BIBLIOTECA NAZ
Vittorio Emanuele III
XLIX
H
73
NAPOLI

L.
H
46.

L.
H.
70.

Digitized by Google

A. 35

ACTA
SANCTORUM.
ERUDITIO
VERITAS
ANTIQUA REDUCO
OBSCURA REVELO

NAPOLI

ACTA SANCTORUM AUGUSTI

Ex Latinis & Græcis, aliarumque gentium Monumentis, ſervata primigenia veterum Scriptorum phraſi,

COLLECTA, DIGESTA,

Commentariiſque & Obſervationibus

ILLUSTRATA

A JOANNE PINIO,
GUILIELMO CUPERO,

E Societate JESU Presbyteris Theologis.

TOMUS IV.

Quo dies viceſimus, viceſimus primus, viceſimus ſecundus, viceſimus tertius & viceſimus quartus continentur.

BIBLIOTECA NAZIONALE DI NAPOLI

NAPOLI

VENETIIS, MDCCLII.

Apud { SEBASTIANUM COLETI
ET JO: BAPTISTAM ALBRIZZI HIERON. FIL.

SUPERIORUM PERMISSU, ET PRIVILEGIO.

Digitized by Google

CAROLUS VI. D. G. ROM. IMP. Semper Augustus, Germaniæ, Hispaniarum
Hungariæ, Bohemiæ, etc. Rex. Archidux Austriæ, etc. etc.

by Google

NAPOLI

CAROLO VI.

ROMANORUM IMPERATORI

Auguſtiſſimo, potentiſſimo, invictiſſimo, Regi Germaniæ, Hiſpaniarum, Hungariæ, Bohemiæ, &c. Archiduci Auſtriæ, Duci Burgundiæ, Brabantiæ, Styriæ, Carinthiæ &c. Marchioni Moraviæ, Comiti Habsburgi, Tyrolis, Goritiæ &c.

TURCARUM DOMITORI

Domino, Domino Noſtro Clementiſſimo.

ANni jam circiter duo elapſi ſunt, ex quo tertium hujus menſis Auguſti Tomum Sereniſſimæ Archiducis Auſtriæ Mariæ Tereſiæ, primogenitæ Filiæ Tuæ, AUGUSTISSIME IMPERATOR, ET REX CATHOLICE CLEMENTISSIME, ac Sereniſſimi Generi Tui Franciſci III. Lotharingiæ ac Barri Ducis, lectiſſimorum Conjugum, magnæque Hetruriæ Ducum nomini inſcripſimus: ſed nunc redimus ad Te, CÆSAR AUGUSTISSIME, ac Tomum hunc quartum ejuſdem menſis Auguſti, tot ac tantis immortalium erga nos beneficiorum titulis Tibi debitum, ad ſacræ Majeſtatis Tuæ pedes venerabundi deponimus, illum etiam auſi apud Te nobis polliceri favorem, ut, etiamſi graviſſimis curis & negotiis pro ſalute communi Reipublicæ Chriſtianæ Romanique Imperii incolumitate diſtineri Te noverimus, novum tamen hoc obſervantiæ erga Te noſtræ ac grati animi pignus conſueta & toties jam nobis perſpecta benevolentia admiſſurus ſis.

Jam vero, IMPERATOR AUGUSTISSIME, AC MÆCENAS NOSTER MUNIFICENTISSIME, quando nobis obtigit honor ille, ut per haſce litteras ſiſtere nos poſſimus demiſſiſſimo cum affectu, ac profundiſſima cum veneratione, ad ſolium tuum auguſtiſſimum, abſentes tamquam præſentes, noſtrarum partium eſſe duximus, Tibi etiam atque etiam ex animo gratulari feliciſſimum illum ſtabilitæ inter Chriſtianos Principes pacis ſucceſſum. Et pacem quidem in magnam Euro-

pæ, bellis ac diſſenſionibus attritæ, partem reduxerat, Te auctore ac duce, Sereniſſimus Tuus Gener; ſed ita tamen, ut plurima Tibi in hoc graviſſimo ac difficillimo negotio pertractanda ac perficienda reliquerit, quæ ſumma cum prudentia, maturo conſilio, ac mirabili rerum gerendarum dexteritate ad optatiſſimum finem perduxiſti; dum pacis amans, & cogitans unice quæ pacis ſunt, id apud plures Chriſtianos Principes effeciſti, ut ad tractatum pacis, ſapientiſſime a Te conditum & amiciſſime oblatum, etiam ipſi accederent, & concordi fœdere cum Romano Imperio conjungerentur. Quæ res cum omnino mirabilis ſit, & ab hominum memoria vel rariſſime, vel numquam hactenus ſit audita, materiem præbere poterit Annalibus, dum ad hæc uſque tempora pervenerint, vulgandi Tuas laudes, IMPERATOR AUGUSTISSIME, AC MAGNE PACIFICATOR, ut nullus de hoc incomparabili Tuo facto conticeſcat locus, ætas nulla, nulla obſoletæ vetuſtatis oblivio. Nec vero hic loquemur de magnificis lætitiæ publicæ monumentis, ac ſignis triumphalibus, quæ in variis Enropæ regnis erecta ſunt, quando novum hoc & amabile fœdus publicatum eſt. Hæc quippe cum ſint recentia, animis hominum ita penitus inhærent, ut non tam præterita, quam eorum oculis præſentiſſima obverſari etianum videantur. Faxit Deus, auctor & dator pacis, CÆSAR POTENTISSIME ET PACIFICE, ut Oliva illa pacis, quam plantavit dextera Tua in variis Reipublicæ Chriſtianæ regnis, perpetuo floreat, vireſcat ac revireſcat ſemper, novoſque numquam non concordiæ fructus proferat ad immortalem Romani Tui Imperii gloriam, aliorumque Regum ac Principum incolumitatem, Europæ tranquillitatem, ac populorum ſolatium. Sed hæc quidem hactenus.

Nunc ad Tomum, quem Sacræ Cæſareæ Majeſtati Tuæ dedicamus, & a quo tantiſper digreſſi ſumus, redire nobis liceat. Continet hic Cælites, quorum nomina in dierum ſingulorum catalogis apud nos exprimuntur, fere ducentos, ac Martyres anonymos longe plures, atque adeo alios aliis longe notiores ac illuſtriores. Aſt unum ex omnibus, CÆSAR PIISIME, quorum Acta in hoc Tomo illuſtrantur, Tibi ob oculos ponimus, partim admirandum, partim imitandum, magnum videlicet Patrem Bernardum, primum cœnobi Claravallenſis abbatem, ac lucidiſſimum Eccleſiæ Catholicæ ſidus, lumenque ejuſdem & columen ſempiternum. Quem Virum? qui exulceratiſſimis ac deſperatiſſimis temporibus famoſi ac diuturni ſchiſmatis pſeudo-papæ Anacleti II. contra legitimum Chriſti in terris Vicarium Innocentium II. murum ſe inexpugnabilem oppoſuit pro domo Dei, nulliſque pepercit laboribus, donec fœdiſſimum illud ac impiiſſimum diſcordiæ diabolicæ monſtrum compreſſiſſet ac debellaſſet. Tantum quippe Bernardi auctoritati, & Spiritui Dei, qui in illo loquebatur, tribuendum eſſe cenſuerunt Patres ſynodi Stampenſis, ut voces quique ſuas, & ſua ſinguli ſuffragia in Viri ſanctiſsimi ore, non ſecus ac in divino quodam oraculo, repoſita eſſe voluerint. Quid deinde? Ejuſdem ſancti Patris laboribus, & auctoritate Innocentius II. in Eccleſia tamquam verus ac legitimus Pontifex agnitus eſt, ſtrendentibus fruſtra ſchiſmaticis, adverſus quos, uti & adverſus hæreſes atque errores, infeliciſsimis iſtis temporibus graſſantes, lingua & calamo potens, egregie intonuit, ut mirum neutiquam

videri

videri debeat, Bernardum evaſiſſe oraculum ac interpretem conciliorum Senonenſis, Remenſis, & aliorum. Quem Virum ? qui, divina providentia res tum temporis ita moderante, e ſolitario vitæ aſceticæ ſeceſſu in publicum orbis theatrum præ reliquis evocatus eſt, ut graviſſimis negotiis in Eccleſia, in aulis Regum ac Principum, ut de privatis familiis nihil dicamus, ſapientiſſime præeſſet, ita ut nihil pene ſine Bernardo ageretur, ac per Bernardum fere agerentur omnia. Quem denique Virum ? cui omnipotentia divina inuſitato prorſus modo, ac profuſiſſima liberalitate communicavit vim effectricem omnis generis miraculorum, vaticinia rerum abſentium vel futurarum, dominium animorum, diſſidentium pacificationem, perſpicientiam arcanorum humani cordis, ita ut Bernardus, e tot tantiſque compoſitus divinæ potentiæ prærogativis, non mirabilis dumtaxat, ſed tantus quantus eſt, miraculum non immerito dici poſſit.

Hunc itaque Virum magnum, IMPERATOR AUGUSTISSIME, præſentiſſimum Tibi apud Deum votis quam poſſumus ardentiſſimis patronum precamur, uti & alios Cælites omnes, quos in hoc Tomo inſcribimus Auguſtiſsimo nomini Tuo, ut Romanum Imperium, ut regna Tua omnia, ut populum & exercitum, ut Belgradum denique, fortiſsimum ditionum Tuarum ac Reipublicæ Chriſtianæ propugnaculum, ab infidelibus obſeſſum, in peculiarem accipiant tutelam, protegant, defendant; ut denique Te ac Familiam Tuam univerſam Auſtriaco-Cæſaream ſoſpitem & incolumem diu ſervent. Ita vovent

AUGUSTISSIME ET CLEMENTISSIME IMPERATOR

SACRÆ TUÆ CÆSAREÆ ET REGIÆ CATHOLICÆ MAJESTATIS

Devotiſſimi Clientes
IOANNES PINIUS
GUILIELMUS CUPERUS
SOCIETATIS JESU.

S Y-

SYNOPSIS
TOMI QUARTI
DE ACTIS SANCTORUM AUGUSTI.

NON ſine impigro labore Tamus hic, ordine trigeſimus ſextus, en promotus eſt, ut intra conſuetos temporis limites prodeat in lucem, avidam lectorum exſpectationem non remoraturus. Continet dies quinque, vigeſimum videlicet, & quatuor proxime ſequentes: Cœlites vero, quorum nomina in Catalogis dierum ſingulorum exprimuntur, fere ducentos; ac Martyres anonymos longe plures. De nominatis hic potiſſimum acturi, in varias illos claſſes dividemus de more. Ex antiquo Teſtamento haſce præcedit *Samuel*, propheta & dux populi Iſraelis; cujus natales, vaticinia, res geſtæ, virtutes, ſcripta, mors, cultus, ſepultura, tranſlatio corporis, ac famoſa apparitio memorantur, quantum pro noſtro inſtituto eſt ſatis. Primam vero Cœlicolarum novi Teſtamenti claſſem exhibemus, ſicuti alias conſuevimus.

EX STATU ECCLESIASTICO.

Auctor, Trevirenſis epiſcopus, variis tricis impliciins, tranſlatinnibus & miraculis celebrior eſt, quam Actis, quæ apocrypha ſunt. Orientem illuſtrarunt *Paulus* junior, patriarcha Conſtantinopolitanus; qui ſubditis, quibus præfuit, magis prnfuit moriturus ac mortuus, quam vivus, dum in morbum incidens monachum induit, ignaviam ſuam cum Iconoclaſtis publice, & non ſine lacrymis confeſſus, ac fidem orthodoxam fructuoſe profeſſus eſt. *Athanaſius* epiſcopus & M. colitur apud Græcos & Latinos. De *Zacchæo* vel *Zacharia* præſule Hieroſolymitano pauca novimus; *Theona* vel *Teuna*, ep. Alexandrino, probabilius vendicamus epiſtolam ſub ejus nomine ſcriptam. *Callinici I.* patriarchæ CP. ſtabilitur cultus, ac datur Vita Græco-latina. De *Quadratis* epiſcopis agimus ex Faſtis ſacris.

In Italia floruerunt *Herberius* ep. Compſanus; *Eupreprus* ac *Moderatus* epp. Vernenſes; *Aldrovandus* ep. Balneo-regii colitur; *Quiriacus* ep. & M. ſignatur apud Oſtia Tiberina; *Hippolytus* epiſcopus item ac M. in Portu Romano. *Ptolomæus* ac *Romanus* in Tuſcia, epiſcopales inſulas fuſo pro fide ſanguine eondecorarunt. Inter Præſules Galliæ, celeberrimi nominis eſt *Sidonius Apollinaris* apud Arvernos, cujus facta & virtutes ex ipſis Sancti lucubrationibus eruuntur, & notationibus ſedulo illuſtrantur. *Privati* in Occitania, varia ſunt Acta: tempus martyrii controverſum; corpus publice translatum, ac mira modo inventum.

His adjunge alios in Gallia epiſcopos, *Julianum* Benearnenſem ſeu Laſcurrenſem; *Leontium* Burdegalenſem; *Avitum* Claromontanum, iſtius nominis primum; *Flavium* Rothomagenſem; *Flavianum* Auguſtodunenſem; *Cedonium* vel *Sidonium* Aquiſextienſem, ut ferunt; *Dadonem* denique vel *Audoenum* Rothomagenſem; cujus, præter ea, quæ aliunde de ipſo diligenter collecta ſunt, dantur Vita duplex, tranſlationes, & miracula poſt obitum patrata. Hibernos exornat *Eugenius* vel *Eogainus* ep. Ardſtratheenſis; *Irchadus* ſeu *Erthanus* Scotos; *Victor Vitenſis* Afros. Hunc vere ſuæ cathedræ reſtituimus, ac probabilius exiſtimamus, unicum fuiſſe, eumque Hiſtoriæ Wandalicæ ſcriptorem.

Ordinis eccleſiaſtici inferioris ſunt *Maximus* presbyter, *Archelaus* diaconus MM. apud Oſtia Tiberina. Quatuor item alii presbyteri, *Natalis* Caſali in Liguria; *Gildardus* in territorio Nivernenſi Galliæ; *Rigomerus* ibidem apud Cenomanos, (qui ab alio diſtinguitur;) ac *Maurus* M. Remis.

EX STATU MONASTICO.

Apud Hiſpanos ſunt *Leovigildus* & *Chriſtophorus*, ambo monachi, & inter martyres Cordubenſes locum adepti: an S. Fructuoſi, an S. Benedicti regulam profeſſi? Laudantur a S. Eulogio. *Bernardi de Alzira* M. in Hiſpania, converſio a Mahometanilmo ad Chriſti fidem, & ad Ordinem Ciſtercienſem, ſatis mira eſt. Reſeruntur geſta ejus, magis placitura, ſi minus eſſent ornata. Ibidem vixit *Bernardus de Candeleda* ejuſdem Ordinis. Quid de Gallia? Apud Cadurcenſes claruit *Amator* eremita, non Carmeli incola, ut quidam voluni, & a Zacchæo publicano diverſus. *Altigianus* & *Hilarinus* monachi ac MM. in Burgundia. En tibi nunc, lector, in Gallia abbates. *Maximus*, S. Eucherio carus, ad Caſtrum Cainonem pertinct. S. Gregorium Turonenſem nactus eſt præconem. *Filiberti*, Ordinis S. Benedicti, qui inſulam Hcrienſem incoluit, Vita profertur ex auctore ſubæquali: tranſlatinnes autem & miracula ex teſte oculato. Alia item diligenter de eo eruta ſunt. Non mediocrem vero hujus Tomi partem implet magnus *Bernardus*, primus Claravallenſis abbas: non autem Ordinis Ciſtercienſis fundator. *Bernardum* nominavi: dixi ſatis. Harum pagellarum anguſtiæ non permittuntur, ut narrentur pluribus ea, quæ de hoc Viro laborioſe collecta prodibunt in lucem. Nonnulla horum omnium exemplaria typis committere ſeorſim viſum eſt, iis ſubſervitura, qui vaſtum Opus noſtrum non habent. Supereſt abbas alter in Gallia, nomine *Patricius*, apud Nivernenſes. *Theodericus* vero abbas, hujus nominis primus, Ordinis S. Benedicti, præfuit monaſterio Andaginenſi, ſeu S. Huberti, in Arduennenſi ſilva. Acta ejus condidit auctor coævus. Nec prætereundus eſt *Gobertus*, mona-

monachus Ordinis Ciſtercienſis, Villarii in Brabantia.

In Italiam tranſeamus. *Bartholomæus a Foreſto*, Ordinis Servorum beatæ Mariæ virginis Converſus, ſeu Commiſſus, ut vocant, Brixiæ in Inſubria, prætermiſſus non eſt; nec *Antonius* (cui forte addendus *Nicodemus*) Ord. S. Baſilii, Hieracii in Calabria. *Bernardus Ptolomæi*, qui Congregationem S. Mariæ Montis Oliveti inſtituit, in Italia etiam coruſcat. Viri meritis oofter, uti ſperamus, utcumque reſpondet labor. *Philippus Benitius*, egregius laudati Ordinis Servorum amplificator, ac *Jacobus de Mevania*, Umbriam illuſtrarunt: hic ex Ordine FF. Prædicatorum, pietate ac doctrina clarus; ille miro modo ad Religioſum inſtitutum vocatus, multiſque aliis ornamentis memorabilis. *Balduinum* abbatem ex Ordine Ciſtercienſi, S. Bernardi diſcipulum, & amicum, cave, ne cum alio confundas Ciſtercienſi ſynonymo. Floruit Beate. Ad Angliam ſpectat *Sigfridus*, Ordinis S. Benedicti, Wirenſis ibidem monaſterii abbas.

EX STATU SECULARI.

Lupus vel *Luppus* M. incerti loci ac temporis eſt, ac laboriosæ inquiſitionis materiem præbuit. Plurimorum Martyrum palæſtra eſt Gallia, videlicet *Seronis* apud Santonas; *Symphoriani* apud Auguſtodunenſes; anonymorum quinquaginta, nec non *Timothei* & *Apollinaris*, Remis, *Minervii* & *Eleazari*, ac filiorum octo, Lugduni. Italia quoque multorum Chriſti Pugilum exſtitit theatrum. Hi ſunt *Leontius* & *Carpophorus* apud Vicentinos; *Paternus* in Latio; *Donatus*, *Romulus*, *Sylvanus*, *Venuſtus*, & *Hermogenes*, Forojulii; *Martulus*, *Satuninus*, *Epiſtemus*, *Maprilis* & *Felix* cum ſociis, in Portu Romano; *Gaudioſus* Ticini, perperam alicubi cum Cucuſate confuſus; *Tiburtius* Romæ, qui probabilius non fuit diſcipulus S. Pauli apoſtoli. Superſunt hi MM. qui partim Romæ, partim aliis Italiæ locis tribuuntur: nimirum *Hippolytus*, *Trajanus*, *Quadratus*, *Primus*; item *Fortunatus*, *Hermes*, *Xiſtus*, & alii, verosimiliter omnes martyres; *Porphyrius*, cujus tamen martyrium non ſatis probatur, & quæritur, unusne, an duo ſint; *Cenſorinus*, *Felix*, *Maximus*, & MM. alii. *Claudius*, *Aſterius*, *Neon* Ægis in Cilicia triumpharunt, quorum certamen datur ex Actis proconſularibus. Sed longum eſſet, ſingillatim recenſere tot alios illuſtres, ac per varios orbis tractus diffuſos fidei Pugiles, quos exhibet Tomus ipſe. Tales ſunt *Theognis*, *Agapius*, ac *Piſtus* vel *Fidelis*, S. Baſſæ M. filii, quorum Acta Græco-Latine datur: item trecenti Martyres, dicti *Maſſa candida*; anonymi MM. *Bapparienſes*; *Oſwinus*, qui regiam Northumbriæ in Anglia coronam perennoi laurea martyrii decoravit. Acta ejus brevia dantur ex ſancto ac Venerabili Beda; paullo autem longior, aliunde.

EX SEXU FEMINEO.

Occurrunt in hoc Tomo non paucæ ex hoc ſexu heroides, quæ vel martyrii roſis, vel virginitatis liliis, vel nexa ex utriſque floribus corona redimitæ, ad Sponſi cæleſtis nuptias evolarunt. Utraque corona ſpectabiles fuere tres iſtæ: *Gratia* & *Maria*, B. Bernardi Alzirani germanæ ſorores, in Hiſpania; *Aurea* item, ſeu *Chryſe*, apud Oſtia Tiberina, *Domnina* & *Theonilla* MM. Ægiæ in Cilicia; memoratur in Actis proconſularibus; *Cyriaca* vidua certavit ac vicit apud Romanos; *Baſſa* M. ac felix trium filiorum Athletarum mater, in Halone inſula. *Anbuſa* fuit ſolitaria, non martyr: *Theocleta*, Thaumaturga. Nec neglectæ a nobis hæ tres virgines, *Rictrudis* recluſa Summontorii prope Oëdipontum; *Teneſina* apud Cenomanos; *Aſbelina*, Ordinis Ciſtercienſis, quæ S. Bernardi dicitur conſanguinea fuiſſe, in Campania Galliæ.

Atque hi ſunt Sancti ſat multi e pluribus, de quibus hic meminiſſe viſum eſt: quorum vero Acta, aut breviora etiam elogia in hoc Tomo illuſtrentur; quo item die, quibuſve paginis quærenda ſint ſingula, docet index alphabeticus eorumdem, toti volumini præfixus; ætatem vero chronologicus. Cætera in ſubjunctis aliis indicibus quærenda ſunt.

IN-

INDEX SANCTORUM

IN TOMUM IV. AUGUSTI.

A

22 AGathonicus, Zoticus, Theoprepius, Acindynus, Srverianus, Zeno, ac Princeps senator, in Bithynia, & in Thracia. COMM. PRÆV. §. I. Anountiationes e tabulis sacris Græcorum; elogium; aliqua super noonullis ex his Martyribus observationes; Agathonicus præ reliquis clarus 519. §. II. Veneratio apud Latinos, locus martyrii, Acta 521. MARTYRIUM *auctore anonymo, ex cod. bibliothecæ Cæsareæ Vindobonensis, cum aliis Mss. collatum, interprete J. P.* 522

22 Aldrovandus episc. Balneoregii in Etruria. SYLLOGE HISTORICA. Publicus cultus, cathedra episcopalis, & ætas 549

23 Altigianus & Hilarinus monachi & martyres in Burgundia. COMM. HIST. Nova eorum notitia ex Mabillonio, palæstra martyrii, cultus ex veteri Breviario, & ætas assignata 647

20 Amator eremita in Cadurcensi Galliæ provincia. COMM. PRÆV. §. I. Notitia loci, in quo Sanctus colitur, & quis qualisque hic Vir fuerit 16. §. II. Publicus cultus, ætas, & nostrum de Actis ejus judicium 19. §. III. Sacræ reliquiæ, & posthuma Sancti gloria 21. ACTA *ex schedis posthumis P. Odonis Gissey Societatis Jesu* 24

21 Anastasius vel Attalus M. Salone in Dalmatia. SYLLOGE HISTORICO-CRITICA. Antiquus hujus Sancti cultus, palæstra tempusque martyrii; distinctio istius Martyris ab alio homonymo, ac verosimillima reliquiarum ejus translatio 407

22 Aodreas coos. prope Fæsulas in Etruria. COMM. PRÆV. §. I. Publicus cultus ab immemorabili tempore, & posthuma gloria 539. §. II. Scriptor Actorum, varia horum exemplaria, Sancti patria, professio & ætas 540. ACTA *ex Ms. Placidi Puccinelli*. PROLOGUS 541. CAP. I. Sancti patria, peregrinatio cum S. Donato populari suo, & mira socii ejus electio ad episcopatum Fæsulanum 542. CAP. II. Sancti munus in ecclesia Fæsulana, miraculum, & restauratio cujusdam templi 544. CAP. III. Ultimus Sancti morbus, prodigiosa leproris ejus transportatio ex Scotia in Italiam; mors illius; sepultura & ætas 546. CAP. IV. Sacri corporis ejus invectio, gloria posthuma, & biographi epilogus 547

22 Anthusa solitaria. Item Athanasius episc. & marr. ac duo Anthusæ servi Charisius & Neophytus MM. Tarsi in Cilicia. COMM. PRÆV. Cultus, variæ observationes, Acta 499. ACTA *auctore Laurentio quodam monacho Rutrensi in Calabria, ex cod. Ambrosiano, interprete J. P.* 502

22 Antonius vel Antoninus M. Romæ. Memoria apud antiquos Martyrologos, & locus sepulturæ 498

23 Antonius, & forsan Nicodemus, Ordinis S. Basilii monachi & confessores Hieracii in Calabria. SYLLOGE de cultu & ætate 648

23 Ascelina virgo Ord. Cistercicnsis in Campania Galliæ. COMM. PRÆV. Situs monasterii, in quo colitur, editores Actorum, & judicium de historica eorum fide 650. VITA, *quæ ex longioribus Gosuini coævi scriptoris Actis contracta dicitur, & ab Henriquezio post Menologium Cisterciense edita est* 653

20 Auctor epilcopus Trevirensis. COMM. PRÆV. §. I. Cultus duorum Auctorum incertus; uterius certissimus 37. §. II. Actorum examen & castigatio; vitæ tempus, & dies mortis 39. §. III. Translatio multiplex; Acta translationis Saxonicæ 41. §. IV. Ossa Sancti elevata, & a criminationibus vindicata; translationes aliæ 43. §. V. Obsidio urbis Brunsvicensis ope Auctoris soluta contra heterodoxum probatur 44. ACTA APOCRYPHA, *auctore anonymo Trevirensi, ex Bodecensis cœnobii Passionali pergamene Ms.* S Auctoris parentes, episcopatus, & miracula 45. TRANSLATIO ET MIRACULA, *auctore anonymo Brunsvicensi, ex Bodecensis cœnobii Ms. pergameno*. PROLOGUS SCRIPTORIS. CAP. I. Gertrudis, Saxoniæ princeps, jussu S. Auctoris, corpus ejusdem Treviris furtim aufert 48. CAP. II. Corpus S. Auctoris a Trevirensibus frustra repertum; cœnobium erectum; templum dedicatum; Gertrudis mors 50. CAP. III. Miracula S. Auctoris 52

21 Avitus Claromontensis episc. istius nominis primus, Claromonte in Arvernia. COMMENT. HIST. §. I. Annuus hujus Sancti cultus, promotio ad episcopale munus, virtutes, & mira sub ipso plurium Judæorum conversio ad fidem Christianam 444. §. II. Diversa pietatis opera, quæ sanctus Præsul exercuit, obitus illius ac sepultura 446

24 Aurea, seu Chryse virgo, Censorinus, Felix, Maximus, Herculinus, Veoerius, Styracinus, Cenas, Commodus, Hermes, Maurus, Eusebius, Rusticus, Monagreus, Amundinus, Olympius, Cyprius, Theodorus tribunus, Sabinus MM. apud Ostia Tiberina. COMM. PRÆV. Aliqui ex his Martyribus alias dati, Aureæ cultus apud Græcos & Latinos, Acta corrupta, eorum exemplaria 755. ACTA *ex Ms. sancti Maximini apud Treviros* 757. CAP. I. Aureæ certamen ac tormenta, Censurini captivitas, carceris custodes a Maximo con-

converſi 757. Cap. 11. Mortuus ad vitam revocatus; Aureæ & aliorum martyrium 759

B

31 BAlduinus abb. Ord. Ciſterc. Reate in Italia. Comm. hist. Beati hujus memoria in Hagiologiis recentioribus, & in litteris S. Bernardi; publicus ejus cultus, ac diſtinctio ab alio Ciſtercienſi ſynonymo 450

33 Bartholomæus a Foreſto Ordinis Servorum beatæ Mariæ Virginis converſus, Brixiæ in Inſubria Italiæ. Comm. præv. Cultus, elogium, Vita, annus mortis 739. Vita *auctore F. Archangelo Gianio, Ordinis Servorum beatæ Mariæ Virginis, ex Annalibus ejuſdem Ordinis &c.* 738

31 Baſſa, & filii ejus Theoguis vel Theogonius, Agapius ac Piſtus vel Fidelis; hi Lariſſæ vel Edeſſæ in Græcia; illa in Halone inſula coronati. Comm. præv. Cultus, martyrii palæſtra, Acta 417. Martyrium *auctore Laurentio monacho Rutenſi, ex cod. Ambroſiano ſ. N. n. 152. interprete J. P.* 419

20 Bernardus conf. primus Claravallenſis abbas, Pater ac doctor Eccleſiæ, in territorio Lingonenſi Campaniæ in Gallia. Comm. præv. §. 1. Annus, ac locus natalis, illuſtre genus 101. §. 11. Parentes, fratres, ſoror, vaticinium, educatio, ſtudia 103. §. 111. Cæleſtes in Sanctum favores; propoſitum monaſtici inſtituti; ſuperata contra illud obſtacula; ſocii ad idem aggregati; mirabile in humana corda dominium; vita ante ingreſſum ad Ciſtercienſes 106. §. 1v. Tirocinium; virtutes in eodem exercitæ; Ordinis habitus; Religioſa profeſſio; animi & corporis exercitationes 108. §. v. Ars meccndi divinitus Sancto conceſſa; diſceſſus in monaſterium Claravallenſe e Ciſtercienſi; variæ de hoc notitiæ; illud quo anno fundatum 110. §. vi. Conſecratur abbas Clara-vallenſis; monaſterii hujus anguſtiæ miraculis ſublevatæ; cibus ſpiritualis a Sancto, per apparitionem monito, Claravallenſibus porrectus 113. §. vii. Monaſterii Claravallenſis incrementum a ſancto Abbate præviſum; difficultates ob canonicos Victorinos ad illud admiſſos; rei geſtæ tempus; mirabilis cum imperito medico Viri ſancti infirmi patientia; patris ejus converſio 115. §. viii. Cœnobium Trium fontium vaticinio ac miraculo a Viro ſancto condecoratum: an Chriſti anno 1119. ſuos miſerit in Luſitaniam; receſſu a negotiis ad res magnas exſequendas præparatur 117. §. ix. Præmonſtrati locus an Præmonſtratenſibus a S. Bernardo datus; hujus erga illos, ac S. Norbertum affectus; mutua Ordinum Ciſtercienſis ac Præmonſtratenſis officia cum elogiis 119. §. x. Vacatio a negotiis compenſata otio ſancto; muſcæ miraculo interfectæ; mira ſermonis vis in converſione aliorum; apparitio in ſalute eorum, qui rite perſeveraverint in Ordine Ciſtercienſi; peccatores per miraculum a ſancto Patre ad frugem adducti 122. §. xi. Repentina quorumdam militum converſio; vinea ſterilis fœcundata; alia, quæ de hac vinea circumferuntur; mutua inter Claravallenſes ac Carthuſianos neceſſitudo; Sanctus Præmonſtratenſibus beneficus 125. §. xii. Defunctorum apparitiones; auxilia eidem præſtita; vaticinium de tirone furtive exituro; archiepiſcopus ac populus Remenſis reconciliati; reformati in eccleſia Gallicana mali mores 127. §. xiii. Annona multiplicata; fugatus dæmon; mulier ad vitam revocata; pluvia depulſa; priſtina valetudo, Deipara patrocinante, Sancto reddita; refutatio erroris de proximo Antichriſti adventu; communicatio litterarum cum aula Romana 129. §. xiv. Acta pro Stephano, epiſcopo Pariſienſi, contra Ludovicum Craſſum; impletum de filii ejus morte vaticinium; ſancti Abbatis labores favoribus cæleſtibus recreati; an S. Felix Valeſius ad illum ductus; an ſub ipſo educatus 131. §. xv. Opuſculum de Gratia & libero arbitrio; confeſſus & auctoritas in ſynodo Trecenſi; regula Militum Templi an a Sancto condita 133. §. xvi. Querelæ curiæ Romanæ a ſancto Doctore dilatæ; famoſum ſchiſma pſeudo-papæ Anacleti ab ipſo compreſſum; annus cædis venerabilis Thomæ, Prioris Victorini 136. §. xvii. Iter Leodienſe Innocentii PP. II. cum S. Bernardo; qui jus Eccleſiæ defendit contra Lotharium regem; excurſio, ut fertur, in Arteſiam; Guerreci ac multorum aliorum converſio; Innocentius PP. viſit Claravallenſes; S. Bernardi in concilio Remenſi auctoritas; inſulæ Catalaunenſes ab eo recuſatæ 139. §. xviii. Plurimi a ſancto Patre converſi; Januenſes pacati; ſcripta deinde ad illos epiſtola; gratus eorum animus erga Sanctum; annus, quo Romam advenit; geſta pro re monaſtica, imperio ac ſacerdotio 141. §. xix. Acta in concilio Piſano, ac Mediolani 145. §. xx. Cathedræ Mediolanenſis regimen recuſat; notatio temporis; Ordo Ciſtercienſis ibidem propagatus; de Humiliatis quam fuerit præclare meritus; beneficia in Mediolanenſes collata 148. §. xxi. Miraculis coruſcat Mediolani; Papiam & Cremonam ſe confert; a filiis ſuis abſens corpore, præſens ſpiritu; ipſius ad eoſdem litteræ, uti & ad Lotharium imp.; reditus ad ſuos; acta & tempus 150. §. xxii. Guilielmus Aquitaniæ Dux e ſchiſmate per S. Bernardum ad unitatem Eccleſiæ converſus; mulier dæmoniaca ab eo Nanneti liberata; variæ de Guilielmo Duce obſervationes 153. §. xxiii. Cantica canticorum a ſancto Doctore expoſita; notantur varia, quæ illud Opus circumſtant, adjuncta; ejuſdem elogia 154. §. xxiv. Novus Ordo Bernardi conſilius in Anglia inſtitutus; vaticinia; miraculum; iter Romanum contra ſchiſmaticos; felix rei ſucceſſus 157. §. xxv. Quæ apud Caſineoſes geſta dicuntur, præſente S. Bernardo, partim iunt falſa, partim veroſimilia; corporis ejus infirmitas, ac deſiderium reverendi ad ſuos 159. §. xxvi. S. Bernardus ab Innocentio PP. miſſus ad compeſcendum Rogerium; clades a Viro ſancto ei prædicta, & cælitus impetrata; mitigatus ejuſdem animus; acta in cauſa ſchiſmatis, & eorum adjuncta 161. §. xxvii. Sanctus Romam redit; Petrus Piſanus Eccleſiæ unitur, uti & Victor, Anacleti ſucceſſor; ſchiſma item deſerit Rogerius; pignus ſacrum Bernardo Roma diſcedenti datum; iumicam ſuam ibi relinquit; varia puncta chronologica 164. §. xxviii. Acta pro eccleſia Lingonenſi; cura tironum Claravallenſium; continuatio ſermonum ſuper Canticis; obitus B. Gerardi fratris Germani; Gaufridus cathedræ

b Lingo-

Lingonenſi admotus; S. Hugo in ſpiritu & corpore adjutus; iter Dunenſe; mors S. Malachiæ 167. §. XXIX. Petrus Abaelardus; ingenium ejus ac mores; errores recte impugnati a S. Bernardo; hujus mitus cum illo congreſſus; Arnaldus de Brixia diſcipulus Abaelardi 170. §. XXX. Sanctus teſſeris luerator clericum; alium data pecunia, qua pro ſe ludat; facinorolum a morte liberat, & monachum facit; patientee fert injuriam; mors Humbelinæ ſororis; oppreſſos defendit; geſta in lite ſacerdotii cum regno 173. §. XXXI. Lis illa vix ſopita novis diſſidiis recrudeſcit; Bernardi ad eam componendam novi labores 175. §. XXXII. Alia Bernardi tentamina, ut tragicis Galliæ diſſenſionibus ſuccurreret; Innocentii PP. gratia excidit immerito 176. §. XXXIII. Ordo Ciſtercienſis a ſancto Abbate in Suecia propagatus; prodigium, & vaticinium; diſcordiæ in Gallia ab eo compoſitæ; honorator a Patriarcha Hieroſolymitano 179. §. XXXIV. Arnaldus Brixienſis hæreticus; impietum S. Bernardi vaticinium præſertim tempore Eugenii PP. III. ajus electio, & elogia; Bernardi ad ipſum litteræ 181. §. XXXV. Eugenius PP. Viterbium ſecedit; eo ſacris operante coram Armenia miraculum; ſcripta S. Bernardi contra epiſcopum Eboracenſem intruſum; domeſtica quædam negotia; famoſi Nicolai Aremarenſis ambitio &c. 183. §. XXXVI. Opera publico Eccleſiæ bono ac Sedi Apoſtolicæ navata; ſynopſis eorum, quæ Vir Dei geſſit ac paſſus eſt pro bello ſacro 187. §. XXXVII. Eugenii PP. Ludovici regis, ac S. Bernardi acta pro bello ſacro; Viri Dei prædicatio; miracula; ſumma rei bellicæ præfectura huic uni delata, ſed ab eo non admiſſa; Lingonantes pacificati; controverſiæ alteri ejus interpoſita auctoritas 188. §. XXXVIII. Sceleratus contra Judæos prædicator repreſſus, & ad frugem reductus a ſancto Doctore; cautela contra ſaltarios litterarum ejus 190. §. XXXIX. Germaniam peragrat pro militia ſacra; linguæ gratia; perorantis vis ac fructus; miracula; colloquium cum S. Hildegarde; converſio Alexandri Colonienſis 192. §. XL. Cooradus imperator militiæ ſacræ adſcriptus; excurſiones S. Bernardi per Germaniam; reditus in Galliam; miracula; conventus Stampenſis; infelix Orientalis expeditionis eventus perperam Sancto imputatus 194. §. XLI. Sancti Doctoris concertatio cum Gilberto Porretano 196. §. XLII. Henriciani hæretici a Patre Bernardo coerciti; miracula ad deſtruendos ipſorum errores ab eo facta apud Toloſanos 199. §. XLIII. Alii hæretici a Sancto impugnati 200. §. XLIV. Hæretici obdurati a Deo puniti; ſanctitas Bernardi & miracula in ſumma ſuor veneratione apud Toloſanos: inde non eſt profectus in Hiſpaniam 201. §. XLV. Sanctus Pater in emendandis eccleſiaſticorum, monaſticorum, ac ſeculariorum moribus fructuoſe intentus 204. §. XLVI. An S. Bernardus ab imagine Deiparæ ſaluitatus Spiræ; an ejuſdem virgineo lacte irroratus 206. §. XLVII. Salutatio imaginis Deiparæ in cœnobio Affligienenſi; Jaſus Cruci affixus, ſolutis ab ea brachiis Bernardum amplectens 208. §. XLVIII. Converſio Arnulfi, gloria cæleſtis ei promiſſa; victoria, ut fertur, regi Luſitaniæ addicta; iter cum Eugenio PP. merita de S. Malachia, quem novit eſſe in cœlo; cura pro rege Galliæ: frater ejus aſcetæ Ciſtercienſis, uti & alius 211. §. XLIX. Imperat feris; diffidentem pacificat; mortuum ad vitam revocat; prodeſt Aurelianenſi epiſcopo, reſpondet Præmonſtratenſi abbati; Henrici regis Galliæ fratris morbus, religioſa profeſſio, epiſcopatus; Sancti vaticinia; aqua in vinum mutata; obitus Theobaldi Comitis 214. §. L. Archiepiſcopi Lundenſis peregrinatio ad S. Bernardum; hic illum a ſe diſcedentem miraculo proſequitur; ratio temporis librorum de Conſideratione; variæ prædictiones; turbæ in Lotharingia compoſitæ; luctus filiorum in ultimo morbo Patris; hujus pro illis cura 217. §. LI. Morbus; revelatus obitus; litteræ, ut fertur, Duciſſæ Lotharingicæ; virorum illuſtrium acceſſus; mors; corpus; miraculis finis impoſitus per obedientiam 220. §. LII. Variæ poſt beati Patris obitum apparitiones; tumulus; epitaphia; elogia; aqua, qua ejus ſacrum corpus fuerat ablutum, prodigioſa; ſermo anniverſarius; corporis ac morum deſcriptio 222. §. LIII. Effigies; cubiculum; calix, peregrinationes ad Sancti corpus 223. §. LIV. S. Bernardi ſanctitas, doctrina, & auctoritas in Eccleſia 225. §. LV. Varia in laudem S. Bernardi teſtimonia ſimul collecta pag. 227. CLASSIS I. Summorum Pontificum 228. CLASSIS II. Cardinalium & Eccleſiæ Doctorum 228. CLASS. III. Epiſcoporum 229. CLASSIS IV. Regum & Magnatum 229. CLASSIS V. Abbatum & Generalium 230. CLASSIS VI. Doctorum Theologorum 230. CLASSIS VII. Religioſorum ex diverſis Ordinibus 231. CLASSIS VIII. Juriſconſultorum, & Oratorum 232. CLASSIS IX. Illuſtrium Feminarum 232. CLASSIS X. Heterodoxorum 233. APPENDIX 233. §. LVI. Superſtitionum calumniæ perperam ab hæreticis in Virum ſanctum conjectæ; Horſtii Paræneſis ad ſectarios de S. Bernardo cum fructu ab ipſis legendo 233. §. LVII. S. Bernardi Opera an juſſu Deiparæ ſint collecta; editio Mahilloniana; ſancti Doctoris in ſcribendo characteres 235. §. LVIII. Variæ Operum ſancti Doctoris editiones; ſententia perperam ei attributa; cur & quænam Chronologia Bernardina hic detur 236. §. LIX. Chronologiæ Bernardinæ PARS PRIMA, ab anno Chriſti MXCI. qui fuit Sancto natalis, uſque ad MCXXV. 237. PARS II. ab anno Chriſti MCXXVI. uſque ad MCXXXIX. 238. PARS III. ab anno Chriſti MCXL. uſque ad MCLIII. ſancti emortualem 241. §. LX. S. Bernardus ſolanni ritu Sanctorum canoni adſcriptus 243. §. LXI. Orationes pro Miſſa ab ipſo Innocentio PP. III. dictatæ; elevationes corporis; altaria; reliquiæ in varias Europæ regiones tranſmiſſæ 245. §. LXII. Alia ſacra liſtana apud Belgas; Officium; lectiones propriæ; an Sanctus antiphonæ SALVE REGINA, ſicut in iis dicitur, auctor; honor publicus illi tributus Pariſiis, Leodii, ac Romæ 248. §. LXIII. Tres primi rerum a Sancto geſtarum ſcriptores 250. §. LXIV. Alii hiographi poſt tres priores; alii recentiores; Vitæ apud Surium, Horſtium, & Mahillonium; hujus exemplar cur præ aliis prælo a nobis detur 251. §. LXV. Illuſtriſſimus Manricus quo apparatu, & qua fide ſcripſerit ſuos Annales, atque adeo res geſtas S. Bernardi eiſdem intextas; de auctore Exordii magni Ciſtercienſis 253. §. LXVI. Quænam Vitæ, & cur a nobis non recuſæ; alia quædam præterita 255.

Vita,

VITA, *quam Mabillonius occaſione Operum S. Bernardi, anno* 1690. *Pariſiis a ſe vulgatorum, volumine* 2. *a col.* 1061. *poſt Opera ſuppoſititia & aliena edidit*. LIBER PRIMUS, *auctore Guillelmo, olim S. Theoderici prope Remos abbate, tunc monacho Signiacenſi*. PRÆFATIO 256. CAP. I. Parentes, eorum liberi, viſio matris de Sancto; ſtudia ejus, indoles, pudicitia; myſterium Incarnationis ei revelatum; propoſitum Religioſæ vitæ 257. CAP. II. In Religioſæ vocationis propoſito confirmatur; ejuſdem ſocii; plures alii ad vitam meliorem cooverſi; unius e ſociis, nec non cujuſdam Ciſtercienſis viſio 260. CAP. III. Ingreſſus in Ordinem Ciſtercienſem; virtutes; naturæ dotes; mirus in ſacra Scriptura progreſſus, ars metendi; præfectura Claravallenſis 263. CAP. IV. Magna in rebus anguſtis erga Deum fiducia; ſtudium perfectionis; ſororis converſio; ordinatio abbatialis; cura valetudinis; diſciplinæ Religioſæ apud Claravallenſes vigor 265. CAP. V. Vitæ ſeveritas; indefeſſus in afflicta valetudine labor; miracula; arrogantiæ periculum repreſſum 268. CAP. VI. Alia miracula; altercatio cum diabolo; valetudo per Deipatam Sancto reddita; Guillelmus biographus per eum ſanatus 271. CAP. VII. Fama ſanctitatis; mira Claravallenſium propagatio; ſpiritus prophetiæ; beneficia divinitus per Sanctum præſtita; dignitatum fuga 274. LIBER II. *auctore Ernaldo abbate Bonævallis in agro Carnutenſi, ex editione Mabillonii col.* 1092. *& ſeqq.* PRÆFATIO AUCTORIS 277. CAP. I. Pontificatus Innocentii II. contra Anacletum a Viro ſancto vindicatus; Lotharius imperator repreſſus 278. CAP. II. Prælate geſta in concilio Piſano; Mediolanenſis Eccleſiæ reconciliati; miracula apud eoidem facta 280. CAP. III. Dæmoniaci Papiæ & alibi curati; Sanctus in oculis aliorum rebus geſtis maximus; in ſuis minimus; dignitatum deſpicientia; reditus ad monaſterium Clatavallenſe; hoc alio translatum 283. CAP. IV. Schiſma Aquitaniæ compoſitum; mulier ab incubo dæmone mirabiliter liberata; Cantica canticorum explanata 286. CAP. V. Acta feliciter Romæ, & apud regem Siciliæ in ſchiſmate; quo tandem per Bernardum extincto, pax Eccleſiæ reſtituta; qui ad Claravallenſes ſuos redit 290. CAP. VI. Eccleſiæ præſules a Claravalle creati; Comitis Theobaldi, de S. Bernardo optime meriti elogium, & res adverſæ 292. LIBER III. *auctore Gaufrido, monacho quondam Claravallenſi, & S. Bernardi notario; poſtea Claravallenſi abbate*. PRÆFATIO. CAP. I. Mores ac virtutes ſummatim; acceſſus ad Hugonem epiſcopum Gratianopolitanum, & ad Cartuſianos; ſenſuum cuſtodia, uti & ſermonis; modeſtia ſimul ac gratia; dignitatum fuga 296. CAP. II. Sanctus calumniis obnoxius ex infelici ſucceſſu belli ſacri; errores Petri Abaelardi & Gilleberti Porretani ab ipſo confutati; hæreſis Henriciana repreſſa; miracula 298. CAP. III. Suaviſſimi mores, ac præclaræ virtutes 302. CAP. IV. S. Bernardi effigies in ſcriptis ſuis expreſſa; mira virtutum & gratiarum omnium in eodem congeries 304. LIBER IV. *auctore Gaufrido monacho Claravallenſi*. CAP. I. Reditus ex Urbe; Sanctorum reliquiæ inde aſportatæ; beneficia in alios collata; ſpiritus prophetiæ 305. CAP. II. Alia quædam vaticiniorum ſpecimina 308. CAP. III. Mirabilia, & varia beneficia a Sancto, præſertim in regno Galliæ præſtita 311. CAP. IV. Varia Germaniæ loca a S. Bernardo miraculis illuſtrata; alia in Belgio, & in Hiſpania 313. CAP. V. Sanctus thaumaturgus in patria ſua, & in vicinis Claræ-vallis locis prodigiis clarus 315. CAP. VI. Signa & miracula promiſcue edita, & a Viro ſancto antea prævila 318. LIBER V. *auctore Gaufrido monacho Claravallenſi*. CAP. I. Pax inter Metenſes, ac vicinos quoſdam principes reformata, non ſine miraculiſaea occaſione factis 302. CAP. II. Extremus ſancti Patris morbus, & felicitiſſima mors 322. CAP. III. Diverſæ poſt obitum revelationes; Amalrico regi prænuntiata in ſomno victoria 324. HURSTII AD LECTOREM PRÆFATIO in Librum ſequentem de miraculis per S. Bernardum editis, & noſtræ in eumdem Librum obſervationes 328. LIBER VI. ſeu miracula a Sancto per Germaniam, Belgium, Galliamque patrata anno MCXLVI. & MCXLVII. in tres partes diſtributa, quarum ſingulæ ſuos præferunt auctores. NARRATIO Herberti abbatis cœnobii Morenſis, de libro Miraculorum S. Bernardi, per inſigne miraculum ſervato 330. PARS I. *auctore Philippo monacho Claravallenſi*. CAP. I. Iter Conſtantienſe; miracula, & oculati eorumdem teſtes 331. CAP. II. Miracula Conſtantiæ, ac in vicinis locis, nec non Spiræ facta 334. PARS II. MIRACULORUM S. BERNARDI. CAP. III. Epiſtola cœnobitarum Claravallenſium ac Sancti comitum, ad Clericos Colonienſis eccleſiæ, qua eos ad reformandam vitam diſſolutam hortantur. Miracula in itinere Colonienſi 337. CAP. IV. Prodigia varia memorantur, quæ ſanctus Thaumaturgus Coloniæ, & inde digreſſus, Juliaci, Aquiſgrani, Trajecti ad Moſam operatus eſt 339. PARS III. *auctore Gaufrido monacho Claravallenſi*. Epiſtola ejuſdem ad Hermannum epiſcopum Conſtantienſem. CAP. V. Prodigia, quæ Leodii, ac deinceps in itinere per Gallo-Belgicam, & in Campania edita ſunt 342. CAP. VI. Mirabilia alia in Campania ubique ad ingreſſum in monaſterium Claravallenſe, item alia deinde poſt brevem in eodem moram 344. CAP. VII. Prodigia reliqua in Gallia & Germania 347. Epiſtola Gauſridi monachi Claravallenſis, quædam S. Bernardi miracula recenſens 349. FRAGMENTA *ex Herberti libris de miraculis Ciſtercienſium monachorum apud Mabillonium typis vulgata*. Herberti auctoritas 351. GLORIA POSTHUMA, AC SUPPLEMENTUM ad S. Bernardi Vitam, & miracula, nec non ad noſtrum Commentarium prævium. CAP. I. Veneratio publica; monaſteriorum propagatio; recentiſſimæ cortitiæ de Sancti ſepulcro, ac reliquiis. Umbra ejus, & alia ſacra ſiſana 353. CAP. II. Variæ S. Bernardi apparitiones, ac prædictiones. §. I. Apparet monacho Ciſtercienſi; & Converſo, quem conſolatus, proſperum negotiorum ſucceſſum ei prænuntiat 356. §. II. Duobus monachis Claravallenſibus apparet, & eorum apoſtaſiam impedit; adoleſcentulum quemdam in propoſito monaſtico confirmat; incendium comprimit; morti proximo ſe videndum præbet; & alteri ægroto 358. §. III. Tribus vicibus ſe manifeſtas cuidam fratri; apparet item B. Mariæ Ogniacenſi; alteri prædicit cæ-

Jeſtem gloriam ; Aſcelinæ mortem ; mira libri miraculorum inventio , ac monachi litteratura 359. §. iv. Aliquot Viri ſancti vaticinia . Cap. iii. Supplementum miraculorum . §. i. Variæ corporis infirmitates ſanatæ ; præfixus moribundo terminus mortis ; miraculum perperam S. Bernardo Claravallenſi attributum ; epilepticus cur non omnino coratus ; mortuus ad vitam revocatus 361. §. ii. Mortuus ad vitam revocatus 362. §. iii. Modus mirabilis, quo pater S. Bernardi converſus dicitur, ſecundis curis expenſus ; plauſtrum , fracto axe , longius promotum ; caducus Humberti morbus ſanatus ; alter in ſpiritu & in corpore adjutus &c. 364. §. iv. Synopſis miraculorum S. Bernardi , quæ ſunt innumerabilia . Obſervatio prævia. Sectio i. Infirmi , cæci , ſurdi , muti , claudi , contracti , fatui , phrenetici , & alii a S. Bernardo ſolpitati 365. Sectio ii. Mortui ad vitam revocati ; mors dilata ; impetrata proles ; parturientes adjutæ ; imperium in dæmones , beſtias , & clementa ; alia ſtupenda miracula ; converſiones ; pœnæ obſtinatis inflictæ ; reconciliationes ; prodigia S. Thaumaturgi innumerabilia 367

31 Bernardus de Alzira M. Ord. Ciſterc. Item Gratia & Maria ſorores ejus VV. & MM. Alzirx apud Valentiam in Hiſpania . Comm. hist. §. i. Alzirx ſitus ; Bernardi natales ; frater , ac ſorores ; officium in ſeculo ; mira ad Chriſti fidem , atque ad Ciſtercienſem profeſſionem converſio 452. §. ii. Sanctus accuſatur ; ſed a Deo honoratur miraculo ; materiam Chriſto lucratur , monaſterium Populetanum 454. §. iii. Inſigne miraculum a Sancto patratum : in fratre convertendo irriti labores , ſorores duæ ad Chriſtiana ſacra ab ipſo adductæ ; Sanctus per eas a morte ereptus 456. §. iv. Bernardi , ac duarum ſororum ejus martyrium . An hæ fuerint amplexæ inſtitutum Ciſtercienſe : corporum ſepultura , detectio , gloria 458. §. v. Cultus publicus ; inventiones ac translationes corporum : favores per Bernardi patrocinium impetrati 460. Acta ſtylo ligato & ſoluto conſcripta , tempus martyrii 462

30 Bernardus monachus Ciſtercienſis Candeledæ in Hiſpania . Sylloge . Locus , vocatio publica , tempus mortis 369

21 Bernardus Ptolomæus inſtitutor Congregationis S. Mariæ Montis Oliveti , Senis in Tuſcia . Comm. præv. §. i. Immemorabilis legitimuſque cultus ab Apoſtolica Sede declaratus & extenſus 464. §. ii. Diverſi Actorum ſcriptores memorantur , & copioſa vitæ ſynopſis exhibetur 466. §. iii. Diſcutiuntur nonnulla , quæ ad vitam , miracula , & corpoream Beati formam ſpectant 470. §. iv. Congregationis Olivetanæ origo , progreſſus , & privilegia 742. Vita , *collectore anonymo* , *ex Actis tum Latinis* , *tum Italicis excerpta* . Cap. i. Geſta Beati in ſtatu ſeculari , & receſſus in eremum 475. Cap. ii. Pia Beati exercitia in eremo , ac diverſæ tentationes 477. Cap. iii. Cœnobitica vita poſt acceptam S. Benedicti regulam 479. Cap. iv. Præcipuæ virtutes , & varia miracula in vita ac poſt mortem 482. Cap. v. Posthuma gloria ex Ordine religioſo , quem inſtituit 484

21 Bonoſus & Maximilianus vel Maximianus MM. Antiochiæ in Syria . Comm. præv. §. i. Immemorabilis eorum cultus , occaſio martyrii , & authentica Actorum fides 425. §. ii. Varius conatus illorum , qui duos hos Martyres Hiſpaniæ vindicare voluerunt 428. Passio *ex editis apud Ruinartium inter Acta Martyrum ſincera* 430

C

33 Callinicus I. patriarcha CP. Comment. præv. Stabilitur cultus , Vita 644. Vita , *auctore Laurentio quodam monacho Rutenſi in Calabria , ex codice Ambroſiano &c. interprete J. P.* 645

23 Cedonius vel Sidonius conf. & ep. ut ferſur , Aquiſ-Sextiis in Proviocia . Sylloge historico-critica . Publicus cultus , & oppoſita Aquenſium ac Tricaſtinorum de illo traditio 591

23 Claudius , Aſterius , Neon , Domnina & Theonilla MM. Ægis in Cilicia . Comm. præv. §. i. Palæſtra , patria , & antiqua memoria in Martyrologiis Latinis & Græcis 567. §. ii. Diſcrimen inter Acta Græca & Latina , & varia horum exemplaria 569. Acta proconsularia , *ex Pariſienſi Ruinartii editione &c. cum Mſ. cod. Fuldenſi , & aliis apographis collata* 571

21 Cyriaca vidua & M. Romæ . Comm. hist. §. i. Legitimus cultus , Acta , & tempus martyrii 403. §. ii. Prima Sanctæ ſepultura , tranſlatio corporis , & dubium circa aliam ejuſdem tranſlationem 405

D

24 Dado vel Audoenus ep. Rothomagi in Normannia . Comm. præv. §. i. Antiquus Sancti cultus ex veteſtis Martyrologiis , & varia ipſius Acta , eorumque ſcriptores 794. §. ii. Sancti patria , fratres , vita aulica , electio ad cathedram Rothomagenſem , & tempus conſecrationis epiſcopalis 796. §. iii. Chronologica reliquorum geſtorum ſynopſis , tempus mortis , & quædam Actorum analecta 799. §. iv. Poſthuma Sancti gloria ex ſcriptis , & diverſis reliquiarum ſuarum tranſlationibus 801. §. v. Reliquiæ in Angliam tranſvectæ , & miracula per eas patrata 803. Vita prima , *auctore anonymo ſuppare , ex Mſ. Ultrajectino S. Salvatoris , quod numquam antea editum eſt* . Prologus 805. Cap. i. Sancti patria , fratres , vita aulica , virtutes , & tranſitus ex aula ad epiſcopatum 806. Cap. ii. Pia Sancti peregrinationes , & patrata in iis miracula 807. Cap. iii. Iter pro concilianda pace , obitus , honorifica cadaveris tranſlatio , ſepultura , & miraculum 808. Vita altera , *auctore anonymo , quem tamen aliqui Fridegodum nominant , ex Mſs. codicibus monaſterii Corneolenſis , Vallis Lucentis , & Cartaſiæ Divionenſis* . Prologus . Cap. i. Sancti patria , parentes , pueritia , fratres , & pia vita in aula regis Francorum 810. Cap. ii. Sancti zelus pro Catholica fide , iter Hiſpanicum , & quædam miracula 812. Cap. iii. Epiſcopalis ejus conſecratio , virtutes in hoc officio , auſterus vivendi modus , & munifica monaſteriorum conſtructio 814. Cap. iv. Romana ejus peregrinatio , pacis concilianda ſtudium , prophetia , & felix obitus 817. Cap. v. Funerea pompa , primus ſepulturæ locus , honorifica ſacri corporis eleva-

tio ,

tio, & miraculum, quod in ea contigit 818. VARIÆ TRANSLATIONES SACRI CORPORIS, *ex Theſauro novo anecdotorum apud Edmundum Martene tom. 3. columna 1669. & ſeqq. quam editionem cum mutilo Ms. Rothomagenſi conſulimus*. CAP. I. Honorifica ſacrarum reliquiarum reductio ſub Normannis jam Chriſtianis, & miraculum, quod Sanctus in pueritia patraſſe dicitur 820. CAP. II. Poſt diverſas ſacri corporis translationes fruſtra tentatur illius furtum, idemque poſtea integrum ac incorruptum invenitur 823. MIRACULA, quæ poſt obitum Sancti contigerunt, *auctore Fulberto monacho, & plerumque coævo teſte, ex Ms. codice Rothomagenſi monaſterii S. Audoeni, cujus apographum P. Fredericus Flouetus anno 1644. ad Majores noſtros miſit*. PROLOGUS. CAP. I. Portentoſa hiſtoria ejuſdem civis Romani, qui variis morbis afflictus, apud ſepulcrum S. Audoeni in Normannia perfectam ſanitatem mirabiliter obtinuiſſe dicitur 826. CAP. II. Alii duo peregrini paralytici per intereceſſionem ejuſdem Sancti miro modo ſanantur 829. CAP. III. Cæcæ mulieris illuminatio, corpus Sancti ob præſentiam impiorum immobile, & mira captivi cujuſdam liberatio 831. CAP. IV. Puero muto obtenta loquela, mulieri paralyticæ reddita ſanitas, & duorum, Sanctum injuria afficientium ſanitas 834. CAP. V. Furesope Sancti deprehenduntur, cæcos illuminatur, & duo muti uſum loquelæ obtinent 836. ALIA MIRACULA, *auctore anonymo, ex eodem apographo Rothomagenſi, quod P. Flouetus anno 1644. ad Majores noſtros miſit* 837

20 Dioſcorus M. Alexandriæ, *in Martyrologiis* 36

23 Donatus, Reſtitutus, Valerianus, Fructuoſa, & duodecim alii MM. Antiochiæ in Syria. Palæſtra, memoria in Martyrologiis, & dubium martyrii tempus 590

21 Donatus, Romulus, Sylvanus, Venuſtus, & Hermogenes MM. Foro-Julii in Italia. COMM. PRÆV. Cultus, ſacra ipſiana, Acta 411. ACTA *ex Breviario Ms. Foro-Julienſi*. 412

E

24 EPiadius presb. & confeſs. apud Montem-Telonum in territorio Auguſtodunenſi. COMM. PRÆV. §. I. Intricata annuntiatio in diverſis Martyrologiis, & controverſia de vero vitæ inſtituto 775. §. II. Tempus, quo floruit, conjectura de anno mortis, Acta, eorumque ſcriptor 737. VITA, *auctore anonymo coævo, ex pervetuſto codice D. Claudii Joli &c. cum edito apud Labbeum exemplari collata* 778

23 Eugenius vel Egoainus ep. Ardſtratbenſis in Hibernia. COMM. PRÆV. Cultus, cathedra, ætas, & Acta 624. VITA, *auctore anonymo, ex membraneo muſei noſtri codice &c.* 625

31 Euprepus vel Euprepius epiſc. Veronæ in Italia. SYLLOGE HISTORICO-CRITICA. Sancti hujus memoria in Martyrologiis, cultus, reliquiæ, ætas, & Acta 400

24 Eutyches ſive Eutychus, diſcipulus S. Joannis Evangeliſtæ & Apoſtoli Pauli. DISQUISITIO HISTORICO-CRITICA. §. I. An hodiernus ille Sanctus ſit diverſus ab homonymo, de quo Majores noſtri olim egerunt 751. §. II. An Sanctus hodiernus ſit idem cum illo adoleſcente, quem ex lapſu mortuum S. Paulus Apoſtolus Troade ad vitam revocavit 753

F

22 FAbricianus & Philibertus MM. in Hiſpania. Veneratio eorum publica, geſta ignota 535

20 Filibertus abbas in Herio inſula Galliæ. COMMENT. PRÆV. §. I. Nomen Sancti, notitia loci in quo obiit, & antiquus ejuſdem abbatiæ cultus 66. §. II. Scriptor Actorum, & varia eorumdem apographa 67. §. III. Tempus nativitatis, patria Sancti, & quædam geſta ipſius diſcutiuntur 69. §. IV. Poſthuma Sancti gloria ex variis corporis ejus translationibus, ac miraculis, quæ in iis contigerunt 72. Quædam Sancti ejuſdem miracula, diu poſt translationes illas patrata, & præſens ſacrarum reliquiarum ejus ſtatus 73. VITA, *auctore monacho Gemeticenſi anonymo & ſubæquali, ex editione Mabillonii inter Acta Sanctorum Ordinis Benedictini, cum Mss. collata*. PROLOGUS 75. CAP. I. Sancti patria, inſtitutum monaſticum, virtutes in ſirocinio, munus abbatiale, itinera, & ædificatum induſtria ipſius monaſterium Gemeticenſe 75. CAP. II. Providentia Dei erga hunc Sanctum, plura ejus miracula, cœnobia ab ipſo exſtructa, miſericordia erga captivos & pauperes 77. CAP. III. Sancti zelus, exſilium, revocatio ab exſilio; reditus to inſulam Herius; varia miracula ibi patrata; virtutes & pia mors 79. TRANSLATIONES ET MIRACULA, *auctore Ermentario monacho, & teſte oculato*. LIBER I. PRÆFATIO 81. CAP. I. Translatio ſacri corporis ex inſula Herio Ampennum, Varennas ac Palum, & miracula, quæ in his ſtationibus patrata ſunt 82. CAP. II. Miracula, quæ facta ſunt, poſtquam corpus ejuſdem Sancti in monaſterio Deenſi collocatum fuit 84. CAP. III. Alia miracula, quæ in eodem monaſterio coram reliquiis Sancti contigerunt 87. CAP. IV. Reliqua beneficia, quæ ibidem ægris & afflictis per intereceſſionem hujus Sancti collata ſunt 89. LIBER II. PRÆFATIO. Caput unicum. Miracula antiqua, & recentiora, quæ tum in inſula Herio, tum in translatione corporis ad Meſciacum acciderunt 93

23 Flavianus ep. Auguſtoduni in Gallia. SYLLOGE. Antiquus cultus ex Martyrologiis, ignota Acta, & incerta ætas 643

23 Flavius ep. Rothomagi in Normannia. SYLLOGE HISTORICA. Notitia de immemorabili cultu, & veriſimilior aliquorum geſtorum ejus chronologia 640

23 Fortunatus, Hermon, Xiſtus, Martialis, Hermogeratus. Item Laurentius, & tres pueri Habundus, Innocentius ac Merendinus. Aquilejæ in Italia, ac Romæ, *ex Hieronymianis exemplaribus, ac Ferrario*. Annuntiationes, Hermagoræ & Fortunati martyrium: hic a ſynonymo diverſus 587

23 Silvanus, Sabinus ac Pantherus MM. in Thracia 589

G

24 GEorgius Limniota M. in tractu montis Olympi. COMM. PRÆV. cultus, cruciatus, ætas, Acta 841. ACTA, *auctora anonymo*

nonymo ſynchrono, e codice bibliothecæ Cæſareæ Vindobonenſis, interprete J. P. 842
14 Gildardus presb. Luperciaci in territorio Nivernenſi Galliæ. SYLLOGE de loco, cultu, ætate, ac mendoſis annuntiationibus 842
20 Gobertus conf. Ordinis Ciſtercienſis, io abbatia Villarienſi in Brabantia. COMM. PRÆV. §. 1. Beati cultus, Acta, biographi unius ætas & fides 170. §. 11. Alterius biographi ætas inveſtigatur. §. 111. B. Gnberti genealogia, & expeditiones bellicæ. §. 1v. Alia bellicæ fortitudinis ſpecimina; vitæ cœnobiticæ initium; exercitia; mors. VITA, *auctore anonymo, cœnobii Villarienſis aſceta, ex codice Ms. ejuſdem cœnobii.* PROLOGUS s. 377. PROLOGUS 11. PRODROMIUM ad librum ſequentem. LIBER 1. B. Goberti vita ſecularis. CAP. 1. Nativitas, ætas juvenilis, vita militaris, expeditio in Paleſtinam 379. CAP. 11. B. Gobertus Chriſtianos contra Friderici Imp. injuriam tuetur, & loca ſacra inviſit 380. CAP. 111. B. Gobertus e Paleſtina redux; peregrinationem ſuſcepti ad S. Jacobum; deinde ſuis ſubditis & fratri ab hoſtibus oppreſſis fert opem 382. PROLOGUS ad librum ſequentem 383. LIBER 11. CAP. 1. B. Goberti vita cœlebs; rerum mundanarum contemptus; ingreſſus in cœnobium Villarienſe 384. CAP. 11. Variæ B. Goberti virtutes 385. CAP. 111. Levem defectum graviter caſtigat, ejus animi demiſſio, & in precibus attentio 387. CAP. 1v. Abſtinentia, & miſericordiæ opera 389. CAP. v. Monachum e cœnobio profugum reducit 391. LIBER 111. Obitus 393
24 Gregorius, Theodorus, & Leo confeſſores in inſula Samo vel Cephalenia. COMM. PRÆV. Immemorabilis cultus, Acta, ætas, locus mortis & ſacræ quorumdam reliquiæ alio translatæ 768. ACTA, *collectore Petro Calatio Dominicano* 771
22 Guniſortus M. Ticini in Italia. COMM. PRÆV. Temeraria hujus Sancti confuſio cum S. Cucufate mart. cultus ex Martyrologiis; patria, frater, ſorores, tempus martyrii, & Acta 534. ACTA, *auctore anonymo incertæ ætatis, ex editione Bonini Mombritii.* PROLOGUS. CAP. 1. Sancti diſceſſus e Scotia in exteras regiones cum fratre ſuo, ac duobus ſororibus, quæ in Germania pro Chriſto martyrium ſubierunt 527. CAP. 11. Ulterior Sancti profectio cum fratre in Italiam: ubi hic Novocomi ab ethnicis occiditur; ille autem Mediolani letaliter læſus, paullo poſt Ticini ex vulnetibus pie moritur 529

H

20 HEliodorus ac Doſa martyres. Memoria in Faſtis Græcis, tempus martyrii 96
20 Herbertus archiep. Complæ apud Hirpinos in Italia. SYLLOG. Loci notitia, cultus publicus, obſervationes 100
22 Hippolytus ep. & mart. in Portu Romano. COMM. HISTORICO-CRITICUS. §. 1. Diſtinctio hujus Sancti ab aliis ejuldem nominis martyribus, & cultus ex antiquis martyrologiis 504. §. 11. Interpolatis Sancti Acta, veroſimilis ætas, qua floruit; ſed incertum martyrii tempus 506. §. 111. Incerta cathedra 507. §. 1v. Elogia, & aliqua ſcripta 511
21 Hippolytus, Traianus, Quadratus, Primus MM. Romani, *ex apographis Hieron.* 425

I

23 JAcobus Mevanas ex Ord. FF. Prædicatorum, Mevaniæ in Umbria. COMMENT. PRÆV. §. 1. Patria, cultus ab immemorabili tempore inceptus, & ab Apoſtolica Sede poſtea confirmatus 719. §. 11. Præcipui geſtorum ſcriptores, fragmentum antiquiſſimæ vitæ, & notitia de duobus Actorum exemplaribus, quæ poſt hunc Commentarium edemus 721. §. 111. Poſthuma gloria ex lucubrationibus poſteritati relictis, & honorifica corporis incorrupti conſervatione 725. §. 1v. Recentiora nonnulla miracula, quæ R. P. Prior Mevanienſis ad Majores noſtros miſit 726. VITA *ex Ms. libro Fratris Ambroſii Taegii Dominicani de Inſignibus Ordinis Prædicatorum fol.* 354. CAP. 1. Nativitas prodigiis indicata, ingreſſus in Ordinem PP. Prædicatorum, fundatio cœnobii Mevanienſis, eruditio, variæ virtutes & quædam miracula 728. CAP. 11. Prædeſtinatio ad ſalutem ſuam æternam mirabiliter ei indicata, viſiones, pius obitus, mira apparitio, corporis integritas & miracula poſt mortem 731. ACTA BREVIORA, *auctore Bartholomæo Mortario Dominicano, ex Opere Leandri Alberti de Viris illuſtribus Ordinis Prædicatorum &c.* 734
24 Irchardus, ſeu Erthadus, vel Erchardus ep. & conf. in Scotia. SYLLOGE HIST. Memoria in recentioribus Menologiis, legitimus cultus ex Breviario Aberdonenſi, & incerta ætas 773
21 Julianus Benearnenſis ſeu Laſcurrenſis in Galliæ epiſcopus. Cultus, geſta, tempus vitæ, notitia topographica 441
21 Julius, Julianus, Vincentius, Augurius, Eulodius MM. in Hiſpania. Notitia ex antiquis Martyrologiis: Acta eorum & tempus martyrii incerta 424
23 Juſtinianus eremita & M. in Lemenia inſula Angliæ. COMM. PRÆV. Locus martyrii, ætas Sancti, cultus ab immemorabili tempore, Acta, & quædam diſcrepantes eorum circumſtantiæ 633. ACTA *collectore Joanne Capgravio, ex Legenda Sanctorum Angliæ &c.* 635

L

21 LEontius ep. Burdegalenſis in Gallia Aquitanica. Veneratio publica, ætas, epiſcopatus; an miles ſub Childeberto 442
22 Leontius & Carpophorus MM. Vicentiæ in Italia. COMM. PRÆV. §. 1. Publica veneratio, tempus martyrii, victoria a Vicentinis obtenta; martyres ſorores, ut fertur; translationes 32. §. 11. Expenduntur difficultates de corporum translationibus, ac martyrii palæſtra 34. ACTA, *auctore anonymo, ex editis apud Petrum de Natalibus lib. 7. cap.* 87. 35
20 Leovigildus & Chriſtophorus martyres, Cordubæ in Hiſpania. COMM. PRÆV. Sanctorum cultus, vitæ profeſſio, Acta, & cœnobiorum, quæ incoluerunt, ſitus. PASSIO *ex Memoriali S. Eulogii* 99
20 Lucius ſenator martyr. SYLLOGE. Cultus, ſepultura, ac tempus martyrii 28
23 Lupus vel Luppus M. incerti loci ac temporis. DISQUISITIO CRITICA. An unus, duo, tres,

tres, vel quatuor fuerint hujus nominis Martyres, & quis ex illis hodie colatur 593
21 Luxorius, Ciſellus, Camerinus MM. in Sardinia. COMM. PRÆV. Veteſtus horum Sanctorum cultus, Acta, reliquiæ, & inepta duorum ex his annuntiatio in Martyrologio Hiſpanico 414. ACTA *ex editione Mombritiana, cum alio Ms. apographo collata* 416

M

22 MArtialis, Saturnious, Epictetos, Mapriis, Felix cum ſociis MM. io Portu Romano. Antiqua horum Sanctorum memoria in Martyrologiis, & incertus martyrii annus 513
20 Martyres XXXVII. Item Severus ac Memnon ecoturio martyres Philippopoli ac Bizyæ in Thracia. COMM. PRÆV. Cultus apud Græcos ac Latinos. ACTA, *auctore anonymo, e Synaxario Sirmondi, interprete J. P.* 30
23 Martyres anonymi Bodobrigæ, quæ nunc vulgo Boppardia vocatur, io Germaoia inventi. COMM. PRÆV. §. I. Loci notitia; documentum inventionis eum ejuſdem hiſtoria collatum, ac variis obſervationibus elucidatum 556. §. II. Tempus martyrii, Sanctorum numerus, ſepultura, veneratio publica 558. HISTORIA INVENTIONIS *ex Annalibus Trevirenſibus Chriſtophori Brouweri &c.* 559
22 Maurus & ſocii L. martyres Remis in Campaoia Galliæ. SYLLOGE. §. I. Cultus, numerus Martyrum, lipſana eorum ſacra 515. §. II. Actorum exemplaria, tempus martyrii, & ejuſdem hiſtoria *e Flodoardo* 517
20 Maximus abbas & conſ. in Caſtro Cainone io Gallia. COMM. PRÆV. Locus, nomen, cultus, dignitas, Acta; S. Eucherii de Sancto cura; reliquiæ 55. ACTA, *auctore S. Gregorio Turonenſi lib. de Gloria confeſſorum* 56
23 Minervius vel Minervus & Eleazarus cum filiis octo MM. Lugduoi in Gallia. SYLLOGA HISTORICO-CRITICA. §. I. Antiqua eorum memoria in Martyrologiis, ætas & palæſtra martyrii 561. §. II. Nonnulla, quæ pſeudo-ſcriptores Hiſpani de his Martyribus fioxerunt, & quomodo tempus ac palæſtram martyrii mutaverint 563
23 Moderatus ep. & conf. Veronæ in Italia. Publicus cultus, elogium, corpus, ætas. 596

N

21 NAtalis presb. & conſ. Caſali in Liguria Italiæ. COMM. PRÆV. Cultus, Acta, ætas 409. ACTA *auctore anonymo* 410
22 Nectavus vel Nectarius, & forſan Sevus Neo-Cæſareæ in Ponto. Notitia horum Sanctorum *ex antiquis Martyrologiis* 536

O

20 OSwinus rex Northumbriæ & M. in Aoglia. COMM. PRÆV. §. I. Northumbriæ deſcriptio; Sancti regnum; genealogia, biographi, cultus incboatus 57. §. II. Sancti cultus exſtinctus; renovatus deinde & propagatus 59. §. III. Donationes principum, martyrii titulus; annuntiatiooes; tempus mortis & regni; miracula 60. ACTA, *auctore ſancto ac Venerabili Beda, ex Hiſtoria Anglicana eccleſiaſtica* 62. ACTA ALTERA *ex Joanne Capgravio, ſeu potius Joanne Tynmuthano* 63

P

21 PAternus M. Fundis in Latio, SYLLOGE HISTORICA. Sancti hujus notitia, & cultus ex Martyrologio Romano, Ferdinando Ughello, & Mss. Actis 402
24 Patricius abb. in territorio Nivernenſi Galliæ. SYLLOGE HIST. de antiquo hujus Sancti cultu, Actis, & ætate 781
20 Paulus junior archiep. Conſtantinopolitanus 96
23 Philippus Benitius conf. Ordinis Servorum beatæ Mariæ virginis, Tuderti in Umbria. COMM. PRÆV. §. I. Diverſi ſcriptores, qui tum Latine, tum Italice, Acta hujus Sancti litteris mandarunt 655. §. II. Poſthuma gloria ex ſolenni canonizatiooe, ſubſecuto cultus incremento, & declarata primorum ſodalium ſanctitate 657. VITA, *collectore P. F. Cherubino Maria Dalæo Hiberno, ex editione Oenipontana anni* 1644. *quam annotationibus illuſtramus* 661. CAP. I. Sancti patria, pareotes, nativitas, futuræ ſanctitatis indicia, pia educatio, & virtutes io puertitia 662. CAP. II. Brevis notitia de origine & incremeoto Ordiois Servorum beatiſſimæ Virginis Mariæ, quem Sanctus poſtea ingreſſus eſt 664. CAP. III. Litteraria Sancti ſtudia, dolor ob diſcordiam popularium ſuorum, & prodigioſa vocatio ad Ordinem Religioſum 666. CAP. IV. Ingreſſus in Ordinem, magiſtri ſpirituales, humilitas, patientia, & deſiderium ſolitudinis 670. CAP. V. Eremitica Sancti vita in monte Senario, præfectura tirocioii Seneoſis, & in itinere detecta illius doctrina 672. CAP. VI. Sacerdotium, & publicum in prima Miſſa miraculum 674. CAP. VII. Electio ad officia honorifica, & ad ſummam totius Ordinis gubernationem, ejuſque pia in hoc munere adminiſtrando ſedulitas 676. CAP. VIII. Miraculum Aretii preeibus ejus patratum, & novæ leges Ordini Servitarum ab ipſo præſcriptæ 679. CAP. IX. Diverſus Sancti conatus ad deponeodum generalatus offieiom, publieata leproſi ſaoatione & cæleſti quadam viſione impeditus 681. CAP. X. Fuga in aviam ſolitudinem, ne eligeretur Pontifex Romanus, & ibidem ſalutifera baloea precibus ejus e ſaxo producta 683. CAP. XI. Geſta in itinere, quod ex Italia in Galliam & Germaniam inſtituit, & in reditu mira Dei erga ipſum providentia 686. CAP. XII. Cura in ſuodandis vel reſtaurandis Ordinis ſui cœnobiis, & labores ejus in concilio Lugdunenſi, ad quod evocatus fuerat 690. CAP. XIII. Fuga ad Piſtorienſes propter oblatam ei cathedram Florentinam, conciliata inter cives illos pax, periculoſa tempeſtas adverſus Ordinem Servitarum exoria, & patrocinio Deiparæ diſcuſſa 693. CAP. XIV. Florentiæ pax inter Guelfos & Ghibellioos a Sancto confirmata 696. CAP. XV. Iterata profectio in Germaniam, res ibi geſtæ, beoaficia accepta, reditus io Italiam, & eomitia ibidem celebrata 698. CAP. XVI. Pleraque illa, quæ Sanctus mortis ſuæ præcius Forolivii, Florentiæ, Senis, ae Tuderti egis 701. CAP. XVII. Ultimus morbus, pia monita, felix obitos, & honorifica ſacri corporis expoſitio 704. CAP. XVIII. Antiqua miracu-

la,

la, quæ poſt obitum patrata ſuot 707. CAP. XIX. Alia miracula, quæ videotur facta ſeculo XIV. quo ſacrum illius corpus primo translatum eſt 710. CAP. XX. Recentiora miracula, quibus immiſcentur ea, quæ io tertia corporis ejus translatione contigerunt 712. CAP. XXI. Publica de ſanctitate ipſius opinio, antequam catalogo Sanctorum ſolenniter adſcriberetur 716

20 Piricius, Arcus, Maximus conf. Pamphilus, Coloous conf. Item Diomedes, Agaticus, Zelus, Synnadæ in Phrygia, ex *Martyrologiis* 36

20 Porphyrius io Italia. SYLLOGE. Cultus certus; martyrium incertum: præter hunc non fuit alius: S. Venantii pædagogus 26

25 Priſtus, Sevus: item Quadratus epiſc. Sondophagus, Aſtuſus, Diomedes, Zoticus, Zatamgelus, Moyſeus MM. Alexaodrini, *ex apographis Hieronymianis* 423

31 Privatus ep. M. in Occitania Galliæ provincia. COMM. PRÆV. §. 1. Antiqua hujus Sanctì veoeratio, locus cathedræ, & eontroverſum martyrii tempus 433. §. II. Varia Sancti Acta, publica ſacri corporis traoslatio, & mira ejuldem inventio 436. ACTA BREVIORA, *ex Speculo hiſtoriali Vincentii Bellovacenſis, quæ cum editione Mombritiana contulimus* 438. ACTA LONGIORA *ex Mſ. apographo, quod in Trevirenſi monaſterio S. Maximini tranſcriptum eſt, & quod cum alio Mſ. exemplari Bernardi Guidonis contulimus* 439

24 Ptulomæus & Romanus epp. & MM. io Tuſcia. COMM. PRÆV. §. 1. Legitima veoeratio, locus cathedræ, & diverſa martyrii Acta 744. §. II. Poſthuma gloria, ex authenticis ioſtrumeotis probata 747. ACTA, *auctore anonymo incerti temporis, ex Mſ. codice cathedralis eccleſiæ Sutrinæ, quem cum aliis Mſs. contulimus* 749

Q

31 QUadrati epiſcopi. Cultus ex Martyrologio Romaoo & aliis Faſtis ſacris 412

23 Quirtacus epiſc. Maximus presb. Archelaus diac. & ſocii MM. apud Oſtia Tiberioa. Cultos ex Martytologiis, ſocii, tempus, Acta, & Arehelai translatio 565

R

23 RIchildis virgo recluſa Summontorii prope Oxnipontem. SYLLOGE de vitæ inſtituto, cultu, rebus mirabilibus, ac ætate 619

24 Rigomerus presb. & eoof. Subligniaei apud Cenomanos in Gallia. COMM. PRÆV. §. 1. Memoria io Faſtis, Saoctus hic eum alio eoofuſus, tempus mortis 783. §. II. Vitæ ſcripiores, exemplaria, translatio S. Rigomeri 785. VITA, *auctore ignoto nominis ac temporis, ex codice membranaceo antiquo Mſ.* 786. HISTORIA TRANSLATIONIS *auctore Petro monacho Malleacenſi, edita apud Labbeum in Nova bibliotheca Mſs. librorum tome* 2. *a pag.* 234. 789

S

10 SAmuel Propheta in Palæſtina. COMMENT. HIST. §. 1. Scribendi ratio; Saoctus a Deo matris precibus impetratus; natales; nominis etymon, educatio, miniſterium ſacrum, prophetiæ, eonjugium; an ſacerdos 6. §. II. Quaodo judex; exhortatio, victoria per illum obtenta; exercitium judicii, locus habitationis; filii ab eo judices conſtituti; rex Saul, piæ congregationes 8. §. III. Innocentia vitæ, tepreheoſio populi miraculo confirmata; acta circa Saulem; mors, ſepultura, planctus, elogia 10. §. IV. Cultus in Orieote & Occidente; translatio corporis, ædes ſacræ, monaſteria 12. §. V. Samuelis ſcripta, apparitio famoſa poſt ejus mortem Sauli facta 14

20 Seronius vel Serrooius martyr apud Santones in Gallia. SYLLOGE de cultu & ætate 26

23 Sidooius Apollioaris ep. Arvernis in Gallia. COMM. HIST. §. 1. Antiquus cultus, elogia, & Actorum compendium 597. §. II. Illuſtre ſtemma, patria, tempus nativitatis, multiplex nomeo, ſtudia litteraria, & exercitia adoleſcentiæ 599. §. III. Conjugium, liberi, & dignitates, quas ab imperatoribus Romanis impetravis 601. §. IV. Indoles ex ſcriptis ejus potiſſimum eruta, & improbabilis opioio de monaſtica ipſius vita 604. §. V. Initiom epiſcopatus, reſponſio ad gratulatoriam S. Lupi Treceoſis epiſtolam, humilitas, & Sancti morbus 606. §. VI. Poſt ſuſceptum epiſcopatum magna morum mutatio, & variæ virtutes 609. §. VII. Pateroa ſolicitudo pro ſuo grege, & officioſa earitas erga proximum 611. §. VIII. Pius magnanimuſque xelus pro fide Catholica, & tetticum exſilium 613. §. IX. Reliqua geſta poſt reditum ab exſilio uſque ad anoum Chriſti CDLXXXIII. 616. §. X. Afflictiones, prophetia, obitus, ſepultura, epitaphium, reliquiæ 618. §. XI. Poſthuma gloria ex ſcriptis, quæ partim ſuperſunt, partim perierunt, vel adhue latent 621

22 Sigfridus abbas in Anglia. SYLLOGE HIST. Sancti monaſterium, ætas, cultus ab immemorabili tempore, biographus, & Acta 536

22 Symphorianus M. Auguſtoduni io Gallia. COMM. PRÆV. §. 1. Veruſtus cultos, poſthuma gloria ex eccleſiis, miraculis & reliquiis 491. §. II. Acta, commune eruditorum de iis judicium, veroſimile martyrii tempus, & ſcrupulus Tillemontio exemptus 493. VITA, *ex Actis Martyrum ſinceris & ſelectis, quæ Ruinartius edidit, cum aliis Mſs. codicibus collata* 496

T

24 TAtion M. Claudiopoli in Honoriade provincia COMM. PRÆV. Notitia loci, publica Saocti veoeratio, tempus 766. MARTYRIUM e *codice Cæſareo bibliothecæ Vindobonenſis interprete J. P.* 767

24 Teneſtina virgo apud Cenomanos in Gallia. SYLLOGE HIST. Cultus, elogium, monaſterium, translatio corporis, reliquiæ 791

21 Theocleta Thaumaturga. Cultus e Faſtis Græcis, elogium, tempus vitæ 449

24 Theodericus primus iſtius nomiois Abbas Aodaginenſis, io Arduenoa ſilva. COMM. PRÆV. §. 1. Situs monaſterii, eui Beatus præfuit, antiquus hujus Abbatis cultus, & cozvus Actorum ſcriptor 843. §. II. Aliqua Beati geſta chronologice diſpoſita, & ex alio veteri monimento ſubiode ſuppleta, vel diſtinctius relata 845. VITA, *auctore anonymo coævo, ex Mſ.*

Ms. codice monaſterii Alnenſis, quem cum editione Mabillonianæ fer. VI. Benedictinæ parte 2. pag. 559. contulimus 848. PROLOGUS. CAP. I. Beati patria, parentes, pia educatio, & ſtudium litterarum in pueritia ibidem. CAP. II. Monaſtica ejus profeſſio, magiſterium in variis cœnobiis, ſacerdotium, & iter Hieroſolymitanum fruſtra ſuſceptum 851. CAP. III. Munus abbatis ei reluctanti impoſitum, paterna cura tum de ſpirituali tum de temporali monaſterii ſui profectu, & alterum iter Romanum 854. CAP. IV. Pia beati Abbatis ædificia, quædam miracula & itinera 858. CAP. V. Ultimus Beati morbus, pius obitus & honorifica ſepultura 863

23 Theonas vel Teona ep. Alexandrinus. COMM. HIST. §. I. Varium ejus nomen, antiquus cultus ex Martyrologiis, & eccleſia, quæ olim Alexandriæ in Ægypto ad honorem ejus exſtructa fuit 579. Chronologicum epiſcopatus initium, incerta Sancti geſta, & veroſimillimus mortis annus 580. §. III. An epiſtola, quæ nomen Theonæ præfert, Sancto noſtro adſcribenda ſit 583. §. IV. Exemplar epiſtolæ iſtius, quam ab eo probabilius ſcriptam putamus 585

23 Timotheus & Apollinaris MM. Remis in Campania Galliæ. COMM. PRÆV. §. 2. Cultus e Faſtis ſacris; tempus martyrii; veneration is propagatio 573. §. III. Canonicorum collegium Remis reſtitutum, eorum vivendi modus 575. §. III. Translatio corporum ac ſupplicationes publicæ apud Rementes; ſacra ibidem lipſana, nec non S. Apollinaris Lutetiæ Pariſiorum 577. ACTA, *ex Hiſtoria Remenſi eccleſiæ Flodoardi &c.* 578

22 Timotheus M. Romæ. COMM. PRÆV. §. 1. Antiquiſſimus ac celeberrimus Sancti cultus, An fuerit S. Pauli Apoſtoli diſcipulus 530. §. II. Sancti ſepultura ac corpus, Acta & eorum teoſura 532. ACTA APOCRYPHA *auctore anonymo, ex Vita S. Silveſtri PP. quam edidit Combefiſius &c.* 534

24 Trecenti Martyres, qui paſſim MASSA CANDIDA appellantur, Carthagine vel Uticæ in Africa. COMM. HIST. §. 1. Antiquos cultus, numerus, & Acta 761. §. II. Diſceptatio de palæſtra, tempore, modo, & genere hujus martyrii 763

V

20 VAlentinianus, & Leontius forte MM. in Lucania Italiæ. Cultus ex Martyrologiis, notitia loci 37

23 Veredemius eremita conf. in territorio Uceteſi Galliæ, SYLLOGE. §. 1. Diſſertatio de unico an duobus Veredemiis ſeu Veredemis 636. §. II, Cultus S. Veredemii conf. & eremitæ, lectiones propriæ, Vitæ fragmentum, & Sancti ætas 639

23 Victor conf. & Vitenſis ep. in Africa. COMM. HISTORICO-CRITICUS. §. I. Legitimus cultus, & error circa veram ejus cathedram correctus 628. §. II. Quis Sanctus ille fuerit, quæ geſſerit, quando & ubi obierit 630

Z

23 ZAcchæus vel Zacharias epiſcopus Hieroſolymitanus. Antiqua Sancti memoria in Martyrologiis, tempus inchoati epiſcopatus, & incertus mortis annus 555

24 Zenobius, Capitulinus, Emerita, Italica. Item Juvianus & Julius MM. Antiochiæ. Cultus *ex apographis Hieronymianis* 767

INDEX CHRONOLOGICUS

ANTE CHRISTUM NATUM.

Anno 1076. *vel* 1077. *vel ante* S. Samuel Propheta moritur 11 e

SECULO I.

SS. Ptolomæus & Romanus epp. & MM. 744 h

Seculo primo exeunte, aut ineunte ſecundo vita functus S. Eutyches, SS. Joannis Evangeliſtæ, & Apoſtoli Pauli diſcipulus 751 a

Seculo 2. *aut* 3. floruit S. Euprepus vel Euprepius 401 f

SECULO II.

Anno III. factus eſt epiſcopus Hieroſolymitanus S. Zacchæus vel Zacharias 555 e, *& non diu poſt iſtum annum* obiit ibid. f

142 Martyres anonymi Bodobrigenſes 556 h

Anno circiter 180. S. Symphorianus martyrii lauream obtinet 495 d

Sub Commodo imperatore S. Antonius vel Antoninus M. 498

SECULO III.

Hoc Seculo SS. Martialis, Saturninus, Epicletus & alii MM. 514 c

Ineunte eodem ſeculo SS. Minervius vel Minervus, & Eleazarus cum filiis octo MM. 561 a

Circa medium ejuſdem ſeculi SS. Quiriacus ep. Maximus presb. Archelaus diac. & ſocii MM. 565 c. S. Aurea ſeu Chryſe V. & M. & alii MM. 755 b. S. Hippolytus ep. & M. 507 f

258 SS. Martyres trecenti, ſeu Maſſa candida 763 d e

Sub Decio vel Valeriano S. Cyriaca vidua & M. 403 c

Sub Decio S. Paternus M. 402 b

Sub Valeriano S. Anthuſa ſolitaria. Item Athanaſius

tasius epiſc. & Chariſius ac Neophytus MM. 499
Sub Aureliano S. Anaſtaſius vel Attalus M. 407 a
284 *vel* 283. S. Theonas ad cathedram Alexandrinam evectus 580 f
285 SS. Claudius, Aſterius, Neon, Domnina & Theonilla MM. 567 a
Eunuente ſeculo 3. *circiter* SS. Manrus & ſocii L. MM. 515 a. SS. Timotheus & Apollinaris MM. 573. a
300 S. Theonas vel Teuna ep. Alexandrinus ſupremum vitæ diem claudit 579 e

SECULO IV.

Forſan ſeculo 4. SS. Donatus, Reſtitutus, & alii MM. 590
Hoc vel præcedente ſeculo Martyres ſequentes.
Sub Maximiano S. Agathonicus & plures alii MM. 519
Sub eodem forte S. Guniſortus M. 514 a
Sub Dioclesiano & Maximiano SS. Hermogenes ac Fortunatus MM. 589 a
Forte ſub Dioclesiano S. Tation M. 767 a d
Sub Dioclesiano SS. Silvanos, Sabinus, ac Pantherius MM. 589 c
Sub imperatoribus ethnicis, hoc vel præcedentibus ſeculis S. Timotheus M. 530 e
Circa annum 360. SS. Gregorius, Theodorus & Leo conff. defuncti 768 b
363 SS. Bonoſus & Maximilianus vel Maximianus martyrio coronati 425 b

SECULO V.

Seculo hoc fedit S. Moderatus ep. conf. 596 a
Seculo eodem floruit S. Maximus abb. & conf. 55 e
Circa annum 430. naſcitur S. Sidonius Apollinaris ep. 600 c d
Ante medium ſeculi 5. S. Auctor ep. Trevirenſis vixit 413
456 S. Sidonius Apollinaris coram ſenatu populoque Romano carmen panegyricum recitat in laudem Aviti imperatoris, eo ſucceſſu, ut Sidonio propterea erecta fuerit ſtatua 603 a
467 S. Sidonius Apollinaris febri correptus in itinere Romam verſus, recurrit ad limina Apoſtolorum & eorum interceſſionem experitur 606 b
Eodem anno S. Sidonius Apollinaris Romam redux carmen panegyricum pronuntiat in honorem imperatoris Anthemii 603 e
468 S. Sidonius Apollinaris creatur præfectus urbis Romanæ 603 e
Circa finem anni 471. *vel initium anni* 472. S. Sidonius Apollinaris creatur Arvernenſis epiſcopus 606 e f, 607 a b c
475 Romani Gothis Arverniam concedere coacti 615 f
Eodem anno Sidonius Apollinaris in exſilium relegatur ab Eurico Gothorum rege ibidem, & 616 a
Uſque ad annum 483. quænam alia fecerit poſt reditum ab exſilio 616. & ſeqq.
487 S. Victor Vitenſis conſcribit Hiſtoriam Wandalicæ perſecutionis 631 f, 632 a
Anno circiter 488. obiit S. Sidonius Apollinaris ep. 597 a, 610 c

SECULO VI.

Seculo 6. floruit S. Ægidius 639 e
Ineunte ſeculo 6. floruit S. Eptadius presb. & conf. 777 a
Seculo eodem vixit S. Eugenius vel Eoganius ep. 624 c
Poſt initium ſeculi 6. moritur S. Victor Vitenſis 628 a
Anno 524. moritur Clodomiras; Childebertus vero & Clotarius dividunt regnum ejus 788. f
529 Probabilius videtur creatus epiſcopus Rothomagenſis S. Flavius 641 d e
Circa annum 530. *aut* 540. S. Juſtinianus eremita martyrium ſubit 633 a
533 S. Flavius ep. Rothomagenſis ſubſcribit ſecundæ ſynodo Aurelianenſi 641 e
538 S. Flavius ep. Rothomagenſis intereſt concilio tertio Aurelianenſi 642 a b
Anno 538. nubit probabilius S. Radegundis regi Clotario 788 f
Forte circa annum 540. obiit S. Veredemius eremita 636 c
Circa an. 540. *ſive non diu poſt obitum S. Eptadii*, Vita ejus conſcripta 778 b
541 Concilio quarto Aurelianenſi interfuit S. Flavius ep. Rothomagenſis 642 c
542 *vel* 543. Vita functus S. Cæſarius Arelatenſis 637 f
544 *veroſimiliter* S. Flavius ep. Rothomagenſis ad Superos migravit 642 d
Ante medium ſeculi 6. S. Eptadius vita functus 777 c
Circa medium ſeculi 6. S. Patricius abb. probabilius obit 783 e
Circa medium ſeculi ejuſdem ex hac vita diſcedit S. Rigomecus presb. & conf. 783 c
Medio circiter eodem ſeculo ad cælum migrat S. Teneſtina virgo 791 b
591 *circiter* moritur ſanctus Avitus 448 d. Mira ſub ipſo Judæorum converſio ad Chriſti fidem 445 e

SECULO VII.

Hoc forſan ſeculo florvit S. Flavianus ep. Augeſtodunenſis 644 d
Seculo forte eodem Gildardus presb. Luperciaci in territorio Nivernenſi Galliæ 841
Poſt annum 600. S. Dado vel Audoenus ex probabili conjectura colligitur in lucem eſſe editus 796 e f
616 *circiter* naſcitur S. Philibertus abbas 77 b
Anno 639. S. Dado vel Audoenus eligitur epiſcopus Rothomagenſis 797
Eodem anno 639. in Hiſpaniam tendit 797 e
Anno 640. probabilius conſecratur epiſc. 797, 798
651 Baptizat Amalbertum filium B. Geremari 799 b
644 Concilium tertium Cabilonenſe confirmat ſua ſubſcriptione 799 b
645 S. Wandregiſilus ab eo ordinatur diaconus 799 b
Eodem anno S. Waodregiſilum ſubdiaconum conſecrat 799 b
651 B. Geremarus ordinatur ſacerdos 799 b
Eodem anno obiit S. Oſwinus rex Northumbriæ & M. 57 a

Circa annum 672. Vita S. Eligii conſcribitur a S. Dadone vel Audoeno ep. Rothomagenſi 799 b
676 Romam diſcedit, & anno ſequente Rothomagum revertitur S. Dado vel Audoenus 799 b
679 Tranſlatio reliquiarum S. Marculfi 799 b
683 Veroſimiliter obit S. Dado vel Audoenus ep. Rothomagenſis 799 d e
684 S. Philibertus abbas probabilius e vita migravit 71 f
687 Corpus S. Audoeni ep. elevatur Rothomagi, ibique manet uſque ad irruptionem Normannorum 80a b c
689 Moritur S. Sigfridus abbas 537 b, 538 f

SECULO VIII.

Hoc ſeculo S. Veredemus ep. Avenionenſis 636 f
Sub initium ejuſdem ſeculi mortuus S. Callioicus I. patriarcha CP. 644 b
Anno circiter 730. obiit Georgius Limniota M. 841
Anno 731. *aut* 732. SS. Altigianus & Hilarinus monachi martyrio affecti 648 e
Poſt medium ſeculi 8. ſepelerum SS. Timothei & Apollinaris MM. condecoratum 573 f
784 S. Pſulus junior archiep. CP. obiit 96 c
Ante ſeculum nonum pars corporis S. Flavii ep. Rothomagenſis tranſlata ad abbatiam Gemmeticenſem 641 a

SECULO IX.

Hoc ſeculo corpus S. Archelai Cremonam tranſlatum 566 e
Seculo eodem vixit S. Theoctiſta Thaumaturga 449 e
825 Corpus S. Huberti ad monaſterium Andaginenſe tranſlatum a Walcando aut Walcaldo ep. Leodienſi 861 c
836 Corpus S. Philiberti abbatis defertur ad monaſterium Deenſe 72 a
Anno 838. corpus S. Teneſtinæ virginis probabilius tranſlatum 793
Eodem anno 838. *probabilius* S. Adæ ſeu Adrechildis corpus tranſlatum 793 e
852 SS. Leovigildus & Chriſtophorus martyrio coronantur Cordubæ 57 a
869 Floruit S. Aldrovandus ep. 549 a
Circa finem ſeculi 9. vivere deſinit S. Andreas conf. 539 a

SECULO X.

Circa annum 912. reliquiæ S. Audoeni ep. Rothomagenſis tranſlatæ ad eccleſiam ipſius 802 f
Circa annum 950. corpus S. Sidonii Apollinaris erat adhuc in eccleſia S. Saturnini, ubi fuerat ſepultum 620 f
Seculo 10. *vel* 11. S. Antonius monachus, ac beatus forte Nicodemus 648 e

SECULO XI.

Seculo hoc reliquiæ S. Mauri M. ad Florinenſe monaſterium tranſlatæ 316
1007 Naſcitur B. Theodericus abbas Andaginenſis 845
Anno circiter 1010. S. Rignmeri corpus transfertur ad cœnobium Malleaceoſe 786 c d
1013 Gerardus primus iſtius nominis antiſtes Cameracenſis creatus 851 c
1021 Poppo monaſterium Stabulenſe cœpit guberare 854 d
1036 Corpus S. Privati epiſc. & M. ſolenniter tranſlatum 437
1048 Theodwinus Leodienſis epiſcopus uſque ad annum 1075. 854 e
1053 Hugo abbas Lobienſis obiit 854 d
1055 B. Theodericus creatur abbas monaſterii S. Huberti 845
1064 Canonici duodecim eccleſiæ SS. Timothei & Apollinaris MM. reſtituuntur 575, 576 a b
1073 S. Gregorius VII. cathedram S. Petri attendit 861 f
1076 Henricus ad cathedram Leodienſem evectus 861 f
Eodem anno B. Theodericus abbas Andaginenſis Rhemis prodigioſe pluviam impetrat 860 b c
Anno 1087. e vita migrat idem Theodericus abbas 847
Eodem anno die 27. *Auguſti* ſepelitur 864 b
1091 Naſcitur S. Bernardus abb. Clarevallenſis 501 c

SECULO XII.

1100 Vixit B. Richildis virgo reclusa 649 b
1113 S. Bernardus tirocinium incipit in monaſterio Ciſtercienſi ſub abbate Stephano 108 b
1115 Fundatur probabilius abbatia Clairavallenſis 112 f
Eodem anno ejuſdem abbatiæ præſes conſecratur S. Bernardus 113 b c d
Ante annum 1128. idem Sanctus Opuſculum de Gratia & libero arbitrio compoſuit 133 a
Anno 1128. interfuit concilio Trecenſi 134
1130 Comprimit famoſum ſchiſma pſeudo-papæ Anacleti II. contra Innocentium II. 836 & ſeqq.
1135 Incipit exponere Cantica canticorum 155 a
1140 Obit B. Balduinus abbas, S. Bernardi diſcipulus, & ei admodum charus 450 a c
1145 & 1146. Acta a S. Bernardo pro bello ſacro 188, 192
1149 Canonici regulares Auguſtiniani cœnobii Bullencuriani admittunt regulam Ciſtercienſem 650 b c
1152 Commendat S. Bernardus imponit libris de Conſideratione 217 f
1153 E vita migrat 22a c
1166 B. Amatoris corpus reperitur integrum 16 c e
1170 Rex Angliæ Henricus ad Ripam S. Amatoris peregrinatur devotionis gratia 12 b
1174 S. Bernardus ſolenni ritu adſcribitur canoni Sanctorum 443 e
Plurima alia, quæ ad hunc ſanctum Patrem ſpectant, ſuis temporibus aptantur ioſertis in longo indice chronologico 237 & ſeqq.
1180 *circiter* S. Bernardus de Alnira martyrio coronatur cum Gratia & Maria ſororibus ejus 463 c. Ipſe autem miro modo antea ad Chriſti fidem & ad profeſſionem Ciſtercienſem e Mahometaniſmo converſus 452 e
1186 Vicentini contra Patavinos defenſi per SS. Leontium & Carpophorum MM. 33 b c
Circa ann. 1195. S. Aſcelina virgo ad cœleſtem ſponſum migrat 655 e

SECULO XIII.

1220 In lucem editur B. Jacobus Mevanas 723 f, 731 b
1225

1233 S. Thomas Aquinas naſcitur 731 b
1237 Naſcitur S. Philippus Benitius 682 f
Eodem anno mirabilia origo Ordinis Servorum Beatiſſimæ Virginis Mariæ, qui poſtmodum propagatus fuit miro etiam modo 664 d & ſeqq.
1236 Ingreditur Ordinem FF. Prædicatorum B. Jacobus Mevanas 725 d
1253 S. Philippus Beoitius ad perfectiorem vitam incitatur 667 e
1263 Mortous eſt B. Gobertus Villarienſis 378 c
1267 S. Philippus Benitius Ordinis Servitarum Generalis 677 b
1269 Idem Sanctus a multis Cardioalibus eligitur Pontifex; ſed fuga ſe occultas. Illa occaſione Balnea prodigioſa S. Philippi producta 686 a b
Anno 1274 In concilio Lugdunenſi eloquentiſſime perorat 692 a b
1280 Inveoti Martyres Bodobrigenſes 557. 558
Eodem anno inter Guelfos & Gibellinos S. Philippus Benitius firmat pacem 697. 698
1285 S. Andreæ conf. corpus invenium 547. 548
Eodem anno obit S. Philippus Benitius 706 e, 655 c

SECULO XIV.

1301 Moritor B. Jacobus Mevanas 732 e
Seculo hoc translatum corpus B. Jacobi Mevanatis 726
Eodem ſeculo S. Philippi Benitii primo translatum corpus 710
1348 B. Beroardos Ptolmæus, Congregationis S. Mariæ Montis Oliveti fundator moritur 464 a
1350 Translatio corporum SS. Timothei & Apollinaris MM. 577 b c
1351 Supplicationis in honorem S. Timothei M. inſtitutæ confirmatio 577 c d

SECULO XV.

Hoc Seculo translatum corpus B. Jacobi Mevanatis 726
1455 SS. Leontii & Carpophori corpora inventa fuiſſe dicuntur in eccleſia Cathedrali Vicentina 55 d
1465 S. Reſtituti ep. reliquiæ translatæ 592
1473 Confraternitas ſeu ſocietas in honorem S. Andreæ conf. reſtaurata 539 e
1489 Moritur B. Bartholomæus a Foreſto 718 a b

SECULO XVI.

Seculo hoc translatum corpus B. Jacobi Mevanatis 726
1540 Inventa corpora SS. Ptolomæi & Romani epp. & MM. 747 a 748 a
1551 Canon Paſchalis, a S. Hippolyto ſcriptus, invenitur 512 e
1561 S. Reſtituti ep. reliquiæ ſaccenſæ a Calviniſtis 592 f
1561 Corpus S. Amatoris ab hæreticis diffractum 21 f
1568 Sacræ reliquiæ B. Theoderici abbatis Andaginenſis ab hugiomachis combuſtæ 844
Anno 1579 Secunda S. Philippi Benitii translatio 716 d
1595 Fons prodigioſus S. Philippi Benitii in ſumma ſiccitate præbet potum plurimis hominibus, nec deficit 673 b
1599 S. Philippi Benitii translatio tertia 713 b 716 d
1600 Pia ſocietas in honorem S. Andreæ conf. reſuſcitata 539 e

SECULO XVII.

1606 Translatæ reliquiæ SS. Ptolomæi & Romani epp. & MM. 747 b 748 e f
1613 & 1614 Confraternitas S. Andreæ conf. renovata 540 b
Anno 1664 SS. Ptolomæi & Romani epp. & MM. ſepulcrum exornatum 748 f
1671 S. Philippus Benitius ſolenni ritu adlectus catalogo Sanctorum 657 e
1694 Cultus ejuſdem Sancti per totam Eccleſiam propagatur 660 a b

SECULO XVIII.

1724 Litteræ Apoſtolicæ de canonizatione S. Philippi Beoitii conſcriptæ 657 e
1725 Cultus immemorabilis ac legitimus ſex fundatorum ex ſeptem, Ordinis Servorum Beatæ Mariæ virginis declaratur 660 e d; ſeptimi vero cultus aliunde probatur ibid. d e f, 661 a

NOTITIA FIGURARUM

Ornantium hunc tomum.

PRæfigitur Operis frontiſpicium.
Effigies Auguſtiſſimi, cui Tomus inſcribitur.
Effigies S. Bernardi Claravallenſis abbatis pag. 224
Sepulcrum ejuſdem Sancti 354
Sepulcri iſtius latera 355
Monumentum B. Goberti conf. 377
Figura labari Conſtantiniani 426
Figura alia ejuſdem labari 427
Effigies S. Bernardi Ptolomæi 472
Figura S. Luppi 593

ACTA

ACTA SANCTORUM
AUGUSTI.
TOMUS QUARTUS.
VIGESIMA DIES.

SANCTI QUI XIII. KAL. SEPTEMBRIS COLUNTUR.

SAnctus Samuel propheta, in Palæſtina.

S. Amator eremita, in Cadurcenſi Galliæ provincia.

S. Seronius vel Serronius martyr, apud Santones in Gallia.

S. Porphyrius in Italia,

S. Lucius ſenator Mart. in Cypro.

SS. Martyres xxxvii. } Philippopoli,
S. Severus M. } ac Bizyæ in
S. Memnon centurio M. } Thracia.

S. Leontius M. } Vicentiæ in
S. Carpophorus M. } Italia.

S. Piricius }
S. Arcus }
S. Maximus }
S. Pamphilus } partim martyres, partim confeſſ. Synnadæ in
S. Colouus } Phrygia.
Item }
S. Diomedes }
S. Agaticus }
S. Zelus }

S. Dioſcorus M. Alexandriæ.

S. Valentinianus } forte MM. in Lucania Italiæ.
S. Leontius }

S. Auctor epiſc. Trevirenſis.

S. Maximus abbas, in caſtro Cainone in Gallia.

S. Oſvvinus rex & M. in Anglia.

Sanctus Filibertus abbas in Herio inſula Galliæ.

S. Heliodorus } martyres.
S. Doſa }

S. Paulus junior, archiep. Conſtantinopolitanus.

S. Leovigildus } MM. Cordubæ
S. Chriſtophorus } in Hiſp.

S. Herbertus archiepiſc. Compſæ apud Hirpinos in Italia.

S. Bernardus, primus abbas Claravallenſis, in territorio Lingonenſi Campaniæ in Gallia.

S. Bernardus Ordinis Ciſtercienſis, Candelædæ in Hiſpania.

B. Gobertus, Ordinis Ciſterc., in abbatia Villarienſi in Brabantia.

SAnctus Potitus martyr Piſas translatus: *ſed hoc forſan mendoſum. Lege, quæ in noſtro primo tomo Januarii a pag. 753. num. 7. jam pridem dicta ſunt ad diem ejuſdem menſis* XIII. Januarii.

Balneis in Æmilia beatæ Joannæ Ordinis Camaldulenſis *mentio fit apud Ferrarium in Catalogo novo; qui addit in notis, notalem ejus celebrari die* XVI. *Januarii; hac vero die translationem ipſius: qua etiam die eum titulo* ſanctæ *hanc referunt Wion & Dorganius. Sed de iſta Beata conſulo dictum diem, quo apud nos habetur,* XVI. Januarii.

S. Chadoindus *vel* Haduiodus *epiſcopus Cenomanenſis hodie annuntiatur in Martyrologio Caſtellani; ſed obiit die* XX. *Januarii. ut patet ex ejus Actis, quæ tomo* 2. *Januarii a pag.* 1140. *Bollandus edidit in Appendice ad diem* XX. Januarii.

B

S. Siolbraodus epiſcopus & martyr a Danis in Maia inſula, *occurrit apud Camerarium. Sed de eo jam pridem actum eſt apud nos tomo* 1. *Martii, die* IV. *ejuſdem menſis in S. Adriano M. Adiſis itaque dictum diem* IV. Martii.

Sanctæ martyris Photiceæ extra portam Blachernarum (*Conſtantinopoli*) memoria *exſtat in Menæis magnis impreſſis, ac Menologio Sirleti; cujus nomen etiam notatur in Menæo Chiſletii. Si hæc ſit eadem cum martyre ſynonyma Samaritana; actum de illa eſt cum Martyrologio Romano ad diem* XII. Martii.

Segolena V. *occurrit in noſtro Ms. catalogo Sanctorum, e variis Faſtis ſacris accepto; & addatur*, hac die alicubi *de ea* agi, ut monuit P. Lahier. *Quæ referendam ſit illud* alicubi, *non eſt mihi promptum dicere. Hoc novi, Laertium in ſuo Magno menologio ad diem* XXIV. *Julii meminiſſe* S. Segolenæ virginis & abbatiſſæ. *Videſis apud nos eumdem diem* XXIV. Jul.

Samuel presbyter eccleſiæ Edeſſenæ, tempore Anaſtaſii I, *refertur apud Maurolycum; in Martyrologio, quod Caniſio tribui ſolet, de illo etiam agitur. Nos de eo tractavimus, ſicut indicavimus in Prætermiſſis heſternis, ad diem* IX. Auguſti.

C

Theodei diſcipuli & Vulpiani, unius de LXX. *meminit Martyrologium noſtrum Arabico-Ægyptium.*

Juliaeæ virginis & martyris, ac aliorum quatuor *memoria occurrit inter Auctaria Uſuardina a nobis vulgata. Plures Julianæ ſynonymæ martyres exſtant in Faſtis ſacris: hæc autem cum quatuor aliis, quæ pereunt, non eſt mihi in promptu.*

Aberdoniæ S. Donortii epiſcopi *annuntiatio ponitur a Ferrario, qui citat in notis* Martyrol. & Brev., in quo epiſcopus Murthlacenſis & S. Beani ſucceſſor ſcribitur. *Eumdem ſignat Caſtellanus in Anglia cum titulo Sancti. Die* XIX. *hujus habetur in Kalendario quodam Ms., quod habemus, de Sanctis Hibernis. Hector Boetius in epiſcoporum Murthlacenſium & Aberdonenſium Vitis ſic eum laudat fol.* 3.: Exinde in demortui (*Beani*) locum ſuffectus Donortius, quadragiota duos annos egit pontificatum: nec ſine ſanctitatis opinione mortuus. *Refertur etiam memoria ejus a Demſtero hac die; præcedente autem a Camerarte. Utinam nobis licuiſſet inſpicere documenta, e quibus illum accepit Ferrarius, vel addidiſſet ipſemet, cujus temporis ac notæ ea fuerint; quæ ſiquidem ſatis antiqua ac bona eſſe conſtaret, præſulem hunc aliis Sanctis annumeraſſemus: verum quia novimus, hagiologos quoſdam nimis eſſe faciles ac profuſa liberales in multiplicando titulum* ſancti; *licuit nobis deſiderare certiora teſtimonia; quibus verus, legitimus ac religioſus hujus viri cultus antiquus & immemorabilis ſtabiliri queat.*

S. Geoeſius *alicubi notatur inter noſtras ſobedas Mss. Die* XXV. *Auguſti Martyrologio Romano inſcribitur Arelate in Gallia ſynonymus martyr: qua occaſione, vel alio affulgebit forte aliquid lucis pro ſuperiore.*

S. Maximilianus M. Afer, *ejuſque* Acta, ſed abſque die *indicantur in indice noſtro Ms. quem ex variis auctoribus compilavit Papebrochius noſter. Sed Acta iſta non invenio; nec novi, quo iſto Sanctus ſpectet. Si notitia major poſtmodum de illo occurrerit, poterit alibi de eo agi.* E

Athanaſius *aliquis hac die ſignatur in catalogo noſtro Ms., qui e variis Faſtis ſocris collectus eſt.*

In Anglia, natalis beati Egberti regis & monachi. *Ita Menardus. Laudatur quidem rex ille a Baronio ad annum Chriſti* 728. *& ab aliis apud Maibevvium in Trophæis ſuis tomo* 2. *ad diem* XX. *Auguſti; aſt utinam certum aliquod publicæ veneracionis teſtimonium afferretur. Hoc etiam nobis defuit jam pridem, ut in Prætermiſſis ad diem* XI. *Junii datur videre.*

Burchardi presb. XX. Auguſti *memoria habetur in noſtro Indice Ms. alphabetico Vitarum Sanctorum. Ubi melius inſtructi de eo fuerimus, poterunt alibi plura de eo dici.*

Apud Bethleem S. Amatoris presbyteri, & eremitæ *annuntiatio exſtat apud Ferrarium. Commentarium prævium ad Acta Sancti ſynonymi, & eremitæ in Cadurcenſi Galliæ provincia,* §. 2. *conſule hac die* XX. *Auguſti.*

Iocidit obitus Comitis Rognvaldi Kalii in annum MCLVIII. quintum diem poſt æſtivum, idque prius, divæ Mariæ feſtum aſcenſioni ejus dicatum, quod decimum octavum Kaleodas Septembris occupat, dies ab eo quintus in decimum tertiom ejuſdem menſis, qui nobis eſt XX. Auguſti. Haraldus inde & proceres in Orcades corpus ejus magoa pompa detulerunt, quod ad templum divæ Virginis tantiſper ſepultum jacuit; donec multis magoiſque miraculis coruſcaos, a Biaroio epiſcopo, permiſſo Pontificis Romaoi, cum anno a nato Jeſu MCXCII. in Divorum oumerum relatus eſſet, ſublatum eſt. Conſpicitur, inquit ſcriptos noſter, ſaoguis ejus in ſaxo, quem mortui Comitis corpus rorabat, uſque in hodiernum diem tam recens clarulque, ac ſi nuper profluxiſſet. *Hæc ſunt apud Thormodum Torfæum in Orcadum hiſtoria lib.* 1. *cap.* 36. *ſed ſatis obſcure & implene; ad hæc, certiora documenta deſiderare nobis licuit, priuſquam hodiernis Sanctis hunc virum Comitem annumeremus.* F

Burchardus epiſcopus Wormatiæ *indicatur cum titulo Beati, & elogio ad hanc diem apud Molanum in Natalibus Sanctorum Belgii. Ut Sanctum ipſum annuntiat Caniſius in martyrologio Germonico, & Wion in Ligno vitæ. Inſignę pietatis ejuſdem & doctrinæ elegium texit*

A *tomus 5. Galliæ Chriſtianæ col. 668. & 669. editionis noviſſimæ; ubi & reſtituntur hæc monachi Kirſchgartenſis verba*: Obiit anno .. MXXIV. XIV. Cal. Septemb., prout habetur in antiquo libro in libraria Vormatienſi, ſepultus (in æde primaria) ſub altare S. Laurentii, tandem exhumatus; cujus oſſa in quadam ciſta antiqua depicta poſita ſunt, quæ habetur ſupra altare majus in poſteriori parte, & ſingulis annis in ejus anniverſario reliquiæ ejus monſtrantur, uti eas (inquit Helwichius in Prodromo Annal. Vormat.) anno .. MDCXIV. die XVII. Octob. vidi, chartamque appoſitam legi, his verbis ioſcriptam: Heu, heu criſſimi, magnum, feſtum decens eſſet obtineri de Burchardo, tertia die ante feſtum nativitatis Mariæ Virginis: propter paſſionem præſul Burchardus heu non eſt canonizatus. *Eruditiſſimus Schannatus in Hiſtoria epiſcopatus Wormatienſis pag. 334. de Burchardo hæc ſcribit*: Religionem ſeu cultum innuere videntur non ſolum ARDENS olim ANTE SEPULTURAM BURCHARDI EPISCOPI LAMPAS, ſed & OSSA ipſius, a nescio quo ſucceſſorum ſacrum elevata, ac „in ciſta picta, poſt altare majus poſita, quæ „ ſingulis annis 10 ejus anniverſario monſtran„ sur„: ut habet vetus Ms. Chronicon. Certe eadem ſeſe adhuc anno MDCXIV. SUB ALTARI MAJORIS CHORI, repoſita vidiſſe teſtatur vir Cl. Georgius. *Qua omnia, an legitimum cultum ſanctus eſſet Burchardus, dubium moverunt. Conſultus igitur fuit laudatus Schannatus, qui Reverendiſſimo domino ab Hobenfeld, Wormatiæ eccleſiæ cathedralis decano, litteris Romæ datis, reſpondit in hæc fere verba*: nimirum inſeruiſſe ſe Hiſtoriæ Wormatienſi omnia, quæ de Burchardo epiſcopo invenit ex documentis potiſſimum & litteris fundationis eccleſiæ *Wormatienſis* ad S. Paulum; Helwichium vixiſſe quidem ante annos centum: illius tamen librum non ſufficere ad aſſerendum ſanctiſſimo huic epiſcopo cultum: maxime cum ſacræ ejus reliquiæ cum documentis potiſſimis in incendio Gallico conflagrarint: ſufficere *Wormatienſibus* S. Burchardum epiſcopum Herbipolenſem. *Ita ad nos anno 1736. die XXIX. Decembris Wormatia ſcripſit noſter R. P. Chriſtianus Kreb.*

C In monaſterio Vallis umbroſæ beati Michaelis abbatia, & Generalis XXIV. Ordinis Vallis umbroſæ, ex cujus corpore odor ſuaviſſimus ſpirabat. *Verba ſunt Wionis. De eo etiam agunt Dorganius & Menardus. Loccatellus in Viris Generalium Vallis umbroſæ cap. 40. Virum hunc elogio exornat; ſed non audemus Beatorum Faſtis eum inſerere, donec nobis conſtiterit, publicos illorum honores ipſi deberi.*

Michaelis Florentini depoſitio *cum titulo* beati *invenitur hac die apud Bucelinum in Menologio Benedictino; de quo ſe alturum dicit craſtina die: quæ & nos poterimus diſpicere, quæ ad ipſum ſpectant.*

Abundus monachus, vir prophetico ſpiritu, & miraculorum gratia dotatus *eſt apud Sauſſayum in additionibus ad Maetyrologium Gallicanum hac die. Si idem is ſit cum ſynonymo Villarienſi, prout videtur colligi ex antecedentibus apud Sauſſayum, plura de illo invenies ad diem XIX. Martii noſtri inter prætermiſſa.*

Venerabilis Bernardi monachi *Villarienſis* memi*nit Raiſſius in Auctario, cum elogio.*

Soror Agnes profeſſa in Conventu Columbarienſi D in Germania *ſignatur nimis liberaliter cum titulo Beatæ in Anno ſancto Ordinis Prædicatorum, qui lingua noſtra vernacula excuſus eſt Antverpiæ anno 1675. Eundem titulum ipſi tribuit Fridericus Steil in ſuo Viridario ſpirituali ejuſdem Ordinis, quod Germanice editum eſt anno 1676. Nos hic ei locum damus inter venerabiles.*

Fulginii beatæ Angelinæ Antonii a Spoleto, virginis Clariſſæ *memoriam annuntiat in Gynæceo ſuo Arturus a Monaſterio. Elogium ejus dant Waddingus in Annalibus Minorum ad annum 1490. num. 8. Jacobillus in Vitis Sanctorum ac Beatorum Fulginienſium pag. 255. inter perfectas monachas eam collocans; Lucentius in libro, qui inſcribitur Fulgor Fulginii pag. 176. ſed nullam produnt veſtigium publici cultus.*

In monaſterio Villarienſi dormitio felix Francoois, ibidem monachi *exſtat apud Raiſſium in Auctario ad Natales Sanctorum Belgii, cum elogio. Sauſſayus etiam de illo meminit. Non ſcimus, publicos Cœlitum honores ei unquam* E *delatos fuiſſe; quam dumtaxat* venerabilem *ſtiam vocat Miræus in Chronico Ciſtercienſi.*

Adelheidis virginia recluſæ *cum titulo* ſanctæ, *memoria notatur in Gynæceo Arturi a Monaſterio hoc die. Meminit de ea Gononus in Vitis Patrum Occidentis lib. 2. pag. 121. ex Chronico Spanheimenſi Trithemii. Probari deberet, titulum ſanctitatis, quam ſolemne requirere, eidem convenire.*

Apparitio ſanctæ Crucis *ſignatur hac die in noſtris Mss., quæ ex variis Faſtis Sanctorum collecta ſunt. Conſuli poſſunt, quæ XIX. hujus menſis dicta ſunt inter Prætermiſſos.*

Ferrariæ, apud monaſterium ſanctæ Catharinæ, Ordinis Dominicani, beatæ Perpetuæ Iadey, Prioriſſæ; *uti legitur apud Arturum in Gynæceo; de qua videri poteſt Marchefius in Diario Dominicano hac die.*

Daventriæ, obitus beati Gerardi, cognomento Magni, qui initium dedit Fratribus bonæ voluntatis, in communi viventibus. *Ita Bolandus in Natalibus Sanctorum Belgii. Deinde elogium ejus ſubdens*, Hic, *inquit*, etſi Sanctis non ſit adſcriptus, perpetua tamen me- F moria dignus eſt &c. *Hanc laudem nos etiam Viro libenter concedimus, non vero titulum* beati *nedum* ſancti, *donec publicus ipſius cultus ſufficienter probetur, locum interea temporis ei damus inter ſolos venerabiles. Eyſengreinius in Catalogo teſtium veritatis &c. fol. 147. ſatis liberaliter eum ſanctum vocat. Plura de illo memorat Revius in Hiſtoria Daventrienſi lib. 1. pag. 28. & ſequentibus. Sauſſayus locum ipſi dat inter eos, quos poſt annuntiationes ſuas hodiernas exprimit minoribus litteris; ſed refert eum ſine titulo beati vel ſancti.*

In Calatagirono, obitus * Antonini presbyteri, Ordinis Obſervantium S. Franciſci. *Aſt eum ab illis, qui publicis honoribus colunter, ſecernendum, indicat appoſitus aſteriſcus apud Cajetanum in Martyrologio Siculo, e quo hæc deſumpta eſt annuntiatio.*

Gofridus Colonienſis Benedictinus (*ac deinde monachus Villarienſis*) cujus oſſa divina revelatione levata atque in ſacrario repoſita ſunt, *annuntiatur a Sauſſayo in additionibus ad hanc diem, Henriquez & Chalemotus cum referunt*

A *die* 111. *Octobris. Angelus Manrique virum laudat in Annalibus Cisterciensibus; quos tu, lector, inspice ad annum* 1170. *cap.* 6. *& ad annum* 1201. *cap.* 5. *& 6. Raissius in suo Auctario elogium ejus profert die* 2. *Octobris. Verum ante omnia probari debet legitima ac publica viri veneratio, antequam illum Sanctorum numero adscribamus.*

Burchardus episcopus Viennensis *apud Saussayum in additionibus refertur & laudatur hac die. Consule, quæ habentur inter Prætermissos die* XIX. *hujus.*

Conradus abbas oonus Villariensis, Eginonis Comitis Seinensis filius, deinde Clarævallensis abbas, demumque Cistercionsis, ac Cardinalis legatusque Apostolicus *exstat in mox citatis Additionibus Saussayi, De eo agunt Henriquez & Chalemotus die* XXX. *Septembris. Consuli de eo potest Manricus ad annum* 1208. *cap.* 6. *&* 1227. *cap.* 1.

Anniversarium magistri Thomæ, Prioris hujus (*id est, S. Victoris Parisiensis*) ecclesiæ, qui pro defensione justitiæ ab inimicis justitiæ crudeliter interfectus, & vivens & moriens honestatis & patientiæ dignam atque laudabilem sequacibus suis vitæ formulam dereliquit, tertio decimo Kalendas Septembris, *ex Necrologio Victorino signat Pagius in Critica Baronii ad annum* 1135. *ubi contra ipsum aliosque rem gestam illigat anno* 1133. *S. Bernardus in epistola* 158. martyris *ac* beati Thomæ *titule illum dignatur. Apud Mabillonium, qui Opera* S. Bernardi *edidit & illustravit, inter notas fusiores ad hanc epistolam, recitantur Hugonis episcopi Gratianopolitani & Carthusiensium litteræ, in quibus* beati Thomæ *anncapatia ei etiam tribuitur. Innocentii item Papæ secundi jussu corpus ejus honorificentiori loco conditum esse, apud eumdem Pagium ad citatum annum* 1135. *num.* 7. *legitur, idque accidisse septimo Idus Martii, atque ad eumdem diem in ecclesia S. Victoris recitari rei gestæ summam. Gbinius in sanctorum Canonicorum Natalibus, die* XVIII. *Novembris, Sancti titulum ipsi tribuit, dum ponit annuntiationem* S. Thomæ Canonici Regularis, & Prioris S. Victoris. *Sed Castellanus in suo Martyrologio universali, die* XVII. *hujus, nomine quidem* martyris *utitur; sed* venerabilem *dumtaxat eum vocat; nec in rei gestæ summa ullus ei titulus datur sanctitatis, Sic enim illa habet apud Pagium designatam:* Commemoratio domini Thomæ Prioris hujus ecclesiæ, quando corpus ejus præcepto domini Papæ Innocentii, de claustro translatum, & in ecclesia sepultum est, *Cui additur a Ferrario* B. Erchembaldus, subdecanus Aurelianensis *cum titula martyris. Videri de hoc viro potest Saussayus hac die in Supplementa, ubi tam hunc, quam Thomam Priorem litteris majoribus tamquam characteristicis adjecit post alios, quos majoribus retulerat,*

Multos viros sacros & justos uno eodemque impetu fuisse ab injustitiæ & perfidiæ affectis, variis in Franciæ locis interfectos, *ibidem memorat.*

Brunonis, abbatis monasterii Hirsaugiensis *obitum, & præclara elogia describit Tritbemius in ejusdem cœnobii Chronico, quod anno* 1690. *nostrius prodiit, a pagina* 369. Sepultus., *inquit,* non sine opinione sanctitatis.. Ejus venerabile corpus per annos CCCXL.. jacuit.. sepultum. Ad cujus tumbam cæcus .. divinitus tandem visum recepit, *occasione sepulcri ejus, quod anno* 1460. *die* XX. *Augusti apertum fuit, invento corpore, & suavissimum odorem spirante, prout pluribus ibidem narratur: sed adducitur ista:* Dimittentes igitur fratres sacra viri busta in sarcophago, sicuti jacuerant, sepulcrum cum summa reverentia, & honore clauserunt, scientes, quod sine Romani consensu Pontificis non liceat quemquam honore venerari publicæ sanctitatis. *De ista consensu, siquidem datus unquam fuerit, cupimus certiores fieri: quod si acciderit, poterit dari viro locus in Supplemento Operis nostri. Referunt tamquam sanctus a monasticis Wione, Dorganio, Menarda, Bucelino, ad diem* XXIII. *Martii; sed eos hactenus in hoc sequi non audemus. Vide Prætermissos apud nos ad istum diem.*

Jacobus de Rodesheim, in Steinseldensi Eyffliæ cœnobio, ejusdem ecclesiæ abbas vigesimus primus, Ordinis Præmonstratensis, *ex Joanne Chrysostomo vander Sterre in Natalibus Sanctorum ejusdem Ordinis: ubi cum addat* beatæ memoriæ, *videtur satis indicare, publicum strictii nominis cultum eidem non convenire.*

Vita & martyrium venerabilis fratris Ludovici Fiore, vel Frerya, & sociorum *exstat apud Marsbesium in sacro Diario Dominicano ad hanc diem.*

Vicentius Senensis, *Capriolæ prope Senas in Tuscia,*
Bartholomæus de Bassuma, *Nucetiæ in Umbria,*
Arnaldus de Bassacio, *in India occidentali,*
Franciscus a Vera, *Pinciis in Castilia,*
Bonaventura a Monte regali, *Spoleti*
Jacobus de Hita, *Conimbricæ in Lusitania,*
Thomas a S. Francisco, *Penneranda in territorio Salmanticensi,*
Angelus a Catalagirone (*f.* Calatagirone) *Enna in Sicilia,*
Angelica Antonii a Spoleto virgo, *Fulginii,*

cum titulo beati *referuntur ab Arturo in Martyrologio Franciscano, & ultima etiam in Gynæceo.*

De ultima seorsim hic egimus. Eorum fere omnium annuntiationes seu elogia habentur apud Huberum in Menologia, sed absque titulo beati; *quibus an eo addi possint*

Jacobus de Pelkos, & F. Petrus Vasachelii, *in Hungaria ab hæreticis occisi.*

Bonaventura de Girgeoto, *Palermi in Sicilia.*

Bartholomæus Baro *in Italia.*

Antverpiæ obdormitio pii viri Petri, cognomento Pot, cœnobii sancti Salvatoris, *quod exstat in eadem urbe,* fundaturis munifici: qui eum mira erga pauperes charitate, & liberalitate ferretur, magno quodam miraculo annona, unde egeni alebantur, multiplicata fuit, & Dei Parentem, puerum Jesum ioter brachia dulciter stringentem, contemplari meruit. Divum Patrem Bernardum summo colebat affectu, utpote qui in ejus solemnitate natus, & postmodum in eadem solemnitate uxorem duxit; prima cœnobii Antverpiensis fundamenta jecit, & tandem eadem die inter Cistercien-

ses

A ſes monachos, cum quibus religioſe cooverſatus fuerat, feliciter obdormivit in Domino. Cœnobium vero ſancti Salvatoris diu poſt pii Viri obitum ab hæreticis occupatum & demolitum eſt ipſa die S. Bernardo ſacra, atque iterum, tranſacto aliquo tempore, eadem ſuperveniente ſolemnitate, expulſis hæreticis, Ciſtercienſibus cœnobitis reſtituitur. *Annunciatio & laudatio eſt Chryſoſtomi Henriquez in Menologio Ciſtercienſi ad hanc diem* XX. *Auguſti, qua etiam laudatur apud Bucelinum & Chalemotum; & apud hunc quidem cum titulo* bonæ memoriæ; *apud illum vero cum titulo* ven., *ſeu venerabilis vel venerandi, ut non immerito inter plures hujuſmodi alios hoc loco a nobis detur.*

SS. Reliquiarum Carliſteinenſium, quæ a Carolo IV, conquiſitæ, & in arce regia Carliſtcina per duo & amplius ſecula recoditæ, ac demum anno MDCXLV. die XX. Auguſti, ex mandato Ferdinandi III. ad S. metropolitanam Pragenſem eccleſiam translatæ, *ibidem* adſervantur,

B catalogus *exſtat typis editus; e cujus titulo longiore hæc extracta ſunt.*

S. Martyris Baſſæ, ac trium filiorum ejus martyrium *aſſignatur in exemplari Græco, quod habemus e codice Ambroſiano,* μαρτ τῷ αὐτῷ ϛ', *id eſt*, eodem menſe (*videlicet Auguſto*) *die* vigeſima. *Colunter in Martyrologio Romano, cui do more nos conformamus.* XXI. Auguſti.

Theocletæ *memoria ponitur in M. noſtro Græco Taurinenſi. De S. Synonyma thaumaturga agunt Menæa magna excuſa ad diem, quem in conſule, apud nos* XXI. Auguſti.

S. Bernardi (*de Alzira*) monachi & martyris cum duabus ſororibus *memoria habetur hac die apud Ferrarium in Catalogo generali Sanctorum. Nos de iis tractabimus die proxime ſequenti* XXI. Auguſti.

B. Bernardus Ptolomæus, *inſtitutor Congregationis Olivetanæ, Senis in Tuſcia obiit hoc die; ſed annuam ejus memoriam cum Martyrologio Romano diſtulimus ad diem ſequentem* XXI. Aug.

Aquis in Provincia Phocenſi natalis ſancti Chelidonii epiſcopi, quem cæcigenum illum fuiſſe

C traduni, quem Chriſtus illuminavit. *Annuntiatio eſt Sauſſayi in Supplemento; ſed miſſo lectorem ad S. Cedonium vel Sidonium, de quo tractabitur die* XXIII. Auguſti.

S. Veredemus *eremita in Martyrologio univerſali Caſtellani annuntiatur hac die, tamquam Uceties in Gallia honoratus. Sauſſayus illum die* XXI. *in Supplemento Martyrologii ſui Gallicani pag.* 1160. *refert, eumque diſtinguit a Veredemo epiſcopo Avenionenſi, de quo ad diem* XVII. *Junii egimus. Sed ipſe Caſtellanus occaſione S. Veredemi præſulis Avenionenſis, in litteris ſuis Gallicis, menſe Octobri anni* 1706. *ad Sollerium datis; nos monuit in hunc ſero modum*: Videmini die XVII. Junii S. Veredemum epiſcopum Avenionenſem diſtinguere a Veredemo anachoreta, qui die XXIII. Auguſti in eccleſia Ucetienſi colitur. At D. Sanguin Canonicus Avenionenſis mihi ſignificavit, eſſe unum eumdemque, cujus quædam reliquiæ Ucetiæ conſervantur. Hoc ſi verum ſit, die XX. vel XXI. aut XXII. Auguſti veroſimiliter ejus reliquiæ ab Ucetienſibus receptæ fuerunt, & diſcipulatus S. Ægidii, qui ei ſcribitur, eſſet fabuloſus, aut ætas S. Ægidii ad initium ſeculi octavi differenda eſſet. *Nihilominus in* D *noviſſimo Martyrologio Pariſienſi uterque hic Sanctus diſtinguitur, & anachoreta circa medium ſeculi ſexti, epiſcopus autem anno* 712. *collocatur. Si ſint ſolida ejus diſtinctionis argumenta, quæ hactenus ignoramus, de S. Veredemo eremita agi poterit ad diem* XXIII. Aug.

S. Archelai martyris Romæ *memimi Ferrarius. Conſule, quæ cum Martyrologio Romano dicentur apud nos ad diem* XXII. Auguſti.

S. Orontius M. *hac die alicubi notatur. Vide quæ de ſynonymo martyre dicta ſunt apud nos inter Prætermiſſos ad diem* XVI. *Auguſti. Poteris autem de illo agi die* XXVI. Auguſti.

SS. martyres Simplicius, Conſtantius & Victorinus in Marſis, *ſunt hac die in Novo Catalogo apud Ferrarium. Tu vide, quæ cum Martyrologio Romano, ac eodem Ferrario dicemus* XXVI. Auguſti.

S. Adeliodis (*a*) abbatiſſa, in Germania, *ſignatur apud Caſtellanum in Martyrologio univerſali. Molanus in Additionibus ad ſuum Uſuardum, nec non monaſtici Wion, Dorganius, Menardus, Bucelinus; quibus addę Arturum a Monaſterio in ſacro Gynæceo, Adelindem abbatiſſam memoram die* XXVIII. *hujus menſis; qua etiam die de illa agit Raderus in ſua Bavaria ſancta. His ductoribus præeuntibus, nos conabimur illi tribuere, quæ invenerimus, ad dictum diem* XXVIII. Auguſti.

(*a*) Vide diem ſequentem XXI. in Prætermiſſis pag. 599.

Sanctorum confeſſorum Amati, Romarici, & Adelfi celebritas annua *innovata indicatur inter Auctaria Uſuardi a nobis edita, ex codice Montis Sancti. De S. Amato presbytero & abbate in Monte Romarico in Gallia agit Martyrologium Romanum die* XIII. *Septembris: de S. Romarico abbate, die* VIII. *Decembris: Caſtellanus autem in ſuo Martyrologio univerſali ſignat S. Adelphum, Montis Romarici abbatem, die* XI. *Septembris. In Romano exſtat*, Metis S. Adelphi epiſcopi & confeſſoris, *die* XXIX. *Auguſti. De illa porro celebritate fortaſſe occurrent plura diebus jam dictis* XXIX. Aug. XI. & XIII. Septembris, ac VIII. Decemb.

S. Stephani regis Hungarorum *memoria tamquam natalis ſignatur in Martyrologio Romano die* XV. *hujus menſis, ut diximus ibi in Prætermiſſis; in alia ejuſdem Martyrologii impreſſione de eo agitur ad diem* XX. *ejuſdem menſis, uti etiam in aliis Faſtis; nunc vero ex conſtitutione Innocentii PP. XI. colitur potiſſimum die* II. Septembris.

S. Richardis V. *alicubi ſignatur hac die. Synonymam virginem ex Greveno dedimus inter Prætermiſſos ad diem* XIX. *hujus. Si autem hæc, quæ occurra duobus biſce diebus, eadem ſit cum S. Richarda auguſta, locum habebit in Opere noſtro ad diem* XVIII. Septembris.

Commemoratio ſancti Malachiæ, epiſcopi & confeſſoris *occurrit inter auctaria ad Uſuardum a nobis editum. Inſcribitur Sanctus Martyrologio Romano* III. Novembris.

Translatio S. Gebetrudis *exſtat inter Auctaria Uſuardi a nobis vulgati, ex codice Montis Sancti ſignata. Clarius eam exprimit noſter Petrus Franciſcus Chiffletius in litteris ad Bollandum Dola datis die* XVI. *Novembris anno* 1642. *ſic ſcribens*: S. Gebetrudis, cœnobii Habendenſis abbatiſſæ, translatio prima. *Caſtellanus hanc Sanctam ponit pag.* 785. *inter Abemeros; in*

A *indice autem die* VII. *Novembris* : *quo etiam die obitus ejus notatur in dictis litteris. De illa itaque translatione poterit fieri mentio ad diem* VII. Novembris.

S. Renatus XII. Novembris, & XX. Auguſti *notatur a Claudio Roberto in Gallia Chriſtiana inter epiſcopos Andegavenſes octavo loco. Sammarthani eumdem ponunt quinto, & hæc addunt:* Feſtum ejus tota diœceſis Andegavenſis quotannis celebrat XII. Novembris ſub ritu duplici, atque inter Patronos eccleſiæ cathedralis .. recenſetur. Ceterum animadvertendum, hiſtoriam miraculoſi ortus divi Renati, & Acta ab aliquibus in dubium revocari. *Sed hæc ad veritatis trutinam librare non eſt hujus loci; eris ad diem, cui cultus ejus affigitur,* XII. Novembris, D

Anna mater Samuelis *notatur hac die in Mſs noſtris, quæ e variis Martyrologiis collecta ſunt. Habetur in Menæis magnis excuſis Græcorum die, quo eam vomiſtimus,* IX. Decembris.

B. Hugonis monachi Tennebacenſis, ſive Portæ-cœli, Ordinis Ciſtercienſis, in diœceſi Conſtantienſi *memoriam ſignatam invenio inter Sanctos, qui in noſtris Mſs. occurrunt hac die, ſimul cum ejuſdem viri Vita. Sed cum apud Chryſoſtomum Henriquez in Menologio Ciſtercienſi annuntietur die* XXVII. *Decembris; ubi & apud Bucelinum in Benedictino; examinari poterit, an de legitimo ejus cultu ſufficienter conſtet, ad dictum diem* XXVII. Decembris,

DE SANCTO SAMUELE PROPHETA

IN PALÆSTINA, E

B

J. P.

COMMENTARIUS HISTORICUS.

§. I. Scribendi ratio; Sanctus a Deo matris precibus impetratus; natales, nominis etymon, educatio, miniſterium ſacrum, prophetiæ, conjugium; an ſacerdos.

ANNO MUNDI MMCMLXXIX. ANTE CHRISTUM MLXXVI.

Quem ſcribendi modum hic tenemus.

Vir hic magnus, propheta ac judex ſeu gubernator populi Iſraelitici, unus eſt & non infimus ex iis, quos e veteri Teſtamento depromptos Operi noſtro inſerimus, Majorum noſtrorum exempla ſecuti, ita tamen ut circa ea, quæ ad diem 1. *Maii occaſione S. Jeremiæ, ac die* 1. *Julii occaſione S. Aaronis, de ſervanda in veteribus antiqui Fœderis Sanctis brevitate ſunt dicta, mediam hic ſimus inituri viam, ac vitaturi nimiam prolixitatem ac brevitatem; ne ex hac jejunitas, ut ita loquamur; ex illa vero ſupervacanea, & major, quam ad præſens inſtitutum ſit ſatis, digreſſio oriatur, ac moles nimium excreſcat hujus noſtræ hiſtoricæ collectionis. Quamobrem partim delibabimus præclariſſima Viri geſta e ſacris Litteris, partim illa inde petere lectorem jubebimus, aliis præterea ſcriptoribus, quos conſulere poſſit, eidem aſſignatis. Nec methodus, quæ uſi ſumus ad diem* XX. *Julii in S. Elia, & ad diem* XXI. *ejuſdem menſis in S. Daniele, abhorret ab hac, qua nunc utemur, niſi quod hic operam daturi ſimus majori brevitati.*

C

Samuel precibus ſtirilis matris a Deo impetratur.

2 S. Samuel *e patre Elcana & Anna matre natus, & hujus obſecrationibus & lacrymis ſtirilitatem ſuam coram Heli ſacerdote apud Dominum lugentis impetratus eſt. Rem geſtam pluribus deſcribunt ſacræ Litteræ lib.* 1. *Regum cap.* 1. *unde delibo iſta:* Fuit vir unus de Ramathaimſophim, de monte Ephraim, & nomen ejus Elcana, filius Jeroham .. Ephraiæus; & habuit duas uxores, nomen unæ Anna, & nomen ſecundæ Phenenna: fueruntque Phenennæ filii: Annæ autem non erant liberi .. Dominus *enim* concluſerat vulvam ejus, Affligebat quoque eam æmula ejus, & vehementer angebat, in tantum, ut exprobraret, quod Dominus concluſiſſet vulvam ejus .. Porro illa flebat & non capiebat cibum .. Surrexit autem Anna poſtquam comederat & biberat in Silo. Et Heli ſacerdos ſedente ſuper ſellam ante poſtes templi Domini, cum eſſet Anna amaro animo, oravit ad Dominum, flens largiter, & votum vovit, dicens: Domine exercituum, ſi reſpiciens videris afflictionem famulæ tuæ .. dederiſque ſervæ tuæ ſexum virilem: dabo eum Domino omnibus diebus vitæ ejus, & novacula non aſcendet ſuper caput ejus. Factum eſt autem, cum illa multiplicaret preces coram Domino ... Et .. poſt circulum dierum concepit Anna & peperit filium, vocavitque nomen ejus Samuel, eo quod a Domino poſtulaſſet eum.

Natalium tempus, nec non etymon.

3 *Ad Sancti parentes quod attinet; mittimus lectorem ad interpretes Scripturæ ſacræ, & ad Annales eccleſiaſticos veteris Teſtamenti, a Saliano noſtro editos, tom.* 2. *ad annum mundi* 2889. *num.* 1. *& ſeqq., & ad annum mundi* 2894. *num.* 1. *&* 2. *Tomo autem* 3. *ad annum mundi* 2900. *num.* 11. *& ſeqq. explicat locum, quem modo citavimus, Scripturæ ſacræ, eodemque anno conceptum putat* S. Samuelem, *& anno proxime ſequente ineunte natum. R. P. D. Auguſtinus Calmet in Commentario, qui agit de tribus libris Regum, pagina* VI. *in tabula chronologica natales ejus affigit anno* 2849. *Nominis etymon ita ſuperius e ſacro textu indicatum* vocavitque nomen ejus Samuel, eo quod a Domino poſtulaſſet eum, *his verbis explanat Salianus ad annum mundi* 2901. *num.* 1. Θεαυτον ἀπ' αὐτοῦ εἰρηκε, ait Joſephus; conſentiunt Septuaginta, Chaldæus & Theodoretus. Idque rectius eſt quam, ut quidam interpretari maluerunt, POSITUS A DEO, aut NOMEN EJUS A DEO. Deducitur enim a verbo Saal, quod eſt poſtulare, ſed vocabulo ita corrupto ait Vatablus, ut ſola prima littera remanſerit, quoniam id nomen a muliere, non a

F

viro

A viro docto impoſitum fuerit. Recte ille quidem, ſi lingua Hebræa ei jam tum a libris petenda fuiſſet, quæ tamen materna erat. *Calmetus pag.* 11. *aliquot litterarum eliſionem ibi factam eſſe agnoſcit euphoniæ gratia, addens, in rigore etymologico dici debere* Samlmèel. *At nunc de noſtri Samuelis educatione.*

Infans ablactatus adducitur ad templum Domini,

4 *Sacræ Paginæ loco citato hæc memorant*: Aſcendit autem vir ejus Elcana, & omnis domus ejus, ut immolaret Domino hoſtiam ſolemnem, & votum ſuum, & Anna non aſcendit: dixit enim viro ſuo: Non vadam, donec ablactetur infans, & ducam eum, ut appareat ante conſpectum Domini, & maneat ibi jugiter .. Manſit ergo mulier, & lactavit filium ſuum, donec amoveret eum a lacte. Et adduxit eum ſecum, poſtquam ablactaverat .. & adduxit eum ad domum Domini in Silo. Puer autem erat adhuc infantulus: & immolaverunt vitulum, & obtulerunt puerum Heli. Et ait Anna .. Ego ſum illa mulier, quæ ſteti eo-

B ram te hic orans Dominum. Pro puero iſto oravi, & dedit mihi Dominus petitionem meam .. Idcirco & ego commodavi eum Domino, cunctis diebus quibus fuerit commodatus Domino .. Et (*ibid. cap.* 2.) abiit Elcana Ramatha in domum ſuam: puer autem erat miniſter in conſpectu Domini ante faciem Heli ſacerdotis. *De lactato* Samuele *cum matris gaudio ac veneratione, ſcribit Salianus ad annum mundi* 2902. *num.* 1. *&* 2. *Ad annum vero* 2903. *agitur de tempore ablactationis & oblationis* Samuelis, *ubi tam hæc quam illa innectitur iſti anno, ætatis ejus tertio: verum hæc vel ibi vel alibi apud interpretes plurimos deducta legi poſſunt. Tomo* 4. *Operum S. Joannis Chryſoſtomi, quæ Græco-Latine Lutetiæ Pariſiorum non ita pridem recuſa ſunt, a pag.* 721. *habetur ſermo* 3. *de Anna, deque* Samuelis *educatione,*

ubi egregiè ſe gerentem ſuorum miniſterium,

5 *Quam præclaris autem gratiæ ac naturæ dotibus tenellam ſuam ætatem ac initia miniſterii ſacri in domo Domini exegerit, videamus.* Ad ſeptimum Samuelis annum, quo infantiæ tempus expletur, non incongrue referre poſſumus initia miniſterii Samuelis: nihil enim in re ſeria ſatis commode ab hac teneriori ætate fieri poteſt; multo minus

C in ſacro miniſterio. Idque Scriptura ipſa innuit, quæ infantulum nominat cum oblatus eſt; deioceps autem cum miniſterii ejus meminit, puerum vocat; *uti obſervat Salianus ad annum mundi* 2907. *num.* 1. *Nam* puer erat adhuc infantulus *&c.* Puer autem erat miniſter in conſpectu Domini, ante faciem Heli ſacerdotis, *ſicut paullo ante diximus. Et eodem cap.* 2. *Regum lib.* 1. ℣. 18. Samuel autem miniſtrabat ante faciem Domini, puer, accinctus ephod lineo. Et tunicam parvam faciebat ei mater ſua, quam afferebat ſtatutis diebus, aſcendens cum viro ſuo, ut immolaret hoſtiam ſolemnem. *Et ibidem* ℣. 21. Magnificatus eſt puer Samuel apud Dominum. *Denique* ℣. 26. Puer autem Samuel proficiebat atque creſcebat, & placebat tam Domino quam hominibus. *Deinde laudatus Salianus*, Quibus verbis, *ait*, pueri præclara indoles, & bona educatio, inſtitutioque puerilis, & ejus occupatio ſignificatur, egregio exemplo teneræ ætatis mature Deo conſecrandæ, antequam hujus vitæ ſordibus inquinantur.

ac ætatem ſuam tenellam.

6 *Quale autem eſſet tunc ejus miniſterium, & cujuſmodi mores ipſius, exponit ibidem Salianus num.* 2. *Breve eſt illud S. Joannis Chryſoſtomi in ſermone ante deſignato pag.* 724. Quamquam enim ætas erat immatura, virtus tamen aderat matura: aſcendentibuſque in templum omnibus multæ religionis magiſter factus eſt. Nam illi dum inquirerent diſcerentque modum natalium illius, abunde magnum ſolatium acciperebant ipſe, quæ eſt erga Deum. Neque quiſquam vito puero tacitus deicendebat; ſed omnes glorificabant illum, a quo præter ſpem datus erat. *Porro* ephod, *de quo ſupra*, lineum erat amiculum ſuperhumerale, quo leviræ & ſacerdotes utebantur, quaſi in ſignum clericatus, *inquit Salianus num.* 4. *ubi plura. Videri etiam poteſt ſcholion ſecundum ad annum* 2903. *An* S. Samuel, *& quo ſenſu ſacerdos fuerit, dicetur infra num.* 11. *Nos interim pergamus ad ejus vaticinia. Initium eorum in Annalibus ſupra citatis affigitur anno mundi* 2913. *ætatis* 13. Samuelis. *Adi iſtum annum num.* 1. *&* 2.

Prophetæ donum prophetia.

7 *Miro autem modo Dominus communicare ei cæpit donum prophetiæ*. Puer autem Samuel (1. *Regum cap.* 3.) miniſtrabat Domino coram Heli .. Factum

E eſt ergo in die quadam, Heli jacebat in loco ſuo, & oculi ejus caligaverant, nec poterat videre. Lucerna Dei antequam extingueretur, Samuel dormiebat in templo Domini, ubi erat arca Dei. Et vocavit Dominus Samuel. Qui reſpondens ait: Ecce ego. Et cucurrit ad Heli, & dixit: Ecce ego: vocaſti enim me. Qui dixit: Non vocavi: revertere & dormi. Et abiit, & dormivit. Et adjecit Dominus rurſum vocare Samuelem. Conſurgenſque Samuel abiit ad Heli & dixit: Ecce ego: quia vocaſti me. Qui reſpondit: Non vocavi te, fili mi; revertere & dormi. Porro Samuel necdum ſciebat Dominum, neque revelatus fuerat ei ſermo Domini. Et adjecit Dominus, & vocavit adhuc Samuelem tertio. Qui conſurgens abiit ad Heli, & ait: Ecce ego, quia vocaſti me. Intellexit ergo Heli, quia Dominus vocaret puerum. Et ait ad Samuelem: Vade & dormi, & ſi deinceps vocaverit te, dices: Loquere, Domine, quia audit ſervus tuus,

Tertio

8 Abiit ergo Samuel & dormivit in loco ſuo. Et venit Dominus, & ſtetit, & vocavit, ſicut vocaverat ſecundo, Samuel, Samuel. Et ait Samuel: Loquere Domine, quia audit ſervus tuus. Et dixit Dominus ad Samuelem: Ecce ego facio

F verbum in Iſrael, quod quicumque audierit, tinnient ambæ aures ejus. In die illa ſuſcitabo adverſum Heli omnia quæ locutus ſum ſuper domum ejus: incipiam & complebo. Prædixi enim ei, quod judicaturus eſſem domum ejus in æternum, propter iniquitatem, eo quod noverat indigne agere filios ſuos, & non corripuerit eos .. Dormivit autem Samuel uſque mane, aperuitque oſtia domus Domini. Et Samuel timebat indicare viſionem Heli .. Indicavit itaque ei Samuel univerſos ſermones .. Crevit autem Samuel, & Dominus erat cum eo, & non cecidit ex omnibus verbis ejus in terram. Et cognovit univerſus Iſrael a Dan uſque Berſabee, quod fidelis Samuel propheta eſſet Domini. *Miremur hic inter alia egregiam* Samuelis *obedientiam, de qua Salianus ad annum* 2913. *num.* 9. Promptitudo, *ait*, adoleſcentuli eo laude dignior, quo illa ætas ſomni profundioris eſt, ejuſque amantior; nocte nihilominus intempeſta, nihil ſibi in tenebris metuens, ſæpius vocatus, ſemper prompte ſurrexit, quamvis ſæpius ſpe ſua fruſtratus, & iverit, imo cucurrerit ad dominum, & quaſi parentem ſuum Heli. *Plura in locum Scripturæ ſacræ modo produllum interpretes. At de aliis Viri ſancti vaticiniis dicendum etiam eſt, quo nos ducunt verba*

mox

A *mox citata* : Crevit autem Samuel *&c.*

AUCT. J. P. *dono* 9 *Sæpe allegatus Annalium veteris Teſtamenti auctor ad annum mundi* 2926. *num.* 1. *hæc memorat* : Eſt hic nonus ſabbaticus ordine quadrageſimus nonus, quo tempore Samuel propheta ſextum ſupra vigeſimum agebat annum, demonſtrabatque in dies majora virtutis ac divinæ ſapientiæ incrementa, ut vere de eo illud uſurpari poſſet: " Crevit autem Samuel, & Dominus e-„ rat eum eo „ præ cæteris videlicet Iſraelitis, qui prophetiæ dono carebant: cum iis enim peculiariter eſſe dicitur, quns ſingulari aliquo privilegio afficit, ut Iſaacum divitiis, Joſephum rerum gerendarum prudentia, Gedeonem fortitudine, Samuelem prophetia: idque ea verba confirmant: " Et non cecidit ex omnibus verbis „ ejus in terram „. Quod non ſolum ad prophetiam contra Heli enuntiatam pertinet; ſed plerasque alias particulares, quæ in ſcripta relatæ non fuerunt, niſi in genere, ut habetur ℣. 21. qua de re paullo poſt. *Hæc ille. In ſcholio autem ad prædictum annum*, Quod, *inquit*, verba Sa-

B muelis dicuntur NON CECIDISSE IN TERRAM, id eſt, non irrita fuiſſe aut periiſſe, metaphoram habent a rebus liquidis, ut ait Vatablus, quæ ſi effundentur in terram, pereunt. Sic Latine verba in ventos effundere dicimus, quam phraſim Hebræi quoque ſæpe uſurpant. *Deinde exempla deſignat*.

verificat ea, quæ dixerat 10 *Ad annum vero* 2933. *num.* 2. *&* 3. Samuelem *vaticinii clarum exhibet ſic ſcribens* : Hue porro tempore magnis apud univerſum populum incrementis gloria Samuelis augebatur. Nam divinitus ei multa præmonſtrabantur, quæ cum Dei juſſu populo enuntiaſſet, & eventis ipſis Dominus, qui ſimul illi aditum ad totius reipublicæ gubernacula muniebat, confirmaſſet, merito eum totus Iſrael reverebatur. Cum præſertim ad hanc Dei gratiam vitæ integritas morelque inculpati accederent." Et cognovit, inquit Scri-„ ptura (1. *Reg.* 3. ℣. 20.) univerſus Iſrael a Dan „ uſque Berſabee quod fidelis Samuel propheta eſ-„ ſet Domini „. Cognitum eſt omnibus Iſraelitis, ab oppido Dan, quod ſitum erat prope Libanum ad fontes Jordanis, & ſeptemtrionalem plagam

C regionis ipſorum, uſque ad Berſabee, urbem ad auſtrum poſitam, in extremo tribus Simeonis, Samuelem verum eſſe ac fidelem Domini prophetam. *Jam, vero non paucis eum inclaruiſſe prædictionibus, ibidem probatur num.* 3. *ex illis ſacræ Scripturæ verbis* 1. *Regum* 3. ℣. 21." Et ad-„ didit Dominus ut appareret in Silo, quoniam re-„ velatus fuerat Dominus Samueli in Silo „. Pergrexit nimirum Dominus ſæpius in Silo Samueli apparere, quoniam ibi primum cœperat ſe illi communicare, aut, ut in Hebræo eſt, conſpiciendum præbere. Non de una ſola ſuperveniente viſione dicitur, ait Cajet., ſed ſummarie multiplicatæ apparitiones divinæ factæ in Silo ſcribuntur: & dicitur in Silo, ad differentiam aliarum viſionum, quas habuit Samuel quando receſſit a Silo. Contendit Abulenſis, addiſque hujuſmodi oracula non fuiſſe in ſacros relata codices, quod vel ad Samuelis exaltationem, vel depreſſionem domus Heli, quæ hoc loco maxime agitur; nihil admodum pertinerent.

Christum, ac sacerdotes ſpectat. 11 *Hic continuo orationis ductu ſimul conjungit de gratia ac ſpiritu prophetiæ* S. Samuelis, *de conjugio ejus breviter hæc ſuperadda. Idemdem allegatus veteris Teſtamenti Annaliſta ad annum mundi* 2926. *num.* 1. *præmiſerat hæc ad* D *noſtrum propoſitum* : Cæterum ſub hoc tempus exiſtimamus ductam a Samuele uxorem, brevique ex ea Joelem primogenitum ſuum ſuſcepiſſe, neque ita multo poſt Abiam. Id ut maturius faciamus, injecta pene manu cogit nos judicis officium, eis a Samuele parente commiſſum, & aliquamdiu adminiſtratum, antequam rex peteretur ab Iſraelitis, ut ex cap. 8. libri hujus *Regum* 1. aperte conſtat. *Idem auctor ad annum mundi* 2940. *num.* 4. *& ſequentibus, relata* Samuelis *ad principatum capacitate, Heli ſacerdoti eum ſuſfectum exhibet. Hinc moveri poteſt quæſtio, an & ipſe* Samuel *pontifex fuerit vel ſacerdos; quam rem idem Annaliſta, SS. Auguſtino & Gregorio aliiſque, qui hoc volunt & quos citat, relictis, ita decidit*: Nihilominus Samuelem non fuiſſe ſacerdotem, ex eo certiſſimum eſt, quod in lege Moſaica ea dignitas uni familiæ Aaronicæ alligata erat, ad quam minime dubium eſt, Samuelem non pertinere. *Cujus rei ibidem probationem affert. Calmetus in Commentario ad libri primi Regum caput* 25. *de hoc argumento diſſerit*; E *propoſitis autem pro ſacerdotio rationibus variis, affirmat contrariam opinionem videri hodiedum eſſe communiorem, nec probationibus, nec auctoritate fultam minus quam illam, de qua egerat. Id quod pluribus ibidem deducit*.

§. II. S. Samuel quando judex; exhortatio; victoria per illum obtenta; exercitium judicii, locus habitationis; filii ab eo judices conſtituti; rex Saul; piæ congregationes.

Quo tempore annus vigeſimus eſſe cœperit ANni vigeſimi commorationis Arcæ in Cariathiarim fit peculiaris in Scriptura mentio in cap. 7. primi Regum." Et factum eſt (inquit) F „ ex qua die manſit Arca Domini in Cariathiarim, „ multiplicati ſunt dies: erat quippe jam annus vi-„ geſimus „. *Ita Salianus ad annum mundi* 2960. *ante Chriſtum vero* 1039. *Verum an hoc primum anno* S. Samuel *cœpit eſſe judex Reipublicæ Iſraeliticæ?* Cum autem, *ait*, hunc annum Samuelis vigeſimum primum ſtatuerimus, nec anarchiam in republica Hebræorum invehendam duxerimus; videtur tamen Serario in cap. 7. 1. Regum veriſimilius ex textu, Samuelem poſt iſtna annoa viginti ad judicandum acceſſiſſe, concionem capitis hujus habuiſſe, ita ut princeps eſſe cœperit anno ætatis 33. Verum hæc chronologia ſtare non poteſt. Quomodo enim anno ætatis 33. Samuel cœperit eſſe judex, & judicarit cum Saule 40. annis ante regnum Davidis; cum ad regnum Davidis 20. anni nec plures ſuperſint? Quomodo cum Saul poſt biennium regnarit, potuit Samuel ſenuiſſe, & filios populi judices conſtituere, ut habetur cap. 8. ſequenti, ſi nunc trium & triginta annorum fuit? Qua probabilitate viginti anni difficillimis Reipublicæ Hebræorum temporibus ſine ſummo magiſtratu relinquunt? Vera itaque & communis eſt ſententia Lyrani, Abulenſis, Genebrardi, Samuelem ſtatim a morte Heli factum eſſe in Hebræorum Republica judicem; in eo munere primum jam ac vigeſimum annum eſſe verſatum; egiſſe autem nunc ætatis annum ſexageſimum, filioſque habuiſſe fere quadragenarios.

13 *Ex-*

A exhortatio ejus quibus in locis.

13 *Exhortationem ejus ad populum ita deſcribit Textus ſacer lib. 1. Regum cap. 7. ℣. 3.*: Ait autem Samuel ad univerſam domum Iſrael, dicens: Si in toto corde veſtro revertimini ad Dominum, auferte deos alienos de medio veſtri, Baalim & Aſtaroth: & præparate corda veſtra Domino, & ſervite ei ſoli, & eruet vos de manu Philiſthiim. *Intenitur hæc dictio in Annalibus eccleſiaſticis veterie Teſtamenti anno, quem diebam, mundi* 2960. *& ibidem num. 7. eorumdem auctor*, Quoniam, *ait*, nnn memoratur in textu ſacro, neque apud Joſephum, ubi hæc a Samuele dicta fuerint Iſraelitis, recte intelligere poſſumus cum Lyrano & Abulenſi, hanc fuiſſe quaſi materiam exhortationum & concionum ipſius ad populum in ſingulis urbibus, quas concionabundus ſingulis annis obibat, ut ſignificatur inferius, in fine *numerum ejuſdem* capitis 7. *Quiſnam vero paraneſeos, qua de hic agitur, fructus?* Abſtulerunt ergo filii Iſrael Baalim & Aſtarnth, & ſervierunt Domino ſoli. *Populum igitur ita diſpoſitum ad ſerviendum ſoli Deo Prepheta ſanctus*

B *accivit in Maſphath ad publicam utique idololatriæ deteſtationem ac pœnitentiam delictorum, reconciliationemque cum Deo*. Dixit *enim* Samuel, *ibidem* ℣. 5. Congregate univerſum Iſrael in Maſphath, ut orem pro vobis Dominum. Et convenerunt in Maſphath: hauſeruntque aquam, & effuderunt in conſpectu Domini, & jejunaverunt in die illa, atque dixerunt ibi: Peccavimus Domino. Judicavitque Samuel filios Iſrael in Maſphath.

& qua fructu habitat

14 *Adnotemus inter loca tribus Benjamin, quæ illuſtrat, pag.* 18. Maſpha, *ait*, quæ & Maſphar & Maſepha & Meiphe, civitas in monte conſpicua; & quoniam alibi in Juda, alibi in Benjamin ponitur, fortaſſis videatur in confinio utriuſque tribus ponenda. Erat ibi olim arca Teſtamenti, eoque conveniebat ad orationem populus Iſrael: nam & Samuelis erat ibi judicii locus. *De* Maſphath *gemina agit Salianus loco ſupra citato num. 8. deinde autem a num. 10. de pœnitentia Hebræorum, effuſione aquæ, quæ tamen non faerit ſacrificium, ac judicio* Samuelis; *cujus vota ac preces valde gratioſa apud Deum fuiſſe, ac populo Iſrael perquam ſalutifera, nunc videbimus.*

C victoria de Philiſtæis relata a Samuele judicet exercitum veritis locis ejus habitato.

15 *Libro 1. Regum cap. 7. ℣. 7. & ſeqq. narrantur iſta*: Et audierunt Philiſthiim quod congregati eſſent filii Iſrael in Maſphath, & aſcenderunt ſatrapæ Philiſtinorum ad Iſrael. Quod cum audiſſent filii Iſrael, timuerunt a facie Philiſtinorum. Dixeruntque ad Samuelem: Ne ceſſes pro nobis clamare ad Dominum Deum noſtrum, ut ſalvet nos de manu Philiſtinorum. Tulit autem Samuel agnum lactentem unum, & obtulit illum holocauſtum integrum Domino: & clamavit Samuel ad Dominum pro Iſrael, & exaudivit eum Dominus. Factum eſt autem, cum Samuel offerret holocauſtum, Philiſthiim iniere prælium contra Iſrael: intonuit autem Dominus fragore magno in die illa ſuper Philiſthiim, & exterruit eos, & cæſi ſunt a facie Iſrael. Egreſſique viri Iſrael de Maſphath, perſecuti ſunt Philiſthæos, & percuſſerunt eos uſque ad locum qui erat ſubter Bethchar. Tulit autem Samuel lapidem unum, & poſuit eum inter Maſphath & inter Sen: & vocavit nomen loci illius, Lapis adjutorii. Dixitque: Hucuſque auxiliatus eſt nobis Dominus. Et humiliati ſunt Philiſthiim, nec appoſuerunt ultra ut venirent in terminos Iſrael. Facta eſt itaque manus Domini ſuper Philiſthæos cunctis diebus Samuelis. Et redditæ ſunt urbes, quas tulerant Philiſthiim ab Iſrael, Iſraeli, ab Accaron uſque Geth, & terminos ſuos: liberavitque Iſrael de manu Philiſthinorum, eratque pax inter Iſrael & Amorrhæum. *Ibidem autem ℣. 15. & ſequentibus ſubditur notitia de exercitu a* S. Samuele *judicis munere, & ipſius habitatione, his verbis*: Judicabat quoque Samuel Iſraelem cunctis diebus vitæ ſuæ: & ibat per ſingulos annos circuiens Bethel & Galgala & Maſphath, & judicabat Iſraelem in ſupradictis locis. Revertebaturque in Ramatha: ibi enim erat domus ejus, & ibi judicabat Iſraelem. Ædificavit etiam ibi altare Dominn. *Qui harum rerum elucidationem deſiderat, poteſt convenire interpretes.*

D AUCT. J. P.

Pro filiis ſuis memoratis judicat male adminiſtrantibus

16 *Filios* Samuelis *judices a patre eſſe conſtitutos, ita memorat Scriptura ſacra lib. 1. Regum cap.* 8. Factum eſt autem, cum ſenuiſſet Samuel, poſuit filios ſuos judices Iſrael. Fuitque nomen filii ejus primogeniti Joel, & nomen ſecundi Abia, judicum in Berſabee. *Rem geſtam intexit Salianus anno mundi, quem ſupra ſignavi*, 2960. *ante Chriſtum* 2093. *ad quem annum num.* 28. *hæc inſuper obſervat*: Agebat autem ætatis annum ſexageſimum, utpote natus anno primo ſeculi bujus. Neque vero poteſt ultra differri iſthæc inſtitutio: eum enim ex eorum mala gubernatione populus occaſionem acceperit petendi regem; oporſet ut populus aliquanto tempore expertus fuerit eorum avaritiam & injuſtitiam, ut querela probabilis & legitima videretur. Id ergo hoc & ſequenti anno experiri potuerunt. Tertio autem anno eorum gubernationis pertæſi, venerunt ad Samuelem, & regem petierunt, ut ibi dicetur. Ne autem citius illos judices Iſraelis a patre conſtitutos dicamus, tum ordo narrandi Scripturæ, quem nulla neceſſitas mutare cogit, perſuadet; tum ætas Samuelis; cujus ſublevandæ gratia onus gubernationis in juniores filios ex parte derivatum eſt. Id autem hoc minus probabile erit, quo minus ætate provectum dixerimus fuiſſe Samuelem, cum partem adminiſtrationis ſuæ cum filiis communicavit. *In tabula chronologica apud Calmetum ante deſignatum affigitur præſens factum anno mundi* 2908.

E

regatur vos: F

17 *De filiorum vero* S. Samuelis *declinatione a via recta, & rege eis ideo ſubſtituto, narratur hæc eodem cap.* 8. Et non ambulaverunt filii illius in viis ejus, ſed declinaverunt poſt avaritiam, acceperuntque munera, & perverterunt judicium. Congregati ergo univerſi majores natu Iſrael veneruut ad Samuelem in Ramatha. Dixeruntque ei: Ecce tu ſenuiſti, & filii tui non ambulant in viis tuis: conſtitue nobis regem, ut judicet nos, ſicut & univerſæ habent nationes. Diſplicuit ſermo in oculis Samuelis eo quod dixiſſent: Da nobis regem ut judicet nos. Et oravit Samuel ad Dominum. Dixit autem Dominus ad Samuelem: Audi vocem populi in omnibus quæ loquuntur tibi. Non enim te abjecerunt, ſed me, ne regnem ſuper eos. Nunc ergo vocem eorum audi: verumtamen conteſtare eos, & prædic eis jus regis, qui regnaturus eſt ſuper eos. *Pares Domine Prepheta: jus regie, & incommoda inde populo eventura præuuntiat; ſed ab eo non auditur, ſicut pluribus narratur in citato capite* 8. *ubi hæc adduntur*: Dixit autem Dominus ad Samuelem: Audi vocem eorum, & conſtitue ſuper eos regem. Et ait Samuel ad vitos Iſrael: Vadat unuſquiſque in civitatem ſuam. *Annales veteris Teſtamenti identidem allegati prævaricationem filiorum* Samuelis *affignat anno mundi* 2961.

ante

A AUCT. J. P. *ante Chriſtum* 1092. *quæ autem Deum inter ac Samuelem & populum in pentiono regis ſunt acta, anno proximo ſequenti* 1962. *Commentationes vel ibi vel alibi apud interpretes Scripturæ ſacræ in hunc locum conſuli poſſunt.*

ad quod efferam hoc modo

18 *Miro autem modo ſeu, ut ita dicam, ludo divinæ providentiæ Saul ad* Samuelem *digreſſus eſt, ut ab eodem ungeretur rex Iſraelis. Rem geſtam contrabo brevitatis gratia e Textu ſacro lib.* 1. *Regum cap.* 9. *&* 10. Erat vir de Banjamin nomine Cis .. Et erat ei filius vocabulo Saul .. Perierant autem aſinæ Cis patris Saul. Et dixit Cis ad Saul filium ſuum: Tolle tecum unum de pueris ..& quære aſinas .. Cum autem veniſſent in terram Supb, dixit Saul ad puerum .. Veni & revertamur, ne forte dimiſerit pater meus aſinas, & ſollicitus ſit pro nobis. Qui ait ei: Ecce vir Dei eſt in civitate hac, vir nobilis: omne quod loquitur, ſine ambiguitate venit. Nunc ergo eamus illuc, ſi forte indicet nobis de via noſtra, propter quam venimus. Dixitque Saul ad puerum ſuum: Ecce ibimus..(Olim in Iſrael B ſic loquebatur unuſquiſque vadens conſulere Deum: Venite, & eamus ad Videntem; qui enim prophetа dicitur hodie, vocabatur olim Videns).. Et jerunt in civitatem, in qua erat vir Dei.. Cumque illi ambularent in medio urbis, apparuit Samuel egrediens obviam eis, ut aſcenderet in excelſum. Dominus autem revelaverat auriculam Samuelis ante unum diem quam veniret Saul, dicens: Hac ipſa hora, quæ nunc eſt, cras mittam virum ad te de terra Benjamin, & unges eum ducem ſuper populum meum Iſrael..

a Deo deſignatur; & a Samuele ad illud inauguratur.

19 Cumque aſpexiſſet Samuel Saulem, Dominus dixit ei: Ecce vir, quem dixeram tibi.. Acceſſit autem Saul ad Samuelem in medio portæ, & ait: Indica, oro, mihi, ubi eſt domus Videntis. Et reſpondit Samuel Sauli, dicens: Ego ſum Videns. Aſcende ante me in excelſum, ut comedatis mecum hodie, & dimittam te mane, & omnia quæ ſunt in corde tuo, indicabo tibi. Et de aſinis, quas nudiuſtertius perdidiſti, ne ſolicitus ſis, quia inventæ ſunt .. Et comedit Saul cum Samuele in die illa .. Cumque mane ſurrexiſſent, & jam eluceſceret, vocavit Samuel C Saulem in ſolario, dicens: Surge, & dimittam te .. Cumque deſcenderent in extrema parte civitatis, Samuel dixit ad Saul: Dic puero ut antecedat nos & tranſeat; tu autem ſubſiſte paululper, ut indicem tibi verbum Domini. Tulit autem Samuel lenticulam olei, & effudit ſuper caput ejus, & deoſculatus eſt eum, & ait: Ecce, unxit te Dominus ſuper hereditatem ſuam in principem, & liberabis populum ſuum de manibus inimicorum ejus, qui in circuitu ejus ſunt. *Signa vero, quibus Prophetа confirmavit ejus deſtinationem, habentur cap.* 10. *citato.*

Eorum pii ab eo inſtituti?

20 *Occaſione autem eorum, quæ ibi Sauli a* Samuele *dicuntur* ℣. 5. Et cum ingreſſus fueris ibi urbem (*Gabaath*,) obviam habebis gregem prophetarum, deſcendentium de excelſo: *id eſt*, loco oratioois & ſacrificiorum in eadem urbe: qualia multa tum reperiebantur, in Bethel, in Cariathiarim, in Ramatha, in Gabaa Benjamin &c. *ſicut obſervat Saltanus ad dictum annum mundi* 2961. *num.* 100. *religioſos conventus a* Samuele *inſtitutos fuiſſe refert ibidem num.* 101. *his verbis:* Scribunt aliqui, in quibus Comeſtor & Lyranus, hujuſmodi religiolorum hominum (*de quibus proxime egerat*) conventus Dei laudibus decantandis deſtinatos, a Samuele ſoiſſe inſtitu- D tos. Et res magnam habet probabilitatem, nec apparet oculos in hæc tempora circumferenti, cui potius inventum id tribui poſſit, quam illi, qui a teneris templo innutritus, & ſpiritu Dei plenus, non exiguam vitæ ſuæ partem in Dei laudibus ponebat. Et eum plurimum ſanctitatis opinione, & prophetiæ laude clareret levita genere, voto Nazaræus, privilegio ſacerdos, dignitate judex, Deo conſecratus antequam natus; minime dubium eſt, eum multos habuiſſe ejuſdem vitæ approbatores ac ſectatores, qui in ejus ſe diſciplinam darent, quoſque ipſe poſtea in varia loca diſtribueret, qui populis Dei veneratioonem & amorem, eum religioſi cantus delectatinne, inſtillarent. Hæc ergo biſce temporibus inchoata, magna, Davide & Salomone rerum potientibus, incrementa ceperunt, ut ſuis dicetur locis.

acta recen- ſione regis Saul.

21 *At nunc, quæ geſſit* Samuel *circa regem Saulem, proſequamur cum Scriptura ibidem a* ℣. 17. Et convocavit Samuel populum ad Dominum in Malpha, & ait ad filios Iſrael: Hæc dicit Dominus Deus Iſrael: Ego eduxi Iſrael de Ægypto.. Vos autem hodie projeciſtis Deum veſtrum, E qui ſolus ſalvavit vos de univerſis malis, & tribulationibus veſtris, & dixiſtis: Nequaquam: ſed regem conſtitue ſuper nos. Nunc ergo ſtate coram Domino per tribus veſtras & per familias. Et applicuit Samuel omnes tribus Iſrael, & ceciditi ors tribus Benjamin. Et applicuit tribum Benjamin & cognationes ejus, & cecidit cognatio Metri, & pervenit utique ad Saul filium Cis. Quælierunt ergo eum, & non eſt inventus. Et conſuluerunt poſt hæc Dominum, utrumnam venturus eſſet illuc. Reſponditque Dominus: Ecce abſconditus eſt domi. Cucurrerunt itaque & tulerunt eum inde, ſteteruque in medio populi.. Et ait Samuel ad omnem populum: Certe videtis quem elegit Dominus .. Et clamavit omnia populus, & ait: Vivat rex. Locutus eſt autem Samuel ad populum legem regni, & ſcripſit in libro, & repoſuit coram Domino: & dimiſit Samuel omnem populum, ſingulos in domum ſuam. *Annales extati ad ann.* 1963. *num.* 1. *agunt de illis comitiis; de aliis vero, quibus Saulis regnum eſt* F *reſtauratum in Galgala, ſic loquuntur Textus ſacer cap.* 11. Dixit autem Samuel ad populum: Venite, & eamus in Galgala, & innovemus ibi regnum. Et perrexit omnis populus in Galgala, & fecerunt ibi regem Saul coram Domino in Galgala. *Hæc ibi de comitiis populi Iſraelis: ne confundis autem ad ea commentationibus me non interpono, ne hic Commentarius plus æqua excreſcat, & ne agam partes interpretis ſacræ Scripturæ potius, quam hiſtorici collectoris. Audiamus ergo jam, quidnam fecerit noſter ſanctus Vates in comitiis, quæ in Galgalis habita ſunt.*

§. III. Innocentia vitæ, reprehenſio populi miraculo confirmata; acta circa Saulem; mors, ſepultura, planctus elogia.

Nihil habet Iſrael, de quo Samuelem accuſet; qui dum hæc reprehendit,

Libro 1. *Regum cap.* 12. ℣. 1. *& ſeqq. iſta memorant divina Eloquia:* Dixit autem Samuel ad univerſum Iſrael: Ecce audivi vocem veſtram juxta omnia quæ locuti eſtis ad me, & conſtitui ſuper vos regem. Et nunc rex graditur ante vos. Ego autem tenui & incanui: porro filii mei vobiſcum ſunt. Itaque converſatus coram vobis ab ado-

A adoleſcentia mea uſque ad hanc diem, ecce præſto ſum. Loquimini de me coram Domino, & coram Chriſto ejus, utrum bovem cujuſquam tulerim aut aſinum: ſi quempiam calumniatus ſum, ſi oppreſſi aliquem, ſi de manu cujuſquam munus accepi: & contemnam illud hodie, reſtituamque vobis. Et dixerunt: Non es calumniatus nos, neque oppreſſiſti, neque tuliſti de manu alicujus quippiam. Dixitque ad eos: Teſtis eſt Dominus adverſum vos, & teſtis Chriſtus ejus in die hac, quia non inveneritis in manu mea quipptam. Et dixerunt: Teſtis: *Habemus hic teſtimonium, confirmatum juramento per Deum ac regem, de innocentia vitæ ac virtute* Samuelis *extra omnem reprehenſionem poſita. Poſtea ibidem v. 6. & ſeqq. arguit Iſraelem de ingrati animi vitio erga Dominum, cujus beneficia in eum collata recenſet. Ad hæc, hortatur ut Domino ſerviat.*

miraculum 23 *Denique Vir ſanctus dicta ſua prodigio confirmat, dicens:* Sed & nunc ſtate, & videte rem iſtam grandem, quam facturus eſt Dominus in conſpectu veſtro. Numquid non meſſis tritici eſt hodie? Invocabo Dominum, & dabit voces & B pluvias, & ſcietis & videbitis, quia grande malum feceritis vobis in conſpectu Domini, petentes ſuper vos regem. Et clamavit Samuel ad Dominum, & dedit Dominus voces & pluvias in illa die. Et timuit omnis populus nimis Dominum & Samuelem, & dixit univerſus populus ad Samuelem: Ora pro ſervis tuis ad Dominum Deum tuum, ut non moriamur. Addidimus enim univerſis peccatis noſtris malum, ut peteremus nobis regem.

patet. 24 *Brevis obſervatio videtur hic eſſe opportuna ad declarandum hujus prodigii magnitudinem.* Si miraculum hoc fuit, ut revera fuit, *inquit Salianus ad annum mundi* 2963. *n.* 72. utpote divinitus impetratum, & datum in ſignum a Deo toti populo, oportuit ut ratione temporis, quo hæc tonitrua & pluviæ contigerunt, naturæ viribus fieri non poſſent, licet alioquin pluviæ & tonitrua naturæ vim non ſuperent. Oportuit quoque, ut minime dubium & controverſum eſſet miraculum, aerem tum plane ſudum fuiſſe ac ſerenum, nullaſque pluvias tempore triticeæ meſſis ſolere contingere. Id quod Hebræi quidam apud Vatablum aſſerunt, imo a XVII. Martii uſque ad C menſem Octobrem negant pluere. *Prophetiæ Amos cap. 4. v. 7. hæc dicuntur:* Ego quoque prohibui a vobis imbrem, cum adhuc tres menſes ſupereſſent uſque ad meſſem. *S. Hieronymus hic,* Numquam, *ait,* in fine menſis Junii ſive in menſe Julio, in his provinciis (*de omnibus regionibus Orientis ſermo eſt*) maximeque in Judæa pluvias vidimus. Denique in Regum libris pro ſigno magno atque portento diebus æſtatis & meſſis orante Samuele pluviæ concitatæ ſunt.

Breviter perſtringuntur annalia, 25 *Jam vero ad libri* 2. *Regum cap.* 13. *progrediamur, ubi inveniemus alia, quæ ad* S. Samuelem *ſpectant. Ea autem huc tranſcripſiſſe in compendio ſufficiet. Ibidem itaque invenies victos a Saule Philiſthæos maximo apparatu adverſus Iſraelem armari; territos Hebræos in antris latitare; Saulem vero, quia non exſpectato Samuelis adventu obtulit holocauſtum, reprobari a Domino &c. Et hæc quidem de Saulis reprobatione ita ibi deſcribuntur:* Hebræi autem tranſierunt Jordanem in terram Gad & Galaad. Cumque adhuc eſſet Saul in Galgala, univerſus populus perterritus eſt, qui ſequebatur eum. Et exſpectavit ſeptem diebus juxta placitum Samuelis, & non venit Samuel in Galgala, dilapſuſque eſt populus ab eo. Ait ergo Saul: Afferte mihi holocauſtum, & pacifica. Et obtulit holocauſtum. Cumque compleſſet offerens holocauſtum, ecce Samuel veniebat. Et egreſſus eſt Saul obviam ei, ut ſaluaret eum. Locutuſque eſt ad eum Samuel: Quid feciſti? Reſpondit Saul: Quia vidi quod populus dilaberetur a me, & tu non veneras juxta placitos dies, porro Philiſthiim congregati fuerant in Machmas, dixi: Nunc deſcendent Philiſthiim ad me in Galgala, & faciem Domini non placavi. Neceſſitate compulſus obtuli holocauſtum. Dixitque Samuel ad Saul: Stulte egiſti, nec cuſtodiſti mandata Domini Dei tui, quæ præcepit tibi *&c.* D AUCT. J. P.

quæ ejus Prophetæ circa Saulem. 26 *Inter alia, quæ ſanctiſſimo noſtro Vati revelata ſunt a Domino, fuit peccatum Saulis in præda Amalecitana. Res geſta deſcribitur lib.* 1. *Regum cap.* 15. *Hæc autem ejus eſt ſumma. Poſtquam Saul fuiſſet miſſus a Domino, ad funditus delendos Amalecitas, reſervaſſetque Agag eorum regem ac multam prædam, a Samuele arguitur inobedientiæ, a regno rejicitur, & reprobatus ab* E *eo lugetur. De his Salianus ad annum mundi* 2968. *annum ante Chriſtum* 1085. *aliique Scripturæ interpretes. Annus autem proxime ſequenti agit idem ſcriptor de luctu* Samuelis *ſuper Saule, ac unctione Davidis in regem (Adeat lector librum* 1. *Regum cap.* 16.) *De eodem vero rege ianeſtas ſibi Saulis manus fugiente, & ad* Samuelem *in Ramatha digreſſo, amborumque inde diſceſſu in Naioth, cap.* 19. *& Salianus ad annum mundi* 2973. *His ita hactenus ſummatim expoſitis, quæ magnus ille Propheta fecit tempore vitæ ſuæ, reſtat, ut de ejus morte, aliiſque rebus eamdem ſubſecutis loquamur.*

Mortuus eſt 27 *Textus ſacer* 1. *Regum cap.* 25. *v.* 1. *habet iſta:* Mortuus eſt autem Samuel & congregatus F eſt univerſus Iſrael, & planxerunt eum, & ſepelierunt eum in domo ſua in Ramatha. *De anno mortis ac ætatis ejus non eſt mihi animus operoſam diſputationem texere. Calmetus ad caput citatum tenetur* Samuelis *mortem anno mundi* 2947. *anno ante Chriſtum* 1057. *annum autem ætatis circiter nonageſimo octavo. Salianus vero illam illigat anno mundi* 2977. *anno ante Chriſtum* 1076. *& ibidem num.* 3. *hanc annorum* Samuelis *rationem ſignat:* Contigit hæc mors juxta chronologiam, quam initio magiſtratus Helt conſtabilivimus, anno ætatis 77. iniit magiſtratus 38. quem intit annos natus 29. *Labbeus in Compendio chronologico hiſtoriæ ſacræ & profanæ tomo* 1. *eumdem annum mundi* 2977. *ante Chriſtum vero* 1077. *mortis ejus aſſignat, ætati autem annos* 77. *tribuit. Duobus ante Saulem annis e vita exceſſiſſe, ibidem dicitur ſecundum Joſephum & Clementem Alexandrinum. Plura de hoc biennio obſervat Salianus ad annum, quem paullo ante ex ipſo citabam, num.* 1. *&* 2. *In ſcholiis autem, quæ poſt eumdem iſtum annum ponuntur, Hebræorum refutatur ſententia, qui volunt Samuelem vita functum menſibus quatuor ante Saulis obitum, prout ibidem inveniet e hæc enim, quæ de ratione chronologica apud alios legenda aſſignavi, ad præſens inſtitutum ſuffeciunt. Ratio temporis, quam initio hujus Commentarii præfixi, eſt Saliani, in ejuſque ſupputatione ibi a me poſita.*

Mortis cauſa & ſepultura 28 *Ad mortis cauſam quod ſpectat; Salianus* nox *allegatus* Apparet, *inquit ibidem n.* 4. mor-

tuum

A suum ſanctiſſimum Senem, mœrore magis animi quam annorum pondere degravatum, & pertæſum præſentis rerum ſtatus, nec parum perturbatæ Reip. in ejus capite vehementer ægrotante, a Deo petiiſſe, ut auferret animam ſuam. *Deinde hoc argumentum pluribus proſequitur laudatus auctor; qui ibidem num. 7. de ſepultura ac funere ſubdit iſta*: Cum autem Scriptura dicit ſepultum IN DOMO SUA IN RAMATHA, intelligit ſepultum in proprio & domeſtico majorum ſuorum ſepulchro, ut ait Sa. Intelligendum tamen eſt in ſpelunca aliqua plura fuiſſe ſepulchra ſive conditoria propriis diſtincta notis . . & in eorum aliquo Samuelem ſepultum. Alioqui quomodo ejus reliquiæ lecerni ab aliis, & transferri potuiſſent? Quod mox ab Arcadio imperatore factum fuiſſe dicemus. Legimus autem in Itinerario Benjamin, quod Arias Montanus Latinum fecit, corpus Samuelis in Ramatha in ſynagoga cuſtoditum fuiſſe, inde autem a Chriſtianis translatum in Silo, magnumque illi templum excitatum, poſitumque Prophetæ ſepulchrum, oppido autem datum nomen S. Samuel de Silo. Hæc ibi. (*Sed* B *Rabbini Benjamin dictam improbat Quareſmius Operis inferius num. 36. citandi cap. 5. pag. 727.*) Significat quoque Scriptura ſingularem funeris hujus celebritatem, qualem in funere Moſis, Aaronis, Joſue, aliorumque id genus heroum legimus. Neque admodum dubitaverim, regem ipſum funus honorare voluiſſe, vel ut ne ingratus advertus illum videretur, a quo valde olim dilectus fuerat, & in regium thronum lubvectus, vel ut toti populo gratificaretur, cui Samuel fuerat acceptiſſimus: idque Lyranus affirmat *in cap.* 28. lib. 1. Reg. in illa verba: „ Et intellexit Saul „ &c. Crediderim etiam neque planctus per 30. dies, nec lamenta funebria defuiſſe, qualia Moyſi & Aaroni præſtita legimus. (*Vide Numerorum cap. 20. in fine, & Deuteronomii cap. 34. v. 8.*) Joſephus enim ait populum in longum tempus luctum prorogaſſe. *Poſt hæc pergit idem Annalium conditor num. 8.*

auctor populi Iſrael. 29 CONGREGATUS quoque dicitur UNIVERSUS ISRAEL, vel aliquibus publico nomine de ſingulis urbibus in Ramatha venientibus, vel pluC ribus in locis magiſtratui ei juſta perſolvente. Itaque luxiſſe populum ait Joſephus, non quaſi in publico funere, ſed quaſi ad unumquemque proprie hæc orbitas pertineret. Decebat quippe univerſum Iſraelem illius decorare funus, qui univerſæ vitæ ſuæ partes a prima infantia ad ultimam ſenectutem in totius populi ſalute vel precibus procurandæ apud Deum, vel ſapientiſſima integerrimaque gubernatione promovenda potuiſſet. *Hanc materiam per varias deinde hominum claſſes deducit. Legi etiam poſſunt quæ ibidem habet num. 10. & ſequentibus, oſtendens* Samuelem *fuiſſe Chriſti figuram ante ortum, in ortu, in vitæ progreſſu, in fundatione collegiorum prophetico-rum, in prophetia, in ſacerdotio extra ordinem, in reconciliatione populi, in prodigiis, victoria de Philiſthæis, filiorum malitia, fletu pro Saule, unctione regum, Dei in ipſum amore. Atque hæc quidem ſingularem conciliant æſtimationem Viri hujus ſanctiſ, tot nempe ac tantis gratiarum ornamentis a munificentiſſima Dei manu in illum congeſtis, ut typum repræſentaris Domini noſtri Jeſu Chriſti, qui eſt Sanctus Sanctorum. At de* Samuelis *ſanctiſſimo-na, publicis tum in Eccleſia Latina tum in Græca honoribus condecorata, dicetur inferius. Nunc interea temporis promamus nonnulla elogia; quibus a* D *Spiritu ſancto variæ ejus illuſtrantur dotes.*

elogia. 30 *Propheta regius pſalmo* 98. *v.* 6. *&* 7. *annumerans eum Moyſi & Aaroni indicat magni apud Deum valoris fuiſſe interceſſionem ipſius. Sic enim dicit:* Moyſes & Aaron in ſacerdotibus ejus, & Samuel inter eos, qui invocant nomen ejus. Invocabant Dominum, & ipſe exaudiebat eos *&c. Jeremias cap.* 15. *v.* 1. *inter potentiſſimos apud Deum patronos eum ponit, quando ſignificat, ne vel ipſis quidem illius precibus fidendum Dominum: ſic enim Propheta loquitur:* Et dixit Dominus ad me: Si ſteterit Moyſes & Samuel coram me, non eſt anima mea ad populum iſtum. Ejice illos a facie mea & egrediantur *&c. Longini eſt elogium ac prorſus ſingulare, quod* S. Samueli *datur Eccleſiaſtici cap.* 46. *a v.* 16. Dilectus a Domino Deo ſuo Samuel propheta Domini, renovavit imperium, & unxit principes in gente ſua. In lege Domini congregationem judicavit, & vidit Deus Jacob, & in fide ſua probatus eſt prophetra. Et cognitus eſt in verbis ſuis fidelis, quia vidit Deum lucis, & invocavit Dominum omni-E potentem, in oppugnando hoſtes circumſtantes undique, in oblatione agni inviolati. Et intonuit de cælo Dominus, & in ſonitu magno auditam fecit vocem ſuam, & contrivit principes Tyriorum, & omnes duces Philiſthiim: & ante tempus finis vitæ ſuæ & ſæculi, teſtimonium præbuit in conſpectu Domini, & Chriſti; pecunias & uſque ad calceamenta ab omni carne non acceſpit, & non accuſavit illum homo. Et poſt hoc dormivit, & notum fecit regi, & oſtendit illi finem vitæ ſuæ, & exaltavit vocem ſuam de terra in prophetia delere impietatem gentis.

§. IV. Cultus in Oriente & Occidente; translatio corporis; ædes ſacræ, monaſteria.

Cultus apud Græcos aliaſque populos.

CEleberrima S. Samuelis *memoria claruit in Oriente apud Græcos, aliaſque populos, qui* F *eorum ritum ſequuntur, ſicut patet e Faſtis ſanctis, hac die* XX. *Auguſti illum annuntiantibus: videlicet Typico, quod vocatur S. Sabbæ, Menologio noſtro Slavo-Ruſſico Sparwenfeldiano, Kalendario Ruthenorum apud Poſſevinum, item alio feſtorum propriorum eccleſiæ Hieroſolymitanæ apud Waddingum in Annalibus Minorum tom. 3. pag. 499. Martyrologio noſtro Arabico-Ægyptio, ac apographis noſtris Græcis. Satis erit in rem noſtram, hue tranſcribere unam alterampve annuntiationem. Menæa magna Græca typis edita ſic Sanctum referunt*: Memoria ſancti ac glorioſi prophetæ Samuelis. *Annuntiationem ſequuntur hi verſus:*

Μώσει συλλὺ καὶ Σαμουὴλ ὁ θεόπτης,
Τὸ ζῆν ἐν τῷ τῷ καὶ συλλύεσθαι βλέπει.
Βὶ δ' ἔφιπον μίκοπτα Σαμουὴλ ὀλόφθη.
Clauſis ocellis moritur & Samuel Videns,
Semperque vivam mortuus lucem videt,
Vicena migrat Samuel, cui vita futura.

Alluſionem poetæ ſic expono. Samuel, *qui, quod eſſet propheta,* Videns *eſt dictus (Vide ſupra §. 2. num. 18.) videre deſiit per mortem corporis, ſed per viſionem beatificam etiam poſt mortem videt lumen, quod ſemper vivit, & nunquam deficit. Quæ ibidem deinde leguntur de Prophetæ noſtro in Officio hujus diei, non tranſcribo. Singularis eſt titulus* martyris, *quo annuntiatur in*

noſtro

A *noſtro apographo Slavo-Ruſſico Sparvvenfeldiano paullo ante allegato, ſi non exoticus; apud Waddingum citatum ſignatur cum titulo* confeſſoris.

Ad & apud Latinos.

32 *Vetuſtiſſima etiam eſt* S. Samuelis *memoria in Faſtis Latinis. Notatur quippe hoc die in Martyrologio, quod apud nos ſub nomine Bedæ jam pridem editum eſt; illum quoque referunt Rabanus, Romanum vetus ſeu parvum, Ado, Uſuardus ac Wandelbertus, qui de eo ſic canit:*

Tertia poſt denam Samuele excellet, ab ipſis
Quem Domino cunis genitrix devota lacravit.

Martyrologium Romanum, quo nunc utitur Eccleſia Dei, his verbis eum memorat: In Judæa laocti Samuelis prophetæ, cujus ſacra oſſa, ut beatus Hieronymus ſcribit, Arcadius auguſtus Conſtantinopolim tranſtulit, & prope Septimum collocavit. *De tranſlatione iſta illico plura trademus. Sancti noſtri feſtum, tamquam unum e celebrioribus, rubrica notatur a Jobo Ludolfo in Faſtis Æthiopicis ad diem* III. *Junii: de qua re tunc apud nos in Prætermiſſis dictum eſt. In Iſagoge chronologica ad Opus chronologicum,*

B *auctore Calviſio editum Francofurti ad Odoram anno* 1620. *pag.* 14. *in Calendario Julitano ſignatur* Samuel *die* XXIX. *Januarii.*

Oſſa, ipſa S. Hieronymo, Chalcedonem delata ſunt ſub Arcadio imp.

33 *Dubium non eſt, quin publicæ ſanctæ Prophetæ veneration ſumma acceſſerit propagatio & incrementum e ſolenni illa ac famoſa tranſlatione ſacrorum ejus ipſanorum, quæ incunte ſeculo quinto facta, & S. Hieronymi tunc viventis gravitſimis comeſtata eſt verbis libro Adverſus Vigilantium, ubi iſtius hæretici impietatem caſtigat, ejuſdemque inſaniæ aſſeclas noſtri temporis hagiomachos tuſigni pudore afficere deberet, ſi non omnem prorſus frontem exuiſſent:* Dolet, *inquit ille ſanctus Doctor*, Martyrum reliquias pretioſo operiri velamine, & non vel pannis vel cilicio colligari, vel projici in ſterquilinium, ut ſolus Vigilantius ebrius & dormiens adoretur. Ergo ſacrilegi lumus, quando Apoſtolorum baſilicas ingredimur? Sacrilegus fuit Conſtantius imperator, qui ſanctas reliquias Andreæ, Lucæ & Timothei tranſtulit Conſtantinopolim, apud quas dæmones rugiunt, & inhabitatores Vigilantii illorum ſe ſentire præſentiam confitentur? Sacrilegus dicendus eſt & nunc auguſtus Arcadius, qui oſſa

C beati Samuelis longo poſt tempore de Judæa tranſtulit in Thraciam? Omnes epiſcopi non ſolum ſacrilegi, ſed & fatui judicandi, qui rem viliſſimam & cineres diſſolutos in ſerico & vaſe aureo portaverunt? Stulti omnium eccleſiarum populi, qui occurreruot ſanctis reliquiis, & tanta lætitia, quaſi præſentem viventemque Prophetam cernerent, ſuſceperunt: ut de Paleſtina uſque Chalcedonem jungerentur populorum examina, & in Chriſti laudes una voce reſonarent? Videlicet adorabant Samuelem, & non Chriſtum, cujus Samuel & levita & propheres fuit. Mortuum ſuſpicaris, & idcirco blaſphemas. Lege Evangelium: "Deus Abraham, Deus Iſaac, Deus Ja„cob: non eſt Deus mortuorum, ſed vivorum„. *Ex ſequentibus diſcimus tempus & alia, quæ huc pertinent.*

anno 406. ac Conſtantinopolim tranſlata:

34 *Chronicon Paſchale a Cangio editum pag.* 308. *hæc memorat:* Indictione IV. Arcadio auguſto VI. & Probo Coſſ... Eodem anno, allatæ ſunt Conſtantinopolim reliquiæ S. Samuelis per Scalam Chalcedoneoſem menſe Artemiſio, ex a. d.* XIV. Kal. Jun. præeuntibus Arcadio auguſto, & Anthemio præfecto prætorio & ex-conſule, Æmiliano præfecto urbi, ac univerſo ſenatu: quæ quidem ad aliquod tempus depoſitæ ſunt in ſanctiſſima Magna eccleſia. *Theodorus lector ab Henrico Valeſio vulgatus pag.* 568. Arcadii temporibus, *inquit*, Attico patriarcharum obtinente, allatæ ſunt Conſtantinopolim reliquiæ ſancti Samuelis, & depoſitæ ſunt in eccleſia ejuſdem Prophetæ prope Septimum, ante diem duodecimum Calendas Julii. *Chronicon Alexandrinum ſub eodem imperatore, imperatore, conſulibus, at die* XIV. *Calendas Junias rem geſtam narrat conformiter ad Chronicon Paſchale citatum. Characteres iſti chronologici denotant annum æræ vulgaris* 406. *At quid de die?*

Auct. J. P.

quo die?

35 *Pagius in Critica Baronana ad dictum unum num,* 15. *citatis auctoris Chronici Alexandrini verbis, obſervat iſta:* Dies XIX. menſis Maii incidebat hoc anno in diem Sabbati; ideoque noodum ulus ferebat, ut Sanctorum tranſlationes diebus Dominicis fierent, ſed tantum annis Quinquennalibus, & id genus feſtis additis, qualis eſt præſens; quo Arcadius quinta Quinquennalia exhibuit. Theodorus Lector lib. 2. ait reliquias S. Samuelis depoſitas eſſe ANTE DIEM XII. KALEND. JUL.; ut videre eſt apud Baronium, E id eſt die XX. menſis Junii, in quem hoc anno feria quarta cadebat. Quare quoad diem & mentem error eſt in alterutro ex his duobus auctoribus. *Ita ille. Verum enimvero etiamſi videatur credibile, Chronicum Paſchale & Alexandrinum, uti & Theodorum lectorem voluiſſe ſignare diem prorſus eumdem, cum adeo parva ſit diſcrepantia inter* ιβ' Ἰούλιον, *&* ιδ' Ἰούλιον, *ut error potuerit irrepere in textum ejuſdem Theodori, qui in hoc ſuppoſito eſſet corrigendus ex utroque iſto Chronico, quod menſem* Artemiſium *ſeu Maium conjungit cum* XIV. *Kalendas Junii; tamen quis in editione Valeſiana Theodori Lectoris diſerte & expreſſe ſcribitur* πρὸ δώδεκα (*non vero litteris Græcis numeralibus* ιβ') καλανδῶν Ἰουλίων, *id eſt*, ante diem duodecimum Calendas Julii, *videtur mihi alta ineunda via, ut tres allati textus componi utcumque inter ſe queant, formando hanc conjecturam. Quid ni ergo fieri poſſit, ut Theodorus voluerit notare diem, quo reliquiæ delatæ fuerint e magna eccleſia ad eccleſiam* S. Samuelis *eodem forte anno* 406., *cum non diſtinguat tempus, quo res illa acciderit, a tempore quo perlatæ ſint Conſtantinopolim, ubi eccleſia* S. Samuelis *potuit antea fuiſſe conſtructa. Quidquid ſit, rem non acciduſſe poſt annum* 407. *illud argumento eſt, quod eam innuerint* Arcadii temporibus, *qui diem clauſit extremum Kalendis Maii anno* 408. *prout videre datur apud Pagium in Critica Baronana ad iſtum annum num.* 2. *& alios. De S. Attico, cujus ſupra mentio facta eſt, agitur apud nos die* VIII. *Januarii a pagina* 473. *& in Hiſtoria chronologica Patriarcharum Conſtantinopolitanorum tomo* 1. *Auguſti menſis prævia, pag.* 32. * *& ſequentibus.*

Coniicitur auctor aliquis, qui locum S. Hieronymi non recte intellexit.

36 *Verbulo hic obſervo, illa, quæ ſupra retuli ex S. Hieronymo*, Sacrilegus dicendus eſt & nunc auguſtus Arcadius, qui oſſa beati Samuelis longo poſt tempore de Judæa tranſtulit in Thraciam? Omnes epiſcopi non ſolum ſacrilegi *&c.* ? *a ſancto illo Patre ſcripta eſſe per antiphraſin, quaſi diceret:* Non ſumus ſacrilegi quando Apoſtolorum baſilicas ingredimur. Sacrilegus non fuit Conſtantius imperator *&c.* Sacrilegus dicendus non eſt & nunc Auguſtus Arcadius *&c.* Omnes epiſcopi non ſolum non ſacrilegi *&c. uti e ſenſu loquentis manifeſtiſſimum eſt; proin mirari ſatis non poſſum, quomodo Quarejanus in Hiſtorica*

Auguſti Tomus IV. B

* *i. e.* ante diem

A *rica Terræ ſanæ elucidatione tomo 2. pagina 727.*
AUCT. J. P. *agens de ſepulchro* S. Samuelis, *non aſſecutus fuerit melius ſenſum S. Hieronymi. Sic enim habet*: In prælentia locus ille ſacro pignore privatus eſt, ut enim docet S. Hieronymus contra Vigilantium, ſacrilegus auguſtus Areadius illius oſſa longo poſt tempore ex Judæa tranſtulit in Thraciam.

E quo loco Sancti oſſa

37 *Quæres quo e loco ſacra Prophetæ pignora ſint translata Conſtantinopolim? S. Hieronymus ſupra dicebat* de Judæa *; ſed locum pluribus non deſermuat. Corpus poſt Sancti mortem* ſepultum in domo ſua in Ramatha, *ſicut ante num.* 27. *dictum eſt*. Inde autem a Chriſtianis translatum in Silo, magnumque illi templum exeitatum, poſitumque Prophetæ ſepulchrum, oppido autem datum nomen S. Samuel de Silo, *ex Itinerario Benjamin, num.* 28. *narratum eſt. Qui teſtimonium iſtius Itinerarii pro vero habet, videtur debere conſequenter admittere, reliquias illas a dicto oppido eſſe Conſtantinopolim avectas*. Verum, *inquit Quareſmius loco citato pro ſepulchro in Ramatha, & contra dictum iſtius Benja-*
B *mini*, probabilius quod prius dictum eſt, Scripturæ & adhuc perſeveranti traditioni conformius, & docent qui de ſanctis locis ſcripſerunt, & in præſentia in partibus iſtis nulla extat memoria dicti illius Rabbioi. *Adde, quod non videatur verosimile, hoc a Judæis fuiſſe permiſſum, Magnam quippe Judæi habuere curam, ut mortuorum ſuorum ſepulcra inviolata conſervarent, cui ſi eorum adjungas religionem, qua ſepulchra Prophetarum proſequi ſe oſtenderant, etiam illorum, quos occiderant patres eorum, ſecundum illud, quod Chriſtus ipſis exprobrat Matthæi cap.* 23. ℣. 29. *&* 30. Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ, qui ædificatis ſepulchra Prophetarum, & ornatis monumenta juſtorum, & dicitis: Si fuiſſemus in diebus patrum noſtrorum, non eſſemus ſocii eorum in ſanguine prophetarum. *Et Lucæ cap.* 11. ℣. 47. *&* 48. Væ vobis, qui ædificatis monumenta prophetarum: patres autem veſtri occiderunt illos. Profecto teſtificamini, quod
C conſentitis operibus patrum veſtrorum: quoniam ipſi quidem eos occiderunt, vos autem ædificatis eorum ſepulchra: *Hæc, inquam, ſi prædictis adjungas, videtur mihi magis ad verum accedere, quod ſancti noſtri Vatis reliquiæ ſint inventæ in ſepulchro ejus in Ramatha, & inde Conſtantinopolim tranſvectæ*,

ſint Conſtantinopolim tranſvectæ.

38 *Ramatha autem vicina Lyddæ ſeu Dioſpoli, in via quæ a Joppe ſert Hieroſolymam, notatur apud Cellarium in Notitia orbis antiqui lib.* 3. *cap.* 13. *pag.* 323. Noſtris temporibus, *ait Quareſmius pag.* 728. eernuntur in illius (*proxime egerat de ſepulchro Sanctis*) eminenti ſnu ingentes ruinæ, ſigna magni præxiſtentis ædificii, Locum poſſident Turcæ, eſtque illorum meſquita: a cujus ingreſſu arcentur Chriſtiani: ideo tranſeuntes ipſum a longe ſalutant. *Ibidem etiam agit de fonte* Samuelis: *qui* ſorte ſic appellatus, *aut addit*, a loco proximo ſancti Samuelis. Ad illum pietatis ergo, &c, ut deſeſſi ex itinere peregrini ſe recreent, divertunt. Quo eum pervenerint, hauſta aqua, ſub quadam rupe vel arborihua ſe recipientes, cibum eum benedictione ſumunt, & recreati, cœptum verſus Jeruſalem proſequuntur iter. Hunc fontem illum eſſe credo, cujus meminit Adriehnmius in Ephraim num. 79. dum de Rsmatha loquens ait:" De-
„ ſcribitur & fons juxta Ramatha ſaluhris squæ„.

D *Ædes ſacræ & monaſteria S. Samuelis.*

39 *Proximum eſt, ut jam dictis ſuperaddamus nonnullas ædes ſacras & monaſticas, Sancti nomine inſignitas. De templo Conſtantinopolitano prope Septimum ſive Hebdomum, meminit ſupra num.* 34. *occaſione translationis reliquiarum; de qua etiam eccleſia Cangius lib.* 4. *Conſtantinopolis Chriſtianæ a pag.* 104. *& illam obſervat* eorruiſſe eo terræ motu, qui anno 31. Juſtiniani Magni aceidit, ut eſt apud Theophanem pag. 196. *editionis regiæ Pariſinæ; id eſt anno æræ vulgaris* 557. *Videri poteſt Baronius & Pagius ad iſtum annum. Baronius in notis ad Martyrologium Romanum hoc die* xx. *Auguſti*, De templo, *ait*, in hooorem ejuſdem Prophetæ Samuelis erecto meminit Procopius lib. 5. De ædificiis Juſtiniani imperatoris. *Pro qua re idem auctor citatur a Saliano ad annum mundi* 4977. *num.* 18. *Sed ego apud iſtum auctorem lib.* 5. *cap.* 9. *pag.* 107. *impreſſionis regiæ Pariſienſis, ubi agit de inſtauratis in Paleſtina ac in reliquo Oriente monaſteriis, templis &c., reperio tantum ad rem noſtram* in monaſterio S. Samuelis puteum ac murum *conſtructum, illo fortaſſe loco*, E
e quo ejus reliquiæ fuerant extractæ. Cum autem dicatur Sancti fuiſſe monaſterium, fieri potuit, ut templum ſub ejuſdem nomine ibidem etiam exſtiterit, tametſi apud Procopium non inveniam illud clare expreſſum. Duo alia monaſteria Conſtantinopoli commemorat Cangius lib. 4. *Conſtantinopolis Chriſtianæ pagina* 161. *alterum quidem* Samuelis τῆς Σκάλας, *cujus* monaſterii abbas Paulus coocilio Conſtantinopolitano ſub Mena interfuit cum ceteris urbis abbatibus, *anno Chriſti* 536. *vide Labbeum tomo* 5. *Conciliorum col.* 250. *alterum vero ibidem ſignat Cangius* Samuelis in Sycis, ſeu in regiooe Syczna, τῷ Σαμουὴλ ἐν Συκαῖς,

§. V. Samuelis ſcripta, apparitio famoſa poſt ejus mortem Sauli facta.

Adſcribuntur Samueli

A *Nno* 1703. *editum eſt Neapoli opus, quod inſcribitur* Archivorum veteris Teſtamenti libri tres, *auctore P. Scipione Sgambato Societatis noſtræ ſacerdote. Libro* 2. *titulo* 19. *qui eſt* Samuel, *a pag.* 278. *ſcribit auctor ad præſens noſtrum inſtitutum ſequentia*: Hebræi tres ſacros libros ei tribuunt, Judicum, Samuelis, id eſt, Regum primum ac ſecundum, & Ruth. Liber Judicum non modo Hebræis, ſed multis noſtrorum ſcriptorum creditur a Samuele ſcriptus, in quibus eſt S. Iſidorus lib. 6. Origioum cap. 2. Ex Hebræis ſatis eſt, quod in Bava Bathra cap. 5. dicitur, quam Judæi omnes ſequi eoguntur. Cauſæ eur id vero proximum eenſeri poſſit, hæ ſunt. Librum Judicum nemo melius ſcribere potuit, quam ultimus judex: hic autem Samuel fuit: oam neque aliquis illo prior id opus aggredi debuit, aut facile potuit, tam turbulentis Reipuhlicæ illius temporibus; neque poſterior. Quo pacto enim Samuel Regum hiſtoriam ſcriberet, ſi nemo priora tempora in annales retuliſſet? Samuel igitur, qui velut Janus aut Cecrops utrumque Reipuhlicæ ſtatum vidit, & Regum hiſtoriam literis mandavit & Judicum.

Liber Judicum.

41 *Objicit ſibi Sgambatus illud Judicum cap.* 1. Jebuſæum habitatorem Jeruſalem non deleverunt..: habitavitque Jebuſæus cum filiis Benjamin in Jeruſalem *uſque ad hodiernam* *diem. *Et*

** Vulgata habet præſentem*

mox,

A mox, Aiqui, *inquit*, Jeruſalem nomeo eſt multo ſerius impoſitum huic urbi, & Jebuſæi etiam diutius quam ad uſque Samuelis tempora illic habitarunt. Sed neutrum obſtat: nam Hieroſolymæ quidem nomen quo tempore primum ſit impoſitum non conſtat; oec quidquam refert, quod Jebuſæi diutius ibi ſint morati, modo Samuel dicere potuerit: Uſque ad hodiernam diem, ut notant R. * Levi Gerſonides, & R. David Kimchi, *Alterum quod objicit laudatus auctor, deſumitur e cap.* 18. *ubi dicuntur iſta*: Poſueruntque ſibi ſculptile, & Jonathan filium Gerſam filii Moyſi, ac filios ejus ſacerdotes in tribu Dan, uſque ad diem captivitatis luæ: manſitque apud eos idolum Michæ omni tempore, quo fuit domum Dei in Silo. *Vim autem argumenti in eo ponit, quod* captivitas, cujus hic locus meminit, multo poſt Samuelis tempora accidit. *Et ſic ad illud reſpondet*: Hoc argumentum ut ſolvant Hebræi quidam, R. Salomonem confutant, qui hoc loco CAPTIVITATEM TERRÆ explicat eam, quæ accidit ſub Sennacherib, atque intelligunt captivitatem arcæ, quæ erat in Silo, quæ accidit tempora Heli pontificis. *Quid autem ad illa repoſat, huc non tranſcribo*. Summa eſt, *inquit*, ſi captivitas hoc loco intelligatur ea, quæ ſub Senoacherib accidit, aut Samuelem prophetice hoc ſcripſiſſe, aut ab aliquo e poſteritoribus prophetis, vel ab Eldra eſſe hoc additum, ut quidam opinantur. *At quænam inſuper* Samuelt *tribuantur ſcripta, ſic pergit recenſere Sgambatus*.

i. e. Rabbini

B

Libri duo Regum, ex ſolus Ruth.

42 Libri duo Regum apud Hebræos Samuelt adſcribuntur, cujus & oomeo ſeruot. Ex noſtris S. Iſidorus loco citato ei tribuit ſolum primum. Et ſane ſecundus ea continet, quæ poſt mortem Samuelis acciderunt. Primi quoque libri cap. 25. *v.* 1. narratur Samuelis mors; quare inde ad 31. quo liber abſolvitur, non poſſunt eſſe Samuelis. Licet enim Samuel prophetas fuerit, tamen ſacros libros hiſtoricos non tolemus iis Prophetis tribuere, qui ante res illas geſtas vixerunt. Neque idem ſtylus eſt, quo Prophetæ narrant præterita, & quo futura prædicunt. Quare licet apud Hebræos oomen duorum librorum e Samuele inditum ſit ob viri eximiam gloriam; tamen ab eo nihil aliud ſcriptum, quam primi libri cap. 25. probabile eſſe *cenſet poſt auctores quos citat*. Libellum Ruth..

C ſcripium a Samuela, confirmant, *inquit*, Hebræi hac conjectura, quam verbis Aben Jechiæ initio Comm. in Cantica Cant. *profert pag.* 280. *cui adjungit Driedonem, Genebrardum aliosque. In fine libri* 1. *Paralipomenon ſic legitur*: Geſta autem David regis priora & noviſſima ſcripta ſunt in libro Samuelis Videntis, & in libro Nathan prophetæ, atque in volumine Gad videntis. *Ad librum Samuelis quod ſpectat*; *eum* putat R. Salomon eſſe Regum primum & ſecundum; alii Commentarium Samuelis, in quo ea continebantur, quæ ulque ad ejus vitæ finem acciderunt; qui deinde tranſlatus eſt in primum Regum. Et hoc vero ſimilius, quod & Bellarminus in Scriptoribus eccleſiaſticis in Samuele exiſtimavit, *prout obſervat Sgambatus. Libro* 1. *Regum cap.* 10. *dicitur ſcripta fuiſſe a* Samuele *lex regni*; ſed hæc, *inquit*, Bellarminus, non videtur extare. *De materia in hoc libro contenta agit Sgambatus pag.* 281.

Variæ ſuæ de apparitione Samuelis

43 *Famoſa* Samuelis *apparitio, quæ poſt ejus mortem facta eſt regi Sauli, deſcribitur lib.* 1. *Regum cap.* 28. *longæque controverſiæ, diſtractis ſuper ea re diu multumque eruditorum ſcriptorum ingeniis, materiem præbuit, nondum*

Auguſti Tomus IV.

ballenus legitimæ auctoritatis oraculo deciſa in Eccleſia Dei. Calmetus Commentario ſupra etiate præmiſit a pag. XXIII. *Diſſertationem de præſentis controverſia. Opiniones varias circa eamdem proponit, quoſdam eſſe dicens, qui velint, apparitionem illam fuiſſe Pythoniſſæ illuſionem, quæ Saulem decipere voluerit, eique perſuadere, quod* Samuelem *vidiſſet, quamvis nihil omnino viderit. Sed hanc opinionem cenſurat tamquam temerariam, periculoſam, & Textui ſacro contrariam. Alii tenent*, Samuelem *vere apparuiſſe Sauli, ſed in modo, qne id contigerit, diſcrepant; illum ibi dictus auctor exponit. Deinde aliam opinionem affert, quæ dicit, dæmonem apparuiſſe, & Pythoniſſa ac Sauli inſidias ſtruxiſſe*.

D Auct. J. P.

44 *Denique alios eſſe indicat, qui velint, nec* Samuelem, *nec dæmonem fuiſſe, ſed phantaſma vel figuram* Samuelis, *quam Deus miniſterio angelorum vel potentia ſua immediata ſpectabilem ſtiterit. Sententiis illis ita propoſitis, præcipuas ſingularum probationes per ſuæ Diſſertationis decurſum extendit, eamque amplectitur, quæ cenſet, non alium niſi verum* Samuelem *apparuiſſe, prædictioneſque ejus eſſe veras prophetias, hoc nixus axiomate, do quo inter omnes convenit, videlicet in exponendis Scripturis ſacris, quantum fieri poteſt, inhærendum eſſe ſenſui, quem primo verba nobis repræſentant, & non recurrendum ad explicationes remotas, quæſitas, impropriat & ſingulares, niſi quid obſtet. Jam vero cum nihil in hiſtoria, qua de agimus, occurrat, quod ad ſenſum improprium & alienum cogat recurrere; conſequens eſt, ut Scriptura hic intelligenda ſit in ſenſu propria ac litterali.*

Sententia.

E

45 *Salianus ad annum mundi* 2979, *poſtquam* Quorum *num.* 75. *ſtatuiſſet prima*, Samuelem in hac apparitione non ravixiſſe, oequs corpus ejus, quod ante biennium ab anima ſeparatum fuerat, ei rurſum per veram reſurrectionem fuiſſe copulatum: id enim nemo, *uti addit*, factum dicit, ſive a Deo, cujus uoius illa eſt actio, ſive a dæmone, magicis incantationibus provocato, neque id ad veram Samuelis apparitionem oeceſſarium eſt *&c.* Statuimus, *inquit num.* 76. ſecundo, animam Samuelis vere ex inferis excitatam fuiſſe, ac Sauli apparuiſſe. Hæc eſt apertiſſima Scripturæ lententia hoc loco, quæ niſi quid obſtet, in ſimplici ac propria verborum ſignificatione accipienda eſt. Nihil autem obſtare, ex ſequentibus intelligetur. Vocat autem Scriptura ſcies eum qui ſuſcitatus eſt, Samuelem: id cum de integro compoſito accipi oon poſſit, ut diximus; de anima ejus accipiendum eſt: nec eſt ullum verbum, ex quo pro Samuele, imaginem ejus aut figuram accipiendam eſſe, ſuſpicari poſſimus, quod tamen neceſſe erat, ne lectores inducerentur in fraudem. Cum enim Ciceronis aut Saluſtii aut Romæ imagines pro rebus ipſis accipiuntur, id ex rerum circumſtantiis ſatis intelligitur, alioqui vitioſa, fallax & captioſa eſſet oratio. *Probationes, quas pro ſua ſententia affert idem Salianus, legi apud ipſum pluribus deinde poſſunt. At quid de forma ſeu ſpecie externa, qua Samuel viſibilis Pythoniſſæ apparuit? Nam ſi corpus ejus non revixit, quomodo apparuit verus* Samuel?

F

aliis proſequendo.

46 Satis eſt, *ut idem auctor præmiſerat num.* 75. ut apparuerit in aereo corpore, ut angeli quondam Abrahamo, & ſæpe deinceps: quæ doctrioa, *citatis ibidem pro ea auctoribus*, plaoe communis *ab ipſa vocatur*. Neque enim, *uti proſequitur*, de Samuele a mortuis excitato ſcriptores

A ptores diſſentiont, ſed de anima ejus, verene evocata venerit, an ejus loco dæmon, aut phantaſma quodpiam. *Pro vera ac reali hac evocatione videtur ſufficere, ac rem omnino conficere vel unicum hoc Spiritus ſancti de* Samuele *effatum Eccleſiaſtici cap. 46. ℣. 23.* Poſt hoc dormivit, & notum fecit regi, & oſtendit illi finem vitæ ſuæ, & exaltavit vocem ſuam de terra in prophetia delere impietatem gentis. *Quæ verba quo modo, & qua veri ſpecie ad illuſoriam, phantaſticam vel diabolicam apparitionem detorqueri poſſunt? Præcipua, ſi non unica difficultas, quæ reali iſti apparitioni ſaltem in ſpeciem incommodat, in eo conſiſtit, quod diabolo ac incantationibus videatur tribui poteſtas evocandi animas Sanctorum. Dixi* in ſpeciem: *nam difficultas iſta ſolvi poteſt primo, dicendo Deum præveniſſe artes magicas Pythoniſſæ, & evocaſſe* Samuelem *ante, quam eaſdem mulier illa adhiberet. Secundo,* Samuelem *ſola Dei potentia ac voluntate apparuiſſe, diaboli-cis ſuperſtitionibus ad illam actionem non concurrentibus. Tertio denique, a Deo vel angelis, ipſius juſſu formatum eſſe* Samueli *corpus ex aere, vel, ſi vis, imaginem ejus, quæ illum repræſentavit, ac Sauli reſponſum dederit. Sed hæc pro noſtro inſtituto plus quam ſatis. Nos itaque etiam nomen profitemur noſtrum inter illos auctores, qui veram ac realem Sancti apparitionem tenent.* D

AUCT. J. P.

DE SANCTO AMATORE EREMITA

IN CADURCENSI GALLIÆ PROVINCIA,

G. C. B

COMMENTARIUS PRÆVIUS. E

§. I. Notitia loci, in quo Sanctus colitur, & quis qualiſque hic Vir fuerit.

SECULO I. AUT III. VEL FORSAN EXEUNTE V. *Aſſignatur locus in Gallia.*

Oppidum Galliæ in Cadurcenſi provincia, quod Latine Rupes Amatoris, *& vernacule* Roquemadour *appellatur, ſitum eſt prope Duranium fluvium, & quinque leucis a Sarlato in Ortum, & octo a Cadurco in Septemtrionem diſtat. Huic loco, qui nunc peregrinationibus votivis & miraculis Deiparæ celeberrimus eſt,* S. Amator *nomen ſuum indidiſſe, ex eoque ad cælum migraſſe traditur, ut mox infra patebit. Porro ſacellum hujus loci, quod* S. Amator *in honorem Deiparæ Virginis exſtruxiſſe dicitur, anno* 1479. *ab epiſcopo Tutelenſi reſtauratum eſt, ut Stephanus Baluzius in Hiſtoria ſua Tutelenſi libro* 3. *cap.* 12. *pag.* 229. *teſtatur his verbis:* Anno MCDLXXIX. Dionyſius epiſcopus oratorium beatæ Mariæ Rupis Amatoris ſupereminentia rupis fragmento, ut ait Bertrandus Turrianus, compreſſum C erexit funditus, & quantum potuit ampliavit, & Miſſam alta voce celebrandam diebus ſingulis in honorem ipſius Virginis inſtituit, & congruo reditu ſtabilivit. Exſtat apud Rupem Amatoris vetus lapis, in quo hæc ſcripta ſunt: HOC ORATORIUM SAXI RUINA COLLISUM DOMINUS DIONYSIUS DE BAR, QUEM BITURIX PEPERIT, ANTISTES ET DOMINUS TUTELLENSIS EREXIT FUNDITUS ET AMPLIAVIT ANNO MCOLXXIX. *Nunc videndum, quis iſte* S. Amator *fuerit.*

In qua manu eſt hic ſanctus.

a *Robertus de Monte, ſcriptor ſeculi duodecimi, in Appendice ad Chronicon Sigeberti; quam Lucas Dacherius anno* 1651. *edidit, ad annum Chriſti* 1170. *ſive pag.* 790. *dictæ editionis de* S. Amatore *habet ſequentia:* Henricus rex Anglorum perrexit cauſa orationis ad Rocam Amatoris, qui locus in Cadurcenſi pago montanis & horribili ſolitudine circumdatur. Dicunt quidam, quod beatus Amator famulus beatæ Mariæ, aliquando bajulus & nutricius Domini fuit, & aſſumpta piiſſima Matre Domini ad æthereas manſiones, ipſe Amator præmonitus ab ea ad Gallias tranſfretavit, & in prædicto loco eremiticam vitam diu tranſegit. Quo tranſeunte & in iotroitu oratorii beatæ Mariæ ſepulto, locus ille diu ignobilis fuit, excepto quod vulgo dicebatur, ibi beati Amatoris corpus requieſcere, licet ignoraretur, ubi eſſet. Anno ab Incarnatione Domini milleſimo centeſimo ſexageſimo ſexto quidam indigena illius regionis ad extrema venientes, præcepit familiæ ſuæ, divina forſitan inſpiratione, ut introitu Oratorii corporis ſui glebam ſepelirent, Effoſſa itaque terra, corpus beati Amatoris integrum reperitur, & in eccleſia juxta altare poſitum, integrum peregrinis illud oſtenditur, & ibi fiunt miracula multa, & antea inaudita, per beatam Mariam. Ad hunc ergo locum, ut diximus, rex Henricus cauſa orationis veniens, quia appropinquabat terræ inimicorum ſuorum, congregata multitudine armatorum, tam equitum, quam peditum, ad orationem perrexit F munitus ſicut ad prælium, nulli malum inferens, omnibus, maxime pauperibus, in eleemoſynis largiter providens. *Quid acciderit filio hujus regis, qui ſpoliavit idem ſacellum, quod pater ejus veneratus fuerat, poſtmodum alia occaſione referemus.*

qui Bernardi, dui Guidonis adjunxit uxorem.

3 *Interim audiamus Bernardum Guidonis Dominicanum, & poſtea epiſcopum Lutevenſem, qui huic* S. Amatori *uxorem adjungit, & apud Labbeum noſtrum in Nova Bibliotheca manuſcriptorum librorum tomo* 1. *pag.* 629. *&* 630. *adventum utriuſque in Galliam ſic paucis narrat:* Ex Chronicis quoque antiquis pluribus colligitur & habetur, quod ipſe beatus Martialis ad partes Aquitaniæ veniens, de pretioſo ac virtuoſo ſanguine beati proto-martyris Stephani ſecum tulit, habuitque in comitatu ſuo virum Dei, nomine Amatorem, & uxorem ejus, nomine Veronicam, quæ familiaris exſtiterat ac præcordialis amica beatæ Virginis Matris Dei. Iſti duo conjuges, ſcilicet Amator & Veronica, ordinante Deo, attulerunt ſecum de lacte beatæ Mariæ Virginia benedictæ, de capillis quoque, ac ejuſdem Dominæ ſocularibus; quorum unum poſuit beatus

Mar-

A Martialis in civitate Vetula, quæ mutata nunc Anicium Græce, quod Latioe dicitur Podium, civitas nominatur, quia divinis revelationibus, ſicut legitur in geſtis ejuſdem eccleſiæ, fuit mutata. Altarum vero ſotularem ſanctiſſimæ Virginis poſuit in Ruthena; de capillis vero Virginis Matris Dei partem poluit in civitate Alvernia, quæ nunc Clarus-mons dicitur; partem vero aliam in Gabalia civitate, quæ translata modo Mimmaa vocatur, hia quatuor ſedibus in honorem Virginis ſacratiſſimæ dicatis.

quæ obiiſſe dicitur in rupe Solace.

4 *Deinde Bernardus de ſelici* S. Amatoris *obitu*, *diuturnaque corporis ejus incorruptione, quam ſuperius ex Roberto de Monte retulimus, ita breviter meminit*: Amator vero ſolitariam vitam diligens, in rupe, quæ nunc ab ipſo RUPES AMATORIS vocatur, diu permanſit, altari inibi conſecrato a beato Martiale in honorem Virginis Matris Dei, humili quidem loco, ſed nunc honorabili univerſæ terræ, ibique beatus Amator cum corpore, quod adhuc cernitur incorruptum, ſanctam relurrectionem exſpectat. *Hinc ad geſta & mortem uxoris ipſius ita tranſit*: B Veronica autem uxor ſancti Amatoris beatum Martialem prædicantem ubique ſequens & devotiſſime audiens, tandem confecta ſenio, in territorio Burdegalenſi ſuper mare reſedit, capella a beato viro Dei Martiale illic in honorem Virginis Matris Dei ædificata & dedicata, quæ SOLAC dicitur pro eo, quod SOLUM LAC Virginis Mariæ ibi poſitum eſt, aliis reliquiis ejuſdem Virginis, quas habebat, alibi diſtributis. *Idem ſcripter apud Labbeum tomo* a. *Novæ Bibliothecæ manuſcriptorum librorum pag.* 265. *& ſequente ſimilia repetit, atque alia phraſi exponit.*

quibus loci ſitus indicatur.

5 *Propter rationes paragrapho ſequente proferendas nobis non placet etymologia loci, qui ab indigenis* Solac *vocatur, & cujus ſitum Elias Vinetus in Commentariis ſuis ad Auſonium Burdigalenſem indicat his verbis*: Burdigala autem non fuit unica veterum Biturigum Viviſcorum urbs: aliam enim Ptolomæus geographus, Strabone annis plus centum poſterior, memorat, quam Noviomagum appellat, ſacitque Occidentalem magis & Septemtrionalem Burdigala, ſub eodem meridiano ſitam cum Santonum urbe, & æque ad Occaſum vergentem, ſed Auſtralem magis quam illam unius parsis dimidio. Unde colligas, verſus oſtium Garumnæ ſitam fuiſſe hanc Noviomagum; circa quem C locum eſt SOLACUS vicus nobilis inſta Burdigalam ad octoginta minimum paſſuum millia. *Huic Vineti ſententiæ Antonius Dadinus Alteſerra lib.* 1. *Rerum Aquitanicarum cap.* XI. *& alii geographi Galli paſſim aſſentiuntur.*

Strabo a credit S. Antoninus,

6 *Porro S. Antoninus forſan legit Bernardum Guidonis, dum parte* 1. *Chronici ſui tit.* 6. *cap.* 25. §. 2. *de* S. Amatore *ejuſque conjuge inter geſta S. Martialis habet ſequentia*: Venit autem cum beato Petro Apoſtolo Romam, & per eum miſſus fuit in Galliam habens in comitatu ſuo Amatorem & conjugem ejus Veronicam, quæ familiaris & præcordialis amica fuit Virginis Mariæ. Sanctus vero Amator in rupe, quæ modo Amatoris dicitur, ſolitariam vitam egit, ibique obiit. Veronica autem ſanctum Martialem prædicantem ſecuta eſt in territorio Burdegalenſi, ibique conſenuit, & beatus Martialis totius Aquitaniæ primus ibi altare beatæ Virginis Mariæ ædificavit. *Quamvis hic ſcriptor ex Ordine Dominicano ad cathedram Florentinam evectus doctrina & ſanctitate claruerit, tamen apud eruditos non habet magnam auctoritatem in rebus hiſtoricis, præſertim antiquis, quia vir iſte ſincerus & credulus quaslibet narratiunculas, apud alios auctores inventas, bona fide tranſcripſit.* D AUCT. G. C.

De quo Canus ſrustra ſori judicium,

7 *Unde Melchior Canus, celebris ex eodem Prædicatorum Ordine ſcriptor, in Opere de Locis theologicis lib.* XI. *cap.* 6, *incautos lectores circa hiſtorias Vincentii Bellovacenſis, & S. Antonini collectiones ita monet*: De Vincentio Valvacenſi, & divo Antonio (*hoc nomen ſanctus præſul antea habuit*) liberius judico, quorum uterque non tam dedit operam, ut res veras certaſque deſcriberet, quam ne nihil omnino præteriret, quod ſcriptum in tabellis quibuslibet repetiretur. Ita ad hiſtoriam unamquamque exiſtimandam, momentoque ſuo ponderandam non artificum ſtatera, ſed ne populari quidem trutina uſi ſunt. Quamobrem boni licet ac minime fallaces viri, qui tamen nec auctores eos, ex quibus luos exſcripſere libros, diligenter examinarunt, nec res juſtis libratas ponderibus memoriæ prodiderunt, apud criticos graves atque ſevaros auctoritate carant. *Ex his Cani verbis videmus, hunc ſanctum hiſtoriarum collectorem nonluiſſe lectoribus fraudulenter imponere, ſed ſimplicitate ſua ſæpius deceptum fuiſſe.* E

cui narrationi quidam impoſturæ,

8 *Verum non tanta ſinceritate uſi ſunt impoſtores illi, qui jam fere a ſeſqui ſeculo in Hiſpania ſub nomine Dexiri, Luitprandi, Juliani, aliorumque veterum chronica ac ſimilia monumenta confinxerunt, & inventis hiſtoriis quibuſdam fabuloſas circumſtantias ex cerebro ſuo addiderunt. Exemplo ſit pſeudo-Luitprandus, cujus Chronicon una cum Fragmentis Matritii anno* 1635. *impreſſum eſt, ubi num.* 209. *Fragmentorum de* S. Amatore *& ejus conjuge ſcribit ſequentia*: Sanctus Amator, conjux Veronicæ, cui Dominus faciem ſuam expreſſam dedit, famulus ſanctæ Virginis Mariæ & Joſeph, & Domini bajulus ac nutricius, poſt diſceſſionem ejus ad cælos, ejus hortatu ſanctum Martialem eum conjuge ſecutus eſt ad Gallias, ubi, ſicut viderat prope Nazareth eremitas Montis Carmeli, eam vitam in editiſſimo monte ſecutus eſt. Vixit ibi multos annos agens vitam magis cælestem, quam terrenam; creditur diſceſſiſſe anno LXXV. Celebratur prima die Novembria. *Neſcio, cur hic larvatus fabulator annuam* S. Amatoris *memoriam Calendis Novembris affixerit, cum plerique Martyrologi eamdem hac die* XX. *Auguſti conſignarint, ut ex infra dicendis apparebit.* F

aliique ab his decepti

9 *Joannes Baptiſta de Lezana, fretus auctoritate hujus pſeudo-Luitprandi, in Annalibus Carmelitarum tomo* 1. *pag.* 675. *& tomo* 2. *pag.* 596. *hunc* S. Amatorem *Ordini ſuo timide adſcribit. Sed confidentior Marcus Antonius Alegre de Caſanate in Paradiſo Carmelitici decoris, Statu* 2. *ætate* 2. *cap.* 18. *poſt recitatum pſeudo-Luitprandi teſtimonium, de* S. Amatore *ſic rotunde pronuntiat*: Verba ipſa Luitprandi probant, Carmelitam fuiſſe ex eremitis Carmeli, qui vitam eremitarum Montis illius ad unguem & exemplar profeſſus eſt ſuo modo in Galliis, ut alii multi. *Laudatus Lezana tomo* 2. *Annalium pag.* 596. *ex hoc aliisque ſimilis farraginis chronographo præterea concludit, uxorem* S. Amatoris *anno quadrageſimo octavo e Gallia Romam veniſſe, ibique vultum Chriſti ſudoni impreſſum reliquiſſe, poſtea vero reverſam eſſe in Galliam, & in territorio Burdigalenſi conſenuiſſe. Denique auctor ille Annalium Carmeliticorum ibidem dubitat, an hæc Veronica diſtincta ſit a muliere hæmorrhoiſſa,*

AUCT. G.C. *fabulas ſuas addiderunt.*

rhoiſſa, quam Chriſtus a fluxu ſanguinis liberavit, ut Marcus cap. 5. & Lucas cap. 8. teſtantur.

10 Pſendo-Luitprandus ſuffragatur pſeudo-Julianus, & in Chronico ſuo ad annum Chriſti nonageſimum intrepide quæſtionem illam dirimit his verbis: Per hoc tempus, ſicut Apoſtolicis diebus, Romæ in magoo pretio erat ſudarium illud ſacratiſſimum, quod Clementi primo Romano Pontifici reliquit pientiſſima mulier Beronice, quam alii corrupte vocant Veronicam, quæ neptis ex ſorore Salome magni Herodis, nupſit viro nobili Amatori. Vixit aliquando in urbe Cæſarea Paleſtinæ, aliquando vero Hieroſolymis. Fuit autem illa mulier, quam ex fluxu ſanguinis aliquando curavit Chriſtus. Depicta eſt imago Chriſti curantis mulierem in pariete, cujus lacinia, ubi tangit hederam, curat ex omnium morborum genere. Quidam voluot, paſſam martyrium Antiochiæ cum aliis quinquaginta, ut tradit Beda. *At ſi Beda id tradat de conjuge* S. Amatoris, *quomodo hæc in territorio Burdigalenſi conſenuit, ut Beruardus Guidonis & S. Antoninus affirmant? Præterea quomodo Veronica vultum Chriſti ſudario impreſſum Romam detulit anno Chriſti quadrageſimo octavo, quemadmodum Lezana ſuperius ex fictitio Dextro refert, & eadem mulier illud ſudarium Clementi primo Pontifici reliquit, ut pſeudo-Julianus hic aſſerit? Quomodo denique hæc uxor* S. Amatoris *potuit eſſe neptis magni Herodis, quæ Berenice vocatur, & multo ſenior eſt, ut Heuſchenius noſter ad diem IV. Februarii in Commentario hiſtorico de S. Veronica §. 2. num. 8. ſatis demonſtravit? Quare nolo hic operoſius refutare iſtos fraudulentos Chronicorum figulos, qui nunc ab eruditis paſſim explodantur, & curioſum lectorem remitto ad memoratum Commentarium hiſtoricum Henſchenii, & ad alterum, in quo ad diem XII. Julii de Hæmorrhoiſſa evangelica diſputatum eſt.*

Nemulli putent, Sanctum noſtrum non eſſe diverſum

11 Itaque revertor ad S. Amatorem *noſtrum, qui ab aliquibus cum Zacchæo publicano confunditur. Certe nomen* Zacchei vel Amatoris *huic Sancto promiſcue tribui, non obſcure colligi poteſt ex eruditiſſimo Stephano Baluzio, qui in Hiſtoria Tutelenſi lib. 2. cap. 2. aſſerit, abbates Tutelenſes, poſtea vero ejuſdem urbis epiſcopos, ab annis quadringentis ac amplius eccleſiam Rupis Amatoris adminiſtratorio nomine poſſediſſe, & ea occaſione adverſus imperitum quemdam popularem ſuum ita ſcripſit:* Ceterum tum primum, cum eccleſia illa data eſt monaſterio noſtro, auditum apud nos id nomen; quod obſervari debere viſum eſt adverſus ridiculum ineptumque figmentum cujuſdam e civibus noſtris, qui mortuus eſt, me puero, qui primus & ſolus omnium mortalium auſus eſt ſcribere, illam a ZACCHÆO ſive AMATORE fuiſſe fundatam in ioitiis Chriſtianæ religionis, & ab illo tempore ſic ſemper fuiſſe ſubjectam Tutelenſi, ut io eam nullum omnino jus umquam fuerit epiſcopo Cadurcenſi, in cujus diœceſi conſiſtit. Peritus videlicet fuit homo ille diſciplinæ eccleſiaſticæ, exemptiones eccleſiarum a jurisdictione epiſcopali introductas putans ſtatim ab origine religionis. Quamquam variæ ſunt cbariæ in chartulario noſtro, quæ illum docere poterant, eam eccleſiam ad monachos Tutelenſes perveniſſe beneficio epiſcoporum Caduroenſium, uti paulo ante diximus. *Ad propoſitum noſtrum hic audi,* S. Amatorem *veroſimiliter ex vulgari opinione aut populari traditione etiam* Zacchæum *appellari.*

a Zachæo publicam,

12 Quinimo noſter Odo Giſſeyus, qui Toloſæ anno 1632. libellum Gallicum de ſacello Deiparæ conſtructo in Rupe S. Amatoris *edidit, cap. 5. iſtius opuſculi probare nititur,* S. Amatorem *eſſe eumdem cum Zacchæo publicano, & poſtea tantummodo nomen ſuum mutaſſe. Præcipuum vero hujus opinionis ſuæ argumentum deſumit ex Bulla Martini V. Pontificis, qui anno Chriſti 1427. concedit indulgentias fidelibus devotionis cauſa confluentibus* ad capellam glorioſæ Genitricis Dei Mariæ Virgiois Rupis Amatoris Caturcenſis diœceſis, *& ex aliorum relatione addit, illam eccleſiam ab initio Chriſtianæ religionis exſtructam fuiſſe* per noſtri Salvatoris diſcipulum ZACHÆUM TUNC, NUNC AMATOREM rupis nuncupatum. *At eruditi norunt, Pontifices Romanos pro veritate ſimilium traditionum non ſpondere, quamvis illas ſecundum opinionem ſupplicantium Bullis ſuis inſerant. Hinc plerumque in hiſtoriis hujuſmodi refereudis adhibent has aut ſimiles phraſes:* Prout accepimus, ut ferrur, ut ſcribitur. *Talis autem loquendi modus in hac ipſa Martini V. bulla eaute adhibitus eſt. Quapropter, ſalva Romani Pontificis auctoritate, proferemus aliquod argumentum, quo iſta* S. Amatoris *& Zachæi identitas deſtrui videtur.*

cum tamen hic epiſcopus

13 Rufinus Aquileienſis presbyter & ſanctus Hieronymo coævus in præfatione ad libros Recognitionum, qui S. Clementi primo Pontifici adſcribuntur, apud Cotelerium in editione Antverpienſi anno 1700. tomo 1. pag. 486. diſerte aſſerit, Zachæum eccleſiæ Cæſareenſis epiſcopum ab Apoſtolo Petro conſtitutum fuiſſe. Etiam in Conſtitutionibus Apoſtolicis lib. 7. cap. 46. idem epiſcopatus ille Zachæo publicano tribuitur, ut in memorata editione Cotelerii tomo 1. pag. 382. videre eſt. Non ignoro, Conſtitutiones illas Apoſtolicas & Recognitiones Clementis primi paſſim de ſuppoſitione argui & convinci. Præterea ſcio, quod Euſebius Cæſareenſis de illo Zachæi epiſcopatu non meminerit, iſtud eccleſiæ ſuæ ornamentum non omiſſurus, ſi libros illos Clementis Papæ legiſſet, aut eos genuinos credidiſſet. At ſaltem ex dictis liquet, hanc opinionem de Cæſareenſi Zachæi epiſcopatu temporibus Rufini non adeo abſonam fuiſſe. Nolo tamen affirmanter tueri iſtam Rufini ſententiam, quæ forſan originem habet ex confuſione Zachæi publicani cum altero ejuſdem nominis epiſcopo Cæſareenſi, qui ſeculo ſequente Valentinianos & Ptoleneitas hæreticos damnavit, ut in Prædeſtinato Sirmondi noſtri, hæreſi XI. & XIII. legitur.

& ille eram unus fuiſſe videtur.

14 Quidquid igitur ſit de certo Zachæi publicani epiſcopatu, ſaltem propter auctoritatem S. Petri Chryſologi probabilius arbitror, illum alicui eccleſiæ præfuiſſe, quandoquidem ſeculo quinto aureus ille concionator ad populum Sermone 54. dixit ſequentia: Ne quis tamen putet, Zachæum offerendo dimidium bonorum perfectionis non tenuiſſe faſtigium, qui poſt omnia ſua, & ſeipſum ſic dedit Domino, UT EPISCOPATUS honore ſolius, a menſa publicaoi quæſtus ad menſam Domioici Corporis perveniret, & fraudulentas ſeculi divitias derelinquens, in paupertate Chriſti veras futuri ſeculi divitias inveniet. *Si itaque* S. Amator *non ſit diſtinctus a Zachæo publicano, quis epiſcopale hujus officium conciliabit cum vita eremitica* S. Amatoris; *qui in Caduroenſi Galliæ provincia diu ſolitarius vixit, & ibidem ſepultus eſt, ut Robertus de Monte ſupra num. 2. narravit? Quis demque vel per leviſſimam conjecturam reperiet Zachæum publicanum in Actis ſupra edendis, quæ tamen non videa-*

A *videntur magnam fidem mereri, ſicut paragrapho ſequente oſtendere conabor, ubi prius publicum S. Amatoris cultum ſtabilivero.*

§. II. Publicus Sancti cultus, ætas, & noſtrum de Actis ejus judicium.

Sanctus hic publicus in Gallia cultus.

ANno Chriſti 1664. *ampliſſimus D. Armandus Gerard Canonicus Sarlatenſis Heuſchenio noſtro ſubminiſtravit notitiam de Sanctis Cadurcenſibus, quam in ſupellectile noſtra litteraria ✠ Ms. 161. inſtrua* B *16. ſervamus, ubi circa finem teſtatur, die* xx. *Auguſti in Officio proprio Sanctorum Cadurcenſium feſtum* S. Amatoris *ſub ſemiduplici ritu celebrari. Sed ibidem monet, in illo non recitari Lectiones proprias, quia forſan Acta ipſius ſunt nonnihil apocrypha, qualia etiam ſibi ea videri officioſus & candidus iſte Canonicus fatetur. In directorio proprio eccleſiæ Cadurcenſis invenio, feſtum ejus uſque ad diem* xxi. *Auguſti differri (haud dubio propter aliam feſtivitatem concurrentem id fit) ac eo die ſic aſ-*

B *ſignari:* Amatoris (fuit xx.) ſemiduplex. *Laudatus Geſſoyus noſter in libello ſuo Gallico cap. 5. notat, in feſto* S. Amatoris *cantari Evangelium de Zacheo publicano, & inde non ſatis ſolide concludit, illum cum Zacheo eumdem eſſe: hoc enim Evangelium præſcribi potuit propter vulgarem opinionem incolarum, qui ex populari traditione exiſtimarunt,* S. Amatorem *ſuum a Zacheo publicano non diſtingui. Sed undecumque id ortum ſit, ex hac publica Cadurcenſis eccleſiæ veneratione patet, hunc* S. Amatorem *licite Operi noſtro inſeri poſſe, ut etiam ex teſtimonio Roberti de Monte confirmatur. Etiamſi ex dictis de legitimo hujus Sancti cultu ſatis conſtet, tamen more ſolito unum alterumve Martyrologum adducemus.*

& in Martyrologio Gallicano referitur.

16 *Andreas Sauſſayus in Supplemento Martyrologii ſui Gallicani pag.* 1159. *ad diem* xx. *Auguſti ſanctum Virum exornat hoc elogio:* In agro Caturcenſi ſancti Amatoris confeſſoris, qui ex diſcipulo ſancti Martialis doctor evangelicus factus, Caturcenſes in fide uberius edocuit, ſanctitateque clarus obdormivit in Domino. Hujus

C corpus poſt mortem miraculorum gratia reſulſit, quod ſubjectum ignibus a Calvinianis abſumi, Deo volente, non potuit. *Vim intelligo, quid ſibi velit Philippus Ferrarius, dum in Catalogo ſuo generali Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non ſunt, ſanctum noſtrum Ermitam, ni fallor, hac ipſa die* xx. *Auguſti ſic annuntiat:* Apud Bethleem ſancti Amatoris presbyteri & eremitæ. *In notis autem ad hanc annuntiationem monet, ſeſe notitiam illam hauſiſſe ex monumentis eccleſiæ Lucenſis, in qua ſacræ ejus reliquiæ conſervantur, & Cæſarem Franciottum presbyterum Lucenſem de Sancto iſto meminiſſe. His lectis, magnopere mirabar, hunc ſanctum Eremitam a Ferrario* apud Bethleem *annuntiari, cum ex Roberto de Monte, & Bernardo Guidonis didiciſſem,* S. Amatorem *noſtrum in Cadurcenſi Galliæ provincia vitam ſolitariam duxiſſe, ac ibi mortuum eſſe. Quapropter conſulai Opus Italicum, quod Cæſar Franciottus de Sanctis Lucenſibus conſcripſit, ibique pag.* 524. *& ſequente reperi nonnulla de quodam* S. Amatore, *quæ hoc ſummatim Latine commemorabo.*

17 *Primo in Italica Franciotti narratione dicitur* S. Amator *iſto natus eſſe Bethleems, & a teneris annis vitam eremiticam elegiſſe. Secundo*

D *ſuis devotiſſimus erga Deiparam Virginem, per* Auct. G.C. *cujus reliquias Hieroſolyma acceptas multa miracula patravit, & peccatores ad pœnitentiam commovit. Tertio propter crebra miracula ex uno loco ad alterum migrare coactus eſt, ut ingentem populi concurſum ac plauſum vitaret. Quarto obiit die* xx. *Auguſti, & poſt ejus obitum varia miracula contigerunt; ſed neque locus, neque annus mortis indicatur. Denique Franciottus ibidem monet, hunc* S. Amatorem *fuiſſe ſacerdotem & confeſſorem, cum alii ejuſdem nominis Sancti, qui in Martyrologiis occurrunt, martyres vel epiſcopi fuerint. Propter hanc primam Franciotti aſſertionem ſuſpicor, quod Ferrarius* S. Amatorem *hodiernum annotaverit* apud Bethleem, *quia ipſum in hoc oppido natum fuiſſe, apud Franciottum legerat. Inſuper ex vita eremitica, Hieroſolymitanis Deiparæ reliquiis, migratione ex uno loco ad alterum, rodum mortis die, aliiſque ſimilibus adjunctis conjicio,* S. Amatorem *noſtrum, & illum, de quo Franciottus meminit, inter ſe non differre. At aſcio, quomodo ad eccleſiam Lucenſem perveneritis notabiles* E *ejus reliquiæ, de quibus infra agetur.*

Cum inter eruditos diſceptetur de tempore,

18 *Numero præcedente obſervavi, a Franciotto non indicari certum tempus, quo* S. Amator *floruit, aut ex hac vita migravit. At Bernardus Guidonis, & Acta noſtra, aliique hiſtorici recentiores affirmant,* S. Amatorem *noſtrum ſeculo primo cum S. Martiale in Galliam venuiſſe, & ibidem eodem ſeculo mortuum eſſe. Si* S. Amator *cum S. Martiale in Galliam venerit, certa ejus ætas in dubium revocare poterit, cum de ipſo S. Martialis adventu inter eruditos Gallos diſceptetur. Certe Cordeſius, Tillemontius, aliique critici huic antiquo S. Martialis adventus opponunt auctoritatem S. Gregorii Turonenſis, qui miſſionem ſancti illius Gallorum Apoſtoli circa annum Chriſti* 250. *collocat, & in Hiſtoria Francorum lib.* 1. *cap.* 28. *apud editorem Ruinartium ita ſcribit:* Sub Decio vero imperatore multa bella adverſum nomen Chriſtianum exortuntur, & tanta ſtrages de credentibus fuit, ut nec numerari queant.... Hujus tempore ſeptem viri epiſcopi ordinati ad prædicandum in F Gallias miſſi ſunt, ſicut hiſtoria Paſſionis ſancti martyris Saturnini denarrat. Ait enim, ſub Decio & Grato conſulibus, ſicut fideli recordatione retinetur, primum ac ſummum Toloſana civitas ſanctum Saturninum habere cœperat ſacerdotem. Hi ergo miſſi ſunt: Turonicis Gratianus epiſcopus; Arelatenſibus Trophimus epiſcopus; Narbonæ Paulus epiſcopus: Toloſæ Saturninus epiſcopus; Pariſiacis Dionyſius epiſcopus; Arvernis Siremonius epiſcopus; Lemovicinis Martialis eſt deſtinatus epiſcopus. *Joannes Lamoyus in peculiari Diſſertatione de ſeptem Galliæ epiſcopis illud S. Gregorii Turonenſis teſtimonium operoſe defendit, & ab objectionibus vindicat.*

qui S. Martialis in Galliam venerit,

19 *Attamen alii viri docti hanc veterem patriæ ſuæ traditionem contra Gregorium variis argumentis tuentur, inter quos illuſtriſſimus Petrus de Marca archiepiſcopus Toloſanus in Epiſtola ad Henricum Valeſium num.* 20. *pro antiquiore S. Martialis in Galliæ adventu ſic breviter reſpondet:* Quod attinet ad Martialem: illud unum habetur in Martyrologiis veteribus, eum Lemovicæ fuiſſe epiſcopum. Verumtamen antiqua ejus Vitæ Acta, unum fuiſſe e ſeptuagin-

ta

A ta diſcipulis Domini, & a Petro Apoſtolo ad Aquitanos miſſum docent; quam traditionem amplexa eſt ſynodus Lemovicenſis anno MXXXIV. in diſceptatione, quæ de Mattialis Apoſtolatu in Gallis habita eſt.

AUCT. G.C.

alios imitatus?

20 *Sed poſt hanc illuſtriſſimi viri reſponſionem noviſſimi Galliæ Chriſtianæ editores tomo 2. col. 499. de Actis S. Martialis ita rotunde pronuntiant:* Hæc & multa alia recenſens vir illuſtriſſimus Franciſcus Boſquetus, poſtea Monſpelienſis epiſcopus, pro fabellis habet, nec immerito. Itaque hic ſubſiſtendum, & rejectis ſpuriis illis Actis, dicendum de S. Martiale, primo Lemovicum epiſcopo, nihil ad nos perveniſſe, niſi ſolum nomen. Neque nobis objici poſſunt concilia, Bituricenſe ſcilicet & Lemovicenſe, celebrata anno MXXXI. in quibus aſſertus eſt S. Martialis Apoſtolatus: nam in hujuſmodi Actis nihil propric definitum legimus; neque damnati fuerunt, qui de hoc Apoſtolatu contra ſentiebant. Alioquin ubi de hujuſmodi factis agitur, minime ligat concilii provincialis au-

B ctoritas. *Ceterum de Actis & duabus epiſtolis S. Martialis ſimile judicium fert Tillemontius, qui tomo 4. Monument. eccleſ. pag. 475. conſuli poteſt. Ego in hac controverſia nullam partem amplector, imitari volens Papebrochium noſtrum, qui die XXX. Junii in Commentario ad Acta & miracula S. Martialis Diſſertationem Joannis Cardeſis & contrariam illuſtriſſimi Petri de Marca Epiſtolam retulit, & litem illam indeciſam reliquit.*

hanc controverſiam non dirimo.

21 *Quapropter hactenus mihi non diſplicet opinio R. P. Ambroſii Gardebofe Carmelitæ Appamienſis & in Academia Toloſana ſacræ theologiæ profeſſoris, qui in Hiſtoria ſua eccleſiaſtica ſeculi primi parte 2. lib. 3. Diſſert. 1. quæſtione 3. famoſam illam controverſiam abſolvit hac reſolutione:* Certum non eſt, adventum ſeptem epiſcoporum in Galliis ad primum Eccleſiæ ſeculum revocandum eſſe, vel ad Decii tempora differendum; ſolvi enim facile poſſunt argumenta utriuſque opinionis oppoſitæ. *Cum itaque Bernardus Guidonis & alii recentiores* S. Amatorem *paſſim ſancta Martiali ſocium adjungant in Apoſtolica expeditione ad Gallos, & incertum ſit tempus hujus expeditionis, in quo fingendo viri do-*

C *cti tamopere inter ſe diſcrepant, certum ſeculum* S. Amatori *aſſignare nolui, & propterea in principio Commentarii prævii illum* ſeculo 2. aut 3. *ad marginem collocavi. Quinimo ibidem addidi* forſan exeunte v. *propter rationem, quam inferius indicabo.*

In Actis noſtris non datur hæc Eusebii ordinatio confuſio.

22 *Neque tanti facienda ſunt Acta* S. Amatoris (*neſcio, quo tempore vel a quo ſcripta*) *ut vulgari Lemovicenſium traditioni auctoritatem conciliare poſſint. Præter alia in iis mihi diſplicet, quod uxor* S. Amatoris *cum hæmorrhoiſſa evangelica confundi videatur. Imo hac in re biographus contradicit Euſebio Cæſarienſi, cujus auctoritas ignotis ejus ſcriptis multum præferenda eſt: nam initio Actorum affirmat,* S. Amatorem *religione Hebræum vel Iſraelitam fuiſſe, & ſecundum legem Moyſis duxiſſe uxorem Veronicam,* moribus & fide ſibi non diſparem. *Igitur hæc mulier etiam erat Judæa vel Hebræa, quam ſcriptor eorumdem Actorum* ad tactum fimbriæ Dominici veſtimenti clementer *graviſſima infirmitate liberatam aſſerit. At Euſebius Cæſarienſis in Hiſtoria eccleſiaſtica lib. 7. cap. 18. non obſcure indicat, hanc mulierem gentilibus accenſendam eſſe.*

cum hæmorrhoiſſa evangelica?

23 *Veruſtus ille ſcriptor ibidem teſtatur, ſe Cæſaræa Philippi adhuc vidiſſe ſtatuam, quam mulier iſta in memoriam receptæ ſanitatis Chriſto* D *exegerat, & quam Julianus apoſtata poſtmodum deſtruxit. Hinc eminentiſſimus Baronius in Annalibus eccleſiaſticis ad annum Chriſti 31. num. 74. adverſus illum, qui hanc mulierem hæmorrhoiſſam cum Martha Lazari ſorore confuderat, argumentatur in hunc modum:* At vero quæcumque illa fuerit mulier nobiliſſima æque ac ditiſſima, tanti non immemor beneficii, ne illud aliquando memoria hominum excideret, egregio monumento teſtatum poſteris omnibus cupiens, æneis ſimulacris tam Jeſu quam ſui effigiem referentibus, rei geſtæ memoriam futuris ſeculis in perpetuum commendandam voluit. Quamobrem non eſt, quod dici poſſit, eam fuiſſe Martham Mariæ & Lazari ſororem Judæam feminam, cum non liceret ullo pacto Judæis ſimulacrum cujuſvis quavis occaſione formare. *Ex his concludo, uxorem* S. Amatoris, *quam ſcriptor Actorum dicit religione Hebræam, non poſſe confundi cum muliere Evangelica, quam Chriſtus ad tactum fimbriæ ſuæ a fluxu ſanguinis liberavit.*

E

& dicitur in Gallias deviſſe hæc Deipara:

24 *Præterea mihi non ſatis probabile eſt, quod uxor* S. Amatoris *hæc Deipara Virginis in Galliam detulerit, ut in his Actis narratur. Equidem ſcio, varias eccleſias ſimili thecſauro ſacro gloriari. Sed nulla ex his agre feret, ut ſpero, ſi veritatis indagandæ cauſa propoſuero rationcinium venerabilis Guiberti abbatis de Novigento, qui lib. 3. de Pignoribus Sanctorum cap. 3. §. 4. ſic diſſerit:* Quod ſi objicitur, beatam Virginem Matrem id potuiſſe ſervare, & quaſi ſuperſtitioſa ipſius poſterorum cultui voluiſſe traducere, ita ſuſcipietur, ſicut Lauduni apud nos lac ipſius Benedictæ in columba criſtallina huc uſque retineri dicitur. Quod quantum a vero & etiam a veriſimili exorbitet, facili argumento liquet; quia neque *ipſa* aſſervarit, præſertim cui numquam in Jeſu infantia tantum otii, tantumque ſecuritatis exſtitit, ut ſui memoriam tanti penderet, quatinus de ſui in futura ſecula lactis productione curaret, cui vix intra natale latere ſolum, vix vivere tunc liceret. Et quis tantæ arrogantiæ vel ſignum in ejus benedictis moribus, in ipſius adorando habitu reperire potuerit, in cujus ore nil niſi ancillaris humilitas umquam ſonuit? Quæ res quoque tanto minus poterat, non F dico in plurimas ætates, ſed nec in aliquot annos ſub ulla conſtare cuſtodia, quanto magis idem coagulum ſemper decoquitur naturali inconſtantia. Eſto autem. Et quæ veruſtatis exempla illi maturiſſimæ ac nullius laudis avaræ menti ſuppetebant in talium obſervantia pignorum, ut quod numquam fieri viderat, nec eatenus factum audierat, prima quaſi imaginem cujuſdam ventoſitatis inciperet? *Hæc & alia Guibertus abbas, qui ineunte ſeculo duodecimo floruit.*

quod altiſſimum factum cum Dathero

25 *Lucas Datherius eruditus vir ex Ordine S. Benedicti, qui Opera venerabilis abbatis Guiberti Pariſiis anno 1651. edidit, in Notis & obſervationibus ad tolletum Guiberti textum totus anceps hæret, & a pag. 575. ambiguitatem mentis ſuæ declarat his verbis:* Non abs re utique hic nonnihil annotare abſterreor ac detrecto: etenim plurimis in eccleſiis Gallicanum per orbem & alibi guttulas lactis Deiparæ religioſe coli audio, legoque. Guibertus econtra conſtanter B. Virginem ullquam e lacris uberibus lac expreſſiſſe, quod venerationi foret aliquando, negat. Quam igitur in partem propendeam? Utrobique ſane negotium, utrobique ſcrupulus meum lancinat animum.

anium. Verum enimvero volunt aliqui & quidem graviſſimi ſcriptores, lac illud conſervatum, candidiſſimum effu liquorem, qui a beata Virgine jam in cælo regnante, ſuis ſe unice amantibus diffudit eſt. *Docherius hanc poſtremam quorumdam opinionem confirmat exemplo venerabilis Fulberti Carnotenſis epiſcopi, cui tale beneficium ubtigiſſe dicitur, ut in Menologio Benedictino Bucelini ad diem x. Aprilis videre eſt.*

nec negare nec affirmare audeo,

16 *Ingenue cum Docherio fateor, etiam mihi hic æquam hærere, quemadmodum vulgo dici ſolet, & me utrobique in anguſtiis verſari: ſi enim ſententiam Guiberti abbatis amplectar, repugnabo Italis, Hiſpanis, Gallis ac Belgis, inter quos variæ eccleſiæ pretioſiſſimas hujus Virginei lactis guttulas ſibi vindicant. Adde, quod in hac re poſſeſſioni eccleſiæ Toletanæ ſerveant litteræ S. Ludovici regis Galliæ, quas Joannes Mariana noſter lib. 13. Rerum Hiſpanicarum cap. 8. refert, & in quibus ſanctus rex ille ſcribit, ſeſe præter alias ſacras reliquias* de lacte gloriosæ virginis Mariæ *clero Toletano donum mittere. Si vero teſtimoniis hujuſmodi ab ætate Deiparæ tam remotis ſtatim fidem adhibeam, ſeveris hiſtoriarum examinatoribus videbor nimium credulus, & continua miracula ſine neceſſitate multiplicare. Sed malo nimium credulus quam hypercriticus videri. Quamvis autem de veritate ſimilium reliquiarum certum judicium ferre non auſim, procul abſum & abeſſe volo ab impio Calvino & ſupercilioſo Eraſmo Roterodamenſi, qui traditiones omnium illarum eccleſiarum procaciter explodunt, & quos ob hanc audaciam Joannes Ferrandus noſter in Diſquiſitione Reliquiaria lib. 1. cap. 2. art. 2. ſeſtivæ unitæ meritæ reprehendit.*

eo proclivis mihi certe ſtatus

17 *Equidem cum laudato Ferrando libenter admitto, omnipotentem Deum lac iſtud tot ſeculis a corruptione illæſum ſervare potuiſſe; ſed an re ipſa id fecerit, & continuum illud miraculum tot locis exſtare voluerit, ex antiquiſſimis & fide dignis monumentis diſcere cupio: oportet enim hæc teſtimonia ad magnitudinem prodigii eſſe proportionata, ut ita indubitata fides hiſtorica adhibeatur. Nihil itaque certi ſtatuo de veritate hujus rei, & hic mihi magnoperæ placet ſenentia Innocentii III. Pontificis, qui lib. 4. de Miſſa myſteriis cap. 30. circa quæſdam Chriſti reliquias habet ſequentia:* Quid de circumciſione præputii, vel umbilici præciſione dicetur? An in reſurrectione Chriſti ſimiliter rediit ad veritatem humanæ ſubſtantiæ? Creditur enim in Lateranenſi baſilica reſervari; licet a quibuſdam dicatur, quod præputium fuit in Jeruſalem delatum ab angelo Carolo Magno, qui tranſtulit illud Aquiſgrani; ſed poſtea a Carolo Calvo poſitum in eccleſia Salvatoris apud Carolium: MELIUS EST TAMEN DEO TOTUM COMMITTERE, QUAM ALIQUID TEMERE DEFINIRE. *Eumdem Romam Pontificis eleuſulam, quam litteris majuſculis expreſſi, huic materiæ aptari deſideru.*

de poſteriori hoc re, cujus tempus incertum eſt.

18 *Dum itaque ſuperius dixi, mihi non ſatis probabile eſſe, quod uxer S. Amatoris lac Deiparæ Virginis in Galliam detuleris, id de ſingulari iſta lactis tranſlatione intelligendum eſt, ſicut ea in Actis infra vendis narratur: hoc enim poſtmodum alia occaſione in Galliam deferri potuit (hic gratis ſuppono, opinionem Guiberti de Novigento non ſubſiſtere) cum minime conſtet de tempore, quo S. Amator in Gallia floruit. Imo propter auctoritatem Martyrologii Pariſienſis, quod anno 1727. emendatum prodiit, non immerito dubitari poſſet, an obitus S. Amatoris* D *uſque ad finem ſeculi quinti vel initium ſexti non* AUCT. *ſit differendus: nam poſtquam die* XX. *Auguſti* G. C. *Martyrologium iſtud in territorio Cadurcenſi ſancti Amatoris ſolitarii memoriam annuntiavit, ætati ejus in margine ibidem aſſignat annum circiter quingenteſimum, ſicut aliorum quoque Sanctorum tempora indicare conſuevit. Ingenue fateor, me neſcire, unde correctores & editores Martyrologii Pariſienſis hanc epocham hauſerint; at mihi perſuadere non poſſum, eam temere ab ipſis determinatam fuiſſe. Quapropter ex illa chronologia ſaltem certum iſta lactis tranſlatio, prout in Actis infra refertur. Interim aliæ eccleſiæ tam pretioſo virginei lactis theſauro gaudeant, ſi ſingulæ poſſeſſionem ſuam ſolidis & tamæ antiquitati convenientibus documentis confirmare puſſint. Nunc ad poſthumam S. Amatoris gloriam propalandam progredior.*

§. III. Sacræ reliquiæ, & poſthuma Sancti gloria. E

Corpus hujus Sancti, quod diu integrum permanſerat,

PAragrapho primo hujus Commentarii prævii *ex Roberto de Monte retuli, qua occaſione* corpus S. Amatoris *anno* 1166. *repertum fuerit, quod ætate illius ſcriptoris adhuc integrum peregrinis oſtendebatur. Bernardus Guidonis ibidem num.* 4. *aſſerit, quod corpus iſtud ſua tempore, id eſt incunte ſeculo decimo quarto, adhuc* incorruptum *remanerat. Videtur illa ſacri corporis integritas perſeverâſſe uſque ad œconomachiam ſacrilegorum Calviniſtarum, ut facile colligitur ex Guilelmo de la Croix, qui in Iſagoge ad ſeriem epiſcoporum Cadurcenſium num.* 9. *de* S. Amatore *noſtro ſic ſcribit:* Cum eo quoque (*nimirum S. Martiale, de qua ſuperius egerat*) Cadurcos commeavit beatus Amator, qui quidem ſub rupe ab ejus nomine nuncupata vitam ſolitariam multis annis egerit; cujus etiamnum reliquiæ admodum religioſe aſſervatæ exſtent in baſilica ad fauces ſuperi ſub ea patentis, opere vetuſto eoque magnificentiſſimo conſtructa, poſt ſolidi & integri Divi illius a tot ſeculis corporis fruſtulatim conciſi deſectionem impie a ſegregibus factam: inibi enim erat corpus Amatoris, a cujus compagum ſoliditate inolevit, & jam pene vetuſtate contritum proverbium a Gallis circumfertur; diviquæ illius partes aceiſæ, quas ignis iis ſubjectus abſumere non potuit, integræ, nequidem ſemiuſtulatæ, non ſine admiratione viſuntur. F

hæreſis ſeculo XVI. impio diſſeminata,

30 *Odo Giſſeyus noſter in Opuſculo Gallice, quod aliquoties ſupra citavi, cap.* 2. *diſtinctius impium Calviniſtarum furorem exponit, cujus vernaculam narrationem hic Latine contraham. Menſe Septembri anno* 1562. *inquit, hæretici armata manu invaſerunt Rupem* Amatoris, *& poſt confractas imagines furati ſunt ſacram templi ſupellectilem, cujus valor ad quindecim millia librarum Gallicarum aſcendebat. Præterea corpus S. Amatoris, quod tot ſeculis integrum permanſerat, flammis injecerunt, ut illud in cineres redigerent. Sed cum ignis quantumcumque accenſus ſacrum corpus non conſumeret, ſacrilegi milites iſtud haſtis aliiſque inſtrumentis dilacerare nitebantur. Quinimo dux eorum, accepto gravi malleo fabri ferrarii, impie Sanctum alloquens dicebat:* Quandoquidem comburi non vis, ictibus mallei te comminuam. *Giſſeyus addit,*

AUGT. G. C. A dit, *ſeſe hæc audiviſſe ex viro, qui etiamnum firmam triſtis iſtius ſpectaculi memoriam habebat, & qui ſimul affirmabat, ante illud tempus in monte Sancti adhuc barbam apparuiſſe.*

ejus brachium in Gallia & tibia oſtenduntur.

31 *Hæc oſſa jam diffracta conſervantur in eccleſia parochiali Rupis Amatoris, quæ ſub nomine ſanctiſ iſtius Confeſſoris erecta eſt, ut Guſſeyus ibidem monet, qui etiam aliqua ex illis vidit integra quidem, ſed a flammis denigrata. Denique teſtis idem oculatus aſſerit, ſibi quoque ibi oſtenſam eſſe manum mutilam S. Amatoris, quæ brachio annectebatur, & in cujus uno digito diffeciſſe ſanguis adhuc adeo rubicundus apparebat, acſi vulnus recenter illatum eſſet. In Lucenſi S. Michaelis monaſterio conſervatur brachium* S. Amatoris *cum manu ac tribus digitis, ut laudatus Cæſar Franciſcus in Opere ſuo Italico pag. 524. teſtatur. Verum cum videatur iſte* S. Amator *idem eſſe cum noſtro, ut propter conjecturas num. 17. allatas ſuſpicatus ſum, Lucenſibus probandum eſt, quando & unde hæ reliquiæ acceperint: non eſt enim veroſimile, has in Italiam translatas fuiſſe, ante annum Chriſti 1562. quo corpus illud adhuc integrum erat, ut ex ſupradictis colligitur. Quod ſi Lucenſes velint, iſtas reliquias poſt iconomachiam Calviniſtarum ad ſe tranſmiſiſſe eſſe, tanto facilior ita erit probatio, cum ab illo tempore nondum duo ſecula effluxerint. Si vero contendant, S. Amatorem illum, cujus reliquias ipſi poſſident, a noſtro diverſum eſſe, non gravantur diem annuæ commemorationis & memorabilem iſtius Sancti cultum nobis aſſignare. Nunc referam nonnulla, quæ ad poſthumam Deiparæ ac* S. Amatoris *gloriam ſpectant.*

Rex Anglie ad Rupem Amatoris iter verſum ſuſcipit.

32 *Alia occaſione ex Roberto de Monte narravi, quomodo rex Angliæ Henricus anno Chriſti 1170. ad Rupem* S. Amatoris *devotionis cauſa peregrinatus fuerit. Rex autem inſtituit illud iter, ut ſolveret votum, quo ſe obſtrinxerat, dum graviſſime morbo laborabat, ut Joannes Bromptonus, inter ſcriptores Anglos anno 1652. Londini editus, col. 1061. me docet his verbis:* Rex in Normannia redit, & circa feſtum S. Lantentii ad Motam Geroi, quæ parum a Dampnifronte, venit, ubi in tam gravem incidit infirmitatem, quod dicebatur per regnum Galliæ, quod mortuus eſſet..... Sed paulo poſt de illa convaluit infirmitate, & quam citius poterat, iter cum feſtinatione circa feſtum ſancti Michaelis ad ſanctam Mariam de Rupe Adamatoris cauſa peregrinationis arripuit, ſicut in illa voverat infirmitate. Qua peregrinatione peracta, in Andegaviam redit. *Rogerus Hovedenus parte poſteriore Annalium ad annum Chriſti 1170. de eadem regis iſtius peregrinatione breviter memini.*

ſed ejus filius ob vio latum ſanctiſ ſumpſit.

33 *At ſicut rex Henricus patrocinium Deiparæ & S. Amatoris propter iſtud votum experius eſt, ita filius ejus homonymus vindictam utriuſque ſenſit ob ſacrilegium, quod laudatus Rogerus Hovedenus parte Annalium proxime citata ad annum Chriſti 1183. apud nos pagina 630. ſic narrat:* Rex filius, deficiente ſibi pecunia, perrexit ad ſanctam Mariam de Rupe Adamatoris, & decorticavit feretrum ſancti Adamatoris, & theſauros eccleſiæ aſportavit. Paucis poſt elapſis diebus, rex filius cum vidiſſet, ſe non poſſe multum nocere patri ſuo, ex indignatione & animi mœrore in gravem incidit infirmitatem in villa, quæ dicitur Martel, non longe a civitate Lemovicenſi. Primo enim arripuit eum febris, deinde fluxus ventris, & contrivit eum uſque ad mortem. *Gaufredus canobita in monaſterio S. Martialis Lemovicenſis, & ſcriptor ſynchronus, in Chronico ſuo apud Labbeum noſtrum tomo 2. Bibliothecæ novæ manuſcriptorum librorum pagina 336. num. 16. hanc aliaſque ſacrilegas Henrici junioris rapinas, & brevi ſubſecutam punitionem teſtimonio ſuo forſan oculate confirmat.* D

& alius ejuſdem loci contemptor diverſas pœnas ſuſtinet.

34 *His adjungo caſtigationum alterius, qui miracula in Rupe* S. Amatoris *fieri ſolita negaverat, ut poſt alia Vincentius Bellovacenſis in Speculo hiſtoriali lib. 29. cap. 5. narrat in hunc modum:* Miles quidam Petragoricenſis pagi Hierololymam peregrinus adiit, ceteraque Sanctorum limina viſitavit. Tandem ad eccleſiam beatæ Mariæ de Ruchemador, quæ a vicinitate lua parum diſtabat, venit; videnſque tot imagines cereas & cetera, quæ non viderat in valle Joſaphat in Aſſumptionis eccleſia, nec in aliis etiam quamplurimis & honoratis locis beatæ Virgini dedicatis, non eis fidem adhibuit, nec a peregrinis allata, ſed fraudulenter a domeſticis impoſita aſſeruit: redienſque ad propria his argumentis falſificare nitebatur quod de baſilica illa generaliter ac veraciter dicebatur. Inde factum eſt, ut ad vindictam malorum, laudem vero bonorum, totis plectteretur artubus, fieretque contractus. Tunc ad ſe reverſus, cum diu amplius quam duobus menſibus de ægritudine multatus eſſet, pœnitentia ductus, quod io ſanctam baſilicam blaſphemiam protuliſſet, veniam precabatur, & quod eccleſia de Rochemador per Mariam Matrem Domini virtutibus decorata eſſet ac ſublimata, publica fatebatur. In hac autem confeſſione ac devotione, ſolidatis nervis, compage membrorum reformata, ſurrexit ſanus & fortis. E

Robertus de Monte narrat prodigioſum miraculum.

35 *Etiam referri meretur prodigium, quod Robertus de Monte in Chronico ſupradicto ad annum Chriſti 1181. litteris ita conſignavit:* Erat quidam prædives burgenſis (*id eſt civis*) io loco, qui dicitur Roca Amatoris, a quo monachi eccleſiæ ſanctæ Mariæ & S. Amatoris mutuo acceperant pecuniam, tradeotes illi in loco pignoris cortinas ipſius eccleſiæ. Imminente autem feſto Genitricis Dei & Virginis Mariæ, rogaverunt prædicti monachi burgentem, ut quas apud ſe habebat cortinas, ad ornandam eccleſiam, tantæ ſolennitatis expleto tripudio ei reſtituendas, accommodaret. Ille vero aurem cordis habens obturatam, nulla quidem prece flexus eſt; ſed reſponſum eis cum tumore animi dedit dicens, quod eſſent cortinæ illæ circa lectum conjugis ſuæ, quæ nuper ei puerum pepererat, nec aliquatenus inde poſſent amoveri. Quid multa? Tranſiit feſtus dies, & eccleſia præfata ornatum ſuum feſtivalem non habuit. Sequenti vero nocte beata Maria Mater Domini noſtri apparuit in ſomnia uxori dicti burgenſis & dixit ei: Vir tuus grande peccatum commiſit, nec poterit impietatis exceſſus derelinqui impunitus; tertia enim die infans tuus ſpiritum exhalabit, & vir tuus debitum morti ſolvens in die Octava mutabit hanc temporalem felicitatem ſupplicüs æternis. Tu autem proficiſceris ad eccleſiam eam, quæ eſt in Bethleem, & conſpectis ibi tribus ſepulcris, quorum quidem duo extrema vacua non ſunt, medium tibi eliges in ſepulcrum. Interim omni quarta feria circa horam nonam deficiet in te ſpiritus tuus, & decurret ab ore tuo & naribus ſanguis multus, & uſque ad horam nonam ſabbati veluti mortua permanebis. Sabbato hora nona ſpiritu redeunte duces utraſque manus tuas per faciem tuam, & continuo priſtinus color & fortitudo in te remanebunt. F

36 Hæc

16 Hæc locuta eſt beata Maria, & abſceſſit. Mulier vero præ timore turbata evigilavit, & ruminans ſomnium ſuum cum magna ſolicitudine illud memoriæ commendavit. Craſtina autem illuſcente die, cœpit ſomnium ſuum conjugi ſuo per ordinem narrare. Miſer ſermonibus ejus non adhibuit fidem, nec etiam, cum videret ſpiritum deficere in puero, de agenda pœnitentia cogitatum habuit; ſed morte præventus in die octava juxta præſtenſam viſionem, in ſupplicium lapſus eſt gehennale. Perturbatur mulier in alterutrius* nece, & omnia ſicut per ſomnium monſtrata fuerant, in ſe nihilominus intelligens accidiſſe, Romam ſub feſtinatione profeiſcitur, & rem ſummo revelat Pontifici. Præterea conſtanter aſſeruit, quod in quinto anno ab illo maxima fames ingrueret, quod ex corruptione aeris innumerabilis hominum multitudo moritura eſſet, & quod clerum Romanum gravis animadverſio feriret, niſi ab exercitio doli reſipiſcerent, ſub quo a multis retro temporibus uſque ad hodiernum diem laboraverunt. At Dominus Papa volens manifeſtius ſcire, ſi ſermones mulieris veritati inniterentur, commendat eam duodecim nobilibus matronis, dans illis præceptum, ut cum illa in mortem obdormiret, plantis ejus calentes ſubulas infigerent, & de ſanguine ab illius ore manante veſtes ſuas inficerent. O rem mirabilem! Quarta feria, ſicut prædixerat, hora nona mulier expalluit, & mortua eſt, ita ut nullus in ea remaneret vitalis ſpiritus, & ab ejus naribus cœpit defluere ſanguis copioſus; ſed matronæ præceptorum domini Pſpæ non immemores, pedibus mulieris calentes ſubulas infigunt, nec ob id illa movetur. Inſuper de ſanguine ejus veſtimenta ſua tingunt; ſed omnis infectio facta per ſanguinem in ſabbato nuſquam comparuit, eum ſpiritus vitæ in mulierem remearet.

37 *Ignoro, quid huic mulieri poſtmodum contigerit; at ſcio, quod eminentiſſimus Baronius hanc mirabilem hiſtoriam cenſueris dignam, ut Annalibus eccleſiaſticis ad annum Chriſti* 1180. *num.* 5. *& ſequentibus inſereretur, ejuſque veritatem confirmaret hac clauſula*: Huc uſque Robertus, quæ ſicut certa, ita veritati inventa ſunt conſentientia. *Nolo operoſius inquirere in alia iſtius loci miracula, quæ ſæpius a multis jam ſeculis ibi patrata ſunt, & de quibus Ferreolus Locrius in ſua Maria Auguſta Virgine Deipara lib.* 4. *cap.* 76. *generalem hanc notitiam ſuggerit*: Collem hunc & in colle ædem Mariæ votam vicus Catureenſis habet, Gaſconibus olim frequentatiſſimam, prodigiis frequentiſſimam, quorum prima anno fere MCXL. contigerunt; quo tempore Hugo Farſitus in vivis, eorum centum viginti ſeptem ſtylo delineavit. *Giſſeyus noſter de hoc Hugone Farſito Canonico Laudunenſi in Hiſtoria ſuperius laudata cap.* 10. *mentionem facit; ſed ibidem conqueritur, quod manuſcriptum hujus auctoris librum nuſquam reperire potuerit.*

38 *Haud dubie celebris illa miraculorum fama excitavit plures viros ſanctitate inſignes, ut ad Rupem* S. Amatoris *peregrinationes inſtituerent. Præter alios, quos recenſere longum eſſet, in Hiſtoria Tutelenſi Stephani Baluzii lib.* 2. *cap.* 15. *pag.* 168. *de S. Ludovico rege Galliæ hæc invenio*: Anno MCCXLV. ſanctum Ludovicum regem profectum eſſe ad eccleſiam beatæ Mariæ Rupis Amatoris reperi in eodem Chronico ſancti Martialis. *Præterea in Actis S. Engelberti archiepiſcopi Colonienſis & martyris, quæ Ægidius Gelenius anno* 1633. *Coloniæ edidit notiſque illuſtravit, lib.* 1. *cap.* 9. *pag.* 117. *de hoc ſancto Præſule lego ſequentia*: Quia timor ſine dilectione minus placet, beatam Virginem Mariam, quæ mater eſt pulchræ dilectionis, id eſt Chriſti, qui fons eſt & auctor totius amoris, in tantum dilexit, ut per annos aliquot omnes quartas ferias in ejus honore jejunaret, & duabus vicibus, poſtquam factus eſt epiſcopus, limina ejus in Rupe Amatoria viſitaret.

39 *Aliæ perſonæ illuſtres, quæ hunc ſacrum locum adire non poterant, ad eumdem varia dona tranſmiſerunt, ut laudatus Baluzius in Hiſtoria Tutelenſi lib.* 2. *cap.* 20. *ad hunc modum refert*: Æra MCCXIX. ſive anno Chriſti MCLXXXI. Adelphonſus rex Caſtellæ & Toleti, Stramaturæ & Aſturiarum, dedit eccleſiæ beatæ Mariæ Rupis Amatoris, cujus celebritas tum ſurgebat, & Geraldo abbati monaſterii Tutelenſis, cui eadem eccleſia ſubjacet, villas duas in Caſtella vocatas Fornellos & Orbanellam. Adnotatum eſt autem in litteris hujus doni, factum illud eſſe anno quinto, ex quo præfatus Adelphonſus rex ſereniſſimus Concham fidei Chriſtianæ viriliter mancipavit. Quod eveniſſe anno MCLXXVII. conſentiunt ſcriptores Hiſpani. Donum hoc confirmavit Ferrandus rex Caſtellæ & Toleti anno MCCXVII. Item Ferrandus rex Caſtellæ & Toleti &c. anno MCCCIV. *Authenticum hujus donationis inſtrumentum legi poteſt in Appendice Hiſtoriæ Tutelenſis a col.* 493. *apud Baluzium, qui lib.* 2. *cap.* 21. *pag.* 153. *aliud illuſtris feminæ donum ſic paucis memorat*: Porro circa annum MCLXX. Leoſas ſive Sancia, filia Garſiæ Ranimiri regis Navarræ, amita autem Sancii ſapientis, cujus filius fuit Sancius Incluſus, pannum operoſum conficiens, ipſum per abbatem G. Rupis Amatoris miſit ad eccleſiam, uti dictum eſt olim a nobis in notis ad Agobardum pag. CIII. Erat autem illa uxor Gaſtonis IV. Vicecomitis Benearnenſis.

40 *At juverit indagare cauſam hujus ultimæ oblationis, quam vetus ſcriptor apud Baluzium in notis ad Agobardum pag.* 103. *prodit his verbis*: Poſt deceſſum Guaſtonis de Baerne, quæ ejus fuerat uxor, ſoror regis Navarriæ, Leoſas nomine, gravida remanſit; ſed non multo poſt obitum viri, abortivum emiſit. Nobiles, ignobiles, omneque promiſcui ſexus vulgus planctum nimium ſuper eum fecerunt, & quaſi jam factam, futuram populi ſtragem, eccleſiarum deſtructionem, totius denique regionis deſolationem prænuntiabant. Et ſicut exitus probavit acta, conjectura falſa falſo mulierem rex Pampiloniæ Sancius, & regis Conſilium in cauſam vocantes, pueri ante tempus natale editi imponebant crimen. Quare diverſo tormento affici, vel igne cremari, vel ſub undis ligatam mergi decreverunt. Illa vero pro morte inſtanti, ab hoc immunis facinore, Virginem noſtram Dominam Rupis-Amatoria, ut in auxilium ſuum intenderet, exorabat. Nec petitioni ejus deſuit: enimvero in modum ſubituræ judicium aquæ ligata, ab altiſſimo ponte Caſtri, Salvaterra nomine, projecta eſt in profundum torrentem. Ad ſpectaculum illud doloris, immo immanitatis, plus quam trium millia virorum ac mulierum, naufragium non naufragantis præſtolantium, convenerunt; alii inſultando, alii compatiendo Dominum pro ea precabantur. Illa vero ſuper undas profundiſſimi torrentis miſeratione Domini, & ejuſdem Matris glorioſiſſimæ ſubvention, plus quam ter poſſet arcus jacere, ſine merſione delata conſedit arenis; unde ſui cum gaudio reportaverunt liberatum

A *quod ibidem ſua ætate contigerit,*

B *prævæ aliæ monitæ,*

C *Robertus de Monte noſter prædicatorum ultimus,*

D *inter quæ obſcurius fragulave aliquod reperitur,*

E *quæ videntur neceſſariam dediſſe præ cæteris occaſionem,*

F

AUCT. G. C.

A tam ad propria. Igitur autem ad laudem & gloriam Liberatricis ſuæ pannum operoſum ronficians, ipſum per abbatem G. Rupis Amatoris miſit ad eccleſiam.

AUCT. G. G.

Et ſit mentio de tempore, quo ibidem altare fuerit editum.

41 *Denique non parum ad honorem Deiparæ Virginis ac* S. Amatoris *facit prodigioſa campana, de qua in Hiſtrolexico ſive ſacro Dictionario utriuſque Macri pag.* 106. *ſic legitur:* In Collegiali eccleſia Arcis Amatoris Galliarum (ita appellata, quia ibi corpus ſancti Amatoris Chriſti diſcipuli veneratur, ibique etiam famoſus enſis Orlandi Durlindana nomioatus conſervatur) reperitur campana ex ſe pulſatrix, quando ſciliret navigantes tempeſtuoſo mari agitari interceſſionem illius Sancti invocant; & tunc illius erclaſiæ Canonici ad precandum pro inrogniiis Sanctum invocantibus rongregantur, ac ſimul eampanæ pulſationis tempus & horam connotant, ut a redeuntibus poſtea & voventibus naufragantibus verificetur gratia illius ſancti Tutalaris &c. *Quod ad famoſum Orlandi vel Rolandi enſem attinet, de eo conſule Giſſeyum noſtrum in Hiſtoria jam ſæpius citata, ubi cap.* 3. *banc vulgarem traditionem veroſimilius explicat. Ceterum Claudius Compegius (cognomen ejus Gallicum eſt* Champier) *in libella de ſanctis Galliæ locis banc mirabilem Rupis* Amatoris *campanam memorat, ut Ferreolus Locrius lib.* 4. *Operis ſupra citati cap.* 76. *teſtatur. Laudatus vero Giſſeyus noſter cap.* 12. *& ſequentibus ultroneam ejuſdem campanæ pulſationem variis exemplis confirmat. Cum hæc ſint præcipua, quæ ad laudem* S. Amatoris *colligere potui, tantum exhibenda ſuperſunt ejus Acta, quæ ex Officio proprio olim uſitata videntur deſumpta eſſe.*

A C T A

Ex ſchedis poſthumis P. Odonis Giſſey Societatis Jeſu, quarum apographum P. Petrus Poſſinus noſter anno 1643. *ad Bollandum Toloſa miſit.*

C

Dicitur hic Sanctus prædicationi Chriſti cum uxore ſua contuliſſe.

LECTIO I. Sanctus itaque noſter Amator Hebræus vere & Iſraelnira fuit religione, qui ſecundum legem Moſaicam duxit uxorem, nomine Veronicam, moribus & fide ſibi non diſparem *a* ſociam. Vivantes igitur in juſtificationibus Domini *b* ſine querela, & Salvatoris adventum a ſanctis Patribus prænuntiatum devotius exſpectantes, ab Oriente ex alto viſitari milaricordiier meruerunt. LECTIO II. Prædicanta namque Domino Jeſu Chriſto verbi Divini lemen, beatus Amator & Veronira, ut terra bona cemuplum, vetuſtate purgata, ſuis temporibus redditura, piis in cordibus ſuſcepcrunt. Propter ſanitatem quoque infirmitatis graviſſimæ, beatæ Veronicæ ad tactum fimbriæ Dominici veſtimenti *c* clemenier indultam, in fervore fidei & amoris Domini Jeſu Chriſti copioſius prædictus Amator & Veronira exarſerunt.

a

b

c

Jubet in ubiquis Dispora perſuaſſe.

2 LECTIO III. Beatiſſimus Amator cum conjuge ſua ſecuodum fidem in Chriſto regenerati, ſeculo renuntiaotes, relictis omnibus, ſecuti ſunt Dominum: uterque enim, diſponenta Domino, ſatagebant juſſa Chriſti perficere, & reliquias maxime de beata Virgine recolligere, & cetara pietatis opera devota complere. Unde per ipſam Veroniram glorioſam lar mamillarum Virginis glorioſæ, cujus ſervitio ſa totam conferre meruit, & humilis pediſſequa & ancilla fuit, humiliter & utiliter recollectum, veſtas etiam ejuidem Virginis & cetera multa talia, necnon mamphoram *e* cum impreſſione ſimilitudinis fariei Dominicæ, *n* nomine dictæ mulieris Veronicam nuncupatam, prout Romæ oſteoditur, fideliter rollegit & ſalubriter cuſtodivit. Amator quoque noſter, devotus Chriſti ſervitor & famulus, cum ceteris diſcipulis Chriſtum ſequens; & neceſſaria ſibi, ut bonus hoſpes præparans; uſque ad paſſionem & aſſumptionem beatæ Virginis familiariter ipſis adſtitit & aſſidue miniſtravit.

d

e

f

Et ob perſecutionem Saulli in Galliam ſe receſſiſſe,

3 LECTIO IV. Hor vero tempore Saulus Chriſti Eccleſiam perſecutus voluit eoſdem Sanctos pœnis affligere, & ad legis antiquæ duritiam revocara. Sed Dominus noſter miſerirorditer eos protegens, per *n*ogelum ſuum uſque *f*... perduxit. Cumque juſſu cæleſtis nunii nuvem caſu inventam atranderent, præcepit eis angelus dicens: In quocumque loco hæc navis appulerit, Deo & Genirit ejuidem fideliter ſerviatis. Inde quoqua navigio perveniente ad lorum, qui dirtiur Paldagrava *g*, in Occiduis partibus, duranie Domino, pervenere. LECTIO V. Conſtructo ſiquidem in loco prædicto vili ſrhemate parvo tugurio, tam diu ibidem orationi & jejunio ſe dederunt, donec beatus Martialis *h* a Lemovicinis illuc advenit (qui coojuges prædicti, mare intermedio tranſmeato, aidem beato Martiali in Mauritania *i* occurrerunt) & beatus vir Martialis familiariter receptis eiſdem, & conſtructa eccleſia Bearniæ *k* in honore proto-martyris Stephani, Lemoviras eſt regreſſus. LECTIO VI. Veronira vero cum ronjuge ſuo ibidem eremiticam vitam duxir. Sigibertum *l* vero Ducem Burdegalenſem & Benedictam ejus ronjugem ad fidem Catholicam converterunt, & per intercaſſionem eorumdem, aodem Duce ab infirmitate graviſſima liberato, prædictus Dux & Benedicta conjux ejuſdem aſt * a beato Martiali Lemovirenſi apoſtolo baptizati. Iple namque ſanctus Martialis cauſa viſitationis tunc ad eos redierat, quos ſpeciali dilectione, ſicut rompatriotas *m* & noros & fideles devotiſſimo affectu diligebat.

g

h

i

k

l

** lege tum*

m

F

dein Romæ S. Petrum viſitaſſe,

4 LECTIO VII. Relicta itaque conjuge propria apud Solacum *n* orationi & cootemplationi, beatiſſimus noſter Amator de præcepto & conſilio beatiſſimi Martialis Romam petiit, & beatiſſimum Petrum Apoſtolorum principem viſitavit. Audiens igitur Petrus Apoſtolus mirabilia, quæ Dominus per beatum Martialem Orriduis partibus operatus eſſet, gratias magnas reddidit Salvatori. Manſit itaque beatus Amator rum beato Peiro fere per biennium in urbe Rnmana, vidiique, quomodo crucifixus eſt Petrus, & Paulus etiam decollatus *a*, reverſuſque Lemovicas camiſiam *p* beatæ Virginis, & de ſanguioe proto-martyris Stephani, & alias multas reliquias, quas beatus Petrus eidem tradiderat, una rum reliquiis de ſanguine beati Petri, quas collegarat; & unum de clavis, & cingulum, quo utebatur, beato obtulit Martiali. Receptis igitur reliquiis multis, quas beatus Amator eidem ſancto tradidit Martiali, & defuncta ſupradicta Veronica, in aremum prope Mauritaniam monaſteria *q* duo conſtruxit, unum ſcilicet in honorem beatæ Virginis, & aliud in honorem Apoſtoli Petri; ibique Fratres inſtituit in fide Chriſtiana inſtructos

n

o

p

q

plenius,

A plenius, moribusque & sacris virtutibus redimitos Domino servituros: patriam quoque illam illuminavit prædicationis verbo & sanctæ conversationis exemplo.

& hinc in Galliam conversum

5 LECTIO VIII. De virtute igitur in virtutem proficiens, ut alios alibi populos Domino lucraretur, eremi petiit alterius vastitatem, vallem scilicet quamdam altam rupibus clausam, terribilem & incultam. Vir vero Dei multas reliquias & paucos secum panes deferens, Deo placere cupiens, in prædicta valle Cathurcini *r* sub quadam eoocavitate præparavit habitaculum; quam quidem (ex illo tempore) omnipotens Dominus ita per Servi sui meritum ab omni rapacium genere feratum plene purgavit, quod toti viciniæ gaudium pariter iotulit & stuporem. Ipse vero fidelis servus & prudens, referentibus sibi gratias, docebat de hoc dare gloriam Deo, qui potestatem habet non tantum super homines & jumenta, sed etiam super cuncta creata. Informabat igitur populos confluentes io fide Catbolica; non solum de propinquis partibus, sed etiam de remotis. Construxit siquidem idem Sanctus sub prædictæ rupis eoncavitate eapellam parvam quidem situ, & ædificio pauperem; sed sanctarum reliquiarum pignoribus divitem, & miraculorum fertilitate celebrem & famosam: in qua capella jejuniis, vigiliis, & orationibus vacans, sic tosam vieiniam illustravit, quod licet illius patriæ populi quadam sint vitiata feritate crudeles, & servitio indomiti; ad eum tamen in suis necessitatibus confluebant, orationem & suffragia latrymosis sospiriis fideliter implorantes.

& ab persecutoribus Saulis in Galliam fugisse,

r *Hic videtur aliquid deesse, & legi debere* usque ad mare *vel* portum, *aut quid simile, nisi forsan* usque *adverbialiter pro* semper *aut* continuo *accipiatur.*

transfalla vasta solitaria, pio obiisse.

6 LECTIO IX. Beatus vero Amator in sancto proposito de die in diem provide proficiens, pietate repletus, misericordia præditus; prædicatione eautus, pariter exstitit & facundus doleotium consolator; ecclesiarum constructor, abstinentiæ sectator, corpore eastus. Io omnibus sobrius erat, & opere bono perfectus; semper in illius ore Christos, & in mente fulgebat Spiritus sanctus. His ergo & aliis virtutibus plenos, acri febrium suit dolore afflictus, & vocationem suam, Spiritu sancto revelaote, eognoscens, portari
C se io oratorium beatæ Mariæ, quod iple construxerat, fecis; diviaorum quoque Sacramentorum pereeptione munitus, de religionis obtervaotia ac mutua iovicem charitate habenda Fratres suos prudenter instruena, ioter ipsorum manus AVE MARIA GRATIA PLENA devote sæpius repetens, XIII. Calendas Septembris feliciter migravit ad Christum.

ANNOTATA.

a *Ex hac religionis paritate in Commentario prævio num.* 21. *& sequente probavi, uxorem hujus Sancti cum hæmorrhoissa evangelica non posse confundi.*

b *Hinc tacite refellitur opinio eorum, qui hunc* S. Amatorem *putant esse eumdem cum Zachæo publicano: ut enim alia diversitatis indicia prætermittam, Zachæus publicanus non vixerat antea* in justificationibus Domini sine querela, *cum post conversionem suam reddiderit quadruplum* D
illis, quos defraudaverat. ax M.

e *His verbis videtur scriptor Actorum conjungere* S. Amatoris *confundere cum hæmorrhoissa, quæ* ad tactum fimbriæ Dominici vestimenti *sanitatem obtinuit, adeoque contradicat initio Actorum suorum, ut superius ex assignatis littera a colligi potest.*

d *In Commentario prævio num.* 24. *de facile Desparæ sententiam Guiberti abbatis retuli, & numeris sequentibus circa hanc quæstionem cum Luca Dacherio dubius hæsi.*

e *Quamvis hanc vocem* mamphora *in Glossario Cangiano non invenerim, tamen ex sensu satis patet, hic sudarium aut linteum significari.*

f *Hic videtur aliquid deesse, & legi debere* usque ad mare *vel* portum, *aut quid simile, nisi forsan* usque *adverbialiter pro* semper *aut* continuo *accipiatur.*

g *Gissejus noster in Historia Rupis-*Amatoria *cap.* 6. *pro* Paldagravs *legit* Pal de grave, *asseritque, potius legendum esse* Pas de grave, *qui locus in extremitate territorii Medulici vel Medulani* (*veraacule* au bout de la coste de Medoe) *circa ostium Garumnæ situs est, de quo tractu Valesius in Notitia Galliarum & Baudrandus in generali Geographia consuli possunt.* E

h *De hoc Sancto ejusque in Galliam adventu fusius in Opere nostro ad diem* 30. *Junii disputatum est.*

i *Secundum hanc narrationem navis illa forsan in quodam littore Mauritaniæ moram traxit, ubi conjuges isti sancto Martiali occurrerunt, emensoque mari Mediterraneo, in Oceanum descendit, & tandem ad supradictum Aquitaniæ portum appulit.*

k *Nescio, an hoc loco indicetur vetus Aquitaniæ civitas, quæ a sancto Gregorio Turonensi* vocatur Benarna, *ab aliis* Beneharnum, *a qua tractus Bearnensis vel Benearnensis nomen accepit, de que vide Valesium in Notitia Galliarum pag.* 82.

l *De hoc Duce Burdigalensi & ejus uxore etiam sit mentio in Actis S. Martialis; sed eruditi ea passim pro suppositiis habent.* E

m *Scriptores barbari vel mediæ ætatis* compatriotas *dicunt eos, quos Latini* populares *appellant.*

n *Hujus loci situm in Commentario prævio num.* 4. *assignavi, quamvis ibidem nonnerim, etymologiam ejusdem loci mihi non placere.*

o *In systemate biographi nostri apparet, S. Amatorem tunc senem fuisse, cum superius initio Actorum dicatur ante adventum Salvatoris uxoratus fuisse, & martyrium SS. Petri & Pauli anno Christi sexagesimo septimo comigerit.*

p Camisia *apud scriptores medii ævi pro indusia usurpatur.*

q *Noli hic per* monasteria *& Fratres intelligere congregationes Religiosorum stricte dictorum; sed his nominibus hoc loco significatur cœtus fidelium, quos Christiani primis seculis generatim fratres appellabant,*

r *Hoc nomine significatur tractus Cadurcensis ut satis clarum est.*

A D

DE S. SERONIO VEL SERRONIO MARTYRE

APUD SANTONES IN GALLIA.

G. C. Sylloge de Cultu & ætate.

FORSAN SEC. III. *Colligitur antiquus cultus hujus Martyris*

Andreas Saussayus memoriam hujus ſancti Martyris, quem Caſtellanus vernacule Siroine, *& noviſſimi Galliæ Chriſtianæ editores* Saloine *appellant, in Martyrologia ſuo Gallicano ad diem* XX. *Auguſti annuntiat his verbis*: Apud Xantonum civitatem natalis ſancti Seronii martyris, illic pro Chriſti gloria ſub ethnicorum Cæſarum procellis trucidati; ad cujus teſtimonii acervum, pace Eccleſiæ ſuper-

B no munere demum conceſſa, eccleſia cum cœnobio a fidelibus exſtructa eſt, ad quam Carolus Magnus cum aliquando divertiſſet, geſta ejus perlegit, & eumdem pro fide Chriſti martyrio coronatum, miraculiſque in vita & morte fulgentem reperit ac coluit. *Utinam geſta illa, quæ Carolus Magnus perlegiſſe dicitur, ad ætatem vel notitiam noſtram perveniſſent! Cum igitur Acta* S. Serooii *nobis deſint, immemorabilem ejus cultum confirmare conabimur.*

ex eccleſia ei dicata.

2 *Claudius Caſtellanus, qui in admittendis ignotæ vel dubiæ veneratianis Sanctis plerumque cautus eſſe ſolet, in ſuo Martyrologio univerſali eumdem ſanctum Martyrem hodie commemorat. Huic accedit Martyrologium Pariſienſe anno* 1727. *editum, quod eodem die* XX. *Auguſti ſic habet*: Saotonis ſancti Seronii martyris. *His annuntiationibus non ſuiguum pondus addunt collectores Galliæ Chriſtianæ, qui in noviſſima iſtius Operis editione tomo* 2. *col.* 1055. *de veteri cultu hujus ſancti Martyris ſcribunt ſequentia*: Olim non looge ab hoc monaſterio (*nimirum S. Petri, de quo ſuperius egerant*) erat eccleſia & adjunctum cœnobium ſancto Seronio (S. Saloine) martyri Santonenſi dicatum temporibus Caroli Magoi, quem illuc orationis cauſa veniſſe, dum Santonis moraretur, legimus. *Vellem, ut editores Galliæ Chriſtianæ aſſignaſſent illa monumenta, in quibus hæc legerant, & nos etiam ea conſulere potuiſſemus. Facile tamen propter teſtimo-* E *nium talium virarum credimus, hoc antiquæ venerationis indicium in vetuſtis monumentis reperiri, ac propterea de legitimo* S. Serooii *cultu minime dubitamus.*

& ætas ipſa ex eo, tellitur.

3 *Sed omnino ignoramus, cur in proxime laudata Martyrologio Pariſienſi ætas aut martyrium hujus Sancti tertio ſeculo affigatur: cum enim in Martyrologio Gallicano Sauſſayi tantum dicatur* ſub ethoicorum Cæſarum procellis, *ſive perſecutionibus trucidatus, æque potuit* S. Seronius *ſecula ſecunda, vel ineunte quarto, quam tertio, lauream martyrii obtinere. Cum tamen illud tempus non prorſus temere ſignatum exiſtimemus, initia hujus ſylloges martyrium ipſius ſub dubio per adverbium* forſao *ad ſeculum tertium retulimus. Libenter interim certiora hujus rei documenta exſpectabimus, & defectu ulterioris notitiæ jam compendioſe huic commentario finem imponemus.*

C # DE SANCTO PORPHYRIO F

IN ITALIA,

SYLLOGE.

P. D.

Cultus certus, martyrium incertum; præter hunc non fuit alius: S. Venantii pædagogus.

CIRCA FINEM SECULI III. *Sancti cultus antiquus,*

SAncti Porphyrii *cultus antiquiſſimus colligitur ex Romana Martyrologia veteri, a Roſweyda typis vulgata, in qua ad hanc diem ita ſignatur*: Porphyrii hominis Dei. *Annuntiationem hanc auxit Ado, dicens*, Eodem die B. Porphyrii hominis Dei, qui S. martyrem Agapitum erudivit in fide & doctrina Chriſti. *Adonem ſecuti ſunt tum auctor Plaminiani Bedæ, & Uſuardus*; tum *Baronius in Martyrologio Romano moderna, in notis additis obſervans*, ejus martyrium deſcriptum haberi in Actis S. Agapiti, de quo ſupra XV. Kal. Septembris. *Acta S. Agapiti duplicia dedimus tom.* III. *hujus menſis pag.* 532. *&* 537. *In amboibus* S. Porphyrii *ſit mentio; non tamen tolerata ab ipſo martyrii: unde* ne mutila ſint veretur *illuſtriſſimus Suarefius, pag.* 525. *ejuſdem tomi citatus*: Cum, *ut addit*, in ipſis ooo comperiatur martyrium Porphyrii, quod deſcriptum in illis Baroolus.. aſſerit.

martyrium

2 *Verum non ſatis juſtus apparet is viri illuſtriſſimi metus: quamquam enim Acta S. Agapiti, a nobis locis mox citatis impreſſa, non adeo magni momenti ſint, ut ibidem pag.* 525. oſtendi-

A *oſtenditur; ne tamen mutila ſint, non magis, imo minus timendum eſt, quam ne juſta omittantur ea, quibus uſus eſt eminentiſſimus Baronius: cum enim ex hagrapherum communitate ſit indoles, ut potius palmas non obtentas Sanctis affingant, quam detrahant veras; facilius omnino fieri potuit, ut palma martyrii apographis Baronii inſereretur, quam omitteretur in noſtris.*

non ſatis probatur.

3 *Petrus de Natalibus epiſcopus Equilinus lib. 7. cap. 102. ita ſcribit:* Porphyrius martyr paſſus eſt tempore Juliani imperatoris ſub Antiocho præſide in urbe Roma. Hic vir Dei S. martyrem Agapitum enutrivit, & ad martyrium ſua doctrina animavit, . . . propter quod ab Antiocho præſide detentus, poſt multa ſibi illata tormenta emiſit ſpiritum x.* Kal. Septembris. *Ex quibus conſequens eſt, ut & Petrus de Natalibus habueris Acta tum ab iis diverſa, quæ nos typis vulgavimus, tum ab aliis, in quæ Baronius incidit: nam apud Equilinum* S. Porphyrius *ſcribitur* martyr, *non in Actis noſtris: apud Equilinum ſcribitur paſſus* tempore Juliani; *adeoque circa annum* 362. *juxta apographa autem Baroniana diu* B *ante, ſi paſſus eſt, pati debuit: cum enim (ut eadem affirmant) præceptor fuerit S. Agapiti, ſub Aureliano martyris palmam adepti, veriſimile non eſt, quod ad annum* 361. *ſupervixerit. Verum quæcumque fuerint Equilini exgrapha, minoris certe ſunt ponderis, quam ut indubitatam de* Porphyrii *martyrio fidem exterqueant; tum quia Acta noſtra illud ſubticent, tum quia B. Virum* tempore Juliani ab Antiocho præſide in urbe Roma detentum *narrant: cum tamen nullus hujus nominis vel præſes ſen urbis præfectus vel conſul ſub* Juliano *notetur in catalogis præfectorum urbis & conſulum.*

S. Porphyrius, qui B. Agapiti præceptor fuit,

4 *Gravior jam occurrit difficultas, an ille B. Porphyrius, de quo actum eſt tom. I. Maii, ad diem IV.* pag. 451. *quique fertur S. Venantii præceptor, ab eo, quem hodie colimus, ſit diſtinguendus? Eumdem eſſe ſuadet ratio non levis: nam cum res geſtæ S. Venantii ex antiquioribus Actis S. Agapiti pro magna parte ſint deſumptæ (ut tom. IV. Maii pag. 145. evidenter demonſtratur) prudenter opinari licet, ſanctum quoque* Porphyrium *ex Actis S. Agapiti in Vitam S. Venantii fuiſſe tranſlatum, præſertim* C *cum in Actis S. Venantii,* Porphyrio, *Venantii magiſtro, eadem tribuantur perſonarum adjuncta, quibus in Actis S. Agapiti veſtitur Porphyrius Agapiti præceptor: nam Jacobillus citatus tom. I. Maii pag. 451. ex manuſcriptis Camerinenſibus, lectionibus antiquis, aliiſque ſcriptoribus de Porphyrio* D. *Venantii præceptore narrat ſequentia:* Inſtruxit S. Venantium nobiliſſimum juvenem, omni virtutum genere, qui valde illuſtris omnibus apparuit: D qui S. Porphyrio obediebat cum magna reverentia, AUCT. ut vero ſuo magiſtro. *Ea autem plane ſimilia in Actis S. Agapiti pag. 532. tomi præcedentis* III. *Auguſti:* Adhæſit nobili genere ortus cui religioſo viro, nomine Porphyrio, qui eum a puero nutriens, elementis litterarum non mediocriter inſtruxit, ac ſpiritualibus documentis fecit eum pleniſſime eſſe capacem. P. D.

S. quoque Paraxenis pædagogus

5 *Idem etiam eximiæ ſanctitatis titulus utrique Beato puerorum præceptori adſcribitur: nam ut alter tom. præced. pag. 537. ita alter tom. IV. Maii pag.* 139. homo Dei *nuncupatur. Hæc alterum confuſim nondum detecta erat, cum tom. I. Maii de Porphyrio actum eſt, ut tom. IV. ejuſdem menſis pag. 139. manifeſtum eſt: unde non mirum, ſi tum Porphyrius quidam creditus ſit S. Venantii præceptor: cum tamen probabilius ſit, alium hujus nominis, qui ſancti alicujus martyris pædagogus fuerit, celebrandum non eſſe præter eum, de quo veteres martyrologi num. 1. citati ſcribunt, quod* S. Agapitum eruditerit in fide & doctrina Chriſti. *Quam exigui* E *ſint momenti monumenta Camerinenſia, in quibus, & quidem ſolis, Porphyrius S. Venantii inſtructor traditur, erudite jam pridem oſtendit* Papebrochius tom. IV. *Maii pagg. 143. & 144.*

perpetuum ſcribitur.

6 *Illud interim negare nolim, ſervari etiam hodiedum Camerini in arca marmorea corpus S. Porphyrii presbyteri: ſed baſce exuvias eſſe illius, qui S. Venantium in fide inſtruxit, quo ex monumento ſatis fideli probatur? Multos habuit martyres & confeſſores Camerinum; ques inter Porphyrius quidam facile fuerit, quem fabuloſus biographus non gravate S. Venantii præceptorem commentus eſt: cum* S. Agapitum, *cujus Acta mutuabatur, pedagogo ejuſdem nominis uſum legiſſet. Quidquid ſit, hucuſque quid apertius divinare non licet, donec ex certioribus documentis certiora diſcam. Emortualis* S. Porphyrii annus ignotus eſt. *S. Agapitus, quem ſacra doctrina imbuit, ſub Aureliano circa annum* 272. *martyrium conſummavit: an ſupervixerit ipſe ad annos multos, plane incertum eſt. Initium certe ſeculi quarti potuis attingere: unde obiiſſe eum circa finem ſeculi tertii ſuperius notavi.*

Syllogen hanc, ac nonnullos Commentarios prævios F *huic tomo IV. Auguſti inferendos nobis reliquit P. Petrus Dolmans, ſuperius per litteras nominis initiales* P. D. *indicatus; qui debuit muſeo noſtro valedicere propter malo affectum pectus, atque adeo ad continuanda noſtra ſtudia non ſatis accommodatum: de qua re juverit deinceps meminiſſe, quando eadem litteræ* P. D. *recurrent.*

A D

DE S. LUCIO SENATORE MART.

IN CYPRO,

SYLLOGE.

J. P. **Cultus, ſepultura, ac tempus martyrii.**

TEMPORE PERSECUTIONIS DIOCLETIANI. *Conjectura circa Fastos Græcos.*

Quam verum ſit illud, vulgo quod dici ſolet, verba movent, exempla trahunt, comprobas exemplum S. Lucii, *qui perſpecta S. Theodori Cyrenenſis pro Chriſti confeſſione certantis conſtantia, ab idolorum cultu ad orthodoxam fidem converſus eſt, ac pro ea ſanguinem fudit. Agunt de eo Græci Faſti hac die. Menæa magna typis edita ſic habent*: Sancti martyris Lucii ſenatoris, *Græce* τε βιλιυτε; *ad quem titulum alludítur in his verſiculis, qui ibidem ſubjiciuntur*:

B Βελαὶ ἄλλαι τριλλὸν τάϊ Ἀχιτόφελ
Βελῇ μιᾷ Λεκίου ἀξιλόγυ ξίφει.

Conſilia prævenit omoia, Achitopel, tua
Lucii unicum, quando eoſe decertans cadit.

An vult dicere poeta? Omnes verſutias, conſilia omnia Achitophelis, id eſt, dæmonis aut tyranni, prævenit ac eludit Lucius *conſiliarius* ſeu ſenator *unico hoc ſuo conſilio, quo elegit pro fide Chriſti certare ac gladio ſanguinem pro ea profundere. Niſi fortaſſe poeta potius ſit uſus ſenſu litterali, quam allegorico, nempe melius ſibi conſuluiſſe conſilio unico* Lucium ſeoatorem *ſeu conſiliarium, quo vitam pro Chriſto dedit; quam Achitophelem, qui Davidis regis conſiliarius fuit, ac deinde rebellis Abſalomis partes ſecutus: ſed dum animadvertaret, ultimum ſuum conſilium, quod Abſalomi dederat, non fuiſſe executioni mandatum, præ deſperatione interiit ſuſpendio. Vide lib.* 2. *Regum cap.* 15. 16. *&* 17. *Menologium Sirleti ac Synaxarium Baſilii imperatoris* S. Lucium *etiam memorant; quibus adde apographum noſtrum Græcum e codice bibliothecæ Cæſareæ Vindobonenſis (de quo Lambecius in Commentariis de iſta bibliotheca lib.* 8. *pag.* 206.) *ſed ibi annuntiatur die* XXII. *Auguſti; in Baſiliano autem die* XXI.

C

De Martyrologio Romano ejus gloria.

2 *Martyrologium Romanum iſta de eodem Martyre hodie legenda præſcribit*: Eodem die ſancti Lucii ſeoatoris, qui perſpecta conſtantia Theodori Cyreoenſis epiſcopi in martyrio poſiti, ad fidem Chriſti converſus, ad eam etiam Dignianum præſidem pertraxit: com quo Cyprum profectus, eum ibi alios Chriſtianos pro cooſeſſione Domini coronari videret, ultro ſe ipſum obtulit, & eamdem martyrii eorooam capitis obtruocatione promeruit. *Elogium ſeu narratio martyrii e Synaxario Baſiliano edita eſt Græce ad finem tomi* 1. *menſis noſtri Auguſti; Latine vero ſic ſonat, iis, quæ hoc ſigno* [ ] *comprehenduntur, e codice Ms. Cæſareo Vindobonenſi deſumptis*: Lucius Chriſti martyr e Cyrenenſi urbe, quæ eſt in Lybia, oriundus, ejuſdem urbis primus, ac aſſeſſor præſidis fuit, magaitudine corporis [quaſi ad uoum palmum magnum] & divitiarum poteotia alios omnes ſupereminens. Erat autem idolorum cultor, & gentilium ſuperſtitioi, eorumque errori hactenus valde addictus: ſed ex quo vidit ſanctum martyrem magnum Theodorum, & ejuſdem urbis epiſcopum, pro Chriſto decertaotem, & coronam victoriæ reportantem, a Chriſti gratia compuoctus divinum accepit baptiſma. Poſtquam vero præſidem [Diognianum] ioduxiſſet, ut baptiſmum ſuſcipetet, illum duxic ſecum atque io Cyprum navigavit: ubi dum comperiſſet comprehendi Chriſtianos & interfici propter Chriſtum, clam præſide [Diogoiaoo] ſeſe coojunxit Martyribus ac tortoribus tradidit; coactuſque ſacrificare idolis, non obtemperavit; ſed E altare ealcibus impetens ſubvertit, &, præſide exaſperato, truocatus eſt eapite.

ſepultura.

3 *Similia de ejus converſione ac martyrio exſtant in Menologio Sirleti, Menæis magnis excuſis, & apographo noſtro Cæſareo Vindobonenſi; e quo tamen nonnulla obſervo ad majorem præcedentium elucidationem. At de ſepultura quidem hæc ibidem narrantur poſt martyrium*: Γνὺς ὁ Διογυιανὸς, συνεχώμενον αὐτῷ τῷ πυρί, μίρους ἀλαβ-λαι, καὶ σιτδὸν καθαρῷ ἐκαλίσατο. Μετὰ χρόνο τινὰ αὐοίξαντες ὁ φόρος αὐτῶ, ἄρον τρία ῥόδα εὑρόντα παρὰ τὸ τίμιον αὐτῶ· ἢ διάτυπον αὐτὸν ἄρα αὐτὰ ἔσχεν ἰασιν, ἄδιε ἀφαῖ γινόμενον. Ὁ ὁ συγγραφὶς ἐφδὶς ἄν, μετὰ ταῦτ χρόνυς συγγράψας τὸ μαρτύριον τὸ ἁγία Λυκία, ἢ ταῦν αὐτὸ ἀναλομένα, ἔργῳ ἔ λόγῳ ὁ Ἀγιος πᾶσι καταφανὴ ποιήσας, τιμήσαν ὡς δέξαν τὸ πάντων Θεὸ· αὐτῷ γὰρ πρέπει δόξα, τιμὴ, κράτο εἰς τὸν αἰῶνας τῶ αἰώνων. Ἀμήν. *Quæ Latine ſic ſonant*: Diogoianus autem rei conſcius, ſepulturæ eum mandavit F aromatibus conditum & munda ſindoo involutum. Poſtea vero, ejus ſepulchro aperto, invenerunt roſas tres pullulaſſe ad pectus ejus: quæ dum nonoulli vellent auferre ſanitatum gratia, ſtatim diſparuere. Scriptor autem, qui erat ſacerdos, & qui poſt anoos aliquot ſancti Lucii martyrium exaravit, templumque ipſi ædificavit, opere & ſermone Sanctum apud omnes illuſtrem reddidit ac honoravit ad gloriam rerum omnium Dei: ipſum enim decet honor, gloria, poteſtas in ſecula ſeculorum. Amen.

ſolemnitas Conſtantinopoli.

4 *De S. Theodoro Cyrenenſi antiſtite ac martyre tractavi ad diem* IV. *Julii, tom.* 2. *ejuſdem menſis a pag.* 19. *Quæ vero tunc ibidem allata ſunt ejuſdem præſulis gratia, ſuggerunt materiam conſiderandi ac notandi hæc puncta.* 1°. S. Lucio *ſolennem delatum fuiſſe cultum Conſtantinopoli, eruo e narratione martyrii utriuſque dicti pugilis: nam hæc ibi ponitur clauſula*: Celebratur autem ſolennitas eorum in ſanctiſſimo martyrio ipſorum, *ſeu loco eis ſacro* in Rhegio. *Videri poſſunt ea, quæ habet Cangius lib.* 1. *Conſtantinopolis Chriſtianæ pag.* 53. *de* porta Rhegii vel Rheſii, vel Rhuſii appellata. 2°. *Ad præſidem, qui a* S. Lucio *converſus ſupra dicebatur ad fidem Chriſti, ſpectant iſta. S. Theodorus Cyrenenſis ſub illo*

A *le paſſus eſt, ſicut habes loco mox apud nos citato, ubi cum Martyrologio Romano vocatur non* Diognianus, *ſed* Dignianus. *Lambecius ſuperius aſſignatus animadverſis*, præſidem, qui *in Martyrologio Romano* vocatur Dignianus, in ipſis Actis Græcis appellari Διογνιανὸν, *ſeu potius* Διογενιανὸν: eamque lectionem veram ac genuinam eſſe, exiſtimare *ſe addit*.

tempus martyrii, 5 *At quid de tempore martyrii? Fateor imprimis, exploratum mihi prorſus non eſſe, quo præciſe anno illud acciderit: verum qua modo de S. Theodoro epiſcopo Cyrenenſi præmiſſa ſunt, quandoquidem cum S.* Lucii *converſione ad Chriſti fidem cohærent, anſam prabent, hujus martyrium ex iſtius laurea præterpropter in ratione temporis definiendi. Ex iis ergo quæ tomo* 11. *Julii citato de tempore paſſionis S. Theodori Cyrenenſis allata ſunt, videtur poſſe ſtatui, S.* Lucii *martyrium fuiſſe conſummatum tunc temporis, quando famoſiſſima illa perſecutio, quæ Dioclefianea nuncupatur, partes etiamnum agebat ſuas. Ad hæc, cum Baronius ſacros Theodori Cyrenenſis triumphos accenſeat anno Chriſti* 310. *ſicut eodem tomo dictum fuit; ea ratione illa temporis apud Baronium ſignata ſequeretur, S.* Lucii *martyrium ante iſtum annum poni non poſſe, cum Theodoro hic ſupervixerit, prout habemus e ſupra allegatis documentis. Nos ergo martyrium S.* Lucii *ſupra affiximus tempori perſecutionis Dioclefianeæ, quocumque ejuſdem perſecutionis anno, vel etiam aliquamdiu poſt hanc, illud evenerit.* D AUCT. J. P.

DE SANCTIS MARTYRIBUS XXXVII. ITEM DE SS. SEVERO AC MEMNONE CENTURIONE MM.

B E

PHILIPPOPOLI AC BIZYÆ IN THRACIA,

COMMENTARIUS PRÆVIUS. J. P.

Cultus apud Græcos ac Latinos, Acta.

SUB DIOCLETIANO AC MAXIMIANO. *ſignantur in Faſtis* PRæclarum hunc *Martyrum manipulum ſignat Romanum Martyrologium, cujus ſupra annuntiationem proferemus, in Thracia; Græci autem Faſti locum in Thracia determinant* Byziam, *quæ &* Bizya *dicitur, nec non alter effermatur, prout videre licet tom.* III. *hujus menſis, die* XIII. *in Annotatis ad Acta S. Maximi cap.* 5. *lit.* b; *ubi plura alia ſunt obſervata de iſta urbe, ac de ejuſdem ſitu actum eſt. His de palæſtra martyrii præmonitis, quæ tamen an ſatis recte ſic ponatur, poſtea inquiremus, ſubdo Sanctorum memoriam e tabulis Græcis. Menæum Chiffletii ſic breviſſime:* Μαρτύρων κζ'. ἐν Θράκῃ.

C Martyrum triginta ſeptem in Thracia. *Menæa magna impreſſa paulle plus dicunt:* Eodem die (XX. *Auguſti*) ſanctorum triginta ſeptem Martyrum, qui Byziæ in Thracia martyrium confecere. *Sequuntur hi verſiculi:*

Τρὶς εἴδεκα φῶτ' ἐν πυρὶ κικαυμένους
Χαίρει, Τριὰς, ἐν πυράκτι πλὴν δίχα.

Combuſti in igne, Trinitas, pro te, quater
Decem ut triumphent Martyres, deeſt trias.

tum Græcis 2 *Ladis poeta in numeris, uti patet. Subditur in dictis Menæis parva narratio martyrii: ea vero, quæ tomo* I. *Auguſti pag.* 666. *e Menologio Baſilii imperatoris a nobis Græce eſt edita, quamque de more exhibebimus hic Latine, plura ſingillatim memorat. Sic ergo ſonat:* Eodem menſe (*Auguſto, die*) XX. Certamen ſanctorum triginta ſeptem Martyrum, qui Byziæ in Tbracia martyrium confecere. Severus quidam Chriſtianus, Sida Pamphyliæ oriundus, omnem civitatem ac locum pertranſibat Chriſti ſermonem docens. Dum vero Philippopolim Thraciæ veniſſet, ſanctos Martyres, qui erant ſex ac triginta, ab Apelliano præſide cruciari enmperit, ac religionem libere profeſſus comprehenditur & vehementer raditur, candenteſque unguiæ ferreæ digitis ejus admoventur: item quatuor in lignis vinctus, ac funibus tenſus, ferra ferrea ſectus eſt. Deinde cingulo ferreo vehementer candente cinctus eſt, atque ita capite truncatus. Memnon autem centurio in duobus ligatus colnmnis & tenſus, tribus excarnificatus eſt loris a capita uſque ad pedes. Deinde, manibus pedibuſque præciſis, in fornacem injecti, omnes ſubter terram martyrium conſummarunt. *Quædam de illa narratione mox obſervabimus, quanda prius egerimus de Martyrum memoria apud Latinos.*

F *tum Latinis* 3 *Annuntiatio in Martyrologio Romano his conſtat verbis:* In Thracia ſanctorum triginta ſeptem Martyrum, qui ſub præſide Apelliano pro Chriſti fide manibus pedibuſque præciſis, in caminum ardentem injecti ſunt. *Galeſinius pluribus illos refert, quæ ſimilia ſunt iis, quæ habentur in Menæis magnis. Audiatur ipſius textus:* In Thracia ſanctorum triginta ſeptem Martyrum, qui partim Conſtantinopolitani, partim Philippopoli nati, fidei Chriſtianæ religionem palam libereque profeſſi, ab Apelliano præſide comprehenſi, primo variis inauditiſque torti cruciamentis, denique extremis pedibus manibuſque præciſis, in caminum amplum, humi effoſſum, exardeſcentem conjecti, præclara martyrii laude abeunt in cælum.

Obſervationes noſtræ. 4 *His præmiſſis ſubjicie nonnullas obſervationes. 1°. Vidiſti in titula, qui præfigitur elogio Baſiliano, exprimi Martyres* triginta ſeptem; *in ipſa autem elogii textu* triginta ſex. *His ſi annumeretur* Severus, *qui in eodem elogio nominatur, erunt quidem tunc triginta ſeptem conformiter ad alias tabulas Græcas ſupra indicatas;*

A *ſed ſi* Memnon centurio, *ibidem pariter nomi-*
Auct. *natus, etiam aliis accenſeatur, tunc erunt ſi-*
J. P. *mul octa ſupra triginta. Acta vero ponunt qua-*
draginta, ſicut poſtea patebit. 2°. *Idem elogium*
in titulo annunciat Martyres XXXVI. *Bizyæ in*
Thracia certaminis ſui curſum conſummaſſe; ſed
in ejuſdem elogii contextu aſſeritur, cruciatos il-
los fuiſſe Philippopoli in eadem Thracia, nulla
facta mentione Bizyæ; *& illico agunt de cruciatu*
ac ſectione S. Severi, *nec non de excarnificatione*
S. Memnonis, *ac mox dicuntur omnes, manibus pedibuſque præciſis, martyrium in fornace*
conſeciſſe. Hæc ego non ſatis combino: combina-
rem facilius, ſi Bizya ac Philippopolis eſſent inter ſe vicinora, quam revera ſint; & Philip-
popolis quidem verſus Hæmum montem ad Beſſos
ac Hebrum fluvium; Bizya autem verſus pon-
tum Euxinum in Aſtica vel forte Cænica regione
notantur in tabula Thraciæ antiquæ apud Cella-
rium lib. 2. *cap.* 13, *ad pag.* 838. *Ratio autem,*
ob quam ſuperius omnes hoſce Martyres non ſi-
gnarim Bizyæ, *ſed* Philippopoli ac Bizyæ in
B Thracia, *eſt ea, quod Acta ſic illos ponant. Vi-*
de illa inferius, 3°. *De duobus Sanctis martyri-*
bus paulo ante nominatis pauca iſta accipe.

De SS. Severo ac Memnone

5 *Martyrologium Romanum hac die illos pro-*
xime ſic ſubdit præcedentibus ſeptem ac triginta:
Item ſanctorum martyrum Severi & Memnonis
centurionis, qui eodem martis genere conſum-
mati, victores abierunt in cælum. *Ex Græcis ta-*
bulis habemus iſta: Menæum Chiffletii hac die
meminit ſolius Memnonis centurionis Μέμνονος
τῦ κεντυρίωνος. Menologium Sirleti poſt XXXVII.
Martyrum annuntiationem ſubdit de hiſce duobus
Athletis ſequentem: Eodem die commemoratio
ſanctorum martyrum Severi & Memnonis cen-
turionis, qui pro Chriſti fide verberibus & lo-
ris a capite uſque ad pedes cæſi, in ligno ſuſ-
penſi, atque in fornacem abſciſſis pedibus inje-
cti, ſpiritum Deo commendantes, martyrii co-
ronam acceperunt. *Menæa magna excuſa eos re-*
ferunt, & his verſibus proſequuntur;

Ζήσω τεθνὼν Σεβῆρος ἔφυν ἀξίως
Ἐπαθλα λαμπρὰ τῷ φθὰς ξίφει πεσών.
Ἔχω τὸ πῦρ σε φεῦ βραχύ, Μέμνον, χρόνον,
Μένει δέ σε στέφανος εἰς ἀεὶ μένων.

C Severus enſe paſſus, enſe repperit
Dignos, decori lauream certaminis.
Te flamma, Memnon, tempore excrueiat brevi,
Sed te manet corona, quæ ſemper manet.

6 *In prima diſticho, quod de S. Severo eſt,*
In Paſſis. *alludit poeta, quantum ego quidem aſſequor, ad*
Martyres triginta ſeptem, quos Philippopoli pro
Chriſti fide decertantes inveniſſe dicitur in elogio D
dictorum Menæorum, quod ſubjungitur. In ſe-
cundo autem diſtichо de S. Memnone, *videtur reſpicere poeta ad voces fere ſimiliter cadentes*
Memnon, manet & manens, *quas ideirco etiam*
ſic expreſſi Latine. In eodem elogio non tantum
refertur S. Severus *e Sida Pamphiliæ oriundus,*
ſicut ſupra etiam in Baſilianо vidimus elogio,
verum etiam Petronii Thracis cujuſdam, ac Mig-
doniæ filius exſtitiſſe. Qua de re aliiſque conſule
Acta illico a nobis proferenda. Nos interim ſe-
quentia de iis lectorem docemus.

7 *Primo, Apographa noſtra Græca Sirmondo* Acta.
Chiffletiana, quæ ſolemus allegare ſub nomine
Supplementi ad Menæa Græca excuſa, die XXIV.
Auguſti, prænotato nomine Sirmondi, quod in-
dicie nobis eſt, hæc Acta tranſcripta fuiſſe ex
Synaxario Sirmondiano, ſic memorant: Ἀθλησαν τῇ αὐτῇ Σεβῆρος καὶ Μέμνων ὁ τὸ θρόνῳ μαρτυρησάντων σὺν ἑπτὰ καὶ τριάκοντα ἕκτῳ. *Ideſt:* Certamen SS. Severi ac Memnonis, qui in Thracia
martyrium confeeere eum aliis triginta octo. *Ubi*
videntur indicari Martyres non triginta ſeptem E
vel triginta octo, de quo numero ſupra egimus,
ſed omnino quadraginta. Idque confirmatur ex
Actis numero 1. *nobis e Græco reddita dicuntur*
iſta: Et ſancti quidem triginta & octo Philippo-
poli ſub Apelliano proconſule . . capite truncati
ſunt die XIV. menſis Maii. Sanctus vero Severus
&c. Deinde vero ſeorſim etiam narratur martyr-
rium S. Memnonis. *Secundo. Quia affirmant Acta ibidem, Athletas noſtros* exſtitiſſe tempori-
bus Diocletiani & Maximiani, *ideo in eorumdem*
Actorum fide illos etiam ſuperius cum hac nota
temporis retulimus; in aliis tamen, uti vidi-
mus, documentis non expreſſa. Tertio. In illis
item narrantur igne martyrium conſummaſſe; hic vero triginta & octo . . capite truncati dicun-
tur: *at* Memnon, *ſecundum Acta eadem num.*
4. *fuit* in caminum ignis injectus, *ac ibidem*
mortuus: Severus *autem* capite minutus. *Quar-*
to. Supra etiam num. 1. *& 2. vidimus paleſtram*
martyrii aſſignari Bizyam *hodiernis noſtris San-*
ctis; ſed in Actis Philippopolis *triginta octo in-*
nominatis; Bizya *autem duobus nominatis da-*
tur, ut videre in illis licet num. 4. *Apage igi-*
tur nugas Tamayi, qui in ſuo Martyrologio Hi- F
ſpano duos hoſce Martyres Deobrigæ in Hiſpa-
nia *annuntiat, more conſuete ineptiens. Acta*
quandoquidem brevia ſunt, ac Commentarius etiam brevis, ſi quid in illis obſervatu erit di-
gnum, poterit hic facile conſuli, ut non ſit neceſ-
ſe Actis Annotata ſubjungere.

A C T A

auctore anonymo,

e Synaxario Sirmondi. Interprete J. P.

Sanctorum partia, S. Severo perfuncti,

HI e Thracia primordi exſtitere temporibus Dio-
cletiani & Maximiani. Et Sancti quidem tri-
ginta & octo Philippopoli ſub Apelliano proconſu-
le nomen Chriſti libere confeſſi, capite truncati
ſunt die decima quarta menſis Maii. Sanctus au-
tem Severus ex parte patris erat Thrax, ex parte
vero matris Sidites in Pamphilia. Pater ejus voca-

Οὗτοι ἐν Θράκῃ ὑπῆρξαν τὸ πρῶτον ἐπὶ χρόνων Διοκλητιανοῦ καὶ Μαξιμιανοῦ. Καὶ οἱ μὲν τριάκοντα ἑπτὰ Ἅγιοι ἐν Φιλιππουπόλει ἐπὶ Ἀπελλιανοῦ ἀνθυπάτου ἐμολογήσαντες παρρησίᾳ τὸ τῆς Χριστοῦ θρησκείας ὄνομα, καὶ κεφαλικὴ ἀνατμηθέντων μέλη. Μάϊ δεκάτῃ τῇ αὐτῇ δοκάτῃ· Σεβῆρος ὁ ἅγιος ἐκ μὲν πατρὸς τῶν Θρᾳκῶν, ἐκ δὲ μητρὸς Σιδήτου ἐκ Παμφιλίας. Ἐπὶ-

Ad-

A λάτε ὁ μὲν πατὴρ αὐτῶ Πετρώνιος, ἡ δὲ μήτηρ Μυγδονία· οἱ πρὸς τὴν τῶν Χριστιανῶν ἐγκαρτερησάντων πίστιν ὑπὸ τῶ ἱεροδούλου Ξενοφῶντος μαθηταῖς τῶ Ἰωάννου Εὐαγγελιστῶ ἐγκεκριμένοι τῶ Θεολόγου. Καὶ ὕστερον μὲν ἀποικισθέντες εἰς Φιλιππούπολιν αὖθις ἐξεκλίθησαν ἀφ' τῆς εὐσεβείας εἰς τὴν εἰδωλολατρείαν.

2 Ὁ δὲ μάρτυς Σεβῆρος ἐν αὐτοῖς ὢν κατέμενεν ἐν τῇ πόλει. Εὖ δὲ ἦν σώματος καὶ μέγεθος τοῦ δώσειν αὐτὸν ἀπρίβλητον τοῖς ὁρῶσιν· ἐν μεγαλυνόμενος παρὰ πᾶσιν, ὅμως μικρὰ ταῦτα ἡγεῖτο, εἰδὼς παρερχόμενα καὶ φθαρήσεσθαι. Ἕν δὲ μόνον ἐδαίμιζε καὶ λίαν αὐτὸν ἐνέδυε, τυχεῖν ὧν παθεῖν ὑπὲρ Χριστοῦ, καὶ ὧν ἐφ' μαρτυρίας κοσμεῖσθαι στέφει. Ὅθεν καὶ διορωμένου ὕπαρ ἀξιοῦται καὶ στρατιώτου ἅμα αὐτῶ ἐστὶ τῇ μὴ ἀπιστεῖν τῷ λόγῳ ἐλθεῖν, κἀκεῖ πλέξασθαι τὸ σκοτεῖ. Καὶ δὴ γενομένου ἐν αὐτῷ, σωφρονῆσαι τοῦ κεντυρίωνος, ὃς ἐκαλεῖτο Μέμνων. Τοῦτον δὲ κατ' ἰδίαν λαβὼν, καὶ ἐν βραχεῖ ἐφ' ἃ ἐμὲ αὐτῷ τὰ εἰκότα μέλλων ἐκδίμενος πίστιν, ἐπιστῆσαι παρασκευάσας ἐφ' εἰδώλων πλάνῃ, ἐφ ᾧ τὸ Χριστῷ πίστιν φυλάττει.

B 3 Διαβληθεὶς δὲ φωσαχθεὶς Ἀντωνίῳ ἀνθυπάτῳ, ἐπὶ τῇ εἰς Χριστὸν πίστει ὁμολογήσας, παρεδίδοτο Μέμνονι ἐφ' κεντυρίωνι, τῷ ἐπίστευε ἀγνοοῦντι μεταβολὴ, εἰδέναι δ' ἀνθυπάτῳ ὅτων δύναται ἐν Μέμνονα τὸ Χριστῷ ἀντιβίωσαι ἐν Ἅγιον. Οἱ δὲ καθ' ἑαυτὸν γενόμενοι παρέδυξαν ἀλλήλοις, ἐπὶ τῇ ὑπὲρ Χριστοῦ συμπάσασιν ἀθλήσει. Τῇδε ἐξῆς παρασάντες ἐν ἀντωνίῳ Χριστιανὸς ἑαυτοὺς ἀμφότεροι ἀνηγόρευσαν. Τότε οὖν ὁ Μέμνων ἀφηλεῖτο, ἐ ὁ Σεβῆρος εἰς σιαγόνας πεφύσκετο.

4 Εἶτα ἐκ Φιλιππουπόλεως ἀναίρουσιν ἐν ἀνθυπάτῳ εἰς Ἀδριανούπολιν, κἀκεῖθεν εἰς Βιζύην ἐπέδυσαν βάρει πεφορεῖσθαι ἐκκολλόμενα ἀναγκάζοντες. Ἐνθα φωσαχθέντες ἐ ἐρωτηθέντες ἀμεταθέτου ἔχειν τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν ὁμολογήσαντες, οἷς ὧ τοιοῦτον αὐτῶν καὶ ἀνέδοτον κατεῖδεν ὁ τύραννος, φονεύσειν ἐ ἅγιον Μέμνονα σκόλοψι δυσὶ κίοσι προσδεδέσθαι, ἐ σιδηροῖς ὀγκίνοις τρὶς λώρις ἐκδαρῆναι ἀπὸ ἐ κεφαλῆς αὐτοῦ διὰ ἐ ἕνὸς διέκεινος μέχρι τῶν ποδῶν. Ὅ δὲ ἐκδὺς ὁ μακάριος Μέμνων, ἰδὼν εἴσησι εἶναι ἐ τίνος ἐν προξενεῖ αἰσίου ἀπέλαυσιν. Ἔνθα ὁ αὐτὸ πάντως ἐμοί· καὶ γὰρ ἐν τεσσάσιν δορᾷ αὐτὸ σωμάσι μου τῆς ἁγίας διξώμου Τριάδα. Μετὰ ὃ αὐτὸ τριῶν χεῖρας καὶ πόδας εἰς κάμινον πυρὸς ἐκβληθῆναι, ἐν ᾗ ἐ ὦ πνεῦμα παρέδωκε τῷ Θεῷ. Ὁ δὲ ἁγιώτατος Σεβῆρος ἐξεδύθη σιδηροῖς χερσὶ· εἶτα δεκατυλίδες πεπυρωμένας τοῖς δακτύλοις περιβάλλεται, ἐ ὑπὸ πασσάλοις σφηνοειδῆ πυρωθεῖς φίζεται. Τότ ὁ τοιοῦτος βασάνοις παραδόξοις ἐνεδεῖτο, ἐν σφηνοειδῆ ἀποτεμόντων ἐ ἐκκοπόντων, σιδηρᾶς, ζώνῃ πυρὶ ζώννυται πυρωθείσῃ, ἐ ὅπως τῇ κεφαλῇ ἀπομειοῦται.

batur Petronius; mater Mygdonia. Qui ad Chriſti fidem ſunt adducti ab epiſcopo Xenophonte, ſancti Joannis Evangeliſtæ dilecti Theologi diſcipulo: & poſtquam fixiſſent domicilium Philippopoli, denuo ex ea migrarunt, præterea quod ibidem invaleſceret idololatria. D

2 Severus autem martyr, eorum filius, in urbe permanſit: cumque eſſet ob eximiam corporis magnitudinem ac vires conſpicuus ac famoſus apud omnes, parvi hæc ducebat, non ignarus fluxa hæc eſſe & caduca. Unum vero ſuſpiciebat, & præ illis deſiderabat conſequi, pati nempe pro Chriſto, & corona martyrii exornari. Unde divina apparitione in ſomno dignatus eſt atque incitatus, ut, ſimul atque luceſceret, ad portam ſe conferret, quæ jacet ad orientem; futurum deinde, ut conſequeretur propoſitum. Et vera poſtquam illuc perveniſſet, cuidam occurrit centurioni, qui vocabatur Memnon. Huic itaque ſeorſim prehenſo fidei noſtræ myſteria breviter exponit; eumque adhortatus, ut ab inſano idolorum cultu deſiſtat, obedientem reddit, & ad Chriſti fidem perducit. E

3 Accuſatus autem atque ante Apellianum proconſulem productus, Chriſtique fidem profeſſus traditur Memnoni centurioni. Procnnſul autem ignorans eum Chriſti fidem amplexum fuiſſe, exiſtimabat fieri poſſe, ut Memnon a Chriſto Sanctum ſepararet. Dum itaque illi ſenſim agerent inter ſe, alter alterum incitarunt, & de certamine pro Chriſto conſurraruni. Poſtero die ſtantes ante proconſulem ambo Chriſtianos ſe eſſe annuntiarunt. Memnon igitur cæditur immiſericorditer; Severus autem in maxillis vulneratur.

4 Deinde Philippopoli transferuntur proconſuli Adrianopolim, & inde Bizyam verſus ferri ponderegravati eoguntur ſequi. Quo ubi perducti eſſent & interrogati, immutabilem ſe habere fidem in Chriſtum profeſſi ſunt: quorum firmum ac obſtinatum animum ut perſpexit tyrannus, ſanctum Memnonem duabus columnis alligatum extendi præcepit, & ferreis uncinis tria in lora excoriari, quæ ab ipſius capite per lumbos uſque ad pedes pertranſibant. Quod beatus Memnon conſpicatus, ſuavem eſſe laborem dixit, qui æternam conciliat voluptatem. Et hoc, ait, omnino continget mihi. Exeoim pelle carnis meę in tres diſſecta partes, ſanctam Trinitatem apprehendam. Poſtea autem, manibus F pedibuſque truncatis, in caminum ignis injectus eſt, in quo ſpiritum etiam Deo tradidit. At vero S. Severus ferreis manibus raſus eſt: deinde autem unguiæ ferreæ candentes admoventur ejus digitis, & a quatuor militibus extenſus finditur ferra. Ab hoc autem cruciatu mirabiliter liberatus, militibus torpentibus ac deficientibus, ferrea zona candente cingitur, & ſic capite minutus eſt.

Aſſiſtitur martyrio, converſo S. Memnone;

occiſuſque tyranno ad mare.

DE SS. LEONTIO ET CARPOPHORO MARTYRIBUS,

VICENTIÆ IN ITALIA,

J. P. COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§. I. Publica veneratio, tempus martyrii, victoria a Vicentinis obtenta, Martyres sorores, ut fertur; translationes.

SUB DIOCLETIANO ET MAXIMIANO.

Vicentini hi Martyres non quidem antiquis seu classicis, quamvis novi, Martyrologiis adscripti sunt; sed via alia exstant documenta, quibus legitimus eorum cultus probetur. Recentioribus Fastis sacris annua hoc die memoria ipsorum inseritur. Mauroljcus ita habet: In civitate Aquileiæ, Diocletiano imperante, senctorum Leontii & Carpophori martyrum, sub Lysia præside, superatis pluribus tormentis, obtruncatorum. *Ferrarius in utroque Catalogo eosdem signat. Præcesserat Petrus de Natalibus libro 7. cap. 87. in suo item Catalogo, ubi martyrii narrationem habet. Ferrarius e monumentis ecclesiæ Vicentinæ, quæ in codice antiquo pergameno Ms. legisse se indicat, passionis compendium recusat in Catalogo Sanctorum Italiæ; quod cum consimile sit Martyrio, quod habetur apud Petrum de Natalibus, postea a nobis recudendo, supervacaneum est, illud compendium huc transscribere. Hæc de cultu hic pauca; infra autem pluribus.*

Publica Sanctorum veneratio.

2 *Franciscus Barbaranus de Mirovi in Historia ecclesiastica Vicentina lib. 9. cap. 9. & sequentibus, varia quidem memorat in rem nostram, sed admodum incerta, quia antiquis destituta sunt monumentis, qualia desideraremus legere alicunde confirmata, quam ex Actis apud Petrum de Natalibus, quæ mihi non videntur magni ponderis. Accige tamen in synopsi, quæ refert Barbaranus, non tam ut discas, quidnam in præsens argumento dicendum sit fundata, quam quid ab eo saltem dictum sit. Notos itaque memorat Sanctos nostros Vicentia, qui propterea quod parentes eorum aut majores ad istos terrarum tractus ex Arabia profecti fuerint, ideo Arabum cognomento eosdem Sanctos appellatos esse affirmat. Tempus nativitatis fatetur Barbaranus sibi esse incompertum: item non ferri exacte, qua occasione se contulerint Aquileiam, ibidem habitandi gratia, cum sororibus suis Euphemia & Innocentia. Deinde exponit nostrorum Pugilum martyrium. At quid de martyrii tempore? Fatetur laudatus Barbaranus, illud non posse inveniri tam facile, quam aliqui cogitent. Varias mox profert opiniones pro annis reparatæ salutis 300. 297. 328. & 119. sed ipse hoc innectit Christi anno circiter 128. nunc Legenda, in qua narratur Lysias dixisse Sanctis nostris*: Juro per Deum meum Adrianum, vos sequi, quocumque iveritis. *Verum cujusnam fidei, vel auctoritatis sit Legenda ista, non addit; immo vero profitetur candide, se nescire, quo fundamento nitatur hæc opinio, in nullis dumtaxat Mss. prout indicat, a se visa;*

Varia de illi tempore; uti & tempus martyrii.

3 *Quid, quod idem auctor etiam vacillat? Nam postea dicit, martyrium, de quo agimus, accidisse vel anno circiter 128. jam dicto: vel anno circiter 140. atque adeo falsam esse opinionem aliquorum (sed eorum nomina non addit) qui voluit* SS. Leontium *vel* Carpophorum *fuisse fratres SS. Cosmæ & Damiani; verum ex horum nominibus ac loco martyrii id etiam rejicit. Queram illico ex Barbarano, cur annos modo dictos potius figat, quam tempora Diocletiani & Maximiani, quæ notantur apud Petrum de Natalibus, qui passos refert temporibus* Diocletieni & Maximieni imperatorum? *Equidem non video, cur a ratione temporis ibi consignata recedendum sit, & qualiquali sententiæ Barbarani, quam ipsemet non obscure indicat esse debilem, subscribendum propter qualemcumque Legendam, de qua actum est. Quamobrem temporis characterismum eumdem nos superius posuimus, vel tractum reliquimus, quem habet Petrus de Natalibus. Cur autem illum temporis characterismum non admittit Barbaranus? Quia prima optimo aliquam patitur difficultatem ex eo, quod anno trecentesimo, ut dicetur, inquit, in Vita SS. Felicis ac Fortunati (de qua agit lib. 1. cap. 60. & sequentibus) præses Aquileiæ vocatus fuerit* Euphemius, *& non* Lysias: *nisi dicere voluerimus, meuse Augusto hunc illi successisse, id quod probabile non est, tam cito videlicet Euphemium officio suo finem imposuisse, cum paullo post suum ingressum martyrio affecerit SS. Felicem ac Fortunatum, atque ita aliquos dumtaxat mensibus præfuisse. Sic argumentatur Barbaranus.*

de qua

4 *Sed respondeo primo. Acta istorum duorum sanctorum Martyrum Aquileiensium apud nos illustrata sunt die xx. Junii, tomo 11. ejusdem mensis pag. 460. ubi eorum martyrium non anno Christi 300. sed anno 296. affixum est. (Vide Annotata ibidem pag. 462. lit. c) tametsi in fine Actorum annus iste non exprimatur. Sic enim habent:* Martyrizati autem sunt Sancti Dei Felix & Fortunatus martyres sub die quarto decimo mensis Maii, regnante Domino nostro Jesu Christo *&c. Barbaranus vero in Italico suo Martyrio figat annum trecentesimum; de cujus utinam genuina lectione nobis constaret! Annus enimvero ille pugnat cum Actis Martyrii, quæ apud nos edita sunt hoc principio*: Sub Diocletiano & Maximiano imperatoribus, anno duodecimo, exiit edictum *&c.* Annum *autem hunc* cœpisse a XVII. Septembris anni CCXCV. in quo S. Caius

Facta probatio

A Cajus Papa martyr obiit anno CCXCVI. XXII. Aprilis, quo dedimus Vitam, *in ſupra citatis Annotatis obſervat Heuſchenius. Diocletianus enim dicto die* XVII. *Septembris anno* 284. *imperator electus eſt, prout apud exactos chronologos licet videre. Si ergo Acta SS. Felicis & Fortunati Latina, quæ modo citabam, cum Italicis a Barbarano vulgatis conferre placuerit, non obſcure perſpicies, hæc ultima vel Barbarani, vel aliorum ſtudio interpolata fuiſſe. Quanam ergo ſecuritate nota temporis, qua iſtorum Pugilum martyrium in illis aſſignatur anno trecenteſimo, a lectore, qui ſtudio partium non ducitur, admitti queat, equidem non ſatis video: atque adeo prorſus cenſeo, ne vel ad latum unguem eſſe deflectendum ab anno* 296. *qui ex Actis Latinis pro eorumdem martyrio deſignatus jam eſt. Qua temporis ratione adnuſſa tamquam probabiliore, videtur factum eſſe ſatis difficultati, quam ſupra movebat Barbaranus ex præſide Aquileiæ, uti vult, Euphemio, non Lyſia, in noſtro temporis ſyſtemate inter hunc & illum annis quatuor interjectis.*

B *Hic diſſeritur.*

5 *Reſpondeo ſecundo. Dato, non tamen conceſſo, exiguum admodum tempus interceſſiſſe, quo Lyſias ſucceſſerit Euphemio; an mox idcirco nomen Lyſiæ expungam ex Actis noſtrorum Martyrum, quæ edidit Petrus de Natalibus, in quibus illud clare exprimitur? An ideo eradam ex iſto exemplari tempora Diocletiani & Maximiani, quibus diſtinctur paſſi? Minime gentium. Etenim cum noſtræ ſint partes Sanctorum Acta tueri, quantum ſalva veritate poſſumus, neque in hoc puncto oſtendatur aperta falſitas, retinemus, quod antea diximus, martyrium nempe illorum contigiſſe* temporibus Diocletiani & Maximiani. *Cur enim Euphemius non potuit Aquileiæ munus exercere præſidis, & brevi poſt tempore vel illud ipſe deponere, vel ab alio inde amoveri? His de cauſis ſupra in principio hujus paragraphi, ut antea indicabam, ſignavi* SS. Leontii & Carpophori *martyrium ſub dictis imperatoribus, donec melior aliqua temporis notatio mihi aſſignetur. Nunc alia proſequamur.*

Victoria Sanctorum præſidio a Vicentinis obtenta.

6 *Horum ſanctorum Pugilum præſidio Vicentinos fuiſſe defenſos contra Patavinos, narrat Barbaranus cap.* 15. *Rei geſtæ ſummam accipe. Anno milleſimo trecenteſimo octogeſimo ſexto Patavini, collecto copioſo exercitu, & urbi Vicentinæ admoto, tantum non eamdem interceperant. Pugnatum utrimque acriter: Patavini ſumma cum ſtrage repellebantur. Inter dimicandum* SS. Leontius & Carpophorus *viſi ſunt ſupra muros Vicentinorum, relatæ utique victoriæ præſides. In memoria ac grati animi teſſeram inſtituta ab illis ſupplicatio, quæ quotannis peragitur die* XX. *Auguſti, quo celebratur eorum feſta* INX; *olim vero ſolebat ſolis cum octava, uti appares e Kalendario anni* 1606. *quod ab eminentiſſimo Joanne Delphino, Vicentinorum epiſcopo præſcriptum eſt. In Officio autem quando dicuntur preces, fit de illis commemoratio, uti & de S. Vincentio, in hunc modum:* Viti ſancti glorioſum ſanguinem fuderunt pro Domino, amaverunt Chriſtum in vita ſua, imitati ſunt eum in morte ſua, & ideo coronas triumphales meruerunt. ℣. Clamaverunt juſti, & Dominus exaudivit eos. ℟. Et ex omnibus tribulationibus eorum liberavit eos. Oremus. Auxilium tuum nobis, Domine, quæſumus, placatus impende, & intercedentibus beatis martyribus tuis Vincentio, Leontio, & Carpophoro, dexteram ſuper nos tuæ propitiationis extende. *Hæc hiſtoria ex Barbarano extracta eſt a me, & in compendium redacta; ſicut etiam ea, quæ ſubdo de inventione ac tranſlationibus corporum, & de quibus tractat cap.* 15. AUCT. D

7 *Quo tempore ea Vicentiam tranſlata ſint, nihil certi haberi affirmat idem hiſtoricus documentorum defectu: illud autem certo conſtare addit, hodiedum (anno videlicet* 1649. *quo ſuam Hiſtoriam in lucem dedit) ea requieſcere in cathedrali. Deinde e Ms. antiquo, ut vocat, quod inſcribitur,* Chronica ad memoriam præteriti temporis, præſentis & futuri, *refert, anno* 1455. *die* X. *Auguſti, corpora* SS. Leontii & Carpophori MM. *reperta fuiſſe in eccleſia cathedrali Vicentina: die autem* XX. *ejuſdem menſis, quo diſterum Sanctorum feſtum celebratur, habitam fuiſſe ſupplicationem ſolemnem; poſtmodum item anno* 1477. *die* XX. *Auguſti inſtitutam ſupplicationem ſolemniſſimam; & ſacra illa pignora per ſervitutem deportata fuiſſe, teſtante iſto die manſiſſe diſcooperta, ita ut ab unoquoque videri poſſent: ad hæc, deinde ea collocata fuiſſe in area lapidea, & in illo eccleſiæ loco, ubi nunc, ait laudatus auctor, exſtat ſacellum majus, nomine chorus; ibidemque aſſervata fuiſſe, donec iſta fabrica ſit inchoata, quod accidit anno* 1482. *quo tempore iterum oſtenſa populo, ac tranſportata ad aliud ſacellum commemoras; ubi permanſerint uſque ad annum* 1573. *uti dicendum ait cap.* 17. *ubi de tranſlationibus noſtrorum Sanctorum, & SS. Euphemiæ & Innocentiæ tractat. Sed ibi notatum lego annum* 1563. *Anno autem* 1613. *inuectitur ultima corporum iſterum tranſportatio ad ſacellum aliud prædictæ eccleſiæ: ſolemnem vero pompam, ornatum, populi frequentiam, ſupplicationem, ejuſdemque comitatum pluribus deſcriptum videre datur cap.* 18. *Non abs re his addidero inſcriptionem, quam Papebrochius noſter in ſuo Ms. Ismero Romano, quod in noſtro muſeo aſſervatur, & ſignatur ✠ Ms.* 146. *notatam ſua manu reliquis his verbis:* Latina Montia, proavia Horatii Porti, ex voto pie facto geniti, DD. Leontii & Carpophori tabulas hasce pingendas C. MDCXVII. Anna Sella mater operimentis (limbos intellige lapideos ſpecioſos) ornavit MDCXXXV. *Tabulas autem iſtas grandes numero quatuor fuiſſe, hinc Sanctorum martyrium, inde judicium exprimentes, præmittit dictæ inſcriptioni laudatus Papebrochius,* E F

Ad SS. Euphemiæ & Innocentiæ horum Pugilum ſoroves germanæ.

8 *Atque hæc quidem, quæ huc uſque a nobis expoſita ſunt, Vicentinorum traditionibus ſeu relationibus ſatis favent: non ita tamen, quin nonnullæ ſuperſint difficultates, quas modo proponam. Una ex illis eſt, ſi quis quæſierit, an SS. Euphemia & Innocentia fuerint Martyrum noſtrorum ſorores. Affirmat hoc Barbaranus cap.* 16. *ſed non ſatis probat. Ferrarius in ſuo Novo catalogo Sanctorum ad diem* XVI. *Septembris in notis citat tabulas eccleſiæ Vicentinæ,* in quibus SS. Leontii & Carpophori germanæ feruntur. *Quæ expreſſio ſeruntur ſatis debilis eſt. Nec ſcio, cujus notæ ac temporis ſint illæ tabulæ. Nihil itaque lego de hac re apud pluries ſupra citatum epiſcopum Equilinum; nihil in compendio martyrii, quod citabam antea. Res omnivere primævæ iſtarum Sanctarum videntur admodum obſcuræ & incertæ: unde igitur, & quanta cum fide in dictis tabulis ſeruntur noſtrorum Martyrum eſſe germanæ, ignoro. Verum cum enumerentur a Ferrario ad diem* XVI. *Septembris, quo apud Vicentinos coluntur, poterit forte pluribus tunc agi de illo puncto, ſi comparuerint ſatis*

apta

A *apta documenta, quæ ad ulteriorem indagationem ſternere poſſint viam.*

AUCT. J. P. *Propponuntur quædam difficultates.*

9 *Secunda ex difficultatibus, contra varias* SS. Leontii & Carpophori *translationes moveri poteſt ex iis, quæ memorat Spicilegium Dacherianum tomo* 5. *ubi habetur* Inventio Sanctorum a domno Deoderico pontifice [Metenſi] reperrorum, atque ad civitatem Metenſem translatorum, *in quo documento occurrunt hæc cap.* 3. *pag.* 145. *ad propoſitum noſtrum*: Civitas Vincentia eſt non longe a Venetia, ad quam olim Longobardi, dum Italiam invaderent, primam urbium veniſſe dicuntur. In ea martyr Leontius monaſterio celebri venerabatur. Hujus epiſcopus loci reliquias noſtro reverendiſſimo præſuli, ſi pro cauſa ſua imperatoriam interpellaſſet majeſtatem, repromiſit. Mox miſſo illuc Rothardo diacono, cum epiſcopus nimium ſe feciſſet difficilem in dando, præter quod dumtaxat promiſerat, tandem continua exigentis victus inſtantia, præter pauca ſibi pignora retenta, reliquum corpo-
B ris totum largitus eſt. Hunc & beatum Carpoforum Rumæ paſſos, ab eadem civitate non longa ante tempora translatos, incolæ aſſeverabant: ubi & nobile quondam monaſterium S. Felicis viſebatur, ubi & primo reconditi ferebantur; ſed eo ab Ungris, qui pene locorum ipſorum vicini ſunt, exuſto, atque aſſidua incurſione eorum reparationem prohibente, ad tedem epiſcopalem infra urbem ſub altare depoſiti; unde & præfatus Rotharius diaconus ſanctum quidem Leontium totum, ſancti vero Carpofori reliquias non modicas ab ipſo, quo claudebantur, ſumpſit altari, effracto ſepulcro. Paſſionem eorum incendio deperiſſe dixerunt. Natalis eorum XII. Kal. Auguſti celebratur. Teudo eos detulit magoa & univerſali eccleſiæ celebritate.

§. II. Expenduntur difficultates de corporum translationibus; ac martyrii palæſtra.

Ejus quam translationis.

C Hiſtoriam inventionis Sanctorum a Deoderico ſive Theoderico Metenſi epiſcopo, dum in comitatu Ottonis imperatoris Italiæ eccleſias & monaſteria perluſtraret, reperrorum, e ſcripto codice monaſterii S. Symphoriani Meteoſis a ſe deſcriptam V. C. Hadrianus Valeſius .. perhumaniter .. mihi conceſſit edendam. Auctor hujuſce narrationis paſſim ſele, cum iſthæc Sanctorum corpora transferrentur, præſentem adeſſe prodit. *Hæc ibi, ut non videam, cur plena fides hiſtorica dicto auctori ſecure non debeat tribui in narratione, quam hic præ manibus habemus. Nunc obſervationibus nonnullis illam explicemus. Otto I. coronam imperii adeptus eſt anno Chriſti* 962. *Theodericus autem hujus nominis primus ab illuſtriſſimo Meurſſio in Hiſtoria epiſcoporum eccleſiæ Metenſis lib.* 3. *pag.* 317. *ad cathedram iſtam evectus fuiſſe ſcribitur anno* 964. *In ſigillando eodem anno præceſſerat Sigebertus in Chronico: ſed apud Sammarthanos in Gallia Chriſtiana differtur illa dignitas uſque ad annum* 966. *ex Alberico his verbis*: Anno CMLXVI. Adalberone Metenſium epiſcopo mortuo, Theodoricus conſobrinus Ottonis imperatoris epiſcopus ſubrogatur. *Jacobus Longueval in Hiſtoria eccleſiæ Gallicanæ tomo* 6. *ad annum* 965. *pag.* 552. *ſucceſſiſſe eum in* D *cathedra Metenſi memorat Adalberonis, die prima Maii anni præcedentis mortuo. Verum non eſt quod moram nobis injiciat tantilla temporis differentia, quæ forte in Albericum irrepſerit ex notis chronologicis tranſpoſitis* VI. *pro* IV.

11 *Propius huc ſpectat factum, quod examinamus, de corpore* S. Leontii *martyris, & toto quidem, uti ex anonymo ſcriptore ſupra vidimus, Vicentia ablato a Theoderico. Sigebertus ad annum* 969. *rem geſtam ita narrat*: Theodericus Meteoſium epiſcopus, Imperatori ſanguine, dilectione, ac familiaritate cæteris devinctior, dum in Italica expeditione per triennium ſub eo militaret, multa corpora & pignora Sanctorum de diverſis Italiæ locis, quocumque modo potuit, collegit. (*De ſignificato verbi* miliare *conſule, quæ dixi die* XVI. *hujus menſis pag.* 272.) *Inter alios autem plures, quos ibidem commemorat*, a Vincentia Leontium epiſcopum & martyrem *ab eo ſublatum dicit, rem ita concludens*: Hæc omnia .. cum aliis multis Sanctorum pignoribus præſul Deodericus in Galliam E hoc anno tranſtulit, & *in* eccleſia S. Vincentii martyris a ſe *in* inſula urbis conſtructa locavit. *Videt, lector, alium hic deſignari Leontium, epiſcopum videlicet ac martyrem, quam ſuperius ab auctore anonymo expreſſus ſit.* *apud Vincentinos.*

12 *Unde moveatur controverſia neceſſe eſt, uter ex hiſce duobus a Theodorico epiſcopo Metenſi impetratus, & Vicentia ad urbem Metenſem avectus fuerit. Sicut autem, prout antea reſulit e Dacherii obſervatione*, auctor hujuſce narrationis *anonymus* paſſim ſele, cum iſthæc Sanctorum corpora transferrentur, præſentem adeſſe prodit; *ſic adfuiſſe ſe, quando corpus* S. Leonſii M. *traditum Theoderico fuit, videtur utcumque inſinuare, nam dicit*: Hunc & beatum Carpoforum Romæ paſſos, ab eadem civitate non longa ante ſempora translatos, incolæ aſſeverabant. *Item*: Paſſionem eorum incendio deperiſſe dixerunt. *Hinc etiam oritur difficultas contra locum palæſtræ eorum Aquileiam, & contra opinionem eorum, qui inde illorum corpora Vicentiam translata memorant. Sed alia inſuper oritur moleſtia adverſus poſſeſſionem & translationes corporis* S. Leontii *hodierni apud Vicentinos*, F *poſt ſeculum decimum, de quibus actum eſt ſupra*: *etenim ſeculo decimo epiſcopus Vicentinus* Rothardo diacono .. præter pauca ſibi pignora retenta, reliquum corpus totum (*S. Leontii*) largitus eſt, *teſte auctore anonymo: qui paullo poſt ſubdit iſta*: Rotbardus diaconus ſanctum quidem Leontium totum, ſancti vero Carpophori reliquias non modicas, ab ipſo, quo claudebantur, ſumpſit altari, effracto ſepulcro .. Teudo eos detulit magoa & univerſali eccleſiæ celebritate. *Hæc ſi de hodierno* Leontio *intelligas cum auctore anonymo, nihil vel quaſi nihil remanſit ex ipſius corpore poſt ſeculum decimum apud Vicentinos. Sin vero Sigebertum ſequaris, evaneſcit difficultas, quia de ſynonymo martyre & epiſcopo loquitur. Sed utri probabilius credendum, an dicto anonymo, cujus fides ex loco ac tempore ſuperius commendata eſt; an Sigeberto potius, qui floruit ſeculo duodecimo ineunte, & Gemblacis in Brabantia noſtra monachus fuit?* *ac locum palæſtræ.*

13 *Ego interim intricatam hanc controverſiam eruditis Vicentinis conſiderandam tamiſper propono, rejecto in eos onere, ut cauſam ſuam defendant ipſimet, atque litem hanc dirimant, ſi poſſint.*

quam conversionem valde impiam non aliis arrideandam relinquimus.

A *poſſint antiquiora eruderum documenta, quibus ſupertorem anonymi narrationem evertant. Antiquiora, inquam, documenta, quæ ante Sigebertum & eumdem anonymum ſcripta eſſe conſtet a fide digno auctore; non vero Petrum de Natalibus lib. 11. cap. 66. non eminentiſſimum Baronium ad annum Chriſti 969. non Ferrarium in Novo catalogo Sanctorum ad diem XVI. Novembris in notis; non Barbarauum denique cap. 19. non Ughellum tomo 5. Italiæ ſacræ col. 1031. noviſſimæ editionis Venetæ; qui ex Sigeberto S. Leontium epiſcopum & martyrem Vicentiæ a Theoderico epiſcopo tranſlatum fuiſſe ſcribunt, atque adeo omnes illi & ſinguli non majoris debent cenſeri ponderis, quam Sigebertus ipſe, quem afferant. Colitur autem S. Leontius epiſcopus & martyr in eccleſia Vicentina die XVI. Novembris, ut videre datur apud Ferrarium, ac Barbarauum locis modo deſignatis, ponturque ab Ughello citato ſecundus Vicentinorum epiſcopus. Atque hæc quidem hactenus, Quandoquidem vero difficultatis jam propoſitæ arbitrum interponere me nolo, ideo ea, quæ ſuperius §. 1.*

B *de ſanctis noſtris Martyribus hodiernis e communi opinione præmiſi, relinquo in ſua poſſeſſione, ac malo potius loqui cum multis, quam ſupere cum paucis. Dentur interim qualiacumque eorum*

ACTA

Auctore anonymo,

Ex editis apud Petrum de Natalibus lib. 7. cap. 87.

Martyres ſententiam ſubeunt.

LEontius & Carpophorus martyres in civitate Aquileia *a* paſſi ſunt temporibus Diocletiani & Maximiani imperatorum, ſub Lyſia præſide *b*. Qui cum eſſent arte medici, infirmos quoſcumque ab omni languore ſanabant non tam naturalibus medicaminibus artis ſuæ, quam Chriſti nomine invocato: erant enim fideliſſimi Chriſtiani. Audiens autem Lyſias præſes famam illorum, cum eſſent ei ab ejus officialibus accuſati, & quod cultum deorum ſuorum deſtruerent; eos C ad ſe acceſſiri fecit: & quæ eſſent eorum nomina, quæ patria, quæ conditio, quæ fortuna, quæſivit. Illi vero ad ſingula reſponderunt: quia ſcilicet nomina eorum erant Leontius & Carpophorus, patria vero eorum erat Arabia *c*, conditio Chriſtiana: fortunam autem Chriſtianos neſcire dixerunt. Tunc præſes cœpit eis perſuadere, ut diis ſacrificarent, promittens illos exinde honoribus ſublimandos; aut ſi renuerent, diverſis puniendos ſuppliciis.

a Locus hic palæſtræ patitur difficultatem. Vide Commentarium num. 12.

b Hiccine ua alius fuerit, ibidem expenſum eſt a num. 3.

c Alibi dicuntur Vicentiæ nati; Arabes tamen cur vocentur, vide ibidem num. 8.

d Non ſatis clare percipio, quid hic veniat ad rem deus Hadrianus (imperatorem intelligo) ubi antea dicuntur Martyres noſtri ſub Diocletiano & Maximiano paſſi. Conſuli poſſunt, quæ in Commentario dicta ſunt eodem numero 8.

e Romæ paſſos, & ex eadem urbe Vicentiam tranſlatos, indicis documentum, quod ibidem protuli num. 9.

cultores a morte ad tormenta

5 Cumque illi ſacrificia dæmonibus exhibere nullatenus velle reſponderent, & Chriſtum ſibi adjutorem in omnibus dicerent, atque illius comminata tormenta contemnerent; præcepit eos præſes in manibus & pedibus graviter torqueri. Et dum D illi conſtantes hoc ſupplicium deriderent; juſſit eos præſes catenis vinctos in mare præcipitari. Statimque angelus Domini affuit; & diruptis vinculis illos e pelago ad littus incolumes eduxit. Et cum hoc miraculum præſes artibus magicis aſcriberet, & econtra illi ei Chriſti virtutem prædicarent, illeque eos in nomine Dei ſui Hadriani *d* lequi velle dicerent; continuo duo dæmones affuerunt, & præſidem in faciem alapis ceciderunt gravibus per horam unam. Sed orantibus pro eo Sanctis, ſtatim dæmones abierunt. A. ANONYMO.

liberantur.

6 Tunc præſes dicere cœpit, quod dii contra ſe indignati, quia illos velle relinquere dixerat, talem in eum vindictam exercuerant. Juſſitque Sanctos in carcerem trudi: donec, qualiter ipſos perderet, cogitaret. Altera die illos eductos & diis immolare conſtantius recuſantes, in ignem cupinſum accenſum jactari mandavit. Sed tamen ignis illos in nullo læſit; ſed facto terræ motu nimio, erumpens flamma plurimos paganorum circumſtantes exuſſit. Illi vero Sancti de ignis educti medio, nedum in corporibus, E ſed etiam in capillis & veſtibus penitus apparuerunt intacti. Jubentur ergo in equuleo ſuſpendi & ungulis radi: ſed angelo illos cuſtodiente, fatigatis admodum carnificibus, ante præſidem deponuntur.

ac tandem capite plectuntur.

7 Et cum iterum ac iterum a præſide perſuaſi, cultum diis ſuis exhibere renuerent, fecit illos Lyſias præſes in crucibus levari, & a circumſtante populo lapidari. Verum lapides in jacentes redibant, & plurimos vulnerabant. Tunc mandavit illos a quatuor ex militibus ſagittis configi. Sagittæ vero Martyres non lædebant, ſed retroverſæ ſagittarios configebant. Et non ſolum illos, ſed alios plures aſtantes occiderunt. Lyſias autem ſe confuſum in omnibus cernens, Sanctos Dei gladio cædi juſſit: & ſic acceſſentes ſpiculatores eorum capita gladiis abſciderunt. Quorum corpora Chriſtiani rapientes juxta muros civitatis Aquileiæ *e* ſepelierunt. Paſſi ſunt autem ſancti Martyres Leontius & Carpophorus XIII. Cal. Septembris. *e*

ANNOTATA.

F

A D

DE SS. PARTIM MARTYRIBUS, PARTIM CONF.

PIRICIO, ARCO, MAXIMO CONFESSORE, PAMPHILO, COLOUO CONFESSORE, ITEM DE DIOMEDE, AGATICO, ZELO.

SYNNADÆ IN PHRYGIA.

J. P. Ex Martyrologiis.

DIE XX. AUGUSTI. *Variis modis hi Martyres celebrantur: eorum palæstræ.*

B

R*Abanus priorum Sanctorum memoriam Martyrologio suo hac die inscripsit, ita de eis loquens*: In Sinnada civitate natale sanctorum Piricii, Arci, Maximi confessoris, Pamphili, Colovi confessoris. *In Beda Plantiniano habentur ista*: In Sinnada civitate sanctorum Valenti, Piricii, Arci, Maximi, Pamphili, & Coloui confessoris. *Facile autem observatu est, aliam ab alia lectionem differre. Major est discrepantia apud Florentinium*: In Sinnada civitate sanctorum Pisti, Arcii, Diomedis, Agatini, Zeli, Pamphili, Coloui confessoris. *Consuli potest idem auctor in notis: in quibus sic scribit e latercule Antverpiensi*: In Sinnada civitate Pisti, Acari, Diomedis, Agathini, Zeli, Pampi. *Hæc ibi. Sed quis ad veram ac genuinam lectionem reducturum satis tuto se speret apographa ista corrupta & luxata tot locis? Vide interim Florentinium in dictis notis, uti & ea, quæ non dicam. Locum palæstræ ita describit Ferrarius in Topographia ad Martyrologium Romanum*: Synnada civitas archiepiscopalis Asiæ Phrygiæ, quondam nobilissimus conventus, & metropolis, ampla, ad montes Dibymorum radices, magna subsequente ante illam planitie, apud Docimæum olim vicum lapidicina nobilem, inde enim Romam usque lapides vehebantur ex agro Synnadensi. Ea inter Eucarpiam ad occidentem & Juliopolim ad orientem sita est, hoc tempore nomen quidem retinens, sed obscura effecta, ut cæteræ fere omnes sub Turcarum imperio.

C

a *Nunc varias alias lectiones de Martyribus, quos supra in titulo expressi, expendere juvat, & videre, unane an duplex eorumdem classis poni possit, vel debeat. In catalogo nostro Sanctorum Ms., qui ex variis Fastis sacris concinnatus est, hac die signantur hi tres seorsim*: Diomedes, Agathicus, Zelus; *quos supra simul cum aliis conjunctos vidimus; sicut etiam simul eos hac die ita legit Holstenius in Animadversis ad Martyrologium Romanum*: In Sinna civitate natalis SS. Pisti, Arcii, Diomedis, Agatini, Zeli; Pamphili, Coltii confessoris. *Inter Martyrologia Hieronymiana contracta, & a nobis edita post Indicem Sanctorum in sex primos Operis nostri menses, in Richenoviensi sic notantur*: In Sinnada civitate, Pisti, Arcii, Diomedis, Agateni, Pamphili. *Ex dictis deduco corollaria tria. Primum sit, non constare certo, an duplex, an unus tantum Sanctorum supra nominatorum manipulus statui debeat. Secundum, quia tamen tres isti, de quibus dixi, in nostro catalogo seorsim ab aliis notatos inveni, hunc secutus, duplicem in classem eos dispesco posse censui, etiamsi non sit certum, an ita dispesci debeant. Tertium, Sanctos partim martyribus, partim confessoribus in titulo superiore accensui, Rabani præsertim exemplo, qui duos ex illis confessoris nomine expresse nuncupat. An vero hi fuerint simul martyres; & an confessores vocatus, quia suo martyrio publicam quamdam, singularem, & heroicam fidei professionem præmiserint, non divino. Quibus autem non datur titulus confessoris, illi videntur mihi fuisse martyres ex modo, quo annuntiantur.* unane, an duplex illorum classis. E F

DE SANCTO DIOSCORO M.

ALEXANDRIÆ,

J. P. Ex Martyrologiis.

XX. AUG. IN Alexandria natale Dioscori. *Annuntiatio est Rabani, quam etiam habet Beda Plantinianus. Eadem habetur apud Florentinium. Castellanus in suo Martyrologio universali eum refert cum titulo martyris. Et vero etsi hunc nec in citatis Martyrologiis, nec in apographis, quæ effert Florentinius in notis; nec in Martyrologiis Hieronymianis contractis, quæ apud nos excusa sunt, Richenoviensi, Labbeano, Corbeiensi breviore, ut vocatur, ac regina Succiæ, expresso adjectum lego; illum tamen supra etiam apposui, qui per τὸ* natale *videtur indicari. Porro quæ ad ætatem, ac gesta hujus Sancti pertinent, ignota mihi prorsus sunt.*

DE

A D

DE SS. VALENTINIANO ET LEONTIO FORTE MM.

IN LUCANIA ITALIÆ.

Cultus ex Martyrologiis, notitia loci. J. P.

XX. AUGUSTI. *Signantur a Rabano, in codicibus Usuardinis, ac Martyrologio Rhemensi &c.*

De antiquo horum Sanctorum cultu conſtat e variis Faſtis ſacris. Rabanus ita eos annuntiat: In Lucania SS. Valentiniani, Leontii. *Inter auctaria Uſuardina a nobis vulgata referuntur etiam breviſſime ex Greveno, mutato tamen aliquantulum unius nomine*: In Lucania, ſanctorum Valentiani, & Leontii. (*Ibidem ex exemplari Vaticano*, In Lucania, S. Leoncii.) *Adde Martyrologium contractum Hieronymianum Rhinovenſe, apud nos editum menſis Junii tomo* VII. B *ubi hæc ſunt*: Et in Lucania, Valentia [Valentiniani] & Leontii. *Deinde autem die* XXI. *hujus menſis*: Et in Lucania, Valentini, & Leonti. *Inter hos autem & illos nimis magna videtur mihi ſimilitudo, quam ut eos in duas dividam claſſes diverſos, tametſi diverſis diebus annuntientur; ſive per confuſionem hic huc ſint intruſi, ſive duobus iſtis diebus colantur. Corbejenſe Martyrologium brevius eos quidem non ponit bis; ſed die tantum* XX. *ſic habet*: In Lucania, natalis ſanctorum Valantiani, Leonti. *Caſtellanus in ſuo Martyrologio univerſali ſolum* in Lucania S. Valentinianum martyrem *ſignat hoc die.*

Lucania provincia fuit.

2 *De iſta autem Italiæ regione valde multa collegit Leander Albertus in Deſcriptione totius Italiæ, quæ nimis longum eſſet huc tranſcribere. Delibo tamen hæc breviter e Baudrando*: Ejus termini fuere a ſeptemtrionę Silarus fluvius, quo ſeparabatur a Picentinis, & Bradanus fluvius, quo dividebatur ab Apulis Pauceſiis: a meridie Laus fluvius, qui a Bruttiis diſtincta erat: ab oriente vero ſinu Tarantino, & ab occidente mari Tyrrheno terminabatur; eratque in ea parta, C in qua nunc Baſilicata provincia regni Neapolitani, cum maxima parte provinciæ Principatus citerioris verſus meridiem, & minuta parta Calabriæ citerioris, teſte Cluverio. *Conſuli etiam de Lucania poteſt Ferrarius in Topographia ad Martyrologium Romanum.*

An ab hoc, an ab Lucanam urbem Sanctis ſpectent.

3 *Porro annuntiatio iſta apud Florentinium*, In Lucana, natalis ſancti Valentiniani, Leonti, *anſam viro præbuit diſputandi, anſpectant hi Sancti ad* Lucanam *urbem, an ad* Lucaniam *regionem. Sed poſt varias exemplarium lectiones, quas producit in utramque partem, eo redactum ſe fatetur candido, ut uni magis quam alteri* E *ſuffragari non poſſit, ita concludens diſputationem præſentem*: Nihil ergo certi decernere mihi fas eſt. *Et vero quiſnam non dicam certo, ſed probabiliter ſaltem decernere aliquid hic queat ex vitiatis, luxatis ac corruptis lectionibus, quæ tum in Martyrologium a Florentinio vulgatum, tum in alia exemplaria irrepſere? Quid, quod in ipſo Martyrologio Florentinii die proximę ſequenti habeatur*: In Lucania provincia natalis ſanctorum Valentini, Leonti. *Hos vero, qui* XXI. *Auguſti ibi exſtant*, In Lucania provincia, *memorati, eſſe diverſos ab illis, qui pridie ſignabantur in Florentinii textu* In Lucana, *credidu difficile videtur. Adi Florentinium in actis ad diem* XX. *hujus menſis. Non ſatis itaque ſibi conſtans apparet utraque iſta lectio, ut prorſus non perſpiciam, neceſſe eſſe ſive ob hanc ſive ob alias, diſcedere a Lucana provincia ad Lucanam urbem in annuntiandis prædictis noſtris Sanctis: qui mihi videntur fuiſſe martyres, ſi genuina ſint lectia, in qua eis apponitur vox natalis,* F. *quia tamen illa in aliis Martyrologiis, quæ citavimus, non exſtat, ideo martyribus ſorte illos accenſendos diximus.*

DE S. AUCTORE EPISCOPO

TREVIRENSI,

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

P. D.

§. I. Cultus duorum Auctorum incertus; unius certiſſimus.

ANTE MEDIUM SECULI V. *Nec Auctoris dubius*

Nonnulli ſcriptores duos ſanctos Auctores *vel* Autores *celebrant, urbis Trevirenſis epiſcopos: & unum quidem eorum publicum habuiſſe & legitimum cultum, indubitatum eſt; an uterque, ambigitur. Brewerus in Annalibus Trevirenſibus ad annum* 409. *ita ſcribit*: Primi Auctoris diem depoſitionis antiqui ſtatuerunt XIII. Kal. Septembris, & corpus narrant Brunſvigam translatum in Saxoniam... Trevericus ſecundus Auctor in San-maximiano martyrologio ad XV. Kal. Septembris eaprimitur, qui da iſtn cœnobio... translatus dicitur & quieſcere apud Tabenam S. Quirtiacn aſſociatus. *Quæ ſi certa ſunt, certus eſt amborum cultus, verum qui ſunt illi* antiqui, *qui* PRIMI Auctoris diem depoſitionis ſtatuerunt XIII. Kal. Septembris, & corpus narrant Brunſvigam translatum? *Ego certe hactenus nullam repetire potui: imo & memoratum diem abi-*

AUCT. P. D.

A tus & translationem Saxonicam Auctori II. magis propria dixerunt ſcriptores per decurſum ætatis ; qui licet plerique adeo antiqui non ſint , ita tamen antiquiores , qui contrarium aſſerant , non reperiuntur ,

cultus

2 *Neque obſtat* , quod S. Auctor II. *in Tavanam translatus fuerit* : *nam qui prima translatione ad Tavanenſes tranſierat* , *potuit translatione altera in Saxoniam efferri* : *idque revera factum teſtatur Petrus Merſæus in libro de Electoribus & epiſcopis Germaniæ pag.* 250. *dicens* : Auctor II.... in eccleſia D. Maximini tumulatur, Iode translatus poſt aliquot annos, in Thabenam ſuper Sarram fluvium repoſitus eſt. Reliquiæ S. Auctoris per quamdam nobilem fœminam, Gertrudis nomine .. Treviri translatæ ſunt Brunſvicum, *Quæ Merſæum ex traditione communiori hauſiſſe, oſtendunt ſequentia.*

ſequipoti-

B 3 *Primo Acta translationis tum noſtra , tum ea , quæ affert Leibnitius , Saxoniam illius reliquis decoratam narrant , qui obiit* XII. *Kal. Septembris* : *obiit autem* Auctor II. (*ut dicam num.* 22.) *alterius diei emortualis ignoratur* , 2°. Grevenus & faſti Lubeco-Colonienſes illum in Brunſwich per translationem requieſcere tradunt , *qui colitur* XX. *Auguſti* : *colitur autem* Auctor II. *ut dicam num. citato.* 3°. *Biographus S.* Auctoris , *de quo infra* , *ſucceſſorem S. Legontii tradit in Saxoniam elatum* : *ſucceſſit autem* Auctor II. *ut ſcribunt annues . Hallucinatur quidem biographus hic quamplurimum cum res a ſua ætate remotiſſimas narrat* : *attamen traditionis , ſuo tempore de translatione hac vigentis , teſtis eſt non omnino inidoneus .*

fors; probatur ;

4 *At* , *inquiet nonnemo* , *translatio Saxonica incidit in annum* MCXIII. *atqui* litteræ Sanmaximianæ ſequentibus annis meminere S. Auctoris veluti adhuc in Tabena exiſtentis , *ut anno* 1646. XXIX. *Decembris ad Bollandum noſtrum Luxemburgo ſcripſit R. P. Alexander Wilthemius* ; *ergo qui in cœnobio Tabanenſi ſeu Tavanenſi depoſitus eſt* , *is in Saxoniam non eſt translatus* , *Reſpondeo* , *in litteris illis facile locum habere* , *quod & alibi ſæpe uſuvenit* , *ut Sancti Tavanæ*

C *quieſcentis fiat mentio* , *quia ipſius reliquias notabiles locus ille adhuc ſervabat* : *eſt enim credibile* , *ſacra lipſana non ita a poſſeſſoribus Tavanenſibus fuiſſe dimiſſa* , *ut ubivis eorum ſibi retinuerint .*

hoc ut probatum fuit, qui de ſecundo primus ;

5 *Verum* , *inquiet* , Auctorem II. *veneratione publicam nactum* , *dicetur infra* : *atqui & Auctor I. Sanctus eſt* : *martyrium enim ſubiit* , *ut apud Marianum Scotum ad annum Chriſti* 100. *teſtatur Methodius* , *de ſexdecim primis S. Materni ſucceſſoribus* , *quos inter & hic Auctor* , *altiſque plurimis ita enumtians* : Non ſolum in propria provincia , ſed & in extremis & ultimis induſtrii & illuſtres , non ſolum confeſſione ſed & martyrio exiſtentes, regna etiam tyrannorum vicerunt. *Reſpondeo* , *Methodii hujus teſtimonium non ſufficere* . *Qui ſcriptorem hunc cum Methodio Patarenſi confundunt* , *fallumtur* : *nam Patarenſis antiſtes circa annum* 300. *martyrium conſummavit* : *alter autem tempore poſteriorem ipſe ſe inſinuat* , *quando apud Marianum ad annum* 480. *ait S. Auguſtinum* obiiſſe anno VIII. imperii Theodoſii junioris . *Imo ſeculo octavo* , *ſi recentior non ſit* , *certe antiquior non videtur* : *nam temporum intervallia metitur ab Incarnatione Chriſti* : *qui mos computandi octavo tantum*

D *ſeculo uſu receptus eſt* . *Cum autem Auctor I. ſeculo ſecundo vel tertio vixiſſe perhibeatur* , liques ſine ſcrupulo non admiſi ea , quæ de ipſo *Methodius affert* .

quam tamen numero quamquam

6 *Multo longius* , *quam ego hactenus* , progreditur *Calmetus* , *qui in Diſſertatione de archiepiſcopatu Trevirenſi* , *præfixa tomo* I. *Hiſtoriæ Lotharingiæ* , *pag.* VII. *contendit* , *Auctarem I. antiſtesque epiſcopi alios* , *qui S. Maternum inter & S. Agricium a Trevirenſibus collocantur medii* , *etiam e numero vivorum eradendos* . *Duplex hanc in rem argumentum idiomate Gallico ita proponit* : Antiquum Ms. S. Matthiæ , quod in ea abbatia vidimus , de his S. Materni ſucceſſoribus non loquitur . Præterea ſcriptor , qui geſta Trevirorum ſub initium ſeculi duodecimi compoſuit, aſſerit diſerte, B. Agricium quartum eſſe Trevirenſium epiſcopum , quorum nomina habebantur cognita . *Unde concludit Calmetus* , *ante S. Agricium* , *qui floruit anno* 314. *nullos Treviris ſediſſe epiſcopos* , *præter SS. Valerium* , *Eucharium & Maternum* ,

E

non evincit Calmetus ;

7 *Verum quos allegat ſcriptores Calmetus* , *tantæ non ſunt auctoritatis vel ætatis* , *ut iis alii non poſſint opponi* . *Nam ut inceptam a ſcriptore* , *qui ſub initium ſeculi* XII. aſſeruit diſerte , B. Agricium quartum eſſe Trevirenſium epiſcopum, quorum nomina habebantur cognita , *ei opponuntur Marianus Scotus anno* 1086. *defunctus* , *& Mariano antiquior Methodius* , *qui quindecim epiſcopos* , *inter S. Maternum & Agricium medios enumerant* , *ut Marianum ad annum Chriſti* 100. *legenti manifeſtum eſt* . *Ad hæc* , *præter SS. Valerium* , *Eucharium* , *Maternum* , *& Agricium* , *alios ſeculo undecimo antiſtites fuiſſe cognitos oſtendit catalogus* , *de quo Bollandus tom.* III. *Feb. pag.* 393. *ita loquitur* : S. Materno S. Anſpicius ſucceſſit . . Hnic S. Celſus, ut conſtat ex catalogis, quos *cum alii* , *tum nonnullos* exhibet Mſ. codex ſereniſſimæ reginæ Sueciæ , in quo nomina pontificum Trevericæ urbis ad Egilbertum uſque enumerantur , ut ſub eo proinde liber exaratus videatur. Fertur autem Udoni ſucceſſiſſe Egilbertus anno MLXXIX. *Ex dictis reſponſio quoque habetur ad allegatum a Calmeto M. S. Matthiæ* . *Hoc enim licet antiquum* , *monumentis tamen citatis antiquius non oſtenditur* . *Aliud præterea argumentum Calmetus petit a fidei lumine* , *Gallis illato ſerius* , *quam ut locus ſit epiſcopis pluribus* , *qui S. Maternum inter & Agricium medii ſcribuntur* . *Verum illud jam pluries ab aliis ſolutum eſt* , *quam ut morari nos debeat* .

F

quamvis forſitan cum alio ſit confuſus .

8 *Placet interim conjectura Calmeti* , *arbitrantis nonnullos aliarum eccleſiarum præſules confuſos cum Trevirenſibus* , *hoſque inter* Auctorem I. *eumdem eſſe cum epiſcopo Metenſi ſynonymo* , *de quo actum eſt ad diem* X. *hujus menſis* . *Etenim ex epiſcopis viginti & uno* , *quos S. Maternum inter & Agricium Trevirenſes collocant* , *ecto alunde accerſitos* , *veriſimillimum oſtendit Henſchenius in Exegeſi de epiſcopatu Tungrenſi* . *An non ſit ſors eadem nonnullorum ex quindecim qui ſuperſunt* , *quis dixerit ? Mors S. Materni a Trevirenſibus tunc fingitur anno æræ vulgaris* 128, *a quo uſque ad annum* 314. *quo S. Agricius Trevirenſibus præfuit* , *fluxerunt anni* 185. *quibus implendis epiſcopi duodecim & etiam paucriores ſufficiunt* . *Atque hac forte de cauſa Mſ. S. Matthiæ & geſta Trevirenſium a Calmeto alle-*

gata ,

A *gata, vel omittunt vel ignota tradunt eorum nomina, qui S. Maternu uſque ad S. Agricium ſucceſſerunt: quia, licet antiſtites intermedios fuiſſe conſtaret, non tamen perinde ſcriptoribus conſtabat, quinam ſucceſſiſſent: unde parcentes laburi, quem exactius requirebat examen, tam eos præteriere, qui Treviris revera rexerant, quam alios, qui alibunde fuerant in catalogu intruſi.*

Auctoris Vit. cultus fuit celeberr.

9 *Cæterorum ut ſatis certus non eſt cultus genitus Auctoris Trevirenſis; ita alterutrius longe certiſſimus eſt & celeberrimus. oſtendent id per decurſum translationes creberrimæ, dies feſti indicti, ſupplicationes habitæ, templa extructa, munera oblata. Nunc pauca ex Martyrologiis delibo. Hagenoyenſe ad hanc diem ita habet:* Treviris S. Auctoris epiſcopi & confeſſoris. *Antverpienſe, Ultrajectenſe, Leydenſe, Lovanienſe:* Ipſo die S. Auctoris Trevirorum epiſcopi. *Editio Lubeco-Colonienſis paullo eſt auctior:* Treviris B. Auctoris epiſcopi & confeſſoris, qui in Brunſwich per translationem requieſcit. *Idem quo-*

B *ad rem eſt textus Greveni & aliorum. Quamvis autem hæ annuntiationes diſtinctæ non exprimant* Auctorem II. *ei tamen ipſæ eſſe applicandas, oſtendunt ſequentia.* 1°. *Joannes Enen recenſens* nomina Sanctorum diœceſis Trevirenſis, *ait*; Auctor II. XIII. Kal. Septembris. 2°. *Florarium noſtrum ad eundem diem:* Apud Trevirim S. Auctoris epiſcopi & confeſſoris, hujus nominis ſecundi. 3°. *Scriptor Actuum, de quibus infra,* XIII. Kal. Septembris *illum eoſ teſtatur, qui S. Legontio ſucceſſit: ſucceſſit autem* Auctor II. *Erat quidem, ut ſupra dixi, biographus ille, cum res ſeculo quintu geſtas litteris mandat: attamen cultus, quem viſu percipiebat & auditu, teſtis eſt idoneus.* 4°. *Acta tranſlationis illum celebrant, qui obiit* XIII. Cal. Septembris: *obiit autem* Auctor II.: *alter qui die obierit, prorſus ignoratur. Igitur* Auctoris II. *hic ſolum meminero, ad illum tranſlationes crebras aliaque cultus indicia relaturus: ex quibus, ſi quæ forſitan ſpectent ad alterum, poterunt confuſa ſecerni, ubi ex melioribus monumentis veritas eluxerit.*

C

§. II. Actorum examen & caſtigatio; vitæ tempus, & dies mortis.

Acta ipſum quibus geſtis clim poſſi. adjuv.

SAncti Auctoris *Acta ſubmiſit majoribus noſtris anno 1641. R. P. Joannes Gamans, Societatis noſtræ, excerpta, ut addit,* ex Bodecenſis cœnobii ordinis Regularium S. Auguſtini Paſſionali pergameno Ms. inſigni, fol. CLXXXVI. pag. A. *Titulus ipſis præfixus ita ſonat:* Ineipit Vita B. Auctoris archiepiſcopi Trevirenſis, quæ eſt XIII. Kalendas Septembris. *Narrandi exordium ducitur ab his vocibus:* Ad illuminandum genus humanum multas in hoc mundo ſpirituales lucernas Dominus dignatus eſt accendere. *Acta autem ſcripta eſſe poſt annum 1112. ſub finem biographus indicat, cum tranſlationis anno 1113. facta meminit, dicens,* B. Auctorem *cuidam viro religioſo apparuiſſe,* eique, tranſlationem ſui corporis de hoc loco in Saxoniam imminere, indicaſſe, ſicut ibi uſque hodie collocatum magno honore veneratur. *Imo voces illæ* uſque hodie *ſonarunt, tempus jam aliquod a tranſlatione fuiſſe lapſum, cum Vita ſcriberetur. Cum autem* S. Auctor, *ut oſtendam infra, vixerit ante medium ſeculi V. patet biographum immane annorum in-*

tervallu ab ipſa fuiſſe disjunctum, ut mirum non D *ſit, Actorum valorem eſſe percrignum, aut potius* AUCT. P. D.
nullum: cujus aliquot ſpecimina accipe.

puſſimum confuſum.

11 *Primo Sanctum noſtrum cum Auctore epiſcopo Metenſi, de quo actum diximus ad diem* X. *hujus menſis, confundit; eumque putat, Metis per Attilam everſis, a Metenſi cathedra migraſſe ad Trevirenſem: at alterum ab altero diſtinguit longe eſt verſimilius: nam Auctor Metenſis ſeculo nono in Alſatiam elatus eſt, quieſcitque in Mauri monaſterio, ubi etiam hodiedum colitur religioſe & honoratur, ut in ipſius Vita teſtatur Meurisſius in libro de Epiſcopis Metenſibus, & Calmetus tom.* 1. *Hiſtoriæ Lotharingiæ col.* 662. *ubi & Judocum Coccium, Mabillonium, necnon Chronicon Metenſe citari reperiet. Proinde hic Sanctus alius eſt a Trevirenſi, anno* MCCXXIII. *in Saxoniam tranſlato. Ad hæc,* S. Auctor *Trevirenſis in Actis notatur mortuus* XIII. Kal. *Sept. atqui Metenſem* IV. Idus Auguſti, *que & colitur, obiiſſe traduat variis ca-* E *talogi Mſs., ut apud Calmetum tom.* 1. *Hiſtoriæ Lotharingiæ, ſub finem operis pag.* 79. *videre eſt, & maxime pag.* 80. *ubi adducit catalogum deſumptum ex pontificali & canone Miſſæ, & conditum tempore Caroli M.*

antilegio,

12 *Præterea errores pleni ſunt ſequentia:* Eodem tempore Martinus Turonenſis, Maximinus Treverenſis, Trebedus Wormacienſis apud Coloniam Eſſrata *ſeu* Euphratam Coloniorum præſidem .. depoſuerunt .. inter quos præſules Chriſti clariſſimos B. Auctor velut aureum emicuit fidus. Tempore *concilii Agrippinenſis, in quo Euphratas depoſitus traditur, S. Martinus tantum erat catechumenus: quomodu ergo in canſa fidei judex ſedit? Eidem ſynodo* Victor Vangionum *ſeu Vormatienſium ſubſcriptus legitur; cur ergo obtruditur* Trebedus; *cujus ne nomen quidem inter epiſcopos Vormatienſes uetum eſt? His erroribus mox miſcetur antilegia; dum Attilæ anno* 451. *Gallias vaſtanti ille ſcribitur ſynchronus: qui jam anno* 346. inter præſules Chriſti clariſſimos velut aureum fidus emicabat, *atque adeu ætatem tum attigerat aliquantu provectiorem.*

attiſque ſo-

13 *De ipſu Attila quas fabulas fecitus eſt?* Attilas, *inquit,* rex Hunnorum, devictis Gal- *luis,* Theodoſio imperatore defuncto, Trevirim F eccleſiam devaſtaturus pugnabat ad portam. Deſuper B. Auctor hoſtem redarguens, Quiſnam tu es, inquit, qui terras demoliris noſtras, gentemque perturbas? Cui rex ... furiis exagitatus reſpondit: Ego ſum Attilas flagellum Eccleſiæ, Domino ſic volente. Hoc audito B. Auctor, ſuum confortans populum, aperiri portas juſſit ei: ille autem cum omni exercitu ſuo a porta in portam tranſivit, habens ex utraque parte quaſi murum, & tenebras adeo denſas, ut neminem videret, nec cuiquam noceret. *At auctor de geſtis Francorum a Pagio in Critica ad annum* 451. *num.* 17. *citatus, de Hunnis, quorum dux erat Attila, ſcribit:* Chuni Rhenum tranſierunt, Metris ſuccenderunt, Treviris deſtruunt, Tuncrus pervadunt, uſque Aurelianis pervenientes. *Non ergo* Attila cum omni exercitu ſuo a porta in portam tranſivit, neminem videns, nemini nocens.

ſum ſudoc. 10.

14 *Inſuper, habitum cum Attila ſermonem ſecutumque prodigium, perſonis & loco mutatis, ſcriptor mutuatus eſt ex Actis S. Lupi, in quibus tom.* VII. *Julii pag.* 79. *num.* 45. *ea Trecis S. Lupum inter & Attilam accidiſſe narrantur,*

A *quæ ad portas ipſe Trevirenſes tranſtulit. Fabu-*
AUCT. P. D. *lit quidem fœdata ſunt & hæc ipſa S. Lupi Acta; ſed tamen noſtris multo antiquiora. ut facile judicari poſſit, uter biographus furti ſit reus: cujus ea ſpecimen aliud:* Ejuſdem corpus (*ita ſub finem Actorum legitur*) cum in monaſterio B. Maximini... eſſet humatum, vir quidam religioſus... acceſſit juxta ... cumque verſum illum Pſalmographi diceret, Exultabunt Sancti in gloria; mox ab intus vocem ſubjungentis audivit; Lætabuntur in cubilibus ſuis. *Metis contigiſſe omnia hæc circa ædem S. Felicis, narrat Paulus diaconus in libello de epiſcopis Metenſibus: & quamquam fieri poſſit, ut res eadem locis accidat & perſonis diverſis, merito tamen oppoſitum ſuſpicamur, dum in ſcriptores incidimus, quorum popularis traditio dux eſt & auctor.*

An S. Servatius Attilæ furtis ſuccreverit?

B 15 *Gravior hic moveri poſſet difficultas, erretne biographus noſter, dum non tantum Auctorem Metenſem Attilæ contemporaneum ſtatuit, ſed & S. Servatium Tungrenſem epiſcopum: verum ad finem in hoc Commentario præfixum quæſtio hæc parum confert: cum ex dictis manifeſtum ſit ſatis, Acta noſtra nullius ejus momenti. Operæ tamen pretium duxi, obiter unum alterumve argumentum attingere, quo Pagius in Critica ad annum 451. eorum ſententiam confirmat, qui duos SS. Servatios diſtinguunt, & alterum horum cum B. Auctore Metenſi, tempore Attilæ, floruiſſe contendunt. Num. 47. Pagius pro ſua hac opinione adducit Paulum Diaconum in libello de epiſcopis Metenſibus, & ab eo quidem ſententiam Pagii aperte tradi, nefas eſt inficias ire. At nid ſi Paulus tempora Attilana cum aliis perperam confuderit?*

Plinij

16 *Certe cladis Attilanæ circumſtantias cum aliis confudit, cum dixit, murum civitatis Metenſis S. Servatio ex ea egreſſo, corruiſſe, ingreſſumque hoſtibus, Attilæ ſcilicet ejuſque militibus, divina diſpoſitione prætefeciſſe. Nam prodigioſum hunc lapſum murorum ſcriptores antiquiores ad tempora alia retulerunt, ut inſinuat Aimoinus de geſtis Francorum lib. 3. cap. 1. ubi agens de diviſione regnorum, facta inter filios Clotharii, ait:* Sigeberto Mediomatricum (quæ & Metis) ceſſit ... urbs famoſa
C & inclyta ... de qua quid in VETERUM reperimus libris, paululum intermiſſa re cœpta, in medium proferamus. Cum gens Wandalorum, junctis ſibi Suevis & Alanis, Gallias populatum ire deſtinaſſet, Chrocus rex ipſorum... curſum itineris ad Metenſem urbem deflexit, eujus muri, nocte, quæ diem adventus ejus præcedebat, DIVINO NUTU SPONTE RUENTES, viam irrupturis aperuerunt. *Adde quod Fredegarius Scholaſticus in fragmentis a Ruinartio collectis pag. 781. ex Idacii Chronico aliuſve monumento proferat ſequentia:* Chrocus rex Wandalorum cum Suevis & Alanis egreſſus de ædibus.. Metis pervenit, ubi murus civitatis DIVINO NUTU PER NOCTEM RUENS, capta eſt civitas a Wandalis.

extinguitur,

17 *Potuerunt, fateor, urbis Metenſis mœnia hoc corruere: at verius eſt, locum hic habere illud, quod Muriſſius lib. 1. de Epiſcopis Metenſibus pag. 46. recte ſcribit:* Noſtri hiſtorici in eumdem, *in quem & multi alii*, inciderunt errorem: ad unam e multis perſecutionibus retulerunt omnia, quæ ſub diverſis evenere, & tempore diverſo: & Attilanæ quidem, præ reliquis notabili, clades omnes adſcripſere urbis Metenſis: *quod quam in Paulo Diacono verum ſit, colligi poteſt ex Chronico Idacii, de Hunnis, quos Attila ducebat, dicentis:* Gens Hunnorum, D pace rupta, deprædatur provincias Galliarum, plurimæ civitates effractæ: in campis Catalaunicis ... haud longe de civitate, quam EFFREGERANT, Metiis ... aperto marte confligens, divino cæſa ſuperatur auxilio. *Non igitur ſua ſponte corruerunt muri Metenſes tempore Attilæ, ſed, non aliter ac mœnia alia,* effracti *ſunt.*

falſus deprehenditur

18 *Num. 11. Pagius proſua opinione ita loquitur:* Ipſemet Harigerus in Actis S. Servatii hos verſus in eam interuit, qui duos Servatios eum in unum confundere, manifeſtiſſime demonſtrant:

„Talibus eccleſiæ fautoribus undique firmæ,
„Obſtant imbriferis vento quatiente procellis,
„Deſuper & petram nequeunt trepidare ruinam.
„Et de hac„ inquit Harigerus„
„Specialiter beato viro inter alia:
„Servatius, ſervando fidem, ſervat pereuntem
„Orando populum, conſortans ſorte Trajectum.
„Et beatus Lupus„ ſubdit Harigerus„
„Tricaſſinæ urbis epiſcopus
„Dum bella cuncta perderent E
„Orando Trecas muniit.

Quare ex ipſomet Harigero habemus, diſtinguendos duos Servatios; cum qui S. Lupo, hoc tempore epiſcopo, æqualis fuit, non poſſit is eſſe, qui anno CCCXLIII. concilio Colonienſi ſubſcripſit. *Ita ille.*

Pagii argumentum

19 *At quid ſi poeta, cujus verba recitat Harigerus, non illos ſolos canat heroas, qui tempore Attilæ Eccleſiam tutati ſunt; ſed agat univerſim de omnibus, qui pro Eccleſia pugnarunt longo illo annorum intervallo, quo Gallia barbaris patuit? Tum ſane nullatenus conſequens erit, SS. Lupum & Servatium fuiſſe tempore æquales. Rem illuſtremus exemplo. Si quis, commemoratis hæreſibus, quæ diverſis ſeculis pullularunt, ſubdat, illis ſe oppoſuiſſe Ambroſium, Auguſtinum, Leonem I. & Gregorium magnum, non eo ipſo ſignificatum volet, hos omnes pugiles, ita ætate ſuiſſe vicinos, ſicut ſuſceptis pro fide certaminibus pares erant. Præterea verſus hi,* dum bella cuncta perderent, orando Trecas muniit, *diverſi a reliquis ſunt metri, & proinde vel non ejuſdem poetæ, vel ſaltem non eodem ex contextu excerpti: unde veriſimile fit, inter* F *Eccleſiæ fautores, qui verſu heroico canuntur imbriferis procellis obſtitiſſe, S. Lupum non comprehendi, neque adeo ætate S. Servatio æqualem ſtatui ab antiquo poeta. Æqualem autem putaverit Harigerus parum refert, cum eumdem diſſociata ſociaſſe, Pagius ipſe ſæpius aſſerat.*

quo Noſtri jubentur oppugnat.

20 *Sed hæc plus quam ſatis, quæ latius diſputata poſſunt videri apud Comtium, Valeſium, Tillemontium & Henſchenium noſtrum, qui ad diem XIII. Maii pro uno Servatio pugnas, cujus mortem inuciit anno 384. circa quem Hunnos in Gallias irrupiſſe, probat ex verbis Maximi, qui cum in Gallia tum tyrannum ageret, apud S. Ambroſium, legatione pro Valentiniano fungentem, conqueſtus eſt, quod* Bauto comes barbaros ſibi immiſiſſet. *Conatus eſt quidem S. Ambroſius factum hoc extenuare, oſtendendo Hunnos in partes Galliæ interiores non irrupiſſe: non tamen ipſius limites eladem paſſos, inficiari ivit, ut proinde credibile ſit, tantum tum habuiſſe ſtragis, quibus Gallias aliquando afflictandas S. Servatius Romæ intellexerat. Atque hæc Henſchenii ſententia ſi vera ſit, conſequens eſt, & in eo quoque aberraſſe biographum, quod* S. Auctorem

A *& Servatium Attilæ ſcripſerit ſynchronos. Verum ut aliter ſe res habeat, nihilominus, ut ſupra oſtendi, nullius Acta ſunt valoris. Cum tamen alia ad manum non ſint, imprimere eadem cogimur, aliunde interim de S. Auctore nonnulla certiora collecturi.*

21 *Ad ætatem ipſius quod ſpectat, in catalogis quibuſdam epiſcoporum Trevirenſium numeratur ſecundus, in aliis tertius a S. Felice; quem anno 398. epiſcopatum abdicaſſe, dictum eſt tomo III. Martii pagina 621. ut proinde initium epiſcopatus ſeculo quinto ineundum ſit. Duratio ultra annum 447. nequit extendi: nam tum S. Severus, B. Auctoris ſucceſſor, munus epiſcopale Treviris adminiſtrabat, ut colligitur ex tom. III. Julii pag. 197. ubi anno 447. ineuntur ſecunda S. Germani in Britanniam expeditio; indeque & S. Severi epiſcopatus: cum is S. Germano iverit comes*, tunc Treviris ordinatus epiſcopus, *ut Conſtantius in Vita S. Germani lib. 2. cap. 1. loquitur. Recenſet tum conſecratum fuiſſe S. Severum inſinuans forſan voces illæ*, tunc ordinatus: *quæ conjectura ſi locum habet, mortem* S. Auctoris *anno 447. aut proxime præcedenti licet alligare.*

Vixit S. Auctor ad ex medium ſeculi V.

B

22 *Diem obitus Joannes Enen lib. 6. cap. 8. ita docet:* Poſito ad patres B. Feliee, feliciſſimo Trevirorum archiepiſcopo .., Mauritius XXXIII. cathedram epiſcopalem conſcendit: poſt quem Leontius ſubiit miniſterium ſacerdotale XXXIV.... Huic ſuccedit B. Auctor XXXV. qui ex epiſcopo Metenſi in archiepiſcopum Trevirenſem electus & conſtitutus fuit, vir per omnia honeſtæ vitæ atque laudabilis, augens merito, quod in nomine habebat. S. Servatius Tungrenſis epiſcopus juſſu B. Petri Apoſtoli huic Auctori adventum Hunnorum in Gallias patefecit, dum adhuc præſideret eccleſiæ Metenſi, in qua plura miracula operatus eſt: demum auctus ruinam Angelicam ed XIII. Kal. Septembris carnis debitum ſolvens, tumulatur in eccleſia B. Joannis Apoſtoli & Evangeliſtæ in campo Martis, quam beatiſſimus Agritius fabricaveret & monachorum egmine adornaverat. Tandem emenſis pluribus annis, tranſlatus eſt ad Thabanam villagium ſupra Sarram fluvium ad ditionem pertineos ejuſdem cœnobii. Poſt hunc epiſcopus XXXVI. ordinatur ſanctus Severus.

abiit

C

23 *Eundem mortis diem ſignant Acta tranſlationis tum noſtra tum Leibnitiana, conveniuntque cultus eodem die notatus ab omnibus, ſi auctorem martyrologii San-Maximiani exceperis, a quo, ut Browerus ſupra num. 1. citatus teſtatur, ſignatur* XV. Kal. Septembris: *quæ varietas an ex tranſlatione tum peracta, an aliunde nata ſit, ignoro. Attamen Merſæus aliud mortis tempus videtur indicare.* S. Auctor II. *inquis pag.* 250. ex epiſcopo Metenſi archiepiſcopus Trevirenſis conſtitutus eſt, vir honeſtæ atque prorſus laudabilis vitæ. Carnis debitum .. ſolvens XII. Septembris in eccleſia D. Maximini tumulatur. *Verum arbitror per inadvertentiam ſcriptum* XIII. Septembris *pro* XIII. Kal. Septembris: *quæ enim ſcribit Merſæus, mutuatus eſt, ut patebit verba conferenti, ex Joanne Enen, apud quem legitur* XII. Kal. Septembris, *non* XIII. Septembris. *In Actis tranſlationis, quæ Maſcovius apud Browerum ad annum 1113. num. 41. in compendium redegit, Sanctus noſter* v. Iduum Decembris *obiiſſe traditur: ut & hic error eſt ex confuſione, ut apparet, natus, quo* S. Auctori *affingitur*

die XX. Auguſti.

diei emortualis Gertrudi, Saxoniæ duci, prius, quæ v. Idum Decembris *defuncta in Actis noſtris notatur. Cæterum quæ de epiſcopatu Metenſi Joannes Enen & Merſæus ſcribunt, corrige ex num. 11. quos tamen ne diſſenſionis arguas, quod alter in eccleſia S. Joannis Apoſtoli Sanctum tumulatum ſcribat; alter in eccleſia S. Maximini: nam idem utriuſque eſt ſenſus: cum quæ olim S. Joannis, dein S. Maximini eccleſia appellari cœperit.*

D

Auct. P. D.

§. III. Translatio multiplex; Acta translationis Saxonicæ.

Extranſlationibus

EX eccleſia S. Maximini tranſlatum in Tavanam *S. Epiſcopum teſtantur ſcriptores citati num. præcedenti, & num. 1. De Tavana Mabillonius in Annalibus ad annum 966. num. 6. hæc commemorat:* Florebat eo tempore in Trevirenſi S. Maximini monaſterio Wiggerus abbas, qui hoc anno .. CMLXVI. ſupremum diem abſolvit .. Illud inter ejus geſta præcipuum, quod monaſterium apud Tavanam, haud procul e Saræ fluminis ripa, ondecim fere lupra Treviros paſſuum millibus excitavit, viginti cœnobitis eo deductis, ubi hactenus S. Maximioi præpoſitura eſt. *Ex quibus duo colligas: primum, ex S. Maximini monaſterio ſacras reliquias potuiſſe facile ob profeſſionis agnationem in Tavanenſe efferri. Alterum, tranſlationem hanc ſeculo nono non eſſe antiquiorem, cum Tavanenſi cœnobio tunc initium tantum datum ſit. Depoſita nove in loco lipſana ſingulariter coluit, coluque teſtatus eſt Henricus V. imperator in diplomate, dato anno* 1112. *in quo* firmiter interdicit, ut oullus auferre præſumat bona famulis Dei in cellula, quæ Tavana dicitur, Deo ſanctiſque Chriſti confeſſoribus Auctori & Quiriaco intervientibus. *Qua ratione corpus S. Quiriaci Tavanam elatum ſit, videri poteſt tom. 1. Martii pag.* 425.

E

25 *Cæterum non ita Sancti noſtri reliquiæ omnes ex S. Maximini eccleſia eductæ ſunt, ut earum nihil remanſerit: nam anno* 1105. *Tietmarus abbas Hemelſverdhuſenſis* brachium *ipſius ibidem impetravit, in ſuum cœnobium deferendum, & biennio elapſo rurſus obtinuit* teſtam ſuperiorem capitis, *ac* duo de majoribus membris, *ut legitur tom.* III. *Mart. in Actis S. Medoaldi; quibus hujus tranſlationis hiſtoria, cum miraculis, eam vel comitatis vel ſubſecutis, inſerta eſt. Porro cum ædituus S. Maximini, qui Tietmaro* teſtam ſuperiorem cepitis ... *ac* duo de majoribus membris *anno* 1107. aſſignavit, conteſtatus *ſit*, ejus apud ſe, excepta modica portione, NIHIL amplius haberi, *ut in Actis mox citatis pag.* 72. *habetur, conſequens eſt, ut tranſlatio corporis in Tavanam annum proxime citatum præceſſerit (quamquam quo contigerit, prorſus maneat incertum.) Qua enim alias ratione ædituus*, ejus apud ſe nihil haberi, conteſtatus *fores? Quo itefaurus reliquiarum, a Tietmaro obtentus, peſſea pervenerit, Schatenus in Annalibus Paderbornenſibus pag.* 670. *explicat his verbis:*

variis ulique

F

26 Largus .. fuit Thietmarus in cœnobium Abdinghovianum, & eccleſiam Paderbornenſem, magnamque ſacrorum pignorum partem Gomberto Abdinghoviano ebbati donaram tranſmiſit. Hoc nimirum illud ex Abdinghoviano tabulario ſcriptum docet." Thietmarus Helmwardshuſenus abbas ... conceſſit abbati Gumberto ... & univerſæ Paderbornenſium eccleſiæ ex ſacrario B. Petri

in diverſo loco

A Apoſtoli pretioſiſſimas Sanctorum reliquias, quæ
Auct. ſibi divina diſpoſitione .. collatæ ſunt ab eccleſia
P. D. Trevirenſi atque Colonienſi, auctoritate ... archiepiſcoporum atque abbatum ,... ad laudem & gloriam omnipotentis Dei, & augendum atque dilatandum honorem .. eorumdem Sanctorum .. Integrum corpus unius SS. Virginum .., de corpore S. Auctoris archiepiſcopi, Bonoſit, atque Abrunculi archiepiſcoporum ,. Demum (*ſubdit Schatenus*) omnia ille ſacrorum theſaurus, poſtquam .. Lutheri ætate poſtremus Helmwardeshuſanos abbas cum monachis ducta uxore tranſit ad hæreſim, Erici epiſcopi Paderbornenſis (*qui obiit anno* 1532.) induſtria ſubtractus ſervatuique ceſſit Paderbornenſi eccleſiæ.

celebrior ea eſt, 27 *Anno* 1123. *ſucceſſit translatio celeberrima in Saxoniam, de qua Trithemius in Chronico Hirſaugienſi ad annum eumdem ita habet*: Præoctato anno Gertrudis comitiſſa de Notheim relicta Heinrici comitis, qui Burſfeldiam, ut ſupra diximus, fundavit, vidua, mulier dives, potens, & Chriſto devotiſſima corpus S. Auctoris a Brunone Trevirorum archiepiſcopo ſuis precibus impetravit. Quod cum honore maximo transferens in Saxoniam extra muros oppidi Brunſchwicenſis, in eo loco repoſuit, ubi poſtea monaſterium S. Ægidii conſtructum fuit. Cum enim perveniſſet memoeata Chriſto devota muliee cum ſacris reliquiis in prædictum locum, repente immobiliter fixæ hæſerunt, ita ut nulla arte, vel ingenio deportari ulteriua ab aliquo potuiſſent. Comitiſſa igitur ſtupefacta miraculo, & accepto prudentium virorum conſilio, cœnobium Ordinis noſtri permagnificum in eodem loco, adjuvante Lothario Duce poſtea Imperatore, qui filiam ejus habuit uxorem, conſtruxit, in quo monachos ſub regula D. P. Benedicti militantes & abbatem collocans, multa eis bona pro ſuſtentatione hujus vitæ aſſignavit: eccleſiamque ſub honore S. Ægidii conſecrari fecit, & corpus S. Auctoris in eadem collocari.

quæ in Saxoniam ſacta eſt 28 *Eamdem translationem paucioribus narrat Paulus Langius in Chronico Citizenſi ad annum* 1123. uxor ejus, *nempe Hedwici comitis de Northeim, de quo egerat*, matrona devotiſſima ædificavit cœnobium illuſtre & exemplum * S. Ægidii in Brunſwig, in quo corpus S. Auctoris ep. Metenſis (*ene Trevirenſis ob dicta num.* 11.) per ipſam impetratum requieſcit. *Vide etiam Merſæum citatum num.* 1. *Sed teſtes his antiquiores producamus. Arnoldus abbas Lubecenſis, qui floruit ſub finem ſeculi duodecimi, lib.* 6. *cap.* 4. *ita habet*: Auctoris archiepiſcopi Trevirenſis ... corpus ibi (*Brunſvici*) requieſcit, quod Gertrudis marchioniſſa, Ecberti Marchionis conjux, eum tempore viduitatis ſuæ ipſum monaſterium *S. Ægidii* fundaſſet, a Trevirenſibus multis ſupplicationibus obtinuit, & in eodem monaſterio eum aliis corporibus Theorum martyrum, ut nunc cernitur, in ſarcophago honorifice collocavit.

** L. exemplum*

eaque acte plura. 29 *Accedit hiſtoria translationis, quam habemus quadruplicem. Primam accepimus ex Bodecenſi cœnobio, qua licet Actis* S. Auctoris, *quæ ſupra fabuloſa diximus, annexa ſit, ſcriptorem tamen habet diſtinctum a biographo: hic enim Treviris ſcripſit, ut ſub finem ipſe inſinuat, cum ait, S. Epiſcopum induxaſſe cuidam religioſæ viro translationem ſui corporis imminere* de hoc loco in Saxoniam. *Alter Brunſvici tranſlationem litteris mandavit: dicit enim in prologo, decreviſſe clementiam divinam, ut corpus* S. Auctoris *deſtinaretur ad baſilicam* præſentis cœnobii, *id eſt, S. Ægidii, quod conditum olim prope Brunſvicum, dein mœnibus incluſum eſt. Plura his ſimilia occurrunt per decurſum; ex quibus & illud ſuſpicor, ſcriptorem in S. Ægidii monaſterio vitam fuiſſe religioſam profeſſum. Leibnitius tom.* 1. *pag.* 701. *exhibet Acta altera ex Mſ. bibliothecæ Juliæ; altera Maſcnius apud Brouverum in Annalibus ad annum* 1113. *num.* 41. *ubi aſſeris eadem ſe in compendium redegiſſe ex codice Mſ. Hildeneshemio ſubmiſſe, quem, ut libet indicabat, Ludulfus Aſſis anno* MCCC. *conſcripſerat.*

30 *Memoratæ tres hiſtoriæ tam ſibi ſunt ſimiles quoad rerum ſubſtantiam, ordinem, ſententias, voces, ut non dubitem, quin ab eodem auctore ſint natæ; quamvis Leibnitiana, prout nunc extat, ſit Bodecenſi contractior.* Relatio priſca *vel* veridica traditio *ſcribentis dux fuit, ut ipſe ſub initium teſtatur. De ætate ipſius antequam quid definiam, notandum eſt, eum qui Acta translationis conſcripſit, ſcripſiſſe quoque miracula* S. Auctoris, *ut colligitur ex epilogo miraculis ſubnexo, in quo num.* 24. *auctor Brunſvicenſes manet*, quatenus ea, quæ prælibavit .. de TRANSDUCTIONE & ADVENTU, necnon de aliquantula SIGNORUM oſtentatione beatiſſimi ... Auctoris, concorditer lectitent. *Hiſce præmiſſis, auctoris ætatem licet colligere ex num.* 18. *ubi, narrate ſermone, habite inter archiepiſcopum Trevirenſem & cuſtodem ſeu adituum S. Ægidii, qui ambo obſidioni urbis Brunſvicenſis anno* 1199. *præſentes aderant, auctor ita proſequitur*: Cuſtos ... gratiſſimum nuntium *ex archiepiſcopo intellectum*, eetulit fratribus ſuis & nobis contradidit deſcribendum. *Unde ſequitur* 1°., *ſcriptorem anno* 1199. *non eſſe anteriorem; cum, quæ facta tum ſunt, narret. Sequitur* 2°., *ipſum ab anno* 1199. *non fuiſſe eminus ætate remotum: cum res anno eodem geſtas ei* contradiderit deſcribendas *vir, qui tum erat* cuſtos *ſeu aditus, atque adeo ætatis ſaltem mediocriter provectæ. Sequitur* 3°., *Ludulfum Aſſis, quam, teſte Maſenio, anno* 1300. *ſcripſit tranſlationis narrationem, hanc ex hiſtoriographo anteriore eſſe mutuatum: cum ſatis verſimile non ſit, cuſtodem, qui anno* 1199. *ætate floreba, Ludulfo Aſſis quidpiam* contradidiſſe deſcribendum *anno* 1300.

recenſentur,

& ſcriptorum eorum explicatur.

31 *Quartam tranſlationis hiſtoriam legere eſt in Mſ. bibliothecæ Guelferbytanæ, rhythmis Saxonicis exarata, quod* Chronicoo principum Brunſvicenſium *inſcribitur, impreſſumque eſt a Leibnitio tom.* 3. *pag.* 1. *Auctor epiſcopi floruit tempore Alberti I. ducis Brunſvicenſis, quem ad annum* 1279. *tamquam recenter mortuum deplorat. Placet multum tum brevitate ſua, tum fide ſcriptoris, qui ex antiquioribus monumentis ſua paſſim depromit, & ab incertis diſcernit certiora: unde, quidquid affert, ab Arnoldo, Trithemio & Paulo Langio ſupra allegatis, fere videas confirmatum.*

Tria allegorum apographa

32 *Nec ita ſe res habet in relationibus aliis, ut patet ex mirabili illo modo, quo corpus* S. Auctoris *a Gertrude narratur translatum. En tibi illum ex Mſ. bibliotheca Juliæ; quod, ubi Gertrudis narravit adventum in urbem Trevirenſem, ita pergit*: Hora quaſi ſexta celebratis Miſſarum ſolemniis, monaſterium (*Ordinis S. Benedicti*) ingreditur. Cuſtos vero ejuldem loci conſueto more angulos monaſterii peeluſtrat, ut caveret, ne ſoete quiſpiam furti anxius alicubi lateret. Invenit eeverendam Gertrudim, in orationibus

A tionibus proſtratam, qui eam ſurgentem excepit lætanter, & ipſi ductæ de ambitu ad ambitum, inter alias tumbas multorum, tumulum S. Auctoris, loco ſibi per revelationem oſteſo (*monſtravit*) afferens: XIII. Kal. Septembris migravit ad Chriſtum. Interea ſecundo ſigno dato, ad menſam cuſtos pranſum ivit, non habeos ipſam ſuſpectam (ſimulabat enim velle orationi vacare) eam cuſtodem proſe reliquit. Statim ad exitum ipſius, foribus eccleſiæ peſſulo ſeratis, matrona virum iouens, palla depoſita, cum ſequacibus ſuis lapidem grandem cum inſtrumentis aptis ſecum deportatis de tumulo amoverunt, & ſarcophagum B. Auctoris cum reliquiis BB. Bartholomæi, Thaddæi, Mauricii, Coſmæ, dnorum Thebæorum, Florinæ virginis ac martyris, & aliorum Sanctorum ibi reconditis ſuſtulerunt, & lapidem, ut melius poterant, acceleranies reaptaverunt, & baptillis* demtis de univerſis campania, ut confuſionem præcaverent, reliquias fortibus & admiſſis equitaturis ſarcinatas curſu concito aſportabant.

* i. e. clavis ferreis armi Campani

B 33 Conventu equidem pranſo, eum gratiarum debita actione properant ad monaſterium, laudes Domino reddituri: & cuſtos præcurrens primo leviter digito oſtium tangit, ſecundo manus impulſu, tandem toto pugno pulſat; & cum non proficeret, conſcius conventus malum eveniſſe, oſtium ſecuribus & cootis coofringunt, .. comperientes per lapidem inordinate repoſitum, ſe ipſis reliquiis ſpoliatos, tacti dolore accelerant compullare a confuſinne, ut cives inſequerentur. Æramenta autem mota nullum ſonitum dederunt: unde magis moti baptillos ... ſparſim repertos campanis reimpoount: quibus compulſatis, & Trevirenſibus convocatis... tam ſacros ſacrilegos ioſequuntur. Et cum jam ad ſpatium unius leucæ appropinquaſſent, ipſis accidit miru res, & ſequentes a fugientibus outu Dei per ſpatioſum intervallum convenienter ſuot avulſi: quod accidit tribus vicibus.

translationis modo

a ſcriptoribus aliis differentes oſtendantur.

34 *Ita bibliothecæ Juliæ apographum; cui quoad ſubſtantiam conſonant codex Bodecenſis, & Hildesheimenſis, præterquam quod hic taceat prodigium illud*, quo fugientes a perſequentibus tribus vicibus ſunt avulſi, videotes autem perſequentes, ſe fruſtra contra ſtimulum calcitrare, ad propria ſunt reverſi. *Verum ſeu hæc addantur, ſeu prætermittantur, narratio tota diſſentit a ſcriptoribus citatis num. 17. ubi Paulus Langius teſtatur* corpus S. Auctoris a Gertrude impetratum, *Tritheimus* ſuis precibus impetratum, *Arnoldus abbas Lubecenſis, Aliorum noſtrorum ſcriptoribus antiquior*; multis ſupplicationibus obtentum, *ac proinde non furtive & clam elatum. Gertrudem dolo uſam etiam Chronicum principum Brunſvicenſium affirmat: at qualis fraus fuerit, tacet: unde cum aliis ſcriptoribus facilius conciliatur: quia dolus potuit preces comitari, ut facilius ſuperaretur difficultas, quæ in conſequendis Sanctorum corporibus tum Treviris erat maxima, ut patet legenti Acta S. Modoaldi tom. III. Maii a pag. 63.*

Unum vel alterum eorum imprimetur.

35 *Cæterum licet Acta translationis Bodecenſia cum aliis in modo translationis vacillent, ea tamen cum miraculis annexis cum nondum impreſſa ſint, imprimemus, addituri interim in annotationibus vel correctionis vel confirmationis gratia ea, quæ de translatione habet Chronicon principum Brunſvicenſium: ita tamen ut, dum hoc Latine reddimus, ſenſum liberalius ſequamur, minuſque aſtringamur vocibus; quibus vel non ſatis aptis vel ſuperfluis uſus eſt poeta Saxo, ita cogente neceſſitate explendi rhythmi. Sed antequam eo progrediamur, nonnulla quæ ad Sancti cultum & miracula ſpectant, neceſſe eſt præmittere.*

D AUCT. P. D.

§. IV. Oſſa Sancti elevata, & a criminationibus vindicata; translationes aliæ.

Translationem Saxonicam confecuta eſt ſingularis apud Brunſvicenſes veneratio, ut teſtatur Leibnitius Introductionis in tomum I. num. 42. Magna, *inquit*, Auctoris epiſcopi Trevirenſis apud Brunſvicenſes veneratio fuit, & nunc quoque multi hoc nomen in baptiſmate accipiunt. *Præter cultum, etiam oſſium elevationem teſtatur Henricus Meibomius in Chronico Riddagshuſenſi, ſed adjunctis contumeliis veriis. Ea ipſius verba*: Bieonio poſt (*anno* 1458.) ſæculo iſto infelici in urbe etiam Brunſvicenſi cultus idnlolatrici accumulati ſunt: colebatur ibi ab annis plus minus CCCXL. tamquam numen tutelare S. Auctor, olim, dum in vivis eſſet, Trevirenſium antiſtes, ejuſque *Ani-Jura* ſive reliquiæ, in arca cuprea reconditæ in æde divo Ægidio ſacra, religioſe aſſervabantur. Huic ſuo idolo, abbas ejus loci Jobannes, ex oblationibus & eleemolynis opulentior factus, plus bonoris, quam ab anteceſſoribus factum eſſet, tributurus, oſſa carinſa vilinri exempta in ſarcophagum argenteum repoſuit. Addidit & diem feſtum, quo & hujus & aliorum Patronnrum memoria quotannis perageretur. Interfuit ſuperſtitinſo huic actui Riddagshuſanus abbas (*Matthias*) ratus debere ſe boc religinni & vicioiæ. Credibile eſt, Deum graviſſime iſti idnlomaniæ iraſcentem, mala, quæ ſubſecuta ſunt, bis reginnibus immiſiſſe.

Translationis ſubſecuta eſt ſingularis veneratio & oſſium elevatio.

E

37 *Quæ impudens Lutheri aſſecla ſcribit de* S. Auctoris *cultu ejuſque oſſium elevotione, ut vera admitto: nec enim ipſo rei hujus teſtimonium redderet, niſi certis eam monumentis conſignatam reperiſſet, cum antiqua hæc reliquiarum veneratio Lutheraniſmum, tali ealtus inimicum, novitatis accuſet. Quas adjungit contumelias, ſufficienter diluit ipſa impudentia, qua dum Brunſvicenſes idolomaniæ accuſat, etiom accuſat, quotquot prioribus Eccleſiæ ſeculis floruere, Patres, & vixere Chriſtiani; apud quos & frequens fuit reliquiarum Veneratio & fructus venerationis multiplex; cujus teſtes innumeros Bellarminus aliique theologi polemici adducunt. Pauca delibemus ex S. Hieronymo, qui epiſt. 53. ad Riparium tam accommodate ad rem noſtram ſcribit, ut Meibomio omnia aptari poſſint, unum ſi nomen Vigilantii, quam S. Doctor ibidem pro merito exagitat, immutaveris.*

quam Virginius tumulo in ſuum ſolſe arguit,

F

38 Ais, *inquit*, Vigilantium ... os fœtidum rurſus aperiſſe, & putorem ſpurciſſimum contra SS. Martyrum proferre reliquias; & nos, qui eas ſulcipimus, appellare cinerarios & idololatras, qui mortuorum hominum oſſa veneremur. O infelicem hominem & omni lacrymarum fonte plaogendum! qui hæc dicens, non ſe intelligit eſſe Samaritanum & Judæum, qui cnrpora mortuorum pro immundis habent... Honoramus .. reliquias Martyrum, ut eum, cujus ſunt martyres, adoremus: honoramus ſervos, ut bonor ſervorum reduodet ad Dominum.

mortis cadigandus

39 *Et*

AUCT. P. D. cum verbis B. Hieronymi.

39 *Et S. Doctor poſtea proſequitur*: Dolet (*Vigilantius*) reliquias pretioſo operiri velamine: & non vel pannis vel cilicio colligari & projici in ſterquilinium ... Ergo ſacrilegi fumus, quando Apoſtolorum baſilicas ingredimur? Sacrilegus fuit Conſtantinus Imperator, qui ſanctas reliquias Andreæ, Lucæ & Timothei Conſtantinopolim tranſtulit, apud quas dæmones rugiunt & inhabitatorea Vigilantii illorum ſe ſeotire præſentiam confitentur? Sacrilegus & nuoc diceodus eſt Auguſtus Arcadius, qui oſſa B. Samuelis loogo poſt tempore de Judæa tranſtulit io Thraciam? Omnes epiſcopi non ſolum ſacrilegi, ſed & fatui judicandi, qui rem viliſſimam & cineres diſſolutos in ſerico & vaſe aoreo portaverunt? ſtulti omnium eccleſiarum populi, qui occurrerunt ſanctis reliquiis: & taota lætitia, quaſi præſentem, viventemque prophetam cernerent, ſuſceperunt, ut de Palæſtina utque ad Cbalcedonem jungarentur populorum examina, & in Chriſti laudes una voce reſonarent?

B

tum a ſuperum Literarum auctoritate:

40 *Quid ad hæc Meibomius? Au & D. Hieronymo, iiſque, quos ipſe laudat, idolomaniæ crimen impinget? Au & primit Chriſtianis, quos umbra Petri recreabet, Actor.* 5. *v.* 15. *quique a ſudariis & ſemicinctiis, quæ Pauli corpus contigerant, ſibi ſalutem quærebant, Act.* 19. *v.* 12. *Angelus (Joſue* 5. *v.* 16.) *exegit, ut Joſue in ſignum venerationis calceos exueret, quia terra, in qua ſtabat, ſancta erat: cur autem ſancta, niſi quod in ea præſens adeſſet angelus? Si autem terra ex angeli præſentia ſanctitatem veneratione dignam mutuata eſt, quid de lipſanis Sanctorum dicendum, quorum corpora fuerint* templum Dei vivi 2. *ad Cor.* 6. *v.* 16. *atque adeo non ab angelo, ſed ab inhabitante Deo ſanctitatem ſuam hauſerunt? Cæterum quod putatur Meibomius*, Deum graviſſime iſti idolomaniæ irafcentem, mala, quæ ſubſecuta ſunt, his regionibus immiſiſſe, *in eo etbnicos habet duces, qui religionem Chriſtianam calamitatum omnium arcbitrabantur originem. Quorum figmentum dum operoſe refutat Arnobius lib.* 1. *Adverſus gentes, inanem eſſe Meibomii conjecturam & futilem eadem opera oſtendit. Sed redeamus ad rem noſtram.*

C

Reliquiæ S. Auctoris poſt aevam translationem

41 *Reliquiæ* S. Auctoria *ex templo S. Ægidii, in quo prope Brunſvicum primum depoſitæ ſunt, dein tranſlatæ fuerunt (an omnes, an aliquæ, incertum eſt) in eccleſiam S. Bleſii, Brunſvici ſitam, & quendam extructam ab Henrico Bavariæ & Saxoniæ duce, cui cognomen* Leo. *Fidem facit iudiculus chronologicus ejuſdem eccleſiæ, ex duabus pervetuſtis membranis excerptus a Leibnitio tom.* 2. *pag.* 59. *ubi legunter iſta*: Hæc ſunt nomina reliquiarum, quæ ſunt reconditæ io cruce, quæ ſtat in media eccleſia ante chorum, quam dux Henricus Leo fieri juſſit pro remedio animæ ſuæ: de ligno Domini, de ſpinea corona. *Dem aliquibus interjectis*, Iſtæ reliquiæ ſunt poſitæ in novum plenarium (*ſeu thecam lipſanis plenam*) an. Domini MCCCXI. De ligno Domini ... S. Auctoris epiſcopi. *Pro* anno Domini MCCCXI. *legendum* MCCCXXXIX. *contendit Leibnitius Introductionis in tomum* 2. *pag.* 11. *Res eſt minoris momenti, nec longiori diſcuſſione digna.*

Brunovicum tranſfertur.

42 *Sed neque in eccleſia S. Bleſii illa lipſana perpetuo manſerunt: nam, teſte Leibnitio mox citato, plenarium illud jam viſitur Hannoveræ, cujus rei rationem reddens ait*: Cum .. urbs Brunſvicenſis, diu ducibus ſuis refractaria, anno D. MDCLXXI. deditionem feciſſet, Johannes Fredericus dux, qui Calenbergicum, Gottingenſem & Grubenhagicum ducatus tenebat, & cum fratribus Georgio Wilhelmo duce Celleoſi & Erneſto Auguſto epiſcopo Oſnabruggenſi, auxilium agnato Rudolpho Auguſto duci Welfebytano tulerat, operæ navatæ pretium ſibi Sanctorum reliquias petiit, antiquitatis argumentis & ornatu ſane ſpectabiles. D

§. V. Obſidio urbis Brunſvicenſis ope S. Auctoris ſoluta contra heterodoxum probatur.

Obſidio urbis Brunſvicenſis

INter *beneficia hominibus a* S. Auctore *collata celebrius illud eſt, quo (ut in Actis miraculorum num.* 1. *& ſeqq. legitur) Brunſvicum tutatus eſt, coegitque Philippum ducem Sueviæ, ut urbis obſidionem ſolveret. Henricus Meibomius in Chronico Riddagshuſenſi rem hanc fabule loco habet*: Inſequenti anno, (*nempe* 1199.) *inquit*, Philippus deſignatua Rom. rex (*Ottonem*, E *Henrici Leonis filium*) oppugnaturus in Saxoniam deſcendit ... Congregato univerſo exercitu Bruoſviga obſidetur, oppugnatur, ſed fruſtra, oppidanis cum præſidiario milite fortiter pro patria dimicantibus. Erat in urbe Henricus comes Palatinus, Ottonis frater, virtute bellica præſtans princeps, quem quod amplius oppugnare nollent quidam ex Imperii ordinibus, Cæſarem in Saxoniam ſecuti, ex caſtris diſceſſerunt. Iode nata fabula de divo Auctore Brunſvicenſium Patrono, cujus ope pene divina hoſtis ab urbis obſidione abductus commemoratur. *Hæc Meibomius.*

ope S. Auctoris

44 *At non ita antiquiora monumenta? inter quæ Chronicon Hildeſbemenſe ita narrat*: Sig. Iredus, ... auxilium laturus Philippo in obſidione Brunſvicenſi, cives eduxit ſuos.. At Philippus mirabili viſione territus, mox obſidione ſoluta diſceſſit. Auctor quippe, cujus corpus ibi requieſcit, enſem dextra vibrans, io vallo & muris toti agmini Philippæo taotum injecit terrorem, ut otius abiret. *Albertus Krantzius lib.* 5. *Saxoniæ cap.* 35. Gertrudis ... corpus S. Auctoris.. Brunſvicum advebit ... cujus patrocinium ſæpe F experti cives, præcipue in oppugnatione urbis a Philippo, qui de Romanorum regno cum Ottone IV. contenderat. *Pluribus idem proſequitur lib.* 7. *cap.* 16.

45 *Botbou in Chronico Brunſvicenſium pictu-ſoluta* rato ad an. 1199. *jam dicta confirmat & addit, ſuburbium, in cujus monaſterio corpus* S. Auctoris *erat repoſitum, tum ab Ottbone mœnibus ſuiſſo incluſum, urbique ſociatum. Verum teſtes prædicamus, quorum alter vixit ſeculo rem geſtam proxime ſequenti; alter ætate æqualis fuit. Primus eſt auctor Chronici principum Brunſvicenſium, qui cap.* 52. *diſerte ait*, S. Auctorem *videndum ſe exhibuiſſe archiepiſcopo Trevirenſi, qui caſtra Philippi ſequebatur; eique injunxiſſe, ut referret regi, obſidionem urbis, ſui cultus ſtudioſiſſimæ, mox ſolvendam; futurum alioquin, ut ipſe ipſiuſque exercitus periret; re autem intellecta, Philippum non cum ſuis ſe ab urbe recepiſſe: atque ita patrocinio* S. Auctoris *liberatam eſſe urbem; in cujus beneficii memoriam eandelas plures, feſto ipſius die efferendas, vovifſe cives, quorum urbem totiet fuerat tutatus.*

46 *Teſtis alter eſt Arnoldus Lubecenſis*, mor- contra Mei. tuus bonum

A *tuus decennio ab obſidione elapſo, & rerum Bruaſvicenſium peritiſſimus, lib. 6. cap. 4. narrato ecgis Philippi diſceſſu, ejus hanc reddit cauſam* : Eſt enim non parva ſpes civitati illi de ſuffragiis S. Auctoris, archiepiſcopi Trevirenſis, cujus corpus ibi requieſcit... & quia idem pontifex, cum terra ſua ab Hunnis vaſtaretur... civitatem Trevirorum, quam tunc regebat, orationibus ſuis illæſam protegebat, ipſam adhuc virtutem habere apud Dominum creditur, ut civitatem, in qua nunc requieſcit, ſuis orationibus ab boſtium incurſu protegat & defendat. Unde mos inolevit Bruaſvicenſibus, ut eum timore obſidionis arctantur, reliquias memoratas circa ambitum ſuæ civitatis cum litaniis & laudibus & eleemoſynarum largitionibus devote circumferant, & infra ipſum ambitum nullos hoſtium incurſus perferant. Res eſt probata & in liberatione eorum ſæpius experta.

offeritur. 47 *Hiſce teſtimoniis vim addit manuſcriptum, cui, apud Leibnitium tom. 3. pag. 446. titulus eſt* Ordinarius ſenatus Brunſvicenſis, juſſu

B ipſius anno MCDVIII. conſcriptus. *In eo num. 124. lingua veracula deceratur*, ut die Veneris ante feſtum S. Joannis Baptiſtæ larcenbagus S. Auctoris circumferatur per urbem, *& additur*, hoc ſancitum fuiſſe communi cleri & ſenatus conſenſu, ratione ſingularis auxilii, quod S. Auctor, urbis patronus, in variis neceſſitatibus a Deo impetravit, prout divinis indiciis olim manifeſte innotuit. *Ibidem num. 128.* declaratur jam dudum a ſenatu & civibus ſingulare Deo & S. Auctori obſequium fuiſſe promiſſum, quod Deus patrocinio S. Auctoris variis illos calamitatibus ſubduxerit: propterea concluſum fuit... ut dies S. Auctori ſacer celebretur ut ſummum feſtum... promiſitque ſenatus, ſe quotannis quinque candelas in templo S. Ægidii oblaturum, accendendas in honorem S. Auctoris ante reliquias ejuſdem. *Hæc dicta ſufficiant, ut fabulam credatur Meibomius, dum fabula loco habet patrocinium* S. Auctoris.

S. Auctoris apparitio explicatur. 48 *Supereſt. ut agamus de modo, quo* S. Auctor *Bruaſvicum tutatus ſuit. Duplex a ſcriptoribus refertur. Chronologus Hildesbemenſis, allegatus ſuperius, tradit*, S. Auctorem, *cum*

C enſem dextra vibrans *apparuiſſet* in vallo & muris, toti agmini Philippæo tantum injeciſſe terrorem, ut ocyus abiret. *Similia habet Krantzius lib. 7. Saxoniæ cap. 16. At tum apographum Bodecenſe, tum Chronicon principum Brunſvicenſium cap. 52. memineruut apparitionis non publice factæ, ſed privatim ſuis archiepiſcopo Trevirenſi, qui caſtra Philippi regis ſequebatur. Relationes in ſpeciem diverſas conciliat Botbo in Chronico picturato ad annum 1199. ſcribens, Sanctum noſtrum videndum ſe primo exhibuiſſe Trevirenſi archipraſuli, deinde apparuiſſe* in mœnibus gladium manu vibrantem.

An Treviris, cum viveret, ſervaverit incolumes, incertum eſt. 49 *Inter miracula* S. Auctoris *infra num. 5. alterum ipſius beneficium commemoratur, quo, cum adhuc in vivis eſſet, urbem Trevirenſem dicitur Attilæ furori ſubduxiſſe. Hujus rei falſitatem oſtendit paralbronoſmus: nam* S. Auctor *ante annum 448. e vita exceſſit: Attila anno tantum 451. in Gallias irruptt. Quod ſi per errorem, multis ſcriptoribus antiquis familiarem, Attila cum alio quodam rege barbaro fuerit confuſus, ſupererit adhuc difficultas, ut ex veteribus monumentis rei veritas probetur: nam Arnoldus Lubecenſis, qui lib. 6. cap. 4. & Kranzius, qui lib. 7. Saxoniæ cap. 16.* S. Auctorem ab Hunnis civitatem Trevirorum orationibus ſuis illæſam protexiſſe, *ſcribunt, a primis illis ſeculis ſunt remotiores, quam ut ipſorum teſtimoniis ſecuri acquieſcamus. Reſtat, ut qualiacumque* S. Auctoris *Acta ſubjungamus.*

D AUCT. P. D.

A C T A
APOCRYPHA
auctore anonymo Trevirenſi.

Ex Bodecenſis cœnobii Paſſionali pergameno Ms. menſis Auguſti fol. CLXXXVI. *pag. A.*

S. Auctoris parentes, epiſcopatus, & miracula.

E

Natus e nobili proſapia

A Dilluminandum genus humanum multas in hoc mundo ſpirituales lucernas Dominus dignatus eſt accendere; de quibus ſanctæ memoriæ beatum Auctorem urbi Metenſium pietas divina conceſſit. Hic namque, ut quorumdam fidelium relatione agnovimus, ex præclara Græcorum proſapia originem duxit *a*: pater ejus Licius chiliarcha militiæ ſeculi ſtrenuus, nil minus virtuoſis operibus *a* & ſedulus inſiſtebat; eumque famam beati Pauli atque doctrinam, varioſque labores, quos in Græcia fidem Chriſti prædicando perpeſſus eſt, lexit; amore religionis fidei repletus contra infideles frequenter pugnabat. Egenos ſuis, quibus abundavit, facultatibus, quotidie recreavit. Uxorem juvenem multum decoram, religioni & progeniei ſuis æqualem habuit. Multis annis laudabilem ducunt vitam, unicum procreant heredem, de quo gratias agentes Deo, filium ſuum ſacri baptiſmatis fonti obtulerunt. Divina quoque inſpiratione nomen ſibi Auctor, non quidem ſui generis, ſed fidei Chriſtianæ impoſuerunt: quem juxta ſuorum magnificentiam caro nutriebant affectu. Puer autem

F cum literarum ſtudiis traditus ſuiſſet, ſecundum nominis ſui interpretationem, multum in ſpiritualibus, ſcientias & virtutes augendo, profecit; & tanta morum pollebat honeſtate, quod ſeniorum vitam anticipare videretur.

S. Auctor 2 Cum vero tempus adoleſcentiæ acceſſiſſet, iteratis vicibus pater filium ſuum allocutus eſt Auctorem, ut more ſuorum progenitorum arma reciperet, militiæ vires exerceret, pro fide patria pugnando certaret. Qui tandem poſt multa patris ſui monita humiliter reſpondebat: Dominus Jeſus exemptum vagina Apoſtoli gladium propriæ vocis juſſione recondidit, docens majorem armis omnibus Chriſtianæ confidentiæ eſſe virtutem. Quamobrem futuras, Deo largiente, victorias non carnali providentia, aut quavis armatura, ſed magis orationibus devotis obtinere valemus; ſicut antiquis bellorum ducibus contigiſſe experimur. Egreſſi filii Iſrael ad prælian-dum contra inimicos ſuos, Moyſes aſcendebat in montem, ut oraret Dominum, & cum levaſſet manus, vincebat Iſrael; cum autem ab oratione ceſſaſſet, inimici prævaluerunt. Nnn etiam

in

A in robore militari David contra Goliam, nec
A. ANONYMO, multitudine populari Gedeon adversus Madian
* f. conflicta triumphabat, sed ambobus in conspectu* durantibus, Dominus victoriam contulit, & congregatum exercitum eorum imperio subjugavit. Ita & nos in Dominum confidentes, divino præsidio & fidelium orationibus vincere poterimus nostros inimicos.

patriam deserit. 3 Post hæc beatus Auctor fortius mundanam spernens gloriam, quotidie evangelicam cupiens assequi perfectionem, ut videlicet omnibus, quæ habebat, relictis crucem suam tolleret, & egenus Dominum sequeretur, capta temporis occasione, modico contentus viatico, patriam parentelque deseruit, & secrete discessit. Ad mare ascendens, navim Deo prosperante, pervenit ad Romam, & ibi permansit cum aliis Dei famulis divino cultui mancipatis, donec propter vitæ sanctitatem sacerdos est ordinatus. Scientia quoque clericali uberrime repletus, factus est prædicator egregius. Deinde per aspera & indirecta montium atque vallium, multa patiens adversa, profectus est ad partes Gal-
B licanas: gratia siquidem evangelizandi verbum Dei & fidem augendi catholicam ad tam longinquas vocatus est a Domino regiones.

Metensis electus epiſcopus 4 In urbe Metensi elegit mansionem, ubi celebrem ducens vitam cum regni cælorum annuntiatione exemplis pariter & doctrinis credentium numerum multiplicavit. Porro eadem plebs suo viduata pastore, ut sibi dignus a Deo daretur pontifex, prece continua precabatur. Divinitus itaque a primoribus cleri & populi aspiratur, ut prædictus venerandus in Episcopum eligeretur. Mane igitur sequentis diei illucente, tam clerus quam populus beatum Auctorem concorditer sibi statuetunt episcopum, & laudibus impositis solemni cum tripudio procedentes* usque ad cel-
Processeruni lam, in qua lectioni & orationi assiduus vacabat, eum renitentem ducturi ad præsulatum. Quo auditio Vir Dei illico in lacrymas prorupit, Dominum prostratus oravit, ut summum se sacerdotium meruisse daret signum. Mox expleta oratione, dum graphio terram tetigit, fons aquæ salientis copiosus emanavit: per cujus aquam us-
b que hodie miracula coruscant infinita *b*, viden-
C tibus populorum catervis, quanta secum operata sit Dei clementia, cum spiritualis apparatus gloria venerandum hunc pontificem beatum Auctorem ad oratorium beati Stephani introducentes, supplices Deo omnium auctori gratias referebant.

Baptizatum condemnat. 5 Successit itaque beatus Auctor duodecimus episcopus post beatum Clementem primum pontifi-
cem in episcopatu Metensi, per plures annos digne regens ecclesiam & populum Dei; quodque ad salutem pertinere posset æternam, non minus Beatissimus operis studio, quam sermonis prædicatione docebat. Eodem tempore beatus Martinus Boroensis, Maximinus Treverensis, Trebedius Wormaciensis
c apud Coloniam *c*, Effratam Coloniorum præsulem, judicio fidelium deposuerunt, & Severinum virum catholicum in locum ejus ordinaverunt. Inter quos præsules Christi clarissimos beatus Auctor episcopus velut aureum emicuit sidus, totius sanctitatis & doctrinæ splendore glorioſus.

Metis. 6 De quo Præsule insignia hæc duo miracula ad nostram memoriam traduxit relatio prisca. Eo igitur tempore, dum grandine barbarorum leges dominica premeretur, Attilas rex Hunorum, susceptо domini gladio, ad resecandum Gallicorum lasciviæ abundantiam, fidelium persecutor, habens multas barbaras nationes dominio suo subjectas, in D
omnem Galliam tuæ crudelitatis relaxarat habenas. Hujus adventu bestus Servatius prægnosco Romam proficiscitur, per merita beatorum Petri & Pauli Apostolorum sublimia, tremendum Deum imploraturus. Veniens autem Metis a sancto Auctore honorifice suscipitur & tractatus, interpellatur, ut Metis denuo desideratus venire dignetur. Spopondit, & commendatus suis precibus, pergere cœpit, Deo duce, urbemque attingit Romam: cui divinitus, dum ad ecclesiam Principis Apostolorum, quasi victimam se Deo offerret pro ira Domini a populo suspendenda, per beatum Petrum Apostolum revelatum est, divino permitteote judicio, totam fere Galliam tradi incendio, præter oratorium beati Stephani proto-martyris, quod Metis est constructum: quæ & beato Auctori in responsum habet proferre.

7 Sanctus accepto Servatius oraculo, veloci re- *per Galliam* greditur gradu, festinus ad Gallias repedavit, cun- *eversis a* ctis pœnitentiam evangelizando. Iter in Metis* de- ** Metas*
ducens, feliciter pervenit ad urbem, ubi dum inter Missarum solemnia beato Auctori episcopo, & uni- E
verso populo omnia, sicut revelatione didicerat & in responsum acceperat, retulisset, ad civitatem propriam Tungris reversus est: quo abeunte tunc & barbari, subversis multis Galliæ urbibus, in ipsa sacra vigilia Paschæ urbem Metensem cinxerant obsidione. Mox vero beatus Auctor civitatem traditam inimicorum gladiis advertens, cives advocat, peccata confiteri hortatur, pœnitentiam injungit, infantes, qui nondum perceperunt sacri fontis ablutionem, baptizari præcepit. Cumque propius furentes barbari accederent, & civitatem inexpugnabilem ob murorum fortitudinem aspicerent, tractareque de reditu cœpissent, murus civitatis ultro corruit, & ingressum hostibus super-
d na dispositione patefecit *d*.

captivos 8 His civitatem sine cuoctatione ingressis, rapinis & incendiis universa vastantes, plures ex civibus cum eis, qui baptizati fuerant, parvulis interfecerunt. Totam urbem incendio tradebant, excepto beati Stephani oratorio, quod videbatur ipsis a quodam splendidissimo super illud stante viro defendi. Reliquos vero utriusque sexus populos, qui excidio superesse poterant, simili- F
ter cum beato Auctore episcopo captivos abdoenut. Jam procul ab urbe dum ad locum, qui Decempagos appellatur, hostes pervenissent, cæcitate, quasi olim Ægyptii, multantur. Quoniam Domino Deo semper cura est de suis famulis, in ira misericordiam, sicut ait Psalmista, non continet. Subito Hunns & barbaros tenebræ circumvallarunt, ut quid agerent, & quo se diverterent, nescirent. Tunc causam tantæ calamitatis, ut in tali re opus erat, sollicite a Christianis, quos abducebant, inquirentes, aut quo præstigio hoc eis accidisset scicitantes. Quibus illi: Nun hoc suspicamini maleficium; sed credite iram Dei vobis imminere: quia cælestis Domini famulum beatum Auctorem Metensem episcopum abducitis impie.

9 Confestim venerandus ille Præsul in capti- *liberat* vorum numero quæritur, invenitur & rogatur, ut quidque vellet, sumeret, & eos a tali periculo lucis subtractæ liberaret. Ad hoc cum ingemuisset, respondit, nullum sibi gratius posse munus offerri, quam illos, quos ducebat captivos, sinerent ad propria remeare. Id illi si faceret, procul dubio a Domino Deo impetrarent,

ut

A ſit quibus tenebris tenebantur, eruerentur. Statimque de univerſo exercitu dum captivos beato Auctori reddiderunt, a ſuis, ut promiſerat, ceſſantibus tenebris, luce reddita anguſtiis ſunt liberati, ſicque venerandus Chriſti famulus, dum in captivorum ſorte deputatus eſt, multos ſecum a captivitate reſolvit, ut, captivo paſtore, grex captivorum libertate potiretur *e*. O quantum potiori gloria de reductis iſte civibus triumphavit, quam crudeles barbari, qui eos antea quaſi victores abduxerant, triumphare potuiſſent. Proinde tamquam angelus ab univerſo clero venerabatur, & ab ipſis civibus veluti pater amabatur: quia non defuit pupillo & inopi pius conſolator, in eleemoſynis largus, & in orationibus ſedulus, omni virtute plenus, & totius eccleſiæ decus. Omnia omnibus factus erat Chriſti fidelibus.

& Trevirenſibus proficitur;

B *f* to His ergo præmiſſis aliiſque multis, quas enumerare longum eſt, eo flagrante virtutibus, omnipotens Dominus famulum ſuum Auctorem majoribus & dignioribus proponi voluit rectorem. Sana metropolitana ſede Treverenſi vacante per obitum beatiſſimi viri Legonti *f*, ejuſdem ſedis archiepiſcopi, ſanctæque eccleſiæ Treverorum, quæ privilegio principatur ſingulari omnibus eccleſiis Galliarum, eo quod fundata a beato Petro Apoſtolo ſit ordine prima & dignitate præcipua, multorumque Sanctorum corporibus gloriosa, quadam Dei Spiritus ſancti gratia præordinante, convenerunt clerus & populus civitatis ipſius in eccleſia magna, majori beati Petri de epiſcopi ſubrogatione tractaturi. Vifum eſt utile, Auctorem magnæ devotionis virum a regimine ipſius eccleſiæ (avocare) ſibiqua in epiſcopum poſtulare pro totius provinciæ profectu & honore. Inſigoes miſerunt legatos & epiſtolas deprecatorias ad flectendam ſancti Viri clementiam ſuper effectum hujus negotii deſiderati. Suſceptis igitur & lectis epiſtolis, venerabilis Pontifex magnitudinem inauditæ rei expavit. Induciis acceptis, reſponſum diſtulit ſeptem diebus: dulciſſua uſus excuſatione, ſe indignum hominem, tumultibus ſeculi haſtenus implicitum fatebatur.

C Sed tandem rationa convictus & legatorum orationibus flexus, imo Dei dilectione compulſus, partieeps paſſionum Chriſti factus, ſuſcepit gregis dominici paſtorum* pondus. Ita archiepiſcopali ſublimatus faſtigio, accepit benedictionem a Domino, dinqua deſiderans, expectante Clero & populo, ad ſacroſancta proceſſit officia, tamquam ſponſus de thalamo ſuo *g*.

** paſtoritium*

g

quos ſervat monitatos.

11 Refertur & aliud miraculum ejus meritis cæleſti cum virtute patratum. Attilas rex Hunnorum, de quo ſupra retulimus, devictis Galliis, Theodoſio imperatore defuncto, Treverim eccleſiam devaſtaturus pugnabat ad portas. Deſuper beatus Auctor hoſtem redarguens, Quiſnam tu es, inquit, qui terras damnoſis noſtras gentemque perturbas? Cui rex ſceleratus, furiis exagitatus, ait: Ego ſum Attilas flagellum Eccleſiæ, Domino ſic volente. Hoc audito beatus Auctor, ſnum conſortans populum, aperiri portas juſſit ei. Ille autem cum omni exercitu ſuo a porta in portam tranſivit, habens ex utraque parte quaſi murum, tenebras adeo denſas, quod

h neminem videret nec cuiquam noceret *h* confuſus diſceſſit: tantum enim beati pontificis valuit grata & fidelium devotio, ut nullis afficerentur adverſis, pro tanto beneficio immenſis laudibus Deum glorificantes. Deinde beatus Auctor ipſum Treverenſem eccleſiam populumque cunctum ſibi ſubjectum paterna ſollicitudine in pacis & concordiæ tranquillitate ad ultimam pene hominis ætatem proſpere rexit. Decimo tertio Calendarum Septembrium feliciter migravit ad Dominum.

D A. ANONYMO.

Defectus apparet.

12 Magno abſque dubio coram Deo fulget merito, quod tali etiam poſt obitum declaravit miraculo. Ejuſdem corpus cum in monaſterio beati Maximini in crypta ad auſtralem partem inter corpora Thebæorum eſſet humatum, vir quidam religioſus ac de ſuæ animæ ſollicitus cura, nocturno tempore ut privatis orationibus ſe Deo commendaret, univerſi ejuſdem loci oratoria indefinenti ſtudio circuira ſolebat, beato Auctori & aliis in crypta ſepultis [ut] devotus eſſet. Nec tamen ingrediendi [erat] eonceſſa facultas: acceſſit juxta murum, ibi ſe in orationem tota ſuæ mentis intentione proſtravit, verſumque iſtum Pſalmigraphi [cum] diceret, Exultabunt Sancti in gloria, mox ab intus vocem ſubjungentis audivit; Lætabuntur in cubilibus ſuis *i*. Cumque

i

E ab oratione ſurgeret, beatus Auctor, gloriæ circumdatus habitu, illi apparuit, translationem *k* ſui corporis imminere de hoc loco in Saxoniam indicavit, ſicut uſque hodie ibi collocatum, magno honore veneratur ad laudem & gloriam ejus, qui eſt in ſecula ſeculorum benedictus. Amen.

k

ANNOTATA.

a *Meurisſius de epiſcopis Metenſibus in vita hujus* S. Auctoris *pag.* 42. *eumdem & humili genere natum ſcribit, & primum fuiſſe, qui e Latinis Metenſem cathedram occupavit.*

b *Fontem morbis pellendis ſalutarem ſcaturiſſe in tranſlatione corporis hujus* S. Auctoris, *ſcribit Judocus Coccius in Dagoberto cap.* 6. *Prope fontem ſimilem ipſum habitaſſe tradit Meurisſius citatus pag.* 55.

c *Multiplices circa concilium hoc Colonienſe errores notatos vide in Commentario* num. 12.

d *Eadem hæc narrat Paulus diaconus in libello de Epiſcopis Metenſibus: an autem nulla hic correctione ſit opus, vide in commentario num.* 16. *&* 17.

F

e *Idem hoc prodigium narrat Paulus mox allegatus.*

f *Colitur S. Legontius* 18. *Februarii, qua de ipſo actum eſt pag.* 66.

g *S. Auctorem Metenſem a Trevirenſi diſtinximus in commentario num.* 11.

h *Hujus rei falſitas patet ex Commentario num.* 13. *&* 14.

i *Alibi & aliter hoc accidiſſe dictum eſt num.* 14. *proxime citato.*

k *Tranſlatio hæc incidit in annum* 1113. *unde in Commentario num.* 10. *collegimus, biographum rebus geſtis multo fuiſſe poſteriorem.*

TRANS-

A. ANONYMO.

TRANSLATIO ET MIRACULA,

auctore anonymo Brunſvicenſi,

Ex Bodecenſis cœnobii Ms. pergameno.

PROLOGUS SCRIPTORIS.

Quos ſanctos illuſtrat.

BEnedictus Deus: qui ſuas antiquas miſericordiat de tempore in tempus renovans, a progenie in progenies, de loco in locum conſolationes & opitulationes ſuis dilectoribus advehit, erogat & protelat. Gloriosus enim Deus & mirabilis in Sanctis ſuis merito prædicatur, quos triumphantes duplici decore dignos judicans, in uranica * aula, gloria & honore coronari, & in terreſtri concione vult exiolli celebriter & condigne. Corpora etiam Sanctorum adhuc in imis habita prout uniuſcujuſque loci exigit dignitas & fidelium exquirir devotio, per ſanctarum eccleſiarum oracula ſequeſtrantur. Divina quippe providentia per quamdam prædeſtinativæ diſpoſitionis ſpem (ut ita dicam) ſic ordinare dignata eſt, ut hæc eccleſia ſuorum gloriatur ſuffragiis patronorum; altera aliorum gaudeat patrociniis ſanctiſſimorum, quatenus eccleſis adhac militans triumphali fulcimine reliquiarum Sanctorum ſuorum domeſticorum roborata reſpiret, & profectum recipiat ſalutarem. Hinc eſt quod Regis regum & Domini dominantium largiflua clementia decrevit corpus ſacratiſſimum hanc Auctoris, quondam ſanctæ Treverenſis eccleſiæ archiepiſcopi *a*, ad præſentis baſilicam cœnobii deſtinare. Gaudeamus itaque, fratres chariſſimi, & medullitus exulcemus, concrepantes & laudes alternantes in jubilo intimæ affectionit, Creatori ac gubernatori omnium, in honore ſancti Auctoris tevereodiſſimi pontificis noſtri propitii patroni, de quo nobis ſermo.

B

* *i. e.* cœleſti

C

ANNOTATIO.

a Hinc in Commentario num. 28. *collegimus, tranſlationis auctorem Brunſvicæ ſcripſiſſe, & eſſe diſtinctum a biographo.*

ANTIQUA DIVISIO.

Incipit prologus de adventu ſanctiſſimi confeſſoris Auctoris archiepiſcopi ad monaſterium S. Ægidii Brunſvicenſis civitatis.

Explicit prologus; incipit tractatus, *nempe de apparitione S. Auctoris.*

Ubi facta viſione cœpit cogitare, *ſcilicet Gertrudis.*

Ubi rebut diſpoſitis profecta.

Quomodo venit ad ſacrum locum.

Quomodo proceſſit in itinere revetſionis.

Ubi omnibus diſpoſitis motitur.

Incipit prologus in quædam miracula S. Auctoris archiepiſcopi: & primo de obſidione civitatis Bruoſwick, quæ fuit cauſa voti candelarum.

Explicit prologus: incipit miraculum. D

Quomodo B. Auctor quemdam colaphizavit.

De miraculo quod S. Auctor fecit adhuc vivans.

Quomodo S. Auctor & S. Ægidius præfatam civitatem protexerunt.

Quomodo S. Auctor cuidam monacho apparuit,

De obſidione civitatis Brunſwick, & miraculis ibidem factis.

De translatione brachii S. Auctoris io Helmvardeshuſen,

Ubi locatum ſit hrachium.

De quadam muliare a paralyſi curata.

De quodam ſanato, qui ſe proprietarium fecit,

De muliere ſurda, ſed ſanata,

Miraculum de quodam juvane,

De granario ab igne ſervato.

De mulicre a ſurditate liberata.

De parvulo graviter patiente curato,

De quadam puella morbida & curata.

De quadam infantula in ægritudine curata,

De furto reſtituto.

De quadam a cæcitate & cancro liberata, E

Hic tendit ad finem.

CAPUT I.

Gertrudis, Saxoniæ princeps, juſſu S. Auctoris, corpus ejuſdem Treviris furtim aufert.

S. Auctor Gertrudi apparet,

VEridica igitur patrum traditione cognovimus, quod Gertrudis *a* marchioniſſa Saxoniæ, filia Erkenberti illuſtris marchionis, nobilis Ottonis mater, cujus filia præclara Riken *b* uxor exitit Domioi Lotarii, invictiſſimi imperatoris feliciſſimæ memoriæ, & altera ejuſdem filia Gertrudis palatina comitiſſa: prædicta, inquam, domina Gertrudit tam devotæ mentis profeſſiooe benigniſſima, quam oobilis proſapiæ jubare ſereniſſima, cum die nocſtuque meditaretur in lege Domini, ex nutu Dei firmam habens voluntatem plantandi ſecut decurſut aquarum fructiferam vioeam, ſalutiferam videlicet congregationem, ob reverentiam & honorem intemeratæ Dei Genitricit & ſemper virgiois Mariæ, intempeſtæ noctis ſilentio vidit ſibi aſſiſtere virum proveſtæ ætatit, vultu decentem, corpore elegantem, & juxta nominis ſui ſignificationem, auctorixabilem & acceptum, canitie revcrendum: qui & dixit præfatæ viduæ ſemiſoporatæ: Animadverte, inquiens, Deo dicata matrona, quæ tibi propooo, & renaci memoriæ ſingula commenda, ita ut, quæ perceperis aure, retineas mente, amplectaris voluntate, & explere maturea in opere. Ego ſum Auctor, qui archipræſul fueram Treverorum; nunc aurem anima mea in cæleſtibus inſulatur, corpus meum vero Trevetis requieſcit: ſed juxta ſententiam Domini mei Jeſu Chriſti, aſſerentis prophetam non eſſe ſine honore, niſi in patria ſua, modicum vel oihil ibidem reverentiæ mihi impenditur & honoris.

a

b

F

3 Decrevi igitur divinæ diſpoſitionis inſtinctu, quod corpus meum, Treveris tam incurare reconditum, huc ad tuos terminos, ubi monaſterium, ſacro Poeumate * ioſpirante, fundare diſponis, honorifice transferatur. At illa paveſacta more Abakuc reſpondentis angelo, ſe de prandio Danicli deferendo alloquenti, Babylonem

& corpus ſuum ut Auctor jubet.

* *i. e.* Spiritu

A nem non vidi & lacum aeſcio: locum, inquit, cujus mentionem facis, ignoro, & qualiter illuc perveniam, dubito. Senex autem attonitam conſolatur, dicens: Noo turbetur cor tuum, neque formidet, ſed confide, filia, & conſtanter age; & Dominus deſiderium tuum effectui maocipabit. Qui enim, ſtella duec, Magos ad divioam progeniem adorandam perduxit, ipſe ſua gratia & meo ducatu diriget greſſus tuos ad prædicti corporis mei reliquias exquirendas, & transferendas. Quæ igitur tibi deprimo ſigna, verba, & nota indicia [adverte.] Cum Deo proſperante Treverim perveoeris, & monaſterium monaſticæ religionis Ordinis beati Benedicti tibi deſignandum ingreſſa fueris, diverſas ſanctorum eorporum ibi conditorum tumbas invenies, ioter quas ad auſtralem partem penes murum angularem uoam editiorem cæteris comperies, quam ootabis. Io eadem enim tumba, quondam opioiooe ſeditionis iogruente, timoris cauſa, oe forte ſurriperentur meæ reliquiæ, ſunt retruſæ, & poſtmodum oblivioni traditæ negligeoter. Petitura itaque provida cautela & vigili ſolertia loculum

B meum lavabis, & de loco tolles ſollicite prænotato, & thecam ſubtiliter deducendam, ad partes dominii tui transferes reverenter, ubi ſecundum firmum cordis tui propoſitum baſilicam conſtrues, & in ea ejuſdem corporis mei reliquias honorabiliter repones, & veneraberis concedeoter *e*.

Illa imperii parvula, Treverim proſiciſcitur,

4 Venerandus itaque Pootifex, qui apparuit, cum hujuſmodi diſtincte expreſſiſſet, & ſeriatim defigoaſſet, extemplo diſparuit, & ab oculis venerabilis matronæ obſtupeſcentis evanuit. At illa, quaſi de extaſi expergefacta, contemplativo corde verſaos, quem viderat, & memori mente recoleos, quæ audierat, & hæc ſollieito pectora volutans, ardeotique deſiderio attentius complexaos, ad ea celerius & efficacius pertingere vebemeoter æſtuat & anbelat. Nec mora, mane facto, ſuos diſcretiores conſiliarios ſecretius in unum accerſit, quæ miraculoſe acciderant, expooit. Conſulte ſuper hia eos conveoit, quid facto opos ſit perquiritur, & quid tam celebri negotio coovenientibus competat expetit. Super quo illi reverendam dominam ſuam

C ſano aoinaotes eooſilio ad ſalutiferum iter carpendum ſalubri promotione fatagunt inſormare. Quorum præmooitoria ſtillicidia tagax marchioniſſa hibulis haorieos auribus, & ſitibuodis inſundeos præcordiis, in congruente taoto itinere ſibi providet apparatis. Unde pompoſa militum ſe munit caterva, veouſtarum pediſſequarum ſe ornat ſequela, quia præpotens præcellentes equitaturas, & pretioſos ac copiolos viæ ſumptus ſibi præparat, quia prædives. Talibus ac taotis uteos inſignibus, revera non ambitioſe, oec cauſa inanis gloriæ, ſiva ſuperbiæ, ſed piæ induſtriæ, ſecuodum quod per quemdam ſapientem dicitur: O prioceps, utere gloria non pro te, ſed pro regno: melius eſt eaim quod adſit palatiis tumor, quam timor, quia moris uſitati eſt, & apud veteres & apud modernos, homioem haberi, pro ut videtur, & molto reverentius deſerri dominationi. Quamobrem devotiſſima ſemina neceſſarium duxit io hujuſmodi operoſo cultu procedere, ut eo facilius & expeditius compos ſui efficeretur voti.

Profecta eſt itaque glorioſa marchioniſſa ſumptuoſe procurata, & hilariter accurata, cui merito omoia ſucceduot ad votum, quia quod intendit, ad Dei cultum adaugeodom, & ad ejus gloriam magoificandam, & ad Sanctorom memoriam veoerandam pertinet totum. Juſtam igi-

tur matronam, juſtis occupatam oegotiis, & piiſſimis intentam ſtudiis, juſtus Dominus & juſtiziam diligens, deduxit per vias rectas, & ab inimicis cuſtodit, honeſtat in laboribus, fructuoſorum laborum ejus exercitia completurus. Longa quidem & intricata reſtat via, ſed, ſicut Jacob prolixitatem & acerbitatem diutioi ſervitii, quo ſuo aſtrictus erat avuoculo, intima dilectione, quam ad præpulchram ſibi deſponſandam Rachel habuit, mitigavit; ſic & hæc præpotens hera ſi quid faſtidii ſcrupulis viæ ſibi generaſſet, dulciſſima ſpe ſacroſancti corporis beatiſſimi Auctoris obtinendi, pro quo perrexit, leviter doxic, donec ſine omni penitus obſtaculo, offendicolo & impedimento Treverim feliciter pervenit; ubi percunctanter ſciſcitata, vel potius divinitus perſcrutata monaſterium monaſticæ religionis perquiſivit, & ioiroiit præootatum. D

A. ANONYMO.

5 Erat autem hora quaſi ſexta, cum celebratis Miſſarum myſteriis, poſt recreationem ſpiritus, ad refectionem corporis jam tenderent cœnobitæ. Cuſtos vero ejuſdem loci conſueto more exierat ſanctuarium, perluſtrare angulos eccleſiæ, ut caveret, ne quiſquam ſorte furti aoxius alicuhi latitaret. Et, ecce, ingenua turha furum inopinabilium, videlicet venerabilis Geretrudis marchioniſſa cum pompa ſequacium ejus apparuit glorioſa, in cujus ille aſpectu hærens, & quaſi prænomioare * eujuſdam prodigioſæ rei admirans ſtahat, & defectiva voce, præ ſtupore ac gaudio adventantem excipiens, & ab ea diſciplinata *d* ioclinatiooe, & allocutione reſalutatus quaſi io deliciis inſolitæ gloriæ. Delicata marchioniſſa vero proſternens ſe ioter veſtibulum & altare, & devote gratias agens adorabat Dominum, & luffragia Sanctorum ſuppliciter implorabat, deſiderium animæ ejus eſſlagitans poſſe quantocius adimpleri. Deinde ſurgens, adjuocto ſibi prædicto cuſtode, perluſtrabat monaſterium, & de ambitu ad ambitum, & angulo ad angulum paſſim procedens, de diverſis ibi appareotibus ſepulcbris, quorum eſſent, ſollicite perquirebat:

& dulce locum.

E

* *pro ooi vicato*

d

6 Cui cuſtos: Ecce, inquit, Domina mi, omnes iſtæ, quas vides, tumbæ ſunt Sanctorum hic quieſcentium, qui io hoc confinio meruoot martyrio coronari: feſtivitates peragere deberemus per ſingulos dies totius anni, novis eaoticis & præconiis quotidie inoovatis in memoriam & honorem novorum familiarium & domeſticorum Sanctorum ſolemnilare poſſemus. Deiode progredieos venerabilis domina venit ad tumulum præeminentem in auſtrali parte, ſicut io viſione intellexerat, quærens ſagaciter, quis io eo requieſcat. Cui cuſtos reſpondeos ait; Beatus Auctor, quondam hujus civitatis arcbiepiſcopus, feliet traoſmigratione cælis invectus ſpiritualiter, io boc loculo reconditus eſt corporaliter. Quod illa diligenter notans, ſed pia eallidiate diſſimulans, O quam mirabile [inquiebat] eſt oomen illud Auctor: & attentius rogabat eum, initulare * ſibi illud ſacroſancti archipræſulis venerabile nomen, quod dicitur Auctor: & io quo die beatus Auctor depoſitus fuerit, anootare, ut aliquid oovæ ſalubritatis experta & adepta, valeat hilariter ad propria remeare. Qui parens inſtantiæ petitionis ejus, deſcripſit ipſi quod tertio decimo Kaleodas Septembris migrarit ad Chriſtum.

in quo corpus quiescat,

F

* *explicare*

7 Interim auditus eſt ſonitus tintionabuli, & quæſivit hera, quid boc deſignaret. Qui dixit: Signum datur Fratribus ooſtris, ut unuſquiſque,

illud auditio ſonorum

A in quocumque loco extiterit, officium ſuum de-
A. Anonymus. ſerat, & ad menſam ſiſtinet. Ad quod illa reſpondens, Eia, inquit, frater chariſſime, accelera, & conſurtio ſodalium tuorum aggregare, ne temporis negligentiæ arguaris. Cui ille ait: Adhuc mihi mora eſt latis libera. Quo dicto, interim gradatim deambulare cœperunt, & confabulando varia tractaverunt. Marchioniſſa autem ſecundo audiens tinnitum cymbali, perquirit quid inſinuat. Cui ille; Inde, inquit, datur intelligi, quicumque fratrum remanſerit, hanc horam ad refectorium veniendi neglexerit, quod ſubtracta ipſius præbendula *e* inſpendatur. Quem tunc imperioſa matrona inſtanter exhortans angariavit pranſum celerrime ire. Qui nullatenus ſuſpectam illam habens, tamquam principem generoſam & militari cœtu glorioſam & famoſam, & miro ſtemmate radioſam (Quia ſicut poeta dicit; auferimur cultu) & bona ſimplicitate eam pro ſe cuſtodem eccleſiæ reliquit, ſimulantem ſe interim velle orationi vacare, & neſciens, quod de periculo & damno ſuo hæc agere intenderet,
B cucurrit feſtinanter ad refectorium una cum conſodalibus ſuis, pitantiæ * capiens portionem.

** i. e. cibi vel refectionis furtum auferet.*

8 Statim ergo ad exitum illius peſſulo foribus monaſterii obfirmato, marchioniſſa, feminea pelle depoſita, quaſi ſtrenua virgo, & omnes ſequaces & vernaculi ejus, accipientes ſuſtes & apta inſtrumenta, quæ ſibi procuraverant, lapidem grandem, prædicto tumulo ſuppoſitum, revulsentes amoverunt, & ſarcophagum beatiſſimi Auctoris cum glorioſis plurium Sanctorum, videlicet beatiſſimi martyris Mauricii, & beati Bartholomæi, & Thaddæi, & Coſmæ & duorum Thebæorum, & beatæ Florinæ virginis ac martyris, & aliorum, ut aſſeritur, Sanctorum in maxima quantitate reliquiis inibi reconditis, ſuſtulerunt. Tunc primum beato Auctore annuente * meritis venerabilis marchioniſſæ & honeſtæ familiæ ejus, ad transferendum ſacroſanctum corpus ſuum; quod antea a nemine penitus vel moveri permiſerat, præſentis eccleſiæ decori & honori, & bujus urbis ſpeciali ſaluti ac patrocinio (prærordinante ſic Domino) id reſervans: depoſitum lapidem loco buſti, prout aptius & melius potuerunt, cum acceleratione
C rurſum coaptaverunt, & baptillis de univerſis campanis & nolis ejuſdem eccleſiæ, ut confuſionem præcaverent, ad cautelam demptis, & fortibus equitaturis nobiliſſimo ac pretioſiſſimo hujuſmodi thelauro farcinatis, & omnibus attineotiis habiliter ordinatis, inſigniſſimi fures *f* cum pro furto & ſacro ſacrilegio furtive nec uncive, ſed utiliter & honeſte, velociores equilis, ſubterfugium cupientes terga dedere.

**3 Auctor annuit*

ANNOTATA.

a *Leibnitius in Introductione ad tomum primum num.* 42. *de Gertrude hæc commemorat*: Fuit Gertrudis filia Ecberti, ſoror Ecberti anticæſaris, Brunſvici domina, vidua Henrici comitis de Nordheim, Ottone duce nati, mater Rixæ imperatricis, Lotharii Saxoni nuptæ; avia Gertrudis, quæ Henrico ex Guelfis duci Bajoarinrum dotales Brunlvicenſes terras attulit.

b *Alias* Rixa, Rikyta *&* Richenſa.

c *Hanc* S. Auctoris *apparitionem Chronicon principum Brunſvicenſium brevius & melius ita fere exponit*: Henrico Northeimo anno MCIII. defuncto, Gertrudis viduam vitam agebat caſte &
D pudice; unice intenta divinæ adimplendæ voluntati. Animo quoque volvebac, qua potiſſimum ratione cœnobium extrueret, iia imperatum legibus, quibus in dies Dei laus magis efflorſceret & honor. His curis diſtracta vidit noctu apparentem ſibi virum, qui ſpecie & vultu decorus, hunc fere in modum ipſam eſt allocutus: Auctor ego ſum Trevirorum quondam archipræſul, eoque munere honorifice perfunctus. Nunc anima mea in cælis multiplici gaudet bonore. Porro hæc mea eſt (Deo ita decernente) voluntas, ut in cœnobium, quod extruere meditaris, corpus meum ex urbe Trevirenſi transferatur; in qua quondam ſepultum, multo jam tempore venerationis jacet expers. Ubi Treviros adveneris, cœnobium monachorum, qui nigro veſtiuntur amictu, ingredere. Ad plagam auſtralem ſarcophagom invenies cæteris eminentiorem, in quo oſſa mea ſunt recondita. Mulier pro ſui ſexus conditione hærebat aliquamdiu meto attonita & formidine: cui Auctor: Metum depone: proſperum iter præſtabit Deus.
E

d *Id eſt, decenti, & ex moribus honeſtis profecta. Vide de hac voce Cangium in Gloſſario.*

e Præbendæ dictæ cibi, ac potus portiones diurnæ, quæ monachis, canonicis, aliiſve quibuſvis dantur ac præbentur, *inquit Cangius citatus. Hinc* præbendula *derivatur.*

f *Maſenius in Annalibus Trevirenſibus ad annum* 1113. *num.* 42. *ita ſcribit*: Autoris & quidquid exportatum fuit reliquiarum, inſcio Brunone, poſſeſſoribus invitis, religioſius quam juſtius detractum; ita ut vetus ipſe ſcriptor ſacrum hoc ſacrilegium, & uſitato more, pium furtum appellet. *Verum non video, qua ratione in auferendis reliquiis* S. Auctoris *Gertrudis rea ſit; cum eas*, jubente Domino, *cui ſupremum eſt in res omnes dominium, abſtulerit, ut ex Ludulfo Aſſis ipſe Maſenius narrat.*

F

CAPUT II.

Corpus S. Auctoris a Trevirenſibus fruſtra repetitum; cœnobium erectum; templum dedicatum; Gertrudis mors.

INterea ſupradicti cœnobitæ, implentes co-
Trevirenſes meſtionis officium, permiſerunt incauti ſuum evacuari templum: ſed neque iniquitas, neque peccatum eorum hoc eſt: quia ſi ſagaciſſimi viri per mulierem dementati & ſeducti, & fortiſſimi quique ab ea dejecti & interfecti eſſe creduntur: quid mirum ſi talis ac tanta, tam vafra quam prævalida ſemina bos clauſtrales ſimplices & ignaros ſupplantando ſic deſpoliavit. Conventu equidem pranſo & nola in ſignum religioſæ conſuetudinis tinniente, fratres diſciplinate ſurgunt ab accubitu, & directo per lagamam * gradiuntur in ordine, ſanctuarium intraturi, & gratiarum actiones Deo & Sanctis ejus pro impenſis beneficiis relaturi, Miserere mei Deus ſedulo labiorum ſtudio & devoto mentium jubilo lectitando.

** f. lagham, i. e. per legem ſeu conſuetudinem.*

10 Cumque perveniunt ad fores monaſterii
Gertrudem cuſtos accedens primo leviter unius digiti articulo vel ongue palpitando oſtium tangit; hinc omnium digitorum attactu ſtrepitum incutit; deinde

idem

A idem oſtium manu impulſu concutit; tandem toto pugno durius pulſat: ſed eum contra dominicam promiſſionem petens, non accipit, orationis domo præpedita, & quærens non invenit; gaza incomparabili ſacerrimi corporis ablata, & pulſanti noo aperitur; quia, qui aperiat & reſpondeat, intus noo invenitur, tam juniores quam ſeniores malum, ſicut evenerat, conjicientes irruunt, poſteſque ſub ipſos nituntur gradibus, & oſtium ſecuribus & contis confringunt, irrumpenteſque ſingula loca perſpiciunt, ad ornatum eccleſiæ quæritando concurrunt, & adhuc nihil ſubtractum comperiunt, ſperantes ſe indemnes exiſtere. Poſtremo autem omnibus perluſtratis, ad editiorem tumbam auſtralis partis perveſtigando & perſcrutando conveniunt, & per lapidem inordinate poſitum venerandum ſarcophagum ſanctiſſimi Auctoris eum pretioſiſſimis plurimorum Sanctorum reliquiis ſurreptum eſſe deprehendunt. Tacti igitur dolore cordis intrinſecus, lamentantur & confuſe vociferantur, & tantum patronum, quem præſentem minus attenderant, abſentem ardenter diligunt, diligenter concupiſcunt, ſcienter requirunt, & ſubſatum vehementer querulantur.

B 11 Accelerant ergo pulſare in ſignum confuſionis; quatenus eorum miſeria civitatenſibus innoteſcat; ut perpetratores tanti damni ocius inſequantur. Cum autem regiſtra * campanarum impetuoſe attrectant, æramenta quidem [de] more permoventur. Sed quia ceſſante cauſa, ceſſat & effectus, nullo penitus crepitantia ſono præbent damnificatis & confuſis ineitameota majoris pavoris, & ſtuporis ac furoris. Qui ambigenies, quid ineant, huc illucque, quaſi deſtituti, diſcurruot, baptiſtillos ſparſim reperiunt, quibus appenſis, & campanis lonore compulſatis, omnes Treverenſes incolæ accurrunt. Cauſam tantæ confuſionis ſollicita perquirunt, qua cognita, ſupra modum dolentes ſe tanto patre orbari, & filialis dilectionis moti pietate, cum maxima diligentia & immoderata feſtinatione inſignes raptores præſignis ornamenti fugitaotes, (ſcilicet adhuc non longe digreſſos) ſatagunt, admiſſis quadrupedibus, inſectari. Qui concito curſu peragrato ſpatio quaſi ad modum unius leucæ, cum jam con-

C tiguc fugientibus imcumberent inſiſtendo, accidit quoddam notabile miraculum; videlicet quod rectorea dulciſſuı corporia ſacro ſancti Auctoris, & aliarum plurimarum venerabilium reliquiarum, nutu Dei & gratia ductoris ducti, ab inſequentibus & perſequentibus per ſpatioſum intervallum communiter ſunt avulſi: & hoc tribus contigit vicibua, ita ut ab inſectaotium & ſubſequentium hoſtium obtutibus auferrentur. Qui videntes ſe fruſtra conari, & in vanum bacchari, viam ioaniter terere & tempua inutiliter expendere, delusi & cooſuſi ad propria ſunt reverſi *a*.

a 12 At vero marchioniſſa cum uolverſo comitatu ſuo, ſinceræ fidei & pulchritudinem ſanctæ ſpei intendens, peoſpere procedit, amore regni cæleſtia illecta, & ubicumque recipiebantur hoſpitio, quicumque ibi inventi, ſcilicet ægroti, ſalvi fiebaot a quacumque detinebantur infirmitate, quia virtus de illo almiſſuo corpore exibat, & ſanabat omnes: & ſic per hoc ſalubre itee largiſſua & ſalvifica gratia de beatiſſimi Auctoris ſacroſancto corpore emanans, quaſi fluminis impetus lætificaos civitatem Dei, plurimis corporea beneficia conſcrebat; donec ſortunato proceſſu & felici ſucceſſu ad hunc præſentem locum, qui tunc temporis nemoroſus & ſolitarius fuit, D pervenerunt quarto nonas Auguſti; & cum ulterius proceđere decreviſſent, in hoc iplo loco A. ANGO-NYMO. ſacer & gratioſus ſarcophagus taniæ gravedinis mole figitur & conſtipatur, ut inde abduci nullatenus valeat, nec avelli. Ipſi etiam jugales ultro fatiſcentes immohiliter ſubſtiterunt.

13 Quo viſo devota matrona primitus obſtupuit: ſed citius ad cor rediens & perpendens hoc divinitus acciđiſſe, ultra quod credi poteſt, ſpiritu exultavit, & gratias agens io cælum, benedicendo confitebatur Domino, quoniam in ſeculum miſericordia ejus; eo quod proſperum feeerit iter ejus, & dignatus ſit arcanum voluntatis ſuæ ipſe cælitus declarare. Quemadmodum ergo devote voverat, & apud ſe diffinierat propter quædam præludia & conſpicua prognoſtica ſibi viſa, pro tempore & pro loco domino Deo & illibatæ Matri ejus templum exſtruere, ſolidum fundamentum ibidem hoc in præſenti loco abſque dilatione jubet conſtituere & opus excellentis ſtructuræ ſuperædificari, & amplum honeſtumque monaſterium ſundari efficiens per largas impenſas, decentem baſilicam, ſepta clauſtri, immunitates, diverſa habitacula, diſtinctas officinas, eccleſiæ ſarta tecta, laudabiliter atchitypo dictante inſtrui, animo conſummari, & congruis urcenſilibus inſtrui ac preciosis ornatibus *b* inſigniri. E *b*

14 His itaque geſtis & omnibus rite peractis, anno dominicæ Iocarnationis milleſimo centeſimo quinto decimo, Indictione octava, Kalendas Septembris ſolemoiter invitatia reverendo apoſtolicæ Sedis Theodorico *c* tunc legato, ac venerabili Halberſtadenſi antiſtite Reinardo *d*, & collecta *e* numeroſa cleri coocione, cum impe- *e* rioſa procerum turba & pompa glorioſa, infinite tumultuantia vulgi circumſtante eorona, facta eſt celeberrima ac famoſiſſima dedicatio, & ſpirituali gaudio ac ſpeciali tripudio intime celebrata in memoriam, honorem & revercotiam ſanctæ & iodividuæ Trinitatia, & ſacroſanctæ erucis, & intactæ Dei Geoitricis ſemperque virginis Mariæ, & beati Johanois Evangeliſtæ, necnon jam ſanctiſſimorum confeſſorum Ægidii & Auctoeis, ac aliorum plurimorum Sanctorum.

15 Sed & beatiſſimus confeſſor Ægidius *f* ca- F ſu, vel potius, ut ita dicam, ex quadam præ- *f* deſtinatione, & Dei providentia, & frequentium ſignorum prærogativa per ſæpe dictam pri- micerjam nihilominus mirificentiſſime quæſitus, inventus & adductus primatum quodammodo nominetenus monaſterio obtinuit in præfato. Hanc autem eccleſiam benedicta Gertrudis decore dotavit, & competenter dicavit, & ad monaſticæ vitæ regulam ducendam & obſervandam cum benevolo hæredum ſuorum conſenſu rationabiliter delegavit, & laudabilem & religioſam con[illegible]gationem, ad inæſtabilem Dei laudem excolendam, & ad Sanctorum præconia continuanda & concinenda, apto & idoneo ſtudio maxime congruentem, in jam dicta eccleſia conſtitutam & coadunatam, ſecundum Ordioem beati Benedicti ſuper omnes Ordines authenticum & probatum, honorabili domino Henrico *g* abbati de Burtveldia provida, juſſa & timorata domina commendavit, cu- *g* jus auctoritate, quæ jam præmiſſa ſunt ſingula, regulariter ordinarat.

16 Porro itidem reverenda matrona de longe advectum venerandum honorifice collocaos depoſitum; ſcilicet memoratum miræ ſanctitatis

A corpus beatiſſimi Auctoris, reliquiſque reverendiſſimas reliquias prætaxatas in honorificentiſſima parte ſanctuarii præſentis eccleſiæ ſæpe dictæ, cum intima diligentia ac ſumma devotione hymnizante populo & reverenter tripudiante, polito recondidit in loculo, & cum hæc omnia tam effectuoſe quam *b* affectuoſe conſummaſſet, curriculo *b* duorum annorum tantundem decurſo, emerita marchioniſſa Gertrudis viam univerſæ carnis feliciter ingreſſa, quinto Idus Decembris toti Saxoniæ regioni, & præcipuæ huic plantationi memorabile nomen reliquit, & inſigne memoriale quaſi hæreditario jure perrennavit: unde hæc intempeſtiva morte heri præoccupata, merito in memoria æterna & refrigerio erit, & hujuſmodi operibus juſtitiæ, quæ fecit, in quantum nobiliſtis ejus excellentia ſinebat, juſtorum numero deputata: cujus commemoratio in benedictione digne conſiſtit, & jure immortalis eſt memoria: illius enimvero pia recordatio benignorum geſtorum ejus, quaſi mel, imo ſuper ſpecies aromaticas, & ſuper confectiones pigmentarias, in B dulcatur apud homines, & utinam apud Deum, non ex eo tantum, quod in ſupradicto conventu gratia beneficiorum ejuſdem jam nunc viſu perſpicietur & uſu percipitur, verum etiam ex eo, quod adhuc ibidem conſtruendum & decorandum diſpoſuerat, ſi ſupervixiſſet, & uberius dotandum duxeris & patrandum. *Sequitur hæc* oratio:

17 Quapropter obnixius obſeeramus te, domine Jeſu Chriſte, cum non ſit de alicujus mortalis perfectione ſive in vita, ſive poſt vitam præſumendum, quatenus per miſericordiam tuæ clementiſſimæ bonitatis, talis ac tanta primiceria defuncta ſeculo, [uniatur] cælo, & decedens mundo renaſcatur Deo, & poteſtas ditionis ejus in terris terminata, ſit in regnis ſupercæleſtibus inchoata: cujus largarum eleemoſynarum & ſolemnium hoſtiarum, præſenti cœnobio impenſarum, & beneficentiæ & communicationis ejus, pie Chriſte, non oblivi ſcaris; ſed gratanter reminiſcaris, & meritæ retributionis donativo eam remunereris in ſeculs ſeculorum. Amen.

ANNOTATA.

C

a *Ab aliis aliter narrari hanc translationis circumſtantiam, dictum eſt in Commentario num. 34. Quod ſi res ita ſe habuerit, ut hic refertur, conſequens eſt, ut corpus S. Auctoris Tavanæ, ubi primum quieverat, reductum fuerit Treviros: nec enim adjuncta rerum patiuntur, ut in ea hypotheſi aliunde corpus opinemur elatum, quam ex urbe Trevirenſi. Aliter loqui licet, ſi Gertrudis ſacra ipſana a Trevirenſibus ſupplex impetraverit, ut ſcriptores num. proxime citato tradunt: potuit enim Gertrudis, facultate Treviris obtenta, Tavana corpus quærere.*

b *Reditum Gertrudis, & quæ ſubſequantur, Chronicon principum Brunſvicenſium ita brevibus exponit*: Quocumque in loco S. Hoſpes excipiebatur, redditus ipſi honor ſalutem & ſanitatem afferebat. Ita ipſum Gertrudis adduxit in locum vaſtum, qui tunc nemoroſus erat, nunc autem Brunſvicum dicitur: hic autem accidit (prout ex ſcripto teſtimonio didici) ut pretioſum theſaurum, quem Gertrudis longius ferre decreverat, nulla vis aut manus alterius loco movere poſſet. Equi, qui S. corpus vehebant immoti hærebant, quamquam a ſuis ductoribus non leviter flagello percuſſi. Quo viſo, multæ Deo gratias egit, multoque cum honore & gaudio corpus longe quæſitum ibi collocavit. Bene venerit dignissimus hoſpes, quocum tanta nobis utilitas & ſalus advenit. Lætare Brunſviga, & de D hoſpite tam inſigni exulta, qui terram tuam, in quam diverteret, elegit. Gaude propter ejus præſentiam, quia inbenique volenſque ad te pervenit, teque elegit in locum quietis .... Porro quod Gertrudis animo conceperat, ad finem perduxit. Eodem in loco, juxta Spiritus S. monitum, incepit multo cum prurtu cœnobium condere in Dei ejuſque Matris honorem, electis in patronos SS. Ægidio & Auctore, *Dein enumerantur bona, quibus cœnobium fuit dotatum.*

c *Theodericus, alias Dietericus* cardinalis Romanus, legatione in Pannonias functus *anno 1115, a Saxonibus* adſcitus fuit, *ut Urſpergenſis ad annum eumdem ſcribit.*

d *Electus fuit anno 1107. obiit 1152.*

e *Dedicationi adfuiſſe quoque Lotharium imperatorem, Chronicon principum Brunſvicenſium cap. 23. tradit.* Jamque Gertrudis, *inquit*, multo cum ornatu abſolverat cœnobium in honorem SS. E Ægidii & Auctoris ædificatum, quare generum ſuum Ludernm, *ſeu Lotharium*, Reynardum epiſcopum Halberſtadienſem, & Dietericum Apoſtolicæ Sedis legatum, ut eo venirent, rogavit; factaque magna ſolennitate, Reynhardus epiſcopus Halberſtadienſis templum conſecravit, anno, ut refertur, MCXV.

f *De S. Ægidio agetur 1. Septembris, inquirenturque, an & quæ ejus reliquiæ huc allatæ ſunt.*

g *Burſfeldenſe* cœnobium conditum eſt intra Werræ & Fuldæ confluentes in finibus Patherbrunnenſis eccleſiæ, ubi archiepiſcopi Moguntini juriſdictio deſinit, *inquit Mabillonius in Annalibus ad annum 1093, num. 80. Henricum, Gertrudis maritum, hoc monaſterium & edificaſſe & dotaſſe, tradit Chronicon Brunſvicenſe cap. 21, confirmatque Ruthardus archiepiſcopus Moguntinus apud Schatenum tom. 1 pag. 634, ubi etiam ipſa Gertrudis huic fundationi cooperata dicitur.*

h *Hoc idem mortis tempus ſignat Chronicon principum Brunſvicenſium.*

CAPUT III. F

Miracula S. Auctoris.

AD fidem hominibus firmius ædificandam & ſpem ſecurius excitandam, & ad ardorem dilectionis & reverentiæ circa ſuffragia ac patrocinia ſanctiſſimi Auctoris fiducialius provocandum de ſignis ac miraculis ab eodem Sancto glorioſe peractis & evidenter oſtenſis, prout verius indagare valuimus, quiddam duximus ordiendum. Huic civitati, quæ Bruoſwick dicitur & famoſe divulgatur, olim graviſſimæ perſecutionis periculum imminebat. Jam rex Philippus cum principibus, magnatibus, baronibus, caſtellanis, & cum Trevirenſi archiepiſcopo *a* tunc dominante, qui poſt regem primus nominandus eſt, & cum validiſſimo exercitu jam dictam civitatem ſtrenue vallaverat & potenter; unde inhabitatores ejuſdem civitatis metu perculſi coangustabantur; & quid inirent, vel quo devertereut, ambigebant: ſed ad Deum vel beatiſſimum confeſſorem atque pontificem prædictum Auctorem tam juvenes quam ſenes utriuſque ſexus unicum & ſpeciale refugium habebant, cui celebris obſe-

Urbis Brunſvicenſis obſidio

a

quia

A quia exhibende, & ſolemnes ceremonies cum condigna veneratione ſpoponderant perenniter obſervandas. Eodem autem tempore occurrit annua ſolemnitas ejuſdem beatiſſimi Auctoris, cujus corpus mirifice tranſvectum eſt, ſicut prædictum eſt, in eccleſia beatiſſimæ Dei genitricis Mariæ, ſanctique Ægidii confeſſoris in Brunſwick honorifice requieſcit.

ope S. Auctoris ſalvatur.

** forſitan ad ſe*

b

19 Æramantia ergo campanarum feſtivo more reſonantibus, prædictus archiepiſcopus Trevirenſis ſciſcitatus eſt a cuſtode ejuſdem eccleſiæ a ſe * miſſo, pro Miſſa in die ſancta celebranda *b*, quid ionueret talis compulſatio. Quem ille taliter eſt affatus: Adeſt feſtivitas ſacroſancti Auctoris, quondam Trevirenſis archipræſulis, cujus ſanctiſſimum corpus mirabiliter huc adductum in eccleſia venerabiliter collocatum ex devoto arbitrio & unanimi conſenſu univerſorum Brunſwicenſium civium totius hujus civitatis obtinuit patronatum. Igitur memoratus archiepiſcopus per eumdem cuſtodem de cauſa hujus feſtivitatis rationabiliter expeditus, admirando in

B hæc verbe porupit: Si corpus beati Auctoris, ſicut aſſeritis, ed veſtram eccleſiam eſt delatum, profecto noveritis vos digniſſimas præcipuorum Sanctorum, videlicet Mauritii, Bartholomæi, Thaddæi, Coſmæ & Thebæorum, & Florinæ virginis & martyris, aliorumque Sanctorum recepiſſe pariter in loculo ejuſdem ſancti Auctoris, in maxima quantitate; ſuper quo cuſtos, Helies nomine, medullitus gaviſus gratiſſimum retulit nuotium fratribus ſuis, & veritate per experientiam comperta nobis contradidit deſcribendum.

Nocte vero ſubſecuta, beatus Auctor prædicto apparuit erchiepiſcopo, dicens ei: Ego ex voluntate Dei mei Brunſviceoſis civitatis mibi mœnia prælegi, in quibus quam diu debito modo bonoratus fuero, ea nollatenus derelinquam: propterea quæ vidiſti & audiſti, expone quamiocius regi; oc moram ulteriorem aliquatenus facere præſumat in obſidione meæ chariſſimæ civitatis: elioquin ipſi & tibi etque univerſo exercitui veſtro interitus ſupervenit repentinus. Quod idem archiepiſcopus evigilans mane per ordioem intimavit re-

C gi ſuperius memorato. Qui impaticos, more ſolito caſtra cieri mandavit, & citiſſima obſeſſam poſtponans urbem aufugit eum univerſis ſuis complicibus vaſallis *c*. Prius autem quam diſceſſiſſeot, præfatus erchiepiſcopus exutus lineis & diſcalceatus ad perſolvendum votum pro hujuſmodi delicto factum, limina oraculi beatiſſimi Auctoris humiliter petierat ac devote.

c

Iovoverat punitur:

20 Accidit præterea qood quidem peregrinus [cum] inito voto, ſuffragia ſancti Auctoris imploreret, in celebri nocte feſtivitatis ejuidem, ſomno ſubrepenis, in monaſterio ipſius, irreverenter cooperto capite, obdormiret. Advenieos autem beatus Auctor cum palliolo abſtracto de capite ruſtici alapbiſando & collapbilando eum impetivit fortiter & percuſſit: ita quod de ſedili, in quo cubuerat, corrueret inſenſatus, cui & dixit: Enerra cuicumque volueris, quod ſanctus Auctor te pro tua irreverentia ſic afflixit. Quandocumque ergo huc iterum peregrinari volueris, ruſticitatem domi dimitte, in conſpectu meo cnmparees reverens & devotus *d*.

d

Attila ſuor compriminr: aliud beneficium.

21 Attilas rex, devictis Galliis, Treverim devaſtaturus cum veniſſet ante portes illius civitatis cum validiſſima militia & exercitu infinito, beatus Auctor tunc temporis ejuſdem civitetis er-

ehiepiſcopus, ipſe muros aſcenderat præparatus D & infulatus: & quid tanta multitudo intenderet A. ANO-ſuſcitanti Attilas ſic reſpondit: Sicut deſtruximus NYMO. pleraque cathedralium urbium mœnia harum regionum, ſic etiam ad tuam civitatem venimus funditus ſubvertendam: ſumus enim flagellum eccleſiarum, domino ſic volente. Quo audito, beatus Auctor uſtro reſeratis valvis illius civitatis, aditum & introitum exercitui paodi liberrimum imperavit. Turbiſque boſtilibus ſpontaoee intromiſſis & irruentibus, mirum in modum duplex murus denſiſſimus & duriſſimus, cujus altitudo intuitum ſellebat, hinc inde porrectus & indirectus, diſtentus & attingeos e fine uſque ad finem extramarum portarum, per mediæ ductum plateæ, utrimque viſibiliter & ſenſibiliter apparuit verſus mediuullium civitatis. Nec erat barbaris graſſantibus declinare ad dextrem neque ad ſiniſtram; ſed per medium, incolis in omnibus ſuis illæſis, innocua pertranſire. Qui aberrantes hue atque illuc, eum furioſe redirent, ut alios aditus attentarent, turbulente nebula obvolvuntur. E

Unde confutati ebſcedere ſunt compulſi *e*. Item *e*
eiſdem caſtris egregiis quondam in tribulatione & in maxima anguſtia poſitis, caſtrenſes mittentes ad beatiſſimum Auctorem ſuperius memoratum, tunc forte abſentem, ſolatium ſolitt juvaminis implorabant. Ad quos ille miſeratus baculum & codicellum ſuum quantocius deſtinabat. Quæ duo venerande inſignie illi alacriter ſuſcipientes eum munimento fidei, ſpei & caritatis, & cum intima devotioos ac reverentia orantes & pſallentes circumferebant, jam dicta mœnia ſtudioſe, religioſe ac ſollicite circinantes. Quo facto meritis ſancti Auctoris inconſinenti ab hoſtibus & ab omnibus malis imminentibus per divinem miſericordiam ſunt erepti *f*.

f

tempeſtas ſedata, ſanctii apparitio,

22 Item eliud ſignum tam ſalvificum quam ſtupendum. Oborta olim periculoſa tempeſtate ex horrifica & procelloſa nubium colliſtone, ita quod omnium hominum vita nutaret, glorioſiſſimi patroni Brunſwicenſis cœnobii ſanctus Ægidius & beatus Auctor in faſtigio ipſius monaſterii ſtantes, ſplendide apparuerunt duobus, & innocenter & pia viventibus & juſte conjugatis, Reynero ſcilicet & Eliſemiæ in eadem urbe degenti- F
bus, dignitate & tam raræ intuitu claritatis. Illi nimirum tantos Sanctos oculata fide inſpicere meruerunt, qualiter in decoro cultu aſſiſtentes, & duo candidiſſima mantergia in manibus tenentes, & ventilantes cnntra turbinem effrenem & atrocem, præleotem beoedicebant & protegebant civitatem ſibi famulantem: & continun ſedata eſt tempeſtas, & facta eſt tranquilliras magna, & aeri mira ſerenites eſt exorta *g*. Nuper nihilominus *g*
contigit, religioſis viris & fide dignis atteſtantem *, cuſtndem Treverenſis cœnobii in crepuſculo monaſterium introire, & quemdam ſenem hoonorabilem, eanum & ſuppelſiciatum ſub turri ejuſdem eccleſiæ iotrorſum in reverendo habitu invenire; qui eidem cuſtodi ſtupefacto ſic aiebat: Ne verearis: ego ſum Auctor, quondam hujus civitatis antiſtes: ſcias autem indubitanter, me modo nnn manſitare, ſed in Brunſwick requiem elegiſſe, ubi mibi ſpecialis bonor, ſumma reverentia, ſedula laus, mera devotio, juge obſequium famulatuſque placitus exhibetur.

**al. atteſtantibus*

23 Quidem potentiſſimus regum obſidens olim *boſtium fuga.*
civitatem Brunſwiceoſem, cum quadam nocte, de ſtrato ſuo forte ſurrexiſſet propter excubias ex-

A plorandas, & intueretur ejuſdem civitatis mœnia, vidit clara ſpeculatione in ſingulis propugnaculis, quæ Teutonice tynnen vocantur, ſingulos angelos ſtantes, & penes unumquemque duas aureas cruces fixas hinc inde collaterales: quo inſigni ſigno & horrido portento proſpectato jam dictus rex, quaſi in extaſim raptus, ſupra modum expavit; & manefacto, excitatis exercitibus & caſtris ſubmotis, præcepit omnibus abire quotocius, ne perirent. Adſeribitur nihilominus & hoc meritis & patrociniis beatiſſimi Auctoris, quod ſic iterum prodigioſe & propitioſe hæc civitas eſt ſalvata *b*.

A. ANONYMO.

b

Epilogo ſcriptor

24 *Hic in apographo noſtro ſequitur translatio brachii* S. Auctoris *in Hemelſvvardhuſenſe cœnobium, cum miraculis, quorum titulis prologum cum aliis ſimilis rudicati ſunt; ſed ea omittimus: quoniam tem.* III. *Mſti a pag. 66. impreſſa ſunt, & quidem exarata ab auctore melioris notæ, utpote rebus geſtis ætate pari. Igitur epilogum ſolum ſubjungimus.* Hæc de miraculis beati Auctoris quaſi paucula poma de onuſta arbore decerpſimus, & ad poſteros noſtros

B tranſmittere decrevimus ſancienda. Perſuadendo itaqua obſecramus & exhortamur tam præſentes quam futuros, & præcipue tam clerum quam plebem Brunſchwicenſem univerſam, quatenus ea, quæ libavimus pro parvitate ingenioli noſtri de tranſductione & adventu, nec non & de aliquantula ſignorum oſtentatione beatiſſimi confeſſoris atque pontificis Auctoris, concorditer lectitent & auſcultent, & memoriter retentent & indefinenter recitantes proounient, & venerabiliter attollere non reculent. Nec quiſquam præſumat ſuſpicione temeraria & autu præcipiti diffidenter hujuſmodi apocrypha æſtimare, ſeu invartere, quæ non ſolum ſecularium, verum etiam rationabilium ſpiritualium, religioſarum & devotiſſimarum, imo & ſanctarum perſonarum evidenti teſtimonio arbitramur certius approbari.

Brunſvigi; panſa

25 Lætare igitur Brunſwick urbs fidelis, quia glorioſa dicta ſunt de tanto patrono tuo, urbs, inquam, fidelis intus gaude, foris plaude, quoniam complacuit Domino in te: ita ut te dignam cenſeret, quod te ſic a longe tranſmiſſi talis ac tanti patroni ſuffragantibus meritis & patrocinantibus ſuf-

C fragiis viſitaret. Qua ſalubrima de cauſa omnes gentes Brunſvicenſes plaudite manibus, jubilate Deo in voce exultationis, quia conditor univerſorum per venerandi Auctoris, veſtri ſigniferi & ſpecialis protectoris, corroborationem ſubjecit populos vobis & gentes ſub pedibus veſtris: quibus ſubjugatis hactenus dominati eſtis & ammodo dominabimini, ſi in latria * ipſius profeceritis, & obſequioſum cultum memorati patroni veſtri beati Au-

Cultum

ctoris antiquitus celebriter inſtitutum, moderno D tempore & impoſterum non diminueritis, ſed potius adauxeritis inceſſanter. Quod ſi fideliter feceritis, beatus Auctor ſeculi & beatus Auctor ſervus illius fidelis augebunt vobis incremenca frugum, & omnium neceſſariorum præſentis temporis & futuri,

a6 Augete igitur beato Auctori veſtro authen- *ad cultum S. Auctoris pertinet.*
tico & auctorizabili patrono laudes, honores, celebritates & officiola ſervitia: & ipſe beatus Auctor dono beati Auctoris ſeculi, devotionem vobis augeat & ſalutem. Augete beato Auctori modum & ritum venerationis, & ipſe beatus Auctor precando, tutelam beati Auctoris ſeculi, ab hoſtibus & a malis omnibus vos liberabit & pacis vobis præſidium adaugebit. Augete beato Auctori veſtro autheotico & autorizabili patrono bonæ voluntatis affectum, & pro poſſibilitate ac facultate veſtra ſeduæ operationis effectum: & ipſe beatus Auctor veſter authenticus & auctorizabilis & dominus & patronus, beatum Auctorem ſeculi exorando, vobis fidem, ſpem & charitatem & ioeremenium gratiæ ſupremi judicis augmentabit. Adornate thalamum ſpiritualem, conde- E
eorate templum materiale, & ſuſcipite beatum Auctorem, qui de longinquis finibus terræ vocatus & advectus, vobis datus a Deo eſt patronus. Amplectimini veſtrum tutorem; veneramini veſtrum primatem, ut vos & locum veſtrum ſupplicatu ſuo coram Deo jugiter ſuſo conſervet incolumes & indemnes. Quod ipſe præſtare dignetur, qui cum Patre & Spiritu ſancto regnat Deus per omnia ſecula ſeculorum. Amen.

ANNOTATA.

a *Erat is Joannes I. defunctus anno* 1213.

b *Monaſterium S. Ægidii hoc tempore mœnibus nondum erat incluſum, ut dictum eſt in commentario num.* 4. *Unde patet ad hoc templum potuiſſe obſidentibus aditum.*

c *De hac obſidione vide dicta in Commentario* §. 5.

d *Narrat hoc ipſum apographum Leibnitianum.*

e *De his videri poſſunt dicta in Commentario.* F

f *Scriptor hic a tempore* S. Auctoris *fuit remotior, quam ut res ab ille geſtas certe ſcire potuerit.*

g *Idem, uti & quod mox ſequitur, habet apographum Leibnitii.*

h *Civitatem Brunſvicenſem ope* S. Auctoris *fuiſſe liberatam, teſtantur varii, citati in Commentario* §. 5.

DE

A D

DE S. MAXIMO ABB. ET CONF.

IN CASTRO CAINONE IN GALLIA,

COMMENTARIUS PRÆVIUS. J. P.

Locus, nomen, cultus, dignitas, Acta; S. Eucherii de Sancto cura; reliquiæ.

SECULO V. *Situs caſtri Cainonis; nomen Sancti;*

CAino, ſeu Chinonium, *vulgo* Chinon, olim vicus, nunc oppidum lepidum Turonenſis provinciæ in Gallia, cum caſtro in colle, ad Vigennam fluvium verſus Pictavienſem agrum, ſeptem leucis diſtat a Salmuro in ortum, & quinque a Loduno in ſeptemtrionem, *teſte Baudrando, cujus verba retuli. Conſuli etiam de hoc loco poſſunt Ferrarius in Topographio ad Martyrologium Romanum, & Adrianus Valeſius in Notitia Galliarum. Ut vero hic obiter aliquid notetur de Sancti nomine; longe diverſa efformatione illud Galli proferunt, quando pro* S. Maximo *ſubſtituunt* S. Meme, *ſeu* S. Melme, *pro quo etiam lego* S. Meiſme; *proximius ad Latinum ejus nomen accedit* ſaint Maxe, *quo alicubi ipſum nuncupari dicetur inferius. Ejus* monaſterium hodieque ſubſiſtere apud Cainonem .. ſed in collegiatam eccleſiam jam pridem converſum, *obſervat Ruinartius poſtea citandus.*

B

memoria in ſacris Faſtis;

a *Etiamſi autem publica ejus veneratio tam ſit antiqua & certa, ut Faſtorum ſacrorum teſtimoniis probari neutiquam debeat; nonnullos tamen producam, hoc die ipſum annuntiantes. Inter auctaria noſtra Uſuardina ſic refertur:* Cainone caſtro, ſancti Maximi confeſſoris. *Addo Belinum, Molanum, Maurolycum ac Galeſinium; hic tamen poſculum adjungit, ſic illum memorant:* In vico Cainone, ſancti Maximi confeſſoris. Is beati Martini epiſcopi diſcipulus, in vita religioſa cæleſtibus floruit virtutibus. *In Martyrologio Romano ita ſignatur:* In caſtro Cainone ſancti Maximi confeſſoris, diſcipuli beati Martini epiſcopi.

C *Sauſſayum præterea; uti & Caſtellanum in Supplemento. Martyrologium novum Pariſinum non tantum a virtutibus, ſed etiam a miraculis Sanctum laudat, cum titulo abbatis, his verbis:* Cainone, in pago Turonenſi, ſancti Maximi abbatis, virtutibus & miraculis ante & poſt obitum clari. *De ætate ipſius, ac nonnullis aliis ad ipſum attinentibus, dicendum reſtat.*

tempus;

3 *Inter auctores convenit, vixiſſe eum ſeculo quinto; non item, quo iſtius ſeculi anno vivere deſierit. Caſtellanus nimium quantum ab aliis diſcrepat, & hallucinatur, quando Sanctum ponit verſus annum* 900. *niſi forte velit quis ſuſpicari, id factum eſſe vitio typothetæ, & legendum verſus an.* 500. *Apud Ruinartium in margine ad caput* 22. *S. Gregorii Turonenſis in libro de Gloria confeſſorum, in quo exponuntur geſta* S. Maximi, *ſignatur an.* CD...: *ubi indicatur quidem ſeculum* 5. *ſed vacuus relinquitur ejuſdem annus. Martyrologium Pariſinum novum annuntiationi ſuæ apponit* poſt annum CDLXIII. *eo, ut ſuſpicor, fundamento nixum, quod narret Gregorius Turonenſis caſtrum Cainonem ab Ægidio obſeſſum, uti inferius num.* 2. *licet videre; quod notante hoc Ruinartio,* circa annum EDLXIII. contigiſſe putant: quo Ægidius ſeu Gillo, Romanæ militiæ præfectus, Cainonis obſidionem ſolvere coactus fuit.

4 *Quia vero de Sancto noſtro dixit Præſul Turonenſis* Ad caſtrum Cainonenſe urbis Turonicæ veniens, monaſterium conlocavit, *non videtur nobis dubium, quin ejuſdem monaſterii fuerit præfectus ſeu abbas; & ideo hoc eum titulo ſupra inſignivimus; qui confirmatur ex epiſtola S. Eucherii, de qua mox. Præconem autem egregium nactus eſt laudatum jam ſæpius Gregorium Turonenſem; qui his verbis,* Ut liber vitæ ejus docet, quam verſu conſcriptam legimus, *diſerte teſtatur, res ipſius geſtas ab alio ad poſteros tranſmiſſas fuiſſe; quod utinam pretioſum monumentum non invidiſſet nobis annoſa vetuſtas!* Hanc vitam nuſquam vidimus, *inquit Ruinartius in notis;* aliam vero habemus ex cod. Ms. Majoris monaſterii, a quodam monacho, ſeu clerico Cainonenſi collectam; ſed pauca habet, præter ea, quæ hic a Gregorio proferuntur. *abbatialis præfectura Alibi.*

E

5 *Ad ea vero, quæ indicat Gregorius de diſceſſu* S. Maximi *ex Inſula Barbara, obſervare omnino convenit paternam curam S. Eucherii Lugdunenſis epiſcopi, qua, ſubminiſtratis ad victum neceſſariis, eumdem Sanctum ibidem loci conatus fuit retinere. Audiatur S. Eucherius in epiſtola ad Philonem presbyterum ſuum, quæ edita legitur apud Baluzium in Appendice ad Opera S. Agobardi, Lugdunenſis antiſtitis, quamque hic integram tranſcribo:* Domino ſancto ac venerabili fratri, & compresbytero noſtro Philoni Eucherius epiſcopus ſalutem in Domino dicit. Quæſo caritatem & dilectionem tuam, quam habes perfectam in Domino, ut digneris te fatigare uſque ad monaſterium Inſulæ Barbaræ; & videas & exhorteris fratrem noſtrum Maximum abbatem, qui præeſt ipſi monaſterio; quia pervenit ad nos, quod velit ex eo diſcedere, & fratres ſuos deſerere, eo quod multi propter metum gentium oblationes ſuas ſubtraxerint, quas pro Dei intuitu dare conſuerant. Sed ſi nos vivimus, & ſani revertimur, tantum illi vel monachis ſuis in Dei nomine diſponimus miniſtrare, ut nihil egere videantur. *Quomodo cum recreavit S. Eucherius ep. Lugd.*

F

6 Hoc tamen ſpecialius peto ab ipſo fratre noſtro, ut domum penſilem, quam juſſimus fieri, nobis præparet, & membranas. Quia ſi Deus annuit, Quadrageſimam in Inſula cum ipſo tenere diſponimus, ut opus cœptum ibidem pariter reſidentes expediamus. Interim trecentos modios annonæ, & ducentos modios vini, ducentas libras caſei, & centum libras olei ordina ipſi dari, ut eum per noſtram oblatiunculam ipſe una cum congregatione ſua reficitur, nobis reditus cum ſoſpitate, ipſis orantibus, a Domino tri- *petit ex epiſtola ad Philonem de ipſo ſcd. pro.*

A no tribuatur. *Hæc ibi*. *Per* domum penſilem AUCT. J. P. *veroſimiliter hic ſignificatur domus conſtructa opere fiſtucato*. *De reliquiis* S. Maximi, *& cultu ejus apud Barrum-Ducis dicam in Annotatis*. *Subdo itaque nunc*

ACTA

Auctore S. Gregorio Turonenſi libro de Gloria confeſſorum cap. 22. *editionis Ruinartianæ col.* 912. *&* 913.

Sanctus a pueritia divinitus formatur.

FUit autem quidam religioſus & virtutibus & nomine Maximus, &, ut liber vitæ ejus docet, quam vertu conſcriptam legimus, noſtri fuit Martini diſcipulus. Qui occulere, quod erat, cupiens, apud Inſulam Barbaram *a* monaſterii Lugdunenſis peregrinari expetiit: manifeſtatus autem & ibi, ad patriam redire diſpoſuit. Denique dum Ararim fluvium tranſire cuperet, nave impleta demergitur, ac ipſe ſacerdos pelago operitur, habens ad collum cum Evangeliorum libro miniſterium quotidianum *b*, id eſt, patenulam parvam cum calice. Sed pietas divina non perferens perire quod ſuum eſt, ita de hoc periculo, Domino jubente, reſtitutus eſt litori, ut nec vitæ damna perferret, nec rerum detrimenta lugeret. Impletumque eſt illud, quod Pſalmographus Spiritu ſancto influente, cantavit, Cum ceciderit juſtus, non collidetur, quia Dominus firmat manum ejus. Et iterum: Non necabit Dominus animam juſti.

condit monaſterium, precibus a quorum emergat.

2 Deinde ad caſtrum Cainonenſe urbis Turonicæ veniens, monaſterium conlocavit: quod caſtrum cum ab Ægidio obſideretur, & populus pagi illius ibidem eſſet *incluſus*, hoſtis adverſus effoſſum a latere montis puteum, quem obteſſi ad uſum habebant bibendi, obturat. Quod cum antedictus Dei famulus, qui tunc cum reliquis infra caſtri munitionem concluſus erat, cerneret, videretque populum conlumi ſitis injuria; orationem nocte tota fudit ad Dominum, ut reſpiciens populum, hoſtes improbos effugaret, & non pateretur eos ſuis ardore conſumi. Tunc revelante ſibi Spiritu ſancto, ait ad plebem: Quiſquis habet valculum, ejiciat foras in plateam, & deprecetur Dominum. Dabit enim vobis hodie largitas ejus aquas in abundantia, ut non deficiatis vos & parvuli veſtri. Hæc to dicente, nubes ſubito texerunt cælum, & deſcendit imber magnus de cælo, cum tonitruis & coruſcationibus, ſuper caſtrum, duplum populis beneficium præbens; pluvia arcens ſitim, fragoribus effugans boſtem. Compleraque ſunt vaſa omnium, & ſatiati ſunt cuncti. Sicque obtentu Sacerdotis, fugatis adverſariis, populus ſalvatus a caſtro diſceſſit.

3 In Monaſterio *c* autem loci illius plenus dierum tranſiit, ibique ſepultus eſt: ad cujus ſepulcrum ſæpius infirmi ſanantur. Puerulus autem unus ex familia eccleſiæ Turonicæ in valetudinem *d* conruit. Is cum anhelus occumberet, ac in extremis poſitus putaretur ſpiritum exhalare, ad ejus baſilicam deportatus, protinus exſtincta febre ſanitati eſt redditus. Sed & puella de his mancipiis e ſimili ſorte febricitans, eum ante cancellos monumenti fuiſſet expoſita, in ipſa die ineolumitati eſt reſtituta. Ad nos vero cum horum notitia deveniſſet, pueros humiliatis capillis huic monaſterio ceſſimus: puellam veto, mutata veſte, cœtui ſanctimonialium conjungi præcepimus, ad ſervicodum Deo. D *ſepulchrum ejus miraculis bonat.* *c* *d* *e*

ANNOTATA.

a Inſula barbara vaſtiſſimum eſt agri Lugdunenſis monaſterium, in ipſo Araris fluvii meditullio ſupra Lugduoum urbem ſitum: quod cum per complura ſecula Benedictino Ordini fuiſſet addictum, ad ſeculares canonicos tranſiit anno MDXLIX. Ejus loci hiſtoriam Gallice ſcripſit D. le Laboureur, ſub titulo Ruderum Inſulæ Barbaræ. *Ita Ruinartius in notis*. *Longuevallius noſter in Hiſtoria eccleſiæ Gallicanæ tomo* 2. *lib.* 4. *pag.* 105. *refert*, *monaſterium illud in honorem S. Andreæ ibidem exſtitiſſe*. E

b Clara eſt hic, *inquit Ruinartius*, vocis hujus ſignificatio, de qua paſſim jam diximus. Vide Menardi noſtri notas in Sacramentarium Gregorianum pag. 155.

c *De hoc monaſterio nonnulla ſuperius obſervata ſunt*; *addo ex Ruinartio in notis hic de Sanctis reliquiis*: *poſtquam enim dixerat*, *illud* in collegiatam eccleſiam jam pridem converſum, *mox addit*, ubi ſervatæ ſunt S. Maximi, vulgo S. Meſme, reliquiæ ad annum MDLXIII. quo à Calvinianis hæreticis combuſtæ fuerunt. Aiunt tamen canonici S. Maximi (S. Maxe) apud Barrum Ducis (Bar le Duc) in diœceſi Tullenſi, corpus S. Maximi neſcio quo modo ab hæreticorum furore Cainone ereptum, ad ſe delatum fuiſſe, eumdemque Sanctum patronum agnoſcunt. F

d Valetudinem *accipi tam pro ſanitate*, *quam pro imbecillitate ſeu morbo*, *notiſſimum eſt e lexicis Latinis*.

e De his mancipiis, *id eſt*, *ut mihi quidem videtur*, *ex his villis* (*intellige ſecundum mox dictis*) *Turonicis*. *Quod apparet conforme alteri textui S. Gregorii Turonenſis lib.* 5. *Hiſtoriæ Francorum capus* 29. *col.* 238. *ubi hæc ſunt*; Chilpericus rex deſcriptiones novas & graves in omni regno ſuo fieri juſſit.. Statum enim fuerat, ut poſſeſſor de propria terra *&c.* Sed & aliæ functiones infligebantur multæ tam de reliquis terris, quam de mancipiis. *Niſi forte mavis*, *per* mancipia *deſignari familiæ*,

A D

DE S. OSWINO REGE NORTHUMBRIÆ ET MARTYRE IN ANGLIA,

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

P.D.

§. I. Northumbriæ deſcriptio; Sancti regnum; genealogia, biographi, cultus inchoatus.

ANNO DCLI. *Amplissimo Northumbriæ regno*

NOrthumbrorum imperii magnitudo ea fuit, quæ nunc eſt Eboracenſis, Dunelmenſis, Northumbriæ, Cumbriæ, & Weſtmorlandiæ Comitatuum; atque reliquum præterea Lancaſtrenſis comitatus partem complectebatur. Hoc porro regnum, Northumbriæ nomen eſt ſortitum non ab umbra, ut quidam oſcitans hallucinatus eſt, ſed quod ad ſeptentrionem Humbri fluminis ſit ſitum: veteres enim, Northanymbrarice, id eſt, B regnum ad ſeptentrionem Humbri ſitum, appellabant. *Hæc ſcriptores, qui Bedam Cantabrigiæ anno 1643. edi curarunt.*

In partes ſe. ſtio.

2 *Quando, & quo auctore hoc fundatum ſit regnum, tradit Beda lib. 5. Hiſtoriæ eccleſiaſt. cap.* 23. Anno DXLVII. *inquit*, Ida regnare cœpit, a quo regalis Nordanhymbrorum proſapia originem ducit. *Joannes Wallingfordus in Chronicis idem regni Northumbrici tradit initium; additque (quod & Gaguinus in vita S. Oſwini atque ſcriptores a Radulpho Higdeno in polychronicis citati aſſerunt) Northumbricum imperium, cum Ida ſatis eſſiſſet, in partes ita ſectum, ut ren alter Bernicios, alter Deiros regeret. At hanc regni diviſionem tum Alſordus ad annum* 559. *num.* 6. *tum Bollandus tom.* 2. *Februarii pagina* 178. *in tempora ulteriora differunt; quibus ad annum* 560. *ſavet Chronicon Saxonicum; quod eſſe perantiquum, in præfatione oſtendit Edmundus Gibſon, a quo typis vulgatum eſt.*

Deiros regit S. Oſwinus;

3 *Quidquid ſit, conſtat ex Beda libro* 2. *cap.* 20. *& lib.* 3. *cap.* 1. *duobus Northumbriam regibus paruiſſe annos* DCXXXIII. *quo S. Edwinus ad Superos emigravit. Conſtat item ex lib.* 3. *cap.* C 14. *ejuſdem hiſtoriographi*, S. Oſwinum *illis præfuiſſe Northumbriæ incolis, qui* Deiri *nuncupabantur, & quorum majores S. Gregorio magno (ut in ejus Vita ad diem* XII. *Martii ſcribitur) occaſionem dederunt exclamandi*, Bene Deiri, de ira eruti, & ad miſericordiam Chriſti vocati; *qui ad veram converſi fidem ſanctiſſimos utriuſque ſexus habuere principes, Eduinum, Oſwaldum, Edilbergam, Eanfledam, Elfledam, Hildam, Ethelbergam, Trumberum, aliosque a Beda variis locis celebratos; qui cum* S. Oſwino *omnes ſanguine fuerunt juncti, unam Edilbergam ſi excepero, quam ſola affinitate attigit.*

cujus genealogia

4 *Ceterum S. Regis genealogia alioquin ſatis aperta, tenebras offundunt pleraque Bedæ editiones, dum lib.* 3. *cap.* 1. *Oſtricum vel Oſricum, qui Sanctis noſtri parens fuit, nunc ex Elfrico, nunc ex Edelfrido natum videntur tradere. En tibi eduionis Chiffletianæ verba, cui alia pleræque congruunt.* Interfectu in pugna Eduino ſuſcepit pro illo regnum Deirorum . . . , filius patrui ejus Elfrici, vocabulo Oſtric. *Clarius certe Oſtricus dici nequibat ex Elfrico genitus. Nobiliamus natrvitatis ordo alius mox ita inſinuatur*: Regnum Berniciorum . . . ſuſcepit filius Edilfridi, .. nomine Eanfridus. Si quidem tempore toto, qun regnavit Eduinus, filii præfati regia Edilfridi . . . apud Scottos ſive Pictos exulabant . . , qui ut, mortuo rege inimico, patriam iunt redire permiſſi, accepit primus eorum (quem diximus) Oſricus regnum Deirorum; ſecundus vero Eanfridus regum Berniciorum. *Hic Edilfridi* E *liberis Oſtricus non aliter accenſeri videtur, ac illos inter exules numeratur*, qui . . mortuo rege inimico, patriam ſunt redire permiſſi.

ſeptimus

5 *Quæ antilogia ut tollatur, notandum in Cantabrigienſi Bedæ editione textum proxime citatum aliter legi, atque ita haberi*: Accepit (primus *ſen natu major* unrum, quem diximus) Eanfrid regnum Berniciorum: *quam lectionem cæteris præferendam, oſtendunt vetera monumenta, quæ, ex purioribus Bedæ codicibus contracta, Oſtricum ex Elfrico natum, affirmare conſtanter. Chronicon Saxonicum, cujus ſupra memini, ad annum* DCXXXIV. *ita habet*: Hoc anno ſuſcepit Deirorum regnum Oſricus, quem Paulinus antea baptizarat. Is fuit filius Ælfrici, patrui Edwini. *Joannes Wallingfordus in Chronicis concinnatis circa initium ſeculi decimi tertii, ita loquitur*: Eadwino interfecto, ſuſcepit pro illo regnum Deirorum . . . Oſtricus filius patrui ſui, qui Ealfricus vocabatur. *Ranulphus Higdenas ſeculo decimo ex Beda collegit ſequentia*: Mortuo Edwino, ſuſcepit regnum Deirorum filius patrui ſui Elfrici nomine Oſricus. *Mitto ſcriptores alios; cum dicta ſufficiant, ut credamus vel alias* F *Bedæ editiones interpolatas eſſe, vel ſaltem in ſenſu minus obvio accipiendas, & aliquantum contorto.*

provinciæ nomenclatura.

6 *Atque hinc ſtrata jam quoque via eſt ad* S. Oſwini *genealogiam latius repetendam.* Elfricus, *quem Oſwini avum oſtendimus*, patruus *S. Eduini ſcribitur ubique* i prout *Elle ſeu Ælle vel Alla, S. Eduini pater, frater erat Elfrici: de Alla autem Chronicon Saxonicum, cujus ſupra memini, ad annum* DLX. *profert ſequentia* (*an ſatis certa, viderint alii.*) Hoc anno . . . Ælla ſuſcepit Northun-hymbrorum regnum (Ida defuncto) ac illud tenuit annis XXX. Ælla fuit filius Yffi, Yffus Uſcfreæ, Uſcfrea Wilgiſi, Wilgilus Weſterfalcni, Weſterfalcus Sæfugli, Sæfuglus Sæbaldi, Sæbaldus Sigegeati, Sigegeatus Swæfdægi, Swæfdægus Sigegeari, Sigearus * Wægdæi, Wægdægus * Wodeni, *a quo (ut ad annum* CDXLIX. *chronologus ſcribit)* originem ducebat omne noſtrum genus regula, itemque Suthymbrorum. *Nunc ad eos ſermonem convertamus, qui de* S. Oſwino *ſcripſere.*

al. Sigegarus *f. VVægdæus*

7 *Primus actorum epitomen ad poſteros tranſmiſit*

AUCT. P. D. *misit S. Beda lib. 3. Historiæ eccleſiaſtica cap. 14. cujus fides, doctrina & integritas notior eſt, quam improbari debeat. Attamen ex Commentario vitæ ipſius ad diem XXVII. Maii pag. 718. præfixo, duo obſervaveris non imperito: primum eſt, quod Beda natus ſit anno DCLXXVII. id eſt, annis tantum 36. ab obitu S. Oſwini elapſis. Alterum eſt, quod non tantum primam in Northumbria lucem Beda hauſerit, ſed & ibidem vitam ſit monaſticam profeſſus: unde conſequens eſt, ut quæ ad Sanctum Northumbriæ regem, tantillo ætatis ſpatio ſuperiorem, ſpectant, vir amantiſſimus veri & optime ſcire potuerit & ſcribere.*

biographorum ætas.

aliique ipſorum adjuncta.

8 *Præter Vitam, etiam miraculo Martyris ejuſdem narrat Capgravius, ſeu potius Joannes Tinmuthensis, qui anno 1360. floruit; quemque Capgravius expilavit: quod hic ſpecialiter obſervaſſe, abs re non fuerit: cum inde ſit conſequens, miraculorum veritati fidem naſci debere firmiorem: ut enim ſcriptor uterque fide & eruditione par ſit, ſunt tamen quæ Tinmuthenſem præ altero commendent. Fuit enim* Joannes de Tynmouth Tinemutha oriundus, atque etiam ſacerdos ac vicarius ejuſdem eccleſiæ, *ut Balæus de Scriptoribus Britanniæ pag. 466. tradit. Fuit & ordinis S. Benedicti monachus ad S. Albanum, cui cœnobio eccleſia Tinmuthenſis erat ſubjecta, ut Pitſeus lib. de Angliæ ſcriptoribus cum Oudino, tom. cit. pag. 1090. teſtatur. Potuit proinde Tinmuthenſis commodius, quam Capgravius, inſtrare monumenta omnia cum Tinmuthenſia, tum ea, quæ ſervabat abbatia S. Albani, atque ita prodigia, quæ hiſce fere in locis contigere, ſumma cum certitudine poſteritatis memoriæ commendare; ea uſus diligentia, eo judicio, quæ plerique procul dubio, quoties hujus libros in manus ſumunt, admirari coguntur: diligentiam, quod paſſim oſtendat ſe ingentem bonorum auctorum omnium legiſſe: judicium quoque, quod multa ab aliis temere ſcripta ad incudem revocet. revocataque luci & veritati reſtituat, ut fere Balæus citatus loquitur.*

B

C *expenduntur.* 9 *Acta quoque, translationes, & cultum S.* Oſwini, *aliaque ad ipſius eccleſiam ſpectantia ordine chronologico digeſſit monachus S. Albani anonymus, cujus libellus impreſſus eſt tom. 1. Monaſtici Anglicani a pag. 333. Fuiſſe ſcriptorem hunc fidei bonæ & accuratum, fiet palam ipſius hiſtoriam conferenti cum aliis: de ætate non perinde conſtat. Sub finem ita ſcribit:* Rubertus de Gorham abbas S. Albani: *usque dein præſulum poſteriorum meminit: unde, num vivus tempora Roberti anno 1166. defuncti vixerit, dijudicent alii. Opinionis huic illud favere videtur, quod* Gervaſium Stephani regis Angliæ filium *vocet* abbatem Weſtmonaſterienſem. *Hic enim jam ante annum 1166. amplius abbas non erat, ut continuator Hiſtoriæ Simeonis Dunelmenſis ad annum 1154. inſinuat, dicens:* Laurentius... apud S. Albanum monachorum ſe contradidit inſtitutis: poſt paucos annos a rege Henrico monachis Weſtmonaſterii ſublimitet prælatus, AMOTO ABBATE GENASIO, filio regis Stephani, qui res illius loci juveniliter diſſipavit. *Quidquid ſit, chronologicam hanc monachi Hiſtoriam hic non recudemus; quia aut nihil in ipſa ad S.* Oſwinum *ſpectat, quod non a Beda referatur & Capgravio, quorum narrationem dabimus, aut, ſi quid ſit, illud Commentario inſeretur, & annotatis.*

10 *Non ſtatim ab obitu, honore* Oſwinum *ſacro fuiſſe affectum, diſcimus ex Beda, qui lib. 3. capp. 14 & 24. preces pro ipſius anima ad Deum ſuſas tradit.* Proditum *Oſwinum iniquis cap. 14.* Oſuiu... interfecit ... in loco, qui dicitur Ingetlingum, ubi poſtmodum caſtigandi hujus facinoris gratia, monaſterium conſtructum eſt: in quo pro utriuſque regis (& occiſi ſcilicet, & ejus qui occidere juſſit) animæ redemptione quotidie Domino preces offerri deberent. *Cap. autem 24. ita loquitur:* Trumheri... erat abbas in monaſterio, quod dicitur Ingetlingum: *ipſe eſt locus in quo occiſus eſt rex Oſuin*[a], ut ſupra meminimus: nam regina Eanfled propinqua illius, ob caſtigationem necis ejus injuſtæ, poſtulavit a rege Oſur conjuge ſuo, ut donaret ibi locum monaſterium conſtruendi præfato Dei famulo Trumheri, quia propinquus & ipſe erat regis occiſi: in quo videlicet monaſterio orationes aſſiduæ pro utriuſque regis, id eſt, & occiſi & ejus, qui occidere juſſit, æterna ſalute fierent.

D *anali alia quæ ab eis ſe elapſa*

[a] *al. Oſwyuus*

E *S. Oſwaldo*

11 *Hinc Alfordus ad annum 651. num. 8. ita monet:* Cum audis oratum pro Martyre, puta nec-dum probatam fuiſſe, ut poſtea, miraculorum gloria & Eccleſiæ ſuffragio ejus ſanctitatem: *quo animo præciſe tempore miraculorum gloria ſanctitatem beati Regis recidderim manifeſtam, manet incertum. Id non factum crediderim, antequam Hiſtoriæ eccleſiaſticæ finem Beda impoſuit: hic enim inter alios Sancti laudes, quas celebrat, non ſilentio ſet patrata miracula, ſi quæ accidiſſent; præſertim cum in iis recenſendis parcus non ſit; ubi principum aliorum, quos ſanctitas commendavit, elogium ad poſteros tranſmittit.*

miraculis capitis clauſo ſacro

12 *Natum tamen venerationem, eamque per celebrem diu ante medium ſeculi nonum, inſinuat Weſtmonaſterienſis lib. 1. ad annum MLXV. ita ſcribens:* Poſt paſſionem regis Oſwini præclariſſimi... corpus ipſius ad monaſterium B. Dei Genitricis Mariæ, in Oſtio Tinæ fluminis ad aquilonem ſitum, delatum eſt, & in eo regio more ſepultum: ubi propter miraculorum ejus frequentiam, per innumera annorum curricula a populo regionis locus ſepulturæ illius in tanta reverentia eſt habitus, ut Regem penes eos ſepulcrum, dominum & patronum in terris, & defenſorem reputarent in cœlis: unde proceſſu temporis ad majorem Martyris gloriam ſanctimoniales virgines de cœnobio S. Hildæ abbatiſſæ ad corpus ejus introductæ, uſque ad perſecutionem Danicam, rabie Hinguaris & Hubbæ excitatam, in eccleſia B. Dei Genitricis in ſupremo religioſi culminis permanſerunt.

F

& alii

13 *Hinguar & Hubba circa annum 866. in Angliam irrupere. Cum ergo Weſtmonaſterienſis aſſerat, B. Oſwini cultum* multis annorum circulis *fuiſſe priorem crudeli hac Danorum perſecutione; conſequens eſt, eumdem vel ſeculo incepiſſe octavo, vel ſub initium proximæ ſequentis. Caterum S. Hilda, quæ anno DCLXXX. e vivis exceſſit, primum præfuit monaſterio, cui* nomen Herutheu: *dein aliud in* Strenaneshalch *condidit ipſa & gubernavit. Tertium in* Haeanos *ædificavit, non vexit. Ita Beda lib. 4. cap. 24. Ex Strenaueshalch virgines ad S.* Oſwini *corpus adductas apparet verſimilius: nam hujus loci parthenonem, non alios,* Hildæ monaſterium *nancupatum reperio apud Harpsfeldium ſeculo 9. cap. 14.*

maxime a

14 *Ne quis vero Weſtmonaſterienſem accuſet erroris, quod cœnobium Tinmuthenſe religioſiſſ*

A *ſit virginibus attributus, quod a viris habitatum tradunt Capgravius & monachus S. Albani anonymus; obſervandum eſt, olim uſa non infrequenti receptum fuiſſe, ut viri feminæque in eodem degerent monaſterio, ſolis ædibus disjuncti: ita cum ex aliis, tum ex Beda nominatim colligere fas eſt, qui lib. 4. cap. 7. ait*: Cum tempeſtas ſæpe dictæ clausis late cunctis depopulans, etiam partem monaſterii hujus illam, qua viri tenebantur, invaſiſſet... ſollicita mater congregationis, quæ hora etiam eam monaſterii partem, qua ancillarum Dei caterva a virorum erat ſecreta contubernio, eadem plaga tangeret *&c. Quibus affinia leguntur lib. 3. cap. 8. & lib. 4. cap. 14.*

utriuſque ſexui perſonis. 15 *Atque hinc Weſtmonaſterienſem cum ſcriptoribus aliis conciliaveris facillime, dicendo, eadem monaſterium, non tamen eamdem partem, & viros incoluiſſe, & virgines Deo ſacras. Ipſe Weſtmonaſterienſis rem hanc indicare videtur: ait enim primo*, corpus S. Oſwini delatum ad monaſterium B. Dei Genitricis: *Deus fabdit*, ad majorem Martyris gloriam virgines ſanctimonialis ad corpus ejus introductas; *neque infinuans, ſub initium viros ſolos Tyuemuthanam cœnobium inhabitaſſe; deinde virgines viris non ſubſtitutas, ſed adjunctas: ſic enim* major Martyris gloria *exſurgebat; ſi ipſum colebat ſexus uterque: non vero ſi alter cum altero expaſſo permutabatur. Et hic quidem honor S. Oſwino in ea eſt eccleſia delatus, quæ corpus ſervabat ſepultum. Cultus omnis expertem non jacuiſſe in loco, in quo erat occiſus, teſtatur Cambdenus in Britannia ſacra, pag. 593. ubi agens de villa Gilling, ita ſcribit:* Erat villa illa Gilling religione magis ſacra, quam munitione firma; ex quo in hac (quam Beda Getling vel Ingetlingum vocavit) Oſwius ſeu Oſwinus, Nordanhumbrorum rex, hoſpitis inſidiis interfectus fuerat, cujus ad cædem expiandam ædificatum erat monaſterium, quod in ſummo honore eſt a majoribus noſtris habitum.

B

§. II. Sancti cultus exſtinctus; renovatus deinde, & propagatus.

C

Exſtincti ob perſecutionis vaſtationem. EXſtinctam *dein per annos plures* B. Oſwini *venerationem Weſtmonaſterienſis ætatis ſcribit, temporibus demum melioribus renaſciturum*. In hac perſecutionis (*Danorum*) rabie, *inquit*, cœnobium illud *Tyuemuthanum* creditur (*immo ab Harpaſeldio ad ſeculum 9. cap. 14. aſſeritur*) cum cæteris regionis cœnobiis demolitum .... Poſt hæc autem per multa tempora ſub poteſtate Danorum infidelium regione illa devoluta, S. Martyris memoria penitus a mentibus provincialium eſt delata. Tandem paulatim redeuntes fidelium devotione, & fidei creſcente puritate, epiſcopus loci in eccleſia Dei Genitricis preſbyteros ſtatuit & clericos, qui provincialibus parochianis divina miniſteria celebrarent. Jacuit interea Martyr beatiſſimus ceſpite abjectiori tumulatus uſque in tempora Ægelwini Dunelmenſis præſulis, & Toſtonis Northanhumbrorum comitis, qui poſt Siwardum non hæreditaria ſucceſſione, ſed regis Eadwardi donatione obtinuit Comitatum.

cui adfuit, ipſe ad corporis ſui elevationem hortante, 17 Placuit igitur divinæ pietati, prædicto pontifice vivente, beati Martyris reliquias in lucem, ad totius Eccleſiæ proventum, efferre, ut lucerna diu ſub modio conſtituta, ſuper candelabrum accenſa, infidelitatis tenebras illuſtraret. Erat autem ædituus quidam prædictæ eccleſiæ, D in qua corpus beati Martyris humatum fuerat, AUCT. nomine Eadmundus, vir quidem religioſus, & P. D. beato Martyri devotus: qui licet non corpori alicujus monaſterii, titulo profeſſionis, eſſet ſtrictus, habitu tamen religionis fuerat inſignitus. Hic nocte quadam, cum poſt nocturnas vigilias in eccleſia membra ſopori dediſſet, aſtitit ei vir quidam ſtatura procerus, & cæleſti fulgore præclarus, qui viri oomco exprimens ait: Frater Eadmunde, frater Eadmunde, ego ſum rex Oſwinus, qui in hac eccleſia jaceo, omnibus incognitus. Surgens ergo die pontifici Ægelwino, ut in hujus pavimento oratorii corpus meum quærat, & inventum decentius ſolito in eodem oratorio componere non omittat.

18 Expergefactus itaque Eadmundus, & de *quem* viſione lætificatus, ſummo diluculo pontificem adiit, & ſeriem viſionis illi reverenter expreſſit. Pontifex autem, his auditis, inceſſabili gaudio exultavit, & gratanter ad locum veniens, populum multum de partibus remotis ibidem congregatum invenit, & ad præſulis mandatum, ſactis ab omnibus oratione, oratorii pavimentum E fodere incipientes, multo diei ſpatio evoluto, nihil quærendo proficiunt. Porro confuſus Eadmundus de injuria Sancti, accepto ligone, in loco, ubi omnes diu foderant, animoſe terram percuſſit, & ictu itersto laminam ſepulturæ offendit. Et lapide revulſo, pretioſas reliquias gaudens invenit.

miracula illuſtrant. 19 Levatur igitur a præſule corpus ſanctiſſimum, & ejuſdem præſulis manibus lotum, & ſyndone munda involutum, in loco eminentiori eccleſiæ honorifice collocatur. Lotura quoque ſanctiſſimi corporis in angulo oratorii, epiſcopo jubente, effuſa, multis poſtea non ſolum hominibus, ſed etiam animalibus profuit ad ſanitatem: cujus pulvis in aqua ſalſa, & potatus, a variis langvoribus liberatos, priſtinæ reſtituit ſanitati. Acta autem ſunt hæc a paſſionis ejus anno CDXIV. quinto idus Martii.

errores chronologici. 20 *Paſſus fuit* S. Oſwinus *anno æræ vulgaris* 651. *tui addisti anni* 414. *deducunt aos in annum* 1065. *quam temporis notam, totiuſque rei jam narratæ ſubſtantiam confirmat monachus S. Albani tom.* 1. *Monaſtici Anglicani pagina* 334. *Ægelwinus, qui ſacra oſſa elevavit, epiſcopatum adiit anno* 1056. *poſt annum* 1069. *bis conatus fugere, demum captivus obiit anno* 1071. *Ita ex variis ſcriptoribus auctor Britanniæ ſacræ pagina* 702. *Unde convincitur erroris Capgravius, qui in Vita* S. Oſwini *ſcribit, quod* anno gratiæ MCX. Agelwinus *epiſcopus corpus ſanctum de terra elevavit. Wigornienſis & Hovedenus apparitionem* S. Oſwini *tacent, cultum vero ad annum* 1065. *confirmant*: Reverendus vir Agelwinus, Dunelmenſis epiſcopus, S. Oſwini quondam regis Berneiciorum (*immo* Deirorum) oſſa in monaſterio, quod juxta oſtium Tinæ fluminis ſitum eſt, de tumulo levavit, tranſactis a ſepultura ejus CDXV. annis, & in ſcrinio cum magno honore locavit.

corrigenda. 21 *In cyfras, quibus lapſum a ſepultura tempus apud auctores exprimitur, error irrepſit, legendamque*, tranſactis a ſepultura annis CDXIV. *nam alioquin ad annum* 1056. *offium elevatio referenda foret, non ad* 1065. *quo tamen facta ab utroque hiſtoriographo notatur. Cæterum diem tranſlationis a Wigornienſi ſignatum etiam Majores*

A *jores noſtri* ad diem v. Idus Martii, *ſea ad diem* xi. *ejuſdem menſis in catalogo præterniſſorum ita* AUCT. P. D. *obſervarunt*: Oſwini Northumbriæ & Martyris translatio contigit hoc die; & inſcripta eſt martyrol. Anglicano & Calendario Farrarii. Natalis ejus celebratur xx. Auguſti.

Renovatus cultus magnum mox accepit incrementum.

22 *Renovatus* B. Oſwini *cultus mox non mediocriter excrevit. Nam & lipſana ter translata ſunt, & eccleſia B. Dei Genitricis Tinmuthana, eccleſia quoque* B. Oſwini, *aucta nomine, duos capit, eumdemque ad locum adducti ſunt monachi Deo & S. Oſwino ſervituri: quæ omnia eruantur ex teſtimoniis ordine chronologice jam recudendis. Simeon Dunelmenſis, qui floruit circa medium ſeculi duodecimi, in Hiſtoria Dunelmenſis eccleſia lib. 4. cap. 14. ita loquitur*: Eccleſiam S. Oſwini in Tinemuthe, jam dudum donantibus Northymbriæ comitibus, monachi *S. Cuthberti*, cum adhoc eſſent in Gyruum, *unde Dunelmum anno* 1083. *evocati fuerant*, poſſederant: unde etiam ipſius Sancti oſſa ad ſe transferentes in eccleſia S. Pauli ſecum non parvo tempore habuerunt, quæ poſtmodum

B ad priorem locum reſtituerunt.

ex duplici translatione;

23 *Monaſterium* Gyruum *ſive* Ingyruum *olim, nunc* Jarrouw *nuncupatum, ſitum erat prope oſtium Tyne fluminis, vocabaturque etiam* monaſterium S. Pauli, *cui eccleſia erat ſacra, ut videri latius poteſt ad diem* xxix. *Maii pag.* 718. *num.* 19. *Diploma, quo hujus loci incolis Tinmuthana eccleſia fuit conceſſa, exhibet Monaſticon Anglicanum tom.* 1. *pag.* 48. *Raine, cur monachi ex Gyraam evocati fuerint Dunelmum, erat reſtauratio cultus divini, qui ibidem in eccleſia B. Cuthberti prolapſus jacebat, ut pluribus exponit Simeon citatus lib. 4. capp. variis.*

ex quibus eccleſia adauctæ,

24 *Manſit eccleſia Tinmuthenſis ſub cura monachorum S. Cuthberti uſque ad annum* 1090. *quo ad monachos S. Albani tranſiit cum novo cultus* S. Oſwini *augmento; de quo Matthæus Pariſienſis in Hiſtoria Anglicana ad annum citatum hæc habet*: Robertus de Molbraio Northumbrenſis Comes, divina inſpiratione tactus, volens eccleſiam B. Oſwini de Tenemutba jam dudum deſolatam reſtaurare, atque ibi Deo & S. martyri Oſwino monachos ſervitoros conſtituere, conſilio amicorum ſuorum, Paulum eccleſiæ S. Albani abbatem convenit, petens obnixius & devote, ut ex monachis ſuis aliquos illuc tranſmittere dignaretur, promittens omnia, quæ ad victum & veſtitum neceſſaria ſunt, ſe eis affatim ſuppeditaturum. Petitioni quidem abbas prædictus non defuit: nam quoſdam illuc ex S. Albani monachis miſit curavit *&c. Rem eamdem brevibus complectitur Weſtmonaſterienſis lib. 2. ad annum* 1091. *ita ſcribens*: In confinio autem hujus & præteriti anni, utrumque conventiculum inſtaurata eſt monachis eccleſia S. Oſwioi de Tynemuthe, & informati regulari Vita S. Benedicti, ſub Paulo abbate S. Benedicti, *cujus electio incidit in annum* 1077. *obitus in* 1093. *ut Matthæus Pariſienſis in Vnis abbatum notavit.*

ex translatione utriuſque.

25 *De tertia reliquiarum translatione idem auctor in Hiſteria Anglicana ad annum* 1100. *ita loquitur*: Eodem anno Richardus abbas S. Albani, pretioſas beatiſſimi regis & martyris Oſwini reliquias cum magno cleri & populi tripudio in novam Dei Genitricis Mariæ tranſtulit baſilicam apud Tinemutham ab antiquo ejuſdem Dei Genitricis oratorio, in quo corpus ejus ſanctiſſimum fuerat prius inventum & collocatum. Facta eſt autem hæc translatio in die paſſionis ejuſdem martyris x * Kal. Sept. ſecundum rotulam cancellarii. *Huius translationis fit quoque mentio a monacho S. Albani in Monaſtico Anglicano tom.* 1. *pag.* 334. *ſed tempus vitioſe exprimitur, cum dicitur accidiſſe* anno milleſimo: *quo neque eccleſia* S. Oſwini *ſubjecta erat monaſterio S. Albani, neque repertum Sancti corpus; at exploratum fit ea legenti; qua monachus idem pag. citata recte ſcribit. Cæterum Richardus, quo auctore translatio facta eſt, in præſulem electus eſt anno* 1097. *obiit* 1119. *ut in Vitis abbatum notat Pariſienſis; qui & affirmat ibidem*, datas ipſius tempore poſſeſſiones... eccleſiæ S. Oſwioi de Tioemutbe multas.

§. III. Donationes principum, martyrii titulus; annuntiationes; tempus mortis & regni; miracula.

E

Ex inſigni

ALiis quoque temporibus ex pio in S. Oſwioum *affectu elaxiſſe fidelium, etiam principum liberalitatem, tenus s. Monaſtici Anglicani locis variis oſtendit: nam pag.* 42. *Waltheofas Comes Northumbriæ, cujus violenta mors apud Alfordum ad annum* 1075. *illuſtratur, factas jam pridem plures in honorem* S. Oſwini *ſupponit. Pag.* 334. *Guilielmus II. qui ab anno* 1087. *uſque ad* 1100. *Angliæ thronum occupavit, meminit* terrarum, decimarum, aquarum, conſuetudinum, quas Robertus (*de Malbraio*) Comes Northumbriæ, & ſui homines dederant S. Oſwino, antequam (*anno* 1095.) ipſe foriſfactos eſſet *ſeu rebellis, atque ita veram ſuarum dominio exutus. Pag.* 335. *factas per eumdem Robertum donationes confirmat Henricus, Guilielmi in regno ſucceſſor. Pagina eadem David rex Scotiæ, cum in Northumbria anno* 1138. *bellum gereret, ſui ſacramque in* S. OlWioum *affectus hoc edit teſtimonium*:

principum

27 Sciatis., *inquit*, me conceſſiſſe & dediſſe eccleſiæ S. Mariæ, & S. Oſwini martyris de Tynemutba, & fratribus ejuſdem loci & dominicis hominibus (*id eſt, famulis aliiſque ſimilibus,* F *qui ſub dominio erant Tinmuthanorum fratrum*) & rebus ad prædictam eccleſiam pertinentibus, & omnibus illis hominibus, qui in pace S. Mariæ, & Sancti ejuſdem loci in die S. Barnabæ Apoſtoli in anno mcxxxviii. ab Incarnatiooe Domini fucrunt, meam pacem (*ſeu regiam protectionem*) in perpetuum de me & omnibus hominibus meis pro anima patris & matris meæ, & regis Alexandri fratris mei, qui pacem Dei & ſuam firmitet prædictæ eccleſiæ conceſſit, & pro anima Matildæ reginæ Angliæ ſororis meæ .. Henrico filio meo hanc pacem annuente. *Alexander, qui hic commemoratur, ab anno* 1107. *uſque ad* 1124. *regnum Scotiæ tenuerat. Matilda ſeu Mathildis Henrico primo regi Angliæ anno* 1100. *nupta obiit* 1118. *Henricus Davidis filius morte præmatura anno* 1141. *fublatus eſt, futurus alioquin regni paterni heres.*

obſervantia

28 *Denique pagina* 336. *rex Angliæ Eduardus monachis S. Albani aliiſque gratiam ſpecialem facit* ob ſpecialem devotioncm, quam erga glorioſos martyres BB. Albanum & Oſwioum, cujus quidem Oſwyoi corpus in quodam feretro infra eccleſiam de Tynmuth requieſcit, gerimus

A mus & habemus, necnon ob ſalutem animæ noſtræ, & animæ celebris memoriæ Alianoræ, quondam reginæ Angliæ conſortis noſtræ. *Obiit hæc Alianora ſeu Eleonora anno* 1298; *Eduardus* 1307, *ſolus ſuæ conjugi ſuperſtes e regibus Angliæ tribus, qui uxorem, cui nomen Eleonora, duxerunt. Porro quid ſerciri nomine tum temporis intelligeretur, explicat Pariſienſis in Vitis abbatum, de Richardo abbate XV. dicens*: Iſte . . fecit THECAM unam, quam ſeretrum appellamus. *Plura obſervantiæ in* S. Oſwinum *indicia videri poſſunt paginis ex Anglicana Monaſtico mox enatis: quamquam quæ ibidem proferuntur chartæ regis Joannis, diſcuſſione nonnulla egeat, cum in ea* rex Richardus Joannis avunculus *dicatur, qui frater fuit, cui anno* 1199. *in Angliæ regno ſucceſſit.*

& martyrologiorum annuntiationibus.

29 *Poſt tot tamque inſignia venerationis indicia (quibus aliud addam infra) ab anno* 1065. *uſque ad initium circuer ſeculi decimi quarti deducta, merito auctor martyrologii Hagenoyenſis, meanto fere ſeculo decimo quinto, ſuis hæc Faſtis inſeruit*: In Anglia S. Oſwini regis & martyris: *merito & Grevenus (quem Molanus aliquot poſt annos exſcripſit) ad hanc diem ita annuntiavit*: Oſwini, regis provinciæ Deirorum & martyris, cujus inſtantem obitum (ut ſcribit Beda lib. 3. *cap.* 14.) cum S. Aidanus epiſcopus prædiceret, Non eſt, inquit, digna hæc gens talem habere rectorem.

B

Martyr dictus, quia cauſa pro martyrii fuit occaſio,

30 *At, inquies, cur* martyris *titulo inſignitur* S. Oſwinus, *quem Oſwius non ex fidei odio, alteriuſve virtutis Chriſtianæ occidit, ſed abrepens, ut apparet, cupiditate dominandi latius? Alfordus ad annum* 651. *num.* 7. *reſpondet*, Martyrem *dici*, quia mortem pro juſtitia, pro civium & reipublicæ incolumitate innocenter patienterque ſuſtinuit. *Et ſane B. Regem incolumitati ſubditorum pacique conſervandæ ſtuduiſſe unice, ſatis patebit ex Actis, in quibus* provinciæ Deirorum ſeptem annis in maxima rerum omnium affluentia, amabilis omnibus, *dicitur* præfuiſſe; *bellum vero contra Oſwium* ſuſcepiſſe, *quia* pacem habere non potuit: *unde mors, quæ profuge, inermi, nec vindicati illata eſt, merito primam traxiſſe originem cenſetur ex paterno in ſubditos amore; qui natus ex motivo ſupernaturali, cum non modo honeſtus ſit, ſed & virtutis Chriſtianæ actus, conſequens eſt, ut ſi cui cauſa mertit faerit, is non minus inter Martyres numerari poſſit, quam nonnulli alii; de quibus Majores noſtri egerunt tom.* 1. *Januarii pag.* 391. *&* 502; *item tom.* 111. *Junii pag.* 938.

C

omni regni ipſius

31 *Dies emortualis* S. Oſwini *anno* 651. *affigitur ab omnibus. At cui illigandum ſit regni exordium, non liquet. Wigornienſis (Conſentit in re Weſtmonaſterienſis) ad annum* 645. *ita ſcribit*: Hoc etiam anno rex Oſwinus . . . in Deirorum provincia regnare cepit, & VII. annis eidem præfuit. *Verum hic error eſt manifeſtus: nam regnum inchoatum anno* 645, *& continuatum per ſeptennium, Sancti noſtri obitum differt in annum* 652.: *quæ fuiſſe priorum Wigornienſis ipſe cum Weſtmonaſterienſi teſtatur. In ipſis quoque Bedæ editionibus, prout nunc extant impreſſæ, difficultas eſt; in quibus ſanctus Rex* provinciæ Deirorum SEPTEM ANNIS in maxima omnium rerum affluentia *dicitur* præfuiſſe, *& paulo poſt* anno regni ſui NONO *narratur occiſus. Nodum ſolvit monachus S. Albani tom.* 3. *Monaſtici Anglicani pag.* 333. *dicens*: Oſwinus regno Deirorum VII. annis maximæ rerum omnium affluentia præfuit, ., Exactis in regno VII. annis quietis duos poſtremos inquietos habuit: *ut proinde varietas annorum a Beda notata reſpiciat variam regnantis ſortem, atque adeo ſublata ſit omnis antilogia.*

D AUCT. P. D.

32 *Quid ſi ſuſpicemur corruptas hic eſſe Bedæ editiones? legendumque* Oſwinus provinciæ Deirorum novem (*non* ſeptem) annis in maxima omnium rerum affluentia & ipſe amabilis omnibus præfuit. *Ita ſane legit Jeannes Tinmuthanus, qui ex Beda excerpſit ſequentia*: Provinciæ Deirorum NOVEM annis in maxima omnium rerum affluentia & ipſe amabilis omnibus præfuit. *Alterutra ex allatis reſpenſio eſt admittenda, ne ſecum ipſe Beda commutatur. Auctor quidem Chronici Saxonici ad annum* 644. *ita ſcribit*: Hoc item anno capeſſivit regnum Oſwini . . . filius Oſtrici, & regnavit SEPTEM annis; *non novem. Verum quid ſi is chronologus vel Beda ſenſum minus aſſecutus ſit, quàm mox laudatus monachus S. Albani, vel ita apographum inſiderit illo meadoſius, quo uſus eſt Joannes Tinmuthanus?*

cur numerandi per.

E

Prodigium ſtupendum

33 *Miracula vel beneficia*, S. Oſwini *patrocinio facta, Actis ſubnexuit Joannes Tinmuthanus: quibus ex ſcriptoribus aliis duo alia ſuperadde. Walſingbamus in Richardo II. ad annum* 1384. *hoc narrat prodigium*: Prope dies iſtos, id eſt, viceſima die menſis Auguſti, quo die videlicet celebratur paſſio S. Oſwini regis & martyris, in novo caſtro, ſuper Tinam, apparuit novum & inauditum noſtris diebus prodigium. Duo nempe nautæ, ad reſarciendum navem ſuam, quoddam lignum dolare ſatagentes, die prædicto, dum alter illorum, ſecuri dictum lignum percuſſiſſet, ſanguinem repente de ligno prædicto, camquam de pecude ubertim ſtupuit emanaſſe. Perculſus ergo formidine magna, de tanta rei novitate, diu hæſit. Tandem recordatus diei S. Oſwini, cujus ſolennitatem infeſtaverat, vovit ſe nihil ulterius eo die in æternum facturum operis manualia.

narrator

34 Quod audiens ejus ſocius, & miraculum parvipendens, juxat ſe dolaturum dictum lignum, &, eo die, loco prædordinato poſiturum. Cumque & ipſe lignum percuſſiſſet, vidit ſanguinem abundantius effluentem in parte percuſſa. Induratus tamen lignum vertit, & inſiſtit operi, alia parte ligni. Sed nec ibi deſuit miraculum præoſtenſum. Nam & ibi ſanguis tamquam e bove, vel vacca decurrit. Giratur lignum ad quatuor partes, omni parte percutitur, omni parte deſluit cruor. Quod cernens, qui prius improbe lignum contempſit, ad devotionem ſe convertit, & deinceps eo die, ab omni opere manuali ſpondet ſe ceſſaturum. Iſtud miraculum a multis viſum, &, quibus incumbebat, approbatum, teſtimonium magnum reddit ſanctitati, & excellentiæ Martyris ſupradicti.

F

ex ſcriptoribus ideoque

35 *Hæc eadem Walſingbamus repetit in Hypodigmate Neuſtriæ ad annum* 1384, *ubi & addit*: Res defertur in cœtum clericorum, qui omnes cum laicis miraculum approbant. Lignum defertur Tinemutham, ubi prædicti Sancti corpus quieſcit, in teſtimonium miraculi prænonſtrati. *Porro hic ſcriptor, qui, teſte Piſæo*, verax ſemper habetur, *floruit anno* 1440, *id eſt, annis* 56, *poſtquam evenere quæ narrat prodigia: quorum exploratam ut haberet veritatem, favebat & ipſe, in quo habitabat locus: erat enim monachus in abbatia S. Albani, cui eccleſia Tinemuthana & ſubjecta erat, & vicina. Ex dictis itaque colligitur,*

A AUCT. P. D. *quod ſupra aſſerui, novum celebris venerationis indicium: cum ex Walſingham Hiſtoria conſequens ſit, ut ſacra* B. Oſwini *dies Tinemuthæ celebranda fuerit ceſſatione ab opere omni ſervili.*

addatur aliud Sancti beneficium.

36 *Aliud beneficium* S. Oswini *ope impertitum refertur, quamvis obſcure ſatis, a monacho S. Albani in Monaſtico Anglicano tom.* 1. *pag.* 334., *his verbis*: Leowricus puer, regnante Stephano, piſcator in monaſterio S. Oswini in * piſcandum Scardeburge captus, quo tempore Ranulphus comes Ceſtrenſis ſummo mane ſupervenientes die quadam, villam ipſam de Scardeburg armata manu confregit, & rapinis vaſtavis, ac inter cetcros captivos Leowricus Maltonam in vinculis ducitur &c., ut Leowricus opere S. Oſwini liberatus ſit. *Regnavit Stephanus in Anglia ab anno* 1135. *uſque ad* 1154. *Ranulphus Comes Ceſtrenſis anno* 1140. *bellum cum eodem Stephano geſſit, e carcere, cui quinquennio poſt fuerat commiſſus, liberatus*, fecis plura mala quam oportuit, *inquit auctor Chronici Saxonici, quem vide pag.* 241. *&* 242. *editionis factæ anno* 1692: B *ſupereſt, ut Acta Sancti noſtri primum ex Beda, dein ex Joanne Tinmuthano recudamus, numeris pro more noſtro diſtincta, & notis illuſtrata.*

* *ſ.* inter

A C T A

Auctore ſancto ac venerabili Beda,

Ex Hiſtoriæ Anglicanæ eccleſiaſticæ Pariſiis anno 1681. *editæ lib.* 3. *cap.* 14.

S. Oſwinus poſt auſpicatiſſimum regnum provocatur ad bellum.

TRanslato ergo ad cœleſtia regna *a* Oſualdo, ſuſcepit regni terreſtris ſedem pro eo frater ejus *b* Oſuiu, juvenis triginta circiter annorum; & per annos viginti octo laboriоſiſſime tenuit. Habuit autem Oſuin primis regni ſui temporibus conſortem regiæ dignitatis, vocabulo Oſuini, de ſtirpe *c* regis Eduini, hoc eſt, filium *d* Oſrici, de quo ſupra retulimus, virum eximiæ pietatis & religionis: qui provinciæ Deirorum ſeptem *e* annis in maxima omnium rerum affluentia, & ipſe amabilis omnibus præfuit. Sed nec cum eo ille, qui cæteram Transhumbranæ gentis partem ab Aquilone, id eſt, Berniciorum provinciam regebat, habere pacem potuit; quin potius ingraveſcentibus cauſis diſſenſionum miſerrima hunc cæde peremit.

a b c d C e

Hoſti virtute impar fugit & occiditur.

a Siquidem congregato contra invicem exercitu, cum videret ſe Oſuinus cum illo, qui plures haberet auxiliarios, non poſſe bello confligere, ratus eſt, utilius tunc dimiſſa intentione bellandi, ſervare ſe ad tempora meliora. Remiſit ergo exercitum, quem congregaverat, ac ſingulos domum redire præcepit a loco, qui vocatur Wilfareſdum, id eſt, Mons Wilfari, & eſt a viro *f* Cataractone decem ferme millibus paſſuum contra ſeptentrionalem occaſum ſecretus: divertitque ipſe cum uno tantum milite ſibi fideliſſimo, nomine Condheri, calandus in domo Comitis Hunvaldi, quem etiam ipſum ſibi amiciſſimum autumabas. Sed, heu, proh dolor! longe aliter erat: nam ab eodem Comite proditum eum *b* Oſuiu, cum præfato ipſius milite, per præfectum ſuum Ediluinum deteſtanda omnibus morte interfecit. Quod factum eſt die decima tertia Kalendarum Septembrium, anno regni ejus nono, in loco qui dicitur Ingetlingum; ubi poſtmodum caſtigendi hujus facinoris gratia monaſterium conſtructum eſt: in quo pro utriuſque Regis (& occiſi videlicet, & ejus, qui occidere juſſit) animæ redemptione quotidie Domino preces offerri deberent.

f

D *b*

3 Erat autem rex Oſuinus & aſpectu venuſtus, & ſtatura ſublimis, & affatu jocundus, & moribus civilis, & manu omnibus, id eſt, nobilibus ſimul atque ignobilibus largus: unde contigit, ut ob regiam ejus & animi, & vultus, & meritorum dignitatem ab omnibus diligeretur, & undique ad ejus miniſterium de cunctis prope provinciis viri etiam nobiliſſimi concurrerent. Cujus inter cæteras virtutis & modeſtiæ, & (ut ita dicam) ſpecialis benedictionis glorias, etiam maxima fuiſſe fertur humilitas, ut uno probare ſat erit exemplo.

Inter virtutes ejus præcipuas

4 Donaverat equum optimum antiſtiti Aidano, in quo ille, quamvis ambulare ſolitus, vel amnium fluenta tranſire, vel ſi alia quælibet neceſſitas inſiſteret, viam peragere poſſet: cui cum parvo interjecto tempore pauper quidam occurreret eleemoſynam petens, deſiliens ille præcepit, equum, ita ut eras ſtratus regaliter, pauperi dari: erat enim multum miſericors, & cultor pauperum, ac velut pater miſerorum. Hoc cum Regi eſſet relatum, dicebat epiſcopo, cum ſorte ingreſſuri eſſent ad prandium. Quid voluiſti, domine antiſtes, equum regium, quem te conveniebat habere, pauperi dare? Numquid non habuimus equos viliores plurimos, vel alias ſpecies, quæ ad pauperum dona ſufficerent, quamvis illum eis equum non dares, quem tibi ſpecialiter poſſidendum elegi? Cui ſtatim epiſcopus: Quid loqueris, inquit, Rex? Num tibi carior eſt ille filius equæ, quam ille filius Dei? Quibus dictis intrabant ad prandendum.

E *maxime emanat animi demiſſio;*

5 Et Epiſcopus quidem reſidebat in ſuo loco. Porro Rex (veneras enim de venatu) cœpit conſiſtens ad focum calefieri cum miniſtris: & repenta inter calefaciendum recordans verbum, quod dixerat illi antiſtes, diſcinxit ſe gladio ſuo, & dedit illum miniſtro, feſtinuſque accedens acta pedes epiſcopi corruit, poſtulans, ut ſibi placatus eſſet: Quia numquam (inquit) deinceps aliquid loquar de hoc, aut judicabo, quid vel quantum de pecunia noſtra filiis Dei tribuas. Quod videns epiſcopus, multum pertimuit, ac ſtatim exſurgens levavit eum, promittens ſe multum illi eſſe placatum, dummodo ille reſidens ad epulas triſtitiam deponeret.

cujus confirmatione refertur exemplum.

F

Præſciens ipſum mox rerum vocationatur S. Aidanus.

6 Dumque Rex jubente ac poſtulante epiſcopo, lætitiam reciperet, cœpit e contra epiſcopus triſtis uſque ad lacrymarum profuſionem effici. Quem dum presbyter ſuus lingua ſua patria, quam Rex & domeſtici ejus non noverant, quare lacrymaretur, interrogaſſet: Scio, inquit, quia non multo tempore victurus eſt Rex: nunquam enim ante hac vidi eam humilem Regem. Animadverto illum citius ex hac vita rapiendum. Non enim digna eſt hæc gens talem habere Rectorem. Nec multo poſt, dira antiſtitis prælagia triſti Regis funere, de quo ſupra diximus, impleta ſunt. Sed & ipſe antiſtes Aidan non plus quam duodecimo poſt occiſionem Regis, quem amabat,

i

A mabat, die, id eſt, pridie Kalendarum k Sek ptembrium, de ſeculo ablatus, perpetua laborum ſuorum a Domino præmia recepit.

k *S. Aidani Acta ad diem eumdem illuſtra-* D *buntur.*

ANNOTATA.

a *Obiit S. Oſwaldus anno* 642. *die* v. *Auguſti, ut Beda lib.* 3. *cap.* 9. *&* *lib.* 5. *cap.* 25. *teſtatur. Ipſius vita illuſtrata eſt tom.* 2. *Auguſti a pag.* 83.

b Oſuin, *qui &* Oiwi *vel* Oiwius, *aut etiam* Oſwinus *appellatur, habuit eumdem cum S. Oſwalde patrem Ethelfridum regem: an vero uterini fratres fuerint, non ita certum; cum nonnulli Oſuium ex concubina natum ſcribant, non ex Acca legitima Ethelfridi conjuge, & S. Eduini ſorore, ex qua genitum S. Oſwaldum teſtatur Beda lib.* 3. *cap.* 6.

c S. Oſuini, *vel* Oſwinus *S. Eduinum in tertio conſanguinitatis gradu attigit: nam Oſtricus* Oſwini *pareus, & Eduinus patrueles erant: ut conſtat ex Commentario num.* 6. *Cæterum de S. Eduino agemus ad diem* IV. *Octobris.*

d *De Oſtrico Beda lib.* 3. *cap.* 1. *hæc ſcripſerat:* Interfecto in pugna Eduino (*anno* 633.) ſuccepit pro illo regnum Deirorum (de qua provincia illa generis proſapiam & primordia regni habuerat) filius patrui ejus Elfrici, vocabulo Oſtric, qui ad prædicationem Paulini, *a qua & S. Eduinus* (*anno* 627.) *baptiſmum ſuſcepit*, fidei erat ſacramentis imbutus..: ut terreni regni inſulas fortitus eſt, Sacramenta regni cæleſtis, quibus initiatus erat, anathematizando prodidit, ac le priſcis idololatriæ ſordibus polluendum perdendumque reſtituit: nec mora; utrumque rex Britonum Cedualla impia manu, ſed juſta ultione peremit: *nempe* proxima æſtata Oſricum, dum ſe in oppido municipio temerarie obſedilſet, erumpens ſubito cum ſuis omnibus imparatum cum ſuo exercitu delevit: *unde apparet genitum ex patre peſſimo filium ſanctiſſimum.*

e *De annis regni vide in Commentario nu.* 31. *Ibidem num.* 2. *&* 3. *actum eſt de diviſione imperii Northumbrici.*

f *De* Cataractone *Camdenus in Britannia a pag.* 593. *ſcribit ſequentia:* Tribus infra Richmondiam millibus paſſuum Swala vetuſtam illam urbem præterfluit, quam Ptolomæus & Antoninus C Caturactonium & Catarracton dicunt, Beda autem Catarracton, & alibi vicum juxta cataractam ... Urbem illis temporibus celeberrimam fuiſſe, ex Ptolomæo colligitur, quod ibi cæleſtis obſervatio facta fuerit: nam & magnæ conſtructionis lib. XI. cap. VI. parallelum quartum & vigeſimum per Britanniæ Cataractontum deſcribit; diſtareque ab æquatore partibus LVII. facit: at in geographicis longiſſimum diem horis XVIII. æquinoctialibus definit, ut juxta ſuum ipſius *ἀναλογίαμον* LXIII. partibus diſter.

g *Locus* Ingetlingum, *qui &* Gedlingum, *nunc vero Gilling dicitur, diſtat non procul Richemondia, urbe comitatus Eboracenſis, ducali titulo inſignita. Ita colligitur ex Camdeno citato pag.* 593. *& Capgravio infra in Vita* S. Oſwini.

h *De Oſwiu vide, qua dicta ſunt tom.* 11. *Februarii, ubi pag.* 804. *inter prætermiſſos relatus eſt.*

i *Utebatur S. Aidanus lingua Scotica, quæ erat diverſa ab ea, qua loquebantur Northumbri, ut colligitur ex Beda lib.* 3. *cap.* 3. *ubi S. Eduinus dicitur idiomate Anglico ea interpretatus, quæ Scotice Aidanus proferebat.*

ACTA ALTERA

Ex Joanne Capgravio ſeu potius Joanne Tynmuthano

In Legenda Angliæ a folio 256. *verſo.*

BEatus etiam Oſwinus ex antiquorum clariſſima regum *a* proſapia Anglorum oriundus extitit. Poſt mortem ſiquidem regis Northanhumbrorum *b* Edwini, primis ejus ſucceſſoribus, Oſrico videlicet rege Deirorum & Eanfcido * Berniciorum, apoſtatis e *c* Cedwalla rege Britonum juſto Dei judicio deletis, filius Oſrici Oiwinus, ne a Cedwalla perimeretur, non parvo tempore apud occidentales Saxones *d* exulavit; E regnumque Deirorum & Berniciorum Oſwaldus *d*, Edwini regis nepos, ex ſorore Acta *f* progenitus, obtinuit: quo tandem a paganis martyrizato, ſucceſſit frater ſuus Oiwi *g*, & viginti annis laborioſe regnavit. *Ab exſilio* *a* * Eanfrido *e* *d* *e* *f* *g*

2 Audiens igitur Oſwinus exulans, filius ſoi- *redux S. Oſwinus ſit regis.*
licet Oſrici, quod, defuncto Olwaldo, regnaret Oiwi pro fratre ſuo, inito cum ſuis conſilio, ad regnum Deirorum regreſſus, ab omni plebe lætanter recipitur: & in regem, nemine contradicente, ſublimatur anno Domini lexcenteſimo quadrageſimo ſecundo, & provinciæ Deirorum novem annis in maxima omnium rerum affluentia & ipſe amabilis omnibus præfuit. Erat enim oculus cæco, pes claudo, baculus tremulo, orphanorum & viduarum omniumque indigentium pius pater. Pauperes & maxime peregrinos benigne recipiebat, eſurientes alabat, nudos veſtiebat: & omoibus ejus beneficia poſtulantibus hilariter impendebat.

3 Cum igitur Vir Dei pietatis vacaret operi- *Certat ad bellum,*
bus, humanæ ſalutis inimicus Oiwi regem Berniciorum magis ac magis advertus eum excitavit, F &, donec congregatis exercitibus ad præliandum in loco, qui Wilfareſdoun *b* dicitur, occurrerent, inflammavit. Piiſſimus autem rex Oſwinus videns ſuos, licet multo pauciores, cum hoſtibus volentes contendere, & pro rege ſuo paratos occumbera, dixit ad eos: Congratulor, o principes, & fideles milites, veſtræ probitati & militiæ, & gratias ago bonæ voluntati veſtræ: ſed abſit a me, ut mei ſolius cauſa belli diſcrimen omnes incurratis, qui me, quamquam jure Dominum, pauperem tamen & exulem vobis regem conſtituiſtis. Malo itaqua cum paucis ſolus exulara, immo potius diligo mori, quam vos mei ſolius cauſa contingat quoquo modo periclitari *i*: impius anim & inhumanus eſt, qui cum Dei judicium nullo modo poſſit evartere, plures lui ipſius caula conatur evertere. Quara divinam ſuper me ſententiam pacifices, non belligerando libenter amplectans *: præſertim cum per os k ſancti Aidani per martyrii palmam ad cæleſtis regni gandia me tranſiturum ignoſco *. Quo ordine & tempore Chriſtus voluerit vitam temporalem finire, non reculo. *b* *i* k * amplectior * ignoſco

A EX IMPRESSIS. *poſt fugam interimitur.*

4 His dictis, exercitum domum remiſit, & cum unu tantum milite Tondehere *l* nomine in Gedlingum *m* in domum Hunewaldi comitis, cui vicum illum & multa contulerat prædia, ſe recipit. Hunc waldus autem eum in conclavi quaſi deceptius habitaturum introduxit, Deique timore poſtpoſito, regi Bernicionum, quod regem Oſwioum ſibi traderet jugulandum, ſceleſtus innotuit. Audiens enim * hoc rex Oſwi Ethelwinum domus ſuæ præpoſitum illic direxit, & ut regem Edwinum * interimeret, imperavit: quo cum perveniſſet, & Oſwinus ab Hunewaldo ſibi traditus fuiſſet, ait rex: Quia nequiter traditus, innocens a vobis juſſus ſum occidi, precor hunc militem libera permittatis abire, nec mei cauſa faciatis eum mortem ſubire. Maluit tamen miles morti ſuccumbere, quam mortuo domino, etiamſi copia daretur, ſupervivere. Excepit itaque rex Oſwinus una cum milita ſuo mortis ſententiam, & effuſo ſanguine ſuo, perpetuam in cælo adepti ſunt manſionem tertio decimo Kal. Septembris, anno regni ejus nono.

l in

* autem

* Oſwinum

Inter alias virtutes

B 5 Erat enim rex Oſwious & aſpectu venuſtus, & ſtatura ſublimis, affatu jucundus, moribus civilis & manu omnibus nobilibus ſimul & ignobilibus largus. Unde ob regiam animi ejus & vultus & meritorum dignitatem ab omnibus diligebatur, & undique ad ejus miniſterium de cunctis prope provinciis viri etiam nobiles concurrebant. Donaverat autem rex Oſwinus equum luum optimum Aidano epiſcopo, eo quod magis pedibus pergere, quam equo vebi conueveral. Qui cito poſtmodum equum illum, cum nil aliud ad manum haberet, cuidam pauperi eleemolyoam petenti donavit. Hoc cum didiciſſet rex, plurimum iodignatus ait epiſcopo Aidano ſecum ad menſam *n* conſedeoti: Quid feciſti, Domioe prælul? Num viliores equos habuimus, qui ſufficerent ad eleemolynam? Cui Epiſcopus: Quid loqueris, Domioe rex? Num eharius erit tibi filius equæ, quam filius Mariæ *o*?

n

o *rorum edit animat demiſſ. tem plum.*

6 Continuo rex procidens ad pedes epiſcopi, veniam rogavit, promittans fideliter, quod numquam obloqueretur, quidquid de rebus ſuis Dei filius erogarei. Dum igitur pacati ſimul ad menſam ſedereot: apiſcopus lubito in lachrymas eſt reſoluius. Cujus rei cauſa a circumſtantibus requiſita, prælul ait:

C Non multo tempore victurus eſt rex iſte: ante modo non vidi regem (tam) humilem: nec digna eſt hæc gens nequam talem diu habere regem. Unde contigit cito poſt hæc ipſum occidi, ut præfatum eſt, anno Domini ſexcenteſimo quinquageſimo primo, & regni ejus nooo. Sed & ipſe annoſtes Aidanus poſt regis occaſionem duodecim ſolummodo ſupervixit diebus. In Gedlingo, modo Gilling vocato, non procul ab urbe Richemundiæ *p* ſito, regina Eanfleda *q* Oſwi regis uxor, & regis Oſwini propinqua, in expiatione oecis ejus, impetrata a rege Oſwi licentia, monaſterium conſtruxit: in quo orationes aſſiduæ pro regis occiſi & ejus, qui occidere juſſit, animæ ſalute quotidie Domino deberent offerri; & virum quemdam devotum nomine Trumhere, natione Anglum, a Scotis ordinatum & edoctum, regis occiſi propinquum, conſtituit abbatem. Quique poſtea ſub rege Merciorum Wulfero in proviocia Merciorum & Mediterraneorum Anglorum epiſcopus effectus, gentium multitudinem ad fidem converit *r*.

p

q

r *Corpus ipſius*

7 Corpus autem ſancti Regis ab eis, qui eum occiderant, ad oſtium Tynæ fluminis verſus aquilonem delatum eſt, & in oratorio ſanctæ Mariæ Virginis ſrpultum, in quo loco religioſorum multitudo coogregata *ſ* jugiter Deo ſerviebat. In tantam autem honoris eminentiam excreverat locus ille, ut per totam provinciam pro reverentia loci & religiona defunctorum corpora ibidem rumulanda deferrentur. Elapſis poſt hæc multis annis Ynguar *t* & Hubba, iniquitatis filii, Danorum principes, ad oſtium Tynæ fluminis applicantes, ipſum monaſterium & omnem circa reginnem gravi depopulatione vaſtarunt: monachos in quadam eccleſiola, omnium Sanctorum honori a S. Cuchberto *u* dedicata, combuſſeruot: & cuncta cœnobii ædificia io planitiem redegerunt.

D *ſ*

t

u

8 Aono autem gratiæ milleſimo centeſimo decimo *w*, cum monachus quidam, nomine Edmundus, loci ædituus, nocte quadam, poſt orationes more ſolito ſuſas, ſopore depreſſus eſſet, apparuit *x* ei quidam ætate canus, vultu decorus, ſtatura procerus, & verbis jocundus atque benignus. Quem cum diligenter intueos aſpiceret, & quis eſſet, interrogare ooo auderet: is qui ai apparuit, dixit: Edmuode, frater Edmuode. At ille ſecurior redditus ait: Quis es Domine? Ego ſum, ait, Oſwinus rex, qui ab Hunewaldo eomire oequitar traditus, ab Oſwio rege morte deteſtanda peremptus, hac io eccleſia, cunctis incognitus, jaceo tumulatus. Surge, & dic pontifici Egelwioo *y* quatious corpus meum elavet, & decentiori loco illud collocare noo tardet.

ipſo hoc. tante, W

x

E

y

9 Quod cum illo * epiſcopo nuotiaſſet, & ille eurpus ſanctum da terra elevaſſet, tanta odoris ſragraniia egreſſa eſt, ur omnium aromatum geoera diffuſa putareotur, & omoes, qui aderant, inæſtimabili ſuavitate replereotur. Sicque ſacsum ejus corpus in aquilooari oratorii parte cum booore reconditum aſt. Indicha Toſtii comitis uxoe rum magna ioſtantia partem reliquiarum ſancti Martyris ab epiſcopo petiit, & partem capillorum capitis Sancti accepit. Igois autem aduſtione pilos probare voluit, non ur io aliquo de Sancti diffideret meritis: ſed ut Martyris merita circumquaque par hoc extollere poſſet. Acceoſo itaque igoe copioſo & capillis injectis, poſt unius horæ ſpatium capillns ab igne intactus omoino & incombuſtus permanſit *z*.

elevatur. * *f.* aliico

z *Deus*

F 10 Cum enim ſacerdos quidam vanus & lubrirus, comitis Toſtii conſiliarius, occupatis eircumquaque boſpitiis, in eccleſia parari ſibi lectum juſſiſſet, meretricem ſecreto ad ſe introduei fecit: & cum iniquitatem perpetrare cum illa vellet, cœpit omnis eccleſiæ ſabriea omnu ſubitaneo a ſummis uſque deorium, quaſi ventorum flatibus parietea eccleſiæ hac & illac impellendo *, agitari, ſuiqna ruioam & omnium interitum comminari. Perterritus ſacerdos & reatum ſuum intelligens, meretricem de eccleſia exire coegit, & omnis illa rommotio ceſſavit. Cum naves quinquaginta regis Willelmi *aa* apud Tynemutham applicarent, bona loci, Sancto nequaquam parrentes, ſpoliarunt: telamque cujuldam mulieris abſtulerunt. Mulier autem eccleſiam intrans, cum lachrymis Sanctum deprecabatur, quatinus ei telam redderet, & de prædonibus vindictam ſaceret. Nautæ vero navigantes ſubito io ſcopulos abſque turbine ventorum, quaſi remige carerent, offendeotes, ſeſe collidere mutuiſque congreſſibus ſibimet occurrere: & fluctus ſævientes nautas, præter paucos, ſubmerierunt, & ad littus eccleſiæ, quam molaverant *, ſpolia ejeceruot, & univerſt cum vetula concurrentes, booa ſua juxta littora reperta receperuot.

* impelleretur

aa

* ſpoliaverant,

s t San-

A 11 Sanctus enim * Oſwious mulierem omnium membrorum officio deſtitutam ſanavit: militem, qui cum equo ſuo de rupe altiſſima corruit, incolumen reddidit. Equus de ſcopulo in ſcopulum lapſus non ſolum da præcipitin ſalvatur; verum ſubiro, multis intuentibus, mirabilitee revocatur. Cuidam incarcerato apparens præcepit, ut velociter ſurgens ad Typemuthum properaret. Qui manus & pedes ſolutos aſpiciens, ſurrexit, & feram oſtii levirer excutiens, juſſa Martyris cum feſtinatione implevit *bb*. Auriga cum bobus ad quadrigam junctis de ſupercilio montis corruens, a periculo liberatur. Quidam pro columba, quam ſub ſecreto præſumptuoſe occidit, infirmitate correptus, cum le promitteret pro delicto ſatisfacturum, ſanatur. Sed cum votum implere oegligeret, recidua infirmitate deceſſit.

* etiam ipſius gloriam variis miraculis manifeſtat.

12 Duas mulieres cæcas illuminavit, paralyticam curavit, ſurdis duobus auditom reddidit, puellam a dæmone vexatam liberavit. Mulier quædam a dæmonibus per annum vexata, cum ad eccleſiam Martyris adducta lanaretur, cum lacbrymis narB ravit, quod tempore dormitionis ſuæ circumdederunt eam dæmones infiniti, aſpectu terribiles & horribiles valde. Quorum ſeptem majores erant & terribiliores, cornuti, biſpidi, & caudati, oculos babentes teterrimos, & eam undique circumſtantes dilacerare oitebantur. Cumque magnia vocibus exclamaſſet; quidam indutus ſuperpellicio, candorem lilii habeos in facie, apparens dixit: Ego ſum, inquit, rex & martyr Oiwinus, ſub cujus feretro *cc* requieſcis, & cum manica ſuperpellicii multitudinem dæmonum effugavit, & cum omni manſuerudine, cum loco & tempore peccata, quæ fecerat, & numquam confeſſa fuerat, & tranſgreſſinoem cujuidam voci diſtincte revelavit: hortans, ut peccata confiteretur, & votum ſuum impleret, & da cætero officium pandocinandi *dd* venaliter non exerceret, pro quibus, ut aſſeruit, poteſtati dæmonum tradita fuit.

bb

cc

dd

ANNOTATA.

a *Genealogiam dedimus in Commentaria num.* 4. 5. *&* 6.

C b Occiſus eſt Eduinus (*ut Beda lib.* 2. *cap.* 2. *ſcribit*) die quarta Iduum Octnbris, *qua & colitur*, anno Dominicæ Incarnationis lexcenteſimo trigeſimo tertio.

c *De apoſtaſia utriuſque & interitu agit latius Beda lib.* 3. *cap.* 1. *ex que, qua ad Oſtreum ſpectant, in annotatis ſuperioribus dedimus lit.* d.

d Occiduorum Saxonum regnum eiſdem terminabatur finibus, atque hac noſtra memoria Sutamptona, Bercberia, Wilcoria, Dorietus & Somerletus provinciæ, five, ut vocant; Comitatus: niſi quod præterea Surriæ, Slouceſtriæ & Devoniç partes aliquot in ſe continebat. *Ita poſt aperis ſui dedicationem loquitur auctor, qui Bedam Cantabrigiæ edidit. Cæterum fidem Chriſtianam bi Saxones ſuſceperant, neguanto Oſwaldo, ut Beda lib.* 3. *cap.* 7. *auctor eſt.*

e *Regnavit S. Oſwaldus ab anna* 634. *uſque ad annum* 642. *ſcribitur tamen regnaſſe annis novem: quia, ut habet Beda lib.* 3. *cap.* 2. Cunctis placuit, regum tempora computantibus, et ablata de medio regum perfidorum *Oſtrici & Eaafridi* memoria, idem annus ſequentis regis, id eſt, Oiwaldi, viri Deo dilecti, regno aſſignaretur. *Cætera ad S. Oſwaldum ſpectantia videri poſſunt tom.* 2. *Auguſti a pag.* 83.

f Acta *aliter* Acca *appellatur. Vide ulterius* D *dicta in annotatis ad Bedam lit.* b. EX IM-

g *Vide ibidem quæ ad Oſwium ſpectant litt.* PRESSIS.
b *&* b.

b *A Beda* Wilfarefdun *ſcribitur, dicitur qua* decem ferme millium paſſibus ſecretus vico Catractone, *cujus ſitum ſupra lit.* f *dedimus.*

i *Hæc oratio non congruit cum iis, quæ Beda ita ſcribit*: Ratus eſt utilius, tunc dimiſſa intentione bellandi, ſervare ſe ad rempora meliora.

k *Incertum eſt, an* S. Oſwinus *ſeverit factam de ſua proxime iuſtauti morta prophetiam: nam cum S. Aidanus eam ederet, uſus eſt, ut Beda lib.* 3. *cap.* 14. *teſtatur*, lingua ſua patria, quam rex & domeſtici ejus non nnverant. *Voluit proinde, ut* S. Oiwioum *res iſta lateret.*

l *A Beda* Condberi *vocatur.*

m *De* Gedlingum.

n *Idem Beda ſcribit hoc dictum*, cum forte ingreſſuri eſſent ad prandium.

o Quam filius Dei *legitur apud eumdem Bedam.*

p *De* Richemundia *diximus in annotatis ſupe-* E *rioribus lit.* g.

q *S. Eadni filia fuit Eaufleda. Martyrologia Anglicano anni* 1608. *ad diem* XXIV. *Novembris inſcribuntur. An cultu publice aliquanda honorata fuerit, ad diem eumdem examinabitur. Elogium ipſius dat Alfordus ad annum* 670. *num.* 15.

r *Hæc eadem habet Beda lib.* 3. *cap.* 24. *qui autem hic commemoratur rex Wulferus, vel* Wiferi anno DCLXXV. poſtquam ſeptemdecim annis regnaverat, defunctus eſt, *ut Beda lib.* 5. *cap.* 23. *teſtatur.*

ſ *De religioſis ibidem congregatis actum eſt in commentario a num.* 12.

t Hinguar *&* Hubba *qua anno in Angliam venerint, aliaque huc ſpectantia, vida ibidem numero* 13.

u *De* S. Cuthberto *ad diem* XX. *Martii pag.* 93.

w *Legendum*, anno 1065. *ut dictum eſt in commentario num.* 20.

x *Hanc apparitionem narrat quoque Weſtmanaſterienſis ad annum* 1065. *Verba dedi in com-* F *mentario num.* 17. *ubi num.* 20. *monachus quoque S. Albani allegatus eſt.*

y *De Egelwvini epiſcopatu dictum eſt ibidem.*

z *Idem hoc Judithæ factum Weſtmonaſterienſis ad annum proxime citatum narrat. Erat autem Judutha filia Baldumi comitis Flandriæ, ad quem cum marito ſua Toſtone vel Toſtio, ſedibus expulſa, confugit anno* 1065. *menſe Novembri, id eſt, octo circiter menſibus ab inventiona corporis* S. Oiwini *elapſis: cum illa inciderit in* v. Idus Martii, *ut in Commentario num.* 19. *&* 21. *notatum eſt. De Judithæ plura apud Alfordum ad annum* 1075. *num.* 13. *& ad annum* 1115. *num.* 15.

aa *Quis hic fuerit ex regibus Angliæ pluribus, qui Willelmi ſeu Guilielmi nomen geſſerunt, divinare nan eſt in promptu.*

bb *Idem hoc beneficium narrat forſitan monachus S. Albani, cujus verba habet Commentarius num.* 37.

cc Feretri *nomina* thecam *intelligi, dictum eſt ibidem num.* 18.

dd Pandocinare *non aliud credo, ſignificat*; quam vox pandoxare, *quæ apud auctores mediæ*

A *ætatis idem ſonabat quod* cauponam exercere, ce- *ut apud Cangium in Gloſſaria videre eſt. Hæc* D
EX SM- reviſiam venum exponere atque adeo confieere, *ſunt, quæ de* S. OſWino *colligere nobis viſum eſt.*
PRESSIS.

DE S. FILIBERTO ABBATE,

IN HERIO INSULA GALLIÆ,

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

G. C.

§. I. Nomen Sancti, notitia loci in quo obiit, & antiquus ejuſdem abbatis cultus.

ANNO DC-LXXXIV, *Mabillonius agit de proprio Sancti nomine,*

M*Abillonius ſeculo* 2. *Ordinis Benedictini in obſervationibus prævis ad Vitam* S. Filiberti *pag.* 816. *de nominis hujus expreſſione & etymologia ſic diſſerit*: Sancti Filiberti nomen duobus modis pingitur, aliis FILIBERTUM, aliis PHILIBERTUM præferentibus. At certe veterrimi quique libri FILIBERTUM unico digammate exprimuot: re-
B centiores quandoque PHILIBERTUM, quod hocce vocabulum Græcæ originis eſſe a nonnullis exiſtimaretur, eum potius ſit Gallicæ veteris aut Germanicæ. Certe BEATUS Germanorum lingua CLARUM, FULGENTEM, SPLENDIDUMQUE ſignificat; quid vero FILI (quod nomen Filibertus a Filibaudo patre traxit) nondum adſequi potuimus. Non placet Claudii Roberti ſententia, qui ad calcem Galliæ Chriſtianæ PHILIBERTUS interpretatur AMANS BARBAM (nam & BERT Germanis BARBAM ſonat:) ſi enim hybrida ejuſmodi compoſitio hic admittenda eſſet, præferremus utique eam, qua FILIBERTUS Latino ac Germanico idiomate FILIUS CLARUS diceretur.

quivis etymologias explicatur,

2 *Eruditiſſimus Mabillonius merito rejicit etymologiam Claudii Roberti, qui hoc nomen ex origine Græca & Germanica perperam deduxit, ut eum nihil dicam de arbitraria ac longa quæſita radice lingua Græcæ, Germani barbam non* bert, *ſed* bert *appellant. Recte quidem Mabillonius aſſerit, voce* bertus *in Germanica lingua* clarum, *ſeu pro-*
C *prie* dignum *ſignificari; ſed cum fateatur, ſe nondum aſſequi potuiſſe, quid vox* Fili *ſignificet, originem hujus Germanicam probabiliter explicare conabimur. Adverbium* viel *apud Germanos* multum *ſonat; cum vera Germani litteram conſonantem* v. *in pronuntiatione cum littera* f *confundant, vox ea* viel *ab ipſis pronuntiatur, aci* fiel *ſcriberetur. Porro nomen* bert *deducitur ab adjectivo Germanico* werth, *quod* dignum *Latine dicitur: nam littera* w *Germanica, quæ varias aliis nationibus ignota eſt, in* b *Latinum mutatur a ſcriptoribus, ut Meibomius & Schottelius ex nomine* Sigebertus, *Germanice* Siegewert, *id eſt*, victoria dignus, *aliſque plurimis oſtendunt. Ex his omnibus non improbabiliter concluda, quod totum nomen* Filiberius *ex origine Germanica deducatur, & ea deſignetur* multum dignus, *ut apud Schottelium lib.* 5. *de Lingua Germanica tractatu ſecundo fuſius videre eſt. Nunc etiam ex alia ſcriptore Gallo referemus ſitum inſulæ, ex qua Sanctus noſter ad cælum migravit.*

Herium inſula,

3 *Hadrianus Valeſius Herium inſulam, commoratione & obitu* S. Filiberti *præcipue celebrem, in Notitia Galliarum pagina* 145. *& ſequente ſic deſcribit*: Adjutus liberalitate Anſoaldi Pictavorum epiſcopi Filibertus, genere clarus & nobilis, in Herio inſula maris Pictonici nobiliſſimum monaſterium virorum ſtruxit, evocatiſque e Gemetico monachis illud implevit; quod ab Anſoaldo opibus magnis prædiiſque ditatum eſt: quod poſtatorum atrorumve monachorum, ſtatuta Columbani primum, deinde Benedicti ſe-
E quentium fuit, Nigrumque monaſterium ob id dictum eſt, & majori inſulæ vico, in quo erat, nomen ſuum dedit. Poſtea translatis alio metu Nortmannorum pleriſque monachis cum opibus ac reliquiis, in cellam mutatum eſt, quam hodieque vulgo Prioratum Nigrum a colore veſtium monachorum appellitant LE PRIEURE NOIR. *Hoc loquendi modo Valeſius innuit, monachos Hervienſes, qui primo ſtatuta S. Columbani ſequebantur, ut ſupponit, habitu nigro indutos fuiſſe. Sed Longuevallius noſter in Hiſtoria eccleſiæ Gallicanæ ad annum Chriſti* 678. *tomo* 4. *pag.* 126. *notat, diſcipulos S. Columbani iuitio veſtes albas geſtaſſe, quamvis concedat, eos poſtea colorem nigrum aſſumpſiſſe.*

in quo ſenſu Abbas concilium conſtruxerit

4 *Haud dubie Longuevallius in hac annotatione ſecutus eſt Mabillonium, qui in Annalibus Benedictinis ad annum Chriſti* 590. *num.* 3. *de SS. Patricia & Columba vel ſeniore Columbano ſcribit ſequentia*: Cuculla candida ſuper cetera indumenta utebatur Patricius, teſtante Probo in libro de ejus geſtis; & Cummeneus Albus F in Vita ſancti Columbæ abbatis Hienſis tradit, ejuſdem Columbæ tunicam eandidam fuiſſe. Ex quo fit veriſimile id, quod de diſcipulis ſancti Columbani (*hic junior appellatur*) abbatis Luxovienſis ſcribit Ordericus Vitalis, quos a beati Mauri diſcipulis nigredinem veſtium, abjecto ſcilicet albo colore, cum reguli ſancti Benedicti accepiſſe memorat. *Quidquid ſit de mutata veſtium colore, cujus mutationis certum tempus ignoramus, laudatus Ordericus Vitalis, qui circa medium ſeculi duodecimi obiit, lib.* 8. *Hiſtoriæ eccleſiaſticæ non procul a fine* S. Filibertum *noſtrum inter diſcipulos S. Columbani recenſet, ubi de hoc egregio vitæ ſpiritualis magiſtro præter alia ſic ſcribit*: Hic admirandæ ſanctitatis Pater inter præcipuos labraverit, ſignis & prodigioſe inter terrigenas effulſit, & Spiritu ſancto edoctus, monachilem regulam edidit, primuſque Gallis tradidit. Florentiſſimi de ſchola ejus monachi prodierunt, & in mundo, velut aſtra in firmamento, virtutibus micuerunt: Euſtaſius enim Luxovienſis, Agitus * Reomacenſis, Faro Meldenſis, Audomarus Bononienſis, Philipertus Gemmeticenſis (*id eſt* Filibertus, *ut in præfa-*

* al. Agilus

tione

A *tione ad ſeculum ſecundum Ordinis Benedictini part. 1. ex eodem Orderici loco pag. VII. num. 12. nomen iſtud ab eruditiſſimo Mabilonio exprimitur*) aliique plures epiſcopi & abbates excellentiſſimæ proceſſere religionis, quorum ſanctitas evidentibus miraculis cælius oſtenſa eſt.

ab Hadriano Valeſio deſcribitur. 5 *Porro Valeſius cœptam memoratæ inſulæ deſcriptionem proſequitur his verbis* : Herius igitur vel Herus inſula, vulgo HERIS, depoſita veteri appellatione, a nigro monaſterio iſto inſula Nigri-Monaſterii dici cœpta eſt, L'ISLE DE NERMOUSTIER vel NERMONATIER *in* Pictavenſi diœceſi. Ibi eſt & abbatia alba, L'ABBAYE BLANCHE, quam monachi Bernardi regulæ ſubjecti albaque incoluot. Errat Petrus Franciſcus Chiffletius, qui in Tinurtio ſuo abbatiam albam a nigro monaſterio ſancti Filiberti differre non putat, ſed unum idemque eſſe cœnobium exiſtimat; dictam autem abbatiam albam a nautis, quoniam inter proceras populos, quarum folium ex parte album eſt, navigantibus alba appareat. Papirius Maſſonus aſſerit, Herium patere circuitu leugas quatuor, latitudine unam implere, oppidulum habere octingentarum domorum. Fides ſit penes auctorem.

B

& forſan a Pſeudo Julianno in aliam fictitiam mutatur. 6 *Vix intelligo, quid ſibi velit Pſeudo-Julianus, dum in Adverſariis ſuis num. 267. ita ſcribit*: Sanctus Philibertus in Hiſpania ſolitarius in inſula Seione prope Carthaginem Spartariam, quod verius eſt; alii prope fretum Herculeum aliam ponunt, & ibi ſanctum eremitam, accepta nominùm ſimilitudine: nam Ebuſo per Mediterraneum illo venit. *Nicolaus Antonius ſuſpicatur, Pſeudo-Julianum hæc finxiſſe, ut incautos lectores falleret. Unde hic eruditiſſimus Hiſpanus in manuſcriptis poſthumis, quæ reverendus admodum atque ampliſſimus D. Adrianus Cenninck proximus ipſius conſanguineus anno* 1721. *Matriti mihi perhumaniter communicavit, hæc de re mentem ſuam exponit his verbis*: Credimus, ludere Julianum voluiſſe in nomine Herii inſulæ, dum Adverſario 267. Philibertum ſolitarium Seionæ (ita editio habet) Hiſpaniæ inſulæ adjudicat: hunc enim non alium eſſe credimus a Philiberto abbate Gemeticenſi prius, deinde monaſterii alterius in Herio inſula Pictonici maris fundatore, cujus vita apud Surium, Sigebertum, Vincentium Bellovacenſem, Thrithemium, E-

C quilinum, nuperque inter Acta Sanctorum Ordinis Benedictini a Joanne Mabilione edita, mentio apud Bedam, Uſuardum, Adonem, & in Martyrologio Romano XX. die Auguſti habetur. Scriptum exiſtimo a Juliano non SEIONE, quæ nuſquam in noſtro mari inſula eſt, ſed HERONÆ: quamvis enim neque de hac audivimus, propioris eſt nominis, ut cum HERIO vel HERO Aquitanici maris, quam nunc vulgo Haix vocari Hadrianus Valeſius in Notitia Galliarum ait, poſſet in æquivocum trahi. Filibertum ergo, nobis auctoribus, Gallis ſuis reſtitui æquum & fas eſt. *Juſta enimvero reſtitutio, ſi Pſeudo Julianus bodiernum* S. Filibertum *Gallis fraudulenter eripere intenderit.*

Antiquus hujus Sancti cultus, 7 *Jam breviter oſtendemus immemorabilem ac legitimum Sancti noſtri cultum, qui ab octavo ſeculo videtur uſitatus & publicus fuiſſe: nam Alcuinus, qui illo ſeculo floruit, in Epigrammate* 235. *de ipſo ſic ſcribit*:

Hanc Pater egregius aram Filibertus habebit,
Plurima conſtruxit qui loca ſancta Deo.

Non eſt dubium, quin Alcuinus hic agat de altari in honorem S. Filiberti *erigendo, quandoquidem præcedenti carmini diſticho ſtatim additur ſequens*:

Huic quoque conjuncta eſt clariſſima martyr Agatha;

D Venerat in thalamum ſanguine virgo poli. AUCT. G. C.

Huic antiquæ venerationis teſtimonio certatim accedunt veteres Martyrologi, ex quibus unum alterumve ſufficies retuliſſe, cum aliunde de legitimo hujus Sancti cultu ſatis conſtet.

qui ex Martyrologio Uſuardi confirmatur, 8 *Uſuardus hac die illum ita annuntiat*: Herio inſula, ſancti Philiberti abbatis, qui poſt militiam temporalem, Chriſti tyrocinio mancipatus, monaſteriorum exſtitit fundator devotus. *Non ſat clare intelligo, quid hic ſibi velit militia temporis, cum* S. Filibertus *anno ætatis ſuæ vigeſimo inſtitutum monaſticum amplexus fuerit, ut ex infra dicendis patebit. Attamen ſuſpicor, Uſuardum per* militiam temporalem *intelleuiſſe vitam aulicam, quam in palatio Dagoberti regis Francorum aliquamdiu duxit. Hodiernum Martyrologium Romanum de militia temporali non meminit, & hac eadem die feſtivitatem ejus breviter memorat his verbis*: In Herio inſula ſancti Philiberti abbatis. *Quamvis hæc & alia Martyrologia memoriam* S. Filiberti *decimo tertio Kalendas Septembris paſſim celebrent, tamen Wandelbertus decimo tertio Kalendas Auguſti feſtum ipſius annuntiat hoc verſiculo*:

E Et ternam denam Filibertus ſanctus adornat.

Forte Sanctus oſcitantia librarii a die XX. *Auguſti ad diem* XX. *Julii tranſpoſitus fuit.*

etiamnum perſeverat. 9 *Quidquid ſit de hac Wandelberti annuntiatione, nos cum pleriſque Martyrologis* S. Filibertum *collocavimus die* XX. *Auguſti, quo ad Superos migravit, & quo Trenorcii feſtivitas ejus quotannis etiamnum celebratur. Equidem ſcio, olim in abbatia Trenorcienſi annuam* S. Filiberti *commemorationem fieri conſueviſſe die* VII. *Junii, quo corpus ejus ex inſula Herio tranſlatum eſt. Manuſcriptum quoddam Cartuſiæ Bruxellenſis alteri reliquiarum tranſlationi diem* XIV. *Februarii aſcribit, ut in prætermiſſis ad illam diem diximus. Sed neſcio, qua occaſione dies decimus quintus Octobris alicui feſtivitati ſit aſſignatus, ut lego parte* 1. *cap.* 4. *Hiſtoriæ Trenorcienſis, quæ anno* 1733. *Divione impreſſa eſt. Peculiare eſt, dum quædam parœcia in diœceſi Maſticonenſi feſtum* S. Filiberti *patroni ſui die* XXII. *Maii celebrat, ut ibidem in Hiſtoria Trenorcienſi Gallice refertur. Ex his omnibus concludo*, S. Filibertum *ab immemorabili tempore publicum cultum obtinuiſſe. Nunc indagandus eſt verus antiquæ Vitæ ſcriptor, de quo recentiores hiſtorici inter ſe diſceptant.*

F

§. II. Scriptor Actorum & varia eorumdem apographa.

Quidam putant, hanc Vitam ſcriptam eſſe ab Hermentario. PETRUS Franciſcus Chiffletius *noſter in Probationibus Hiſtoriæ Trenorcienſis pag.* 70. *de biographo* S. Filiberti *hæc habet*: Ermentarius primum in Gemmetico monachus, adhuc tiruculus (ut ipſe ait) ſub Coſchino abbate, ejus juſſu Vitam ſcripſit ſancti Philiberti abbatis haud procul anno DCCCXV. per initia Ludovici pii imperantis. Ea primo hujus Operis libro continetur ab illis verbis: INCLYTUS ILLE ARBITER. Cum deinde ad Herum inſulam ſe tranſtuliſſet, in eo Religioſorum comitatu fuit, a quibus ſancti Philiberti ſubductum inde corpus & per ſtationes ac manſio-

AUCT. G. C.

A manſiones variat circumvectum eſt. Per ea tempora librum alterum adjecit, qui eſt de ſancti Philiberti translationibus & miraculis primus; quem Vitæ jam olim a ſe conſcriptæ adjunctum, Hilduino abbati Caroli regis adoleſcentiæ moderatori regioque archi-capellano nuncupavit anno Chriſti (ut videtur) DCCCXLIII. Tandem vagæ ſancti Philiberti monachorum familiæ abbas datus, quinquennio illis præfuit; actum librum tertium conſcripſit anno Chriſti octingenteſimo ſexageſimo tertio, qui erat a primo piorum bajulorum ex Hero inſula egreſſu ſeptimus & vigeſimus; quo libro ſimul ſequentis temporis hiſtoriam complexus eſt, & in eumdem ſuperioris ætatis prætermiſſa congeſſit.

qui tranſlationes & miracula hujus Sanctiſ collegit.

11 *Satis certum eſt, quod Ermentarius duos libros de tranſlationibus reliquiarum* S. Filiberti *conſcripſerit, & eorum primum Hilduino abbati Sancti Dionyſiano nuncupaverit, etiam alterum ei dedicaturus, niſi mors Hilduinum præripuiſſet, ut colligitur ex prologo, quem ad eumdem abbatem Sancti Dionyſiacum ſic dirigit:*

B Hilduino abbatum ſummo ſit vite faluſque,
Sit felix vita, gloria perpes. Amen.
Tu meritis almi fultus valeas Filiberti,
Vitam & virtutes cujus habenda cape.
Sis memor oro ſui, noſtri quoque ſis miſereſcens,
Utque tui ille memor ſit, memor eſto ſui.
Ille precs pro te Dominum fundendo precetur,
Ut felix vivas & jugiter vigeas.
Tu quoque police pium regem Carolum reverenter,
Quo nobis tandem det miſerendo locum,
Vive diu felix, gaudens per tempora multa:
ERMEN enim veſter-TARIUS iſte cupit.

ut patet ex Ermentarii ipſius præfatione.

12 *Scriptor ille tranſlationum* S. Filiberti *metro coactus nomen ſuum per imeſim hic ſatis aperte indicat, & deinde præfationem ſuam ſtylo ſoluto ſic proſequitur*: Vitam beati Filiberti atque mirecula, in ejus tranſlatione declarata, quæ ego tunc temporis tirunculus minus culto compoſui ſtilo, claritudini veſtræ mittere curavi: quatenus talia recolentes, de ejus iterum tranſpoſitione conſideretis. Quia, ſicut optime noſtis, propter Nortmannorum infeſtationem a nullo ei præbetur officium; C prælertim cum nec ibi conſiſtere, nec alicubi locum, quo transferri poſſit, obtinere valeamus. Si vero hoc negotium veſtro peractum fuerit adjutorio (poteſtis namque id facillime perficere, ſi poſſe comitatum fuerit; ſecundum quippe poſt regem locum in omnibus teneris) vobis quammaxime non modo inpræſentiarum, verum etiam in futurum proſpicietis. Nomen denique Caroli glorioſiſſimi regis noſtri idcirco in miraculorum præfatiuncula inter Fratres tacetur, quia quando hæc geſta fuerunt, in aula regia puer nutriebatur, eruditbatur, inſtruebatur. Igitur ſi veſtra benigniſſima ſuggeſtione ejus liberaliſſima largitione admonita effectum obtinuerint, ſequens libellus, qui jam dicti Confeſſoris miracula, quæ ſuperſunt, vel quæ adhuc (ut creditur) pandentur, continebit, veſtro edſignabitur nomini. Gratum ſane judicavi ſagaciſſimum veſtrum peticum ire ingenium, ut, ſi ſecus ac decet, perſpicaciſſimus in his veſter inſpexerit intuitus, non mordaci, ſed leni poliatur pumice.

Ut valeas jugiter, Dominum depoſco frequenter.
Supplico ſuppliciter, ut veleas jugiter.

Ex his Chiffletius & Cointius concludunt, Vitam D S. Filiberti *ab Ermentario conſcriptam fuiſſe.*

13 *Sed alii probabilius cenſent, ab Ermentario antiquiorem* S. Filiberti *Vitam additam vel præmiſſam eſſe libro primo tranſlationis & miraculorum, quem ipſe compoſuerat. Forſan Ermentarius hanc veterem alterius auctoris lucubrationem recentiori ſuæ adjunxit, & utramque Hilduino nuncupavit in eum finem, ut hic potens S. Dionyſii abbas non tantum miraculorum* S. Filiberti, *verum etiam ejuſdem Vitæ lectione moveretur, & palabundis monachis Herienſibus impetraret a Carolo Calvo ſtabilem tutumque locum, in quo ſacrum corpus ſui Fundatoris repoueretur, quemadmodum ex jam relata Ermentarii præfatione non obſcure colligitur. Certe in prologo ad Vitam S. Auſtrebertæ, quam in Opere noſtro ad diem x. Februarii illuſtravimus, biographus hujus Sanctæ coævus apud nos tomo 2. iſtius menſis pag. 419. de antiquioribus* S. Filiberti *Actis ita meminit*: Vereor, ne mihi contingat, quod cuidem contigiſſe audivi, qui E rogatus a quibuldam viri reverentiſſimi Filiberti monaſterii Gemeticenſis quondam ebbatis Vitem atque converſationem ſtilo diligentius exarare, illieo ſcribere conatus eſt. Cumque ad manus cujuldam legendi gratia perveniſſet, deſpexit & irriſit, & longe aliter textum & ordinem multo melius diſſimiliter immutavit.

sed probabilioribus argumentis contendimus,

antiquiorem eſſe hujus Vita ſuis plerumque.

14 *Cum S. Auſtreberta anno Chriſti 704. obierit, & hic ſcriptor ei ſynchronus vixerit, haud difficulter colligimus, primam illam* S. Filiberti *Vitam diu conſcriptam fuiſſe ante tirocinium Ermentarii, qui circa medium ſeculi nonı præcipuæ floruit. Unde Mabillonius in obſervationibus prævius ad Acta* S. Filiberti *num. 1. ex proximo relatis antiqui ſcriptoris anonymi verbis ita ratiocinatur*: Hinc diſcimus, ſanctæ Filiberti Vitam primo quidem rudi minerva ab imperito quopiam homine exaretam, dein ab alio expolitam. Unicam exhibent veteres membranæ a nobis hic editam, quæ ſane haud alia, quam ſecundaria illa eſſe videtur, Colchini abbatis Gemeticenſis juſſu compoſite. *Coſcbinus autem ille ſuis diſcipulus* S. Filiberti, *& tribus annis poſt ejus mortem Aicadro abbati Gemeticenſi ſucceſſit, ut laudatus Mabillonius in Annalibus Benedictinis ad annum Chriſti 687. num. 60. ſive tomo 1. præclari iſtius Operis* F *pag. 583. tradit his paucis verbis*: Aicadro abbati ſuffectus eſt Coicbinus, cui librum de Vita ſancti Filiberti abbatis anonymus monachus Gemeticenſis inſcripſit. Colchinum excepit Dructegangus, de quo nos ſuo loco. *Deinde ad annum Chriſti 730. num. 85. ſive tomo 2. pag. 82. de Dructegango tunc abbate Gemeticenſi meminit. Cum itaque Coſchinus abbas Gemeticenſis facile centum annis ante Ermentarium floruerit, non potuit hic juſſu illius, ut in prologo auctoris anonymi dicitur, Vitam* S. Filiberti *conſcribere.*

adverſus ea nonnemo Cointii.

15 *Vidit hanc difficultatem Cointius, ac ideo in Annalibus Francorum ad annum Chriſti 684. num. 15. Clotinum pro Coſebino ſubſtituit, & operoſe contendit, hos eſſe duos abbates diverſos, & ætate multum inter ſe differre. Quare fretus catalogo Claudii Roberti in Gallia Chriſtiana de Clotino ibidem ſic ſcribit*: Inter diſcipulos, quos Philibertus abbas apud Gemmeticum erudivit, annumerandus eſt Clotinus, qui per hæc tempora poſt Oeloaldum factus eſt abbas Centulenſis, & in abbatum Centulenſium catalogo, quem Jacobo Sirmondo miſſum Claudius Robertus in

Gallia

A Gallia Chriſtiana primus publicavit, poſt ſanctum Richarium ipſius monaſterii conditorem, & Ocialdum ſancti Richarii ſucceſſorem ſic proxime commendatur: CLOTINUS DISCIPULUS S. PHILIBERTI. Auctor Chronici Centulenſis Clotinum in Coſchinum deflexit, multaque de Coſchino, qui nono ſeculo floruit, commentus iovenitur. *Verum iguoto ac vitioſo catalogo prævalet auctor Chronici Centulenſis, qui ſeculo undecimo vixit, & diſerte aſſerit, eumdem Coſchinum monaſterio Centulenſi & Gemeticenſi præfuiſſe, ejuſque juſſu Vitam* S. Filiberti *conſcriptam eſſe.*

qui fruſtra aliquod effugium quæſivit,

16 *Præterea eruditiſſimus Cointius non advertit, ab ipſo Claudio Roberto in Gallia Chriſtiana Coſchinum inter abbates Gemeticenſes tertio loco collocari, adeoque ibidem num. 16. de ætate iſtius Coſchini non ſatis conſequenter ita diſſerit:* Porro Cnſchinus abbas Gemmeticenſe monaſterium Ludovico pio Auguſto rexit, nec eruditus eſt a ſancto Philiberto, nec Ocioaldi Centulenſis abbatis ætati B proximus vixit; quia præter integrum ſeculum effluxerunt anni nun pauci ab obitu cum Ocioaldi, tum ſancti Philiberti, donec Ludovicus pius habenas imperii eapeſſeret. Atque inde obiter obſerva, Coſchinum procul ſummovendum e tertio loco, quem in multis Gemmeticanſium abbatum catalogis obtinet. Nihil autem vetat, quo minus diſcipulis ſancti Philiberti Gemmeticenſis tunc abbatis aceenſeamus Clotinum, quem Coſchini loco reponendum inter abbates Centulenſes docet prælaudatus iodex eorumdem abbatum Jacobo Sirmondo quondam tranſmiſſus, & a Rnberto primum in Centula, deinde ab Ignatin Inſephn a Jeſu Maria in Hiſtoria eccleſiaſtica Abbavillenſi, noviſſime a Sammarthanis in ſancto Richarin publicatus. *Hac & plura ibi apud Cointium legi poſſunt.*

& hæc in ea Mabillonium ſecuti,

17 *Suſpicor, noviſſimos Galliæ Chriſtianæ editores, qui jam adhuc Opere iſto corrigendo & augendo occupantur, ſecutores opinionem Mabillonii, qui in Annalibus Benedictinis ad annum Chriſti 684, num. 39. ratiocinium Cointii veſellis his verbis:* Sub idem tempus ſanctus Filibertus abbas io Hereuſi monaſterio ad cœlum migravit XIII. Kalendas Septembris, quo die in veuſtis Martyrnlogiis laudatur. Quid in ejus morte acciderit, non prodic C ejus Vitæ ſcriptnr monachus Gemeticenſis anonymus ſubæqualis, qui libellum hac de reſcripſic juſſu Cnſchini abbatis poſt Aicadrum Gemeticenſis, atque etiam Centulenſis poſt Ocioaldum ſancti Richarii ſucceſſnrem. Ermentarius mnnachus Gemeticenſis, dein vagæ Hereuſis coogregatinnis

** vitioſo impreſſum eſt nono pro nono.*

ſeculo nnoo * abbas, hnne ipſam lucubratinnem Hilduino abbati nuncupavit, cum duobus libris miraculorum ab ſe conditis; non quod ejus auctnr haberi vellet, ſed ut antiquinris illius vitæ, uti & miraculorum lectinne Hilduinus moveretur ad impetrandum a Carolo Calvo refugii locum Herenſibus mnnachis, qui tum palabundi per Gallias cum ſancti Philiberti carpore ob tempeſtatem Nnrtmannorum vagabantur. Nnn audiendus itaque ſive Petrus Franciſcus Chiffletius, qui Coſchinum ad ſeculum onnum remittit; ſive Carolus Cointius, qui Clatinum Centulenſem abbatem pro Coſchino ſuppnnit, ut Cnſchinum ad idem tempus differat. Utrique præponderare deber Hariulfus chronographus Centulenſis, qui Cnſchinum abbatem, nnn Clatinum, habet Ocinaldi ſucceſſnrem, eumdemque ſancti Filiberti diticipulum fuiſſe, ex majorum relatu tradit, *Chiffletius & Cointius veroſimiliter in errorem inducti ſunt, eo quod putarent, Vitam* S. Filiberti, *quam Ermentarius lucubrationibus ſuis præfixit, etiam ab ipſo compoſitam fuiſſe. Quapropter ampleſtimur ſententiam Mabillonii, quam multo probabiliorem exiſtimamus, & nunc varia Mſs. Allorum apographa recenſebimus.* D AUCT. G. C.

18 *Primo habemus apographum ex veteri Mſ. codice S. Bertini, quod eſt celebre Ordinis Benedictini in Belgio monaſterium. Prologus hujus exemplaris ab omnibus aliis plane diſcrepat, etſi auctor etiam in eo aſſerat, ſe imperio Coſchini abbatis Gemeticenſis hanc* S. Filiberti *Vitam litteris mandaſſe. Reliqua Actorum narratio cum aliis exemplaribus convenit. Anno 1641. P. Joannes Gamans, in Opere noſtro ſæpe pro meritis laudatus, ad majores noſtros miſit alterum eorumdem Actorum apographum deſcriptum ex Paſſionali pergameno Bodecenſis monaſterii, quod in diœceſi Paderbornenſi ſitum eſt. Hoc apographum prologo caret, licet ipſa Acta ab aliis vix differant. Tertium apographum deſumptum eſt ex Trevirenſi S. Maximini exnobio, in quo prologus nonnihil ab aliis diverſus eſt; quamvis in eo ſcriptor quoque diſerte dicat, ſeſe Vitam hujus Sancti concinnaſſe*, imperante domino ac venerabili Chnſchino ſancti agminis Gemeticenſium patre. *Denique duo alia ejuſdem Vitæ exemplaria olim accepimus a Petro Franciſco Chiffletio noſtro, qui ea tranſcripſit ex variis Mſs. codicibus, quos in Hiſtoria ſua Trevorcienſi recenſet. Ex his aliiſque manuſcriptis Mabillonius Seculo ſecundo Benedictino pag. 818. & ſequentibus edidit Vitam* S. Filiberti, *quam poſt hunc Commentarium prævium ex ipſo recudemus. Si tamen aliquod majoris momenti diſcrimen inter hanc editionem & apographa noſtra occurrat, illud in margine vel in Annotatis obſervabimus. Ceterum paragrapho ſequente veram Sancti noſtri patriam diſcutiemus, & probabiliorem nativitatis ac mortis ejus epocham aſſignare conabimur.* E

diverſa Actorum exemplaria recenſentur.

§. III. Tempus nativitatis, patria Sancti, & quædam geſta ipſius diſcutiuntur, F

CUm S. Filibertus *anno Chriſti 656. monaſticam vitam in cœnobio Resbacenſi ſis amplexus, quemadmodum Cointius aliique chronologi paſſim tradunt, & tunc* quaternis annorum poleret luſtris, *id eſt viginti annos ætatis haberet, ut ex Actis infra edendis conſtabit, cum ſupradicto ſcriptore Gallo noviſſimæ Treuorcienſis Hiſtoriæ part. 1. cap. 4. ſeu pag. 16. conjicimus, hunc Sanctum circiter anno Chriſti 616. natum eſſe. Sed natrivitatem ejus & conſequenter initium monaſticæ vitæ ad annos aliquot differre oportebit, ſi credimus Arturo du Monſtier, qui in ſua Neuſtria Pia pag. 26n. ſic ſcribit:* Inter aulicos S. Philibertus vitam agebat anno DCXLII. Manſit autem S. Philiberius in curia prædicti Dagoberti regis uſque ad annum ſuæ ætatis vigeſimum, quo ſe contulit ad Resbacenſe cœnobium in Brya, diœceſis Meldenſis a præſato S. Audoenn recens fundatum; ubi enmam depoſuit; & mnnachum profeſſus eſt ſub B. Aglin ſeu Agiln abbate. *Hunc ſequeretur*, S. Filibertum *poſt annum Chriſti 620. natum fuiſſe. At videtur Arturus hic inſtituſſe veſtigia Petri a ſancto Juliano, qui in Hiſtoria Trenorcienſi conſcribenda nequaquam accuratus fuit,*

Sanctus circa annum Chriſti 616. natus eſt

ut

A *ut noviſſimus ejuſdem Hiſtoriæ editor in præfatione ſua teſtatur.*

AUCT. G. C. *Eluſe in Aquitania.*

20 *Certe Arturus eumdem Petrum errantem ſequitur, dum paginâ mox citatâ Neuſtriæ Piæ de loco natali ejuſdem Sancti noſtri tradit ſequentia:* Fuit igitur S. Philibertus, Neuſtrius origine, patria Lexovienſis; nobili genere ortus, patrem habuit Philibaudum, poſtea Juliæ-Bonæ antiſtitem expetitum, ad Sequanam fluvium. *In his paucis lineis duplex Arturi error occurrit. Imprimis non intelligimus, quo fundamento Petrus a ſancto Juliano vel Arturus* S. Filibertum *origine Neuſtrium ſive Normannum, & patria Lexovienſem fecerit: nam in antiquis monumentis hic Sanctus diſerte* Eluſano territorio ortus *dicitur. Hic autem locus longe a Normannia & Lexovio diſtat, ut patet ex ejus ſitu, quem Baudrandus in ſua Geographia tomo* 1. *pag.* 359. *deſcribit hoc modo:* Eluſa, urbs Galliæ Aquitanicæ Sulpitio, Eluza Ammiano, Heluſa Sidonio, Eluſatium caput, & archiepiſcopalis alias,

B nunc EUSE, oppidum Galliæ tenue & obſcurum in Armeniaco tractu Vaſconiæ, quod EAUSE etiam dicitur a quibuſdam; ſitum eſt ad Geliſam amnem, & antiquitate tantum celebris, ejus archiepiſcopatu ad Auſcios translato. Caput eſt Eluſani tractus parvi ab eo dicti L'EUSAN, teſte Petro de Marca; novem leucis diſtans a Vaſate in Meridiem, Taibam verſus duodecim, a Condomo quinque in Occaſum, & octo ab Auſciis in Occaſum æſtivum. *Conſuli poſſunt illuſtriſſimus Petrus a Marca in Hiſtoria Bearniæ lib.* 1. *cap.* 6. *eruditiſſimus Hadrianus Valeſius in Notitia Galliarum pag.* 187., *& Chiffletius noſter in Hiſtoria Trenorcienſi cap.* 7., *qui de hoc loco fuſius diſſerunt, eumque* S. Filiberto *natalem aſſignant.*

& patre ejus fuit epiſcopus Vico-Julienſis in Vaſconia.

21 *Ex dictis etiam patet error poetæ iſtius, qui apud Arturum in Neuſtria Pia pag.* 363. *monaſterium Gemeticenſe metro deſcribit, & ibidem de patre* S. Filiberti *ſic perperam canit:*

Secula lex Phœbus cum luſtria volverat octo
Virginis a partu, dum ſanctus vir Philibertus
(Celtica quem genuit elaro Burgundia partu)
Hos petiit fines, tanta ſtipante caterva,
Quanta Jacob Geſſen, ipſam culturus eremum.

C *Recte quidem Arturus rejecit opinionem illius poetæ, qui Burgundiam* S. Filiberto *patriam adſcribit. Sed ipſe in alterum errorem lapſus eſt, dum patrem ejuſdem Sancti conſtituit antiſtitem* Juliæ-Bonæ ad Sequanam fluvium: *nam Acta noſtra urbem, cui pater* S. Filiberti *epiſcopus præfuit, clare* Vicum Julii *appellant, quæ etiam a vicino flumine* Aturum *vel* Atura *vocatur, ut poſt Hadrianum Valeſium noviſſimi editores Galliæ Chriſtianæ tomo* 1. *col.* 1147. *docent his verbis:* Adura vulgo AIRE, olim & quidem melius Atuta ab Aturo fluvio, qui pagum Aturenſem alluit, ſic dicta, urbs eſt epiſcopalis in Vaſconia ſeu provincia Novempopulana ſub ſenatu Burdigalenſi & archiepiſcopo Auſcienſi. In Notitia proviciarum Galliæ, Honorii Auguſti ætate, ut plerique ſentiunt, condita, civitas Aturenſium octava eſt provinciæ Novempopulaniæ. Verum civitas hæc non Atura tunc, ſed vicus-Julii appellabatur. Sane priores epiſcopi, quorum nomina memoriamque poſteris tranſmiſerunt conciliorum ſubſcriptiones, non Aduenſes aut Aturenſes appellati ſunt, ſed Vico-Julienſes, ut infra oſtendemus. Nomenque Vico-Julienſis urbis adhuc celebre erat ſeptimo ſeculo, ut probant Acta S. Philiberti primi abbatis Gemeticenſis.

22 *Deinde laudati editores ibidem col.* 1149. D *patrem* S. Filiberti *inter epiſcopos Vico-Julienſes numerant, & occaſionem tempuſque electionis ipſius indicant hoc modo:* Philibaudus pater beati Philiberti primi Gemeticenſis abbatis, eum ſumma moderatione Vico-Julienſibus regia auctoritate præfuiſſet juraque dediſſet, ab iis ſummo conſenſu expetitus eſt ad ſacerdotium, regeque annuente, cathedræ eſt impoſitus. De qua ordinatione ita loquitur ſcriptor Vitæ ſancti Philiberti, quam habes Seculo ſecundo Benedictino: „ Sanctus Philibertus Eluſano territorio ortus, „ ſeculari prudentia non indoctus, undique juxta morem gentis ſtrenuus, urbe Vico-Julii „ eſt nutritus: ea de cauſa maxime, quod geniorem ipſius Philibaudum obtentu regio, munere laicali adminiſtratione ceſſante, cives loci illius expetiſſent pontificem „. Ceterum ignoro, qua ratione J. Columbi in ſuis Noctibus Blancalandanis epiſcopum hunc, quem Philibaudrum appellat, velit eſſe Eloſenſem epiſcopum, laudeique pro hac ſententia ſancti Philiberti Vitam, quæ Vico-Julienſem ejus patri ſedem aſſignat. Forte Philibaudus patria erat Eluſanus, at non eatbedra. Ut propius accedamus ad tempus, quo Philibaudus epiſcopus fuit, obſervandum eſt in Vita S. Philiberti, Philibaudum filium ſuum Dagoberto regi I., qui regnare cœpit anno DCXXVIII., obiuiſſe ac commendaſſe; qui in ejus aula conſortium indeptus eſt Audoeni optimatis, qui ſub aureo baltheo Deo magis quam regi militabat. Hinc recte conjicies, Vico-Julienſes Philibaudum epiſcopum habuiſſe circa annos DCXX. & DCXXX. potuiſſeque eſſe Ruſtici ſucceſſorem: nihil enim vetat Ruſtici vitam uſque ad annum DCXX. producere,

ut probatur ad verſus Arturum du Monſtier,

qui eidem ſedem in Normannia perperam aſſignavit.

23 *Arturus itaque perperam Vico-Julii in Novempopulania ſito ſubſtituit Julio-Bonam vel Juliam-Bonam, de qua Baudrantius tomo* 1. *Geographiæ pag.* 539. *ex variis geographis hæc habet:* Julio-Bona, oppidum Caletorum in Gallia Celtica Ptolomæo & ex Itinerario Antonini, nunc Petro Divæo eſt HONFLEUR, urbs Normaniæ provinciæ ad Sequanæ æſtuarium; ſed aliis eſt LILLEBONNE, oppidum ejuſdem provinciæ prope Sequanæ æſtuarium, ſex leucis diſtans a Portu Granæ in Ortum, Calidobeceum verſus duabus, & Rothomagum octo circiter, quamquam F Cluverius interpretetur Deppam DIEPPE urbem & emporium ejuſdem provinciæ in ora maris Britannici. *Laudatus Valeſius in Notitia Galliarum pag.* 256. *de nomine & ſitu Julio-Bonæ fuſius diſputat, & pagina ſequente contra Sirmondum noſtrum contendit, urbem illam numquam epiſcopali ſede ornatam fuiſſe. Quidquid ſit de diverſis iſtis opinionibus, ex jam relatis liquet, Arturum gratis Eluſam in Lexovium, & Vicum-Julii in Juliam-Bonam commutaſſe, ut* S. Filibertum *ex Aquitano in Neuſtrum ſeu Normannum transfiguraret.*

Sanctus poſt multa ann. in monaſteriis peregrinatus

24 *Porro* S. Filibertus *in monaſterio Resbacenſi monaſticam vitam amplexus, & variis diaboli tentationibus vexatus, fortiter in via Domini perrexit, & propter eximias virtutes unanimi Fratrum conſenſu abbas ejuſdem monaſterii eligitur poſt mortem S. Agili, quam Cointius in Annalibus Francorum ad annum Chriſti* 660., *Mabillonius aliique ad annum* 650. *referunt. Poſtea Gemeticenſe aliaque cœnobia fundavit, & multis miraculis claruit, ut infra in Actis ejus narrabitur. Denique ſanctus Vir poſt*

plu-

A *plures annos in Gemeticenſi monaſterio tranſactas incurrit odium crudelis Ebroini, qui queſdam ſanctos antiſtites aliosque pios viros morte vel exſilio multavit, ut ex hiſtoria Galliæ paſſim notum eſt.*

ab reprehenſum Ebroinum exilio multatur;

25 *Mabillonius in Annalibus Benedictinis ad annum Chriſti 674. n. 39. cauſam hujus odii adverſus Sanctum noſtrum poſt alia Ebroini tyranni ſcelera exponit hoc modo*: Eamdem martyrii ſortem pia ambiens Filibertus, Gemeticenſis monaſterii conditor atque abbas ſanctitate eximius, peſtiferum Ebroinum adiiſſe dicitur, hominemque apoſtatam appellaviſſe, ac prorſus indignum, quocum ullus Chriſtianus communicaret; quippe qui Luxovium, ubi coma detonſa clericum ſeu monachum egerat, per ſummum nefas egreſſus, in ſacerdotes & nobiles Francos continue furerat. Qua libertate Vir ſanctus Ebroinum in ſe concitatum iri, ſequa martyrii palmam conſecuturum non dubitabat. Sed contra, quam ſperaverat, accidit, inviolatuſque ab Ebroino dimiſſus eſt. Id forte ab eo conceſſum neceſſitudini amici ſui Audoeni epiſcopi Rotomagenſis, qui Filibertum magnopere diligebat. Aſt Audoenus ipſe paulo poſt a quibuſdam eccleſiæ ſuæ clericis, ut fertur, impulſus, Filibertum in carcerem detruſit, quam Vir Dei in-

B juriam eum gaudio excepit, & obſcurum fœtidumque ergaſtulum ſplendore & odora ſanctitatis ſuæ illuſtravit, expurgavitque. Verum brevi agnita ejus innocentia, acceptis ab ipſo Audoeno litteris commendatitiis, Anſoaldum Pictavorum in Aquitania epiſcopum, virum nobilem ac potentem, cœnobii exſtruendi cauſa adiit, quod omnes ad ſe confluentes monaſterium capere non poſſet. Perſpecta Filiberti ſanctitate Anſoaldus, qui ab eo ſecrete correptus, multa ſibi eventura dixerat, ejus ſe conſiliis totum permiſit, & cum ſub religionis norma epiſcopalem potentiam inclinaſſet, & Filibertum eremi vaſtitatem quærentem ſecum in urbe retinere non valeret, in inſula maris Pictonici Herio ſeu Haro monaſterium ejus cauſa exſtruxit, magniſque opibus ac prædiis ditavit, illudque Filibertus evocatis e Gemetico monachis implevit, ac religione, doctrina & opere illuſtravit, Heriënſe ſeu Herenſe a poſteris appellatum.

C 26 *Poſt mortem Ebroini Sanctus noſter ex inſula Herio in Neuſtriam ſive Normanniam redit, datoque monachis Gemeticenſibus abbate, non diu poſt in inſulam Hericenſem reverſus eſt, ut Mabillonius in Annalibus Benedictinis ad annum Chriſti 682. num. 28. narrat his verbis*: Ebroinus poſt ſuſos prælio Auſtraſios longe impotentior ac ferocior, dum Francos inſolenter ac crudeliter opprimit, iple ſibi exitium maturavit. Cum enim uni eorum, quem Ermenfridum vocant, multa minitaretur, eumque bonis ſpoliare ſtatuiſſet; ille, coacta ſuorum manu, Dominica die ante lucem irruit in Ebroinum, qui tum pro more Iſicorum fidelium ad matutinam ſynaxim domo egrediebatur, eumque nec opinantem obtruncat. Hoc facto, Ermenfridus fuga in Auſtriam evaſit incolumis, & ad Pippinum ducem eum opibus ſuis pervenit. Interfecto Ebroino, Audoenus mitigatus Filibertum abbatem miſſis nuntiis in cœnobium Gemeticum revocavit anno nono iente, quam illud reliquerat, & cum eo in concordiam rediit. Neuſtria tota de tanti Viri reditu gratulatur, & monachorum turba cum canticis & Sanctorum reliquiis obviam effuſa, revertentem in monaſterium cum triumpho recepit,

ſed poſt hujus ingressum eadem in Neuſtriam revocatus.

27 Mox duo illi ſacerdotes, veluti totidem patriæ, ne dicam mundi, luminaria una conveniunt, & venia invicem poſtulata & accepta, poſt mutuos amplexus ita vinculo caritatis connexi ſunt, ut nulla deinceps eordium ſciſſura in eis remanſerit. Deinde inter ſeſe convenit, ut, quia Filibertus duo ſimul monaſteria, multis locorum ſpatiis disjuncta, Gemeticenſe videlicet ac Herenſe, regere non valebat; alterutrum ſibi ad manendum eligeret, & alteri unum ex ſuis rectorem præficeret. Fluctuanti Viro Dei intervenit Anſoaldus Pictavorum antiſtes, idque apud eum evicit, ut, præpoſito Gemeticenſibus Aicadro, ipſe in Herenſe monaſterium reverteretur. Id gravate admodum tulerunt Gemeticenſes; ſed tandem obedientiam Aicadro promiſerunt ſecundum decretum optimi Patris, cujus abſceſſum incontolabiliter luxere. Poſtquam itaque eos hortatus eſſet, ut ſemper in monaſticæ diſciplinæ accurata obſervatione perſeverarent, Deo commendatos benedixit, atque in Herum inſulam reverſurus, primo quidem in Quinciacum monaſterium venit, ubi cum ingenti omnium gaudio acceptus eſt; tum, Gemetici præ- E fectura Aicadro commiſſa, ejus loco Probum Quinciacenſis monaſterii rectorem toſtituit. Ragertramus archidiaconus, quem Audoenus abſanti Filiberto poſt Chrodobertum ſubrogaverat, locum Aicadro haud ægre admodum eeſſit, utpote meliori ſorte in ſedem Abrincatenſem tunc vacantem promotus. Reverſus demum in Harenſem inſulam Filibertus, ibidem uſque ad ſupremum exitum perſevaravit. *Nunc breviter referemus, uſque ad quem Chriſti annum* S. Filibertus *in hac inſula verosimilius vixiſſe videatur.*

28 *Carolus Cointius in Annalibus Francorum ad annum Chriſti 690. num. XI. de tempore hujus obitus ſententiam ſuam ita profert*: Nobis autem haud parum probabile videtur, Philibertum hoc anno Chriſti ſexcenteſimo nonageſimo in cœlum migraſſe tertio decimo Caleodas Septembris, quo die celebris ejus memoria recolitur in tabulis eccleſiaſticis. Vitam clauſit in Herio inſula, ubi monaſterium ab Anſoaldo apiſcopo Pictavienſi fundatum regebat. Vixit annos plus minus ſeptuaginta. *Poſtquam Petrus Franciſcus Chiffletius noſter in Diſſertatione de annis Dagoberti cap. 19. ſyſtema quoddam chronologicum de poſtremis* S. Filiberti *geſtis propoſuiſſet, in ſine ejuſdem capitis ingenue fatetur, de Sancti hujus ætate, ac de anno felicis ejus ad Superos tranſitus nihil hactenus certi ſibi compertum eſſe. Mabillonius vero in notis ad Acta* S. Filiberti *Seculo ſecundo Benedictino pag. 815. annum emortualem ipſius ex probabili conjectura ſic aſſignat*: Beatus Filibertus poſt Ebroini necem ab exſilio revocatus, non longo tempore ſuperſtes fuit. Anno regni Theodorici IX. Ebroinum occiſum eſſe; tradit Sigebertus, hoc eſt anno Chriſti DCXCI. aut inſequenti. Proinde ſancti Filiberti obitus anno circa DCXCIV. collocandus videtur. *Huic Mabillonii chronologiæ auctor noviſſimæ Hiſtoriæ Trevorienſis & alii quidam ſubſcribunt. Omnibus maturo expenſis, nos eamdem Mabillonii conjecturam ceteris probabiliorem arbitramur, & propterea initio hujus Commentarii præpoſiti annum* DCLXXXIV. *in margine notavimus.*

ubi vitetur anno Chriſti 684. obiiſſe.

D AUCT. G. C. *rurſus advocatus in Herium inſulam,*

§. IV.

AUCT. G. C.

§. IV. Poſthuma Sancti gloria ex variis corporis ejus translationibus ac miraculis, quæ in iis contigerunt.

Corpus Sancti in Herio inſula

CORpus S. Filiberti *in Herio inſula quieuit uſque ad irruptionem Normannorum, qui ante medium ſeculi noni varia Galliæ littora infeſtare cœperunt. Cum autem Normanni huic inſulæ exitium minitarentur, monachi Herieaſes anno Chriſti 836. cum corpore ſancti ſui Fundatoris ac Patroni ad monaſterium Deenſe fugerunt, ut Mabillonius in Annalibus Benedictinis ad annum Chriſti 836. n. 64. narrat his paucis verbis*: Interea Herenſi apud Pictones monaſterio imminebant in dies Nortmanni, nec monachis illic tutis conſiſtere licebat. Re ad Pippinum delata, tutius viſum eſt perfugium in cellam Deenſem, quam paucis ante annis Arnulfus Herenſis abbas in pago Herbadilico juxta Namnetas ad Bedoniam fluvinlum ædificaverat. Ex Hero itaque inſula egreſſi cum Hiboldo abbate monachi Herenſes, B corpus ſancti Filiberti abbatis ac patroni ſui ſecum extulerunt, &, factis in itinere tribus ſtationibus, in vicis ſcilicet Ampenno, Varinnis, & Palo, Deaa tandem appulerunt. Varia in iiis facta miracula, quæ Ermentarius monachus ſcripſit, teſtis rerum oculatus.

ob irruptiones Normannorum ad varia loca translatum fuit,

30 *Quamvis anno Chriſti 847. monaſterium Deenſe fuerit a Normannis inceaſum, tamen in eo corpus* S. Filiberti *perſtitit uſque ad annum 857, quæ rurſus alio translatum eſt, ut laudatus Mabillonius Seculo IV. Benedictino, parte I. in obſervationibus prævisit ad Hiſtoriam Translationis* S. Filiberti *pag. 537. breviter ita exponit*: Poſtea incenſo per Nortmannos Deenſi monaſterio, quæ conflagratio anno DCCCXLVII. accidit, nihilominus eo in loco remanſit corpus ſacrum uſque ad annum DCCCLVII., quo in Cnnaldum monaſteriolum agri Andecavenſis translatum eſt. Inde ad recuperanda prædia quædam evectum eſt Melciacum apud Pictones, ubi reſtitit in annum DCCCLXXV., quo in Trenorchienſem abbatiam delatum eſt. *Mabillonius hoc loco prætermiſit aliam translationem, quando monachi Herienſes una cum corpore* S. Filiberti *Meſciaco ad monaſterium S. Porciani in Alvernia tranſmigrarunt, antequam in abbatia Trenorcienſi ſtabilem ſedem figerent, ut mox infra ex Chronico Trenorcienſi dicemus. Attamen in Annalibus Benedictinis de translatione illa obiter & implicita meminit, dum ibi ad annum Chriſti 857. num. 33. ita ſcribit*: Perſtiterat ad id tempus ſancti Filiberti corpus ad ſolatium accolarum in monaſterio Deenſi, licet a Nortmanois incenſo. Verum Herenſes palabundi tamo Patrono ſe orbatos eſſe non ferentes, primum hoc anno illud Conaldum ſecum detulerunt; dein Melciacum, quæ villa eſt pagi Pictavienſis, Herenſibus a Carolo rege conceſſa. Quam diu illic ſubſtiterint, incertum. Eiſdem palabundis poſt aliquot annos idem princeps abbatiolam ſancti Porciani contulit, ac demum abbatiam ſancti Valeriani apud Trennrehium, ubi deinceps conſtiterunt.

ut Ermentarius nonnullos duobus libris.

31 *Ermentarius monachus Herienſis juſſu Hilbodi abbatis ſui primam ſacri corporis translationem, anno 836. ex Herio inſula ad monaſterium Deenſe ſa.'am, libro uno conſcripſit. Poſtea vero electus abbas vagæ congregationis Herienſis, alias translationes ex Deenſi monaſterio Conaldum & Meſciacum factas altero libro narrat. Hunc ſecundum librum ſcripſit viginti ſeptem annis poſt primam translationem anno 836., ut ipſe teſtatur, adeoque anno Chriſti 863, ut intervallum temporis ſupputanti manifeſtum fiet. Utramque hanc Ermentarii lucubrationem poſt Acta* S. Filiberti *ex editione Mabillonii recudemus, & cum Mſs. noſtris conferemus. Cum autem Ermentarius circa annum Chriſti 860. Axenio abbati ſucceſſerit, & tantum per quinque annos monachis Herienſibus præfuerit, non potuit meminiſſe de duabus poſterioribus ejuſdem ſacri corporis translationibus, quæ poſt obitum ipſius contigerunt.* D

quibus in Falcone monacho Trenorcienſi

32 *Sed hunc hiſtoriæ defectum jam ſupplebimus ex Falcone monacho Trenorcienſi, qui ſecnle undecime Chronicon ejuſdem monaſterii ſub Petro primo hujus nominis abbate contexuit, & uſque ad annum 1087. deduxit. Scriptor ille apud Chiffletium noſtrum in Probationibus Hiſtoriæ Trenorcienſis a pag. 15. de duobus hiſce poſtremis* S. Filiberti *translationibus habet ſequentia*: Per idem tempus Axenius abba diem clauſit extremum, & Ermentarius ejus ſucceſſit in locum. Quo poſt annos quinque defuncto, Berno efficitur abE ba. Herus autem inſula licet a perfidis poſt diſceſſum beati Philiberti igne fuerit concremata, non tamen uſquequaque a quantocumque cœtu habitari deſiit monachorum; ſed prænominatis ibidem Patribus compatenti ſucceſſione ſubrogatis, futurum, eaſſum tamen, reſtaurationis præſtolantur eventum; quocirca ſolerter loci ſui profectibua aſſidue invigilabant. Præfato denique abbate loco commiſſoque gregi pro viribus utilia procurante, Geilonis cujuſdam Comitis filius, patris ſui vocabulo nuncupatus, eidem ſub regulari norma ſeſe Den ſerviturum commiſit, qui perneceſſariis admodum multiſque prædictum locum honoribus amplificavit. Hic itaque poſt annos aliquot, quo dignus erat, abbatis officio ſublimatus, pio ſuper exulantium Fratrum inquietudine cœpit ſollicitari molimine: cernens quippe malis aſſidue paſſimque graſſantibus, Hern inſulæ omnem reſtaurationis aditum penitus denegari, nititur vigilanter operam dare quieti.

additum hiſtoriam duorum translationum,

33 Quocirca ſupra nominatum regem, Carolum videlicet, rogaturus expetiit, quatenus beato Philiberto adhuc in terra corpore peregrinanti ſibique adhærentibus locum præbere refugii dignaretur: cujus petitioni rex libenter annuens, tribuit, quod popoſcit; abbatiolam ſcilicet ſancti Portiani; quod donum idem Pater Geilo poſtmodum per Adalgarium Æduorum antiſtitem venerabilem Johannis Papæ fecit auctoritate firmari. Adepta igitur ex integro, & auctoritate regali præmunita conceſſione, ſæpe dictus abba ſacra juſſit de territorio Pictavenſi pignora removert, & ad locum tendere ſuperius nominatum. Imponunt igitur ſacra vectigalia bigis præcedentibus, quorum erat officii, congruum venturæ manſionis habitaculum prævidere & tentoria figere, prout ſingularum ordo competens nfficinarum exſequi præmonſtrabas. Et ut evidenter huic negotio Chriſti præſentia non deeſſe manifeſtaretur, conferebatur optata ſubinde ſalus ægrotis. Unde factum eſt, ut crebro miraculorum beneficio, fama hujus rei le longius diffundente, fieret ingens utriuſque ſexus concurrentium ſimulque pergentium multitudo, rerumque venalium, non minus, quam in populoſo

A loſo foro, ibidem copia reduodaret. Talitet quippe ſervorum ſuorum ditabat innpism, ut nihil deeſſet timèntibus eum: idem quippe, qui quondam Iſrſelnticæ plebis snimos per columnsm ignis conſorcabst & oubis, ipſe nihilominus utriuſque commodi beneficia targiendo, huie pompæsdhærentibus pro voto gaudia conferebat. Peracto itsque itinere, tindem perveniunt sd ſanctum Portisnum, & velut fluctusnis maris turbine ſuperato, littora tuts capeſſunt. Parti vero ſociorum illius devotiſſimi comitstus in vicini tellure ruris ad habitandum eſt collata poſſeſſio; qui vicus in brevi, conſtructis multiplicstiſque domibus, ab eventu hodieque Britannis vocitatur.

quorum ultima contigit anno 875.

34 Inde potita quiete, venerabilis Geilo liberius regum diverſorumque principum se epiſcoporum cœpit conventibus intereſſe, eorumque ſui cauſas infortunii manifeſtando captare benevolentiam. Hic dum diverſas perluſtrando provineiss circuens, Trenorcium deveniſſet ad oppidum, cernens locum multipliei rerum ubertate gratiſſimum, diligentiori ſtudio magnum incrementi ſumere poſſe provectum, se permndi-

B csm eellam raro monachorum sgmine ibidem poſſideri, ſciſcitatur sh ipſis & sb ineolis provinciæ quslitstem, quanam libertate gaudetent, quove ſervitio premerentur. Cumque didiciſſet, ab ipſis locum quieta prorſus libertate foveri, nullique ſubditum, niſi regiæ ditioni; ſciſcitatue iterum, expoſito luæ modo peregrinationis, utrum ſub esdem libertate tslium ſrui vellent contubernio. Quibus gratanter hæc its ſe velle relpondeatibus, ille, mazurato negotio, Carolum ſæpe dictum regem sdiit Francorum; s quo ſolita clementia locum ſuperius nominstum, Trenorchium ſcilicet, cum ſuis appendiciis beato Philiberto dsri popoſcit & impetravit. Quid moror in multis? Redit, & ſacta pignors ſecum tollens, eum regalibus traditionum munimentis, pridie Idus Maii præfstum venit sd Trenorchium, ſoctumque illud ibidem patrocinium devotione debits collocavit; qui dies non immerito annustim feſtive ſummoque cum gaudio ce-

C lebratur; ubi etiam ſuæ peregrinstionis omoino finem impoſuit, quod Dominicæ Incsrnstionis snno octingenteſimo ſeptnageſimo quioto factum eſſe dignoleitur.

quo tandem translatus defunctus, ac Trenorchii quievit.

35 *Itaqun* S. Filibertus *crebris ſui corporis translationibus finem impoſuit anno Chriſti* 875, *quo ad monaſterium Trenorcienſe cum aliis Sanctorum reliquiis delatus eſt, & ubi poſtea uſque ad præſentem diem quievit. Præcedens autem translatio ad nbbatiolam S. Partinni contigit nnno* 871, *quemadmodum noviſſimus Hiſtoriæ Trenorcienſis editor parte* 1. *cap.* 5. *pag.* 38. *contendit. Certe corrigenda eſt aſſertio Mabillonii, qui in Obſervationibus prævits ad hiſtorinm harum translationum ſcripſit, corpus* S. Filiberti *Conaldo evectum fuiſſe* Maſeiaecam apud Pictones, ubi reſtitit in snnum DCCCLXXV., quo in Trenorchienſem abbatism delatum eſt. *At forſan ipſe Mabillonius poſten in Annalibus Benedictinis hunc errorem ſuum aliquo modo nguovit, dum ngens de corpore* S. Filiberti *Meſcnacum delato, affirmat, incertum eſſe, quum diu monachi Herienſes illic cum ſacris ſtie reliquiis ſubſliterint. Nunc nliquid dicendum eſt de miraculis, quæ poſt obitum bujus ſancti Viri contigerunt.*

D

§. V. Quædam Sancti ejuſdem miracula, diu poſt translationes illas patrata, & præſens ſacrarum reliquiarum ejus ſtatus. Auct. G.C

Prætor miracula, ab Ermentario conſcripta.

E *Rmentarius duplici ſuæ lucubrationi inſeruit diverſa miracula, quæ in prioribus tribus translationibus interceſſione* S. Filiberti *patrata ſunt, & quæ vel ipſe vidit, vel ex fide dignis teſtibus audivit. Sed diu poſt mortem Ermentarii neciderunt tria alia prodigia, quæ in Officio infra Octavam* S. Filiberti *recitanda præſcribuntur, & quibus in apographo noſtro monaſterii Gemeticenſis hoc monitum præfigitur:* Tria, quæ ſequuntur beati Philiberti miracula, Bernardi dn ſancto Romano venerabilis viri tum Prioris Laudunenſis, poſtea Trenorchienſis abbatis, narrstione & ſcripto didicimus. *Mabillonius Seculo* IV. *Benedictino part.* 1. *pag.* 563. *& ſequente eumdem præviam monitionem ac deinde tria iſta miracula edidit. Ceterum Bernardus de ſancto Romano, qui hæc ſcriptis mandavit, circa finem ſeculi duodecimi nbbatiam Trenorcienſem gubernavit, ut in noviſſima Galliæ ejuſdem abbatiæ Hiſtoria part.* 2. *pag.* 139. *videre eſt.*

ex apographo Gemeticenſi

37 *Hæc autem miracula in codice Gemeticenſi ſic narrantur*: Eſt civitas famoſiſſima, quæ ab antiquis Annicium, a modernis veto Podium beatæ Mariæ ouncupatur. In hujus diœceſi civitatis juxis Ligerim fluvium exſtat quidam Prioratus Trenorchienſis fundatus in honore ſanctæ E Dei Genetricis & beati Philiberti, Godetum nomine, quod multa oppida ſibi relpicit sdjacentia, inter quæ eſt oppidum, quod Phara appellalatur, cujus domini ſoliti ſunt ſemper vivere de rspins. Quadam autem die dominus Pharæ oppidi, militibus ſuis congregatis, hoſtes ſuos aggreſſurus, & eadem die reverſurus, ſervientem ſuum ſic ioterpellsvit: Præpara, inquit, nobis refectionem, ut cum reverſi fuerimus, ſtatim comedsmus. Et ille ad dominum ſuum: Unde, sit, hoc faciam, eum nulla nobis remanerint alimenta? Ad quem dominus: Eſt, inquit, vacca pinguiſſima cujuſdam vetulæ manentis ſub juriſdictione Prioris ſancti Philiberti de Godeto, F io vieo, qui dicitur Floriscus; hanc tu eutiſſime raptam nobis præpsra, ut cum sh hac expeditione redierimus, continuo comedamus. Hoc igitur accepto mandato, ſerviens ille eum ſuis ſimilibus ad rspinsm egreditur, vaccam rspit, rsptam maſtat, & earnes ejus ignibus ſupponit. Vetula vero illa pro vacca ſibi per msnus raptorum ſubtracta inopinabili mots dolore, Godetum ſletu continuo accedens, eccleſiam beati Philiberti intrsvit, & snte Crucifixum ſe proſternens, quaſi cum homine viveote loqueretur, vocibulque querulis hæc verba dolentis, effudit: O ſancte Philiberte, redde mihi vsccam meam; ſin autem, oon smplius habebo te dominum; imo cum colo mea utrumque latus tuum percutieos aſſiduis inſiſtens verberibus te perimam, te damnabo. His & aliis multoties repetitis, tsndem ipſa domum reverſa eſt.

domus mi prodigia s

38 Factum eſt autem, quod dominus rediens sb expeditione ſua valde eibos appeteret; & enm de caroibus illis ſibi præſentstis primus guſtsrec, multis sliis circa ſe diſcumbentibus, primo morſello csrnis, divinæ ultionis animadverſione ſtran-

AUCT. G. C.

A gulatus, exſpiravit. Diſcumbentes itaque ſic videntes, ſic admirati ſunt, conturbati ſunt, commoti ſunt, ſtupor & tremor apprehendit eos, projectoque ciborum apparatu, convivium vertitur in luctum; nec de caroibus illis auſus eſt amplius guſtare aliquis eorumdem. Dum igitur milites, & qui cum eis diſcubuerant, eſſent (nec mirum) hoc eventu perterriti; nec mora, venter divitis mortui ſonum dedit terribilem quaſi vaccæ mugientis. Cum vero corpus mortui ad eccleſiam Godeti, cujus parochianus exſtiterat, ibi ſepeliendum deferretur, per totam viam fere quinque millibus * diſtentam mugire non ceſſavit. In eccleſia etiam poſitum mugiit aſſiduc, audiente multitudine populorum, qui ad hoc audiendum convenerant. Et quid moror? Mugire non deſiit, donec damnum vaccæ, viduæ vetulæ antea a malefactoribus ſupradictis illatum, congrua ſatisfactione vetulæ fuit reſtauratum. Facta autem ſatisfactione, ceſſavit ventris mortui mugitus, & defunctus competenti mauſoleo honorifice, prout expedit, eſt ſepultus. *Mabillonius injuria hujus mulierculæ verba, & prodigioſum vaccæ mugitum in editione ſua omiſit, eo quod hæc forſan fabuloſa crederet. Nos hoc prodigium fideliter integrum tranſcripſimus, prout in apographo noſtro invenimus, & de illo judicium lecturi ac fidem penes auctorem reliquimus.*

* id eſt milliaribus

B

dia poſt variis operis tranſlationes patratæ,

* Mab. Podiens

39 *Alterum miraculum in apographo noſtro & in editione Mabillonii ita refertur:* In Porlinenſi * diœceſi contigit, quod, cum quidam ſacerdos parochianis ſuis indiceret inſtans feſtum beati Philiberti ſolemniter & ſumma devotione, ſicut feſtum Apoſtoli, celebrandum, quidam ruſticus & præpotens aliis in ſermone dixit, quod pro feſto S. Philiberti non dimitteret in eodem feſto garbas * ſuas domi adducere. Factum eſt enim, quod cum illa die ruſticus ille ad garbas ſuas afferendas tria plauſtra præſumptuoſe miſiſſet, & cum illa tria plauſtra, quorum unicuique ſex boves ſuppoſiti erant, & jugo portabant, garbis ad cumulum eſſent onerata, & præ difficultate montium uoicuique plauſtrorum regendorum tres famuli adhiberentur; cum jam aer eſſet ſereniſſimus, quidam turbo ſubito emergens ita plauſtra onerata

* Ideſt ſegetis manipulos

C

arripuit & diſperſit, quod numquam poſtea boves nec plauſtra comparuerunt, præterquam duo boves & duæ rotæ plauſtrorum, qui inventi ſunt ultra montem maximum, qui dicitur Palus.

quo etiam tempore Mabillonius,

40 *Mabillonius etiam mutilavit tertium miraculum, quod apud nos integrum ſic ſonat:* Apud quemdam vicum, qui ad Trenorcyenſem abbatiam pertinere dignoſcitur, videlicet Lovincum nomine, habet abbatia Trenorcyenſis portum, qui maximum ei confert emolumentum: dat enim ei ſingulis annis ſal, quod laudabili conſuetudine pauperibus ibi confluentibus dari oportet in principio Quadrageſimæ. Girardus ſiquidem Comes Viennenſis & Matiſconenſis, tactus invidia ſuper portum Lovincenſem, alium portum inſtituit, ſcilicet portum de Bronayco, qui redditus Trenorcyenſis eccleſiæ de portu Lovincenſi provenientes fere omnino abſtulit. Abbas vero Trenorcyenſis cum ſuis monachis Girardum Comitem multoties oravit & citavit, ne abbatiæ Trenorcyenſi tantum damnum irrogaret. Sed Comes precibus abbatis noluit aſſentire. Poſt multum vero temporis cum idem Comes cum multo comitatu Trenorcyum veniret, eccleſiam beati Philiberti intravit orandi gratia. Cumque ipſe per eccleſiam, nunc huc, nunc illuc urans procederet, forte ante altare S. Philiberti ſolus

D

teſtus oravit. Dumque in conſpectu Domini coram altare ſtaret, ecce quidam monachus de poſt altare deſcendit tenens in manu batulum paſtoralem, & ſtetit coram Comite dicens ei: Quomodo auſus es intrare monaſteriom meum, qui mihi meum jus auferre noo paveſcis? His dictis, crinibus arreptum ſtravit humi Comitem, duris affligens illum verberibus.

ſed quo ſubinde mutilavit,

41 *Hucuſque Mabillonius, addens quatuor aut quinque ultimas lineas, quæ Comitis iſtius pœnitentiam declarant, omiſſis reliquis, quæ in apographo noſtro ſic exprimuntur:* Comes vero ſtratus afflictus nequiens reſurgere, ad ſuos ſocios clamitabat dicens: O ſocii mei, nonne videtis monachum iſtum, qui me ita affligit? Succurrite mihi, me ejus ſævitiæ ſubtrahentes. Oculi autem aſtantium tenebantur, nec poterant videre monachum, qui eum affligebat. Quid moror? Comes tam diu verberibus eſt afflictus, quod fere ad exitum hominis eſt coactus. Poſtea domum ſuam delatus, coram ſe juſſit & fecit veoire abbatem Trenorcyenſem, & cum inquiſivit arroganter: Abba, quo delicto feciſti tanta verbera mihi a monacho tuo turpiter inferri? Trade mihi monachum tuum illum, qui me ita turpiter afflixit; & pro certo noveris, quia, niſi illum tradideris, vel de eo dignam acceperis vindictam, abbatiam veſtram tradam penitus incendio, & quibuſcumque malis poſero, vos affligam. Abbas hæc admiraos & facti neſcius reſpondit: Domine, quid dicis? Te non feci verberari: ſcias enim, quod nec etiam aliquis monachorum noſtrorum nullatenus auderet te in aliquo moleſtare.

E

eagus hic ſublevatus ineagro,

42 Dixit Comes: Imo monachus veſter, ille inquam, quem videre vnlo, meipſum inſtanter duris verberibus moleſtavit. Reſpondit abbas: Si aliquis ex monachis noſtris hoc auſus fuerit, veni in Capitulum noſtrum, & faciam ibi convenire omnes mnnathos noſtros tam ſanns quam infirmos; & tu oſtende mihi illum, qui tibi hanc intulit moleſtiam, & faciam tibi congrne ſatisfieri. Factumque eſt ita. Venerunt Comes & abbas in Capitulum, & convocati ſunt omnes monachi tam ſani, quam infirmi, & convenerunt omnes, nullo remanente. Nec tamen inventus eſt monachus, qui malum hoc præfato Comiti perpetraverit. Requiſitus autem Comes, unde venerit monachus ille, de quo fiebat quæſtio, dixit: De poſt altare ſancti Philiberti venit. Erat autem magnus, caous, facie reverendus, indutus albis veſtibus, tenens in manu baculum paſtoralem, cum quo male ma afflixit. Et cum nullus talis monachus inveniretur in eccleſia, compertum eſt, quod ſanctus Philibertus hoc fecerit in ultionem injuriæ ſibi illatæ. Comes autem ob hoc commotus, ſacramento confirmavit, quod amplius non faceret (portum) apud Bronaycum: portum Trenortyenſem de Lovinco liberum dimiſit & quietum. Et non tantummodo portum illum liberavit, ſed pro reverentia beati Philiberti in eccleſia Trenorcyenſi pannum ſericum auro texum ditiſſimum tradmiſit, & multis aliis beneficiis prælibatam eccleſiam decoravit. *Nunc ad majorem S. Filiberti gloriam de ſacris ejus reliquiis breviter diſſerendum eſt.*

F

43 *Corpus hujus Sancti in abbatia Trenorcienſi, quæ anno 1627. ex monaſterio in eccleſiam*

Cano-

A *Canonicorum ſecularium mutatu eſt, majori ex parte adhuc hodiedum honorifice conſervatur, & anno 1562. furorem Calviniſtarum feliciter evaſit. Dicimus* majori ex parte, *qua oſſa quædam ad dilaudandam* S. Filiberti *venerationem alio translata ſunt: nam menſe Maio anni 1493. monachi Tornorcienſes coſtam Sanctæ & partem maxillæ cœnobio Gemmeticenſi dederunt. Præterea anno 1630. Anna Auſtriaca regina Franciæ, & Maria de Medicis mater Ludovici XIII. regis Francorum duo notabilia ejuſdem Sanctæ oſſa acceperunt. Denique anno 1686. epiſcopus Cabilonenſis ex hierotheca* S. Filiberti *extraxit majorem coſtam & os brachii, quæ reliquiæ illuſtribus perſonis communicatæ fuerunt, ut apud noviſſimum auctorem Hiſtoriæ Tornorcienſis part. 1. pag. 25. diſtinctius legi poteſt. Vix aut ne vix quidem intelliga, quid ſibi velit Jacobus Guallus, dum lib. 6. Sanctuarii Papienſis cap. 8. ſic ſcribit*: Sunt & alii ſanctitata conſpicui; Folipertus ſcilicet abbas, cujus ſacrum corpus in oratorio ſacrarum Religiolarum monaſterii Annuntiatæ aſt reconditum *&c. Quis ſit ille Folipertus abbas, omnibus Martyrologii noſtris ignotus, ex authenticis Papienſium documentis diſcere cupimus. Quod ſi forſan Guallo noſtrum* S. Filibertum *abbatem vicino Folipertı nomine deſignare volverit, & aliquas illius*

B *ſancti Abbatis reliquias in Papienſi monialium oratorio quieſcere exiſtimaverit, haud dubie totum pro parte accepit, & corpus pro parte corporis nominavit, ut ex dictis patet. Jam tantum ſupereſt, ut Acta* S. Filiberti, *ac deinde varias corporis ejus translationes, prælo ſubjiciamus & conjunctis annotationibus illuſtremus.*

V I T A

auctore monacho Gemeticenſi anonymo & ſubæquali.

C *Ex editione Mabillonii inter Acta Sanctorum Ordinis Benedictini Seculo ſecundo pagina 818. & ſequentibus, quam cum Mſs. contulimus.*

PROLOGUS.

Scriptor actorum pauca præfatus a

INclytus ille Arbiter, in cujus laude ſollemni Sanctorum chorus proclamat luculenter, ita ævi per circulum *a* diſpoſuit ſapienter, ut miles ejus ſigniſer non laboraret inaniter; ſed in congreſſu victoriæ adjutus divino munere & ſequacibus præberet normam vitæ, & ipſa foveretur * cum gaudio palma regni *a*. Quod cum divino Spiritu rex David prophatico cerneret oraculo, dixit ad Dominum: „ Valde honorati ſunt amici tui, Deus; nimis confortatus eſt „ principatus eorum „. Quapropter ego infimus intellectu vel opere, imperante domino Coſchinio *b*, ſanctı agminis Gemeticenſium patre, quamquam indignus invoco clementiam Chriſti, ut ad ſcribendum Vitam beatiſſimi Filiberti ipſe ſenſum meum erudiat, qui labia aſinæ fecit loqui, ſuper quam cordis greſſu claudicans propheta ſedebat *c*. D

* al. fruetur * al. victoria

b Coſchinus

ex impreſſis. *c*

ANNOTATA.

a *In Mſ. Gigaiacenſi ſic legitur*: ævi circula diſpoſuit *&c. Id eſt ſeculi tempora, ut conjicio.*

b *Cointius hunc* Coſchioum *perperam in* Clotioum *commutavit, ut §. 2. Commentarii prævii num. 14. & ſequentibus oſtendimus.*

c *Hoc loco biographus ulludit ad aſinam, quæ Balaam ſe percutientem allocuta eſt, ut in libro Numerorum cap. 22. legi poteſt.*

CAPUT I.

Sancti patria, inſtitutum monaſticum, virtutes in tirocinio, munus abbatiale, itinera, & ædificatum induſtria ipſius monaſterium Gemmeticenſe. E

origo patriam Sancti, *a*

SAnctus igitur Filibertus Heliſano *a* territorio ortus, ſeculari prudentia non iodoctus, undique juxta morem gentis ſtrenuus, urbe Vico-Julii *b* eſt nutritus ea de cauſa maxima, quod genitoram ipſius Filibaudum obnemu regii muneris, laicali adminiſtratione ceſſanta, elves loci illius expetiſſent pontificam. Qui cum prædictum Adoleſcentam booæ indolis fore cerneret, eum regi Dagoberto *c* commendare ſtuduit, qui inter reliquos Francorum reges fortiſſimus fuit. Tuoc illa nobilitatis lampade fulgens, conſortium indeptus aſt Audoeoi optimatis, qui ſub auteo balteo Deum valda diligens, inter reliquos regni proceres valde habebatur illuſtris, & præfulgentibus vitæ meritis eathedram ſubiit Rotomagenſium civitatis, & nunc virtutum ſignis fulgurante radio coruſcat io terris *d*.

b

c

d

tirocinium monaſticum, *a*

3 Cum igitur Filibertus juvanis qnaternis annorum polleret luſtris *a*, divina præcepta audiens elegit Chriſti diſcipulus fieri, propriis omnibus derelictis. Neç tamen ſuo arbitrio credidit; quia hoc didicit, ut præeſſe oon audeat, qui ſubeſſe non didicerit; nec obedientiam ſubjectis impetet, quam prælatis exhibere non novit; ſed iarvum Dei inquirendum ſtuduit, cujus vehemeos religio probatiſſima foret. Agnito igitur quodam Dei milita, Agilo *f* nomina, qui præerat cœnobio Reshaeenli *g*, quod ſanctus Audoenus cum ſuis conſortibus in propria conſtruxerat tellure, & ipſum virum Dei ibi inſtituerat de monaſterio addoctum Luxovienſium patrem, quidquid habere potuit, in eleemoſynam idem erogavit. Nec quidquam exinde amicis vel parantibus gratis aliquid tribuit; ſed iotum, acſi regalia negotia ſibi credita, caute & fideliter diſpenſavit. Cumque ad prædictum cœnobium perveniſſet, beatus Agilus illum gratanter recepit, ibiqua vir Domini Filibertus comam depoluit, ac jugom Chriſti ſuave & onus ejus leve ſuſcepit; tantæqua religionis culmine exercvit, ut viris perfectioribus imitabilis fieret.

f

g

P

variat domus reformatores.

4 Juſſus igitur ad priorem menſam ſedere, ſtuduit ipſe omnibus miniſtrare, ut ipſum reficiendi ſolatium in Fratrum implicaret oblequium, ne ſatiatos a menſa conſurgerat, peracto convivio. Cumque antiquus hoſtis ejus invidens abſtinentiæ

A EX IMPRESSIS.

pulſaret animum illius, ut fumeret ampliora edulia, nutu Dei detectus Viro Domini per ſomnium eſt oſtenſus. Nam cum quadam nocte ſuiſſet cibo refectus, ipſe ventrem illius palpare cœpit ac dicere: Modo hic bene; modo hic bene *b*. Tunc Miles Domini cognoſcens ignita jacula inimici, crucis ſe vallans munimine, rigorem abſtinentiæ ſtuduit triplicare, & Dei auxilium implorare contra arma tyranni. Cumque noctibus ſingulis eccleſiam frequentatet, in tribus ſe contra ipſum tentamentis dirus anguis erexit. Nam cum in urſi ſpecie eum intra eccleſiam tentaſſet terrere, & ipſum nocte alia ferreo candelabro niſus fuiſſet transfigere, vel nocte tertia oſtium eccleſiæ extenſis brachiis vellet prohibere, omnia ejus machinamenta Filibertus expulit virtute divina per ſanctæ crucis indagia *

b Tunc Miles Domini cognoſcens ignita jacula inimici, crucis ſe vallans munimine, rigorem abſtinentiæ ſtuduit triplicare, & Dei auxilium implorare contra arma tyranni.

* al. virtutis arma: offerunt ejus nihilominus.

B 5 Igitur eum beatus Agilus obiiſſet in Domino, Fratrum concordante conſenſu, vir Domini Filibertus ſuſcepit regiminis locum. Cœpit namque humilitate pollere, hoſpitalitatem ſectari, abſtinentia vigere, prudentiæ lampade radiare, florigera caritate vernare, zelo Dei ſuccendi, domum ſibi traditam ſtrenue gubernare, nullius perionam accipere, inventa vitia radicitus exſtirpare. Tunc nonnulli e Fratribus malignitatis ſpiritu inflammati, aſſumpta rebellione, Sanctum Dei ab eccleſia præumpſerunt extrahere; ſed ultrix manus Dei hoc impunitum non pertulit: nam unus ex iis fulminis ictu interiit; alius more Arii in ſterquilinium omnia ſua inteſtina depoluit, atque indignam vitam digna morte finivit. Tunc reliqui timore perculſi petentes veniam pro facinore, eum in honorem priſtinum ſtuduerunt revocare, atque ei deinceps cum caritatis ſtudio obedire.

Diverſas cœnobiorum viſitationes.

6 Sed quia perfecti viri ſemper perfectiora ſectantur, cœpit Sacerdos Domini Sanctorum cœnobia circuire, ut aliquid emolumenti ex ſuſceptione lanctitatis valeret accipere. Luſtrans Luxovium & Bohium vel reliqua cœnobia, ſub norma ſancti Columbani degentia, atque omnia monaſteria, quæ intra ſuum gremium Francia & Italia ac tota concludit Burgundia, aſtuta intentione providens, ut prudentiſſima apis, quidquid melioribus flurere vidit ſtudiis, hoc ſuis traxit exemplis. Baſilii ſancti charitmata, Macarii regulam, Benedicti decreta, Columbani inſtituta ſanctiſſima, lectione frequentabat aſſidua; ſicque onuſtus virtute aromatum ſequacibus ſanctum monſtrabat exemplum.

C

& conſtructum ab ipſo monaſterium Gemmeticenſe,

7 Sed eum divina virtus lumen illius ſuper candelabrum vellet conſtituere, ut lampas ſanctitatis illius longe lateque fulgurante virtutum radio deberet ſplendere, poſuit in corde Viri ſanctiſſimi, ut ex proprio labore deberet monaſterium fabricare. Tunc a rege Francorum, Chlodoveo *i* nomine, atque ejus regina, vocabulo Baldechilde *k*, locum in pago Rotomagenſi, quem vetuſto vocabulo Gemeticum antiquitas conſueverat nuncupare, obtinens ſuggeſtione ſupplici, nobile ibidem cœnobium viſus eſt conſtruxiſſe; vere digna etymologia nominis Gemeticum ouncupatum, qui diverto veroat decore, more gemmarum *l*. Hinc frondium coma ſylveſtris, hinc multiplices arborum fruges; illinc placet uberrima tellus, illinc virentia prata graminibus, hinc hortorum odoriferi flores, hinc vinearum abundant botryones, qui in turgentibus gemmis lucentes ruſilant in ſalcinis.

i Chlodoveo

k Baldechilde

l

8 Cinctum undique aquis miratur inclyta ceſpes, paſtui pecorum congrua, fundens frugem lactiferam, diverſis venatibus apta, avium canora melodia. Sequana in parte trina millia gyrat, in quino biſque quaterno ſtadio, qui non ictu priſtino vergit curſum, unum tantummodo commeantibus dans ingreſſum *m*. Nunc aſcendens mare eructuat, nunc ad finum rediens aquarum impetus manat, compendia *n* navium, commercia plurimorum, nihil pœne indigens; quidquid miniſtratur vehiculis pedeſtribus & equinis plauſtris, etiam atque ratibus. Ibidem caſtrum condiderant antiqui. Ibi adſtant in acie nobilia caſtra Dei, ubi ſuſpirantes præ deſiderio paradiſi gemunt, qui gemenies rorantibus oculis, in flammis ultricibus gemiturl non erunt. Ibi ſacer Almus, de quo præſens loquitur textus, multiplicibus laudibus eſt colendus; qui patriarchæ Jacob more vetuſto in ſeptuaginta animarum numero iſtam conſcendit in eremum, addito ſeptemplici virorum numero propter gratiam ſeptiformem Spiritus ſancti.

D *ſuyas ſitus*

m

n

9 Ubi ejus provideotia conſtruxit per quadrum mœnia turrita mole ſurgentia, clauſtra receptionis mira, adventantibus opportuna. Introrſus domus alma fulget habitantibus digna: ab Euro ſurgens eccleſia crucis inſtar erecta, cujus apicem obtinet alma Virgo Maria: aliare ante faciem lectuli coodente beatiſſimo Filiberto pictum gemmarum lumine, comptum auri & argenti congerie, ab utroque latere Johannis & Columbani aræ dant gloriam Deo. Aderat a Bnrea Dionyſii martyris & Germani confeſſoris ædicula, in dextris nobile permanet ſancti Petri oraculum, e latere ſancti habens Martini ſacrarium. Vergit a Meridie cellula ipſius Sancti Dei, petreo margine floreſcente. Operoſa faxis clauſtra comitantur arcus, variumque decus oblectans animum, cinctum triumphantibus lymphis Duplex vergens ad Auſtrum ducentorum nonaginta pedum loagitudine, quinquaginta in latitudine, eminet domus quieſcendi obtentu. Singula per lecta lux radiat per feneſtras, vitrum penetrans lychnus fovet aſpectus legeotis. Subter ædes geminæ duobus officiis opportunæ. Hinc ſaletna ſervanda conduntur, hinc prandia clara paranter; ibique conveniunt, qui digne Chriſto deſerviunt, nihil habentes proprium, nullo egentes compendio, quia ſperantes in Domino non deficient omni bono, ut vere in eis impleatur ſcriptum: „ Pax multa diligentibus legem tuam, Domine, „ & non eſt illis ſcandalum „. Caritas ibidem fulget mira, abſtinentia magna, humilitas ſumma, caſtitas per omnia.

& termoda

E

F

falſa deſcriptuntur.

10 Sed & illud mirum, quod a ſeculo non erat auditum, de belluis marinis inveoerunt compendium; oam uncis ibi retibus & ratibus capiuntur piſces marini quinquagenis pedibus longi, qui ob juvamina Fratrum ſumpti in eſcas, etiam expellunt tenebras per lucernas; atque contra naturam ſui aqua, quæ ignem conſuevit exſtinguere, per nutrimenta pinguedinis ignem remittit lucernæ. Agit hoc meritum ſancti Filiberti, & Sanctorum multiplices ſepulturæ, qui Deo ſervientes aſſidue per pacis tempora, conſixi cruci propria voluntate, agonem impleverunt martyrii, & corpore Chriſto commortui exſpectant diem Domini, coronam magni certaminis recepturi. Hæc de ſitu loci breviter diximus. Nunc ad geſtorum ordinem redeamus.

ANNO-

A

ANNOTATA.

a *Scribitur etiam* Elisano *sine adspiratione. Ceterum sat multa diximus de hac sancti patria in Commentario prævio num.* 20. *& sequente, & ibidem rejecimus tum sententiam Arturi du Monstier, qui Sanctum patria Luxovien sem in Neustria facit, tum opinionem poetæ anonymi, qui natalo solum ipsius in Burgundia collocat.*

b *Citatus Arturus* Vico-Julium *mutavit in Julio-bonam, ut hunc sanctum Abbatem origine Neustrium faceret, quemadmodum §. 3. Commentarii prævii num.* 21. *& sequentibus observavimus.*

c *Hic est Dagobertus I., qui obiit mense Januario anni* 644., *postquam in Austrasia viginti tribus circiter annis, & in Neustria ac Burgundia quindecim annis & aliquot mensibus regnasset.*

d *Acta S. Andoeni hujus illustranda erunt ad diem* 24. *Augusti, quæ in Martyrologio Romano celebratur.*

e *In Commentario prævio num.* 19. *ex hac Sancti ætate conjecimus, eum anno circiter* 616. *natum fuisse; nam quatuor lustra conficiunt viginti*
B *annos.*

f *Mabillonius Seculo* 2. *Benedictino a pag.* 315. *Vitam hujus S. Agili cum duobus libris miraculorum edidit, quæ omnia ad diem* 30. *Augusti examinanda erunt.*

g *Monasterium Resbacense, vulgo Rebais, in gratissima tractus Briegii planitie inter duos amnes cognomines una cum oppidulo Resbaco ad torrentem Resbacem vel Rasbacem situm est, ut postea forsan pluribus explicabitur.*

h *Grimlaicus presbyter in Regula Solitariorum cap.* 44. *apud Holstenium in Codice Regularum part.* 2. *pag.* 557. *eandem historiam de S. Filiberto narrat.*

i *Is est Clodoveus II., qui anno Christi* 644. *in regnum patris sui successit, & anno* 662. *ex hac vita migravit.*

k *Quæ hoc loco vocatur* Baldechildis, *est sancta regina* Bathildis, *cujus Acta Majores nostri ad diem* 26. *Januarii illustrarunt, ubi tomo* 2.
C *istius mensis pag.* 740. *in Actis hujus Sanctæ etiam fit mentio de fundatione monasterii Gemmeticensis.*

l *Mabillonius in notis ad Vitam* S. Filiberti *de nomine loci Gemmeticensis hæc habet*: Haud inepta etymologia; siquidem teste Percevallio, Galli veteres materno idiomate efferebant Gemme pro eo quod Latine dicimus Gemmatus. Unde qui Latinæ linguæ rationem habebant antiqui scriptores, geminata littera Gemmeticum; qui Gallicæ seu Romanisæ, neglecta geminatione, Gemeticum pingebant. *Deinde Mabillonius refellit eos, qui Gemeticum a gemendo derivant, eo quod monachi passim gementes vocarentur: vam locus ille prius* Gammeticum *dicebatur, quam a monachis inhabitaretur.*

m *Hæc loci descriptio in aliis apographis neumbil diversa est, ut etiam Mabillonius notavit. Sed illa descriptionis obscuræ diversitas parum aut nihil ad Sanctum nostrum spectat.*

n *Vox* compeodium, *qua biographus hic sæpe utitur, significat* commodum *vel* emolumentum, *ut ex sensu colligimus.*

CAPUT II.

D EX IMPRESSIS.

Providentia Dei erga hunc Sanctum, plura ejus miracula, cœnobia ab ipso exstructa, & misericordia in captivos & pauperes.

CUm igitur Vir Domini meritis fulgentibus cresceret in virtute, & quidquid sibi abstinentiæ rigore subtraheret, hoc pauperibus & hospitibus erogaret, quadam die laborantibus Fratribus panis defuit, ita ut etiam unde fieret omnimodis non adesset. Sed cum ipse Fratres semper in studio religionis admoneret, dicens esse promissum, quod Dominus animam justi fame nequaquam affligeret, subito nutu Dei quidam Francus adfuit, qui septem panes & bis terna farinæ fata detulit hora, qua reficiendi corpusculum necessitas poposcisset. Tunc illi fide firmius confortati, & exinde sufficienter habuerunt, & advenientibus cum gaudio obtulerunt, atque ex illa die in antea numquam defuerunt habitatoribus loci illius opportuna frumenta. *Sanctus egenorum divitiarum custos.*

12 Addantur paginæ novæ Christi miracula. Cum Vir Dei pro causa monasterii ad Ebroinum Francorum principem *a* vellet quemdam monachum destinare; inveniens illum prostratum valida febre, injunxit ei causam obedientiæ in virtute Christi soli verbo usus imperii; Vade, inquiens, & revertere, & amplius noli febricitare. Statim ergo monachus sanus factus perfecit quantocius, quod a sancto Patre fuerat jussus. Ita viri Dei sermo & causam obtinuit & morbum fugavit. *monachi febrium imperio sanati,* *a*

Quodam vero tempore Parisius *b* civitatem, exigente causa discordiæ, Vir Domini pacem perrexerat reformare. Obtento, quod voluit, latro *c* wantos *c* illius illicita præsumptione furatus est. Ipse dum in crastinum eos non invenisset, more solito patientiam tenuit; sed infelix illa percussus a Domion, furtum, quod fecerat, patefecit; ardere se ejulans inclamabat, & aliud loqui non poterat, nisi extensis brachiis sinum cum furto abscondito demonstrabat. Illo morte multato, cives loci illius ad Sancti Dei cœnobium prædictos wantos, ejus repræsentaverunt obturibus. *clientibus, sive colonis pagi, vulgo pis,* *b* *c*

Quadam nocte dum in basilica sancti Petri vigilans pallaret, quidam monachus, qui interius vigilabat, repente conspexit, tamquam duas lampados fulgentes, oculos illius in Spiritu sancto micare prævidit; erat enim ei gratia lacrymarum concessa, ut cum se ad orationem dedisset, subito lacrymarum flumina sancti illius oculi emanarent. Sed & maximum studium erat illi, ut antea cibum non sumeret, quam eum Dominus per compunctionis gratiam visitaret. *& in præsaga furoris,* *e*

13 Cum unus monachus veniisset ad extremum mortis, motus effectus est labiis, Ingressus Dei Sacerdos ad illum, blandiens suadere cœpit, ut, si haberet occultum facinus, unde pœnitentiam non egisset, manum ejus stringeret. Cumque ille ita feciſſet, ingressus Vir Dei ecclesiam S. Mariæ, cœpit Dominum exorare, ut ægro dignaretur linguam reddere, ne adversarius animam pro abscondo crimine valeret submergere in barathrum inferni *d*. Cumque Sanctus de oratione *morituro facultatem confitendi peccata obtinet,* *f*

A ANNO IMPERII. consurgeret, ei Frater alius nuntiavit, quod æger loqui valeret, & confessionem ei dare satageret. Quod ita factum est: cum confessione data, & recepta pœnitentia, reddidit animam Domino, ut nec Sanctus de Domino dissideret, nec æger in desperationem transiret.

precibus defuncti,

Quadam die dum Fratres messem succiderent, & manipuli sparsim per agrum jacerent, tempestas frendena intonuit, & ventus cum turbine valido se ostendit. Tunc Sanctus, oe Fratres laborem perderent, extensis brachiis domioum Jesum Christum inclamavit. Illo ab oratione surgente, divina virtus tempestatem abstulit, & in duabus divisam partibus effugavit. Mox serenitate reddita, reddiderunt monachi Deo laudis præcooia.

equum furto ablatum mirabiliter recuperat,

14 Dies erat Dominica, & Vir Dei peracto itiocre festinabat ad cœnobium Missarum celebrare solemnia; pervenieosque ad Sequanam, ipse eum Fratribus ascendit navieulam; eaballos, quos babuerat, reliquit in pascuis. Quod regius forestarius dum aspexit, equum, cui Vir Dei insederat, furto abduxit. Sed eum se ad dormiendum locasset, repente surrexit, & totam domum suam flammis exitialibus ardere conspexit. Sed eum hoc uxor ipsius non videret, & ejus anxietatem conspiceret, subito & ipsa hoc, quod vir ipsius videbat, conspiciens, percunctari cœpit, si aliquid de rebus servorum Dei vir suus haberet in fraude. Quod ubi cognovit, ambo pariter oullam moram fecerunt, donec & direpta redderent, & pœnitentiam cum indulgentia recepissent.

monachum febri liberat,

Die quadam monachus, qui languentibus serviebat ex more, & ipse incommodum visus est incurrisse. Sed hoc Vir Dei cognito, dixit ei: Fidem habe, & ægrotantibus serviens, tu noli amplius ægrotare. Mox monachus, ut audivit, jussiooem Patris adimplens, & ægrotia servivit, & ipse sanus permansit.

navim alio modo invenit, e f

15 Dum Vir Dei itineris agens cursum, super fluvium Isaram *e* Romanorum *f* deveniſſet ad portum, noo invento navigio, orationis expetivit præsidium. Quo surgente de tellure, repente invenerunt a Domino missam navim, quam cum Dei laudibus ascendentes, alveum traosgressi sunt fluminis.

ignem benedicendo auget, g

Quædam religiosa semina Pinverno in villa Virum Dei in propriam recepit ædiculam, rogans eum in ecllarium ingredi, & vas vinarium, quod tunna *g* dicitur, benedicere, atque io eadem domo refectione peracta dignaretur nocte eadem commanere. Quo obtento, cum in bonore Sancti cunctis habitatoribus vel hospitibus domi illius vinum fuisset largiter propioatum, illo maturius discedente, prædicta semina ingressa cellarium, ita vas plenum reperit ipsum, acsi nihil ex eo fuisset expensum.

placentam suam benedictione sanat, h

Quadam vice cum ipsius pincerna percussus graviter a pustella *h*, jam morte depalceretur acerba, mox ut ipse benedictionem super caput ipsius tradidit, æger vulnus in se mori persensit, & absque aliqua observantia medicioæ receepit pristinam sanitatem. Nec dissimile fuit illud, cum, eo Sequanam transeunte, naves præ nimia tempestate periclitari cœpissent, ipso orationem fundente, navis sola, in qua ipse stabat, remanentibus aliis, ad oram transvecta est littoris.

16 Erat cooſuetudo Sancti de monasterio circumquaque ad exhortandas animas Fratres traosmittere; & confluebant ad eum viri nobiles & potentes, proprias voluntates respuentes, & Christo Domino servicotes. Cum igitur virorum increvisset in monasterio multitudo, aliud constrnxit cœnobium, oomine Paullaeum, decem millibus * a Gemetico sequestratum, ubi sanctarum congregavit multitudinem seminarum, quas sub Religionis norma pro Viri Dei obedientia gubernabat mater prudentissima, orta nobili parentela, vocabulo Austroberta *i*. Sed & multa monasteria per ejus exemplum sunt conſtructa in Neustria. Confluebant ad eum sacerdotes Domioi cupientes exemplum illius imitari, & de ejus regula sua ornabant cœnobia.

D *cœnobium feminarum condit,*

* *id est* milliariis

17 Cumque & regio munere & fidelium largitate copia ei superveniret argenti, studebat omnes species decimare. Sed eum boc rotatu anni faceret, semper plus inveniebat additum, quam antea fuerat decimatum. Ipsam igitur decimam io captivorum redemptionem & pauperum alimoniam deputabat in tantum, ut monachos suos propter hoc cum onustis navibus partibus traosmarinis traosmitteret, & greges captivorum per ipsum redempti laudarent potentiam Christi. Sed & cum pro Fratrum compendiis mandaret exerceri oegotia, amplius dare jubebat, quam dari E a secularibus consuetudo poscebat. Et propter boc, gaudente vicino populo, de labore justo sanctum exuberabat eommercium.

captivos redimit, & pauperes alit.

ANNOTATA.

a *Nimirum Ebroinus ille fuit in Francia Majordomus, qui in historia Galliæ satis notus est, & de quo infra ferme recurret.*

b *Jam sæpius alibi notavimus, apud scriptores mediæ ætatis nomen* Parisius *per casus non inflecti*,

c Wantos, *id est*, cbirothecas, *ut in Glossario Cangii fusius videre est.*

d *Videtur biographus hoc loquendi modo innuere, confessionem per signa & nutus factam non valere, dum quis usum vocis perdidit. At S. Leo Magnus in Epistola* 83. *alias* 91. *ad Theodorum Faro-Julicnsem agens de his, qui in extrema necessitate pœnitentiam vel reconciliationem implorant, expresse decernit*, ut & actio illis pœnitentiæ & communionis gratia, si eam, etiam amisso voeis officio, per indicia integri seosus postulant, non negetur. F

e *Fluvius* Isera, *qui ab aliis* Æsia *vel* Oesia, *& vernacule* l'Oyse *vocatur, oritur in Picardia, & post varios flexus in Sequanam se exonerat.*

f *Teste Mabillonio, codex Conchensis pro* Romanorum *habet* Rotomagorum. *Mabillonius hic in notis præfert lectionem* Romanorum, *quia Romania vulgo* le Roman *est tractus quidam Neustriæ seu Normanniæ, quem Sequana a Caletarum pago dirimit. At etiam lectio* Rotomagorum *facile intelligi potest, cum tractus Rotomagensis etiam in Neustria vel Normannia situs sit.*

g Tunna *vel* tonna *est vas aquæ, vini, cerevisiæ vel alterius liquoris capax, quod a Germanis & Belgis vernacule* tonne *dicitur, ut Glossarium Cangii variis exemplis probat.*

h Pustella *vel* pustula *est genus ulceris vel morbi, ut colligitur ex epistola sub Carola Magno scripta, quam Cangius in Glossario ad vocem* accessio *citat, & ex qua refert sequentia:* Mittam in eis pustellas, accessiones, & languores, & omne genus infirmitates,

i *Majo-*

A *i Majores noſtri Vitam hujus ſanctæ Abbatiſſæ ad diem* 11. *Februarii illuſtrarunt.*

CAPUT III.

Sancti zelus, exſilium, revocatio ab exſilio, reditus in inſulam Herium, varia miracula ibi patrata, virtutes, & pia mors.

Sanctus ab inceptum Ebroinum a

CUm igitur peſtifer Ebroinus *a*, qui a Francorum genere pro nimia crudelitate de palatino honora fuerat pulſus, coma detonſa, clericus Luxovium ingreſſus, apoſtata factus, ſpiritu malignitatis armatus cœpiſſet rabidis dentibus fremere ſuper nobiles ſacerdotes & Francos, atque conſentientibus ſibi pluribus contra mandatum Dei recepiſſet locum honoris, ſanctus ad eum Filibertus abiit, & prædicationis verba impendit. Cumque ei ille dare munera magna vellet, Vir Dei cuncta reſpuens, ait, apoſtatam eſſe eum, nec Chriſtianum hominem cum eo participare debere, exiſtimans, quod potuiſſet hoc facto per acumen ferri palmam martyrii obtinere. Sed lervavit illum Dominus ad multorum profectum, B qui per eum vocandi erant ad regnum cœlorum.

carceri mancipatur b

19 Fremens lupus rabidus animarum greges a ſuis rapi dentibus, iocitans quoſdam urbis Rotomagenſium clericos, cœpit diſcordiam ingerere, & malevols verba ſancto Audoeno pontifici da Filiberto viro Dei incantare. Et quia dicente Apoſtolo, corrumpunt mores bonos colloquia mala, credens S. Audoenus clericorum colloquiis, virum Dei Filibertum, quem ante dilexerat nimium, retrndi juſſit ergaſtulo, quod ille ingreſſus eſt cum gaudio. Dum organum ibidem decantaret Davidicum, multitudo murium, qui volandi retinent uſum *b*, & ibidem erant congregati ad cumulum, Dei eſt fugata imperio, & locum illum ſordidum & obſcurum divina virtus convertit in odorem nectareum.

ſed inde ut brevatus, in Herio inſula cœnobium extruit, c

20 Egreſſus de carcere per litteras B. Audoeni, adiit Anſoaldum *c* virum nobilem Pictavorum pontificem ob monaſterii gratiam conſtruendi, quia multitudo hominum, qui per prædicationem illius ad Dominum confluebant, uno in loco capi non C poterant. Illis itaqua diebus in ſeculi potentia nimium fulgebat Anſoaldus, quem Vir Dei ſecreto corripuit, & multa ei ventura prædixit, quæ poſtea rei aventus probavit. Cognoſcens igitur electus Dei ſacer Anſoaldus Virum Dei Spiritu propheziæ repletum, culmine ſanctitatis erectum, in ajus ſe conſilio commendavit ex integro, & ſub Religionis norma epiſcopalem cœpit inclinare potentiam. Cumqua eum vellet ſecum retinere in urbe, & ſanctus Filibertus ſemper deſideraret eremi vaſtitatem, largiente Domino, Herio *d* maris inſula locavit cœnobium Anſoaldus opera & eleemoſynæ largitate, Filibertus Religione, doctrina, opere & monachorum congerie: in quem locum de gemmato favo Gemetici divina mella perrexerunt cum animarum examine, quem Apoſtolicus vir Anſoaldus de rebus propriis ditavit muneribus magnis, acta commutatione villarum cum eccleſia Pictavenſi. *d*

perſequit divinitus abbatiſſa Gemeticenſis invaſores,

21 Interim eum S. Filibertus nec cum Ebroino communionem jungere, nec in Neuſtriam redire vellet; S. Audoenus cum in loco illius vellet abbatem conſtituere, & monachi ſortiſſimi abſque permiſſu Rectoris ſui nullatenus ad conſenſum potuiſſent minis ac terroribus vel blanditiis flecti, D ut ei debuiſſent aliquatenus conſentire, & fidem, quam datam habebant, infringere; quidam miſer homuoculus, vocabulo Chrodobertus, cujus filium in ſaculo S. Filibertus da ſacris ſuſceperae fontibus, & ipſe poſtea promiſſa obedientia, ejus axſtiterat monachus, contra juſtitiæ modulum ipſum monaſterium ſuſcepit ad regendum. Eadem namqua die damnationis ictu percuſſus in pede tantum eſt cruciatus acerbiſſima peſte, ut illo viventa oſſa de iplo decideren, & miſerabilem vitam miſerrima morte conſumeret. Sed cum in loco hujus Ragartrannus * archidiaconus fuiſſet a B. Audoeno antiſtite ſubrogatus, invento loco, Abricantinæ *e* eccleſiæ cathedræ eſt prælatus, atque Ebroinus apoſtata interfectus *f*.

ex impreſſis.

a al. Rabtrannus & Rabertrannus e

f

in Neuſtriam redit,

22 Cœpit interim Spiritus ſanctus beati Audoeni præcordia caritatis lampada inflammare in tantum, ut ipſe pro beato Filiberto miſſos dirigeret, quatanus in veræ pacis concordia ſe videre deberent. Quo facto, ſuum recepit cœnobium. Gratulatur namque tota Neuſtria de tanti Viri præſentia, obvis monachorum turba eum laudibus & reliquiis eſt egreſſa, ſicque Sanctum E Dei infra proprii receperunt clauſtra monaſterii. Cumque duo pariter ſacerdotes inclyti, velut duo luminaria mundi, Audoenus & Filibartus conveniſſent in unum, veniam mutuo poſtulantes, invicem colla & manus exoſculantes, ita conglutinati ſunt in vinculo caritatis, ut numquam fuiſſent diviſi a compage cordis. Ingreſſus eſt namque Gemeticum, anno peracto octavo, incipiente nono *g*; quod ita ante futurum a ſancto prædictum fuerat Filiberto. Nam cum quidam infelix diaconatus officio fungens, erucem monaſterii involutam argento ſuſtraxiſſet in furto; cum ineipiente die nono ſacinus fuiſſet inventum, Vir Dei quibus credidit, verbotenus dixit, quod tot annis ipſum monaſterium ſine paſtore degeret, quot diebus crucis ſtigmata perdidiſſet. *g*

cum S. Audoeno reconciliatur,

23 Deinde cum firma caritas inter ipſum & domnum Audoenum perſiſteret, convenit, ut, ubi domnus Filibertus volebat, perſeverare deberet, & in alio de ſuis monaſteriis loco daputaret rectoris præſentiam, quia longinqui itineris ſpatio ipſa cœnobia inter ſe erant diſtantia. Converſanta igitur illo Gemetico, ad viſitandum Dei F famulum contigit advenire prælulem Anſoaldum; eumque ſimul converſaremur, nuntiatum eſt eis, quod quemdam monachum ſpiritus malignus vexaret. Cumque ingreſſi domum, in qua æger jacebat, pariter orationem fudiſſent, malignus boſtis ſtatim abſceſſit, & is, qui captus mente tenebatur, ſanus remanſit.

Eodem igitur tampora princeps pslatii, Warrato nomine, in Caltivo rerritorio oppidum tradidit ad monaſterium virginum conſtruendum, vocabulo Villare, ubi uſque bodie Religionis norma fulgat in loco *h*. *h*

literam ſe vertitur in inſulam Herium, i

24 Regreſſus igitur Pictavo territorio ad ſuæ præſcriptum pontificem Anſoaldum, magno receptus cum gaudio, perrexit Quinciaco *i* monaſterio, quod & ipſum nobili eſt conſtructum in loco; unde iſdem Sacer, veteribus deturbatis erroribus, ipſum implaverat monachis, ubi Chriſtus jugiter per famulos collaudatur in Sanctis; ibique accepto conſilio, unum de diſcipulis ſuis electum, Aicardum *k* nomina, virum ido- *k*neum direxit Gemeticum, ut ipſa paſtorali officio ſubrogaretur in loco. Et licet mœrentes monachi

A nachi de priotis Patris corporali abſentia, tamen
EX IMPRESSIS. præſentes per gratiam Viri ſancti implavatunt decreta, & eidem Aicadro promiſerunt obedientiam. Sanctus autem Vir Dei eos venieha viſitare, commonebat attentius, ut ſemper Religionia perſeverarent in opere. Itaque commendans aos Dominn ; benedictione data , pata præmiſſa , Herium eſt reverſus in inſulam , & Quinciacum monaſterium alteri de ſuis monachis tradidit ad regendum.

ubi ores egros ſubito ſubtat , 25 Cumque Herio in inſula demoraretur, quidam Frater vaſto dolore dentium torquebatur ; qui cum petiſſet ex fide aquam ſibi dari , ubi Sancti pedes fuerant loti , mox ut aqua illa locum dnloris tetigit , protinus in virtute Chriſti dentium dirus dnlor receſſit.

Frater quidam ibidem dum febris incommodum ſuſtineret , ad menſam ſancti Patris acceſſit. Cumque Vir Dei paululum olei cum fragmento panis eidem porrexiſſet , præcepit verbo , ut amplius oon ægrotaret : qui mox ut comedit buccellam panis cum olen , repente ſenſit a Dominn ſe ſanum factum.

B Sed & alius Frater dum in coquina fatageret, caſu decidit, & brachium avulſum de ſun loco , cum dnlore ſurrexit. Sed cum pene deficeret uſque ad mortam, adveniente Viro Dei, periit , ut ſupra dolorem brachii crucis ſignaculum fateret. Tunc ille humilitatis gratia ſubtus caſulam, qua erat indutus , contra brachium ægri vexillum crutis appoſuit, & eum ſaluti priſtinæ dicto citius reformavit.

& in va-lis neceſſitatibus 26 Dum Vir Dei clauſtra monaſterii deambulans circuiret , cellarius monaſterii , Sydonius nomine , ei ſtuduit indicara , quod liquorem oleı non haberet, unde in eccleſia lumen conſuetum arderet. Interrogatus, ſi haberet aliquid olei, amplius non habere ſe dixit, quam mediam libram olei , quam propter hoſpites vel in uſum illius tentaveras relervare. Sed Vir Dei præcipiens illud in lampadibus mitti , cœpit ei a Dominn lumen olei ad tntius anni ſpatium venturum promittere. Sed cum dies declinaret ad veſperam, nuntius de portu maris advenit, qui ai adeſſe navim cum oleo nuntiavit, quæ a Burdegalenſi orbe veniens directa Servo Domini ab amitis, quadraginta modios ipſius deferebat liquoria ; atque
C ita cum prophetiæ ſpiritu fœcundavit cum Deus oleo lætitiæ (cum) conlortibus ſuis.

Vita denique alia cum egeret pinguedine ad luminaria concinnanda, & a Dominn peteret oratione aſſidua, ut ejus munere eorum ſuppleretor indigentia , mane facto, monachus veniens nuntiavit , quod magnum piſcem mortuum , muſculum *l* nomine, unda maris detuliſſet in littore, ex cujus carne triginta modios pinguedinis Fratres traxerunt in lumine.

ſingularem Dei proviſionem experitur , 27 Sed alio tempore cum territorium Pictavenſe cœpiſſet gravis inedia anguſtiare, & Vir Dei ſollicitus de neceſſitate Fratrum attentius incumberet orationia ſtudio , mana facto , multitudinem piſcium , quos marſuppas *m* vocant, invenerunt in alveo, quæ ducentæ triginta & ſeptem , recedente mari, remanſerunt in ſicco. Unde & per totum anni ſpatium Fratres habuerunt conſolationia compendium , & plurima monaſteria vel pauperes refectionis auxilium.

Alio quoque tempore adventantes Brittones nantici juvencum monaſterii ſubripuerunt in ſcelere furti , dumque vellent ad propria remeare , cœpit mare intumeſcere & ipſis periculum minari. Tunc quidam de nauticis ſenſus ſani intelligentes, ovigium culpa perielitari, ſolicite percrutaotes inveoeruot crium & carnem pariter bovis, & revertentes , impellente vento ad *in*ſulam , cum reddidiſſent direpta , accepta indulgentia, fidelitate promiſſa , benedictionne perçepta, reverſi ſunt cum pace ad propria. D

28 Alio quoque tempore cum detinente vento oaves Britannicæ morarentur in littora, nauticis perielitantibus ſame, cum Vir Dei, pietata cogenta, duo animalia & farinam vel panes præcepiſſet eis tribuere, orationem pro eia cum Fratribus faciens, obtento vento a Domino, in craſtinum eis impetravit a Chriſto proſperum navigii curſum. *multiſque clarus fi-gnis,*

Una dierum ſedens cum Fratribus , Spiritu prophetiæ repletus ait eis: Vere, Fratres, Deo gratias agamus per omnia, quia citn nobis a partibus marinis advenient opportuna compendia . Nec multo poſt Scotorum navis diverſis mercimoniis plena ad littus maris adfuit, quæ calteamenta ac veſtimenta Fratribus larga copia miniſtravit.

29 Quid namque primum de eo ditatur, quid ultimum, non eſt noſtræ parvitatis, explicare ſtylo, oiſi illi Opifici ſummò , qui numerat multitudinem ſtellarum . Taota erat in en ſagatitas, ut quidquid aliis præditaret, ipſe prius implere ſatsgeret. Erat anim pietata repletus, miſericordia præditus, in præditatione paratus, in intellectu profundus, diſtretus in jejuniis , colloquio amabilis, vignre ſortis , per omnia hoſpitalis , captivorum redemptor , dulentium conſolator , eccleſiarum conſtructor , abſtineotiæ ſectator . Non ſolum autem ille, ſed etiam in exemplum illius multi. Ita fugiebat mendacinm, tamquam mortale venenum. Caſtiſſimus, ſobrius, in nmni npere bonn perfectus. Semper in ore illius Chriſtus, ſemper *in* corde illius reſulgebat Spiritus ſanctus . Nam xiii. Kaleodaa Septembris , fientibus populis, gaudentibus angelis, anima ioclyti Sacerdotis de mundi ludibrio migravit ad Chriſtum, perceptura a Domino palmam gloriæ *in* ttiumpho. Corpus terra ſuſcepit, anima Chriſtn reddita eſt, regnanıę Dominn Jeſu Chriſtn, cui eſt honor & gloria in ſæcula ſæculorum. Amen. E *& virtutibus , quæ hoc ſummatim indicant eum diu ejus mortis.*

F

ANNOTATA.

a *Licet Ebroinus hoc loco depingatur tetris coloribus , tamen Cointius in Annalibus Francorum ad annum Chriſti* 670. *num.* 3. *&* 681. *num.* 62. *famam ejus tueri conatur . Nos memoriam iſtius principis gravare nolumus ; ſed difficile videtur eum vindicare ab omnibus injuſtis perſecutionibus, quibus ſanctos viros afflixit , & quæ apud hiſtoricos fide dignos referuntur.*

b *Ex his adjunctis patet , illa animalia fuiſſe mures alatos , quos Latini veſpertiliones vocant , eo quod veſpere volare incipiant.*

c *Hujus epiſcopi Pictavienſis aloginm vide in Galliæ Chriſtianæ novilſime editionis col.* 1153. *& ſequente , ubi dicitur adhuc anno* 696. *in illa ea- ſbedra ſediſſe.*

d *Deſcriptionem hujus inſulæ §.* 1. *Commentarii prævii ex Hadriano Valeſio retulimus.*

e *Hic indicatur urbs Abrincenſis Normanniæ , quæ ſub archiepiſcopo Rotomagenſi cathedram epiſcopalem habet , & juxta limites Britanniæ Mi-*

noris

A *noris in ora littorali Oceani Britannici ſita eſt.*

f *Pagins hanc Ebroini cædem anno Chriſti* 681. *affigit. Mabillonius ex Sigeberto tradit, Ebroinum anno Chriſti* 681. *aut inſequente interfectum eſſe.*

g *Nimirum reverſus eſt in Neuſtriam* anno peracto octavo, incipiente nono, *poſtquam inde in Herium inſulam ſeceſſerat.*

h Monstis villare, *vernacule* Montivilliers, *eſt inſigne monialium Benedictinarum cœnobium in* territorio Caletico, *id eſt, in tractu Caletenſi, vulgo* le pays de Caux, *quod ibidem adhuc floret, ut Mabillonius hic in notis teſtatur.*

i *Monaſterium iſtud incolis vulgo dictum* ſaint Benoiſt de Quincy, *non procul ab urbe Pictavienſi diſtat, & bellorum ſubſiſtit, ut laudatus Mabillonius ibidem notat.*

k *Mabillonius Seculo* 2. *Benedictino pag.* 952. *hunc abbatem titulo ſancti donat, ejuſque Vitam ibi edidit, & mortem ejus affigit die* 15. *Septembris, quo Acta ipſius diſcuſſi poterunt.*

l *Muſculus eſt genus piſcis, qui moderamina caudæ dirigit iter balenæ, ne in ſcopulos impingat: eſt enim balena luſcoſa & fere exoculata, quæ cum forte aliquo profectura eſt, indiget hoc piſce prævio, qui eam deducat, ut tradit Caleputus. At non capio, quomodo hic auctor piſcem illum parvum vel piſciculum vocet, cum monachi ex ejus carne triginta modios pinguedinis traxerint, ut hoc loco dicitur.*

B

m *Neſcio, quodnam genus piſcium iſtud fuerit, niſi forte* mariuppa *ſit idem piſces, qui ab aliquibus vocatur* marzapan, *& cujus figuram Ulyſſes Aldrovandus in Opere ſuo de piſcibus lib.* 1. *cap.* 5. *ſive pag.* 32. *exhibet.*

TRANSLATIONES
ET MIRACULA
Auctore Ermentario monacho, & teſte oculato.
LIBER PRIMUS.
PRÆFATIO.

CAP. I. *Laus veræ amicitiæ.*

MIracula, quæ omnipotens ac piiſſimus Deus oſtendere dignatus eſt, cum corpus beatiſſimi Filiberti ab Herio oceani inſula illum in locum transferretur, qui antiquo vocabulo Deas nuncupatur, ſcribere cupiens; necnon & illa, quæ in eodem loco cælitus acta coram poſiti vidimus, ſeu quæ a fidelibus veraciter relata cognovimus, pandere ſatagens; primo totis viribus ipſi omnipotenti ac piiſſimo ſupplico Domino, ut, qui tanta mirabiliter Confeſſoris ſui meritis dignatus eſt demonſtrare, dignetur etiam mihi ad ea explicanda ſermonem conferre.

auctor in prologo excuſat ſe.

a Sed priuſquam hæc aggrediar, operæ pretium fore credidi, quid cauſæ exſtiterit, ut ab eo loco, quem præ cæteris coluit, ubi etiam Deo animam, terræ corpus reddidit, transferri debuerit, intimarem. Quod quamvis præſentibus pæne omnibus ſit notum, propter eos tamen, qui futuri ſunt, dicam, quia iſtius rei impedimentum Nortmannorum ſubitanei atque improviſi occurſus fuere: qui cum ad præfatæ inſulæ portum ſæpius convolarent, eamque, utpote gens admodum effera, acerrime ſubinde devaſtarent; exemplum ſui domini inſulani ſecuti, elegeruot magis fugæ ſubſidium, quam quotidie proprium operiri exterminium; & hoc qualitate temporis exigente. Æſtivo quippe tempore, quo navigandi arridet temperies, Deæ monaſterium, quod ob hoc fuerat conſtructum, petentes, hiemis tantummodo tempore Herium inſulam repetebant. Tali namque dilerimine monachis, ipſius videlicet loci incolis, eorumque familia laborantibus, cœperunt pericula addi periculis, & crebris Nortmannorum acceſſibus prædicti inſulani non modo deterreri, verum etiam ſuorum damna perpeti, ac nimiis tribulationibus affligi.

D EX IS. PARIS.

quomodo propter incurſiones Nortmannorum

3 Re enim vera, hoc quam maxime pertimeſcentes erant, ne beati Filiberti ſepulcrum perfidi homines effoderent, & quæ intus inveniſſent, hac illacque diſpergerent, vel potius in marc projicerent, quemadmodum in partibus Britanniæ de cujuſdam ſancti viri cineribus noluntur egiſſe, ſicut ab illis, qui hoc viderunt, & ab eorum graviſſimo dominio fuga elapſi ſunt, nobis relatum eſt. Enimvero quoniam perſecutionem pax ſolet ſubſequi (Dominus enim non derelinquit ſperantes in ſe, qui ſuis ait Diſcipulis: „ Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus „ uſque ad conſummationem ſeculi „) allegandum eſt tandem aliquando, quo fine vel tempore jam dicta inſula a tanto Patrono exſpoliata, & a generali ſit habitatione monachorum derelicta. Nolo tamen mireris, cur perſecutionem pacem ſubſequi dixerim. Nimirum non modica pax nobis eſſe videtur, quia tali in loco collocatum ſanctiſſimum habetur corpus, ubi die noctuque ſine barbarica infeſtatione Domino famulari ſuis conceditur ſervulis.

E

monachi ejiciuntur corpus S. Filiberti

4 Anno igitur Incarnationis Domini ac Redemtoris noſtri Jeſu Chriſti octingenteſimo trigeſimo ſexto, Indictione quarta decima, Ludovico vero glorioſiſſimo Imperatore viceſimo & tertio regni ſui anno feliciter imperante, filiiſque ejus Lothario Italiam, Pippino Aquitaniam, Ludovico quoque Noricam divina protegente clementia regentibus, Hilhodo etiam venerabili abbate gregem præfati confeſſoris Chriſti Filiberti, Domino favente, ſecundum regulam S. Benedicti gubernante, cujus juſſu ego, non dico operibus, ſed etiam verbis omnium ſuorum infimus monachorum *a*, hæc narranda ſuſcepi. Cum repentini atque intempeſtivi, veluti dictum eſt, Nortmannorum minime ceſſarent occurſus, prædictus Pater Hilbodus, qui propter ipſam perfidam gentem in memorata inſula caſtrum condiderat, una cum conſilio Fratrum ſuorum regem adiit Pippinum, ſuggerens ejus celſitudini, quid ſuper hoc deeernere vellet.

F *a*

ex inſula Hyeiorum transferre decreverint. b

5 Tunc vero glorioſus rex ſuique optimates (generale ſiquidem regni ſui placitum *b* exſiſtebat) iſtiuſmodi rem tollerti cura pertractantes, nequaquam ibi auxilium pugnandi aſſidue adminiſtrari poſſe repererunt; ſcilicet quia ipſa inſula, ſedonibus *c* maxime impedientibus, non ſemper acceſſibilis eſſe poteſt noſtratibus, cum Nortmannis eunctis temporibus, quibus mare tranquillatur, inacceſſibilis eſſe minime dignoſcatur *d*. Sed elegerunr revera quod ſalubrius eſſe judicaverunt. Annuente quippe Pippino ſereniſſimo rege, pari conſenſu omnes ferme Aquitaniæ provinciæ epiſcopi, abbates, Comites, cæteri-

c

d

que

A que fideles, qui illic adfuerunt, inſuper & alii
EX IMPRESSIS. quamplures, qui hoc ſcire potuerunt, decreverunt multo melius fore, B. Filiberti corpus iode transferri debere, quam ibi derelinqui: quod effectum eſſe conſtat anno Incarnationis Domini noſtri Jeſu Chriſti ſupra ſcripto. Sed eſto. Nunc ad ejus miracula digerenda illuc vertamus.

ANNOTATA.

a *Mabillonius recte quidem anonymum Vitæ ſcriptorem ab Ermentario Translationum narratore diſtinguit; ſed miror, quod in Obſervationibus prævits ad Vitam* S. Filiberti *num. 2. & in Annalibus Benedictinis tomo 1. pag. 571. num. 39. hunc Ermentarium appellet monachum* Gemeticenſem, *cum ipſe hoc loquendi modo ſatis clare innuat, ſe ſub Hilbodo abbate monachum Hiricuſem fuiſſe.*

b *Scriptores medii ævi* placita *appellant conventus publicos, quibus ipſi reges ſæpius intererant, & ubi de arduis regni negotiis tractabatur, ut Cangius in Gloſſario ſuo fuſius explicat.*

c Ledo & ledona *eſt maris æſtuatio, ut Ma-*
B *billonius hoc loco interpretatur, & Cangius plu-ribus exemplis in Gloſſario auctiore demonſtrat.*

d *Hæc periodus in Ms. noſtro Belfortiano ſic legitur:* Quia videlicet ipſa inſula Normanois, quoties mare tranquillum eſt, acceſſibilis eſſe dignoſcitur.

CAPUT I.

Translatio ſacri corporis ex inſula Herio Ampennum, Varennas ac Palum, & miracula, quæ in his ſtationibus patrata ſunt.

vii. *Sacra corpora Ampennam deferuntur, & ad gaudio*

S Uffoſſo igitur ſeptimo die Junii menſis ſepulturæ loco cum ipſo venerabili tumulo, elevatur tum laudibus * ſanctiſſimum corpus: ponitur in navi, circio *a* flante, curſu citiſſimo fertur ad portum, qui Furcæ *b* vocatur. Inde vero ſacerdotum, levitarum, ſimul ac monachorum humeris elevatum ad Ampennum *c* fuam defertur villam, atque in eccleſia collocatur. Interim ſit populi concurſus non modicus, gaudeot omoes, vel ſcalam *d*, qua vehebatur, ſeu etiam
a *b* *c* *d* linteum, quo tegebatur, ſe poſſe contingere.
C Credunt namque a qualibet infirmitate vexatos hujus Sancti meritis poſſe ſalvari: quos tamen expletio operis poſtea demonſtravit ſpe ſua non fuiſſe fraudatos. Rarus ſiquidem ad hujus Sancti ſuffragia plenus fide venit, & opem ex corde petivit, qui noo ſanus redierit.

viii. *quartana febri labo-rans,*

7 Domioicus quippe ipſius Sancti ſervulus, cujus vires quartana febris ita exteouaverat, ut vix baculo innitens incedere valeret, (laboraverat enim tali incommodo anno & dimidio) fideliter veniens ante ſepulcrum procidit, precelque, prout potuit, fudit. Ibi quoque aliquantulum jacens ſurrexit, ac ſe ſanitati reſtitutum confeſſus eſt. Statim enim, ſicot ipſe fatebatur, ut ſcalam, in qua cum ſacratiſſimo pignore ſepulcrum poſitum erat, attigit, ſibi medicioam adeſſe omnimodis perſenſit; ſicque intolumis remeavit ad propria, ut baculi adminiculo oullatenus indigeret.

ix. *duæ famulæ paralyſeos*

8 Acceſſit quoque quædam puella, Aigrada nomine, ejuſdem Sancti famula, quæ dexteri lateris partiter & cruris officio ita debilitata erat, ut nec iter rectum conficere, nec quidquam utilitatis agere poſſet. Sed noo diutius dilata ſanitate locolumitati reſtituitur priſtinæ, lætaque recedit, gratias omnipotenti referens Domino ac ſancto Filiberto, cujus interventu ſoſpitatem meruiſſet. D

Cum etiam ad locum præfatum quædam quinqueoois puella, quæ nec ſedere, nec ambulare, veluti ejus ætas depoſcebat, umquam poterat, humeris fuiſſet matris advecta, & ante ſepulcrum projecta, oratione facta, ſaoitati eſt reddita. Primo etenim die hæc geſta ſunt. x.

9 Sequenti vero die currittur illuc undique ab omoibus, coacervatur utriuſque ſexus vulgus innumerum. Adeſt inter reliquos cæcus quidam, Galdradus nomine, ex vico Gaurantio, aooos fere quadraginta gerens ætatis, cui diuturna ægritudo & moleſtiſſima lippitudo per viginti ſpatia annorum lucis hujus ſubtraxerat viſum. Is vero plenus fide veoiens, ante ſepulcrum ſeſe proſternens, talia conqueſtus eſt: Scio me, piiſſime Deus, peccatis impedientibus, oculorum meorum lumina caruiſſe: quod tamen, Domine, tua virtute per hujus Sancti meritum eredo iterum me poſſe recipere. Cumque hæc verba inter jacendum, cunctis audientibus, protuliſſet, atque ſubinde repeteret, baculum, quem geſtare ſolebat, reſpicere cœpit, dicens: Gratias tibi ago, Domine, quia jam intueor baculum, cui ſolitus ſum inniti, & qui me prior viam ſolet ingredi: ac paullatim putridus ab ejus oculis eruor effluens, clarum meruit recipere viſum. xi. *virtutem* E

10 Eadem namque die Baldoenus quidam oomine, dextri oculi lumine privatus, illuc adveniens, dixit, ſe in ſomois vidiſſe virum ſibi ſpleodidiſſimum adſiſtere, ac ſe taliter eommooere: Vade, ait, oratum ad beati Filiberti ſepulcrum, & vino, quo tinctus fuerit ejus baculus, lava oculum tenebroſum; & ſtatim viſum recipies. Qui evigilans, gaudio repletus, maoe facto, ſurgit quantocius, & illuc puerulo præeunte (non enim elare ſiniſtro intuebatur ocello) curſim ducitur, atque oſtiario, quod viderat, pandit. Nec mora; tingitur vino baculus, lavatur ex ipſo oculus, redditur viſus, glorificatur Deus in talibus. xii. *aliique ae-gri*

Sed dum hæc celebrantur, Andrudis quædam femina, annos eireiter nata triginta, quæ dextrum brachium ita gerebat inutiliter, ut plus ſi- F bi eſſet oneri, quam honori; (non enim manum ad os mittere, nec ſe Crucis valebat munire ſignaculo; patiebatur quidem hne multo exſiſtente tempore) acceſſit prope tumulum, proſternitur io orationem, perleverat diuiſſime in precibus; nec prius diſcedit, quam ſoſpitate donetur. Lætatur ipſa pro reddita ſanitate, gaudeot omnes de tanti Viri meritis & Dei beoeficio. xiii.

12 Parvo ſiquidem temporis ſpatio decurſo, (tertius namque advenerat dies) adfuit iſtie Dumnericus quidam oomioe, febre laborans valida. Is eum orationem ſudiſſet, & de vioo, in quo ablutus beati Confeſſoris baculus fuerat, hauſiſſet, ſtatim febre fugata ſalus profequitur expetita. Liberantur denique ab eodem typo * ſub u- * *id eſt* ſe. nius momenti articulo ſimili medicamine Mori- *bus* lona quædam femina, Siclitrudis & Sicliberta: liberatur ab eadem gravitudine Dominica quædam femina. Sed ut quid de frigoreticis pagioam repleam, cum nullus febricitaos acceſſerit, mox ut de ſupradicto vino bibit, qui noo ſoſpitatem meruer. *minabiliter curantur.*

A meruerit? O immenſa Dei bonitas, & gratuita pietas mirabilis in Sanctis, in te quoque multo magis mirabilis permanens! Præſtas utique tam præclara beneficia, piiſſime Domine, non ut tibi aliquid addas, qui ſumme & ſolus bonus es, cum omnis plenitudo divinitatis in te habitet corporaliter; ſed ut cunctis innoteſcat, quanti penes te ſit meriti, qui tot in terris declaratur miraculis, & fiducialiter pro animæ erratibus ejus interventio flagitetur, cujus ſuffragiis corporum ægrimoniæ curantur. Hæc ita Ampenno coram omni qui aderat populo, divinitus ſunt acta miracula.

x. *Dum corpus ſanctæ Varennæ transfertur,* c

12 Interea elevatur gratiſſimum onus humeris ſacerdotum, levitarum ſimul atque monachorum. Egreditur inde cum magnis laudibus, tenditur ad locum, qui Varennæ *c* vocatur, juxta quem fixis tentoriis noctem illam tranſegimus: ſed antequam illuc perventum eſſet, quid in itinere actum ſit, narrabo.

xi. Cum ergo a prædicta villa Ampenno longius diſceſſum eſſet a nobis, atque ſe alam cum tumulo humi deponentes, Officium ſextæ horæ perſolveremus; allatus eſt paternis humeris puerulus

B quinquennis, qui ex utero matris mutus profuſus, ſine voce quoque perſeverabat: in quem eum omnes ſub uno intenderent adſpectu, Dei credentes precibus Confeſſoris almi auxilium advenire, vir venerabilis Hilbodus abbas manum apprehendens, interrogavit eum, utrum ſciret, quis eſſet, qui in ſcala deferretur? Tunc ille reſpondens dixit: Scio. Et ille: Quis eſt? Ait & puer: Hic eſt dominus meus S. Filibertus. Sicque lingua ſoluta, quæ auditu didicerat, prout potuit, loqui cœpit; alia quoque, quibus imbuebatur, deinceps fari non deſiit verba.

xii. *muti & ſurdi,* 13 Necdum miraculi hujus dignitas ſparſim ſe vulgus per omne diffuderat, cum mutus quidam triginta fere annorum ſe obtulit, qui ab ortu nativitatis ſine voce permanens, tamen quæ alii loquebantur, intelligebat. Hic cum plus in aliorum precibus quam in ſuis fideret, ſicut indiciis, quibus poterat, demonſtrabat; ſuadetur ei, ut ante venerabile ſepulcrum procidens, Dei miſericordiam precibus ſancti Confeſſoris ſibi adſuturam depoſceret. Tunc illa proſternens ſe humi,

C totiſque viribus Domini pietatem, quia ore nequibat, corde, quod Deus magis approbat, aliquantiſper flagitans, ſurrexit loquens & magnificans Deum.

xiii. Hinc progreſſi eum jam iter maxima ex parte tranſmiſſum haberemus, iterum parumper requievimus. Sed non defuit illic Dei miraculum, quod meritis manifeſtaretur Confeſſoris ſancti. Homuntulus quidam ruſticus ſeptennem filium mutum ad manum trahebat, nomine Petrum, Timebat enim, ne in tam copioſa multitudine populi amitteret, quem ſciebat, licet paternis clamoribus vocaretur, audire quidem & intelligere, reſpondere autem nequaquam poſſe. Hic cum oblatus ſuiſſet coram omnibus, mox ut pallium, quo tegebatur ſepulcrum, tetigit, locutionem meruit, quam numquam expertus fuerat. Hoc celebrato miraculo, abhinc quoque recedimus, & ad locum memoratum accedimus. Sed quæ ibi geſta ante ſolis occaſum fuerunt, ſilenda non erunt.

xiv. *aliiſque multis hic affligi ſolitis ſanatis,* 14 Populis enim hinc inde ubertim confluentibus, atque catervatim ad celebritatem tantæ lætitiæ currentibus, quædam puella, nomine Mantia, manum gerens aridam, cum illuc veniſſet, & orationem feciſſet, directis digitis, venis ſalubri humore adimpletis, vigore recuperato ſoſpitati reddita eſt.

D EX IMPRESSIS.

Advecta eſt deinde in vaſe, quod vannus *f* vulgo dicitur, quædam femina duplici damnata incommodo: incedere quippe non poterat, quia pede utroque contracta erat; jacere vero vel ſedere, non ſine magno ei concedebatur dolore, quia ulceribus plena exiſtebat. Sed non fruſtrata receſſit: Officium quidem greſſuum recipere meruit, quamquam ulcera non ſtatim omnia exſiccata fuerint, quam tamen non multo poſt tempora ſanitatem pleniſſimam adeptam fuiſſe cognovimus. xv. *f*

xvi. Adducitur poſt hæc puer decennis a maire ſua miſerabili ſorte damnatus: morbum ſiquidem comitialem patiebatur. Hunc cum mater ante ſepulcrum collocaſſet, volutari cœpit miſerabiliter ac ſpumare, nimiiſque anguſtiis diſcrucіari; ſed tamen non diſceſſit, priuſquam Dei bonitas ſancti Confeſſoris interventu eum ſanitati reſtituiſſet.

xvii. *& in loco qui Palus, dicitur,* 15 His ita patratis, noctem, ut ſupra dictum eſt, tranſmittentes, tum aurora tenebras cælo depuliſſet, ſole jam altius adſcendente, choris pſallentium præeuntibus, atque univerſo agmine ſubſequente, tendimus ire ad locum receptioni præparatum, qui Palus *g* nuncupatur: ibi namque tentoria fixa erant. Cumque illuc perveniſſemus, deponitur ibidem tumulus eum gratiſſimo pignore. Verumtamen antea ſe ſol oceani mergere oequivit in undas, quoad hæc miracula, quæ ſubduntur, oſtenſa fuiſſent. Puer namque quidam, nomine Ebreſanius, ſiniſtram manum otioſe geſtans (quippe cum nullum ſibi præſtaret ſervitium; erat enim debilitate multata) huc adductus cum ſuiſſet, prope venerandum recubans diu tumulum, manu reſtaurata, gaudens diſceſſit. E *g*

xviii. Necnon & alius puer annos natus quatuor, cujus ſiniſtrum genu natura contractum ediderat, ſtatim ut parentum fide ibi fuit projectus, greſſum promeruit, & ut tali concedebatur ætati, inſciæ utpote incedendi, ambulare cœpit.

xix. Simili modo puella quædam tertium adimplens ætatis annum, fide parentum, eadem exuitur debilitate. Et quia ipſa gratias Deo agere neſcit, glorificatur ab omnibus Dei omnipotentiis pietas, quia in ſexu atque ætate parvula, talia Confeſſoris ſui pateſcunt inſignia. F

xx. *egentis opem ſanctis impetravit.* 16 Inter hæc advehitur humeris hominum in quodam vaſculo, quod eorbes *b* dicitur, quædam femina Hiltrudis nomine, annorum circiter triginta, cujus genua ita retro coneuſſis calcaneis obrigueranf, ſuffraginibus *i* concluſis, ut nullum poſſet conficere veſtigium. Ponitur nihilominus ipſo in loco; ſed citius opem meritis obtinuit Confeſſoris. Cum magno ſiquidem dolore & plurimo ejulatu directa, corbem egrediens, non tardat propriis actutum incedere plantis, quæ aliorum advecta fuerat humeris. *b* *i*

xxi. Ponitur ergo præfato in loco a ſuis neceſſariis Berneſredus quidam nomine, annos natus triginta & novem, qui longo tempore duobus privabatur corporis ſenſibus: ſermonem quippe loqui non valebat, & elocutum non audiebat. Hic vero diu prope venerabilem recubans tumulum, meritis Sancti, ac fide propinquorum vel neceſſariorum ſurgit, tandem loeutione recepta, glorificans Deum: qui interrogatus, an audiret, optime ſe audire profeſſus eſt.

17 Dadenus quidam nomine dextrum genu ita

ha-

A habens ſubtractum, ut pes ejus terram non poſ-
EX IMPRESSIS. ſet contingere, duobus in aſcellis baculis ſuppoſi-
tis, Confeſſoris almi petivit auxilium. Qui mox
XXII. ſimilia beneficia conferuntur. XXIII. ut ſcalam tetigit, poplite directo, baculi ſubſidio inde remeavit cum gaudio.

Quædam etiam femina dirum ſuſtinens dentium dolorem, acceſſit ad eumdem locum, atque ſcalam, ut aliquid doloris recederet, oſculari cœpit, ſurtoque fideli inter oſculandum excidit ſibi ex ipſa aliquam particulam. Cumque ex ea dentes, in quibus ampliorem ſedem dolor ſibi vindicabat, tetigiſſet, confeſtim omnis dolor defeciens receſſit ab ea.

XXIV. Iſta incolumitate donata, alia perinde femina affatim avida ſaluris ſe ingerit, annorum ferme quinquaginta, quæ, ut dicebatur, numquam erecta ſolem adſpicere quiverat; ſed ut tunc, ſic ſemper inclinata ineſſerat: ſed hæc procul dubio Dei pietate non eſt fraudata. Meritis quippe Confeſſoris almi illico, ut ſcalam tetigit, erigitur, & diſcuſſa deformitate, exoptatam adepta eſt incolumitatem.

B

ANNOTATA.

a Circius *eſt ventus occidentalis, qui Galliam Narbonenſem maxime infeſtat, ut veteres Latini ſcriptores teſtantur. Sed apud auctores mediæ ætatis interdum pro alio vento uſurpatur, ut in Gloſſario Cangiano fuſius videre eſt.*

b *Noviſſimus auctor Gallus Hiſtoriæ Trenorcienſis part. 1. pag. 32. fatetur, portum Furcæ jam nobis eſſe ignotum; ſed ibidem pag. 35. in notis ſuſpicatur, portum illum non longe diſtare ab oppido, quod nunc vernacule* Beauvoir *vocetur, & quod in mappis geographicis non procul ab inſula Hero apparet.*

c *Laudatus auctor ibidem in notis putat, villam* Ampennum *hodiedum eſſe ipſum oppidum vulgo dictum* Beauvoir, *ubi eſt Prioratus S. Filiberti pertinens ad abbatiam Trenorcienſem.*

d *Ermentarius hic & deinceps per* ſcalam *intelligis feretrum, quo ſacrum corpus ferebatur, ut notavit Mabillonius, & ex ſenſu patet.*

e Varennæ *vel* Varennæ *fuit ſecunda ſacri corporis ſtatio, qui locus inter Ampennum & Palum* C *ſitus eſt, ita tamen, ut huic ultimo ſit propinquior. Unde memoratus Hiſtoriæ Trenorcienſis editor conjicit, hanc ſtationem convenire pago, qui nunc vernacule* Bois de Cene *appellatur, & qui ſex milliaribus ab Ampenno ſive* Beauvoir, *& tribus aut quatuor a Palu diſtat.*

f Vannus, *Gallice* van, *eſt ventilabrum ſeu inſtrumentum paſſim notum, quo ruſtici frumentum a paleis purgant.*

g *Supradictus auctor noviſſimæ Hiſtoriæ Trenorcienſis contendit, hunc locum* Paulus *non* Palus *appellandum eſſe. Quidquid ſit de hoc nomine Latino, quod etiam* Palus *in apographo noſtro Belſartii ſcribitur, pagus iſte nunc vernacule dictus* Psnx *ſex milliaribus a Deenſi monaſterio diſtat.*

h Corbes *hoc loco ſignificat vas ex viminibus textum, quod Galli vernacule* corbeille *appellant.*

i Suffraginibus *hic ſignificantur nervi vel articuli, ut Mabillonius in margine notavit.*

D

CAPUT II.

Miracula, quæ facta ſunt, poſtquam corpus ejuſdem Sancti in monaſterio Deenſi collocatum fuit.

TUm denique ſole Oceano ruente, nocte decurſa, aurora diem porrigente, diſceſſum eſt iſtinc, & ad Deas *a* monaſterium properaratum eſt. Igitur cum monaſterium ingreſſi fuiſſemus, atque in medio eccleſiæ, quæ eſt inſtar crucis conſtructa, ſcalam eum ſacro tumulo, in quo ſanctiſſimum corpus habebatur, depoſuiſſemus; turbis undique confluentibus, atque ingredi cupientibus, inſeruit ſe illis quidam latrunculus, qui præterita nocte faſciolam *b* cujuſdam furto ſubducens, in ſinu geſtabat abſconditam. Is vero mixtim cum cæteris ingredi ienians eccleſiam, fit turbis mirabile ſpectaculum. In ipſo ſiquidem iotroitu eccleſiæ its immobilis conſtitit, acſi fixus humi exiſteret. Qui tamen nihil loqui valeos, adſtantibus cunctis & mirantibus, abſconditum in ſinu furtum cœpit oſtendere, quo mox abſtracto, loquendi uſum & introeundi eccleſiam officium recepit; confeſſione quoque data, ae voto facto, ut numquam furtim aliquid deinceps adquireret, remeavit ad propria. E

XXV. *Cum corpus ſancti hujus abbatis a*

b

XXVI. *In monaſterio Deenſi collocatum eſt.*

19 Miſſarum denique officiis celebratis, orationibus Fidelium ex voto adimpletis, cum gratiarum actione partim ad ſua pergunt, partim uſque in craſtinum ibidem permanent. Inter quos quidam cæcus, Andreas nomine, remanens, ſancti Confeſſoris petivit ſuffragium: petivit, non dubitavit, & ſpes ſua non eum fefellit. Ipſo quippe die illuminari meruit, & jucundus inde recedit.

XXVII. Detinebatur quoque iſtic a parentibus quidam pucrulus, cujus pes dexter ulu gradiendi carebat: poplite namque contracto, pes a terra alius ſuſpendebatur. Sed diutius ante ſepulcrum jacens, ſine parentum adjutorio vel baculi ſupplemento, qui venerat contractus, abſceſſit directus. F

XXVIII. *Ea accurrunt plures perſonæ c*

20 Hæc its dum aguntur, & Herbidilies *c* tellus tanto ſe gaudet illuſtrari patrono, ſparſim ſe longe lateque talis fama diffundit, & multorum incolas locorum ad ſancti Filiberti ſuffragia expetenda ſollicitat. Quibus nec ſufficit, ut ſani tantummodo pro animarum commiſſis interceſſionem hujus Sancti flagitent; ſed quicumque corporis infirmitate aliquem prægravatum habet, illuc ſtudet quolibet perducere ingenio. Videres namque quoſdam uno pede, duobus in aliis * fuſtibus appoſitis, illuc tendere; quoſdam ſcamella *d* manibus tenentes quibuſdam ſaltibus feſtinare; aliquos carrucis, corbeculis, ſellis geſtatoriis atque ſcalis advehi; equis quoque nonnullos deferri mutos, ſurdos, cæcos, variſque oppreſſos languoribus ſimul concurrere; qui tamen fideliter experientes ſoſpitatem, celeriter ſanabantur, ſicuti cum ad eorum ordinem ventum fuerit, narratum ire curabimus.

* *forſan alio, vel eſt, axillis d*

XXIX. Interdum *e* venerandum ſepulcrum cum ſacratiſſimo pignore de ſcala deponitur, & in dextro cornu eccleſiæ, quæ (ſicut diximus) in modum crucis conſtructa eſt, collocatur, atque in ſiniſtro latere eccleſiæ ſcala ipſa appenditur. Non enim ad ſepulturam capiendam fundamenta ipſius

e

eccle-

A ecclesiæ apprime jacta fuerant; sed postea a prædicto Hiboldo venerabili abbate, pariete primæ frontis disjecto, & quidquid altitudinis est crucis funditus everso atque copiose extenso, locus sepulturæ mirifice est translatus, tribus perinde absidis *f* circumcirca adjectis. Hæc de ecclesiæ adjectione dicta sint. Sed redeamus, parumper, unde digressimus.

XXX. utriusque sexus, 21 Non magno quoque evoluto temporis curriculo, curritur undique versum ab omnibus; nutritur, inquam, certatim ad hujus Sancti limina ab omni sexu, omni gradu, omnique ætate. Dubitatur, utrum femineus sexus eum ceteris Fidelibus admitti debeat, necne, utpote cujus frequentatio, postquam monachi ibi habitare cœperant, nulla omnino exstitisset. Deceniturque sapiori consilio, quatenus accessus eis communis tribuatur usque ad expletionem octavi anni, id est, a festivitate ipsius Sancti, quæ vigesimo mensis Augusti die celebratur, usque ad eamdem veniente anno festivitatem; atque ita

B contributum est.

XXXI. Cumque a divetsis partibus veniens copiosa adfuisset populi multitudo, delatus est a parentibus quidam puer mutus, & claudus annorum circiter quatuor, qui meritis Confessoris almi ipso, quo advectus est, die ambulare cœpit; sequenti vero die locutionem promeruit.

XXXII. Nec impsrem esdem die consecutus est medelam quidam vir, Deodatus nomine: hic nempe vigesimum ætatis complens annum, claudus omnimodis perseverabat; sed aliquamdiu orationi precibusque vacans gressum recepit, fanusque regreditur.

XXXIII. quæ variis morbis 22 His etenim diebus quædam femina multis cæca ac debili manu permanens annis, cum ad limina sancti Confessoris se deduci a domesticis appetisset, atque illuc perveniisset, diebus quatuor vel quinque orationibus incumbens, non est a suo privata desiderio: lumine quippe recepto, debilitate fugata, incolumis domum reversa est.

XXXIV. Alia quoque nobilis femina, quantum sæculi dignitas postulat, sanguinis fluxum patiens, Sancti hujus suffragia cum magno quæsivit desi-

C derio, non satis longe a fide illius evangelicæ mulieris (sicut credimus) distans: Illa enim, Si tetigero tantum vestimenti Christi fimbriam, intra se, salva ero, dicebat; ista vero tantæ fidei ardore flagrabat, ut si scalam, in qua sanctissimum corpus vectum, vel linteum, quo tectum fuerat, contingere potuisset, è vestigio sanitas sequeretur. Quæ simul ut ecclesiam introivit, longius a sepulcro in orationem sese prosternens, ac diutissime meritis sancti Confessoris Domini misericordiam sibi opitulari implorans, humore restricto superfluo, sospitatem adepta est.

XXXV. Duæ quoque mulieres ob difficultatem partus letaliter periclitantes, petierunt a viris suis se ad Sancti hujus limina deferri; qui vota mulierum complentes, tendunt una cum illis illuc pergere; quarum una, antequam monasterium intrasset, partu absolvitur; altera vero cum basilicam intrasset, & orationem fudisset, surgit quantocius, & celeriter egreditur; vixque forinsecam monasterii potuit contingere portam, usquequo anixa esset puerulum. Sicque officium humanæ naturæ complentes, & in dolore parturientes, pericula tamen erepiæ, reddunt Deo gratiarum actiones, magnificantes merita sancti Confessoris.

XXXVI. 23 Quidam etiam Hildebrannus nomine, annorum fere viginti, graviter claudicans, plaustro D se imponi jussit, ac sancti Confessoris auxilium EX IMPETERE. PASSIS. & incommodis laborans, sanatus, expetere studuit; ad cujus cum perveniset limina, ibique duobus vel tribus diebus in precibus perseverans, Domini misericordiam exoraret, gressum recepit, domumque actutum reversus, gravius claudicare cœpit (quippe qui utriusque pedis gressu caruit) iterumque allatus sanitati restituitur; qui celeriter regredicos privatur pedum officio, demumque revectus sanatur. Incolumitate vero donatus, jam non audet discedere, permanet profecto dubio in sancti Confessoris servitio. Et quia ex ingenuis procreatus erat parentibus, tradit se ex toto atque devotat tam egregio Patrono, cujus se credidit meritis salvatum. Tum denique post aliquot dies licentia a Patre monasterii ad propria remeandi accepta, sanus deinceps permansit.

XXXVII. Ex Durio-oamque vico quædam mulier adoratum veniens ad sancti basilicam Confessoris, filiam suam, quæ cæcitate damnata erat, secum adducere curavit, excubuisque ibi aliquamdiu, E remeavit cum filia ita, ut venerat, cæca. Cumque iter ageret, boraque cibum capiendi advenisset, in acceptione potus, & invocatione Domini, meritis sancti Filiberti illuminata est. Sicque cum magno revertitur gaudio, gratias omnipotentis Dei misericordiæ referens, meritaque beatissimi Confessoris collaudans.

XXXVIII. Alia vero femina ex villa Borginno, asello advecta, pluribus nota, multo tempore incedere non valens, cum precem suam aote venerandum fudisset tumulum, incolumitate recepta, propriis reversa est pedibus.

XXXIX. Necnon anus quædam duodecim annis paralytica degens ea vico Anfionno *g* advehitur, & *g* oratione facta illico sanitati redditur.

al. implorata Sancti ope, 24 Infra terminum denique Ratinsim *b* quidam vir triennio gravi ægritudine laborans, ita viribus exhaustus erat, ut nec cum baculo aliotsum incedere posset. Hic autem cum de ligno scalæ jam dictæ aliquid accepisset (quicumque enim aliquam sibi particulam ex ea excidere poterat, ob reverentiam & amorem ipsius Sancti secum ferebat) idque cum summo honore & reverentia oculatus fuisset, mox se, omni depulsa infirmitate, convaluisse pertenit. Crastina die quippe advenieote, lecto spreto, indutus vesti- F mentis, pedetentim ad sacra limina visttaoda ocius ire acceleravit.

XLI. Nec minori deprimebatur valatudine infra præfatum terminum quædam sancti Martini femina, cui cum istius scalæ lignum a fidelibus deferentibus oblatum fuisset, ut saltem exemplo suprædicti hominis aliquid meritis Confessoris convalesceret, eique lusum esset, ut cum maximo honora illud veneraretur; tunc illa tantam Confessoris almi reverentiam parvipendens, ipsam particulam ligni accepit, atque in igoem projecit. Non tameo quod contemtim vel potius despective gessit, sine divina ultione pertulit. Neque enim citius illud lignum in ignem cecidit, quam ipsius miserabilis feminæ oculus dexter io eumdem ignem, naturalem locum relinquens, prosiliret. Quod cum ab iterum venientibus illius loci hominibus relatum fuisset, non admodum credebatur, quousque tandem ipse, de cujus beneficio ipsa erat femina, venit, vir valde nobilis, veristique studens potius, quam vanæ verbositati, & ita factum fuisse confirmavit.

A EX IMPRESSI, XLIII. per intercessionem ipsius

25 Sed neque silentio comprimi debet, quin palam fiat illud præclarum miraculum, quod per hujus scalæ lignum declaratum constat fuisse. Est namque villa quædam non nimia a monasterio distans longitudine, quam cum ob incuriam cujusdam succendere ignis cœpisset, & spatiantibus flammis huc illucque diffunderetur incendium; ventum est ad quamdam manfunculam, in qua aliquid de ipsa habebatur ligno. Sed cum pars ipsius ædiculæ combusta esset, continuo ut ad columnam, in qua appensum erat, flamma vorax pervenit; ita in sese retorquens, totum incendium obturpuit, ut nec scintilla quidem deioceps appareret. Hoc denique eum longius personuisset, omnes qui de ipso scalæ ligno aliquid habebant, ad monasterium detulerunt, scisitantes, quid de ipso facere deberent: non enim audebant tam venerabile lignum sine sui veneratione habere. Quibus responsum est, ut vel in ecclesiis sibi propinquis, in quibus die noctuque Dei Officium celebratur, collocarent; vel etiam unde acceperant,

B restituerent: quod ita factum est.

XLIV. Sanitati restituuntur;

26 Nec multo post contigit sane veniisse ex villa Longado ad suffragia sancti Confessoris poscenda, quamdam seminam cæcam, sancti ac beatissimi Hilarii famulam, quæ loca Sanctorum subinde visitans, quatuor (sicut ipsa fatebatur) vicibus fuerat illuminata, & totidem cæcata. Venit nempe ea, ut dictum est, de causa, ut lumen mereretur accipere; Accepit tamen miseratione Christi, sed inter redeundum cæcatur in via. Iterum revertitur & illuminatur. Suadetur interim ei a nonnullis, ut confessionem ex toto corde cuilibet daret sacerdoti, ne forte lumen oculorum tenebræ impedirent animæ. Illa vero miserabilis, hanc consilio spreto saluberrimo, in hæc verba ultra quam decuerat, stomachando prorupit dicens, quod S. Filibertus sibi illuderet, ac jocunde se exerceret. Hoc dicto obmutuit, sicque sine sermone triduo vivens, propter sures monasterii vitam finivit.

XLIV. famaque miraculorum passim proficiscitur. C

27 Jam quidem aliquod temporis spatium interceserat, & ecce diversarum urbium diversorumque locorum populus ad istius Sancti patrocinia flagitanda catervatim confluens, effecerat pæne innumerabilem utriusque sexus turbam. Ingredinotur ecclesiam vicissim, ingerit se eum primum introeuntibus quædam paralytica femina, utpote cui summa incumbebat necessitas (septem denique annis hujusmodi patiebatur incommoditatem) quæ mox ut aote non iocassum procidit sepulcrum, Domini supplicans pietati, quidquid infirmitatis erat, discessit, & cunctis, qui aderaot, mirantibus, incolumis recessit.

XLV. Egreditur prorsus ex tanta multitudine post paullulum quidam non modicæ fidei homo, cui per biennium loquendi usus denegabatur, manusque ejus dextera vel pes arefacti erant, ne ei, qui cuncta novit, qui etiam corda respicit universorum, suppliciter non supervacue supplicans, meritis sancti Viri sibi opitulatum iri profusa depascebat ex corde intimo prece; cujus fidem & devotionem respiciens Dei pietas, Confessoris almi meritis opem tribuit indigenti, sermonem reddeos, manum gressumque restaurans.

XLVI. i Isto incolumitati restituto, oblata est ex Namnetica territorio quædam femina, cujus dextra pars corporis ita omnino debilitabatur, ut nec incedere, vel aliquid utilitatis posset gerere. Quæ Domini largissimam miserationem supplici corde implorans, sospitatem adepta, læta regressa est.

28 Advehitur interim equo quidam utroque pede claudus, qui decimum annum sine gressu transigens, undecimum identidem attingebat. Hic cum ecclesiam sancti Confessoris a longe vidisset, equum quantocius descendit, ac partim pedibus, partim quoque manibus humo repens, prout tali concessum erat cursori, cursim ante sepulcrum veniens, totis viribus Dei omnipotentis interventu sancti Viri petebat adjutorium. Denique eum ab oratione surgere vellet, manuque dextera cancellos apprehendisset, quibus sustentatus levius surgeret, statim Confessoris obtentu erigitur famus, lætusque de ecclesia egreditur. D XLVII. etiam in remotioribus locis ad. dicuntur

Dum vero tam præclaris miraculis sancti Confessoris merita mundo paoduntur, & largissima Dei bonitas in talibus veneratur, colitur, adoratur, magnificatur; Namnetis civitas ostendit se non esse usquequaque ab omni labe immunem. Mittit quippe ad hujus Sancti limina quemdam virum vinculis devinctum, gravi onere depressum, dæmonio plenum: sed nec ab hujusmodi peste suganda merita almi Confessoris cessare noverunt. Custodiunt namque miserabilem virum prupinqui & noti, qui eum adduxerant: velit, nolit, studet parsimoniæ: legitur super eum exoreismus, fit oratio ad Deum pro illo, facessunt insidiæ inimici, liberatur a diabolico furore; redditur ecclesiæ, sociatur fideli catervæ: refert Deo laudes, agit gratias sancto Confessori, cujus prece se eredit liberatum: permanet ibi aliquot diebus, discedit sanus. XLVIII. E

29 Adducuntur postmodum pari modo energumeni oonnulli, quorum nomina vel loca, quæ memoriæ occurrunt, submittere maluimus. Horum namque primus ex Aosionno Pictavensi vico adducitur; secundus ex sancti Martini Vertavensis k monasterio; tertius ex monasteriolo Verna l, Datbertus nomine: quinto ordinis loco duæ viduæ mulieres ex Namnetico adducuntur territorio, quarum una Dominica vocabatur; alterius nomen excidit. Sexto quoque quædam femina ex villa Cavannis. Isti denique multis modis furentes, utpote qui maligno agitabantur spiritibus, atque prope sepulcrum vel limina ecclesiæ excubantes, jejuniis atque abstinentiæ licet inviti operam dantes; tandem meritis sancti Confessoris Dei pietate respecti, omni infestatione immundorum spirituum expulsa, pristinum sensum recipientes, incolumes ad propria omnes laudantes Deum redierunt. XLIX. energumeni aliique ob affectis, k l F

Qualiter etiam iosra memoratum terminum Ratinsim quædam mulier amentram incurrerit, pandendum est. Quadam namque die domum suum egrediens, intus remansit solus filius suus parvulus: cui ne forte, quemadmodum facile tali solet accidere ætati, ploratus insurgeret, datum est ei, nescio ovum fuerit, an pomum. Eratque in eadem domo vas capiens modium, vel eo amplius, aqua plenum. Quod cùm adiisset puerulus, cecidit intro quod manu tenebat. At ille ingerens se, nescius periculi, plus quam debuisset, laxante gressu evolvitur in aquam, & moritur. Mater vero post paullulum reversa, puerum sæpius inclamaos, hac illacque discurrens, mox ut exanime corpusculum invenit, corruit; & impos mentis effecta, sensu excessit. Sed ad limina hujus Sancti, viro sun faciente, perducta, pietate Dei meritisque sancti Confessoris recuperationem meruit. L.

30 Pictavis m denique, populosa civitas, non

A patitur esse libera, quin se profiteatur habere, quod non sit sanitatis. Transmittit quoque & ipsa virum insanum Martinum nomine, importem mentis effectum, omni sanitate destitutum, dæmone repletum. Sed nec in hunc Dei bonitas tarda fuit. Tertio quippe, postquam illuc venit, die expleto, sanus effectus est, lætusque rediit glorificans Deum.

& optatam salutem impetrans.

Sed & illud memorabor *, quemadmodum istud adductus ex propinquo loco quidam hujus gravissimæ pestis plenus, cum litteras non didicerit, in basilica sancti Confessoris laudes cecinerit. Dominica namque adesset dies, & signum ad officium primæ diei horæ persolvendum fuerat pulsatum. Tunc ille miser in ecclesiam ductus, cœpit miserabiliter furere; sed paulisper quiescens, cum hymnus ejusdem horæ caneretur; ita ceteris altius ipsum hymnum canere cœpit, acsi ab ineunte ætate litteras vel hymnum didicisset. Necnon & quosdam versus psalmorum similiter cantabat, quasi litteras sciret. Qui vero hæc legerit, propter quod immundus spiritus talia per os ejus protulerit, facile perpendere poterit. Nimirum non ideo cecinit, quod Dei officium curaret, sed Dei officio intentos impediret; suasim * n agens semper bonos impedire, & a veritatis via avertere cupiens.

LII. * *Ms. Belfort. memorabo*

B * *Christ. satagens* n

ANNOTATA.

a *Monasterium Deense situm est in regione Herbidilica, de qua postmodum agemus, illudque recentiores* monasterium S. Filiberti *dixerunt, & a grandi lacu vicino vernaculis* saint Filibert de Grand-lieu *coguominarunt, ut Valesius in Notitia Galliarum pag.* 245. *testatur.*

b *Quid sit proprie* fasciola, *disputatur in Glossario Cangiano, quod consuli potest, cum parum huc ad rem nostram faciat, qualem rem sur illo subduxerit.*

c Herbidilica *tertia, quæ etiam vocatur pagus vel Comitatus* Herbatilicus, *& interdum* Herbatilicensis, *vernacule* le comté d'Herbauge *aut* Arbauge *in confinio Nannetensi & Pictavensi jacet, ut apud Valesium in Notitia Galliarum pag.* 445. *fusius refertur.*

d Scamellum *vel* Scamnellum *plerumque usurpatur pro instrumento, cui manibus innituntur ii,* C *qui facultate gradiendi destituti genibus reptant, ut variis exemplis ad hanc vocem in Glossario Cangiano ostenditur.*

e Interdum *hic sumitur pro* interea, *ut sensus indicat, & Mabillonius in margine exponit.*

f Absis *vel* absida, *Græce* ἀψὶς, *apud veteres auctores proprie fornicem vel quamlibet structuram arcuatam & concameratam significat. Sed apud scriptores medii ævi accipitur pro parte interiori ædis sacræ, in qua altare collocari solet, & alias habet significationes, quæ in auctiore Cangii Glossario ad hanc vocem videri possunt.*

g *Teste Mabillonio, alibi scribitur* Ansinono; *sed ille præfert lectionem* Ansionno; *quo quidem nomine significatur locus, in quo situm est monasterium S. Jovini in provincia Pictavensi, quod antiquitus* Ansion *dicebatur, ut ex infra dicendis confirmabitur.*

h *Pagus* Ratensis *vel Ratiatensis situs est in finibus Pictavensis territorii, Ligeri amne distinctus a Britannia Armorica, cui tamen tribuitur. Nunc titulo Ducatus gaudet, & vernacule* le Duché de *Angusti Tom. IV.*

Raiz *vel* Retz *appellatur, ut apud Valesium in* D *Notitia Galliarum pag.* 465. *& sequente legi potest.* EX IM-

i Namneticum *vel Nannetense territorium, vul-* PRESSIS.
ga le Nantois, *in Britannia Armorica seu Minori situm ac satis notum est.*

k *Monasterium Vertavense, vulgo* Vertou, *in diœcesi Nannetensi conditum est a S. Martino abbate, cujus Vitam & miracula Mabillonius Secnlo primo Benedictino pag.* 371. *& sequentibus edidit. Nunc est Præpositura subjecta cœnobio Ansionnensi S. Jovini, de quo superius littera* g *egimus.*

l *In apographo nostro Belfortiano pro* monasterio Verna *legitur* monasterio Louverne. *Nescio, utra lectio sit præferenda: nam neque Vernense neque Louvernense cœnobium hactenus invenire potui.*

m Pictavis, Pictavia, Pictavium, *vulgo* Poictiers, *est urbs Galliæ & Pictavensis provinciæ caput, episcopalis sub archiepiscopo Burdegalensi. Sed impositorum tam notas & celebres Galliæ civitates & regiones non explicabo.*

n Suatim *agere, ut hic legitur, apud veteres quosdam scriptores significat* more suis *agere. Sed videtur præferenda lectio Chiffletii nostri, qua pro* E *suatim agens habet* satagens, *ut in margine notatum est.*

CAPUT III.

Alia miracula, quæ in eodem monasterio coram reliquiis Sancti contigerunt.

ADvenerat nempe alma dies, in qua annua festivitas beatissimi Confessoris de ejus depositione tertio-decimo Kalendarum Septembrium celebratur, & le ad ejus sollemnitatem populus congregaverat copiosus. Sed ut tanta festivitas gloriosior fieret, adornatur etiam miraculis, quæ breviter annotata subduntur. Dumfrada namque quædam femina in scala delata, antequam ad ecclesiam usque esset advecta, de scala prosiliens, non claudo, sicut prius erat ex utero materno, sed libero gressu sanctum adiit sepulcrum, susisque orationibus, populo mirante, sana rediit domum. LIII. *In annua Sancti festivitate*

F

Anus quædam de Quavasio * Pictavensi vico, debilis manibus multis vivens temporibus, damna manuum eadem die meruit recuperare. LIV. * *Christ.* Cucuiaco

Necnon claudus quidam in vicino commanens monasterii, annorum fere duodecim, ambulandi officium percepit. LV.

Alius vero claudus ex Andegavæ *a* regione, suras cruribus a nativitate appositas habens, vixque duobus scamellis quibusdam repens saltibus, eodem fere momento incolumitati redditur, cunctisque stupentibus in sanctis Sancti Confessoris meritis, ab omnibus Deus glorificatur. LVI. *a*

Similiter quidam Besso nomine, de Namnetico advectus ex villa Provingaria, pede contractus utrnque, coram omni plebe directus sanus abscessit. LVII.

32 Peractis siquidem Missarum sollemniis, quædam femina Britanniæ oriunda in partibus, nomine Romeda *, quæ triginta annos sine luce transegerat, non parva exspectante populi multitudine, lumen recipere meruit. LVIII. *cæci, muti,* * *Christ.* Romedo

Dicatur insuper, quod femina quædam S. Martini allata fuerit, nomine Resta, omni compage membrorum debilitata, atque contractione nervorum LIX.

A vorum obligata, quæ tamen optatis potita eſt votis, ſana denique rediit, licet valde miſerrima venerit.

EX IMPRESSIS, LE.

Ad hanc quoque feſtivitatem Dodolenis femina a nativitate muta, (annorum quippe erat trigiota) cum dominam ſuam ire conſpexiſſet, in hujuſmodi poſt esm verba prorupit: Domioa, domina, clamans, exſpecta me, dixit: tecum eoim ibo ad feſtivitstem domni ac ſanctiſſimi Filiberti. In talibus etenim verbis ſermonis officium accipiens, ad jam dictam feſtivitatem lætanter properare ſategit, & quo modo loquelam accepiſſet, omnibus innotuit.

LXX. Quid vero in quodam puero iſtius Sancti meritis factum ſit, oon eſt ſilendum. In Margansmque ipſius Sancti villula, ſemina quædam filium pariens, in hujus mundi lucem ſine luce profuderat oculorum. Sed cum ad hanc feſtivitatem eum cœpiſſet deferre, continuo ut domum ſuam exivit, pueruli oculi aperti ſunt, videntque ad ſacra limioa delatus eſt, prædbuitque omnibus ſe cnotuentibus de tali facto non modicum tripudium.

B LXIX. *mulier contracta.* 33 Non poſt multos autem dies feſtivitatis tranſactæ, quemadmodum advecta stque ſanata fueric ex Ceoomannico territorio quædam femina, Raioildis nomine, cui diuturna ægritudo facultatem recte ambulaodi ſubtraxerat, manumque debiliſaverat, gibbuſque prævalidus dorſum ejus occupans infeliciter incurvaverat, ita ut cælum reſpicere non poſſet, ſed in modum quadrupedis animaotis, ſicut pecibus, ita quoque in eundo msnibus utebatur, narrare gratum habui. Hæc namque Sanctorum loca ſæpius frequentaverat, ut ſanari mereretur: ſed tamen adipiſci ſanitatem nondum merita fuerat. Admonita eſt tandem aliquando in ſomnis, ſicus ipſa teſtata eſt, ut ſi ſoſpes vellet fieri, B. Filiberti psrocinia expetere ſatsgeret. Evigilans vero illa valde gaviſa de tam optato reſponſo, una cum filio ſuo, Rainario nomioe, annorum fere undecim, qui de matre debili debilis proceſſerst, navim conſcendit, curſuque
b veloci, Ssrta *b* fluvio ageote, Meduanæ *c* amnem ingreditur, qui graviore impetu currente Ligeris *d* deſceodit in alveum, & uſque ad optatum
c portum, qui Retiatus *e* dicitur, diſtans a mo-
d C naſterio octo milliariis, celeriter decucurrit. Tum
e mster cum filio navim relioqueos, plauſtrum adſcendit, & ad deſiderata limina ſe perduci expoſcit. Sed cum a monaſterio non plus quam milliario diſtsret & dimidio, præfatus filius ejus de plsuſtro ſe projiciens, qui utroque pede cootractus erat, tramite nititur recto incedere, & ſine ullius adjutorio cœptum perficit iter.

vel paralytica, 34 Mster vero hæc cernens plus ſit svida ſaluris, creditque ſe non eſſe a Domini miſericordia deſtituendam. Perducta vero ad limina deſiderata, ingreditur ſancti Confeſſoris baſilicam; ſuſiſque precibus, collocat ſe ſub ſupradicta ſcala, atque ſopore imminente obdormit. Cumque ſomnum cperet, viſum eſt ei, quod ſanctus ad ſe veniſſet Filibertus, & percutiens gibbum ejus excitaſſet esm. Io hac denique viſione expergefacta, cœpit ab ore & naribus ejus ſanguis non guttatim tantum, ſed copioſe profluere: quæ nihil aliud inter hæc, niſi, Sancte Filiberte, clamabst, adjuva. Celebrabatur namque tune veſpertinum officium, quo expleto, ſciſcitatur ab ea, quid ſibi eſſet, vel cur ita baſilicam clamoribus repleret, Illa vero hanc ſe viſionem intuiſam ſuiſſe, adſerens ſurrexit, noo abique magno dolore ab illo, in quo jacebat, loco directa, & D ad venerandum ducitur ſepulcrum: omotque ademta deformitate, incolumitatem coolecuta eſt. Permanſit denique poſtmodum propter forinſecam monſterii portam aliquot diebus cum filio ſuo, nolens locum relinquere, in quo a Domioi fuerat miſericordia viſitata, & precibus ſancti Confeſſoris ſanitati reſtituta.

LXXII. *aliique complures morbis oppreſſi ſanantur,* f 35 His etiam diebus ex Redooico *f* populi maxima veniens mulsitudo, adduxit ad Sancti limioa puellam quamdam, quam uterus matris mutam protulerat. Sed ut merita hujus ſancti viri declararentur, ac devotio comitantis populi magis magiſque exardeſceret, inter veoiendum ſoluta eſt lingua puellæ, & recte loqui cœpit. Cumque eccleſiam ingreſſa fuiſſet, orationem dominicam, quam numquam loquendo dixerat, ordinatim dixit glorificaos Deum.

LXXV. Nec taceri debet, quod ex eodem loco quædam femina, Salaria nomine, cootracta ſuit advecta, & ſanitatem recepit.

LXXV. Pandi quoque debet, quia puella quædam officio utriuſque manus careos, hujus Sancti meritis E recuperationem meruerit.

LXXVI. Per idem vero tempus Aldetrudis quædam femina de Conſtantino advenieos, annos nata trigiota, incola loci, qui Duo-Gemelli *g* vocitatur, ante ſanctum ſepulcrum crebris precibus Domini depoſcebat auxilium: erat quippe cæca, & a tranſeuntibus alimoniæ ſtipendium accipieos, exinde victitsbat. Hæc nempe oſtiatim excubans, ac die noctuque ioterventioncm hujus Sancti implorans, illuminari meruit, quia pulsre non ceſſavit; quæ poſtea atrium eccleſiæ ſcopis crebrius emundans, aliquibus diebus ibidem permanſit, ac demum gaudens diſceſſit.

LXXVII. Sed cur taceam, quod plurimis notum eſſe conſtat? Quædam namque femina hydropica hujus Sancti quæſivit patrocinia. Sed cum de vino, in quo beati viri baculus dilutus fuerat, bibiſſet, omni tumore repreſſo ſana efficitur.

LXXVIII. Expertus eſt pari modo haoc medicinsm quidsm puer hydropicus, cujuſdsm viri nobilis filius, qui ex ipſo potatus vino, a patre quoque vocatus, ab eodem liberatus eſt humore mortifero.

F LXXIX. *& duo pro ſimilibus* 36 Volvitur interea annus, & populi pæne innumeri ad hujus Sancti confluunt feſtivitatem, Adeſt copiolus ſexus femineus, gsudens de tanto Patrono, doleoſque de ſui ingreſſus prohibitione. Celebrantur interim Miſſarum ſollemoia, oſtenduntur Dei miracula. Rathertus quidam oomine, pede claudus utroque, interventu ſancti Confeſſoris coram omni dirigitur populi frequentia, & ſuis gratulatur pedibus iocedere, qui remigio brschiorum duo manibus gerens ſcamells, illuc advenerat admodum conſectus.

LXX. Dominicus perinde quidsm nomine, dextro elandicans geou, contractione enodata, plurimo exſpectante populo, greſſum recepit.

LXXI. Eſt quoque eadem die tertium ſancti viri meritis oſtenſum miraculum, quod ſilentio haud tegi nequaquam debet. Currentibus namque, ſicut dictum eſt, ad baſilicam Confeſſoris viris & mulieribus, nocte antequam ad monaſterium pervenium eſſet, furata eſt quædam femina ſaciam ſociæ ſuæ: ſed nibil inde timoris habens, cum ceteris eccleſiam petivit. Miſſarum laudibus expletis, duobus etiam ſupradictis miraculis patratis, reverti psrant omnes ad propris. Jungitur quoque iſts ſuo comitatui, ac teotat regredi,

Quæ

A quæ, eum ad pontem, qui ad monaſterium venien-
b tibus ſuper fluvium Bedoniam *b* tranſitum præ-
bet, perveniſſet, retro corruit. Stupentibus qui
aderant, ſurrexit; iterumque incedere volens,
retrorſum cecidit. Tunc interrogata a ſuis domeſ-
ticis, ne forte aliquod facinus abſconditum ha-
beret, unde Deum implacatum contra ſe face-
ret; confeſſa eſt, penes ſe furtum haberi. At viri
magis hinc ſolliciti revertuntur, ducentes eam
ad monaſterium. Innoteſcit hoc apud omnes, red-
duntur ab omnibus Deo laudes, qui meritis Con-
feſſoris almi occulta ita facit eſſe manifeſta. Poſt
hæc illa, confeſſione ex corde data, pœnitentia
accepta, remeavit ad propria.

LXXII. *Ob irreverentiam puniuntur.*

37 Acceſſu vero feminarum prohibito, figitur
erux in ſignum longiuſcule a fenineca monaſterii
porta, quouſque utrque ſexus admitti debeat,
cauſa ſcilicet negotii, quia ibidem nundinæ exer-
centur, in quibus quid quadam die acciderit, di-
cam. Plebeia namque multitudo oratum ad ſa-
crum venerat ſepulcrum, votiſque completis, re-
verti cupiebat. Tunc unus è turba tabernam in-
B greſſus eſt, ut ſibi vinum emeret. Venumdabatur enim, niſi fallor, illis diebus ſextarius vini
uno denario. Emptor vero nonniſi dimidium ſex-
tarium emere volebat: ſed integrum, non dimi-
dium habebat denarium. Convenit autem inter
illos, ut venditor integrum acciperet denarium,
& daret emptori unum dimidium denarium, &
vini dimidium ſextarium. Sed qui vendebat, non
bene ſuo intendens negotio, ſextarium vini, &
dimidium dedit denarium. Emptor namque hæc
conſiderans, noluit innoteſcere venditori; ſed
abiens ad prandium, vinum cum ſuis ebibit. At
ille, qui damnum patiebatur, in ſemet reverſus,
intellexit, ſe plus vini quam debuerat, dediſſe,
inſuper & pretium reddidiſſe: qui parumper ex-
ſpectans, reverſitur idem vir eum ipſo dimidio
denario, poſtulans pro eo iterum ſibi vinum da-
ri. Tunc ille, qui proximo in negotio deceptus
fuerat; Bene, ait, tibi jocaria, amice; non enim
tuum, ſed meum adſers: tuliſti quippe meum &
vinum & pretium. At ille cœpit eum juramento affirmare, non niſi ſuum detuliſſe, atque ad
ultimum tali ſe vinculo nullo cogente devinxit:
Non placeat, ait, beatiſſimo Filiberto, ſi va-
C rum eſt, quod in me dicis, ut hinc mecum vi-
num, quod bibi, deferam. Nec mora, vix ei-
tius hinc dicere potuit, quam cum dedecore, quod
injuſte putaverat, coram omnibus rejiceret; po-
tu ſiquidem vacuatus, dimidium reddidit dena-
rium, & confuſus abſceſſit. Perpendant hinc,
qui nomen omnipotentis Dei in vanum aſſumunt,
quid mereantur, cum ſancti Confeſſoris nomen
tanti valuerit.

ANNOTATA.

a *Andegavenſis, vel Andegava regio, vulgo l'Anjou, quæ ſæpius Andecava appellatur, a Septentrione Cenomanenſi provincia, ab Occidente Britannia Minori, a Meridie Pictavienſi, & ab Oriente Turonenſi provincia terminatur.*

b Sarta *eſt fluvius, qui in limite Normanniæ oritur, & per Andegavenſem provinciam fluens, ibi Ladum amnem recipit, & paulo poſt exonerat ſe in aliud flumen, quod jam indicabimus.*

c Meduana, *Gallice* Mayenne, *vel* la Mayne, *poſt varios curſus paulo ſupra Andegavum* D
auctus Sarta & Lado, una leuca infra urbem in EX IM-
Ligerim ſe exonerat. PRESSIS.

d Ligeris *eſt famoſus Galliæ fluvius, qui poſt curſum ducentarum leucarum, ex quibus per centum ſexaginta ſex navigabilis eſt, tandem ſe in mare Aquitanicum exonerat.*

e *Valeſius in Notitia Galliarum pag. 466. ſuſpicatur, portum* Retiatus *hic ſumi pro* Ratiatus, *ac denominari a vico Ratiatenſi, de quo ſupra actum eſt.*

f Redones *vel* Rheodones *eſt urbs nota Britanniæ Minoris, vernacule* Rennes, *a quo veroſimiliter hic territorium Redonicum denominatur.*

g *Hoc loco* S. Martinus Vertavenſis *monaſterium condidit, ut Mabillonius in Annalibus Benedictinis ad annum Chriſti* 562. *num.* 13. *& ſequente tradit.*

h Bedonia *vulgo* la Baulogne *eſt fluvius ille, ex quo Ludovicus imperator anno* 819. *aquam deducere permiſit Arnulfo abbati, ut patet ex diplomate ejuſdem imperatoris, quod apud Chiffletium noſtrum in Probationibus Hiſteriæ Treuarcienſis pag.* 191. *legitur,* E

CAPUT IV.

Reliqua beneficia, quæ ibidem ægris & afflictis per interceſſionem hujus Sancti collata ſunt.

LXXIII. *Porticula hujus Sancti inaugu-ratur.*

TEmpore quoque currente, ac populis, qui jam hujus Sancti limina viſitaverant, iterum ea frequentantibus, aliiſque, qui nondum illuc venerant, convenientibus, quæ digna memoratu geſta ſunt, non videntur ſilcri. Ex territorio namque Turonenſi Theodoricus quidam nomine, genua contractus, ut Dei nutu, beato Filiberto patrocinante, mereretur, ad ejus baſilicam in carruca devehitur; qui aliquantiſper propter foſſum excubana baſilicæ, non fruſtra præſtolatus eſt auxilium. Genibus quidem reſtauratis, vehiculo contempto, ſanus receſſit.

Puer etiam quidam ſeptennis, Ragambertus LXXIV. nomine, lippitudinem oculorum cum nimio perferens dolore, iſtius Sancti obtentu gaviſus eſt, F
ſe & dolore caruiſſe luminum, & clariſſimum recepiſſe viſum.

39 Quidam denique cæcus per idem tempus, LXXV. *Cæcus illuminatur.* Genocher nomine, Britannia oriundus, quem-admodum illuminatus ſit, dicam. Cum enim ejus viſus aggravari, & quadam craſſitudinis albugine obtegi cœpiſſet, petivit a domino ſuo, ut ſibi liceret ſancti Confeſſoris expetere ſuffragium, nec tamen impetravit. Detinetur in ſervitio ſolito, denegatur ei aditus: cæcatur interim uno oculo. Supplicat iterum crudeli domino, deprecaturque eum humillime, quatenus ſibi licentiam eundi ad jam dicta limina daret; eoque negante, ſicut unum, ita quoque oculum amiſit alterum, ſicque omnino cæcus. Tunc dominus ejus, cum nil ſervitii ex eo poſſet extorquere, (non enim quid ageret, videre poterat) dedit ei licentiam. At ille quoquo modo potuit, exoptata adivit limina. Qui Domini miſericordiam meritis almi Confeſſoris diutius præſtolans, tertio poſtquam illuc venit die illuminari meruit, & nihil læſionis habens oculorum, qui cæcua venerat, videns abſceſſit.

LXXVI. *Et plures viri ac fœmina* — 40 Ex Bleſenſi prorſus confinio quidam vir, mutus pariter & claudus, tantarum fama virtutum longius volitante, devehitur ad tam eximii Patroni limina, fidei tantam habens conſtantiam, ſicut ipſe poſtea confeſſus eſt, ut ſi ad venerandum deferri mereretur ſepulcrum, claudicatione actutum careret, locutionemque reciperet; quod ita rei probavit eventus: delatus namque illuc cum fuiſſet, quia verbis non poterat, Deum corde ac fide implorans, interceſſionamque hujus Sancti medullitus flagitans, greſſum ſimul & loquelam recipere meruit.

LXXVII. — Quidam namque ruſticus quadam in villa quinto decimo a monaſterio diſtante milliario commanens, ſuum perdiderat bovem. Quem per diverſa requirens loca, & minime reperiens, eandelam fecit, eamque ad Sancti referens ſepulcrum accendit, ac queſtu lacrymabili ſanctum cœpit Filibertum deprecari, ut amiſſum ſibi reſtitueret bovem. Agit hoc diutius, & ut fruſtratus non diſcederet, imponit etiam ſuper ſepulcrum cuppam *a* argenti fuſilem pondo viginti denariorum *b*. Poſt hæc inde egreditur, & ante foriſecam monaſterii portam invenit bovem, quem quærebat, erroneum, gerentem in cornibus funem, cum quo ſubductus fuerat. Tune Deo gratias agens, ſanctoque Confeſſori ſupplicans, recepit animal ſuum, reduxitque ad nota præſepia.

LXXVIII. *Ab diverſis neceſſitatibus* — 41 Homuncio quidam ex confinio Namnetici territorii, baſilicam ſancti Viri inviſere cupiens, pervenit uſque ad ripam Ligeris: navi quoque inventa, quæ flumen tranſitura erat, petivit a gubernatore, ut ſibi tranſitum præberet. Gubernator vero, quia paupereulus, unde naulum daret, non habebat; ſpretis ejus precibus fune ſoluto, cum ultra tendere certat, jam jamque medium fluminis tranſmiſſus eſſet, lubrico obſtupefactus, gubernaculo amiſſo obtorpuit; naviſque ita immobilis, remige inaniter laborante, perſtitit, acſi in arida, non in flumine, poſita videretur. Tune viri, qui in navi erant, in ſemet reverſi, arbitrati ſunt, ſe propter adſpernationem pauperis talia pati. Quocirca celeriter quaſi navi ſponte currente, unde digreſſi fuerant, revertentes, jubent homunculum navim conſcendere, atque curſu citiſſimo ſupradictum tranſeunt fluvium. Aſſumens autem pauperculum gubernator ipſius navis, ad optatum deduxit locum, & quod ſibi propter ipſius pauperis adſpernationem accidiſſet, innotuit. Iſte eſt ſanitati redditus, typo quippe laborabat quartano *c*: ille vero orationibus peractis, quem exhauſtum gravi adduxerat morbo, ſanum reduxit, tranſque ripam poſuit jam dicti fluminis.

LXXIX. *Et infirmitatibus* — 42 Quomodo quidam Marinus nomine, vel quali commercio greſſum recepit, celandum non eſt. Quindecim ſiquidem annis abſque inceſſu recubans, ſextam decimum perinde adoriebatur. Audiens vero tardius quem oportuerat; vel ſi audierat, ſurda, ut dici ſolet, aure tranſierat tot Confeſſoris præclara inſignia; cereum jubet fieri, atque ad ſanctum ſepulcrum deferri mandat. Sed geſtator cerei vix dimidium * confecerat milliarium, cum iſte levius le ſenſit habere; paullatimque vigore redeunte, omni debilitate vel contractione exploſa, incolumitatem adeptus eſt. Poſtea vero Dominum adoraturus, ſuoque Interventori gratias redditurus, ad monaſterium ſanus venit, votum faciens, qualiter virtus divina meritis Confeſſoris almi ei ſanitatem attribuerat.

LXXX. — Quadam autem die quædam femina io ſupra memorata villa Boginno, quæ parvo a monaſterio ſeparatur ſpatio, ignem domi accendens, ſuam occupavit flamma ædiculam: quæ cum nullum virorum haberet adjutorium, ut ſe adjuvaret, S. Filibertum cœpit invocare. Tune flamma ab ejus convulſa ædicula, vicinas apprehendit arbores, atque in ſeſe, materiei non nocens, reflectitur moribunda, domuſque inuſta permanſit. Egit hoc nimirum invocatio nominis tam glorioſiſſimi Viri, & fides pauperculæ mulieris.

LXXXI. *Auxilium ejus experientes.* — 43 Ex plebeia namque manu vir quidam diuturno ægrotans tempore, juſſit ſe ſuo imponi plauſtro, & ad hujus Sancti limina devehi; qui cum allatus fuiſſet, & aliquibus diebus in precibus perſeveraret, atque oſtiatim die noctuque excubaret, nocte quadam, cum ſe ſopori dediſſet, vidit ſibi quaſi ſanctum adſiſtere Filibertum, duos boves aurea habentes cornua ſibi porrigentem ac dicentem: Accipe, o homo, iſtos boves, & jungens eos ad plauſtrum tuum, vade ſanus in domum tuam. Cumque intuitus eſſet viſum, poſt paullulum ſopore diſcuſſo evigilans, ſanum ſe, ſicut multis exoptaverat diebus, invenit, Deoque gratias agens narravit, qualiter viſionem cernens ſanus effectus fuerat.

LXXXII. *Navis ſtrenua,* — 44 Eodem vero tempore contigit a partibus Britanniæ, oaves ad jam dictum portum, qui Furce vocatur, negotiandi gratia deveniſſe. Sed inter negotiandum viri tantum unius navis, gubernatore neſciente, partim furando, partim emendo, & hoc cleptim *, ex plumbo beati Confeſſoris, quod in ipſo portu cuſtodiebatur, quodque etiam propter Nortmannos a ſæpe dicta inſula elatum fuerat, non modicam ſubripuerunt partem. Negotio quippe expleto, enpiunt reverti; ſed vento ceſſante ſecundo, detinentur quinque diebus. Sexto denique adveniente die, ſubſolano * leniter flante, funibus ſolutis parant iter aggredi, navibuſque in altum deductis adveniunt, velint, nolint, ad noſtræ inſulæ portum, qui Concha nuncupatur; jactiſque anchoris vento quieſcente conſiſtunt. Demorantur nihilominus iſthic novem dies. Dantur vero eis ab inſulanis, quæ neceſſaria erant ad comedendum vel bibendum, veluti alienigenis. Non enim ex ſuo comedere poterant commereo: annonam quippe non attulerant; ſed ſal tantum deferebant.

* *id eſt furtim.*

* *id eſt veſtro orientali.*

F

qui plumbum ad ſepulcrum ſpectans furati ſunt,

45 Decimo autem die, ſole oriente, ſubſolanus pariter conſurgit. Nautæ vero gaudentes ſublevant cornua antennarum, dantque carbaſa vento. Cumque longius a terra ſeparati fuiſſent, ſubſolano ceſſante, ab auſtro africo ad quamdam Britanniæ inſulam, cui Baſus nomen inditum eſt, deportantur: ibique, quia proſperum flatum non merentur, diebus ſeptem detinentur, & hoc merito. Si enim recordati fuiſſent, quid illi Britanni, qui adhuc B. Filiberto in carne vivente juvencum furati ſunt, fuerunt perpeſſi, numquam eum, qui cum Chriſto modo in cælis (beatum dico Filibertum) regnat, minus poſſe, vel minoris meriti eſſe putaſſent. Et ſi hoc verecundiæ fuit, vel ſurti impudentia prohibuit, ſeu etiam (quod veriſimile eſſa poteſt) numquam iſtud miraculum referri audierant, ſaltem memorari debuerant, qualiter quadam vice aliis Britanniis, qui nimiæ famis tabeſcebant inopia, oratione ſua ac Fratrum ſuorum ventum redeundi ad propria a Domino impetraverit.

tempeſtate jactantur,

46 Morantur præterea, ſicut dictum eſt, in Baſo inſula ſeptem diebus. Octavo autem die,

ſtatu

A flatu ſurgente ſecundo, credunt ſe mari, eumque vento uberiore impellente, curſu celerrimo ſpumigeros montes ſuleante carina, altius naves ſeſe natollerent, oſtenditur eis non tantum mirabile, quantum terribile ſignum. Proreta eamque, qui in prima erat navi, iter ſubſequentium obſervans navium, ne io arenas incideret; cernit repente equitem adverſum ſe tria gerentem ſpicula, eum tanto impetu ac tanta potentia equo emiſſo currere, ut omnes perimendi vel etiam demergendi habere videretur poteſtatem: quem nullum alium, aiſi Sanctum credidit eſſe Filibertum. Hoc quoque impetu facto, proreta tantum, qui ſurti erat conſcius, intuente, diſparuit eques, atque ſubſolano compreſſo, circio ſpirante reverruntur ad littus Baſi inſulæ, unde diſceſſerant. Nautis vero animo conſternatis, & quid agerent neſcientibus; (nullus quippe furtum, niſi tantum, qui illud perpetraverant, ſciebant) eadem nocte beatus Filibertus cuidam viro in ipſa inſula, qui multo contractus permanebat tempore, apparens in ſomnis; Surge, ait, o juvenis, in

B nomine Domini ſanus eſto, & vade; die illis Britannis, quia meum plumbum, quod furati ſunt, deferre ſecum non debent: & hoc illis in veritate dixeris, quia quouſque reddatur illud, flatum proſperum habere, patriamque adire non poterunt,

donec obligata reſtituunt;

47 Dato denique die ſurgere homo a lectulo ſeſtinat, ſed veluti inſcius ambulandi, greſſu titubante, baculo tamen ſuffultus, pergit ad eccleſiam ipſius inſulæ, & viſum, quod viderat, presbytero illic commanenti innotuit. Aufertur omnis ſcrupuli dubitatio, ut nihil obſtet ita credi, præſertim cum claudus ſanus effectus talia referret. Pergit itaque cum presbytero, qui ſanus effectus fuerat, ad naves Britannorum: dat ſacerdos ais ſermonem prædicationis, intimatur de furto in eorum navibus abſconſo. Mora poſtbabita, ſcrutantur omnium naves, inveniuntur apud unam quam plures plumbi eruſtæ: redduntur presbytero, dant Britones confeſſionem, agentes facti pœnitudinem. Redditur eis ventus, redeunt ad diu optata litora. Presbyter vero ille eruſtas plumbi in fuſilea vertens maſſas, ab ipſa inſula navibus portum noſtrum adeuntibus tranſmittere curavit, & qualiter ſancti Confeſſoris merita in contracto

C oſtenſa fuerint, narrari juſſit. Da Britannis vero ita ſe res habet.

& aliis ipſius cives;

48 Per idem denique tempus Gertrannus quidam nomine, ſuperius memoratæ atque directæ Hiltrudis germanus nativitate, germanuſque debilitate, diutius circa hujus Sancti baſilicæ oſtia exeubans, nihil ſoſpitatis apprehendere quiverat. Cum autem dies majoris immineret Litaniæ, & ſe ſtrato collocaſſet; æſtore irruente prævalido, ita totis cœpit ardere membris, acſi propemodum in frixorio detineretur: traheſcit quocumque potuit modo noctem taliter cruciatus, ſed cum ſolis jubar mundum reddidiſſet cunctis conſpicuum, ſurrexit a lectulo directus, & eadem die, ſicuti Eccleſiæ mos eſt, crucis vexilla proſecutus fuit, atque deinceps incolumis permanſit.

CXXXIII. qui hunc Sanctum pie invocaverunt,

49 Nec ab re ſore reor, ſi referam, qualiter infra ſæpe dictum terminum Ratiſim quidam vir commanens, periculum evaſerit mortis. Fuerat igitur ab amicis vocatus ad prandium. Conmqun grande convivium eſſet paratum, & diverſi deliciarum cibi fuiſſent allati, non deſuit etiam piſcium copia. Et quia oceani littus inhabitabant, allata ſunt multorum genera piſcium, inter quæ D offertur lupus marinus; quem cum avidius ſumit, EX 1164. utpote piſcem, licet nomine abhorreat, affatim PRESSUS. delectabilem; una ariſtarum *d*, quæ ejus eminens *d* dorſo, gutturi inhæſit voranti, qui ob nimium pudorem vnluti homo grandævæ ætatis noluit ſuæ gravitudinis quemquam eſſe conſcium. Surgens denique gutture a menſa vulneratus, ſuam properat ad dnmum: quod non dicam alicui, ſed nec ſuæ innoteſcit conjugi. Tranſeunt dies quatuor vel qninqne, intumeſcit guttur. Appropinquat ſeptimus, denegatur cibo potuique aditus, ſed nec ſic euiquam, quid ſibi inefſer mali, pandit. *conferuntur mire brachium,*

50 Octava vero die equum feſtinus aſcendit, & ſe ad hujus Sancti confert ſuffragium. Sed quia vnſperi ad monaſterium pervenit, hoſpitatur nocte illa juxta primam monaſterii portam. Cumque ſignum ad nocturnum ſonuiſſet officium, evigilans ille, ſine ullo excreationis ſtrepitu vel tuſſis impulſu, ariſtam ſuper ſuam jacere perſenſit linguam; quam accipiens, omnibus qui aderant oſtendit, & qualiter ejus gutturi hæſerat, vel quot diebus ibi fuerat, gratulabundus innotuit. Cujus acutiſſima productio tantum longitudinis E habebat, quantum medius mediei *e* articulus in *e* virili poteſt manu prætendi. Conceſſit procul dubio divina pietas tali in facto ſuo glorioſo militi, quod ſe per Prophetam facturum eſſe pollicitus fuerat, ut antequam invocaretur, adſoret non deprecanti.

quæ etiam narrantur ipſo teſte.

51 His itaque breviter digeſtis, non quod miracula defecerint, finem facimus loquendi; ſed quia multiplicia exſtant, & beatiſſimi Filiberti nondum tranſpoſitum aſt corpus. Ideo ſequenti adoctenda ſunt operi, ſive quæ noſtris diebus, exceptis ſupraſcriptis, ſeu etiam nonnulla, quæ olim ſicut ab antiquis, quæ nullo tenentur ſcripto, referuntur miracula; necnon inſuper ea, quæ in ejus tranſpoſitione Domini pietas dignabitur, ſicut credimus, operari. Supplico præterea omnibus, qui hæc forſitan, non propter almi Confeſſoris amorem lectori ſunt, ut ejus precibus apud piiſſimi Domini miſericordiam peccaminum meorum veniam impetraturi precentur, cujus meritis me novi tertio tertianis & ſemel quartanis liberatum typis, Domino Jeſu Chriſto pro nobis nato atque in carne paſſo præſtante, qui eum Patre & Spiritu ſancto vivit & regnat Deus F per infinita ſecula ſæculorum. Amen.

ANNOTATA.

a *Per* cupam *vel* cuppam argenti fuſilem *hoc loco videtur intelligi* calix argenteus, *ut Mabillonius in indice ſuo monaſtico explicat, quamvis eadem vox in Gloſſario Cangiano etiam alias ſignificationes habeat.*

b Denarius *eſt genus monetæ, cujus valorem hic determinare non poſſumus, cum propter multiplicem denariorum ſpeciem ac crebram mutationem non fuerit fixus, ut in auctiore Cangii Gloſſario explicatur.*

c *Ex hac phraſi liquet, typum pro febri uſurpari, cum hic homo dicatur* typo quartano, *id eſt febri quartana laboraſſe.*

d Ariſta *pro officulo vel ſpina piſcium uſurpatur in auctiore Cangii Gloſſario, & forte deducitur a voce Gallica* areſte, *quæ eamdem rem ſignificat.*

e *Chiffletius & ultimus editor Hiſtoriæ Trenorcienſis pro* mediei *legunt* impudici. *Verum utra-*

que

Ex IMPRESSIS. *que hæc lectio excitare non poteſt, niſi pro articulo digiti* medici *legendum ſit* medii: *nam medius digitus etiam* infamis & impudicus *appellatur, ut in Calepino videre eſt. Digitus autem medicus, qui minimo vel auriculari proximus eſt, differt a digito medio, quemadmodum clare exemplo in Actis S. Arnulfi Sueſſionenſis epiſcopi tomo III. Auguſti pag.* 256. & 257. *demonſtratur.*

LIBER SECUNDUS.

PRÆFATIO.

Auctor in prologo monet, corpus S. Filiberti.

QUi virtutum inſignia, præclaraque mitaeula in præcedente libello, quem de beati Filiberti virtutibus, etſi minus digne, ut debui, prout tamen tunc temporis poteram, compoſui, & in ſequenti pollicitus fueram ea, quæ ſupererant, ſeu etiam quæ divina dediſſet virtus, me ſcripturum; cogor non tam miracula, (pro dolor!) quam pæne cunctorum occidentalium regnorum pandere ærumnoſa diſcrimina. Non enim B ſeriem rationis rite conſervare poterit oratio, a nisi temporum fuerint protelationes relatæ. Neque vero Hildoino *a*, qui dudum obiit *b*, ſicut a b pollicitus fueram; ſed cuilibet ſcire cupienti iſta ſcribuntur. Cum enim Redemptoris omnium Chriſti Incarnationis DCCC. & tricesimus ſextus volveretur annus, paxque Ludovico imperante aliquantula arrideret, atque immenſis populorum gaudiis translatio jam dicti Confeſſoris, ſicuti digeſtum eſt, celeberrime ab omnibus honoraretur, veneraretur, glorificaretur: non multo poſt, duobus ſcilicet ſemis annis decurſis, præfatus moritur Imperator *e*, parique emenſo ſpatio, Nortmannorum naves ſexag. * ſept. *d* repentino Ligeris ingrediuntur alveum curſu. Namnetum capiunt civitatem; epiſcopum, clerumque cum maxima populi multitudine in ore gladii trucidant; quod vero reſtat, captivitati dedunt.

c * Chriſtin. ſexa ſept. d

propter iteratas Nortmannorum incurſiones.

53 Porro ſucceſſor regni Ludoviei imperatoris C Carolus exſtiterat, qui aula in regia nutriebatur, quando ſupra ſcripti ejus fratres, ſuo quiſque (Lothatius videlicet & Ludovicus, Pippino ante patrem mortuo) potiebantur regno. Sed quia brevitati in talibus ſtudendum eſt, (non enim idcirco id aggreſſi ſumus, ut geſta potius ſilenda vel deflenda, quam miracula ſancti Confeſſoris referantur) fit primo inter ſupra ſcriptos diſcordia fratres, tunc demum inter regni primores. Deinde inſurgunt fratres juniores, Ludovicus & Carolus in Lotharium ſeniorem fratrem. Conglobantur horribilia bella veluti inteſtina: cedit victoria lugubris atque miſerabilis junioribus fratribus: illorum diſcordia addit vires extraneis. Relinquitur fas, pergitur per neſas; deteritur cuſtodia littorum maris Oceani: ceſſant bella extrinſecus, graſſantur intrinſecus; augetur numerus navium, creſcit innumerabilis numerus Nortmannorum: fiunt paſſim Chriſtianorum ſtrages, deprædationes, vaſtationes, incenſiones, ſicuti, quamdiu ſeculum ſtabit, manifeſtis patebit indiciis. Capiuntur, quaſcumque adeunt, civitates, nemine reſiſtente: capitur Burdegalenſium, Petrocurium, Santonum, Lemovicenſium, Egoliſma, atque Toloſa civitas: Andecavenſium, Turonenſium perinde, & Aurelianenſium civitates peſſumdantur. Aſportantur Sanctorum cineres quamplurimum, fit pæne illud, quod per Prophetam Dominus minatur: Ab Aquilone pandetur malum ſuper omnes habitatores terræ. Fugimus & nos in locum, qui Conaldus e vocatur, e in territorio Andecavenſi, ſuper alveum Ligeris, quem Carolus jam dictus rex gloriolus, propter imminens periculum, antequam Andecavia caperetur, nobis dederat ob cautam refugii, eorpore beati Filiberti adhuc in monaſterio, quod Deas dicitur, relicto, quamvis a Nortmanniaincenſo. Non enim adhuc Herbidilica tellus a tanto exſpoliari patiebatur patrono, quamdiu pars aliqua ibi emmorari poterat monachorum.

quæ ex diſſidio prioris ejusque Fratrum in diris augebantur.

54 Deinde poſt aliquantulos annos innumerabilis pæne multitudo navium Nortmannorum ingreditur Sequanam fluvium. Nihil enim illis in partibus minus graſſatur malum. Invadunt Rotomagenſium civitatem, populantur, incendunt: Pariſiorum perinde, Belvacenſium, atque Melduorum capiunt civitates, necnon Melidunenſium devaſtant caſtellum: capitur Carnotis: Ebroicas populantur; atque Bajocas, reliquaſque undique ſecus civitates invadunt. Nullus pæne locus, nullum intactum remanet monaſterium: omnes fugam arripiunt. Rarus eſt, qui dicat: State, ſtate, reſiſtite, pugnate pro patria, liberis & gente. Sicque torpentes, atque invicem diffidentes, quod defendere debuerant armis, tributis redimunt, ac Chriſtianorum peſſumdatur regnum. Hiſpanias inſuper adeunt, Rhodanum intrant fluvium, Italiam populantur. E

tandem ex monaſterio Deensi Conchdum translatum fuiſſe.

55 Dum vero tanta ubique domeſtica & peregrina deſæviunt bella, Incarnationis Chriſti octingenteſimus & quinquageſimus ſeptimus defluxerat annus. Et quia ſpes aliqua remeandi ad propria, quæ tamen caſſa probatur adhuc eſſe, nobis inerat, cum huc atque illuc diverſis hoſpitaremur fugitando in locis, eorpus beati, ſicut dictum eſt, Filiberti in proprio dereliCtum erat ſolo: quia malis ubique graſſantibus, nullum certum obtinere poteramus ſecuritatis locum. Sed cum nullum alicubi vel aliunde præberetur refugium, non ferentes, quin nobilcum quaquavetſum circumferretur ſanctiſſimum corpus, de ipſis prope Nottmannorum manibus rapitur potius eleptim, quam transfertur feſtivis cum laudibus, atque in memorato, qui Conal- F dus dicitur, collocatur loco; ita tamen, ut cum neceſſitas ineumberet, transferri aliorſum potuiſſet. Quod factum eſſe conſtat anno dominicæ Incarnationis octingenteſimo ſexageſimo ſecundo; quando de Conaldo motum, ad Meſciacum *f* ſuam eſt villam translatum. Ubi quanta glo- *f* rioſis ejus meritis miracula claruerunt, cum ea, quæ in fine præcedentis libelli ſupereſſe diximus, ſcripta fuerint, ſubſequenter adnotata clareſcent. Sed quia nec perſecutio ceſſat paganorum, nec volubilitas ſtare novit temporis, mihique momentaneis minuuntur ſules decurſibus, jam tempus eeſque exigit, ut pandantur.

ANNOTATA.

a *De hoc abbate San-Dionyſiano, cui Ermentarius priorem ſuum librum dedicavit, in Commentario prævio §. 2. egimus.*

b *Quidam mortem hujus abbatis anno Chriſti* 840. *aſſignant; alii vero eam uſque ad annum* 842. *differunt, ut referitur in Hiſtoria Gallica abbatia San-Dionyſiana pag.* 80., *quæ Pariſiis anno* 1706. *impreſſa eſt. Cum igitur Ermentarius hunc ſecundum*

A *dum librum ſcripſerit anno Chriſti* 863., *quemadmodum* §. 4. *Commentarii prævii probavimus, vere dicere potuit, Hilduinum abbatem jam* dudum *obiiſſe.*

c *Ludovicus imperator menſe Junio anni* 840. *mortuus eſt, adeoque hic auctor uno ſaltem anno a vera chronologia aberrat, ut Comitius in Annalibus Francorum ad hunc annum num.* 17. *& ſequentibus oſtendit.*

d *Chiffletius noſter in Hiſtoria Trenorcienſi cap.* 15. *fatetur, ſe primo putaſſe* naves ſex aut ſeptem *hac lacuna indicari, cum in ſuo exemplari tantum* naves ſexa ſept. *legeret. Sed cum in alio Chronico inveniſſet, Normannos* numeroſa claſſe *in fluvium Ligerim advectos eſſe, recte priorem opinionem mutavit, & potius hac litura naves* ſexaginta ſeptem *ſignificari credidit.*

e *Hoc monaſteriolum vulgo dictum* Cuonaud *Comes Virdunus anno Chriſti* 844. *vel potius* 845. *dedit Hilbodo abbati, ut patet ex diplomate, quod Chiffletius in Probationibus Hiſtoriæ Trenorcienſis pag.* 201. *& ſequente exhibet. Hactenus eſt Prioratus ab abbatia Trenorcienſi dependens, ut Mabillonius hoc loco notat.*

B

f *Eſt locus in territorio Pictavienſi, quem anno* 854. *Carolus Calvus rex Francorum conceſſit Hilbodo abbati, ut patet ex illius diplomate apud Chiffletium in Probationibus Hiſtoriæ Trenorcienſis pag.* 207. *& ſequens.*

CAPUT UNICUM.

Miracula antiqua & recentiora, quæ tum in inſula Herio, tum in translatione corporis ad Meſciacum acciderunt.

CAP. I. *Deinde narrantur multa miracula,*

CUm vero de Hero Ocaani inſula ad Ampennum villam, indeque per Varinnas, ad locum, qui Palus dicitur, veotum eſſet, atque hinc Deus monaſterium eum ſancto fuiſſemus, C ſicuti relatum eſt, pignore ingreſſi; tanta utriuſque faxus adfuit populi multitudo, ut ionumerabilis eſſe penitus cenſeretur. Interfuit etiam illic quædam ejuſdem Sancti famula ex Celenſi villula, habens ſecum filium oris officio damnatum, ſuo mutum ex utero profuſum. Sed tum, uti fieri in tanta populi denſitate ſolet, inter matram filiumque aliquanti interpoſiti eſſent, puerque matrem cœpiſſet non videre; clara eam voca cœpit proprio intlamare nomina. Mater vero nomen agnoſcens, cujus vocem audirat ignorans, revertitur, puerumque loquentam jovenient, ſtupefacta miratur: ſicque ad laudem ſancti Confeſſoris mutus loquitur, mater gratulatur, populus lætatur, Deus, cujus eſt quidquid boni eſt, ab omnibus glorificatur.

II. *in prioribus translationibus facta;*

57 Qualiter quidam ex plebeja multitudine ſoſpitatem adipſci meruerit, inferendum videtur. Venerat quadam die ad limina Confeſſoris almi non parvus populi cuneus, votiſque completis, regrediebatur, obviamque habuit, quæ adoratum veniebat, turbam hominum plurimam; inter quos unus validiſſima laborabat febri depreſſus. Tunc unus revertentium dixit, ſe particulam habere ſcalæ ſuperius dictæ; adfirmans, quod ſi tingeretur vinn, & iode fiduciaiiter nihil hæſitans hauriret, ſtatim ſanari mereretur. Credidit illa ſibi talia dicenti: ligni particula vino tingitur, vinum ebibitur, fabris fugatur, ſoſpitas conſequitur, lætus ſanuſque ad ſancti D Confeſſoris limina graditur, lætiorque domum EX IMrevertitur. PRESSIS.

Delatus eſt etiam quidam puerulus mutus, ut meritis almi locutionem accipere poſſit Confeſſoris; divinaque ſolatiante * elementia, recepit, poſt aliquantum vero temporis amiſit; iterumque advectus recipit, tatioet, loquitur, gratulanſque recedit. * *id eſt* ebſolante

58 Non multo temporis curſu emenſo, adducitur quidam vir horribili peſte contritus, dæmoniacaque glomeratione invaſus. Is cum propter ſancti fuiſſet adductus Viri ſepulcrum, diverſis cœpit inſanire modis: qui inter diverſos corporis motus, protenſis ſurſum brachiis, tanta in circuitu ferebatur volubilitate, voces emittens truculentas, ut nullus dubitare poſſet, quin ab immundis diſcrutiaretur ſpiritibus. Sed non diu *io* eum peſtis, precibus ſancti interpoſitis Confeſſoris, prævalere potuit: expulſa quippe E eitius inſeſtatione dæmoniaca, ſanitati redditus, eum gratiarum actione ſoſpes domum reverſus aſt ad propriam.

Vir quidam pedis officio, oriſque ratione carens, venit die quadam ad Lucionnum *a* vicum noſtrum, in quo reliquiæ beatiſſimæ virginis Mariæ nimis præcipuæ habebantur. Inſiſtit orationibus, dirigitur lætus, exſilieoſque incedit. Deprimitur nocte ſopore, multo quam ſolitus erat graviore; admonetur in ſomnis, ut qui jam directus erat, ſi loqui vallet, ſancti peteret limina Filiberti. Nec mora, venit directus atque mutus, ſtat illic duobus vel tribus diebus; ſolvitur lingua, ionoteſcit qualiter primo directus, ac poſtmodum loqui mecuiſſet; permanet oobiſcum aliquot dies, recedit lanus. V. *a*

59 Tantorum taliumque miraculorum calebri- VI. tate longe lateque pervolante, Bituricas quam *ſed laudo præterminſo,* dicunt, civitas admirata ſtupeſcit. Mittit denique & ipſa ad ſancti Confeſſoris patrocinia virum nobiliſſimum, dignitata ſeculi polleotem, ſed tamen febri vexatum quartana, qui tali, anno & medio, laborabat bili. Cumque ante ſepulcrum aliquamdiu orationi iocubuiſſet, ſurraxit, ſeque ſitire dixit; bibenſque vinum, quo F baculus fuerat ſancti Coofeſſoris ablutus, ſolo tapetibus projectis, dormivit pauxillum. Cum vero ſomno ſederet diſcuſſo, tantam χολεραν *b* *b* evomuit abundantiam, ut confeſtim (ſicut revera erat) ſanum ſa confiteretur aſſa: talique modo ſoſpes effectus, muneribus collocatis, gaudens remeat ad propria.

VII. Deprimebatur quoqua vir quidam valde nobilis longiuſcule a nobis poſitus, gravitudine valida; admoniturque eſt in ſomnis, ut ſancti peteret Filiberti ſuffragia. Sed cum paullulum aliqoid ſanitatis ſeoſiſſet, obliviſcitur illuc ire; iterumque infirmatur, iterumque illuc ire admonetur. Venit tandem, velit, nolit, ad limina ſancta: innoteſcit paſſionem, propalat viſum; redditur ſanitati, regreditur ſoſpes. Nolo quemquam mirari, ſi paria referuntur paribus miracula varbis; quia nec ſtilt adeo eſſe poteſt diſſimilitudo, ubi miraculorum cooſtat fore ſimiljsudo.

VIII. *quidam ex ſeptuaginta alterum e*

60 Jam vero quia qua recordari potuimus, (multa quippe per ſeptem & viginti annos e a memoria recaſſerunt) retulimus; reſtat ut illa, quæ veterum relatione in Hero ioſula geſta fuiſſe diditimus, innoteſcant. Fertur, quod quadam

die

EX IMPRESSIS.

A die ingreſſus eſt monachus quidam eccleſiæ cuſtos baſilicam, in qua beati Filiberti corpus tumulatum quieſcebat; reſpicienſque ad lectuli caput, ubi ſemper non modo noctu, ſed etiam interdiu tres ſolitæ erant ardere lampades, vidit eas exſtinctas. Subito candelam arripiens, eum concitus in alteram vellet ire eccleſiam, ut lumen ſibi inde mutuaret; medio itinere in ajus manu accenditur candela; citiuſque revertens lampades accendit, talique facto admonitus, cavit deinceps, ne abſque debitis baſilica luminaribus aliquando foret.

IX. Dicitur etiam vera relatione, quod Britannorum claſſis numeroſior ad noſtræ inſulæ portum, qui Conca dicitur, venerit cauſa prædationis. Cumque armati de navibus proſiliviſſent, tanta inter ſe mutua cæde bacchati ſunt, ut nullus præter unum evaderet, qui hæc inſulanis nuntiaret: ſicque Chriſti miſeratione ac ſancti meritis Confeſſoris, qui prædari atque devaſtare ceteros cupiebant, invicem dimicantes perierunt.

B

X. *addis antiquiora d* Et Narratur inſuper, quod navis Saracenorum, cujus tanta æſtimabatur magnitudo, ut murus pæne ab intuentibus putaretur, ad Oiam *d* venerit inſulam: quæ cum in ea quidquid voluiſſet, expleſſet, voluit devenire ad noſtræ inſulæ portum: & cum jam medium eſſet iter emenſum, tanta avium multitudo in noſtro conſedit litore, quanta numquam (ut fertur) alicubi viſa fuit aliquando: quas Saraceni intuentes, nihil aliud quam innumerabilem crediderunt eſſe bellatorum exercitum, talique territi viſione, retrorſum abeuntes, non auſi ſunt noſtram adire inſulam. Hæc tria, quæ relatione veterum miracula didicimus, hunc habeant in noſtro opere locum.

XI. *& vicinia vera,* 62 Nec inconveniens eſſe reor, ſi narrem, qualiter duobus antequam ab Hero inſula ſanctiſſimum transferretur corpus annis, a noſtratibus contra Nortmannos in ipſa pugnatum eſt inſula; vel quomodo cuidam in Corbeia e monaſterio per viſum revelatum eſſe dignoſcitur. Accidit ut quidam ex noſtris illuc pergeret monachus. Cumque ſancti Filiberti feſtivitatem, quæ decimo tertio Calendarum Septembrium celebratur die, nocte

c C eadem celebritar coluiſſent monachi, mane jam facto, venit ejuſdem monaſterii monachus ad illum, qui noſtra de parte illuc venerat, monachum, illique ait: Volumnanimis ſcire te, Frater, quia hac fui in veſtra inſula per viſionem nocte. Tunc demum retulit illi ſitum inſulæ, monaſterii poſitionem, ſicut ei per ſomnum oſtenſum fuerat, & ſicut revera ſeſe res habebat, addiditque: Et ut vere ſcias, quia vera ſunt, quæ dico; vidi hac nocte nuntium da portu advenisse maris, qui novem Nortmannorum adeſſa nuntiaret naves.

quæ in Heri inſula contigerit. 63 Tunc ſanctus Filibertus de proprio conſurgens tumulo, ſicut mihi videbatur, veſtibus indutus candidiſſimis, aureum ferens dextera evaginatum manu mucronem, multitudine dealbatorum ſubſequente, exiit per occidentalem monaſterii atque caſtelli portam, & cum ad portum, qui Concha dicitur, quantocius properaret, invenit multitudinem Nortmannorum, qui armati ad monaſterium feſtinique pergebant. Nec mora, ſub unius horæ curriculo, omnes ſanctus perimit Filibertus, ac deinde monaſterium revertitur, atque in ſuo ſe collocat tumulo. Et mihi indubitanter crede, quia hodie in veſtra inſula contra Nortmannos pugna peracta, victoriaque eſt a veſtris conſecuta. Quod ita contigit eveniſſe. D Ipſa denique feſtivitatis ejus die, de novem navibus, hora ettam nona pugna inchoatur, quæ veſpere finitur, in qua quadringenti octoginta & quatuor ceciderunt Nortmanni, uno tantum ex noſtris corruente, equis quampluribus interfectis, equitibus nonnullis vulneratis. Hæc ita eſſe, qui interfuit, narratum iri cenſuit *f*.

f

XII. *Denique refert diverſa miracula,* 64 Ab hoc quæ in Meſciaco ſeu in itinere, cum illuc iretur, oſtenſa ſunt miracula, ordinatim breviterque adnotata ſubſequantur. Gratum tamen eſſe credo, ſi primitus, cur illuc corpus almi Confeſſoris translatum fuerit, dicatur. Nortmanonorum ſiquidem quatuor continuis annis in Ligere fluvio hiemantium, ſubitaneos non valences ſuſtinere oceurſus, prædictus pater noſter Hilbodus abbas regem adiit Carolum, atque ab eo partem aliquarum in pago Pictavo meruit obtinere villarum *g*; in Matronis videlicet, atque Meſciaco, in Apciaco, & Eſtivali, in Cruſaco, & Maximiaco ac Prilciaco partem, necnon & villam, quam Aſinarias vocant, in territorio Brioſenſi *b* ſuper Vultonnam *i* fluvium, eum omni integritate accipiens. Has utique villas filii Belial E regi non pleniter obtemperantes, monachorum gregem odio gratis habentes invaſerant. Sed cum diu multumque in illis adquirendis laboratum, nihilque eſſet adquiſitum; tandem muneribus nnn paucis datis, vix eas de invalorum manibus recipere potuimus, Maximiaco atque Aſinarias villis ſibi injuſte ad tempus retentis.

g *b i*

quo Deus in tranſlatione corporis ad Meſciacum, 65 Tunc viſum eſt & propter paganorum infeſtationem, & Chriſtianorum perſecutionem, ut illuc ſanctum deferretur corpus, quo ſaltem ob illius revarentiam mitius a perverſis ageretur hominibus. Hac igitur neceſſitate urgente, ipſo Kalendarum Maiarum die, de Conaldo egredientes cum ſacro pignora & laudibus, ac populi plurima multitudine, venimus ad Fabricas *k*, ipſius Sancti villam; in qua vigiliis, ac debitis obſequiis eum nox decurſa eſſet, ſoliſque ortus advemiſſet, cum immenſis laudibus exitur inde, atque ad Taiacum renditur. Cumque ad Toarum *l* flumen ventum, paulatumque eſſet; advecta eſt in quodam geſtatorio quædam femina, debilitate F membrorum contracta, quæ interventione ſancti Confeſſoris, & Chriſti miſeratioone citius dirigitur, atque cum ceteris cœptum iter inſequitur.

k

l

Oblatus eſt etiam in ipſo itinere puer duodennis, nomine Madalbertus, qui in eundo genibus utebatur pro pedibus; in quo divina non fuit tarda pietas: ſubito quippe poplitibus directis erigitur, atque ſubſequentium ad laudem ſancti Confeſſoris comes efficitur. XIII.

Cum vero in Taiacum intraretur villam, puer quidam Gontrannus nomine, ſimiliter contractus, ſed non diſſimiliter directus, greſſum recepit, ac turbæ ſublequentis numerum auget. XIV.

& in hoc ipſo loco 66 Inde ad Meſciaeum venientes, inter Miſſarum ſolemnia quatuor ſunt oſtenſa miracula. Duo quippe lumen, ac duo greſſum recipere meruerunt. Virtus divina in talibus admiratur, ac merita almi Confeſſoris ab omnibus venerantur. Tantus vero illic ereditur utriuſque ſexus populus adfuiſſe, ut decem millia homioum eſſe putarentur. XV.

Cum vero tanti viri has in partes adventus, ac miraculorum longe lateque rumor perſonuiſſet, diverſorum accolas locorum ad hujus Sancti limina properare compellit, ſcilicet ut & pro ſe ejus glorioſa merita flagitent, vel ſi quos habent corpo- XVI.

A ris incommoditate gravatos, incolumitati reſtitui ejus intercessione mereantur.

XVII. Adductus est in carruca vir quidam, Mainframnus nomine, ad hujus Sancti limina, pedum carens officio, manumque habens aridam. Is cum aliquamdiu orationibus incubuisset, quo advectus fuerat spreto, sanus lætusque recessit.

XVIII. Venerat etiam quædam femina de Lemovicensi territorio, ab infantia dæmonum patiens incursus, quæ per multa Sanctorum loca, ut sanari mereretur, deducta, sed tamen adhuc liberari non merita fuerat. Hæc cum ibi aliquibus excubuisset diebus, dæmonum rabie depulsa, sanitati ast ex integro restituta.

XIX. *Aegris confirmo digestus est.* 67 Quædam femina, cui nomen erat Gisla, longo tempore membris omnibus dissoluta, plaustro illuc perducta est; permanensque inibi aliquot dies in orationibus, nihil sanitatis adquirens revertitur. Cum autem ad propria remeasset, vidit in somnis sanctum Filibertum se admonentem, ut, si vellet sanari, iterum illuc oratum veniret. Venit festinanter, innotescit somnium, incumbit

B orationibus, recedit sana.

XX. Puer quidam, Gulframnus nomine, ex pago Biturico ad hujus Sancti limina a parentibus adductus, decem fere annorum, cujus nullum umquam lingua sermonem protulerat; parentum vero precibus interpositis, accipit puer loquelam, ac loquens gaudensque discedit.

XXI. Anus quædam ex villa Boionno, sancti Hilarii femina, Godultrudis nomine, manum habens aridam, sanitatem accipiens revertitur.

XXII. Femina quoque Berta nomine, ex Villa-nova veniens illuc, quæ per annum integrum lumen amiserat, recipere meruit. Si vero omnium, quæ in Mosciaco gesta sunt, & frequenter fiunt miracula, claudorum, debilium, cæcorum, aridorum, febricitantium, adnotare voluero, ante me dies, quam miracula deficient.

Sed jam claudatur noster hoc fine libellus,
Plurima cum restent, quæ memoranda forent,

ANNOTATA.

C a *Opinor hic indicari locum illum, in quo monasterium Lucionense conditum est, & de quo Mabillonius in Annalibus Benedictinis ad annum Christi* 682. *num.* 29. *inter alia sic scribit*: Plura alia virorum monasteria informavit Filibertus: nam præter Gemeticense, Herense & Quinciacense, etiam cœnobium Lucionense sanctæ Mariæ in in Pictonibus, cujus originem Lucio cuidam imperiali tribuit chronographus Malliacensis, repisse fertur.

b *Hoc loco vox Græca χοιρὸς est genitivus numeri pluralis deductus a nominativo singulari χοῖρος, id est Latine* bilis, *ita ut Ermentarius fingi-* D EX IMPRESSIS.
ficet, hunc virum magnam biliosorum humorum copiam evomuisse, atque sic subito sanitati restitutum esse.

c *Hinc confirmatur, quod inter primam S. Filiberti translationem & hanc incubationem viginti septem anni intercesserint, adeoque Ermentarius anno* 863. *hunc secundum libellum scripserit, ut in Commentario prævio monuimus.*

d *Valesius in Notitia Galliarum pag.* 390. *& sequentibus fuse disserit de vero hujus insulæ situ, quam nonnulli scriptores propter nominis similitudinem cum aliis confuderunt. Opinamur, hic sermonem esse de insula istius nominis, quæ ab insula Herio non admodum remota est.*

e Corbeia *est urbecula Galliæ in Picardia ad Somonam fluvium sita, quæ habet celebre cœnobium, quod anno* 660. *S. Bathildis regina Franciæ fundavit. Haud dubio illud monasterium hoc loco indicatur.*

f *Hæc victoria de Normannis anno Christi* 834. *relata est; sed anno sequente Rainaldus Comes Arbatiscensis in eadem insula cum Normannis infeliciter pugnavit ac fugatus est, ut Ademarus & Chronicon Lemovicense apud Chifletium in Probationibus Historiæ Trevorciensis pag.* 185. *&* 187. *testantur.* E

g *Diploma hujus donationis apud laudatum Chiffletium pag.* 207. *& sequente legi potest.*

h Briosium, *quod Baudrandus* Brigiosum *vulgo* Briou *appellat, in Pictavensi provincia situm est, ut patet ex vicino fluvio, de quo jam aliquid dicemus.*

i Vultonna, *aliis* Voltumna, *vel* Vultonia, *& Papirio Massono* Vultranus, *vernaculo* la Boutonne, *oritur in Pictavensi provincia seu lucis a fano sancti Maxentii in meridiem juxta pagum* chef Boutonne *ab eo dictum. Hinc in Occasum fluens per Santoniam provinciam, Angeriacum urbem rigat, & quinque leucis infra Carentonæ fluvio miscetur.*

k *Novissimus auctor Historiæ Trevorciensis par.* 1. *pag.* 36. *in notis opinatur* Fabricas *esse pagum, nunc dictum vulgo* Forges, *qui inter Cunaldum & Mesciacum situs est.* F

l *Fluvius, quem Ermentarius hoc loco* Torum *vocat, ab aliis* Toedus, Toadus, *vel affinibus hujusmodi nominibus appellatur, & a Baudrando in Geographia tomo* 2. *pag.* 311. *sic describitur*: Thoeda, LA TOUE, fluvius Galliæ oritur in Pictavensi provincia, ubi Perreniacum & Thoarcium rigat; deinde per Andegavensem Ducatum fluens, auctus Argentone & Diva fluviis minoribus, tandem in Ligerim labitur paulo infra Salmurium,

DE

A D

DE SS. HELIODORO AC DOSA MARTYRIBUS.

J. P. Memoria in Faſtis Græcis, tempus martyrii.

FORTE SUB CONSTANTINO COPRONYMO. Cultus in Faſtis.

VArii Græcorum Faſti Sanctos boſce conſignant hodierna die. Menæa quippe magna typo vulgata hæc ſcribunt: Eadem die memoria ſancti martyris Heliodori ac Doſæ. *Accedunt Menæum Chiffletii, Menologium Sirleti, & apographa noſtra Sirmondo-Chiffletiana; quæ ultima elogio illos proſequuntur. En tibi textum ejuſdem Græcum latine hic redditum:* Πατρικίῳ τείφ.. τῷ βασιλέως ἀντιδίκῳ μαρτυρήσαντι ὑπὸ Λίγυπτον ἐν Ῥωμαίοις πόλει, ἥτις ἐκαλεῖτο Ἡλιουπόλις κοίλη Φ, ἥτις ἐστὶ πόλις ἀπωτέρω, καὶ τοῖς λειψάνοις Φ Ἁγίου ἱερομάρτυρος, οἱ ἅγιοι Ἡλιόδωρος καὶ Δοσᾶς παρῃτήσαντο, καὶ Φ τῷ τυράννου διεκχεῦναι αἰδέσιμα, καὶ Φ πλεῖστα πίστει ἀνακηρύξαντε τὸ βαπτισμα γάρ. B *Ὦ γὰρ ὁ Ἡλιόδωρος ἐν γῇ, σοφὸς καὶ πολυτρόπως βασάνων ἐδίκης ὑπομένων; καὶ σιδήρεαι καὶ ξύλιναι τιμωρίαι, καὶ πῦρ καμινευτικὸν καταλαχόντες, ἐχαρίσαντο καὶ φροδοχίμασοι, παρέδωκαν Φ Κυρίῳ τὸ πνεῦμα.* Quinquageſimo tertio .. poſtquam diſceſſiſſet imperator modico cum exercitu ad caſtrum Romanum, ut eccleſias deſtrueret, ſacraſque imagines everteret, ac Sanctorum reliquias igne combureret; SS. Heliodorus & Doſas libera voce uteores; tyranoique impietatem redarguentes, ac veram fidem annuntiantes, in deveniſſima ſeneſtute (Heliodorus enim agebat annum quintum ac nonageſimum) multa ac varia tormentorum genera ſuſtinuerunt, & demum, naribus amputatis capitibuſque peruſtis, gratias agentes & orantes, Domino ſpiritum tradidere. *Caſtellanus ambos etiam hos Martyres ſignat in ſuo Martyrologio univerſali.*

2 *Vides in principio hujus narrationis lacunam eſſe. Quiſnam ergo annus intelligi hic debeat, me latet. De imperatore autem tametſi nihil certæ affulget lucis, everſio tamen imaginum, de qua ibidem fit mentio, videtur innuere, rem geſtam eſſe tempore Iconomachorum; & quia præterea meminit ſcriptor de eccleſiarum deſtructione, ac reliquiarum Sanctorum combuſtione, incidit mihi ſuſpicio forte hic tacite deſignari Conſtantinum Copronymum, cui utpote dicto impietatis characteres conveniunt. Theophanes enim in Chronographia pag. 370. editionis regiæ Pariſinæ anni 1655, ita in rem noſtram illum imperatorem depingens,* Sanctorum, *ait*, reliquias .. *ipſe e ſacris loculis* C *effodit, & ne uſpiam amplius extarent, peoitus abolevit. In eos itaque, qui veoerareotur, velut in impios, bonorum proſcriptiones, exilia, ſupplicia comminabatur. Ubicumque reliquiæ Dei quam maxime favorem conciliantes.. habebantur, eas quam citius de reliquo noo videodas e medio tollebat. Quippiam hujuſmodi in pretioſiſſimum celeberrimæ martyris Euphemiæ corpus irreligioſus imperator excecuit, ubi nimirum illud in maris profundum cum ipſo loculo demerſit .. Iſte quidem communis eccleſiarum hoſtis æde ejuſdem martyris ſacra profanata, armamentum fecerat, & ſtercoribus excipiendis male dicaverat. Unde conficitur, in nefarium illum imaginum ſacrarum hoſtem convenire duos etiam alios impietatis ebaracteres, de quibus dicebam, videlicet templorum ac ſanctorum reliquiarum profanationem: unde factum eſt, ut duorum noſtrorum Pugilum martyrium forte acciderit ſub Conſtantino eodem Copronymo ſuperius poſuerim: tametſi ſub alio imperatore iconomacho illud etiam accidere potuerit.*

Cur ſuſpicemur accidiſſe martyrium illud ſub Conſtantino Copronymo.

DE SANCTO PAULO JUNIORE ARCHIEPISCOPO CONSTANTINOPOLITANO.

J. P. F

ANNO DCCLXXXIV. Synopſis de hac Sancto aliunde extracta.

IN Hiſtoria chronologica Patriarcharum Conſtantinopolitanorum, tomo primo hujus menſis præmiſſa, ſanctus iſte Paulus, hujus nominis quartus, ordine autem inter eoſdem præſules quinquageſimus ſecundus exhibetur pag. * 101. *& ſeq. Fuit natione Cyprius, officio lector. Cathedræ Conſtantinopolitanæ præfuit ab anno 780. uſque ad 784; palam quidem damnare non auſus hæreſim Iconoclaſtarum, ſed in morbum incidens ſolio Conſtantinopolitano nuntium remiſit, & aſſumpto monaſtico habitu in Flori monaſterio ignaviam ſuam publice & non ſine lacrymis confeſſus eſt, & orthodoxam fidem utiliter profeſſus: ita ut moriens ac jam mortuus plus profuerit ſuæ eccleſiæ quam vivus. De die emortuali, memoria in Faſtis Græcis, loco veneratione publicæ, epitheto juoioris, ac nomine ejus ſacris tabulis inſcripto conſuli poteſt citata Hiſtoria, ubi & alia, quæ paullo ante ex eadem extraximus, videre licet. Damus autem illum hoc die, quo notatur in Menæis magnus impreſſis, Menologio Sirleti, Menæo Chiffletii, ac in alio noſtro apographo Græco; tametſi fletii, ac in alio noſtro apographo Græco; tametſi in ectatis Menæis magnis & alibi etiam annuntietur aliis diebus. Vide eamdem Hiſtoriam. Paucula iſta de hoc ſancto Patriarcha æqui bonique, lector, conſule.*

DE

A D

DE SANCTIS MARTYRIBUS

LEOVIGILDO ET CHRISTOPHORO

CORDUBÆ IN HISPANIA,

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

P. D.

Sanctorum cultus, vitæ profeſſio, Acta; & cœnobiorum, quæ incoluerunt, ſitus.

ANNO DCCCLII. *Inter martyres, qui ſub Arabibus paſſi ſunt,*

IN *Commentario prævio ſanctæ Eulogii presbyteri & martyris, apud nos ad diem* XI. *Martii edito,* §. 1. *pag.* 88. *dicuntur iſta*: Occupata ab Saraceois Hiſpaoia, ſedes regni, quæ Hiſpali paucis annis conſtiterat, Cordubam per Abdalazim translata fuit, quam barbari ſublimi undique magnitudine & majeſtate attollere B ſunt cooati, relicto etiam Chriſtianis ſuæ religioois cultu, & templis pleriſque ac monaſteriis intactis. Paulatim tamen prævalentibus impiis Saracenis, oppreſſa & afflicta Chriſtianorum libertas eſt, & cæde martyrum irrigata Corduba, potiſſimum ultimis annis regni Haldarahmaoi, ejuſque filii Mahemadi. Qualia tunc fuerint Cordubæ Martyrum certamina & trophæa, declarat S. Eulogius libris tribus Memorialis Sanctorum, in quibus ab Æra DCCCLXXXVIII., ſive anno Chriſti DCCCL, regni Habdarrahgmani XXIX. uſque ad Æram DCCCXCIV., ſive annum Chriſti DCCCLVI. ſingulorum martyrum Acta deſcribit.

SS. Leovigildus & Chriſtophorus

a *Hæc inter numerantur* SS. Leovigildus & Chriſtophorus, *quos Martyrologium Romanum ad hanc diem ita annuntiat*: Cordubæ Sanctorum martyrum Leovigildi & Chriſtophori monachorum, qui in Arabum perſecutiooe pro Chriſtianæ fidei defenſione in carcerem conjecti, ac mox, cervicibus abſciſſis, igni traditi, martyrii palmam adepti ſunt. *Præiverat epiſcopus Equilinus lib.* 7. *cap.* 86. *ita ſcribens*: Chriſtophorus & Leovigildus martyres apud civitatem Hiſpaniæ Cordubam paſſi ſunt: qui tempore perſecutioois ab infidelibus comprehenſi, cum Chriſtum confeſſi eſſeot, gladio cædente, martyrium conſummaverunt: quorum corpora poſt abſciſſionem capitum igni tradita ſunt. Qui paſſi ſunt XIII. Kal. Septembris; ut Ado tradit in Sanctorum Martyrologio ex dictis Hieronymi ſumpto. *Locum, ubi Ado hos Sanctos commemorat, in genuinis ipſius Faſtis nondum reperire licuit, nec reperiendum arbitror; cum & tos alii Chriſti pugiles, Martyribus noſtris circa annum* 832. *ſynchroni, vel ad Adonis notitiam non pervenerint, vel pervenerint tantum, cum ipſe circa annum* 839. *Martyrologio ſuo ſuem impoſuerat. Igitur vel interpolatis uſus Faſtis eſt Equilinus, vel Adoni ea attribuit, quæ ſunt Uſuardi, ad hanc diem ita enuntiantis*: Civitate Corduba Sanctorum monachorum Leovigildi & Chriſtophori, quorum corpora poſt abſciſſioocm capitis igni tradita ſunt.

martyrum cultus & laudatio.

3 *Martyrum horum cultum ea quoque commendant, quæ P. Martinus de Roa de Martyribus Cordubenſibur cap.* 2. *univerſim diſſerit de illis, qui ſub Saracenis paſſi ſunt.* Martyres, *inquit*, qui ſub Arabum tyrannide teſtimonium fidei reddideruot, antiquitate.. ſe ſua tuentur; cujus auctoritate commendati, aote ſeptingentos annos, & eo amplius, Fidelium cultu & veneratione celebrantur. Vix enim cæſi pro Chriſto ſuot, tum pro Martyribus haberi, & coli cœpti ſunt, tanta certe religione, ut ejus extinguendæ caoſa, in occiſorum cineres defævireot: quos cum lapillis ioterdum cruore Martyrum illitis io flumen jactabaot, ne recepti a Chriſtianis in honore haberentor. Tanta ſub eorum etiam necem pietas in Martyres, tam alte iohæreos veri & proprii martyrii perſuaſio, Docet id ſepulturæ genus a reliqua geote diſcretum. Nempe intra templa, atque adeo intra Martyrum tumulos, & ſub ipſis etiam aris inhumati. Qui honos ea tempeſtate ſolis Martyribus, aut paucis aliis (quod ad templa taotum attioet) qui proxime ad eorum merita acceſſiſſent, habitus eſt. Idoneos habetis teſtes Hiſtorias, (*præſertim S. Eulogii*) & lapides.

Certum eſt, quod profeſſi fuerint

4 *Tamayus in Martyrologio Hiſpano alios citat hagiologos, qui* SS. Leovigildi & Chriſtophori *meminere. Inter alios affert Bedam, & Hugonem Menardum, circa quos nonnihil eſt obſervandum. Prima, cum Bedæ mors paſſionem noſtrorum Martyrum annis plus centum præceſſerit, perſpicuum eſt, in genuinis ipſius Faſtis hos Pugiles non fuiſſe notatos. Secunde, Menardus Sanctos noſtros retulit in Martyrologium Ordinis S. Benedicti, utique inſinuans, eoſdem memorati Ordinis leges fuiſſe profeſſos. Menardo aſſentire videtur Mabillonius parte* 2. *Seculi quarti Sanctorum Ordinis pag.* 584. *Hanc doctiſſimorum virorum opinionem veriſimilem reddit conjectura valde probabilis, quod S. Benedicti regula per Hiſpaniam ſeculo nono præ cæteris floruerit: non tamen res eſt omnino certa. Cum enim & legit meaaſtica ſcripſerit S. Fructuoſus, vir ſanctitate & prodigiis in tota Hiſpania celebratiſſimus, ut tomo* II. *Aprilis a pag.* 431. *patet; improbabile non eſt, ſeculo nono ſuperfuiſſe cœnobitas, qui S. Fructuoſi regulam vel recenter amplectebantur, vel, cum eam majores ſui eſſent amplexi, ad aliam deflectere nolebant, anuir præſertim ducentis noadum elapſis a ſanctiſſimo Hiſpani legislatoris obitu.*

regulam

5 *Verum, inquier, in monaſteriis a S. Fructuoſe conditis Benedictinas leges fuiſſe obſervatas, oſtendit S. Fructuoſi regula* 8. *in qua (ut Mabillonius in Præfatione ad Seculum* 1. §. 6. *pag.* XXXVI. *Sanctorum Ordinis obſervat) hæc habentur*:

A Obedientia (PRÆCEPTUM EST REGULÆ) ut in
AUCT. P. D. impoſſibilibus quoque rebus opere atque affectu oſtentetur, & teneatur uſque ad mortem: *ubi illis vocibus*, præceptum eſt regulæ, *lex quadam alia & antiquior citari videtur, ut cujus obedientia tam ardua ſit amplectenda*. Quæ vero (*ita pergit Mabillonius loco citato*) alia regula niſi Benedictina hic intelligenda eſt, cujus in cap. 68. præceptum eſt, ut "ſi cui fratri impoſſibilia injunguntur, ſuſci„piat jubentis imperium?„

S. Benedictus. 6 *Ab notandum eſt, in regulis S. Fructuoſi a Luca Holſtenio editis, illas voces* præceptum eſt regulæ, *legi abſque parentheſi, & ſenſu planiore ita haberi*; Obedientia præceptum eſt regulæ *&c. : quibus verbis obedientia mere definitur; non vero citatur regula ulla diſtincta, quæ obedientiam tam ſublimem exigat. Nihil proinde pro Benedictinis legibus a S. Fructuoſo receptis hinc fas eſt colligere; neque enim ad eam rem quidquam facit utriuſque regulæ conformitas: nam uti S. Fructuoſus in regula citata, ita & S. Columbanus in regula, obedientiam uſque ad mortem exigit*: Obedientia autem, *inquit*, uſque ad quem modum definitur? B Uſque ad mortem certe præcepta eſt, qui Chriſtus uſque ad mortem obedivit Patri pro nobis. *Aliqui tamen ob hanc conformitatem ſuſpicabitur, ut puto, nullus, S. Columbani leges a S. Fructuoſo fuiſſe adoptatas. Ergo.*

A qua regula S. Fructuoſi 7 *Imo ſi S. Fructuoſi regula, impoſſibilia præcipientis, cum Benedictina accuratius conferatur, potius diſparitas, quam conformitas inter utramque eſt apparitura. S. Benedicti regula ita habet*: Si cui fratri aliqua ſorte gravia aut impoſſibilia injunguntur, ſuſcipiat quidem jubentis imperium cum omni manſuetudine & obedientia. Quodſi omnino virium ſuarum menſuram viderit pondus excedere, impoſſibilitatis ſuæ cauſas ei, qui ſibi præeſt, patienter & opportune ſuggerat, non ſuperbiendo aut reſiſtendo vel contradicendo. Quodſi poſt ſuggeſtionem ſuam in ſua ſententia Prioris imperium perduraverit, ſciat ſunior ita ſibi expediee, & ex caritate confideos de adjutorio Dei, obediat. *Quæ regula certe lenior eſt & humanæ agendi modo attemperatior, quam illa S.* C *Fructuoſi lex*: Obedientia præceptum eſt regulæ, ut in impoſſibilibus quoque oſtentetur & teneatur uſque ad mortem.

diſtinguitur. 8 *Erit fortaſſe nonnemo, qui regulam S. Benedicti in cœnobiis a S. Fructuoſo inſtitutis viguiſſe ea de cauſa contendat, quod ibidem ſtatuerit* regulæ SANCTÆ conſtitutio, *ut colligi poteſt ex privilegio Caudaſuindi regis Gothi; relato apud Yepeſium in Appendice ad tom. 2. Chronici generalis, ſcriptura 13. fol. 10. Cum enim* regulæ SANCTÆ *nomine Benedictinæ conſtitutiones olim ſolerent intelligi, eadem illis vocibus,* regulæ SANCTÆ conſtitutio, *deſignatæ poſſunt videri. Verum ut in Gallis ſola Benedictina regula ſancta dicta ſit (quod hic diſputare non vacat) in Hiſpania certe etiam aliorum Ordinum leges nuncupatas fuiſſe ſanctas, manifeſtum eſt ex epiſtola apologetica Eutropii, qui regulam a Donato ex Africa in Hiſpaniam illatam vocat* SANCTÆ regulæ inſtitutionem, *ut videre eſt apud Mabillonium in Præfatione ad Seculum primum Actorum Benedictinorum, §. 6. pag.* XXXV. *Non enim ſancta regula, quam Donatus attulit, fuit Benedictina; ſed ab ea diſtincta; ut Mabillonius loco proxime citato oſtendit. Cæterum an privilegium Caudaſuindi regis nox allegatum ſine ſcrupulo admitti poſſit ut ſincerum, vide, ſi placet, apud Ferreras in Hiſtoria Hiſpaniæ ad* D *annum 646. num. 14.*

Biographi auctoritas ſumma, 9 *Vita ſcriptorem nactus eſt uterque Martyr, ut dictum eſt ſupra, S. Eulogium, quo melior alter deſiderari non poterat; ut manifeſtiſſime colligitur ex tomo 11. Martii a pagina 88. ubi ipſius vita & martyrium, quod anno 859. conſummavit, illuſtrata fuit. Adde, quæ de eodem ſancto biographo dicta tomo VI. Julii, pag. 451. numero 5. Accedit ſingularis, quæ inter Martyres & S. Eulogium interceſſit amicitia & conjunctio. Sanctus vero* Cheiſtophorus *non tantum popularis, contubulis, ſed & a pueritia S. Eulogii auditor & diſcipulus fuit. Hæc videſis in Paſſione noſtrorum duorum Pugilum, quam mox ex ipſa S. Eulogio daturi ſumus. Conſummati per* SS. Chriſtophorum & Leovigildum *martyrii teſtis etiam perquam idoneus eſt Uſuardus; cujus annuntiatio ſupra recitata eſt: ipſe enim ea, quæ anno 852. Cordubæ contigerant pro fide certamina, facile anno 858. potuit diſcere; cum tunc Cordubæ verſatus fuerit; ut liquet ex Aimoino in Hiſtoria tranſlationis SS. Georgii & Aurelii, impreſſa tom.* E *VI. Julii pag. 460.*

monaſteria, 10 *Unum illud in aſtit obſcurum eſt, quo in loco ſita fuerint monaſteria, ex quibus Sancti noſtri prodierunt. Scriptorum diverſas ea de re opiniones affero. Mabillonius Seculo 2. Actorum Ordinis S. Benedicti pag. 382. ad hunc locum, qui ibidem habetur in Vita S. Fructuoſi*, Pater ejus eum ſecum habens inter montium convallia Bergendenſis territorii, *obſervat iſta*: Pagus ſeu tractus Beegendenſis ſeu Vergendenſis ac Vergidenſis .. ſitus inter Legionis montes & Callæciam, teſte Antonio Yepezo, S. Fructuoſo ortum dediſſe, a nonnullis creditur. *Deinde vero pagina 583. in eadem Vita dicitur* ad locum illum ſolitudinis ſupeamemoratum *rediiſſe, ac* cœnobium Complutenſe *exſtruxiſſe. Locum autem illum ita exponit in notis Mabillonius*: Cœnobium Compluticum ſeu Complutenſe, MONASTERIUM SS. JUSTI ET PASTORIS ab S. Eulogio Cordubenſi dicitur, deſcribiturque in Memor. Sanctor. lib. 2. cap. 11. *verba, quæ ſubdit, habentur in Paſſione noſtrorum Martyrum, quam mox dabimus, num. 2. Illud vero* quinque milliarios luſtros, *exponit Mabillonius*; viginti quinque milliaribus, *atque hæc addit*: Quo in loco Coedubam interpretare, non civitatem, ſed montem Corduban in Luſitania & regno Portugallico, pago Portuenſi, quem incolæ CORVAN voeant. *Hæc ille.* F

quæ inconſtanter. 11. *Verum in hac eruditiſſimi viri ſententia non pauca, quæ diſpliceant: nam primo, ſi* S. Leovigildus *prodiit ex cœnobio a S. Fructuoſo condito, probabilius non Benedictinum, ut vult Mabillonius, ſed S. Fructuoſi regulam eſt profeſſus; eam enim in eodem monaſteria aliquando viguiſſe, non eſt dubium: quod autem ſanctiſſimi fundatoris regula tam cito vel mutata vel abolita non ſit, eſt creditbilius. Secundo S. Fructuoſus cœnobium ſuum extruxit* inter convallia montium Vergidenſis territorii, *quod regni Legionenſis pars eſt: quomodo ergo confunditur cum monaſterio ſito in* monte Corduba in Luſitania & Portugallico pago Portuenſi? *Tertio, aſceterum, quod* S. Leovigildus *incoluit* in interiori montana Cordubenſi, *fuit* in loco, confini vici Lejulenſis, qui a Corduba diſtat quinque milliarios luſtros, *id eſt, interprete Mabillonio*, viginti quinque *tantum* milliaribus?

atque

A *atqui diſtantia ab urbe Cordubenſi ſam exigua non convenit cœnobio ſito in monte pagi Portuenſis in regno Portugallico. Quarto eadem* montana Cordubenſis *cap.* XI. *videtur a S. Eulogio deſignari, quam cap.* 8. *ejuſdem libri* 2. *deſignaverat, de patre S. Mariæ virginis & martyris ita loquens*: Ad oppidum Froniano pervenit, qui in Montana Cordubenſi *in* parte occidentali duodecim ab urbe (*Cordubenſi, ut patet ex contextu*) milliaribus diſtat. *Atqui hæc* montana Cordubenſis *collocanda non eſt in pago Portuenſi*; *alioquin enim oppidum ipſi inædificatum plus quam* 12. milliaribus *ab urbe Cordubenſi abfuiſſet.*

ubi fuit ſanctus. 12 *Henſchenius noſter tom.* II. *Aprilis in notis ad Vitam S. Fructuoſi pagina* 438. *cœnobium SS. Juſti & Paſtoris, in quo* B. Leovigildus *vixit, in* Bætica *collocat: & illi aſſentiendum videtur, dicendumque* montanæ Cordubenſis *nomine illos a S. Eulogio montes intelligi, de quibus Mariana lib.* I. *cap.* 3. *ita memorat*. Ex Oroſpeda prope Alcaraſſum Mſriani montes (noſtris Serramorena) ſurgunt, quorum radices perpetuo ferme uſque ad Oceanum Bætis ad lævam

B alluit. *Cur vero montes a S. Eulogio* Cordubenſes *dicantur, ratio reddi poteſt, quia* qua parte ſeptentrionem Corduba ſpectat, poſita eſt (*ut Ambroſius Moralez in illius urbis deſcriptione teſtatur*) ad ipſas Mariaoorum montium radices, *quibus proinde nomen ſuum facile indideris*.

explicatur. 13 *Hiſce in montibus non infrequentia ſtetiſſe cœnobitarum domicilia ex variis S. Eulogii locis poteſt colligi: varia nominatim enumerat Mariana lib.* 7. *cap.* 15. *eaque inter alterum* Martini, *ex quo* B. Chriſtophorus; *alterum* Juſti & Paſtoris, *ex quo* B. Leovigildus *ad martyrium proceſſit. Et vero quæcumque S. Eulogius narrat locorum adjuncta, cum tali cœnobiorum ſitu cohærent optime, ut attentius conſideranti patebit. Cæterum, quo anno uterque Martyr coronatus ſit, dicam in annotatis littera* i. *Partem maxillæ* B. Chriſtophori *ſervari in Carthuſia Florentina, notavit Papebrochius in itinere ſuo Italico Ms. Verum an ad noſtrum Sanctum illa tipſana pertineant, an ad alium, non liquet.*

C

PASSIO

Ex Memoriali S. Eulogii lib. 2. *cap.* XI.

Sanctus Martyr

DEinde Chriſtophorus monachus contribulis *a* noſter, ephebus adoleſcens Cordubæ natus & a puericia noſtri auditor, qui poſt noſtrum magiſterium *b* cœnobium S. Martini *c*, quod eſt in montana *d* Cordubenſi, loco, qui appellatur Roiana *e*, ingreſſus, magnum pie volentibus converſari ſpecimen ſanctitatis oſtendit. Hic, agnita præcedentium nece Sanctorum, concito greſſu in urbem deſcendens, mox obviare judici non extimuit *f*: & reddens coram eo teſtimonium veritatis, adnuntiat Evangelium, faſta Domini prædicas, prophanationibus deditum vulgus exhortatur, arguit male credulos, luituros cum authore ſallario æternum profert incendium. Quem continuo judex ſævo commotus furore earceri deputat: arctioribus macerandum vinculis commendas.

a b c d e f

2 Tunc etiam Leovigildus monachus Eliberi

S g progenitus, plenæ juventutis, vir ſanctus, juſtus, & timoratus ex cœnobio ſanctorum Juſti D & Paſtoris *b*, quod eſt *in* interiori montana Cordubenſi, loco qui dicitur Fraga inter clivoſa montium & condenſa ſylvarum, confini viculi Leiulenſis, qui a Corduba diſtat quinque milliarios luſtros, quo ſe nuper moraturus contuleras, martyrio poſiturus advenit. Et priuſquam ſacrum intraret, inſtituendi ſe gratia nos inquirens, obſecratur, precatur, exoptat, ut conatus ſuos nos precibus juvaremus, eique benedictionem conſumandi agonem traderemus, promittens ſe noſtri curam gerere ante Domioum.

EX IMPRESSIS. *promiſſis vera ſanctitatis ſuæ,* g *h*

3 Cumque a nobis firmatus in pace diſcederet, mox coram judice ſuam relaturus profeſſionem adſiſtens, dat teſtimonium fidei ſecundum cæterorum conſtantiam: qui cæſus alapis, convitiiſque diſtentus illico apud ſævos carceres traditur alligandus. Ibi ſe Famuli Dei alterno fovent conſultu, roborantur in invicem: ſicque pari voto connexi, cum jam mactationis hora inſtaret, præire S. Chriſtophorus B. Leovigildum reverentia ætatis exoptat, poſtmodum ipſe ruiturus. Et ita hoc ordine uterque interiit XIII. Kal. Septemb., era qua ſupra *i*. Quorum corpora ſuppoſitis aduſta incendiis, antequam penitus E urererentur, fidelium cura erepta apud baſilicam ſancti Zoili *k* ſepulta ſunt.

pro Chriſto maſſimur. i

k

ANNOTATA.

a *Ad hanc vocem* contribulis, *Moralez in ſcholiis ita notat*: Tum hic, tum ſuperius hac voce uſus Eulogius, indicat plane habitationis tantummodo vicinitatem. *Verum cum eadem vox cap.* 6. *ejuſdem libri* cognationem ſanguinis *ſignificet, non video, cur ad alium ſenſum hic debeat transferri.*

b S. Eulogius magiſtris ordine & vitæ moribus ſociatus... doctrina nris Eccleſiam ornavit, *ut in ipſius Vita ſcribis Alvarus.*

c *S. Martinus, cui cœnobium hoc ſacrum fuit, verſimiliter ille eſt Braccarenſis epiſcopus, qui anno* DLXXX. *poſt vitam ſanctiſſime actam, & multa condita monaſteria ad Superos evolavit, coliturque ad diem* 20. *Martii, ad quem tom.* III. *ejuſdem menſis pag.* 86. *de ipſo fuſe actum.*

d Montanæ Cordubenſis *nomine hic, uti & infra intelligo montes Cordubæ vicinos, ut dixi in* F *Commentario num.* 18.

e *Ad vocem* Rojana, *eum Ambroſio Moralez in ſcholiis, fateor, quod*, quid dicam, tametſi exquiſierim, non reperiam; eodem quoque ſilentio Fraga locum & Leiulenſem vicum, qui paulo poſt memorantur, præteriturus.

f *Temere nequaquam* S. Chriſtophorus *tyranno ſe obtulit: nam cum non pauci* (*ut ex Vita S. Eulogii conſtat*) *in fide vacillarent, licuit ipſi mortis periculo ſe objicere, ut vacillantes animos confirmaret.*

g *Eliberi, aliàs Illiberis vel Illiberris dicta, Concilium Illiberritano ibidem celebrato nomen dedit. Cardinalis de Aguirre in Collectione conciliorum Hiſpaniæ tom.* I. *pag.* 242. *ita ſcribit*: *Ab urbe Granatenſi* Illiberrim antiquam ſeptimo lapide diſtare, publica mihi fide conſtat regii in eadem civitate menſoris. Extat etiam ounc... antiquæ Baticæ Illiberris, & magnæ quondam urbis tenue veſtigium: rudera enim diruiæ vel cadavera potius defunctæ civitatis, & parietioarum eccleſiæ, io qua concilium hoc habitum eſt, viſuntur in colle, qui vulgo Mons Elbiræ appellatur.

A h *De monaſterio SS. Juſti & Paſtoris, ejuſque ſitu actum eſt in Commentario a num.* 20.

i *Notarat S. Eulogius cap.* 10. *aram* DCCCXC. *quæ reſpondet anno æræ vulgaris* 852.

k *De S. Zoilo actum eſt tom.* V. *Junii pag.* 253. *In ejus baſilica, intra mœnia Cordubenſia inclusa, plures Martyres ſepulturam nacti ſunt: ut ibidem pag.* 254. *videre eſt.* D

DE S. HERBERTO ARCHIEPISCOPO

COMPSÆ APUD HIRPINOS IN ITALIA,

J. P. SYLLOGE,

Loci notitia, cultus publicus, obſervationes.

ANNO CIRCITER MCLXXX. *Civitatis Compſanæ ſitus.*

COmpſa (vulgo Conza) antiquiſſima Hirpinorum civitas ad Aufidum amnem, haud procul fontibus ejus, ſituata eſt, quam hodie provinciæ Ulterioris Principatus metropolim ſtatuerunt. *Ita ſcribit Ughellus tomo* 6. *Italiæ ſacræ col.* 797. *ueviſſimæ editionis Venetæ: ubi plura deinde, in additione præſertim a col.* 799. *de hac civitate memorantur, uti & de ejuſdem eccleſia metropolitana; quæ ibidem legi poſſunt. Satis eſt uobis loci ſitum oſtendiſſe, qui apud Ferrarium hac die in Novo catalogo Sanctorum, ſive eorum qui in Martyrologio Romano non ſunt, breviter in notis ſic deſcribitur:* Urbs eſt Hirpinorum perveius & metropolis a Beneuvenin 50. M. P. circiter diſtans, Melphiæ in nrtum diſtanti S. M. propinqua, vulgo Conſa in Baſilicata. *Hæc ille, Baudrandus vero dicit eſſe* in confinio Capitanatæ provinciæ & Principatus Citerioris; ſcdere in tumulo, ſed parvi eſſe admodum circuitus, & vix 70. focularia, & 120. animas continere; ita ut fere in caſtrum redacta ſit: & ejus archiepiſcopum commorari in terra S. Mennæ; 18. milliaribus diſtare a Melphi in occaſum Neapolim verſus 56. & Salernum 28. a Beneuento autem 25. in ortum hybernum. B

Memoria publico cultu S. Herberti noſtri;

2 *Ughellus tomo* 6. *Italiæ ſacræ agens de Compſana metropoli a col.* 797. *editionis citatæ, hæc de cultu Sancti noſtri col.* 799. *ſcribit:* Hic requieſcit corpus S. Herberti archiepiſcopi marmoreo tumulo incluſum, & præclariſſimo decori habetur. Ejus natalis dies XX. Auguſti magna finitimarum populnrum frequentia colitur, indulgentiis Pontificum privilegio eo accedentibus conceſſis. *In Additione col.* 801. *habentur iſta:* Requieſcit in eadem baſilica corpus B. Herberti archiepiſcopi, quod anno MDCLXXXIV. a Cajetano arcbiepiſcopn Caracciolo palam fuit recognitum cum inſulis pontificalibus, annulo, & pallio archiepiſcopali indutum, & ab angulari capella ad aram majorem translatum, & marmnreo ſepulcro honorifice reconditum. *In eadem Additione col.* 802. *agitur de argentea ſtatua* S. Herberti *noſtri, qua modo laudatus Cajetanus Caracciolus, archiepiſcopus Compſanus, eccleſiam S. Cajetani Tiencei a ſe conſtructam ditavit.* S. Herbertum *annuntiant Ferrarius & Caſtellanus.* C

ejuſdem patria, & hallucinationes hac occaſione

3 *Joannes Piſeus de illuſtribus Angliæ ſcriptoribus in Appendice centuria* 2. *pag.* 864. *hæc de patria ejus memorat:* Herbertus Hoſcamus.. natione Anglus, patria Mercius, vir pius & eruditus. In Italiam profectus, factus eſt archiepiſcopus Cuſentinus in Apulia. Hunc ferunt quædam ingenii ſui litterraria monimenta poſteris reliquiſſe, vel relinquere voluiſſe, & ea jam in lucem emiſiſſe; ſed una eum auctore perierunt omnia. Nam eo ipſo anno, quo prælulatum accepit, & ſuam archiepiſcopalem cathedram conſcendit, ipſe cum domo ſua, imn vero cum tota fere civitate, dehiſcente terra, abſorptus eſt. Fuit ille annus a Nativitate Chriſti MCLXXXV. regnante in Anglia Henrico ſecundo. Atque hæc pleraque ex Henrico Triveto. *Sic ibi; quibus Ughellus ſupra citatus ſequentem inurit cenſuram a col.* 811. Sed longe Piſeum aberraſſe credideriim, ac ſurſum deorſumque confudiſſe, quæ de Herbertn ſcripſit: ſiquidem Coſentia urbs archiepiſcnpalis eſt Calabriæ, non Apuliæ: archiepiſcopus ille Coſentinus, qui ex terræ mnru occubuit, Ruſus vocatur, non Herbertus, ut Anonymus Caſinenſis habet apud Caraccioli Chronic.; *quod Neapoli extuſum eſt anno* 1626. *inter antiquos Chronologos quatuor, e quo hæc do, correctione uſus, ut locus corruptus melius intelligatur.* E

4 MCLXXXIV. nonn Kal. Junii terræmotus aden magnus & terribilis fuit per totam Calabriam (ut) in valle de Grati, & valle de Sinu eccleſiæ omnes, & nmnia ædificia murorum corruerint, & Rufus Cuſentinus archiepiſcopus, & multi alii ſub murorum præcipitin ſuffocati ſint, *Pergamus cum Ughello*: Rufo Cuſentino archiepiſcopo ſucceſſit Petrus eodem anno MCLXXXIV. Concilio Lateranenſi interfuerat Rufus anno MCLXXIX., in quo aſſederat Herebertus Compſanus archiepiſcopus præſul cum ſuis ſuffraganeis, uc Joannes Picardus in notis ad Guilielmi Neubrigenſis Hiſtnriam narrat (*Videſis dictas notas in libri tertii caput ſecundum.*) *His ſubnectit laudatus Ughellus obſervationes nonnullas de* S. Herberto, *quas ex eo huc tranſcribo.* F

a Piſæus omiſſe.

5 Quamobrem Herbertus Compſanæ eccleſiæ fuit longo tempore archiepiſcopus, Anglus natione, ſanctitate & glnria miraculorum illuſtris; cujus Acta perierunt: eujus tamen memoria habetur in monumentis Compſanæ eccleſiæ ab anno MCLXIX. ad annum uſque MCLXXX. Fnrtaſſe ab eo anno, vel paulo poſt in pace quievit, habuitque ſucceſſorem Gervaſium, ut mnx dicemus. *Deinde ex Compſana memoria, ſignans annum* 1169. *hæc ſuperaddit*: Herbertus nunc ſanctus, miraculis clarus, acceſſit ad regem Siciliæ, & recuperavit eccleſiam lanctæ Mariæ de Aulletta cum juribus ſuis, obtinuitqun a Roberto Comite Lorotelli & Cuperſani, ac domino civitatis Lavelli, pro animalibus eccleſiæ Complanæ, jus aquandi & paſculandi in terrinrin Lavelli in perpetuum, pro animabus Rogerii & Guillelmi regum, & Aluciæ reginæ, & poſt laudabilia virtutum npera ornata in tumba lapidea in ſua mœnia Compſana, quam rexerat eccleſiam in Dnminn, magna cum populi devotinne quievit. *Alia ejus. dem de Herberto noſtro acta.*

DE

A D

DE SANCTO BERNARDO CONFESSORE,

PRIMO CLARAVALLENSI ABBATE,

PATRE AC DOCTORE ECCLESIÆ,

IN TERRITORIO LINGONENSI CAMPANIÆ IN GALLIA,

COMMENTARIUS PRÆVIUS. J. P.

§. I. Annus ac locus natalis; illustre genus.

B E

ANNO MCLIII. *Vir sanctus, apud scriptores celebratissimus,*

Magnes inter viros, qui, tamquam lucidissima Ecclesiæ Dei sidera, doctrina, virtutibus ac miraculis orbem terrarum illustrarunt, nomen meretur & obtinet S. Benardus *plane singulare, ita videlicet quaquaversus propagatum ac celebratum, ut vix quisquam Sanctorum esse videatur, qui tot rerum suarum præcones, tamque egregios ac tam probatæ fidei spectataque auctoritatis scriptores nactus sit. Perspicuum id fiet tum e tribus potissimum clarissimis biographis, qui præstantissima ejus facta continuato sermone, & quasi ex condicto, ad posteros transmisere, inferius a nobis laudandi; tum ex aliorum documentis, de quibus postea erit sermo. Quæ autem nos per hujus Commentarii decursum præter ea, quæ ab aliis dicta sunt prius, dicemus, subservient vitæ ac miraculis Doctoris Mellistui vel confirmandis, vel elucidandis, amplificandisve, incipienda a natalibus ejus, circa quos varia se nobis efferunt expendenda.*

In lucem prodiit anno 1091.

2 *Ac de anno imprimis natali ipsius ita conveniunt inter auctores, ut extra omnem controversiam positus sit. Illustrissimus enim Angelus Manrique, Pacensis episcopus, Annalium Cisterciensium tomo 1. ad annum Christi 1105. Cisterciī octavum, cap. 1. num. 3.* De tempore, ait, omnino certum est, natum anno millesimo nonagesimo primo, eo nimirum, quo beatus Petrus Cavensis, Cluniacensis cœnobii olim alumnus, oblatum sibi ab Urbano II. in concilio Beneventano usum mitræ, reverentur quidem, sed magnifice contempsit: quod in actis Vitæ ipsius (apud Baronium hoc anno) scriptum videas. Quo videlicet Bernardo offerendarum, contemnendarumque jam tunc in illo præsagia ostendarentur. Natum hoc anno facile convinces, si a millesimo centesimo decimo tertio, quo Cistercium ingressus est, duos & viginti demas, quos tunc habebat: in quo omnes historici conveniunt. *Adde scriptores recentiores, qui Sancti natales anno jam dicto 1091. affingunt. Hæc de tempore; de loco autem, in quo vivere cœpit noster Sanctus, ita scribit memoratus Annalium conditor Manricus num. 2.*

Fontanis vulg. in Burgundia i. qui locus

3 Fontania (*alibi locus hic vocatur* Fontes, *vulgo Fontaines*) oppido, a fontibus sic dicto, patris sui domicilio dominioque Bernardum natum testantur omnes, qui ejus Vitam scribunt, dimidia fere lapide a Divione, nobili & notissima curia Burgundiæ Ducum. Talentum inter (*vulgo Talen*) arcem munitissimam, & Fontanum castellum ea sita: *quod e Guilielmo Paradina lib. de antiquo statu Burgundiæ fol. sibi 140. Manricus ibidem describit: in nostra autem editione Basileensi a pag. 165. leguntur ista*: Planities est amœnissima, duobus fluminibus Suzionа atque Oscara utrimque muros alluentibus... Urbi imminet Talentum, arx & natura loci, & arte munitissima.. E regione hujus situm est castellum, cui a fontibus nomen; quod Bernardus, abbas sanctissimus, suis illustravit clarissimis crepundiis: olim Castellionensium equitum dominis *, hodie Christo ædes sacra. *Mabillonius Operum* S. Bernardi *editor, ad calcem voluminis secundi variat ejusdem Sancti Vitas attexit a columna 1611. aliaque de eo subnectit postmodum documenta. Dicta autem columna postquam in notula de Tescelino, Sancti patre, hæc situsset e Vita tertia, quod nempe ibi vocetur* dominus minoris castri, cui Fontanæ nomen est *&c., observat, ibidem* paternas (ut creditur) Bernardi ædes conversas essa in Fuliensium Patrum conventum. *Factum hoc magis expresse affirmat, quam confirmat R. P. Chrysostomus Henriquez in Menologio Cisterciensi hac die, sis de Sancto scribens*: Feliciter in lucem prodiit Fontanis in domo paterna, quæ ob tanti Viri reverantiam, utpote in qua primordia vitæ & sanctitatis suæ habuit, in cœnobium prn Cisterciensibus reformatis congregationis Fuliensis mutata est: in cujus sacræ ædis lapidibus initialibus sanctissimi Patris Bernardi encomia, & præclara elogia pulchris characteribus exarata fuerunt: quæ, ne sub terra lateant, hic describenda censui. *Sed nos ea huc transcribere supersedemus, cum ibidem legi possint. Res gesta inscribitur anno 1619. qua* Ludovici XIII. Francorum & Navarræ regis Christianissimi mandato & nomine, sereniſſimæque ejus conjugis Annæ Austriacæ *primus lapis positus fuisse indicatur in ejusdem inscriptione*, die vi. Januarii.

* In domo

oppidum vocat. num.

4 *Verum, quod rursus ad castrum seu oppidum*, S. Bernardi *natalitium, Fontanas spectat, cavendum monet Manricus num. 2. citato, ne ulva meritum nobilitetur, & locus aliis eidem annexis locupletetur.* Recentiores, *inquit*, dum oppidum

A pidum patris legunt, Comitatum coofingunt, AUCT. & plures alios pagos illi adjungunt, queis e J. P. Fontanis Teſcelious jura daret. (*Citatur ab ipſo Bruto, qui Chronicon Ciſtercienſe idiomate Luſitano vulgavit, lib. 1. cap. 14.*) Sed oullo prorſus producto teſtimonio; imo ipſa reclamante antiquitate, qua potius MILITEM SUIS STIPENDIIS CONTENTUM lego lib. 1. cap. 1. in Vita S. Bernardi, QUIBUS AD OMNE OPUS BONUM ABUNDABAT. Nec detraxiſſet Teſcelioo Bernardi patri, ſi quos haberet titulos ampliores, qui paulo inferius in avunculo Galdrico minores etiam ample numeravit." Vir (inquit) „ſanctus, & potens io ſæculo, & in ſæcularis „militiæ gloria nominatus, dominus caſtri io ter-
* Al. Tuilium, vulgo Tovil. „ritorio Eduenſi, quod Ticilium * dicitur„. Non ergo Comitatus, alterulve ditionis pingues reddidius; cui præcipui proveotus, ſi oon unici, militaria ſtipendia deſignantur. Sat magnum eſt, ſi curiæ ſuburbanum, alterius, quam ipſius Ducis, juris foret. *Ita ratiocinatur Mauricus, & recte, mea quidem ſententia.*

planiderur. 5 *Illis autem, quæ addebat*, cui præcipui
B proventus, SI NON UNICI, militaria ſtipendia deſignantur, *non ſatis conſentimus* Fragmenta *apud Mabillonium ſupra allegatum, columna* 1275. ex tertia Vita S. Bernardi, auctore, ut videtur, Gaufrido, monacho Claræ-vallenſi (*Fragmenta Gaufridi nos demceps ea vocabimus*) *ubi dicuntur iſta:* Erat autem vir iſte genere nobilis, poſſeſſionibus dives. *Ex ante dictis convincatur erroris Vita* S. Bernardi, *quæ exſtat in codice noſtro ſignato* P. Ms. 13. *dum hæc ſcribit*: Bernardus .. Caſtellione Burgundiæ oppido oriundus fuit, *Tametſi autem de nobili ſtirpe Sancti noſtri ita certo conſtat, ut prudens adverſus eam controverſia movere nemiquam poſſit, non abre tameu egerimus, ſi hoc argumentum confirmemus ac illuſtremus.*

Illuſtris ſplendor gaoeris 6 Parentes habuit, *ut ſcribit Mauricus num.* 4. dictum Teſcelinum, Alaidemque, e quibus illum Ducibus Burguodiæ propinquum genere, adeoque regum Galliæ progeniem elaram; haoe ex Cornelienſium Comitum familia, alta origioa regum Luſitaniæ, atque Henrico Luſitaoo primo Comite, Alfonſi regis patre, in tertio conſanguinitatis gradu conjunctam, no-
C ſtrates referuot: quo Bernardo cunctos Chriſtiaoos priocipes arcto ſanguinis fœdere devinciaut. Ego in Guillermo ſancti Tbeodorici lib. 1. cap. 1. atque Alano Aliiſiodorenſi, quondam illo abbate, iſto epiſcopo, atque utroque Bernardo coætaneo ſolum inveoio: " Parentes cla„ros ſecundum ſæculi digoitatem (& Teſceli„num, qui) ſic conſilio & armis ſerviebat tem„poralibus domiois ſuis, ut etiam domioo Deo „ſuo oon negligeret reddere quod debebat„. *Quibus addi poſſunt ſequentia e Vita quarta, a Joanne eremita ſcripta, apud Mabillonium colum.* 1281. Beatiſſimus igitur Bernardus .. digna propagine oriundus fuit, carnis quidem profapia nobilis, ſed culmine meotis nobilior. Genitor ejus Taſcelinus nomine; genitrix vero Aalays, filia Bernardi Mootis-barri domini, viri potentis & magni ſecundum ſeculi dignitatem, & ex antiquorum (ſicut aſſerunt ioulti) Burgundiæ Ducum generoſitate trahens originem. *At redeamus ad Mauricum.*

tam paterni quam materni 7 Sed & in Guillermo, *ait*, Paradioo, auctore Burgundo, & de Burgundiæ Ducibus ſtatante, Caſtellionenſem Saſrenſemque familias, D queis utarque inſignis, joter illuſtres illius quondam regni (nam reges olim fuerunt, qui poſt Duces) numeratas agnoſco: regiam progeniem aut originem non lego. Illius verba ſol. mihi, *inquis*, 93. placet hic deſcribera:" Sunt & aliæ „familiæ pleræque illuſtres, quales Cornejorum, „ex qua Godefredus flammulæ ſigniſer„. Et poſt non paucas alias oumeratas, hæc de utraque familia Doctoris ſancti:" Deinde Caſtellio„neſium, ex qua divus ille Bernardus Claræ„vallis abbas ſanctiſſimus, oec minus ingenii „monumeotis clariſſimus .. Habetis ergo Caſtel„lionenſes atque Saſrenſes, quo jure gloriari „poſſitis, qui tam rutilum religionis ſolem e ve„ſtro corpore adidiſtis reipublicæ Chriſtianæ: „de quo dici ſolet, quod olim de Neſtore ecci„nit Homerus, melle dulciorem ab ejus orc ora„tionem fluere„. Hacteous Paradinus, qui Saſrenſibus, ut credo, Alaidam matrem; Caſtellionenſibus Teſcelioum ortos tradit, illuſtribus quidam familiis Burgundiooum, ſed regium ſplendorem non æquantibus. Quamvis non abnuam Caſtellionenſes Comites, ex quorum familia Te- E ſcelinus, ſanguine forte conjunctos Burguodiæ Ducibus, & per eos Bernardum, licet remote. Honor regis judicium diligit; honor Sanctorum ceram veritatem. Nec ea nobilitas Bernardi patris eſt, quæ egeat addititia commendari. Nos hæc ex auctore fide digoo illius proviociæ, atque antiquorum dictis concordante, tamquam certa ſcribimus, ſcripturi majora, ſi digois fide teſtibus fulciantur. *Hæc illuſtriſſimus Maurenus candide ac ſincere.*

8 *Unde ſequitur, ut plus aliquid in Brevia- effuiverio Romano dies potuerit, ne dicam, debuerit, do* S. Bernardi *natalibus, quam ei* honeſto loco natus. *P. Petrus Franciſcus Chifletius noſter anno* 1660. *edidit Divione* Diatribam de illuſtri genere S. Bernardi abbatis Clarevallenſis, *cui appendicem cum probationibus varioſque documentis ſubjecit. In ejuſdem Diatribæ præfatione de mea dicta Breviatis expreſſione merito conqueritur, quæ utique ſit unus humilis, & infra Sancti dignitatem.* Etcoim, *inquit*, qui hæc legens, de Bernardi natalibus aliud oihil norit, facile illum opinetur plebeis ortum parentibus, puta agricolis aut opificibus, aliive ejuidem F noiæ: cum tameo illum utroque parente fuiſſa conſtet perquam nobilem .. Adde *præter alia, quæ ibi obſervat*, & hac Bernardi natalium depreſſione ooonullam Viro ſanctiſſimo, & de Eccleſia quam optime merito injuriam fieri, dum ejus virtuti ſuus quidam ſplendor ac ſua veluti baſis detrabitur, ſi vere prudens quiſque exiſtimat, virtutem nobilitati impoſitam infiramque, & altius eminere, & fulgere illuſtrius. *Hujus autem ſui operis ſeriem ita dividit.* Primum illud *ſibi* demonſtrandum *ſuſcipit*, nobilem fuiſſa Bernardum: deinde equeſtris ordinis, quem illis temporibus MILITIAM vulgo nuncupabant; adhæc, aotiquæ io eo grada originis: denique & per matrem Aalydem (quæ Bernardi Montisbarri dvnaſtæ filia erat) ex aotiquis Burguodiæ Ducibus prognatum.

9 *Rem in pauca contraxit Mabillonius ante ex variis Vitam primam* S. Bernardi, *auctore Guillelmo abbate conſcriptam, & a ſe editam a colu.* 1061. *de linea paterna ſic loquens pag.* 1059: TECELINUS, Beroardi pater, VIR ANTIQUÆ ET LEGI-

TIMÆ

A TINÆ MILITIÆ, id eſt probatæ oobilitatis, quam equeſtrem vocamus, fuiſſe perhibetur a Guillelmo abbate cap. 1. Huic agnomen erat SORUS, id eſt, ſubruſus, a colore ſcilicet capillitii, in diplomate Hugonis ſecundi Burgundiæ Ducis pro Cabiloncnſi S. Marcelli monaſterio: cui diplomati primo loco poſt Raimerium Ducis dapiferum ſubſcribit Tecelinus ante Bernardum de Monte-ſorti, Warnerium de Sumbernone, aliſque nobiliſſimos viros. (*Vide Chiffletium in Probationibus ad memoratam Diatribam pag.* 426.) GUIDO DE ACROMONTE, teſtaote Alberico Trium-fontium monacho, FUIT EX PARTE MATRIS FRATER THESSELINI SORI DE FONTANIS, QUI FUIT PATER BERNARDI CLARÆVALLENSIS ABBATIS; FUITQUE EX ALIA PARTE FRATER ULRICI, SUB QUO FUNDATA EST ABBATIA MORIMUNDI. (*Adi Chiffletium in Diatriba ſectione* 7, *pag.* 416. *&* 417.) Guidonis oobilitas probatur ex ejus conjunctione cum HESCELINA DOMINA DE MULLEIO, Holdoini filia, qui
B Holdoinus, GAUFAIDUM JONÆ-VILLÆ DOMINUM HABUIT FRATREM. Hæc de hoea paterna.

10 Ad materoam, *inquit*, quod attinet, Bernardi mater Aleth ſeu Alayſia, quam tertiæ
a Chiffletio Vitæ ſcriptor unus ELIZABETH, ſorte librarii errore, appellat, fuit FILIA BERNARDI MONTIS-BARRI DOMINI, *&c. quæ ſupra nos jam præmiſimus*, ut ex Joanne Eremita quartæ Vitæ ſcriptore diſcimus. In Necrologio Divionenſis mooaſterii S. Benigni, ubi primum ſepulta fuit, ſimpliciter LAICA dicitur, efferturque hoc modo ejus memoria: " Kalendis Septembris obiit „ Alayſa laica „: quo nomine diſtingui ſolent in illo Necrologio etiam illuſtres perſonæ a ſanctimonialibus. In hunc diem incidit feſtum S. Ambroſii ſeu Ambroſiniani confeſſoris, teſte Joanne Eremita, apud Fontanas celebrari ſolitum: quem nonnulli cum S. Ambroſio Mediolanenſi antiſtite perperam hic confundunt. (*Pluribus ipſa narrat Chiffletius ſectione* 6.) Raioardus Montis-barri dominus, Beroardi avunculus, & Alayſiæ germanus fuit. Tam illuſtre cum fuerit ex utroque parente Bernardi genus, non
C mirum ſi Guido, ejus primogenitus frater VIR MAGNUS a Guillelmo appellatur 10 cap. 3; OXOR ejus NOBILIS JUVANCULA; ſoror vero ejus Humbelioa ADOLESCENTULA NOBILIS, quæ CUM COMITATU SUPERBO ET APPARATU incedebat, ex cap. 6. Hæc ex Chiffletio. Quibus adde Galdricum, Bernardi avunculum, a Guillelmo vocari num. 10, POTENTEM IN SECULO *&c.* (*ut antea dictum a nobis eſt.*) Et JOSBERTUS DE FIRMITATE, quæ ſuper Albam ſita eſt, VIR NOBILIS ET SECUNDUM CANEM Brrnardi PROPINQUUS erat; ex eodem Guillelmo oum. 43. Deoique RAINERIUS MILES erat frater Godefridi, ex Priore Claræ-vallenſi epiſcopi Lingonenſis, qui Bernardum conſanguinitate attinebat.

11. Porro Chiffletius probat, S. Bernardi pa-
comproba-tur. ternum genus, quod a FONTANIS appellationem habet, per Bartholomæum Sombernionenſem (quæ familia in veterem Burguodiæ Ducum regium ſanguinem e nubcotis filiæ beredis affinitate transfuſa eſt) ad noſtra uſque tempora propagatum fuiſſe. (*Adiſis Chiffletium ſectione* 7. *pag.* 418.) Cætera, quæ de illuſtri Bernardi genere apud eumdem Chiffletum vel minus certa, vel minus neceſſaria videntur, conſulto prætermimus; hoc tantum addito, monaſterii Claræ-vallenſis ſtemma, quod in ſcuto nigro balteum auri ſive argenti, minii ductu gemino teſſellatum præfert, non eſſe derivatum (ut quidam volunt) a S. Bernardi inſigni gentilitio; ſed a Campaniæ Ducum familia, ex quibus Hugo Claram-vallem fundavit; ſenas vero faicias ex auro & cyano detrorſus obliquatas in margine purpureo, quod Ciſtercienſis Ordinis ſymbolum eſt, petitum a Burgundiæ Ducum familia, quorum maxime beneficiis & auctoritate Ordo Ciſtercienſis fundatus eſt: *de qua re Chiffletius ſectione* 3. AUCT. J. P.

12 *Audiendi itaque non ſunt ſcriptores, quos ibidem Chiffletius enumerat*, Barnabas de Montalvo, Mariana lib. 10 Hiſtoriæ Hiſpaniæ cap. 12, Boniſacius Simonetta lib. 1 Hiſtoriæ luæ, & alii nonnulli e recentioribus, *quorum Sanctum* volunt ex ea Ducum Burgundiæ gente, cui caput fuit rex Francorum Robertus; adeoque ooo Galliæ tantom, ſed & Hiſpaniæ & Luſitaniæ regum conſanguincum prædicant „ quo Bernardo, *uti addit Chiffletius ex Mauſico, quem & nos ſupra citavimus*, cunctos Chriſtianos principes arcto ſan- E
„ guinis fœdere devinciant „. Id vero probare ſe putant ex Ordinis Ciſtercienſis antiquis inſignibus, *ſed perperam, ſicut mox indicatum eſt. Hinc Tamayus, toties in noſtro Opere caſtigatus, caſtigari hic denuo meretur, quando in ſuo Martyrologio Hiſpano ad diem* XX *Auguſti in notis, primum* S. Bernardi *cauſam cultus in Hiſpania aſſignat*, quia fuit ſanguine conjunctiſſimus Alphonſo, cognomento imperatori, Caſtellæ regi, *ex Alfonſo Sanctio, quem citat. Verum hæc ſatis & abunde dicta ſunto de illuſtriſſimo genere, e quo* S. Bernardus *originem traxit, Nec vero paterna ac maternæ duntaxat familiæ ſplendor, ſed etiam magna vitæ integritas, & vera erga Deum pietas, quæ in utroque Sancti parente emicuit, non exigua ei laudum decora conciliant, ut jam viſuri ſumus.*

Cave ſemel, ne illuſtres nobilitatem extendas ad regia Hiſpaniæ & Luſitaniæ.

§ II. Parentes, fratres, ſoror, vaticinium, educatio, ſtudia.

MAuricus *hæc refert in rem noſtram ad dictum annum* 1105 *num.* 5: Claros parentes ſecundum dignitatem ſæculi, virtus & pietas fecerant clariores; ſive quod hæ rariores in oobilibus, eoque pretioſiores, ſi inveniantur: ſive quod ſuperfluorum abſtinentiam, utilium abundantia cumulata, non ſibi ſolis, ſed aliis ſufficientes, claritudinem munificentia comparaverant. Mater præcipue in pauperes benefica, atque operibus miſericordiæ ioceſſanter inſiſtens, non ſolum clara, ſed chara omnibus erat. Matrimonium auxere ſeptem filii, [magis] Ciſtercienſi familiæ, quam ſuæ nati, Guido, Gerardus, Bernardus (nam tertius ordine) Andreas, Bartholomæus, Nivardus, & Humbelina: ſex viri, omnes monachi futuri; femina una, eaque ſanctimonialis. *Vide de illis Annotata apud nos ad libri primi Vitæ* S. Bernardi *caput* a, *littera* e. *Feliciſſimis tam numeroſis pariter ac pia prole parentibus apponere hic juvat elogia, quibus a ſcriptoribus Vitæ Doctoris Mellifiui celebrantur. De Teſcelino, ipſius patre, in ſecunda Vita, auctore ſeu compilatore Alano cap.* 1 *apud Mabillonium col.* 1235 *dicitur* vir antiquæ & legitimæ militiæ .., cultor Dei, juſtitiæ tenax. *Eidem col.* 1275 *inter Fragmenta Gauſredi, de quibus ſupra,* *Parentis filiis ſuis, ea ſine ullo fallere.* F

laudo-

AUCT. J. P. *laudatur, quod eſſet* ſuavis moribus, amator pauperum maximus, ſummus pietatis cultor, & incredibilem habens juſtitiæ zelum .. *Ad hæc:* Numquam armis uſus eſt, niſi aut pro defenſione terræ propriæ, aut cum domino ſuo, Duce ſcilicet Burgundiæ, cui plurimum familiaris & ioiimus erat: nec aliquando fuit cum eo in bello, quin victoria ei proveoiret.

14. *Vir idem ſummo, quo fervebat, juſtitiæ ſtudio adjunxit ſingularem clementiam, teſte Joanne eremita apud eumdem Mabillonium col.* 1282. *Nam* cum quodam tempore vir memoratus .. cum quodam ſibi adverſante, multo inferioti genere, & ſubſtantiæ minoris, monnmachia firmaverat decertare; adeſt ſtatuta dies, & præfixa certamini. Conveniunt utrimque. Recordatus autem vir venerabilis Teſcelinus timoris Dei, & judiciorum divioorom .., quamvis fortior & potentior eſſet, & hoſtem ſuperare, & de victoria lucrum maximum reportare valeret; ultro tamen ſe pacavit eum adverſario; quidquiderat io contrvertia, ſine diſceptatione reſignans & relinquens. B O magoa pietas, magna vtri elementia! *Multis illum juſtitiæ Chriſtianæ officiis conſpicuum fuiſſe, eruitur n brevi illo, ſed nervoſo elogio, quod præmiſi antea num.* 4: *Faenlntibus ſuis* ad omne npus bonum abundabat. *Quid deinde? Monitis* S. Beroardi *ſeculo nnnnum renniſti, & obiit eum odore ſanctitatis.*

15. *Porro Guillelmus libro* 1 *Vitæ ſancti noſtri* *alium virtutibus* *cap.* 2. *num.* 1, *de illius matre ſic memorat:* Maſer Aleth ex caſtro, cui nomen Mons-Barrus, & ipſa in ordine ſun Apoſtolicam regulam tenens, ſubdita viro, ſub eo ſecundum timorem Dei domum ſuam regebat operibus miſericordiæ ioſiſtens; filios enutriens in omni diſciplina ... Cum autem creviſſent, quamdiu ſub manu ejus erant, eremo magis quam curiæ nutriebat, non patiens delicatioribus aſſueſcere cibis, ſed groſſioribus & commuoibus paſcens. *Inter Fragmenta Gaufridi col.* 1375 *inſignis hæc mulier dicitur* digna tanto genere, & tanto viro, immo & gloria utriuſque .. Elizabeth filium hunc, divino edocta oraculo, tenerius omnibus dilexit: uode & patris ſui ei nnmen impoſuit, Bernardum eum vocans. *Joannes eremita a col.* 1282. Venerabilis, C *ait*, Alays .. cnnſueverat inter cetera virtutum inſignia, circuire domos, exquirere pauperes infirmos & egenos, ciſque de ſuo proprio erogare, qnod oeceſſarium erat. Claudorum etiam atque debilium maximam habebat curam; nnn ſervis, non aliis utens miniſtris ad hæc officia peragenda, ſed per ſemetipſam hoc agens, ad enrum habitacula vcoiebat, & unicuique quod opus erat præbens, per eccleſiarum xeoodnchia devotiſſime diſcretis infirmis miniſtrabat, nllas eorum extergens, cibos porrigens, calices diluens, & alia cuncta faciens, quæ ſervis & miniſtris mos eſt ſerviliter operari. Quid plura? Volumus omoes virtutes ejus narrare? Mioime, quia nobis non crederetur. Unum tameo relatu digniſſimum proferemus io medium, rem videlicet pleoam miraculo, nec ſine admiratione a nobis auditam, referente quodam abbate religioſiſſimo, nomine Roberto, qui magis quam lexaginta ſeptem annis in monaſterio ſub jugo Regularis diſciplinæ vixit: nepos ſiquidem ejuidem matrpoæ, de qua volumus pertractare; filius autem ſororis ſuæ; ad quem etiam beatus Bernardus primam epiſtolarum ſuarum dirigit.

16 *Summa rei, pluribus in prædicta Vita relata,* D *in eo poſita eſt, quod integerrima illa femina obitum ſanctiſſimi* *ſuum præuntiarit, & religioſiſſime ſupremis Eccleſiæ ſubſidiis ad eumdem comparata*, in manus Domini commeodans ſpiritum ſuum, elevata manu ſignans ſe ſignaculo lanctæ crucis, in paee reddiderit ſpiritum .. In hunc modum ſancta illa anima de tempio ſancti corporis egreſſa, manus, ſicut erat erecta ad iodicandum ſignum crucis, videotibus & admirantibus cunctis, qui aderant, ſic remanſit. O ſeminam igne divioi amoris ineeoſam, fide robuſtam, ſpe patientiſſimam, caritate devotam! *Sed nunc vela contrahamus. De* *ingenti concurſu in feſtæ ejus obitu; corpore a monachis S. Benigni petito ac impetrato, nec non ibidem honorifice depoſito; de apparitione item filiis facta, tranſlatione in Claramvallem, & anno mortis tractat illuſtriſſimus Mauricus ad annum* 1505 *num.* 8 *& ſequentibus. Documenta quoque de ejuſdem vita & obitu, atque epitaphium inſerta ſunt Probationibus Diatribæ Chiffletianæ a pag.* 431. E. *Eam memorari cum titulo* Beatæ *in Menologiis Coryſoſtomi Henriquez, Bucellini & Chalemoti, indicavimus jam pridem in Prætermiſſis ad diem* 10 *Aprilis, tomo* 1 *ejuſdem menſis pag.* 320: *de qua item in libro ſepulchrorum Claræ-vallis iſta legi diximus:* Item ibidem jacet piæ recordatioois nobilis domina & Deo devotiſſima Aleydia, mater Doctoris egregii, & patris noſtri B. Beroardi, primi Claræ-vallis abbatia. *Mortem ejus ex Mauricio affiximus anno* 1105, *ut videſis apud nos in Annotatis ad Vitam S.* Bernardi *caput* 5 *littera* i. *Nos interim* Beatæ *titulum puſſimæ illi mulieri tribuere non audemus, donec nobis alinnde conſtiterit e certis documentis, publico ac legitimo cultu eam fuiſſe honoratam. Habes, lector, quæ hoc loco memoranda cenſuimus de Sanctis parentibus.*

17 *Ex hac itaque fortunatiſſima conjugii radice* *Primus S. Bernardi* *prodiere ſeptem illi floſculi formoſiſſimi, de quibus paullo ante dicebamus. Progredi nunc placet ad* S. Bernardi *ortum, educationem, tiraſque tum divinorum charismatum, tum alias indolis atque ingenii dotes, quibus vel ab ineunte ætate ita emicuit, ut majoribus deinde a ſe gerendis rebus non obſcure præludere videretur. Ac primo quidem illud Vir magnus habuit cum aliis viris magnis commune, quod ſigna præceſſerint ortum ejus. Matri* F *quippe prægnanti viſus in ſomnis catulus pulcher candidus; ſed in dorſo fubrufus, & vel in ipſo etiam utero non conticeſcens. Rem defert ad virum quemdam religioſum:* Continuo ille ſpiritum prophetiæ concipiens, quod David de ſanctis prædicatoribus Domino dicit, Lingua canum tuorum ex ioimicis, trepidaoti & anxiæ reſpondit: Ne timeas, bene res agitur: optimi catuli mater eris, qui domus Dei cuſtos futurus, magnos pro ea cootra inimicos fidei editurus eſt latratus. Erit enim egregius prædicator, & tamquam bonos canis, gratia linguæ medicinalis, in multis multos morbos curaturus eſt animarum, *teſte Guillelmo in Vita cap.* 1.

18 *Andiatur etiam Gaufridus, abbas Clara-* *eodem auctore* *vallenſis IV, ſermone in anniverſario obitus* S. Bernardi *apud Mabillonium col.* 1309 *& ſequentibus, qui ſermo habitus anno* 1163, *ut colligitur ab ipſo ex num.* 5. *In iſto itaque ſermone num.* 15 *hæc ſunt de eodem Sancto:* Cum .. alios in pueritia, alios in juventute, alios in ſenectute vocaverit; oonnullos tamen, ſed paucos, velut quodam privilegio gratiæ ſpecialis in benedictione

A ne præveniens, imo præripiens, necdum oatos, quales eſſent, quibus voluit ſignis & indiciis declaravit. Sic electi ſui & prædilecti hanc veneeabilem matrem, adhuc ſeliciſſimo onere gravidam, inſolita viſione perterruit; ſed interpretatione ejuſdem conſolatus eſt viſionis .. Sic nimirum Bernardus noſter ex quo cœpit utcumque vivere, cœpit mirabilis apparere: necdum parturiebatur, & jam prædicabatur, vel magis jam ipſe prædicabat: & nec lactens quidem adhuc erat, jam tamen laudans Dominum apparebat. Nec immerito ſic commendatur antequam natus eſt: noo immerito, inquam, divino magnificabator oraculo, dum adhuc materno parvulus geſtaretur in utero.

auctioris pronunciatur; al. ſanctificationem

19. *Hinc Burchardus abbas Balerunenſis in* Subſcriptione, *quam libro* 1 *Vitæ, Guillelmo ejuſdem ſcriptore defuncto, appoſuit*, Qui, *ait*, & in utero matris ſignificationem * viſus eſt acceptiſſe, de qua concepta ſunt præſagia futuræ ſanctitatis illius vitæ partier & doctrinæ. *At vero mater ejus tali præſagio læta, & jam tum præguſtans gaudia ſibi obventura ex hujuſmodi filio*, in amorem non-

B dum nati, *ut dicit Guillelmus cap.* 1, tota tranſfunditur, cogitans ſacris enm litteris erudieodum tradere (*quantumvis alii pro more patriæ, uti cogitare licet, ad militiam deſignarentur*) *& omnixe agere, quidquid eo conducere poſſet*, ſecundum modum viſionis & interpretationis, qua ai de illo tam ſublimia promittebaotor, *prout adjungit idem auctor*, quod & factum eſt.

natus ſuo tum Deo offertur a matre, & educatur.

20 *Interea temporis*, Enixæ Aleidi, *ſicut memorat illuſtriſſimus Manricus num.* 7, in more ſemper fuerat, recens natos infantes offeere Deo, oblatos proprio lacte nutriendos reaſſumere, ſive quod mater integra exiſtens (nam quæ non lactant, dimidiare videntur officia matria) plus ſibi juris in oblatos vendicaret, adeoque etiam plus in illis Deo offerret; ſive quod ipſa oblatio, utroque illo materno clauſa munere, innata potius quam adventitia omnibus eſſet: quam cauſam paullo aliter deſignant Guillermus (Guillelmum *poſthac in textibus e Manrico afferendis nos illum vocabimus*) Alanuſque, dum ita ſcribunt *lib.* 1 *cap.* 3:

n le quel

C Quali * cam lacte materno materoi quodammodo boni eis naturam infunderet. In Bernardo ſpeciale aliquid lego. Nam primo quod ad oblationem attinet. " Mox ut illum felici partu ediderat, „ non modo obtulit [eum] Deo, ſicut de aliis „ agere conſueverat; ſed ſicut legitur de ſancta „ Anna matre Samuelis, quæ petitum a Domi„ no, & acceptum filium, in tabernaculo ejus

n al. de filiabus

„ dedicavit * perpetuo ſerviturum; ſic & ipſe „ [eum] in Eccleſia Dei acceptabile obtulit mu„ nus „ *ex duobus biographis modo citatis*. Præſentatus in templo Bernardus eſt, ut vel ſic ab exordio vitæ iaciperet Virginis Matris filius appaeere. Deinde quod attinet ad lac; Burchardus addit, non umquam aliud ſugere voluiſſe. " Nam, „ ut referunt de illo, oumquam ſuxit obera nutri„ cis, niſi ſolius matris „. Quippe jam tunc votorum illius ſocius antequam conſcius, necdum juſſus per omnia obtemperabat, cooperarius maternæ pietatis atque oblatioois ab ea ſemel conceptæ, ipſe non tantum hoſtia, ſed conſacerdos. *Ita Manricus*: *qui verba Subſcriptionis Burchardi*, Nam, ut referunt de illo, numquam ſuxit *&c.* (*Vide Surium hac die* xx *Auguſti poſt librum primum Vitæ*; *ac hac enim re nihil lego in Subſcriptione Burchardi a nobis edenda*) *ſatis oratoria amplificat. Reliqua, quæ ad lactentis tempus pertinent, idem Burchardus apud Surium proſequitur his verbis*: De matris utero exierunt eum illo iodicia bonitatis, facies gratioſa, vultus placabilis, oculi columbini. Quid ſuit illi ad indicium bonitatis ex dono naturæ, per donum gratiæ tranſiit in virtutem. Infaos, nondum fans liogua, fari videbatur gratia jam aceapta.

AUCT. J. P.

Singularibus naturæ & gratiæ

21 *Verum de eximiis naturæ ac gratiæ prærogativis nonnulla ſingillatim his addenda veoiunt ex Gaillelmo & Alano cap.* 2. *Ac de litterarum quidem ſtudio ingenique præſtantia hæc narrant*: Quam citius potuit *Puero mater*, io eccleſia Caſtellionis (quæ poſtmodum ipſius Bernardi opera a ſeculari converſatione in Ordioem Regularium Canonicorum promota cognoſcitur) magiſtris litterarum tradens erudiendum, egit, quidquid potuit, ut in eis proficeret. Puer autem & gratia plenus & ingeoio natorali pollens, cito in hoc deſiderium matris implevit. Nam io litterarum quidem ſtudio ſupra ætatem, & præ coætaneis ſuis proficiebat. *Nec mirum, cum præter ingenii vim, qua valebat, declinaret ſedulo alia incentis etatis deverticula, quæ mentem longe alio diſtrahunt*. Erat numque ſimpliciſſimus in ſecularibus, amans habitare ſecum, publicum fugitans, mire cogitativus.. foris rarus. *His adde noſtrum apographum a Mi. Aurea vallis, ſubmiſſo a R. P. Alexandro Wiltheim, collegis Societatis Jeſu Luxemburgenſis Rectore, in quo apographo leguntur iſta*: Fuit autem Puer in his, quæ ad litteras pertinebant, perſpicaciſſimi ingenii, facilitis diſcens quæcumque a magiſtris tradebantur, ſuper omnes coætaneos ſuos. E

duibus excellit

22 *Subſcriptio autem Burchardi apud Surium ita habet*: Avultus a lacte, & tranſiens jam in puerum, jam aliquid maturum prætendebat, puerilia jura tranſceodens. *Nec vero ſtudiis dumtaxat illis, quibus puerilis etas ad humanitatem informari ſoles, ſeſe exculuit; ſed* litterarum etiam ſtudio *ſuis* deditus, per quas in Scripturis Deum diſceret, & cognoſceret, *ex Guillelmo & Alano cap.* 1. Hinc videns, *inquit Manricus ad annum Chriſti* 1105, *cap.* 2, *num. 6 & 7*, quod de ipſo dici ſolet, theologiam infuſam a Deo fuiſſe ſortitum; quodque ipſe etiam dicere ſolebat, ſe inrer fagos & quercus didiciſſe; ad ioremenra potius reſerendum, quam ad ſoitia, atque ad ſuperiorem rerum cooremplationem, certioremque quam in ſcholis haberetur. Alias rudimentis theologiæ imbutus fuit, rudibus ſane pro qoalitate illius temporis; ſed imbutus tamen, atque in ſacra Scriptura verſatus non mediocriter. F

de eiusdem

23 *Poſſi eum etiam operam navaſſe tuli Manricus, ibidem num.* 7 *& 8 hæc memorans*: Non me latet, ſcriptum de illo quondam, a primia fere rudimeotis adoleſcentiæ ſuæ exercuiſſe poeſim, editis verſibus vernaculo ſermone, qui longe & late vulgati per totam Galliam, oeque poſt multos annos exoleverant: rum etiam fratres, alias ſibi chariſſimos, nedum cæteros ſtudiorum commilitones, rhythmico certamine, acutæque inventioois experimentis aon ſolum exercuiſſe, ſed ſuperaſſe. Quæ tamen, ut nullius fidei digna quippe ab auctore damnato (Berengario Abailardi diſcipulo in Apologia contra beatum Bernardum excuſa Pariſiis anno MDCXVI; quam tamen hoc anno MDCXXXII ſacrum Inquiſitionis tribunal in Hiſpania penitus eenſuit abolendam, *uti idem Manricus ad marginem notat*) & tune furenti, per convicium objecta, ita vera fortaſſe

eſſe

AUCT. J. P. esse potuerunt. Certe Bernardi rhythmicæ orationes ad singula Salvatoris patientis membra, ad Christum Dominum, & ejus Matrem Virginam, & id genus aliæ, lumen ingenii panduut. Legitur hodieque libellus ejus, cui nomen FLORETUS, heroico, neque ineleganti carmine conscriptus, in quo de vitiis, virtutibulque, de Sacrameotis, dequa eunctis mysterijs nostræ fidei luculenter exactequa pertractat.

in posticis sc exercuerit.

54 Nec suppositus partus, ot apparet; quippa a Joaona Gersone, aotiquo & gravi theologo, non solum ot Bernardi opus admissum vulgstumque, sed commento illustratum satis prolixo, quod Lugduni in folio apud Joannem Marion anno MDXX, sed & alibi atiam exculum lector inveniet. Ergo Bernardus poesim latis calluit, exercuitque in materiis sseratiotibus. Nec multum fuit, si, mutata olim materia, & loco & tempori indulgens & ætati, aliquam ejus speciem præ se tulerit. *Ita censet Mauricus. Verum huic rei arbitrum me non interpeue, tum quia in antiquissimis biographis nihil de ea lego, tum quia sive ea sic se habeat, sive aliter, nihil magaepere confert ad laudem sancti Doctoris, qui alias tot lucubrationibus eam obtinuit gloriam, ut ex hujusmodi poeticis scripsiunculis illa quæri minime debeat. Præterea constat posse Admonitio Mabilloni in versus & rhythmos*, S. Bernardo *adscriptos, quæ Admonitio habetur volumine secundo col.* 891; *in qua refert, se non existimare*, versus & rhythmos, *quos subdit*, Bernardo esse tribuendos. *At de Vari sancti scriptis inferius etiam agemus, quantum fuerit satis pro nostro instituto.*

§ III. Cælestes in Sanctum favores; propositum monastici instituti; superata contra illud obstacula; socii ad idem aggregati; mirabile in humana corda dominium; vita ante ingressum ad Cistercienses.

Vita integritas S. Bernardi

PRæter ingenii ac litterarum ornamenta, quibus Sanctus supra, quam fers puerilis ætas, emicabat, mores egregios, ac peculiares in eo divinæ gratiæ favores suspicere merito debemus. *Audiatur itaque Guillelmus in Vita ejus apud nos cap.* 1, *num.* 5: In tebus secularibus jam mortificationem futuræ perfectionis velut naturaliter inchoabat. Erat parentibus obediens & subditus; omnibus benignus & gratus .. & ultra, quam credi posset, verecondus; nusquam multum loqui amans, Deo devotus, ut puram sibi puritiam suam conservaret. *Hanc innocentem vivendi normam divina misericordia benedictionibus prævenit. Etenim, uti refert Guillelmus cap.* 1, *num.* 6: Cum adhuc puerulus gravi capitis dolore vexaretur, decidit in lectum. Adducts autem ad eum ast muliercula, quasi dolorem mitigatura carminibus, *seu præstigiis*: quam eum ille appropioquantem sentiret cum catminalibus instrumentis, quibus hominibus de vulgo illudere consueverat, cum indignatione msgna exclamans a se repulit, & abjecit. Nec defuit misericordia divina bono zelo sancti Pueri; sed continuo sensit virtutem, & in ipso impetu spiritus surgens, ab omni dolore liberarum se esse cognovit.

56 *Quid, quod præter hanc corporis sanitatem* B *data ei fuerit a Domino gratia animæ plaaa singularis, quande ipsi Puero puer Jesus* apparuit .. velut denuo procedens sponsus e thalamo suo .. Apparuit ei quasi iterum ante oculos suos nascens ex utero Matris Virginis Verbum infans, *uti ibidem scribitur. Quantis autem divinæ gratiæ fluentis, quante unctionis melle, futurus postea Mellifluus Doctor, fuerit delibutus ex illa apparitione, intelligi facile potest cum ex ipsa rei natura, tum e fructu inde postmodum consecuto. Nam statim biographus idem*: Facile est, *ait*, advertere iis, qui ejus auditorium frequentaverunt, io quanta benedictione ea hora prævenerit eum Dominus: cum usque hodie in iis, quæ ad illud pertinent sacramentum, & sensus ei profuodior, & sermo copiosior suppetere videatur. Unde & postmodum in laudem Genitricis & Geniti, & sanctæ ejus Nativitstis, insigne edidit opusculum, *de que ibidem agitur. Ex his itaque conficitur, favores cælestes meritis, merita autem favoribus in* Bernardo *respondisse ab ipsa ejus pueritia ætate*, & E, *ut dicebam superius ex Burcharda*: Quidquid fuit illi ad indicium bonitatis ex dono naturæ, per donum gratiæ transiisse in virtutem. *Quo non mediocriter conduxerit inuata quodammodo ei etiam tunc, ac mirifica illa erga pauperes misericordia, referente Guillelmo ibidem num.* 7: Neque illud tacendum, quod ab ipsis jam puerilibus annis, si quos poterat nummos habere, clandestinas sacieos eleemosynas, & verecundiæ suæ morem gerebat, & pro ætata, imo supra ætatem, pietatis opera tectabatur. *Verum hæc, quæ relata jam sunt, sive rerum longe majorum, quæ de Sancto sunt memorandæ, exordia, sive præludia nuncupare lubet, cum ita se habeant; videndum nunc est, quam egregie cum crescente paulatim ejus ætate accreverint simul virtutum & gratiarum cælestium ornamenta.*

apparitione nascentis pueri Jesu benedicitur

contempto sæculo,

57 Cum autem, *uti habet Guillelmus loco citato*, aliqusnto tempore evoluto, proficiens ætate & gratia apud Deum & homines puer Bernardus de pueritia transiret in adolescentiam, mater ejus .. felicitet migravit ad Dominum. F *Post hæc* Bernardus, *mortua matre, in sæculo relictus magnam de se concitabat exspectationem propter gratias singulares, quibus erat præditus. Spes magnæ ipsi arridebat; obsidem amicitiæ, expugnandæ ipsius castitati horribiles struuntur insidiæ; sed in tam lubrica ætate, tamquam periculosa conflictu triumphat integerrimus, taceraque medios illas ignes perstat illæsus. At vero cum graphice de his rebus agat Guillelmus cap.* 1, *satis est, eas obiter hoc loco designasse.* Non tameo hæ victoriæ, *sicut testatur illustrissimus Mauricus ad annum* 1110, *cap.* 2, *num.* 6, sine mercede, quam etiam in hac vita reportavit. Tradic Anonymus Gsllus lib. 7. esp. 9 in ejus Actis (quod ex Joanne eremita Bernardo subæquali acceptum, ut ipse ait, certiorem adhuc fidem sibi vendicat) post multos annos Claramvallem regenti sancto Viro, mulieres quasdam a dæmonibus obsessas, per ipsum liberandas fuisse adductas. Ab altera ante adventum Sancti fugatum dæmonem, vel potius ultro abeuntem proclamasse, Bernardo se resistere non posse, quippe cui adhuc in sæculo manenti, atque ejus opera contra castitatem tenisto graviter, sed omnino invicto, per omnia obsequuturus fuerit ttaditus,

A ditus. Hæc & ſimilia triphæa Vir ſanctus referens, de communi hoſte, ex gratia Dei, glorioſus triumphabat. *Vidimus paullo ante* Bernardum *in ſeculo degentem; nunc vero eum a ſeculo ad perfectiorem vitam converſum proſequamur Mauricii verbis ad annum prædictum num. 7.*

28 Tunc vero, *ait*, *in* ipſo flore adoleſcentiæ, ætatis ſuæ anno vigeſimo, quo cæteri plus ſolent ratardari, fervore appetitus altius æſtuante atque obruente ſpiritus fervorem; ipſe e contra, prævalente eadem gratia, ac motus omnes rebelles coercente, primas eremi vocationes ſentire, ſæculi fugam tunc primum meditari, atque Ciſtercium altius infixum cordi, periclitanti ſalutare refugium, infirmo remedium, præſervativum valenti meditabatur. Cœleſtem orbem in terra tunc fulgentem, quem jam luna & ſtellis, hoc eſt Stephano & ſociis illuſtratum, ejus, ut ſolis radii, quod minime prælumebat, præſtolabantur. *Qui primæ hujus converſionis deſcriptionem apud biographos deſiderat legere, adeat Guillelmum cap.* 2; *ubi etiam invenies conatus fratrum,*
B *& amicorum, modis omnibus id agentium*, ut animum ejus ad ſtudium poſſent divertere litterarum, & amore ſcientiæ ſecularis ſeculo arctius implicare.

29 *Hæc ibi breviſſime; ſed illuſtriſſimus Mauricus ad annum 1111, capite unico, num. 4 illa amplificat, addidiſſe fratres memorat*, homines non ſolis ſibi natos, ſed reipublicæ, imo orbi profuturos: monachos in eremo latentes, & mundo profugos, neque doctrina alios juvare neque exemplis: quin ſub honeſto contemplationis nomine palliantes otium, ſegnitiei potius & deſidiæ operam dare, & ſuſtentandos aliorum eleemoſynis, quod olim Tiberius imperator de aliis dixerat, ſibi ignavos exiſtere, aliis graves. Tunc ut otium excutiant laborantes, ac de proprio ſudore quærentes victum, aliorum etiam redimant gravamen; quod de novo ille monachorum genere, in agro Balnenſi recens inſtituto, fama vulgaverat: haud tamen tantæ ſpei Adoleſcentem, indole, moribus, ingenioque præſtantem, atque in ſuæ familiæ gloriam, ut credebant, vel magis in communem uſum conceſſum orbi, ruri & aratro fore mancipandum: colendis agris multos ſuper-
C eſſe, quibus non alia munia injungi poſſent; ipſum ſe debere publicis rebus, ne, ſi talentum ſibi a Deo creditum in terra deſerta inviaque abſconderit, damnationem incurrat *Ors.*

30 *Quamquam vero fratrum & amicorum molimina Juvenem pium, ac propoſiti ſui tenacem non permutaverint; moræ tamen aliquid ei injecerunt. Etenim, referente Guillelmo cap.* 2, *num.* 11, *hac* nimirum ſuggeſtione, ſicut fateri ſolet, propemodum retardati fuerant greſſus ejus. *Plus dicit Ms. Aureæ vallis*: Hortantur eum ad ſtudia litterarum, qua maxime via facilius eum detinere poſſe ſperarent. Placuit ſermo in oculis ejus, & conſtituta eſt dies, qua providerent fratres itineri ejus neceſſaria, & ſic in Alemanniam profiſceretur. *Sed non eſt conſilium contra Dominum. Vicit enim* Bernardus *obſtacula omnia, Spiritu ſancto operante, & in ejus animum revocante piiſſimæ matris memoriam, ſpemque & exſpectationem melioris & altioris fortunæ, quam de chariſſimo ſibi filio conceperat, at jam præguſtaverat. Audiamus Guillelmum de hac re loco citato*: Matris ſanctæ memoria importune animo ejus inſtabat, ita ut ſæpius occurrentem videre videretur, conſequentem & improperantem, quia non ad hujuſmodi
D nugacitatem tam tenere educaverat, non in hac AUCT. ſpe erudierat eum. J. P.

31 *Guillelmus adſtipulatur Ms. Aureæ vallis*: Feſtinans autem ad conſtitutum diem & locum, cœpit ſubito maternam in animo ſuo imaginem volvere, & confundi, quod fruſtraret ſpem, quam de eo ipſa conceperas, & nihil pro ea ageret, a qua tam tenere fueras educatus. *Sic itaque* Bernardus *in priorem cæleſtis vocationis arbitram reducitur, victuſque tandem eſt, ſeu potius ſuis ac fratrum victor laureatus evaſit, dum divinis monitis obtemperat, Dei ſe famulatui, cui ſervire, regnare eſt, penitus addixit, & ita quidem, ut eodem fratres, quos antea habuerat in piiſſimo melioris vitæ decreto maxime ſibi adverſatos, tandem in ſuam ipſe deduxerit ſententiam, ac monaſterii ejuſdem inſtituti contubernio ſelectos aggregarit, ac genuerit in Chriſto Jeſu, factus e germano fratre, eorumdem in ſpiritu pater. Pergamus cum Guillelmo:* Primus omnium Galdricus, avunculus ejus abſque dilatione aut hæſitatione, pe-
E dibus (ut ajunt) ivit in ſententiam nepotis, & conſenſum converſionis; *ſecuti deinde fratres. Quonam autem ordine, quo modo illa acciderint, quam fervido Sancti ſpiritu, & quam infigue etiam alicubi cum vaticinio, refert ſingillatim ſimul ac pathetice idem Guillelmus biographus. Mauricus vero ea innectit anno Chriſti 1112, Ciſtercii 15; ubi etiam ſatis prolixam rerum geſtarum narrationem exponit.*

32 *Mira autem ac omnino cæleſtis agebat* Bernardum *vis, quando verbum Dei intonans puſillum Domini gregem a ſe collectum novis augere incrementis ſatagebat. Etenim, auctore Guillelmo*, eo publice & privatim prædicante, matres filios abſcondebant, uxores detinebant maritos, amici amicos avertebant: quia voci ejus Spiritus ſanctus tantæ dabat vocem virtutis, ut vix aliquis aliquem teneret affectus. *Tam potens acceperat aevus ac juvenis hic præco a Spiritu, quo intus agebatur, in humana corda dominium. Verum plurrs iuter mirabiles converſiones non infima cenſenda loco eſt illa, quæ accidit in Hugone Matiſconenſi, qui a Guillelmo laudatur num.* 15 *tamquam* nobilitate & probitate morum, poſſeſſionibus & divitiis ſeculi
F ampliatus: qui hodie merito religionis & ſanctitatis ſuæ, raptus a Pontiniacenſi cœnobio, quod ipſe ædificavit, Autiſſiodorenſi eccleſiæ præeſt merito & honore pontificis. *Deinde laudatus biographus ſubdit vocationem ejus ad perfectiorem vitam. Quandoquidem vero relatio hujus facti, quæ exſtat apud Guillelmum, differt ab ea, quæ habetur in noſtro exemplari e Ms. Aureæ vallis, ideo lectorem eo fruſtraadum non putavimus. Ea itaque textum ejus:*

33 Ait quadam die ad fratres ſuos: Habeo amicum Maſticoni Hugonem de Vitreio; & ipſum oportet adducere, ut ſit & ipſe unus ex nobis. Erat autem Clericus nobilis, & jam matutioris ætatis, ſecularibus pariter & eccleſiaſticis poſſeſſionibus affluens. Cœperunt ergo qui noverant, eum temeritatis arguere: ſed nihilominus ille confidens, ſine omnium hæſitatione feſtinavit ad ipſum. Erat autem fama in regione quod Hieroſolymam eſſet iturus: ſic enim ipſe fingebat; non in eam, in qua fuit, ſed, in qua eſt Deus, Hieroſolymam profecturus. Videns ergo eum prædictus Hugo, flens & ejulans in amplexus ejus ruit. Sed Vir Dei lacrymas ejus penitus

non

A noo attendebat. Ubi vero paululom reſpiravit, revelat ei propoſitum ſuum: &, ecce, innovatus eſt dolor, & fons lacrymarum fluxit uberior, ita ut tota die illa non quieſceret pupilla ejus. Sequenti nocte pariter accubuerunt in anguſtiſſimo ſtrato, ita ut vix caperet alterum; nec tunc ergo ceſſabat a lacrymis Hugo, ita ut argueret eum Vir ſanctus, quod dormire eum noo pateretur. Ubi vero obdormivit, videbatur ſibi ex more invocato Spiritu ſaocto habere ad eum de converſatione ſermonem, & non deeſſe voci ſuæ vocem virtutis.

AUCT. J. P.

34 Mane autem facto, cum rurſum fieret Hugo, moleſte jam accipiens, cæpit durius objurgare eum. At ille, Non mihi, inquit, eadem hodie lugendi cauſa, quæ fuit heri: heri enim ſuper vos flebam; hodie ſuper me ipſum. Novi enim veſtram converſationem, & mihi, quam vobis, converſioocm eſſe neceſſariam, oon ignoro. Ad quem Bernardus exultans, Flete, inquit, nunc fatis: quoniam optimæ ſunt lacrymæ iſtæ: nolite ceſſare. Exhinc cum vidiſſeot eos Clerici ambulantes pariter & exultantes ſimul, nec ad momeotum ab invicem ſeparari; conati ſunt Hugonem avellere a Bernardo, timeotes imo jam aperte cognoſcentes, quoniam uno ſpiritu agerentur. Teoentes ergo Hugooem, jam oulla ratione pati voluerunt, ut Vir Dei cum eo de cetero loqueretur. Abiit ergo triſtis: ſed nibilominus erat adhuc cor ejus fiduciam babens in Domino. Poſt aliquot dies ſaoe conveotum audiens epiſcoporum, feſtinavit illuc, ut Hugonem videret. Clerici vero cum vidiſſent eum, præter morem torvo ocello reſpicere, & ſtipare Hugooem undique, ne quis pateret acceſſus. Sedentibus ergo io campo & colloqueotibus epiſcopis in medio Clericorum juxta Hugonem ſedens, loqui ei non poterat propter adſtantes: ſed tamen flebat uberrime ſuper collum ejus: &, ecce, ioundaverunt aquæ & cælum nedit pluviæ, ita ut diſperſi cum feſtinatione ad proximum vicum currerent; ſed Beatus Hugonem maou tenens, Mecum, inquit, in pluvia ſtabis: ſtatimque ſerenitate reddita, ſoli ſtabant in campo.

qua facta eſt

35 Et confeſſus eſt Hugo juramentum, quod fecerat, mioime ſe [monacbum] fore uſque ad annum. Hoc autem fecerat, ut deciperet Clericos; annuam quippe probationem non ignoraos. Ibi confirmato ex integro todalitio ſpiritali, redierunt, manu ſeſe tenentes alterutrum; & jam deſperati omnes, nemo deinceps Hugonem detinere tentavit. *Ex hac itaque nova* Beroardi *victoria, novus in laudes ejus exercuit triumphus, idemque plane ſingularis, ob virum tam magnum, quem monaſtico adjunxit inſtituto. Lubet hic attexere elauſulam Mauricii, quam converſioni Hugonis, ad annum Chriſti* tttt, *cap.* 2, *a num.* 3 *in hunc ſubuectit modum*: Quibus videas, vel in ipſo ſuæ converſioois initio Bernardi poteſtatem pene immenſam, cælum nimirum nubibus claudentis, & rurſus aperieotis portas ejus pro ſuo libito, obediente nimirum Domino, etiam ante prolatam vocem, meoti hominis, ut Bernardi noo ſolum lingua, ſed cor etiam clavis cæli jam tunc comprobaretur. Videas præterea renovata primitivæ Eccleſiæ felicia tempora, & primas illas Chriſti vocationes, non conſanguineis parenies, non extraneis, renovata miracula & prodigia, queis bomines trahebantur ad Euangelium.

in Hugone Meaſcoenſi.

36 *Quænam interea temporis, antequam Ciſtercienſe monaſterium ingrederetur, faoer ille grex, acta ſint, legi poſſunt apud Guillelmum, e quo delibo iſta num.* 17: Creſcente .. numero eorum, qui in banc converſionis unanimitatem conſenſerant, ſicut de primitivis Eccleſiæ filiis legitur: „ Multitudinis eorum erat cor unum, & aoima „ uoa in Domioo „ & habitabant unanimiter ſimul, nec quiſquam aliorum audebat ſe conjungere eis. Erat enim eis Caſtellioni domus una propria & communis omnium, ubi cooveniebant, & cohabitabant, & colloquebantur; quam ingredi vix aliquis audebat, qui non eſſet de cœtu eorum .. Ipſi vero quaſi menſibus ſex poſt primum propoſitum in ſeculari habitu ſtabaot, ut proinde plures congregareotur, dum quorumdam negotia per id temporis expediebantur. *Atque hæc quidem initia fuere magnarum rerum, quas* S. Bernardus *poſtmodum per ſe aliaſque pru gluvia Dei, Eccleſiæ Catholicæ bono, ac monaſtici inſtituti propagatione egregie ac feliciter geſſit. Nos ita jne nunc cum cum ſodalitio ſuo cœnobii Ciſtercienſis tecta ſubeuntem comitemur.*

D *Deſcriptio vitæ S. Bernardi, & ſociorum, antequam Cisterciom ingrederentur.*

E

§ IV. Tirocinium; virtutes in eodem exercitæ; Ordinis habitus; religioſa profeſſio; animi & corporis exercitationes.

ANno ab incarnatione Domini MCXXII, a conſtitutione ordinis Cisterciensis XV, ſervus Dei Bernardus annos natus circiter XXXIII *, Ciſtercium ingreſſus, cum ſocüs amplius quam triginta ſub abbate Ste hano, ſuave jugo Chriſti collum ſubmiſit. *Ita Guillelmus cap.* 3 *Vitæ. Manricus ad iſtum annum cap.* 2, *num.* 1, *nonnulla obſervat de numero ſociorum*: Nec, *inquit*, omnes admiſſi ſine delectu: Robertus juvenis repulſus, quia nimium tener; ſi revertatur maturior, recipiendus .. Interim adnoto, hinc forte factum fuiſſe, ut quidam trigiota tantum viros; alii Bernardum cum triginta veoiſſe tradant, nempe Roberto inter eos aonumerato, quem dilata probatio, non ablata, utrique parti reliquit velut in dubio. *Nec vero libellus, cui titulus*, Exordium Ciſtercienſis cœnobii (*quod opuſculum ad diſtinctionem* Exordii magni Ciſtercienſis, *parvum vocamus*) *numerum Sociorum auget ultra trigenta, uti patet e verbis ejuſdem Exordii parvi cap.* 17 *apud Bertrandum Teſſier, pluribus poſtea memorandum*, authore ſancto Stephano, *qua ſic habent*: Ergo iſtis temporibus viſitavit Dominus locum illum .. Nam tot Clericos litteratos, & nobiles laicos, & in ſæculo potentes, & æque nobiles, uoo tempore ad illam Dei gratia tranſmiſit eccleſiam, ut trigiota inſimul in cella novitiorum alacriter intrarent, ac bene contra propria vitia, & incitamenta malignorum ſpirituum, fortiterque decertaodo curſum ſuum conſummareot.

S. Stephano abbate, Bernardus cum ſociis *al. XXIX

F

38 *Et mox*, Eadem, *inquit Manricus num.* 2, ſed paulo altius repetito principio, pangit carmen antiquum, quod hodie etiam Ciſtercii dicitur permanere, ipſius columnis eccleſiæ appoſita tabula. *Carmen autem illud ibidem recitat in hæc verba*:

Clauſtralium ingreſſus.

Aono milleno oonageno ſimul uno
Fontanum eaſtrum Beroardo contulit ortum.

Poſtea

A Poſtea dumtaxat ſeptem labentibus annis
Hoc in cœnobio cœpit Ciſtercius Ordo:
Qui dum quindenos tandem creviſſet in annos,
Intus ſuſcepit Vir ſanctus religioſam
Sub Stephano veſtem, ſocios triginta trahendo.
Quod ibi dicitur de religioſa veſte, tamquam ſpongia rudigum paullo poſt corrigit laudatus Annalium Ciſtercienſium auctor, ut ſtatim videbimus. Ibidem autem num. 3 & 4 ita pergit:

39 Cæterum Stephanus divinitus præmonitus, oraculis ſuperius jam relatis, & de exhibitioone præſentium firmiorem ſpem concipiens futurorum, uno Roberto repulſo quia parvulo, ſed admittendo, ſi perſeveraret, ut ooiabimus; cæteros omnes alacris admiſit, non quidem ſtatim religionis habitu donandos, quod ante annum probationis expletum tunc non in uſu; ſed probandos in veſte ſeculari, anno tandem tranſacto deponenda. Utrumque eolligo ex epiſtola Bernardi ad eumdem Robertum, inter omnes ejuſdem Sancti prima ſi noo tempore, dignitate miraculi patrati, dum ſcriberetur, anno, quo cnnigit, a nobis referendo. Primum ex bis verbis: *Roberto fratres tunc in illam non admiſſo ob immaturam ætatem.*

B „ De ſeculo, te teſte, Roberte, veniſti Ciſter-
„ cium. Quæſiiſti, petiiſti, pulſaſti: ſed tui
„ adhuc teneritudioe, te licet invito, dilatus es
„ per biennium „. Secundum vero ex ſubjunctis paulo inferius: " Poſt hæc per annum juxta re-
„ gulam in omni paiceotia probatus, perſeverao-
„ ter & ſine quærela converſatus, poſt annum
„ ſponte profeſſus, tunc primum ſæculari veſte
„ rejecta, religionis habitum ſuſcepiſti „.

40 *Quanta vero donorum cœleſtium affluentia, ac Ordinis propagatione novorum iſtorum aſcetarum ac* Bernardi *imprimis adventum animadverterit Dominus, habemus e Guillelmo in principio capitis* 3: Ab illo autem die dedit Dominus benedictionem, & vinea illa Domioi Sabaoth dedit fructum ſuum, extendens palmites ſuos uſque ad mare, & ultra mare propagines ſuas. *His adde quæ paullo ante præmiſerat ſub finem capitis* 2. *Et vero* S. Bernardi, *aliorumque ſociorum ejus exemplo plurimos jam tum adventaſſe Ciſtercium, humanas utique res pertæſos, Extrdum parvum Ciſtercienſe loco ſupra citato teſtatur his verbis*: Quorum exemplo ſeoes & juvenes, diverſæque ætatis C homines, in diverſis mundi partibus animati, videntes ſcilicet in iſtis poſſibile ſore, quod antea impoſſibile in cuſtodienda regula formidabant; illuc concurrere, ſuperba colla jugo Chriſti ſuavi ſubdere, dura & aſpera regulæ præcepta arden-
ter amare, eccleſiam illam mirabiliter lætificare, & corroborare cœperunt. *Virtutes*

41 *Fervenuem ſpiritum, quem ſecum* Bernardus e *ſeculo in monaſticum tirocinium invexerat, obnixe conatus eſt conſervare, magiſque ac magis novo cæleſtium flammarum pabulo accendere, & ſolidarum virtutum ornamentis condecorare. Enimvero Guillelmus cap.* 3 *de ipſius tirocinio loquens, magnum aperit campum in modum ejus vivendi, ac laudes debitas excurrendi, ſicut pluribus ibidem videri poteſt. Et tibi tamen, benigne lector, pauca e multis, quæ ibi dicuntur, extracta ſpecimina:* Quomodo vitam angelicam gerens in terris vixit, neminem enarrare poſſe puto, qui non vivat de ſpiritu, de quo ille vixit. *Et mox*: Ingreſ-
ſus .. eſt domum illam .. intentione ibi moriendi a cordibus & memoria hominum, & ſpe deliteſcendi & latendi tamquam vas perditam, Deo aliter diſponeote, & eum ſibi in vas ele- *in tiroci-nio*

ctionis præparante, non ſolum ad ordinem mo- D
oaſticum conſortandum ac dilatandum; ſed etiam AUCT.
ad nomen ſuum portandum coram regibus, & J. P.
gentibus, & uſque ad extremum terræ. *Sanctus autem Tiro parvulus omnino erat in oculis ſuis*, nil tale de ſe æſtimans aut cogitans, potius ad cuſtodiam ſui cordis, & propoſiti conſtantiam, hoc ſemper in corde, ſæpe etiam in ore habebat: Bernarde, Bernarde, ad quid veoiſti?

42 *Denique & illa ibidem num.* 83 *ſequuntur*: *a Sanſs*
Cum novitius eſſet, in nullo ſibi parceos, inſtabat omnimodis mortificare non ſolum concupiſcentias carnis, quæ per ſenſus corporis fiunt, ſed & ſenſus ipſos, per quos fiunt .. Vix tantum eis permittebat, quaotum ſufficeret ad exterioris cum hominibus converſationis ſocietatem. Quod eum cootinui uſus inſtantia in conſuetudinem mitteret, eoſuetudo ei ipſa quodammodo vertebatur in naturam: totuſque abſorptus in ſpiritum, ſpe tota io Deum directa inteotione ſeu meditatione ſpirituali tota occupata memoria, videns non videbat, audiens non audiebat; nihil ſapiebat guſtanti, vix aliquid ſenſu aliquo corporis ſentiebat. Jam quippe annum integrum exegerat in cella novitiorum, cum exiens inde ignoraret E
adhuc, an haberet domus ipſa teſtudinem, quam ſolemus dicere cælaturam. *Plura ibidem Guillelmus narrat cum inſigni commendatione tirocinii a Sancto noſtro decurſi, & præclariſſimis verbis ab eodem exornati.*

43 *Vita quarta apud Mabillonium edita, & a exuſta Joanne eremita conſcripta, lib.* 2 *a col.* 1284 *exemplum commemorat, e quo perſpicuum redditur, quanta cum ſeveritate ſanctus Tiro in culpas etiam leviſſimas animadverteret.* Igitur cum eſſet Juvenis ſanctiſſimus in cella novitiorum, quidam de parentibus ſuis venerunt, ut viſitarent eum, & locuti ſunt cum eo. Poſt ſignum vero horæ oonæ, reverſi ſuot unuſquiſque ad ſua, & religioſiſſimus Juvenis ad opos Dei in eccleſiam. Tunc ſeeundum conſuetudioem elevans oculos ad cælum, putans ſe invenire gratiam Dei, ſicut & prius, non invenit. Excogitavit itaque io ſe ipſo, hoc ſibi pro qualicumque delicto ſeu peccato contigiſſe, & non comperit niſi vanas fabulatioones, quibus paullo ante per imprudentiam ſe expoſuerat. Qua de cauſa cum ſe culpabilem intellexiſ- F
ſet, proſtravit totum corpus ſuum juxta altare, dicens cum Propheta: " Domine, oe in furore
„ tuo arguas me „ &c. Et cum boc feciſſet per viginti & quinque dies, apparuit ei gloria Domini; & replevit eum, & dedit ei ſcientiam Sanctorum, ut in bonum conſummarentur opera ejus.

44 Sed & alii veneruot viſitare eum, & ae- *commemo-ratur; oti & habitus monaſticus*
ceperunt licentiam ab abbate Stepbano, ut ad eum loquerentur. Et cum ad eos duceretur, accepit ſtupas, & miſit ſub capucio in aures ſoas: ita ut hoc artificio ab ionoi conſabulatione ſe conſervare poſſet immunem: ſicque veoit ad hoſpites, & fuit cum eis per totam horam, & nihil audivit: non locutus eſt, niſi pauca verba de ædificatione. Tuoc pulſata campana, gaudens, & relinquens eos, veoit in eccleſiam, gratia ſua ſibi taliter a Deo conſervata. O virum præcipuæ ſanctitatis, & dignum memoria! qui ſibi in huoc modum provideodo, audientes adhuc ædificat, & ædificabit uſque in finem, non ſibi tol ummodo, ſed infioitis proficuus exiſtens. *Quod dicit biographus ille in ſecundo exemplo de* capucio, *ſi*

velit

AUCT. J. P. *velis hoc intelligi de Sancto tunc adhuc novitio, atque adeo, ſecundum mox dicenda, monaſtica veſte nondum tunc induto, non videtur ſatis conforme alteri narrationi, quam illico proferam. Hunc interim colligere licet, quanto ſtudio religioſiſſimus Juvenis in ſolidam perfectionem incumberet, cum adeo accurate in ſe caſtigaret tenuiſſimos quoque mævos, qui vel tantillum eidem officere videbantur. De profeſſione ipſius ſolenni ac ſociorum nonnulla obſervat Manricus ad annum Chriſti* 1114, *cap.* 2, *num.* 1 *& ſequentibus, ita ſcribens*:

45 Sequens annus, videlicet Chriſti milleſimus centeſimus decimus quartus, Ciſtercii decimus ſeptimus, Bernardi & ſociorum ejus votis ſolemnibus .. fauſtus fuit .. Bernardum & ſocios poſt annum profeſſos regulam, auctores magis ſupponunt, quam affirmant; quod non crediderim factum ſine myſterio; quippe cum habitus non monachum faciat, ſed profeſſio; imo cum neque habitum novitii tunc geſtarent, ut præcedenti anno jam oſtendimus; ſatis profecto mirabile apparet, quorum ingreſſus ab omnibus deſcribitur, profeſſionem a nemine referri. De- B latum ſorte conſtantiæ virorum Dei, quos ſemel ad aratrum admota manu haud dubium foret peracturos, quod inchoaverant. Profeſſi nihilominus ſunt regulam beati Patris Benedicti juxta rigorem conventus Ciſtercienſis, tuncque primum monachali habitu induti, tonſuratique, quod etiam ultimum placuit adnotare. Nam ſicut ſine habitu, ita & ſine tonſura probationem exigi conſueram illis temporibus, teſtem habeo Cæſarium Heiſterbacenſem, poſt centum adhuc annos ſcribentem de novitio tunc ſibi cœtaneo, lib. 4 Dialogorum cap. 51:

46 " Novitius quidam cum in Hemmenrode „ (*abbatia Ordinis Ciſtercienſis, diœceſis Trevirenſis*) ſatis tranquille annum probationis per- „ egiſſet, & voluntate ſtabilitatis expreſſa in „ Capitulo, radendus eſſet in monachum, is, „ qui eum raſurus erat, raſorium * ad corrigiam „ acuens, in eadem hora ſic eum contriſtavit, „ &c. Quibus videas, ante voluntatem ſtabilitatis expreſſam neminem rade ſolitum. Quod magis mirum tempore Cæſarii, quo novitii jam cappam caputiumque, religionis inſigne, præferebant. Forte ne eo ſigno notandi retinerentur, C ſi medio probationis anno egredi vellent. Primis ergo illis Ordinis temporibus probandi in habitu & tonſura ſeculari: poſt, tonſura dilata, conceſſus habitus, quantumvis monachali valde diſſimilis: quod hodie etiam videmus permanere. Tandem decurſu temporis effectum eſt, ut ſimul habitum tonſuramque ſuſcipiant, quod ſorte a mendicantibus inceptum recens exortis, paulatim etiam ad noſtros extenſum fuit.

47 *At, relicto brevi hoc diverticulo, revertamur cum Manrico ad ſolennem profeſſionem, num.* 4 *de ejuſdem ordine iſta notantem*: Bernardum primum emiſiſſe vota, ſunt qui affirmant; quod mihi, *ait*, dubium. Tenerior ætas, & profundior humilitas vetabant, quo minus aliis præferretur magiſter omnium. Alias neque Hugo prior miſſus fuiſſet, Pontigniacum in Campania fundaturus, neque Bernardo in abbatem præfecto Claravallis, cæteros omnes occupaſſet admiratio, quam Guillelmus abbas deſcripſit in ejus Vita lib. 1 cap. 3: " Mirantibus ſane illis, tamquam „ maturis, tam in religione quam in ſæculo vi- „ ris, & tumentibus ei tum pro tenerioris ætate „ juventutis, tum pro corporis infirmitate, & D „ minori uſu exterioris occupationis „. Crediderim ætatis ſuæ ordine, ſive nihil ſive parum immutatæ, & ante annum admiſſos, & tunc profeſſos; niſi quod ſorte conjugatos Clerici, ſolutos conjugati antecceſſerunt. Atque hæc de profeſſione ab antiquis omiſſa breviſſime ſufficiat prælibaſſe.

48 *Huc etiam pertinet continuatus Sancti frvor, & ars metendi divinitus ei infuſa. De his Manricus loco citato a num.* 8 *hæc memorat*: Interim Bernardus Pater, ſocitque, quo erant in novo ſtatu ferventes ſpiritu, inſtare orationibus, vigiliis, jejuniſque corpus atterere, laudes divinas in choro devote canere, & nihilominus operari manibus, tenere ſilentium, inſiſtere lectioni, ac reliquis obſervantiis religionis ſine intermiſſione exerceri, ſine querela, Stephano, ut olim docente, tunc mirante, ac vere jam experiente ſtrenuos duces, quos paulo ante tirones nominaverat. Et quidem de virtutibus Bernardi Guillelmus multa, & quotquot ſcripſere Vitam beati Viri, quæ nimis longum eſſet huc tranſcribere. Cæterum quod de peritia metendi tradunt, Servo Deo per miraculum collata, quia peculia- E rem continet doctrinam, ſorte minus probatam, ſaltem minus in uſu noſtris temporibus, non putamus ſilentio prætereundum: *præſertim cum hinc patrat ad oculum modus mirabilis, quo divina providentia cum noſtro Sancto egit, quando Virum tam magnum, & ad rei quaslibet ſummas exſequendas natum, a vili ac tenui metendi labore ad altiora tot tantaque facta exordium ſumere voluit, prout jam viſuri ſumus.*

§ V. Ars metendi divinitus Sancto conceſſa; diſceſſus in monaſterium Claravallenſe e Ciſtercienſi; variæ de hoc notitiæ; illud quo anno fundatum.

REdemerat *Vir ſanctus metendi* inſcitiam, *uti narrat Manricus num.* 9, anno proximo aliis operibus ſubſtitutis meſſionis loco: quorum etſi non minor labor, facilior uſus, & quotidianis operibus promptiores artus, quam non niſi poſt annum repetendo. Sed a cæteris ſolus ſeparari, & metentibus fratribus non metere angebat animum ardentem vitæ communis: & neque ſemper quid aliud faciendum ſuberat; neque, ſi ſubeſſet, ei permittebatur, debili quippe ac præ nimia abſtinentia & vigiliis defecto viribus. Audiant, qui putant opera hæc externa minoris apud Deum eſſe valoris. Audiant, qui totum negotium menti deputant, corpore adeo a laboribus immuni, ut minus aptum contemplationi cenſeant, ſi fatigetur. Bernardus, egregius futurus Eccleſiæ Doctor, imo oraculum, fidei columna; quo principe, quo duce, ſchiſmaticorum colla ſubigenda, hæreticorum calcanda parabantur: Bernardus Catholicis omnibus firmandis, atque ipſius Pontificis Romani ſtabiliendo ſolio conceſſus orbi; Bernardus Pater, qui reges, regnaque, quo denique univerſum Chriſtianum æem ad ſui imperium erat commoturus; cujus verba concilia mutuabantur, dum adhuc viveret, & cui, ut clavigero cæleſtium arcanorum, vel ipſa ſacra Scriptura erat ſubdenda (*hoc intelligendum accommode, ne minimum dicat Manricus*;) Bernardus, inquam, ad hæc omnia gradum

votis religioſis, *g*

b tonſura, *i*

k i. e. novaculam

An hoc primus emiſerit Bernardus.

Variationes animi & corporis.

S. Bernardus ad ſummos promovendus exercitii artem metendi

A dum faciens, a paritia metendi exorſus eſt, eamque a Deo per lacrymas obtentam, atque collatam non ſine miraculo, lacrymæ ſimul & miraculum commendant utilem etiam acquirendo in Eccleſia Doctoris apiet.

divinitus ſibi conceſſam.

50 *Factum narrat Guillelmus cap.* 3, *num.* 27: Meſſis tempore Fratribus ad ſecandum cum fervore & gaudio ſanctı Spiritus occupatis, cum ipſe quaſi impotens & neſcius laboris ipſius, ſedere ſibi & requieſcere juberetur, admodum contriſtatus ad orationem confugit, cum magnis lacrymis poſtulans a Deo donari ſibi gratiam metendi. Nec fefellit ſimplicitas fidei deſiderium Religioſi. Continuo namque, quod petiit, impetravit. Et ex illo die in labore illo præ cæteris peritum ſe eſſe, cum quadam jucunditate gratulatur; tanto in hoc opere devotior, quanto ſe in hoc ipſo facultatem ex ſolo Dei dono reminiſcitur accepiſſe. *Ideo autem gratiam hanc* Bernardo *datam ad annum Chriſti* 1114 *tranſet pertinere Manrikus;* quia, *ait*, Vir Dei poſt emiſſam profeſſionem, bis tantum frugibus Ciſtercii adfuit colligendis: quippe menſe Junio ſequentis anni Cla-

B ramvallem, ut dicemus, transferendus. *Nobis nunc diſpiciendum reſtat, quomodo illuc tranſlatus, ſeu Ciſtercio cum aliis ro profectus, cœnobii Claravallenſis, quod primus abbas rexit, præfecturam inchoarit. Annus, quo ad dignitatem abbatialem promotus eſt, confirmatur e verſibus antiquis, quos multi codices, uti obſervat Manricus ad annum* 1115, *cap.* 1, *num.* 6, *ſubjungunt operibus ejus, quoſque ibidem ſubdit:*

[a] *l. connumeratur*

Annus millenus ter quinis commemoratur [a], Nec non centenus, Vir ſanctus quando creatur Abbas, & Patrum ſequitur decreta priorum. Fit doctor Fratrum, fidei lux, regula morum.

Mittitur ad Claramvallem

51 Bernardi *Fratres ad fundandum Claravallenſe monaſterium miſſi cum eo ſunt, ſicus teſtatur Guillelmus biographus lib.* 1 *cap.* 3 *num.* 28: Cum autem complacuit ei, qui eum ſegregavit a ſeculo, & vocavit, ut ampliore gratia revelaret in eo gloriam ſuam ..; miſit in cor abbatis Stephani ad ædificandum domum Claræ-vallis mittere fratres ejus. Quibus abeuntibus ipſum etiam domnum Bernardum præfecit abbatem. *Manricus alios inſuper ei adjunctos memorat num.* 5;

C *ac deinde num.* 6. Tantis, *inquit*, viris ab Stephano Bernardum præfici, ætate juvenem, quippe vigeſimum quartum annum vixdum egreſſum, infirmum corpore, vereeundia implicatum, aut impeditum, atque omni experientia deſtitutum, mirabila in oculis omnium vilum fuit, & ob hoc forſan ſerius pronuntiatum. Certe Guillelmus innuere videtur, nequaquam nominatum ante diſceſſum, *ex iis, quæ modo recitabam ex ipſo*, Quibus abeuntibus, etiam ipſum domnum Bernardum præfecit abbatem, *& quæ ſtatim ab eodem biographo ſubnectuntur*: Mirantibus ſane illis, tamquam maturis & ſtrenuis tam in religione quam in ſeculo viris, & timentibus ai tum pro tenerioris ætate juventutis, tum pro corporis infirmitate, & minori uſu exterioris occupationis. *Sed usu eſt novum, divinam providentiam infirmis uti inſtrumentis ad maxima quaque perficienda, prout eventus tot ac tanti in* Bernardo *id comprobarunt: de cujus e monaſterio Ciſtercienſi egreſſu quædam hoc loco tum Manrico obſervare viſum eſt.*

cum fatis,

52 Porro, *ais ad annum proxime citatum num.* 7, egreſſum novi Conventus, prout in Ordine fieri ſolebat, a Cæſario Heiſterbacenſi deſcri-

ptum, quia gravitatem devotioni mixtam præ- D
fert, non pigebit ad litteram tranſcribere e *di-* AUCT.
cti ſcriptoris homilia in Dominicam tertiam poſt J. P.
Octavam Epiphaniæ, *quam erat ad marginem, his verbis*: Duodecim monachi, loco duodecim Apoſtolorum, cum tertio decimo Abbate, qui loco Chriſti eis præponitur, ad novam abbatiam fundandam emittuntur. Crux enim Dominicam habens imaginem, a Patre abbate datur ei in manus, quem de oratorio cum eadem cruce exeuntem, duodecim ad hoc ordinati ſequuntur, quaſi Chriſtum Apoſtoli. *Ita ille ex Cæſario; ubi vides novæ hujus coloniæ numerum definiri.* Cruce itaque, *ſicus addit idem Manricus*, Bernardo ab Stephano Patre in manus data, ipſe prior, quaſi pater & dux omnium, mox fratres ejus & filii egreſſi ſunt, locum ſibi inter Lingonenſes quæſituri. Videres, eum jam eſſent receſſuri, in profundo ſilentio cadentes lacrymas omnium monachorum, & ſolas voces cantantium reſonantes inter ſingultus: quippe modeſtia membris exterius imperans, vix in affectus internos prævalebat; nec diſcerneres remanſuros a diſcedentibus, quoadſque ad portam domus illos ſtantes a progredientibus cunctatio ipſa diviſit. E
Hæc, Bernardo atque ſocüs abeuntibus, devota quidam, ſed triſtis facies Ciſtercii fuit.

a monaſterio Ciſtercienſi, quod nobis a nobis

53 *Prius autem quam cum ſancto noſtro Abbate a Ciſtercienſibus ad Claram-vallem diſcedamus, quandoquidem Vir ſanctus prima apud illos perfectioris vitæ rudimenta poſuit, ac per ſe aliosque, quos eiſdem aſcetis adjunxit; cœtum illum deinde magnifice illuſtravit ac propagavit; quia item de Ciſtercienſibus toties jam a nobis mentio facta eſt, ac porro fiet; videmur non abs re facturi, ſi de priſſima juxta ac celeberrima hac vitæ aſcetica palæſtra notitias quaſdam hic ſubjiciamus, plures tamen deſignaturi apud auctores, qui de ea ſcripſere, quam prolixe ac ſingillatim hoc coacervaturi, ne nimium excurrat oratio. Fundator ejus fuit S. Robertus, primus abbas Moliſmenſis, cujus Acta apud nos jam pridem illuſtrata ſunt tomo* III *Aprilis, die* XXIX *ejuſdem menſis a pag.* 662. *Ibidem vero* § 2 *Commentarii prævii ad ipſius Vitam pag.* 664 *& ſequentibus agitur de initiis cœnobii & Ordinis Ciſtercienſis, & de S. Roberti ad eumdem tranſitu, qui accidit anno Chriſti* 1098. *Primus* F
quoque Ciſtercio abbas præfuit; ſed non diu poſt, abdicata apud Ciſtercienſes præfectura, ad Moliſmenſes revertitur, ejuſdem reditum apud ſummum Pontificem Urbanum II urgentes; prout in dicto Commentario § 3 *pluribus licet videre, uti & alia, quæ ad laudatum Sanctum fundatorem iſtum ſpectant.*

Illuſtratur

54 *Loci ſitum Gaſpar Jongelinus in notitia abbatiarum Ordinis Ciſtercienſis deſcribit pag.* 6: Ciſtertium (Ciſteaux) archi-cœnobium & caput Ordinis, ſub regula S. Benedicti, ſitum in dioceſi Cabilonenſi (Chalon ſur Saone) quinque circiter leucis ab urbe Divione (Dijon) .. diſtans, in Ducatu Burgundiæ. *Ceterum primæ Ciſtercii filiæ, nomus Firmitati (vulgo la Ferté) in dioceſi Cabilonenſi ad Gronam fluvium cœnobio; ac filiæ ſecundæ, cui nomen Pontigniacum (Pontigni) in territorio Antiſſiodorenſi ſitæ, ut videſis apud Jongelinum a pag.* 16, *ſucceſſit tertia ejuſdem Ciſtercii filia Clara-vallis; ubi ſanctiſſimum Abbatem noſtrum, quem eo proficiſcentem Ciſtercio tantiſper reliquimus, iterum convocamus. Meretur autem locus etiam ille, Sancti regimine, virtutibus ac prodigiis adeo longe latæque nobilitatus, ut de ejus*

A *ſitu, fundatione ac elogiis, antequam progrediamur ad alia, præmittamus ſequentia documenta.*

AUCT. J. P. varii

55 *Guillelmus biographus cap.* 3, *num.* 28: Erat, *inquit*, Clara-vallis locus in territorio Lingonenſi, non longè a fluvio Abba (*l'Aube*) antiqua ſpelunca latronum, quæ antiquitus dicebatur Vallis abſinthialis, ſeu propter abundantiam ibi abſinthii copiam, ſeu propter amaritudinem doloris incidentium ibi in manus latronum. *Et cap.* 4 *num.* 40 *auctor idem de eodem loco hæc narrat*: Loci vero ipſius ſolitudo inter opaca ſilvarum, & vicinorum hinc inde montium anguſtias, quo ſervi Dei latebant, ſpeluncam illam ſancti Benedicti patris noſtri quodammodo repræſentabat, in qua aliquando a paſtoribus iovenius eſt: ut cujus imitabantur vitam, habitationem ejus ac ſolitudinis formam aliquam habere videretur. *Nicolaus Hacqueville, ſenatus Pariſienſis præſes, vallem non ſolum montibus circumdatam, ſed etiam fonte perenni, præter in-*

B *terfluentis Albæ aquas, ſcatentem memorat in carmine de laudibus* S. Bernardi, *& ſitu Claræ-vallis, quod apud Mabillonium, Operum ejuſdem Patris editorem, recuſum eſt volumine* 2. *col.* 1305:

Abdita vallis erat, mediis in montibus, alto
Et nemore, & viridi tunc adoperta rubo..
Hanc Alba irriguus mediam perlabitur amnis,
Fons tibi perpetuo munere dotat aquam.

56 *Apud laudatum Operum* S. Bernardi *editorem a col.* 1306 *habetur* Deſcriptio poſitionis ſeu ſituationis monaſterii Claræ vallenſis, *ubi præter alia plura, quæ legi poſſunt in eadem Deſcriptione*, (quæ incerto auctore, monachо tamen, ut apparet *Maurico ad annum* 1115, *cap.* 2, *num.* 1, Claræ vallenſi, inter Opera Bernardi circumfertur, nec ſine ſale) *notantur iſta in editione Mabillonii col.* 1309: Hic ergo ſons .. ex oppoſito ſolis orientis oritur, ita ut æſtivo ſolſtitio roſcam rutilantis auroræ faciem ex adverſo ſalutet .. Ubi eum mons evomit, vallis degluit: & in loco, quo oritur, eodem quaſi moritur, quin & ſepelitur. Sed ne expectes ſignum Jonæ prophetæ, ut tribus diebus, & tribus noctibus delitеſcat abſconditus. Statim ad

C mille paſſus intra clauſtrum monaſterii, quaſi de corde terræ reſuſcitatus progreditur, & quodammodo redivivus apparet, viſui tantum & uſui Fratrum ſe offerens, ne cum aliis, quam cum Sanctis ſors illius amodo ſit futura. *Ita ille alludit ad dictum fontem. Jam vero domus etymon Mauricus citatus ita deſcribit num.* 5: Monaſterio Clarævallis nomen inditum in claritatem pro modo occupationis & exercitii, veteri commutata amaritudine. Unde verſus:

In Vallem claram vallem convertit amaram.

Guillelmus cap. 3, *num.* 28 *de ſancto Abbate ac ſociis, primis loci incolis, hæc refert*: Ibi ergo in loco horroris & vaſtæ ſolitudinis confederunt viri illi virtutis, facturi de ſpeluncа latronum templum Dei & domum orationis.

57 *Mauricus ad annum* 1115 *ſupra deſignatum, cap.* 2, *num.* 1 *non videtur exploratam ſatis habuiſſe laudari jam ſæpe loci fundationem, quando de primis eodem loci advenis ita ſtatuit*: Caſu invenerint, an admoniti quæſierint, incertum: conſtat perveniſſe ad locum ſatis horridum, latronum, ut ferebant, receptaculum .. Crediderim omni ope deſtitutos elegiſſe hunc locum, nulli incolarum uſui proficientem; ocium potius, eoque longe facilius obtinendum. *De prima itaque loci donatione ſeu fundatione dicendum etiam nobis eſt. Volumine* 1 *editionis Mabilloniane, ubi ſunt Opera ſancti Patris genuina, col.* 45 *exſtat epiſtola* 31 ad Hugonem Comitem Campaniæ *ab ipſo ſcripta, in qua ſic loquitur*: Poſſumuſne obliviſci antiqui amoris, & beneficiorum, quæ domui noſtræ iam largiter contulisti? *Sanctus itaque Pater his verbis profitetur gratam animi memoriam erga Hugonem, primum ſui Claravallenſis cœnobii fundatorem, prout conficitur e ſequente inſtrumento, quod Petrus Franciſcus Chiffletius inter probationes ſuæ de illuſtri genere* S. Bernardi *Diatribæ, pag.* 513 *ex autographo Claravallenſi acceptum primus vulgavit in hæc verba*:

58 In nomine ſanctæ & individuæ Trinitatis incipit charta Comitis Hugonis. Notum ſit omnibus præſentibus & futuris, quod ego Hugo Comes Trecenſis do Deo, & beatæ Mariæ, & fratribus Claræ vallis, locum ipſum, qui vocatur Claravallis, cum pertinentiis, agris, pratis, vineis, ſilvis, & aquis: nihil omnino mihi aut heredibus E meis retinens. Unde teſtes Acardus Remenſis, & Petrus, & Robertus Aurelianenſis, milites mei. Et ſciendum, quod Gaufridus Felonia dat paſturas ſuas in finagio * de Juvencurt, tam in boſco * quam in plano, omni tempore. Et ſi aliquod damnum intulerint animalia dictorum fratrum, ſolum capitale reſtituetur, ſine emenda *. Hæc autem omnia dedi in præſentia ſupradictorum teſtium. Sciendum quoque eſt, quod dominus Josbertus de Firmitate, cognomine Ruſus, & dominus Rainaudus de Perceris, dederunt eiſdem fratribus paſturam, & uſuarium per totam terram ſuam; & præcipue in aquis, ſilvis, pratis, in finagio de Perrecin. Hujus rei teſtes ſuot Acardus Remenſis, & Robertus, milites mei. Ite ſcicodum quoque eſt, quod ego Hugo Comes Trecenſis laudo & concedo eiſdem fratribus libere & quiete poſſidere terram & ſilvam de Artela. Has donationes confirmamus, ego Joſcerannus Lingonenſis epiſcopus, & ego Hugo Comes Trecenſis, de ſigillo & anulo meo. *De tribus Hugonis profectionibus Hieroſolymitanis, ac titulis ejus pro tempore diverſis agit Chiffletius cap.* 21 *Appendicis proxime citandæ.*

F

59 *Apud Mabillonium in notatione ad ſupra dictam epiſtolam* S. Bernardi, *quæ notatio habetur inter alias ad tomum* 1 *ejuſdem ſancti Patris, & ad calcem voluminis* 1, *de quo dicebam paullo ante, obſervantur iſta in rem noſtram poſt tabulas fundationis modo datas e Chiffletio, col.* 119: Quod ſpectat ad annum fundationis, qui non exprimitur in his tabulis; idem (*Chiffletius videlicet, quem tu conſule in Appendice ad Diatribam cap.* 20) auctoris ſancti Mariani Autiſſiodorenſis Chronographum ſecutus, refert ad annum Chriſti MCXIV, menſe Junio. Et quidem de menſe conveniuot omnes: quoad annum vero, cum tam externa quam domeſtica inſtrumenta refragari videantur; ioter alia vero Exordium Ciſterc. diſt. 2 cap. 1, tabella ſancti Bernardi tumulo appenſa, quæ diſertis verbis annum MCXV exprimunt; receptæ jam dudum ſententiæ adhærere ſatius videtur: cum alioqui vix Bernardus profeſſionem emiſiſſet menſe Junio ann. MCXIV, & Hugo ipſe, qui locum conceſſit, adhuc in Oriente verſaretur. Clara-vallis itaque primo quidem ab Hugone Campaniæ Duce fundata; poſtea vero anno MCXXXV in ampliorem locum

fundatio

* i. e. coaſtalo
* i. e. ſilva
* i. e. multa pecuniaria

notitia, &c.

ejuſdem

quo anno

A cum translata, opitulante Theobaldo ipſius ſucceſſore, nova fabrica donata eſt: unde primi fundatoris nomen obtinuit apud aliquos, tranſlationem cum fundatione confundentes, ut bene monet Manricus in Annalibus ad annum MCXV cap. 1. *Sententiam hanc, quæ mihi magis arridet, quam Chiffletiana, ita declaro & confirmo:*

60 *Chiffletii ratio alia, quam primo loco ponit pro anno* MCXIV, *illa nititur fundamento, quia* coepit anni ejuſdem menſe Julio, undecima die menſis, Morimundus, minor natu filia, quippe inter Ciſtercii filias numero quarta; cum tertia ex ordine natalium cenſeatur Claravallis. *Verum Morimundi fundatio a Iongelino inneſtitur anno* 1115; *idem ſit a Manrico ad iſtum annum cap.* 1; *idem a Sammarthanis tome* 4 *Galliæ Chriſtianæ pag.* 673. *Monumenta autem Claravallenſia, quæ Chiffletius in Appendice deſignata ſibi objicit contra annum* 1114 *fundatæ Claræ vallis, ſunt* 1°. *antiqui verſus:*

Annus millenus ter quinis connumeratur,
Nec non centenus, Vir ſanctus quando creatur
B Abbas.

Deinde tabella S. Bernardi tumulo appenſa, *in qua legitur:* " Anno Domini milleſimo centeſi-
„ mo decimo quinto, in menſe Junio, miſſus
„ fuit (S. Bernardus) cum fratribus germanis,
„ & conventu ſuo, ad locum iſtum, quia nunc
„ vocatur Clara-vallis: antea autem Vallis ab-
„ ſinthialis dicebatur „. *Ad verſus ita reſpondet Chiffletius:* Niſi me conjectura fallit, indicant verſus illi conſecrationem S. Bernardi in abbatem .. Quæ ante annum Chriſti MCXV facta eſſe vix potuit .. Quare a primo eorum in Claramvallem adventu, quod in anni MCXV Junium incidit, monaſterii fundationem adnotarunt Morimundenſis, & Auriſſiodorenſis Chronographi: Clarævallenſes ab inauguratione abbatis. *Sed contra eſt, quod in dictis verſibus* ✠ creatur *videatur melius referri poſſe ad præfecturam Claravallenſis cœnobii, quam S. Stephanus* Bernardo, *a Ciſtercienſi monaſterio cum ſuis diſcedenti, commiſit* (*de qua re actum eſt ſupra*) *conformiter ad verba tabellæ, ad quæ nihil ibi apud Chiffletium reſponſi invenio, cum in ea clare ac diſtinc-*
C *te dicatur*: Anno Domini milleſimo centeſimo decimo quinto, *in* menſe Junio, MISSUS *noſter Sanctus cum poteſtate utique abbatis, tunc quidem a ſuo Superiore conſtitutus ſeu creatus, ſed dicto menſe nondum conſecratus ab epiſcopo. At de iſta conſecratione dicentur plura* § *proximo.*

§ VI. Conſecratur abbas Claravallenſis; monaſterii hujus anguſtiæ miraculis ſublevatæ; cibus ſpiritualis a Sancto, per apparitionem monito, Claravallenſibus porrectus.

Conſecratio ejus fit Sancto ab epiſcopo Carnotenſi.

GUillelmus *libro* 1, *cap.* 4 *de Sancti conſecratione* I *tiene hæc memoriæ prodidit:* Cum autem miſſus noviter Claram-vallem Bernardus, ordinandus eſſet in miniſterium, ad quod aſſumptus erat; & ſedes Lingonenſis vacarat; ad quam ordinatio ipſa reſpiciebat; quærentibus fratribus, quo eum ducerent ordinandum, cito de proximo ſe obtulit bona fama venerabilis Catalaunenſium epiſcopi, opinatiſſimi illius magiſtri Guillelmi de Campellis, illucque eum tranſmittendum eſſe, diffinitum eſt. Sicque factum eſt,

Chiffletius in Appendice ad Diatribam ſuperius D
aliegata cap. 20 *a pag.* 676 *e textu Guillelmi,* AUCT.
quem modo protuli, hanc proponit & ſolvit diffi- J. P.
cultatem: Quomodo, *inquit*, vacabat ſedes Lingonenſis anno MCXV, cum Iocerannum conſtet, ex anno MCXII in MCXV Lingonenſem fuiſſe epiſcopum, ut ex Chronico Benigniano retulimus pag. 505? Sed reſponſio in promptu eſt, vacaſſe tum ſedem Lingonenſem improprie; non quod nullus tunc eſſet Lingonenſis epiſcopus; ſed quod anno illo MCXV abeſſet ab epiſcopatu ſuo; fortaſſe in itinere ad limina Apoſtolorum, vel ad ſynodos aliquas, quæ frequentes illis ipſis temporibus a Guidone Viennenſi, Apoſtolico per Gallias Legato cogebantur. *Ita Chiffletius. Qualiter autem Sanctus noſter*, Catalaunum, aſſumpto ſecum Elboldone * monacho quodam * al. Elbo-
Ciſtercienſi, *ut laudatus Guillelmus ibidem nar-* dono
rat, profectus, & prædicti epiſcopi domum ingreſſus, ob externam corporis ſpeciem contemptui fuerit nonnullis, ad irriſionem uſque; ſed epiſcopo ſumma in veneratione habitus; quantaque e primo E
amborum congreſſu orta inter eos fuerit familiaritas non ſine ſumma Bernardini nominis per Galliam univerſam propagatione, apud Guillelmum eumdem invenies.

63 *Nec his annexam alia, quæ biographus iſta* Claravalli-
præmiſerat de auguſtiis Claravallenſis cœnobii tem- ſis cœnobii
poribus primis, earumque per varios ſublevatio- bus
nes; item de immenſo ejuſdem cœnobii incremento, quod ſancto Abbati in quadam viſione exhibitum eſt, rei deinde eventu veritatem comprobante; ac denique de ſtudio perfectionis, & converſione ſororis ejus; cum idem Vitæ ſcriptor conſuli de his poſſit cap. 3 & 4. *Quia tamen Joannes eremita de arctiſſima inopia, qua viſum eſt divinæ providentiæ, Abbatem ſanctum ac ſubditos ejus exercere ac probare, diverſa narrat, variiſque deinde probat exemplis, ad ejuſdem Sancti gloriam omnino illuſtribus, divinitus fuiſſe proſpectum maximis illis rerum temporalium apud Claravallenſes auguſtiis, idcirco Guillelmum abbatem e laudato Joan-* F
nne ſupplendum cenſeo, qui libro 2, *col.* 1285, *num.* 2 *apud Mabillonium de penuria victus locutus, de veſtitu iſta ſubdit*: Indumenta vero eorum tam in æſtate, quam in hieme, cuculla & tunica, quæ ririſſime innovabantur. Caligis quoque utebantur vilibus, & calceamentis frequenter diuque diruptis manentibus & diſſutis, antequam repararentur, quæ præ nimia eorii paupertate ligabant funiculis. O viri generoſi & magni in ſeculo! Quis ad hæc loca arida & periculoſa vos adduxit, niſi ille, qui dives erat in cœlis, & pauper humiliſque in terris in præſepio recubuit? *En tibi nunc erectum Abbatis animum, & ſummam fiduciam de auxilio Dei oppor-*
tuno in tot tantiſper malis.

63 *Idem quippe ſcriptor Vitæ a col.* 1285 *num.* Penuria
3 *ita pergit*: In illa tanta penuria, de qua ſupra diximus, inter cæteras neceſſitates, fal die quadam defuit eis. Et vocavit ſanctus Abbas unum de fratribus ſuis, Guibertum nomine, dixitque ei: Fili Guiberte, accipe aſinum, & vade ad nundinas, & eme nobis ſalem. At ille reſpondit: Ubi eſt pretium? Ad quem Homo Dei: Crede mihi, fili, quia neſcio tempus, quod aurum vel argentum habuerim. Surſum eſt enim, qui habet peram meam, & theſauros meos in manibus ſuis. Tunc frater ille quaſi ſubridens ait: Si vacuus perrexero, vacuus redibo. Cui

AUCT. J. P. ait Sanctus: Noli timere, fili mi, sed vade securus. Ille enim, qui habet thesauros nostros, sicut jam dixi tibi, erit tecum in itinere, & præbebit omnia, propter quæ mitto te. Ad hæc verba, sumpta pii Patris benedictione, perrexit cum asino ad nundinas, ad castrum, cui nomeo Risnellum, plusquam oportet incredulus. Sed pius & clemens Dominus ooo respexit suam incredulitatem; sed consideravit Servi sui fidem, & tribuit ei omoem rem, pro qua missus fuerat. Itaque cum castro appropinquasset, & venisset ad quamdam villam, obvium habuit quemdam presbyterum, qui salutavit eum, dicens: Unde es, frater, aut quo pergis? At ille respondens exposuit ei diligenter itineris sui causam, & paupertatem loci, in quo habitabat Pater sanctus cum filiis suis.

Divinam providentiam subsumsit

64 Quæ cum audisset presbyter, vehementissime compunctus est: & duxit fratrem io domum suam, deditque illi medietatem modii salis, & quinquagiota solidos vel amplius, sicut sæpe narrare contueverat idem Guibertus. Quibus acceptis, cœpit gratias agere Deo immeosas, & dicere in animo suo: Procul dubio verus est sermo, quem audivi a Patre meo: sed in hoc peccavi erga eum peccato magno, quia ei non credidi, sed incredulus veni huc. Et valefaciens presbytero, reversus est ad monasterium. Quod cum ingressus fuisset, cucurrit ad Hominem Dei, & retulit ei omnia, quæ sibi in via contigerant. Cui dixit Pater sanctus: dico tibi, fili, quia nulla res tam necessaria est omni Christiano, quam fides. Habe ergo fidem, & bene tibi erit omnibus diebus vitæ tuæ. A die illa & deinceps tam frater ille, quam alii verba sancti Patris in majore habuerunt reverentia. O bone Jesu, fidem, quam habuit iste Sanctus, quis eoarrare potest? *Aliud deinde Joannes biographus exemplum producit num. 4:*

per miraculo,

65 Quidam de Clementini-prati fratribus adveniens, visitandi gratia novellam Christi plantationem, honorifice susceptus est, prout fieri potuit: cui, qui in promptu erat, oblatus est dimidius paois avenaeeus. Quo susceptо, & cum magna admiratione, quia de tali viverent, reportato ad Clementioum-pratum, omnibus ioibi habitaotibus annuntiavit servorum Christi voluntariam in maxima paupertate abstinentiam, in abstinentia patientiam, in egestate liberalitatem munificam. Statimque vehementer compuncti, & compatientes Clementioi-prati fratres, in eorum subsidium communiter assenseruot. Tunc magister loci illius, Odo nomine, vir venerabilis, dilectus a Deo & hominibus, oneratis equis & asinis, panes & cibaria io quadrigis detulit. Tunc vero a die illo usque in hodiernum diem tanta fuit fraternitatis communio inter Claram-vallem & Clementinum-pratum, quod quando fratres Clementini-prati Claram-vallem adveniebant, ita eis deferebatur, sicut uni Claræ-vallensium in spiritualibus & humanis. Defunctis etiam vicissim reddebatur obsequium. In hunc modum pius Jesus magis ac magis providebat servis suis. *His adduntur ista num.* 5: Adveoit etiam mulier quædam centum solidos affereos, quibus contecta est pedum eorum nuditas. *Sequuntur deinde facta duo alia, quæ Manricus refert ad annum proxime sequentem* 1116. *Nos tamen, seriem narrationis biographi Joannis prosequentes, utrumque ex ipso prioribus hic subjungimus. Et primo quidem loco quod narrat, sic habet:*

66 Cunctis animalibus carebant, excepto asino, quo abbas ad visitatinnes suas deferebatur, lignaque ad necessitates comportabantur. Coacti vero fame, frigore, & aliis indigentiis, Abbati suo conquesti sunt, quod pro oimia paupertate discedere cogerentur. Quo audito, Abbas blande ac leuiter consolans eos, Dei timorem & amorem, spem quoque vitæ æternæ & remunerationis divinæ, quantum potuit, inflouavit. Illi vero maxime angustiati, & angustiati dolore multiplici, nullatenus volebant consentire; sed magis volebant Cistercium reverti. Cumque Vir Dei desperationem illorum vidisset, demum convertit se ad orationem. Quo facto, audivit vocem de cælo dicentem sibi coram omnibus: Surge, Bernarde, exaudita est oratio tua, Quod cum audissent fratres, glorificaverunt Deum & sanctum suum Bernardum; dixeruntque ad eum: Dic nobis, Pater, quid pertisti a Domino? At ille respondit: Quid vultis scire, modicæ fidei? State hic, & scietis postea. Et cum fabularentur ad invicem, modicum temporis iodulgentes fabulis, non fabulis, sed sermonibus sanctis, venit quidam, & obtulit sancto Patri decem libras.

e vestis sotiis

probasse,

67 *Alterum vero ita memoras prædictus Vitæ scriptor a col.* 1286: Nec mora, Barrensis quidam, cujus filius usque ad desperationem vitæ præ nimia ægritudine cogebatur, attulit ei tredecim libras, suppliciter postulans, ut misereretur filii sui. Quem sanctus Abbas hilarem dimisit, pollicens filium suum solpitem ab eo iovenieodum. Revertens homo invenit filium suum sanitati restitutum, sicut promiserat Vir Dei. Qua de causa postmodum Servo Dei uberes gratias exsolvit, Modico tempore interjecto, copiose ac beoigne misericordia Dei super hos respexit, ut abundantes æternis & temporalibus subsidiis, nihil eis deesset in ulla gratia, secundum illud: Nihil deest timentibus Deum. *Eventibus hisce miris ac seriis subjungamus miraculum spurium & apocryphum ex Manrico ad annum* 1116, *cap.* 1, *num.* 5, *ubi illud his verbis exponit ac rejicit:*

Miraculum apocryphum refutatur.

68 Equos sine rectore vagari solitos, & convicinos populos discurrere colligendis fidelium eleemosynis, quas illico ad cœnobium reportarent, ab oppidaois cujusdam villæ proximæ per ludibrium ao per rapioam spoliatos, & pro panibus saxis oousios immensi ponderis, traditio est ab incolis recepta. Porro Bernardo patre flagitii conscio (equis quippe sub pondere gementibus, eoque citius rem ipsam publicantibus) atque execrante aggressores impietatis, terram repente scissam in duas partes locum cum incolis simul absorbuisse, ecclesia sola immota permanente, pro certo habent. Et sunt qui credant in memoriam tanti miraculi, eam etiam paulatim absorberi, nempe ad unius argentei grossi item per annos singulos, ecclesia, loco, saxisque monstratis, queis major fabulæ fides adstruatur. Adeo nulla omnino terra est, quæ non laboret fabellis incolarum, a quibus ne sancti Viri [quidem] omnino immunes. Utrum autem ejusdem rationis sit similis alia quædam maledictio, qua idem Sanctus Aquitaniæ prædicans dicitur imprecatus esse Viride folium, illius provinciæ locum non exiguum, suo tempore dabimus. Nunc sufficit hæc seriis permiscuisse quasi per otium; *potuisset addere Manricus* oec sine fructo: *cum utile admodum sit, traditiones hujusmodi mere populares convellere, ac discernere miracula falsa a veris. Idque locum habet potissimum in* S. Bernardo;

A nardo; *qui quoniam pene innumerabilibus abundas veris, palliari nec debet nec poteſt falſis, ne his illorum fides quidquam detrahatur.*

Bernardus apparitionis confirmatus cibum verbi Dei ſubditis porrigit.

69 Supererat ſecunda, & major ſames ſpiritualis cibi, verbi nimirum Dei, Bernardo Patre aut timidius prædicante, aut omnino ſilente, ne nimio zelo & rerum inexperto læderet, ut putabat, conſcientias fratrum, ſive, ut Guillelmi abbatis verbis utar " ne prædicatione ejus ſcandalizarentur potius, quam aliquid perciperent ædificationis". Sed qui priorem miraculo compeſcuit, poſteriorem graſſari non permiſit, majori Eccleſiæ bono reprimendam; quippe Bernardo aſſumpto ab ipſo Deo in miniſterium verbi, prædicationis officio illi injuncto, eoque ad tantum opus adaptato virtute divina; *ut loquuntur Manricus ad annum 1116. cap. 2. numer. 6. Res iſta plenius tractatur a Guillelmo in Vita Sancti lib. 1. cap. 4.; unde delibo iſta:* Nec tardavit miſericordia Dei auxilium in tempore opportuno. Paucis ſiquidem evolutis diebus, vidit

* al. clarissimus

in viſu noctis puerum eximiæ * quadam divina adſtantem ſibi, & magna auctoritate præcipientem fiducialiter loqui quidquid ei ſuggereretur in

B apertione oris ſui, quoniam non ipſe eſſet qui loqueretur, ſed Spiritus qui loqueretur in eo. Et ex tunc manifeſtius in eo & per eum loquens ſpiritus ſanctus, apud auditores quoque ei gratiam addidit, & auctoritatem & intellectum ſuper egenum & pauperem, peccatorem pœnitentem, & veniam poſtulantem. *Manricus mox citatus ſuperaddit num. 7. ex Ceſario in Octava Nativitatis Domini*, Cum tempore quodam neſcio quid dictaret, & teſtimonium haberet in promptu, quod præſenti loco congruebat, velleique reſervare in finem, timens ibi defectum, audiviſſe de cælo dicentem vocem: Si iſtud reſervaveris, aliud non dabitur tibi. *Ipſe itaque Sanctus loqueus jam non laquebatur, ſed Spiritus Sanctus, qui erat in eo. Rebus erga temporalibus ac ſpiritualibus novi cœtus Claravallenſis ita proſpere ac feliciter divino favore compoſitis, alia quædam videamus, ad ejuſdem cœnobii, atque adeo ad primi Abbatis ipſius laudem perquam accommodata.*

C §. VII. Monaſterii Claravallenſis incrementum a ſancto Abbate prævisum; difficultates ob canonicos Victorinos ad illud admiſſos; rei geſtæ tempus; mirabilis cum imperito medico Viri ſancti infirmi patientia; patris ejus converſio.

Recenſentur ſecundum S. Bernardi prædictionem,

PRæviſio *Abbatis noſtri de ingenti ſecularium ac Regularium hominum ad Claravallenſes cœnobitas acceſſu* (Vidit *enim* undique, *ut refert Guillelmus cap. 3. numer. 29.* tantam diverſi habitus & diverſæ conditionis hominum multitudinem in inferiorem vallem deſcendere, ut vallis ipſa capere non poſſet) *prævifia, inquam, illa quamodo per hæc tempora impleta ſit, accipe. Enimvero* celebri ejuſdem domus fama, *inquit Manricus ad annum 1116. cap. 2. num. 1.* per totam Galliam, multi Religioſi, relictis propriis ſedibus, atque ex veteranis, imo & emeritis in probata militia ducibus tirones efficiendi in Claravalle, Bernardi Patris ductum perquirebant. *Ex mox apud laudatum Annalium conditorem hæc probantur antiquitate Exordii magni lib. 1. cap. 4. ſed quia illa non lega tibi in editione Tiſ-*

ſieriana, in fide Manrici ea referentis, hac tranſcribo: Poſtquam gratia & miſericordia Domini noſtri Jeſu Chriſti domus Claravallis fundata eſt, ut fragrantiſſima ſacræ religionis ejus opinio multis fieret odor vitæ in vitam; inter cæteros, quos divinæ bonitatis arcanum conſilium de diverſis mundi partibus vocavit, plures Religioſi viri, qui ſuis in locis perfecti in religionis obſervantia videbantur, audientes quod tam ſpecialiter & excellenter magnificaſſet miſericordiam ſuam Dominus eum domo eadem, & ejus ſanctiſſimo Abbate, tamquam novi tirones ex eremitæ * militiæ laboribus venientes, tantæ ſanctitatis collegio ſociari ſerventiſſima ſpiritus devotione cupiebant.

* f. eremiticæ

viri aliquot inſignes,

73 Inter quos primi vel inter primos præcipui extiterunt Humbertus, Igniacenſis cœnobii poſtea primus abbas, Raynaldus, & Petrus cognomento Tolotanus, Guillelmus, & Gerardus Farfenſis, qui non quidem uno in loco, ſed diverſis & multum inter ſe diſtantibus provinciis habitantes, ita ſe ab ipſis infantiæ rudimentis divinis obſequiis mancipaverunt, ut in omni virtutum gratia florentes, alienis quaſi perfectioribus exemplis inſtitui minus neceſſarium habere viderentur. *De ratione autem temporis ſic Manricus monet:* Porro ex his, qui ibidem numerantur, etſi non omnes, nam id prorſus incertum; aliqui tamen ad hunc annum referendi, præcipue Humbertus, ingenii ſanctitatis vir, de quo plura in ſequentibus dicemus. Nam ipſo Claravallis initio Claramvallem veniſſe, ipſe etiam Bernardus Pater teſtis eſt in Sermone ſpeciali de ejus obitu, *qui habetur valgatus in editione Mabilloniana Operum* S. Bernardi *a colum. 1066. & in qua idem ſanctus Pater*, Nobiſcum, *ait*, triginta annis ab ipſo pæne principio monaſterii hujus converſatus eſt. *Mabillonius in notis ad iſtum ſermonem col. 1067. obſervat, digniſſimum hunc virum* in monaſterio Calæ-Dei (*ſub regula S. Benedicti*) viginti a prima ætate annos monachum vixiſſe, antequam ad Claramvallem ſe reciperet. Quod factum ſub annum MCXVIII.: *Sermo vero innectitur apud ipſum anno 1148.*

E

qui ad Claravallenſe inſtitutum accefſere,

F

72 *Qualis vero quantuſque, & quam dignus* Bernardi *Patris filius extiterit Humbertus, liquidiſſime conſtat prima ex eleganti ac pathetico illa, quem indicabam, ſermone, ſummis utique ipſius elogiis, ac teneerrimis erga eum amoris affectibus ab eodem Sancto reſperſus. Secundo, quia idem ipſe* S. Bernardus, *referente Manrica num. 3. ex auctore Exordii Ciſtercienſis*, Humbertum Dei famulum ad imitandum perfectionis exemplum, ſibi propoſuerat, ipſius virtutes admirari ſatagens, & merita ejus magna & ſublimia æſtimare, ipſum ſanctitatis exemplar, religionis formam, monaſticæ puritatis ſpeculum reputare *&c. De ejus obitu tractat Manricus tomo 2. ad annum Chriſti 1145. cap. 8.*; *de* Igniaco *autem* (*Igny in Tardenois*) *in diœceſi Remenſi, ubi eum abbatem fuiſſe diximus, Jongelinus antea deſignatus, pag. 41.*

Diſſeritur, ab quodam Canonicus S. Victoris Pariſienſis,

73 Hoc eodem anno, certe non multo poſt additos cenſeo, *ait Manricus num. 6.*, (quo magis implerentur viſio ſancti Patris) quoldam ſancti Victoris Pariſienſis Regulares Canonicos domus fundatæ a Guilielmo de Campellis, antequam Catalauno præficeretur, atque per eum ſanctitatis Bernardi præ aliis conſciæ, ipſumque venerantis etiam nondum vilum. Hi . . erebris

epi-

A epiſtolis ſui fundatoris. Claram-vallem viſitant, atque ad Bernardi genua provoluti, ſuſcipi ſe probandos enixe poſtulant; ſi approbentur, perpetuo permanſuros. Ille, ut erat maturus in negotiis, atque juris alieni ſumme obſervans, neque omnino admittens neque repellens, Guillelmum ipſum duxit conſulendum, ut fundatorem illius Congregationis, ut virum æque ſanctum doctumque, &, quod aditum fiduciamque præſtabat, ut ſibi charum. Direxerat devotus Præſul viros in Claramvallem, eſſque mutuodæ vitæ auctor extiterat. Quare a Beroardo conſultus, ſibi conformis, tale ſertur reſponſum tradidiſſe, Canonicos ejus judicio debere ſuſcipi (*propter rationes, quæ apud Manricum legi poſſunt.*) Addidit tamen, ſe ſupplicem rogare, amicum intercedere, quin & epiſcopum, qua poterat, injungere, neque id pro extraneis, ſed pro filiis. Hæc ſanctus præſul ſine æmulatione: neque quia deeſſet zelus propriæ fundationis, imo & Ordinis (nam & ipſe, archidiaconatu dimiſſo, Canonici Regularis habitum induerat) ſed quia zelus Dei prævalebat in viro ſancto. Bernardus Pa- B ter tali conſilio ſretus, vel magis preſſus tanta auctoritate (& quoſdam alios ad idem conſuluerat) Canonicos admiſit ad probationem.

qui ad Clarevallenſes tranſiuit, annus

74 Sed Gelduinus S. Victoris abbas . . acerbe ferens ſuis ſe filiis orbum etiam ignarum . ., convocatis ſuis Canonicis, ad Bernardum ſcribere decrevit humilem ſane, ac veneratione Viri Dei, & totius Conventus Clarævallis plenam epiſtolam, ſed minacem tamen, & excommunicationis gladium aut exerentem, aut, ni reſiliant, exerere parantem contra novitios. His ſuſceptis Bernardus Pater, quo erat adverſus convitia laudeſque æquali ſemper atque in bonum firmato animo, tale conſtat reſponſum tradidiſſe, *quod, ſi quis integram videre voluerit, inveniet illud in epiſtola tertia inter Bernardinas, quæ exſtat apud Mabillonium volumine primo folium.* 13. *&* 14. *ubi eadem inſeritur anno* 1120. *de quo mox dicam. Interim quid in hoc negotio egerit Vir ſanctus, ſatis aperte indicat epiſtolæ clauſula his verbis*: Talibus itaque taliter ſuſceptis, abſit ut ſinceritatem veſtram, aut in ſuſcipiendo læſam, aut in retinendo lædendam eſſe credamus: dum tamen illos, ſi forte infra an- C num probationis . . cœpta deſerere, & ad vos redire velle cognoverit, invitos non detineamus. Alioquin, ſanctiſſimi fratres, veſtra non refert, ut ſpiritum libertatis, qui in eis eſt, anathemate inconſulto fruſtra impedire nitamini: niſi forte (quod Deus avertat) quæ veſtra, non quæ Jeſu Chriſti ſunt, quærere ſtudeatis.

Sanctus ob- ſervit.

75 *Quid poſtea circa illos ſit actum, ſi quæras; Manricus num.* 10. *aſſerit, ſe non dubitare, quin retenti fuerint*, quorum non ulla memoria ulterius extat; ſive id auctoritate Guillelmi delatum ſit, ſive Bernardi Patris, ſive utriuſque. *Nec vero prima hæc controverſia in hac materia fuit poſtrema*. Hanc *quippe* primam litem, *teſte Manrico*, agitatam ſuper perſonis, multæ aliæ, & pleræque graves ſequutæ ſunt: & imminebant plures, ſi non Bernardus & juris ſui retinens, neque alieni invaſor, obviaſſet, multis repulſis, nec dilatis paucis, ſed conſtanter retentis ſemel admiſſis: quod ipſa hiſtoriæ ſerics demonſtrabit. *Atque hæc de primis floſculis in amœniſſimo Claravallenſi horto plantatis ſub Patre* Bernardo, *ejuſque cura excultis: qui, ut ſubditi Manricus num.* 11. *exuvium ingredientibus aliud monitum dabat*: Si ad ea, quæ intus ſunt, feſtinatis, hic foris dimittite corpora, quæ de ſeculo attuliſtis. Soli ſpiritus ingrediantur: caro non prodeſt quidquam. *Quæ dictus auctor exponens*, Abſterruiſſet, *ait*, multos verbum hoc, ſi non tenebris parcens, expoſuiſſet de concupiſcentia & affectibus carnalibus, quos foris relinquerent, nequaquam ultra ab ipſis reſumendos. D

Humi tor- treverſa

76 *Quod paullo ante promiſeram de anno epiſtolæ tertiæ* S. Bernardi, *nunc ſolvo, præſertim cum hujus annus ſit eharacteriſticus ad figendum tempus controverſiæ inter Claravallenſes & Victorinos Pariſienſes exortæ, de qua modo agebamus. Manricus num.* 10. *citato antea anni* 1116. *quod res illæ eo referendæ, aut ſaltem non ſint differendæ per longum tempus*, ipſa Guillelmi acta, cujus hortatu & conſilio Bernardus uſus, manifeſte *aut* convincere; quippe qui vivere deſiit menſe Januario anni milleſimi centeſimi decimi noni; quod, *aut addit*, ex Necrologio S. Agulphi Corbolienſis idem Joannes Picardus E (*quem paulo ante citaverat in notis ad epiſtolam* D. Bernardi) adnotavit. Ut ergo epiſtola poſt huoc annum (1116.) ſcripta ſit, procedente negotio; at hoc, aut ad ſummum ſequenti inceptum, admiſſis viris, minus poteſt io dubium revocari.

annus dei terminatur.

77 *Sed non videtur Manricus ſatis firmum pedem hic figere. Laudatur Guillelmus de Campellis* (*de Champeaux*) *etiam cum* cognomento venerabilis *apud Sammarthanos in epiſcopis Catalaunenſibus*; & exceſſiſſe e vivis anno MCXXI. VIII. Calendas Februarii, ſicuti docent tabulæ S. Stephani, & Albericus, *ibidem aſſeritur. Idem annus habetur apud Mabillonium in notis ad epiſtolam tertiam* S. Bernardi. *Et vero eumdem præſulem vita ſanctum non fuiſſe anno* 1119. *ne volebat Manricus, ſuadetur in notis ibidem his terminis*: Conon Cardinalis & legatus in Mauriniacenſe prope Stampas cœnobium accеſſit anno MCXX." habens ſecum velut auxiliatorem magnum „ Willelmum Catalaunenſem epiſcopum, qui „ ſublimes ſcholas (*id eſt* theologicas) rexerat; „ & tunc zelum Dei habens, ſuper omnes epi- „ ſcopos totius Galliæ divinarum Scripturarum F „ ſcientia ſulgebat„ ex Chronico Mauriniacenſi. Unde redarguas eos, qui ejus obitum reponunt anno MCXIX. *Non itaque ſecundum præmiſſa, debuit neceſſario acceſſus Canonicorum Regularium ad Claravallenſes accidiſſe anno Chriſti* 1116. *aut proxime ſequenti; non item epiſtola Bernardiana fuiſſe conſcripta ante annum* 1120. *Dicamus ergo, nihil incommodi nobis videri in eo, ſi utrumque hoc factum ponamus anno Chriſti* 1119. *vel* 1120.

Imperitus medicus ſumma Vitæ ſanctitati commodat curam, vitæ angelicæ

78 *Manricus ad dictum annum* 1116. *cap.* 3. *exhibet ſanctum Patrem gravi infirmitate laborantem ex nimia vitæ auſteritate; Guillelmum Campellenſem mirifice ſolicitum de reſtituenda ei valetudine; præparatumque in hunc finem fugurriolam. Deinde ad annum* 1117. *cap.* 1. *num.* 4. *memorat Viri ſalatem imperitiſſimo raſtico commiſſam, & graviſſima incommoda, quæ ſuſtinuit. Nos geſta illa hic non tranſcribimus; ſed aſſignamus Guillelmam biographum cap.* 4. *ubi narrat ea, quæ vidit. Ibidem etiam invenies Sanctum viſitane angelica recreatum; capite autem* 5. *reſumptum a Vitæ ſanctæ priſtinum virtutis vigorem,*

A *gorem, eamque valde ſeverum. Quæ vero idem Vita auctor cap. 4. num. 34. præmiſerat de Sancti patre ad inſtitutum monaſticum converſo, illigat Mauricus prædicto anno* 1117. *ut videre ibidem licet cap. 3. num. 8. Converſionem hanc breviſſime perſtringit citatus Guillelmus; ſed alibi longior eſt narratio, variis, quæ rem circumſtant, ac Bernardo in hac re tribuuntur, adjunctis veſtita; ſed quæ aliquo examine indigent.*

circumſtantia, quæ dignantur

79 *Capitis tertii modo notati num. 9. Mauricus ea recitat e Vincentio Bellovacenſi in Speculo morali lib. 3. p. 3. diſtin. 22. in fine*: Cum beatus Bernardus convertiſſet omnes ſuos, & ſequuti ſuiſſent eum: pater ejus inobediens erat ei, in ſua duritia perſeveravit. Cum autem ſemel in villa ſua prædicaret, nec veller ei pater ſuus obedire, præcepit, quod apportaretur ignis. Quo facto, applicavit eum ad quemdam truncum veterem, qui erat ante portam eccleſiæ: & cum laboraret ad eum ſuccendendum, non poterat accendi, ſed fumabat. Tunc injunxit omnibus, ut poſt comeſtionem illuc convenirent ad ſermonem, & quod quilibet apportaret ſecum unum faſciculum de malleolis ſarmentorum, & projiceret ſuper illum truncum. Quo facto, præ-
B cepit ignem apponi, &, ſuccenſis faſciculis, etiam truncus ſuccenſus eſt, maximum ignem emittens & flammantem. Tunc beatus Bernardus cœpit ſermonem de tormentis & igne inferni, quomodo inobedientes, faſciculis peccatorum ſuorum ſuper eos projectis, torqueretur in inferno. Et de hoc ita excellenter prædicavit, quod ipſum pater ſuus durus & inobediens ad clauſtralem obedientiam ſequutus eſt. *Hæc Annalium Ciſtercienſium auctor e Vincentio; qui tamen cum alibi ipſe ſecum non conveniat, vereor ne non compensat cum vero.*

de converſione patris ejus, expendantur ſingulæ hujuſmodi adjuncta.

80 *Id quod ita exprimit Mauricus*: Dum eumdem eventum in eodem opere morali diverſimode accidiſſe teſtatur; fidem dictis demere videtur ſibi contrarius. Certe lignis ad truncum applicatis atque ſuccenſis, in quo utrobique convenit, reliqua longe aliter narraverat lib. 2. p. 3. diſt. 4. "Quo facto, „ligna ſicca cito ſuccenſa ſunt, & truncus tarde „circa medium ab extremis emittens humorem fœ„tidum & fumum teterrimum, diu ignem ſervavit. „Tunc incepit Sanctus loqui de pœnis inferni, di„xitque patri, quod ipſe eſſet ſimilis illi trunco,
C „qui hic non poterat igne divino ſuccendi; ſed in „ioferno, niſi pœnitentiam ageret, in æternum „arderet, & fœtentem fumum emitteret. Adquæ „verba pater compunctus, eum ſequutus eſt, & „monachus effectus„. Ita Vincentius diſcordans a ſe ipſo, *nec concordans cum biographo Guillelmo, qui omni exceptione eſt major, & ſine loco converſionis, ſine perſona, per quam ea ſit facta, ſine modo, quo acciderit, ſimpliciter de re dicit cap. 4. num. 34.* Pater quoque, qui ſolus domi remanſerat, veniens ad filios ſuos, appoſitus eſt ad eos. *Breve autem tempus videtur in monachatu exegiſſe; nam cum* aliquantum tempus ibi feciſſet, *ut illico addit Guillelmus*, obiit in ſenectute bona. *Chryſoſtomus Henriquez illam inſcripſit ſua Menologio Ciſtercienſi ad diem* XXIII. *Maii. Mabillonius in notula ad librum primum Guillelmi biographi, hæc breviter de ipſius morte ac monaſtico inſtituto obſervat e Necrologio S. Benigni*: III. Idus Aprilis obiit Tecelinus monachus, pater domni Bernardi, abbatis Clarævallis,

D

§. VIII. Cœnobium Trium fontium vaticinio ac miraculo a Viro ſancto condecoratum; an Chriſti anno 1119. ſuos miſerit in Luſitaniam; ſeceſſu a negotiis ad res magnas exſequendas præparatur.

AUCT. J. P.

Vaticinium ac miraculum ad Tres fontes patratum.

MAuricus *ad annum* 1118. *cap. 3. num. 1. narrat, aliud cœnobium a Guillelmo Campellenſi, de quo antea diximus, conſtructum eſſe in ſua diœceſi Catalaunenſi, ut ſe* Bernardo *arctius devinciret, colonia illuc e monaſterio Clarævallenſi tranſmittenda, quam Abbas ſanctus deſignaret; loco nomen inditum Trium fontium (Trois fontaines) forte a fontibus ibidem ſcaturientibus, ac* Bernardi *Patris filiam fuiſſe primogenitam. De hoc monaſterio agis Jongelinus pagina* 38. *Mentionem porro ejus hic facimus, propterea quod Vir ſanctus inſigni vaticinio, ac poſtmodum etiam illuſtri miraculo illud condecoravit. Vaticinium habemus e Guillelmo biographo* E *cap. 7. ubi illud legi poteſt. Miraculum vero ita breviter refert Gaufridus monachus Clarævallenſis lib. 4. Vitæ cap. 7. editionis Mabillonianæ, numer.* 41. Cum veniſſet aliquando Pater ſanctus ad monaſterium Trium fontium, oblatus eſt ei clericus quidam ex his qui Regulares nominantur, homo grandævus & cæcus. Impoſuit ei manum, & brevem ex more fecit oratiooem: & eadem hora videotem illum remiſit ad eccleſiam ſuam.

Propoſitur controverſia

82 *Annus proxime ſequens* 1119. *apud allegatam identidem Annaliſtam cap. 3. narrationem continet controverſiæ hiſtoricæ, an videlicet* S. Beroardus *aſcetas a ſe lectos miſerit tum temporis in Luſitaniam, vitæ monaſticæ inſtitutum ibidem propagaturos. Affirmat Brito lib. 2. cap. 2. ſed eidem varia argumenta opponit Mauricus; factam ex illo ſic exponens cap. 3. citato num. 1.* Bernardo Patri poſt laudes matutinas in ſacro Præcurſoris feſto præſentis anni, eumdem Præcurſorem apparuiſſe, juſſiſſeque ut in ultimas Hiſpaniæ oras, quæ Occidentem reſpiciunt, monachos mitteret, exigendo * cœnobio, & ſa- F
crando ſub ejus nomine, Bernardus Brito conſtanter aſſeverat lib. 2. cap. 2. neque id ubilibet, ſed loco prius e cælo deſignando, quo ſuccedentia miraculis miracula, & priora poſteriorum ſpem angerent, & poſteriora firmarent priorum fidem. Mittendos rurſus eremitam inventuros in illis partibus, cujus conſilio & auxilio ſi uterentur, feliciter negotium conſummarent. Tunc Bernardum ſelegiſſe monachos octo, Boemundum, Aldebertumque; illum abbatem futurum, hunc Priorem; Joannem, Bernardum, Siſinandum, Rolandum, & Alanum (nam octavum anonymum reliquit) atque eos omnes Luſitaniam tranſmiſiſſe poſt breve tempus, additis epiſtola ſcripta ad eremitam Joannem Ziritam nomine (nam & nomen Baptiſta revelaverat) breviter rem perſtringens, *cujus verba recitat ex Brito Mauricus; qui deinde ſubdit iſta num. 3. & ſeqq.*

* *Legendo*

an ſanctus Pater anno 1119.

83 Quo tempore Bernardo in Claravalle Præcurſor Chriſti glorioſus apparuerat, Joanni Ziritæ viſum in Luſitania eremiticam vitam agenti juxta Baroſum fluvium, idem auctor affirmat, audi-

AUCT. J. P.

A auditumque de adventu monachorum, & monaſterio per eos ædificando: quo nimirum non quærerent ignarum, aut rogarent invitum, ſed expectantem. Hæc ſuſius Brito concerneotia præſeotem annum; oam cetera ſub initium ſequentis geſta. Verum nos, ne lectorem diſtrahamus, conſequutiva ſerie hic ſubjiciemus. Igitur monachi a Bernardo parente miſſi, ſuperato Pyrene ad medium hyemis & tota fere Hiſpania peragrata, Lamacæ termioos (Lamego hodie appellant) appliquere, Ibi Joannes Ziritus obvius factus, ipſa comprobatione vaticinii confirmavit hærentes, & jam jamque perfæſis longum iter, pretium fecit apparere ſupra laborem. Luſitanis imperabat Alphonſus primus, Henrici Comitis filius, tunc ipſe Comes, poſt regio titulo etiam inſigniendus. Hic orinndus ex Ducibus Burgundiæ, eoque Bernardo Burgundo jam fama celebri, carne ſimul & ſpiritu conjunctus, facile potuit a Joanne perſuaderi, ut terram, quam eligerent, daret Bernardi filiis, donatione firmata privilegio, quod non poſt multos ab advento vi-

B rorum dies, apud Araducam (vulgo Guimaranes) idem rex expedivit in hæc verba, *quæ ibidem proferuntur e Brito. Signatur autem*: Facta charta .. Kalendas Martii, æra milleſima centeſima quinquageſima octava, *quæ coincidit cum anno æræ vulgaris* 1120. Pyrenem vero ſubjugatum, *uti ſubdit Mauricus*, in ipſa hyeme, dies oſtendit, quippe prima Martii, ſeu melius dixerim, prima poſt tempus hyemis, ut vel toros tres menſes otioſos fateri neceſſe ſit, ſi ante ipſos appulſi nihil fecerint; vel intra ipſos Pyrenem traoſmeaſſe, brumali nive & frigore rigeotem.

filios ſuos miſerit in Luſitaniam 84 *Porro quæ deinde idem Mauricus numer. 6.* C *& 7. enarrat e Brito*, Boemundum *nempe* parvas cellas conſtruxiſſe ſibi & ſuis; .. inde fulgente in media nocte luce ſignatum locum .., felix auſpicium cooſtruendo cœnobio; atque horum teſtes epiſtolas Boemundi ad Joannem, *& hujus ad illum, quarum exempla ibi producuntur*; Luſitanum illuſtrem principem .. & eunctos proceres (inter quos Bracharenſis archiepiſcopus) miraculorum conſcios coetuliſſe ſubſidia in opus fabricæ, atque in divini cultus celebrationem; illum marcas argenti ſeptuaginta, ex quibus cruces & alia vaſa conficerentur; hunc veſtes ſacras, quibus utebatur, ad Miſſarum ſolemoia peragen-

C da; *hæc, utquam, ex iis, quæ ibi pluribus deducuntur, hic compendio contraxiſſe, ſufficiat. Quibus ita expoſitis, operæ pretium eſt audire argumenta, quibus in dubium revocat Mauricus modeſte quidem, ſed tamen appoſite, hiſtoriam ſuperius memoratam. Hæc itaque adverſus illam affert:*

ſed revelant vaſta 85 Primo, *inquit num.* 8. & quod caput omnium eſt, difficultatem ingerit Bernardus Pater, qui paulo poſt hunc annum, ſed revera poſt ipſum, ut mox oſtendam, contemporaneo, & eo

** al. Arnaldo, Arnaudo* abbati ſuo Artando * abbati Pruliacenſi (*Ordinis Ciſtercienſis in diœceſi Senonenſi, vulgo Prully*) fundationes Hiſpaniæ diſſuadet; quippe in longinquo poſitas, quo oon expediat filios relegare. Habes epiſtolam Sancti ſatis apertam, ad eumdem ſcribentis in hæc verba epiſtola 75. " Au„divi .. ego de te, quod de ſancto Conventu „tuo abbatiam in Hiſpania conſtruere velis. Quod „mihi nimirum in magnam admirationem venit, „quid cauſæ videlicet ſit, quid conſilii, quid„ve utilitatis, quod filios tuos exſulare cupis, „in locum utique tam longinquum, tanto ſum- D „ptu & labore & quærendum & ædificandum „. Hæc Pater ſanctus: qui ſi jam in Hiſpaniam miſiſſet filios, numquam ab alio mittendos eondemnaret. Siccine enim diſſuaderet, quod ipſe fecerat? Porro epiſtolam poſt hunc annum ſcriptam vel inde conſtat, quod Pruliacum (cujus abbas Artandus erat) præcedenti, nempe milleſimo centeſimo decimo octavo fundata domus, non potuerit de edenda prole tractare, vixdum profeſſis filiis, quos admiſiſſet, & quos fundatum eſſet tranimiſſum *. Certe neque Claraval- * *f. transmiſſurum* lis, quæ fœcuodiſſima, ante tres annos, nec Booavallis, ut minus aote quatuor, nec reliquæ ante plures parturierunt.

illam ram 86 Ergo epiſtola ſcripta poſt hunc annum, ſed ante MCXXII. quo dilatatus Ordo per Germaniam ſine ullo periculo, minus patebat ejuſmodi timoribus. Unde non mirum, ſi annis ſubſequentibus, Chriſti nimirum MCXXX. idem Sanctus, mutato jam conſilio pro modo temporis, & eventuum experimeoto, monachis ſuis Hiſpaniam nobilitaverit, primum Morerolenſe (*Moreruela in diœceſi Zamorenſi*) de quo inferius, E mox plura alia cœnobia fundaturis, ſive reformaturis, quod ipſa hiſtoriæ ſeries demonſtrabit. *His Mauricus rationibus, ex dicta Sancti* Bernardi *epiſtola, ac tempore petitis convenit Luſitanam hiſtoriam. Verum ad tempus epiſtolæ quod ſpectat; longe a Maurico diſſentit editio Mabilloniana Operum ſancti Patris* Bernardi *col. 76. ubi ea innectitur anno Chriſti* 1127. *in qua chronologica ratione quanto magis recedituc a tempore, quo Brito alligat mitam illam Ciſtercienſium coloniam Luſitanam, tanto magis oſtenditur, feciſſe etiam aliis argumentis, illam non ſatis ſubſiſtere.*

Præter argumentum vero, quod ex dicta epiſtola deſumpſerat Mauricus, aliud promit ex ipſa hiſtoria rei geſtæ, num. 9. ita loquens: Ipſa hiſtoria ex ſe nobis ſuſpecta, quædam neque pauca involvit, quæ minus redolent antiquitatem *illius* temporis, quod eo anno Luſitaniam Alphonſus regeret; quem tamen vel ætate imparem tune, quippe decennem tantum; vel matre retinente ſibi dotalia bona, adeoque Luſitaniæ principatum, non ante annum vigeſimum octavum evectum ſolio, producto etiam ejuſdem Alphonſi teſtimonio, probat 3. p. Monarch. Luſit., lib. 8. cap. 26. late Brandaonius regius ſcriptor, & longe F eallens Luſitanas antiquitates, quod princeps cooficiendis ex eis crucibus, ſeptuaginta, & eis amplius, argenti marcas; quod veſtes ſacras Bracharenſis archiepiſcopus, quibus ipſe utebatur, monachis dederint; quos tamen conſtat, nec crucibus argenteis illis temporibus, nec ex ſerico veſtibus, quales decebant magnum Eccleſiæ præſulem, juxta propria inſtituta uti potuiſſe; quod Bernardus filiorum amantiſſimus, hyemis medio algentes & pene nudos, quippe duabus tantum laxis indutos veſtibus, Pyrenæi nivibus improvidus objecerit, nec tempus opportunius, cum potuiſſet, ſive prævenerit, ſive etiam expectaverit. *Hæc Mauricus. Adde, quod Alphonſi cum* Bernardo *conſanguinitas nimis longe quæſita ſit, atque adeo non ſatis apte præſenti hiſtoriæ aſſuta, ex ſupra allegatis* §. 1. *num.* 12.

oſtendatur 87 *Alterum Mauricus num.* 10. *adverſus Briti coloniæ argumentum præbet* Morerolæ cœnobium, ſanctiſſimis Froilano & Atilano quondam, illo abbate, hoc Priore, præ aliis celebre, quod,

A quod, ipſa etiam hiſtoria fatente, quam hauſit Brito, neque ipſo id audente denegare, Ciſtercienſe inſtitutum in Hiſpania primum ſuſcepit. Et tamen conſtat, nondum ſuſcepiſſe poſt annos decem. Certe ut maxime Ciſtercium ei præluxerit, expectavit quinquennium, quod ſuo loco videbimus: ſed & huic luſtro luſtrum aliud additum, ne ipſi (quidem) negant auctores Monterolenſes, ea nimirum contenti antiquitate, cui ex inſtrumentis antiquis certa fides, concordantibus præcipue Claravallis atque Ciſtercii tabulis, nec reclamante aliquo inſtrumento ſive auctore, quem ego viderim.

non ſubſiſtere. 88 *Extremum denique argumentum ſæpe dictæ tranſmigrationi Luſitanæ a Mauricio oppoſitum deſumitur a conglobata variarum rationum congerie. En tibi illam ipſius verbis unmer.* 11. Quid, quod epiſtola, quæ ex Bernardo Patre profertur, Bernardum minus ſapit? Quid, quod in ea revelatione refert, quod uſquam alibi ab eo videmus factum? Quid, quod cæteri auctores eamdem ſileant, & tot apparitionum, miraculorumque velut congeriem inveniuntur taeuiſ-
B ſe, qui narrant minima? Quid, quod omnes antiquæ memoriæ Ordinis monaſterium S. Joannis de Taronea in Luſitania poſt plures annos affirmant fuiſſe conſtructum, anno videlicet MCXXXI. Quid, quod cœnobia ab eo anno frequentia, & crebris fundationibus prolifica, etiam per longum tempus ante eum annum aut prorſus inaudita, aut, ſi quod fuit, ſterile permanſit? Nam quod de S. Chriſtophoro vulgo de la Foens, Brito ſubjungit, eamdem prorſus difficultatem patitur, ut ſuo loco videbimus. *Tandem Mauricus, præſentem controverſiam concludens*, Hæc, *inquit*, dubitandi magis quam decernendi fine a me propoſita, lectori perpendenda relinquo, judicii anceps, & neque omnino affirmans, nec plane negans. *Sic ille pro ſua modeſtia. Nos vero, quorum nihil intereſt, ſeriuſne an citius vinea Ciſtercienſis ſeu Claravallenſis palmites ſuos extenderit uſque ad mare, in Luſitaniam, inquam; longe potiores partes deferimus Mauricio, qui nobis videtur adeo plene ac plane controverſiæ præſentis cauſam evicciſſe, ut Britii hiſtoria,*
C *quam hic refutat, valde ſuſpecta cenſeri debeat. Unde etiam ſequitur, ut duæ epiſtolæ de monachorum Claravallenſium per* Bernardum *in Luſitaniam miſſione, quarum altera ad Alfonſum regem Portugallia; altera ad Joannem Cirtam, utraque ſub nomine* Bernardi *antea edita, non immerito videantur rejectæ in Appendicem epiſtolarum ejuſdem ſancti Patris, quæ in editione Mabillonii col.* 371. *&* 372. *poſt genuinas ipſius epiſtolas, habetur. At de his plus quam ſatis. Nunc in Galliam, & ad geſta ſancti Abbatis noſtri in Claravalle revertamur; de quibus Mauricus varia edocet ad annum proximum* 1120.

Otium propter ep. per 1 inſire monaſterium 89 *Poſtquam igitur tibi cap.* 3. *num.* 1. *auctor ille tractaſſet de claris in ſeculo viris, qui ſanctis Abbatis aut magiſterio allecti, aut jugi prædicatione ſolicitati, Claravallenſe contubernium ampleſtebantur, ac de ſubſidiis ad illud promovendum neceſſariis; ſucceſſiſſe ejuſdem familiæ*
E *lætis triſtia ſubdit. Nam* inter proſpera, *ait Annaliſta idem unmer.* 2. quo minus ſibi fiderent, dura alia & adverſa paſſi ſunt, Bernardo Patre a filiis ſeparato, dubium ſuo, an ſuorum majori luctu. Cauſa ex ipſo; quippe dum nimio rigori, quem ſupra diximus, corpore prius quam ſpiritu ſuccumbit; ac ſupra vires actæ pœnitentiæ, quantumvis ſerio, ſero tamen pœnitet; Convenium fratrum, quem diutius retinuerat, tandem deſerere, & ſenſim habitare, coactus eſt, Deo, ut apparuit, ita diſponente, quo a enmmunibus illis expeditus, ex tunc jam non aut ſibi, aut ſuis tantum, ſed aliis, imo univerſæ Eccleſiæ viveret magno totius Chriſtiani orbis profectu, ejus opera in omnibus uſuri. *Factum narrat Guillelmus in Vita lib.* 1. *cap.* 3. *Porro de unmo illo anſteritatis exceſſu ipſemet Pater ſanctus ſeſe incuſabat; ſicut ibidem lites videre.*

D Auct. J. P.

præparat Sanctum ad magna negotia.

90 Sed, *ut recte obſervat Mauricus* nunc. 4. qui ab initio naſcentis Eccleſiæ infirma mundi eligere conſuevit, ut fortia confundat, per hanc ipſius inutilitatem copioſiſſimum fructum præparavit. Quippe feriato a Conventu, ut dicebamus, ipſa ægritudo ex vacatione tempus ad negotia, ex pallore gravitatem in vultu, ex imbecillitate pondus in verbis, atque ex diſſolutione velut inſtante cunctorum æſtimationem conciliabat: & erat velut fugitivæ vitæ major uſura, timore, ut lolet, urgente deſiderium, cunmmen-
E dante pretium meiu jacturæ. *Conſule Vitam capite mox citato ſub finem. Otia itaque illa Virum ſanctum ad ſummi momenti negotia, quæ deinde ſunt ſubſecuta, egregie compararunt.*

§. IX. Præmonſtrati locus an Præmonſtratenſibus a S. Bernardo datus; hujus erga illos, ac S. Norbertum affectus; mutua Ordinum Ciſtercienſis ac Præmonſtratenſis officia cum elogiis.

Epiſtola, in qua S. Bernardus aſſerit Præmonſtratenſe monaſterium a ſe datum Præmonſtratenſibus, ſed

S *Auctos* Bernardum *ac Norbertum, nobile amicorum par, hoc loco proponere eſt animus, Mauricii exemplo; qui tametſi de illis agat ante* Bernardi *a ſuis ſeparatione, de qua jam dictum eſt; argumentum tamen præſens intexit eidem anno* 1120. *in quo & nos modo una cum ipſo verſamur. Ad hunc itaque annum cap.* 2. *num.* 1. *laudatus Annalium Ciſtercienſium collector in rem noſtram congerit ſequentia*: Sub idem tempus magnum Eccleſiæ lumen Norbertus . . Regularium Canonicorum illuſtrem Ordinem, Præmonſtratenſem a primo loco dictum, magno totius Eccleſiæ bono inſtituit . . Hunc beatiſſimi Patris Bernardi, cui prius traditus, largitate obtentum, multis aliis ſpretis, Norbertus prætulit, aptum ex ſe, & commendatum ex donantе, jaciendis fundamentis ſuæ familiæ. Rem quia concernit Ordinem illuſtrem, & Ciſtercienſi non ſolum cognum, ſed familiarem, paulo altius repetito principio declarabo. *Narrationem itaque hujus facti proſequitur num.* 2. *&* 3. *quæ apud ipſum legi poteſt. Sufficit ad noſtrum propoſitum, quod locus Præmonſtrati ante fuerit Ciſtercienſium, quam tranſierit ad Præmonſtratenſes*, Bernardi *videlicet munere. Id quod ipſemet ſanctus Doctor expreſſe affirmat in epiſtola*, ad abbatem de Præmonſtrato *poſt obitum S. Norberti ſcripta, quæ eſt ducenteſima quinquageſima tertia apud Mabillonium colum.* 250. *hoc inter alia beneficia recenſens Præmonſtratenſibus a ſe collata*: Primo quidem locus ipſe Præmonſtrati, in quo degitis, noſter fuit, & noſtro munere habuiſtis. Nam nobis frater Widn (hunc nomen primi incolæ loci) per manum epiſcopi ante donaverat.

F

A AUCT. J. P. *difficultatis expenditur,*

92 *Locus hujus epiſtolæ non caret difficultate, cui occurritur in notis apud Mabillonium hic:* Nonnulli hic hærent in explicando Bernardo, quod certum ſit, Præmonſtrari primam eccleſiam, ſancto Johanni Baptiſtæ ſacram, a Bartholomæo Laudunenſi epiſcopo conceſſam fuiſſe Norberto ex commutatione facta cum monachis S. Vincentii Laudunenſibus (*vulgo S. Vincent de Laon*) ad quos pertinebat, teſte Hermanno (*monacho Laudunenſi*) mox laudato in lib. 3. cap. 4. At in cap. 10. tradit idem auctor, teſtis oculatus „ex altera montis parte majorem eccleſiam„ poſtea ædificatam ab Hugone abbate, cum adjuncto inſigni monaſterio: cujus locus, aut certe ejus portio, a Bernardo ſeu Ciſtercienſibus, qui eam a Widone eremita acceperant, indubie Præmonſtratenſibus obvenerat. Quid Bartholomæus ipſe contulerit, docet ejus epiſtola in Appendice hujus tomi *colum.* 385. *Vide notas faſiores apud Mabillonium ad ſupra dictam epiſtolam* 253. *colum.* LXXIV. *ubi citatur* Hermannus monachus lib. 3. de Mirac. beatæ Mariæ Laudun. cap. 4. *hæc dicens*: „ Venientes itaque ad præfatum locum „ Præmonſtratum, ingrediuntur orandi gratia „ quamdam eccleſiam in honore S. Johannis Ba„ ptiſtæ ibidem conſtructam. Hæc erat de jure „ cœnobii S. Vincentii Laudunenſis „ &c. Ex quibus quidam nuperus ſcriptor in notat. ad Vitam S. Nutberti cap. 19. (*Vide quæ dicam paullo poſt*) hærere ſe teſtatur in explicanda Bernardi conceſſione, quam a monachis Vincentianis per manum Bartholomæi epiſcopi factam legit.

B

C

& ſolvuntur:

93 At quamvis ſexcenta id generis in contrarium argumenta ſtarent, Bernardi verbum ineluctabilem obtinere debet auctoritatem: & ſiquidem rem paulo diligentius conſideraveris, pugnantia facile conciliabis. Certum enim eſt, Præmonſtrati cœnobium, in prima ſui conditione non eo in loco ſitum fuiſſe, quo primum a S. Norberto fuerat inſtitutum; ſed in altera montis parte, ad quam Hugo Norberti ſucceſſor, cui hæc epiſtola dirigitur, illud tranſtulerat. Cujus rei memoriæ idem Hermannus ſum loco citato, ubi prævifionem ſancti Norberti de cœnobii tranſlatione refert; tum ibidem cap. 10. ubi Præmonſtrati mutationem ſic deſcribit: „ Videns au„ tem Hugo eccleſiam illam parvam„ (nimirum S. Johannis Baptiſtæ, quam monachi Vincentiani conceſſerant, uti præmiſerat cap. 4.) „ jam „ non poſſe ſufficere tantæ multitudini, quæ „ convenerat, & per Dei gratiam quotidie aug„ mentabatur; ſciens etiam dominum Norber„ tum, ut ſuperius dictum eſt, in ſpiritu prævi„ diſſe, quod ex altera montis parte major ec„ cleſia foret ædificanda, inito cum fratribus ſuis „ conſilio, D. Bartholomæum epiſcopum, ut„ pote loci fundatorem & patrem, advenire to„ gavit, quatenus diſpoſitis omnibus officinis, „ ipſe primum lapidem in eccleſiæ fundamento „ poneret„. Fuerit ergo prima illa ſedes ſeu eccleſia a noſtris (*id eſt Benedictinis monachis*) Vincentianis conceſſa: ſed quid prohibet ſecundam hanc a S. Bernardo, qui eam a Widone eremita prius acceperat, Præmonſtratenſibus conceſſam? Legantur epiſtolæ duæ Philippi abbatis Bonæ ſpei, quibus hæc reſpondere videtur.

nique litteris fundationis Præmonſtrati

94 *Locus itaque Præmonſtratenſibus a* S. Bernardo *conceſſus, & ita explicatus, neutiquam repugnat litteris fundationis Præmonſtrati, quæ confectæ fuere nomine Bartholomæi epiſcopi Laudunenſis, & in quibus locus ille dicitur perti-* D *nuiſſe ad Vincentinos monachos, nec non S. Norberto traditus ab ipſo Bartholomæo, cui primum ab Adalberone, S. Vincentii abbate, rem poſtea confirmante Seifrido ejus ſucceſſore, fuerat conceſſus; uti in citatis fuſioribus notis licet videre, ubi citantur litteræ jam dictæ. Adiſis noſtrum tomum 1. Junii, die* VI. *ejuſdem menſis pag.* 861. *& ſequentibus, ubi inter Analecta Norbertina cap.* 2. *profertur triplex Bartholomæi epiſcopi Laudunenſis diploma, & expenditur difficultas ſuperius propoſita & ſolvta; ſed modus illam extricandi, qui ibi apud nos pag.* 864. *datur, non adeo mihi arridet, quam ille, quem paullo ante e laudatis notis protuli. Quidquid vero rationcularum contra donationem hic controverſam protuleris;* Bernardi verbum, *ut ſupra recte dicebatur*, ineluctabilem obtinere debet auctoritatem; *qui videlicet optime ſcire poterat ac debebat, nec non in* E *recentiſſima memoria habebat, quid dediſſet & quibus; item a quo, quo tempore ac modo id, quod poſtea dedit, antea accepiſſet. Neque porro fatis perſpicio, qui hoc negari poſſit, niſi Viro ſanctiſ-ſimo macula inuratur imprudentiæ ſimul ac impudentiæ, nec non apertæ falſitatis, ne dicam mendacii. Quod abſit. Miror itaque, veritatem hujus donationis ab auctore quodam Præmonſtratenſi non ſatis cognitam, atque adeo non ſatis ſecure approbatam fuiſſe; quam alius Ciſtercienſis defendendam ſuſcepit labore, ut mihi quidem apparet, minime neceſſario, immo ſupervacaneo; quia ſtandum eſt* Bernardi *verbo; ſi Præmonſtratenſis hanc quæſtionem non ſparſiſſet in publicam lucem. Rem intellige ex ſequentibus.*

huic me objicis.

95 *Exſtat inter notitias, quas apud me habeo de* S. Bernardo, *manuſcripta* Diſſertatiuncula, qua breviter demonſtratur, quomodo ſanctus Pater Bernardus in epiſtola ſua 252. (*al.* 253.) vere dicat, DD. Præmonſtratenſes ipſum locum de Præmonſtrato habere munere ſuo. *Accipe Diſſertatiuncula exordium*: R. D. Polycarpus de Hertoghe, religioſus S. Michaelis Antverpiæ, Ordinis Præmonſtratenſis, in notationibus ſuis in Vitam S. Norberti (Prodiit hæc Vita cum notationibus anno MDCLVI. typis Plantinianis Antverpiæ) ad cap. 19. foliis 346. & 348. ſcripſit, ſe non videre, quomodo S. Bernardus, epiſtola F 252. dicat, Præmonſtratenſes ipſum locum de Præmonſtrato habere munere ſuo: cum ex diplomatibus Bartholomæi epiſcopi Laudunenſis (quorum partes producit) clare pateat, dictum locum, qui prius erat monachorum ſancti Vincentii Laudunenſis, ab ipſo epiſcopo datum S. Norberto & Fratribus ejus, facta commutatione uentioti ipſis monachis: niſi furte idem S. Bernardus ſeipſum adnumeret Benedictinis monachis S. Vincentii, ratione ejuſdem regulæ; vel, cum dicitur monachos S. Vincentii antea diu locum illum incoluiſſe, illud DIU longe in anterius tempus extendendum ſit, quo eorum locus iſte fuerit. Quæ rationes frivolæ nimis ſunt; in tantum, ut operæ pretium duxerim illas breviter hic refutare, altaſque ſolidiores producere. *Superſedeo illas hue tranſcribere. Sufficiunt autem, quæ jam dictæ ſunt. Poſt Diſſertatiuncula finem auctor* Carolus de Viſch, religioſus Dunenſis, componebam, *inquit*, anno MDCLXIII. menſe Junio, *His itaque frivolis argutiis relictis, priorem ſemitam relegamus, & ſancti Doctoris erga S. Norbertum venerationem atque adeo amorem comprobemus.*

96 *Epiſtola*

A 96 *Epiſtola* 8. *ad Brunonem Colonienſem electum*, *poſtquam* S. Bernardus *ab eo fuiſſet conſultus de acceptando epiſcopatu Colonienſi*, *inter alia ſic ſcribit in ejuſdem fine:* Habetis autem dominum Norbertum, quem melius præſentem præſens de talibus interrogare poteſtis. Nam tanto vir ille in divinis aperiendis myſteriis nobis promptior, quanto & Deo propior eſſe cognoſcitur. *Epiſtola hæc notatur apud Mabillonium ſcripta anno* 1131; *apud nos vero tomo* 1. *Junii*, *quem paulo ante citabam*, *pag.* 815. *aptatur anno* 1132, *vitæ S. Norberti antepenultimo. Breviſſimum quidem eſt illud*, *ſed illuſtre tamen elogium*, *epiſtolæ* 56, *quæ eſt ad Gaufridum Carnotenſem epiſcopum*, *inſertum:* Quod a me de domino Norberto ſciſcitaminı, ſi videlicet iturus ſit Jeroſolymam, ego neſcio. Nam cum ante hos paucos dies ejus faciem videre, & de CÆLESTI FISTULA, ore videlicet ipſius, plurima haurire meruerim *&c. Honorifica prorſus iſta expreſſio eſt in calamo Sancti*, *cum de Diverſis ſermone* 22. *apud Mabillonium col.* 1129. *ab eodem Doctore* cæleſtis fiſtula Ambroſius *vocetur*. *Epiſtola autem illa* 56. *apud Mabillonium aliquatur anno circiter*

B 1128. *His addi poteſt fragmentum ſequens*, *quod ſabdo ex epiſtola* 253. *ſuperius memorata*, *ubi ſanctus Doctor ad abbatem Præmonſtratenſem*, *mortuo jam pridem S. Norberto*, *ſcribens*, *anno videlicet* 1150, *cui in Mabilloniana editione affigitur iſta epiſtola*, Veſtrum, *inquit*, Ordinem fovi & promovi ſemper, quod io me fuit; *id quod deinde luculentis argumentis probat; ac denique excuſatis omnibus*, *quæ auſam dederant querelis* (*& vero quorelas non raro inter amicos optimos intercedere*, *quis ignorat?*) *arctum amicitiæ nexum cum illis & eſſe ſibi*, *& fuiſſe*, *& futurum profitetur*, *ita loquens col.* 253.

Adhærebo vobis, etſi nolitis: adhærebo, etſi nolim iple. Olim me alligavi forti vinculo, caritate nno ficta, illa quæ numquam exeidit. Cum turbatis ero pacificus, conturbantibus quoque dabo locum iræ, oe diabolo dem. Vocar jurgiis, vincam obſequiis. Invitis præſtabo, ingratis adjiciam, honorabo & contemnentes me. Et nunc triſtis eſt anima mea, quod quacumque occaſione offenderim vos; eritque triſtis, uſque dum veſtra indulgentia relevetur. Si tardaveri-

C tis, ibo & excubabo pro foribus; perſeverabo pulſans, inſtabo opportune, importune, donec vel merear, vel extorqueam benedictionem. *Tam altas egerat in tatimo Sancti noſtri pectore radices contracta jam pridem cum S. Norberto amicitia*, *ut ea tanto cum affectu poſtea ergu Ordinem ejus perſeveraverit*.

S. Bernardus durantibus ſuis affectum ergo S. Norbertum, 97 *Hinc mirum non ſit*, *immo vero æquis ſat prudenter non cogitet*, *S. Norbertum Sancto noſtro*, *adeo intime erga ſe affecto*, *mutuis æſtimationis ac benevolentiæ ſignificationibus reſpondiſſe*, *amica ambos inter ſe habuiſſe non raro commercia*, *firmatumque inter eos fuiſſe neceſſitudinis vinculum ex eo poſiſſimum tempore*, *qua conjunctis ſacræ prædicationis ſuæ armis errores Petri Abaelardi oppugnarunt? Nam de utroque veritatis pugilo intelligendum cenſeo illud*, *quod ipſe dicto in epiſtola prima*, *quæ ſuo & Heloiſæ nomine inſcribitur*, *cap.* 12. Quoidam adverſum me novos Apoſtolos, quibus mundus plurimum credebat, excitsverunt: quorum alter Regularium Canonicorum vitam; alter monachorum ſe reſuſcitaſſe gloriabatur. Hi prædicando *&c. Ita ille*, *veris eorum laudibus falſam inanis gloriæ maculam inverecunde adſpergens*. *Quibus autem modis Regularium Canonicorum fundator* S. Beroardo *pares favores vices reddiderit ſingillatim*, *non habeo in promptu documenta*, *quibus id edoceam*, *præter illa*, *quæ Maurieus allegat a nam.* 6. Quod vero, *aut*, Bernardum Norbertus pater, nec ſolus ſplum, ſed omnes ejus filii Ciſtercienſem familiam monachoſque non minore coluerint reverentia, duo mihi argumenta perſuadent, utrumque efficax, alterum pro Norberto, pro ſuis alterum.

98 Certe in Norberto ſatis mirum eſt, quod poſt acceptum Præmonſtrati locum, & io loco cæleſte illud oraculum; poſt diſcipulos plures congregatos, per quos viſio ex parte jam impleta, in cæteris adimplenda comprobatur; de aſſumendo oihilominus Ciſtercienſi inſtituto, nec ullo alio edendo conſultum jerit, quod Acta vitæ ejus ſatis indicant, dum tradunt, multos Religioſos, tam epiſcopos quam prælatos (haud dubium, quin a viro Dei conſultos) reſpondiſſe diverſe, *e Vita apud Surium die* vi. *Junii cap.* 22. *ubi hæc ſunt*: Cum autem multi Religioſi tam epiſcopi quam abbates, diverſa conſilia de-

E rent, alius eremiticam, alius anachoreticam vitam, alius Ciſtercienſem Ordinem aſſumendum ſuadentes. *Sancto itaque Norberto cogitanti de Ordine inſtituendo cecidit in deliberationem Ciſtercienſis*, *ſive ex* S. Bernardo, *mirifico ejuſdem propagatore*, *ſive ex florentiſſimæ familiæ Ciſtercienſis propagatione*, *ſive ex utraque ſimul hac re ortum duxerit propoſita deliberatio*.

99 Verum, *ut recte ſubdit Mauricus num.* 7, qui novi inſtituti novum decorem Eccleſiæ ſuæ parabat per ſanctum virum, in eodem veſtitu deaurato, varietate Religionum circumvallandæ, ne Ciſtercium Norberto cariturum nullam in ipſius familia partem haberet, imminentem occaſum vix orti ſolis imitatione Ciſtercii reparavit. Nam eum Norberto promotæ in archiepiſcopum, inſtaret jam excidium deſerto gregi, ea una cunctis concepta ſpes ſalutis, ſi Ciſtercienſis Ordinis ſtatuta, ſi Capitula annua, ſi rerum omnium ſuperfluarum contemptum ac rejectionem æmularentur. *Adiſis Vitam S. Norberti apud Surium cap.* 46, *e quo delibo iſta*: Poſitus & conſecratus eſt ille pater (*quem videlicet Norbertus ſibi ſubſtituerat ſucceſſorem*) in Præmonſtratenſi F eccleſia, & illi duo (de quibus, *ut paulo ante ibi erat dictum*, præceperat vir Dei, ut alterum in Antuerpienſi eccleſia patrem, alterum in Floreffienſi conſtitueret) io duabus aliis ſupradictis. Sed & duo jam alii eooſecrati erant in duabus aliis Eccleſiis, Laudunenſi S. Martini & Vivarienſi. Iſti quinque & ſextus, quem ad locum, qui dicitur Bona ſpes, ſtatim poſt introitum ſuum abbas Præmonſtratenſis ablegarat, imminentem diſſolutionem Ordinis in plerilque locis videntes, & majorem futuram metuentes, ad diem ſtatutum in loco determinato convenerunt, & quidquid ad præſens in domibus ſuis ſuperfluum videbatur eſſe, recidentes, deinceps ad exemplum Ciſtercienſis Ordinis, annuatim ſe reverſuros ſimul ad Ordinis ſui ſiniſtra corrigenda firmaverunt. Quod cum in loeis aliis divulgatum ſuiſſet, ſi in primo anno ſex, & io ſecundo novem ſuiſſent, in tertio duodecim, io quarto decem & octo fuere; & ita deinceps multiplieati ſunt ubique terrarum, ſicut voces & actus eorum & opera uſque in præſentem diem teſtantur. Supe-

Varia præferuntur ſpecimina, e quibus ſaudetur

ab hoc illum

magna ſe veneratione fuiſſe habitum ſ

A *riora confirmantur e Vita S. Norberti apud nos to-*
AUCT. *mo citato cap.* 16. *pag.* 85a. *in notis autem ad illud*
J. P. *caput indicatur, S. Norberto ſucceſſiſſe* Hugonem primum ejus ſocium, *de quo ſupra ibi actum erat ad cap.* 5. *Antuerpiæ* Walmannum, *Floreffiæ* Richardum *datos &c. Item in eccleſia Laudunenſi ac Vivarienſi conſecratos* Gualterum & Henricum, *de quibus, uti & de eorum monaſterüs dictum fuerat ad cap.* 13. Sextus *ille ſupra anonymus, eſt* Odo, *primus cœnobii bonæ ſpei in Hannonia prope Binchium oppidum; ut videre datur in mox aſſignatis notis. Obſerva denique iſta obiter de tempore Capituli jam dicti:* Ordinavit ac præcepit vir ſanctus, ut ex omnibus eccleſiis, quæ vel in vita ſua, vel poſt nbitum inſtitutionis ac regulæ ſuæ normam ſequerentur, univerſi abbates ac præpoſiti ſingulis annis in feſtn S. Dionyſii ad Prænonſtratenſem eccleſiam . . convenirent, ſimulque congregati Capitulum generale eodem loco celebrarent, *teſte Joanne le Paige in Bibliotheca Præmonſtratenſis Ordinis parte* 1. *lib.* 2. *cap.* 34. *e quo hæc retuli.*

ſoro utriuſque familiæ amovit mutui vinculi laudabiliter unita.

too Porro hæc & ſimilia, *uti num.* 8. *concludit* B *Mauricus*, ſimilitudinis atque item amnris mutui vincula aden utramque familiam devinxerunt, ut auctnres antiqui de utraque, & vix de una loquantur, alia nmiſſa. Audi Robertum Sigeberti continuatorem: „ His temporibus Ordo Canoni„ cus Præmonſtratenſis, & mnnaſticus Ciſtercien„ ſis, quaſi duæ olivæ in conſpectu Domini, pie„ tatis lumen & devotinnis pinguedinem mundn „ miniſtrabant, & quaſi vites fructiferæ Religio„ nia palmites circumquaque propagabant, *&c. Audiatur etiam Laurentius de Leodio in Hiſtoria epiſcoporum Virdunenſium, qui tomo* 1a. *Spicilegii Acheriani, editionis prioris pag.* 325. *poſteriorisautem tomo* 2. *pag.* 255. *utrumque Ordinem conjungens charitate, meritis, & laudibus*, Subſequuta ſunt, *inquit*, deinde illa dun Cherubim expandentia alas ſuas in medio Eccleſiæ, & verſis vultibus in propitiatorium ſe mutuo reſpicientia, id eſt, duo præclariſſimi Ordines devotione ſua Eccleſiam protegentes, & converſia ad Deum cordibus ſe mutua charitate æmulantes, qnorum unus Ciſtercienſis, duce Bernardn ſanctiſſimi nnminis abbate, mnnaſticum Ordinem jam pene lapſum ad primam Apoſtolicæ vitæ nnrmam reparavit: alter meritn & nnmine a Den Præmnnſtratus, C duce Nnrberto Partbenopolitano arebipræſule ineeptus, eccleſiaſticum ordinem de luto mnndanæ vanitatis excuſſit. Credas hos duos Ordines eſſe de libro Apocalypſis duns propbetas cirea finem mundi a Den miſſos, & ſacco pœnitentiæ amictos, duas olivas clementiæ cæleſtis, divinæque dun candelabra gratiæ. Ita ſe in nmnibus cruciant, ita verbo fidei mundum irrigant, ita meritorum luce illuminant *&c. Hic de nobili & ſancta amicorum pari, & de præclariſſima utriuſque familia tractatus, vocamur ad res Bernardinas, prout exigit inſtituti noſtri finis, ulterius proſequendas.*

D

§. X. Vacatio a negotiis compenſata otio ſancto; muſcæ miraculo interſectæ; mira ſermonis vis in converſione aliorum; apparitio de ſalute eorum, qui rite perſeveraverint in Ordine Ciſtercienſi; peccatores per miraculum a ſancto Patre ad frugem adducti.

Sanctus a filiis ſuis ſeparatus Deo vocat, & ab eo inſtruitur.

ANnum *proxime ſequentem* 1121. *auſpicatur Mauricus a* Sancto Bernardo, *qui* ſejunctus a ſuis filiis, quo negotiis alinrum magis vacabat, eo magis a Den illuſtrabatur tam per ſapientiam cælitus infuſam, quam per miracula. *De utroque hoc divinæ erga Virum munificentiæ chariſmate conſule Guillelmum in Vita lib.* 1. *cap.* 5. *Et vero tempus, quo vacabat a negotiis, otio ſancto compenſabat. Nam, referente Alano cap.* 1n. *num.* 32. *col.* 1248. *apud Mabillonium*, feriatus a labore vel opere exteriori, jugiter aut orabat, aut legebat, aut meditabatnr. *Quænam vero per hæc tempora ſcripſerit, narrat Mauricus num.* 6. *&* 7. *Ad hæc, quæ refert idem Annalium Ciſtercienſium concinnator cap.* 3. *&* 4. *de diſſenſionibus e frequenti monachorum aigrorum ad albos tranſitu, ac epiſtolis* Sancti Bernardi *hac occaſione exaratis, non video noſtra intereſſe tanti, ut pluribus huc ſint tranſcribenda; uti nec illuſtre prodigium de muſcis Sancti verbo interfectis; cum illud exponat Guillelmus lib.* 1. *Vitæ cap.* 6. *num.* 38. *At quid de ſancti Abbatis prædicationibus?*

E

conatus ipſius in converſione animarum,

tna Vigebat (*ater verbis Mauricl ad annum* 1122. *cap.* 6.) Bernardi Patria zelus, & multos litteratos, multos nnbiles, multos potentes de ſeculo trabebat. Quippe vix nmquam Claramvallem aggrediebatur *, quin agmen novitinrum ſecum reduceret, implendo apibus cæleſti illo alveari, unde examina nova indies prodirent. Guillelmus Alanuſque in Actis ipſius Catalaunenſi capiuræ (nam ſic vocant, a piſcatione nomine mutuatn) Pariſienſem ſubjungunt, quam ideo ſuſpicor contigiſſe circa hunc annum (*de fructuoſa ipſius prædicatione agunt Guillelmus in Vita lib.* 1. *cap.* 7. *&* Alanus *cap.* 15.) Cæterum Pariſienſis, qualis fuerit, & qualiter conatus primum irritus, mox fructunlus, ac demum acceſſinne facta ſuperabundans, nnvitiis Claramvallem, angelos gaudio, & totam Galliam admiratione repleverit, auctnr Exordii magni memnriæ prndidit, idque a Rainaldn tune Bernardi ſocio, poſt Fuſniaci abbate . . veritatem edoctus, qui præſena fuit. *Rem narrat Exordium magnum a Triſſerio vulgatum, diſtinctione* 2. *cap.* 13. Quadam præterea vice, cum vir Dnmini Bernardua, cauſa exigente, Pariſius adiſſet, rogatu Clericorum ingreſſus eſt de mnre ſcbolas eorum. Quibus nſtendens formam veræ philnſnphiæ, mnnebat ens attentius de mundi contempiu, & ſubeunda pro Cbriſtn Domino vnluntaria paupertate. Explicito vern ſermnne cum nemo ex eis ennverieretur, triſtia egreſſus eſt, en quod præter vntum, & præter ſolitum, id ei aecidiſſet.

F

* *l.* egreſſi dicbantur

A 103 Venienſque ad domum cujuſdam archidiaconi, qui eum ad hoſpitium ſuum traxerat, receſſit in oratorium ibidem conſtitutum. Cumque cœpiſſet orare in ſpiritu vehementi, validiſſima compunctione totus in lacrymas reſolutus eſt, ita ut gemitus & ſingultus, quos cohibere non poterat, foris audiri contingeret. Quo comperto, præfatus archidiaconus a ſociis ejus inquirere cœpit, quænam eſſet tanti cauſa mœroris. Reſpondens autem unus ex eis, vir religioſus, quondam abbas Fuſoiacı, nomine Renaldus, qui ſecretorum Famuli Dei magis conſcius erat, & cujus etiam relatu iſta cognovimus, dixit ad eum: Homo iſte mirabilis totus igne caritatis accenſus, & totus in Deo abſorptus, nil aliud in mundo deſiderat, niſi tantummodo, ut valeat errantes ad viam veritatis reducere, & eorum animas Chriſto acquirere. Et quia modo verbum vitæ ſeminavit in ſcholis, & de converſione Clericorum fructum verbi ſui non recepit, Deum ſibi putat iratum, cujus hodie in ſua prædicatione non perſenſit reſpectum. Hinc iſta procella gemituum; hinc effuſio lacrymarum: proinde nunc certiſſime
B ſpero, quod hodiernam ſterilitatem craſtinæ latisfactionis ubertas grandi fœnore compenſabit.

104 Mane itaqua facto, cum ſcholas repetiſſet Prædicator egregius, ad nutum Domini navem cogitationis duxit in altum, & ſacræ doctrinæ retia laxavit in capturam. Finito vero ſermone, plurimi ex eiſdem Clericis per manum illius ſeſe Domino reddiderunt. Quos ille protinus de mundi periculo, tamquam de marinis fluctibus extractos, & vehiculis conductis impoſitos, in ſalvatorium Claræ vallis inſerre non diſtulit. Tandem egreſſus de civitate cum comitatu ſuo, uſque ad villam ſancti Dionyſii venit, ibique pernoctavit. Summo vero mane facto, cum eum recto itinere proſecturum fratres illius exiſtimarent, dixit: Redeundum eſt nobis omnimodis Pariſius, quia ſunt adhuc ibi aliqui ex noſtris, quos etiam oportet not inde adducere, & adjungere huic ovili dominico, ut fiat unus grex, & unus paſtor.

105 Cum ergo cœpiſſent introire in civitatem, vidis Clericos tres a longe in occurſum ejus venientes, dixitque ad ſocios ſuos: Expedivit nos Dominus, jamque in via noſtra proficiſcemur. En,
C iſti ſunt Clerici, propter quos venimus. Illi vero accedentes cum eum adeſſe cognoſcerent, gaviſi ſunt gaudio magno, & dixerunt: O quam deſideratus advenis, beatiſſime Pater, quia propoſitum noſtrum erat adire te: vix putabamus abeuntem conſequi poſſe. Qui reſpondens dixit ad illos: Ex ego noveram, dilectiſſimi; propterea feſtinabam cum panibus occurrere fugientibus vobis. Gradiamur itaque ſimul, eroque per gratiam Dei ductor itineris veſtri. Adjunctis ergo cæteris ſupra memoratis, ſequuti ſunt Hominem ſanctum, adhærentes ei, & ſub diſciplina magiſterii ejus ſpiritualem militiam exercentes cunctis diebus vitæ ſuæ. *Hæc ibi longiuſcula quidem, ſed fideli narratione: unde luceſcit mirabilis in ſancto Patre decendi vis, qua juniorum hominum corda, adinſtar ferri magnetis, fortiter & ſuaviter attrahebat, ut jugum Domini portarent ab adoleſcentia ſua. Porro accidit etiam,* ut Sanctus in his actionibus (*ſic pergit Manricus num. 6.*) non præmeditato ſermone, ſed ſubitaneo (inſpirato *utique* a Deo) atque ex ipſis ſcholarum materiis quamvis minutis occaſione accepta philoſophiam Chriſtianam prædicaret, *ex Vincentio Bellovacenſi, quem*

citat in Speculo morali lib. 2. p. 2. diſt. 6. Textus D
vero, qui ibidem ab ipſo producitur, vel eodem, AUCT.
quem citabam, num. 6, vel in ipſo patrio fonte J. P.
videri poteſt; cum ſuperiora ſint ſatis longa; & longiſſima in rebus ſancti Doctoris illuſtrandis ſuperſiſi nobis via.

106 *Hinc itaque cum Manrico delabimur ad annum Chriſti* 1123, *quo multa & mira de Vito ſancto a nobis referenda ſuppeditat. Ibidem cap. 2. num. 1. hoc exemplum recitat ex Cæſario homilia 8. poſt Epiphaniam*: Tempore quodam cum S. Bernardus abbas Claræ vallis adhuc adoleſcens ad Miſſam ſtaret, & quædam illic negligentia circa miniſterium altaris contigiſſet, quædam reverenda perſona illi triſti vultu apparens, ait: Si ſcirent monachi, quotum ſanctos angelos, qui hic præſentes ſunt, contriſtarent, cum in hoc ſacro miniſterio tepidi ſunt & negligentes, & quantum illos lætificaret, quando illos devotos vident atque ſerventes, cautiores efficerentur. Quem cum interrogaret Vir beatus de ſtatu monachorum, reſpondit ille: Omnes, qui in Ordine Ciſtercienſi perſeveravarint, ſalvi erunt. *Hæc* E
e Cæſario ibi ad dictum annum num. 1; ſive ad eundem annum, ſive ad anteriores, cum Sanctus vocetur abbas adhuc adoleſcens, *referenda ſint. Porro cujuſmodi fuerit iſta negligentia, quænam perſona ſancto Patri ſpectabilis apparuerit, prædictio item illa quibus verbis extenſius declarata, ſubdit Manricus num. 2. ex Exordio Ciſtercienſi lib. 2. cap. 1, cujus auctoritate confirmantur ſupra dicta. Subdo textum ex impreſſione Triſſieriana diſtinct. 2. cap. 1. Exordii magni*:

107 Accidit aliquando in Claravalle dum Miſſa in Conventu celebraretur, eodem venerabili Patre præſente, ut, lecto Evangelio, ſacerdotis manibus lavandis aqua per negligentiam deeſſet: quæ cum aliquantulum diutius expectaretur, Conventus interim verſis vultibus ad Orientem ſtabat. Cumque Pater ſanctus io ſtallo * ſuo ante gradum presbyterii ſtaret, monachus quidam anta paucos dies defuoctus ai viſibiliter apparuit, & ſtans contra eum, caput quaſi redarguendo movere cœpit. Quem Famulus Dei videns agnovit, & quare caput contra ſe agitaret, quæſivit. Cui ille: O ſi ſciretis, quantos & quales ſocios F
haberetis in cælis, profecto eaveretis vobis ab omni negligentia. Quod verbum Sanctus gratanter audiens, reſpondit: Verene putas, quod omnet, qui in hoc monaſterio ſunt, fratres, ſalvabuntur? Etiam, inquit, ſalvabuntur: & non ſolum ipſi, ſed & omnes, qui in Ordine noſtro obedienter & humiliter fuerint converſati, ſalvabuntur. Recordatus vero pius Pater cujuſdam fratris, quem pro negligentia & duritia cordis ſui frequentius corripi oportebat, & ob hoc ſuper eo multum contriſtabatur, ſubintulit dicens: Numquid de ſalute fratris illius aerti aliquid noſti? Reſpondit: Nec ipſi deerit miſaricordia Dei. Quo audito, Vir ſanctus vehementer gaviſus eſt, & tanto alacrius cum fratribus ſuis propter verba labiorum Domini cuſtodivit vias duras, quanto certius ſpem mercedis æternæ ſinu ſuo repoſitam tenebat. *Hæc ibi.*

108 *Alia quædam ſubjungit Manricus; ſed antequam nos ea referamus, juvat hic expendere, quæ habet num. 3. & ſequentibus de æternæ felicitatis eorum omnium, qui in Ordine perſeveraverint, vaticinio.* Cæterum, *ait*, quod ad promiſſionem attinet ſalutis omnium, qui in Ordine permanſe-

primo irritus Patris.

Intelligit

ex oppoſitione,

* *i.e. ſede in choro eccleſiæ*

admodum fructuoſus.

ſalvet ſuo omnes, qui in Ordine

A rint; ſimilem plane aliam accipiat lector, ſan-
Auct. ctiſſimo cuidam monacho (dubium an Claræval-
J. P. lis) Gerardo nomine, in extremis agenti, de cælo factam, Bernardo Patre viveote & aſſeſtante: ſi tamen ejus eſt libellus ille, qui ſub titulo Doctrinæ beati Bernardi inter Opera ipſius circumfertur. *Ex illo autem memorantur a Manrico ſequentia*: Inſuper paratus ſis ad obediendum alacri animo & vultu. Cogita monachum illum Gerardum nomine, qui cum de Dei miſericordia ultra modum deſperaret, infirmatus ad mortem, jacuit per triduum oculis clauſis in mentis excelſu: & viſitatus ab Abbate, oculis apertis ait: Bona eſt obedientia: ad tribunal Chriſti fui, animas Sanctorum vidi, ipſumque facie ad faciem dicentem mihi: Ecce locus tuus inter fratres tuos. Nullus tui Ordinis peribit, ſi Ordinem amaverit, aut in morte purgabitur, aut brevi poſt mortem. Salvi autem qui de Ordine tuo ſunt, aut in Ordine Apoſtolorum, aut Martyrum, aut Confeſſorum ſortem accipient. Et hæc dicens, communione accepta diſceſſit. *Manricus*,
B *his citatis*, Hactenus Bernardus, *inquit*, ſeu quicumque eſt auctor illius libelli, plane aotiquus, taliſque, qui pro Bernardo Patre haberi meruit. *Opuſculum illud, de cujus auctore dubitat Manricus, in editione Operum* S. Bernardi *a Mabillonio vulgata habetur volumine* 2. *tomo* 5. *inter Opera dubia & Bernardo perperam adſcripta, col.* 800. *& ſequentibus.*

Ciſtercienſ. 109. *Sed ad veticinium illud quod attinet; laudatus Annaliſta rem ita confirmat num.* 6. Simile quid ſub abbate Pootin in Claravalle, & cuntigriſſe legimus, & ſuo loco joſerius referemus, nempe ut in ore non ſolum duorum, ſed trium teſtium verbum conſiſtens, altius mentibus omnium imprimeretur. Simile, inquam, ut credo, ſed noo idem. Nam neque geſtum ſub Pontio refuliſſet Bernardus, qui obiit ante ejus præfecturam; &, ut dicamus, non Bernardi opus, ſed alterius junioris ex Claravalle. At ſubjectorum adhuc differentiam arguere videtur diſtinctio nominum: quippe alter Gerardus vocabatur, ut jam
C vidimus; alter Bernardus, ut ex magoo Exordio infra etiam videbimus. *Conſule tomum* 2. *Annalium Ciſtercienſium ad annum* 1167. *cap.* 6. *num.* 2. *& ſequentibus, ubi illud factum narratur; ut etiam apud Bertrandum Taſſierium in Bibliotheca Patrum Ciſtercienſium tomo* 1. *diſtinctione* 2. *Exordii magni, cap.* 26.

vius proſe- 110 *Denique idem Annalium auctor hoc argumentum explicat cap.* 2. *num.* 7. *ad deſtum annum* 1123. Interim adnoto, *inquit*, has promiſſiones, & ſi quæ ſunt ſimiles, noſtrorum animos ita in ſpem erigere, ut nihil prorſus poſſint præſumptionis, nihil ſecuritatis illis afferre; ſi obſervantibus, eaſdem recepturis ex firmiori evangelico ſermone; ſi tranſgreſſoribus, jam factis extra Ordinem, atque adeo extra ſpem præmii repromiſſi. Audi Cæſarium de hoc ita loquentem homilia 8. poſt Epiphaniam: „ Non nos hæc verba, fratres, ſedu-
„ cant. Si aliqui eſſeot inter nos (quod abſit) fu-
„ res, proptietarii, conſpiratores, eiſque conſi-
„ miles, tales de Ordine non ſunt; quia ejuſmodi
„ Ordo excommunicat. Qui autem non commu-
„ nicat, alienus eſt". Ita Cæſarius. Quod clarius Exordium dicit, ſaltem facilius, dum non quibuſque in Ordioe manentibus, ſed ſi humiliter & obedienter converſantur, futuræ gloriæ præmium jepromiſit. Obſervantibus ergo ſanctam regulam, adeoque & Evangelium, facta promiſſio, tranſ- D
greſſoribus in oullo eſt favorabilis. *Hæc ibi. Prius vero quam hinc alio tranſeam, obiter monuiſſe lectorem meum juverit, mirari prorſus eſſe prædictiones, quæ pervarantur de moriontibus in Societate Jeſu; prout videre datur in Gloria poſthuma S. Ignatii, ejuſdem fundatoris, tomo* VII. *Julii, ad diem* XXXI. *ejuſdem menſis, pag.* 851. *& ſequente.*

111 *En tibi nunc, lector, quæ Manricus præmiſe-* *Mirum*
rat num. 3. *& 4. de peccatoribus a ſancto Patre per mi-* *narratur*
racula ad pœnitentiam additis. Exemplum tibi de *exemplum*
fratre, quem a ſumenda ſacra ſynaxi ſuſpenderat; *d. S. Ber-*
quique reſpectu humano victus, Euchariſtiam una cum *nardo*
aliis ſumpſerat; ſed ſacram boſtiam deglutire non po-
terat, donec pœnitentem abſolviſſet Pater ſanctus, *narrat Guilelmus lib.* 1. *Vitæ cap.* 6. *num.* 57. *Quid memorem aliud exemplum mirabile parvum & intellectu difficile Manrico, qui numero* 4. *jam citato*, non virtutis, ſed doni opus, atque internæ motionis ſpecialiſſimæ, *nec non* admirandum potius *vocat*, quam imitandum. *Rem geſtam narro in fide Exordii magni Ciſtercienſis, in quo illa cultus his verbis:* E
Quidam monachus hujus ſancti Patris per fallacias dæmonum, & per proprii ſenſus ſimplicitatem, in tantam cordis inopiam devenerat, ut diceret, panem & vinum aqua mixtum, quæ proponuntur in altari, nequaquam tranſubſtantiari poſſe in verum corpus & ſanguinem Chriſti. Quspropter eadem vivifica Sacramenta, tamquam nil profutura ſibi, ſumere deſpiciebat. Notatus denique a fratribus, quod Sacramentis altaris non participaret, convenitur ſecreto a ſenioribus ſuis.

incredulum 112 Requiſitus cauſam, non negat; dicit ſe Sa- *jubente ad*
ſacrum ſy-
cramentis nequaquam fidem adhibere. Quibus dum docentibus & moneotibus non acquieſceret, nec ſanctarum Scripturarum teſtimoniis in medium prolatis crederet, ad venerabilem Abbatem res delata eſt. Cumque vocatus veoiſſet, & Abbas ſanctus, ſecundum datam ſibi ſapientiam, infidelitatem illius computaret, ille reſpondit: Ego nullis aſſertionibus ad hoc potero induci, ut panem & vinum, quæ in altari proponuntur, eædem verum eſſe corpus & ſanguinem Chriſti; & propterea ſcio, me in infernum deſcenſurum. Quod audiens Vir Dei, ſicuti ſemper rebus in arcto ſuis mirabilem ſolebat auctoritatem oſtendere, dixit: Quid? Mo- F
nachus meus in infernum deſcendet? Abſit. Si tu fidem non habes, per virtutem obedientiæ præcipio tibi, vade, communica fide mea. O pium Patrem! O vere ſapientem medicum gratiarum per unctionem gratiæ docentem ſe de omnibus, qualiter infirmantium tentationibus mederi deberet. Non dixit: Fuge hæretice, vade damnate, recede perdite; ſed confidenter dixit: Vade, communica fide mea, credens indubitanter, parvulum ſuum, quem ſacri deſiderii volva parturiebat, donec Chriſtus in eo formaretur, ſicut nequaquam a viſceribus caritatis ſuæ, ſic nec a fundamento fidei ſuæ alienum exiſtere. Conſtrictus itaque virtute obedientiæ monachus penitus ſine fide, ut ſibi videbatur, ad altare acceſſit, communicavit, & per virtutem obedientiæ, ſanctique Patris merita confeſtim illuminatus fidem Sacramentorum recepit: quam etiam intemeratam uſque in diem mortis ſuæ conſervavit. *Hæc apud Taſſierium in Exordio magno diſtinctione* 2. *cap.* 6. *Quæ autem in eis prima fronte videri poſſunt difficilia eſſe intellectu, Taſſierius exponens in notis, quæ habentur ad finem tomi primi Bibliothecæ Patrum Ciſtercienſium*, Monachus, *inquit*, de quo hic

ſermo,

A sermo, fuit scrupulo, & involuntaria incertitudine vexatus: alioquin non jussisset eum Sanctus communicare, nec se dixisset monachus scire, se in infernum, eo quod non crederet, descensurum. *Fallimur, si hisce non acquieturus est lector, qui rem omnem cum suis adjunctis mature expenderit.*

§. XI. Repentina quorumdam militum conversio; vinea sterilis fœcundata; alia, quæ de hac vinea circumferuntur; mutua inter Claravallenses ac Cartusianos necessitudo; Sanctus Præmonstratensibus beneficus.

B *Nobiles quidam militiæ beneditio a Sancto ex crucis fubito conversi; vinea primo sterilis.*

PEr idem tempus, nam incertus adhuc annus, & sunt qui differant nimium, sed immerito, ex nobilioribus Galliæ non pauci proceres.. dum militarem gloriam per orbem ambiunt, facientes sibi pericula hostesque; neque vindictam quærentes, sed offensam, in Claravalle auxere numerum fratrum, genus vitæ amplectentes, quod exhorrebant; *uti scribit Mauricus ad dictum annum* 1125. *cap.* 3. *num.* 2., *ex Guillelmo: quem vide infra lib.* 2. *Vitæ cap.* 6. *num.* 61. *ubi* nobilium *illa* cohors militum (*uti appellat Guillelmus*) *mirabili metamorphosi repente conversatur. Sed mirabilia sunt, quæ laudatus Mauricus ad eumdem annum cap.* 4. *num.* 1. 2. *&* 3. *commemorat de vinea Claravallensi*; quam, *inquit*, per hoc tempus fatam, ex historiæ ejus serie conjectamur. Sane sterilis primo, mox fœcunda; deinde utrumque simul, semper portentum obedientiæ fuit. Hanc quidam frater nomine Christophorus, externis rebus præfectus a sancto Patre.., feriatis, si quæ erant, horis plantaverat, Bernardo insciο: quippe ad quem diximus, multa non deferri, ne animus illius a divinis ad terrena cum minori fructu defenderet. At Gerardus & Guido, Bernardi fratres, vinum nimiæ delicias arbitrantes, eoque dedecens monachorum austeram vitam, aversari opus, inficiari laborem, Christophorum ab incepto dissuadere quibus poterant mediis insistebant. Ille e contra laborantes in agro fratres vix posse sine vino sustentari; & multos esse infirmos debilesque, quibus fumendum vel pro medicina: tum si nullt usui necessarium foret, facile vendi, atque ex pretio ejus emi plura alia, queis procul dubio domus indigebat.. Atque hæ Guidoni rationes satis vilæ, ne opus illud omnino condemnaret.

C *deinde autem aqua, quam Vir sanctus benedixerat, conspergitur*

114 Sed Gerardus, quo erat fervens zelo.., versus ad eum (*fatorem nempe ejusdem vineæ*) prorupit in hæc verba: „ Tu, frater, vineam „ planta, coleque; numquam tamen de illa gu„ staturus, quam iofructiferam semper experie„ ris“. Res mira, & digna quæ versatur in ore omnium. Sata atque industrio labore exculta vinea, fertili solo & propitio sole & aere, sterilis nihilominus permansit per multos annos; nec prius terra fructum ex illa protulit, quam satorem suscipieret, atque ejus defuncti corpus in se haberet.., Verum quæ in eadem vinea sequuta sunt, duo alia prodigia proferamus. Mortuo satore, cum nec tunc fructificarec, Bernardum patrem monachi adiere, dubium an etiam Gerardo vita functo, & vineam eam sterilem maledictione viri illius sanctissimi in eo statu semper per-

mansuram, si non per ipsum benediceretur, humiles & fideles renuntiarunt. Tunc Pater sanctus aquam in pelvim missam ad se adduci, & benedictam per vineam jussit spargi. Sparsa aqua, quasi rore de cælo misso, germinavit plantatio, & ut sterilis Gerardo fratri olim, ex tunc opima Bernardo obtemperavit, & compensavit abundantia tarditatem, quo nec primum miraculum noceuisset, & secundum glorioſius appareret. Hæc ex Anonymo Gallo lib. 7. cap. 7. quem Silva transtulit, auctore antiquo æque & digno fide. D AUCT. J. P.

115 *Factum illud minore cum ornatu, & majore cum simplicitate describitur a Joanne eremita in Vita S. Bernardi apud Mabillonium col.* 1188. *& sequente, num.* 10; *e quo, tamquam e genuino fonte, illud huc transcribo*: Monachus quidam, nomine Christianus, plantavit vineam in vertice montis, qui proximus est Claravallis. Et venerunt fratres venerabilis Patris, Guido scilicet & Gerardus, & excommunicaverunt eam, dixerunque ei: Frater Christiane, ubi est mens tua, & ubi cor tuum? Quare non consideraſti Scripturam dicentem: Quoniam vinum non est monachorum. At ille: Vos fratres spirituales estis, & vinum bibere non vultis: ego peccator sum, & volo bibere vinum. Tunc dixit Gerardus: Dico tibi, frater Christiane, non videbis fructum ejus. Post hæc verba reversi sunt in monasterium. Ille vero vineam suam fodit, & excoluit multis temporibus. Denique mortuus est, & non vidit fructum ejus. Post multum vero temporis venit custos vineæ ad sanctum Bernardum, & dixit ei: Pater, vinea nostra anathema est, nec potest facere fructum. At ille: Quare fili? Respondit: Fratres tui excommunicaverunt eam, & deinceps fructum non fecit. Ait illi: Affer mihi aquam in pelvi. At ille obtulit ei. Tunc Vir sanctus fecit signum crucis, & sanctificavit aquam. Vade, inquit, fili, & sparge per totam vineam. Recessit frater, & fecit juxta præceptum Abbatis; & vinea erevit, & multiplicata est, ita ut videntes mirarentur. *Vides hic narrandi modum a superiore discrepantem, sed utrobique tamen eamdem rei gestæ substantiam.* *& fœcunda.* E F

116 *Ad illud narrationis postremæ*, Et venerunt fratres venerabilis Patris, Guido scilicet & Gerardus, & EXCOMMUNICAVERUNT EAM, *scrupulus moveri potest, & re ipsa is objicitur in nostr hic apud Mabillonium contra illam excommunicationem, a col.* 1287, *ubi hæc sunt*: Et tamen ubi actum est de translatione Clarævallis veteris, Bernardo a fratribus expositum est, alium locum esse spatiosum AD VINEAS &c., teste Arnaldo in lib. 2. num. 29. supra col. 1103; qui auctor item num. 48. tradit, monasterium S. Anastasii ad Aquas-salvias Cistarcianſibus ab Innocentio assignatum CUM AGRIS ET VINEIS. Quamquam apud Cistercienses tunc rarus vini usus erat. Lege Gaufridum supra col. 1229. n. 2. *Sed scrupulum hunc conabimur eximere lectori.* *Cuidam objectioni hoc ſcrupulo*

117 *Respondemus itaque ad Arnaldi locum primo, distinguendo personas. Nam cum ibi non exprimantur nomina* fratrum, *cur ibidem necessario debeant intelligi* Guido *&* Gerardus; *& cur non possint intelligi duo alii fratres* S. Bernardi, *videlicet* Andreas *&* Nivardus, *qui tunc etiam vivebant? Nam apud Mauricum ad annum* 1141, *cap.* 4. *num.* 2, *Humbelinæ sorori ad mortem usque ægrotanti affuisse narrantur cum sancto Patre*, Guidone *ac* Gerardo *jam vita functis*. *Respondemus* *respondetur.*

A mus secundo, distinguendo tempora. Fac enim ambos boscos tunc adfuisse, ac de vineis meminisse, quando agebatur de translatione Claræ-vallis veteris, de qua Mauricus ad annum 1135. cap. 3; si inde retrocedas ad annum circiter 1123, quo excommunicatio vineæ superius accommodabatur, numerabis annos circiter 12. medios inter hanc, & inter translationem illam; ita ut interea ex temporis mutatione facillime mutare potuerint priorem voluntatem vel ipsius Sancti suasione, consensu, aut jussu, ut videlicet Cisterciensis seu Claravallensis familia, quæ mirifice accrescebat, ex proventibus vinearum annuis sustentari posset. Quaquaversum enim Pater sanctus exibat, semen verbi Dei seminabat super omnes aquas, & vix numquam * abique fœnore spiritualis lucri redibat, implens cellam probationis multitudine novitiorum, quorum numerus aliquando usque ad centum extendebatur: ita ut ad Horas divini Officii novitiis chorum replentibus, exceptis paucis senioribus, qui disciplinæ providebant, B monachi foris stare cogerentur; de qua re idem Annalista ad annum 1135. cap. 3. num. 2. ex auctore Exordii magni; cujus textum mox retuli ex editione Tissieriana, distinctione 2. cap. 18. Ex dictis facile etiam patet responsio ad objectionem petitam ex monasterio S. Anastasii; de quo Mauricus ad annum 1140. cap. 8.

* i. numquam

Auct. J. P.

118 *Ast, ut hunc digressi ad vineam illam prodigiosam, redeamus, supersunt alia nonnulla, quæ de ea circumferuntur, teste Maurico ad annum* 1123. *cap.* 4. *num.* 4. *ubi sic fatur*: Addunt præterea seniores Claravallis, traditionne a patribus accepta, eamdem vineam post aliquantum annorum fertilitatem, turgentibus jam granis & pene maturis, grandine e cælo tactam protritamque adeo, ut vix duos botros retinuerit, qui possent in viodemiam reservari. Porro unum ex his datum prægnanti feminæ, appetenti, aut petenti quasi appeteret. Sed ex altera in ingenti vase ligneo, quod bodie perseverat, expressn Bernardi manibus, in tantum mustum ereviſſe modico tempore, ut redundante vase diffunderetur. Sic Villalpaudus in suo Itinerario; qui C vas vinarium inusitatæ magnitudinis se ibidem vidisse anno Christi MDXCIX, ac senes traditioni facientes fidem adhibe testatur, illue a reverendissimo Fiterlensi missum, antiquitates lustratum illius domus. Sic vinea illa numquam non mirabilis, numquam non obediens, nec minus sterilitate quam fructu semper illustris, usque in hunc etiam diem, post quingentos & eis amplius annos perseverat, nomine magnæ sortitio ab spatio loci, vel ab eventibus. Atque hæc per anticipationem ex parte dicta, quod in his levibus consultius æstimamus. *Verum narrationis hujus tam prodigiosæ fides sit penes auctores.*

Alia quædam mira circumferuntur de dicta vinea.

119 *Juvat hoc loco etiam non negligere singulare amoris vinculum, quo* S. Bernardus *ejusque familia cum ascetis Cartusianis, mutuæ familiaritatis necessitudine intercedente, constricti sunt. Quædam de hoc argumento innexa invenio huic, in quo versamur, anno* 1123. *cap.* 3; *quædam in proxime sequentem dilata. Ducamus hic priora. Ibidem itaque num.* 4. *& sequentibus auctor laudatus de hac re ita scribit*: Carthusienses monachos, non multo ante Cistercium mundo exortos (magnum Ecclesiæ jubar) sibi devinxit, ut minus nihil Carthusia illius esset quam Claravallis. Carthusianus hnspitin ab eo susceptus, & propriis oculis hauriens, quæ fama prius, suis redditus, excitavit eorum animos, & jam olim effectos amantesque in externa etiam signa fecit erumpere. Ergo Guigo Carthusiæ magnæ Prior, & fratres ejus, comperta sanctitate Patris filiorumque, & multitudine convenientium ad Claramvallem, venerari viros.. &, erumpentibus flammis dilectionis, provocare silentes, & de bonis illorum gratulari, litteris ultro scriptis missisque, queis Bernardum ignotum licet adhuc ardentissimo affectu salutabant.

Bernardus cum suo familia.

D

120 *Exstat Viri sancti ad eos epistola responsoria, luculentissima mutui amoris testis, tenerrimi utique erga illos affectus summaque venerationis charactcribus respersa, estque inter epistolas undecima; sed quoniam longa est, & ibi legi potest, hic nos eam non transcribimus. Inscribitur autem anno circiter* 1125. *in editione Mabillonii. Exstat item epistola duodecima illis inscripta, ac priore brevior, in qua se excusat, quod plurimis negotiis præpeditus ad partes illas accesserit, & eos non viderit. Hæc absque temporis nota ponitur in eadem editione; sed apud Mauricum apstatur anno* 1127, *& ibidem profertur cap.* 2. *num.* 6. *De itinere autem, quod alias sanctus Pater ad Carthusiam instituit, consuli potest Gaufridus lib.* 3. *Vitæ cap.* 1. *num.* 155. *editionis nostræ. De Viri affectu erga alias ejusdem instituti domus ac ascetas, nec non erga S. Hugonem episcopum Gratianopolitanum, adiri potest Annalista Cistercienſis ad annum* 1123. *cap.* 3. *num.* 8. *&* 9.

amat Carthusienses, & illos.

E

121. *Quantum vero idem beatissimus Pater Præmonstratensibus detulerit, ejusdemque Ordinis propagationem promoverit, probat idem scriptor ex beneficiis seu obsequis, ab ipsa in eumdem collatis, quæ congeris in annum* 1124. *num.* 7. *His autem adde* locum quemdam in foresta *, quæ dicitur Orta, *a Ludovico Juniore datum* intervenienie domno Bernardo piæ memoriæ Claravallenſi abbate, *ut S. Marianus abbas Autissiodorenſis agnoscit in epistola* 282. *apud Chesnium, quæ inter Historiæ Francorum scriptores habetur tomo* 4. *pag.* 666. *Sancti autem Mariani Autissiodorenſis mentio fit in synopsi ecclesiarum seu cœnobiorum Præmonstratenſis Ordinis, apud Paigium in ejusdem Ordinis Bibliotheca parte* 1. *lib.* 2. *pag.* 326. *Tametsi autem superius §. 9. actum sit de favoribus, quibus sanctus Pater Ordinem Præmonstratenſem suis prosecutus; ratio tamen temporis, cui hanc materiem affigit prædictus Mauricus, me induxit, ut breviter ejusdem hic memoriam refricarem.*

bene meretur de Præmonstratenſibus

* i. e. silva

F

§. XII.

A

§. XII. Defunctorum apparitiones; auxilia eiſdem præſtita; vaticinium de tirone furtive exituro; archiepiſcopus ac populus Remenſis reconciliati; reformati in eccleſia Gallicana mali mores.

Galdricus poſt mortem apparet Sancto in gloria;

SAnctum Bernardum *multis ac miris cæli favoribus illuſtrem repræſentant iterum Annales Ciſtercienſes ad annum prædictum* 1154, *more ſuo ſolito, ac meritis beatiſſimi Patris digno, cujus utpote vitæ ſeries continua fere miraculorum congeries fuit. Ibidem itaque cap.* 2. *num.* 1. *&* 2. *occurris pretioſa meri Galdrici in Claravalle, qui carne quidem Sancti avunculus, ſpiritu autem filius ejus ac diſcipulus exſtitit. Felicem ipſius tranſitum ex hac mortali vita ad immortalem turbare conato generis humani hoſte, adſtat morienti Princeps Apoſtolorum, cacodæmonem fugat, animamque Galdrici e periculo eripit: qui poſt mortem ſuam Ber-*

B *nardo apparens in gloria, rem geſtam eidem manifeſtavit, teſte Guillelmo utriuſque familiari, qui hoc factum deſcribit fideli narratione lib.* 1. *Vitæ cap.* 5. *num.* 51. Cæterum, *prout ibidem pergit Mauricius num.* 3. quod attinet ad filiorum decedentium, abſentium, præſentiumve prævias vel ſubſequutas apparitiones, adeo frequentes tradit idem auctor (*Guillelmus*) ut ægre valeant ſcriptis commendari. *Audiatur loco citato num.* 53. Longum eſſet cuncta narrare, quæ ſuper his, qui ex hac vita diſceſſerant, & eorum felicitate, ſeu etiam neceſſitate, divina ei gratia revelare ab ipſis initiis conſuevit. *Quid, quod Vir mirabilis præſentia & abſentia, præſenſque ſeculum ac futurum, per utrumque, ut ita dicam, limen gradiens, pari cum facilitate, & ſine ulla diſcrimine, inſpirante Spiritu divino, noſceret, ac ſuis filiis tam in vita quam in morte paterne provideret. Conſule Guillelmum lib.* 1. *Vitæ, cap.* 7. *a num.* 69. *& cap.* 5. *num.* 53.

aliis, qui purgabantur in plateolibus flammis, eum ſuccurriſſe,

C 123 *Quemadmodum vero illos e flammis piaculoribus, ſiquid forte ex hac vita in alteram detuliſſent humani pulveris, quo vel ipſa Sanctorum mantes ſordeſcunt, Vir potens apud Deum ſtipuſtis, probat factum, quod legi poteſt apud Guillelmum lib.* 1. *Vitæ cap.* 5. *num.* 53. *Sed gratiam hanc omnino ſingularem a ſancto Patre in filios derivatam eſſe, qui apparitionum hujuſmodi uſu illuſtrati, ſicut pœnarum erant conſci, ita etiam ad placandam divinam juſtitiam impenſe incubuerunt, votorum ſuorum ſimul factis compotes, & liberationis participes purgantibus animabus a ſe procuratæ; gratiam, inquam, hanc a Patre in filios derivatam eſſe, eruimus ex ſcriptore Exordii magni, diſtinctione* 2. *cap.* 2. Defunctus eſt quadam vice converſus quidam in Claravalle. Cumque, concurrentibus fratribus, commendationis Officium ex more fieret, monachus quidam ſenior, magnæ religionis vir, audivit turbas dæmonum per centurias ſuas incedentium, cum magni ſtrepitus vociferatione clamare & dicere: Eia modo bene, eia modo bene: ſolummodo de hac mala valle unam animam in noſtræ ſortis partem acquiſivimus. Cum vero idem ſenior per noctis quietem ſopori membra dediſſet, frater defunctus ei in viſu apparuit, triſti & lugubri vultu dicens ad eum: Quia audiſti heri dæmones, de meis ſuppliciis exultantes, veni & vide, quam terribili tormento, Dei omnipotentia juſto judicio, traditus ſum. Et duxit eum ad puteum quemdam magnæ latitudinis, & horrendæ profunditatis, & dixit ei: Ecce, in hunc puteum frequenter a dæmonibus injicior, quorum tanta eſt crudelitas, ut, ſi optio daretur, mallem centies ab hominibus, quam ſemel a dæmonibus hic immergi. D Auct. J. P.

probatur

124 Mane autem facto, dum, quæ audierat & viderat præſatus ſenior, beato Patri Bernardo retuliſſet, licet quoque & ipſe ea per ſpiritum cognoviſſet, ingemuit, & ait: Scio, quia niſi gravis culpa exiſteret, numquam dæmones talem autum præſumpſiſſent. Itaque Capitulum fratrum ingreſſus, coram omnibus calamitatem defuncti fratris exponit: dehinc ſalubri exhortatione ſingulorum conſcientias conveniens monebat, ut cautius in via ſanctæ religionis ambularent: multam eſſe malitiam dæmonum erga omnes Chriſtianos, tum præcipue contra monaſticæ religionis profeſſores affirmans. Poſt hæc animæ fratris in ſuppliciis conſtitutæ ſubvenire eos attentius monens, pſalmis & orationibus, E Miſſarum quoque celebrationibus iram Domini placare hortatus: ſi forte pius pater pulſatus precibus eorum, per ſingularis Hoſtiæ immolationem, tyrannicam dæmonum ſuperbiam debellare, & ab eorum nequitia fratris animam dignaretur liberare.

alterum exemplo.

125 Quod cum fratres devotiſſime facerent, paucis evolutis diebus, idem frater defunctus ſupradicto ſeniori iterato apparuit, hilaritate vultus ſtatum ſuum melioratum eſſe ſignificans. Quærente vero ſene, quomodo ſe haberet; reſpondit: Deo gratias; bene. Rurſus requiſitus, quomodo liberatus eſſet, ait: Veni, & vide. Et continuo introduxit eum in oratorium ejuſdem loci, ubi ad ſingula altaria ſacerdotes cum miniſtris ſtabant, ſalutaris Hoſtiæ immolationem ſumma cum devotione celebrantes. Ecce, inquit, hæc ſunt arma gratiæ Dei, quibus ereptus ſum: hæc eſt virtus miſericordiæ Dei, quæ invincibilis permanet: hæc eſt Hoſtia illa ſingularis, quæ totius mundi peccata tollit; & vere dico tibi, quia his armis gratiæ Dei, hujus virtuti miſericordiæ Dei, huic Hoſtiæ ſalutari non F eſt quidquam quod reſiſtere valeat, niſi cor impœnitens. Evigilans autem ſenex, de liberatione animæ fratris oppido gaviſus eſt: modum quoque viſionis ejuſdem cæteris fratribus exponens, tanto eos devotiores ad immolationem Hoſtiæ ſalutaris reddidit, quanto certius ejus efficaciam in fratris ereptione maruerat experiri. *Conjicit autem hiſtoriam iſtam in annum Chriſti* 1124. *auctor Annalium Ciſtercienſium* occaſione apparitioni Galdrici dicta, *quæ* ut peccatores a vitiis deterrere, ſic pœnitentes valent conſolari, quibus talia remedia Deus providit. Ergo quia utilia, quia plane ſingularia, quia eamdem apparitionum materiam, ſed ignoto adhuc anno, concernentia, boni conſulat lector; *uti monet ibidem cap.* 2. *in fine.*

Narratur vaticinium de quodam tirone,

126 *Scriptor idem hinc ad annum* 1124. *reverſus, cap.* 3. *num.* 7. *&* 8. *commentorat vaticinium ſancti Patris de novitio furtive exituro, quod horrendo juxta ac mirabili modo contexit e ſapiſſimis jam ætatis Exordio. Tragica hæc hiſtoria ſic narratur apud Triſſierium diſtinctione* 3. *cap.* 10. Senex quidam, Achardus nomine, nobilis genere,

ſed

A ſed converſationis dignitate nobilior, novitiorum curam in Claravelle getebat : vir potens Auct. J. P. in verbo ædificationis & conſolationis : qui etiam in juventutis ſuæ robore, jubente ſimul & mittente beato Bernardo ebbate ſuo plurimorum cœnobiorum initiator & extructor devotus exiterat. Hic jam veteranus, & emeritæ militiæ ſenex inſtituendis tyronibus deputatus, officium ſuum ſtrenue adimplebat : & ex iis, quæ longo uſu didicerat, rudes adhuc mentes contra triplicem funiculum, carnis, mundi, & diaboli, qui difficile rumpitur, quotidianis exhortationibus informabat : exemplis etiam, tam veteribus, quam recentioribus, adverſus vitia cautiores reddebat : unde & nos aliqua, ſicut ex ipſius ore audivimus, perſtringemus. Cum adhuc novitius eſſet idem Achardus, venerabilis abbas Bernardus quadam die intravit ad conſolandum novitios ſuos, ſicut frequenter facere ſolebat. Terminato autem ſermone, prædictum Achardum cum aliis duobus novitiis traxit in partem, & præmonuit eos, in ſpiritu prophetico ita loquens : Futurum eſt, inquit, ut novitius ille, B deſignavit autem unum ex nomine, ante diem craſtinum furtive recedat. Vos itaque vigilate, & eſtote parati, & fugientem eum rapinis effugere non ſinatis. Et ſi miſer a nobis exit, quia non erat ex nobis, ſpolia tamen quia noſtra ſunt, tenebitis vobis. Quo audito, mirati ſunt illi, & cum ſilentio prælolati exitum rei. Profunda vero noctis duo ex illis cum fugitivum in lecto firmiter dormientem aſpicerent, tunc & ipſi dormire cœperunt : erant enim oculi eorum gravati, illudente utique eis ſpiritu erroris. Verumtamen Achardus, quia certiſſime credidit verbum, a ſancto Patre prolatum, haud poſſe irritum fieri, ſomnolentiæ ſpiritum, qui ei moleſtiſſimus erat, virili conſtantia repellebat. Nunc enim frontem, nunc tempora fricando, modo pilos capitis & barbæ vellicando, modo manus & faciem lotitans, nunc de loco ad locum deambulando ſe excitans, tandem fallaciæ ſomnum, quo premebatur, evicit.

furtive ex Ordine exiturus, ac miſerrimo portento. * i. e. vere

157 Cumque prope eſſet, ut ſignum ad vigilias pulſaretur, ecce, duo quaſi gigantæi Æthiopes, nigerrimis cappis amicti, per oſtium domus viſibiliter ingrediuntur. Is vero, qui præcedebat, gallinam aſſatam in ſpito * portabat. C Porro in ipſo veru coluber ingens per caput & caudam infixus erat, qui eamdem gallinam hinc inde cingebat. Cum tali itaque ferculo accedunt ad lectum falſi novitii, & gallinam fumantem naribus & manibus dormientis applicant. Quo ſtatim expergefacto, dæmones egrediuntur, & quod intus in corde ejus inviſibiliter actitarent, horrendo hoc viſibili ſigno demonſtrarunt. Cumque evigilaſſet miſer ille, non ſicut Jacob de ſomno contemplationis, ſed ſicut apoſtata vilis de ſomno deceptionis, continuo ſurrexit, & veſtimentis onuſtus poſt dæmones exiit, venienſque ad oſtium armarii, quod erat in claustro, machinamentis ſuis moliebatur firmaturam effringere, ac ſecum tollere libros. Porro prædictus Achardus celerrime ſocios excitat, & prophetatam apoſtatæ fugam ſignis & nutibus inſinuat. Itaque recedentem pariter inſequentes, reperiunt illum peſſulum oſtii conantientem. Quos ubi perſenſit, ille malignus illico datit ſaltibus evolat, & præcipiti curſu per oſtia pomerii ruens, murorum tandem ſeptis retinetur atque reducitur. Die autem facto, cum malorum impœnitens reſipiſcere nollet, quia jam datus erat in reprobum ſenſum, dimiſſus eſt tandem, ut abiret in locum ſuum. Eadem vero die arreptus a diabolo dementiam incurrit, & uſque ad mortem furere non ceſſavit. D

Vir ſanctus edito inſigni miraculo pacem conficit inter archiepiſc. Remenſem ac populum.

128 *Terribili hac pſeudo-tironis miſerrime cauſtigati exemplo ſubjungimus lætius, & ad Sancti gloriam prorſus inſigne, quod ſic proponit Annalium Ciſtercienſium ſcriptor Manricus ad annum eumdem* 1184. *cap.* 4. *num.* 1. Sub idem tempus archiepiſcopo Remenſi diſcordante cum populo, & neutro alteri cedere acquieſcente, cum multi alii pacem procuraſſent, ſolus Bernardus in Gallia vitus eſt, qui tantum opus poſſet conſummare : quippe potens ſermone ſimul & opere, dum, quæ dicebat, ſignis confirmabat, confundebantur non parere homines, cui creaturæ etiam irrationales, cui vel dæmones ipſi obtemperabant. Cæcus, ſurdus & mutus ſenſibus redditus atque a dæmone ſimul liberatus, prætulit obedientiæ palmam utriſque partibus. *Illuſtre hoc miraculum habetur apud Guillelmum lib.* 1. *Vitæ cap.* 7. *num.* 73. *ubi lego quidem illud accidiſſe tum temporis, quando* contigit .. ad conciliandos eos, *archiepiſcopum nempe ac populum Remenſem*, adeſſe Virum Dei ; *item* cum in palatio ejuſdem civitatis .. de pece tractaretur ; *ſed pacem tunc ex iſto* Bernardi *miraculo, quod ibidem loci*, magna Cleri plebiſque frequentia repleta domo, .. coram omnibus *indicatur accidiſſe, ſubſecutam non lego in dicto capite ; ſed videtur tamen vel non imprudenter ſupponi poſſe, vel credi, quod laudatus biographus implicite hoc ſubintelligendum reliquerit, quando* contigiſſe .. ad conciliandos eos adeſſe Virum Dei, *præmiſerat ; Virum enim Dei tot tantiſque gratiæ ac naturæ dotibus, nec non ſumma apud homines auctoritate, miraque eorum animos flectendi facultate præditum adfuiſſe ad conciliandam concordiam, quid videtur eſſe aliud, quam vere tunc illam ab eo conciliatam fuiſſe, patrato præſertim tunc temporis miraculo, de quo dicebam ? Credibile etiam eſt, multos alios pacem illam procuraſſe, ſed irrito conatu, ſicut referebat Manricus ; Guillelmus tamen loco citato id non habet.* E

Prælatorum eccleſiaſticorum in Gallia

129 *Ad memoratum etiam annum refert idem hiſtoricus Ciſtercienſis laborem ac fructum* S. Bernardi, *aliorumque Ciſtercienſium in reformanda eccleſia Gallicana*. Cum Prælati eccleſiaſtici, *ait num.* 3. per Galliam modeſtiæ habenas aliquatenus laxarent, ac ſæculari & paululum profana converſatione apoſtolicam vitam minus redderent, Stephanus, & Hugo, Bernardulque ac Joannes eum cæteris ſelectis Ciſtercii Patribus verbo & exemplo cœperunt laborare, ut .. ad fructuoſiorem converſandi normam reducerentur .. Porro quantum labore ſuo profecerint, Senonenſis metropolis epiſcopi, atque ipſe etiam Senonenſis metropolita, quin & Sugerius S. Dionyſii abbas, totuſque ejus Conventus teſtes exiſtunt. *Eminentiſſimus Baronius ad annum Chriſti* 1127. *de hac re ſic loquitur num.* 13. *editionis anni* 1629. Profecerant ſiquidem epiſcopi provinciæ Senonenſis Ciſtercienſium monachorum exemplo, atque verbis litteriſque ſancti Bernardi, præcipue vero, quem diximus, Pariſienſis epiſcopus, atque Pariſienſis abbas ſancti Dionyſii Sugerius, qui monaſterium illud, monaſtica penitus diſciplina ſolutum, fibula regularis obſervantiæ arcte conſtrinxerat, quo nomine ipſi ſanctus Bernardus F

con-

A congaudens, gratulatoriam ad eum dedit epiſtolam, *quæ eſt ſeptuageſima octava, apud Mabillonium recuſa col. 77. & ſequentibus, ubi eadem inſcribitur etiam anno Chriſti 1127. Ratio quoque temporis iſta non convenit cum Mauriciano. Ad initium autem epiſtolæ citata* Exiit ſermo, *notantur illa*, Nempe de ejus, *id eſt Sugerii*, converſione, haud dubie Bernardi monitis concepta ſub annum MCXXVII. tametſi monaſterii S. Dionyſii reformatio per Sugerium anno MCXXIII. forſan anticipato refertur in Chronico Nangiano.

multa mortui reſuſcitat.

130 *De metropolitana autem Senonenſi hæc ſubdit Bernardus ad annum paullo ante deſignatum:* Quod vero etiam & ipſe metropolitanus Senonenſis archiepiſcopus Henricus æque admonitus litteris ſancti Bernardi, & quidem prolixioribus, ad meliorem frugem converſus, ea, quæ eſſent optimi paſtoris munera, diligenter expleret; eadem ex cauſa ejuſdem principis (*Ludovici videlicet Galliarum regis*) indignationem incurrit, nec quidem mediocrem, ſed plane eam, cujus cauſa eidem S. Bernardo cum reliquis abbatibus
B rurſus ſcribendum fuerit eidem Honorio Papæ atque Cancellario Cardinali, & plane exclamandum, quod ob vitam optime inſtitutam perſecutionem paterentur epiſcopi *&c. Quanam vero fuerit reformatio iſta, regi Chriſtianiſſimæ adeo ingrata, videri ibidem poteſt. De epiſcopo Pariſienſi, cujus ſupra tacidis mentio, tractabimus cum Hiſtorico Ciſtercienſi ad annum Chriſti 1127. interim cum eodem pervehuri ad annum Chriſti 1125. & proxime ſequentem.*

§. XIII. Annona multiplicata; fugatus dæmon; mulier ad vitam revocata; pluvia depulſa; priſtina valetudo, Deipara patrocinante, Sancto reddita; refutatio erroris de proximo Antichriſti adventu; communicatio litterarum cum aula Romana.

C

Tempore famis horreo Clarævallenſi miraculoſa pluvia depulſa.

ANNus Chriſti 1125. *apud hiſtoricum Ciſtercienſem cap. 3. num. 1. publicum illuſtris ac primæ notæ miraculi theatrum aperit.* Ingravescebat, *ait*, fames per totam Galliam atque utramque Burgundiam; neque annona ex Flandria illue adducta quantumvis ingens ſufficiebat alendis populis: cum deficientibus hominum ſubſidiis horrea Clarævallis, alias tenuia, Bernardi charitas & divina potentia multiplicarunt. *Quoniam vero prodigium illud deſcribitur a Guillelmo lib. 1. Vitæ cap. 5. ſub finem, ſupervacaneum eſt, id hoc loco narrare. Nec vero paterna Sancti erga egenos miſericordia concludi potuit intra domeſticos parietes carnalis Clarævallenſis, ſed alios ſeſe etiam deffudit; ſicut patet ex epiſtola ad* Duciſſam Burgundiæ, *quæ eſt centeſima vigeſima prima, & habetur in editione Mabilloniana col. 127. quamque ſic concludit miſereatur pauperum Pater*: Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis: erogate veſtrum frumentum pauperibus Chriſti, ut in æternum cum uſura recipiatis. *Epiſtolam hanc ſine nota anni ibidem excuſans innectit Mauricius anno prædicto 1125.*

Annum ex hoc loco ſubaudit:

131 *Ibidem num. 3. ſubdit aliud miraculum, & rationem aſſignat, quare ad dictum annum illud memoret. Quia autem id legi poteſt apud Guillelmum mox aſſignatum, ſatis eſt, rei argumentum ex Mauricio hoc exhibere. Sic habet*: Impetierat veneficiis virum uxoria fraus .., & cujus adulterio torum maculaverat, quia ſemel lætatur, implacabili odio proſequebatur. Cruciabat hominem dæmon implacabiliter. Sed Vir Dei maleficia per orationes, ac dæmonem præſentia corporis Chriſti dicto citius extinxit ac fugavit. Id quia ſub famis tempus, atque adeo hoc anno, contigiſſe Guillelmus narrat, *tunc illud ex ipſa recitare ſe ſignificat idem hiſtoricus Ciſtercienſis. Duo autem prodigia famis occaſione a Vero ſancto perperata differt ad annum proximum 1126. Sed nos modo narratis ea hic annectemus ex Joanne eremita apud Mabillonium col. 1287. num. 6.* Fames in partibus Burgundiæ exorta eſt adeo valida, ut homines membra propria pæne conſumerent. Eadem vero neceſſitate urgente, maxima multitudo pauperum ad portam Clarævallis devenit. Unde pro tanta multitudine ſanctus Abbas & fratres ejus inierunt conſilium, & ex conſulto duo millia acceperunt ſub ſignaculo, quatenus & alia eleemoſyna daretur, ſed minor. Non enim habebant ſubſtantiam, unde omnes ſuſtentari poſſent uſque ad meſſem: quam tamen pius Dominus ſic multiplicavit, ut ſufficeret eis poſt meſſem, trium ſcilicet menſium ſpatio.

E

mulier uſa dolo in comparanda eleemoſyna, moritur; ſed a Sancto ad vitam revocatur; qui & pluviam ſi bi depellit.

133 Acceperuot itaque duo pueri ſignaculum, matre eorum non accipiente. Quæ penitus ignorans, quid faceret, cogitavit tandem quaſi puerum pannis involutum formare de muſco, ut hac arte ſe ab imminentis famis periculo redimeret, quod & fecit. Accepit itaque aliquamdiu hoc modo eleemoſynam, donec dolus denique deprehenſus eſt. Qua immiouta, cum non ſufficeret ſibi quod accipiebat, poſtmodum tam famis anguſtia, quam morbo perielitans de medio facta eſt. Qua defuncta, ſanctus Abbas prætergradiens audivit pueros ejulantes pro morte matris ſuæ, & unumquemque ex itinerantibus cauſam planctus inquirere juſſit. Pueri vero ordinem rei expoſuerunt. Quo audito, Vir beatus locum ſubiens, in quo corpus jacebat, ad orationem ſe proſtravit. Quo orante, mulier tamquam a ſomno expergefacta, cunctis videotibus & audientibus, qui præſeotes adſtabant, vitæ reddita eſt, gratias agens Deo & Sancto ſuo, cujus meritis & precibus ad vitam redierat, prænuntiana etiam, quanta tormenta pro culpa ſua ſuſtinuiſſet. *Ea tibi aliud miraculum, occaſione & gratia egenorum factum, quod ibidem num. 7. ſequitur*: Quadam die diſtribuebatur pauperibus in latere montis eleemoſyna, pluvia ingruente; ubi forte Sanctus Dei aſſiſtens, manu elevata ſigoum crucis oppoſuit. Quo facto, viſa eſt pluvia a dextris & a ſiniſtris inopinatum ſui ipſius patt diſcidium, ita ut nec gutta quidem tangeret eos.

F

Sanctus S. Abbas & viſitat a Deipara, & a SS. Laurentio ac Benedicto.

134 *Redeamus cum Mauricio ad annum Chriſti 1125. tamiſper a nobis intermiſſum: ubi cap. 3. num. 4. & 5. ſermo eſt de infirma Sancti valetudine, viſionibus, ac priſtina ſanitate obtenta per Virginis Deiparæ, ac SS. Laurentii & Benedicti viſitationem, piiſſimumque amplexum. Factum perhibet Guillelmus abbas lib. 1. cap. 6. num. 63. teſtis omni exceptione major. Predictæ infirmitatis meminit ſanctus Doctor in epiſtola 37. ad Theobaldum Comitem Campanie (de qua re notas ad iſtam epiſtolam vide apud Mabillonium) quanda his verbis ad illum ſcribit*: Quod de noſtra infirmitate vos audivi fuiſſe ſolicitum, non mediocriter gratum

A tum habeo. In hoc quippe dum veſtram erga me
AUCT. J. P. agnoſco dignationem *&c. Epiſtola illa apud memoratum Mabillonium inuenitur anno Chriſti* 1128. *unde conſequens videtur, ut, ſi hæc temporis notatio ſubſiſtat, ſerius aliquanto differenda ſit adverſa, de quæ dicebam, Vir beati valetudo, atque ad annum circiter* 1127. *removenda. Conſuli tamen poſſunt, quæ conjectat Manricus loco citato num.* 8. *de tempore iſtius infirmitatis.*

Quænam ſegerit, ut opinionem 135 *Idem auctor ad annum* 1126. *progreſſus, cap.* 3. *num.* 1. *ſcribit de errore, quo credebatur, nos longe abeſſe Antichriſti adventum tunc temporis; apponenta ſe eidem ſancto Abbate.* Sparſus, *ait*, interea rumor inter fideles de Antichriſti adventu jam immoiente ereduli vulgi mentes occupabat: &, quod mireris, auctoribus non dubiis, neque vulgaribus; ſed graviſſimis ſanctiſſimiſque, & ioter alios Norberto, rem quaſi de cælo acceptam aſſeverante. Verum oraculo cum Bernardo patre collato, diſcuſſoque temperavit ſententiam. Unde & rumor disjectus Bernardi
B opera. *Hue ſpectant, quæ in epiſtola* 56. *ejuſdem ſancti Patris ad Gaufridum Carnotenſem epiſcopum, referuntur:* Verum de Antichriſto eum inquirérem, quid ſentiret (*Norbertus*) durante adhuc ea, quæ nunc eſt, generatione revelandum illum eſſe, ſe certiſſime ſcire proteſtatus eſt. At eum eamdem certitudinem unde haberet ſciſcitanti mihi exponere vellet; audito quod reſpondit, non me illud pro certo credere debere putavi. Ad ſummam tamen hoc aſſeruit, non viſurum ſe mortem, niſi prius videat geoeralem in Ecclaſia perſequutionem. *De rumore autem tunc temporis ſparſo ſuper dicta Antichriſti adventu hæc narrat Baronius ad annum* 1106. *num.* 27. *editionis anni* 1629. Quod pertinet ad Aotichriſtum; fuit quidem opinio non vulgarium virorum, Antichriſtum hoc ſorc ſeculo revelandum, & inter alios Norberti, viri temporis hujus fama celeberrimi; de quo iſta S. Bernardus ad Gaufridum Carnotenſem epiſcopum: *e quibus ea, quæ hac facinut, modo dedimus. Et laudatus Baronius ibidem*, Hæc, *inquit*, ſanctus Bernardus de oraculo: quod in illud relabi eſt uſitatum, quod
C cum ſæpe ſancti viri prænoviſſent ingeoies futuras perlecutiones Eccleſiæ, putariot rerum magnitudine ipſa affore Antichriſti tempora.

de adventu proximo Antichriſti infirmatus; 136 *Annalium Ciſtercienſium auctor eam. a. de S. Norberto oraculo, circa illam perſecutionem pronuntiato ita ſtatuit:* Licet autem Baronius non expreſſerit, quænam ingens Eccleſiæ perſequutio innotuerit per revelationem S. Norberto; facile eſt conjectari, eam fuiſſe, quam ſub Innocentio ſecundo paſſa eſt a Petro Leone * pertinaciſſimo antipapa, inceptam circa annum ſalutis MCXXX. adeoque quatuor ante S. Norberti obitum, & per decennium ferme continuatam.. Sic & Bernardi Patris doctrinam ſolidam, & Norberti non ſaltam prophetiam, atque utrumque divioitus inſtructum ipſi etiam evenius comprobarunt. *Nec vero deſuiſſe, qui, capta ex hoc rumore anſa, Chriſti immo & Antichriſti nomen affectarent, argumento ſunt illa, quæ in medium producit idem Annalium Ciſtercienſium auctor n.* 3. *ubi etiam obſervat, futurum fuiſſe*, ut pullulaſſent ſine dubio plures, ſi non Bernardus firmius obſtitiſſet, opponens ſe rumori, qui prævaluerat. *Sed quandoquidem in pervagatum illum jnxta ac maxime acxium tunc temporis de propinquo Antichriſti adventu ſermonem incidimus, non videmur abs re facturi, ſi in eruditi ac curioſi lectoris gratiam ſubjiciamus hic ſequentes obſervationes, propterea quod ad argumentum præſens ſint accommodatæ admodum, tametſi jam pridem typis vulgatæ.*

* Immo Leonis

137 *In editione Operum* S. Bernardi, *accurante Mabillonio publici juris facta, volumine* 1. *col.* XIII. *& ſequentibus exſtans eum ejuſdem eruditiſſimi Mabillonii, tum Horſtii, de Sancti Operibus a ſe in lucem datis celebertimi, acta ſuſiores in dicta Opera: columna vero* XXIII. *apud Mabillonium jamjam citatum occaſione epiſtolæ ſancti Doctoris quinquageſimæ ſextæ, ad Gaufridum Carnotenſem epiſcopum datæ, varia obſervantur prolixe quidem ſed erudite ex Horſtio londata*: Non Norberto ſolum, ſed multia antiquiorum Patrum (ut de recentioribus taceam) perſuaſum ſubinde fuit, præ ſoribus Antichriſtum, & extremum mundi diem adeſſe; uti videre eſt apud Hieron. Leonem Papam, Gregor. M. & ipſum S. Auguſt. Nempe ex temporum iniquitate, & ſignia mundi finem præceſſuris, a Chriſto prædictis, quorum pleraque jam tum apparebant, id ſibi haud E vane colligere viſi ſunt. Et ut rem paulo altius repetamus, jam inde ab Apoſtolorum temporibus varia ſemper fuerunt multorum de Antichriſto & fine mundi judicia, conjecturæ, opiniones, vatieioia. Philoſophi plerique & aſtronomi, complures etiam impoſtores, ludiones & nugivenduli; hæretici item fanatici quidam hic vates eſſe, & ultra ceteros mortalium ſapere videri voluerunt: ſed quorum vaticinia pleraque jam eluſit eventus, & vates iſtos vanitatis & falſitatis convicit. Reliqua haud dubie, quæ futurum tempus etiamnum reſpiciunt, ſimiliter ſequens eludet ætas; ut pateat, quam vere dictum ſit: „ Non eſt veſtrum noſſe tempora vel momenta „. Item: „ De die autem illa nemo ſcit „. Non erit injucundum lectori, ſi ex plurimis paucorum exempla referamus. *Verum ne coram narratia longius, quam par eſt, nos abducat a præſenti inſtituto, lectorem eo mittimus.*

varie de eodem argumento hic notantur.

138 Hæc (*ita pergit Horſtius col.* XXIV.) occaſione memorati de Antichriſto vaticinii commemorare viſum eſt, non tamen in ſugillationem Norberti, viri ſanctiſſimi, quem alias F STULAM CÆLESTEM Bernardus appellat. Nec enim ſolus ipſe, ſed & plurea ſanctorum Patrum finem mundi ſuo tempore haud procul abeſſe opinati aut ominati ſunt; *quorum catalogus ibidem contexitur*. Sed adverta, longe diverſa ratione viros ſanctos de fine mundi locutos, quam quos ſupra meminimus (*aſtronomos*.) Illi enim val ex obſervatione ſiderum & planetarum (quæ fere in aliis prædictionibus, ſed in hac maxime, nimis fallax eſt) vel ex quibuſdam Scripturæ ſententiis in falſum ſenſum detortis, vel ſola mentiendi & fallendi libidine, vel ſtudio popularis auræ & venerationis, hujuſmodi commenta ſparſerunt. At ſancti viri horrore ſcelerum & malorum, quæ paſſim toto orbe inundabant, vix ultra poſſe mundum conſiſtere putabant, nec aliud lupereſſe, quam ut propediem, mole criminum & iniquitatum impellenta, ſatiſceret, ira ſcilicet Dei terminum orbi conſtitutum prævertenta. *Hæc ſis ſatis, ex Horſtio circa Antichriſti adventum delibaſſe: qui plura de eodem voluerit, ipſum conſulat. Nos itaque, hac digreſſione relicta, interruptam tamiſper de rebus* S. Bernardi *filum perexere pergamus cum hiſtorico Ciſtercienſe.*

139 San-

A 139 Sanctum Virum, *ait num.* 4. fama indies celebrior, & poli & fori principum favoribus, favores populis passim exposuere, quæcumque optabant per eum consequuturis. Et qui hactenus Gallis tantum notus, Romanæ Curiæ ex tunc jam innotescens, apud Pontificem, apud Cardinales opportunus medio tior assumebatur, pro ecclesiis, pro personis intercessurus. *Res probatur e variis Sancti epistolis tamquam totidem testibus summæ ejus apud viros summos auctoritatis. Exstat ipsius epistola 13. ad Honorium Papam, qua Alberici electionem ad episcopatum Catalaunensem ratam haberi petit. De isto autem Alberico consuli possunt acta apud Mabillonium volumine primo col. 33. ubi dicta epistola affigitur anno Christi, in quo nunc versamur etiam nos, 1126. contra ac Baronius censuit: de quo sic scribit Mauricus num. 6.* Cardinalis Baronius epistolam Bernardi, de qua supra, refert in annum millesimum centesimum vigesimum nonum, sicut & alias, quas statim adducemus; sed immerito: quippe hæc ex suppresso Bernardi nomine, imo ex ipso contextu prima ad Honorium scripta comprobatur; cui is tunc aut incognitum putabat, aut saltem notum non habebat, unde præsumeret. Et tamen exstant ante eum annum datæ literæ ejusdem ad eumdem, quas ipsemet Baronius prius transcripserat, & nos latius reddemus suis temporibus. *An vero Vir sanctus voti sui pro Alberico in hac epistola expositi compos fuerit factus, vide apud eumdem Mauricum num. 5. qui n. 7. agit de alia ad laudatum Honorium data, quæ est decima quarta, ejusdem exemplari præmittens ista:*

S. Pater

B

in aula Romana gratiosus.

140 Non multo post ecclesia Divionensis sancti Benigni, antiquitate & religione omnibus clara, sed Berardo adhuc clarior charioque, Alcidis matris (*adde etiam patris, ex notatione apud Mabillonium in hanc epistolam*) exuviis commendata, lite pendente cum monachis Lexovii, ejusdem sancti favorem imploravit. Eæ secundæ literæ ad Honorium, timido adhuc, nec satis currente calamo, sed jam ut noti exprimentes nomen auctoris. *Ceterum quo loco sanctus Abbas fuerit habitus apud Romanæ Curiæ Cardinales,*

C *conficitur ex litteris, quæ eisdem scriptæ ab eo sunt, nimirum decima quinta*, Haimerico Apostolicæ Sedis Cancellario; *decima sexta*, charissimo domino suo Petro presbytero Cardinali. *Quibus addi possunt epist. 17. & sequentes. Quid plura? Dicta itaque hæc sint specimenis gratia, cum tam e Viri literis, quam alunde satis superque constet, eum apud summos & imos longe æstimatissimum fuisse. Quam vero fortem ac intrepidum se ostenderit adversus potentes hujus sæculi, dum rei æquitas hoc postulabat, indicio sunt, quæ jam dicturi sumus.*

D

AUCT. J. P.

§. XIV. Acta pro Stephano, episcopo Parisiensi, contra Ludovicum Crassum; impletum de filii ejus morte vaticinium; sancti Abbatis labores favoribus cælestibus recreati; an S. Felix Valesius ad illum ductus, an sub ipso educatus.

Ludovico Crassi, Stephanum episcopum Parisiensem vexanti, infelix

Chronologus Cistercienſis ad annum Christi 1127. *quem nunc cum illo ingredimur, cap.* 1. *memorat Stephani episcopi Parisiensis genus, potentiam ac mores;* Bernardi *ad eumdem literas, earumque fructum; violentam item infestationem a Ludovico Francorum rege eidem Stephano illatam; implorατum præterea Capituli Cistercienſis favorem, ac destinatos a Stephano legatos una cum literis, quæ furens regis indignatio compescerentur. Deinde laudatus Chronologus cap.* 2. *idem argumentum prosequens tractat de ejusdem Ludovici regis ira per Cistercii legatos, & interdicti, cui eras inundatus, metum coercita: sed interdicto* E *per Honorium Papam sublato, mox laxatis frenis illa recruduit. Hæc obiter deſigniſſe viſum eſt, quia viam ſternunt ad ea, quæ de Sancti adversus regem minis ac vaticinio narrabimus. Compendiosa autem illa, quam dedimus, synopsis pluribus apud dictum Chronologum, cujus deducitur narratio, conferri potest cum observationibus Mabillonii, quæ in posterioribus notis habentur, ad epistolam, Ludovico regi (intellige* Crasso) *inscriptam, quæ inter Bernardinas ponitur quadragesima quinta. Inspici etiam possunt ea, quæ habet Pagius in Critica historico-chronologica ad annum Christi* 1127. *n.* 13. *&* 14.

ac minatur S. Bernardus mortem filii ejus, quæ etiam secuta est

142 *Inter hæc, quid magnanimus & intrepidus justitiæ propugnator* Bernardus? Nihil prorsus, *uti referunt Annales Cistercienses cap.* 2. *n.* 3. omisere sancti viri, quod non tentarent. Quin & Bernardum addidisse severas minas, & cælestem vindictam, ni resipisceret, assurgam in brevi, Paulus Æmilius in Ludovico, & alii prodidere. „ Episcopos (ioquit) deprecantes a ge„ nibus suis repulit (scilicet Ludovicus) cui F „ impœnitentiæ Bernardus abbas iram cælestem „ vindicem instare, denuntiasse fertur „. Addit Gaguinus, non mediocris fidei auctor, eumdem Sanctum expressisse supplicii genus, & primogeniti immaturam mortem furenti patri opportune prænuntiasse. „ Hæc, inquit lib. 6. Hist. Franc. „ tua, rex, pertinacia filii interitu mulctabitur „. *Porro prædictionis istius veritas stabilitur ex iis, quæ alunde inferta sunt textui biographi Gaufridi lib.* 4. *Vitæ apud nos cap.* 1. *in fine, ubi hæc sunt:* Qua ex re (*obstinata videlicet Ludovici regis repulsa*) Vir Dei religiosa animositate permotus, die altera regem durius increpans, quod Domini sacerdotes sprevisset, libere quoque denuntiavit, quod eadem sibi nocte fuerat revelatum. „ Hæc, inquit, obstinatio primogeniti tui „ Philippi regis morte mulctabitur. Vidi enim „ te cum minore filio tuo Ludovico ad pedes „ episcoporum, quos heri contempseras, inclinatum, & protinus intellexi, Philippo celeriter facto de medio, pro Ludovici substitutione „ Ecclesiam, quam nunc opprimis, te rogaturum „. Quod quidem non longe post (*anno nimirum Christi* 1131.) miserabilis casus impleVit.

A vit. *Nam, ſicut ad annum modo dictum num. 12. ex Orderico, & pſeudo-Roberto de Monte refert Pagius*, Philippus puer, nuper in regem unctus, dum in civitate Pariſiis equo vehitur, porcus equi pedibus ſe forte ſubmittens, equum ſuper ipſum præcipitem dedit, & de ejus ſubita & miſeranda morte Francis luctum induxit tertio Idus Octobris.

AUCT. J. P.

dum autem nihil profecerat, ad Honorium PP. litteras dat.

143 *An vero tam feria & luctuoſa* Bernardi *denuntiatione ad veram reſipiſcentiam permotus Ludovicus rex? Nequaquam; forte non reputans vindicandum a Deo crimen, quod ſummus Pontifex inultum reliquiſſet. Factum ſic breviter in notis, quas paulo ante citabam, col. XXI. exponit Mabillonius, de Sancti vaticinio, ac eventu ejuſdem locutus*: Tanta dicendi libertate a propoſito princeps aliquanto dimotus, ad Honorii Papæ litteras, quibus interdictum ſolvebatur, animum refricans, male cœpta ardentius proſecutus eſt. Quod Bernardus impatienter ferens; tam ſuo, quam Gaufridi Carnotenſis nomine litteras ad Honorium juſtæ querimoniæ plenas dedit (*Vide* Bernardi *epiſtolas* 46. *&* 47.) Tandem vero,

B *ſicut pergit col. XXII.* tam pertinax, tamque concitata diſſenſio finem accepiſſe videtur in concilio Trecenſi anno MCXXVIII. vel certe non multo poſt, ipſius Honorii auctoritate: qua de re Bernardus gratias retulit, ad eum denuo ſcribens, epiſt. 49. „ Hinc enim, inquit, gravibus „ contumeliis & injuriis epiſcopi Pariſienſis con„ ſtantia pulſata eſt, ſed non quaſſata: quia Do„ minus ſuppoſuit manum ſuam, cum veſtram „ oppoſuit „. *Ad Stephanum vero illum quod attinet; Mabillonius de eo ſubdit ſequentia*: Porro hunc Stephanum Pariſienſem, antea cancellarium, diſtinctum eſſe a Stephano de Garlanda dapifero, de quo in Annalibus Teulſi, diſerte probat Cheſnius in notis ad Abaelardum; nec obſcure intelligitur ex epiſtola quadam Gaufridi Carnotenſis, tom. 3. Spicilegii (*Acheriani*) pag. 160. in qua feribit, ſanctum Bernardum fuiſſe electum ad pacem cum Stephano Pariſienſi & Stephano de Garlanda componendam. Quod ulterius ad Ludovicum ſpectat, quem S. Bernardus ad Honorium ſcribens epiſtola 49. ALTERUM HERONEM appellat (*quæ phraſis mitigatur apud*

C *Mabillonium in nota breviore ad iſtam epiſtolam col. 57.*) memoria certe dignum eſt, quanta religione & pœnitentia diem clauſerit extremum anno ſcilicet MCXXXVII. *prout in obſervationibus ad epiſtolam 45. inter notas fuſiores citatas licet pluribus videre col. XXII.*

Laborat ſtudi

144 *Verum quo pacto magnas illas moleſtias, a* S. Bernardo *maſcula prorſus & invicto pectore exantlatas conſolatio cæleſtis exceperit, quid memoriem? Audiantur Annales Ciſtercienſes cap. 3. n. 1.* Ergo Bernardus Claræ-valli & filiis redditus, atque optata quiete, quo tardius rariuſque, eo impenſiori affectu fruens, nec ultra amplius, ſi poſſet, deſerenda, duplicem ejus, inter plures alios, fructum expertus eſt, duplici a Deo viſione confortatus, utraque angelica, atque utraque monaſticum ſtemma, chorum & cantum eximie commendante. In altera cæleſtibus ſpiritibus tranſcribentibus pſallentium iochoro preces, haud dubium quin præſentandas divino Numini: in altera ad eaſdem excitantibus, & ſatagentibus pſallentium devotioni: utramque ad monachorum omnium gloriam ſolatiumque, imo & cunctorum Eccleſiaſticorum. *Facta audi ex auctore Exordii magni Ciſtercienſis apud Tiſſierium diſtinctione 2. cap. 3.* Intererat aliquando nocturnis vigiliis Pater ſanctus ea puritate & devotione, qua ſolebat, Deo tantum nota & ſibi. Cumque morata pſalmodiæ modulatio vigilias protelaret, aperuit Dominus oculos ejus (*videlicet Patris ſancti*) &, ecce, reſpiciens vidit ſingulos angelos juxta ſingulos monachos ſtantes, &, quod quiſque eorum pſallebat, in ſcedulis, more notariorum, tam diligenter excipiebant, ut nec minimam ſyllabam, quantumcumque negligenter prolatam omitterent.

D

145 Scribebant vero diverſo modo: eam qui- *viſio*
dam eorum ſcribebant auro; alii argento; nonnulli atramento; aliqui etiam aqua; quidam vero penitus nil ſcribebant. Spiritus autem, qui hæc revelabat, intelligentiam quoque diverſitatis ſcripturæ cordi ejus inſpirabat. Qui enim auro ſcribebant, ſerventiſſimum in Domini ſervitio ſtudium, & abſolutam cordis intentionem in iis, quæ pſallebantur, ſignificabant. Qui autem argento, minorem quidem ſervorem, puram tamen pſallentium devotionem declarabant. Qui vero atramento, continuum quorumdam bonæ E voluntatis uſum in pſalmodia, licet non cum multa devotione, notabant. Sed qui aqua ſcribebant, exprimebant eos, qui ſomnolentia ſeu pigritia preſſi, vel vanis cogitationibus abducti, videntur quidem aliquid ſonare; ſed cor eorum loogius abſtractum prorſus non concordat voci. Et, o mira Dei clementia! Sicut enim nullum malum impunitum, ita nullum bonum, quamcumque modicum, quamcumque negligenter factum, erit irremuneratum.

146 Cæterum illi, qui nihil ſcribebant, la- *cæleſtibus*
mentabilem quorumdam cordis duritiam redarguebant, qui obliti profeſſionis ſuæ, & timoris Dei immemores, aut lethali ſomno prona ſe voluntate immerguat, aut certe vigilantes, clauſo ore, vanis & noxiis cogitationibus, non ex infirmitate, ſed ex voluntaria intentione occupantur, & io conſpectu Domini contra legis præceptum apparere vacui non pertimeſcunt. Pater itaque ſanctus, qui hæc videbat, recordatus ſententiæ illius, Quoniam omnes adminiſtratorii ſpiritus ſunt, in miniſterium miſſi propter eos, qui hereditatem capiunt ſalutis; ſicut profitentium F congratulabatur ſervori, ſic paterno pietatis affectu, deficientium miſerabatur tepiditatem. *Ibidem cap. 4. ponitur alia beati viſio his verbis conſcripta*: Celebrabantur aliquando ſolemnes vigiliæ, & Vir Domini cum cæteris fratribus aderat: cumque hymnus Te Deum laudamus cantaretur, vidit ſanctos angelos multa claritate fulgentes, mira etiam vultus alacritate devotos: qui utrumque chorum percurrentes, modo hunc, modo illum excitabant, cantantibus aderant, & quaſi congratulantes aſtabant, & ut divinus ille hymnus cum devotione percantaretur, modis omnibus elaborare ſatagebant. Inrellexit ergo Vir ſanctus, hymnum illum vere eſſe divinum, & angelis ſanctis eſſe familiarem, quos tanta inſtantia videbat operam dare, quatenus a fratribus ad honorem Dei cum ſervore devotionis cantaretur. *Deinde occaſione iſtius hymni ſequuntur iſta:*

147 Cuidam etiam fratri ſpirituali videre con- *revelatur.*
ceſſum eſt, dum idem hymnus inciperetur, quod ab ore incipientis flamma magni ſplendoris erumpebat, & ſurſum conſcendebat. *Maurieus cap. 3. num. 4. ad præſens argumentum*, Duo, *air*, inve-

nio

A nio notata a Fiterienſi, quæ ſibi lector facile perſuadeat. Alterum eſt, angelorum excitationem non materialem a ſomno intelligendam; ſed ſpiritualem ad mentis devotionem, ut, ſi qui tepidi, in fervidos evaderent; fervidi, ſerventiores efficerentur. Alterum, incipientem hymnum Te Deum laudamus, de cujus ore flamma ignea erumpens, & ſurſum volans, a fratre illo devoto viſa dicitur, non alium fuiſſe, quam Bernardum Patrem, cui ex injuncto munere abbatis eumdem hymnum incipere incumbebat. Quod ab initio Ciſtercii uſu receptum, hodie etiam videmus obſervari. *Idem hiſtoricus num.* 10. *refert factum aliquod peculiare de* S. Bernardo, *quod ſicut ipſe recitat ex alio auctore, ſic ego illud huc tranſcribo:*

Inquiritur, an Felix Valeſius a ſuo matre ſit Sancto oblatus

548 In Hiſtoria, *inquis*, Segoviæ nuper edita de exordio & progreſſu ſanctiſſimæ familiæ, quam ſub invocatione ſacræ Triados fidelibus captivis redimeodis Deus providit, nocatum lego, unum e primis illius inſtitutoribus Hugonem Valeſium (Theobaldi Comitis nepotem ex ſorore) qui poſt Felix Valeſius dictus eſt, atque una cum beato Joanne, dicto de Matha, inſignis operis fundamenta felicia jecit; lego, ioquam, huoc

B Sanctum hoc anno natum, & poſt baptiſmum, deferenre matre, ad Claramvallem ductum, offerendum ibidem per Bernardum omnipotenti Deo, & ſancti Patris acceptiveum benedictionem: quod ab auctore illius Hiſtoriæ lib. 1. cap. 5. traditum omittere non libuit: quamvis nec adhuc ſciam, unde bauſerit, nec ſim ignarus, in his, quæ alias miſcet, a veritate aooothil aberrare. Certe in tempore nulla eſt repugnantia, & Hugoni aut Felici, ſi revera Theobaldi nepos fuit, non ullus alius Bernardo parente proprior, quem apud Deum ab ipſis incunabulis interceſſorem qæret. Sed & Bernardo non exigua gloria eſt, tantum babuiſſe alumnum ſive clientem, illuſtraturum orbem atqna illud ſaculum miraculis & meritis, ſequentia vero teplaturum glorioſa prole.

In monaſterio Claravallenſi

549 *Hanc rem, uti vides, qua hunc Sanctum a Sancta noſtro ad Claramvallem Deo oblatum ſpectat, ſubtimido Mauricus ex alia refert; & non immerito. Quid enim? Origa & educatia S. Felicis Valeſii non videntur hactenus ſatis*

C *ſolide comperta: ſcriptoe rei geſtæ, quam retulimus, nimis eſt recens, nec auctoritatis ſat probatæ, quam ut ſe ſolo fidem facere poſſit, cujus ne nomen quidem exprimit Mauricus; nec proſert monumenta antiqua, quibus factum præſens confirmetur. Quamobrem liceat nobis dofiderare probationem melioris nota, antequam eidem aſſentiamur. Ne tamen præpropere nimium, re utpote nondum ſatis matura, quidquam ſtatuamus, eam remittimus ad diem* xx. *Novembris, qua agendum erit de S. Felice Valeſio, plufcula tunc fortaſſe ſuboritura luce noſtris ſucceſſoribus ad impeobandum vel confirmandum præſens factum. Idem eſto dictum ad illa, quæ habentur in Vita ejuſdem Sancti, auctore R. P. M. Fr. Franciſco a S. Auguſtino Macedo, Minorita Luſitano, Romæ latina formane edita anno* 1660. *in qua cap.* 2. *floridulis quidem verbis, ſed nullo citato auctore, argumentum præſens in hæc verba deſcribitur*: Nato Felici Eleonora lac præbuit; ſed melle illud condira ſtuduit. Igitur Claramvallem adiit, & Bernardum quæſivit, quem cæleſtem favum ſciebat. Hic verbis infanti mel inſtillavit, nec abſtinuit amplexu, quod credidit Bernardus in lilia & roſas incidiſſe. Obtulit ante D aram Deo floridum pignus tamquam faſciculum. Apem Bernardum credidit, qui vidit puerum in ulnas geſtantem. AUCT. J. P.

150 *Sunt, qui plus dicant, prout intelligo e ceteris auctore, qui Vitas Sanctorum vulgavit Gallice tribus tomis. Nam ad diem* xx. *Novembris in Vita S. Felicis Valeſii, nonnullos eſſe affirmat, qui velint, eum ſacræ inſtructionis gratia ſub diſciplina* S. Beroardi, *petuſſe Claramvallem: verum ſicut hiſtoria ſuperior de S. Felice, quem mater ejus ad* Bernardum *detulerit infantem, quemque is obtulerit Deo, parum hactenus mihi videtur credibilis; ſic multo minus credibilis mihi apparet ea, quæ vult, eumdem S. Felicem ſub Abbatis noſtri diſciplina vitæ religioſæ inſtitutis imbutum fuiſſe; quandiu hoc non video idoneis teſtimoniis corroborari.* *an item ſub ejus diſciplina ibidem vixerit.*

§. XV. Opuſculum de gratia & libero arbitrio; confeſſus & auctoritas in ſynodo Trecenſi; regula Militum Templi an a Sancto condita.

E *Tempus, auctor, elogia*

Conſectio hujus opuſculi, quo de Eccleſia Catholica univerſa ſanctus Doctor immortali titula meritus eſt, innodatur anno præfixa Chriſti 1127. *ab auctore Annalium Ciſtercienſium, apud quem ibidem cap.* 4. *nonnulla circa illud obſervantur. Habetur apud Mabillonium volumine primo col.* 603. *& ſequentibus, & hac prævia admonitione ibidem pagina* 601. *illuſtratur:* Hoc opuſculum Bernardus ante annum MCXXVIII, compoſuit, id eſt, ante annum ætatis ſuæ Triceſimum octavum. Agit DE GRATIA ET LIBERO ARBITRIO, ex occaſione cujuſdam collationis cum homine neſcio quo, cui ſanctus Doctor nimium gratiæ tribuiſſe viſus fuerat, quaſi nihil reliqui libero arbitrio faceret in actibus humanis. Præcipuus ergo libri ſcopus eſt, quæ ſint gratiæ, quæ liberi arbitrii partes in negotio ſalutis. Hue multa docentur de libero arbitrio Dei, angeli & hominis, integri, lapſi, & beati: item de gratia primi hominis ante & poſt lapſum. Parvus liber, ſed qui plus ſucci & ſolidæ doctrinæ contineat, quam magna librorum volumina, quæ de F hoc theologico argumento pertractant. Stilus vegetus, vivaci ingenio & lumine plenus: verba propria & materiæ accommoda; oratio facilis, non arte quæſita, ſed quaſi naturalis; non obeſa & exilis, ſed pingnis & nervoſa: elegans concinna & jucunda; non trivialibus ſcholæ verbis langueos, non barbara aut inculta. Non ita preſſa, ut parca & guttatim fluat; nec tamen ita profuſa, ut torrentis inſtar, quaſi rupto aggere, & ſiecato alveo, erumpat; ſed pari tenore & gravi majeſtate æqualiter profluens, fontem indicat indeficientem, qui non ex alieno plenus ſit, ſed ex proprio, immo ex Dei dono, atque ex continua Scripturæ meditatiooe, præſertim Apoſtoli, num. 48.

Iſtius opuſculi.

152 De iſto Opuſculo Gauſridus in libro tertio de Vita Bernardi capite 8. agens." Quam non „ingratus, inquit, gratiæ Dei, ex his liquet, „quæ de GRATIA ET LIBERO ARBITRIO tam fi„deliter quam ſubtilitee diſputavit„. Nec prætermitteoda verba epiſtolæ LII. ad Haimericum Cardinalem, quæ ſub annum MCXXVIII. ſcripta eſt." Quæſivit a me præfatus epiſcopus (Gauſridus

A fridus Carnotenſis) aliqua ex noſtris opuſculis;
AUCT. J. P. „quæ vobis mitteret: ſed non fuit ad manum, quod „veſtro dignum crederem ſtudio. Libellum tameo „DE GRATIA ET LIBERO ARBITRIO nuper edidi: „illum vobis libenter mittam, cum vos velle co„gnovero„. Directus eſt libellus Guillelmo ſaocti Theoderici abbati, ſiogulari Bernardi amico, ad quem Apologia luperius (*col.* 525. *& ſeqq.*) edita, & epiſtolæ complures. *Sic de laudatiſſimo hoc ſancti Doctoris Opuſculo lectorem præmanet eruditiſſimus Mabillonius, qui illud notationibus etiam explanavit. Jam gradum faciamus cum hiſtorico Ciſtercienſi ad annum Chriſti* 1128. *ſancto Patri valde honorificum, ſicut planum fiet ex dicendis occaſione concilii Trecenſis, quod vel invitus ſua præſentia condecoravit.*

Concilio Trecenſi, quod anno 1128 eſt habitum,

153 *Baronius illud inſexit anno Chriſti* 1127. *ſed a Pagio in Critica ad iſtum annum num.* XI. *corrigitur his verbis*: Concilium Trecenſe, cui B Matthæus, Albanenſis epiſcopus Cardinalis, legatus Apoſtolicus, archiepiſcopi Remenſis & Senonenſis, variique epiſcopi interfuere, anno tantum ſequenti celebratum; cum in ejus præfatione Joanoes Michaelenſis eoocilii ſcriba dicat, illud habitum" in ſolemnitate ſancti Hilarii (oempe die XIII. menſis Januarii) anno MCXXVIII. ab „incarnato Dei Filio, ab inchoatione prædi„ctæ Militiæ (nempe Templariorum) IX „ qui annus Iocarnationis etiam notatus reperitur in codice Ms. bibliotbecæ Victorinæ Pariſienſis, & in Hiſtoria Hierotolymitana Jacobi de Vitriaco. Tyrius quidem ait, concilium iſtud Ordinem Templariorum jam a oovem annis fundatum confirmaſſe: ſed cum is annum Incarnationis vel a die XXV. menſis Martii, vel a die Patchatis ibi incipiat, certumque ſit, concilium menſe Januario coogregatum, Tyrius noo oiſi de menſe Januario lequentis Chriſti anni interpretari poteſt; & male aliqui viri docti, cum ad ejus aonos Incarnationis numeraodi modum animum noo adverriſſent, vel numeros apud Tyrium mendoſe deſcriptos eſſe caulati ſuot, vel ad vanas interpretationes recurrere. Annus itaque æræ Dionyſianæ MCXXVIII. menſe Januario erat adhuc aonus MCXXVIJ. Tyrio, & oonus exiens a Fundatiooe Ordinis Templariorum. *Hæc de anno concilii, de actis autem ejus tractatur ex Guilielmo Tyrio lib.* 12. *c.* 7. *apud Labbeum tomo* 10. *Conciliorum col.* 922.

Interfuit concilio: ſed fruſtra:

154 *Matthæus itaque Sedis Apoſtolicæ legatus ac concilii præſes, qua negotiis in eodem pertractandis majus etiamnum auctoritatis pondus adjiceret, præter Remenſem ac Senonenſem præſules, eorumque ſuffraganeos*, abbates, *ex Guilielmo Tyrio, quem modo citabam*, Ciſtercienſem, & Clarævallenſem, *quibus etiam ab eo additur* Pontiniacenſis cum aliis pluribus, *eidem concilio intereſſe voluit*. Verum Beroardus, *inquit Mauricus ad hunc annum cap.* 1. *num.* 3. qui lemel propoſuerat monaſterio noo egredi, ut ad Petrum Leonis, Cardinalem item Legatum, aote duos annos dederat in litteris, ægre ſane, oce ſine magna difficultate avulſus eſt, nihil noo eauſans, oihil oon excuſans, & neque infirmæ, qua detinebatur, valetudioi, nec propriæ inſufficientiæ parcens. *Extat de illis rebus* S. Bernardi *epiſtola* 21. *ad Matthæum Legatum, qua ſe excuſat, quod vocatus ad negotia tractanda, non acceſſerit. Data iudicatur apud Mabillonium col.* 38. ſub finem anni MCXXVIII. *Quis autem Matthæus iſte fuerit, de quo ſupra recurrit ferme, ibidem obſervat:* Matthæus, *ait*, ex canonico D Remenſi monachus Cluoiacenſis apud S. Martioum de Campis, dein Cardinalis, & epiſcopus Albanenſis, vir miræ ſanctitatis, ex Petro Venerabili, is eſt, ad quem hæc epiſtola ſcripta eſt, inſtante concilio Trecenſi aoor MCXXVIII. ex fuſioribus Notis *col.* XVI. *Porro iſtius epiſtolæ characteres ſunt hujuſmodi, ut mirificam Sancti mediſtiam inſpirent lectori, & luculentiſſimæ ſius teſtes, Virum in aliorum oculis tam magnum, in ſuis vere parvulum fuiſſe: quibus item hac ſubmiſſæ obedientiæ clauſula finem imponit*: Vos iameo (Vobis dico, Pater) noveritis, quia paratus ſum, & oon ſum turbatus, ut cuſtodiam mandata veſtra. Veſtræ autem indulgentiæ erit, parcere mihi, ubi parcendum decreverit.

reverentiæ erga epiſcopos in eodem congressu Theobaldo Comiti commendat:

155 *Ejus ad Theobaldum, Comitem Campaniæ, epiſtolam quid memorem? Legi ea poteſt apud Mabillonium colum.* 51. *eſtque numero trigeſima nona, anno Chriſti* 1127. *ibidem illigata; in qua cum hortatur, ut erga epiſcopos, concilii cauſa in ejus civitate Trecenſi conſtitutos, honorifice & reverenter ſe gerat. Fragmentum ejuſdem poſtquam recitaſſet Anaſtaſia Ciſtercienſis num.* 3. Hactenus, *ait*, ſaoctus E Pater ad Theobaldum; ut ſibi latebras, ſic Eccleſiæ hooorem appetens, & reverentiam Prælatis eahibeodam, quorum ſe digoum conſortio non judicabat. *De litteris, quas a Sancto ad* Petrum Leonis *ſcriptas citabat paullo ante Mauricus, obſerva nonnulla per tranſennam, ut ita loquar. Mabillonius in notis ad epiſtolam* 17. *col.* 35. *quæ Petro diacono Cardinali & legato inſcribitur, hæc animadvertit*: Petrus iſte alius fioe dubio eſt a Petro Leoois iidem Legato, ſed presbytero Cardinale, ut probavimus in Præfatione ad hunc tomum. *Et mox ſubjicit, quiſnam Petrus iſte videatur eſſe. Pagius in Critica Baroniana ad annum Chriſti* 1125. *agens de Petro Cardinale Legato, quem miſit Honorius PP. II. contra Pontium, Cluniacenſium olim abbatem, ac me naſterii eorum invaſorem, num.* 3. *ſtatuit, hunc eſſe* diverſum a Petro Leonis; quia is Cardioalis presbyter erat jam ab anno MCXX. juata Onuphrium, & certo certius anno MCXXI. ut eo, *ait*, anno vidimus. *Deinde* Petrus *hic*, cui caula Pootii ab Honorio II. commiſſa, alius *ipſi* eſſe non poteſt, quam Petrus diaconus Cardinalis & Legatus, ad F quem divus Bernardus ſcripſit epiſtolam ordine XVII. quia legatio ejus nullo alio per hæc tempora anoo peracta eſſe potuit, quam currenti; *unde deducit*, eam divi Bernardi epiſtolam, quam Mabillonius circa aonum MCXXVII. datam ooiat, ad hunc omoino anoum pertinere; *uti & aliam duas, videlicet* 18. *&* 19. *ab eodem ad eumdem Petrum Cardinalem & Legatum datas*; cum anno ſequenti, *ſicut addit*, Humbaldus archiepiſcopus Lugdunenſis, & Gerardus epiſcopus Engoliſmenſis legatione Gallica fuoſti fint. Mabillonius in Præfatione ad editionem Operum S. Bernardi abbatis §. 4. num. 39. jam ſuſpicatus fuerat, Petrum diaconum Cardinalem & Legatum, cui præfatæ Bernardi epiſtolæ inſcriptæ ſunt, eum fuiſſe, qui adverſus Pontium abbatem Clu iacenſem in Galliam aeceſſit ex mandato Honorii Papæ; ſed id apud me certum & indubitatum. *Hactenus Pagius, qui etiam ad annum Chriſti* 1127. *num.* 12. *obſervat, epiſtolam decimam ſeptimam* S. Bernardi *male a Baronio revocari ad concilium Trecenſe; dum enim* ſanctus Abbas excuſat *in ea*, quod vocatus oon venerit .. ibi .. de alia profectione oobis, *inquit*, ignota, ſermonem habet.

156 *Quod*

A 156 *Quod vero attinet ad concilium Trecenſe, cui ſanctum Doctorem una cum pluribus aliis diximus interfuiſſe; quid referam Viri auctoritatem, qua ſolus admiſtar inter alios ejuſdem ſynodi Patres juſſit? Apud Miræum enim in Chronico Ciſtercienſi ad annum* 1128. *illorum nomina recenſentem, habentur iſta:* Supra nominatus abbas Bernardus Claræ-vallenſis non deſuit; cujus ſententiam præſcripti *Patres* libera voce euſlaudabant. *Hæc etiam cuſtant apud Labbeum tomo* 10. *Conciliorum col.* 924. *In Prologo autem ad Regulam Templariorum ibidem col.* 923. *& apud Miræum modo citatum, quæ in dicto concilio Trecenſi illis eſt data, ab eodem fuiſſe commiſſam ſancto Abbati, teſtatur ſæpe memoratis conciſis ſcriba*: Ego Joannes Michaelenſis præſentis paginæ, juſſu concilii, ac venerabilis abbatis Claræ-vallenſis (*Bernardi*) CULCA EDITUM AC DEBITUM HOC ERAT, humilis ſcriba eſſe divina gratia merui. *Quæris autem hoc loco poteſt, an Sanctus compoſuerit Regulam Templariis præſcriptam. Affirmant Manricus ac Miræus; negat Mabillonius volumine primo in Admoniione ad Opuſculum ipſius Sancti ſextum tomi* 2. De laude novæ militiæ ad Milites Templi *inſcriptum, cui Opuſculo, quod exſtat col.* 543. *& ſequentibus, editor iſte in rem præſentem iſta præmittit*:

B 157 Templariorum Regulam ex codice Victorino typis mandavit Miræus, eamque Chronico Ciſtercienſi inſeruit "utpote a S. Bernardo, inquit, „ abbate Claræ-vallenſi (ut ex Prologo patet) dictatam „. Regula hæc totidem capitulis, quot Regula S. Benedicti, ex qua magna ex parte de verbo ſumpta eſt, conſtat, id eſt capitulis LXXII. Sic vero inſcribatur ante Prologum: "Regula pauperum commilitonum Chriſti, Templique Salomonici „. Manricus ad annum MCXXVIII. cap. 2. hanc Regulam Bernardo auctori cum Miræo tribuit, ad idque probandum duo loca adducit ex Prologo. Primus locus ſic habet: "Sane autem prorſus licet noſtri dictaminis auctoritatem permaximus numerus religioſorum Patrum, qui in illo „ concilio divina ammonitione convenerunt, commendat; non debemus ſilenter tranſire, quibus „ videntibus, & veras ſententias proferentibus, ego Johannes Michaelenſis præſentis paginæ „ *&c. quæ uos paulo ante jam dedimus*. Verum hæc verba non ſignificant ullam Regulam a Bernardo pro C Templariis ſuiſſe compoſitam; ſed eum in Johannem Michaelenſem rejeciſſe impoſitum ſibi ſcribæ officium. Neque quidquam amplius conficitur ex ſequentibus verbis, quæ poſt enumerationem Patrum Trecenſis concilii hoc modo referuntur:

158 "Ipſe vero Magiſter militiæ, Hugo nomine, revera non deſuit, & quoſdam de Fratribus „ ſuis ſecum habuit, verbi gratia F. Godefridum, „ F. Rovallum, F. Gaufridum Biſol, F. Paganum „ de Moote-deſiderii, Archembaudum de ſancto „ Aniano. Iſte vero Magiſter Hugo cum iſtis diſcipulis modum & obſervantiam exiguæ inchoationis ſui militaris Ordinis, qui ab illo, qui dicit, „ Ego principium, qui & loquor vobis, ſumpſit exordium, juxta memoriæ ſuæ notitiam ſupra nominatis Patribus intimavit. Placuit itaque „ Concilio, ut conſilium ibi lima & conſideratione „ divinarum Scripturarum diligenter examinatum, „ tamen cum providentia Papæ Romanorum ac Patriarchæ Jeroſolymitarum, nec non etiam aſſenſu Capituli pauperum commilitonum templi, „ quod eſt in Hieruſalem, ſcripto commendaretur, „ & inconcuſſibiliter ſervaretur „. Quibus verbis id tantum a Patribus ſanctum fuiſſe intelligimus, ut D Militibus Regula ex eorum conſenſu, conſultis Romano Pontifice & Patriarcha Jeroſolymitano, præſcriberetur; ſed Bernardus ejus auctor nequaquam aſſeritur. Quinimmo Albericus Ordinis Ciſtercienſis eidem Militibus Regulam ſancti Auguſtini impoſitam ſcribit. Unde in Monaſtico Anglicano ad Ordinem ſancti Auguſtini revocantur. Permirum eſſet, ſi Albericus Trium-fontium haud longe a Clara-valle monachus Ciſtercienſis, hanc Bernardi Regulam ignoraſſet, & pro illa Militibus, qui ejus tempore lupecerant, aliam tribuiſſet. *Hæc ob rationes eruditiſſimus Mabillonius confectionem Regulæ prædictæ abjudicat* S. Bernardo: *quibus non acquieſcens, alias iſtis ita ſuperaddit:*

159 Guillelmus Tyrenſis epiſcopus in jam dicti libri XII. cap. VII. tradit, eidem Militibus, qui ante concilium Trecenſe "non niſi novem erant, de „ mandato domini Honorii Papæ, & domini Stephani Jeroſolymitani Patriarchæ, fuiſſe inſtitu„ tam Regulam, & album habitum aſſignatum, „ eum antea vulgari uſi eſſent." Poſtmodum vero „ tempore domini Eugenii Papæ, ut dicitur, cru„ ces de panno rubeo mantellis ſuis cæperuot affue„ re „ tam equites" quam eorum Fratres, qui di- E „ cuntur ſervientes. Quorum res adeo crevit in im„ menſum, ut hodie (inquit Guillelmus) „ trecentos plus minuſve in conventu habeant equites, al„ bis chlamydibus indutos, exceptis Fratribus „. Ex his poſtremis verbis conficimus, Regulam illam, quæ Bernardo auctori tribuitur, nonniſi poſt Guillelmum Tyrenſem ſcriptam fuiſſe: quandoquidem in cap. XXI. notantur quidam "pſeudo-fratres ex Ultramontanis partibus, mentientes ſe eſſe de Templo, „ & quædam apud ipſos Milites ſine diſcretione „ ac conſilio communis Capituli ſuccreviſſe penitus „ amputanda „ arguuntur, nempe quod "habebane „ OLIM famuli & armigeri alba veſtimenta, unde „ veniebant damna importabilia „.

160 Nullum vero generale Capitulum Templariorum fuit ante concilium Trecenſe: nullus antea peculiaris Militum habitus, ſed vulgaris. Albus eis conceſſus eſt a Patribus concilii, exceptis Servientibus. Plane vel ex his ſolis verbis intelligitur, F hoc ſaltem Capitulum longe poſt tempus concilii fuiſſe adſcriptum. Capitulum VII. "ſtando divinum „ officium audiri „ non ſolum non laudat, ſed etiam vituperat, ſtatuitque audiri ſedendo. Quod ſane ſtatutum in Bernardi mentem ooo veniſſet. In Capitulo LXI. ſtatuitur „ ut amplius ſorores non ba„ beantur „. Quod arguit non fuiſſe recens inſtitutum. An Johannes Michaelenſis iſtius Regulæ auctor ſit, aliis judicandum relinquo. *Quod vero Pater ſanctiſſimus etiamſi non in hac re, alibi tamen bene meritus fuerit de Templariis, narrat Manricus cap.* 3. *num.* 5. *&* 6.

§. XVI. Querelæ curiæ Romanæ a ſancto Doctore dilutæ; famoſum ſchiſma pſeudo-papæ Anacleti ab ipſo compreſſum; annus cædis venerabilis Thomæ, Prioris Victorini.

Auct. J. P.

Negotia boni publici dum recte adminiſtrat,

NEgotia *boni publici*, *ad quæ* Bernardus *vel invitus non raro accerſebatur*, *magnas adverſus eum querelas*, *ne dicam*, *odia concitaruut*. *Rei hujus ſummam*, *ab hiſtorico Ciſtercienſi ad annum Chriſti* 1129. *pluribus recenſitam*, *non eſt neceſſe huc tranſcribere*; *cum ſatis ea poſſit intelligi ex epiſtola Sancti* 48., *quæ eſt inſcripta Haimerico Romanæ ſedis Cancellario*, *& in qua injuſtas contra ſe querelas forti ac intrepido calamo diluit*. *Eu tibi itaque*, *lector*, *excerptum ex eadem epiſtola fragmentum*. *Obſerva autem ſcriptum illud non dirigi ad ſolum Cardinalem Haimericum*, *ſed ad alios etiam Cardinales*, *quos* fraternitatis *nomine appellat*; *de quo conſule Mabillonii notas colum.* 55. *Unde conſequens eſt*, *Romanam Curiam obloquiis contra* B *eum perſonuiſſe*, *ut non obſcure e Viri ſancti reſcripto conficitur*; *e quo hæc delibo*. Etiamne pauperi & inopi veritas odium parit? Et ne ipſa quidem miſeria declinare invidiam poteſt? Quærar, an glorier, quod factus ſum & ipſe inimicus vera dicenti? vera dicens, an recta ageos? .. Quid io me, o boni viri, diſplicuit fraterniteti veſtræ? Utrumne, quod apud Catalaunum amotus eſt a villicatione ſibi credita homo uſquequaque diffamatus, quia io eccleſia Virdunenſi, cui præfuerat, diſſipaſſet bona domini ſui? An quod in urbe Cameracenſi monaſterii ſui manifeſtus deſtructor Fulbertus cedere compulſus eſt Parvino, qui omnium teſtimonio fidelis eſt ſervus & prudens? An certe quod Lauduni de proſtibulo Veneris ſuum Deo ſanctuarium reſtitutum eſt? Propter quod horum me, non dico lapidatis, ſed laceratis, ut minus aliquid recipiam a domino meo? Et hoc merito, atque cum omni gloria reſponderem, ſi quid in ea meum cognoſcerem.

querelæ ſubinde excitatæ a curia Romana.

162 Nunc autem, ut quid judicor ego de factis alienis? aut ſi meis, cur tamquam de malis? Cum cuncta hæc juſte atque præclare geſta fuiſſe, C nulla imprudentia dubitare, nulla negare impudentia poſſit .. Novum genus detractionis, & revera ſimile aliquid habens operi Balaam, qui ductus & conductus ad maledicendum populo, magis benedictionibus cumulabat .. At .. nil mea refert de his, quorum auctor non exſtiti. Laudent ſi volunt, vel vituperent, ſi audent; de primo quidem dominum Albanenſem; de ſecundo vero dominum Remenſem; porro de tertio eumdem æque archiepiſcopum ſimul & epiſcopum Laudunenſem, cum rege pariter & multis aliis reverendis perſonis, qui ſe utique auctores in his & principes exſtitiſſe minime diffitentur. Si bene egerunt, quid ad me? Si aliter, quid æque ad me? An iota, & ſola culpa mea eſt, quod aſſui, homo ſolia latebris dignus? .. Affui .., negare non poſſum: ſed vocatus, ſed tractus. Utinam non iſſem ad illa! Utinam non irem ad ſimilia! Utinam & nuper non iſſem, ubi vidiſſem adverſum Eccleſiam Apoſtolica (pro dolor!) auctoritate (*Vide epiſtolam* 46. *&* 47.) violentiam armari tyrannidem, quaſi non ſatis per ſe inſaniſſet. Tum demum ſenſi juxta Prophetam adhæreſcere linguam meam palato meo *&c.*

163 Propter hujuſmodi, etſi aliud non ſit, D gravor intereſſe cauſis, quarum præſertim mea non intereſſe cognoſco. Gravor, ſed trahor. At vere ab hac neceſſitate per quem melius retrahi poſſe ſperaverim, quam per vos, vir optime? .. Indicatur, ſi placet, clamoſis & importunis canis de caverois non egredi, ſed ſuis contentas eſſe paludibus. Non audiantur in conciliis, io palatiis non inveniantur: ad cauſas, ad negotia nulla neceſſitas, nulla trahere poſſit auctoritas .. Non tamen idcirco etiam me latente & tacente ceſſare puto murmur eccleſiarum, ſi non ceſſet Romana Curia pro voluntate aſſiſtentium facere præjudicium in abſente. Valete. *Sic injuſtas contra ſe querelas acriter diluit Vir magnus*, *eo nimirum ad objecta reſpeudens liberius*, *quo in culpæ neſcia & ingenti virtutum comitatu circumſepta conſcientia ſtaret ſecurus obloquiorum*. *Nonnulla quæ in recitato fragmento occurrunt*, *explanantur apud Mabillonium tum in notis brevioribus ad dictam epiſtolam colum.* 55. *&* 56.; *quibus adde ſuſieres colum.* XXII. *Mauricus ad annum Chriſti*, *quem antea ex ipſo ſignabam* 1129. *cap.* 7. *numer.* 8. *refert* S. Bernardi *vaticinium*; E *ſed de eo inferius*.

Nomen ſuæ mortalis

164 *Quod ſcripſerat ſanctus Doctor in epiſtola ad Haimericum paulle ante citata*, conſilium *ſibi* eſſe & propoſitum, numquam (*ſi cauſa dumtaxat* noſtri, *inquit*, Ordinis non fuerit) exire de monaſterio, niſi aut Apoſtolicæ Sedis legato, aut certe proprio vocante epiſcopo, quibus noſtræ humilitati, ſient optime noſtis, contradicere omnioo fas non eſt, niſi ex quocumque ſuperioris auctoritatis privilegio; *quod*, *inquam*, *ſanctus Doctor tunc ſcripſerat*, *ſuum boni publici cauſa e monaſterio ac amata ſibi ſolitudine egreſſum æquiſſimis iſtis conditionibus reſtringendo*, *locum habuit anno Chriſti* 1130. *occaſione famoſi ſchiſmatis*, *quod male feriatus ac turbulentus pſeuda papa Petrus Leonis*, *aſſumpto nomine Anacleti*, *adverſus Innocentium PP. II. in Eccleſia Dei concitavit*. *Argumentum hoc cum unum ſit e præcipuis ornamentis*, *quibus* S. Bernardus *immortala apud poſteros nomen promeritus eſt*, *& gloriam nulla oblivione delendam*, *mirari non debemus*, *illud ab eruditiſſimo Mabillonio ſecundis curis ad iucudem revocatum*, *& ex variis veterum monumentorum documentis illuſtratum in egregia illa Præfatione generali*, *quam* Bernardi *Operibus a ſe recuſis præfixit*, §. 4. *Quam itaque laudate Mabillonio*, *de republica litteraria tot aliis monumentis*, *quæ ſa lucem dedit*, *adeo præclare merite*, *debemus lucubrationem*, *hoc loco non quidem totam*, *ſed quoad in rem noſtram fuerit ſatis*, *retudere viſum eſt*. *Ea vero quæ verbis aliorum intexuit de ſue idem auctor*, *parentheſi includam*. F

165 Etſi, *inquit*, Baronius, aliique ſcriptores eccleſiaſtici, da ſchiſmate, poſt Honorii II. obitum anno MCXXX. Innocentium inter & Anacletum conflato, multa ſcripſere; oonnulla tamen ampliori explicatione egeni, quæ ex veterum monumentorum lectione ſupplere conabimur. *Deinde*, *paucis interjectis*, *præſentem materiem laudatus Mabillonius ita deducit & illuſtrat*: Petrus Leonis, ex gente Leonina Romanus, ex monacho Cluniacenſi creatus eſt primum, ſi Onuphrio credimus, a Paſchali II. diaconus cardinalis tit. ſanctorum Coſmæ & Damiani: dein a Calliſto II. presbyter cardinalis ſanctæ

peperarunt Petro ſancto

A ſtæ Mariæ tranſ-Tiberim, tit. Calliſti, anno MCXX." Fuit hic Petrus (uti ex Chronico Mauriniacenſi diſcimus) Petri filius, filii Leonis. Leo „vero a Judaiſmo Paſcha (id eſt tranſitum) faciens „ad Chriſtum, a Leone baptizari & ejus nomine „meruit inſigniri (Leonem IX. interpretare.) Hic „vir (ſcilicet Leo ex Judæis) quia ſcientiſſimus e„rat, in Curia Romana magnificus effectus, ge„nuit filium nomine Petrum, magnæ famæ, ma„gnæque potentiæ poſt futurum.

166 „Ea tempeſtate inter regem Teutonicorum, „qui ex ſucceſſione Karoli Magni Romanorum „patricius erat, & Eccleſiam Romanam illa tur„bulentiſſima de ioveſtituris orta eſt ſeditio. Io qua „vir ille io tantum armis ſtrenuus, conſilio provi„dus, & Eccleſiæ Romanæ fidelis exſtitit, ut ei „cum cæteris munitionibus, quæ Romæ ſunt, il„lam quoque, quæ illius urbis videtur obtinere „ſimilitudinem, turrim dico Creſcentii, quæ a „parte Galliarum in parte Tiberini pontis ſita „eſt, Papa committeret, & eum præ cæteris fa„miliarem haberet. Hac occaſione mirabiliter ac- B „creſcens, quotidie ſui melior efficiebatur, & di„vitiis, poſſeſſionibus, bonoribus augmentaba„tur". Hæc præmittenda fuerunt, quoniam ex Petri genere, judaiſmo, potentia, turre Creſcentii, arcem ſancti Angeli appellant, qua Anacletus ſe tutabatur, pendet rei geſtæ notitia. Pergit Chronographus Mauriniacenſis." Inter cæteram ſoho„lem, cujus plurima multitudine ſexus utriuſque a „quibuſdam Antichriſtus gloriabatur, genuit hunc „Petrum, de quo ſermo oune eſt; qui litteris tra„ditus, a quibuſdam Aoticbriſti præambulus ap„pellabatur. (Hoc convicium ex conſequentibus „ſeu ex eventu ei impoſitum exiſtimem.) Iſte ſtu„dii gratia Gallias atque Pariſios adit, & cum re„patriaret, apud Cluoiacum, ditiſſimum atque „ſanctiſſimum cœnobium, monachilem habitum „ioduit. Aliqoantiſper ibi regularibus inſtitutio„oibus imbutus, a Papa Paſchali II. patria ad„monitione retrahitur ad curiam, & Cardioalis „effectus tempore Calliſti Papæ, eum eodem „Gregorio, qui poſtea Innocentius II. miſſus „ad Gallias, Carnoti Belvacique concilia eele„bravit". Nulla bic meotio de titulo diaconi Cardinalis, quem titulum Petro Leonis a Pa- C ſchale conteſſum fuiſſe Onuphrius tradit. Qua io re potior eſt auctoritas Cbrooographi Mauriniacenſis, ejus temporis æqualis.

in bonum ordinem Eccleſiæ Catholicæ,

167 Gregorius diacoous Cardinalis tit. ſancti Aogeli ab Urbaoo II. creatus dicitur, ac deiode Legatus a Calliſto II. in Galliam miſſus cum Petro Leoois anno MCXXIV. Sagiam Neuſtriæ civitatem cum eo acceſſit, teſte Orderico io libro XII. p. 877. De hac legatione ita ſcribit Vincentius in libro ſecundo de Vita Stephani Grandimootenſis cap. XIX. " Excellentiſſimi quoque Cardioales, „Gregorius & Petrus Leonis, inter quos poſt„modum de papatu ſchiſma fuit, cum io Gal„liam miſſi, in partibus Lemovicis legatione „ſua fongerentur, ad hunc virum Dei (Stepha„oum) pariter coovenerunt". Et quidem coo-ſtitotioni Sugerii abbatis anno MCXXV. ſubſcripſerunt ambo ut Legati, apud Cbeſoiom tomo 4. pag. 547. " Ego Petrus Sedis Apoſtolicæ preshy„ter Cardioalis & Legatus laudo & confirmo. Ego „Gregorius ſancti Angeli diaconus Cardioalis, „& Apoſtolicæ Sedis Legatus", &c. Eodem tempore Beroardus quaſdam epiſtolas ſcripſit Petro diacono Cardioali Legato, oimirum epiſtolas XVII. & ſequeotes, quem ipſum eſſe Petrum Leonis aliqoan- D do cum Maorico opioatus ſom. At cum Petrum il- AUCT. lum, cui Beroardus ſcribit, diacooum, non pres- J. P. byterum Cardioalem fuiſſe conſtet; epiſtolæ illæ Petro Leonis conveoire non poſſunt..

ex, quo egit

emprimendo

168 Interea moritur Honorius Pontifex me- dio Februario anni MCXXX. Præcedentem aſſignat Chronographus Maurioiaceoſis, de more Gallicano, quo novi anni initium a Paſchate deducebator. Tum " Cardinales (ait idem Chrooogra„phus) qui cum Cancellario (Haimerico) ini„bi aderant, & Honorio infirmanti aſſederant, „Gregorium quemdam (eum ſcilicet, quem „modo laudabamus) ſcientia ac religione præ„clarom, ſibi præficiuot, & nimis feſtinanter, „ut a quibuſdam dicitur, pootificalibus induuot „inſignibus. Id illius gratia diſpenſationis factum „dicoot, ut Petrum quemdam, qui ſæculariter „ad papatum videbatur adſpirare, ſpe ſua fro„ſtrareotur. Fuit hic Petrus, Petri filius, filii „Leonis", & cetera, quæ ſuperius de eo retuli- mus. Factum clarius exprimit Sugerius in libro E de vita Ludovici Groſſi, *apud Cheſnium inter Hiſtoriæ Francorum ſcriptores tomo 4. pagina 317.*, ubi ait: " Romanę Eccleſię majores & ſapien„tiores (exſtiocto Hooorio) ad removendum „Eccleſię tumultum (conſenſiſſe) apud ſanctum „Marcum & non alibi, & non niſi communiter „Romano more celebrem fieri electinoem. (At) „qui aſſiduitate & familiaritate propinquiores A„poſtolici fuerant, timore tumultuantium Ro„manorum illuc convenire non audentes, ante„quam publicaretur domini Papæ deceſſus, per„ſonam venerabilem, Cardioalem de ſancto An„gelo diaconum Gregorium, ſummum elegiſſe „Pontificem. Qui autem Petri Leonis parti ſa„vebant, apud ſanctum Marcum pro pacto a„lios invitaotes conveniſſe, dominique Papæ „morte comperta, ipſum eumdem Petrum Leo„nis, Cardioalem preshyterum, multorum & „epiſcoporum, & Cardinalium, & clericorum, „& Romaoorum conſeoſu votive elegiſſe", (ſic- que ſchiſma pernicioſum cooflatum fuiſſe.

famoſum ſchiſma Anacletianum i

169 Prior itaque erat Ionocentii electio, ſed F præpropera, oec ab univerſo eligentium cœtu ſa- cta.)" Cum autem Leoois pars tum paren- „tum ſuffragio (addit Sugerius) tum Romanæ „nobilitatis præſidio prævaleret (Innocentius „Urbem deſerit, & ad partes Galliarum navi„gio deſceodit) nuotiiſque ad regem Ludovi„cum deſtinatis (ejus opem efflagitat. Quam ob „rem Ludovicus Stampas iodicit) concilium „archiepiſcoporum, epiſcoporum, abbatum & „religioſorum virorum, & eorum conſilio ma„gis de perſona, quam de electiooe inveſtigaos" Innocentio dat manus, auctora Bernardo, io cujus ſuffragium totius concilii vota conveoerant, teſte Ernaldo in libro ſecundo de ejus vita cap. 1. Sub hæc Sugerius, uti ipſe perſequitur, mandato regis obviam Ionocentio miſſus Cluniacum uſque, cujus loci abbas Petrus Venerabilis & monachi Anacleto, monacho quondam ſuo, Innocentium prætuleraot, ut poſtea notabimus ad epiſtolam CXXVI. Rex ipſe uſqua ad Floriacenſe S. Beoedicti monaſterium cum regioa & filiis ſuis Papæ occurrit, & regium veriicem " tamquam „ad ſepulcrum Petri toclinaoa, pedibus ejus pro„cumbit. (Ejus exemplo res Angliæ Heoricus, „itidem Ionoteotio) Carnotum occurrens, devo„tiſſime pedibus ejus proſtratus (ſuum ſuorum-

A quæ obedientiam ei promiſit. Inocentius veo) vi-
AUCT. J. P. „ſitando Gallicanam eccleſiam, ad partes ſe tranſ-
„fert Lotharingorum: cui eum imperator Lotha-
„rius civitate Leodii cum magno archiepiſcoporum
„& epiſcoporum, & Teutonici regni optimatum
„collegio eeleberrime occurriſſet, in platea ante e-
„piſcopalem eccleſiam humiliter le ipſum ſtratorem
„offerens, pedes per medium ſanctæ proceſſionis ad
„eum feſtinat, alia manu virgam ad defendendum,
„alia frenum albi equi accipiens, tamquam domi-
„num deducebat. Deſcendente vero tota ſtatione,
„eum ſuppodiando deportans, celſitudinem pater-
„nitatis ejus notis & ignotis clarificavit „. Hæc an-
no MCXXX. geſta: ubi Sugerius ſilet de Beroardo, quem aſſiduum Innocentii comitem itineris per Galliam fuiſſe ex Ernaldo diſcimus.

cujus hiſtoria, 170 *Deinde obſervas Mabillonius*, quid tunc temporis Leodii actum ſit, *citans* Annales Magdeburgenſes ſeu Saxonicos Mss. ad annum MCXXXI.: *quo*" „Domioica ante mediam Quadrageſimam, XI. Kal. „Aprilis, eeleberrimus conventus XXXVI. epiſco-„porum & principum fit Leodii, domno Apoſtolico „Innocentio & rege Lotharin ae regina præſenti-
B „bus „... Hoc enncilium præceſſerat ſynodus Wir-
1. ceburgenſis, uti habent iidem Annales, ab auctore æquali ſcripti, *videlicet*" concilium XVI. epiſcopo-„rum, menſe Octobri a rege *accitum*, cui affuit ar-„chiepiſcopus Ravennæ, Apoſtolicæ Sedis legatus: „ubi Gregorius, qui & Innocentius .. a Lothario „rege & omnibus ibi congregatis eligitur & confir-„matur „. Poſt conventum Leodienſem Innocentius, teſte Sugerio, remeat in Franciam, Paſchæ feſtum apud S. Dionyſium tranſigit, & " „tranſactis tribus poſt Paſcha diebus (Pariſios „accedit.) Exinde Galliarum eccleſias viſitan-„do .. cum per terram aliquantiſper deambu-„laſſet, Compendii demorari elegit „. Subin-de concilio Remis habito, ut tradit Sugerius, & quidem " XIV. Novembris „ teſtante Dodechino, ibidem Ludovicus Junior regia inſignia ab Innocentio accepit VIII. Kalendas eaſdem, prouc notavit Robertus Sigeberti continuator. Annales Saxonici Mss. ad annum MCXXXI. "In-„nocentius Papa, iterum collectis eccleſiaſticis vi-„ris (id eſt poſt ſynodum Leodienſem) & fideli-„um turbis, apud Remenſem urbem inſeſto ſan-
C „cti Lucæ grandi ſynodo per aliquot dies præſi-„debat „. Addit Sugerius, Papam " ſoluto con-„cilio „ Autiſiodori moras egiſſe, ac demum cum Lothario repetiiſſe Italiam. Autiſiodori moram Chronographus concilio Remenſi poſtponit.

ſecundis curis 171 Ernaldus in libro ſecundo de Vita Bernardi cap. 1. concilium Remenſe ante Leodienſe collocat, atque Innocentium Leodio Claramvallem, ac deinde, poſt brevem in Gallia moram, cum Lothario Romam contendiſſe ſcribit. At ſynodum Remenſem Leodienſi poſteriorem eſſe conſtat tum ex Sugerii narratione, tum ex Annalibus Saxonicis, ſed maxime ex Chronico Mauriniacenſi, in quo Innocentii iter accurata deſcribitur; *cujuſque mox textus a Mabillonio ſubjicitur, uti & alia, quæ ibidem, ne abeamus juſto longius, videri poſſunt.* Petrus interea temporis, ſeu Anacletus, nihil non molitur, ut quoleumque inſigniores viros ad partes ſuas adjungat. Ex epiſcopis ei adhæſit Girardus Engoliſmenſis, qui eum legati munus ſub Pontificibus proximia geſſiſſet, illud idem vel ab Anacleto impetrare in votis habuit. Idem Guillelmum Pictavorum Comitem ad Anacletum pertraxit. Præter ea, Rogerium Apuliæ Ducem ut ſibi conciliaret Anacletus, ſororem ſuam ei tradidit uxorem, eumque Siciliæ regem coronavit, teſte Ordericn in libn XII... Tor tantæque turbæ, quas fuſius forteſſe quam locus patetetur, hic deſcripſimus, multum oegotii Bernardn faceſſerunt, qui varias epiſtolas circumquaque ſcripſit ad conciliandos Innocentin ſchiſmaticos, & continendos in officin fideles: varia item itinera ejuſdem rei cauſa ſuſcepit, ur ex ſequentibus epiſtolis, & ex Vitæ lib. II. cap. VI. & VII. intelligitur. D

172 Supereſt hic agendum de Girardn Engoliſmenſi epiſcopo, cujus mnres egregie deſcripſit Arnulfus, tum Sagienſis archidiaconus, dein epiſcopus Lexovienſis, in tractatu adverſus eum edito, quem Acherius noſter in tomn ſecundo Spicilegii typis vulgavit. *Indigniſſima ejus facinora deinde pluribus a Mabillonio depunguntur ex eodem auctore.* Per funeſta *porro illa* ac diuturna ſchiſmatis illius tempora quantos Bernardus labores ſuſtinuerit, quot itinera confecerit, ex ejus Vita & epiſtolis, ut jam diximus, iotelligitur. Hujus rei cauſa ter in Italiam profectus eſt, ejuſque tandem opera ſchiſma compreſſum, morruo Anacleto anno MCXXXVIII. eui ſchiſmatici Victorem antipapam ſubſtituerunt " non ram pertinacia ſchiſ-„matis, quam ut nportunius per aliquam tem-„poria moram Papæ Innocentio reconciliarentur. „(Et re quidem ipſa Victor) ad Verum ſanctum „(id eſt Bernardum) nocte ſe contulit, & illa „eum, nudatum quidem ufurpatis inſignibus, ad „domini Innocentii pedes adduxit „ *ſicus teſtatur Ernaldus in Vita lib. 2. cap. 5. num. 137. apud not. Atque hic funeſtiſſimi ac diuturni ſchiſmatis finis, quod curis ac laboribus indefeſſis ſancti noſtri herois* Bernardi *feliciſſime ac honorificentiſſime compreſſum fuit, res ab illo in hac cauſa geſtas pluribus memorante Ernaldo, quem modo indicabam, a num. 149. cujuſque narrationi lucem afferent ea, quæ antea præmiſi e Præfatione Mabillonii. Verum hiſce nonnulla ſingillatim attexere, præſenti noſtro inſtituto accommodatum cenſeo.* E

a Mabillonio elatata eſt:

173 *Illud imprimis memorabile pariter ac Sancto admodum glorioſum, quia* aperuit os ſuum, & Spiritus ſanctus implevit illud, *uti teſtatur Ernaldus cap. 5. num. 85. ab eodem utique Spiritu electus, ut concilii Stampenſis in graviſſimo hoc negotio unus* Bernardus *Patrum omnium in illo congregatorum os & lingua fores.* Unus *enim* omnium ore locutus, *ex eodem biographo*, ſuſcipiendum ab omoibus ſummum Pontificem Innocentium nominavit: & ratum eſſe omnes pariter acclamarunt, & decantatis ex more laudibus Deo, obedientiam deinceps polliciti, electioni Innocentii omnes pariter ſubſcripſerunt. *Alia vero, quæ Vir ſanctus in hac cauſa egit, cognoſcimus ex ejus epiſtolis. Eteum in ea, quæ eſt numero centeſima vigeſima quarta, hortatur Hildebertum Turonenſium archiepiſcopum, ut Innocentium agnoſcat legitimum Pontificem, & inter alia plura in ipſius favorem ita recenſet juris illius prærogativas:* Funiculus triplex difficile rumpitur. Electio meliorum, approbatio plurium, & (quod his efficacius eſt) morum atteſtatio, Innocentium apud omnes commendant, ſummum confirmant Pontificem. *Et in epiſtola 125. ad Gaufridum de Loratorio, de quo conſule notam Mabillonii, operam ejus requirit in aſſerendo pontificatu Innocentii, quem* merito, *ait,* recipit Eccleſia; cujus & opinio claritor, & elec-

cui nonnulla a nobis hic addenda.

F

tio

A ctio ſanior inveota eſt, nimirum eligentium & numero vincens & merito. *Denique in epiſtola* 127 *ad epiſcopos Aquitaniæ, cauſam eamdem egregie tuetur adverſus Gerardum Engoliſmenſem, ſchiſmatici partes agentem, cujus mores depingit, & ſubterfugia eluit.*

Quo anno obierit Thomas Prior Victorinus.

174 *Cæterum quæ ad Guillelmum ejuſdem Aquitaniæ Comitem, ad Anacleti partes a Gerardo Engoliſmenſi epiſcopo ſæpius pertractum pertinent, Mauricus quidem narrat ad annum* 1130 *cap.* 4; *ſed nos ea uti & alia differimus in aliud tempus, quo agemus de ejus per* S. Bernardum *converſione ad meliorem vitam. Idem auctor ibidem cap.* 5 *refert, quidnam Vir ſanctus egerit in cauſa venerabilis Thomæ ſancti Victoris Pariſiis Prioris, ſacrilego trucidati; ſed Pagius in Critica Baronana ad annum Chriſti* 1135 *num.* 5 *probat contra varios, quos ibidem allegat, cædem ejus pertinere ad annum* 1133, *quam temporis rationem ante ipſum etiam oſtenderat Mabillonius in notis ſuſioribus ad epiſtolam* 158 S. Bernardi. *Cæſarei Annalium Ciſtercienſium conditor cap.* 6, *num.* 8, S. Bernardum *a Januenſibus poſtulatum fuiſſe*

B *præſulem ſcribit (Vide Ernaldum lib. a Vitæ cap.* 3) *ſed fruſtra; obſervans illi evenuſſe illud Guillelmi lib.* 1 *Vitæ cap.* 14: Cum dignus eſſet, ut cogeretur, neſcio quo judicio Dei, & ſingularis reverentia ſanctitatis jam olim apud omnes obtinuit, ne aliquando ad aliquid contra ſuam voluntatem cogatur.

§ XVII. Iter Leodienſe Innocentii PP. II cum S. Bernardo; qui jus Eccleſiæ defendit contra Lotharium regem; excurſio, ut fertur, in Arteſiam; Guerrici ac multorum aliorum converſio; Innocentius PP. viſit Claravallenſes; S. Bernardi in concilio Remenſi auctoritas; inſulæ Catalaunenſes ab eo recuſatæ.

Innocentius II in itinere Leodienſi opportune adjungitur

C *Chronographus Ciſtercienſis, relatis ad annum Chriſti* 1131 *cap.* 1, *Innocentii PP. II cum* S. Bernardo *ad Leodienſes tenere, & honorifica poſt eorum adventum ſuſceptione, quam Lotharius rex Vicario Chriſti exhibuit ſubmiſſa admodum erga eumdem reverentia, ſicut in anteceſſum* § 16 *jam diximus; bis, inquam, relatis, idem Chronographus factum ibidem exponit a num.* 3, *e quo conficitur, laudatum Pontificem valde congrue & opportune ſibi in iſta profectione comitem adjunxiſſe Virum noſtrum ſanctum. Nam Lotharius in demiſſa illa ſui abjectione in gratiam Innocentii*, in propriam, *ut loquitur Mauricus*, nihilitatem cuncta convertere, & vel ex ipſa pietate quæſtum, ex religione potentiam intentare, ne gratis Innocentio famularetur, inveſtituras uſurpatas olim Eccleſiæ, ſed a Calliſto ſecundo, ut ſupra vidimus, vendicatas conſtanter, inter obſequia repetere auſus eſt, ratus Pontificem tunc adhuc Roma exulem, imo & profugum, eoque ejus ope indigentem adverſus æmulum, nihil ſibi petenti negaturum, cui vel tacenti ſolum & acceptanti omnia indulgenda forent ab Anacleto. Hic major Innocentii conflictus fuit, ſi conceſſiſſet, Eccleſiam pene prodentis, quippe ementis tiaram de Petri juribus, imo de vero Chriſti patrimonio, eoque D jam indigni pontificatu, ſed deſtituendi a Lo- AUCT. thario ſi reſiſteret, atque ipſa illius regis deſer- J. P. tione Eccleſiam diu divitiam quaſſatamque, amplius atque hoſtilius divituri. Tune primum ſenſit, Bernardum nequaquam caſu nec humano conſilio illuc veniſſe, neque rebus pacatis adductum, ut frueretur; ſed motibus ſedandis, qui jam emergerent, ni reprimantur, violentius graſſaturis.

S. Bernardus pro defenſione

176 Cæterum qualiter hæc omnia geſta ſint, qualiterque imminentem tempeſtatem Bernardi Patris conſtantia compeſcuerit, quo major dictis fides & pondus inſit, Bernardi alterius, *quem nos cum Mabillonio* Ernaldum *veſtitus vocamus*, Bonæ-vallis abbatis verbis præſtabit. *In vita ergo lib.* 2 *cap.* 1, *num.* 87 *editionis noſtræ ita loquitur*: Soluto concilio, *Remenſi*, Leodium dominus Papa Romanorum regi occurrit. (*Sed Innocentii iter Leodium ante concilium Remenſe acceſſiſſe, demonſtratum eſt a Præfatione Mabillonea, proxime ſuperiore paragrapho a nobis prodita.*) Et honorifice quidem ſuſceptus eſt, ſed velociter obnubilata eſt illa ſerenitas. Siquidem E importune idem rex inſtituit, tempus habere ſe reputans opportunum, epiſcoporum ſibi reſtitui inveſtituras, quas ab ejus prædeceſſore imperatore Henrico per maximos quidem labores & multa pericula Romana Eccleſia vindicarat. Ad quod verbum expavere & expalluere Romani, gravius ſeſe apud Leodium arbitrati periculum offendiſſe, quam declinaverint Romæ. Nec conſilium ſuppetebat: donec mutum ſe opponit Abbas ſanctus. Audacter enim reſiſtens regi, verbum malignum mira libertate redarguit, mira auctoritate compeſcuit. *Sic ibi biographus ille omni fido digniſſimus. Huc etiam reſpexit ipſemet ſanctus Pater in epiſtola ſua* 150, *quæ dirigitur ad Innocentium PP.; ubi illum laudans ex variis rectæ factis, ejuſque zelum excitans adverſus ambitionem Philippi, qui modis illegitimis ſedem Turonenſem invadere tentabat, hæc ei in memoriam revocat*: Sed nec Leodii cervicibus imminens mucro barbaricus compulit acquieſcere importunis improbiſque poſtulationibus iracundi atque iraſcentis regis,

juris Eccleſiaſtici contra regem Lotharium.

177 *Hinc conficitur primo, præſens factum Lotharii regis non ſatis vere ac graphice narrari ab* Ottone Friſingenſi epiſcopo *in Chronico, quod anno Chriſti* 1585 *Francofurti excuſum eſt, lib.* 7 *cap.* 18, *pag.* 149, *quando de illo ſic ibi ſcribitur*: Nil cunctatus, expoſito tamen prius MODESTA, inquantum regnum amore eccleſiarum attenuatum, inveſtituram eorum quanto ſibi diſpendio remiſerit, auxilium Romanæ Eccleſiæ promittit. *Conficitur ſecundo, quam longiſſime aberraſſe a vero, & redargui, ut Baronius loquitur ad annum Chriſti* 1131, mendaciſſimum Petrum Diaconum Caſſinenſem, dum in gratiam ejuſdem Lotharii, cui poſtea (ut ſuo loco dicturi ſumus) inhæſit, adverſus tam aperiſſimam veritatem de inveſtituris, affirmat eas ab Innocentio Papa in eo conventu Leodienſi Lothario fuiſſe conceſſas, ſic dicens Chron. Caſſin. lib. 4 cap. 99 „ Innocentius igitur Germaniam ingreſſus, a „ Lothario rege juxta Leodium excipitur, vir„ gam ei & anulum antiquo ex more confirmans „. *Chronicon Caſinenſe inter Rerum Italicarum ſcriptores ab aliquot jam annis typis Mediolanenſibus editos, tom.* 4 *recuſum eſt ac notis illuſtratum*;

A *ſtratum*; *in quo in notis ad libri quarti caput* 97, AUCT. J. P. *pag.* 555 *tenuiſſimum mendacii*, *a Baronio adhibitum*, *mitigare quidem conatur notarum iſtarum ſcriptor*; *ſed ex eo aperiſſima Petri falſitas purgari non poteſt*. *Porro* INVESTITUA *eſt* traditio, miſſio in poſſeſſionem, ex verbo VESTIRE, mittere in poſſeſſionem, ſuo loco, *inquit Cangius in Gloſſario ad ſcriptores media & infimæ latinitatis tomo* 3 *col.* 1520 *noviſſimæ editionis*; *ubi deinde plurima ſubjungit eruditus auctor de variis modis ſeu formis vel ſymbolis, quibus traditiones iſtæ fiebant, atque exemplis confirmat, quæ legi apud ipſum poſſunt. Rebus autem tunc temporis in urbe Leodienſi peractis accenſenda eſt coronatio regis Lotharii*, Bernardo *præſente*, *per Innocentium PP. ibidem facta*; *ſicus Annales Ciſtercienſes ad annum* 1131, *cap.* 1, *num.* 5 *pluribus memorant*, *& ſic pergunt num.* 6:

B *arrivée Atrebatum* 178 Dum Innocentius Leodii commoratur, Bernardus Pater Atrebatum, *Gallo Belgicæ provinciæ urbem in Artrſia*, adiit; miraculoſum atque recens e cælo delapſum cereum, *Deipara affferente*, *viſitaturus*, *prout ibidem aſſeritur e Forreolo Locrio*, *qui in Chronico Brigico ad annum* 1130 *his verbis excurſionem illam deſcribit*: S. Bernardus, quum aliorum, tum ſacri cerei, recens e ſuperis per Virginem Deiparam allati, videndi & honorandi cauſa venis Atrebatum. Quo quidem viſo & ſuis laudibus ornato, tanta Melliſluus Doctor ſpiritus dulcedine repletus eſt, ut ad perpetuam memoriam in vetere cœnobii Vedaſtini cœmiterio, & regione Curiæ Comitis * (ut vocant) crucem erigi curaverit. Quippe illic recte locus, in quo ſtans Bernardus compos fuit votorum: juxtim nimirum ſacrum pignus reconditorum ſuum tum obtinebat, vicn cui a Picis * nomen. Duravit id monumenti (crucem intelligo) in annum MCDXLVII; quo tempore, quia in ruinam deſinebat, Vedaſtinis aſcetis inſtaurare vilum eſt, & auguſtiore, hodie aliud cernimus, donare forma. *Ita Locrius* ex nonum. D. Pronier, maioris in S. Vedasti Prioris. *Vellem equidem*, *quæ de ſanctis Abbatis noſtri ad*

C *prodigioſum illum cereum ſtructe narrata ſunt*, *ex aliis videre documentis ſtabilita*.

179 *Cerei vero iſtius hiſtoriam prædictus Locrius*

ut cereus prodigioſus Deiparæ venerit *præmiſerat ad annum* 1105, *hæc de illo ſcribens*: Atrebati in cathedrali templo cereus ille, per orbem Belgicum memoratiſſimus, duobus hiſtrionibus ſeu citharœdis (joculatores Iperius vocat) Iterio Paulinati, & Normanno Brabantino ab ipſa Deipara cælitus affertur, ardenti igni (de quo ad annum MXCII, & alibi diximus) extinguendo promptiſſimum & ſingulare remedium. Ex quo quidem cereo nihil hactenus imminuto (*Florebat Locrius ineunte ſeculo* XVII, *& anno Chriſti* 1614, XI *Kal. Septembris obiit*, *e Bibliotheca Belgica Valerii Andreæ*:) quin, licet ſæpe ardeat, mirifice aucto, multi alii cerei conflati fuerunt; velut Brugenſis, Falcobergenſis, Bononienſis, Nigellanus, Arkeoſis, Blendecanus &c. *Agunt de prædicto cereo Malanus in Natalibus Sanctorum Belgii ad diem* VI *Februarii*, *Meyerus in Annalibus rerum Flandricarum lib.* 4 *ad annum* 1095, *Malbrancus de Morinis lib.* 9 *cap.* 15. Porro cereus iſte Atrebatenſis, *uti addit Locrius*, nobiliſſima pyramide medium fori minoris occupante (erecta fuit anno MCCXV) recluſus, pompa admodum ſolenni ad cathedralem eccleſiam annue defertur, ac redditis ibi votis, cereiſque duobus pondo quadraginta librarum delatis, in opidum refertur ad proprium ſacellum Dominica die infra Octavam ſolemnitatis Corporis Dominici. *At nos ab hac digreſſione ad viam redeamus*. D

180 Crediderim, *ait Mauricus ad annum* 1131, *cap.* 1, *num.* 8, hoc eodem anno factum, ut Guerricus, magnum futurum inerementum totius Ordinis, qui dudum ex magiſtro ſcholæ Tornacenſis in canonicum majoris eccleſiæ, ſanctitatis & doctrinæ fragrantia promotus fuerat, relictis omnibus, Bernardum ſequeretur, per ipſum erudiendus in Claravalle. Quin & ioſignem illam converſionem uſque ad triginta juvenum litteratorum, divitum, nobilium, inter quos etiam Gaufredus de Perona, & Robertus de Brugis, uterque magnus, quam Lendienſem capturam auctores appellant, ultra hunc annum nequaquam differendam, argumeoto eſt, quod Robertus de Brugis, ex eis unos, non multo poſt Dunenſi E cœnobio præfectus legitur, ſaltem nulla interjecta, quam ſciamus, alia Bernardi in Leodium profectione. Eam converſionem quia & numero copioſior, & qualitate clarior .. Godefridi Clarævallenſis verbis primum, qui non multo poſt Bernardo Patri adhæſit, atque ab ejus & converſorum ipſorum ore cuncta perdidicit .. declarabo: " Inter cæteros, *ait in Vita lib.* 4, „ *cap.* 2, *num.* 204, quos de vana converſatio„ ne hujus ſæculi per miniſterium ſervi ſui „ Chriſtus eripuit, de partibus Flandriæ multi „ aliquando nobiles, multi ſapientes & litera„ ſi viri ipſius magiſterio ſacram profeſſi ſunt „ ſervitutem. Quorum primus videbatur Gau„ fridus ille de Perona, qui poſtmodum in „ Claravalle Prioris officio functus eſt, & de„ functus in eo „ *anno circiter Chriſti* 1146, *ex Maurico ad iſtum annum cap.* 11, *num.* 9. *Idem auctor ad annum*, *de quo agimus*, 1131, *cap.* 2 *hiſtoriam converſionis iſtorum tamquam ſingularem ac variis etiam rerum adjunctis veſtitam reſumit & ſeorſim tractat. Verum quandoquidem adeo vaſta nobis ſupereſt in tot ſanctiſque* Bernardi *undequaque maximi rebus perſcrutandis materies*; F *adeat lector Mauricum mox citatum*, *Bernardi epiſtolam* 109, *Gaufrido & ſociis ejus inſcriptam*, *ac biographum Gaufridum lib.* 4 *Vitæ Sancti noſtri cap.* 2.

Guerricum & plures alios convertit ad inſtitutum Claravallenſe 1

expenditur tunc temporis

181 *Rationem vero temporis declarare conatur idem Mauricus ibidem num.* 5, *eorum converſionem innectens anno Chriſti* 1131. *Sed Mabillonius in notis brevibus ad iſtam epiſtolam*, De his, *inquit*, intelligendus eſt Hermannus monachus Tornacenſis in Spicilegii *Acheriani* tomo 12 pag. 479, ubi de S. Bernardo, quem "tam „ ex Eccleſia ſanctæ Mariæ Tornacenſis, quam „ ex ipſa diœceſi clerici (videlicet) multi famoſi „ Domnum Beroardum abbatem Claræ-vallen„ ſem converſionis gratia ſecuti ſunt „. Hoc factum refert Hermannus pag. 476 poſt annum XXIV pontificatus Simonis Noviomenſis, qui ſedere cœpit anno MCXXII. Non ergo hæc epiſtola, ut Manriquez cenſet, ad annum MCXXXI (*atque adeo nec Gaufridi & ſociorum converſio*) referri poteſt. *Deinde* Bernardus *dicit in iſta epiſtola*, Devotus ſuppono humeros, etſi jam feſſos, ſarcinæ huic. *Unde conficit Mabillonius*, Bernardum jam ſenectæ proximum tunc fuiſſe.

182 *Sed Mauricus ad annum* 1131 *cap.* 2, *num.* 5

A Circa conversionem Gaufridi de Perona, & aliorum.

num. 3 citato objicions sibi eos, qui propter Bernardi senectutem consensu Gaufridi conversionem post annos quindecim, aut plures contigisse, Sancto nimirum prædicante crucem Leodii sub Conrado & Eugenio, hoc Pontifice, illo imperatore .., respondet, hoc mihi, inquiens, probabile apparet, si non obstaret simultanea cum Gaufridi conversione Roberti Bruxellensis (immo Brugensis) memorata conversio, quam non potuisse contingere illo anno, compertum est. Quippe Robertus ante annos octo, Christi nimirum MCXXXVIII Dunensi monasterio præfectus, in quo omnes conveniunt, atque eo directus a sancto Patre .. nequaquam potuit non antea novitius esse, non professionem emisisse, ac monachum egisse per tempus aliquot. Quod de humeris sessis objicitur, ad probandam tunc Sancti senectutem, non urget, præcipue in homine, defectu virium fragili, gravitate morborum pene inutili, & de quo medici longe ante judicassent, vix posse conservari sine miraculo; quique adeo, secundum Mauricum, potuerit ita loqui, etiamsi nondum esset senex. Quod autem afferebas idem auctor, Robertum Brugensem simul cum Gaufrida de Perona conversum fuisse, probatur cap. 2 num. 3 ex sepulcris Claravallis, in quibus scriptum, ais, legimus. " Quod cum illustri viro Gaufrido de Perona thesaurario ecclesiæ sancti Quintini, in hac Clara-valle habitum suscepit ". Non video quidem, nodum hunc chronologicum facile extricari posse, si superius a Maurico & a Mabillonio dicta conversio cadat in easdem personas, & in idem tempus; aliud est, si duplex fuerit, temporeque ac personis diversa. Certe in textu, quem citabat Mabillonius, nullius conversi nomen exprimitur: sed tricarum plus quam satis.

B

183 Historicus Cisterciensis ad annum 1131 cap. 3 agit de Innocentio PP., qui Leodio redux primo Cluniacum, mox Claramvallem visitavit: de hospitio illis Pontifici exhibito (Rem describit Ernaldus lib. 2 Vitæ S. Bernardi cap. 1) de monachis ibidem a cacodæmone turbatis, sed a Bernardo pacatis, ex Ernaldo citato: item de concilio Remensi, ac ratione temporis (Vide a nobis præmissa § 16.) Quod autem Vir sanctus eidem concilio interfuerit, narrat Manricus cap. 4. Interim, ait ibi num. 3, Innocentius perlustrans Franciam, condictæ synodi diem præstolabatur; comitante Bernardo, an sine ipso, minus expressum. Certe quo tempore concilium agebatur, pondus cunctarum rerum penes ipsum fuit, teste Ernaldo lib. 2 Vitæ cap. 1, num. 87; qui ista memoriæ prodidit de Innocentio: Perlustrata igitur Francia, Remis convocavit concilium, in quo multis ad honorem Dei dispositis, regem Ludovicum, vivente patre (Ludovico Crassa) pro Philippo fratre coronavit jo regem. In omnibus his dominus Papa Abbatem a se separari non patiebatur, sed cum Cardinalibus rebus publicis affidebat. Sed & privatim quotquot habebant negotia, Virum Dei secretius consulebant. Ipse vero audita referebat ad cujusque, & oppressis patrocinia exhibebat. Itaque sanctus Doctor Remensi concilio non solum interfuit, sed egregius etiam auctoritatis splendoribus inter Patres ibidem congregatos fulsit. Sed an ibidem duos sermones recitavit?

Innocentius PP. visit Clarevallenses: concilium Remense, cui interfuit S. Bernardus magna cum auctoritate.

C

184 Utrique habetur apud Mabillonium inter opera supposititia S. Bernardi volumine 2, col. 735 & sequentibus. Et primo quidem, qui inscribitur ad clerum in concilio Remensi congregatum, sequens inuritur censura: Non est Bernardi, cui superbum & insolens videretur, episcopos universosque Prælatos FRATRES appellare, quanto minus DIABOLOS, uti hic fit num. 3. Cujuscumque sit, ex Bernardi centonibus totus constat, coram Papa, ejusque jussu habitus, ex num. 5. Secundo autem ad Pastores in synodo congregatos præmittuntur ista: Cujuscumque sit, nec inelegans est, nec lectu indigous. Mauricus cap. 4, num. 7 ita de iis statuit: Crediderim orationes Bernardi in eo concilio, cum aliis ejus opusculis amissas, atque has, quæ circumferuntur sub ejus nomine, ab inferioris eloquentiæ auctore conditas, habitasque in concilio minus gravi.

D AUCT. J. P. deest sermonis, qui sub ejus nomine circumferuntur, ibidem nec reperiri

185 Ad splendorem, qui hoc anno Abbati nostro æstimatissimo delatus est, addi potest primo electio ejus, ut cathedræ Catalaunensi episcopus præesset, ex Chronico Alberici monachi Trium fontium, quod vulgavit Leibnitius Accessionem historicarum tomo 2, ubi pag. 569 res hæc ita refertur ad annum 1131: Cum beatus Bernardus in episcopum Catalaunensem fuisset electus, reculavit, & per ipsum Gaufridus abbas sancti Medardi Suessionensis fit episcopus Catalaunensis. Addi potest secundo duplex miraculum, quorum altero mulierem die claudam erexit & sanavit; altero reddidis salutis puerum sine intermissione ploruntem. Primum perhibet Gaufridus monachus Claravallensis in Vita lib. 4, cap. 4, num. 532; secundum vero Guillelmus abbas in Vita lib. 1, cap. 6, num. 59. Utrumque accidit in monasterio Carilesi, vulgo Charlieu, in diœcesi Bisuntina, anno 1131 fundato; quod inter alias Manricus cap. 8 memorat Bernardi filias, de quibus ibidem meminit. De eo etiam Sammarthani in Gallia Christiana tomo 4, pag. 225. S. Bernardus nominat illud in epistola 197 ad Petrum Bisuntinum decanum, & in epistola 198 ad Innocentium Papam.

reputat tantum Catalaunensis dioecesis patrat miraculo.

E

§ XVIII. Plurimi a sancto Patre conversi; Januenses pacati; scripta deinde ad illos epistola; gratus eorum animus erga Sanctum; annus, quo Romam advenit; gesta pro re monastica, imperio ac sacerdotio.

F

ANno 1132 insigne sancti Patris vaticinium legitur in Annalibus Cisterciensibus cap. 1, num. 7 his verbis: Pater sanctus .. tirones, quos adduxerat ex Belgio, pluresque ad eum confluentes ex toto orbe (nam usque ad centum novitios exercuisse, idque non semel, antiquæ memoriæ produnt) verbis pariter & exemplis confirmabat. Ex quibus cum Godefridus de Perona „ primo tempore tirocinii sui pro patre suo viro „ nobili & potenti, quem in seculo reliquerat, „ filiali pietate sollicitus Patrem sanctum pro „ ejus conversione rogare Dominum affectuosos „ exorabat; cui Vir Dei, Ne timeas, inquit, „ ego illum probatum monachum manibus meis „ in hac Clara-valle sepeliam. Utrumque secutum est, prout narrat Gaufridus lib. 4 Vitæ cap. 2, cujus verba produxi, ubi etiam rei eventum refert. Quam impense ac feliciter Vir magnus steterit pro ponti-

Inter plures pluries conversos, unus ex illis unius conversio?

AUCT. J. P. *pontificatu Innocentii II in Gallia ac Italia propugnando, patet ex præmiſſis § 16. Verum dicamus hoc loco nonnulla magis ſingillatim de rebus præclare ab ipſo geſtis in Italia, cum cum laudato Innocentio illuc proficiſcentem comitaturi.*

Jonuenſes compellit e

187 *Ernaldus in Vita lib. 2 cap. 2 de Innocentii e Gallia diſceſſu ita ſcribit*: Longas in-Gallia facere moras domious Papa noo potuit, ſed, ſicut cum Lotbario rege condixerat, Romam ei occurrit. *Iter illud in Italiam accidit eodem anno 1132; quod pluribus deſcribitur apud Pagium in Critica Baroniana ad dictum annum, num. 2, & ſequentibus; ubi etiam invenies, eos inter ſe egiſſe, antequam Romam pervenilſent, babito in Longobardia colloquio. Mauricus cap. 2, num. 8 ejuſdem anni*, Solutato, *ait*, Lotbario poſt colloquia, Innocentius Beroardum Januam mittit, ipſe Piſas progreditur, paeem ſi poſſet, inter utrámque orbem reformaturus, quæ dio turbida, præter continuas cædes ſtragelque, non parum officiebat rebus Pootificis. *Negotium porro*
B *gravissimi momenti e voto utriuſque ſucceſſit: cujus eventum ita commemorat idem Annaliſta cap. 6, num. 31* Longa diſſidia turbabant utremque gentem, Januenſes nimirum Piſonoſqoe, & dum vel levium ab utriſque offenſionem vindicta quæritur, majores obortæ, primo in querelas & jurgio, mox in odia, demum in publica bella trauſiere .. Et Jonueoſes proſperiori tune fortuna ac majori poteotia, eoque tardiores ad paeem ſperabantur. Cum, ecce, miſſus Bernardus ab Inoocentio feroces aoimos in momeoto compeſcuit, in inſtanti fedovit, quæcumque jubeot prompte exequuturos. Nulla ibi cunctatio, nulla mora. Venit, vidit, vicit, & ſolo aſpectu debellavit quæcumque voluit. Delatum Innoeentio Papæ eſt, atque Piſanis pactis ioterveoturis. Quo minus pax ibidem firmaretur, Januenſibus Beroardo obtemperantibus, & ſubmittentibus ſeipſos ejus arbitrio, alterius tantum partis abſentia fuit. Hioc factum eſt, ut qui legatus pro negotio pacis veoerat, vix de pace tractaret, impetrata pene aote, quam propoſita. Sed breve tempus, quo illie moram fecit, prædicationi
C verbi potius dedit, eo ferventius aoimarum ſalotem euangelizans, quo avidius a eooctis audiebatur, quo fructuoſius.

ſcripta deinde epiſtola memoratum ſe horum fore dicit

188 Jam qua veneratiooe ſuſceptus ſit, quo in honore, cultum præ ſe fereote, vel vivus habitus, non aliunde conveoientius hauriamus, quam ab ejuſdem Sooti, poſt annum licet, ad eos ſcripta epiſtola gratulatoria quidem, & confirmatorio in incepto, ſed & hiſtorica, *quæ eſt inter Bernardinas ordine centeſima vigeſima nona. Inde autem excerpo ſequentia, quibus confirmentur & jam mox dicta, & inferius dicenda*: Quod adventus noſter ad vos anoo præterito non fuerie otiolus, Eccleſia paulo poſt in ſua neceſſitate probavit, a qua miſſi & fueramus. Honorifice nos & ſuſceptis, & tenuiſtis exiguum quod apud vos fuimus .. Profecto ut noo immemores, ſic non ingrati fumus: vicem rependat, qui poteſt, & qui io cauſa fuit, Deus. Nos enim unde illum recompenſemus veperationis cultum, ſed obſequium, ſed affectum, pleoum amoris & gratiæ! Non quod noſtro delectemur favore, ſed veſtræ devotioni collætamur. O mihi dies illos feſtivos, ſed paucos! In æternum noo obliviſcar tui, plebs devota, honorabilis gens, civitas illuſtris. Veſpere, & mane, & meridie, more utique Prophetæ, narrabam & annuntiabam, & erat tanta D audiendi aviditas, quanta audieotium caritas. Portabamus verbum pacis: eumque inveniſſemus filios pacia, requievit ſuper eos pax noſtra .. Mira celeritas, quia magna neceſſitas. Nec tarditatem paſſus ſum, nec difficultatem, una pæne die & ferens & metens, & reportans cum exultatiooe maoipulos pacis. Hæc quippe meſſis, quam meſſui. Exulibus, captivis, compeditis & incarceratis evadendi atque repatriandi lætam reportavimus ſpem, metum hoſtibus, confuſionem ſchiſmaticis, gloriam Eccleſiæ, orbi lætitiam *&c.*

quem vere fructuoſe id poſſea ſint exper.

189 Id *vero* IN ÆTERNUM NON OBLIVISCAR TUI, experti *revera* ſunt Genuenſes anno MDCXXV Bernardo in auxilium vocato in bello contra Carolum Emmanuelem Sabaudiæ Ducem, *ex notis brevioribus apud Mabillonium col. 139. Factum pluribus exponit Mauricus cap. 6 ſupra deſignato, num. 6*: Januenſes, *inquit*, ea verba Patris ſancti, IN ÆTERNUM NON OBLIVISCAR TUI, PLEBS FIDELis, edeo ſibi firmaſſe conſueveruot, imo & experti ſuot, us etiam poſt quiogentos fere anoos, E Chriſti nimirum milleſimo ſexcentaſimo vigeſimo quinto, vix ſeptem elapſis ab en, quo hæc ferimus, cum excellentiſſimum principem Carolum Emmaouelem Sabaudiæ Ducem .. ditioois ſuæ oppida vaſtare, & ſibi imminere vix quinto ab urbe lapide cooſpicerent, omni humano auxilio deſperato fidem ſanctiſſimi Patris ioterpellaverint, coocepto voto poſt alia io hunc tenorem:

„ Poſt hæc inter Divos Reipublicæ noſtræ tute-
„ lares, divum Bernardum, qui dum in humanis
„ agebat, noſtri in æternum oon [obliturum ſe]
„ *, ſuis litteris ſpopondit, adſcribere & con- * in nomen impreſſe barbare non obliviſcendum
„ numerare promittimus, & vovemus diem ejus
„ feſtum celebrare, & a populis ooſtris & a
„ clero, accedente illuſtriſſimi archiepiſcopi, &
„ reverendiſſimorum epiſcoporum conſenſu, ce-
„ lebrari curare *r* in hac eccleſio majori, vel to
„ alia arbitrio noſtro, capellam eidem dicatam
„ conſtruere: eadem die divi Bernardi quotaonis
„ in perpetuum ſolennem proceſſiooem fieri, &
„ Sacrum ſolenne ad ejus altare, nobis pie aſſi-
„ ſteotibos, celebrari facere: & demum manu
„ Ducis inter dicti Sacri ſolennia ſingulis annis
„ in perpetuum, & pro hoc onno duodecim puel- F
„ lis, ut vocant, dotes, ſcilicet libros centum
„ unicuique eorum perſolvere. In cujus rei te-
„ ſtimonium has ob ioſtraſcripto noſtro ſecretario
„ publice lectas recipi & ſubſcribi, & ſigoo no-
„ ſtro muniri jubemus, datas io eccleſia eothe-
„ dreli, die Dominica vigeſima quinta Aprilis
„ onni milleſimi ſexcenteſimi vigeſimi quinti „ *oſtenditur e facto, quod hic narrauit e*

190 Hæc Januenſes, inſtante ruina ioæ Reipublicæ. At quam ex voto id votum eis ſucceſſerit, noo multo poſt eventus demooſtravit. Nam Pater ſanctus, dilato ſolum auxilio, quoadusque ipſius eſſe comprobaretur, in ipſa ſolennitatit ſuæ vigilia, Hiſpana elaſſe auxiliari propitius adfuit, hoſtiles copias ocyus fugaturus. Nec quiſquam in populola urbe fuit, qui non Bernardi cognoſceret totelam, præſentem Sanctum, cui beneficium acceptum reddendum foret. Hæc obiter epiſtolæ occaſiona, ſuia temporibus latius commemoranda. Quin & addiderim hujus beneficii memoriam recentem adbuc, noo tantum Genuæ, ſed ubiqoe etiam terrarum Januenſibus feſtivam atque devotam. Cerie in Hiſpania in curia regis Catholici ob negotia frequentes anniverſariam Sancti feſtivitatem devoti celebraot ſimul, & libera-

A liberales in ipſo cœnobii ſui templo per annos ſingulos. Cujus oos etiam oculares teſtes ſuimus, dum pro alma Salmaoticenſi academia ad potentiſſimum Hiſpaniarum regem Legatum ageremus anno præterito. Sed de his ſatis.

plurimis aliis annis diſſentus Religioſos promovet, 191 *Nos iterum in viam chronologicam, unde cum Maurico tantiſper digreſſi ſumus, reducamus geſta* S. Bernardi. *Ab eodem itaque hiſtorico ad annum* 1132, *cap.* 7, *num.* 10 *tractatur de Brunone ad cathedram Coloniaenſem deſignato, ac ſanctum Patrem conſulente, an acceptaris ejuſdem regimen; & ſubditur* Bernardi *ad illum reſponſoria, quæ rſt ordine inter epiſtolas octava. Cap.* 8, *num.* 8 *datur Sancti epiſtola* 96, *quæ dirigitur* ad Richardum Fontanenſem (*Diœceſis Eboracenſis, vulgo Yore in Anglia*) abbatem, & ſocios ejus, qui de alio Ordine ad Ciſtercienſem cranſierant, *in qua ab ec laudantur ob renovationem religioſæ diſciplinæ. In capite allegato num.* 9 *ſequitur epiſtola* 95 ad Turſtinum archiepiſcopum Eboracenſem, *cujus caritatem & beneficentiam erga Religioſos laudat. Cap.* 9 *num.* 3 *occurris Sancti reſponſoria epiſtola* 94, ad abbatem cujuſdam monaſterii Eboracenſis, unde exierat Prior cum aliquantis Fratribus. *Ultimo denique loco ibidem num.* 4

B *ſequitur ejus* ad Henricum regem Anglorum *epiſtola, qua monachis a ſe miſſis ad conſtruendum monaſterium, regis favorem poſtulat. Epiſtolas porro ſic inſcriptas habet Mabillonii editio col.* 98 *& ſequentibus. Quem vero in iiſdem ſcopum ſibi præfixerit Vir ſanctus, tas quidem occupatus negotiis, ſed indefeſſus pro bono Eccleſiæ, ut ſupra vidimus, ac Religioſæ ſuæ familiæ propagatione patronus, uti dicebamus modo, ſatalliges ex notis brevioribus apud Mabillonium in epiſtolam* 94. *Nam occaſione inſcriptionis* ad abbatem cujuſdam monaſterii Eboracenſis, *quam paulo ante recudimus, abbatem illum, uti & monaſterium nominat, & alia*: Gaufridum ſcilicet, abbatem monaſteri S. Mariæ in diœceſi Eboracenſi Ordinis S. Benedicti,

C quo ex loco monachi duodecim cum Priore egreſſi, cum ad Ciſtercienſes convolare eis non liceret, conſugium fecerunt ad Turſtinum archiepiſcopum Eboracenſem, quem ob præſidium eis impenſum laudat Bernardus epiſtola ſequente. Cooſer notas uberiores, & epiſtolam 313 ad eumdem Gaufridum. *Et in epiſtolam* 95 *hæc obſervat*: Quid Turſtinus præſtiterit in defenſionem prædictorum monachorum, qui ſtudio majoris perfectionis ad eum confugeraot, docet ipſius epiſtola ex Monaſtico Anglicano referenda poſt Bernardinas.

& cauſam Innocentii PP. 192 *Annus Chriſti* 1133, *in quem incidit Innocentii PP. II ac Lotharii regis adventus ad urbem Romanam, candido calculo notari dignitſimus eſt propter varia facta, quæ ſanctus Abbas noſter per ejuſdem decurſum reliquit memoriæ poſterorum conſignanda. Ad hunc itaque annum cap.* 1, *num.* 2 *Mauricus ita memorat*: Cum ante Urbis ingreſſum ſtarent omnes, nec Innocentio ſuppeterent ſubſidia, queis tantum poſſet *eamdem intrandi* negotium pertractari; ut nullis non periculis, nullis non neceſſitatibus unus Bernardus per omnia ſubveniret, talem ad regem Angliæ Henricum, quem ipſe ad Innocentii partes traxerat, ab ipſo Urbis ingreſſu ſcripſit epiſtolam, brevem quidem, ſed vividam, ſed acrem, atque eo efficaciorem, quo breviorem. *Habetur ea inter alias Sancti epiſtolas octavæ centeſimæ trigeſimæ octavæ, qua a dicto regr ſuppetias petit pro Innocentio Papa. Sic habet*: Velle vos inſtruere, de his præ- D
ſertim, quæ ſpectant ad honeſtatem, aut ſoſi- AUCT.
pientis eſt, aut vos penitus ignoraniis. Ea propter J. P.
rem ſimpliciter intimare ſufficit, & hoc paucis.. In ingreſſu Urbis ſumus, ſalus eſt in januis, juſtitia nobiſcum eſt: ſed Romanis militibus cibus iſte non ſapit. Itaque juſtitia placamus Deum, militia terremus boſtes: ſolis neceſſariis neceſſaria non habemus. Quid opus ſit facto, ut opus veſtrum compleatur, quod de domini Papæ Innocentii magnifica & honorifica illa ſuſceptione feciſtis, vos melius noſtis, *agnoſcenda ſculices Innocentium in convivio Carnotenſi, ex notis ſuſcribus ad iſtam epiſtolam, & ex Vita, lib.* 2 *cap.* 2.

193 Cardinalis Baronius, *uti obſervat Mauri-* *Quo anno*
cus num. 4, anno ſequenti ſuppone videtur, Bernardum Patrem non adiiſſe hoc anno Romam cum Innocentio, imo neque in Italiam tranſmeaſſe, in quam triplicem tantum adventum ejus agnoſcit, duplicem eo anno, nempe MCXXXIV; tertium poſt duos. Atqua en ejus verba *ad annum* 1134, *num.* 14: Porrò ter contigit eumdem ſanctum Bernardum venire in Italiam ad E
Innocentium Papam, primo hoc anno, cum Piſas ad conciſium venit; ſecundo, paulo poſt eodem anno, ut teſtatur ejus Vitæ auctor his verbis: „ Cum ſecundo per Mediolanum eodem „ anno Pater ſanctus tranſiret „ &c. Tertius vero ſuit adventus, quando Lotharius imperator ſe contulit in Italiam cum exercitu, & finis eſt impoſitus ſchiſmati obitu Petri Leonis. *Verba auctoris Vitæ, quæ deſignabat Baronius, exſtant apud nos lib.* 2 *cap.* 3, *num.* 108. *Emmentiſſimus autem Annalium eccleſiaſticorum conditor ita refutatur a Mauricо num.* 5: Cæterum quidquid ſit de illis adventibus, de quibus nos, *aut*, agemus ſuis temporibus; hoc etiam anno veniſſe cum Innocentio, nuper adducta epiſtola teſtatur, locuples teſtis: In ingressu, *inquit*, Urbis sumus. Quin & legatio per ipſum ad Januenſes, de qua ſuperius, manifeſtat id ipſum, atque item aliera ad Conradum Sueviæ Ducem, quam mox adducam. Adde, quod ex Exordio Ciſtercienſi comperium eſt, per tres eohos exalaſſe Sanctum a ſuis filiis, dum in Italia pro ſchiſmate ſedando commoraretur, quos tamen niſi ab anno MCXXXII uſque ad MCXXXV peoſaverimus, vix aut ne F
vix (*quidem*) valeamus deſignare.

194 Quippe a MCXXXV, quo conſtat eum in *Romam*
Galliis demoratum, uſque ad MCXXXVII, quo *adiit.*
iterum e Romana curia reverſus legitur; noo tres, ſed duo tantum deſignabimus. Exordii magni verba accipiat lector, *quæ apud Triſſarium diſtinctior* 2, *cap.* XI *ſic habent*: Venerabilis Pater Bernardus, cum aliquando per annos tres moratus fuiſſet in urbe Romana, atque in partibus Italicis pro ſedando ſchiſmate Petri Leonis &c. *Subdit Mauricus*: Atque hæc una illi cauſa fuit, tam longo tempore filios deferendi. Ergo Bernardus aſſiſtens Innocentio hoc ipſo anno, quod non poteſt in dubium revocari, ad Anacletum miſſus credendus eſt ſimul cum ſancto archiepiſcopo Norberto, ipſum, ſi poſſent, Eccleſiæ redditturi. *De tribus vero* S. Bernardi *profectionibus in Italiam diſtinguendis tractat etiam Pagius in Critica Baroniana ad annum* 1134 *num.* 10, *ubi Mauricum laudat, quod* triplicem ejus profectionem Italicam recte diſtinxerit, *& hanc ad objectionem ita reſpondet*: Nec refert, quod in *Lotharii* imperatoris epiſtola, anno præcedenti a nobis re-

citata,

A citata, nomen Beroardi non memoretur; licet
AUCT. J. P. aliqui episcopi & abbates in eadem nominentur; nam in curia imperatorum & regum, episcopi & abbates præsentes non subscribebant omnes diplomatis, ideoque nec omnes in iis nominabantur.

195 *Quod conjectabas supertime Mauricus de Sancto ad Anacletum missa una cum S. Norberto, nullum Viri sancti, si ambo missi fuerint, itineris ea gratia suscepti fructum retulere, nam* inflexibilem, *ait num.* 6, iovenere Sanctorum verba, neque ullis convenientiis emolliendum, nullis rationibus, *secundum id, quod Ernaldus lib.* 2 *cap.* 2 *Vitæ* S. Bernardi *scribit*: Vitavit etiam obstinatissime Imperatoris colloquium, nec minis nec blandimentis flexus est, nec de statu suo consilium cujuslibet personæ admisit. *Ingressus vero Lotharii regir in urbem, ejusque ibidem coronatio imperatoria, hic pro insertis habeantur: de quibus tamen ista recito ex Chronico Ottonis Frisingensis lib.* 7, *cap.* 18: Rex autem plus mente quam milite confidentiam gerens, ad Urbem usque progreditur; ibique qualibus potuit, cum paucis strenue peractis, in ecclesia sancti Salvatoris, quæ Constantiniana dicitur, a summo Pontifice Innocentio coronatus, imperatoris & augusti adeptus est nomen. Nempe ecclesiam beati Petri, ubi mos coronari erat imperatoribus, Petrus (*Leonis*) eo tempore occupaverat. *Sed promovendo rerum suarum successui minus confidens, atque adeo cunctando melius se eisdem prospecturum sperans, viribus utique inferior, sed locis tutior*, non ponens Deum adjutorem suum, sed confœderatorum stipatus malitia, in editioribus & tutioribus turribus manens, Lotharii ludificavit virtutem, & inserdicens suis congressibus publicis, nec sibi securitatis suæ fecit periculum, nec causam conflictus hostibus dedit: sed tameo liberum eorum discursum machinis superioribus & obstaculis variis impedivit, *teste Ernaldo superius allegato.*

196 *Sed Lotharto Roma profecto erexit cornua; ut Innocentio etiam visum fuerit, magis e re sua fore, si & ipse deinde Pisas rediret. Audiatur Ernaldus ibidem sic loquens*: Relicto igitur Romæ Innocentio, alias imperator digreditur. Petrus vero post ejus discessum erebtos movens per Urbem excursus, fidelium cædibus inbiabat. Intelligens ergo Innoceotius Romæ sibi infructuosam eo tempore moram, ne præsentia sua illius bestiæ rabiem efferaret, rursus Pisas revertirur: ibique aggregatis totius Occidentis episcopis, aliisque religiosis viris, magnæ gloriæ synodus celebratur; *de qua nobis erit fermo ad annum* 1134, *quo habita est. Interea temporis nonnulla hisce superaddenda occurrunt; de quibus Annales Cistercienses cap.* 2:

197 Innocentius, *inquiunt*, Pisis commoratus Bernardum Patrem ad Germaniam legat, Conrado duci post longum tandem scbisma, de quo superius (quippe octo annorum) cum novo imperatore reconciliaodo, æquis utrimque pactis conditionibus, queis orbitas Lotharii locum dabat. Interim vero Rogerius Siciliæ quondam Dux, tunc pseudo-rex creatus ab Anacleto, comperta sancti Patris profectione, atque ex ea occasionem nactus, ut rebatur, Pisanorum cooslantiæ demollendæ, legatis cos & literis aggreditur, multa pollicitus, si Innocentium deserant, si ad Anacletum transeant; plura, si in fide persistant, comminatus: utraque acriter & impense pro more principum. Nullis cessere precibus Pisani, oullis terroribus, docti perseveraotiam a sancto Patre, atque Innocentio ex animo adhærentes. Quod Bernardo in itioere nuntiatum, æterna laude dignum censuit, tali ad eos epistola conscripta; *quæ legi potest, estque inter alias Bernardinas ordine centesima trigesima*. Has litteras *Baronius ad annum* 1133, *num.* 10, perpetua memoria dignas *vocat. Jam vero* quæ ab eodem Bernardo, *sicus scribit Mauricus ad annum* 1133, *cap.* 2, *num.* 3, in eodem itinere gesta perhibentur, ex illius temporis auctoribus, paucis, pro more, quia hunc annum concernunt, prosequamur.

198 Et primo quidem convertisse multos, ipsius militaturos auspiciis in Clara-valle, ex quibus vacuæ fundatorum sedes refarcirentur, testis est abbas sancti Theodorici, qui inter capturas (sic ipse eas appellat) a beato Viro factas, celebrem Moguntinam recenset lib. 1 cap. 13 *Vitæ; in nostra autem divisione lib.* 2 *cap.* 7, *num.* 68. Sed in hac Moguotina captura homioum, Mascelini præ aliis conversionem fecere celebrem, *uti pergit Mauricus num.* 4, resistentia ejus, & Bernardi prophetia: quippe nolanti dixit convertendum, & reluctantem demom ad Deum traxit. *Adisis Gaufridum monachum Claravallensem lib.* 4 *Vitæ cap.* 2, *num.* 201, *ubi factum hoc pluribus narratur*. Crediderim, *inquit Mauricus num.* 5, *in* hoc etim itinere Ducissam Lotharingiæ ab eo cooversam, *insignem* femioam, nec minus *in* statu peccatricis singolarem, quam pœnitentis. *Rem gestam habes apud Guillelmum biographum lib.* 1. *cap.* 7. Cæterum, *uti subdit Mauricus num.*8, quod ad Lotharingiæ Ducissam attinet, eoostat ex tempore, eamdem fuisse Alcidem *, imperatoris Lotharii sororem, Simonis conjugem, quæ illi Matibæum geooit, *in* Lotharingiæ ducatu sucoessurum. Qualiter autem eadem Ducissa in sanctitate & justitia perseverans, Viro Dei in deliciis habita fuerit, quem & ergastulo eorporis solutum, cælos cooscendentem videre meruit, coque magis *in* bona confirmari, filia Patrem, discipula magistrum per laborea ad gloriam sequutura. *Adisis Annotata ad librum* 1 *Vitæ, qui est Guillelmi, cap.* 7, *lit.* l. *Mauricus inter illa quæ fecit noster Sanctus in dicto itinere, num.* 9 *hæc narrat*:

199 Cum idem Sanctus Romæ, ut dicebamus, Norbertum Patrem denuo convenisset, novis eidem charitatis conjunctus vinculis, nova amoris indicia superaddidit. Hinc factum est, ut in eodem hoc itinere, cum Cameracum paromper divertisset, recens natos Valcellenses visiturus, nobilissimam locupletemque abbatiam Tongerloensem a Burchardo Cameracensium notistis impetrandam curaverit, & liberam tradendam Præmonstratensibus. Quod ad ipsius præcipue instantiam factum, testis idoneus (instrumentum donatioois) confirmat, quem Aubertus Miræus produeit. *Habetur illud instrumentum in ejusdem Chronico Cisterciensi, quod Coloniæ Agrippinæ vulgatum est anno* 1614, *pag.* 90 *& sequentibus. En tibi hoc fragmentum, quod inde huc transcripsisse sufficiat in rem nostram*: Ego itaque Burchardus, Cameracensium episcopus, petitionem religiosorum virorum, Waltmanni videlicet Antverpiensium abbatis, & Bernardi Claravallensis, approbandam æstimavi, supplicantium, ut ecclesiam de Tongerlo libertate donarem, quatenus in ea fratres Præmonstratensis Ordiois, sub regula B. Augustini degeates, libere

Si ad Anacletum missos fis,

nihil apud eum profecit;

mittitur in Germaniam, Pisanos absent in officio continuis;

Adalbero Lotharingiæ dux vocatus;

de Tongerlo conditur hæc narratio.

Digitized by Google

A bere & quiete Deo famulari valeant[1]. Quam petitionem bonam judicans, ideoque benigne exaudiens, prædictam ecclesiam B. Dei Genitricis, semperque Virginis Mariæ, ab omni exactione debitisque obsoniis ad sustentandos canonicos, in ea Deo sanctæque ejus Genitrici servientes, liberam facio. Deinde .. libens constituo, ut in statuendo abbate saoior pars Conventus liberam potestatem obtineat; electus vero Cameracensi episcopo præsentetur *&c. Inter plures autem, qui sigillum suum subscribunt, habetur S., id est, sigillum*, Bernardi Claravallensis. Acta sunt hæc Cameraci anno Dominicæ Incarnationis MCXXXIII. regnante Conrado semper augusto. *Sed Burchardus anno 1131. obiisse legitur in nova Galliæ Christianæ editione tom. 3. col. 27.*

Inter Lotharium ac Conradum pacem conciliat.

200 *De utilitate vera, quam sanctus Abbas per suam legationem, & qua nuper institutus fuit servitio, attulit communi bono Ecclesiæ ac principum secularium, ita loquitur Manricus n. 10.* Jam quod ad legationis fructum attinet; impetrasse Bernardum, compertum est, &, Lothario ac Conrado reconciliatis, pacem imperio firmasse per longum tempus. De his in Historia Polonica, ex B collectione Joannis Pistorii Nidani, *anno 1582. typis Basileensibus excusa; in qua tomo 2. lib. 5. pag. 485. discuntur ista ad annum 1126.* In Germania & Italia Conradus Suevus cum fratre Friderico contra Lotharium cæsarem arma sumpsarant, donec victi ab eo, Bernardi Clarævallensis abbatis, doctrina, pietate, & sanctimonia vitæ claci opera ipsi reconciliati sunt. *Atque adeo* sic factum est, *quemadmodum subdit Manricus*, ut in causa plane consimili, nil minus regnum Bernardo Patri deberet quam sacerdotium, & ut, qui Ecclesiæ Pontificem firmaverat, orbi non minus firmaret imperatorem. *Verum illud, quod asseverabat modo historicus laudatus Cisterciensis*, Bernardum .. pacem imperio firmasse per longum tempus, *non satis combino cum iis, quæ habet Pagius in Critica Baroniana ad annum 1135. n. 18. Etenim ibidem agens de principibus Imperii cum Lothario imperatore pacem jurantibus, inter alia, quæ recitat ex Chronographo Hildensheimensi ad dictum annum 1135. transcribit sequentia*: In festo sancti Michaelis, in loco, qui dicitur Mulcohoieo, C Conradus frater Friderici Ducis imperatori reconciliatur. *Ex mox hæc observat*: Jam anno MCXXXIII. *(ann. 1134. signat Trithemius in Chronico Hirsaugiensi)* Conradus cum eo in gratiam redieras; sed aliquod postea diffidium inter utrumque exortum esse oportet. *Nisi forte sint intelligenda de actu minus solenni concordiæ, quæ inita ab ipsis prius fuerat; illa vero, quæ in Mulenhusen accidisse dicebantur, de reconciliatione, quæ in publico principum conventu firmata fuerit juramento post primam, forte etiam juratam, sed rursus minus solenni.*

§. XIX. Acta in concilio Pisano, ac Mediolani.

Concilium Pisanum.

ANNUS *Christi 1134. quem cum historico Cisterciensi hic aggredimur, magni Patris* Bernardi *fama cum summa veneranda nominis ejus commendatione egregia inclaruit tam a rebus ac miraculis apud Mediolanenses atque alibi in Italia peractis, quam e concilio Pisano, quod ibidem hoc anno celebratum est. Quæ omnia nobis præbent nobile de laudibus sanctissimi Viri argumentum.* Con-

dixerat, *inquit Manricus cap. 1. num. 1.* Innocentius concilium Pisis hoc anno Christi MCXXXIV. celebrandum, cui etiam adfuturus erat, magna tunc pars Ecclesiæ, Bernardus Pater, ex ejusdem Pontificis præcepto. Cum ecce, properantem illuc adire interceperunt legati ex Mediolano, lecum, si possent, Sanctum reducturi, per quem Pontifici reconciliarentur, per quem Lothario; hoc ultimo per electionem succedente in Henrici imperatoris defuncti locum. Conradum obsidiominus Sueviæ Ducem, ejusdem Henrici sororium, jure sanguinis regnum adfectasse, superius dictum. *(Consule annum 1125. cap. 1. num. 6.)* Quio a Mediolanensibus susceptum, Modici, *seu Meditiæ, vel Medoetiæ*, sede regni Italiæ *(ubi imperatores solebant coronam ferream accipere, sicut notat Bandtaadus)* ab Anselmo archiepiscopo inunctum, ac regem Romanorum acclamatum, ex ejusdem Cooradi fratre Ottone Frisingensi etiam tradidimus, *ut videre licet loco mox assignato.* Ergo in hac fide constantes, seu pertinaces, dum Conrado adhæreot, Lotharium respuuot, propter Conradum Innocentium etiam aversabantur. Quippe Innocentius hereditaria ab Honorio protectione, dein multis neque exiguis E obstrictus meritis, partes Lotharii causamque promoverat.

post ejus fœdus

202 Cæterum jam Lothario coronato, & Conrado per Bernardum cum illo compositio, cum nullo tenerentur juramento præstitæ fidei, & alias vellent Ecclesiæ reuniri, gratiam Pontificis imperatorisque, Aoacleto abjurato, per eumdem Bernardom auspicabantur [a]. Hæc publica legationis occasio fuit: sed præter hanc specialis alia pluribus, qui sanctitatis Beroardi & discipolorum ejus fama perculsi, conversique, & jam tuoc seculi delicias sperneotes, sancti Patris adventum si non prævenerant, saltem præveoti a Deo præstolabantur, ipsius se magisterio traditurі. Ex his, oi fallor, legati delecti sunt, quasi ex ipso conversioois suæ proposito sanctum Patrem efficaciis persuasuri, Et divertisset statim ad eos Pater dulcissimus, nisi Pisani concilii tempus instaret, cui, salva Pontificis obediensia, abesse nequaquam posset. Respondit tamco, inducias breves petens, se ipsum post concilium exhibiturus. F Ei quoniam Mediolanensis Cleri præcipue opera eadem civitas, abstersо primo errore, ad unitatem Ecclesiæ revocabatur, hanc primo ad Clerum epistolam scripsit. *Hæc e Manrico. Sed, sive eadem exarata sit primo, sive non, habetur tamen primo loco, & ante duas alias in earumdem collectione.*

[a] *f. succedebantur*

203 *Epistola autem illa, quæ in dicta collectione habetur ordine centesima trigesima secunda, sanctus Pater gratulatur clero Mediolanensi super jam dicto successu, differtque suum ad ipsos adventum, ita illam incipiens:* Benedicti vos a Domino, quorum studio & industria civitas vestra liberata est ab errore, &, relicto Schismate, ad Catholicam rediit unitatem .. Et ego, fratres, particeps & socius gaudii vestri fieri cupiens, juxta petitionem vestram ad vos cum dilectis fratribus nostris, nuntiis vestris, veniebam, de quibus mihi scripsistis plenius secundum rationem in beneplacito Dei satisfacturos. Sed quia tempus breve est, quo ad coocilium [b] festioamus, non gravet vos usque ad reditum nostrum sustinere. *Atque hæc quidem ad clerum: in epistola autem 133. ad cives Mediolanenses, a quibus invitatus fuerat ad componendam pacem, scribit, lætari se, quod ad hoc ne-*

Scribit ad Mediolanenses discessu.

[b] Pisanum

A negotium ſua requiratur opera, ac ſperare illos jubet ſuum reditum poſt concilium Piſanum. De Epiſtola 137. ad imperatricem Romanorum (Richeram, uti additur in margine apud Mabillonium) poſt idem concilium de rebus Mediolanenſibus ſcripta, ſignificat Vir ſanctus, Mediolanenſes non ante receptos in gratiam a Pontifice, quam ipſi Lotharium imperatorem recuperent. Hinc eos clementiæ imperatricis commendat. Sed de illa epiſtola dicam etiam infra. Nomina autem legatorum, de quibus paulo ante, ipſe ſanctus Pater exprimit in epiſtola 134. his verbis: Ego, fratres, tanta lætitia provocatus, ſed & vocatus a vobis per cariſſimos fratres Ottonem & Ambroſium, quos ad hoc ipſum direxiſtis, decreveram ſimul cum ipſis venire ad vos &c. Epiſtola porro inſcribitur Ad novitios apud Mediolanum cooverſos, quibus gratulatur de converſione, ſeque, peracto concilio, illos viſurum ſpondet.

ABCT. J. P.

quodnam Ciſtercium ſit Mediolanum tranſgreſſ.

204 Quod dicta modo hujus epiſtolæ inſcriptio, ſeu ſtrulus, in errorem induxerit Baronium ad annum 1134. videtur nobis probabilius: nam ubi hæc ſcribit n. 8. Jam autem Mediolani plaotata erac Religio Ciſtercienſis, & fœtu fœcundo propagata; ſed perperam id dicit, contra eumdem Baronium notat Mauricus cap. 2. n. 7. At audiamus Mabillonium in nota breviore ad eamdem epiſtolam, in qua hæc ſcribit: Ex hoc titulo Baronius infert, jam ante Bernardi adventum Mediolanum, id eſt, ante annum MCXXXIV. Ciſtercienſium familiam eo fuiſſe tranſmiſſam, conditumque aliquod monaſterium, cui ſe novitii iſti maocipaſſent. At Ughellus in tomo 4. Italiæ ſacræ (col. 197.) exiſtimat, primum Ciſtercienſium in illa urbe cœnobium eſſe Clarum-vallem, quam ſecundo ab urbe lapide non ante annum MCXXXV. conditam probat: proindeque hæc in epiſtola novitiorum nomine intelligendos eſſe eos, qui Bernardi opera, ad concilium Piſanum pergentis, recens converſi, ejus ſe magiſterio ex animo jam devoviſſent. Ughelli epocha de conditu monaſterii conſtat ex veteri inſcriptione, & ex primis loci inſtrumentis, in quibus conſtanter Cara-vallis, non Clara-vallis appellatur. Vide epiſtolam 281. Sic Mabillonius. Porro hæc epiſtola, ad quam mittit lectorem, Abbati Brunonl de Cara-valle in titulo prænotatur: ad quem iſta obſervat:

B

C Priores editi CLARA-VALLE: at CARAVALLE præferunt melioris notæ codices: quibus domeſtica Caravallis inſtrumenta ſuffragantur. Eſt autem Cara-vallis inſignis abbatia Ciſtercienſium prope Mediolanum. Nunc iterum ad Bernardum. Audiſti, lector benevole, quænam fecerit Abbas ſanctus antequam perveneris ad concilium Piſanum; en tibi nunc exponimus, quanta cum veneratione ad illud ſit admiſſus, quanta cum auctoritate interfuerit ejuſdem actis, quanta cum utilitate eidem profuerit.

S. Bernardus intereſt concilio Piſano cum integra auctoritate,

205 Ernaldus lib. 2. Vitæ cap. 2. hæc in rem noſtram notata reliquit: Innocentius.. rurſus Piſas revertitur: ibique aggregatis totius Occidentis epiſcopis, aliiſque religioſis viris, magnæ gloriæ ſynodus celebratur. Adfuit per omnia & conſiliis, & judiciis, & definitionibus omnibus ſanctus Abbas, impendebaturque ei reverentia ab omnibus, & excubabant ante ejus limina ſacerdotes, non quod faſtus, ſed multitudo communem probiberet acceſſum: &, aliis egredientibus, alii introibant, ita ut videretur Vir humilis, & nihil ſibi de his honoribus arrogans, non eſſe in parte ſollicitudinis; ſed in plenitudioe poteſtatis. *Ita Ernaldus, fideliſſimus Vitæ ſcriptor, teſtiſque omni exceptione major.* Itaque hoc jam tertium concilium habitum eſt, *ſicut cap. 3. num. 1. obſervat Mauricus ad hunc textum* (nec Trecenſe, *ait*, includo) in quo Bernardo per omoia deferretur: unum ad declarandum Innocentium ſummum Pontificem, duo ſub ipſo. *Laudatus biographus pergit deinde ad acta concilii, quæ ſummatim ita perſtringit*: Actiooes concilii longum eſt proſequi: ſumma tamen in excommunicatione Petri (*Leonis*) & io irregreſſibili ſautorum ejus dejectione conſtitit, & uique hodie hæc ſenteotia perſeverat. *Plura de hoc concilio habet Pagius in Critica Baroniana ad annum 1134. ubi etiam tractat de ejuſdem epocha.*

D

206 *Illud ex ipſo delibare convenit ad noſtrum propoſitum, quod ibidem refert n. 3. de Ludovico Franciæ rege, dum ſynodum illam cogitavit impedire.* Inter Innocentium II. & Ludovicum VI. Francorum regem aliquod intercedebat diffidium, iodeque S. Bernardus epiſtolam 255. ad Ludovicum regem dedit, monuitque, ne concilium hoc tempore Eccleſiæ & regno tam neceſſarium, *ipſius* que regis honori ceſſurum, impediret. „ At calor, inquiuoc, nimius eſt. „ Quaſi nos glacia„ lia corpora habeamus „ inquit Bernardus.. „ Tamen ſi quid ex Apoſtolicæ auctoritatis ri„ gore proceſſit, unde ſe merito eſſe turbatam „ celſitudinis veſtræ ſerenitas arbitretur; quali„ ter hoc ipſum revocetur, aut temperetur, pro„ ut oportet ad hooorem veſtrum, fideles veſtri, „ qui aderunt, totis viribus eoitentur. Inter „ quos nos quoque, ſi quid poſſumus „. *Ad illud, quod de caloribus dicebat Sanctus, obſervat Mabillonius in notis, ad illud concilium*: Rex præſules Gallicanos sceedere prohibebat obtentu caloris immodici. *Rebus itaque concilii peractis, ſanctus Pater datam ante Mediolanenſibus fidem liberavit de ſua ad illos profectione. Expeditionem iſtam, adeo Viro ſummo illuſtrem, in varia nemora dividere eſt animus.*

E

F

207 *Conſideremus itaque primo, quos ob fines illuc a ſumme Pontifice miſſus fuerit. Pagius nuperrime memoratus eoſdem ita exponit n. 6.* Landulphus Junior cap. 42. apud Puricellum in Monumentis baſilicæ Ambroſianæ num. 260. mentionem facit reconciliatioois Mediolaneoſium cum Innocentio II. aitque: „ Innocentius Papa Piſis „ ſynodum celebravit, in qua Robaldo epiſcopo „ (Albeoſi) repræſentante, Thealdus de Lan„ driano archipresbyter eccleſiæ Mediolanenſis„ (videtur is ſucceſſor Stephani de Guandeca, qui anno ſuperiori Anſelmum archiepiſcopum Mediolanenſem valde vexavit, ut ibidem diximus) „ Amizo de la Sala archidiaconus, Anſelmus de „ Rhode levita [a], & alii plures ejuſdem eccle„ ſiæ ordinarii, & cum primicerio Decumani ſa„ cerdoie contra ſolitum decus Mediolani & ejus „ eccleſiæ, Innocentio Papæ fidelitatem juraverunt „ (Mediolanenſes enim, qui hactenus antiquam libertatem reiinuerant, juramentum fidelitatis a Gregorio VII. decretum, quod hodie a præſulibus exigitur, decoro eccleſiæ ſuæ adverſari ſibi perſuadebant.

Pisis, ab quem miſſus fuit

[a] al. addi. tur ordinarius

208 „ Cremonen es vero propter hanc fidelita„ tem nequaquam milites Mediolanenies, quos „ captos habebani, dimiseruot. Sed Papa Inno„ centius depoſitionem & expulſionem læpe dicti „ Anſelmi de Puſterla (ab epi copatu Mediola„ nenſi) firmavit. Attamen prænomioati, qui fi„ delitatem juraverant, timentes hos caſus urbis

Mediolanenſium,

„ & ec-

A „ & eccleſiæ Mediolaoenſis, differebant redire „ Mediolanum, niſi baberent proiectorem, qui „ coram populo Mediolanenſi confirmaret Anſalmi expulſionem, & ad oihilum reduceret „ Conradi coronationem (anno MCXXVIII. factam) & populum tantæ ucbis convocaret, „ & confirmaret ad Lotharii imperatoris amorem, & ad ipſius Innocentii unitatem. Ad * Puricell. & al. adeo „ hæc peragenda Papa a Deo * idoneum angelum habuit, ſicut Bernardus abbas Claravalenſis fuit „. *Hactenus cuatus apud Puricellum Laudulphus, cujus verbis nonnulla de ſua interſeruit Pagius, uti ex parentheſibus apparet. Ceterum Laudulphi Junioris ſive de ſancto Paulo Hiſtoria Mediolanenſis non ita pridem recuſa prodiit inter ſcriptores rerum Italicarum Mediolani editas tomo 5. iſtius collectionis, ac notis illuſtrata eſt. Textum vero ſupertus e Puricelli editione relatum cum recentiſſima conferebam, ubi videſis e variis lectionibus, ad marginem ex ea a me adjectis. In eadem etiam nova editione conſule poſſunt notæ in cap. 41. Laudulphi, quæ habentur toma prædicto a pag. 513.*

B 209 *Conſideremus ſecundo, quinam cum Bernardo fuerit a ſede Apoſtolica Mediolanum legati legati, ut nego ium tanti ponderis conficeretur. Illuſtris hujus legationis comites commemorat Ernaldus biographus lib. 2. cap. 2. num. 91. poſt ea, quæ præmiſerat de concilio Piſano, ita loquens:* Soluto concilio, ad reconciliandos Mediolaoenſes dominus Papa Abbatem Clarævallis, quem multis ſupplicationibus experierant, & Guidonem Piſanum, & Matthæum Albaoeoſem epiſcopum a latere ſuo direxit, qui ſchiſma par Anſelmum in eadem urbe factum abluerent, & ad unitatem Eccleſiæ devios revocarent. Abbas igitur cum prædictis viris, quos a domioo Papa collegas acceperat, addidit conſortio & communi conſilio virum venerabilem Gaufredum Carnotenſem epiſcopum, cujus ſinceritatem & innocantiam io multis probaverat. Et viſum eſt Cardinalibus bonum, ut tanto adjutore negotium tanti ponderis fulciretur. *Hiſce addimus notitias ſequentes.* Gaufredus *ille, appellatus* de Lieves, *ab anno* 1116. *uſque ad* 1138. *Carnotenſis eccleſiæ* C *regiminii præfuit, ex Sammarthanis in Gallia Chriſtiana tuma* 2. *ubi pluribus laudatur.* De Guidone Piſano *agitur apud Ciaconium in Vitis Pontificum Romanorum & Cardinalium toma* 1. *col.* 987. *uti etiam col.* 960. *& ſequentibus de* Matthæo Albanenſi; *ubi magnificentiſſimis elogiis condecoratur. Laudulphus Junior cap.* 42. *de* Bernardi *ad Mediolanenſes ingreſſu agens, hos tantum comites ei adjungit:* Prænominatus Abbas iſte nil moratus, cum Carootenſi epiſcopo, & Robaldo Albeoſi Mediolanum iotravit; *ex notis hic*, eo videlicet, quem Aoſelmo depoſito, Mediolanenſes delegerant vicarium archiepiſcopalem obeundis officiis. *Sed majoris nobis eſt pretii Ernaldus, quam ut vel ad latum unguem ab eo hic recedamus.*

ingreſſui 210 *Conſideremus tertio mirabilem Viri ſancti ad Mediolanenſes ingreſſum, prodigio ſimilem, &, ſi omnia ſimul colligas ejuſdem adjuncta, rariſſimo & ſorte nullo hujuſmodi ſuſceptionis Sanctorum exemplo. Audi Ernaldum lib.* 2. *Vitæ cap.* 2. *num.* 91. *citatum:* Traoſcenſo, *ait*, Apennino, nbi audierunt Mediolanenſes Abbatem defideratum ſuis finibus propinquare, longe a civitate milliaribus ſeptem omnis ei populus obviat: oobiles, ignobiles, equites, pedites, mediocres, pauperes, D quaſi de civitate migrarent, proprios lares deſeruoi, & diſtinctis agminibus incredibili reverentia Virum Dei ſuſcipiunt. Omnes pariter deſtantur aſpectu: felices ſe judicant qui frui poſſent auditu. Deoſculantur pedes ejus univerſi: & licet hoc ille moleſte acciperet; nulla potuit pronos & devotos ratione compeſcere, oulla interdictione repellere. Vellicabant etiam pilos, quos poterant, de indumentis ejus, & ad morborum remedia de pannorum lacioius aliquid detrahebant, omnia ſancta, quæ ille tetigiſſet, judicantes, & ſe tactu eorum vel uſu ſanctificari. Præcedentes itaque & ſubſequentes lætabundis acclamationibus applaudebaot Abbati, & diu intra agminum ſpiſſamenta deteotum, tandem ſolenni redditere hoſpitio, *ad eccleſiam ſancti Laurentii, ſecundum dicenda poſtmodum* §. 20. *in ruitio. Quibus publicæ veneratiooi, lætitiæ, acclamationis ſignificationibus adeo effuſis quid in Sancti laudem illuſtrius, quid ardentiſſimo Mediolanenſium erga ipſum affectui convenientius fieri potuit?*

AUCT. J. P.

211 *Quid, quod pra multitudine populi ad ipſum circumfuſa non pateret ingreſſus? Auctor Exordii magni Ciſtercienſis diſtinctione ſecunda, cap.* 16. Cum ergo, *uti*, ibi (*Mediolani videlicet*) ſederesio quadam ampliſſima domo, tanta circa eum erat hominum multitudo, ut nullus ingredi poſſet. *Quin etiam ibidem tanquam angelus e cælo lapſus, &* homo proximus Deo *ſuis habitus. Nam, uti mox ſubdit idem auctor*, Interea quidam de civibus ejuſdem urbis, veſtitu & vultu bonorabilis, cum Dei Hominem adire omnimodis cuperet, & ouſquam aditum reperiret, mediis ſe turbis ingeſſit, manibus ae pedibus reptans, & ſuper colla ſedentium gradiens, quouſque ad ipſum, quem deſiderabat, perveoiret. Cumque apprehendiſſet pedes ejus, cœpit eos mira devotione amplecti & deoſculari. Quod videns ſupradictus Repaldus, qui propius aſſiſtebat, aeceſſit, ut amoveret eum, ſciens utique quia Vir ſanctus hujuſmodi venerationibus & obſequiis nimis gravabatur. Ille vero cooverſus dixit ad eum: Dimitta me, obſeero, dimitte me videre & taogere Hominem proximum Deo, & vera apoſtolicum Virum. Dico anim sibi, & io fide Chriſtiana teſtificor, quia vidi illum inter Apoſtolos Chriſti. Quod audiens monachus ille, miratus eſt, & cupiens planius ooſſe, volebat ab eo inquirare modum viſioois hujus; ſed præ pudore propter adſtantes non præſumpſit. Verumtamao magnam exſtitiſſa revelationem ipſam cartiſſime erediait, pro qua vir ille tam vehementer affectus erat erga Famulum Dei. *De Roualdo, hujus rei teſte, dicam infra num.* 215.

confluxus & æſtimatio populi, E

F

ingreſſus, 212 *Conſideremus quarto, quam ſortiter legationis ſuæ cauſam pertractarit, & quam ſuaviter, ſine procerum reluctantia ac vulgi diſcordia negotium ſibi commiſſum ſit exſecutus. Etenim, teſte Ernaldo* mox *allegato*, Cum tractatum eſſet in publico de negotio, propter quod tam Vir Dei quam Cardinales advenerant, oblita fortitudinis ſuæ civitas, omni ferocitate depoſita, ſe ita Abbati ſubſtravit, ut obedientiæ eorum non incongrue illa poſſet aptari poetæ verſiculus:

Juſſa ſequi, tam velle mihi, quam poſſe neceſſe eſt.

Verum quæ generatim laudatus iſte biographus, magis ſingillatim ipſemet Sanctus exprimit in apoſtola ad imperatricem Romanorum, Lotharii uxorem,

A *antea indicata in hoc paragrapho num.* 203. *Aſt*
AUCT. *hic demus ipſa Sancti verba:* Non ante ſane Me-
J. P. diolanenſes in gratiam domini Papæ, & Eccleſiæ unitatem recepti ſunt, quouſque palam, Conrado refutato & abnegato, dominum noſtrum Lotharium in ſuum regem & dominum receperunt, & Romanorum imperatorem Auguſtum una cum toto orbe confeſſi ſunt: & de injuria tranſacta, juxta conſilium & mandatum domini Papæ, digne vobis ſefe ſatisfacturos eſſe, tacto ſacroſancto Evangelio, ſpoponderunt. *Epiſtolam hanc anno* 1134. *ab eo ſcriptam, quando ſecundo Mediolanum rediit, habes Pagius ad eumdem annum num.* 9.

reformatio morum ſequtum Viro ſancto gloriam pe-pererunt.

213 *Conſideremus quinto, Virum ſanctiſſimum non pœnitendo ſucceſſu mores Mediolanenſium in meliorem transformaſſe mentem. Id quod hiſce verbis teſtatur Laudulphus cap.* 42. Interea princeps Conradus altiori conſilio potitus, *ex quo videlicet regnum abdicavit, & in gratiam cum Lotharia rediit*, imperatoris Lotharii vexilliſer eſt factus, & prænominatus Abbas iſte (*de S. Bernardo proxime egerat*) Mediolanum intravit, quam ei-
B vitatem nimirum, prout voluit, formavit. Ad nutum quidem hujus Abbatis omnia ornamenta eccleſiaſtica, quæ auro, & argento, palliſque *in* eccleſia ipſius civitatis videbantur, quaſi ab ipſo Abbate deſpecta in ſcrineis recluſa ſunt, & non ſolum matculi, ſed etiam mulieres tonſæ ſunt, & ciliciis & laneis viliſſimis induti ad quælibet religioſa convertuntur, aqua in vinum mutatur *&c. At de miraculis, ibidem a Viro ſancto factis, poſtea agetur. Præter hæc ornamenta, quibus condecorabatur Abbas noſter, dum apud Mediolanenſes legati munera fungeretur, in promptu ſunt alia, quæ dabimus paragrapho proximo.*

§. XX. Cathedræ Mediolanenſis regimen recuſat; notatio temporis; Ordo Ciſtercienſis ibidem propagatus; de Humiliatis quam fuerit præclare meritus; beneficia in Mediolanenſes collata.

C *Sanctus Mediolanenſibus eſt adeo in amoribus, ut eum ſibi præponere velint.*

DE rebus a Sancto Mediolani præclariſſimo geſtis ita paullo ante a nobis dictum eſt, ut non pauca dicenda ſuperſint. Conſideremus itaque ſexto, tanta in veneratione & in amoribus adeo fuiſſe Legatum noſtrum Apoſtolicum apud populum Mediolanenſem, ut eum ſibi præſulem poſceret ardentiſſimis omnium votis. Laudulphus Junior cap. 42. *hoc ita narrat*: Tandem idem populus, ut habetet Abbatem illum in archiepiſcopum, ad eccleſiam S. Laurentii, in qua erat hoſpitatus, cum hymnis & laudibus, & ſolito ſuo Kir. (*de quo in notis ad hoc caput*) cucurrit. Quod Abbas ille non tulit: ſed ait: Ego in craſtinum
* *id eſt equum præ-darium, Gallice palefroi* aſcendam palafredum * meum, &, ſi me extra vos portaverit, non ero vobis, quod petitis, ac ſic a Mediolano receſſit. *Puricellus in baſilicæ Ambroſianæ Monumentis num.* 368. *reſponſum* Beroardi *exponens*, Quo quidem, *ait*, reſponſo ſanctus Abbas, Papiam ipſe Ticinumque tendere tunc cupiens, nobis ad illud non obſcure videtur alluſiſſe, quod S. Ambroſio contigerat, cum regimen Mediolanenſis eccleſiæ ſibi oblatum recuſans, ab ipſamet etiam urbe tandem auſugit „ egreſſulque noctis medio civita-
„ tem (ſicut in ejus Vita Paulinus narrat) D
„ cum Ticinum ſe pergere putaret; mane ad
„ portam civitatis Mediolanenſis, quæ Roma-
„ na dicitur, invenitur „. *Sed incerta hæc omnino eſt Puricelli conjectura de alluſione illa* ſancti Bernardi. *Diviſi itaque Hominis modeſtia honorificentiſſimam hanc dignitatem ſibi oblatam recuſavit conſueto in alius hujuſmodi occaſionibus ſibi more. Factum vero illud confirmatur e biographo Ernaldo lib.* 2. *Vitæ cap.* 3. *unde iſta breviter ad rem præſentem delibo num.* 110. Intra Italiam civitas Januenſis, & Mediolanum, metropolis Ligurum, hunc optaverunt paſtorem & magiſtrum. *Sic ibi, inter tufulas alias a Viro modeſtiſſimo recuſatas, de Mediolanenſibus id factum aſſeritur.*

& tantum non cognovi vel revelatum:

215 *Cur vero tacitus præteream teſtimonium auctoris Exordii magni Ciſtercienſis, qui diſtinctior ſecunda cap.* 16. *hæc ad poſteros tranſmiſit*: Domno Renaldo, cujus ſupra mentionem feci-mus, indicante cognovimus, quod famulus Dei Bernardus, eum veniſſet aliquando Mediolanum pro reconciliando ſchiſmate Petri Leonis, cum tanta exultatione univerſorum ſuſceptus eſt E *&c.* Ita denique ſibi *in* ipſo complacuerant, ut cum eum antea non vidiſſent, ingreſſum in urbem mox in archiepiſcopum unanimi conſenſu raperent potius quam eligerent. Quod cum ille recuſaſſet, parati erant omnino vim facere, niſi fuga latenter evaſiſſet. *Quiſnam autem Renaldus ſeu Rainaldus iſte? Idem is eſt*, ad quem tres extant epiſtolæ Bernardi, lacte & melle manantes, ultra conſuetum, *ut ſcribit Mauricus ad annum* 1121. *cap.* 5. *num.* 9. *quæ inter alias ordine ſunt ſeptuageſima ſecunda, ſeptuageſima tertia, & ſeptuageſima quarta. Fuit item abbas Fuſniacenſis, vulgo Foigny, diœceſis Laudunenſis, & primus quidem, ut Mabillonius in notatione ad epiſtolam* 72. *affirmat; ſed negat Mauricus proxime citatus. Fuit etiam fidus* ſancti Bernardi *ſocius Pariſiis*, qui, *ut ſuperius* §. 10. *num.* 103. *relatum eſt ex auctore Exordii magni Ciſtercienſis*, ſecretorum Famuli Dei magis conſcius erat. *Hinc ſuperiori ex hoc viro relatæ narrationi fides conciliatur.*

quo anno id acciderit.

216 *Ex præmiſſis autem unper de ſancti Patris ad urbem Mediolanenſem adventu poſt Piſanum concilium, abunde conſtat, oblatas ipſi ibidem loci inſulas fuiſſe anno Chriſti* 1134. *ut mirum ſit, in chronologico hujus facti calculo tam craſſe hallucinatum fuiſſe Sigonium, dum illud illigat anno* 1123. *Exeunt tomo* 2. *Operum ejus noviſſime editorum Mediolani, de regno Italiæ lib.* 10. *col.* 650. *ſic lego ad iſtum annum.* Honorico Mediolanenſi antiſtite III. Kalend. Junii mortuo, ea dignitas ad Bernardum Claræ-vallis abbatem ob miram ſanctitatis ejus opinionem delata eſt. Eo vero repudiante *&c. De Honorico nihil hic pono; conſuli de eo poſſunt notæ ad eumdem annum. Apud Parvinium in Chronico eccleſiaſtico eumdem lapſum temporis reperio ad ſæpe jam memoratum annum. Alios*, ſancti Bernardi *abbatis adventum in urbem Mediolanenſem perperam figentes, ad annum Chriſti* 1119. *refutat Puricellus in Monumentis Ambroſianæ baſilicæ num.* 331. *Quia vero adeo ſunt nuſere hallucinati, ut hic non mereantur refutationem, conſuli de iis poteſt idem auctor. Mediolanenſes itaque anno* 1134. *fruſtratis ardentiſſimo deſiderio, quo flagrabant, promovendi ad cathedram ar-*

ſanctus

A *abbatiſcopalem, atque hoc pacto apud ſe retinendi Virum ſanctum, volentes tamen poſſidere Patrem in filiis ſuis, ac in Patre filios, aſcetas Ordinis Ciſtercienſis peſierunt.*

Familiam ſuam. 217 *Conſideremus igitur ſeptimo, quam bene* S. Bernardus *ſaeris meritus de Mediolanenſibus ac de Ordine Ciſtercienſi, quando hunc apud illos propagavit.* Erat præ manibus, *prout narrat Manricus anno ſupra deſignato, cap.* 2. *num.* 9. ſeges copioſa, ut ante adventum Sancti jam converſis, ſed multo pluribus per ipſum vocatis, & reſpondentibus ſine ulla cunctatione. Extat reſcriptum ejuſdem ſancti Patris ad Petrum tunc epiſcopum Papienſem, quo gloriam plurimarum converſionum hoc tempore experrarum, ad delatam in ſolum Deum oſtendi referendam, *ſecundum ea, quæ affirmat in epiſtola iſta, ordine centeſima trigeſima quinta:* Si temen bonum, jactum in terram bonam, fructum attuliſſe videtur, ipſius eſt gloria, qui dedit lemeo fereoti, fœcunditatem terræ, lemini iocrementum. Quid in his nos capimus? Ego ſane gloriam Chriſti

B alieri ooo dabo; multo vero ſcrupuloſius uturpabo mibi. Profecto lex Domini convertit aoimas, non ego. Teſtimonium Domini fidele ſapientiam præſtat parvulis, & noo ago. Laudatur de bona litteræ tornatura manus, non calamus. Fateor, ut multum tribuam mihi, lingua mea calamus ſcribæ velociter ſcribeotis. *Hinc igitur intelligi perſpicue poteſt ingens converſorum ad perfectiorem vitam multitudo.* Ergo utrorumque, *ſicut pergit Manricus num.* 10. devotioni ſatisfacturus, & pro necepris redditurus filios pacis, ipſe alias pronus dilatandæ ſuæ familiæ, annuit piæ & devotæ petitioni, ac loco (noo) longe ab urbe deſignato, nativis aquis irriguo amœnoque, fabricam ei conſenſit ſuperponi, monachis adſciſcendis ex Claravalle. Cui ædificio non parum eootuliſſe Widonem capitaneum de porta Orientali, tradit Carolus Sigonius: *quem conſulere poteſt lector lib.* XI. *de regno Italiæ, col.* 671. *noviſſimæ editionis Mediolanenſis. Pergamus cum Manrico.*

Ibidem pro-gressus: 218 Eumdem locum deſignatum, cæleſti lumine, inter tenebras noctis illuſtrante terminos do-

C mus, reperi in quodam Ms. Roberti Rulcæ, ouper ex Urbe ad me, *ait*, tranſmiſſo beneficentia reverendi admodum patris domini Hilarionis Reoeati, abbatis ſanctæ crucis in Hieruſalem, quem hoc noſtrum collegium Salmantinum olim alumnum, nos auditorem meruimus, & amicum. Cœnobio Claræ vallis nomen indium eſt in memoriam alterius Claræ vallis, quaſi ipſa voce rereandis Mediolanenſibus, quamdiu non dabatur frui ſancto Abbate. *At videtur probabilius, in hac formatione ac alluſione nominis* Claræ vallia *Manricum hallucinari, ex dictis ſupra §. 19. num.* 204. *occaſione epiſtolæ* 134.

Conſuetudines benedictas, 219 *Conſideremus octavo, quidnam ſanctus Pater egerit in favorem Ordinis fratrum, ac vocant, Humiliatorum, dum Mediolani verſaretur. Pagins ad annum* 1134. *num.* 14. *collegit de hoc argumento ſequentia:* Quo tempore Bernardus Mediolani verſabatur, Tertio Ordini Humiliatorum regulam dedit. Hi quidem jam ab anno MCXIX. juxta Triſtanum Chalcum, hnic Ordini initia dederant; ſed ante divum Bernardum Religioſi non erant. Puricellus citatus oum. 375. aſſerit, eos vocatos fuiſſe Fratres de Convenio, quod & Chalcus etiam in literas miſit, addiique Puricellus. „ Ejuſmodi Ordo Fratrum de Conveoio D „ in hanc utque diem appellatur; quive in ſuo AUCT. „ ipſius ſtemmate tutelarem geſtat hunc ſanctum J. P. „ Abbatem „. Subdit Puricellus in bibliotheca baſilicæ Mediolanenſis aſſervari codicem Ms. contineotem Humiliatorum privilegia, cujus initio habetur „ Sanctus Bernardus veoit Mediolaoum, „ & ibi multis miraculis claruit, & monaſterium „ conſtruxit (Caram-vallem nempe ..) A quo „ (nempe Bernardo) quidam magnates & no- „ biles cives Mediolaoi, divino ſpiritu inebria- „ ti, formam vivendi io habitu Religioſo cum „ ſuis familiis habitando (hoc tunc illorum in- „ ſtitutum fuit) ſumpſerunt. Fuit ergo ſanctus „ Bernardus Ordinis hujus primus fundator. „ Unde Fratres Tertii Ordinis hujus vocaotur „ hodie alicubi fratres ſancti Bernardi. Maoſe- „ runt autem ſic fratres Ordinis hujus per ſe io „ habitu Religioſo per annos LIV. priuſquam eon- „ ceſſa eis eſſet regula ab Eccleſia Romana. Anno autem MCXCIX. penultimo die Maji, data „ fuit eis regula a Domino Papa Innocentio III. „ Quare ſciendum, quod fratres Tertii Ordinis E „ hujus fuerunt fundatores primi & ſecundi Or- „ dinis Humiliatorum „.

quæ Tenta-tus contu-lit Ordini Humiliato-rum 220 Galvaoeus Flamma cap. 255. magnæ ſuæ Chronicæ apud Puricellum laudatum num. 375. ſcribit „ Nobilis vic Guido & capitaneus portæ „ orientalis fuit ſpecialis adjutor beati Bernardi „ in fundando monaſterio de Charavalle juxta „ Mediolanum, de divitiis ejus anno Domini „ MCXXXV..., & iſte Guido Tertium Ordinem „ fratrum de Convenio ſancti Bernardi in porta „ orientali conſtruxit in die S. Vincentii; quem „ Inooceotius III. confirmavit, & ab Innocen- „ tio III. dictus eſt Ordo Tertius. Iſti fratres „ de Convenio fundaverunt Ordinem fratrum „ Humiliatorum, & ipſos viſitabant „. Quod idem Galvaneus, qui ſeculo XIV. vixit, confirmat in libro, cui titulus Manipulus florum, cap. 172. apud Pucicellum ibidem; *in noviſſima autem iſtius Manipuli editione Mediolanenſi, cap.* 269. Licet autem S. Bernardus & Guido fundatores fint Hnmiliatorum, qui aote utrumque nec regulam nec habitum Religioſum habebant; hæc tamen ſocietas jam aote inceperat, uti Puricel- F lus probat teſtimonio S. Aotonini par. 2. Chronicorum, tit. 15. cap. 23. Raphaele Volaterrano lib. 21. Triſtano Chalco & aliis. Fallitur itaque Sigonius, qui hujus Ordinis ioitium cum aono MXLVI. illigat, ut videre eſt in Hiſtoria ejus de regno Italiæ ad annum MXLVI. *Ex his itaque intelligimus, certam vivendi normam a* S. Bernardo *fuiſſe Mediolani præſcriptam dictis fratribus. Quod tametſi in rem noſtram ſufficiat, breviter tamen huic facto iſtas ſubjicimus notationes.*

apud Mediolanenſes dicunt. 221 *Galvaneus Flamma in Manipulo florum cap.* 169. *citato ſcribit illud contigiſſe anno* 1135. *cui Sancti reditum ad urbem Mediolanenſem tuebatur. Num ſcribens ad annum* 1134. *mox ſubdit:* Sequenti anno B. Bernardus rediit Mediolanum.. Ordioem S. Beroardi ordinavit, qui modo dicuntur fratres de Coetgio *&c. Puricellus vero allegatus pag.* 63. *etiam affirmat, hoc eſſe factum in reditu, de quo dicebam; ſed in anno differt, affirmans quidem, rem accidiſſe* per id tempus, quo S. Bernardus intra hunc annum (*ſed annum ſignat* 1134. *in indice chronologico, qui citato ejus operi præfigitur*) iterato Mediolani fuit. *Verum de illo reditu nec poſtea agemus. Deinde*

A *auctor idem pag. 632. non admittit, Ordinem iſtum*
Auct. J. P. Tertium *appellatum ex nomine Innocentii III.* aliter *enim, inquit*, & melius alii ſentiunt. *Hippolytus Helyot tom. 6. Hiſtoriæ Ordinum monaſticorum &c. cap. 19. tractat pluribus de Religioſis Ordinis Humiliatorum, eorumque ſuppreſſione: ubi licet videre varias auctorum de ejuſdem origine ſententias; etymon, ut fertur, nominis; tres diverſos Ordinis ſtatus; de quorum primo poſtquam egiſſet laudatus ſcriptor, ſecundum incepiſſe affirmat anno 1134. amplexum e S. Bernardi conſilio modum vivendi a priore diverſum &c. Dein tertium Ordinem ſubactis ſub regula S. Benedicti &c. eumque ait ſubſtitiſſe, donec Humiliati fuerint exſtincti: id vero cur, quomodo, & a quo ſit factum, ibidem legi poteſt. Placet nunc alia e S. Bernardo collata in Mediolanenſes beneficia recenſere, quæ ipſemet Sanctus commemorat.*

Mediolanenſibus præſtita memorat

222 *In epiſtola quippe* 131. *quæ inſcribitur apud Mabillonium anno Chriſti* 1135. *hac eidem præfixa ſynopſi*, Cum Mediolanenſes Innocentio reconciliati, tamen titubare in officio & obedientia viderentur, eos ad retinendam conſtantiam
B incitat, recentia Romanæ Eccleſiæ erga illos beneficia memorans; *& quippe ut addamus nos etiam ſua? Sancto utique ſuam interponente auctoritatem impetrata vel ex parte vel ex toto, ut æquum videtur credere; in epiſtola, inquam illa ſic memorat:* Bene vobiſcum facit Deus: beoe vobiſcum facit Romana Eccleſia. Facit ille, quod pater: facit illa, quod mater. Et revera quid vobis debuit facere, & non fecit? Si poſtulaſtis mitti vobis de curia honorabiles perſonas ad hooorem Dei & veſtrum; factum eſt. Si poſtulaſtis eoofirmari, quod onanimitas veſtra de venerabilia patris veſtri electione firmaverat; factum eſt. Si voluiſtis licuiſſe vobis, quod illicitum, niſi pro magna quidem neceſſitate, ſacri canones judicant, remittere epiſcopii ſcilicet in archiepiſcopatum concceſſnm eſt. Si rngaſtis erui cives veſtros de vinculis Placentinorum, quod utique ego prætermittere nec volo, nec valeo; & boc factum eſt. In quo poſtremo quæcumque rationabilis petitio filiæ, non dico repulſam, ſed vel moram paſſa eſt apud piam matrem? En ad complementum, pallium
C præſto eſt, pleoitudo honoris.

Ipſemet Sanctus in ſua ad illos epiſtola:

223 *Ut vero ea, quæ Mediolanenſes petierant, & obtinuerunt, referente ſuperius* S. Bernardo, *melius intelligantur, obſervat Mabillonius in notis ad præfatam epiſtolam de miſſis ad eos venerabilibus perſonis*: Miſſi ſunt cum Bernardo Guido Piſanus, Matthæus Albanenſis, Gaufridus Carnotenſis epiſcopi, *teſte Ernaldo biographo cap. 2. num. 91. apud nos*, oempe ad reconciliaodos Eccleſiæ Romanæ Mediolanenſes, qui ſchiſma conflaverant ob depoſitum Aoſelmum archiepiſcopum ab ipſis electum. *Ad ni* veoerabilis patris veſtri, *notat*, Ribaldi videlicet, qui ab eis electus eſt in locum Anſelmi rejecti. *Per* translationem *vero* epiſcopii ſcilicet in archiepiſcopatum, *uti ſanctus Pater dicebat*, intellige, *ut*, reſtitutionem dignitatis archiepiſcopalis, quæ iſti eccleſiæ ob ſchiſma a Pontifice abrogata fuerat. Vide alias Notas. *Illud, quod Vir ſanctus* de vinculis Placentinorum *ſcribebat, ſic exponi*: Quippe utrique bello in ſeſe contendentibus, multi ex Mediolanenſibus captivi abducti fuerant a Placentinis. *Ad hæc, de Rbaldo ſeu Robaldo & Anſelmo videri poteſt Pagius ad annum* 1134. *num.* 11. *&* 12. *Reliquum eſt, ut de prodigiis tum* D *Mediolani, tum alibi in Italia a magno noſtro Thaumaturgo factis tractemus.*

§. XXI.

Miraculis coruſcat Mediolani; Papiam & Cremonam ſe confert; a filiis ſuis abſens corpore, præſens ſpiritu; ipſius ad eoſdem litteræ, uti & ad Lotharium imp.; reditus ad ſuos; acta & tempus.

Miracula, quæ Mediolani acciderunt,

Miracula, quibus mirabilis Deus in Sanctis ſuis hunc Famulum ſuum, in cujus intemerata vita, meritis, ac laboribus apoſtolicis ſibi bene complacebat, apud Mediolanenſes degentem illuſtravit, deſcribuntur ab Ernaldo lib. 2. Vitæ cap. 2. e quo auctore inſerta ſunt Annalibus Ciſtercienſibus ad annum Chriſti 1134. *cap. 1. Sed quamquidem illa prodigia pluribus narrantur in dicta Vita, quam inferius dabimus; ideo ea in compendio hic exhibuiſſe ſit ſatis ad continuandam* E *Actorum, quæ illuſtramus*, S. Bernardi *ſeriem. En tibi itaque laudati biographi verba*: Inaudita eſt noſtris temporibus tanta populi fides, tanta in homine virtus: inter quos religioſa erat contentio, cum ſignorum gloriam Abbas credulitati eorum; illi vero ſanctitati Abbatis adſcriberent, & hoc de eo indubitanter ſentirent, ut quidquid a Domino peteret, impetraret. *Nec vero illos fefellit ſententia. Nam uti illico ſubdit idem biographus*, Adducunt igitur ad eum nihil bæſitantes mulierem omnibus notam, quæ annis ſeptem immundus vexaverat ſpiritus, & poſtulaot ſupplices, ut in nomine Domini dæmoni imperet fugam, & mulieri reſtituae ſoſpitatem .. Et orationi incumbens, cælitus elapſa virtute ſatanam in ſpiritu fortitudiois increpat, & fugat, mulieremque reddit incolumem & quietam .. Auditum eſt hoc verbum, & percrebuit fama .. Per eccleſias, per prætoria, & per compita omnia conveniunt undique .. Dicunt publice, nihil ei impoſſibile eſſe, quod a Domioo poſtulet .. Irruunt alii in præſentiam ejus: alii, dooec exeat, pro foribus præſtolantur. Ceſſatum eſt ab officiis & artibus .. Concurrunt, poſtulant benedici: & tetigiſſe eum ſingulis ſalutare videtur. F

ſynopſis dat.

225 Tertia die, *ſicut pergit auctor*, ad eccleſiam ſancti Ambroſii divina celebraturus myſteria Servus Dei procedit: ubi exſpectaoie innumera populi multitudine, inter ipſa Miſſarum ſolemnia, dum elericis canentibus ipſe ſecus altare ſederet, puellam ei pervulam offerentes, quam vehementi impetu vexabat diabolus, orant, ut miſellæ ſubveniat .. Audita ſupplicatione aſtantium, & intuitus perſonam fremeotem dentibua .. compaſſus eſt ætati .. Pateoam igitur ealicis, in quo divina celebraturus erat myſteria, accipit, & digitis latice ſuperfuſo .. ori puellæ ſalobrem potum applicat, & corpori ejus ſtillam medicinalem infundit. Nec mora, quaſi ureretur ſatanas .. feſtinanter egrediens .. erupit. *Idem Vitæ ſcriptor, locutus de dæmonum licentia per Virum ſanctum impedita, agit deinde de expulſione dæmonum e variis obſeſſis. Verum quia hæc ſingillatim enarrare, ſervata energia & phraſi auctoris, qui pluribus ac pathetice illa exponit,*

in

A *in longum nos abduceret ſermonem; adeat lector ipſum fontem; ubi etiam inveniet alia curationum prodigia, per Thaumatorgum noſtrum patrata. Mediolano itaque tantiſper relicto, quod nos præclariſſimis ibidem a Sancto geſtis referendis intentos jam diu detinuit, alio cum eodem inde diſcedente proficiſcamur, Papiam videlicet & Cremonam.*

ad Papienſes & Cremonenſes cum Mediolanenſibus conciliandos fruſtra laborat:

226 *Sigonius in noviſſima editione Mediolanenſi tomo 2. lib. 11. col. 671. ad dictum annum 1134. ſic habet:* Iode, *Mediolano videlicet*, juſſu Innocentii ad pacificandas ipſas ioter ſe Lombardiæ civitates profectus, Papiam & Cremonam ſe contulit. Cum autem apud Cremooenſes nihil proficiſſet, eorum Innocentio pertioaciam ſignificavit his verbis: „ Cremonenſes ioduruerunt, & „ proſperitas eorum perdit eos. Mediolanenſes „ contemnunt, & eoofidentia ipſorum ſeducit „ eos. Hi in curribus, & equis ſpem ſuam po„ nentes, meam fruſtraverunt, & laborem meum „ axinaoierunt. " *Hæc Sigonius ex ipſis verbis, quibus exordituv Vir noſter apoſtolicus ſuam ad Innocentium epiſtolam, quæ in editione Mabillonii ſignatur ordine trecenteſima decima quarta, alias 318. & anno 1134. illigatur. Ludovicus Cavitellius in Annalibus Cremonenſibus ad eumdem annum hæc memorat:* Divus Beroardus Mediolanenſibus, dum eis, quia adhæſiſſent Corrado Suevo, interdicta eſſent ſaera per ſummum Pontificem, & mox, dimiſſo Corrado, Lothario adhæſiſſent, abſolutionem & veniam impetravit: & Cremonam profectus, & Papiam, ut ibi incolas & confœderatos cum Mediolaneoſibus componeret, re infecta ex Cremona rediit Mediolaoum. *De anno iſtius reditus dicetur paullo iaferius. Eo igitur poſtquam reverſus eſt, multorem a miſera dæmonis vexatione & nervorum contractione in momeota liberavit; ſicut pluribus refert Ernaldus lib. 2. Vitæ, cap. 3. Nec vero profectus ad Papienſes ac Cremonenſes, de quibus dicebam modo, a coercendo dæmone abſtinuit* Bernardus, *teſte eodem biographo citato; ubi plura. Quibus hanc coronidem imponens*, Hæc, *ait cap. 3. num. 108.* & alia multa intra Alpes conſtitutus operatus eſt Vir Dei, & diverſa loca per-

B luſtrans, benefaciebat iis, qui iofirmabantur, illuminando eæcos, erigendo debiles, curando febricitantes, maxime oppreſſos a diabolo... purgans, & quæ malignus fondaverat ſpiritus pectora, templa Deo acceptabilia conſecrabat.

Vir ſanctus cum reverſus, quas geſſit, magnitudine miracula animadvertit, modeſtiam eo pungit:

227 *Et continuo biographus ad Viri laudes digreſſus*, Præ omnibus, *ait num. 109.* hoc ſublimius duco . ., quod, eum eſſet vas electionis, & nomen Chriſti coram gentibus & regibus ferret intrepidus: cum obedirent ei prineipes mundi, & ad nutum ejus io omni natione ſtarent epiſcopi: eum ipſa Romana Eccleſia ſingulari privilegio ejus veneraretur conſilia, & quaſi generali legatione coneeſſa ſubjeciſſet ei gentes & regna: cum etiam . . facta ejus & verba confirmarentur miraculis . ., de ſe ſemper humiliter ſentiens .., cum eſſet omnium judicio ſummus, ſuo ſibi judicio conſtitit infimus. Soli Deo quidquid fecit adſcripſit *&c. Adde infirmitates ac morbos, quibus tamquam aurum in fornace probatus fuit, nec non dignitatum contemptum, quo nulli e pluribus ſibi oblatis infulis umquam acriſit. Conſule ſis laudatum Vitæ ejus ſcriptorem, qui ea, quæ modo ex ipſo libavi, ſuſius memorat.*

228 *Nec vero dum extra dilectiſſimam ſibi Clarammallem vivere eum oportebat, ita eum occupatus gravioſſimis Eccleſiæ negotiis, ut filiorum ſoorum ibidem relictorum oblivio eum caperet, vel ne-*

C *ſcires, quanam, ſo procul inde remoto, illic agerentur: ſed abſens corpore, animo autem ac ſpiritu præſens, illos conveniebat, viſitabat, atque inſpiciebat. Factum probatur e Sanctti verbis, quæ ad Claravallenſes ex Italia redux mox protulit apud eoſdem in Capitulo, ſicut docet Exordium magnum Ordinis Ciſtercienſis diſtinctione 2. cap. 11. ſic autem:* Venerabilis Pater Bernardus, cum aliquando per annos tres moratus fuiſſet in urbe Roma, atque io partibus Italicis, pro ſedando ſcbiſmate Petri Leonis.., tandem reverſus Claramvallem, ſtatim poſt factam orationem Capitulum fratrum introivit. Et quia fatigatus ex itinere diu loqui non poterat, brevem quidem ſermonem, ſed conſolatione plenum protulit, ita dicens: Benedictus Deus! qui vos dilectiſſimos fratres meos mihi reddidit, & me qualemeumque Patrem veſtrum vobis. Et ego quidem, filioli, quamvis per hoc triennium vilus fuerim longe remotus a vobis, non tameo putetis, ma ſemper abſentem fuiſſe. Sciatis enim, quod tribus vici-

E *bus interim reverſus ſum ad vos, viſitana domum iſtam, offitinaſque perambulans, & ſemper exhilaratus, ſemper conſolatus abſceſſi, videns unanimitatem atque inſtantiam veſtram in propoſito Ordiois noſtri.*

ſpiritu præſens illos viſo, ac literis conſolatur:

229 Ionumera ſunt illa, quæ iſte Dei famulus dixit & feeit; in quibus manifeſte apparebat, eum prophetali gratia præditum, multoties ibi præſeotem eum eſſe io ſpiritu, ubi abſens corpore videbatur: multaque abſeondita, & etiam longius poſita, Domino revelante, cognoſcere, quæ ipſum latere putabantur. Hæc autem ſignificavit nobis domnus Gerardus qoondam abbas Longiponcis: qui uous ex aotiquis ſeoioribus Clarævallia, dicta & facta ſancti Patris ſtudioſe rimari ſatagebat. *Sic ibi: quibus liceat nobis inde etiam hoc addere, tametſi alia ſpectet, quod ibi ſequitur:* Ipſo quoque referente audivimus, quod iſte Dei Sanctus, dum in quodam monachorum Capitulo verbum Dei prædicaret, duo ex fratribus illis, qui aderaot, videruot eum in ſubſellio, in quo reſidebat, in aera ſuſpeofum, & quaſi menſura

F unius pedis a terra ſublevatum. *Hæc autem, quæ de Sancti ad ſuos reverſi narratione paullo ante diximus, ignotam eis ac mirabilem ipſius viſitationem continente, paterno ejus cordi quaſi non ſufficerent, literis inſuper illos conſolari voluit.* Ex quibus extant duæ ipſius apiſtolæ; altera cum in Apuliam mitteretur, de qua inferius; altera intra hoc, ut credo, *inquit Mauricus ad hunc annum Chriſti 1134. cap. 4. num. 7.* triennium, ſcripta, *quam ibidem profert. Eſt autem ordine 143. & affigatur anno circiter 1135. apud Mabillonium, hoc titulo præmotata, e quo ſcriptionis materiem cogneſces. In ea itaque Vir ſanctus* diuturnam ſui abſentiam excuſat, ſibi non minus, immo magis gravem, quam luis. Interim brevitee eos officii admonet. *Porro ad eumdem annum laudatus hiſtoricus Ciſtercienſis toto cap. 7. ſcribit de Guillelmo, olim S. Theoderici prope Remos abbate, deinde monacho Signiacenſi, qui librum primum Vitæ* S. Bernardi *literis mandavit, atque identidem a nobis ſupra citatus fuit; ſed nos de eo inferius, quando de Vitæ Bernardinæ ſcriptoribus agemus. Interea temporis inſpiciamus ſanctiſſimi Abbatis facta, quæ ſequenti anno Chriſti 1135. intexuntur.*

230 *Ibi-*

Digitized by Google

A 230 *Ibidem itaque hiſtoricus modo memoratus cap.* 1. *num.* 1. *viam ſternens ad epiſtolam a* S. Bernardo *ad Lotharium imperatorem datam, de qua mox agemus, præfatus nonnulla de Rogerio, duce Siciliæ, Italiam infeſtante &c. hæc ſubdit*: Ergo Innocentius & ſibi & cunctis providens, hoc anno MCXXXV. Legatos miſit ad Lotharium imperatorem; veniat, Eccleſiam regnumque defendat, armis Italiam muniat .. & mala capta recipiat ab invaſore. Hæc fere prima in negotiis Eccleſiæ gravis ſub Innocentio legatio fuit, quæ nno Bernardo Patri demaodaretur, ſive quia bellum ciera contra Chriſtiaoos, quantumcumque rebelles averſabatur; ſive quia deſiderio ſuorum captus, & jam triennio abſens, reditum maturabat ad Claramvallem; ſeu tandem quia utilior Aquitaoiæ, & converſioni Guillelmi deputatus, tanto negotio a Deo reſervabatur. Scripſit tameo ad imperatorem pena elaſſicum canens, eerte invitaos ad Eccleſiæ & imperii defenſionem. Quin & eumdem ſiniſtra relatione deceptum, atque ex eadem retardaotem Innocentium, a cujuſdam eccleſiæ, quæ injuſte patiebatur, defenſiooe, qua B liberiate ſpiritus pollebat, audentius arguit, & conſolit deſiſtere ab incepto. *Ceterum epiſtolam ipſam non tranſcribo, quæ inter alias Bernardinas habetur ordine centeſima trigeſima nona, & apud ſupra dictum ednorem aptotur anno circiter Chriſti* 1135.

231 *His ita hactenus expoſitis de ſancti Abbatis, dum erat in Italia, laboribus apoſtolicis ac miraculis; reliquum eſt, ut eum hinc ad ſuos dilte mox anne revertentem ſequamur cum Ernaldo lib.* 2. *Vitæ, cap.* 3. *num.* 112. Jam Alpes traoſſeenderat, & deſceodebant in occurſum ejos de ſummis rupibus paſtores, & armeotarii, & agreſte homioum genus, & eooelamabaot a longe beoedictionem petentes, & reptabant per fauces montium, regredientes ad caulas ſuas, eolloquentes ad invicem, & gaudentes, quod Sanctum domini vidiſſeot *&c. Quomodo autem a dileciſſimis ſibi fratribus Claravallenſibus ſuſceptus fuerit, laudatus biographus mox ſubdit. Sancto itaque ſuis reſtituto, videndum nobis eſt, quænam apud eoſdem ſint acta. Annales Ciſtercienſes ad annum* 1135. *cap.* 2. *num.* 1. Primo, *inquiunt*, Claramvallem ſuam ingreſſus, C & precibus ex more fuſis in oratorio, io Capitolum ſertur perrexiſſe: *& mox ea tribuitur ipſi ad ſuos oratio, ex auctore Exordii magni Ciſtercienſis deſumpta, quam protuli ſupra num.* 228. *Deinde Annales iidem num.* 2. *ſcribunt de florentiſſima religioſæ diſciplinæ obſervantia, & inſigni fratrum concordia. Adiſis Ernaldum, quem uuperrime aſſignabam. Tum ſubdunt num.* 3. *monachos a ſancto Patre ſelectos ad plantandam ſuam ſobolem apud Mediolanenſes; num.* 4. *epiſtolam ejus ad Lotharium imperatorem pro Piſanis, quæ eſt inter alias ordine centeſima quadrageſima; item num.* 7. *ad Innocentium Papam, quæ eſt ordine centeſimo ſeptuageſima octava, pro Alberone Trevirenſi archiepiſcopo; ſed ſignatur apud Mabillonium anne Chriſti* 1139. *ex Brovvere; capite autem tertio translationem Clarævallis; denique legem Mahometicam ex Arabico converſam, & Sancto dictatam.*

232 *Quod poſtremum ne cuiquam videatur mirum; profero textum Maurici in dictis Annalibus cap.* 3. *num.* 11. Eodem tempore, ut notavit Joannes Picardus in notis ad epiſt. 227. Petrus Mauricius „ remiſit Bernardo epiſtolam longe proli„ xiorem, continentem inter cætera ſuccinctam „ de Mahumetis vita narratiooem, quam Petrus D „ licet fabuloſiſſimam, ut ipſe fatetur, curavit „ io linguam noſtram transferri". Porro tractatum hunc ſive tranſumptum, non ſolum miſſum Bernardo, ſed dicatum, probat epiſtola præfixa eidem Operi, cum qua ſimul vulgatum circumfertur: quam alias gravem, & dignam bia Annalibus, quia inter cæteras Petri Cluniacenſis oequaquam ponitur, hic ono immerito eeofui tranſcribendam. *Sed legi illa ibidem poteſt num.* 12. *Fuit autem Petrus ille abbas Cluniacenſis; ex eadem epiſtola ibidem. Et ſic quidem ſe habebant res*, S. Bernardo *ad charos ſibi filios Claravallenſes reverſo. Quibus coronidis loco ſubde nonnulla de anno, quo reverſio iſta accidit, cum de ea non ſemel mentio incideris ſuperius, nec inter ſcriptores in determinando ejuſdem anno videatur convenire.*

233 *In Chronologia Bernardina, quæ ſimul cum Sancti Operibus edita exſtat apud Mabillonium ad calcem voluminis primi, col.* VI. *ad annum* 1135. *agitur de* Bernardo ex Italia reduce per urbem Mediolaneoiem *&c. Galvaneus Flamma, a nobis deſignatus* §. an. *eidem anno innectit reditum ejus ad Mediolanenſes; Puricellus vero, quem ibidem allegavi, anno* 1134. *Ex textu, quem habet Ernaldus lib.* 2. *Vitæ cap.* 3. *colligo, reditum illum Sancti ab ipſo connecti cum iis, quæ Papiæ & Cremonæ geſſit. De his quippo locutus, ſubjungit*: Cum ſecundo per Mediolaoum EODEM ANNO Pater ſanctus tranſiret *&c. Mauricus ad annum* 1135. *cap.* 1. *num.* 4. Id eſt, INTRA ANNUM, *inquit*; nam ſic iotelligo: *idque intelligit conferenter quidem Mauricus ad ea, quæ dixerat de geſtis ejuſdem ſancti Patris, ad Mediolanenſes reverſi, illa adaptans dicto anno* 1135. *& ſatis item conſequenter ad ea, quæ a* S. Bernardo *facta narrat apud Papienſes & Cremonenſes, quæque illigat anno Chriſti* 1134. *ut videre apud eum licet ad iſtum annum cap.* 4. *quæ enim geruntur* intra annum *indeterminatum, ſive per tempus duodecim menſium, poſſunt convenire duobus annis determinatis, ita ut partim in uno, partim in altero acciderint. Sed propenderem potius in illam ſententiam, quæ abla apud Papienſes ac Cremonenſes, F nec non reditum ad Mediolanenſes non in* unum *dumtaxat, ſed in* eumdem aonum *conjicit, ut opus non ſit deterquere illud Ernaldi* eodem anno *in* intra annum *cum Maurico. Enimvero* S. Bernardi *iter ad Mediolanenſes ac reditus; item legatio ejus ad Papienſes ac Cremonenſes; nec non diſceſſus* trans Alpes, *ut cum Sigonio loquar, innectuntur eidem anno* 1134. *a dicto Sigonio de regno Italiæ lib.* 11. *quem vide col.* 669. *& ſequentibus noviſſimæ editionis Mediolanenſis, ac Pagium in Critica ad eumdem annum.*

§. XXII.

§. XXII. Guilielmus Aquitaniæ Dux e ſchiſmate per S. Bernardum ad unitatem eccleſiæ converſus; mulier dæmoniaca ab eo Nanneti liberata; variæ de Guilielmo Duce obſervationes.

Deſcribitur deplorandus Aquitaniæ ſtatus,

DEploraudus omnino *Aquitaniæ ſtatus, Guilielmo Duce Catholicis ſatisfo, & in epiſcopos debacchante, nec non Gerardo Engoliſmenſi pſeudolegato ſchiſmaticos intrudente, qui antipapo Anacleto obedientiam præſtabant, ſatis ſuperque indicatur tum ab ipſa* S. Bernardo, *tum ab ejus biographo Ernaldo. Sanctus enim Abbas in epiſtola* 126. *quæ eſt ad epiſcopos Aquitaniæ contra eumdem Gerardum Engoliſmenſem, & in qua Innocentii, ut legitimi Pontificis, cauſam egregie tuetur, adverſus iſtum epiſcopum inter alia ſic loquitur col.* 134. Audet (quod & flens dico) inimicus crucis Chriſti ſuis pedibus pellere Sanctos, qui oolunt beſtiam adorare, quæ aperuit os ſuum io blaſphemias, blaſphemare oomen Dei, & tabernaculum ejus. Altare cootra altare erigere tentat, confundere falſque nefalque non coofunditur. Abbates abbatibus, epiſcopos epiſcopis ſuperiorrudere nititur: amovere Catholicos, ſchiſmaticos promovere. Miſeri & miſeraodi, qui ita promoveri, & ab iſto, conſeotiunt. Siquidem circuit mare & aridam, ut faciat uoum epiſcopum: & cum fecerit, facit eum filium gehennæ duplo quam ſe. *Iunectitur hæc epiſtola apud Mabillonium anno circiter Chriſti* 1132. *Nonnaus vero paula ante biographus tragicam Aquitaniæ ſcenam pathetice repræſentans lib.* 2. *Vitæ c.* 4. Laborabat, *inquit*, ea tempeſtate ſub ſchiſmaticorum oppreſſione tota Burdegalenſis eccleſia, & non erat in Aquitania qui poſſet reſiſtere principi, cujus animum induraverat Deus: qui, annuente Gerardo Engoliſmenſi epiſcopo, & inſtillante in cor ejus diſſenſionis ſemioa, factus eſt ſchiſmatis defeolor & auctor.

Guilielmo Aquitaniæ Duce, & Gerardo Engoliſmenſi ep. in Catholicos bacchantibus.

235 Quicumque ſuſceptioni Petri Leonis non ſubſcribebaot, perſecutionibus expoſiti, alii damnis, alii proſcriptionibus mulctabantur, alii a ſedibus propriis pulſi exſulare compellebantur, Sibilabat autem io auribus Comitis illius crebris perſuaſionibus, quaſi ſerpens antiquus, veterator ille, qui diu in partibus illis Sedis Apoſtolicæ fuerat legatus, & nunc a magiſtratu tanto dejectus, oon poterat ſe pati ſuæ ſolius eccleſiæ epiſcopum. *Alia vero iſtius male feriati ac in maligna poſiti facinora ibidem ſcite depingit memoratus Vitæ auctor, quæ videat lector in eadem Vita poſt hunc Commentarium recudenda: unde fiet certior de luctuoſa tragœdiæ præſentis ſcena, hinc Gerardo, inde Guilielmo Duce mutuam eo operam conferentibus. Nec ſuam pro bono eccleſiæ paſſus eſt deſiderari* S. Bernardus. *Adſis epiſtolam ejus* 125. *anno Chriſti* 1131. *aptatam, Epiſtola vero* 127. *quæ ex perſona Hugonis Ducis Burgundiæ data notatur anno circiter* 1132. *ad ipſummet Guilielmum Comitem Pictavorum & Aquitaniæ Ducem adverſus Anacletum ac pro Innocentio, nonne ſanctis Abbatis ſtudium erga res Aquitanas indicat?*

236 *Verum leviora hæc dicas laborum in bonum iſtius provinciæ collata a Sancto ſubſidia, ſi ea cum ſequentibus comparare volueris. Ernaldus medo citatus, poſt deſcriptionem malorum, quæ Aquitaniam infeſtabant, ita pergit num.* 119. Audiens hæc & hujuſmodi vir venerabilis Gaufredus Carnotenſis epiſcopus, cui a Papa Innocentio Aquitaniæ legatio fuerat commendata, vehementer indoluit, & ſuccurrendum periclitanti Eccleſiæ, poſtpoſitis aliis negotiis, ſine ulla dilatione decrevit. Abbatem igitur Clarævalleoſem petit & obſecrat, ut ſibi ad tanta mala eliminanda ſuccurrat. Aſſenſit Vir Dei . . & promittit . . . ſe cum eo in Aquitaniam profecturum. Ibaot igitur ſimul . . & . . ſimul Naooetum venerunt, *ſicut Ernaldus allegatus narrat. Ibidem loci ſanctus Pater mulierem, quæ per annos omuino ſex cum impuriſſimo ſpiritu iſame admodum habuerat commercium, baculo ſuo, teutatis fruſtra ante remediis aliis, liberat, anathema in dæmonem vibrat, & ipſum eliminat. Factum pluribus deſcribitur ab Ernaldo num.* 119. *& ſequentibus. In iſta itaque itinere duceres divinam providentiam in* Bernardo *aliud miraculum exhibere voluiſſe, ut eſſet quaſi prodromum ac prognoſticum magnæ converſionis Guilielmi Ducis, quæ poſtea, Deo bene favente, & Sancto impigre annuente, ſubſecuta eſt, ac deſtruendæ diabolicæ fraudis, quæ Aquitaniam infeſtabat.*

Iuda Hyacinthus in Appendice ad Vitam S. Bernardi num. 2. Guilielmum Aquitaniæ Ducem converſum fuiſſe ait.

237 His itaque *adverſus maligoum ſpiritum a Nannetenſes a Viro ſancto* patratis, ſimul Abbas & legatus ingrediuntur Aquitaniam, *ex citata Vitæ ſcriptora num.* 128. *qui mox narrata pergit, cur Gerardus Engoliſmenſis* moraretur,. io illis locis, in quibus ſecuriorem ſe putabat, nec jam facile publicis ſe conveotibus præſentioret. *Hinc itaque contigit, ut eo diabolici iſtius inſtrumenti receſſu facilior ad Guilielmum Ducem patuerit* Beroardo *acceſſus, ac molliur fauli occaſio. Nam* propter hæc, *quæ ibi expoſuerat Ernaldus*, & alia hujuſmodi, ante humiloes confundi cœperat Gerardus, & timens opponi ſibi, quæ negari oon poterant, convenius publicos evitabat, *prout mox ſubdit idem auctor. Via igitur ad bonum negotii ſucceſſum ita utcumque magis complanata, quam ante*, ſignificatum eſt, *inquit Ernaldus num.* 124. Comiti per viros illuſtres, qui ad eum ſecurius audebant accedere, quod Abbas Clarævallenſis, & epiſcopus Carnotenſie, aliique epiſcopi & religioſi viri colloquium ejus expeterent.. Perſuaſumque eſt illi, ne tantorum virorum deviaret colloquium. Itaque apud Partiniacum, *vulgo Partenay, quæ eſt urbs vel oppidum Galliæ in Pictavenſi provincia*, hinc iode conveniuot, *Acta autem in iſto conventu legi poſſunt in dicta Vita; ubi pariter deſcribitur, quam mirabili modo ſit peracta a* S. Bernardo *Guilielmi Ducis converſio; in qua duo ſunt, quæ lectarem merito in ſtuporem rapere debeant: & alterum quidem, Spiritus ſancti vis, & cæleſte quoddam æſtrum, quo Vir magnus agebatur: alterum, tanta & tam parva tempore ſubſecuta ſuperbi & obſtinati principis mutatia: utrumque pathetice ab eodem biographo ante oculos poſitum.*

quæ ſentiens hic varia.

238 *P. Godefridus Henſchenius noſter in Commentario prævio ad Vitam S. Guilielmi Magni, eremitæ in Stabulo-Redis in Etruria, tomo* 11. *Februarii, die* x. *ejuſdem menſis, a pag.* 433. *geſta iſtius Sancti, multis fabulis erroribuſque involuta, ad veritatis trutinam expendens & extricare conatus eſt non minus laborioſa opera, quam non pœnitenda. Iude transfero huc breviter, quæ conducunt in rem noſtram. Cavendum itaque, ne*

hic

A AUCT. J. P. *hic Guilielmus cum ſuperiore confundatur. Hunc quippe ab illo diſtinguendum monet idem Commentarius §. 4. Præterea ibidem afferuntur alia, quibus illuſtrantur ſupra relata de Guilielmo Aquitanæ, ejuſque converſione. Anno* 1130. *agnoſcit Innocentium II. Papam; ſed ſeductus ab aliis adhæret annis* 1131. *Anacleto antipapæ. Fruſtra a* S. Bernardo *& Joſleno epiſcopo Sueſſionenſi admonetur eodem anno* 1131. *contra Mauricum ad annum* 1130. *quæ anno ſequenti arbitratur contigiſſe laudatus Henſchenius; quando cœpit primum audiri, quid adverſus Eccleſiam Dei Gerardus ille machinaretur; ex libro* 2. *Vitæ* S. Bernardi *cap.* 6. *in noſtra vero diviſione cap.* 4. *num.* 122. *Memorat, hunc Sanctum dein ſcripſiſſe illuſtrem ad epiſcopos Aquitaniæ de illo ſchiſmate epiſtolam, ordine inter alias* 126. *ac ſequentem poſtea miſiſſe ad Guilielmum Ducem Aquitaniæ ex perſona Hugonis Ducis Burgundiæ; de utraque nos nuper. In iſta autem, quæ directa eſt ad Guilielmum Ducem, hæc ponitur clauſula:* Per Chriſtianiſſimum Lotharium nuper falſi calumniatores in ſuo ſunt mendacio deprehenſi; *unde colligit, eam epiſtolam eſſe ſcriptam, poſtquam Lotharius anno* 1133. *ab Innocentio in Urbem a ſe reductus, in Romanum imperatorem coronatus eſt.*

B 239 *Deinde ſubjicit concilium Piſanum, cui* S. Bernardus *interfuit anno* 1134. *ac Mediolanenſes Innocentio per eum conciliatos. De quibus actum eſt a nobis ſupra. His addit congreſſum ejuſdem Sancti cum Guilielmo Duce anno* 1135. *atque hunc Apoſtolicæ Sedis obedientia ab illo reſtitutum. Memoratus commentator recitat mox fragmentum e ſancti Doctoris epiſtola* 128. *eidem Duci inſcripta, e qua nos ſequentia proferimus:* In eo animo, *inquit*, & in ea voluntate memini me diſceſſiſſe dudum a te, Princeps eximie, ut totis affectibus bene tibi, tuiſque euperem, totis niſibus ſalutem veſtram & honorem veſtrum, ubicumque poſſem, juvarem; eo quod non redirem fraudatus fructu adventus mei ad vos; ſed lætus præter ſpem multorum reportarem mecum pacem Eccleſiæ, eum exultatione univerſæ terræ. Miror autem quo, cujuſve conſilio mira illa mutatio dexteræ Excelſi tam ſubito in deterius eſt mutata, ut rurſum ad injuriam Eccleſiæ clericos S. Hilarii de civitate expelleres, & iram Dei in te gravius, quam primum, excitares. Quis te falcinavit tam cito recedere a via veritatis & ſalutis? *Hinc habemus novam* Bernardi *curam, novum meritum de rebus Aquitanis, ac de Eccleſia Dei. Quia vero manifeſtiſſime patet e verbis epiſtolæ, quæ citabam, illam non fuiſſe ante Guilielmi converſionem, nec diu poſt exaratam; ideo non ſatis capio, quo pacto eadem innectatur annæ Chriſti* 1132. *apud Mabillonium.*

240 *Nec ſupervacaneum fuerit, legere in dicto Commentario, Ducem anno* 1136. *cum Comite Andegavenſi Normannos bello vaſtaſſe, ac multis diarchæa punitis, ipſum anno* 1137. *inſtituiſſe peregrinationem ad S. Jacobum, ibidemque obiiſſe* IX. *Aprilis, ex* Ordericio Vitali lib. 3. Hiſtoriæ eccleſiaſticæ, quam abſolvit anno quarto ab obitu Guilielmi, æræ Chriſtianæ MCXLI, quando apud Normannos in cœnobio Uticenſi LVI. annos vixerat, factus monachus anno MLXXXV, id eſt, annis XIV, antequam Dux Guilielmus naſceretur, *ſicut ibidem datur videre. Quod vero de morte ejus apud Compoſtellam dicebatur, ibidem probatur ex his Orderici verbis:* Anno MCXXXVII, tertia ſeptimana Martii, Stephanus rex D in Normanniam venit . . Eodem tempore Guilielmus Pictavenſium Dux, memor malorum, quæ nuper in Normannia operatus eſt, pœnitentia motus, ad S. Jacobum peregre profectus eſt. Deinde feria ſexta Paraſceve, v. Idus Aprilis ſacra Communione munitus eſt, & ante aram beati Apoſtoli venerabiliter defunctus eſt. *Ad hæc, in citato ſæpe Commentario §. 5. proferuntur hiſtorici ſeculo Chriſti* XII. XIII. *&* XIV, *qui in eadem Ducis Guilielmi apud Compoſtellam morte conſentiunt: §. 6. tractatur de Vita a Theobaldo exornata, &, ſicut invenies §. 7. ad ſeculum pene* XVI. *incognita: & ibidem varia quoque ejus menda notantur: §. 8. explioditur figmentum Busbeti & aliorum de ſimulata morte Guilielmi Ducis; item de adulterinis diplomatibus, & conficte Guilielmi Ducis teſtamento.*

241 *Atque hæc quidem hactenus ſummatim e* ad plenio-
Commentario Henſchenii extracta, & alia plura, rem iſtius
quæ in eodem laborioſe digeſſit, magnopere con- Ducis no-
ducunt ad vindicandam rerum, temporum, ac perſo- titiam.
narum confuſionem, plenioremque notitiam Guilielmi E
Aquitaniæ Ducis, quem S. Bernardus *ad meliorem frugem reduxit cum uberrimo Eccleſiæ Catholicæ fructu, ac immortali apud poſteros ſui nominis memoria. Verum antequam manum tollam de hac tabula; velim cum deſignato Commentario conferri, & expendi ea, quæ ſcribit Mauricus ad annum Chriſti* 1136. *cap.* 1. *quæ autem refert cap.* 2. *cum Commentario Henſchenii hiſtorico, qui exſtat poſt Sancti Guilielmi eremitæ Vitam. Reliquum eſt, poſt res hactenus, quas uno formonis tractu narravimus de identidem memorata converſione, quo minus aliunde interrupta, eo magis clara & perſpicua, ut* S. Bernardum *ad ſuos Claravallenſes a ſacra Aquitaniæ expeditione reducem conveniamus.*

§. XXIII. Cantica canticorum a ſancto Doctore expoſita; notantur varia, quæ illud Opus circumſtant, adjuncta; ejuſdem elogia. F

ERualdus *lib.* 2. *Vitæ cap.* 4. *ſub finem*, Tanto, *inquit*, igitur malo obruto, *quod in Aquitania graſſabatur*, & ſchiſmate Gerardi redacto in cineres, Vir Dei eum gaudio magno Claramvallem revertitur . . Nactus vero . . aliquod quietis tempus, aliis ſe negotiis occupavit, & ſecedens in cellulam piſatiis torquibus circumtextam, (*Vide notas noſtras ad idem caput*) ſolus meditationibus divinis vacare diſpoſuit. Et repente occurrunt ei in diverſorio humili, quaſi ad præſepe Domini conſiſtenti, amatoria Cantica, & ſpiritualia ſercula nuptiarum. *Id quod pluribus ibidem pie proſequitur laudatus biographus, amplam nobis ſuppeditans vel ſola hujus elucubrationis Bernardina memoria, ut ſuper ea diffuſius commentemur. Argumentum itaque hoc, quo magis ejuſdem dignitas luceſcat, diſpeſcimus in varias partes. Ac primo quidem dicatur de tempore, quo Doctor ſanctiſſimus ad Opus hoc illuſtre, ad Sermones, inquam, in Cantica ſcribendos animum appulerit. Secundo, quo illos incentore ſcripſerit. Tertio, cur manſerint imperfecti. Quarto, quoties, quo modo, quo loco, quo tempore habiti. Quinto, quo anno, & cur interrupti. Sexto, de eorum exemplaribus Mſs. Septimo, de eorumdem continuatore.*

Vir ſanctus ad ſuos re-
dux occu-
pat ſe in
expoſitione
Canticis
canticorum
& quo tempore.

Oſta-

A *Octavo, de iſtius Operis dignitate ac elogiis. Eruditiſſimus Mabillonius in nova ſua Operum* S. Bernardi *editione, volumine primo, pag.* 1263. *Præfationem habet in ſancti ejuſdem Patris tomum* 4. *Sermones ipſius in Cantica continentem, è qua delibo ſequentia. De tempore, quod primo loco propoſueram, ſic fatur*: Hoc inſigne opus Bernardus aggreſſus eſt anno MCXXXV. poſt ſuum ex Aquitania reditum, ut patet ex libro ſecundo de ipſius Vita cap. 6. *apud nos cap.* 4. *e quo fragmentum modo dedimus*. Id autem Operis tempore Adventus prædicti anni MCXXXV. inchoatum fuiſſe, intelligimus ex Sermonis ſecundi exordio: „ Ecce enim quam multi in hac ejus, quæ „ proxime celebranda eſt, Nativitate, gaudebunt “ *Oc.*

quo impulſore. 243 *Quo ſuaſore ſeu impulſore Opus illud fuerit ſuſceptum, indicatur in laudata Præfatione his verbis*: Bernardum de Portis Cartuſianum iſtius

B luſcepti, ſi non auctorem, ſaltem incentorem fuiſſe conſtat ex Bernardi ad ipſum apiſtola CLIII. in qua Vir ſanctus expoſitionem in Cantica, ſeu aliquid ſpirituale obnixe flagitanti ſuam tenuitatem prætendit: ſed tandem inſtanti obſequitur, ſive id de ſuſceptione, ſive de publicatione & miſſione Operis jam inchoati interpretandum ſit. Placet ſecunda interpretatio, præſertim quod Gaufridus in locis modo adductis, *nimirum ex lib.* 2. *cap.* 6. *& lib.* 3. *cap.* 8. (*ſed libri ſecundi Vitæ auctor eſt Ernaldus; Gaufridus tertii*) Bernardi de Portis ad iſtud aggrediendum auctoritatem interveniſſe non dicit; immo Virum ſanctum ſponte ſua huic meditationi applicuiſſe animum ſatis innuit. Favent huic ſententiæ verba epiſtolæ CLIII. „ Cedo importunitati tuæ, ut vel EXHIBITIO tollat ſuſpicionem. Res eſt cum amico. Non „ parco jam verecundiæ. Prorſus, dum fiat quod „ tu vis, inſipientiæ meæ non memorabor. Ser„ mones paucos in principia Canticorum Salo„ monis, recens dictatos, en facio tranſcribi, „ & tibi, cum necdum ediderim, quam citius „ mitto. In quo Opere, cum accepero tem-

C „ pus, Chriſto imperante curis, tentabo pro„ cedere “.

Opus illud non ſcripſerit. 244 Ex quibus verbis id tantum eruitur, Bernardum Portenſem aliquid ſpiritualis Operis a Bernardo noſtro poſtulaſſe, eique miſſos fuiſſe Sermones primos in Cantica. Neſcio an de hoc Bernardo explicandus ſit locus in Sermone 1. num. 2. „ Puto autem quod jam non habebit, unde ad„ verſum nos murmuret is, qui nobis de via ve„ nit amicus, cum & tertium iſtum inſumpſerit „ panem “. Quod aliis æſtimandum permitto. Denique ad ipſum Bernardum Portenſem priores Sermones directi ſunt cum epiſtola CLIV. in qua hæc legimus: „ Sermones ſuper principia Canti„ corum, quos tæ petiiſti, & ego promiſeram, „ tranſmitto tibi: quibus lectis, peto, ut quam „ citius opportune poteris, tuo reſcripto mone„ mur vel ad procedendum, vel ad ſuperſeden„ dum “. Quod de ipſa deſcriptione & miſſione Operis itidem interpretari licet.

cur manſerit imperfectum: 245 *Sermones autem iſti cur non fuerint ab auctore perfecti, has offert cauſas Mabillonius eorumdem editor*: Etſi vera, *ait*, Bernardus continuis fere diebus hos Sermones habebat ad ſuos Clarævalleſes, non potuit tamen intra annos octodecim, quibus ſupervixit, incœptum Opus perficere, variis ſubinde Eccleſiæ ac regni negotiis interpellatus, quin etiam adventantium importuna frequentia, de qua non ſemel conqueritur, ut in fine Sermonis tertii: „ Sed ecce avocat nos diei „ malitia. Hi ſiquidem, qui modo ſuperveniſſe „ nuntiantur, gratum cogunt rumpere magis, „ quam finire ſermonem. Ego exibo ad hoſpi„ tes, ne quid deſit officiis ejus, de qua loqui„ mur, caritatis“. Et in Sermone LII. num. 7. „ Rara ſatis mihi ad feriandum a ſupervenienti„ bus conceditur hora “. Mirum vero eſt, ſanctum Patrem, magnæ familiæ, & irruentium negotiorum curis diſtractum, parem fuiſſe meditandis tam aliæ ſapientiæ Sermonibus, iiſque in dies recitandis. *Sic ille.*

D *Auct. J. P.*

quotus, quo modo, quo loco ac tempore 246 *Jam vero punctum, quod antea quarto deſignaram loco, de variis circumſtantiis horum Sermonum, quotus numerus, quo modo, quo loco, quo tempore Vir ſanctus illos haberet, ſtatim ex ſequentibus. Nam, ut indicabat modo Mabillonius, illos in dies recitabat.* Quod, *inquit*, etiam ipſe conteſtatur Sermone XXII. num. 2. „ Nonnullius pro„ fecto fatigationis eſt atque laboris, quotidie „ ſcilicet exire, & haurire etiam de manifeſtis „ rivulis Scripturarum “ &c. Nam hos Sermo- E nes feriatis diebus habebat, & quidem pæne continuis, ut patet ex Sermone LXXXIII. ubi triduum jam conſequenter ad explicandum unum locum ſe inſumſiſſe dicit. Hos porro Sermones viva voce proferebat. Unde in fine Sermonis XLII. hæc loquitur: „ Infirmitas mea, quam noſtis, non ſi„ mit ulterius progredi “. Et in fine Sermonis XLIV. „ Et de hoc ſatis. Nam & infirmitas mea „ paulandum indicit, ſicut & ſæpe facit “.

Sermones in Cantica 247 Meditationem quidem Vir ſanctus diſponendæ Sermonum materiæ cum oratione adhibebat, ſed eos ex animi copia & plenitudine nondum ſcriptos nonnumquam depromebat, ut varia loca probant. Nam & multa in iſtis ſermonibus ex tempore dicuntur, quale eſt illud, eum in ſermone XXXVI. ſomnolentas increpat, aitque: „ Putabam me uno Sermone implere quod promiſi „ de duplici ignorantia; & feciſſem, niſi faſti„ dioſis langior videretur. Quoſdam ſiquidem „ oſcitantes, quoſdam & dormientes intueor, „ Nec mirum, præcedentis noctis vigiliæ (lon„ giſſimæ quippe fuerunt) excuſant eos “. At F extemporanea illa dicta nihil æque probat, quam locus ex ſermone IX. num. 6. „ Occurrit & alius „ ſenſus, quem quidem non propoſueram: ſed „ minime præteribo “. Accedit, quod recitatos Sermones poſtea a diſcipulis fuiſſe deſcriptos innuit Vir ſanctus his verbis: „ Scripta ſunt, ut „ dicta ſunt “ ait ſermone LIV. num. 2. „ Et ex„ cepta ſtilo ſicut & Sermones ceteri, ut facilè „ recuperetur, quod forte exciderit “. Huc ſpectat quod legitur in Sermone LXXVII. num. 2. „ Sed etſi litteris forſitan mandentur iſta, quæ „ dicimus, dedignabuntur legere “.

a S. Bernardo 248 Hos porro Sermones paſſim declamabat Bernardus in auditorio fratrum, & quidem nonnullis præſentibus, ex Sermone LXIII. num. 6. non vero converſis, qui ejuſmodi conventibus non interarant: unde ſæpe innuit, auditores ſuos fuiſſe in Scripturis ſacris peritos, quos ingenio dicendis prævolare teſtatur in ſermonibus XV. num. 2. XVI. num. 1. & XXXIX. num. 2.

habiti ſuo ritu 249 Ceterum hora, qua Sermones iſti habebantur, aliquando matutina, ante Miſſam, (ut de aliis Sermonibus in ſuperioris tomi præfatione dictum eſt) aliquando veſpertina erat. De matutina tempore interpretare duo loca; in quibus

con-

A concinnem dimittit prnpter laboram manualem, & Officium divinum. Sic in fine ſermonis 1. "ſed AUCT. J. P. „ prætcrit hora (inquit) qua nos exire urget ad „ opera manuum & paupertas, & inſtitutio Re„ gularis". At expreſſior eſt hanc in rem locus in ſermone XLVII. quem interrupit ob inſtantem horam Officii divini. De veſpertino tempore perſpicuum eſt teſtimonium in Sermone LXXI. n. 15. „ Jam enim diſputante me longius, inclinata eſt „ dies ". At ſatis minutiarum, quæ tamen huic loco non male conveniunt.

quo tem- pore, & cur ſermo interruptus.

250 *Ad quintum, quod ſupra attigi, quo videlicet anno & cur ſermones illi fuerint interrupti, reſponſum accipe ex eorum editore*: Sermones, *ait*, nmnino quatuor & viginti abſolverat Bernardus anon MCXXXVII. qun anno in Italiam ad componendum ſcbiſma profectus eſt. Inde reverſus anno ſequenti, ad npus iotermiſſum deoun ſe recepit, Sermone XXIV. repetitn cum alin exordio & nlia clauſula: ex quibus nata eſt illa, de qua ſun lnco agemus, lectionis diverſitas. Sermones autem ſexageſimum quintum & ſequentem, qui ab B expoſitione iſtius verſus, Capite nobis vulpes parvulas, incipiunt, compoſuit Vir ſanctus adverſus Colonienſes hæreticos, occaſione epiſtnlæ ad ſe ſcriptæ per Evervioum præpoſitum Steinfeldenſem: quam epiſtnlam idcirco duobus illis Sermonibus præfigere viſum eſt. Denique Sermo octogeſimus habitus eſt poſt concilinm Remenſe, anno MCXLVIII. præſente Eugenio, celebratum, in qun damnatus eſt error Gilberti Pnrretani epiſcnpi Pictavenſis, prout Beroardus ipſe in eo Sermone commemnrat.

Eorundem exemplaria Mſs.

251 *Ad ſextum quod ſpectat, de Operis prædicti exemplaribus Mſs. uti & ad ſeptimum, de ejuſdem continuatore, conſuli poteſt Mabillonius loco citato, in quo agit de numero Sermonum; eademque occaſione indicat, in codice Vaticano*, qui ſignatus eſt num. 655. haberi Præfatinnem, quæ nec in editis, nec in ſcriptis ullis legitur. Ejus exordium *addit*; *ſed illud ibidem legi poteſt*. Nihil in ea Præfatinne ad Bernardi ſtilum aut genium accedit. Præfationi ſubjunguntur Sermones tantum LXXXIII. ſub hnc titulo: „ Incipit expoſi„ tin beati Bernardi Clarævallenſis abbatis in „ Cantica Canticorum ". *Titulum hunc aliter* C *in aliis codicibus notari, obſervat. Deinde* Expoſitin, *ait*, iſta definit in capnt tertium Cantici, ad hunc verſum: In lectulo meo quæſivi per noctes, a quo Gillebertus de Hnylandia, & ipſe Ciſtercienſis Hibernus, eam contiouavit uſqua ad quinti capitis hunc verſum: Dilectua meus candidus & rubicundus, editis Sermonibus octo & quadraginta, vir ſane Bernardn dicendi gravitate & pietate non multum inferior. Conantem vero ulterius explanando progredi mora ex humanis abſtulit, veluti huic indignata, ſi Sixto Senenſi credimus, quod interruptum a ſe Bernardi laborem iterum continuare, & ad finem deducere velle auderet. Fallitur Sixtus, qoi Bernardi npus ULTIMO VITÆ SUÆ ANNO incœptum dicit. Gilleberti Sermnnes in tomo ſequenti adducemus. *Ita ille*. Præter hanc, *uti pergit*, expoſitinnem Bernardus aliam brèviorem dictavit Guillelmo S. Thenderici abbati, uti Guillelmus ipſe teſtatur in libro primn de ejus Vita cap. XII. *apud nos cap.* 6. Sed commodinr erit de hac dicendi locus in tomo quinto, ubi enmpendioſam in duo priora Cantici capita ex Beroardn cnmmentatinnem referemus.

252 *Reſtat octavum hujus materiæ punctum, de quo alterum me ſpoponderam ſuperius, quodque in laudatiſſimi hujus Operis dignitate ac elogiis conſiſtit. Ejuſdem editor in ſæpe dicta Præfatione hiſce illud laudibus extollit*: Cum nmnia ſanctı Bernardi opera ſolidæ pietatis ac doctrinæ ſucen referta ſunt, tum dun præcipue apud nmnes in pretio eſſe debeot, nimirum libri de Conſideratinne, & Sermones in Cantica Canticorum. In illis ſiquidem libria, quidquid ſanctius in ſacris Litteris, & in concilis; quidquid ſalubrius in ſcriptia veterum Patrum, & in decretis Pontificum ad regimen Eccleſiæ præſcribitur; id omne ſub eleganti cnmpendin comprehenſum habetur. In his vero Sermonibus, quæcumque per alia ſancti Doctnria Opera ad mnres inſnrmandos, & ad pietatem accendendam; quæcumque de vitiis & virtutibus, atque de tota vita ſpirituali relperſa ſunt; in hia, inquam, Sermonibus hæc nmnia ſnlidius ac ſublimius pertractantnr, & ex myſticarnm allegoriarum iovolneris ac fignria, intiua perfectinnis eruuntnr arcana, non minus jucundn atque utili, quam ſnblimi modn: ita ut hi Sermnnes quaſi caſtæ quædam pinrum hnminum deliciæ cenſeodæ ſint. E

Opera illi merito data.

253 Jucundum atque utilem hunc ſcribendi modum appellamus: hæc enim eſt, teſte ipſo Bernardn, „ miranda prorſus & miſeranda humana„ rum conditin aoimarum (ut) lieet tam multa „ ſnis ingenii vivacitate pereipiant, egeaot om„ nino figuria & ænigmatibus quibuſdam corpo„ rearum ſimilitudinum, ut ex viſibilibus & ex„ terinribus poſſint vel aliquatenus inviſibilia at„ que interna conjicere ". Quod quidem hin in Sermonibus præclara nmnioo præſtator. *Poſtea vero Mabillonius coronidem imponens ſuæ Præfationi in Cantica*, de quibus, *inquit*, quid ſentiret Gnerricus abbas Igniacenſis, & ipſe ſancti Doctoria diſcipulus piiſſimus, aperit in Sermone III. de ſanctis Petro & Paulo, qui eum aliis habetor in tomn VI. „ Magiſter noſter, ille interpres Spiri„ tus ſancti, de tntn illn carmine nuptiali loqui „ inſtituit, ſpemque nobis dedit ex iis, quæ jam „ edidit, quia ſi perveoiret ad locum, de qun „ quæritis, DONEC ADSPIRET DIES, ET IN„ CLINENTUR UMBRÆ, umbras ipſas ponet in F „ lucem intelligentiæ; quod dictum eſt, vel erit „ in tenebris, nnbis dicet in lumina ". Hæc Guerricus. *Nec prætcrierim quæ ſcribit Maurious ad annum Chriſti* 1135. *cap.* 6. *num.* 10. Hoc illud Opus Bernardi Patria eſt, quod, cum aliorum negotiis impeditus, ſi tamen aliena ab ipſn, quæ charitatis, & tandem morte præventus, onn perfeciſſet; vel magnus ille tntius Eccleſiæ ſol, doctrina pariter & puritate vitæ angelus, atque Angelicus Doctnr divus Thomas recuſavit perficeré, quaſi diffidens a ſe poſſe adæquari Sancti dnlcedinem. Unde & rogatus a Foſſæ-novæ fratribus, ubi & extremum Deo ſpiritum reddidit, reſpondiſſe fertur: „ Date mihi ſpiritum Bernat„ di, & ego perficiam Opera Bernardi ".

§. XXIV.

A

§. XXIV. Novus Ordo Bernardi conſiliis in Anglia inſtitutus; vaticinia; miraculum; iter Romanum contra ſchiſmaticos; felix rei ſucceſſus.

Ordo Sempringhamenſis in Anglia, conſulente Sancto, inſtituitur:

AUctor *Annalium Ordinis Ciſtercienſis ad annum Chriſti* 1135. *cap.* 8. *num.* 8. *ſcribit de novo Ordine in Anglia* S. Bernardi *conſiliis inſtituto, ita memorans*: Per idem tempus conſiliis Bernardi Patris, quem conſultum adivit ipſe, qui condidit, fundatur Ordo Semprimghamenſis in Anglia, auctore Gilberto de Semprimgham, viro ſanctiſſimo, & quem virginibus maxima inſtruendis ſpiritum cæleſtem accepiſſe, ipſe etiam profectus comprobavit. *His addi poſſent, quæ ibidem, & num.* 9. *ac ſeqq. ad pleniorem hujus rei notitiam afferuntur; ſed, ne longiores ſimus, eo lectorem mittimus, atque hunc tranſimus*

B *cum Manrico ad annum Chriſti* 1136. *ubi cap.* 3. *num.* 2. *nobilem ſancti Abbatis prophetiam contexit in hunc modum*: Hic idem annus Clarævallenſibus Pontigniacenſibuſque triſtis & lætus majoris inter fratres Bernardi natu morte fuit. His, quia ditati exuviis corporis ſancti, illis, quia orbi, quippe morbo præventus Pontigniaci, ne in Claravalle haberet ſepulturam, juxta Patris Bernardi prophetiam, præbuit ſe ipſum obedientem etiam in morte. Verum quæ prophetiæ occaſio extiterit, triſtia, ſed nimium vera ſimul, cum ipſo glorioſi viri tranſitu auctor Exordii magni ſcriptum reliquit. *Textum ſic recito ex editione Triſſerii diſtinctione* 2. *cap.* 20. Cum auditſet aliquando Vir Domini, *Abbas videlicet ſanctus noſter*, quemdam de filiis ſuis ſpiritualibus, virum bonum & religioſum, miſſum ab eo in Normanniam, deſperata ibidem ægritudine laborantem; decrevit mittere, & reducere eum ad ſe, ut devotus frater in nidulo ſuo moreretur, & deſiderata ſibi ſepultura non privaretur. Verumtamen unus de fratribus ejus carnalibus, nomine Wido, nitebatur huic obviare conſilio:

C quia cum eſſet unus ex proviſoribus Claræwallis, intendebat, ut credo, parcere ſumptui & labori.

Widonem extra Claramvallem prædicis moriturum mortuum item dicit, & in gloria eſſe:

255 Qui cum pertinaciter ejuſmodi perſuaſioni inſiſteret, dixit ad eum beatus Bernardus: Numquid major cura eſt tibi de pecunia vel jumentis, quam de fratribus tuis? Quia ergo non via, ut fratres noſtri nobilcum requieſcant in Valle iſta, nec tu ipſe requieſces in ea. Et factum eſt ita. Nam idem Wido, quamquam alias vir bonus & religioſus eſſet; tamen ut ſermo Sancti impleretur, non eſt conſummatus in Claravalle; ſed apud Pontigniacum, præventus ægritudine, lecto decubuit, ibique, diſponente Deo, terminum vitæ, & locum ſepulturæ accepit. *Neque Vir ſanctus prænuntiavit dumtaxat moriturí extra Claramvallem fratris Widonis ſeu Guidonis ſortem; ſed etiam annuntiavit mortuum, ſi vera ſunt, quæ ex Brito narrat Manricus num.* 3. Inſtantem, *ait*, jam abſentis fratris tranſitum revelatum Bernardo... Arnoldus apud Britum teſtis exiſtit: tum cunctis filiis injunctam orationem, quæ animam egredientem proſequerentur: verum ſtatim ab ea ceſſare juſſos, nec pro Guidone orare; ſed Guidonem apud Deum pro ipſis interceſſurum. „ Fratres (inquit) rogate „ Guidonem, ut oret pro nobis, tempus & lo-

„ cum ſortitum, ut poſſit facere ". Hæc geſta refert Arnoldus in Claravalle, dum Pontigniaci carnis vincula exuens, mortalem vitam Guido cum morte vitali in melius commutaret. *Hæc e Brito Manricus; quem tu lector, ſi vis, conſulere potes lib.* 4. *cap.* 7. *Vellemus enimvero, ut hoc factum ab Ernaldo biographo ſepiſſime citato perhiberetur, quo certius nobis de eo conſtaret. Ad præditum annum cap.* 7. *tractat Manricus de Alberipæ, vulgo Auberive, cœnobii initiis, fundatore, ac ſitu; & eadem occaſione tranſit ad narrationem miraculi, ibidem a ſancto Patre facti; quod videſis apud Gaufridum in ejus Vita apud nos lib.* 4. *cap.* 5.

D

AUCT. J. P.

256 *Deploranda Eccleſiæ ſtatui in Italia ſubvenit ſanctus Abbas, & confuſa ſua dexteritate & auctoritate ſedavit graſſantem ibidem tempeſtatem adverſus Chriſti Vicarium. Rerum ab eo geſtarum ſynopſim ob oculos ponit Manricus ad annum* 1137. *cap.* 1. *num.* 1. *ita ſcribens*: Duleiſſimum ſponſi epithalamium Bernardus pater per quietem meditabatur, & jam tribus vigintique Sermonibus quatuor primos priorís capitis verſus ferme abſolverat: cum, ecce, ſub initium præſentis anni, Chriſti nimirum MCXXXVII. iterum in Italiam tranſalpinat, diutino bello finem tandem impoſiturus. Laborabant Campania & Apulia ſub Anacleto, Rogerio Siculo non ſolum favente; ſed eo velut pietatis quæſito titulo (is hominum mos eſt) Eccleſiæ terras ſacrilege occupante. Quin etiam magnum illud, præclarumque occidui monachatus caput, Caſinus mons, Romanæ Eccleſiæ pars non contemnenda, unde tot veri Pontifices prodierant, tunc a vero Pontifice deficiens, Rogerii metu an amore quis definiat? ad Anacletum proterve declinaverat, & Senioretto abbate de medio facto, ſubſtitutum Rainaldum ſibi præfecerat, ordinatum ab ipſo, eoque partes ejus promoturum. Denique Romam Anacletus poſſidebat: eujus ut proceres jam ſtarent pro Innocentio; at vulgus pervicax, ſeu proborum criminum conſcium, ſeu ipe melioris fortunæ ſub rebus turbidis, quæ perditiſſimos quoſque manere ſolet, pertinax magis, quam fidum permanere, & ut non pro illo, at contra Innocentium ſtare cognoſcebatur. *Hæc de ſtatu rerum Manricus.*

ut rebus afflictis ob ſchiſma in Italia deeſſet auxiliator,

E

F

257 *Rationem vero temporis ita probat num.* 2. Ergo rebus afflictis ſolatium unicum Bernardus nomine omnium vocatus eſt, idque ſtatim ſub initium intrantis anni; quippe ante Piſas deſertas ab Innocentio, quem menſe Martio inde diſceſſiſſe Falco Beneventanus memoriæ prodit in ſuo Chronico: „ Anno, *inquit*, MCXXXVII. & „ octavo anno Pontificatus Domini Innocentii, „ menſe Martio, quinta decima Indictione, præ„ dictus Apoſtolicus Innocentius, qui tunc Piſis „ morabatur, conſilio communicato, de civita„ te Piſana ad civitatem Viterbium advenit, „ præfatum imperatorem alloquuturus ". Hæc Falco de Piſis deſertis ab Innocentio. Bernardum vero ab eo ante vocatum, quam Viterbium abire deliberaſſet, argumento eſt idemmet Innocentius Piſis quæſitus, nec tamen jam inventus, ut mox videbimus. *Virum autem ſanctum, ut rebus Eccleſiæ tam calamitoſis ſuppetias ferres, Apoſtolica auctoritate advocatum fuiſſe, teſtatur Ernaldus in ejus Vita lib.* 2. *cap.* 5. *in principio*: Interea, *ait*, litteræ Apoſtolicæ Virum Dei vocant, &, ut adſit laboranti Eccleſiæ, ſupplicant Cardinales. Intermittuntur ſtudia, & quæ modo conti-

ab Innocentio PP ea evocatur:

A nua erant, interpolatis diſcurſibus reſumuntur.
AUCT. J. P. Nulla vacatio ſupereſt: Servus Dei aut orat, aut meditatur, aut legit, aut concionatur.

258 Videos igitur exculationes fruſtra expendi * (& neceſſe eſſe obedire mandatis,) convocatos a multis partibus fratres, diu profundeque ſuſpirans affatur *paterna erasione, qua ſolicem ſuſcipiendi itineris ſucceſſum commendat eorum precibus &c. prout videre datur loco allegato*. Hæc itaque dicens, & benedicens, flentibus uoiverſis diceſſit, & cum multa reverentia ubique ſuſceptus demum Romam pervenit. *Breviſſime, ut vides, laudatus biographus Sancti iter perſtringit, nihil memoratu de comite in via, de mora Viterbii nihil: utrumque ſupplebitur aliunde, dum nonnulla prius retulero ex Annalibus Ciſtercienſibus ad dictum caput t. unm. 4. ubi eorumdem conditor*, Interim, *inquit*, adnoto, traditione & frequentibus pieturis, quam veterum teſtimoniis compertius fore, cum ſanctus Pater Alpes tranſiturus currum conſcenderet, dæmonem iovideotem Eccleſiæ paci, quæ ex ejus adventu ſperabatur, confregiſſe ro-
B tam, retardando, qua poſſet, cœpto itineri, aut ſancto Viro, ſi poſſet, præcipitando. Tum vero ipſum prophetiæ ſpiritu pleoum, & nihilominus conſilii & fortitudinis, potenter imperaſſe fractori dæmoni, ut ſe ipſum in rota ſubſtitueret, rotandum pariter, currumque laturum. Sic factum fuiſſe, ut idem promoveret iter, qui retardabat, & qui ultro cuntem impediebat, portaret coactus, irrilui ſimul exemploque futurus. Extant picturæ antiquæ recenteſque typis Romæ mandatæ, ex quibus neoterici Perales lib. 2. cap. 16. Montalvo & alii hauſere. *Valeat hæc hiſtoria quantum poteſt. De itinere autem hæc ſubjungit idem Annaliſta*:

259 Avulſus dulciſſimus Pater a ſuis filiis, Piſas primo, unde vocatus fuerat, petiit, reputans ſe inventurum ibidem ſummum Pontificem: ubi autem cognovit iode profectum, abeuotem Viterbium uſque ſecutos eſt, ibique ab eo, & cunctis Cardinalibus honorificentiſſime ſuſcepius. Porro autem cum conveniſſet Pontifici cum imperatore rem totam armis agere, & diviſis agmioibus inde Campaniam hinc Marchiam expugnare, ut tandem Urbis facilius potirentur; *Abbas ſanctus alia via rem aggredieudam ceuſuit Ro-*
C *mæ, ut perhibet Ernaldus; non Viterbii, ut Mauricus. Eteum poſtquam citatus Vitæ ſcriptor num. 131. dixiſſet, Sanctum* Romam perveniſſe, *continuo ſubdit iſta*: In cujus adveotu tam dominus Papa quam fratres * lætati iuot, & communicatis cum eo conſiliis, ſecundum rerum proventus, & ſtatum cauſarum, Abbas alia via aggreditur, nec in eurribus, oce io equis ſpem ponens, ſed colloquia quruudam ſuſcipiens ſciſcitatur, quæ ſit eorum facultas; qui fautorum animi; utrum errore ao malitia ſeducti tantum ſcelus protrahant & proteleot *&c. quæ legi pluribus poſſunt apud Ernaldum eodem cap. 5. Mauricus, iſtorum parte recnata*, Placuit, *ait*, ſanctum Doctorem Romam mitti, ad Inooceotium, quos poſſet, reducturum. *Superiora itaque Viterbii ſuat alia, ſi audiamus Mauricum; Romæ, ſi Ernaldum. Sed hujus ſententia non videtur mihi tam probabilis, quam illius, tum propter ea, quæ de Pontifice Innocentio Piſis Viterbium profecto jam præmiſſa ſunt ex Falconis Chronico, tum propter teſtimonium ipſiuſmet* S. Bernardi, *qui ſermone 26. in Cantica volumine* t. *Operum editionis Mabilloniane col.* 1359. *ſic memorat, obitum fratris ſui Gerardi lugens*:

260 Recordor, Domine, pacti mei, & miſerationis tuæ, ut magis juſtificeris in ſermooibus tuis, & vincas, cum judicaris. Cum pro cauſa Eccleſiæ aooo præterito Viterbii eſſemos, ægrotavit ille, & invaleſcente languore, eum jam proxima videretur vocatio, ego ægerrime ferens comitem peregrinationis, & illum comitem in terra relinquere aliena, nec refigoare his, qui mihi eum commiſerant, quoniam amabatur ab omnibus, ſicut erat amabilis valde; converſus ad orationem cum fletu & gemitu, Expecta, inquam, Domine uſque ad reditum. Reſtitutum amicis tolle jam eum, ſi vis, & non cauſabor. Exaudiſti me, Deus: convaluit: opus perfecimus, quod injunxeras: redivimus cum exſultatione reportantes manipulos pacis. *Hinc ſequitur primo, ut fuerit Viterbii ſanctus Pater, & aliquam ibi moram traxerit; nec unam dumtaxat; ſed* duplicem & primam *quidem* anno MCXXXIII. teſte epiſtola 151. alteram anno MCXXXVII. cujus hic mentio, *ſicut obſervatur in notis ad dictum Sermonem; qui col.* 1353. habitus *ſignatur* anno MCXXXVIII. *epiſtola vero* 151. *quæ dirigitur* ad Philippum Torooenſis eccleſiæ invalorem *, anno Chriſti MCXXXIII. *col.* 154. *Sequuntur ſecundo, ut in itinere Italico poſtremo Vir ſanctus comitem ſibi adjunxerit dilectiſſimum ſibi fratrem Gerardum*.

161 *Iter hoc a priore non ſecrevit Mauricus n. 6. unde accidit, ut res diverſi temporis, in unum idemque tempus conflarit, uti conſtat ex ejus ibidem verbis*: Dum Bernardus Viterbii morabatur, contigit Philippum Turonenſis eccleſiæ pſeudo-electum (Deceſſerat enim Heriberius anno proximo, & Philippos anteceſſoris ipſius nepos per vim intruſus, eamdem ſedem adoleſcens occupaverat) contigit, inquam, Philippum Romam petere, a pſeudo-Papa ordinandum pſeudo-epiſcopom, eoque ab Eccleſia Catholica præciſum, juvenem alias Bernardo familiarem, & multis animi dotibus illuſtrem: ad quem, cum Romæ eſſe comperiſſet, brevem ſed acrem ſcripſit epiſtolam, nec minus dulcem atque amoris affectu plenam; *cujus exemplum continuo ibidem recitatur, exſtatque apud Mabillonium* columna 154. *citata. Quod autem epiſtola ad Philippum data non ſpectet ad annum Chriſti* 1137. *ſed ad annum* 1132. *retrahi debeat, conficitur e notatione Mabillonii ad epiſtolam* 150. *Innocentio PP. inſcriptam, in qua ſanctus Doctor habet iſta*: Revixit, ut ajunt, Gisleberti ſpiritus in Philippo, ipſius plane & nepote carnis, & hærede ambitionis. *Audiatur nunc Mabillonius*: Gislebertus ſeu Gilbertus deceſſor *fuit* Hildeberti, qui anno MCXXV. ex cathedra Cenomanenſi in Turonicam translatus eſt, eamque tenuit annis ſex cum totidem menſibus, ut ad epiſtolam 122. notavimus. Eo mortuo Philippus, Gisleberti nepos, malis artibus ſedem iovadens, favente Anacleto, huic epiſtolæ occaſionem dedit, & ſequenti, quæ prior ſcripta eſt.

262 Philippo cedere coacto Hugo canonice ſuffectus. Lege Analectorum, *quæ ipſe Mabillonius vulgavit*, tom. 3. pag. 338. *In notis autem ad epiſtolam* 122. *a dicto Hildeberto ad* Bernardum *ſcriptam, ſed hoc ordine inter Bernardinas collocatam, hæc obſervantur*: Hildebertus, hujus epiſtolæ auctor, Cenomanenſem eccleſiam rexit ab anno MXCVIII. ad annum MCXXV.

* *uiro demonis ad verſus eum machinas: al. obtrectatis*

* *i. e* Cardinales

* *al.* elegantiam

* *ſanctus Pater*

A MCXXV. quo in metropolim Turonenſem mortuo Gisleberto ſuffectus eſt. Id conſtat tum ex Orderico Vitali in libro 10. ad annum MXCVIII. tum ex Actis epiſcoporum Cenomanenſium, in tomo 3. Analectorum editis: ubi Guido, ejus in ſede Cenomanica ſucceſſor, poſt longas altercationes anno MCXXVI. conſecratus memoratur. Turones rexit annos tantum ſex cum totidem menſibus. Sic enim habent Acta prædicta, quibus apographum Cheſnianum conſentit, atque Johannes Maanus in Metropoli Turonenſi, immo etiam Ordericus ad annum MCXXV. pag. 882. ubi Hildeberto fere VII. annos archiepiſcopatus tribuit. Non ergo pervenit Hildebertus ad annum MCXXXVI. ut in Gallia Chriſtiana legitur: ſed mortuus eſt anno MCXXXII. quo nunc utique Johannes Maanus ejus obitum reponit. *Tria itaque ex dictis conſectaria ſequuntur. Alterum, ut Vir ſanctus bis, ac diverſis annis moratus fuerit Viterbii: alterum, ut Mauricus utramque moram confuderit: tertium denique, ut epiſtola, quam idem Sanctus ſcripſit ad Philippum, anno Chriſti 1133. reſtituenda ſit, ſicut oſtendebat Mabillonius. At nos*

B *Sanctum Viterbio diſcedentem reviſamus.*

qui Romæ comprimit rebelles,

663 Inter hæc, *prout refert Mauricus num. 7.* cum Gerardus convaluiſſet, Bernardus Pater conſeſtim Viterbium deſerit, & Romam ſeandens, convenire ſingulos, congregare univerſos, auctorem ſchiſmatis Petrum deteſtandum, Innocentium ſequendum cunctis ingerere, unitatem Eccleſiæ prædicare, ſeindentes arguere, excuſationum effugia penitus claudere *&c.* At quæ rebelles velamenta prætexerent, & quas Sanctus rationes illis objiceret ad revelandam debellandamque perfidiam, Bernardus (*immo* Ernaldus) Bonævallis abbas hia narrat verbis: *qua vide apud nos cap. 5. Verum quanta fuerit in Oratore dicendi vis, quanti in rebellibus ea potenti ipſius formene motus animorum, quamus obita a Viro ſancto apud Romanos legationis fructus pro Eccleſia Dei, perſpicuum eſt ex laudato biographo, qui rei eventum ſic memorat ibidem num. 132.* Auditis his aliiſque Viri Dei ſermonibus, defluebant a Petro, & quotidie partis illius diffociatis agminibus, vincula rumpebantur: ipſius quoque Petri animus tabeſcebat, quia ſe quotidie minui, In-

C nocentium vero creſcere minime dubitabat *&c.*

§. XXV. Quæ apud Caſinenſes geſta dicuntur, præſente S. Bernardo, partim ſunt falſa, partim veroſimilia; corporis ejus infirmitas, ac deſiderium revertendi ad ſuos.

Geſta illo

EMinentiſſimus Cardinalis Baronius *ad annum Chriſti 1137. expoſite ſchiſmaticorum ſtatu in urbe Romana, aſſerit num. 5. Sanctum noſtrum ibidem* diu moram magno proventu Catholicorum protraxiſſe. *At ſi vera ſunt, quæ habentur apud Petrum Diaconum, iſtius temporis ſcriptorem, in Chronico Caſinenſi, fuiſſe eum in Campania menſe Julio, atque in Monte Caſino functum munere legati oportet. Scriptor Annalium Ciſtercienſium ad annum mox ſignatum, cap. 2. num. 1. & 2. refert, a Caſinatibus, Anacleto & Rogerio ante addictis, vocatum fuiſſe Lotharium, per quem Eccleſiæ reconciliaventur; addens*, quæ apud Caſinum *hic* geſta ſint, a Falcone, *cujus Chronicon Beneventanum extat*, omiſſa, atque a ſolo Petro memoriæ prodita, ſeu vulgata ejus nomine. *Fatetur quidem Mauricus, hæc eſſe*, vera, aut ſaltem veroſimilia, *de quibus legi poteſt prædictus Petrus in Chronico Caſinenſi libro 4. cap. 107. & ſeqq. a pag. 563. noviſſimæ editionis, quæ exſtat inter Rerum Italicarum ſcriptores, Mediolani excuſos, tomo 4. una cum notis, quibus illud Chronicon illuſtratur.* At quæ in præſentia Lotharii geſta feruntur, *ſicut pergit ibidem Mauricus*, quia a vero nimium videntur exorbitare, ne qua in parte nobis imputari poſſint, ejuſdem Petri verbis placet ſcribere. Niſi quod temon prius animadverto, quicumque fuerit ejus hiſtoriæ auctor, ultra alios errores, de quibus infra, annum etiam incertum elegiſſe; neque ſolum incertum, ſed repugnantem; quippe ſequentem MCXXXVIII. in quo Innocentius Romam jam reverſus, Lotharius vel a Roma etiam diſceſſerat.

D Auct. J. P.

E

apud Caſinenſe a

165 Auctoris autem verba deinde recitat a Chronici Caſinenſis libro 4. cap. 110. quæ in deſignata editione Mediolanenſi notantur lib. 4. cap. 109. ſed nos illa hic e textu apud Mauricum contrahimus in pauciora, ex eiſdem delibantes, quantum in rem noſtram ſit ſatis: In nomine Domini & Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti, anno ab Incarnatione ejus MCXXXVIII. Indictione prima, ſeptimo Idus Julii, anno imperii Lotharii cæſaris ſeptimo *, reſidente eodem invictiſſimo principe ed Aquas Penſiles, conſidente etiam Peregrino patriarcha Aquileieoſi, cum archiepiſcopis, epiſcopis, abbatibus quam plurimis, cauſidicus pro Romana Eccleſia directus eſt Girardus Cardinalis, tituli ſanctæ crucis, & Guido Cardinalis, qui ambo Romani poſtea fuerunt Pontifices; *atque inter alios, qui ibidem nominantur, ſignatur* Robertus * Clarævallenſis abbas . . Ex parte vero Ceſinenſis eccleſiæ auditores fuere Henricus Dux, imperatoris gener, Conradus Dux, *ac plures alii, quorum nomina ibidem exprimuntur.* Factoitaque ſilentio imperator dixit: Non modo præſentium & temporalium, verum futurarum æternarumque rerum in hoc conventu diſcuſſio erit. Nos quoque veſtigia prædeceſſorum noſtrorum ſequentes, dignum duximus huic intereſſe concilio, & eorum, quæ dicentur, librare momenta. *Hæc ex*

F *dicto Chronico apud Mauricum; varias autem lectiones, quæ ſunt in editione Mediolanenſi, non ponо, præter duas.*

* *Edit. Mediol. ſexto*

* *Edit. Mediol. Norberius*

prout ſic confirmatur,

166 Acta iſtius confeſſus tamquam ſpuria caſtigans Mauricus num. 4. & 5. Quibus, *aut*, plane videas indignam prorſus Eccleſia Romana, cæteratum omnium capite, cum peculiari membro concertationem, indignum litigantibus tribunal, ſæculare eccleſiis & eccleſiaſticis. Denique indignum Innocentio Papa factum, qui Cardinales, qui Bernardum legaret ad hoc negotium, ns vel ex bis falſitaeis arguatur, quicumque ſcripſit. Quin & Robertus (*ſive* Norbertus, *ut habet editio Mediolanenſis*) abbas Clarævallis non minus arguis figmenti ſuppoſitionem. Subjicic ſtatim diſputationis ſeriem prolixe continuatam per dies quinque, inter Girardum Cardinalem, & ipſum Petrum, hunc defenſorem eccleſiæ Caſinenſis, illum Romanæ. Diſputationis præcipuus ſcopus ſuit, an Caſinenſes, abjurato Anacleto, Innocentio obſtringendi forent per ſacramentum. Addita quæſtio de electione abbatis, & quid juris haberet in eam Vicarius Chriſti. Subdit Petrus, *ſicut pergit Mauricus num. 6.* ſe-

A cundam diſputationem cum monacho Ciſtelleuſi
Auct. J. P. (ſic ipſe vocat) protractam diebus tribus, in qua adverſario, ut apparet, ſibi fido, facile potuit voti compos evadere. *Hanc diſputationem ſecundam Annalibus ſuis inſerit Mauricus eodem num. 6. & ſequentibus; ſed nos nullam hic damus: utramque aeri cenſura perſtringit Baronius ad annum Chriſti 1138. num. 14. Proferamus ejus verba:*

laborans 267 Acta de diſputatione Cardinalium cum ipſo Petro coram Lothario imperatore, ab aliquo pro arbitrio concinnata, tum multipliciter arguuntur falſitatis, indigna putamus, quæ Annalibus inſexantur. Ita Deus mentienti reſiſtit, ut, quamvis vafer & callidus ſit, qui orditur telam mendacii, ejus obicuret veluti faſcino intellectum, ut videre non ſinat, quæ aliis ſunt perſpicua, ut ſic inde poſſit redargui falſitatis. *Et mox, recitato iſtorum actorum exordio, ita proſequitur idem Baronius num. 15.* Locus autem iſte, qui dicitur ab auctore ad Aquas penſiles, ubinam ſuerit, ab eodem ſuperius afferitur lib.
B 4. cap. 109. (*in editione autem nevviſſima Mediolanenſi cap. 108.*) nempe fuiſſe prope Melphim. Ait enim: „ Monachi accelerare fugam contendentes, Melphim primo, inde ad lacum Penſilem (*in dicta editione pag. 565. vulgo* Lago „ petole *vocatur in notis*) ubi omnis imperatoris exercitus cum Innocentio Papa conſedebat, adveneruot „. Ibi vero contigit adeſſe imperatorem non hoc anno, ſed ſuperiori, quo deſcendit cum exercitu in Apuliam, ut ſuo loco ſuperius eſt demonſtratum auctoritate ſcriptorum ejuſdem temporis. Quomodo ergo a Petro præſens annus, & anni præſentis Indictio ponitur, & certa dies conſignatur menſis Julii ejus anni, quo nec imperator, nec Pontifex fuere ad Aquas Penſiles; ſed Romæ eo tempore degeret Innocentius, & imperator Lotharius jam ab Urbe receſſiſſet verſus Galliam Cisalpinam?

ses tribus 268 Præterea quiſnam ibi ponitur Robertus abbas Claravallenſis interfuiſſe una cum Cardinalibus publicæ diſputationi: cum non alius, quam ſanctus Bernardus fuerit hoc tempore abC bas Claravallenſis? Inſuper quomodo paſſurus fuiſſet Innocentius, Lotharium imperatorem præfuiſſe judicem inter Cardinales & monachos Caſſinenſes, qui (ut vidimus) maxime indigno animo tulit, eumdem audiſſe cauſam monachorum inter ſe diſſidentium? Hæc ſunt, & alia, quæ arguunt, eadem illius affixa acta eſſe penitus commentitia, ſicut ſunt magni dedecoris ſchismaticorum monachorum illorum, qui contra Romanam Eccleſiam eo modo diſſerere tanta procacia proponantur. Sic igitur acta illa non anno Chriſti ſignanda erant trigeſimo octavo poſt milleſimum centeſimum; ſed trigeſimo ſeptimo: non Indictione prima, ſed decima quinta: non anno ſeptimo Lotharii imperatoris, ſed quinto, & in aliis caſtiganda, ut diximus. *Hactenus Baronius: cujus cenſuræ hæc adjungit inter alia ſupra indicatus Hiſtoriographus Ciſtercienſis num. 9. dicens*: Quibus addi poſſet, quiſnam Ciſtelleenſis ille fuit, tantæ tunc apud omnes æſtimationis, cui cauſa publica defendenda committeretur, tam minimæ, ut anonymus exiſteret, ignotus etiam ei, quem impugnabat? Anne Bernardus, quem, ne iterum falſo nominaret, maluit omittere? At Bernardus non emious adſtaret, quem Pontifex, quem imperator venetarentur, D quem aſſidentem inter Cardinales orbis adſpexit. Sed neque vocandus ad conflictum foret, ſi non conflictus illi committendus *&c.*

269 *Atque hæc quidem ſunt gravamina, quibus falſitas factæ in Monte Caſino tamquam ſpuria ac commentitia traducuntur ab utroque iſto ſcriptore: ſed parrationem Petri Diaconi auctor Excurſus hiſtorico-juridici, qui in editione Mediolanenſi intexitur ejus Chronico pag. 566. & ſequentibus, fuſe & operoſe conatur defendere contra accuſationes Baronii ac Laureti; quibus quomodo reſpondeat, ibidem videri poteſt. Sed illud argumentum, quod hic addam, quodque nec a Baronio, nec a Mauro, nec ab auctore prædicti Excurſus video tactum, videlicet tempus, quo Lotharius imperator e vita exceſſit, maximum videtur habere pondus adverſus acta illa in Monte Caſino, de quibus eſt controverſia. Argumentum porro illud, a Pagio in Critica Baroniana ad annum Chriſti 1138. deductum, ego in rem præſentem converto. Sic igitur ibidem memorat num. 6. contra Baronium:* Ad num. 12. & E ſeq. Baronius mortem Lotharii imperatoris uſque ad menſem Decembrem currentis anni .. differt. Verum Lotharium ſuperiori anno demortuum . . . extra omnem controverſiam eſſe debet. Robertus enim de Monte, Dodechinus abbas, Continuator Lamberti Schafnaburgenſis, Chronographus Hildensheimenſis, & alii paſſim, Lotharium anno præcedenti demortuum produnt, & Conradum currenti ei ſucceſſiſſe, ejus diplomata joviſte demonſtrant. Fundamentum Baronii anno ſequenti evertemus; *que etiam diplomata illic memorantur num. 3. Pergit Pagius dicto num. 6.*

in medio apocrypho 270 Falco *in* Cbronico ad annum MCXXXVII. ait: „ Hoc anno prædictus imperator .. mortuus „ eſt in partibus Tuſciæ “. *Quæ vero addit Pagius de alia mortis loco, tam non ſpectant ad præſentem noſtram controverſiam, quam quo corpus ejus ſit delatum, de qua re ibidem agit. De die autem emortuali imperatoris Lotharii ſcribit ex auctoribus, quos affert, num. 7.* nocte inter 11. & 12. Nonas Decembris media *eum* vivere deſiiſſe. *Cum vero coronatus fuerit imperator anno Chriſti 1133. menſe Junio (videſis Baronium, & ejuſdem criticum) conſequens eſt, ut e vita exceſſerit* F *anno imperii ſui quinto. Quoniam autem argumentum, quod aſſumere viſum eſt contra confeſſum Caſinenſem, poſitum eſt in ratione temporis, Baronius quidem alias notas chronologicas rebus in eodem actis adapteat, ut modo retulimus; ſed ex morte imperatoris enervare illa haud potuit, quia eam inuectit anno 1138. nec potuit Mauricus, qui hunc annum eidem aſſignat cap. 7. ad annum 1139. Sed diſpiciamus, quidnam reſpondeas auctor Excurſus hiſtorico-juridici pag. 567. ad argumentum Baronii, a ratione temporis petitum*: Primum, *inquit*, eriminatur errorem anni, & ſubinde Indictionis. Atqui male actum foret de hiſtoriarum fide, ſi ejuſmodi leviora errata cæterorum veritatem infuſcarent, at detererent. Ulterius. Codex noſter manu exaratus, unde hæc ſumpta ſunt, non legit anno ſeptimo imperii Lotharii, ut perperam editio Veneta, quæ ſucum ſetii Baronio; ſed ANNO SEXTO, qui ſignat Chriſti trigeſimum octavum.

& falſorum debeas. 271 *Sed reponere poterant emunctioris naris criſici primo, errata chronologica in documentis hiſtoricis infuſcare & faſpecta reddere reliquorum*

A *rum veritatem, quando aliæ difficultates eiſdem inſperſæ occurrunt, quæ eodem faciunt. Secundo, correctionem chronologicam in citato Excurſu adhibitam, nihil valere, uti liquet ex anno emortuali imperatoris Lotharii, ei Conradus anno 1138. ſucceſſit. Tertio, ſe non concipere, quo pacto in litigioſam illam ſcenam Lotharius tamquam ejuſdem præſes induci a Petro Diacono potuerit* leptimo Idus Julii, anno imperii *ſui* leptimo, *vel ſi vis* lexto, *qui ſextum imperii ſui annum numquam vidit, nedum diem illum, anno videlicet dimidio, & quod excurrit, eiſdem præmortuus; A Petro, inquam, Diacono, rei geſta non tantum ſpectatore & teſte, ſed præcipuo, ut volunt, actore ejuſdem ac patrono. Quarto, ſi altercatio iſta vere a Petro ſcripta, & ei non adſcripta ab alio (vide Excurſum pag. 570.) qui concipi poſſit, ita ab ea ſcriptam, ut tam craſſe impegerit in chronologiam: quomodo item nomini* Bernardi *aliud ſuppoſuerit? Verum inter accuſationes ſupra aſſignatas, & earum apologiam in Excurſu, arbitrium me non interpono conferendo ſimul objecta & reſponſa omnia, ne longius abeam:*

B *hoc dico, mihi non videri certo evinci, Petrum Diaconum concertationis Caſinenſis ſæpenumero jam indicatæ genuinum eſſe auctorem, eamque hoc modo, quo fertur, vere fuiſſe habitam, atque adeo* S. Bernardum *eidem interfuiſſe: cujus cauſa tam diu a noſtro inſtituto jam defleximus. At ſive ibi, ſive alibi tunc moratus fuerit, non in otio vixit, ſed in negotiis Eccleſiæ Catholicæ promovendis, urente ipſum igne Spiritus Sancti, qui non poterat quieſcere. Quidquid itaque ſit de dicta altercatione, legitur ſanctus Abbas apud Caſinenſes fuiſſe alia occaſione atque alio tempore.*

272 Compertum eſt, *ait Mauricus ad annum* 1137. *cap.* 3. *num.* 1. Caſinates . . Innocentium, abjurato Anacleto, ſuſcepiſſe, confirmata per juramentum, quod præſentibus utriuſque curiæ proceribus, primum omnium abbatem emiſiſſe, *ex Petro refert Diacono, quem citat lib.* 4. *cap.* 116. *In noviſſima vero editione lib.* 4. *cap.* 15. *factum narratur: ſecuti deinde monachi, prout ibidem invenies, & cap.* 118. *Addit Mauricus n.* 4. Quod vero attinebat ad electionem *Rainaldi abbatis*; ne vel ea ſine Benedicti filiis agitaretur,

C Bernardo examinanda commiſſa eſt, duobus Cardinalibus adjunctis, Haimerico & Girardo, qui firmandam infirmandamve decernerent, ſemel decretam aut everterent aut conſervarent. Rea utrimque diſcuſſa diu fuit. Verum cum irritam tandem intellexiſſent, quo negotium maturiori judicio ſuaviorique, nec ſine integra audientia partis exequerentur, *inquit idem Annaliſta, memorat ex Petro Diacono, quidnam actum fuerit in hac cauſa. Editio Mediolanenſis lib.* 4. *cap.* 119. *pag.* 583. *ſic habet*: Illuceſcente vero diluculo, Aymericus Diaconus Cardinalis, & cancellarius Romanæ Eccleſiæ, & Gerardus Cardinalis ſanctæ Crucis, & Abbas Clarevallenſis ab eodem Papa tranſmiſſi ſunt, qui prædictum Raynaldum examinarent, & juxta canonum ſanctionem ab abbatiæ regimine ſequeſtrarent. *Et poſt alia in hoc negotio actitata, quæ deinde narrantur; cap.* 122. *pag.* 595. *hæc exſtant*: Sequenti autem die iterum ad monaſterium aſcendentes in capitulo reſederunt, in quo poſt peractum ab Abbate Clarevallenſi ſermonem, Cardinales auctoritate Apoſtolica eidem Raynaldo Caſinenſem abbatiam interdixerunt *&c. Hiſce itaque rebus geſtis non ſine dicendi auctoritate* S. Bernardus *interfuit,*

ſi ſint genuina prorſus ac ſincera, quæ apud Petrum Diaconum leguntur. D

273 Rebus apud Caſinum ita diſpoſitis, *prout narrat Mauricus num.* 5. & debellatis per Campaniam urbibus, quas ſibi & Anacleto Rogerius per vim ſubdiderat, cum Innocentius vertus Romam iter pararet, infirma alias Bernardi valetudo ultra conſuetum viribus defecta, exhauſta laboribus, ſolo ſpiritu corpus luſtentabat. Extat epiſtola illius hoc anno ſcripta ad abbates Ciſtercii congregatos, quæ moribundum hominem depingit. *Argumentum epiſtolæ intelligi ex titulo, qui eidem præmittitur*: Hos *nimirum abbates* laborum & dolorum ſuorum conſcios eſſe deſiderat, excuſans forte hoc pacto abſentiam ſuam. Optat ſane non peregre, ſed inter ſuos mori. *Eſt inter alias Bernardinas ordine centeſima quadrageſima quinta, proferturque in editione Mabillonii a col.* 150. *ubi ſignatur ſcripta circa annum, in quo verſamur,* 1137.

Auctor I. P. infirma e tui valetudine de arbitrii ſui reditione, ex deſiderium redeundi ad ſuos.

§. XXVI. S. Bernardus ab Innocentio PP. E miſſus ad compeſcendum Rogerium; clades a Viro ſancto ei prædicta, & celitus impetrata; mitigatus ejuſdem animus; acta in cauſa ſchiſmatis, & eorum adjuncta.

Nonulla; quæ narrantur a Sancto apud eoſdem facta, ſunt ſuperſtitioſa.

Novi a Bernardo

PEſſima quidem vel nulla potius erat *ſancto Patris valetudo corporis*, at non ideo, *ſicut perhibet Mauricus ad an.* 1137. *cap.* 3. *num.* 6. ceſſatum a laborando, nec induciæ conceſſæ defectis viribus. Innocentius, Lothatiuſque Romam profecti, Doctorem ſanctum ſecum aſſumpſere, quippe quo ſine nihil utrique lætum, nihil proſperum putabant poſſe contingere. Nec feſellit ſpes viros alioqui providos. Romæ negotia Eccleſiæ ſic promovit, ut paulo poſt ad ſuos Clarævallenſes non dubitaverit ſcribere *ſequentia, quæ ſunt in epiſtola* 144. Sed & hac vice quam neceſſaria Eccleſiæ Dei ſit vel fuerit præſentia parvitatis noſtræ, dicerem ad conſolationem veſtram, ſi non gloriam redoleret. Nunc autem melius eſt, ut hoc per alios cognoſcatis. *Hinc intelligi poteſt, a Viro ſancta ita rem communem Romæ fuiſſe peractam, ut parum vel nihil ibi agendum reliquerit. Pergit Mauricus*: Sed dum hæc Romæ melius ſuccedebant, iterum in Campania turbata omnia, & civitates Eccleſiæ vendicatæ, rurſus amiſſæ atque expugnatæ, devaſtatæ, deditæ, ad Anacleti partes revertebantur. Imperatoris diſceſſus Rogerium Ducem, Rogerius cuncta mala ſecum attulit, ſolius Bernardi meritis ſuganda, quo ſoli Deo victoria adſcriberetur. At quoniam miſſa imperatoris diſceſſum ſequuta ſint, non aliunde melius, quam ex epiſtola Guibaldi, novi Caſinenſis abbatis, ad imperatorem ſcripta, haurire poterimus. *Fragmentum vero illius delibat Mauricus e lib.* 4. *Chronici Caſinenſis cap.* 127. *in nova autem editione habetur illa epiſtola lib.* 4. *cap.* 126. *ubi tragica ac pathetica narratione exponitur barbara rerum ſcena, ac lamentabilis calamitas rabiei plus quam ferinæ, quæ omnem crudelitatis horrendo modo implevit menſuram, quemadmodum ſingillatim ibidem legi poteſt. Quid agitur interea temporis in rebus tam deploratis?*

AUCT. J. P.

ac gravi in valetudine debilissimus assumpti laboris,

275 At pius princeps, *prout pergunt Annales Cistercienses num.* 8. lenio & morbis fractus, & morti proximus, non potuit subvenire desertis rebus, & lervabatur victoria Bernardo Patri, qua non posset ab alio defraudari. Perfecerat sanctus Doctor in pace multa, & gladio spiritus, quod est verbum Dei, ignea nequissimi adversarii tela extinxerat: at non armato militi oppositus materialem contra Ecclesiæ inimicos ensem vibraverat: non in stragem, non in fugam rebelles egerat, ante conflictum pareores ipsius verbis; sive dimissos post tempus parituros. Ergo ne vel hoc frustraretur victoriæ genere, divina providentia effectum est, ut solus, humilis, pauper & moribundus exercitui victori objiceretur (&) verbis, si posset, Rogerium compesceret*: sin minus, armis, atque illis armis, quæ victa fugaraque tunc nihil prorsus auderent contra victores. Baronius solius Innocentii consilium memorat. Ego in Bernardo (epistolam mox referam) imperatoris etiam consensum lego.

** in impressoMauritii est horore compelceturus*

B

dum ab Innocentio PP. advertit furentem Regem sibi insanire posse

276 *En tibi, lector, textum Baronii ad annum* 1137. *num.* 28. At quid auditis his Innocentius Papa? Reipla expertus, quam vana salus hominis, spe contra spem nitens in tanta desperatione rerum, contra furentes tyranni Siculi impetus, adversus ferociam ultoris & victoris exercitus, unum objecit hominem humilem, sed Dei virtute potentem, qui in fugam converteret sacratæ Romanæ Ecclesiæ victores hostes. Ejusmodi plane novit esse opera Dei, nimirum quod infirma mundi eligat, ut confundat fortia. Sic igitor imperio Christi gladium exertum in defensionem Ecclesiæ, in vagina recondens, ad arma spiritualia Deo potentia se coovertit, sumens scutum fidei, eoque omnia tela nequissimi securus excipiens, illæsus lædere adversarium festinavit. Quomodo ista? Audi sanctum Bernardum Claravallensem abbatem, quem Romæ reliquerat ad reducendos schismate devios ad ecclesiam (ut audivimus superius esse narratom) ad Rogerium tyrannum, spirantem minarum & cædia in omnes, qui essent Innocentii Papæ communioois, pacis nuntium mittit *&c.*

C

missi, imperatore ac Cardinalibus tum etiam promoventibus.

277 *Porro non solius Innocentii PP. mandato, sed etiam Lotharii imperatorii ac Romanæ curiæ impensissimo rogatu actum hoc esse, ipsemet* Bernardus *videtur indicare in epistola* 144. *ad suos Claravallenses*: Instantissima, *ait*, postulatione imperatoris, Apostolicoque mandato, nec non Ecclesiæ, ac principum precibus flexi, dolentes & nolentes, debiles atque infirmi, &, ut verum fatear, pavidæ mortis pallidam circumferentes imaginem, trahimur in Apuliam. *Jam vero quid in hac Viri magni ad Rogerium legatione peractum sit, exponamus*: Primum omnium admonendum putamus, *inquit Baronius nuperrime citatus*, duas simul legationes confundi ab auctore, qui res gestas Sancti Bernardi conscripsit, cum videlicet una cum S. Bernardo missum esse Haimericum Cardinalem Cancellarium affirmat, & ex parte Anacleti Petrum Pisanum itidem Cardinalem. Nam ista de missis ex parte utraque Cardinalibus postea contigerunt, ut ex auctore, qui aderat, & ea scriptis mandabat, Falcone Beneventano, satis evidenter apparet. Missus est ergo primum S. Bernardus; postea vero, peiente Rogerio, Cardinales, cum videlicet a Deo humiliatus, verba pacis, quæ contemnebat, audire libenter cœpit. *Punctio hoc, quod postea se evolvet, præmisso, rei gestæ historiam enarremus.*

D

Dum frustra Vir sanctus conatur bellum sedare

278 Supererat, *inquiunt Annales Cistercienses cap.* 4. *num.* 1. ex parte Lotharii Rainulfus dux, Ecclesiæ simul fidelis, & imperio; sed viribus Rogerio longe impar, sicut fortuna. Quippe ille paucos victosque ducebat, indeque timidos, nec aspernantes fugam, per quam suprema pericula evasissent. Hujus copiis & potentiam obienta præda, & multitudo robur, & animum victoria ministrabat. Ergo ad Rogerium Bernardus Pater missus, quod primum erat, dissuadere bellum, impedire congressus, instillare concordiam, & pacia fœdera lancire solicitabat. *Verum audiamus Ernaldum abbatem Bonæ vallis lib.* 2. *Vitæ cap.* 5. *num.* 132. *hæc enuntiantem*: Interea rex Siciliæ Rogerius, qui solus jam ex principibus obedire Papæ Innocentio detrectabat, ad eum mittit, petens ut Aimericum Cancellarium suum, & Abbatem Clarævallensem ad se mitteret; nihilo minus a Petro Lennis idem petens, ut Petrum sibi Pisanum a suo latere delegaret.. Mittebat autem in dolo, quia audierat Petrum Pisaoum eloquentissimum esse, & in legum & canonum scientia nulli secundum: putabatque, si eloquentiæ ejus in publico consistorio audientia præberetur, declamationibus rhetoricis simplicitatem Abbatis posse obrui.. Ne diu morer, venit pars utraque Salernum. Sed militaverat ultio, & prævenerat tanti sceleris machinamentum. Parato namque ad bellum innumerabili exercitu adversus Rannulfum Ducem, idem rex.., subito vilo Duce audacter obviam procedente, territus fugit, effulumque exercitum prædæ & cædibus expostit, & innumeris militibus captis & interfectis, invitus Ducem ditavit opibus, & gloria sublimavit. Quæ quidem ei juxta Viri Dei verbum omnia contigerunt, *ut statim referemus, postquam ea, quæ per prolepsim hic a biographo recenfentur, in meliorem temporis ordinem restituerimus ex laudato Falcone tomo* 5. *pag.* 124. *editionis Mediolanensis.*

E

inter Rainulfum, & Rogerium hunc postea cit & precibus obtinet cladi;

279 Interea, *inquit*, Abbas de Claravalle, vir valde mirabilis & discretus, qui ad regem illum venerat pro tanti dissidii infestatione sedanda, inter regem illum & Ducem pacis fœdera alligare conatur. Sed pro multis variisque negotiis, quæ inter eos quærebantur, apud Salvatoris Dei potentiam nondum complacuit concordia alligari. Quid plura? Rex ipse exercitum suum divisit, & ad bellandum illum viriliter stabilivit; similiter & Dux ille suos omnes sapienter ordinavit.. Illico acies illa regis prosternitur. Rex autem,.. Dei adveniente judicio, timore perculsus, ipse primo terga vertens in fugam conversus est: *de cujus clade, ac spoliis a Rainulfo Duce victore reportatis deinde tractat idem scriptor, addens*, Secundo.. die stante, *id est, die* xxx. *secundum dicenda* §. *proxime sequenti*, mensis Octobris bellum hoc actum esse. *Sub idem ergo tempus accidit vaticinium* S. Bernardi, *quo prædicto Rogerio cladem, & Rainulfo Duci victoriam prænuntiavit. Vide Ernaldum capite designato, ubi num.* 133. *ita scribit*: Cum enim primus eorum, qui vocati fuerant (*immo verosimilius postea tantum vocati sunt*) Abbas sanctus advenieos regem in castris positum inveniisset, per multos dies vicinas acies, ne committerent, impedivit, denuntians regi, Quia si conflictum inieris, victus & confusus abibis.. At ille Ducem Rannulfum, & Catholicorum aciem verbia

F

poteo-

A potentibus adhortatus, ſicut regi fugam, ſic illis victoriam pollicitus eſt & triumphum. *Quin immo inſignem hanc palmam precibus ſuis obtinuit cæleſtis ille Bellator. Nam* cum ad proximam, *teſte Ernaldo*, villulam declinaſſet, & inſtaret orationi, repente fugientium & inſequentium clamor auditur. Siquidem per eumdem locum fugientem regis exercitum Rannulfus perſequebatur. Egreſſus itaque frater quidam ex his, qui eum Abbate erant, uni ex militibus occurrit, &, quid acciditſet, interrogabat. At ille.. „ Vidi, inquit, impium ſuperexaltatum ... & „ tranſivi, &, ecce non erat „. Nec mora, Dux ipſe ſecutus, ut monachum vidit, ſicut erat armatus equo deſiliit, & ejus pedibus advolutus; Gratias, inquit, ago Deo, & fideli Servo ejus; quia non noſtris viribus, ſed ejus fidei collata hæc victoria eſt; iterumque inſiliens equo, hoſtes inſequebatur. *Triumphus itaque ille illuſtris, victore judice, a Viro ſancto apud Deum ac Dominum exercituum oratus, exoratus & datus fuit, armiſque cæleſtibus potius quam militaribus impetratus.*

B *qui, cum ad arma non poſſet, ad artes convertit animum.*

280 *Rogerius interim pertinax ingenti cum clade fugatus, dum ad arma non poſſet, ad artes convertit animum. Rem ſic exponit hiſtoricus Claravallenſis num.* 4. Rogerius, inopinata plaga aeceptа, eo timidior, nec anſus ultra progredi, nili vires potentiamque reſumeret, opportunum ad id ſempus expectans, vel magis faciens, ne interim a Rainulfo moleſtaretur, vafrum pro tempore conſilium excogitavit, nempe ut Bernardum in ſuæ converſionis ſpem conjiceret, & armis ex utraque parte ſubmotis, diſputationibus negotium committeretur. *Factum referemus ex Falconis Beneventani Chronica, notata etiam ratione temporis:* Secundo, *ut ex eo diximus*, die ſtante menſis Octobris bellum hoc actum eſt, *de quo ſupra. Deinde* rex nominatus (*ita pergit Falco*) taliter cum ſequacibus ſuis aufugiens octis tempore, altera quidem die ad caſtrum Paludis pervenit, deinde Salernum feſtinavit: diebus autem non multis evolutis, Roſſemannus Beneventanus antiſtes conſilio accepto cum judicibus civitatis, & ſapientibus quibuſdam, ad re-

C gem ipſum conſulandum, & ſervitia civitatis oferenda feſtinavit. Precatur inſuper, ut libertatem poſſeſſionum Beneventanorum, quam ſupradictus imperator conceſſerat, populo Beneventano ipſe largiretur. *Annuit rex, uti liquet ex inſtrumento privilegii, quod producit Falco, ſignatis* Dominicæ Incarnationis anno MCXXXVII. menſe Novembri primæ Indictionis.

Quo Ernaldus eos ſenſus diſtinxerit, vel prolepſico narret, exponuntur.

281 *Narratis autem rebus, quæ Rainulfus Dux geſſit poſt relatam victoriam*, Prope caſtrum Paludis, *inquit idem Chronographus pag.* 125. ſuorum virtute ſtipatus caſtrametatur die quidem Kalendarum Decembris. *Jam vero quæ Ernaldus abbas Bonæ vallis ſuperius vel prolepſice vel confuſe referebat primo de petitis a Rogerio rege, ac Salernum profectis ad conſtituendam pacem arbitris, ac dein de victoria Rainulfi, ita tum ex præmiſſis ordinamus, tum ex ſequentibus, ut quæ ſunt acta in conventu illo legatorum ex parte Innocentii atque ex parte Anacleti, huc retrahenda videantur, atque adeo non ad primum* Bernardi *cum Rogerio ſpectare congreſſum, quæ veroſimilius hunc ſanctus Pater conventum ei ſuaſit, at non perſuaſit; ſed ad alium, poſt cladem videlicet ei illatam. Etenim Falco verbis ultimo loco a nobis ci-*

D *tatis iſta ſubjicit, e quibus colligo, quæ primo aſ-* AUCT.
ſerit, ea pertinere vel ad primum Sancti cum re- J. P.
go colloquium ante pugnam; vel in ſecundo poſt pugnam, priora fuiſſe confirmata. Sic itaque loquitur: Cum præfatus Abbas de Claravalle, vir valde mirabilis & diſcretus, de fœdere pacis, & Eccleſiæ unitate cum nominato rege conſabularetur, aſſidue rex ipſe cum Abbate illo ſtabilivit, ut tres Cardinales ex parte Innocentii Papæ, qui ejus interſuiſſent electioni, ad regem ipſum venirent; & tres ex parte Anacleti, & ordinem utriuſque electionis regi inſinuarent. Deinde rex ipſe, ordine audito, utriuſque partis ſanctiorem & juſtiorem eligeret electionem. *Nota* ſtabilivit, *id eſt, ratum tunc habuit conventum, quæ de antea cum eo* Bernardus *egerat, ſed irrito conatu, ſicut ego quidem interpretor. Nunc igitur convocatio illa, quam antea ſpreverat Rogerius, exſecutioni mandata eſt. Nam* continuo ad Innocentium Papam (*ita pergit Falco*) & Anacletum delegatum eſt, & curſu rapido regis poſitio deſtinatur. *Hoc etiam ſatis clare ſignificat Ernaldus ipſe. Etenim, expoſita clade Rogerii,* E *ſcribit iſta num.* 134. Nec tamen hac plaga ſibi inflicta cælitus, correctus eſt animus regis, nec detumuit procella, quam conglomeraverat prævæ mentis elatio: ſed poſt fugam reverſis, qui evaſerant, ſimulans alacritatem, regio le ornatu attollens, ſtipata militibus curia, utramque partem præcepit accerſiri, & prius inſtructo Petro, & multarum promiſſionum auctoramentis accenſo, de cauſæ ſuæ rationibus eloqui jubet. Prior itaque Petrus electionem domini ſui cannonicam probare contendit *&c.*

282 *Sed quandoquidem non ſatis diſtincte ac* *confuſe, complene acta præſentis cauſæ cum ſuis adjunctis, quæ* *deperdita.* *narrare pergit laudatus Vitæ auctor, pertractas, ipſum ex Falcone ſupplebimus. Primo itaque in his actis conſideremus perſonas, quæ eiſdem interfuere. Quinam eo acciti fuerint, tametſi ſuperius eodem ex Ernaldo viderimus, ex Falcone tamen hic etiam memorare, ac rem confirmare nihil vetat.* Placuit itaque eis, *inquit*, & conſilio eorum firmato ex parte Innocentii, Aimericus cancellarius, & Girardus Cardinalis vir valde venerabilis, ſimul cum prædicto Abbate de Cla- F ravalle Salernum ſuper hujuſmodi electione ventilanda adveneruntt. Ex parte vero Anacleti Matthæus Cancellarius, & Petrus Piſanus Cardinalis, & Cardinalis alius nomine Gregorius ſimiliter acceleravere. *Cur autem Petrus Piſanus a Rogerio accitus fuerit, præmiſimus antea ex dicto biographo.*

283 *Conſideremus ſecundo acta hujus cauſæ.* Er- *rungeſtam,* *naldus cap.* 5. *n.* 134. *memorat ſanctii Patris cum Petro Piſano concertationem; quam vero appoſite & potenter Vir ſanctus in ea peroraverit, conficitur ex verbis ejus, quæ producit idem biographus, & ex auditorum approbatione. Nam* Ad hæc verba, *inquit n.* 136. non ſe poterant ultra, qui præſentes aderant, continere; ſed abominati ſunt & vitam Petri Leonis & cauſam. *Quid, quod adverſarius primo conflictu adeo proſtratus fuerit, ut rationibus a ſancto Antagoniſta prolatis reſiſtere & contradicere non potuerit, teſte eodem biographo, qui mox ſubdit*: Abbas autem tenens manum Petri Piſani, elevavit eum, & ſimul ipſe ſurrexit, Tutiorem, inquiens, ſi mihi credas, intrabimus aream. Et ſicut jam pridem mente conceperat, ſalutaribus illum aggrediens moni-

tis,

A *auctor idem pag. 632. non admittit, Ordinem iſtum*
AUCT. J. P. Tertium *appellatum ex nomine Innocentii III.* aliter *enim, inquit*, & melius alii ſentiunt. *Hippolytus Helyot tom. 6. Hiſtoriæ Ordinum monaſticorum &c. cap. 19. tractat pluribus de Religioſis Ordinis Humiliatorum, eorumque ſuppreſſione: ubi licet videre varias auctorum de ejuſdem origine ſententias; etymon, ut fertur, nominis; tres diverſos Ordinis ſtatus; de quorum primo poſtquam egiſſet laudatus ſcriptor, ſecundum incepiſſe affirmat anno 1134. amplexum e S. Bernardi conſilio modum vivendi a priore diverſum &c. Dein tertium Ordinem ſubnectit ſub regula S. Benedicti &c. eumque ait ſubſtitiſſe, donec Humiliati fuerint exſtincti: id vero cur, quomodo, & a quo ſit factum, ibidem legi poteſt. Placet nunc alia a S. Bernardo collata in Mediolanenſes beneficia recenſere, quæ ipſemet Sanctus commemorat.*

Mediolanenſibus præſtita memorat

222 *In epiſtola quippe 131. quæ innectitur apud Mabillonium anno Chriſti 1135. hac eidem præfixa ſynopſi*, Cum Mediolanenſes Innocentio reconciliati, tameo titubare in officio & obedientia viderentur, eos ad retinendam conſtantiam
B incitat, recentia Romanæ Eccleſiæ erga illos beneficia memoraos; *& quippe ni addamus nos etiam ſua? Sancto utique ſuam interpeuente auctoritatem impetrata vel ex parte vel ex toto, ut æquum videtur credere; in epiſtola, inquam illa ſic memorat:* Bene vobiſcum facit Deus: bene vobiſcum facit Romana Eccleſia. Facit ille, quod pater: facit illa, quod mater. Et revera quid vobis debuit facere, & non fecit? Si poſtulaſtis mitti vobis de curia honorabiles perſonas ad honorem Dei & veſtrum; factum eſt. Si poſtulaſtis confirmari, quod unanimitas veſtra de venerabilis patris veſtri electione firmaverat; factum eſt. Si voluiſtis licuiſſe vobis, quod illicitum, niſi pro magna quidem neceſſitate, ſacri canones judicaot, translationem epiſcopii ſcilicet io archiepiſcopatum conceſſum eſt. Si rogaſtis erui cives veſtros de vinculis Placentinorum, quod utique ego prætermittere nec volo, nec valeo; & hoc factum eſt. In quo poſtremo quæcumque rationabilis petitio filiæ, non dico repulſam, ſed vel moram paſſa eſt apud piam matrem? Eo ad complementum, palliom
C præſto eſt, plenitudo honoris.

Ipſemet Sanctus in ſua ad illas epiſtola:

223 *Ut vero ea, quæ Mediolanenſes petierant, & obtinuerant, referente ſuperius* S. Beroardo, *melius intelligantur, obſervas Mabillonius in notis ad prædictam epiſtolam de miſſis ad eos venerabilibus perſonis*: Miſſi ſunt cum Bernardo Guido Piſanus, Matthæos Albanenſis, Gaufridus Carnotenſis epiſcopi, *teſte Ernaldo biographo cap. 2. num. 91. apud nos*, nempe ad reconciliandos Eccleſiæ Romanæ Mediolanenſes, qui ſchiſma conflaverant ob depoſitum Anſelmum archiepiſcopum ab ipſis electum. *Ad* ✠ venerabilis patris veſtri, *notat*, Ribaldi videlicet, qui ab eis electus eſt in locum Anſelmi rejecti. *Per* translationem *vero* epiſcopii ſcilicet in archiepiſcopatum, *uti ſanctus Paſer dicebas*, intellige, *ait*, reſtitutionem dignitatis archiepiſcopalis, quæ iſti eccleſiæ ob ſchiſma a Pontifice abrogata fuerat. Vide alias Notas. *Illud, quod Vir ſanctus* de vinculis Placcotinorum *ſcribebat, ſic expoais*: Quippe utriſque bello in ſeſe contendentibus, multi ex Mediolanenſibus captivi abducti fueraot a Placeotinis. *Ad hæc, de Ribaldo ſea Rebaldo & Anſelmo videri poteſt Pagius ad annum 1134. num. 18. & 22. Reliquum eſt, ut de prodigiis tum* D *Mediolani, tum alibi ea Italia a magno noſtro Thaumaturgo factis tractemus.*

§. XXI. Miraculis coruſcat Mediolani; Papiam & Cremonam ſe confert; a filiis ſuis abſens corpore, præſens ſpiritu; ipſius ad eoſdem litteræ, uti & ad Lotharium imp.; reditus ad ſuos; acta & tempus.

Miracula tum, quæ Mediolani acciderunt,

MIracula, *quibus mirabilis Deus in Sanctis ſuis hunc Famulum ſuum, in cujus intergerrima vita, meritis, ac laboribus apoſtolicis ſibi bene complacebat, apud Mediolanenſes degentem illuſtravit, deſcribuntur ab Ernaldo lib. 2. Vitæ cap. 2. e quo auctore inſerta ſunt Annalibus Ciſtercienſibus ad annum Chriſti 1134. cap. 1. Sed quandoquidem illa prodigia pluribus narrantur in dicta Vita, quam infernus dabimus; ideo ea in compendio hic exhibuiſſe ſit ſatis ad continuandam* E *Actorum, quæ illuſtramus*, S. Beroardi *ſeriem. Ea tibi itaque laudati biographi verba*: Inaudita eſt noſtris temporibus tanta populi fides, tanta in homine virtus: inter quos religioſa erat contentio, cum ſignorum gloriam Abbas credulitati eorum; illi vero ſanctitati Abbatis adſcriberent, & hoc de eo indubitanter ſentirent, ut quidquid a Domino peteret, impetraret. *Nec vero illos fefellit ſententia. Nam uti illico ſubdit idem biographus*, Adducunt igitur ad eum nihil hæſitantes mulierem omnibus notam, quam annis ſeptem immundus vexaverat ſpiritus, & poſtulant ſupplices, ut in nomine Domini dæmoni imperet fugam, & mulieri reſtituat ſoſpitatem.. Et orationi incumbens, cælitos elapſa virtute ſatanam in ſpiritu fortitudinis iocrepat, & fugat, mulieremque reddit incolumem & quietam.. Auditum eſt hoc verbum, & percrebuit fama.. Per eccleſias, per prætoria, & per compita omoia conveniunt undique.. Dicunt publice, nihil ei impoſſibile eſſe, quod a Domino poſtulet.. Irruunt alii in præſeotiam ejus: alii, donec exeat, pro ſoribus præſtolantur. Ceſſatum eſt ab officiis & artibus.. Concurrunt, poſtulant benedici: & tetigiſſe eum ſingulis ſalutare videtur. F

ſynopſis datur:

225 Tertia die, *ſicut pergit auctor*, ad eccleſiam ſancti Ambroſii divina celebraturus myſteria Servus Dei procedit: ubi exſpectante innumera populi multitudine, ioter ipſa Miſſarum ſolemnia, dum clericis canentibus ipſe ſecus altare ſederet, puellam ei parvulam offerentes, quam vehementi impetu vexabat diabolus, orant, ut miſellæ ſubveniat.. Audita ſupplicatione aſtantium, & intuitus perſonam frementem dentibus.. compaſſus eſt ætati.. Pateoam igitur calicis, in quo divina celebraturus erat myſteria, aceipit, & digitis latice ſuperfuſo.. ori puellæ ſalubrem potum applicat, & corpori ejus ſtillam medicinalem infundit. Nec mora, quaſi ureretur ſatanas.. feſtinanter egrediens.. erupit. *Idem Vitæ ſcriptor, locutus de dæmonum licentia per Virum ſanctum impedita, agit deinde de expulſione dæmonum e variis obſeſſis. Verum quia hæc ſingillatim enarrare, ſervata energia & phraſi auctoris, qui pluribus ac potbeote illa exponit,*

in

A *in longum nos abduceres ſermonem; adeat lector ipſum fontem; ubi etiam inveniet alia curationum prodigia, per Thaumaturgum noſtrum patrata. Mediolano itaque tantiſper relicto, quod nos præclariſſimis ibidem a Sancto geſtis referendis intentos jam diu detinuit, alio cum eodem inde diſcedente proficiſcamur, Papiam videlicet & Cremonam.*

ad Papienſes & Cremonenſes cum Mediolanenſibus conciliandos fruſtra laborat:

826 *Sigonius in noviſſima editione Mediolanenſi tomo* 2. *lib.* 11. *col.* 675. *ad dictum annum* 1134. *ſic habet*: Inde, *Mediolano videlicet*, juſſu Innocentii ad pacificandas ipſas inter ſe Lombardiæ civitates profectus, Papiam & Cremonam ſe contulit. Cum autem apud Cremonenſes nihil proſeciſſet, eorum Innocentio pertinaciam ſignificavit his verbis: „ Cremonenſes induruerunt, & „ proſperitas eorum perdit eos. Mediolanenſes „ contemnunt, & confidentia ipſorum ſeducit „ eos. Hi in curribus, & equis ſpem ſuam po„ nentes, meam fruſtraverunt, & laborem meum „ exinanierunt. " *Hæc Sigonius ex ipſis verbis, quibus exordiatur Vir noſter apoſtolicus ſuam ad Innocentium epiſtolam, quæ in editione Mabillonii ſignatur ordine trecenteſima decima quarta, alias* 318. B *& anno* 1134. *illigatur. Ludovicus Cavitellius in Annalibus Cremonenſibus ad eumdem annum hæc memorat*: Divus Bernardus Mediolanenſibus, dum eis, quia adhæſiſſent Corrado Suevo, interdicta eſſent ſacra per ſummum Pontificem, & mox, dimiſſo Corrado, Lothario adhæſiſſent, abſolutionem & veniam impetravit: & Cremonam profectus, & Papiam, ut ibi incolas & confœderatos cum Mediolanenſibus componeret, re infecta ex Cremona rediit Mediolanum. *De anno iſtius reditus dicemur paullo inferius. Eo igitur poſtquam reverſus eſt, multorum a miſera dæmonis vexatione & nervorum contractione in momento liberavit; ſicut pluribus refert Ernaldus lib.* 2. *Vitæ, cap.* 3. *Nec vero profectus ad Papienſes ac Cremonenſes, de quibus dicebam modo, a coercendo dæmone abſtinuit* Bernardus, *teſte eodem biographo citato; ubi plura. Quibus hanc coronidem imponens*, Hæc, *ait cap.* 3. *num.* 108. & alia multa intra Alpes conſtitutus operatus eſt Vir Dei, & diverſa loca per- C luſtrans, benefaciebat iis, qui infirmabantur, illuminando cæcos, erigendo debiles, curando febricitantes, maxime oppreſſos a diabolo... purgans, & quæ malignus fœdaverat ſpiritus pectora, templa Deo acceptabilia conſecrabat.

Vir ſummus cum rerumquas geſſit, magnitudine, tum animi modeſtia cum jungit:

227 *Et continuo biographus ad Viti laudes digreſſus*, Præ omnibus, *ait num.* 107. hoc ſublimius duco . ., quod, cum eſſet vas electionis, & nomen Chriſti coram gentibus & regibus ferret intrepidus: cum obedirent ei principes mundi, & ad nutum ejus in omni natione ſtarent epiſcopi: cum ipſa Romana Eccleſia ſingulari privilegio ejus veneraretur conſilia, & quaſi generali legatione conceſſa ſubjeciſſet ei gentes & regna: cum etiam . . facta ejus & verba confirmarentur miraculis . ., de ſe ſemper humiliter ſentiens ..., cum eſſet omnium judicio ſummus, ſuo ſibi judicio conſtitit infimus. Soli Deo quidquid fecit adſcripſit *&c. Adde infirmitates ac morbos, quibus tamquam aurum in fornace probatus fuit, nec non dignitatum contemptum, quo nulli e plurimis ſibi oblatis inſulis unquam arriſit. Conſule ſis laudatum Vitæ ejus ſcriptorem, qui ea, quæ modo ex ipſo libavi, ſuſius memorat.*

228 *Nec vero dum extra dilectiſſimam ſibi Clarammallem vivere eum oportebat, ita eras occupatus gravibus Eccleſiæ negotiis, ut filiorum ſuorum ibidem relictorum oblivio eum caperet, vel neſciret, quænam, ſe procul inde remoto, illic agerentur: ſed abſens corpore, animo autem ac ſpiritu præſens, illos conveniebat, viſitabat, atque inſpiciebat. Factum probatur e Sancti verbis, quæ ad Claravallenſes ex Italia redux mox protulit apud eoſdem in Capitulo, ſicut docet Exordium magnum Ordinis Ciſtercienſis diſtinctione* 2. *cap.* 11. *ſic narrant*: Venerabilis Pater Bernardus, cum aliquando per annos tres moratus fuiſſet in urbe Roma, atque in partibus Italicis, pro ſedando ſchiſmate Petri Leonis . ., tandem reverſus Claramvallem, ſtatim poſt factam orationem Capitulum fratrum intravit. Et quia fatigatus ex itinere diu loqui non poterat, brevem quidem ſermonem, ſed conſolatione plenum protulit, ita dicens: Benedictus Deus! qui vos dilectiſſimos fratres meos mihi reddidit, & me qualemcumque Patrem veſtrum vobis. Et ego quidem, filioli, quamvis per hoc triennium viſus fuerim longe remotus a vobis, non tamen putetis, me ſemper abſentem fuiſſe. Sciatis enim, quod tribus vicibus interim reverſus ſum ad vos, viſitans domum iſtam, officinaſque perambulans, & ſemper exhilaratus, ſemper conſolatus abſceſſi, videns unanimitatem atque inſtantiam veſtram in propoſito Ordinis noſtri. E

ſpiritu propter ſuos illos viſus, ac interim ubique ſolatur:

229 Innumera ſunt illa, quæ iſte Dei famulus dixit & fecit; in quibus manifeſte apparebat, eum prophetali gratia præditum, multoties ibi præſentem eum eſſe in ſpiritu, ubi abſens corpore videbatur: multaque abſcondita, & etiam longius poſita, Domino revelante, cognoſcere, quæ ipſum latere putabantur. Hæc autem ſignificavit nobis domnus Gerardus quondam abbas Longipontis: qui unus ex antiquis ſenioribus Clarævallis, dicta & facta ſancti Patris ſtudioſe rimari ſatagebat. *Sic ibi: quibus liceat nobis inde etiam hoc addere, tametſi alio ſpectet, quod ibi ſequitur*: Ipſo quoque referente audivimus, quod iſte Dei Sanctus, dum in quodam monachorum Capitulo verbum Dei prædicaret, dum ex fratribus illis, qui aderant, viderunt eum in ſublime illum, qui reſidebat, in aere ſuſpenſum, & quaſi menſura unius pedis a terra ſublevatum. *Hæc autem, quæ de Sancti ad ſuos reverſi narratione paullo ante dixamus, ignotam eis ac mirabilem ipſius viſitationem continente, paterno ejus cordi quaſi non ſufficerent, litteris inſuper illos conſolari voluit.* Ex quibus extant duæ ipſius epiſtolæ; altera cum in Apuliam mitteretur, de qua inferius; altera intra hoc, ut credo, *inquit Mauricus ad hunc annum Chriſti* 1134. *cap.* 4. *num.* 7. triennium, ſcripta, *quam ibidem profert. Eſt autem ordine* 143. *& affigitur anno ſireitor* 1135. *apud Mabillonium, hoc titulo prænotata, e quo ſcriptionis materiem cognoſces. In ea itaque Vir ſanctus* diuturnam ſui abſentiam excuſat, ſibi non minus, immo magis gravem, quam ſuis. Interim breviter eos officii admonet. *Porro ad eumdem annum laudatus hiſtoricus Ciſtercienſis toto cap.* 7. *ſcribit de Guillelmo, olim S. Theoderici prope Remos abbate, deinde monacho Signiacenſi, qui librum primum Vitæ* S. Bernardi *litteris mandavit, atque identidem a nobis ſupra citatus fuit; ſed nos de eo inferius, quando de Vitæ Bernardinæ ſcriptoribus agemus. Interea temporis inſpicianus ſanctiſſimi Abbatis facta, quæ ſequenti anno Chriſti* 1135. *tabeſcuntur.* F

D AUCT. J. P. *a ſuis abſens corpore,*

230 *Ibi-*

A AUCT. J. P. *scribit ad imperatorem; remque facturat Ecclesiæ*

230 *Ibidem itaque historicus modo memoratus cap. 1. num. 1. viam sternens ad epistolam a* S. Bernardo *ad Lotharium imperatorem datam, de qua mox agemus, præfatus aonaulla de Rogerio, duce Siciliæ, Italiam infestante &c. hæc subdit*: Ergo Innocentius & sibi & cunctis providens, hoc anno MCXXXV. Legatos mittit ad Lotharium imperatorem; veniat, Ecclesiam regnumque defendat, armis Italiam muniat .. & mala capta recipiat ab invasore. Hæc fere prima in negotiis Ecclesiæ gravis sub Innocentio legatio fuit, quæ non Bernardo Patri demandaretur, sive quia bellum ejere contra Christianos, quantumeumque rebelles averſabatur; sive quia desiderio suorum captus, & jam triennio ablens, reditum maturabat ad Claramvallem; seu tandem quia utilior Aquitaniæ, & conversioni Guillelmi deputatus, tanto negotio a Deo reservabatur. Scripsit tamen ad imperatorem pena classicum canens, certe invitans ad Ecclesiæ & imperii defensionem. Quin & eumdem sinistra relatione deceptum, atque ex eadem retardantem Innocentium, a cujusdam ecclesiæ, quæ injuste patiebatur, defensione, qua B liberiate spiritus pollebat, audentius arguit, & consulit desistere ab incepto. *Ceterum epistolam ipsam non transcribo, quæ inter alias Bernardinas habetur ordine centesima trigesima nona, & apud supra dictum editorem aptatur anno circiter Christi* 1135.

reditu ad suos Claravallenses quemadmodum sit acta

231 *His ita hactenus expositis de sancti Abbatis, dum erat in Italia, laberibus apostolicis ac miraculis; reliquum est, ut cum hinc ad suos dicto mox anno revertentem sequamur cum Ernaldo lib. 2. Vitæ, cap. 3. num. 112.* Jam Alpes transcenderat, & descendebant in occursum ejus de summis rupibus pastores, & armentarii, & agreste hominum genus, & conclamabant a longe benedictionem petentes, & reptabant per saxees montium, regredientes ad caulas suas, colloquentes ad invicem, & gaudentes, quod Sanctum domini vidissent *&c. Quomodo autem a dilectissimis sibi fratribus Claravallensibus susceptus fuerit, laudatus biographus mox subdit. Sanctio itaque suis restituto, videndum nobis est, quænam apud eosdem sint acta. Annales Cistercienses ad annum* 1135. *cap. 2. num. 1.* Primo, *inquiunt*, Claramvallem suam ingressus, C & precibus ex more fusis in oratorio, in Capitulum fertur perrexisse: *& mox ea tribuitur ipsi ad suos oratio, ex auctore Exordii magni Cisterciensis desumpta, quam protuli supra num. 218. Deinde Annales iidem num. 2. scribunt de florentissima religiosæ disciplinæ observantia, & insigni fratrum concordia. Adsis Ernaldum, quem unperrime assequabam. Tam subdunt num. 3. nonnullos a sancto Patre selectos ad plantandam suam sobolem apud Mediolanenses; num. 4. epistolam ejus ad Lotharium imperatorem pro Pisanis, quæ est inter alias ordine centesima quadragesima; item num. 7. ad Innocentium Papam, quæ est ordine centesima septuagesima octava, pro Alberone Trevirensi archiepiscopo; sed signatur apud Mabillonium anno Christi* 1139. *ex Brovvero; capite autem tertio translationem Claravallis; denique legem Mahometicam ex Arabico conversam, & Sanctæ dicatam.*

post illum reditum,

232 *Quod postremum ne cuiquam videatur mirum; profero textum Mauricii in dictis Annalibus cap. 3. num. 11.* Eodem tempore, ut notavit Joannes Picardus in notis ad epist. 227. Petrus Mauricius „ remisit Bernardo epistolam longe prolixiorem, continentem inter cætera succinctam „ de Mahumetis vita narrationem, quam Petrus D „ licet fabulosissimam, ut ipse fatetur, curavit „ in linguam nostram transferri". Porro tractatum hunc sive transumptum, non solum missum Bernardo, sed dicatum, probat epistola præfixa eidem Operi, cum qua simul vulgatum circumfertur: quam alias gravem, & dignam his Annalibus, quia inter cæteras Petri Cluniacensis nequaquam ponitur, hic non immerito censui transcribendam. *Sed legi illa ibidem potest num. 12. Fuit autem Petrus ille abbas Cluniacensis; ex eadem epistola ibidem. Et sic quidem se habebant res*, S. Bernardo *ad ebaros sibi filios Claravallenses reverso. Quibus coronidis loco subdo nonnulla de anno, quo reversio ista accidit, cum de ea non semel mentio inciderit superius, acc inter scriptores in determinando ejusdem anno videatur convenire.*

233 *In Chronologia Bernardina, quæ simul cum Sancti Operibus edita exstat apud Mabillonium ad calcem voluminis primi, col. VI. ad annum* 1135. *agitur de* Bernardo ex Italia reduce per urbem Mediolanensem *&c. Galvaneus Flamma, a nobis designatus* §. 20. *eidem anno nunctii reditum ejus ad Mediolanenses*; *Puricellus vero, quem ibidem allegavi, anno* 1134. *Ex textu, quem habet Ernaldus lib. 2. Vitæ cap. 3. colligo, reditum illum Sancti ab ipso connecti cum iis, quæ Papiæ & Cremonæ gessit. De his quippe locutus, subjungit*: Cum secundo per Mediolanum EODEM ANNO Pater sanctus transiret *&c. Mauricus ad annum* 1135. *cap. 1. num. 4.* Id est, INTRA ANNUM, *inquit*; nam sic intelligo: *idque intelligit conformiter quidem Mauricus ad ea, quæ dixerat de gestis ejusdem sancti Patris, ad Mediolanenses reversi, illa adoptans dicto anno* 1135. *& satis item consequenter ad ea, quæ a* S. Bernardo *facta narrat apud Papienses & Cremonenses, quæque illigat anno Christi* 1134. *ut videre apud eum licet ad ipsum annum cap. 4. quæ enim geruntur* intra annum *indeterminatum, sive per tempus duodecim mensium, possunt convenire duobus annis determinatis, ita ut partim in uno, partim in altero acciderint. Sed propenderem potius in illam sententiam, quæ acta apud Papienses ac Cremonenses,* F *nec non reditum ad Mediolanenses non in unum dumtaxat, sed in* eumdem annum *conjicit, ut opus non sit detorquere illud Ernaldi* eodem anno *in* intra annum *sum Mauricio. Enimvero* S. Bernardi *iter ad Mediolanenses ac reditus; item legatio ejus ad Papienses ac Cremonenses; nec non discessus* trans Alpes, *ut cum Sigonio loquar, inciduntur eidem anno* 1134. *a dicta Sigonio de regno Italiæ lib. 11. quem vide col. 669. & sequentibus novissimæ editionis Mediolanensis, ac Pagium in Critica ad eumdem annum.*

& quo eum no si consigeris.

§. XXII.

A

§. XXII. Guilielmus Aquitaniæ Dux e ſchiſmate per S. Bernardum ad unitatem Eccleſiæ converſus; mulier dæmoniaca ab eo Nanneti liberata; variæ de Guilielmo Duce obſervationes.

Deſcribitur deplorandus Aquitaniæ ſtatus,

DEplorandus omnino Aquitaniæ ſtatus, Guilielmo Duce Catholicis infenſo, & in epiſcopos debacchante, nec non Gerarda Engoliſmenſi pſeudolegato ſchiſmaticos intrudente, quos antipapæ Anacleto obedientiam præſtabant, fatis ſuperque indicatur tum ab ipſo S. Bernardo, tum ab ejus biographo Ernalda. Sanctus enim Abbas in epiſtola 126. quæ eſt ad epiſcopos Aquitaniæ contra eumdem Gerardum Engoliſmenſem, & in qua Innocentii, ut legitimi Pontificis, cauſam egregie tuetur, adverſus iſtum epiſcopum inter alia ſic loquitur col. 134. Auder (quod & flens dico) inimicus crucis Chriſti ſuis pedibus pellere Sanctos,
B qui nolunt beſtiam adorare, quæ aperuit os ſuum in blaſphemias, blaſphemare nomen Dei, & tabernaculum ejus. Altare contra altare erigere reotat, confundere ſalſque oeſalque non coolunditur. Abbates abbatibus, epiſcopos epiſcopis ſuperintrudere nititur: amovere Catholicos, ſchiſmaticos promovere. Miſeri & miſerandi, qui ita promoveri, & ab iſto, conſentiunt. Siquidem circuit mare & aridam, ut faciat unum epiſcopum: & cum fecerit, facit eum filium gehennæ duplo quam ſe. *Innectitur hæc epiſtola apud Mabillonium anno circiter Chriſti* 1132. *Nonnatus vero paulo ante biographus tragicam Aquitaniæ ſcenam pathetice repræſentans lib.* 2. *Vitæ c.* 4. Laborabat, *inquit*, ea tempeſtate ſub ſchiſmaticorum oppreſſione tota Burdegalenſis eccleſia, & non erat in Aquitania qui poſſet reſiſtere principi, cujus animum induraverat Deus: qui, annuente Gerardo Engolilmenſi epiſcopo, & inſtillante in cor ejus diſſenſionis ſemina, factus eſt ſchiſmatis defenſor & auctor.

C 235 Quicumque ſuſceprioni Petri Leonia non ſubſcribebaor, perſecutionibus expoſiti, alii damnis, alii proſcriptionibus mulctabantur, alii a ſedibus propriis pulſi exſulare compellebantur. Sibilabat autem in auribus Comitis illius crebria perſuaſionibus, quaſi ſerpens antiquua, venerator ille, qui diu in partibus illis Sedis Apoſtolicæ fuerat legatus, & oune a magiſtratu tanro dejectus, non poterat ſe pati ſuæ ſolius eccleſiæ epticopum. *Alia vero iſtius malo ferjati ac in maligno poſiti facinora ibidem ſcite depingit memoratus Vitæ auctor, quæ videat lector in eadem Vita poſt hunc Commentarium recudenda: unde fiet certior de luctuoſa tragœdiæ præſentis ſcena, hinc Gerardo, inde Guilielmo Duce mutuam eo operam conferentibus. Nec ſumm pro bono eccleſiæ paſſus eſt deſiderari* S. Bernardus. *Adſis epiſtolam ejus* 125. *anno Chriſti* 1131. *aptatam. Epiſtola vero* 127. *quæ ex perſona Hugonis Ducis Burgundiæ data notatur anno circiter* 1132. *ad ipſummet Guilielmum Comitem Pictavorum & Aquitaniæ Ducem adverſus Anacletum ac pro Innocentio, nonne ſanctæ Abbatis ſtudium erga res Aquitanas indicat?*

Guilielmus Aquitaniæ Dux, & Gerardo Engoliſmenſi ap. in Catholicos bacchantibus.

236 *Verum leviora hæc dicas laborum in bonum iſtius provinciæ collata a Sancto ſubſidia, ſi ea cum ſequentibus comparare voluerris. Ernaldus modo citatus, poſt deſcriptionem malorum, quæ Aquitaniam infeſtabant, ita pergit num.* 119. Audiens hæc & hujuſmodi vir venerabilis Gaufredus Carnotenſis epiſcopus, cui a Papa Innocentio Aquitaniæ legatio fuerat commendata, vehemeoter indoluit, & ſuccurrendum perielitanti Eccleſiæ, poſtpoſitis aliis negotiis, ſine ulla dilatione decrevit. Abbatem igitur Clarævalleotem petit & obſecrat, ut ſibi ad rania mala eliminanda ſuccurrat. Aſſenſit Vir Dei . . & promittit . . . ſe cum eo in Aquitaniam profecturum. Ibant igitur ſimul . . & . . ſimul Nannetum venerunt, *ſicut Ernaldus allegatus narrat. Ibidem loci ſanctus Pater mulierem, quæ per annos omnino ſex cum impuriſſimo ſpiritu infame admodum habuerat commercium, baculo ſuo, tentatis fruſtra ante remediis aliis, liberat, avatbemn in dæmonem vibrat, & ipſum eliminat. Factum pluribus deſcribitur ab Ernaldo num.* 119. *& ſequentibus. In iſto itaque itinere diceres divinam providentiam in* Beroardo *illud miraculum exhibere voluiſſe, ut eſſet quaſi prodromum ac prognoſticum magnæ converſionis Guilielmi Ducis, quæ poſtea, Deo bene favente, & Sancto impigre annitente, ſubſecuta eſt, ac deſtruendæ diabolicæ ſrundis, quæ Aquitanorum infeſtabat.*

Mulier dæmoniaca ab eo Nanneti liberata.

237 His itaqua *adverſus malignum ſpiritum apud Nannetenſes a Viro ſancto* patratis, ſimul Abbas & legatus ingrediuntur Aquitaniam, *ex citato Vitæ ſcriptore num.* 122. *qui mox narrare pergit, cur Gerardus Engoliſmenſis* moraretur . . in illa locis, in quibus ſecuriorem ſe putabat, nec jam facila publicis ſe conventibus præſentarer. *Hinc itaque contigit, ut ex diabolici iſtius inſtrumenti receſſu facilior ad Guilielmum Ducem patuerit* Bernardo *acceſſus, ac melior fandi occaſio. Num* proptar hæc, *quæ ibi expoſuerat Ernaldus*, & alia hujuſmodi, ante homines confundi cœperat Gerardus, & timens opponi ſibi, quæ negari non poterant, conveniua publicos evitabat, *prout mox ſubdit idem auctor. Via igitur ad bonum negotii ſucceſſum tm utcumque magis complanata, quam ante*, ſignificatum eſt, *inquit Ernaldus num.* 124. Comiti per viros illuſtres, qui ad eum ſecurius audebant accedere, quod Abbas Clarævallenſis, & epiſcopus Carootenſis, aliique apiſcopi & religioſi viri colloquium ejus expererent . . Perſuaſumque eſt illi, ne tantorum virorum devitaret colloquium. Itaque apud Paeriniacum, *vulgo Parteuay, quæ eſt urbs vel oppidum Galliæ in Pictavenſi provincia*, hinc inde conveniuot, *Acta autem in iſto conventu legi poſſunt in dicta Vita; ubi pariter deſcribitur, quam mirabili modo ſit peracta a* S. Beroardo *Guilielmi Ducis converſio; in qua duo ſunt, quæ lectorem merito in ſtuporem rapere debeant: & alterum quidem, Spiritus ſancti vis, & cæleſte quoddam æſtrum, quo Vir magnus agebatur: alterum, tanta & tam parve tempore ſubſecuta ſuperbi & obſtinati principis mutatio: utrumque pathetice ab eodem biographo ante oculos poſitum.*

238 P. Godefridus Henſchenius noſter in Commentario prævio ad Vitam S. Guilielmi Magni, *eremitæ in Stabulo-Radis in Etruria, tomo* II. *Februarii, die* X. *ejuſdem menſis, a pag.* 433. *geſta iſtius Sancti, multis fabulis erroribuſque involuta, ad veritatis trutinam expendere & extricare conatus eſt non minus laboriſa opera, quam non pœnitenda. Inde transfero huc breviter, quæ conducunt in rem noſtram. Cavendum itaque, ne*

D AUCT. J. P. *malum argumentum a fictis ad dari. Nonnisi locus mulieris dæmoniacæ.*

E

F

inde deprehenſus in aquitani imperio Guilielmi converſio.

quæ ſequuntur in hoc biographo variis.

A *bic Guilielmus cum ſuperiore confundatur. Hunc* AUCT. J. P. *quippe ab ille diſtinguendum monet idem Commentarius §. 4. Tratetea ibidem afferuntur alia, quibus illuſtrantur ſupra relata de Guilielmo Aquitane, ejuſque converſione. Anno* 1130. *agnoſcit Innocentium II. Papam; ſed ſeductus ab aliis adhæret annò* 1131. *Anaclete antipapæ. Fruſtra a* S. Bernardo *&* Joſleno *epiſcopo Surſſionenſi admonetur eodem anno* 1131. *contra Manricum ad annum* 1130. *quæ anne ſequenti arbitratur ſontigiſſe laudatus Heuſchenius; quando cœpit primum audiri, quid adverſus Eccleſiam Dei Gerardus ille machinaretur; ex libro* 2. *Vitæ* S. Bernardi *cap.* 6. *in noſtra vero diviſione cap.* 4. *num.* 122. *Memorat, hunc Sanctum dein ſcripſiſſe illuſtrem ad epiſcopos Aquitaniæ de illo ſchiſmate epiſtolam, ordine inter alias* 126. *ac ſequentem poſtea miſiſſe ad Guilielmum Ducem Aquitaniæ ex perſona Hugonis Ducis Burgundiæ; de utraque nos nuper. In iſta autem, quæ directa eſt ad Guilielmum* Ducem, *hæc ponitur clauſula:* Per Chriſtianiſſimum Lotharium nuper falſi calumniatores
B ſo ſuo ſunt mendacio deprehenſi; *unde colligit, eam epiſtolam eſſe ſcriptam, poſtquam Lotharius anno* 1133. *ab Innocentio in Urbem a ſe reductus, in Romanum imperatorem coronatus eſt.*

In ea 239 *Deinde ſubjicit concilium Piſanum, cui* S. Bernardus *interfuit anno* 1134. *ac Mediolanenſes Innocentio per eum conciliatos. De quibus actum eſt a nobis ſupra. His addit congreſſum ejuſdem Sancti cum Guilielmo Duce anno* 1135. *atque hunc Apoſtolicæ Sedis obedientiæ ab illo reſtitutum. Memoratus commentator recitat mox fragmentum e ſancti Doctoris epiſtola* 128. *eidem Duci inſcripta, e qua nos ſequentia proferimus:* In eo animo, *inquit*, & in ea voluntate memini me diſceſſiſſe dudum a te, Princeps eximie, ut totis affectibus bene tibi, tuiſque euperem, totis niſibus ſalutem veſtram & honorem veſtrum, ubicumque poſſem, juvarem; eo quod non redirem fraudatus fructu adventus mei ad vos; ſed lætus præter ſpem multorum reportarem mecum pacem Eccleſiæ, cum exultatione univerſæ terræ. Miror autem quo, cujuſve conſilio mira illa mu-
C tatio dexteræ Excelſi tam ſubito in deterius eſt mutata, ut rurſum ad injuriam Eccleſiæ clericos S. Hilarii de civitate expelleres, & iram Dei in te graviùs, quam primum, excitares. Quis te faſcinavit tam cito recedere a via veritatis & ſalutis? *Hinc habemus novam* Bernardi *curam, novum meritum de rebus Aquitanis, ac de Eccleſia Dei. Quia vero manifeſtiſſime patet e verbis epiſtolæ, quæ ſitabam, illam non fuiſſe ante Guilielmi converſionem, nec dein poſt exaratam; idcc non ſatis capio, quo pacto eadem innectatur anno Chriſti* 1132. *apud Mabillonium.*

expendan-tur 240 *Nec ſupervacaneum fuerit, legere in dicto Commentario, Ducem anno* 1136. *cum Comite Andegavenſi Normannos bello vaſtaſſe, ac multis diarthræa punitis, ipſum anno* 1137. *inſtituiſſe peregrinationem ad S. Jacobum, ibidemque obiiſſe* IX. *Aprilis, ex* Orderico Vitali lib. 3. Hiſtoriæ eccleſiaſticæ, quam abſolvit anno quarto ab obitu Guilielmi, ætæ Chriſtianæ MCXLI, quando apud Normannos in cœnobio Uticenſi LVI. annos vixerat, factus monachus anno MLXXXV, id eſt, annis XIV, antequam Dux Guilielmus naſceretur, *ſicut ibidem datur videre. Quod vero de morte ejus apud Compoſtellam dicebatur, ibidem probatur ex his Orderici verbis:* Anno MC-XXXVII, tertia ſeptimana Martii, Stephanus rex D in Normanniam venit. . Eodem tempore Guilielmus Pictavenſium Dux, memor malorum, quæ nuper in Normannia operatus eſt, pœnitentia motus, ad S. Jacobum peregre profectus eſt. Deinde feria ſexta Paraſceve, v. Idus Aprilis ſacra Communione munitus eſt, & ante aram beati Apoſtoli venerabiliter defunctus eſt. *Ad hæc, in citato ſæpe Commentario* §. 5. *proferuntur hiſtorici ſeculo Chriſti* XII. XIII. *&* XIV, *qui in eadem Ducis Guilielmi apud Compoſtellam morte conſentiunt:* §. 6. *tractatur de Vita a Theobaldo exornata, &, ſicut invenies* §. 7. *ad ſeculum pene* XVI. *incognita: & ibidem varia quoque ejus menda notantur:* §. 8. *exploditur figmentum Butbeti & aliorum de ſimulata morte Guilielmi Ducis; item de adulterinis diplomatibus, & confictio Guilielmi Ducis teſtamento.*

241 *Atque hæc quidem hactenus ſummatim e* *ad plenio-rem iſtius Ducis notitiam.*
Commentario Heuſchenii extracta, & alia plura, quæ in eodem laborioſe digeſſit, magnopere tenducunt ad vitandam rerum, temporum, ac perſonarum confuſionem, plenioremque notitiam Guilielmi E *Aquitaniæ Ducis, quem* S. Bernardus *ad meliorem frugem reduxit cum uberrimo Eccleſiæ Catholicæ fructu, ac immortali apud poſteros ſui nominis memoria. Verum antequam manum tollam de hac tabula; velim cum deſignato Commentario conferri, & expendi ea, quæ ſcribit Manricus ad annum Chriſti* 1136. *cap.* 1. *quæ autem refert cap.* 2. *cum Commentario Heuſchenii hiſtorico, qui exſtat poſt Sancti Guilielmi eremitæ Vitam. Reliquum eſt, poſt res haſce, quas uno ſermonis tractu narravimus de identidem memorata converſione, quæ minus alinde interrupta, eo magis clara & perſpicua, ut* S. Bernardum *ad ſuos Claravallenſes a ſacra Aquitaniæ expeditione reducem conveniamus.*

§. XXIII. Cantica canticorum a ſancto Doctore expoſita; notantur varia, quæ illud Opus circumſtant, adjuncta; ejuſdem elogia. F

ERualdus *lib.* 2. *Vitæ cap.* 4. *ſub finem*, Tanto, *inquit*, igitur malo obruto, *quod in Aquitania graſſabatur*, & ſchiſmate Gerardi redacto in cineres, Vir Dei cum gaudio magno Claramvallem revertitur . . Nactus vero . . aliquod quietis tempus, alias ſe negotiis occupavit, & ſecedens in caſulam piſatis torquibus circumtextam, (*Vide notas noſtras ad idem caput*) ſolus meditationibus divinis vacare diſpoſuit. Ec repente occurrunt ei in diverſorio humili, quaſi ad præſepe Domini conſiſtenti, amatoria Cantica, & ſpiritualia ſercula nuptiarum. *Id quod pluribus ibidem pie proſequitur laudatus biographus, amplam nobis ſuppeditans vel ſola hujus elucubrationis Bernardinæ memoria, ut ſuper ea diffuſius commentemur. Argumentum itaque hoc, quo magis ejuſdem dignitas luceſcat, diſpeſcimus in varias partes. At prime quidem dicatur de tempore, quo Doctor ſanctiſſimus ad Opus hoc illuſtre, ad Sermones, inquam, in Cantica ſcribendos animum appulerit. Secundo, quo illos incentore ſcripſerit. Tertio, cur manſerint imperfecti. Quarto, quoties, quo modo, quo loco, quo tempore habiti. Quinto, quo anno, & cur interrupti. Sexto, de eorum exemplaribus Mſs. Septimo, de eorumdem continuatore.* *Vir ſanctus ad ſuos tedium occupat ſe in expoendis Canticis canticorum e quo tempore*

Octa-

A *Obſervo, de iſtius Operis dignitate ac elogiis. Eruditiſſimus Mabillonius in nova ſua Operum* S. Bernardi *editione, volumine primo, pag.* 1263. *Præfationem habet in ſancti ejuſdem Patris tomum* 4. *Sermones ipſius in Cantica continentem, è qua delibo ſequentia. De tempore, quod primo loco propoſueram, ſic ſatur*: Hunc inſigne opus Bernardus aggreſſus eſt anno MCXXXV. poſt ſuum ex Aquitania reditum, ut patet ex libro ſecundo de ipſius Vita cap. 6. *apud nos cap.* 4. *e quo fragmentum modo dedimus*. Id autem Operis tempore Adventus prædicti ioni MCXXXV. iochoatum fuiſſe, intelligimus ex Sermonis ſecundi exordio: „ Ecce enim quam multi in hac ejus, quæ „ proxima celebranda eſt, Nativitate, gaudebunt " *&c.*

quo impulſore. 243 *Quo ſuaſore ſeu impulſore Opus illud fuerit ſuſceptum, indicatur in laudata Præfatione his verbis*: Bernardum de Portis Carniſianum iſtius

B ſuſcepti, ſi non auctorem, ſaltem incentorem fuiſſe conſtat ex Bernardi ad ipſum epiſtola CLIII. in qua Vir ſanctus expoſitionem in Cantica, ſeu aliquid ſpirituale obnixe flagitanti ſuam tenuitatem prætendit: ſed tandem inſtanti obſequitur, ſive id de ſuſceptione, ſive de publicatione & miſſione Operis jam inchoati interpretandum ſit. Placet ſecunda interpretatio, præſertim quod Gaufridus in locis modo adductis, *nimirum ex lib.* 2. *cap.* 6. *& lib.* 3. *cap.* 8. (*ſed libri ſecundi Vitæ auctor eſt Ernaldus*; *Gaufridus tertii*) Bernardi de Portis ad iſtud aggrediendum auctoritatem interveniſſe non dicit; immo Virum ſanctum ſponte ſua huic meditationi applicuiſſe animum ſatis innuit. Favent huic ſententiæ verba epiſtolæ CLIII. „ Cedo importunitati tuæ, ut vel ΑΝΑΙΔΕΙΑΝ tol„ lat ſuſpicionem. Res eſt cum amico. Non „ parco jam verecundiæ. Proriſus, dum fiat quod „ tu vis, inſipientiæ meæ non memorabor. Ser„ mones paucos in principio Canticorum Salo„ monis, recens dictatos, en facio tranſcribi, „ & tibi, cum nondum ediderim, quam citius

C „ mitto. In quo Opere, cum accepero tem„ pus, Chriſto imperante curis, tentabo pro„ cedere ".

Opus illud nonſcripſerit? 244 Ex quibus verbis id tantum eruitur, Bernardum Portenſem aliquid ſpiritualis Operis a Beroardo noſtro poſtulaſſe, eique miſſos fuiſſe Sermones primos in Canticа. Neſcio an de hoc Bernardo explicandus ſit locus in Sermone 1. num. 2. „ Puto autem quod jam non habebit, unde ad„ verſum nos murmuret in, qui nobis de vis ve„ nit amicus, cum & tertium iſtum inſumpſerit „ panem ". Quod aliis æſtimandum permitto. Denique ad ipſum Bernardum Portenſem priores Sermones directi ſunt cum epiſtola CLIV. in qua hæc legimus: „ Sermones ſuper principis Canti„ corum, quos tu petiiſti, & ego promiſeram, „ tranſmitto tibi: quibus lectis, peto, ut quam „ citius opportune poteris, tuo reſcripto monea„ mur vel ad procedendum, vel ad ſuperſedendum ". Quod de ipſa deſcriptione & miſſione Operis itidem interpretari licet.

cur manſerit imperfectum? 245 *Sermones autem iſti cur non fuerint ab auctore perfecti, has affert cauſas Mabillonius eorumdem editor*: Etſi vero, *ait*, Bernardus continuis fere diebus hos Sermones habebat ad ſuos Clarævallenſes, non potuit tamen intra annos octodecim, quibus ſupervixit, incœptum Opus perficere, variis ſubinde Eccleſiæ ac regni negotiis interpellatus, quin etiam adventantium importuna frequentia, de qua ooo ſemel enqueritur, ut in D fine Sermonis tertii: „ Sed eccę avocat nos diei Auct. „ malitia. Hi ſiquidem, qui modo ſuperveniſſe J. P. „ nuntiantur, gratum cogunt rumpere magis „ quam finire ſermonem. Ego exibo ad buſpi„ tas, oe quid deſit officiis ejus, de qua loqui„ mur, caritatis". Et io Sermone LII. num. 7. „ Rara ſatis mihi ad feriandum a ſupervenienti„ bus conceditur hora ". Mirum vero eſt, ſanctum Patrem, magnæ familiæ, & irruentium negotiorum curia diſtractum, parem fuiſſe meditandis tam altæ ſapientiæ Sermonibus, iiſque io diea recitandis. *Sic ille.*

quando, quo loco, quo modo ac tempore 246 *Jam vero punctum, quod antea quarto deſignaram loco, de variis circumſtantiis horum Sermonum, quoties nimiram, quo modo, quo loco, quo tempore Vir ſanctus illos haberet, ſtatue ex ſequentibus. Nam, ut indicabat modo Mabillonius, illos in dies recitabat.* Quod, *inquit*, etiam ipſe conteſtatur Sermone XXII. num. 2. „ Nonnullius pro„ fectu fatigationis eſt atque laboris, quotidie „ ſcilicet exire, & haurire etiam de manifeſtis „ rivalis Scripturarum " &c. Nam hos Sermo- E nes feriatis diebus habebat, & quidem pæne continuis, ut patet ex Sermone LXXXIII. ubi triduum jam conſequenter ad explicandum unum totum ſe inſumſiſſe dicit. Hos porro Sermones viva voce proferebat. Unde io fine Sermonis XLII. hæc loquitur: „ Infirmitas mea, quam noſtis, non ſi„ nit ulterius progredi ". Et in fine Sermonis XLIV. „ Et de hoc ſatis. Nam & infirmitas mea „ pauſandum iodicit, ſicut & ſæpe facit ".

Sermones in Canticа 247 Meditationem quidem Vir ſanctus diſpo- nendæ Sermonum materiæ cum oratione adhibebat, ſed eos ex aoimi copia & plenitudine nondum ſcripins nonoumquam depromebat, ut varia loca probani. Nam & multa in iſtis ſermonibus ex tempore dicuotur, quala eſt illud, cum io ſermone XXXVI. ſomnulentus increpat, aitque: „ Pu„ tabam me uno Sermone implere quod promiſi „ de duplici ignorantia; & feciſſem, niſi ſaſti„ dioſis longior videretur. Quoſdam ſiquidem „ oſciiantes, quoſdam & dormientes intueor, „ Nec mirum, præcedentia noctis vigiliæ (lon„ giſſimæ quippe fueruot) eaculant eos ". At F extemporsnea illa dicta nihil æque probat, quam locus ex ſermone IX. oum. 6. „ Occurrit & alius „ ſenſus, quem quidem non propoſueram: ſed „ mioime præteribo ". Accedit, quod recitatos Sermones poſtea a diſcipulis foiſſe deſcriptos ionuit Vir ſaoctus his verbis: „ Scripta ſuoi, oc „ dicta ſunt" ait ſermone LIV. num. 1. „ Et ex„ cepta ſtilo ſicut & Sermones ceteri, ut facile „ recuperetur, quod forte exciderit". Huc ſpectat quod legitur in Sermone LXXVII. oum. 2. „ Sed etſi littera forſitao mandentur iſta, quæ „ dicimus, dedignabuntur legere ".

248 Hos porro Sermones paſſim declamabat *a S. Ber-* Bernardus in auditorio fratrum, & quidem novi- *nardo* tiis præſentibus, ex Sermona LXIII. num. 6. non vero converſis, qui ejuſmodi conventibus non intererant: unde ſæpe innuit, auditores ſuos fuiſſe in Scripturis ſacris perisns, quos inganio dicendis prævalare teſtatur in ſermooibus XV. num. 2. XVI. num. 1. & XXXIX. num. 2.

hahebat ſur- 249 Ceterum hora, qua Sermones iſti habe- *gentibus* baoiur, aliquando matutina, ante Miſſam, (ut de aliis Sermonibus in ſuperioria tomi præfatione dictum aſt) aliquando veſpertina erat. De matutino tempore ioterpretare duo loca; in quibus con-

A concionem dimittit propter laborem manualem, & Officium divinum. Sic in fine ſermonis 5. "ſed
AUCT. J. P. „ præterit hora (inquit) qua nos exira urget ad „ opera manuum & paupertas, & inſtitutio Re„ gularis". At expreſſior eſt hanc in rem locus in ſermone XLVII. quem interrupit ob inſtantem horam Officii divini. De veſpertino tempore perſpicuum aſt teſtimonium in Sermone LXXI. n. 15. „ Jam enim diſputante me longius, inclinata eſt „ dies ". At ſatis minutiarum, quæ tamen huic loco non male conveniunt.

quo tem-pore, & cur ſermones interrupti.

250 *Ad quintum, quod ſupra attigi, quo videlicet anno & cur ſermones illi fuerint interrupti, reſponſum accipe ex eorum editore*: Sermones, *ait*, omnino quatuor & viginti abſolverat Bernardus anno MCXXXVII. quo anno in Italiam ad componendum ſchiſma profectus eſt. Inde reverſus anno ſequenti, ad opus intermiſſum denuo ſe recepit, Sermone XXIV. repetito eum alio exordio & alia clauſula: ex quibus nata eſt illa, de qua ſuo loco agemus, lectionis diverſitas. Sermones autem ſaxageſimum quintum & ſequentem, qui ab
B expoſitione iſtius verſus, Capite nobis vulpes parvulas, incipiunt, compoſuit Vir ſanctus adverſus Colonienſes hæreticos, occaſione epiſtolæ ad ſe ſcriptæ per Evervinum præpoſitum Steinfeldenſem: quam epiſtolam idcirco duobus illis Sermonibus præfigere viſum eſt. Denique Sermo octogeſimus habitus eſt poſt concilium Remenſe, anno MCXLVIII. præſente Eugenio, celebratum, in quo damnatus eſt error Gilberti Porretani epiſcopi Pictavenſis, prout Bernardus ipſe in eo Sermone commemorat.

Bernardi exemplaria Mſ.

251 *Ad ſextum quod ſpectat, de Operis prædicti exemplaribus Mſs. uti & ad ſeptimum, de ejuſdem continuatore, conſuli poteſt Mabillonius loco citato, in que agit de numero Sermonum; eademque occaſione indicat, in codice Vaticano*, qui ſignatus eſt num. 655. haberi Præfationem, quæ nec in editis, nec in ſcriptis ullis legitur. Ejus exordium *addit*; *ſed illud ibidem legi poteſt*. Nihil in ea Præfatione ad Bernardi ſtilum aut genium accedit. Præfationi ſubjunguntur Sermones tantum LXXXIII. ſub hoc titulo: „ Incipit expoſi„ tio beati Bernardi Clarævallenſis abbatis in „ Cantica Canticorum ". *Titulum hunc aliter*
C *in aliis codicibus notari, obſervat. Deinde* Expoſitio, *ait*, iſta definit in caput tertium Cantici, ad hunc verſum: In lectulo meo quæſivi per noctes, a quo Gillebertus de Hoylandia, & ipſa Ciſtercienſis Hibernus, eam continuavit uſque ad quinti capitis hunc verſum: Dilectus meus candidus & rubicundus, editis Sermonibus octo & quadraginta, vir ſane Bernardo dicendi gravitate & pietate non multum inferior. Conantem vero ulterius explanando progredi mors ex humanis abſtulit, veluti huic indignata, ſi Sixto Senenſi credimus, quod interruptum a ſe Bernardi laborem iterum continuare, & ad finem deducere velle auderet. Fallitur Sixtus, qui Bernardi opus ULTIMO VITÆ SUÆ ANNO incœptum dicit. Gilleberti Sermones in tomo ſequenti adducemus. *Ita ille.* Præter hanc, *uti pergit*, expoſitionem Bernardus aliam brevioremdictavit Guillelmo S. Theoderici abbati, uti Guillelmus ipſe teſtatur in libro primo de ejus Vita cap. XII. *apud nos cap.* 6. Sed commodior erit de hac dicendi locus in tomo quinto, ubi compendioſam in duo priora Cantici capita ex Bernardo commentationem referemus.

252 *Reſtat oſtavum hujus materiæ punctum, de*
D *quo acturum me ſpoponderam ſuperius, quodque in laudatiſſimi hujus Operis dignitate ac elogiis confeſtim. Ejuſdem editor in ſæpe dicta Præfatione biſce illud laudibus extollit*: Cum omnia ſanctæ Bernardi opera ſolidæ pietatis ac doctrinæ ſueco referta ſint, tum duo præcipua apud omnes in pretio eſſe debent, nimirum libri de Conſideratione, & Sermones in Cantica Canticorum. In illis ſiquidem libris, quidquid ſanctius in ſacris Litteris, & in conciliis; quidquid ſalubrius in ſcriptis veterum Patrum, & in decretis Pontificum ad regimen Eccleſiæ præſcribitur; id omne ſub aleganti compendio comprehenſum habetur. In his vero Sermonibus, quæcumque per alia ſancti Doctoris Opera ad mores informandos, & ad pietatem accendendam; quæcumque de vitiis & virtutibus, atque de tota vita ſpirituali reſperſa ſunt; in his, inquam, Sermonibus hæc omnia ſolidius ac ſublimius pertractantur, & ex myſticarum allegoriarum involucris ac figuris, totius perfectionis eruuntur arcana, non minus jucundo atque utili, quam ſu-
E blimi modo: ita ut hi Sermones quaſi caſtæ quædam piorum hominum deliciæ cenſendæ ſint.

Operi iſti mortis dato.

253 Jucundum atque utilem hunc ſcribendi modum appellamus: hæc anim eſt, taſte ipſo Bernardo, „ miranda prorſus & miſeranda humana„ rum conditio animarum (ut) licet tam multa „ foris ingenii vivacitate percipiant, egeant om„ nino figuris & ænigmatibus quibuſdam corpo„ rearum ſimilitudinum, ut ex viſibilibus & ex„ terioribus poſſint vel aliquatenus inviſibilia at„ que interna conjicere ". Quod quidem bis in Sermonibus præclare omnino præſtatur. *Poſtea vero Mabillonius coronidem imponens ſuæ Præfationi in Cantica*, da quibus, *inquit*, quid ſentiret Guerricus abbas Igniacenſis, & ipſe ſancti Doctoris diſcipulus piiſſimus, aperit in Sermone III. de ſanctis Petro & Paulo, qui cum aliis habetur in tomo VI. „ Magiſter noſter, ille interpres Spiri„ tus ſancti, de toto illo carmine nuptiali loqui „ inſtituit, ſpemque nobis dedit ex iis, quæ jam „ edidit, quia ſi perveniret ad locum, de quo „ quæritis, DONEC ADSPIRET DIES, ET IN„ CLINENTUR UMBRÆ, umbras ipſas ponet in
F „ lucem intelligentiæ; quod dictum eſt, vel erit „ in tenebris, nobis dicet in lumine ". Hæc Guerricus. *Nec præterierim quæ ſcribit Mauricus ad annum Chriſti* 1135. *cap.* 6. *num.* 10. Hoc illud Opus Bernardi Patris eſt, quod, cum aliorum negotiis impeditus, ſi tamen aliena ab ipſo, quæ charitatis, & tandem morte præventus, non perfeciſſet; vel magnus ille totius Eccleſiæ ſol, doctrina pariter & puritate vitæ angelus, atque Angelicus Doctor divus Thomas recuſavit perficere, quaſi diffidens a ſe poſſe adæquari Sancti dulcedinem. Unde & rogatus a Foſſæ-novæ fratribus, ubi & extremum Deo ſpiritum reddidit, reſpondiſſe fertur: „ Date mihi ſpiritum Bernar„ di, & ego perficiam Opera Bernardi ".

§. XXIV.

A

§. XXIV. Novus Ordo Bernardi conſiliis in Anglia inſtitutus; vaticinia; miraculum; iter Romanum contra ſchiſmaticos; felix rei ſucceſſus.

Ordo Sempringhamenſis in Anglia, conſilio Sancti, inſtituitur.

AUctor *Annalium Ordinis Ciſtercienſis ad annum Chriſti* 1135. *cap.* 8. *num.* 8. *ſcribit de novo Ordine in Anglia* S. Bernardi *conſiliis inſtituto, ita memoraas*: Per idem tempus conſiliis Bernardi Patris, quem conſultum adivit ipſe, qui condidit, fundatur Ordo Sempringhamenſis in Anglia, auctore Gilberto de Sempringham, viro ſanctiſſimo, & quem virginibus maxime inſtruendis ſpiritum cæleſtem accepiſſe, ipſe etiam profectus comprobavit. *His addi poſſent, quæ ibidem, & num.* 9. *ac ſeqq. ad plenioremhujus rei notitiam afferuntur; ſed, ne longiores ſimus, ea lectorem mittimus, atque hinc tranſimus*

B *cum Manrico ad annum Chriſti* 1136. *ubi cap.* 3. *num.* 1. *nobilem ſancti Abbatis prophetiam contexit in hunc modum*: Hic idem annus Claræval-lenſibus Pontigniacenſibuſque triſtis & lætus majoris inter fratres Bernardi natu morte fuit. His, quia diuti exuviis corporis ſancti, illis, quia orbi, quippe morbo præventus Pontigniaci, ne in Claravalle haberet ſepulturam, juxta Patris Bernardi prophetiam, præbuit ſe ipſum obedientem etiam in morte. Verum quæ prophetiæ occaſio extiterit, triſtis, ſed nimium vera ſimul, eum ipſo glorioſi viri tranſitu auctor Exordii magni ſcriptum reliquit. *Textum ſic recita ex editione Triſſerii diſtinctione* 2. *cap.* 10. Cum audiſſet aliquando Vir Domini, *Abbas videlicet ſanctus noſter*, quemdam de filiis ſuis ſpiritualibus, virum bonum & religioſum, miſſum ab eo in Normanniam, deſperata ibidem ægritudine laborantem; decrevit mittere, & reducere eum ad ſe, ut devotus frater in nidulo ſuo moreretur, & deſiderata ſibi ſepultura non privaretur. Verumtamen unus de fratribus ejus carnalibus, nomine Wido, nitebatur huic obviare conſilio:

C quia cum eſſet unus ex proviſoribus Claræval-lis, intendebat, ut credo, pareere ſumptui & labori.

Widonem extra Claramvallem prædicti mortuum; mortuum item dicit, & in gloria eſſe.

455 Qui cum pertinaciter ejuſmodi perſuaſioni inſiſteret, dixit ad eum beatus Bernardus: Numquid major cura eſt tibi de pecunia vel jumentis, quam de fratribus tuis? Quia ergo non vis, ut fratres noſtri nobiſcum requieſcant in Valle iſta, nec tu ipſe requieſces in ea. Et factum eſt ita. Nam idem Wido, quamquam alias vir bonus & religioſus eſſet; tamen ut ſermo Sancti impleretur, non eſt conſummatus in Claravalle; ſed apud Pontigniacum, præventus ægritudine, lecto decubuit, ibique, diſponente Deo, terminum vitæ, & locum ſepulturæ accepit. *Neque Vir ſanctus præoptavit dumtaxat moritari extra Claramvallem fratris Widonis ſeu Guidonis ſortem; ſed etiam annuntiavit mortuum, ſi vera ſunt, quæ ex Brite narrat Manricus num.* 3. Inſtantem, *ait*, jam abſentis fratris tranſitum revelatum Bernardo... Arnoldus apud Britium teſtis exiſtit: tum cunctis filiis injunctam orationem, quæ animam egredientem proſequerentur: verum ſtatim ab ea ceſſare juſſos, nec pro Guidone orare; ſed Guidonem apud Deum pro ipſis interceſſurum. „ Fratres (inquit) rogate „ Guidonem, ut orec pro nobis, tempus & lo-

„ cum ſortitum, ut poſſit facere “.. Hæc geſta refert Arnoldus in Claravalle, dum Pontigniaci carnia vincula exueos, mortalem vitam Guido cum morte vitali in melius eummutaret. *Hæc e Brito Manricus; quem tu lector, ſi vis, conſulere poter lib.* 4. *cap.* 7. *Vellemus enimvero, ut hoc factum ab Ernaldo biographo ſapiſſime citato perhiberetur, quo certius nobis de eo conſtaret. Ad prædictam annum cap.* 7. *tractat Manricus de Albæripa, vulgo Auberive, cœnobii mitiis, fundatore, ac ſita; & eadem occaſione tranſit ad narrationem miracoli, ibidem a ſancto Patre facti; quod videſis apud Ganfridum in ejus Vita apud nos lib.* 4. *cap.* 5.

D

AUCT. J. P.

256 *Deplorando Eccleſiæ ſtatui in Italia ſubvenit ſanctus Abbas, & confuſa ſua dexteritate & auctoritate ſedavit graſſantem ibidem tempeſtatem adverſus Chriſti Vicarium. Rerum ab eo geſtarum ſynopſim ob oculos ponit Manricus ad annum* 1137. *cap.* 1. *num.* 1. *ita ſcribens*: Dulciſſimum ſponſi epithalamium Bernardus pater per quietem meditabatur, & jam tribus vigintique Sermonibus quatuor primos prioris capitis verſus ferme abſolverat: cum, ecce, ſub initium præſentis anni, Chriſti nimirum MCXXXVII. iterum in Italiam tranſalpinat, diutino bello finem tandem impoſiturus. Laborabant Campania & Apulia ſub Anacleto, Rogerio Siculo non ſolum favente; ſed eo velut pietatis quæſito titulo (is hominum mos eſt) Eccleſiæ terras ſacrilege occupante. Quin etiam magnum illud, præclarumque occidui monachatus caput, Caſinus mons, Romanæ Eccleſiæ pars non contemnenda, unde toi veri Pontifices prodierant, tunc a vero Pontifice deficiens, Rogerii metu an amore quis definiat? ad Anacletum proterve declinaverat, & Seniorato abbate de medio facto, ſubſtitutum Rainaldum ſibi præfecerat, ordinatum ab ipſo, eoque partes ejus promoturum. Denique Romam Anacletus poſſidebat: cujus ut proceres jam ſtarent pro Innocentio; at vulgus pervicax, ſeu priorum criminum conſcium, ſeu ipſe melioris fortunæ ſub rebus turbidis, quæ perditiſſimos quoſque manere ſolet, pertinax magis, quam fidum permanere, & ut non pro illo, at contra Innocentium ſtare cognoſcebatur. *Hæc de ſtatu rerum Manricus.*

ut rebus afflictis ob ſchiſma in Italia denuo ſuccurreret.

E

F

257 *Rationem vero temporis ita probat num.* 2. Ergo rebus afflictis ſolatium unicum Bernardus nomine omnium vocatus eſt, idque ſtatim ſub initium intrantis anni; quippe ante Piſas deſertas ab Innocentio, quem menſe Martio inde diceſſiſſe Falco Beneventanus memoriæ prodit in ſuo Chronico: „ Anno, *inquit*, MCXXXVII. & „ octavo anno Pontificatus Domini Innocentii, „ menſe Martio, quinta decima Indictione, præ„ dictus Apoſtolicus Innocentius, qui tunc Piſis „ morabatur, conſilio communicato, de civita„ te Piſana ad civitatem Viterbium advenit, „ præfatum imperatorem alloquuturus “. Hæc Falco de Piſis deſertis ab Innocentio. Bernardum vero ab eo ante vocatum, quam Viterbium abire deliberaſſet, argumento eſt idemmet Innocentius Piſis quæſitus, nec tamen jam inventus, ut mox videbimus. *Virum autem ſanctum, ut rebus Eccleſiæ tam calamitoſis ſuppetias ferret, Apoſtolica auctoritate advocatum fuiſſe, teſtatur Ernaldus in ejus Vita lib.* 2. *cap.* 5. *in principio*: Interea, *ait*, litteræ Apoſtolicæ Virum Dei vocant, &, ut adſit laboranti Eccleſiæ, ſupplicant Cardinales. Intermittuntur ſtudia, & quæ modo conti-

ab Innocentio TP. ut evocatur.

A nua erant, interpolatis diſcurſibus reſumuntur.
AUCT. J. P. Nulla vacatio ſupereſt: Servus Dei aut orat, aut meditatur, aut legit, aut cooeionatur.

*mira de-moeis ad verſus cum machina; *al. obtendi*

258 Videns igitur exculationes fruſtra expendi * (& neceſſe aſſe obedire mandatis,) convocatos a multis partibus fratres, diu profundeque ſuſpirans affatur *paterna oratione, qua felicem ſuſcipiendi itineris ſucceſſum commendat eorum pretibus &c. prout videre datur loco allegato*. Hæc itaque dicens, & benedicens, flentibus univerſis diceſſit, & cum multa reverentia ubique ſuſceptus demum Romam pervenit. *Breviſſimo, ut vides, laudatus biographus Sanctli iter perſtringit, nihil memorans de comite in via, de mora Viterbii nihil: utrumque ſupplebitur alibunde, dum nonnulla prius retulero ex Annalibus Ciſtercienſibus ad dictum caput* 1. *num.* 4. *ubi eorumdem conditor*, Interim, *inquit*, adocto, traditioos & frequentibus pieturis, quam veterum teſtimoniis compertius fore, eum ſanctus Pater Alpes tranſiturus currum conſcenderet, dæmonem invideotem Eccleſiæ paci, quæ ex ejus adventu ſperabatur, confregiſſe ro-
B tam, retardando, qua poſſet, eœpto itineri, aut ſancto Viro, ſi poſſet, præeipitando. Tum vero ipſum prophetiæ ſpiritu pleoum, & nihilominus conſilii & fortitudinis, potenter imperaſſe fractori dæmoni, ut le ipſum in rota ſubſtitueret, rotandum pariter, currumque laturum. Sie factum fuiſſe, ut idem promoveret iter, qui retardabat, & qui ultro euntem impediebat, portaret coactus, irritui ſimul exemploque futurus. Extant picturæ antiquæ recenteſque typis Romæ mandatæ, ex quibus oeoterici Perales lib. 2. eap. 16. Montalvo & alii hauſere. *Valeat hæc hiſtoria quantum poteſt. De itinere autem hæc ſubjungit idem Annaliſta*:

259 Avulſus dulciſſimus Pater a ſuis filiis, Piſas primo, unde vocatus fuerat, petiit, reputans ſe inventurum ibidem ſummum Pontificem: ubi autem cognovit inde profectum, abeuntem Viterbium uſque ſecutus eſt, ibique ab eo, & eunctis Cardinalibus bonotificentiſſime ſuſceptus. Porro autem eum eonveniſſet Pontifiei cum imperatore rem totam armis agere, & diviſis agminibus inde Campaniam hinc Marchiam expugnare, ut tandem Urbis facilius potirentur; *Abbas ſanctus alia via rem aggrediendam cenſuit Ro-*
C *mæ, ut perhibet Ernaldus; non Viterbii, ut Maurieus. Etenim poſtquam citatus Vitæ ſcripter nunc.* 131. *dixiſſet, Sanctum* Romam perveniſſe, *continuo ſubdit iſta*: In cujus adventu tam dominus
l. a Cardinalet Papa quam fratres * lætati ſunt, & communicatis cum eo conſiliis, ſecundum rerum proceſſus, & ſtatum cauſarum, Abbas alia via aggreditur, nec in curribus, nec in equis ſpem ponens, ſed colloquia quorumdam ſuſcipiens leſitatur, quæ ſit eorum facultas; qui ſautorum animi; utrum errore an malitia ſeducti tantum ſeclus protrahant & protelent *&c. quæ legi pluribus poſſunt apud Ernaldum eodem cap.* 5. *Mauricus, iſtorum parte recitata*, Placuit, *ait*, ſanctum Doctorem Romam mitti, ad Innocentium, quos poſſet, reducturum. *Saporova itaque Viterbii ſunt acta, ſi audiamus Mauricum; Romæ, ſi Ernaldum. Sed hujus ſententia non videtur mihi tam probabilis, quam illius, tum propter ea, quæ de Pontifice Innocentio Piſis Viterbium profecto jam præmiſſa ſunt ex Falconis Chronico, tum propter teſtimonium ipſiſſimet* S. Bernardi, *qui ſermone* 26. *in Cantica volumine* 1. *Operum editionis Mabillonianæ col.* 1359. *ſic memorat, obitum fratris ſui Gerardi lugens*:

D

260 Recordor, Domine, pacti mei, & miſe- *an Viterbii,*
rationis tuæ, ut magis juſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas, eum judicaris. Cum pro cauſa Eccleſiæ aono præterito Viterbii eſſemus, ægrotavit ille, & invaleſcente languore, eum jam proxima videretur vocatio, ego ægerrime ſereos comitem peregrinatioois, & illum comitem in terra relinquere aliena, nec reſignare his, qui mihi eum commiſerant, qooniam amabatur ab omnibus, ſieut erat amabilis valde; converſus ad orationem eum fletu & gemitu, Expecta, inquam, Domine uſque ad redtium. Reſtitutum amieis tolle jam eum, ſi vis, & non cauſabor. Exaudiſti me, Deus: convaluit: opus perfecimus, quod injunxeras: redivimus eum exſultatioone reportantes manipulos pacis. *Hinc ſequitur primo, ut fuerit Viterbii ſanctus Pater, & aliquam ibi moram traxerit; nec unam dumtaxat; ſed* duplicem & primam *quidem* aono MCXXXIII. teſte epiſtola 151. alteram anno MCXXXVII. cu- E
jus hic mentio, *ſicut obſervatur in notis ad dictum Sermonem; qui col.* 1353. habitus *ſignatur* anno MCXXXVIII. *epiſtola vero* 151. *quæ dirigitur* ad Philippum Turonenſis eccleſiæ invalorem *, anoo Chriſti MCXXXIII. *col.* 154. *Sequatur ſecundo, ut in itinere Italico poſteriore Vir ſanctus comitem ſibi adjunxerit dilectiſſimum ſibi fratrem Gerardum.*

* al. electum

261 *Iter hoc a priore non ſecrevit Mauricus n.* 6. *abbisfuit.*
unde accidit, ut res diverſi temporis, in unum idemque tempus conflarit, uti conſtat ex ejus ibidem verbis: Dum Bernardus Viterbii morabatur, contigit Philippum Turonenſis eccleſiæ pſeudo-electum (Deceſſerat enim Heribertos anno proximo, & Philippus aoteceſſoris ipſius nepos per vim intruſus, eamdem ſedem adoleſcens oceupaverat) contigit, inquam, Philippum Romam petere, a pſeudo-Papa ordinandum pſeudo-epiſcopom, eoque ab Eccleſia Catholica præciſum, juvenem alias Bernardo familiarem, & multis animi dotibus illuſtrem: ad quem, cum Romæ eſſe eomperiſſet, brevem ſed acrem ſcripſit epiſtolam, nec minus dulcem atque amoris affectu plenam; *cujus exemplum continuo ibidem recitatur, exſtatque apud Ma-* F
billonium columna 154. *citata. Quod autem epiſtola ad Philippum dota non ſpectet ad annum Chriſti* 1137. *ſed ad annum* 1132. *retrahi debeat, conficitur e notatione Mabillonii ad epiſtolam* 150. *Innocentio PP. inſcriptam, in qua ſanctus Doctor habet iſta*: Revixit, ut ajuot, Gisleberti ſpiritus in Philippo, ipſius plane & nepote earnis, & hærede ambitionis. *Audiatur nunc Mabillonius*: Gisleberlus ſeu Gilbertus deceſſor *fuit* Hildeberti, qui aono MCXXV. ex cathedra Ceoomanenſi io Turonicam translatus eſt, eamque tenuit annis ſex eum totidem menſibus, ut ad epiſtolam 144. notavimus. Eo mortuo Philippus, Gisleberti nepos, malis artibus ledem invadens, favente Anacleto, huie epiſtolæ occaſionem dedit, & ſequenti, quæ prior ſcripta eſt.

262 Philippo cedere coacto Hugo canonice *ſoeius Po-*
ſuffectus. Lege Analectorum, *quæ ipſe Mabil-* *ſet,*
lonius vulgavit, tom. 3. pag. 338. *In notis autem ad epiſtolam* 112. *a dicto Hildeberto ad* Bernardum *ſcriptam, ſed hoc ordine inter Bernardinas collocatam, hæc obſervantur*: Hildebertus, hujus epiſtolæ auctor, Cenomaoenſem eccleſiam rexit ab anno MXCVIII. ad annum MCXXV.

A MCXXV. quo in metropolim Turonenſem mortuo Gisleberto ſubſectus eſt. Id confirmat tum ex Ordericо Vitali in libro 10. ad annum MCXVIII. tum ex Actis epiſcoporum Cenomanenſium, in tomo 3. Analectorum editis: ubi Guido, ejus in ſede Cenomanica ſucceſſor, poſt longas altercationes anno MCXXVI. cnolectatus memoratur. Turones rexit annos tantum ſex cum totidem menſibus. Sic enim habent Acta prædicta, quibus apographum Cheſnianum conſentit, atque Johannes Maanus in Metropoli Turonenſi, immo etiam Orderius ad annum MCXXV. pag. 882. ubi Hildeberto fere VII. annos archiepiſcopatus tribuit. Non ergo pervenit Hildebertus ad annum MCXXXVI. ut in Gallia Chriſtiana legitur: ſed mortuus eſt anno MCXXXIII. quo anno utique Johannes Maanus ejus obitum reponit. *Tria itaque ex dictis conſectaria ſequuntur. Alterum, ut Vir ſanctus bis, ac diverſis annis moratus fuerit Viterbii: alterum, ut Mauricus utramque moram confuderit: tertium denique, ut epiſtola, quam idem Sanctus ſcripſit ad Philippum, anno Chriſti 1133. reſtituenda ſit, ſicut oſtendebat Mabillonius. At nos*

B *Sanctum Viterbio diſcedentem reviſamus.*

263 Inter hæc, *prout refert Mauricus num. 7.* eum Gerardus convaluiſſet, Bernardus Pater conſeſtim Viterbium deſerit, & Romam ſcandens, conveoire ſingulos, congregare univerſos, auctorem ſchiſmatis Petrum deteſtandum, Innocentium ſequendum cunctis ingerere, uoitatem Eccleſiæ prædicare, ſcindentes arguere, excuſationum effugia penitus elaudere *&c.* At quæ rebelles velamenta prætexerent, & quas Sanctus rationes illis objiceret ad revelandam debellandamque perfidiam, Bernardus (*immo* Eroaldus) Bonævallis abbas his oarrat verbis: *quæ vide apud nos cap. 5. Verum quanta fuerit in Oratore dicendi vis, quanti in rebellibus ea potenti ipſius ſermone motus animorum, quantus obiter a Viro ſancto apud Romanos legationis fructus pro Eccleſia Dei, perſpicuum eſt ex laudato biographo, qui rei eventum ſic memorat ibidem num.* 132. Auditis his aliiſque Viti Dei ſermonibus, defluebant a Petro, & quotidie partis illius diſſociatis agminibus, vinoula rumpebantur: ipſius quoque Petri animus tabeſcebat, quin ſe quotidie minui, In-

C noceotium vero creſcere minime dubitabat *&c.*

qui Romæ compriuit rebelles.

§. XXV. Quæ apud Caſinenſes geſta dicuntur, præſente S. Bernardo, partim ſunt falſa, partim veroſimilia; corporis ejus infirmitas, ac deſiderium revertendi ad ſuos.

Geſta illa

EMinentiſſimus Cardinalis Baronius *ad annum Chriſti* 1137. *expoſito ſchiſmaticorum ſtatu in urbe Romana, aſſerit num.* 5. *Sanctum noſtrum ibidem* diu moram magno proventu Catholicorum protraxiſſe. *At ſi vera ſunt, quæ habentur apud Petrum Diaconum, iſtius temporis ſcriptorem, in Chronico Caſinenſi, fuiſſe eum in Campania menſe Julio, atque in Monte Caſino functum munere legati oportet. Scriptor Annalium Ciſtercienſium ad annum mox ſignatum, cap.* 2. *num.* 1. *&* 2. *refert, a Caſinatibus, Anacleto & Rogerio ante addictis, vocatam fuiſſe Lotharium, per quem Eccleſiæ reconciliarentur; addens*, quæ apud Caſinum *hic* geſta ſint, *a* Falcone, *cujus Chronicon Beneventanum citarat*, omiſſa, atque a ſolo Petro memoriæ prodita, ſeu vulgata ejus nomine. *Fatetur quidem Mauricus, hæc eſſe, vera*, D Auct. aut ſaltem veroſimilia, *de quibus legi poteſt præ-* J. P. *dictus Petrus in Chronico Caſinenſi libro* 4. *cap.* 107. *& ſeqq. a pag.* 563. *noviſſimæ editionis, quæ exſtat inter Rerum Italicarum ſcriptores, Mediolani excuſos, tomo* 4. *una cum notis, quibus illud Chronicon illuſtratur.* At quæ in præſentia Lotharii geſtu ſeruotur, *ſicut pergit ibidem Mauricus*, quia a vero nimium videotur exorbitare, ne qua in parte nobis imputari poſſitot, ejuſdem Petri verbis placet ſcribere. Niſi quod tamen prius animadverto, quicumque fuerit ejus hiſtoriæ auctor, ultra alios errores, de quibus infra, aonum etiam incertum elegiſſe; neque ſolum incertum, ſed repugnaotem; quippe ſequentem MCXXXVIII. in quo Innocentius Romam jam reverſus, Lotharius vel a Roma etiam diſceſ- E ſerat.

264 *Auctoris autem verba deinde recitat e Chro-* *apud Caſ-* *nico Caſinenſi libro* 4. *cap.* 110. *quæ in deſignata* *nenſe,* *editione Mediolanenſi notantur lib.* 4. *cap.* 109. *ſed nos illa hic e textu apud Mauricum contrahimus in pauciora, ex eiſdem delibantes, quantum in rem noſtram ſit ſatis:* Io nomioe Domini & Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti, anno ab Incarnatione ejus MCXXXVIII. Indictione prima, ſeptimo Idus Julii, anno imperii Lotharii cæſaris ſeptimo *, * *Edit. Me-* reſidente eodem inviotiſſimo principe ad Aquas *diol.* ſexto Peuſiles, conſideote etiam Peregrioo patriarcha Aquileieoſi, cum archiepiſcopis, epiſcopis, abbatibus quam plurimis, eruſidicus pro Romana Eccleſia directus eſt Girardus Cardioalis, tituli ſanctæ crucis, & Guido Cardinalis, qui ambo Romani poſtea fuerunt Pontifices; *atque inter alios, qui ibidem nominantur, figuratur* Robertus * Clarævalleoſis abbas . . Ex parte vero Caſi- * *Edit. Me-* nenſis eccleſiæ auditores fuere Henricus Dux, *diol.* Nor- imperatoris geoer, Conradus Dux, *ac plures alii, bertus* *quorum nomina ibidem exprimantur.* Fuoto itaque fileotio impetator dixit: Noo modo præſentium & temporalium, verum futurarum æternarumque rerum io hoc conventu diſcuſſio erit. Nos quoque veſtigia prædeceſſorum noſtrorum ſequentes, dignum duximus huic intereſſe conoilio, & eorum, quæ diceotur, librara momeota. *Hæc ex* F *dicto Chronico apud Mauricum; varias autem lectiones, quæ ſunt in editione Mediolanenſi, non pono, præter duas.*

265 *Acta iſtius confeſſus tamquam ſpuria caſti-* *prout ci-* *gans Mauricus num.* 4. *&* 5. Quibus, *ait*, plaoe *tur,* videas indignam prorſus Eccleſia Romana, cæterarum omnium capite, cum peculiari membro concertationem, indignum litigantibus tribuool, ſæculara eccleſiis & eccleſiaſticis. Denique indignum Innocentio Papa factum, qui Cardinales, qui Bernardum legatet ad hoc negotium, ut vel ex his falſinatis urguatur, quicumque ſeripſit. Quin & Robertus (*ſive* Norbertus, *ut habet editio Mediolanenſis*) abbas Clarævallis oon minus arguit figmeoti ſuppoſitiooem. Subjicit ſtatim diſputationis ſeriam prolixe contionatam per dies quinque, inter Girardum Cardinalem, & ipſum Petrum, huoc deſeoſorem eccleſiæ Caſinenſis, illum Romanæ. Diſputatioois præcipuus ſcopus fuit, an Caſinenſes, abjurato Aoacleto, Innocentio obſtringendi forent per ſacramentum. Addita quæſtio de electione abbatis, & quid juris haberet in eam Vicarius Chriſti. Subdit Petrus, *ſicut pergit Mauricus num.* 6. ſe-

A eundam diſputationem cum monacho Ciſtellenſi
Auct. (ſic ipſa vocat) protractam diebus tribus, in
J. P. qua adverſario, ut apparet, ſibi ficto, facile potuit voti compos evadere. *Hanc diſputationem ſecundam Annalibus ſuis inſerit Manricus eodem num. 6. & ſequentibus; ſed nos nullam hic damus: utramque acri cenſura perſtringit Baronius ad annum Chriſti* 1138. *num.* 14. *Proferamus ejus verba:*

laborum — 267 Acta de diſputatione Cardinalium cum ipſo Petro coram Lothario imperatore, ab aliquo pro arbitrio concinnata, cum multipliciter arguantur falſitatis, indigna putamus, quæ Annalibus intexantur. Ita Deus mentienti reſiſtit, ut, quamvis vafer & callidus ſit, qui orditur telam mendacii, ejus obſcurer veluti faſcino intellectum, ut videre non ſinat, quæ aliis ſunt perſpicua, ut ſic inde poſſit redargui falſitatis. *Et mox, recitato iſtorum actorum exordio, ita proſequitur idem Baronius num.* 15. Locus autem iſte, qui dicitur ab auctore ad Aquas penſilet, ubinam ſuerit, ab eodem ſuperius aſſeritur lib.
B 4. cap. 109. (*in editione autem novissima Mediolanenſi cap.* 108.) nempe fuiſſe prope Melphim. Ait enim: „ Monachi accelerare fugam contendentes, Melphim primo, inde ad lacum Penſilem (*in dicta editione pag.* 565. *vulgo* Lago „ peiola *vocatur in notis*) ubi omnit imperatoris exercitus cum Innocentio Papa conſedebat, advenerunt “. Ibi vero contigit adeſſe imperatorem non hoc anno, ſed ſuperiori, quo deſcendit cum exercitu in Apuliam, ut ſuo loco ſuperius eſt demonſtratum auctoritate ſcriptorum ejuſdem temporis. Quomodo ergo a Petro præſens annus, & anni præſentis Indictio ponitur, & certa dies conſignatur menſis Julii ejus anni, quo nec imperator, nec Pontifex fuere ad Aquas Penſiles; ſed Romæ eo tempore degeret Innocentius, & imperator Lotharius jam ab Urbe receſſiſſet verſus Galliam Ciſalpinam?

res rebus — 268 Præterea quiſnam ibi ponitur Robertus abbas Claravallenſis interfuiſſe una cum Cardinalibus publicæ diſputationi: eum non alius, quam ſanctus Bernardus fuerit hoc tempore ab-
C bas Claravallenſis? Inſuper quomodo paſſurus fuiſſet Innocentius, Lotharium imperatorem præfuiſſe judicem inter Cardinales & monachos Caſſinenſes, qui (ut vidimus) maxime indigno animo tulit, eumdem audiſſe eantam monachorum inter ſe diſſidentium? Hæc ſunt, & alia, quæ arguant, eadem illius affixa acta eſſe penitus commentitia, ſicut ſunt magni dedecoris ſchismaticorum monachorum illorum, qui contra Romanam Eccleſiam eo modo differere tanta procacia præponantur. Sic igitur acta illa non anno Chriſti ſignanda erant trigeſimo octavo poſt milleſimum centeſimum, ſed trigeſimo ſeptimo: non Indictione prima, ſed decima quinta: non anno ſeptimo Lotharii imperatoris, ſed quinto, & in aliis caſtiganda, ut diximus. *Hactenus Baronius: cujus cenſuræ hæc adjungit inter alia ſupra indicatus Hiſtoriographus Ciſtercienſis num.* 9. *dicens*: Quibus addi poſſet, quiſnam Ciſtellenſis ille fuit, tantæ tunc apud omnes æſtimationis, cui cauſa publica defendenda committeretur, tam minimæ, ut anonymus exiſteret, ignotus etiam ei, quem impugnabat? Anne Bernardus, quem, ne iterum falſo nominaret, maluit omittere? At Bernardus non eminus adſtaret, quem Pontifex, quem imperator venerarentur, D quem aſſidentem inter Cardinales orbis adſpexit. Sed nequa vocandus ad conflictum foret, ſi non conflictus illi committendus *&c.*

falſitas facta — 269 *Atque hæc quidem ſunt gravamina, quibus falſitas facta in Monte Caſino tamquam ſpuria ac commentitia traducuntur ab utroque iſto ſcriptore: ſed parationem Petri Diaconi auctor Excurſus hiſtorico-juridici, qui in editione Mediolanenſi intexitur ejus Chronico pag.* 566. *& ſequentibus, fuſe & operoſe conatur defendere contra accuſationes Baronii ac Laureti; quibus quomodo reſpondeat, ibidem videri poteſt. Sed illud argumentum, quod hic addam, quodque nec a Baronio, nec a Manrico, nec ab auctore prædicti Excurſus video tactum, videlicet tempus, quo Lotharius imperator e vita exceſſit, maximum videtur habere pondus adverſus acta illa in Monte Caſino, de quibus eſt controverſia. Argumentum porro illud, a Pagio in Critica Baroniana ad annum Chriſti* 1138. *deductum, ego in rem præſentem converto. Sic igitur ibidem memorat num.* 6. *contra Baronium*: Ad num. 12. & E ſeq. Baronius mortem Lotharii imperatoris uſque ad menſem Decembrem currentis anni .. differt. Verum Lotharium ſuperiori anno demortuum . . . extra omnem controverſiam eſſe debet. Robertus anim de Monte, Dodechinus abbas, Continuator Lamberti Schafnaburgenſis, Chronographus Hildensheimenſis, & alii paſſim, Lotharium anno præcedenti demortuum produnt, & Conradum currenti ei ſucceſſiſſe, ejus diplomata invicte demonſtrant. Fundamentum Baronii anno ſequenti evertemus; *quo etiam diplomata illa memorantur num.* 3. *Pergit Pagius dicto num.* 6.

in mortis aperyphus — 270 Falco in Chronico ad annum MCXXXVII. ait: „ Hoc anno prædictus imperator .. mortuus „ eſt in partibus Tuſciæ “. *Quæ vero addit Pagius de alio mortis loco, tam non ſpectant ad præſentem noſtram controverſiam, quam quo corpus ejus ſit delatum, de qua re ibidem agit. De die autem emortuali imperatoris Lotharii ſcribit ex auctoribus, quos affert, num.* 7. nocte inter 111. & 11. Nonas Decembria media *eum* vivere deſiiſſe. *Cum vero coronatus fuerit imperator anno Chriſti* 1133. *menſe Junio (videſis Baronium, & ejuſdem criticum) conſequens eſt, ut e vita exceſſerit* F *anno imperii ſui quinto. Quoniam autem argumentum, quod aſſumere viſum eſt contra confeſſum Caſinenſem, poſitum eſt in ratione temporis, Baronius quidem alias notas chronologicas rebus in eodem actis adaptas, ut modo retulimus; ſed ex morte imperatoris enervare illa haud potuit, quia eam inciſit anno* 1138. *nec potuit Manricus, qui hunc annum eidem aſſignat cap.* 7. *ad annum* 1139. *Sed diſpiciamus, quidnam reſpondeat auctor Excurſus hiſtorico-juridici pag.* 567. *ad argumentum Baronii, a ratione temporis petitum*: Primum, *inquit*, criminatur errorem anni, & ſubinda Indictionis. Atqui male actum foret da hiſtoricorum fide, ſi ejuſmodi leviora errata cæterorum veritatem infuſcarent, ac detererent. Ulterius. Codex noſter manu exaratus, unde hæc ſumpta ſunt, non legit anno ſeptimo imperii Lotharii, ut perperam editio Veneta, quæ ſucum fecit Baronio; ſed ANNO SEXTO, qui ſignat Chriſti trigeſimum octavum.

ſe falſa reputari debeant. — 271 *Sed reponere poterunt emunctioris naris eruditi primo, errata chronologica in documentis hiſtoricis infuſcare & ſuſpecta reddere reliquorum*

A *rum veritatem, quando aliæ difficultates eiſdem inſpeeſæ occurrunt, quæ eodem faciunt. Secundo, correctionem chronologicam in citato Excurſu adhibitam, nihil valere, uti liquet ex anno emoctuali impeeatoris Lotharii, cui Conradus anno 1138. ſucceſſit. Tertio, ſe non concipere, quo pacto in litigioſam illam ſcenam Lotharius tamquam ejuſdem præſes induci a Petro Diacono potuerit* ſeptimo Idus Julii, anno imperii *ſui* ſeptimo, *vel ſi vis* texto, *qui ſextum imperii ſui annum numquam vidit, nedum diem illum, anno videlicet dimidio, & quod excurrit, eiſdem peæmortuus; A Petro, inquam, Diacono, rei geſtæ non tantum ſpectatore & teſte, ſed peæcipuo, ut volunt, actore ejuſdem ac patrono. Quæcto, ſi altercatio iſta vere a Petro ſcripta, & ei non adſcripta ab alio (vide Excurſum pag. 570.) qui concipi poſſit, ita ab eo ſcriptam, ut tam eraſſe impegerit in chronologiam: quomodo item nomini* Bernardi *aliud ſuppoſuerit? Verum inter accuſationes ſupra aſſignatas, & eorum apologiam in Excurſu, aebitrum me non interpono conferendo ſimul objecta & reſponſa omnia, ne longius abeam:*

B *hoc dico, mihi non videri certo evinci, Petrum Diaconum concertationis Caſinenſis ſæpenumero jam tudicatæ genuinum eſſe auctorem, eamque hoc modo, quo fertur, vere fuiſſe habitam, atque adeo* S. Bernardum *eidem interfuiſſe: cujus cauſa tam diu a noſtro inſtituto jam defleximus. At ſive ibi, ſive alibi tunc moratus fuerit, non in otio vixit, ſed in negotiis Eccleſiæ Catholicæ promovendis, urente ipſum igne Spiritus Sancti, qui non poterat quieſcere. Quidquid itaque ſit de dicta altercatione, legitur ſanctus Abbas apud Caſinenſes fuiſſe alia occaſione atque alio tempore.*

273 Compertum eſt, *ait Mauricus ad annum* 1137. *cap.* 3. *num.* 1. Caſinates .. Innocentium, abjurato Anacleto, ſuſcepiſſe, obedientia firmata per juramentum, quod præſentibus utriuſque curiæ proceribus, primum omnium abbatem emiſiſſe, *ex Peteo refert Diacono, quem citat lib.* 4. *cap.* 116. *In noviſſima vero editione lib.* 4. *cap.* 15. *factum narratur: ſecuti deinde monachi, prout ibidem invenies, & cap.* 118. *Addit Mauricus n.* 4. Quid vero attinebat ad electionem *Rainaldi abbatis*; ne vel ea ſine Benedicti filiis agitaretur,

C Bernardo examinanda commiſſa eſt, duobus Cardinalibus adjunctis, Haimerico & Girardo, qui firmandam infirmandamve decernerent, ſemel decretam aut everterent aut conſervarent. Res utrimque diſcuſſa diu fuit. Verum cum irritam tandem intellexiſſent, quo negotium maturiori judicio ſuaviorique, nec ſine integra audientia partis exequerentur, *inquit idem Annaliſta, memorat ex Petro Diacono, quidnam actum fuerit in hac cauſa. Editio Mediolanenſis lib.* 4. *cap.* 119. *pag.* 583. *ſic habet*: Illuceſcente vero diluculo, Aymericus Diaconus Cardinalis, & cancellarius Romanæ Eccleſiæ, & Gerardus Cardinalis ſanctæ Crucis, & Abbas Clarevallenſis ab eodem Papa tranſmiſſi ſunt, qui prædictum Raynaldum examinarent, & juxta canonum ſanctionem ab abbatiæ regimine ſequeſtrarent. *Et poſt alia in hoc negotio actitata, quæ deinde narrantur*; *cap.* 122. *pag.* 595. *hæc exſtant*: Sequenti autem die iterum ad monaſterium aſcendentes in capitulo reſederunt, in quo poſt peractum ab Abbate Clarevallenſi ſermonem, Cardinales auctoritate Apoſtolica eidem Raynaldo Caſinenſem abbatiam interdixerunt *&c. Hiſce itaque rebus geſtis non ſine ducendi auctoritate* S. Bernardus *interfuit,*

Auguſti Tom. IV.

ſi ſint genuina proſus ac ſincera, quæ apud Petrum Diaconum legnntur.

273 Rebus apud Caſinum ita diſpoſitis, *prout narrat Mauricus num.* 5. & debellatis per Campaniam urbibus, quas ſibi & Anacleto Rogerius pec vim ſubdiderat, cum Innocentius verius Romam iter pararet, infirma alias Bernardi valetudo ultra conſuetum viribus defecta, exhauſta laboribus, ſolo ſpiritu corpus ſuſtentabat. Extat epiſtola illius hoc anno ſcripta ad abbates Ciſtercii congregatos, quæ moribundum hominem depingit. *Argumentum epiſtolæ intelligere ex titulo, qui eidem præmittitur*: Hos *nimirum abbates* laborum & dolorum ſuorum conſcios eſſe deſiderat, excuſans forte hoc pacto abſentiam ſuam. Optat hoc non peregre, ſed inter ſuos mori. *Eſt inter alias Bernardinas ordine centeſima quadrageſima quinta, proferturque in editione Mabillonii a col.* 150. *ubi ſignatur ſcripta circa annum, in quo verſamur,* 1137.

D Auct. J. P. *infirma e ius valetudo arbitrio indicata, at de ſtorum redeundi ad ſuos.*

§. XXVI. S. Bernardus ab Innocentio PP. E miſſus ad compeſcendum Rogerium; clades a Viro ſancto ei prædicta, & cælitus impetrata; mitigatus ejuſdem animus; acta in cauſa ſchiſmatis, & eorum adjuncta.

Nonulla; quæ narrantur a Sancto apud eoſdem facta, jure omiſſa.

PEſſima quidem vel nulla potius erat ſancto Patri valetudo coeperit, at non ideo, *ſicut perhibet Mauricus ad an.* 1137. *cap.* 3. *num.* 6. ceſſatum a laborando, nec inducias conceſſæ defectis viribus. Innocentius, Lotharioique Romam profecti, Doctorem ſanctum ſecum aſſumpſere, quippe quo ſioe nihil utrique lætum, nihil proſperum putabaot poſſe contingere. Nec fefellit ſpes viros alioqui providos. Romæ negotia Eccleſiæ ſic promovit, ut paulo poſt ad ſuos Clarævallenſes non dubitaverit ſcribere *ſequentia, quæ ſunt in epiſtola* 144. Sed & hac vice quam neceſſaria Eccleſiæ Dei ſit vel fuerit præſentia parvitatis noſtræ, dicerem ad conſolationem veſtram, ſi non gloriam redoleret. Nunc autem melius eſt, ut hoc per alios cognoſcatis. *Hinc intelligi poteſt, a Viro ſancto ita rem communem Romæ fuiſſe peractam, ut parum vel nihil ibi agendum reliquerit. Pergit Mauricus*: Sed dum hæc Romæ melius ſucceedebant, iterum in Campania turbata omnia, & civitates Eccleſiæ vendicatæ, rurſus amiſſæ atque expugnatæ, devaſtatæ, deditæ, ad Anacleti partes revertebantur. Imperatoris diſceſſus Rogerium Ducem, Rogerius cuncta mala ſecum attulit, ſolius Bernardi meritis fugandæ, quo ſoli Deo victoria adſcriberetur. At quænam mala imperatoris diſceſſum ſequura ſint, non aliunde melius, quam ex epiſtola Guibaldi, novi Caſinenſis abbatis, ad imperatorem ſcripta, haurire poterimus. *Fragmentum vero illius delebat Maneicus e lib.* 4. *Chronici Caſinenſis cap.* 127. *in nova autem editione habetur illa epiſtola lib.* 4. *cap.* 126. *ubi tragica ac pathetica narratione expouitur barbara rerum ſcena, ac lamentabilis calamitas rabiei plus quam ferinæ, quæ omnem crudelitatis horrendo modo implevit menſuram, quemadmodum ſingillatim ibidem legi poteſt. Quid agitur interea temporis in rebus tam deploratis?*

Nova Bernardo

A AUCT. J. P. *ac gravi ea valetudine debilissima assumpsi laboris,*

275 At pius princeps, *prout pergunt Annales Cistercienses num.* 8. leoio & morbis fractus, & morti proximus, non potuit subvenire desertis rebus, & levabatur victoria Bernardo Patri, qua oon posset ab alio defraudari. Perfecerat sanctus Doctor in pace multa, & gladio spiritus, quod est verbum Dei, igoea nequissimi adversarii tela extinxerat: at non armato militi oppositus materialem contra Ecclesiæ inimicos ensem vibraverat: noo in stragem, non in fugam rebelles egerat, ante conflictum parentes ipsius verbis; sive dimissos post tempus parituros. Ergo ne vel hoc frustraretur victoriæ genere, divina provideotia effectum est, ut solus, humilis, pauper & moribundus exercitui victori objiceretur (&) verbis, si posset, Rogerium compesceret*: fin minus, armis, atque illis armis, quæ victa fugataque tunc nihil prorsus auderent contra victores. Baronius solius Innocentii consilium memorat. Ego in Bernardo (epistolam mox referam) imperatoris etiam consensum lego.

* In impressis M. veritis est barbare compescuerit.

B *dum ab Innocentio PP. adversus furentem Rogerii schismatici rebellem*

276 *En tibi, lector, textum Baronii ad annum* 1137. *num.* 28. At quid aoditis his Innocentius Papa? Reipsa expertus, quam vaoa salus hominis, spe contra spem oitens in tanta desperatiooe rerum, contra furentes tyranni Siculi impetus, advertit ferociam ulcoris & victoris exercitus, unum objecit hominem humilem, sed Dei virtute potentem, qui in fugam converteret sanctæ Romanæ Ecclesiæ victores hostes. Ejusmodi plane novit esse opera Dei, nimirum quod infirma muodi eligat, ut confundat fortia. Sic igitur imperio Christi gladium exerium in defeotionem Ecclesiæ, in vagina recondens, ad arma spiritualia Deo poteotia se convertit, sumens scutum fidei, eoque omnia tela oequissimi leeurus excipiens, illæsus lædere adversarium festinavit. Quomodo ista? Audi sanctum Bernardum Clarævallensem abbatem, quem Romæ reliquerat ad reducendos schismate devios ad ecclesiam (ut audivimus superius esse narratum) ad Rogerium tyraonum, spirantem minarum & cædis in omoes, qui essent Innocentii Papæ commuoioois, pacis nuntium mittit *&c.*

C *misit, imperatore ac Cardinalibus rem eam primo ventilantibus.*

277 *Porro non soliut Innocentii PP. mandato, sed etiam Lotharii imperatoris ac Romanæ curiæ impensissimo rogatu actum hoc esse, ipsemet* Bernardus *videtur indicare in epistola* 144. *ad suos Clarævallenses*: Instantissima, *ait*, postulatione imperatoris, Apostolieoque maodato, nec non Ecclesiæ, ae principum precibus flexi, dolentes & nolentes, debiles atque infirmi, &, ut verum fatear, pavidæ mortis pallidam circumferentes imaginem, trahimur in Apuliam. *Jam vero quid in hac Viri magni ad Rogerium legatione peractum sit, exponamus*: Primum omnium admonendum putamus, *inquit Baronius nuperrime citatus*, duas simul legationes confundi ab auctore, qui res gestas sancti Bernardi conscripsit, eum videlicet una cum S. Bernardo missum esse Haimericum Cardinalem Cancellarium affirmat, & ex parte Anaeleti Petrum Pisaoum itidem Cardinalem. Nam ista de missit ex parte utraque Cardinalibus postea contigerunt, ut ex auctore, qui aderat, & ea scriptis mandabat, Falcone Beneveotano, satis evideoter apparet. Missus est ergo primum S. Bernardus; postea vero, petente Rogerio, Cardinales, eum videlicet a Deo humiliatus, verba pacis, quæ cooiemocbat, audire libenter cœpit. *Puncto hoc, quod postea se evolvet, præmisso, rei gestæ histo-* D *riam enarremus.*

278 Supererat, *inquiout Annales Cistercienses cap.* 4. *num.* 1. ex parte Lotharii Rainulfus dux, Ecclesiæ simul fidelis, & imperio; sed viribus Rogerio longe impar, sicut fortuos. Quippe ille paucos victosque ducebat, iodeque timidos, nec aspernantes fugam, per quam suprema pericula evasissent. Hujus copiis & potentiam obtenta præda, & multitudo robur, & aoimum victoria ministrabat. Ergo ad Rogerium Bernardus Pater missus, quod primum erat, dissuadere bellum, impedire congressus, instillare concordiam, & pacis fœdera saneire solicitabat. *Verum audiamus Ernaldum abbatem Bonæ vallis lib.* 2. *Vitæ cap.* 5. *num.* 132. *hæc enuntiantem*: Interea rex Siciliæ Rogerius, qui solus jam ex principibus obedire Papæ Innocentio detrectabat, ad eum mittit, petens ut Aimericum Cancellarium suum, & Abbatem Clarævallensem ad se mitteret; oihilo minus a Petro Leonis idem petens, ut Petrum sibi Pisanum a suo latere delegaret.. Mittebat autem in dolo, quia audierat Petrum Pi- E sanum eluquentissimum esse, & in legum & canooum scieniia oulli secundum: putabatque, si eloqueotiæ ejus in publico consistorio audieotia præberetur, declamationibus rhetoricis simplicitatem Abbatis posse obtui.. Ne diu morer, venit pars utraque Salernum. Sed militaverat ultio, & prævenerat taoti sceleris machinameotum. Parato namqoe ad bellum innumerabili exercitu adversus Ranoulfum Ducem, idem rex.., subito viso Duce audacter obviam procedente, territus fugit, effususmqne exercitum prædæ & cædibus expositi, & inoumeris militibus captis & ioterfectis, iovitus Ducem ditavit opibus, & gloria sublimavit. Quæ quidem ei juxta Viri Dei verbum omnia contigerunt, *ut statim referemus, postquam ea, qua per prolepsim hic a biographo recensentur, in meliorem temporis ordinem restituerimus ex laudato Falcone tomo* 5. *pag.* 124. *editionis Mediolanensis.*

Dum fructu Viri sanctus exaltatur hostium fudere

Lotar Rainulfum, & Rogerium e hoc praelio & praedictorum obitu & clade a

279 Interea, *inquit*, Abbas de Claravalle, vir valde mirabilis & discretus, qui ad regem illum venerat pro tanti dissidii infestatione sedanda, inter regem illum & Ducem pacis fœdera alligare conatur. Sed pro multis variisque negotiis, quæ inter eos quærebantur, apud Salvatoris Dei F potentiam nondum complacuit concordia alligari. Quid plura? Rex ipse exercitum suum divisit, & ad bellandum illum viriliter stabilivit; similiter & Dux ille suos omnes sapienter ordinavit.. Illico acies illa regis prosternitur. Rex autem, .. Dei adveoiente judicio, timore perculsus, ipse primo terga vertens in fugam conversus est: *de cujus cladæ, ac spoliis a Rainulfo Duce victore reportatis deinde tractat idem scriptor, addens*, Secundo .. die stante, *id est, die* xxx. *secundum dicenda §. proxime sequenti*, mensis Octobris bellum hoc actum esse. *Sub idem ergo tempus accidit vaticinium* S. Bernardi, *quo prædicto Rogerio cladem, & Rainulfo Duci victoriam prænuntiavit. Vide Ernaldum capite designato, ubi num.* 133. *ita scribit*: Cum enim primus eorum, qui vocati fuerant (*immo verosimiliter postea tantum vocati sunt*) Abbas sanctus advenieot regem in castris positum invenisset, per multos dies vicinas acies, ne committerent, impedivit, denuntians regi, Quia si conflictum inieris, victus & confusus abibis.. At ille Ducem Raonulfum, & Catholicorum aciem verbis

poten-

A potentibus adhortatus, ſicut regi fugam, ſic illis victoriam pollicitus eſt & triumphum. *Quin immo inſignem hanc palmam precibus ſuis obtinuit cæleſtis ille Bellator. Nam* cum ad proximam, *teſte Ernaldo*, villulam declinaſſet, & inſtaret orationi, repente fugientium & inſequentium clamor auditur. Siquidem per eumdem locum fugientem regis exercitum Rannulfus perſequebatur. Egreſſus itaque frater quidam ex bis, qui eum Abbate erant, uni ex militibus occurrit, &, quid acciditſet, interrogabat. At ille.. „ Vidi, inquit, impium ſuperexaltatum ... & „ tranſivi, &, ecce non erat „. Nec mora, Dux ipſe ſecutus, ut monachum vidit, ſicut erat armatus equo deſiliit, & ejus pedibus advolutus; Gratiſs, inquit, ago Deo, & fideli Servo ejus; quia non noſtris viribus, ſed ejus fidei collata hæc victoria eſt; iterumque inſiliens equo, hoſtes inſequebatur. *Triumphus itaque ille illuſtris, victore judice, a Viro ſancto apud Deum ac Dominum exercituum oratus, exoratus & datus fuit, armiſque cæleſtibus potius quam militaribus impetratus.*

B 280 *Rogerius interim pertinax ingenti cum clade fugatus, dum ad arma non poſſet, ad artes convertit animum. Rem ſic exponit hiſtoricus Claravallenſis num.* 4. Rogerius, inopinata plaga acceptа, eo timidior, nec ausus ultra progredi, niſi vires potentiſmque reſumeret, opportunum ad id tempus expectans, vel magis faciens, ne interim a Rainulfo moleſtaretur, vaſcum pro tempore conſilium excogitavit, nempe ut Bernardum in ſuæ converſionis ſpem conjicerer, & armis ex utraque parte ſubmotis, diſputationibus negotium committeretur. *Factum referemus ex Falconis Beneventani Chronico, notata etiam ratione temporis:* Secundo, *ut ex eo diximus*, die ſtante menſis Octobris bellum hoc actum eſt, *de quo ſupra. Deinde* rex nominatus (*ita pergit Falco*) taliter cum ſequaeibus ſuis ausugiens octis tempore, altera quidem die ad caſtrum Pſudis pervenit, deinde Salernum feſtinavit: dies autem non multis evolutis, Roſſemannus Beneventanus antiſtes conſilio accepto cum judicibus civitatis, & ſapientibus quibuſdam, ad regem ipſum conſolandum, & ſervitia civitatis oſferenda feſtinavit. Precatur inſuper, ut libertatem poſſeſſionum Beneventanorum, quam ſupradictus imperator conceſſerat, populo Beneventano ipſe largiretur. *Annuit rex, uti liquet ex inſtrumento privilegii, quod producit Falco, ſignati* Dominicæ Incarnationis anno MCXXXVII. menſe Novembri primæ Indictionis.

qui, cum ad arma non poſſet, ad artes convertit animum.

Quæ Ernaldus non fauſe diſtinxit, vel præſcripſisse narrat, exponuntur,

281 *Narratis autem rebus, quæ Rainulfus Dux geſſit poſt relatam victoriam*, Prope caſtrum Pſudis, *inquit idem Chronographus pag.* 125. ſuorum virtute ſtipatus caſtrametatur die quidem Kalendarum Decembris. *Jam vero quæ Ernaldus abbas Bonæ vallis ſuperius vel præſcripſe vel confuſe referebat primo de petitis a Rogerio rege, ac Salernum profectis ad conſtituendam pacem arbitris, ac dein de victoria Rainulfi, ita tum ex præmiſſis ordinamus, tum ex ſequentibus, ut quæ ſunt acta in conventu illo legatorum ex parte Innocentii atque ex parte Anacleti, huc retrahenda videantur, atque adeo non ad primum* Bernardi *cum Rogerio ſpectare congreſſum, quo veroſimilius hunc ſanctus Pater conventum ei ſuaſit, at non perſuaſit; ſed ad alium, poſt eladem videlicet ei illatam. Etenim Falco verbis ultimo loco a nobis citatis iſta ſubjicit, e quibus colligo, quæ prima aſ-* D *ſerit, ea pertinere vel ad primum Sancti cum re-* AUCT. *ge colloquium ante pugnam; vel in ſecundo poſt* J. P. *pugnam, priora fuiſſe confirmata. Sic itaque loquitur:* Cum præfatus Abbas de Claravalle, vir valde mirabilis & diſcretus, de fœdere pacis, & Eccleſiæ unitate cum nominato rege confabularetur, aſſidue rex ipſe cum Abbate illo ſtabiliviſ, ut tres Cardinales ex parte Innocentii Papæ, qui ejus interfuiſſent electioni, ad regem ipſum venirent; & tres ex parte Anacleti, & ordinem utriuſque electionis regi inſinuarent. Deinde rex ipſe, ordine audito, utriuſque partis ſanctiorem & juſtiorem eligeret electionem. *Nota* ſtabiliviſ, *id eſt, ratum tunc habuit conventum, quo de antea cum eo* Bernardus *egerat, ſed irrito conatu, ſicut ego quidem interpretor. Nunc igitur convocatio illa, quam antea ſpreverat Rogerius, exſecutioni mandata eſt. Nam* continuo ad Innocentium Papam (*ita pergit Falco*) & Anacletum delegatum eſt, & curſu rapido regis poſitio deſtinatur. *Hoc etiam ſatis claro ſignificat Ernaldus ipſe. Etenim, expoſita clade Rogerii,* E *ſcribit iſta num.* 134. Nec tamen hac plaga ſibi inflicta cælitus, correctus eſt animus regis, nec demumuit procella, quam conglomeraverat pravæ mentis elatio: ſed poſt fugam reverſis, qui evaſerant, ſimulans alacritatem, regio ſe ornatu attollens, ſtipata militibus curia, utramque partem præcepit accerſiri, & prius inſtructo Petro, & multarum promiſſionum auctoramentis accenſo, de cauſæ ſuæ rationibus eloqui jubet. Prior itaque Petrus electionem domini ſui canonicam probare contendit *&c.*

conſideranda perſonæ.

282 *Sed quandoquidem non ſatis diſtincte ac* plene *acta præfentis cauſæ cum ſuis adjunctis, quæ narrare pergit laudatus Vitæ auctor, pertractat, ipſum ex Falcone ſupplebimus. Primo itaque in his actis conſideremus perſonas, quæ eiſdem interfuere. Quinam eo accitі fuerint, tametſi ſuperius eodem ex Ernaldo viderimus, ex Falcone tamen hic etiam memorare, ac rem confirmare nihil vetat:* Placuit itaque eis, *inquit*, & conſilio eorum firmato ex parte Innocentii, Aimericus cancellarius, & Girardus Cardinalis vir valde venerabilis, ſimul cum prædicto Abbate de Cla- F ravalle Salernum ſuper hujuſmodi electione ventilanda advenerunt. Ex parte vero Anacleti Matthæus Cancellarius, & Petrus Piſanus Cardinalis, & Cardinalis alius nomine Gregorius ſimiliter acceleravere. *Cur autem Petrus Piſanus a Rogerio accitus fuerit, præmiſimus antea ex dicto biographo.*

vengiſum,

283 *Conſideremus ſecundo acta hujus cauſæ. Ernaldus cap.* 5. n. 134. *memorat ſancti Patris cum Petro Piſano concertationem; quam vero appoſite & potenter Vir ſanctus in ea peroraverit, conficitur ex verbis ejus, quæ produxit idem biographus, & ex auditorum approbatione. Nam* Ad hæc verba, *inquit n.* 136. non ſe poterant ultra, qui præſentes aderant, continere; ſed abominati ſunt & vitam Petri Leonis & eandam. *Quid, quod adverſarius primo conflictu adeo proſtratus fuerit, ut rationibus a ſancto Antagoniſta prolatis reſiſtere & contradicere non potuerit, teſte eodem biographo, qui mox ſubdit:* Abbas autem tenens manum Petri Piſani, elevavit eum, & ſimul ipſe ſurrexit, Tutiorem, inquiens, ſi mihi credas, intrabimus arcam. Et ſicut jam pridem mente conceperat, ſalutaribus illum aggrediens monitis,

A tis, cooperante gratia Dei, protinus perfuaſit, ut ad Urbem rediens Innocentio Papæ reconci-
AUCT. J. P. liaretur. Soluta concione, rex necdum voluit obedire. *Videt, una congreſſione circumſcribi ab iſto auctore aſta cauſæ præſentis, quæ longe aliter extendit Falco, quando his verbis ea memoriæ prodidit:* Quibus ita congregatis, *paullo ante illos ex ipſo nominavimus*, rex ille, ut erat lagacis animi, providique conſilii, prius partem Innocentii quatriduo uſque ad occaſum mirabiliter, & ultra quàm credi poteſt, examinavit, ſequenter autem Anacleti partem quatriduo ſimiliter perlerutatus eſt.

cinſtimque verrumſlavias 283 Studioſe igitur & diligenter partibus utriuſque electionis auditis, rex ipſe clerum omnem & populum civitatis Salernitanæ congregari mandavit, & epiſcopos, & abbates monaſteriorum, qui convenerant, & coram eis taliter exorſus eſt: Domini & fratres, credimus veſtram non latere prudentiam, qua de re Cardinales iſtos .. fecerim convocari .. Sed quia multis quæſtionibus, variiſque reſponſionibus animus noſter impeditur, ſolus ego ſuper hoc tanto negotio finem impendere nequeo. Unde, ſi dominis iſtis Car-
B dinalibus videtur, ordinem utriuſque ſcribant electionis, & ab utraque parte unus mecum in Siciliam deſcendat Cardinalis, ubi, favente Domino, Nativitatis Jeſu Chriſti Salvatoris feſtivitatem celebraturi ſumus, ibique ſapientes archiepiſcopos, epiſcopos, aliosque iovenemus prudentis animi viros, quorum conſilio Anacleti partem uſque modo ſectatus ſum .. Cardinalis ad hæc Girardus reſpondit ... Cardinalem quidem mittemus Guidonem de Caſtello .., qui vobiſcum, ſicut petitis, ad Siciliam veniat .. Et his actis, unuſquiſque ad propria remeavit. Altera die adveniente prædictus Girardus Cardinalis cum ſuis revarſus eſt: ſolus autem Guido præfatus Cardinalis remanſit eum rege profecturus, ſicut ſtatutum eſt. Ex parte vero Anacleti ſimiliter Cardinalis alius deſtinatur. Quibus patratis, navigio parato, rex ipſe ad Siciliam transfretavit.

mundo, a 285 *Antequam ad alia progrediamur, obſervet lector, apud Ciaconium in Vitis Romanorum Pontificum & Cardinalium tomo 1. col. 968. dici, Guidonem illum Beneventanum præfectum urbem il-*
C *lam aliquandiu rexiſſe, Innocentio II. ex ea Romam verſus diſcedente, (Vide Paginm in Critica ad annum 1137.) ac prona nihil coſtare, quo minus Salerni adſuerit cum aliis Cardinalibus, tameſſi inter eos ſuperius non nominatus. Alterum eſt, quod moneo, ſilentium Falconis de oratione S. Bernardi ad Petrum Piſanum habita, ejuſque per eamdem converſione ad obedientiam legitimi Pontificis, officere neutiquam debere auctoritati Ernaldi biographi. Etenim quamvis ille taceat; hic tamen diſertis verbis iſta affirmat: cujus potiſſimum erat ſcopus, facta* Bernardi *colligere, ac ad poſteros tranſmittere; Falconis autem non ita. Ad hæc, non omnes auctores, qui de eodem tractant argumento, omnia ſcribunt; nam quoties neceſſe eſt, alium ex alio ſuppliere? Idem ſtatue de aliis rebus Sancti noſtri, quas Falco indictas reliquit, Ernaldus vero refert, qui facile eas intelligere potuerit vel ex* fratre quodam ex his, qui cum Abbate erant, *vel alunde; cum non clam, ſed palam contigerint.*

fragiſſimo. b 286 *Conſideremus tertio locum alterum in hac cauſa, Salernum videlicet, quo Cardinales convenere cum* S. Bernardo, *laureatæ, quam de Petro* D *Piſano retulit, victoriæ theatrum, ita tamen, ut alius locus in Sicilia ad ulteriorem cauſæ diſcuſſionem a rege Rogerio pluries & impetratus. Quod vero* Bernardus *illuc etiam ſe contulerit, non memini me legere; immo vero, non videtur illuc eſſe profectus, ut argumento eſt, quod dicam ex Ernaldo de regreſſu ejus Romam, nec ſcio an & quid ibidem ſit tranſactum. Enimvero Rogerium tunc necdum Innocentio ſe ſubmiſiſſe, eruitur ex dicendis infra. Urbs porro Salernitana non modo Sancti præſentia, ſed illuſtri etiam miraculo per eum facto honorata, de quo ſcribit Ernaldus cap. 5. n. 136. addiſque, illud* per totam urbem divulgatum, ad aures regis & procerum ejus pervenisſe.

Conſideremus quarto tempus hujus cauſæ. Actitata nimirum illa fuit Salerni anno Chriſti 1137. ad finem vergente, menſe, ut videtur, Decembri: nam Rogerius dicebat ſuperius: Ab utraque parte unus mecum in Siciliam deſcendat Cardinalis, ubi .. Nativitatis Jeſu Chriſti Salvatoris feſtivitatem celebraturi ſumus. *Hic fit finis legationis beatiſſimi Abbatis; de cujus ad Urbem re-* E *ditu dicere aggredimur, ea narraturi, quæ anno proximo ab ipſo geſta ſunt.*

§. XXVII. Sanctus Romam redit; Petrus Piſanus Eccleſiæ unitur, uti & Victor, Anacleti ſucceſſor; ſchiſma item deſerit Rogerius; pignus ſacrum Bernardo Romam diſcedenti datum; tunicam ſuam ibi relinquit; varia puncta chronologica.

Petro ſanctus Romam redit. Petri Piſani cum Eccleſia reconciliatio. obitus pſeudo papæ Anacleti.

A *Nnum Chriſti 1138. ita exorditur hiſtoricus Ciſtercienſis*: Initium anni aſpicetur nobis Bernardus reverſus Romam, &, reconciliato Eccleſiæ Petro Piſano, Anacletus deficiens, vix prius a ſuis deſertus, quam a ſe ipſo: quippe ſemel aſſuetus pontificalibus, animam maluit perdere, quam nomeo pſeudo-pontificis. Singula qua ratione geſta ſunt, nonnulla etiam per menſes, dieſque penicillo antiquorum deſcribamus. Regreſſum * Sancti ad Urbem per hoc tempus, atque item reconciliationem Petri Piſani, auctor Vitæ illius bis paucis tradidit *apud nos lib. 2. cap. 5.* Cum omnium igitur populorum favore, ſolo rege (*ſcilicet Rogerio*) in malitia permanente, Abbas Romam revertitur: prædictum quoque Petrum Piſanum, & quoſdam alios reconciliat Eccleſiæ, & Innocentio Papæ confœderat. *Pergit Manricus*: Verum reconciliationem Petri Piſani quarta die Januarii contigiſſe, argumento eſt, quod Anacletus triduo ſuperviveos, obiiſſe legitur ejuſdem menſis ſeptima. Triduo ante mortem Anacleti reconciliatum teſtatur Antoninus .. par. 2. titulo 17. cap. 1. §. 4. „ Abbas S. Bernardus ipſum „ Petrum Piſanum Papæ Innocentio reconcilia- „ vit. Poſt triduum Petrus Leonis impœnitens „ moritur „. Obiiſſe autem ſeptimo Januarii, Falco Beneventanus, quem Baronius ad annum MCXXXIV. (*immo* MCXXXVIII.) adducit, diſerte tradit. *Ad annum itaque 1137. pag.* 125. Hoc anno, *inquit Falco*, Anacletus, qui ſub nomine pontificatus advixit, ſeptimo die STANTE menſis Januarii mortuus eſt: qui ſedit annis ſeptem, & menſibus undecim, & diebus viginti duobus.

* *in edito male reverſum* F

288 *Sed*

A 288 *Sed Pagius in Critica Baroniana ad annum Christi* 1138. *n.* 1. *diem emortualem Anacleti perperam a Baronio, & aliis signari animadvertit, ferius eumdem differens his argumentis :* Falco, qui annum a Kalendis Martii axordiur, ad annum MCXXXVII. ait : Hoc anno Anacletus *&c.* Baronius num. 1. Mabillonius in Notis fuſiocibus ad epiſtolam 156. divi Bernardi, Papebrochius in Conatu Chronico-hiſt. aliique paſſim viri docti diem illum a Falcone memoratum, diem ſeptimum menſis Januarii interpretantur. Verum Peregrinius in Notis ad Falconem, recte hunc loquendi modum a Falcone uſurpatum explicat de Januario exeunte, docetque menſem STANTEM, ſeu INSTANTEM, ſeu ASTANTEM, eſſe menſem finientem : quod poſtea Ducangius in Gloſſario mediæ & infimæ latinitatis, ad vocem MENSIS STANS, variis exemplis probavit.. Anacletus igitur mortuus eſt die vicesima quinta menſis Januarii, qui ſeptimus eſt a die ultimo ejuſdem menſis, a quo Falco, & qui ao loquendi modo uſi ſunt, diem primum ſtantis alicujus menſis inchoant. Hanc Peregrinii explicationem confirmat Orderieus lib. 13. pag. 915. dicens: „ Petrus Anacletus, qui Sedem Apoſtolicam fere „ ſeptem annis uſurpaverat, in cathedra ſedens, „ VIII. Kal. Februarii (ſeu die XXV. Januarii) „ ſubita morte deceſſit.„ Durationem invaſionis ejus, quam Ordericus numero rotundo exprimit, & ſeptem circiter annorum fuiſſe dicit, Falco definierat ; ſed librarii numeros corrupere *&c. Ex his itaque Pagii rationibus temporis conſequens eſt, ut mors pſeudo-pontificis Anacleti a die ſeptima Januarii, quem alii volunt, ad diem* XXV. *ejuſdem menſis differenda ſit; ac proin Petri Piſani cum Innocentio II. reconciliatio ad diem* XXII. *iſtius menſis, ſecundum dicta ex S. Antonino. Conſuli præterea poteſt notatio ad alium Falconis locum in editione Mediolanenſi, quam ſuperius aſſignavi, pag.* 129.

Anacletus ſuſſiſſus Victor a ſchiſmaticis ſed cui poſt tempore

289 *Funeſtam Anacleti mortem narrat Ernaldus lib.* 2. *Vitæ, cap.* 5. *num.* 137. *De ea etiam ſcribit* S. Bernardus *ad Petrum Cluniacenſem epiſtola* 247. *At vero hujus ſchiſmaticæ factionis capite amputato aliud ſuccreuit. Factum refert Falco pag.* 155. *& ſequente, e quo hæc delibo*: Cum C prædictus Anacletus mortuus eſſet, Cardinales ſui . . ad regem miſerunt Rogerium, ipſius Anacleti mortem ſignificantes, ut, ſi ei placeret, Papam conſtituerent. Rex itaque ut Domini Papæ Innocentii partem impediret, voluntati eorum aſſenſit . . Qui Romam reverſi, fautoribus eorum congregatis, medio menſe Martio Gregorium Cardinalem Papam ſibi, & invaſorem conſtituerunt, Victoremque eum vocaverunt. Sed Dei miſericordia auxiliante, hæreſis illa & invaſio pauco tempore regnovit. Diebus autem non multis evolutis, fratres prædicti Anacleti, tantam cognoſcentes turbationem, in ſe reverſi, Domino favente, cum prædicto Domino Innocentio Papa pacis firmamentum compoſuerunt, & ipſi, & omnes ejus adverſarii ad ejus fidelitatem converſi ſunt, & ſceleratus ille, qui ſub Victoris nomine apparuit, veſtem & mitram depoſuit, & ad voluntatem Pontificis Innocentii pervenit. Sicque gaudio magno, & gloria exultationis tota Romana civitas exultavit, & Pontifex ipſe Innocentius ad unitatem Eccleſiæ . . perducitur ; *ſive unicus ipſe agnoſcitur Eccleſiæ Pontifex. Hæc Falco, rei quidem hujus exoptatiſſimæ eventum memorans; non vero cauſam, quæ* S. Bernardo *adſcribenda eſt.*

D Auct. J. P. *ad Innocentii obedientiam deducitur a S. Bernardo.*

290 *Hanc quippe ſic pandit Ernaldus num.* 137. Pars ipſius (*fidelices Anacleti*) papam ſibi pro illo alterum ſtatuerunt, non tam ex pertinacia ſchiſmatis, quam ut opportunius per aliquam temporis moram Papæ Innocentio reconciliarentur. Quod ſine mora per manum Servi ſui Chriſtus effecit. Nam & ipſe ridiculus pontifex, Petri Leonis heres, ad eumdem Virum Dei noſtra contulit, & illa quidem quadratum eum uſurpatis inſignibus ad Domini Innocentii pedes adduxit. Quo facto, civitas gratulabunda lætatur.. Abbas Clarævallis in mira reverentia habetur, ab omnibus auctor pacis, & pater patriæ prædicatur *&c. Elogium de* S. Bernardo *meritis a Chriſti in terris Vicario pronuntiatum, quo expertus loquitur, ac diſerte teſtatur, quid Vir magnus Eccleſiæ, quid Sedi Petri, quid Pontificatui ſuo contulerit, habetur in Vita ſancti Patris lib.* 3. *cap.* 2. *num.* 163.

Regnum ſchiſmaticorum convertitur.

291 *De tempore ac modo, quo iſta evenere, nec non de die, quo Roma diſceſſit Abbas ſanctus, quid memorare prætermittam? In epiſtola* 317. *editionis Mabilloniane, al.* 320. *a Sancto ad Priorem ſuum Godefridum data, habentur ſingula* : In Octavis Pentecoſtes, ipſa die, complevit Deus deſiderium noſtrum, Eccleſiæ unitatem, & Urbi dando pacem. Nam illa die filii Petri Leonis omnes ſimul humiliaverunt ſe ad pedes Domini Papæ, & facti homines ejus ligii, juraverunt ei ligiam fidelitatem. Clerici quoque, qui in ſchiſmate erant ſimul cum idolo, quod eraxerant, (*Victore nimirum anti-papa*) humiliantes ſe ad pedes Domini Papæ, obedientiam ei juxta morem promiſerunt, & facta eſt lætitia magna in populo, Hanc pacem niſi cum quadam ſecuritate, occulta tamen diu a nobis, expectaviſſemus, jam dudum veniſſemus. De cætero jam nihil eſt, quod nos hic detineat .. Ecce .. venio cito: etiam & merces mea mecum eſt, victoria Chriſti, & pax Eccleſiæ, Sexta feria poſt diem illum egreſſus eſt noſter de civitate. Itaque venientes venimus cum exſultatione, portantes manipulos pacis. *Hactenus Vir ſanctus. Quando autem injicat cum uſitata animi modeſtia*, hanc pacem cum quadam ſecuritate *ſe* exſpectaſſe; *an nimium tribuerem ei, ſi dicerem, hanc annos, Deo rem revelante, ipſi præcognitam fuiſſe? Ne vero vox* ligius *quemquam moretur, eam explicat Mabillonius in notationibus ad hanc epiſtolam col.* 296. *dicens*: Ligius *eſt*, qui Domino ſuo ratione fœudi vel ſubjectionis fidem omnem contra quemvis præſtare debet. *De vocis* ligius *origine ac etymo plures ſcriptorum ſententias profert Cangius in Gloſſario mediæ & infimæ latinitatis.*

ratio temporis, quo hæc evenerunt :

E

F

292 *Porro laudatæ* S. Bernardi *epiſtolæ præbet nobis materiam duplicis obſervationis*; *quarum altera ſit, quo menſe ac die Romam reliquerit : altera, an inter* manipulos pacis, *de quibus ſuperius ſcribebat ſanctus Pater, ſanxerit Rogerius, qui primum Siciliæ Dux, deinde a legato antipapæ Anacleti rex coronatus, ac demum ab Innocentio II. rex declaratus eſt? Manipulis hiſce eum eſſe annumerandum negat Baronius ad annum* 1138. *n.* 32. *his verbis :* Porro Rogerius nequa extincto Anacleto, & ſubmoto Victore, recognoſcere adhuc voluit Innocentium ſummum Pontificem. *Affirmat Falco pag.* 156. *pſeudo-pontificis Victoris, ejuſdemque aſſectarum obedientiæ erga Chriſti Vicarium*

Inno-

A *Innocentium II. præſtitæ adjungens iſta* : Diebus autem non multis evolutis, prædictus Apoſtolicus conſilio acceptо Albanum venit, diſponens exercitu congregato ad Ducem Rainulphum venire ; ſed infirmitate percuſſus venire non potuit ; interea rex Rogerius congregato exercitu in finibus venit Apuliæ, cogitans civitates ſibi ab imperatore ablatas ſuæ ſubmittere poteſtati. Dux igitur Rainulphus regis illius ſanctum adventum, totius Apuliæ partes ſubmovit, ut contra ejus rabiem unanimiter ioſiſtant. Nec mora, curſu rapido ad Ducem feſtinant nominatum, & ſic contra regis illius ferociam meoſibus fere duobus reſiſtunt. Hæc inter, ſicut nobis eſt relatum, prædictus rex Dominum Papam Innocentium in patrem, & dominum accepit, & civitati Beoeventaoæ, & per totius regni ſui partes mandavit, eum patrem, & dominum accepiſſe. Nos autem litteris ejus accepcis dominum illum & patrem vocavimus. *Rogerius itaque ex obſtinato ſchiſmatis errore tandem in viam rectam deductus dicitur apud Falconem Laudatum : quod ſive* B Bernardi *precibus, ſive verbis, ſive aliorum, de quibus locuti modo ſumus, legitimo Pontifici ſoſe ſubmittentium exemplo acciderit ; non gravate patimur nobis perſuaderi, hanc mutationem ſpeciem ad manipulos pacis, ab eo in Italia tam feliciter colle&ti. Hæc de prima obſervatione.*

Auct. J. P.

quando S. Bernardus Roma diſceſſerit ?

395 *De altera obſervatione dicendum mihi etiam propoſueram, quando videlicet Roma diſceſſerit Sanctus noſter.* In Octavis Pentecoſtes, ipſa die, *ſit habemus ex epiſtola ſanctі Doctoris, amplexi ſunt ſchiſmatici* Eccleſiæ unitatem. *Dies autem octava Pentecoſtes an.* 1138. *incidit in* XXIX. *menſis Maji.* Sexta feria poſt diem illum *diſceſſui ejus ex Urbe aſſignatus, qua fuit dies* III. *Junii. Illa igitur die, ſi nihil interea acciderit impedimenti, quod in mora fuerit ſancto Patri, itineri ſe dedit ad ſuos Clarævallenſes profecturus. Hunc tandem famoſum illud ſchiſma finem habuit, quod antea a Vire illo magno repreſſum in ſuo exordio, impugnatum in decurſu, & tandem expugnatum, nunc, eodem agente, radicitus evulſum eſt. Sed* optata tandem Eccleſiæ pace potitus (*utor verbis Maurici n.* 10.) qui tempeſtatem ſeptenoio ſuſtinuerat, vix quinque dies tranquillum paſſus eſt ; quippe non ſibi C natus, ſed bono publico, ne quem fructum io vita ipſe perciperet, ſempet aliquem faceret, ſerere quam colligere paratior, ſegetem omnem aliis ſeſervabat. *Rem ſic exprimit Ernaldus abbas Bonæ vallis cap.* 3. *num.* 138. Abbas Clarævallis in mira reverentia habetur, ab omnibus auctor pacis, & pater patriæ prædicatur ... Sed quamdiu ille gloriam toleravit ? Quamdiu pace fruitus eſt poſt tam diuturnum laborem ? Nec diem pro anno recipere aequievit. Sedatis omoibus & compoſitis, vix quioque dies teneri potuit, qui ſeptem annis & ultra pro reſarcienda eadem ſciſſioоe ſudavit.

ſit ipſe ejus comes.

594 *Sed priuſquam ſanctum Patrem ad ſuos redeuntem comitemur, ſuperſunt nonnulla memoranda, quæ ante ejus diſceſſum Romæ acciderunt obſervat Annalium Ciſtercienſium auctor cap.* 2. *Ac primo quidem ſcribit de paterna ejus ſolicitudine pro filiis Alpenſibus, quando, Garino Alpium abbati ad cathedram Sedunenſem promoto, novus ibidem cœnobii moderator erat eligendus. Videatur de hac re* S. Bernardi *epiſtola* 143. *quæ eſt ad monachos eoſdem Alpenſes hoc argumento :* Monachos Alpenſes, qui ſe ſub Ordine Ciſtercienſi Clarævallenſibus aggregaverant, commendat, & conſolatur de abientia patris ad altiorem gradum aſſumpti. Hinc de novo abbate eligeodo eos mooet. *In hoc monaſterio, ut legi poteſt lib.* 1. *de Vita Sancti noſtri, cap.* 7. *num.* 73. *mulier morbo caduco laboeans ſunt ab eo ſanitati reſtituta. Deus idem Annaliſta n.* 3. *agit de Humberto Igniacenſi abbate, ad quem data a Vivo ſancto exſtat epiſtola ordine* 141. *in qua* graviter eum perſtringit ob munus prælationis inconſulto ac temere dimiſſum. *Tertio memorat idem Mauricus n.* 4. *contentam ſedis Lingonenſis electionem, & electorum querelas. Verum quanam ab ipſis Romæ, quænam a* S. Bernardo, *nec non ab Innocentio PP. in hac re ſint acta, intelligitur ex illius ad hunc epiſtola ordine* 164. *Quarto poſt illa ſubdit n.* 6. *memoratur auctoe litem inter cœnobitas Bertinianos ac Cluniacenſes a Vivo ſancto compoſitam. Quinto denique eximiam Petri Cluniacenſis erga* S. Bernardum *veneratiooem exposit n.* 8. *Hæc in compendio ſufficiant.*

295 *Perro* diſceſſurum ab Urbe Bernardum *Pignora ſedi tradita ſeorum domini, & unicum ſuum ibi reliquit.* Patrem, *ſicut referunt prædicti Annales c.* 3. *n.* 1. Innocentius muoeribus proſequitur, qualia dantam, accipientemque deceroot : oam onn corruptibilibus auro argentove, oeque his, quæ auro E & argeoto comparantur ; ſed pretiolo theſauro ſacrorum oſſium per miraculum etiam comprobatorum, atque approbantium Innocentii dooationem. Certe in S. Cæſarii martyris dente inſigne fuit id, quod Gaufridus Clarævallenſis in Actis Bernardi narrat .. lib. 4. cap. 1. *Dens enim ille, qui nulla vi ab aliis prius evelli poterat e Martyris capite, a ſancto Abbate, promiſſa ab eodem oratione, incredibili facilitate deinde ablatus eſt, ſeu auferentis, ut ita loquar, digitis obſecutus. Factum hoc pluribus narratur apud biographum citatum : qui ibidem etiam memoriæ proditum reliquit, per ejuſdem* S. Bernardi *tunicam, qua apud Templarios Romæ remanſerat ante ipſius ex Urbe diſceſſum, ſacerdoti cuidam, apud eoſdem graviſſima febri uſque ad deſperationem vita laboranti, peſtinam valetudinem fuiſſe reſtitutam.*

aut ita meoſem ſui deſiderium. 596 *Jam vero quantum Vir ſanctus Roma diſcedens ſui ibidem deſiderium reliquerit, ex his verbis apud Ernaldum biographum lib.* 2. *cap.* 5. *num.* F 138. *colligere quilibet liquide poteſt* : Exeuntem Roma proſequitur, deducit Clerus, occurrit populus, univerſa nobilitas comitatur : nec poterat ſine eommuni mœrore dimitti, qui colebatur amore communi. (Lacrymaoiur poſt eum, & ſe ab eo poſtulant beoedici, & orationibus ejus oum omni devotione ſe eommendaot.) *Dein* Acepta .. ab Ionocentio licentia, confirmata pace Vir Dei regreditur, & maximum domi reportana gaudium, a fratribus cum gratiarum actione devote ſuſcipitur. *Sed nos ſanctum Patrem ad Clarævallenſes ſuos reducem tunc conveniemus cum Ernaldo, quando antea ipſius ſuppleverimus ſilentium de rebus nonnullis, quæ in itinere ad eoſdem inſtituto evenere, illac aliunde colle&turi.*

§. XXVIII.

§. XXVIII. Acta pro ecclesia Lingonensi; cura tironum Claravallensium; continuatio Sermonum super Canticis; obitus B. Gerardi fratris germani; Gaufridus cathedræ Lingonensi admotus; S. Hugo in spiritu & corpore adjutus; iter Dunense; mors S. Malachiæ.

Opitam ad vrbem ecclesia Lingonensis.

Virum sanctum, *pro communi Ecclesiæ bono itinera suscipientem, comitari solebam miracula: nullumne igitur edidit in itinere Italico, quando Claramvallem rediit? Historicus Cisterciensis ad annum* 1138. *cap.* 3. *num.* 3. *nullum quidem certo determinat, sed credit tamen, eum non sine miraculis iter illud instituisse, dicens:* Residuum viæ, saltem per Italiam ab antiquis omissum: nec erebendum, præclara sine miraculis, quæ tamen a frequentia jam non mira, ut non vilescerent, fere inter leges communes reputabantur. *Hinc itaque Galliam ingrediamur,* B *quo dum pervenisset* S. Bernardus, *nactus est occasionem, qua ecclesiæ Lingonensi fructuosam ac omnino necessariam navaret operam. Etenim* transcensis Alpibus, *sicut perhibet laudatus historicus num.* 4. cum jamjam Claravallis in januis esset, divertere Lugdunum compulsus est, consecrationem Lingonensis electi impediturus. Nam Lingonenses professione tantum monachum, sed vita & moribus hominem degenerem, & opinione fœdum usque ad infamiam, contra jus, contra promissa, contra præceptum Innocentii Papæ (Burgundiæ principis filio intervenientc) in pontificem sibi nominaverant. Ergo tum primum delatam ad ejus aures borruit Sanctus prævaricationem in tantis viris, maxime in Lugdunensi metropolita, & doluit vicem dilectæ sibi ecclesiæ, si forte vera essent, quæ dicebantur: quam ne lupo permitteret exponi, relictis filiis, patres adorius est . . . Verum quid tunc Lugduni gestum sit, ex eadem, quam ad Innocentium scripsit, epistola supra a nobis adducta referamus. *Est ordine* 164. *cujus* C *& nos* §. 27. *meminimus; & ad quam lectorem mittimus.*

Clarævallenses redeuntes vinctos vinculis: inter quos

298 *Rebus itaque apud Lugdunenses ita dispositis, charissimos sibi filios Claravallenses revisit sanctus Pater*, & maximum domi reportans gaudium, *ut paullo ante retulimus ex Ernaldo*, a fratribus cum gratiarum actione devote suscipitur; *quanto autem cum affectu, nihil opus est verbis exprimere. Prima vero cura, quæ paternum illud pectus coquebat, erat tota in utilitatibus sui cœnobii Claravallensis: hoc namque ingressum, ad illorum cellam siue mora se contulisse, auctor est historiographus Cistercienſis c.* 4. *egregiam sanctiPatris ergo filios charitatem commendans ex hoc Exordii magni textu, qui apud Tissierium distinctione* 2. *cap.* 12. *hæc memorat:* Explicitis itaque causarum nexibus, pro quibus exierat, ad monasterium reveritur, quam citius opportunitas datur, cellam novitiorum ingreditur, quateous novelli & teneri filioli, quos lacte nutriebat, quanto diutius sacræ exhortationis ipsius dulcedine caruerant, tanto copiosius ab uberibus consolationis ejus reficerentur . . . Cum ergo, sicut prædiximus, cellam novitiorum intraſſet, & in lingua sua illa placabili & ædificatoria cunctos hilares, & ad obtemperantiam laeri propositi ferventiores reddidisset, unum ex eis teorium revocans dixit ad eum: Fili charissime, unde tibi hæc tristitia, quæ intimos recessus cordis tui tam pernicioſe depalcitur? D AUCT. J. P.

299 Novitio autem præ verecundia vix aliquid loqui audente, ait illi vere mitis, & humilis corde, qui te pastorem, & non mercenarium ovibus exhibere noverat: Scio, fili dilectissime, scio ea, quæ circa te agunur, & propterea paterno pietatis affectu tibi compatior. In hac namque tanta mora absentiæ meæ, cum desideratissima semper mihi fratrum meorum præsentia corporali carere compulsus fuissem, & per Domini gratiam concessum mihi esset, ut quod corporaliter non poteram, spiritualiter supplerem, redierisque in spiritu singulas circuirem officinas, qualiter se fratres haberent, diligentius exploraus, etiam ad cellam novitiorum accessi: in qua cum universos in timore Dei exultantes, & ad pœnitentiæ labores accinctos invenissem, te solum nimia tristitia deperire considerans, ingemui. Cumque blandiendo tibi, te mihi adstringere vellem, tu me aversatus, faciem a me avertens, amarissime flebas: ita ut cuculla nostra lacrymis tuis infunderetur. Hæc dicens Pater sanctus, & salutaribus monitis a gressus captivum, mœrorem fugavit, & ad spiritualis lætitiæ libertatem jam pene tristitia absorptum revocavit. *Hæc ibi; sed ex iis, quæ ibi præcedunt,* Iste fidelis & prudens dispensator annonæ Dominicæ quodam tempore pro causis Ecclesiæ solito diutius foris moratus fuerat: siquidem pro pace facienda, pro scbismate retarciendo, pro hæresibus confutandis, frequenter ex mandato summi Pontificis, licet invitissimus, exire cogebatur; *ex his, inquam, non satis est perspicuum, an factum, quod narravi, quodque Manricus prædicto* S. Bernardi *regressui ad Claravallenses innexit, revera tunc acciderit, an alio ex pluribus. Sed quidquid sit de tempore, laudatus Manricus num.* 2. *rem ita confirmat:* Hanc eamdem desolati novitii consolationem antiquior auctore Exordii Godefridus, Bernardo Patri, dum vixit, a secretis, post mortem in abbatia etiam successor, etsi non immediatus, in quodam, quem de ipso habuit, sermone ad fratres in capitulo, reliquit F scriptam; ubi non solis verbis peractam docet, sed etiam osculo. *Et mox rem gestam his verbis confirmat:* Hæc, ait (*sanctus videlicet Pater*) & propius illum accedere jubens, sua illa piissima dignitate osculatus &c. Et post pauca, *ut addit*, sed gemina quædam lacrorum gratia labiorum in verbo veritatis, & in osculo charitatis confestim tristitiam depulit. *consolatur & confirmat unum magna tristitia affectum.* E

300 *Verum quibus sacris commentationibus ad suos redux, & jam suus, operam impendit? Ernaldus abbas*, *expositæ ejus reditu*, *cap.* 3. Abbas sanctus ad studia sua reversus, dilectum amplectitur Epithalamium, *tunc cap.* 6. *idem biographus. Hoc etiam affirmat, & magis distincte exponit Annalsum Cistercienſium concinnator num.* 3. Tunc vero, *ait*, rursum intermissum opus in Cantica, fratrum suorum precibus resumeos, tribus supra viginti, quos jam ediderat, vigesimum quartum Sermonem superaddidit, initium capiens ab ipsa intermissione. *Audiatur ipse sanctus Pater Sermone* 24. *in Cantica, quem sic orditur*: Hoc demum tertio, fra- *resumit sermonem*

AUCT. J. P.

A tres, reditum ab Urbe noſtrum clementior oculus e cælo reſpexit, & vultus eadem ſerenior deſuper arriſit nobis. Quievit Leonioa rabies, ſioem accepit malitia, Eccleſia pacem recepit. Ad oihilum deductus eſt in conſpectu ejus malignus, qui eam per hoc ferme octenoium diro ſchiſmate conturbarat. Num vero ego gratis de tantis periculis ero redditus vobis? Veſtris deſideriis donatus ſum, veſtris me profectibus paro: quorum vivo meritis, volo vivere ſtudiis, & ſaluti. Quodque dudum cœpta in Conticis me exequi vultis, libenter quidem accipio, & dignum arbitror, interrumpturn potius relarcire Sermonem, quam novi ordiri quippiam &c.

ſuper Conditio; quæ occaſione

301 *Duplex elucidando hujus Sermonis exordio ſubſerviet animadverſio. Nam prima eſt ex Manbilonii in illum notis, nbi col.* 1346. *obſervat, inſignem eſſe in ſcriptis diverſitatem ab initio ſermonis uſque ad locum, quem indicat ibidem, & addit iſta:* Ex hac varietate oata eſt magna confuſio io pleriſque editis, in quibus refertur utrumque exordium, ſed perperam. Hæc enim varietas inde orta eſt, quod Beroardus bis hunc

B eumdem Sermonem pronuotiavit: primo quidem eum exordio breviori anno MCXXXVII. antequam Romam tertio proficiſceretur: ſecundo vero, cum inde rediit aono MCXXVIII. eumdem repetiit cum altero exordio, ut interruptum opus ab ultimo hoc ſermone reſumeret. Codex unus regius num. 4511. conſequenter eumdem Sermonem ſub duplici exordio repetit: unus item Thuano-Colbertious ſemel hoc loco cum uoo exordio, & iterum poſt ſermooem 60. cum altero.

omnulla obſervanda.

302 *Altera eſt animadverſio ex Annalibus Ciſtercienſibus num.* 4. *videlicet indicare ſanctum Patrem in initio ejuſdem Sermonis, ſeſo* tertio jam ab Urbe rediſſe; *id vero eorumdem Annalium confectori* de Curia potius, quam de Roma intelligendum *monet*, a qua citra Alpes exiſtente ſemel redierat, bis ultra: alias bis taotum tranſiſſe. Alpinaſſe hactenus *ipſa* ſeries hiſtoriæ nos edocuit. Sed Curiam ubique exiſtentem, Romam & Urbem dici, non ſemel vidimus. Sic Bernardus Innocentium Viterbii adieos anno proximo, Romæ nihilominus ab eo ſuſceptus dicitur. *In*

C *majorem hujus rei probationem affertur illud Eraldi, apud nos lib.* 2. *cap.* 5. *num.* 131. Hæc dicens, & benedicens flentibus univerſis, diſceſſit, & cum multa reverentia ubique ſuſceptus, demum Romam pervenit, in cujus adveotu tam dominus Papa, quam Fratres * lætati ſunt. *Quod vero aſſeruerat dictus Mauricus, probat a ſimili exemplo:* Sic etiam venerabiles Joannes Ilboduſque, cum Paſchalis II. Troiæ exiſteret, Romam iiſſe, rediiſſeque dicuntur, atque inde privilegium adporiaſſe: quippe quia Roma Curia vocabatur, nempe a Sede, etiamſi caſu alibi conſiſteret. *Vide Exordium parvum Ciſtercienſe apud Triſſerium cap.* 10. *& Annales Ciſtercienſes ad annum Chriſti* 1100. *cap.* 3.

* *i. e.* Cardinales

Hæc B. Gerardi, qui fuit frater germanus S. Bernardi:

303 *Eorumdem Annalium ſcriptor ad annum ſæpenumero memoratum* 1138. *cap.* 5. *& 6. multa ac varia collegit de beati Gerardi, qui germanus fuit* S. Bernardi *frater, pretioſa morte in conſpectu Domini, reduſque hac occaſione peractis. Paſſhesteca eumvero ſunt, quæ Vir ſanctus in chariſſimi ſibi fratris obitu cogitavit, dixit, ac fecit. Merentur omnino legi, quæ Doctor melliflnus pronuntiat in Sermone* 26. *in Cantica, ubi nunc de-*

D *loris, nunc amoris, nunc lacrymarum & luctus ſuaviſſima viciſſitudine & dulcedine vere Bernardina affectus identidem intermiſcet, & cumulatiſſimis laudibus eum extollit, opemque ipſius implorat tamquam Cælitum contubernio jam donati. Actum de illo apud nos eſt ad diem* XIII. *Junii, tomo* II. *ejuſdem menſis pag.* 699. *Laudatus porro Mauricus cauſam Lingonenſis eccleſiæ a ſe intermiſſam, & male ſervatæ fidei repetitos conatus proſequitur cap.* 7. *&* 8. *Quæ de ea nobis ſunt præmiſſa, lege ſupra; quæ vero deinde in eadem controverſia acciderint difficultates, commemorat eruditus auctor: ſed eorum quæ ſingillatim ibidem referuntur, ſynopſin ex illo exhibebimus.*

fortiter ſe opponit electo epiſcopo Lingonenſi indigno,

304 *Electus itaque Lingonenſis ſuam confecrationem denuo promovere conatur, patronis ejus Lingonenſibus novas ad hunc finem machinas adhibentibus. Stat ab ipſius etiam parte electi, qui erat monachus Cluniacenſis, venerabilis Petrus Cluniacenſis abbas, tamquam pater defendens filium, ac* S. Bernardi *auctoritati opponens ſuam; hunc quippe nimiæ in credendo facilitatis accuſat; illum vero a culpa excuſat. Quid multa? Ludo-*E *vicus Galliæ rex aditur ab eo: a* Bernardo *autem interpellatur Innocentius Papa: varia utrimque in hac cauſa a litigantibus agitantur, ut videre licet in epiſtola* 164. *ab eodem Sancto ad eumdem Pontificem data. Porro* S. Bernardus *tam conſtanti, tam invicto animo rem ſuam proſequitur, tamque fortiter electum illum, & indignum inſulis hominem, ſeu potius gravamina ejus perſequitur, ut nullis precibus a propoſito ſuo dimoveri potuerit. Petrus Cluniacenſis literis etiam convenit Innocentium, quæ proferuntur a Mauricо cap.* 7. *num.* 7. *nec non* S. Bernardum, *quas ibidem legere licet num.* 8. *& ſequentibus. Poſt hæc cap* 8. *pergit idem hiſtericus dicere de intentata electi Lingonenſis conſecratione: cujus exſecutionem nec* Beroardi *epiſtola una ad ſummum Pontificem, quæ eſt ordine* 167. *nec altera ad Cardinales* 168. *quas adducit, impedire potuiſſe memorat. Sed Vir ſanctus concepti ſemel pro juſtitia ac communi bono propoſiti ſemper tenaciſſimus, quidnam reliquit intentatum, ut felicem hunc controverſiæ exitum procuraret?*

F *qui tandem reſiſtetur, Gaufrido in ejus locum ſuffecto.*

305 *Bona partis fautores ac patrones laudat ac confirmat in epiſtola* 165. *Innocentii Papæ iterum pulſat aures epiſtola* 166. *cum poſt tot labores conſecutus fructum, ut, quæ in favorem hominis cathedra Lingonenſi indigniſſimi fuerant facta, ſint reſciſſa & abolita. Nam conſecratus amovetur a cathedra epiſcopali: inſtituitur electio nova: ſubſtituitur novus præſul. Et primo quidem, ut ſcribit Mauricus ſub finem capitis octavi,* Bernardus Pater electus eſt, quem ipſi etiam victi ſumme arderent. Sed eo penitus onus recuſante, cum plures alii idonei circumferrentur, præter ſpem, præter omnium intentioonem, unus Gaufridus omnibus occurrit Clarævallenſis Prior, vir ſane magnus, quem omnes vellent, quem omnes poſtularent, a quo nullus omnino diſſentiret. *Sic ille, cap.* 9. *ſubnectens regem novæ electioni inſenſum*, Bernardi *ad eumdem epiſtolam ordine* 170. *nec non conſtantem Petri Cluniacenſis amorem erga ſanctum Patrem: qui regem eumdem* obſequentiem *in omnibus experius*, Gaufridum tandem mœrens a ſe avulſit, *ait præclarus Annaliſta memor.* 6. *eumdem mox laudans. Controverſia iſta Lingonenſis intexitur etiam to-*

mo

A *mo* 4 *Galliæ Chriſtianæ a col.* 575 *noviſſimæ editionis ; collectio autem geſtorum Godefridi datur ibidem a col.* 577, *in quâ dicitur* ejus electio plenum effectum non niſi anno MCXXXIX ſortita eſſe. *Apud Guillelmum lib.* 1 *Vitæ* S. Bernardi *cap.* 6. *num.* 31. *dicitur* ſancti Viri & propinquus ſanguine, & converſione ſocius, & ex tunc per omnia individuus comes. *Ernaldus verò in eadem Vita lib.* 2. *cap.* 3. *num.* 114, Aderat, *inquit*, Godefridus Prior .. propinquus ejus ſecundum carnem & ſpiritu, vir ſapiens & conſtans .. & ſanctitatis formam retinens *&c. Hunc itaque finem habuere graviſſimæ in cauſa Lingonenſi difficultates ac lites, quibus Vir ſanctus, conſtantiâ ſummâ & impigro labore confluctus alias vincere, inſignem pro juſtitia palmam retulit, triumphalem ac Lugonenſi eccleſiæ ſalutarem coronidem eiſdem imponendo. Ad Gunfridum ulterius quod attinet ; conſule de eo Annotata ad libri ſecundi Vitæ cap.* 3 *lit.* f. *Ad nunc alia colligere proſequamur ſanctiſſimi Abbatis geſta.*

306 *Inter ea, quæ referunt Annales Ciſtercienſes cap.* 10 *de Hugone, monaſticum Ordinis Ciſtercienſis inſtitutum amplexo, huc pertinet epiſtola ſanctis Patris ad illum ſcripta, ordine* 351 *alias, nunc apud Mabillonium* 328, *in qua* laudat vitæ religioſæ propoſitum, præmunitque eum adverſus
B tentationes, & ad conſtantiam ac perſeverantiam excitat. *De hoc ſancto Hugone jam pridem tractavimus ad diem* 1 *Aprilis a pag.* 46 ; *ut etiam de vita & cultu ejus publico : Chalemanus vero illum annuntiat & laudat in Serie Sanctorum &c. Ordinis Ciſtercienſis ad diem* XVI *Martii. Nec a propoſito deviavero, ſi eum Manrico num.* 7 *capitis proxime citati retulero*, qualitas a Bernardo Patre curatus ſit medicina & induſtria mixta miraculo, quamvis conſtet hunc annum non concernere, quia nullus alius certus deſignatur *&c. Factum refertur apud Vincentium Bellovacenſem lib.* 29 *Speculi hiſtorialis cap.* 33 : Poſt hæc cœpit nimiis abſtinentiis ſe affligere, ita ut pene ſenſum & memoriam perdere videretur. Interea S. Bernardus, qui tunc vivebat, venit ad eum per Dei providentiam, & juſſit eum mitti in infirmitorium, & ut ei ſingulis noctibus vigiliæ cantarentur, priuſquam cæteris infirmis, quatenus poſtea haberet generalem licentiam loquendi ubi
C vellet ; & ita per Dei miſericordiam in brevi convaluit.

307 *Hiſtoriographus Ciſtercienſis cap.* 13 *num.* 8 *inquiſitis* eas S. Bernardus *adierit Dunas. Ac primo quidem Ægidium de Roca* (*immo de Roya*) *allegat, in Annalibus Belgicis ad hunc annum* 1138 *ad aſſirmationem his verbis :* Beatus Bernardus in Flandriam venit, Dunis Robertum abbatem ſtabilivit, & privilegia a Theodorico Comite pro Dunenſibus impetrat, tantum tertatum ſcilicet, quantum propriis aratris excolere valuerint *&c. Huic auctori addit idem hiſtoriographus Meyerum, qui Annalium Flandriæ lib.* 5 *ad annum* 1138 *hæc notata reliquit :* Eodem anno D. Bernardus abbas Claræ-vallis in Flandriam venit prædicatum, ubi ſanctis concionibus ac ſalutaribus exemplis permultos ad piam bentamque perduxit vitam. In quibus Arnulphus quidam cognomine a Majorca tanta ſolicitudine cuſtodivit illius doctrinam, tantaque patientia longos graveſque ante obitum pertulit morbos, ut de ejus converſione ac conſtantia ſæpe Bernardus gratias agens Deo, diceret ipſum ſuiſſe tamquam aurum in fornace probatum. Apud Furnenſes autem cum verbo Dei inſiſteret, Dunenſibus cœ- D
nobitis Ciſtercienſium tradidit inſtitutum, ac AUCT.
Robertum monachum ſuum, ad quem etiam J. P.
nunc extant ejus epiſtolæ, patria genteque Brugenſem, abbam inibi fecit ; qui tam celebri floruit fama ſanctitatis, ut ab ipſo Bernardo jam animam agente electus ſit abbas Claræ-vallis.

308 *Sed adventus ille ſancti Patris non placet* MS. Pont.
Manrico, qui loco mox producto hæc ſcribit ; Ego, ut adventum hunc anno dubium reputo, ſic ab auctoribus gravibus notatum præterire non debui, imo nec potui. Sed verius cenſeo, manſiſſe in Claravalle, longum exilium pertæſum, nec quidquam non Roberto creditum quamvis arduum. *Sed duo illa argumenta non videntur eſſe magni momenti. Non primum, quod a ſedio petitur : nam ſet aliis Vir fortis non abſterrabatur tædiis, indefeſſo labore communis boni cauſa ſuſceptis : cur autem hoc ? Non ſecundum : quia tametſi Roberti meritis plurimum deferres ; quid obſtat, quo minus tamen pectore itineris iſtius moleſtias devoraverit, ut majore cum ſolemnitate ac ſecuritate poneret novæ iſtius plantationis exordia ? Quamvis autem nobis non conſtet, an rationes peculiares habuerit,* E et
quæ eo ipſum evocarint, atque adeo id certo affirmare non poſſimus ; ita etiam illas eum habuiſſe, certo negare non poſſumus ; præſertim quando præter auctores citatos alii advenſum ejus in Flandriam memoriæ prodidere, & quidem diſtinctius, quam duo præcedentes, quorum verba protulimus. Malbrancus eatm noſter tomo III. *De Morinis lib.* 30. *cap.* 3. *pag.* 188. *ita loquitur* : Pocro in Flandriam venit D. Bernardus, & Iletecium pagum, ſeu Furnenſe territorium ſuis ſalutiferis concionibus excoluit, & excolendo divertit ad Fulconenſe contubernium, & nardi ſui ita illud replevit fragrantia, ut non dubitarit Fulco, omneſque ejus diſcipuli, ſe ſuaque omnia Bernardinæ normæ ſubjicere, etiam illi, qui ad Ruboltenſe caſtrum nemuſque agebant. Et ea pariter mens ſedebat Theodorico ac Sibyllæ Comitibus, qui nihil adhuc ſtabilierant ſeu quoad cenſus, ſeu quoad fixam ſtructuram .. Igitur Bernardus probavit quidem oblatum munus .. ſed ad Claravallenſes prævenidum ſibi, illicque maturius ea de re agendum. *Hæc Malbrancus, adventum ejus ad Morinos in indice chronologico, qui dicto tomo præfigitur, innectens anno Chriſti* 1137, *quod improbamus. Et vero pugnantia lo-* F
qui ibidem videtur, quia dicit illum adventum, ſchiſmate ſuperato, accidiſſe : ſchiſma autem famoſum, quod Bernardus *extinxit, finem habuit anno Chriſti* 1138.

309 *Antonius Sanderus in Flandria illuſtrata lib.* 4. *rerum Brugenſium cap.* 1. *pag.* 248 *Dunas in Flandriam ſe profe-*
ſcribit iſta de laudato Roberto ad noſtrum propoſitum conducentia, quæ nos huc tranſcribimus in ejus fide : Hujus tempore B. Bernardus venit in Flandriam, & Furnis ad Canonicos S. Walburgis ſermonem melliſluum habuit Non. April. anno MCXXXVIII. Erat & tunc temporis prope monaſterium Dunenſe lacellum D. Laurentio ſacrum, in quo ipſe incruentum Miſſæ ſacrificium obtulit, quod propterea uſque ad noſtra fere tempora in ſumma veneratione habitum fuit ; ſed belli nuperi furiis omnino diruum eſt. *R. D. Carolus de Viſch, Prior comobii B. Mariæ de Dunis, in Bibliotheca Scriptorum ſacri Ordinis Ciſtercienſis ad nomen* Roberti de Brugis, *affirmat, cum prædicatione, ſanctaque converſatione*

AUCT. J. P. divi Bernardi Flandriam viſitantis excitatum *&c. Conferat lector allata jam tot teſtimonia cum dubitatiuncula Mauricii, & videat, hacne ſola potius, an illis probabilius in hac controverſia ſit ſtandum. De rebus ſpectantibus ad abbatiam B. Mariæ Virginis de Dunis, quæ olim fuit in agro Furnenſi, ſed poſtea ad civitatem Brugenſem translata eſt, conſuli poteſt memoratus ſupra Sanderus a pag. 246. Hactenus de geſtis Sancti anno 1138.*

310 *Mauricus anno proxime ſequenti 1139 inter alia multa de S. Malachia archiepiſcopo in Hibernia, celeberrimo & apoſtolico ibidem viro, & Claravallenſe inſtitutum etiam amplexo, cujus Vitam* S. Bernardus *conſcripſit. Martyrologium Romanum annuam ejus memoriam refert ad diem* III *Novembris; quo ejus Acta illuſtranda erunt. Interim aliis enarrandis nos accingamus* S. Bernardi *factis, ad quorum exſecutionem ſicut divina provideutia eum modis ſingularis elegit, ita iſdem honorificentiſſime perfunctum illuſtravit ſumma ſplendore.*

obiit S. Malachias archiepiſcopi.

B §. XXIX. Petrus Abaelardus; ingenium ejus ac mores; errores recte impugnati a S. Bernardo; hujus mirus cum illo congreſſus; Arnaldus de Brixia diſcipulus Abaelardi.

Quæ hoc loco referuntur a Gaufrido hagrapho,

ANNUS *Chriſti* 1140, *erroribus a* S. Bernardo *impugnatis atque expugnatis memorabilis, magnam victori laudem, inſignem Eccleſiæ utilitatem, amplam ſcriptoribus materiem ſubminiſtravit. Primus in ſcenam prodeat Petrus Abaelardus ſeu Abailardus, famoſus errore ille a via rectæ, & in meliorem reductus opera & dexteritate ejuſdem Sancti. Quam de hoc negotio meditor collectionem, conducet ad plenioremdeclarationem Vitæ ſancti Doctoris noſtri a Gaufrido continuatæ, lib. 3 cap. 2, num. 164, ubi ſic loquitur*: Fuit in diebus illis Petrus Abaelardus, magiſter inſignis, & celeberrimus in opinione ſcientiæ; ſed de fide perſide dogmatizans: cujus cum blaſphemiis plena graviſſimis volitare undique ſcripta cœpiſſent, profanas novitates vocum & C ſenſuum viri eruditi atque fideles ad Dei Hominem retulerunt. *Expendamus hic primo ipſam Petri perſonam, ſtudiorum, ingenii ac morum ejus imaginem repræſentantes. Pagius in Critica Baronianæ ad annum Chriſti* 1113, *num.* 13, Florebat, *inquit*, hoc tempore in Gallia Petrus Abaelardus Nannetenſis, qui calamitatum ſuarum hiſtoriam compoſuit in ſua prima epiſtola ad amicum ſcripta. Natus ad literatoriam diſciplinam, ut ipſemet aſſerit, facile eam didicit, præſertimque dialecticam; cujus dilcendæ percupidus diverſas diſputando perambulavit provincias. Pariſios venit ad Guillelmum Campellenſem, in hoc tunc magiſterio re & fama præcipuum: cui primo acceptus, ſed poſtmodum graviſſimus fuit, quod nonnullas ejus ſententias rélelleret, & de ſuo ingenio nimis præſumens adhuc adoleſcentulus, Meloduni paucis lecuis Pariſiis diſſiti, & Campello vico, ubi Guillelmus in lucem venit, ſcholas aperuiſſet. *Sed audiamus ipſum Abaelardum in epiſtola* 1 *cap.* 2: Et ab hoc, *ait*, ſcholarum noſtrarum exordio, ita in arte dialectica nomen meum dilatari cœpit, ut non ſolum condiſcipulorum meorum, verum etiam ipſius magiſtri fama contracta D paulatim extingueretur.

312 Hinc factum, ut de me amplius ipſe *alibi* præſumens, ad caſtrum Corbolii, quod Pariſiacæ urbi vicinius eſt, quantocius ſcholas noſtras transferrem, ut inde videlicet crebriores diſputationis aſſultus noſtra daret importunitas*. Hæc ille. *Pergamus cum Pagio. Interim Guillelmus Campellenſis currenti anno, ut docet Albericus in Chron., epiſcopus Catalaunenſis creatus, a conſueto philoſophiæ docendæ ſtudio non deſtitit, & ad ejus ſcholam Abaelardus Corbolio Pariſios venit. Sed cum rurſus magiſtro graviſſimus eſſet, dialecticæ docendæ ipſemet operam dedit, & poſt aliquod tempus Melodunum reverſus, ſcholas ibi rurſus aperuit. Tandem Pariſiis ſacram Scripturam legit, & Petrus Lombardus poſtea epiſcopus Pariſienſis, ejus theologia uſus in compoſitione Sententiarum, ut prodit Joannes Cornubienſis, ipſius Lombardi diſcipulus, in ſuo Eulogio ad Alexandrum III Papam. *Habes hic, lector, de ingenio Abaelardi ac ſtudiis: nunc intelligo de moribus, ſeu potius de* E *amoribus ejus, e Pagio, qui num.* 14 *ſic pergit*: *opponuntur*

313 Fulbertus canonicus eccleſiæ cathedralis Pariſienſis eum rogavit, ut ſucciſivis horis Heloiſſam, nobilem virginem neptem ſuam, forma præſtantem, doctrina præſtantiorem, & tota Gallia ob eruditionem, eximias animi dotes, & peritiam Hebraicæ, Græcæ, & Latinæ linguæ poſtea celebrem, tam linguis, quam philoſophicis, aliiſque liberalibus artibus imbueret. Verum Abaelardus amoribus ejus illaqueatus, ipſam quoque ſuis illaqueavit, & ex ea concepit filium nomine Aſtrolabium: quod ſcelus honeſtis nuptiis, conteotiosoe Fulberto, immiouere voluit, & dum interim ſcholis vacaret, Heloiſſam cum Argentolienſibus monialibus recluſit, monitam tamen ne velum indueret. At Fulbertus & Heloiſſæ conſanguinei eum ſibi illuſiſſe putantes, qua parte peccaverat, crudeliter mutilarunt, & euoucbum efficerunt; indeque ipſe pudore ſuffuſus, monachum in monaſterio S. Dionyſii juxta Pariſios induit; ipſa vero ab epiſcopo velum accepit in monaſterio Argenteolenſi Lutetiæ vicino, in quo poſtmodum prioriſſa & abbatiſſa fuit. F

314 *Deinde num.* 15 *nonnullis interjectis de ſcholæ Abaelardi celebritate, Adamo abbate S. Dionyſii docere eum permittente aliorum rogatu, nec non de ſpurcitiis tunc temporis apud iſtius abbatiæ aſcetas, ex eodem Abaelardo; quas* ego, *ait*, frequenter atque vehementer modo privatim, modo publice redarguens, omnibus me ſupra modum oneroſum atque odioſum effeci. Qui ad quotidianam diſcipulorum noſtrorum ioſtantiam maxime gavili, occaſioocm nacti ſunt, qua me a ſe removerent; *his, inquam, interjectis ſubdit iſta laudatus Pagius*: Sed dum magnorum & parvorum odiis in eum ardentibus ipſe nimis ingenio ſuo indulget, aliiſque deſpicit, ſicut manus ejus contra omnes, ſic manus omnium contra eum armantur, & variis erroribus inſimulatur, ui anno MCXXI de concilio Sueſſionenſi, annoque MCXL de Senonenſi verba facientes videbimus. Quæ paulo fuſius nobis tractanda fucre, quia ejus Opera non niſi poſt mortem Baronii, annoque MDCXVI ab Andrea Duchenio e tenebris eruta, & notis illuſtrata. Vide quæ anno MCLXVI de Goſuino abbate Aquicinctenſi dicemus. *Hactenus Pagius. Nos vero*

tum

A *tum ſuperiora huc tranſcripſimus, tum plura inferius his ſuperaddemus, ut ſuppleamus & elucidemus brevitatem Gaufridi biographi; ad cujus verba, de Abaelardi erroribus, ſcin, ut cum eodem Gaufrido loquer, blaſphemiis, colligere ſequentia viſum eſt. Non diſputo autem, ad vitandos cavillos, de animi ejus ſenſu, ſed de ſenſu, quem verba ſcriptoris ipſa præ ſe ferunt.*

315 *Expendamus itaque ſecundo, in quibus* de fide perſide, *uti dicebat Gaufridus*, dogmatizaverit *Abaelardus. Opera iſtius auctoris edidit Franciſcus Ambœſius, anno 1616 typis Pariſienſibus impreſſa, ſimul cum Præfatione apologetica pro eodem ſcriptore, in qua producit ſeptemdecim* capitula, quæ magnus ille D. Bernardus Clarævall. abbas miſiſſe dicitur Innocentio II Papæ, reperta, ſi credere fas eſt, partim in libro Theologiæ, partim in libro Sententiarum, partim in libro, cui titulus eſt: SCITO TE IPSUM; quos duos poſtremos libros Abaelardus negavit a ſe ſcriptos. De his erroribus deteſtandis quivis poteſt

B boc uſurpare: Heu cadit in quemquam tantum ſcelus! *His præmiſſis, capitula illa ſubdit; quæ inde apud Mauricium tranſcripta ſunt ad annum 1140, cap. 4. Deiu claſſicum inſonat apologiæ auctor contra* S. Bernardum, *& alios in hoc argumento, pro Abaelardo. At non eſt hujus loci apologiam iſtam expendere pluribus vel refellere. Pro* S. Bernardo *loquar inferius, loquar item contra Abaelardum, quantum in rem noſtram eris ſatis.*

316 *Ad errores autem Abaelardi quod attinet; famoſa de iisdem exſtat Sanctis epiſtola centeſima undageſima hoc titulo*: Ad Innocentium Pontificem de erroribus quibuſdam Petri Abaelardi; *ſed in editione Mabillonii ea refertur inter ſanctis Doctoris Tractatus, opuſculo XI a col. 643, cum Admonitione ejidem prævia Mabillonii a pagina 635. Ad ejuſdem vero Admonitionis finem*, Poſteaquam, *inquis*, hæc ſcripſeram ooſter Johannes Durandus, qui aune Romæ verſabatur, ex meodoſo codice Vaticano num. 663 ad me tranſmiſit CAPITULA HÆRESUM PETRI ABAELARDI, ſequenti epiſtolæ præmiſſa, hæc ipſa ſine dubio, quæ Bernardus in fine hojuſce epiſtolæ ſe collegiſſe, ac Pootifici tranſmiſiſſe ſignificat. Idcirco ea hoc loco præmittere viſum eſt ad ipſius epiſtolæ illuſtrationem. *Hæc præmouet Mabillonius*; *ſed nos tam*

C *ad iſta Capitula, quam ad epiſtolam ipſam teſtorem mittimus. Interim ut defendatur æquitas cauſæ* S. Bernardi, *nonnulla alia de erroribus Petri Abaelardi obſervanda ſunt on iis, quæ Mabillonius erudite de hoc argumento collegit.*

317 *In ſua Præfatione generali ad novam editionem Operum* S. Bernardi, *num.* 53 *memorat*: Io primis obſervare licet, Abaelardum longe ante, quam cum Beroardo quidquam commercii habuiſſet, a Conone, Apoſtolicæ Sedis Legato, provocatum fuiſſe ad concilium Sueſſione anno MCXXI celebratum, atque in eo librum ejua de Theologia, in quo erronea capitula contioebaotor, flammis traditum fuiſſe, auctore in mooaſterium ſancti Medardi retrulo. Inde vero egreſſus, per varios hioc inde diſcurſus, prima ſua dogmata diſſemioare pergit. Hinc hæreticus audit apud pleroſque. Quod oomeo graviter ferens, Beroardum, qoem bujuſce convicii auctorem exiſtimabat, ad concilium Senonenſe anno MCXL invitum ac reniteotem pertraxit. Hic coram epiſcopis, & aliis ſecuodi ordinis illuſtribus viris, iterum auditus Abaelardus ipſe, atque a Bernardo conſutatus; examioata, iterumque proſcripta ejus doctrioa, intocto auctore, qui ad Sedem Apoſtolicam appellavit. Verum intellecto, lyoodi ſententiam ab Innocentio ſecundo fuiſſe approbatam, ab appellatione deſtitit, atque bortame Petro Venerobili in Cluniacenſe mooaſterium ſe recepit, & tandem apud Cabilooem in cœnobio S. Marcelli loudabili fine quievit. *Hæc paulo altius repetita abude manifeſtant erronea ejus dogmata in fide. Ad hæc, dum adverſus* Bernardum *deblateraus ſcribit, ao cornua erigit, perverſam ſuam doctrinam profert in claram lucem; prout videre licet in Admonitione prævia Mabillonii paule ante laudata*; Hæc idcirco commemoramus, *inquit col.* 637, ut omnes demum intelligaot, quam impie ut de Incarnatione, ita de gratia Chriſti, ſi non ſenſit, ſaltem ſcripſerit Abaelardus, & quam merito Bernardus dixerit in epiſtola 192: „ Cum de Trinitate loquitur, ſapit Arium: cum „ de gratia, ſapit Pelagium: cum de perſona Chriſti, ſapit Neſtorium „.

318 *Et paulo inferius recte iſta repetit Mabillonius*: Hæc, inquam, ideo commemoramus, ut pudeat eos, qui bos errores deteſtantor, quod E Abaelardi cauſam ſuſcipiant adverſus Beroardum, quem præcipitiis in Abaelardum judicii, ac nimiæ impetigiois accuſare porro non vereotur. Eodem fere modo atque Abaelardus, Trinitotis myſterium explicat Guillelmus de Conchis: cujus iidem errores confutat Guillelmus S. Theoderici abbas io epiſtola ad Beroardum. Adeo oihil infelicius cadere in religionem poteſt, quam cum philoſophi ex ſola ratione, fidei noſtræ myſteria explicare conantur. *Et mox idem auctor de toto Abælardi negotio tractat ex Gaufridi, ſancti* Beroardi *notarii, epiſtola ad Henricum Cardinalem & epiſcopum Albanenſem: cujus epiſtolæ verba tum ibi, tum in Chefnii notis in Abaelardum, ibidem citatis legi poſſunt; ut mittam, qur de viſo Henrici canonici Turnacenſis ad Patres ſynodi Senonenſis atque ad* Bernordum *ſcripto, narrantur in Spicilegii Acheriani tomo* 12, *pag.* 478 *& ſequente.*

319 *Ut vero luculentius appareat æquitas cauſæ, ac prudeotia ſapientiſſimi Doctoris noſtri in perſequendis tam ardenti ſtudio Abaelardi erroribus; quamquam affatim ſufficiant, quæ de iis jam præmiſſa a nobis ſunt, quædam præterea hiſce ſuperaddimus do bujus contra illum defenſoribus.* Primus, *ait Mabillonius in ſua Præfatione generali num.* 55, adducitur Abaelordus ipſe, qui in Apologia ſua conqueritur, ſibi quædam " per ma„ litiam (impoſita fuiſſe; in primis quod) Pater „ ſit plena potentio, Filius quædam potentia, „ Spiritus-ſanctus oulla potentia (quæ verba) oon „ tam hæretica quam diabolica „ obhorret, nec io ſuis ſcriptis poſſe reperiri affirmat. Verum de hoc aliiſque capitulis agendum in Obſervationibus ad Beroordi opuſculum XI. Interim in eadem Apologia ſua fatetur Abaelardus, ſe aliqua ſcripſiſſe „ per errorem, quæ oon oportuit, (at) nil per „ malitiam, aut per ſuperbiam „ additque, ſe, ſi qua per multiloquium exceſſit, paratum ſemper eſſe " ad ſatisfactionem de mole dictis (ſuis) „ corrigendis ſive deleodis „ ac demum ſe Eccle„ ſiæ filium cuoſta, quæ recipit, recipere; quæ „ vero reſpuit, reſpuere „. Bene. Nolumus Abaelardum hæreticum; ſufficit pro Beroardi cauſa, eum fuiſſe io quibuſdam errantem: quod Abaelardus ipſe non diffitetur.

AUCT. J. P. ac prudens per

A 310 Quid vero contra ſanctum Doctorem, aut pro Abaelardo Otto Friſingenſis lib. 1 cap. 47? Nimirum Bernardum " ex Chriſtianæ religionis „ fervore zelotypum, & ex habituali manſuetu„ dine credulum: (adeo) ut magiſtros, qui humanis rationibus & ſæculari ſapientiæ confi„ denter nimium inhærebant, abhorreret, & ſi „ quidquam ei Chriſtianæ fidei abſonum de ta„ libus diceretur, facile aurem præbereret „. Verum hæc ipſa in ſancti Doctoris gloriam cedunt: eum nihil magis ad doctorem Catholicum pertineat, quam ejuſmodi homines, philoſophicis ratiunculis plus juſto tribuentes, maxime ubi nova cudunt vocabula, quæ in errorem inducere poſſunt incautos, quam primum reprimere. " Porro „ (ut cum Guillelmo loquar Vitæ lib. 1 num. 41.) „ ſi nimietas in eo reprehenditur ſanctæ ſervoris; „ habet certe apud pias mentes exceſſus iſte re„ verentiam ſuam .. Felix, cui ſolum reputatur „ ad culpam, quod ceteri ſibi ſolent præſumere „ ad gloriam „. Verum Otto ipſe, quantumvis Abaelardo favens, fatetur tamen, ipſum tres ſan-

B ctiſſimæ Trinitatis perſonas " nimis attenuaſſe „ non bonis uſum exemplis " atque ob hoc apud Sueſſionem in provinciali ſynodo SABELLIANUM HÆRETICUM JUDICATUM. Quid ergo mirum, ſi eadem iterum recantans, male audit apud ſanæ fidei amatores?

impugnaſſe

311 De Berengario Pictavienſi, qui Apologiam pro Abaelardo præceptore ſuo contra ſynodum Senonenſem & Bernardum ſcripſit, non eſt quod multum euremus, tum quia homo flocci fuit ac nullius auctoritatis: tum quia idem, ad ſaniorem mentem reverſus, noluit amplius eſſe " patronus „ capitulorum objectorum Abaelardo, quia etſi „ ſanum ſaperent, non (tamen) ſane ſonabant „: librum ſuum ſuppreſſurus, ſi potuiſſet, ut ipſe teſtatur in epiſtola ad epiſcopum Mimatenſem. Ceterum etſi Abaelardi Opera, in quibus errata ſua reſperſerat, modo non habeamus omnia, in iis tamen quæ reſtant, multa ſunt SALEBROSA, ut notarunt theologi Pariſienſes, qui SINGULIS PERICULOSIORIBUS DICTIS AMULETUM in limine ejus Operum adhibuerunt: ex quibus optandum quidem eſſet, ut Præfatio apologetica expungeretur; *Sic loquitur Mobillonius, pro* S. Bernardo

C *nervoſe, contra Abaelardum vero ejuſque defenſores modeſte, more ſibi conſueto, ac erudite.*

demonſtratur.

312 *Quid, quod ſancti Doctoris cauſam egregie tueatur in notis ad epiſtolam ejus, ordine centeſimam octogeſimam ſeptimam; in quibus poſt compendium vitæ Abaelardi, ac epiſtolam Innocentii PP. adverſus ipſum, & Arnaldum de Brixia, quos tamquam* perverſi dogmatis fabricatores, & Catholicæ fidei impugnatores, in religioſis locis .. ſeparatim *jubet* includi, & libros erroris eorum .. igne combuſti; *poſt hæc, inquam, reſpondet ad objectiones, quæ contra* Bernardum, *& pro Petro Abaelardo ſunt. En tibi rerum ſynopſin. Primo itaque reſpondet ad objectionem ex Ottone Friſingenſi petitam contra ſanctum Doctorem: deinde ad teſtimonium Petri Venerabilis pro Abaelardo: tum ad machinas pro labefactanda ſynodi Senonenſis auctoritate: denique ad ea, quæ adverſus Romanum Pontificem in cauſa Abaelardi opponuntur; quæ pluribus ibi deducta ſunt. Negotium item* S. Bernardi *contra Abaelardum & de quo hic haſtenus eſt dictum, intexitur Annalibus Ciſtercienſibus ad annum Chriſti* 1140 *cap.* 2 *& ſequentibus. Hæc ſunt, quæ de præſenti controverſia viſum eſt producere:*

D *unde concluditur, Petrum Abaelardum, e dialectico acuto factum male ſeriatum theologum, erronea dogmata in fide orthodoxa ſcripſiſſe, deque iis convictum fuiſſe, atque adeo ejus fautores ac defenſores eſſe male ac deſperatæ luis patronos;* Bernardi *vero auctoritatem manere integram, optime videlicet de bono communi meriti, ac triumphantis de erroribus ejuſdem ſcribillatoris; qui hodiedum etiam adeo fœtet apud probe Catholicos, ut in Indice librorum a Sancta Sede prohibitorum pag.* 390 *editionis Romanæ anni* 1711 *ſignetur* Abailardus *inter auctores proſcriptos* primæ claſſis. *Poſt duo præcedentia punctа, quorum alterum erat de moribus ac vita ejus, alterum de doctrinæ erroribus, ambo dilatata in ſubſidium biographi Ganfridi, cujus illuſtrandi narrationem; addamus etiam aliud.*

Abaelardus apud Patres ſynodi Senonenſis cum Bernardo congreſſus,

323 *Expendamus itaque tertio circumſtantiam aliquam, quæ accidit in Sancti cum Petro congreſſu apud Patres ſynodi Senonenſis, de re autem ipſa legi poteſt idem biographus. Circumſtantiam igitur hanc de Abaelarde refert apud nos lib.* 3, *cap.* 2, *num.* 165: Nam & confeſſus eſt poſtea ſuis, ut aiunt, quod ea hora, maxima quidem ex parte E memoria ejus turbata fuerit, ratio caligaverit, & interior ſugerit ſenſus. *Eventum hunc plane mirabilem tam ex perſona Abaelardi, quam ex perſona* Bernardi, *ita accidiſſe providentia Dei ſingulari, qui illum quidem, potentem ingenio ac eloquio in oculis ſuis, depoſuit de ſede rationis; hunc vero exaltavit humilem, quis inficias ierit? Rem ita exponit Annaliſta Claravallenſis ad annum Chriſti* 1140, *cap.* 3, *num.* 1 *&* 2: Sanctus Pater detrectare pugnam, & certamen omnino diſrenuere, nec ſe in duello æqualem profiteri, rudem magiſtro, ruſticum philoſopho inter fagos & quercus enutritum, verſatiſſimo ſcholarum profeſſori. Quid ſibi cum ſcholaſticis quæſtionibus? Quid cum diſputationibus ſubtilibus? Quid cum argutiis? In quibus tamen, ut quidquam proficiſſet, quis pauper monachus, cui cauſa fidei & Eccleſiæ committeretur? Eſſe in ipſa magiſtros inſignis nominis; eſſe & in Pariſienſi academia Victorinos Hugonem Richardumque, quibus id poſſet ſecurius demandari; ſe orationibus promoturum, qua poſſet, partem Catholicam, quod monacho familiarius quam diſputare. His & ſimilibus humilior, quo ſapientior, non ſe Eccleſiæ negabat, ſed ſibi gloriam. Ve- F rum cum vota omnium in eum converſa, ſolum Bernardum pugnæ poſtularent, ne tam ipſi præſumptio, quam cauſæ Chriſti propugnatio deeſſe videretur, tandem conſenſit, a Deo ipſo accepturus, quod illi redderet. *Hæc Manricus. Hue pertinet* Bernardi *epiſtola ordine* 187, *quæ dirigitur* Ad epiſcopos Scoonas convocandos contra Petrum Abaelardum.

cum pudore & ignominia diſmiſit:

324 *In hoc autem illud fuit mirabile*, quod in eadem hora, *quemadmodum Manricus num.* 5 *&* 6 *ſubdit*, verbotum hominem, & facillimi promptique diſcurſus, adeo ingeotum memoriaque reliquerint, adeo verba, ut nihil umquam prorſus a ſe dictum, nihil ſcripſum, & nec materiam, nec vocabula rerum recordaretur .. Sic divina providentia factum eſt, ut qui confidens in virtute ſua, & in multitudine argutiarum ſuarum gloriabundus advenerat, confuſus abiret, & pro victoria, quam dudum præcecinerat, pudorem & ignominiam reportaret.

Arnaldus Abaelardi diſcipulus,

325 *Abaelardi diſcipulus, aſſecla, & patronus fuit Arnaldus, vel Arnoldus, ſive Arnolphus*

A *pbus de Brixia, de que ſupra obiter, ac pluribus poſtea. Verſipellis hujus ſycophantæ & hæretici perverſa dogmata & damna graphice depingit ſanctus Doctor in epiſtola 195 & 196. Hæc autem facunt* Bernardi *de eo verba, eidem epiſtolæ 195 inſerta:* Videbitis hominem aperte inſurgere in clerum, ſtetum tyrannide militari, inſurgere in ipſos epiſcopos, & in omnem paſſim eccleſiaſticum ordinem deſævire. *Baronius ad annum 1140, num. 3*, Quod contigit, *ait*, cum poſt obitum Innocentii Romam ſe contulit ſub Eugenio Papa: *atque adeo hæc inter alia prophetica a Sancto ſcripta cenſet. Vivam perre inferius, quando de iſto Pontifice ad Sedem Petri admoto tractabimus, impuriſſimi hujus profanatoris hierarchiæ eccleſiaſticæ imaginem repræſentabimus, ut uoris lector, quam exacte S. Bernardi prædicta poſtea impleta, & quam provide antea fuerit in bonum commune ab eo præmonſtratum deteſtamque peſtiferum hujus hæretici virus.*

§ XXX. Sanctus teſſeris lucratur clericum; alium data pecunia, qua pro ſe ludat; facinoroſum a morte liberat, & monachum facit; patienter fert injuriam; mors Humbelinæ ſororis; oppreſſos defendit; geſta in lite ſacerdotii cum regno.

B *Vagum clericum prodigioſa teſſerarum ſorte ſanctus ſuperat, & ad Claramvallem aggregat.*

SEquitur *annus Chriſti* 1141, *quo ſanctum Abbatem a negotiis externis ad domeſtica traductum conveniemus, rebuſque Claravallenſibus intentum contemplabimur.* Evacuato conventu, *ut perhibent Annales Ciſtercienſes ad eumdem annum cap.* 3 *num.* 1, per annos ſingulos ad novas fundationes monaſteriorum, plures ac plures Bernardus ſufficiebat, partim prædicatione converſos, partim miraculis, reſiſtentes vel per propria vitia pertrahebantur. *Exemplo ſit celebris ille clericus luſor, ſeu illuſor, qui, dum*

C *capit equum, a Sancto capitur ipſemet jucunda ac mirabili modo. Hiſtoria ibidem e Cæſario Heiſterbacenſi, qui extatur in Homilia 5 in Dominicam 3 poſt Pentecoſten, his deſcribitur verbis:* Cum die quadam per viam equitaret, *ſanctus Pater*, eique vagi clerici, quos Euerardinos vocant, occurrerent, ad converſionem illos monuit. Ad quem unus: Ego ludam vobiſcum teſſeribus *. Si ſors pro me reſpondetit, dentis mihi equum veſtrum: ſi pro vobis, ſequar vos in monaſterium. Reſpondente Sancto, Fiat voluntas Domini: mox illa taxillos ſalſatos extrahens, decem & octo puncta jactavit. Monachis turbatis, & Dei conſilium ignorantibus, Vir beatus, ſpem habens in Chriſto, pro hominis ſalute teſſeras levavit, & depoſuit. Et, ecce, in duobus apparuerunt oculi duodecim, tertius vero in duas partes diviſus, in uno latere ſex, in altaro quinque puncta declaravit. Quo viſo territus clericus ſequutus eſt Hominem Dei ad Claramvallem, factuſque eſt monachus probatus. Hoc factum uſque hodie valde celebre eſt in ſcholis magiſtrorum Pariſienſium. *Hæc e Cæſario, qui ſecula decimo tertio floruit.*

* teſſeris, ut paulo poſt

327 *Simili modo divina luſit, ut ita loquar, providentia per S. Bernardum, quando hic alium quemdam, Ordini ſeligioſi perſæſum, ac paratum eidem nuntium remittere, ad priſtinum vitæ inſtitutum revocavit per luſum. Factum refert ibidem Mauricius num.* 2 *ex Vincentio Bellovacenſi, quem in ſpecule morali parte* 4 *diſtinctione* 13 *hæc memorat autem citat*: Legitur in Vita S. Bernardi, quod quemdam in monachum acceperat, qui luior fuerat; qui cum omnino veller exire Ordinem, quæſivit Sanctus, quid facere ſciret, unde victum ſuum acquireret. At ille ait, ſe nihil ſcire facere, niſi cum talis ludere. Ad hæc S. Bernardus: Er ſi tibi capitale commiſero, volo, ut ſingulis annis venias computare mihi, & lucrum dividere. Eſto, inquit; & accipiens triginta ſolidos, lætus abiit. Poſt modicum tempus perdidit, & confuſus ad portam redit. Quod audiens beatus Bernardus, lætus illuc petrexit, & gremium ſuum extandit, ut lucrum ſimul dividerent. At illa ait, Nihil lucratus ſum, ſed ſolidos veſtros amiſi. Sed ſi vultis me recipera, poteſtis me habere pro veſtro capitali. Ad quem Sanctus: Melius eſt, ut te recipiam, quam totum ſimul perdam. Et recepit eum, gaudens de ejus recuperatione.

D AUCT. J. P. *monachum in eodem vitæ ſuæ progreſſu, ut pro ſe ludat:*

E

328 *Cæterum quemadmodum Vir ſanctus flagitioſum hominem, ac morte plectendum, liberavit ab utroque malo, atque ad optimam frugem reduxerit, intellige ex ſequenti hiſteria, quæ extat in Exordio magno Ordinis Ciſtercienſis apud Toſſicrium diſtinctione* 5 *cap.* 15, *quamque Mauricius per hoc idem tempus accidiſſe indicat num.* 3. *Factum audi*: Contigit aliquando eumdem Dei Famulum pro quibuſdam negotiis adire Comitem Theobaldum. Cumque appropinquatet oppido, ubi ille tunc erat, obviam habuit turbam hominum copioſam, qui, jubente Comite, latronem quamdam facinoroſum atque famoſum ad ſupplicium pertrahebant. Quo viſo, clementiſſimus Pater apprehendens manu ſua lorum, quo erat miſer aſtrictus, ait tortoribus ajus: Dimittite mihi ſicarium iſtum: ego enim volo manibus meis ſuſpendera aum. Audiens autem Comes adventum Hominis Dei, feſtinavit illico occuerere ei. Miro namque devotionis affectu ſemper eum dilexit, atqua eum honoravit. Cumque videres funem in manu ejus, quo latronem

F poſt ſe trahebat, exhorruit vehementer, & dixit: Heu! venerabilis Pater, quid eſt hoc, quod facera voluiſti? Ut quid anim furciferum iſtum millies condemnatum a porta inferi revocaſti? Numquid eum ſalvum facere poteris, quia jam totus diabolus * factus eſt? Deſperata eſt penitus correptio * ejus: nec unquam bene facera poterit, niſi moriendo. Sine igitur, domine Pater, ſine perditionis hominem perditum iri; quia da peſtifera vita ejus multorum [vira] pericliratur.

* *al.* diabolo
* *al.* correctio

329 Reſpondens autem Pater ſanctus dixit: Scio quidem, virorum optime, ſrio hunc eſſe latronem ſceleratiſſimum, omniumque tormentorum acerbitate digniſſimum. Non me ergo exiſtimes, hujuſmodi peccatorem impunitum velle relinquere: quin potius cogito eum tortoribus tradere, & dignam ex eo capere ultionem: quæ utique tanto dignior erit, quanto diuturoior. Tu illum decreveras brevi ſupplicio & momentanco interitu conſummari; ſed ego eum faciam diuturno erucinatu, & morte longiſſima mori. Tu ſurem appenſum, per unum aut per plurimos dies mortuum in patibulo mancre petmitteres; ego

& latronem monachum facit;

AUCT. J. P. eruci affixum per annos plurimos faciam in pœna jugiter vivere & pendere. Quo audito, princeps Chriſtianiſſimus ſiluit: nec aulus eſt ultra contradicere ſermonibus Sancti. Protinus ergo benigniſſimus Pater, exuta tunica ſua, induit ex ea captivum ſuum, & attonſa coma capitis ejus, ſociavit illum nvili dominien, de lupo faciens agnum, de latrone converſum. Qui veniens cum eo ad Claramvallem, factus eſt deinceps obediens uſque ad mortem, pulchre nominis ſui etymologiam exprimens in conſtantia propoſiti ſui: Conſtantius enim vocabatur. Itaque triginta, ni fallor, anc en amplius annos in Ordine ſupervivens, migravit ad Dominum, qui eum per merita beatiſſimi Patris noſtri a duplici morte, corporis videlicet & animæ miſeriendiler eripere dignatus eſt. *Hæc auctor Exordii. De Theobaldo autem, qui ſupra memoratus eſt, Campaniæ Comite, agunt variis locis Annales Ciſtercienſes, quorum index conſuli poteſt, uti & biographi Ernaldus lib. 2 Vitæ* S. Bernardi *cap. 6, & Gaufridus lib. 4, cap. 2.*

B 330 *Eorundem Annalium parens tribus hiſce* alapam filii a clerico impoſitam patiretur fortiter, mortuo patre ejus, *factis, quæ modo retulimus, ſubjungit num. 6 unum alterius generis, videlicet* cujuſdam Regularis clerici facinus execrandum, a quo alapa inflicta ſancto Abbati, in repulſæ vindictam, repellentis judicium comprobavit, extulit patientiam; quam principes, quam reges venerarentur, dehoneſtata facia manu ſacrilega, nec ſolum rubore doloreque percuſſa, verum tumore. *Adiſis Gaufridum lib. 3 cap. 3, in quos res iſta pluribus narratur. Monet autem laudatus Manricus ſub finem capitis 3, ſe ea, quæ retulerat, cum certus annus ſingulis non ſubeſſet, in unum congeſſiſſe: quod & nobis exemplum ipſius ſecutis faciendum duximus. Idem auctor cap. 4 ſcribit de piiſſimo obitu Humbelinæ, germanæ ſororis* S. Bernardi, *quæ tum ibi tum apud alios cum titulo* ſanctæ *nominatur; ſed nobis hactenus dumtaxat inter venerabiles reponenda videtur, quamdiu de publico ejus cultu non conſtat. Adiſis Praetermiſſos ad diem* XXI *Auguſti. Manricus itaque ipſi ad mortem uſque egrotanti adfuiſſe ſanctum Patrem commemorat, deinde eriam referens mutua utrimque colloquia, ac* Bernardi, *qui tantiſper eam relinquerat, revocationem miniſterio angeli tabulam pulſantis. At hæc, corpus, inquit, num.* 8, Sanctæ ſepulturæ traditum fercur, celebrante Bernardo Officium funeris, atque inter [hæc] congaudentem & lacrymantem: ſed prævalente gaudio, maxime eum glorioſa illi apparuit, gratulans de mercede, quam ipſius hortatu promeruiſſet. *Hæc ille.*

C 331 *Sed habemus aliquid contra rationem tempo-* qui anno *ris, cui idem hiſtoriographus venerabilis Humbelinæ, quæ alibi vocatur Humberga, obitum innectit. Apud nos tomo* IV *Junii, die* XXIII, *a pag.* 608 *edita eſt Vita S. Petri monachi, Prioris Juliacenſis prope Moliſmum in Campania Galliæ: in cujus Petri Vita cap. 3 dicitur is ab angelo edoctus, Humbergam mox morituram. Vitam hanc antea e tenebris eruerat, ac typis vulgaverat noſter Petrus Franciſcus Chiffletius in Tractatu de* S. Bernardi *abbatis Claravallenſis genere illuſtri, a pag.* 134. *In obſervatione autem, quam habet de anno & die obitus laudati Juliacenſis Prioris, pag.* 155 *& ſequentibus ſtatuit eum e vita migraſſe anno Chriſti* 1136. Unde videre eſt, *uti habet a pag.* 156, longe a ſcopo aberraſſe Angelum Manrique in Annalibus Ciſtercienſibus anno Chriſti MCXLI, cap. 4, num. 1, ubi ait vixiſſe adhuc Humbelinam S. Bernardi ſororem anno MCXL, D & haud procul anno MCXLI pie in Domino obdormiviſſe. Nam qui ei morienti adfuit Petrus Prior, ſi obiit Junio anni MCXXXVI, quomodo illa quinto poſt anno adhuc in vivis fuit? *Hæc breviter ex eo hic indicaſſe ſis ſatis, pluribus ibidem deducta. Hæc Chiffletii obſervatio militat etiam contra Bailletum, qui ad diem* XXI *Auguſti in Vita Humbelinæ, quam edidit, ejus mortem illigat anno* 1141; *item contra alium Gallum in Vita* S. Bernardi *Pariſiis vulgata anno* 1704, *lib. 4, pag.* 350.

332 *Nonnulla alia litteris mandavit de* S. Bernardo *ad diſtum annum* 1141 *cap. 5 Ciſtercienſis hiſtoricus.* Per idem tempus, *ait num.* 1, venerabilis Guido abbas Carilloci Biſuntinenſis, cum a vicini Conventus pſeudo-Præpoſito, homine alias perdito & profuſo, per omnem injuſtitiam opprimeretur, ſummum Eccleſiæ Præſulem appellat, Romam ad illius audientiam perrecturus. Exſtat epiſtola Bernardi ad Innocentium affectuoſa pro ipſo, in offenſorem acris, & quæ ita unius cauſam commendet, ut deſcribat utriuſque qualitates. *Deinde illa epiſtola ibidem recitatur, quæ eſt ordine centeſima nonageſima octava, atque in ipſo fonte legi poteſt. Negotium illud iterum obnixe commendat eidem Chriſti Vicario, uti perſpicuum fit e proxime ſequente epiſtola ad ipſum data hoc titulo:* Rogat ſententiam pro Religioſis inique oppreſſis latam confirmari, nec ulterius aures præberi calumniis. *De judicibus, qui pro Caroloco ſententiam pronuntiarint, & quo modo ejuſdem executio retardata fuerit, ſcribit Manricus ibidem num. 4; ac num. 6 animadvertit,* in Bernardo .. mirum eſſe non debere, ſi filios, quos tam arcte perſequebatur, non pateretur vexari a potentioribus: cui adeo innatum a natura indita, ſed per gratiam perfecta protectio fuit, ut ne animalia [quidem] bruta, le præſente, opprimi pateretur, atque id ſruſtra ab aliis tentari diceret, per ſe, quamdiu poſſet, impediendum. *Legi poſſunt, quæ habet Gaufridus lib. 3 Vitæ cap. 4.* abbatem Carilocī oppreſſum defendit, uti & alios.

333 *Verum alia ac majoris periculi tempeſtas* Ludovicum juniorem Galliæ regem cum ſanguinario PP. ac Theobaldo Comite diſcordem *Viri ſancti laborem & dexteritatem exercuit. Factum audi ex Annalibus Ciſtercienſibus allegatis, cap. 6:* Hoc eodem anno Ludovicus Junior, ætate in moribus indiſciplinatus, potentia fernx, inobſidentiæ in Eccleſiam frena relaxans, Innocentio rebellis, etiam Theobaldum averſatus infeſtabat antiqua ſimultate in virum, quanamvis ſanctum: an quia Eccleſiæ Innocentioque faventem, adeoque ſibi contrarium experiebatur? Ea Bernardi, & totius Ciſtercii cauſa duplici titulo: primum, quia Eccleſiæ; mox, quia Theobaldi, per Bernardum & noſtros pertracta .. Vix ulla gravior, vix ulla difficilior aut laboriioſior, lubrica ſemper voluntate regum; ſed lubriciori, quoties ira aut vindicta præcipitantur: Bernardus æque in regem, & pro rege, poſt longum licet tempus, iris fuit. Prima diſſidiorum occaſio Petrus, Bituricenſi eccleſiæ dudum viduæ, nempe a morte Alberici, a Pontifice datus in paſtorem: quem ſine aſſenſu ſuo conſecratum, rex indecorum; ſi admitteretur, injuriolum reputabat. Nec deerant aulicorum conſilia pro morecuriæ, non ut dirigerent, ſed ut frequenter, atque ipſo obſequio impellentes præcipitarent. Unus Theobaldus Comes conſtantior cæteris dum contradicit, fidelior inveniebatur; ſed quo fidelior, eo magis iovitus, regis in ſe vindictam inlicitabat. De his Robertus (im-

A *mo pſeudo-Robertus ſecundum dicenda §. 32.*) Sigeberti continuator ad hunc annum: *cujus textus in laudatis Annalibus mox ſubditur*: Hoc eodem anno (ſcilicet MCXLI.) orta eſt diſſenſio inter Papam Romanum, & Francorum regem Ludovicum: unde eccleſia Gallicana turbatur. Defuncto enim Alberico, Bituricenſi archiepiſcopo, miſſus eſt Petrus a Papa Innocentio, ejuſdem eccleſiæ paſtor conſeceratus; ſed a rege Ludovico repudiatus, eo quod ſine ejus aſſenſu fuerit conſecratus, in civitate minime recipitur: cujus partes quia propter raverentiam ſeu voluntatem Papæ Comes Theobaldus favere crederetur, ſimultas, quæ ſopita videbatur, inter regem & ipſum cœpit repullulare. *Hæc a Mauricio recitatis, ſubdunt iſta in ejus Annalibus*: Addidit Ludovicus juramentum ira præcipiti, non, ſe vivente, inconſulto ipſo ſacratum ad pontificiam ſedem aſcenſurum: & erat ſuperſtitio ea Francigenis, ut, quodcumque firmaſſent ſacramento, non perficere, infamiam reputarent.

magno pro nostro consilium fatagit.

334 His Bernardus permotus, anxinſque, ac majoribus adhuc malis præcavens, integro anno, conatu primum irrito, mox fructuoſo, paci inſudavit inter ſacerdotium & regnum reſtituendæ. Id quod anno ſequenti ipſemet Sanctus ad Ludovicum ſcribens fidenter loquitur epiſtola CCLI. "Vos „ſcitis, quanto labore, quanta ſolicitudine, to„to anno præterito, quærendæ paci veſtræ attendi „". Igitur primum regem, ut reſipiſceret; mox Innocentium, ut parceret, aggrediens; cum neque ille ab inobedientia reſiliret, obtendens juramenti religionem; & hic claves Eccleſiæ contemptas dolens, anathema in regem comminaretur: quod erat reliquum, ad quatuor epiſcopos Cardinales curiæ (inter quos Stephanus dilectus ipſius filius) litteras dedit, conſulturos reipublicæ Chriſtianæ, atque Innocentium, ſi poſſent, emollituros. Indulgeat Pater filio, ſenex juveni, eccleſiaſticus ſæculari, demum ſacerdos regi, qui vellet quidem, ſed non latis auderet præ verecundia, ſacramenti violati probrum incurrere. Atque ecce exemplar litterarum ſancti Patris, quæ dictis, obiter etiam, fidem faciant. *Epiſtola illa, quam mox recitat Mauricus, eſt ordine ducenteſima undevigeſima, atque in editione Mabillonii hoc titulo prænotata*: Ad tres epiſcopos curiæ, Albericum Oſtienſem, Stephanum Prænestinum, Igmarum Tuſculanum, & Gerardum cancellarium. *In notis vero inter alia obſervantur iſta*: In ſcriptis nonnullis, QUATUOR. At lectio vulgata melior. Siquidem epiſcopus non erat Gerardus cancellarius, qui hic quarto loco memoratur, poſtea Pontifex creatus, dictuſque Lucius II. *Accedit eo, quod eadem epiſtola in dicta editione inſeratur anno Chriſti 1143. Et vere res quidem tunc illa, pro qua Vir ſanctus laborabat, bene ſucceſſit; ſed diſcordia vix ſata ſopita, quin nova diſſidia perturbarint pacem, uti memorat Mauricus a num. 6. & illico apud nos ex eo pluribus dicetur*,

B

C

D

§. XXXI. Lis illa vix ſopita, novis diſſidiis recrudeſcit; Bernardi ad eam componendam novi labores.

AUCT. J. P.

Quod ſub finem paragraphi proxime præcedentis Bernardum *intendiſſe diximus*, obtinuiſſe, *ut refert Mauricus loco ibidem indicato*, compertum eſt, nec tunc jo regem anathema dictum. Quin & eumdem convictum Sancti monitis conſenſiſſe Pontifici, ut Petrus in Bituricenſi ſede collocaretur. Sed & Theobaldo firmata regis gratia certis pactionibus, quibus pro rege lecti duo viri, Joſlenus ſcilicet, Sueſſionenſium pontifex, & Sugerius, abbas S. Dionyſii Pariſienſis, quem ſanctus Doctor ad meliorem frugem dudum converterat, ut ſuo loco notavimus. Pro Theobaldo item alii duo, epiſcopus & abbas, Ciſtercienſis uterque, Hugo nimirum Altiſſiodorenſis, Bernarduſque, qui conditiones utrimque diffinirent, utrimque componerent. Sed inter alias præcipue illud ſancitum, quod ſanctus Pater, turbata poſtea pace, ad utrumque advocatum re- E gium commemoravit epiſtola CCCC. *hunc in finem*, ut ſi qua de conventionibus illis controverſia aut diſſenſio naſceretur, nihil mali ſibi invicem facerent, aut quærerent, donec coram nobis tribus pariter, & domino Autiſiodorenſi ventilata res eſſet, atque diſcuſſa, qui & tunc mediatores fuimus, &, ſi quid emergeret controverſiæ, debuimus eſſe reconciliatores. *Sed quales paci vix ſtabilitæ difficultates iterum ſe ingeſſerint, memorare juvat.*

Pacem tandem diſſidentes ſub compoſitam

336 Annus erat milleſimus centeſimus quadrageſimus ſecundus, *ut referunt Annales Ciſtercienſes ad hunc annum*, cum vix adhuc ſopitæ diſſenſiones inter Pontificem, Theobaldumque, & Ludovicum regem, novis diffidiis denuo recruduere. Et forte, quod non potuit in Innocentium, in Theobaldum irrupit violentior ira. Radulfus Viromandorum comes matriam feeit, repudiata uxore, & Petronilla Guilielmi Ducis filia, ac reginæ ſorore ſuperinducta. Divortio conſanguinitatis quæſitus color: nec deſuere teſtes regiæ cupidini, & tres epiſcopi inventi inter primores, qui pro Radulfo ſententiam pronuntiarent, ſecreto tamen, ac velati per tenebras, F quaſi ipſorum conſcientia reclamante, nec ferente inter nota flagitia ſolis aſpectum. Tunc Theobaldus pro ſorore zelans, zelans pro matrimonio, Bernardum adiit, conſilium ſimul & auxilium imploraturus. At ſanctus Pater, comperta veritate, & læſi ſacramenti vicem primum, mox amantiſſimi principis injuriam dolens, Innocentium appellans utriuſque vindicem, tales ad eum pro comite Theobaldo litteras dedit: *quæ ibidem recitantur; habetur vero epiſtola illa inter alias Bernardinas ordine ducenteſima decima ſexta. Quænam autem poſt eam ſecuta ſint, ita enarrare perguntur laudati Annales num. 3.*

novo diſſidio a Ludovico excitato

337 His litteris acceptis Innocentius Ivonem presbyterum Cardinalem in Gallias mittit plenaria (eum) poteſtate, per quem divortii cauſa decideretur. Hic veritate indagata, compertaque, Radulfum comitem percuſſum anathemate novam nuptam dimittere compellit, inobedientem extra communionem fidelium factum declarat, terram illius interdicto ſubjicit, ac tres epiſcopos,

& aliorum deſtructa

A piſcopos, quorum auctoritate res tuta geſta, ſa-
Auct. cris Ordinibus atque eccleſiæ ingreſſu ſuſpendit,
J. P. cuncta ex juſtitia, & mente ſacrorum canonum. De his Robertus Sigeberti continuator, hoc anno: *cujus verba Mauricus ſtè recitat*: Radulfus Viromandorum comes uxorem ſuam dimittit, & ſororem reginæ Petroniſſam ducit. Propter quod inſtantia comitis Theobaldi mittitur Romanæ Sedis Ivo legatus, qui & Radulfum comitem excommunicavit, & epiſcopum Laudunenſem Barthlomæum, Novionenſem Simonem, Petrum Silvanectenſem, qui divortium illud fecerant, ſuſpendit. *Pergunt Annales*: Legatus interim, viam univerſæ carnis ingreſſus, per propriam mortem ſententiam confirmavit. Quippe ipſo de medio jam ſublato, cum ſorte zelo effervelcente, mitigaretur, ſolus reſtabat adeundus Romanus Pontifex, qui non de facili poſſet exorari. *Sic Mauricus. Adiſis Spicilegium Acherianum tom. 12. pagina 480.* At Ludovicus, *ſicus ſubdunt dicti Annales numer. 4.* dum ſe fruſtratum videt, atque ignominiam, quam Comiti intule-
B rat ex ſororis repulſa, in reginæ ſororem recidiſſe.. nd arma confugiens.. contra fas, contra jus, contra pactiones, inexpectatis & inconſultis arbitris, Theobaldum comitem hoſtiliter infeſtat, in omnem ejus ditionem graſſatus ferro & igne. Et eo uſque atrocitas pervenit, ut pius comes vitaudis fidelium cædibus, rapinis, ſtupris, & aliis belli malis, quæ victores & victos æque involvunt, juramentum præſtare compulſus ſit abſolutionis a Pontifice impetrandæ, ſeu proprium dedecus poſtponens ſaluti civium, ſeu tempus redimens præmiſſa abſolutione, quæ vel negari ab Innocentio poſſet, vel, ſi concederetur, revocari. *Rem prodit* Bernardus *in epiſtola ad Innocentium ardine 217.*

338 Tum ſummus Pontifex, *ſicut pergit Mau-*
ricius num. 6. Theobaldo morem gerens pro ſuis
juvenem Vir ſanctus meritis.. relaxavit anathema, ni reſipiſcant dividanturque adulteri.. ſtetim *illud* renovaturus. Senſit potentia ſe iterum deluſam, atque iterum evanuiſſe vindictam, qua ſe denuo irretitam experiretur. Atque id totum Bernardo acceptum referens (nam quis alius potuiſſet apud Pontificem?) querulas nimium ad eum litteras
C dedit, quibus Bernardus libere pro more, ſed veneranter reſpondit, *ſtans videlicet conſtanter pro juſtitia, dum iniquam regis poſtulationem in cauſa Radulfi rejicit, eumdemque regem monet, ut non premat innocentes, neque contra ſe irritet Regem ſupremum. Exſtat inter alias epiſtola iſta ardine 220. Et poſt illam quidem Patris ſanctiſſimi induſtria & cura in componendo publico hoc tantique molimine ac momento negotio caſſæ quidem optato fuere eventu, non tamen eo redacta, ut ulteriorem eidem operam navare non perrexerint. Videri poſſit epiſtola 221.*

pro hoc tentamine, & quid paſſus. 339 *Verum quidnam interea rex Ludovicus?* *Audiantur prædicti Annales cap. 2. numer. 1.* At non exaſperatus Ludovicus, quod ſatis mirum, atque in juvene indicium melioris animi, nec dedignatus reſponſa Virum Dei: quin potius longam ad eum dedit epiſtolam, excuſationes texens & querimonias, queis Theobaldum de multis, de quibuſdam etiam Bernardum inſectaretur, quod juramentum per fraudem ludificaſſet, eum terra adhuc maneret ſub interdicto: quod matrimoniis ſibi devincirci Flandrenſem Comitem, Sueſſionenſemque, quorum auxilio in regem rebellaret: quod Radulfus ab ecſolicitatus, D
Bernardo conſcio & complice, ut qui eidem peccatorum veniam pollicereatur, ſi Theobaldo veller adhærere. Hæc & ſimilia rex cum reſcripſiſſet, Bernardus duos ejus conſiliarios, pactionum arbitros, Joſcenum ac Sugerium interpellavit, per quos, ut conſcios totius veritatis, longe efficacius, ut amicos, facilius reduceretur. *Habetur iſta epiſtola inter Bernardinas ordine 222. Pergamus ad Mauricum numer. 7.* At cum *ſanctus Doctor* epiſtolam aut caſu apertam mitteret (ex quo ſumpta occaſio, velut ſeciſſet per irreverentiam) vel ex conſcientia mordaciorem Joſcenus reputans, & qui reprehenſibilior, impatientiur, mordaciſſimum ei reſponſum reddidit, adeo ut nequaquam veteretur dicere, Sanctum locutum in ſpiritu blaſphemiæ, quod Godefridus affirmat in ejus Vita, atque ipſius Sancti reſcriptum teſtatur. *Hoc vide in epiſtola 223. illam conſule lib. 3. cap. 3. numer. 175. Obſervamus tamen obiter, epiſtolam illam in editione Mabillonicana non innotuiſſe anno Chriſti 1142.* E
in quo ſumus cum Annalibus Ciſtercienſibus, ſed anno 1143. Ex his interim abunde intelligitur, a S. Bernardo tentata fuiſſe omnia, ut luctuoſiſſimæ huic inter duos diſcordes principes controverſiæ remedium afferret; ſed irrito hactenus conatu, ſicut planum fiet ex eventibus, qui poſtmodum ſubſecuti ſunt.

§. XXXII. Alia Bernardi tentamina, ut tragicis Galliæ diſſenſionibus ſuccurreret; Innocentii PP. gratia excidit immerito.

Significat Stephano ep. Præneſt. DUm hinc gradum facimus ad annum Chriſti 1143. *funeſtiſſima rerum Gallicarum nobis objicitur ſcena: quam ut mutaret in lætiorem, quot quotieſque Vir ſanctus non inſumpſit labores, eo certe duriores, quod optatæ fructu fruſtrarentur.* Ruebant, *inquit Mauricus ad hunc annum cap. 1. numer. 1.* in deterius Galliæ res, & Ludovicus, pietatis vinculis ruptis, quotidie irreligioſius, in Theobaldum atrocius debacchabatur: idque hoc anno MCXLIII... quo
F Bernardus ad curiæ Cardinales, maxime autem ad dilectum ſibi filium Stephanum Prænestinum epiſcopum mœrens & dolens hanc ſcripſit epiſtolam, miſerum Galliæ ſtatum continentem. *Epiſtola hæc in editione Mabilonii eſt ordine 224. e qua excerpo ſequentia*: Vos.. ſcitis, quomodo ego quoque pro rege ſteterim in conſpectu domini mei, corpore quidem abſens, ſed præſens ſpiritu, ut loquerer pro eo bonum. Bona ſiquidem pollicebatur. Nunc autem ipſo reddente pro bono malum, engor contraria ſcribere.. Conculcantur apud nos ſancta, Eccleſia turpiter ancillatur. Nam & electiones epiſcoporum prohibentur fieri, & ſicubi id præſumptum a clericis fuerit, electus epiſcopari non finitur. Denique ſedet in triſtitia eccleſia Pariſienſis, proprio deſtituta paſtore, & nemo eſt, qui de ſubſtituendo alio mutire audeat. Non ſufficit ſpoliari bonis præſentibus domus epiſcopales: etiam in terras, & in homines manus ſacrilega circumquaque deſævit, totius inſuper anni ex eis ſibi reditus vindicando.

deplorat iſſimum 341 Commiſit rex germano ſuo Roberto vices epiſcopi, & ille in cunctis terris, rebuſque Eccle-

A Eccleſiæ poteſtative verſans .. infert cælis quotidianas boſtias, non plane pacificas, clamores pauperum, lacrymas viduarum, planctus orphanorum, gemitus compeditorum, ſanguinem interfectorum .. Præterea rex, nobis quidem non parum laborantibus, pacem cum Comite Theobaldo fecerat ..; &, ecce, occaſiones quærit, quomodo recedat ab amico. Atque hoc grande crimen, quod impingitur Comiti, quia eum baronibus regis de liberis ſuis contrahit matrimonia. Suſpecta eſt illi dilatatio caritatis, nec ſe putat regem, ſi ſe amaverint principes .. Propterea ergo pacis conventiones & conſtitutiones manifeſte tranſgreditur, nec tenet pacta ſua, quæ diſtinxerunt labia ſua. Denique revocavit in domum ſuam, & ad conſilium ſuum virum adulterum, & excommunicatum [a], quem ex conſtituto ejecerat, & pro exercenda majori malitia, aliis multis nequam æque excommunicatis, perjuris, incendiariis, homicidis, rex & advocatus Eccleſiæ, adverſus Eccleſiæ (quod non eſt dubium) amatorem, & defenſorem denuo ſociatur .. Ad hæc, cogit ſuo more epiſcopos ad maledicendum benedicendis, &
B iterum benedicendum maledicendis ... Qua fronte, obſecro, tantopere aliis præſcribere de conſanguinitate laborat, homo cum ſua (quod palam eſt) tertio ferme conſanguinitatis gradu permanens conſobrina?

[a] Radulfum. *Vide epiſt.* 216. *& ſeqq.*

Gallia ſuperior.

342 Et quidem inter filium Comitis Theobaldi, & Comitis Flandrenſis filiam, & item inter Comitem Sueſſionenſem, & filiam Comitis Theobaldi, ſi conſanguinitas ſit, neſcio (ſcienter enim illicita matrimonia nec laudavi umquam, nec laudo:) ſed ſciatis vos, & ſciat dominus meus, prohiberi horum nuptias. *Hæc ſunt inter alia plura, quibus* Bernardus *compellat Stephanum*: nec diſſimilia, *ut perhibet Mauricus num.* 6. ad cæteros epiſcopos, quos ſciebat Pontifici adhærere, tantis malis, qua poſſent, obviaturos. Cur autem ad Innocentium tunc non ſcripſerit, hoc ipſo anno inferius declarabimus. *De dicto rege Ludovico conſuli poſſunt Horſtii notæ apud Mabillonium in epiſtolam* 224. *colum.* LXX. *Apud quem etiam exponitur* tertius fere conſanguinitatis gradus *ille, de quo ſupra, nec non in notis brevioribus colum.* 209. *De Radulfo Comite Veromandaorum uxorem*
C *repudiante, & aliam ducente, ſcribit Pagius ad annum Chriſti* 1142. *Videmus itaque* S. Bernardum *intendere omnes nervos, ut perditiſſimis Galliæ rebus ſuccurat. His breviter ad præcedentem epiſtolam obſervatis, argumentum præſens proſequamur cum Annalibus Ciſtercienſibus allegatis: ubi hæc ſunt num.* 7. *&* 8.

quem ſanctus Hugo cum aſtu oculos ponit regi Ludovico

343 Interim ipſe Sanctus, Hugoque, qui arbitri pactionum pro Theobaldo, quique quærendæ paci eccleſiæ Gallicæ ab Innocentio dati, id quod Bernardus non leviter inſinuat in epiſtola ad ipſum, ne quid omnino intentatum remaneret, convenire regem, interponere proceres, divina humana jura proteſtari, belli damna proponere, &, quocumque vincendi, perire regnum, quo ſine neque rex poſſit conſiſtere. Nam cujus illa terra, quæ vaſtabatur? Cujus homines, in quos deſæviebat? Nonne ex ejus ærario reſtituenda? .. Atque hæc quidem de lucris temporalibus: nam de fama & honore adhuc majora, maxima de ſalute declamabant; *ſicut pluribus ibidem exponitur*. His & ſimilibus regem nunc per litteras, nunc coram aggreſſi, & reverenter conſtanterque arguere, obſecrare, increpare in omni patientia & doctrina perſeverabant. Et jam conventus D
Corbolii [a] deſtinatus promittebat meliora, ſi non AUCT.
rex, vix auditis Sanctorum placitis, & nihil ſibi de- J. P.
ſerri, quamdin non omnia, tenaciter contaſtans [a] Corbeil *ſupra Pariſios*
pro more principum, indignatus ac furens receſſiſſet, impatiens æqui, nec ſolum non obediens, verum non audiens. Tunc ſancti Viri confuſi fœda repulſa, ſed nihilominus conſtantes pro pace regni, per fratrem Andream, ſibi inter chariſſimos, &, ut apparet, regi familiarem, talem ad eum epiſtolam ſcripſerunt. *Exſtat ea apud Mabillonium inter Bernardinas ordine* 226. *Porro* Andreas iſta (de Baldemento, *ut addatur in textu epiſtolæ*) celebris fuit, variiſque negotiis adhibitus. Subſcribit primariis litteris abbatiæ Caricampi in tomo 12. Spicilegii pag. 329. & cum Bernardo teſtis habetur concordiæ inter Ludovicum Juniorem & Algrimum Aurelianenſem archidiaconum initæ, tomo 4. Cheſnii pag. 764. *Hæc & plura Mabillonius in notis brevioribus ad eamdem epiſtolam. Hæc per tranſennam.*

344 *Huc etiam, ut alia a facto & communi Patre* *ſed nulla fruſtra: ſi in Victoria- cenſis*
geſta pro pace ſanciendæ proſequamur, pertinet epiſtola ad Joſlenum Sueſſionenſem epiſcopum, *quam* Bernardus ſolus, injuriæ acceptæ immemor, vel E
potius ideo amantior, quia memor .., *uti loquitur Mauricus num.* 10. ſcripſit. *Eſt ordine* 225. *apud Mabillonium. Equis vero tot conatuum piorum juxta ac ſtrenuorum fructus? Laudatus Annalium concinnator*, Nil obtentum, *inquit num.* 11. apud regem per literas .. Ergo hoc anno, placulo inſigni, ad Vitoriacum, Vitriacum alii dicunt, quod oppidum ditionis Theobaldi erat, rex primum muros, mox eccleſiam ipſam, in quam ferme oppidani omnes confugerant, incendio vaſtat, ſacra, profana, viros, fœminas, puberes, & impuberes comburit. Mille & trecentæ animæ interiere, plures alii numerant, quæ ſanctitate loci velut munitæ, ſalutem ex religione præſtolabantur. Tunc demum rex pœnitentia ſera correptus ploraſſe dicitur, ſed non adhuc peccatum emendaturus. De his Robertus Sigeberti continuator, ad hunc annum: " Ludovicus rex Vitriacum ca-
„ſtrum comitis Theobaldi capit: ubi igne ad-
„moto eccleſia incenſa, & in ea mille trecentæ
„animæ diverſi ſexus & ætatis igne conſumptæ
„ſunt. Super quo rex Ludovicus miſericordia
„motus ploraſſe dicitur, & hac de cauſa pere- F
„grinationem Hieroſolymitanam aggreſſus, a
„quibuſdam exiſtimatur „..

345 Cujus, ut credo, *ait Mauricus numer.* *dira barbarie ſævus: cujus vel geſta*
12. verborum occaſione Paulus Æmilius tem-
pora confundens, Bernardum Patrem aſcitum a
rege tradit, clementiam Dei per ipſum, quaſi
jam pœniteret, imploraturo. *Pauli Æmilii verba in Ludovico Juniore hæc profert:* Qui intromiſſus, & benigniſſime a rege ſuſceptus, cum ejus fletum conſpiceret, cauſamque doloris didiciſſet: Hæ (ait) lacrymæ niſi cito exareſcant, extinguere poſſunt Vitoriacenſis incendii memoriam: tantum adde illis conſtantiam roburque, &, ne ſit velut muliebris ploratus, viriles ac vere regios animos gere. Antequam læſi numinis ira in te ſe armet, quas templo aritque intuliſti faces, in templorum hoſtes, barbaramque religionem converte. *Cetera, quæ pluribus proſequitur Æmilius, non tranſcribit ex eo Mauricus, ſed rem ita ab ipſo tractari inſinuat*, quaſi Bernardus Ludovicum hoc ipſo anno atque hac occaſione ad Hieroſolymitanam expeditionem hortatus fuerit. Verum hæc tribus ut minimum annis

inter-

A interjectis longe diſtantia, atque alterum ſub Innocentio, alterum ſub Eugenio, mediis duobus aliis Pontificibus, brevis licet ætatis, contingentia, ſina cauſa in hiſtoria confunduntur. Potuit prioris ſceleris memoria regem impellere: potuit & a Bernardo commemorari, etiamſi ante biennium patratum foret. Et Ludovicus adhuc Theobaldo diſcors, nec illi pacandus niſi poſt annum, ut ſuo etiam loco .. commemorabimus. *Hactenus Annaliſta Ciſtercienſis; qui dum in Paulo Æmilio corrigit rationem temporis, anſam nobis dat notandi aliquid de anno* 1143. *cui barbariem Victoriaci patratam a rege Ludovico Junioꝛe adaptat.*

tempus 346 *Pagius in Critica Baroniana ad annum* 1141. *num.* 3. *ſcribens de diſſidio inter Innocentium II. & Ludovicum VII. Francorum regem, hæc narrat numer.* 4. *e Guilielmi Nangii Chronico ad annum* 1142. Rex concitavit omnes fera proceres ſuos, ut una cum eo guerram * inferreot comiti Theobaldo. Tum ad annum MCXLIII. cepit rex Viteiacum, oppidum Comitis Theobaldi, ubi admoto igne incenſa eſt eccleſia, & in ea MCCC. homines diverſi ſexus & ætatis periere. *Sed contiuua animadvertit laudatus Pagius*, in Chronicis tamen Gemblacenſi & Catalaunenſi Vitriacum anno MCXLII. dici incenſum fuiſſe: *quorum notationem temporis amplectitur ad annum* 1143. *num.* 1. *ubi, relato ſtatu miſero eccleſiæ Gallicanæ*, baſilica tamen, *inquit*, caſtri Vitriaci noo hoc anno, ut refert Baronius num. 6. ex pſeudo-Roberto de Monte, ſed anno MCXLII. iocenſa, ut anno MCXLI. oſtendimus. *Eumdem pſeudo-Robertum ſuperius adhibuit Manricus: qui etiamſi Nangium habeat pro ſe in anno, quem ſiguat* 1143. *duo tamen alia dicit Chronica contra ſe habet.*

**i.e. bellum*

B

347 *Alter vero Robertus de Monte, cujus Accejſiones atque Appendix germana ad Sigebertum, ab Acherio vulgata ſunt poſt Guiberti abbatis de Novigento Opera, Lutetiæ Pariſiorum anno* 1651. *excuſa, tradit iſta ad annum* 1141. *pag.* 762. Rex Francorum Ludovicus afflixit Comitem Tebaldum, & vaſtavit terram ſuam, maxime in Campania, ubi combuſſit caſtellum optimum, Vitreium ſcilicet: ubi multitudo maxima diverſi ſaxus hominum & ætatis concramati ſunt. *Ita alter Robertus*,

examinatur.

C *qui vexationibus a Ludovico adverſus Theobaldum motis anno* 1141. *quo hunc ab illo infeſtatum §.* 30. *diximus ex Annalibus Ciſtercienſibus, Victoriaceaſis caſtri combuſtionem adjunxerit per prolepſin, uti ſuſpicamur; (niſi malis pro anno* 1141. *legere* 1142. *cum alio codice, qui indicatur in notula marginali apud Acherium pag.* 760. *& proxime ſequente) alter, ut iterum dicamus, Robertus de Monte, iſque genuinus: de quo conſulendis obſervationem apud laudatum Acherium pag.* 715. *Oudinus in Commentario de Scriptoribus eccleſiaſticis tomo* 2. *a colum.* 1625. *varia de iſto auctore collegit; inter alia autem eſt illud in rem noſtram:* Chronicon ſuum ab anno MCXII. ubi Sigebertus deſierat, ad annum MCLXXXII. produxit. Appendix autem ad Sigebertum, quæ inter illuſtres Germaniæ ſcriptores edita eſt, alterius auctoris maxima ex parte eſt, ab anno nimirum MCX. ad annum MCLV. Germanam autem Appendicem ad Sigeberti Chronicon a Roberto de Torinneio, *uti etiam vocatur*, conſcriptam, ex autographo monaſterii ſancti Michaelis de Monte, & ejuſdem acceſſiones ad Sigebertum *&c.* edidit vir doctiſſimus Lucas Dacherius, *ſupra a nobis indicatus. Verum ut notationes hujuſmodi nos abducant a filo noſtra hiſtorico, diſcordes hoſce principes Ludovicum regem & Theobaldum Comitem opera* S. Bernardi *in gratiam eſſe reductos*, *dicemus infra ad annum* 1144. *nunc vero cum Mauricio pergimus, qui ita proſequitur ſuam materiem cap.* 2. *anni prædicti* 1143.

D AUCT. J. P.

348 Mœrebat ſanctus Pater hæc mala publica, cum ſubito privata etiam expertus, unde minus timebat, dolori dolor, & triſtitiæ triſtitia ſuperadditur. Amiſſa, ipſo ignaro, gratia Innocentii, quam tot laboribus, tot obſequiis promeruiſſat. Ivonis Cardinalis legati bona to cauſa, diſtributa pauperibus, quæ Pontifici forent reſarvanda, & diſtributio imputata Bernardo duplici titulo: quod diſtributor deſignatus io teſtamento, & quod pauperum eauſæ promotoe vel ultroneus ſe iplom ingeſſiſſet. Affuerant extreme laboranti duo abbates, per quos, Bernardo adjuncto, legata booa in pauperum tranſirent poſſeſſionem: & adiere uterque Claramvallem, Bernardum, ut par erat, requiſituri; ſed Sancto io pacis negotiis occupato, oec invento, ne teſtamentum diutius morarantur, quæ Ivo jufferat, ſoli peregerunt. Difficile Innocentio viſum eſt, inconſulto Bernardo patratum quidquam: & erat in ea eauſa ſuſpectus Sanctos, propria, quia pauperum, aut propriis præferenda. Jam vero gratia utcumque ſemel amiſſa, quæ homioum plerumqua conditio eſt, quæ aote placuerant, inſenſa eſſe cœperunt. Nihil fere in Eccleſia agi ſine Bernardo, atqoa ejus frequentibus epiſtolis intercaſſionibuſque vix unicum Pontificem ſufficere, qui tameo univerſæ Eccleſiæ datus non poſſet ani viro morem gerere: contineret ſe Abbas iotra cœnobium, contineret vel ſaltem intra Galliam, & eſſet aliquid, quod noo peragereture ejus arbitrio.. Sic qui olim firmandæ ſibi tiaræ io omnes mundi plagas Bernardo uſus, poſtquam firmaverat, damnat quod elegit, &, qoi pro ſe rogaturum ſolicitabat, non patitur rogantem ſibi pro aliis.

Reformatur quo occaſione exciderit gratia Innocentii PP. Vir ſanctus.

E

349 Hæc de Pontificis in ipſum indignatione ubi acceoit Bernardus, apologeticam, ut ad annum MCXLIII. Baronius ait, ad eum ſcripſit epiſtolam, qua ſuam caolam defendens, & potenter excuſans, oſtendit, ſe nihil in eo peccaſſe, ut ejus indignationem commereretur. *Noviſſima hæc eſt, quam ſanctus Pater ad Innocentium PP. ſcripſit, epiſtola, ordine* 218. *quæ, tametſi alibi excuſa legi poſſit, hic tamen etiam recuſa relegi meretur, nonnullis brevitatis cauſa reſciſſis*: Putabam, *inquit ſanctus Vir*, me aliquando aliquid val modicum eſſe; ſed nunc, ot ſentio, prorſus ad nihilum redactus ſum, dum neſcivi. Nec enim me dixerim omnino oihilum tunc fuiſſa, cum oculi domini mei ſuper puerum ſuum eſſant, & aures ejus ad preces meas.. Modo autem me merito non modicum dico, ſed nihilum; quoniam ab heri & nudiuſtertius avertit faciem ſuam a ma. Cur hoc? Quid peccavi? Multum fateor, ſi pecunia Cardinalis Ivonis * booæ memoriæ gneo arbitrio diſtributa fuit, & non ad nutum ipſius. Non ſum tam hebes, ut ignorem Eccleſiæ eſſe, quidquid ille rerum ſuarum non dederit.

& hujus ad illum

F

**Ep. 191.*

350 Sed jam audite ſimpliciter varitatem ... Quando homo exuit hominem, abſens eram, immo & valde remotus. Audivi autem ab his, qui affueruot, quod iple fecerit ſuum teſtamentum; & quod fecit, fecit & ſcribit: & de rebus ſuis quæ voluit, quibus voluit, ipſe diviſit: quod reſi-

hic datur.

A reſiduum fuit, duobus abbatibus aſſiſtentibus tunc ſibi, & mihi pariter, qui abſens aratn, dividendum commiſit, eo quod oobis oota eſſent loca pauperiora ſanctorum. Porro abbates illi domum venieotes, & non invcoientes me, (detioebar enim tunc temporis ex veſtro mandato pacis quærendæ negotii) nihilominus pecuoiam, ſicut eis viſum eſt, diviſerunt; me non ſolum non connivente, ſed & oeſciente, quid fecerint. Cedat jam, ſi placet, manifeſtæ indigoatio veritati..

epiſtola apologetica. 352 Nam quod item comperi diſplicuiſſe me io multis ſcripitationibus meis, hoc me jam metuere oon oportebit: quoniam facile emendabo. Scio, ſcio, præſumpſi pluſquam oportuit, patum attendens, quis cui ſcripitare præſumerem.. Dabo, ſi potero, zelo meo de cetero temperamentum, ſcieotiam; & ponam digitum meum ſuper os meum. Tolerabilius enim offendam aliquos amicorum, quam multis precibus defatigem Chriſtum Domini. Et *nuoc* quoque oon tum auſus ſctibere vobis de imminentibus Eccleſiæ periculis, & gravi ſchiſmate, quod timemus, ac B plutimis, quæ ſuſtinemus, incommodis. Scripſi autem ſanctis apiſcopis veſtro lateri adhærentibus: ab ipſis audire poteritis, ſi leire placueric, quæ ſcripſerim ego. *Juvat his coronida loco attexere verba Baronii ad annum 1143. numer. 5. quæ epiſtolæ ſuperiori a ſe recitatæ ſic ſubdit:* Accidit plane ſecundum illud Sapientis, Eccleſ. 7. Calumnia conturbat ſapieotem, ut S. Bernardus ob calumniatorea apud Innocentium Papam æſtimatione minueretur, adeoque ut toc tantiſque exhibitis per eumdam Sanctum officiis & beneficiis oblivioni traditis, jam nulla eorum habita ratione, eaciderit ipſe *e* gratia ejus. An autem acceptis his ab eo litteris Inoocentius æquiori ergu eum animo fuerit, haud nobis compertum habetur. At ſi io terra iſta aruerunt lata Bernardi, flaore vento urente: certe alibi quidem eollegit ad vitam æternam, quæ noo humano, ſed divino intuitu ab eo ſuot jactata ſemina in terram viventium. Sic diſcant homines non ſperare in principibus, oeque io filiis hominum, io quibus non eſt ſalus. *Hæc tam vere quam graviter Baronius occaſione hujus epiſtolæ, quæ, ſicut ſuperius indicabam, ultima fuit, quam ſanctus Doctor ad Innocentium PP. II. ſcripſit, nunc defenſor in tam juſta ac propria cauſa, qui antea fuerat toties in aliena. Et Pontifex quidem ille eodem anno 1143. e vita exceſſit die* XXIV. *Septembris; cui Celeſtinus hujus nominis II. poſtero die ſuffectus eſt: hujus breve fuit regimen; de illius vero mortis cauſa vide Baronium ac Manricum.*

§. XXXIII. Ordo Ciſtercienſis a ſancto Abbate in Suecia propagatus; prodigium, & vaticinium; diſcordiæ in Gallia ab eo compoſitæ; honoratur a Patriarcha Hieroſolymitano.

Fratres aliquot diſſuadent a Novaville condendo ad extremas nationes. C *Hronographus Ciſtercienſis ad annum antea indicatum cap. 7. inter cœnobiorum propagationem, de qua ibi tractat, occaſione Novavallis inchoatæ in regno Sueciæ, ac in diœceſi Lincopenſi, tria mira memorat de ſancto Patre: quorum alterum eſt prodigium, in confirmationem fratrum eo mittendorum: alterum vero eſt vaticinium, quo cuidam fratri prænuntiavit lo-*

cum mortis: tertium eſt poſitum in modo, quo illud vaticinium impletum fuit. Ea tibi primum ex auctore Exordii magni apud Triſſierium diſtinctione 4. cap. 28. Volens, *ait*, idem venerabilis Pater io populis aquilonarium partium, ſicut & io cæteris gentibus, aliquem fructum habere, petente religiota femina regina Sueciæ, conventum fratrum ad partes illas direxit. Cumque monachi & cooverſi, qui ad hoc denominati fueraot, ut hominibus rudibus & indomitis formam religionis & diſciplioæ traderent, nimio mœrora conſternati, precibus, quibus valebant, agerent, ne, tanti Patris præſentia carituri, ad exteras & barbaras mitterentur regiones; ſanctus Abbas reſpoodit: Ut quid irrationabilibus fletibus & precibus affligitis animam meam? Aue numquid voluntatem meam, & non potius voluntatem Dei, cui omnes obtempetare debemus, ſequor in hoc oegotio?

miracula confirmata. 353 Erant autem coram eo poſita veſtimenta, & vaſa ſacra, cæteraque utenſilia ad miniſterium divioi Officii pertinentia, quæ iidem fratres, qui mittendi eraot, ſecum ferre debebant. Volens itaque certos eos reddere, quoniam a Domino egreſſus eſſet ſermo, elevsvit pelvim, quæ ad recipieodsm aquam ſacerdotis manibus fundendsm deputata erat, & digitum fundo ejus imprimens, dixit: Ecce hoc vobis erit ſignum, quod ſpiritus Domini miſerit vos. Mirum in modum rigor & inflexibilitss æris teneritudini digiti ejus cedere viſa eſt: adeo ut cujus quantitatis ſacer articulus fuerit, uſque hodie liquido vsleat dignoſci. Quantum autem intus ceſſiſſe, tantum foris æqualitatem exceſſiſſe videtur. In teſtimonium enim tanti miraculi esdem pelvis io ſecretario domus, quam tunc Pater ſanctus ordinavit, ſumma cum reverentia ſervatur. Porro prædicti fratres videntes perſpicuam divinæ gratiæ præſentiam adeſſe, ſtimulos edacis triſtitiæ reprimentes, gsvifi ſunt; & licet remotiſſimas, & in ultimo climate aquilonsris brumæ abſtrufas nationes, non ſine quodsm horrore ſpiritus adire poſſent; tamen eamdem gratiam Dei, meritis & precibus ſancti Patris noſtri intervenientibus, in comitaturam pia confidentia præſumebaot. *Sic ibi de miracula: de inſigni autem* S. Bernardi *vaticinio auctor eidem hæc ſtatim ſubjicit:*

quot et illi Pagi non capiebat

354 Erat vero inter cæteros adoleſcens quidam boneſtæ indolis, & columbinæ ſimpliestatis, Gerardus nomine, oriundus de proviocia Germsniæ ſecundæ, civitate Trajecto: qui impatientius aliis doleos, cum lacrymis dixit ad Virum Dei: Beatiſſime Pater, ego miſerabilis juvenculus, relictis domo paterna, ſpretiſque omnibus, quæ mihi in hoc ſeculo deſiderabilia & amabilia eſſe poteraot, religionis amore paternitatem tuam sdii, ſperans me tus dulciſſims præſentia debere ſtui, tuis doctrinis & exemplis informari, tuis meritis & precibus adjuvari, lubque ſanctæ hujus multitudinis umbraculo a turbine tentationum, & ab æſtu juvenilium deſideriorum tutsri: quodqua vetis omnibus exopto, ioter ſacra corpora fratrum ooſtrorum in hoc cœmeterio quieſcentium, diem expectare noviſſimum. Et, ecce, ejicis me hodie a facie tua, ſanctique hujus collegii conſortium perdo, & io-ſuper deſiderata mihi ſepultura privabor. Hinc prorſus, hinc vehementer doleo: quia eot meum conturbatum eſt in me.

355 Compoſſus adoleſceoti Vir beatus, affli-

ctam

AUCT. J. P. *Anonymus ro Claravallenſi*,

A ſtam mœrore animam ejus affatu blando mulcere curavit, & quæ poſt annos quinquaginta futura erant, ſpiritu prophetico prævidens, & prædicens, ajt ad eum: Vade, fili ceriſſime, quo te Spiritus ſanctus mittere dignatur, & in agro dominico tamquam ſtrenuus operator labora. Ego tibi in nomine Domini polliceor, & ſecutum te facio, quia, ſicut deſideras, in Claravalle morieris, & cæleſtis Sponſi gloriosum adventum una nobiſcum præſtolaberis. Hanc ergo tam lætam pii Patris ſponſionem frater ille velut arrham deſiderii ſui ſuſcipiens, gaviſus eſt valde, ſciens utique nec falli poſſe, nec fallere velle hominem, quem ſapientiæ & veritatis ſectatorem eſſe, manifeſta ſignorum & prodigiorum declarabant indicia. Ivit itaque, & in domo, quam cum cæteris fratribus initiare mutebatur, Prioris & cellerarii adminiſtratione ſtrenue percurrens, divina largiente gratia, pomeo pariter & officium abbatis ſortitus eſt: cujus dignitatis apicem licet invitus conſcenderet, malens in humili loco ſalvari, quam in ſublimi periclitari, ſuſceptum tamen religioſiſſimæ converſationis nitore decoravit. *Flaſtenus laudatus Exordii magni auctor de vaticinio, quod prædixerat ſanctus Pater Gerardo, cujus virtutibus enarratis, quas etiam vide in Annalibus Ciſtercienſibus tom. 3. ad an. 1130. cap. 10. pergit referre, qua pacto prædictio iſta deinde impleta ſit. Sic quippe proſequitur de Gerardo abbate:*

certior fit a Gerardo, id futurum;

356 Cum autem jam ſenuiſſet, & uſque ad decrepitam ætatem perveniſſet, quadrageſimum in prælatione complens annum, variis quoque infirmitatibus corpus ejus quateretur; cœperunt eum fratres rogare, quatenus, ſicut communiter multo tempore cum eis vixerat, ita etiam ſepulturæ locum apud ipſos ſortiri dignaretur. Quibus vir Domini reſpondit: Ne, quæſo, ita loquamini, filii mei. Oportet modis omnibus, ut in Claravalle moriar: & ſecundum ſponſionem Deo dilecti Patris mei, cum Sanctis, qui ibi pauſant, in pace in idipſum dormiam & requieſcam. Cauſantibus illis & dicentibus, Quomodo te, pater, illuc reducere poterimus, cum præter veteranæ ſenectutis incommoda, tot & tantis infirmitatibus quaſſatus & debilitatus ſis, ut vix ad proximos terminos Danorum ſpiraotem te perveoire poſſe putemus? cum multa fiducia reſpondit: Verbum Dei validum & forte, vivum & efficax, quod per os reverendiſſimi Viri auribus meis infuſum, penetralibus cordis mei arrham bonæ ſpei hujus, qua feror, indidit, proſperos in hoc itinere luceſſus præſtabit: vos tantum, quod præcipio, feſtinanter implere curate.

atque hoc unico modo impletum eſt.

357 Itaque geſtatorio inter duos equos compoſito, in eo collocatur: & non ſine grandi miraculo a finibus orbis, per tanta terrarum ſpatia, per tot maris & fluminum pericula, Claramvallem pervenit: ibique in infirmitorio aliquamdiu recubans, in bona confeſſione ſpiritum exhalavit. Accepit vero deſideratæ ſepulturæ locum juxta beatæ memoriæ domoi Benedicti nani tumbulam, qui eum familiariter in vita ſua dilexerat. Cujus deceſſum cum rex Sueciæ comperiſſet, cum gemitu proteſtatus eſt, regnum & terram ſuam dignam noo fuiſſe, ut in ea tanti viri ſacra oſſa requieſcere debuiſſent. *Porro Gerardi obitum inueſtit Mauricus anno 1190. ſicut tomo 3. Annalium Ciſtercienſium ad illum annum cap. 4. datur videre. Jongelinus in Notitia abbatiarum Ordinis Ciſtercienſis lib. 8. pag. 36. ſcribens de abbatiis in regno Sueciæ, allegat nonnulla, e quibus ſuperius jam narrata aliquatenus elucidari poſſint. Etenim, ut de fundatione Novæ-vallis, quam etiam illiger anno 1143. uti facit Mauricus, dicit primum ejuſdem abbatem D. Gerardum, urbe Trajectenſi ad Molam in Belgio oriundum fuiſſe: & ſic tollitur æquivocatio auctoris Exordii magni, apud quem dum dicitur oriundus de provincia Germaniæ ſecundæ, civitate* TRAJECTO; *incertum relinquitur, nu Trajecti ad Rhenum, nu Trajecti ad Moſam oriundus ſit. Ad hæc, ex iis, quæ loco citato præmiſerat laudatus Jongelinus de Alvaſtro ſive Alvaſtea, quam eodem anno 1143. & in eadem diœceſi Lincopenſi fundatam, nec non ioitia ſua debere Suerchero inclyto Sueciæ regi affirmat, atque ex iis, quæ notat de ſepultis in iſta abbatia Sueciæ regibus, accedit lux ad illa, quæ de rege Sueciæ innominato referebat Exordium magnum: nam, teſte Jongelino,* præter alios hic ſepulturam elegit Suercherus Sueciæ rex, qui obiit anno MCL... Item ejus filius Carolus Sueciæ rex, a Canuto Dano occiſus, in hoc cœnobio anno MCLXVIII. juxta patrem ſepelitur... Suercherus rex, cæſus in bello Danico, obiit MCCVIII. aliis MCCX. *&c. Ad hunc inque regem videtur referri illud de Gerardo dictum:* Cujus deceſſum cum rex Sueciæ comperiſſet *&c. in ſententia Jongelini per ſuperiorem ſeriem expreſſa. Regum porro Sueciæ ordinem exhibet noſter Ricciolius tomo 3. ſuæ Chronologiæ reformatæ catalogo 41. in quo ſignatur* Suercherus II. Caroli VII. filius MCXCII.

Ludovicus Galliarum rex, ac Theobaldus Comes, poſt graviſſimas diſſenſiones

358 *Rerum itaque a* S. Bernardo *geſtarum collectione ad annum Chriſti* 1143. *a nobis porducta, proxime ſequens* 1144. *ſerenam nobis aperit unram poſt ſedatam opera Viri ſancti tempeſtatem graviſſimam diſcordiarum inter regem Ludovicum & Comitem Theobaldum, quam tantoſper interrupimus, Petri cathedram tenente Lucio hujus nominis II. Mauricus ad hunc annum cap. 1. ſub iſto Pontifice rem hanc e pſeudo-Roberto de Monte in Appendice ad Chronicon Sigeberti hoc anno peractam ſic narrat:* Mediante Abbate Claræ-vallis, ſimultas, quæ inter regem Ludovicum, & Comitem Theobaldum incanduerat, ſopitur. *Cui eventui fortunatiſſimo apprime convenit illud, quod idem Mauricus ſubjungit, epiphonema:* Digna Bernardo mediatore pax, & quam ſumme exoptarant quicumque boni. *Quæ autem modo res iliæ acciderint, memoriæ prodidere duo Vitæ* S. Bernardi *ſcriptores. Ac prime quidem relatu diguiſſimum eſt, quam piis ac ſanctis monitis Vir Dei Theobaldum erudierit ad conſtantem magnoſque animos in tot & tam duras adverſæ fortunæ caſibus. Diffuſe ac pathetice ea deſcribit Ernaldus lib. 2. cap. 6. quo, ne longior de his excurrat oratio, lectorem mittimus.*

Vtil Dei opera felicior recuperandi ſtatus ſunt.

359 *Ex his intelligitur, frugicam iſtam & ſanguinolentam inter duos boſce principes controverſiam a ſacro noſtro Pacificatore feliciter quidem fuiſſe compoſitam; ſed addendum eodem eſt, ita fuiſſe compoſitum, ut in ſpem contra ſpem omnem erectus, & ſpiritu actus prophetico, optimiſſime quidem vero ſed vix exſpectatæ rei ſucceſſum præmuntiaverit. Legatur Gaufridus in libra 4. Vitæ* S. Bernardi *cap. 2. numer. 198. Quamquam autem non adjungat, quibus conditionibus, & quo fructu pax illa ſancta fuerit; fructus tamen uberrimus inde conſecutus eſt, hunc referentie Annalium Ciſtercienſium ſcriptore unum, 7.* Pacta convenia, *ait*, ſiluere antiqui auctores,

A res; contenti initæ pacis relatione. Quam tamen adeo firmam inconcuſſamqua conſtat permanſiſſe, ut Ludovicus, poſt divortium cum Eleonora, Gotlelmi Ducis *Aquitaniæ* filia, ut conſanguinitatis ſibi fœdere juncta, nec diſpenſata; & poſt Conſtantiam, *Alfonſi VIII. Caſtellæ regis filiam*, ex partu vita functam, integro nondum matrimonii anno peracto, Adelam Theobaldi filiam duxerit, ex qua Philippus, cognomento Auguſtus, natus, qui ſucceſſit in regno, avum & patrem arctius deviacturus. *Talis ergo fuit graviſſimæ hujus diſſenſionis exitus, Theobaldo quidem utilis & honorificus*, Beroardo *autem glorioſus*.

Patriarcha Hieroſolymitani ergo Sanctum veneratio.

360 *Sanctus Pater in veneratione etiam fuit Patriarchæ Hieroſolymitano, prout ſuadetur e fragmento Crucis Domini, ab hoc ad illum Hieroſolymis tranſmiſſo; de quo laudatus Annaliſta ad ann.* 1144. *cap.* 4. *& ea occaſione, quod* hoc ipſo, *ait*, anno ejuldem ſalutiferi ligni interventu ſemel & iterum ſalus impetrata religioſiores Fideles effeciſſet. *Adiſis Baronium ad eumdem annum* 1144. *Exſtat* Bernardi *epiſtola ordine* 175 *in qua iſtius* B *Patriarchæ litteris præventus, ſacroque illo pignore donatus, memorem pro utroque iſto bonore ac gratum ſe exhibet. Sed epiſtola illa multum abludit ab anno* 1144. *quæ circa ann.* 1135. *data notatur in editione Mabillonii. Patriarcha vero iſte* eſt Willelmus Gallo-Belga, *ſicut dicitur ibidem in notis*, ex eremita Turonenſi patriarcha Jeroſolymitanus ab anno MCXXX. ad annum MCXLV. *Plura de illo patriarcha in eiſdem notis ſequuntur.*

§. XXXIV. Arnaldus Brixienſis hæreticus; impletum S. Bernardi vaticinium præſertim tempore Eugenii PP. III. ejus electio, & elogia; Bernardi ad ipſum litteræ.

Eugenii PP. III. præſertim tempore Arnaldus vaticinium Bernardi impleti; imago ejus

C *Superius in fine paragraphi* 29. *de iſto furioſo nebulone nonnulla breviter ſunt præmiſſa: cujus effrenatam rabiem adverſus omnem paſſim ordinem eccleſiaſticum* S. Beroardus *prænuntiarat, prout ibidem obſervatum eſt occaſione Petri Abaelardi; id quod revera maxime patuit, fuiſſe impletum ſub Pontificatu Eugenii PP. III. ex Ordine Ciſtercienſi ad Petri Cathedram anno* 1145. *evecti. Imaginem itaque Arnaldi Brixiani citato paragrapho promiſſam, atque huc tranſmiſſam, vivis coloribus depingamus ex Ottone Friſingenſi lib.* 2. *de geſtis Friderici I. Imperatoris cap.* 21. *col.* 719. *editionis noviſſimæ Mediolanenſis tomo* 6. *inter rerum Italicarum ſcriptores*: Arnoldus, *ait*, quidam Brixienſis, de quo ſupra dictum eſt, ſub typo religionis, &, ut avangelicia verbis utar, ſub ovina pelle lupum gerens, Urbem ingreſſus, ad factionem iſtam rudis populi, *nimirum Romani pro ſenatu contra Pontificem flautis*, animis præmolli dogmate ad animoſitatem aeaenſis, innumeram poſt ſe duxit imo ſeduxit multitudinem. Arnaldus iſte ex Italia civitata Brixia oriundus, ejuſdemqoa eccleſiæ elericus, ae taotum lector ordinatus, Petrum Abailardum olim præceptorem habuerat: vir quidem naturæ ooo hebetis, plus tamen verborom profluvio, quam ſententiarum pondere copioſos: fiogularitatis amaior, novitatis cupidus: cujuſmodi hominum ingenia ad fabricandas hæreſes, ſchiſmatumque perturbationas ſunt prona.

Is a ſtudio a Gallis in Italiam revertens, religioſum habitum, quo amplius decipere poſſet, induit, omnia laceraus, omnia rodens, nemiat parcens: elericorum ae epiſcoporum derogator, monachorum perſecutor, laicis tantum adulans. Dicebat enim nec elericos proprietatem, nec apiſcopos regalia, nec monachos poſſeſſiones habentes, aliqua ratione ſalvari poſſe. Cuncta hæc principis eſſe, ab ejuſque beneficentia in ulum tantum laeorum eedere oportere. Præter hæc de Sacramento altaris, baptiſmo parvulorum non ſana dicitur ſenſiſſe. His aliiſque modis, quos longum eſt enumerare, dum Brixienſem eccleſiam perturbaret, laiciſque terræ illius, prurientes erga elerum aures habentibus, eccleſiaſticas malitioſe exponeret paginas *, in magno concilio Romæ (*anno* 1139.) ſub Innocentio habito, ab epiſcopo civitatis illius, viriſque religioſis accuſatur. Romanus ergo Pontifex, na pernicioſum dogma ad plures ſerperet, imponendum viro ſilentium decernit; ſicque factum eſt. Ita homo ille de Italia fugiens, ad tranſalpioa ſe contulit, ibique in oppido Alemanniæ Torego * officium doctoris aſſumens, pernicioſum dogma aliquor dæbus ſeminavit.

* *al.* pacenſas

* *unigo* Zurich *in Hertio*

E *bis depingitur*

36a Comperta vero morte Innocentii, circa principia Pontificatus Eugenii Urbem ingreſſus, cum eam contra Pontificem ſuum in ſeditionem excitatam inveniſſet .., amplius eam in ſeditioaem excitavit, proponens antiquorum Romaaorum exempla, qui ax ſenatus maturitatis conſulto, & ex juveoum aoimorum fortitudinis ordioa & ioteqritata totum orbem terræ ſuum feceriat. Quare reædificaodum Capitolium, renovandam dignitatem ſenatoriam, reformandum equeſtrem ordinem docuit. Nihil in diſpoſitione Urbis ad Romanum ſpectare Pontificem; ſufficere ſibi eccleſiaſticum judicium debera. In tantum vero hujus veneaolæ doctrinæ cœpit invaleſcere malum, ut aon ſolum nobilium Romaaorum, ſeu Cardinalium diruerentur domus, & ſplendida palatia; verum etiam de Cardinalibus reverendæ perſooæ, inhoneſte ſauciatis quibuſdam, a furenti plebe tractarentur. Hæc & his ſimilia, cum multis diebus, id eſt, a morte Cæleſtioi, uſque ad hæc ab eo inceſſanter & irreverenter agerentur tempora, cumque ſeatentia paſtorum juſte in eum & caaoniee prolata, ejus judieio tamqoam omniao auctoritatis vaoa contemnerentur; taodem in manus quorumdam incidens, in Tuſciæ finibus captos, principis examini reſervatus eſt, & ad ultimum a præfecto Urbis ligno adactus, ae rogo io pulverem redacto funere, ne a ſtolida plebe eorpus ejus veneratioai haberetur, in Tyberim ſparſus. *Habes hic, lector, Arnaldi Brixiani imaginem genuinis coloribus depictam: ut vere & appoſite prædixerit* Bernardos, *peſſima ac ſeductoſa ejus molimina quaſi e ſpecula prævidens, ac paucis multa complectens, dum in epiſtola ſua ordine* 195. *illa de eo uſurpavit*: Videbitis hominem aperte inſurgere in elerum, ſretom tyranaide militari, ioſurgere io ipſos epiſcopos, & in omnam paſſim eccleſiaſticum ordinem deſævire.

F

363 *Enimvero turbulentæ illius Arnaldiſtarum factionis occaſione obiit Lucius PP. II. qui Cæleſtino II. proxime ſucceſſerat, rem illam pluribus exponente Baronio ad ann.* 1145. *in principio. Eadem autem occaſio, quæ Lucium e medio ſuſtulit, fine mora in defuncti locum extulit novum ſucceſſorem.* Non vacavit ſedes, *ſicut ibidem pergit Baronius*, ſed REPENTE (ut ait S. Bernardus *in*

obiit Lucius PP. & e-legitur Eugenius I

A *epiſtola* 237. *editionis Mabillonianæ*) ob periculum imminens fuit ſucceſſor electus. Etenim poſt AUCT. J. P. obitum Lucii, ob tumultuantes Romanos Arnaldiſtas, convenerunt unanimes Cardinales metuentes in eccleſiam monaſterii ſancti Cæſarii, illicque Dei nutu, haud de gremio ex more aliquem eligendum putarunt ex Cardinalibus in Romanum Pontificem; ſed convertentes oculos in abbatem monaſterii S. Anaſtaſii Trium fontium, Ordinis Ciſtercienſis, eidem haud pridem ſub Innocentio PP. II. n S. Bernardo præfectum, Bernardum itidem nominatum, patria Piſanum, virum probitate inſignem, & prudentia in negotiis obeundis locupletem, tempore perditiſſimo, quo hujuſcemodi bello civili Urbs flagraret, putarunt fore aptiſſimum: quem cum ſagaciſſimum fuiſſent experti, pari conſenſu ſumma concordia elegerunt. *Annalium Ciſtercienſium ſcriptor cap. 1. num.* 4. Induſtriæ viri delatum, an ſanctitati, in dubio eſt. Baronius raro incertos auctores ſequens, ad utramque reſpectum haud dubie tradit: cæteri ſolam ſanctimoniam hominis, alias B ſimplicis, & ad negotia gerenda minus apti, ſi non unctione magiſtra edoceretur. *Hæc ille. Verba Baronii jam ſtatim proculimus.*

elogia ejus 364 Cæterum alii, *inquit idem Mauricus* n. 5. induſtriam viri enervant, & ſoli ſanctitati cuncta aſcribunt. *Iuter alios vero, qui ibidem allegantur, ita de illo loquitur S. Antoninus par. 2. titulo 17. cap. 1. §. 7.* Hunc, cum antea ſimplex eſſet, Deus mirabili gratia perfudit & eleganiia. *Sed Mauricus utramque, naturæ videlicet & gratiæ, prærogativam ei tribuens*, Crediderim, *ait eodem n. 5.* hominis alias induſtrii prudentiſque columbinum candorem præcelluiſſe, nec ſe voluiſſe extendere ultra monachum, dum intra ejus profeſſionis fines continebatur: Pontificem relaxaſſe habenas propriæ induſtriæ, quæ nihilominus divinitus afflata, etiam ultra mortalem prævolaverit: quod multa ejus geſta teſtificantur. *De conſecratione laudati Pontificis ſcribit Baronius modo citatus.* Animadverſione præterea dignum *cenſes Mauricus num. 7.* quod Baronius omiſit, & auctor Chronici Belgici, *cujus locum & verba dat*, adnotavit; cum aliqui Cardinales forte quia electum conſtantiorem, quam optaſſent, experiebantur, C ejus vellent infringere electionem, ſanctum virum nec cecidiſſe animo, nec ſeſe facile illis conceſſiſſe: quin anathemate indicto in novatores, reſtitiſſe viriliter, ac irritos conatus evacuaſſe. Sic, qui electoribus antea vix acquieverat, refragantibus obſtitit; & ut nequaquam eligi ambivit, ſic neque electus deponi paſſus eſt, humilis æque ac conſtans, neque minus a puſillanimitate recedens, quam a ſuperbia. *Hæc plauſculum de dignissimo Christi Vicario deducere placuit, quia discipulus, quia amicus, quia filius* Bernardi *fuit, atque adeo gloria etiam extitit sanctissimi Patris: qui libros de Consideratione eidem inscripsit. Ejusdem* tum *abbatis epistolam ad* Bernardum *habes apud Mabillonium ordine* 344. *item ipsius jam Papæ aliam, epistolæ* 273. Bernardinæ *præmissam.*

Bernardi 365 *At quid dicam de* Bernardi *ad eum litteris, quas* plane aureas *vocat Baronius ad annum* 1145. *num.* 4. *atque Annalibus suis ibidem num.* 5. *& seqq. integras inseruit? Nonnulla ex iis in usum meum convertam, posthnam præmisero sequentem de eisdem notitiam ex historico Cisterciensi cap.* 2. Efferata Arnaldiſtarum rabies quotidie gliſcens, & ingruentia negotia Urbis & orbis detinuerunt Pontificem, quo minus ſuo olim Patri, ſed jam tunc filio, & ſemper amantiſſimo Bernardo mutationem in ſe, & de ſe factam renuntiaret per litteras, ut ſecum aut doleret, aut gratias ageret. Aſt Pater ſanctus, qui filii principatum, dudum vulgante fama, rebellionem in ipſum nondum noverat, cum ſuſtinuiſſet deſideratum nuntium, litteraſve, quibus Bernardum mutatum in Eugenium .., & le filium vocari gratanter legeret, & alias Cantuarienſis archiepiſcopi advertus Eboracenſem litigantis (contra quem etiam pro Henrico Murdacenſi diſcipulo Bernardi adhuc ſtabat) precibus urgeretur; rupit tandem ſilentium ipſe prior, *novum Pontificem laudata superius epistola compellans, quæ apud Mabillonium est ordine* 238. *Eu tibi quædam ejusdem fragmenta:*

366 *Tantum itaque sibi filium immo jam patrem gratulatur, de ejusque gubernatione omnia undequaque fortunatissima exspectat:* Quia, *inquit*, ſemel cœpi, loquar ad dominum meum. Jam enim filium dicere non audeo, quia filius in patrem, pater mutatus eſt in filium. Qui poſt E me venit, ante me factus eſt: ſed non invideo: quia quod mihi deerat, in eo me habere confido, qui non ſolum poſt me, ſed etiam per me venit. Nam ſi dignaris, quodammodo per Evangelium ego te genui. Quæ eſt ergo ſpes noſtra, & gaudium noſtrum, & corona gloriæ? Nonne vos ante Deum? Denique filius ſapiens gloria eſt patris. Amodo tamen non vocaberis filius; ſed vocabitur tibi nomen novum, quod os Domini nominavit. Hæc eſt mutatio dexteræ Excelſi, & multi in mutatione iſta gaudebunt. Nam quemadmodum olim Abram in Abraham, Jacob in Iſrael; &, ut de tuis magis prædeceſſoribus tibi proponam, ſicut Simon in Cepham, Saulus in Paulum: ſic filius meus Bernardus in patrem meum Eugenium, læta prorſus & utili, ut ſperamus, translatione promotus eſt. Digitus Dei eſt iſte, ſuſcitans de pulvere egenum, & de ſtercore erigens pauperem, ut ſedeat cum principibus, & ſolium gloriæ teneat. *ad ipsum*

367 *Nec vero* S. Bernardus *adeo omnem, quam litteræ in filium quondam suum habuerat, auctoritatem* F *exuerat, ut, dum ad ipsum hasce dare litteras, præclara quædam monita non adjungeres libere ac paterne gratulationibus suis: nam ita continuo prosequitur:* Supereſt, ut facta hac mutatione tui, ipſa quoque, quæ tibi commiſſa eſt, Domini tui ſponſa mutetur in melius, & jam nequaquam Sarai, ſed Sara de cætero nominetur. Intelligo, quæ dico: dabit enim tibi Dominus intellectum. Si amicus ſponſi es, ne dixeris dilectam ejus principem meam, ſed principem, nil tuum in ea vindicans, niſi quod pro ea, ſi oportuerit, etiam animam dare debes. Si Chriſtus te miſit, æſtimabis te non miniſtrari, ſed miniſtrare veniſſe: & miniſtrare non ſolum ſubſtantiam, ſed ipſam quoque animam, ſicut præfatus ſum. *Deinde, nonnullis interjectis, varios Vir sanctissimus induit affectus, gaudii videlicet, timoris ac terroris:* Ergo, *inquit*, fiduciam talem habens in te, qualem in nullo prædeceſſorum tuorum a multis retro temporibus viſa eſt habuiſſe, exſultat merito ubique & gloriatur in Domino omnis eccleſia Sanctorum: ſed ſpecialiter illa *, cujus uterus te portavit, & cujus ubera tu ſuxiſti. Quid ergo? Nonne & mihi

* nempe Clarevallenſis vel Cisterciensis,

A bi licet gaudere cum gaudentibus? Numquid non ero unus de numero lætantium? Exultavi, fateor, ſed cum tremore: exultavi, ſed in ipſo exultationis meæ articulo timor & tremor venerunt ſuper me. Ego enim etſi nomen patris depoſui; ſed non timorem, ſed non anxietatem, poſtremo nec affectum, nec viſcera patris. Confidero gradum, & caſum vereor: conſidero faſtigium dignitatis, & intueor faciem abyſſi jacentis deorſum..

vero

368 Et quidem elegeras abjectus eſſe in domo Dei tui, & recumbere in noviſſimo loco in convivio ejus; ſed placuit dicere ei, qui te invitavit: Amice, aſcende ſuperius. Itaque aſcendiſti in altum, ooli altum ſapere; ſed time, ne forte contingat ſero miſerabilem illam emittere vocem: A facie iræ & indignationis tuæ, elevans alliſiſti me. Altiorem quippe locum tortitus es, ſed non tutiorem; ſublimiorem, non ſecuriorem. Terribilis prorſus, terribilis eſt locus iſte. Locus, inquam, in quo ſtas, terra ſancta eſt; locus Petri eſt; locus Principis Apoſtolorum, ubi ſteterunt pedes ejus. Locus illius eſt, quem conſtituit Dominus dominum domus ſuæ, B & principem omnis poſſeſſionis ſuæ. Si forte declinaveris a via Domini; ſepulcus eſt in eodem loco, ut ſit tibi contra te in teſtimonium.. Hæc hactenus. Cæterum cauſa, quare ante tempus ſcripſerim vobis, hæc eſt. *Synopſim ejuſdem jam præmiſimus hanc epiſtolæ ex Mauriceo.*

anno;

369 *Cauſa itaque expoſita, ſignificat* S. Bernardus, *quidnam optet Eccleſiæ, ac anno ejus Pontifici: ac poſtremo hortatur illum ad fortes magnoſque animos, nec non ad jugem mortis memoriam, his verbis epiſtolam ſuam concludens:* Confortare igitur, & eſto robuſtus; manus tuæ in cervicibus inimicorum tuorum. Vindica tibi animi conſtantia & vigore ſpiritus partem, quam dedit extra fratres tuos tibi omnipotens Pater, quam & tulit de manu Amorrhæi in gladio & arcu ſuo. In omnibus tamen operibus tuis memento te eſſe hominem, & timor ejus, qui aufert ſpiritum principum, ſemper ſit ante oculos tuos. Quantorum in brevi Romanorum Pontificum mortes tuis oculis aſpexiſti! Ipſi te prædeceſſores tui tuæ certiſſimæ & citiſſimæ deceſſionis admoneant; & modicum tempus dominationis eorum paucitatem dierum tuorum nuntiet tibi. Jugi proinde meditatione inter hujus tranſeuntis gloriæ blandimenta, memorare noviſſima tua: quia quibus ſucceſſiſti in ſedem, ipſos ſine dubio ſequeris ad mortem. *Atque hæc quidem ſunt, quæ huc tranſcribenda putavi ex inſigni illa & paterna affectione plena* Bernardi *ad Eugenium epiſtola.*

C

oblata ut ſibi opportune exaggerandi de brevitate vitæ Pontificum Rom.

370 *Illud autem* Quantorum in brevi Romanorum Pontificum mortes tuis oculis aſpexiſti! *illud, inquam, occaſionem dedit Horſtio quærendi, cur vitæ Pontificum Romanorum ſint adeo breves. Meretur audiri ejus ratio in præfatam epiſtolam, quæ habetur apud Mabillonium in notis prolixioribus ad epiſtolas* S. Bernardi *col.* cxxii. Mirum non immerito videri poſſit, quid ſit, cur tam brevis ævi ſint Romani Pontifices, ut ſolus Petrus putetur annum vigeſimum quintum attigiſſe; plurimos paucis annis, aut paucis menſibus, immo non multis diebus ſuperſtites, mors præmatura rapuerit, cum videamus imperatorum & regum plurimos multo longioris ævi fuiſſe? Res omnino digna diſquiſitione. Sed quis novit ſenſum Domini? Video tamen eamdem quæſtionem B. Petro Damiani propoſitam ab Alexandro Pontifice, quam ille diligenter tractat, & ediſſerit, ut legi omnino digna ſint quæ ſcribit. Vide inter epiſt. lib. 1. epiſt. 17. alias Opuſculo 23. „ Aliquando, inquit, a me ſollicite requiſiſtis, „ quæ mihi cauſa videatur, cur Apoſtolicæ Sedis Antiſtes numquam diutius vivat, ſed intra breve temporis ſpatium diem claudat extremum; adeo ut poſt divum Petrum Apoſtolum, „ qui per 25. circiter annorum luſtra præſedit, „ nemo poſtmodum Romanorum Pontificum hoc „ ſpatium præſulatus æquaverit. Modernis immo temporibus vix quisquam in prædictæ Sedis culmen evehitur qui metam quatuor, vel, „ ut multum, quinque tranſcendat annorum. „ Quod conſiderantibus nobis, prodigialis, ut „ ita loquar, ſtupor oboritur: quoniam hæc breviter vivendi neceſſitas in nulla alia totius orbis eccleſia reperitur. Sed in quantum mortalibus divinæ diſpenſationis revelatur arcanum, „ videtur nobis, quis idcirco hoc judicii cæleſtis „ ordo diſponit, ut humano generi metum mortis inculiat, & quam deſpicienda ſit temporalis vitæ gloria, in ipſo gloriæ principatu evidenter oſtendat „ *&c.* Anguſtis quidem limitibus Pontificum Vitas incluſit Damianus, fateor, dum ultra quatuor aut quinque annos non extendit: in breviores tamen mihi videntur coarctatæ, ſi Pontificum hiſtoriæ conſulantur. Rectiſſime igitur S. Bernardus hac epiſtola hortatur Eugenium, ut ex breviſſimo ſuorum prædeceſſorum dominatu, ſuum quoque luſpectum habere diſcat. *Ita ibi. Porro epiſtola, quam* S. Bernardus *ſcripſit ad Purpuratos Patres, qui Eugenium elegerant, elegans etiam, ac variis affectuum characteribus expreſſa legi poteſt in ipſo fonte.* D Auct. J. P E

§. XXXV. Eugenius PP. Viterbium ſecedit; eo ſacris operante coram Armenis miraculum; ſcripta S. Bernardi contra epiſcopum Eboracenſem intruſum; domeſtica quædam negotia; famoſi Nicolai Arremarenſis ambitio &c.

Eugenius PP. abitque Arnaldo Brixiano Romam Viterbium ſecedens, F

A *Naalium Ciſtercienſium collector cap. 3. tractat de Arnaldi Brixiani in Urbem ingreſſu, ac plebe ibidem ab ipſo concitata. Nos de turbulenti hujus hominis ſociatoribus jam ſæpra ſatis diximus.* Aſt Eugenius (*ita pergit idem auctor num. 3.*) inſanientium Romanorum civium furorem devitans, receſſit Viterbium: ubi uſque ad finem anni commoratus, non tam cedere, quam dare locum iræ viſus eſt, cum efferbuerit *, ſacilius compeſcendæ. Peccuſſit tamen prius anathemate Jordanem & ſocios; ac Tiburtinos, Romanorum antiquos hoſtes, auxiliares adſciviſſe, per quos vexati facilius reſipiſcerent. *Videatur Ottonis Friſingenſis Chronicum lib. 7. cap. 31.* Sed de his, *inquit Mauricius*, ſuo tempore dicemus. Interim quo triſtibus lætitia miſceretur, atque utraque ſe mutuo temperarent; *mutata ſcena aſſertur ab ipſo locus ille Anaſtasii eccleſiaſticorum apud Baronium ad hunc annum num. 67.* Accidit ſecundum illud divinum oraculum veritatis ore pronuntiatum de prædeſtinatione Sanctorum: Venient ab Oriente & Occidente, & recumbent cum Abraham, Iſaac, & Jacob, & filii regni ejicientur in tenebras exteriores; quod, dum Romani reſiliunt, accurrunt populi e longinquo;

* *f.* deferbuerit

AUCT. J. P.

A cum negant iſti, qui prope; profiteantur, qui longe ſunt poſiti, ut ita ſaltem erubeſcant omnes, qui oderunt Sion. *Varias porro ad Sedem Apoſtolicam externarum gentium legationes commemorat idem Annalium eccleſiaſticorum parcus ad hunc annum, nec non Mauricus cap. 3. citato. In rebus autem, quæ acciderunt narrantur, hoc miraculum illuſtre videtur a nobis non prætereundum, quod ex Ottone Friſingenſi refert Baronius; ſed nos illud in pauciora contrahemus nimiæ prolixitatis vitandæ gratia.*

& ibidem facris operantem,

373 Tunc quoque temporis, *ait Baronius n.* 29. cum Viterbii Eugenius conſiſterer, Orientales ex Armenia atque Syria legationes accepit, prout ab eo, qui præſens aderat, Ottone, qui & ea, quæ vidit, etiam fideliſſime ſcripſit, refertur. *E libro itaque ipſius Ottonis ſeptimo, cap. 32. delibamus iſta:* Ea tempeſtate legati Armeniorum epiſcoporum, eorumque metropolitani .. legati ab ultimo pene Oriente ſummum Pontificem Viterbii .. adeunt, eique ex parte illius eccleſiæ ſubjectionem omnimodam offerentes, cauſas viæ nobis cum aliis multis præſentibus, apud veterem aulam aperiunt .. Inter ipſos & Græcos quædam de ritu Sacrificii habitudo eſt in quibuſdam; in aliis vero diſcrepantia. Ponunt enim fermentatum panem (*quod refellitur apud Paginm ad annum Chriſti* 1145. *num.* 8.) ſicut illi; aquam autem vino non admiſcent, ſicut nos & illi .. Pro his & aliis dum inter ſe diſſentirent, Romanam Eccleſiam judicem eligentes, conſultum veniunt, formamque Sacrificii juxta conſuetudinem ejus ſibi tradi depoſcunt. Quos Romanus Antiſtes grataanter ſuſcipiens, Miſſarum ſolemniis ac Sacrificii ſecretis adhibuit, diligenterque ea, quæ fiebant ibidem, eos animadvertere monuit.

curam divinorum ad eum legatis miraculum accidit.

373 Quod dum facerent .., unus ex eis pontificali dignitate præditus, ſicut poſtmodum in pleoa curia retulit, in beati Martini octava, quando dedicatio eccleſiæ beati Petri celebrari ſolet, Summo Pontifice divina myſteria agente, ſplendido fulgore radium ſolis ſuper caput ejus coruſcare, & in ipſo duas columbas aſcendentes & deſcendentes vidit. Cumque diligentius hac illacque oculos circumferret, nullumque aditum, per quem lux illa transfunderetur, inveniret, deificum hoc eſſe cognoſcens, ac ad obedientiam Romanæ Sedis amplius accenſus, cunctis, quæ viderat, aperuit. At venerabilis Pater non ſuis hoc meritis attribuens, ipſius potius fide cæſtus hoc ſibi monſtratum affirmabat, ut videlicet eccleſia, a qua ipſe miſſus fuerat, Sacramentorum virtutem veritatis luce perfuſam cognoſceret, ac deinceps quali ea reverentia & forma tractare deberet, addiſceret. *Haſtenus Otto Friſingenſis, quæ ab ipſo deſcripta eo lubentius huic Commentario noſtro inſeximus, quod non modica in Eugenium PP. quo ſacris operante inſigne illud prodigium accidit, venerationis commendatio, ac proin in ipſum etiam* Bernardum *derivetur; nec non in ſacram ejus familiam Claravallenſem.*

Eugenius pacem init cum Romanis

374 *Annalium Ciſtercienſium conditor ad præſentem annum cap. 4. n. 1. Eugenii PP. pro fidelibus in Oriente ſolicitudinem exhibet, quæque tum ab eodem Pontifice, tum a Chriſtianis principibus, tum ab ipſo potiſſimum* Bernardo *pro expeditione belli ſacri, ac Terræ ſanctæ defenſione ſint peracta, enarrare deinceps pergit. Sed quia idem argumentum intexis annis non unis ſequentibus, eiſdemque intertexit alias res, quæ ad illam materiam non ſpectant; videmur melius conſulturi rerum tam memorabilium intelligentiæ, ordini eventuum, ac narrationis modo, ſi, quæ ipſe ob rationem temporis diſjunxit, atque aliis hiſtoriis interrupit, nos eodem ſermonis fluxu ſimul conjungamus, ac facta annis diverſis ſub uno veluti conſpectu repræſentemus ad annum Chriſti* 1146. *& ſequentes: quo lectorem mittimus. De pace cum Romanis inita ab Eugenio PP. deque conditionibus ejuſdem, ac gaudio communi, quo idem Pontifex Romæ ſit ſuſceptus, conſuli poteſt Mauricus cap. 4. citato, n. 10. & 11. Pergamus interea temporis ad cap. 5. anni* 1145. *laudatorum Annalium; quod ita auſpicatur Mauricus;*

S. Bernardus regotia Theobaldi archiepiſc. Cantuarienſis

375 Interea Bernardus, qua pietate in ſuos, quo zelo in publicum bonum agebatur, cum a Theobaldo archiepiſcopo Cantuariæ, cum a primoribus Anglicanæ eccleſiæ viris, contra Willelmum Eboraci intrulum, pro filio Henrico ſollicitaretur: cum cauſam diu cœptam & agitatam, trium Pontificum morte necdum diſcuſſam, in pendenti adhuc eſſe, nec ſine gravi juſtitiæ detrimento, atque ipſius eccleſiæ, conſideraret; ſecundam epiſtolam ad Eugenium Papam ſcripſit, acrem & vividam, ac aperte propalantem, quod in priori latentius inſinuarat; ſuccidendos nimirum ramos inutiles, atque arbores infructuoſas evellendas. *Et mox ibidem num.* 2. *epiſtola recitatur. Eſt ordine* 239. *apud Mabillonium.* Eugenius *vero* Pontifex, *ut dicitur n.* 4. *apud Mauricum*, ſtatu cauſæ cognito, qui integer a morte Innocentii conſervabatur, prædeceſſoris ſui ſententiæ deferens, juramento Decani Eboracenſis, quod Guillelmus inſtantiſſime petierat, ſuis litteris ſtandum confirmavit; ut, niſi ille capitulum intruſionis, quod Guillelmo inter alia opponebatur, juramento amoveret, electio irrita & nulla declararetur. Decanus primum judicio ſe ſubtrahere, ſimulare ignorantiam, colloquia fugere: demum cum per cenſuras compelleretur, quamvis Guillelmo ex animo faveret, plus tamen veritati & religioni tribuens, quam amicitiæ, tandem virum intruſum iterum pronuntiavit, iterum dixit, atque electionem caſſam irritamque electioni Henrici poſt habendam.

contra Guillelmum Eboracenſem intruſum ſcribit

376 Tunc Willelmus jugulatus ſuo muerone, & arma propria in ſe converſa videns, ad poſteriores Innocentii litteras, veras aut fictas, cenſuit confugiendum, & faceſſit negotium Eugenio nova cautela, ut jam exinde ad Bernardum Patrem ſcriberet, zelare ſe pro eccleſia Eboracenſi, & velle idolum illud de medio tollere; ſed nihilominus dubium adhuc hærere, qua via congruentius dejiceretur. Tunc lanctus Pater conſtans pro veritate, conſtans pro filio; ſed nihilominus zelans pro Innocentio, qui in ſuis litteris notaretur duplicitatis, denuo contra Willelmum ſtylum vibrans, & Pontificem roborans, vel ex his bonis, quæ ab ipſo facta audierat, talem ad eum epiſtolam ſcripſit. *Habetur apud citatum modo editorem ordine* 20. *ſed ibidem aptatur anno Chriſti* 1146. *Votis* Bernardi *reſpondit eventus. Quippe Eugenius* cauſæ meritis, & Bernardi inſtantia victus, tandem Guillelmum fore deſtituendum, ſubſtituendum Henricum adjudicavit. Quin & ad ſe vocatum tacraturumque, mox etiam pallio ex more cohoneſtavit; cohoneſtatum remiſit Ebracum, *inquit Mauricus*

A tus n. 7. *qui etiam deinde refert, quænam sint sacrilege acta a depositis fautoribus; de qua re extat epistola* S. Bernardi *in editione Mabillonii ordine* 252. *cujus ad illam consulat lector notationem, & signatur anno Christi* 1147.

domestici quibusdam negotiis vocati,

377 *Historicus Cisterciensis cap. 6. ad privata quædam & domestica Ordinis sui negotia scribenda calamum admoveur, sermonem instituit de Petri Bernardi, ad Petri cathedram assumpti, successore in præfectura SS. Vincentii & Anastasii Romæ. Fuit is Rualenus: verum ægre Bernardus, sicut ibi narratur num.* 2. *&* 3. charum sibi filium, quem præ aliis tenerius diligebat,.. tulit .. a se avelli, maxime renitentem, orantemque, us quiescere in paterno sinu permitteretur. Sed vicit tandem obedientia summi Pontificis.. Verum cum Romæ in sententia permaneret *Rualenus*, segnis aut humilis, neque animum mutaret simul cum loco, neque blandimentis sive exterius aulæ . ., seu præfecturæ interius sa permitteret; quin instanter per litteras, per nuntios, Bernardum Patrem pro missione obtinenda sollicitaret;

B ipse Sanctus paterno illi affectu de more condolens, sed nihilominus Eugenio Papæ deferens, cujus præcipue electione illuc advenerat, talem ad eum epistolam scripsis, *ordine* 258. *qua illum ad se remitti rogat. Sed accidit, ut Eugenius* noo solum petitionem oon admiserit; sed severius scripseris Bernardo, quasi oolenti sibi complacere. Tunc Abbas sanctus silentium Rualeno, silentium sibi imponens in hoc negotio; & Rualeno & Eugenio iterum scripsit; huic, ut obedientiam voluntariam fuisse monstraret; illi, ut faceret, *sicut dicit Mauricius num.* 5. *Sunt epistolæ* 259. *&* 260.

epistolarum quorundam expositi.

378 *Laudatur historicus cap.* 8. *scribit de felici obitu venerabilis Humberti, monachi Claravallensis, qui in manibus* S. Bernardi *expiravit, & de quo Vir Sanctus Sermonem habuit ad fratres, meritis laudibus virtutes ejus extolleur. Habetur inter alios ipsius Sermones in editione Mabillonii col.* 1066. *&* 1067. *sequentibus; sed illigatur anno Christi* 1148. *Vide notæ ibidem. Ejusdem historiæ auctor dicit cap.* 8. *n.* 10. Hoc ipso anno, *inquit*, quantum ex serie scriptorum, & vitæ ipsius licet colligere, Bernardus Pater, interruptis sermonibus in Cantica, in gratiam monachorum in Quadra-

C gesima, explicandum suscepit Psalmum QUI HABITAT; quem decem & septem Sermonibus absolvit. *Exstant aliis Sancti Sermonibus intexti apud laudatum Mabillonium col.* 827. *&* 1067. *sequentibus; sed habiti signantur sub annum* 1140. *ut videre datur in notatione ad Sermonem sextum.*

Famosus Nicolaus Arremarensis cupit admitti in Claramvallem:

379 *Annalium Cisterciensium caput unum conflat e longa admodum narratione, quæ hominis cujusdam hypocritæ fabulas arsert, ut in* S. Bernardi *familiaritatem & usum intime se insinuaret, atque hac via magnam sibi nominis gloriam, cujus erat avidissimus, compararet, lectori repræsentat. Tamesi autem non adeo multum nostra interfit, si omittatur a nobis ista historia; quia tamen naturalem quamdam cum rebus gestis sancti Abbatis connexionem habet, aliquam ejusdem partem ex Mauricio in compendium cogimus.* Nicolaus Arremarensis ætate juvenis, aspectu decorus, moribus aur compositus aut fictus; sed ingenio & eloquentia pene usque ad miraculum; quem propter hæc Venerabilis Petrus Mauricius in deliciis, reliqui in admiratione etiam haberent, . . cum Eugenium in summa Ecclesiæ Sede, Bernardum Patrem in summa æstimatione . . conspexisset, Claramval-

D lem adeundam sibi propoauit . . Bernardum Patrem jam lento & morbis graveus, ac supra vires impliciram negotiis .. indigere notario, qui pbrasim gravem, qui sacrorum librorum inversa loca, qui ducem ejus stylum imitaretur: se, si quem alium, aptum ad hoc munus . . Huic ministerio si semel admittatur, ex quotidiano usu habiliorem, ex majori notitia utiliorem, & pene necessarium, brevi consecuturum, quod exoptabat, innotescere orbi per sanctum Patrem . . Hæc Nicolao fingendæ conversionis occasio unica, hic simulandi perfectioris vitæ ardoris scopus fuit. Sed timuit detectorem Bernardum ficta devorio, & melius se putavit posse latere, si ad filios ejus primo, ut simpliciores; dein per ipsos ad Sanctum referretur.

quæ sanctus Abbatis cum conventum aliqua,

380 Ergo quæsito colore videndi socios .. seu visitandi sanctam illam domum .. illuc advenit, dum Bernardus abesset .. Ibi quasi qui subito incaluisser, sancta servorum Dei conversatione astractus, mirari vitam, collaudare viros . ., & se infelicem, qui tantn bono carear. Si admit-E teretur Sanctorum locietati, vel in vita beatum prædicabar. Anderer utinam sperare, utinam petere! . . Hæc & similia per conventum primo sparsa, dein Priori, seniorihusque dicta, adeo gratanter cuncti susceperc, ut, quo minus petentis votis annuerent, sola Bernardi absentia detinerentur .. Illud tandem consilium omnium fuit, ut interim Arremarum reverlus, in prima vocatione sua perseverarer, quoadusque per Claravallenses Bernardo reluci, & per Bernardum Venerabili Petro vocatione insinuata, probataque, convenirent suffragia . . Itaque a Claravalle discessit non sine lacrymis, veris an fictis quis audeat judicare? At cum Bernardum negotia detinerens ultra consuetum, quietis impatiens.. homo vafer & callidus, per speciem religionis vitia dissimulans, primum quidem venerabili Theobaldo Arremarensi Priori persuasit, ut idem peteret. Deio cum ipsum & propositi socium, & precum haberet coadjutorem, hanc ad seniores Clarævallis scripsit epistolam, captandos ex stylo, sive quia ad ipsos efficax & acer, sive quia levando Parenti utilis foret. *Ejusdem epistolæ exemplar deinde ibi sequitur; quo recitato, aliisque nonnullis exaratis, quæ ibidem legi possunt, memorantur ea, quæ jam voti factus compos in cœnobio Claravallensi egit, ut præfixum sibi scopum obtinendi magis nominis consequeretur.*

F

deinde monachus ad simulandi ipsio sanctum Abbatem decipit

381 Ingressum Claramvallem astutum juvenem . . conciliarunt sancto Abbati probi in speciem mores, modestique, ingenium acre & vividum, stylus dulcis, & sc, quacumque vellet, facile flectens, rum .. juge obsequium: quæ omnia ab aliis probara laudataque, maxime a Petro abbate Cluniacensi, cujus judicio multum deferebat, Nicolaum valde Bernardo commendabant. Et latebat fortasis inter hæc ipsa proprii amoris scintillula, dum Vir appetens otii & solitudinis, invenichat in ipso, cui arduas etiam negotia posset committere. Hinc patuit via ad ejus desiderium, cum sanctus Pater in multis uteretur calamo Nicolai, atque ipsius exemplo eriam alii. Ex quibus brevi innotuit per totum orbem .. Sic Nicolaus, quod adeo concupierat, celebre nomen .. acquisivit in brevi. *Hæc & plura alia de isto hypocrita collegit Mauricius ad annum præsentem* 1145. *cap.* 9. *ubi n.* 13. (*&* 14. *si*

A eum Pagius in Critica ad annum 1146. n. 13.) affirmat, fraudulentam ipsius conversionem innectendam esse anno 1145. corrigens Baronium, qui Nicolaum sequenti anno detectum atque delatum ad Eugenium Papam putat; eum tamen multo posterius se prodiderit, ut tota historiæ series palam faciet, inquit idem historicus Cisterciensis. Neque credibile, ut recte scribit Pagius citatus, Nicolaum tam cito fallarium a S. Bernardo deprehensum, & tameo non statim a suo obsequio dimissum. Atque hæc quidem de illo impostore hactenus, quorum postea juvabit meminisse, uti & aliorum, quæ hisce attexo, ad pleniorem notitiam historiæ Bernardinæ, in qua partes suas nequiter ac fraudulenter egit, alibi postmodum in eadem recursurus.

Auct. J. P.

ut supra narrat de ipso,

382 Ducem sequor eruditissimum Mabillonium, qui in Præfationis suæ parte altera in tomum III. Operum S. Bernardi, varia de Nicolao isto famoso curiose notavit a pag. 712. Quæ ex Maurico dicebam de moribus ac natura dotibus, ita refert Mabillonius: Erat Nicolaus natione Francus, ab ineunte ætate monachus in monasterio Arremarensi

B * diœcesis Trecensis, quatuor ab ipsa civitate leucis. Vie fuit ingenii facilis, versatilis, facile in aliorum affectus influens, litteris pro tempore apprime excultus, aliis erudiendis apud suos Arremarenses præfectus; carus viris ea ætate præcipuis, Attoni Trecensi episcopo, Petro Venerabili abbati Cluniacensi, Petro Cellensi, Henrico Ludovici Junioris fratri; aliisque. De admissione ejus in Claramvallem mox agit Mabillonius; sed de ea re satis jam supra dictum est. Circa notarii officium ipsi commissum, idem Mabillonius, Plures, ait, erant Bernardo notarii, ob varia, quæ subinde ad ipsum referebantur, negotia. Præcipuus erat Ganfridus, cui adjunctus fuit Nicolaus. Illa vero, quibus ipsemet ibidem describit suum museum, argumento sunt auctori dictæ Præfationis, Nicolaum etiam sub se notarios habuisse. Non transcribe autem quæ in eadem Præfatione narrantur de librorum commercio, de recusatione tunicæ, ad amicum, quam is ad ipsum transmiserat, remissa, quasi parum Ordini suo conveuientis; de epistolis denique, quibus amicos frequentabat; de his quippe facile patior consuli a lectore

C Præfationem laudatam Mabillonii; ita tamen, ut nonnulla ex illa delibem, quæ ad nostrum propositum, atque adeo ad Bernardi historiam magis prope conducunt. Sunt autem ista, quæ habentur col. 715. & seq.

* vulgo Montier-Ramey

facilli Bernardini advertentia, ac ipsa plura hoc loco memoranda.

383 Petro Venerabili abbati Cluniacensi .. ad delicias usque amicus erat Nicolaus, quem identidem Bernardus ad eum mittebat, ut mutua cordium arcana & reciproci affectus apud hunc fequestrum deponerentur. Qua de re legenda Petri epistola, quæ est ordine 264. inter Bernardinas. Sed tandem accidit, o mortalium infelix conditio! ut Nicolaus Bernardi indulgentia & facilitate abusus, sigillum ejus in malos usus adulteraverit, demum in horrendam prolapsus defectionem, quam dubium est, an umquam serio emendarit. De sigillo vitiato Bernardus, tacito Nicolai nomine, quæ sancti Viri caritas erat, Eugenio significavit epistola 284. „ Perielitati sumus „ in falsis fratribus, & multæ litteræ falsatæ sub „ fallato sigillo nostro in manus mortorum venerunt; & (quod magis vereor) etiam usque ad „ vos dictum falsitas pervolasse „. Ejusdem funestum casum deplorat in epistola 298. ad eumdem Eugenium, non jam dissimulato (quod publicum erimen erat) auctore. „ Nicolaus ille „ exiit a nobis, quia non erat ex nobis: exiit „ autem fœda post se relinquens vestigia, & ego „ longe ante hominem noveram: sed exspectabam, ut aut Deus eum converteret, aut instar „ Judæ ipse se proderet .. Quod & factum est. „ Prætet libros, denarios, & aureos multos, in „ ipso exitu inventa sunt super eum sigilla tria, „ unum ejus proprium, alterum Prioria, tertium nostrum .. De turpitudinibus ejus, quibus terra lordet, & factæ sunt omnibus in parabolam, superfedeo polluere labia mea, & „ vestras aurea „. Addit Bernardus, eum, si ad curiam Eugenii, uti is jactaverat, pergere audeat, dignum esse, si quis alius, PERPETUA INCLUSIONE. Accidit vero iste lapsus in annum MCLI. ut patet ex memorata Bernardi epistola 298. ad Eugenium eo anno scripta; & ex epistola 388. quæ est Petri Venerabilis, de electione Gratianopolitana, eodem anno facta, qua in epistola Nicolaus, uti Bernardo & Petro adhuc carus, ac fidelia amborum internuntius laudatur.

D

E

Nicolaus bis ab alio synonymo distinguendus est:

384 Nicolaum porro hunc ab alio synonymo Anglo distinguendum esse, observatur in sæpe dicta Præfatione his verbis: Omnes existimaot, ipsum profugisse in Angliam, ac se recepisse in S. Albani monasterium, eumque esse Nicolaum, qui Beenardi jam demortui de conceptione Deiparæ sententiam traduxit, impugnavitque, atque Petrum Cellensem adversarium habuit. Et Nicolaus quidem vocabatur iste; sed Anglum fuisse, constat ex duabus ad illum Petri epistolis, quæ sunt libri sexti epistola 23. & nona epistola 10. quarum verba ibidem producuntur. Atqui ex superioribus constat, Nicolaum Claræ-vallensem ante suam fugam Petro maxime notum ac familiarem, nec Anglum exstitisse, sed Gallum aot Francum: ac proinde ab illo Anglo distingoendum.

quo se receperit & quæ lapsus ejus causa fuerit.

385 Sed quo ergo, inquia, Nicolaus Francus se recepit? Post varios hinc inde discursus, constitit tandem in suo Arremarensi monasterio, cum Bernardo e vivia erepto ibi tuto sibi vivere licuit ac securo. Probationes videri possunt in Præfatione eadem; in qua etiam affertur, quid rei, quamve personam in Arremarensi monasterio ageret, e Nicolai verbis. Ita ergo, inquit Mabillonius, apud Arremarenses agebat Nicolaus, ut essat sui juris. Misera sane conditio hominis, qui Bernardi discipulus ac notarius fuerat! Sed quis miretur, cum angeli ex cælo ipso decciderint? In hoc vero maxime vanitatem loam prodit, quod de multitudine amicorum, uti alias etiam solebat, gloriatur. Epistola autem, quæ ibi affertur ad hoc probandum, etiam indicio est, Nicolaum ex Campania .. ortum fuisse; sed lapsus ejus eausam non alionde, quam ex gloriola & superbia, quæ plerosque dementat, cepetendam .. Ex his omoibus apparet, quis fuerit Nicolai genius, nempe vanus, inconstans, inquietus, de qualibus vix umquam quicquam boni sperare liceat. Ceterum qualis ejus exitus fuerit, ignoramus. Sed jam tempus est, ut post hanc excursionem revertamur ad propositum.

F

A

§. XXXVI. Opera publico Eccleſiæ bono ac Sedi Apoſtolicæ navata; ſynopſis eorum, quæ Vir Dei geſſit ac paſſus eſt pro bello ſacro.

Abbatem Clunacenſem Eugenio PP. commendat: pro hoc profectione perlecta ſcribit ad Romanos, & ad Conradi imp.

Venerabilem Petrum Mauricium, abbatem Cluniacenſem, anno Chriſti 1146. Romam ſeſe contuliſſe ad Eugenium PP. memorant Annales Ciſtercienſes ad hunc annum cap. 1. Exſtat S. Bernardi *epiſtola 277. ad eumdem Chriſti Vicarium, qua ſummo cum benevolentiæ affectu ipſum commendat.* Romam tandem pervenit venerabilis abbas, *uti ſcribit Mauricus ibidem num. 6.* ubi ab Eugenio non benigne tantum, ſed etiam reverenter ſuſceptus eſt, velut quem de univerſa Eccleſia bene, de Ciſtercio ab ioitio optime meritum, etiam Bernardo tacente, noo ignorabat. *At de Petro ibidem plura. Laudati Annales cap. 3. num. 1. referunt ſecundam Eugenii PP. ex urbe Romana fugam, ejuſque adjuncta*: Dum orbem, *inquiunt*,

B Pontifex ex Urbe moderatur, & nunc per ſe, nuoc per ſtrenuos legatos cunctis providet, Urbem rebellem iterum expertus, iterum cedit; & qui modo cum ramis atque hymnis ſuſceptus fuerat, vix tribus ex tunc menſibus exactis, lapidibus blaſphemiſque impetitus in fugam agitur. *Deinde num. 3. iſta dicuntur*: Dum hæc ſecunda Romanæ urbis ſeditio, vulgante fama & amicorum litteris, Claramvallem ad Bernardi aures veniſſet (quamvis Baronius ad priorem refert) accenſus, quo ſolebat, juſtitiæ zelo, & calamum velut gladium vibrans; primum ad eos, arguens, rogaos, increpans: ſed mox etiam ad Conradum imperatorem ſcripſit, per quem, ſi forte obſtinati perſeverareot, nihilominus armis compeſcerentur. *Epiſtola, quam dedit ad Romanos, habetur inter Bernardinas a Mabillonio recuſas, ordine 243. quam proxime ibidem ſequitur alia Conrado inſcripta: utraque ibidem aptatur anno Chriſti 1146. utraque item præbet inceniſſimi ſtudii, quo Vir ſanctus in publicum Eccleſiæ bonum, ac Sedem Petri flagrabat, luculentum argumentum, prout perſpicuum erit eaſdem legenti. Pugnas ad præſentem annum Chriſti 1146. ambas illas epiſtolas ſpectare, etiam obſervat ibidem num. 1. contra Baronium, qui illas anno præcedente recitat.*

C *Antiquum ſingillatim egemus*

387 *Promiſimus paragrapho proximo prægreſſo, uſturos nos hoc anno & ſequentibus de ſacra Chriſtianorum principum adverſus infideles expeditione in Oriente, idque ſub uno, quo res magis eluceat, narrationis fructu: nunc autem fidem ſolvimus, præmittentes ea, quæ compendioſe ſcribit Mabillonius in ſua Præfatione generali §. 7. quæque udmodum ſynopſeos ſervire poſſunt ad longiorem hujus hiſtoriæ narrationem, quam §. proximo inchoabimus, ſummatim intelligendam.* Ioter extremos, *inquit*, Bernardi labores ceoſenda eſt prædicatio ſacræ expeditionis in terram Sanctam: quæ res quaotum ſudoris, quaotum moleſtiæ ipſi attulerit, ex ejus Vita & ſcriptis facile iotelligere licet. Hujus expeditionis occaſio, ut ex Oitone Friſingenſi diximus, nata eſt per Ludovicum Juoiorem Francorum regem; qui ad loca ſacra pergendi deſiderio preſſus, quod germanus ſuus Philippus, eodem voto adſtrictus, morte intercedente exſequi non potuerat, conſilium ſuum regni principibus aperit. Hi Bernardum coolulendum decernunt. Accerſitus Abbas ſanctus, tanti momenti oegotium ad Romaoi Pontificis examen referendum cenſet. Id magnopere laudavit probavitque Eugenius „ auctoritate prædicandi, animoique eun- AUCT. J. P.
„ ctorum ad hoc commovendi, prænominato Abbati, qui apud omoes Galliæ ac Germaniæ populos ut propheta vel apoſtolus habebatur, conceſſa". Patet tandem apoſtolicis litteris Beroardus, & excitatis ad tranſmarioam expeditionem multorum animis, Ludovicum regem apud Vizeliacum cruce ſignat, cum Theodorico Flandrenſi, & Heorico Theobaldi Bleſenſis filio, comitibus aliiſque Baronibus & nobilibus.

de expeditione armata

388 Interim Radulfus quidam monachus crucem nidem dum io Germania prædicat, Chriſtianos in Judæorum necem accendit. Hominem litteris repreſſit Beroardus, atque ipſemet ſacræ expeditionis prædicationem aggreſſus eſt io orientali Francorum regno, hoc eſt io ea Germaniæ regione, quæ ad Rhenum ſita eſt. Hinc Conradus imperator generalem cooventum Spiræ indixit: quo Bernardus profectus „ priocipi cum Fri-
„ derico fratris ſui filio, aliiſque principibus & E
„ viris illuſtribus crucem ſumere perſuaſit, plu-
„ rima in publico vel occulto faciendo miracu-
„ la". Fridericum Sueviæ Ducem, qui filium ſuom cruce ſignatum indigne ferebat, Bernardus emollivit; Radulfum monachum io elauſtrum ſuom retrudi juſſit; & loco ſui Adamum Ebor-eenſem abbatem Coorado, io Bajoariam pergenti, ad urgendum itineris negotium dedit ſocium. Exſtat Bernardi bae de re epiſtola ad Francos orieotales, quæ modo eſt ordine 363. quam proxime ſobſequitur alia ad Henricom archiepiſcopum Moguntinum ad reprimendum Radulfum: „ Igitur non ſolum ex Romano imperio (ait Oto) ſed etiam ex vicinis regnis, id eſt, occi-
„ dentali Francia, Anglia, Pannonia, innume-
„ ris populis ac nationibus hac expeditionis fama
„ ad ſumendam crucem commotis, repente ſic
„ totos pæne Occidens ſiluit, ut non ſolum bel-
„ la movere, ſed & arma quempiam in publico
„ portare oefas haberetur".

adverſus ſophiſtas, F

389 Tanta porro totius Occidentis commotio Bernardi prædicationi tributa eſt: verum com hæc expeditio non bene pro votis ſucceſſiſſet, tota etiam mali eventus invidia in eom rejecta, pro communi more mortalium, qui ex eveotis res æſtimare ſolent. Neque fere ulla alia res fuit, quæ Bernardi animum majori dolore affecerit, quam iſta, noo tam ſui, quam Dei cauſa. Unde ipſe initio libri ſecundi de Cooſideratione: „ Si ne-
„ ceſſe fit unum fieri e duobus, malo in nos mur-
„ mur hominum, quam in Deum eſſe. Booum
„ mihi, ſi dignetur me uti pro clypeo. Libens
„ io me recipio detraheotium linguas maledicas"
&c. Adeo porro omnium fere animi boc eventu turbati ſunt, ut ſaoctus Doctor beatum pronuntiet eum, qui noo fuiſſet ſcandalizatus in eo. Quanta denique fuerit Bernardi ſuper hoc triſtitia, patet tum ex epiſtola 388. quam in lecto, forſan ex animi ægritudine, decumbens hac de re ſcripſit: tum ex epiſtola Johannis abbatis Calæ-Marii ad Bernardum ipſum, quæ modo eſt inter Bernardinas 386. in qua Virum ſanctum, quem ob ſiniſtrum expeditionis eveotum audierat affligi, conſolatur.

præmittitur

390 Non defuere tamen, qui Bernardi partes defendendas ſuſceperiot: qoos inter non oltimo loco numerandus eſt Otto epiſcopus Friſingenſis, Bernardo non admodum favere ſolitus. Is in libro

A bro de Geſtis Friderici cap. 60. excurſum facit ad excuſandum eventum illius expeditionis, cui & ipſe interfuit. In fine excurſus philoſophici potius quam hiſtorici, ita concludit in gratiam Bernardi: „ Quamvis ſi dicamus, ſanctum illum „ Abbatem ſpiritu Dei ad excitandos nos affla- „ tum fuiſſe, ſed eos ob ſuperbiam laſciviamque „ noſtram ſalubria mandata non obſervantes, me- „ rito rerum perſonarumque diſpendium repor- „ taſſe, non ſit ab antiquis rationibus vel exem- „ plis diſſonum “. Unum tamen addit, nempe „ ſpiritum prophetarum non ſemper ſubeſſe pro- „ phetis “: ut nempe inſinuat incertum eſſe, an Bernardus ex ſpiritu divino de hac expeditione, ejuſque eventu conjeceriſ.

AUCT. J. P.

ſymopſis eorum.

391 Attamen Bernardus ipſe initio libri ſecundi de Conſideratione ad Eugenium; ubi factum a calumnia tuetur, ſe ad id divinitus impulſum eſſe non diffitetur, „ Diximus, pax, in- „ quit, & non eſt pax; promiſimus bona, & „ ecce turbatio “. Tum hæc ſubdit ad ſui defenſionem: „ Quaſi vero temeritate in opere B „ iſto, aut levitate uſi ſimus. Cucurrimus pla- „ ne in eo, non quaſi in incertum, ſed juben- „ te te, immo per te Deo “. Et inferius, objectis ſibi hominum improperiis: „ Unde ſcimus „ quod a Domino ſermo egreſſus ſit? Quæ ſi- „ gna tu facis, ut credamus tibi“ ita reponit, Eugenium alloquens: „ Noo eſt quod ad iſta „ ipſe reſpondeam: parcendum verecundiæ meæ. „ Reſponde tu pro me, & pro te ipſo ſecun- „ dum ea, quæ audiſti & vidiſti “. Quibus verbis miracula, ab ſe in prædicationis confirmationem facta, ſine dubio modeſte inſinuat.

Quæ Vir ſanctus hoc in cauſa fecit, ac perperam paſſus eſt.

392 Verum omnium optime Gauſridus ſanctum Parentem ſuum a calumnia vindicat in lib. 3. de ejus Vita cap. 4. primo, quod illius expeditionis primum propoſitum ab eo non ſit profectum. „ Cum enim multorum jam animos per- „ moviſſet audita neceſſitas, a rege Francorum „ ſemel & iterum propter hoc expetitus, Apo- „ ſtolicis etiam litteris monitus, nec ſic acquie- „ vit ſuper hoc loqui, vel conſilium dare, do- „ nec per ipſius tandem Pontificis generalem „ epiſtolam juſſus ab eo eſt, tamquam Roma- „ næ Eccleſiæ lingua, exponere populis atque C „ principibus “. Deinde quod prædicandi officium, ab eo ex obedientia ſuſceptum, divinitus confirmatum ſit tot tantiſque miraculis ac ſignis, QUANTA VEL NUMERARE, NEDUM NARRARE DIFFICILE FORET. Denique quod ſi ex illa profectione Orientalis eccleſia liberari non meruit, certe cæleſtis meruit impleri & lætari, nempe ob eorum mortem „ qui in fructibus pœ- „ nitentiæ purgatas variis tribulationibus Chri- „ ſto animas reddiderunt “. Et quidem hoc ipſum eſt, quod Johannes, Caſæ-Marii abbas ſanctus, ſibi ex revelatione compertum Bernardo ſignificavit. Sed quid moramur in vindicando Bernardo? Cujus tanta auctoritas id jam dudum obtinuit apud omnes, etiam hæterodoxos, ut ejus vita, eximia ſanctitas, & doctrina communi omnium ſuffragio & exiſtimatione ſint approbatæ.

D

§. XXXVII. Eugenii PP., Ludovici regis, ac S. Bernardi acta pro bello ſacro; Viri Dei prædicatio; miracula; ſumma rei bellicæ præfectura huic uni delata, ſed ab eo non admiſſa; Lingonenſes pacificati; controverſiæ alteri ejus interpoſita auctoritas.

Eugenius PP. pro ſedibus ſuis Orientem eundem gens.

GAufridus, *cœnobita quondam Claravallenſis*, S. Bernardi *notarius, ac deinde ibidem abbas, lib.* 3. *ipſius Vitæ apud nos cap.* 2. *ſcribens de bello ſacri a Chriſtianis in Orientem invecti*, Bernardo *prædicationibus longe lateque claſſicum ſuſonante, infelici ſucceſſu, atque de obmurmuratione adverſus Virum ſanctum exinde orta, amplum nobis reliquit campum ulterioris commentationis, qua hoc argumentum, in ſynopſi e Mabillonio paullo ante generatim propoſitum, magis ſingulatim & explicate illuſtremus. Quædam hujus* E *ſacræ expeditionis fundamenta jacta fuiſſe anno Chriſti* 1141. *narrat ibidem hiſtoricus Ciſtercienſis cap.* 4. Interea, *ait*, Eugenius in corde ſuo cogitans, atque alta mente volvens, quæ audierat de damnis in Oriente illatis ab infidelibus populo Chriſtiano, Edeſſa capta, indeque Antiochia, atque ipſis Hieroſolymis in diſcrimen adductis,.. contra Sarracenos .. communia arma ſumenda eſſe putavit. A Ludovico præventus, ao præveoiens, io dubio eſt. Certum, utrumque in ea eonveniſſe, ut alter expeditionem publicaret, alter ſubiret: neuter ſine Bernardo quidquam faceret. Sed nos Otbonem, auctorem ejuſdem temporis, & eunctis fere aſſiſtentem, qua apud omnes pollebat auctoritate, hæc ipſa referentem audiamus. *Libro* 1. *de Geſtis Friderici I. imperatoris cap.* 34. *iſta memorat, quæ e novissima editione Mediolanenſi accipimus, tomo* 6. *a columna* 668. Ludovicus dum occulte Hieruſalem eundi deſiderium haberet, eo quod frater ſuus Philippus eodem voto aſtrictus, morte F prævenius fuerat, diutius proielare nolens propoſitum, quibuſdam ex principibus ſuis vocatis, quid in mente volveret, aperuit.

Ludovicus rem confudit Bernardum debitо ſacro; cui ob Eugenii voluntatem auctoritas prædicandi.

394 Erat illo in tempore in Gallia cœnobii Claræ-vallenſis abbas quidam Bernardus dictus, vita & moribus venerabilis, religionis ocdine conſpicuus, ſapientia litterarumque ſcientia præditus, ſignis & miraculis clarus. Hunc princeps vocandum, abeoque, quid de bae re fieri oporteret, tamquam a divino oraculo conſulendum deeernit. Vocatur præfatus Abbas, conſiliumque ipſius ſuper prædicti depoſcitur priocipis voluntate. Ille de tam grandi oegotio, ex propriæ auctoritatis arbitrio reſponſum dare, frivolum judicans, ut ad Romani Pontificis audientiam & examen deferatur, optimum eſſe reſpoodit. Itaque miſſa ad Eugenium legatione, totum illi negotium aperitur. Qui anteceſſorum ſuorum exempla revolvens, quod videlicet Urbaous hujuſmodi occaſione tranſmarinam eccleſiam, duaſque patriarchales ſedes, id eſt, Antiochiam & Hieroſolymam, ab obedientia Romanæ Sedis ſciſſas, in pacis unitatem receperit, votis prædicti regis pro dilatando Chriſtianæ religioois ritu anpuit, auctoritate prædicaodi, animoſque cuoctorum ad hoc commovendi, prænominato Abbati, qui apud omnes Gallæ ae Germaniæ populos

A pulos ut prophera vel apoſtolus habebatur, conceſſa. Unde ejus ſcriptum tale ad regem, principeſque ſuos directum invenitur. *Mox illud idem auctor ſubjicit cap. 35. ſed quia ſatis longum eſt, & a Baronio ac Manrico ad annum Chriſti 1145. typis commiſſum; ideo illud hic iterum non tranſcribimus.*

Ludovicum quidnam moverit ad illud bellum præparandum;

395 *Caterum profectionem orientalem a rege Francorum Ludovico VII. propterea quod compunctus eſſet ob incenſam Vitriacenſem baſilicam, cum mille ac trecentis, quæ in eam confugerant, captivis (videſis dicta ſuperius §. 32.) ex voto ſuſceptam fuiſſe, perhibent ſcriptores apud Pagium ad annum Chriſti 1145. num. 13. Longum vero eſſet ſingulatim enarrare præparationes, quæ in Gallia ante iſtam expeditionem ſub dicto rege adhibitæ ſunt; quales ſunt conventus Bituricenſis, de quo idem Pagius ad annum mox citatum num. 12. item Vezeliacenſis, ad annum 1146. num. 3. De priore autem tractans, Odo, ait,* de Diogilo monachus S. Dionyſii, & in abbatiam ejuſdem monaſterii Sugerii ſucceſſor, ſeptem libel-
B los edidit de Ludovici VII. Francorum regis profectione in Orientem, a Petro Franciſco Chifletio in Aſſerto genere illuſtri S. Bernardi a tenebris erutos, quibus hiſtoria eccleſiaſtica locupletari poteſt. *Deinde ex iſtius Odonis libello primo nonnulla recitat de utroque illo congreſſu: ſed de Vezeliacenſi laudatus Odo varia ſcribit in eodem Libello primo, quæ ad S. Bernardum pertinent. Prater alia vero, quæ apud Chifletium legi poſſunt, ſequentia inde delibo Odonis verba a pag. 11.* Anno, *inquit*, Verbi incarnati milleſimo centeſimo quadrageſimo ſexto glorioſus rex Francorum .. ut dignus eſſet Chriſto, Verzeliaco in Paſcha bajulando crucem ſuam aggreſſus eſt eum ſequi, . Abbas etiam (*Claravallenſis*) Apoſtolica auctoritate, & propria ſanctitate munitus, & convocatorum maxima multitudo .. pariter affuerunt .. Et quoniam in caſtro locus non erat, qui tantam multitudinem capere poſſet, extra in campo fixa eſt Abbati lignea machina, ut de imminenti circumſtantibus loqueretur. Hanc aſcendit cum rege cruce ornato.

Incredibilis crucis ſignatorum multitudo, Bernardi prædicatione ſuſcitata.

396 Cumque cæleſta organum more ſuo divini verbi rorem ſudiſſet, cœperunt undique conclamando, Cruces, cruces, expetere. Et cum earum faſcem præparatum ſeminaſſet potius, quam dediſſet, coactus eſt veſtes ſuas in cruces ſcindere & ſemioare. In hoc laboravit quamdiu fuit in villa. Superſedeo ſcribere miracula, quæ tunc ibidem acciderunt, quibus viſum eſt id Domino placuiſſe: ne, ſi pauca ſcripſero, non credantur plura fuiſſe; vel ſi multa, materiam videar obmiſiſſe. Tandem edicto, quod poſt annum progrederentur, omnes ad ſua cum gaudio repedarunt. Abbas vero ſub tenui corpore, & pene præmortuo robuſtum tegens ſpiritum, ubicumque circumvolat prædicando, & multiplicati ſuns ſuper oumerum in parvo tempore, crucem portantes. *De conventu Vezeliacenſi adiri etiam poteſt Otto Friſingenſis, modo deſignatus, cap. 36. de Landunenſi ac Carnotenſi Pagius ad annum 1146. num. 6. inſigniores e Cruce ſignatis num. 5. nominat. Colloquio Vezeliacenſi coram non præſedit Eugenius Papa: nam, teſerente Odone pag. 12.* Optabat quidem ipſe tam ſancto operi manum primam præſens imponere; ſed tyrannide Romanorum præpeditus non potuit: ſancto vero Clarevallenſi Abbati Bernardo cutam iſtam delegavit. *Et vero Eugenium anno duntaxat 1147. in Galliam venijſe, reperies apud Pagium ibi num. 5. contra alios, quos citat pro anno 1146. ac corrigit ad iſtum annum num. 2. Conveniri de hac re etiam poteſt Manricus ad annum 1145. cap. 4. num. 9.*

Vir Dei eligitur ſupremus inſtitutor profectionis;

397 *Nuperrime mentio a nobis facta eſt conventus Carnotenſis, quantum in rem noſtram iter faciat; ita tamen, ut officium memorabile, quod in concilio ibidem congregato pro expeditione militiæ ſacræ Abbati ſancto fuit commiſſum, novam hic mentionem merito requirat. Baronius ad annum Chriſti 1145. ſcribit de indictione ac celebratione iſtius concilii, nec non de inſignibus perſonis in eodem congregatis; deinde vero quæras num. 3.* Quid actum ibi? *Et reſpondes*: Illud in primis plane mirandum, quod obſtupefaciet omnes audientes; dum videlicet ibi totius belli dux ipſe ſanctus Bernardus omnium conſenſu deligitur, qui principem militiæ agat, cui milites omnes & principes ipſi ſubjicerentur. Hoc decretum in concilio conſenſu omnium. Hæc ne tu putes fabulam; deſcribendæ hic ſunt litteræ S. Bernardi
E ad Eugenium Papam de his agentia, primumque ſtudium Eugenii ex ſcriptis ab eo litteris commendantis, eumdemque ad ulteriora hortantis, atque ad poſtremum, quid actum in Carnotenſi concilio enarrantis.

ſed unum illud recuſat,

398 *Poſtremum hoc ex epiſtola Sancti ordine 256. in qua legi poſſunt antecedentia, huc tranſcribo*: De cætero, *aut*, verbum illud, quod jam, ni fallor, oudiſtis; quomodo videlicet in Comotenſi conventu (quonam judicio ſatis minor) me quaſi in ducem & principem militiæ elegerunt: certum ſit vobis, nec conſilio mei, nec voluntatis meæ fuiſſe vel eſſe, ſed nec poſſibilitatis meæ (quantum melior vires meas) pervenire uſque illuc. Quis ſum ego, ut diſpoonm caſtrorum acies, ut egrediar ante facies armatorum? Aut quid tam remotum a profeſſiona mea, etiam ſi vires ſuppeterent, etiam ſi peritia non deeſſet? Sed neque hoc mens eſt, veſtram docere ſapientiam. Noſtis hæc omnia. Tantum obſecro per illam caritotem, qua mihi ſpecialiter debitores eſtis, ne me humanis voluntatibus exponatis; ſed, ſicut ſingulatitet vobis incumbit, divinum conſilium perquitatis, & operam detis, ut ſicut fuerit voluntas in cælo, ſic
F fiat. *Mabillonius in notatione ad hanc epiſtolam monet, de hoc conventu legendas Petri Venerabilis, & Sugerii epiſtolas.*

quod Eugenius PP etiam improbat,

399 *Ut* primum Eugenius ſuſcepit Bernardi litteras, *Ciſtercienſis hiſtoricus referente ad annum 1146. cap. 5.* & bellicos cognovit apparatus, qui in Gallia incipientes, ſi modo promovcantur, facile ſperarentur alias late provincias pervagaturi; proſperis ventis laxanda vela ratus, neque alio utendum nauta, quam eo ipſo, qui tam feliciter inchnaſſet navigationem, nd eumdem Bernardum ſcribit alacer, non ſibi ipſum materiali gladio, non ductu bellico, quamvis id etiam Galli principes poſcant, ſed ſpirtuali tantum opus eſſe, id eſt, gladio ſpiritus, qui, Apoſtolo teſte, eſt verbum Dei: ſacerdotali tuba cieot bellum, prædiget, arguet, exprobret Chriſtianis, loca noſtræ ſalutis in arcto poſita; periclitati fratres, hos trucidandos miſere; illa ſacrilege & impia profananda, dum ipſi deſides per otium luxuriantur, ſi non ſuccurrant. Ingeras populis fidelibus futotem, ſeu verius zelum

A lum adverſus infideles, & contra crucis contemptores conciret univerſum Chriſtianum orbem.
AUCT. J. P. Hanc legatiam Eugenii quondam filii; nunc amici, nunc patris, quin & totius Eccleſiæ nomine illi injungi, ſubeundam ardenter Vito Dei, qui nullis pro ipſius cauſa laboribus, nullis periculis umquam pepercifſet. Hæc & ſimilia ab Eugenio ad Bernardum ſemel & iterum, qui cunctis aderat Godefridus, mandata narrat. *Ita Mauricus. Adeat lector Gaufridum biographum lib. 3. cap. 2.*

varia Bernardi enitentis populum ad bellum ſacrum multa commendantur miracula.

400 Soluta curia, & rege, *uti pergit idem Annaliſta num. 3.* ac Pontificibus reverſis ad propria, ut neceſſaria ad iter præparatent, Bernardus Pater vicina loca & urbes, prædicans per provincias, non inæquali fructu peragravit. Et addebant voci ejus vocem virtutis miracula frequentia, quibus adeo fideles concitabantur, ut pene vacuæ urbes, deſerta oppida univerſi relinquerent, dum Sanctum ſequebantur, Chriſto ſub crucis ſigno militaturi. *Præter Odonem, de miraculis paullo ante locutum, habemus teſtem irrefragabilem Gaufridum loco jamjam deſignato: nam de ſignis, quibus Dominus ſermonem Viri ſancti confirmabat*, Sed quantis, *ait*, & quam multiplicibus ſignis? Quanta vel numerare, nedum narrare difficile foret. Nam & eodem tempore ſcribi cœperant; ſed ipſa demum ſcriptorem numeroſitas ſcribandorum, & materia ſuperavit auctorem: nimirum cum aliquando una die viginti, ſeu etiam pluret ab incommodis variis ſanarentur, nec facile ab ejuſmodi dies ulla vacaret. Denique plures eo tempore Chriſtus per Servi ſui tactum & orationem, ex ipſis etiam matrum uterit cæcos videre, claudos ambulare, aridos convaleſcere, ſurdos fecit audire, & mutos loqui. *De ingenti autem cruce ſignatorum multitudine juvat audire Sanctum ipſum, hæc de illa Eugenio ſcribentem in epiſtola, quæ eſt ordine 247. apud Mabillonium*: Mandaſtit, & obedivi, & ſæcundavit obedientiam præcipientis auctoritas: ſiquidem annuntiavi & locutus ſum, multiplicati ſunt ſuper numerum. Vacuantur urbes & caſtella; & pene jam non inveniunt, quem apprehendant laptem mulieres, virum unum: adeo ubique viduæ vivis remanent viris.

Lingonenſis epiſcopus ac clerum vocat adeat alio in cauſa Samſonis &c.

401 *Atque hæc quidem* Bernardus *in locis, in quibus erat præſens, effecit viva voce; a quibus vero aberat, quia ad illa ire, vel tam cito ire non poterat, quantum præſtiterit igneis litteris, & ad accendenda fidelium corda accommodatis, quid meminem? Adiſis hiſtoricum Ciſtercienſem cap. 5. citato, num. 8.* Cæterum, *inquit*, inter bellicos apparatus hoc ipſo anno Lingonenſes epiſcopum & clerum inter ſe diſſidentes paci reddidit. Et intereſſit miraculum prævilum, & in miraculo prophetata pax, cum minus conſequenda putabatur. *Res narratur apud Gaufridum lib. 4. Vitæ, cap. 5. num. 239. In Annalibus Ciſtercienſibus cap. 6. extant Eugenii PP. gratia adverſus infideles, ac* Bernardi *ad hunc pro Samſone archiepiſcopo Remenſi epiſtola, quæ inter Bernardinas a Mabillonio vulgatas eſt ordine 247. Ex iis autem, quæ laudatis editor ad illam notat*: Solemne quondam erat, ut reges in præcipuis feſtis coronam acciperent feſtivo ritu, ut hic apud Biturigas ante Jeroſolymitanam expeditionem. Bituricenſis archiepiſcopus id ſibi in ſua eccleſia deberi contendebat. Quare cum id Samſon præſtitiſſet apud Biturigas, reclamante Petro archiepiſcopo, Eugenius uſum pallii eidem Samſoni interdixit. Pontificiat hac de re litteras habes in Patriarchio Bituticenſi, ex aliis ootis; *ex iis, inquam, perſpicuum fit primo, hanc ſententiam, cui regis Ludovici Junioris cauſa erat immixta, latam fuiſſe non ſine pericula, ne vel omnino refrigeſceret vel penitus exſtingueretur ardor ergo dictam expeditionem. Secundo, ſuam vellle auctoritatem interpoſuiſſe Virum ſanctum huic controverſiæ componendæ, ſi præſertim ejuſdem circumſtantias expendas.*

ea controverſia illa obſtitit bello ſacro.

402 *Audiamus Mauricum cap. 6. num. 7.* Erat Samſon.. integræ famæ præſul.. & Ludovico inter charos ſemper habitus, tunc ab accepta corona charior adhuc.. Turbavit regem, principes, & populum promulgata ſententia, quantumvis juſta, quantumvis ex Dei zelo profecta fuerit, & univerſam tranſmarinam expeditionem, quam adeo omnes ardebant, exaſperato rege, a cordibus fidelium pene avulſit. Sed Bernardus.. ſive gratia in Samſonem, quem multa charitata proſequebatur, ſeu reverentia eximiæ religionis, qua præcellebat inter alios Galliæ præſules; ſeu tandem regi aut deferens aut timens; deferens, inquam, ſancto illius zelo, quo per tot ſumptus, tot labores proprios, tot pericula terræ mariſque, orientalem parabat expeditionem; ſed & timens, ne forte irritaretur contemptus a Pontifice.. a propoſito poſſet revocari;.. paterna, qua pollebat, auctoritate, & libertate, qua ſemper otebatur in cauſa Chriſti, has ad Eugenium litteras ſcripſit non vacuas zelo, ſed prudentia plenas.

§. XXXVIII. Sceleratus contra Judæos prædicator repreſſus, & ad frugem reductus a ſancto Doctore; cautela contra falſarios litterarum ejus.

Barbarum in Anglia Judæorum ſacinus in puero

Trociſſimam Chriſtianorum adverſus Judæos perſecutionem in Gallia & Germania excitatam memorat Annalium Ciſtercienſium ſcriptor c. 7. Cauſam dedit perfidiæ iſtius ſectæ barbarum facinus, quod apud Norwicum in Anglia crucifixiſſet puerum quendam nomine Wilhelmum: de quo tamquam martyre jam pridem actum fuit in Opere noſtro ad diem XXV. Martii, tomo III. iſtius menſis, pag. 588. & ſequentibus, re innexa anno Chriſti 1144. Perſecutionis tuba fuit eremita, cui nomen Radulphus, Chriſtianos contra illos commovens prædicationibus ſuis. Opportunitas acceſſit ex orientali contra Saracenos expeditione, quam S. Bernardus tantopere promovebat. Quia itaque res illa affinitatem quamdam habet cum hiſtoria belli ſacri, de qua tractamus, eam in compendio referemus e laudato Annalium conditore. Judæis itaque ubique invifis Chriſtiane potiſſimum populi maxime nocuit ferina illa inimicus pueris carnificina. Hinc *quippe* odia Chriſtianorum, *ait*, in ipſos aucta, atque zelo in vindictam tranſeunte, & divitiarum, quibus abundabant, læva cupiditas, multi in eorum perniciem conſpiravere, & iræ exeandeſcentis ſemel in Sarracenos, tamquam in Chriſti hoſtes, facilior ad Judæos tranſitus fuit. Extat epiſtola Petri Venerabilis ad regem Galliæ ſcripta; ſevera in gentem, Sarracenorum gente deteriorem perniciofiotemque, & quæ, ut noo deputet ultimo lupplicio, at opibus mulctandos perſuadet, quas a Chriſtianis per ſceleta extorſiſſent (*dictæ epiſto-*

A *epiſtolæ fragmentum in eiſdem Annalibus recitatur.*) Itaque Petrus, qui minor, bonis omnibus; cæteri capite plectendos fore clamabant.

cauſam dedit Rudolfo monacho commovendi populos ad cædem Judæor.

404 Aſt inter alios eremita quidam, Radulphus nomine, ſeu nimio zelo, ſeu captandæ plebis avidus, & prædicandi, quaſi a Bernardo miſſus, munus uſurpans, crucem contra Sarracenos orientales, verum contra domeſticos Judæos interneccionem & mortem concionabatur. *Loquentem de eo audiamus Ottonem Friſingenſem lib. 1. De geſtis Friderici I. Imperatoris cap. 37.* Inter hæc Rudolphus monachus, vir quidem religionis habitum habens, religioniſque ſeveritatem ſolertet imitans, ſed literarum notitia ſobrie imbutus, eas partes Galliæ, quæ Rhenum attingunt, ingreditur, multaque populorum millia ex Agrippina, Moguntia, Vormatia, Spira, Argentina, aliiſque vicinis civitatibus, oppidis ſeu vicis, ad accipiendam crucem accendit; hoc tamen doctrinæ ſuæ non vigilanter interſerens, quod Judæi in civitatibus oppidiſque paſſim manentes, tamquam Chriſtianæ religionis hoſtes trucidarentur. Quod doctrinæ ſemen in multis Galliæ, Germaniæque civitatibus vel oppidis tam firmiter radicem figens germinavit, ut plurimis ex Judæis hac tumultuoſa ſeditione necatis, multi ſub principis Romanorum alas tuitionis cauſa confugerent. Unde factum eſt, ut non pauci ex ipſis hujuſmodi immanitatem fugientes, in oppido principis, quod Noricum, ſeu Norenberg appellatur, aliiſque municipiis ejus, ad conſervandam vitam ſe recipierent. *Hactenus Otto de pſeudo-apoſtolo illo.*

B

ſub prætextu prædicandi crucem cæſus S. Bernardi, qui & obviam

405 Doluere epiſcopi, *ut ſubjungit Mauricius num.* 4. ſanguinem effuſum, jus gentium violatum, deſertas urbes, & ſe contemptui haberi ab uno monacho, qui ſub prætextu prædicandæ crucis, ex injuncto Bernardi, ipſis non ſolum inconſultis, ſed renitentibus, totam fere Germaniam perturbaret. Unde & Henricus, Moguntinus præſul, querulas ad Doctorem ſanctum litteras dedit, quod talem homicem ſibi ſubſtituiſſet (namque ita credebatur) per quem tam gravia, tam ſcandaloſa per ſpeciem zeli & juſtitiæ prædicarentur. Tunc ſanctus Pater purgandæ tali calumniæ, & nihilominus reprimendo ſerpenti malo, primum ad eumdem Moguntinum, mox ad omnes epiſcopos Germaniæ ſcripſit epiſtolas. *Porro exemplar epiſtolæ ad Henricum archiepiſcopum Moguntinum, quæ in editione Mabilloniana eſt ordine trecenteſima ſexageſima quinta, alias 323. inter alia ſic habet*: Homo iſte, de quo agitur in litteris veſtris, neque ab hominibus, neque per hominem, ſed nequa a Deo miſſus venit. Quod ſi ſe monachum aut atemitam jactat, & ex eo ſibi aſſumit libertatem, vel officium prædicationis; poteſt ſcire, & debet, quod monachus non habet docentis, ſed plangentis officium: quippe cui oppidum carcer eſſe debet, & ſolitudo paradiſus. Hic vero a contractis, & ſolitudinem pro carcere, & oppidum habet pro paradiſo. O hominem ſine pectore, o hominem ſine fronte! Cujus ſtultitia elevata eſt ſuper candelabrum, ut appareat omnibus, qui ſunt in domo. Tria ſane ſunt in eo reprehenſione digniſſima: uſurpatio prædicationis, contemptus epiſcoporum, homicidii approbati libertas. *Alia, quæ ſuperaddit, & quibus pſeudo-doctorem iſtum arguit, ac viam Judæo non auferendam defendit; invenies in dicta epiſtola.*

C

406 *Legi etiam meretur ibidem epiſtola* 363. *alias* 322. *qua Vir ſanctus, uti habet titulus,* Ad arma contra infideles pro defenſione orientalis eccleſiæ tuleipienda hortatur. Præterea contra turbulentum quemdam prædicatorem docet, Judæos non eſſe pericquendos, nedum occidendos. *Inſcribitur* archiepiſcopis, epiſcopis, & univerſo clero & populo orientalis Franciæ, & Bajoariæ. *Cæterum hæc epiſtola veluti claſſicum eſt ad ſacram expeditionem; de qua Guillelmus Tyrius in belli ſacri hiſtoria lib. 16. cap. 18. iſta loquitur*, S. Bernardum *laudans, aliis elogiis ſuperius eidem ſanctæ militiæ ſacræ Præcone apud nos in præſentis materia datis conformia*: Vir, *ait*, immortalis memoriæ, & honeſtæ converſationis ſpeculum, dominus Bernardus, Clarevallenſis abbas, piæ in Domino, & per omnia amplectendæ recordationis, ad prædicti Deo placiti muneris executionem præcipuus eligitur: qui injunctæ ſibi diſpenſationis ſedulus executor, ejuſdem operis ſecum Deo amabiles atabens comminiſtros, impiget, indefeſſus, licet corporis eſſet iovalidi, tum proptet jejunia pene continua, & ſubtilem nimis dietam, regna circuit, regiones obambulat, nvangelizans ubique regnum Dei *&c.*

& pro ſocia miſſa

D

AUCT. J. P.

E

407 *Sed ut ad Judæorum cauſam redeamus; non abs re fuerit audire Ottonem Friſingenſem ſupra allegatum*: At præfatus Clarævallenſis Abbas hujuſmodi doctrinam præcavendam docens, ad Galliæ, Germaniæque populos nuntios, ſeu litteras deſtinavit, in quibus ex auctoritate ſacræ Paginæ luculenter oſtendit, Judæos ob ſcelerum ſuorum exceſſus non occidendos, ſed diſpergendos fore. Unde & Pſalmographi teſtimonium induxit, in LVII. (*immo* 58.) pſalmo dicentis: „ Deus oſtendit mihi ſuper inimicos meos, „ ne occidas eos “. Et item: „ Diſperge illos „ in virtute tua “. *Hactenus hiſtoricus ille cap.* 38. *Præſens de falſo ac falleute doctore Radulpho argumentum abſolvam, dum duo obſervanda oſtendero. Alterum eſt, ejuſdem Radulphi temeritatem non modo coercitam fuiſſe a Viro ſancto; ſed ipſum etiam ab hoc fuiſſe converſum ad ejusmodi frugem, teſte Ottone Friſingenſi lib. 1. citato, cap.* 39. *ubi ſcribit iſta de noſtro Abbate*: Moguntiam quoque veniens, Rudolfum in maximo favore populi motantem invenit. Quo accerſito, permonitoque ne contra monachorum regulam, per orbem vagando, propria auctoritate verbum prædicationis aſſumeret; tandem ad hoc eum, ut ſibi promiſſa obedientia, in cœnobium ſuum transiret, induxit. *Tametſi vero hoc ſit actum quando* S. Bernardus *in Germaniam ſe contulerat, ne militiam crucis attentalem ibidem annuntiaret; hoc tamen loco illud cum præcedente Radulphi hiſtoria conjungimus, addentes inſuper epiphonema Mauricii cap.* 8. Sic Bernardus, quem non Eccleſiæ præſules, non principes, robore ſuæ potentiæ compeſcuerant, perſuaſione compeſcuit, & citius dictu venit, vidit, vicit, peccata ſubmovens, ſervans peccatorem. Verum eſt tamen, Moguntinum populum, qui Radulpho adhæſerat, diſceſſum ejus impatienter tuliſſe: *lege enim apud Ottonem cap. 39. ſupra citato, rem illam accidiſſe* populo graviter indignanto, &, niſi ipſius ſanctitatis conſideratione revocaretur, etiam ſeditionem movere volente. *Tantam ſibi apud ſeductum populum auctoritatis conciliarat pſeudo-apoſtolus iſte.* Sed, *ut ſubdit Mauricius*

ſcribit, ac pſeudo-doctorem ſi-tum everſa-tit,

do

A *de ſancto Patre*, continuit reverentia illius omnes; & quod ſemel Bernardus improbaſſet, approbare non auſus, ſimplex ipſius verbum pro lege fuit. *Et hoc primum, quod obſervatum volebam; cui nunc ſubjecta alterum.*

AUCT. J. P.

addunt contextum contra falſatores ſuorum ſcriptorum.

408 *Sanctus Pater in epiſtola 363. quam citabam, hæc ſcribit:* Illud quoque admonitos vos eſſe, eſt neceſſe, fratres dilectiſſimi, ut, ſi quis ſorte amans primatum gerere inter vos, expeditione ſua regni voluerit exercitum prævenire, nullatenus audeat: & ſi a nobis miſſum ſe ſimulet, non aſt verum: aut ſi oſtendat litteras tamquam a nobis datas; ſed omnino falſas, na dicam furtivas, aſſe dicatis *&c. Annalium Ciſtercienſium confector in hunc epiſtolæ locum animadvertit iſta cap. 7. num. 9.* Cardinalis Baronius dum hæc narrat, in ea lententia eſt, ut putet, Sanctum, dum conteſtatur omnes, ne litteras a ſe miſſas acciperenc, quas ſcirent eſſe falſas, a Nicolao ſibi præcaviſſe, illo nimirum, quem præcedenti anno in Clarævallis monachum ſuſceptum; hoc, ſcribentem Bernardi patris nomi-

B ne ad Comitem & proceres Britanniæ ſuperius vidimus; quin & ejuſdem ſigillum, ſtylumque in grave ipſius & aliorum damnum ſimulare conſuerum, infra dicemus. Sed, *ni reſte obſervat idem Mauricus*, non crediderim, *inquis*, tam cito comprehenſum a ſancto Patre, maxime in ejus obſequio permanſurum per annos aliquot. Neque eſt, cur ad incerta recurramus, cum certa habemus. Radulpho prædicante ſub ejus nomine, quæ fuit querela Henrici Moguntini, præcavet ſibi a ſimili fallacia. *In memoriam revoca, quæ de Nicolao Arremarenſi antea præmiſi: de Radulpho autem nonnulla per prolepſim modo dixi; nonnulla dicam proxime, oblata opportunitate peregrinationis Germanicæ, quam S. Bernardus ſuſcepit, partim ut eum compeſceret, partim ut ejuſdem regionis principes ad bellum ſacrum excitaret.*

§. XXXIX. Germaniam peragrat pro militia ſacra; linguæ gratia; perorantis vis ac fructus; miracula; colloquium cum

C S. Hildegarde; converſio Alexandri Colonienſis.

Cur S. Bernardus in Germaniam ſit profectus.

DUplex *cauſa Virum ſanctum in Germaniam evocavit. Uteamque exprimis Otto Friſingenſis laudatus, lib. 1. cap. 39. hæc memorans:* Igitur innumerabilibus in occidentali Gallia ad tranſmarinam expeditionem excitatis, Bernardus prædicationis nomine movendum orientale Francorum regnum aggredi diſponit, tam ob hoc, ut animum principis Romanorum ſacræ exhortationis verbo ad accipiendam crucem emolliret, quam ut Rudolfo, occaſione Judæorum crebrás in civitatibus ſeditiones populo contra dominos ſuos moventi ſilentium imponeret. *Duæ igitur hæ rationes Virum moverunt, ut in Germaniam ſe conferret: quibus duplex reſpondit fructus ab ipſo intentus, præter alios non tam ab eodem ſancto Patre quæſitos, quam ſponte oblatos. Sed habenda etiam ratio temporis, quo illuc profectus eſt.*

Et quando.

410 *Baronius ad annum Chriſti* 1146. *num.* 25. Ubi, *inquit*, ad finem præſens inclinaret annus, ſe contulit in Germaniam. *Sed Mauricus ad eumdem annum cap. 8. num. 2. longe probabilius eſſe cenſet, iter illud accidiſſe citius. Expendendas peeponamus ultro rationes:* Cardinalis Baronius ſub finem hujus anni profectum putat, motus, ut credo, hiſtoria miraculorum ejus in Proœmio, quæ a prima Dominica Adventus exordium ſumit. Verum cum in eadem hiſtoria ſcriptum ſit cap. 15. ſanctum Patrem hujuſmodi occaſione exulaſſe a filiis fere per annum; & alias Claramvallem ingreſſum non multo poſt feſtum Purificationis anni ſequentis; cogimur contra eumdem Barnnium dicere, aut adiiſſe Tololam contra Henricum, antequam in Germaniam ſa conferret, aut Germaniam ante finem anni intraſſe: quamvis miracula non a primo ejus ingreſſu, ſed ab acceſſu ad Conſtantiam ſcribi cœperint: atque hoc lnnge probabilius judico, nec non conformius ipſi narrationi. Utcumque fuerit, Germaniam Sanctus intrans utrumque ſeopum attentius inſinebatur, ut & Chriſtianos cieret in Sarracenos, & a Judæis retraheret. *De his jam diximus, per prolepſim etiam relata converſione Radulphi, quæ peculiaris hujus erat loci. De illis vero nunc ſingillatim agendum ſupereſt.*

D

E

411 Conſtat in primis, *afferente Mauricо cap. 8. num. 4.* ſub finem menſis Octobris ad Wormatiam urbem commoratum, multos ad bellum ſacrum eruce ſignaſſe. De ipſo namqua, ſub initium Januarii anni ſequentis eamdem urbem rurſus adeunta, Philippus * tunc archidiaconus, poſt monachus, qui præſens fuic, ſcribit in hæc verba, *quæ habentur infra libro ſexto Vitæ, part. 2. apud nos cap. 3.* Tranſierar . . per Wormatiam ante duos menſes, & ſarmone habito innumerabilem ibi ſignaverat populum ſignaenlo militiæ Chriſtianæ. *Quid deinde?* Francfordiæ, *ſicut pergit idem Annaliſta cap. 8. num. 4.* convenit impetatorem, quædam cum eo negotia rractaturus, ac velut obiter ſuggeſturus de bello ſacro, & ſemina jacturus, quæ poſtmodum Spiræ fœcundarentur. Nec virum, quamvis ſui reverentiſſimum obſequentiſſimumque, facilem invenit in hoc negotio: quin averſantem iter tranſmarinum; nec perſuaſibilem, ut ad illud adduceretur, *non obſcure teſtatur* Philippus auctor, paucis, ſed oculatus teſtis, cuncta deſcribens, dum geſta Spiræ pandit in hunc tenorem *lib. 6. Vitæ, parte 1. cap. 2.* Prius enim apud Frankenvoert regem ſecretn convenerat Vir beatus, admonens, ut ipſe ſaluti propriæ providerer in tempore miſericordiæ uberis. Cui cum reſpondiſſet, nullum ſibi hujus militiæ ineſſe propoſitum; tacuit Vir manſuetiſſimus, dicens non eſſe parvitatis ſuæ importunius inſtare regiæ majeſtati. *Hinc planum fit, magna dicendi ac perſuadendi vi apus fuiſſe ſancto Patri, ut Conradum ita mnc animo comparatum, poſtea Spiræ flexiſſet in quam volebat partem.*

* *imo Vualkemarum clericum Conſtantienſis, poſt monachum*

412 *At Francofurto diſcedere in alia Germaniæ miracula loca cum Sancto non poſſumus, niſi ab ipſo ibidem geſta narremus. Helmoldus presbyter in Chronicis Slavorum anno* 1556. *Francofurti edito cap. 60. pag. 128. & ſeq. hæc ita memoriæ prodidit:* Circa tempora dicrum illorum ortæ ſunt res novæ, & toti orbi ſtupendæ. Præſidente enim ſanctiſſimo Papa Eugenio, Conrado quoque tertio gubernacula regni moderante, claruit Bernardus Clarevallenſis abbas, cujus fama tanta ſignorum fuit opinionne celebris, ut de toto orbe conflue-

ret

A ret ad eum populorum frequentia, cupientium videre, quæ per eum fiebant mirabilia. Hic itaque egreſſus in Teutonicam terram, venit ad celebrem curiam Frankenvort, quo tunc forte rex Conradus cum omni principum frequentia feſtivus occurrerat. Cum ergo ſanctus Vir in eccleſiis potius curandis ægrotis in nomine Domini propenſius inſtaret, aſtante rege & ſummis poteſtatibus, incertum erat inter tantas populorum catervas, quid quis pateretur, aut cui forte ſubveniretur. Aderat illic comes noſter Adolphus, certius poſſe cupiens ex operatione divina virtutem Viri.

ibidem fa-cta. 413 Inter hæc offertur ei puer cæcus & claudus, cujus debilitatis nulla potuit eſſe dubitatio. Cœpit ergo vir ſagaciſſimus intentare ſolerter ſi forte poſſet in hoc puero, ſanctitatis ejus experimentum capere. Cujus incredulitati, veluti divinitus edoctus Vir Dei, remedium providens, puerum præter morem juſſit ſibi applicari: cæteros enim verbo tantum conſignavit; hunc vero exhibitum manibus excepit, oculiſque moroſa contrectatione viſum reſtituit. Deinde genua contracta corripiens, juſſit eum currere ad gradus, manifeſta duos indicia recuperati tam viſus quam greſſus. *Hæc Francofurti a* Bernardo *geſta refert Helmoldus.*

B

colloquium cum S. Hildegarde; 414 Inde, *ut dicitur in Chronico Hirſaugienſi Trithemii, anno* 1690. *typis manaſſerii S. Galli recuſo, ad annum* 1147. *pag.* 415, navigio deſcendens pervenit ad Bingios, ubi Hildegardis monialis virgo Chriſti devotiſſima in monte S. Ruperti conſtruxit cœnobium, cum qua dulces fertur de futura felicitate miſcuiſſe ſermones. Erat namque divo Bernardo ſancta Chriſti famula & ſcriptis nota, & relatione multorum in Domino comprobata. Ad quam cum perveniſſet, poſt orationes conſuetas & ſalutationis obſequia, præcepit ſibi volumina exhiberi, quæ illa divinitus inſpirata conſcripſit: quibus diligenter ex parte reviſis, ultra quam dici poteſt admirans, dixiſſe fertur ad ſocios: " Hæc ſcripta non ſunt hu„manitus adinventa, nec poteſt ea mortalis ho„mo capere, niſi ad Dei ſimilitudinem intus & „in anima fuerit reformatus per amorem „. *Plura, quæ Sanctus tunc dixiſſe fertur, ibidem legi*

C *poſſunt. Et hic quidem fructus videtur ab eo non quæſitus dum in Germaniam tenderet, ſed ultro, dum ibi jam degeret, oblatus, ut Hildegardem corroboraret adverſus hominum obloquia; ſi ipſius cum illa colloquio vero ſubſiſtat: quod ideo addo, quia nonnulla eidem incommodant.*

cui tamen colloquio aliqua incommodant. 415 *Etenim Mauricus, relata cap.* 8. *num.* 6. *&* 7. *ex Trithemio collocutione iſta, ibidem num.* 7. *eum ita concludentem recitat:* Sanctus vero Domini famulus Bernardus valedicens virgini Chriſti Hildegardi, cœptum iter per deſcenſum Rheni, cootinuat, & in Bopardia paralyticum in medio populi, maou illi impoſita curat. Inde per Moſellæ alveum Treverim cooſcendit, & tres cæcos, claudum unum, & ſurdam mulierem in eadem civitate, omni inſpectanti populo, curavit. *At ſubdit præditus hiſtoricus Ciſtercienſis*: Hæc ex Trithemio; quod attines ad tempus, dubia fide: quippe omiſſa a Philippo, qui ex colloquio Cooradi cum Bernardo ad Francofordiam, geſta Sancti deſcribit per dies ſingulos. Sed neque Sancta, ut ipſe Trithemius ait in Chronico Spanheimenſi, ante annum MCXLVIII. Bingionum terram * cum conventu ſuo occupaverat. *De hac Sancta erit agendum ad diem* XVII.

* *al.* ad Bingol.

Auguſti Tomus IV.

Septembris cum Martyrologio Romano; de qua etiam

D *inferius recurret ſermo. Hic non additmus epiſtolas* Auct. *duas, quarum unam ab illa ad ſanctum Patrem;* J. P. *alteram autem ab hoc ad illam datas recitat num.* 8. *&* 9. *idem Mauricus: major enim nobis ſe offert & longe illuſtrior rerum dicendarum copia in Viro ſancto Germaniam peragrante, armaque ſacra annuntiante, nec non prodigiis frequentiſſimis ibidem coruſcante. Et itaque illic peregrinanti comites non adjungamus, ita tamen, ut quæ pertinent ad loca Germaniæ peregrinationis, ejuſdemque ſocias, ac creberrima, teſtatiſſima, omniſque generis miracula, tum ibidem, tum in reditu ad ſuos Clarævallenſes ſunt a magno Thaumaturgo noſtro edita, Domino ſermonem ejus confirmante tot tantiſque ſequentibus ſignis, non ſimus hic daturi; ſed lectorem mittimus ad librum miraculorum illorum, quem infra recudemus, ac aotis illuſtrare conabimur.*

Maxima in Sancto perſuadendi vis; 416 Eſt tamen pro miraculo habeodum, quod ſancto Viro prædicante oatali lingua, Gallicana nimirum, cujus Theutonici omoino eſſent experres, populum nihilominus audientem, ſed non intelligentem, uſque ad lacrymas provocaret ad compunctionem, *ut obſervat Mauricus cap.* 9. *num.* E

5. *rem confirmans e Cæſarii, ſupparis auctoris Homilia* 16. *De infantia Chriſti, e qua citat iſta:* Tempore Conradi imperatoris cum S. Bernardus in Alemania lingua Gallica prædicaret, ita populum accendit, ut uberrime fleret: & cum tunc ejus verba non intelligeret, poſtea cum interpres peritiſſimus Sancti ſermonem exponeret, populus non eſt motus. *Tanta videlicet erat potentiſſimi Præconis, præſentis, loquentis atque ardentis vis. Hæc fortius confirmantur a Gaufredo lib.* 3. *Vitæ, cap.* 1. *num.* 158. *ubi de mirifica linguæ ejus gratia ſcribens, ita loquitur ad noſtrum propoſitum:* Inde erat, quod Germanicis etiam populis loquens, miro audiebatur affectu, & ex ſermone ejus, quem intelligere, utpote alterius linguæ homines, non valebant, magis quam ex peritiſſimi cujuslibet poſt eum loquentis interpretis intellecta locutione, ædificari illorum devotio videbatur, & verborum ejus magis ſentire virtutem: cujus rei certa probatio tunſio pectorum erat, & effuſio lacrymarum. *Mirum itaque non eſt, ſe-*F *quentiſſimo ac conſtipatiſſimo concurſu ad ſanctum hunc Oratorem fuiſſe viam ab auditoribus affectatam: de qua re vide inter miracula cap.* 1. *occaſione miraculorum, quæ facta ſunt Conſtantiæ, & e quibus etiam nonnulla conſignat Tritbemius in Chronico Hirſaugienſi ad annum* 1147.

Alexander Colonienſis 417 *Miram vero atque inſignem Alexandri Colonienſis converſionem, Baſileæ a Viro ſancto impetratam, ita exponit auctor Annalium Ciſtercienſium eodem cap.* 9. *numer.* 11. *&* 12. *quam & nos hoc loco deſiderari non patimur:* Hunc ait, cum Romam proficiſceretur, Bernardo obviam factum ſuperius vidimus; quio & videntem divinæ virtutis opera, ſive magis expertum in ſe ipſo, quod ſtatim dicam, tandem dediſſe manus Sancti mooitis, & le itioeris ſocium adjunxiſſe, monachum induturum in Claravalle. Verum quo loco, & quo ordine hæc acciderint, aliunde nobis venit excipiendum. Et locum quidem habemus ex Godefrido ſancti Patris notario, qui virum ad Baſileam converſum tradit, quippe Sancto egrediente prædictam urbem, meminit Alexandri, & ſtatim ſubdit: Iſte eſt Alexander, qui in eildem diebus ad Viri Dei ſacra monita, oſtenſiooemque virtutum .. ſecu-

A tus eſt eum, *ex lib.* 4. *Vitæ* S. Beroardi *cap.* 6.
AUCT. J. P. *numer.* 241. *de quo etiam lib.* 6. *Vitæ ſeu miraculorum parte* 1. *cap.* 1. *numer.* 283. *At qualis ille fuerit, & quo modo, ac ordine converſus, edocet Exordium magnum Ordinis Ciſtercienſis apud Triſſerium diſtinctione* 1. *cap.* 25. Apud Coloniam Agrippinam, quæ eſt inſignis metropolis Germaniæ, fuit magiſter quidam, Alexander nomine, canonicus (S. Mariæ ad Gradus, *uti habet notula marginalis*) doctuſque famoſiſſimus in eadem urbe.

miro modo 418 Accidit autem, ut Dei famulus beatus Bernardus Claræ-vallenſis abbas, jubente ſancto Papa Eugenio Germaniam ingrederetur, Jeroſolymitanum iter Conrado imperatori & populo terræ prædicaturus. Cumque ibidem ſignis & virtutibus innumeris coruſcaret, videns imperator mirabilia magna, quæ Dominus per eum oſtendebat, compunctus corde, crucis ſignum de manu ejus accepit, Jeroſolymam profecturus. Nec diſſuli hoc idem facere innumera hominum multitudo: ita ut incredibili fidei ardore lucceſi, ſciſſuras & fimbrias de veſtimentis Famuli Dei, B quæ propter hoc ipſum nova frequenter accipere cogebatur, undique certatim diriperent, ſeque infelices arbitrarentur, quicumque de indumentis ejus cruces habere non mererentur. Multi quoque ex eis nobiles ac ſapientes viri, per manum illius ſeſe Domino reddiderunt, qui in Claramvallem ab eo deducti & monachi facti, maximum deineeps in Eccleſia Dei fructum attulerunt.

ad ſtatum ſuum erectis 419 Ex quibus etiam extitit unus ſupra memoratus vir nobilis Alexander: qui en tempore juvenis & ſæcularis ſcientiæ typho *turgens, divitiarum quoque & tranſitorii honoris inſulis adornatus, nihil minus quam converſionem cogitabat: ſed Deus, qui comprehendit ſapientes in aſtutia ſua, mirabili hoc ordine, ſicut ſequentia declarabunt, adimplevit. Cum enim beatiſſimus Pater Bernardus ipſum de converſione monuiſſet; ille ſeculari ſcientia vel opulentia tumens reſpondit, ſe ad præſens nil minus cogitare, vel velle, quam habitum ſumere monachalem. Eadem igitur nocte cum membra ſopori dediſſet, apparuit ei in viſione idem Homo Dei, erigens eum de grabato, in quo graviter languere videbatur, ac C reſtituens ſanitati. Deinde tulit habitum ſuum, quo erat ipſe indutus, & ex eo contexit Alexandrum. Qui eum eumdem habitum ſemel & ſecundo rejectum ab humeris indignanti animo repuliſſet; tertia tandem vice collo ejus injectum, & corpori valenter aſtrictum compulus eſt retinere. Deinde Pater ſanctus baculum, quem manu tenebat, ipſius manui tradens, futuræ prælationis gratiam denotavit, & ita abire præcepit.

converſus eſt. 420 Evigilans autem Alexander nihil adhuc pro hujuſmodi revelatione mollelcere poterat, ſed in eadem animi duritia perſiſtebat. Eodem vero die eum ille beatiſſimus Abbas ad menſam recumberet, oblatus eſt ei piſcis, qui perca nominatur, ut ex eo reficeret. Quo viſo, Vir Domini erectis in cælum oculis, ſuper eumdem piſcem diutius oravit: & benedicens illum, præfatio Alexandro pro piantia * tranſmiſit. Quem dum ille guſtare inciperet, ad primum illico morſum meruit in ſemetipſo feliciter experiri, quantæ virtutis eſſet oratio Famuli Dei: nam repente mutatus in alterum virum, compunctus eſt valde, & cœpit uberius ſuper eumdem piſcem lacrymas fundere. Mirabatur vero ſeipſum, neſciens, quid haberet, vel cur fleret. Tandem recordatus viſionis, quam nocte præterita viderat, intellexit a Domino gratuita ejus miſeratione ſe eſſe præventum. Unde ſupernæ vocationi ex intimo corde gratias agens, beato Dei Famulo in enntioenti le reddidit. A quo beotgne ſuſceptus, & in Claravalle monachus factus, & deioceps Grandiſſilvæ paſtor effectus, adeo in ſanctitate vitæ profecit, ut poſtmodum fieret Ciſtercienſis abbas cœnobii (nonus, *uti habet notula marginalis*) ac totius Ordinis pater univerſalis. Hæc nos, ſicut ab eodem Dei famulo Alexandro audivimus, fideli relatione deprompſimus. *Mabillonius Vitæ* S. Bernardi *libro* 7. *qui excerptus eſt e magno Ciſtercienſi Exordio, ad hunc locum* tutius Ordinis pater univerſalis, *obſervat iſtu col.* 1209. Inſignis hic locus ad illuſtrandam dignitatem abbatis Ciſtercienſis: de qun vide epiſtolam 4. numer. 3. & epiſtolam 5. num. 1. .. Idem abbas ORDINIS PATER UNIVERSALIS item ab Herberto appellatur infra num. 17. *Caterum mirabilis illa Alexandri converſio, unus denuo eſt e fructibus, ante excurſionem Germanicam* a Ber- E nardo *non quæſitus, ſed in eadem ultro ipſi oblatus. Dicamus nunc, quum poterunt rem geſſeris Vir ſanctus, ut Conradum induceres ad bellum ſacrum.*

§. XL. Conradus imperator militiæ ſacræ adſcriptus; excurſiones S. Bernardi per Germaniam; reditus in Galliam; miracula; conventus Stampenſis; infelix Orientalis expeditionis eventus perperam ſancto imputatus.

Etiamſi ſtatus Germaniæ obſtiterit Bernardi ſuperſ. Conrado tamen cup. perſuaſit bellum ſacrum:

NIhil minus cogitabat Conradus, *ut memorant Annales Ciſtercienſes cap.* 10. quam crucem ſumere, &, deſerto imperio occidentali ad remotas Orientis plagas arma convertere: maxime cum Germania flagraret bellis civilibus, quibuſdam principum diviſis inter ſe, &, niſi ejus præſentia continerentur, forſitan ab imperii dividendis. Indixerat tamen generalem curiam Spiræ, cui Bernardus adeſſet, in die natali Chriſti congregandam. *Factum videatur* F *in libro* 6. *Vitæ, qui eſt de miraculis, parte* 1, *cap.* 2. *ubi præterea invenies felicem a ſancto Præcone intenti finis ſucceſſum, Conrado, ac nepoti ejus Friderico juniore, nec non innumeris percipibus crucc ſignatis; adde miracula ibidem relata. Nec vero fruſtratus eſt* Bernardus *opera ſua, dum diſcordes Germaniæ principes in gratiam reduxit, rem teſtante Ottone Friſingenſi lib.* 1. *De geſtis Friderici cap.* 42. *cujus verba id non obſcure videntur innuere. Sunt autem iſta:* Igitur non ſolum ex Romanu imperio, ſed etiam ex vicinis regnis, id eſt, occidentali Francia, Anglia, Pannonia, innumeris populis ac nationibus hac expeditionis fama ad ſumendam crucem commotis, repente ſic totus pene occidens ſiluit, ut non ſolum bella movere, ſed & arma quempiam in publico portare nefas haberetur.

Spiræ præſtiti ſumme cum conſenſu. 422 *Illud vero, quod perhibetur inter miracula Spiræ facta, parte* 5. *cap.* 5. *num.* 302. Ubi.. egreſſi ſumus, & rex ipſe eum principibus Sanctum Domini deducebat, ne comprimerent eum turbæ *&c.*; *illud, inquam, magis clare ac patbetice exprimit S. Antoninus parte* 2. *Hiſtoria-*

A *ſtoriarum, titulo 17. cap. 1. §. 6. ita de* Beroardo *loquens*: Apud urbem Spirenſium tantus erat concurſus, ut Conradus rex ſeu imperator, ne populus eum comprimeret, depoſita chlamyde eum in proprias ulnas ſuſcipiens de baſilica aſportaret. *Annales Ciſtercienſes paullo ante aſſignati memorant num. 6. icouem Mariæ Virginis ter a ſancto Patre ſalutatam Spiræ, ſemel eidem ſalutem reddidiſſe, cunctis audientibus. Et deinde numer. 8. ſermo eſt de laſto ejuſdem Virginis, quo evoratus fuerit, nec non de ſalute ei dicta a beatiſſima Deipara in celebri monaſterio Aſſligienſi; quod factum differt in annum ſequentem. Verum hæc inferius diſcutiemus. Nunc alia nos vocant, quæ Vir ſanctus Spira diſcedens, atque alia Germaniæ loca peragrans, patravit.*

& laſtras alias Germaniæ urbes miraculis ſpectatiſſimas.

423 *Annalium Ciſtercienſium concinnator ad annum* 1147. *cap.* 2. *num.* 1. *&* 2. Soluta, *ait*, curia, & ſalutato Coorado imperatore, ac Conſtantienſi epiſcopo, quem ſocium viæ, ſeu potius deductorem hactenus habuiſſet, Pater ſanctus Spira diſceſſurus Campenſem ſui Ordinis abbatem ſecum aſſumit, & reliquas totius, *quod accommode intelligendum*, Germaniæ urbes velocius peragraos, atque illuſtraos miraculis, verbum crucis
B adverſus crucis hoſtes concionabatur.. Verum quas urbes, & quo tempore diſcurrerit, ex ipſis, quos ſecum adduxit, viæ ſociis, qui cunctis interfuerunt, accipiat lector: *quem nos mittimus ad librum 6. Vitæ, ſeu de miraculis, parte 2. cap. 3. ubi de ſolita curia Spirenſi, tranſitu Sancti per civitatem Wormatienſem, ac miraculis. Inde Confluentiam, ac Coloniam Viator ſanctus ſe contulit, ſignis de more eum comitantibus, prout mox citato capite licet videre. Quid referam alia, quæ Colonia profectus edidit Aquiſgrani, Trajecti ad Moſam, Leodii, Gemblaci, Villarii, Cameraci, aliiſque in locis, ne ipſa quidem Hiſpania inde excluſa, quamvis ibidem non eſſet, immo numquam ibi fuerit, ſicut poſtea pluribus probabitur. At de innumeris Sancti prodigiis exſtans luculentiſſima ſcriptorum teſtimonia; de quibus inferius dabitur tractandi locus. Dicerus, Deum optimum maximum, qui facit mirabilia magna ſolus, tantas ex infinito omnipotentiæ ſuæ theſauro cum incomparabili ſuo Thaumaturgo communicaſſe divitias miraculorum, ut nec numero, nec locis, nec temporibus, nec perſonis circumſcribere ea voluiſſe*
C *videatur, tunc præſertim quando occidentis populos ad ſacra bella ciebat Vir magnus.*

Varii viri illuſtres crucem adſumunt:

424 Dum hæc per ſanctum Patrem agerantur, *ait Mauricus cap.* 4. Cooradus, qui vexillum belli ſacri ab ejus manu Spiræ ante ſuſceperat, expeditu-rus quæcumque neceſſaria, conventum generalem indicit in Bajoaria, intrante menſe Februario celebrandum. Huic quia Bernardus aſſiſtere non potuit, venerabilem Adamum, Ebracenſem abbatem, cujus ſupra meminimus, ſubſtituit, litteriſque ium Apoſtolicis tum propriis munitum voluit, per quas ſubdelegati officio (nam id etiam conceſſum) perfungeretur. *Porro quæ ibidem acta ſint, deſcribit Otto Friſingenſis, qui eiſdem adfuit, lib. 1. De geſtis Friderici cap.* 40. *rem illigant menſi Februario, & inter alia*, Accepere, *ait*, eadem hora crucem tres epiſcopi, videlicet Henricus Ratiſponenſis, Otto Friſingenſis, Reginbertus Patavienſis, *aliique viri illuſtres, de quibus ibidem fit mentio. Quidnam interea temporis* S. Bernardus? *Audiamus Gaufridum lib. 6. Vitæ, ſeu parte 3. Miraculorum cap.* 6.

425 Dominica die feſtum erat Purificationis beatæ Mariæ: & Francorum ſex Ludovicus . .

Catalaunum occurrebat Viro Dei. Plurimi quo- D
que ex principibus utriuſque regni convenerant .., AUCT.
ut de via Jeroſolymitana communi conſilio tra- J. P.
ctaretur. *Idem auctor plurima deinde recenſet miracula, quæ in itinere Claramvallem verſus ab ipſo facta ſunt, quæ alibi a nobis dabuntur. Porro hiſtoriæ belli ſacri ratio requirit, ut ſilentio non prætereamus acta conventus Stampenſis, in que poſtrema Jeroſolymitanæ profectionis capta conſilia, Dominica Septuageſimæ, anno, in quo verſamur,* 1147. *De hoc itaque conventu ſeu colloquio a pag.* 13. *ita ſcribit Odo de Diogilo ſupra laudatus*: Omnes igitur ad CIACUM-
DEDERUNT ME.* Stampas vocat (*Ludovicus rex*,) * *Ita incipit Miſſa Dominicæ in Septuageſima*
ut pariter eligerent, quod pariter tolerarent: qui ſicut fuerunt in veniendo alacres, ſic utinam eſſeot in electione prudentes. Congregata enim loco & termino epiſcoporum & oobilium multitudioe tam gloriola quam magna, prædictus etiam Abbas (Bernardus) & prædicandus præſentiam ſuam obtulit, & rumorem attulit, & utroque lætabundam reddidit concionem. Nam de Alemanoia veniebat, regemque & regni proceres militiæ crucis Chriſti adjunxerat. Deinde diverſarum oationum leguntur litteræ, nuntii audiuntur, & hæc uique ad veſperum proteoduntur. In his duxerunt lætam diem, & quod ſuperfuit, in craſtinum diſtulerunt. E

426 Venit dies magis læta quam proſpera. In- *In colloquio Stampenſi:*
terfuere congregatis, qui Græcos dicerent, ſi-cut lectione & experieotia noverant, fraudulentos. Rex autem & ſui, qui merito nullarum gentium vires timebani, fraudes utinam timuiſſent? Sed quia non eſt conſilium, nec prudentia contra Deum, elegerunt viam per Græciam morituri. Sic iecunda dies terminata eſt, oon iecunda. Tunc viri nobiles, regis Rogerii nuntii confuſi abeuot, dolentium habitu domini ſui ſatis expreſſe monſtraoies affectum: de dolis Græcorum prædieentes oobis, quod poſtea ſumus experti. Nec mirum, ſi Rogerius rex potens & ſapiens regem optabat, ſi Francos diligit, noſtrarum partium oriuodus. Poſtremo revolvit diem tertiam gratia Trinitatis, & congregati, gratia prius ſancti Spiritus invocata, (quam pridie utinam ſimiliter invocaſſent!) deinde a ſancto Abbate ſermone habito ſpiritali, de regni cuſtodia F
proſequuntur.. Inter hæc indicitur dies io Penteoſten proſecturis. *Plura ibidem.*

ubi autem prodigia dicit, aut & ea plurimum Belgii locis:

427 *Nec vero Pater ſanctus reliquit Stampas miraculis vacuas: inde item profectus, prodigiorum ſplendore ac multitudine iter ſuum, quo Claramvallem repetebat, egregie illuſtravit; quam dum ingrederetur, puerum ſurdum ac mutum ſanavit. Referuntur ea accurate in libro 6. Vitæ, ſeu Miraculorum parte 3. unde etiam nos poſtea lectori illa legenda exhibebimus. Idem præmonemus de aliis bene multis, quæ Treviris, Metis, Tulli, Ruſiæ acciderunt, & quorum ratio habebitur inferius. Addi interim hic poſſunt ea, quæ Arnoldus Raiſſius in Auctario ad Natales Sanctorum Belgii Joannis Molani ad diem* XX. *Auguſti annotavit:* In Lutzenburgenſi Ducatu adiit etiam aliquando monaſterium Clari-fontis, quod a monialibus Ordinis ipſius ſancti Bernardi hodierna die incolitur: viſituruque io eo fons, qui etiamnum hodie a S. Bernardo, qui eidem bene precatus eſt, fontis S. Bernardi nomen retinet; & cum fide ac devotione epotus, contra morbos opitulationi eſſe creditur. In ejuſ-

A dem Ducatus confinibus ſitum pagum vocabulo
Auct. Rutilam pertranſiit, ubi ex patrum traditione poſteri commemorant, eumdem ſanctum Bernardum
J. P. eodem tempore quaſi exultabundum in hæc prophetica verba erupiſſe: O Rutila, Rutila, tu rutilabis aliquando; quæ Virum Dei de Cartuſianis in iſtum locum poſt annos fere trecentos introducendis, ac ibidem modo adhuc habitantibus prædixiſſe, nullus inficias ibit, qui ipſius ardentiſſimum affectum erga Cartuſianos voluerit conſiderare. *Hæc ibi; vellem apud antiquiores. Quibus adjungi poteſt vaticinium de cœnobio Bello-praterenſi, quod narrat citatus Raiſſius: de cœnobii Alnenſis reformatione agit Mauricius ad annum* 1147. *cap.* 3. *in fine: de Gemblacenſi ac Villarienſi monaſterio dictum* §. 47. *De Villarienſi Monaſterio vide pag.* 343. *de Gemblacenſi* 342. 344. 393.

mortuum ad vitam revocat, duos prædicat in Germania:

B 428 *Sed antequam nos reliqua proſequamur, quæ ad expeditionem Orientis pertinent, prodigiis prope infinitis, quibus incomparabilis noſter Thaumaturgus apoſtolicos peregrinationis ſuæ Alemannicæ labores illuſtravit, accenſeamus unum primæ notæ. Chronicon Claravallenſe ab anno Chriſti* MCXLVII. *uſque ad annum* MCXCII. *perductum, auctore anonymo Claravallenſi monacho, ex veteri codice ejuſdem monaſterii edidit Chiffletius in* S. Bernardi genere illuſtri aſſerto *pag.* 81. *& ſequentibus; Chronicon autem illud ſic incipit*: Anno Domini MCXLVII. beatus Bernardus abbas Clarævallis in Alemannia crucem prædicavit: virtutes multas & magnas fecit: inter quas & mortuum illum reſuſcitavit, de quo habetur in libro Miraculorum domni Herberti. *Jam vero ne plus quam ſat eſt immoremur militiæ ſacræ rebus, quæ ſunt extra* Bernardum, *congrediendis; de diſceſſu Conradi ac Ludovici in Orientem ſcribit Otto Friſingenſis toties ante citatus, lib.* 1. *cap.* 44. *de eorum adventu cap.* 58. *de reditu Conradi cap.* 59. *de infelici ſacræ expeditionis eventu cap.* 60. *Quid referam Odonem de Diogilo, quid Baronium, quid Pagium, aliosque?*

infelix expeditionis eventus per peccata imputatur.

C 429 *Porro de lamentabili hac tragœdia, quam ſubmiſſo ſilentio mirari ac venerari debemus, ſcrutari autem non poſſumus, nedum comprehendere, illud Apoſtoli effatum ad Romanos cap.* 11. *repetamus*: O altitudo divitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei! Quam incomprehenſibilia ſunt judicia ejus, & inveſtigabiles viæ ejus. Quis enim cognovit ſenſum Domini, aut quis conſiliarius ejus fuit? *Addo illud Vatis regii*: Judicia tua, abyſſus multa. *Illud item*: Juſtus es, Domine, & rectum judicium tuum. *Quid poſt hæc* S. Bernardus *tot tantiſque curis, peregrinationibus, laboribus ac miraculis do ſacra illa expeditione immortaliter meritus? Quid inter obloquia, quibus impetebatur Vir integerrimus, non ſecus ac ſi ipſemet fuiſſet in cauſa hujus funeſtiſſimæ ac deploratiſſimæ cataſtrophes? Quis illi inter hæc animus, quis ſenſus? Anne a vero abludere cuiquam videbimur, ſi dixerimus; toto, quantus erat,* Bernardo *opus fuiſſe, ut bolum tam durum decoqueret? Sed vir ubique maximus, & tam in rebus adverſis, quam in proſperis ſua ſe virtute ſuſtentans, animam poſſedit in patientia, & poſt caſum undequaque acerbiſſimum, ſive Chriſtiani orbis bonum, ſive tot animarum ſalutem, ſive divinæ gloriæ amplificationem, ſi aliter Domino viſum fuiſſet, ſive calumniat ſancto Patri impetas conſideres, ſive omnia denique, quæ extra ipſum erant; in magno tamen ipſe mentis heroi-*

ce culmine apud ſe ſtabat erectus, ita ut more D *conſueto nullibi deſiderari pateretur operam ſuam, quando videbat negotiis publicis utilem illam eſſe poſſe. Etenim Mauricius ad hunc ipſum annum* 1149. *quo Ludovicus VII. Francorum rex, & Conradus imperator redierunt ex infelici expeditione Hieroſolymitana,* S. Bernardum *exhibet bonis operibus intentum; prout ibidem legi poteſt. Vide quæ poſtea dicemus* §. 48. *ſub finem; item* §. 49. *ac* §. 50. *Ad annum autem* 1150. *cap.* 1. *profert juſtiſſimam ejus apologiam ex lib.* 2. *de Conſideratione ad Eugenium PP. In memoriam revoca, quæ ſuperius a nobis præmiſſa ſunt* §. 36. *ubi ipſemet Otto Friſingenſis epiſcopus,* Bernardo *aliquam non admodum favere ſolitus, Virum Dei excuſat, & peccata Chriſtianorum incuſat. Quibus ad majorem rei confirmationem, ex Chronico Gaufredi cœnobitæ monaſterii S. Martialis Lemovicenſis, ac deinde Prioris Voſienſis in eadem diœceſi cœnobii, qui eodem ſeculo floruit, addi poſſunt iſta apud Labbeum tom.* 2. *Novæ bibliothecæ manuſcriptorum librorum, ubi laudatus chronologus cap.* 52. *hæc ſcribis de exercitu Chriſtianorum*: Exercitus E ille nihil omnino proficit, quia indiſciplinate habuerunt: quapropter multi defecerunt, innumerabileſque perierunt propter iniquitatem luam: theſauros eccleſiarum, falſa promittentes vadimonia, ante iter auferebant: infimam plebem diris exactionibus affligebant, pompatice ſequuti ſunt & ſuperbi humilem Chriſtum, & erraverunt fruſtra a juſto humillimo. *Hæc ille.*

§. XLI. Sancti Doctoris concertatio cum Gilberto Porretano.

Qualis fuerit iſti Gilberti.

QUemadmodum *perverſa Abzelardi dogmata, per* S. Bernardum *repreſſa, ſic errores Gilberti Porretani, epiſcopi Pictavienſis, ab eodem Viro ſancto debellati, magnam ipſi invidiam conflarunt. Facta hujus negotii graviſſimi, in quo tanta cum laude verſatus eſt ſanctus Doctor, referuntur a Maurico ad annum Chriſti* 1146. 1147. *&* 1148. *ad illos ergo redeamus, ac explanemus locum, quem de hac re notatum reliquit Gaufridus lib.* 3. *Vitæ* S. Bernardi *cap.* 2. *num.* 166. Fuit, *inquit*, Gillebertus, quem F cognominavere Porretanum, Pictavorum epiſcopus, in ſacris literis plurimum exercitatus, ſed ſublimiora ſe etiam iple ſcrutatus ad inſipientiam ſibi. *Erat* hic ex eadem civitate oriundus, *ſicut affirmat Otto Friſingenſis in Friderico lib.* 1. *cap.* 46. *editionis ſupra citatæ, & ex diſcipulo magiſter, ex magiſtro tandem ibidem epiſcopus evaſit.* Ab Adoleſcentia magnorum virorum diſciplinæ ſe ſubjiciens, magiſque illorum ponderi, quam ſuo credens ingenio; qualis primo fuit Hilarius Pictavienſis, poſt Bernardus Carnotenſis, ad ultimum Anſhelmus & Radulphus Laudunenſes, germani fratres, non levem ab eis, ſed gravem doctrinam hauſerat, manu non fubito ferulæ ſubducta, a ſcientia haud cenſura morum, vitæque gravitate diſcordante, non jocis vel ludicris, ſed ſeriis rebus mentem applicarat. Hinc erat, ut ram geſtu, quam voce pondus ſervans, ſicut in factis, ſic in dictis ſe oſtenderet difficilem, ut numquam puerilibus, vix autem eruditis & exercitatis, quæ ab eo dicebantur, paterent animis, *teſte eodem Ottone cap.* 50.

& quas urgeret

431 *Mabillonius in Præfatione generali ad novam ſuam Operum* S. Bernardi *editionem* §. 5. *num.* 58.

A *num.* 58. Hilarium hunc, *ait*, non alium eſſe exiſtimo ab illo magno Hilario Pictavienſi epiſcopo, cujus auctoritate Gilbertus abutebatur, teſte Gaufrido. Bernardus Carnotenſis non aliunde, quam ex Ottonis teſtimonio mihi notus. Radulphus Laudunenſis ex Guiberto & Hermanno Laudunenſi monacho, & ex Gaufrido S. Bernardi notario notiſſimus (Vide hic tomum VI. col. 1338. *id eſt*, *Gaufridi libellum adverſus Gilbertum Porretanum ſub finem*) uti & Anſelmus ejus frater, Laudunenſis eccleſiæ decanus. Commentarios in Pſalmos, & in Pauli epiſtolas, atque in Boetium dum condit Gilbertus, nonnulla ſecus, quam licebat, de divinitate, aliiſque religionis capitibus philoſophatur. *De ejus autem erroribus ſic memorat Otto eodem capite* 50. Erant inter cætera, quæ illi objiciebantur de divina majeſtate quatuor capitula: Quod videlicet aſſereret, divinam eſſentiam non eſſe Deum. Quod proprietates Perſonarum non eſſent ipſæ perſonæ. Quod theologicæ Perſonæ in nulla prædicarentur propoſitione. Quod divina natura non eſſet in-

B carnata. Et præter hæc, alia minora *capitula jactabat*, id eſt: Quod meritum humanum attenuando nullum mereri diceret præter Chriſtum. Quod Eccleſiæ Sacramenta evacuando, diceret nullum baptizari, niſi ſalvandum; & cætera in hunc modum. *Adoſis libellum Gaufridi.*

apud alios diſſemina-ris; quæ-nam ſint 433 *Errores item ſuos diſſeminavit, infectum blaſphemiis toxicum aliis propinans. Etenim, referente Gaufrido in libro 3. Vitæ* S. Bernardi *cap.* 2. *num.* 166. diſcipulis ſuis panes proponebat abſconditos, furtivas propinabat aquas, oecſacile quid ſaperet, immo quantum deſiperet, perſonis authenticis fatebatur. *Orthodoxis vero ad cordis ſuæ, ut veneno ejus opponerem antidotum. Facta deſcribit Mabillonius a num.* 59. *his verbis:* Cum vero io frequenti ſuorum clericorum conventu ſermonem habuiſſet epiſcopus, eoſdemque errores diſſeminaſſet; duo ejus archidiaconi, Aroaldus & Calo, rem ad Eugenium tertium, tunc ad Gallias venientem, apud Senas in Tuſcia deferunt. Pontifex cauſæ examen in Gallias remittit. Archidiaconi interim Bernardum in partes ſuas pertrahunt. Examen factum Autiſiodori & Pariſiis, judicium prolatum in concilio Remenſi anni MCXLVIII. Quid

C io ſingulis conventibus actum ſit, paucis Otto commemorat, pluribus Gaufridus Bernardi notarius, qui & opuſculum de rebus io concilio Remenſi hac de re geſtis, & poſt annos inde quadraginta epiſtolam ſcripſit ad Henricum Cardinalem epiſcopum Albanenſem. Utramque ſcriptionem hic habes in fine tomi ſexti.

feſe obſtem oppoſuerim 433 De conventu Autiſiodorenſi, qui ab uno memoratur Ottone, nihil ſingulare comperimus: ſed contra non pauca de Pariſienſi. Habitum fuiſſe in SOLLEMNITATE PASCHALI tradit Gaufridus, ac proinde anno MCXLVII, quandoquidem concilium Remenſe MEDIANA QUADRAGESIMA anni ſequentis fuit celebratum, ex Ottone, & quidem XI. KAL. APRILIS, ex Appendice ad Sigebertum. Itaque coram Pontifice apud Pariſios coram cardinalibus, epiſcopis, aliiſque venerabilibus & eruditis viris ſiſtitur Gilbertus, DE HIS CAPITULIS reſponſurus, Id actum PER ALIQUOT DIES. Producuntur contra eum duo magiſtri, Adam de Parvo-ponte, vir ſobtilis & Pariſienſis eccleſiæ canonicus recenter factus, & Hugo DE CAMPO-FLORIDO, CANCELLARIUS REGIS, ſancte affirmantes, ſe aliqua eorum ex proprio ejus ore audiſſe. Interim dum hinc inde multa ſibi objicerentur, inter cætera dixiſſe tradi-

tur: „Confiteor Patrem alio eſſe Patrem, alio D „Deum; nec tamen eſſe hoc, & hoc„. Dictum AUCT. indigne tulit Joſcenus Sueſſionenſis epiſcopus, J. P. Hæc prima die contigerunt. Alia die accuſatus, quod in proſa de Trinitate TRES PERSONAS TRIA SINGULARIA vocaſſet, Rotomagenſis archiepiſcopus (Hugo tertius is erat) CAUSAM AGGRAVAVIT dicens, DEUM POTIUS DEBERE DICI UNUM SINGULARE. Ita fere Otto epiſcopus Friſingenſis de conventu Pariſienſi.

vid. ſeq. num. 434 Paulo aliter Gaufridus de eo agit, cui ſynodum Viterbienſem in eadem cauſa habitam præmittit. Gilberti ad Pontificem delatorem unum memorat archidiaconum Aroaldum, cui cognomen tribuit QUI-NON-RIDET. In conventu vero Pariſienſi unum Gilberto adverſarium opponit Bernardum "cui omne negotium Chriſti, ubicumque „eum contigiſſet adeſſe, tamquam omnino pro„prium, protinus incumbebat„. Requiſitus epiſcopus, ut ſuam ipſius in Boetium expoſitionem, in qua ſuſpecta continebantur capitula, proferret; AD MANUS SE NON HABERE reſpondit. Negabat autem epiſcopus docuiſſe vel credidiſſe aliquando ſe, vel litteris commendaſſe, QUOD DIVINITAS NON ESSET DEUS &c. Huc teſtes producebat e diſcipulis ſuis potiſſimum duos; Rotoldum ſcilicet, Ebroicenſem epiſcopum, poſtea Rotomagenſem, & magiſtrum Ivonem Carnotenſem, alium ſine dubio ab illuſtri illo Ivone epiſcopo Carnotenſi. Exiſtimo hunc eſſe magiſtrum Ivonem, canonicum Regularem abbatiæ S. Victoria apud Pariſios, deinde Cardinalem ab Innocentio II. creatum, ad quem Bernardi epiſtola 193. In his altercationibus Pontifex jubet prædictum librum afferri ad futurum concilium, QUOD EODEM ANNO IN CIVITATE REMORUM CELEBRARE PROPONEBAT: tametſi dilatum eſt in meditatam Quadrageſimam anni inſequentis, ſed intra unum annum a conventu Pariſienſi, quem in feſto Paſchali præcedente habitum diximus.

ac diſſeminatum exſtinguere attentaſſe-mus? 435 Interim miſſam ab auctore expoſitionem in Boetium Godeſcalcus, tunc in Monte ſancti Eligii prope Atrebatos abbas, poſtmodum ejuſdem urbis epiſcopus, Eugenii mandato examinat, & ex ea capitula ſuſpecta elicit, atque ex libris ſanctorum Patrum auctoritates ipſis contrarias notat. Plura in Gilberti vitam & doctrinam F attuliſſet Albericus Oſtienſis epiſcopus & Aquitaniæ legatus, niſi eum paullo ante mors præmatura e medio ſuſtuliſſet. Demum in concilio Remenſi "ventum eſt ad diſcuſſionem capitulorum, „quæ prædictus abbas Godeſcalcus notaverat. „Sed quia iple nimis erat elinguis, liber ille cum „Sanctorum teſtimoniis ei contrariis a domino „Papa traditus eſt ſancto Bernardo„. Concilium conſtabat ex quatuor regnorum epiſcopis, Galliæ, Germaniæ, Angliæ & Hiſpaniæ. In his aderant viri magni, nec mediocriter litterati, Gaufredus de Oratorio Burdigalenſis archiepiſcopus, cujus ſuffraganeus erat Gilbertus; Milo Morinorum epiſcopus, Joſcenus Sueſſionenſis, & Sugerius abbas S. Dionyſii: cui Francorum rex Ludovicus Jeroſolymam proficiſcens totius regni commiſerat adminiſtrationem, & quidem addit Otto, JUXTA ILLIUS COGNOMEN PRÆROGATIVAM. Gaufredus de Oratorio, etſi Gilberti doctrinam non probabat, ſed homini favebat.

436 Prima die conſiſtorium ingreſſis, Gilberrus MAGNORUM VOLUMINUM CORPORA per clericos ſuos afferri curavit, caulatus, decur-

quæ inter S. Bernardum, quique conventu Remenſi Gilbertum egregie oppreſſit,

A tata tantum teſtimonia ab adverſariis proferri. Et "Quid oeceſſe eſt, ait Bernardus, circa bujuſmodi „verba diutius immorari? Non aliunde procedit „ſcandali hujus nrigo, niſi quod plures credere vos „credunt & docere, quod divina eſſentia vel natu„ra, divinitas ejus, ſapientia, bonitas, magni„tudo, non eſt Deus, ſed forma, qua eſt Deus. „Hoc ſi ereditis, palam dicite, aut negate„. Ille auſus eſt dicere, ſnrmam banc Deum non eſſe. Tum Bernardus "Ecce (*ait*) tenemus, quod quæ„rebamus: ſcribatur iſta confeſſio„. Ita præcepit ſummus Pontifex, & domnus Henricus Piſanus, tune Romanæ Eccleſiæ ſubdiaconus, futurus poſtea Clara-vallenſis monaebus, & ex abbate ſancti Anaſtaſii ſanctorum Nerei & Achillei presbyter Cardinalis, ad ejus mandatum perrexit, & attulit chartam, calamum & incauſtum*. Cum autem ſcriberet iſtam confeſſionem, ET VOS, inſit ad Bernardum Gilbertus, SCRIBITE QUOD DIVINITAS EST DEOS. Ad hoc Bernardus, SCRIBATUR, inquit, STILO FERREO IN UNGUE ADAMANTINO. Cum multis ultro citroque diſputatum eſſet, dixerunt Cardinales, ſe deinceps rem definituros. Commoti hoc dicto epiſcopi, quod Cardinales ſibi ſolis cauſæ definitionem reſervarent, Bernardum ioterpellant, ut Gilberti capitulis alia contraria eum ſymbolo fidei conderentur, ne (quod Gilberti plurimi ex Cardinalibus fautores volebant) re iofecta coocilium ſolveretur.

* i.e. stramentum

B

Et errores capitulis reprobatos cogit.

437 Itaque Bernardus id præſtitit: tumque epiſcopi confeſſionem ab ſe ſubſcriptam per Hugooem Autiſſiodoreoſem, Milonem Morinenſem epiſcopos, ac Sugerium abbatem Pontifici obtulerunt confirmandam. Id quod facile obtinuerunt. Vocatus demum in conventum Gilbertus, io INSIGNI PALATIO, CUI NOMEN EST TAU (ſic Remenſis archiepiſcopi ædes appellabaotur ob formam Græci elemeoti) CAPITULIS SINGULIS a ſe prolatis LIBERE RENUNTIAVIT; eademque Pontifex damnavit cum libro auctoris, diſtricte præcipiens, ne eumdem librum legere, vel tranſcribere quis auderet, NISI PRIUS EUM ROMANA ECCLESIA CORREXISSET. Dicente Gilberto, ſe ad nutum Pontificis correcturum; Pootifex negavit. Hæc earptim ex Gauſrido.

C

Singularia quædam

438 Quædam ſingularia habet Otto cap. 56. quedam item a Gauſrido diſcrepantia. Et primo quidem tradit Gilberti examen FINITA SYNODO, ET PROMULGATIS DECRETIS initum fuiſſe: tum DECURSA MEDIANÆ QUADRAGESIMÆ HEBDOMADA, SACROQUE DOMINICÆ PASSIONIS TEMPORE INCHOANTE, Gilbertum in medium vocatum ad judicium. Deinde lectis ab eo ortbodoxnrum Patrum libris in ſui defenſionem, Eugenium tædio affectum intuliſſe, quod Gauſridus Bernardo tribuit, ſimpliciter dieeret Gilbertus, ANNE ILLAM SUMMAM ESSENTIAM CREDERET ESSE DEUM? Hunc vero divina collatione fatigatum, inconſiderate reſpondiſſe, NON. Quod dictum mox ab ejus ore raptum notarius exceperit. Sub hæc conventu dimiſſo, totum, quod ſuperfuit, illius diei ſpatium, cum nocte ſequente, amicis ſuis Cardinalibus, quos habuit non paucos, prenſandis Gilbertum adhibuiſſe. Die ſublequente recitatum ipſius ſcriptum, ejuſque ratinnem ab epiſcnpo exactam: eum vero ita demum ſententiam ſuam expoluiſſe, ut, ſi Dei nomen pro natura ipſa ſumatur, Deum quidem eſſe concederet; ſecus ſi pro perſona, ne, ſi id INDETERMINATE profiteretur, eo adduceretur, ut quidquid de qualibet perſona dicitur, & de eſſeotia pariter eſſet aſſereodum; atque adeo SICUT PERSONAM FILII, ITA DIVINAM ESSENTIAM INDETERMINATE INCARNATAM, PASSAMQUE coofiteri eogetetur. D

AUCT. J. P.

refert ea hæc materia Otto Friſingenſis,

439 Hanc porro diſtinctionem ab eo aſſertam teſtimoniis Patrum, Theodnriti, & Hilarii, atque auctoritate concilii Toletani" quam auctori„tatem cum determinare vellet Clara-vallenſis „Abbas, & aliqua verba protuliſſet, quæ Car„dinalibus diſplicereot„ Gilbertum petiiſſe, ut id ſcriberetur: Bernardum vero, quod Gauſridus notat, reſpondiſſe, SCRIBATUR STILO FERREO, UNGUE ADAMANTINO. Demum Abbatem ſanctum epiſcopos conveniſſe, ſimulque cum eis fidem ſuam contra Gilberti capitula expoluiſſe. Quod Gallicanæ eccleſiæ factum tam graviter ſacer Cardioalium ſenatus acceperit, ut hae de re ad Pontificem conqueſti ſint, tum contra epiſcopos, tum contra Bernardum ipſum, quod TAMQUAM FINITURÆ SENTENTIÆ ULTIMAM MANUM APPONENDO, ipſis incooſultis, fidem ſuam ſcribere auſi fuiſſent; quæ res ad Romanam Sedem pertineret. Tandem Bernardum juſſu Pontificis, E ut Cardinales placaret, accerſitum, bumiliter & com reverentia reſpondiſſe "ſe, vel dominos e„piſcopos nihil de præfatis capitulis diffiniſſe: „ſed quia ab eodem epiſcopo Pictavino audie„rat, ut fides ſua ſceiberetur; ideirco quia ſo„lus nollet, illorum auctoritate ac teſtimonio „ſimpliciter ſe, quod ſentiret, expoſuiſſe„.

qui Gilberto Pictavo ne

440 Quo bumili ac modeſto reſponſo acceptо, prædicta Cardinalium indignatio conquieveric" ita tamen, ut præfatum ſcriptum, tamquam „inconſulta curia prolatum, velut auctoritatis „pondere carens, pro ſymbolo in Eccleſia non „haberetue. (Atque ita) de tribus capitulis pro„pter præmiſſam tumultuationem nibil diffiniri „potuerit„. Quod mirum oon eſſe, ait Otto; qui & addit, Gilbertum in quanto ab aliis diſcordaſſe epiſcopis "cum illi profiterentur natu„ram incarnaram, ſed in Filio (Gilbertus ve„ro) perſonam Filii inearnatam non ſine ſua na„tura. De primo tantum Romanus Pontifex diſ„finivit, ne aliqua ratio in theologia inter natu„ram & Perſonam divideret, neve Deus divioa „eſſentia diceretur ex ſenſu ablativi tantum, ſed F „etiam nominativi„. Quam ſummi Pootifices ſententiam Gilbertus reverenter exceperit, atque archidiaconis ſuis in gratiam receptis cum Ordiois integritate, & honoris plenitudine ad propriam diœceſim remeaverit.

admodum faviſſe; ſed eam mortis hujus vel remedium adhibuiſſe.

441 In his omoibus apparet, Ottonem Gilberto admodum faviſſe, nec proinde mirandum, quod in conſequentibus addubitet" Utrum præ„dictus Abbas Claræ-vallenſis in boc negntio ex „humanæ infirmitatis fragilitate, tamquam bo„mo, deceptus fuerit: vel epiſcopus tamquam „vir litteratiſſimus propoſitum aſtute celando, „Eccleſiæ judicium evaſerit„. Verum Otto mortis proximus, teſte Radevico lib. 2. cap. 11. librum ſuum, in quo hæc ſcripſerat, ſibi afferri præcepit, & religioſis viris tradidit" ut ſi quid „pro ſententia magiſtri Gilleberti dixiſſe viſus „eſſet, quod quempiam poſſet offendere, ad „ipſorum arbitrium corrigeretur„. De tota bac diſputatione merito Gaufridus lectnres ad Bernardi Sermones in Cantica remittit, nempe ad ſermonem 80. in quo Vir ſanctus eos, qui Gilberti ſententiam propugnare pergebant, hæreticos pronuntiare non dubitat: tametſi auctoris nomini ob reſipiſcentiam parcit. *Atque hæc quidem ſunt*,

A *ſunt, quæ de cauſa Gilberti Perretani, cujus ſanctus Doctor antagoniſta ſublectus fuit, eruditè collegit Mabillonius, ſatis in ea ad rem noſtram hiſtoricè verſatus, ut neceſſe nobis non videatur recurrere ad Baronium ac Mauricum. Dictis tamen hactenus ſuperaddi poteſt narratio Gaufridi biographi lib. 3. Vitæ noſtri Sancti cap. 2. in cujus loci gratiam ſuperiora huc ſunt tranſcripta. De his denique, quæ ex Ottone identidem proferebat ſupra Mabillonius, videri poteſt Otto ipſe in Friderico, libro 1. cap. 46. cap. 47. cap. 50. 51. 52. 55. & ſequentibus.*

§. XLII. Henriciani hæretici a Patre Bernardo coerciti; miracula ad deſtruendos ipſorum errores ab eo facta apud Toloſanos.

B *Henrici mores & errores.* PRegredienti mihi in capite ſecundo *Gaufridi proximo jam citati offers ſe num. 168 & ſeqq. apud nos locus alter elucidandus de hæreſi Henriciana in partibus Toloſanis repreſſa, & patratis ibidem miraculis in confirmationem fidei orthodoxæ, quam magnus Eccleſiæ athleta* Bernardus *adverſus perniciosiſſimam illam ſectam tum verbis tum ſcriptis egregie ac feliciter defendebat. Quod ſpectat ad rationem temporis; res in has cauſa geſtæ affigantur anno Chriſti* 1147. *apud Baronium, Mauricum, & Pagium. Fuit autem* Henricus *ille* olim monachus, tunc, *ait Gaufridus*, apoſtata vilis, peſſimæ vitæ, pernicioſæ doctrinæ; *hanc vero idem biographus mox recenſet ex ipſis Sancti verbis, afferens fragmentum epiſtolæ, quæ eſt ordine ducenteſima quadrageſima prima, ad principem Toloſanum, de qua mox plura dicemus. Errores etiam hominis impiiſſimi a Petro Claniacenſi ad diſtum annum recenſet Baronius, atque ex hoc Mauricus ad eumdem annum cap.* 12. *his verbis ſignat*: Quod infantibus baptiſmus ſit negandus. Quod templa, & eccleſiæ ſuperflue fabricantur, Quod crux Do-
C minica honoranda, vel adoranda non ſit. Quod corpus Domini in Sacramento altaris non exiſtat. Quod vanum ſit pro defunctis orare. Quod canticis & hymnis eccleſiaſticis Deus irrideatur. *Ita ille de blaſphemis Henrici dogmatibus,*

contra quos Eugenius PP. Alberico Cardinali vices ſuas addidit S. Bernardum. 443 *Et continuo ſit progreditur idem hiſtoricus Ciſtercienſis*: Hos cootra errores ſuccenſus Eugenius Papa, legationem decernit, atque Alberico ſacræ Romanæ Eccleſiæ Cardinalem, epiſcopum Oſtienſem, quo non præſtantiorem in ſacro Collegio noverat, legatum inſtituit, ſerpenti malo efficaciter obviaturum. Is Bernardum legatiæ ſocium efflagitat, quo ſine nihil magnum in toto orbe; per quem proſpere cuncta peragerentur; deſeſſum hominem & fractum tot itineribus, ſed neceſſarium adhuc, talemque, qui ſe indigenti Eccleſiæ non negaret: exponendam ſalutem ejus quantumvis utilem, expoocndam & vitam, ne, pereunte gente Toloſana, lues in confines provincias graſſaretur. Ergo Bernardus in ſocium datus viro, poſt longam quamvis peregrinationem jam tertio hoc anno avulſus a ſuis filiis, „ Hac neceſſitate (inquit Gaufridus) iter arri-
„ puit, ab eccleſia regioois illius (Toloſanæ)
„ ſæpius jam ante rogatus, & tum demum a
„ reverendiſſimo Alberico, Oſtienſi epiſcopo,
„ & legato Sedis Apoſtolicæ peeſuaſus, & re-
* Carnotenſem „ ductus „. Prius autem epiſcopum Carnotum * Godefridum vocavit in partem ſolicitudinis, vi-

D rum utique ingentem opioione, nec minus ſapientia pollentem, quam ſanctitate. Inde ad Alfonſum, ſancti Ægidii comitem, has ſui adventus prænuntias litteras dedit, *quas hiſtoriæ ſuæ inſerit Mauricus. Præter fragmentum earum, quod exſtare apud Gaufridum modo indicabam, alia nonnulla ex iſtis litteris viſum non eſt excerpere, quia obviæ ſunt lectoribus.* AUCT. J. P.

444 *Non prætermiſerim tamen proferre earumdem elegiam, quod Baronius ad annum Chriſti* 1147. *priuſquam illas Annalibus ſuis inſeraret, in hæc concinnatum verba reliquit num.* 20. Quæ quidem epiſtola Dei beneficio adhuc extat tamquam gladius in ſanctuario aſſervatus, quo Goliath præciſum eſt caput: quæ & ſimul ad conficiendos reliquos Dei hoſtes ſit potens. *Dum vero illam reddiderat laudatus Annalium auctor, ſequentia duxit eidem ſubſcribenda num.* 23. Audiſti, lector, pſeudo-apoſtolus unde venerit, & ad quid venerit: nempe ex religione apoſtata, ut ſolutis quibuslibet, quibus tenebatur adſtrictus, ne diffiueret in carnis opera, vinculis, & ad per-
E ficienda mala cuncta, quæ vellet, liber ut eſſet, hanc carois libertatem docebat filios hominum. At dum ſanctus Bernardus deſcribit Henricum, plane iiſdem coloribus pingere viſus eſt noſtri temporis infelices hæreſiarchas, ex apoſtaſia pariter prodeuntes, & in luxuriæ gurgitem, ut io lutum porcos, ſeſe præcipites dantes. *Hactenus Baronius, & ſapienter.* *qui inſiguem epiſtolam adverſus iſtum hæreticum præmittit;*

445 *Porro Viri ſancti in urbem Toloſanam adventum, irruentes in eum præ aviditate affectu populorum turbas, ingentemque fructum memorat Gaufridus autea allegatus. His deinde ſubnectit miracula, quibus Deo placuit orthodoxæ fidei Præſenti, errorumque eidem adverſantium expugnatoris ſermonem confirmare. At de prodigiis erit mihi ſermo § proximo; ubi prius addidere antecedentibus, quæ jam retuli, peculiares notitiæ, quæ virtus Henricianum, ac ſancti Patris adverſus illud labores illuſtrent. In hanc rem diligenter ac erudite jam pridem incubuit Mabillonius in ſua Præfatione generali ad Opera* S. Bernardi *§ 6; unde iſta huc tranſferre placet:* *ac deinde Toloſa adita & factis ſe ei opponit.*

F 446 Bernardi in rem Chriſtianam ſtudium exercuit in primis Henriciana hæreſis, quam factis & ſcriptis ſtrenue exagitavit .. Heoricus, quem Vir ſanctus monachum apoſtatam, & poſt eum Gaufridus appellat, pſeudo-eremita vocatur in Actis epiſcoporum Cenomanenſium, tomo tertio Analectorum (*a laudato Mabillonio vulgatorum*) ubi ejus mores & perverſi actus accurate deſcribuntur. Quo ex loco ortus ſit, non ſatis indicant hæc verba: " Per idem fere tem-
„ pus, nempe ſub Hildeberto epiſcopo, in ad-
„ jacentium finibus regionum, ſurrexit quidam
„ hypocrita, quem propria actio, mores per-
„ verſi, dogma deteſtabile ſcorpionibus & pari-
„ cidalibus dignum proteſtantur ſuppliciis „. Is ſub ementito ſanctitatis & ſcientiæ nomine, turpia flagitia exercens, omnium mortalium exceſſus, ceteris incognitos, ex ſolo aſpectu ſe cognoſcere jactitabat. Miſſi ad Cenomannos duo ejus diſcipuli die Cioeris ſuburbia civitatis attigerunt. " „ Gerebant ex ſui doctoris conſuetudine baculos
„ ac vexillum crucis, colore & exteriori conver-
„ ſatione habitum prætendentes pœnitentium „. Hæc ſpecie deluſi Cenomanni eos tamquam angelos ſuſceperunt. Eoldem etiam blande excepit Hildebertus epiſcopus, qui " Romanum iter *Quæ ad irrogatas illatis motæ, narrata, hypocriſin,*

„ (ag-

A „ (aggreſſurus ,) inter cetera ſuis injunxit
AUCT. J. P. „ archidiacenis, ut illi pſeudo-eremitæ Henrico
„ pacificum ingreſſum & licentiam ſermocinandi
„ ad populum permitterent „. Cujus rei poſt-
modum ipſum abunde pœnituit.

prædicationem, 447 Ex his forte quis inferat, Henricum fuiſſe ortum ex proxima Cenomannis regione, quibus primum ſuæ perverſæ doctrinæ virus propinavit. Si enim jam aliunde notus fuiſſet, eum in ſuam civitatem non tam facile admiſiſſet Hildebertus aotiſtes doctus & oculatus. Verum ex longinqua regione iſtue accedere potuit, & fortaſſe ex Italia, ut poſtea dicturi ſumus. Henrico civitatem ingreſſo " vulgus ſolito more applauſit novitati.
„ (Quio etiam) plerique clericorum eidem
„ alimenta miniſtrabant, tribunalque præpara-
„ bant, unde concionator ille turbas alloquere-
„ tur (qui) mirum ad modum facundus erat.
„ (Eo audito) plebs in clericos verſa eſt in fu-
„ rorem, (eos habens) ſicut ethnicos & publi-
„ canos: (adeo ut) famulis eorum minarentur
„ cruciatus, nec eis aliquid vendere, vel ab eis
B „ emere vellent. (Immo) non tantum eorum
„ ædes obruere, & bona diſſipare, ſed illos la-
„ pidare, aut affigere patibulo decreverant, niſi
„ princeps & optimates nefandis auſibus reſti-
„ tiſſent „.

fugam, ut dixi, regionem inſecutus, ſpectans. 448 Hoc ſerius licet comperto, clerus Cenomannenſis Henrico, ejuſque ſociis prædicationem edito libello interdixit. Quare Henricus, Hildeberti reditu intellecto, ſeceſſit in caſtrum ſancti Carileſi, nequaquam ab incœptis deſiſtens, ſed ad pejora prorumpens in dies. Interim cum Hildebertus, ex Romano itinere reverſus, populo benedictionem impertiri vellet, indigne habitus eſt a populo, hæretici ſermonibus corrupto. Tum ille ſeductorem adiit, ſciſcitatus, cujus Ordinis ſungeretur officio. Hic vero ſe diaconum eſſe reſpondit; qui ex illa provincia diſcedere juſſus " clam aufugit, ecteras regiones,
„ niſi ncior eſſet fama, ſimili modo perturbatu-
„ rus, & viperino flatu ſuo infecturus. Hacte-
nus ex actis Hildeberti.

C *Dum a diſcipulis ejus reſpiſcunt.* 449 Inter hæc dum Henrici diſcipuli, Cyprianus & Petrus, ab ejus præſtigiis reſipueruot, ut fidem facit encyclica Hildeberti epiſtola 78. in qua ita eorum magiſter depingitur: " Henricus
„ is erat, magnus diaboli laqueus, & celebris
„ armiger antichriſti. Huic & habitu religionem,
„ & verbis litteraturam ſimulanti, tam diu præ-
„ ſcripti fratres adhæſerunt, donec eis & turpi-
„ tudo in vita, & error innotuit in doctrina.
„ Ubi enim cognoverunt vias ejus vias eſſe non
„ rectas, prius ad ſe reverſi ſunt; dehinc ad nos
„ tranſierunt, cujus diœceſim ſic infecerat, ut
„ renitens ei clerus vix inter parietes eccleſiæ
„ ſuam tueratur libertatem „. Ita Hildebertus ſerius agnovit, quantum periculi immineat ex incauta approbatione novorum doctorum, qui ſub ſpecie pietatis animos auditorum corrumpunt.

Prius infecit Cenomannos, quam Toloſanos. 450 Ex his patet, Henricum illum longe prius Cenomannos infeciſſe, quam ad partes Toloſanas, unde eum expulit Bernardus, ſubiret: quippe cum Romanum iter, quod Hildebertus adhuc Cenomannenſis epiſcopus aggreſſus eſt, quo tempore infamis ille præſtigiator zizania ſua ſeminavit apud Cenomannos, contigerit ante annum MCXXV. quo anno Hildebertus in metropolim Turonicam migravit. At vero Bernardus non niſi anno MCXLVII. ad Toloſanas partes profectus eſt. Et certe in epiſtola 241, quam in partibus D Tololanis conſtitutus ſcripſit ad Hildeſonium Comitem, id ſatis innuit Vir ſanctus his verbis: " „ Inquire, ſi placet, quomodo de Lauſana ci-
„ vitate exierit, quomodo de Cenomannis, quo-
„ modo de Pictavi, quomodo de Burdegali „. Hæc quippe videtur eſſe ſeries itineris illius apoſtatæ, qui a Lauſana, deinde a Cenomannis prædicandi exordium ſumſit,

Forte ipſi nomen & errores contraxerunt Manichæorum? 451 Et fortaſſe Lauſanam venerat ex Italia, ex qua ejuſmodi fæces in partes Gallicanas tranſmigrarunt, reliquiæ Manichæorum, uti & illi Cameracenſes hæretici ex Italia advecti, qui anon MCXXV damnati ſuot in ſynodo Atrebatenſi, quo etiam tempore ſimiles ejuſmodi peſtes apud Aurelianos igni perierunt. Et quidem Henricianos appellat Manichæos Exordium Ciſtercienſe in libro 7. de Vita S. Bernardi cap. 17. ubi legatus Papæ, aliique epiſcopi, pro confutanda hæreſi Manichæorum, ad partes Toloſanas cum Viro ſancto acceſſiſſe memorantur. Jam vero quo pacto ejuſmodi hæreticis, errumque ſequacibus, Manichæorum nomen & errores competant, illuſtriſſimus Meldorum epiſcopus in eximio Opere ſuo, quod de variationibus hæreticorum ſcripſit, lpeulenter oſtendit libro XI. E

eondem fugat S. Bernardus 452 Iidem Henriciani hæretici in Petrocorios effuſi, Pontio duce & anteſignano, uti docet Heriberti epiſtola 10 tomo tertio noſtrorum Analectorum: ubi peculiaria Ponsiaoorum illorum commenta referuotur. Inde eſt, quod Bernardus ad Petrocorios ſeu Petragoricos populos ſe contulit, ut patet ex tertia parte libri 6. qui eſt de ejus miraculis, num. 4. ubi Arianos plurimos apud Toloſates ioveniſſe, eoſque, uti & Henricum hæreticum, fugaſſe memorat. Quin etiam idem Henricus, in Piſano Concilio antea damnatus, & Bernardo ut monachus in Claravalle fieret, commiſſus dicitur. Verum ille acceptis a Bernardo ad Clarævallenſes litteris, in ſuſcepto ſemel errore obſtirmate perſiſtere maluit, quam ad ſalutis viam hoc compendio redire.

qui Henricus cum vivis coloribus depingit. 453 Henricus vivis coloribus depingit Bernardus in prædicta epiſtola 241, ubi eum litteratum, ſpeciem habentem pietatis, ſed aleis & F meretricibus deditum fetibit. Impia ejus dogmata hæc fere commemorat: Sacerdotum & clericorum reſpectus nullus; Sacramentorum atque feſtorum abolitio; baptiſmus parvulis negatus. Alterius claſſis erat apud Hildebertum in epiſtola 51 hæreticus ille, qui Sanctorum interceſſiones rejiciebat, ipſum Hildebertum in ſuæ ſectæ patrocinium traducere perperam conatus.

§. XLIII. Alii hæretici a Sancto impugnati.

Colonienſes hæretici. QUærit Mabillonius citatus, an iidem cum Henricianis fuerint hæretici illi, quos Bernardus in ſermonibus 65. & 66. ſuper Cantica impugnat. Et quidem non alios fuiſſe, aliquando mihi fuit perſuaſum: at reperta Evervini abbatis Steinfeldenſis epiſtola, præ prædictis Sermonibus occaſionem dedit, mutanda eſt ſententia. Colonienſes quippe fuerunt iſti hæretici, in nonoullis quidem conſentientes cum Henricianis, ſed ab his in multis diſcrepantes. Colooienſes in duas claſſes diſtinguit Evervinus. Uni dicebant, Eccleſiam apud ſe tantum eſſe, quaſi ipſi ſoli veſtigiis

A ſtigiis Chriſti iohærerent. In cibis vetebent lectis ulum, & quidquid inde cooficitur. Io ſacramentis ſuis velo ſe tegebaot, & quotidie eibum & potum ſuum in Chriſti corpus & ſenguinem le conſecrare aſſerebent: ceteros io ſacramentis procul a veritate abeſſe. Præter baptiſmum equæ, alium admittebant iu igne & ſpiritu per ſolem menuum impoſitionem. Baptiſmum vero noſtrum cum nuptiie relpuebant. Denique aiebant, quemlibet c ſuis electum ſeu beptizatum habere poteſtetem, alios, qui digni fuiſſent, beptizendi; & in menſa ſue corpus Chriſti & ſenguinem conficiendi.

455 Alii vero ſacerdotibus Eccleſiæ, utpote ſæculari more viventibus, conſecrandi poteſtatem abjudicebant, eliaque ſacramenta conferendi, excepto beptiſmo, quem ſolus edultie, non pervulis conferebent. Omne conjugium, præter illud, quod inter virginee maſculum & ſeminam contrehitur, fornicationem reputabant. Poſtremo ſuffragia Senctorum, jejunie, ceteresque corporis maceratione reſpuebant, uti & purgatorium, & ſuffragie pro mortuis. Itaque Henri-

B cianis & Colonienſibus hæreticis communis ſuit genius, odium in Eccleſiæ miniſtros, Secremente, baptiſmum parvulorum & nuptias: pauca peculieria, quæ non ſectæ genus, ſed quamdam tantum cepitum diverſitatem arguunt. Uno verbo, diverſi fuerunt rami, ſed ex eadem radice prodeuntes. Nec dubitem Colonienſes illos hæreticos ex Tanchelmi officina prodiiſſe.

456 *A ſuperiore hæreticorum colluvie diſtincti nomine ſaltem fuere Apoſtolici, uti ſe vocabant: de quibus hiſtoricus Ciſtercienſis ad annum* 1147 *cap.* 14 *hæc litteris conſignat*: Henricianis hæreticis compreſſis, & magne ex parte Eccleſiæ reconciliatis, jam Pater ſanctus ad ſuos revertebatur. Cum, ecce, incidit in eliam ſectam hominum, qui ſe Apoſtolicos volebant appellari. Ruſticum quidem genus agreſteque, & ſine præceptore eut duce, quem lequerentur; ſed eo difficilius diſſuadendum; quippe ſingulis ſenſun adeundis, & quibuſcum nec Scripture utendum, nec ratione. De his Sanctue reverſus jam ed filios, cum roties pro Eccleſie, hoc eſt, pro

C ſponſa Canticom ioterruptum reeſſumpſiſſet, Sermone (66.) " Ruſticani homines ſunt, & „ idiotæ, & prorſus contemptibiles. Sed non eſt „ (dico vobis) cum eis negligenter egendum. „ Multum enim proficiunt ed impietatem, & „ ſermo eorum ut cancer ſerpit „. *Et paucis interjectis*, Quære, *inquit ſanctus Doctor*, eb illis ſuæ ſectæ auctorem: neminem debunt. Quæ bæreſis non ex bominibus babuit proprium hæreſiarchem? Menichæi Menem bebuere principem & præceptorem; Sabelliani Sabellium; Ariani Arium; Eunomiani Eunomium; Neſtoriani Neſtorium. Ite omnes ceteræ bujuſmodi peſtes, ſingulæ ſingulos magiſtros bomines babuiſſe noſcuntor, a quibus originem ſimul duxere & nomen. Quo nomine iſtos tiiulove cenſebis? Nullo. Quoniem non eſt eb homine illorum hæreſis, oeque per bominem illem ecceperunt *&c.*

457 *Jam vero quia nec habebant auctorem, nec*
uti ſe vocabant, eademam autem ſtruxit, *nomen, Apoſtolos ſe auncupari volaiſſe, teſtatur Sanctus in eadem epiſtola his verbis*: Non ignoro, quod ſe & ſolos corpus Chriſti eſſe gloriantur. Sed ſibi boc perſuedeeni, qui illud quoque perſueſom habent, poteſtetem le hebere quotidie io menſa ſue corpus Chriſti & ſanguioem conſecrandi ad nutriendum ſe in corpue Chriſti & membra. Nempe jectent ſe eſſe ſucceſſores Apoſtolorum, & Apoſtolicos nominant, nullum tamen apoſtoletus ſui ſignum velentes oſtendere. *Habes verba* S. Bernardi *de iſtis hæreticis*: *cujus ſi dictum conſideres*, Quo nomine iſtos tiiulove cenſebis? Nullo; *probabilius eſt, eos nomine & auctore ab Henricianis faiſſe diverſos. Colonienſibus tamen eos annumerat Mabillonius in notatione ad mox produ&um locum, hæc obſervans*: Neſcio, an id dicturus ſuiſſet Bernardus, ſi Colonienſes iſti Henricum, a quo Henriciani hæretici, cuctorem bebuiſſent. Quamquem ſimilia utrorumque dogmete erent, ot patet conferenti epiſtolam e40. Colonienſium dues cleſſes notat Evervinue, quas Bernardus oon oiſi obſeure diſtinguit in fine Sermonis 65.

458 *Adverſas imparilſima itaque ac perverſiſſima bujuſmodi ſectatorum dogmata calamum ſtrauxit ſanctus Doctor. Videſis Sermones ejus* 65. *&* 66 *jam allegatos, nec non Eminentiſſimum Baronium ad annum Chriſti* 1147. *hoc Viri ſancti elogio rem concludens*: Quem ſcientie divinitus illuſtretum, in virtute miraculorum multiplicium a Deo miſſum & probatum, etque egregie vitæ ſanctitete imbotum, Dei amicum fuiſſe cum certo ſciam; ipſi penitiſſime inbærendo, qui inhæſit Deo, ſecurus exiſto, deplorans ex Chriſtiana charitate perditiſſimos novetores, qui hos neſandiſſimos ſectantes brutos hæreticos, iiſdem plane immenſe cæcitate percuſſi, plus deſerant, quam Bernardo: ut jure cum Jeremie ſit exclamandum: Obſtupeſeite cæli ſuper hoc.

459 *Quæ de ſancti Doctoris miraculis apud Tolo*ſanos *factis in confirmatiouem fidei orthodoxæ adverſus colluviem Henricianam, teſtevo Gaufridus ſupra aſſignatus, tam parca ſunt, ut vereantur ex aliis documentis ſupplevi. Ac primo quidem loco prodeat illud, quod legitur in Exordio magno Ordinis Ciſtercienſis apud Tiſſierium diſſertatione* c. *cap.* 18. Dum adhuc in eadem regione (*Tolo*ſana) reverendiſſimus Pater moraretur, & tamquam ex Apoſtolis unus circuiret per ceſtella & civitates, evangelizendo & cura do omnes languoree, hæreticorum quoque turpiſſima deliremenia redarguendo, convintendo, confutendo; accidit, ut cæcus quidem in vicinia eadem, comperte ſeme virtutum atque ſignorum, quæ per manus Hominis Dei multiplieabantur per dies, ſpe recuperandæ ſenitatis animetus, eumdem

F Dei Famulum adire decrevit *, ſi ſorte beneficio cæleſtis gretiæ, quæ per ipſum miieris mortalibus copioſe tribuebatur, ſibi quoque, cæcitatis celigine deterſe, lumen dulce reſtitueretur. Accelerens iteque, & ubinam Sanctum Dei repetire poſſet, ſolicitus ioquirens, audivit, eum in quodam celebri conventu in medio megnæ multitudinis conſiſtere, verbumque vitæ diſſeminare.

460 Quo, eum pedibus offendens, & anbelus currens, perveniſſet, triſti rumore percellitur, quoniam Vir Domini jam inde receſſeret; & ed alie loca tranſmigreverat. Quid iemen ageret, ſiquidem deſiderium recipiendæ ſenitatis cum cum ulterius currere compelleret, denſiſſimæ tenebræ, quæ oculos ipſius obſederent, pigrum & minus expeditum reddebant. Cumque in deſectione mentie conſtitutos multa triſtitia contabeſceret, ſubito divine gratia inſpiretus, & de meritis beetiſſimi Viri ſpem toto corde concipiens, circumſteotibus ait: Rogo per miſerieordiam

Digitized by Google

AUCT. J. P. diam Dei, ducite me ad locum illum, in quo Hominem Dei ſtetiſſe, vel ſediſſe, certiſſime ſcitis. Quod cum benevolentia eorum, qui aderant, continuo conſecutus fuiſſet, veniens ad locum, tanto corpore in terram proſternitur, miraque devotione pulverem ipſum, in quo ſacra Viri Dei veſtigia ſteterant, deoſculando, Domini quoque miſericordiam per merita Servi ſui enixius implorando. Quod dum faceret, & de ipſo pulvere, fide plenus, oculos ſuos confricaret, repente, miſerante Domino, qui ſanctitatem Famuli ſui, licet abſentis, etiam in hac gratia declarare dignatus eſt, lumen oculorum recepit. Quod factum non ſolum Catholicis orthodoxæ fidei firmamentum contulit; verum etiam maligloriis hæreticis confuſionis & opprobrii notam adauxit. *Hactenus Exordium.*

§. XLIV. Hæretici obdurati a Deo puniti; ſanctitas Bernardi & miracula in ſumma ſunt veneratione apud Toloſanos; inde non eſt profectus in Hiſpaniam.

B *ruinſtantes hæretici*

VErum non divinis dumtaxat favoribus eauſans Dei ac veræ fidei promovit ſanctus noſter Thaumaturgus apud Toloſanos; ſed etiam eos, qui audientes vocem Domini per Bernardum, *obdurabant corda ſua, pœnis coercent*, ex *Chronico mox citando*: Ægrotantem ergo terram tantæ infidelitatis diagrafia * vir religioſus beatus Bernardus Claravallenſis abbas, vita & litteratura conſpicuus, zelo fidei accenſus, aliquando ytitavit, & ac caſtrum Viridisfolii, quod eo tempore vernabat militari multitudine, & vulgari, duxit ocius accedendum, intendens quod, ſi poſſet, ibi extinguere hæreticam pravitatem, quæ locum ipſum multum infecerat, facilius contra eam in aliis prævaleret. Cumque cœpiſſet ſermonem in eccleſia proponere contra eos, qui majores erant ibi, illi eccleſiam exierunt: quos & populus eſt ſecutus: quos Vir beatus ſequens, in platea cœpit proponere verbum Dei. Illi autem per domos undique latuerunt. Eo tamen plebeculæ circumſtanti nihilominus prædicante; ſed eis perſtrepentibus, & fores percutientibus, ut & nec plebs poſſet pertipere vocem ejus, C & allegantibus verbum Dei, excuſſo pedum pulvere in teſtimonium illis, ut eſſe pulverem, & reverſuros in pulverem declararet, exivit ab eis, & ipſum caſtrum reſpiciens, maledixit dicens: Viridefolium, deſiccet te Deus.

* *i. e. infortunio, Gall. diſgrace,*

462 Quod quidem manifeſtis indiciis perſeverat. Nam eo tempore, ſicut antiqua tenet relatio, erant in eodem caſtro centum hoſpitia militum, equos cum interſignibus, & arma habentium, ad avenam alienam non revenientium, ſed ad ſuam; ex tunc vera pauperies, ſicut vir armatus, cœpit occurrere eis frequenter; quos aut grando frequens, aut ſterilitas, aut ſeditio, aut guerra * etiam parum quieſcere non permiſit. Nam & ipſe, cum infans eſſem, vidi nobilem virum dominum Iſarnum Nebulatum, qui fuerat major dominus Viridisfolii, qui bene dicebatur ætate centenarius, Tholoſæ contentum uno roncino pauperrime commorantem. Qualiter autem & quantum animadverſum eſt, Dei judicio, in plures, qui deſecerunt, ejuldem caſtri dominos, ipſa rerum declarat evidentia: dum quod Vir ſanctus maledixerat, nequiverit reparari, donec dante ipſum caſtrum Comite Monteſortis venerabili patri domino Fulconi, epiſcopo Tholoſano, ex tunc cœpit paulatim, expulſis inde dominis reformari; ſicut ſuo loco ſequentia declarabunt. *Hæc narrantur in Chronico magiſtri Guillelmi de Podio-Laurentii, quod Catellus vulgavit ad calcem ſuæ Hiſtoriæ Comitum Toloſanorum, capitulo 2. Terminos duos in textu occurrentes expono.* Viride folium, *vernacule Ver feuil, caſtrum eſt in diœceſi Toloſana, apud quod S. Dominicus poſtea congreſſus eſt cum hæreticis Albigenſibus, ut datur tudore tomo primo hujus menſis Auguſti, die* IV, *pag.* 400. Roncinus *autem mihi hic eſt equus minor, gregarius, Gallis roncin, roucia, vel roſſin. Conſule Gloſſarium Caugii. His naque ſupplentur, quæ Gaufridus memorat de miraculis* S. Bernardi *apud Toloſanos.*

463 *Miracula porro ac prædicatio, nec non fama eximiæ ſanctitatis mirabilem ibidem erga illum concitavere venerationem; uti patet ex eo, quod in ipſo etiam ad Toloſanos adventu, atque adeo priuſquam ullum forte ſignum apud ipſos patraſſet, adeo jam tum in amoribus ibi fuerit, ut nihil ſupra. Audiatur Gaufridus lib.* 3 *cap.* 2. Veniens autem cum incredibili devotione ſuſceptus eſt a populo terræ, ac ſi de cælo angelus adveniſſet. Nec mirum facere potuit apud eos, quod irruentium turbas reprimere nemo poſſet *&c. Quid, quod* tanta fuerit multitudo irruentium populorum, benedictionem poſcentium, ac ſacras manus deoſculantium, ut, tenerrima prorſuſque attenuata carne ipſius compreſſionem & impetum crebro deoſculantium ferre non valente, manus & brachia ſæva in modum pugnorum intumeſcerent, & unde alii benedictionem ſibi per virtutem, quæ de illo exibat, procurabant; inde ipſe debilitatus, & penitus concuaſſatus, graves corporis moleſtias ſuſtineret; *ex magno Exordio diſtinctione* 2. *cap.* 18. *poſt relata ſigna Viri ſancti, quæ in regione Toloſanorum facta ſunt.* *fama ſupernaturalis & miracula mirabilem Sancto conciliarunt æſtimationem* E

464 *Adeo autem inſignis ibidem veneratio de ipſo concepta atque hominum animis penitus inſita erat, & palam inclamarat, ut a quodam malevolo & hæretico ſycophanta evelli vel obſcurari non tantum non potuerit, ſed etiam magis fulſerit, dicaculi iſtius loquacitate, qua Virum Dei impetebat, prudenti hujus reſponſo retuſa. Factum narrat Exordium magnum diſtinctione* 2. *cap.* 17. Quodam F tempore, *ait*, cum legatus Domini Papæ, aliique epiſcopi, pro conſuranda hæreſi Manichæorum ad partes Toloſanas ſanctum Domini Bernardum lecum traherent, paraverunt ei fratres equitaturam ſolito meliorem, quæ tam longo itineri ſufficere poſſet. Qui cum ad illas partes, comitantibus epiſcopis, deveniſſet, Henricus quidam monachus niger, tunc autem apoſtata vilis, & eorumdem hæreticorum princeps, cognito adventu Famuli Dei, veritus eſt a facie ejus, ſciens, quia non poſſes reſiſtere ſapientiæ & ſpiritui, qui in eo loquebatur. Proinde maturata fuga delituit, & minime potuit uſquam eo tempore reperiri. *quam Hæreticis hæreſiarchis ei affecta quidam*

465 Ibi quoque glorificavit Dominus Servum ſuum in conſpectu totius populi, & principum terræ, faciens quotidie per manus illius, ſigna & prodigia magna in plebe. Nec facile credi poteſt, quanta turbarum infinitas apoſtolicum Virum tota die proſequebatur: dum alii eruditionem, alii curationem, univerſi benedictionem ab eo poſtularent. Quadam igitur die, præſente *prorſus famoſa*

innu-

A innumerabili hominum multitudine, cum eos copioſius de fide Catholica conſervanda, & de immunda hæreticorum ſocietate vitanda commoviſſet, contigit adeſſe quemdam de hæreticis illis, qui potentior cæteris atque prudentior videbatur. Qui cum amaro oculo cerneret venerationem, quam Dei Famulo populus impendebat, moliebatur aliquid agere, unde claritatem opinionis ejus aliquatenus obnubilaret, & daret maculam in gloria illius. Jamque expletis omnibus, quæ ad præſens neceſſaria videbantur, Vir Dei equum ſuum aſcenderat, ut abiret. Et, ecce, prædictus hæreticus, quaſi coluber tortuoſus erecto capite venit ante Hominem Dei, & clamans coram omnibus ait: Domine abbas, ſciatis, quia caballus magiſtri noſtri, qui tam malus vobis apparet, non ita cervicoſus, & pinguis eſt, ſicut iſte ſoripes veſter.

466 Quo audito Vir mitis & patiens reſpondit ei mox tranquillo vultu & animo dicens: Non diffiteor, amice, quod aſtruis. Verumtamen ſcira te convenit, quia jumentum iſtud, de quo mihi inſultas, brutum eſt animal, unum utique ex illis, quæ natura prona atque obedientia ventri finxit. Quod ſi pro libitu ſuo comedit, atque pingueſcit, nihil inde juſtitia læditur, quia jumentum, quod ſuum eſt, facit. Proinde non erimus arguendi in judicio Dei, ego & magiſter tuus, da cervicibus jumentorum: ſed unuſquiſque de collo ſuo judicabitur. Nunc igitur, ſi placet, reſpice collum meum, & vide; & ſi groſſius eſt collo magiſtri tui, inde me farſitan juſte reprehendes. Hoc itaque dicto caputium exuit, & capite denudato uſque ad humeros, apparuit ipſius collum, ut erat, productum & gracile; quod quamvis eſſet carnibus exeſum & tenue, erat tamen ex dono cæleſti pulchrum & candidum nimis, ſicut collum oloris. Quod cum viderent univerſi, qui aderant, lætati ſunt lætitia magna, benedicentes Dominum, qui dedit in ore Famuli ſui tam paratum & convenientem reſponſum, unde confunderetur, & obſtrueretur os loquentium iniqua.

avait pour cornes, quand même.

467 *Annaliſta Ciſtercienſis cum ad annum* 1147. *cap.* 13. *edoceriſſet, quam ſe geſſerit egregie* S. Bernardus *in prædicatione Toloſana, refert ac refellit ſententiam illorum, qui volunt Virum Dei in Hiſpaniam fuiſſe profectum. Optime hæc ſi vera foret, huic anno iter illud innectendum, obſervata duabus de cauſis*, tum quia in eo monaſterium de Spina fundatum eſt, ut ſuo, *ait*, loco dicemus: tum quia ex Toloſa tranſitus facilior, quippe provincia Hiſpaniæ convicina. *Ita ille, ſubjiciens argumenta adverſus hanc ſententiam male fundatam; ſed nos illa aliunde prevenimus. Dum anno Chriſti* 1721. *eſſemus Matriti, manuſcripta poſthuma Nicolai Antonii V. Cl., & Bibliotheca Hiſpana a ſe in lucem data reipublicæ litterariæ notiſſimi, nobiſcum communicavit perhumaniter reverendus admodum & ampliſſimus dominus Adrianus de Cominck, propinquus laudati auctoris conſanguineus. In iſtis vero Mss. totus eſt clariſſimus hic Hiſpanus ſcriptor in impugnandis & convellendis figmentis fabuleſis, ac commentis apocryphis pſeudo-chronographorum famoſorum, immo vero, loquamur aperte, infamium. Proferamus itaque hic, quæ ex ejus Mss. deprompſimus ad præſens inſtitutum. Conſulat autem perſonati Juliani Petri, archipresbyteri S. Juſtæ, typis editi, locum, qui eſt in ejus Adverſariis pag.* 96. *num.* 418.

Sunt, qui volunt Virum ſanctum ejusdem Toloſanos ex Hiſpaniam profectum;

468 Novum quoque & inauditum hactenus, D
imo falſiſſimum eſt, S. Bernardum, Clarevallenſem abbatem ſanctiſſimum in Hiſpaniis fuiſſe, & quidquid *loco mox citato* mendaciorum & inepti- *ſed vanum*
arum continetur. *Hæc igitur ibi lege in Adverſariis*: Ex quo imperatur Adefonſus cepit Toletanam civitatem, & Chriſtianis reſtituit, juſſit, ut vocaretur civitas imperatoria, caput imperii Toletani & Hiſpani; & imperator, ut dictum eſt, auctoritate Anaſtaſii PP. IV. coronatus eſt: & ideo Bernardus Claravallenſis vocat eum hic. Hic ſanctus Vir venit in Hiſpaniam cum fratre Bernardo, & viſitt monaſteria Toleti S. Clementis, & S. Dominici Exilienſis, & poſtea ad moniales S. Clemeotis ſcripſit. Fundavit in Hiſpania monaſterium dictum de Spina. *Fabulatorem hunc ita caſtigat laudatus Nicolaus Antonius*: In primis duos Alfoolos VI. & VII. puerililer confundit: oam lextus Toletum cepit a Mauris; ſeptimus vero, prioria nepos, ex Urraca filia ille fuit, quem coronatum imperatorem Anaſtaſii PP. auctoritate nos jam docuerat in Chronico .., quamvis utergue eorum imperator ab eo audiat, quod revera appellati ſunt. AUCT. J. P.

469 Deinde quod dicitur, S. Bernardum ſcri- *opinio* E
pſiſſe ad hunc Alfoolum VII. Imperatoris nomeo ei attribuendo; æque falſum eſt, aut certe nuſquam rei indicium reperias inter epiſtolas ſancti Abbatis. Duæ editæ ſunt ad Alfonſum; ſed Portugalliæ regem primum; nempe CCCVIII, ac CCCLXVII, quæ nihil ad Julianum. Eumdem autem Beroardum ad Hiſpanias veniſſe negat apertis verbis ejus Vitæ cujuſdam partis auctor Gaufredus Clarevallenſis monachus, ſancti Patris alumnus, & qui ſe ait omnibus, quæ narrat, interfuiſſe. Is auctor eſt ſecundi lib. qui alias tertius, & quartus & quintus dicitur vitæ S. Bernardi; ut conſtat ex præfatione hujus partis in editionibus ſtudio clariſſimi Viri Jacobi Merlooi Horſtii digeſtis. (Partiſcotem habemus anni MDCLVIII) Apertiſſime is, ubi de variis & illuſtribus miraculis Coloniæ, Aquiſgrani, Leodii, Cameraci, & in Hiſpania factis caput ſextum libri 4 inſcripſiſſet, de Hiſpaoenſibus miraculis ſic præfatur: „ Nam & in Hiſpania, ubi præ„ ſens ipſe noo fuit, ſanctitatis ejus indicia „ clarueruot „. Quo quidem Gaufridi teſtimonio utitur doctiſſimus Benedictinorum Ordinis ſcriptor F. Antonius Yepeſius tom. 7. ceoturia 7. anno MCXLVI. fol. 370. col. 4. ad arguendum F
nonnemiois errorem (*Hunc commiſit noſter Joannes Mariana in Hiſtoria de rebus Hiſpaniæ lib.* 10. *cap.* 12. *ad annum* 1133.) qui deceptus non obſcuris laocti Abbatis ad Petrum Venerabilem ex Hilpaoia redeuntem verbis, epiſtola 257. (*quæ eſt* 228. *in editione Mabillonii*) loeutum de ſe ipſum Bernardum credidit. Nec minus aliquam epiſtolæ ad S. Clemeotis Toletanæ urbis ſaoctimooialea directæ comprobationem, quæ ruinoſam aſſeverantes fidem quoquo modo commendat, invenimus.

470 Claudit mendaciorum agmen tributa ci- *ac præfectum*
dem Viro ſanctiſſimo fundatio apud nos monaſterii de Spina, quod in [amœno loco] utriuſque regni Caſtellæ & Legionis, a Vallifoleto ſex, a Tauro urbe quinque leucis diſtans, nomenclatura iſta propter ſpinam coronæ Dominicæ io ea ſervatam, Sanctæque iofanti, Alfonſi VII. imperatoris ſorori, domus fundatrici, a Ludovico juniori dicto, Fraociæ rege, Pariſiis prætereunti

dona-

A donatam gaudet. Rem narrat idem Yepeſius eod, AUCT. J. P. tom. 7. anno MCXLIII, cap. 1. fol. 328. addu-ctis & explanatis iis, quæ ſignificare quodammodo videbantur, præfecti Bernardo oblatum, & in manus traditum a Sancia monaſterium congrueoter dotatum; nempe dotationis ipſa charta, qua dona dara ſe Bernardo, Clarævallenſi abbati, ait pia hemina, hereditatem S. Petri de Spina, & item privilegio quodam Alfonſi regis, Sanciæ fratris, in ampliationem ejuſdem domus ſimiliter concepto: quæ quidem æque ac de præſentibus dici de abſentibus, quorum in gratiam donationes & oblationes celebrantur, paſſim conſuevere.

471 Siquidem S. Bernardum, miſſo fratre ſuo Nivardo (Bernardum legimus apud Julianum) in Hiſpanias, cujus inde & a Sancia ad ſe reverſi Vir ſanctiſſimus meminit in quadam epiſtola, ad eamdem directa, *quæ eſt* 301, pia donationis exceptorem manus & induſtriam fabricæ admoviſſe, conſtans fama ejuſdem domus eſt, confirmata rudibus, ſed antiquis his verſibus, B quos paſſim veteribus muris inſcriptos, & aulæa intextos domeſtici referunt:

PETIT ADIFICAT DITAT
SANCIA BERNARDUS PER NIVARDUM ALFONSUS
PROTEGIT APERIT
SPINEA CORONA PETRUA.

Petro enim Apoſtolorum principi dicata primum fuit ea religionorum ædes, templumque de S. Maria poſtea nuncupata. Monaſteria S. Clementis Toletani monialium; item S. Dominici Exilienſis virorum, adiiſſe Bernardum falſo dixit Julianus, adventum clariſſimi Abbatis ad nos mentitus.

472 *Porro de fundatione S. Petri de Spina tra-* C *dit Mauricus ad annum* 1147, *cap.* 18. *ubi ex epiſtola* S. Bernardi 301. *quæ ſuperius citata eſt*, Nivardi (*fratris natu minimi ex fratribus ſanctis Doctoris ſecundum carnem, an alterius?*) adventum in Hiſpaniam magia, quam finem conſtare, *fatetur. Si quis autem de pſeudo-Juliani Petri, S. Juſtæ Toletanæ archipresbyteri, uti ſe nominat, plura noſſe deſiderat, laudatum Nicolaum Antoninum conſulat ſemo* 2. *Bibliothecæ Hiſpanæ veteris cap.* 8. *ubi auctor ille eruditus Opera ejus examinat, & uti falſa & commentitia exſtigat; eorumque inventori perſonato larvam detrahit. Capite autem* 9. *producit duodeviginti locos, ex quibus Juliani Chronicon & Adverſaria refelli, cuivis ſit exploratum.*

473 *Quid, quod ipſemet Tamayus, tam credu-* pſeudo. *lus alioqui, tamque miſere ſimplex atque immodicus pſeudo-Chronicorum hujuſmodi æſtimator, in ſuo Martyrologio Hiſpano tom.* 2. *ad diem* III. *Aprilis, pag.* 489. *pronuntiare coactus fuerat iſta:* Videmus paſſim in hiſce Juliani Adverſariis tot gloſſematum ineptias, quod potiuaſerrum, quam illas deglutire compelleremur. *Verum hæc ex incidenti, ut ita dicam, relata ſint de commentitio* S. Bernardi *itinere in Hiſpaniam. Veris certe & ita multis ad exſtinguenda ſubſmata & exſtirpandas hæreſes abundat & inclareſcit peregrinationibus Vir plane apoſtolicus, ut falſam ipſi affingere, neceſſe neutiquam ſit. Nunc videtur nobis opportunum, hiſce, quæ in iſto genere feciſſe ipſum antea narravimus in depellendis malis ab Eccleſia Dei, ſubjungere bona innumera, ſeu profectum in emendandis moribus Reipublicæ Chriſtianæ.*

D

§. XLV. Sanctus Pater in emendandis eccleſiaſticorum, monaſticorum, ac ſecularium moribus fructuoſe intentus.

Argumenti hujus materiem ac formam debemus, & acceptam referimus eruditiſſimo Mabillonio, qui in ſua Præfatione generali in novam ſuam Operum S. Bernardi *editionem* §. 3. *ſic memorat:* Corruptos ſui ſæculi mores paſſim luget ac deplorat Vir ſanctus, maxime in Eccleſiæ miniſtris, quorum pleroique ad meliorem frugem adduxit: adeo ut tota Eccleſiæ ac cleri, in primis Gallicani facies ſuis monitis ac ſermonibus penitus immutata fuerit, & in antiquum decus reſtituta. Quippe Eugenium, virum ſanctiſſimum, Romanæ Sedi ſuppeditavit, atque in eo Romanos Pontifices omnes ad re- E ctam & legitimam ſuæ dignitatis adminiſtrationem erudivit, & accendit libris editis de Conſiderationa plane divinis. In epiſcopis Henricum Senonenſem, Stephanum Pariſienſem, alioſque permultos ab aulico vivendi genere ad mores epiſcopali ordine dignos revocavit: multos etiam e ſuis in aliorum exemplum epiſcopos protulit. Clericis omnibus ſalutaria monita dedit in Sermone de Converſione ad clericos. Quæ omnia ſi quis accurate videre cupit, legat librum ſextum de Vita ſancti Bernardi Gallice edita, cujus Vitæ tres libri poſteriores ex ejus ſcriptis magna cum pietate & eum inſigni delectu contexti ſunt. De moribus & officio epiſcoporum legenda in primis epiſtola 42. ad Henricum Senonenſem, quæ in Tractatuum claſſem modo tamen ſecundo relata eſt. Merito itaque in libro de epiſcopis Virdunenſibus dicitur ea eſſe Bernardus, CUJUS CONSILIIS REGNA, ET ECCLESIÆ GALLICANÆ HODIE, inquit auctor *in Spicilegio Acheriano tom.* 12. *pag.* 311. INNITUNTUR.

475 Erat in eo mirifica dicendi „ gratia ut „ non poſſet ne ipſius quidem ſtilus, licet exi- „ mia, totam illam dulcedinem, totum reti- „ nere fervorem. (Quippe) placabilem, & F „ perſuaſibilem, & eruditam linguam dederat „ ei Deus, ut ſciret, quem & quando deberet „ proferre ſermonem: quibus videlicet conſola- „ tio vel obſecratio; quibus exhortatio con- „ grueret vel increpatio: ut noſſe poterunt ali- „ quatenus qui ejus legerint ſcripta, etſi longe „ minus ab eis, qui verba ejus ſæpius audierunt „ *ex Vita apud nos num.* 158. Quod ſi ejus ſcripta legendo ita accendimur: quanto magis illi, qui loquentem audiebant? Non itaque mirum, quod Deus tot & tanta in ſui temporis hominum ſalutem per eum operatus eſt.

476 Quia vero explicet, quæ & quanta ab eodem patrata ſint ad monaſtici inſtituti primigenium ſervorem denuo ſuſcitandum? Teſtantur hoc eximiæ ejus hac de re epiſtolæ ad ſcriptiones, liber De præcepto & diſpenſatione, Apologia ad Guillelmum abbatem, variique Sermones: in quibus monachos ad retinendum revocandumque veterum Patrum primarium inſtitutum animavit, id eſt, ad pœnitentiæ labores, auſteritatem, modeſtiam & humilitatem, paupertatem, mundi contemtum, amorem ſolitudinis ac ſilentii, & ad

Oſtenditur ſingillatim quantum boni fecerit Sanctus in Eccleſia præſidibus, ac clericis

ad veram vitæ normam dirigendis:

quam præclare ſuum ſuſtinuerit

conti-

A continuum profectum : in quibus totius rei monaſticæ cardinem verſari intelligebat. Hinc non immerito Petrus Venerabilis in epiſtola, quæ eſt inter Bernardinas 228. vocat eum num. 30. „ lacteam fortemque columnam, cui innititur monaſtici Ordinis ædificium ; ac ruitilum ſidus, „ quod exemplo, verboque non ſolum monachis „ ſed & toti Latinæ Eccleſiæ ſuo tempore ſingniter lucem donavit ".

monaſticè 477 Laurentius de Leodio in libro de Epiſcopis Virdunenſibus, duos Ordines, Ciſtercienſem & Præmonſtratenſem, comparat cum duobus Cherubin propitiatorium obumbrantibus „ quorum „ unus Ciſtercienſis, duce Bernardo ſanctiſſimi „ nominis abbate, monaſticum Ordinem, jam „ pene lapſum, ad primam apoſtolicæ vitæ normam reparavit. (Et) Ciſtercienſis quidem, „ per iſtud temporis, inquit, ſrienium, jam „ in duceonas circiter abbarias magni nominis, „ meriti, & numeri accrevit; & usque in barbaros Sarmatas & extremos Scythas jam diffundi cœpit", Tantum potuit Bernardi fama & opinio ſanctitatis, ejuſque diſcipulorum! Inde

B factum eſt, ut Ordinis Ciſtercienſis, qui Bernardum alumnum habuit, quaſi fundator habitus ſit ipſe Bernardus, ab ejuſque monaſterii Claræ-vallenſi dictus Ordo Claræ-vallenſis ſuo tempore; immo poſtea & S. Bernardi: etſi id vetuit Innocentius VIII. in litteris unionis monaſterii Claræ-vallenſis cum Ciſtercienſi.

ferventem. 478 Hinc in litteris Alberonis Epiſcopi Virdunenſis apud Laurentium mox laudatum, abbates Trium-fontium, & de Caladia dicuntur „ de Or„ dine Claræ-valleſi ". Et a Petro Celleſi „ Ciſtercienſis, ſive Claræ-vallis Ordo " vocatur in lib. 1. epiſtola 24. Sic in epiſtola Samſonis Remenſis antiſtitis, quæ eſt ordine 435. inter Bernardinas, Ordinis Claræ-vallenſis mentio non ſemel habetur. Quamquam dici poteſt, Ordinis Claræ-valleſis nomine lineam tantum Claræ-vallenſem, non totum Ordinem, ſæpius deſignari.

Auſterum quoque in Ciſtercienſibus ſive Claræ-vallenſibus fuit.

479 Qualis ac quanta fuerit ſive Ciſtercienſium, ſive Claræ-vallenſium ſub Bernardo diſtrictio, & rigiditas, non eſt neceſſe hoc loco exponere, quando id ſatis ſuperque patet rum ex Beroardi litteris ac ſcriptis, tum ex ipſius Vita, maxime ex lib. 1. cap. 5. ubi primi Claræ-vallis

C incolæ Deo ſerviſſe memorantur „ in paupertate ſpiritus, in fame & ſiti, in frigore & nuditate, in vigiliis multis. Pulmentaria ſæpius „ ex foliis fagi conficiebant. Panis ex hordeo, „ & vicia, & millo erat ". Ita Guillelmus teſtis oculatus. Bernardo in epiſtola 1. ad Robertum „olus, faba, pulſes, paniſque cibarius cum aqua" Ciſtercienſium deliciæ perhibentur. Nec aliæ apud Faſtredum in epiſtola ſua inter Bernardinas. „ Tanta in cibo parſimonia, inquit „ Stephanus Tornaceoſis in epiſtola 72. ut duo„ bus tantum pulmentis utantur, quæ aut ager „ ex legumioribus, aut ex oleribus hortus affert. „ Ipſi piſce tanto rarius utuntur, quanto frequen„ tius apud eos audiri ſoler, quam videri ". Plura videſis apud eumdem auctorem, & apud Petrum Cellenſem.

vivendi rationem exercuit, vel ſ. rigor.

480 Perſeveravit hic Ordinis vigor * non modo ad finem ſæculi XII. quod patet ex Petri Bleſenſis epiſtola 82. ſed etiam ultra medium ſæculum XIII. teſtante Jacobo a Vitriaco in Hiſtoriæ occidentalis cap. 63. „ Carnes, inquit, „ niſi in gravi infirmitate non manducant. Pi- D „ ſcibus, ovis, lacte, & calco non vescuntur Auct. „ communer " &c. Eamdem vitæ severitatem J. P. nos Galli etiam nunc reflorescere conspicimus in piſſimis monachis beatæ Mariæ de Trapa, aliisque nonnullis eorum imitatoribus: qui vitæ ſuæ puritate, auſteritate, ſolitudinis amore, ſilentio, labore, aliisque religioſis virtutibus, id factu poſſibile adſtruunt, quod de Bernardo, ejuſque diſcipulis legebamus, nec fere credebamus.

muliebri ſexu ob eadem etiam non extulit. 481 Subjungit idem Jacobus a Vitriaco in capite ſequenti, feminarum ſexum fragiliorem, a principio Ordinis ad tantæ diſtrictionis severitatem adipirare autum non ſuiſſe; ſed ad demum in morem poſtea veniſſe. Verumtamen viveore ipſo Bernardo non fuit omnino expers iſtius inſtituti femineus ſexus. Id probat Hermannus Laudunenſis monachus in lib. III. de miraculis ſanctæ Mariæ cap. 17. ubi agit de Monſterioio Ciſtercienſium virginum ad Laudunum parthenone, a Bartholomæo epiſcopo conſtructo: in quo ſanctimonialea ſub Guiburge abbatiſſa „ depoſitis om„ nibus lineis indumentis atque pelliceis, ſolis „ tunicis laneis utebantur; & non ſolum nendo „ vel texendo, ſed etiam in agris fodiendo, & „ eum ſecuri & ligone ſilvam ſuccidam extirpan„ do, ſpinas & vepres evellendo, manibus pro- E „ priis aſſidue laborantes, cum ſilentio victum „ ſibi quærebant, viramque Claræ-vallenſium mo„ nachorum per omnia imitabantur ".

illuſtres principes ad vitæ monaſticæ tranſit. 482 Longius progrederetur oratio, ſi, quotquot Bernardus ad monaſticam vitam pertraxit, illuſtriores utriuſque ſexus homines, quos ſcilicet ovvimus, in medium adduceremus : quales fuere Henricus, Ludovici VI. Francorum regis filius, Ermengardis Britanniæ ducisſa, Adelais Lotharingiæ, & alii, aliæque innumeræ. Verum illud paullo minus prædicandum & mirandum, quod hominibus in ſæculo remanentibus ſublimem & rectiſſimam vivendi rationem perſuaſit. „ Adbæſit ei præ omnibus quidam ex principibus „ Comes Theobaldus, & ſe, & ſua in ſubſidia „ Claræ-vallis expoluit, & in manibus Abbatis „ poſuit animam ſuam, depoſita altitudine prio„ cipali, ſe inter ſervos Dei conſervum exhi„ bens, non dominum, ut obediret ad omnia, „ quæcumque domus illius infimi poſtulaſſent". Quid raotus princeps monente & hortante Beroardo præſtiterit, tum in conſtruendis, dotandis, juvandiſque monaſteriis, tum in egenis ſublevandis, tum denique in exercendo optimi principis officio, reſtis eſt Ernaldus abbas, ex quo præmiſ- F ſa retulimus : teſtea etiam Beroardi epiſtolæ de eodem. Theobaldi pium ſtudium æmulabatur nobilis & illuſtris femina Beatrix, ut diximus ex epiſtola 118.

multum voluit Beroardi auctoritas in corrigendis hominum moribus. 483 Denique quantum Beroardi auctoritas in corrigendis hominum moribus valuerit, exemplo eſt converſio Guillelmi Aquitaniæ ducis, quem ex pertinaciſſimo ſchiſmatico, obſequentiſſimum & piiſſimum principem effecit. Ut paucis cum Gaufrido abſolvam „ quæ ſceleca non arguit? quæ „ odia non exſtinxit? quæ ſcandala non compe„ cuit? quæ ſchiſmata non reſarcivit? * quas hæ- * In editi„ reſes non confutavit "? *Hæc ſunt, quæ de ma- one Mabill. male legi„ rum profectu, in Eccleſia Dei a magna* Bernardo tur com- *in omne hominum genus quaquaverſum diffuſo, col-* peſcuis? *legit Mabillonius. Quæ vero ad hæreſes & ſchiſmata ſpectant, Viri dexteritate, ac labore protrita; ſat multis aliis a nobis tractata ſunt.*

AUCT. J. P.

§. XLVI. An S. Bernardus ab imagine Deiparæ ſalutatus Spiræ; an ejuſdem virgineo lacte irroratus.

Salutatio Spirenſis.

SUperius *in noſtro Commentario prævio §. 40. tria illuſtria facta, quæ Patri ſanctiſſimo adſcribuntur, in hanc reſervata ſunt locum. Primum erat de imagine Virginis Deiparæ, quæ Spiræ ter a Viro ſancto ſalutata, ſemel ei ſalutem reddidiſſe*, cunctis audientibus, *memoratur apud Mauricum ad annum 1146. cap. 10. num. 6. Alterum erat de lacte virgineo ejuſdem Deiparæ, quo irroratus fertur* S. Bernardus, *in eodem auctore ibidem num. 8. Tertium denique in eo erat poſitum, ut beatiſſimæ Virginis Mariæ voce ſalutatus fuerit apud cœnobitas Aſſligenenſes. De ſingulis dicamus. Primum narrat mox citatus hiſtoricus Ciſtercienſis ex Joanne Nauclero, qui de illa re loqueus*, In hoc, *inquit*, concordant, quod Bernardus Spiram venerit, ubi tum erat tantus populi concurſus ad eum venerandum, ut imperator, ne populus eum conculcaret, manibus ſuis illum exportare ſit dignatus. Extant circuli jo pavimento eccleſiæ majoris trea, ubi proſtratus in terram Vir Dei, ter fertur ſalutaſſe virginem Mariam. Ad quem virgo Maria, Salve, inquit, Bernarde. *Hæc ſcribit Joannes Nauclerus generatione 39. inter alia, quæ memorat ad annum Chriſti 1142. Prodigioſam hanc Deiparæ ſalutationem confirmare conatur idem Mauricus ſic pergens*: Circulis verba ea ſculpta ſunt, quæ a fidelibus ſolent decantari ſub antiphonæ finem; quam a principio apellamus SALVE REGINA. Hanc autem deſinentem in illis verbis, ET JESUM BENEDICTUM FRUCTUM VENTRIS TUI NOBIS POST HOC EXILIUM OSTENDE, Bernardus Pater recitaſſe fideliter fertur, & recitatæ trinam illam invocationem addidiſſe fidentius: ad quam imago Virginis commota, atque acceptaos obſequium, audita eſt ſimili modo Sanctum reſalutaſſe: SALVE BERNARDE. *Hæc ibi; ſuper quibus notationes nonnullas lectori, partim ſtudiis vacuo, & veritatis amanti, repræſento.*

quis auctor eas omnes ita non memoriæ prodiderit,

485 *Notas imprimis abunde. eſt Joannes Nauclerus, quem natione Germanum, patria Suevum, dignitate Præpoſitum Tubingenſem fuiſſe lego. Edidit hic Chronicon univerſale, ſuccincte comprehendens res memorabiles ſeculorum omnium ac gentium ab orbe condito uſque ad annum 1500. Florait autem exeunte ſeculo ſexto decimo, atque adeo quatuor circiter ſeculis poſt obitum Sancti. Nec vero ei* fertur, *quo utitur Nauclerus, parum extenuoe rei geſtæ fidem. Melioris itaque notæ teſtimonio videtur opus, ut prædicta Deiparæ ad* Bernardum *ſalutatio tamquam hiſtorice vera admittatur: ideo præſertim, quia in libro 6. Vitæ* S. Bernardi *ſeu miraculorum parte 1. cap. 2. ubi oculis teſtes ſumma cum fide & accuratione tot tantaque mirabilia de Viro Dei referunt, quæ Spiræ contigerunt, nullum habent de iſta ſalutatione apicem; ubi tamen hanc ſilentio non præterire, tantopere conducebat ad Sancti gloriam. Nec concipio, quomodo rem geſtam ignorare potuerint, cum*, cunctis audientibus, *uti eſt apud Mauricum ſupra citatum, evenerit.*

videtur nobis minus probabile.

486 *Quamquam vero ea antiquorum de hac re ſilentio definire certo nolimus, ſalutationem iſtam eſſe falſam; priuſquam tamen eam admittamus tamquam veram, omnes rerum Bernardinarum apprime gnaros & ſtudioſos rogates impenſe volumus, ut accommodata dignentur ſubminiſtrare documenta reipublicæ litterariæ, quibus factum præſens, quod videtur nobis minus probabile, vera & hiſtorice probabile fiat. Nec rem conficio R. A. P. Auguſtinus Sartorius, ſacri Ordinis Ciſtercienſis aſceta, quando in ſuo Ciſtercio bis-tertio, Vetero-Pragæ anno 1700. typis excuſo titulo 4. qui eſt de* Sancto Bernardo *Ciſtercienſium propagatore, pag. 91. de ſtatua, quæ Sanctum ſalutavit, ſic ſcribit:* Hæc ipſa Virginis ſtatua ad hanc uſque noſtram ætatem eximio Fidelium cultu Deiparæ ac Melliflui clientis memoriam confervat perennem. *Hæc enim qualiſqualie memoria ſeu traditio (utinam non mere populavis!) neutiquam videtur enervare argumenta ſuperius propoſita. Audi jam abſurdam ineptiam, qua hanc hiſtoriam deturpat Gulielmus Eyſengreinius, quem non citabimus, ad annum Chriſti 1147.* His verbis *a Bernardo* prolatis, vox ab imagine erumpens Bernardum Deo cunctiſque hominibus gratum adveniſſe indicat, omnibus, qui aderant, audientibus. Perculſus hac voce Bernhardus, admirando, imagini interdicit, mulieres in eccleſia tacere debere. *Quod quidem eſt ungari in re tam ſeria. Papebrochius noſter in ſuo Itinere Romano Ms. quod anno 1660. ſuſcepit, pag. 39. de ſtatua Spirenſi, quæ fertur ſalvere juſſiſſe* S. Bernardum, *inter alia ſic ſcribit*: Ad eam omnes noſtri ſtudioſi quotidie ſub quintam conveniunt, ac SALVE decantant cum litaniis. *Ita ille. Laudanda porro eſt pia illorum fides, & religioſus erga Virginem Matrem affectus. Jam vero quid dicemus de lacte Deiparæ, quo ſanctum Patrem irroratum volunt, ſi in phyſico ſeu reali ſenſu hoc intelligendum cenſeant, non autem in myſtico?*

Relatio attingebam, jam paullo pluribus examinandum eſt. Mauricus his verbis illud narrat num. 8. 487 *Factum illud, quod ſecundo loco ſuperius* Non deſunt item auctores, iique graves, quibus placeat, Virgineum illum favorem, haud fatis umquam ab ullo prædicatum, quamvis ab omnibus ſemper prædicetur, de Bernardo irrorato Mariæ lacte, forte ad hoc idem tempus referendum. Quod a Guilielmo Eyſengreinio in Chron. Spirenſi primum traditum (*utinam indicaſſet annum Mauricus!*) a Caoiſio Coſteroque approbatum (*non dicit ubi*) noſter Bivarius lib. 2. Bernardi vendicati §. 10. & alii, *utinam* Henriquez in Menologio, Maii XIII. confirmavere. Nobis, ut favor iple certus ſit, quem tamen non defuere qui negaverint (*ponitur ad marginem* Joannes Bertelius Dialogo 8.) levi licet & craſſo fuodamento, locus & tempus dubia adhuc exiſtunt: & de tempore vix aliquid ſcribi; de loco, ſi quid certi haberi poteſt, ad Caſtellionem cenſeo referendum. Sed de his aliiſque non diſſimilibus agendum latius ſub Viri Dei obitum, in quem locum conſulto reſervamus. *Sed nos conſulentes hujus rei ordini & perſpicuiuti, hanc, de qua tractare jam cæpimus, continuato ſermone proſequemur, ab anno 1153. cap. 12. quo Mauricus illam tranſtalit, uberiorem ejuſdem narrationem huc revocantes.*

argumenti

488 Inſignes Chriſti, *inquit*, & Virginia favores Bernardo Patri exhibitos, & ſub quibus plerumque depingi ſolet, nunc irroratus lacte

Mariæ

A Mariæ Virginis, nunc ſtrictus brachiis pendentis Redemptoris; atque item alium, etſi minus vulgarem, non minus certum, quo Mater Filium eidem Sancto obtulit; quia fixum tempus concernere non reperi, in hunc locum conſulto reſervavi. Et quidem aos traditione (potius) quam ſcripto acceptos, compertum eſt; conſtanti illa, atque a patribus ad filios derivata quaſi per manus: cujus aut minor fides, aliquando inconvulſior eſſe ſolet, boc io antiquis, fateor, rariori, & picturis expreſſo magis, quam litteris, non tamen ideo minoris æſtimando *&c. Sic præfatur Ciſtercienſis hiſtoricus, moxque incipit a Chriſto; de quo nos infernus dicemus. Deinde ſic pergit num. 6. ad rem noſtram*: Quod attinet ad lae beatæ Virginis, receptius adhue & vulgatius ſacris iconibus: ut magis varient de tempore auctores, locoque, quam de ipſo favore: quem Bernardo conceſſum, non eſt, qui ambigat. Unus Joannes Bertelius, quem ego viderim, revocat in dubium Dialogo 8. in Regul. S. Benedicti; ſed adeo craſſo & ſupino fundamento, ut nec mereatur a nobis confutari. „ Quia nemo
B „ dubitat (ait) ſuper multa ſecula Mariam an„ te Bernardum præceſſiſſe ". Quaſi vero quis umquam cogitaverit, Virginem ſacram, mortalem ae paſſibilem, ſugendum pectus Beroardo propinaſſe, aut quaſi poſt glorioſum ipſius tranſitum, tum in cælis glorioſa, tum in ſuis imaginibus in terris, non maneret æternum durasura. Cæterum his omiſſis, quia lavibus, ex aliis nullum video dubitaſſe.

variis, 489 Verum eſt tamen, quod de loco auctores variant, quibuſdam referantibus ad Spiram, cum Matrem Virginem, clementem, piam, dulcem, Bernardus Pater devote ſalutaſſet. At non Spiræ, ſed apud Caſtellionam Lingonum oppidum, neque in tanta frequentia contigiſſe, veroſimilius eſt: forte cum ſanctus Pater ad uoam aliquam ex illis legatiis, ad quas mitti ſolebat, humilis perrecturus Virginis Matris auxilium imploraret. Porro tunc creditur oblatus a Matre Filius, quem Bernardus ſuſciperet, & cui pottando ſeu manibus exterius, ſeu interius in corda, ſe totum daret, & qua auſpice nibil timere poſſet. *Hactenus hiſtoricus Ciſtarcienſis: qui cum ſuperius, ut vidimus, candide fateatur, mirabilem hunc Virginei lactis favorem*, a Guilielmo Eyſengreinio io Chronico Spirenſi PRIMUM TRA-
C DITUM, *neque aſſignentur antiquiora monumenta, unde chronologus iſte traditionem hanc acceperit; quiſnam vitio nobis det, ſi dixerimus novitiam eſſe traditionem illam favoris* Bernardo *impenſi, cum hic obierit anno Chriſti* 1153. *ille autem ſcripſerit ſeculo ſexto decimo, utpote qui ſuum Chronicon perduxerit uſque ad annum Chriſti* 1561. *Confirmatores autem vel approbatores, quos Manricus nominabat, Eyſengreinio poſteriores ſeu ſuppares, an ponderis aliquid vere hiſtorici poſſint addere primæ traditioni Eyſengreinianæ? Adde, quod hic chronologus parum ſibi conciliet auctoritatis, dum vel primus prodidit, vel ex alio adoptavit ineptiam illam, quam antea num.* 486. *caſtigavimus*.

quod S. Bernardus 490 *Sed ne diſſimulemus alia, quæ congerit Manricus a num.* 7. Extat, *inquit*, autheoticum R. domini Edmundi a Cruce, tunc abbatis Ciſtercii, ad Fiterienſem Ignatium Firminum tranſmiſſum anno MDCIX. (quod ipſum, ioter alias ejus ſcbedas, apud me habeo) de hoc favore loquentis in hunc tenorem: „ In eccleſia S. Be-

„ roli caſtri Caſtellionis ſuper Sequanam, Lin- D
„ gonenſis Diœceſis, quædam imago in vene- AUCT.
„ ratione, & honore beatæ Virginis Mariæ an- J. P.
„ tiquitus exſtitit conſtructa, quæ quidem ima„ go S. Bernardo oranti Filium ſuum obtulit
„ miraculoſe in eccleſia dicens: BERNARDE,
„ SUSCIPE PUERUM MEUM TOTIUS MUNDI RE„ DEMPTOREM. Deinde quoque ultra omnem
„ humanæ naturæ virtutem, ac ſi Chriſti frater
„ naturalis fuiſſet, manu dictæ imaginis ſuſce„ pta mammilla, illico beato Bernardo ſibi de„ voto tres guttas lactis, ab ejuſdem imaginis
„ mammilla profluentes, miraculoſe diſtillabat ".
Hactenus teſtimonium venerandi abbatis: quod Antonius Hiepius ad hunc annum *c.* 5. & Franciſcus Bivarius lib. 1. Bernardi vendicati, aliique memorant. Quin & Henriquez in ſuo Menologio, Maii XIII, iconis meminit (ejuſdem ut puto) & ſubſcriptionis Gallicæ, quæ in Latinum converſa priorem partem favoris teſtificatur, ſic enim habet:

„ Bernarde multum dilecte, mi Capellane,
„ Cape, ſuſcipe de mea manu, E
„ Dulcem Jeſum, Servatorem mundi ".

Quaſi ea Bernardo adhuc vivanti, orantique, puerum Jeſum obtuliſſe perbibeatur.

491 Idem, qui ſupra, *ſubdit Manricus n.* 8. *Deipara lacte* Chryſoſtomus Henriquez aliud recantius adhue teſtimonium ſuperinduxit ex ipſo, ut ait, Caſtellione Lingonenſi ad R. abbatem Caſtellionis Virdunenſis nuper tranſmiſſum, a quo & ſe illud teſtatur accepiſſe. Porro in eo, ultra facti traditionem, factam effigiem hodieque manera, &, quod mireris, conſervara adhuc, ſeu repetere magis memoriam facti, productis teſtibus, idemmet, qui perhibuit, teſtificatur: „ In Ca„ ſtellione (ait) imago eſt B. Virginis, quæ ſan„ ctum Bernardum ſuo lacte quondam irroraſſe
„ fertur. Cum enim in B. Virginem ſingulari
„ flagraret amore; ſe quoque in eum, coram
„ prædicta imagine indeſeſſe orantem, matrem
„ eſſe monſtravit. In dicto caſtro ſæcellum erat,
„ in cujus parta ſiniſtra beatæ Virginis imago
„ conſiſtebat. Ibidem miles quidam demoratur
„ vocatus Pleant, qui ſuo fungens officio in bel„ lis civilibus circumeundo caſtrum, in dicto ſa„ cello, plus quinquagies, vocas canentes AVE
„ MARIS STELLA, audiſſe teſtatur. Dictum enim F
„ miraculum aceidiſſe memoratur, cum, MON„ STRA TE ESSE MATREM, a S. Bernardo pro„ ferretur. Bellis ſopitis, caſtroque deſtructo,
„ in templum tutius conſervanda deportata eſt,
„ ubi magna cum veneratione, & populi con„ curſu, maxime vero, ubi temporis neceſſitas
„ exigit, in loco celebri, & eminenti aſſerva„ tur: ax quo deponitur a tribus ſacerdotibus
„ trium dierum jejunio præparatis, & ſolemni
„ in proceſſione, una cum reliquiis S. Veroli,
„ a plurimis virginibus, eodem jejunio triduano
„ præmiſſo, devotiſſime circumfertur. Suot Ca„ ſtellieo, qui dicaot, eamdem imaginem ſa„ ctis guttas cum dimittitur, ſtillare. Nunc quo„ que ſuperſunt duo vitæ probatæ presbyteri il„ lic demorantes, unus Edmundus vocatur; al„ ter Clemens, quondam præceptor domini vi„ cetenentis Gaillard, qui clare, & palam af„ firmant, in manus tertii ſacerdotis, qui Jaco„ bus Viandot dicebatur, modo defuncti, lactis
„ copiam defluxiſſe, ita ut ſacriſtiam petere, il„ licque manus abluere cogeretur ". Hactenus

A ibi; quæ ſi certa ſunt, ingentem facto conciliant, AUCT. & fere ſupra humanam fidem, auctoritatem.

J. P. 492 Philotheus, *ſicut pergit Mauricus num. 9.* *per inſtillationem phyſicum aſperſiſſe fontis* de favore lactis preſſius ſuccinctiuſque; verum non lemel conceſſum Bernardo tradit:

„ Quid referam quoties ſummi Regioa theatri
„ Nectarcos illi viſa movere ſonos?
„ Sæpe ſuum Virgo Famulum venerata ſolebat
„ Vitere, & ambroſias ſæpe referre dapes".

In Hiepio lego, traditioue item aeceptum, apparuiſſe Bernardo Chriſtum ſimul eum matre; ac Sancto medio hioc inde velut certatim obtuliſſe cruorem ſimul, & lac; illum de Chriſti vulnere manantem; hoc de Virginis mamma; utrumque eæleſte, utrumque irradians, & fœcundans Bernardi ora. Tum vero Sanctum, utrumque veneratum, & neutro ſe fraudari æque fereotem, tandem in ea verba prorupiſſe, quæ eommuniter Auguſtino tribui ſolent: „Hinc paſcor a vul-
„ oere: hinc lactor ab ubere. Poſitus in me-
„ dio, quo me vertam neſcio". Sed hæc, ut credo, piarum mentium devotio, quam rei veritas, aut eventus ſimultaneus magis eonjunxit: & neque video in probato alio auctore traditio-
B nis notitiam; neqoe de facili credenda, nedum aſſeveranda ſimilia puto. Extant & inter Opera Nicolai Saliceti quædam alia Bernardo patri adſcripta, minori digna fide, quam ut locum mereantur in his Annalibus. *Sic ibi. Porro de Philotheo & Saliceto nonnulla obſervabo in fine paragraphi proxime ſequentis.* Ignatius *vero* Firminus, de Hibero, monachus Nucalenſis io Hiſpaoia.., ac deinde celeberrimo Fiterieoſi monaſterio, (io) regno Navarræ *datus* abbas, *laudatur in Bibliotheca Ciſtercienſi pag.* 167.

rationibus ſibi expoſitis, quod non ſuaſerit; 493 *Virgineum hunc, quo de ſuperius eſt actum, lactis favorem in ſenſu phyſico & reali, non autem in myſtico dumtaxat intelligi debere, contendit etiam Sartorius ſupra citatus*: Quod ſi aliqui aſſerant, *inquit pag.* 91. *& ſequente*, Beroardum lactatum quidem a Virgioe fuiſſe, noo tamen in earne, ſeu labiis earnalibus, neque per lac reale ac phyſicum, verum dumtaxat in ſpiritu, & per myſticum quemdam ioſluxum; hoc utique eſt antiquæ veritati, quæ tot calamis, tot penicillis per quinque & amplius ſecula firmata eſt, ſuſpicionem affricare: quaſi vero veteres illi ſcriptores non ſeiviſſent æque diſtinguere, ae nos, inter ioſluxum illum myſtieum, ae phyſicum &
C realem. Utraque lactatio concedenda Bernardo eſt; & illa in ſpiritu, & hæc in carne: non neganda hæc altera, quam utique principalius inſeoderunt hiſtorici veteres & ſinceri. *Hactenus Sartorius ſatis liberaliter. Sed utinam* aotiquæ iſti veritati, quæ per quinque, *uti vult*, & amplius ſecula firmata eſt, *accommodato ſaltem vel unico documento ſubſidium attuliſſet, & ſuſpicionem amouviſſet, quam rei geſtæ affricari dicit. Quinam, amabo, ſunt* veteres illi ſcriptores; *quinam* hiſtorici veteres & ſinceri, *quos dicis, ſed non nominat? Regeri enimvero ei poteſt illud Mabillonii, viri in rebus* S. Beroardi *longe verſatiſſimi, ſinceri item, & de ſcriptis, virtutibus, ac miraculis ejus optime meriti, quod in fine Fragmentorum ex Herberti libris de miraculis Ciſtercienſium monachorum, in ſua editione ſæpius antea laudata notat tol.* 1231. *&* 1232. In omnibus, *ait*, S. Beroardi miraculorum libris oulla uſpiam mentio de miraculoio illo lacte, a beatiſſima Virgine in Bernardum expreſſo: quod tamen miraculum præ aliis certiſſimis a pictoribus, & ab incautis ſanctis Doctoris devotis nunc venditari cernimus. D

videtur nobis opinio magis ad verum accedere, quam hos negat. 494 *Venerabilis Guibertus abbas B. Mariæ de Novigento, quem anno* 1651. *Lutetiæ Pariſiorum in lucem dedit ac notis illuſtravit Acherius, lib. 3. de pignoribus Sanctorum, cap. 3. §. 4. pag.* 355. *lac Virginis Matris, quod* Lauduni.. *in* columba criſtallina hue uſque, *ait*, retineri dicitur, *improbat. In quem locum laudatus Guiberti editor varia animadvertit in notis & obſervationibus pag.* 575. *& ſequentibus: ſed unicum, & quod poſſimum hue ſpectat, iudo excerpo:* Lae & B. Bernardo Clarevalleoſi eamdem cælorum Reginam infudiſſe ferunt ſcriptores nonnulli: ſed quo ſulciantur vero, judicent, qui geſta illius a tribus ſynchronis auctoribus exarata (quibuſcum perquam familiariter Bernardus eſt converſatus) exeuſſerint. Quo eoim modo fieri poteſt, ut, relatis ultra centum miraculis, hoc tam inſigne oblivioni tradiderint? Ita Joan. Bertelius lib. 8. io Regulam S. Benedicti: quem Chryſoſtomus Heoriquez confutat io Menologio Ciſtercienſi ad diem xiii. Maii, & Angelus Manrique Annal. Ciſtercieoſ. tom. 2. anno MCLIII. cap. 12. *Hic qui reſpondeat Bertelio, nuperrime jam diximus: quænam autem e Chryſoſtomo Henriquez ab eodem* E *Mauricо afferantur pro tuenda veritate præſentis facti, etiam ſuperius indicavimus. Enimvero qui utriuſque hujus ſcriptoris Ciſtercienſis argumenta, ſepoſito partium ſtudio, mature expenderit, & conſulerit cum argumento Bertelii ac Mabillonii, tametſi negativo, ut vocant; multum fallar, ſi non bis potius, quam illis palmam delaturus ſit: hujuſmodi enim argumenta, tametſi dumtaxat negativa, majoris non raro ſunt momenti, ſpectatis rerum ac ſcriptorum circumſtantiis, quam affirmativa. Rationes denique quæ ſuperius deſumebantur a picturis, & a pietate populari, refutatione non merentur operoſiore. Ex his, qua hactenus in utramque partem de præſenti controverſia ſunt diſputata, concludimus, videri nobis ad verum magis accedere opinionem illorum, qui non admittunt,* S. Bernardum *phyſice ſeu realiter Deiparæ lacte fuiſſe aſperſum.*

§. XLVII. Salutatio imaginis Deiparæ in cœnobio Affligenienſi; Jeſus Cruci affi- F xus, ſolutis ab ea brachiis Bernardum amplectens.

Narratur hiſtoria imaginis Deiparæ, quæ a Sancto ſalutata, ſalutem ei reddidiſſe TRaditio *eſt, Virum ſanctum, dum in cœnobio Affligenienſi Ordinis S. Benedicti, quod in Belgio ſitum eſt inter Bruxellam & Aloſtum, ab imagine Deiparæ ſalutatum fuiſſe. De altero iſto, eoque prorſus ſingulari Deiparæ Virginis erga* S. Bernardum *favore, de quo ſuperius ad me recepera-* *ram agere, traduntur iſta*: Celebre monaſterium Affligemieoſe, *uti ſcribit Mauricus ad annum* 1147. *cap. 3. agens de locis in Belgio, qua Vir Dei adivit*, in tranſitu viſitatum a ſancto Patre, traditio conſtans eſt ejus eccleſiæ: ubi & monachos ad Ciſtercienſium normam reformari, repetita oratione, irrito licet conatu, nixus fucrit: ſed nihilominus baculum, quo imbecilles artus ſuſtentare conſueverat, amici animi pignus, dereliquerit, quem hodieque obſervant & venerantur. Quin majus quid ibidem contigiſſe, productis etiam antiquis monumentis Affligemienſes affirmant: quod ab Arnoaldo (*Raiſſio*) ante paucos annos vulgatum, quia

mul-

A multa veritatis iodicia præſefert, ejuſdem verbis placuit huic ſubjungere. *Laudatus itaque Arnoldus Raiſſius in Auctario ad Natalis Sanctorum Belgii Joannis Molani, ad diem xx. Auguſti hæc notata poſteritati reliquit*: Eodem io cœnobio quondam viſebatur ſacra beatæ Virginis ſtatua, quæ beatum Bernardum allocuta eſt, ſub Godſcalco abbate: cujus rei hi verſus, ex Annalibus dicti monaſterii excerpti, fidem adſtruunt:

Bernardus Mariæ ait, mea ave tu Virgo beata,
Et tibi, Ave, Bernarde, ego imago redico volenter.

496 Cui adſtipulatur Chronicon Gemblacenſe, ita dicens: „ Ante Belgii deſolationem, atque „ in ipſo Belgio fidei Catholicæ labefactationem, „ in monaſterio Affligemienſi Dei Genitricis erat „ imago, cui valedicens Bernardus, Vale, io„ quit, alma Maria. At Bernarde vale, ait ſan„ cta Maria “. Imago hæc beatæ Mariæ in ulnis Chriſtum geſtabat, ſculpta ex candido & molliori lapide, arena nigra oonnihil inſperſa (quam Brabanti *labender-ſteen* nuncupaot) longitudioe quinque aut amplius pedum, opere & habitu prorſus antiqua, velo ex capite dependente in humeros. Quæ imago hac ultima tempeſtate a quodam protervo nebulone ex baſi dejecta & confracta fuit, putans * ligneam eſſe, ut inde ignem conſtrueret. Ex quibus partibus duæ aliæ ſculptæ ſunt: quarum una Affligemii adſervatur; alia vero Patribus Societatis Jeſu Bruxellenſibus a Priore donata. *Hiſce e Raiſſio de famoſa ſalutatione illa Deiparæ recitatis, audiamus quænam ſubjicias Mauricus num.* 9. Certant igitur, *inquit*, Affligemium, Spiraque de imagine Deiparæ, quæ Bernardum Parentem ſalutantem reſalutaverit, atque utraque monumentis antiquis nixam firmatamque traditionem præferrr, cui vix erit, qui audeat contra ire; nobis, ut neutra vincatur, vlocat utraque, & repetitum favorem, quod ſolum ſupereſt, pia credulitate perluadeat. *Sed dum ita loquitur Mauricus, hæret in cortice, & rei medullam non penetrat.*

497 *Nam de pia credulitate non eſt hic quæſtio: ecquis enim neget, traditionem Affligemienſem, (adde etiam, ſi vis, Spirenſem, de qua ſuperius eſt actum) pie credi poſſe? Aſt ejuſdem veritatem probare ex ſynchronis rei geſtæ teſtibus vel ſcriptoribus, vel e documentis hiſtorico certis, hoc opus, hic labor eſt. Inſpiciamus itaque tantiſper teſtimonia a Raiſſio allegata. Antonius Sanderus in Hiſtoria rerum Affligemienſium, quæ Brabantiæ ab ipſo editæ inſerta eſt, ſimilia ait, quæ modo retulimus, nacrat pag.* 8. *uti etiam Continuatio Chronici Affligemienſis, quod ex variis ejuſdem abbatiæ monumentis prælo vulgatum legitur in Spicilegio Acherianо tomo* 10. *pag.* 610. *& ſequentibus. Hiſtoriæ autem, qua de hac eſt ſermo, pag.* 613. *ſubjicitur, imaginem hanc Deiparæ fumma apud laudatos cœnobitas in veneratione habitam fuiſſe: nam* mos obtinuerat *apud illos*, ut mane numquam a dormitorio in eccleſiam irent, niſi per ſalutationem Angelicam hanc imaginem ſalutaſſent. *Hanc Continuationem præcedit Hiſtoria prædicti monaſterii in eodem Spicilegii tomo: cujus editor ſcribit iſta ad lectorem pag.* 23. Adjecimus Continuationem ſeu epitomen illius hiſtoriæ, ex veteribus monumentis & authenticis conſcriptam a D. Odone Cambiero, itidem Affligemenſi, dom in vivis eſſet, in rebus antiquis apprime verſato. *Porro hujus conſcriptoris ſeu collectoris ætas ex his iuno-*

teſcit verbis, quibus opuſculum ſuum claudit: Nouiſſimus his temporibus noſtris Benedictus Haeſtenus, qui ſanctiſſimum & clariſſimum Patrem Benedictum maxomis illuſtravit ſplendoribus. *In lucem namque dedit Diſquiſitionum monaſticarum libros duodecim, quos illuſtriſſimo D. Jacobo Boonen, archiepiſcopo Mechlinienſi, & abbatiæ Affligemienſis Prælato dedicavit ibidem Præpoſitus* anno 1644.

498 *Exſtat apud nos aliud Chronicon Affligemienſe, quod notatur* N Ms. 5. *cuique manu propria adſcripſit noſter Heribertus Raſweydus*, ex Ms. Affligemienſi recentiſſimo *exceptum illud fuiſſe. Id quod indicio eſt, Chronicon illud vel a recentiſſimo hujus temporis ſcriptore fuiſſe aliunde collectum, vel ab hoc ex alio collectore tranſcriptum. Signatum reperio in ejuſdem fine annum* 1514. *nam tametſi alia deinde ſequantur, quæ ad monaſterium Affligemienſe pertinent, videlicet liber quintus in tres partes diviſus; non tamen is chronologiam conſinet; ſed materiem omnino diverſam. In dicto autem Chronico iſta leguntur*: Anno MCXLVIII. (*apud Sanderum pag.* 10. *ſcribitur* MCXLVI.) dominus Petrus ſponte ſua abbatiæ onus deponit: in cujus loco conſtituitur Domious Godſcaleus, bonæ ſpei juvenis, quia de oobili & ſancta gente originem duxit. *Poſtea vero hæc dicuntur*: Anno Domini MCLXIV. dominus Godſcalcus paſtoralis curæ oous deponit *&c. Inter illud autem tempus regiminis Godſcalci mentio quidem fit de S. Bernardo; ſed nihil tunc ibidem invenio de ſalutatione, qua Deiparæ ſtatua Virum ſanctum impertierit, quod tamen accidiſſe ſub* Godſcalco abbate, *affirmabat ſupra Raiſſius; Continuatio autem Chronici Affligemienſis apud Acherium*, ſub initio hujus prælaturæ *factum eſſe memorat. Quæ res cum debuerit eſſe valde famoſa apud cœnobitas Affligemienſes, eorumque monaſterio admodum honorifica; mirum videtur, nihil a prædicto collectore vel tranſcriptore de ea tradi. Eu Chronico autem Gemblacenſi, quod ſupra citabatur, conficitur, miraculoſam illam Deiparæ imaginem in monaſterio Affligemienſi ante ferales in Belgio tragedias, ſeculo Chriſti decimo ſexto ab hereticis excitatas, fuiſſe cognitam, atque adeo prodigioſa ſæpe memorata Affligenii accidiſſe. Eo au-*

499 *Antiquiora vero iſtius traditionis monumenta in promptu nobis non ſunt. Apud Gaufridum, monachum Clarævallenſem, & Virt ſanctt in itinere Belgico comitem, qui ſingillatim & accurate in parte* 3. *miraculorum ſeu lib.* VI. *Vitæ cap.* 5. *ejuſdem itineris ephemeridem contexit: quam ne hic cum faſtidio lectoris retexamus, cum loco citato inſpici ea poſſit, ſatis nobis erit nomina locorum, ad quæ divertit Vir ſanctus, annotare. Leodio itaque poſt prædicationem Germanicam pro bello ſacro profectus eſt ad oppidum* Huy, *ſeu Huum diœceſis Leodienſis; Huo* Gembolium, *ſeu Gemblacum*; *inde* Vallare, *ſeu Vallarienſe monaſterium potiit*; *hinc* oppidum Fontanæ; *Fontana* ad caſtrum Bins, *id-eſt, Binchium, oppidum Belgu in Hannoniæ Comitatu ſe contulit*; *Binchio* eum excepere Mons caſtrum, *ſeu nunc Montes Hannoniæ*; *poſtea* Valeocenæ, urbs Cameracenſis; *monaſterium* Humbleriæ; *Laudunum ac Remi &c. denique ſuo Clarævallenſi cœnobio fuit reſtitutus. Hinc vides, Virum ſanctum illuc rediiſſe per tractum Gallobelgicum; non vero per Flandrobelgicum, in quo ſitum eſt monaſterium Affligemienſe. Hoc autem iter, quod deſcripſimus, reſpicit tempus, quo narratur res prodigioſa ſæpe memorata Affligenii accidiſſe. Eo au-*

A *tem tunc divertiſſe Sanctum noſtrum, e ſuperiore pe-*
AUCT. *regrinationis opbemeride extundere nos haud poſſu-*
J. P. *mus; neque meminimus nos id legere apud alium biographum primigenium. Sanderus tamen inter elogia cœnobii Affligemienſis pag. 7.* S. Bernardum *ita illud laudaſſe memorat*: Anno præter propter MCXLVII. quum Affligemienſium ſanctam vitam oculis uſurpaſſet, ita pronontiaſſe fertur. „Ubique „ inveni homines; hic vero angelos. Verum „ Affligenium, ubi genius affligitur “. Ita habent ejus loci monumenta.

mitatur. 500 *Etiamſi vero Gaufridus nihil dicat de adventu* S. Bernardi *ad Affligemienſes; inde tamen non ſequitur, ipſum ad eos non diverſiſſe; cum contrarium habeatur in Chronico noſtro Ms. abbatum Villarienſium, quod ſignatur* N Ms. 9. 2, *& tranſcriptum notatur* ex Ms. Rubeæ-vallis fol. pergam. ex 1. parte Novalis SS. *Annus Domini 1333. ultimus eſt, quem ibi ſignate notatum reperio. Poſt Prooemium vero ſic laudatum Chronicum incipit:* Cum aliquando ſanctus Bernardus caula prædicationis Brabantiam intraſſet, ut fructum aliquem in ea acquireret, ſicut & in cæteris gentibus, cœnobium Haffligenienſe adiit, duos ſermones ibidem faciens: in cujus memoriam baculum, in quo conſueverat ſuſtentare imbecilles artus, Haf-
B fligenienſes conſervare feruntur. Sed cum eos Ordini Ciſtercienſi adunare voluiſſet, nec valuiſſet, cœnobium Gemblacenſe intravit, & caritative in eo luteeptus caſulam ſuam, quæ adhuc ibi eſt, in eo dimiſit. *In Chronico ſeu Hiſtoria Villarienſi typis vulgata apud Martenium Theſauri novi anecdotorum tom. 3. a col. 1269. eadem memorantur. Memoſyno vero a S. Patre relictum Gemblacenſibus, ita deſcribit Raiſſius idem qui ſupra*: Planetam ſuam donavit, veteri more undique dependentem, & ſtolam cum manipulo: in quibus ſunt imagines, pulchre per phryſioocm acupictæ; uti mihi videre aliquando contigit. *Ex iis autem, quæ in laudato Chronico poſtmodum notantur*, Cum autem dominus Gyroldus ceſſiſſet, factus eſt domious Faſtradus tertius abbas Vilarienſis, & hii duo fere quinque annis abbatizaverunt. Sed cum anno Domini MCLI. ſanctus Bernardus hunc locum viſitaſſet, & divina in oratorio celebraſſet, facta convocatione multorum abbatum Remis ſedavit ibidem controverſiam ortam inter nos & eccleſiam
C S. Foillani martyris; *ex iis, inquam, colligitur*, S. Bernardum *ad ſuos alumnos Villarienſes plus quam ſemel diverſiſſe. Volt Raiſſius, ſanctum Patrem* propheticn ſpiritu.. affirmaſſe, quod plures ax illo loco monachi ad cælum eſſent migraturi, quam ax quovis alio ejuſdem Ordinis monaſterio: quemadmodum ſequentibus temporibus contigiſſe, vel ex hoc, *inquit*, meo Auctario apertiſſime colligi poteſt: in quo triginta facile ex eo monaſterio Religioſos, omnes vitæ ſanctitate celebres, deſcripſimus. *Hæc Raiſſius. Sed redeamus ad propoſitum, unde tantiſper digreſſi ſumus. Ex iis, quæ propoſuimus hactenus de famoſa traditione Affligemienſi, tria deducimus corollaria. Alterum eſt, nequaquam nos velle eam traducere tamquam falſam vel apocryphan. Alterum, dolere nos, propterea quod pro voto noſtro non poſſimus eamdem tamquam hiſtorice certam nervoſius comprobare. Tertium, per nos non ſtaturum, quo minus religioſiſſimi aſceteæ Affligemienſes in ſuæ traditionis poſſeſſione perſeverare pergant.*

501 *Quandoquidem vero tori hic ſumus in colligendis favoribus cæleſtibus, qui Patri ſanctiſſimo indulti referuntur, eo pede, quo ſupra, pergemus,* D *& alia in hoc genere chariſmata ipſius recenſebimus.* *Quod ſeſus cruci affixus, ſolutis ab ea brachiis* *Auctor Annalium Ciſtercienſium ad annum 1153. cap. 12. num. 2. & ſequentibus ſcribens de prærogativa ſingulari, qua Chriſtus Dominus dilectiſſimum ſibi Famulum honoravit, ſic ait*: Ejus imaginem e cruce ipſa pendentem, cum a Bernardo tenerius ſalutaretur, ſolviſſe brachia, ruiſſeque in amplexus ſalutantis, omni exceptione major auctor Exordii magni memoriæ prodit. *Factum exſtat apud Triſſierium diſtinctione 2. iſtius Operis cap. 7. his verbis deſcriptum*: Domnus Meoardus *, quondam abbas de Mnris, quod eſt mo- * *al.* Me-
naſterium vicinum Claræ-valli, vir religioſus, mirabilem quamdam rem quaſi de alio retulit familiaribus ſuis, quam tamen ſibimet eveniſſe putamus, ita dicens: Notus eſt mihi monachus quidam, qui beatum Bernardum abbatem aliquando reperit in eccleſia ſolum orantem: qui cum proſtratus eſſet ante aliare, apparebat ibi ei quædam crux cum ſuo Crucifixo ſuper pavimeotum poſita coram illo: quam idem Vir beatiſſimus devotiſſime adorabat, ac deoſculabatur. Porro ipſa majeſtas ſeparatis brachiis a cornibus crucis, videbatur eumdem Dei Famulum amplecti, atque a-
E ſtringere ſibi. Quod dum monachus ille aliquamdiu cerneret, præ nimia admiratione ſtupidus hærebat, & quaſi extra ſe erat. Tandem vero metuens, ne Patrem ſanctum offenderet, ſi eum veluti ſecretorum ſuorum exploratorem ita ſibi de proximo immincre conſpiceret, ſilenter abſceſſit, ſolicitigens nimirum, ac ſciens de illo Homine ſancto, quod vere ſupra hominem eſſet tota ipſius oratio atque converſatio. *Nos piſſimam hanc hiſtoriam multa cum admiratione veneramur, teſtimonio utique fide digno ſuffultam Exordii magni ſæpenumero antea memorati: quæ etiam habetur in libro* a. *Herberti, Turrium Sardiniæ archiepiſcopi, cap. 19. apud Chiffletum ſupra citatum, pag.* 283. *Apud Triſſierium inter notas ad utrumque Exordium Ciſtercienſe, quæ habentur poſt paginam* 262. *hæc obſervantur*: Quod de Chriſto viſo amplecti S. Bernardum dicitur, non contigit Moris, ut vulgo creditur: cum hoc cœnobium fuerit fundatum ſub mortem ſancti Patris.

502 *Quis porro fuerit Menardus ſeu Medardus* *Sanctum ſit amplexus, teſtimonio fide digno probatur.*
iſte, qui ſacras baſce Bernardi *delicias teſtatur, juvat hic addere ex Maurico, qui ad annum præ-* F
dictum cap. 17. oblata ſibi opportunitate agendi de fundatione monaſterii Morarum, Accepto, *ait*, loco, Bernardus conventum miſit, cui præfecit abbatem B. Medardum, illum nimirum, cui ſacram Chriſti effigiem Bernardum amplexantem per viſum an reapſe conſpectam diximus. Porro vir Dei Sancto familiaris, ſanctus & ipſe, plures alias viſiones videre meruit, præcipue de dilecto ſibi Parente, e quibus unam.. a Godefrido ſcriptam tranſcribamus. *Sed videſis, lector, hoc factum lib. 4. Vitæ* S. Bernardi *cap. 2. Medardum iſtum poſuimus inter Prætermiſſos ad diem* VIII. *Junii; & inde eum remiſimus ad Vitam* S. Bernardi.., ſi aliquid certi de cultu eccleſiaſtico ſciatur & indicetur. *Quod hactenus mihi non occurrit. Sed de ſuperiore favore Crucifixi plura alia congerit Mauricus cap. 12. quorum etiam hoc loco a nobis habenda ratio eſt.*

503 *Suc itaque pergit*: Conſona tabula mona- *Varia alia*
ſterii Clarævallis in clauſtro refectorii ſatis antiqua, deliocato favore, & ſubſcriptione poſita: quæ rem non ſemel, ſed pluries contigiſſe, ne-

que

A que per viſum tantum, ſed reipſa, alterum aſſeverat, alterum probabiliter præſumit. „ Alibi „ legitur (ait) quod, cum B. Bernardus quam„ dam devotiſſimam orationem compoſuiſſet, quæ „ incipit,

„ Salve mundi ſalutare,
„ Salve ſalve, Jeſu chare:
„ Cruci tuæ me apta.re
„ Vellem vere: tu ſcis quare.
„ Da mihi tui copiam,

* al. iam * al. peragratus

„ & eam * coram imagine Crucifixi recitaret *, „ tunc imago Crucifixi, ſolutis de cruce bra„ chiis amplexabatur (*al. additur* & oſculabatur) „ eum: & pie credendum eſt, hoc ſibi pluries „ contigiſſe „. Hanc ſubſcriptionem tranſcripſit ex ipſa tabula Bernardus Villalpandus anno MDXCIX. cum illuc ab abbate Fiterienſi ad hæc & alia luſtranda tranſmiſſus eſſet. Meminit & illius Antonius Hiepius centuria ſeptima ad hunc annum (1153.) cap. 5. aildem verbis; *apud quem ſunt varia, quas modo notavi, lectiones.*

notula

504 Ad idem faciunt Nicolaus Salicetus, & Philotheus, ante ducentos annos plus minuſve; alter proſa oratione, verſa alter ſcribens; & qui-

B dem Salicetus adeo conſtanter, ut producat antiquam orationem ad Bernardum Parentem, in qua idem Chriſti amplexus commemoratur. Tranſcribit primum Bernardi ad Chriſtum verba, ſub hoc titulo „ in Antidotario animæ: Oratio de„ votiſſima B. Bernardi abbatis Clarævallenſis, „ quam cum ſemel diceret ante imaginem Cru„ cifixi, ipſa imago de Cruce ſe inclinans, eum „ amplexata eſt „. Dein ſubjungit orationem ad Bernardum, in qua per hunc dulciſſimum amplexum quaſi adjuratus, pro aliis intercedere rogatur ad eum, a quo meruit tantum favorem. Quin, & Henriquez in ſuo Menologio, Martii XXIII. conſtanter affirmat, in quodam libro cœnobii Ciſtercienſis adnotatum amplexum ipſa, qua contigit, die deſignata, nempe vigeſima tertia menſis Martii. „ Imago (inquit) Chriſti in cruce pen„ dentis Bernardum amplexatur vigeſima tertia „ die Martii „. Et in annotationibus. „ Ut in „ Martyrologio Ciſtercii notatum legitur „. Quod ſi ita eſt, non leve pondus addit cæteris omnibus.

de hoc amplexu congruenter,

505 At Philotheus ejuſdem temporis auctor, (nam ſcripſit recens cuſis Bernardi operibus, C quæ a naſcente in Europa typographia vidiſſe lucem, ipſa, quæ hodie etiam perſeverant, perantiqua exemplaria, manifeſtant:) Philotheus, inquam, ajuſdem ſæculi auctor, hunc ipſum Chriſti amplexum non minus prodit, cum Sanctum Patrem ante illius effigiem orantem deſcripſiſſet his plane verſibus:

„ O decus, o noſtri lanimen Chriſte dnoris!
„ O mihi tam duro parta labore ſalus:
„ Fœlix, ſi tantas in me convertere pœnas,
„ Et liceat miſero ſic mihi poſſe mori.
„ Ipſe immaturos auſim decerpere fructus:
„ Chriſte tamen dentes obſtupuere tui.
„ Sydera, terra, ſratum, Domini miſeraſci„ te veſtri:
„ Flete meos caſus, ſydera, terra, ſretum,
„ Talia dum memorat, Chriſti pendentis imago,
„ Solvit in amplexus brachia nexa ſuos „.

Hactenus Philotheus, & nos de hoc favore Chriſti Domini, quem tamen in Bernardo non ſtetiſſe, ſed tranſiſſe ad filios, quæ inſerius reddemus, declarabunt. *Hæc Ciſtercienſis Annaliſta,*

506 *His vero, quæ modo retulit, addo plenio-* D
rem notitiam de tribus ſcriptoribus ob ipſo nomina- AUCT.
tis, Philotheo *videlicet*, Villalpando *ac* Salicet.o. J. P.
R. D. Corolus de Viſch in Bibliotheca ſcriptorum *aut & de auctoritate hic allegata.*
ſacri Ordinis Ciſtercienſis pag. 281. *unm videtur ſatis perſpectum habuiſſe tempus Philothei: nam dicu quidem, eum fuiſſe* monachum Ordinis Ciſtercienſis, *& ſcripſiſſe* carmine docto & fluido Tractatum inſignem de vita & moribus S. Bernardi, qui impreſſus legitur ad calcem Operum ejuſdem ſancti Patris: *ſed de auctoris tempore ta-* *cet: quod utcumque colligitur ex Prologo ejus, in quo inductio ponitur Beatæ Virginis Philotheum ad ſcribendum excitantis exemplo Baptiſtæ Mantuani, quem lego obiiſſe anno* 1516. *Poſt hunc ergo ſcripſit ille. In eadem Bibliotheca Ciſtercienſi pag.* 51. *laudatur Villalpandus, cujus etiam ibidem Opera commemorantur.* In vivis adhuc erat anno MDCXXVI. *ut ibidem dicitur. Salicetus* florebat anno MCDLXXX. & deineeps, *teſte laudato bibliographo pag.* 251. *ubi etiam de libris ejus agit. Supereſt modo ut, priuſquam ad ſupremos vitæ ſancti Patris* Bernardi *annos illuſtrandos perveniamus, nonnulla præmittamus, quæ ad anteriores pertinent.*

E

§. XLVIII. Converſio Arnulfi; gloria cæleſtis ei promiſſa; victoria, ut fertur, regi Luſitaniæ addicta; iter cum Eugenio PP.; merita de S. Malachia, quem novit eſſe in cælo; cura pro rege Galliæ: frater ejus aſceta Ciſtercienſis, uti & alius.

Arnulfus de Majorica, vir magnus in ſæculo, tradit ſe Bernardo,

NOn *infima* S. Bernardi *gloria ſuit converſio illuſtris viri Arnulfi de Majorica, tum quia illo per ſe fuit mirabilis, tum quia mirabilis fuit modus, quo Vir ſanctus eum promovit. Mauricus illam iniit anno Chriſti* 1147. *quam & ibidem cap.* 6. *refert ex auctore Exordii magni, Arnulphi ſplendorem, converſionis ordinem ac modum deſcribente. Exſtant ea apud Triſſerium diſtinctione* 3. *cap.* 17. *Eu tibi verba*: Dum reverendiſſimus Pater Bernardus aliquando provinciam Flandriæ intraſſet, & retia verbi Dei in capturam animarum laxaret, & nobiles, & literatos multos du fluctibus ſeculi ad littus converſionis traheret, in- F
ter cæteros illuſtris vir Arnulfus de Majorica, dives & delicatus, ſecreto in manibus ejus ſe reddidit. Fuit autem utriuſque conſilium, rem ſilentio tegere, propter quædam impedimenta ſæculi, uſque ad ultimum diem, quo egreſſurus eſſet de terra, & cognatione ſua. Erat enim magnus paterfamilias, ornatus filiis & fratribus, tantiſque divitiis irretitus, ut abſque ſuorum damno & leandalo gravi abrumpere ſe non poſſet, niſi prius domum ſapienter & cauta diſponeret. *His de Arnulfi ſplendore, ac modo, quo in manus ſancti Patris ſe totum tradidit, ab Exordii ſcriptore præmiſſis, pergit auctor idem exponere, quem mirabiliter divina clementia cum eo egerit, ut præſtitutum ſibi vocationis ſcopum attingeret.*

& ſolitus confirmatur in ſua vocatione.

508 Interim vero dum ſilentium iſtud tenerent omnia, & arcani hujus negotii caulam ipſi duo ſoli in mundo ſcirent; factum eſt verbum Domini ad quemdam ruſticum armentarium, cum boves minaret ad aratrum, dicens: Vade, dic Arnulfo de Majarica, ut ſecum ducat te in Claramvallem, quo proxime iturus eſt ad converſio-

nem;

A nem: & cùm eo convertere. Audivit vero vo-
AUCT. J. P. cem, ſed neminem videbat. Facta autem hac vo-
ce, cœpit pauper ille attentius orare, ut, ſi a Domino ſermo fuiſſet egreſſus, revelaret iterum auriculam ejus. Et adjecit ſecundo loqui ad ipſum, repetens eumdem ſermonem. Acceptoque itaque ſecunda jam vice oraculo, venit ad prætaxatum virum, & ait: Verbum mihi ad te dominum meum. A quo cum fuiſſet ductus in partem, procidit ad genua illius, dicens: Obſecro te per Chriſtum Dominum noſtrum, ut ducas me ad Claramvallem tuam, & ſalves tecum animam meam. Et, ſi ſcire deſideras, Dominus pius & miſericors fecerat tua, cauſa ſalutis meæ mihi revelare dignatus eſt. Audiens autem nobilis ille paterfamilias verba iſta, miratus & lætatus eſt valde. Acceptumque hominem conduxit ad le ipſum: quem etiam poſtmodum individuum comitem itineris pariter & converſionis habuit, habiturus, ut credimus, conſortem æternæ retributionis. *Sic itaque viſum eſt divinæ providentiæ vocationem Arnulfi roborare & promovere edito etiam hunc in finem cæleſti oraculo. Nec vero ille vocem*
B *Domini audiens obduravit cor ſuum.*

quem ad Claramvallem ingreſſum, & ſe ibi ponitentem.

509 *Nam, ut pergit auctor Exordii magni*, Explicitis.. negotiis, pro quibus moram fecerat, venit Claramvallem, tam ſubmiſſus humilitate, quam ſublimis divitiarum affluentia: multaque eidem monaſterio de ſuis facultatibus contulit: ſed & aliis nonnullis cœnobiis dona largitus eſt. Beatus vero Bernardus, de converſione ejus multum exhilaratus, talem de eo in conventu fratrum ſententiam protulit: De converſione fratris Arnulphi nec minus admirandus, nec minus glorificandus eſt Chriſtus, quam de reſurrectione Lazari quatriduani; eo videlicet, quod in tantis deliciis clauſus atque ſepultus, velut in tumulo jacebat, & quaſi vivens mortuus erat. *At quam ſuaviter & paterne Vir ſanctus Arnulphum, contractas in vita ſeculari peccatorum ſordes ſacramenti pœnitentiæ lavacro eluentem, tractarit, opera pretium eſt audire ex laudato auctore:* Huic, *inquit*, confitenti cum gemitu & lacrymis multis delicta univerſa, quæ in mundo contraxerat, B. Bernardus intuens cordis ejus amariſſimam con-
C tritionem, & ad omne opus bonum ſpontaneam voluntatem, injunxit ei, ut PATER NOSTER tribus vicibus diceret, atque in ſuo propoſito deinceps uſque ad mortem perduraret.

Sanctus tractat benigniſſime, ac promittit ei gloriam æternam.

510 Quo ille audito contriſtatus reſpondit: Ne, quæſo, irrideas famulum tuum, beatiſſime Pater. In quo, ait, te irrideo? Ad ille ait: Jejuoia ſeptem annorum vel decem non ſufficerent mihi etiam humiliato in ſacco & cinere: & tu mihi præcipis, PATER NOSTER tertio dicere, & in Ordine perſeverare? Et Sanctus ad eum: Ergone tu me melius noſti, quid te oporteat facere, ut ſalveris? An forte tibi parum videtur, Ordinem tenere, & in ipſo uſque ad mortem perſeverare? Ille vero reſpondit: Abſit ab anima mea tam iniqua præſumptio. Sed propter Deum obſecro, ne mihi parcas in præſenti, ut melius parcas in futuro: & talem nunc impone pœnitentiam, quatenus poſt mortem carnis ad requiem ſine pœna perveniam. Cui beatus Pater ait: Fac, ut locutus ſum: & ſecurum te facio, quia depoſita mole corporis, mox ad Deum ſine moleſtia pervolabis. Hoc itaque reſponſo quaſi divinitus accepto, conſortatus eſt nimia, adeo ut deinceps nulla tentationum violentia, nulla infirmitatis moleſtia, poſſet a curſu deſiderii, D quo totus in Deum pergebat, aliquatenus retardari. Erat autem circa obſervantiam Ordinis, & cuſtodiam cordis ſolicitus & timoratus nimis: ita ut neminem vidiſſe me recolam tam ſtudioſum propriæ conſcientiæ mundatorem. *E quibus ultimis verbis colligitur, ei, qui iſta narrat, Arnulphum non modo ſynchronum, ſed etiam apprime cognitum fuiſſe. Cætera, quibus deinde religioſiſſimi iſtius aſcetæ elogium contexitur, apud eumdem auctorem inſpici poſſunt. Conveniens autem omnino fuit, hanc mirabilem non præterire converſionem, cujus utpote gloria in* S Bernardum *ex Arnulpho, tamquam ex filio in parentem egregio derivatur.*

Fertur Vir ſanctus promiſiſſe victoriam Alfonſo regi Portugalliæ.

511 *Hiſtoricus Ciſtercienſis ad ann.* 1147. *cap.* 9. *narrationem exhibet de Alfonſo I. Portugalliæ rege, qui Scalabim (vulgo Santaren) expugnaturus, votum fecerit Chriſto in favorem Ciſtercienſium: additque, Virum ſanctum ei promiſiſſe victoriam, prece a ſe promotam, viſamque & annuntiatam in Claravalle. Accedit eo ratio temporis, circa quod difficultatem eſſe fatetur: datur item epiſtola regis ad* Bernardum, *nec non hujus* E *ad illum. Verum huic facto, quod refertur, ſecuriùs nos ſuffragaremur, ſi probatioris & antiquioris notæ ſcriptores produxiſſet Manricus, quam Britium & Brandaonium. Inter ea vero, quæ idem Manricus de hac re memorat, occurrunt nonnulla, ad ejuſdem perſuadendam veritatem non ex omni parte faventia: etenim dum e* ſubſcriptione recenti, *ut fatetur, nonnulla retulerat; obſervat*, plura *eſſe ibidem*, ſed tempus prævenientia. *Deinde, expoſita re geſta, ſubdit*: Hæc Brito ex antiquis exemplaribus; quæ tamen dum Gerardum Bernardi fratrem colloquentem inducuot; quem conſtat obiiſſe ante ſeptennium, ut non ſuſpecta, corrupta eſſe apparent, atque additis quibuſdam depravata.

Eugenium PP. comitatur Trevirum, & ad Claramvallem: ubi optime recipitur.

512 *Summatim indicamus, quæ in Hiſtoria Ciſtercienſi ad annum* 1148. *cap.* 5. *prolixius referuntur, videlicet Eugenium PP. Trevirim profectum, aſſumpto ſecum* Bernardo, *celebraſſe concilium ſuper revelationibus & ſcriptis S. Hildegardis virginis; epiſcopum Virdunenſem ad illam miſiſſe; ſcripta & revelationes approbaſſe &c. ſed illa ibidem legi poſſunt. Vide etiam præmiſſa a* F *nobis de hac virgine* §. 39. *Eadem Hiſtoria Ciſtercienſis ad annum mox indicatum cap.* 6. *ita pergit:* Tres menſes Treviri Eugenius PP. fecit: poſt quos (in) Galliam reverſus, Claramvallem (incunabula ſuæ Religionis) dein Cluniacum, demum Ciſtercium viſitans, utrique ſe familiæ præſentavit, utramque fovit. Bernardus ejus viæ perpetuus comes, dum ne tunc quidem continuis pareit miraculis, amantiſſimum ſibi filium, patremque, quin totius Eccleſiæ, pene in diſpendium vitæ potuit adducere. Tantus enim concurſus populorum, quacumque pergeret, Sanctum ſequebatur, ut ne Pontifex quidem liber ab oppreſſione, obrueretur a turba, ægre tandem periculo abducendus. *Factum deſcribit Gaufridus lib.* 4. *Vitæ cap.* 5. *ubi etiam de miraculis. Manricus cap.* 9. *de S. Malachia ſcribens varia ex præſulis iſtius dignitſimi Vita, a* S. Bernardo *graviter & patheticè ad poſteros tranſmiſſa, colligit, quæque ab ipſo facta ſuas extremo, quo inter mortales degebat, tempore. Capite autem* 10. *ſcribit de ejuſdem Pontificis ſanctiſſimi a Claravallenſibus ſuſcepti morbo, mortiſque* pre-

A *prædictione, nec non piiſſima ad eam obeundam præparatione, atque ſuaviſſima obdormitione in Domino, miraculo etiam illuſtrata. Verum hæc & alia melliflua* Bernardi *calamo expreſſa videre licet in præclara illa, quam memorabam, Malachiæ Vita, e qua liquidiſſime apparet, quanti Sanctum hunc Sanctus noſter faceret, & quam tenero eumdem affectu complecteretur.*

de S. Malachiæ, cujus demortui veſtem ſibi reſervat, & quem novit eſſe in gloria,

513 *Illud autem, quod in ejuſdem Vitæ præfatione, Congano abbati inſcripta, narrat ſibi a Malachia, extremum jam exhalaturo ſpiritum, fuiſſe præſtitum, notari meretur ipſis ſancti Patris verbis. Sic narrat:* Accurri ego, ut benedictio morituri ſuper me veniret. At ille, cum jam membra alia movere non poſſet, fortis ad dandam benedictionem, elevatis ſanctis manibus ſuper caput meum, benedixit mihi, & benedictionem hæreditate poſſideo. *Sed ulterius etiam progreſſa eſt magnitudo amoris & æſtimationis. Etenim* cum corpus ſepulturæ præpararetur, *ut narrat Manricus cap.* 11. dum lavandum exuitur veſtibus a lavacro reſumendis; devotos Abbas (quod ſupra notabamus) pio & amico furto, certe fideli, tunicam, in qua Sanctus obdormierat, cum propria permutatam lateoter abſtulit, qua uteretur in feſtis ſolemnioribus ad offerendum Miſſæ ſacrificium, & in qua demum, eum obiret, ſepeliretur. Rem, quamdiu vixit, omnibus occultam; ſed poſt obitum ab ipſo revelatam, datectamque Godefridus, qui Bernardi Vitam ſcripſit.., narrat *apud nos lib.* 5. *cap.* 3. *In funebri autem S. Malachiæ Officio* offerens pro ejus tranſitu venerabilis Abbas Hoſtiam ſalutarem, gloriam ejus, Domino revelante, cognovit, &, eodem inſpirante, Sacrificio jam expleto, formam mutavit orationis, & collectam intulit, quæ ad ſanctorum pontificum celebritates, non ad commendationem defunctorum pertinet, ita diceos: Deus, qui beatum Malachiam pontificem Sanctorum tuorum meritis coæquaſti *&c. Adiſis Gaufridum lib.* 4. *cap.* 3. *a quo hæc extraxi.*

B

& alias;

514 *Hoc alias a Viro ſancto factum fertur in Annalibus Ciſtercienſibus cap.* 11. *citato, n.* 3. *e quo hæc tranſcribo iſta:* Eumdem Sanctum ante annos ut minus ſexdecim, cum pro Alberone Virdunenſi epiſcopo celebraret, hoc ipſum feciſſe, Antonius Democharis præcedenti ſeculo ex libro Antiquitatum magiſtri Richardi (de) Waſſebourg, archidiſconi Virdunenſis; atque hoc noſtro, uterque in Catalogo epiſcoporum Virdunenſium, & Joannes Cheno vulgarunt, totidem verbis: „ Albero de Chini anno MCXXXI. (ſupple „ moritur. *Sed apud Sammarthanes non citandos ſcribitur, tunc ad epiſcopalem dignitatem promotus fuiſſe.*) Pro iſto B. Bernardus, cum cantaret „ Miſſam, mutaſſe collectam defunctorum in „ collectam confeſſorum traditur „. Hæc illi: nos nec negare audemus, nec afferere: certe ejuſmodi actiones ſemel in gloria; ſi repetantur, magna ponderis ſui parte carebunt. Quid, quod id ipſum tertio itidem factum pro Alberico Cardinali epiſcopo Oſtienſi, quem anno præcedenti defunctum diximus, Joannes etiam Piſtorius adnotavit in Chronico Belgico, anno MCXXXVIII. „ Anno (inquit) Conradi decimo quarto moritur apud Virdunum Oſtienſis epiſcopus Cardi„ nalis dominus Albericus, ad cujus tumulum „ B. Bernardus Miſſam pro eo celebrans, cum ve„ niſſet ad collectam poſt * concionem pro mor„ tuo, dimiſit, & collectam de confeſſore dixit „.

C

** f poſt commu-nionem*

D

515 Verum eſt tamen, hos duos forte eumdem (*eſſe*) ex loci identitate, nempe Virduni, nec magna nominum Alberici, Alberonisque diſtantia, irrepente errore, qui non facile poſtea diſcernatur. Nobis certa ſuis locis adnotantur; dubia, vel obiter ſufficiat tetigiſſe. *Hæc uſque auctor Annalium Ciſtercienſium. Apud Sammarthenos in Gallia Chriſtiana inter epiſcopos Virdunenſes pag.* 1167. *in Alberone de Chiny hæc etiam lego:* Pro quo Miſſam celebraos B. Bernardus, collectam defunctorum mutaſſe dicitur in collectam confeſſorum, cum is, *Albero videlicet*, obdormiiſſet in Domino anno MCLVIII. *Itane vero, dum* S. Bernardus *jam ab anno* 1153. *obdormierat in Domino? Sequitur itaque, ut vel illud factum ſit apocryphum, vel annus falſus. Manricus* anno præcedenti, *id eſt*, 1147. defunctum *ſcribebat ſupra Albericum;* annus *autem* Conradi decimus quartus *incidit in annos Chriſti* 1151. *&* 1152. *atque adeo illa mutatio collectæ, quæ ſupra narrabatur, ſecundum Manricum debuiſſet accidiſſe annis circiter quinque poſt mortem Alberici; quod cum Piſtorio, quem citat, neutiquam cohæret: atque hinc factum videri poſſet apocryphum; niſi alia eſſent, quæ facerent illud magis accedere ad verum. Sunt autem illa.* 1°. *Quia hoc habetur apud Gaufridum lib.* 4. *Vitæ* ſancti Bernardi *cap.* 3. *etiamſi non ſit ſcriptum ab ipſo Gaufrido, ſed Gaufride inſertum ex Ms. in editione Horſtii, & in Mabilloniana nuncinis [ ] etiam a Gaufrido textui diſcretum; in qua Mabilloniana editione ad ejuſdem textus marginem notatur pro* Alberti, *ſicut ibi eſt, nomen* Alberici *legendum.* 2°. *Quia ibi dicitur præſens factum contigiſſe* ad tumulum.. noviter ante defuncti, *Alberici videlicet.* 3°. *Quia in Alberici Chronico, Trium fontium monachi, Ordinis Ciſtercienſis, in epiſcopatu Catalaunenſi, quod vulgavit Leibnitius tomo* 2. *Acceſſionum hiſtoricarum, & cujus auctor floruit ſeculo* 13. *prædicta mutatio diſerte narratur pag.* 320. *his verbis:* Anno MCLI.. moritur apud Virduoum Hoſtienſis epiſcopus Cardioalis & legatus dominus Albricus, ad cujus tumulum B. Bernardus Miſſam celebrans, cum veniſſet ad poſtcommunionem, collectam pro mortuo dimiſit, & collectam pro uno ſancto Confeſſore dixit. *Hinc videtur ſatis confirmari factum* S. Bernardi, *ac refutari annus* 1147. *morti Alberici Cardinalis apud Manricum aſſignatus, uti & apud Ciaconium in Vitis Pontificum Romanorum & Cardinalium tomo* 1. *col.* 993. *ubi etiam exſtat mutatio iſta collecta.*

E

F

Hæc occaſione S. Malachiæ dicta ſunto: de quo etiam conſuli poteſt Manricus cap. 11. *ſuperius allegatus, num.* 4. *in quo profert epitaphium S. Malachiæ ſepulcro inſcriptum, quodque a* Bernardo Patre conſcriptum, hodieque perſeverat, *ut ibi dicitur*, ſub ejus nomine. *Alia, quæ ſoluta oratione de hoc ſancto Pontifice Hiſtoris mandavit, recenſentur in ejuſdem capitis decurſu: quod ita concludit Manricus:* Cæterum, quod ad Malachiæ adventum *ad Claravallenſes* attinet, .. ne vel defunctus fruſtraretur optatis votis; non ſolum pallia ab Eugenio Hiberniæ data, verum & auctas archiepiſcopales ſedes, adnitente Bernardo, & juxta numerum provinciarum illius inſulæ quatuor deſignatas, anno MCLII. quo eveniſſe conſtat, referemus. *At nunc alia nos vocant, quæ refert Manricus ad ann.* 1149.

516 *Cap.*

A AUCT. J. P. agit contra monomachiam, & pro regno & rege Galliæ;

316 *Cap.* 1. *num.* 5. *occurrit Vir ſanctus bono publico iterum intentus, dum datis ad Sagorinum abbatem S. Dionyſii, &, abſente rege Ludovico juniore, monarchiæ Galliarum moderatorem, omnibus conatus eſt impedire monomachiam execrabilem inter Robertum regis fratrem, atque Henricum Theobaldi Comitis filium, quæ tunc utrimque erat indicta ad tempus præſtitutum. Conſule epiſtolam* 376. *inter Bernardinas in Mabillonii editione. Epiſtola autem* 377. *ad eamdem data ſpirat ſingularem affectum ſancti Patris erga ſalutem regni Galliarum ac regis, qui nondum tunc redierat ad ſuos poſt infelicem ſucceſſum belli ſacri. Ad hæc, epiſtola in* S. Bernardi *perſona a Nicolao ſcripta ad Emmanuelem imperatorem Conſtantinopolitanum, qua commendatur ei exercitus Chriſtianorum tempore militiæ tranſmarinæ iſtius, nonne indicio eſt, Virum ſanctum egregie invigilaſſe communi bono reipublicæ Chriſtianæ? Epiſtola illa profertur in Annalibus Ciſtercienſibus allegatis, num.* 9.

cujus fratrem ſodalis adſcitum Clarevallenſem;

B 317 *Illuſtris præterea non minus ſancto Patri euaſuit Henrici, qui erat regis Ludovici germanus frater, converſio ad inſtitutum Claravallenſe, quam mundo venerabilis, atque ex rerum circumſtantiis ſpectabilis. Audiamus Mauricum cap.* 3. *num.* 7. Convenit ille Bernardum in Claravalle, negotia quædam regni tractaturus: ſed quæ iple pro regno temporali, in cæleſte Bernardus commutavit, vocato homine, & tracto per efficaciam verbi aut orationis. *Robertus de Monte, qui ſub iſto nomine vulgatus circumfertur, rem inſecit anno Chriſti* 1149. Henricus, *ait*, Ludovici Francorum regis germanus, contempto mundi ſchemate, pro Chriſto in Claravalle indotus monachali ſchemate. *Quonam autem modo converſio iſta acciderit, narrat Gaufridus in Vita* S. Bernardi *lib.* 4. *cap.* 2. *Sanctum vero hujuſce eventus, priuſquam contigerit, præſcium fuiſſe, videtur haud obſcure ſignificare biographus idem, dum Henrico iſto a Viro ſancto prænuntiata teſtatur*: Confido, ait, in Domino, nequaquam in eo te moriturum, in quo nunc poſitus es; ſed velociter experimento proprio probaturum, quantum tibi iſtorum (*Fratrum Claravallenſium*) profit oratio, quam expetiſti. Quod eodem poſtmodum die non abſque

C multorum admiratione completum eſt.

quem ſepulturalibus miro modo compoſuit.

318 *Sed mirabilis admodum fuit metatio dexteræ Excelſi* per Bernardum *factæ, & præter ſpem omnem ab eo prænuntiata, in Andrea, qui comitatus fuerat laudatum Henricum, dominum ſuum, ad Claravallenſes. In hunc ille invehebatur tamquam in ebrium & inſanum, convitiis etiam & blaſphemiis evomens, ſancto Patri nomen falſi prophetæ tacita cogitatione impingens, & dum altera monaſterium ejus diris devovens. In cauſa erat dominus ſua converſio: ſed vehementi Spiritus ſancti impulſu victus nocte proxima, & ante diluculum ſurgens, rediit ad monaſterium, ac veluti ex altero Saule in Paulum alterum mutatum ſe exhibuit, teſte biographo mox allegato, qui mirandam hanc mutationem longiore ſermone deſcribit.*

D

§. XLIX. Imperat feris; diffidentem pacificat; mortuum ad vitam revocat; prodeſt Aurelianenſi epiſcopo; reſpondet Præmonſtratenſi abbati; Henrici, regis Galliæ fratris, morbus, religioſa profeſſio, epiſcopatus; Sancti vaticinia; aqua in vinum mutata; obitus Theobaldi Comitis.

HOc item anno, *nimirum* 1149. quantum ex ſerie hiſtoriæ licet conjicere, cum Comites Viennæ, atque Floreſtæ * invicem impugnarent.., Bernardus Pater componendis rebus, atque animis pacandis vocatus eſt .. obviatum ab auctore diſcordiæ conſiliis pacis, & duo lupi in itinere objecti, ſupra inſitam ſævitiam furentes rabie .. terrnere venientes, & pene cunctos a cœpto revocarunt. Conſultum de retroceſſione eſt a ſociis viæ, ne ſe, ne Sanctum periculo exponerent in detrimentum reipublicæ Chriſtianæ. At beatus Abbas charitate flagrans, & fide ſervidus, nec ab opere pacis dimovendus, angelus pacis, periculum non tam contempſit, quam amovit. *Hæc e Ciſtercienſi hiſtorico ad unum modo deſignatum cap.* 5. *num.* 1. *At rei geſtæ ſeriem accipe, lector, ex Joanne eremita in Vita* S. Bernardi *lib.* 2. *num.* 8. *col.* 1288. *editionis Mabillonianæ*: Burgundiam, *inquit*, adibat, Comitem Forenſem, & Comitem Viennæ pacificaturus. Tranſiens autem per quamdam villam, audivit ab incolis loci illius, duas feras immaniſſimas, quæ vulgo dicuntur varoli *, in nemore proximo delævire. Quod cum audiſſent ſocii ejus, rogaverunt eum regredi, quia malebant duabus dietis vel multo amplius divertere, quam ſe periculoſe feris objicere. Quibus nolens conſentire, reſpondit, ſe numquam divertere tali cauſa. Nec mora, & ecce feræ progredientes in planum, occurrerunt eis terribili hiatu quaſi ad devorandum. Quas ubi vident fratres, præ timore nimio cuncti mox ad ſanctum Virum fugerunt, latitantes circa eum, clamaverunique una voce: Pater ſancte, libera nos. At ille, Quid timidi eſtis modicæ fidei? Ad hanc vocem manu elevata ſignum crucis feris oppoſuit: quæ ſtatim factæ ſunt tamquam lapides, tamquam nullam penitus habentes nocendi poteſtatem. Quo ſigno viſo, omnes, qui aderant, gratias exinlverunt Viro Dei immenſas. Hoc vero audito, vicini valde lætificati ſunt: præ timore enim ferarum egredi non audebant pauciores quam duodecim.

pro ſanctus imperat bellis c

* ſ. Forenſia, infra dicitur Comes Forenſis

* ſ. ab verbo colorata ſic dictus lego.

320 Proficiſcens inde ſanctus Bernardus venit ad dictos Comites: qui cum pacem ab eis quæſiſſet, Forenſis Comes ei humiliter conſenſit. Comes autem Viennæ improbe refragatus eſt, dicens quod numquam eſſet cum adverſario pacem habiturus, donec eum exſulare coegiſſet: collecto exercitu terram illius aggreſſus eſt. Tunc Forenſis Comes timore perterritus S. Bernardum exoravit, quatious ab omniporente Deo victoriam impetraret. Beatus vero Bernardus victoriam ei confidenter promiſit. Hac fide confortatus hoſtes ſuos invaſit, cepitque Comitem, & hoſtium tantum numerum proſtravit, ut vix aliquis vivus evaderet. Hujuſque victoriæ gratias reddidit ſancto Bernardo. *Hactenus biographus Joannes eremita, qui paullo poſt n.* 15. *col.* 1289.

unum e duobus Comitibus diſſentientibus pacificat, prædicta ad victoriam animat eum;

aliud

A *aliud illuſtre prodigium litteris commendarvit in hæc verba:*

puerum reſuſcitat ex aquis mortuum;

521 Dum navigaret aliquando per Ligerim, navicula ejus forte concuſſit pontieulum, cui puer ſupererat: qui ſtatim in fluvium delapſus eſt, & necatus. Et excitati occurrerunt vicini, defunctum puerum plangentes: quem ſanctus Vir juſſit ſibi afferri; eoque defuncto oblato, oravit Sanctus. Puer itaque, videntibus cunctis, qui aderant, & Deum una voce collaudantibus, ad orationem Sancti ſtatim ſuſcitatus eſt. Tunc a die illa & deinceps Hominem Dei, ut patrem filius affectuoſiſſime diligens, poſtea profectus in Claramvallem, ibi converſus factus eſt, dictus Teſcelinus Nalcardus, quia de aqua fuerat ſublatus, & piſcatus ſicut piſcis. *Manricus nuperrime aſſignavit, num. 3. de hoc miraculo etiam tractat; ſed dubitat an* in hoc itinere, an in diverſo *acciderit*; certe *tamen* per hoc tempus *cenſet patratum: cui ſequens ſubdit epiphonema:* Sic Bernardus Martioo comparatus, quod in pluribus aliis ſuperius vidimus, in hoc etiam ei ſimilis evadit, trium mortuorum ſuſcitator magnificus: blaſphemi homioes, quem Deus morte mulctaverat: mulieris extinctæ ad Claramvallem, & hujus in fluvio ſubmerſi adoleſcentis, quos de faucibus mortis liberaverit. *Sed Annaliſta idem oſtendit, ſo nomen auctoris non ſatis hic bebuiſſe perſpectum, a quo hæc deſumpta ſint: nam poſtquam narraverat eventum duorum Comitum, quem ſupra dedimus, citatur ab eo* antiquus auctor, quem Sylva tranſtulit; *miraculo autem de ſuffocato in aquis, & vitæ redonato per Virum ſanctum, ſubjicit iſta:* Hæc idem auctor Gallus, ex quo Sylva; & eos hactenus dicta: quem Joannem eremitam multi putaot; alii alium, ſed coævum, & fidei integræ: de cujus dictis non liceat dubitare.

B

cui indito nomen a rei eventu, quod exponitur.

522 *At quæret curioſus lector, unde deducta ſit alluſio iſta etymologica* dictus Teſcelinus Naſcardus, QUIA de aqua fuerat ſublatus, & piſcatus ſicut piſcis? *Reſpondeo: Nomen* Teſcelinus *puto ei proprium fuiſſe ante ſubmerſionem; nec poſt illam mutatum: quod confirmatur ex eo, quod pater* S. Bernardi *geſſerit idem nomen: unde arguere licet, nomen* Teſcelini *fuiſſe nomen proprium, & hominibus dari ſolitum aliquando falsem: ita ut videatur hæc quæſtio eadere in ſo-*

C *lum cognomen* Nalcardus. *De quo accipe ſequentem conjecturam valde probabilem. Menagius in Dictionario etymologico vel originibus linguæ Gallicæ, ad vocem* naſſe *colligit iſta:* Naſſe, inſtrumeotum piſcatoris; a Latioo naſſa. Feſtus: Naſſa, eſt piſcatorii vaſis genus, quo cum intravit piſcis, exire non poteſt. Iſidorus lib. 9. cap. 5. Naſſa, ex vimmibus tamquam rete contextum ad capiendos piſces. Plautus: Numquam Herculc ex iſta naſſa hodie ego eſcum petam. Silius Italicus:

Haud ſecus & vitreas ſolera piſcator ad undas
Ore levem patulo texens de vimioe naſſam.

Quæ mihi videntur propoſitæ modo quæſtioni ſolvendæ perquam accommodata: quaſi dicat Naſcardum *appellatum, quia virtute* Bernardi, *ſicut naſſa piſces ſolent, ex aqua extractus fuit. Supereſt, ut paucula alia, quæ de* Beroardo *ad præmiſſum annum habet conditor Annalium Ciſtercienſium, non prætermittamus.*

Helium ep. Aurelianenſem

523 Cap. 7: *refert, Præſulem Aurelianenſem* Bernardi *conſilio amplexum fuiſſe inſtitutum Ordinis Ciſtercienſis: cujus res circumſtantias, ſatis*

din extractæ, uti vult Mauricus, paulo aliter repetemus. Idem itaque hiſtoricus ad annum Chriſti 1146. cap. 2. num. 8. Sub ioem, *inquit*, tempus, quantum ex ſerie epiſtolarum Bernardi, & earum contextura liquido conſtat, Eugenii (Papæ) zelus conſtans pro veritate Aurelianenſem epiſcopum (Manaſſem tabulæ videntur indicare) tofulis abdicatis aut projecit aut traxit ad Claramvallem. Is genere nobilis .. converſatione profanus .., pontificalis dignitatis inſignia levitate morum, gravitatem eccleſiæ Gallicanæ peroicioſis exemplis dehoneſtabat .. Ad Eugenium delatos .., quæ per teſtes defendere non poterat, per interceſſores ſaltem attenuare, atque exponere veniæ deliberabat, & totam fere Galliam commovebat, ut flecterent Eugenium, aut conciliarent ... Scripſit pro eo Ludovicus rex, ſcripſere & proceres, ſcripſit & venerabilis Petrus Maoricius. Unus in tota Gallia Beroardus fuit, qui, ut ſcriberet, adduci numquam potuit. Quin cum Eugenius obduratos adverſum preces, virum ſiſti judicio præcepiſſet .., propoſitum firmavit litteris tunc demum datis in hunc teoorem, *quarum fragmentum, quod huc pertinet, ſubditur, quodque legi poteſt apud Mabillonium in principio epiſtolæ* 245. His litteris, *ſicut pergit Hiſtoricus Ciſtercienſis num. 9.* Bernardi firmatus Pontifex, aeculatoribus ſolemnem diem iodixit, quem accuſato non minus iotimavit.. At quid eum ipſo, & in ipſo factum ſit, qualiterque .. in purgatione facienda per epiſcopos, eum adhue lis penderet, nec deſperata, oihilomious ipſe epiſcopum ultro exuens, quem ſolum noo propitium expertus eſſet, Bernardum ſibi elegerit magiſtrum, parentemque humilis monachus factus in Claravalle, anno MCXLIX. quo evaſiſſe * cooſtat, lite eouſque protracta .. more noſtro commodius referemus.

D

AUCT. J. P.

E

ſ. eveniſſe

conſilio invocato, & Ciſtercienſibus aggregat.

524 *Hanc porro rem grſtam prolixo ſermone deſcribit ad annum 1149. cap. 7. quod modo citabam, ubi datur videre, indictam quidem Præſuli Aurelianenſi fuiſſe purgationem; ſed poſt maturam eum* S Beroardo *deliberationem, conſuluiſſe eſſet, abdicare inſulas, aa ſuper illis litigare, Viri ſanctis conſilio exuiſſe epiſcopum, atque monachum Ciſtercienſem induiſſe. Quænam vero in ipſius favorem deinde fecerit ſanctus Pater apud Eugenium PP. patet ex illius epiſtola* 246. *ad hunc data, quæ apud Mabillonium aptatur anno Chriſti 1146. & ſic incipit*: Tempus eſt, ut & ego ſcribam, non jam pro epiſcopo; ſed pro paupere & humili monacho *&c. Mabillonius in notis brevioribus ad epiſtolam* 245. *animadvertit duo, quæ non conveniunt cum narratione jam recitata ex Annaliſta Ordinis Ciſtercienſis. Etenim ab eo differt in ſignando nomine epiſcopi Aurelianenſis, & in tempore abdicati ab eo epiſcopatus, utrumque breviter ad illas epiſtolæ voces*, Pro Aureliaoenſi epiſcopo, *obſervans*, Nempe Helia, *inquit*, qui gravium criminum acculatus, cum oeque per ſe, oeque per regem aut amicos, Eugenium flectere potuiſſet, anno MCXLVI. epiſcopatu ſponte ceſſit, ex aliis Noſis, & epiſtola ſequente. *Ex hujus quippe anno, quo datatur ſcripta, & ex verbis, quæ paullo ante ex eadem protuli, Præſul ille tunc non præſul erat amplius, ſed monachus. In Notis autem ſuſioribus ad eamdem epiſtolam, accuſatio ipſius innectitur anno* 1144. *ibidem alia videri poſſunt.*

F

525 *Hi-*

A AUCT. J. P. 555 *Hiſtoricus Ciſtercienſis ad annum Chriſti* 1150. *cap.* 3. *memorat difficultates, quæ inter duos præclariſſimos Ordines, Præmonſtratenſem videlicet & Ciſtercienſem, ortæ ſunt. Ad hos ſcriptæ a Præmonſtratenſi abbate litteræ cauſam præbuere* S. Bernardo *reſcribendi prædicto abbati, condita epiſtola, quæ eſt inter Bernardinas ordine quinquageſima tertia ſupra ducenteſimam apud Mabillonium; & in qua expendit objectas a Præmonſtratenſibus querelas, ſingulisque earum capitibus reſpondet, liberam & virilem pro ſe ac ſuis apologiam contexit, eamdem concludens terminis apprime expreſſivis ſummam, qua erga Præmonſtratenſium familiam afficiebatur, benevolentiam, ac ſtudium procurandæ cum ea pacis.*

Quando abbatis Præmonſtratenſis reſpondet.

Henricus qui erat frater regis Ludovici, mortuus, irreprehenſibilis, abjecta uxore mori Gaufridi

B 556 *Idem, qui ſupra, hiſtoriographus cap.* 6. *ſcribit iſta*: Interea Henricus, Ludovici frater, quem anno præcedenti converſum, ac ſuæ, ut ipſe dicebat, deſponſationis ſolemnem diem præſtolantem commemoravimus (ante an poſt profeſſionem non ſatis conſtat) ingenti vitæ & victus mutatione in febrim incidit moleſtam latis, & periculoſam; non ſine ingenti dolore Bernardi Patris, qui in regio ſanguine generoſum contemptum gloriæ .. venerabatur. Medicos medicinaſque arte factas in conventum inferre, nequaquam utile; ſed ægrotanti Henrico non ſubvenire, pene inhumanum, viſum Bernardo & Fratribus eſt, ut Pariſios curandus deferretur .. Non curru, non lectica vectus diceſſit, quamvis infirmus, nec equo ornato ſtramentis decentioribus: ruſticanis inſedit regius adoleſcens, qualia decebant monachum, qui ſe regum & filium & fratrem eſſe longe minoris faciebat, quam monachatum. *Legi poteſt de diſceſſu ipſius, ac viæ ſeſus epiſtola Nicolai, cujus verba ibidem reſeruntur. Deinde autem cap.* 7. *idem Henricus, votis ſolemnibus Deo nuncupatis, poſtquam ſaluti ſuæ conſuluit ac Clarævallis ſuæ redditus eſſet, ad cathedram Bellovacenſem promotus fuit.* Bernardus *in hac re quomodo ſe geſſerit, quomodo Henricus; quæque adhibita ſint media, ut ambo conſentirent, legere pluribus ibidem licet. Hæc e diverſis duobus capitibus citatis nos hic ſimul conjunximus. De obitu autem Gaufridi de Amato apud Clarævallenſes, prout ſanctus Pater prædixerat, adiit Mauricum cap.* 6. *qui cap.* 8. *agit de famoſo illo ac infami Nicolao: ſed nos hiſtoriam iſtius ſycophantæ collegimus ſupra per anticipationem temporis.*

C 527 *Sequitur annus Chriſti* 1151. *ubi cap.* 1. *Mauricus inter alia tractat de Rayualdi ſeu Rainardi, viri magni in Ordine Ciſtercienſi, ejuſdemque monaſterii abbatis, morte a* S. Bernardo *denuntiata; de qua re conſuleſis Gaufridum biographum lib.* 4. *Vitæ ſancti Patris cap.* 2. *num.* 207. *Deinde ſubjungitur in Hiſtoria Ciſtercienſi n.* 8. *mors Sugerii, abbatis S. Dionyſii, ſuperius a nobis laudati; ad quem, imminente jam ei morte, exſtat epiſtola* S. Bernardi *ordine* 256. *qua ipſum hortatur ad eamdem intrepide excipiendam. Præſumi anno* 1151. *etiam alligatur epiſtola* 270. *ad Eugenium PP. in cauſa Prioris Cartuſiani contra ſtrangreſſores quoſdam, poſt ſubortæ inter eos diſſidia. Vide Mauricum hic cap.* 2. *& notas Mabillonii ad iſtam epiſtolam.* Hoc ipſo anno, *uti vult hiſtoriographus Ciſtercienſis in eodem capite n.* 9. Bernardus penſum ſolvens, & ſolitum de Conſideratione librum ad Eugenium Pontificem ſcribens, multa deplorat in Romana curia, quæ per ipſum corrigenda eſſe debereot; ſed præ- D cipue frequentes legationes in Hiſpaniam; præſertim quæ ſuoſa legatis, verum Eccleſiæ non inutiles tantum, ſed nocivas. *Deinde recitat fragmentum libri* 1. *ex eodem Opere. Sed rectius illa diſtuliſſet hiſtoricus ad annum* 1152. *propter rationes, paragrapho proxime ſequenti a nobis aſſignandas. Ex his itaque conficitur, Virum ſanctum in poſtremis quoque vitæ ſuæ annis, ſicut conſueverat in prioribus, numquam non fuiſſe attentum ad captandas occaſiones vel ſtudio quæſitas vel ſponte oblatas, ut operam conferret in commodum publicum Eccleſiæ, aut particulare alicujus communitatis vel perſonæ. Accedit eo illud, quod Mauricus ad annum* 1151. *cap.* 6. *obſervat his verbis*: Hoc ipſo anno compilatum Decretum per Gratianum, Benedictinum monachum, ex codice bibliothecæ Vaticanæ, Barronius notat ad hunc annum: „ Decretum Gratiani, monachi ſancti Felicis Bononienſis, Ordinis ſancti Benedicti, compilatum in dicto monaſterio anno Domini MCLI. sempore Eugenii Pa- E pæ III. „. Verum neque id ſine Bernardo factum lego in notis ad Hiſtoriam Joannis Dubravii lib. 9. lit. G: „ Sancti Bernardi (inquiunt) „ Clarævallenſis abbatis hortatu, Gratianus Pontificum decreta compilavit „. *Sic obſervat Mauricus.*

Prædictum quomodo locum

528 *Et mox num.* 7. Claudat, *inquit*, caput miraculum Bernardi ſatis illuſtre, per hoc tempus patratum, ſed multos adhuc poſt annos perſeverans. Fons aquæ fœtidæ converſus in fontem vini .. Id a Joanne eremita memoriæ proditum, cum eumdem nancifci non potuerim, ex tranſcriptore Sylva accipiat lector. *Sed eum illud in Vita ab iſto Joanne condita, & poſt Chriſtianum noſtrum a Mabillonio vulgata, in promptu ſit, aliaque ibidem modo narrentur, ex editione Mabillonii col.* 1289. *&* 1290. *factum damus*: Cum pertranſiret die quadam circa horam ſextam Vir venerabilis finagrum [a] de villa, cui nomen Co- [a] Gallice finage, i. e. confinium. lumbeium in faſſa, invenit fontem in itinere ſuo a pecoribus conculcatum. Cumque ibi conſiſteret, juſſit ſibi & diſcipulis ſuis panem miniſtrari in eodem loco. Illi vero, quia locus ille inhoneſtus videbatur, volebant potius in alium locum tranſire: dixerunique ad Hominem Dei: F Non eſt, inquiunt, Pater, hic locus idoneus ad manducandum. Tranſeamus hinc, donec ad locum veniamus, ubi honeſtius manducare poſſimus. Locus enim iſte coinquinatus eſt a pecoribus, & juxta viam quotidie tritam ab itinerantibus. Vir autem Domini noluit acquieſcere ſermonibus eorum. In proximo autem erant viri quidam magni nobilitate & opibus, qui obviam occurrerunt ei de villa prædicta, volentes eum ducere in domos ſuas.

Raynaldi a S. Petro prædicti

prædicti multos fere ſolecismos ſi æquum ibi notare in verbum:

529 Qui nullatenus voluit eis aſſentire, præcipiens magis ac magis, in prædicto loco elcaa ſibi præparari. Tunc vero unus ex diſcipulis ſuis, Hemericus nomine, dixit ad eum: Quid eſt hoc, Pater, quod vis facere? quia hic locus fœtet, & a pecoribus eſt coinquinatus: & tu vis in eo manducare? Hunc igitur ſermonem eum audiſſet Vir Dei, ultra ſuſtinere non potuit, ſed aperuit os ſuum, & prophetare cœpit coram omnibus, dicens: Audite me, fratres, & qui mecum eſtis omnes. Dico vobis in verbo veritatis, quia veniet tempus, in quo multi huoc locum requirent, ut in eo ab infirmitatibus va-

riis

A riis curentur. Sanctus eſt locus, utpote a Domino ſanctificatus. Hoc cum audiſſent diſcipuli, acceperunt panes & cibaria, comederuntque cum eo, & alii multi; plures namque venerant obviam, ut ſupra diximus. Tunc vir Dei elevans manum ſuam, ſignum crucis fupet fontem edito, benedixit eum, & ſanctificavit, dixitque miniſtris: Haurite, propinate comedentibus. Miniſtri autem hauſerunt aquam, & impleverunt ſcyphos; & verſa eſt in vinum: biberuntque omnes qui aderant, & gratias exſuerunt Deo immenſas, dicentes cum gaudio magno: Vere homo iſte ſanctus eſt, vere Spiritus ſanctus habitat in eo.

Temperatum prædicto viro, qui negaverat purgare dictum locum.

533 Igitur Vir beatus poſt cibum, quemdam virum de prædicta villa, nomine Johannem, vocavit, qui dives & abundans erat valde; præcepitque ei, ut prædictum locum curaret, & a ſorde mundaret, & de lapidibus muniret, ne pecora illum coinquinarent. Adjecit etiam dicens: Si hoc, inquit, adimplere nolueris, ſcias, te ante obitum talem penuriam pati, quod in morte, ubi revolvi poſſis, pan-
B niculum non habebis. Illo autem pigritante, immo nolente juſſa beati Viti adimplere, res, prout Sanctus ei prædixerat, ſubſecuta eſt. Nam in morte de tota poſſeſſione ſua ſudarium habere non potuit, juxta verbum Hominis Dei. Quia hæc ſine ſpiritu prophetiæ Virum ſanctum prædixiſſe dubitet? Multa quoque, dum adhuc vivcret, prophetavit, quæ in effectum ſuccedere vidimus longo tempore poſt glorioſum tranſitum ejus. Nam de fonte prædicto, ſicut prædixerat, multa evenerunt miracula. Nunc etiam, ſi cujuſpiam corporis membrum, quolibet dolore gravatum, ex aquis fontis illius fidei devotione fuerit perfuſum, cognitum eſt a multis, in melius reformari. In potu quoque ſumptæ, diverſarum infirmitatum inclumitati proluot. Nam & ſi quis febris gravi laboraos incommodo, inſpiranta confeſſore Chriſti Bernardo, deſideriom habuerit hauriendi, protinus ut bauſerit, convaleſcit, & ita exſtinguitur via febrium, ceu ſi videas ſuper immenſum rogum projectis undis univerſa incendia tapente exſtingui. Tertianarum, quartanarum febrium ignibus accenſis, ut potatæ fuerint, dolores compeſcnot.

Mort Theobaldi Comitis.

C 531 *Mortem Theobaldi, Comitis Campaniæ, cujus ſupra mentio non parca occurrit, in hunc annum* 1151 *incidiſſe, invenies apud Manricum cap. 6. uti & alia plura, videlicet vitæ integritatem ex variis ſcriptoribus, qui ibidem affiguantur; locum ſepulturæ; illuſtrem viri in ſuis per regia matrimonia cohonеſtationem; epiſtolam S. Bernardi, ſinceræ erga eum amicitiæ teſtem, ordine* 271. *monachatum denique Theobaldi reprobatum tamquam apocryphum.*

D AUCT. J. P.

§. L. Archiepiſcopi Lundenſis peregrinatio ad S. Bernardum; hic illum a ſe diſcedentem miraculo proſequitur; ratio temporis librorum de Conſideratione; variæ prædictiones; turbæ in Lotharingia compoſitæ; luctus filiorum in ultimo morbo Patris; hujus pro illis cura.

PErvenimus *ad annum Chriſti* 1152. *vitæ magni Patris penultimum, ad quem annum cap.* 3. *ita loquitur Annaliſta Ciſtercienſis*: Inter hæc venerabilis Eskyllus *, Lundenſis archiepiſcopus, Danorum primas, idamque Apoſtolicæ ſedis legatus per totam Daniam .., Claramvallem adire deliberavit, Parentem ſanctum per tot pericula terræ marisque, per ſumptus, per E incommoda vitæ viſitaturus. De ea peregrinatione Saxo Grammaticus pagina 320. ad medium: " Eodem tempore Eskyllus domeſticis „ ſupra vires negotiis fatigatus, dum quietu in„ tentius conſulit, proficiſcendi licentia a rege „ difficiliter extorta, nobile Gallıarum cœno„ bium, quod Claravallis nuncupatur, petivit, „ ibique alperum patriæ convictum voluntariæ „ peregrinationis lenitate mutavit, jocundiorem „ setum uſum apud exteros, quam iotet eives „ habiturus „. *Sed quæ hic narramur ex iſto auctore, plenius exſtant apud Gaufridum in Vita* S. Bernardi *lib.* 4. *cap.* 3. *& in Exordio magno diſtinctione* 3. *cap.* 25.

Eskilus archiep. Lundenſis in Domo Sancti viſitandi deſiderio * *al.* Eskillus, Eskillus

533 *Addit idem Manricus, in votis fuiſſe venerabili iſti præſuli, privatam in Claravalle vitam ducere, relictis infulis; ſed viro multis perutili, immo etiam neceſſario, id a ſancto Patre diſſuaſum fuiſſe tunc temporis. Mira quoque ſunt, & S. Bernardo perquam honorifica, quæ de pane, ſola ejus benedictione dudum ſervato a corruptione; item quæ de dente & capillis Viri ſancti (detulerat illa ſecum Eskilus e Claravalle profectus) memorat Annaliſta allegatus. Quæ cum in loco poſtmodum exhibenda ſint ex* F *eodem Gaufrido, quem modo deſignabam, adeat illum lector. Laudatus porro Eskilus, depoſita infula, ſe adjunxit cœnobitis Claravallenſibus poſt mortem ſancti Patris, atque in Ordinis Annalibus frequens & honorifica de ipſa recurris memoria. Virum hunc annuntiat & laudat Henriquezius in ſuo Menologio Ciſtercienſi ad diem* x. *Aprilis.*

Claravallenſes petit, & admittitur in illam cœnobia; ſed hoc anno id non conſummat poſſit.

534 *Ad hunc etiam annum pertinet coronis a* S. Bernardo *impoſita aureo ſuo Operi de Conſideratione ad Eugenium Papam. Pagius in Critica Baroniana ad annum Chriſti* 1152. *num.* 2. *de ordine temporis & ſcriptionis ita differit*: Loquitur hoc annn Baronius de quinque libris de Conſideratione ad Eugeoium Papam a divo Bernardo elucubratis, quæ inter ejus Opera præſtant; ſed ſanctus Doctor non eos uno tenore abſolvit, ut putavit Baronius; verum diverſis intervallis ſcriptos ad Eugenium tranſmiſit, uti obſervat Mabillonius in Præfatione ad tomum 2. Operum ſancti Bernardi. Et primum quidem anno MCXLIX. edidit, cum Nicolaus Clarævallenſis monachus, ejuſdem ſancti Bernardi notarius, ante ſuam diſceſſionem ſcribens Petro venerabili dicat " Mitto vobis librum domni Abbatis „ Clarævallis ad Dominum Papam „. Quæ epi-

Libri de Conſideratione diverſo ſui operis ſcribendi ac miſſi.

AUCT. J. P. ſtola ſeptima eſt lib. 6. Nicolaus autem paullo poſt receſſit a ſancto Doctore, uti ſuo loco diximus. Præterea Bernardus ſecundum librum direxit Eugenio anno MCL poſt infelicem expeditionis Hieroſolymitanæ exitum: de quo ab ipſo libri exordio apologiam præmittit. Tertium hoc anno poſt obitum Hugonis Autiſſiodorenſis ſcripſit: cap. enim 2. num. 11. de eo loquens inquit, DEFUNCTO SANCTO EPISCOPO; quem quidem librum num. 20. declarat a ſe editum anno quarto a concilio Remenſi. Ejus verba Baronius citat. Denique quartum & quintum librum paullo poſt, ſi non cum tertio, abſolvit.

535 *Tandem hiſtorica de rebus* S. Bernardi *collectio noſtra ad annum Chriſti* 1153. *deducta. Fuit is Viro Dei terminus hujus vitæ mortalis, ac principium beatæ immortalitatis. Obſervat auctor Annalium Ciſtercienſium ad hunc annum cap.* 1. *num.* 5. Initio anni, hoc eſt, in media hyeme, ægrotaſſe Bernardum uſque ad mortem, *ex ipſius epiſtola. Eſt illa inter alias Bernardinas a Mabillonio vulgatas ordine* 307. *domino Oſtienſi ſcripta, & ibidem notata* anno Chriſti MCLIII. *Sic autem in rem noſtram ſcribit ad eum ſanctus Pater*: Deinde ſuper ſtatu corporis mei cognovi vos eſſe ſollicitum. Verum eſt, quod audiſtis: infirmatus ſum uſque ad mortem; ſed interim revocatus ad mortem, atque hoc (ut me ſentio) non diu: longe enim ſum debilior, quam credi poſſit. Quod tamen dixerim abſque præjudicio divinæ providentiæ, quæ & mortuos ſuſcitare poteſt. *Ex his itaque patet, Sanctum tunc deſperatiſſima infirmitate affectum fuiſſe: at quo tempore morbus ingraveſcens illum tandem ad extrema deduxerit, teſtatur Gaufridus lib.* 3. *Vitæ cap.* 2. *ubi felicitſſimum, ſed fratribus triſtiſſimum Viri obitum deſcribit, & de ipſo, illos alloquente, ſic memorat*: Hæc ſunt verba, quæ loquebar ad vos, cum præterita hieme ægrotarem, non vobis eſſe, quod adhuc timeretis; æſtata proxima imminere (ma mihi credere) hujus corporis diſſolutionem. *Porro quemadmodum ſe Sanctus geſſerit, in gravi ſua infirmitate, univerſum & heroicum in ardenti fervore & piis occupationibus ſpiritum exercens, præmiſerat idem biographus lib.* 5. *cap.* 1.

gravis infirmitas Sancti Patris

536 Interea fratres (*ſicut narrat idem Vitæ ſcriptor cap.* 3.) inſtare ſupplicationibus, & obſecrationibus, quibus poterant apud Deum. Unde etiam Sanctus ipſe cognoſcens eorum precibus deſiderium ſuum differri, cum aliquanto melius ſecundum corpus habere cœpiſſet, congregatis fratribus hæc eadem verba locutus eſt: Quid tenetis miſerum hominem? Fortiores eſtis, & invaluiſtis. Parcite, quæſo, parcite: finite me abire. *Quibus ſubdit iſta Mauricius num.* 4. Sed nihilominus propheticæ ſpiritu pleous, nec minus interim paterno amore æſtuans, conſolari lugentes, dilationem promittere, inſtillare fiduciam, atque in ſpem cunctos erigere, & ſa ad æſtatem uſque differendum, datis dolori inducis, promittebat, : " Hæc ſunt verba, quæ „ loquebar ad vos, cum præterita hieme ægro„ tarem „ *&c.* Ergo (*uti pergit Mauricius num.* 5.) dum inter ſpem & metum fluctuarent anciptes, atque diu imminentem ſententiam mortis, vix, aut ne vix [quidem] ſperarent poſſe differri, minus forte fidentes Bernardi verbis confirmavit viſio; *quæ a Gaufrida expoſitur cap.* 3. *jam indicato*. Hæc tertia, *ſicut obſervat hiſtoriographus Ciſtercienſis*, jam de Bernardi obitu viſio, quam tamen quarta alia ſequuta eſt, qua differendum etſi minus clare; haud tamen nimis obſcure confirmabatur. *Exhibebat ea Odonem, unum e ſenioribus Claravallenſibus, moriturum ante ſanctum Patrem. Hanc lege apud deſignatum modo ſæpius biographum; cui adde auctorem Exordii magni diſtinctione* 3. *cap.* 6. *ubi quia ſequitur ſancti Patris aſſeveratio vel prædictio de gloria cæleſti, ſtatim poſt mortem Odoni obventura, ex eodem Exordio etiam tranſcribo iſta*:

ac filiorum de eo curas variis ſuſcitat

537 Poſt prædictam animi viſionem idem famulus Dei Odo moleſtia corporis tractus ad extrema pervenit. Ad quem viſitandum cum beatus Bernardus ingreſſus fuiſſet, videns eum pavere & anxiari, quaſi ſi minus perfecte vixiſſet, & ob hoc ancipitem adhuc ſententiam judicis expectaret: ſic eum allocutus eſt: Quid trepidas, quid turbaris, o anima beata? A diebus adoleſcentiæ tuæ devotum Chriſto famulatum in multis & magnis laboribus exhibuiſti: & exire formidas? Perge, perge ſecurus: ego tibi in veritate dico, quia recto curſu ad Creatorem tuum pervenies, & ſanctus coram ipſo apparebis. Qua conſolatione dilecti Patris ſui humilis Odo roboratus .. vitam veraciter apprehendit. Ut autem Pater ſanctus ſententiam, quam de eo protulerat, piæ humilitatis obſequio veram eſſe comprobaret, corpore ſancto adhuc in area jacente, antequam ad lavandum deferretur, reverenter accedens, funeris Deo digni veſtigia ſacra devote oſculatus eſt .. Benedicti corporis ejus exuviæ in monumento, quo piæ memoriæ Humbertum locatum diximus, ob reverentiam ſanctitatis ipſius recondiæ ſunt.

prædictio nis

538 *Sed mirabile prorſus eſt aliud Viri ſancti vaticinium, quod Mauricus cap.* 2. *credit pertinere ad primos hujus anni* 1153. *menſes, ac producit ex ſcriptore Exordii magni. Sic itaque illud refertur in editione Triſſerii diſtinctione* 3. *cap.* 27. Nobiliſſimus princeps Gunnarus, judex quondam & dominus Sardiniæ detrachalis *, cum aliquando gratia orationis ſanctum Martinum Turonenſem expetiſſet, in reditu tranſiens per Claramvallem, & a beato Bernardo devote ſuſceptus, de ſalute quoque animæ copioſe admonitus, converſioni mitime conſenſit: licet Pater ſanctus, ipſo præſente, & multum garrulante, cæcum quemdam illuminaſſet. Cui abeunti Vir Domini ſic locutus eſt: Ego quidem ioſtantor pro tua converſione Dominum rogavi: ſed ad præſens exaudiri non merui. Et nunc abire te patior, quia retinere non licet invitum: ſcias tamen, te huc iterum de Sardinia reverſurum. Abiit ergo in patriam ſuam: ſed verba, quæ ex ore Viri Dei audierat, inceſſanter animum ejus ſtimulabant, Spiritu intus ſuggerente, propheſiam, quam ſanctus Propheta ſibi de ſe prædixiſſet, caſſari penitus non poſſe. Modico poſt hinc elapſo tempore, cum nuntiatum eſſet ei, beatum Virum tranſiſſe de hoc mundo ad Patrem, conſternatus eſt animo vehementer, arguens ſemetipſum, & pœnitens valde, quod ad illius prædicationem converſus non fuiſſet. Mox ergo igne illo, quem Dominus mittit in corda electorum ſuorum, & vult vehementer accendi, totus incanduit: nec omnino moram facere ſuſtinens, primogenitum filium ſuum pro ſuo regno ſuo principari conſtituit: ipſe vero

* *f.* tarachalio

dum

A dum adhuc quadragenarius eſſet, ætate corporis & animi vigore præpollens, relicta Sardinia omnique gloria mundi ſpreta, pauper & humilis ingreſſus eſt in Claramvallem : ibique ſub diſciplina ſuſcepti Ordinis uſque ad decrepitam ætatem, imo uſque ad mortem perſeveranter militans, regnum terrenum pro cæleſti ſe commutaſſe gloriabatur.

in tumultibus apud Lotharingos

539 Varii in Lotharingia tumultus, *ſicut perhibent Annales Ordinis Ciſtercienſis cap.* 4. apud Metenſes, Bernardum tamquam angelum pacis forte ad hoc relervatum præſtolabantur. Quin & Illinus * Trevirorum metropolita, ſub quo Metenſis ſedis, ad Clarsmvallem veniens, eumdem Sanctum humilis ſupplexque, ut tantis ſubveniret malis ſolicitabat. *Rem narrat Gaufridus lib.* 5. *Vitæ cap.* 1. *addens, vires ad tanti operis ſucceſſum in hoc caſu, ſicut in aliis eventibus præteritis conſtigerat, Viro Dei cælitus fuiſſe redditas.* Dominus, *inquit*, ſicut ſemper fidelis Servi ſui direxerat vias, & in præcipuis quibuſque cauſis aptiſſimo uſus fuerat inſtrumento, ex paucis ante diebus ægritudine corporis ejus aliquatenus relevarat. Et *paucis interjectis* : Quod quidem ſæpius erga eum providentia divina diſpoſuit .., B ut quoties eum grandis aliqua neceſſitas evocaret, vincente omnia animo, vires corporis non deeſſent .. Cui in opere noviſſimo iam maniſeſte divina affuit virtus, ut ex laboribus vires capere videretur. *Interim* Jam arma utrimque, *inquiunt num.* 4. *Annales citati*, & clamores audiebantur: & alteri ex ardore vindictæ, alteri ex victoriæ recentia elatione, fremebant utrique. Cum ſanctus Pater admonitus per viſum nulli repulſæ cedere, eodem quæcumque vellet impetraturus, Trevirenſium antiſtitem ſecutus, pervenit ad caſtra, quæ jam jamque in ſe invicem irruitura, Moſellæ ripas longius occupabant.

a Viro Dei compoſiti, mirabilia dicta ?

540 *Quot & quanta hic mirabilia in Virum ſanctum quaſi conſertim a divina providentia ſunt congeſta ! Mirabile ad illos tractus iter ejus ; qui puncto vix unico diſtabat ab itinere ad æternitatem : mirabilis in deſperatiſſimæ pacis negotio eam certa & affirmata de bono ejus eventu prædictio ; mirabilis denique atrociſſimarum iſtarum diſcordiarum compoſitio : etenim* partis utriuſque primarii .. compoſitis omnibus, ſecundum quod fidelis arbiter (*Bernardus*) deſponderat, datis ſibi C invicem dextris, reconciliati ſunt in oſculo pacis, *uti Gaufridus teſtatur : qui lectorem, totius rei geſtæ ſeriem deſcribens, plenius edocebit.* Premebat *videlicet* homines, *uti recte obſervat Mauricus num.* 6. auctoritatis Bernardi pondus, premebant miracula, cum nefas ducerent utrique non exaudire, quem Deus exaudiebat, & cui ipſa natura obtemperabat. Præter alios illuminati duo cæci ad tactum Viri Dei : claudi item duo donati liberò greſſu, Deum in Bernardo præſentem manifeſtabant. *Deinde ex eodem Gaufrido refert celeberrimam mulierem, vehementi tremore ac validis membrorum motibus ab annis octo concuſſæ ſanationem ; uti & alterius paralyticæ curationem. Adiit ipſum Gaufridum loco ſuperius citato : qui poſtquam narraverat ea, quæ in hoc ſupremo ac prorſus memorabili Abbatis ſanctiſſimi itinere contigerunt, ſic eumdem affatur, prædictum caput primum concludens :*

ac memorabilia : reverſus ad ſuos

541 Cæterum nimis difficile, aut omnimodis impoſſibile foret, itineris illius magnalis univerſa complecti. Sed neque propoſiti noſtri D AUCT. J. P. eſt, ejuſmodi modo proſequi ſigna, & narrandis virtutum operibus operam dare. Hic enim viarum tuarum, Pater dulciſſime, finis beatus, & hic labor ultimus fuit. In hoc opere non minus utili, quam difficili, nec minus deſperatæ quam neceſſariæ pacis labores tuos gloriole complevit, qui magnifice ſemper honeſtavit te in laboribus tuis, te in ſuo nomine, & nomen tuum in te glorificans, rex gloriæ Dominus Deus tuus. *Hæc Gaufridus ; qui cap.* 2. *tractat de Sancti ad cœnobium Claravallenſe regreſſu, ac animi gaudio, quæ erat delibutus. Ea nonculla e pluribus, quæ ſcribit* : Ut expleta Metenſium reconciliatione, & provinciæ illi pace reddita, Abbas ſanctus ad monaſterium rediit, gravi admodum jam jamque deficientis incommodo corporis occupatus, in tanta animi ſuavitate, & dulcedine ſpiritus quotidie propinquabat ad exitum, ac ſi in portu navigans paulatim vela deponeret. Evidenter quoque fratribus aiebat : " Hæc ſunt verba, „ quæ loquebar ad vos, cum præterita hieme „ ægrotarem „ *&c. quæ ſupra præmiſſa ſunt.*

& ad extrema vitæ deductus monet filios ad gravissimum iter ſuum ;

542 *Claravallenſium filiorum de deſperata amantiſſimi Parentis ſalute dolorem commemorat Mauricus cap.* 7. *his verbis uſus* : Jam Pater ſanctus morti, jam mora victoriæ, jam victoria triumpho appropinquabant. Jam beati angeli, jam ſpiritus cæleſtes novum civem eum gaudio, quin ipſi dæmones Bernardum abeuntem, per quem E tot millia animarum perdidiſſent, qua poterant, eum tripudio præſtolabantur. Soli fratres & filii, deſtituendi tanti Parris ſolatio, tanti magiſtri ductu, mœrebant triſtes, ejus viam vel propriis redempturi. Quippe ſub eo diſcedere, in felicitate ; ſine eo vivere, in miſeria reponebant. Videres homines pene extra ſe factos, ipſo, quem amittendum deplorabant, ut apparebat, morte propinquiores. *Audiatur unus ex illis Gaufridus lib.* 5. *Vitæ cap.* 2. Noſtrum ſub tam gravi articulo inconſolabilem luctum aliquatenus illi æſtimare, ac ſibimet exhibere licebit, pallidalque, ſi pie ſenſerit, turmas imaginabitur filiorum, exterminatas facies, vultus exſangues, genas lacrymis ſordeotes, ſuſpiria quoque pectorum ac ſingultus.

quibus teſtamenti loco religuit.

543 *Deinde idem biographus apoſtrophen teneriſſimi affectus, veneratioois profundiſſimæ, ac cumulatiſſimæ laudis expreſſionibus plenam dirigit ad ſanctum ſuum Parentem* : *ſed, ne actum agam, huc illam non tranſcribo. Mitto hic etiam* F *alia, quæ ſubjungit, de filiorum ad Patrem acceſſu, hujuſque & illorum verbis, ac fletu. Item dilectiſſimam ſibi ſobolem conſolabatur. Ad hæc, monitis eam inſtruebat dulcis ac ſolicitus Pater (unde laudatum Gaufridum loco citato) ad religioſam perfectionem, lacrymis præ affectu fermoni vere paterno intermixtis, chariſſima ſibi pignora adhortans. Nec præteribo tria illa monita, quibus teſtamenti ſeu ultimæ voluntatis loco dilectos ſibi filios benigniſſimus Pater affatus fuiſſe dicitur ab Alano apud Mabillonium volumine* a. *col.* 1271. *&* 1272. Videns itaque ſuorum finem imminere dierum, quoſdam fratres, qui in familiari ſibi converſatione diutius adhæſerant, ſeorſum advocans, alloquebatur, talis dicens : Quia non arbitror me magna vobis religionis exempla poſſe relinquere, tria vobis imitanda commendo, quæ in ſtadio, quo cucurri, me pro poſſibilitate mea

AUCT. J. P. A memini obſervaſſe: Minus ſenſui meo, quam alterius credidi; læſus de lædente vindictam non expetivi. Neminî ſcandalum facere volui: &, ſi quando incidit, ſedavi ut potui. *His merentur adjungi, quæ Mauricus in additis ad Exordium magnum lib. 7. cap. 10. legiſſe ſe ſignificat, biſce verbis expreſſa*: Ut olor dulciſſimus, qui canoro & ſuavi modulo, ad limina mortis ductus, cantare ſolet; ſic & B. P. Bernardus jam in extremo vitæ præſentis ac perituræ conſtitutus, duleiora multo, magiſque melliflua verba ſonabat: adeo ut præ gaudio mixto triſtitiæ, omnes, qui ibi aderant, ingenti luctu ac gemitibus enarrabilibus, in lacrymas diſſolverentur.

§. LI. Morbus; revelatus obitus; litteræ, ut fertur, Duciſſæ Lotharingicæ; virorum illuſtrium acceſſus; mors; corpus; miraculis finis impoſitus per obedientiam.

§. Pater ipſe ſuum morbum deſcribit.

MOdum autem ægritudinis ejus ſi quis noſſe deſiderat, exſtat epiſtola, quam ad amicum quemdam pauciſſimis diebus ante ſacram a nobis profectionem ſuam ipſe dictavit, *teſte Gaufrido lib. 5. Vitæ cap. 2. qui eam etiam ibidem recitat. En tibi ſequens ex ea fragmentum*: Somnus receſſit a me, ne vel beneficio ſopiti ſenſus dolor umquam recedat. Defectus ſtomachi fere totum quod patior eſt .. Pedes & crura intumueruot, quemadmodum hydropicis contingere ſolet. Et in his omnibus, ne quid lateat amicum de ſtatu amici ſollicitum, ſecundum interiorem hominem (ut minus ſapiens dico) ſpiritus promptus eſt in carne infirma. *Epiſtola porro hæc ordine 310. ſignatur, & inſcribitur* Ad Arnoldum Carnotenſem abbatem Bonæ-vallis, *notante Mabillonio*, Ernaldum paſſim appellari in veruſtis monumentis, ut in Spicilegii tomo 12. pag. 390. & apud Arnulſum epiſcopum Lexovienſem, qui ejus epiſtolas laudat. Omnes exciditſe ſummopere dolemus. Ernaldo librum ſecundum de Vita Bernardi .. tribuendum eſſe, docent Notæ ſuſiores.

B

ab iſti eidem propc Claramvallem bis revelatur ejus mors:

545 *Mauricus cap. 7. num. 7. & 8. ſcribit de duabus aliis, præter eat, quas diximus revelationibus, quibus Sancti mors prænuntiata fuerit. Proferamus ejus verba*: Hoc ipſo tempore in abbatia Clarævalli proxima, nec ſatis certum adhuc, in qua fuerit, quarta de Sancti morte revelatio abC batem ſimul inſtruxit & invitavit, affuturum, ſi vellet, abitui ſancto, cui curia omnis cæleſtis præſens aſſiſteret. *Fatium narratur ac confirmatur apud Gaufridum lib. 5. cap. 3. At ſive rem non tam prope adeſſe exiſtimaret abbas ille, ſive non plenam iſti revelationi haberet fidem, ſive aliis occuparetur negotiis urgentibus; hanc monitionem cæleſtem ſubſecuta eſt alia, de qua Mauricus citato num. 8. prædicti monaſterii Præpoſita facta ab ipſo* S. Bernardo; *qua cum ſit breviter relata a laudato mox biographo, eam huc ex ipſo tranſfero*: In monaſterio prædicti illius abbatis, qui ſic ejus natalem præviderat ea nocte, quam nobiſcum Pater ſanctus mane profecturos ultimam fecit, venerabili ejus Præpoſito apparens, valefecit illi, & ait: Noveris, quia jam migro, nec ulterius hic morabor. Quod ut ille indicavit abbati, accelerans abbas, & Claramvallem veniens, ipſo die Abbatem ſanctum, ſicut dixerat, reperit jam migraſſe. *Atque* hæc *quidem* quinta revelatio mortis: *uti obſervat Mauricus num. 8.* ſanctiſſimi Patris: &, *quantum nos novimus, etiam poſtrema, quæ utique accidit ultima nocte, poſt quam proximo matutino diluculo erat migraturus ad Dominum.*

D

546 *Appetente autem mortis tempore, veniſſe ad eum fertur nuntius e Lotharingia, ac Duciſſa, a Viro ſancto olim converſæ, litteras ad ipſum detuliſſe. Quid vero in eiſdem ſcripſerit, & quid Sanctus reſponſi dederit, legi poteſt apud Hiſtoricum Ciſtercienſem cap. 7. num. 9. poſt cujus rei narrationem addit*: Hæc ex anonymo antiquo, *ut vocat*, Ms., a quo ſe Brito hauſiſſe teſtificatur, *qui inſpici poteſt lib. 3. cap. 28. ubi allegatur quidem* codex Ms. fol. 64. *& alii nominantur auctores; ſed facti fides ſit apud aſſerentes; cum Gaufridus adeo diligens & accuratus ſcriptor eorum, quæ ſub finem Vitæ* S. Bernardi *acciderunt, nihil horum memoret. Porro de mirabili hujus duciſſæ Adeleidis converſione agit Guillelmus in Vita lib. 1. cap. 7. & Fragmenta Gaufridi col. 1277. Vide quæ ſupra dixi § 18. num. 598. Poſtremo virum ſanctum jam morti proximum illuſtrium perſonarum conſortio coboneſtatum fuiſſe, teſtis eſt Gaufridus lib. 5. Vitæ cap. 2.* Noviſſime, *inquit*, E cum exterioris habitaculi undique jam ſoluta compago, .. magnus ille dies illuxit, quo perpetuus illi ortus eſt dies: ad cujus exitum vicini epiſcopi eum abbatum & fratrum copioſa multitudine fuerant congregati. *Tempus vero mortis mox ſubdens*, Hora, *inquit*, diei pæne tertia .. (*Mauricus cap. 7. num. 12.* tribus, *ait*, ante meridiem horis, plus minuſve) a corpore mortis .. migravit. *Deinde autem alias temporis notas ſignat*: Annis circiter ſexaginta tribus expletis .. decimo tertio Kalendas Septembris inter filiorum manus obdormivit in Chriſto, *anno videlicet reparatæ ſalutis 1153. quem dictus biographus, nonnullis rebus interjectis, de quibus agetur illico, etiam notat, dicens*: Facta ſunt hæc eodem anno, quo beatus Papa noſter Eugenius tertius .. ab hac luce .. migravit.

ſanctiſſimæ ipſius animæ a Deipara cælo in ſuum

547 *Quo autem momento beatiſſimus Pater animam puriſſimam ſuo Creatori reddidit, viſia piane ſingularis condecoravit feliciſſimum ejus ex hac vita tranſitum, quam Mauricus num. 13. ſic narrat ex additis ad Exordium magnum lib. 7. cap. 10.* In F ipſo vero momento, quo ultimum exhalavit ſpiritum, viſa eſt in eodem cubiculo, quo ſanctus Vir jacebat, piiſſima Dei Genitrix, ſpecialis B. Bernardi patrona, largiſſima ſuorum remuneratrix, innumeram angelorum ac cæleſtium ſpirituum multitudinem, prout reginam cæli ac dominam angelorum decebat, ſecum in comitatu habens, quæ cernentibus omnibus, qui ad ſanctus venerant, ſanctiſſimam Viri Dei animam quaſi ab ore ejus rapiens, uſque ad penetralia cæli cum eodem comitatu, lætantibus angelis, hymnoſque cæleſtes per aera cantantibus perduxit, quo pia ſui memorum immemor nequaquam exiſteret. Similiter & viſa eſt eadem cæli regina illam B. Patris noſtri Bernardi animam in cæleſti beatitudine ad latus ſuum collocaſſe. *Ea autem ſic metro illigavit Philotheus in Carmine encomiaſtico de vita & moribus* S. Bernardi:

Cum niveus, lacrymas inter gemituſque ſuorum,
Spiritus, abjecto corpore, cellus abit:
Ipſa per aerios Virgo nitidiſſima tractus,
Vita eſt cæleſtes ducere læta choros:
Purpureamque trahens animam ſuper arce locavit

Empy-

A Empyrea, lateri compoſuitque ſuo.
Hæc ibi de iſta apparitione; ſed Gauſridus nihil de ea ſcriptum reliquit, quod miror. Quid de ſacro corpore expoſito, concurſu hominum, & ſepultura?

corpus expoſitum, concurſus, ſepultura.

548 Corpus *defuncti Abbatis* etiam rite paratum, & ornatum ſacerdotalibus indumentis, oratorio beatæ Dei Genitricis infertur; *teſte Gauſrido lib. 5. cap. 2. concurrente ad illud plurima hominum multitudine, vallemque totam ploratu atque ululatu implente; ſicut ibidem ſequitur.* Biduo manſit in medio gregis Paſtor exſtinctus, dum priſtina illa dulciſſimi gratia vultus nil minorata, ſed aucta, magis omnium in ſe figeret oculos, animos traheret, ſepeliret affectus. *Quid præterea?* Creſcebat autem ſupra modum ruens undique populi multitudo, & intolerabilis jam fiebat impetus concurrentium, ac deſiderabiles tenentium pedes, oſculantium manus, applicantium panes, baltheos, nummos, & alia quæque ſervanda ſibi pro benedictione. *Et vero ſecunda die tam ecce importuna corpus venerabile obſidentium multitudo, ac peæſtolantium ſacratiſſimi iſtius pignoris ſepulturam, die tertia faciendam, ut anticipata ejuſdem fuerit hora, ad vitanda, quæ timebantur, incommoda. Conſulo laudatum mox biographum, qui iſta plenius enarrat. Quid, quod unus e fratribus, gravi ac diuturno morbi caduci malo laborans, &, priuſquam corpus tumulo conderetur, plena fide ad illud accedens opemque flagitans, perfectam recuperaverit ſanitatem, prout videre licet apud eumdem ſcriptorem: quamquam hæc ſanatio alibi ejus textui inſerta eſt. Adiſis etiam Exordium magnum diſtinctione 5. cap. 50.*

B

miracula ibi facta fuisse;

549 *Neque filio ſuo ac domeſtico Pater ſanctus dumtaxat fuit benignus; ſed externis etiam præbuit ſe propitium. Audiatur Exordium magnum loco jamjam indicato:* Pridie etiam quam reconderetur pretioſiſſimus illa theſaurus, puer quidam de proximo viculo advenit, præ ficcitate nervorum aridum habens brachium, & manum contractam. Cujus ætati & debilitati qui præſentes aderant compaſſi, tanto huc fiducialius ad ſacri corporis tactum invitavere poſt horam orationis nonam, quanto id minus innocens

C ætas per ſe præſumere audebat. Ubi vero brachium aridum brachio ſancto, & manus contracta manui benedictæ applicata eſt; repente vigore naturæ redeunte brachium convaluit, & manus libere extendens & reflectens digitos, ſub oculis totius multitudinis, quæ ſacrum ſanus quaquaverſum circumdederat, perfectæ ſanitati reſtituta eſt. In cujus curatione tantus illico factus eſt clamor omnium, qui aderant, vociferantium in laude Dei, ut vix eum potuerit Fratrum diſciplina reprimere. Superveniente vero nocte allatus eſt alius toto corpore debilis, procubuit loculo, & corum pſallentibus erectus eſt, & deductus ad altare. *Ita Exordium magnum Ordinis Ciſtercienſis.*

ut propter populi ruentium influxum ſanctus ille ſermo impedire[tur] t. al. addit. Gozeuinus † al. addit. abbas

550 *At magna virtus miraculorum exierit aparet de corpore Abbatis noſtri jam vita functi, cum injunctum ei dicatur, ne eadem ulterius continuaret, Goſvino abbate Ciſtercienſi illud prohibente. Factum audi ex auctore Exordii magni diſtinctione 2. cap. 20.* Enimvero domnus † Ciſtercienſis*, qui cum aliis pluribus abbatibus ſui Ordinis ad exequias Viri Dei venerat, conſiderans tantam importunitatem tumultuantis populi, & ex præſentibus futura conjiciens, vehementer timere cœpit, ne, ſi crebreſcentibus ſignis tam intolerabilis illuc populorum turba concurreret, earum improbitate diſciplina perret Ordinis, & ſanctæ religionis ſervor in eodem loco tepeſceret. Quapropter, habita ſuper hoc deliberatione, reverenter accedens, per virtutem obedientiæ, ne ſigna ulterius faceret, inhibuit. Sed cum dicat Apoſtolus de Domino noſtro Jeſu Chriſto, quia factus eſt obediens Patri uſque ad mortem, & ipſius exemplo legislator noſter ſanctus Benedictus obedientiam nobis uſque ad mortem in regula proponit; ſancta & vere humilis anima Patris noſtri mortali homini, etiam poſt mortem carais, obediens fuit. Nam ſigna, quæ tunc jam radiare cœperant, ita ceſſavere, ut ex illa die & deinceps numquam publica miracula facere viſus ſit: licet quibuſque fidelibus, præcipue ſui Ordinis fratribus, pro variis incommoditatibus ad ſe clamantibus, uſque hodie deeſſe non poſſit. Namque ſola illa ſigna, quæ diſciplinam Ordinis per turbas concurrentium populorum minuerent, domnum Ciſtercienſem fieri noluiſſe, manifeſtum eſt.

D AUGUſ. L. P.

bona via obviandi malo objecto

551 *Ceterum, quid occaſione hujus mandati acciderit in taetaceo ſpiritu, qui mulierem poſſidebat, indique per merita* S. Bernardi *exire juſſus, hanc ipſius jactabat obedientiam, ne occupatam a ſe ſedem deſecere cogeretur, non abs re fuerit hoc loco commemorare ex magno Exordio Ciſtercienſi, quod paullo ante deſignatum eſt. Remittaque geſtam ex illo intellige:* Evolutis dehinc poſt tranſitum beati Viri pluribus annis, erat in partibus Italiæ matrona quædam, quam correptam ſpiritus malignus atrociter vexare cœpit. Quo tam lamentabili caſu propinqui & amici ejus vehementer conſternati, ſi quid remedii foret, ſedula meditatione penſare cœperunt. Erat autem in vicinia cœnobium quoddam Ordinis Ciſtercienſis; & ſicut mentibus in anguſtia conſtitutis ſpes undecumque concepta ſolet prærera fiduciam, ad eamdem domum dæmoniacam illam cauſa curationis ducere commune conſilio decreverunt. Quod & factum eſt. Siſtitur miſera ad portam: & aliqui ex ſimul comitantibus, qui tantum malum abbati & fratribus nuntiarent, opemque flagitarent, mittunt. Abbas vero quibuſdam de ſenioribus, quos magiſtraverat ſpirituales, aſſumens, cum cruce Dominica & Sanctorum reliquiis egreditur ad patientem. Cumque malignus ille ſpiritus per Domini crucem & per ſacra Sanctorum pignora conjuratus nil moveretur, recordatus eſt abbas, habere ſe venerandas reliquias de capillis & barba S. Bernardi: quas eodem, ni fallor, anno ad Capitulum vadens in Claravalle pro benedictione acceperat, & ad tutelam ſui continue ſecum ferebat. Et nihil dicens, manus ſub cuculla ſilenter miſit, quatenus extractis his reliquiis dæmonem per has urgeret.

E

ſpiritus malignus, ne exeat a muliere poſſeſſa.

552 Quod peſtifer ille lynceis oculis deprehendens, cœpit continuo ſcabellum pedibus terere, ſputa jacere: totius quoque corporis indecenti motu, quid intus pateretur, prodebat invitus. Et erumpens in vocem, Eja, inquit, abbatule, quid vis facere? Quid modo mali contra me ſub illa veſte tua machinaris? Fruſtra niteris, incaſſum laboras: ſerva Bernardum tuum, nec enim proficies quidquam. Dicente vero abbate, per Domini gratiam & hujus ſanctiſſimi Viri merita, modo egredieris, reſpondit: Quid?

F

AUCT. J. P.

An excidit tibi, quod prohibitum eſt ei ſigna facere? Hoc ergo ſciens, ſecurus in hoc meo domicilio requieſco. Audiens autem abbas & fratres, qui cum ipſo erant, hæc verba, valde mirati ſunt, quod ſcilicet ſpiritus nequam interdictum illud ſo ſeptum ſuæ deſeciones tam celeriter invenerit.

§. LII. Variæ poſt beati Patris obitum apparitiones; tumulus; epitaphia; elogia; aqua, qua ejus ſacrum corpus fuerat ablutum, prodigioſa; ſermo anniverſarius; corporis ac morum deſcriptio.

S. Bernardi gloria cœleſtis

Aſcendentem in cœlum beatam animam ex variis mundi plagis conſpexere viri ſanctiſſimi; ſed inter alios duo commemorantur, alter in Anglia, in Vaſconia alter exiſtens: hic Monnis Peſſuloni Guillelmus Comes, quem dudum in Grandi ſilva converſum, inde in Hiſpaniam miſſum, ſed nunc forte reverſum commemoravimus: ille anonymus, ſed magnæ ſanctitatis, nec ſimilibus diſſuetus revelationibus: uterque eadem die, qua deceſſit; ſed alter alloquens; alter tantum videns. Et de Anglo hæc auctor Exordii magni lib. 1. cap. 38. "Feruit „ in regione Angliæ quemdam Religioſum ma„ gnæ virtutis exiſtere, qui in ipſa die, quo B. „ Beroardus, abbas in Claravalle, de mundo „ migravit, eum eſſet in Anglia, vidit in ſpiri„ tu maximum quemdam angelum de cœlo tranſ„ miſſum, maximam nihilominus animam quam„ dam de terra aſſumentem, & eam cum ingen„ ti gaudio ſecum ad aſtra ferentem „. *His exoditur Ciſtercienſis Annaliſta ſuum caput oſtavum. Apparitionem vero aliam, quæ laudato Guillelmo accidit eadem ipſa nocte, qua Abbas ſanctus ex hac vita deceſſit, eidem hiſtoriographus ſubnectit ex Gaufrido lib. 5. cap. 3. ubi lector planibus illam deſcriptam inveniet.*

poſt aliquot hinc

554 *Duabus hiſce ſuperaddit tertiam Mauricus*, quatuor a Claravalle, *ait* refert, dictis factam Regulari Canonico, qui poſt monachum induit in Claravalle. *Rem vero geſtam memorare ſe dixit ex anonymo Gallo, quem Silva tranſtulit. Sic itaque habet*: Is eadem, qua Sanctus, obiit die, imo & eadem hora, videre ſibi per ſomnum viſus eſt monachos plures in eucullis albis ſplendidos, binos & binos lente procedentes, ac deducentes corpus beati Viri a cella uſque in eccleſiam, ubi funebres ejus exequiæ celebrantur. Evigilans, de morte & viſione ſolicitus ac dubius diſtrahebatur, an ſanctus Doctor de mundo jam migraſſet, & an pro illo orandum, an ipſe potius, quaſi qui poſſet pro aliis intercedere. Repente extra ſe factus ſtellam vidit claritatis ingentis & pulchritudinis, atque eam eſſe amici & Patris animam voce e cœlo delapſa clare cognovit, ante Dei thronum æternum micaturam. *Hac viſione expoſita*, Similem, *inquit*, aliam in Italia factam ibidem habes. *Hactenus Annalium Ciſtercienſium collector.*

variis eſt in miſcellaneis ex pluribus & facit

555 *Accipe aliam, quæ apud eumdem hiſtoricum exſtat anm. 5. ex additis, quæ extat, ad Exordium magnum lib. 7. cap. 10.* Refert ergo (ait) doctor Jacobus de Paradiſo, qui fuit de Ordine Carthuſienſium, quod illa hora, qua B. Bernardus de hoc ſeculo feliciter migravit, triginta millia hominum e vita deceſſerunt. Inter quos etiam fuit vir quidam Decanus eccleſiæ Lincolnienſis, qui, dum vixit, vir vitæ laudabilis fuit. Qui mundanos honores fugiens, vitam ſolitariam elegit in quadam eremo, in qua per viginti quinque annos ſanctiſſime converſatus eſt. Obiit igitur etiam hic decanus eodem die, quo beatiſſimus Pater noſter Bernardus. Poſt mortem autem apparuit Lincolnienſi epiſcopo cum magna gloria, pro ipſius epiſcopi, & omnium audientium admonitione dicens ei: Age pœnitentiam, emenda vitam, corrige conſcientiam, dimitte ſuperbiam ſimul & avaritiam: aliter numquam habebis cæleſtem gloriam. Non enim tam facile eſt, ſalvari hominem, ſicut multi credunt. Quoniam, dum ego præſentarer tremendo Dei judicio, effuerunt ibi trigima millia animarum, de quorum numero vir beatus Bernardus, & ego ſumus ſolvati: tres deſcenderunt in purgatorium: alii omnes ceciderunt in infernum. His dictis diſparuit Decanus. Sed benedictus ſit Deus in Sanctis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis, qui ſanctum Patrem noſtrum Bernardum ita in omni gente, & natione glorificari dignatus eſt. *In Bibliotheca Carthuſiana, Auctore F. Theodoro Petreio, notatur* Jacobus de Clula, alias de Paradiſo (licet alii diverſos fuiſſe exiſtiment) ante Ordinis ingreſſum S. Theologiæ doctor ac profeſſor publicus; poſtmodum vero Erphordianæ Carthuſiæ alumnus, ſcripſiſſe tractatum DE APPARITIONIBUS ANIMARUM, poſt eximum a corporibus .., obiiſſe *autem* anno .. MCDLXV, aut præter propter.

multa alia de hac re communi apparitione tacet

556 *Plura ſunt alia viſa, quibus Dominus Deus fidelisſimi ſui Famuli jam inta functo gloriam manifeſtavit. Legatur Gaufridus lib. 5. Vitæ cap. 3. e quo hæc in compendium redigo*: Proxima nocte, poſtquam ſacrum corpus ſepulturæ traditum fuerat, quamiam adhuc pro filiis ſolicitudinem gereret Pater ſanctus .., evidenter oſtendit. Apparens enim cuidam fratri in multa gloria .., & deſideranter tenere, cito pertranſiens, aiebat, quia pro quodam fratre ſimplice veni ... Circa horam diei tertiam veritas comprobata eſt viſionis. Defunctus eſt enim quidam frater .., & ſicut omnino credibile eſt, animam ejus .. ſecum tulit. Paucis quoque expletis diebus alteri cuidam fratri magnifice latis apparens, .. Hoc etiam ſcito, ait, & dicito fratribus, enjuſdam vere Sancti corpus, cujus & ego habeo veſtem, in oratorio eſſe ſepultum. Dicebat autem epiſcopum Malachiam. Ipſius enim tunicam, in qua Sanctus ille feliciter obdormierat, ad Miſſarum ſibi ſervaverat celebrationem, & moriturus in ea ſele juſſerat ſepeliri, ſicut & Sanctum illum in ſua ſepelierat veſte. Quod tamen verbum & ipſi fratri, & quampluribus aliis uſque ad hanc viſionem prorſus erat ignotum. *Alia* S. Bernardi *apparitiones numero bene multæ, ac genere ſuo ſingulares dabuntur a nobis poſt in Gloria viri poſthuma. Liceat nobis interea temporis ad alia pergere.*

ſepultura, tumulus, epitaphia

557 *Tertio itaque poſt mortem die corpus ipſius ſepultum eſt. Superpoſitas tamen pectori ſacratiſſimo fuiſſe* B. Thaddæi Apoſtoli reliquias, *ſicut beatus Abbas præceperat*, eodem anno ab Jeroſolyma ſibi miſſas, *perhibet Gaufridus lib. 5. cap. 2. Occaſione ſepulturæ de epitaphiis etiam aliqua ſunt notanda. Mauricus cap. 9. ſequens de iis judicium profert*: Bernardi tumulum ab ipſo ſancto ſepulto ornaverunt elogia, ſeu epitaphia, quæ ſimul eum Operibus ejus circumferuntur, bonitate quam numero inferiora. Ener-

via

A via ea pro argumenti qualitate, & nonc dura, nunc frigida, aut, ſi quando incaleſcant, ioæqualia: certe quæ ideo plura eſſe videantur, quia nullum ſatis. Nec tamen ſine nutu divino factum credam, ut ſumma alias ingenia velut in luce Bernardi cæcutirent, & quæ laudandis aliis ſupereſſent, in ipſo deficerent, quaſi qui ſolus ſibi ſufficiens foret; & laureatus ſpiritu ſapientiæ, non aliis coronandus veniret, quam ſuis ſcriptis. Adſenſiſſe videtur Baronius ad hunc annum huic conjecturæ, atque ipſam etiam judicio ſuo approbaſſe: nam Sancti laudibus cæptis, ſed vix libatis, ad Adamum de ſancto Victore propere tranſit, unum præ aliis Bernardi laudatorem, & tandem concludit: " Iſta in laudem „ laudatoris S. Bernardi redundent „..

Seu elogia:

558 Epitaphium Adami Victorini, quia revera præ aliis dulcius ſonat, omiſſis reliquis hic duxi tranſcribendum, *quod haberi indicat* inter epitaphia D. Bernardi. *Sic vero expreſſum eſt*:

Claræ ſunt valles: ſed Claris vallibus Abbas
Clarior his clarum nomen in orbe dedit.
Clarus avis, clarus meritis, & clarus honore,
B Clarus & eloquio, relligione magis.
Mors eſt clara, finis clarus, clarumque ſepulchrum:
Clarior exultat ſpiritus ante Deum.

Sic Victorinus Adam luſit, adluſitque ad ſancti Abbatis, & loci claritudinem. Cætera langueot, & nec Bernardi operibus digna erant, neque his Annalibus. *Non itaque opus eſt ad hujuſmodi elogia recurrere. Alia graviſſimorum omnis ſtatus ac conditionis virorum de Sancto teſtimonia paullo inferius proferemus, ne vel ipſis quidem ex laudatorum iſtorum agmine excluſis beterodoxis, quis ſuam quoque ſymbolam in* Bernardi *præconia conferre. Enimvero ſi ſapientiſſimorum virorum elogia addere noſtrum de ſancto Patre ſenſum licuit; tam ex dictis per decurſum hujus noſtri Commentarii, quam ex dicendis infra in Vita ejus, nec non poſt illam in Gloria poſthuma in ipſius honorem a nobis elucubranda, manifeſtiſſime conflatur, ſequentes titulos, non adumbratos, ſed veros ac genuinos ipſi convenire. Fuit itaque Vir ſanctiſſimus, ac notari debet meritiſſimo jure Eccleſiæ Catholicæ lumen & columen, Sedis Apoſtolicæ*
C *fulcrum, hæreticorum malleus, apoſtolus, propheta, thaumaturgus, Angelus pacis, Dei omnipotentis organum, perfectionis religioſæ norma, Ordinis Ciſtercienſis propagator & gloria, vas denique electionis, ad agendas res magnas, & ad felicem exitum promovendas non difficillimis dumtaxat, ſed deſperatiſſimis etiam temporibus.*

In ſermone, qui publicus eſt in die anniverſario, agitur de aqua prodigioſa

559 Edidit.. in anniverſaria ſacri obitus illius ſolemnitate perelegantem ſermonem Godefridus, ejus notarius, cum poſtmodum abbas eſſet in Claravalle. Qui licet mendis plurimis reſperſus, in poſterioribus, quæ circumferuntur, editionibus, ſimul cum operibus ſancti lucem accepit, ſub hoc initio: Quam dulcis bodie, dilectiſſimi filii, paterna debet eſſe memoria; *prout obſervat Mauricius cap. 9. num. 5. Sermo iſte pluribus a nobis indicatus eſt §. 2. hujus Commentarii num. 18. ubi etiam ſignatur, quo anno fuerit habitus. De auctore autem conſulat lector obſervationes §. 63. Mirabile autem eſt, quod dicto num. 5. refertur de aqua, qua ablutum fuerat corpus Sancti vita ſancti, poſt multos etiam deinde annos ſalutifera & prodigioſa. Audiamus Sermonis verba*: Nonnullis etiam Pater ſanctus, cum in carne eum non viderunt, benignum ſcie in ſpiritu exhibuit patrem, tulit opem, abſtulit tentationem, attulit conſolationem. Nam ex lavacro ſacri corporis ejus, eum ex more ei poſt tranſitum debitas exhiberemus exſequias, fratres quidam in remotiſſimis orbis partes deportaverunt, &, ſicut eorum certa relatione didicimus, cum jam decimus annus tranſierit, non tantum aqua illa utique modo manet omnimodis illibata; ſed eamdem obtinet & gratiam, quæcumque fuerit ſuperfuſa. Cum enim pluribus jam ad remedia poſtulantibus de eodem ſacro liquore donaverint (nam & eum multis opem tuliſſe confirmant) impleto tamen ſæpius aqua altera vaſculo, talis permanet usque hodie, qualis prima fuerat die.

D Auct. J. P.

560 *De ſingularibus gratiæ donis, quibus Vir ſanctus erat præditus, aſſerit iſta ſcriptor Vitæ Gaufridus lib. 3. cap. 2.*: Serenus *erat* vultu, modeſtus habitu, circumſpectus in verbis, in opere timoratus, in ſacra meditatione aſſiduus, in oratione devotus, &.. de omni re magis fidens orationi, quam induſtriæ propriæ vel labori: magnanimus in fide, longanimis in ſpe, profuſus in charitate *&c.* Apparebat in carne ejus gratia quædam, ſpiritalis tamen potius quam carnalis. Io vultu claritas præfulgebat, non terrena utique, ſed cæleſtis. In oculis angelica quædam puritas, & columbina ſimplicitas radiabat. Tanta erat interioris ejus hominis pulcritudo, ut evidentibus quibuſdam indiciis foras erumperet, & de cumulo internæ puritatis & gratiæ copioſe perfuſus homo quoque exterior videretur. *Jam vero externum corporis ſtatum ita pergis exhibere idem biographus loco allegato:* Corpus omne tenuiſſimum, & ſine carnibus erat: ipſa quoque ſubtiliſſima cutis in genis modice rubens.. Cæſaries ex flavo colorabatur, & candido. Barba ſubtuſa, circa finem vitæ ejus reſperſa canis. Statura mediocritatis honeſtæ, longitudini tamen vicinior apparebat.

Auctoris S. Bernardi

E

reprehenſus vir dejerans?

561 *Infirmo autem ac plurimis incommodis ſubjecto Vir ſanctus erat corpore. Audiamus denuo Gaufridum citatum*: Alias autem theſaurus iſte in vaſe fictili erat, contrito penitus & undique conquaſſato. Laborabat ſiquidem caro ejus multiplicibus infirmitatum incommodis, ut in eis virtus animi perficeretur. Quarum periculoſior quidem in meatu arctiſſimi guttoris, nil penitus ſiccum, vix ſolidum aliquid admittentis; F moleſtior erat defectus ſtomachi, vilceremque corruptio. Hæ continuæ illi, præter alias ſæpius incidentes. *Porro de virtutibus Viri, ac modo vivendi, quæ laudatus biographus ibidem enarrat, non memoro; ſed ea in ipſo fonte legenda deſigno, ne juſto longior ſim, ſi omnia ſingillatim deſcripſero, quæ ibi ſcripta ſunt. Interea temporis vellem, ut repræſentaſſet idem auctor, qualis fuerit in ipſo vultus conformatio, qualia frontis, oris, oculorum lineamenta. Id vero tum nec ipſe fecerit, nec ab alio antiquo biographo ſactum verim; conabor, quoad potero, hunc defectum alunde ſupplere inferius.*

§. LIII. Effigies; cubiculum; calix; peregrinationes ad Sancti corpus.

In tribus Sancti imaginibus

TRia *apud me ſunt ectypa, quæ* S. Bernardi *effigiem repræſentant. Unum, hac epigraphe ſubſcriptum:* Vera effigies S. Bernardi, primi abbatis Clarævallenſis, ſacri Ordinis Ciſtercienſis amplificatoris. *Sed veritas illa, ſeu perfecta*

A *ſecta hujus eſtypi cum ſuo prototypo convenientia*
AUCT. J. P. *aſſeritur tibi quidem; ſed nan probatur. Imago*
alia, & a priore omnino diſcrepans præfigitur
Vitæ Gallicæ S. Bernardi, *quæ typis edita eſt Lu-*
tetiæ Pariſiorum anno 1704. *Inſcriptio aſſeris, ve-*
ram hanc Viri ſancti effigiem eſſe, æri videlicet
inciſam e pictura, quæ Roma ſit miſſa, quæque e
vultu ipſius anno 1152. *dum ageret annum æta-*
tis 62. *expreſſa fuerit. Imago illa repræſentat e-*
legantem ſimul ac venerabilem, & paternæ cum
ſuavitate conjunctam vultus conformationem; ſed
vereor ne affectatam. Etenim Pater ſanctus tam
emaciato erat corpore, ut cutis vix tegeret oſſa;
oſſa vero ipſa ægre cohærerent cum reliqua infir-
miſſimi corporis compagine, mortis naturali jam tum,
ut ita dicam, quaſi moraliter præmortua. Conſu-
le, quæ modo præmiſi ex Gaufrido ſub finem §.
52. *Breve eſt illud epiſtolæ* 144. *inter Bernardi-*
nas, ubi Vir ſanctus, Pavidæ, *inquit*, mortis
pallidam circumferentes imaginem *&c.*

B 563 *A prædictis imaginibus prorſus diverſa eſt*
quænam, & quare una hic detur pro aliis ſit. *Viri ſancti forma, quæ exſtat apud Puricellum in-*
ter Ambroſianæ Mediolani baſilicæ, ac mona-
ſterii hodie Ciſtercienſis monumenta (*Ita inſcri-*
bitur Opus laudati auctoris) *volumine* 1. *pag.*
623. *Illa vero mihi magis probatur, quam duæ*
aliæ præcedentes, quia hæc majorem apud nos ha-
bet auctoritatem; quam illæ, prout ſtatim dicam.
Ea itaque de cauſa ſatius eſſe duxi, eamdem hic
exhiberc ſimul cum ſua epigraphe, quæ notatur
apud eumdem Puricellum, & in qua affirmatur
eſſe vera *Sancti noſtri* effigies, *præ duabus aliis.*
Hanc porrò effigiem chalcographus noſter imitari
conatus eſt, boſce ſcalpri lineamentis & charactc-
ribus, prout in hoc ejus eſtypo cernit, vultum
Viri ſancti præcipue exprimendo ſecundum exem-
plar ſibi propoſitum.

C

VERA EFFIGIES S. BERNARDI
ABBATIS CLARÆVALLENSIS

Effigiei, quam hic damus, auctoritatem conciliat
Puricellus, quando pag. 622. *numer.* 370. *hæc de*
ea ſcribit: Satis vero fideliter inciſa æri hæc eſt
ex altera paria menſuræ, quam ſuperioribus an-
nis ad ſuos in hoc Ambroſiano monaſterio mo-
nachos jam Ciſtercienſes Pater Generalis e Gal-
lia tranſmiſit, hoc elogio commendatam, quod
ex omnibus æri hactenus inciſis non alia um-
quam magis ad veram & nativam ſancti Ab-
batis effigiem congruerit. D

564 *Nec tacite prætermerim nonnulla hoc loco,* *deſcribitur ſancti Patris cubicu-*
quæ Mauricus ad annum 1153. *cap.* 9. *in fine ſcri-* *lum &c.*
bit de S. Bernardi *cubicula, ac quibuſdam aliis.*
Interim adnoto, *aut*, extare hodieque felix cu-
biculum, longitudinis ad quadraginta pedes,
latitudinis ſex ſupra viginti, quadrato lapide in
parte pavimenti, cui ſtramineus Sancti lectus
imponebatur. In medio lapidis cavitas conſpicitur,
dubium, cui uſui apta: & ſunt, qui dicant, repo-
nendo igni effoſſam, quo caloris naturalis defectus
(nam eo præcipue Sanctus ægrotabat) repararetur.
Viſitur & in eodem cubili ligneus lectus, cui incu-
babat, cum ſpiritum emiſit; conſervatus, ob San-
cti reverentiam, integer poſt annos atque illæſus.
Demum inter reliquias Clarævallis, de quibus ali-
quæ nobis dicendæ erunt, oſtenditur ex Inventario
Clarævallis, *quod extatur*: " Scrinium parvum li- E
„gneum deargentatum, cujus ſera eſt de argento,
„plenum reliquiis, videlicet de veſtimentis facer-
„dotalibus S. Bernardi abbatis Patris noſtri „.
Hoc enim titulo prænotatur in Inventario. Item-
que "pulcher quidem, ſed parvus calix, cum pe-
„de & pomello rotundo per totum, tam intra
„quam extra, bene deauratus, cum ſua patena &
„cochleari etiam deauratis, ponderis unius mar-
„chæ, & quinque unciarum; qui propter reve-
„rentiam S. Bernardi, qui eo uti ſolebat in Sacri-
„ficio, in Inventario primum locum obtinet„.
Verum de Sancti reliquiis plura forſaſſe a nobis pro-
ferentur in Gloria ejus poſthuma, ſi major illa-
rum ad nos notitia pervenerit.

565 *Præter illa, quæ ad ſepulturam beatiſſimi* *Eskilus archiep.*
patris ſpectant, quæque paullo ante a nobis re-
lata ſunt, dicere nunc aggredimur peregrinationes,
ad venerabilem ejus tumulum primum poſt mortem
temporibus pie ac religioſe a variis ſuſceptas. Hi-
ſtoricus Ciſtercienſis ad annum 1154. *cap.* 1. *num.*
1. Bernardo, *inquit*, Patre ad Superos transla-
to, vota ad ſepulchrum ejus, non ſecus ac ad alia
loca ſacra, ex toto pene orbe frequentabantur.
Primus vel inter primos Eskylus fuit, illuſtris F
Daniæ Primas, de quo ſuperius, hoc anno mille-
ſimo centeſimo quinquageſimo quarto, qui fuit
Ciſtercii quinquageſimus ſeptimus, ex ultimis fi-
nibus terræ veniens ad Claramvallem. *Et mox ra-*
tionem reddens, cur innotuit huc anno adventum e-
jus, uti & Sardiniæ reguli (*de quo mox*) Ergo..,
ſicut pergit, ſub veris initium, qui ante biennium
Bernardum viſitaverat, cum Viri tranſitum glo-
riolum agnoviſſet, ſcribente Gaufrido, ſepulchrum
ejus veneraturus advenit.

566 *Porro adventus ille narratur & confirma-* *ad ſepul-*
tur ex verbis Exordii magni, diſtinctione 3. *cap.* *crum ejus*
peregrina-
25. *ubi leguntur iſta*: Haud multo vero poſt *tus.*
hæc (*nimirum poſtquam ex Claravallenſi cœno-*
bio redierat) elapſo tempore, triſtiſſimus rumor
aures ejus perculit de dormitione beati Viri, ſpe-
cialis amici ſui, ſcribente ſibi libellum de tranſi-
tu ejus domno Gaufrido, monacho Claræval-
lenſi, qui notarius ejuſdem ſanctiſſimi Abbatis
non parvo tempore fuerat. Tum vero caluit cor
ejus intra ipſum, & in meditatione ipſius exarſit
ignis: vana tranſitoria atque caduca reputans u-
niverſa, quæ hominis intentionem præpedire poſ-
ſunt a recto curſu, quo ad patriæ cæleſtis beati-

tudi-

A tudinem tenditur. Itaque commendans eccleſiam, cui laudabiliter præfuerat, Deo & principibus terræ, relictis parentibus & propinquis, notis & amicis, ipſique patrio ceſpiti valedicens, exul egregius Claramvallem venit: ſepulchrum beari Viri, intimi quondam amici ſui viſitavit, & ad ſacratiſſimam tumbam ipſius vivere & mori delegit: ubi etiam ſacræ Religionis habitum, Deo donante, poſtmodum ſuſcepit. *Hæc ibi; ſed memoria repete, quæ de monaſtica profeſſione apud Claravallenſes, vivente* S. Bernardo, *ab eo deſiderata, præmiſimus* §. 50. *num.* 532. *Adde, quæ obſervat allegatus mox Mauricus num.* 4.

cui adde vo-
galium Sar-
diniæ, ac
Simonem

367 Eodem anno, & eodem ejus tempore (*ſic pergit Mauricus num.* 5.) quantum licet conjicere, Sardiniæ regulus, cujus ſuperius fecimus mentionem, primogenito in ſolio ſubſtituto, relicto regno, qui hactenus adhærere viventi noluit, adhæſit cineribus, humilis monachus factus in Claravalle. *Hunc itaque ad Sanctam ſaiſſe attractum, & Claravallenſium inſtituto adſcriptam faiſſe, colligimus ex eodem Exordio magno. Rem expoſui* §. 50. *num.* 537. *alia ibidem oblata opportunitate agendi de ejus ad Claravallenſes profectione, quam inter alias ad Viri ſancti ſepulcrum peregrinationes connumero, uti etiam illam, quæ narratur in laudato Exordio diſtinctione* 3. *cap.* 28. Vir
B venerabilis Simon, quondam abbas Caziaci, quod eſt non ignobile monaſterium nigri Ordinis monachorum, magno cordis affectu bearum Bernardum diligebat, adeo ut de conſilio & voluntate ejus totus pendere videretur. Huic autem deſiderium magnum inerat, curam paſtoralem deferere, & fieri monachum in Claravalle. Verumtamen ſanctus Pater Bernardus ſciens virtutem viri & gratiam, qua commiſſo cœnobio idonaus valde atque perneceſſarius erat, quamdiu vixit in carne, numquam ei ſuper hujuſmodi petitione conſenſum præbere voluit.

abbatem
Caziacen-
ſem

368 Quadam igitur die dixit ad eum idem abbas: Domine Pater, ego ſenex, & pene decrepitus, fatiſcentibus in corpore membris, & inſuper urgentibus morbis, jamjamque reſolvi me ſentio. Quod ſi extra Claramvallem deſecero, erit mihi dolor inconſolabilis, & irreparabile
C damnum. Unde neceſſe eſt, ut vel nunc abire me jubeas, & ſatisfacere votis meis, quia mors accelerans, moram amplius facere me non permittit. Cui Vir Dei reſpondit: Mane in loco tuo, & noli timere. Ego ſecurum te facio, quia morieris in Claravalle. Credidit homo ſermonibus Sancti, & manſit interim in prælatione ſua ſecurior pluribus annis. Poſt tranſitum vero beati Viri, cum jam deſiderii ſui ſtimulos nullo reprimente tolerare nequiret, dimiſſo regimine Claramvallem ſe contulit: ubi etiam magno Dei dono, magnoque miraculo ſeptennium ſupervivens, mirabile prorſus in tali ætate vel infirmitate, ſervoris ac devotionis examplum nobis omnibus in fine reliquit. *Hæc ibi.*

qui duo ſe-
tam videre-
tur adiiſſe
Claromval-
lem, ut ſe-
pulcri ſolo-
rio fruere-
tur.

569 *Tametſi vero duæ illæ peregrinationes ab auctore, qui illas memorat, clare ac diſtincte non aſſeruntur peractæ ad viſendam atque honorandum pretioſum corporis ſacri apud Claravallenſes depoſitum; cum tamen videatur veroſimile, hanc etiam cauſam vel tamquam primariam, vel ſaltem tamquam ſecundariam, ut cum philoſophis loquar, influxiſſe in eorum, qui ad illud monaſterium ſe contulerunt, iter; non alienum a vero putavimus, ſi* Mauricii *exemplum ſecuti, iſta duas profectiones diceremus ab ipſis inſtitutas ad honorandum venerabile pignus illud, quod Claravallenſes poſſidebant, quotidiano illius ſolatio fruituris, quamdiu viverent, eorum inſtituto adſcripti.* Sic, *inquit Mauricus eumer.* 6. venerati omnes Bernardi cineres; Religioſi in Simone Caziacenſi; principes in Gumaro (*ſive Gannaro*;) pontifices in Eskylo, nec ſola peregrinatione ſuſcepta; ſed conſtituta apud eos habitatione, atque ad normam vitæ ejuſdem Sancti, quod excellentius, &, ipſo abſente, arduius judicabatur. *Mabillonius Annalium Ordinis S. Benedicti tomo* 3. *ad annum* 854. *num.* 80. *autiquem dat* Caziscenſis (*Chesy*) ſancti Petri abbatiæ, quæ ad Matronam fluvium infra Caſtrum-Theoderici in diœceſi Sueſſionica poſita eſt *&c. Hæc notare placuit, propterea quod de iſtius abbatiæ præſide ſupra occurrit mentio.*

D AUCT. J. P.

§. LIV. S. Bernardi ſanctitas, doctrina, & auctoritas in Eccleſia.

E

Vide Do-
ctr.

Quæ hic prænotantur, elogiorum capita illuſtrat Mabillonius in ſua Præfatione generali §. 2. *Obſervet autem lector, citationes, quæ apud ipſum habentur ad marginem textus, a nobis ipſi textui eſſe inſertas; quas vero deſignat e biographis, uti ſunt fere omnes, conveniunt ejus editioni; ita tamen ut in noſtra etiam inveniri poſſint: cum in has ſequentur ad marginem iſtius capita, His prænotatis, Mabillonium audiamus.* Antequam ulterius procedamus, juvat expendere duos, qui Bernardo tribui ſolent, titulos, nempe quod ſit INTER DOCTORES MELLIFLUUS; atque ULTIMUS INTER PATRES, ſed primis certe non impar. Doctoris nomen Eccleſia his tribuit, quorum doctrina publico ipſius ſuffragio approbata eſt, maxime ubi ſanctitatis concentus accedit. Patres vocat eos, quos ſanctitas, doctrina, & antiquitas commendat; doctrina, inquam, Scripturæ & Traditioni potius, quam ratiociniis philoſophicis inhærens. Itaque Doctores appellari poſſunt ſtatim a morte viri ſancti doctrina illuſtres: Patres vero nonniſi quos
F receptæ jam dudum auctoritas venerabiles fecit, & modus tractandi res, a philoſophica ratione alienus. Utrumque elogium merito ſortitus eſt Bernardus. Et primum quidem in ipſa ejus canonizatione eidem tribuit Alexander tertius in Miſſa, quam de eo tunc celebravit, dicto Evangelio, quod ſolis Doctoribus ſanctis aſſignatur, ex Matthæi cap. v. Vos eſtis ſal terræ.

ac Petro
Eccleſia,
Melliflui
etiam ſit ab
ipſa appel-
latus, & di-
ſertus edoctus.

571 Diſerte vero Innocentius tertius idem elogium confirmavit in collecta a ſe compoſita, in qua BEATUS BERNARDUS ABBAS ET DOCTOR EGREGIUS, appellatur. MELLIFLUI adjectivum, quod recentius eſt, ſancto Doctori aſſeruit Theophilus Raynaudus libello ſingulari, qui APIS GALLICANA inſcribitur. Primi inter editores hoc epitheton in ſronie appoſuerunt: Lugdunenſis quidem anno MDVIII. tum Jodocus Clichtovæus anno MDXV. atque etiam duo illi monachi Claravallenſes jam ſuperius laudati; idemque ab aliis ſubinde poſtea neglectum reſtituit Horſtius. Verum inter elogia illud referre præſtat: cum nudum ſancti Bernardi nomen ſatis ipſius Operum titulum commendet, quod auctoris implet elogium. Sane ſi quod aliud epitheton Bernardo convenit, maxime Θεοδίδακτος * ab aliis editoribus

a l. 2. di-
vinitus
edocti.

eidem

A eidem tributum: propterea quod doctrina non tam humanis viribus acquisita, quam cælitus infusa, prædituſ fuisse videatur.

AUCT. §. P. *Theologus sui ingenio,*

572 Quamquam ei non defuit labor & industria in legendis vertendisque auctoribus, non modo sacris, sed etiam profanis, ut ex horum verbis subinde adductis manifestum est. Verum haud dubia in sæculo hæc didicerat juvenis, quæ etiam lenì in memoriam aliquando recurrebant. At rebus theologicis accurate operam dederat monachus, quarum rerum cognitio quam profunda & sublimis in eo esset, docent in primis Sermones duo in Cantica, nempe LXXX. & LXXXI. ubi de imagine Dei, quæ in Verbo & in anima est, & de simplicitate Dei tam alte & apte differit, ut nemo melius ante vel post eum. Idem etiam dicendum de Christi pro nobis patiendo satisfactione, quæ miro sane modo in epistola CXC. ad Innocentium explicatur. Ad hæc, quid in Canonum scientia eximiis ejus de Consideratione libris comparari potest? Hinc confirmatur istud Leonis Magni effatum: Verus recti amor in semetipso habet & apostolicas auctoritates, & canonicas sanctiones.

B

& in Scripturæ sacræ,

573 Denique Doctor sanctus quantum in Scripturæ sacræ lectione versatus fuerit, ubique elamant ejus scripta, quæ nihil aliud quam centones divinorum voluminum, ut Sixti Senensis verbis utar, dici possunt; quippe undecumque veteris ac novi Testamenti sententiis ita distincta, eas gemmeis emblematibus, hisque adeo commode & apte insertis, ut ibi nata esse credantur. Qui quidem scribendi modus sicut in quovis argumento promiscue usurpari non decet; ita in rebus sacris non debet improbari. Huc enim adduci potest, quod Apostolus ait: Si quis loquitur, quasi sermones Dei. Quod vero Bernardus quosdam Scripturæ locos in sensum improprium ac minime litteralem quandoque detorquet, adeo ut ludere potius 10 verbis, quam verba ipsa expoœre videatur; id sane ea ratione excusare licet, quod in Scriptura multiplicem sensum, qui ad mores informandos conducat, accommode erui posse crediderit Vir sanctus, præsertim ubi non de fide agitur, sed de pio quodam argumento exornando, ad excitandam scilicet auditorum attentionem ac delectationem.

C

nec non sanctorum Patrum lectione apprime versatus;

573 Jam vero sanctissimum Virum non tantum in Scripturæ sacræ, sed etiam in sanctorum Patrum lectione apprime, quantum ferebant variæ ipsius occupationes, versatum fuisse, nemo infitiabitur, qui ejus scripta diligenter lectitarit. Nam & Patres aliquando, eorumque sententiæ in his laudantur, & doctrina eorum per omnia ejus Opera respersa est. Unde eum quercus & fagos se magistros habuisse dicit Vitæ lib. 1. num. 23. id eo modo interpretandum est, quem Cardinalibus ipse suggerit in lib. IV. de Consideratione nom. 12. nempe in omni re orationi plus fidendum, quam propriæ industriæ vel labori. Quod Bernardo re quidem vera Gaufridus aptavit Vitæ lib. 3. num. 1. Ceterum quantum ex lectione Patrum, præsertim sancti Augustini, profecerit, probat in primis liber de Gratia & libero arbitrio, quod Augustinianæ doctrinæ eruditum quoddam sommarium est. *Sed cavendum, ne in laudato cum hic, tum supra §. 15. sancti Doctoris Opusculo confundatur libertas a coactione cum libertate a simplici necessitate. Hoc si observaverint hodierni libertatis humanæ destructores, e Mellifluo Doctoris fuco venenum non conficerent, ac propinarent incautis lectoribus ac perversis affectibus suis; non dissimiles Juliano Pelagiano, qui verbis S. Joannis Chrysostomi abutebatur ad negandum originale peccatum parvulorum. Sed S. Augustinus lib. 1. contra eumdem Julianum cap. 6. verba sancti istius Patris explicans, & dant rationem, cur ita fuerit locutus, hæc Juliano respondet*: Quia disputans, ait, in Catholica Ecclesia, non se aliter intelligi arbitrabatur, tali quæstione nullus pulsabatur, vobis nondum litigantibus securius loquebatur. *Quod itaque in hoc casu Juliano regerit magnus Augustinus de S. Chrysostomo, omnino etiam obtines in nostro, de* S. Bernardo, *aliter videlicet loquuturo, si ipsius ætas in Lutheri, Calvini, Jansenii, Quesnelli tempora incidisset. Nunc progrediamur cum Mabillonio ad alios Patres*, S. Bernardo *apprime notos*. Ambrosium Augustino adjungit in epistola seu Opusculo XI. ad Hugonem Victorinum; additque, ab his duabus Ecclesiæ columnis non facile se avelli. Athanasium item laudat in Opusculo X. contra Petrum Abaelardum, aliquando etiam Gregorium Magnum. Denique in clausula Homiliarum de laudibus Virginis, multa a Patribus accepisse le fatetur.

D

E

quod multum est in Viro alioquin de cæteris sanctissimo & eruditissimo;

575 Mirum vero est, Hominem sanctum, tot morbis & infirmitatibus obnoxium, tot curis distractum, negotiisque non modo domesticis, (quæ sane nec levia, nec pauca erant in tam numeroso monachorum cœtu) sed maxime publicis interpellatum, parem fuisse aut tot libris legendis, aut tam disertis eruditisque scriptis elaborandis: adeo ut præter naturale ingenium, quod in eo excellentissimum & sublimissimum erat, divinam quamdam ipsi loquenti, agenti, docenti, ac scribenti sapientiam adfuisse nemo dubitare possit. Unde " confessus est aliquando, „ ait Gaufridus lib. 3. num. 7. sibi meditanti vel „ oranti sacram omnem velut sub se positam & „ expositam, apparuisse Scripturam „. Etsi vero fateri solitus erat, Vitæ lib. 1. num. 24. se melius Scripturarum sensum assequi " in primæ origi„ nis suæ fonte, quam in decurrentibus expo„ sitionum rivis; sanctos tamen & orthodoxos „ earum expositores humiliter legens, nequa„ quam eorum sensibus suos sensus æquabat, sed „ subjiciebat formandos, & vestigiis eorum fide„ liter inhærens, tæpe de fonte, unde illi bau„ serant, & ipse bibebat „.

F

quamquam infirmitas corporis multum civili literariæ vitæ detraxerit.

576 Hæc sancti Doctoris erga sanctos Patres reverentia passim elucet in ejus scriptis, ut in epistola XCVIII. numer. 1. Sermone V. in Cantica, num. 6. & alibi. Ad eos porro legendos otium ipsi concessit diutina illa infirmitas, quæ primis præfecturæ suæ annis ipsum a cœtu fratrum abesse, & quasi privatum seorsim in monasterio degere coegit, primo quidem ex præcepto Guillelmi episcopi Catalaunensis, & abbatum sui Ordinis, testante altero Guillelmo abbate, ibid. num. 33. & 40. deinde vero ex vi ingravescentis infirmitatis. Vidit illum Guillelmus abbas " seriatum „ ab omni sollicitudine domus, tam interiori, „ quam exteriori, vacantem Deo & sibi, & „ quasi in deliciis paradisi exsultantem „. Tunc Vir sanctus differuit illi de Cantico canticorum, uti fusius ille prosequitur. Accessit Bernardo convalescenti ad impetrandam in sacra studia seriationem procuratio Gerardi germani sui, qui ejus vices in monasterio ita supplebat, ut Bernardus Sermone XXVI. in Cantica ei adscribat spiritualium studiorum suorum profectum. Hæc vero studia erant, orare, legere, scribere, meditari, & similia, ex Sermone 23. in Cantica num. 2. Sic

beatus

A bestus Pater vixis per annos quindecim, id eſt, a condito monaſterio Clarævallenſi ad ſchiſma Petri Leonis: quo tempore magnis arduiſque rebus adhibitus, ſalis demum evaſit, qualem poſtea tota Europa, ne dicam orbis univerſus, admirata eſt.

Summum apud omnes reverentiæ

577 Non immerito itaque magnus ille Nicolaus Faber, Ludovici Juſti præceptor, teſte Francisco Balbo in ejus Vita, eum Patres omnes ſummopere venerari ſolitus eras, tum maxime divum Auguſtinum, cujus lectioni aſſidue inhærebat, & ex recentioribus, DIVUM BERNARDUM, QUEM ULTIMUM PATRUM NOMINABAT. Et certe hoc elogium nullus veterum melius meruerit ſecundum Auguſtinum, quam Bernardus, nullus ita poſt eum: cum nulli aut ſanctitas miraculis & factis illuſtrior, aut doctrina purior, traditionive tenacior, aut dicendi, ſcribendive modus divinior, aut denique major fuerit auctoritas. " Cujus enim, ut Guillelmi verbis „ utar Vitæ lib. 1. num. 70. voluntati ſic detulit, cu„jus conſilio ſic ſe humiliavit omnis tam ſæcularis, „ quam eccleſiaſticæ dignitatis altitudo? Reges ſu„perbi, principes & tyranni, milites & raptores „ ſic eum timebant, ut videatur in eis impletum, B „ quod in Evangelio legitur Dominus dixiſſe diſcipulis ſuis: Ecce, inquit, dedi vobis poteſta„tem calcandi ſuper ſerpentes &c.

& auctoritatem ſibi conciliavit

578 „ Porro inter ſpirituales .. longe ei alia auctoritas erat. Sicut enim dicitur per Prophetam „ de ſanctis animalibus, quia cum fieret vox ſupra „ firmamentum, quod imminebat capiti eorum, „ Stabant, & ſubmittebant alas ſuas: ſic hodie, „ inquit, ubique terrarum ſpirituales quique, lo„quente eo ſeu tractante, ſtant cedendo præceden„ti, & ſeqſibus ejus vel intelligentiis ſubmittunt „ ſenſus vel intelligentias ſuas. Teſtantur hoc ſcripta ejus „ &c. Merito proinde Cæſarius Heiſterbacenſis monachus lib. 14. de Mirac. c. 17. ait, tantam fuiſſe ejus auctoritatem, „ ut per unius os Bernardi purpurati Patres, reges, principeſque terrarum, quaſi per COMMUNE MUNDI ORACULUM „ loquerentur „ Hæc ſancti Doctoris exiſtimatio ad noſtram uſque ætatem propagata eſt, ut fidem faciunt illuſtrium virorum de eo teſtimonia: in quibus Bartholomæus a Martyribus, piiſſimus ille Bracarenſis antiſtes, Bernardi cultor & admirator, non inferiorem locum obtinere debet.

C *ab profundiſſima præſertim humilitate*

579 Hanc porro auctoritatem cum multa ei viventi conciliabant, tum maxime eximia ejus in bonoribus ipſis humilitas, quo nihil, ipſius Bernardi judicio in Homil. 4. de Laud. Virg. num. 9. ſublimius. Audi Ernaldum Vitæ lib. 2. num. 25. „ Plurima autem in eum probabilia, & laude digna concurrunt. Alii namque doctrinam, alii, mores, „ alii mirantur miracula. Ego quidem (ait ille) his „ omnibus honorem defero; ſed præ omnibus, „ quantum in me eſt, hoc ſublimius duco, hoc pro„penſius prædico, quod cum eſſet vas electionis, „ & nomen Chriſti coram gentibus & regibus ferret „ intrepidus; cum obedirent ei principes mundi, „ & ad nutum ejus in omni natione ſtarent epiſcopi; „ cum ipſa Roma ſua eccleſia ſingulari privilegio ejus „ veneraretur conſilia, & quaſi generali legatione „ conceſſa, ſubjeciſſet ei gentes & regna; cum etiam, quod glorioſius judicatur, facta ejus & „ verba confirmarentur miraculis: numquam exceſſit, numquam ſupra ſe in mirabilibus ambulavit: „ ſed de ſe ſemper humiliter ſentiens, venerabilium „ operum non ſe auctorem credidit, ſed miniſtrum; „ & cum eſſet omnium judicio ſummus, ſuo ſibi judicio conſtitit infimus. (Quippe, Vitæ lib. 3. „ num. 28.) videbas ſublimitatem nominis humi- D
„ litas cordis: nec tantum poterat univerſus eum AUCT.
„ mundus erigere, quantum ſe ipſe dejicere ſolus „. J. P.
Neque vero tanta ſui demiſſio & abjectio profectum ejus apud alios minuebat, immo amplius augebat. Nimirum (ibidem num. 8.) quo humilior, eo ſemper utilior fuit populo Dei in omni doctrina ſalutari.

580 Patris ſanctitati ex æquo reſpondebat ſanctimonia filiorum, quæ in Patris etiam gloriam redundabat. Teſtis ipſa Romana Curia, quæ Innocentium ad Clarumvallem comitata eſt. " Flebant *Patris ſanctitati ſimul quoque eorum filii admirantur.*
„ epiſcopi, (Vitæ lib. 5. num. 6.) flebat ipſe ſummus Pontifex; & omnes mirabantur Congregationis illius gravitatem, quod in tam ſolemni „ gaudio oculi omnium humi defixi, ouſquam va„gabunda curioſitate circumferrentur; ſed com„poſis palpebris, ipſi neminem viderent, & ab o„mnibus videretur. Nihil in eccleſia illa vidit „ Romanus quod cuperet. Nullabi ſupellex eorum „ ſollicitavit aſpectum; nihil in oratorio, niſi nu„dos viderunt patietes. Solis moribus poterat io„biare ambitio, nec damoſa poterat eſſe ſtrictu„bus hujuſmodi præda, cum minui ooo poſſet a„ſportata religio „. His columnis ac præſidiis ſul- E
ta erat Bernardi auctoritas: adeo ut (Vitæ lib. 3. num. 21. lib. 1. num. 58.) " auſteritatem ſuavitas „ morum tolleret, auctoritatem ſanctitas conſer„varet: quaſi de cælo afferens inter homines mira„culum quoddam conquiſitæ apud Deum pluſquam „ humanæ puritatis „.

581 Porro ſanctitatem illam ac puritatem atteſtabantur miracula, quæ adeo clara & illuſtria fue- *Adde ejuſdem miracula.*
runt, ut etiam ejus adverſarii ea faterentur: tam crebra & frequentia, ut Bernardus ipſe obſtupeſceret (apud Gaufridum lib. 3. num. 50.) Non mirum proinde, ſi tantum potuit ejus auctoritas, primum quidem " circa reſuſcitandum (ut Guillelmus loqui„tur lib. 1. num. 42.) in monaſtico ordine antiquæ „ religionis fervorem „: deinde, ex Gaufrido lib. 3. num. 15. " in catholicorum moribus corrigendis, „ in ſchiſmaticorum furoribus comprimendis, in „ hæreticorum erroribus confutandis „. Quod tum ex ejus Vita, tum ex ejuſdem ſcriptis, maxime ex epiſtolis, manifeſtum eſt.

F

§. LV. Varia in laudem S. Bernardi teſtimonia ſimul collecta.

Immortalia ſanctiſſimi Abbatis noſtri præconia, a doctiſſimo Mabillonio illuſtrata, ac paragrapho proxime antegreſſo a nobis ex ipſo tranſcripta, confirmare placet ex multis ac variis de eodem Viro ſancto teſtimoniis. Habentur ea quidem in Introductione ad Opera S. Bernardi, Coloniæ Agrippinæ per Merlonem Horſtium vulgata; verum quia laudatus Mabillonius illa edidit meliore ordine, viſum eſt, eidem nos conformare. In varios itaque perſonarum ordines diſtribuit præſens argumentum in fine voluminis ſecundi col. 1345. & ſequentibus. Rem totam dividere placuit in tres partes, ſua cuique claſſe attributa. *Datur h. de ſancto collecta e Mabillonii elogio*

PARS

A

Auct. J. P.

PARS PRIMA.

CLASSIS I.

Summorum Pontificum.

Innocentii II. Alexandri III.

INnocentius II. Epiſtola ad S. Beroardum: „Quam ſitmè, ait, perſeverantique conſtantia cauſam B. Petri, & ſanctæ matris tuæ Romanæ Eccleſiæ, incandeſcente Petri Leonis ſchiſmate, fervor tuæ religionis & dilectionis ſuſceperit defendendam, & te murum inexpugnabilem pro domo Dei opponeos, animos regum ac principum, & aliarum tam eccleſiaſticarum, quam ſecularium perſonarum ad catholicæ Eccleſiæ unitatem, & B. Petri ac noſtram obedientiam frequentibus argumentis & ratione munitis iodocere laboraveris, magna, quæ Eccleſiæ Dei & nobis provenit, utilitas manifeſtat „.

B Florebat anno MCXI.

Alexander III. in litteris Canonizationis ad Eccleſiam Gallicanam: " B. Bernardus, ſingularis gratiæ prærogativa ſuffultus, non ſolum in ſe ipſo ſanctitate ac religione præfulſit, ſed etiam in univerſa Eccleſia Dei, fidei & doctrinæ lumine radiavit. Fructum vero, quem in domo Domini & verbo operatus eſt & exemplo, nullus fere terminus ſanctæ Chriſtianitatis ignorat, cum uſque ad exteras quoque & barbaras nationes ſanctæ religionis inſtituta tranſmiſerit &c. „. Florebat anno MCLXX.

Pii V. Gregorii XIV.

584 Pius V. In Bolla Ex innumeris, &c., inter alia quæ ſuggerit media reformandi Ordinis Ciſtercienſis, lectionem Operum S. Bernardi proponit his verbis: " Ubi ſacra lectio juxta Concilii Tridentini diſpoſitionem haberi non poterit, præter eos libros, qui ad divini Officii & chori olum neceſſarii ſunt, ſaltem Biblia, & Catechiſmus ad parochos recens editus, item Opera S. Beroardi, & ſi qui alii ad honeſtam monachorum occupationem poterunt, habeantur &c. „. Florebat anno MDLXX.

His, quæ de S. Pio V. ex editione Mabilloniana recitavimus, aliud addimus e Vita laudati Pontificis, auctore Joanne Antonio Gabutio, apud nos edita tomo 1. Maii, in qua libro 6. cap. 13. aliat, ibi autem cap. 5. pag. 708. num. 368. hæc de eo referuntur: Accumbenti vero ſibi cum magnam terum omoium munditiam, tum in primis factam perpetuo voluit lectionem adhiberi: ac præcipue S. Beroardi libros de Conſideratione ad Eugenium (quibus videlicet, quæ pro honore Dei ac totius Eccleſiæ bono, animarumque ſalute conſideranda ſunt, luculenter edoceotur) ſæpius prælegi curabat: ſententiarumque gravitatem attentiſſime ponderaos, quæ ſuo tempore & loco exequerétur, ſecum ipſe diligenter conferebat. *Pergamus nunc iterum cum Mabillonio.*

Gregorius XIV." Meditabatur mane hora integra," inquit Cicarella in ejus Vita, legeos opera Melliflui Bernardi, & ſi quos ex iis erueret meotis conceptus, eos diligenter annotabat, concinneque ſcribebat „. Florebat anno MDXC.

D

CLASSIS II.

Cardinalium & Eccleſiæ Doctorum.

Jacobi de Vitriaco; S. Bonaventuræ,

JAcobus de Vittineo Tuſculanus epiſcopus & S. R. E. Card. Sedisque Apoſt. Legatus, lib. de Hiſtoria Occideot. cap. 14. ſic ſcribit." Suſcitavit Dominus eis a principio novellæ plaotationis eorum agricolam peritum, prudentem & ſanctum vitum, quem iovenit Domious ſecundum cor ſuom ... ſanctum videlicet Bernardum Clarævallis Abbatem, religionis probatiſſimam margaritam, lucernam Ordinis & ſtellam io firmamento Eccleſiæ Dei radiantem, qui non ab homine neque per homioem, ſed ſola Dei inſpiratione præeminentem ſanctarum Scripturarum accepit intelligentiam, & quaſi de ipſo Domioici pectoris fonte potavit cæleſtes aquas, quas diffunderet io plateis multis. Et quoniam poteos fuit E in opere & ſermone, exemplo ſanctæ & præmioentis converſationis, & doctrina cæleſtis prædicationis, ſed & virtute mitaculorum & mitabilium operum multis factus eſt odor vitæ io vitam „. Florebat anno MCCXXX.

S. Bonaventura S. R. E. Card. & epiſcopus Albaneſ. Ord. Min. io Meditatiooibus vitæ Chriſti, quas ubique Bernardi ſeotentiis veluti gemmis inſigoivit, ita loquitur cap. 36." Audiſti verba pulchertima altiſſimi cooremplantis, & oratiohis dulcedinem deguſtantis Bernardi. Rumines ea, ſi vis, ut ſapiaot tibi. Ideo autem libeoter ipſius verba in hoc Opuſculo iotertero, quia non ſolum ſpiritualia ſunt & cor penetrantia, ſed & decore plena, & ad Dei ſervitium excitantia. Ipſe enim fuit eloqueotiſſimus, & ſpiritu ſpientiæ plenus, & ſanctitate præclarus, quem te deſidero imitari, & ipſius monita & verba opere exercere: propter quod ſæpe tibi propono eumdem „. Florebat aono MCCLX.

S. Thomæ Aquinatis, Auguſtini Valerii, Baronii, Bellarmini.

585 S. Thomas Aquinas Serm. de S. Bernardo ſic ait." Fuit ergo os ejus vas pretioſum, os auteum, os gemmeum .... Vino dolçedinis inebriavit totum muodum .... Aotum fuit Betnardus per voluntatis ſaoctitatem, multitudo gemmarum per motum honeſtatem & virtutum multiplicitatem, vas pretiolum per virgioitatis puritatem .... Fuerunt aotem in hoc novem gemmæ, de quibus dicitur Ezechielis 28. Lapides iſti ſigoificant novem ordines Aogelorum: quibus fuit dotatus Bernardus, quia io ſe habuit virtutes & officia omoium ordioum Angelorum, ſicot dicitur in libro, ubi ſcribuotur acta ejus „. Florebat anno MCCLX. F

Auguſtinus Valerius S. R. E. Cardio. epiſcopus Veronenſis, lib. de Rher. Eccl. cap. 41." In S. Betnardi libris, inquit, ineſt admirabilis quædam ſoavitas, ita ut cum ſaocta animi voluptate ſemper legaotur „. Florebat anno MDLXXX.

Cæſar Baronius S. R. E. Cardin. tomo XII. Annal. anno MCXXX. Bernardum Tubam cæleſtem appellat: anno vero MCXLIII. Alterum Eliam. Sic autem de eo ſcribit anno MCLIII." Bernardus, vir vere apoſtolicus, immo vetus Apoſtolus miſſus a Deo, potens opere & ſermone, illuſtrans ubique & io omnibus ſuum apoſtolatum ſequentibus ſignis, ut plane oihil minus habuerit a magoia Apoſtolis ... dicendus totius Eccleſiæ Catholicæ

A tholicæ ornamentum ſimul ac fulcimentum: Gallicanæ vero in primis Eccleſiæ prædicandus ſummum decus, ſumma gloria, ſumma felicitas. Cujus memoria feliciſſima in benedictione & ſanctificatione ad morum informationem & diſciplinam, & in condemnationem hæreticorum in ſancta Eccleſia jugiter perſeveret „. Florebat anno MDC.

Robertus Bellarmious S. R. E. Cardin. lib. de Script. Eccl. ait „ S. Bernardus abbas Clarævallenſis, vir plane apoſtolicus, & non minus gloria miraculorum, quam ſapientiæ ſplendore illuſtris „. Item tom. 2. Controv. lib. 4. cap. 14. „ Idem B. Bernardus pluribus miraculis claruit, quam ullus Sanctorum, quorum vitæ ſcriptæ exſtant. Nam, &c. „. Florebat anno MDCXX.

CLASSIS III.

Epiſcoporum.

Hildeberti; Orbais Friſing.

B Hildebertus epiſcop. Cenomanenſis, demum Turonenſis archiepiſc. epiſt. 24. ad Bernard. ſcripta „ Maximum duco, inquit, atque habeo, quod mihi ſacrarium familiaritatis aperuiſtis. In eo ſuſceptus, multis & magnis expertus ſum periculis, quantum valeat deprecatio juſti aſſidua „. Et paulo poſt: „ Habeo igitur atque ago veſtræ gratias religioni, cujus ſinum, quaſi reus aram, jamdudum complexus eſſem, ſi conſultus Papa Pontificis munus amoliri permiſiſſet. Ille dum me remiſit ad laborem, invidit gloriam: non imputet ei Dominus. Interim in umbra alarum tuarum ſperabo, donec educar de lacu miſeriæ & de luto fæcis. „ V. ejuſdem epiſt. 72. quæ eſt 122. inter Epiſtolas Bernardi. Florebat anno MCXXV.

Otho Friſingenſis epiſcop. lib. 1. de Geſt. Frid. cap. 34. ita habet. „ Erat eo tempore in Gallia cœnobii Clarævallenſis abbas, Bernardus dictus, vita & moribus venerabilis, religionis ordine conſpicuus, ſapientia litterarumque ſcientia præditus, ſignis & miraculis clarus. Hunc principes vocandum, ab eoque quid de hac re (n. expeditione tranſmarina) fieri oporteret, tamquam a divino oraculo conſulendum decernunt „. Et infra: „ Qui apud omnes Galliæ ac Germaniæ populos ut Propheta vel Apoſtolus habebatur „.

C Florebat anno MCL.

Petri Cellenſis, Joannis Bonnevaux.

587 Petrus Cellenſis abbas, poſtea S. Remigii Remenſis, demum epiſcopus Carnotenſis, lib. 6. epiſt. ult. ſcribens contra Nicolaum quemdam Anglum (non vero Notarium S. Bernardi, ut probatum eſt ad epiſt. 284.) qui S. Doctoris pectori maculam poſt ejus mortem affingebat, quod B. Virginis Conceptionem impugnaſſet, ſic in Bernardi laudes excurrit. „ Quæ, inquiens, hujus Bernardi ſanctitas, quæ religio, quæ meritorum prærogativa? Nullus tum ego ad illius ſancta præconia referenda. Vita ejus, fama ejus, opera, ſcripta, miracula, fides, ſpes, caritas, caſtitas, abſtinentia, mortificatio demum in membris ejus, ſermo, vultus, habitus & geſtus ejus, & his ſimilia; ipſa ſunt, quæ teſtimonium perhibent de eo ..... Alumnus familiariſſimus fuit Dominæ noſtræ, cui non unam tantum baſilicam, ſed totius Ordinis Ciſtercienſis baſilicas dedicavit, ad cujus laudem politiſſimos tractatus & facundos compoſuit. Si ergo potes tangere pupillam oculi Dominæ noſtræ, ſcribe contra Bernardum ſuum, cui loquitur ipſa: Qui tangit te, quaſi qui tangit pupillam oculi mei „. Florebat anno MCLX. D

Auct. J. P.

Anſelmus Havelbergenſis in dialogo contra Græcos lib. 2. „ Noſtris temporibus apparuit quidam abbas in loco, qui dicitur Claravallis, nomine Bernardus, vir religioſiſſimus, virtute miraculorum inſignis, ab Occidente uſque in Orientem pro ſui ſanctitate famoſiſſimus: quem venerabilis Papa Eugenius, quondam ſui monaſterii monachus, in conciliis multorum epiſcoporum condigna reverentia plerumque honoravit „. Floruit tempore Eugenii III.

Guillelmus Tyrenſis, & Paris. ſimiles.

588 Guillelmus Tyri archiepiſcopus lib. 16. Belli ſacri cap. 18. „ D. Eugenius Papa viros religioſos potentes in opere & ſermone ad diverſas Occidentis partes dirigit ... Inter quos vir immortalis memoriæ & honeſtæ converſationis D. Bernardus Clarævallenſis abbas, piæ in Domino & per omnia amplectendæ recordationis, ad prædicti Deo placiti muneris executionem præcipuus eligitur. Qui injunctæ ſibi diſpenſationis fœdulus executor, ejuſdem operis lecum Deo amabilis trahens comminiſtros, impiger, indefeſſus, licet corporis eſſet invalidi, tum propter jejunia E pæne continua & ſubtilem nimis dietam, regna circuit, regiones obambulat, evangelizans ubique regnum Dei „. Florebat anno MCC.

Guillelmus Pariſienſis epiſcopus, Serm. de S. Bernardo ſic eum prædicat: „ Excellentiſſime vixit, gratioſiſſime docuit, manifeſtiſſimis miraculis fulſit: eum non humana inſtructio, ſed divina inſpiratio ſapientem fecit, quod in Scripturis ſpecialiter ſenſit „. Et infra: „ Sicut Deus Moiſi recitavit ſua myſteria, & vultus ejus claritate reſplenduit radiorum, ut non poſſent in eum reſpicere filii Iſrael: ſic B. Bernardo ſecreta multa revelavit, ut cæleſti luce illuminatus multum Eccleſiam illuminarit „. Florebat anno MCCXXX.

ex Theobaldo

589 Theobaldus epiſcopus, ſeu quiſquis eſt auctor Vitæ Guillelmi Aquitaniæ Ducis, cap. 2. „ Eo tempore, inquit, fundatum eſt monaſterium Clarævallis, & ibi Spiritus ſancti conſilio ad regimen abbas eſt Bernardus ordinatus, qui in tantum vita, virtutibus & doctrina clarus effulſit, ut nullus ei in orbe ſecundus exiſteret ingenio, moribus, ore, ſtilo & virtutibus. Hic eſt, qui in diebus ſuis hæreſes exſtirpabat, hæreticos confundebat, ſcibilmaticos revocabat, erroneos F inſtruebat, & principes arguebat „. Et paulo poſt: „ O virtutem viri, o animi puritatem, nec aſſectantis publicum, nec formidantis tyrannum (Guillelmum) pro ejus ſalute! Qui fugiebat publicum, quomodo affectaſſet cathedræ faſtigium? Deus meus, quot & quantæ Eccleſiæ cathedrales propriis orbatæ paſtoribus eum in pontificem elegerunt? Sed non plus delectabat eum mitra & anulus, quam raſtrum & falculus „.

PARS SECUNDA.

CLASSIS IV.

Regum & Magnatum.

Caroli V. Imperatoris.

CArolus V. Imperator, teſte Thuano Hiſtor. lib. 21. „ Toto biennio, quod mortem præceſſit, in Hieronymianorum fratrum ſodalitio, monitore uſus Conſtantino quodam, qui ei a ſa-

A eris confeſſionibus erat, præcipue B. Bernardi abbatis lectione ſe ſolabatur „. Claruit anno MDXL,

AUCT. J. P. 591 Ludovicus XIII. Galliarum & Navarræ rex Chriſtianiſſimus, cognomento Juſtus, in Diplomate Congregationi Fulienſi pro erectione Fontanenſis monaſterii a ſe conceſſo anno MDCXVIII. S. Bernardum appellat „ magnum & celeberrimum Confeſſorem, Eccleſiæ Patrem & Doctorem, populorum reformatorem, ſchiſmatum & diſſidiorum conciliatorem, Religioſorum Patriarcham, mirabilium patratorem, ac Deiparæ Virginis cultorem eximium „. Regnabat feliciter anno MDCXXX. Videſis apud Henriq. Menolog. Ciſterc. ad diem XX. Aug. præclara omnium pæne regnorum & Chriſtianorum, diverſorumque ſtatuum elogia, initialibus prædicti monaſterii Fontanenſis lapidibus inſcripta in honorem ſanctiſſimi abbatis Bernardi, in primis vero Sereniſſimæ Reginæ Mariæ Medices, matris ipſius Chriſtianiſſimi regis, quæ B. Bernardi meritis divinitus conceſſam ſibi fuiſſe fœcunditatem, ſollemni teſtificatione declarat.

Ludovici XIII Galiarum regis, Pii Alexandrini,

Johannes Franciſcus Picus Mirandulæ Comes, lib. 2. de morte Chriſti, cap. 8. „ Sed & audiamus, inquit, Bernardum devotiſſimum atque doctiſſimum, ſed hoc ultimo titulo vulgo fraudatum, nulla certe ſua culpa, nullo demerito, quando & ob ejus ſcripta, quæ doctrina ſolida atque ſalubri undique ſcaturiunt, & ob validiſſimas diſputationes in Gilbertum & Petrum Abaclardum (quarum ope ab diſtorto calle erroris atque mendacii ad veritatis ſemitam redire) Docti ſibi nomeo vindicavit „. Florebat anno MO.

B

CLASSIS V.

Abbatum & Generalium.

Petri Mauricii, Burchardi,

PEtrus Mauricius, cognomento venerabilis, epiſt. 29. lib. 6. ſic ſcribit: „ Forti ac ſplendidæ monaſtici Ordinis, immo totius Eccleſiæ Dei columnæ D. Bernardo Clarævallis abbati F. Petrus humilis Cluniacenſium abbas, &c. Si liceret, ſi Dei diſpoſitio non obſtaret, ſi in hominis poteſtate eſſet vita ejus, maluiſſem, cariſſime, beatitudini tuæ nexu indiſſolubili adhærere, quam C vel principari inter mortales alicubi, vel regnare. Quid enim? Nonne regnis omnibus terrenis præferri a me deberet gratia non ſolum hominibus, ſed & Angelis ipſis cohabitatio tua? Concivem te illorum ſi dixero, licet nondum ſpes in rem tranſierit, per miſericordis Dei gratiam mendax non ero, &c. „. Florebat anno MCXL.

Burchardus abbas Balerneenſis, in Subſcriptione lib. 1. Vitæ S. Bernardi, ſic de eo loquitur: „ In utero matris ſanctificationem vilus eſt accepiſſe, de qua concepta ſunt præſagia futuræ ſanctitatis & doctrinæ „. Florebat anno MCXL.

B. Guerrici, Gaufridi, Roberti, coætaneorum.

593 B. Guerricus abbas Igniacenſis, S. Bernardi diſcipulus, Serm. 3. in Natali Apoſt. Petri & Pauli: „ Magiſter noſter, S. Bernardus, ille interpres Spiritus ſancti, de toto illo Carmine ouptiali (Cantico cant.) loqui inſtituit, ſpemque nobis dedit ex eis, quæ jam edidit, quia ſi pervenerit ad locum de quo quæritis, Donec adſpiret dies & inclinentur umbræ, umbras ipſas puoct in lucem intelligentiæ: quod dictum eſt vel erit in tenebris, oobis dicet in lumine „. Florebat aono MCXLV.

Gaufridus, primum S. Bernardi notarius, deinde Igniacenſis, poſtmodum Clarævallenſis abbas, lib. 3. Vitæ S. Bernardi ſeu primo a ſe conſcripto, cap. 7. „ Ceterum, inquit, longe eminentius in ſuis ille libris apparet & ex litteris propriis innoteſcit; in quibus ita tuam videtur expreſſiſſe imaginem, & exhibuiſſe ſpeculum quoddam ſui, ut illud quoque Ambroſianum merito illi poſſe videatur aptari: Laude ipſe ſe ſignet, & laureatus ſpiritu ſcriptis coronetur ſuis „. V. Sermonem ejuſdem de S. Bernardo in fine tomi 6. Florebat anno MCLX. D

Robertus abbas S. Michaelis in Periculo maris, Ord. S. P. Bened. in Append. ad Sigeberr. anno MCLII. „ Venerabilis Bernardus primus abbas Clarævallis, vir admirandæ religionis & doctrinæ efficacis, humanæ vitæ ſatisfecit moriendo XIV. Calend. Sept. relinquens ſapientiæ ſuæ plurima documenta, maxime in Commentariis in Cantica cant. „. Florebat anno MCLXXX.

P. Claudius Aquaviva, V. Præpoſitus generalis Societ. Jeſu, ſcribente Johanne Bourheſio, in lib. cui titul. Societas Jeſu Mariæ Deiparæ ſacra, cap. 4. „ Coluit certe B. Virginem & S. E Bernardum præcipuo cultu, eoique in omni re dubia ſenſit adjutores „. Florebat anno MDCX.

CLASSIS VI.

Doctorum Theologorum.

Henrici de Haſſia

HEnricus de Haſſia, doctor Pariſienſ. poſtea Cartuſianus, in Tractatu ad Jacobum abbatem Eberbacenſem, contra S. Bernardi maculatores ita ſcribit par. 1. cap. 3. „ Ubi quæſo talis devotionis igniculus reperitur, talis compunctionis rivulus inſunditur; ubi talis amoris ſtimulus injicitur, ſicut in vita & doctrina beatiſſimi Patris Bernardi abbatis Clarævallenſis, ſideris Eccleſiæ, principalis Ciſtercienſis Ordinis ampliatoris, & monaſticæ vitæ inflammatoria ardentiſſimi? Et quis penetrabilior virtutum hortator occurrit, quis efficacior vitiorum eliminator decurrit, humanum excitans torporem ad cæleſtia, ardorem elidens ad terreſtria, ſomnum mortis impediens, divinæ lucis radios, fugatis tenebris inclareſcere ſatagens? Cujus inſuper fœF cundis ac decoris Sermonibus Virgo Chriſti Mater tam glorioſis extollitur laudum præconiis, prætioſiſſimis oroatur puritatis encomiis, integerrimis prædicatur virginitatis ſignaculis. Et nedum hoc, ſed & ejus doctrinis univerſalis Eccleſiæ fabrica ut gemmis vernantibus rutilat, & verborum elegantia ſingulari glorioſius coruſcat. Et fœcunda facundia cæleſtis irrigui, gratia influente, Scripturarum ænigmata referat, ſolvit nodos, dilucidat obſcura, declarat dubia, ſicuti B. Bernardi Doctoris Eccleſiæ eximii, qui io gloriam patriæ abiens, ſic ſalubertimia omnis ſanctitatis monitis doctrinæ & exemplis vitæ totam ſubcæleſtem fœcundans irrigavit eccleſiaſticam hierarchiam. Quem ideo alma mater Eccleſia exuberantia teſtimonii plenitudine, in Sanctorum canonizatione requiſiit, io miraculis, doctriois, virtutum exercitiis, luce clarius reperta ejus cæleſti vita teſtimonium afferente, pro laboribus multis, pro moribus caſtis, pro actibus ſtrenuiſſimis titulo eximium Confeſſorem & Doctorem ſtudiis honorari, ſollicitis & ſonoris efferri præconiis

A niis inſtituit, & honoribus diſponit ſollemnibus venerari, & Sanctorum catalogo glorioſius annotaei „. Florebar anno MCD.

Gerſonii. 595 Johannes Gerſon, doctor & cancellarius Pariſienſis in quodam Serm. de S. Bernardo, ſic eum affatur: „ Te varo beatiſſimum Bernardum unum eſſe ex conſortio ignitorum illorum ſpirituum, quos Seraphim Scriptura nominat, ego fide pia tenena, obſecro jam, & obſecro per amorem tuum, quatenus ſumpto calculo ardenti de altari illius, cujus ignis uſt io Sion, & caminus in Jeruſalem .... tu labia mea tangens purgea, &c. „. Et circa finem: „ Conſideranti mihi in ea quæ per accidens & velut ab extrinſeco juverunt S. Bernardum ad amorem Dei capeſſendum, reperio illa eſſe quatuor inter cetera, quæ ſunt, matris devotio, apta complexio, debita educatio, & ſolitudinis affectio „. Et infra: „ Denique dici poteſt, omnia iſta quatuor juviſſe de per accidens Bernardum, ut propheta & miraculorum eſſet patrator, inter quæ præcipua ego illa deputo, quæ egit in cooverſione illorum, qui et-

B iam converti toto niſu fugiebaot „. Florebat aono MCD.

Clichtovæi. 596 Jodocus Clichtovæus Neoportuenſis, doctor theol. & Canonicus Carnotenſis, Serm. 5. de S. Bernardo ſic eum Johanni Baptiſtæ comparat: „ Tertio, inquit, lucerna noſtra, Bernardus, fuit, lucens multiplici ſacrorum operum compoſitione, quæ non ſolum ſui temporis hominibus, ſed & poſteritati prodeſſent ad ædificationem fidei & morum.... Illuxit certe omnibus non ſolum tunc præſantibus, ſed & futuris uſque ad conſummationem ſæculi, per multorum librorum elaborationem, ad profectum aliquem ſpiritualem ſamper tendeotium, in qoibus tanta aſt dictionis ſuavitas, ut mella dulcior illi fluat oratio, unde & Melliſluus Doctoe marito ouncupatus aſt „. Item in Præfat. quadam Operibus S. Bernardi præfixa: „ Inter opera, ait, a probatiſſimis auctoeibus elucubrata, beatiſſimi Beroardi volumina non poſtremo loco collocanda ſunr. Si enim auctorem ſpectara libet; & vitæ ſanctimonia, &

C præclara eruditione præſtantiſſimus occurret. Si characterem ipſum rationemque ſcribendi; comperietue ſuaviſſima, & ſine alperitatis offendiculo eum ſumma facilitate elegantiaque decurrens, ut melle duleior videatur ex ejus ore fluxiſſe oratio. Si denique materia quam pertractat, exquiritur; aliud invenietor oihil, niſi quod involucra ſacræ Scripturæ io lucem proferat, aut vitia gravi verborum tonitruo effulminet, aut ad virtutem ſtudioſius invitet „. Florebar anoo MDXXX.

Ludovici Granat. 597 Ludovicus Granatenſis lib. 2. de Relig. Chriſti cap. 27. „ Non erit, inquit, conſentaneum inter tot graviſſimos Doctores dulciſſimum & ſanctiſſimum Bernardum non inferere, qui quo fuit humlioe & a vana gloria alienior, hoc majorem gratiam & virtutem ad facienda miracula conſecutus eſt „. Et nap. 21. „ De S. Bernardo etiam legitur, quod initio glorioſi ſui novitiatus ita in ſpirito raptus & extra ſe poſitus ibat, quod ſenſuum uſum amiſiſſet .... Vis anim ſpiritus & divinæ ſuaviratis guſtus, quem ſecum trahit caritas, ita animæ vires ſuxerat & ſecum traxerat, ut ad nihil aliud, niſi ad id, ullam virtotem haberet „. Florebar anno MDLX.

Sacci. 598 Carolus Sacci, doctor theolog. Pariſienſis in Serm. de S. Bernardo, qui manuſcriptus exſtat in monaſterio ooſtro de Lyra diœc. Ebroicen-

D ſis, hæc inter alia commemorat: „ Exſtinxit profecto, ne longius ſerperenr, univerſi Ichitmatis Auct. J. P. ſaces, & quidem tot tamque diuturnis peregrinationibus & vigiliis, ut mirum ſit in mortali adhuc viro tantas perferendarum rerum, peregrinationum, lucubrationumque vires fuiſſe, immo vero ſuperfuiſſe. Non unam, ſed in multas & longas noctes continentes interdum vigilavit. Ægrotationes graves ſecutæ, quas ille non patienter modo, ſed jocundo quoque animo tulit, eaidemque vitæ beatæ & cæleſtis imitatrices appellare ſolebat. Intetea non temperavit aut intermiſit ſacrarum Litterarum ſtudium, quas, velut æquiſſimam planiciem quamdam, oculis ſuis propoſitas videre ſe dicere ſolebat. Conciones infinitas habuit, libtos elegantiſſimo verborum cultu expeditiſſime ſcripſit „: De Contemptu mundi librum unum, Meditationum librum unum, De Paſſione Chriſti & reſurrectione librum unum, De diligendo Deum, De gradibus humilitatis, De Gratia & lib. Arb. De Præcepto & diſpenſatione, Ad Innocent. Papam de Petri Abaelardi hæreſibus, ad Eu-

E genium Papam de Conſiderat. Ad Templarios de laude militiæ novæ, Ad Cluniacenſes Apologeticum, Super Plalmum xc. homilias duas de viginti. Super Cantica cantic. homilias tres & octoginta. Super Evangelium Lucæ homilias quatuor. Super Canticum Mariæ librum unum, In Vitam Malachiæ epiſcopi librum unum, Epiſtolas „ quidem innumerabiles, quæ tamen in manibus adhuc verſantur, ducentas quinque & quadraginta &c. „ Florebat anno MCDLXX.

PARS TERTIA,

CLASSIS VII.

Religioſorum ex diverſis Ordinibus.

Hugonis Metelli. Hugonis monachi, Andreæ Silvii.

HUgo Metellus, canonicus regularis cœnobii S. Leonis apud Tullum Leucorum, in epiſtola ad ipſum S. Bernardum hic edita tomo 1. col. 378. „ Oleum effuſum, inquit, oomen tuum, fragrans more contritorum aromatum. Fama nominis tui clariſſimi uſque ad fines terræ pertranſiit „ &c. Vixit aooo MCXXX.

F Hugo monachus ſaocti Mariani Autiſſiodorenſis, in Chronico ad aonum MCXIV. „ Eodem anno, inquit, Claravallis fundata eſt, cujus primus abbas exſtitit ſervus Dei Bernardus, vir opinatiſſima ſanctitate præclarus, per quem ſui temporis Eccleſia in antiquum religionis decus refloruit „. Scribebat anno MCC.

Andreas Silvius Beoedictinus Marchianenſis in Synopſi Hiſtoriæ Franco-Merovingicæ, ſic ſcribit ad anno MCXXXVI. „ D. Bernardus abbas Claræ-vallenſis quaſi ſtella matutina monachicum Ordinem illuſtrat, & ſanctitate, doctrina, miraculis claret io Gallia (immo Germania, Italia, Anglia) eojus vita io tantum excellit, ut parum ſit omne quod in ajus laudem dictum, vel ſcriptum fuerit &c. „. Florebat anno MCC.

Helinandi, Ceſarii Heiſterbacenſis, Henrici Suſonis, 600 Helinandus Frigidi-montis io Gallia Ordiois Ciſterc. monachus, lib. de Reparat. lapſi, cap. 8. ſic de S. Bernardo loquitur: „ Lega pulcherrimum librum de Conſideratiooa ad Eugenium, ex cujus nobiliſſimo ſtilo poteris intelligere, auctorem libri ſapientiorem fuiſſe Apolline,

A eloquentiorem Demoſthene, ſubtiliorem Ariſtotele, moderatiorem Socrate, diſcretiorem Platone „. Florebat anno MCC.

Auct. J. P.

Cæſarius Heiſterbacenſis monachus Ordinis Ciſterc. lib. 14. Mirac. cap. 17. „ Bernardus in illa formidoloſi ſchiſmatis flamma, qua Chriſtianus orbis flagrare cœperat, luſtravit provincias, infectum reddidit quidquid factum non oportuit, & gladio verbi divini ſuccinctus fregit terrorem armorum. Vir tantæ auctoritatis, ut per unius os Bernardi, purpurati Patres, reges, principeſque terrarum, quaſi per commune mundi oraculum loquerentur „. Claruit anno MCCXXX.

Henricus Suſo, Ord. Præd. in Dialog. de æterna Sap. cap. 14. ita S. Bernardum affatur: „ Et tu quoque inter omnes Eccleſiæ Doctores benedictus iis, Bernarde Melliflue, cujus anima ſempiterni Verbi mirifica fuit illuſtrata ſplendoribus, qui mellito eloquio tuo, ex cordis manante redundantia, humanitatis Chriſti Paſſionem dulciſſime deprædicans evehenſque ita aia, &c. Merito lane, Pater ſanctiſſime Bernarde, lingua tua dulciſſima manat eloquia, quando cor tuum Chriſti melliflua paſſio adeo inculcarat „. Florebat anno MCCCXL.

B

Dionyſii Carthuſiani.

601. Dionyſius Carthuſianus Serm. 1. in Feſto S. Bernardi ſic eum commendat: „ Beatiſſimum virum S. P. Bernardum Deus omnipotens & benigniſſimus tam copioſa atque multiplici gratia decoravit, ut vere de ipſo dici poſſet, quod de Paulo apoſtolo dixit Salvator, Vas electionis eſt mihi iſte, &c. Et quod in Eccleſiaſtico legitur: Non eſt inventus ſimilis illi. Non enim tempore ſuo habuit æqualem in mundo, ſed vere Apoſtolus fuit temporis ſui „. Et Serm. 2. „ Electiſſimus Dei Bernardus, omnium religioſorum excellentiſſimus Doctor, lumen & gloria monachorum, exemplar ac ſpecies devotorum, tot & tantis deſuper præventus eſt gratiis, tot excellentiis decoratus, tot privilegiis ſublimatus, ut non ſint ingenia quæ valeant penetrare, nec loquelæ, neque ſermones, qui poſſint exprimere, tantumque Virum ſufficienter laudare „. Florebat anno MCDLX.

Sixti Senenſis.

602 Sixtus Seneuſis Ord. Præd. Biblioth. S. lib. 4. „ Bernardus, inquit, vitæ ſanctimonia & præclara eruditione præſtantiſſimus, ſic ab infantia ſacras litteras imbibit, & per omnem ætatem memoria retinuit, ut quoties aut aliquid ſcribere, aut loqui tentaret, toties in verba & ſententias ſanctarum Scripturarum prorumpere cogeretur. Unde & diverſa Scripta ejus, quæ nihil aliud quam centones divinorum voluminum dici queunt, undeeumque veteris ac novi Teſtamenti ſeotentiis diſtincta ſunt, ceu gemmeis emblematibus, hiſque adeo commode & apte inſertis, ut ibi nata eſſe credantur. Modus docendi ejus in ſenſibus myſticis indagandis & in moribus formandis fere ſemper verſatur. Oratio ubique dulcis & ardens ita delectat & ardenter incendit, ut ſuaviſſima lingua ejus mel & lac verborum fluere, & ex ardentiſſimo ejus pectore ignitorum affectuum incendia erumpere videantur „. Florebat anno MDLXVI.

C

Miræus, Plati, Poſſi Camill. S. Aloyſii Gonzaga.

603 Hieronymus Platus Societatis Jeſu, lib. 3. de bono ſtatu Relig. cap. 11. hæc inter alia ſcribit: „ Quid de Bernardo dicemus? quem vere appellare poſſumus plane mellitum, qui ſpiritualibus documentis ſcatens, iiſque optimis ac perfectiſſimis, id etiam præcipuum habet, ut ita Scripturas ſacras in ſuum ſtilum immiſceat, & contexat, ut vel ipſe Scripturæ verbis loqui, vel Scriptura ipſius ore ſonare videatur. Quæ res una cum lepore gravitatem quoque ac vim habet mirabilem „. Florebat anno D MDXC.

Petrus Caniſius ejuſdem Societatis, Martial. lib. 5. cap. 28. „ Florebat ſub Lothario II. & Conrado III. Bernardus Clarævallenſis, vir in Gallia, Germania, Italiaque percelebris, quem omnes non ſolum ob doctrinam divinitus inſpiratam, ſed etiam propter vitæ ſanctimoniam, clariſſimis ſæpe miraculis demonſtratam, merito ſuſpicerent ac revererentur, quo uno melius nec ſcripſit, nec vixit quiſquam in univerſo cœtu monachorum, ſi Luberi quidem calculum admittamus „. Florebat anno MDXCVII.

Aloyſius Gonzaga ejuſdem Societatis, ut legitur in Vita ipſius, lib. 2. cap. 32. „ Lectionem Bernardi, tam ſibi in vita jucundam neque morti vicinus omiſit. Nam in morbo, qui illi poſtremus fuit, Bernardum adeo carum habuit, ut quotidie aliquid ex ejus in Cant. Sermonibus ſibi prælegi curaret „.

CLASSIS VIII.

Juriſconſultorum, & Oratorum.

E

Franciſci Petrarchæ, Nicolai Pithœi.

FRanciſcus Petrarcha, lib. 2. de vita ſolit. cap. 14. „ Solebat, inquit, dicere Bernardus, omnes ſe, quas ſciret, litteras, quarum neſcio an alius ſua ætate copioſior fuerit, in ſilvis & in agris didiciſſe, non hominum diſciplinis, ſed meditando & orando, nec ſe ullos unquam magiſtros habuiſſe præter quercus & fagos „. Florebat anno MCCCLXX.

Nicolaus Pithœus in epiſtola præmiſſa Theſauro ſuo ex Operibus S. Bernardi: „ Magna mihi cum D. Karolo Perroto amicitia & familiaritas eſt. Eum igitur die quodam cum, uti ſoleo, adiiſſem, ac variis de rebus multa ultro citroque eſſemus collocuti; injecta mentio eſt divi Bernardi Clarævalleoſis cœnobii abbatis primi: quem tantis ille laudibus extollebat, tantique ſcripta ejus faciebat, ut ad ea evolvenda animum indoxerit meum.. Atque ita, quod futurum ille prædixerat, verum eſſe comperi. Tanta enim ex ejus me lectione voluptas cepit, ut omnes pæne illas, quæ animum meum eam miſere cruciabant, moleſtias abſterſerit „. Idem inferius „ Beroardum quoddam quaſi Eccleſiæ ruentis columen atque ſuſtentaculum „ appellat. Scribebat anno MDLXXXIX.

F

Juſti Lipſii, Renati Choppini.

605 Juſtus Lipſius, Lovanii regius profeſſor & hiſtoricus, rogatus ab Auberto Miræo, quoſnam e Patribus legendos formandis concionibus judicaret, hoc reſponſi dedit Epiſt. 49. Centur. 3. „ Mihi inter omnes Græcos placet Chryſoſtomus .... Inter Latinos Bernardus me capit, & uſum habet excitandi, ob acrimoniam ubique & calorem; tum etiam docendi atque imprimendi, ob ſententiarum acumen quas crebro & ſalubriter miſcet „. Florebat anno MDCX.

Renatus Choppinus, in ſupremo Pariſ. ſenatu advocatus, lib. 2. de ſacra Politia: „ Eadem tempeſtate, inquit, D. Bernardus emicuit, cœnobita quercuumque diſcipulus, & nullo præeunte magiſtro doctiſſimus, qui e ſolitudine in celebritatem, ex umbra in ſolem, ſanctitatem eruditionemque importavit. Is tam πολύγραφος, quam αὐτοδίδακτος; quod paucis admodum id genus ſcriptoribus cernimus contigiſſe „. Florebat anno MDCXX.

CLAS-

A

CLASSIS IX.

Illuſtrium Feminarum.

S. Hildegardis, S. Gertrudis, B. Mechtildis.

SAncta Hildegardis, Montis S. Roberti prope Bingen abbatiſſa, in quadam Epiſtola ad ſanctum Bernardum, ſic illum exprimit: „ Ego ante duos annos te in hac viſione vidi ſicut hominem in ſolem aſpicere, & non simere .... Tu aquila es aſpiciens in ſolem &c. „ Florebat anno MCL.

S. Gertrudis, abbatiſſa monaſterii Elpedani, in Comitatu Manſfeld., deſcribit modum quo ſibi upparuit S. Bernardus, lib. 4. Inſin. cap. 51. Inter cetera vero ſic ait: „ Pectus quoque ejus ſanctiſſimum, collum & manus videbantur aureis quibuſdam laminis, gemmiſque roſei coloris valde rutilantibus intextis honorabiliter circumamicta. Unde & per lamioas aureas notabatur præcipua elegantia doctrinæ ejus ſalutaris, quam corde devoto ſedulo retractans, per gutturis ſacri miniſterium ore ſacrato edidit, & manibus ſanctis fideliter conſcripſit omnibus in eis proficere volentibus ad ſalutem. Per gemmas vero figurabantur illa dicta, quæ ſpecialius redolent divinum amorem „. Florebat anno MCCC.

B

B. Mechtildis, ejuſdem B. Gertrudis in eodem cœnobio comes, ſic ſcribit in lib. Gratiæ ſpir. cap. 91. „ In medio Eccleſiæ S. Bernardi, ſingulariter a Deo in benedictionibus dulcedinis prævenit, Dominus aperuit os, quia Spiritus ſanctus eum tam affluenter & ſuperabundanter influendo repleverat, ut velut cum ventus rapidiſſimo impetu januam operit, ita Spiritus ſanctus impulſu, ea quæ ſibi divinitus inſpirabantur, caritate accenſus infudit, & Eccleſiam ſua doctrina multum illuminavit, & implevit eum Dominus Spiritus ſapientiæ & intellectus, & ſupra quam dici poteſt mente illuſtratus, licet multa effuderit, multo tamen plura intellectu reſervavit „. Florebat circa annum MCCC.

C

CLASSIS X.

Heterodoxorum.

Lutheri, Neandri, Buceri, Oecolampadii, Calvini, Hoſtii.

MArtinus Lutherus, in Colloq. convivial. cap. de Patrib. Eccl. „ Bernardus, inquit, omnes Eccleſiæ Doctores vincit: ſed cum diſputat, in alium virum mutatur, ibi nimium tribuit libero arbitrio „.

Michael Neander, de eodem ita ſcribit Præfat. ad Gnomolog. Græcorum: „ Plus ſpiritus vitæ, doctrinæ & fidei in paucis aliquot paginis D. Bernardi reperitur, qui philoſophiam non attigit, ſola Scriptura contentus, quam adeo familiarem ſibi fecerat, ut mera Scripturæ verba loquereiur; quam in toto Hieronymo, qui linguarum, artium, philoſophiæ, antiquæ ſapientiæ cognitione eunctis præſtabat „.

Martinus Bucerus, lib. de Concord. art. de Juſtif. „ Bernardum virum Dei nominat „.

Johannes Oecolampadius, citatus a Gutberto Tonſtallo lib. de verit. Corp. Chriſti in Euch. „ Excellebat, ait, Bernardus exactiore judicio omnes ſuæ ætatis viros „.

Johannes Calvinus, lib. 4. Inſtit. cap. 11. §. 10. hæc teſtatur: „ Bernardus abbas in libris de Conſideratione ita loquitur, ut Veritas ipſa loqui videatur „. Item cap. 10. §. 17. „ Bernardum vocat pium & ſanctum Scriptorem „.

D

Auct. J. P.

Daniel Heinſius Orat. 3. „ Quis, inquit, ſuaviùs Bernardo ſcribit? cujus ego Meditationes rivum paradiſi, ambroſiam animarum, pabulum angelicum, medullam pietatis vocare ſuleo „.

APPENDIX.

Superioribus magni Viri præconibus annumerare nobis licuit duos alios epimetri loco. Primus ſit Everwinus Steinfeldenſis prope Coloniam Præpoſitus, in epiſtola ad ipſum data, quam vulgavit Mabillonius Veterum Analectorum tom. 3. pag. 452. ubi ſic loquitur: Lætabor ego ſuper eloquia tua, ſicut qui invenit ſpolia multa, qui nobis memoriam abundantis ſuavitatis Dei eructate in omnibus dictis & ſcriptis veſtris ſoletis, maxime in Cantico amoris ſponſi & ſponſæ, hoc eſt Chriſti & Eccleſiæ, ita ut eidem ſponſo dicere veracitet poſſimus: „ Servaſti bonum vinum uſque „ adhuc „. Hujus vini tam pretioſi pincernam te nobis ipſe conſtituit: non ceſſes propinare, non hæſites, hydrias non poteris evacuare .. O bone Pater, ſatia interim propinaſti de quarta hydria omnibus nobis ad correctionem, ad ædificationem, ad conſummationem, incipientibus, proficientibus atque perfectis; utque in finem ſæculi profuturna contra teporem ac pravitatem, quæ eſt in falſis fratribus. *Hæc Everwinus. Alter, qui ſanctum Patrem laudat, eſt Laurentius de Leodio in Hiſtoria epiſcoporum Virdunenſium apud Acherium in Spicilegio tom. 2. noviſſimæ editionis Pariſienſis pag.* 251. *de Henrico ſic loquens*: Henricus primo capit conſilium a Bernardo ſanctæ memoriæ abbate Clarevallenſi, cujus conſiliis regna & eccleſiæ Galliarum hodieque innituntur.

Sapientibus addantur Everwinus, & Laurentius de Leodio.

E

§. LVI. Superſtitionum calumniæ perperam ab hæreticis in Virum ſanctum conjectæ; Horſtii Paræneſis ad ſectarios de Sancto Bernardo cum fructu ab ipſis legendo.

F

Obſervatio ſequens habetur poſt elogia, quæ proxime jam deſimus, apud laudatum Mabillonium a col. 1354. *qua impudentiſſimæ heterodoxorum adverſus* S. Bernardum *criminationes confutantur. His itaque verbis expreſſa eſt*: Horſtius hoc in loco refert iniquas & erroneas Centuriatorum Magdeburgenſium cenſuras, ex eorum Centuria XII. excerptas, quibus in S. Bernardi geſta & dicta nonnulla ſuperſtitionis nomine impie aut inique cavillantur. Has vero cenſuras, quas in XXII. articulos diſtinxit idem Auctor, brevitatis ergo in decem capita præcipua revocavimus, ne aliquid prætermiſiſſe videamur. Et quidem primo S. Bernardum notant Magdeburgenſes, „ quod Hoſtiæ in Miſſa oblatæ & conſecratæ cultum adhibuerit, eaque uſus ſit ad „ dæmones expellendos. 2. Quod Sanctorum reliquias veneratus ſit. 3. Quod rebus benedictione ſacra munitis quamdam erediderit ineſſe virtutem. 4. Quod Romanum Pontificem „ adverſus impugnatores defenderit, eique jus „ inveſtiturarum aſſeruerit contra Lotharium im-

Iniqua & erronea Centuriatorum Magdeburgenſium cenſura.

A „ ſeratorem. 5. Quod extra Eccleſiam catholi-
Auct. „ cam ſperandam eſſe ſalutem negaverit. 6. Quod
J. P. „ expeditioocm ſacram, quam Cruccm vocant,
„ prædicaverit. 7. Quod veritatem a mortuis
„ expilcatus ſit, iſque pro leſſe erediderit Miſſæ
„ ſacrificium. 8. Quod miracula ad errores, ue
„ ipſi loquuntur, confirmaodos perpetraverit. 9.
„ Quod vitam monaſticam propagaveris, & ad
„ illam induxerit plurimos; in primiſque ſorori
„ ſuæ lieat conjugatæ interdixerit omni veſtium
„ pompa, ejuſque a viro ſeparationem probave-
„ rit, ut ipſa clauſtrum ingrederetur. 10. Quod
„ ipſe Bernardus in ſtagnum rigens ſe injecerit
„ ſtudio caſtitatis, ae in ſumma corpus ſuum ini-
„ quios torſerit „.

ſancto Doctori impudenter refutatur.

610 Et hæc quidem ſunt ſuperſtitioſa illa, quæ in ſancto Doctora bæretiei calumniantor „ opera, quibus ſingulis acres potius invectiones, quam refutatiooes Horſtius appoſuit. Verum cum illa non tam ipſum Bernardum, quam eommunem Catholicæ teligiooia caulam impugnent, iiſque copioſe & erudite ſit reſponſum a multis, non
B viſum eſt illis diutius immorandum. Certe bæc, quæ taniquam ſuperſtitioſa criminantur hæretici, longe validius in eos regeri poſſuot pro Bernardo: quem com VIRUM DEI appellet Bucerus, Calvinus PIUM ET SANCTUM; eum ſuperſtitioſis ad mortem ulque factis addictum fuiſſe nefas eſt opinari. Ac proinde ea nequaquam ſuperſtitionis nomine in Catholicis notanda ſunt, quæ, quo minus Bernardus ſanctus, & miraculis a Deo illuſtratus fuerit, efficere non potuerunt. Cæterum conſulat lector, ſi lubet, Confeſſionem Bernardinam, ex S. Doctoris operibus expreſſam a P. Theodoro Petreio Cartuſiano Colonienſi, ubi loca doctrinæ Catholicæ in certas elaſſes digeſta reperiet.

Sectarios a S. Bernardi auctoritate;

611 *Hiſce in editione Mabilloniana ſubjicitur* Horſtii Parænefis ad ſectarios, de S. Bernardo cum fructu ab ipſis legendo: *quam etinam, ſi non omnino ſint excordes & obdurati, alio in animum demittant!* *Accipe textum*: Diverſas Sectariorum de Bernardo cenſuras audivimus. Alii laudaot, alii vituperant: niſi forte in eo conveniunt omnes, quod adverſantem ſuis ipſorum placitis & moribus omnes æque damnant ac rejeiciont. Hæc tamen quæ ipſi tamquam doctrinæ ſuæ contraria
C improbant, nos Catholici vel ideo probanda & amplecteods ducimus, quia Bernardum, alioſque illi ſimiles viros ſanctiſſimos, talia docuiſſe & feciſſe, adeoque diverſa ab illis via inceſſiſſe novimus. Sanctitas nimirum vitæ doctrinæ adſtipulatur, & ſalsa nobis doctrina, eut errones fides videri oequit, quam Viri tacta ſanctitate illuſtres tenuerunt. Cur ſibi plus credi volunt, nullo ſanctitatis ſuffragio nixi, quam ſanctiſſimo Bernardo, aliiſque orthodoxis Patribus, quorum doctrina & fides tot ſanctitatis argumentis, immo tot ſignis & miraculis comprobatur? Sane non poteſt arbor bona malos fructus facere, nec arbor mala bonos. Quis enim ſanæ mentis ſibi perſuadeat, hominem impia, falſa, abſurda, erronea docentem; idololatriæ, ſuperſtitioni, vanis obſervantiis deditum, qualia atri iſti cenſores, Centuriatores, Bernardo impinguot; inter hæc nihilo minus continuis gratiæ iocrementis apud Deum & homines proficere, & ad tantam divini amoris, omoiſque virtutis perfectionem emergere potuiſſe?

612 Porro quid de præcipuis orthodoxæ fidei eapitibus Bernardus ſenſerit, ſcripta ejus abonde D teſtaotur. Sed etſi nihil literis commendaſſet, ipſo vitæ tenore ſatis oſteodiſſet, cui Eccleſiæ adhæſerit, quam a vobis doctrina & moribus alienus fuerit. Nam vos modo pauliſper affari libet, o ſectarii, quibus etiam Bernardum ſubiode legera lobet: ſi forte detur & aliquando intelligero, & reſipiſcere. Miſſa vobis mera & borrenda idolomania eſt: at quoties Bernardus Miſſam, verum Deo ſacrificium obtulit? Non facile illam interm iſſe ad extremum uſque ſpiritum, teſtatur Vita; & vos ipſi, etſi non ſine calumnia. Nonne ipſa Miſſæ oblatione dæmones ſæpe terruit & profligavit? Nonne Guillelmum Ducem Aquitaniæ, pertinacem illum ſchismatis fautorem, nullis ce dentem minis ac monitis, poſt oblatum Sacrificium ab altari venicns, dextra, non ferro, ſed ſacra Dominici corporis hoſtia, armata percuſit, & expugnavit? Legite & intelligite, ſi forte & tandem expugnetur duritia cordis veſtri &c.

exemplo, ſtituti ratio: E

613 Sed longius progredior, quam ferat in- ſtituti ratio: paucis dumsxas vos commovere ferebat animus, ne præ Bernardo vos ſapere arbitremini. Cur eoim novitatem a veteribus damnatam, veterat damnantem inducitis? eur non teneris viam, qua Bernardus, ſanctique illi Viri & Confeſſores, totaque antiquius cælum petiit? Si errare vos non creditis; qua iſti pergant via videte: ſi agnoſcitis, eur peritos vlæ duces non ſequimini? cur non vel tandam ao reditis, unde diſcedere numquam oportuit?

ſanctitate & miraculis confutatus Horſtius;

614 Ego quidem, ut ingeoue de me fatear, ſi vel ab ineunte ætata veſtris imbutus eſſem erroribus; vel ſi quocumque caſu e tramite veritatis & orthodoxæ religionis ad ſectas veſtras deflectere contigiſſet, ſolus mihi Beroardus ſufficeret, qui veſtra mihi dogmata ſuſpecta redderet: immo qui devium reduceret in viam veritatis. Sic quippe ratiocinaret mecum: Si vera non ſunt, quæ vir tam eximiæ & irrefragabilis ſanctitatis tenuit & doruit, quomodo tanta ſanctitas cum tanta falſitate conſiſtere potoit? Sanctitatem ejus inficiari non poſſum, quam video a tot viris graviſſimis, & ſcriptoribus omoi exceptione majoribus, quin & ab ipſis ejus ætnulis conteſtatam. Miracula quoque innumera in ejus confirmationem edita conſpicio, quæ negare velle, non videtur eſſe hominis prudantis; calumniari F autem tamquam præſtigias & opera ſatanæ, id prorſus videtor hominis male ſani, nedum matigoi, eum talia non oiſi divina virtute fieri potuerint. At vero in confirmationem errorum talia patrata credere, id vere foret bomiois prorſus impii, & in Deum blaſphemi, ac in Sanctos ajus iojurii. Licet hic merito illud ſancti cujuſdam Doctoris iofigoe dictum uſurpare (*citatur ad marginem* Richardus a S. Victore lib. 1. de Trinit. cap. 2.) „ Domine, ſi error aſt, a te „ decepti ſumus. Nam iſta in nobis taotis ſignis „ & prodigiis eooſtmate ſunt, & talibus, quæ „ non oiſi per tuipſum fieri poſſunt; certe a ſum- „ mæ ſanctitatis viris nobis tradita, & cum ſumma, & autheotica ateſtatione probata, teipſo „ cooperante, & ſermonem confirmante lequen- „ tibus ſignis „.

ejuſque Opera ut legan, ipſos hortatur.

615 Hæc in gratiam veſtri, o ſectarii, quis ſapientibus & ſtolipientibus me debitorem agnoſco: quamvis vobis ſuper docentes vos intelligere & ſapere videamioi. Sed miror tamen quid vobis ſit animi, dum Berosrdum legitis, toto a

vobis

A vobia cælo diſſidentem : conſcientia haud dubie præjudicatis opinionibus reclamante. Legite deinceps; hoc unice precor, & ſuadeo; legite, inquam, & ſi ulla vobia cura ſalutis ; intelligite. En lucem ſanctitatis & ducem veritatis Bernardum vobis exhibeo: aut ſi mavultis, ipſum vobis appreeor, qui eſt lux vera, immo via, veritas, & vita. *Quandoquidem vero de* S. Bernardi *operibus cum fructu legendis inſtitutus eſt u nobis ſermo ; non abs re videmur facturi, ſi nunc agamus de Viri ſancti lucubrationibus, quas in bonum publicum ad poſteros tranſmiſit.*

§. LVII. S. Bernardi Opera an juſſu Deiparæ ſint collecta; editio Mabilloniana; ſancti Doctoris in ſcribendo characteres.

(1) Datur occaſio, cur de genuinis ac ſpuriis Sancti Operibus non agamus.

AD *prælum paraveram ea, quæ illuſtriſſimus Mauricus ad annum Chriſti* 1153. *cap.* 10. *de ſancti Doctoris ſcriptis genuinis, dubiis atque alienis collegit, opera uſus tum aliorum auctorum, tum præcipue Cardinalis Bellarmini in libro de Scriptoribus eccleſiaſticis; verum, re deinde expenſa, mutavi conſilium, &, ne falcem, quod dicitur, mitterem in alienam meſſem, operoſe tractando de materia, quæ proprie ad bibliographos, non vere ad hagiographos pertinet, viſum eſt hoc labore ſuperſedere, atque lectores mittere ſuper ille argumento ad Mabillonii editionem propter rutiones ſtatim aſſignandas. In memoriam tamen revocare juvat, quaſdam* S. Bernardi *lucubrationes in hoc Commentaria laudatas eſſe, videlicet* §. 15. *&* §. 54. *de gratia & libero arbitrio;* §. 23. *&* 28. *Sermones in Cantica canticorum;* §. 50. *librum de Conſideratione. Adde, quod Gaufridus biographus genuina quædam ſancti Patris Opera enumeret in libro* 3. *Vitæ ejus, apud nos cap.* 5. *Sed occaſione præſentis argumenti diſcutiendum breviter eſt factum quoddam, de que Mauricus paullo ante allegatus. Rem expono.*

B

(2) Quod Opera ejuſdem Sancti ſint collecta juſſu Deiparæ

617 *Vult itaque hiſtoricus ille,* S. Bernardi *Opera juſſu Deiparæ collecta fuiſſe ; pro qua re affert teſtimonium Philothei*: Sequuntur, *inquit*, ordine libri, quos *ſanctus Doctor* reliquit, ingena volumeo Operum, ſed pondere quam mole longe præcellens : nempe gemmea omnia, ſeu verius aurea, & de quibus inter laudes Bernardi Philotheus . . , cum collecta & vulgata recens ſuiſſent, pia quidam licentia, ſed poetica, non aliud majus donum (hujus generis) a Virgine accepiſſe geous humanum, quam quod ſcriptis Bernardi frueretur, fidenter ait *iſta, quæ in editione Mabilloniana habentur volumine* 2. *cap.* 7. *col.* 1304.

C

Hoc tamen audenti liceat dixiſſe eamœna,
Atque animi ſenſus exſeruiſſe otei,
Humano numquam geoeri, ooſtroque decori
Partheoice tantum muneris alma dedit;
Quantum grata ſuo nuper cum munere nobis
Protulit hæc brevibus ſcripta legeoda notis.

non ſatis probatur:

618 *Hiſce Philothei verſibus recitatis ſuperaddit iſta de eodem Mauricus*: Attribuit autem Virgini hoc munus, quia ejua juſſu collecta Sancti opuſcula, atque io volumen unum conglobata uſui publico lucem aſpexere. *Ita ille; qui mox recitat ſequens ex eodem poeta diſtichon, que rem confirmat :*

Protulit ipſa quidem, proprio nam Diva clienti

Juſſit, ut egregia quæreret orſa ſenis. D
Factum illud memoria dignum eſſet, ſi de ejuſdem AUCTA
veritate ſufficienter conſtaret. At vero nonnulla J. P.
ſunt, quæ huic rei officiunt. Nam contra eſt primo, quod juſſum illud confuſe admodum referatur. Quæro enim, quinam fuerit eliens *iſte* proprius *autem que loco, quo modo, que tempore id acciderit: quibus tabulis confirmetur. Contra eſt ſecundo, quod pictoribus utque poetis præprimis ſit ac frequens epiſodiorum uſus. Unde conſequens eſt, ut imperata illa Operum collectio probari debeat teſtimonia melioris notæ, antequam nos ei ſuffragemur. Jam vero, quandoquidem paullo ante lectorem miſimus ad Operum* S. Bernardi *editionem Mabillonianam, non abs re fuerit brevem de eadem notitiam dare.*

Editio Mabillonii præ aliis laudatur;

619 *Clariſſimus hic editor* S. Bernardi *Opera omnia cum genuina, tum ſpuria, tum dubia, tomis ſex comprehenſa vulgavit in volumine duplici. Et in primo quidem refert quatuor prieres temos, ſeu genuina Sancti Operu omnia ; in ſecunde autem, quod continet duos poſteriores temos, quintum* E *videlicet & ſextum, exhibet alia. Utrumque vero volumen, ſecundis curis ad limam revocatum, Lutetiæ Pariſiorum typis commiſit anno* 1690. *poſt editionem primam, quæ ibidem loci prodierat nuno* 1667. *Socios, qui operam ſuam in hac editione anni* 1690. *ſtrenue poſuerunt, nominat Mabillonius in fine Præfationis generalis. Hanc tamen, non illos, tamquam auctorem primarium um ſemper allegamus. Dicebam ſuperius, Mabillonium* Opera omnia *ſancti Doctoris vulgaſſe, etiamſi ſcriptæ nonnullæ epiſtolæ ad ipſius manum non pervenerint.* Sane, *inquit in Præfatione generali* §. 1, nulla ſupereſſe Bernardi Opuſcula, ſaltem alicujus momenti, haud edita exiſtimo, præter nonnullas epiſtolas, quæ hactenus deſiderantur, & *quas ibidem aſſignat. Quænam vero in editione anni* 1719. *ſint addita, diſces ex Præfatione generali in fine ejuſdem. In Admonitionibus autem, quæ epuſculis, in ſecundum volumeu ab eruditæ iſta editore rejectis, præfiguntur, ſpuria, dubia vel* F *incerta a genuinis ſecerunt, eo ſucceſſu, ut aliis omnibus, qui in hoc ſtudierum genere ipſum præceſſerant, palmam eripuerit, teſte Caveo heterodoxo, atque adeo uenuquam hic adulationis, vel falſæ laudis ſuſpecte, qui hoc ei dat elogium :* Opera ſuppoſititia a genuinis optime diſcrevit, quæ nemo umquam certius diſtinxit, vel de iis doctius judicavit. *Hæc ille in ſua Scriptorum eccleſiaſticorum hiſteria literaria.*

qui elogium hic in S. Bernardo ingenii,

620 *Coterum Doctoris Melliflui ſingulares, & non facile imitabiles in ſcribendo charakteres, peculiari nimirum Spiritus ſancti, qui per eum loquebatur, unctione delibutas, ita exprimit idem Mabillonius in ſua generali Præfatione, volumini primo præfixa, paragrapho prime num.* 3. *diſerte juxta ac graviter iſta ſcribens*: In ejus enim ſcriptis clueet ingenium natura nobile, generoſum, excelſum: ſed humanum, civile & honeſtum. Eloquentia quaſi congeoita, ſine fuco, oon ſine ornamento, ſed nativo. Stilus preſſus, oratio vivax, dictio propria, cogitatus ſublimes, affectus pii, lepores ſponte naſcentes, totus ſermo unum Deum ac cæleſtia ſpirans. Ardet, non urena, ſed inflammans. Pungit & ſtimulat, non ut iritet, ſed ut moveat. Corripit, increpat, non ut detrabat, ſed ut attrahat. Arguit, minatur, terret, ſed amando, noo indignando. Blanditur, ſed noo adulatur: laudat, ſed non exiol-

A extollit. Urget blande, præſtringit abſque moleſtia: delectat, recreat, placet. Quippe „ oratio ejus, inquit Sixtus Senenſis, ubique dulcis & artifex, ita delectat, & ardenter incendit, ut ex ſuaviſſima lingua ejus mel & lac verborum fluere; & ex ardentiſſimo ejus pectore ignitorum affectuum incendia erumpere videantur “.

AUCT. J. P.

ac doctrinæ ſanæ ita ſtudiosi de ſcribitur.

621 Jam vero doctrinam hsbec minime vulgarem, Scripturæ ſacræ verbis ac ſucco refertam; ſic autem Patrum ſententiis inhærentem, uc tamen propria ejus eſſe ſentiatur. Ita quippe ſcribit de rebus divinis, de gratia & libero arbitrio, de moribus & officio Pontificum, clericorum, monachorum, laicorum, ut fontem hæc iodicent, noo rivum aut canalem. Et miramur, ſi vir tantus amatur? Si ejus ſcripta comparantur, leguntur, teruntur ab omnibus? Si editionea eorum ſine numero fiant? Si viri docti & eruditi illis augendis, illuſtrandis, & ad nativam integritatem revocandis operam ädhibeant ſuam? Si

B Roma ipſa, orbis domina & magiſtra, quæ Bernardum quondam docentem, immo & redarguentem venerata eſt; ſi Roma, inquam, ipſa libros de Conſideratione, Eugenio III. primum oblatos, tum Nicolai V. juſſu elegantiſſime deſcriptos, demum Pontificum typis ſub Clemente VIII. publicari paſſa eſt, totum Bernardum editura in lucem, ſi Gerardus Voſſius (*Præpoſitus Tungrenſis*) operam itidem ſuam in totum Bernardum contuliſſet. Quo minus mirandum eſt, ſi in metropoli Galliarum tantum Galliæ lumen regiis typis meruic honorari. *Hactenus Mabillonius.*

§. LVIII. Variæ Operum ſancti Doctoris editiones; ſententia perperam ei attributa; cur & quænam Chronologia Bernardina hic detur.

Diſcrepantur alia

IN primis nihil magis Bernardi meritum & pretium arguit, quam adeo frequentes, & toties repetitæ ejus Operum editiones, ſive aote, ſeu poſt inventam artem typographicam. Quippe multiplex illa editio argumento eſt, quam comparetur Bernardus a multis, quam avide legatur, quam denique ab omnibus ametur, *ut Mabillonii utar verbis in Præfatione generali §. 1. ubi de tot ac tam variis eorumdem Operum editionibus longam mox ac curioſum ſermonem ſubnectit, incipiendo a Moguntina, quam Petrus Schoyfferus fecit anno 1475. quæ ei videtur fuiſſe prima. Quantum vero diligentiæ, accurationis, ac laboris inſumpſerit editor ille Benedictinus, ut ſua impreſſio prodiret in lucem, quam poſſet emendatiſſime; perſpicuum omnino fit, ſi quis legat, quæ in allegata Præfatione de hoc argumento ſubdit. In illa autem, quæ in Operum editione anni 1719. recuſa eſt, hæc de illa lego addita priori*: Toto vitæ tempore eruendis expoliendiſque Bernardi Operibus, aliis ſicet iiſque graviſſimis ſtudiis diſtractus, omoem curam, diligentiam omnem impendit.

exemplaria ineſſe.

623 *Ad varias, de quibus dicebam, impreſſiones addi obiter poteſt, R. A. dominum Godefridum Bouvart, Ordinis Ciſtercienſis, in celebertimo ac florentiſſimo cœnobio* S. Bernardi, *quod in territorio Antuerpienſi ad Schaldim jacet, aſſectam, obſervationeae aon iadiligenti uſum eſſe, ut impreſſorum Operum ejuſdem Sancti exemplaria bene multa ac varia cogaoſceres & annotaret. Intor alis* D *quippe, quæ de eodem Sancto hac ſcripſit die* XV. *Martii anno* 1737. Addo, *inquit*, hic ſeriem editionum Operum ejuſdem Sancti, quas in bibliothecarum, auctionum, & officinarum catalogis, præfationibus Operum, & alibi reperire licuit. *Earum autem catalogus, quem ſubiexit, incipit ab editione Moguntina anni* 1475. *ac deſinit in Mabillonisna, anno* 1719. *recuſa Lutetiæ Pariſiorum, ita ut editiones omnino quadraginta diverſas deſignet.*

624 *Veram priuſquam hanc diſcedamus ad alia,* Sententia quædam *conveniendas mihi eſt ſcriptor quidam Catholicus, qui ſancto Doctori noſtro ſententiam quamdam impinavit a ſana doctrina alienam. De heterodoxis, qui e mellita* Bernardi *ſucco venenum coaficiant, jam egimus §. 54. num. 574. An vero inter Catholicos auctores inveniantur, qui alia quædam in ejus Operibus vel minus recte intelligant, vel perperam carpunt, ſicut non eſt mihi promptum dicere, ſic operoſe iaquirere ſaperſedeo: cum illud argumentum non ſit proprio fori noſtri, ſed theologorum; quibus incumbit ſanctam Patrem recte intellectum* E *explicare, non ſecus atque alios Eccleſiæ Catholicæ Doctores. Res itaque hic mihi eſt cum auctore quodam Catholico, qui in* Bernardo *inveniſſe ſe putavit, quod in* Bernardo *non eſt. Factum intellige.*

625 *Lucas Caſtellianus in Tractatu de certitudine gloriæ Sanctorum canonizatorum cap. 1. puncto* 23. §. 3. *convenit eos, qui aſſerunt,* S. Bernardum *ſequutum* fuiſſe errorem illorum, qui negabant animas juſtorum ante extremi judicii diem, frui gloria ſempiterna, quemadmodum de illo ſcribit Alphonſus de Caſtro lib. 3. adverſus hæreſes tit. BEATITUDO, poſt ſextam hæreſim, §. BEATUS BERNARDUS. *Quæ vero deinde affert idem Caſtellianus pro defenſione ſancti Doctoris, legi poſſunt loco mox allegato. Sed pluribus hoc argumentum pertractat Mabillonius volumine primo pag.* 709. *ubi expendit ſententiam* S. Bernardi *de medio animarum ſtatu. Sanctam Doctorem etiam defendit Natalis Alexander tom. 6. Hiſtoriæ eccleſiaſticæ, anno* 1714. *Pariſiis editæ, agens de hac re pag.* 527. *&* 528. *Si quis porro plura deſideras de* F *Alfonſo a Caſtro, qui natione Hiſpanus, profeſſione Franciſcanus fuit, adeas Waddingi ſcriptores Ordinis Minorum, & Nicolai Antonii Bibliothecam Hiſpanam.*

Perperam S. Bernardo imputata

626 *Etiamſi me non lateat, in Introductione ad Opera* S. Bernardi, *a præſtantiſſimo Viro Jacobo Merlono Horſtio Coloniæ publicata, exſtare chronologiam vitæ & ſcriptorum ejuſdem ſancti Patris, cum Præfatione ad lectorem; chronologicos tamen Bernardinæ hoc etiam loco rationem eſſe habendam duxi, ut rebus videlicet ab iſto magno Doctore geſtis, atque in meo hoc Commentario prævio ad determinatos annorum calculos revocatis e conditore Annalium Ciſtercienſium, nova vel melior etiam lux accedat, ſi ea ſub hac veluti aſpectu hic ita repræſententur, ut cum temporis ratione Mauriciana, quam in dicto Commentario ſecutus ſum, conferri, atque hæc ex illa vel confirmari, vel emendari, ſicubi forte aberret, merito poſſit ac debeat. Et vere quiſnam iaficias ierit, chronologiam eſſe lucidam hiſtoriæ facem? Produco autem Chronologiam illam, quam Mabillonius ad calcem ſui voluminis primi vulgavit, non vero Horſtianam. Etenim cum poſt hanc ordinata ſit iſta, & in lucem data; mirari non debemus, ultimam iſtam melioris eſſe notæ, ab eo videlicet ordinatam, qui poſt Horſtium,*

novella de Chronologia Bernardina obſervationes

A *Horſtium, aliosque Operum ac ſcriptorum* S. Beroardi *editores, in eamdem recudendam & illuſtrandam graviter ac ſapienter incubui. Iſtius itaque Chronologiæ, in tres a nobis partes diviſæ, quibus adjecti hic etiam ad margnem a nobis ſunt numeri Arabici, & additiones, ut vocant, ex tibi, lector.*

§. LIX. Chronologiæ Bernardinæ

PARS PRIMA.

Ab anno Chriſti MXCI. *qui fuit Sancto natalis, uſque ad* MCXXV.

S. Bernardi natalis, initium Ordinis Ciſtercienſis;

B ANno Chriſti MXCI. Urbani Papæ II. 4. Henrici IV. impet. 35. Philippi I. Gall. regis 31. natus eſt Beroardus in caſtro Fontanis appellato, prope Divionem in Burgundia, patre Taſcelino Soro, domino de Fontanis, matre Aletha Bernardi domini Montisbarrenſis filia. Pateroæ ejus ædes recens, beoficio Ludovici XIII. Galliarum regis, RR. Patribus Congregationis Fulienſis conceſſæ, in monaſterium converſæ ſunt. De genere ſancti Bernardi lege Admonitionem præmiſſam initio Vitæ S. Beroardi, & Johannem Eremitam in Vita quarta, ubi viri ſancti genus paternum ex veteri Burgundiæ Ducum familia originem duxiſſe fertur.

S. Robertus aposterum abbas t

628 MXCVIII. B. Robertus abbas Moliſmenſis, aſſumtis ſecum ex eodem monaſterio 21. monachis, in gremum Ciſtercii ſecedit, ibique novum monaſterium exſtruit, in diœceſi ſcilicet Cabilonenſi, quinque circiter lencis a Divione, opitulantibus ſimul & probantibus Gualtero Cabilonenſi & Hugone Lugduoenſi præſulibus; prædia vero largiente Odone Burguodiæ Duce, quo ibi cum ſociis ſtrictius ad amuſſim obſervarec Regulam S. P. Benedicti, cujus die ſacro in Do-

C minicam Palmarum hoc anno incideote, opus illud tum primum exordium ſumpſit. Ex primis B. Roberti ſociis fuere Alberieus, Odo, Johannes, Stephanus, Letaldus, & Petrus.

Ordinis confirmatio

629 MXCIX. Henrici IV. imp. 43. Philippi Gall. regis 39. Urbano II. decimo oono anno pootificatus, IV. Calend. Aug. defuncto ſuccedit Paſchalis II. ea monacho Cluniacenſi.

Beatus Robertus Moliſmenſium ioterpellatio, nibus in concilio Romano ac Pontificis juſſu Moliſmum redit, eique Albericus ex Priore ſubſtituitur apud Ciſtercium, eccleſia in honorem beatæ Virginis hoc anno dedicatur.

MC. Hoc anno Johannes, & Ilbodus monachi Romam mittuntur ab Alberico Ciſtercii abbate, eum litteris commeodatitiis Johannis & Benedicti Cardinalium, Hugonis archiepiſcopi Lugdunenſis, atque Walteri Præſulis Cabilonenſis, quorum precibus Paſchalis II. ioſtitutum Ciſtercieoſe confirmat peculiari privilegio dato Troiæ XIV. Cal. Maii, Indict. 8. pontificatus anno 2. Exſtat apud Baron. & Manriq.

630 MCI. Albericus abbas arctiſſimam Regulæ S. Benedicti obſervationem ioſtituit io novo monaſterio, abjiciens quicquid Regulæ adverſaretur.

Obiit B. Bruno inſtitutor Ordiois Cartuſienſis, (qui anno MLXXXVI. exordium ſumpſit) patria Colonienſis, ſanctitate ac ſcientia illuſtris.

MCII. Odo Burgundiæ Dux, Ciſtercii fundator, moritur, & ſepelitur io eccleſia Ciſtercienſi; eodemque aono Henricus ejus filius babitum monaſticum ibidem induit. D Auct. J. P.

MCIII. Ciſtercienſes nigrum babitum in album commutaſſe creduntur, & B. Virginis Officiom quotidia recitandum ſibi propoluiſſe. *obſervantia regulæ S. Benedicti; fundator; mutata habitus t mores monachorum S. Beroardi circa eos.*

MCV. Obiiſſe putatur Aletha, S. Bernardi mater, calendis Septembris, ex Necrologio S. Beoigoi Divionenſis, ubi ſepulta eſt: cujus corpus poſt 145. annos translatum eſt Claram-vallem. Ejus obitum deſcribit Guillalmus lib. 1. Vitæ S. Bernardi cap. 2.

MCVI. Paſchalis II. 7. Philippi I. Galliarum regis 46. Henricus IV. infeliciter vitam elauſit aano imperii 49. Huic ſucceſſit Henricus V. boſtili io Eccleſiam animo patri aon degener filius: qui Romam pergeos, Paſchali Pontifici manus injecit, ab eoque per vim eccleſiarum inveſtituras eatorſit; ſed & coronam imperatoriam anno MCXI. E

631 MCVIII. Paſchalis II. 9. Heoriei V. 2. 3. Cal. Aug. Philippus rex Francorum obiit apud Miliduoum: cui Ludovicus ejus filius, eognomeoto Groſſos, ſucceſſit. *regis Francorum; divenit, ac S. Roberti Moliſm. mori; S. Beroardi conversio; Firmitas fundata?*

MCIX. B. Albericus, ſecundus Ciſtercii abbas, obiit VII. Cal. Februarii, aono regiminis nono & dimidio: cui ſubſtitutus B. Stephanus Hardingos, nobili apud Anglos ſtammata oriundus, Prioris antea vice functus, qui & ipſa cum aliis, Moliſmo vitæ arctioris deſidetio egreſſus fuerat.

MCX. Hoc anoo ad ſuperos migravit III. Cal. Maii B. Robertus abbas Moliſmenſis, Ciſtercii primus inſtitotor, non anno MXCVIII. ut vulgo creditor.

MCXII. Paſchalis II. 14. Henrici V. 8. Ludovici VI. 6. B. Bernardi converſione celeberrimus eſt. Qui annos natus circiter vigioti tres, Ciſtercienſium familiæ ſub Stephano abbate una cum 30. ſociis nomen dedit. Ea quo tempore Ciſtercienſis Ordo mirifice propagari & florere cœpit.

Eodem anno Firmitas, *la Ferté*, prima Ciſtercii filia, fundatur io diœc. Cabilonenſi ad Gronam fluvium, *la Grone*, a dominis Vergiacenſibus, Savarico & Guillelmo ejus filio, Comitibus Cabilonenſibus. Primus abbas Bertrandus. F

632 MCXIV. S. Bernardus metendi artem & facultatem, cum per corporis imbecillitatem alias non valeret, divioitus impetravit, Vitæ lib. 1. cap. 4. *S. Bernardo divinitus data ars metendi; Pontigniacum, & Clarevallis fundata?*

Fundator Pontiniacum, *Pontigny*, ſecunda Ciſtercii filia, quatuor ab Autiſiodoro leucis diſtans, in allodio Heriberti canonici Autiſiodorenſis, concurrente Herveo Comite Nivernenſi, ſub Humbaldo epiſcopo: cujus cœnobii baſilica a Theobaldo Campaniæ Comite poſtmodum ædificata, fundatoris nomen ipſi obtinuit. Primus abbas Hugo Matiſconcenſis, poſtea epiſcopus Autiſiodorenſis, ad quem plures Bernardi epiſtolæ.

MCXV. Fuodantur hoc anno Claravallis & Morimundus, tertia & quarta Ciſtercii filiæ, Claravallis quidem, *Clairvaux*, ad fluvium Albam io Comitatu Campaniæ & diœc. Lingonenſi VII. Cal. Julii, non a Theobaldo (ut quidam opinantur, cœnobii Clarævallenſis translationem, de qua anno MCXXXV. eum fundatione confundentes,) ſed ab Hugone Trecenſi Comite, ut probabitur in Notis ad epiſt. 31. Clarævallenſi monaſterio præficitur Bernardus, & a Guillelmo

de

A de Campellis Catalaunenſi epiſcopo, abſente ſcilicet Joſeerranno epiſcopo Lingonenſi, conſecrator, quatuor & vigioti agens annos, Vitæ lib. 1. cap. 7. Morimundus vero, *Morimoud*, in eadem diœc. ab Odolrico de Agri-monte & Adelina ejus uxore, dominis *de Chorſeul*. Primus abbas Arnoldus, ad quem epiſt. 4. Et hæ ſunt quatuor abbatiæ, quaſi totidem Ciſtercii filiæ primigeniæ, ex quibus inde ceteræ omnes ſunt exortæ.

AUCT. J. P.

Eodem anno obiit Ivo Carnotenſis epiſcopus, vir doctiſſimus, qui ſucceſſorem habuit Gauſridum, Legati in Gallia honore perfunctum, S. Bernardo cariſſimum, de quo Epiſt. 15. 47. & 55. & lib. 4. de Conſid. cap. 5. tum etiam Vitæ S. Bernardi lib. 2. cap. 1. & 6. & lib. 4. cap. 4.

Primum Capitulum Ciſtere; S. Bernardi infirmitas; parvi ejus conatuſ &c.

633 MCXVI. Primum Ciſtercii Capitulum generale a B. Stephano convocatum, quotannis in poſterum freqùentandum Idibus Septembris, ut habet Johan. a Vitriaco, Hiſtoriæ Occidentalis c. 14.

B MCXVII. B. Bernardus gravi infirmitate detentus, medico ruſticano curandus committitur, procuratore Guillelmo epiſcopo Catalaunenſi, Vitæ lib. 1. cap. 7. Quo quidem anno vel circiter accidiſſe fertur converſio Telcelini S. Bernardi parrotis, qui non multo poſt ſanctitatis fama celebris deceſſit undecima die Aprilis, ut habet Neerologium S. Benigni Divionenſis.

MCXVIII. Henrici V. 12. Ludovici VI. 10. Paſchali II. poſt annos pontificatus octodecim & menſes quinque vita functo, ſucceſſit Gelaſius itidem II. ex monacho itidem Caſſincoſi, cui Henricus imperator Mauricium Burdigalum, archiepiſcopum Brecarenſem, Gregorii nomine oppoſuit.

Ordinis Militum Templi; Trium fontium, Fontanarum, ac Foſſiacī fundatio;

634 Hoc item anno cœpit Ordo Militum Templi, cujus primi auctores Hugo de Paganis & Gaufredus de S. Aldemaro, ut teſtis eſt Tyrius lib. 12. belli ſacri: quo etiam auctore idem Ordo confirmatur in concilio Trecenſi, anno MCXXVIII. ut dicetur habet Michaelenſis ſcriba concilii, poſtea extinguendus a Clemente V. ſub Philippo IV. Galliarum rege, anno Chriſti MCCCXIII. in concilio Viennenſi.

Fundatur monaſterium Trium-fontium, *Trois-fontaines*, prima filia Claræ vallis, in diœc. Catalaunenſi. Primus abbas Rogerius: 2. Guido, ad quem epiſt. 69. & 70. Item Fontanetum, *Fontenay*, ſecunda Claræ vallis filia, in diœc. Æduenſi, *Autun*. Primus abbas Godefridus, Bernardi conſanguineus, qui fundato loco regulariterque ordinato, refert liber Sepulcrorum Claræ vallis, ad ſuam Claramvallem rediit, ubi tertius Prior fuit, demumque epiſcopus Lingonenſis.

C

Synodus Remenſis ac Sueſſionenſis &c.

635 MCXIX. Henrici V. 13. Ludovici VI. 11. Gelaſio II. Cluniaci e vivis ſublato ſuffectus eſt Calliſtus II. Viennenſis antea epiſcopus, Guido appellatus, qui hoc anno Remis concilium celebravit XII. Cal. Novemb. & Burdini ſchiſma feliciter compreſſit.

Eodem anno confecitur charta Caritatis vulgo appellata, triginta conſtans articulis ſeu capitulis, agente B. Stephano abbate Ciſtercienſi, aſſentientibuſque ceteris coabbatibus, ad providendum paci & tranquillitati Ordinis Ciſtercienſis, quæ a ſummo Pontifice Calliſto II. approbata eſt. Extat apud Manrique.

MCXX. Sanctus Norbertus, quem Bernardus *Spiritus ſancti ſiſtulam* vocat epiſt. 56. Ordinem Præmonſtratenſem inſtituit in loco territori Laudunenſis, Præmonſtrato vulgo nuncupato. V. Epiſt. 255. & Notas ad eamdem.

MCXXI. Celebratur Synodus Sueſſionenſis adverſus Petrum Abaelardum, præſidente Conano epiſcopo Prænestino, apoſtolicæ Sedis legato, in quo ipſe Petrus librum ſuum de Trinitate flammis tradere compulſus eſt. Guillelmus Campellenſis epiſcopus Catalaunenſis eodem anno ineunte obiit: de quo vide Notas ad epiſt. 3. D

Fundatur Fuſniacum, *Foigny*, in diœc. Laudunenſi, cujus abbati Rainaldo Bernardus ſcripſit epiſt. 72. 73. & 74.

MCXXII. Petrus Mauricius, natione Arvernus, dictus Venerabilis, cariſſimus Bernardi amicus, fit abbas Cluniaceoſis in Octavia Aſſumptionis. Notæ ad epiſt. 1. S. Bernardi.

Primus 9 Ciſtercienſis epiſcopus; Turonenſis obiit, Hugolinus PP.

636 MCXXIII. Hoc circiter anno eligitur epiſcopus Tarentaſieoſis, Petrus Firmitatis abbas, primus e familia Ciſtercienſi epiſcopus, ſubſtituto in ejus locum Bartholomæo Bernardi fratre.

Item Adamo S. Dionyſii prope Pariſios abbate defuncto, communibus eligentium votis ſucceſſor renuntiatus eſt Sugerius. Exſtant Bernardi complures ad eum epiſtolæ.

MCXXIV. Henrici V. imper. 18. Ludovici VI. Galliarum regia 16. Calliſtus Papa obiit pontificatus anno VI. Sedemque apoſtolicam Honorius II. antea dictus Lambertus, epiſcopus Oſtienſis, eodem anno conſcendit. E

Bernardi reconciliationes; conatus ergo agentis ſapientis animi cujuſpiam;

637 MCXXV. Henricus V. imperator moritur Trajecti ad Rhenum, cum annos 19. imperaſſet, ac nullis poſt ſe liberis relictis, funeſtum diuturnumque ortum eſt diſcidium, Bernardi opera aliquando compoſcendum, inter Lotharium Saxonum Ducem & Conradum Henrici deceſſoris ſororium, qui a Friderico fratre & aliis rex proclamatus, conſenſis Alpibus, a Mediolanenſibus ſuſcipitur, ac ab eorum archiepiſcopo Anſelmo, inquit Otto Friſingenſis, qui iſta narrat Chronic. lib. 7. cap. 17. Modoyci, ſede Italici regni, in regem ungitur. Pro Mediolanenſium reconciliatione cum Innocentio atque Lothario hujus nominis II. (in cujus gratiam electionis jure Impetii ſumma ceſſit) multum fuit Bernardo laborandum, ut poſtea dicetur.

Eodem anno gravis fames, in Gallia maxime & Burgundia ſævicos, Bernardi caritatem exercet, lib. 1. Vitæ cap. 10. quo anno ipſe etiam gravi morbo conflictatus incidit in vitæ diſcrimen, ope tandem B. Virginis & SS. Benedicti atque Laurentii ſanitati reſtitutus, ibidem: ac poſtmodum ſingularis ejus ſanctitatis & doctrinæ cæleſtis fama per Urbem & orbem volavit. F

PARS SECUNDA.

Ab anno Chriſti MCXXVI. *uſque ad* MCXXXIX.

S. Bernardus ejusque Parisiensis ac Senonensis parentes; Legati fundatio;

ANno MCXXVI. Otto, poſtea Friſingenſis epiſcopus, celebris hiſtoriographus, monachum ioduit in cœnobio Morimundi. Is, ut ſcribit familiaris ejus Radevicus, imperatorum Henrici IV. nepos, Henrici V. ſororius, Conradi frater uterinus, & Friderici patruus fuit, ex patre clariſſimo & pio Principe Leopoldo Auſtriæ marchione, & matre Agnete, filia Henrici IV.

MCXXVII. Hoc circiter anno Stephanus, ex Cancellario epiſcopus Pariſienſis, a curiæ frequentia ad meliorem frugem Bernardi monitis

revo-

A revocatus, graviter a Ludovico rege exagitatur, tandemque poſt multas inſeſtationes, Ciſtercienſium, maxime vero Bernardi opera in gratiam reſtituitur. Quod etiam Henricus Senonenſis archipræſul non multo poſt, eademque de cauſa expertus, eumdem habuit cauſæ patronum ac defenſorem. Caniſue epiſt. 45. & Notas.

Fundatur Igniacum, *Igny*, quarta Clarævallis filia, diœc. Remenſis, a Raynaldo de Pratis Remorum archiep. Primus abbas Humberius, ex Caſæ-Dei monacho Clarævallenſis factus, qui non multo poſt amore quietis, dimiſſa præfectura, Claramvallem rediit; qua de re a Bernardo in Italia tunc propter ſchiſma detento acriter correptus epiſt. 141. nihilo minus hoc in ſancto otio perſtitit ad diem uſque mortis, in quo S. Bernardus de eximiis ejus virtutibus ſermonem habuit. Abbas ſecundus Guerricus pietate juxta ac ſcriptis percelebris, cujus Sermones hic in tomo VI.

intereſſe Concilio Trec. fundatur Regniacum & Urſicampus : concilium Catalaunenſe

639 MCXXVIII. Concilium Trecenſe celebratur (non vero MCXXVII. teſte Michaelenſi ſcriba coocilii) in ſollemnitate S. Hilarii, præſidente Matthæo Albanenſi, Apoſtolicæ Sedis legato: eique interfuere Stephanus Ciſtercienſis, Bernardus Clarævallenſis, aliique ejuſdem Ordinis abbates. In ipſo Patres Templariis Regulam veſteſque candidas (quibus Eugenius III. poſtea rubeam crucem attexi curavit) præſcripſere.

B Fundatur Regniacum, *Regny*, in diœc. Autiſiodorenſi.

MCXXIX. Matthæus Albaonenſis (verba ſunt Alberici in Chronico) Legatus ex Ordine Cluniacenſi, concilium tenuit apud Catalaunum in Purificatione beatæ Mariæ Virginis: ubi de conſilio S. Beroardi abbatis, Henricus Virdunenſis epiſcopus epiſcopatum dimiſit, & factus eſt epiſcopus per biennium quidam Urſio abbas S. Dionyſii Remenſis.

Fundatur Urſi-campus, *Ours-camps*, in diœc. Novinmenſi a Simone epiſcopo.

ſchiſma Anacleti oppugnat :

640 MCXXX. Lotharii II. imperator. 5. Ludovici VI. Galliar. regis 22. mortuo Honorio Papa XVI. Cal. Februarii, pontificatus ſui ſexto, graviſſimum ſchiſma in Eccleſia Dei oritur, Innocentio II. canonice electo XIII. Cal. Martii, qui Gregorius antea vocabatur; ſed Petro Petri Leonis filio, violentia amicorum ſuorum, qui C potentiſſimi in Urbe erant, favente ſibi Rogerio Siculo, intruſo. Innocentii cauſam Bernardus per octo annos ſtrenue propugnavit. Vide epiſt. 124. & ſeqq. Nam & inter alia hoc ipſo anno a Patribus concilii, Stampis ea de re habiti, arbiter una voce conſtituitus, Innocentium Anacleto præferendum declaravit, & Henricum Angliæ regem ad eum ſuſcipiendum induxit, Vitæ lib. 2. cap. 1. Vide Præfationem noſtram generalem, articulo IV.

recuſat ſolus Germaniæ :

641 Eodem anno ipſe Bernardus ſumma animi demiſſione epiſcopatum Genuenſem, Sigefridi anno ſuperiori ad Superos translati morte deſtitutum, recuſavit. Balduinus vero in concilio apud Clarum-montem in Gallia habito, primus ex Ciſtercienſibus ſacro Cardioalium collegio adſcriptus eſt. Cui adjunctus putatur Martinus vir ille integerrimus, cujus meminit Bernardus lib. 4. de Conſid. cap. 5. De Balduino in epiſt. 144. & 244.

642 MCXXXI. Innocentio Leodii magnifice recepto, cum prius ſub finem anni ſuperioris in Galliam ſe recepiſſet, Bernardus repreſſit Lotharium imperatorem, epiſcopales inveſtituras repetentem; eumque ſummus Pontifex ibidem in D Germaniæ regem coronavit, Romæ poſt duos annos imperatorio diademate donandum. Perafta vero Leodii Quadrageſima præſentis anni, Innocentius in Gallias redux, ad Concilium contra Anacletum meoſe Octobri Remis indictum proſectus, Ludovicum juniorem in locum Philippi fratris, ex equi lapſu infeliciter necati, regem conlecravit. Quo quidem concilio ſoluto, inquit Sugerius in Vita Ludovici Groſſi, dominus Papa Autiſiodori delegit demorari, reliquo nempe tempore labentis anni, cum prius Cluniacum, cujus eccleſiam dedicavit, deinde Claramvallem aliaſque eccleſias viſitaſſet, comitante ipſum ubique Bernardo. Leodii conventum poſt Concilium Remenſe narrat Ernaldus in lib. 2. de Vita Bernardi cap. 1. contra expreſſam Sugerii auctoritatem. Auct. J. P. *apocrifo Lotharium imp. epiſcopatum Catalaun. adjudicat : ex vit. monaſterii :*

Hoc etiam anno Bernardus, ut habet magnum Chronicum Belgicum, epiſcopatum Catalaunenſem electus recuſavit, & per ipſum Gaufredus abbas S. Medardi Sueſſion. ſit epiſcopus Catalaunenſis. Idem refert Albericus, qui & addit, Innocentium S. Medardi eccleſiam conſecraſſe, Idibus nimirum Octobris, ante Concilium Remen- E ſe, ut habet Chronicum ejuſdem monaſterii.

Hoc itidem anno, Thomas prior S. Victoria Pariſienſis, vir integerrimus, pro juſtitia crudeliter perimitur a nepotibus Theobaldi Neocerii archidiacani Pariſienſis, cui ob exprobratas in eccleſiaſticos exactiones iovilis erat. Nec multo poſt Archembaldus ſubdiaconus Aurelianenſis idem mortis genus eademque de cauſa ſubiit, Johanne auctore eccleſiæ S. Crucis itidem archidiacono. Pro Priore S. Victoris ſcripſit Bernardus epiſt. 158. 159. 160. & 162. Et pro ſubdiacono epiſt. 61. Suſcepta autem eſt & agitata utriuſque cauſa in concilio Jotrenſi, *Jouarre*, diœceſis Meldenſis.

Fundatur Morerola, *Morerucla*, in Caſtella & territorio Zamorenſi. Monaſterium S. Johannis de Tarouca in Luſitania, diœceſis Lamecenſis. Longuſpons, *Long-pont*, in diœceſi Sueſſionenſi. Carus-locus, *Charlieu*, in diœceſi Biſuntinenſi. Bonus-mons, *Bonnemont*, in Sabaudia, diœceſis Gebennenſis. Rievallis, *Ridal*, in Anglia, diœceſis Eboracenſis.

F itur Italicum; procomitatur Petrus & Geroeuſes ; monaſteria 1 ſtrp Germaniæ cum :

643 MCXXXII. diſcedentem e Gallis Innocentium Bernardus in Italiam proſecutus, Piſanos & Genuenſes reconciliavit, oblatumque denuo Genuenſem pontificatum, Syro vel deſcientc, vel in ſedem necdum evecto, modeſte conſtanterque rejecit.

Exorta item eſt Cluniacenſes inter & Ciſtercienſes magna controverſia, occaſione videlicet privilegii, quo iſtos Innocentius a decimarum ſolutione exemit. V. epiſt. 228. & 285.

Fundantur monaſterium Valcellenſe, *Vaucelles*, in diœc. Camerac. V. epiſt. 186. ac Trium-Fontium, *Trois-Fonts*, in Anglia, diœceſ. Eboracenſ. V. epiſt. 92. 94. & ſeqq.

MCXXXIII. S. Bernardus, in Italiam anno ſuperiori proſectus, cum vires Innocentio non ſufficerent ad Romam expugnandam (Lothario quippe armatorum dumtaxat duo millia miniſtrante) Henrico majoris Britanniæ regi ſcripſit epiſtol. 138. ad ferendum ſuppetias. Sed tandem Innocentius Urbem ingreſſus, in baſilica Lateranenſi Lotharium coronavit imperatorem: quo abeunte, Anacleto per Urbem graſſanti cedere coactus,

A ctus, Piſas ſe contulit. Unde Beruardus mittitur in Germaniam, Conradum cum imperatore Lothario reconciliaturus. Qua occaſione captata, Rogerius Siciliæ tyrannus, ab Anacleto regis nomine donatos, Piſanos ab Innocentii obedientia retrahere conatur: quibus in fide conſtanter perſiſtentibus, S. Abbas congratulatoriam hoc anno dedit epiſt. 130. Porro in illo ejus itinere contigit Maifelini converſio, de qua lib. 4 Vitæ, cap. 3. necnon & Duciſſæ Lotharingiæ, ibid.

AUCT. J. P.

rubus in Italiam ituri ſe contulerunt Piſanos; pax Mediolanenſibus offerta & recuſata in fuga.

644 MCXXXIV. Concilium Piſanum celebratur, ad quod eum Bernardus Innocentii juſſu facta pace cum Lothario & Conrado accedens per Lombardiam iter ageret, Mediolanenſes ſacrorum communione & metropolitana dignitate privati, quod Anſelmum archiepiſcopum ſecuti, Conrado & Anacleto adhæſiſſent, litteris illum interpellant, de reſtituenda ſibi Pontificis & imperatoris Lotharii gratia, quibus peracto Concilio adſuturum ſe promiſit, datis epiſt. 132. & 133. Nec mora, concilio ejus potiſſimum prudentia abſoluto, eum Matthæo Albanenſi & Guidone epiſcopo Piſano Cardinalibus, necnon & Gaufrido Carootenſi, delegatur ad componendam Mediolanenſium pacem: a quibus ingenti plauſu & ſumma veneratione acceptus, archiepiſcopalem honorem ſibi pertinaciter delatum vix effugere potuit. Multis vero ibidem converſis, de quibus epiſtola 135. primam eodem loci Ordinis ſui columniam, ſcilicet Caramvallem, aliis mendoſe Claramvallem, excitavit. Inde juſſu Innocentii, ut habet Sigonius de regno Italiæ lib. 11. ad pacificandas ipſas inter ſe Lombardiæ civitates prafectus, Papiam & Cremonam ſe contulit. Cum autem apud Cremonenſes nihil proſeciſſet, eorum Innocentio pertinaciam ſignificavit epiſt. 318.

B

mors S. Nivardi, monaſteria fundata:

645 Interim poſt Concilium ad Superos migrat Norbertus Ordinis Præmonſtratenſis fundator. Sed & Stephanus abbas Ciſtercienſis v. Cal. Aprilis: cui poſt rejectum Widonem, qui Stephani adhuc ſuperſtite electus, ſex menſes pedum geſſit paſtorale, ſubſtitutus eſt Rainaldus, filius Miloonis Comitis Barri ſuper Sequanam, inquit Ordericus lib. 8. monachus Claræ-vallenſis. Is præclara inſtituta 87. capitibus comprehenſa in Capitulo generali ordinavit, quæ videre licet in Annal. Manrique.

C Fundantur præter Caramvallem Mediolanenſem, Hemmerodium, *Hemmerode*, in dicec. Trevirenſi; Vallis-clara, *Val-Clair*, in dicec. Laudunenſi. Primus abbas Henricus de Murdach, ad quem epiſt. 321.

tranſfertur Clarevallis conventus Guillelmus Comes explanatur Tres Comites; fundationes; mors Guidonis;

646 MCXXXV. Bernardo ex Italia reduce per urbem Mediolanenſem, lib. 2. Vitæ, cap. 4. transferuntur Claravallis in commodiorem locum, lib. 2. Vitæ cap. 5. ubi cum vix tantiſper conſediſſet, juſſus eſt in Aquitaniam ſe conferre cum Gauſtido Carnotenſi, ad revocandum Guillelmum Comitem Pictavenſem, alioſque ſchiſmaticos a Gerardo Engolitmenſi epiſcopo ſeductos, ibidem cap. 6. Poſtea aliquamdiu ſibi redditus, inſignem illam in Cantica explanationem, horiante altero Bernardo Portarum priore Carnſiano, aggreſſus eſt. V. epiſt. 153. & 154.

Fundantur Buſaium, *Buzay*, in dicec. Namnetenſi, ab Ermengarde Britanniæ Comitiſſa, quam in prædicto itinere a ſæculi vanitate revocavit. V. epiſt. 116. & 117. Primus abbas Jobaones, ad quem epiſt. 232. Altacumba, *Hautecombe*, in dicec. Gebennenſi. Gratia Dei, *la Grace-Dieu*, in Santonenſi. Eberbachum, *Eberbach*, in Moguntina. D

MCXXXVI. Guido, inter Bernardi fratres natu major, extra Claramvallem, juxta fratris vaticinium, lib. 2. Vitæ cap. 12. moritur, nimirum Pontiniaci.

fundatio monaſteriorum:

647 Fundantur Balerna, *Balerne*, in dicec. Biſuntinenſi. Primus abbas Burchardus, ad quem epiſt. 246. Domus Dei, *la Maiſon-Dieu*, ad Carum fluv. in dicec. Bituricenſi, cujus abbas fuit Robertus Bernardi conſanguineus, ad quem epiſtol. 1. Alba-ripa, *Aubervue*, in dicec. Lingonenſi. Denique adoptatur Monaſterium Alpenſe, *l'Abbaye des Alpes*, dicec. Gebennenſis, tradente Guarino abbate, poſtea epiſcopo Sedunenſi. V. ep. 253.

mors Ludovici VI. initia Ioannis Romuldi ſiculi ſuperatus & monaſteria:

648 MCXXXVII. Innocentii II. 8. Lotharii II. imperat. 12. Ludovicus VI. regni ſui anno 29. Pariſiis mortuus eſt Cal. Aug. cui ſucceſſit filius Ludovicus VII. Junior appellatus, quod vivente patre regnare cœpiſſet.

Hoc ipſo anno Bernardus ab Innocentio accitus, tertio in Italiam progreditur, ſub Anacleto laborantem vexatione Rogerii Siculi, qui a Raioulfo duce Bernardi precibus ſuperatus, cum armis prævalere ooo poſſet, ad verba ſe convertit, atque Anacleti cauſam in ore Petri Piſani viri eloquentiſſimi reponere ſe ſimulans, cum ipſum a Bernardo convictum & reductum vidiſſet, ne fic quidem ad meliora potuit emolliri. E

Fundantur monaſterium Columbæ, *di Columba*, in Italia, dicec. Placentinæ; Bochia, *Bocon*, in Hungaria, dicec. Veſprinienſis, *Veſprim*, quamvis a oonnullis ad annum MCLIII. referatur. Item adoptatur monaſterium Belliſontis, nunc Vallis-Paradiſi, *Val-Paraiſo* nuncupatum, in Hiſpania dicec. Zamorenſi, *Zamora*.

ſchiſmatis finem imponit; reformis Cauniſca; miſtram Romanſem recuſat; monaſteria &c.

649 MCXXXVIII. Lotharius II. imperii 13. regnare deſiit 111. Nonas Decemb. ſuccedente Conrado Franconiæ duce, quondam ejus æmulo. Quo etiam anno miſere interiit Anacletus pſeudo-pontifex, cui ſuffectus ax Rogerii factione Gregorius Cardinalis, Victor vocitatus, qui ſupremæ dignitatis inſignia Bernardo reſignans, ſchiſmati tandem, poſt ſeptem annos S. Doctoris ſtudio ac prudentia compreſſo, finem optatum impoſuit. V. epiſt. 317. Abbas vero ſanctus Romanam Curiam, nulla mora interpoſita, deferens, nihil inde in Gallias referre voluit proxeniis, præter dentem S. Cæſarii, aliaſque Sanctorum reliquias, lib. 4. Vitæ cap. 1. Qui de ſtatu electionis Lingonenſis a Lugdunenſi metropolita contra ſponſionem Romæ ioitam celebratæ certior factus, varias ſcripſit epiſtolas 165. & ſeqq. cui quidem dolori acceſſit alius longe gravior, nempe de Gerardi fratris obitu, cujus inducias in Italia, ubi comitem eum habuerat in extrema ſua peregrinatione, a Deo impetrarat, quem multis lacrymis proſecutus eſt Sermone 26. in Cantica, a quo relumpſit aureum hoc opus a ſe interruptum. F

Ipſo anno Rainaldus Remenſis archiepiſcopus obiit, ut refert Auctarium Gemblacenſe: poſt biennium vero, ſcilicet anno MCXL. Samſon Carnotenſis eccleſiæ Præpoſitus Remorum ordioatur archiepiſcopus, eum iple Bernardus hanc dignitatem reculaſſet.

Fundatur monaſterium Benedictionis Dei, *Beniſſon-Dieu*, in dicec. Lugdun. cui præfectus Albericus, ad quem epiſt. 173. Adoptatur etiam moaſterium Duncnſe, *Dunes*, dicec. Brugenſis.

Pri-

A Primus abbas Robertus, cui ſcribitur epiſt. 324. Beroardo apud Claramvallem aliquando ſucceſſurus.

Petrus Card. Piſanus Innocentio PP. reconciliatus; iter Romanum S. Malachiæ

650 MCXXXIX. Convocatum eſt Romæ concil. Later. mille circiter epiſcoporum, in quo iterato damnati Petri Leonis fautores, inſirmatæ ab eo factæ ordinationes, torneamenta interdicta, Arnaldus Brixianus, tamquam hæreticus Italia excedere juſſus. A qua quidem ſententia adverſus Anacleti fautores ſeveritate Bernardus vindicare laboravit Petrum Piſanum Cardinalem, Innocentio prius a ſe reconciliatum, ut patet ex epiſt. 213. Nec multo poſt Innocentius ipſe a Rogerio Sieiliæ duce doloſe captus eſt, quod pacis diu exoptatæ inter utrumque componendæ fuit occaſio.

Hoc item anno Malachias archiepiſcopus, Hiberoiæ Primas, Romam iter aggreſſus eſt, non vero, ut vult Baronius anno MCXXXVII. cum conſtet ex Beroardo, Vitæ S. Malachiæ cap. 10. Malachiam ab hac peregrinatione novem dumtaxat annos ſupervixiſſe, itemque ex cap. ult., anno MCXLVIII. deceſſiſſe. Malachias vero in hoc itinere Claramvallem adiens, ibi ſex ſocios reliquit, qui
B Ciſtercienſe inſtitutum edocti, illud poſtea in Hiberoiam tranſtulerunt.

PARS TERTIA

Ab anno Chriſti MCXL. *uſque ad* MCLII. *Sancti emortualem.*

Concilium Senonenſe contra Abaelardi; monaſteria

ANno MCXL. habetur concilium Senonenſe adverſus Abaelardum, qui condemnatis errorum capitulis Sedem Romanam appellavit quidem, ſed Petri Venerabilis perſuaſione cedens appellatione, Cluniaci remanſit: ac ejuldem opera Eccleſiæ reconciliatus, cum per biennium ibi laudabiliter vixiſſet, in monaſterio S. Marcelli Cabilonenſi, quo morbi curandi cauſa ſe contulerat, ceſſit e vita. Vide epiſt. 197. & ſeqq. & ibidem Notas.

Fundantur hoc anno Clarus-marileus, *Clairmarets*, in diœc. Audomarenſi. Blancha-landa, *Blanchelant*, in Wallia Angliæ provincia, diœc. Menevenſi; Urſaria, *l' Ourſiere*, in regno Callæciæ,
C diœc. Aurienſi, *Orenſe*. Aripatorium, aliis Ripatorium, *Loriopir*, in diœc. Treceoſi, cui præfectus Alanus, poſtea epiſcopus Autiſiodorenſis, Vitæ S. Bernardi compilator. Item Innocentius monaſterium S. Anaſtaſii ad Aquas-Salvias reparatum Claravallenſibus attribuit, præfecto Bernardo Piſano, S. Bernardi diſcipulo, qui ſubinde Eugenii III. nomine in Sedem Romanam aſſumptus eſt. Denique adoptantur monaſterium Benchorenſe, *Benchor*, a Malachia Hiberniæ Primate Bernardo conceſſum; necnon & Caſæmarium, *Caſamario*, in ejvitate Verulana, *Verulo*, in Italia.

terra Ludovici regis interdicta; restituta ab eo Theobaldo Comiti Humbelinæ S. Bernardi sororis marito & monasteria a Eugenio PP.

652 MCXLI. Innocentius Papa, ait Robert. de Monte, interdixit terram Dominicam regis Ludovici, quia nolebat recipere archiepiſcopum Bituricenſem, quem tamen poſtea recepit, & abſolvit eum de ſacramento, quod irrationabiliter fecerat. V. epiſt. 218. & ſeqq.

Quo etiam anno idem rex Franc. Ludovicus, ut habet idem auctor, afflixit Comitem Theobaldum, & vaſtavit terram ejus, maxime in Campania, ubi combuſſit caſtellum Vitreuvium, ſeu Vitriacum, *Vitry*, ubi multitudo diverſi ſexus hominum & ætatis, nimirum mille trecentæ animæ, teſte Roberto de Monte in Supplem. ad Sigiber-

tum, qui hoc refert ad annum MCXLIII. cremata D
eſt. Conſule epiſt. 217. 220. 222. 223. AUCT. J. P.

Hoc tempore contigit obitus Humbelinæ ſororis ſancti Beroardi, de qua lib. 1. Vitæ, cap. 6.

Fundatur eœoobium Mellifontis, *Mellifont*, in Hibernia, diœc. Armachanæ, *Armach*, Malachia procurante, adcitis ex Claravalle Chriſtiano ac ſociis, quos prædictus epiſcopus inſtituendos ibi reliquerat. V. epiſt. 356. & 357.

Alfonſus rex Luſitaniæ in Claravallem benefica &c.

653 MCXLII. Ivo presbyter Card. ex Canonico regulari S. Victoris apud Pariſios, mittitur in Gallias ad ferendam ſententiam in Radulfum Viromanduorum Comitem, qui repudiata priori uxore Petronilla, Theobaldi Comitis ſorore, Guillelmi Aquitaniæ Ducis filiam, reginæ ſororem, ſuperinduxerat. Quo etiam anathemate involuti Bartholomæus Laudunenſis, Simon Noviomenſis, Petrus Silvanectenſis epiſcopi, divortii auctores. V. epiſt. 216. 217. 220. 221.

Item Alfonſus Luſitaniæ rex ſe ſoumque regnum Clarævalli veſtigale feeit, aſſignatis 50. marabitinis ſive dipondiis auri probati.

Quo etiam anno, teſte Roberto de Monte, vel proxime evoluto, ut tradit Ortelius in Anſelmo E
Gemblac. apud Miræum, animam cælo reddidit magnus ille Hugo Victorinus, S. Bernardi amicus & cultor præcipuus, alter ſui ſæculi Auguſtinus. V. epiſt. 90.

Fundantur monaſteria Melonis, *Melas*, in Callæcia, diœc. Tudenſis, *Tuy*; & Superadi, *Sobrado*, circa hæc tempora, in diœc. Compoſtellana. Item Alta-criſta, *Haute-creſte*, in Sabaudia, diœc. Lauſanenſia.

obit Innocentii PP. monasteria,

654 MCXLIII. Conradi III. imper. 5. Ludovici VII. Franc. reg. 6. Innocentius Papa moritur VIII. Cal. Octob., cum ſediſſet annos fere 14. cui ſuccedit Guido de Caſtello, dictus Cæleſtinus II. ad quem epiſt. 234. 235.

Fundantur Alvaſtrum, *Alvaſtern*, in Suecia, diœc. Liocopenſi. Nova-vallis, (aliis poſt quadrienoium) *Ni-dal*, ibidem. Bella Perica, *Belle-perche*, in diœc. Montpalbani; Meyra, *de Meyra*, in Callæcia, diœcel. Lucenſis, *Luga*.

pax inter Ludovicum regem, & Theobaldum a S. Bernardo compoſita; fratris ejus mors &c. F

MCXLIV. Cæleſtinus Papa, ſemeſtri necdum exacto, deceſſit; cui ſubrogatur Gerardus Camerarius ex Canonico reg. presbyter Card. tit. S. Crucis in Jerulalem, Lucius II. nuncupatus. Quo tempore Bernardus inter Ludovicum regem & Theobaldum Comitem pacem compoſuit. Legendæ epiſt. 220. & ſeqq.

Hoc item anno moritur Bartholomæus Firmitatis abbas, frater S. Bernardi. Item Stephanus Cataluunenſis Cardio., epiſcopus Prænestinus ex Ordine Ciſtercienſi, vir magnæ lanctitatis, cui Bernardus variæ inſcripſit epiſtolas.

Fundatur Bellilocus, *Beaulieu*, in diœc. Rutenenſi, *de Rodez*.

MCXLV. Conradi III. imperat. 7. Ludovici VII. Francor. reg. 8. Lucio Papæ, v. Cal. Martii defuncto, ſubſtituitur Eugenius III. ex abbate S. Anaſtaſii ad Aquas-Salvias, Bernardus antea vocatus, de quo ſupra anno MCXL. V. ep. 237. & ſeqq. Quo tempore S. Beroardus a Ludovico rege de ſacra expeditione conſultus, rem ad ſummi Pontificis ſententiam remittit, ex noſtra Præfatione generali art. VII.

Fundator Pratea, *la Pree*, in diœc. Bituricenſi.

655 MCXLVI. In concilio Carnotenſi pro expeditioue ſacra indicto hoc anno, ad quod Petrus Venerabilis invitatus, epiſt. 364. venire non

A potuit, ut colligitur ex ejus responsione epist. 18. lib. 6. S. Bernardus in primarium militiæ ducem electus, ex mandato Eugenii, Germaniæ populos, Francos Orientales, Bajoarios, Anglos, &c. ad capessendam Crucem tum litteris, tum viva voce cohortatus est, multis suffragantibus miraculis, epist. 363. 365. & lib. de Mirac. Bern.

AUCT. J. P. *S. Bernardus in primarium bellici fœderis ducem electus, & prædicationes; miracula, & fundatorum vitæ laudatorium.*

Hoc itidem anno Tornacensis ecclesia, quæ per 500. & amplius annos episcopis Noviomensis ecclesiæ commendata fuerat, proprium episcopum, Anselmum nomine, ex abbate S. Vincentii Laudunensis, ab Eugenio Papa III. recepit, Bernardo abbate Clarævallensi inter alios procurante.

Fundantur Boxelona, *Boxley*, in Anglia, diœc. Cantuarien; Villarium, *Villers*, in Brabantia diœc. Namurcensis. Hujus fundationem Auctarium Gemblacense apud Miræum reponit anno sequenti, his verbis: Monachi duodecim cum Laurentio abbate, & quinque Conversis a B. Bernardo ex Claravalle in Brabantiam missi, Villariense monasterium ædificarunt.

B 656 MCXLVII. Eugenius anno superiori; Romanis Arnaldi factione, de qua epist. 242. infestantibus, in Galliam confugiens, hoc anno Parisiis honorifice excipitur a Ludovico rege, qui eum anno præcedenti, ut refert Robertus de Monte in Append. ad Sigibert., apud Vezeliacum, *Vezelay*, die Dominica in Ramis palmarum crucem assumpsisset, simulque Robertus frater ejus, & Gaufridus Comes Mellenti, & alii multi, hoc anno Parisius receesserunt, nimirum die XIV. Junii, ut habet Chronologia Cluniacensis, in Syriam contra Saracenos profecturi.

Eugenius PP in Galliis synodi, & conflus in Aquitaniam cum exercitu Romæ cum hostibus; Scalabis ejus monachis urbis a monasteriis.

Hoc eodem anno plures variis in locis habitæ Synodi. Prima Stampis, in qua de negotio Jerosolymitano & regni dispositione, Bernardo præsente, actum est, Galliæ administratione Sugerio S. Dionysii abbati commissa. Vide Chronic. S. Dionysii tom. 2. Spicil., & lib. Mirac. S. Bernardi cap. 16. Secunda Autissiodori, præsidente Eugenio. Tertia Parisiis, teste Ottone Frising. in Frid. lib. 1. cap. 50. in quibus causa Gilberti Porretani proposita, ad concilium Remense anno proximo celebrandum remissa est. V. Præfationem generalem.

Præterea Bernardus cum Alberico Cardinali Ostiensi & legato, Gaufridoque Carnotensi, pergit in Aquitaniam contra Henricum hæreticum, de quo in nostra Præfatione generali & in epist. 241. Quo etiam anno Alfonsus Lusitaniæ rex, urbe Scalabi meritis S. Bernardi expugnata, datis litteris monachos petit ad instituendum Ordinis Cisterciensis in suo regno monasterium.

C

Fundantur Alcobatia, *Alcobaça*, a prædicto rege in Lusitania, diœc. Ulissiponensi; Vallis richerii, *Vaurichier*, in diœc. Bajocensi; Morganium, *Morgan*, in Wallia. Monasterium de Spina, in diœc. Palentina in Castella, a Sancia Alfonsi regis sorore. Vide epist. 301. Item adoptatur Grandissilva, *Grandselve*, Ord. S. Bened., in diœc. Tolosana, Beroardo ejus abbate se & domum suam tradente. V. epist. 242.

Gilbertus Porretanus ab eo convictus; mors Malachiæ; monasteria.

657 MCXLVIII. inito concilio Remensi XIV. Cal. Aprilis, Eugenio præsidente, carcere damnatur Eon fatuus hæreticus: Gilbertus vero Porretanus Pictavensis episcopus, a Bernardo convictus, suos retractat errores. Nec multo post Eugenius, agente sancto Abbate, scripta Hildegardis approbavit in concilio Trevirensi, cum prius Tullensis ecclesiæ dedicationem, cui & Bernardus interfuit, peregisset. Quo eodem anno præfatus Eugenius, cum Capitulo Cisterciensi adfuisset, novumque cœmeterium sacrasset, fratribus non sine lacrymis valedicens, in Italiam remeavit. D

Post Eugenii e Gallia discessum, S. Malachias Hiberniæ Primas, Romam denuo ad summum Pontificem Pallii causa profecturus, optato die & loco apud Claramvallem diem feliciter clausit ipso die sollemnis commemorationis omnium defunctorum, cujus memoria statim ab ipsius morte celebris haberi cœpit. Vide epistolam 374. consolatoriam ad Hibernienses; item Vitam ejus tomo 2. & duos Sermones in ejus depositione habitos tomo 3. Porro cum S. Malachias in extremis jam fere ageret, consummato ædificio novæ Clarævallis, ossa venerabilium Patrum, qui in priori cœnobio obdormierant, e veteri cœmeterio in novum translata sunt in festo omnium Sanctorum, ex Serm. 1. de S. Malach. num. 2. Ejus canonizatio in Chronico Clarævall. apud Franc. Chifflet. refertur ad annum MCXCII.

Eodem anno obiit beatus Humbertus abbas Igniacensis, non anno MCXLV. ut putat Manricos. Probationes vide in Notatione ad Sermonem de ejus obitu a Bernardo habitum, qui exstat in tomo 3. E

Fundatur Camberona, *Cambron*, in diœc. Camerac. Primus abbas Fastradus ex Clatavalle, cui etiam post Robertum præsuit. Adoptatur etiam Alna, *Aine*, prius Benedictinorum, deinde Canonic. regul. in diœcesi Leodiensi. Item in Capitulo Cisterciensi hoc anno Serlo abbas Saviniacensis se ac 30. monasteria, quæ a Saviniaco Benedictinorum monasterio diœcesis Abrincensis pendebant, Clarævalli subdidit: quatuor vero Stephanus, congregationis Obazinensis in diœc. Lemovicensi nascentis Pater & institutor.

658 MCXLIX. Hoc anno cum infelicem exitum habuisset transmarina expeditio, Ludovicus in Galliam reversus est. V. epist. 386. lib. 2. de Consid. cap. 1. & Vitam S. Bernardi lib. 3. cap. 4. Qui quidem ad novam iterum se accingens, a Cistercien sibus retardatur, ut tradit Robertus abbas in Chronico ad anoum MCL.

Henricus frater regis Galliæ, fit monach. Clarævall., ac dein ep. monasteriens; Tusculi apologia.

Eodem anno Henricus, Ludovici regis Franciæ frater (verba sunt Chronici Turonensis) prius thesaurarius beati Martini Turonis, post apud Claramvallem monachi veste induitus, provehitur ad episcopatum Belvagicæ civitatis: quod quidem Chronicon sancti Petri Vivi Senonensis anno seq. reponit. Lege epist. 307. & Notas. F

Fundatur Fons-morimacus, *Font-morigny*, in diœcesi Bituricensi; Albæ petræ, *Aubepierre*, in Lemovic.; Longum-vadum, *Longuay*, in Liogonensi; Laus B. Virginis, *Loz*, in Tornacensi. Adoptatur Bullencuria, *Boullancourt*, Canonic. reg. in Treccnsi.

MCL. Eugenio Romæ ad S. Petrum post multos conflictus restituto, Bernardus librum 2. de Consideratione transmittens, apologiam de Jerosolymitanæ expeditionis consilio prætexit, recipitque epistolam consolatoriam a Johanne Cassemarii in civitate Verulana abbate, quæ est modo 386. inter Bernardinas.

epistola ad Eugenium morbundus ab eo scripta; monasteria.

659 MCLI. Rainaldo abbate sub finem anni superioris defuncto, nimirum XVII. Cal. Januarii, suffectus est Goleviuus ex abbate Bonæ-vallis Viennensis. Vide epist. 270.

Item moritur Hugo Autissiodorensis episcopus, vir bonæ memoriæ dictus in Chronico S. Petri Vivi. De successoris electione vide epistolas 261.

A 274. & ſequentes. Obiit item Sugerius abbas ſancti Dionyſii, vir integerrimus, cui in extremis poſito Bernardus ſcripſit epiſt. 266.

Ludovicus & Alienora, inquit Robertus de Moote, in Quadrageſima apud Balgenceium, dato ſacramento coram archiepiſcopis & epiſcopis quod conſanguinei eſſent, ſeparati ſunt auctoritate Chriſtianitatis.

Fundatur monaſterium Eſronenſe, *Eſron*, in Daoia, diœc. Roskildenſi, *Roſchild.*

MCLII. Eugenii III. 8. Ludovici VII. Franc. reg. 15. Conradus imperii annn 13. putpuram morte reſignat Friderico cognomento Ænobarbæ, Sueviæ duci, Conradi ex fratre nepoti. Sed & Theobaldus Campaniæ Comes, vir inſignis pietatis IV. Id. Januar. defunctus, in monaſterio Latiniacenſi, *Lagny*, ad Mattonam, cujus fuerat advocatus, ſepelitur, ad quem non longe ante obitum Bernatdus ſcripſit epiſt. 271.

Adoptatur abbatia de Murulis, *de Morolles*, in diœc. Malleacenſi, *Malleyrs*: fundatur abbatia
B Clarimontis, *Clermont*, in diœc. Cenomannenſi. Circa hoc tempus adoptatur Armentaria, *Armentera*, in Callæcia, diœc. Compoſtellanæ.

compoſita poco inter Metenſes ubi Sanctus ejus promiſſio de reperunda Aſcalone, & ſucceſſor.

66n MCLIII. Friderici I. imper. 2. Ludovici VII. Franciæ reg. 16. Eugenius diem clauſit VI. Idus Julii, cum ſediſſet annos 8. menſes 4. dies 13. cui ſucceſſit Conradus, ex Canonico regulari epiſcopus Sabinenſis, dictus Anaſtaſius IV. Nec longe poſt ſanctiſſimus Doctor Bernardus, multis pro Deo & Eccleſia defunctus laboribus, cum a media hiemis tempeſtate gravi morbo correptus, ut ſcribit ep. 288. 307. & 308. pacem nihilominus inter Metenſes compoſuiſſet, in pace tandem ipſe quievit XIII. Cal. Septemb., tribus ante meridiem horis, anno ætatis 63. monaſticæ profeſſionis 40. præfecturæ 38. Qua etiam hebdomada Aſcalon, munitiſſima civitas in Palæſtina, juxta Sancti promiſſionem frequentius repetitam, a Chriſtianis capta eſt, ut teſtatur Gaufrid. lib. 3. Vitæ S. Bern. cap. 4. Bernardus apud Claramvallem ſucceſſorem habuit Robertum ex abbate Dunenſi.

Fundantur monaſteria Petroſæ, *la Perouſe*, diœc. Petragoricens. De Muris, *de Mores*, diœc. Lingonenſ., & adoptatur abbatia Muntis-rami, de *Monte-ramo*, diœc. Aurianſis in Callæcia.

C

§. LX. S. Bernardus ſolenni ritu Sanctorum canoni adſcriptus.

Canonizatio S. Bernardi dilata fuit,

Sicut magni Patris in Sanctorum numerum relati dignitas tum ipſi Viro, tum ſacro Ordini Ciſtercienſi univerſo fuit honorifica propter modum ac rerum adjuncta, quibus actus ille ſacer ac ſolennis peractus eſt; ſic de anno, quo accidit, inter eruditos non convenit: Nunc eſt, inquit *Mabillonius volumine* 2. *col.* 1341. inter Bernardi elogia ultimo loco reponendum, quod primus ex Ordine Ciſtercienſi in Sanctorum album ſollemni ritu referri meruerit. Poſcebant hunc B. Viri ſanctitas ſingularis, immenſi prn Eccleſia ſuſcepti labores, cæleſtes denique inſignium miraculorum atteſtationes, queis ſerius ſubſcribere neſas eſſe videretur. Vix a ſacro ipſius obitu annideeem effluxerant, cum in concilio Turonenſi, anno MCLXIII. celebratn, ſedente & præſidente Alexandro III. ea res primum agitari cœpit. At ſummus Pontifex, quamvis alioqui prn ſua erga Bernardum veneratione libentiſſima annuiſſet, tantiſper nihilo minus differendam cenſuit ob cas rationes, quas ipſe in litteris canonizationis poſtea expoſuit.

662 "Cum enim, inquit, eidem negotio (ſci- D
„licet de canonizandn Bernatdn) favorabili ſatis Auct. J. P. *& quæ de ea ſanxit*
„intenderemus affectu, ſupervenit multitudo &
„frequentia petitnrum, qui in diverſis prnvinciis
„rem ſimilem poſtulabant. Unde cum nos videte-
„mus, nnn poſſe congruenter nmnibus ſatisfieri, ſta-
„tutum ſuit pro ſcandalo devitandn etiam in hoc
„differri, quod nportebae pro tempore ceteris de-
„negari". Demum vero ipſemet Alexander, rogatu Geratdi abbatis & Conventus Claræ vallenſis, pintum votis filiorum ſacturus ſatis, Bernardum Patrem Sanctorum ſatis adſcribi vnluit. *Ita Mabillonius. Quod vero, ut ſupra indicabam, ſancto Abbati noſtro, nec non ſacro Ordini Ciſtercienſi univerſo, ac præſertim aſcetis Claravallenſibus, maxime honorifica fuerit res iſta, perſpicuum fiet e litteris Apoſtolicis, quas paullo poſt referemus.*

663 *Nunc interea diſpiciendum etiam eſt, cui-* *alii alium annum ei-* *dem aſſe-*
uam anno innecti debeat canonizatio illa. Idem, *quenti ſupra, Operum Bernardinorum editor de hoc* *ſacto ita diſſerit columna* 1341. *citata:* Quo au- E
tem anno hoc contigerit, cum in litteris Apoſtolicis diſerte non exprimatur, non una eſt auctorum ſententia, aliis ad annum MCLXIV. ut Horſtin & Hentiquez; aliis vero ad annum MCLXVI. referentibus: ſed utriſque, ut videtur, contra temporis rationem; cum Gerardus Claravalleoſis abbas, cui Alexandri litteræ inſcribuntur, anno dumtaxat MCLXXII. præfecturam inierit, Melius omnium Ciacnnius in Alexandro III. cui ex Romanarum antiquitatum, litterarumque Pontificiarum notitia tutior fides; reponit ad annum MCLXXIV. eumque ſecutus doctiſſimus Sirmondus in Notis ad Petrum Cellenſem ad epiſt. 9. lib. 9. & Manricus in Annalibus: quibus adſtipulatur Albericus in Chronico. Accedit omni exceptione majus teſtimonium Chronici Claravallenſis apud Chiffletium Societatis Jeſu, ab auctore annnymo, ſed æquali conſcripti.

664 *In dicto itaque Chronico, quod vulgavit* *ſed erediderim* *an. 1174.*
idem Chiffletius in libro, quem compoſuit de S. F
Bernardi *Claravallenſis genere illuſtri aſſerto*, *pag.* 84. *notantur iſta ad annum Domini* 1174.: Eodem anno facta eſt dedicatio eccleſiæ Clarevallenſis, & canonizatio beati Bernardi, & elevatio ejus: ubi adfuit domnus Wichardus Lugdunenſis archiepiſcopus, abbas quondam Pontiniaci. Et ſequenti anno, in capitulo generali receperunt cantum B. Bernardi, & cantum de Trinitate. *Hinc conficitur, ſacram hanc actionem, qua* Bernardus *Cælitum contubernio adſcriptus eſt ſolenni ritu, reſtituendam eſſe anno* 1174. *& incidiſſe in diem* XVIII. *Januarii, in litteris Apoſtolicis diſtincte notatum; atque adeo* ab ejus obitu, *ſicut computat Mabillonius*, viginti annis exactis, menſibus quatuor, & diebus viginti novem, *uti clarum eſt retrogradienti a dictis anno ac die menſis, ad diem* XX. *Auguſti, & ad annum Chriſti* 1153. *Sancti emortualem. De elevatione ipſius, de qua ſirbas mentio apud Chiffletium mox memoratum, redibit inferius ſermo, poſtquam protulerimus documenta antiqua, etiamſi alibi una cum* S. Bernardi *Operibus vulgata exſtent, quæ ſacram Vivi inter Sanctos relati inaugurationem illuſtrant. In editione autem quæ anno* 1719. *in lucem prodiit, litteris Apoſtolicis præmittitur epiſtola Traimundi ſeu Tromundi, monachi Claravallenſis, ad Gerardum*

AUCT. J. P. *A abbatem, a quo Romam miſſus fuerat, ut beati Doctoris canonizationem urgeret. Verum cum nihil magnopere interſit lectoris legere, quæ in iſta epiſtola memorantur, eamdem huc tranſcribendam non judico. Primo itaque proferantur*

Alexandri PP. III. Litteræ apoſtolicæ ad Eccleſiam Gallicanam, de B. Bernardo in numerum Sanctorum relato, ejuſque feſtivitate deinceps ſollemniter in Eccleſia celebranda.

Alexander Epiſcopus ſervus ſervorum Dei, venerabilibus fratribus univerſis archiepiſcopis, epiſcopis, & dilectis filiis abbatibus, aliiſque eccleſiarum Prælatis in regno Franciæ conſtitutis, ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem.

Rationem addit Pontifex, cur dilata fuerit B. Bernardi canonizatio;

B COntigit olim, dum eſſemus Pariſius conſtituti, ut magni quidam ac venerabiles viri de canonizando ſanctæ recordationis Bernardo quondam Claræ vallenſi abbate facereot mentionem, optantes utique & piis nobis precibus ſuggerentes, ut in concilio, quod de proximo erat Turonis celebrandum, digno huic & laudabili voto celerem daremus effectum. Cumque nos eidem negotio favorabili ſatis intenderemus affectu, ſupervenit multitudo & frequentia petitorum, qui in diverſis provinciis rem ſimilem poſtulabant. Unde cum videremus non poſſe congruenter omnibus ſatisfieri, ſtatutum fuit pro ſcandalo devitando etiam in hoc differri, quod oportebat pro tempore ceteris denegari. Nuper autem ex inſtantia & devotione Claræ vallis fratrum, & aliarum ſublimium perſonarum, eiſdem apud nos precibus iouovatis, reduximus ad memoriam noſtram ejuſdem beati Viri ſanctam ac venerabilem vitam: qualiter ipſe ſingularis gratiæ prærogativa ſuffultus, non ſolum in ſeipſo ſanctitate
C ac religione præfulſerit, ſed etiam in univerſa Eccleſia Dei fidei & doctrinæ lumine radiarit. Fructum vero, quem in domo Domini & verbo operatus eſt & exemplo, nullus fere terminus ſanctæ Chriſtianitatis ignorat: eum uſque ad exteras quoque & barbaras oationes ſanctæ religionis inſtituta tranſmiſerit, atque monaſteriorum fundationem exteuderit, & infinitam multitudinem peccatorum per viæ ſæcularis latitudinem incedeotem, ad ſpiritualis vitæ rectitudinem revocarit.

Quæ de ejus ſanctitate commemorat.

666 Specialiter autem ſacroſanctam Romanam Eccleſiam, eni auctore Deo præſidemus, ita quondam ſub gravis perſecutionis turbine laborantem, tam vitæ merito, quam datę ſibi cœlitus ſapientię ſtudio ſuſtentavit, ut digne quidem & nobis, & omoibus ejuſdem Eccleſię filiis in memoria babendus ſit, & devotione perpetua venerandus. In afflictione vero corporis ſui uſque adeo ſibi mundum, ſeque mundo reddidit crucifixum, ut confidamus Martyrum quoque eum merita obtinere ſanctorum, quem confeſſionis ordine, & parſimonia vitæ, tam longum conſtat duxiſſe martyrium. Quibus omoibus pia conſideratione penſatis, & in concilio Fratrum noſtrorum expoſitis, confiſi de miſericordia Dei; cui perſeveranter & fideliter militavit, neenon & de beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum, & ejuſdem beatiſſimi Confeſſoris meritis præſumentes, D cum Apoſtolicæ Sedis auctoritate catalogo Sanctorum adſcribi mandavimus, & commemorationis ſuæ feſtum decrevimus amodo publice celebrandum. Vos ergo, qui & ejuſdem Sedis Apoſtolicæ inſtituta ſoſcipere, & Deum io Sanctis ſuis conſueviſtis glorioſius bonorare, ſic memoriam Sancti hujus celebreiis in terris, ut precibus ejus & meritis digna præmia recipiatis io cælis. Datum Anagnię xv. Kalend. Febr.

Ejuſdem Alexandri Pontificis Apoſtolicæ Litteræ ad Regem Franciæ.

Alexander Epiſcopus ſervus ſervorum Dei, illuſtri Francorum Regi Ludovico, ſalutem & Apoſtolicam benedictionem.

Bene ſignificat regi Franciæ, NOvit (ut credimus) regalis tuę magnificentię celſitudo, quod ea, quę cum hnnore Dei grata tibi acceptaque cognovimus, ad utilem ſemper effectum magno & volenti animo promovemus. Maxime autem hoc in illis operibus obſervamus, in quibus ſpecialiter & honor Dei, & ſuorum gloria Sanctorum declaratur: ſcientes quoque tibi ſore gratiſſimum, quidquid ad decorem Eccleſiæ, & ſuperni Regis honorem auctoritate fuerit Apoſtolica conſtitutum. Unde, quoniam ſanctæ recordationis Bernardus quondam abbas Claræ vallis, & Deo ſemper carus, & tam tibi, quam uoiverſo regno tuo gratus exſtitit & acceptus, eum ad gloriam Dei & exaltationem Eccleſiæ ac totius regni tui, canonizandum decrevimus, & inter beatiſſimos Confeſſores feſtiva celebritate colendum, tam de miſericordia Dei, & beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum ejus confiſi meritis, quam ſuæ converſationis & ſanctimoniæ non ignari. E

cui nimis effectum ergo Sanctum ac Claravallenſes commendat.

668 Monemus igitur Chriſtianiſſimæ Sereni- tatis tuæ regiam pietatem, ut hoc cæleſtis gratiæ donum, regno tno te regnante collatum, lætæ devotionis brachiis amplectaris, eique jam cæleſti beatitudine perfruenti ſolita pietate devotus exſiſtas, quem pro ſua venerabili ſanctitate adhuc in tenebris poſitum diligebas. Claræ vallenſe vero monaſterium, quod fundavit, in quo etiam corpus ejus venerabile requieſcit, ita te ob reverentiam ejus habere volumus commendatum, ut eum ſemper merearis habere patronum. Datum Anagniæ xv. Kal. Febr. F

Ejuſdem

A

Ejuſdem Alexandri Pontificis Littera apoſtolica ad omnes abbates Ciſtercienſis Ordinis,

Alexander Epiſcopus ſervus ſervorum Dei, dilectis filiis Ciſtercii, de Firmitate, & Pontigniaci, & Claræ-vallis, & Morimundi, atque univerſis abbatibus Ciſtercienſis Ordinis, ſalutem & Apoſtolicam benedictionem.

Abbatibus Ordinis Ciſtercienſis

QUoties honeſta nobis opportunitas exhibetur, ut fidei & devotioni, quam circa Eccleſiam Dei noſtris temporibus habuiſtis, poſſimus in aliquo pro meritis reſpondere, opportunitatem ipſam libenter amplectimur; & in his maxime, quæ ſpecialem noſcuntur redolere virtutem, veſtris occurrere profectibus non moramur. Contigit autem hoc tempore, ut verbum, quod ab olim fuerat de beati Bernardi quondam
B Claræ-vallis abbatis canonizatione propoſitum, & pro quorumdam ſimilia poſtulantium ſcandalo, a Turonenſis concilii celebratione dilatum, ad noſtram reduceretur Deo volente memoriam; & faciente nobiſcum ſignum in bonum, qui hoc pietatis opus noſtris ſarcivit manibus conſummandum. Nos enim vitam & ſanctitatem ejuſdem beatiſſimi Confeſſoris recordatione ſollicita memorantes, quomodo ſcilicet & in ſeipſo religionis & ſanctimoniæ prærogativa magnificus, & univerſæ Eccleſiæ Dei, ſpecialiter autem Ordini veſtro fide & doctrina utilis exſtiterit, & copioſiſſime fructuoſus: confiſi de miſericordia Dei, & beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli, necnon de ajuſdem ſancti Confeſſoris meritis præſumantes, eum, Fratrum noſtrorum communicato conſilio, auctoritate Apoſtolicæ Sedis Sanctorum catalogo duximus adſcribendum, & diem depoſitionis ipſius in Eccleſia publice celebrandum.

de ea ſolitivi

670 Unde, quoniam hoc ita in gloriam & honorem ſummi Conditoris exuberat, ut in veſtram quoque ædificationem conſolationemque redundet; veſtra potiſſimum intereſt, omnipotenti
C Deo gratias agere, qui modernis temporibus Virum perfectæ & prædicabilis ſanctitatis in veſtro Ordine voluit ſuſcitare. Vos igitur munificentiæ donum ſpeciali devotione ſuſcipita, & Deum in Sanctorum ſuorum glorificatione mirabilem, in ajus celebratione ſpecialiter honorate. Datum Anagniæ xv. Kal. Febr.

Ejuſdem Alexandri Pontificis Littera apoſtolica ad Claræ-vallenſes,

Alexander Epiſcopus ſervus ſervorum Dei, dilectis filiis Gerardo abbati, & univerſo conventui Claræ-vallis, ſalutem & Apoſtolicam benedictionem.

eos eum abbate Claræ-vallenſi

SIcut de religione & pietate, quam circa Deum geritis, nihil nobis reſtat ambiguum: ſic exhibitæ circa robur devotionis & fidei clara ſemper eſt certitudine manifeſtum. Non enim poteratis, ſed nec deinceps Deo auctore poteritis a gratia ſanctitatis apparere degeneres, quos ſanAuguſti Tomus IV.

cti Patria conſtat eſſe heredes: cui & gratia ſpiritualis abundavit ad meritum, & operum efficacia non defuit ad exemplum. Scitis namque & pia veneratione recolitis, qualiter beatæ memoriæ Bernardus, cœnobii veſtri primus abbas, præcipuuſque fundator, Deo quidem pro virtute religionis acceptus, & Eccleſiæ Dei pro plenitudine devotionis & fidei exſtiterit gratioſus, ita ut merito deberetis haberi culpabiles, ſi imitationis & venerationis ipſius effectis in aliquo negligentes. Placuit ergo nobis, quod pro eo, tamquam pro pio Patre, ſollicitudinem habuiſtis, & canonizationem ipſius voto laudabili poſtulaſtis. Nos, quibus cordi ſemper eſt pro multis, fili abba, tuæ devotionis obſequiis, & totius domus veſtræ ſtudiis religioſis & piis, veſtris jugiter obtemperare precibus, & profectibus adſpirare: voto huic clementer annuimus, ut noſtram circa vos & gratiam & benevolentiam comprobemus.

commendat ei gratiarum actionem.

672 Vita igitur ejuſdem beatiſſimi Confeſſoris ad memoriam revocata, quomodo ſcilicet fide & religione atque doctrina præfulſerit, quantoque in Eccleſia Dei perſpicuæ claritatis lumine radiarit: eum, Fratrum noſtrorum conſilio habito, confiſi de miſericordia Dei, & beatorum Apoſtolorum Petri & Pauli, atque de ejuſdem Sancti meritis præſumentes, catalogo Sanctorum duximus adſcribendum, diemque depoſitionis ejus feſtivum de cetero & celebrem obſervandum. Unde quia veſtra potiſſimum intereſt, & ejus imitari vitam, & gloriam venerari, ſatagite in omnibus & ſtudeta ipſius ſancti Patris & inhærere veſtigiis, & feſtum excolere ſanctitatis, ut cujus converſationis merniſtis eſſe participes, digni habeamini ejuſdem beatitudinis fore conſortes. Datum Anagniæ xv. Kal. Febr. *Ex his omnibus ſumme erga beatum Virum venerationis teſtificationibus & argumentis, a Sede Apoſtolica ad publicos eidem decernendos Cultum honores exhibitis, concludere debemus, vix ullam ad illud uſque tempus in Eccleſia Dei majore cum ſolennitate celebratam fuiſſe canonizationem, quam* S. Bernardi, *atque adeo hanc & Viro ipſi, & Ordini Ciſtercienſi univerſo, & aſceris præſertim Claræ-vallenſibus maxime honorificam extitiſſe.*

D Auct. J. P.

E

F

§. LXI. Orationes pro Miſſa ab Ipſo Innocentio PP. III. dictatæ; elevationes corporis; altaria; reliquiæ in varias Europæ regiones tranſmiſſæ.

Innocentius PP. III.

PRæter alia, *de quibus modo egimus, eaque prorſus ſingularia ornamenta, a Chriſti Vicario Alexandro III. dum* S. Bernardum Cælitum ſanctum *aggregavit, litteris commendata; illud etiam accidit ſingulare, quod poſtea alius Summus Pontifex Officium ejus in ſacrificio Miſſæ recitandum non modo præſcripſerit, verum etiam ore proprio dictaverit. Factum accipe e Mabillonio antea deſignato, qui illud ſic narrat a columna* 1344. Non erant ſatis ad Bernardi memoriam & ingentia merita tantæ commendationis monumenta, niſi etiam ſupremus Eccleſiæ Antiſtes ore proprio ejus Officium dictaret. Hoc præſtitit Innocentius III. ad ſupplicationem Johannis, ex metropolita Lugdunenſi monachi Claræ-vallenſis, ſimulque Raineri monachi Heiſterbacenſis Innocentio a confeſſionibus, litteris ad Johan-

hannem datis anno MCCI. *quas dictus auctor mox ibidem recitat in hæc verba*:

AUCT. J. P.

674 Johanni quondam Lugdunenſi archiepiſcopo. Negare noluimus, quod petere voluiſti, cum ex eo tam nobis, quam tibi fructus æternæ retributionis accrefcat. Petiſti namque rogatus a fratribus, ut ad honorem beati Bernardi primi Clarævallenſis abbatis, quem Apoſtolica Sedes Sanctorum adſcripterat catalogo venerandum, nos ipſi Collectam & alias orationes ore proprio dictaremus, tum propter auctoritatem dictantis, tum propter ſtilum dictaminis cum majore devotione dicendas. Et ecce ſicut potuimus, ad inſtantiam dilecti filii fratris Raineri, petitionem tuam curavimus exaudire. COLLECTA. Perfice, quæſumus Domine, pium in nobis ſanctæ religionis effectum, & ad obtinendam tuæ gratiæ largitatem, B. Bernardus Abbas & Doctor egregius ſuis apud te ſemper pro nobis meritis & precibus intercedat. Per Dominum &c. SECRETA. Grata tibi ſit, Deus, hujus oblatio Sacramenti, quod in memoriam Dominicæ Paſſionis tuæ offerimus majeſtati. POSTCOMMUNIO. Sum in nobis omnipotens Deus, cibus, quem ſumpſimus, operetur effectum, ut incorporet nos ſibi eius edentes. Qui tecum &c. Datum Laterani VI. Idus Julii.

675 *Hiſce productis ſuperaddit iſta Mabillonius*: Ubi vides S. Bernardum Doctoris nomine a ſummo Eccleſiæ Prælule fuiſſe inſignitum: quod quidem ab ipſo etiam Alexandro III. in Miſſa canonizationis ulurpatum teſtatur vetus codex Corbeienſis, in quo Sancti vita continetur, ubi præmiſſis Collectis, ADESTO SUPPLICATIONIBUS NOSTRIS &c. de communi, epiſtola, HÆC DICIT DOMINUS, EGO MISI AD VOS MANDATUM IS UD &c., nec non Evangelio de Doctoribus, VOS ESTIS SAL TERRÆ, hæc ſubjiciuntur: Hæc Miſſa ſupraſcripta de S. Bernardo a D. Papa Alexandro III. in primis eſt celebrata.

676 *Regrediamur nunc ad ſancti Doctoris elevationem, quæ paragrapho proxime antegreſſo obiter a nobis eſt indicata ex Chronico Claravallenſi apud Chiffletium; ubi vidimus, eccleſiæ Claravallenſis dedicationem, canonizationem* S. Bernardi, *& elevationem ejus alligari anno* 1174. *Manrico ad iſtum annum cap.* 2. *numer.* 2. *elevationem differt, ita loquens*: Dedicationem eccleſiæ Clarævallis, & canonizationis ſancti Bernardi meminit magnum Chronicum Belgicum ad hunc eumdem annum; quamvis confundat cum elevatione corporis Sancti, quam tamen conſtat contigiſſe poſt quadriennium. *Sed quia auctor Chronici Claravallenſis ſynchronus, & omni exceptione major, quidquid ſit de Magno Chronico Belgico, iſtum elevationem aſſignat dicto anno* 1174. *non videtur nobis accuſandus de errore, ſi alia ejus excuſari poſſit. Et quippe ut poſſit, ſi duas elevationes tempore diverſas acciſſe admittamus, præsennie Mabillonio, qui columna* 1341. *obſervat ſequentia?*

677 Quod ſpectat ad elevationem, de qua mentio in citata auctoritate (*Chronici videlicet Claravallenſis apud Chiffletium*;) in libro ſepulchrorum Clarævallis facta eſſe dicitur ab ipſo Guicardo quidem Lugdunenſi, & Henrico abbate Clarævallenſi poſt aliquot annos a canonizatione: ſed hoc de alia ſollemniori translatione intelligendum eſſe, tatis ipſa verba declarant; dum prædictum Henricum abbatem inſinuant per G archiepiſcopum Lugdunenſem curaſſe *elevationem iſtam, Verba libri ſepulcrorum Claravallenſium apud Manricum, quem allegatus Mabillonius citat ad annum* 1178. *ſic ibidem cap.* 3. *numer.* 1. *referuntur, oblata opportunitate Godefridi Soritani, qui præſens aderat inter cæteros*: Audiens autem (*Godefridus*) canonizationem beati Bernardi per felicis memoriæ Alexandrum Papam III. factam, & translationem corporis ejuſdem beati Bernardi ſub domino Henrico abbate ſeptimo Clarævallis faciendam, ad capitulum generale veniens, exinde Claramvallem feſtinavit: ubi eum archiepiſcopo Lugdunenſi, & coepiſcopis officioſiſſime ſtuduit intereſſe.

678 *Deinde ex eodem libro in epitaphio Henrici*, Duo, *inquit Manricus numer.* 2. in Claravalle bona opera & magnifica, exemptis aliis innumeris bonis, glorioſe conſummavit. Nam beatum Bernardum, quem jam dominus Alexander Papa III. canonizaverat, & diem depoſitionis ejus ab univerſa Eccleſia cum gaudio celebrari præceperat; commotis hinc inde venerabilibus epiſcopis, altiſque reverendis perſonis, per venerabilem patrem noſtrum dominum Guicardum, archiepiſcopum Lugdunenſem, quondam abbatem Pontigniacenſem, fecit eum magno gaudio, & exultatione totius eccleſiæ Gallicanæ elevari, & relevari, & in tabernaculo marmoreo retro altare beatæ Mariæ Virginis, ſicut hodie apparet, religioſe & honorifice collocari. *Nonne igitur ex hiſce teſtimoniis videtur omnino veriſimile, & veritati conſentaneum, duas accidiſſe corporis* S. Bernardi *elevationes; alteram quidem anno* 1174. *quæ minus fuerit ſolennis; alteram vero anno* 1178. *ſolenniorem?*

679 *Ceterum Henrici Claravallenſis abbatis litteræ de hac poſteriore elevatione, notis tamen chronologicis non ſignatæ, ad regem Anglorum Stephanum, exſtant apud Mabillonium columna* 1345. *& continent iſta*: Celebratus eſt apud nos dies honorabilis & ſollemnis, nova feſtivitate jucundus, & ampla jucunditate feſtivus; utpote quem nobis relevatio ſacratiſſimi corporis beati Bernardi celeberrimum reddidit, & lomine clariore perfudit. O quam voluimus gaudiis illis, plus utique cæleſtibus, quam terrenis, veſtræ majeſtatis intereſſe præſentiam! quatenus & nobis de gloria principali decor tantæ feſtivitatis exerelceret, & vobis de meritis illuſtriſſimi Confeſſoris, miro quodam irriguo uberioria benedictionis largitas emanaret. Verum quia id nobis ampla diſtantia remotiſſimæ regionis invidit, ad ſpirituale remedium vota tranſtulimus, fecimuſque, Deo propitio, quod veſtra ibi, etſi præſentia defuit, memoria non vacavit. Sollemniter etenim nomen veſtrum cum ſuæ pietatis inſignibus, veſtrorum, ut oportuit, & affectionibus fratrum, & cordibus impreſſimus filiorum: qui ampla illud devotione ſuſceptum, aſpectui quodam modo ſancti Patris offerrent, & cæleſtis aulæ ſecretario præſentarent.

680 Præterea ne abſentiæ corporalis occaſio regias apothecas inventi muneris participatione fraudaret, mittimus vobis de theſauro reliquiarum ejus honorabilem portionem: indignum penitus reputantes, ſi pietas tanti principis, tanta ſanctitatis participio fraudaretur. Suſcipite igitur digitum ſacræ illius manus, quam pro eo, quod vir juſtus ab omni munere terreni quæſtus excuſſit, Deus eam, ut dignum fuit, affluentiſſima

A mâ copia cælestis benedictionis implevit: illius, inquam, manus, cujus tactus sanabat ægros, roborabat invalidos, firmabat homines, dæmones effugabat: illius manus, quæ Clarævalli nostræ, cui vos dare tecta disponitis, primum injecit lapidem fundamentis. Fuit autem studii nostri diligenter in vasculo consignare quod mittitur, ne vel thesaurus ibi reconditus per frequentes apertiones injuriæ pateat, vel devotæ surreptionis instinctu dolus aliquis piæ fraudis irrepat.

dedicata in Sancti honorem altaria

681 *Jam vero quid dicemus de aliis bonorum ingenium ornamentis, quæ Viro in Sanctorum canonem relato honorifice impensa sunt? Auctor Annalium Cisterciensium ad annum* 1174. *cap.* 2. *num.* 2. *scribens de illa solemnitate*, Crediderim, *ait*, *eo eodem etiam festo sacratum Sancto altare*; qualia plurima in honorem ejus, in aliis etiam ecclesiis erigebantur. *Et ibidem num.* 3. *subdit idem historiographus Cisterciensis*: Certe hoc anno Tarentasiensis præsul, senio jam fractus, sed ad bona omnia promptus proclivisque, ad ejusdem Lingonensis episcopi (*de Gualtero erat actum*) & Fratrum Longivadi petitionem, Longumvadum adveniens, novum, in honorem sancti Patris, dedicavit altare, cœmeteriumque, coeuntibus populis, atque inter se certantibus, quia propior nova sacra lustrare posset. *Videsis Vitam S. Petri Tarentasiensis in tomo nostro* 11 *Maii impressam, die* VIII *ejusdem mensis, cap.* 4. *pag.* 391. *In Annotatis autem ad illud caput lit.* a *dicuntur* Longum-Vadum Ordinis Cisterciensis in diœcesi Lingonensi, filiam Claræ-vallis, constructum anno MCXLIX.

reliquiæ typus

682 *Horum Sancti nostri non mediocriter amplificarunt pignora sacra, quæ in varias Europæ regiones migrarunt. Ponam hic illa, quæ pervenere ad meam notitiam, etiamsi mihi plane persuadeam, plurima alia vel apud Cistercienses, vel alibi asservari. In Kalendario Cisterciensi, quod Divione impressum est anno* 1617. *signatur ad diem* XVII. *Maii* Translatio S. P. N. Bernardi ad Avinionem: *de qua apud nos in Prætermissis ad istum diem tomo* IV. *ejusdem mensis pag.* 3. *mentio facta est. Id quod de aliqua sacrarum reliquiarum parte forsan intelligi debet. De pretiosissimo pignore, digito videlicet* S. Bernardi, *quem Henricus abbas ad Stephanum Anglorum regem misit, modo diximus. In Historia regiæ abbatiæ Deiparæ Virginis Suessionensis, anno* 1675. *Parisiis excusa, lib.* 4. *cap.* 2. *pag.* 398. *narratur dominus d'Hancourt anno circiter* 1400. *filiæ suæ Agneti dedisse hierotheecam argenteam, in qua reliquiæ* S. Bernardi, *S. Guilelmi, & aliorum virginis. Sed in catalogo reliquiarum pag.* 403. *invento de vestibus agi* S. Bernardi, *non autem de aliqua parte corporis ejus. Mabillonius volumine primo col.* 361. *in notis ad epistolam* 410. *antea* 366. *sancti Patris, occasione* abbatiæ sancti Victoris extra muros Parisienses, Canonicorum regularium Ord. S. Augustini .., *refert*, ejusdem Sancti cucullam in thesauro ejusdem abbatiæ servari, perenne ejus in illam amotis monumentorum, cum charta, ex qua dependet S. Bernardi sigillum, de quo supra, *ait*, ad epistolam 284.

in variis

683 *Ad Hispaniam spectant pars costæ quinque digitis longa, & quinque aliæ reliquiæ minores, sicut notatur in nostro Ms., quod ex Inventario reliquiarum, seu lipsanologio, uti apud nos indicari solet alibi, regii monasterii S. Laurentii Scorialensis desumptum est. Quid de Italia? Tomo* IV. *Italiæ sacræ apud Ughellum inter ea, quæ narrantur de episcopis Januensibus, in Ostone, columna* 850. *novissimæ editionis Venetæ, agitur de amore ac veneratione* S. Bernardi *juvenis erga Januenses; nec non de eorum ad eumdem Sanctum vita junctum perfugio, dum anno* 1625. *exorto in Italia bello* (*Adisis Commentarium hunc nostrum* §. XVIII.) *timebant libertati suæ: & vero non modo eum Januenses tutelarem elegere patronum; sed oratorem etiam in Gallias destinarunt Augustinum Centurionem, ut abbatis nostri sepulcrum publico honore lampadis argenteæ continenter arsuræ condecoraret, prout ibidem invenies apud Ughellum. Quæ vero mox sequuntur columna* 851. *huc pertinent*: Centurionem autem abbas Clarævallenſis Claudius Argenterius eum monachis ita honorifice excepit, ut ex consensu eorumdem monachorum, adaperto S. Bernardi sepulchro, legatum eum Januensi populo costa ex Sancti corpore detracta donandam consuerit, tanto gratius Januensi populo donum futurum, quanto constabat, nemini hactenus contigisse, vel sublato lapide a monumento S. Bernardi corpus oculis usurpare, vel ejusdem reliquias a cæteris membris divulsas secum auferre.

Europæ regiones

684 Cæterum delatam Januam sancti corporis costam tantus populi concursus exeepit, ut illius supplicationibus nil fieri potuerit magnificentius: inclutamque argenteo vale ad Sancti promerendam tutelam perpetuam, in metropolim intulere. Inde collige, lector, alicujus alterius S. Bernardi fuisse oportet illa duo brachia, quorum alterum Cassinenses monachi S. Catharinæ Januæ; alterum Fratres Prædicatores apud S. Mariam Novellam Florentiæ se gloriantur habere. Siquidem spectante legato Centurione, Claudioque abbate, numerosaque Clarævallensia cœnobii monachorum multitudine, constat ita integrum illibatumque S. Bernardi corpus fuisse repertum, ut ne minima quidem pars cæteto corpori exeidisse videatur. *At digitus nunc saltem aberat a reliquo corpore, secundum dicta paullo ante. Ughellus citatus tomo* 9. *exhibens Cusentinam metropolim, col.* 185. *inter alia sacra lipsana, quæ refert in basilica metropolitana asservari, ponit* brachium Bernardi abbatis; *non utique Clarevallenſis, sicut sequitur ex iis, quæ mox præmissimus ex eodem auctore; nisi post annum* 1625. *eo esset missum, quod deberet probari. Hinc collige, quid sit dicendum de* brachio S. Bernardi, *quod Masſuius in Bononia perlustrata, ad diem* XX. *Augusti affirmat esse apud monsales S. Leonardi.*

transmissa

685 *Raissius in Auctario ad Natales Sanctorum Belgii Joannis Molani, signat hasce* S. Bernardi *in eodem Belgio reliquias; fol.* 170. *verso* Camberone, *inquit*, vidi aliquando .. hujus melliflui Doctoris planetam unam. Sancti Bernardi ascetæ in Brabantia ad Schaldim fluvium, secundo lapide ab Antverpia, etiam unam planetam Patria ac patroni sui sese habere gaudent, simul cum junctura una integra ejus sacræ manus. *Sed die* XIV *Februarii anni, quo hæc scribo*, 1737. *dum essem in hospitio seu refugio, ut vocant, quod dictis ascetæ in hac urbe Antverpiensi habent, velatum mihi fuit, illam juncturam furto esse ablatam. Ibid. fol.* 170. *agitur de fonte* S. Bernardi *in Luxemburgensis Ducatus monasterio Clari-fontis*; *qui* cum fide ac devotione epotus, contra morbos opitulationi esse creditur. *Superſunt alia sacra lipsana indicanda paragrapho proximo.*

§. LXII.

A

AUCT. J. P.

§. LXII. Alia ſacra lipſana apud Belgas; Officium; lectiones propriæ; an Sanctus antiphonæ SALVE REGINA, ſicut in iis dicitur, auctor; honor publicus illi tributus Pariſiis, Leodii, ac Romæ.

Sancti plurimi, cultu, RAiſſius *in Hierogazophylacio Belgico alias bene multas* S. Bernardi *reliquias commemorat, nimirum pag.* 314. duo egregia oſſa *in cathedrali eccleſia S. Mariæ Tornati: pag.* 82. *in elencho* De Oſſibus Sanctorum *apud S. Auberti Canonicorum Regularium S. Auguſtini cœnobium Cameraci, ponitur nomen* Bernardi; *pag.* 218. os *in Floreffienſi cœnobio Ordinis Præmonſtratenſis in territorio Namurcenſi; pag.* 227. planeta cum ſtola & manipulo *in Gemblacenſi cœnobio Ordinis S. Benedicti, inter Bruxellas & Namurcum ſita* B *in Brabantia Gallo-Belgica.* Ipſa autem illa planeta, a me, *ait idem Raiſſius*, haud ſemel conſpecta (cum qua etiam ſæpius Miſſæ ſacrificium Deo Patri indignus obtuli) antiquitatem mire redolet. Non enim ſicuti modo noſtræ planetæ, binc & inde a lateribus aperta eſt, & biſida, ſed undequaque elauſa in rotundum, ad mediam uſque tibiam deſcendit. Hinc celebrans utramque illius oram lateralem inferne collectam ſuper brachia ſuſtinet: nec enim manicas, vel foramina habet, per quæ brachia ſacerdotis exerantur.

cuculla; indufium &c. 687 *His accedunt exuviæ aliæ in eodem Hierogazophylacio notatæ. Pag.* 298. de cilicio & ſudario S. Bernardi abbatis *in Maricolenſi Ord. S. Benedicti in Landrecienſi territorio Hannonia cœnobio*; *pag.* 459. de oſſibus & cuculla S. Bernardi Clarævallenſis ſuriſtinis, *in parthenone Salſinienſi Ord. Ciſtercienſis prope Namurcum*; *pag.* 80. *inter reliquias abbatiæ Ciſtercienſis Aurea-vallis in Ducatu Luxemburgenſi*, deauratum ibidem, *aut etiam Hierogazophylacii auctor*, præterea vidimus beati Bernardi Clarævallenſis calicem, quo in Miſſæ ſacrificio utebatur, quem Conſtantini C primi Aureæ-vallenſis abbatis tempore ibidem reliquit; *pag.* 515. Vidimus, *inquit idem reliquiarum collector, agens de Valcellis ſive Vallicella Ord. Ciſtercienſis in agro Cameracenſi*, ibidem induſium S. Bernardi, prægnantibus mulieribus contra partus pericula remedium ſingulare: *pag.* 3. *ſignatur ab eodem* baculus .. quo imbecilles artus ſuſtentare conſueverat; quem monachis hujus loci, *nimirum Afflighemienſibus Ord. S. Benedicti in territorio Aloſtano*, mnemoſyni loco reliquit.

Officium & 688 *Nec a propoſito noſtro fuerit alienum, aliliqua etiam obſervare de Sancti cultu, quo in Eccleſia honoratus fuit, poſtquam in Sanctorum album erat relatus. Officium ejus deinde ſtabilitum fuiſſe ritu ſemiduplici; ſed S. Pium PP. V. illum evexiſſe ad duplicem, mutata tamen in eodem oratione, & homilia, quæ hodiedum legitur, apponi juſſa*, notat Bailletus *ſub finem Vitæ* S. Bernardi, *ex Gavanta: qui de hac re videri poteſt in Theſauro ſacrorum rituum tom.* 2. *pag.* 160. *Habemus apud nos apographum lectionum propriarum, quæ hoc titulo præmittuntur*: Ex Breviario eccleſiæ Fontenenſis parochiæ deſumptæ ſunt hæ nunc lectiones, quæ in feſto S. Bernardi ad Nocturnos ſolent legi, nonnulla in ejus Vita omiſſa continentes. *Supra hunc titulum adſcribitur* Dono Reverendiſſimi P. Generalis Feullant *: (*id eſt*, Fulienſis) *& apponitur nomen* Joannis Bona, *cujus merita ſatis nota ſunt, laudaturque apud Ciaconium inter Vitas Pontificum Romanorum & Cardinalium tomo* 4. *col.* 793. *De Religioſis reformatis Ordinis Ciſtercienſis, qui in Gallia Fulienſium, in Italia autem Reformatorum* S. Bernardi *nomen habent, agit Hippolytus Helyot in Hiſtoria Ordinum monaſticorum &c. tomo* 5. *parte* 4. *cap.* 38. *a pag.* 402. *His animadverſis, en tibi nunc lector, prædictas lectiones.* D * Feuillans

689 LECTIO I. Beatiſſimus Bernardus in pago Lingonenſi Fontanis oppido patris ſui digna propagine oriundus fuit. Cernis quidem profapia nobilis; ſed culmine mentis nobilior. Genitor ejus Teſquilinus nomine, genitrix vero ejus Alet, filia Bernardi Montis Barri domini, viri potentis, & de antiquorum Burgundiæ Ducum generoſitate originem trahens. Sex namque filios, & unam filiam Dei providentia genuerunt. Sed E quia de ejus genere hiſtoriam in præſenti explicandam non ſuſcepimus, ſaltem pauca miracula de vita ipſius, Domino largiente, referamus. *datur a Breviario Pontenenſi*

LECTIO II. Igitur quadam nocte B. Bernardus vigilans, monachis circumquaque dormientibus, audivit angelos in eccleſia voce clara & delectabili Deum collaudantes, & B. Virginem: quos cum audiſſet, occulte ſurrexit, & perrexit protinus ad eccleſiam, ut in proximo conſtitutus videret manifeſtius, quidnam hoc eſſet.

LECTIO III. Vidit namque ſanctam Dei Genitricem in medio angelorum, quorum unus manu ſua thuribulum aureum; alius incenſum tenebat. Horum altero deducente, ſanctus Vir quaſi a dextris gloriosæ Virginis incedens ad altare uſque pervenit. Ubi voce angelica audivit decantari hanc antiphonam: Salve Regina, ex integro uſque ad finem, quam corde tenus retinens, poſtea ſcripſiſſe, & Domino Papæ Eugenio tranſmiſiſſe fertur, ut ex præcepto ſuctoritatis Apoſtolicæ per eccleſias ſolemnis haberetur, in honorem Virginis Matris Dei. Quod & factum eſt, ut adhuc plerique teſtantur. F

690 LECTIO IV. Cum navigaret beatus Vir *propiq* aliquando per Ligerim, navicula ejus forte concuſſit pontilium, cui pontilio puer ſupererat: qui ſtatim in fluxium dilapſus eſt, & negatus. Excitata fama occurrerunt vicini defunctum plangentes; quem juſſit ſibi afferri: eoque defuncto oblato, oravit Sanctus: puer, cunctis videntibus, ad orationem Sancti ſuſcitatus eſt.

LECTIO V. Fuit vir quidam religioſus nomine Odo; cujus pars corporis per aliquantum tempus pene manſit emortua, adjacens incommota contractionis. Is poſt mortem B. Viri pervenit. Cumque ex eo, infirmitatis loco [ſe] perfudiſſet ex aqua, a B. Viro ſanctificata, ſanus & incolumis reverſus eſt.

LECTIO VI. Alius vero dolore capitis immaniter vexatus, & omnino ſenſu privatus, fonte a ſancto Bernardo ſanctificato irrigatus, ſanatus eſt. Alius per ſeptennium languerat, a parentibus ad ſacrum fontem ductus, ſoſpes factus eſt. Alius quidam longo tempore de febre quartana laboraverat, qui potu fontis ejuſdem ſanitatem recepit.

691 LECTIO VII. Igitur apud Barni * ſuper *lationem, a f. Barro* Albam erant duæ feminæ, quas dæmones vexaverant.

verant. Deinde parentes earum adduxerunt eas ad Hominem Dei, ut ab eo curarentur. Et cum portæ Clarævallis xppropinquaſſent, dixit unus ex diabolis per os mulieris ad alterum diabolum, Oportet exire de hac muliere. Quare, inquit dæmon, oportet hæc fieri? Qui reſpondit: Bernardum non poſſum videre, nec vocem ejus audire. Et confeſtim egreſſus eſt de muliere, & ſanata eſt ex illa hora.

LECTIO VIII. Qui præſentes huic miraculo xderant, laudantes Deum dicebant: Vere Sanctus eſt homo ille, & Spiritus ſanctus habitat in eo. Et cum hæc dicerent, venit Servus Dei, & gratias agens oravit.

LECTIO IX. Poſt orationem vero converſus eſt ad alteram mulierem dicens: O dæmon peſſime, inimice Dei, exi de hac femina; ad quam vocem egreſſus eſt dæmon de muliere, & ſanata eſt ex illa hora.

in quibus manuſcriptis exemplaribus reperiatur: editionis Pariſiis, Romæ

69a *Expenſo voces quaſdam ſuperius occurrentes.* Negatus, *id eſt*, ſubmerſus, vel in aquis ſuffocatus. *Vide Gloſſarium Cangii tom. 4. col. 1165.* *editionis noviſſimæ*. Incommota contractionis (*in noſtra Mſ. vel mendoſe, vel modum ſatis intelligibili ſcribitur* in commota) *ita explico ex ſenſu, ut ſignificet* ſine motu contractionis. *Utrum* S. Bernardus *compoſuerit antiphonam* Salve Regina, *ſicut indicabatur ſupra in lectione 3. ſtatim diſcutietur. Si* Berrum *in lectione ſeptima* ſuper Albam, *vel* Barri, *ſubintelligenda eppidum, ſit legendum, eſt aliud in Campania Galliæ provincia. Hæc tot tamque varia publicæ erga ſanctum Doctorem venerationis ſigna, quæ in hoc paragrapho ac proxime præcedente colligere viſum fuit, argumento ſunt, cum, uti promeritum, ita & nactum fuiſſe communem omnium æſtimationem tam publicis quam privatis datibus ſuis parem. Adde, quod Facultas, ut vocant, theologica Pariſienſis in memoris animi teſſeram pro beneficiis, a Sancto noſtro præſtitis hoc corpori contra Abaelardum, Gilbertum Porretanum, & alios quoſdam e membris ejus morbidis; annis ſingulis, ut celebres ſolennis ritu Sacrum, quod comitatur dictio ad concionem, adeat Bernardinos die* XX. *Auguſti, ſicut Bailletus ad calcem Vitæ ſanctiſſimi Doctoris teſtatur. Populus Romanus in memoriam beneficiorum a Viro ſancto* C *acceptorum, quando in magnis admodum anguſtiis verſabatur Roma, calicem ei effert cum quatuor facibus, teſte Piazza in Hemerologio ſacro ad diem* XX. *Auguſti.*

in Leodii peculiaris.

693 *Apud Edmundum Martene in Veterum ſcriptorum & monumentorum ampliſſima collectione tomo 8. a col. 1486. inter* ſtatuta eccleſiæ Leodienſis, facta anno Domini MCCCXXXVI & MCCCXXXVII. *notantur iſta*: Inſuper pia conſideratione & rationabili debito excitati, ſtatuimus & ordinamus, ut bono confeſſori & Doctori egregio beato Bernardo abbati, qui ſua præſentia, dum viveret, ſanctam eccleſiam, urbem & patriam Leodienſem in Miſſarum ſolemniis, & crebris prædicationibus, divinis ac admirandis ſignis & miraculis illuſtravit, ſicut in hiſtoriis noſtris dignoſcimus contineri, ſpecialis devotio, & aliqualis pro tantis donis recompenſatio eidem Confeſſori glorioſo ſingulis annis in ejus feſtivitate reddantur, videlicet ut feſtum ipſius cum tribus lectionibus de propria ejus Legenda, & collecta ſpeciali cum TE DEUM, & Horis ac Miſſa de communi unius confeſſoris non pontificis, in hac eccleſia celebretur.

694 *Controverſia quædam paulle ante hæc remiſſa, an videlicet* S. Bernardus *compoſuerit antiphonam* Salve Regina, *nunc examinabuntur. Imprimis non videtur certo conſtare, quod Vir ſanctus iſtius antiphonæ primus exſtiterit auctor: deinde non fuiſſe liquet, ſi alius fuerit, quiſnam ille ſit. Utrumque patebit ex rationibus, in quibus varii varios ejuſdem antiphonæ deſignant auctores. Inter Opera ſuppoſititia & aliena* S. Bernardi, *qua in ſuum volumen ſecundum conjicit Mabillonius, exſtant Sermones quatuor in illam antiphonam; quos cur abjudicet iſti Sancto, indicat ibidem columna 712. ante Sermonem primum. Illius auctor loco citato dicens*, Canticum iſtud .. a Sanctis compoſitum, *rem involvit potius, quam decidit, dum nullum ex iis nominat, & plures videtur indicare. Enimvero locus ille prædicte Mabillonio in notis, quæ habentur in fine voluminis primi, col.* CXVII. & CXVIII. *occaſionem quidem dedit diſſerendi de præſenti controverſia, ac varia proponendi & diſcutiendi; ſed exitu tamen dubio & incerto, prout patet ex verbis ejus, quæ ſubdimus:*

695 Hujus antiphonæ auctorem fuiſſe Hermannum Contractum monachum Benedictinum pluribus probat Wion Ligni vitæ lib. 5. cap. 105. variis recentiorum adductis teſtimoniis, quibus hic contextus nonnihil xdverſari videtur. Nam Hermannum Sancti nomine inſignitum nullibi lego. Præterea Johannes Eremita lib. 2. Vitæ S. Bernardi num. 7. refert, S. Bernardum „ vocem „ angelicæ andiviſſe decantari antiphonam SALVE „ REGINA, ex integro ulque ad finem: quam „ corde tenus & poſtea ſcripſiſſe, atque D. Papæ Eugenio tranſmiſiſſe referatur (inquit) ne „ ex præcepto auctoritatis Apoſtolicæ per eccle„ ſias ſollemnis haberetur .. Quod & factum eſt „ &c.„. Quo ex loco angelis iſtius orationis auctores dicendi eſſent. Ad quod alludere videntur alia hujus ſermonis verba, ſuperius relatis proxima: " A ſummis labiis canticum iſtud effu„ ſum venit„. Paulo aliter hanc hiſtoriam refert Albericos in Chronico ad annum MCXXX, ubi commemorat, S. Bernardum Divione apud S. Benignum aliquando hoſpitio exceptum " quam „ (inquit) abbatiſſa ſemper dilexit, eo quod „ mater ſua ibi ſepulta; audiviſſe ante horo„ logium circa altare ab angelis antiphonam „ SALVE REGINA dulci modulamine decantari, F „ primoque credidiſſe, fuiſſe conventum, ac „ dixiſſe abbati die ſequenti: OPTIMS DECAN„ TASTIS ANTIPHONAM DE PODIO HAC NOCTE „ CIRCA ALTARE B. VIRG.

compoſuerit E

696 „ Dicebatur autem ANTIPHONA DE PO- *antiphonam Salve Regina.* „ DIO, eo quod Haimerus epiſcopus Podienſis „ eam fecerit ... Unde in quodam capitulo ge„ nerali Ciſterc. veniam ſuam accepit, qualiter „ hæc antiphona ab omni Ordine reciperetur, „ quod & factum eſt „. Haimerus ſeu Aimarus, Ademaruſve, fuit epiſcopus Anicienſis, beatæ Virginis in primis cultor, tempore Urbani PP. II. Verum a Guillelmo Durando in Rationalis libro 4. cap. 22. Petrus Compoſtellanus epiſcopus hanc antiphonam compoſuiſſe perhibetur: quod etiam aſſerit Claudius x Rota in Notis ad pſeudo-Luitprandum. *His, quæ hactenus ex Mabillonio produxi, nulla alia ſuperaddenda mihi ſuppetunt, quibus primus famoſæ antiphonæ auctor ex incerto & ignoto fiat perſpicuus.*

§. LXIII.

D AUCT. J. P. *de T. Barnardus*

AUCTT. J. P.

§. LXIII. Tres primi rerum a Sancto geſtarum ſcriptores.

S. Poſſunt inſi nuari libri biographi.

Superius de Bernardi *pro aliis vel ad alios ſcriptis diximus; nunc autem de* Bernardo *ipſo ab aliis deſcripto, ſeu de vitæ ipſius hiſtoricis tractabimus. Egregie imprimis eos laudat Mabillonius in Admonitione ad libros de vita & geſtis ſancti Patris, quæ habetur volumine ſecundo pag. 1057. his verbis uſus*: Vix quiſquam Sanctorum eſt, qui tot rerum ſuarum geſtarum præcones, tamque eximios, & probatæ fidei ſcriptores habuerit, quam beatus Bernardus: cujus vitam & præclara facta tres auctores clariſſimi, continuato ſermone, quaſi ex condicto iunt perſecuti; nempe Guillelmus, olim ſancti Theoderici prope Remos abbas; ſed tunc monachus Signiacenſis; Ernaldus Bonæ-vallis in agro Carnotenſi abbas, & Gaufridus, ipſius Bernardi notarius; omnes quaſi teſtes rerum oculati. His

B acceſſerunt alii poſt eos, Alanus epiſcopus Autiſiodorenſis, &, ut alios poſteriores prætermittam, Johannes Eremita, & multi alii recentiores: quos inter Philotheus, verum an fictum nomen, monachus Claræ-vallenſis, Bernardi geſta carmine cecinit.

Auctorum libri primi Vitæ

698 *Mabillonius de biographis iſta præfatus, tres primos, eoſque præcipuos geſtorum ſancti Doctoris ſcriptores hiſce obſervationibus illuſtrat*: Librum primum de vita S. Bernardi, vivente ipſo Bernardo, ſed neſciente ſcriptum fuiſſe, diſerte aſſerit in Præfatione ejus auctor Guillelmus, pridem ſancti Theoderici abbas, ſed tunc jam monachus Signiacenſis cœnobii, in pago Regteſtenſi diœceſis Remenſis, ad quod deſiderio ſolitudinis & quietis ſeſe contulerat, teſtante Burchardo abbate Balernenſi in Subſcriptione eiuſdem libri primi. *De tempore, quo vitam quietiorem amplexus ſit Guillelmus, magis determinate conſtat, quam quo ſuum de Vita* S. Bernardi *librum inchoarit. De utroque hoc punto ita memorat cinatus Mabillonius*: Tempus Guillelmi ſeceſſus Signiacum intelligitur ex chartaceo S. Theoderici libro, in quo Helinus abbas, ejus apud S.

C Theodericum ſucceſſor, anno MCXXXV. primum nominatur. Quo anno inchoatus ſit a Guillelmo liber iſte, non conſtat. Certe poſt translationem monaſterii Claræ-vallenſis in capaciorem locum, novamque ædium fabricationem, ex num. 34. & 62. (*in noſtra autem diviſione lib. 1. cap. 4. num. 39. & ibidem cap. 7. num. 68.*) itemque poſt ſchiſmata Eccleſiæ ſedata, & confutatas hæreſes, ex num. 40. (*apud nos autem lib. 1. cap. 5. num. 45.*) adeoque poſt annum MCXL. & ſorte poſt MCXLV. Porro ante Bernardum obiit Guillelmus; de quo plura in tomo 5. in Admonitione præfixa epiſtolæ ad Fratres de Monte Dei, & in Notis ſuſioribus ad epiſtolam 85.

qui morte præventus opus imperfectum reliquit.

699 *Hæc de biographo, qui librum primum de geſtis* S. Bernardi *conſcripſit, obſervanda cenſuit Mabillonius. Quouſque vero Vitam ejus perduxerit, & quænam in eodem pertractarit, intellige ex Manrico ad annum Chriſti 1153. cap. 11. num. 1.* Scripſit primordia, genus, patriam, parentes, adoleſcentiam, converſionem, monachatum, & præfecturam naſcentis tunc cœnobii Claræ-vallis cum reliquis, uſque ad ſchiſma Petri Leonis. *Ceterum autem hoc auctore a continuando opere per mortem avulſo, non deſuit alter auctor, qui illud proſequeretur: de quo audire ſupra deſignatum Mabillonium juvat*:

excepto Ernaldus, qui operi ſuum ſuo immortuum eſt.

700 Vitam, *inquit*, a Guillelmo inchoatam, mortuo Bernardo, peeſecutus eſt ſecundo libro Ernaldus ſen Arnaldus abbas Bonæ-vallis, non ejus, quæ in diœceſi Veſontionenſi; neque alterius, quæ in Rutinenſi Ordinis Ciſtercienſis; ſed illius, quæ eſt in agro Carcutenſi Nigrorum monachorum; ad quem Arnoldum extrema Bernardi epiſtola 310. ſcripta eſt, quidquid alii in contrarium ſentiant. Vide Notas ſuſiores ad epiſtolam 310. Hunc librum adortus eſt Ernaldus rogatu Claræ-vallenſium, qui præ mœſtitia hanc provinciam in ipſum rejecerunt, ut in Præfatione libri ſecundi auctor teſtatur, qui opus imperfectum moriens reliquit. *Quo autem circiter tempore occupatus fuerit ſcribenda* S. Bernardi *Vita, diſces ex Annotatis ad libri 2. ejuſdem Vitæ rapud 3. lit. g. Duobus hiſce Alterum* S. Bernardi *ſcriptoribus ſucceſſit tertius: quæ autem intereſt lectoris de eo diſcere, tradit idem, qui ſupra, Mabillonius. Proferantur hujus de ille verba:*

Duobus horum duorum libris tres alios adjecit Gaufridus

701 Superioribus duobus libris tres adjecit Gaufridus, non alius ſine dubio, quam ipſius Bernardi notarius; diſtinguendus utique a Gaufrido de Petrona, cujus mentio in libro 4. num. 26. (*apud nos lib. 4. cap. 2. num. 204.*) itemque a Godefrido Bernardi conſanguineo, & converſionis ſocio, poſtmodum Priore Claræ-vallenſi, ac demum epiſcopo Lingonenſi, qui tandem ad privatam Claræ-vallenſium vitam ſeſe recepit, ibidemque mortuus eſt VI. Id. Novemb. anni MCLXIV. Gaufridus vero in Præfatione trium ſequentium librorum lugens ſcribit, poſt annos a ſua ipſius converſione CIRCITER TREDECIM acerba morte ab ſe avulſum fuiſſe Bernardum, atque adeo Gaufridi converſio anno MCXL. accidiſſe dicenda eſt.

patria Autiſiodorenſis, ſanctæ auctorius, ac dein abbas Claræ-vallenſis; cujus

702 Is patria Autiſiodorenſis, ante ſuam converſionem Petri Abaelardi diſcipulus fuit, & quidem clericus, ut patet ex libro Declamationum, cujus & ipſe auctor eſt, num. 13. POSTREMO ET NOS IN CLERO FUIMUS. Poſt converſionem Bernardi, una cum Nicolao Claræ-vallenſi notarii, ac peregrinationum ſocius, dein, Bernardo mortuo, Igniaci primum, tum Claræ-vallis poſt Faſtredum abbas anno MCLXII. cui loco QUADRIENNIO CIRCITER PRÆFUIT, ex Chronico Claræ-vallenſi apud Chifflerium; ſed poſtmodum a ſuis vexatus, ABBATIAM DIMISIT ANNO MCLXV, & ad Foſſam-novam in Italia ſe recepit: ubi & abbas poſtmodum fuit, ac demum Altacumbæ, ut fuſius in eodem Chronico legitur. Ibidem quædam ejus Opera recenſentur; nempe opus inſigne ſuper CANTICA CANTICORUM, VITA S. PETRI ARCHIEPISCOPI TARENTAIENSIS, ET PLURES ALII LIBRI ET SERMONES.

alia ſcripta commemorantur.

703 Exſtat apud Baronium ejus epiſtola ad Henricum Cardinalem, & epiſcopum Albanenſem, atque Domini Papæ Vicarium ſeu legatum ſcripta de quadam nova controverſia, quam reverſus in Galliam comperit, ſcilicet „ de ſubſtantia aquæ, quæ vino mixta in calice offertur, an & ipſa ſimiliter cum eodem vino in ſanguinem Domini convertatur „. Item ejuſdem eſt LIBELLUS CONTRA CAPITULA GILLEBERTI Porretani, Pictavienſis epiſcopi, quem libellum poſt libros de Vita Bernardi cum aliis ejus opuſculis referemus. Denique ſcripſit etiam

contra

A contra Abaelardum, ut mox dicemus, & Sermonem edidit de S. Bernardo, inferius edendum eum commentariolo in Orationem Dominicam. An autem Bernardi Vitam, cujus fragmenta tertio loco proferemus; secundamque partem libri sexti de miraculis Bernardi, præter libros tres jam memoratos, compoſuerit, nunc diſpiciendum.

Miraculorum libri duo,

704 Quinque libros de vita Bernardi mox dictis ſubjicimus libros duos de miraculis ejuſdem: unum a variis auctoribus ſcriptum: alterum ex Magno Exordio Ciſtercienſi collectum, atque ex fragmentis Herberti, ex monacho Claravallenſi archiepiſcopi Turritani in Sardinia: qui libros tres de miraculis ſuorum Ciſtercienſium compoſuit, editos apud Chiffletium. Prior liber miraculorum dividitur in tres partes; quarum prima ſcripta eſt a Philippo monacho Claravallenſi ad Samſonem Remorum archiepiſcopum: altera ab aliis Claræ-vallenſibus, quibus Philippus ipſe hanc curam injunxit. Ex his unus eſt Gaufridus tertiæ partis item ſcriptor in epiſtola ad Hermannum epiſcopum Conſtantienſem, de miraculis ſcilicet, quæ a Spira uſque Leodium a Bernardo facta vidarat. Huic alia ejuſdem argumenti ſuccedit epiſtola Gaufridi monachi B „ magiſtro ſuo cariſſimo Archenfredo, & utri„ que Capitulo fratribus ſuis uterinis „. Hunc porro Gaufridum eumdem eſſe, qui tres poſteriores vitæ libros ſcripſit, non dubito.

quinam ſcripſerint.

705 Neque enim aſſentior Carolo de Viſch, qui hos libros Gaufrido notario tribuit; illam veto partem libri de miraculis Gaufrido Autiſiodorenſi: quem a Gaufrido notario minime diſtinguendum eſſe probat Helinandus monachus in Chronico his verbis: „ Hujus Petri „ (ſcilicet Abaelardi) aliquando fuerat diſcipu„ lus Gaufredus Autiſiodorenſis, qui multo tem„ pore fuerat notarius ſancti Bernardi: qui inter „ cetera de eodem Petro dixit: Ego mihi aliquan„ do recolo magiſtrum fuiſſe illum, qui pretium „ redemptionis noſtræ evacuans, nihil aliud in „ ſacrificio Dominicæ paſſionis commendabat, niſi „ virtutis exemplum, & amoris incentivum &c. „ Benedictus Deus, qui mihi ſimul & vobis ma„ giſtrum dedit meliorem (Bernardum,) per „ quem prioris redarguit ignorantiam, & inſo„ lentiam conſutavit: ſecundum quem tria ſpe„ cialia in paſſione ſua Chriſtus nobis exhibuit, C „ exemplum virtutis, incentivum amoris, & ſa„ crificium redemptionis „ apud Bernardum tomi 2. Opuſculo XI. num. 25. „ Hæc & alia multa „ (addit Helinandus) dictus Gaufredus contra „ Petrum magiſtrum ſuum fortiter & Catholice „ ſcripſit „. Ad Gaufridum Nicolaus Claræ-val„ lenſis ſcripſit epiſtolam 42. pro epiſcopo Aleienſi. Hæc de Gaufrido, aliiſque Vitæ prioris, & miraculorum ſcriptoribus ſufficiant: de aliis ſcriptoribus poſt ipſa miracula agendum; *ſed nos paullo poſt huic noſtro Commentario illos inſexemus.*

Fides, & ſcriptionis tempus

706 *Porro de tribus jam laudatis biographis conſuli etiam poteſt hiſtoriographus Ciſtercienſis ad annum Chriſti* 1153. *cap.* XI. *num.* 4. *ubi inter alia, quæ de illis memorat, eorum ſic laudat fidem, ac ſcriptionis tempus definit*: Ergo Bernardus hos tres ſcriptores habuit ſuorum operum, inſignes religione & ſcientia viros; nec minus omnes teſtes oculares, ut neque falli poſſent, nec fallere volniſſe eredendi ſint. Porro Guillelmus, ut dixi, vivente Sancto; Arnoldus abbas, ſtatim ab ejus obitu: Godefridus hiennio poſt ſcripſit. Ideo enim de pane benedicto, D AUCT. atque ab Eskyllo in Daniam aſportato loquens, J. P. ait, tertium tunc annum eſſe, & nihilominus incorrupum conſervari: tertium, inquam, ab Eskili adventu in Claramvallem, vivente Sancto, quem anno Chriſti MCLII. uno, ut minimum, ante Bernardi Patris obitum contigiſſe, Exordio magno auctore commemoravimus.

ſatum biennio graphorum ex Mantuano.

707 Unde obiter corrigendus venit Trithemius in libro de Scriptoribus eccleſiaſticis, ubi non ſolum Arnoldum Ciſtercienſem (quaſi uno homine ex ſuis, noſtris adſcripto, innumeros, quos auſert, compenſaret) ſed circa annum MCLX floruiſſe tradit, non minus in hoc errans, quam in illo. Quippe Godefridus nequaquam aſſumpſit opus, ipſo vivente; qui ſine dubio argumentum implebat pro dignitate. Quare aſſumptum, ut ex liquido patet, circa annum Domini MCLV. Arnoldum ante obiiſſe plane convincit, ideoque Godefridum continuaſſe, quod jam Arnoldus, qui cœpit, nequaquam poſſet.

§. LXIV. Alii biographi poſt tres priores; alii recentiores; Vitæ apud Surium, E Horſtium, & Mabillonium; hujus exemplar cur præ aliis prælo a nobis detur.

Alanus priores quinque libros Vitæ in meliorem ordinem redegit.

Diſtuli hoc paullo ante reliquos Vitæ Bernardinæ ſcriptores, qui poſt alios §. 63. recenſitos ſancti Doctoris geſta & prodigia ad poſteros tranſmiſerunt. Mabillonius non prætermiſit operam ſuam deſiderari in notandis rebus variis, quæ ad notionem hujus argumenti conducunt. En tibi, lector, quæ apud ipſum lego volumine 2. *pag.* 1233. Primus, *ait*, eſt Alanus, ex abbate Aripatorii epiſcopus Autiſſiodorenſis ab anno MCLIII. ad MCLXI. quo anno ad Clatamvallem denuo ſe recepit, ibidem mortuus anno MCLXXXI. Is ex quinque prioribus libris præmiſſis continuam rerum a Bernardo geſtarum ſeriem contexuit, adhibitis propriis auctorum verbis, quos ad temporum ordinem uteumque reduxit. Nam ubi Gaufridus in libro 3. cap. 4. infelicem expeditionis Jeroſolymitanæ exitum præponit ſynodo Senonenſi contra Abaelardum habitæ, quæ decem annis præceſſit; Alanus contra expeditioni F ſynodum præponit. Item idem Gaufridus ex ejuſdem libri 1. cap. 6. Gilberti Porretani confutationem in concilio Remenſi factam refert ante Bernardi prædicationem contra Henricum hæreticum, & poſt ea omnia Bernardi reditum ex Urbe lib. 4. cap. 1. Hæc autem omnia recto ordine deſcribuntur ab Alano, qui etiam ſancti Doctoris teſtamentum, ab aliis ſcriptoribus omiſſum, primus commemorat.

quo chriſtiano anno ſcripſerit?

709 Sane Gaufridus ipſe in Præfatione libri 3. fatetur in ſua narratione " cohærentiam magis „ ſimilitudinis rerum geſtarum, quam temporis „ obtervari „. Quin etiam ex eodem Alano Gaufridi Carnotenſis epiſcopi vulgatum annotum calculum emendare liceat. Cum enim is Alberico Cardinali Oſtienſi epiſcopo & legato, in Toloſanas partes adverſus Henricum hæreticum, DIEBUS, inquit Alanus, EUGENII EXORTUM, & quidem anno MCXLVII. proficiſcenti, una cum Bernardo comes Gaufridus adhæſiſſe dicatur, extrema Vitæ Gaufridi periodus non quidem ad annum MCXXXVIII. ut præfert Gallia Chriſtiana, referen-

A ſerenda eſt, ſed poſt annum MCXLVII differenda, id eſt, in annum ſequentem, tum quia Gaufridus AUCT. J. P. legationis munere, quod Innocentius Papa II. poſt annum MCXXXI ipſi commiſit, functus eſt PER QUINDECIM ANNOS, ex Actis epiſcoporum Carnutenſium editis Analectorum tomo 2. tum quia Goslenus, ejus nepos, & in ſede Carnutenſi ſucceſſor, in litteris monaſterio Joſaphatenſi anno MCLI. conceſſis, annum ſui epiſcopatus tertium dicit. Quid in reliquis Alanus præſtiterit, docet ejus Præfatio ad Pontium Clarævallenſem abbatem quintum, qui anno MCLVIII Gaufrido ſucceſſit; poſt annos quatuor ad ſedem Claromontenſem promotus. Ac proinde ad annum circiter MCLXX revocanda hæc Alani ſcriptio: de quo vide plura in fuſioribus notis ad epiſtolam 280.

710 Secundus auctor, qui Alanum ſubſequitur, ab erudito Petro Franciſco Chiffletio Pariſiis editus anno MDCLXXIX inter quatuor Opuſcula, videtur ipſi eſſe Gaufridus ille, cujus tres poſteriores de S. Bernardi Vita libros cum parte B aliera miraculorum ſuperius retulimus. Nec levis de auctore conjectura. Is quippe in cap. 6. teſtatur, ſe IN CORPORE Bernardi EPISTOLARUM PRIMAM eam conſtituiſſe, quæ ad Robertum ſcripta eſt, ob miraculum, quod AB IPSIUS ORE, QUI SCRIPSIT EAM IN PLUVIA SINE PLUVIA, acceperat. Quod quidem videtur fuiſſe notarii officium, quo Gaufridus fungebatur. Idem auctor de ſe addit cap. 9. converſionem ſuam contigiſſe ex ſermone, quem IN SCHOLIS PARISIENSIBUS Vir ſanctus habuit. Id ſi Gaufrido aptari poteſt, Sermo ille de Converſione ad clericos, qui inter Opuſcula tomo 2. habetur, anno MCXL. aſſignandus eſt. Siquidem Gaufridus ipſo anno ad converſionem venit, nempe anno tertio decimo ante Bernardi obitum, ut ipſe in Præfatione ad librum tertium de Vita ejus teſtatur. Certe eodem fere modo loquitur Gaufridus tum in Præfatione ad librum tertium, tum in Sermone de S. Bernardo, ubi de ſua ipſius converſione, atque auctor in Vitæ ſequentis cap. 6.

711 Porro ex hoc auctore tantum Excerpta quædam retulit Chiffletius, quod cetera eum aliis auctoribus convenirent, & quidem de verbo C cum ea parte libri ſexti miraculorum, quæ ipſum Gaufridum habet auctorem. Hæc porro cenſet vir doctus quædam collectanea fuiſſe de vita & rebus geſtis Bernardi, ac veluti materiem ſcribendæ ejus hiſtoriæ præparatam: cujus hiſtoriæ primum & ſecundum librum eum elaboraſſent duo viri eruditi & graves, Guillelmus & Ernaldus; noluerit Gaufridus pios illorum labores opere ſuo obſcurare: ſed intactis, quæ illi tractaverant, reliquam ſancti Bernardi vitam tribus libris proſequutus ſit, ad priores duos adnectendis. Hæc ſunt veri ſimilia.

712 Exceptis Gaufridi (ſic eum poſtmodum appellabimus) ſuccedent libri duo Johannis Eremitæ de vita itidem ſancti Bernardi, ſed imperfecti, quos Chiffletius mox laudatus vulgavit eo in opuſculo, quod Diatribæ de illuſtri S. Bernardi genere præmiſit. Johannes ex nomine Eremita dictus videtur, non ex vitæ profeſſione. Nec fortaſſe monachus fuit; ſed APUD QUOSDAM DISCIPULORUM EJUS, ſcilicet Bernardi, OLIM ASSIDUUS, ADHUC PUER, ut de ſe ipſe teſtatur in Præfatione ſecunda ad Herbertum Turritanum in Sardinia epiſcopum. Nam prima ad Petrum Tuſculanum epiſcopum ſcripta eſt. Ex hac duplici Præfatione tempus, quo Petrus hos D libros ſcribebat, colligi poteſt. Herbertus quippe libros ſuos ſcribebat anno MCLXXVIII. quo anno Petrus ab Alexandero III. creatus eſt Cardinalis epiſcopus Tuſculanus. Adde quæ habet Johannes de Roberto abbate, Bernardi conſanguineo, QUI MAGIS, inquit lib. 1. num. 5. QUAM SEXAGINTA SEPTEM ANNIS IN MONASTERIO SUB JUGO DISCIPLINÆ REGULARIS VIXIT. Ergo poſt annum CLXXX ſcribebat Johannes, eum Robertus non ante annum MCXLI Bernardo ſe adjunxerit, ante objatus in monaſterio Cluniacenſi. *Hæc ſunt, quæ ſupra memoratus Mabillonius de iſtis biographis a ſe editis obſervavit.*

713 *Porro in animum induco meum, lectori non* Duorum catalogus *diſpliciturus alias de biographis recentioribus notitias, quarum catalogum conſexui, atque huc miſit R. D. Godefridus Bouvartius, quem ſupra laudabam* §. 58. *num.* 623. *Philotheum, Gilbertum de Heylandia, Cæſarem Baronium, Laurentium Surium, Zachariam Lippelouum ibidem ille memorat; ſed ſuffeceris, ſi ſequentes ex eodem catalogo huc tranſcripſero: ſunt autem hi, & hoc ordine referuntur:* E Franciſcus Cæſar monachus de Dunis. MCDLXXXIII. Bernardus de Rolergio archiep. Toloſanus. MCDLXXIV.

Guillelmus Flameng Canon. Lingon. MDXX.

Congregatio Regularis obſervantiæ Romæ MDLXXXVII.

Joannes Alvarez Arragonius. MDXCV. Hiſpanice.

Chriſtoph. Gonzales, MDCI. Hiſpan. & Latine.

Chicberè Bailly de Cîteaux. MDCI. Gallice.

Philipp. Malabayla. MDCXXXIV. Italice.

Antonius Le Maitre, ſub nomine Lamy. Gallice. MDCXLIV, LVI, LXIII. LXXIV. LXXXIV., &c.

Theophilus Raynaudus Soc. J. MDCLVII, LXV.

Anonymus. Gallice. Divione MDCLIII.

Nicolaus Hacqueville Pariſiis MDCLXVII.

714 Lucas Bartolottus abbas carmine. MDC- *recenſiorum Vitæ ſcriptorum; quæ ſimica omnem pegeſſit.* LXXXII.

Joſephus Almonazid Hiſpanice. MDCLXXXII.

Franciſcus Giry. Gallice.

Petrus Ribadenceira. Hiſpanice.

P. Viel. Gallice. MDCIII.

Petrus Lenain. Gallice. MDCXCVII.

Franc. Joſ. Bourgoin. Gallice. MDCCIV. F

Gaſpar Verſtockt. Flandrice MDCL.

Religioſi de Baudeloo Latine & Fland. MDCLIII.

Quid, quod etiam Chinice ſcripta *fuerit* Vita S. Bernardi, quam habet Domnus Abbas Sambernardinus ad Sealdim, *prout ſuperiori catalogo ſubjungit laudatus Bouvartius. Biographis autem jam nominatis adjici poſſunt alii neoterici Galli duo, videlicet Adrianus Baillet in Vitis Sanctorum, quæ Lutetiæ Pariſiorum anno* 1704. *impreſſæ ſunt; & Villefore, qui Sancti Vitam ibidem eodem anno vulgavit.*

715 *Sed quandoquidem Vita apud Surium, de* *Vita apud Surium,* *quo mentio facta eſt ſupra, omnium paſſim manibus teritur, cenſeo lectoris intereſſe, ut non ignoret, quæ de Vita iſta animadvertit Horſtius in Admonitione ad lectorem, quam præfixit Vitis a ſe editis, & ibidem obſervat, Vitam iſtam collatam cum ea, quæ hactenus, inquit, una cum Operibus S. Bernardi edi ſolet, deprehenſam a me non parum verbis & reipſa variantem. Mirabar initio ſane (jam tum necdum Ms. Vitæ nactus eram) cur, vel quomodo id factum. Suſpicabar, an forte Surius aliquid ſolitæ & familiaris ſibi licentiæ, qua in plerilque aliis SS. Vitis uſus erat, hic quoque ulurpaſſet. Sed ſuſpicionem*

Digitized by Google

Anem vix admiſit oratio horum authorum non egens lima, utpote per ſe, ac pro inſtituto tecta ſatis & elegans: ut taceam, quod ſtylus ſanctis illis Viris pariter ac eruditis, illo præſertim ævo, familiaris, habeat peculiare quiddam ac patheticum, & neſcio quid latentis energiæ ad commovendos lectoris affectus, quod noſtri non ita facile aſſequantur.

& apud Horſtium edita.

716 Eſto itaque notetur alias ab eruditis velut intempeſtiva Surii diligentia; ego hic culpa illum vacare credebam: neque enim verborum dumtaxat, licet rarius; ſed & rerum diſcrimen inter utraſque editiones notabam, & tale quidem, quod Surianam recentis alicujus mutationis nota facile liberaret, utpote quæ vulgata plecioor & uberior, fide alicujus Ms. exemplaris haud dubie niti videretur. Attamen dum hic anceps fluctuo, tandem offertur mihi, quod hactenus anxius quæſieram, antiquum Vitæ S. P. exemplar Ms. e bibliotheca celeberrimi monaſterii Campenſis Ord. Ciſterc. id quod inſpectum mox omni ſuſpicione Surium abſolvit, utpote Surianæ editioni reſpondens; ſed in multis tamen
B longe correctius & auctius: nam librum quoque miraculorum adjunctum habebat. Ex hoc itaque Vitam S. Bernardi tibi, benigne lector, repræſentamus. . Quæ his notis ( ) incluſa vides, ſcito in hactenus éditis deſiderari; & nuoc recens ex Ms. inſerta eſſe. *Atque hæc ſunt, quæ Horſtius inter alia præfatur ad lectorem de ſua editione; in qua accuranda etſi vir eruditus ac ſedulus ioſignem prorſus atque utilem inſumpſit laborem; non hanc tamen, ſed Mabilloniauam potius a nobis recudendam cenſuimus.*

Cur e nobis recudantur Vita, quam vulgavit Mabillonius, ;

717 *Movit nos primo, quia Mabillonius Horſtiano labori ſecundas curas adjecit, dum illum editorem præ oculis habuit. Secundo, quia eumdem auxit, uti patebit e Vitæ, quam vulgavit, decurſu, ac indicat ipſemet in Admonitione ante librum primum ejuſdem Vitæ, dicens:* In fine hic monemus, ea quæ anſulis in conſequentibus offendes, ab Horſtio ex codice Campenſi, vel a nobis addita fuiſſe. *Tertio, quia exemplar Mabilloniaaum, quod pralo dabimas, eſt magis emendatum, quam Horſtianam, uti perſpicere nobis licuit, quando hoc*
C *cum illo contulimus. Quarto, quia illud novis ac doctis notis illuſtratum, ut nihil dicam de variis lectionibus. Utmar autem hic impreſſione, quæ apud nos eſt, quæque in lucem prodiit Pariſiis anno 1690. Noverit interim lector, non unaet Vitas, quæ apud dictum editorem exſtant, typis commiſſum iri a nobis, ob rationes proxime deſignandas.*

Ex quo mos detur.

718 *Nova autem a nobis fiet capitum partitio, novos capita ipſa dividentur in numeros. Antiqua tamen librorum quinque dabimus poſt Præfationem libri primi: quæ deinde etiam aſſignabuntur ad marginem noſtræ impreſſionis. Tituli item miraculorum ſive libri ſexti Vitæ, dabuntur poſt ejuſdem Præfationem. Præter Annotata, quibus hunc librum conabimur elucidare, ratio etiam habebatur obſervationum, quas menſe Septembri anno 1672. huc miſit Tornaco R. P. F. Joſephus Ignatius a S. Antonio Carmelita Excalceatus. Miraculorum etiam ſynopſim proferemus in Gloria poſthuma S. Bernardi, eorum commodo conſulentes, quibus vel non vacat longiores ac numeroſas eorumdem miraculorum narrationes perlegere, vel quibus ſelecta quædam placent, atque ad concionem accommodata, quæ convenienter ad ſua dictionis materiam proponant* D *quadtoribus, magiſque ad manum hoc modo illa habere poſſint.* AUCTA J. P.

§. LXV. Illuſtriſſimus Manricus quo apparatu, & qua fide ſcripſerit ſuos Annales, atque adeo res geſtas S. Bernardi eiſdem intextas; de auctore Exordii magni Ciſtercienſis.

Manrici ac legenda.

R*D. Carolus de Viſch in Bibliotheca ſcriptorum ſacri Ordinis Ciſtercienſis Angelam Manricum laudat a nobiliſſima familia, acuto ac facili ingenio, atque ad omnia prompto; uno non a ſingulari adeo in ſtudiis philoſophicis ac theologicis progreſſu, ut profeſſorious admirationi eſſet. Addit idem bibliographus, cum magna ad concionem dicendi, ſuoſque audiores ad quemcumque vellet affectum inclinandi, verborum copia & elegantia præditum fuiſſe, idque manus ſummo cum concurſu & plauſu exercuiſſe, undequaque ad illud invitatus: verum item ſummi in rebus graviſſimis conſilii fuiſſe; cathedræ autem theologicæ in academia Salmanticenſi præfectum, ſumma cum omnium celebritate ſpatium hanc* E *per annos plurimos egregie exornaſſe. Varia ejus Opera allegatus bibliographus etiam recenſet. Ad cathedram epiſcopalem Pacis Juliæ vel Auguſtæ (vulgo Badajos) a Philippo IV. Hiſpaniarum rege provectus eſt anno Chriſti 1644. (Nicolaus Antonius mox citandus ſignat proxime ſequentem) prout ibidem invenies. Inſignia denique elogia, quibus alii viri docti Manricum proſecuti ſunt, habentur ante tamen primum Annalium Ordinis Ciſtercienſis. De laudato auctore etiam tractat Nicolaus Antonius in Bibliotheca Hiſpana, ubi ſcribit, eum in urbe Pacenſi obiiſſe anno 1649. Hunc itaque virum Annales Ordinis Ciſtercienſis nacti ſunt auctorem.*

apparatus literarius ad conficiendos Annales,

720 *Cæterum egregia documentorum ſupellectile Manricum ſaiſſe inſtructum, antequam eoſdem Annales conderet; abunde liquet e Præfatione ejus, tomo primo iſtius Operis præfixæ, ubi hæc memorat* num. 4. Affuerunt .. quatuor bibliothecæ, queis refertiſſimis Salmanſica illuſtratur, domeſticu Ciſtercieoſis collegii, nulli inferior, Ludovici Bernardi de Quiros, ſacræ olim Bibliæ primarii pro-
F feſſoris conquiſita induſtria. Nec minus nobis pervixæ, beneficio ſuorum, tres externæ: altera ex Regali collegio Societatis Jeſu; duo ex his, quæ Majora vulgo appellant, Sant-Bartholomæano nimirum, & Ovetenſi. Atque hæc ultima (magni quondam viri Didaci Covarruvias glorioſa cura) fere præ cunctis aliis in uſu fuit. Cetera ſupplevere Mss. undecumque quæſita ex Gallia, Italia, Belgio, Germaniaque, & quæ reliquit Ignatius Firminus Iberus, Fiterienſis abbas, ipſa autographa: quin per triennium patens Vaticanum ioſignis eruditionis viro Leandro Vadillo, ad hoc tranſmiſſo Romam, cum primum hos Annales meditaremur.

varia fontes laudandi, atque veritatis

721 *Quandequidem autem prima genuini biſtoriei dos eſt veritas; hanc ſo auuce præ oculis habuiſſe, graviſſimis verbis, quin immo interpoſito etiam ad firmiorem rei confirmationem ſacramento, teſtatum reliquit loco citato num.* 8. Nnn dubitamus, *inquit*, a nobis multa omiſſa: quis cuncta colligat? multa aliter narrata, quam eveneriot. Quis in tam varia rerum multitudine non quandoque excutiat, aut dormitet? Illud adſevera-

A mus cum ſacramento, nihil a nobis ſcienter immutatum; nihil conſulto ſuctum, detractumve, quod facere ad hiſtoriam puiaremus. Sed neque noſtris quidquam attributum, quod alienum cenſeſmus; veræ quam falſæ gloriæ appetentiores. Noo ſumus hi, qui aliorum diſpendio quærant laudem: non indigei Ciſtercium furtivis bonis. *Hæc illuſtriſſimus Manricus, candide profeſſus, ſe, ſi non ſemper & ubique veritatem ſuorum aſſecutus, ſemper tamen & ubique eam fuiſſe ſecutum in ſuo Opere, cujus gratia hæc a nobis indicata ſunt.*

AUCT. J. P.

& correctionis, ſicubi erraris.

722 *Et vero quemadmodum ſeſe veritatis tenaciſſimum eſſe teſtatur, ſic etiam correctionis, ſicubi a veritate aberravit, cupidiſſimum, non obſcure ſcribit, loco mox citato concludens ſuam Præfationem in hæc verba*: Utinam ſint, qui corrigant, qui deleant! Utinam & qui addant, oſtendantque, quam parum fecerimus, dum, quæ non fecimus, plura in lucem edant. Bernardus Parens volumeo eum cultello Matthæo Cardinali legato miſit „ quatenus impoſturam, quam ſvulſinne dignam „ judicaret, proprio ipſius auctoris gladio lucci„ deret“: noſtros Annales cum cultello & calamo vellemus eruditis cunctis tradimittere, ſaccidendis, quæ irrepſerunt per errorem, ſed non minus addendis, quæ deſunt per igaorantiam: quod o! utinam Deus multis inſpiret.

B

Exordii magni titulus, ubi extat.

723 *Jam vero quandoquidem creberrime ſuperius uſi ſumus libro, qui inſcribitur* Exordium magnum Ordinis Ciſtercienſis, *quod in diſtinctiones & capitula diſpertitum exſtat apud F. Bertrandum Tiſſier, doctorem theologum Bonifontis in Theraſſia ejuſdem Ordinis Priorem, in Bibliotheca Patrum Ciſtercienſium pag.* 13. *& ſequentibus; videtur inſtituti noſtri ratio exigere, ut Operis iſtius notitia lectorem imbuamus, ita uſuri, quæ dictus Tiſſierius ad illud præfatur. Ac de titulo quidem monet iſta*: In codice manuſcripto cœnobii Fulniacenſis, quo otor, habetur hic titulus: „ Incipit narratio de „ iortio Ciſtercienſis Ordinis; qualiter Patres „ noſtri de Moliſmenſi cœnobio propter puritatem Ordinis ſecundum tenorem regulæ ſancti „ Benedicti recuperandam, egreſſi, ſæcundam „ Ciſtercienſem eccleſiam fundaverunt, quæ eſt „ mater omnium noſtrum: quoniam ex ipſa tamquam de fonte puriſſimo rivuli cunctarum ec„ cleſiarum Ordinis auſtri derivati ſunt: & de „ nonnullis reverendis, atque in omni religione „ conſpicuis perſonis, quæ in Ciſtercio & Clara„ valle claruerunt“: Quia tamen hic liber Exordium magnum Ordinis Ciſtercienſis ſolet appellari, ſicut & præcedens (*ibidem a pag.* 1.) ex oppoſito Parvum exordium; idcirco titulum prædictum prælegi.

C

auctor,

724 *De auctore autem ſic pergit*: Hujus Magni Exordii auctorem ignorari, ait Angelus Manrique in Annalibus: verum Fulniacenſis codex hæc habet verba: „ Iſtum librum compoſuit quidam „ abbas, Conradus nomine, Everbacenſis cœno„ bii, qui fuit monachus Clarævallis“. Et monaſticen quidem in Clara-valle ſe profeſſum, non obſcure indicat in fine hujus Operis; ubi temporibus B. Petri & D. Garnerii poſtea Lingonenſis epiſcopi, quorum ille octavus, hic nonus Claravallenſis abbas extitit, ſe Claravalle diſciplinis clauſtralibus eruditum fuiſſe aſſerit, videlicet circa annum MCLXXX. Eſt autem Eberbac, cui Conradus iſte dicitur præfuiſſe, monaſterium de linea Clarævallis in Moguntina diœceſi: cujus ipſe author ſumma cum laude meminit in diſtinctione 5. cap. 17. & alibi: ubi tamen non indicat ejuſdem loci ſe abbatem eſſe. Sed quiſquis ſit libri author, hunc lectu dignifſimum, & utiliſſimum in Bibliothecæ Patrum noſtrorum tapite locandum judicavi.

D

725 *Opus porro iſtud laudat etiam Horſtius in exemplari Introductione ad Opera* S. Bernardi *pag.* 70. *hæc præmittens libro ſeptimo Vitæ* S. Bernardi, *quem e laudato Exordio typis edidit*: Hunc, *inquit*, librum verbotenus decerptimus EX LIBRO VIRORUM ILLUSTRIUM ORD. CISTERC. quem quidem Ms. Confluantiæ accepimus e Collegio Soc. Jeſu. Aliud ejuſdem exemplar e Carthuſia Weſalienſi PP. Carthuſiani Colonienſes nobis curarunt. Sed & tertium Pater N. Societ. Jeſu, Embricæ propria manu deſcripium exhibuit: qui & variarum lectionum notas adjecerat: cujus induſtria magno nobis ſubſidio fuit. Porro de eo Libro lectur monendus, ne forte fallatur, dum bolce titulos alicubi legit, EXORDIUM ORD. CISTERCIENSIS, LIBER DE VIRIS ILLUSTRIBUS ORD. CISTERC. item LIB. DE INITIO ORD. CISTERC. quos Henriquez tamquam diverſos libros non raro allegat, cum BNUS idemque ſit, (etſi alibi aliam forte ſortitus apigraphen) uti facile deprehendet, dum quæ ille, quaſi ex diverſis adfert, in uno DE VIRIS ILLUSTRIBUS CISTERC. (nam huoc ſolum titulum tria, quæ ego vidi, Mss. præferunt) reperies. Id ie mnoitum volui confuſionis vitandæ cauſa, cui occaſioaem præbuit dictus author eo magis, quod EXORDIUM io libros; illum vero DE VIRIS ILLUSTRIBUS, in diſtinctiones diſpertiſt. Sed ejuſdem nihilominus ſcriptoris de hoc libro cenſuram audiſmus:

E

fidei & autoritatis

726 „ Omnium noſtri Ordinis hiſtoriarum „ (inquit) quaſi lapis fundamenti, & ſcriptum „ maxime authenticum eſt liber ille, quem EXORDIUM Ord. Cisterc. NOMINAMUS“. Et paulo poſt: „Quantum ad me, inquit, quocieſ„ eumque hunc librum evolvo, non poſſum ſa„ tis pietatem, ſtyli gravitatem, ſententiarum „ pondus, & mirandos eventus, qui ibidem re„ feruntur, non mirari: idque auſim dicere, „ hunc in ſuo genere eſſe ex majoribus & pre„ tioſioribus theſauris, quo gaudet Eccleſia, ta„ lemque a fidelibus habendum“. Ita Heariq. Appar. ad Menol. Ciſt. cap. 4. Cui & ego libens adſentior; dignum ſcilices eſſe libeum, qui totus edatur in lucem.

F

hujus Operis, quod Tiſſierius vulgavit.

727 Quod etiam Autherum Miræum bene de Hiſtoria monaſtica meritum opiaſſe video. Miror e Ciſtercienſi familia naminam hoc ſibi operis ſumere. Ego ipſe admoveram manum; niſi vererer in meſſem alienam mittere falcem. Porro author hujus libri vicinus fuit temporibus S. Bernardi; nam hiſcum familiariter egit, qui ſimul eum Bernardo vixerunt: & ex eorum ore fere refert, quæ hic narraatur: ut videas, qua fide & authoritate nitantur. *Hæc ille. Porro dolorum iſtorum virorum deſideria factum eſt ſatis, quando Opus illud edidit Tiſſierius. Specimina vero, quæ ejuſdem Operis meritum commendant, ſuggeris noſter Commentarius prævius. Mabillonius librum ſeptimum Vitæ* Sancti Bernardi *ex eodem Exordio excerptum, poſt Horſtium etiam vulgavit volumine* 5. *col.* 1195. *& ſequentibus; quod in-*

dicio

Digitized by Google

A *dicto eſt, ſi etiam in pretio fuiſſe illud Opus. Additit autem hoc accreviſſe, habemus ex Maurico, qui illa allegat, ut videre licet in Commentario noſtro prævio §. 30. in fine; §. 51. num. 547. §. 52. num. 555. Poſtremo, ſive Exordii auctor collegerit vel ſcripſerit ipſemet, quæ ſe vivente acciderе; ſive alia poſtmodum acceſſerint; nos & Exordium ipſum, & ejuſdem auctorem in Commentario prævio identidem citavimus.*

§. LXVI. Quænam Vitæ, & cur a nobis non recuſæ; alia quædam præterita.

Fragmenta Herberti a nobis recudentur; non vero liber ſeptimus Vitæ;

Libros ſex de vita ac rebus geſtis S. Bernardi, *qui jam pridem excuſi exſtant apud Horſtium ac Mabillonium recudemus ac illuſtrabimus, ſicuti ſupra indicatum eſt. Vitis hiſce adjiciemus cum Mabillonio* Fragmenta, *non tamen omnia*, ex Herberti libris de miraculis Ciſtercienſium monachorum: *non vero librum ſeptimum de vita ejuſdem Sancti, qui* excerpius ex libro, cui titulus EXORDIUM MAGNUM CISTERCIENSE, diſtinctinne ſecunda, *notatur in editione Mabilloniana; de Horſtiano autem conſule, quæ præmiſi §. 65. num. 725. Ratio, cur libros iſtos a noſtra editione ſecludamus, eſt, quia ex eiſdem libavimus, & huic Commentario inſeximus varia facta, quæ in illis ibidem de ſancto Patre reſeruntur. Si quæ tamen notabilia ſuperſint, poteris illorum etiam haberi ratio in Gloria poſthuma. Nec vero* Vita, *ab* auctore ſeu compilatore Alano, quondam epiſcopo Autiſiodorenſi *conſcripta, quæ eſt apud Mabillonium, iteratis typis exhibebitur.*

B

nec Vitæ;

729 *Etenim biographus ille* ex quinque prioribus libris præmiſſis continuam rerum a Bernardo geſtarum ſeriem contexuit, & adhibitis *quidem* propriis auctorum verbis: quos ad temporum ordinem utcumque reduxit; *uti obſervabat Mabillonius §. 64. a me citatus; ad hæc,* ſancti Doctoris teſtamentum, ab aliis ſcriptoribus omiſſum, primus commemorat, *ſicut ibidem eſt dictum: verum cum ordini temporis, præmiſſo Maurico, proſpexerimus in Commentario noſtro prævio, & Chronologiam Bernardinam in eodem dederimus;*

C *cumque biographos priores, e quibus ſuam Vitam compilavit ac contexit Alanus, produxerimus; quid opus eſt illam denuo typis committere, & tam grandem alioquin verum* S. Bernardi *molem ſine neceſſitate augere?*

quæ Alani contexuit, & nec Fragmenta Gaufridi;

730 *Sed audiatur Alanus ipſe in Prologo ad eamdem Vitam*: Nos, *inquit*, ex eadem *plurium, qui jam tum Acta Viri ſancti, & miracula conſcripſerant, auctorum* narratione nonnulla omittentes, & apponentes perpauca, breviori perſtringimus ſchedula. *Quod modo dicebat Mabillonius de teſtamento*, quod .. primus ipſe commemorat; *videtur pertinere ad tria illa monita, quæ Pater ſanctus filiis ſuis imitanda reliquit jam morti proximus; de quibus Alanus cap. 30. quæque nos ſupra ex eo dedimus §. 30. Poſt iſtam Vitam ſubjungit Mabillonius* Fragmenta ex tertia Vita S. Bernardi, auctore, ut videtur, Gaufrido monacho Clarævallenſi, *capitibus octo comprehenſa. Conſule dicta §. 64. Fragmenta iſta non ſemel nobis uſui fuere in Commentario prævio, & ſorte erunt poſtea, ſi quæ reſtant digna notatu. His ibidem proxima datur* Vita quarta .. duobus libris ſcripta a Johanne eremita. *Quæ ad*

iſtum biographum attinent, habes mox indicato §. D
64. cujus Vita bis jam recuſa ſuperſedendum no- Auct.
bis duximus; cum perſuaſum habeamus, biogra- J. P.
phos primigenios abunde juſſecturos tum lectorum utilitati, tum Sancti gloriæ, tum denique muneri noſtro. Quod ſi nonnulla referas ſingularia, quæ noviſſe lectoris interſit, poteris etiam eorum haberi ratio.

nec quæ alia.

731 *Idem, quem modo nominabam, Vitarum* S. Bernardi *editor col.* 1292. *profert* Prætermiſſa apud Chiffletium ex Gaufrido ſuperius, *inquit*, col. 1278. poſt articulum 10. & poſtea reperta: *quæ excepit carmen panegyricum Philotbei monachi de vita & moribus ejuſdem Sancti, quem inter ſcriptores Ordinis Ciſtercienſis ponit Carolus de Viſch in ſua Bibliotheca. Carmen illud etiam exſtat in editione Horſtiana. Addo duo alia de laudibus ſancti Patris; alterum, cui auctor prænotatur* Nicolaus Hacqueville, ſacri ſenatus Pariſienſis præſes æquiſſimus; *alterum* Baptiſtæ Mantuani ex VIII. Faſtorum. *Sed facile patimur abeſſe ab editione noſtra rivulos boſce poeticos, ubi genuinis antiquiſſimorum biographorum fontibus abundamus. Meminiſſe interim hoc loco non pigeat illud, quod habetur apud Mabillonium col.* 1306. In Ms. E cod. Aquicinctenſi legitur carmen ſic inſcriptum: „ Venerabili abbati Clarævallenſi Ber„ nardo Anſelmus in laudem Clarævallis“ ſub hoc initio:

Vallis devexa, quam mons devexus opacat.

Poſt brevem hanc obſervationem datur ibidem Deſcriptio poſitionis ſeu ſituationis monaſterii Clarævallenſis; *quæ apud Horſtium etiam exſtat, & quam ſupra allegavi §. 5. num. 56.*

732 *Hæc habui, de quibus lectorem meum præmonerem. Si vero in Vitis, ab hac noſtra impreſſione ſeclusis, præter illa, quæ in antecruſum a nobis inſerta ex iis ſunt huic Commentario prævio, alia ſe offerant documenta, quæ vel ad Sancti gloriam, vel ad lectoris inſtructionem conducere admodum comperero, locum illis dabo poſt Vitas, in Gloria poſthuma* S. Bernardi, *in qua colligentur de Viro res bene multæ atque inſignes, quas eo differre viſum eſt. Tandem itaque longum mavit, ut ita dicam, iter emenſus vela contrabo, ac ſubdo Acta; in quorum impreſſione quænam a nobis ſint ſervata, ſuperius lectorem monui §. 64.* F *in fine,*

AUCT. J. P.

VITA

Quam Mabillonius occaſione Operum S. Bernardi, anno MDCXC. *Pariſiis a ſe vulgatorum, volumine 2. a columna* 1061. *poſt Opera ſuppoſititia & aliena edidit.*

LIBER PRIMUS,

Auctore Guillelmo [a], olim S. Theoderici prope Remos abbate, tunc monacho Signiacenſi.

PRÆFATIO.

Auctor dilucidatum argumenti,

SCripturus vitam Servi tui, ad bonorem omnipotentis tui, pronti tu dederis Domioe Deus ipſius, per quem Eccleſiam temporis noſtri io antiquuom apoſtolicæ gratiæ & virtutis decus voluiſti reflorere, eum invoco adjutorem, quem jam olim habeo incentorem, amorem tuum. Quis enim de amore tuo quantulumcumque ſpiraculum vitæ habens, & videns teſtimonium gloriæ, & honoris tui tam præclarum & tam fidele mundo inſolitum effulſiſſe, non det operam quantamcumque potuerit, ne lumen a te accenſum, tuorum quempiam lateat, ſed quantum humano fieri ſtilo poteſt (quod melius ipſe tamen per virtutem operum facis) manifeſtatum & exaltatum luceat omnibus qui ſunt io domo tua? Io quo cum ego jam olim vellem qualecumque miniſteriom agere vicis meæ, ſeu timore, ſeu verecundia prohibitus ſum uſque adhuc, modo quidem ſupra me judicans eſſe dignitatem materiæ, & dignioribus opificibus reſervandam; modo etiam poſt obitum ejus quaſi ſupervictorus ei melius hoc & competentius deliberans actitandum, cum jam homo noo gravaretur laodibus ſois, & totius id fieret a eoninrbatione hominum, & contradictione linguarum. At ille vigens & valens quanto infirmior corpore, tanto fortior fi & potens, oon ceſſans agere digna memoriæ, & magna majoribus ſemper accumulaos, quæ ipſo taceote ſcriptorem requiraot. Ego vero jam delibor urgentibus infirmitatibus corporis mortis hujus, & membris omnibus incipientibus habere reſponſum vicinæ mortis, ſentio inſtare tempus reſolutionis meæ; plurimumque timco oe ſero me pœniteat tamdiu diſtuliſſe, quod, priuſquam pereſſuam, velim omnimodis peregiſſe.

ac ejuſdem fidem commendat.

a Sed & me fratrum quorumdam pia benevolentia plurimum ad hoc impellit & cohortatur, qui eum Viro Dei jugiter aſſiſtaot, omnia ejus ooveruot, iogerentes quædam diligeott inquiſitione veſtigia: plura etiam, quibus, cum fierent, ipſi interfuerunt, & videruot, & audieruni. Qui cum multa ſuggerant & præclara, quæ per Servum ſuum Deus ipſis præſentibus operator, & nota eorum religio & ſchola magiſterii ab omni me liberet ſuſpicione falſi, adhuc etiam ad teſtimonium ſibi adſciſcunt probabilium auctoritatem perſonarum, epiſcoporum, clericorum & monachorum, quibus fidem non habere oulli fidelium licet. Quamquam id ſuperfluo dixerim, cum totus ea noverit mundus, & virtutes ejus narret omois Eccleſia Sanctorum. Quapropter attendens divinæ laudis mirificam materiam omnibus ſe offerentem, oeminem vero ſuſcipientem, diſſimulantibus eis, qui melius hoc ac digoius poterant, ſuſcepi io ea agere ipſe, quæ potero, non vanitate præſumentis; ſed fiducia diligentis. (Metiens tamen memet ipſum in memet ipſo, & me ipſum comparans mihi, nequaquam totam vitam Viri Dei ſuſcepi dirigendam, ſed ex parte, experimenta ſcilicet aliqua viventis & loquentis in eo Chriſti, opera quædam exterioris eum hominibus converſationis ejus, quæ de ipſo videruot, quibus hoc datum eſt, & nos quoque ex parte vidimus & audivimus, & maous ooſtræ cootrectaverunt. Cum enim hoc ipſum ex parte magna de ſeipſo ſentiendum ſit, quod de eo, qui dicit: Vivo autem jam non ego, vivit vero in me Chriſtus: & alibi: An, inquit, experimentum quæritis ejus, qui in me loquitur Chriſtus? non inviſibilem illam vitam viveotis & loqoeotia in eo Chriſti enarrare propoſui: ſed exteriora quædam vitæ ipſius experimeota, de puritate interioris ſanctitatis & inviſibilis conſcientiæ, per opera exterioris hominis, ad ſenſus hominis exteriores micantia: quæ ſicut omnibus ſcire, ſic etiam quibuslibet utcumque ſcribere in promptu eſt.) Præſertim eum nec ipſa quaſi ſecuratius digerenda, ſed ſaltem io unum congerenda & reponeoda ſuſceperim: nec edenda vivenie ipſo, ſieut nec ſcribuntur ipſo ſciente. Confido autem io Domino, quooiam poſt nos & poſt obitum ejus exſurgeot, qui melius ac dignius perficiear, quod nos conati ſomus: qui etiam exteriora interioribus comparare poterunt, & pretioſam in conſpectu Domini mortem ejus, vitæ ſimilem, continuare ſcribendo, & de vita mortem, & de morte vitam commendare. Jam ergo, adjuvante Domino, propoſitum aggrediamur.

ANNOTATIO.

a *De hujus libri primi auctore conſule Commentarium noſtrum prævium §. 63. ac Subſcriptionem Burchardi abbatis Balerneuſis eidem libro inferius ſubjunctam.*

PRIOR CAPITUM PARTITIO.

LIBER PRIMUS. PRÆFATIO.

Caput 1. De parentibus B. Bernardi, eorumque ioſigni pietate io educandis liberis; deque Bernardi jam tum pueri iodole, & præclaris moribus.

Cap. II. De iotegritate Bernardi pueri, turpem feminæ præſtigiatricis deteſtantis; de viſione nati Salvatoris ei facta, & de matris obitu.

Cap. III. De ſtudio tuendæ caſtitatis, deque vitæ religioſæ propoſito, & allectis in eamdem ſeoteotiam fratribus ſuis, almique ſororis.

Cap. IV. De ingreſſo Ordinis, & fervore noviciatus. Quam parcus cibi & ſomni; cupidus quoque laboris externi; deque ejus miro in ſacra Scriptura profectu.

Cap. V. De ioitio Claravallis, & vili victu primorum ibidem monachorum; deque oſteoſo divinitus ejus incremento.

Cap. VI.

A Cap. vi. De magna ejus in anguſtiis erga Deum fiducia: deque zelo perfectionis, & conversione fororis.

Cap. vii. De Ordinatione S. Bernardi in abbatem, deque cura valetudinis ejus; item de lauda diſciplinæ religiosæ jam tum in Clara-valle vigentis.

Cap. viii. De magna vitæ ejus severitate, & indefeſſo inter continua fractæ valetudinis incommoda laborandi ſtudio.

Cap. ix. De miraculis per eum patratis, & periculo arrogantiæ in eo mire per propinquos repreſſo.

Cap. x. De aliis ſanitatum beneficiis erga diverſos præſtitis.

Cap. xi. De miraculo epiſtolæ in imbre ſcriptæ, nec madefactæ, & aliis quibuſdam ſtupendis.

Cap. xii. De altercatione Bernardi cum diabolo; de ſanitate per B. Virginem ipſi reddita. Item de abbate Guillelmo ab eo ſanato.

B Cap. xiii. De fama ſanctitatis ejus ubique divulgata; & ipſius Claræ-vallis mirabili propagatione. Item de ſpiritu prophetiæ ipſi conceſſo.

Cap. xiv. De aliis quibuſdam beneficiis divinitus per eum præſtitis, & honorum ſeu dignitatum fuga.

LIBER SECUNDUS. PRÆFATIO.

Cap. i. De pontificatu Innocentii II. opera S. Bernardi fortitur & feliciter vindicati. Item de profectione Pontificis in Gallias, & repreſſione Imperatoris.

Cap. ii. De Synodo Piſis per Innocentium celebrata. Item de Mediolanenſibus opera Bernardi Eccleſiæ reconciliatis, & energumeois ibidem curatis.

Cap. iii. De expulſione dæmonum a variis obſeſſis, tum virtute Eucharistiæ, tum panis & aquæ benedictæ, tum ſigni crucis. Item de aliis curationum beneficiis.

Cap. iv. De dæmoniacis curatis, & mira humilitate Bernardi, inter tot illuſtria opera æque ſemper de ſe modeſte ſentientis.

Cap. v. De reditu Bernardi ex Italia, & de monaſterii Claræ-vallis in locum capaciorem tranſlatione.

C Cap. vi. De ſchiſmate Aquitaniæ opera Bernardi compoſito; & femina ab incubo dæmone mirabiliter liberata.

Cap. vii. De cauſa ſchiſmatis Romæ & apud Rogerium regem Siciliæ feliciter acta.

Cap. viii. De Prælulibus Eccleſiæ a Clara-valle progenitis. De inſigni pietate Comitis Theobaldi, ejuſque gravi tribulatione. *Liber* 2. *eſt Ernaldi.*

LIBER TERTIUS. PRÆFATIO.

Cap. i. De moribus & virtutibus S. Bernardi ſummatim.

Cap. ii. De viſitatione Hugonis Gratianopolitani epiſcopi, & Cartuſianorum; deque mira in Bernardo ſenſuum cuſtodia.

Cap. iii. De rara in eo ſermonis cura, modeſtia, ſimul & gratia; deque dignitatum fuga.

Cap. iv. De infelici expeditionis in Orientem ſucceſſu, & nato hinc contra Virum ſanctum murmure.

Cap. v. De arroribus Petri Abaelardi, & Gilleberti Porretani opera S. Bernardi confutatis. D AUCT. GUILLELMO.

Cap. vi. De hæreſi Heinriciana in partibus Toloſanis repreſſa, & patratis ibidem miraculis.

Cap. vii. De ſuaviſſimis beati Viri moribus, & præclaris virtutibus, & quid de ſuis miraculis ſentiret.

Cap. viii. De ſcriptis S. Bernardi, & animi ejus effigie in ipſis expreſſa.

LIBER QUARTUS.

Cap. i. De reditu ejus ab Urbe, & aſportatis inde Sanctorum reliquiis. Item de beneficiis diverſis, ajus merito, ſed ipſo inſcio, in alios collatis.

Cap. ii. De ſpiritu prophetiæ, & revelatione futurorum, qua claruit.

Cap. iii. De variis futuris aveotibus ſpiritu prophetico ab eo prædictis.

Cap. iv. De mirabilibus & variis beneficiis ab eo, præſertim in regno Galliæ, præſtitis.

Cap. v. De variis miraculis a beato Bernardo per Germaniam, Conſtantiæ, Baſileæ, Fraocofurti, Treviris &c. patratis. E

Cap. vi. De variis & illuſtribus miraculis Coloniæ, Aquiſgrani, Leodii, Camerasi, & in Hiſpania factis.

Cap. vii. De miraculis in patria & vicinia Claræ-vallis per beatum Bernardum factis.

Cap. viii. De variis ſignis & miraculis promiſcuis additis, de quorum evantu prius in vitu edoctus fuerat.

LIBER QUINTUS.

Cap. i. De pace inter civitatem Metenſem & vicinos quoſdam principes opera B. Bernardi reformata; editiſque ea occaſione miraculis.

Cap. ii. De feliciſſima, ſed fratribus triſtiſſima, beati Viri morte.

Cap. iii. De revelationibus diverſis poſt S. Patris obitum factis. *Hi* 3. *libri ſunt Gaufridi.*

CAPUT I.

Parentes, eorum liberi, viſio matris de Sancto; ſtudia ejus, indoles, pudicitia; myſterium Incarnationis ei revelatum; propoſitum Religioſæ vitæ. F

BErnardus Burgundiæ partibus, Fontanis *a* oppido patris ſui oriundus fuit, parentibus claris ſecundum digoitatem ſeculi; ſed dignioribus ac nobilioribus ſecundum Chriſtianæ religionis pietatem *b*. Pater ejus Tecelinus ***, vir antiquæ & legitimæ militiæ fuit, cultor Dei, juſtitiæ tenax. Evangelicam namque ſecundum inſtituta Præcurſoris Domini militiam agens, nemioem coneutiebat, nemini faciebat calumoiam, contentus ſtipendiis ſuis, quibus ad omne opus bonum abundabat. Sic conſilio & armis ſerviebat temporalibus dominis ſuis, ut etiam Domino Deo ſuo non negligeret reddere quod debebat. Mater Aleth *c*, ex caſtro cui nomen Mons-Barrus *d*; & ipſa in ordina ſuo apoſtolicam regulam teneos, ſubdita viro, ſub eo ſecundum timoram Dei domum ſuam regebat, operibus miſericordiæ inſiſtens, filios enutriens

CAP. I. *Sanctus parentes habuit nobiliſſimos, virtutibus, ac ſobole inſignes.*

a

b

* *al.* Theſſelinus.

c

d

A in omni diſciplina. Septem quippe liberos e genuit non tam viro ſuo, quam Deo, ſex mares, ſeminam unam: mares omnes monachos futuros, ſeminam ſanctimonialem: Deo namque (ut dictum eſt) non ſeculo generans, ſingulos mox ut partu ediderat, ipſa manibus propriis Domino offerebat. Propter quod etiam alienis uberibus nutriendos committere illuſtris femina refugiebat, quaſi cum lacte materno materni quodammodo boni infundens eis naturam. Cum autem creviſſent, quamdiu ſub manu ejus erant, eremos magis quam curiæ nutriebat, non patiens delicatioribus aſſueſcere cibis, ſed groſſioribus & communibus paſcens; & ſic eos præparans & inſtituens, Domino inſpirante, quaſi continuo ad eremum tranſmittendos.

AUCT. GUILLELMO. *e*

Futura ejus magnitudo matri prænuntiatur. f

4 Hæc cum in ordine filiorum tertium Bernardum haberet in utero, ſomnium vidit prælagium futurorum, catellum *f* ſcilicet totum candidum, in dorſo ſubruſum, & latrantem in utero ſe habere. Super quo territa vehementer, cum religioſum quemdam virum conſuluiſſet, continuo ille ſpiritum prophetiæ concipiens, quo David de ſanctis prædicatoribus Domino dicit; Linguæ canum tuorum ex inimicis: trepidanti & anxiæ reſpon-

B dit: Ne timeas, bene res agitur: optimi catuli mater eris, qui domus Dei cuſtos futurus, magnos pro ea contra inimicos fidei edicturus eſt latratus. Erit enim egregius prædicator, & tamquam bonus canis, gratia linguæ medicinalis in multis multos morbos curaturus eſt animarum. Quo reſponſo mulier pia & fidelis quaſi a Deo ſuſcepto, læta efficitur, & jam tunc in amorem nondum nati tota transfunditur, cogitans ſacris eum litteris erudiendum tradere ſecundum modum viſionis & interpretationis, qua ei de illo tam ſublimia promittebantur. Quod & factum eſt. Mox enim ut felici partu edidit, non mundo obtulit eum Deo, ſicut de aliis agere conſueverat, ſed ſicut legitur de ſancta Anna matre Samuelis *g*, quæ petitum *g* a Domino & acceptum filium in tabernaculo ejus deſtinavit perpetuo ſervaturum; ſic & ipſa eum in Eccleſia Dei acceptabile obtulit munus.

ad ſtudia vocatur, & præclaris naturæ & gratiæ donibus fulget. b

5 Unde & quam citius potuit in eccleſia Caſtellionis *b* (quæ poſtmodum ipſius Bernardi opera a ſæculari converſatione in Ordinem regularium Canonicorum promota cognoſcitur) magiſtris litterarum tradens erudiendum, egit quidquid potuit, ut in eis proficeret. Puer autem & gratia plenus, & ingenio naturali pollens, eito

C in hoc deſiderium matris implevit. Nam in litterarum quidem ſtudio ſupra ætatem, & præ coætaneis ſuis proficiebat; ſed in rebus ſæcularibus jam mortificationem futuræ perfectionis velut naturaliter inchoabat. Erat namque ſimpliciſſimus in ſæcularibus, amans habitare ſecum, publicum fugitans, mire cogitativus, parentibus obediens & ſubditus; omnibus benignus & gratus; domi ſimplex & quietus; foris rarus, & ultra quam credi poſſet verecundus; ouſquam multum loqui amans; Deo devotus, ot puram ſibi puericiam ſuam conſervaret: litterarum etiam ſtudio deditus, per quas in Scripturis Deum diſceret & cognoſceret: in quo quantum in brevi & profecerit, & quam perſpicacem in diſcernendo induerit ſenſum, ex eo, quod ſubjungimus, adverti poteſt.

Repulſa mulierculæ præſtigiis, recreatur viſu nativitatis Dominicæ.

6 Cum adhuc puerulus gravi capitis dolore vexaretur, decidit in lectum. Adducta autem ad eum eſt mulierecula quaſi dolorem mitigatura carminibus. Quam cum ille appropinquantem ſentiret cum carminalibus inſtrumentis, quibus bomi-

D nibus de vulgo illudere conſueverat, cum indignatione magna exclamans a ſe repulit & abjecit. Nec defuit miſericordia divina bono zelo ſancti Pueri: ſed continuo ſenſit virtutem, & in ipſo impetu ſpiritus ſurgens, ab omni dolore liberatum ſe eſſe cognovit. Ex quo cum non parum in fide proficeret, adjecit ei Dominus apparere, ſicut olim puero Samueli in Silo, & manifeſtare ei gloriam ſuam. Aderat namque ſolennis illa nox Nativitatis Dominicæ, & ad ſolennes vigilias omnes, ut moris eſt, parabantur. Cumque celebrandi nocturni Officii hora aliquantiſper protelaretur, contigit ſedentem expectantemque Bernardum cum ceteris inclinato capite paululum ſoporari. Affuit illico Puero ſuo ſe revelans pueri Jeſu ſancta nativitas, teneræ fidei ſuggerens incrementa, & divinæ in eo inchoans myſteria contemplationis. Apparuit enim velut denuo procedens ſponſus e thalamo ſuo. Apparuit ei quaſi iterum ante oculos ſuos naſcens ex utero Matris Virginis Verbum infans, ſpecioſus forma præ filiis hominum, & Pueruli ſancti in ſe rapiens minime jam pueriles affectus. Perſuaſum autem eſt animo ejus, & nuoc uſque fatetur, quod eam eredat horam fuiſſe Dominicæ nativitatis. Sed & facile eſt E advertere iis, qui ejus auditorium frequenta verunt, in quanta benedictione ea hora prævenerit eum Dominus; cum uſque bodie in iis, quæ ad illud pertinent ſacramentum, & ſenſus ei profundior, & ſermo copioſior ſuppetere videatur. Unde & poſtmodum in laudem Genitricis & Genitj, & ſanctæ ejus Nativitatis, inſigne edidit opuſculum inter initia Operum ſuorum ſeu tractatuum, ſumpta materia ex eo Evangelii loco, ubi legitur, Miſſus eſt Gabriel Angelus a Deo in civitatem Galilææ, & cætera quæ ibi ſequuntur.

mira ejus miſericordia in puerpera: mors matris, & plagium. i

7 Neque illud tacendum, quod ab ipſis jam pueriſibus annis ſi quos poterat nummos habere, elandeſtinas faciens eleemoſynas, & verecundiæ ſuæ morem gerebat, & pro ætate, immo ſupra ætatem, pietatis opera ſectabatur. Cum autem aliquanto tempore evoluto, proficiens ætate & gratia apud Deum & homines puer Bernardus de pueritia tranſiret in adoleſcentiam, mater ejus liberis fideliter educatis, & vias ſeculi ingredientibus, quaſi peractis omnibus, quæ ſua erant, feliciter migravit ad Dominum *i*. De qua nequaquam prætereundum eſt, *j* quod, cum multo tempore vixiſſet cum viro ſuo honeſte & juſte ſecundum juſtitias & honeſtates ſeculi hujus, & legem fidemque conjugii, per aliquot ante obitum ſuum annos, in eo, ad quod nutrire filios videbatur, prout potuit & licuit mulieri ſub poteſtate viri conſtitutæ, nec habenti proprii corporis poteſtatem, omnes ipſa prævenit. Etenim in domo ſua & in profeſſione conjugali, & in medio ſeculi, eremiticam ſeu monaſticam viram non parvo tempore viſa eſt æmulari, in victus parcitate, in vilitate veſtitus, delicias & pompas ſæculi a ſe abdicando: ab actibus & curis ſæcularibus, in quantum poterat, ſe ſubtrahendo, inſiſtendo jejuniis, vigiliis, & orationibus: & quod minus aſſumptæ profeſſionis habebat, eleemoſynis & diverſis operibus miſericordiæ redimando. In quo de die in diem proficiens ad extrema devenit, perficienda in futuro in eo, in quo proficiens de hoc ſeculo migravit. Obdormivit autem pſallentibus clericis qui convenerant, & ipſa pariter pſallens, ut in extremis quoque cum jam vox ejus audiri non poſſet, adhuc moveri labia viderentur, & lingua palpitans Dominum confiteri. Demum inter litaniæ lupplicationes, cum dice-

F

retur,

A retur, Per paſſionem & crucem tuam libera eam, k Domine, elevaos manum ſignavit ſe, & emiſit k ſpiritum, ita ut manum eam poſſet deponere, quam levaverat.

Sanctus inter mundi blandities,

8 Ex hoc Bernardus ſuo jam more, ſuo jure victitare incipiens, eleganti corpore, grata facie præeminens, ſuaviſſimis ornatus moribus, acri ingenio præditus, acceptabili pollens eloquio, magnæ ſpei adoleſcens prædicabatur. Cui tamquam ingrediens * ſæculum, plures ſe viæ ſæculi ipſius offerre cœperunt, & in omnibus aſſurgere proſperitates vitæ hujus, & magnæ ſpes undique arridere. Obſidebant autem benignum Juvenis animum, ſodalium diſſimiles mores, & amicitiæ procelloſæ, ſimilem ſibi efficere geſticotes. Quæ ſi ei dulceſcere perſtitiſſent, neceſſe erat amareſcere illi, quod in hac vita dulcius cordi ejus inſederat, caſtitatis amorem. Cui præcipue invidens ecluber tortuoſus, ſpargebat laqueos tentationum, ac variis occurſibus ealeaneo ejus inſidiabatur. Cum enim aliquando curioſius alpiciendo defixos in quamdam oculos aliquamdiu tenuiſſet, continuo ad ſe reverſus, & de ſemetipſo eru-

B beſcena apud ſemetipſum, in ſeipſum ultor ſeveriſſimus exarſit. Stagno quippe gelidarum aquarum, quod in proximo erat, collo tenus inſiliens, tamdiu inibi permanſit, donec pene exſanguis effectus, per virtutem gratiæ cooperantis etiam a calore carnalis concupiſcentiæ totus refriguit, induens illum caſtitatis affectum, quem induerat, qui dicebat; Pepigi fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de virgine.

& impudicæ mulieris tentamenta, maximum exuens ſplendorem

9 Circa idem tempus inſtinctu dæmonis in lectum dormientis injecta eſt puella nuda. (*Vide addenda, quæ ſpectant ad hunc locum in fine tomi.*) Quam ille ſentiens, cum omni pace & ſilentio partem ei lectuli, quam occupaverat, ceſſit, & in latus alterum ſe convertit, atque dormivit. Miſera vero illa aliquamdiu jacuit luſtinens & exſpectans, deinde palpans & ſtimulans. Noviſſime cum immobilis ille perſiſteret, illa, licet impudentiſſima eſſet, erubuit; & horrore ingenti atque admiratione perfuſa, relicto eo ſurgens aufugit. Contigit item, ut eum ſociis aliquantis apud matronam aliquam Bernardus hoſpitaretur. Conſiderans autem mulier Adoleſcentem decorum aſpectu, capta eſt laqueo oculorum ſuorum,

C & in concupiſcentiam ejus exarſit. Cumque tamquam honoratiori omnium, ſurſum ei feciſſet lectulum præparari, ſurgens ipſa de nocte impudenter acceſſit ad eum. Quam Bernardus ſentiens, nec conſilii inops, clamare cœpit, Latrones, latrones. Ad quam vocem fugit mulier, familia omnis exſurgit, lucerna accenditur, latro quæritur, ſed minime invenitur. Ad lectulos ſinguli redeunt, fit ſilentium, fiunt tenebræ ſicut prius, pauſant ceteri, ſed non illa miſera requieſcit. Exſurgit denuo, & Bernardi lectulum petit: ſed denuo ille proclamat, Latrones, latrones. Quæritur iterum latro, later iterum, nec ab eo, qui ſolus noverat, publicatur. Uſque tertio improba mulier ſic repulſa, vix tandem ſeu metu ſeu deſperatione victa ceſſavit. Cum autem die ſequenti iter agerent, arguentes Beroardum ſocii, quoſnam toties ea nocte latrones ſomniaverit, perquirebant. Quibus ille, Veraciter, inquit, aderat lateo, & quod mihi pretioſius eſt in hac vita, caſtitatem videlicet hoſpita nitebatur auferre, incomparabilemque theſaurum.

10 Inter hæc tamen cogitans & perpendens, quod vulgo dicitur, non eſſe tutum diu cohabitare ſerpenti; fugam meditari cœpit. Videbat enim mundum & principem ejus exterius ſibi multa offerentem, magnas res, ſpes majores, ſed fallaces omnes, & vanitates vanitatum, & vanitatem omnia. Veritatem vero ipſam interius jugiter audiebat clamantem ac dicentem: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos. Tollite jugum meum ſuper vos, & invenietis requiem animabus veſtris. Perfectius vero relinquere mundum deliberans, cœpit inquirere & inveſtigare ubi certius ac purius inveniret requiem animæ ſuæ ſub jugo Chriſti. Inquirenti autem occurrit Ciſtercii / innovatæ monaſticæ religionis nova plantatio: meſſis multa, ſed operarius indigens, cum vix adhuc aliquis converſionis gratia illuc declinaret, ob nimiam vitæ ipſius & paupertatis auſteritatem. Quæ tamen cum animum vere Deum quærentem minime terrerent, poſtpoſita omni hæſitatione ac timore, illuc vertit intentionem, poſſe ſe æſtimans omnino ibi deliteſcere & abſcondi in abſcondito faciei Dei ab omni conturbatione hominum, maximeque ad effugium vanitatis, ſeu de ſæculari

E generoſitate, ſeu de acrioria ingenii gratia, ſeu etiam forte de alicujus nomine ſanctitatis.

Sanctus inter mundi blandities, * *al.* ingrediens

/ *Mon.*

D AUCT. GUILELMO. *omnium adjicit ad Ordinem Ciſtercien-ſem.*

ANNOTATA.

a *Locum Sancti natalem variis notitiis exponit Commentarius noſter prævius* §. 1. *n.* 3.

b *De nobili eorum genere, ac virtutibus plura diximus in eodem* §. 1. *item in* §. 2.

c *Alibi vocatur* Alayſa, Alayſia, Eliſabeth; *eſt qui* Aalydem *ſcribit. Vide eumdem Commentarium ibidem n.* 8. *&* 10. *ita ut plane ignorem, unde Manricus in Annalibus Ciſtercienſibus aliam hujus nominis, qua utitur, efformationem hauſerit; niſi forte per errorem* Alcidis *nomen pro* Aleydis, *quo alicubi ipſam vocari diximus in eodem Commentario* §. 2. *n.* 16. *exaratum ſit.*

d Mons-Barrus, *Mont-bar*, oppidum Galliæ in Burgundia, & in Alexienſi tractu, ad amnem Brenne, 3. leucis a Semurio in ſeptemtrionem, Caſtellionem ad Sequanam verſus; *prout obſervat Baudrandus.*

e *De iis nonnulla præmiſſa ſunt in Commentario* §. 2.

f Huc referri poteſt id, quod ait Bernardus in epiſtola 78. num. 7. „ Malis audacter, cum „ vidimus, oblatravimus „. Conſer epiſtolam 230. „ Demonſtro lupum, inſtigo canes „. Et Sermonem Gauſridi de S. Bernardo inferius num. 17. *Obſervatio eſt Mabillonii hic.*

g *Acta ejus illuſtravimus in Commentario noſtro hiſtorico ad diem* 19. *hujus menſis, tomo* III. *pag.* 6. *& ſeqq.*

h Caſtellionia *videlicet ad Sequanam, vulgo Chaſtillon ſur Seine; eſtque* urbs Galliæ ſatis culta & oblonga, cum abbatia, in Ducatu Burgundiæ..., montani tractus caput, 16. leucis a Divione in ſeptemtrionem, & 13. a Lingonibus in occaſum, *ſicut habet Baudrandus. Dixi* ad Sequanam: *ſic quippe diſtinguitur ab aliis Caſtellionibus ſynonymis, quæ in Gallia etiam exſtant, & quarum aliæ ab aliis ſecernuntur per notas topographicas ſibi proprias, uti apud eumdem auctorem licet videre. Ibi ſtuduit Sanctus; non autem inde fuit oriundus. Vide Commentarium huic Vitæ prævium* §. 1, *n.* 5.

i *Mon.*

AUCT. GUILLELMO.

A i *Mauricus ad ann.* 1105. *cap.* 3. *n.* 10. *affirmat mortem ejus incidisse in istum annum: obiit enim cum* puer Bernardus de puericia transiret io adoleſcentiam, *atque adeo anno ætatis quarto décimo expleto, cui ſuccedit initium adoleſcentiæ. Anno autem* 1091. *Sanctum in lucem prodiiſſe conſtat; a quo ſi pergas ad ann.* 1105. *numerabis annum ætatis ejus decimum quartum. Hoc argumento idem Maurus convenit Chryſoſtomum Henriquez in Menologio ſuo, in quo ad diem* IV. *Aprilis obitum matris* S. Bernardi *affigit annum circiter* 1110.

k *Piiſſimam hanc feminam pluribus nos laudavimus in Commentario* §. 2. *a n.* 15. *Adde ex Mabillonio in notis hic*: Herbertus in lib. 2. cap. 23. tradit, Bernardum novitium quotidie pro anima matris ſuæ ſeptem pſalmos pœnitentiales recitare ſolitum, iis ſemel ex parte omiſſis, ab Stephano abbate increpitum ſuiſſe. *Verba Herberti habentur apud Cöiffeteum in* S. Bernardi *Genere illuſtri aſſerto pag.* 291. *Adjungit mox citatus Mabillonius*: Matris obitus contigit Kal. Septembr. Corpus in Divionenſi S. Benigni eccleſia ſepultum, poſtea in Claram-vallem translatum eſt.

l *Aliquas de hoc celeberrimo loco noſtras ſuggeris Commentarius noſter prævius* §. 5. *a n.* 53.

B

CAPUT II.

In Religioſæ vocationis propoſito confirmatur; ejuſdem ſocii; plures alii ad vitam meliorem converſi; unius e ſociis, nec non cujuſdam Ciſtercienſis viſio.

Amici ubi viderunt eum ab illo ad meliora; ſed oratione confirmato, ipſe convocatos, & fratres

UBi vero de converſione tractantem fratres ejus, & qui carnaliter eum diligebant, perſenſerunt, omnimodis agere cœperunt, ut animum ejus ad ſtudium poſſent divertere litteratum, & amore ſciantiæ ſæcularis ſæculo arctius implicare. Qua nimirum ſuggeſtione, ſicut fateri ſolet, propemodum retardati ſuerant greſſus ejus: ſed matris ſanctæ memoria importune animo ejus inſtabat, ita ut ſæpius ſibi occurrentem videre videretur, conquerentem & improperantem, quia non ad hujuſmodi nugacitatem tam tenere educaverat, non in hac ſpe erudierat eum. Demum cum aliquando ad fratres pergeret in obſidione caſtri, quod Granceium *a* dicitur, *a*
C cum Duce Burgundiæ conſtitutos, cœpit in hujuſmodi cogitatione vehementius anxiari. Inventaque in itinere medio eccleſia quadam, divertit, & ingreſſus oravit cum multo imbre lacrymarum expandens manus io cælum, & effundens ſicut aquam cor ſuum ante conſpectum Domini Dei ſui. Ea igitur die firmatum eſt propoſitum cordis ejus. Nec vero ſurda aure percepit vocem dicentis: Qui audit, dicat, veni. Siquidem ab illa hora ſicut ignis, qui comburit ſilvam, & ſicut flamma comburens montes, hinc inde prius viciniora quæque corripiens, poſtmodum in ulteriora progredens: ſic ignis, quem miſerat Dominus in cor Servi ſui volens ut arderet, primo fratres ejus aggreditur, ſolo minimo, ad converſionem adhuc minus habili, ſeniori patri ad ſolatium derelicto, deinde cognatos & ſocios & amicos, de quibuſcumque poterat eſſe ſpes converſionis. Primus omnium Galdricus avunculus ejus, abſque dilatione aut hæſitatione, pedibus (ut ajunt) ivit in ſententiam nepotis, & conſenſum converſionis vir honeſtus & potens in ſæculo, & in ſæcularis militiæ gloria nominatus, D
dominus caſtri in territorio Æduenſi *b*, quod *b*
Tuillium *c* dicitur. Continuo etiam Bartholomæus *c*
occurrens, junior cæteris fratribus, & nondum miles, ſine difficultate eadem hora ſalutaribus monitis dedit aſſenſum. Porro Andreas Bernardo etiam ipſe junior, & novus eo tempore miles, verbum Fratris difficilius admittebat, donec ſubito exclamavit, Video, inquit, matrem meam. Viſibiliter ſiquidem ei apparuit, ſerena facie ſubridens, & congratulans propoſito filiorum. Itaque & ipſe continuo manus dedit, & de tirone ſæculi factus eſt miles Chriſti.

lacrimatur ſ
12 Nec ſolus vidit Andreas tantorum matrem filiorum lætantem, ſed confeſſus eſt & Bernardus eamdem ſimiliter ſe vidiſſe. Guido primogenitus fratrum, conjugio jam alligatus erat, vir magnus, & præ aliis jam in ſæculo radicatus. Hic primo paululum hæſitans, ſed continuo rem perpendens & recogitans, converſioni conſenſit, ſi tamen conjux annueret. Verum id quidem da juvencula nobili & parvulas filias nutriente pene impoſſibile videbatur. At Bernardus de miſericordia Domioi ſpem concipiens certiorem, incunctanter ei ſpopondit aut conſanſuram ſeminam, E
aut celeriter morituram. Demum cum omnimodis illa renueret, vir ejus magnanimus, immo aa jam præventus fidei virtute, *in* qua poſtmodum excellenter enituit, virila conſilium, Domino inſpirante, concepit, ut abjiciens quidquid habere videbatur in ſæculo, vitam inſtitueret agere ruſticanam, laborare ſcilicet manibus propriis, unde ſuam ſuſtentaret & uxoris vitam, quam invitam dimittere non licebat. Interim ſupervenit Bernardus, qui undique alios atque alios colligens diſcurrebat. Nec mora, flagellabatur prædicta Guidonis uxor infirmitate gravi. Et cognoſcens quia durum ſibi eſſet contra ſtimulum calcitrare, accerſito Bernardo, veniam deprecatur, & prius ipſa converſionis petit aſſenſum. Denique juxta morem eccleſiaſticum ſeparata a viro, interveniente parili voto caſtitatis, in cœtum ſanctimonialium tranſiit ſeminarum, religioſe *d* uſque hodie ſerviens Deo.

d Geraldum quidem ſecundogenitum
13 Secundus natu poſt Guidonem Gerardus erat, miles in armis ſtrenuus, magnæ prudentiæ, benignitatis eximiæ, & qui ab omnibus diligeretur. Qui ceteris, ut dictum eſt, primo auditu & primo die acquieſcentibus, ut mos eſt ſapientiæ ſæcularis, levitatem reputans, obſtinato F
animo ſalubre conſilium, & fratris monita repellebat. Tum Bernardus fide jam igneus, & fraternæ caritatis zelo mirum in modum exaſperatus, Scio, inquit, ſcio, ſola vexatio intellectum dabit auditui: digitumque lateri ejus apponens; Veniet, inquit, dies, & cito veniet, cum lancea lateri huic infixa pervium iter ad cor tuum faciet conſilio ſalutis tuæ, quod aſpernaris, & nimebis quidem, ſed minime morieris. Sic dictum, ſicque factum eſt. Pauciſſimis interpoſitis diebus circumvallatus ab inimicis, captus & vulneratus juxta verbum Fratris, lanceam geſtans ipſi lateri, eidemque ioſixam loco, cui ille digitum applicuerat, trahebatur, & mortem quaſi jam prætentem metoens clamabat, Monachus ſum, monachus ſum Ciſtercieoſis. Nihilo minus tamen captus & recluſus *in* cuſtodia eſt. Vocatus eſt Bernardus per celerem nuotium, ſed non venit. Sciebam, inquit, & prædixeram, quod durum eſſet ei contra ſtimulum calcitrare, nec tamen

A men ad mortem ei vulnus hoc, ſed ad vitam. Et factum eſt ita. Siquidem de vulnere præter ſpem cito convaluit, propoſitum vero ſeu votum, quod voverat, non mutavit. Cumque jam liber ab amore ſæculi hoſtilibus adhuc vinculis teneretur, & hoc ſolum eſſet, quod converſionis ejus propoſitum retardaret, in hoc etiam cito affuit ei miſericordia Dei. Venit frater ejus laborans, ut erui poſſet, ſed non profecit. Et cum nec loqui ei permitteretur, accedens ad carcerem clamavit: Scito, frater Gerarde, quia ituri ſumus in proximo, & monaſterium iotroituri. Tu veroquandoquidem exire non licet, hic monachus eſto, ſciens quod vis, & non potes, pro facto reputari.

non ſine miraculo.

14 Cumque Gerardus magis ac magis anxiaretur, paucis interpoſitis diebus audivit vocem in ſomnis dicentem ſibi, Hodie liberaberis. Erat autem ſacrum Quadrageſimæ tempus. Circa veſpertinam itaque diei horam cogitans quod audierat, compedes ſuas tetigit, &, ecce, ex parte crepuit in manu ejus ferrum, ut minus jam teneretur, & aliquatenus incedere poſſet. Sed quid ageret? Erat oſtium obſeratum, & proſoribus pauperum multitudo. Surrexit tamen, & non tam ſpe evadendi

B quam tædio jacendi, ſeu curioſitate tentandi, accedens ad oſtium ſubterraneæ domus, in qua vinctus & clauſus erat, mox ut peſſulum tetigit, ſera tota inter manus ejus collapſa eſt, & oſtium domus apertum. Exinſque pedetentim, ſicut homo compeditus, ad eccleſiam, ubi adhuc veſpertina celebrabantur Officia, pertendebat. Porro mendici, qui pro ſoribus domus aſtabant, videntes quod fiebat, & divinitus exterriti, in fugam verſi ſunt, nihil elamentes. Cumque jam eccleſiæ propinquaret, egrediens quidam de familia domus captivitatis ſuæ, germanus illius, a quo cuſtodiebatur, videnſque eum ad eccleſiam properantem, Tarde, inquit, Gerarde veniſti. Expaveſcente illo, Feſtina, ait, adhuc ſupereſt quod audias. Oculi quippe ejus tenebantur, nec prorſus, quid ageretur, intelligebat. Demum ad altiores gradus eccleſiæ eum adhuc compeditum data manu Gerardum ſublevaſſet, introeunte illo eccleſiam, tunc primum quid ageretur agnovit, & conatus eum retinere non potuit. Hoc modo Gerardus a captivitate amoris ſæculi hujus, & captivitate filiorum ſæculi liberatus, votum, quod voverat, fideliter exſolvit. In quo potiſſimum notum fecit

C Dominus, a quanta perfectione ſanctæ converſationis gratiam iſte Dei Famulus cœperit, qui in ejus ſpiritu, qui fecit, quæ futura ſunt, quod erat futurum videre potuit quaſi jam factum. Præſentialiter quippe in latere fratris ei lancea apparebat, quando digitum applicuit loco vulneris mox futuri, ſicut poſtmodum ipſe confeſſus eſt, cum ab his interrogaretur, quibus celare non poterat e.

e Vocat alios, quibus perſuaſit converſionem, ſuos Hugo Matiſconenſis.

15 Cum autem ceteri, ut diximus, prima die in eodem eſſent cum Bernardo ſpiritu congregati, mane intrantibus eis ad eccleſiam, Apoſtolicum illud capitulum legebatur: Fidelis eſt Deus: quia qui cœpit in vobis opus bonum, ipſe perficiet uſque in diem Jeſu Chriſti. Quod devotus Juvenis haud ſecus accepit, quam fide cælo ſonuiſſet. Exultans itaque ſpiritualis jam Pater regeneratorum in Chriſto fratrum ſuorum, & manum Domini intelligens ſecum operantem, cœpit ex hoc prædicationi inſiſtare, & quoſcumque poterat aggregare. Cœpit novum induere hominem, & cum quibus de literis ſæculi, ſeu de ſæculo ipſo agere ſolebat, de feriis & converſione tractare; oſtendens gaudia mundi fugitiva, vitæ miſeriam, celerem mortem, vitam poſt mortem ſeu in bonis, ſeu in malis, perpetuam fore. Quid multa? Quotquot ad hoc prædordinati erant, operante in eis gratia Dei, & verbo virtutis ejus, & oratione & inſtantia Servi ejus, primo cunctati, deinde compuncti, alter poſt alterum credebant & conſentiebant. Inter quos adjunctus eſt ei etiam dominus Hugo Matiſconenſis, nobilitate & probitate morum, poſſeſſionibus & divitiis ſæculi amplitus. Qui hodie merito religionis & ſanctitatis ſuæ raptus a Pontiniacenſi *f* cœnobio, quod ipſe ædificavit, Autiſſiodorenſi eccleſiæ præeſt merito & honore pontificis *g*. Hic audiens de converſione loci & amici cariſſimi, flebat quaſi perditum, quem ſæculo mortuum audiebat. Ubi autem primo data eſt utrique facultas mutui colloqui, poſt diſſimiles lacrymas, & gemitus diſſimilium dolorum, verbis verbis cœperunt conferri, & res rebus comparari. Cumque inter ipſa verba familiaris amicitiæ Hugoni infunderetur ſpiritus veritatis, aliam jam faciem habere cœperunt verba mutuæ colloquutionis. Data itaque dextris in ſodalitium novæ

E vitæ, longe dignius verinſque facti ſunt cor unum & anima una in Chriſto, quam in ſæculo ante fuiſſent.

f D. Autiſſiodorenſis. *g* Gul. Malmeſ.

qui poſtquam reſiluiſſet a propoſito, Sanctis colloquio refocillatur.

16 Poſt paucos autem dies nuntiatur Bernardo, ſubverſum ab aliis ſociis Hugonem a propoſito reſilire. Qui opportunitate inventa, quod magnus quidam epiſcoporum conventus illis in partibus haberetur, feſtinat ut revocet pereuntem, tierumque parturiat. Obſervantes autem prædicti ſodales & ſubverſores Hugonis, vito eo, prædam ambiunt ſuam, & omnem ei loqoendi adimunt facultatem, omnem aditum intercludunt. At ille cum ei loqui non poſſet, clamabat pro eo ad Dominum. Quo orante cum lacrymis ſubita & vehemens inundatio pluviæ mox erupit. Conſederant autem in campo, quod aer ſerenus eſſet, & nil tale ſperarent. Diſperſi igitur omnes ad repentinum imbrem, vicum proximum petunt. At Bernardus Hugonem tenens, Mecum, ait, ſuſtinebis hujus pluviæ guttas. Cumque ſoli remanſiſſent, non fuerunt ſoli; ſed Dominus fuit cum eis, reddens eis continuo & aeris & animi ſerenitatem. Ibi renovatum eſt fœdus & propoſitum confirmatum, quod non potuit deinceps violari *b*.

b Mira in Bernardo vis trahendi animos?

17 Videbat iſta peccator & iraſcebatur, dentibus ſuis fremebat & tabeſcebat; juſtus autem confidens in Domino gloriose da ſæculo triumphabat. Jamque eo publice & privatim prædicante, matres filios abſcondebant, uxores detinebant maritos, amici amicos avertebant: quia voci ejus Spiritus ſanctus tantæ dabat vocem virtutis, ut vix aliquis aliquem teneret affectus. Creſcente ſiquidem numero eorum, qui in hanc converſionis unanimitatem conſenſerant, ſicut de primitivis Eccleſiæ filiis legitur, Multitudinis eorum erat cor unum & anima una in Domino, & habitabant unanimiter ſimul, nec quiſquam aliorum audebat ſe conjungere eis. Erat enim eis Caſtellioni domus una propria, & communis omnium, ubi conveniebant, & cohabitabant, & colloquebantur; quam ingredi vix aliquis audebat, qui non eſſet de cœtu eorum. Sed & ſi quis intrabat, videns & audiens, quæ ibi gerebantur & dicebantur, ſicut de Chriſtianis Corinthiis Apoſtolus dicit, omnibus quodammodo propheranibus convincebatur ab omnibus, dijudicabatur ab omnibus; & adorans Dominum, &

con-

AUCTORE GUILLELMO.

A confiens quod vere Deus eſſet in eis, aut ipſe unanimitati eorum adhæreret, aut recedens flebat ſemetipſum, alioa autem beatificabat. Hoc enim illis temporibus, & in illis erat partibus inauditum, ut alicujus adhuc in ſæculo commorantis converſio præſciretur. Ipſi vero quaſi menſibus ſex poſt primum propoſitum in laicali habitu ſtabant, ut proinde plures congregarentur, dum quorumdam negotia per id temporis expediebantur.

viſio eorum e ſenis S. Bernardo de perfectione ſeculo ſeorum.

18 Cum autem jam ſuſpecta inciperet eſſe multitudo, ne quem de numero eorum ſurriperet is, qui tentat, placuit Deo ſuper hoc revelare, quid futurum eſſet. Alpiciebat enim quidam eorum in viſu noctis, & videbat quaſi eos omnes conſediſſe in domo una, & per ordinem ſingulos quaſi communicare de cibo quodam miri candoris & ſaporis. Quem ceteris omnibus optime ſuſcipientibus, & cum gaudio magno, duos ex omni numero illo ootsbat a cibi illius ſalutaris participatione vacuos remanſiſſe. Alter namque eorum nec ſumebat; alter ſumere quidem videbatur, ſed tamquam minus caute ſumeret, ſpargebatur. Utrumque vero poſtea probavit eventus. Alter enim, priuſquam venium eſſet ad rem, converſus retrorium
B in ſeculum redit; alter cum ceteris cœpit quidem opus bonum, ſed non perfecit. Vidi ego eum in ſæculo poſtea vagum & profugum a facie Domini, ſicut Cain, quantum animadvertere potui, hominem bumillimum, & miſerabilis confuſionis; ſed nimiæ puſillanimitatis. Qui tameo in ultimis Claram-vallem rediit infirmitate corporis & inopia cogente, cum homo bene natus ab omnibus cognatis & amicis projiceretur: ibique proprietati renuntians, ſed non omnino propriæ voluntati, obiit non quidem intus ſicut frater & domeſticus; ſed foris miſericordiam poſtulans, ſicut pauper & mendicus.

Fratrum ſuorum meritum S. Bernardi poſſeſſio eos ſequitur.

19 Jam vero adveniente die reddendi voti, & complendi deliderii, egreſſus eſt de domo paterna Bernardus pater fratruos ſuorum cum fratribus ſuis, filiis ſuis ſpiritualibus, quos verbo vitæ Chriſto genuerat. Videns autem Guido primogenitus fratrum ſuorum Nivardum fratrem ſuum minimum, puerum cum pueris aliis in platea, Eja, inquit, frater Nivarde, ad te ſolum relpicit omnis
C terra poſſeſſionis noſtræ. Ad quod puer non pueriliter motus, Vobis ergo, inquit, cælum, & mibi terra? Nnn ex æquo diviſio hæc facta eſt. Quo dicto abeuntibus illis, nunc quidem domi cum pstre remanſit, ſed modico poſt evoluto tempore fratres ſecutus, nec a pstre, nec a propinquis ſeu amicis potuit retineri. Supererat de Deo dicata domo illa pater ſeoior cum filia, de quibus etiam ſuo loco dicemus.

Paucitas Ciſtercienſis monaſterii unde orta progreſſus ejus.

i

k

20 Eo tempore novellus & puſillus grex Ciſtercienſis *i* ſub abbate degeos viro venerabili Stephano *k*, cum jam grsviter ei tædio eſſe inciperet paucitas ſua, & omnis ipes poſteritatis decideret, in quam ſanctæ illius paupertatis hereditas transfuoderetur, venerantibus omnibus in eis vitæ ſanctitatem, ſed refugientibus auſteritatem: repente divina hac viſitatione tam læta, tam inſperata, tam ſubita lætificatus eſt, ut in die illa reſponſum hoc a Spiritu ſancto accepiſſe ſibi domus illa videretur: Lætare ſterilis, quæ non pariebss, erumpe & clama, quæ non parturiebas: quia multi filii delertæ magis quam ejus quæ habet virum, de quibus poſtmodum viſura es filios filiorum uſque in multas generationes. (Nam anno priore pni ex eildem Ciſtercienſibus primis fratribus in extremo jam poſito apparuit innumera hominum D multitudo prope baſilicam, ad fontem Javans veſtimenta ſua: & in ipſa viſione dictum eſt ei, quia fons Ennon vocaretur. Quod cum indicaſſet abbati, intellexit protinus vir magnificus divinam conſolationem: & multum quidem jam tunc de promiſſione, ſed plurimum poſtea de exhibitione lætatus, egit gratias Deo per Jeſum Chriſtum: qui cum eo & Spiritu ſancto vivit & regnat in ſæcula ſeculorum. Amen.)

ANNOTATA.

a Granceium, quod & Granciacum, *Grancay (apud Mabillonium hic Grancey ſcribitur)* caſtrum Galliæ in Campania provincia, & in ipſo limite Burgundiæ Ducatus, 8. leucis diſtans a Caſtellione ad Sequanam in ortum bybernum, & totidem a Lingooibus in occaſum bibernum etiam. *Baudrandus*.

b Territorium Æduenſe *antiquum, & hodiernum valde ſunt diverſa: utrumque e mox dicto Baudranda accipe*: Horum ditio continebat alias majorem partem Ducatus Burgundiæ; ubi hodie tractus Auguſtodunenſis, Carolegium, Alexienſis, & Cabillonenſis: nunc vero multo minor eſt, continetque agrum Auguſtodunenſem, l' Autunois, Horum primaria urbs fuit Auguſtodunum, Autun, quæ & Hedua dicta fuit, ad Aroſium fluvium, epiſcopalis ſub archiepiſcopo Lugdunenſi. Erant autem Ædui diviſi a Sequanis Arari fluvio in ortum; a leptemtrione habebant Lingones; ab occaſu Vadicaſſes, & a meridie Seguſianos. E

c Tuillium, *vulgo Touillon: de qua Hadrianus Valeſius in Notitia Galliarum hæc obſervat*: Toullon in plerilque tabulis reperio ad flumen Aroſium inſita Auguſtodunum. Alanus Autiſſiodorenſis epiſcopus in Vita Beroardi Claravallenſis abbatis.. caſtrum Tuillum vocat, quod caſtrum Chiffletius a Tilio (Til) pagi Aleſienſis caſtro duabus leugis, a Monte Barro 5. diſtare aſſerit. In chartulario Auguſtodunenſis eccleſiæ, quod ſcriptum vidi, nunc caſtrum Tullonum, & Tollonum; nunc caſtrum Tullinum; item paſſim Tullionem vocari reperio. In litteris anni MCCLXXII. & in aliis F anni MCCLXXIII. caſtrum de Tullione, & Tullionem; in litteris anni MCCLXX. Tolonum, & domum Dei de Tolono inveoio; caſtrum Toiloonm alibi.

d Et quidem apud Elariacum ſeu Lariacum, vulgo Lairé, ad muros Divioneoles, ex tertia Via, & ex tabulis Lariacenſibus: qui locus nunc prioratus eſt monaſterii S. Benigni: cui cum iſtæ ſanctimoniales ſubjectæ erant, uti & Julliacenſes Mulitmenſibus, Guntramnus rex locum S. Benigno conceſſit; *ſicut notatur apud Mabillonium hic*.

e *Fratres* S. Bernardi *hactenus memoratos ita refert ac laudat Joannes Eremita in ejus Vita a Mabillonio recuſa, col.* 1285. Io ordine filiorum primogenitus fuit Guido, homo diſciplinatus, & a Deo dilectus, ſapiens io verbis ſimul & opere: ſecundus Girardus, vir vitæ veoerabilis, honeſtus moribus, ſpientia clarus, conſilio providus: tertius Bernardus, lux & ſpeculum fratrum ſuorum, & ſanctæ Eccleſiæ columoa ſublimis: quartus Andreas, vir ſimplex & reſtus, ac timens Deum, & recedens a malo: quintus Bartholomæus, qui primævæ indolis floreotibus annis ſenum anticipaos vitas, ætatem immaculatam mentis ſincerirate decoravit: ſextus Nivardus, qui ter-

A terrena hereditate contempta, cæleſtia prælegit. Femina vero B. Bernardum naſcendi ordine ſubſecuta, in ſacro baptiſmate Humbelina nomen accepit.

f Pontiniacenſis, *vulgo Pontigny*: *de quo Commentarius noſter* §. 5. n. 54.

g Hugo III. ex primo abbate Pontiniacenſi creatur antiſtes *anno* MCXXXV. *ajunt Summarienſi anno* 2. *Galliæ Chriſtianæ pag.* 273. *at varia de illo viro inſigni colligunt deinceps*.

h *Converſio Hugonis aliter narratur apud nos e Ms. Aureæ vallis in Commentario hujus Vitæ prævio* §. 3. *a n.* 33.

i *Hæc monaſterium* fundat Odo Burgundiæ Dux, anno Domini MXCVIII. XII. Kal. April. ipſo ſancti Benedicti feſto, in Dominicam Palmarum tunc occurrente. *Hæc Gaſpar Jongelinus in Notitiis abbatiarum ejuſdem Ordinis lib.* 1. *pag.* 6. *apud quem pluru, uti & apud Mauricium in Annalibus cap.* 2. *anni jam dicti, ubi inter alia agit n.* 3. *de nominis etymo*. *De ſitu loci vide Commentarium prævium noſtrum* §. 3. *num.* 54.

B k *Geſtu S. Stephani hujus, qui fuit tertius abbas Ciſtercienſis, illuſtrata ſunt ad diem* 17. *Aprilis, tom.* 11. *ejuſdem menſis, a pag.* 496. *Hic vero Ciſtercienſis Ordinis præfectus cum* S. Bernardum *admiſerit; manifeſtum eſt, errare eos, ſi qui putant eumdem ſanctum Patrem Ordinis Ciſtercienſis fundatorem fuiſſe*.

CAPUT III.

Ingreſſus in Ordinem Ciſtercienſem; virtutes; naturæ dotes; mirus in ſacra Scriptura progreſſus; ars meſendi; præfectura Claravallenſis.

IV. *Fit monachus Ciſterc. cum ſociis, quorum nonnullos conditor perſuadet:* [a] *ad* XXII.

ANno ab Incarnatione Domini MCXIII. a conſtitutione domus Ciſtercienſis XV. ſervus Dei Bernardus annos natus circiter XXIII. [a], Ciſtercium ingreſſus, cum ſociis amplius quam XXX. ſub abbate Stephano, ſuavi jugo Chriſti collum ſubmiſit. Ab illa autem die dedit Dominus benedictionem, & vinea illa Domini Sabaoth dedit fructum ſuum, extendens palmites ſuos uſque ad mare, & ultra mara propagines ſuas. (Quia vero ex prædictis ſociis ejus, uxorati aliqui fuerant, & uxorea quoqua cum viris idem votum ſacræ converſationis inierant: per ipſius ſollicitudinem ædificatum aia cœnobium ſanctimonialium feminarum, quod Julleium *a* dicitur, in Lingonenſi parochia, Domino cooperante, magnifice fatis excrevit, uſque hodie religionis opinione celeberrimum, & perſonis ac poſſeſſionibus dilatatum: ſed & propagatum jam per loca alia, & non ceſſans adhuc ampliorem facere fructum.) Hæc quidem fuere Viri Dei converſionis ſanctæ principia. Converſationis autem ejus inſignia, quomodo vitam angelicam gerens in terris vixit, nemo minem enarrare poſſe puto, qui non vivat de ſpiritu, de quo ille vixit. Solius quippe donantis & accipientis eſt, noſſe quantum ab ipſo mox converſionis exordio prævenerit eum Dominus in benedictionis dulcedinis ſuæ; quanta repleverit gratia electionis; quomodo ab ubertate domus ſuæ inebriaverit eum.

modeſtiæ ornatus,

22 Ingreſſus eſt autem domum illam pauperem ſpiritu, & eo adhuc tempore abſconditam ac penc nullam, intentionc ibi moriendi a cordibus & memoria hominum, & ſpe deliteſcendi & latandi tamquam vas perditum, Deo aliter diſponente, & eum ſibi in vas electionis præparante, non ſolum ad ordinem monaſticum confortandum ac dilatandum, ſed etiam ad nomen ſuum portandum coram regibus & gentibus, & uſque ad extremum terræ. Ipſe vero nil tale de ſe æſtimans aut cogitans, potius ad cuſtodiam ſui cordis, & propoſiti conſtantiam, hoc ſemper in corde, ſæpe etiam in ore habebat: Bernarde, Bernarde, ad quid veniſti? Et ſicut de Domino legitur, quia cœpit Jeſus facere & docere: a prima die ingreſſus ſui in cellam novitiorum, ipſa cœpit agere in ſemetipſo, quod alios erat docturus.

ſtudium mortificationis, cuſtodia ſui cordis, 23 Poſtmodum enim cum Clarævallis *b* abbas eſſet ordinatus, adventantibus novitiis & feſtinantibus ingredi, audite eum ſoliti ſumus prædicantem ac dicentem: Si ad ea, quæ intus ſunt feſtinatis, hic foris dimittite corpora, quæ da ſæculo attuliſtis. Soli ſpiritus ingrediantur, caro non prodeſt quidquam. Quod tamen novitiis ad novitatem verbi perterritis, parcens teneritudini eorum, clementius exponendo, carnalem concupiſcentiam prædicare ſolebat foris dimittendam. Ipſe eum novitius eſſet, in nullo ſibi parcens, inſtabat omnimodis mortificare non ſolum concupiſcentias carnis, quæ per ſenſus corporis fiunt, ſed & ſenſus ipſos, per quos fiunt. Cum enim jam interiore ſenſu illuminati amoris dulcina ac frequentius ſentire inciperent delurſum ſpiramen ſibi ſuavitatem, ſenſui illi interiori timens a ſenſibus corporis, vix tantum eis permittebat, quantum ſufficeret ad exercitioris cum hominibus converſationis ſocietatem. Quod eum continui uſus inſtantia in conſuetudinem mitteret, conſuetudo ei ipſa quodammodo vertebatur in naturam: totuſque abſorptus in ſpiritum, ſpe tota in Deum directa, intentionne ſeu meditatione ſpirituali tota occupata memoria, videns non videbat, audiens non audiebat: nihil ſapiebat guſtanti, vix aliquid ſenſu aliquo corporis ſentiebat. Jam quippe annum integrum exegerat in cella novitiorum, cum exient inde ignoraret adhuc, an haberet domus ipſa teſtudinem, quam ſolemus dicere cælaturam. Multo tempore frequentaverat intrans & exiens domum eccleſiæ, cum in ejus capite, ubi tres erant, onam tantum faneſtram eſſe arbitraretur. Curioſitatis enim ſenſu mortificato, nil hujuſmodi ſentiebat; vel ſi forte aliquando eum enntingebat videre, memoria, ut dictum eſt, alibi occupata non advertebat. Sinc memoria quippe ſenſus ſentientia nullus eſt.

naturæ dotes, 24 Natura quoqne in eo non diſſentiebat a gratia, ut in eo quoque quodammodo impletum videretur eſſe, quod legitur, Puer eram ingenioſus, & ſortitus ſum animam bonam: & eum magis eſſem bonus, veni ad corpus incoinquinatum. Ad contemplanda quippe ſpiritualia quæque ſeu divina, eum gratia ſpirituali, naturali quadam virtute pollebat ingenii, ſortitoque etiam in hoc erat animam bonam, ſenſualitatem non curioſe laſciuam, nec ſuperbe rebellem, ſed conganden-tem ſpiritualibus ſtudiis, & in eis, quæ ad Deum ſunt, ſponsa ſubditam ſpiritui & ſervientem: corpus etiam nullius umquam contaminatum conſenſu flagitii: actis neglectum minus [a], ſicut oportebat, curaretur, ad ſervicndum ſpiritui in ſervitio Dei aptiſſimum inſtrumentum. Sed cum caro in eo ex dono prævenientis gratiæ, & adjutorio ſubſequentis naturæ, & uſu bono ſpiritualis diſci-

[a] *al.* non armis negligendum

Digitized by Google

A disciplinæ vix jam aliquid concupiſceret adverſus
AUCT. GUILLELMO. ſpiritum, hoc eſt, quod ſpiritum læderet, ſpiritus ſupra vires, ſupra virtutem carnis ne ſanguinis, tanta adverſus carnem concupiſcebat, ut infirmum animal cadens ſub onere uſque in hanc diem non adjiciat ut reſurgat. Quid enim dicam de ſomno, qui io ceteris hominibus ſolet eſſe refectio laborum & ſenſuum, aut mentium recreatio?

somni ac cibi parcissimus.

25 Ex tunc uſque hodie vigilat ultra poſſibilitatem humanam. Nullum enim tempus magis ſe perdere conqueri ſolet, quam quo dormit, idoneam ſatis reputaos comparationem mortis & ſomni: ut ſic dormientes videantur mortui apud homines, quomodo apud Deum mortui dormientes. Unde etiam ſi quem ſorte religioſum in dor-

Al. durius.

miendo ſeu durius * ſtertentem audierit, ſeu minus compoſite jacentem viderit, patienter ferre vix poteſt, ſed carnaliter eum ſeu ſæculariter dormire cauſatur. In ipſo namque tenuem victum rennis ſomnus comitatur. In neutro enim ullam indulget corpori ſuo ſatietatem, niſi quod in utroque ſumpſiſſe aliquid ſat ei eſt. Quantum enim
B ad vigilias, vigiliarum ei modus eſt, non totam noctem ducere inſomnem. Porro ad comedeodum uſque hodie vix aliquando voluptate trahitur appetitus, ſed ſolo timore defectus. Etenim comeſturus, priuſquam comedat, ſola cibi memoria ſatiatus eſt. Sic accedit ad ſumendum cibum, quaſi ad tormeotum. A primo ſiquidem converſionis ſuæ anno, ſeu egreſſionis de cella novitiorum, natura ejus cum teneræ nimis ſemper & delicatæ complexioois fuiſſet, jejuniis multis & vigiliis, frigore & labore, durioribus & continuis exercitiis attrita, corrupto ſtomacho, crudum continuo per os ſolet rejicere, quod ingeritur. Quod ſi quid naturali decoctione digeſtum transfunditur ad inferiora, ibi nihilo minus partibus illis corporis non minoribus infirmitatum incommodis obneſſis, non niſi cum gravi tormento egeritur. Si quid autem reſiduum eſt, ipſum eſt alimentum corporis ejus qualecumqoe, non tam ad vitam ſuſtentandam, quam ad differendam mortem. Semper autem poſt cibum quaſi penſare ſolitus eſt, quantum comederit. Si quando vel ad modicum meoſuram ſolitam exceſſiſſe ſe deprehenderit, impuoe abire non patitur.
C Sed & uſus parſimooiæ ſic ei in naturam verſus eſt, ut, etſi aliquando corporalis ſibi cujuslibet refectionis plus aliquid ſolito velit indulgere, vix poſſit.

Spiritus valebat in corpore debili, laborat infirmo corpore, &c.

26 Sic autem ab initio ſuit inter novitios novitius, monachus inter monachos, ſpiritu validus, corpore iofirmus, nil indulgentiæ circa corporis quietem ſeu refectiooem, nil remiſſionis de communi labore vel opere fieri ſibi aliquando acquieſceos. Ceteros namque ſanctos eſſe arbitrabatur & perfectos; ſe vero ſicut novitium & iocipientem, nequaquam emeritorum perfectorumque indulgentiis & remiſſionibus indigere, ſed ſervore noviti o, & Ordinis diſtrictione, & rigore diſciplinæ. Propter quod commonis vitæ ieu cooverſationis ſerveotiſſimus æmulator, cum opus aliquod manoum fratres actitarent, quod ſeu minor uſus ei, ſeu imperitia denegabat, fodiendo, ſeu ligna cædendo, proprtis humeris deportando, vel quibuslibet laboribus æque laboriofis illud redimebat. Ubi vero vires defieiebant, ad vilióra quæque opera coofugiens, laborem humilitate compenſabat. Et mirum in modum is, qui tantam contemplatione rerum ſpiritualium ac divinarum acceperat gratiam, circa talia non ſolum occupari patiebatur, ſed & plurimum delectabatur. Sed mortificata, ut dictum eſt, ſenſualitate, cujus ſeu curioſitate, ſeu infirmitate in hujuſmodi laborum corporalium diſtractionibus, perfectorum etiam quorumcumque mentes ſæpe neceſſe eſt, etſi non inteotione, certe memoria & cogitatione ab ioteriore unitate ſpiritus aliquam pati diſſolutiooem; ipſe privilegio majoris gratiæ in virtute ſpiritus ſimul & totus quodammodo exterius laborabat, & totus interius Deo vacabat: io altero paſcens conſcientiam, io altero devotionem. Laboris ergo tempore & intus orabat ſeu meditabatur abſque intermiſſione exterioris laboris, & exterius laborabat abſque jactura interioris ſuavitatis. Nam ulque hodie quidqoid in Scripturis valet, quidquid in eis ſpiritualiter ſentit, maxime in ſylvia & in agris meditando & orando ſe confiteur accepiſſe, & in hoc nullos alrquando ſe magiſtros habuiſſe, niſi quercus & ſagos, joco illo ſuo grariolo inter amicos dicere ſolet.

D

E

peritia meditandi scripturas obtinuit.

27 Meſſis tempore fratribus ad ſecandum cum ſervore & gaudio ſancti Spiritus occupatis, cum ipſe quaſi impotens & pelcius laboris ipſius, ſedere ſibi & requieſcere juberetur, admodum contriſtatus, ad orationem confugit, cum magnis lacrymis poſtulans a Deo dooari ſibi gratiam metendi. Nec feſellit ſimplicitas fidei deſiderium Religioſi. Cootinuo namque quod petiit, impetravit. Et ex illo dic io labore illo præ ceteris peritum ſe eſſe cum quadam jucunditate gratulatur, tanto io hoc opere devotior, quanto ſe in hoc ipſo facultatem ex ſolo Dei dono reminiſcitur accepiſſe. Feriatus autem ab hujuſmodi labore vel opere, jugiter aut orabat, aut legebat, aut meditabatur. Ad orandum ſi ſe ſolitudo offerret, ea otebatur: ſin autem, ubicumque, ſeu apud ſe, ſeu in turba eſſet, ſolitudinem cordis ipſe ſibi efficieos, obique ſolus erat. Caoooicas autem Scripturas ſimpliciter & ſeriatim libentius ac ſæpius legebat; nec ullis magis quam ipſarum verbis eas intelligere ſe dicebat: & qoidquid io eis divinæ ſibi elucebat veritatis aut virtutis, in primæ ſibi originis ſuæ fonte magis quam io decurrentibus expoſitionum rivis ſapere teſtabatur. Sanctos tamen & orthodoxos earum expoſitores humiliter legens, nequaquam eorom ſeoſibus ſuos ſenſus æquabat, ſed ſubjiciebat formandos: & veſtigiis eotum fideliter inhæreos, ſæpe de fonte, uode illi hauſerant, & ipſe hibebat. Inde eſt quod plenus Spiritu, quo omnia ſancta Scriptura divinitus aſt inſpirata, tam confidenter & utiliter ea uſque hodie, ſicut Apoſtolus dixit, utitur ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum. Et dum prædicat verbum Dei, quidquid de ea affert in medium, ſic patens & placens efficit, & circa id, unde agitur, effieax ad movendum, ut mirentur omnes tam ſæculari quam ſpirituali prædiii doctrina, in verbis gratiæ, qoæ procedont de ore ejus *c*.

F

28 Cum autem complacuit ei, qoi cum ſe gregavit a ſæculo & vocavit, ue ampliore gratia revelarct in eo glorism ſuam, & multos filios Dei, qui erant diſpeci, per eum congregaret in unum; miſit in cor abbatis Stephani ad ædificandam *d* domum Clarævallis mittere fratres ejus *e*. Quibus abeuntibus ipſum etiam domnum Bernardum præſeait abbatem, mirantibus ſane illis tamquam mutis & ſtrenuis tam in religione

c

Mittuntur ad Claramvallem; loci sterilitas, ac paupertas.

d

e

quam

A quam in ſeculo viris, & timentibus ei tum pro tenerioris ætate juventutis, tum pro corporis infirmitate, & minori uſu exteriorum occupationis. Erat autem Claravallis locus in territorio Lingonenſi, non longe a fluvio Alba *f*, antiqua ſpelunca latronum: quæ antiquitus dicebatur Vallis abſinthialis, ſeu propter abundantis ibi abſinthii copiam, ſeu propter amaritudinem doloris incidentium ibi in manus latronum. Ibi ergo in loco horroris & vaſtæ ſolitudinis conſederunt viri illi virtutis, facturi de ſpeluoca latronum templum Dei, & domum orationis. Ubi ſimpliciter aliquanto tempore Deo ſervierunt in pauperiate ſpiritus, in fame & ſiti, in frigore & nuditate, in vigiliis multis. Pulmentaria ſæpius ex foliis fagi conficiebaot. Panis inſtar prophetici illius ex hordeo, & milio, & vicia erat, ita ut aliquando religioſus vir quidam appoſitum ſibi in hoſpitio, ubertim plorans clam aſportaverit, quaſi pro miraculo omnibus oſtendendum, quod inde viverent homines, & tales homines.

virtutes Sancti, & viſio de Claravallibus hortatus.

B 29 At Virum Dei minus iſta movebant. Summa ei ſollicitudo de ſalute moltorum, quæ a prima die converſionis ſuæ uſque ad hoc tempus tam ſingulariter ſuerum illud pectus noſcitur poſſidere, ut erga omnes animas maternam gerere videatur affectum. Erat ergo vehemens in precordiis ejus, ſancti deſiderii, & ſanctæ humilitatis conflictus. Modo enim ſeipſum dejiciens, fatebatur indignum, per quem fructus uliquis proveniret: modo oblitus ſui, æſtuabat flagrantiſſimo ardore, ut nullam niſi ex multorum ſalute conſolationem poſſe admittere videretur. Sane fiduciam caritas pariebat, ſed eamdem caſtigabat humilitas. Contigit autem inter hæc, ut aliquanto temperius ſolito ſurgeret ad vigilias. Quibus peractis cum uſque ad matutinas laudes aliquanto longius ſupereſſet noctis intervallum, egreſſus foras, & loca vicina circumiens, orabat Deum, ut acceptum haberet obſequium ſuum, & fratrum ſuorum: & in eo, quod diximus, ſpiritualis fructus deſiderio conſtitutus, ſubito ſtans in ipſa oratione modice intercluſis oculis, vidit undique ex vicinis montibus tantam diverſi habitus & diverſæ conditionis hominum multitudinem in inferiorem vallem deſcendere, ut vallis ipſa capere non poſ-

C ſet. Quod quid ſignificaverit, jam omnibus manifeſtum eſt. Hac igitur Vir Domini viſione magnifice conſolatus, exhortatus eſt etiam fratres ſuos, commonens eos de miſericordia Dei numquam deſperare.

ANNOTATA.

a *Mabillonius*, Aliis, *inquit*, Juliacum, vulgo Juilly, quem locum Milo Barri Comes cœnobio Moliſmenſi conceſſit „ ut religioſis deſerviret „ feminis ſub ordinatione Moliſmenſis abbatis: „ quibus ad regimen ſui, tam corporum, quam „ animarum, quatuor deputati erant monachi „ per abbatem Moliſmenſem „. Hæc acta ſub Guidone abbate ſub annum MCXV. ad quem Bernardi epiſtola 80. ex charta apud Chifflettium.

b *Monaſterium hoc plaribus elucidatum eſt in Commentario noſtro* §. 5. *num.* 55. *& ſeqq.*

c *De Sancti doctrina adiſis ibidem paragraphum* 54.

d *A quo, & quando hoc monaſterium fuerit fundatum, ibidem dicitur* § 5. *a num.* 57.

e *Non hos tantum; ſed alios etiam Claravallem miſſos, dictum eſt ibidem num.* 55.

f Alba (l'Aube) fluvius Galliæ, qui oritur Guilio limite Burgundiæ, deinde per Campaniam provinciam fluens, Barrum rigat; hinc auctus aliquot fluviis, in Sequanam ſe exonerat ſupra oppidum Pontem ad Sequanam dictum; diciturque etiam & melius Albula, *ut ſcribit Baudrandus. Ceterum ulteriorem Claravallenſis monaſterii notionem jam deſignabam ſupra lit.* b. D AUCT. GUILELMO.

CAPUT IV.

Magna in rebus anguſtis erga Deum fiducia; ſtudium perfectionis; ſororis converſio; ordinatio abbatialis; cura valetudinis; diſciplinæ Religioſæ apud Claravallenſes vigor.

E Cum vero ante inſtantem hiemem Gerardus frater ejus, cellarius domus, apud eum durius quereretur, ud neceſſaria domus & fratrum multu deeſſe, nec habere ſe onde ea coemeret, & urgente neceſſitate jam nullam verborum reciperet conſolationem; res autem in promptu non eſſet, quæ daretor: Vir Dei, quantum interim ad præſentes anguſtias ſufficere poſſet, inquiſivit: ille vero undecim * libras reſpondit. Tunc dimittens eum, ad orationem confugit. Poſt paulum vero rediens Gerardus, mulierem quamdam de Caſtellione foris eſſe, & velle ei loqui nuntiavit. Ad quam cum egrederetur, procidens ad pedes ejus eadem mulier duodecim librarum benedictionem ei obtulit, orationum ſuffragia implorans viro ſuo periculoſe ægrotanti. Quam breviter allocutus dimiſit a ſe, Vade, inquiens, ſanum invenies virum tuum. Illa vero abiens in domum ſuam, ſicut audierat, ſic invenit. Abbas vero conſolans puſillanimitatem cellarii ſui, ad ſuſtinendum Dominum de cetero reddidit ſurtiorem. Nec tantum ſemel hoc ei contigiſſe certum eſt, ſed ſæpe, cum hujuſmodi neceſſitas inſtaret, repente, unde non ſperabatur, auxilium F ei a Domino affuiſſe *a*. Propter quod viri prudentes, intelligemes maoum Domini eſſe cum eo, teneritudinem mentis ejus a deliciis paradiſi ouper egreſſi, rerum exteriorum ſollicitudine gravare cavebant, eas ipſi intra ſemetipſos, ut poterant, digerentes, & tantummodo de interioribus conſcientiis ſuis, & eauſa animarum ſuarum eum conſulentes.

vir. Inſpic Claravallenſi ſuscitatus Deus: ſe-nem agrotan-tem.

* *al.* duodecim

a

ſermo Sancti angelicus ſummo cum perfectionis ſtudio compoſitus;

33 In quo tamen pene hoc eis contigit, quod filiis Iſrael legimus olim de Moyſe contigiſſe, cum diu converſatus cum Domino in monte Sina, & de caligine nubis egrederetur & deſcenderet ad populum, ex colloquio Domini facies ejus cornuta appareret, & terribilis, adeo ut fugeret populus ab eo. Egreſſus enim Vir ſanctus a facie Domini, qua in ſolitudine Ciſtercii, & ſublimioris altitudine contemplationis in ſilentio aliquamdiu fruitua erat, quaſi de cælo afferens inter homines miraculum quoddam conquiſitæ ſibi apud Deum pluſquam humanæ puritatis, homines, quos regere, & inter quos converſari veniebat, pene omnes a ſe abſterrnit. Si quando namque de ſpiritualibus, & ædificatione animarum ſermonem ad eos habebat, loquebatur hominibus lingua angelorum, & vix intelligebatur. Maxime autem in his, quæ ad mores hominum pertinebant, ex abundantia cordis ſui tam ſubli-

AUCT. GUILLELMO. mia eis proponebat, tam perfecta exigebat ab eis, ut durus videretur sermo, in tantum non capiebaot, quæ dicebaotur. Rursum cum sigillatim eos audiret confitentes sibi, & semetipsos accusantes super diversis illusionibus cogitationum communium humanarum, quas nullus in carne vivens homo penitus vitare potest, bne potissimum fuit, in quo luci illi ad tenebras illas conventio esse non potuit; scilicet quod homines ioveniebat, quos in hac parte angelos æstimabat. Angelicam enim magna ex parte degustans puritatem, & ex conscientia jam olim acceptæ a Deo gratiæ singularis, simpliciter præjudicaos uoiversæ conditioni humanæ fragilitatis, in tentationes seu inquinationes cogitationum harum nullum religosum posse incidere, vel si incideret, vere religiosum non esse æstimabat.

quod moderatur ex subtilissimos fratrum;

32 Sed viri vere religiosi & pie prudentes, & in prædicatione sermonum ejus venerabantur etiam, quæ non capiebant, & in confessionibus luis licet ad novum stuperent auditum, eo quod seminarium quoddam despectatioois præferte videretur infirmis: tamen juxta sententiam sancti Job, nefas putabant contradicere sermonibus Sancti, nnn excusaotes, sed accusantes infirmitatem suam in conspectu Hominis Dei, in quo nemo vivens justificari potest in conlpectu Dei. Unde factum est, ut fieret magistra magistri pia humilitas discipulnrum. Cum enim ad nutum arguentis humiliarentur qui arguebantur, cœpit etiam spirituali magistro adversus fratres humiles & subjectos zelus suus esse suipectus: io saotum, nt ipse jam potius accusaret igoorantiam suam, & deflereot necessitatem, quod silere non liceret, cum nesciret loqui: quod non tam alta ad homines, quam iodigoa hominibus loquendo læderet conscientias auditorum: quod tam scrupulose perfectionem a fratribus simplicibus exigebat, in quo se noodum inveniret ipse perfectum. Cogitabat namque eos multo meliora & vieniora saluti luæ in silentio suo meditari, quam ab ipso audirent: devotius & efficacius salutem suam operari, quam ex ejus exemplo acciperent: ex prædicatione vero ejus scaodalizari potius, quam aliquid concipere ædificationis.

visions divina animum excitant ad docendum:

33 Cumque super hoc vehementius turbaretur & cootristaretur, & diversæ cogitationes afeenderent in cor ejus: post multos cogitationum flexus, & cruciatus cordis, decrevit ab exterioribus omnibus ad interiora sua recolligere se, ibique in solitudine cordis & secreto silentii continere, & præstolari Dominum, donec quocumque modo misericordiæ suæ super hoc ei suam revelaret voluntatem. Nec tardavit misericordia Dei auxilium in tempore opportuno. Paucis siquidem evolutis diebus vidit in visu noctis puerum caritate quadam divina altantem sibi, & magna auctoritate præcipientem fiducialiter loqui quidquid ei suggereretur in apertione oris sui: quoniam non ipse esset, qui loqueretur, sed Spiritus, qui loqueretur in eo. Et ex tune manifestius in eo & per eum loquens Spiritus sanctus, & sermoocm ei potentiorem & sensum in Scripturis abundantios suggereos in apertione oria ejus, apud auditores quoque ei gratiam addidit & auctoritatem, & iotellectum super egenum & pauperem, peccatorem pœnitentem, & veniam postulantem.

34 Cumque jam aliquatenus didiciſſec ioter homines conversari, & humaoa agere & tolerare, jamque inter fratres suos & eum eis inciperet frui fructibus conversionis suæ, pater quoque, qui solus domi remanserat, veniens ad filios suos, appositus est ad eos. Qui cum aliquaotum tempus ibi feciſſet, obiit in senectute bona *b*. Soror *c* quoque eorum in seculo nupta, & secolo dedita, eum in divitiis seculi periclitaretur, tandem aliquaodo iospiravit ei Deus, ut fratres suos visitaret. Cumque veniſſet quasi visura venerabilem Fratrem suum, & adesset cum comitatu superbo & apparatu, ille detestans & execrans eam, tamquam rete diaboli ad capiendas animas, nullateous acquievit exire ad videodum eam. Quod audiens illa, confusa & compuncta vehementer, cum ei nullus fratrum suorum occurrere dignaretur, cum a fratre suo Andrea, quem ad portam invenerat monasterii, ob vestium apparatum sterous involutum argueretur, tota in lacrymas resoluta, Etsi peccatrix sum, inquit, pro talibus Christus mortuus est. Quia enim peccatrix sum, idcirco consilium & colloquium bonorum requiro. Et si despiciat Fratar meus carnem meam, ne despiciat Servus Dei animam meam. Veniat, præcipiat: quidquid præceperit, facere parata sum.

pater ejus in Claravalle sepelitur; non item soror ad visitandos fratres

b c

35 Hane ergo promissionem teoens exiit ad eam cum fratribus snis Frater ejus. Et quia eam separare a viro non poterat, primo verbo omoem ei mundi gloriam io cultu vestium, & in omnibus seculi pompis & curiositatibus interdixit; formam vitæ matris suæ, in qua multo tempore vixit com viro, ei iodixit, & sic eam a se dimisit. Illa vero obedientissime parens præcepto, rediit ad propria, mutata repeote secundum omoipotentiam dexteræ Excelsi. Stupebant omnes, adolescentulam oobilem, delicatam, subita mutatiooe in habitu & victu, in medio seculi vitam ducere eremiticam: instare vigiliis & jejuniis, & continuis orationibus, & ab omoi seculo prorsus se facere alienam. Bieooio postea sic vixit cum viro suo: illo sane, secundo maxime anno, dante Deo honorem, nec temerare ulterius præsumente templum Spiritus sancti. Qui etiam tandem virtute ejus perseverantiæ victus, liberamque a se dimittens juxta ritum Ecclesiæ, facultatem ei conceſſit serviendi Deo, cui se probavit. Illa vero optata libertate potita, monasterium Julleium adiens, cum sanctimonialibus imbi Deo servieotibus reliquum vitæ suæ Deo vovit: ubi tantam ei Dominus gratiem contulit sanctitatis, ut, non minus animo quam carne, illorum probaretur virorum Dei esse germana.

vivendi formam a S. Bernardo accepit, & mire convertitur ab eo.

36 Cum autem missus noviter Claram-vallem Bernardus ordinandus *d* esset io ministerium, ad quod assumptus erat, & sedes Lingonensis vacaret, ad quam ordioatio ipsa respiciebat: quærentibus stratribus, quo eno ducereot ordinaodum, ecce de proximo le obtulit bona fama venerabilis Catalaunensium episcopi opinatissimi illius magistri Guillelmi de Campeilis *e*, illucque eum tranlmittendum esse diffinitum est. Sicque factum est. Abiit autem Catalaunum, assumpto secum Elboldone monacho quodam Cistercienli. Intravit ergo prædicti episcopi domum juvenis exesi corporis & moribundi, habitu qnoque despicabilis, subsequente monacho seniore, & magnitudine & robore corporis eleganti, aliis ridentibus, aliis irridentibus, aliis rem, sicut erat, ioterpretando veneraotibus. Cum autem quæreretur, quis eorum esset abbas, episcopus primus oculos in eum apertos habens agnovit Servum

VII. *Consecratur abbas ab episcopo Catalaunensi;*

d

e

A vum Dei, & ſuſcepit eum ſicut ſervus Dei. Cum enim primo in privato colloquio omni melius locutione prudentiam juvenis magis magisque proderet verecundia loquendi, inrellexit vir ſapiens divinam viſitationem in adventu hoſpitis ſui. Nec defuit hoſpitalitatis pia inſtantia, donec uſque ad familiarem fiduciam & libertatem loquendi producto colloquio ad alterutrum, jam melius eum commendarec conſcientia ſua, quam verba. Quid multa?

qui animo cum eo conjungitur amicitia.

37 Ex illa die, & ex illa hora facti ſunt cor unum, & anima una in Domino; in tantum, ut ſæpe alter alterum hoſpitem deinceps haberet, & propria eſſer domus epiſcopi Clara-vallis: Claræ-vallenſium vero efficeretur non ſola domus epiſcopi, ſed & per ipſum tota civitas Catalaunenſis. Quin etiam & Remenſis provincia & Gallia tota per eum in devotionem excitata eſt ad reverentiam Viri Dei. Ab illo ſiquidem tanto epiſcopo ceteri didicerunr ſuſcipere eum, & revereri tamquam angelum Dei, ita ut hujus temporis præſenſiſſe in eo gratiam videatur homo rantæ auctoritatis, ſic affectus erga ignotum monachum, & monachum tantæ humilitatis. Modico vero poſt tempore rranſacto, cum eouſque infirmitas Abbatis ingraveſcerer, ut jam non niſi mors ejus, aut omni morte gravior vita ſperaretur, ab epiſcopo viſitatus eſt. Cumque viſo eo epiſcopus ſe non ſolum vitæ ejus, ſed & ſanitatis ſpem habere diceret, ſi conſilio ejus acquieſcens, ſecundum infirmitatis ſuæ modum aliquam corporis ſuo curam pareretur impendi: ille vero a rigore vel uſus conſuetudinis ſuæ minus facile flecti poſſet, profectus epiſcopus ad capitulum Ciſtercienſe; ibi coram pauculis abbatibus, qui conveneraot, pontificali humilitate, & ſacerdotali caritata toto corpore in terram proſtrarus, petiit & obtinuit, ur tantum anno uno in obedientiam ſibi traderetur. Quid enim tantæ humilitati in tanta poſſet auctoritate negari? Reverſus itaque Claram-vallem, extra claustra & terminos monaſterii domunculam unam ei fieri præcepit, ordinans & mandans in cibo vel potu, ſive in aliquo ejuſmodi circa eum nullam ibi reneri Ordiois diſtinctionem, nullam de tota cura domus ad eum referri ſollicitudinem; ſed ſini * eum vivere ſecundum modum ab eo præſtitutum.

* al. ſibi

A Guillelmo abbate S. Theodorici inviſitur, dum agonizat;

C 38 Eodem rempore & ego Claram-vallem, ipſumque frequentare cœpi, Quem eum ibi cum quodam abbate altero viſitarem, inveni eum in luo illo tugurio, quale leproſis in compitis publicis fieri ſo:er. Inveni aurem ex præcepto, ut dictum eſt, epiſcopi & abbatum ſeriatum ab omni ſollicitudine domus tam interiori quam exteriori, vacantem Deo & ſibi, & quaſi in deliciis paradiſi exſultantem. Ingreſſuſque regium illud cubiculum, cum conſiderarem habitationem & habitatorem, tantam mihi, Deum reſtor, domus ipſa incutiebat reverentiam ſui, ac ſi ingredercr ad altare Dei. Tantaque affectus ſum ſuavirate circa hominem illum, tantoque deſiderio io paupertate illa & ſimplicitate cohabirandi ei, ut, ſi optio illa die mihi data fuiſſet, nil tam optaſſem, quam ibi eum eo ſemper manere ad ſerviendum ei. Cumque & ipſe viciſſim nos cum gaudio ſuſcepiſſet, & quæreremus, quid agerer, quomodo ibi viverer, modo illo ſuo generoſo arridens nobis, Optime, inquit. Ego, cui haetenus homines rationabiles obediebant, juſto Dei judicio irrationali cuidam beſtiæ datus ſum ad obediendum. Dicebat autem de quodam homine ruſticano & vano, nihil prorſus ſciente, ipſumque ab infirmitate, qua laborat, curaturum ſe jactitante, cui ad obediendum ab epiſcopo & abbatibus & fratribus ſuis traditus erat. Ibique cum eo manducantes, cum arbitraremur hominem tam infirmum, tantæque providentiæ commiſſum, ſicut oportebat, procuraodum, & videremus ei, agente medico illo ſuo, offerri cibos, quos ſanus quis vix præ anguſtia famis attingeret, videbamus & tabeſcebamus, vix regulari ſilentio nos cohibente, quin in illum quaſi ſacrilegum & homicidam ira & contumeliis inſurgeremus.

D AUCT. GUILLELMO.

& egregia patientia exempla prabet, eo videt transferendum monaſterium.

39 Ipſe autem, in quem hæc fiebant, indifferenter cuncta ſumens, æque omnia approbabat, ſicut qui ſenſu ipſo corrupto, & pene emortuo ſapore, vix aliquid diſcernebat. Nam & languinem crudum per errorem ſibi oblatum pro butyro multis diebus noſcitur comeditſe; oleum bibiſſe tamquam aquam: & multa talia contingebant ei. Solam quippe aquam ſibi ſapere dicebat, eo quod, dum ſumerer, fauces & guttur ei refrigerabat. Sic ergo tunc eum inveni, & ſic habitabat in illa ſolitudine ſua Vir ille Dei. Sed non erat ſolus, cum quo erat Deus, & cuſtodia & conſolatio ſanctorum angelorum: E quod etiam manifeſtis indiciis demonſtrarum eſt. Nocte enim quadam ſolito arrentius orando effuderat ſuper ſe animam ſuam, cum tenuiter ſoporatus voces audivir tamquam tranſeuntis multirudinis copiolæ. Evigilans aurem, & eaſdem voces plenius audiens, cellam quoque, in qua jacebar, egreditur, & proſequitur abeuntes. Haud procul aberat locus denſis adhuc ſpinarum veprium-que fruteris abundans, ſed nunc longe mutatus ab illo. Super hunc aliquamdiu ſtabant velut alternantes chori hinc inde diſpoſiti, & Vir ſanctus audiebat & delectabatur. Cujus tamen myſterium viſionis non prius agnovit, quam tranſlatis poſt aliquot annos ædificiis monaſterii, eodem loco poſitum oratorium cernerer, ubi voces illas audiſſet. Manſi autem indignus ego cum eo paucis diebus, quocumque oculos vertebam mirans, quaſi cælos me videre novos, & terram novam, & antiquorum Ægyptiorum monachorum patrum noſtrorum antiquas ſemitas, & in eis noſtri temporis hominum recentia veſtigia. F

Claravallis aurea ſæcula, regioſa vita, ſilentium, ſeiſtudo,

40 Erat enim tuoc temporis videre Claræ-vallis aurea ſæcula, cum virutis olim divites in ſeculo & honorati, tunc in paupertate Chriſti gloriantes, Eccleſiam Dei plantareot in ſanguine ſuo, in labore & ærumoa, in fame & ſiti, io frigore & nuditate, in perſecutionibus, & contumeliis, & anguſtiis multis, præparantes Claræ-valli eam, quam hodie habet ſufficientiam & pacem. Neque enim ſe tam ſibi quam Chriſto & fratribus ſoibi Deo ſervituris vivere æſtimantes, pro nihilo habebant quidquid ſibi deeſſet: dum relinquerent poſt ſe, quod illis ſufficeret & ad ſubſidium neceſſitatis, & ad aliquam conſcientiam voluntariæ pro Chriſto paupertatis. Primaque facie ab introeuntibus Claram-vallem per deſcenſum montis Deus in domibus ejus cognoſcebatur, cum in ſimplicitate & humilitate ædificiorum, ſimpliciratem & humilitatem inhabitantium pauperum Chriſti vallis muta loqueretur. Denique in valle illa plena hominum, in qua nemini otioſum eſſe licebat, omnibus laborantibus, & ſingulis circa injuncta occupatis; media die mediæ noctis ſilentium a ſuperveoientibus inveniebatur,

batur, præter laborum ſonitus, vel ſi fratres in laudibus Dei occuparentur. Porro ſilentii ipſius ordo & fama tantam etiam apud ſæculares homines ſupervenientes ſui faciebat reverentiam, ut & ipſi non dicam prava vel otioſa, ſed aliquid etiam, quod ad rem non attineret, ibi loqui verentur. Loci vero ipſius ſolitudo inter opaca ſilvarum, & vicinorum hinc inde montium anguſtias, in quo ſervi Dei latebant, ſpeluncam illam ſancti Benedicti patris noſtri quodammodo repræſentabat, in qua aliquando a paſtoribus inventus eſt: ut cujus imitabantur vitam, habitationem ejus ac ſolitudinis formam aliquam habere viderentur. Omnes quippe etiam in multitudine ſolitarii ibi erant. Vallem namque illam plenam homioibus ordinis ratioone caritas ordinata ſingulis ſolitariam faciebat: quia ſicut unus homo inordinatus, etiam eum ſolus eſt, ipſe ſibi turba eſt: ſic ibi unitate ſpiritus & regularis lege ſilentii in multitudine hominum ordinata, ſolitudinem cordis ſui ſingulis ordo iple defendebat.

victus pretiosi

4t Dominus vero & habitaeulis ſimplicibus victus inhabitantium perſimilis erat. Panis non tam furfureus, quam terreus videbatur, duris fratrum laboribus vix de terra deſerti illius ſterili productus: eetera quoque eibaria quæque vix erant aliquid ſaporis habentia, prætergoam quod fames ſeu amor Dei faciebat: ſed & ipſum novitii ſervoris ſimplicitas ſibi tollebat, eum quaſi venenum arbitrantes quidquid eomedentem utcumque delectaret, recuſarent dona Dei propter gratiam, quam in eis ſentiebant. Cum enim eirea omne geous eaenalis tolerantiæ eum adjutorio gratiæ Dei, ſtudium ſpiritualis Patris boc in eis effeciſſet, ut plurima, quæ homini in earne conſtituto impoſſibilia prius videbantur, jam non ſolum conſtanter peragerent & ſine murmuratione, ſed etiam cum ingeoti delectatione: ipſa delectatio aliam in eis pepererat murmurationem, eo periculoſiorem, quo eam æſtimabant quaſi remotiorem a earne, ſpiritui propinquiorem. Perſuaſum quippe habentes, & quaſi eum teſtimonio conſcientiæ ſuæ memoriæ fideliter eommendatum, inimicam eſſe animæ omnem delectationem carnis, quidquid carnem cum qualibet delectatione nutrire videretur, fugiendum arbitrabantur. Quaſi enim per aliam viam reduci ſe putabant in regioonem ſuam, eum præ dulcedine amoris interioris, amara æque ae dulcia delectabiliter edendo, delectabilius vivere ſibi viderentur in eremo, quam prius vixiſſent in ſæculo.

4a Cumque in boe ſuſpectam aliquatenus haberent ſpiritualis Patris quotidianam correptionem *f*, quaſi earni eorum pluſquam ſpiritui deferentem, aliquando ad judicium prædicti Catalauoenſis epiſcopi, qui tunc forte aderat, res delata eſt. Super quo vir ille potens in verbo, ſermooem ad eos aggreſſus, ad eum finem perduxit, ut omnem hominem, quicumque dona Dei recuſaverit propter gratiam Dei, ſoimicum eſſe gratiæ Dei, & Spiritui ſancto reſiſtere pronuntiaret. Adducta ſiquidem hiſtoria *g* de Elizeo Propheta & filiis Prophetarum, eum eo in deſertis locis vitam eremiticam ducentibus, quomodo cum aliquando ad horam refectionis ventum eſſet, amaritudo quædam mortis io olla decoctionis eorum inventa, per virtutem Dei, & miniſterium Prophetæ, per infuſionem farinulæ dulcorata eſt: Olla, ioquit, illa prophetica, olla veſtra eſt, oil in ſe niſi amaritudioem habens: farina vero amaritudinem in dulcedinem convertens, gratia Dei operans eſt in vobis. Sumite ergo ſecuri, & eum gratiarum actione, quod eum oaturaliter minus aptum fuerit uſibus humanis, ad boe per gratiam Dei veſtris eſt uſibus aptatum, ut utamini & eomedatis. In quo ſi inobedientes & incredoli permanetis, reſiſtitis Spiritui ſancto, & gratiæ ejus ingrati eſtis.

ipſe. Catholicus. ipſi ſeruorum ſpiritum rebargoit.

ANNOTATA.

a *Hoc patet ex Commentario prævio, ſuam vide §. 6. a num. 63.*

b *Laudavimus eum ibidem §. 2. de converſione ipſius ac die mortis adiſi §. 7.*

c Humbelina *nomine; de qua noſter Commentarius ſupra §. 2. ſub initium; §. 30. ibidem, & §. 59. in parte 3. Chronologiæ Bernardinæ ad an. 1141.*

d *Quo anno ad dignitatem abbatialem Sanctus ſit promotus, indicatum eſt ſupra §. 5. num. 30. cui vero ab epiſcopo Lingonenſi conſecratus, §. 6. in principio.*

e *Plura de hoc præſule notantur ibidem §. 7.*

f *Sermone 1. in Epiphania Domini ſanctus Pater ſuper illis Apoſtoli verbis ad Titum cap. 3. v. 4.* Apparuit benignitas & humanitas Salvatoris noſtri Dei, *ita loquitur*: Gratias Deo, per quem ſic abundat conſolatio noſtra io bac peregrinatione, in hoc exſilio, in bac miſeria. Super his namque SÆPIUS vos ADMONERE curamus, ut numquam mente excidat, peregrinos nos eſſe *&c.*

g *Vide librum 4. Regum cap. 4.*

CAPUT V.

Vitæ ſeveritas; indefeſſus in afflicta valetudine labor; miracula; arrogantiæ periculum repreſſum.

VIII. Magno viz tarigori adjungit ſanctus

HÆc ergo fuit in tempore illo ſub abbate Bernardo & magiſterio ejus in clariſſima & eariſſima valle illa ſpiritualium ſchola ſtudiorum: bic ſervor regularis diſciplinæ, omnia eo faciente & ordinante, & tabernaculum Deo in terris ædificante ſecundum exemplar, quod ei in monte oſtenſum eſt, eum in ſolitudine Ciſtercienſi cum Deo in nube habitaret. Et utinam poſt rudimenta primæ converſationis, poſtquam didicit aliquatenus & conſuevit homo eum hominibus eſſe, & intelligere ſuper egenum & pauperem, compatiendo infirmitatibus hominum; utinam ſe circa ſemetipſum talem exhibuiſſet, qualem erga ceteros, tam benignum, tam diſcretum, tam ſollicitum! Sed continuo cum ab annuæ illius obedientiæ vinculo ſolutus, & ſui juris effectus eſt, velut areus diſtentus ad priſtinum rigorem, & ſicut torrens detentus & dimiſſus, ad prioris curſus conſuetudinem reverſus eſt, quaſi repetens a ſemetipſo præoas diutinæ * illius quietis, & damna laboris intermiſſi. Videres hominem imbecillem & languidum conari & aggredi quæcumque vellet, minus conſiderare quid poſſet, ſollicitum pro omnibus; circa ſeipſum negligentem; omnibus in omnibus aliis obedientiſſimum; ſed de ſeipſo vix aliquando ſeu earitati, ſeu poteſtati obedientem. Semper enim priora ſua nulla reputans, majora moliebatur ad oon parcendum corpori, ad ſtudiis ſpiritualibus robur addendum, corpus ſuum variis infirmitatibus per ſe attenuatum, jejuniis ioſuper & vigiliis ſine intermiſſione atterendo.

* al. diſcalc.

44 Ora-

A *Assiduum orationem, usum elli eid, ne se suffiones eibus undo corruptio stomachi*

44 Orabat ſtans die noctuque, donec genua ejus infirmata a jejunio, & pedes ejus a labore inflati, corpus ſuſtinere non poſſent multo tempore : & quamdiu occultum eſſe potuit, cilicio ad carnem uſus eſt. Ubi vero ſciri advertit, continuo illud abjiciens, ad communia ſe convertit. Cibus ejus cum pane lac, vel aqua decoctionis leguminum, vel pultes, quales infantibus fieri ſolent. Cetera vel ejus infirmitas non recipiebat, vel parſimoniæ ſtudio ipſe reculabat. Vino ſi quando utebatur, raro & nimis modico, cum magis aquam & infirmitati ſuæ & appetitui competere teſtaretur. Sic autem affectus & confectus, a communi fratrum labore, ſeu diuturno, ſeu nocturno, vix ſe aliquando patiebatur eſſe excuſatum, ſeo ab occupationibus & laboribus miniſterii ſui. Videbant eum & conversationem ejus homines medici & mirabantur, tantamque vim eum in ſe ipſo caulabantur inferre naturæ, ac ſi agnus ad aratrum alligatus arare cogereretur. Nam cum crebra illa ex corruptione ſtomachi per os ejus indigeſtæ cruditatis eruptio aliis inciperet eſſe moleſtior, maxime autem in choro pſallentium, non tamen illico collectas fratrum deſeruit; ſed juxta locum ſtationis ſuæ procurato ac effoſſo in terra recepraculo, doloris illius ſic aliquamdiu, prout potuit, neceſſitatis illam tranſegit. At ubi ne hoc quidem permiſit intolerantia rei, tunc demum collectas delerere, & ſeorſum ſecum habitare compulſus eſt, niſi quantum ſive collocutionis, ſive conſolationis gratia, ſive diſciplinæ clauſtralis neceſſitate, conventui eum fratrum aliquando oportebat intereſſe.

B

45 Et hæc fuit triſtis illa neceſſitas, qua primo ſancta illa fraternitas, ſanctæ illius paternitatis jugi conſortio carere poſſe coacta eſt. In quo dolemus quidem & plangimus infirmitatis ejus triſtem effectum, ſed ſancti deſiderii & ſpiritualis ſervoris affectum veneramur. Quamquam nec infirmitatis ejus effectus uſquequaque plangendus ſit & doleudus. Quid enim ſi voluit ſapientia Dei per infirma potius hominis illius tot tantaque confundere fortia mundi hujus? Quid vero aliquando pro qualibet infirmitate ejus remanſit infectum, quod per eum, ſecundum datam ſibi gratiam, fieri oportueret? Quis enim noſtra ætate, quantumvis robuſti corporis, & accuratæ valerudinis, tanta aliquando fecit, C quanta iſte fecit, & facit moribundus & languidus ad honorem Dei, & ſanctæ Eccleſiæ utilitatem? Quantum poſtea numerum hominum verbo & exemplo traxit de ſæculo, non ſolum ad converſionem, ſed ad perfectionem? Quantas ex eis per totum Chriſtianum orbem conſtituit domos ſeu civitates refugii, ut quicumque peccaverint ad mortem, & æternæ mortis rei judicari fuerint, reminiſcantur & convertantur ad Dominum, & confugiant ad eos, & ſalventur in eis? Quæ ſchiſmata Eccleſiæ *a* non ſedavit? Quas non confundit hæreſes? Quam pacem inter diſſidentes eccleſias & populos non reſtituit? Et hæc quidem communia ſunt. Cererum quæ bona innumeris hominibus ſigillatim præſtitit pro cauſa, pro perſona, pro loco, pro tempore, quis enumeret?

Superatur a ſuis ſubditis infirmus quidem, ſed ad magna quaidoque a Deo electus.

a Vide Epiſt. 186. n. 30.

46 Porro ſi nimietas in eo reprehenditur ſancti ſervoris, habet certe apud pias mentes exceſſus iſte reverentiam ſuam: quia quicumque Spiritu Dei aguntur, multum verentur in Servo Dei reprehendere nimium * iſtum nimietatem. Habet & facilem apud homines excuſationem, cum vix audeat quiſque eum condemnare, quem Deus juſtificat, tam multa, tam ſublimia cum eo & per eum operan-

Eximii ejus ſervor alienum exemplo poſſit excuſari, cum tamen ipſe eum excuſet.

* al. animam

D AUGUSTINUS GUILELMO.

47 Jam tunc enim ad opus prædicationis divinitus aparabatur, ad quod, ut ſupra dictum eſt *, ex utero matris ſuæ cum teſtimonio divinæ revelationis olim fuerat prælignatus. Nec tunc tantummodo, ſed omni tempore converſionis, & ſubjectionis, & prælationis ſuæ, ipſo ordinante, qui & agente, congruo ordine ad hoc inſtituebatur, & ignorans quid de ſe fieret, non ſolum monaſtico, ſed & omni eccleſiaſtico ordini in hoc præparabatur. Et primum quidem circa reſuſcitandum in monaſtico Ordine antiquæ religionis fervorem, primitias juventutis ſuæ dedicavit, exemplo & verbo in conventu fratrum intra ſepta monaſterii ad hoc omni ſtudio vacans. Poſtmodum autem cum ad alium vitæ & converſationis ordinem infirmitate corporis cogeretur, &, ſicut dictum eſt, neceſſitas infirmitatis, & ordo neceſſitatis a communi eum converſatione conventus plus ſolito ſequeſtraret: hæc prima cœpit eſſe occaſio, ut quaſi hominibus de ſæculo expoſitus, quorum jam ad eum multitudo magna confluebat, ipſe etiam præſentiam ſuam liberius eis ac liberalius commodans, verbum vitæ prædicaret. Cumque & longius aliquando a monaſterio pro cauſis Eccleſiæ communibus obedientia traheretur, & quocumque veniret, undecumque locuturus, de Deo filere non poſſet, & agere quæ Dei ſunt non ceſſaret: ſic in brevi apud homines innotuit, ut Eccleſia Dei tam utili membro in corpore ſuo reperto uti ad quodcumque oportebat non diſſimularet. Sed & licet a primo flore ineuntis ætatis, fructibus Spiritus ſemper abundaverit; ab hoc tamen tempore copioſius ei addita eſt, ſicut Apoſtolus dicit, manifeſtatio Spiritus ad utilitatem, ſermo ſcilicet fœcundior ſapientiæ ac ſcientiæ cum gratia propheriæ, operationes virtutum, & diverſarum opitulationes ſanitatum. Quorum quædam, quæ certa narratione didici, qua fide a fidelibus mihi viris aſſignata ſunt, eadem & ipſe legentibus reſigno.

Ad bonum publicum ordinatur a Deo.

** cap. 1.*

E

48 Primum ergo ſignum hoc fuit, quod in manu Servi ſui mundo celebre Chriſtus effecit. Cum aliquantos jam in Claravalle expleſſet annos, contigit virum nobilem, & ipſius quoque ſecundum carnem propinquum, Josbertum de Frimitate *b*, quod eſt oppidum proximum monaſterio *c*, graviter infirmari. Qui ſubito præoccupatus, amiſit penitus intellectum pariter & loquelam. Unde & filius ejus Josbertus junior, & omnes ſimul

Vide Vitam

b c

F

AUCT. GUILLELMO. amici, eo magis affligebantur dolore, quod ſine confeſſione & viatico vir magnificus, & magnifice honoratus obiret. Cucurrit nuntius ad abbatem; neque enim tunc in monaſterio erat. Venit, & invenit eum jam triduo ſic jacentem. Compaſſus autem homini, ſed & motus lacrymis filii ſimul & lugentium ceterorum, confiſus eſt de miſericordia Dei, & ſermonem magnificum protulit, dicens eis: Notum vobis eſt, quod in pluribus homo iſte gravavit eccleſias, oppreſſis pauperes, offendit Deum. Si mihi creditis, ut eccleſiis reſtituantur ablata, & uſurpatæ in gravamen pauperum conſuetudines dimittantur, loquetur adhuc, & ſuorum confeſſionem faciet dilectorum, divina quoque ſuſcipiet Sacramenta devotus.

miracula 49 Miranter omnes, lætatur filius, familia omnis exſultat: quidquid præcipit Homo Dei, firmitate et promittitur & impletur. Cæterum frater ejus Gerardus, & Galdricus avunculus, non parum territi & turbati, lecretius eum ſuper tali promiſſione conveniunt, durius arguunt, acrius invehuntur. Quibus breviter ſimpliciterque reſpondens, Facile, inquit, facere poteſt Deus, quod difficile credere vos poteſtis. Itaque poſt lecretam orationem, ad oblationem Sacrificii immortalis accedit. Quo oblatum Sacrificium venienti, cum lacrymis & gemitu peccata confeſſus, divina Sacramenta ſuſcepit: & duobus poſt hæc aut tribus diebus vivens, & loquens, ea maxime, quæ præceperat Abbas ſanctus, conſtituit ſine ulla retractatione ſervari. Sed & diſpoſuit domui ſuæ, & eleemoſynas dedit, & & demum Chriſtiano more in bona ſpe miſericordiæ Dei animam exhalavit.

quæ fuit? 50 Revertebatur aliquando Pater ſanctus a pratis, & obviam habuit mulierem, pacvulum filium in brachiis deportantem, quem de longe attulerat ad eum, ab utero matris habentem manum aridam & brachium tortum. Motus autem lacrymis matris & precibus juſſit puerum deponi, factaque oratione continuo ſignans puerum, & brachium, & manum ejus, dixit mulieri, ut vocaret filium ſuum. Vocavit illa infantem, & illa accurrit, & utroque brachio amplexatus matrem ſuam, ſanus factus eſt ex ea hora.

elationis ſpiritualium ab eo inventibus animis. 51 Erant autem hujus beati Viri fratres & filii ſpirituales mirantes ſuper his, quæ audiebant & videbant de eo. Nec tamen mire earnalium in gloriam elevabantur humanam, ſed juvenili ejus ætati, & novæ adhuc converſationi, ſpirituali ſollicitudine metuebant. In quo nimirum zelo Galdricus avunculus ejus, & Guido primogenitus fratrum, ceterus anteibant, ut ipſos eamquem geminos quoldam ſtimulos carnis ſuæ, ne gratiarum magnitudo eum extolleret, accepiſſe divinitus vidaretur. Neque enim parcebant, verbis dudiotibus exagitantes ſenectam verecundiam ejus, calumniantes etiam bene geſta, ſigna omnia annihilantes, & hominem manſuetiſſimum nihilque contradicentem, frequenter uſque ad lacrymas improparitis & opprobriis affligentes. Narrare ſolet venerabilis epiſcopus Lingonenſis Gndefridus, ſancti Viri & propinquus languine, & converſionis ſocius, & ex tunc per omnia individuus comes, primo miraculo, quod pec manus ejus fieri vidit, prædictum germanum ejus affuiſſe Guidonem. Erat enim eis tranſitus per caſtrum Nantonis *d* in territorio Senonum, & juvenis quidam, cujus pedem fiſtula occupaverat, prædicti Patris tactum, & benedictionem eum multa ſupplicatione petebat. Signatus autem ſtatim convaluit: & poſt pauciſſimos dies regreſſi per idem oppidum, ſanum eum atque incolumem invenerunt. Cæterum ſæpedictus beati Viri frater ne ipſo quidem poterat compe ci miraculo, quo minus increparet eum, & præſumptionis argueres, quod acquieverit tangere hominem: tanta ſiquidem eatitate pro eo ſollicitus erat.

x. commemoratur ; quibus ad. de meritis eo 52 Citea idem tempus aceidit, ut avunculus ejus Galdricus, qui & ipſe zelo ſimili ejus manſuetudinem (ſicut prædiximus) duris increpationibus obruebat, graviſſimis febribus laboraret. Demum, ingravaſcente morbo, ipſa dolocis magnitudine ſuperatus Abbatem humili obſecratione eompellat, ut ſui miſereatur, & opem ſibi ferat, quam ceteris conſuevit. At ille, cujus ſpiritus ſupec mel dulcis, primum leniret breviterque commemorans crebras ſuper hujuſmodi objurgationes ipſius, & imponens ei, ne forte hæc diceret tencans eum, perſiſtenti tandem * manum imponit, & febrem abſcederet jubet. Nec mora, ad imperium ejus reliquit eum febris, expertum in ſemetipſo, quod in ceteris arguebat. Idem quoque Galdricus cum in Clata-valle aliquantos jam perageret annos fervens ſpiritu & totius boni æmulator, ex hac luce migravit *e*. Qui ante unam fere horam mortis turbatus ad momentum, & toto corpore tecribilitet motus inſremuit: ſed ad priſtinam ſerenitatem revarſus, vultu deinceps placidiſſimo expiravit. Noluit autem Dominus ſollicitum Abbatia animum hujus cei cognitione fraudari. Siquidem poſt aliquot dies idem Galdricus apparens ei in viſu noctis, eum omnia erga ſeſe proſpera eſſe ſeiſcitanti ceſponderet, & in magna ſeſe gratularetur ſelicitate locatum, demum interrogatus eſt, quidnam ſibi voluerit tam acerba illa in morte tamque tepentina commotio. Dicebac autem, quod ea hora duo ſpiritus nequam velut in puteum hortendæ profunditatis eum præcipitare paraſſent: unde territus ita contremuit, ſed beato Petro accurrente erepeus nihil ſenſit deinceps læſionis.

ſ. al. dila. ceratis *e*

ſtatus mortuorum, & opem eis latam. 53 Longum eſſet cuncta narrare, quæ ſuper his, qui ax hac vita diſceſſerant, & eorum ſelicitate ſeu etiam neceſſitate, divina ei gratia revelare ab ipſis initiis conſuevit *f*. Unum tamen dixerim, quod oh ſtractum commonitionem aliquoties etiam ipſe commemorat. Frater quidam bonæ intentionis, ſed durioris erga ceteros fratres converſationis, & minus compatiens, quam deberet, in monaſterio deſunctus eſt. Poſt paucos autem dies Viro Dei apparuit vultu lugubri, & habitu miſerabili, ſignificans non ad votum ſibi cuncta ſuccedere. Interrogatus autem, quid ſibi eſſet, quatuor lacertis * ſeſe traditum querebatur. Ad quod vethum continuo impulſus eſt, & quaſi præcipitaret expulſus a facie Viri Dei. Qui gravius ingemiſcens poſt tergum ejus clamavit: Præcipio tibi in nomine Domini, ut qualiter tecum agatur, in proximo mihi iterum innoteſcas. Et converſus ad orationem pro eo, & oblationem Hoſtiæ ſalutaris, aliquos etiam fratrum, quorum amplioremnoverat ſanctitatem, eidem ſimiliter ſubvenire monebat. Nec vero deſtitit, donce poſt paucos dies, ſicut præceperat, pec alium revelationem cognita ejus liberatione metuit conſolaci.

f

& alia *g* 54 [Vir reverendiſſimus Humberius, Igniacenſis *g* poſtea cœnobii ædificator, & primus pater, in Claravalle tam acriter morbo epileptica labora-

Digitized by Google

A laborabat, ut ſepties corruens una die, demum etiam cerebro turbato, vix multorum manibus fratrum colligatus in lectulo teneretur. Adveniens autem venerabilis Abbas, & ſic invenieus virum, quem pro ſua ſanctitate ſpeciali venerabatur affectu, repleius eſt zelo & ait: Quid facimus? Eamus: oremus. Ut autem ingreſſus oratorium genua flexit, prædictus vir inter manus tenentium obdormivit. Qui ſequenti die Dominica, de mano ejus Sacramenta ſuſcipiens, perfectam adeptus eſt ſoſpitatem, ut nihil umquam deineeps tale pateretur.)

ergo virtus prodigia. *b*

55 Circa hoc tempus *b* in regno Galliæ, & finitimis regionibus fames invaluit: ſervorum autem ſuorum horrea Domini benedictio cumulavit. Siquidem uſque ad annum illum numquam eis laboris ſui annona ſuffecerat. Sed & tunc quoque poſt meſſem collectam, diligenter omnibus ſuppoſitis, vix uſque ad Paſcha ſibi eam poſſe ſufficere æſtimabant. Cum autem emere vellent, ſumptus non invenerunt, quod longe carius ſolito venderetur. Itaque ipſo tempore quadrageſimali, pauperum ad eos maxima multitudo con-

B fluxit. Quibus erogantes fideliter quod habebant, Domino benedicente, ex modica illa annona uſque ad meſſem ipſi pariter, & qui ſuperveniebant pauperes, alacriter ſuſtentabantur. Virum pauperem non longe a monaſterio habitantem uxor adultera maleficiis cruciabat. Sicut enim ei in ira & furore fuerat comminata, egerat per malignas incantationes, ut miſer homo conſumptis carnibus nec poſſet mori, nec vivere ſineretur. Sæpius denique & vocis uſum, & ſenſum omnem corporis amittebae, iterumque redibat non ad vitam, ſed ad mortem prolixiorem crudeliter revocatos. Adducitur tandem homo ad Virum Dei in monaſterio demorantem, & ei tragœdia miſerabilis explicatur. Qui vehementer indignans, antiqui hoſtis malitiam tantum ſibi in Chriſtianum hominem uſurpaſſe, vocans duos e fratribus, ante ſanctum altare hominem deponi, ibique ſuperpoſito capiti ejus vaſculo Euchariſtiam continente, in ipſius Sacramenti virtute, a læſione Chriſtiani jubet dæmonem prohiberi. Factum eſt,

C ut præcepit: & miſeram hominem poſt tantos cruciatus fides perfecta perfectæ reddidit ſanitati.

ANNOTATA.

a *Hinc in Commentario noſtro prævio §. 63. numer. 698. determinatum circiter eſt tempus, quo Guillelmus, hujus libri auctor, ſcribere eum cœperit; ibidem etiam videri poteſt alia temporis notatio.*

b Josbertum de Firmitate *nominavimus ſuperius ex hoc biographo, quando §. 1. num. 10. egimus de nobilitate* S. Bernardi *ex linea materna.*

c Quod eſt oppidum proximum monaſterio *Claravallenſi*, *vulgo* la Ferté ſur Aube, *id eſt*, Firmitas ad Albulam, *& ſic diſtinguitur ab aliis locis ſynonymis in Gallia.*

d *Locum hunc ita deſcribit Baudrandus:* Caſtrum Nantonis, Chaſteau Landon, orbecula Galliæ in Inſula Franciæ & Vaſtinio agro, prope Fuſinum amnem, in colle a. leucis a Nemoſio in meridiem, verſus Montargium 4. & 20. a Pariſiis etiam in meridiem: crevit autem ex ruinis Vellaudumi in vicinitis, & a quibuſdam recentioribus Caſtrum Landonis vocatur.

e *In Annalibus Ceſtercienſibus apud Manricum obitus ejus annectitur anno Chriſti* 1124. *ut ibidem cap. 2. licet videre. Locum Viro dedimus inter Prætermiſſos ad diem* 17. *Februarii.*

f *Locum hunc alio ſupplevimus exemplo in noſtro Commentario, quem lector conſulas §. 12. a numer.* 123. *& diximus, gratiam ſubveniendi defunctis, a ſancto Patre in filios derivatam fuiſſe.*

g *Vir ille inſignis pluribus illuſtratur in Commentario noſtro §. 7.*

h *In Supplemento ſeu continuatione Chronici Sigeberti, ſub nomine Roberti de Monte edita, ad annum Domini* 1125. *lego iſta:* Fames permaxima graſſatur in Galliæ, in qua Caroli inclyti marchionis Flandriæ liberalis enitoit munificentia, qui innumerabilibus diverſis in locis pauperibus quotidiana miniſtrabat victus ſtipendia. *Hæccine ſit fames illa, de qua loquitur noſter biographus, an alia, etiamſi certo mihi non conſtat; ratio tamen temporis præbet fundamentum ſuſpicandi, non eſſe opus, ut alium inquiram. His tamen addi poſſunt, quæ narrantur in dicto Supplemento ad annum* 1126. Fames valida ubique, magna multitudine utriuſque ſexus pereunte.

D AUCT. GUILLELMO.

E

CAPUT VI.

Alia miracula; altercatio cum diabolo; valetudo per Deiparam Sancto reddita; Guillelmus biographus per eum ſanatus.

FRater Roberius, ejuſdem ſancti Viri monachus, & ſecundum carnem peopinquus *a*, in adoleſcentia ſua quorumdam perſuaſione deceptus, Cluniacum *b* ſeſe contulerat. Venerabilis autem Pater poſteaquam aliquamdiu diſſimulavit, eumdem fratrem ſtatuit per epiſtolam revocare *c*. Quo dictante, venerabilis Guillelmus, Rievallis poſtea monaſterii primus abbas *d*, in membrana ſcribens, eamdem excipiebat epiſtolam. Erant autem ambo pariter ſub dio ſedentes: ad dictandum quippe ſecretius ſepta monaſterii egreſſi fuerant *e*. Subito autem inopinatus imber arupit, & is qui ſcribebat (ſicut ipſo referente didicimus) chartam reponere voluit. Ad quem Pater ſanctus, Opus, inquit, Dei eſt: ſcribe, ne timeas. Scripſit ergo epiſtolam in medio imbre ſine imbre. Cum enim undique plueret, chartam expoſitam virtus operuit gratuita, & quæ dictabat epiſtolam, ſchedulam quoque pariter conſervabat. Et hæc quidem epiſtola ob tam grande miraculum, in codice epiſtolarum ejus a fratribus *f* non immerito prima eſt ordinata.

ut Epiſtolæ non modeſte ab umbra

a

b

c

d

e

F

f

57 Agebatur ſolennitas quædam præcipua, & frater aliquis, quem pro ſecreta culpa ab altaris ſacri communione ſuſpenderat, notari timens & ruborem non ſuſtinens, ad manum ejus cum ceteris nimium præſumptuoſus acceſſit. Intuitus autem eum, quoniam cauſa latens erat, repellere hominem noluit, ſed intimo corde orabat Deum, ut de tanta præſumptione melius aliquid ordinaret. Itaque famens homo Euchariſtiam, non poterat ad interiora trajicere, & diu multumque conatus eum nullo modo prævaleret, anxius & tremebundus clauſam ore ſervabat. Expleta denique hora orationis ſexta, Patrem ſanctum traxit in partem, cujus pedibus advolutus, cum multis ei lacrymis quod patiebatur aperuit, & aperto ore ipſam quoque Euchariſtiam oſtendebat. Inere-

indigne communicans punitus

pans

AUCT. GUILELMO.

A pans autem eum confitentem absolvit, & ex eo fine difficultate recepit Dominica Sacramenta *g*.

58 In minimis etiam rebus magna per eum novimus contigisse. Venerat aliquando Fulniacum *h*, quæ est abbatia una de primis, quam ipse ædificavit, in Laudunensi territorio. Cumque novi ibidem oratorii dedicatio pararetur, ita illud occupaverat muscarum incredibilis multitudo, ut earum sonitus, importunique discursus, gravem nimis introeuntibus molestiam generaret. Nullo igitur occurrente remedio, dixit Sanctus, Excommunico eas, & mane omnes pariter mortuas invenerunt. Cumque pavimentum omne operuissent, palis ejicientes eas, ita demum basilicam mundaverunt. Hoc autem tam notum & tam celebre fuit, ut inter vicinos quoque, quorum ad dedicationem maxima multitudo convenit, muscarum Fulniacarum maledictio in parabolam verteretur.

muscæ miro modo extinctæ. *g* *h*

59 In eo quoque monasterio, cui Charus-locus *i* nomen est, puerum quamdam, qui incessanter flebat & ejulabat, Vir sanctus osculo savit. Cum enim per multos dies sine intermissione plorans, nullam reciperet consolationem, quod genus morbi medici non ignorant, miserabiliter deficiens tabescebat. Quem seorsum alloquens Pater sanctus monebat, ut suorum confessionem faceret delictorum. Facta autem confessione, subito vultum serenans, petiit a beato Patre sibi osculum dari. Acceptoque osculo pacis ex ore Sancti, in omni protinus pace quievit, & lacrymarum fonte siccato lætus & incolumis est regressus ad propria.

puer osculo sanatus. *i*

B

60 Exeunte aliquando Abbate post fratres reliquos ad laborem, filium claudum ei pater obtulit, supplicans, ut ei manum imponere dignaretur. Excusabat autem se Vir Dei diceas, non se esse illius meriti, a quo talia deberent beneficia postulari: claudis reddere gressum, Apostolicæ esse, non suæ virtutis. Victus tamen patris instantia, signavit puerum, ac dimisit. Qui ex ea hora convaluit, & intra paucos dies ab eodem iterum patre cum multa gratiarum actione reductus, incolumis oblatus est Viro Dei.

claudus sanatus per patrem.

C

61 Divertit aliquando nobilium cohors militum ad Claram-vallem, ut viderent locum, ac sanctum ejus Abbatem. Prope autem erat sacrum Quadragesimæ tempus, & illi omnes fere juvenes dediti militiæ sæculari, circumibant quærentes execrabiles illas nundinas, quas vulgo tornetas *k* vocant. Cœpit itaque ab eis petere, paucos illos, qui ante Quadragesimam supererant, dies, ne armis interim uterentur. Quibus obstinato animo ejus acquiescere monitis renuentibus, Confido, ait, in Domino, quod ipse mihi dabit inducias, quas negastis. Et accersito fratre, jubet eis cerevisiam propinari, benedicens eam & dicens, ut potionem biberent animarum. Biberunt ergo pariter, quidam tamen inviti præ amore sæculi, metuentes eum, quem postea sunt experti, divinæ virtutis effectum. Ut enim egressi sunt monasterii fores, mutuis sese cœperunt inflammare sermonibus, quia cor eorum ardeos erat in eis. Inspirante igitur Deo, & currente velociter verbo ejus, eadem hora reversi, & conversi a viis suis, spirituali militiæ dextras dederunt. Quorum quidam adhuc militant Deo; quidam autem cum eo jam regnant, earnia vinculia absoluti *l*.

milites reprimunt mutatos & convertit. *k*

l

62 Quid autem mirum, quod devotis hunc hominem cultu obsequiis major ætas, in cujus devotionem divina virtus ipsam quoque infantiam excitat expertem adhuc rationis, & devotionis ignaram? Norunt multi illustrem juvenem Waltherum de Monte-mirabili *m*, cujus patruus frater Walcherus *n* inter eos, quos prædiximus, milites, sacram in Clara-valle militiam est professus. Hunc ergo Waltherum juniorem, cum adhuc infantulus esset *, & necdum ab ortu suo mensem tertium explevisset, mater sua benedicendum obtulit Viro Dei, gratulabunda & exultans, quod in domo sua hospitem mereretur habere tam sanctum Virum. Cumque Vir Dei, sicut semper & in omni loco facere consueverat, de salute & ædificatione animarum ad circumpositos loqueretur, prædicti mater infantis tenens eum in gremio, sedebat secus pedes ipsius. Accidit autem, ut inter loquendum aliquando manum protenderet: & apprehendere eam conabatur infantulus. Advertitur tandem conatus parvuli, cum sæpius id feciisset: & mirantibus universis datur ei facultas, ut manum possit apprehendere, quam optavit. Tum vero mira admodum reverentia, alteram manum suam supponens, altera tenens eam, tulit ad os suum, & osculatus est eam. Neque id semel tantum, sed toties faciebat, quoties beatam manum tenere permissus est.

D *ab infante ipso approbata manu, & osculum eidem data.* *m* *n*

* *vl.* esset, adhuc annosulus solis posse cognoscere ubera cognosceret, mater, &c.

E

63 Infirmabatur aliquando Homo Dei, & velut rivulus quidam phlegmatis inceſſanter ab ejus ore fluebat. Unde exhausto corpore usquequaque deficiens, paulo minus ad extrema devenit. Convenerunt itaque filii & amici ejus velut ad exsequias tanti Patris: & ego ipse inter ceteros adfui, quod me quoque ejus dignatio in amicorum numero reputaret. Cumque extremum jam trahere spiritum videretur, in excessu mentis suæ ante tribunal Domini sibi visus est præsentari. Adfuit autem & satan ex adverso improbis eum accusationibus pulsans. Ubi vero ille omnia fuerat prosecutus, & Viro Dei esset pro sua parte dicendum, nil territus aut turbatus, ait: Fateor, non sum dignus ego, nec propriis possum meritis regnum obtinere cælorum. Ceterum duplici jure illud obtinens Dominus meus, hereditate scilicet Patris, & merito passionis; altero ipse contentus, alterum mihi donat, ex cujus dono jure illud mihi vindicans, non confundor. In hoc verbo confusus inimicus, conventus ille solutus, & Homo Dei in se reversus est. Cumque ex hoc magis dissolutionem sui corporis imminere speraret, viso altera longe dissimilis est secura.

xxi. Bernardus ad mortem usque infirmatur, & diabolum confundit.

F

64 Siquidem velut in littore quodam positus videbatur sibi navem, quæ se transveheret, exspectare, cumque applicuisset navis ad littus, festinabat ingredi, & illa cedens impingebat in aquam. Utque tertio ita faciens, tandem relicto eo navis ibat, & non revertebatur. Intellexit autem protinus, necdum tempus suæ migrationis adesse. Adhuc tamen erescebat dolor, eo utique magis molestus, quo minus jam eum spes imminentis exitus solabatur. Contigit autem, adveſperascente jam die, ut ceteris fratribus juxta consuetudinem accedentibus ad lectionem collationum, solus Abbas cum duobus fratribus sibi assistentibus remaneret in diversorio, in quo jacebat. Cumque vehementius affligeretur, & supra vires dolor excresceret, advocans alterum e duobus, jubet citius oratum ire. Excusantem denique & dicentem, Non sum ego talis orator; obedientiæ auctoritate compellit. Itum est & oratum ad altaria, quæ in eadem basilica erant tria.

ex visione discit necdum adesse tempus mortis, & a Deipara sanatur.

Pri-

A Primum in honore beatæ Dei Genitricis duo circumpoſita in honore beati Laurentii martyris, & beati Benedicti abbatis. Eadem igitur hora adfuit Viro Dei prædicta beata Virgo, duobus illis ſtipata miniſtris, beato ſcilicet Laurentio, & beato Benedicto. Aderant autem in ea ſerenitate & ſuavitate, quæ eos decebat, & tam manifeſte, ut ex ipſo introitu cellulæ, perſonas quoque diſcerneret ſinguloruin. Imponenteſque ei manus, & loca doloris attractu piiſſimo lenientes, omnem protinus ægritudinem depulerunt. Siccatus eſt enim illico phlegmatis rivus, & dolor omnis abſceſſit.

ſicut etiam Guillelmus, hujus Vitæ auctor,

65 Cum autem & ego ægrotarem aliquando in domo noſtra, & jam me oimium fatigaſſet, & attriviſſet in longum, nimium ſe protendeos ægritudo; audiens hoc, miſit ad me fratrem ſuum, virum bonæ memoriæ Gerardum *o*, mandans me venire ad Claram-vallem, ſpondens me ibi eito aut curandum, aut moriturum. Ego vero quaſi divinitus acceptа, vel oblata facultate, ſeu apud eum moriendi, ſeu aliquamdiu cum eo vivendi, (quo-

B rum quid maluerim tunc, ignoro) profectus ſtatim ſum illuc, quamvis cum nimio labore ac dolore. Ubi factum eſt mihi quod promiſſum fuerat, & ſtatim ſicut volui. Reddita quippe mihi ſanitas eſt a magna & periculoſa infirmitate; ſed paulatim vires corporis redierunt. Deus bone, quid mihi boni contulit illa infirmitas, feriæ illæ, vacatio illa, ex parte ad quod * volebam. Nam & cooperabatur neceſſitati meæ toto illo tempore infirmitatis meæ apud eum infirmitas ejus, qua & ipſe tuoc temporis detinebator. Infirmi ergo ambo, tota die de ſpirituali phyſica animæ conferebamus; de medicamentis virtutum contra languores vitiorum. Itaque tunc diſſerui mihi de Cantico canticorum *p*, quantum tempus illud infirmitatis meæ permiſit, moraliter tantum, interminis myſteriis Scripturæ illius, quia ſic volebam, & ſic poteram ab eo, ſingulisque diebus quæcumque ſuper hoc audiebam, ne mihi effugerent, ſcripto alligabam, in quaorum mihi Deus donabat, & memoria me juvabat. In quo cum benigne, & ſine invidia exponeret mihi, & communicaret ſententias intelligentiæ, & ſenſus experientiæ ſuæ, & multa docere niteretur inexper-

C tum, quæ non niſi experiendo diſcuntur, etſi intelligere non poteram adhoc, quæ apponebantor mihi, plus tamen ſolito intelligere me faciebat, quid ad ea intelligenda deeſſet mihi. Sed de his hucuſque dixiſſe ſufficiat.

a S. Bernardo.

66 Cum autem inſtante Dominica, quæ Septuageſima denominatur, veſpere ſabbati Dominicam ipſam præcedentis, jam tantum convaluiſſem, ut valerem de lecto per me ſurgere, & ſolus exire, & intrare poſſem, cœpi diſpooere de reditu noſtro ad fratres noſtros *q*. Quod ipſe auditum omnino prohibuit, & uſque ad Dominicam Quinquageſimæ omnem mihi ſpem reditus, & conatum interdixit. Acquievi facile, cum, quod præcipiebatur, & voluntas non abnueret, & infirmitas requirere videretur. Cum autem ultra Dominicam illam Septuageſimæ a carnibus, quibus uſque ad diem illam, ipſo præcipiente & neceſſitate cogente, veſcebar, vellem abſtinere; & hoc ipſum prohibuit. Super quo cum nec monenti acquieſcerem, nec rogantem audirem, nec obedirem præcipienti, ſic veſpera illa ſabbati ab invicem diſceſſimus, ille tacitus ad Completorium; ego ad lectum. Et, ecce, infirmitatis meæ rabies rediviva, quaſi reſumptis omnibus viribus priſtinis, cum tanta me vehementia & ſe- D rocitate invadens corripuit, tantaque maligoitate AUCT. tota nocte illa devaſtando eruciavit, ſupra vires, GUIL-ſupra virtutem, ut de vita deſperaos, vix lal- LELMO. tem uſque ad diem, ut vel ſemel adhuc loquerer Viro Dei, crederem me victurum. Cumque in dolore illo totam noctem duxiſſem, ſummo mane accerſitus ille advenit, non tamen afferens mihi, quem ſolebat, vultum compatientis, ſed quaſi argoentis. Subridens tamen, Quid, inquit, hodie comeditis? Ego vero, qui jam ipſo tacente, heſternam ioobedientiam certiſſime interpretabar cauſam eſſe illius afflictionis meæ, Quidquid, inquam, præcipietis. Quieſcite ergo, ait, non moriemini modo. Et abiit. Et quid dicam? Confeſtim & omnis dolor abiit, niſi quod fatigatus nocturno illo dolore meo, tota ipſa die vix de lecto ſurgere prævalui. Quis enim aut qualis fuit ille dolor? Noo recolo ſimilem me aliquando fuiſſe perpeſſum. In craſtino autem ianus factus ſum, & vires recepi. Et paucis interpoſitis E diebus, cum benedictione & gratia bona boni hoſpitis mei ad propria reverſus ſum.

ANNOTATA.

a Apud Herſfium ubi quod

a *Sic etiam cum compellat* S. Bernardus *in epiſtola prima, quæ ipſi eſt inſcripta, num.* 9. Tua tibi conſcientia reſpondeat, cur abieris.., cur me, qui & tibi propinquus carne, & propinquior ſpiritu ſum, deſeruerit. *Fuit autem Alaydis, Bernardi matris, ex ſorore nepos. Vide noſtrum Commentarium prævium* §. 2. *num.* 15.

b Cluniacum, *vulgo Clugny*, pagus *eſt* Galliæ in Burgundiæ Ducatu, & in agro Matiſconenſi, cum abbatia percelebri, quæ caput eſt Ordinis Cluniacenſis ab ea dicti, ſedet ad fluvium parvum Croſne dictum, 4. leucis diſtans a F Matiſcone io oceaſum Cardias verſus ſex *&c. ſicus obſervat Baudrandus.*

c *Prima ponitur, ut modo dicebam, inter Bernardinas, & inſeritur apud Mabillonium anno circiter* 1119.

d *Manricus ad annum* 1137. *cap.* 7. *numer.* 5. *monaſterio Rievallenſi præfectum fuiſſe, ac primum invexiſſe in Angliam, quæ ipſi erat patria, Ciſtercienſo inſtituum memorat. Et vero natione Anglum exſtitiſſe probat ex epigrammate Nicolai Rievallenſis, quod affert. Plura de hoc monaſterio apud ipſum legi poſſunt. Videri etiam poteſt Chronologia Bernardina mox aſſignanda, ad dictum annum.*

e *Epiſtola itaque iſta fuit dictata extra* ſepta monaſterii, *votante ad eamdem Mabillonio*, locum, ubi id contigit, prope Claram-vallem, oratoriolo ſpectabilem eſſe, ob facti memoriam.

f Et quidem, *ſicus notat hic Mabillonius*, ab auctore tertiæ Vitæ, *ſeu in Fragmentis, qua nos vavimus, Gauſridi, ubi hæc ſunt apud eumdem editorem col.* 1277. Exſtat adhuc epiſtola: & ego ipſe primam eam conſtitui in corpore epiſtolarum, eum audiſſem tam grande miraculum ab ipſius ore, qui ſcripſit eam in pluvia ſine pluvia..

g *Aliud de SS. Euchariſtiæ exemplum dedimus in Commentario prævio* §. 10. *a num.* 111.

h *Vide Chronologiam Bernardinam in Commentario prævio* §. 59. *parte* 1. *ad an.* 1121. *Manricus ad dictum annum cap.* 5. *agit de hoc cœnobio, ac de primo ejuſdem abbate. Exordium magnum diſtinctione* 6. *cap.* 1. *memoriæ* Fulſinacenſis

A ſis eccleſiæ, quæ eſt una de dignioribus, & magis religione conſpicuis filiabus Clarævallis. *Hanc, uti refert Manricus citatus*, Bernardus Præmonſtrato ſubſtituit, Norberto Patri non multo ante conceſſo: *de qua re conſuli poteſt Commentarius noſter prævius §. 9.*

AUCT. GUILLELMO.

i *Conſule Chronologiam Bernardinam ad annum 1131.*

k Tornetaa, *Gallice Tournoit, quo nomine ſignificantur ludi militares, militaria exercitia, imaginariæ bellorum prolusiones, quæ non exodio, ſed ſolius exercitii gratia atque virium oſtentatione fiebant, ſicut videre licet apud Cangium Diſſertatione 6. ſuper Hiſtoria S. Ludovici, Galliæ regis, in qua eruditus auctor tractat de origine & uſu iſtarum exercitationum. Quamquam vero cautè adhiberetur, ne ex armis, quibus prolusiones illæ peragebantur, incommoda orirentur, magna tamen ſæpe accidiſſe oſtendit e funeſtis eventibus plurimis, quos refert. Hinc exercitationes iſtæ ſubſeveriſſimis pœnis prohibitæ fuerunt a ſummis Pontificibus; quæ nonnumquam etiam a principibus ſecularibus interdicebantur, ſicut pluribus narrat Cangius: ut mirum non ſit, ludos illos hic a noſtro biographo nuncupari* execrabiles nundinas, *& a concilio Lateranenſi, quod anno 1179. habitum fuit*, deteſtabiles.. nundinas, vel ferias, quas vulgo torneamenta vocant, in quibus milites ex condicto venire ſolent, & ad oſtentationem virium ſuarum & audaciæ temere congrediuntur: unde mortes hominum & animarum pericula ſæpe proveniunt.

B

l *Hujus hiſtoriæ nexuinit Commentarius prævius §. xi. in principio; ubi de tempore, quo accidit; annum vero incertum eſſe, itidem dicitur.*

m *Gallice* de Montmirail: *quem Menologie Ciſtercienſi inſerit Manriquez ad diem 25. Junii; quo videri poſſunt Prætermiſſi apud nos. De* Monte mirabili *ſcribit Hadrianus Valeſius in Notitia Galliarum.*

n *Laudatur apud nos inter Prætermiſſos ad diem 6. Junii, e mox dicto Manriquez, Bucelino, & Sanſſaye.*

o *De B. Gerardo, qui Sancti noſtri germanus fuit frater, locuti ſumus ſupra §. 28. num. 303.*

C

p *De Canticis canticorum a S. Doctore expoſitis agitur ſupra §. 23.*

q Signiacenſes *intelligo: nam* olim *quidem* S. Theoderici prope Remos *fuerat* abbas; *ſed* tunc, *quando iſta ſcribebat, erat* monachus Signiacenſis, *ex titulo Vitæ, quam hic damus, præfixo.*

CAPUT VII.

Fama ſanctitatis; mira Claravallenſium propagatio; ſpiritus prophetiæ; beneficia divinitus per Sanctum præſtita; dignitatum fuga.

1131. *Fama ſanctitatis, ubi crabendi auctor, Claro-vallis celebris ubique,*

CUmque dilectus Deo & hominibus Bernardus in illa valle ſua & vicinis civitatibus, & regionibus, quas aliquoties eum inviſere domeſticæ curæ ratio cogebat, tantis floreret virtutibus & miraculis, cœpit etiam ſeu communibus Eccleſiæ neceſſitatibus, ſeu caritate fratrum, ſeu obedientia majorum, ad remotas pertrahi regiones, paces deſperatas inter diſſidentes eccleſias & principes ſæculi reformare; cauſas humano ſenſui & conſilio interminabiles auxilio Dei pacifice terminare; & virtute potius fidei quam ſpiritu hujus mundi de multis hujuſmodi impoſſibilibus poſſibilia facicodo, quaſi montes transferendo, magis ac magis in oculis omnium mirabilis & venerabilis apparere. Maxime vero in tantum io eo entteſcere cœpit virtus prædicationis, ut dura etiam corda auditorum ad cooverſionem emollirct, & vix aliquando vacuus domum reditet. Poſtmodum vero feliciter proficiente & uſu ſermonia, & exemplo cooverſatioois, rcte verbi Dei in manu piſcatoris Dei tam copiosas piscium rationalium multitudinea cœpit concludere, ut de ſingulis ejus capiutia, navicula domus illius impleri poſſe videretur. Unde factum eſt, ut in brevi majori miraculo præ omoibus, quæ in hac vita geſſit, miraculis, per unum hominem languidum & ſeminecem, & tantummodo loqui valentem, obſcura uſque ad illud tempus illa vallis, & re & oomine Clara-vallis efficeretur, divinæ cujuſdam claritatis lumen quaſi de ſummo quodam apice virtutum diffundcua in devexa tetrarum. Et ex tunc apud vallem illam, quæ prius dicebarur Vallis Abſinthialis & amara, cœperunt montes ſtillare dulcedinem. Quæ vacua fuerat & ſterilis ab omoi bono, cœpit abundare ſpirituali frumento, & de rore cæli & benedictione Dei in tantum pingueſcere omnia deſerta ejus, & multiplicata genie magnificare lætitiam, ut impletum in ea videatur, quod olim per Prophetam dictum eſt ad civitatem Hieruſalem: Adhuc, inquit, dicent in auribus tuis filii ſterilitatis tuæ: Auguſtus eſt locus, fac locum ut habitemus. Et dices in corde tuo: Quis genuit mihi iſtos? Ego ſterilis & non parturiens, & iſtos quis enutrivit?

D

E

F

68 Jam enim de locis anguſtioribus Vallis illius, domus elauſtralia habitationis ooo ſine divinis quibuſdam revelationibus traoslata *a* in locum planiorem & ſpatioſum, magnificatæ ibi & amplificatæ ſunt, & adboc multitudini inhabitantium ipſe locus anguſtus eſt. Jam domus Ordinis illius, filiæ domus ipſius ejtra & altra alpes & maria, deſerta plurima impleverunt, & adbuc ſunt & quotidie confluunt, quibus locus quærendus eſt. Et petuntur undique fratres & mittuntur, cum beatos ſe æſtiment reges gentium & præſules eccleſiarum, civitates & regiooes, quæcumque de domo illa & diſciplina Viri Dei merueriot contubernium aliquod adipiſci. Quid dico? Ultra homines uſque ad barbaras nationes, in quibus naturalis ferttas naturam quodammodo exuit humanam, religio hæc profecta eſt, ubi per eam beſtiæ ſilvæ homines fiuot, & cum hominibus aſſuetæ converſari, diſcunt cantare Domino canticum novum. Quapropter piſcator Dei, præcipiente Domino, ooo ceſſat laxare retia in capiutam, & aliis abeuntibus, aliis ſuccedentibus in locum eorum, numquam ſanctæ illius congregationis minoitur plenitudo. Hoc uſque nunc egerunt, & quotidie agunt mirificæ ejus capturæ Catalaunenſis, Remenſis, * Maguntinenſis, Leodienſis, & aliarum nonnullarum civitatum: Flandriæ quoque & Germaniæ, Italiæ, Aquitaniæ, & aliarum regionum qualcumque, quacumque neceſſitate, contigit aliquando, ſeu adhuc uſque hodie contingit Virum Dei viſitare. Cooperante ſiquidem gratia Spiritus ſancti, quocumque vadit, plenus redit, & ſua eum plenitudo ubique comitatur *b*.

a in veritate regimoni propagata.

* *Apud Horſtium addetur Patiſiacenſis.*

b

69

A 69 Nec dimittit ſuos, quos a ſe tranſmittit, ſed ubicumque ſunt, & ipſe ſemper paterna ſollicitudine eum eis eſt. Et ſicut ad locum unde exeunt flumina revertuntur, ſic ad ipſum quotidie ſeu læta ſeu triſtia filiorum ſuorum. Sæpe etiam ſine omni revelatione earnis ac ſanguinis, paternæ ejus ſollicitudini divinitus innoteſcit, quid circa aliquos eorum longe a ſe diſtantes agatur, ſi quid eis providendum, ſi quid in eis emendandum ſit, tentationes & exceſſus eorum, infirmitates & obitus, & quarumlibet ſæcularium tribulationum incurſus. Nam & pro abſentium fratrum certis neceſſitatibus, præſentibus circa ſe fratribus ſæpe orationem indicit. Nonnumquam etiam morientes in locis aliis ad ipſum per viſionem aeceſſiſſe ooſcuntur, benedictionem ejus & licentiam poſtulantes: nimirum hoc agente & obedientia miſſorum, & caritate mittentis. Veneram aliquando ad eum, & dum loquerer ei, vidi & audivi, quod filere non debeo. Aderat monachus quidam Fuſniacenſis, continuo ad ſuos rediturus. Cumque aeceepto reſponſo ſuper his, pro quibus venerat, jam ab en egrederetur, in B ſpiritu & virtute Eliæ revocans eum Propheta Dei, & nomine fratris cujuſdam de domo illa præmiſſa, de occultis quibuſdam me audiente mandavit illi, ut ea corrigeret: ſin autem, ſuper ſe judicium Dei io proximo exſpectaret. Stupefactus ille, quis hoc ei dixerit, requiſivit. Quiſquis, inquit, dixerit mihi, tu vade, & die, quæ ego dico tibi, ne, ſi diſſimulaveris, te quoque involvat par pœna peccati. Mirabar ſuper hoc, ſed miranti mihi, in ſimili peoitus cauſa multo mirabiliora de eo narrata ſunt *c*.

Novis abſentia.

c Pater ſen. Elias futura præmoſcit.

70 Guido oamque frater ejus, major natu inter fratres ſuos, cujus gravitatis & veritatis fuerit vir, omnes ſciunt, qui eum ſcire potuerunt *d*. Hic cum ſimul aliquando * eſſemus, & de hujuſmodi loquereemur, & quærerem ego ab eo, ſicut jucundæ ad amicos collocutionis eſſe ſolebat, Fabulæ, ioquit, ſunt quæ auditis. Cumque ſuo more & ſolito ſtudio fraternas virtutes deprimeret, mihi tamen nollet eſſe moleſtus, Quæ, inquit, neſcio, non dico vobis, ſed unum ſcio & expertus ſum, multa ei in oratione revelari. Deinde narravit mihi, quo modo cum primo melliflua illa ſpiritualium apum alvearia nova de ſe examina circumquaque proferre, novaſque ex eis C domos Ordinis ſui ædificare cœpiſſent, petente & agente Domino Guillelmo *e* epiſcopo, in epiſcopatu Catalaunenſi eam, quæ trium fontium dicitur, conſtruxerunt *f*. Ad quam eum abbatem cum monachis emiſiſſent dominum Rogerium, virum nobilem ſecundum ſeculum, ſed nobiliorem ſanctitate *g*, & viros quoldam ſimilis formæ cum eo, ſpiritualis Pater filios, quos emiſit, non dimiſit, ſed paterna ſollicitudine & pia affectione cum eis erat. Unde eum die quadam ſoli ſimul eſſent Abbas & ipſe, cujus hoc relatione didiei, & de fratribus ipſis ad alteruttum loquerentur, ſubito altius ſuſpirans, durius aliquid ſolito de eis corde luo ſibi reſpondente, Vade, ait fratri ſuo, ora pro eis: & quidquid de eis oſtenderit tibi Deus, refer ad me. Ipſe enim graviſſima valetudine * *i e morbo* ea hora laborans, in lectulo tenebatur. At ille vehementer expaveſcens, Abſit, inquit, non ſum qui hoc modo noverim orare, qui hoc merear impetrare. Perſeverante tamen eo in ſententia, itum eſt & oratum. Orans ergo quantum prævaluit, pro ſingulis effudit animam ſuam: tantaque per ſingulos in orando perfuſus eſt ſuavitate conſcientiæ, tantaque impetrandi fiducia, & omni gratia ſpiritualis conſolationis, ut io omnibus certa fide exauditum ſe exſultaret ſpiritus ejus, exceptis duobus, in quibus oratio tiubavit, hæſitavit devotio, fiducia defecit. Quod cum retuliſſet ad eum, a quo miſſus erat, ille ſtatim pronuntiavit de illis duobus, quod poſtea probavit eventus.

d al. alicubi

e

f

g

D AUCT. GUILLELMO.

71 Abbas autem Rogerius, & aliqui, qui cum eo erant, ipſi ſuerunt, quos Vir Dei aliquando de Catalaunenſi traxerat civitate, de quibus vel in quibus etiam tunc ſimile quid fuerat factum. Cum enim epiſcopi gratia Catalaunum frequentaret, rediens aliquando traxit ſecum multitudinem nobilium & litteratorum, clericorum & laicorum. Quibus adhuc in domo hoſpitum demorantibus, dum novellas plantationet cæleſtibus rigaret eloquiis, ſupervenit portarius monachus, nuntians Stephanum de Vitreio magiſtrum eorum adeſſe ad renuntiandum ſeculo, & eum eis commorandum. Quis alius de talis viri adventu non exſultaſſet, præſertim eum vallis illa hujuſmodi frumento non multum adhue abundaret? Ipſe vero, revelante ſibi Spiritu ſancto, inſi- E dias ſpiritualis nequitiæ, tacitus aliquantulum ingemiſcens, erupit in voeem audientibus univerſit: Malignus, ait, ſpiritus hue eum adduxit. Solus venit, ſolus revertetur *b*. Obſtupuere omnes, *b* qui prius audito ejus adventu non ſe capere poterant præ lætitia. Verumtamen ne puſillos adhue ſcandalizaret filios, ſuſeepit hominem; de perſeverantia, aliiſque virtutum ſtudiis ſtudioſe eommonuit; & ſciens & prævidens omnia promittentem nihil acturum, cum vere Deum quærentibus & perſeveraturis, in eellam novitiorum probandum inromiſit. Sed de omnibus, quæ prædixerat, nihil eecidit in terram. Vidit idem Stephanus, ſicut confeſſus eſt, eum in eella novitiorum adhuc demoraretur, Maurulum quemdam puerum ab oratorio ſe extrahentem. Ubi novem ſerme menſibus degent, noviſſime tamen defeeit, & ut de eo prædictum fuerat, ſicut ſolus venerat, ſic ſolus reeeſſit. Fruſtrata autem eſt & verſutia inimici, & quem novitiorum paraverat in ruinam, de ipſius potius ruina illi confirmati ſunt.

quemdam mali ſpiritus inſpiratum Orationem poteſtatem

72 Priuſquam a Catalauno receedamus, cum ali- F quando Prior ſanctus inde rediret, frigore & veeto tam ipſe, quam qui cum eo erant, graviter laborabant. Cumque præeedentibus multis, qui tnne forte in eomitatu ejus erant, nec præ anguſtia frigoris ad eum attendentibus, pene ſolus ipſe ſequeretur, eontigit equum unius de duobus, qui cum eo erant, incaute dimiſſum evadere, & excurrere per plantiem late patentem. Quem eum apprehendere non poſſent, & intemperies aeris ad hoc non permitteret vacare diutius, Oremus, inquit. Flexiſque genibus in oratione cum fratre, qui eum eo erat, vix adhue Dominicam poterant orationem expleviſſe, cum, ecce, equus ille cum omni manſuetudine rediens ſubſtitit ante pedes ipſius, & redditus eſt ſeſſori ſuo.

equum fugientem ad verbum revocat.

73 Et ut a Catalauno ad Remenſem civitatem pertranſeamus, contigit aliquando diſſentientibus archiepiſcopo, & populo Remenſi, ad conciliandos eos adeſſe Virum Dei. Cumque in palatio ejuſdem civitatis eum Joſleno Sueſſionenſi epiſcopo eonſediſſet, & magna Cleri plebiſque frequentia repleta domo, de pace tractaretur; ecce coram omnibus miſera mulier filium ſuum plenum (ut putabatur) dæmone, ei afferens, miſe-

Diſcordes concilians furibundæ ſanat, & epilepticæ

ricor-

AUCT. GUILLELMO.

A ricordiam precabatur. Siquidem jam ea ipſa die inſurgens in ipſam matrem ſuam, pene eam occiderat, & mutus effectus, & cæcus, & ſurdus, apertis oculis non videbat, & ſtupentibus in eo ſenſibus omnibus, etiam ſine intellectu permanebat. Compaſſus vero miſeræ matri, quam maxime ſenſus doloris illius excruciabat, miſero adoleſcenti blandiens, & piis manibus caput ejus & faciem demulcens, alloqui eum cœpit, & quomodo in matrem ſuam mittere manus præſumpſerit, ſciſcitari. Ille vero ad ſe raverſus, continuo peccatum ſuum recognovit, & deinceps emendationem promittens, incolumis reſtitutus eſt matri ſuæ *i*. In monaſterio quoque, quod Alpenſe *k* dicitur, inter ceteros, qui curam requirebant, infirmos, venit ad eum mulier, quæ caduco morbo laborabat. Hæc in ipſa hora cum ſtaret coram eo, a repentino impetu mali illius corruit. Sed apprehenſa Vir Domini manu ejus, continuo erexit eam, nec tantum in illa hora, ſed perfecte omnino curata eſt ab infirmitate ſua.

i

k

B 74 Ducissa Lotharingiæ, femina nobilis, ſed non tam nobiliter victitans, eum vidiſſet aliquando in ſomnis Homicidam illum Dei ſerpentes ſeptem horribiles de utero ſuo manibus propriis extrahentem: poſtmodum ad religioſe vivendum *l* ejus admonitione converſa, ubique hodie le eſſe, de qua ſeptem dæmonia ejecerit, gloriatur. Novi ego clericum quemdam, Nicolaum nomine, ſeculo pene deſperabiliter deditum, ſed per eum de leteſo liberatum. Qui cum in Clara-valle monaſticæ converſationis habitum & ordinem ſuſcepiſſet, videns eos, qui de ſæculi naufragio illuc confugerant, naufragii ſui damna continuis redimere lacrymis, idem ipſe facere volens, nec valens præ duritia cordis ſui, rogabat eum cum magno cordis dolore, ut impetraret ſibi a Deo gratiam lacrymarum. Oravit, tantamque ei & tam continuam impetravit componctionem cordis cum gratia lacrymarum, ut vix aliquando ultra invenirentur vultus ejus in diverſa mutati vel oculi ejus ſine lacrymis, etiam cum comederet, cum iret per viam, vel dum cum quolibet loqueretur.

Ducissam Lotharingiæ converſit i gratiam compoſitionis monachio impetrat.

l

Miracula erat pene ſidem ſuperans: de gratiarum collatarum ſublimitate.

C 75 Tot ſunt & tantæ, quas in hunc modum de eo audivimus & vidimus, virtutes, & circa diverſas hominum neceſſitates diverſæ opitulationes, ut ſi quis omnia velit vel verbo pronuntiare vel ſcripto, faſtidioſis incredulitatem, vel incredulis poſſit generare faſtidium. In omnibus autem operibus ſuis quam purus ei ſit oculus intentionis, manifeſte denuntiat corpus lucidæ operationis. Summos quippe honores eccleſiaſticos, & ſæcularium principum favores, quaſi dignum eum jugiter perſequentes, non jactanter relpuendo, ſed religioſe & rationabiliter declinando, quid in omni operatione ſua quæſierit, quid ambierit, manifeſte declarat. (Mediolani, Remis, Clero eligente, populo acclamante, in archiepiſcopum nominatus eſt. Catalauni, Lingonis in epiſcopum: & idipſum in multis jam aliis civitatibus actum ſuiſſet, ſi conſenſus ejus aliqua ſpes eſſe potuiſſet *m*.) Cumque dignus eſſet, ut cogeretur, neſcio quo judicio Dei, & ſingularis reverentia ſanctitatis, jam olim apud omnes obtinuit, ne aliquando ad aliquid contra voluntatem ſuam cogatur. Sed cum hoc modo mundi hujus fugit honorem, omnium honorum non effugit auctoritatem, dignus in conſcientiis omnium, qui in timore & amore Dei timeatur & ametur: quo præſente, ubicumque fuerit, nihil contra

m

juſtitiam audeatur: cui, ubicumque aliquid loquitur, vel agit pro juſtitia, obediatur. D

Mira apud omnes auctoritas.

76 Ejuſmodi fulcus auctoritate in Eccleſia Dei, cum obedientiæ vel caritatis urget neceſſitas, nullam refugit incommoditatem laboris ſui. Cujus enim voluntati ſic detulit, cujus conſilio ſic ſe humiliavit omnis tam ſæcularis, quam eccleſiaſticæ dignitatis altitudo? Reges ſuperbi, principes & tyranni, milites & raptores ſic eum timent & reverentur, ut videatur in eis impletum, quod in Evangelio legitur Dominus dixiſſe diſcipulis ſuis: Ecce, inquit, dedi vobis poteſtatem calcandi ſuper ſerpentes & ſcorpiones, & ſuper omnem virtutem inimici, & nihil vobis nocebit. Porro inter ſpirituales, & ubi ſpiritualia ſpiritualiter examinantur, longe ei alia auctoritas eſt. Sicut enim dicitur per Prophetam de ſanctis animalibus, quia cum fieret vox ſupra firmamentum, quod introinebat capiti eorum, ſtabant, & ſubmittebant alas ſuas: ſic hodie ubique terrarum ſpirituales quique, loquente eo ſeu tractante, ſtant, cedendo præcedenti, & ſenſibus ejus vel intelligentiis ſubmittunt ſenſus, & intelligentias ſuas. (Teſtantur hoc ſcripta ejus, quæ vel ipſe E ſcripſit, vel alii ſcripſerunt, ſicut ex ore ejus exceperunt.) Tanta ergo Virum illum ſanctum uſque hodie apud Deum & apud homines, commendant ſacrarum inſignia virtutum, teſtimonia circumvallant ſanctitatis, charismata ſancti Spiritus illuſtrant; quodque majus his omnibus & difficillimum eſt in rebus humanis, hæc ei omnia ſine invidia adeſſe videntur. Compeſcit autem ab eo invidiam, quod omni invidia major eſt, in quantum nequitia cordis humani hoc ſæpe ceſſat homini invidere, quo non poteſt adſpirare.

Omnem ſibi invidiam

77 Sed & ipſe omnem invidiam aut mortificat exemplo humilitatis, aut mutat in melius provocatione caritatis, aut ſi nequior, aut durior eſt, obruit pondere auctoritatis. Quis enim tam efficacis & affectuoſæ prudentiæ hodie invenitur ad fovendam caritatem, ubi eſt; ad provocandam, ubi non eſt? tam, ad quoſcumque poteſt, heneficus, ad omnes benevolus, tantam habens gratiam ad amicos, patientiam ad inimicos? Si tamen ullum aliquando potuit habere inimicum, qui oolli aliquando voluit inimicari. Sicut enim amicitia non niſi duorum eſt, nec niſi inter duos amicos haberi poteſt: ſic nec inimicitia niſi duorum forſitan inimicorum. Qui enim odit, vel F non diligit diligentem ſe, non tam inimicus, quam iniquus eſt. Sed qui omnem hominem diligens, nullum aliquando inimicum habet virtuta ſua, nonnumquam tamen eſt quod patiatur, inimicante ſibi gratis iniquitate aliena. Caritas autem, quæ totum eum poſſidet, patiens eſt, benigna eſt, ſapientia vincens malitiam, patientia impatientiam, ſuperbiam humilitate.

Finis libri primi.

ANNOTATA.

a *Hujus translationis meminit Commentarius prævius* §. 21. *numero* 231. *&* §. 59. *numero* 646. *ante illam vero non videtur hic Vitæ liber ſcribi cæpiſſe. Vide ibidem* §. 63. *numero* 698.

b *A ſancto Patre Ordo Ciſtercienſis in Suecia fuit propagatus. Conſule Commentarium prævium* §. 33. *Longum eſſet commemorare numeroſiſſimam Patrii Claravallenſis ſobolem, & non neceſſorium; cum hoc argumentum ſingillatim per-*

tra-

A *tractarint Gaſpar Jongelinus in Notitia abbatiarum Ord. Ciſtere. & Manricus in Annal.*

c *Quæ hic narrata ſunt, tractantur in Commentario prævio §. 12.*

d *Notatur in Menologio Ciſtercienſi apud Henriquez die XI. Maji.*

e *De hoc præſule plura dedimus in Commentario prævio §. 7. n. 77.*

f *Monaſterium hoc non vaticinio dumtaxat, quod mox hic ſequitur, ſed etiam miracule fuiſſe benovatum a S. Bernardo, ibidem invenies §. 8. in principio. Apud Mabillonium in oculis marginali hic annectitur fundatio ejus anno 1118. ſitus autem ducatui Barrenſi; & apud Jongelinum diœceſi Catalaunenſi. Exſtat Chronicon Alberici monachi Trium fontium: de quo Commentarius noſter prævius meminit §. 15. n. 158.*

g *Hic fuit primus abbas hujus monaſterii, ex Manrico ad annum 1118. cap. 3. Laudatur apud Henriquezium die 23. Aprilis. Videri etiam poſſunt apud eos Prætermiſſi ad eumdem diem.*

h *Quo tempore exierit e ſtirpe ſua vide apud Manricum ad an. 1115. in fine.*

B i *De Pace inter Remenſes compoſita, & miraculo ea occaſione facto legi poteſt Commentarius prævius §. 11. n. 128.*

k Monaſterium Alpenſe *fuiſſe aggregatum Ciſtercienſibus anno 1136. ac ſitum eſſe in diœceſi Gebennenſi, habetur e notula marginali apud Mabillonium hic. Plura de illo Manricus ad eumdem annum cap. 6. n. 3. & ſeqq.*

l Nempe in parthenone Tarteoſi Ord. Ciſterc. (tunc prope, nunc intra Divionem) ut patet tum ex tertiæ Vitæ cap. 7. tum ex litteris Matthæi Lotharingiæ ducis, ejus filii, pro eodem parthenone apud Chiffletium (*in Probationibus Diatribæ, ſupra in Commentario noſtro citatæ, pag. 446.*) ubi hæc Duciſſa ATHELAIDIS (*immo* Atheleidis) appellatur. Vide epiſtolam 119. *Hæc e Mabillonio hic.*

m *Recuſatio tutelarum, quæ hic aliunde determinate inferitur, confirmatur ex lib. 2. Vitæ apud Ernaldum cap. 3. num. 111. ubi additur* Januenſis. *Vide etiam Commentarium noſtrum prævium §. 17. & 20.*

SUBSCRIPTIO

C *Operis præcedentis, quam, auctore defuncto, Burchardus abbas Balernenſis* a *appoſuit* b.

Auctoritas & fides Guillelmi ſtabilitur.

PRæſcriptum Opus, quod de vita ſanctiſſimi viri Bernardi Clarævallis abbatis conſcriptum eſt a venerabili Guillelmo, pridem ſancti Theoderici abbate, ſed tunc jam monacho Signiacenſis cœnobii (ad quod deſiderio ſolitudinis & quietis ſeſe cootulerat) uſque ad tempus ſchiſmatis adverſus Innocentium Papam a Petro Leonis conflati, digeſtum eſſe cognoſcitur. Fuit autem præfato fideli viro ſpecialis cauſa ſcribendi, amicitia & familiaritas, quibus Vir Dei molto tempore conjunctus erat. Unde & tantam apud illum invenerat gratiam, ut vix alter magis intimus inveniretur ad ſecreta mutuæ dilectionis communicanda, ad ſpiritualium myſteriorum conferenda colloquia. Cujus familiaritatis gratia ex eo præcipue ulque modo prodit ad manifeſtationem: quia plures epiſtolas idem Sanctus ſcripſit ad illum, in quibus, quid de eo ſentiat, manifeſte liquet legentibus illas. Scripſit etiam ad ipſum librum Apologeticum, & alterum de Gratia & Libero arbitrio. Fuit tamen eodem Guillelmo, ſpeciali valentior, generalis cauſa ſcribendi; videlicet utilitas totius Eccleſiæ Dei, ne cum abſconditur vas plenum theſauro deſiderabili, ipſe quoque theſaurus pariter abſcondatur: unde non immerito conqueritur, qui exponi deſiderat, dicens: Theſaurus inviſus, & ſapientia abſcondita, quæ utilitas in utriſque? Exponit iſte divitias ſalutis, theſaurum deſiderabilem, ne lateat cum gleba, quod gleba non eſt, ſed pretioſiſſima margarita. Accidit tamen ei contra deſiderium ſuum, quia ſicut ipſe in præfatione ſua veteri ſe denuntiarat, præoccupatus morte non explevit quantum animo conceperat ſtilo mandandum. Itaque qui accedit ad lectionem Operis hujus, facile ſatis intelliget, a quanta perfectione pius puer & religioſus Beroardus, velut alter Benedictus, primordia converſionis fuerit aggreſſus, qui & in utero matris ſignificationem * viſus eſt accepiſſe, de qua concepta ſunt præſagia futuræ ſanctitatis illius vitæ pariter & doctrinæ. Quid etiam adoleſcens factus agere cœperit, in præſcripto narratur Opere, ac deioceps uſque ad virum perfectionis depingitur diligenter, quantum (ſicut jam dictum eſt) licuit optimo pictori, ſed præoccupato. D AUCT. GUILLELMO. * al. ſanctificationem E

ANNOTATA.

a *Data ad ipſum eſt epiſtola 146. inter Bernardinas, poſt quam notantur iſtæ apud Mabillonium de loco, cui Burchardus præfuit:* Balerna Ord. Ciſtercienſis in diœceſi Veſontionenſi condita anno MCXXXVI. Abbas primus Burchardus, cujus cenſuram habes in fine lib. 1. de Vita ſancti Bernardi.

b *Subſcriptionem hanc, prout ſuperius edita eſt, in omnibus non convenire cum ea, quæ exſtat apud Surium, colligitur e Commentario noſtro prævio §. 1. num. 20.*

LIBER SECUNDUS,

Auctore Ernaldo *abbate Bonæ-vallis in agro Carnutenſi, ex editione Mabillonii col. 1091. & ſeqq. F * al. Arnaldo

PRÆFATIO AUCTORIS.

Biographus ſuum profitetur incertum adversus Sancti ſcribendi.

VIrorum illuſtrium geſta nonnulli ſcriptorum laudibus attollentes, verbis ea ſolemnibus celebraruot, quantum excellentis ingenii, & diſeriæ linguæ potuere conamioa. Cumque tractator & Opus junctis complexibus pari ſunt fœdere conjugati, & ad propoſitum thema ordinandum ingenium & eloquentia coovenerunt, proſpere actum eſt, & ad quietum tranquillumque portum directo greſſu materia digne ordinateque diſpoſita appulit. Ubi vero ſublimitas negotii ſub imperito artifice naufraga illiditur ſcopulis, &, ſuccumbente ſenſus hebetudine, tractatoris laſſatur præſumptio, ſero de correctione initur conſilium: quia quæ io multos effuſa ſunt, nec revocari poſ-

A possunt, nec corrigi, & dissonantiam scripti & Operum venustius esset abradi quam emendari. Hæc ergo mecum repetans & revolvens, omnino timeo, ne, sicut ipse multorum imprudentiæ soleo indignari, qui, cum scientia & facundia careant, ad scribendum præcipites, cum se vehementer emunxerint, eliciunt sanguinem: ita & ego, si, quod supra me est aggrediar, meipsum derisioni exponam. Quis enim ego sum, qui ad scribenda gesta sanctissimi viri Bernardi Clarævallis abbatis adspirem, qui nostris temporibus singulari religione floruit & doctrina: cujus odor exinanitus universam repievit Ecclesiam: cujus gratia, operante Domino, signis & miraculis declaratur?

A. ERNALDO.

ubi præsertim sunt Claravallenses, qui eas possent scribere.

8n Quot in monasterium ejus litteratos viros, quot rhetores, quot philosophos sæculi hujus scholæ miserunt ad conversationem theoricam, & morea divinos? Quæ non ibi floruit disciplina, ubi erant examina magistrorum, & egregii viri exercitato intellectu insignes, qui divinis studiis inhærentes, multis gratiarum auctoramentis invicem seipsos edocent & accendunt? (Quorum unanimis universitas cantat canticum graduum; & alcendens cum Jacob in summitate scalæ, in decore suo Deum videt radianti corona perspicuum.) Debuerant utique viri illi, quibus nihil in aliqua gratia deest, hunc laborem assumere, & venerabilis Patris inculpere monimenta, ut esset eorum studio delectabilis pagina, quam quasi viventem traderent legendam discipulis, & perpes fieret consolatio secus positis reliquiis sacri corporis & sermonis. Sed extrema æmulari, & quæ homines lateant, Clarævallis consuevit humilitas, & proferre in publicum aliqua sui indicia viri illi nobiles erubescunt, & quietiores facit eos contemptus & abjectio, quam quælibet oblatio dignitatis, in qua sibi professiq humilitatis periclitari videtur. Ob hujusmodi causas leta intra silentii cardines retinentes, magis in sacco eremi, quam in loco * palatii delectabantur: nec jam in stilo, sed in cruce gloriam quærunt. In hoc ergo, sicut & in cæteris ejusmodi, negotiorum suorum sarcinas aliis libenter imponunt. Et nunc sublato venerabilis memoriæ Domno Guillelmo, qui ejusdem Viri sancti gloriosa primordia fideliter & devote conscripsit, ad meam exiguitatem hujus Operis devenit petitio, & imposuit mihi dilectæ Ecclesiæ caritas, ut coquam pulmentum filiis prophetarum. In quo si cococynthidas miscuero negligens, superjecta (ut confido) farinula * condiet Elisæus, & excessus insipientiæ, obedientiæ exculabit affectus.

B

C

* *al.* sestio

* *Apud Horstium adsitur amœnitudinem*

CAPUT I.

Pontificatus Innocentii II. contra Anacletum a Viro sancto vindicatus; Lotharius imperator repressus.

Lib. II. Cap. 1. *Honorio PP. sui instantur obsequia Innocentius; ab illis Anacletus.*

EA tempestate Honorius Papa viam universæ carnis ingressus est *a*. Nec mora, in electione dissidentibus Cardinalibus, & divisa Ecclesia, plures numero, & tamen consilio, vita probabiles, viri virtutum, presbyteri, diaconi, episcopi Innocentium elegerunt, cujus vita & fama & ætas & scientia digna summo sacerdotio habebatur. At vero pars altera, infames ausus violentia, non ratione, corroborans, Petrum Leonis ad hunc apicem adspirantem, fraudulentis machinationibus seorsum & præcipitanter nominavit Anacletum, & ceteris renitentibus ordinavit. Qui vero in parte Catholica erant, electum suum solenniter ordinatum collocarunt in cathedra, & per loca illa, in quibus sessiones habent ex antiqua consuetudine Romani Pontifices, circumduxere, & pro tempore honor debitus Apostolicæ affuit dignitati. Et tunc sane circa Lateranense palatium morabantur, nec erat jam ea tuta in domibus propriis mansio, cum eos acerrime Petri satellites infestarent. Ibi etiam diu resistere non valentes, per confœderatos sibi quosdam ex nobilibus Romanis ad tempus in turribus eorum receptacula habuerunt. Sed nec in ea perseveravit fidelitas. Nam in brevi aut vi, aut formidine temeratiæ multitudinis, aut pretio corrupti sunt. Nam Petro tam propria generis virtute, quam adhærentium sibi affinitate multitudo tanta erat, ut fere tota eum civitas sequeretur, vel pecunia, vel commodis obligata.

D

E

hujus porcaria, barbaries sacrilego; illius perfugium

82 Congregaverat sane opes innumeras, tam in exactionibus curiæ, quam in legationum negotiationibus, quas ad exspectandas nundinas reservarat. Insuper & paterni census ampla congeries eatenus sigillata, modo distributa in populum, ad fas & nefas venalem plebem armaverat. Quibus arogatis, donaria regum in ornamentis Ecclesiæ, ab ipsis evulsit altaribus. Et cum calices frangere, & crucifixos aureos membratim dividere ipsi profani Christiani vel timerent vel erubescerent, Judæos ajunt esse quæsitos, qui sacra vasa & imagines Deo dicatas audacter comminuerent. Igitur quisque pro modo suo secundum majus & minus conducti ad scelus, sacramentis generalibus publice Petro vendiderunt assensum, & in omnem sanguinem manus exposuerunt & arma, & quotidianis congressibus partem, quæ cum Innocentio erat, maledictis infectabantur & gladiis *b*. Habuere igitur servi Dei consilium, & quia vi humana se tueri non poterant, cedere elegerunt. Et procuratis clam navigiis, de ore Leonis, & de manu bestiæ, per Tiberim in Tyrrhenum mare elapsi, prosperis ventis carbata impellentibus, in portum Pisanum feliciter appulerunt. (Audito tantorum virorum advento, & cognita causa, propter quam de Urbe exierant, gratulata est Pisa, quod ad se Romani nominis gloria transferretur, &, illis perpetuæ sibi infamiæ insculpentibus ootam, sibi nominis æterni & perennis famæ inscriptio pararetur. Occurrunt ergo honorati & consules, & domini Papæ pedibus advoluti, gratias agunt, quod eos tanto dignos judicasset honore, ut eorum eligeret urbem, quam propria dignaretur illustrare præsentia.

b

F

ad Pisanos.

83 Tua est, inquiunt, civitas: nos populus tuus: nostris stipendiis famulamur tibi: immo in usus tuos respublica, quidquid apud se repositum habet, exponet. Nihil duplicitatis invenies in Pisanis: non modo adhærebunt, modo resilient: modo jurabunt, modo juramenta dissolvent. Non inbiat populus iste rapinis domesticis & cædibus intestinis. Non est gens nostra domi audax; nec extra meticulosa. Nos nec servi sumus, nec domini: sed concives & fratres, honore invicem prævenientes, non seditiosis ausibus alterutrum provocantes. Domi mansuetudine utimur: fortitu-

A titudinem noſtram ſæpe extranei experiuntur. Nos, Pœnis ſubactis, & Balearibus iotulis ſubjugatis, terra marique de piratis & dyſcolis triumphantes, reges eorom captivos in vinculis Piſam induximus: de quorum ſpoliis & varia ſupellectile io adveoto ſuo ornantur compita & plateæ; & lætabunda civitas coronatur *c*. Poſt hujuſmodi verba populo obviam procedente, præ innumerabili multitudioe vix patebat adveoieotibus via: ſed pedeteotim procedentes, deſideratam ſui copiam proſpicieotibus per feoeſtras matronia & virginibus & parvulis Cardinales præbebant, & porrectis hinc inde benedictionibus, uſque ad B. Mariæ canooieam, dominus Papa cum comitatu ſuo glorioſe deductus, & honorifice ſuſceptus eſt.)

c

In ſtando Frampenſi

84 Præmiſſi, antequam de urbe egrederetur, a domino Papa in Gallias fuerant nuntii, qui diſſenſionis & ſchiſmatis a Petro facti ordinem Gallicanæ intimatent eccleſiæ, & hortarentur epiſcopos, ut in ultionem præſumptionis hujus accingerentur, &, damoata parte ſchiſmatica, ſubſcriberent unitati. Necdum vero ad plenum tenor operis inootuerat epiſcopis, oec privatim B quiſquam commodare præſumpſit cooſenſum, doec *d* collecto Stampis *d* geoerali conventu, io commune decernereot, quid recipereor, quid damnareot. Neque enim Francia, ceteris regioois bus proclivibus ad ſchiſmata, aliquando tali factione * fœdata eſt, nec malignorum aequievit erroribus: nec fabricata eſt idolum io Eccleſia, venerata io Petri cathedra monſtrum. Nec enim talibus io cauſis principalia aliquando eos terruerunt edicta, aut geoeralibus utilitatibus privata eommoda prætulerunt: nec declioaotes io partem, perſonis detulere, ſed cauſis. Sed ſi quid oportuit, fortiter perſeeutionibus obviarunt, nec damna, nec exilia formidarunt. Convocato igitur apud Stampas eoncilio, abbas ſanctus Claravallenſis Bernardus, ſpecialiter ab iplo rege Fraocorum, & præcipuis quibuſque pontificibus accerſitus, ſicut poſtea fatebatur, oon mediocriter pavidus & tremebundus advenit, periculum quippe & pondus negotii ooo ignorans.

d

* *al.* Gobberti *vel* Burdini *ſuſceptio-ne*

ſummorum ſollicitudo Romanos ſuper ſanct. Innoc. oomitit

85 In itioere tameo cooiolatus eſt eum Deus, oſtendens ei io viſu ooctis eccleſiam magnam concorditer in Dei laudibus eoncineoiem, unde ſperavit pacem ſine dubio proveniuram. Ubi vero C ad locum veotum eſt, celebrato priua jejuoio, & precibus ad Deum fuſis, cum de eodem verbo tractaturi rex & epiſcopi cum principibus conſedilſent, uoum omoium conſilium fuit, una ſententia, ut negotium Dei, Dei famulo imponeretur, & ex ore ejus cauſa tota penderet. Quod ille timens licet & treinens, mouitis tamen virorum fidelium acquieſcens ſuſcepit, & diligeoter profecutus electionis ordinem, electorum merita, vitam & famam prioris electi, aperuit os ſuum, & Spiritus ſaoctus implevit illud. Unus ergo omoium ore locotus, ſuſcipiendum ab omnibus ſummum Pootificem Inooceotium nominavit: & ratum eſſe omoes pariter acclamarunt *e*. Ec decaotatis ex more laudibus Deo, obedientiam deioceps pollicti, electioni Iooooeotii omnes pariter ſubſcripſerunt.

e

honorifica ſuſceptio ſuſceptio-nis ejus in Gallia, & a rege Anglie:

86 Interea Dominus Papa multis io Piſis, & in Tuſcia, & in aliis provinciis poteſtative diſpoſitis, valefaciens Pilania, & gratias agena, in Provinciam oavigio delatus eſt: & Burgundiam tranſiena Aureliaoum pervenit: ubi, occurrentibus epiſcopis, a rege piiſſimo Francorum Ludovico *f* alaciter & honorifice ſuſceptos eſt. Inde D a Gauſtido Carnoteoſi epiſcopo, magoarum virtutum viro, Carnotum deducitur, ubi etiam glorioſus Anglorum rex Heoricus *g* ei cum maximo epiſcoporum & procerum comitatu occurrit. Hunc quoque regem veoerabilis Abbas ad eum præmiſſus adduxit: quem vix perſuaſit Innocentium recipere, ab epiſcopis Angliæ penitus diſſuaſum. Cum enim omnimodis recalcitraret & detractaret, Quid times ait? times peccatum incurrere, ſi obedias Iooocentio? Cogita, inquit, quomodo de aliis peccatis tuis reſpondeas Deo; iſtud mihi relinque, in me ſit hoc peceatum. Ad quod verbum perſuaſus rex ille tam poteos, extra terram ſuam Domino Papæ occurrit uſque Carnotum. (Multa ibi dicta & facta ſunt; multaque ibi ſæcularia & eccleſiaſtica negotia definita.)

A. ERNALDO.

f

g

reparatur a Germanis; concilium Remenſe celebrat: defenditur a Sancto contra Leodienſes:

87 Reverſi interim de Germania Legati Domini Papæ tam epiſcoporum quam regis aſſenſum & litteras detulerunt, & depreeatiooem publicam, ut ad eos tranſiens, ſuam eis deſideratam exbiberet præſentiam. Facile enim perſuaſi ſunt recipere eum, quem jam ceteri recepiſſent. Sed detinuit eum dilectio & devotio eccleſiæ Gallicanæ; & ſinguli & omnes viſitationem Apoſtolicam expariebaot. Perluſtrata igitur Fraocia, Remis convocavit *h* concilium, in quo multis ad honorem Dei diſpoſitis, regem Ludovicum, vivente Patre, pro Philippo ſtatre *i* coronavit in regem. In omoibus bis Dominus Papa Abbatem a ſe ſeparari non patiebatur, ſed cum Cardioalibus rebus publicis aſſidebat. Sed & privatim quotquot habebant negotia, Virum Dei ſecretius conſulebant. Ipſe vero audita reſetebat ad Curiam, & oppreſſis patrocinia exbibebat. Igitur ſoluto *k* concilio, Leodium Domious Papa Romanorum regi occurrit. Et honorifice quidem ſuſceptus eſt, ſed velociter obnubilata eſt illa ſereoitas. Siquidem importune idem rex inſtiuit, tempus habere ſe reputans opportunum, epiſcoporum ſibi reſtitui inveſtituraa, quas ab ejus prædeceſſore imperatore Henrico per maximos quidem labotes, & multa pericula Romana Eccleſia vendicarat. Ad quod verbum expavere & expalluere Romani, gravius ſeſe apud Leodium arbitrati periculum offeodiſſe, quam deelinaverint Romæ. Nec conſilium ſuppetebat: doneç murum ſe oppoſuit Abbas ſanctus. Audaeter enim reſiſtens regi, verbum malignum mita libertate redarguit, mira F auctoritate compeſcuit *l*.

E

h

i

k

l

Innocentius Claravallem viſitat:

88 Redieos autem Leodio *m*, Claram-vallem Dominus Papa per ſeipſum voluit viſitare. Ubi a pauperibus Chriſti, nnn purpura & byſſo oroatis, nec cum deauratis Evangeliis occurrentibus, ſed pannoſis agminibus ſcopuloſam bajulantibus erucem, non tumultuaotium claſſicorum tonitruo, oon clamoſa jubilatione; ſed ſuppreſſa modulatione affectuoſiſſime ſuſceptus eſt. Flebant epiſcopi, flebat ipſe ſummus Pontifex: & omoes mirabantur congregationis illius gravitatem, quod in tam ſolenni gaudio oculi omnium humi defixi, nuſquam vagabunda curioſitate circumferrentur; ſed compoſis palpebris ipſi neminem viderent, & ab omnibus viderentur. Nihil in eccleſia illa vidit Romaous, quod cuperet, nulla ibi ſupellex eorum ſollicitavit aſpectum; nihil in oratorio niſi oudos viderunt parietes. Solis moribus poterat inhiare ambitio, nec damooſa poterat eſſe fratribus hujuſmodi præda, cum minui non poſſet aſportata religio. Gaudebant omnes

m

A in Domino, & ſolemnitas non cibis, ſed virtu-
A. ERNALDO. tibus agebatur. Panis ibi autopyrus n pro ſimila: pro cereno ſapa, pro rhombis olera: pro quibuslibet deliciis legumina ponebantur. Si forte piſcis inventus eſt, Domino Papæ appoſitus eſt, & aſpectu, non uſu in commune profecit.

diaboli verba apud Claravallenſes alapa.

89 Invidit diabolus, & ſervorum Dei gloriam, quos tanti hoſpitis nobilitabat præſentia, ferre non valens, dum in choro alacriter pſallerent & devote, præſentibus etiam nonnullis ex Cardinalibus, qui in auditu & aſpectu eorum delectabantur, aliquantos fratrum horribili pavore turbavit. Nam & unus præ ceteris occupatus blaſphema quædam verba locutus eſt, Dicite, inquiens, ego ſum Chriſtus; & alii plures territi & tremebundi, ad beati Patris veſtigia confugerunt. At ille converſus ad ceteros, Orate, inquit; ac deinceps ſub ſilentio eos, qui turbati videbantur, eduxit, atque compeſcuit: ut nequiſſimus ille, qui conventum pietatis transferre conabatur in theatrum, & ſcholam innocentiæ in deriſum, non, ut putabat, exiſtimationem religioſorum hominum corrumpere poſſet, ſed ſe proB deret, & conatus ſuos experiretur infirmos. Tanta ſiquidem celeritate omnia ſunt ſedata, ut perſonas illas, quæ prope aſtabant, omnino latuerit, quod acciderat, & malignus boſtis velociter increpatus, non modo ſcandalum eis, quod parabat, inferre nequiverit, ſed nec ad illorum notitiam rem perferre. Factumque eſt ex eo, ut ampliori ſeſe cuſtodia fratres munirent, & merito & numero, & poſſeſſionibus deinceps creſceret Clara-vallis, & multiplicata Conventibus, fere per omnem latitudinem loci illius dilataretur religio, ipſe etiam Abbas ſanctus ex tunc amplius ſolito miraculis clareret & ſignis.

ANNOTATA.

a *Anno videlicet Chriſti* 1130. *medio Februario, uti præmiſſum eſt in noſtro Commentario* §. 16. *num.* 168.

b *Hiſce, quæ modo retulit biographus de famoſo hoc ſchiſmate, elucidandis ſubſerviunt dicta in Commentario prævio* §. 16.

c *Baudrandus de Piſa ſcribens, Italiæ urbe archiepiſcopali*, Sardiniam, *inquit*, inſulam e manibus Saracenorum vindicavit, Carthaginem domuit, & Baleares inſulas, egregiamque Chriſtianis orientalibus navavit operam. *Plura elogia de Piſanis exſtant apud Leandrum Albertum in Deſcriptione Italiæ, quæ Coloniæ Agrippinæ edita eſt anno* 1566. *pag.* 42.

d Stampæ (Eſtampes) urbs Galliæ oblonga in Belſia.., 14. leucis diſtans a Lutetia Pariſiorum in meridiem Aurelianum verſus 20. circiter .., eſtque partim in Belſia propria, & partim in Hurepœſio tractu, *ex Baudrando.*

e *De auctoritate S.* Bernardi *in concilio Stampenſi agit Commentarius* §. 16. *n.* 173.

f *Conſuli poſſunt, quæ de hoc rege ibidem dicuntur* §. 14.

g *Fuit is Henricus, hujus nominis primus, qui ſuo germano Willelmo II. S. Anſelmi perſecutori ſucceſſit anno Chriſti* 1100.

h *Hujus acta e variis auctoribus habentur apud Labbeum tomo* 10. *Conciliorum, non col.* 989. *ſicut male impreſſum eſt, ſed col.* 979. *& ſeqq.*

i *Videatur noſter Commentarius prævius* §. 14.

k *Innocentium PP. viſſe Leodii ante concilium Remenſe, liquet e Commentario noſtro prævio* §. 16. *n.* 171. *Quod autem ſanctus Abbas duos in Remenſi concilio Sermones recitarit, qui exſtant ſub ejus nomine, rejicitur ibid.* §. 17. *n.* 184.

l *De geſtis a Viro ſancto contra Henricum regem pro jure eccleſiaſtico, conſuli poteſt idem Commentarius* §. 17. *Quænam acta fuerint pro inveſtituris ab Henrico V. Germaniæ rege, Henrici III. imperatoris filio, narrat Baronius ad ann.* 1111. *contra illas autem quænam fuse geſta, ad annum* 1112. *Henrico prædicto Embarius ſucceſſit anno Chriſti* 1125. *quo videri poſſunt Baronius & Pagius.*

m *Urbs eſt epiſcopalis ſub archiepiſcopo Colonienſi ad Moſam fluvium, in Belgio fere poſita, ſed tamen in Germania, & in Circulo Weſtphalie.*

n PANIS AUTOPYAOS, *ſicut hic obſervatur apud Mabillonium*, dicitur is, ex quo nihil neque pollinis, neque furfuris excretum eſt, quaſi totum in ſe tritienm non imminutum habena. Vide Celſ. lib. 2. cap. 17. Differt a pana cibario: nam huic bona pars pollinis adempta eſt, & magna ex parte furfuraceus eſt. A ſimila autem differt: nam hæc aſt medulla farinæ triticeæ; P hoc eſt, ea pars, quæ media eſt inter pollinem, & ſecundarium. CARENUM, ex Vincentio Lucenſi, eſt vini dulcis cocti genus. SAPA vero (alias vinum ad tertiam decoctum ſignificans) eſt ſuccus herbarum: unde fortaſſe Gallice SOUPE pro juſculo: hic opinor, poſitum pro zyto ſeu cervifia vel ptiſanna. RHOMBUS, Gallice TURBOT, piſcis plani genus. *Quæ autem primo loco notantur de* pane autopyro, *habentur etiam in editione Horſtiana.*

CAPUT II.

Præclare geſta in concilio Piſano; Mediolanenſes Eccleſiæ reconciliati; miracula apud eoſdem facta.

LOngas in Galliis facere moras Dominus Papa non potuit, ſed ſicut cum Lothario rege condixerat, Romam ei occurrit: & vi exercitus in Lateranenſe palatium deductus eſt. Multi etiam ex nobilibus Romania fideles Eccleſiæ, eum honorifice ſuſceperunt. Verum Petrus Leonis non ponens Deum adjutorem ſuum, ſed conſoderatorum ſtipatus malitia, in editioribus & tutioribus turribus manens, Lotharii ludificavit virtutem, & interdicens ſuis congreſſus publicos, nec ſibi ſecuritatis ſuæ fecit periculum, nec cauſam conflictus hoſtibus dedit; ſed tamen liberum eorum diſcurſum machinis ſuperioribus & obſtaculis variis impedivit. Vitavit etiam obſtinatiſſime Imperatoris colloquium, nec minis nec blandimentis flexus eſt, nec de ſtatu ſuo conſilium cujuslibet perſonæ admiſit. Relicto igitur Romæ Innocentio, alias Imperator digreditur. Petrus vero poſt ejus diſceſſum crebros movens per Urbem excurſus, fidelium cædibus inhiabat. Intelligena ergo Innocentius Romæ ſibi infructuoſam eo tempore moram, ne prælentia ſua illius beſtiæ rabiem efferaret, rurſus Piſas revertitur, ibique aggregatis totius Occidentis epiſcopis, aliiſque religioſis viris, magnæ gloriæ ſynodus celebratur a. Adfuit per omnia & conſiliis, & judiciis, & definitionibus omnibus ſanctus Abbas, impendebaturque ei reverentia ab omnibus, & ex-

11. Concilio Piſano, quod Innocentium, contra Anacletum indicit, Bernardus intereſt cum honore: F

4]

A & excuhabant ante ejus limina ſacerdotes; non quod faſtus, ſed multitudo communem prohiberet acceſſum: & aliis egredientibus, alii introibant, ita ut videretur Vir humilis, & nihil ſibi de his honoribus arrogans, non eſſe in parte ſollicitudinis, ſed in plenitudine poteſtatis. Actiones concilii longum eſt proſequi: ſumma tamen in excommunicatione Petri, & irregreſſibili ſautorum ejus dejectione conſtitit, & utique hodie hæc ſententia perſeverat.

quem dein: de Mediolanenſes ſtudioſiſſime excipiunt. & ab eo Eccleſiæ reconciliantur. b

91 Soluto concilio, ad reconciliandos Mediolanenſes Dominus Papa Abbatem Clarævallis, quem multis ſupplicationibus expetierant, & Guidonem Piſanum, & Matthæum Albanenſem *b* epiſcopum a latere ſuo direxit, qui ſchiſma per Anſelmum in eadem urbe factum abluerent, & ad unitatem Eccleſiæ devios revocarent. Abbas igitur cum prædictis viris, quos a Domino Papa collegas acceperat, addidit conſortio & communi conſilio virum venerabilem Gaufredum Carnotenſem epiſcopum, cujus innocentiam & ſinceritatem in multis probaverat. Etenim viſum eſt Cardinalibus bonum, ut tanto adjutore negotium tanti ponderis fulciretur. Tranſcenſo itaque Apennino, ubi audierunt Me-
B diolanenſes Abbatem deſideratum ſuis finibus propinquare, longe a civitate milliaribus ſeptem omnis ei populus obviat: nobiles, ignobiles, equites, pedites, mediocres, pauperes, quaſi de civitate migrarent, proprios lares deſerunt, & diſtinctis agminibus incredibili reverentia Virum Dei ſuſcipiunt. Omnes pariter delectantur aſpectu, felices ſe judicant qui poſſunt ſrui auditu. Deoſculantur pedes ejus univerſi: & licet hoc ille moleſte acciperet, nulla potuit pronos & devotos ratione compeſcere; nulla interdictione repellere.
Vellicabant etiam pilos, quos poterant, de indumentis ejus, & ad morborum remedia, de pannoſum laciniis aliquid detrahebant, omnia ſancta, quæ ille tetigiſſet, judicantes, & ſe tactu eorum vel uſu ſanctificari. Præcedentes itaque & ſubſequentes lætabundis acclamationibus applaudebant Abbati, & diu intra agminum ſpiſſamenta detentum, tandem ſolenni reddidere hoſpitio. Et cum tractatum eſſet in publico de negotio, propter quod tam Vir Dei, quam Cardinales advenerant, oblita fortitudinis ſuæ civitas, omni ferocitate depoſita, ſe ita Abbati ſubſtravit, ut obedientiæ eorum
C non incongruæ ille poſſet aptari Poetæ verſiculus:

Juſſa ſequi, tam velle mihi, quam poſſe neceſſe eſt.

ibidem demonet eò obſeſſi fugei?

92 Pacatis omnibus, reconciliata eccleſia, firmatis inter plebes concordiæ pactionibus, alia cœperunt naſci negotia, & inſanienti diabolo, & in quibuſdam obſeſſis corporibus debacchanti, oppoſitum eſt Chriſti vexillum, &, increpante Viro Dei, de poſſeſſis atriis, ſuperveniente eminentiori virtute, territa & tremebunda diffugere dæmonia. Ecce nova legatio, non Romanum pragma circumferens, ſed divinis legibus fidei pragma allegans, prolatis in medium litteris ſanguine Chriſti conſcriptis, & bulla Crucis impreſſis, quæ figura auctoritate ſua terreſtria & inferna ſibi ſubdit & curvat. Inaudita eſt noſtris temporibus tanta populi fides, tanta in homine virtus, inter quas religioſa erat contentio, cum ſignorum gloriam Abbas credulitati eorum, illi vero ſanctitati Abbatis adſcriberent, & hoc de eo indubitanter ſentirent, ut, quidquid a Domino peteret, impetraret. Adducunt igitur ad eum nihil hæſitantes mulierem omnibus notam, quam annis ſeptem immundus vexaverat ſpiritus: & poſtulant ſupplices, D ut in nomine Domini dæmoni imperet fugam, & A. Ex-
mulieri reſtituat ſolpitatem. Quæ populi fides non NALDO.
minimam verecundiam Viro Dei ingerebat, &, humilitate magiſtra, inconſueta experiri non præſumebat, & inſtante petitione populi erubeſcebat, ſi caſitati poſtulantium obſtinatius reſiſteret: & videbatur ei, quod offenderet Deum, & omnipotentiam ejus diffidentia obnubilare videretur, ſi a fide populi fides propria diſſentiret.

& energumenam liberat viro cum populo applaudente.

93 Æſtuabat igitur ſecum, & licet ſigna non fidelibus, ſed infidelibus fieri oportere aſſereret; auſus ſuos Spiritui ſancto committit, & orationi incumbens, cælitus illapſa virtute ſatanam in ſpiritu ſortitudinis increpat, & fugat, mulieremque reddit incolumem & quietam. Lætantur qui aderant, & levantes manus ad ſidera, Deo, qui de excelſo eos viſitavit, gratias agunt. Auditum eſt hoc verbum, & percrebuit fama, & repente totam perculit urbem; per eccleſias, per prætoria, & per compita omnia conveniunt undique: de Viro Dei ſermo habetur ubique: dicunt publice, nihil ei impoſſibile eſſe quod a Domino poſtulet, & ad preces ejus apertas Dei aures dicunt & credunt, prædicant & affirmant. Nec poſſunt aſpectu ejus, E vel auditu ullo modo ſatiari. Ierunt alii in præſentiam ejus: alii, donec exeat, pro foribus præſtolantur. Ceſſatum eſt ab officiis & artibus, tota civitas in hoc ſpectaculum ſuſpenſa manet: concurrunt, poſtulant benedici: & tetigiſſe eum, ſingulis ſalutare videtur.

celebrans divina myſteria, puellam curat, vexatam a diabolo,

94 Tertia die ad eccleſiam S. Ambroſii divina celebraturus myſteria Servus Dei procedit: ubi, exſpectante innumera populi multitudine, inter ipſa Miſſarum ſolennia, dum clericis canentibus ipſe ſecus altare ſederet, puellam ei parvulam offerentes, quam vehementi impetu vexabat diabolus, orant ut miſellæ ſubveniat, & diabolum in ea debaechantem elidat. Audita ſupplicatione aſſantium, & intuitus perſonam frendentem dentibus & ſtridentem, ut etiam intuentibus eſſet horrori, compaſſus eſt ætati, & vehementiæ anxietatis ejus condoluit. Patenam igitur calicis, in quo divina celebraturus erat myſteria, accipit, & digitis lateræ ſuperfuſo, orans intra ſe, & de Domini virtute confidens, ori puellæ ſalubrem potum applicat, & corpori ejus ſtillam medicinalem infundit. Nec mora, quaſi uteretur ſatanas, infuſionis illius F virtutem ferre non potuit, ſed urgente intrinſecus crucis antidoto, feſtinanter egrediens, vomitu ſordidiſſimo tremebundus erupit. Sic purgata perſona, diabolo profugo & confuſo, laudes debitas Deo canit eccleſia, & poſt acclamationes lætabundas alacer populus ibidem, donec divina complentur myſteria, immobilis perſeverat. Sub aſpectu itaque omnium incolumis puella a ſuis domum reducitur, & vix tandem a populo dimiſſus ad hoſpitium Vir Dei revertitur.

ejus literam ſtiam apud Mediolanenſes exercet ſuperiori c

95 Divino judicio ea tempeſtate in Mediolano, juxta Eſaiæ verbum, pilati clamabant alter ad alterum, & occurrebant onocentauris dæmonia, & effrenatis decurſibus plurimos infeſtabant: nec erat qui inſolentiæ eorum reſiſteret, cum diu ſub Anſelmi ſchiſmate *c*, qui Petri fautor Mediolanenſem occupaverat cathedram, ſacerdotes gementes, virgines ſqualidæ, ſanctificationes maledictæ, altare pollutum, iram Dei in populum provocaſſent. At vero in adventu Viri Dei, abdicatis Anſelmi præſtigiis, & in Sedis Apoſtolicæ obedientiam ſub Innocentio revocata eccleſia, impedita

c

A. ERNALDO.

est illa dæmonum licentia, & quotidie dabat locum; & ad preces Viri Dei diffugiebat diabolus: & si quando resistere conabatur, in ipso conflicta succumbens gloriosius vincebatur.

III. contra malignos spiritus signo crucis,

96 Inter eos igitur qui vexabantur, mulier grandæva civia Mediolanensis, & honorata quondam matrona, usque ad ecclesiam beati Ambrosii post beatum Virum a multis tracta est: in cujus pectore pluribus annis diabolus sederat, & jam ita suffocaverat eam, ut visu & auditu & verbo privata, frendens dentibus, & linguam in modum promuscidis elephantinæ protendens, monstrum non femina videretur. Sordida ei facies, vultus terribilis, flatus fœtidus, inhabitatoris saianæ colluvia testabantur. Hanc cum aspexisset Vir Dei, novit inhærentem ei & invisceratum * diabolum, nec facile egressurum de domo, quam tanto possederat tempore. Conversus ad populum, cujus innumera aderat multitudo, orare jubet attentius, & clericis & monachis secum juxta altare consistentibus, mulierem ibidem jubet constitui & teneri. Illa vero reluctaos, & vi diabolica, non naturali virtute recalcitrans, non sine aliorum injuria, ipsum Abbatem pede percussit. Quem diaboli aulum maniuete ille contempsit, & ad expulsionem non indignatione iræ, sed pacifica & humili supplicatione Deum invocat adjutorem, & ad immolationem hostiæ salutaris accedit. Quoties tamen eamdem sacram hostiam signat, toties ad mulierem quoque conversus, eodem signo crucis edito spiritum nequam Athleta fortis impugnat.

* al. invisceratum

corpore Christi, & sacrificio Missæ contra oppugnat.

97 Nam & ille malignus, quoties adversus eum signum crucis intenditur, percussum se indicans, acrius sævit, & recalcitrans contra stimulum, quidnam toleret, prodit invitus. Expleta autem oratione Dominica, efficacius hostem aggreditur Vir beatus. Patenæ siquidem calicis sacrum Domini Corpus imponens, & mulieris capiti superponens, talia loquebatur: Adest, inique spiritus, judex tuus, adest summa potestas: jam resiste, si potes. Adest ille, qui pro nostra salute passurus, Nunc, inquit, princeps hujus mundi ejicietur foras. Hoc illud Corpus, quod de corpore Virginis sumptum est, quod in stipite crucis extensum est; quod in tumulo jacuit; quod de morte surrexit; quod videntibus discipulis ascendit in cælum. In hujus ergo majestatis terribili potestate, tibi, spiritus maligne, præcipio, ut ab hac ancilla ejus egrediens, contingere eam deinceps nno præsumas. Cumque eam invitus deferens, & manere ultra non valens, atrocius afflictaret, tam magnam iram, quam modicum tempus habens, rediens Pater sanctus ad altare, fractionem hostiæ salutaris rite complevit, diffundendamque in populum pacem ministro dedit: & consestim pax & salus integra reddita est mulieri. Sic ille nequam, divina mysteria quantæ sint efficientiæ & virtutis, non confessione, sed fuga coactus ostendit. Fugam diabolo mulier, quam in tantorum tartagine tormentorum carnifex pestilens tanto tempore frixerat, mentis suæ compos effecta, redditis cum ratione sensibus, revoluta intra fauces lingua, Deum confessa gratias egit, & intuita curatorem suum, pedibus ejus advoluta est. Ingens per ecclesiam attollitur clamor, omnis ætas jubilat Deo, personant æramenta, benedicitur ab omnibus Deus, excedit veneratio modum, & Servum Dei supra hominem, si dici fas est, liquefacta caritate civitas veneratur.

98 Audiebantur hæc, quæ Mediolani fiebant, & per totam Italiam Viri Dei disseurrebat opinio, & divulgabatur ubique, quod surrexisset Propheta magnus, potens in opere & sermone, qui, invocato Christi nomine, & infirmos curaret, & obsessos a dæmonibus liberaret. Maxima quidem ei in curationibus ægritudinum gratia, sed in dæmonibus eliminandis frequentior operatio erat: quia copiosior vexatorum numerus ad experta subsidia concurrebat, & majorum operatio virtutum minores obscurabat effectus. Jam vero præ frequentia populi, qui a mane usque ad vesperam foribus affidebat, oppressionem vulgi præ corporis imbecillitate non ferens, ad fenestras domus procedens, se eis conspiciendum præbebat, & elevata manu benedicebat eis. Panes quoque & aquam devehebant secum, quibus benedictioni ejus suppositis, pro beneficiis ea sacramentalibus referebant. Ex vicinis sane castellis & vicis & urbibus multa confluxerant; & communia tam advenarum quam civium in Mediolano studia erant prosequi Sanctum, expetere beneficium, audire verbum, videre signum: & doctrina & miraculis ultra, quam credibile est, delectabantur.

D Nominis ejus celebritas per totam Italiam.

E Præter puerum dæmoniacum,

99 Aderat inter eos quidam ex suburbanis, qui puerum dæmoniacum illuc advexerat. Qui repente coram omnibus ad signum crucis, quod Vir sanctus edidit, de bajuli sui brachiis ruit, & elisus humi quasi mortuus sine ullo sensu immobilis visus est, neque vox neque halitus erat in eo: tantum circa præcordia exiguus ei supererat vapor. Dant igitur ceteri locum, ut posset procedere, & admitti ad Virum Dei seminecis pueri bajulus; & attonita multitudo tam miserabilis casus præstolabatur eventum. Ingressus igitur ad Virum Dei homo est, & puerum stupidum, nec aliquid sentientem, ante pedes Abbatis exposuit: & ait: Puer iste, Domine Pater, quem ante tuos posui pedes, jam per triennium a dæmonio acerrime vexatus est: & quoties vel ecclesiam ingreditur, & salibus exorcizatis aspergitur, vel signum ei crucis imponitur, vel Evangelium audire compellitur, vel divinis interest sacramentis, offenditur habitator ejus diabolus, & torquetur atrocius. Dumque modo cum ceteris ego pro foribus exspectarem, signum sanctæ crucis figurante te, & extendente in populos manum, sacramentalium signorum virtute exacerbatus diabolus, vehementius solito totus ad pueri vexationem se contulit, &, sicut vides, totum corpus ejus occupans, fere ei etiam vitalem spiritum intercludit. Sed & ipse puer, cum audita esset apud nos gratiæ, quam a Deo accepisti, opinio, ex aliorum curationibus suam sperans salutem, rogavit me, ut eum ad te adducerem. Obsecro igitur per misericordiam Dei, ut & laboribus meis, qui in ejus custodia operam damnosam & periculosam impendo, & illius miseriæ, quæ tanta est, quantum ipse oculis probas, pio & consuero affectu subvenias, & rabiem dæmonis non usquequaque procedere patiaris. Flebat igitur, & lacrymis ora perfusus præsentes quosque commovit, ut omnes pariter supplicarent.

F

quem redditi salutem,

100 Tunc vir Dei confidere eos in Dei misericordia jubens, hnculo, cui innitebatur, collum pueri leniter tangit. Sed & frater ejus Gerardus, volens experiri quæ ab homine dicta fuerant, latenter dorso ejus signum crucis impressit. Cumque prius sine moru & sensu, nec videns, nec audiens, ante pedes Abbatis diu extensus pavimento hæsisset, ad tactum baculi & ad signum crucis infremuit, & turbatus ingemuit. Jubet igi-

A igitur Abbas ſuper proprium lectulum eum poni. At ille quaſi ex injuria offenſus rejecit ſe in pavimentum, & ſtridebat dentibus, & mordebat procuratorem ſuum, & capillis eorum, qui aderant, manus injiciens, quo poterat conatu ſe ab eorum manibus abſtrahebat, & ab eis vix teneri poterat. Eia, inquit Abbas, ad lectum noſtrum eum reducite. Orante itaque Abbate, & fratribus in oratione proſtratis, quaſi ardentibus paleis, quæ in lecto continebantur, diabolus uretur, tormenti æſtuantis, vi divinæ propinquo ore, paſſionem clamoribus teſtabatur. Jubet igitur Vir ſanctus aquam benedictam in os patientis infundi. Quam ille preſſis labiis & dentibus non admittens, vix tandem, cunei infixo diſſolvente preſſuram, vellet, nollet, intra fauces & gutturem recepit. Confeſtimque ut penetrans ſanctificatio ad interiora deſcendit, quaſi infuſo antidoto vis maligna erupit, & vomitu ſordidiſſimo quaſi torrentis impulſu, feſtina præcipitatione rotatus cum ingenti contumelia dæmon exivit. Repente, qui videbatur moriturus, vivit, & de lecto Abbatis quietus & incolumis ſurgens, patronumque * ſuum amplexatus, Deo gratias; Sanus ſum, inquit. Gratias agunt omnes communiter B Deo, & qui modo flebant, lætantur. Foras clamor effunditur; res intus geſta ſuper tecta ſolemniter prædicatur; tanta ad ſpectaculum convenit civitas; benedicitur Deus, gaudet populus, in Abbate tanti operis patratore totius plebis requieſcit affectus.

* al. patrem

varia ſanitatum beneficio

Sunt Febricitantibus multis idem Sanctus manus imponens, & aquam benedictam porrigens ad bibendum, ſanitatem obtinuit: aridas manus & membra paralyſi diſſoluta tangens incolumitati reſtituit: cæci etiam ſub multorum teſtimonio in eadem civitate ut viderent, impoſito ſigno crucis, a Patre luminum potenter obtinuit. Per idem

* Manuhai

tempus hoſpitium Albanenſis epiſcopi *, quem Dominus Papa in eadem legatione ſibi collegam dederat, gratia tractandorum negotiorum intraverat: & de his, quæ injuncta fuerant, conferebant: cum repente irruit ſuper eos adoleſcens, cujus manus arida erat, & retorta ad brachium: & advolutus pedibus ejus ſupplicieter poſtulat ſanitatem. Ille alias occupatus, benedixit quidem, & abire præcepit, & ne amplius ſibi moleſtiam C faceret verbis ſolito ſeverioribus interdixit. Receedebat ille nun conſecutus quod quærierat: cum venerabilis epiſcopus ſub omni celeritate eum regredi jubet, & manu arreptum tradit Abbati. Huic, inquit, qui minime beneficium conſecutus, tibi, ut diſcederet, obedivit, tu ne elaudas viſcera miſericordiæ: quin potius tu obedi, & virtute obedientiæ, me jubente, adſtrictus fac quod poſtulat, largire quod petit; & confidens in ejus virtute, per quem expetit ſanitatem, poſtula & impetrabis, ut & nos de Dei munere, & ille de optata glorietur ſalute.

in aliis

10a Ad præceptum epiſcopi Abbas apprehenſa pueri manu invocavit Dominum, & exaudivit eum: & ſigno crucis edito, nervi, qui obrigueraut, extenſi ſunt, & caro, quam aſſiduus * congelaverat morbus, redeunte ſoſpitate ingenita, mobilis facta eſt & flexibilis, & dicto citius languidum diu membrum convaluit. Obſtupuit epiſcopus, tam repentinæ virtutis admirans effectum, & ampliori etiam extunc veneratione Virum Dei coluit, & miraculorum illius ipſe teſtis extitit & relator. Compulit autem eum, ut ibidem ea nocte cœnaret. Cujus rei aſſenſum cum magna difficultate obtinuit, ea dumtaxat ratione ſuaſum, quod intolerabilis undique populus exſpectaret; nec fine periculo poſſe egredi videretur. Inter cœnandum vero, paropſidem, in qua Abbas comederat, epiſcopus miniſtro familiari fervandam tradidit, & præcepit, ut ſeorſum reconditam, eum omni diligentia cuſtodiret. Elapſis exinde aliquot diebus, epiſcopus idem febrium vehementi ardore corripitur. Et recordatur Hominis Dei, familiarem jubet accerſire miniſtrum. Dilenm, inquit, Abbatis, quem tibi nuper tradidi conſervandum, huc afferre ne cunctaris. Cumque ille obtuliſſet allatum, Infunde, inquit, aquam in eo, & panis exiguas buccellas conſcinde. Quod cum factum eſſet, confidens in Domino, & Abbatis precibus ſe commendans, comedit & bibit, & abſque ulla dilatione convaluit.

D A. ERNALDO.

10a Augebatur adventantium numerus, & mi- *crescent.* rificata opera ad ſe populos invitabant: nec uſquam Viro Dei dabatur requies, dum ex ejus laſſitudine alii ſibi requiem procurarent. Abeuntibus occurrebant advenientes, & ſuccedebant ſibi beneficia mendicantes. Inter quos miles quidam in ulnis ſuis puellulam ad Virum Dei attulit, quæ E ita exuſtam lucem habebat, ut ſemper clauſis palpebris etiam brachium apponeret oculis, ne alioquo modo aliqua lucis particula ſe ei ingereret. Avellebantur aliquando oppoſita brachia violenter, & cum ſe ei lumen infunderet, clamabat & flebat, & erat ei claritas pro cruciatu, & lux viſa quaſi aculeos ejus cerebro infigebat. Benedicit infantulæ Vir Dei, & ſignaculum crucis faciens ſuper eam, tranquilliorem dimittit: & dum domum referretur, ultra aperit oculos, & pedes ſine vectore ipſa revertitur. Et ipſa in loco mulieri a dæmonio vexatæ multis adſtantibus a Patre miſericordiarum idem Sanctus obtinuit ſanitatem.

ANNOTATA.

a *Quæ in hoc capite dicuntur de hac ſynodo, & de actis in eadem a Viro ſancto, uti & apud Mediolanenſes, illuſtrat noſter Commentarius prævius* §. 19. *Legi etiam poteſt epiſtola* S. Bernardi *ordine centeſima trigeſima, in qua Piſanos egregie laudat.*

b *De viris hiſce, ac de Gaufreda Carnotenſi epiſcopo, qui ſtatim hic nominatur, breviter quæ-* F *dam notavimus ibidem num.* ano.

c *Conſule ibidem dicta* §. 20. *num.* 223.

d *Miraculorum, quæ Sanctus fecit, multitudinem quis enumeret? Eorum compendium dabimus in Gloria ejus poſthuma.*

CAPUT III.

Dæmoniaci Papiæ & alibi curati; Sanctus in oculis aliorum rebus geſtis maximus; in ſuis minimus; dignitatum deſpicientia; reditus ad monaſterium Claravallenſe; hoc alio translatum.

JAm Papiam *a* advenerat, & fama virtutum ev. adventum ejus præceſſerat, & cum debito *a Papiam venit S. Bernardus;* gaudio & apparatu tantæ gloriæ Virum civitas lætabunda ſuſcepit. Et ne diu populi deſiderium dilatio ſuſpenderet, qui, ſicut Mediolani mira-

cula

A culs facta audierat, ſigoum ab eo optabat vide-
A. ERNALDO. re; advenit repente poſt eum ruſticus quidam, qui de Mediolano ſecutus eum fuerat, uxorem dæmoniacam ſecum adducens, quam ante pedes ejus, lacrymabili voce intrinſecas proteſtans anxietates, depoſuit. Nec mora, in contumeliam Abbatis, per os miſeræ mulieris diabolus locutus eſt, & irridens Servum Dei, Non, inquit, me de canicula mea hic porrulos edens & braſſicas devorans pelles. Multa ito hunc modum in Virum Dei jaculabstur convicia, ut blaſphemiis provocatus, impatienter ferret opprobria, & confunderetur in præſentia populi, cum indignis ſe audiret ſermonibus laceſſiri. Sed Vir Dei aſtutias ejus intelligens, irriſorem irriſit, & ultionem non ipſe expetens, ſed ad Deum remittens, ad eccleſiam ſancti Syri dæmoniacam duci præcepit. Voluit quippe curationis illius gloriam dare Martyri, & primitias operationum virtuti ejus adſcribi. At vero ſanctus Syrus ad hoſpitem ſuum remiſit negotium, nec in eccleſia ſua quidpiam ſibi deferens, intactum opus reduci voluit ad Abbatem. Reducitur igitur mulier ad Abbatis hoſpitium, garriente per os ejus diabolo, & dicente: Non me Syrulus ejiciet, non expellet Bernardulus. Ad hæc Servus Dei reſpondit: Nec Syrus, nec te Bernardus ejiciet, ſed Dominus Jeſus Chriſtus. Et converſus ad orationem, pro ſalute mulieris Domino ſupplicabat.

ubi mirum adverſus dæmones

105 Tum vero ſpiritus nequam, velut priori improbitate mutata, Quam libens, inquit, egrederer ab hac canicula, graviter moleſtatus in ea, quam libens egrederer! ſed non poſſum. Interrogatus cauſam; Quia necdum vult magnus Dominus, ait. Cui Sanctus: Et quis eſt magnus Dominus? Et ille: Jeſus Nazareus. Ad quem rurſum Vir Dei: Unde enim Jeſum noſti, aut ſi umquam vidiſti eum? Vidi, inquit. Ubinam eum vidiſti? In gloria. Et tu in gloria fuiſti? Fui quidem. Et quomodo inde exiſti? Cum Lucifero, inquit, multi cecidimus. Hæc autem omnia voce lugubri per os vetulæ, audientibus omnibus, loquebatur. Reſpondente autem Abbate ſancto, Numquid non in illam redire gloriam velles, & reſtitui in gaudium priſtinum? Rurſum voce mutata, & miro modo cachinnans, Hoc, inquit, tardatum * eſt. Et nihil ultra locutus, orante attentius Viro Dei, nequiſſimus ille victus abſceſſit, & mulier ſibi reddita, quantas potuit gratias egit. Revertitur igitur vir cum muliere, & per totam viam locolumitati ejus congaudens, exſpectantibus amicis domui ſuæ redditur. Lætabantur omnes qui ordinem rei geſtæ audiernot: ſed repente gaudium vertitur in mœrorem: quia ubi domus ſuæ limina mulier attigit, rurſus eam intrat diabolus, & infeſtior ſolito miſeram diſcerpit atrocius.

impetum fecit

106 Quid faceret miſer marius, quo ſe verteret, neſciebat. Cohabitare cum dæmoniaca moleſtiſſimum, relinquere impium videbatur. Surgit igitur, & aſſumpta ſecum muliere rurſum Papiam revertitur. Ubi eum Virum Dei non invenirſſet, uſque Creonam *b* proſequitur abeuntem. Indicat quid factum ſit, & ut gratiam inveniat, lacrymabiliter deprecatur. Nec deeſt piæ petitioni Abbatis clementia; ſed præcipit, ut eccleſiam civitatis illius ingrediatur, (& ante Confeſſorum corpora) orans exſpectet, donec ipſe ſequatur. Itaque memor promiſſi, circa noctis crepuſculum ceteris dormitum euntibus, ipſe, uno tantum proſequente, eccleſiam ingreditur, & tota nocte illa orationi vacans, obtinuit a Domino quod petebat; &, impetrata mulieri ſanitate, jubet eam ſecuram reverti ad propria. Sed cum illa reditum ad ſe diaboli, ſicut jam experta fuerat, formidaret, collo ejus alligari chartulam, hæc verba continentem, præcepit: In nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti præcipio tibi, dæmon, ne hanc amodo mulierem præſumas contingere. Quod mandatum ſic expavit diabolus, ut mulieri regreſſæ ad propria, numquam deinceps appropinquare præſumpſerit.

107 Erat etiam in eadem civitate dæmoniacus quidam, cujus paſſio multos ad riſum movebat, cum alii, qui ſeverioris animi erant, elementiſſimo ei compaterentur affectu. Hic ita latrabat, ut, ſi audires, nec videres perſonam, canem crederes. Quem ſibi exhibitum Vir Dei cum latrantem audiſſet, ingemuit: qui eo modo latrabat, quo ſolent percuſſi vel obruti canes iraſci, & ringere *in pereuſſores. Sed & in præſentia Viri Dei anhelans & latrans, aerius ſolito torbabatur. Increpato itaque diabolo, & in virtute Chriſti expulſo, homini imperat, ut loquatur. Purgatus homo intrat eccleſiam, intereſt ſacramentis, erueis figeo ſe muoit, audit Evangelia, confitetur & orat, & cetera ſanæ mentis officia Deo reddit & conſeerat.

eorum

* *al.* frumere

108 Cum ſecundo per Mediolanum eodem anno Pater ſanctus tranſiret, oblata eſt ei dæmoniaca mulier. Nam eo tempore aberat, quo primum Vir Dei civitatem prædictam ſua illuſtravit præſentia. Hanc poſſidebat dæmonium, quod modo Italica, modo Ibera *lingua loquebatur; nec facile certum, utrum unus eſſet bilinguis, an duo, ſive ſi quiſque ſermonis idiomate utens; ſed tam proprie modo hæc, modo illa ſonabat, ut diceres, hic qui loquitur, Ligur * eſt; hic Hiſpanus. Hæc etiam genuum paſſione, & poplitis tremore perturbabatur. Quæ cum ad Virum Dei adducta fuiſſet, ſaltu coneito ſeamnum, in quo ſedebat, inopinata celeritate tranſiliit. Reducta & interrogata, quid ſibi vellet & ſaltus, & fuga, & unde ægrotanti & vetulæ tanta virtus & velocitas advenirſet; reſpondit, hanc ſibi agilitatem ex præſentia ineſſe diaboli, ut currentes comprehenderet equos, & eorum dorſo ſine ullo adminiculo inſiliret. Hæc ſequenti die dum in eccleſia divinis, quæ ille celebrabat, Officiis intereſſet, crudeliſſime & diutiſſime eoram omnibus vexata eſt. Compaſſus Abbas mulieri, jam ſæpe in talibus experius Dei elementiam, imperat diabolo ut recedat. Ille ad imperium Servi Dei tremebundus evanuit: mulier vero non ſolum a vexatione, ſed etiam a nervorum contractione in momento convaluit. Hæc & alia multa intra Alpes conſtitutus operatus eſt Vir Dei, & diverſa loca perluſtrans, benefaciebat iis, qui infirmabantur, illuminando cæcos, erigendo debiles, curando febricitantes, maxime oppreſſos a diabolo diligentiori ſtudio purgans; & quæ malignus fœdaverat ſpiritus pectora, templa Deo acceptabilia conſeerabat.

ſicut etiam Mediolani.

* *i. e.* Hiſpanica

* *i. e.* Longobardus, *vel* ſubaudi

109 Plurima autem in eum probabilia & laude digna concurrunt. Alii namque doctrinam, alii mores, alii mirantur miracula. Ego quidem congruum his omnibus honorem defero; ſed præ omnibus, quantum in me eſt, hoc ſublimius dueo, hoc propenſius prædico, quod, cum eſſet vas electionis, & nomen Chriſti coram gentibus & regibus ferret intrepidus, cum obedirent ei prin-

In cujus ſanctis deo miſſionibus ſe gerit:

A principes mundi, & ad notum ejus in omni natione ſtarent epiſcopi; cum ipſa Romana Eccleſia ſingulari privilegio ejus veneraretur conſilia, & quaſi generali legatione eooceſſa ſubjeciſſet ei gentes & regna; eum etiam, quod glorioſius judicatur, facta ejus & verba confirmarantur miraculis: numquam exceſſit, numquam ſupra ſe in mirabilibus ambulavit; ſed de ſe ſemper humiliter ſantiens, venerabilium operum non ſe auctorem eredidit, ſed mioiſtrum: & eum eſſet omnium judicio ſummus, ſuo ſibi judicio conſtitit infimus. Soli Deo quidquid fecis adſcripſit: immo ſe nihil boni aut vella aut poſſe, niſi ioſpirante & operante Deo, & ſenſit & dixit. Sed aderat vis divina io tempore accepto, & in die ſalutis, ſegregans in Evangelium ſuum Servum ſuum, cujus humilitatem reſpexerat, cujus aoimam Spiritus ſanctus ornaverat: & quia ſinceritatem ejus oulla maculabat duplicitas, nec intarrumpebat bonum ejus quælibet cooſperſio ſalſitatis, io loco ſuo idem ſpiritus manebat immobilia.

B *eorus infirmus, ſpiritus promptus eſt, & dignamus aſpuis e*

s10 Qui, ut ſamper ſplendidior eſſet & purior, quotidie in fornace probabatur, &, ne quid ei rubiginis obreperet, crebris malleorum ictibus io tocude tundebatur, flagellabatur, & arguebatur, non ad pœnam pro crimine, ſed ad gloriam pro virtute. Numquam ei defuit ſtimulus ægritudinis. Et cum ſciret virtutem in infirmitate perfici, ſufficieotem ſibi in hoc axperiebatur gratiam, quod videret ſuos omnes quantulumcumque extraordioarios motus lima illius quotidianæ afflictionis abradi. Erat quidem caro infirma, ſed ſpiritus promptus: & quo minus in corpore poterat delectari, amplius delectabatur in Domino; nec aliqua ſeculi bujus ambitione pulſabatur, qui ſolis caleſtibus inhiabat. Quot eccleſiæ deſtitutæ paſtoribus, eom ſibi in epiſcopum elegerunt? Elegit aum domeſtica Lingonenſis eccleſia, elegit Catalaunenſis. Intra Italiam civitas Januenſis, & Mediolanum metropolis Ligurum, huoe opraverunt paſtorem & magiſtrum. Remi, nobiliſſima Franciæ civitas, ſecundæ Belgicæ provinciæ caput, ejus dominationem ambivit. Omnibus his vocationibus poſtpoſitis, non ſollicitavit animam ajus honor oblatus; oec motus aſt pes ejus, ut inelinaret ſe ad gloriam, nec magis eum delectabat tiara & annulus, quam raſtrum & farculus.

C

Clarevallenſium ſtudium in Patre ſuo ſuum ejus modo.

s15 Peteotibus ſe nec aonuens aliquando, nec inſoleoter aut improbe renuens, dicebat ſe noo eſſe ſuum, ſed aliorum ſervitio deputatum. Quæ ea cum referretor ad fratres, reſpondebant: Nos omoibus, quæ poſſidebsmus, venditis, inventam pretioſam margaritam comparavimus, ad patrimonia diſtracta redire oon poſſumus. Quod ſi & pretium & appretiatum nobis perierit, & ſubſtantiis, & margarita privati fuerimus, exſpectationi noſtræ male proviſum eſt, ſi oleo noſtro effuſo, elauſis januis ſicut ſatoi mendicemus. Providerant etiam ſibi ex conſilio ſanctiſſimi fratres, & Domini Papæ auctoritate muniti erant, os quis gaudium ſuum tollera poſſet ab eia, & aliorum conſolatio eia fieret tribulatio, & eorum inopia aliorum plenitudinem eumularet. His aliiſque rationibus Servi Dei expugnaverant petitores, & jam divulgatum erat ubique, Abbatem ſie ſtatutum in Eccleſia a Deo, ſicut in Hebræorum populo Moyſes fuit, qui eum ooo effet pontifex, Aaron tamen unxit & ſacravit pontificem; & diſpoſitionibus ejus tota Levitica omni tempore ſucceſſio paruit.

s16 Jam Alpea tranſeenderat *c*, & deſcendebant in occurſum ejus de ſummia rupibus paſtorea, & armeotarii, & agreſte hominum genus, & eonclamabaot a longe, benedictionem petentes, & reptabant per ſauces montium, regredientes ad eaulas ſuas, colloquentes ad invicem & gaudentes, qood Sanctum Domini vidiſſent, & manu ejus ſuper ſe extenſa optatæ benedictionis gratiam accepiſſent. Tandem Chryſopolin *d* veniens, ulque Lingonas *e* ſolenniter deducitur, circa quos finea fratres ei Claravallenſes occurrunt: provoluti geoibus, ſurgunt ad oſcula, & viciſſim ei colloquentes, Claramvallem eum deducuot alaeriter. Adſunt fratres congregati in unum, & mira devotione dilectum Patrem ſuſcipiunt. Agitur ſine tumultu eum omni gravitate lætitin. Faeies quidem purior hilaritatem diſſimulare ooa poterat, ſed caſtigatus actionum & locutionum modus, metas proprias noo traoſgrediebatur, & eohibebant ſe affectiones ipſæ, ne quid agerent, in quo diſſolutionis nota religioois maturitatem offenderat. In tanta Abbatis mora othil io Claravalle potuit diabolus texere, othil interim rubiginis ſinceris affricuit mentibus; nec in aliqua parte domus Dei, ſupra petram fundata, mota eſt. Ita opus ſuum Servus Dei abſens eorpora, præſens ſpiritu, oratiooum inſtantia munierat & ſolidarat, ut nec rima aliqua in tantis conſtructionibus hiſcere videretur.

D
A. ERNALDO.
Ex Italia redeunt a Clarevallenſibus ſuſcipiuntur
c
d
e
E

s17 Nullæ in adventum ejus lites ſervatæ ſunt: non odia nutrita in præſentia judicia eroperunt. Nihil juoioras adverſus priores de auſteritate vel doritia, nihil priores adverſus juoiores de diſſolutiona aliqua vel ramiſſione eauſati ſunt. Integer nniverſorum ſtatus, concors ſocietas, vera uoitas; omnes unius moria in domo Dei, in pace & ſaoctimonia invanti ſuot, aſcendeotes ſealam Jacob, & feſtinantes ad intuitum Dei, eujus delectabilis aſpectus io ſuperioribus eminebat. Abbas ieaque ooo immemor ajus, qui ait: Videbam ſatanam ſicut fulgur cadentem de cœlo; eo humilior erat, & ſubjectior Deo, quo intelligebat deſideriis ſuis Deum adeſſe propitium. Nec de hoc in ſe gloriabatur, quod ſubjiciebantur ei dæmonia, quio potius in Domino gaudebat, quod oomina fratrum ſuorum ſcripta videbat in cælo, quorum unanimitas immacolatam ſe ab hoc ſæculo cuſtodiret.

apud quos, ipſe abſente vagabat vallis-aſa dejungi.

s14 Aderant ai in conſiliis venerabiles fratres ſui; aderat Godefridus Prior ejuſdem loci, propinquus ejus io carne & ſpiritu, vir ſaptens & conſtans, qui etiam religioois & prudeotiæ merito poſtea *f* in eccleſia Lingonenſi factus epiſcopus, & ſanctitatis formam retinens, & dignitatis, in qua eſt honorem non minuens, oſque hodie *g* ingrediens & egrediens laudabiliter perſeverat. Hic ergo atque alii plurea viri providi, & de eommuni utilitate lolleiti, Virum Dei, cujus converſatio in cælia erat, aliquaodo deſceodere compellebant, & indieabant ei quæ domus neceſſitas exigebat. Inſinuant itaque ei, locum anguſtum & incommodum, in quo conſederant, nec capacem tantæ multitudiois: & cum quotidie eatervatim adventantium numerus augeretur, noo poſſe eos iotra conſtructas recipi officinas, & vix oratorium ſolis ſufficere monachis. Addunt etiam, ſe conſideraſſe inferius aptam planitiem, & opportunitatem fluminis, quod infra illabitur, ibique locum eſſe ſpatioſum ad omnes monaſterii neceſſitates, ad prata, ad colonias, ad virgulta & vineas: &, ſi ſylvæ videatur deeſſe elauſura, ſa-

conſilium de monaſterio ex re loci amplioris transferendo non probat
F
f
g

eile

A cile hoc parietibus lapideis, quorum ingens ibi copia eſt, poſſe ſuppleri. In primis Vir Dei non acquievit conſilio. Videtis, inquit, quia multis expenſis & ſudoribus jam domus lapideæ *b* conſummatæ ſunt, aquæductus cum maximis ſumptibus per ſingulas officinas traducti. Si hæc omnia confregerimus, poterunt homines ſæculi male de nobis ſentire, quod aut leves ſumus & mutabiles, aut oimiæ, quas tamen non habemus, divitiæ nos faciunt inſanire. Cumque certiſſimum vobis ſit, penes nos non eſſe pecunias, verbo evangelico vobis dico, quia ædificaturo turrim, futuri operis neceſſe eſt ſupputare expenſas: alioquin cum cœperit, & defecerit, dicetur: Hic homo ſatuus cœpit ædificare, & non potuit conſummare.

A. ERNALDO.

b

ſed eidem deinde conſentit,

115 Ad hæc fratres reſpondent: Si conſummatis iis, quæ ad monaſterium pertinent, habitatores ceſſaſſet mittere Deus, ſtare poſſet ſententia, & ceſſandum ab operibus rationabilis eſſet cenſura. Nunc vero cum quotidie gregem ſuum Deus multiplicet, aut repellendi ſunt quos mittit, aut providenda manſio, in qua ſuſcipiantur. Nec dubium eſt, qui parat mantores, quio præparet maoſiones. Abſit autem, ut pro diffidentia ſumptuum confuſionis hujus incurramus dilcrimina. Audiens hæc Abbas, fide & caritate eorum delectatus eſt, & aliquando tandem conſiliis acquievit; plurimis tamen prius ſuper hoc ad Deum precibus fuſis, nonnullis quoque revelationibus præoſtenſis. Gaviſi ſunt fratres, ubi effuſum eſt verbum io publicum.

B

Theobaldo & aliis ſumptus ſuppeditantibus.

116 Audivit hoc ſanctæ memoriæ *i* nobiliſſimus prioceps Theobaldus, & multa in ſumptus dedit, & ampliora ſpopondit ſubſidia. Audierunt epiſcopi regionum, & viri inclyti, & negotiatoſes terræ, & hilari animo ſine exactore ultro ad opus Dei copioſa contulere ſuffragia. Abundantibus ſumptibus, conductis feſtinanter operariis, ipſi fratres per omnia incumbebaot operibus: alii cædebant ligna (alii lapides conquadrabant, alii muros ſtruebant) *k* alii diffuſis limitibus partiebantur fluvium, & extollebaot ſaltus aquarum ad molas: ſed & ſullones, & piſtores, & coriarii, & fabri, aliique artifices, congruas aptabant ſuis operibus machinas, ut ſcaturiret & prodiret, ubicumque opportunum eſſet, in omni domo ſubterraneis canalibus deductus rivus ultro ebulliens: & demum congruis miniſteriis per omnes officinas expletis, purgata domo, ad cardinalem alveum reverterentur, quæ diffuſæ fuerant aquæ, & flumini propriam redderent quantitatem. Inopioata celeritate conſummati ſunt muri, totum monaſterii ambitum ſpatioſiſſime complectentes. Surrexit domus, & quaſi animam viventem atque motabilem haberet, nuper nata eccleſia, in brevi profecit & crevit.

i

k

C

ANNOTATA.

a Papia, *al.* Ticinum, *urbs eſt Longobardiæ præclara in Ducatu Mediolanenſi.*

b Cremona, *nonniſſima Italiæ urbs eſt in eodem Ducatu Mediolanenſi.*

c *De anno, quo Sanctus ad ſuos Claravallenſes rediit ex Italia, conſule Commentarium prævium §. 21.*

d Chryſopolis, *quæ aliter* Veſontio *dicitur, vulgo Beſançon, urbs eſt Galliæ archiepiſcopalis in Ducatu Burgundiæ.*

e *Urbs eſt Galliæ, vulgo Langres, in Campania provincia, ad fontes Matroaæ fluvii.*

f *Ad inſulas fuit evectus anno 1139. eas dimiſit, ac ſuam Claramvallem repetiit anno 1161. vel 1163. obiit anno 1164. vel, ut alibi notatur,* circa annum Domini MCLXV. *ex Gallia Chriſtiana tom. 4. col. 581. editionis noviſſimæ. Conſule etiam Commentarium prævium §. 28.* D

g *Ex notis characteriſticis chronologicis, ad literam f proxime præcedentem ſignatis, eruimus, Ernaldum hæc non ſcripſiſſe ante annum 1139. nec poſt annum circiter 1165.*

h *Al.* domus iſta parata eſt, ſublimis eſt eccleſia, domus lapideæ &c. *ex Codice Corbeienſi apud Mabillonium hic.*

i *Adſis Commentarium noſtrum prævium §. 49. in fine.*

k Hæc, *uti habet uncula marginalis apud Mabillonium*, ex Ms. Corb.

CAPUT IV.

Schiſma Aquitaniæ compoſitum; mulier ab incubo demone mirabiliter liberata; Cantica Canticorum explanata. E

LAborabat ea tempeſtate *a* ſub ſchiſmaticorum oppreſſione tota Burdegalenſis *b* eccleſia: & non erat in Aquitania, qui poſſet reſiſtere principi, cujus animum ioduraverat Deus: qui, annuente Gerardo Engolilmenſi epiſcopo *c*, & inſtillante in cor ejus diſſenſionis ſemina, factus eſt ſchiſmatis deſenſor & auctor. Quicumque ſuſcepiioni Petri Leonis non ſubſcribebant, perſecutionibus expoſiti, alii damnis, alii proſcriptionibus mulctabantur: alii a ſedibus propriis pulſi exſulare compellebantur. Sibilabat in auribus Comitis illius crebris perſuaſiooibus * quaſi ſerpens antiquus veterator ille, qui diu io partibus illis Sedis Apoſtolicæ fuerat Legatus, & nunc a magiſtratu tanto dejectus, non poterat ſe pati luæ ſoltus eccleſiæ epiſcopum, qui ſe viderat totius Aquitaniæ principem & magiſtrum. Erubeſcebat enim ad primam domum redire, cujus potentatui & Turonica, & Burdegalenſis, & Auxienſis provinciæ ſubjectæ fuerant, & quidquid a collibus Iberorum *d* uſque ad Ligerim *e* complectitur & claudit Oceanus, paruerat ejus imperio. Cnnluetus igitur prædari provincias, & ſub titulo juſtitiæ de cauſis emergentibus facere quæſtum, infinitas aggregavit pecunias, quæ ſibi erant in idulum, & in apoſtaſiæ ſimulacrum. Videns itaque periſſe ſibi exactionum auctoritatem, & ſolam domum, quæ nuper multis ſtipata clamoribus, jam carebat æratiis; impatienter ferens, quod manus ejus non implerentur muneribus; homo ſerpentinæ aſtutiæ, feſtinato ad Petrum Leonis miſit, ut ei legationem concederet, & ipſe ei fidelitate jurata obediret; inluper & principem terræ, & quoſcumque poſſet, ad ejus imperium inclinaret. Gaviſus homo perditionis, quia locum, in quo dilataret malitiam ſuam, ſe inveniſſe putavit, cito annuit; & libenter ei etiam in adſtipulationem erroris Gilonem Tuſculanum Cardinalem epiſcopum *f*, qui ſolus de Romanis cum Petro Portuenſi epiſcopo *g* ei adhæſerat, celeriter delegavit.

Vt. Guillelmus princeps Aquit. fovet ſchiſma, uti & Engolilmenſis.

a

b

c

* *al.* ſuggeſtiones

d a

f

g

qui illum corrumpit, & ſibi conciliat.

118 Porro Gerardus ipſe, qui prius ſe mutilatum dolebat, reſumpſit cornua, & deinceps cœpit ſecurior & audacior apparere. Nam & quod ante noo fecerat, publice procedebat mitratus, ut ipſa ſacri officii inſignia ampliorem ei reverentiam

A tiam in populos vindicarent. Aggreditur ergo Comitem multis pecuniis, invadit animam ejus rationibus venenatis, & hominem promptum seducit facile & corrumpit. In primis ab urbe Pictavenſi Guilielmus epiſcopus *h*, vir honeſtus, homo Catholicus, in ſocietate & defenſione univerſalis Eccleſiæ ſtabilis, violenter expellitur, & a *i* Gerardo & Cardinale adjutore ſuo *i*, quia Petrum abdicabat, damnatur. Erant & aliæ familiares eauſæ, pro quibus ei a multo tempore Comes infenſus, data occaſione, libentiſſime eum perſequitur & abjurat. Viſum eſt autem tam Gerardo quam Comiti, ut ad confirmationem partis ſuæ, ſine mora Pictavi crearent epiſcopum. *k* Et invenerunt hominem ambitioſum *k*, nobilem quidem genere, ſed degenerem fide: quem, ut genus ſuum cum eo in cauſa ponerent, quibuſdam ex cleticis conſentientibus, elegerunt: & profanas ei imponentes manus, execrabile caput ejus non tam unxerunt, quam contaminaverunt. Simile huic monſtrum in Lemovicenſi eccleſia in- B ſtruxerunt Ramnulfum quemdam Doratenſem abbatem *l*, quem non multo poſt ultio divina ſecuta eſt: cadens enim reſupinus de equo in vis plana, uno tantum lapide ultore, qui ad hoc ibi erat relictus, infixo capiti ejus, & quaſſato cerebro exſpiravit.

Carnotenſis ep. Eccleſiæ ſuccurrit, aſſumpto Bernardo: qui mulierem,

119 Audiens hæc & hujuſmodi vir venerabilis Gaufredus Carnotenſis epiſcopus, cui a Papa Innocentio Aquitaniæ legatio fuerat commendata, vehementer indoluit, & ſuccurrendum periclitanti Eccleſiæ, poſtpoſitis aliis negotiis, ſine ulla dilatione decrevit. Abbatem igitur Claræ-vallenſem petit & obſecrat, ut ſibi ad tanta mala eliminanda ſuccurrat. Aſſenſit Vir Dei, & ſe in proximo congregationem monachorum in Britanniam, in locum, quem juxta Nannetum *m* Comitiſſa Ermengardis *n* paraverat, ducturum intimat; & promittit, diſpoſita illa domo ſecundum genus & ſpecies ſuas, ſe cum eo in Aquitaniam profecturum. Ibant igitur ſimul, &, ne multis ambagibus utar, ſimul Nannetum venerunt. Erat autem in regione illa miſera mulier, quæ a quodam petulante diabolo vexabatur. (Apparuit autem ei laſcivus ille diabolus in ſpecie militis, valde pulcri aſpectu, & in amorem ſuum intus ſuggeſtione latenti, extra locutione blandienti animum ejus fallaciter inclinavit. Cumque mulieris aſſenſum obtinuiſſet, expanſis brachiis, pedes ejus ſupet una manuum ſuarum poſuit; altera vero manu caput ejus operuit, ſibique eam ** al. ſponſayit* fœderis hujus ſigno dotavit. *) Habebat autem illa virum ſtrenuum militem; ſed hujus tam execrabilis commercii prorſus ignarum. Abutebatur ergo ea, etiam in eodem lecto cubante marito, inviſibiliter impuriſſimus ille adulter, & incredibili vexabat libidine.

ſadum bombus cum diabolo concumbit,

120 Sex annis tantum latuit malum, nec deſit mulier perdita tanti criminis probrum. Septimo vero anno confuſa eſt in ſeipſa, & expavit, tum propter colluvionem tam continuæ turpitudinis, tum propter timorem Dei, cujus judicio ſingulis momentis timebat intercipi & damnari. Confugit ad ſacerdotes, & piaculum confitetur. Peragrat loca ſancta, & Sanctorum implorat ſuffragia: ſed nulla ei confeſſio, nulla oratio, nulla eleemoſynarum largitio ſuffragatur. Quotidie, ut prius, & importunius a dæmone infeſtatur. Denique in publicum tantum ſcelus effutum eſt. Quo audito & cognito, maritus ejus contubernium execratur. Interea ad locum prædictum Vir Dei cum comitatu ſuo advenerat: cujus ut D audivit adventum infelix mulier, ſe ad pedes ejus A. Extremebunda projecit. Aperit ei lacrymis perfuſa NALDO. paſſionem horribilem, & ludificationem inveteratam; & quod nihil ei profeciſſent, quæcumque faciſſet ſibi a presbyteris imperata. Addidit, ſibi ab oppreſſore ſuo adventum ejus prædictum, & minaciter ei interdictum, ne ante ejus veniret præſentiam, quia nihil ei prodeſſet, & ipſe, recadente Abbate, qui fuerat amator, crudeliſſimus ei fieret perſecutor. Audiens hæc Vir Dei, blandis verbis conſolatur mulierem; & de cælo promittens auxilium, præcipit, ut die altera, jam enim nox inſtabat, confidens in Domino reverteretur. Reverſa mane, cum Viro Dei blaſphemias & minas, quas eadem nocte ab incubo ſuo audierat, retuliſſet; Ne cures, inquit Vir Dei, minas ejus; ſed tolle baculum hunc noſtrum; & pone in lectulo tuo; &, ſi quid poteſt, agat.

121 Egit mulier quod juſſum fuerat, & recu- *Liberat.* bans in lectulo ſuo, ſigno crucis munita, juxta ſe baculum ponit. Adeſt ille continuo; ſed nec ad conſuetum opus, nec ad ipſum cubile præ- E mit accedere: minatur tamen acerrime, quod, diſcedente Viro Dei, ipſe in ejus ſupplicia reverteretur. Inſtabat dies Dominica, & voluit Vir Dei per edictum epiſcopi populum in eccleſiam accerſiri. Cumque ipſa die maximus populus ad eccleſiam conveniſſet, inter Miſſarum ſolemnia comitantibus epiſcopis, Gaufredo Carnotenſi, & Brictio *o* Nannetienſi, ipſe ad ambonem conſcendit, &, ut omnes, qui in eccleſia *o* erant, accenſas candelas in manibus teneant, loeuturus edicit. Quod & ipſe cum epiſcopis & clericis ſciens, inauditos diaboli auſus publice aperit, & fornicatorem ſpiritum, qui in tam horrenda inquinamenta, etiam contra naturam ſuam, exarſerat, cum omnium fidelium, qui aderant, ſubſcriptione anathematizat, & auctoritate Chriſti tam ad illam, quam ad omnes mulieres deinceps interdicit acceſſum. Extinctis itaque ſacramentalibus illis luminibus, extincta eſt deinceps tota virtus diaboli, & mulieri poſt confeſſionem communicanti, numquam poſtea apparuit inimicus, ſed irregreſſibiliter eliminatus aufugit. F

Tertio Aquitaniam cum Gaufredo epiſcopo ad eam pacandam ſibi ſubjiciendam

122 His itaque patratis, ſimul Abbas & Legatus ingrediuntur Aquitaniam. Interim Gerardus aſſenſu Comitis, Burdegalenſem archiepiſcopatum occupaverat, & ſimul Burdegalenſem & Engoliſmenſem detinebat eccleſiam. Sed effluentibus pecuniis, quas in aſſentatorum manus injecerat, & magis ac magis cognita veritate; jam defluebant ab eo ſubſidia principum, & perfidiæ ejus timebant exiſtere defenſores. Morabatur itaque in locis illis, in quibus ſecuriorem ſe putabat, nec jam facile publicis ſeſe conventibus præſentabat. Ut enim prius geſta breviter repetamus, ubi primum cœpit audiri, quid adverſus Eccleſiam Dei Gerardus ille machinaretur, ab Innocentio Papa adhuc in Gallia demorante miſſi ſunt Abbas noſter Claravallenſis, & Joſlenus venerabilis epiſcopus Sueſſionenſis, & Pictavim uſque venerunt, ut tam ipſum quam prædictum principem convenirent. At ille, jam eodem principe perſuaſo, impudenter in Eccleſiam Catholicam, a qua ſe præcidebat, convicia cœpit jaculari, & pollicitam prius Innocentio ſubtrahere obedientiam. Anacletum ſuum electum digniorem *; & quicumque ei non obedirent, erroneos & acephalos nominare. ** al. dignus*

123 Un-

A 123 Uode factum eſt, ut animati & armati
A. ERNALDO. io inſaniam clerici, publice ex ea die perſecutionem Catholicis intentarent. Prius tamen, quam ab unitate ſeipſos taliter præcidiſſent, obtinuerat Abbas ſanctus in eorum eccleſia Sacrificium Deo. Poſt cujus diſceſſum, Decanus ejuſdem eccleſiæ altare, in quo divina myſteria celebrarat, impie quidem, ſed non impune confregit. Siquidem poſt breve tempus pereuſſus a Deo, eum ſpiritum exhalaret, domum, in qua moriebatur, plenam vidit dæmonibus, & ſe a dæmonio jugulari flamitana, exultellom a circumſtantibus poſtulabat, quem immergeret gutturi ſuo, ut extracto dæmone viveret. Sed diabolus, cui datus erat, eum inter hæc verba exſtinxit, & peſtilentem animam in infernum demerſit. Archipresbyter quoque, qui Petri invaſoris Pictavenſis eccleſiæ ſynodum deuotiabat, coram ipſis, quos ad conventum perfidiæ invitabat, a diabolo correptus eſt. Sed & in alios multos, qui in lebiſmate illo ferventiores extiterant, manus divina manifeſtam exereuerat ultionem. Propter hæc & alia hujuſmodi, ante homines confundi cœperat Gerardus, & timens opponi ſibi, quæ oegari noo
B poterant, conventus publicos evitabat.

124 Significatum eſt interim Comiti per viros illuſtres, qui ad eum lecurius audebant accedere, quod Abbas Claræ-vallenſis, & epiſcopus Carnotenſis, aliique epiſcopi, & religioſi viri colloquium ejus expeterent, quorum etiam ſtudium eſſet, ut ſecum de pace Eccleſiæ, & de malo removendo tractarent. Perluſumque eſt illi, ne tantorum virorum devitaret enlloquium: quia poterat fieri, ut, communicato cum eis conſilio, faeile eſſet, quod modo putabatur difficile: & quod videbatur impoſſibile, repentino provento poſſibile redderetur. Itaque apud Partiniacum p hinc inde conveniunt, & in primis de diviſione Eccleſiæ; & de ſciſſuræ obſtinatione, quæ infra Alpes in ſola Aquitania, quaſi nebulæ corruptela conſederat, multis modis & rationibus a ſervis Dei Comiti intimatum eſt, quod Eccleſia una eſt, & quidquid extra eam eſt, quaſi extra arcam, judicio Dei neceſſe eſt interire & dilui. Adducta quoque exempla Datban & Abiron, quos pro reatu ſchiſmatis terra vivos abſorbuit, nec tanto malo vindictam Dei aliquando deſuiſſe monſtratum eſt. His auditis Comes ex parte ſanu uſus conſilio, reſpondit, ſe in obedientiam Innocentii Papæ poſſe dare conſenſum, ſed in reſtitutionem epiſcoporum, quos de ſedibus ſuis expulerat, nulla ratione induci, quoniam implacabiliter anm offenderant: & juraverat, ſe eorum pacem nullo tempore ſuſcepturum. Din per internuntios protractus eſt ſermo, & dum viciſſim verbis ſe mutuo occupant, Vir Dei efficacinra arma corripiens, ad altare ſanctum oblaturus & ſupplicaturus accedit. Intraverant eccleſiam, quibus licebat divinis intereſſe myſteriis, Comes luſtinebat pro foribus.

125 Peractis igitur conſecratiooibus, & pace data & diffuſa io populum, Vir Dei jam noo ſe ageos ot homioem, Corpus Domini ſuper patenam ponit, & ſecum tollit, atque ignea facie, & flammeis oculis, noo ſupplicans, ſed mioax foras egreditur, & verbis terribilibus aggreditur Ducem: Rogavimus te, inquit, & ſpreviſti nos: ſupplicavit tibi io altero, quem jam tecum habuimus, conventu, ſervorum Dei tnté te adunata moltiudo, & contempſiſti. Ecce, ad te proceſſit Filius Virginis, qui eſt caput & Domi- D
ous Eccleſiæ, quam tu perſequeria. Adeſt judex tuus, in cujus oomine omne genu curvatur, cæleſtium, terreſtrium, & inferiorum. Adeſt judex tuus, in cujus manus illa anima tua deveniet. Numquid & ipſum ſpernes? Numquid & ipſum, ſicut ſervos ejus contemnes? Lacrymabantur univerſi, qui aderant, & orationibus intenti præſtolabantur exitum rei: & omnium ſuſpenſa exſpectatio, neicio quid divioum fieri cælitus exſpectabat. Videns Comes Abbatem in ſpiritu vehementi procedentem, & ſacratiſſimum Domini Corpus ferentem in manibus, expavit & diriguit, membriſque tremebundis metu, & diſſolutis, quaſi amens ſolo provolvitur. Elevatua a militibus rurſum io faciem ruit, nec quippiam alicui loquens, aut intendens in aliquem, taſivis in barbam defluentibus, eum profundis efflans gemitibus, epilepticus videbatur.

126 Tum Vir Dei ad eum propius accedit, & pede pulſans aeclivem, ſurgere jubet, & ſtare ſupra pedes, & Dei audire ſententiam. Præſens eſt, inquit, Pictavenſis epiſcopus, quem ab Eccleſia ſua expuliſti, vade & reconciliare ei, & in oſculo ſancto paeis cum eo juogito fœdera, & ipſe ad Sedem ſuam eum reducito: & ſatisfaciens Deo, E
redde pro contumelia gloriam, & io univerſo principatu tuo diviſos & diſcordes ad caritatis revoca unitatem. Subdere Innocentio Papæ, & ſicut ei omnis obedit Eccleſia, tu quoque electo a Deo tanto pare Pontifici. Audiens hæc Comes, auctoritata Spiritus ſancti, & ſanctorum Sacramentorum præſentia victus, nec audebat reſpondere, nec poterat: ſed ſtatim occurris, & io paeis oſculo recepit epiſcopum, & eadem, qua eum abjuraverat, manu, cum totius exſultatione civitatis ad propriam ſedem reduxit. Sed deineeps Abbas cum Comite jam familiarius, & ſuavius loqueos, paterna eum monuit, ne ad tam impios, & tam temerarios auſus ultra exſurgerer, ne Dei patientiam tantis irritarec flagitiis, ne pacem factam in aliquo violaret.

127 Pace itaque omni Aquitaniæ eccleſiæ reddita, ſolus Gerardus perſeverat in malis: ſed non multo poſt adveniente die iræ in domo ſua miſerabiliter exſtinctus eſt. Et cum dicat Scriptura: Eſt peccatum ad mortem; pro eo noo dico, ut F
roget quis: impœniteus & ſubito mortuus, ſine confeſſione & Viatico, de corpore egredientem ſpiritum ei reddidit, cujus miniſter uſque io finem exſtiterat. Corpus ejus a nepotibus ſuis, quos in eccleſia illa honoribus ſublimaverat, inventum in lectulo ſun exanime, & conrmiter tumidum, io baſilica quadam humatum eſt; ſed poſtea a Gaufrido Carnotenſi epiſcopo Sedis Apoſtolicæ Legato inde extractum, alioque projectum eſt q. Nepotes
q
quoque ejus ab eadem eccleſia poſtea eliminati ſunt, & omnis progenies & plantatio a radice avulſa, per extera regna, ſancti judicii circumferens querimonias, exſulavit. Tanto igitur malo obruto, & ſchiſmate Gerardi redacto in cineres, Vir Dei cum gaudin magoo Claram-vallem revertitor. Adſunt fratres circumfuſi pedibus ejus, gratias agunt Deo, qui bonis initiis felicinres proventus accumulat, & Servi ſui humilitatem ubique glorificat & exaltat.

128 Nactus vero Vir Dei aliquod quietis tempus, aliis ſe oegotiis occupavit, & lecedens in caſulam pilatiis r torquibus circumtextam, ſolus meditationibus divinis vacare diſponit. Et repente occurrunt ei io diverlotio humili quaſi ad præſepe Domini conſiſtenti, amatoria Cantica, & r
ſpiri-

A ſpiritualia ſercula ouptiarum. Conſiderat & expaveſcit, quod ſponſus ille ſpecioſus forma præ filiis hominum, in quem etiam angeli proſpicere deſiderant, ſuſcam adamauerit ſponſam, & decoloratam a ſole, tanto extollat præconio, ut dicat eam totam formoſam, nec ullam in ea maculam eſſe. Ipſam quoque ſponſam dilectione languere miratur, & inquirit diligeoter, quæ ſit illa caritas, eujus oſcula * dulciora ſunt vino, ad quorum delibationem tanto affectu anima impatienter anhelat. Cumque ſponſus multis laudibus ſponſam attollat, noo tamen in omoibus plenam ei ſui copiam præbeat, oec uſqoe ad plenitudinem ſatietatis, ſe ſponſæ deſideranti cooeedat; quæſitus aliquando oon inveniatur, & poſt longos eircuitus repertus teoeatur, ne fugiat. Multo tempore * in barum meditatione rerum animam ſuam effudit; & multipliciter bæc exponens, quantum in ſe profeeerit, qui quotidie in illis epulabatur deliciis, quantum nobis, profuerit, quibus ejuſdem benedictionis reliquias in ſcriptura ſervavit, manifeſtum eſt legentibus eam.

* al. ubera

* al. alii quamdiu

ANNOTATA.

B

a *Conſule Commentarium prævium §. 22. & Chronologiam Bernardinam ibid. §. 59. parte 2. ad dictum annum.*

b *Burdigala, urbs eſt metropolis Galliæ Aquitanicæ ad Garumnam fluvium celeberrima, habetque nunc eccleſiae ſibi ſuffraganeas Agiuenſem, Condomienſem, Engoliſmenſem, Santoneuſem, Pictavienſem, Malleaceuſem, nunc Rupelleuſem, Lucioneuſem, Petrocorienſem, Sarlatenſem. Dicebam nuoc iſtas eccleſias ſuffraganeas eſſe Metropoli Burdigalæ: neque enim erant omnes ſeculo 12. Conſuli poteſt Gallia Chriſtiana tom. 2. impreſſionis noviſſimæ. Verum an* tota Burdegalenſis eccleſia *ita tunc laboraban, ut omnes eidem ſuffraganeæ ſimul etiam ſchiſmate eſſent infecte? Sic videtur ex iis, quæ proxime ſubdit biegraphus.*

e *Eſt hic Gerardus II. dictus de Blaye, de quo agitur in Gallia Chriſtiana mox citata col. 995. & ſeqq. Præeſſe cæpit anno 1101. obiit 1136. ſicut ibidem licet videre: ubi & laudes ejus ac vituperia.*

C d *Id eſt, a limitibus Hiſpanorum.*

e *Fluvius eſt Galliæ percelebris, & ſatis notus.*

f *De ejus obſtinatione ſcribit Baronius ad annum 1138.*

g *Qui antipapam Petrum Leonis ſchiſmatice pronuntiavit, & pro eodem ſcripſit ad quatuor epiſcopos Cardinales,* totius *utique* illius factionis notefignanus, *ex Baronio ad an. 1130.*

h *Hujus nominis ſecundus: de quo plura invenies in Gallia Chriſtiana tom. 2. a col. 1171. editionis noviſſimæ.*

i *In editione Mabilloniana legitur,* & a Geratdo cardinale & adjutore ſoo; *ſed mendoſe, ut colligo ex antecedentibus de Gerarde epiſcopo & Gilone Cardinale; atque adeo textum reſtitui ex impreſſione Herſitenæ.*

k *Petrum videlicet III. Iuſpice Galliam Chriſtianam mox aſſignatam col. 1173.*

l *In Gallia Chriſtiana, quam allegabam modo, col. 548. ita deſcribitur hæc abbatia:* Doratum ſeu Scotorium, S. Petri in Marchia inferiori ad Separim, ſeu Severum (la Sevre) amnem vetus eccleſia, cujus archimandrita dicebatur abbas Scotoricnſium, teſte Ademaro Cabanenſi, ut ajunt Sammarthani fratres: nunc autem ſecula- D re capitulum, cui præeſt abbas. *De Ramulfe autem agitur col. 549.* A. Ex- NALDD.

m *Al.* Nanneres, *vulge Nantes, urbs Britanniæ Armoricæ notiſſima.*

n *Exſtat epiſtola 116. inter Bernardinas ad illum ſcripta.* Fuit hæc Alani Comitis conjux, in Claræ-vallenſes maxime beoefica, quibus mnnaſterium, juxta urbem Namnetum conſtruxit. Monaſterio vocabulum eſt Buzeium, *ſicut dicitur in ſuſcribus Notis col. XLIII. apud Mabillonium.* Teſtatur dux Conanus, Alani ex Armengarde filius, *ſicut ibidem ſubditur e litteris cœnobii hujus conditi,* te una cum matre ſua abbatiam *illam* ædificare ſtatuiſſe; ſed quorumdam ſiniſtro deceptos conſilio ab incœpto deſtitiſſe: dum veniens in illas partes Bernardus abbas Claræ-vallis „ ad „ cujus abbatiam Buzenſe cœnobium ſpectabat“ „ vehementer doluit, *& Cenaue ſeveriſſime increpite* „ abbati ac fratribus, qui ibidem morabun- „ tur, ut locum relinquerent, & ad Claram-val- „ lem redirent, imperavit“. Interceſſit Alanus, & reſtitutis, quas abſtulerat, monaſterii rebus, ædificia perfici curavit. Ad Armeogardem ut revertamur, Goffridus abbas Vindocineoſis in lib. E 5. epiſt. 23. eam hortatur ad reſumendum vitæ religioſæ propoſitum, a quo deflexiſſe viſa erat.

o *Habetur apud Sammarthanos tom. 3. pag. 768.*

p *Eſt urbs Galliæ in Pictavenſi provincia, vulge Parthenay.*

q *In Nova bibliotheca manuſcriptorum librorum apud Labbeum tomo 2. ubi exſtat Hiſteria Pontificum & Comitum Engoliſmenſium, cap. 3. pag. 261. longe aliter Gerardi mors narratur, his verbis deſcripta:* Die autem proxima mortis ſuæ accepimus, quod in conſeſſione ſua ſacerdotibus dixerit: Si partem Petri Leonis contra voluntatem Dei ignorans manu teouerit, ſe conſiteri & pœoitere ... Sabbato autem Miſſam celebrans maxima devotione & effuſione lacrymarum, ſequeoti die Dominica migravit a ſeculo MCXXXVI. anno ab Incarnat. Domini .., & illud magnificum fidus, quod claritate ſui partes occiduas illuſtraverat, proh dolor! extra eccleſiam, quam ædificavit, ſub vili latet lapide. *Prædictus Labbeus* F *in Syllabo ſcriptorum, qui præmittitur huic tomo, obſervat, Hiſtoriam ſupra memoratam* incerto auctore ſcriptam, quem caoonicum Engoliſmenſem fuiſſe, & vixiſſe aono MCLIX. certum eſt. *Sed auctor ille, quiſquis fuerit, videtur tam immodicus in ſupprimendis vel tacendis vituperiis Gerardi, quam effuſus in ipſius laudes: nam poſtquam retuliſſet multa ejuſdem elogia, unicum hoc dictum jejune, frigide ac breviſſime illis ſubnexuit:* Tamen circa finem ad Petri Leonis ſchiſmatici partes divertit, errori illius ſaveos. *Æqui ergo lectoris judicium requiro, an vel ad latum unguem hic ab Ernaldo ſit deflectendum.*

r Feuillages de pois *Gallice redditur in notula marginali apud Mabillonium; id eſt,* ſaltis piſorum coopertam,

A. ERNALDO.

CAPUT V.

Acta feliciter Romæ, & apud regem Siciliæ in ſchiſmate; quo tandem per Bernardum extincto, pax Eccleſiæ reſtituta; qui ad Claravallenſes ſuos redit.

Pontifex literis evocatur ad Urbem, ut opem laboranti Eccleſiæ adferat.

INterea litteræ Apoſtolicæ Virum Dei vocant, & ut adſit laboranti Eccleſiæ, ſupplicant Cardinales. Intermittuntur ſtudia, & quæ modo continua erant, interpolatis diſcurſibus reſumuntur. Nulla vacatio ſupereſt; Servus Dei aut orat, aut meditatur, aut legit, aut cogitationatur. Videns igitur excuſationes fruſtra expendi *, (& neceſſe eſſe obedire mandatis,) convocatos a multis partibus fratres, diu profundeque ſuſpirans, affatur: Videtis, fratres, in quantis tribulationibus laboret Eccleſia: pars quidem Petri & in Italia, & in Aquitania, auctore Deo, eliſa, jam non parturit, ſed abortit. B Evaſuti ſunt in his regionibus ſchiſmatis defenſores: Romæ magna pars nobilium Innocentium ſequitur, & favent ei multi fidelium: qui tamen temeritæ multitudinis impetum formidantes, non audent publice confiteri, quem Innocentio firmavere, conſenſum. Conjuratores habet Petrus homines perditos, quos corrupit pecunia: & munitionibus eorum occupatis, non Simonis Petri fidem, ſed Simonis Magi repræſentat præſtigias. Contra unam gentem, Occidente edomito, ſupereſt lucta. Orantibus vobis & jubilantibus Jericho ruet; & cum extenderitis ad Deum eum Moyſe manus, Amalech victus aufugiet. Joſue pugnat, & ut ad conſummationem victoriæ dies ſufficiat protelata, ſoli, ut ſtet, non tam orat, quam imperat: & meretur fides tam ſolis obedientiam, quam de hoſte proſtrato victoriam.

** al. obtemperandi*

exhortatur ſuos Claravallenſes in diſceſſu.

130 Nobis igitur pugnantibus vos ferte præſidium, & auxilium de cælo ſupplicibus animis implorate. Agite quæ agitis, & ſtate in gradu, quo ſtatis: & licet nihil vobis conſcii ſitis, judicio tamen veſtro non æſtimetis vos juſtos: quia C ſolus Deus, quos juſtificat, judicat, & perfectiſſimus quiſque judicii divini diſtrictum examen ignorat. Judicari autem ab humano die non multum curetis, neque veſtra propria, neque aliena judicia approbantes, ſub timore Dei ſic ſtate, ut nec vos quempiam judicantes aliquando extollamini; nec aliorum curatores judicia, excidatis in nugas: ſingula vero proſequentes, vos ſervos inutiles reputetis. Eundum eſt autem, quo nos obedientia vocat, & hujus domus fraternitatem *, & veſtri cuſtodiam Deo, pro quo bene aſſumimus laborem, confidentes de ejus clementia, tradimus & commendamus.

* Horſt paternitatem

Roma intelligit, ignorantem ſchiſmatici eos ab Eccleſia vultare removeantur:

* Cardinales.

131 Hæc dicens, & benedicens, flentibus univerſis diſceſſit: & eum multa raverentia ubique ſuſceptus, demum Romam pervenit. In cujus adventu tam Dominus Papa, quam Fratres * lætati ſunt; & communicatis cum eo conſiliis, ſecundum rerum proventus, & ſtatum cauſarum, Abbas alia vio aggreditur; nec in curribus, nec in equis ſpem ponens, ſed colloquia quarumdam ſuſcipiens, ſciſcitatur, quæ ſit eorum facultas, qui fautorum animi, utrum errore, an malitia ſeducti, tantum ſcelus protrahant, & proiclent. Intelligit ex ſecretis Clerum, qui cum Petro D erat, de ſtatu ſuo ſollicitum, ſcire quidem peccatum, ſed non audere reverti, nec perpetua notatus infamia, vilis inter ceteros haberetur, & malle ſub umbra honeſtatis interim ſic eſſe, quam expelli a ſedibus ſuis, & publicæ mendicitati exponi. Eorum, qui de Petri profapia erant, hæc erat reſponſio, quia jam credi eis a nemine poſſet, ſi demembrarent genus ſuum, & eum relinquerent, qui cognationis ſuæ caput eſſet & dominus. Ceteri juramento fidelitatis excuſabant perfidiam, nec aliquis ex ſana conſcientia parti illi conferebat ſuffragia. Denuntiabat itaque eis Abbas colligationes impietatis eſſe ſacrilegas, & profanas conſpirationes, legibus & canonibus condemnatas, juramentis non poſſe muniri, non poſſe, nec debere veritatis ſacramenta mendacio ſuffragari: inſanire autem eos, qui rem illicitam ſacramenti patrocinio conſtare exiſtimant; cum oporteat extraordinarias pactiones, quocumque religionis obtentu ſancitas, revocari * in irritum, & auctoritate divina diſſolvi. E

* al. evacuari qui Sanctis ſermonibus motus cum tamen Rogerius ſed ſubdola ei

132 Auditis his aliiſque Viri Dei ſermonibus defluebant a Petro, & quotidie partis illius diſſociatis agminibus, vincula rumpebantur: ipſius quoque Petri animus tabeſcebat, quia ſe quotidie minui, Innocentium vero creſcere, minime dubitabat. Defeceraot pecuniæ, contabuerat curiæ amplitudo, aruerant miniſteria domus, rarus menſam ejus frequentabat conviva, deliriæ in plebeia cibaria commutatæ, cultus obſequentium veteſtate obſcurus, (maeri & acuti) ſtipendiarii ære alieno oppreſſi, & tota domus effigies pallida, diſſolutionem proximam indicabat. Interea rex Siciliæ Rogerius, qui ſolus jam ex principibus obedire Papæ Innocentio detrectabat, ad eum mittit petens, ut Aimericum cancellarium ſuum, & Abbatem Claræ-vallis ad ſe mitteret: nihilominus a Petro Leonis idem petens, ut Petrum ſibi Piſanum a ſuo latere delegaret. Ajebat autem, ſe diſſenſionis hujus, quæ jamdiu induruerat, velle ſcire originem, & cognita veritate, aut corrigere errorem, aut ſaoeire ſententiam. Mittebat autem in dolo; quia audierat, Petrum Piſanum eloquentiſſimum eſſe, & in Legum & Canonum ſcientia nulli ſe- F cundum; putabatque, ſi eloquentiæ ejus in publico conſiſtorio audientia præberetur, declamationibus rhetoricis ſimplicitatem Abbatis poſſe obrui, & ſilentium ei, vi verborum, & pondere rationum imponi.

cui Bernardus fugam & ſtadium prædicit; & adverſario ejus victoriam.

133 Ne din morer, venit pars utraque Salernum. Sed militaverat ultio, & prævenerat tanti ſceleris machinamentum. Parato namque ad bellum innumerabili exercitu adverſus Rannulfum ducem, idem rex in campum armatas produxerat acies: cum ſubito, viſo Duce audacter obviam procedente, territus fugit, effuſomque exercitum prædæ & cædibus expoſuit, & innumeris militibus captis & interfectis, iovitus Ducem ditavit opibus, gloria ſublimavit. Quæ quidem ei juxta verbum Viri Dei omnia contigerunt: cum enim primus eorum, qui vocati fuerant, Abbas ſanctus adveniens regem in caſtris poſitum invenſſet, per multos dies vicinas acies, ne committerent, impedivit, denuntians regi, Quia ſi conflictum inieris, victus & confuſus abibis. Noviſſime vero cum ejuſdem regis plurimum creviſſet exercitus, ignorans, quod non in multitudine foret eventus belli: Virum ſanctum quærentem,

A tem ea, quæ pacis erant, ulterius audire contempſit. At ille Ducem Rannolfum, & Catholicorum aciem verbis potentibus adhortatus, ſicut regi fugam, ſic illis victoriam pollicitus eſt & triumphum. Cumque ad proximam villulam declinaſſet, & inſtaret orationi, repente fugientium & inſequentium clamor auditur. Siquidem per eumdem locum fugientem regis exercitum Rannulfus perſequebatur. Egreſſus itaque frater quidam ex his, qui cum Abbate erant, uni ex militibus occurrit, &, quid acciditſſes, intetrogabat. At ille, ſiquidem litteras noverat, Vidi, inquit, impium ſuperexaltatum & elevatum ſicut cedros Libani: & tranſivi, & ecce non erat. Nec mora, Dux ipſe ſecutus, ut monachum vidit, ſicut erat armatus, equo deſiliit: & ejus pedibus advolutus, Gratias, ioquit, ago Deo, & fideli Servo ejus, quia non noſtris viribus, ſed ejus fidei collata hæc victoria eſt. Iterumque inſiliens equo, hoſtes inſequebatur.

S. Bernardi oratio in concurſu per regnum Siciliæ indicto

B 134 Nec tamen hac plaga ſibi inflicta cælitus, correctus eſt animus regis, nec demumit procella, quam conglomeraverat pravæ mentis elatio: ſed poſt fugam reverſis, qui evaſerant, ſimulans alacritatem, regio ſe ornatu attollens, ſtipata militibus curia, utramque partem præcipit accerſiri: & prius inſtructo Petro, & multarum promiſſionum authoramentis accenſo, de cauſæ ſuæ rationibus eloqui jubet. Prior itaque Petrus electionem domini ſui canonicam probare contendit *; & verba ſua multis legum & canonum aſſertionibus munit. At vero Vir Dei non in ſermone, ſed in virtute regnum Dei eſſe intelligens, Scio, inquit, Petre, te virum ſapientem & literatum eſſe, & utiquam ſanior pars, & honeſtiora te occupaſſeot negotia! Utiquam te patronum cauſa juſtior & ſelicior obtineret! & ſioe dubio rationabilia allegantem, oulla poſſet impedire facundia. Et nos quidem agreſtes, læpius ligonibus quam pragmaticis advocationibus * aſſueti, ſi cauſa fidei oon urgeret, inſtitutum ſilentium teneremus. Nunc autem cogit nos caritas eloqui, quia tunicam Domini, quam in tempote paſſionis nec ethnicus præſumpſit ſcindere, nec Judæus, fautore hoc domino, Petrus Leonis lacerat & diſrumpit. Uoa eſt fides, unus Dominus, unum baptiſma. Nos neque duos dominos, nec geminam fidem, nec duo baptiſmata novimus.

* *Herſi. ponicam aſſerit.*

* *al. declamationibus*

C 135 Ut ab antiqois ordiar, una arca tempore diluvii fuit. In bac octo animæ, ceteris omnibus pereuntibus, evalerunt; & quotquot extra arcam inventi ſunt, perierunt. Arcam hanc typum teoere Eccleſiæ, nemo eſt qui ambigat. Arca alia nuper fabricata eſt, & cum duæ ſint, alteram neceſſe eſt eſſe adulteram, & in profundum demergi. Arca, quam regit Petrus, ſi ex Deo eſt, neceſſe eſt, ut arca, quam regit Innocentius, obruatur. Peribit ergo orientalis Eccleſia, peribit occidens totus: peribit Francia: peribit Germania: Iberi & Angli, & barbara regna in profundum pelagi demergentur. Religio Camaldrenſis *, & Cartuſienſis, & Cluniacenſis, & Grandimotenſis *a*, & Ciſtercienſis, & Præmonſtratenſis, aliaque innumerabilia ſervorum, & ancillarum Dei collegia, neceſſe eſt, ut ſub uno turbine corruant in abyſſum. Epiſcopos & abbates, & reliquos Eccleſiæ principes collo præcipiti mola aſinaria alligata pelagus vorax excipiet. Solus ex principibus mundi arcam Petri intravit iſte Rogerius, & ceteria omnibus enecatis, ſolus ipſe ſalvabitur? Abſit, ut totius mundi religio pereat, & ambitio Petri, cujus vita palam eſt qualis extiterit, regnum cælorum obtineat.

ſimplex quidem ſed efficax

* *al. Camaldulenſis.*

a

D 136 Ad hæc verba non ſe poterant ultra, qui præſentes aderant, continere, ſed abominati ſunt & vitam Petri Leonis, & cauſam. Abbas autem teneos manum Petri Piſani, elevavit eum, & ſimul ipſe ſurrexit, Tutiorem, inquiens, ſi mihi eredas, intrabimos arcam. Et ſicut jam pridem mente conceperat, ſalutaribus illum aggrediens monitis, cooperante gratia Dei, protinus perſuaſit, ut ad Urbem rediens, Innocentio Papæ reconciliaretur. Soluta concione, rex necdum voluit obedire *b*, quia ſancti Petri patrimonium, quod in Caſſioenſi & Beneventana provincia ampliſſimum eſt, cupidus occupaverat, putabatque hujuſmodi ſuſpenſionibus aliqus a Romanis extorquere privilegia, per quæ in jus proprium deinceps ſibi ſtabiliretur hereditas. Sic Herodes viſum Salvatorem contempſit, & quem deſideravic abſeotem, contempſit præſentem. Sic omnipotens Deus clarjtatem, qusm accepit a Patre, dedit homioibus, & cootemnentes le facit inglorios, & erigit in ſublime humiliatos. Igitur eir- E ca curationem cujuſdam viri nobilis, & in urbe Salernitana notiſſimi, ſuccumbentibus medicis, quorum ibi præcipue ars viget & ſtudium *c*, eidem viro de medicorum auxilio deſperanti, noctu quidam per ſomnium apparens iotimavit adveniſſe Salernum Virum ſanctum, & in curationibus efficacem. Hunc inquirere jubetur, & de lavaero manuum ejus bibere. Quæſivit, invenit, aquam petiit, bibit, convaluit. Hoc verbum per totam urbem divulgatum, ad aures regis & procerum ejus pervenit. Cum omnium igitur populorum favore, ſolo rege in malitia permanente, Abbas Romam revertitur, prædictum quoque Petrum Piſanum, & quoſdam alios reconciliat Eccleſiæ, & Ionocentio Papæ conſœderat.

b

c

Petro Leonis miſere exſtincto. & patrocinio Eccleſiæ

137 Advenerat tempus, in quo, completa Amorrhæi malitia, angelus percutiens gladium jam vibrabat, & pertranſiens domos, quarum ſuperlimioaria ſanguis Agni imhuerat, ad domum Petri Leonis venieos, ſalujare in ea non reperit ſignum. Percuſſit igitur miſerum, nec tamen illico defuogitur, ſed datur per triduum pœniteotiæ locus. Ille patientia Dei abutitur, & in peccato ſuo moritur deſperatus. Miſerabili pompa F corpus ejus efferiur, cadaver ejus in latebris ſepelitur, & uſque hodie fovea illa a Catholicis igooratur. Attameo pars ipſius Papam ſibi pro illo alterum ſtatuerunt *: non tam ex pertinacia ſchiſmatia, quam ut opportunius per aliquam temporis moram Papæ Innocentio reconciliarentur. Quod ſine mora per manum Servi ſui Chriſtus effecit. Nam & ipſe ridiculus Pontifex, Petri Leonis heres, ad eumdem Virum Dei nocte ſe contulit: & ille quidem audatum eum uſurpatis inſignibus, ad Domini Innocentii pedes adduxit.

* *nomine Victorem*

ſenſim Papatui ſumma cum plauſu Roma diſcedit.

138 Quo facto civitas gratulabunda lætatur, Innocentio Eccleſia redditur, Romanus populus ut paſtorem & Dominum Innocentium veneratur: Abbas Claræ-vallis in mira reverentia habetur, ab omnibus auctor pacis, & pater patriæ prædicatur. Procedentem viri nobiles proſequuntur, aeclamat populus, matronæ ſequuntur, & omnes ei prompto animo obſequuntur. Sed quamdiu ille gloriam toleravit? Quamdiu pace fruitus eſt poſt tam diuturnum laborem? nec diem pro anno recipera æquievit. Sedatis omnibus &

A compositis vix quinque dies teneri potuit, qui
A. Ea- septem annis & ultra, pro reſarcienda eadem ſciſ-
NALDO. ſione ſudavit. Exeuntem Roma proſequitur, de-
ducit Clerus, occurrit populus, univerſa nobilitas comitatur. Nec poterat ſine communi mœrore dimitti, qui colebatur amore communi. (Lacrymantur poſt eum, & ſe ab eo poſtulant benedici, & orationibus ejus cum omni devotione ſe commendant.) Accepta ergo ab Innocentio licentia, confirmata pace, Vir *d* Dei regreditur; & maximum domi reportans gaudium, a fratribus cum gratiarum actione devote ſuſcipitur *e*.

d

e

revertitur-que ad Monaſterium ſuum, alio Roma ipſe aſſignato.

139 Interea Romæ Innocentius poteſtative agenda diſponit, undique viſitatores occurrunt. Alii cum negotiis, alii tantum gratia congaudendi adveniunt, proceſſiones per eccleſias ſolenniter celebrantur, depoſitis armis ad audiendum verbum Domini plebes accurrunt. Poſt multifarias egeſtaſque in brevi civitas opulenta refloret: quæ diſcordiæ tempore diſtracta fuerant, pax ſolidata reducit & revocat. Arantur ſolitudines, & deſerta pinguescunt: requieſcunt ſinguli ſub vite & ficulnea ſua: nocturnæ ſilent excubiæ, & apertis
B januis, omnis timor excluditur. Dato tempore Innocentius Eccleſiæ ruinas reſtaurat, recolligit exſules, eccleſiis antiqua ſervitia, depopulatas colonias expulſis reſtituit, inſuper & congrua dona largitur. Monaſterium etiam apud Aquas Salvias *f* in ſancti Anaſtaſii martyris honore conſtituit; quod quidem ibi prius fuerat; ſed hoc tempore ſola eccleſia: deerat habitator. Conſtructis itaque cœnobialibus manſionibus, & reformata eccleſia, aſſignatis etiam ad alimonias domibus, agris, & vineis, a Clara-valle abbatem & conventum fratrum ſibi miſit Dominus Papa petiit & obtinuit. Mittitur ergo Bernardus *, Piſanæ olim eccleſiæ vice-dominus, & religioſi cum eo fratres, qui ſecundum beati Benedicti regulam in eodem loco Domino deſervirent. Cito profecit illa plantatio, & aſſociatis ſibi viris ſodigenis, ſervorum Dei multiplicatus eſt numerus; & paſcua * congrua nutrimentis, incolume & multiplex in brevi produxere peculium.

f

** ſequenti, de Paganellis*

** Mariſſ. add. pinguia ac*

ANNOTATA.

a *De abbatia Grandimontenſi, ejuſque abbatibus tractatur in Gallia Chriſtiana tomo 2. a col. 645. edit. noviſſima. Sita eſt in diœceſi Lemovicenſi. Hiſtoria brevis Priorum Grandimontenſium edita eſt apud Edmundum Martenium in Veterum ſcriptorum &c. ampliſſima collectione, tomo 6. a columna 113. Hiſtoria autem eorumdem Priorum prolixior, a col. 123.*

b *Quod ei rex ſe ſubmiſerit, relatum ſibi ſcribit Falco. Vide Comm. prævium §. 27. num. 292.*

c *Leander Albertus in Deſcriptione Italiæ, inter ea, quæ memorat de Campania felice, pag. 295. editionis, quæ anno 1566. Coloniæ Agrippinæ vulgata eſt, hæc narrat, ab ubertate ingeniorum urbem hanc laudans*: Præter alios Salerno ortos inclyti fuere memoria patrum noſtrorum Jacobus Solimenius excellens medicus cum Antonio filio: item Bartholomæus Salvanius Pandectarum medicinalium congeſtor, aliique ſummi viri permulti, quorum nos peculiarem cognitionem non habemus.

d Vir Dei domum revertitur, & duplex exhibens gaudium cum exſultatione univerſæ terræ ſuſcipitur &c. *ſicut notatur hic apud Mabill.*

e *Quæ in hoc capite ſunt, elucidantur, & ſupplentur in Comm. prævium, quem vide §. 27. & 28.* D

f *Vocatur etiam* Tres fontes. *Plura Manriquus ad annum 1140. cap. 8. & Jongelinus lib. 7. pag. 4. & ſeqq.* Ibi cœnobium monachorum Honorius I. inſtituerat anno DCXXVI. *ex notula apud Mabillonium hic.*

CAPUT VI.

Eccleſiæ præſules e Claravalle creati; Comitis Theobaldi, de S. Bernardo optime meriti elogium, & res adverſæ.

ABbas ſanctus ad ſtudia ſua reverſus, dilectum amplectitur Epithalamium. E diverſis etiam regionibus, odore religionis illius ubique diffuſo, fratres ad fundanda monaſteria invitantur. Fundata quoque & ſtatuta ditioni ejus ſeſe ſubjiciunt, & arctioris ineunt regulas diſciplinæ. Sed & diverſarum regionum civitates ex hoc collegio meruere epiſcopos. In primis Roma
E ſummo ornatur Pontifice *a*. Præneſte Stephanum *b* habuit totius modeſtiæ * virum. Oſtia virum magnum Hugonem *c*. In ipſa quoque Romana curia Henricus *d*, & Bernardus *e*, alter presbyter, alter diaconus ordinati ſunt Cardinales. Prope urbem Romam Nepa *f* quoque ſub Huberto *g* refloruit. In Tuſcia Piſis natalis ſoli gloria, & magnum Eccleſiæ lumen Balduinus *h* effulſit. Citra Alpes Lauſannæ datus eſt Amedeus *i*; Seduno Garinus *k*, Lingonis Godefridus *l*, Autiſiodoro Alanus *m*, Nannetis Bernardus *n*, Belvaco Henricus *o*, Tornaco Giraldus *p*, Eboraco Henricus *q*. In Hibernia duo epiſcopi, re & nomine Chriſtiaoi *r*. In Alemannia civitate Curia Algotus *ſ*, ſapientia, ætate & gratia reverendus. Hæc luminaria de Clara valle aſſumpta fulgore puro prædictas urbes ſua illuſtravere præſentia, & paſtoralis officii elucidantes gloriam, exemplum cæteris epiſcopis facti ſunt doctrinæ & vitæ, & in altitudine ſua ſemper humiles conſtiterunt.

a

b *al. gloriæ*

c

d *e*

f *g*

h

i

k *l*

m *n*

o *p*

q

r

ſ

VIII. *Viri illuſtres Claravallenſes;*

141 Defuncto ſiquidem Innocentio Papa, & ſucceſſoribus ejus, Cæleſtino, & Lucio *t*, quam velociter conſummatis, Bernardus, quem prius apud ſanctum Anaſtaſium abbatem diximus ordinatum, Papa Urbis efficitur *u*, & Eugenius tertius appellatur. Hic ſeditione orta in populo *x*, pulverem pedum in litigantes exeuſſit, &, relictis eis, in Franciam venit. Cumque ſe comederent ac morderent, & ſe invicem conſumerent, exſpectavit in pace, donec fatigati conflictibus & damnis afflicti, ejus præſentiam cuperent & optarent. Qui interim, celebrato Remis concilio *y*, Claram-vallem humiliter viſitat, & gloriam pontificatus Romani, pauperum repræſentat aſpectibus. Mirantur omnes in tanta altitudine humilitatem immobilem, & in tam excellenti culmine propoſiti ſancti permanere virtutem; ut altitudini ſociata humilitas pro officio exterius ſplendeat, & pro virtute nequaquam interius inaneſcat.

ſuccr. quas Eugenius

t

F

u

x

y

142 Adhærebat carni ejus lanea *z* tunica, & diebus ac noctibus cuculla veſtitus ſic ihat, & ſic cubahat. Intus monachi habitum retinens, extra ſe Pontificem & moribus, & veſtibus exhibebat: rem difficilem agens, diverſarum in uno homine proprietatem exprimens perſonarum. Segmenta *aa* ei circumferebantur pulvinaria. Lectus ejus palliis opertus, cortina ambiebatur purpurea; ſed

Claravallenſem vitæ.

z

aa

A ſed ſi revolveres operimenta, invenires ſuperjectis laneis compoſita ſtramina, & paleas conglobatas. Homo in facie, Deus vider in corde: ipſe vero bona coram Deo, & homioibus providebat. Alloquitur fratres oon ſine laccymis; miſcens ſermonibus avulſa a corde ſuſpicia, hortatur & conſolatur, & ſe ioter eos fratrem & ſocium, non Domioum exhibet, vel magiſtrum. Cumque * ibi morari diutius oon pateretur magoa eum proſequeos comitaotium multitudo, ſalutatis fratribus itec in Italiam dirigena abſceſſit, & ad Urbem pecvenit *bb*.

* Hoſſ. add. eum

bb

Mole loſcripſit S. Bernardus libros de Conſideratione. * al. utilitatis ** i. e. libros quinque

143 Scripſit ad eumdem Papam Vir ſanctus multæ ſubtilitatis * Librum **: io quo acutiſſima indagatinne tam ea, quæ circa eum, quam quæ infra ſunt, proſequens, etiam ad ea, quæ ſupra ipſum ſunt, aſcendens, tanta de oatura divina diſſeruit, ut videatur in tertium cælum aſſumptus audiſſe quædam verba, quæ oon licet homini loqui, & Regem in decore ſuo vidiſſe. In his quæ infra, & quæ circa ipſum ſunt; morum ſocietas, naturæ æqualitas, nfficiorum diſtantia, cooſideratio meritorum, dijudicatio provectuum ſubtiliſſime diſtinguitur, & ſingulis in ſuo geoere ſui cognitin intimatuc. In bis quæ ſupra hominem ſunt, ſpeculatur cæleſtia *cc*, non eo modo, quo angeli, qui ſemper adhærent Deo, cooſideraot; ſed en modo, quo poteſt homo puri animi, & mentis ſinceræ divioa contingere, & conformari hierarehiæ cæleſti ſacerdotium temporale. Cum enim in cæleſti militia conſtet alios aliis pcincipaci, & mioiſteriales ſpiritus, ad nutum ſuperiorum poteſtatum, ad diverſa officia delegari; quidam vicinius aſſiſteotes, ab ipio accipiunt, quæ aliia val agenda, vel iotelligenda infiouent. Cumque exigat homn præpoſituræ ſuæ reverentiam exhiberi, ad booorem ſummæ poteſtatis cuocta referri naceſſe eſt: quia cum ſit ſubditus homioi homo, vel ſpiritus ſpiritus: ſubdi maxime npoctet Deo, de cujus muoere datur iſta prælatin, &, quo docente, fit, ut pateat bomini tam cognitio ſui, quam per fidem & ſpem ad divioam contemplationem pro modo data & indulta acceſſio. Dictabat Vir Dei, & noonumquam ſcribebar io tabulis cereis, (mella ceſtituens, & quidem gratiora prioribus) *dd* non patiebatur perire inſpicata ſibi divioitus. Sedabar lites eccleſiacum, & appellationes importunas, quas inter ſe diſcordes clecici concitabant, blando ſpiramine componebat. Interdum etiam ducius ioccapanta eo, redibat reanquilliras, & detumeſcentibus procellis, qui ſeditioſi aote eum venerant, & bile diffuſa ſcaturientes declamationibus, pacifici revertebantur.

B

cc

dd

C

Theobaldi Comitis Campanie erga Virum S. ingens ſtudium & liberalitas;

144 Adhæſit ei præ ceteris quidem principibus Comes Theobaldus, & dilectionem opere proſcentus, & ſe, & ſua in ſubſidia Clarævallis expoſuit, & in manibus Abbatis poſuit animam ſuam, depoſita altitudine priocipali, ſe inter ſervos Dei cooſervum exhibens, non Domioum; ut nbediret ad omnia, quæcumque domus illius infimi poſtulaſſent *. Emebat igitur ſuodos, conſtruebat domos, abbatiis novis præbebat impeoſas, & ubicumque ſervi Dei exteodiſſeot propagines, delegabat pecuoias, non unam domum ſicut Salomon Hieroſolymia ſtatueos, ſed ubicumque hujus ſchematis * cnoſediſſent perſooæ, ſatagebat aia miniſtrare neceſſaria, quaſi Chriſto io tecris præſenti propriam faceret manſionem. Sed & hoc in arbitrio Viri Dei poſuit, ut qnibuſcumque egeotibus, eo mandante, ad opus Dei ſumptus præberet. Videns igitur Abbas promptum principis aoimum, pietatem acceodit, & maxime quidem domeſticis fidei voluit eum eſſe nnoxium; & immortalia templa ſuodare contuluit, & eleemoſynas ea ſagacitate diſponere, ut ſemper ſeuctificantes redivivis & renaſcentibus acceſſionibus novas ſemper eleemoſynas parturirent. Deinde egenis, quos hac atque illac quaſi veſpæ pungentes ſtimuli paupertatis exagitant, omnimodis docuit miſereri: aliis indumenta, aliis alimenta largiri monuit: & ſuggeſſit, ut per ſeipſum xenodochia viſitaret, nec borreret aſpectus * languentium: quia in hoc duplicaretur clementiæ bonum, ſi & videret, & foveret: ſi conſolaretur, & reficeret.

* Theobaldus obiit anno 1152. * i. e. hujus religioſi vestitus, vel inſtituti

* al. impoſſent:

* al. aſpectus

D

A. ERNALDO.

145 Humiliare pauperum oppreſſnres, defendere pupillum & viduam, miſereri & commodare, ſermones in judicio diſponere, providera quieti Eccleſiæ, ratinnem gladii toielligere, quaſi elementarium inſtruxit, ſummtam principalis nfficii ei intimans, & boc a principe requiri ex debito, ut laudi bonorum, & vindictæ malorum iotendat. Hæc & alia hujuſmodi ſalubrin monita homo rationabilis reverenter accipiens, luxum curiæ, & faſtum altitudiois in humilitatem & honeſtatem convertit: nec erat, qui in præſentia ejus auderet aliquid indecens vel agere, vel loqui: ſed in hnc etiam ei placere ſtudentes, ſive ficto, ſive puro animo, ea, in quibus domioum ſuum delectari videbant, ipſi quoque ſæpius factitabant. Introducebant igitur ad eum, qui familiarius ei aſſiſtebant, pauperes patientes calumniam; nuntiabaot languentes in plateis jacentes, & quoſcumque in amaritudine & miſeria cooſtitutos; & ipſe oblata ſibi occaſinno clementiæ lætabatur, & aliiori gratia ampleetebatur, quos de hujuſmodi cebus videbat magis eſſe ſollicitos. (Et quia ſuorum neminem vel in illa curia, vel pro cauſa illa Vir Dei paſſus eſt demorari;) *ee* duns religioſos Virns, de Præmonſtratenſi ordine evocatos, eleemoſynæ ſuæ præpoſuit, ad quorum curam ſpectacet circumire caſtella & vicos, io quibus ipſe maneret: & de propria menſa languentes & leproſos, qui ibi manebant, quamdiu in illis locis eſſet, abundanter refici juſſit.

ejuſdem Capitulo

E

ee

eloſium conſcent biographi ſ

146 Sed & aliis pauperibus largas, & congruas peeſonis eleemoſynas, ſive in cibis, ſive in veſtibus, corum miniſterio donari inſtituit. Et illis quidem tantum in domo ſua vnluit eſſe dominium, ut poteſtative piocernis, & piſtoribus, & coquis, & reliquis miniſterialibus, quæ vellent, jubeeot: quæ placecet, tollerent; nec eſſet, qui aliquid prohibere auderet, vel reſercet ad Comitem, ſi in aliquo prodigi viderentur. Sed & viri illi timentes Deum, & tam ei placere, quam Comiti cupicotes, nec magnificentiam principis minuebant, qui caritatis plenitudinem de ſuis impleri præceperat; nec Deo ingrati eſſe volebant, ſi invenirentur deſides & avari, ubi eos promptos & expeditos diſpenſatores eſſe, tam voluntas Dei, quam principis ſufficieos bonitas injunxiſſet. Erat præterea horum nfficio deputatum, ut monachis & religioſis viris, quos ad curiam diverſa mittebant negotia; hoſpitia providerent, & de penu, & horren Comitis neceſſaria miniſtrarent. Circumferebanr etiam rigente bruma, aptatia ſarcinis, pauperum indumenta, & pelles, & bicros *ff*, & calceamenta, in

F

ff

A quibus nec axungia deerat, quæ per vicos indigis erogabant. Nullum in Comitatu illo clementiæ deerat opus: ad portum illum naufragi omnes tutum habebant refugium. Temporibus famis non ſicut Pharao frumenta venundedit populo, nec in ſervitutem ſibi erogatis annonis ſubjecit Ægyptum: ſed Abbate ſancto, quaſi altero Joſeph, diviniore uſus conſiliario, gratis egenis aperuit horrea, nec exhauſit pecunia populum, nec aſtu circumvenit afflictos, nec re publica ad ſe translata, privatos in terra cumulavit theſauros, ſed in cælo potius theſaurizans, inſatigabilis diſtributor cum magna alacritate & pecunias diſtribuit, & annonas.

A. ERNALDO.

147 Nec deſuit viro inhianti cæleſtibus, magni ponderis & horrenda tentatio: ſed aggreſſus eſt eum tam rex, quam prineipes, & commota eſt & contremuit terra: & quaſi ſtatus eſſet ei Deus, rapinis & incendiis fere omnia ad eum pertinentia depopulatoribus expoſita erant: & operuit faciem terræ regis exercitus, & paſſim omnia vaſtabantur. Nec erat ei tutum reſiſtere, vel obviare perſecutoribus: quia & ſui deſeruerant eum, manifeſte infeſtantes: & qui remanſerant, in inſidiis, non ad ſubſidia erant: undique anguſtiæ graves, quia nec domi ſibi eavere, nec extra poterat congrua providere, cum omnino qui ſui eſſent, neſciret; & tam de perfidia refugarum, quam de duplicitate ſuorum prorſus diffideret. Inter has autem anguſtias converſus ad Dominum, & de cælo quæſivit auxilium, & accito Viro Dei, cujus conſilio maxime utebatur, nec deſperans de miſericordia Dei, hoc ex ejus reſponſione accepit, ut intelligeret, quia flagellat Deus omnem filium quem recipit: & hujuſmodi correptiones vel purgant, vel probant animam, & glorioſiorem fuiſſe Job, cum ſederet in ſterquilinio, quam fuiſſet, cum circumſtante exercitu ſediſſet illæſus in ſolio. Oſtendit ei Vir ſanctus Salomonem peccaſſe in otio, & abuſum bono pacis defluxiſſe in vitia: eum David pater ejus, Abſalon filio perſequente, & univerſo Iſrael adverſus eum armato, permanſiſſet in gratia. Intimavit etiam, quomodo ipſum ſatanas colaphizarit Apoſtolum, in qua tribulatione immobiliter perſeverans illud meruit audire, quia Virtus in infirmitate perficitur, & quia in præſenti vita ſegniores nos faciunt proſpera, & circumſpectiores adverſa.

S. Bernardus in variis adversis Comitis conſolatur

148 Audiens hæc venerabilis Comes, magnifice animatus, duo immenſi ponderis & miri operis vaſa aurea (in quibus pretioſiſſimæ gemmæ *gg* habebantur incluſæ, quæ in ſolennitate coronæ ſuæ rex Anglorum Henricus avunculus ejus *bb* ad oſtentationem divitiarum ſuarum & gloriæ ſuæ, in menſa coram ſe habere conſueverat) ſub omni celeritate proferri juſſit in medium; & a corde ſuo delectationem hujuſmodi avellens, gemmas a retinaculis ſuis juſſit abſtrahi, & aurum confringi præcepit, ut venderetur, & de pretio eorum dilecta Domino ſuper aurum & topazion tabernacula fundarentur. Nec deſiſtebat Amalech ab infeſtatione Iſrael, ſed Moyſes elevatis in cælum manibus potitus eſt victoria, &, retrahentibus ſe hoſtibus, Abbas ſanctus ſequeſter ſollicitus, clamantibus ad Deum & domi plorantibus fratribus, irrupit in acies; & eo tempore iracundiæ factus eſt reconciliatio, & allegationibus divinis intercurrentibus deinumuere procellæ, & reverſa eſt inter regem & principem tranquillitas, & pacis deſiderata ſerenitas *ii*.

magno cum fructu.

gg

bb

ii

Finis libri ſecundi.

ANNOTATA.

a *Eugenio videlicet tertio, Trium Fontium antea primo abbate. Vide Manricum ad annum* 1140. *num.* 10.

b *De Stephani, diſcipuli* S. Bernardi *in Claravalle, Cardinalis deinde epiſcopi Præneſtini creatione, patria, egregiis animi dotibus, agit Manricus ad an.* 1140. *cap.* 9. *num.* 4. *Exſtat ejuſdem ſancti Patris epiſtola* 224. *ad ipſum ſcripta: cujus occaſione Mabillonius volumine* 1. *col.* 207. *&* 208. *notat ſequentia*: Stephanus Præneſtinus, ad quem etiam epiſtola 219. ex Ordine Ciſtercienſi Cardinalis ab anno MCXL. mortuus MCXLIV. Eumdem laudat præter alios Johannes Sareſberienſis in Polycratici lib. 6. cap. 24.

c *Sanctus Abbas in epiſtola* 273. *ad Eugenium PP. de eo ſcribit. Mabillonius ad illam notat iſta*: Hugo ſcilicet Trium-fontium in Campania Galliæ provincia abbas, Romam ab Eugenio accitus anno MCL. ut crearetur Cardinalis, ut in Notis fuſioribus, ad quem epiſtola ſequens.

d De eo Ernaldus in lib. 1. (*immo* 2.) de vita Bernardi, cujus apud Claram-vallem monachus fuerat Henricus, tunc Cardinalis tit. ſanctorum Nerei & Achillei. Epiſtola ejus exſtat in tomo 3. Bibliothecæ Ciſtercienſis pag. 239. de legitima electione Alexandri III. *ſicus obſervatur apud Mabillonium poſt epiſtolam* 295. *quæ notatur data circa an.* 1150.

e *Cum titulo* beati *refertur in Menologio Ciſtercienſi apud Henriquez ad diem* 1. *Maii, ubi plura de illo proferuntur, quæ ibidem legi poſſunt. Apud nos autem locus ei datur inter Prætermiſſos ad dictum diem.*

f *Al.* Nepet, Nepete, Nepeta *&c. nunc etiam* Nepi, *urbs parva & epiſcopalis ditionis Eccleſiæ, in provincia Patrimonii, inter Romam fere & Viterbium.*

g *Al. vocatur* Humbertus. *Inſcribitur Menologio mox citato cum titulo* beati *ad diem* 22. *Aprilis; quo a nobis ſignatur inter Prætermiſſos. Ughellus Italiæ ſacræ tomo* 1. *in epiſcopis Nepeſinis col.* 1018. *noviſſimæ editionis Venetæ de eo agit.*

b *Baldwini Piſani initia, ac progreſſus legi poſſunt apud Manricum ad annum* 1130. *cap.* 6. *cui anno dignitas ejus cardinalitia ibidem intexitur. In Menologio Ciſtercienſi habetur die* 6. *Octobris.*

i *Al.* Amadeus; *laudatur in Menologio Ciſtercienſi ad diem* 7. *Januarii, quo in Prætermiſſis diximus, nos de eo acturos ad diem* 27. *Septembris. Plura interim de iſto digno præſule ſuggerunt Annales Ciſtercienſes ad annum* 1144. *cap.* 6. *ac Sammarthani in epiſcopis Lauſannenſibus. Eſt autem Lauſanna urbs apud Helvetos ad lacum Lemanum: e qua ſedes epiſcopalis propter hæreſim translata eſt Friburgum.*

k *Al.* Guarinus: *qui Operi noſtro inſertus eſt die* 6. *Januarii.*

l *De eo Comm. prævi.* §. 28. *Adiri etiam poteſt Galliæ Chriſtianæ tomus* 4. *col.* 575. *& ſeqq. noviſſimæ editionis. Habetur apud nos inter Prætermiſſos die* 22. *Julii.*

m *Annuntiatur cum titulo* beati *in Menol. Ciſt. ad diem* 14. *Octobris: de quo inſuper Sammarthani inter epiſcopos Autiſſiodorenſes, & Manricus ad an.* 1140. *cap.* 10. *Alanus porro hic Vitam* S. Bernardi *compilavit. Plura de illo præmiſſa ſunt in Commentario prævio* §. 64.

n *Locum habet apud nos inter Praetermiſſos die* 22. *Martii, & in Gallia Chriſtiana apud Sammarthanos inter epiſcopos Nannetenſes.*

o *Fuit is Ludovici VII. Fraacorum regis germanus frater. Conſule Commentarium prævium §. 48. & 49. & Galliam Chriſtianam. Sed annum ſuſcepti habitus in Ordine Ciſtercienſi corrige ex obſervationibus, quæ habentur infra lib. 6. Vitæ S. Bernardi, ſeu De miraculis.*

p *Al.* Geraldus. *Videſis Galliam Chriſtianam tom. 3. a col. 212. editionis noviſſimæ, & Menologium Ciſtercienſe ad 22. Septembris.*

q *Lege Mauricum tomo 1. ad an. 1138. cap. 8. n. 8. & ad ann. 1143. cap. 2. cap. 3. cap. 6. Item tom. 2. ad ann. 1145. cap. 2. & 3. ad ann. 1153. cap. 14.*

r *De illis Menologiam Ciſtercienſe ad diem 3. Novembris.*

ſ *Idem Menologium de illo agit ad diem 17. Januarii, & in addendis, quæ habentur ad calcem ejuſdem Menologii. Præſul iſte Curienſis in Rhetia locum habet apud nos inter Praetermiſſos jam dicto die. Quæ de viris illuſtribus, e Claravalle ad*
B *inſulas aſſumptis, ſuperius dicta ſunt, ſuppleri poſſunt e catalogo, qui habetur ad finem Menologii Ciſtercienſis apud Henriquezium, & ejuſdem Ordinis perſonas utriuſque ſexus dignitate conſpicuas deſignat.*

t *Conſule Chronologiam, quam in Commentario præmiſimus §. 69. par. 3.*

u *Ibidem §. 34. habes Viri electionem & elogia; ubi etiam agitur de ſancti Abbatis noſtri litteris ad eumdem datis.*

x *De Eugenii PP. ob turbas Arnaldianas Roma Viterbium diſcedente egimus in dicto Commentario §. 35. uti & de miraculo, quod eo ſacris ibidem operante contigit.*

y *Concilium hoc elucidatur ibidem §. 41. Adiri etiam poteſt Chronologia Bernardina §. 69. par. 3. ubi præter concilium Remenſe indicantur alia in Gallis habita.*

z Vide religionem in Summo Pontifice, qui non lanea interula, ſed tunica corpori adhærente utebatur, nec cucullam de nocte etiam in lectu abjiciebat; non ſcapulari, quod tunc non licebat, teſte Herberto in lib. 2. de Miraculis
C Ciſtercienſium cap. 35. Bernardo ob infirmitates permiſſus lanei induſii uſus cum pileo ſimili, infra lib. 3. num. 5. *apud nos vero num.* 156. *Prædicta in notatione apud Mabillonium hic leguntur.*

aa Segmentata, *exponitur Gallice apud Mabillonium in notula margiaali*, carreaux de broderie, *id eſt, pulvinaria acu picta.*

bb *Anno videlicet Chriſti* 1148. *ex Chronologia paullo ante deſignata.*

cc *Præter elogium, quod hic datur de iſto Opere; alia de eodem habentur apud Mabillonium volumine primo, pag.* 406. *in Monito ad lectorem, quod ex Joanne Merlone Horſtio ibi præfigitur laudato Operi. Adi Annot. ad lib.* 3. *cap.* 4. *lit.* b.

dd *In notula marginali editionis Horſtianæ, quam habemus, dicitur*, Hæc non leg. Ms.

ee Hæc ex eod. Corbeienſi, *uti eſt in notula marginali apud Mabillonium.*

ff Birrus *præter alias ſignificationes accipitur pro vili & craſſiori veſte, ſicut videre licet apud Cangium in Gloſſario; quæ ſignificatio videtur hic convenire iſti voci.*

gg Fortaſſe bæ erant gemmæ, quas a duobus abbatibus ORDINIS CISTELLENSIS emit Sugerius, ex libro de ejus adminiſtratione cap. 32. Idem auctor Theobaldum Comitem HYACINTHOS RUBEOS ad eccleſiæ S. Dionyſii dedicationem donaſſe tradit apud Cheſnium tom. 4. pag. 356. *Mabillonius hic.* D A. ERNALDO.

hh *Fuit enim Theobaldus Adelæ Henrici Angliæ regis ſororis filius, teſte Willielmo Malmesburienſi De geſtis regum Anglorum lib. 5. in Henrico I. pag.* 159. *nam ibidem agens de ſimultate inter Ludovicum Craſſum, & Henricum* prn Theobaldo Comite, *iaqui*, Bleſenſi (*& Campanie*,) filio Stephani, qui apud Ramulam occubuit, quod Theobaldus, ſuſceptus erat Stephano ex Adala filia Willielmi Magni. *Legi etiam poſſunt quæ habes Pagius ad an.* 1116. *a n.* 14.

ii *De illatis Theobaldo a Ludovico VII. Galliarum rege vexationibus, ac pace a Sancto inter eos compoſita, diximus in Commentario, quem inſpice §. 30. & ſeqq.*

LIBER TERTIUS,

Auctore Gaufrido, Monacho quondam Claravallenſi, & S. Bernardi notario; poſtea Claravallenſi abbate. E

PRÆFATIO.

CLariſſimi Patris noſtri Bernardi Clarævallenſis abbatis memoriam, viri inſignes, ad laudem Chriſti, & multorum ædificationem litteris commendarunt. Inventa ſane materia uberi, prout cuique licuit, & certior ei geſtorum innotuit veritas, non eam tantam, ſed partes aliquas digeſſere. Videtur autem nonnullis, quod multo minus eum filere debuerat * puer ſanctitatis ipſius, dignationis filius, benignitatis alumnus. Quem ab ejus uberibus poſt annos circiter tredecim (quod ſine ſingultu nec meminiſſe deben, nec proferre queo) ſola tandem, quæ ſola potuit, mors avulſit. In quo tibi utinam ſibi * complaceat etiam nunc, Pater ſancte, ſicut aliquando videbatur, & aliquamdiu complacere. Et quis alter tibi tam debitor, quis tam obnoxius, quis F tam tuus? Momordit, fatenr, & dure mnmordit mors improba; ſed non totum pariter deglutivit. Amputavit, non exſtirpavit; ſine miſericordia, portinnem, quæ ſe contingebat, accepit. Tulit aſpectum, tulit eloquium, corporale etiam tulit obſequium; ſed nnn rapuit fidem præſentis etiam nunc opitulationis: nnn abſnrbuit ſpem futuræ aliquando viſionis: non denique in præteritnrum memoria altius radicatum filialis aſſumpſit devotionis affectum. Cæterum mihi quidem, ut optime nnvi, præſertim tanto idnnea operi, nec ſcientia, nec eloquentia ſuppetit. Sed tua ſane magnalia, & tuas digne eloqui laudes, non Origenis ingenium, non Ciceronis lingua ſufficeret. Nec deſperandum tamen, quod tuorum magis operum fructus carpere, prudens lector, quam verborum noſtrorum ſnlia indigna debebit: ut illorum magis ſuavitate guſtata, quam iſtorum aridiiate culpata, nnn tam nequiter iſta mnrdeat, quam illns delectabiliter edat. Nam & ſeeurius, & ſincerius viſa ſolent, quam audita narrari: & in tertium vas transfuſa, facilius coaceſcunt. Sed & dulcius ea bibitur aqua, quæ

Gaufridus per annos circiter 13. Sancti decepiuus

* *al.* debeat

* *Horſt. Ep*

A. GAUFRIDO.

A quæ ab exiguo licet alveo fontis hauritur, quem confeſtim repleverit vena ſcaturiens, quam quæ ex rivo tollitur longius jam progreſſo, vel ex flumine etiam copioſo.

fidem ſuam ſe ſerbaturum commendat, & operis partitionem indicat.

150 Inde eſt, quod intactis eorum libris, qui de ejuſdem beatiſſimi Patris noſtri initiis, ſeu etiam mediis conſcripſerunt, ne tamquam ſuper alienum ædificaſſa videar fundamentum, circa ea potiſſimum noſter ſermo verſatur, quibus pene omnibus præſens affui: interdum etiam licet pauca interſerens, quæ fideliſſima ſtatrum, qui aderant, relatione cognovi. Verumtamen opus iſtud libellis tribus partium lector inveniet. Quorum primus quidem ea maxime, quæ ad habitum, mores, atque doctrinam hujus beati Patris videntur pertinere, proſequitur. Secundus autem virtutes multas per eum factas eloquitur. Tertius in ejuſdem bono fine complerur. Illud etiam admonendum, in rerum narratione geſtarum cohærentiam ſimilitudinis magis, quam temporis obſervari: ſiquidem nec ſigna ipſa, nec opera quædam eo ordine ſcripta, quo facta ſunt: ſed interdum aliqua, prout occurrere locis opportunioribus videbantur, inſerta. Firmior enim B videtur, & haberi acceptior ſolet oratio, quæ ſuis innititur & illuſtratur exemplis: velut fabrica quædam idoneis ſulta columnis. Nonnulla quoque tranſpoſita ſunt, ut ſimilibus aliis jungerentur, & quæ erant ejuſdem generis, ſibi aptius cohærerent. Verum hæc in duobus quidem libellis prioribus: nam in tertio pene per omnia ordini ipſi ipſius temporis, ſeries narrationis obſequitur a.

a

ANNOTATIO.

a *Prioris editionis capita inveniet lector poſt præfationem libri primi Vitæ.*

CAPUT I.

Mores ac virtutes ſummatim; acceſſus ad Hugonem epiſcopum Gratianopolitanum, & ad Carthuſianos; ſenſuum cuſtodia, uti & ſermonis; modeſtia ſimul ac gratia; dignitatum fuga.

C

LIB. III. CAP. I.

Virtutum enumeratio; corporis dotes.

INnumeris quidem ſignis atque miraculis, ut orbis comperit univerſus, fidelem famulum ſuum Bernardum Claræ-vallenſem Deus glorificavit abbatem, ſicut gloriolus ſemper in Sanctis ſuis, & in ſua mirabilis eſt majeſtate. Ceterum, ſicut Malachiam ſanctum idem ipſe commendat, primum maximumque miraculum, quod exhibuit, ipſe fuit: ſereuus vultu, modeſtus habitu, circumſpectus in verbis, in opere timoratus, in ſacra meditatione aſſiduus, in oratione devotus: &, (ſicut alios ipſe monebat, crebra ſiquidem experientia perſuaſus) de omni re magis fidens orationi, quam induſtriæ propriæ vel labori. Magnanimus in fide, longanimis in ſpe, profuſus in caritate, ſummus * in humilitate, præcipuus in piatate. In conſiliis providus, in negotiis efficax; numquam tamen minus, quam in otio otioſus: jucundus ad opprobria, ad obſequia verecundus: ſuavis moribus, meritis ſanctus, miraculis glorioſus; affluens denique ſapientia, & virtute, & gratia apud Deum, & homines. Cujus ſanctæ animæ adjutorium ſimila ſibi fecerat Deus, & ſpeciali præventum benedictione corpus aptaverat. Apparebat in carne ejus gratia quædam, ſpiritualis tamen potius quam carnalis: in vultu clariras præfulgebat, non terrena utique, ſed cæleſtis: in oculis angelica quædam puritas, & columbina ſimplicitas radiabat. Tanta erat interioris ejus hominis pulcritudo, ut evidentibus quibuldam indiciis foras erumperet, & de cumulo internæ puritatis & gratiæ, copioſe perfulus homo qnoque exterior videretur. D

152 Corpus omne tenuiſſimum, & ſine carnibus erat, ipſa quoque ſubtiliſſima cutis in genis modice rubens. In illo nimirum quidquid caloris inerat naturalis, aſſidua meditatio, & ſtudium compunctionis attraxerat. Cælaries ex flavo colorabatur & candido. Barba ſubrufa, circa finem vitæ ejus reſperſa canis a: ſtatura mediocritatia honeſtæ, loogitudini tamen vicinior apparebat. Alias autem theſaurus iſte in vaſe fictili atat, contrito penitus & undique conquaſſato. Laborabat ſiquidem caro ejus multipliribus infirmitatum incommodis, ut in eis virtus animi perficeretur. Quarum periculoſior quidem in meatu E arctiſſimi guturis, nil penitus ſiccum, vix ſolidum aliquid admittentis: moleſtior erat defectus ſtomachi, viſcerumque corruptio. Hæ continuæ illi, præter alias ſæpius incidentes. Summum ajus ſtudium fugere admirationem, & tamquam unum ſeſe agere ceterorum. At proſequebatur gloria fugientem, ſicut a regione captantes ſeſe alios fugere conſuevit. Proverbium illud in ore ei frequenter, ſemper in corde: Qui hoc facit quod nemo, miratur omnes. Quo nimirum intuitu vitam regulamque communem amplius æmulabatur, nil in ſuis actibus præferens obſervantiæ ſingularia. Ob hoc denique & cilicium, quod pluribus annis occulte geſtaverat, ponere maluit, quam ut ferre ſciretur, minus illum latera velle conteſtans, qui cum cæteris ejuſdem profeſſionis ſibi communia non ſectatur. In ipſis tamen communibus erat illi ſingularis puritas, & devotio noo communis. Nihil negligena, & minima quæque cum ſtudio & intentione tractabat; ex proptia ſiquidem experientia definire ſolitus ſapientem, cui quæque res ſapiunt prout ſunt. F

153 A primis fere annis ſic evaſit illecebras gulæ, ut iplam quoque ſaporum diſcretionem ex magna parte perdiderit, Quoties pia ſibi miniſtrantium fraude deceptus, liquores pro aliis alios ſumpſit! Nam & oleum ſibi per arrorem aliquando propinatum bibit, & penitus ignoravit. Nec prius id cognirum, quam ſuperveniens quidam, labia ejus miraretur inuncta. Cibus ejus burcella panis in aqua calida penitus emolliti cum exiguis ſorbitiunculis erat. Modicus ille quidem, ſed non modicam ejus partem crudam rejiciebat ſtomachus, ne qua illi foret in cibo voluptas, quem ſumere periculum; ſumptum tanere, dolor; rejirete miſeria. Sic nimirum fideli Servo juxta deſiderium cordis ſui diſpenſatio ſuperna proviserat, ut nec fructus ei deeſſet abſtinentiæ ſingularis, & odiolam ſemper admitationem declinaret ſub umbra neceſſitatis. De vino quidem ſæpius nobis iple direbat, decere monachum, quando ſumete oporterer, ſic guſtare illud, ne exinaniſſe calirem notaretur. Quod ſic ipſe ſervabat, quoties ſibi vinum patiebatur apponi, ut non modo poſt unum potum, ſed poſt totum qua-

lecum-

& a. de ejus infirmitatibus.

Gulæ edita cum, parcitas ſibi & pœna, pia cavillatio nat.

* al. profundus

A locumque prandium, ſuum vaſculum, in quo ei propinabatur, vix aliquando videretur minus plenum a menſula reportari. Minus quidem ſtare poterat, ſed erat ſedens pene jugiter, & rariſſime movebatur. Quoties ſubtrahere ſe negotiis poterat, aurorans, aut legens, aut ſcribens, aut inſiſtens doctrinæ, & fratrum ædificationi; aut in ſacra meditatione perſiſtens. In quo nimirum ſtudio ſpirituali obtinuerat gratiam ſingularem, ut non tædium in illo, non difficultatem aliquam ſuſtineret, libere ſecum habitans, & deambulans in latitudine cordis ſui, & ibidem exhibens Chriſto (ut monere alios ipſe ſolebat) conſeculum grande ſtratum. Omnis ei ad meditandum hora brevis, locus omnis congruus erat. Frequenter tamen, licet ſit affectus, divino regente motu, imo regente ſpiritu, ſtudium hoc lucris uberioribus poſtponebat, doctus quærere non quod ſibi erat utile, ſed quod multis. Alioquin in quolibet cœtu hominum vel tumulta, niſi ejus intentionem cauſa depoſceret, tota facilitate animum colligens, interiori quadam, quam ubique ipſe ſibi circumferebat, ſolitudine fruebatur, nihil prorſus attendens, quod ſonaret vel appareret exterius.

B

154 Cum jam Dei famulus annos aliquot in Clara-valle peregiſſet, ſubiit animum ejus ut ſanctum Hugonem Gratianopolitanum epiſcopum *b*, & Cartuſienſes fratres devotionis gratia viſitaret. Quem prædictus epiſcopus tam gracanter, & tam reverenter ſuſcepit, divinam intelligens in ejuſdem hoſpitis viſitatione præſentiam, ut proſtratus ſolo tenus adoraret. Videns autem Servus Chriſti epiſcopum ætate grandævum, celebrem opinione, ſanctitate conſpicuum, coram ſe procidentem, vehementer expavit, & ipſe quoque pariter corruens ante eum, ita demum ſuſceptus in oſculo pacis, humilitatem ſuam tanti viri veneratione confuſam, non ſine gravi gemitu eauſabatur. In cujus pectore ſingularem obtinuit ex eo tempore locum, ut fierent deinceps duo illi filii ſplendoria, cor unum, & anima una, & ſe invicem frueretur in Chriſto. Sicut enim regina Saba de Salomone teſtatur, uterque ſeſe in altero longe amplius, quam fama vulgaſſet, ioveniſſe gratulabatur.

11: Iouiſſe B. Hugonem Gratianopol. epiſcopum:

b

C

155 Cartuſiæ *c* quoque a viro reverendiſſimo Guigone *d* Priore, & a ceteris fratribus eodem affectu & eadem veneratione ſuſceptus eſt Servus Chriſti, exſultantibus illis in gaudio, quia qualem eum per epiſtolam prius noverant, talem invenerunt & præſentem. Ceterum cum in reliquis omnibus ædificarentur, unum fuit, quod prædictum Priorem Cartuſienſem aliquatenus movit, ſtraiura videlicet animalis, cui idem Vir venerabilis inſidebat, minus neglecta, minus præferens paupertatem. Nec ſilentio preſſit æmulator virtutis, quod mente conceperat; ſed locutus uni e fratribus, aliquatenus ſuper hoc moveri ſeſe confeſſus eſt, & mirari. Cumque ille ad Patrem ſanctum, quod audierat, retuliſſet; non minus ipſe miratus, quale illud eſſet ſtramenium quærebat, quod ita ſcilicet a Clara-valle Cartuſiam uſque veniſſet, ut nunquam illud vidiſſet, nunquam conſideraſſet, & uſque in hodiernum illam, quale eſſet, omnino neſciret. Neque enim ſuum erat animal illud, ſed a quodam monacho Cluniacenſi avunculo ſuo, & in ſua vicinia demorante, fuerat commodatum: & erat, ſicut ſibi ſternere ille ſolebat. Quod verbum ſæpe dictus Prior audiens, in eo potiſſimum mirabatur; quod ſic ille Dei Famulus foris oculos circumtendiſſet, imus animum occupaſſet, ut quod ipſe primo offenderat viſu, hoc ille tanti itineris ſpatio non vidiſſet. Juxta lacum etiam Lauſannenſem e totius diei itinere pergens, penitus eum non vidit, aut ſe videre non vidit. Cum enim veſpere facto, de eodem lacu locii colloquerentur, interrogabat eos, ubi ille lacus eſſet: & mirati ſunt univerſi.

item Cartuſiæ: mira in S. Bernardo oculorum cuſtodia:

a

d

D

A. Guillelmo.

156 Deſideraverat tamen ab initio omni modo ſubtrahere ſe negotiis, & nuſquam egredi, ſed in monaſterio relidere. Quod & poſtmodum, ex defectu corporis occaſionem inveniſſe ſe reputans opportunam, aliquandiu ſtatuit, & aliquamdiu tenuit, donec illum exire coegit neceſſitas gravis Eccleſiæ Dei, & ſummi Pontificis, atque omnium abbatum ſui Ordinis juſſio *f*, quibus per omnia tamquam patribus deferebat ipſe omnium pater. Ex quorum etiam mandato, noviſſimis quidem annis, præter cucullam & tunicam, laneo panno in modum chlamydis decuctæ, & pileo ſimili utebatur, inter tantos languores corporis & labores, nullis unquam uti pellibus acquieſcens. In veſtibus ei paupertas ſemper placuit, ſordes numquam. Nimirum animi ſore * indices, ajebat, aut negligentia, aut inaniter apud ſe glorianiis, aut gloriolam foria affectantia humanam. Inceſſus ejus & habitus omnis modeſtus & diſciplinatus, præferens humilitatem, redolens pietatem, exhibens gratiam, exigens reverentiam, ſolo viſu lætificans & ædificans intuentes. De riſu dicimus, quod ex ore ejus frequenter audivimus, dum cachinnos religioſorum hominum miraretur, non meminiſſe, ſe a primis annis ſuæ converſionis aliquando ſic riſiſſe, ut non potius ad ridendum, quam ad reprimendum ſibi vim facere oporteret; & riſui jun ſtimulum magis adhibere, quam fremum.

eum ſalis-sudimis & ſilentii re-ligioſi, ac modeſtiæ:

f

E

* *l. n. eſſe*

157 Vocem illi in invalido corpore validam ſatis intelligibilemque contulerat, qui in opus prædicationis ſegregaverat illum ex utero matris ſuæ. Sermo ei, quoties opportuna inveniebatur occaſio, ad quaſcumque perſonas, de ædificatione animarum, prout tamen ſingulorum intelligentiam, mores & ſtudia noverat, quibuſque congruens auditoribus erat. Sic ruſticanis plebibus loquebatur, ac ſi ſemper in rure nutritus: ſic ceteris quibuſque generibus hominum, velut ſi omnem inveſtigandis eorum operibus operam impendiſſet. Litteratus apud eruditos; apud ſimplices ſimplex; apud ſpirituales viros, perfectionis & ſapientiæ affluens documentis: omnibus ſe coaptabat, omnes cupiens lucrifacere Chriſto. Cautus erat artificioſiſſime obſervare quod ad Papam Eugenium ſcribens *g*, de ſui cordis plenitudine eructavit: Nugæ ſi incidant, interdum, inquit, ſerendæ fortaſſis; referendæ numquam. Interveniendum cauta & prudenter nugacitati. Prorumpendum ſane in ſerium quid, quod non modo utiliter, ſed & libenter audiant, ut ſuperſedeant otioſis.

ſermo captui auditorum accommodatus: & magis ædificationi:

F

g

158 Quam vero placabilem & perſuaſibilem, quamque eruditam linguam dederit ei Deus, ut ſciret, quem & quando deberet proferre ſermonem, quibus videlicet conſolatio vel obſecratio, quibus exhortatio congrueret vel increpatio; noſſe poterunt aliquatenus qui ipſius legerint ſcripta, etſi longe minus ab eis, qui verba ejus ſæpius audierunt, Siquidem diffuſa erat gratia in labiis

mira ejus facundia & gratia ſermonis: intelligentia Scripturarum divinitus conceſſa.

A labiis ejus, & ignitum eloquium ejus vehemen-
A. GAUFRIDO. ter, ut non poſſet ne ipſius quidem ſtilus, licet eximius, totam illam dulcedinem, totum retinere fervorem. Mel & lac ſub lingua ejus, & oi-hilò minus in ore ejus ignea lex: juxta illud Cantici canticorum: Sicut vitta coccinea labia tua, & eloquium tuum dulce. Inde erat, quod Germanicis etiam populis loquens, miro audiebatur affectu, & ex ſermone ejus, quem intelligere, utpote alterius linguæ homines, non valebant, magis quam ex peritiſſimi cujuslibet poſt eum loquentis interpretis intellecta locutione, ædificari illorum devotio videbatur, & verborum ejus magis ſentire virtutem. Cujus rei certa probatio
b tunſio pectorum erat, & effuſio lacrymarum b. Utebatur ſane Scripturis tam libere commodeque, ut non tam lequi illas, quam præcedere crederetur: & ducere ipſe quo vellet, auctorem earum dueem Spiritum lequens. Quem nimirum ut in medio Eccleſiæ aperiret os ejus, ſic impleverat Deus ſpiritu ſapientiæ & intellectua, ut ſecundum quod in libro Job legitur, profunda quoque fluviorum ſcrutaretur, & abſcondita pro-
B ferret in lucem. Nam & confeſſus eſt aliquando, ſibi meditanti vel oranti, ſacram omnem velut ſub ſe poſitam & expoſitam apparuiſſe Scripturam.

Gratis evangelizare, dignitates reſpuit. * *eſſe*

159 Cæterum quam gratis evangelizarit, quis digne prædieet, quia digne miretur? Minus fore * credidit, nullas ſibi ab auditoribus traoſitorias petere facultates, niſi oblatas ſæpius refutaret eccleſiaſticas dignitates. Parum illi fuit nulla quærere ſtipendia militantem: oe inſignia quidem reeipere acquievit. Deoique velut alter David proeeſſurus ad bellum, bellica arma ſibi graviora cauſatus eſt, quibus multos ſuo præſertim tempore eerneret prægravari: & in ſimplicitate lua glorioſius triumpbabat. Tantam enim gratiam virtus ei divina eontulerat, ut licet abjectus eſſe elegiſſet io domo Dei, uberius tamen fructificaret in ea, quam alii quilibet in ſublime porreeti, & lucens amplius illuſtraret Eccleſiam velut de ſub modio humilitatis lux, quam ceteri ſuper candelabra conſtituti. Nimirum quo humilior, eo ſemper otilior fuit populo Dei in omni doctrina ſalutari, io quo tamen numquam voluit
C locum tenere doctoris. Beatus plane, qui ſicut ipſe de quodam Sanctorum ait *i*, legem dilexit, & cathedram oon affectavit. Quam felicius ſiquidem io virtutum eathedra ſedere meruit, dum noluit præſidere in eathedris dignitatum! Deniique ſicut juſtus & fortis in prædicatione evangelica laboravit, ſicut prudens & temperans eavit ſibi ſemper ab eccleſiaſtica prælatione. Nec enim contumaciter umquam renuit, ſed frequenter, & ad maximos electus honorea, prudenter egit, divina ſibi cooperante gratia, ne aliquando cogeretur. Moylea quidem ſanctus ceſſit Aaron fratri ſuo pontificium; ſed linguæ erat impeditioris. Bernardum noſtrum noo ab opere Evangeliſtæ neceſſitas aliqua, ſed ab honore ſolo ſola humilitaa revocavit. Merito proinde apud Deum & homines obtinuit gratiam ſingularem, qui non modo ſine ſumptu temporalia facultatis, verum etiam ſine gradu eccleſiaſticæ dignitatis, ooo autem ſine fructu fraternæ ſalutis, Evangelium poſuit; & populo Dei ſemper prodeſſe ſtuduit, oumquam præeſſe ſuſtinuit. Raro tameo oiſi forte ad loca proxima, ut prædicaret, exivit. Sed quoties eum neceſſitas aliqua traheret, ſeminabat ſuper omnes aquas, publiçe & privatim annun- D
tians verbum Dei. Quod tamen ipſum ex mandato ſummi Pontificis actitabat: ad nutum quoque præſulum ceterorum, ubicumque eorum aliquem contigiſſet adeſſe. Nimirum quanto magnus erat, humilians ſe in omnibus, eo magis ſacerdotibus deferebat, quo plenius iotellexerat, quæ miniſtria Chriſti reverentia deberetur.

ANNOTATA.

a *His adde Sancti effigiem ex noſtro Commentario prævio* §. 53.

b *Habetur in Opere noſtro ad diem* 1. *Aprilis*.

c Cartuſiæ. *Notiſſima eſt aſcetarum eremus in Delphinatu Galliæ, & in tractu Gratianopolitano, ſic dicta a vico* Chartreux *ei adjacente, ut obſervat Baudrandus*.

d *Guigo ille conſcripſit Vitam S. Hugonis epiſcopi Gratianopolitani, quæ a nobis edita eſt ad diem* 1. *Aprilis*. *De eodem Guigone, ac Cartuſianis, quos impenſe amavit* S. Bernardus, *conſule dictum noſtrum Commentarium prævium* §. 11. *a n.* 119. E
His ſubjunge fragmentum epiſtolæ, quam Fr. Gaſpar van Craesbeeck Cartuſianus, Lira (parva civitas eſt paucis leucis diſtans Antverpia) ad noſtrum Papebrochium dedit die VI. *Decembris anno* 1685. Certiſſimum eſt, *inquit*, & præter omne dubium, quod S. Bernardus Clarevallenſia io domo noſtra Montia Dei lætiſſime hoſpitatus ſit devotionis cauſa: imo tam frequenter, ut ei fuerit aſſignata cella ſingularis, quæ fuit vocata cella S. Bernardi. Hanc noo ſemel trivit R. P. Pecquius, ut habeo ex ore ejus. Hæc jam a paucis annis eſt diruta ob ampliationem ambitus. *Hæc quia nec poſſum negare, nec confirmare, ideo intra ſimplicis relationis limites me contineo*.

e *Conſule Annotata ad lib.* 2. *cap.* 6. *lit.* ſ.

f *Meretur legi epiſtola* 21. *item* 48. *in fine*.

g *Vide librum* 2. *de Conſideratione cap.* 13.

h *De ſumma perſuadendi gratia, qua Vir ſanctus excellyit, agit Commentarius prævius* §. 39. *num.* 416.

i Nimirum de S. Malachia in ejus Officio, Antiphona 1. ad Matut. *ex Mabillonio hic*.

F

CAPUT II.

Sanctus calumniis obnoxius ex infelici ſucceſſu belli ſacri; errores Petri Abaelardi & Gilleberti Porretani ab ipſo confutati; hæreſis Henriciana repreſſa; miracula.

IV. *Calumniis impetitur ob infelicem ſucceſſum expeditionis in Orientem e innumera miracula.* * *i. e.* negotium

NEc tacendum, quod ex prædicatione itineris Hierololymitani grave cootra eum quorumdam hominum vel ſimplicitas, vel maligoitas ſcandalum ſumpſit, cum triſtior ſequeretur effectus. Quod tamen verbum * dicere poſſumus ab eo quidem initium oon ſumpſiſſe. Cum enim multorum jam animos permovitſet audita neceſſitas, a rege Francorum ſemel & iterum propter hoc expetitus, Apoſtolicia etiam litteris monitus, nec ſic acquievit ſuper hoc loqui, vel conſilium dare, donec per ipſius tandem ſummi Pontificis generalem epiſtolam juſſus ab eo eſt tamquam Romanæ Eccleſiæ lingua exponere populis atque principibus. Cujus epiſtolæ *a* tenor fuit, ut in pœnitentiam & remiſſionem peccatorum a
iter

A iter arriperent, aut liberaturi fratres, aut ſuas pro illis animas poſituri. Hæc & hujuſmodi ſuper hoc poterant veraciter dici: ſed dicendum potius id, quod potius fuit. Evidenter enim verbum hoc prædicavit, Domino cooperante, & ſermonem confirmante ſequentibus ſignis. Sed quantis, & quam multiplicibus ſignis? Quanta vel numerare, nedum narrare difficile foret. Nam & eodem tempore ſcribi cœperant, ſed ipſa demum ſcriptorem numeroſitas ſcribendorum, & materia ſuperavit auctorem: nimirum cum aliquando una die viginti ſeu etiam plures ab incommodis variis ſanarentur, nec facile ab hujuſmodi dies ulla vacarat. Denique plures eo tempore Chriſtus per Servi ſui tactum & orationem, ex ipſis etiam matrum uteris cæcos videre, claudos ambulare, aridos convaleſcere, ſurdos fecit audire, & mutos loqui: mirabilius reſtituente gratia, quod minus præſtitum fuerat a natura.

Civilis expeditio illa, quamvis fructuoſa fuiſſe.

161 Nec tamen ex illa profectione Orientalis ecclesia liberari, ſed cæleſtis meruit impleri & lætari. Quod ſi placuit Deo tali occaſione plurimorum eripere, ſi non Orientalium corpora a
B paganis, Occidentalium animas a peccatis: quis audeat dicere illi, Quid feciſti ſic? Aut quis recta ſapiens, illorum magis non doleat, qui ad priora, vel pejora forte prioribus ſcelera redierunt, quam eorum mortem, qui in fructibus pœnitentiæ purgatas variis tribulationibus Chriſto animas reddiderunt? Alioquin quamlibet dicant Ægyptii, dicant filii tenebrarum, qui veritatem nec videre valeant, nec proferre: Callide eduxit eos, ut interficeret in deſerto: patienter tolerat Chriſtus Salvator opprobrium, quod tantarum animarum ſalute compenſat. Meminit hujus verbi ipſe quoque venerabilis Pater, inter cætera dicens: Si neceſſe ſit unum fieri e duobus, malo in nos murmur hominum, quam in Deum eſſe. Bonum mihi, ſi dignetur me uti pro clypeo, libens excipio in me detrahentium linguas maledicas, & venenata ſpicula blaſphemorum, ut non ad ipſum perveniant. Non recuſo inglorius fieri, ut non irruatur in Dei gloriam. Hæc quidem illa in libro de Conſideratione ſecundo. Accidit autem, ubi primum de ejuſdem exercitus diſſipatione lamentabilis intra Gallias ioſonuerat rumor,
C ut illuminandum Dei Famulo filium cæcum offerens pater, multis precibus vinceret excuſatum. Et imponens Sanctus puero manum, orabat ad Dominum, quatenus, ſi ab eo verbum prædicationis illius exierat, ſi prædicanti Spiritus ejus aſſuarat, in illius illuminatione oſtendere dignaretur. Dum varo poſt orationem, orationis præſtolaretur affectum, Quid facturus ſum? ait puer: video enim. Attollitur illico clamor aſtantium, plures enim non modo a fratribus, verum etiam a ſecularibus aderant, qui, ut puerum videre videntem, multipliciter conſolati, Deo gratias referebant.

Aſcalon expugnata divina prius quam humana virtute.

162 (Illud etiam jucunde ſatis credimus confideraſſe nonnullos, quod eadem hebdomada, qua faliciſſima anima ejus carne ſoluta eſt, eccleſia Hieroſolymitana magnifice ſatis fuerit divino munere conſolata, ſicut ſæpius noverant illum promiſiſſe. Siquidem capta *b* eſt Aſcalon illa munitiſſima, pauçis a ſancta civitate milliariis diſtans, & periculoſe inſtans eaſaneo ejus. Adverſus hanc quinquaginta annis & eo amplius nihil profecerant Chriſtiani laborantes: nam & tunc non humana virtute capta eſt, ſed divina. Nec incongruum nunc ipſius interſerere verba, quæ eodem ſcripſerat anno ad virum optimum Militem Templi, tunc miniſtrum, nunc etiam, Magiſtrum Militiæ Templi, qui ipſius ſecundum carnem avunculus erat *c*. Væ principibus noſtris, ait. In terra Domini nihil boni fecerunt: in ſuis, ad quas velociter redierunt, incredibilem exercent malitiam, & noo compatiuntur ſuper contritione Joſeph. Confidimus autem, quia non repellet Dominus plebem ſuam, & hereditatem ſuam non derelinquet. Porro dextera Domini faciet virtutem, & brachium ſuum auxiliabitur ei: ut cognoſcant omnes, quia bonum eſt ſperare in Domino, quam ſperare in principibus.) Sed de his hactenus *d*.

D A. GAUFRIDO.

c

d

Quæ ſcribi cœperint pro Eccleſia Dei, inſtante quo elogio Innocentii PP. prædicantur.

163 Jam & illud propter poſteros memorandum, quam multipliciter Eccleſiæ ſanctæ Viri Dei doctrina profuerit in Catholicorum moribus emendis *e*, in ſchiſmaticorum furoribus comprimendis *f*, in hæreticorum erroribus confutandis *g*. Siquidem prætar eos, quos docuit ſobrie, & juſte, & pie vivere in ſæculo, quantos etiam perfectius valedicere ſeculo perſuaſit, vel ex hoc liquet, quod non ceſſavit, quamdiu vixit, deſerta ſæculi, ſæculi deſertoribus implens. Cujus miniſterio videtur propheticum illud etiam corporaliter exhiberi: Pluit defertum in ſtagna aquarum, & terram ſine aqua in exitus aquarum. Et collocavit illic eſurientes, & conſtituerunt civitatem habitationis. Et ſeminaverunt agros, & plantaverunt vineas, & fecerunt fructum nativitatis: & benedixit eis, & multiplicati ſunt, & jumenta eorum non minoravit. Sane in diebus ſchiſmatis generalis, quam fideliter Servus Domini ſtetit in confractione in conſpectu ejus, ut averteret iram ejus; quam efficaciter ſtetit & placavit, & ceſſavit quaſſatio; quam denique evidenter in tempore iræ factus eſt reconciliatio, non modo latius proſequendum. Sufficere interim poteſt, ſi ipſius ſuper hoc ſcribentis ad eum Innocentii Papæ verba *b* ponamus: „Quam firma, ait, perſeverantique conſtantia caulam B. Petri & ſanctæ matris tuæ Romanæ Eccleſiæ, incandeſcente Petri Leonis ſchiſmate, fervor tuæ religionis & diſcretionis ſuſceperit defendendam, & ſe murum inexpugnabilem pro domo Dei opponens, animos regum ac principum, & aliarum tam eccleſiaſticarum quam ſæcularium perſonarum ad Catholicæ Eccleſiæ unitatem, & B. Petri, ac noſtram obedientiam, frequentibus argumentis, & ratione munitis reducere laboraverit, magna, quæ Eccleſiæ Dei, & nobis provenit, utilitas manifeſtat„. In quibus autem pro fide quoque quam magnifice egeris Servus fidelis & prudens, breviter notimandum.

e

f

g

E

b

F

Petrus Abaelardus provocat cum ad diſputationem in concilio Senonenſi i

164 Fuit in diebus illis Petrus Abaelardus *i* magiſter inſignis, & celeberrimus in opinione ſcientiæ; ſed de fide perfide dogmatizans. Cujus cum blaſphemiis plena graviſſimis volitare undique ſcripta cœpiſſent, profanas novitates vocum & ſenſuum viri eruditi atque fideles ad Dei Hominem retulerunt. Qui nimirum ſolita bonitate & benignitate deſiderans errorem corrigi, non hominem confundi, ſecreta illum admonitione convenit. Cum quo etiam tam modeſte tamque rationabiliter egit, ut ille quoque compunctus ad ipſius arbitrium correcturum ſe promitteret univerſa. Ceterum cum receſſiſſet ab eo Petrus idem, conſiliis ſtimolatus iniquis, & ingenii ſui viribus, plurimoque exercitio diſputandi infeliciter fidens, reſiliit a propoſito ſaniori, Expetens denique Senonen-

i

ſem

A ſem metropolitanum, quod in ejus eccleſia celebrandum foret in proximo grande concilium, Clarævallenſem cauſatur Abbatem ſuis in occulto detrahere libris. Addit quoque, paratum ſe eſſe in publico ſua deſeodere ſcripta, rogaos ut prædictus Abbas dicturus, ſi quid haberet, ad concilium vocaretur. Factum eſt ut poſtulavit. Sed vocatus Abbas venire peoitus recuſavit, ſuum hoc non eſſe renunsians k. Poſtea tamen magnorum virorum monitis flexus, ne videlicet ex ipſius abſentia & ſcandalum populu, & coroua creſcerent adverſario, demum pergere acquievit, triſtis quidem, nec ſine lacrymis annuens, ſicut in epiſtola l ad Papam Innocentium ipſe teſtatur, in qua plenius lucidiuſque negotium omne proſequitur.

A.GAUFRIDO.

k

l

ſed a Summo Pontifice damnatur.

165 Affuit dies, & ecclelia copioſa convenit: ubi a Dei Famulo Petri illius io medium ſcripta prolata ſunt, & erroris capitula deſignata m. Demum illi optio data eſt, aut ſua eſſe negandi; aut errorem humiliter corrigendi; aut reſpondendi, ſi poſſet, objicieudis ſibi rationibus pariter & ſanctorum teſtimoniis Patrum. At ille nec volens reſipiſcere, nec valens reſiſtere ſapientiæ & ſpiritui, qui loquebatur, ut tempus redimeret, Sedem Apoſtolicam appellavit n. Sed & poſtea ab egregio illo Catholicæ fidei Advocato monitus, ut vel jam ſciens in perſonam luam nihil agendum, reſponderet tam libere, quam ſecure, audiendus tantum & ferendus in omni patienlia, non ſententia aliqua feriendus: hoc quoque omoimodis reculavit. Nam & coofeſſus eſt poſtea ſuis, ut ajunt, quod ea hora maxima quidem ex parte memoria ejus turbata fuerit, ratio caligaverit, & interior fugerit ſenſus. Nihilo minus tamen eccleſia, quæ convenerat, dimiſit hominem, mulctavit abominatiooem, a perſona abſtinens, ſed dogmata prava condemnans. Quaodo vero Petrus ille refugium inveniret in Sede Petri, tam longe diſſidens a fide Petri? Et ipſum ergo auctorem eadem ſententia cum erroribus ſuis Apoſtolicus Prælul involvens, ſcripte incendio, ſcriptorem ſileotio condemnavit.

m

B

n

Gilleberti Porretani errores condemnantur in concilio Remenſi, præſente Eugenio Pontifice.

o

C

166 Fuit item Gillebertus o, quem cognomioavere Porretanum, Pictavorum epiſcopus, io lacris Litteris plurimum exercitatus, ſed ſublimiora ſe etiam ipſe ſcrutatus, ad ioſpieotiam ſibi. Siquidem de ſanctæ Trinitatis uoitate & Divioitatis ſimplicitete oon ſimpliciter ſentiens, oec fideliter ſcribeos, diſcipulis ſuis paocs propooebet abſconditos, ſurtivas propinabat aquas, nec facile quid ſaperet, imo quantum deſiperet, perſonis authenticis fatebatur. Timebat enim, quod apud Senonas Petrum ei dixiſſe ferunt:

Tunc tua res agitur, paries cum proximus ardet.

Noviſſime tamen, cum jam fideliom ſuper hoc invaleſceret ſcaodalum, creſceret murmur, vocatus ad medium eſt, & librum tradere juſſus, in quo blaſphemias evomuerat graves quidem, ſed verborum quodam involucro circumſeptas. Igitur in concilio, quod in urbe Remorum Papa venerabilis Eugenius celebravit, egit cominus edverſus hunc Gillebertum, Eccleſiæ ſanctæ ſuo tempore ſingularis athlete Beroardus: primo quidem totum, quod ille verborum cavillationibus occultare nitebatur, eliciens: deiode vero ram luis ratiociniis, quam Sanctorum teſtimoniis biduana diſputatione redarguens, conſiderans ſane nonnullos ex his, qui prælidebant, jam quidem animadverſentes blaſphemiam in doctrioa, adhuc tamen averſentes injuriam a perſona, accenſus eſt zelo, & domeſticam ſibi eccleſiam ſeorſum coovocat Gallicanam.

D

novum ſymbolum condatur, & Gilleberto reſpiſcat.

167 Communi denique conſilio, a patribus deeem provinciarum, altis autem epiſcopis & abbatibus plurimis, dictante Viro Dei, novis dogmatibus oppooitur ſymbolum novum. Cui etiam ſubſcribuntur oomioa ſiogulorum, ut eorum videlicet omnium, ſicut irreprehcofibilis fides, ſic irreprehenſibilis zelus ceteris innoteſcat. Ita demum Apoſtolico judicio & auctoritate univerſalis Eccleſiæ, error ille damnatur, epiſcopus Gillebertus, an eidem damnatioui conſentiat, interrogatur. Conſentiens, & publice reſutans p quæ prius ſcripſerat & affirmaverat, indulgentiam ipſe cooſequitur, maxime quod ab iotitio cautus fuiſſet ea lege eamdem ingredi diſceptationem, ut promitteret ſine ulla ſele obſtinatione, pro Eccleſiæ ſanctæ arbitrio, correcturum libere luam opioiooem.

p

vi. Henricus monachus apoſtata hæreſes diſſeminat in partibus Tolofanis.

168 In partibus Tololanis Henricus q quidam, olim monachus, tune apoſtata vilis, peſſimæ vitæ, pernicioſæ doctrinæ, verbis perſuaſibilibus gentis illius occuparat levitatem, &, ut prædixit Apoſtolus, de quibuldam, in hypocriſi loqueos mendacium, fictis verbis de eis oegotiabatur. Erat autem hoſtis Eccleſiæ manifeſtus, irreverenter eccleſiaſticis derogans Sacramentis pariter & miniſtris. Nec mediocriter in ea jam malignitate proſecerat. Sic enim de eo ſcribens r Pater venerabilis ad principem Tolofanum, inter ceteta ait: Paſſim ioveniebantur jam eccleſiæ ſine plebibus, plebeaſioe ſacerdotibus, ſacerdotes ſine debita reverentia, ſine Chriſto denique Chriſtiani. Parvulis Chriſtianorum Chriſti vita iotercludebatur, dum baptiſmi gratia oegabatur. Ridebaotur orationes oblationeſque pro mortuis, Sanctorum invocationes, ſacerdotum excommuoicationes, fidelium peregrinationes, baſilicarum ædificationes, dierum ſolemnium vacationes, cbrilmatis & oſei conſecrationes, & omnes denique ioſtitutiones eccleſiaſticæ ſpernebantur.

q

E

r

Bero. cum Alberico Oſtienſi epiſc. Tolofam petit, ibi itinera multiplicat miracula.

169 Hac neceſſitate Vir ſanctus iter arripuit, ab eccleſia regionis illius ſæpius jam ante rogatus, & tuoc demum a reverendiſſimo Alberico Oſtienſi epiſcopo & Legato Sedis Apoſtolicæ perſuaſus pariter & deductus. Veniens autem, cum iocredibili devotione ſuſceptus eſt a populo terræ, ae ſi de cælo angelus adveniſſet. Nec moram facere potuit apud eos, quod irrueotium turbas reprimere nemo poſſet: tenta erat frequeotia diebus ac noctibus adventantium, benedictionem expeteotium, ſtagitantium opem. Prædicavit tamen io civitate Toloſe per aliquot dies, & in ceteris locis, quæ miſer ille frequentaſſet emplius, & gravius inſeciſſet, multos in fide ſimplices inſtruens, nutantes roborans, erraotes revocans, ſubverſos reparans, ſubverſores & obſtinatos auctoritate ſue premens & opprimens, ut non dico reſiſtere, ſed ne aſſiſtere quidem & apparere præſumerent. Ceterum, etſi tunc ſugic hæretieus ille & fatuis *f*, ita temen impeditæ ſunt viæ ejus & ſemitæ circumſeptæ, ut vix alicubi poſtea tutus, tandem captus & catenatus epiſcopo traderetur. In quo itinere plurimis etiam ſignis in ſervo ſuo glorificatus eſt Deus, eliorum corda eb erroribus impiis revocans; aliorum corpora a languoribus variis ſanans.

F

f

ac prædicationem ſuam confirmat.

170 Eſt locus in regione eadem, cui Sarlatum s nomen eſt, ubi ſermone completo plurimos ad benedicendum patres, ſicut ubique fiebat,

s

Dei

A Dei Famulo offerebant. Quos ille elevata manu & ſigno crucis edito in Dei nomine benedicens, In hoc, inquit, ſcietis vera eſſe, quæ a nobis, falſa, quæ ab hæreticis ſundentur, ſi infirmi veſtri, guſtatis panibus iſtis, adepti fuerint ſoſpitatem. Timens autem venerabilis epiſcopus Carnotenſium, magnus ille Gaufridus, (ſiquidem præſens erat & proximus Viro Dei) Si bona, inquit, fide ſumpſerint, ſanabuntur. Cui Pater ſanctus de Domini virtute nil hæſitans, Non hoc ego dixerim, ait, ſed vere, qui guſtaverint, ſanabuntur: ut proinde veros nos, & veraces Dei nuntios eſſe cognoſcant. Tam ingens multitudo languentium guſtato eodem pane convaluit, ut per totam provinciam verbum hoc divulgaretur, & Vir ſanctus per vicina loca regrediens, ob concurſus intolerabiles declinaverit, & timuerit illo ire.

*Toloſæ paralyticus moribundus reponi curatur. * al. primum*

175 Præcipuum * ſane miraculum, quod per Famulum ſuum in urbe Toloſa Chriſtus exhibuit, B paralytici cujuſdam clerici curatio fuit. Hunc in domo Regularium Clericorum ſancti Saturnini u; quorum unus ipſe erat, ad petitionem abbatis & fratrum, circa noctis crepuſculum viſitans Homo Dei, moribundum invenit hominem, qui extremum ſpiritum trahere videretur. Conſolatus itaque miſerum, & data benedictione egrediens, ſicut poſtea confeſſus eſt, loquebatur in corde ſuo fidelis Servus ad Dominum tam fiducialiter, quam fideliter, dicens: Quid exſpectas Domine Deus? Generatio hæc ſigna quærit. Alioquin minus apud eos noſtris proficimus verbis, niſi abs te fuerint confirmata ſequentibus ſignis. Eadem hora exſiliit paralyticus de grabato, & accurrens, ſecutus & conſecutus eſt eum, ſacra veſtigia devotione, qua debuit, amplexatus. Cui ſubito procedenti obvians ex concanonicis unus expavit & exclamavit, ſiquidem phantaſma putabat. Quando enim de lectulo eum crederet ſurgere potuiſſe? Egreſſam magis a corpore ejus animam phantaſtice ſibi apparuiſſe arbitratus aufugit. Sed ipſa demum tam ei quam ceteris rei veritas fidem fecit. Egreditur exinde ſermo inter fratres, curritur ad ſpectaculum tam jucundum: ipſe etiam inter primos accurrit epiſcopus & Legatus, inde pergitur ad eccleſium, eo ipſo, qui C convaluerat, præeunte, conclamatur in laudes Dei, eodem pariter concinente; ruit undique populus, benedicitur Chriſtus, triumphat fides, infidelis quiſque confunditur, exſultat pietas, & impietas contabeſcit. Porro Vir Dei cellam, ubi manebat, ingreſſus, diligenter omnes obſervari aditus, obſerari januas jubet; ne quis patet introitus populo concurrenti. (Sane is quidem Bernardus (hoc enim Clerico nomen erat, qui ſanus factus eſt) corporali beneficio non ingratus; magiſque ſollicitus pro remedio ſpirituali, ſecutus eſt Servum Chriſti, monaſticum in Claravalle Ordinem profitens, & habitum ſumens. A quo etiam miſſus ad partes iterum Toloſanas, & abbas illic conſtitutus, hodieque monaſterio præeſt, quod Vallis-Aquæ dicitur x.)

x

ANNOTATA.

a *Epiſtola primi Eugenii PP. III. quæ data eſt ad Ludovicum Galliarum regem, de expeditione in Terram ſanctam, habetur apud Labbeum tomo* 10. *Conciliorum col.* 1046. *& ſeqq.*

b Captam eſſe *Aſcalonam* anno ab Incarnatione Domini milleſimo centeſimo quinquageſimo quarto . . menſe Auguſto, die menſis duodecima, *auctor eſt Guillelmus Tyrius in ſua rerum in partibus tranſmarinis geſtarum Hiſtoria, lib.* 17. *cap.* 30. *in fine: ſed Pagius in Critica Baroniana ad annum Chriſti* 1153. *num.* 19. *ſcribit, hoc anno rem accidiſſe, die* XIV. *Kal. Septembris; & allegatis auctoribus*, Quare, *ait*, Tyrius, qui, cum res ab aliis acceptas, non vero a ſe viſas narrat, ſæpe fallitur, hanc Balduini III. Hieroſolymorum regis victoriam . . perperam in annum ſequentem differt. *Si quis autem de iſta expeditione cupit plura noviſſe, adeat eumdem Guillelmum in dicto libro.*

c Andreas *videlicet: ad quem* S. Bernardus *ſcripſit epiſtolam, ordine* 288. *apud Mabillonium, de infelici exitu ſacræ expeditionis.*

d *Nullo pacto imputari poſſe Viro ſancto infelicem malitiæ Orientalis eventum, liquet tum e ſuperiore Gaufridi pro eo apologia, tum e Commentario noſtro prævio; quem videſis* §. 40.

e *Quid Sanctus præſtiterit in reformandis eccleſiaſticorum, monaſticorum, ac ſeculatium moribus,* §. 45. *expoſitum eſt in Commentario.*

f *Vide eumdem Commentarium varii locis.*

g *Concertationes ejus dedimus ibidem* §. 41. *&* E *ſequentibus.*

h *In epiſtola Innocentii PP. II. quæ inter Bernardinas in editione Mabillonii ponitur ordine trecenteſima quinquageſima ſecunda, & nonnullitur anno Chriſti* 1131.

i *De Abaelardi erroribus a Sancto Viro impugnatis, ac de rebus, quæ huc ſpectant, pluribus agit idem Commentarius* §. 29.

k *Legi poteſt epiſtola* S. Bernardi 187.

l *Ordine* 190. *quæ ob prolixitatem refertur alibi apud Mabillonium, nimirum volumine primo, a col.* 643.

m *Adi Commentarium prævium* §. 29. *num.* 316.

n *Vide epiſtolam ſanctæ Patris* 189. *ad Innocentium PP. II. de erroribus Abaelardi; &* 188. *ad epiſcopos & Cardinales curiæ.*

o S. Bernardi *concertationem cum Gilleberto Porretano dedimus in Commentario prævio* §. 41.

p Hæc fuſius refert hujus libri auctor Gaufridus, qui & ipſe concilio interfuit, in epiſtola ad epiſcopum Albanenſem Henricum. Ad hæc, idem Gaufridus diſputationem edidit adverſus Gil- F bertum, quam habes in fine hujuſce tomi cum prædicta epiſtola. *Ita Mabillonius hic.*

q *Henricianos hæreticos a ſancto Doctore coercitos, ac miracula ad deſtruendos illorum errores ab eo facta apud Toloſanos, exhibet Commentarius prævius* §. 42.

r *Vide epiſtolam* 241.

ſ *Conſuli poteſt Gaufridi de hoc Henrico epiſtola, quæ dabitur infra apud nos, a num.* 351.

t Vulgo Sarlat, *urbs Galliæ in Aquitania, & in Petrocorienſi provincia.*

u *Gallice* S. Sernin de Toloſe vocatur *apud Sammarthanos tomo* 4. *Galliæ Chriſtianæ, pagina* 811. *ubi plura. Conſuli etiam poſſunt Annales Benedictini a Mabillonio editi tomo* 5. *ad an.* 1083. *num.* 49.

x Vallis-aquæ *(Valdeau:) de quo monaſterio non repeti plures notitias,*

A

AUCT. GAUFRIDO.

CAPUT III.

Suaviſſimi mores, ac præclaræ virtutes.

VIR. *Vir ſanctus quid de ſe fieri cupiat ex ter ra miracula.*

CUm autem per totum ab eadem provincia reditum Viri ſancti magis magiſque ſigna crebreſcerent, & multiplicarentur in dies, non prætereundum, quidnam ipſe inter hæc animi gereret, qui a Chriſto humilitatem cordis & mansuetudinem didiciſſet. Diſputans enim ſecum in cogitationibus ſuis, & ex ipſa demum locutus abundantia cordis ſui, domeſticis ſibi religioſis quibuſdam fratribus aiebat: Plurimum miror, quidnam ſibi hæc miracula velint, aut quid vifum ſit Deo talia actitare per talem. Nil mihi videor in ſacris Paginis ſuper hoc genere legiſſe ſignorum. Siquidem facta ſunt aliquando ſigna per ſanctos homines & perfectos: facta ſunt & per fictos. Ego mihi nec perfectionis conſcius ſum, nec fi-

B ctionis. Scio enim Sanctorum mihi non ſuppetere merita, quæ miraculis illuſtrentur: confido autem nec ad eorum ſortem me pertinere, qui virtutes multas in nomine Domini operantur, & a Domino ignorantur. Hæc & hujuſmodi crebrius ſecretiuſque eum viris ſpiritualibus conferebat. Noviſſime vero opportunum ſibimet viſus exitum reperiſſe, Scio, inquit, hujuſmodi ſigna non ad ſanctitatem unius, ſed ad multorum ſpectare ſalutem, & Deum in homine, per quem talia operetur, non tam perfectionem conſiderare, quam opinionem, ut in eo commendet hominibus, quæ illi creditur ineſſe, virtutem. Neque enim pro eis fiunt hæc, per quos fiunt; ſed pro eis magis, qui vident illa, vel ſciunt. Nec eo ſine per eos iſta Dominus operatur, ut ipſos probet ceteris ſanctiores, ſed ut ceteros magis amatores & æmulatores faciat ſanctitatis. Nihil ergo mihi & ſignis iſtis, quandoquidem meæ illa famæ magis, quam vitæ noverint exhiberi, nec ad meam fieri commendationem, ſed ad commonitionem potius aliorum. Satis, ni fallimur, hujus Viri mirabitur animum, quiſquis hæc diligenti conſideratione perſaverit, nec præ-

C ſtantius reputabit æſtimator quiſque fidelis, ſigna atque prodigia mirabiliter operari, quam perpetrata taliter interpretari.

Mira in ea integritas, & ſuavitas morum, ac moderatio affectuum.

173 Sibi quoque non minus utile judicabit, imitandos ejus affectus, quam mirandos actus; & morum inſignia, quam operum ſigna cognoſcere. Sed ad hæc quis idoneus? In hujus ſiquidem pectore Viri Dei, pari fœdere puritas ſuavitaſque conlederant: ſatis quidem utraque mirabilis; ſed mirabilior utriuſque complexus. Inde nimirum tam ſingulariter in unum hominem totius orbis vota pariter concurrebant, quod puritatem ſuavitas amabilem faceret; ſuavitatem puritas acceptabilem: ut difficile fuerit æſtimare, gratiæ an reverentiæ amplius obtineret. Quis enim tam rigidæ converſationis, qui Claræ-vallenſem non ſublimiter revereretur Abbatem? Quis tam diſſolutæ, qui non erga eumdem dulciter afficeretur? Dulciſſimis enim affectibus plenum pectus ipſe gerebat, ſed quam libere eos, quoties cauſa depoſceret, coercebat: humaniſſimus in affectione, magis tamen ſortis in fide. Et ut breve aliquod hujus rei proferamus exemplum, ſicut ipſe quoque teſtatur in Sermone ſuper Cantica canticorum vicéſimo ſexto; ſiccis oculis germani fui, & germani tam neceſſarii, D tam dilecti, Gerardi videlicet, celebravit exſequias, ſiccis oculis corpus ejus tradidit ſepulturæ, ne affectus fidem vincere videretur. Nam extraneum quemlibet vix aut numquam ſine lacrymis ſepelivit. Talem ſibi illum, uberius proinde fructificaturum, manus divina formaverat, ut ſuſteritatem ſuavitas morum tolleret, auctoritatem ſanctitas conſervaret. Cui enim vel tanta benignitas eſſet oneri, vel tanta bonitas non eſſet honori? Legimus de Salomone, quod omnis terra deſideravit videre vultum illius. Grande præconium, ſed forſitan in hac parte non minus quam Salomon hic. Neque enim ſatis credibile eſt, Salomonem illum in omni gloria ſua tam univerſalem orbis obtinuiſſe favorem, quam bene in ſua humilitate. Imo vero difficile omnino videretur ex hiſtoriis aliquibus invenire hominem unum converſantem adhuc cum hominibus in univerſa terra, tam celebre & amabile obtinuiſſe nomen a ſolis ortu & occaſu, ab aquilone & mari. E

celeberrima Viri fama cum ſumma ſui deſpicientia conveniebat.

174 Ut enim illas memoremus provincias, ex quibus uſque hodie monumenta certiora ſupereſſe noſcuntur, & in eccleſia orientali & apud ſoles occiduos Hiberiorum, & a meridie in remotis finibus Hiſpaniarum, & ab aquilone in inſulis, quæ procul ſunt, Daciæ Sueciæque, celeberrima ejus opinio fuit. Crebrs undique recipiebat epiſtolas, & reddebat. Undique ei xenia mittebantur, undique ejus benedictio petebatur. Poſtremo quaſi vitis abundantiſſima ſuos undique palmites propagavit, excepto quod in terram Hieroſolymitanam, quamvis locus eſſet a rege paratus, ob incurſus paganorum, & aeris intemperiem, non acquievit mittere fratres ſuos. Neque vero epiſcopus ille incongruum aliquid uſurpaſſe videtur, qui poſt ſacrum ejus obitum, dum fratres conſolaretur, inter cetera hoc quoque in ipſius prolecutus eſt laudem, quia in omnem terram exivit ſonus ejus, & in fines orbis terræ verba illius. Vincebat tamen ſublimitatem nominis, humilitas cordis, nec tantum poterat univerſus eum mundus erigere, quantum ſeipſe dejicere ſolus. Summus reputabatur ab omnibus, infimum ipſe ſe reputans: & quem F ſibi omnes, ipſe ſe nemini præferebat. Denique ſicut nobis ſæpius fatebatur, inter ſummos quoſque honores & favores populorum, vel ſublimium perſonarum, alterum ſibi mutuatus hominem videbatur, ſeque potius reputabat abſentem, velut quoddam ſomnium ſuſpicatus. Ubi vero ſimpliciores ei fratres, ut aſſolet, fiducialius loquerentur, & amica ſemper liceret humilitate frui, ibi ſe inveniſſe gaudebat, & in propriam rediiſſe perſonam. Innata ei a puero verecundia uſque ad diem perſeveravit extremum. Inde erat quod, licet tam magnus eſſet & excelſus in verbo gloriæ, oumquam tamen (ſicut ſæpe eum audivimus proteſtantem) in quamlibet humili cœtu ſine metu & reverentia verbum fecit, tacere magis deſiderans, niſi conſcientiæ propriæ ſtimulis urgeretur, timore Dei, caritate fraterna.

patientia in morbis animo, & in aliis eventibus.

175 Patientiam ejus maxime quidem flagellis dominicis exercitatam novimus & probatam: qui nimirum ab ipſo fœ cooverſionis ioitio uſque ad diem ſacræ depoſitionis tanta ſuſtinuit, ut vita ejus his, qui noverant, non niſi quædam mortis protelatio videretur. Cæterum ergo homines quoque, etſi rarior ei occaſio minora for-

ſitan

A ſitan patientiæ potuit experimenta præſtare, dicendum tamen vel breviter, ne hujus quidem apparuiſſe eum virtutis immunem. Et quia genus hoc patientiæ ſolitus erat dicere tripartitum, videlicet ad verborum injurias, ad damna rerum, ad corporis læſionem: de ſingulis ſaltem ſingula proponamus exempla, quæ interim nobis occurrunt. Scripſerat aliquando Dei Famulus ad epiſcopum aliquem *a* de curia & conſilio regis, monens eum ſuper quibuſdam verbis regi ſuadere & conſulere meliora. At ille vehementer exacerbatus, amariſſimam ei reddidit epiſtolam, dicens in ipſa ſalutatione prima, Salutem, & non ſpiritum blaſphemiæ, tamquam videlicet Vir ſanctus (quod horror eſt dicere) ex blaſphemiæ ſpiritu illa ſcripſiſſet. Ad quod verbum manſuetiſſimus Chriſti Servus, memor Dominicæ reſponſionis: Ego dæmonium non habeo (ſicut bodieque exſtans ejus epiſtola continet;) Minime quidem, ait, ſpiritum blaſphemiæ habere me credo, ſed nec maledixiſſe cuiquam, aut maledicere velle me ſcio, B præſertim principi populi mei.

quorum exemplo

176 Nec minus poſtea carum, nec minus familiarem eumdem epiſcopum habuit; ſed elogium illud prædictum, apud eum ſic fuit quaſi non dictum. Abbas Farfenſis *b* conventum fratrum a Clara-valle vocaverat, monaſterium eis ædificaturus: ſed Romanus impedivit Antiſtes, & ſibi tollens eos in loco altero ordinavit. Unde plurimum dolens prædictus ille vir magnus, & magnæ devotionis, collectam pecuniam ſexcentarum fere marcarum argenti depoſuit ſub chirographo, quam ad Dei Hominem veniens obtulit ei, rogans ut, quod non meruerat in partibus ſuis, vel citra Alpes novum exinde cœnobium conderetur. Miſſum eſt pro argento, & totum prorſus amiſſum. Nec reſpondit aliud Homo Dei eum ei nuntiaretur, quam, Benedictus Deus, qui nobis pepercit ab onere. Nam & illis, inquit, qui abſtulere, levius indulgendum. Sunt enim Romani: & pecunia videbatur immanis, ac vehemens fuit iſta tentatio. Gratulari etiam conſueverat, decem circiter monaſteria, vel ædificandis monaſteriis loca C congrua numerans, fraudulenter & violenter ſibi ablata, dum contendere nollet, & magis eum vinci, quam alios vincere delectaret.

referuntur.

177 Veniens aliquando Glaram-vallem clericus quidam ex his, quos Regulares vocant, importune latis inſtabat, ut in monachum reciperetur. Suadente Patre ſancto, ut ad ſuam reverteretur eccleſiam, nec acquieſcente recipere eum: Ut quid ergo, ait ille, in libris tuis tantopere perfectionem commendaſti, ſi eam deſideranti opem renuis exhibere? Et maligno ſpiritu iracundiæ vehementius inſtigatus, ſicut poſtmodum evidenter apparuit, Jam, inquit, ſi illos teuerem, diſcerperem libros. Cui Vir Domini, Puto, ait, in nullo eorum legiſti, non poſſe te in tuo clauſtro eſſe perfectum. Morum correctionem, non locorum mutationem, ſi bene memini, in libris omnibus commendavi. Tum vero impetum faciens homo velut inſanus in eum, percuſſit maxillam ejus, idque tam graviter, ut ſuccederet ſtatim rubor ictui, tumor rubori. Jam qui aderant in ſacrilegum involabant: ſed prævenit eos Servus Domini clamans, & adjurans per nomen Chriſti, nullatenus eum tangere, ſed educere caute, & curam ejus habere, ne ab aliquo ei vel in aliquo noceretur. Quod tam diſtricte præcepit, ut miſer ille timens & tremens, abſque omni injuria eductus ſit & deductus.

178 Et quidem in libertate ſpiritus, Dei Famulus excellenter enitoit cum humilitate & manſuetudine tamen, ut quodam modo videretur & vereri neminem, & omnem hominem revereri. Increpatione rarius utebatur, monitis potius & obſecrationibus agens. Quam vero invitus, & non ex cordis amaritudine verbum proferret amarum, ex eo maxime animadvertebatur, quod perfacile hujuſmodi impetum cohiberet. Siquidem mirabatur hominum improbitatem, quos aliquando ſorte turbatos, excuſationem quamlibet rationabilem, ſatisfactionem quamlibet humilem admittere grävat, quod ipſa ſuæ turbationis paſſio miſeros ſic delectet, ut oderint omne remedium, ut contineant aures, claudant oculos, objiciant manus, & omnimodis ſatagant, ne ſemel orta commotio ſedari valeat & ſanari. Ejus tamen objurgationem non minus facile aliquando compeſcebat gravis & turbulenta reſponſio, quam humilis & modeſta; ut ab aliquibus proinde diceretur cedenti inſiſtere, cedere reſiſtenti. D

AUCT. GAUFRIDI. Rara increpat delinquentes, potius ejus mores ac obſecrat.

179 Dicebat enim, ubi reſonat utrimque modeſtia, dulce eſſe colloquium: ubi vel ex parte altera, utile: ubi ex neutra, pernicioſum. Ubi enim hinc inde duritia ſonat, jurgium eſt, non correctio, nec diſciplina; ſed rixa, ut deceat magis interim diſſimulare Prælatum, & commotione ſanata, utilius caſtigare ſubjectos: aut certe, ſi ita res exigit, obſervare conſilium Sapientis, quia Stultus non corrigitur verbis. Loquitur iple de increpationibus minus utiliter, minus patienter acceptis, in ſermone ſuper Canticum canticorum quadrageſimo ſecundo, inter cetera dicens: Utinam neminem objurgare neceſſe ſit! Hoc enim melius. Sed quoniam in multis offendimus omnes, mihi tacere non licet, cui ex officio incumbit peccantes arguere, magis autem urget caritas. Quod ſi arguero, & feeero quod meum eſt, illa autem procedens increpatio minime, quod ſuum eſt, faciat, neque ad quod miſi illam, ſed revertator ad me vacua, tamquam jaculum feriens & reſiliens, quid me animi tunc habere putatis, fratres? Nonne augur? nonne torqueor? Et ut mihi uſurpem aliquid ex verbis magiſtri, quia de ſapientia non poſſum, prorſus coarctor e duobus, & quid eligam neſcio, placereue mihi in eo, quod locutus ſum, quoniam quod debui, feci: an pœniteotiam agere ſuper verbo meo, quia, quod volui, non recepi. Et infra: Dicas forſitan mihi quod bonum meum ad me revertatur, & quia liberavi animam meam, & mundus ſum a ſanguine hominis, cui nocumtiavi & locutus ſum, ut averteretur a via ſua mala, & viveret. Sed eſto innumera talia addas, me tamen minime iſta conſolabuntur, mortem filii intuentem. Quaſi vero meam illa reprehenſione liberationem quæſierim, & non magis illios. Quæ enim mater, etiamſi omnem, quam potuit, curam & diligentiam ægrotanti filio adhibuiſſe ſe ſciat, ſi demum ſe fruſtratam viderit, & omnes labores ſuos eſſe penitus inefficaces, illo nihilo minus morienie, propterea umquam a fletibus temperabit? Et hæc hactenus. E

utilis dat magistrum de correptione moderanda.

180 De cetero tantus æmulator erat manſuetudinis & pacis, ut ſi forte improbus quilque petitor durius extorſiſſet a negante reſponſum, haud facile deinceps cum eadem repulſa dimitteretur inanis. Siquidem velut naturaliter (ut fatebatur) oderat omne ſcandalum; & gravamen F

manſuetus: de ejus charitate animi.

A cujuslibet hominis ſuſtinere, ei admodum gra-
AUCT. GAUFRIDO. ve; non ſentire, impoſſibile erat. Aden neminem ſprevit, nullius hominis ſcandalum parvi pendit: etſi veritatem Dei, juſtitiamque prætulerit. Nam & quoties oporteret noxios aliquorum vel reprehendere actus, vel impedire conatus, tam conſiderate fiebat, ut abundanter ipſi quoque, qui læſi viderentur, haberent, unde ſibi prn eo latisfacerent in cogitationibus ſuis. Sane vidimus ex ipſis quoque nonnullos, & de quibus minus id videbatur poſſe ſperari, ampliori devotione ejus poſtmodum vel obſequiis deſerviſſe, vel etiam adhæſiſſe veſtigiis. Dicitur tamen & invidos habuiſſe, ut haberet meritum & ex eis. Ceterum tam ſingulariter eminebat gloria nominis ejus, ut peſtis illa magis deſperatione, quam livore tabeſcerer, & timeret agnoſci. Quin etiam humilitate ejus & manſuetudine vincebatur, beneficiis ſuffocabatur, obruebatur obſequiis; nimirum doctus erat vincere in bono malum, ſicut ad quoſdam fratres ſcribens *c*, inter cætera ait: Adhærebo vobis, etſi nolitis: adhærebo, etſi nolim ipſa. Invitis præſtabo, ingratis adjiciam, bonorabo & contemnentes me.

c *Ad Præmonſtratenſes videlicet in epiſtola 253. ſub finem. Quam vero egregie ſanctus Pater de illis fuerit meritus, diximus in Commentario prævio, quem vide §. 9. & 21.*

CAPUT IV.

S. Bernardi effigies in ſcriptis ſuis expreſſa; mira virtutum & gratiarum omnium in eodem congeries.

Hæc nos quidem de ſacris moribus Patris noſtri, pro modulo noſtro ſub brevitate perſtrinximus. Ceterum longe eminentius in ſuis illo libris apparet, & ex litteris propria innoteſcit, in quibus ita ſuam videtur expreſſiſſe imaginem, & exhibuiſſe ſpeculum quoddam ſui, ut illud quoque Ambroſianum merito illi poſſe videatur aptari: Laude ſua ipſe ſe ſonet, & laureatus ſpiritu, ſcriptis coronetur ſuis. Si quis enim noſſe deſiderat, quam ſollicitus ab initio fuit ipſius dijudicator & ſcrutator exſtiterit, primum opus illius de Gradibus humilitatis inſpiciat. Inde, ſi quæritur piæ mentis religioſa devotio, tranſeundum ad Homilias in laudibus Virginis Matris; & illum, quem de diligendo Deo edidit, librum. Si fervens contra ſuorum vel aliorum vitia zelus, legatur is, quem Apologeticum vocat. Si vigil eodem in zelo & circumſpecta diſcretio, de Præcepto & Diſpenſatione differens audiatur. Quam vero fidelis cujuslibet piæ converſationis commendator extiterit & adjutor, Exhortatorius ad Milites Templi Sermo declarat. Quam non ingratus gratiæ Dei, ex his liquet, quæ de Gratia & libero arbitrio *a* tam fideliter, quam ſubtiliter diſputavit. Quam laber in voce, quam diſertus, & in rerum ſuperiorum pariter inferiorumque ſcientia locuplex, in his, quæ ad Papam Eugenium de Conſideratione *b* ſcripſit, diligens conſiderator agnoſcet. Quam devotiſſimus prædicator alienæ ſanctitatis, tam diligenter epiſcopi ſancti Malachiæ vitam proſecutus oſtendit. Nam & in Sermonibus ſuper Cantica *c* & inveſtigator myſteriorum, & morum ædificator magnificus inoteſcit. In Epiſtolis, quas ad diverſas perſonas ob negotia diverſa dictavit, prudens lector advertet, quo ſervore ſpiritus juſtitiam omnem dilexerit, omnem æque oderit injuſtitiam.

a *b* *c*

Ex ſcriptis ſuis qui peſtis conſeſſi.

Invenit ſcandali, gaudium de fructu animarum, ut ſerventia etiam in ſe tua.

281 Usque aden ſiquidem omnes homines germano amplectebatur affectu, ut eorum ſcandalo (ſicut ipſe fateri ſolebat) gravius ureretur, quibus nullam videretur occaſionem ſcandali præbuiſſe. Plus enim piiſſimum pectus, gratuitum affligebat alterius ſcandalum, quam propriæ immunitas conſcientiæ ſolabatur. Siquidem minus ſperabat poſſe ſanari, quod, unde procederet, non videbat; magnum ſibi a regione ſolatium fore perhibens, quoties inveniret unde ſatisfacere poſſet vel homini pro ſe, vel Deo prn homine non ſine occaſione turbato. Erga omnium quidem hominem ſpirituale commodum incommodumve amplius afficiebatur: & ſummum ei deſiderium, ſummum gaudium erat animarum fructus, converſio peccatorum. Et corporeas tamen neceſſitates piiſſimo miſerebatur affectu. Cujus tanta erat humanitas, ut non modo hominibus, ſed irrationabilibus etiam animantibus, avibus compateretur & feris: nec compatienti deerat virtutis effectus. Contigit enim aliquoties, ut iter agens, fugientem, & (ut videbatur) protinus capiendum vel lepulculum a canibus, vel aviculam ab accipitribus, ſigno crucis edito mirabiliter liberaret, dicereique ſequentibus, fruſtra ſeſe cooari, nec ullatenus, ſe præſente, ejuſmodi exercere poſſe rapinam.

B C

283 Fidelis etenim Servus Chriſti non quærebat aliquid ſuum: quidquid tamen erat Chriſti, ſic curabat ut ſuum. Quæ enim ſcelera non arguit, quæ odia non exſtinxit, quæ ſcandala non compeſcuit, quæ ſchiſmata non relarcivit, quas hæreſes non confutavit? Quid vero ſanctum, quid honeſtum, quid pudicum, quid amabile, quid bonæ famæ, quid virtutis aut laudabilis diſciplinæ, ſuis ortum in qualibet regione diebus, non roboravit ejus auctoritas, non fovit caritas, diligentia non promovit? Quid ante promotum dilatari amplius non optavit? Quid forte collapſum non totis pro loco & tempore viribus egit ut repararetur? Quis malitiam quamcumque diſponens, ejus zelum & auctoritatem non timuit? Quis proponens quodcumque bonum, ejus, ſi potuit, non conſuluit ſanctitatem, non deſideravit favorem, opem non flagitavit? Quis ad ſacrum in ejus pectore habitantis templum divini-

Usque homines promovendi, & malis exterminandis deo optatus.

D E F

a *Joſlenum nempe, epiſcopum Sueſſionenſem. Lege epiſtolam 223.*

b Id accidit tempore Innocentii ſecundi, qui monachos a Farfenſi abbate petitos, Romæ ad Aquas-ſalvias locavit. Farfæ, quod monaſterium eſt perilluſtre in Sabinia, tunc præerat Adenulfus loci abbas ab anno MCXXV. ad MCXLIV. laudatus in Chronico Mauriniacenſi tomo 4. Cheſnii, pag. 377. ubi dedicationi Mauriniacenſis eccleſiæ ab Innocentio factæ una cum Bernardo anno MCXXX. interfuiſſe perhibetur. Gerardus ex monacho Farfenſi Clarævallenſis laudatur ab Herberto io lib. 2. de miraculis cap. 29. *ſicut notatur hic apud Mabillonium. Sed in citato textu apud Cheſnium lego, a prædicto Pontifice* in eccleſia Mauriniacenſis cœnobii conſecratum eſſe altare ante Crucifixum; *non vero eccleſiam ipſam.*

ANNOTATA.

A tatis, de quacumque tribulatione fideliter clamaturus acceſſit, & inefficaciter laboravit? Mœſtus ab eo ſolatium, afflictus auxilium, conſilium anxius, æger remedium, pauper ſubſidium reportabat. Ita ſeſe omnium fecerat ſervum, ac ſi toti genitus orbi: ita tamen liber ex omnibus conſcientiæ ſuæ curam gerens, tamquam ſoli deditus curæ & cuſtodiæ cordis ſui.

Diverſa Sanctorum hominum charismata.

184 (Et quidem diviſiones gratiarum eommendat Apoſtolus: & ſi quis diligenter quærat, inveniet diverſos ab initio Dei famulos in diverſis enituiſſe muoeribus. Legimus anim viros in fide magnificos, multiplicibus elaruiſſe miraculis: alios ſpiritum habuiſſe propheticum, & futura quaſi præſentia, occulta velut ſub oculis poſita mirabiliter eognoviſſe. Alios nihilo minus antiquorum litteræ proteſtantur graviori abſtinentiæ deditos, parſimoniam coluiſſe: alios in humilitatis propoſito, ſpretis dignitatibus hujus ſeculi, auctori ſeculi plurimum placuiſſe: alios in doctrina verbi ad ſalutis ſcientiam plurimos eru-

B diſſe, ue ſecundum promiſſionem Scripturæ ſanctæ, lueeant quaſi ſtellæ io perpetuas æternitates. Alii quoque in ædificandis cœnobiis laboraotes, amplificaverunt nomen ſanctitatis: alii in ſedandis ſcandalis & turbioibus hujus ſeculi, promovendiſque Eccleſiæ Dei negotiis efficaciter occupati, utiles in actione: alii in ſacris meditationibus ſpiritualiter feriati, ſublimes in contemplatione fuerunt.

S. Bernardus vero omnibus videtur donaſſe gratiis.

185 Quid horum noſtro videbitur defuiſſe Bernardo? Immo quid horum tam inſigne in eo non fuit, ut ad commendationem ſatis eſſet, etiamſi ceterorum aliquid non adeſſet? Nam eiſi multiplicibus Eccleſia ſui temporis, tam in ſupra memoratis oegotiis, quam in aliis pluribus, actionis ejus utilitatem meruit experiri; magnifice tamen etiam gratia contemplationis in eo tam ex viſionibus & revelationibus Domini, quam ex ſcriptis ſuis, quæ ſpiritualibus exuberant ſenſibus, eluceſcit. Porro monaſteriorum fructus, quæ per eum Dominus ordinavit, tam copioſus & evidens, humanis ſele ingeris oculis, ut nullis egeat litteris commendari. Magia autem & ex ipſa quoque eorumdem multitudine cœnobiorum,

C omnis deinceps generatio certum eapere poterit documentum, quantos collegerit ad ſervitium Chriſti, qui tam multos undique propagavit. Quod ad reliqua ſpectat, de humilitate ejus, & dignitatibus refutatis, ſed & de tenuiſſimo victu, ſuperius proſecuti, ex his, quæ ad prophetiam pertinent, oſteoſionemque virtutum, ſub alio quidem principio curabimus annotare perpauca de multis.) *d* Et nunc igitur jam ſuper his, quæ in ſignis exterioribus, & multiplici virtutum exhibitione conſiſtunt, ſecundus *e*, ut præmiſſum eſt in præfatione, libellus aliquanta narrabit.

Finis libri tertii.

ANNOTATA.

a *Laudatur in Commentario noſtro prævio* §. 15. & 54.

b *Inſpice Commentarium eumdem* §. 50. & §. 55. *ubi inter* S. Bernardi *elogia, claſſe* 10. *vel ipſe hæreſiarcha Calvinus libros illos egregie laudat. Conſuli etiam poſſunt, quæ ibidem exſtant in claſſe* 1. & 7. *Ernaldus lib.* 2. *Vitæ, cap.* 6. *n.* 143. *inſigni præconio hanc Sancti lucubrationem condecorat. Vide etiam Annotata ad lib.* 2. *cap.* 6. *litt.* ec.

c *Varia de illis prænotentur ibidem* §. 23. & 28.

d *Gaufridi textum aliunde ſuppletum eſſe, indicant anſulæ, quibus ſatis multa hic includuntur, notante Mabillonio ad marginem*: Hæc interta ex mss. variant in edit. & quibuſdam mss.

e Secundus *eſt Gaufridi; ſed hic ordine* 4.

D AUCT. GAUFRIDO.

LIBER QUARTUS,

Auctore Gaufrido monacho Claræ-vallenſi.

CAPUT I.

Reditus ex Urbe; Sanctorum reliquiæ inde aſportatæ; beneficia in alios collata; ſpiritus propheticus.

E

SIcut Sermone ſuper Cantica eantieorum vicesimo quarto lervus Domini Bernardus Claræ-vallenſis gratulatur, & gratias agit illi: tertio quidem rediium *a* ab Urbe tuum elementior e cælo reſpexit oculus, & ſerenior tandem vultus arriſit, quod quieviſſet rabies Leonina, aceepiſſet finem malitia, recepiſſet Eccleſia pacem. Tanta vero exſultatinne eccleſia illum Gallieana recepit, ut non minorem videretur de ſuo reditu exhibere, quam de pace reddita nuntiare lætitiam. Unde etiam mirari iplè ſæpiuſque eaſari, quod, dum ſibi poſt tam graves frequentias bominum, & tumultus velut ab exordio valeſaeiendum læculo judicaret, & tamquam de novo adoriendum ſacræ propoſitum converſationis, tunc potiſſimum uberioribus acciperetur gaudiis, oblequiis eoleretur. Rediens autem Pater ſanctus ab Urbe, ex lanctorum Apoſtolorum Martyrumque corporibus xenia ſecum attulit pretioſa, haud modieum bune ſibi reputans fructum eſſe laboris. Inter quæ beati Cæſarii dentem qunnam modo receperit, memorandum. Cum enim integrum ei prædicti Martyris caput exhiberatur, ut tolleret inde, quod vellet, dari petiit dentem unum. Fruſtra vero aliquamdiu fratres, qni eum eo venerant, laborantes, conceſſum ſibi F trabere penitus non valebant. Fractis enim cultellis duobus aut tribus, quos applicuerant, nihilominus adbue dens immobilis permanebat. Tum ille, Orandum nobis, ait: nec enim habere poſſumus, niſi Martyr ipſe concedat. Facta denique oratione, reverenter aeeedens, incredibili facilitate duobus tulit digitis, quod ferreis ante moveri non poterat inſtrumentis.

CAP. 1. *Pax Eccleſia redditu Romano. Petro Leonis antipapæ Sanctus reliquias ex Urbe ferens.* *a*

tunica eius Romæ ſervata morbo bendum ſanat. *b*

187 Fratres autem Hiernſolymitani Templi, fidelis militiæ profeſſores, eum novam habere eo tempore domum in Urbe eœpiſſent, redeunte prædicto Patre, ſpeeialique patrono ſuo *b*, tunicam ejus pro eximia beoedictione ſervabant: apud quos eodem anno ſacerdos quidam graviſſima febre correptus deſperabiliter ægrotabat. Ut autem omnino deficiens deveniſſe vilus eſt ad extrema, portari ſeſe in oratorium, & prædictam beati Viri tunicam ſupponi ſibi fecit, in ſola poſitus exſpectatione exitus mortis: eum ſubito raptus in quemdam mentis exceſſum, ae veluti jam carne ſolutus, videre ſibi viſus eſt eorpus luum eodem, quo jaeebat, in loco exanime, jam eircumdatum multitudine ſacerdotum, apertos tenentium libros, & celebrantium exſequias ex more ſolemnes. Nec mora, in vul-

AUCT. GAUFRIDO.

A tu habituque prædicti Patris ſancti, reverenda quædam perſona prodieos ex altari, manu illis ionuit, ut tacerent, voce pariter prohibens, ne mortuum reputarent, cujus vitam Clarævalleſi Abbati donaverat Deus. Conſeſtim denique ad ſe rediens, ſanum ſe reperit, &, quod viderat, fratribus indicavit. Qui quidem, ut a fidelibus viris nuper accepimus, hodieque ſuperſtes, & in partibus Aquitaniæ degens, beneficium, quod accepit, ſedulo confitetur, ipſius præconio, cujus merito vivens. Si quis hoc minus miratur, animadvertat de beato Nicolao ex innumeris, quibus eſt decoratus miraculis, in natalis ejus annua commemoratione tamquam eximium commendari, quod imperatorem Conſtantinum ab interitu quorumdam longe conſtitutus per viſum deflexit.

abſens corpore, ſpiritu præſens exercitat, corpores in choro.

188 Nec illud diſſimile eſt, quod anoeſtimus. Abbas Gerardus de Moris *c*, quod eſt monaſterium proximum Clarævalli, teſtatus eſt nobis, vidiſſe ſe eum aliquando pſallentium fratrum circuire choros, & ſicut frequenter agebat, excitare torpentes, ita ut affectuoſius & virilius pſalleretur

B quod reliquum fuit vigiliarum. Cumque die ſequenti apud eum familiariter cauſaretur, tardius illum quam oportuerat, ea nocte viſitaſſe pſallentes, Ego, ait, noctu nis boris corporeo occupabar incommodo: ſed quo non potuit corpus, ſpiritus venit *d*. Expavit ille audiens nec adfuiſſe in corpore, quem tamdiu ipſe corporeo ſpectaſſet obtutu, circumeuntem utrumque chorum, & dormitantes quoſque, ut conſueverat, excitantem, & manum ſingulis imponentem.

d

Apud Urbem degens ſanat ſe Clarevalle moriturus.

189 (Tempore, quo Pater ſanctus apud Urbem morabatur, contigit fratrem quemdam, Robertum nomine, in Clara-valle graviter infirmari. Huic apparuit juvenis quidam, ſimilis fratri infirmario, præcipiens, ut ſequeretur ſe. Viſum eſt, quod ſequeretur præeuntem; venitque ad montem excelſum, in quo Domioum invenit Jeſum cum angelis ſuis, audivitque eum illi ductori ſuo dicentem: Cuſtodi mihi iſtum. Jamque miſit etiam Dominus in cor ipſius infirmi quædam verba, quæ ſuæ Clarævalli per illum mandavit. Facto ergo mane, reſedit, qui moriturus illico putabatur, mirantibuſque omnibus,

C dominum Godefridum, tunc Priorem, nunc Lingonenſem Epiſcopum, vocari fecit. Cui præſenti inter cetera dixit: Mandat vobis Dominus, ut domos amplas faciatis, quæ gentem poſſint capere, quam ipſe multam miſſurus eſt vobis: fratribuſque grangiarum * mandate, ut honeſte ſe habeant, formamque boni exempli hominibus ſæcularibus præbeant: quia væ ei, per quem unus retro abierit. Poſt dies ferme viginti, cum eadem adhuc valetudine deſperabiliter laboraret, admirabilia Pater Bernardus corpore abſens, ſed ſpiritu præſens, Clara-vallem advenit, languentem viſitavit, matutinos hymnos cireq eum cum ingenti fratrum multitudine decantavit, noctemque illam ibidem juxta illum fecit, & mane facto, idem frater ſaous apparuit, modum etiam ſuæ liberationis fratribus indicavit.)

** h. e. præſectorum, aut villarum cuſtodem*

vir nobilis hero modo redit ad ſanitatem i

190 Ad multorum aures famam credimus perveniſſe viri venerabilis Guilielmi, qui olim Montis-Peſſulani dominus, nunc verus Chriſti pauper & humilis monachus, degit in cœnobio, quod Grandiſſilva vocatur. Ipſius relatione didicimus, quod dicturi ſumus, ſicut ab ejus ore, cui contigerat, ſe accepiſſe dicebat. In civitate Auxitanorum, quæ metropolis eſt Vaſconiæ, miles quidam infirmabatur. Cujus cum inferiores D corporis partes a renibus & deorſum morbus ſæviens occupaſſet, erat diebus multis lecto decubans, non modica parte præmortuus. Compunctus denique & conſilius de miſericordia Dei; ad Servum ejus, cujus circumquaque tam celebris ſeſe virtutum fama diffuderat, quocumque labore ſe præcipit deportari. Jam per dies aliquot proceſſerat, proſeceratque non minus in fide & devotione, quam in itinere ipſo: cum miſeratus hominem Deus, mirabiliter ſatis & infirmitati ejus ſubvenire dignatus eſt, & parcere fatigationi. Occurrens enim quidam in via, quinam eſſet, aut quo tenderet, inquiſivit: acceptaque itineris ejus neceſſitate, Ego, ait, ex parte illius Sancti præcipio tibi, ut revertaris, ſciens quod, ubi domum veneris, ſanus eris. Perſuaſit illi Deus, ut crederet, cujus nimirum diſpoſitione omnia gerebantur. Rediit, redienſque, paolarim recepit eam, quæ ſibi promiſſa fuerat, miſericordiam, ut non prius domum pertingeret, quam plenariæ donum perciperet ſoſpitatis. E

Regina Anglie in ſummo periculo abſentem ubi rem Deus invocans, mox liberatur?

191 (Anglorum quoque regina Mathildis *e*, tantum huic Famulo Dei exhibuit aliquando devotionis affectum, ut veoieoti Boloniam *f*, extra urbem cum populo pedea occurreret, gravida tamen ipſa, multumque jam gravis. Quæ poſt dies aliquot, ut pariendi tempus advenit, tam graviter eſt afflicta, ut tam ipſa, quam domus omnis, de vita ejus peoitus deſperarent; jamque omni reliqua ſupellectili pauperibus & eccleſiis delegata, veſtis etiam regia pararetur, in qua ſepeliretur, tamquam protinus moritura. Tum ſubito recordata Hominis Dei, & nomen illius invocans plena fide, in ipſa protinus invocatione ſine periculo partum edidit deſperatum. Nec diſtulit legatum deſtinare fidelem, per quem gratias ageret celebri Subventori, ipſum ſic natum, non immerito natum *g* ejus appellans.) Verum ille, quoties tale aliquid contigiſſet audire, non minus humiliter, quam jucunde refutans, dicere conſueverat: Hoc certe mihi ſic eſt imputandum, ſicut ei, qui conſcius omoino noo fuit.

e

f

g

ſtola ejus ſuper ſe ſacrificio utens, poſſidentem dæmon ab obſeſſo ejecit.

192 In monaſterio, cui nomen eſt Bella-vallis *h*, prope urbem Chryſopolim *, homo quidam a dæmone vexabatur, mira eo inſtigante faciens, mira loqueos. Poſt multas igitur orationes fratrum, cum improbe perſiſteret illa nequitia ſpiritualis, recordatus eſt venerabilis Abbas loci illius Pontius *i* hodieque ſuperſtes, habere ſe ſtolam, qua beatus Pater aliquamdiu uſus fuerat in oblatione Hoſtiæ ſalutaria. Nec cunctatus, tulit protinus arma potentia Deo, & fiducialiter aggreſſus eſt inimicum. Vix limen attigerat cellulæ, in qua miſer homo jacebat, cum ſubito ille malignus horrendis vocibus victum ſe profitens; En, inquit, egredior, recedo protinus: manere ultra non poſſum. Reſpondente autem abbate: Per nomen Domini, & ipſius beati Viri meritum, cujus hæc ſtola fuit, tibi præcipio, exi citius, ne moreris: continuo dæmon fugatur ab homine, homo liberatur a dæmone. Quia alter non periculoſe ſorſitao exſultaſſet, uſque adeo ſibi ſpiritus eſſe ſubjectos, ut cederet & abſenti? Verum ille, abbate ipſo ountiante, nil motus, magiſque ſubſannans eos, quoa videbac magna ſuper hoc admiratione moveri, hæc eadem verba reſpondit: Quidni facile noa duo prævaluiſſemus in unum? Leviter illum ejicere potuit Deus, præſertim cum ego, ut dicitis, ei

** Vocatum Boſançon*

h

i

k

k locius

A ſocius datus ſim & adjutor. Hujuſmodi nempe reſpoosis, in hujuſmodi rebus ſæpius utebatur. Noverat ſiquidem verus & verax oon oſtentamr, ſed æmulator humilitatis, efficacius diſſuaderi poſſe hominibus, quod ſtupebaot, obliqua quadam & artificioſa objectione, quam aperta excuſatione, quæ humilitatem magis prædicabilem præferendo, exiſtimationem non minueret hominum, ſed augeret. Unde quodam loco * ex propria loquens experientia: Verus, inquit, humilis, vilis vult reputari, non humilis prædicari.

* Serm. 16. in Cant.

193 Illud quoque noviſſimum ſuit, quod adhuc io carne degens, apparens autem io ſpiritu, fratri cuidam obitus ſui præountiaverit diem. Infirmabatur novitius quidam frater in Claravalle, bonæ converſationis, & bonæ indolis adoleſcens. Nec looge aberat dies, qua, poſt annuam ex more probatiooem, novum induceret hominem, ſi nnn prius hominem exuiſſet. Siquidem conſummatus in brevi, explicavit tempora multa: placita enim erat Deo anima illius. Quinto igitur die ante ultimum diem ſuum, viſitante ſe fratre quodam [Gerardo *l*, qui hodie *m* abbas eſt mnaſterii Longipontis, *m*] idem novitius exhilaratus plurimum, inter alia ſpiritualis gratiæ verba, Ecce, inquit, quinta moriar die. Hodie eoim mihi Pater noſter dominus Abbas apparuit cum multitudine monachorum, & blanda enoſolatione reſovens, quinto die muriturum me eſſe dicebat. Exiit ſermn inter fratres, &, antequam impleretur, divulgatum eſt verbum. Expectabatur ab omoibus dies illa, ſed præ omnibus ille beatus jo expectatiooc ſua fuit. Jam dies quinta inclinabatur ad veſperam, illius autem ſpiritus magis ac magis elevabatur ad Dominum.

Novitius morieh ſuo dicm

l

m

B

194 Demum circa uodecimam boram in ipſo mortis agone poſitus, obductn prorſus, ut aſſoleo lumine oculorum, & oemini jam iotendeos, ad exitum feſtinabat. Interim viſitans eum Pater ſanctus velut ab alto ſomno revocat, & quaſi retrahit commeaotem, nec inſalutatum abire permittit. Ad cujus vocem aperieos nculos, & mirum io modum facie ſerenata, aliquamdiu ioteodebat in eum. Mirabamur omnes mortalem hnminem, lmo jam morientem eatenus triumphare de morte, ut in ipſn mortis articulo exſultaret io gaudio,

ex apparitione Sanctidefuncti

C pulcherrime nobis exhibens illud Poetæ:

Iocipe parve puer riſu cognoſcere matrem.

Tum vero conſolans enm Pater ſanctos nihil timere jubet, ſed recto protinus curſu pertingere ad Dominum Jeſum Chriſtum, & offerre ei bumilem pauperis ſuæ familiæ ſalutationem. Ad banc vncem qua potuit capitis inclinatiooe & motu annnens labiorum, iterum elauſit oculos, & eadem bora io pace quievit.

195 Multa quidem huie Famulo Dei revelata per ſpiritum, multa ſine præcedenti revelatione mirabiliter ab en prædicta cognovimus: ex quibus exempli gratia pauca ſubnectimus. Cum eſſet aliquandn Pater ſaoctus in Urbe Noviomenſium *n* in dnmo epiſcnpi Simoois *o*, adductus eſt ad eum Hervcius dc Baugenceio *p*, puer admodum gratioſus, ortus ex regio ſanguioe, & ipſius epiſcopi nepos. Dc quo ſequeoti nocte Famulo ſuo Chriſtus nſtendit, quod erat poſt tempora lnnga futurum: ſiquidem videbatur ſibi tamquam in Miſſarum celebratione aogelo cuidam pacis oſculum dare, quod ad puerum deferretur. Nec dubius dc revelatiooe, eumdem Hervejum renuntiaturum ſeculo, & futurum

Hervcium nobilem puerum prædicit fore monachum: n o

P

aliquando devotum Chriſti famulum promittebat. Quæ promiſſio tam celebris exſtitit & vulgata, ut ipſe quoque Herveius nobis poſtea fateretur, adoleſcenti ſibi ad omoes arguentia conſcieotiæ ſtimulos ſemper occurrere, impoſſibile eſſe, ut poſt Viri ſancti tale promiſſum, in ſæculari habitu moreretur; oee fraudatus eſt ſpe ſua. Siquidem veoerabilis Waleranous *q*, Urſi-campi *r* cœnobii primus abbas, mnnachum illum fecit, & angelico functus officio, pacem, quam ex ore Patris ſancti ipſe ſuſceperat, commuoicavit Hervein. Cnjus talis poſtmodum apparuit converſatio, ut tali dignus oraculo videretur. Nam & prædicto Waleranno in regimine mnaſterii Urſi-campi ille ſucceſſit; & noviſſime obitum ſuum immineotem ſanus adhuc & iocolumis, eodem Waleranno per revelationem ſibi anountiante, præſeivit atque prædixit.

D AUCT. GAUFRIDO

q

r

196 Et quod addimus, huic ſimile ſuit: Patrem ſanctum fines Pariſiorum aliquando peragrantem, ut ad ipſam diverteret civitatem, epiſcopus Stephanus, & ceteri omnes, qui pariter aderant, oboixe rogaotes oon poterani obtioere. Magno ſiquidem zelo, niſi cauſa gravis urgeret, E eooventus publicus declinabat. Cumque veſpere iter ſuum alias ordinaſſet, mane, ubi primum locutus eſt fratribus, dicere jubet epiſcopo, quia Pariſius ibimus, ut rogaſti. Conveniente igitur clero admodum copioſo, ſicut ſemper ab eo ſolebaot expetere verbum Dei, continuo tres ex illis compuncti ſuot, & converſi ab omoibus ſtudiis ad veræ ſapieotiæ cultum, abrenuotiaotes ſæculo, & Dei Famulo adhærentes. Quorum ille primum iotuens, cnm ſubito inter loqueodum ſurgeret, peteretque veſtigia ejus, inclinavit ſe modice, & fratri cuidam propius aſſideoti in aure locutus eſt, dicens: Iſtum ego ſicut nuoc video venientem oocturna viſione prævidi, propter quem etiam Domious nos adduxit. Qui nimirum novitius io multa poſtmodum puritate & devotione cooverſatus, plurimumque acceptus Deo & hnminibus, in Clara-valle poſt aonos aliquot beato fine quievit. Apparuerunt aliquando Viro Dei io Trecenſium urbe poſitn veoerabiles ejus filii jam quidem earne ſoluti, Galdricus & Gerardus: quorum etiam ſecundum F earnem alter germanus, alter avunculus ejus exſtiterat. Cumque velut accelerantes ocius pertranſirent, revocanti & retinere volenti reſpondebant, eundum ſibi pro fratre Gaufrido monacho, qui eorumdem a prima cnnverſione ſocius ſtrenuc ſatis in multis cœnnbiis exſtruendis miliſaverat Deo. Continuo Pater ſanctus excitatis Fratribus accelerari jubet, & ad monaſterium veniena, ipſn die, ſicut eis prædixerat, eumdem Gaufridum jam poſitum reperit in extremis.

Parifiis cnm Clerici ejus prædicatione compunfti omnes ſeſequuti ſunt

197 [Infenſus aliquando rex Francorum ſenior Ludovicus quibuſdam ſui regni epiſcopis, ſuis eqs ſedibus & civitatibus exturbavit. Uode etiam bie Vir reverendus plures ſcripſit epiſtolas, pro eorum pace laborans, quarum hodieque exemplaria perſevcrant. Accidit autem, ut, præſente eodem Patre ſaocto, epiſcopi multi, indigoationem regis flectere cupientes, tota humilitate proſtrati ſolo tenus, ejus tenerent veſtigia, & nec ſic grntiam obtinerent. Qua ex re Vir Dei religinſa aoimoſitate permotus, die altera regem durius increpans, quod Domini ſacerdotes ſpreviſſet, libere quoque denuotiavit, quod eadem ſibi nnete fuerat revelatum. Hæc, inquit, obſtinatio

divinitus puniri eos contemptos ſacerdotes.

A ſtinatio primogeniti tui Philippi regis morte mulctabitur. Vidi enim te eum minore filio tuo Ludovico ad pedes epiſcoporum, quos heri contempſeras, inclinatum, & protinus intellexi, Philippo celeriter facto de medio, pro Ludovici ſubſtitutione eccleſiam, quam nunc opprimis, te rogaturum. Quod quidem non longe poſt miſerabilis caſu implevit, &, decedente Philippo, egit pater, ut *is*, qui feliciter hodie regnat, Ludovicus junior ungeretur.] *f*

AUCT. GAUFRIDO.

ANNOTATA.

a *De reditu ex Urbe ad Claravallenſes, & quæ eadem occaſione acciderunt, tractat Commentarius prævius* §. 27.

b *De illis bene meritus eſt ſanctus Pater, ex eodem Commentario* §. 15. *non tamen regulam eorum, quæ ipſis data eſt in concilio Trecenſi, condidit, ut ibidem licet videre.*

e Ord. Ciſtere. in D. Ling. ſund. anno MCLIII. a Samſone Rem. arch., *ex notula marginali apud Mabillonium hic*, vulgo de Mores. *Ibidem non*
B *accidit prodigium Crucifixi, qui* S. Bernardum *amplexus eſt; ſicut obſervatur in Commentario prævio* §. 47. *ubi etiam laudatur Gerardus ſen Medardus ejuſdem abbas.*

d *His adde quæ ibidem ſunt præmiſſa* §. 21.

e *Scripta eſt ad eam epiſtola nunc* 315. *quam hac nota elucidat Mabillonius*: Mathildis filia Malcolmi III. Scotiæ regis, Henrici V. imperatoris, deio Henriei I. Anglorum regis uxor: ex eo genuit Henricum II. de quo Bernardus in fine epiſtolæ, quæ ante annum MCXXXV Henrici I. mortalem, ſcripta eſt. Alia fuit Mathildis, Fulconis V. Comitis Andegavenſis filia, Guillelmo ejuſdem Henrici I. filio deſponſa: ſed eo Oceani aquis abſorpto Fontis-Ebraldi religioſa & abbatiſſa: ad quam Petrus Cellenſis lib. 1. ep. 10.

f *Urbs eſt Galliæ in Picardia provincia.*

g *Sanctus Pater in epiſtola ad Mathildem lit.* e *citata*, De cetero, *inquit*, bene ſervate mihi filium, quem nunc peperiſtis: quia & ego quoque (ſi regi non diſplicet) in eo mihi vindico portionem.

h Ordinis Ciſtercienſis, ſundat anno MCXIX. *ex notula marginali Mabillonii*; filia Morimundi
C *vocatur apud Sammarthanos tomo 4 Galliæ Chriſtianæ pag.* 144.

i *Primum hujus monaſterii abbatem Mauricus ad annum* 1119. *cap.* 8. *fatetur ſibi eſſe ignotum; inter primos tamen hunc Pontium ponit.*

k Mauriena *modo citatus, num.* 5. legendum vult HUIC, id eſt Pontio, ſuperbum eſſe putans, ſi diceret Bernardus, ſe ſocio & adjutore Deum facilios ejicere dæmonem potuiſſe. Sed hic ironia eſt, *ſicut notatur hic apud Mabillonium, anno* 1719. *editum.*

l *Hunc primum iſtius cœnobii abbatem fuiſſe ſcribit Mauricus ad an.* 1131. *cap.* 6. *num.* 5. *Henriquezius eum annuntiat cum titulo* beati *ad diem* 26. *Aprilis. Hunc etiam dicta & facta* S. Bernardi *ſtudioſe obſervare ſolitum, habes in Commentario prævio* §. 21. *num.* 229.

m *Vide Chronologiam Bernardinam ad annum* 1131. *cui addi poteſt Mauricus mox allegatus.*

n Noviomum, *vulgo Noyon, urbs Galliæ in Inſula Franciæ.*

o Simon de Vermandoia ... regiæ proſapiæ princeps, a ramo Comitum Viromandenſium prognatus *laudatur pluribus apud Sammarthanos* D
in Gallia Chriſtiana tomo 3. *pag.* 817.

p *Al.* Balgeotiacum, *ſeu* Baugentiacum, *vulgo Bangency, urbs eſt Galliæ ad Ligerim fluvium inter Autelianum & Bleſas.*

q *De eo agit Mauricus ad annum* 1129. *cap.* 7. *& ad annum* 1142. *cap.* 10. *Henriquezius eum refert cum titulo* beati *die* 12. *Septembris.*

r *Adſis Chronologiam Bernardinam ad annum* 1129. *& Mauricum ad eumdem annum, cap.* 7.

f *Conſuli poteſt Commentarius prævius* §. 14. *num.* 142.

CAPUT II.

Alia quædam vaticiniorum ſpecimina.

FIdeliſſimum principem Theobaldum Comitem in magna tribulatione probatum non minus mirabiliter quam miſericorditer Dominus liberavit. Is olim rum potentiſſimus in regno, & ſecundus a rege, totus tamen eleemoſynis deditus, & ſtudio pietatis intentus, omniumque ſervorum Dei, ſed ſpecialiter Bernardi Clarævalleſis amator devotiſſimus erat. Quem eateous impugnari & affligi paſſus eſt Deus, ut, rege pariter & vitiois potentibus fere cunctis adverſus eum conjuratoibus, uſque adeo de ejus evaſione deſperaretur, ut publice quoque jam inſultaretur religioni, pietati detraberetur, eleemoſynis derogaretur. Mooacbi & converſi, inutiles ejus milites & balliſtarii dicebantur. Nec modo apud extraoeos, ſed io ipſis quoque ejus civitatibus & caſtellis ejuſmodi jam blaſphemiæ perſooabant. Deniqoe congregatis aliquando epiſcopia pluribus, aliiſque perſoois, præſeote etiam Viro Dei, dum ſuper his agerent & colloquerentur, epiſcopus quidam eo tempore, auctoritate & opinione prudentiæ celeberrimus aiebat: In manu regis eſt Comes Theobaldus, non eſt qui poſſit eum eruere. Reſpondente alio quodam antiſtite: Eſt qui poſſit liberare eum: multum ille miratus, quiſnam crederetur poſſe, quærebat. Demum audiens, quia poteſt eum eripere, qui omnia poteſt, Deus: non parum ſubſtomachans, Poteſt, inquit, ſi manifeſtus appareat, ſi elavam teneat, hinc iode pereutiat; ſed hactenos iſta non fecit. In tanta igitur deſperatione, eum prædictum principem vehementer urgerent extraoei, gravius tamen impugnareot, qui ab eo defecerant, univerſi pene potentes homines ſui; nec minus illum affligerent pauci, qui reſidui videbantur, ex aliorum defectu ipſi quoque ſuſpecti, Lingonenſis epiſcopus Godefridus frequenter & familiariter Dei Hominem conſulebat, quidnam ſibi Dominus ſuper his revelaret. Cui ille, eum jam ſæpius reſpondiſſet, nihil ſibi apparere niſi tribulationem ſuper tribulationem, demum aliquando ſciſcitanti, ait, Quia quioto menſe pax erit. Sane ultima die quinti menſis reformata eſt pax, ipſo quidem & oraote, & operante: ut non eſſet ambiguum, ejus potiſſimum ſtudio & merito piiſſimum illum prineipem a tam gravibus imminentibuſque periculis liberatum.

111. *Theobaldus Comes mire vexatur a Gallis, jubetur libertandum præſtare S. Patri;* E

F

197 [Poſt anoos aliquot, inter eumdem re- *uri & eidem nobili conſolatio-* gem Franeorum & Gaufridum *a* Comitem Andegavenſium, exercebantur inimicitiæ graves. *nem;* Cauſa erat, quod virum nobilem Gerardum de *a* Monaſteriolo, rege prohibente, in munitiſſimo oppido ſuo Comes obſidena, comprehenderat

eum

A cum uxore ac liberis & propinquis, ipſamque dimiſerat munitionem. Tractabat ergo Vir Iaoctus de reformanda pace, multis ad hoc ipſum epiſcopis & principibus congregatis: cum ſubito Comes ille, amaritudinis felle commotus, inſalutatos omnes relinquens, equo inſiliit, & receſſit. Confuſis denique omnibus, jam conventus in deſperationem pacis ſolvebatur: & prædictus Gerardus accedens ad Hominem Dei, licentiam poſtulabat, velut in mortem & carcerem rediturus. Sub obſidibus animi ad colloquium illud erat adductus. Cumque Vir Domini conſolaretur eum, gravius illa flens & ejulans, Meam, inquit, minus doleo ſortem: meos omnes lugeo pariter morituros. Compaſſus itaque Vir beatus, Ne timeas, ait: certus eſto, quia Deus tibi tuiſque ſubveniet, idque celerius, quam valeas vel ſperare. Siquidem recordatus viſionis, quam veniens ad id colloquium viderat, tamquam lecturum ſe Euangelium, a ſancto epiſcopo Malachia petere benedictionem, confiſus eſt pacem ſine dubio proventuram. Necdum Gerardus ille limen domus B attigerat, a facie ejus egrediens, cum ſubito quidam occurrens, redire Comitem nuntiavit. Mirati ſunt omnes, tam celerem audientes promiſſionis affectum. Eadem etenim hora comes rediit, pariter pax deſiderata provenit.

ac Comiti Andegavenſi, qui conſummabat martyrium, divinam ultionem.

200 Erat autem idem Comes pro eodem negotio ex mandato ſummi Pontificis anathematis vinculis innodatus, ſed abſolvendus: humiliati, ut debuit, vel culpam ſuper hoc fateri ſuam, penitus recuſavit: magis autem, ut erat plurimum animoſus, Deum ſibi culpam hujuſmodi numquam remittere imprecabatur, innocentem ſe reputans & injuſte ligatum. Quamobrem diſceſſit Pater ſanctus non parum triſtis ab illo, dicens ei, ſiquidem literas noverat: In qua menſura menſus fueris, remetietur tibi. Eadem autem die, cauſantibus ſuper hac improbitate perſonis quibuſdam, & principem illum graviter erraſſe dicentibus, accenſus zelo Dei Famulus, ajebat: Graviter ſatis hæc temeritas punietur. Fieri omnino non poteſt, quin hoc eodem anno Comes ipſe aut moriatur, aut evidentem aliam divinæ indignationis ſentiat ultionem. Hoc verbum & ex ipſis & ex aliis audiere non pauci. Quod tam celeriter eſt impletum, ut Comes idem in- C fra diem quintum decimum moreretur.]

Clerico nihil minus cogitanti prædixit, ipſum mox adeundum ſupremum?

201 Ingreſſus aliquando Servus Chriſti Germaniæ regnum, feſtinabat ad partes Moguntinorum, pacem reformaturus inter regem Lotharium, & prædeceſſoris ejus imperatoris Henrici nepotes, Conradum ſcilicet, qui Lothario poſtea ſucceſſit in regnum, & Fridericum patrem hujus Friderici, qui poſt Conradum electus obtinet hodie principatum. Venerabilis autem Metropolitanus Moguntinorum Albertus honorabilem quemdam clericum nomine Maſcelinum Viro Dei obviam miſit. Hic igitur Maſcalinus cum a Domino ſuo miſſum ſe eſſe diceret ad ſerviendum ei, pauliſper intuitus illum Vir Dei, Alius, inquit, Dominus ad ſibi ſerviendum te miſit. Expavit Teutonicus, & miratus quid dicere vellet, firmius afferebat, a domino ſuo Moguntino ſeſa archiepiſcopo deſtinatum. E contra Servus Chriſti, Falleris, ait, major Dominus eſt, qui miſit te, Chriſtus. Tunc demum intelligens homo, quorſum vellet vibrare ſermonem, Putas, inquit, quod monachus fieri velim? Abſit a me, non cogitavi, nec aſtendit ſuper cor meum. Nihilo minus tamen, renuente illo, Dei Famulus affirmabat, omnimodis fieri oportere non D quod ipſe de ſe cogitaverat, ſed quod de eo diſpoſuerat Deus. In eodem denique itinere converſus ad Dominum ſæculo valefecit, & cum aliis pluribus litteratis, honoratiſque perſonis, quas collegit eo tempore Servus Chriſti, ipſe quoque, ſicut ſibi prædictum fuerat, ſecutus eſt eum.

AUCT. GAUFRIDO.

Henricus regis Francorum frater inopinato fit monachus in Clara-valle Andreæ guidam.

202 Henricum quoque germanum regis Francorum, qui Belvacenſem hodie cathedram ornat, non diſſimili Dominus converſione mutavit. Accidit enim, ut veniens idem Henricus ad Hominem Dei ſuper quodam ſæculari negotio locuturus, conveniens etiam fratrum viſitans, eorum ſeſe orationibus commendaret. Cui Pater ſanctus inter verba ſanctæ exhortationis, Confido, ait, in Domino, nequaquam in eo te moriturum, in quo nunc poſitum es, ſed velociter experimento proprio probaturum, quantum tibi iſtorum profit oratio, quam expetiſtis. Quod eodem poſtmodum die non abſque multorum admiratione completum eſt, & de tanti juvenis converſione cœnobium omni exſultatione replatum. Lugentibus autem ſociis, & familia tota, ac ſi mortuum illum cernerent, E ejulante, præ ceteris Andreas quidam Pariſienſis Henricum ebrium, Henricum vociferabatur inſanum, nec conviciis, nec blaſphemiis parcens. Econtra ſane idem Henricus pro illius potiſſimum converſione Dei Hominem dare operam precabatur. Cui Vir ſanctus, audientibus multis, Dimitte, ait, hominem: modo anima ejus in amaritudine eſt, nec pro eo multum ſolicitus ſis, quia tuus eſt ille. Cumque amplius ſpe concepta Henricus inſtaret, ut loqueretur Andreæ, leverius intuitus eum Vir Dei, Quid hoc eſt? ait: Numquid non jam dixi tibi, Tuus eſt ille?

Ithaliæ ſſe ſime ſervo, deinde idem reſtituto amplitudinem.

203 Audiens hæc Andreas, aſtabat enim & ipſe, ſicut plurimum improbus erat, & a ſacra converſatione vehementer abhorrens, talia ſecum, ut bodieque fatetur, tacita cogitatione volvebat: In hoc nunc ſcio falſum te eſſe prophetam: hoc enim certus ſum, quia locutus es verbum, & non fiet. Hoc tibi ego coram rege & principibus, in celebri quocumque conventu improperare non parcam, ut tua omnibus falſitas innoteſcat. Ceterum quam mirabilis Deus in conſiliis ſuper filios hominum, ridens eorum vana conamina, ut propoſitum ſuum, quando & quomodo ipſe voluerit, impleatur! Siquidem die altera F ibat Andreas mala omnia imprecans monaſterio, ubi dominum dimittebat, ipſam quoque deſiderans Vallem funditus ſubrui cum habitatoribus ſuis. Nec parum moti ſunt & mirati, qui prædictum Viri ſancti de ipſo audierunt verbum, cum taliter videretur abire. Sed non diu puſillanimitatem eorum & fidem modicam tentari paſſus eſt Deus. Illa tantum die procedens & rapellens quodammodo gratiam Dei, nocte proxima victus & quaſi vinctus, trahente ſe & vim faciente Spiritu Dei, diem exſpectare non potuit, ſed exſurgens ante diluculum, velociterque rediens ad monaſterium, alterum nobis Saulum, vel magis de Saulo altero Paulum alterum exhibebat.

Multi ex Flandria ſequuntur Birinum; inter quos Gaufridus de Perona:

204 Inter ceteros, quos de vana converſatione hujus ſæculi per miniſterium Servi ſui Chriſtus eripuit, de partibus Flandriæ multi aliquando nobiles, multi ſapientes & litterati Viri ſub ipſius magiſterio ſacram profeſſi ſunt ſervitutem: quorum primus videbatur Gaufridus ille de Perona, qui poſtmodum in Clara-valle Prioris officio functus eſt, & defunctus in eo. In quibus

AUCT. GAUFRIDO

evidenter ſatis euangelicum illud impletum eſt: Multi dicent vobis, Ecce hic eſt Chriſtus, ecce illic. Plurimis enim perſuaſionibus actum eſt eum eis, ut aliam magis eligere profeſſionem, & loca alia debuiſſent, donec occurrit Dei Famulus jam prope diſperſis; & in verbis gratiæ, quæ proeedebant de ore ejus, priſtina omnis hæſitatio facta de medio, & omnium pariter in ipſius conſilio irrefragabiliter eſt firmata voluntas. Quod quidem non ſine ſubita & penitus inſeparata quorumdam ex ipſis mutatione factum eſt animorum. Denique cum jam Dei Hominem ad monaſterium ſequeretur prædictus ille Gaufridus, graviſſima cœpit tentatione pulſari. Intuitus autem illum unus e fratribus, Quid eſt, inquit, quod facies tua exterminata, & triſtitiæ quodam nubilo graviter obvoluta videtur? Cui Gaufridus: Scio, inquit, quod numquam amplius lætus ero. Quod verbum cum ad Dei Famulum idem frater ſatis anxius retuliſſet, videns ille ſacram baſilicam prope viam, per quam gradiebantur, in eam diverſit, & ingreſſus orabat. Ceteris autem deforis præſtolantibus, Gaufridus ille gravatus tædio ſuper lapidem obdormivit. Demum cum ambo pariter ſurrexiſſent, ille de oratione, iſte de ſomno, apparuit idem Gaufridus tantum jucundior & hilarior ceteris, quantum triſtior prius. Cumque ei prædictus frater verbum mœſtitiæ, quod locutus fuerat; amicabiliter improperaret: Etſi tunc, inquit, dixi, Numquam amplius lætus ero; ſed nunc dico, Numquam amplius triſtis ero.

B

de patris ejus converſione adit Sanctus veniens à

205 Idem quoque Gaufridus primo tempore tirocinii ſui pro patre ſuo viro nobili & potenti, quem in ſæculo reliquerat, filiali pietate ſollicitus, Patrem ſanctum pro ejus converſione rogare Dominum, affectuoſius exorabat. Cui Vir Dei: Ne timeas, inquit, ego illum probatum monachum manibus meis in hac Clara-valle ſepeliam. Utrumque ſecutum eſt: & perfectus monachus factus eſt, & a Patre ſancto, ſicut ipſe prædixerat, in Clara-valle ſepultus. Tamquam enim mori illo abſente non poſſet, quinque menſibus roboratus, & erebertimum imo continuum reſponſum mortis in ſeipſo habens, ſuſtinuit, donec Pater ſanctus rediret, qui, ut olim promiſerat, eum traderet ſepulturæ.

aliud de parta regi no Francorum b

C

206 [Regina Franciæ, ſupradicti Ludovici junioris uxor *b*, plures cum eo fecerat annos, & ſobolem non habebat. Erat autem Vir ſanctus apud regem pro quadam parte laborans, & regina in contrarium nitebatur. Cumque eam moneret deſiſtere cœptis, & regi ſuggerere meliora; inter loquendum illa cœpit conqueri ſuper ſterilitate ſua, humiliter rogans, ut ſibi partum obtineret a Deo. At ille: Si feceris, inquit, quod moneo, ego quoque pro verbo; quod poſtulas, Dominum exorabo. Annuit illa, & pacis non tardavit effectus. Qua reformata, prædictus rex, nam verbum ei regina ſuggeſſerat, a Viro Dei promiſſum humiliter exigebat. Hoc autem tam celeriter eſt impletum, ut circa idem tempus anno altero eadem regina pepeterit.]

de morte abbatis Ciſtercienſis denuncio ?

207 Dominus abbas Rainardus Ciſtercienſis, quem ex Clara-valle aſſumptum Pater ſanctus & ut filium amplectebatur, & reverebatur ut patrem, ob quorumdam monaſteriorum ordinationem, Provinciæ partes intravit. De quo Vir Dei in Clara-valle conſiſtens, dum fratri cuidam loqueretur, ſubita inſpiratione permotus, Dominus, ait, Ciſtercienſis aut mortuus eſt, aut in proximo morietur. Nec parum ille frater miratus eſt, audiensver-

bum: magis tamen obſtupuit, cum ejuſdem abbatis poſt dies paucos audiret obitum nuntiari. D

item de alio.

208 [Eodem anno, quo de hac vita Pater ſanctus fuerat exiturus, tres adoleſcentes de proximo oppido, quod Barrum dicitur ſuper Albam, monaſterium Claræ-vallis gratia converſionis inſraverant, quorum tertius, ſuadente maligno, ad vomitum eſt reverſus. Qua ex re pro duobus aliis magis ſolliciti fratres, ipſis quoque præſentibus, Patri ſancto ſuper hoc loquebantur. At ille intuens eos, Hic, inquit, nulla unquam tentatione laborabit: iſte vero multa, ſed tamen prævalebit. Utrumque, ſicut audivimus, ſic vidimus, adeo ut frequentius alteri objiceremus, cum aliquoties in tentatione pene deficeret, & inciperet jam abire, impoſſibile eſſe, ut vinceretur, quem Vir ſanctus dixerat nulla tentatione vincendum.] Pernoctabat aliquando Dei Famulus in oratione, in ſuo Claræ-vallenſi cœnobio conſtitutus, & ſolita intentione Dominum deprecabatur. Contigit autem eadem hora pauperem quemdam, & vere pauperem ſpiritu, in cella hoſpitum mori; cujus animam cum vocibus canoris in cœlum deferri Pater ſanctus audivit: & interrogatis mane fratribus, qui adfuerant, illam fuiſſe horam obitus ejus comperit, qua prædictas audierat in ſublime tendentium voces *c*. E *c*

ANNOTATA.

a *In Chronico Normanniæ, quod inter hiſtoria Normannorum ſcriptores antiquos edidit Andreas Chеſnius, hæc lego ad annum* 1148. Dux Gaufridus caſtellum Monaſteriolum in pago Pictavenſi obſedit .., & duravit illa obſidio per tres annos, atque quo Berlai dominus caſtelli reddidit ſe Comiti. Tuoe etiam Comes turrem & caſtellum fundrus evertit. *Et inferius ad annum* 1150. Rex Ludovicus in civitate Pariſius acuta febre interceptus lecto proſternitur. Hac de cauſa ſapientibus viris religioſis intercurrentibus, ex utraque parte dantur & accipiuntur induciæ, donec rex convaleſceret. Quo convaleſcente, Dei miſericordia fetchinas pacis refulſit, reddito Girardo Berlai, pro quo in maxima parte diſcordia erat.

b *Tres Ludovico VII. ſeu juniori fuerunt conjuges, quarum primam, cui nomen* Alienordis *vel* Elionora, *repudiavit, poſtquam duas ex ea habuiſſet filias: de qua re legi poteſt Chronicon Normanniæ, quod modo citabam, ad annum* 1152. *Ad annum vero* 1153. *ibidem hæc ſunt*; Ludovicus rex Francorum duxit uxorem filiam Alfonſi regis Hiſpaniarum. *Hæc ſunt* Conſtantia. *Altera fuit* Adela. *Vide Baronium ad annum* 1151. *Pagium ad annum* 1160. *num.* 9. *& dicta in noſtra Commentario prævio* §. 33. *num.* 359. *Hanc vero prædictionem* Bernardi *ad Alienordem pervenere, Fragmenta Gaufridi, de quibus in dicto Commentario* §. 2. *num.* 3. *docent apud Mabillonium col.* 1277. *ubi hæc ſunt*, e *quibus hocvaticinium, quod alioude textus biographi eſt inſertum, confirmatur*: Et præcipuus hujus incentor odii [inter regem Ludovicum Juniorem, & Campaniæ Comitem Theobaldum] Comes Viromandenſium fuit, Radulfus de Perona, ſororem reginæ tenens, dimiſſa quadam affini Comitis Theobaldi. Factum eſt in feſtivitate beati Dionyſii, regina Alienordis in eccleſia ipſius martyris cum Patre noſtro loquebatur, conquerens, quod coneluſiſſet Dominus vulvam ejus, ne pareret. Jam enim

annis

A annis fere novem vixerat cum rege : & a primis quidem annis conceperat ; ſed ſecerat abortivum : & exinde ſterilis permanebat , jam de fœcunditate deſperans . Cui miſerabiliter conquerenti Pater venerabilis ait : Sollicite quære, quæ ad pacem ſunt, & ego tibi, confiſus de divina miſeratione, partum promitto. Hoc & ipſe rex, reginæ verbum cognoſcens, ubi perfecta eſt reconciliatio , ſecretius alloquens beatum Virum , quod reginæ promiſerat , exigebat &c. Ipſo denique anno regina concepit, & peperit.

e Occurrunt ſuperius nonnulla alia , de quibus videri poteſt Commentarius prævius .

CAPUT III.

Mirabilia , & varia beneficia a Sancto , præſertim in regno Gallie præſtita .

B CUm beatus epiſcopus Malachias , cujus vitam virtutibus plenam Vir ſanctus ſtudioſe deſcripſit, juxta deſiderium cordis ſui in Clara-valle beatam cælo animam reddidiſſet ; offerens pro ejus tranſitu venerabilis abbas Hoſtiam ſalutarem, gloriam ejus Domino revelante cognovit, &, eodem inſpirante, Sacrificio jam expleto, formam mutavit orationis, & collectam intulit, quæ ad ſanctorum Pontificum celebritates, non ad commendationes defunctorum pertinet, ira dicens: Deus, qui beatum Malachiam pontificem Sanctorum tuorum meritis coæquaſti , tribue quæſumus , ut qui pretioſæ mortis ejus feſta agimus, vitæ quoque imitemur exempla . Deinde reverenter accedens, ſacra ejus veſtigia devotiſſime oſculabatur . Modum tamen & ſeriem viſionis nec cuiquam aperire , nec in ejuſdem epiſcopi vita ſcribere acquievit : hoc tantum reſpondens , cum plurimum rogaretur , nimis ad propriam ſui ipſius pertinuiſſe perſonam . [Nec ſane dubium, plura eum ſimilia occultaſſe ſimilirer, quæcumque videlicet paſſus eſt Dominus occultari. Nam & Virduni aliquando, quæ eſt civitas Lotharingiorum, cum ad tumulum reverendiſſimi viri Alberti * epiſcopi Oſtienſis , noviter ante defuncti , pro commendatione ejus Sacrificium laudis offerret, collectam ſimiliter in fine mutavit: de quo tamen quid vidiſſet , nec interrogatus eſt , nec confeſſus , cum ſine certa revelatione id feciſſe minime videatur *a* .]

Mirabilia de S. Malachia recens defuncti ſolis ſtatus ei revelatur: item Alberici ep. Oſtienſis .

* *al.* Alberici

a

Mulieri ultra tempus prægnanti ſolem impertit partum :

210 Super his, quæ ad gratiam pertinent ſanitatum, tam multa inſignia per hunc Famulum ſuum operatus eſt Chriſtus , ut in eo quoque videretur exhiberi, quod de ipſo Joannes Euangeliſta teſtatur : Si omnia ſcriberentur , ne ipſum quidem mundum capere eos, qui ſcribendi fuerant, libros . Ceterum nos ſaltem pauca de pluribus exempli gratia proferamus . Caſtrum Villanum accolæ vocant , quod a Clara-valle, ut ajunt, ſex milliariis diſtat: ubi mulier prægnans tempus omne tranſierat pariendi , & aliquantis menſibus jam decurſis, cum necdum pareret, amplius mirabatur. Cujus eo uſque dilatus eſt partus, ut morbus potius videretur, nec jam crederetur eſſe prægnans, ſed tumens. Quis enim credere poſſet , tantumdem anno integro intra viſcera poſſe materna teneri ? Deſperata igitur mulier ad monaſterium Viri Dei ducitur, ſic ſe habens. Siſtitur ad portam miſera , & portario fratri cauſa tam miſerabilis intimatur. Rogatus ille, & inaudito compaſſus incommodo, ſupplex adit Patrem ſanctum , fideliter ei neceſſitatem indicans mulieris , fideliter explens negotium ſuſceptæ legationis. Et, o mira divinæ virtutis operatio, mirabilius accelerantis, quod mirabiliter tardabatur. Tamquam enim hoc ſolum tanto tempore naſciturus infans exſpectaverit , hora eadem femina peperit , &, præcurſente remedio, ad portam rediens frater ille , incommodum , quod nuntiaverat, non invenit.

D AUCT. GAUFRIDO.

Puer bonus dictus e

211 Alio tempore in territorio Autiſſiodorenſi apud oppidum, quod Cona *e* vocatur, mulier quædam periclitabatur multis diebus, quod veniſſet filius utique ad partum, & vires non haberet parturiens. Cumque ſupervenſſet interim Servus Chriſti, poſtulanti benedictionem, aquam benedictam miſit. Guſtavit mulier, & confeſtim natus eſt puer: quem venerabilis epiſcopus Carnotenſis Gaufridus baptizavit , Bernardi ei nomen imponens. In eodem itinere & in territorio eodem, dum febricitantium multitudo, ſicue ubique ſolebant, a Dei Homine panem peterent benedictum, Girardus quidam clericus ex caſtro, cui nomen eſt Clamiceium *d* , male ſciolus & ſubſannans fidem populi blaſphemabat. In ipſis antem verbis blaſphemiæ graviſſima febre correptus, uſque Autiſſiodorum abeuntem ſequi coactus eſt Virum Dei, & pœnitentiam agens apud eum, ipſam , cui detraxerat , multis obtinuit precibus benedictionem . Tam multis vero guſtata ejuſmodi benedictio reddidit ſanitatem, ne ſolius Dei , cujus hæc virtute fiebant, poſſet notitia comprehendi .

e

d

E

Miræ partes ; qui diu ſervatur incorruptus .

212 Vidimus in Meldenſi territorio militem devotiſſimas referentem gratias Viro Dei, quod ad primum guſtum panis ab eo benedicti , plenam receperit ſolpitatem a febre quartana, quæ ſic graviter laboraverat menſibus ferme decem & octo, ut in hora acceſſionis, quaſi phreneticus, nec matrem agnoſceret ſuam. Virum quoque venerabilem Gerardum *e* Lemovicenſem epiſcopum teſtantem audivimus, juvenem quemdam de familia ſua letaliter in capite ſaucium, cum jaceret ſputans & impos mentis, immiſſa ſibi in os buccellula panis, quem benedixerat Homo Dei, tam celerem ſenſiſſe virtutem, ut incolumis ſurgeret ipſa hora. Neque illud tacendum , quod ipſam quoque ſubſtantiam panis ab omni corruptionis injuria eadem benedictio vindicabat, adeo ut plures viderimus, qui per ſeptennium & ultra, eoſdem ſervaverint panes, nec colore, nec ſapore mutato . Ante hos paucos dies , venerabiles abbates Girardus & Henricus de Sueciæ partibus venientes, dum ſuper his conferremus, teſtati ſunt nobis, panem ante annos undecim ejus benedictione ſignatum, manere adhuc apud ſe penitus incorruptum. Nec diſſimilem apud aliquos noſtrum uſque hodie novimus, & apud alios multos credimus eſſe repoſitum. Er nunc idoneum ſatis & evidens hujus rei teſtimonium proferamus.

e

F

Ekilius archiepiſc. viſitat S. Bernardum , qui mira virtutis pœnas dat

213 Vir magnus & magnifice honorandus Danorum archiepiſcopus Eskilus Patrem ſanctum unico venerabatur affectu, omnia devotione colebat. Nec contentus eſt in filiis eum videre, cum novum cœnobium exſtruxiſſet, & impetraſſet ab eo deſideratum ſacræ congregationis examen. Prævaluit apud eum deſiderium vehemens , ut homo tantæ auctoritatis, & in inſulis illis tam eccleſiaſtica quam ſæculari auctoritate ſingulariter potens, expoſitis ſuis omnibus, etiam ſemetipſum

AUCT. GAUFRIDO.

A pium periculis moltia traderet & labori. Nam de expenſis dicere non eſt magnum, quamvis eumdem audierimus proteſtantem, quod expenderit in itinere ipſo argenti marcas amplius quam ſexcentas. Venit ergo ad Claram-vallem tam humilis & ſublimis, quem a finibus terræ non curioſitas audiendæ ſapientiæ, ſed fidei zelus, & plenitudo devotionis attraxerat. Ubi quantum fieverit; qualem ſeſe non modo erga eum, quem tam unice ſuſpiciebat, ſed etiam erga minimos quoslibet fratrum exhibuerit, non eſt facile dictu: demum rediturus ad propria, ut benedictum a Dei Famulo panem referre poſſit, & diutius conſervare, humano ſenſu præcipit, ut in cibano recoquatur, ſicut ſolent, qui maria tranſeunt, panem ferre biſcoctum. Audiens autem Sanctus, non eſt paſſus errare hominem tam devotum; ſed amicabiliter arguens in hac parte, fidem ejus modicam invenit, Inane, inquit, non poterit panem ipſum benedictio magis, quam recoctio conſervare? Et non acquievit benedicere illum, ſed communem ſibi panem præcipiens exhibere, B benedixit, & dixit: Ecce hunc tolle tecum, nihil deinceps de corruptione ſollicitus. Tulit, & ad ſuos rediens, uſque hodie gloriatur, fidei ſuæ defectum evidentiſſima rei veritate convinci. Nec enim paſſus eſt Patris ſancti non viſitare ſepulcrum *f*, nec minus erga eum nunc afficitur, nec minus quam olim in vivente confidit, nimirum quem verius vivere omnino non ambigit. Confeſſus eſt etiam nobis de pane, quem retulit, quod nunc uſque, cum jam tertius annus tranſierit, illæſum eum beati Viri fides & benedictio cuſtodivit.

f

214 Narraverunt etiam nobis viri religioſi, qui cum eodem archiepiſcopo venerant, miraculum dignum memoria nuper factum in cœnobio *g*, quod, ut ſupra meminimus, in terra ſua ipſe fundavit. Erat enim, inquit, in regione eadem adoleſcens nobilis, ipſius quoque archiepiſcopi ſecundum carnem propinquus; ſed ob multa ſua flagitia minus carus. Correptus autem graviſſima valetudine, viſitationem ejus vix impetravit, & per manum ejus ad monaſterium, quod fundaverat, ille ſe comulit. Ubi & cum maxima cordis compunctione renuntians ſæculo, per dies aliquot in humili & fideliſſima confeſſione perſiſtens, magis ac magis eadem ægritudine laborabat. Qua C demum invaleſcente exitum ſibi imminere cognoſcens, abbatis & fratrum præſentiam mirum in modum amplectebatur affectu, mira ens devotione monebat, ut ſpiritualia arma corriperent, egreſſuram protinus animam ſibi commendatam efficaciter protecturi, & exhibituri fideliter neceſſarium prorſus, inter imminentium hoſtium crudeliſſima tela, conductum. Cumque in hujuſmodi ſupplicatione divinis jam Sacramentis munitus, & de eorumdem ſervorum Dei patrocinio, & Domini miſeratione piiſſima devotione præſumens, ac proinde circumſtantibus omnibus multam ſuæ ſalutis relinquens fiduciam, expiraſſet; offerebant fratres pro commendatione animæ ejus, quam devotiſſime poterant, Dominici Corporis Hoſtiam ſalutarem.

ſpiritus malignus ob converſionem cujuſdam adoleſcentis

g

215 Tum ſubito inimicus humanæ ſaluris, ex ejuſdem, ſicut indubitabile eſſe videtur, liberatione animæ, quam ex multis diebus irreparabiliter ſeſe occupaſſe credebat, iram magnam concipiens, & eamdem, permittente Deo, crudeliter ſatis exercens, unum e fratribus repentino furore pervaſit. Clamabat igitur horrendis vocibus miſerabilis homo, & vix multorum manibus

in manibus fratrum

tenebatur. Demum eum maximo quidem labore D alportatus, & in lectulo religatus, tam ſua quam adſtantium membra dentibus appetens, diriſſime vexabatur. Nec illa, quam prius noſſet, lingua, ſed nova quadam, quam, nec aſtantium quiſquam noverat, loquebatur. Et eum nihil, quod diceret, intelligerent, tam libere tamen & ſine offendiculo non inconcinnas eum audiebant edere voces, ut indubitanter crederet, quod lingua aliqua loqueretur. Poſt aliquantas igitur horas, cum vehementer confuſi fratres, quid agere poſſent, anxie cogitarent, & ſtudiote conquirerent, unus ex eis ſalubre conſilium, Domino inſpirante, concipiens, ſacra pignora ab ipſo archiepiſcopo eodem anon iſtic depoſita, videlicet de capillis & barba, & denique unum beati Patris noſtri Bernardi afferri monet, & ejus pectori ſuperponi.

torquetur & fugatur relinquit S. Bernardi c

216 Quod ut factum eſt, Germanica lingua per os ejus cœpit horrendis vocibus nequam ſpiritus exclamare, Tollite, tollite, amovete Bernardum: & dicebat: Heu, quam ponderoſus factus es, Bernarde, quam gravis, quam intolerabilis factus es mihi! Cumque hæc & ſimilia aliquamdiu clamitans loqueretur, factum eſt breve ſilentium, & jubilo frater idem, Domino miſeratus, purgatus, aperuit oculos, ac velut de gravi ſomno evigilans, circumſtantes fratres, & ſua plurimum vincula mirabatur, vereeunde ſatis, quidnam ſibi vellent hæc, vel quid accidiſſet, interrogans. Ex ea igitur hora priſtinam ſanitatem mentis & corporis per beati Patris merita ſancta recepit, nil penitus, quod in illo tam gravi caſu fecerit aut locutus fuerit, recordatus. Hæc quidem a nobis de teſtimonio viri reverendiſſimi Eskili Danorum archiepiſcopi, ex occaſione panis a Dei Homine benedicti, non ſine quadam anticipatione ſunt dicta. [De cetero jam ex ordine reliqua proſequamur.] E

217 Non modo autem hominibus, ſed pecoribus etiam & armentis tam frequenter ejus benedictio profuit, ut monaſterii ſui cellarium dure aliquando increparit, quod ſibi non indicans, mori animalia permiſiſſet, unde fuerant pauperes ſuſtentandi. Dehinc, ut lolius erat, benedixit ſal, & animalibus juſſit apponi, & protinus lues nota ceſſavit. Quod in aliis quoque monaſteriis vidimus & cognovimus, ut audiens fratrum animalia mori, interdum etiam non rogatus, ſed ipſe prior admonens eos, eodem remedio ſubveniret. Gaudum dicitur locus quidam Caziacenſium *b* morachorum, ubi Vir ſanctus *b* eum aliquando pernoctaret, exhibitum ſibi juvenem claudum oratione & benedictione ſanavit, in ut poſt dies paucilſimos in eumdem locum redeunti, incolumis & devotus adſtaret. In eildem partibus vico, cui nomen Algorrium, mulierem phreneticam populus obtulit tranſeunti; cui manus imponens & orans, ſanam dimiſit & abiit. Hanc in eodem vico poſtea vidimus Viro Dei eum gratiarum actionibus occurrentem.

qui pecora, juvenem claudum, mulierem, phreneticam, F

b

218 In remotis etiam regionibus, quocumque eum eccleſiæ ſanctæ neceſſitas traxit, virtus eſt proſecuta ſignorum. Apud Viride-ſolium (ſic enim dicitur caſtrum territorii Tololani, quod, ut ſuperiore libro meminimus, aliquando Pater ſanctus introiens, multis ibidem virtutibus claruit) puer manens & claudus ex utero matris ſuæ, ad cujuſdam memoriam Martyris, utriuſque pedia & alterius manus receperat infpitatem. Hujus alteram manum adhuc invalidam tamquam divinitus ſervatam ſibi Pater ſanctus benedicendo

manum invalidam pueri; & alterius oculum, ac verbi contractionem ſigno crucis ſanavit.

ſana-

A ſanavit, ut Sanctorum innoteſceret particeps eſſe
i virtutis. Caturcium *i* dicitur civitas Aquitaniæ,
per quam Viro Dei ipſo tempore tranſitus fuit.
Ibi præter alia beneficia, quæ præſtitit infirmantibus multis, unus de pueris epiſcopi civitatis ipſius, qui ex vulnere gravi alterius oculi lumen amiſerat, ſub manu ejus viſum recepit. In pago quoque Engoliſmenſi, loco cui nomen eſt Caſtellare, poſt oblationem Hoſtiæ ſalutaris,
k adſtantibus venerabilibus epiſcopis, Lamberto *k* Eogoliſmeoſi, & Gerardo Lemovicenſi, puerum ex matris utero claudum & mancum, cujus, in modum pilæ, cubiti cum genibus umbilico; pedes autem natibus adhæſiſſent, Dei Famulo offerebant. At ille ſingula membra edito prius ſigno crucis attrectans, mira facilitate extendit protinus & ſanavit. Apprehendens denique manum ejus erexit illum, & dimiſit libere gradientem. Populus autem pro tantis olmirum virtutibus, magnis vocibus Domioum collaudabat. Nam & die ſequenti in pago Lemovicenſi, in vico, quem
e *al.* Germani, *S. Germain Laval.* ſancti Geniani * oomine vocant, ſigna per eum plurima elarueruot. Undique enim confluebant, qui incommodis variis laborabaot, & virtus erat
B Domioi ad ſanaodum eos. Uni inter ceteros puer ferme decenois, cæcus ex uteto matris ſuæ, eoram omni populo oblatus eſt Viro Dei. Qui in digitos ſuos exſpuens, & liniens oculos ejus, brevem fecit orationem, & in nomine Chriſti aperuit oculos cæci nati.

ANNOTATA.

a *Adiſis Commentarium prævium* §. 48.

b Chaſteau Vilain nuncupatur, locus Comitatus titulo inſignis in finibus Lingooum, *ex Hadriano Valeſio in Notitia Galliarum*.

c Cona *hic*; *al.* Condate Senooum *apud eumdem Valeſium*, ad tipam Ligeris in finibus Senonum poſitum, vulgo Coſne ſur Loire .. ad confluentes Ligeris, & Noiani, amnis igoobilis .. Coodate autem vetos eſt nomen Gallicum, confluentes deſignans: quod nos patria liogua nuoc Condé, & Coude, nunc Cande; oiodo Coſne, & Coneſque; modo Condat & Condac; interdum & Cuniae, ae Cognat dicimus. *Oppidum autem, quod hic u Gaufrido vocatur* Cona,
C *alibi, mutato ordine litterarum, aliter ſcribitur, ſicut ibidem datur videre.*

d Opidum eſt in agro Nivernenſi ad flumen Ieaunam Climiciaeum, *vulgo* Clamecy, *ex Valeſio mox citato: ubi plura.*

e Geraldus de Cher *nuncupatur in Gallia Chriſtiana apud Sammarthanos.*

f Eskilus demum in Clara-valle monachus anno MCLXXVIII, ibidem deceſſit anno MCLXXXI, *ſicut* ex Chronico Claræ-vallenſi *notatur hic apud Mabillonium. Conſule etiam Commentarium noſtrum* §. 53.

g Is duo monaſteria Ordinis Ciſtercienſis fundavit io Dania, unum vocabulo Granadium in diœceſi Luodenſi; alterum Eſcooenſe in Roſkildenſi, de quo hic ſermo, *ex Mabillonio*.

h *Vide Comm. prav.* §. 53. *in fine, & Hadrianum Valeſium*.

i *Al.* Cadurcum, *vulgo* Cahors, *de qua urbe idem Valeſius plurima collegit*,

k *De ea in epiſtola* 168.

D AUCT. GAUFRIDO.

CAPUT IV.

Varia Germaniæ loca a S. Bernardo miraculis illuſtratu; alia in Belgio, & in Hiſpania.

REgnum quoque Germaniæ cum introiſſet aliquando Vir beatus, tam excellenter enituit in gratia ſanitatum, ut nec verbis exorimi, nec credi valeat ſi dicatur. Nam & teſtati ſunt qui affuere in territorio Conſtantienſi, circa vicum, quem Domguem * nominant, ex iis qui diligentius veſtigarunt & viderunt oculis ſuis, una die illuminatos ad ejus impoſitionem manus, cæcos undecim; ſanatos etiam mancos decem, & claudos erectos decem & octo. Cæterum ne feciſſe nos inopes copia videatur, ex inoumera multitudine ſaltem pauca memoriæ commendamus, quæ in locis celebrioribus facta noſcuntur. Cum veniſſet Conſtantiam *a* Homo Dei, & undique ſe virtutum ejus fama diffunderet, abbas Augienſis *b* (quod intra lacum Lemanum antiquum extat & oobila monaſterium) hominem, quem ſuis eleemoſynis ſuſtentabat, cæcum miſit ad eum, & confeſtim videntem illum recepit. Heytereſeim dieitur locus ad ejuſdem diœceſim pertinens civitatis, ſed plurimum a civitate remotus. Ibi quoque, ſicut & in ceteris illius provioeiæ, per quæ tranſiit, locis, multis in Servo ſuo miraculis glorificatus eſt Deus. Ubi etiam cæcus natus ſub manu ejus viſum recepic. Item alteri a nativitate ſurdo & muto auditus reddius eſt & loquela. In eivitate etiam Baſilea cum ex more ſermonem habuiſſet ad populum, ut impleretur in eo, quod de ſanctis Apoſtolis legitur; qui videlicet profecti prædicaverunt ubique, Domino cooperante, & ſermonem confirmante ſequentibus ſignis, oblata eſt ei femina muta, & confeſtim orante eo locuta eſt. Oblatus eſt claudus & ambulavit, oblatus eſt cæcus & vidit.

v. *Uno die ſanat hominem 19. ac deinde alios multos: * Domingen.*

E

a

b

aao Apud Spirenſium civitatem, præſente Romanorum rege Conrado, qui Dei Hominem ab eccleſia ad hoſpitium devotiſſime deducebat, offerebant puerum claudum, rogaotes, ut ei manum imponere dignaretur. Quem ſignatum protinus erigens, ſuper pedes ſtatuit, & libere gradiebatur, in Dei laudem acclamantibus uoiverſis. In capella epiſcopi civitatis ipſius, rege ipſo vidente, viſum reddidit cæcæ cuidam mulieri, & claudo nato greſſum donavit. Multa quidem & alia in manu ejus ibidem Chriſtus effecit, ſed ad exemplum pauca ſufficiant. Nonnullos etiam pauperculos pueros rex ipſe devotus ſuis illi manibus offerens, de multorum curatione metuit gratulari. Nec modo apud prædictam Spitenſium urbem, ſed apud Francovadum *c*, Moguntinæ diœceſis locum, innumeris virtutibus idem Dei Servus effulſit. De tota ſiquidem regione quorquot patiebantur, afferebanc ad eum, & tanrus erat concuſſus, ut prædictus rex, eum aliquando populum comprimaotem coercere non poſſet, depoſita chlamyde Virum ſanctum in proprias uloas ſuſcipiens, de baſilica exportarit. Inter plurimos ſane, qui ibidem adepti ſunt ſanitatem, ſenex quidam paralyticus de vicinia illa, homo ootus & bonoratus, multis ſuorum precibus, non ſioe multo labore introductus eſt ad Hominem Dei: a quo poſt breviſſimam, ut ſolebat,

Spiea comparo ejus miraculis a tiam Francofurti,

F

c

AUCT. GAUFRIDO.

A lebat, orationem erectus protinus & ſanatus, non modo incolumis, ſed & fortis apparuit, ut poſſes credere, ſi videres, non tam alteratum hominem eſſe, quam alterum.

& in diœceſi Magunt.

221 Jamque eo viriliter procedente, parabant alii tollere lectum ejus, in quo advectus erat, cum revocans eum unus ex circumſtantibus Hugo Tullenſis eccleſiæ archidiaconus, Euangelici illius paralytici memor, Non ſic, ait, non ſic vacuus reverteris, tolle grabatum tuum, & ambula. Et impnnens in humeros ejus dimiſit eum libere procedentem: & omnis plabs, ut vidit, dedit laudem Deo. Ibidem etiam puer ſurdus & mutus ex utero matris ſuæ, ſublevatus per ſcalam, & in feneſtra accedens ad Virum Dei, ſub manu ejus auditum recepit pariter & loquelam. Sed & paralytica quædam mulier de eadem regione dives & honorata, ibidem recepit amiſſam ex multo tempore ſoſpitatem, Dumque exſiliens ambularet, omnes quidem lætati ſunt qui videbant, ſed præ ceteris exſultavere milites, qui attulerant & obtulerant eam. Nam & ipſius

B ſibi particeps eſſe virtutis religioſa devotio videbatur. Per idem tempus tranſeunte Sancto prope vicum in littore Rheni poſitum, quem Bobat-

d dum *d* vocant, & varios per univerſam provinciam curante languores, oblatus eſt paralyticus in grabato. Audita ſiquidem fama virtutum, a prædicto vico in occurſum ejus ſe fecerat apportari. Cui in medio populi manus imponens erexit hominem, incolumemque remiſit ad propria.

e Treviris plurimos ſanat.

222 Eodem anno *e* ingredienti urbem Trevirenſium Servo Chriſti, ex mare obviam ruit populus univerſus. Offerunt autem ei ſorores duas, quæ ab annis quatuor, amborum lumen amiſerant oculorum. Quarum ille utrique imprimens ſignum crucis, viſum reddidit lucis: & videntes Virum Dei cum ceteris ſequebantur. In ejuſdem baſilica civitatis cum ad altare beati Petri Apoſtoli, Vir Apoſtolicæ graniæ immortalem Hoſtiam immolaſſet, oblutus eſt ei claudus, & ambulavit: oblatus eſt cæcus, & vidit: oblata eſt ſurda mulier, & audivit. Hæc in ſomnis admonitam ſe eſſe dicebat, ut Dei Hominem peteret, cujus beneficio receptura eſſet auditum. Apud Confluentiam Trevirenſis diœceſis nobile

C caſtrum ad Moſellam fluvium, qui ibidem in Rhenum labitur, Dei Famulus pertranſibat: cumque paululum proceſſiſſet, oblatum ſibi & ſignatum hominem claudum deponi juſſit & ambulare; ſed non fuit qui obediret. Nec mora, claudus idem retractum ſemoris nervum clamat ſponte laxati, & dum neſcit, extendi velut ab altero genu ſuum, quod quamlibet ante conatus, nullo modo potuiſſet. Mirantur omnes, probantur ſub omni velocitate quod dicitur: deponitur illico, illico graditur, illico ſanus & incolumis innoteſcit.

vi. Coloniæ claudum, ydropicum, & ſurdum ſanat.

223 Non eſt nobis Colonia tranſeunda. Magna eſt civitas: magna illic Dei Famulo virtus affuit; magna illum devotio coluit populorum. Oſtenditur uſque hodie in clauſtro beati Petri, ſicut a perſonis veridicis nuper accepimus, adoleſcens olim claudus, nunc libere gradiens, qui oblatus Viro Dei, ad impoſitionem manus ejus greſſum recepit, unde etiam filius ejus publice cognominatur. Abbas Henricus de Suecia, cujus

* *Vid. ſupra n.* 212. nos ſupra * fecimus mentionem, nuper retulit nobis, feminam nobilem germani ſui olim uxorem, cum poſt obitum viri lui præ dolore phreneſim incurriſſet, & multo tempore ſic ſe habens in vinculis teneretur, eidem Patri ſancto in præfata urbe oblatam, & vix tenuiter in turba circum- D ſtrepente ſignatam; dum ex more ligata revebitur, mentem priſtinam atque integram recepiſſe ſalutem. In eadem etiam civitate filiam ſurdam eidem Patri ſancto parentes nobiles obtulerunt. Hanc aiebant a puerilia traditam ſanctimonialium monaſterio feminarum, ibidem amiſiſſe prorſus auditum, & annos plures in eodem incommodo peregiſſe. Cujus aures ſigno crucis edito Pater ſanctus attrectans, protinus & auditum ei, & parentibus eam reddidit audientem.

Item cæcum uno oculo, mutum, claudum, ſtrangu. alios plures ſanat &c.

224 Accedens inter hæc mulier honorata Colo- nienſis itidem civis, quæ alterius oculi lumen amiſerat, plurima jam per quinquennium inutiliter ſeſe in medicos expendiſſe dicebat. Et ipſam quoque continuo per ſignum crucis illuminans Vir beatus, quod gratis acceperat, gratis dedit. Sed & matronam alteram in beati Petri baſilica oblatam in lectulo, idem Chriſti Servus erexit protinus, & incolumem ſuis pedibus abire præcepit. Hujus ex multo tempore nervi ſemorum fuerant ſic retracti, ut nec erigi ullateus poſſet, nec conſiſtere pedibus ſuis. Nam ex perſonis aliis perhibebant, quid ſtudioſius obſervarunt, ad ejuſdem Viri E ſancti orationem & manus impoſitionem, in civitate prædicta intra triduum, quod ibi fecit, duodecim claudos erectos, mancos duos ſanatos, quinque cæcos illuminatos, loquelam redditam mutis tribus, & decem ſurdis auditum.

Aquiſgrani, Leodii, & Cameraci multos ſoſpitatem reſtituit.

225 Aquiſgrani ſede regia, dum in illa famoſiſſima toto Romanorum orbe capella Vir beatus Miſſarum ſolemnia celebraret, claudo homini greſſum, & cæcis quatuor viſum ſub manu ejuſdem Servi ſui, Rex regum & Dominus dominantium reparavit, & potenti virtute reſtituit. Eodem etiam tempore intra Leodienſium fines, præter innumera alia, quæ brevitatis ſtudio prætermimus, juxta oppidum, quod Fontanas vocant, orante eo aperuit Dominus oculos cæci nati. Hujus non modo oculi cæci, ſed etiam ipſæ quoque palpebræ clauſæ & emortuæ erant, quas ſacratiſſimis digitis ſuis aperiens Vir beatus, divino munere & vigorem palpebris, & pupillis præſtitit claritatem. Conſeſtim deniqne idem puer lucem miratus ignotam, maxima cum exſultatione clamabat: Video diem, video omnes homines, video capillatos. Plaudens quoque manibus & tripudians, Deus, inquit, ex hoc jam F non offendam ad lapides pedes meos. In urbe etiam Cameraco, celebranti Miſſarum ſolemnia Vito Dei ſurdum & mutum a nativitate puerum offerebant. Quem audientem protinus & loquentem, qui propius aderant, ſuper gradum ligneum ſtatuere, ut de eo loco eminentiori novo ſermone populum ſalutaret. Nec mirum, quod mira plebis devotio, mira protinus vociferatio ſit ſecuta. Et hæc quidem ſuper iis, quæ in regno Germaniæ in manu Servi ſui mirabiliter operatus eſt Deus, e pluribus panca ſufficiant.

ſanctitatis ejus fama clarere in Hiſpaniis; ubi abſens ſanat paralyticum f

226 Nam & in Hiſpaniis, ubi præſens ipſe non fuit *f*, ſanctitatis ejus indicia claruerunt. Cum enim fidelis Servus & prudens & pretioſum Dominicæ crucis fructum undique colligeret, atque iterum propagaret ubique, contigit, ut de filiis ſuis in Hiſpanias mitteret, in illis quoque, ſicut in ceteris gentibus, fructum aliquem habere deſiderans. De quorum numero Albertus quidam faber in loco, cui nomen eſt Superadum *g*, graviſſima valetudine occupatus per multum jam tempus jacebat paralyticus in grabato. Interim per abbatem ſuum incommodum ſuum

g

nuntiat

A nuntiat Patri ſancto, & ut ſui miſereatur exorat. Eadem autem die, qua Vir beatus in Clara-valle pro eodem paralytico ad petitionem ſui illius abbatis oravit, currente velociter verbo virtutis, & virtute orationis, ille jo Hiſpaniis repente convaluit, tamquam vas plenum aqua ſuo ſentieos capiti ſuperfundi. Regreſſus quidem abbas eum prædictum fratrem iocolumen reperiſſet, diligenter ſciſcitatus ab eo modum & tempus ſuæ liberationis, certiſſime comperit, oratote io Galliis Dei Famulo, illum io Hiſpaniis eſſe curatum.

miſſo illuc pileo ſuo ſanat infirmum capitis dolorem.

227 Et quia ſemel ad Hiſpanias vertimus ſtilum, illud quoque, quod contigit de Viro Dei

b

reverendiſſimo Petro *b* Aſturienſi * epiſcopo, proſequamur. Is quidem Petrus nobilis genere, monachus profeſſione, pietate devotus, to cœnobio quodam, quod eo tempore ipſe regebat, tam vehementi dolore capitis laborabat, ut nec regulam obſervare jejunii, oec ſine pellicets *i* poſſet pileis ſtare. Audiens autem celeberrimam virtutum famam, quæ per Dei Hominem effi-

* Aſturicenſi

i

ciebantur, per quemdam fratrem legationem

B mittit ſuæ ſupplicationis, & opem flagitat ſuæ intereeſſioois. Cui Vir ſanctus laoeum, quo ipſe utebatur, pileum miſit, & promiſit ægro capiti de Domini virtute remedium. Suſcepit ille miſſam ſibi benedictionem maxima cum reverentia & devotione. Confitens eoim, quam ſollicite potuit, delicta ſua, & ſtola ſeſe ioduens ſacerdotali, ita demum velut Chriſti fimbriam tangeos, ſetvi Chriſti pileum ſumpſit, & impoſuit capiti ſuo. Nec tardavit fidei fructus, & benedictioois effectus: ſed miratus & ipſe eſt, celerem protinus ſentians medicinam, & ex tuoc uſque hodie ab bujuſmodi languore ſanus & iocolumis annuotiat omnibus, quam experiri meruit ipſe virtutem. Nam & epiſcopus factus xenia * illa diviſit, partem mediam ſuis ſecum in feriniis hoorificeotiſſime fereos; mediam in monaſterio ſub eadem veneratione deponens; nec locum teilicet, unde vocatus, nec ledem, cui prælatus eſt, volens tanta benedictiona fraudari.

* *i. e.* dona, munera.

ANNOTATA.

C a Coſtantia, *urbs eſt Germaniæ in Circulo Sueviæ, & in ipſa Helvetiæ confinia, ob concilium Conſtantienſe œcumenicum ibidem celebratum memorabilis.*

b *Mabillonius in Annalibus Benedictinis tomo* 2 *ad annum Chriſti* 724. *num.* 65. *Augiam deſcribens*, Duplicem, *inquit*, illius nominis inſulam efficit Rhenos, ſuperiorem & inferiorem: uoam ſupra Coſtaotiam ad lacum Potamicum, quæ Major dicta: alteram duabus ioſra eadem urbem leucis, quæ Celleoſis dicta eſt ab oppido Cella, ſive Augia ſimpliciter, aliis Ouva, ſeu Auva, quæ vox Germaniee pratum ſeu agrum ſignificat; a ſuodi domino Siotlacia-Ouva; denique ab opibus Augia-dives, ſeu Richenaw appellata.

c *Id eſt*, Francofurtum, *civitas ad Mœnum, finis in anno nundinis celeberrimo.*

d Boppardia, *urbs parva Germaniæ eſt ad Rhenum fluvium, in ditione Electoris Trevirenſis, infra fanum S. Goaris; quam hic cenſeo deſignari a biographo, etiamſi paulo aliter ab ipſa ſcribatur.*

e *Videlicet* 1146. *ſecundum ea, quæ poſtea de aliis Viri prodigiis, per Germaniam factis, referentur. Adiſis etiam Comm. prav.* §. 39. 40.

f *Sanctum Patrem ibidem numquam fuiſſe, pluribus dictum in Commentario prævio* §. 44.

D AUCT. GAUFRIDO.

g *Vide Chronologiam Bernardinam parte* 3. *ad an.* 1142. *Mauricus ad annum* 1141. *cap.* 12. *plura de eo ſcribit, ſitum diſtinctius determinans, antiquitatem laudans &c. Videri etiam poteſt cap.* 13.

h *Mauricus ad annum* 1151. *cui mortem ejus affigit, cap.* 9. *hæc de vira memorat*: E Clara-valle miſſus in Hiſpaoiam, Superadi cœnobium, a centum fere anois ſub ſeculari poteſtate poſitum, & ab eildem recapit, & ſaocto Patri Benedicto reſtitutum, Ciſtercienſibus imbuit diſciplinis. *Alias ejus laudes ibidem videre licet. Ægidius Gonſalvus Davila in ſuo Theatro eccleſiaſtico de illa agit in epiſcopis Aſturicenſibus, vulgo de Aſtorga.*

i *Vide libri* 3. *cap.* 1. *num.* 156. *Mabillonius* Agnina caputia vel capellos *vocari obſervat a Petro Venerabili, allegans ſcriptum inedituin de veſtimentis fratrum, in quo præſcribi affirmat Priori Cluniacenſi, ut det ſingulis* tunicas, hoc eſt vulgari nomine frocos, cucullas pellicias, agnina caputia vel capellos, ſtamioeas; ſemolia, ſtumas, hoc eſt opertoria pulvinarium. *Deinde indicat lectori, ut conferat notas ad* Bernardi *apoſtolam* 1. *Hæc a nota Mabillonii in hunc Gaufridi locum.*

E

CAPUT V.

Sanctus thaumaturgus in patria ſua, & in vicinis Claræ-valli locis prodigiis clarus.

EX hoc oobis ad ea quoque, quæ mirabiliter egit in regione propria, redeundum. Nam in eo forte etiam plulquam propheta dici poſſe videtur, quod propheticus ei non defuerit hooor, oe in patria ſua quidem. [Henricus quidam, vir magous & potens in domo & familia Ducis Bavarorum, ex multo jam tempore, mitero penitus & miſerabili quodam incommodo deſperabiliter laborabat. Siquidem tamquam vivum aliquid & morabile intra præcordia ſentiens, & ex magoa parte phrenetieus, nec conſolari poterat, aut ſecuros aſſe: nec, quid timeret aut pateretur, agnoſcere, oiſi quod dæmonium eſſe ſuſpicabatur. Talis ad Dei Hominem de Bavaria Clara-vallem uſque perductus, ejus oratione perfectam meruit ſoſpitatem. Cui etiam formam vitæ, & mandata, quæ deinceps obſervaret, idem Sanctus imponens, incolumen remiſit ad propria. Nam & uſque in præſentem diem, ſicut certa relatiooe didicimus, tam obediens perſeverat, ut noo modo ſuis conteotos ſit ſtipeodiis, ſed operibus etiam pietatis intentus: ita ut mirabilior ejus morum converſio, quam curatio videatur.]

VII. *Sed revertamur ad ea quæ in patria ſua geſſerit commodius.*

F

229 Muſſeium * dicitur villa ſuper Sequanam fluvium paucis a Clara-valle milliaribus diſt. Ex hac virum hydropicum ad D i Hominem adduxerunt: cui manus imponens & oraoa, proprio quoque cingulo tumentem enormiter uterum ejus accinxit, præcipiens ut, iuculumitate recepta, præſtitutum ſibi cingulum reportaret. Nec tardavit ſanitas, ſed paulatim tumor abceſſit. Denique circa viceſimum diem gracilis iocolumiſque reverſus, cingulum ſimul & gratias multas ſuo retulit Curatori. Exeuot ho tempore monaſterii clauſtra, ſenem paralyticum ex pro-

* Muſſy-l'Eveſque

Digitized by Google

A ximo viculo, qui Mundivilla * dicitur, obtulerunt. Subſiſtens autem, modice & breviter orans, tetigit hominem, & incolumem ſuis precibus abire præcepit. Quo abeunte, populus multus, qui in occurſum Viri Dei confluxerat, non ſine lacrymis Dominum collaudabat. Item redeunti aliquando de via, præ foribus monaſterii oblatus eſt puer ſurdus & mutus. Exſpuens igitur tetigit linguam ejus, & digitos immiſit io aures. Protinus autem aurium ejus obſtacula facta de medio, & ſolutum eſt vinculum oris ejus.

AUCT. GAUFRIDO * Meurville

230 Malenvilla * dicitur vicus, tribus circiter milliariis a monaſterio diſtans. Hunc quandoque pertraoſiens Vir beatus, mancam puellam tetigit & curavit, quam nuoc uſque ſuperſtitem & iocolumem eſſe nuper accepimus. Per idem tempus in finibus illis apud caſtrum, quod nominant Burdemontem *a*, duo milites de beati Patris virtutibus conferebant: ſed minus credulus alter, Si huoc, inquit, ſanaverit puerum, ex tunc firmius credam. Dicebat autem ſurdum quemdam B & mutum, qui apud eos nutritus, nec locutus fuiſſet aliquando, oec audiſſet. Poſt dies paucos tranſeunte propius Patre ſancto, ambo pariter puerum tollunt & offerunt ei. Impoſita igitur manu puero, & ſignans os illius & aures, allocutus eſt cum, & loquentem protinus & audieotem dimiſit. Apud Riſnelmum, oppidum regioois ejuſdem, uſque modo cernere eſt adoleſcentem Simonem nomine ſatis ortum, qui præfato Dei famolo claudus oblatus eſt, & ſub ejus maou greſſum recepit. Barrum ſuper Albam dicitur oppidum, tribus (ut aiunt) leucis diſtans a monaſterio Claræ-vallis. Ibi quoque ſæpius per hunc Hominem Dei divioæ virtutis opera claruerunt. Siquidem præter ea, quæ mious diligenter euravimus veſtigare, quod omnis noſtra curioſitas ſignorum multitudine vincereiur, quatuor illic claudos ad ipſius orationem & maous impoſitionem diverſis temporibus Chriſtus erexit, cæcos duos illumioavit, duobus æque ſurdis & mutis auditum præſtitit & loquelam. Sed & juxta alterum Barrum ſuper Sequanam *b*, ad ejus tactum illuminatus eſt cæcus, convaluit etiam paralyticus: C greſſum recepit puer claudus ex utero matris ſuæ.

& mancam puellam : item rurdum & mutum, & muitos alios inſanabili veſtitiſſe. * Marcuville

a

231 Cum reverendiſſimus Papa noſter Eugenius tertius ex monacho Clara-vallenſi, & abbate ſancti Anaſtaſii in urbe Roma, ad Apoſtolicam aſſumptus Cathedram, Gallias introiſſet, ibat cum eo Vir ſanctus, nec minus Apoſtolica virtus in illo, quam io illo dignitas præmioebat. Tantus enim ad beatum Virum concurſus erat iocommodis variis laborantium, ut cum aliquando Summus Pontifex baſilieam, ubi ille Miſſarum ſolemnia celebrabat, devotus iotraſſet, expleto Sacrificio ex more accedentibus eis, qui curam deſiderabant, paulo mious idem Papa comprimereiur a turbis, & vix potuerit per miniſtrorum manus educi. E plurimis ſane, quæ in ejuſdem Apoſtolici Viri facta ſunt comitatu, duo ſcribimus, quæ nos obliviſci ipſa, quam vidimus, magnitudo lætitiæ non permittit. Chaleta * dicitur vicus inter Provignum *c* caſtrum, & Sequanam fluvium conſtitutus, ubi puer ferme deceonis ab anno priore paralyticus ſic jacebat, ut oec ipſum caput flecteret, niſi ab altero moveretur. Quem afferentes in culcitra mater ejus, ceterique propiaqui offerebant Viro ſancto prope eumdem locum per ſtratam * publicam tranſeunti. At ille ſignatum ergeus ſtatuit ſupra pedes ſuos, & ire

Mirabilis morbidorum ad Virum Dei concurſus: puer paralyticus curatur.

* Charleure

c

* Provins

præcepit. Nec mora, exſiliit puer, & ambulabat magnificans Deum: qui tamdiu Sanctum proſecutus eſt abeuntem, donec ille invitum licet & renitentem redire præcepit. Ubi non immerito quidem magna admodum facta eſt admiratio, magna exſultatio omnium, qui videbant: ſed præ ceteris frater junior in ipſius tamquam reoivivi oſcula ruens, multos eorum ad lacrymas uſque permovit. Huoc quidem puerum & poſt annos quatuor in eodem vico beato Viro mater ejus offerens, ſaeros monebat oiculari pedes, Hie eſt, inquiens, qui tibi vitam reddidit, & te mihi.

D

* *i. e.* per viam, *vel* per viam lapide aut filice ſtratam.

232 Eodem anno * apud Ciſtercium juxta morem abbatibus congregatis, prædictus Papa venerabilis adfuit, non tam auctoritata Apoſtolica præſidens, quam fraterna caritate reſidens inter eos quaſi unus ex eis. Ubi cum ad cellulam, in qua jacebat, facto veſpere & conventu ſoluto, Dei Famulus divertiſſet, ſurdum ei puerum obtuleruoc. Erat autem puer ille de vicinia eadem, & ſicut E poſtea didicimus, ex longo ante tempore vigilans in cuſtodia gregis ſui ſubito terrore percuſſus, amiſerat prorſus auditum. Orans itaque Pater ſanctus, & puero manus imponens, utrum audiat, ſciſcitatur. At ille mira devotione peoclamaos, Audio, Domine, aodio: tam firmiter amplexatus eſt eum, ot vix ab eo poſſet avelli. Auditum eſt verbum, oblatus eſt puer Summo Pontifici, aliiſque perſonis, celeberrimumque hoc miraculum fuit. Venerat Pater ſanctus ad monaſterium io diœceſi Biſuotioa, cui nomeo eſt Carus-locus *d*, & erant cum eo ex abbatibus ſui Ordiois multi, ubi matrooa quædam de finibus illis ex multo jam tempore clauda, in carro allata, & oblata eſt ai. Orans vero breviter, & ſignans eam in nomine Domini erexit & ſanavit, ut eadem hora incolumis remearet ad propria.

quibus addo ſordum puerum, MCXLVIII.

d

233 Eodem tempore in monaſterio Morimundo, quæ eſt Ciſtercienſis Ordinis abbatiam una de primis *e*, monachus quidam jacebat uſque adeo paralyſi diſſolutus, ut, omnibus pene membris officio proprio deſtitutis, non manum poſſet movere, oon pedem, Ioterea ſupervenieoa Vir beatos paralyticum viſitat, manum poſtulatus imponit, & eontiouo opem ſenſit ægrotus. Ut tamen F gratius eſſet miraculum, velut gradatim prius alteram manum, ſecundo alteram recuperavit. Exinde profecturus palliolo ſuo operuit poſtulaotem, & ſubito in brevi obtinuit etiam reliqui corporis ſoſpitatem. In monaſterio Albæripæ *f* mooacbus quidam adoleſcens uſum vocis amiſerat, ut nec pſallere inter fratres, nec a quoquam, oiſi multum proximo ſibi, intelligi poſſet, quid loqueretur. Cui Vir ſanctus dum idem monaſterium viſitaret, aquam eum vino benedicens potum dedit, & poſt paululum frigidus ex ejus pectore mira cum ſuavitate ſudor erupit. Deinde ipſa die ab eodem incommodo liberatus, pſallere cœpit quaſi unus de ceteris fratribus, & hne illi beneficium uſque bodie perſeverat. [Norunt multi devotum juvenem, qui Lugdunenſis olim eccleſiæ filius, modo mooachus Ciſtercienſis, patrui ſui ſancti Hugonis epiſcopi Gratianopolitani, cujus & oomen meruit, mores imitatur. Hujus converſione Vir ſanctus audita, gavius eſt, quia patruo ejus ſingulari fuerat caritate devioctus, & conſolatorias illi litteras miſit *g*. Contigit autem, ut eodem tempore idem *g* juveois febre correptus, graviter laboraret. Suſceptam igitur debita veoeratione epiſtolam, fi-

multorum claudum, monachum paralyticum, adoleſcentem ſine voce, febre laborantem,

e

deli

A deli devotione collo ſuo ob remedium ſalutis appendit, & uſque modo gratulatur, perfectam ſe protinus obtinuiſſe ſoſpitatem.

234 Cum veniſſet aliquando Pater ſanctus ad monaſterium Trium Fontium *b*, oblatus eſt ei clericus quidam ex his, qui Regulares nominantur, homo grandævus & cæcus. Impoſuit ei manum, & brevem ex more fecit orationem, & eadem hora videntem illum remiſit ad eccleſiam ſuam. In Trecenſium urbe multa per hunc Dei Famulum miracula claruerunt. E quibus dum, quæ præſentibus epiſcopis Godefrido Lingonenſi, & Hentico Treceoſi facta ſunt, memoramus. Puellam curvam in prædicti Trecenſis epiſcopi domo, propinqui & noti cum multis ei precibus offerebant. Tantus vero concurſus erat, ac cum eam ſignaram Dei Famulus, ac ſi nulle lutum intra ſacras manus mirabiliter formans excuſſet, & erectam incedere præcepiſſet, locus non potuerit inveniri. Demum ſuper menſam magnam, quæ prope poſita erat, ſtaruerunt illam, & erecta libere gradiebatur, magnifice Dominum collaudantibus univerſis. Hanc quoB que adhuc ſuperſtitem ab his, qui eam novere, nuper audivimus. In eadem urbe filiam mutam Patri ſancto obtulit mater, cui morbus epilepſiæ loquendi ademerat facultatem. Nec mora, Servo Chriſti imponente ei manum, ſolutum eſt vinculum otis ejus, & loquebatur recte. In ejuſdem urbis diœceſi, loco cui nomen Domnamant, cum Vir ſanctus Miſſarum ſollemnia celebraſſet, excum illi filium obtulit pater. Exſpuens autem in digitos ſuos, & palpebras ejus liniens, eadem hora videntem illum reddidit patri ſuo. Nec
i longe ab eodem vico apud oppidum Argillacias *i*, poſt Miſſarum ſimiliter celebrationem, feminam claudam, quæ ibidem multo tempore mendica vivebat, cum baſilicam egrederetur, ſignans & ſanans, populum multum, qui undique ſuetac congregatus, admiratione & exſultatione repleD vit. In exitu quoque oppidi, quod Roſnaium *k* vocant, paralyticum hominem ſic extenuatum corpoce, ut ſolam circumſecre videretur pallidæ mortis imaginem, impoſitum plauſtro tranſeunti Viro Dei offerunt. Is quoque ubi ſignatus eſt, deponi & incedere juſſus, plauſtrum ſuum ſuis pedibus incolumis ſequebatuc, vehementec ſtupentibus, & in Dei laudem acclamantibus univerſis.

C 235 Alio tempore proximum caſtrum Brenam *l* traoliens, obvium habuit populum multum, ſicuc ubique ſemper & undique in ipſius occurſum confluebas innumera multitudo. Ubi, cernentibus cunctis, feminam claudam ex eodem oppido tetigit & erexit, quam & ibidem poſtea vidimua occurrentem ei cum cetecis, & præ cetecia, gratias refeteniem. In pago Sennnico apud caſtrum quod Triangulom *m* vocant, inter Miſſarum ſacra ſollemnia, femina, cujus ibidem per annos decem cæcitas omnibus innotuerat, ſub manu Viri Dei mitantibus omnibua viſum recepit. Apud Monaſteriolum *n* quoque, ubi Ynna & Seqoana confluunt *o*, præſente piiſſimo principe Comite Theobaldo, aliiſque adſtantibus noo paucis potentibus viris, offerenti divina Sacrificia Viro Dei paralyticam feminam obtulerunt, quam, expletis ſollemnibus, tangena & erigens, ipſa hora lanam temiſit ad propria, ita ut ſuis illa pedibus abeunte, gcabatum, in quo fuerat apportata, in eadem baſilica vacuum viderimus. *p* Ejuſdem quoque diœceſis caſtrum Joviniacum *p* tranſeunti eidem Famulo Chriſti, in ſtrata publica cæcam feminam offerebaot: ſubſtitit, & brevitec orans eidem feminæ manus impoſuit, & Dominus aperuit oculos ejus. Ut autem videre cita eſt, & exultatio magna ſecuta eſt omnium, qui adcrant, & clamantes aliec ad alterum, Anna videt, Anna videt (hoc enim eidem feminæ nomen erat) copioſius undique conſluebaot. D AUCT. GAUFRIDO.

236 Interea Vic ſanctus accelerans declinabat turbas, & egrediebatuc, cum juvenis quidam altero oculo cæcus ab utero matris ſuæ, ſecutus eſt, & conſecutus eſt eum. Qui qui em & ipe continuo ad ejus benedictionem viſum recepit, & geminata eſt lætitia populi proſequeotis. [Autiſiodorum aliquando veniens Vic beatus, orationis cauſa monacborum baſilicam introivit, ubi confeſſor Domini glorioſus Germanus *q* epiſcopus requieſcit. Cui poſt orationem tegredienti mulier clauda, genibus repens & manibus, ut ſui miſereretur, ſupplicabat. At ille, ſigno crucis edito, apprehendit manum ejus, & erexit eam: extenſque dimiſit incolumem, & Deo gratias cedituram, ad prædicti confeſſoris memoriam miſit, ſuis pedibus gradientem.] Chableia *r* nomen eſt vico, qui inſignem beati Martini baſilicam habet. Nam & fundus ipſe ad poſſeſſionem ſpectat eccleſiæ Turonenſis, ubi corpus jacet ejuſdem glorioſiſſimi confeſſoris. Hunc vero vicum Dei Famulo tranſeunti, claudum adoleſcentem populus offerebat. Quem ad ejus orationem erectum protinus & libere gradientem, ad prædictam beati Martini baſilicam deduxerunt, magnifice Dominum collaudantes, qui Martini ſui ſpiritum ſuſcitavetat in Bernardo. *a variis vocatur diversis libris.* *q* *r* E

ANNOTATA.

a Vulgo dicitur *Bourlemont*, d in l mutato, ut cicada noſtris eſt *cigale*; cauda Hiſpania *cola*. Hoc caſtrum nobili familiæ Burdemontiorum originem ac nomen ſuum dedit, *ut dicit Hadrianus Valeſius in Notitia Galliarum*.

b Barrum ad Sequanam in Lingonibus non ignobile eſt oppidum, *Bar ſur Seine*; ita cognominatum, ut diſtinguatnc a Barco ad Albam, *Bar ſur Aube*, & a Barro Ducis, *Bar le Duc*. *Hæc & plura apud eumdem Valeſium*.

c Galliæ urbs *eſt* in Belca provincia, 4 leucis diſtans a Sequana in leptemtrionem .. Hine coſæ laudatiſſimæ, *ut ſcribit Baudrandus*. F

d *Conſule Chronologiam Bernardinam ad an.* 1531.

e *Vide eamdem Chronologiam ad an.* 1115.

f *De eo ibidem, ad annum* 1136.

g *Eſt illa epiſtola in editione Mabilloniana ordine* 322.

h *Conſule Commentarium prævium* §. 8. *& Chronologiam Bernardinam ad an.* 1132.

i *Vulgo* Atgilly, *ex notula Mabillonii hic*.

k *Vulgo* Rolnay, in Campania, *ex citato Mabillonio*.

l *Vulgo* Brienno, in Campania, *ex eodem Mabillonio*.

m Hie locus in Tricaſſibus, *inquit Hadrianus Valeſius*, a re omnen habet, ita dictus a triangula ſpecie, delta referente .. Vulgo dicitur Trainel aut Treynel.

o *Vulgo* Montereau *vocatur in notula Marginali apud Mabillonium*. *Baudrandus*, Oppidum, *ait*, Galliæ in Campania provincia cum caſtro antiquo, in ipſo limite Vaſtinii.

AUCT. GAUFRIDO.

o Cum ponte, *ſicut obſervat Baudraudus*, lapiden, 10 quo interſectus fuit Joannes Dux Burgundiæ, die x Septembris anno MCDXIX.

p Juviniacum, Joigny, urbs Galliæ cum ponte lapideo ad Icaunam fluvium, in Campania provincia, & in Senonenſi agro. Ab aliis Juniacum dicitur & Jogniacum. *Baudraudus*.

q *Actum de eo eſt apud nos die* 31. *Julii, tomo* VII *ejuſdem menſis, pag.* 184. *& ſeqq.*

r *Hadrianus Valeſius hæc ſcribit:* Capleiam olim vocatum eſſe aiunt locum aut vicum pagi Ternodurenſis, vino inclytum, qui oune Chablie aut Chablis (*apud Mabillonium in notula marginali* Chably) nuncupatur. *De* Ternodoro *autem* (*Tonnerre*) *in Lingonibus ad Hermentionem fluvium, uti & de pago Ternodorenſi agit idem auctor.*

CAPUT VI.

Signa & miracula promiſcue edita, & a Viro ſancto antea prævisa.

B VIII. *Magnum ſignorum gratiam Deus ei contulit.*

NOnnullas etiam ſanitates, quas in manu fidelis Servi ſui mirabiliter Chriſtus effecit, per viſum ei mirabilius præoſtendit, multas ipſe cum fierent, animi virtute perſenſit: ad aliquas etiam ſpiritu ſuggerente non rogatus aceeſſit. E quibus, ne videatur in immenſum proceſſiſſe narratio, exempla pauca ſubjicimus, illud etiam e regione manentes, ne quis forte tam breviter ſcribi opera tanta miraretur. Siquidem multa ex his in tam brevi fieri vidimus, ut tam celeriter ea proloqui nequeamus. Et cum dici ſoleat, nihil eſſe facilius dicto; huic tameo Dei Famulo per gratiam, quam acceperat, ſigna facere magis facile videbatur, quam nobis facta narrare. Egredienti aliquando monaſterium Patri ſancto, homo quidam de finibus illis occurrens, ſanandum filium offerebat. Nam intra monaſterium quidem infirmis imponere manum difficilius acquieſcebat, ne videlicet, ſi concurſus illuc hominum fieret, quies cœnobii turbaretur, & diſciplina periret. Erat autem prædictus puer ille fatuus, & mentis inops, claudus quoque & ſurdus & mutus. Qui eadem hora per ipſius nationem & manus impoſitionem, ab omni ſimul incommodo liberatus audiebat, loquebatur, & ambulabat, & ſanæ mentis effectus a priori penitus inquietudine & furore ceſſabat. Cumque eumdem jam incolumem filium Pater devotus ad oratorium beatæ Dei Genitricis cum gratiarum actione deduceret, loquebantur mutuo fratres, de tam multiplici unius incommodo pueri conquirentes.

C

238 Ad quos Pater ſanctus, Flagellum, inquit, Dei erat, maligni ſpiritus dira vexatio. Vidi enim oocte præterita hoc eodem in loco (erat autem juxta fluvium Albam, ubi ſanatus eſt puer) hic, ioquit, vidi oblatum mihi puerum talem, exeunte ab eo ſpiritu nequam, omnem protinus recipere ſoſpitatem, ulumque membrorum. Addit etiam Vir beatus, de eadem ſcilicet viſione: Cumque paululum proceſſiſſem in eodem itinere, quo nunc pergimus, juxta proximum vicum (dicebat autem de eo, quem nominant Longum-campum) offerebatur mihi puella clauda, & Dominus ei greſſum reddebat. Audieruot & mirati ſunt fratres, futuri magis attoniti exſpectatione miraculi, quam recordatione præteriti. Quid enim umquam ſimile mundus audivit? Ventum eſt ad locum, inventa eſt ibi protinus puella clauda, exſpectans Dei Hominem tranſiturum, & a ſimul tranſeuntibus, juxta verbum, quod ipſe dixerat, expectata. Oblata igitur ab eis, qui attulerunc eam, ſignata ab Homine Dei, ex Dei munere greſſum recepit, & ibat gratias agens. D

prævidet-que in ſpiritu futura miracula.

239 Annn altero caula extitit ut Vir ſanctus Lingonas peteret, inter epiſcopum & clerum civitatis illius orta gravi admodum ſimultate. Ubi cum prima die ineffıcaciter laboraſſet, & mane facto pararet abire, dicebat fratribus: Quia vidi per viſum noctis intrneunti mihi eccleſiam, offerri claudam feminam, & ſanari. Poſt unam fere horam cum iterum clerici conveniſſent, præter ſpem omninm reformata pace, multis precibus coegerunt illum beati Mammerti martyris intrare baſilicam, &, quia famea invaluerat, populum ad eleemoſynam exhoriari. Ubi inter loquendum (ſicut prædixerat) oblata eſt ei clauda mulier, & erecta, & mirantibus quidem omnibus, ſed eis amplius, qui, ſicut videbant factum, ita ſeſe recordabantur audiſſe futurum. E

quæ hic

240 In pago Trevereuſi antiqnum exſtat cœnobium, quod Rutioenſe *a* vocatur: ubi, celebrante aliquando Miſſarum ſollemnia Viro Dei, inoumerabilis aderat multitudo. Interea Guntranus de Sura, quod eſt oppidum eidem proximum monaſterio, claudam feminam ſecit afferri. Hæc ex multo jam tempore repens humi erigi penitus non valebat, ſed ſcabellula tenens manibus, renes emortuos poſt ſe trabere conſueverat. Cum autem præ multitudine populi ad Dei Hominem intrnduci ſemina non valeret, in baſilica media repente convaluit, & exſilieos ambulabat, non ſine lacrymis agens gratias Deo. Cujus ſcabellula populus jubilans tulit protinus ad altare, ut ſiſtereot ea Domino, & Bernardo ſervo ejus. De eujus nobis euratione confeſſus eſt Pater ſanctus, quod præcedenti nocte ſibi præoſtenſa fuiſſet. Videbatur enim ſibi in eadem baſilica in medio populi circumſtantis clandeſtinus & ignotus ejuſmodi ſeminam tangere & tranſire, ac protinua eamdem videre ſanatam, plurimum ſibi ipſe congratulans & exſultans, quod agnitus onn fuiſſet. Eadem etiam die rutilavit Rutinæ in beati Viri præſentia lux cæleſtis, eujus benedictio aliis quoque claudis duabus feminis greſſum, viſum reddidit cæcis æque duabus. Sæpiſſime vero contigit, ut inter nrandum indobitanter Dei Servua agnoſceret virtutem adeſſe divinam. Cujus tamen modum cognitionis, nullis ſe poſſe verbis exprimere fatebatur. F

a biogr. pho

241 Nonnumquam vero eum ſignaſſet aliquos & tranſiſſet, ſanatos eſſe dixit, regreſſus aliquis ex bis, qui audierant, ſicut dictum erat, invenit. Egreſſus aliquando Baſiliem urbem, furdum quemdam ſignaverat & tranſierat. Cumque paululum proceſſiſſet, vocans Alexandrum Colonienſem: Revertere, ait, quære utrum audiat homo: rediit ille, & illum reperit audieotem. Similiter ipſo die cum ſignaſſet alium cæcum altero oculo, & abiret, Dena, ioquit, aperuit oculum ejus. Hoc etiam prædictus Alexander, cum ad inquirendum reflexiſſet iter, ita eſſe cognovit. Iſte eſt Alexander, qui in eiſdem diebus ad Viri Dei ſacra monita, oſtenſionemque virtutum cum aliis ferme triginta ſeculo valefeeit, & tecotus eſt eum, a quo etiam poſt modicum tempus abbas eſt ordinatus in monaſterio Toloſanæ diœceſis, quod Gradiſſilva *b* vocatur. In Conſtantienſi cunque diœceſi prope caſtrum

plurimus

A ſtrum Frieborg; cum homioi cæco in via manum impoſuiſſet, remiſit, qui videret eum, & inventus eſt videns. Quod de duobus aliis cæcis in pago Colonienſi prope monaſterium, quod Brumvillare *c* dicitur, ſimiliter fecit; & cum videre renuotiarentur, confeſſus eſt, le quoque ſeoſiſſe virtutem.

& ſingillatim

242 In territorio etiam Senoneoſi, in oppido, quod ſancti Flotentini *d* nomine vocaot, oblata eſt Viro Dei mulier ſurda, cui maoua imponeoa, per ſpiritum ſeoſit virtutis effectum, cum illa adhuc ſtupida & tumultuoſa (ut eſt genus iſtud) & ut ipſa aote ſolebat, nihil ſe audire clamaret. Maoe autem facto, cum nec illa rediret, nec alter aliquid iodicaret de ea, ſciens Sanctus divioam illi miſericordiam adfuiſſe, accerſiri feminam jubet. Ioveota igitur auditum recepiſſe, veoit glorificans Deum, & Dei Famulo gratias ageos. Egrediebatur idem pater Metenſium civitatem, & ex more devotus eum populus deducebat; cum epiſcopo eorum Stephaoo *e*, & fratre ejus Rainaldo Barrenſi comite *f*, aliiſque perſonis tam ex clericali, quam ex militari ordine multis. Ioterim cauſa exſtitit, ut rogaret oobilem virum Henricum de Salmia ſuper verbo quodam, quod ipſe ei epiſcopus & alii, qui conveoerant, ſuggerebant, ut videlicet Metenſi civitati & populo pacem daret, cui graviter iotmicabatur. Ille vero renuere penitus & abjurare, nec ullis precibus flecti. Inter hæc ſupervenieotes alii offerebant beato Viro hominem ſurdum, obſecrantes, ut ei maoum imponere dignaretur. At ille fidei zelo ſucceoſus, ſicut interdum ob cauſas neceſſarias terror quidam & auctoritas ſupra hominem in ejoa facie rutilabat, converſus ad militem, Tu nos, inquit, audire contemnis, quos contiouo coram te audiet ſurdus? Et imponeos manus homini, ſigoavit eum, & in aurea ejus digitos miſit. Quo protinus audiente, pavens Henricus & iremens ruit ad pedes Hominis Dei, humiliter ſatisfaciens, & libere annuens quidquid fuerat poſtulatus.

c *d* *e* *f* *B*

manuq

243 Tranſieos aliquando Servus Chriſti Brenam oppidum, mendicantem in platea vidit feminam cæcam, quam aliquantiſper intuitus, cum ex more a tranſeuntibus eleemoſynam flagitaret, Tu, inquit, petis argeotum, & Deus tibi viſum dooabit. Accedeos ergo tetigit eam, & oculos ejus aperuit. Quæ beneficium ſeotieos inſperatum, non minus miſericordiæ magoitudinem, quam lucem inſolitam mirabatur. Ioter primas propagioes, quas hæc abundantiſſima vitis emiſit, in Remorum parœcia monaſterium Igoinenſe *g* plantatum feliciter radicavit. Quod aliquando viſitans idem Sanctus, vicum Materoz* fluvio proximum, quem Rivolium nominaot, pertraoſibat. Vir quoque magoificus & devotiſſimus ejus amator Samſoo Remorum archiepiſcopus *b* comitabatur illum, ſolita veneratiooe deducens. Senex autem claudus ad mendicandum poſitus erat in via, cui uous e fratribus eleemoſyoam dedit. Secutus Abbas ſanctus, cum jam hominem perttaoſiſſet, coovertit ſe; & pauliſper intendens io eum, quid patiatur, ioterrogat circumſtantes, & ſibi illum præcipit exhiberi. Suſpicati homines, quod eſſet ei amplius aliquid iple daturus, Domine, inquiuot, claudus eſt, nec moveri poteſt, nos ad eum feremus, quod volueris dare. Quo reſpoodeote verbum & dicente, Tollite eum & afferte ad me: primo quidem præ admiratiooe mutuo ſeſe intuebantur, ignorantes, quid eſſet facturus. Demum agnoſcentes eum, clamabant ad invicem, Abbas eſt Clarævallis, & protinus illum ſanabit.

g ** la Meuſe*

244 Nimirum ioſtus erat, quoties poterat, operam dare, ne in vicis agnoſceretur, & interdicere ſocius. oe cui ex occurrentibus manifeſtarent enm, aut de eo aliquid loquerentur, ſed quærentibus, quia tranſiret, dicerent, monachos eſſe, aut aliquem de perſoois ſimul eunribus nomioarent. Igitur agnito Dei Famulo tuunt undique, & levaotes bominem ferunt & offerunt ei. Qui imponens utramque manum capiti ejus, & in cælum ſuſpiciens, ac breviter orans, deponi illum jubet, & ambulare. Exculante eo & dicente, Non poſſum; Ego tibi, ait, in nomine Domioi & ejus virtute præcipio, vade, & ſanus eſto jam ab hac bora. Quid plura? Statim depoſitus, ſtatim ſanatus eſt, ſtatim libere gradiebatur repletus ſtupore & extaſi in eo, quod contigerat ſibi. Sed & vicini ejus & ooti pariter congratulaotes Domioum collaudabant, qui miſerabilis bominis & meritum ſimul & votum abundantia ſuæ pietatis exceſſit. Unde etiam oſque hodie locus ab iocolia demonſtratur, ubi ſigoum tam evidens divinæ virtutis effulſit, ubi ſenex claudus ex multis annis, tota ioferiori corporis ſui parte præmortua, & a reoibus deorſum omni prorſus membrorum deſtitutus officio, dum ſtipem poſtulat, ſanitatem recepit. Hic fuit Viri ſancti noviſſimus in Remorum partea ingreſſus: ſiquidem factum eſt boc ante ſacram ejus depoſitionem corporis anno uno. De qua felicium ejus actuum feliciſſima conſummatiooe etit oobis jam, ſed ſub alia oarratioone dicendum. Nimis enim fallitur, ſi quis arbitratur, hujus ſanctiſſimi Viri facta mirifica poſſe cuncta narrari: & tam neceſſe eſt multa fileri, quam impoſſibile omoia comprehendi.

Finis libri quarti.

D *Auct. Gaufrido.*

profuga-

E

F

ANNOTATA.

a *Apud noſtra Mss. de miraculis* S. Bernardi *inveoio ſequentem de hoc loco obſervationem ex* litteris, *uti adſcribit noſter Bollandus*, P. Alexandri Wilibeim, Luxemburgo datis XXIX. Novembris MDCXLII. *quæ his conſtat verbis:* Monebam alias quædam de monaſterio Rutilenſi, de quo mentio io Vita D. Beroardi; nempe mendoſe ibi legi RUTINA pro RUTILA. Adverterit Ra. Va., idem nomen Rutilæ mendoſe ſcriptum in Reginone ad aonum MCCCXCII. "Menſe Septembri Megiogaodus Comes nepos ſupradicti Ottonis regis, dolo ioterfectus eſt ab Alberico, & ſociis ejus, io monaſterio S. Xyſti, quod vocatur Sotila: cujus corpus Treverim deportatum, apud S. Maximinum eſt ſepultum". Nam pro SOTILA legendum ROTILA vel RUTILA, quæ vere eſt, & fuit ſemper S. Xyſti, & tribus aut quatuor circiter milliaribus diſtat Treviris, hodie KETTEL. *Cenſeo, ſcribendum* Rettel, *& ab eo, qui hoc fragmentum tranſcripſit, errorem hic eſſe commiſſum. Apud Raiſſium in Auctario ad Natales Sanctorum Belgii Joannis Molani, vocatur* Rutelle.

b *Conſule Chronologiam Bernardinam ad an.* 1147.

c *Monaſterium eſt Ordinis S. Benedicti*, unius horæ itioere diſtans a Colonia-Agrippina, *ſicut ſcribit Mabillonius in Annalibus ejuſdem Ordinis tomo 4. ad annum* 1024. *num.* 48.

d Ad

A Auct. Gaufredo.

d Ad flumen Ormentionem, quo Icauna augetur, poſitum *eſſe*, *&* a patrono ſuo dictum opidum S. Floreotioi, vulgo S. Floreotio, cujus vetus oomen ignoratur, *affirmat Hadrianus Valeſius*, *&* *hunc biographi locum citat*.

e *Cognomento* de Bar *vocatur apud Sammarthanos in epiſcopis Metenſibus*, Theodorici I. Barri Comitis, Montisbelicardi, & Moncioois, ex Hermintrude Burguoda, ſorore Calliſti II. ſummi Pontificis natus. *Eidem*, *tamquam* Metenſis eccleſiæ ſtrenuo miniſtro, *inſcribitur epiſtola*, *quæ eſt inter Bernardinas ordine vigeſima nona*. *De exordio epiſcopatus ejus*, *oc morte conſuli poteſt notatio Mabillonii ad eamdem epiſtolam*; *ubi & de gravibus contra eum* S. Bernardi *querelis mentio fit*.

f Fratres habuit *Stephanus* Ludovicum Moncionis, Theodoricum Montisbelirardi, Rainaldum Barri, Fredericum Ferreti Comites, *ut atuut Sammarthani*, *quos proxime citabam*.

g *De quo Cbronologia Bernardina ad annum* 1127.

B h *Ad eum eſt Præfatio Philippi de Claravalle in librum miraculorum* S. Bernardi, *quæ poſtea dabuntur*. *Adiſis*, *quæ ad dictam Præfationem notabimus*.

LIBER QUINTUS,

Auctore Gaufrido monacho Claravallenſi.

CAPUT I.

Pax inter Metenſes, ac vicinos quoſdam principes reformata, non ſine miraculis ea occaſione factis.

Cap. 1. *Corpore langueat, ſpiritus ad ſua munia roboratur.*

C Um poſt tantos & tam multos jam labores ac ludores Dominus dilecto ſuo Bernardo Claravallenſi abbati diu deſideratum pretioſæ mortis ſomoum dare diſponeret, & fidelem ſervum in requiem iotrodurere ſuam, cœpit magis ac magis promptus io ipſo proſieere ſpiritus, & caro infirma deficere. Cogooſrens enim Vir ſanctus prope eſſe jam bravium, ſolito eurrebat alacrius, & terreſtris ſuæ habitationis diſſolutionem ſentiens imminere, votis uberioribus adipirabat ad habitationem ex Deo, domum non manu factam æternam io cælis. In cujus puriſſimo pectore ſacri ſeſe deſiderii flamma non capiens, crebris erumpebat indiriis, & ignitum eloquium vehementer ſervoris ioceroi vehementiam derlarabat: ſicut in ſaoctis animalibus per Propbetam inter cetera deſcribuntur ſcintillæ quaſi aſpectus æris candentis. Corpus lectulo decubans variis exercebatur ineommodis: animus tamen nihilo minus liber & potens, quæ Dei erant exercebat invictus, non ceſſans in mediis quoque doloribus meditari ſaerum aliquid aut dictare, orare affectuoſius, fratres ſtudioſius exhortari. In oblatione Hoſtiæ ſalutaris, quam uſque ad defectum ultimum vix aliquaodo inrermiſit, artus ſibi vix cohærentes vigore ſpiritus luſtentabar, lemetipſum pariter offerens acceptabilem hoſtiam Deo in odorem ſuavitatis. Quo tempore ad avunculum ſuum Andream Militem Templi, qui & regionis Hierololymitanæ maxima columoa habebatur, epiſtolam ſcribens *a*, inter cætera ait: Ego enim delibor, nec puto me longum facere ſuper terram. D *a*

246 (In illis diebus eauſa exſtitit, ut fratrum aliquis in remotas Germaniæ partes pro quibuſdam mitteretur agendis. Et miſſos eſt frater Henricus monacbus, quem aote ſex anoos de Conſtantienſis diœceſis partibus cum pluribus aliis idem Pater ſaoctus adduxerat. Hic ergo dum mitteretur, longioris itioeris perieula timens, (nimirum hiems erat) illud tamen maxime verebatur, ne contingeret, ut idem Pater ſanctus, priuſquam ipſe rediret, ab hac vita migraret, & abiens ipſe beoedictionis extremæ partiripio fraudaretur. At ille beoedirens ei, & dieens, Ne timeas, & incolumis reverteris, & me quoque, ſieut deſideras, invenies, conſolatum illum emiſit. Profectus idem frater, io territorio Argentineſium adſtrictum glacie fluvium pertranſibat. Tum ſubito fracta glacie ſub pedibus muli, quo vebebator, corruit, & ſub glariem vehemens illum unda trabebat. Quid fareret merſus flumine, glacie claulus? Rerordatus eſt Patris ſui, recordatus eſt promiſſionis ejus, quæ inanis eſſe non potuit. Contiouo ſiquidem, ut hodie quoque faietur, Patrem ſanctum ſibi viſus eſt habere præſentem: tantaque ſuavitate perfulus eſt, ut nec impetum amnis, nec moleſtiam frigoris, nec ſpirandi diffirultatem, nec ullum denique iorommodum ſentiret aut metum. Nec mora: contra fluminis impetum ſine ſuo conatu divina virtute reductus, ad ipſum, per quod ante eeciderat, ſoramen ſe reperit, marginem arripit, exit intrepidus, illæſus evadie, expleto negotio redit incolumis, & fideli promiſſione, ſicut ipſe promiſit, inventa, multiplices gratias agit, ad ſacrum rujus tumulum tam devotus hodieque perſiſtit, quam certus eſt, ejus ſeſe meritis, velue de tumulo, & quidem ſatis horribili, revocatum. Sed non eſt nobis ſuper hoc derlamandum. Alii antiqua mirarula conferaot: nec minus hunc mirabiliter, quam beati Benedicti puerum Plasidum *b*, nec minori afferent a periculo liberatum: qui etiam, ſi viderent, quem adſtrictus glacie reddidit fluvius, ei compararent, quem evomuit cetus: nobis ſuffirit brevis & pura narratio.) *monachus mirabili modo a naufragio periculo liberatur* E *b* F

247 Cum adhuc Pater ſanctus in ſuo Claravallenſi cœnobio, liret lectulo derubaos, curſum vitæ viriliter ronſummaret, gravis admodum plaga Metenſi *c* populo ſupervenit. Egreſſi enim io multitudine gravi adverſus virinos principes, a quibus præter morem laceſſitam ſe eſſe tanta rivitas indignabatur, traditi ſunt multi in manus pauriſſimorum. Concluſi denique inter Frigidi-montis* (ſic enim eum appellaot) & Moſellæ amnis anguſtias, ac mutuo ſeſe impetu collidentes, uoa hora (ſicut dicebatur) pluſquam duo millia corruerunt, quidam gladiis trucidati, plures amoe ſubmerſi. Vehemeoti igitur iodignatione concepta, nobilis illa civitas totis ad ultionem viribus parabatur, eum e regione adverſarios quoque & fortiores præda copioſa, & audaciores feciſſet eventus. Imminebat totius provinciæ certa vaſtatio, cum venerabilis eorum metropolitanus Illinus * archiepiſcopus Trevirenſis *d*, dolens anxie de præteritis, ſed adhuc graviora formidans, & dignam gerens ſuorum ſollicitudinem filiorum, unicum in tanta neceſſitate petiit refugium, & experiit Virum Dei. Veniens *mortem ſui ter Metenſes ac quoſdam principes deſcendiem*, c * Froide mont * Hilinus. d

A niens ergo Claram-vallem, ipſius atque omnium fratrum veſtigiis tota humilitate proſtratus, rogabat & obſecrabat, ut ſe tantis dignaretur apponere malis, quibus alter nemo poſſe modum ponere videretur. Dominus autem, ſicut ſemper fidelis Servi ſui direxerat vias, & in præcipuis quibuſque cauſis aptiſſimo uſus ſuerat inſtrumento, ex paucis ante diebus ægritudinem corporis ejus aliquatenus relevarat. Quibus diebus cum ad litteras venerabilis *epiſt. 305. Hugonis Oſtienſis epiſcopi reſcriberet, ait *: Verum eſt quod audiſtis. Infirmatus ſum uſque ad mortem; ſed interim, ut ſentio, revocatus ad mortem, atque hoc, ut me ſentiam, non diu. Vitam quippe mortalem, mortem magis, quam vitam reputans, non a morte, ſed ad mortem revocatum ſe ſentiebat, cum ab exitu revocaretur, licet ſentiens haud diutius differendum.

Deo miſericorditer tribuente, lictorem corporis ejus roborante,

B 248 Quod quidem ſæpius erga eum providentia divina diſpoſuit, in cujus manu placita erat anima illius, ut quoties eum grandis aliqua neceſſitas evocaret, vincente omnia animi, vires corporis non deeſſent, mirantibus, qui videbant eum, & robuſtis hominibus in tolerantia ſuperare. Expletis namque negotiis, velut in ſe rediens, multiplicibus infirmitatibus laborabat, ut vix viveret ſeriatus, qui occupatus deficere neſciebat. Cui in opere nonniſſimo tam manifeſte, tamque magnifice divina adfuit virtus, ut ex laboribus vires capere videretur. Acciderat autem cum in prædicti Moſellæ fluvii littore reſidentibus hinc inde partibus mediator fidelis rogaret, quæ ad pacem erant, ut pars altera, ex tanta ſiquidem hoſtium ſtrage ferocior, quod exigebatur, obſtinata animoſitate renueret. Subito denique tamquam agitati furiis diſceſſerunt, Virum Dei inſalutatum, ſolam vero ceteris omnibus relinquentes deſperationem pacis. Nec ſane ex contemptu aliquo, ſed ex metu reverentiæ ejus iniere fugam: ſiquidem verebantur, ne præſentium mentes quamlibet improbas facile flecteret: minus conſiderantes quid ille per ſpiritum ubique abſentem poſſet etiam in abſentes.

compoſuit, ut prædixerat, præter ſuppoſitionem,

C 249 Jam convenus in magno turbine ſolvebatur, ſola utrimque meditabantur arma, ſola inibant conſilia malignandi: cum Vir ſanctus eos, qui ſecum venerant, conſolatus fratres, Ne turbemini, inquit, licet enim per multas difficultates, omnino tamen pax deſiderata proveniet. Quibus etiam unde id noſſet innotuit, dicens: Videbar mihi per nocturnum ſoporem Miſſam celebrare ſolemnem. cumque expleta paulominus orationis prima, recordarer Angelicum ex more canticum, id eſt, Gloria in excelſis Deo, præcedere debuiſſe; erubui, & quod oblitus omiſeram canticum inchoans, vobiſcum pariter ad finem uſque complevi. Jam medium noctis tranſierat, cum Vir ſanctus de prædictorum pœnitudine principum legatione ſuſcepta, jucunde ſatis converſus ad ſuos, Agnoſcite, ait, promiſſæ nobis canendæ gloriæ & cantici pacis præparationem. Interim ergo partibus convocatis, per dies aliquot de pace tractatum eſt, & ob maximas difficultates occurrentes utrimque ſæpius deſperatum, niſi quod omnes jam conſolabatur, quæ omnibus innotuerat, Abbatis ſancti tam certa de reformanda pace promiſſio. Nec parum ipſa dilatio profuit, his præſertim, qui variis incommodis laborantes, remedia conſequebantur in carne, ſeu etiam qui videntes ædificabantur in fide. Tantus enim concurſus erat, ut multitudine pariter atque importunitate ſua ipſum quoque negotium eum ponendæ pacis pene deſperabiliter impedirent, donec D quæſita tandem in medio flumine inſula, partis Auct. utriuſque primarii in naviculis acceſſerunt. Ubi Gaucompoſitis omnibus, ſecundum quod fidelis arbi- fredo, ter deſſinivit, datis ſibi invicem dextris reconciliati ſunt in nicuin pacis.

illuſtre miraculo diſſidentium corda compungens.

250 Inter omnes tamen, quas per manum Servi ſui ibidem præſtitit Dominus, ſanitates, celeberrima fuit cujuſdam curatio mulieris. Hæc ab annis octo peſſima ægritudine laborabat, vehementi tremore & validis motibus univerſa pariter membra concutiens. Cum autem videretur gravioribus nutis difficultatibus propemodum excidiſſe ſpes pacis, Domino diſponente venit mulier ita tremens, nec minus horribilis, quam miſerabilis, & omnes pariter ad ſpectaculum convenerunt. Orante denique Dei famulo, ſub oculis omnium paulatim concuſſione ſedata, perfectam adepta eſt protinus ſoſpitatem. Quæ res in tantam admirationem etiam duriſſimos quoſque permovit, ut percutientes pectora ſua, per horam fere dimidiam cum lacrymis acclamarent. Tantus denique factus eſt impetus & concurſus procidentium & deoſculantium Viri Dei ſacra veſtigia, ut propemodum E comprimeretur, donec tollenies cum fratres, & imponentes in naviculam a terra modice ſubduxerunt. Cumque accedentes ad le principes, ut cœperat, pro pace rogaret, ſuſpirantes dicebant: Oportet nos libenter eum audire, quem, ut ipſi cernimus, Deus diligit & exaudit: & audito eo multa facere, pro quo tanta faciat Deus in oculis noſtris. Quibus ille (ut ſemper cautus erat competenter hujuſmodi gloriam declinare,) Non propter me, inquit, ſed propter vos facit.

Meis precibus ipſicem favet; ecce viſum dat;

251 Simili quoque miraculo & in ſimili opportunitate, ipſa etiam die Metenſium animos Dominus inclinavit ad pacem. Ingreſſus enim Sanctus Metenſium civitatem, epiſcopum ſimul & populum ad ea, quæ pacis erant, vehementer urgebat. Graviter autem urebat illos vulnus acceptum: quibus enim valide ſatis reponere cogitaverant, ſecus, quam vellent, remittere cogebantur. In ipſa hora oblata eſt ei mulier paralytica, de civitate eadem: cui manus imponens, & orans, dignatus eſt pallium quoque proprium, quo utebatur ipſe, ſuperextendere ei, tenendumque epiſcopo tradere prope adſtanti, & ſub eodem velamine debilia tangere membra. Ex- F pleta autem oratione, & benedictione data erexit illam; omnibuſque mirantibus per medium illorum incolumis ibat, quam attulerant in grabato. In flumine quoque Moſella dum ob intolerabilem concurrentium multitudinem Vir beatus navicula veheretur, unus ex his, qui curari deſiderabant, cæcus clamabat in littore, obſecrans, ut duceretur ad eum. Cumque ille jam pertranſiret, audiens homo naviganiem poſt eum in navicula altera piſcatorem, diſſibulatam protinus eblamydem, qua erat opertus, porrigens dabat illi, ut in navicula reciperetur. Factum eſt, & ut pervenit ad Sanctum, juxta ſuæ fidei magnitudinem magna velocitate ſub manu ejus viſu recepto miratus clamabat videre ſe cnlles, videre homines, videre arbores, & cetera univerſa.

claudo geſſum.

252 Paucis ab eodem loco milliariis diſtat cœnobium, quod ſancti Benedicti nomine vocant: ubi puer claudus, & a renibus infra omni prorſus membrorum deſtitutus officio, ſolis ad movendum manibus utebatur, & renibus, pedes emortuos poſt ſe trahens. Quem ex Burgundiæ par-

Digitized by Google

AUCT. GAUFRIDO.

A partibus pater adveſtum aote annos quatuor ibi reliquerat, & ex tunc frstrum eleemolyois alebatur. Itaque cum beati Patris advenium, & virtutes, quas Dominus operabatur io ipſo, per omnem circa provinciam celebris fama vulgaret, impoſitum plauſtro eumdem puerum fratres prædicti cœnobii adduxeruot ad eum, rogantes ut ſolita pietate milero ſubveniret. Acquievit, impoſuit maous, oravit, & eadem hora ſanum reddidit, firmiter ſtantem, firmiter ambulaotem. Denique ſicut ab ejuſdem loci abbate nuper accepimus, uſque hodie fratrum pecora idem puer incolumis ſequitur & cuſtodit; &, ſi quis deliderat ſcire, Joannes eſt nomen ejus. Alter etiam claudus, in ejuſdem monaſterii vicinia degens, eodem tempore ad prædicti Patris ſanctæ benedictiooem lanatus eſt, & greſſum recepit. Sed & prope Leucorum urbem *e*, loco cui nomen eſt Gundervills, idem Vir Dei ſemioam cæcam illuminavit ſub oculis plurimorum, qui de tota confluxeraot regione. Ceterum nimis difficile, aut omoimodis impoſſibile foret, itineris illius magnalia univerſa complecti. Sed oeque propoſiti noſtri eſt, ejuſmodi modo prolequi ſigna, & narrandis virtutum operibus operam dare. Hic enim viarum tuarum, Pater dulciſſime, finis beatus, & hic labor ultimus fuit. Io hoc opere oon minus utili, quam difficili, nec mious deſperatæ, quam neceſſariæ pacis, labores tuos glorioſe complevit, qui magnifice ſemper boneſtavit te in laboribus tuis, te in ſuo oomioe, & nomen ſuum io te glurificans, rex gloriæ Dominus Deus tuus.

ANNOTATA.

a *In epiſtola* 188.

b *De eo agetur cum Martyrologio Romano ad diem* 5. *Octobris*.

c *Meteníium diſcordia a Viro ſancto compoſita habetur in Commentario prævio* §. 50.

d *Sedit ab anno* 1152. *uſque ad* 1170. *quo obiit, ſicut habent Sammarthani*.

e *Al*. Tullum, *vulgo Toul, urbs eſt ad Moſellam fluvium ſatis nota: de qua Hadrianus Valeſius varia collegit*.

CAPUT II.

Extremus ſancti Patris morbus, & feliciſſima mors.

11. *Vir ſanctus gravius morbo corripitur, & ad extrema rodit;*

UT expleta Meteoſium reconciliatiooe, & provinciæ illi pace reddita, Abbas ſaoctus ad monaſterium rediit, gravi admodum jamjamque deficientis incommodo eorporis occupatus, io tanta animi ſuavitate, & dulcedine ſpiritus quotidie propinquabat ad exitum, ac ſi in portu navigans paulatim vela deponeret. Evidenter quoque fratribus aiebat: Hæc ſuot verba, quæ loquebar ad vos, cum præterita hieme ægrotarem, non vobis eſſe, quod adhuc timeretis: æſtate proxima imminere (me mihi credere) bujus corporis diſſolutionem. Atquam evidenter proprio didicimus experimento, quod de ſanctis Apoſtolis Evangelia ſacra teſtantur, quod, dum ſuam illis prædiceret Dominus paſſiooem, erat verbum abſconditum ab eis, & capere non valebani. Nimirum quod tam vehementer horrebat animus, minus facile perſuadebatur, ut crederet, præſertim cum & ipſe compatieos filii ejuſmodi verba ſupprimeret. Ceterum ſactis quodammodo clamaos, Opera conſummavi, quæ dedit mihi Pater ot facerem, magis ac magis actus omittere, effectus retrahere, &, ſacrorum funibus deſideriorum ſedula iotentiooe præjactis, vicino jam littori hærere firmius, & commodius applicare. Denique cum venerabilis antiſtes ſedis Lingonicæ Godefridus de quibuſdam eum ſollicitares agendis, & mious apponere animum miraretur: Ne mireris, inquit, ego enim jam non ſum de hoc mundo. D

consolatur suos, & adhortatur ad perfectionem.

a54 Videns autem Pater ſanctus, compaſſionis & miſericordiæ viſceribus affluens, cariſſimos ſibi fratres, & filios miſerabiliter admodum tabeſceotes, & areſcentes præ timore & exſpectatiooe ſuperveoientis deſolatiooois graviſſimæ, & lamentabilis orbitatis, dulciſſimis eos cooſolationibus reſovebat. Et mooens eos in into divinæ clementiæ ſiou ſpei fideique ſuæ ancboram per inconvulſibilem caritatem firmius radicare, ſe quoque promittebat nec poſt mortem aliquaodo deſuturum. Propeoſius autem, quam noſter queat exprimere ſermo, rogans obſecranſque per multas lacrymas, timorem Dei & ſacræ puritatis, ac totius perfectionis amorem noſtris imprimere aoimis conabatur. Sed & monebat, & cum lacrymis obteſtsbatur, ut, ſi quid ſorte virtutis, aut exemplo oobis aliquando commeodaſſet aut verbo, id æmularemur, id firmiter teoeremus, & proficeremus in eo: aliis quidem verbis, ſed eodem ſpiritu illud Apoſtolicum loqueos: Rogamus vos & obſecramus in Domino Jeſu, ot, quemadmodum accepiſtis a nobis, quomodo vos oporteat ambulare & placere Deo per omnia, ſic & ambuletis, ut abundetis magis. Atque otinam tam efficaciter perſuaſeris, quam affectuoſe ſuaſit! Modum autem ægritudinis ejus ſi quis noſſe deſiderat, extat epiſtola *a*, quam ad amicum quemdam pauciſſimis diebus ante ſaeram a nobis profectionem ſuam ipſe dictavit: quam nimirum huic noſtræ oarrationi duximus inſerendam, quod videlicet etſi alieoa quoque de ipſo, amplius tameo oos ipſius de ſe verba delectent: E *a*

Ad Arnaldum Bonævallis abbatem ſcribit de ſuo ſtatu.

a55 " Suſcepimus caritatem veſtram in caritate, & non in voluptate. Quæ enim voluptas, ubi ſibi totum vindicat amaritudo? Niſi quod ſolum nihil comedere, utcumque delectabile eſt. Somnus receſſit a me, ne vel beoeficio ſopiti ſenſus dolor umquam recedat. Defectus ſtomachi, ſere totum quod patior eſt. Frequenter in die & nocte exigui confortari modico admodum qualicumque liqoore. Nam ad ſolidum omne inexorabiliter indignatur. Hinc parum quod dignatur admittere, non ſine gravi moleſtia ſumit, ſed timet graviorem, ſi leſe vacuum omnino dimiſerit. Quod ſi pluſculum quid interdum admittere acquiſcat, id graviſſimum. Pedes & crura intumuerunt, quemadmodum hydropicis contogere ſolet. Et io bis omoibus, ne quid lateat amicum de ſtatu amici ſolicitum, ſecundum inferiorem bomioem (ut mious ſapieos dico) ſpiritus promptus eſt in carne infirma. Orate Salvatorem, qui non vult mortem peccatoris, ut tempeſtivum jam exitum non differas, ſed cuſtodiat. Curate munire voris calcaoeum nudum meritis, ut is qui inſidiatur, invenire non poſſit unde figat dentem, & vulnus infligat. Hæc ipſe dictavi *, ſic me habens, ut per notam vobis manum agnoſcatis affectum,,. F

* *i. e.* ſcripſi

256 Hoc exemplar epiſtolæ, quam, ut nos dixi-

Sancti in extrema infirmitate fortitudo, fraterum dolor & lamenta de ejus deceſſu illuſtre.

A diximus, & ipſa quoque ejus verba declarant, Pater ſanctus exitu jam imminente dictavit. Ex cujus tenore poſſet nimirum diligens lector ſacrum illius vel ex parte aliqua pectus agnoſcere, quanta illi in ipſa ſui ruina corporis tranquillitas meotit, ſerenitas animi, ſuavitas ſpiritus, quanta ſub fiducie culmine radix humilitatis. Sed noſtrum ſub tam gravi articulo inconſolabilem luctum aliquatenus illi æſtimare ac ſibimet exhibere licebit, pallidaque, ſi pie ſenſerit, turmas imaginabitur filiorum, exterminatas facies, vultus exſangues, genas lacrymis ſordentes, ſuſpiria quoque pectorum ac ſingultus. (Quis enim apud nos erat tumultus cogitationum, quod naufragium animorum, cum theſaurus tam amabilis raperetur a nobis, & præſentibus & cernentibus, quia nec ſpes eſſet retinendi, nec facultas aliqua commeandi? Pater erat, ſed qualis Pater, qui videbatur abire? Nobis quodammodo proprius, verius tamen toti mundo communis. Erat enim omnium & bonorum gloriatio, & malignantium metus: ut de eo non incongrue videretur eſſe plallendum: Videbunt recti & lætabuntur, & omnis iniquitas oppilabit os ſuum.

B Quo præſente, ſanctitas omnis jucundabatur, præſumptio frenabatur, duritia compungebatur. Quo præſente, celebris quiſque conventus velut quodam ſole reſplenduit: abſente, caliginoſus & quodammodo mutus apparuit. Quam devote, quam pie ſingulis noſtrum & tunc bodieque clamandum, Pater mi, pater mi: currus Iſrael, & auriga ejus! Tu fluctuantium portus, clypeus oppreſſorum, &, ut de ſeipſo beatus Job loquitur, cæco fuiſti oculus, & pes claudo. Tu perfectionis exemplar, virtutis forma, ſpeculum ſanctitatis. Tu gloria Iſrael, tu lætitia Jeruſalem, tu deliciæ tui ſeculi, & unicum tui temporis decus, oliva fructifera, vitis abundans, palma florida, cedrus multiplicata, platanus exaltata. Vas electionis, & vas honoris in domo Dei: vas auri ſolidum, ornatum omni lapide pretioſo, fide & ſanctitate ſolidum, & variis charismatibus tamquam gemmis ornatum.

ejuſdem ſe logium.

C 257 Tu Eccleſiæ ſanctæ fortiſſima ſplendidiſſimaque columna, tu vebemens tuba Dei, tu dulciſſimum ſancti Spiritus organum, pios oblectans, deſides excitans, debiles portans. Cujus medicinalis manus & lingua, morbos utraque curabat, illa corporum, iſta animorum. Cujus erat ſimplex habitus, ſimplex vultus, duleis facies, gratinſus adſpectus. Cujus denique vita fructuoſa, cujus mors pretioſa: quia tibi quoque Chriſtus vivere fuit & mori lucrum. Quod ſi nobis alterum fortaſſis utilius, ſed alterum multo melius tibi. Et quod tibi tam eommodum, nobis, ſi pie ſapimus, non poteſt non eſſe jucundum. Ceterum etſi pium eſt congaudere tibi, Pater bone, qui in gaudium Domini tui feliciter introiſti: noo tamen impium ſuper nos ipſos flere, quos nimirum, abeunte te, ſolito gravius borror geminus circumſepſit, dum nobis eſt vita tædio, mors timori. Et ſi pium congaudere tibi, qui beato tranſitu mortis, ad torrentem voluptatis, quem ardenter ſitiebas, acceſſiſti: noſtram tamen vicem dolere noo impium, quibus & vivendi omnis pariter eſt ſublata ſuavitas, & moriendi necdum collata ſecuritas. Et ſi pia tibi impeodiur gratulatio, felix anima, quæ in plenitudine lucis exſultas: non tamen impia ſuper nnt aſſumitur lamentatio, qui reliſti ſumus, poſt mirificam, in qua hactenus exſultavimus, claritatem, horrere magis tenebras ſubintrantes; poſt aurea, quæ paulo ante vidimus, ſecula, gravius ferre hoc plane ferreum, quod ſucceſſit. Sed reflectamus ſtilum ad ordinem narrationis, & patroni, quibus poſſumus, votis exitum proſequamur, exitum nobis lugubrem: nam illi potius triumphalem.)

D AUCT. GAUFRIDO.

pathetica verba filiorum ad Patrem, & Patris ad filios.

258 Igitur ante Patris hujus exceſſum accedentes ad eum filii, quos per Evangelium iple genuerat, piiſſimum ejus animum lacrymabili ſupplicatione pallabant, & hæc atque hujuimodi loquebantur: Numquid non milereris huic monaſterio Pater? Numquid non compateris nobis, quos tanto pietatis affectu maternis lactaſti uberibus, paterna conſolatione foviſti? Quomodo ſic exponis labores tuos, quos in loco hoc laboraſti? Quomodo tam dilectos hactenus filios ſic relinquis? Tunc vero flens ipſe cum flentibus, & columbinos oculos in cælum porrigens, ac mente tota Apoſtolicum illum concipiens ſpiritum, teſtabatur coarctatum ſe e duobus, & quid eligeret ignoraotem, & divinæ totum tribuere arbitrio pietatis. Nam & hinc paterna illum urgebat caritas, filiorum votis annuere, ut maneret: & inde trahebat Chriſti deſiderium, ut migraret. Cui tamen ab olim E jam atque altius radicata io pectore ejus bumilitas perſuaſerat, ut ex intimo cordis affectu ſervum inutilem ſe eſſe diceret, & arborem ſterilem reputaret: ex cujus vita nullus ſibi fructus, nullus alteri cuiquam proveniret. Nam & ſolitus erat in familiari colloculnoe fateri, vix credere ſe hominibus, quod ſic eum ſibi utilem crederent, ut dicebant. Sed nec parvum ſele in ſuis ſuper hoc cogitationibus perhibebat aliquando ſuſtinuiſſe conflictum, quod nec tam veraces hnmmes fallere velle, nec tam prudentes falli poſſe, veriſimile videretur, eum alterutrum excuſare non poſſet. Quem enim totus mirabatur orbis, ſolus ipſe (quod erat mirabilius) non videbat, ſuæ videlicet operationis opinioniſve ſplendorem, ſicut ille quondam vir ſimplex & rectus, nec ſolem cum fulgeret, nec lunam ineedentem clare vidiſſe ſe memorabat.

beatiſſimi Viri obitus, cum ap paritionis ſuæ

259 Noviſſime cum exterioris habitaculi undique jam ſoluta compago, deſideranti animæ liberum præſtaret egreſſum, magous ille dies illuxit, quo perpetuus illi ortus eſt dies, ad cujus exitum vicini epiſcopi cum abbatum & fratrum copioſa multitudine ſurrant congregati. Hora autem diei pene tertia ſingularis lucerna ſuæ generationis ſanctus ac vere beatus abbat Bernardus a corpore mortis in terram viventium feliciter Chriſto duce migravic, ex filiorum eircumſtantium, & inter graves ſingultus ac lacrymas uberes utcumque plallentium ebnro, ad multorum, quos iple præmiſerat, cœtus tranſiens lætabundos, ad Sanctorum cuneos gratulantes, ad obvia agmina angelorum. Felix anima, quam ſic levabant excelſa ſuorum privilegia meritorum; quam ſic pia filiorum proſequebantur inferiorum vota; ſic quoque ſuperiorum deſideria ſacra trahebant! Felix illi & vere ſerenus dies, quo plenus ei meridiet Chriſtus illuxit! Dies cunctis vitæ ſuæ diebus, rantis ab eo exſpectatus deſideriis, expetitus ſuſpiriis, frequentatus meditationibus, orationibus præmunitus! Felix tranſitus de labore ad refrigerium, de exſpectatione ad præmium, de agone ad bravium, de morte ad vitam, de fide ad notitiam, de peregrinatione ad patriam, de mundo ad patrem! De quo etiam tranſitu ejus multa novimus apparuiſſe quam F

mul-

A multis, & quidem non indigna relatu, ſed difficile nimis ſingula veſtigare, & ſcribere omnia nimis longum. Nam & uſque modo multifarie multiſque modis paternus erga filios amor, vere etiam nunc, immo nunc verius vivens & vigens crebris revelationibus eorum dignatur lolari lacrymas, revelare mœſtitiam, ut quo dulcius ei congaudent, minus anxie doleant ſibi. Si qua tamen ex his minus prolixam deſiderantia narrationem lector ſcire deſiderat, proprio magis & noviſſimo credimus reſervanda capitulo.

AUCT. GAUFRIDO.

corpus ex. poſitum, & magnus ad illud ſuidendum & honorandum

260 Interim cetera proſequentes, quanta poſſumus violentia animos avertamus ab illo tam gravi gemitu & rugitu, quo nimirum grex miſerabilis, paſtore migrante, perſonuit. Parcamus paginæ, &, quantum poſſumus, ſtringamus oculos, palpebras complodamus adverſus lacrymas, quibus in illo ſuæ claritatis abſceſſu Vallis noſtra fluebat, Eccleſiæ protinus univerſæ calicem ſui propinatura mœroris, cui hactenus conſueverat ſtillare dulcedinem, gaudia fundere, fluere conſolationes. Dum fidelis Miniſter & ſacerdos Altiſſimi feliciter ingreditur in locum tabernaculi
B admirabilis, ad altare Dei, ſacram ei & acceptabilem hoſtiam ſui ſpiritus oblaturus; cnrpus etiam rite paratum & ornatum ſacerdotalibus indumentis, oratorio beatæ Dei Genitricis infertur. Plurima quoque nobilium & ignobilium de vicinis quibuſque locis gemebunda protinus turba convenit, & Vallem intam ploratus & ululatus multus implebat. Amarius tamen pro foribus monaſterti lamentabatur ſexus miſerabilior mulierum, quod accedentibus ad beata veſtigia viris, monaſtici Ordinis diſciplina inexorabiliter eis etiam tunc negaret ingreſſum. Biduo manſit in medio gregis paſtor exſtinctus, dum priſtina illa dulciſſimi gratia vultus nil minnrata, ſed aucta magis, omnium in ſe figeret oculos, animos traheret, ſepeliret affectus.

populi con. fluens

261 Creſcebat autem ſupra modum ruens undique populi multitudo, & intolerabilis jam fiebat impetus concurrentium, ac deſiderabiles tenentium pedes, oſculantium manus, applicantium panes, balthcos, nummos, & alia quæque ſervanda ſibi pro benedictione, & variis neceſſitatibus profutura. Maxime tamen parati in diem tertium ſolemnem per loca proxima præſtolabantur reponendi ſacri corporis ejus horam, copioſius undique conventuri. Nam & ſecunda die
C tantus cirea meridiem populus fuerac congregatus, & tanto pietatis zelo ſtipati undique lacrum corpus obſederant, ut nulla pene epiſcopis reverentia, nulla fratribus haberetur. Unde veriti, ne quid ſimile aut forte gravius accideret die tertia, præccupantes horam, & mane divina ex more Sacrificia conſummantes, ſicut & biduum jam in celebratiooe Miſſarum & jugi fecerant pſalmndia, puriſſimum illud balſamum ſuo vaſculo commiſere, in lapide reponentes lapidem pretioſum, optimam margaritam.

Sanctis dicat; cum nobis absente eo dicta, ſepultura, miracula.

262 Conſummatis ergo feliciter vitæ ſuæ diebus, & annis circiter ſexaginta tribus expletis, dilectus Domini Bernardus, Claræ-vallenſis cœnobii primus abbas, aliorum quoque amplius quam centum ſexaginta *b* monaſteriorum pater, decimo tertio Kalendas Septembris inter filiorum manus obdormivit in Chriſto. Sepultus eſt autem undecimo Kalendas ejuſdem menſis ante ſanctum altare beatæ Virginis Matris, cujus fuerat devotiſſimus ipſe ſacerdos. Sed & pectori
b

ejus ipſo tumulo capſula ſuperpoſita eſt, in qua D
beati Thaddæi Apoſtoli reliquiæ continentur, quas eodem annn ab Jeroſolyma ſibi miſſas, luo juſſerat corpnri ſuperponi, eo utique fidei & devotionis intuitu, ut eidem Apoſtolo in die communis reſurrectionis adhæreat. [Prius tamen, quam lacratiſſimum illud corpus rumulo redderetur, unus e fratribus, qui ex multis annis caduco morbo graviter laboravit, plena fide opem flagitaturus acceſſit. Quem nunc uſque ſuperſtitem novimus, & nihil umquam ex ea hora prædictæ infelicitatis expertum.] Facta ſunt hæc eodem anno, quo beatus Papa noſter Eugenius tertius, ejuſdem Patris ſancti in converſatione ſancta filius, ab hac luce, vel ab hac magis caligine migravit ad lucem, cujus merita in ipſa, eui infigniter præfuit, Urbe, miraculis pluribus illuſtrata e coruſcant: ſucceſſore ejus Anaſtaſio e
Romanæ Eccleſiæ præſidente, regnantibus autem in Romanorum imperio Friderico illuſtri; in Francorum regno, piiſſimo rege Ludovico filio Ludovici *d*: principatum Eccleſiæ univerſæ ae d
totius ereaturæ viſibilis & inviſibilis monarchiam tenente Dei Filio Jeſu Chriſto, anno ab Incarnatione ſua milleſimo centeſimo quinquageſimo E
tertio. Qui cum Patre & Spiritu ſancto vivit & regnat Deus in ſecula ſeculorum. Amen.

ANNOTATA.

a *Epiſtola hæc ordine* 310. *ut Mabillonius notat hic*, in quibuſdam Mss. ita inſcribitnr: " Epi„ ſtola ad Arnoldum Bonæ-vallis abbatem, qui „ ei quædam xeoia mittens, de ejus valetudine „ ſollicite fuerat ſiſcitatus „.

b *Hoc quomodo ſit intelligendum, dicetur in Gloria Sancti poſthuma.*

c *Præter hoc graviſſimi auctoris de Eugenii miraculis in genere teſtimonium, conſuli poſſunt quæ ſcribit Manricus ad an. Chriſti* 1153. *cap.* 5. *num.*9. *qui cap.*6. *agit de miraculis in ſpecie. Ceterum de venerando hoc Pontifice agitur in noſtro Comm. prævio, in Menologio Ciſtercienſi ad diem* 8. *Julii, & apud nos in Prætermiſſis ad eumdem diem.*

d *Conſule Chronologiam Bernardinam in fine.*

CAPUT III.

Diverſæ poſt obitum revelationes; Amalrico regi prænuntiata in ſomno victoria. F

Mors ejus & eventa ante prædicta: ſuccoſſor ip. hos:

JAm de ſupra memoratis revelationibus pauca dicturi, ab eo ſumamus initium, quod prædictum eſt anno ſeptimo antequam fieret. Erant duo fratres in monaſterio, de ſacra besti Patris vita & felicibus ejus actibus colloquentes: quorum alter ab ineunte adoleſcentia educatus ibidem, ad alterum ait: Noſti quot annos ſit victurus hic beatiſſimus Pater noſter? Cui ille: Neſcio, inquit. Et alter: Ego, ait, novi eum ſex aut ſeptem annos adhuc in carne victurum. Hnc autem unde ſciret, minime jam ſcire poſſumus, quia nec tum indicavit, & ante Patrem ſanctum ipſe deceſſit. Porro alterius hodieque ſuperſtitis relatione hoc verbum nobis innotuit, qui tunc magis miratus eſt, ſe audiſſe, quando, ut ab olim audierat, ita vidit. Talis vero ille eſt, de cujus teſtimonio nec nos ambigimus, nec cuilibet alteri, qui eum noverit, credimus dubitandum. Neque id ſolum, ſed, quod non minori

A nori dignum admiratione videtur, nomen quoque & perſonam ſucceſſoris ipſius, indicante ſibi eadem fratre, ex tunc innotuiſſe teſtatur. Manifeſte enim eadem hora frater ille prædixit: Quia
a dominus Robertus *a*, qui hodie abbas eſt de Du-
b nia *b*, poſt hunc beatum Patrem abbas futurus eſt Clarævallis. Nam quod disjunctive ſex vel ſeptem annos victurum dicebat, ad hoc pertinuiſſe videtur, quod inventus ſit terminus idem ultra ſextum annum, intra ſeptimum tamen.

Juvenes reformantur in vita pretiosa fratrum: eorumdem de anno mortis viſio.

264 Prope erat jam tempus, & feſtinabat Pater ſanctus ad metam. Infirmabatur enim, ſicut in hujus libelli principio memoravimus, adeo ut illa jam infirmitate ipſius perfici virtus, jam imminere exitus videretur. Interea fratres inſtare ſupplicationibus & obſecrationibus, quibus poterant, apud Deum. Unde etiam Sanctus ipſe cognoſcens eorum precibus deſiderium ſuum differri, cum aliquanto melius ſecundum corpus habere cœpiſſet, congregaris fratribus hæc eadem verba locutus eſt: Quid tenetis miſerum hominem? Fortiores eſtis, & iovaluiſtis. Parcite, quæſo, parcite, ſinite me abire. Prius tamen cum in ſummo periculo & timore fratres
B omnes in orationibus humiliarent animas ſuas, uni eorum viſio talis apparuit. Occurrebat cum multa exſultatione Viro Dei extra monaſterii clauſtra innumerabilis multitudo: in qua tamen proceſſione, ſolos quatuor præeuntes idem frater, qui videbat, agnovit, magnum illum dilectorem ejus atque dilectum, cujus & ipſe in libro quarto De conſideratione cum laude meminit, Gaufridum epiſcopum Carnotenſem, Humbertum quoque, qui Igniacenſis cœnobii fuerae primus abbas, & duos ejus fratres germanos, Guidonem ſcilicet & Gerardum. Exceptus itaque reverenter, & poſt oſculum pacis amica diu colloquia miſcens Pater ſanctus ac beatus, cum his quatuor ſtabat, exſpectante ſeorſum multitudine ceterorum. Noviſſime ſalutantes cum prædicti viri, ex hoc ſibi jam redeundum eſſe dicebant. Tum vero expalluit ille, & circumfuſa ſibi mœſtitia internum declarans animi dolorem, Quid ergo ait, ſine me vultis abire? Et illi: Non poteſt adhuc tuo & noſtro ſatisfieri deſiderio, donec veniat tempus novorum. Dicebant autem tempus novorum, quo fruges novæ colli-
C gerentur, ſicut evidenter poſtmodum probavit eventus, dum in Auguſto menſe deceſſit. Mane ergo frater ille, cui hoc oſtenſum fuerat, conſolatus eſt ceteros velut jam imminentem Patris obitum formidantes, & quod viderat & audierat indicavit. Adhuc autem hiems erat.

Item alterius fratris viſio, & ejusdem abbatis.

265 Eodem tempore altera quoque viſio prioris confirmatio fuit: niſi quod evidentius jam utriuſque completa veritas probat, quam evidenter in utraque quod futurum erat, Dominus revelavit. Videbat enim frater quidam, &, ecce, parabat Vir beatiſſimus aſcendere Jeroſolymam, jamque ipſo in procinctu itineris erat, Ad quem venerabilis Odo, qui a primis fere annis ſtrenue ſatis & laudabiliter converſatus in monaſterio, abſentium conſueverat præpoſitorum ſupplere vices, reverenter accedens, dicebat ſe præceſſurum. Cujus viſionis ſic oſtenſa eſt veritas, ut prædictus Vir Deo dignus ad cæleſtem Jeruſalem, ubi vere viſio pacis, paranter jam egredi, & paulo poſt ſecuturum Patrem ſanctum, felici functus legatione præiret. Sed & abbas quidam ſatis ei habitatione vicinus, nec minus affectione devotus, paucis diebus ante feliciſſi- D
mum Patris hujus exceſſum, videbat eum pre- A. GAU-
tioſiſſimis ornatum ſacerdotalibus indumentis, FRIDO.
& excellenti perfuſum gloria, cum ingenti ſolemnitate ad altare deduci. Ad cujus introitum
c eccleſia magna reſultans vocibus clamabat: Puer natus eſt nobis. Vere etenim puer ipſe erat, mitis & humilis corde, & ſicut parvulus accipiens regnum Dei: in cujus merito gratulabunda natali angelica multitudo, & omnis pariter Sanctorum eccleſia, dum nobis videretur mori, ſibi illum nasci, dum hic conſummaretur, ibi incipere, non tam ſonoris vocibus, quam votis patibus concinens exſultabat.

Frequentia monachorum in Clarevalle ſub obitum S. Patris.

266 Si enim ad unius pœnitentiam peccatoris tota illa cæleſtis regio in lætitiam luſtretur; quanam illi gaudia exhibuiſſe credendus eſt, per quem gaudia tanta receperat de tam multorum converſione & pœnitentia peccatorum? Quis enim valeat æſtimare, quantis in ſæculari habitu & converſatione manentibus; quantis etiam ad alias virorum ſeu feminarum congregationes tranſeuntibus, per hujus fidelis Famuli miniſterium dedit Dominus pœnitentiam ad ſalutem? E
Aut quis numeret eos, qui ſub ejus cura in centum ſexaginta monaſteriis per Dei benignitatem ad pœnitentiam ſunt adducti? Nam ex his ſolis, qui ſpeciales ejus filii videbantur, præter eos, qui jam curſum vitæ feliciter conſummaverant; præter eos, qui per alia loca fuerant propagati, ea die, qua feliciſſimus Pater ex Clara-valle montem aſcendere meruit clariorem, reliquit habitantes in ea ſeptingentas *c* ferme animas, Do- *c*
mino fervientes. Quid igitur mirum, ſi gratus curiæ, ſi acceptus Regi, ſi exceptus cum lætitia & exultatione creditur? in quo gratia Dei uſque adeo vacua non fuit, qui tam feliciter, tam efficaciter, plus omnibus ſui temporis & multarum retro generationum laboravit: qui talentum ſibi traditum tam copioſe multiplicavit; tanta denique lucra retulit de negotio?

Apparet eodem præpoſito, ac Guillelmo de Monte Peſſulano.

267 Sed de his hactenus, ne quis nos arguat ejus, quam polliciti ſumus, metas excedere brevitatis. Sane in monaſterio prædicti illius abbatis, qui ſic ejus natalem præviderat, ea nocte, quam nobiſcum Pater ſanctus mane proſecturus ultimam fecit, venerabilis ejus Præpoſito apparens, valefecit illi, & ait: Noveris, quia jam P
migro, nec ulterius hic morabor. Quod ut ille indicavit abbati, accelerans abbas, & Claravallem veniens, ipſo die Abbatem ſanctum, ſicut dixerat, reperit jam migraſſe. Frater Guillelmus de Monte Peſſulano, cujus & ſupra fecimus mentionem, vir magnificus olim in ſæculo fuit, ſed magnificentior in ſæculi fuga. Hic in monaſterio Grandis-ſilvæ monachus factus, Patrem ſanctum devotiſſime viſitavit. Rediturus autem lacrymabiliter querebatur, quod non eſſet eum ultra viſurus. Cui vir Dei, Ne timeas, ait, adhuc fine dubio me videbis. Hujus effectum promiſſionis devotiſſimus ille Guillelmus expectans, ipſa nocte, cum beatus Pater ex hac vita deceſſit, in monaſterio Grandis-ſilvæ apparentem ſibi videre meruit & dicentem: Frater Guillelme. Ee ille, Ecce ego Domine. Veni, inquit, mecum. Ibant igitur pariter, & ad montem quemdam altiſſimum pervenerunt. Interrogabat autem Sanctus, an ſciret quo veniſſent. Ille vero ſe neſcire profeſſus eſt. Cui ipſe: Ad radices, inquit, montis Libani venimus. Et nunc manebis hic;

A ego autem aſcendam in montem. Interrogatus
A. GAUFRIDO. qua de cauſa vellet aſcendere; Diſcere volo, inquit. Miratus ille, Quid, inquit, vis diſcere Pater, quem nulli hodie in ſcientia credimus eſſa ſecundum? Ad quem Sanctus: Nulla, ait, hic ſcientia, nulla veri cogitio: ſurſum ſcientiæ pleoitudo, ſurſum vera notitia veritatis: & in hoc verbo dimittens eum, io mootem altiſſimum ſubiit coram illo.

qui S. Bernardi hoc promiſerat.

268 Cumque intueretur euntem illum, expergefactus eſt, & occurrit protinus ei verbum illud, quod ad Joannem olim de cælo ſonnit: Beati mortui, qui in Domino moriuntur. Ut argo mane locutus eſt abbati ſuo & fratribus, Patrem ſanctum ex hac vita migraſſe dicebat. Et notantes diem ac diligentius inquirentes, ut audierant iovenerunt. Euge Pater ſpecte, qui aſcenſiones in corde diſpoſuiſti in valle lacrymarum, feliciter jam alcendiſti de Clara-valle in montem Libani, montem candidationis, plenitudinem lucis, celſitudinem claritatis. Innocens manibus & mundo corde aſcendiſti in montem
B Domini, ad divitias ſaluris: ad theſauros ſapientiæ & ſcientiæ perveniſti, ubi pure puram videas veritatem, ubi unus tibi eum omoibus ſanctis magiſter eſt Chriſtus: ubi omnes jam docibiles Dei. Trahe oos poſt ta, quæſumus, & de monte excello miſericorditer reſpice Vallem tuam. Adeſto laborantibus, ſubveni periclitantibus, aſcendentibus maoum porrige. Dat fiduciam tua nobis ab olim experta, nec exinsnita modo ſed amplius cumulata beoignitas. Quin etiam viſio, quam ſubnectimus, sb eadem ooſtra præſumptione non diſcrepat.

Apparet ſororum in magna gloria cuidam fratri ſuo altera, cui ſoror ſua vidit S. Malachiæ.

269 Proxima ooɛte poſtquam ſacrum corpus ſepulturæ traditum fuerat, quantam adhuc pro filiis ſollicitudinem gereret Pater ſanctus, & quomodo ſuos, quos io mundo dilexerat, in finem quoque diligeret, evidenter oſtendit. Apparens enim cuidam fratri in multa gloria, & fulgora magno veſtis ac vultus, & deſiderantem tenere, cito pertranſiens, ajebat, Quia pro quodam fratre ſimplice veni. Audierunt hoc fratres & mirabantur: ſed circa horam diei tartiam veritas comprobata eſt viſionis. Defunctus eſt enim quidam frater laudabilis admodum ſimplicitatis, &
C ſicut omoioo credibile eſt, animam ejus tanto duce felicem, qui pro eo ſe venire dixerat, ſecum tulit. Paucis quoque expletis diebus, alteri cuidam fratri magnifice ſatis apparens, & arguens de ſuo nos dnluiſſe diſceſſu, poſt verba multæ conſolatinnis, & promiſſionem felicitatis æternæ in ſua perſaverantibus obedientia & doctrina, Hoc etiam ſcito, ait, & dicito fratribos, cujuſdam vere Sancti corpus, cujus & ego habeo veſtem, in oratorio eſſe ſepultum. Dicebat autem epiſcopum Malachiam, ipſius enim tunicam, in qua Sanctus ille feliciter obdormierat, ad Miſſarum ſibi ſeryaverat celebrationem, & moriturus in ea ſeſe juſſerat ſepeliri, ſicut & Sanctum illum in ſua ſepelierat veſte. Quod tamen verbum & ipſi fratri, & quam pluribus aliis uſque ad banc viſionem prorſus erat ignotum. Felix pontifex, cujus merita Pater ſanctus & vivens prædicaverat & defunctus! Felix caritas, quæ in morte non excidit! Felix ſocietas, quam nec illud divortium tam crudele diremit! Glorioſi ſiquidem Patres quemadmodum in vita ſua dilexerunt ſe, ita & in morte non ſunt ſeparati.

270 Nam & poſt dies circiter quadraginta Abbas quidam ex majoris Britaoniæ inſula, ſacræ D illius ſocietatis virtutem feliciter experiri meruit in ſeipſo. Qui eodem tempore cum ceteris coabbatibus ſuis ex more Ciſtercium petens, in Clara-valle remanſerat gemino quodam deſperabiliter occupatus incommodo, pleuretis ſcilicet, & febris quotidianæ. Jamque eatenus longa vexatione defecerat, ut ſolum animæ ejus exitum fratres, qui ei numquam deerant, obſervarent. Cumque animum ejus augeret noo tam deſiderium vitæ præſentis, quam abſeotimm deſolatio filiorum, quod peregre moreretur, obnixe petiit, ut ad tumulum ſancti deportaretur Abbatis. Ubi cum oraſſet tota devotione, qua potuit, beati quoque epiſcopi Malschiæ in aquilonari ipſius oratorii latere poſitum cogitsvit viſitare ſepulcrum, auxilium flagitare: ſed fatigationem veritus, & quaſi jam ſecurus de incolumitate, quod cogitaverat noo implevit. Die altera iterum fratres advocaos, ut ad oratorium veniat, opem ſibi poſtulat exhiberi. Canſantibus illis (periculum ſiquidem verebantor) Omnimodis, inqoit, oportet, ut ſancti Malachiæ tumulum petam. Cum enim nocte præterita vix E tenuiter obdormiſſem, expergefactus ſubito audiebam vocem dicentem mihi: Saoatus jam ab altera ægritudine toa, ſi ab alters vis ſanari, epiſcopum pete. Fecerunt illi, ut ille voluit, & continno factum eſt, ſicut dictum erat ad illum. Eadem die ſanos factus, poſt psuciſſimos dies iter arripuit, & incolumis reverſus eſt ad ſnos. Tuum io hoc opere ſpiritum, tuum agnoſcimus, Pater dulciſſime, zelum, tuam conſiderationem: tuum hoc opus, ſic deferre collegæ tuo, ot hunc quoque ei communicares honorem & amorem, cum quo verius & felicius honorificaris in cælis. Immo vero tui ſunt hæc omnia operis, tui muneris, Deus noſter. Tu enim omnem repleſti ab initio temporis terram præſentia tuæ divinitatis, omnem aliquando repleturus glorsa majeſtatis: cujus tamen partes interim qualdam, & æterno prælecta lnca conſilio excellentius viſitans, reples ſpeciali gratia ſanctitatis. Fac Domine ſpirituali ſemper abundare frumento Vallem, quam ut faceres re quam nomine clariorem, dignatus es tam eximiæ claritatis ſideribus illuſtrsre duobus. Cuſtodi domum, in qua tibi F geminum hoc tam pretioſum depoſitum cuſtoditur. Fiat nobis denique juxta verbum tuum, ut, ubi eſt theſaurus tuus, ibi ſit & cor tuum; ibi gratis & miſericordia, & reſpectus aſſiduæ pietatis omnibus adſit in tuo ibidem nomioe congregatis, quod eſt ſuper omne nomen, ſicut & tu ſuper omnia Deus benedictus in ſæcula. Ameo,

Abbas in Anglia vocat Clarevallenſes, & ſanatur ad ſepulchra SS. Bern. & Malachiæ.

271 *Hic uſque Liber quintus Vitæ; poſt quem Mabillonius*, In codice, *ait*, Vaticano n. 676. hic Liber conſtat capitulis XXIII. quorum ultimum deeſt in vulgatis. *His vero verbis illud mox de Sancto recitat*: In memoria æterna juſtus Domino conſtitutus, & ſuorum non negligit memoriam filiorum; agens poſt mortem peragenſque mirsculis, quod ſuis adhuc vivens oraculis prædicebat. Cernitur in operibus virtutis ejus ſermo ille vivus & efficsx, & teſtamentum fidele, quod diſpoſuit dilectis ſuis: Agam, inquit, aſſidue Claræ-valleoſis familiæ curam, & plantationem mesm continue ſovens benedictionis irriguo, ſic me præſentem beneficiis exhibebo, ut inde non videar aliquando receſſiſſe. Undique oobis mseriam conſolationis exquirit: ita

Duo Terrorum revocare Ægyptum meditantis

ut

A ut nuper in ipſis partibus tranſmarinis, noſtris io-
ventus ſit inhiare ſubſidiis. Factum eoim poſt an-
nos plurimos ab obitu Sancti hujus, ut ſanctita-
tis ſuæ ſigna de crucis ſignaculo radiarent, &
quam pia cupiditate virtutem vivificæ crucis am-
biret, ipſe crucis conſecrator oſteoderet. Cum
d enim Sarracon *d* dux Turcorum urbem Alexan-
driam, & adjacentem Ægypti provinciam diſ-
poſuiſſet invadere, ſuæque ſubjicere ditioni; &
e rex Jeruſalem Chriſtianiſſimus Amalricus *e* requi-
ſitus a Saracenis Ægypti, repentino impetu in
præſidia ſubvectionis accingitur, timens videlicet
& præcavens in futurum, ne ſi forte Turcos in
Ægypto dominari contingeret, & majorem in
Chriſtianos agerent pro locorum vicinitate per-
niciem, & ipſe interim ex Ægypto tributariam
perderet ſunctionem.

Amalricus ſeſe oppo-nit;

272 Electis igitur militibus, & inſtructo pro-
greſſus exercitu, in occurſum properat Sarraco-
nis, vadens & progrediens uſque ad alveum Nili
fluminis, quod de paradiſi fonte diſſiliens, ari-
das Ægyptiorum irrigat regiones. Cumque ve-
B niſſet ad flumen, fecit illud navium poteſtate
meabile, & relinquens in cuſtodia pontis ex utra-
que parte fluminis milites pedites que non pancos,
& ipſe cum trecentis equitibus fugientem Sarra-
cenem inſequitur, perſequens eum & exercitum
ejus grandem, quatuordecim millia Turcorum,
& tria millia pugnatorum Arabum contrahentem.
Illis autem itinere diei unius ante regis impetum
fugientibus, non detrant hinc inde nuntii de me-
dio concurrentes, quorum alii ſuggerebant regi,
ut multitudinem illam copiioſam, & fame & laſ-
ſitudine diſſolutam jamjam conſumpturus invade-
ret: & alii e contrario Turcos hortabantur, ut
ſtarent; facile admodum fore, concludi paucos
in manu tantæ multitudinis affirmantes.

cui apparet S. Bernardus, & vi-ctoriam

273 Convertitur ergo Sarraconis exercitus,
& exſpectato rege inſtruuntur ad pugnam, qui
prius præcipites ferebantur in fugam. Adveniente
autem nocte caſtrametati ſunt juxta aquas, quæ
utrumque exercitum ſtricto ſatis alveo dirime-
bant. Cumque obdormiſſet rex, in ipſo elypei
ſui coocavo requieſcens, conſeſtim ſibi in ſomnis
C B. Bernardus apparuit, exprobrans & impro-
perans ei peccata ſua, & quod non eſſet dignus vi-
vificæ crucis lignum (quod de conſuetudine ap-
penſum collo geſtabat) in illo certamine circum-
ferre. Statimque rex territus & turbatus veniam
petit, & Sancto, qui loquebatur ad eum, pecca-
ta ſua flebiliter confitetur. Tunc B. Bernardus
admota propius manu crucem ſanctam, quæ col-
lo regis pendebat, accepit; & benedicens ei trino
ſignaculo ſanctæ crucis, conſolabatur eum di-
cens: Confide rex, in hoc ſigno vinces, & in
periculo timoris magni, quale numquam hacte-
nus expertus es, ſine læſione tui hoſtes evades.
Cumque hoc dixiſſet, viſus eſt velle diſcedere,
crucem, quam a collo regis acceperat, portans
ſecum.

ei prædicit,

274 Rex autem apprehendens eum ait: Non
dimittam te, niſi crucem dimiſeris mihi. Ad
quem Sanctus, Noli, inquit, noli rex, alios
filios habeo, quos oportet crucis hujus ſignaculo
benedici. Et his dictis ſomnus abiit, & ſulgor
matutinus illuxit, factaque copia ſplendoris &
lucis, uterque exercitus ſibi invicem ad inunda
certamina propioquavit. Aggreditur regis exercitus
multitudinem copiolam, & in medio ejus, qui
in pelago maris abſorptus inimicos crucis Chriſti
ſub crucis vexillo proſtravit. Cadunt a latere ſuo D
mille, & multa millia a dextris ejus, & diſcur- A. GAU-
runt undique triumphantes in Chriſti nomine FRIDO.
Chriſtiani: ita ut, dum illi diverſis pugnæ par-
tibus dividuntur, rex ipſe ſolus in quodam con-
geſti ſabuli tumulo remaneret tam morti & in-
ternecioni proximus, quam longe erat ſocrum
omnium ſolatio deſtitutus. Cernebat ex eminen-
ti ſtationis ſuæ loco Turcos undique concurſan-
tes. Nam jamque imminentem ſibi exſpectabat
interitum, niſi quia in eo quodammodo confi-
debat, quod ſe illis non ignorabat ignotum.

quo deinde ſecutus eſt.

275 Recordatus ilico præteritæ viſionis, &
pia intra ſe vota conficiens, pollicitus eſt Deo
& B. Bernardo, quod, ſi de manu inimicorum
vivus evaderet, crucem, quam Sanctus petierat,
filiis ejus Clara-vallenſibus *f* deſtinaret. Conti-
nuo igitur triginta de militibus ſuis regem ipſum *f*
a longe eogooleentes, acri io ſe certamine Tur-
cos provocant ad pugnandum, ut, vergente in
illos fortitudine tota conflictua, rex iterum ab
hoſtibus & ignotus perſisteret & ſecurus. Quod
eum quindecim milites de ſacra Chriſti militia E
conſpexiſſent, per confertiſſimos hoſtes violenter
irrumpunt, perſequentes, juxta quod ſcriptum
eſt, unus mille, & duo fugantes decem millia in
millibus ſuis. Affociati ergo aliis triginta mili-
tibus, diviſis & cæſis occurrentibus inimicis, ad
regem ſuum cum lætitia & victoria pervenerunt.
Sicque factum eſt, quod & rex juxta verbum ſan-
cti Patris noſtri de beneficio ſanctæ crucis donum
ejuſdem ſancti Patris meritis apprehendit. Porro
ſupradictæ ordinem viſionis idem ipſe rex Richero
abbati Salvationis *g* ore proprio diligenter
expoſuit, qui eam poſtmodum in Gallicanis *g*
partibus fideliter nuntiavit, vir utique teſtimonii
boni & converſationis honeſtæ, tam a mendacii
ſuſpicione remotus, quam a vitæ corruptionibus
alienus. Deo gratias. Amen.

ANNOTATA.

e *Alias de ille notitias dat Commentarius prævius* §. 28. *de quo conſuli poſſunt Prætermiſſa apud nos die* 29. *Aprilis, & Annales Ciſtercienſes tomo* 1. *&* 2. *quorum indices vide.*

b *Tunc apud Furnenſes in Flandria erat mona-* F
ſterium illud; ſed poſtea ad urbem Bruguenſem fuit translatum, ex eodem Commentario §. 38. *Quod vero* S. Bernardus *Dunas Furnenſes adierit, variæ ibidem proferuntur teſtimonia.*

c *De numero autem novitiorum hæc dicuntur in Exordio magno Ordinis Ciſtercienſis diſtinctione* 6. *in Recapitulatione finali:* Sanctæ recordationis dominus Henricus, Vitæ-ſcholæ, quod eſt cœnobium in Dacia de linea Claræ-vallis, primus abbas, referre ſolebat, quia cum eſſet novitius in Clara-valle, & nonaginta tirones in cella probatoria ſub diſciplina B. Bernardi inſtituerentur, quadam vice diſcumbentibus eis intravit ad viſitandos filios ſuos idem piiſſimus pater *&c.*

d *Apud Guillelmum Tyrium lib.* 19. *cap.* 24. *vocatur* Siracoous: *de quo ibidem plura legi poſſunt.*

e *Amalricum Balduine III. in regnum Hieroſolymorum ſucceſſiſſe anno Chriſti* 1162. *tradit Pagius ad ann.* 1163. *num.* 8. *contra Baronium, qui hunc anno rem geſtam innectit. Sententiam ſuam confirmat Pagius ad annum* 1173. *num.* 6. *cui anno Amalrici mortem affigit.*

f *Manricus ad an.* 1173. *cap.* 6. *n.* 8. *ex Inven-*

A. Gaufrido.

A *rio reliquiarum Clarævallis hæc in rem noſtram recitas:* Secundo loco eſt tabula argentea, continens novem marchas argenti, & unam auri, quam fieri fecit Dominus Hugo prædictus: in cujus tabulæ medio, tamen eminentiori parte, poſita eſt crux, quam miraculoſe miſis Amalricus rex Hieroſolymitanus in Claramvallem, poſt plurimos annos a tranſitu D. Bernardi; ab eoque in ſomnis admonitus, ſicut in tractatu de eadem plenius continetur. Eidem cruci adjunctæ ſunt circumquaque portiones ligni Domini, quas attulit Nodus Ariandus, frater Militiæ templi, poſtea monachus, & cellerarius Clarævallis.

g Credo in Syria, *inquit Maurieus ad annum 1161. cap. 6. n. 1.*

HORSTII AD LECTOREM

PRÆFATIO

In Librum ſequentem de miraculis per S. Bernardum editis, & noſtræ in eumdem Librum obſervationes.

B

Maroldi Miraculorum calumniatores.

INter Sanctos miraculorum gloria celebres, eminere mihi Beroardus videtur; aut paucos ſibi habere pares. Ut vel hinc facile ſit obſtruere loquentium iniqua, & miracula poſterioris ævi cavillantium ora. Nimirum non deſunt etiam nunc Pharaones, qui obdurant corda ſua ad viſa vel audita tot prodigia, ne cogantur agnoſcere Deum mirabilem in Sanctis ſuis: ſunt quoque nunc ſerpentes & aſpidæ ſurdæ obturantes aures ſuas, ne audiant vocem incantantis ſapienter. Quin etiam hodie reperire eſt cæcos & contumaces Phariſæos, aut pejores, qui poteſtati latanæ iſthæc auſint adſcribere. Nempe otioſa cenſent miracula poſt claram Euangelii lucem toto orbe diffuſam, & quæ poſtmodum facta etiam a viris fide digniſſimis accepimus, etſi toto orbe ſpectante & atteſtante, hæc ipſi inter fabulas & figmenta, immo inter præſtigias deputant. O cæcum & miſerum hominum genus, qui videntes non vident, & audientes non intelligunt. Sed non eſt abbreviata manus Domini etiam hodie facere per fideles ſervos ſuos, quæ ſenſum, & naturam luperent, cum ita neceſſum fuerit. Hoc vero definire, noſtrum non eſt, ſed ejus, qui omnia in pondere & menſura facit, cujus ſapientia attingit a fine uſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuaviter. Temerarium & impium foret, hic leges ac limites divinæ potentiæ ſeu providentiæ præfigere. Hanc ipſam tantummodo S. Bernardi Vitam inſpicite, vos, inquam, Sanctorum gloriæ maſtiges; cujus ſanctitatem prorſus eximiam, præterquam quod ſcripta ejus, nedum geſta, ad vivum exprimunt; tot ac tanta irrefragabilis fidei teſtimonia comprobant, ut vel ipſa calumnia eam inficiari non audeat; ſed & invitis, ac quantumvis invitis veneracionem extorqueat. Miracula vero, etſi alias indubia, ac infallibilia ſanctitatis argumenta non ſint; in Bernardo tamen vitæ ſanctimonia, & miraculorum gratia, tam arcto ſibi fœdere connexa fuere, ut aut ſtolidos, aut impios eſſe neceſſe ſit, qui vel alterutram, vel utramque Viro ſancto detrahere auſint.

S. Bern. miraculorum gratia ex.

277 Quocirca alii alius eum ornent elogiis; ego libens omnibus applaudo, quia nullum par ejus meritis invenio. Attamen Thaumaturgum per excellentiam non poſſum non appellare; viſis ſcilicet tot ejus miraculis, & operantis tam familiariter, nec minus mirabiliter, in eo virtutis divinæ teſtimoniis. Eſto, ſit nonnamo Sanctorum, qui hunc ſibi titulum longi temporis præſcriptione vindicet: non ægre tamen is Bernardum in hujus tituli & honoris conſortium recipiet. Quamvis vindicandæ ſibi ipſis hac in parte laudis & gloriæ nulla viris Sanctis æmulatio eſſe ſoleat. Bernardus certe ſtudioſe eam ſemper a ſe amoliri ſolitus eſt, ſciens illi omnem deberi glotiam, qui operatur omnia in omnibus, & facit mirabilia magna ſolus. Noſtrum nihilo minus eſt, Deum laudare in Sanctis ſuis: eoquo diligeotius recolere miracula, quæ divina virtute, cum Dei gloria, aut fidei ac religionis confirmandæ cauſa, aut Chriſtiani populi ſalus id exigeret, ſancti homines fecerunt, ne fine ſuo fruſtrentur, ſi a nobis neglecta, aut inofficioſo, ſeu potius irreligioſo ſilentio præterita fuerint. Præcipuus autem finis eſt, divinam aſſerere gloriam, oſtendere potentiam, & ortbodoxam potiſſimum fidei veritatem, ſeu ad confutandos incredulos, ſeu ad confirmandos fideles adſtruere. Ut vero jam alia infinita prætream; per unum certe Bernardum tam frequentia & illuſtria adſtruendæ fidei argumenta edita video, ut illis Richardi de S. Victore verbis Chriſtiano cuivis, ſi quando infidelitatis tentatione quatitur, cum Deo agere liceat: „ Domine, ſi error eſt, a te „ ipſo decepti ſumus. Nam iſta in nobis tantis „ ſignis & prodigiis confirmata ſunt, & talibus, „ quæ non niſi per teipſum fieri poſſunt. Certe „ a ſummæ ſanctitatis viris ſunt nobis tradita, „ & cum ſumma & authentica atteſtatione pro„ bata, teipſo cooperante, & ſermonem confir„ mante ſequentibus ſignis „. Ita ille.

C

D

Miracula ſui temporis.

E

Miraculi fidei propugnacula.

278 Vereor, ne excurſus ſit longior: non poſſum tamen quin S. Gregorii M. verba valde hic opportuna recenſeam. Ille, poſtquam miracula Sanctorum comparaſſet propugnaculis, virtutes eorumdem clypeis, quibus utriuſque etiam nunc Chriſtiani fere muniaot, ac defendant, ſic ait: „ Hi itaque (Viri ſancti) quam vera de Deo „ dixerint, teſtantur miracula, quia talia per il„ lum non facerent, niſi de illo vera narrarent: „ & quam pii, quam humiles, quam benigni ex„ titerint, eorum teſtantur operationes. Si igi„ tur de fide tentamur, quam ex illorum præ„ dicatione concepimus, loquentium miracula „ conſpicimus, & in fide, quam ab eis accepi„ mus, confirmamur. Quid ergo illorum mira„ cula, niſi noſtra ſunt propugnacula? quia & „ muniri per illa poſſumus, & tamen hæc in ma„ nu athletri noſtri non tenemus. Nam talia fa„ cere non valemus &c. „ Hæc paulo prolixius adferre vilum in gratiam eorum, qui parum tribuunt aut fidunt miraculis; & Sanctorum gloriam calumniis lacerant: nec honorant, quos Deus ſic voluit honorare. Spero hæc onn ingrata, aut inutilia lectori fore: certe ingenuus Bernardi cultor non improbabit. *Quibus hac ſubnectit Mabillonius:*

F

Ea, quæ ſcen Sanctus, vel ipſe laudat Berengarius.

279 His ab Horſtio dictis addere licet, alia Bernardi miracula illuſtria, & omnibus, ipſo vivente, immo ante prædicationem crucis ſeu ſacræ expeditionis, de qua in Libro ſequenti, comperta fuiſſe, ut Berengarius, ille Abaelardi diſcipulus & defenſor, in Apologia pro magiſtro

A ſtro ſuo, quantumvis Bernardo infenſus, eu ut indubitata agnoſcat. „ Jam dudum, inquit Ber„ nardum aloquens, ſanctitudinis tuæ odorem „ ales per orbem fama diſperſit, præconizavit „ merita, MIRACULA DECLAMAVIT. Felicia „ jactabamus ſæcula tecula, tam corulci ſideris „ venuſtata nitore; nuodumque, jam debitum „ perditioni, tuis meritis ſubſiſtere putabamus. „ Sperabamus in linguæ tuæ arbitrio cæli ſitam „ clementiam, aeris temperiem, ubertatem ter„ ræ, fructuum benedictionem. Caput tuum „ nubes tangebat: Et, juxta vulgare prover„ bium, rami tui umbras montium transſcende„ bant. Sic diu vixiſti, ſic Eccleſiam caſtis in„ ſtitutionibus informaſti, ut ad ſemicinctia tua „ rugire dæmones autumaremus, & beatulos nos „ tanto gloriaremur patrono „. Hæc ille, teſtimonium vel invitus veritati perhibens: eſi in conſequentibus Beroardum tradueat, quod Abaelardum impugnaverit. *Quibus ego baſce ſuperaddo obſervationes.*

Animadverſiones variæ.

B 280 *In manibus habeo epiſtolam F. Joſephi Ignatii a S. Antonio, Carmelita Excalceati, de qua mentio facta eſt a me ſuperius in Commentario prævio §. 64. num. 718. anno 1672. die x. Septembris, Tornaci ſignatam, & Papebrochia noſtro inſcriptam, in qua rationem ei reddit de exemplari Ms. Sanctæ miracula continente, quæ ab illo facta ſunt* in Alemannia. *Præter epiſtolam iſtam invenio etiam folium laudati Joſephi manu ſcriptum, cui præ*notatur *ſequens titulus*: Miracula a S. Bernardo edita in Germania, duobus libris comprehenſa, ex Ms. C. S. Martini Tornac. *Deinde ſubdit ea, quæ ex illo extraxit, & notat, quas adjecit. Inſcriptio in codice iſto eſt:* Ad Henricum novitium Clarevalleolem. Domino deſiderantiſſimo & totis viſceribus caritatis amplectendo Fratri Henrico, vere regio pauperi, ſalutem optant qui cum Abbate ſunt fratres.

a codice Ms.

281 *Poſt hæc ſequitur epiſtola his verbis:* Tibi ſpecialiter deſtinandum credimus deſcriptionis hujus breviculum, ut & tibi ſit conſolatio, & per te cæteris innotelcat, quibus judicaveris expedire. Moleſta tibi, moleſta eis eſt Patris mora, & ipſius animam gladius iſte pertranſiit, ſicut nos ſcimus. Quid ſi deſideret ipſe filios tales? Quid ni deſideretur talis Pater a filiis? Verumtamen ubicumque ille ſit; apud vos eſt ſpiritus ejus, &
C corpus ipſum, ſi vobiſcum non eſt, pro vobis eſt. Pater enim filiis thelaurizat. Accipite igitur gratum munus, & nobis, qui verlamur in ſeculi fluctibus, beneficium rependite orationis. Agnoſcite quid a Deo datum ſit vobis, cum animabus veſtris tantum Patrem paſtoremque provi*dit. Hæc e laudato codice Ms. Joſephus.*

Tornacenſi,

282 *Quibus mox ſubditur*: Explicit epiſtola, incipit Prooemium, *in hac verba*: Cum io regno Theutonicorum verus erueis Servus verbum erucis annuntiaret, neceſſe fuit, ut regi Cunrado pro quodam pacis negotio loqueretur: occurrit autem ei Franckene vurt; qui in territorio Moguntinæ urbis vieulus eſt, ſitus ſuper Mogum, & a Francorum vado nomen accepit. Ibidem
* *al.* Hermannus quoque Conſtantienſis epiſcopus Herimannus * nomine, vir religioſus, affuit, obnixius ſupplicans, ut ad partes ſuas aſcendere dignaretur &c. *Ex hoc ſpecimine, atque ex aliis, quæ dabuntur poſtea in noſtris Annotatis, non obſcure colligitur, Ms. Tornacenſe convenire cum miraculis antea excuſis: quanam autem in eo non ſint, poſtea nota-*

bimus: epiſtola vero ſeu Præfatio, quam Philippus monachus Claravallenſis in editione Horſtii ac Mabillonii dirigit ad Sumſenem archiepiſcopum Remenſem, a ſuperiore codicis Tornacenſis, qua Henrico laudato inſcribitur, omnino diverſa eſt. Ignotis, quas folio ſuo huc usque intexuit P. Joſephus, quaſque nos deinceps Tornacenſes vocabimus, obſervat ad inſcriptionem e codice Tornacenſi, Henrici, cui illa dirigitur, nivocinium in Clarevalle, eſſe retrahendum ad annum Chriſti 1145. *contra auctores alios, qui illud differunt in an.* 1149.

D EX EDITIS ET MSS.

283 Henricus, *an*, hic, qui REGIUS PAUPER vocatur, eſt indubie Heoricus filius Ludovici VI. Francorum regis, ac Aleydis a Sabaudia, frater autem Ludovici VII. qui monachum in Claravalle ioduit anno MCXLIX. ut habet Sigebertus (*imo vero Sigeberti continuator*,) & ex eo Baronius ad eumdem annum io Annal. eccl. Sed ex hac epiſtola ouncupatoria corrigendi. Nam epiſtola hæc ſcripta fuit Spiræ (ubi imperialis conventus in natali Domini an. MCXLVI. habitus fuerat) menſe Januario, ut colligitur ex fine libri primi miraculorum S. Bernardi, ubi hæc verba leguntur. „ Sed eundum eſt E
„ nobis, & qui deportaturus eſt iſta (ſcilicet „ miracula ad Henricum novitium Claravall. „ *prout interſeris notarum Tornacenſium auctor*) „ nuntius jam feſtinat „. Quod confirmatur ex verbis Prooemii libri 2. horum miraculorum, quæ ſic ſe habent: „ Multi ex vobis curioſe le„ gerunt exemplar libelli, quod ad illuſtrem „ Henricum, regium ſpiritu magis quam lan„ guine, miſimus de ſignis, quæ vidimus a pri„ ma Dominica Adventus (nempe an. MCXLVI. „ in quo Dominica prima Adventus fuit prima „ Decembris) uſque ad diſceſſum noſtrum a „ curia, quæ nuper Spiræ habita eſt „. Ex quibus, *inquit*, evidenter colligitur, Henricum ſumpſiſſe habitum Religionis an. MCXLVI. antequam S. Bernardus e Claravalle diſcederet ad conventum Spirenſem. *Ad hanc itaque annum revoca, quæ ſuperius in Commentario prævio §. 48. num. 517. ex Manrico, poſt Robertum de Monte, qui ſub iſto nomine vulgatus circumfertur, & Sigeberti Chronicon ſupplevit ſeu continuavit, præmiſſa ſunt de habitu Ciſtercienſi aſſumpto ab Henrico; atque adeo videſis etiam, quæ §. 49. num. 526. de eodem Henrico referuntur e dicto Mauri*co. *Quandoquidem autem innumera pene in decurſu ſequentium miraculorum ſignantur loca, in quibus ea contigerunt; non eſt, quod lector exſpectet noſtras ad ſingula notationes. Nam præterquam quod nimis hoc longum eſſet, accedit etiam illud, quod eorum notitia ſuppleri utcumque poſſit e tractu terrarum, provinciis ſatis obviis, uti etiam ex fluminibus & urbibus, ne dicam de noſtris Annotatis ad libros quinque de* S. Bernardi *Vita, quæ de variorum locorum ſitu tractant.* F

miracula referenda.

284 *Porro miraculorum hiſtoria, quam proxime daturi ſumus, fides ac meritum non indiget noſtra commendatione, cum tot tamque in eadem clare celuceant auctoritatis genuinæ ac ſinceræ characteres, quibus ſe ipſam cumulatiſſime commendat, ut pleniſſimam fidem legentibus facere debeat. Notæ autem, quæ ad marginem ponuntur, ex editione Mabilloniana, Horſtiana; ex codice item Ms. Tornacenſi; adde varia, quæ Henſchenius noſter obſervata reliquit, huc ſunt tranſcriptæ, ac partim variantes continent lectiones, partim loca explanant. Præfatio & pars prima miraculorum, in*

A *dicta editione præferunt* auctorem Philippum monachum Claræ-vallensem : *parti secundæ Philippi nomen eodem modo, quo ponitur in prima, non additur ; sed in exordio epistolæ, quæ eidem parti secundæ præfixa est, ac deinde per narrationis decursum nominantur* Everhardus, Gerardus, & Gaufridus monachi *Claravallenses* ; *quibus additur* Philippus Leodicensis, Volmarus (*al.* Vuolvemarus) Constantiensis . . , quos Vir sanctus eripuit de medio Babylonis . *Pars autem tertia est* Gaufridi monachi Claræ-vallensis. *In epistola vero P. Josephi, de qua agebam supra, circa codicem Tornacensem, miracula Sancti referentem, ea dicuntur* descripta, non a Philippo de Claravalle ; sed contenta lib. 1. ab Herimanno episcopo Constantiensi: contenta lib. 2. a Wolkemaro, ante dicti Herimanni clerico, & postea monacho Clarevallensi. Liber primus mei Ms. *mi pergis P. Josephus*, continet miracula facta singulis diebus a Dominica prima Adventus anni MCXLVI. .. usque ad III. Januarii anni lequentis MCXLVII. & quibus in locis. Liber vero secundus continet ea, quæ facta sunt ab illa die

B III. Januarii, usque ad diem V. Februarii, quo S. Bernardus Claramvallem ingressus est, & etiam quibus in locis. *Verum illa diversitas nominum, quæ est in codice Tornacensi, non evincit, esse nobis recedendum a nominibus auctorum, qui in editione Mabillonii sunt. Nam quid vetat, ab his miracula primo fuisse scripta, vel collecta, ac deinde ab aliis* descripta? *Favet jam dictis Horstiana impressio, in qua miraculorum, per Germaniam, Galliam, ac Belgium a S.* Bernardo *editorum* ; auctores præcipui *nominantur* Philippus monachus Clara-vall. quondam archidiac. Leodiens. & Gaufridus monachus itidem Clara-vall. *Et tamen Philippus, se ea* non scripsisse, sed collegisse, *indicat in sua Præfat.*

Ex EDITIS ET MSS.

LIBER SEXTUS,

Seu miracula a Sancto per Germaniam, Belgium, Galliamque patrata anno MCXLVI. & MCXLVII. in tres partes distributa, quarum singulæ suos præferunt

C auctores.

Narratio Herberti a *abbatis cœnobii Morensis, de libro Miraculorum S. Bernardi, per insigne miraculum servato.*

a

Narrat Herbertus, qua occasione

b c

d

VIsitante nuper venerabili abbate Claravallensi Petro *b* monasteria sua *c*, quæ in Remensi provincia, flante Spiritu Dei, venustissime florent, nos quoque cum illo profecti venimus die quadam una cum ipso ad monasterium Vallis-Regis *d*. Iovenimus autem ibidem miraculorum S. Bernardi multitudioem copiolam, quæ propter legeotium tædium in codice vitæ ejus inseri non potuerunt. Nam si prolixius scriberentur, plurima inde volumina conficerentur. Hunc ergo Miraculorum Librum, quem in Clara-valle non b.beri comperimus, acceptum mutuo nobiscum ferre curavimus, ut eum transcribi faceremus. Portabatur autem in mantica cum aliis septem libris tam majoris quam minoris voluminis. Venientibus itaque nobis ad monasterium Longi-pontis, contigit, ut eorumdem D Librorum portitor equus cum ceteris ad aquam duceretur. Qui dum incaute distissis habenis vadum excederet, lapsus in profundum stagni fluctuando & natando ferme unius horæ spatio, huc & illuc anxie pervagabatur. Exclamantibus autem, qui aderant, quod equus ille librorum atque vestimeotorum sarcinam habeos cum puero superposito mergeretur; accurritur undique, ut ei succurratur. Interim autem quadrupes, & puer sub aqua latebant, nisi quod ora protensa modice superius apparebant. Quidam vero juvenis iodumentis exutus, & natando diutius insecutus pereuntes, eripere voluit, sed fugiente caballo minima potuit.

286 Tandem vero quæsita & de longe adducta & modo libri illi fuerunt non ita olim ab ea-

oavicula, miserante Domino, reducti & liberati sunt simul adolescentulus, & caballus, non modo viventes, verum etiam salvi & alacres. Mantica vero continens ipsos libros, inventa est aquis in modum utris plena atque distenta. Quæ dum postmodum incuria ministrorum clausa diutissime permanerent, tandem ea reserata ioveoti suoi libri a minimo usque ad maximum, ita madefacti atque deleti, ac si in profundo stagoi diutius jacuis- E sent. Verumtameo solus ille Miraculorum Liber, cum tamen ceteris aqua imbutis atque lubmersis esset immixtus, ita repertus est iocorruptus & siccus, ita pulcher ac floridus, ut minime tunc extractum de vivario crederes, sed potius assumptum de armario diceres. Nam qoemadmodom usque hodie cernitur, ns unam quidem in eo literulam magnam vel modicam aquæ stilla delevit, aut tetigit ; cum ceteri, sicut dictum est, libri ita fluctibus obliterati, & pellium more confecti videreotur, ut nullis deinceps usibus judicarentur apti. Unde mirati, & magna jucunditate repleti, gratias egere multimodis divinæ clementiæ, qui dilecti sui Bernardi merita veneranda voluit etiam nunc hujusmodi figoo glorificare. Nos quoque magnifice cooselati, proprium damnum de submersione librorum noo modo levissime, verum etiam lætissime tulimus : quippe qui in ejus restitutione, jocunda vere piscatiooe, tantum & tale miraculum de immensitate aqoarum cum libris extulimus. Et quidem duplex nobia incubuit exsoltaodi materia, tum pro ipsa miraculorum gloria commendata, de quorum cer- F titudine præsenti miraculo certiores existimus : tum pro ipsa pueri vita donata, cujus liberationem sanctissimi Coofessoris bujus precibus & meritis attribucodam esse noo dubitamus.

ANNOTATA.

a *Fuit* Herbertus *monachus Claravallensis, deinde abbas de Moris, ac demum archiepiscopus Turritanus in Sardinia. De singulis vide tomum* 2. *Augusti, die* 6. *ejusdem mensis, in Commentario prævio ad Vitam B. Scheirelonis confessoris* ; *& Annotata ad eamdem Vitam. Consuli etiam potest Henriquezius in Apparatu ad Menologium Cisterciense cap.* 3.

b *Fuisse hunc octavum abbatem Claravallensem, ac obiisse anno* 1186. *scribitur in serie istorum abbatum apud Jongelinum lib.* 1. *pag.* 25. *Dictus etiam fuit* Monoculus, *de quo Manricus ad annum* 1183. *cap.* 4. *cui præsens miraculum inscribit. In Prætermissis apud nos ad diem* 18. *Maji refertur idem Petrus.*

c Fuisse tacum *videlicet*, [illegible]-fontem, & Signia-

A Signiacum, *teſte Mabillonio hic in notula marginali*.

d Vallis-regia (*la Val-Roy*) in diœceſi Remenſi, filia Igniaci, de linea Claræ-vallis, fundatur anno Domini MCXLVIII. *ex Jongelino*.

Philippi de Clara-valle Præfatio in Librum miraculorum S. Bernardi, ad Samſonem
a *archiepiſcopum Remenſem*.

Cariſſimo patri & Domino S. Dei gratia Remorum archiepiſcopo, frater Philippus *b* de Clara-valle, ambulare a claritate in claritatem tamquam a Domini Spiritu.

Philippus dat rationem, cur ægre de miraculis Sancti?

MUlta eſſet præſumptio, ſi non molta eſſet ſdilectio, quod veſtræ præſumo ſcribere ſublimitati. Quid enim ſervus ad dominum, diſcipulus ad magiſtrum, ad epiſcopum monachus? Nihil mihi & illi, cum illum ſumma dignitas, B me vilitas alta componat. Sepultus inter homines, non eſt revocandus ad homines, nec revocari debet ad phaleras gloriamque verborum, qui ſilentium impoſuit ori ſuo. Scitis & vos, domine pater, quia ſcribere oec monacho io oſu, oec iodocto in promptu, oec pœniteoti eſſe debeat io affectu. Durum quoque eſt, ut cum alii vacent & videaot, quooiam ipſe eſt Dominus, ego ſtilum tabulaſque iovolvam, quem non ignoratis durioris pœoitentiæ martyrio conſtringendum. Io veritate didici, nihil eſſe efficacius ad promereodum divitias gratiæ Domini, quam ſedere & tacere, & ſemper humilibus conſentire. Humilitas virtutum regina, primogenitum filium ſuum ſilentium parit, in quo, & de quo cultus juſtitiæ pendet, juſto atteſtante, qui ait: Cultus juſtitiæ ſilentium. Sed nimis progredior, & interrumpeodus eſt curſus ſermonis, quia fortaſſis iocommoda prælibatio eſt, ſi, quos pluribus debetis oculos, detineam pagina longiori. C Idipſum autem quando præſumpſiſſet puſillitas, vel puſillaoimitas mei, ſervi veſtri, niſi præveniſſet vel interveniſſet veſtra humilis ſublimitas, immo ſublimis humilitas, amaotiſſime pater? Rogatis igitur, ut ſcribam vobis, quæ eomperta habeo de miraculis Patria noſtri, amici veſtri, qui vos diligit ooo verbo, oeque lingua, ſed opere & veritate. Et illa quidem egebaoc diligentiori diſputatione, & doctiori diſputatore, cum illa tamen ego ooo ſcripſerim, ſed collegerim: certus autem quod auribus meis audierim, & perſpexerim oculis uoiverſa: ipſa tamen, quæ io itu & reditu Stampenſia collocutionia effeeit, ego nec vidi, nec audivi: ſed viderunt & audierunt, qui miniſtri fuerunt ſermonis, & quibus credo ſicut oculis meis. Ego enim tuoc intravi ſcholam Jeſu, & valedixi ſeculo io ſeculum, & io ſeculum ſecoli. Decrevimus autem & hæc & alia, quæ fideli ſtilo a principio itinerarii ipſius excerpta ſunc, alicui de linguis inſignibus & religioſis commendare, qui poteoti virtute verborum facta lucida perdueat io lucem. Vos quoque, cum hanc epiſtolam ſuſceperitis, orata pro Philippo veſtro, qui veſter ero, quamdiu fuero, io viſceribus Jeſu Chriſti.

ANNOTATA.

a *Apud Sanmarthanos Rainaldo a Pratis, anno* 1137. *vita functo, ſucceſſiſſe ponitur; ac diem ultimum clauſiſſe anno* 1161. *apud Alberici Chronicon; ex cœnotaphio autem anno* 1160. *Laudatur a* S. Bernardo *in epiſtola* 210. *&* 247.

b *Adiſis ſupra obſervationes noſtras num.* 284.

PRIOR CAPITUM LIBRI VI. SEU MIRACULORUM DIVISIO.

Caput 1. De profectione Bernardi Conſtantiam verſus; item de perſonis & nominibus eorum, qui miraculorum oculati teſtes fuerunt.

Cap. 11. De miraculis per beatum Bernardum factis Friburgi, Baſileæ, locisque vicinis.

Cap. 111. De miraculis Conſtantiæ, & per viciniam a beato Bernardo editis.

Cap. 1v. Beatus Bernardus venit Spiram in vigilia Natalis Domini ad conventum imperatoris & principum, & de miraculis ibidem patratis.

Cap. v. De aliis miraculis Spiræ factis.

Cap. vi. Epiſtola monachorum Claræ-vallen- E ſium, & comitum S. Bernardi ad Clericos eccleſiæ Colonienſis.

Cap. vii. De miraculis a Spira Coloniam oſque per beatum Bernardum editis.

Cap. viii. De variis miraculis Coloniæ Agrippinæ factis.

Cap. ix. De miraculis in itioere, Colonia Leodium uſque, id eſt, Juliaci, Aquiſgraoi, Trajecti, factis.

Cap. x. Epiſtola Gaufridi monachi Clara-valleoſis ad Hermannum epiſcopum Conſtantienſem.

Cap. xi. De miraculis Leodii, Gemblaci, Villarii, Montibus, Valencenis, &c. factis.

Cap. xii. De miraculis Cameraci, &c. patratis.

Cap. xiii. De miraculis io itioere verſus Claram-vallem editis.

Cap. xiv. De miraculis Claræ-valli, Trecis, Stampis, Senoois & vicinis locis per Bernardum patratis.

Cap. xv. De miracolis Autiſiodori, Moliſmi, &c. factis.

Cap. xvi. De miraculis quibuſdam Treviri, F Rutilæ, & Francofurti per Bernardum editis.

Cap. xvii. De miraculis, quæ Tulli per B. Bernardum contigeruot.

PARS PRIMA,

Auctore Philippo monacho Claræ-vallenſi.

CAPUT I.

Iter Conſtantienſe; miracula, & oculati eorumdem teſtes.

CAP. I. *qui epiſt. Conſtantienſem edit.*

CUm in regno Teutonicorum verus crucis ſervos Beroardus verbum crucis annuotiaret *a*; neceſſe fuit ut regi Conrado pro quodam pacis negotio loqueretur. Occurrit autem Franckevoert *, quod in territorio Moguntino ſuper Mogum * ſitum eſt caſtrum, & a Francorum vado

a Præfectorum
* Mœnum

A vado nomeo accepit. Ibidem quoque Conſtan-
A. PHILIPPO. tienſis epiſcopus Hermannus *à* numine, vir reli-
b gioſus adfuit, obnixius ſupplicans, ut ad partes ſuas aſcendere dignaretur. Cujus petitioni multa quidem negotia reſiſtebant; maxime tamen Clarævallenſium ſuorum ſolita ſollicitudo, & præcordialis affectus, ad quos redire omnimodo feſtinabat: neque enim filiorum uteri ſui mater poterat oblivici, ſed toto fere anno avelli a ſe viſcera ſua graviſſime querebatur. Vicit tamen conſtantia domini Conſtantienſis, cum opportune, importune, modo per ſe, modo per regem & epiſcopos ſupplicaret. Sic omnium intolerabile ſibi indicat Vir benigniſſimus pro ſe noxios coarctari. Magis autem prævaluit timor Domini, & ſpiritus ejus, ſuggerens apertum ſibi eſſe oſtium magnum. Hoc enim ſtudium ejus, hæc conſuetudo eſt, ut licet animum habeat affectione pleniſſimum, nullum tamen apud eum propria obtineat affectus locum in deliberatione faciendorum, ſed totum ſibi vindicet divinæ inquiſitio voluntatis. Acquievit ergo venire cum epiſcopo.
B Et dominica prima Adventus Domini ingreſſi ſumus fines epiſcopatus Conſtantienſis, & in villa
* al. Keotzingen prope Friburgum Brisgoiæ. cui nomen eſt Keotingeo *, maxima populi devotione ſuſcepti. Multa ex hoc divinæ miracula virtutis claruerunt: quæ ceſſi nos tacuerimus, lapides clamabunt. Propterea qui præſentes fuimus, dignum duximus honorare ea vitandæ gratia confuſionis, & dubitationis abigendæ. Singulorum enim præcipimus nomina; & ſinguli quod vidimus & audivimus, certa veritate teſtamur. Eramus autem cum eo ego Hermannus Conſtan-
* al. Everhardus. tienſis epiſcopus; & Everhardus * capellanus
* al. meus ejus *: abbates duo Baldowinus & Frowinus e:
c monachi quoque duo, Gerardus & Gaufridus: clerici tres, Philippus Leodienſis archidiaconus, Otto & Franco: quibus additus eſt in ipſo itine-
d re Alexander Colonienſis *d*: Romam enim proficiſcebatur, ſed videns opera divinæ virtutis, & audiens crebram Patris exhortationem, compunctus eſt & converſus. Singulorum nomina ex præ-
e ſcriptione primarum invenies litterarum *e*.

11. *Miracula* 289 *Hermannus epiſcopus.* Mihi ſacerdos villæ
Herenheim, ob hoc ipſum vocatus, indicavit,
C hominem cæcum jam annis decem, qui de domo
f ſua erat, Dominica prima *f* Adventus ſignatum in tranſitu, ubi domum rediit, ſtatim illuminatum eſſe. Hoc ab alio prius audieram, & in tota regione certiſſimum eſt. *Eberhardus.* Ego a duobus honeſtis viris, quorum alter ſacerdos, alter monachus erat, audivi duos in villa Lapen-
* al. Xipenheim. heim * ipſa die ſignatos ſimiliter illuminatos. *Philippus.* Secunda feria, me præſente, cæcus ſenex adductus eſt in eccleſiam, & poſt manus impoſitionem, ſicut omnes audiſtis, illuminatum eum populus acclamavit. *Frowinus abbas.* Ego hominem illum videntem vidi, & frater Gaufridus mecum. *Franco.* Tertia feria in Friburg *
* Friburg. puerum cæcum mater obtulit mane in hoſpitio: damque reportaret eum poſt manus impoſitionem, juſſit pater inquiri a puero an videret: & ego ipſe ſecutus ſum, & cum interrogaſſem puerum, clare ſe videre reſpondit: quod & in multis probatum eſt argumentis. *Gaufridus.* Statim ut ingreſſi ſumus eccleſiam, adoleſcens claudus per ſignum vitæ greſſum accepit. *Epiſcopus.* Omnes vidimus eum ante altare, eum populus in Dei laudibus acclamaret. *Eberhardus.* Ego illa ipſa die tres alios claudos erectos vidi. *Franco.* Mulierem cæ-
D cam, quæ in ingreſſu eccleſiæ illuminata eſt, & populo præſentata, omnes vidiſtis. *Gaufridus.* Et puellam, cujus arida manus reſtituta eſt ſanitati, de qua inter oblationes cantatum eſt. *Gerardus.* Ego ipſa die puerum illuminatum vidi. *Otto.* Quarta feria, cum poſt Miſſarum celebrationem Pater egrederetur eccleſiam, mulieris manus aridas tetigit, quæ poſt paululum incolumitatem recepit: cautum omnes audiſtis: ego & Franco vidimus ipſas manus. *Gaufridus.* Sic puero, cum egrederetur vicum, manus reddita eſt coram omnibus nobis. Sed & mulier claudа, quam Patris juſſu, dum conſequi nos non valeret, reverſus Henricus noſter ſuper equum ſuum attulerat, nobis videntibus, greſſum recepit in ipſo loco, ubi puella clauda ex utero cœperat ambulare, & ſimul duæ currebant. *Franco.* In ipſo itinere puellæ cuidam manus arida reſtituta eſt. Et ego ei baculum Abbatis tradidi, & fortiter eum tenebat.

290 *Epiſcopus.* Quid illud omiſiſtis, quod *frequentiſſimus.*
prima die in Frienburg pro divitibus juſſit fieri
orationem, ut auferret Deus velamen de cordi-
E bus ipſorum, quia pauperibus accedentibus, ipſi crucem ſuſcipere cunctarentur. Neque enim otioſa fuit oratio: ſed, ut ſcitis, ditiſſimi quique, etiam peſſimi, vici illius ſignati ſunt. *Philippus.* Meminiſtis etiam cæci illius ſenis, qui in via ſignatus eſt, & quemadmodum ſenſit Pater ſanctua exiſſe virtutem non a ſe quidem, ſed a verbo virtutis & ſignaculo vitæ; remiſit enim eum paululum proceſſiſſemus, qui inquirerent, an videret, & juventus eſt videns. *Gaufridus.* Ipſe nobis ſecreto confeſſus eſt, quod læpius futura erga eos, quos ſignabat, beneficia præſentiret, & de ſurdis illis mulieribus, quæeadem illa die, in villa Crocingen, per quam tranſivimus, videntibus nobis auditum receperunt, ad tactum prioris, ſicut ex ipſius ore audivi, locutus eſt Deo, quod nullum adhuc ſurdum hac vice beneficium ſenſiſſe cognoviſſet, & ſine hæſitatione tetigit eas. *Eberhardus.* Ego cum duabus illis etiam adoleſcentem vidi, qui in ipſa hora fuerat illuminatus. *Epiſcopus.* Herzereiheim * quarta feria *g* * al. Heyà rereshaim. mane, poſt Miſſarum ſolemnia, puellam, cui reſtituta manus eſt, ego obtuli. *Philippus.* Et ego *g*
puerum ſurdum, & mutum ab utero, quem protinus auditis recte loquentem & audientem clare. F

291 *Epiſcopus.* Ego ipſe allocutus ſum pue- & varia.
rum, ubi ſignatus eſt, & libere ſtatim reſpondit, & omnea auditis populi vociferationem. *Gaufridus.* Unde ei verba, quæ numquam audierat? *Epiſcopus.* Ab eo, qui linguas infantium facit diſertas. *Gerardus.* Hoc erat quod præcedente veſpera ſecreto colloquentibus Patre dixerat, neminem adhuc mutum in hac vita ſe vidiſſe loquentem: & poſt paululum, Cum ſoleant, inquit, qui muti ſunt a nativitate, etiam ſurdi eſſe, mirum valde eſt, an aliquando ſic curentur, ut linguam, quam penitus ante non noverant, ſubito intelligant, & loquantur. *Philippus.* Puellam claudam, quæ ibidem erecta eſt, & greſſum recepit, & puerum illuminatum omnes vidimus. *Frowinus abbas.* Infantulum cæcum mater attulerat, & ſignatus recuperat viſum: ſed illa adhuc neſciebat, donec ego puero pomum obtuli, & extenſa manu apprehendit illud. Et ex hoc probatus eſt videre. *Eberhardus.* Cum educeretur Vir ſanctus de eccleſia, immo deportaretur magis ante oſtium, me præſente & videnteclau-

A claudum ſignavit, & tulit baculos ejus, & ille exſiliens ambulabat. *Philippus*. Cæcum a nativitate puerum, cujus dum egrederemur, Pater beatus aperuit oculos, & ego vidi, & populus multus qui aderat; & nos fere omnes. Similiter ex media parte corporis paralyticum, cui etiam oſculum dedit poſt ſignaculum, & ſtatim ſanus factus eſt coram nobis; nam & manum ejus aridam antea curaverat. In villa Stieng * cæca ab annis quatuor mulier in aqua tranſitu illuminata eſt coram populo, & omnes fere vidimus eam. *Gerardus*. Ego in eadem via puellam vidi, cujus manus arida ſanata eſt, videntibus & acclamantibus multis. *Epiſcopus*. Sexta feria, Baſilea poſt ſermonem habitum & datas cruces, mulier muta oblata eſt Viro Domini, cujus cum tetigiſſet linguam, ſtatim ſolutum eſt vinculum oris ejus, & loquebatur recta. Hanc ego vidi, & ei locutus ſum: ſed clandum, qui antea greſſum receperat, de qua ſic acclamavit populus, quis veſtrum vidit? *Octo*. Omnes vidimus eum. *Eberhardus*. Ego & milites Domini mei ipſa die, id eſt, ſexta feria puerum vidimus, quem ad hoſpitium ſancti Viri cæcum mater adduxerat, B & reducebat videntem. *Gerardus*. Multa eo maxime die facta ſunt, quæ præ tumultu ſcire nequivimus. Audivi enim ipſum dicentem, quod cæcos eo die tetigiſſet, quos credebat omnino illuminatos eſſe aut cito illuminandos. *Epiſcopus*. Sabbato juxta caſtrum Rinvel * puer claudus erectus eſt, & ego cum audiviſſem vociferationem, præcedebam enim, redii & inveni ambulantem claudum in medio populi exſultantis, *Eberhardus*. Secking *, veſpere Sabbati, dum egrederetur eccleſiam Homo Dei, puer, cujus erant nervi cervicis indurati, & caput erigere, aut circumducere non valebat, oblatus eſt, &, ubi ſignatus eſt, rediit, ſolutis nervis, erexit caput & libere circumſpexit. Serviens meus, qui in ipſo hoſpitio pernoctavit, & puerum vidit, mihi hoc indicavit, cum aliis ſociis meis.

a92 *Gaufridus*. Ipſa eſt villa, ubi mane die Dominica *b*, puero manus reſtituta eſt, & alter claudus a nativitate greſſum recepit; & duo claudi, alter vir, & altera mulier in egreſſu villæ erecti ſunt, & baculis, quibus ſuſtentabantur abjectis, libere incedebant magnificantes Dominum. Nec longe proceſſeramus, &, ecce, mulieris manus invalida ſignata eſt & ſanata. C Omnes hoc vidimus, & ad ſingula clamor factus eſt, & exſultatio magna. Hominem etiam mente captum, quem in eadem villa Pater ſignaverat, & ſtatim quietum ac ſane loquentem & agentem gratias vidimus, & ex hoc ſanum permanſiſſe audivimus. Redeuntes juxta eamdem villam, ſacerdoti locuti ſumus; & dixit ex his, de quibus certi erant, ipſa die ibi aut erectos aut illuminatos. Veſperi quoque, ut Dux Conradus occurrit, claudus puer coram eo, & militibus greſſum recepit, videntibus etiam nobis. *Epiſcopus*. Ibidem contigit, quod modo ſilen, ſed tum locu a vobis velim commemorari. *Eberhardus*. Ipſo die in ingreſſu eccleſiæ Doningen *, alterum claudum erectum vidimus & ambulantem. Mane ſecunda feria, ex utero claudus in ingreſſu ejuſdem eccleſiæ, me præſente & vidente, greſſum recepit. Puer quoque, quem in hoſpitio noſtro mane mutum videramus, coram nobis locutus eſt. Sed & hoſpita noſtra nobis teſtabatur, ne ptem ſuam, quæ quadraginta annis cæca fuerat, a quarto anno ætatis ſuæ, ipſa die illuminatam. *Gerardus*. E-go in hoſpitio die ipſa puerum cæcum illuminatum vidi. *Philippus*. Et ego adoleſcentulam cæcam, quæ prope villam illuminata eſt, quam & ex noſtris, & ex populo multi viderunt.

a93 *Gaufridus*. Multa eo die vidimus, quorum jam non poſſumus recordari. Unam tamen occurrit, ipſa, quam vidi lætitiæ magnitudine ad memoriam revocante. Dies autem de muliere, quam diu claudam in villa quadam, per quam tranſivimus, erectam vidimus omnes. *Eberhardus*. Ego cum militibus Domini mei contuli, & ex his, qui tam illi viderunt, quam ego ipſe, numeravimus triginta ſex miracula, quæ facta ſunt ipſa die. Cæci undecim illuminati ſunt; claudia decem & octo greſſus redditus eſt. Manus undecim manus reſtitutæ, ſurdus unus audivit. Si plus in ſumma veniunt quam triginta ſex, inde eſt, quod prius perſonas numeraveram, modo ſigna. Nam erga puellam unam multa ſunt facta, quæ cæca, claudia utroque pede, & muta erat, & alteram manum aridam habens: ad multa etiam alia cantantem audivimus populum qui ſequebatur nos, ſed quia reverti nequivimus, non vidimus ea. E

Philippus, Tertia feria Scafhuſen * multa amiſimus, quia tumultus inſolerabilis erat, & omnino abſtinere oportuit Patrem a benedictione infirmorum, & fugere, adeo ſe populus invicem comprimebat. *Eberhardus*. Ego ipſa ante altare rogabam obnixius, ne cui manus imponeret, proſus ignorans, qua ratione poſſet educi. *Philippus*. In ingreſſu tamen eccleſiæ claudæ greſſum receperat, me præſente: & populi cantum omnes audiſtis. Vidimus & alteram claudam, quæ egredientibus nobis de villa ſupra montem ſignata eſt, & confeſtim ſolutis nervis libere ambulavit. *Eberhardus*. Me vidente, in eadem villa ſurdus recepit auditum, & mulier greſſum, quæ claudа fuerat utroque pede. Audivi etiam a milite quodam domini mei, qui in ipſa turba Sanctum Domini defendebat, & præſens erat omni hora, quod aridum brachium cujuſdam ſanatum ſit, & claudus ambulaverit. *Epiſcopus*. Feria quarta mane in ingreſſu eccleſiæ, me præſente, & vidente cum populo, & fratribus noſtris, claudus utroque pede, & manum habens unam aridam ab utroque incommodo liberatus eſt, & libere ambulabat, & movebat manum. *Philippus*. Cæcum puerum, qui ibidem illuminatus eſt, ego vidi. F

* Nat. Tom. Elieng

* Reinfeld

* Secking-gen

in illis terrarum tractibus

b

* Doningen vel Dangen.

D A. Philippo.

* Schaffhauſen

ANNOTATA.

a *Cur, quando, & quanto cum fructu Pater ſanctus Germaniam peragraverit, præmittitur in Commentario prævio §. 39. ubi & de miraculis.*

b *De eo breviter agunt Sammarthani inter epiſcopos Conſtantienſes ad Rhenum. Gaufridus ei dedicat miracula* S. Bernardi, *ut poſtea vidimus.*

c Frowinus ea monacho Einſidlenſi factus eſt abbas in Monte-Angelnrum apud Helvetiæ Subſilvanos, idemque nonnulla Opuſcula erudite ſcripſit, quæ vidimus, *inquit Mabillonius in nota hic*, in bibliotheca Einſidlenſi.

d *Mira modo Alexander ad Ciſtercienſe inſtitutum fuit converſus, ſicuti narratur in Commentario prævio §. 39. Habetur in Menologio Ciſtercienſi apud Henriquezium die 29. Julii, cum titulo* beati, *& inſigni elogio: apud nos autem locus ei datur inter Prætermiſſos ad eumdem diem.*

e *In*

A. PHILIPPO.

A e *In Ms. Tornacenſi ſubditur hic*: Explicit Proœmium. Incipiunt ſigna, quæ in Alemannia per ſervum ſuum B. Abbatem Clarævalleoſem operatus eſt Deus.

f *Dominica illa anno Chriſti* 1145. *quo hæc miracula evenerunt, incidit in diem primam Decembris, concurrentibus littera Dominicali, ac prima menſis Decembris die* F. *Hinc feriæ, quæ deinceps occurrunt, uti & Dominici dies, ac feſti, facile ſuis quæque menſium diebus aptantur.*

g *In uetis Tornacenſibus ſignatur* feria v. ideſt, v. Decembris. *Et vero in lectionem* feria quinta, *ſatis propendeo, quia ephemerides illæ diſtribuuntur in ferias hebdomadæ ſingulas, uti licet videre in ſequentibus; in Mabilloniano autem exemplari ac Horſtiano* feria quinta *vacat, & bis ponitur* feria quarta.

h *Dominica videlicet ſecunda Adventus*, 8. *Decembris*.

CAPUT II.

B

Miracula Conſtantiæ, ac in vicinis locis, nec non Spiræ facta.

111. *Miracula alibi*

B *Aldewinus abbas*. Ubi Rheoum tranſivimus, cantus ille, quem audiſtis, omnes enim in altera parte remaneratis, populo præoccupante naves, fuit pro erectione claudi cujuſdam pueri, quem ego vidi. *Gaufridus*. Cæcum ſenem, qui in eodem itinere, dum tranſiremus villam, lumen recepit, ego vidi, & mulierem claudam longo jam tempore, quæ ſub manu benedicentis exſiliit: cui ſic congratulabantur omnes, qui noverant eam prius: cæcu enim venerat, & pedibus revertebatur. *Philippus*. Puerum utroque brachio impoteotem Pater ſignaverat, cujus dum alterum brachium extendiſſet, unus ex militibus, alterum dum ei offerre vellet, coram omnibus nobis extendis. *Gaufridus*. Omoes vidiſtis, quantum exſultavit mulier inſolitam lucem mirata, quæ juxta lacum illuminata eſt. *Epiſcopus*. Puerum paralyticum parte media ſignatum atque ſanatum mi-
C lites noſtri ſe vidiſſe teſtantur. Filium quoque militis cujuſdam, cujus erat manus arida, ut videbatur, fere duodennem, cum adduceretur, ego vidi, ſtatim vero cantatoies audivi & inquiſivi, quid accidiſſet. Miles autem quidam reſpondit, ſanatam manum filii domini ſui. *Alexander*. Ego hunc ſanatum vidi. *Gaufridus*. Ego alterum vidi pauperem adoleſceotulum, cui manus arida reſtituta eſt in villa proxima Conſtaotiæ.

Conſtantia facta, ſed ſine cognitione.

195 *Frovvinus abbas*. Quæ Conſtantiæ facta ſunt, præ tumultu pauci viderunt: ego tamen cæcum illum, qui feria quinta ante aliare illuminatus eſt, vidi. Abbas Augienſis adduci præceperat eum, cujus mendicus erat. Puer quoque de hoſpitio noſtro, quem ego ipſe adduci feceram, ipſa die ſignatus, claudus enim erat, greſſum recepit. Sed & pro tribus aliis ſignis in eccleſia cantatum eſt, & campanæ pulſatæ ſunt, licet nemo noſtrum viderit, quid ageretur. *Gaufridus*. Nulla ſic ignoravimus, ſicut ea, quæ Conſtantiæ facta ſunt, quia nemo noſtrum ſe turbis immiſcere audebat: & nos hæc, quæ vidimus, loqui propoſuimus. Ex eis, quæ feeia ſexta facta ſunt, nihil vos vidiſſe arbitror ipſa die. Nam Sabbato mane inter oblationes puerum vidimus cum multa devotione gratias agentem Patri, cujus D oratione ipſa feria ſexta amiſſum recepit greſſum. Cujus devotionem Vir ſanctus intuens, ad meipſum converſus, ait: Noo eſt inventus, qui rediret & daret gloriam Deo, oiſi puer iſte. Prius autem in ipſa oblatione, adoleſcens ſurdus jam duodecim aoois, ſicut ipſe confeſſus eſt, ſub manu ſignantis beneficium ſentieos exclamaverat in gaudio & exſultatione, quod recepiſſet auditum. Omoes eum vidimus, aliqui etiam ex noſtris locuti ſunt ei. Sic & mulierem claudam, quæ ibidem greſſum recepit, vidimus, & puellam claudam, quæ ſimiliter eſt erecta. Altera quoque puella, quæ ſurda erat, ibidem recepit auditum. Hæc, ut ſcitis, Conſtantiæ, in capella domioi epiſcopi facta lunt ſabbato.

196 *Philippus*. Io ſolio, eum jam pararet exi- *Alia aliis* re, mulieria manus invalida ſanata eſt, & hanc *narrata*, ego vidi. *Baldewinus abbas*. Ego adoleſceoti illi, qui in exitu civitatis auditum receperat, locutus ſum, cum populus exſultana vociferaretur. *Philippus*. Veſpere ſabbati in hoſpitio apud Winterthur, puellam mutam vidiſtis, cum eam mater adduceret, & quomodo poſtea redierit loquens; E ipſi ſcitis: de multis eoim interrogata libere reſpondit. Nam mane Dominica *a* die præ tumul- *a* tu omoes exiſtis eccleſiam, nec vidiſtis, quæ fiebant, licet clamorem populi vociferantis audiretis. Ego aotem vidi puerum media parte corporis paralyticum, cui & brachium, & manum, & tibiam ſimul, & pedem, quæ omnia invalida erant, virtus divina reſtituit ad Patris benedictionem. Duabus quoque, claudæ alteri quidem pede uno; alteri vero utroque, greſſus redditus eſt, & has præſeos vidi. *Alexander*. Ipſa die in via, nobis videotibus, puer claudus greſſum, & mulier ſurda auditum recepit: ſed prope Turegum *b* coram multis, qui occurrerot, claudus *b* erectus eſt. *Gaufridus*. Turegi ſecunda feria mane in eccleſia cæca mulier illuminata eſt. Hanc ego uidi cæcam cum adduceretur, & cum manus ei imponeretur, præſens adfui, & protinus illuminatam vidimus univerſi. *Franco*. In eadem eccleſia, puella clauda greſſum recepit, & mutus loquelam, præſentibus & videntibus nobis. F *Philippus*. Similiter & puella cæca, viſum. Multa quoque ibidem facta lunt, quæ nemo ex nobis videre potuit præ tumultu.

197 *Gerardus*. Ubi fluvium Lindemach *c* tranſ- *& diſtincte cognita* ivimus, cui ſuperpoſitus eſt vicus ille, infra dimidium milliare duo pueri maoci maous, mutus unus loqnelam, ſurdus uous auditum, ſenex cæcus vilum, coram omoibus receperunt. Hæc nos omoia vidimus, & certiſſime ac diligentiſſime probavimus, aeclamante ad ſingula multitudine, quæ Sanctum Domini deducebat in lætitia & exſultatiooe. *Philippus*. In ipſo itinere clauda erecta eſt, quam in humeris deportatam ubi ſignavit Pater, deponi juſſit & ambulare; hæc erat, eui ſic congratulabantur vicinæ mulieres, & omoes qui noverant eam: ſed & ſurdus quidam, ipſa die juxta viculum, per quem tranſivimus, coram nobis recepit auditum. *Gerardus*. Feria tertia profecti mane a viculo, cui oomen Birbovermeſdorff*, priuſquam fluvium Ruſam tranſ- * al. Bibo-meſdorf ivimus, duas mulieres claudas vidimus in itinere erectas, utriuſque directionem Pater, dum eas agitaret, ſine ulla hæſitatione cognovit. Subſtitit enim, & utramque deponi fecit, & libere ambulabant magoificantes Deum. *Alexander*. Ipſo die

A die juxta viculum puer intorto & rigido collo ſanatus eſt coram nobis, & libere caput movebat. *Eberhardus*. Unum omiſiſtis, quod ego vidi, & populus multus villæ, quæ dicitor Frichen *; omnes enim præcedebatis. Ibi clericus quidam de villa, quæ dicitur Seckingeo, obnixius rogavit Sanctum Domini, dum ingrederetur villam, ut aliquod faceret ſignum, quia populus duriſſimus erat: &, ecce, mulierem claudam ab annis viginti offerebant, quam ubi ſigoavit Pater, juſſit deponi, & libere ambulavit.

* al. Friaken, & Frichem

*inferuntur. * al. Rhaingfeld

298 *Alexander*. Mane quarta feria apud caſtrum Rinvelt *, ubi pernoctaveramus, priuſquam iotravit Vir ſanctus eccleſiam, in atrio exteriori intortum collum pueri ſanavit, & puellæ manum invalidam reddidit ſoſpitati. *Gaufridus*. In eccleſia poſt Miſſæ celebrationem, puellam ei obtulimus, quæ ex utero matris ſuæ cæca, vix lucem ſolis videre poterat, nec aliud diſcernere. Cujus oculos ſputo linivit Pater beatus, & continuo clare vidit, & omnia diſcernebat. Ibidem quoque ſurdus anditum, & cæcus quidam viſum recepit. *Alexander*. Puer etiam alter, cujus nervi cervicis obdurati & retracti caput circumducere non ſinebant, in eccleſia ſanatos eſt ipſa hora. Io via quoque, contracta mulier & omnioo impotens, quam in ventilabro deportaverant in occurſum ſancti Viri, ut ſignata eſt, exſiliit clamitaos; & facta eſt lætitia magna io populo. Sed & prope Baſileam vir quidam, qui graviter audiebat, clarum recepit auditum.

B

Quinta feria ante lucem egreſſi feſtioavimus Ronaſcle. In ipſo aotem itioere ſurdus quidam recepit auditum, & puer altero oculo cæcus, vidit utroque: nec latuit Patrem, ſed cum paululum pertranſiſſet eos, miſit qui ſcrutarentur, & inventum eſt ita. *Eberhardus*. Cum miſiſſet te, inqnit ad Alexandrom, ut videres, an puer illuminatus eſſet, converſus ad me, qui propius incedebam, ait: Deus aperuit oculum pueri illius. Sexta feria in eccleſia Ronaſcle, ubi iotravit, puer allatus eſt, altero oculo parum, altero nihil videos, & continuo clare vidit utroque: omnes vidimus eum. Nam contiouo etiam alio ſigno conclamatum eſt, & dicebant, cæcum illuminatum eſſe: ſed videre eum nequivimus præ tumultu.

C *Franco*. Puerum quemdam claudum, qui poſt ſermonem habitum ad plebem, erectus eſt in ipſa eccleſia, de quo etiam vociferati ſont, ego ambulantem vidi in medio populi acclamantis. *Epiſcopus*. Sabbato in eccleſia Berche poſt Miſſarum celebrationem, clericus altero oculo cæcus jam per quinquennium, viſum recepit. Et egn eum vidi ageotem gratias & exſultantem. *Otto*. Prius ibidem ſonvaluerat puer intortum habens collum, cujus, ſub manu Patris, nervi crepuerunt & relaxati ſnnt, & pueri pater, & puer ipſe incredibiliter lætabantur. Omnes audiſtis cantantem populum: ego puerum vidi. *Gerardus*. Aduleſcentem, cujus arida erat manus cum brachio toto, & ibidem curatus eſt, omnes vidimus. Et puellam, quæ

d Dominica quarta Adventus *d* Argentioæ in eccleſia poſt Miſſarum celebrationem erecta eſt: de qua ſic exſultabat pater, ſic populus acclamabat. *Philippus*. Ipſa die priuſquam navem ingrederemur, puer claudus erectus eſt, & coram populo libere ambulabat, &, qui aderant, vociferabantur cum gaudio, ſicut omnes audiſtis. Secunda feria in navi proficiſcebamur, & noo poterant accedere qui infirmabantur, veſpere tamen Bagenbach in hoſpitio mulier clauda greſſum recepit. *Gerardus*. Ipſa bora, qua mulier ſupervenit, querebamur invicem, nihil nos ea die vidiſſe, & illa ſtatim ſine baculo ambulare cœpit gratulabunda & laudans.

D A. Philippo iv. Comitat. vtá, primo a furamentis obtorqueo;

299 Tertia feria, vigilia fuit Domioicæ Nativitatis, & oavi venimus Spiram: ibi enim diem feſtum celebravit rex Cnoradus, ibi coronatus eſt: ibi adſuit epiſcoporum principumque conventus. Illuc Pater ſanctus advenit, inter principes quoſdam pacem cupiens reformare; quorum inimicitiis ab exercitu crucis Chriſti multi detinebantur: verumtamen noo crebra ſoleot in illis conventibus apparere miracula, nec dignatur Deus, ubi tantus eſt concurſus multitudinis curioſæ, revelare gloriam ſuam: ſed non fuit otioſus Patris advenius, ibi enim factum eſt, ut ipſis verbis utar, miraculum miraculorum. Siquidem rex ſignatus eſt præter ſpem omnium, qui convenerant: cucurrit velociter ſermo vivus & efficax: vere ibi probatum eſt, quod cor regis in manu Dei eſt. Prius enim apud Frankenvoert regem ſecreto coovenerat Vir beatus, admooens, ut ipſe ſaluti propriæ provideret in tempore miſericordiæ uberis. Cui cum reſpondiſſet, oullum ſibi bujus militiæ ineſſe propoſitum: tacuit Vir manſuetiſſimus dicens, noo eſſe parvitatis ſuæ importunius inſtare regiæ majeſtati. Sic & Spiræ, cum in ſermone publice jam ſecundo regem, ſicut prius, peregrioationis admoniſſet ex nomine, die tertia cum beati Joanois feſtivitas ageretur, ſecreto aggreſſus cum * ſolita manſuetudine, ſuggerens provi- * Horſt. dendum omoino, ne ſic præteriret eum pœnitentia levis, brevis, bonorabilis, ſalutaris, quam ad ſalvandos peccatores divina pietas excogitaverat. A quo hoc tandem reſponſum obtinnit, quod deliberaret ſecum & conſulcret ſuos, ſequenti die ſuper boc reſponſurus.

E

300 Exiode intra Miſſarum ſolemnia, beati Patris animum cœpit ſpiritus ſtimulare divinus, ut præter morem, oullo roganie, diceret, non opartere ſine ſermone præterire diem. Quid multa? locutus eſt, & in fine ſermonis regem, non ut regem, ſed ut hominem tota libertate convenit. Proponebat enim futurum judicium, hominem ante tribunal Chriſti adſtantem, imperantem Chriſtum & dicentem: O homo, quid debui tibi facere, & non feci? Ex hoc autem numerans regni culmeo, divitias, conſilia, virilem animum & corporis robur. His & hujuſmodi verbis commovit hominem, ut in medio ſermone non ſioe lacrymis exclamaret: Agnoſco prorſus divina munera gratiæ, nec deinceps, ipſo præſtante, ingratus inveniar: paratus ſum ſervire ei, quaodoquidem ex parte ejus ſubmooeor. Dixit: & ecce populus rapiens verbum de ore loquentis exclamat in laudem Dei, & reſonabat terra in voces eorum. Confiono ſignatus eſt rex e, & vexillum ab altari per manum Patris ſuſcepit, quod ipſe in exercitu Domini manu propria deportaret. Signatus cum eo nepos ejus Dux Fridericus junior, ſignati alii principes, quorum noo eſt numerus. Ipſa autem die juxta capellam, ubi Pater ſanctus Miſſam celebravit, puer claudus, me præſente, greſſom recepit.

ſed dicit a V. Bernardo compunctus crucem ſignatur cum aliis innumeris;

F

e

301 *Eberhardus*. Sabbato mane cum Inocentum feſtus ageretur dies, exeuoti de boſpitio Patri ſancto occurrebam, adducens mecum militem, qui ſignari volebat, &, ecce, in media turba puerum cæcum iotuens; Quid vult, inquit, puer iſte? cujus verba cum minus intellexiſſem, quod Romaos lingua loqueretur; Adduc, inquit, puerum

Alia mirac. nula

A rum ad me: factum eſt, ut imperavit, & confeſtim ſignatus puer viſum recepit. Ego ipſe in multis probavi quod clare videret. *Gerardus*. Poſt Miſſæ celebrationem in capellam, quæ dormitorio *f* Canonicorum adjacet, inductus Vir Dei virum ſignavit uno cæcum oculo, & viſum ſtatim recepit, cujus & cæcitas prima, & illuminatio ſecunda diligentiſſime probata eſt. Sic & ſurdum, dum ab eccleſia rediret, impreſſo crucis ſignaculo fecit audire, immittens digitos in aures ejus: & hoc vidimus & probavimus. *Epiſcopus*. Sic & cæcum illum, qui Dominica *g* ante altare illuminatus eſt, dum graduale cantaretur, quem ego ipſe obtuleram. *Eberhardus*. Multa ibidem facta arbitror, quæ non vidimus; ſæpe enim cantantem audivimus populum, & nemo ex nobis irrumpere potuit, ut videret, quid ageretur: unum tamen ſurdum, qui ibidem recepit auditum, ego vidi, & ego obtuli eum.

A. PHILIPPO.

f

g

303 *Philippus*. Ipſo die conventus factus eſt; ubi manifeſte Spiritus adfuit; neque hinc cuiquam dubitare licebit. Convocavit enim rex omnes principes, & milites, qui ſignati erant, ſimulque reſidentibus univerſis exhortatus eſt eos Pater ſanctus non humanis ſermonibus, ſed divinis. Ubi vero egreſſi ſumus, & rex ipſe cum principibus Sanctum Domini deducebat, ne comprimerent eum turbæ, puer claudus oblatus eſt ei coram rege. At ille ſigno crucis edito puerum erigit, & jubet coram omnibus ambulare. Quanta lætitia, quanta exultatione puer deductus ſit, quis loquatur? Converſus autem Pater ſanctus ad regem, Propter vos, inquit, factum eſt hoc, ut noveritis quia Deus vere vobiſcum eſt, & acceptum eſt ei, quod cæpiſtis. Ipſa hora, priuſquam egrederemur hoſpitium, puella erecta eſt, & cæca mulier illuminata. *Eberhardus*. Mane ſecunda feria cum ad eccleſiam Vir ſanctus proficiſceretur, multitudo languentium impediebat nos, & omnes præcedere juſſimus. Nec mora: claudus quidam ante altare erectus eſt: utrum eſſet ſignatus, ignoro. Ambulantem tamen vidi & ligni pedem in eccleſia pendentem. *Otto*. In capella regis, ipſo præſente, puer claudus ex utero greſſum recepit. *Eberhardus*. Eadem die alii duo, claudus alter, & alter curvus erecti, &, me præſente, ad majorem eccleſiam ab univerſo populo ſunt deducti. Nam vociferationem & ſonantes campanas omnes audiſtis. Vix redieram domum: &, ecce, iterum clamor, iterum compulſatio. Feſtinavi ad eccleſiam, & duos iterum claudos adduxerant, qui ipſa hora receperant greſſum.

Spiritus

B

C

304 *Gerardus*. Veſpere dum rediret Pater a curia regis, multitudo languentium hoſpitii januas obſidebat, quos in ordinem fecimus reſidere, & ſingulos tetigit ac ſanavit. Ibi puer claudus ex utero greſſum recepit. Alter cæcus uno oculo illuminatus, & vir claudus ab annis decem erectus. Hos ego vidi ſtatim ſanatos ſub manu benedicentis. Unus e fratribus noſtris, unum adhuc ſurdum, qui auditum recepit, ſe vidiſſe teſtatur, & mulierem gratias referentem, quod a dolore capitis convaluiſſet. *Eberhardus*: Feria tertia puer cæcus illuminatus eſt, quem ego vidi. *Philippus*. Item vir quidam in præſentia regis & principum, unius oculi viſum recepit. In ipſo loco factum eſt, unde plurimum congratulabamur, eo quod præſens eſſet Dux quidam Græcus, miſſus a rege Conſtantinopolitano. Hic in capella regis loquebatur Patri noſtro, cum mulier cæca oblata eſt: ubi vero ſignata eſt coram eo, ſtatim illuminata eſt; & homo ille compunctus eſt plurimum in hoc verbo. Sic & circa veſperam adſtante rege, & ipſo Duce, & principibus multis, puer claudus offerebatur. Protinus autem fiducialiter loquens Vir fidelis, audientibus omnibus, ait: In nomine Jeſu Chriſti tibi præcipio, ſurge & ambula. Sonuit vox virtutis, & ſecuta eſt virtus: ſurgenſque puer, libere ambulabat, & prius quidem tremente membris vel tibiis ibat, ſed paulatim ſub oculis omnium roborabatur.

facta

D

E

305 Sed enndum eſt nobis, & qui hæc deportaturus eſt *k*, nuntius jam feſtinat. Quærimus proinde, quid Dominus epiſcopus reſervavit. *Epiſcopus*. Optime factum eſt, ut me commoneres: nam mihi, fateor, prorſus memoria exciderant. Sagittarius quidam ſerviens Ducis Conradi, cum nobis Dux occurriſſet, detrahebat verbo crucis, & ſanctum Dominum * blaſphemabat, dicens, Quia non plus ille ſigna facit, quam ego. Ubi ergo ad imponendam manum infirmis Pater ſubſtitit, acceſſit homo, & vidit cui derogaverat: ſtatim cecidit exanimis, & diu jacuit ſine ſenſu. *Alexander*. Ego illi proximus eram, quando cecidit, & equus quidem immobilis ſtabat. Iniquus autem ille impulſus, ſubito virtuta divina cecidit retro. Obſtupuimus omnes, & advocavimus Patrem, nec prius ille miſer ſurrexit, quam deſcendens & orans erigeret eum. Sic in ſe ipſo cognita virtute, cui prius detrahebat incredulus, ſequenti die ſignatus eſt ad præceptum Patris noſtri,

Miraculum detractor punitur, & ſanatur.

k

* Hoſt. Domini

A fecturus. *Epiſcopus*. Per omnia benedicta miſeratio Domini, qui noviſſimæ huic generationi unum ſaltem ex antiquis Sanctis reſervavit, ut tamquam lucerna ardentiſſima temporis hujus tenebras vita, doctrina, miraculis conſecraret *. Felices vos, qui ſub peonis ejus ſperatis; & faciamini ab uberibus conſolationis ejus: felix congregatio, quæ tanto Patre lætatur; cujus nos miſeri ſeculares tenui ſaltem notitia gloriamur.

* col. Turnacen. illuſtrare.

ANNOTATA.

a Dominica, *tertia nempe Adventus, die* 15. *dicti menſis*.

b *Turis*, *al.* Tigurum. Prius omen mediæ ætatis ſcriptoribus uſitatum fuiſſe, teſtatur Bertius in Germania ſua; *ita in notula marginali apud Mabill. hic*.

c Lindemacus, aliis Limagus, amnis *eſt*, qui Tigurum ſecat: cujus utraque pars tribus pontibus jungitur. *Ex Horſtio & Mabillonio*.

d *Decembris* 22. *In notis Turnacenſibus obſervantur ſequentia*: Dominica IV. Adventus, & in omnibus feriis illius hebdomadæ, uſque ad B ſabbatum, id eſt a XXI. * die Decembris uſque ad XXVIII. Decembris, quo celebratur feſtum, (SS. Innocentium,) nihil eſt in Ms. codice: unde (collige,) illa, quæ illis diebus facta fuere miracula, eſſe omiſſa, ut & adventus S. Bernardi Spiram: ubi omnibus illis diebus moratus eſt, ut aſſiſteret dietæ imperiali.

* lege XXII.

e *Conſuli de hac re poteſt Otto Friſingenſis De geſtis Friderici I. imperatoris lib.* 1. *cap.* 39. *qui*, *tametſi* Bernardo *alias nequaquam ſolens favere*, *eum tamen tunc* plurima in publico, vel occulto feciſſe *miracula teſtatur*. *Adſis etiam capus* 40. *&* 41. *ubi inventes Sancti epiſtolam*, *in conventu Ratiſponenſi lectam*, *innumerabilibus hominibus perſuaſiſſe*, *ut cruce-ſignatis annumerarentur*. *Vide denique Commentarium noſtrum prævium* §. 40.

f *Hinc colligo*, *canonicos iſtos vixiſſe in communi*. *Fuit hoc olim uſitatum*, *& a ſacris canonibus præſcriptum*: *nam in concilio Moguntino*, *quod anno Chriſti* 813. *celebratum eſt*, *tomo* 7. *Conciliorum apud Labbeum col.* 1244. *canone* 9. *hæc ſunt*: In omnibus igitur, quantum humana permittit C fragilitas, decrevimus, ut canonici clerici canonice vivant.., & ut ſimul manducent, & dormiant, ubi his facultas id faciendi ſuppetit, vel qui de rebus eccleſiaſticis ſtipendia accipiunt, & in ſuo clauſtro maneant. *In concilio item Turonenſi*, *quod eodem anno eſt habitum*, *apud eumdem conciliographum col.* 1264. *canone* 23. *hæc leguntur*: Canonici & clerici civitatum, qui in epiſcopiis converſantur, conſideravimus, ut in clauſtris habitantes ſimul omnes in uno dormitorio dormiant, ſimulque in uno reficiantur refectorio, quo facilius poſſint ad horas canonicas celebrandas occurrere *&c*. *His adde ſynodum Romanam eodem ſeculo celebratam*, *quæ apud eumdem auctorem tomo* 8. *col.* 107. *canone* 7. Neceſſaria, *inquit*, res exiſtit, ut juxta eccleſiam clauſtra conſtituantur, in quibus clerici diſciplinis eccleſiaſticis vacent. Itaque omnibus unum ſit refectorium, ac dormitorium. *Anno* 1698. *Lecdii prodiit* Compendium inſtituti clericatus ſecularis in communi viventis *&c*. *ex Italico Jacobi Antonii Velauri Gallice redditum*.

g Dominica *poſt natalem Chriſti*, *quæ erat dies Auguſti Tom. IV.* 29. *Decembris*, *& in qua habitus eſt* convocatus D *imperialis*, *ut proxime hic indicatur*.

A. PHILIPPO.

h Hic eſt Antelmus epiſcopus Havenbergenſis, ſeu Havelbergenſis, *ſicut notat hic Mabillonius*, cujus Dialogi tres adverſus Græcos editi ſunt in Spicilegii (*Acheriani*) tomo 13. *a pag.* 88. *prioris editionis*; *ubi inepte Prologus ad Eugenium PP. III. qui de eo meminit apud Ottonem in Friderico lib.* 1. *cap.* 61. *col.* 694. *noviſſimæ editionis Mediolanenſis*.

i *Id eſt*, partus Mariæ, *ſeu Nativitatis Domini*, *ſicut patet ex ſenſu*; *die videlicet prima Januarii*, *anni* 1147. *quæ fuit feria quarta*.

k *Miracula videlicet*, *ad Henricum novitium in Claravalle*, *ex obſervationibus*, *quas ſupra dedimus ante hanc partem primam miraculorum*, *numer.* 283.

PARS SECUNDA
Miraculorum S. Bernardi,
CAPUT III. E

Epiſtola canobitarum Claravallenſium ac Sancti comitum, *ad Clericos Colonienſis eccleſiæ*, *qua eos ad reformandam vitam diſſolutam hortantur*. *Miracula in itinere Colonienſi*.

Dominis & amicis ſuis Clericis eccleſiæ Colonienſis ſalutem dicunt fratres & amici eorum, Everardus, Gerardus, & Gaufridus monachi qualeſcumque; Philippus Leodicenſis; Volmarus * Conſtantienſis, & ceteri tirones ſpiritualis militiæ, quos Vir ſanctus eripuit de medio Babylonis.

* al. Vvelvemarus

F

vi. *Affri Deo gratias, quod tot chriſtianos verbis cumulavit S. Bernardus*.

ANte omnia decet nos ex ipſis medullis cordium tibi gratias agere, Domine Deus noſter. Multiplicaſti enim ſuper nos miſericordiam tuam, & magnificaſti facere nobiſcum, immemor omnium iniquitatum noſtrarum, quibus digne puniendis nec ipſa quidem gehenna ſufficeret, Et unde hoc nobis peccatoribus utique peſſimis omnium, quos, tua ordinante patientia, tellus in vita cogitur ſuſtinere? Unde hoc nobis ut ſub tantæ ſanctitatis patrocinio reſpiremus? O vere inæſtimabilis cumulus miſerationis! o incomprehenſibilis divinæ pietatis abyſſus! Accumulavit gratiæ ſuæ munera ſuper Virum, quem elegit, ut ad eum colligat undique deſperatiſſimos peccatores, in quo ſecurius habeant ſibi repoſitam ſanctitatem. Vos autem, cariſſimi, uſquequo gravi corde? Nonne ſi in Tyro & Sydone factæ eſſent virtutes, quæ in vobis factæ ſunt his diebus, egiſſent pœnitentiam in cinere & cilicio? Ad ſignum unum aliquando converſa legimus de populo, utique duræ cervicis, hominum cria millia, cum in porta templi mendicantem claudum de ore Petri prolata vox virtutis ambulare feciſſet. Quantos in brevi civitas Colonienſis vidit erectos? Et multi quidem de populo, ad quod vocabantur, converſi ſunt, & oblatam ſibi a ſummo Pontifice indulgentiam, & indictam pœnitentiam devotiſſime ſuſceperunt.

Ex EDITIS. *Scripsimus meras eleri Colonienſis, ac divitias.*

A 307 Sed certe niſi abundaverit juſtitia veſtra pluſquam eorum, non intrabitis in regnum cælorum. Laici de mundo ſunt, licite cogitant, quæ mundi ſunt. Apoſtolis dictum eſt: Vos de mundo non eſtis, ſed ego vos elegi de mundo: quorum vos hodie occupatis loca, quorum ſtipendiis vivitis, quorum poteſtatem tenetis, quorum auctoritate polletis, quorum vobis vindicatis honorem, eum quibus, ut pace veſtra dixerimus, communia vobis ſunt omnia, præter converſionem & converſationem, præter opera & voluntatem, præter vitam denique & opinionem. Si in terra paſci gregem viderit, quis miratur? Paſtorem autem ſimiliter incurvari deorſum, ſimiliter inhiare terrenis, & quæ inferius ſunt quærere, numquid non ridiculum eſt, & abuſio magna? At nunc erubeſce Sydon, ait mare, Publicani & peccatores præcedunt vos in regnum Dei. Deſperata eſt plaga eleri hujus, a planta pedis uſque ad verticem non eſt in eo ſanitas. Ditata eſt eccleſia terrenis poſſeſſionibus, ſed virtutibus ſpoliata. Neque enim longa eis eſſe potuit cohabitatio, ex quo pauper factus pro-

B pter nos Rex gloriæ, ita paupertatem elegit, ut diceret, Niſi quis renuntiaverit omnibus, quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Heu! heu! videmus venenum additum Eccleſiæ, ſicut dictum eſt Ludovico, quem nominatis Pium, qui præcipue ditavit eccleſias. Legimus enim in hiſtoria ejus, quod audierit vocem diceotem ſibi: Venenum Eccleſiæ addidiſti *a*.

a *Quæ ſunt venenum Eccleſiæ.*

308 An forte vobis videtur abſonum, venenum interpretari divitias? Chriſtus etiam in Evangelio ſpinas vocat: & Apoſtolus eas laqueum definit eſſe diaboli. Quicumque, inquit, divites voluut fieri in hoc ſæculo, inciduot in teotationem & laqueum diaboli. Evadaut ergo, qui voluot fieri pauperes & ſecure decantent, quia Laqueus contritus eſt, & nos liberati ſumus. Agnoſcite voeem jucundam, qui laqueum hunc tranſiliſtis (fratres veſtros loquimur, qui adhuc inter vos ſolo taotum corpore detinentur.) Neque enim otioſus fuit, videlicet ad clerum, ſermo Domini, ut magis inexcuſabiles ſint, qui adhuc in perditione perſiſtunt: imma facilius trahat ceteros funiculus triplex, qui difficile rumpitur: cum verbo & ſignis, etiam proximorum

C accedat exemplum. Protrahunt epiſtolam, ut videtis, uberias materiæ & deſiderium ferveus, quo vos omnes habere cupimus ſocios in viſceribus Jeſu Chriſti. Verumtamen ſuperſedendum eſt nobis, præſertim quod copioſius hæc & efficacius ab ipſo Patre noſtro annuntiata ſunt vobis, Domino cooperante, & ſermonem confirmante ſequentibus ſignis.

Miraculo ſequentia ſcribuntur in gremium eccleſiæ Colonienſis: certa fides. *b*

309 Multi ex vobis curioſe legerunt exemplar libelli, quod ad illuſtrem Henricum, regium *h* ſpiritu magis quam ſanguine, miſimus de ſignis quæ vidimus a prima Dominica Adventus uſque ad diſceſſum noſtrum a curia, quæ nuper Spiræ habita eſt. Multi adhuc petunt, ut, quæ facta ſunt apud vos, non negligamus adjungere: quod hæc vobis dulcius ſapiant, quæ præſentes ipſi vidiſtis. Quod triplex nobis conſideratio perſuaſit, ut & novi fratres, dum ſæcularibus adhuc terminandis negotiis detinentur, in lectione hac recaleſcant; & ceteri cogitent, quale ſit, quod admittunt, qui tanto Patri, quem profecto ubi Deus ſuſtulerit, multi lacrymabiliter plangent, quod eum diſſimulaverint, dum vocaret, animas ſuas

D committere, aut illecti voluptatibus nolunt; aut trepidant cordis puſillanimitate retracti. Sed & habeat, ut dignum eſt, nobilis eccleſia Colonienſis memoriale ſempiternum earum rerum, quarum præſentia meruit exaltari. Nun quidem ut noſtrum hoc ſcriptum retervandum ſit: ſed ut luculentius hæc & diguius ſcribant, qui ſcientiam habent, & poſſunt diligentiam adhibere. Nec dubitamus multo plure & apud vos, & in itioere miracula claruiſſe, quam tune potuerimus uoſſe, aut poſſimus nune recordari. Sed certiſſima tantum & probatiſſima ſcripſimus: ea quoque addere propoſuimus, quæ ſingulis adhuc diebus per fidelem Servum & devotum Famulum virtus Omnipotentis mirabiliter operatur. Sed & pauca ex his, quæ vidimus a Spira oſquo ad Coloniam, huic annotationi præmittenda credidimus, ut priori narrationi iſta cohærent. Nonnulla quoque ex bis, quæ præſentes viderunt venerabiles abbates Theodoricus Campenſis a, & Herwinus *d* Steinveldenſis, ſicut ab eis accepimus, ſub eorum nominibus ſunt deſcripta.

a *d*

E

VII. Reformatur ilia, quo Spira diſcedens. *e*

310 Jam quia reverendus epiſcopus Conſtantienſis abeſt, locum ejus, elericus ipſius, noſter jam frater Vuolkemarus ſuppleat io hac relatione, & primus ipſe loquatur *e*. *Vuolkemarus*. Utinam inter oomiua electorum nomen meum jubeat Deus adſcribi! Utinam in libro vitæ vel ultimum inveniatur ipſius oratione & meritis, jo cujus laude præſenti, primum id fieri veſtræ placuit ſanctitati! Sexta igitur feria, ſicut prioris libri finis declarat, ſoluta eſt curia Spiræ: & nos Vuormaciam feſtinavimus; ubi Pater ſanctus, licet obnixius rogaretur, moram facere noluit, dicens, Quia oportet me & aliis civitatibus evaogelizare. Tranſierat enim per Vuormaciam aote duos menſes, & ſermone habito innumerabilem ibi ſignaverat populum ſignaculo militiæ Chriſtianæ. Prius tamen quam egrederemur die Sabbati, infirmos tetigit, qui convenerunt; ubi inter manus meas ſurdi duo, quos offerebam, adſtante populo & acclamante, auditum ſibi redditum fatebantur cum multa exſultatione. *Philippus*, In itinere *f* puer claudus erectus eſt, quem omnes vere vidiſtis. *Gaufridus*. Secunda feria, die feſto Epiphaniæ, apud caſtrum Gruzenach * regrediens ab eccleſia Pater beatus, puerum tetigit & erexit, quem ſex annis peoiius claudum fuiſſe parentes ſui, & alii plures de populo circumſtante, qui eum nnverant, teſtabantur. Hunc nos ipſi ſtatim vidimus ambulantem, dum ad eccleſiam deduceretur, in laudem Dei acclamantibus nniverſis. *Vuolkemarus*. Tertia feria Pichenbach * (ſic enim nominant vieulum, ubi pernoctavimus) die Apparitionis mane tria apparuerunt miracula, quæ præſens vidi oculis meis. Siquidem in ingreſſu eccleſiæ ſurdus oblatus eſt, a quo ſtatim Vir Domini ſacratis digitis ſuis ſurditatem repulit, & immiſit auditum. Jo ingreſſu *g* quoque greſſum puella altero pede claudа recepit. Necdum exierat villam Pater beatus: & ecce ufferuot ei paralyticum in grabato, qui, audita fama virtutum ejus, a vicu magno, qui ſupra Rhenum ſitus eſt, & nominatur Bobardus *, plauſtro ſeſe fecerat deportari: & hunc quoque ſignavit, tetigit & erexit, & ad propria miſit incolumem.

e *f* * Cruznach. F * Pichenbach. *g* * Bobbart.

Coloniam urbis pervenit.

311 *Gaufridus*. In parochia Treverenſi ſitus eſt famoſiſſimus vicus, ubi Rhenus & Moſella confluunt, unde & Confluentia nominatur. Ibi

multa

A multa coram omni populo oſtenſa ſunt ſigna, quæ noſtram ootitiam aut memoriam effugeruot. Claudum tamen puerum, qui in eccleſia ſancti Flocini poſt Miſſarum celebrationem erectus eſt, memini me vidiſſe. Sed & cæcum ibidem illuminatum aſſerit Fredericus noſter, qui ab eodem vico ſecutus eſt Saoctum Domini una cum Adulpho optimo adoleſceota. Hic ignorantibus propinquis & amicis nobiſcum tranſiit Moſellam, indutus tantum ſuperpelliceo, ſicut venerat ab eccleſia ſancti Caſtoris, in qua canonicus erat. Reliquit alter Joſeph pallium cum adultera, fugitque Ægyptios, & effugit. In eodem itinere cum paululum proceſſiſſemus, claudus quidam, notiſſimus io terra illa, equo advehebatur. Hujus ita oervus femoris aruerat, ut replicato genu, quantum menſura eſt palmi unius, tibia illa brevior altera videretur. Signavit autem eum Vir ſanctus, & nihil hæſitans de virtutis effectu deponi juſſit & ambulare: ſed non fuit, qui obediret, forte quia minus ſperaverunt id, qui adſtabant, aut quia minus intellexerunt verbum. Siluit ergo Pater, ſed non ſiluit vox virtutis: ſubito ſiquidem exclamavit homo laxati ſentiens

B nervum, & extendi genu ſuper equum, quo vehebatur. Statim vero depoſitus libere ambulabat, magnificans Deum, & tota illa die ſuum ſecutus eſt curatorem. Alter quoque, cujus ſimiliter femoris nervus aruerae, ut vix ſummis digitis pedis unius terram tangeret, ſanatus eſt in via eadem, ita ut libere talum deponeret & ſine baculo gradereturb. *Volkem.* Feria quinta apud viculum Riegemach *, mane priuſquam egrederemur, me præſeote puer quidam greſſum recepit, qui ſex annis claudus exſtiterat, ſicut ab ipſis parentibus ajus accepi. Ibidem etiam mulier ſurda audivit, & vir cæcus illuminatus eſt, cui unus taotum oculus erat, & hie quoque ad nihilum valens.

b ** Remagem.*

Cæcum ubi venit, Miſſam celebrat, ac clericos edoctos. 31a *Gaufridus.* Memor ſit in æteroum diei hujus civitas Colonieoſis, qua ſuſcipere meruit Homioem ſanctum, quem ſemper optaverat. Quia tameo inſperatus adveoit, minor eo die fuit frequeotia populorum. Sic nimirum gloriæ calcatot humanæ ſolemoes ſemper exceptiones, quoad in ſe eſt, fugere conſuevit, & elegit magis occulte ingredi civitates. Raro tameo id poteſt, quia ſequitur major gloria repellentem. Mane ſexta

C feria, priuſquam ingrederemur eccleſiam, in hoſpitio noſtro mulier cæca oculo uno ab annis decem, ad tactum beatæ manus coram nobis viſum recepit. Hæc io eccleſia ſtatim præſentata eſt clero, & diu jacuit ante altare gratias agens Deo. Interea puer quoque cæcus in ipſo hoſpitio eſt illuminaeus. Ex quo ingreſſus eccleſiam Pater ſanctus ad altare beatæ Mariæ, quod in otieotali parte locatum eſt, Miſſam celebravit: ubi vero complevit, coram omni populo puella cæca illuminata eſt, & matrona dives & nota io civitate, cujus crura arida ab annis tribus extendi penitus non valebant, reſolutis oervis ad ſignum vitæ ſine dilatione ſtetit erecta. In pulpito qnoque dum ſermonem habiturus ad populum aſcendiſſet, cæcus ſenex viſum teeepit. Multa quidem & alia ſigna facta ſunt in ipſa die, & ſæpius acclamabant. Sed nemo ooſtrum inquirendi exſtitit curioſus. Sahbato quoque multa io hoſpitio vidimns & eognovimus ea, ſed quia annotare negleximus, ſuperveniente multitudine ceterorum, oobis jam penitus exciderunt: verba tamen quæ ad clerum habuit (neque enim exire D voluit ad populum ea die) & quomodo formam hanc electorum, immo vitam prorſus informem omoibus divinarum teſtimoniis Scripturarum probaverit eſſe contrariam, non omnibus eis arbitror exciditſe: Vos, inquit, Propheta notabat, eum diceret: In laboribus hominum oon ſunt, & cum hominibus non flagellabuntur, ideo tenuit eos ſuperhia. Et Iſaias eodem ſpiritu, immo Deus per Iſaiam: Miſereamur, inquit, impio, & oon diſcet facere juſtitiam, in terra Sanctorum iniqua geſſit, & non videbit gloriam Domini. Et expreſſius ac oomioatim in alio Propheta: Principes populi mei, inquit, ejicientur de domibus deliciarum propter peſſimas voluatates ſuas, & cleri eorum nob proderunt eis. Sed hæc alias. Jam ad oarrationis ordinem revertamur.

Exeuntis.

ANNOTATA.

a Alii id Conſtantino M. tribuunt, poſt factam donationem Eccleſiæ. Vide Beſſæum ſet. 4. Domin. 1. Quadr. *ſicut obſervat Horſtius.*

b *Fuit hic frater Ludovici VII. Francorum regis. Vide quæ ſupra diximus num.* 283.

c Theodoricus electus eſt abbas Campenſis anno MCXXXVI. *ex Mabilionio poſt Horſtium.* E

d Herwinus ipſe eſt præpoſitus, poſt abbas Sceioveldenſis, *qui redit infra in principio capitis* 4. *De eo egit Commentarius prævius in Appendice ad* S. Bernardi *elogia, quæ habetur in fine paragraphi* 55, *ubi vocatur* Evervinus Steinfeldenſis.

e *Inter excerpta, quæ habemus e cod. Mſ. Tornacenſi, hoc loco ponuntur iſta*: Incipit liber 12. de ſignis, quæ a Spira uſque ad Leodium claruerunt. *Et tunc pergit* Wolkematus: Utinam inter nomina *&c.*

f *Hic legendum videtur* die Dnminica, *quam ſignatam lege in proximo dictis excerptis, poſt ſabbatum, & ponendum ante* ꝯ in itinere, *ne alioqui Dominico dies omittatur hic præter morem, quæ tuncdia in diem* 5. *Januarii.*

g *In diverſis lectionibus, quas ante me habeo manu Henſchenii ſcriptas, lego* egreſſu: *aliar ea eiſdem deinceps textui appenendas, ejuſdem Henſchenii nomine vocabimus.*

h *In actis Tornacenſibus iſta ponuntur*: Feria F quarta, *& additur* VIII. Januarii Confluentiæ: *unde colligo, Sanctum iſta feria, quam tamen non lego apud Horſtium, ac Mabillonium, Confluentiæ fuiſſe.*

CAPUT IV.

Prodigia varia memorantur, quæ ſanctus Thaumaturgus Colonia, & inde digreſſus, Juliaci, Aquiſgrani, Trajecti ad Moſam operatus eſt.

DOmitoiea *a*, priuſquam Miſſa celebraretur, cæcus quidam per ſignaculum lucis & vitæ illuminatus & adductus eſt ad altara: ea ſiquidem die ad promiſſum ſermonem convenerat populus inæſtimabilis, quantum oemo clericorum ſeſe aliquando in eccleſia illa vidiſſe dicebat. Celebravit autem Miſſam Pater ſanctus ad altare beati Petri, quod in occidentali parte ſitum, obtinet

VIII. Urbem Mo *a*

A in eccleſia principatum. Ibi poſt Miſſæ celebrationem innumera corem omnibus miracula contigerunt. Honorata mulier & notiſſima in civitate, quæ per quinquennium uno oculo cæca, multa ſefe in medicos fetebatur inmiliter expendiſſe, ſub manu ſignantis viſum recepit. Altera quoque ſimiliter illuminata eſt. *Abbas Campenſis.* De multis, quæ ibidem vidi, duo tantum occurrunt memoriæ. Dico autem de puella ſurda & muta, quæ confeſtim audivit & locuta eſt: & de juvene claudo, quem ad Servi ſui orationem divine virtus erexit. *Hervinus abbas Steinveldenſis.* In platea, ubi ſermonem habuit Vir beatus, eo quod eccleſia populum capere non ſuſtineret, nobis adſtentibus cæcus quidam viſum; & mancus aridæ menus ſimul & brachii adeptus eſt ſanitatem. *Abbas Campenſis.* Ubi finito ſermone domum regreſſi ſumus, ex quo januam intrevit exteriorem priuſquam hoſpitii limen attingaret, me præſente, curvum erexit puerum: muliari inſanæ reddidit mantam: clsudam ambulare fecit, & cæcam uno oculo matronem Pater beatus illuminavit. *Gerardus.* Hæc ſuit, de qua ſic mirabatur unus e fratribus noſtris, quod & diviti beneficium tem facile præſtaretur; & vere digna ſuit B omni admiratione celeritas. Prius enim quam ſignata videretur, illuminatam ſe eſſe clemevit.

Ex aliis.

multis

314 *Eberhardus.* Ex quo prenſi ſumus, numquam nobis illa die miracule defuerunt. Et hæc quidem certius novimus, & diligenter probavimus ea. Stabat enim Vir ſanctus in ſenceſtre, & per ſcalam offerebantur infirmi: ſiquidam oſtium domus aperire nullus audebat, tentus eret impetus & tumultus: ibi quoque filia divitis cujuſdam viri notiſſimi in civitate auditum recepit, quem ex multis annis prorſus emiſerat: hanc in clauſtro quodam parentes ante locavarant: ſed remiſerant eam ſenctimoniales, eo quod penitus amiſiſſet auditum. Diu qnoque ſic manſeret nihil audiens, donec ad tactum ſacratæ manus Deus aperuit aures ejus. Poſt peululum quoque contracta mulier erecta eſt, & ambulabet. *Gerardus.* Puerum curvum qui erectus eſt ipſa die, & cæcos multos, qui illuminati ſunt, omnes vidiſtis. *Vuolkemarus.* Ego ex iis, quos vidi & quorum memini, numeravi quinque, quoſdam uno oculo cæcos, quoſdam utroque. *Abbas Campenſis.* Circa veſperam illuminata eſt mulier, quæ poſt menus impoſitionem duC bus ant tribus horis reſidebat cæca. Tandem ebira volens, nec habens a quo deduceretur, palpabat miſerabiliter ad parietem cum fletu & ejulatu. Omnes miſerabemur eem, ſed ſtetim congratuleti ſumus: acclamavit enim ſubito, quia videret, & feſtinantes ad eam multis hoc probavimus argumentis.

prodigiis

315 *Gerardus.* Dum hæc intus agerentur, ego foris adſtabem, nec ullatenus poteram introire: ab hora nona, uſque ad veſperam ſic permanſi cum quibuſdam fratribus noſtris, nec accedere quidem valens ad oſtium, vel ad ſcalam: tenta erat undique multitudo. Vix tandem nocte ſecedentibus turbis ingreſſus vidi confeſtim hominem ſurdum qui recepit auditum. Ubi cœnavimus, quia languentium convenerat multitudo, rogevimus Patrem, ut ad ſignandos * eos egrederetur. Protinus autem puellis duabus ſurdis & mutis ad tactum ſacratæ manus coram nobis Deus anditum reddidit & loqualam. *Eberhardus.* Ibidam puer quidam & metrona de civiteta ipſa ambo claudi, ambo erecti ſunt. *Philippus.* Secunda feria ſummo mene, vir ſurdus euditum, & cæca pualla viſum recepit. Poſt paululum quoqûe mulier cæca B illuminate eſt, & tantus ibi tumultus factus eſt & concurſus, ut vix potuerit in hoſpitium retrahi Vir beatus: & neſcio, an fuerit ibi majns miraculum, quam quod evaſerit incolumis. *Gerardus.* Circa horam tertiam exiturum Virum Dei exoptebat languentium multitudo, eo importunius inſtentes, quo modieum jem tempus viderentur habere. Egreſſus igitur in plateam ſignavit ex ordine reſidentes, & ſub oculis omnium ipſa hora quatuordecim ſunt ſanati, claudi ſeptem, ſurdi quinque, puer manens, & mulier cæca, optatum quique beneficium perceperunt. Ad ſingula populus acclamabat, & in laudes Dei voces tonant per nubile: Chriſt uns genade, Kyrieeleiſon. Die Hailigen alle helffen uns *.

* i. e. Chriſte miſerere nobis, Kyrie eleiſon. Sancti omnes adjuvent nos.

316 Porro archiepiſcopus civitatis in ipſo reſidebat boſpitio, & coram eo quoque Peter ſenctus ubi egreſſus eſt, puerum cæcum illuminavit. *Abbas Campenſis.* Ex hoc jam turba erat intolerabilis, ut nemini prorſus egredi domum ingredive liceret. Conſilium ergo fuit, ut in domum archiepiſcopi deduceretur, liberius exinde profecturus. Ibi vero nobilis puer, filius ſororis advocati Colonienſis, ex longo jam ſurdus & mutus, coram omnibus nobis per manus impoſitionem reE eepit enditum pariter & loquelam. Ibidem quoque cæcus quidem viſum, & eiter, cujus erat crus eridum & inutile, adeptus eſt ſanitatem. Sed & puella quædam, cujus edhæſerat lingua faucibus, & vix pnterat loqui, curata eſt ipſa hora ſolnto vinculo oris: horum omnium reſtes ſumus: teſtis eſt civites Colonienſis. Neque in angulo facta ſunt, ſed in publico, ut ab omnibus Deus glorificetur, qui in Sanctis ſuis glorioſus eſt. Si quis forte aut incredulus aut curioſus exſtiterit, multa ex his facile ei probare licebit, præſertim quæ in perſonis facta ſunt non infimis, nec ignotis.

illuſtres

317 Vix tandem egraſſi Coloniam, venimus Brunvilare *b*, quod aſt monaſterium dnobus e civitate millibus diſtans. In via quoque, præſente populo Colonienſi, qui devotione debita Sanctum proſequebatur, ſurdi duo oblati ſunt, quorum Deus aperuit eures, eum injeciſſet Pater beetus digitos, & ore ſacrato inſpiraſſet auditum. *Eberhardus.* Tertia feria, mane in eccleſia beati Nicolai, in ipſius ſiquidem honore dedicatum eſt monaſterium BrunF vuiler, quod Nigrum-Villare interpretatur, coram altari puer cæcus illuminatus eſt, quem offerebat dominus abbas Campenſis. Vix adhuc exſultantis populi ſiluerat vociferatio, &, ecce, ſurdus & mutus auditu donetus eſt, & loquela. *Vuolkem.* Alter etiam ſurdus edſtentibus nobis recepic auditum. *Abbas Campenſis.* Primum, quod in via ipſo die vidimus miraculum, aridi cujuſdem bracbii & manus reſtitutio ſuit. *Gerardus.* Crebra vidimus in ipſo die miracula: plena ſiquidem erat populis, & campus omnis nobis civitas erat. Secundum, niſi fallor, miraculum fuit cæcus uno oculo, qui confeſtim illuminatus eſt: in ipſo autem loco cantigit, unde magis conſtupuimus univerſi: obtulit enim mulier filiam jam edultam, quam ex utero ſurdem & mutam eſſe dicebat, & id ipſum multi ex circumſtantibus, qni eam noverent, teſtabantur. Hæc autem per manus impoſitionem curata eſt ipſa hora, & audivit, & locuta eſt libere corem nobis. Nec longius adhuc proceſſeramus, qnando vir ſurdus recepit auditum. *Gaufridus.* Ulque ad hæc mirecula ego turbas præcedebam: audians autem tam crebros populi

b Brunvilare, quæ ea ætate villa Colonienſi

cantus,

A caotus, ſubſtiti ; & quæ deinceps facta ſuot in itinere diligentiſſime probavi. Surda & cæca mulier audivit & vidit: ſurdi ttes audierunt, claudа una ambulavit, illuminati ſunt quinque cæci: alii quidem unu oculo ; alii vero utroque: & unius quidem pueri, qus omnino cæcus etat, illumioationem ccrit ſumus Patrem ſanctum in ſpiritu engnoviſſe . Subſtitit enim , & ad cum converſus, inquiri ſecit utrum videret.

Juliaci, Aquiſgrani, 318 *Abbas Campenſis*. Sic & de cæco alio fecerat prius, & meipſum, cum perttanſiſſem, remiſerat ad inquitendum: cumque redirem & illuminatum eum nuntiaſſem : Et ego ſenſeram, inquit. Veſpera venimus Juliacum, quod a Julio Cæſare caſtrum ædificatum , & ejus nomine eſt ioſignitum. Ingreſſus autem eccleſiam Pater beatus, & intuitus mulierem claudam jacentem coram altari , novo quodam ſervore ſpiritus, ita ut omoes miraremur, apprehendit manum ejus, & elevavit eam quanta fida, tanta etiam facilitate. Sic & in atrio eccleſiæ, cum ingrederetur, coram nobis & omni populo cæcum illuminavit.

c Gerard. Mane *c* in eccleſia poſt Miſſæ celebratio-
B nem cæcus puer viſum recepit, & vir ſurdus auditum. Honorata quædam mulier, neptis Comitis Juliaci, ab annis quinque altero oculo nihil, altero tam parum videns, ut vix poſſet ſine duaa tenere viam , ubi ſignata eſt, clare vidit utroque. Advocatus etiam caſtri illius viginti annis vixerat cæcus, & illuminatus eſt ipſa die. Multa quidem & alia facta ſunt, ſæpiuſque clamabat populus ſuum illud, Chriſt uns genade, & in caſtro & in itinere, ſed nobis a plurimis pauca ſufficiant. *Eberhardus*. In via, quorum ego memini, ſurdus puer auditum recepit, mulier cæca viſum, altera quoque claoda greſſum coram omnibus nobis. Eſt autem Aquiſgranum ſedes , celeberrimus & smœniſſimus locus, voluptati eorporum accommodatior, quam animarum ſaluti. Siquidem proſperitas ſtultorum occidit illos, & va domni indiſciplinatæ. Non ad deſtructionem loquor, ſed utinam legat qui corrigat: utinam & aliquis ipſorum recogitet & convertstur & vivat! Illic ergo in capella regia ad altare beatæ Mariæ, feria quinta, puella cæca viſum recepit: ego ipſa
C Patri adſtabam , ſed tantus illico tumultus , ut cedere oporteret. *Philippus*. Claudus quidam ſenex ibidem crectus eſt, cujus baculos in ipſa ſtatim eccleſia ad teſtimonium ſuſpenderunt : hunc ego ipſe diu repuleram, ad quid vallet accedere, aut quid expeteret ignorans. *Eberhardus*. Mulieres duæ, quarum manus omnino arnerant, ibidem ſanatæ ſunt ipſa hora.

Trajecti ad Moſam, 319 *Abbas Campenſis*. Alrerius quidem manum Pater ſanctua ſua extendit manu , ſed altera ſanata eſt velut in fimbria veſtimenti. Stabat enim poſt tergum ejus, & ennquerebatut, qnod ad manum accedere non valeret. Cui ego , Applica, inquam, veſtimento ejus manum , ſi forte palpara poſſis. Fecit, ut ei conſului , ſubitoque cœpit tenere cucullam , & dum traberet eam, digiti axtendabantur, & ſanata eſt ſtatim. *Gerardus*. Nuſ-
* *al.* com- quam in ttiocte illo ſic compreſſus * eſt Pater, prehenſus. nt in eapella illa , quia locus anguſtus erat, & turba impellebat turham , ſieut unda ſnlet undam præcipitare. Propter bne multa ex his, quæ facta ſunt, ignoramus. Gerardus noſter, tunc cannicus ipſius eccleſiæ, qui eadem die præbendam ſeculumque pariter reliquit , illuminatos ibidem aſſerit cæcos quinque. *Vualkem*. Trajectum vocatut locus, nbi quoodam ſedes Leodienſis erat, a
D beatiſſimo confeſſore Servatio a Tungrenſi civitate translata. Illic feria quarta * pernoctavimus in eccleſia beatæ Mariæ. Manc vero feria quinta * poſt Miſſæ celebrationem, in eminentem locum Patrem deduximus , ut ſinc oppreſſinna ſanaret infirmos. Egoilli proximus eram, &, quæ fiebant , onvi plenius, & diligeotius univerſa probavi. Ibi cæci illuminati ſuot quinque , vir ſurdus audivit, mutus locutus eſt. Item ſurdus alter auditum & * manci manuum incolumitatem
* *Henſch.* receperunt. *Gerardus**. Ipſo dic in hoſpitio ſur- *add duo* dus & mutus puer oblatus eſt : cumque ſignaret *Henſch.* cum Pater ſanctus, honeſtus quidam jurenis Con- *Gaſſ.* radus, Colonienſis eannonicus, abrenuntians ſeculo ſeſe reddebat in manus ejus. Elevavit ſe, ut ſuſciperet eum , & continuo puer locutus eſt & audivit. Populus autem præſtolabatur ſoria ; &, ecca , puer audiens & loquens parentibus redditur, & ſequitur exſultatio copioſa. Nnctus enim erat in civitate puer : & hoc famoſiſſimum ſnit in populn. Nec mora, atiam clauda mulier greſſum recepit , tres quoque cæci illuminati ſunt, & ſinguli quique deducti in populum cum lætiE
zia & exſultatiooc.

ac Leodii acciderunt. 320 *Philippus*. Cum egrederetur Vir ſanctus Trajectum, cauſa exſtitit, ut ad eccleſiam beati Servatii declinarat pro negntio fratris Norberti, qui Canonicus erat ejuſdem eccleſiæ : ſed is continuo & præbendæ abrenuntiavit & ſæculo . In ipſo autem itinere puer claudus crectus eſt coram nobis. In eccleſia quoque beati Servatii offerentes claudum hominem Patri noſtro, rogabant, ut ei manum imponeret. At ille: Neſcio, inqnit, ſi diſplicebit beato Servatio, ſi in domo ejus præſumimus. Acelamantibus omnibus & dicentibus, Domine non diſplicebit: In nomine , inquit, Domini noſtri Jeſu Chriſti & beati Servatii , ſurge & ſta ſuper pedes tuos. Surrexit igitur ſine mora & cunctatione, & facta eſt lætitia magna in populo. Heri facta ſunt hæc apud Trajectum. Hodie Leodii clerus convenerat univerſus , qui in civitate illa copioſiſſimus eſt , & in camara epiſcopi Patrem præſtolabantur, ut ſermonem haberet ad eos, &, aecæ, prævenit eos Dominus ſetmone virtutis, & claudus quidam Claricus ab tenibus deorſum ſic diſſolutus, ut omnino non poſſet ſtare ſuper pedes ſuos, oblatus eſt Viro Dei. F
At ille debilia membra figoans & attrectans, Ambula, inquit, in nomine Jeſu Chriſti. Protinus autem conforiatus ambulara cœpit. Et egreſſus eſt ſermo in clerum , & exclamaverunt, Tua ſunt hæc Chriſti opera , qui Sanctos tuos itaglorificas. Ipſi gloria & imperium nunc, & in omnia ſæcula ſeculorum. Amen *d*. *d*

ANNOTATA.

a *Die* 12. *Januarii, que Colonia egreſſus eſt*.

b *Al. lege* Brouwyler, Brawiler. *Menaſterium eſt Ordinis S. Benedicti : de cujus etymo ac ſitu Gelenius in ſua Colonia Agrippina lib.* 3. *ſymmagmate* 15. §. 1. *pag.* 385. Brunovillare , *inquit*, pagus eum ioſignt abbatia , leucæ itinere abeſt a Colonia Agrippinenſi ad occaſum , in clivo ſilvæ ac montium , qui vulgo VILLA appellantur. Nomao aceepit a quodam Brunone, qui, ut fama eſt , pet dumeta ſecutus ſuculam , in denſiſſima ſilva reperit vetus ſacellum , in quo illa ſæcundo partu multum fœtum enixa erat.

A Ego ab hoc, vel alio nobili, quia novalia hoc loci orſus ſit, nihil dubito nomen accepiſſe.

Ex EDITIS.

c *Feria videlicet quarta, die* 15. *Januarii, quo Juliaci, & Aquiſgrani fuit; veſpere autem Trajectum ad Moſam venit, ut patet e ſequenti textu Mabilloniano, conſentiente etiam Horſtiano.*

d *Notæ Tornacenſes indicant*, in Mss. nihil aliud haberi de eis, quæ egit Leodii; nec quot diebus ibi manſerit; nec quo diſceſſerit die: ſed ſine ullo titulo ſequi miracula, quæ fecit a Leodio uſque ad Claramvallem. *Verum, quæ a Viro ſancto Leodii acta ſint, ſtatim referetur ex Gaufrido.*

PARS TERTIA

Auctore Gaufrido monacho Claravallenſi.

Epiſtola ejuſdem ad Hermannum epiſcopum Conſtantienſem.

B Domino dilectiſſimo, & reverendiſſimo patri Hermanno, Dei gratia Conſtantienſi epiſcopo, puer ſanctitatis ejus Gaufridus Claræ vallis monachus qualiſcumque, in orationibus ſuis filiorum meminiſſe ſuorum.

1. *Præfatur Gaufridus, quæ ſit materia, & qua fide ſcribat.*

EA quidem miracula, quæ a Spira uſque Leodium facta vidimus & cognovimus, ad Clerum Colonienſem eo deſcripſimus modo, quo priora fuerant ante deſcripta, ut ad inſtar collationis, viciſſim ea, quibus adſuimus, ſinguli loqueremur. Quia ergo libelli illius exemplar, veſtram, pater beatiſſime, diligentiam effugere non poterit, ut confido: reliqua deſcribere & ſanctitati veſtræ dirigere non neglexi. Multa quidem nos & ex prioribus ignoraſſe, certiſſimum eſt. Nemo quippe io tranſcurſu proſequi poterit univerſa. Maxime tamen nocuit, ubi Teutonicorum exivimus regionem, quod ceſſaverat veſtrum illud, Chriſt uns genade: & non erat qui vociferaretur. Neque enim ſecundum veſtrates C propria habet Cantica populus Romanæ linguæ, quibus ad ſingula quæque miracula referrent gratias Deo. Multa proinde tecta ſilentio ad noſtram non pervenere notitiam: licet ex his quoque, quæ certiſſime novi, omiſerim non pauca ſcienter, veritus equidem, ne forte quamlibet curioſo pareret copia tanta faſtidium. Illud ſane non tam vobis loquor, de cujus credulitate non dubito, quam ceteris, in quorum manus hæc poterunt devenire, nil me ſcripſiſſe, niſi quod aut vidi oculis meis, aut fratrum noſtrorum, qui præſentes fuerunt, certiſſima relatione cognovi.

D

CAPUT V.

Prodigia, quæ Leodii, ac deinceps in itinere per Gallo-Belgicam, & in Campania edita ſunt.

IGitur Dominica poſt octavas Epiphaniæ *a*, & ſecunda feria, Leodii manſimus, dum Philippus noſter ea, quibus tenebatur implicitus, ſæcularia negotia conſummaret. Factum eſt autem Dominica die, cum ad altare beatæ Mariæ in majori eccleſia Pater ſanctus Miſſarum ſolemnia celebraſſet coram uoiverſo populo, puer oblatus eſt, quem ex utero claudum eſſe dicebant: ubi vero ſignavit tibias ejus & renes tetigit, apprehendens manum ipſius erexit eum protinus, & deduxit. Conclamatum eſt ſtatim a clero: Te Deum laudamus: ſed mugitus fletuum & ſingultus vociferationem laudis evicit. Dabat pro cantu lacrymas plebs ignara canendi. Duas quoque aridas manus ibidem tetigit E & curavit, ut ſenſum pariter motumque reciperent. Necdum ab altari dimotus, ſenem cæcum per ſignum crucis illuminavit: & alterum claudum ambulare fecit in facie totius eccleſiæ, quæ convenerat. Feria ſecunda in domo epiſcopi *b* mane, poſt Miſſarum celebrationem cæcus *b* uno oculo juvenis ad tactum ſacræ manus illuminatum eſt, & ſub manu ſignantis exſiliit clamitans, quia viſum recepit. Nec mora afferebatur alter utroque oculo cæcus, & hic quoque ibidem illuminatus eſt ipſa hora. Aderat autem epiſcopus civitatis exploratior diligens omnium quæ fecerat. Audiens igitur adoleſcentem illuminatum ſe eſſe gratulabundis vocibus acclamantem, ut probaret, ao verum eſſet, de multis interrogabat eum, & incunctanter ille ad ſingula reſpondebat.

319 Ipſa die circa horam ſextam exiit Pater memoran-
ſanctus ut ſignaret ægrotos, & ibi ſtatim clau- tur:
dus quidam greſſum recepit. Audientes autem quia ſemel exiiſſet ad infirmos in ſpatioſiorem domum, multo plures prioribus pervenerunt. Poſt horam igitur nonam egreſſus ad eos ſignavit ex ordine reſidentes. Ex continuo ex his, de quibus certi ſumus, illuminati ſunt cæci quin- F que, & claudi tres receperunt greſſum, digne admirantibus univerſis; veſpere quoque in capella epiſcopi ſurdua quidam recepit auditum. Tertia feria priuſquam egrederemur, tres in ipſa epiſcopi domo claudi erecti ſunt, mulierea duæ & puer unus. Multa quidem & alia ſigna Leodii, & in itinere facta ſunt: ted e multis pauca ſufficiant.

320 Feria quarta profecti ab oppido, cui no- *itinc Gem-*
men Huy, feſtioavimus ad monaſterium quod *blaci, ac*
Gembolium *c* * vocant. In ipio autem itinere ſe- *vallatii,*
nex cæcus uno oculo, & adoleſcens eodem labo- * *c Gem-*
rans incommodo, ambo ſimul illuminati ſunt. *blorum*
Feria quinta *d* mane in monaſterio prædicto Gembolio, puer claudus oblatus eſt Viro Dei, & conſeſtim ſignatus ab eo greſſum recepit, & coram omnibus ambulabat. Poſt paululum quoque in ingreſſu * ejuſdem vici, puer alter pedibus * *Hauſch.*
manibuſque contractus ſub oculis omnium, utro- *egreſſu,*
rumque membrorum adeptus eſt ſanitatem. Nec longe proceſſerat, &, ecce, puer mutus ex utero offerebatur in via, & hunc quoque ſignavit

& ſa-

A & ſanavit, ſtatimque ſolutum eſt vinculum oris ejus, & loquebatur recte. In ipſo itinere oblati ſunt ſurdi duo, & qui mutum fecerat loqui, ſurdos fecit etiam audire. Novum in partibus illis
e ædificatur monaſterium, cui Villare e nomen eſt, & ante paucos menſes illuc Pater ſanctus congregationem miſerat monachorum. Voluit ergo plantationem novellam, vel in tranſitu viſitare, & peregrinantes filios conſolari. Factum eſt autem cum monaſterio appropinquare cœperat, claudam mulierem tetigit, ſignavit, erexit, & præcepit libere ambulare. Duabus quoque claudis in ipſo loco greſſum, & juveni eundam amiſſum unius oculi viſum reddidit coram fratribus ipſis, & aliis plurimis, qui convenerant.

apud opp. Fontanæ, 321 Exinde feſtinabat ad oppidum, cui Fontanæ nomen eſt, ubi Philippus noſter apud propinquos ſuos eum rogaverat hoſpitari. In eodem vero itinere offerebant ei cæcum a nativitate puerum, qui nec ipſas quidem poterat aperire palpebras oculorum. Deſperarant omnes, etiam qui plurima viderant maximaque miracula. At ille nihil cunctatus manum impoſuit puero, factaque oratione
B breviſſima (ut ſolebat) digitis ſuis palpebras ejus aperuit & ſciſcitatus eſt an videret. Cui puer: Video, inquit, Domine, video vos: & omnes homines video capillatos. Plaudenſque & vehementer exſultans ajebat: Deus, Deus, ultra non offendam ad lapidem pedes meos. Feria ſexta Fontanis priuſquam egrederemur, puellæ contracta & arida manus ſanata eſt & extenſa. In via quoque juxta vicum quemdam puer claudus greſſum recepit.

Blachii, Montibus Hæmoniæ, 322 Ex hoc acceſſimus ad caſtrum, quod nominant Bins, unde tanta oceurrit hominum multitudo, ut totam camporum planitiem populus operiret. Illic puerum claudum humeris offerebant; quem Vir Domini ſignans deponi juſſit, ut ambularet: vix potuit novis greſſibus via parari, tantus erat enneurſus, tantuique tumultus: depoſitus tamen ambulare cœpit in medio populi, & deducentes eum in liberum campum plurimi ſuecceſſerunt: aderat enim mater, aderant propinqui ejus, & multi, qui noverant eum, ipſa ſua exſultatione fidem miraculo facientes. Interim ſane dum ſeeleriſſet eum puero pars non modica populi, geminata lætitia eſt, & alter quoque puer ſimiliter claudus, ſimiliter greſſum recepit. Tertius in eadem planitie claudus vir erectus eſt, & coram omnibus ambulabat & currebat gratulabundus & laudans. Prope idem caſtrum cæcus unus illuminatus eſt, & ſurdi duo receperunt auditum ipſo loco, ubi ſubſtiterat, ut populo benediceret & dimitteret eos. Mons vocatur caſtrum primum in provincia Haynonenſium, ubi ſexta feria pernoctavimus. Illic mane ſabbato priuſquam proficiſceremur, ſenex quidam de proxima villa multis eorum, qui aderant, & Philippo noſtro non incognitus, quod a multis jam annis amiſerat oculorum lumen, recepit. Sed & puer quidam ſcholaris cæcus altero oculo illuminatur tanta celeritate, ut non prius amoveret Pater beatus manum, quam puer clamaret: Video Domine, ſtupentibus univerſis.

ac in territorio eorum, & Valenciennis f 323 Hæc in hoſpitio facta ſunt coram venerabili epiſcopo Cameracenſi Nicolao *f*, & clericis ejus etiam, & multis religioſis viris, qui de tota provincia occurrerant Viro Dei. Iiſdem quoque adſtantibus, cum egrederetur caſtrum, mulieris aridam manum ſanavit, & greſſum reddidit claudo. Plurima ipſo die miracula coruſcaverunt, adeo ut multa ex ipſis a memoria elaberentur: horum tamen certiſſime recordamur. Surdæ duæ auditum D
receperunt in via, & puer quidam unius oculi vi- A. GAU-
ſum. Nec longe proceſſeramus, &, ecce, in eam- FRIDO.
po mulier amiſſum ex longo unius oculi lumen recepit. In eadem ſtrata, capelluſa quædam eſt, duobus a prædicto caſtro militibus diſtans, illuc in occurſum Viri Dei venerabilis * convenerat mul- * f. innumerabilis
titudo, ut faciem ejus videret, & ſuſciperet benedictionem. Nec fraudavit Dominus populi ſui devotionem, quin deſiderata eis virtutis ſuæ magnalia demonſtraret. Ibidem enim coram omnibus ſenex quidam, qui vigilanti, ut dicebatur, annis cæcus manſerat, factus eſt videns, & mulier ſurda audivit non ſine multa ipſorum & populi exſultatione. Alio quoque in loco eum ſubſtitiſſet, oblati ſunt pueri duo, quorum uterque uno tantum videbat oculo, & mulier ſurda. Nec ante dimotus eſt quam & pueris vium, & mulieri reddidiſſet auditum. Adhuc autem in eodem itinere prope torrentem Huns, ante tranſitum, puer cæcus illuminatus eſt: poſt tranſitum duæ ſurdæ receperunt auditum. Jam appropinquabamus hoſpitio, &, ecce, clauda mulier per manus impoſitionem greſſum recepit coram multitudine copioſa plebis, E
quæ in occurſum beati Viri de tota venerat regione. Alii quoque debiles & ægroti deſiderata adepti ſunt beneficia. Sed longum eſt ſingula quæque referre. Valenceenas nominant oppidum, ubi ea nocte manſimus, oppidum grande & populoſum. Illic ſane priuſquam ingrederemur hoſpitium, mulierem claudam notiſſimam populo ſignans & erigens Pater ſanctus fecit coram omnibus ambulare. Inde profecti, Dominica die *g* venimus Ca- *g*
meracum.

324 Plurima autem & in caſtro ipſo, & in iti- *x v. uti etiam*
nere miracula contigerunt: ſed e pluribus pauca collegimus. In eccleſia beati Joannis poſt Miſſæ celebrationem puer ſurdus & mutus ex utero matris ſuæ audivit & locutus eſt, & admiratæ ſunt turbæ. Hic juxta me reſederat mutus & ſurdus, & coram me prælentatus audivit & locutus eſt ipſa hora. Vix ceſſaverat eleri jubilatio, &, ecce, ſenex claudus erectus eſt, & ambulabat. Ibidem contigit *, unde præ ceteris miraculis obſtupui- * *Hæſib. add. unus*
mus. Puer enim cæcus a nativitate opertis albugine oculis (ſi tamen oculi dicendi erant, quibus nec color, nec officium, nec ipſa ſaltem cavitas inerat oculorum) ad impoſitionem beatæ F
manus viſum recepit. Multis hoc indiciis probavimus, vix credentes oculis noſtris, quod talibus oculis vius poſſet ineſſe. In i, ſo loco etiam arida mulieris manus adepta eſt ſanitatem. Ex hoc eum beatum Virum turbæ comprimerent, vix deductus eſt in domum Regularium Canonicorum. Ibi quoque plurima languentium beneficia contulit: ſed hæc ſunt, quorum certiſſime recordamur. Claudi duo ibi erecti ſunt, puer cæcus & mulier cæca viſum receperunt.

Cameraci, 325 Secunda feria in urbe Cameracenſi in ecclelia beatæ Mariæ ad altare ſublimius Pater ſanctus Miſſarum ſolemnia celebravit, ut in eminentiori loco poſitum videre poſſet populus & non comprimeret. Accedentibus ergo ceteris ad oblationem, puer adductus eſt ſurdus & mutus ex utero matris ſuæ: hic in proximo vico natus, multis eorum, qui adſtabant, non incognitus erat: cœperat autem, qui adduxerat, obſecrare Hominem Dei, ut puero manum imponere dignaretur: ſed nos concurſum populi metuentes, prohibuimus dicentes, ut finita Miſſa adduceret eum. Præve-

nit

A nir tamen exſpectationem, virtutis effectus. Oſ-
A. GAUFRIDO. ferens enim puer, ſacratam manum ex more oſcu-
* Hoeſch. Fraser ad. Hoeſch. du * Hoeſch. id. latus eſt, & pertranſiit. Nec mora, accedens unus ex militibus prædictæ fratris * epiſcopi, interrogavit puerum dicens: Oz tu*? quod latine interpretatur, Audis tu? Protinus autem ad * ipſum puer quoque reſpondit dicens: Oz tu. Surdus nimirum ex utero ea tantum loquebatur, quæ ex ore interrogantis audiviſſet. Addidit ergo miles loqui ad eum, & docebat invocare Deum & beatam Virginem nominare &c. Singula vero incunctanter puero reſpondente, qui propius adſtabant clerici convenerunt: cognitaque miraculi veritate, levaverunt vocem magnificantes & laudantes Deum, qui dedit poteſtatem talem hominibus. Elevatus puer ſalutat populum, & exſultat in gaudio civitas Cameracenſis, loquentem audiens puerum, qui ex utero matris ſuæ nec locutus eſt
* Hoeſch. in hoſpitio aliquando, nec audivit. Ipſa die in domo * epiſcopi, ubi Virum ſanctum magna cum devotione ſuſceperat, puellæ manus iovalida ad tactum ejus ſanata eſt & extenſa. Veſpere quoque claudam longo tempore filiam pater obtulit, & recepto greſſu lætus reduxit ad propria. Tertia feria aridas ma-
B nus duas ſanavit, & mulier clauda experta eſt, quia efficax in Bernardi manu gratia curationum. Puerum quoque cæcum, cum jam egrederetur, illuminavit in porta, & in campo adoleſcentem ſurdum fecit audire, & mutum loqui coram univerſo clero & populo civitatis.

Valcellæ, Laudunl, Remis. *b* 326 Valcellam *b* vocant monaſterium tribus ab ipſa civitate millibus diſtans, quod idem Pater noſter miſſis olim a Clara-valle fratribus ædificaverat. Illic feria tertia pernoctavit, nolens fraudare filios viſitatione & conſolatione paterna. In ipſo ſane monaſterio mane feria quarta priuſquam egrederetur, militem quemdam de regione eadem, qui a diebus multis debilis pedibus ſimul & cruribus ambulare non poterat, benedictionis virtute ſanavit, referentem gratias, ad ſua remiſit incolumem. In via quoque ſurdus vir aure altera,
? al. Gony recepit auditum. In oppido cui nomen Gom ?, juxta monaſterium Canonicorum Regularium, quod Montem ſancti Martini vocant, novo temporis noſtri Martino claudam puellam offerebant. At ille ſigno crucis edito, Vade, inquit, in nomine Jeſu Chriſti. Statim vero depoſita exſiliit &
C ambulabat, currens & laudans Deum. Feria quinta in monaſterio, quod Humblerias *i* vocant, paralyticam media parte corporis filiam pater obtulit Viro Dei. Hæc & manus & brachii, & tibiæ ſimul, & pedis cum & linguæ officium, morbo invaleſcente, perdiderat: ubi vero ſignavit eam Pater beatus, ſanata eſt, evidentiſſime loquens & ambulans, & libere movens manus. Ipſa die Laudunum venimus, ubi ſexta feria in monaſterio B. Joannis (illic enim boſpitabatur) coram omnibus vir ſurdus auditum recepit *. Sabbato quoque Remis,
? Hoeſch. add. per manus impoſitionem eum jam pararetur iter, cæcum uno oculo puerum per ſignum crucis Pater ſanctus illuminavit, adſtante clericorum & civium multitudine.

ANNOTATA.

a *Incidit iſta Dominica anno* 1147. *in diem* 19. *Januarii*.

b *Fuit is Henricus II. de quo plura in Hiſtoria Leodienſi a noſtro P. Foullon deducta, atque anno* 1735. *Leodii edita, tomo* 1. *par.* 2. *ad an.* 1145. *& ſeqq.*

c *Id eſt*, Gemblacenſe, *Ordinis S. Benedicti*, *quod* vulgo Gemblours *incolis*, Giblou Gallis, *ut notat Baudrandus*. D

d *Die* 23. *Januarii*. *Hic iterum incipit narratio miraculorum in codice Tornacenſi, ut in notis ad eamdem lego.*

e *Videri poteſt Chronologia Bernardina par.* 3. *ad an.* 1146. *Cœnobium hoc incolait B. Gobertus, ex Comite Aſperimontenſi ibidem monachus: cujus Vita illuſtrabitur apud nos hac die.*

f *Hujus nominis primus de quo in Gallia Chriſtiana tome* 3. *a col.* 28. *noviſſimæ editionis.*

g *Die* 26. *Januarii.*

h *Vide Chronologiam Bernardinam ad an.* 1132.

i Humblieres, *Ordinis S. Benedicti.*

CAPUT VI.

Mirabilia alia in Campania uſque ad ingreſſum in monaſterium Claravallenſe; item alia deinde poſt brevem in eodem moram.

DOminica die *a* feſtum erat Purificationis beatæ Mariæ: & Francorum rex Ludovicus, devotiſſimus & Chriſtianiſſimus princeps, Catalaunum occurrebat Viro Dei. Plurimi quoque ex principibus utriuſque regni convenerant, & legati regis Romanorum, & Vuolfonis *b* inclyti Ducis, ut de via Jeroſolymitana communi conſilio tractaretur. Quo Vir Domini colloquio ſic detentus eſt per biduum illud, ut ad populum exire nequiverit: licet vehementiſſime deſideraretur. Oportebat enim generale bonum votis anteferre privatis. Egredienti vero feria tertia, mulier quædam occurrit, aridæ manus poſtulans curationem: & juxta fidem ejus factum eſt ei, ut fieret ipſa hora ſana. Et hoc quidem miraculum jam inter vicinos & notos factum eſt, ne quis obiceret illud de Evangelio: Quanta audivimus facta in Capharnaum, fac & hic in patria tua. Aderat enim venerabilis epiſcopus Lingonenſis Godefridus, beati Viri quondam filius profeſſione, nunc pater officii dignitate. Aderant & principes quidam, & milites terræ noſtræ non pauci. Quarta feria, cum jam deſideratæ Valli magis appropinquaret deſideratus & ipſe, multiplicata ſunt miracula manifeſta, ut pluſquam F
Prophetæ probaretur, * propheticus bonor non * Hoeſch. add. eſt deerat, ne ipſa quidem in patria ſua. Ipſa ſiquidem die in vico Campaniæ, cui nomen Davamant, in honore beatæ Agathæ, cujus feſtivitas agebatur, Miſſarum ſolemnia celebravit. Necdum receſſerat ab altari, &, ecce, vir quidam cæcum filium offerebat, cujus oculos ſputo liniens tetigit, & illuminatus eſt ipſa hora.

328 In oppido, cui nomen Roſnay, languidum *Vir ſanatus* & penitus debilem virum plauſtro deportabant, cui ſolum videbatur ſupereſſe ſepulcrum: & huic quoque coram omni populo & militibus multis manum imponens, ambulare eum fecit ſine dilatione: & ſtupentibus univerſis, quo prius fuerat deportatus, plauſtrum ſequebatur incolumis. Similiter & puerum, qui & ipſe a diebus multis ne unum quidem paſſum poterat ambulare, ſignavit, ubi caſtrum eſt egreſſus: & ſtatim libere ambulavit. In eadem ſtrata, aliud ſitum eſt caſtrum, quod Brena ab indigenis nominatur. Illic tranſeunte Viro Dei, per orationem & benedictionem ejus, puella clauda greſſum recepit. Ubi vero egreſſus eſt, ſtipem quærebat ab eo cæca mulier & mendica. Intuens

E 1111: *Catalauni nec nulla miracula tunc edita? ea continuavit* *a* *b*

A tuens autem Vir ío eam miſericorditer, Tu, inquit, argentum quæris, ſed Deus tibi viſum reſtituet: accedenſque ſignavit eam, & coram omnibus illuminata eſt ipſa hora. Interrogata vero quamdiu cæca fuiſſet, ab his undecim annis nihil penitus ſe vidiſſe reſpondit.

in aliis 329 Sic Apoſtolicus Vir Apoſtolicum imitatus exemplum, & petitionem mendicantis, & ſpem liberalitate ſanctiſſima ſuperavit. Nec longe proceſſerat, &, ecce, puer uno oculo cæcus benedictionem flagitat, tactum requirit. Quid ei negaret, qui dederat non petenti? Nihil eunctatus ſignavit oculum cæcum, & eum, quo videre ſolebat, manu claudens movit digitum coram eo, & quid ageret inquiſivit *. Audientes peregrini quidam, quod Homo Dei tranſiret, ſocium ſuum ſurdum ei eum precibus obtulerunt, cujus aures ſputo liniens, & immittens digitos ſuos, auditum reddidit ei ipſa hora. Exinde cum pſalulum proceſſiſſet, ſecutus homo eum, gratias egit, & ſignum crucis ab eo accepit, us in exercitum Domini proficiſceretur.

* *Monſch. add. Quoniam ille reſpondit, quod digitum ſuum moveret.*

B

Camparild laeri, donec rediit ad Claramontem. 330 Ipſa die venimus Barrum ſuper Albam, quod nominatiſſimum oppidum eſt, tribus a Clara-valle millibus diſtans. Quinta igitur feria Vir ſanctus Miſſarum ſolemnia celebravit in eccleſia S. Nicolai. Illic ad novu divinæ virtutis magnalia obſtupuere Barrenſes *c*. Addidit adhuc magnificare Famulum ſuum Dominus, & oculos pueri cæci nati ſub manu ejus aperuit. In eadem baſilica poſt Miſſarum celebrationem, puella contracta, cujus tali adhæſerant renibus, erecta eſt & libere ambulabat. Altera quoque puella, quæ ſtare omnino non poterat, ibidem adepta eſt ſanitatem. Item mulier claudа greſſum recepit, & quam cito ſignata eſt, virtutem ſentiens, juſſit pulſari campanas, ſicut ad ſingula quæque miracula faciebant. In eodem loco, duo ſurdi & muti a nativitate * receeperunt auditum, pariter & loquelam. Alter quidam puer, alter adoleſcens erat * notiſſimus in oppido illo; adhuc autem ſurdus unus auditum recepit, & puella ex utero matris ſuæ impos manibus, ſanata eſt ipſa hora. Alteri quoque manum aridam ante domum eleemoſynariam, eum jam proficiſceretur, reſtituit ſanitati. Ipſa die Diſpenſator bonus multiformis gratiæ Dei ſuit redditus Claræ-valli, reportans manipulos pretioſos, inſtar patriarchæ Jacob eum duabus turmis regrediens. Nam & triginta ſecum adduxit, & totidem fere facto jam voto & conſtituta die venturos præſtolabatur. Quid ergo dicemus ad hæc? Felix nimirum, cujus oratio tam accepta, tam ſalubris tactus, ſermo tam vivus & efficax invenitur! Felix anima, quam implevit Dominus oleo gratiæ præ participibus ſuis: felix lingua tot animarum medens vulneribus deſperatis: felix manus gratia ſanitatum, & tot virtutum affluens ſignis!

* *Monſch. duo ſurdi & muti receperunt* * *Monſch. add. utrique*

C

Xxv. His accumulatur pro digio 331 Paucos dies Claræ-valli faciens Pater ſanctus, ne intromitterentur infirmi, fratrum quieti providens interdixit. Ipſa tamen die, qua exiturus erat, juvenem Lingonenſem, cujus auris altera ab annis multis penitus obſurducrat, venerabilis epiſcopus noſter obtulit, & confeſtim audivit homo, & gratias egit celeri medicinæ. Egrediens autem Pater monaſterii januam, invenit languentium multitudinem, cæcorum, claudorum, aridorum: plurimique in tumultu illo ſub manu ſignantis deſideratam adepti ſunt ſanitatem. Ubi vero montem aſcendit, obvium habuit puerum ſurdum & mutum, qui diebus multis inter frater noſtros Fontarciæ manſerat, tantum innuens eis. Hujus linguam ſputo liniens, & auribus ejus immittens digitos ſuos, Deum nominare juſſit, cœpitque puer paulatim loqui: ſed adhuc vox in gutture laborabat. Quod advertens unus ex fratribus noſtris ruſtum obtulit eum regans, ut gutturi ejus manum imponeret. Statimque locutus eſt libere, eum multis lacrymis gratias agens Deo. Tamdiu ſiquidem ſurdus & mutus exſtiterat, ut ei nomen proprium penitus excidiſſet, & neſciret, quis vocaretur. Vix recordatus civitatis nomen, unde fuerat oriundus, Pariſienſem ſe eſſe dicebat.

D

A.GAUFRIDO.

plurima. 332 In eodem itinere ſurdus alter audivit: pueri duo claudi greſſum receperunt; & prope Mundivillam (ſic enim vocatur viculus duobus ferme a monaſterio millibus diſtans) curatus eſt paralyticus ſenex nobis adſtantibus, turbis acclamantibus vehementer. Villa ſuper Aruam nominatur, ubi pernoctavimus ipſa die. Mane vero in baſilica poſt Miſſæ celebrationem adoleſcens altero crure contractus, ubi a Viro Dei ſignatus eſt, extendit nervum, & coram omni populo gradiebatur exſultans. In eodem vico, ingreſſus hoſpitium & irruentibus multis, cæcum uno oculo puerum, & puellam mutam a nativitate, conſueta benedictione ſignavit. Siquidem & puer illuminatus, & puella locuta eſt, audientibus & admirantibus univerſis. In platea quoque cum detineret eum populus egredientem, ſanati ſunt manci duo: quorum alter etiam unius oculi lumen recepit amiſſum, duplicique liberatus incommodo, duplex gaudium reportavit.

E

que, Clarevallenſi 333 Eadem die juxta caſtrum Barrum, quod alluit Sequana fluvius, coram multitudine copioſa plebis, quæ de tota regione convenerat, curati ſunt puer cæcus, & vir cæcus, puella manca & paralyticus ſenex: hunc in plauſtro detulerant, & ab annis ſex ſic elanguiſſe dicebant, ut nec ſedere quidem, nec ſine alio poſſet muſare latus. In ingreſſu villæ, quam Bargonium vocant, erectus eſt puer claudus ex utero matris ſuæ: in ingreſſu quoque mulier quædam amiſſum ab annis quatuor greſſum recepit. Nec longe progreſſi eramus, &, ecce, currebat poſt nos mulier cæca uno oculo: & hæc quoque ubi pervenit ad Virum Dei, ab eo ſignata eſt continuo, & vilum recepit. Et reverebatur gratulabunda & laudans. In ingreſſu diœceſis Tricaſſinæ, in vico, cui Fulcertæ nomen eſt, oblatus a populo puer a nativitate ſurdus & mutus, ab utroque morbo ſanatus eſt ipſa hora. In via quoque, cum egredcremur, puellæ manum ſ nativitate aridam & contractam benedicta Bernardi manus extendit, quaſi eſſet cerea; & ſanata eſt ſtatim, ita ut teneret fortiter baculum, quem tradidimus ei. Mirabantur omnes, qui deducebant Sanctum Dei, viri de eadem regione nobiles & potentes. Magis autem mirati ſunt juxta vicum, qui Wanda vocatur, puellam claudam mutam ex utero matris ſuæ, benedictione percepta, ambulantem videntes, audienteſque loquentem.

F

cuculio 334 Altera autem die in majori aceleſia Trecenſi congregatus eſt populus innumerabilis, ut audiret a Dei Homine verbum ejus. Factus eſt ergo tumultus intolerabilis comprimentium ſeſe turbarum; & periculum metuens, egreſſus eſt Vir beatus; cumque in hoſpitium epiſcopi ſe recepiſſet, ſequebatur eum languentium multitudo & pro foribus exſpectabat. Ingreſſa eſt autem puella claudа, & ſub oculis omnium, ſignante Viro Dei, adepta eſt ſanitatem, & libere ambulavit. Erat autem nota in civitate puella, & ex propinquis ejus

ade-

A aderant eadem hora nonnulli. Poſt paululum quo-
A. Gaufrido. que cæcus uno oculo puer illuminatus eſt, & alii duo, quorum erant aridæ manus, ſanati ſunt, admirantibus & exſultantibus univerſis. Veſpere quoque exſpectantes infirmos, juxta cancellum eccleſiæ ſeorſum poni præcipiens, exivit ad eos, & ſignavit ex ordine reſidentes. Aderant autem venerabiles epiſcopi Godefridus Lingonenſis, qui fere omnia, quæ ſcribimus, præſens vidit; & Henricus Trecenſis: aderant clerici & laici de civitate non pauci; coram his omnibus puella clauda & muta oblata eſt Viro Dei. Cumque ſignaturn apprehenſa manu deduceret, loqui cœpit & ait: Non poſſum, Domine, ambulare, non poſſum. Obſtupuimus omnes: iterum ſignari rogavimus eam, & greſſum quoque recepit. Ibidem quoque cæcum oculum puer ſputo liniens illuminavit. Mulierem claudam ab annis quindecim, quæ in eccleſia beatæ Mariæ a ſanctimonialibus alebatur, ſignans & attrectans curavit protinus: ita ut, quod ante non poterat, & ſederet & libere graderetur. Exſultans igitur vehementer tulit baculos, quibus antea utebatur, in beati Petri ec-
B cleſia ſuſpendendos. Item juvenis quidam ejuſdem eccleſiæ ſervus, amiſſum ab annis quinque ibidem recepit auditum. In eadem civitate facta ſunt, quæ ſequuntur. Faber quidam longa ægritudine claudicans, ut ſine baculo incedere omnino non poſſet, ubi a beato Patre ſignatus eſt, lætus rediit, gradiens pedibus ſuis. Deinde mulier epilepticam ei obtulit filiam, cui morbus ille loquendi prorſus ademerat facultatem; cui Vir beatus manus imponens ſignavit eam, ſtatimque locuta eſt coram nobis.

profiſus 335 Mane egreſſus Trecas, dum tranſiret Vir ſanctus villam, quam Prunetum vocant, oblatus eſt ei puer, cujus pedem retracti nervi torſerant in perverſum, ita ut ambulare omnino non poſſet: acclamabant autem, qui convenerant, levantes manus in cælum, dum Vir Domini puerum attrectaret. Nec mora; ſignatum pedem omni facilitate detorquens, deponi jubet, & coram omnibus ambulare cœpit incolumis. In oppido quoque, quod Romana lingua Triangulum vocant, poſt Miſſarum celebrationem feria ſexta
C coram omnibus ad altare adducta eſt mulier cæca ejuſdem indigena caſtri; cumque ei Vir beatus impoſuiſſet manum, interrogata a circumſtantibus, Jam clio videbo, inquit: & poſt paululum, Video, ait, clare, omnes vos video: benedictus Deus, qui feeit mecum miſericordiam. Altera quoque illuminata eſt, quam ab annis decem cæcam fuiſſe teſtabantur. Ibidem clauda mulier greſſum recepit, & mutis loquelam, acclamantibus omnibus, maximeque illius caſtri, qui nulla prius ſimilia viderant. Ipſa die tranſeunti prope caſtrum Braium (quod latum interpretatur) occurrit vir quidam filiam portans in humeris, quæ nec loqui umquam potuerat, nec ſtare ſupra pedes ſuos: ſtatimque ſub omnium oculis ab utroque eſt incommodo liberata.

parens. 336 Apud Monaſteriolum, ubi Jona fluvius in Sequanam influit, præſente Comite Theobaldo, & multis aliis nobilibus pariter & ignobilibus, mulieres tres, prima auditum recepit; ſecunda amiſſum ab annis ſeptem unius oculi vitum; tertia paralytica ſanitatem: hæc in grabato in eccleſiam fuerat deportata, & ubi ſignata eſt, & juſſa ſtare ſupra pedes ſuos, in medio populi ſtetit incolumis, &, relicto grabato ſuo, gratulabunda repetiit domum ſuam. Ipſo die apud Mo- D
* Moretum retum * *d* oppidum, juxta leproſorum domos, ſurdum & mutum a nativitate puerum offerebant, cujus ſtatim anres apertæ ſuot, & ſolutum vinculum oris ejus. Ubi vero caſtrum egreſſi, flu- *e*
men tranſivimus, quod Luten e vocant, occurrit Viro Dei populus innumerabilis, & ibi quoque puer, quem beoe noverant circumſtantes, amiſſam loquelam ejus benedictione recepit.

Stampis & alibi ſæpe. 337 Stampis negotio Jeroſolymitanæ expeditionis, & regoi Franciæ tam ipſe, quam ceteri, qui conveneranr, iotendebant. Reddit tamen ilhic auditum ſurdo; phrenetico, quem ligatum atiulerant, mentem; mulieribus duabus viſum; alteri quidem unius oculi, alteri utriuſque. Exiens quoque finito concilio, cæcam puellam per ſignum erueis illuminavit. Apud viculum Meiſam, qui rribus a Stampis milliaribns diſtar, coram univerſo populo, qui conveocrar, ſurdis duobus, viro & vetulæ mulieri reſtituit auditum. Milliacum * oppidum rranſiens ipſa die mulierem * Milly
languidam, & viribus corporis adeo deſtiiutam, ut oee ambulare, nec ſtare poſſet, ſignavit atque E
ſanavit, propriiſque pedibns eſt reverſa, quæ fuerat apportata pedibus alienis. Illic etiam clericus quidam amiſſum unius oculi lumen adeptus eſt, & puer claudus inceſſum: ſic & Moreti vir cæcus uno oculo, qui Viro Dei occurrebar ingredienti, confeſtim illuminatus eſt ad ejus benedictionem. Senonis, quæ Galliæ olim maxima civitas erar, in conſpectu cleri, qui ad eum fuerat congregaius, mulierem ſurdam & cæcam per manns impoſitionem auditu donavir: & præter alia, quæ ſcribere ſuperſedimus, vitantes prolixitatem; ingredienti oppidum, cui, Joviniacum * *f* nomen eſt, oblata eſt mulier cæca, confeſtim * Joigny
in habitum verſa privatione; de cæca facta eſt *f*
videns, exiitque ſermo in popnlum, & undique * Hæc. hic Annavide
acclamabant, Anna videt *: quia omnes noverant eam: ubi vero egreſſi ſumus, geminata eſt populi lætitia, & ſub oculis omnium puer a nativitate cæcus uno oculo, negatum a natura munus adeptus eſt gratiæ beneficio.

ANNOTATA.

F
a 2. *Februarii*, & 3. *quia* per biduum *ibi fuit*, *ut colligitur ex iis*, *quæ ſtatim ſequuntur*.

b *Apud Baronium ad annum Chriſti* 1152. Vulpho Dux *intereſt tractatui concordiæ inter Eugenium III. PP. & Fridericum novum regem Romanorum*.

e Siquidem inter oblationes claudi quatuor erecti ſunt, & puer cæcus illuminatus eſt coram eis; *quantum ex varia lectione ab Henſchenio notata conficio*, *qua ex incauta abſciſſione aliquid paſſa eſt*.

d Quod veteres Murittum, & Muritum; recentiores Moretum dixere. Legi concilium Muritenſe Ms. anno Chriſti DCCCL. habitum, *inquit Hadrianus Valeſius ad nomen* Murittum. *Vide notam proxime ſequentem*.

e *Mabillonius* legendum, *ait*, Luen, Latine Lupa, vulgo Lnin, amnis agri Waſtinenſis, in Sequanam influens infra Moretum.

f *De hoc loco*, *ac de alio ſynonymo conſuli poteſt Hadrianus Valeſius*.

CA-

A

CAPUT VII.

Prodigia reliqua in Gallia & Germania.

Item duo fanctiſſimi, Cabilonenſis, Tornodurenſis,

ADveniens igitur Autiſiodorum Vir beatiſſimus, oratiſonis cauſa monachorum baſilicam introivit, ubi pretioſus ille thesaurus jacet; ubi Germani glorioſi corpus ſacratiſſimum requieſcit. Regredienti vero mulier claudа, quæ genibus tantum & manibus gradiebatur, occurrit in porta, renenſique veſtigia ejus, miſericordiæ viſcera miſerabili ſupplicatione pulſabat; cujus renes & genua ſigno crucis edito Vir beatus attrectans elevavit eam in nomine Domini: & ad ſanctiſſimi confeſſoris altare miſit ſuis pedibus gradientem; ipſius etenim nomen, dum mulier elevaretur, univerſus, qui convenerat populus, invocabat. Hoc in civitate illa nntiſſimum celeberrimumque miraculum fuit. Omnibus ſiquidem nota erat mulier illa, & tribus ferme annis in grabato viderant eam deportari. Hoſpitatus eſt autem Vir ſanctus in domo epiſcopi, & illic quoque, videntiB bus multis, aridam manum muliebris extendit libere & ſanavit. Sic & mane, cum egrederetur, ſimili incommodo laboranti beneficium ſimile contulit manus benedicta. Ipſa die Cabileiam pertranſeunti claudum puerum offerebant, quem ſanatum protinus, & ereſtum in B. Martini eccleſiam deduxerunt. Ad eum ſiquidem & illa eccleſia pertinet, & vicus ipſe, quem in Bernardo revixiſſe mirabantur. Adhuc enim proſequentibus eum turbis, puella claudа & alteram manum invalidam habens, ab utroque incommodo liberata eſt coram eis. In caſtro Tornodorenſi eadem die, videntibus nobis, in hoſpitio mulier cæca uno oculo, per ſignum crucis illuminata eſt: & exiit magnificans Deum. In eccleſia etiam beati Aniani feria quarta, dum ad oblationem inter Miſſarum ſolemnia reſediſſet, obtuleruni puerum cæcum: cujus ſtatim oculos ſub manu fidelis Servi divina virtus aperuit. Similiter & puella cæca, cum jam egrederemur caſtrum, coram omnibus, qui proſequebantur beatum Virum, amiſſum ab annis multis, ſignante eo, viſum recepit, & altera cæca uno oculo illuminata eſt prope fluC vium, qui Armancia * nominatur.

* Armançon

339 Ipſa die Moliſmum venimus, quod eſt monaſterium, unde egreſſi ſunt olim Patres noſtri, a quibus Ciſtercienſis eccleſia ſumpſit exordium. Extat liber uſuum Ciſtercienſium, ubi plenius id ſcriptum diligens lector inveniet *a*. Illic ergo (ut dictum eſt) quarta feria Virum Domini magna cum devotione ſuſceperunt; eumque in hoſpitio reſediſſet, vir quidam cæcus uno oculo ingreſſus eſt, & genu flexu miſericordiam precabatur: ubi vero ſignavit eum ſacris digitis, cæcum tetigit oculum, & confeſtim illuminatus eſt, & gratias egit Deo. Factum eſt autem poſt unam horam, cum adveſperaſceret, effetque inclinata jam dies, egreſſus eſt Vir beatus, ut ſignaret infirmos, qui pro foribus exſpectabant. Primus illic convaluit puer cæcus oculo dextro, qui ſignatus ſiniſtrum claudebat oculum, quo prius videre ſolebat, & clare diſcernens omnia, ſciſcitantibus nobis, quidquid oſtenderetur continuo reſpondebat. Id ipſum tribus aliis eodem laborantibus incommodo, per manum Bernardi ſui beneficium præſtitit Deus; puellæ videlicet, & ſeniori viro & mulieri, ſimilique & in eis probatum eſt diligentia. Adhuc autem in ipſo loco puellula debilis pedibus & claudа ex utero ma- D tris, ſanata eſt per manus impoſitionem, & exſultabat in gaudio mater, quod tunc primo ſtantem eam & ambulantem cernere mereretur. A. GALFAIDO.

340 Feria quinta egredientem Moliſmenſe cœ- *& item duo ſanctimonialium* nobium Hominem Dei, devotione debita proſequens innumerabilis multitudo, quæ de tota convenerat regione, mulierem claudam, quæ plauſtro ſubvecta fuerat, ubi ſignata eſt, ab eo ſuis gradientem pedibus gratulabunda reduxit. In eodem itinere dum ſilvam iogrederemur, adoleſcens ſurdus auditum, & mulier quædam amiſſum ab annis duodecim alterius oculi viſum, per manus Hominis Dei impoſitionem receperunt, præſentibus & videntibus multis. Occurrentes deinde viri duo, & ipſi quoque, quod amiſerant, ſingulorum lumen adepti ſunt oculorum. Nec longe proceſſeramus, &, ecce, concurrentibus turbis undique, puer claudus, quem attulerant, ad tactum beati Viri ſanatus eſt, & libere gradiebatur exſultans. Confinium dicitur villa noſtris proxima finibus, per quam tranſivimus ipſa die. Ibi quoque ſub oculis omnium, qui convenerant, puerum claudum & mulierem claudam E ex utero matris ſuæ ſignans Vir Domini & attrectans, amiſſum reddidit alteri viſum, alteri novum contulit greſſum.

341 Ingredienti denique Claram-vallem unus *vidit Clarevallis,* de noſtris occurrit, adducens ſurdum & mutum puerum, qui in monaſterio diebus jam quindecim Sancti præſtolabatur adventum. Nec frandatus eſt a deſiderio ſuo puer fidelis; ſed continuo, ut ſignatus eſt, recepit auditum pariter & loquelam. Et primo quidem vix potuit nominare Deum, ac deinde præcipientibus nobis, invocare cœpit beatæ Virginis nomen: tandemque, ſoluto penitus oris vinculo, omnia loquebatur, nbertim gaudii lacrymas fundens. Multi etiam fratrum, qui eum noverant prius, nec audieatem penitus nec loquentem, locuti ſunt in auribus ejus, & audierunt eum ad plenum verba omnia formantem. Interrogatus autem quamdiu mutus & ſurdus permanſiſſet: Tertius, inquit, annus tranſivit, ex quo obſurdui & obmutui, & eram innuens tantum. Et hæc dicens cum lacrymis benedicebat Dominum, qui fecerat cum eo miſericordiam. Ipſi & nos pro tanto F Patre & patrono quantas poſſumus gratias referimus, glorificantes ſemper & laudantes Deum, qui eſt ſuper omnia benedictus in ſæcula.

342 Sexto Calendas Aprilis, ingrediente Vi- *xvi. Plurima ſpium* ro Dei Treverim, obviam ruit ex more populus univerſus: &, ecce, offerebant ei puellulas ſorores duas ex eadem civitate, alteram quinque, alteram quatuor annis miſerabili cæcitatis incommodo laborantes: ubi vero ſignavit eas Vir ſanctus, ambæ illuminatæ ſunt, & in eccleſiam beati Petri deductæ, ubi eadem hora Miſſarum ſolennia celebravit. Illic eas vidit clerus & populus: illic probavimus diligenter miraculi veritatem. Conſummato demum Sacrificio, Vir Domini juxta altare reſedit, ut ſuper ægros manus imponeret & bene haberent. Protinus autem claudus oblatus eſt, & ambulavit; oblata eſt cæcus & vidit; oblata eſt mulier ſurda & audivit. Et hæc quidem in ſomnis admonitam ſe eſſe dicebat, ut feſtinaret ad eum: cujus benedictione receptura eſſet auditum. Non dubito quin & alia multa diligens inveniat inveſtigator: ſed hæc ad memoriam arbitror poſſe ſufficere. Adhuc tamen in domo archiepiſcopi puerum cæcum unum oculo

A Io coram nobis illuminatum certiſſime recorda-
A. GAUFRIDO. mur. Vetitus autem moleſtam vobis eſſe brevitatem, ex his quoque quæ Rutilæ facta ſunt, nonnulla ſubjunxi. Viderat Pater ſanctus in ſomnis, quod nobis ſecretius intimavit, mulierem claudam in eccleſia quærentem ſe, cum nec ab ea, nec a populo cognoſceretur. Gloriabatur autem quod ignotus eſſet, & accedens elanculo ſignabat eam, & pertranſibat: ſubitoque admirans illa erigebatur. Hujus autem viſionis effectus apparuit manifeſtus. Siquidem dum in eccleſia illa Miſſarum ſolemnia celebraret Vir beatus, allata eſt contracta mulier, quæ a diebus multis per terram repens erigi penitus non valebat, ſed genibus & ſcabellulis, quæ geſtabat manibus, utcumque gradiebatur.

apud Trevirenſes, 343 Guntrannus de Sirco, quod ſuper Moſellam ſitum eſt caſtrum, a prædicto monaſterio paululum diſtans, mulierem illam in eccleſia fecerat deportari. Necdum ad beati Patris manum acceſſerat, &, ecce, acceſſit ad eam ſpiritus ejus occulte ſicut prævideratur: ſubitoque curata exſiliit, & ambulabat laudans & magnificans Deum.
B Videns autem populus, qui claudam prius noverat eam, exclamavit in laude Dei, tollenteſque ſcabellula, ad altare protinus detulerunt, ut ſiſterent ea Domino & Bernardo ſervo ejus. Ibidem ſane ad tactum ejus mulier de eodem vico, clauda ab annis ſeptem, & puellula contracta, cujus obſtupuerant nervi femoris utriuſque, ut extendere genua, aut erecta ſtare non poſſet, deſideratum greſſum coram omnibus receperunt. Oblati ſunt ei vir quoque cæcus & mulier cæca, & confeſtim, edito ſignaculo crucis, ab utroque repulit tenebras, & utriſque lucem reſtituit. Sed forte hæc noſtra deſcriptio, licet ſtudioſis brevior, oblivioſis prolixior videatur. Et ipſis itaque providentes, inſtar proverbii, quæ dicta ſunt, perſtringamus. Reſultabat cannis vocibus eccleſia Trevirenſis ad Bernardi tactum ambulante claudo, audiente ſurda, cæco videote. Duas quoque ſorores cæcas idem Vir Domini in ingreſſu civitatis illuminavit, & in domo puerum cæcum uno oculo. Rutilavit Rutilæ *b* in Bernardi præſentia lux cæleſtis, cujus benedictio claudis duabus greſſum, viſum reddidit cæcis æque
C duobus: in eadem eccleſia, mulier clauda, quæ genibus & ſcabellulis ſerebatur, erecta eſt, priuſquam perveniret ad Hominem Dei.

b

Francofurtenſes, 344 Reſidebat aliquando Frankeovoert in ſolio Pater ſanctus, & per feneſtram ad manum ejus admittebantur infirmi, quorum innumerabilis multitudo undique fuerat congregata. Et, ecce, oblatus eſt inter ceteros adoleſcens quidam ſurdus & mutus ex utero matris ſuæ: cui Vir beatus manum imponens confeſtim curavit eum, & libere audiebat & loquebatur. Nullam tamen noverat linguam, ſed ea tantum proferebat verba, quæ ex colloquentis ore audiviſſet. Hoc fuit, quod maxime noſtrum movit Hugonem, ut deſcribi hoc miraculum poſtularet: ſed nos multa ſimilia videramus. In ipſo quoque ſolio matrona quædam dives & honorata de regione eadem deportata eſt, quæ ex longo tempore jacuerat paralytica. Et hanc quoque ſignans Homo Dei tenuit manum ejus & erexit eam, præcipiens ut libere ambularet in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti, & in virtute Spiritus ſancti. Dixit, & factum eſt; exſiliensque ambulabat. Tunc vero acclamabant omnes; ſed ſpecialiter exſultabant milites, qui propriis humeris deporraverant, quam videbant regredientem pedibus D ſuis. Nimirum videbatur ſibi quodammodo miraculi particeps pia devotio. Et hæc quoque excitavit amicum noſtrum, ut ſileri miraculum hoc, neſarium judicaret.

345 Tertium autem ſimile eſt huic. Erat ſi- *eidiis;* quidem in proximo vico vir paralyticus ab annis octo, notus omnibus & omnium dignus miſeratione. Neque enim movere poterat membra, nec, ſi domus, in qua jacebat, undique flagrare cœpiſſet incendio. Hic ergo coram nobis & aliis quampluribus, qui heato Patri tunc aſſiſtebant, ſubvectus in culcitra depoſitus eſt coram eo: cujus debilia membra edito ſignaculo ſalutis attrectans, confeſtim erexit eum, & tam perfecte curatus eſt, ut ad exercitum Domini profecturus illico ſuſciperet ſignum crucis; nimirum, cujus virtutem tantam, & tam celerem eſſet expertus. Cumque tollerent alii lectum ejus, Non ſic, ait venerabilis Hugo, ſed magis ipſe portabit, & imponens in humeros ejus dimiſit eum, & tam viriliter ambulabat, ac ſi nihil prius ſuſtinuiſſet incommodi. Quartum, quod deſcribi Hugo miraculum poſtulabat, puel- E læ cujuſdam erectio fuit: hanc in hoſpitium veſperc obtuleruot humeris deporrantes. Cujus cum ſignaret genua Vir beatus, contractos & obduratos quaſi in modum virgæ lignex nervos ſentiens; Heu, inquit, hujus ex toto retracti ſunt nervi, & flectere genua, immo flexa extendere omnino non potuit. Et eerte ſic erat, oec poterat a diebus multis gradi pedibus, ſed manibus & pedibus reptabat utcumque. Igitur ad Patris benedictionem laxatus eſt ſtatim nervus uterque, & elevavit eam unus e fratribus: ipſe vero tenebat tibias, & paulatim extendebantur: cumque ambulare cœpiſſet incolumis, obſtupuimus vehementer omnes, ſed & Sanctus ipſe præ admiratione ſe ſignans, Domino virtutum gratias referebat.

346 Jam ad ea, quæ Tulli facta ſunt, ve- *xvii. uti etiam*
oiamus. Quater ſiquidem hoc in annn Vir ſanctus illam ingreſſus eſt eivitatem; nec umquam tranſiit abſque miraculis. Primum ſiquidem Dominica ante Pentecoſten in eccleſia beati Stephani ad altare majus Miſſas celebranti oblatus eſt puer cæcus, notus in civitate eadem, qui per manus impoſitionem viſum recepit; & hunc uſque F hodie Tullenſis habet eccleſia virtutum beati Beroardi ſpeculum, teſtimoniumque fidele. Secundo quoque accedens civitati proximam villulam, quam Calmas nominant, pertranſibat. Et, ecce, ruit obvia plebs devota, aquam afferens ſignandam atque benedicendam, quam protinus, Evangelici inſtat miraculi, ſapore pariter & odore vini benedictione ipſa donavit: & qui guſtaverunt, omnibus perhibent teſtimonium. Unde & nunc in tota regione illa certiſſimum eſt celeberrimumque miraculum, apud villam Calmas ſub Bernardi manu aquam in vinum eſſe mutatam. Nam ſuper veſtem cujuſdam ſparſum eſt vinum novum, dum undique concurrentes certatim traherent vaſculum, & multis diebus vini pretioſiſſimi ſervavit odorem.

347 Tertio deinde prædictam Tullenſium ci- *apud Tullenſes.*
vitatem ingreſſus timuit turbas, & quia grandis ei reſtabat via, nocte egredi feſtinavit. Id ipſum autem ſuſpicati nonnulli de populo, obſervabant eum, nec exire vel nocte potuit ſine turba: inter quos oblata eſt paralytica mulier in grabato, quam [illegible] elevans Vir beatus in nomine Domini

A mini ſignavit atque ſanavit. Hujus quoque curatio univerſæ innotuit civitati, quam nimirum adhuc hodie incolumis mulier inhabitat, quæ io ea diu jacuerat paralytica. Similiter autem & altera mulier cæca uno oculo, quæ ad eum deducta eſt extra civitatem, ſignante eo, viſum recepit, quod in hoc adventu veriſſime certiſſimeque probavimus. Nuper ſane apud beatum Aprum Vir Domini ſuſceptus hoſpitio, monaſterium illud plurimis miraculis illuſtravit, claudum erigens puerum, auditum ſurdo reddens adoleſcenti. Tres quoque cæcos, uno viſionis munere donans in ipſius nomine, qui Trinus adoratur & Unus: ubi plurima quoque miracula clariſſe non dubito: ſed hæc coram me facta novi certius, fiducialiuſque deſcripſi.

ANNOTATA.

a *Videri poteſt Exordium parvum Ciſtercienſe.*

B b *Ex his confirmantur, quæ de vero hujus loci nomine præmiſſa ſunt ad libri 4. Vitæ caput 6. lit.* a.

Epiſtola Gaufridi monachi Claravallenſis, quædam S. Bernardi miracula recenſens.

Magiſtro ſuo cariſſimo Archenfredo, & utrique Capitulo, fratribus ſuis uterinis *a*, frater Gaufridus memores ejus eſſe, qui diligit vos in veritate.

Scribit autem, quæ compertæ habuit,

NUllis mihi ad te, magiſter, verbocum blandiriis utendum eſſe, certis experimentis cognovi: latere enim non potuit familiarem filium, quem præ ceteris fovere ſolebas tenerius, & amplecti carius, non quod dignum, ſed quia indignum eſſe ſentires; adhærentem, inquam, lateri tuo latere non potuit, quam parum acceptes eos, qui verba venantur, ſentiens plane cum Apoſtolo, regnum Dei non eſſe in ſermone, ſed in virtute. Ut quid ergo verba multiplicantur? Tu ſcis, Domine, quia amo te; tu ſcis, quia tuis & tuorum orationibus egeo, & quantum diligam, & quantum egeam, non ignoras. Sileo proinde de meipſo, ſciens quod ſcienti me ſcribam. Ceterum, cum * memor ſum, in quanta ſollicitudine reliquerim vos, & totam pariter Claram-vallem, eo quod dubia videretur Domini abbatis de itinere illo voluntas; ſcribo vobis de quo magis præſumo, quæ in eo vidimus & audivimus, ut habeatis conſolationem, & veſtris eam nihilominus præbeatis. Hoc autem ſcitote, nihil me ſcribere, niſi veritate compertum.

G

* al. quoniam

narrat ex miracula, quæ Sanctæ contigerunt apud Pictavenſes;

349 Dum appropinquaremus Pictavim, cœpit dominus Abbas confirmari, ita ut paulo minus eum pœnitere inciperet oneris, nos itineris hujus. Ibi ad noſtram & ipſius conſolationem facta vox ad eum in viſione cantans, Et domus impleta eſt ex odore unguenti. Erat autem eantus ut verſiculi, & tantummodo punctum ultimum dcerat in hunc modum *b*. Et domus impleta eſt ex odore unguenti. Quo defectu quid ſignificatum credamus, ſequentia manifeſtant *. Altera die cum iterum decubatet, ſic in os ejus miſſum * eſt canticum novum, Lætabitur juſtus in Domino, ut evigilans ſæpius nil aliud poſſet cogitare. Pictavi, dum nocte ſederemus, & ipſe cum candela ſolus deambularet, exſtincta eſt candela, & abbas Cariloci vidit eum ſine lumine ambulantem. Proinde autem cum ſonitu quodam, ut ipſe confeſſus eſt, candela reaccenſa eſt, & ardentem eam uſque ad nos deportavit.

b

* *Vide ſupra num. 330.*

* al. immiſſum

D A. GAUFRIDO.

350 In urbe Burdegali res facta eſt digna miraculo, quod obſtinatiſſimos animos clericorum convertit, ut concederent in fede epiſcopali Regulares ordinati Canonicos, pro qua re per ſeptem annos excommunicati, parvi pendebant omnino; ita ut quinquennium exularet archiepiſcopus, vacaret eccleſia; redditus illi violenter diriperent, & tam exoſus eſſet omni populo archiepiſcopus, ut in ingreſſu etiam omnibus noſtris exprobrarent, dicentes: Quoniam iſti ſunt de patronis archiepiſcopi; ſed mutavit animos eorum ſermo Dei vivus & efficax, præter ſpem univerſorum, qui noverant negotii difficultatem & obligationes peſſimas nimis *c*. In caſtro, quod dicitur Bragerach * allatus eſt ad eum vir nobilis graviſſima infirmitate laborans, & ex illa hora convaluit, ut poſtea didicimus *d*. Homo civitatis illius pauper & inops laudat hodie nomen Domini, qui longa infirmitate fractus * viribus, laborare non poterat, aut operari quidquam; ſed benedicto paoe velcens, cum per aliquot dies ſequeretur nos, fortis & incolumis eſt reverſus. In Caturcenſi urbe quidam ſerviens epiſcopi percuſſus in capite, oculi unius lumeo amiſerat. Sed ſignante eo viſum recepit. Ibidem burgenſis quidam bibit aquam ab eo benedictam, & viſum eſt ei, ac ſi projiceretur ſuper caput plenum vas aquæ, & ex hora convaluit a febre, qua per ſeptem anoos laboraverat. Jam vero Petragotici populi devotionem quis explicet? Paulo minus ſuffocabant eum; adeo ut neceſſe habueru clam diſcedere ab eis.

Burdegalenſes clericos cum archiepiſcopo ſuo reſtituunt ab ſuos ſuos inſignes;

c

* al. Bragerati

d

E

* al. fractis

351 In Tolotana urbe ſatis devote ſuſceptus eſt, ſed per paucos dies pluſquam ſatis, & etiam pluſquam nimis fuere devoti. Paucos quidem habebat civitas illa, qui hæretico favereot; de textoribus, quos Arrianos ipſi nominant, oonnullos. Ex his vero, qui favebaot hæreſi illi, plurimi erant, & maximi civitatis illius. Denique non longe ante adventum noſtrum, unum e ditioribus civitatis illius cum uxore ejus leduxerant, ut, relicta ſubſtantia ſua, & parvulo filio in villam ſecederent, quæ hæretieis plena eſt, & nullis deinceps propinquorum perſuaſionibus reduci potuerant. Vocatus eſt ergo Henricus, vocati ſunt Arriani, & pollicitus eſt populus, quod nemo eos deinceps ſuſciperet de cetero; niſi venirent & palam loquerentur. Fugas Henrici, & Arrianorum latibula, longum eſt enarrare. Fugerunt ſiquidem, qui in civitate erant Arriani, audientes ſigna & mirabilia, quæ fiebaot. Fautores eorum abnegaveruot eos, & credimus omnino perfecte liberatam civitatem ab omni hæreticæ contagio pravitatis. De militibus promiſere nonnulli, quod deinceps expelleretent, & non manu-tenerent eos. Si qui vero cupidi fueriot, & aliter voluerint agere, hæreticorum munera diligenies, data eſt ſententia in hæreticos & in fautores eorum, atque in omnes, qui manu-tenuerunt eos, ut neque in teſtimonio, neque in judicio ſuſcipiantur, nemo communicet in convivio, neque in commercio. Henricum fugientem ſecuti & perſecuti ſumus; ſed illa eo amplius fugiebat e.

Toloſe magnus fructus ſe-

F

e *contra Henricum hæreticum*

352 In ipſis fana caſtellis, quæ ſeduxerat, locutus eſt dominus Abbas, & libenter audiente populo

A populo crediderunt, qui erant præordinati ad vitam. Milites quidem nonnullos invenimus obſtinatos. Sed non tam errore, ut nobis videtur, quam cupiditate & voluntate mala; oderunt enim clericos; & gaudent facetiis Henrici, & quia id loquitur eis, unde occaſionem habeant & exenſationem malitiæ ſuæ. Omnes tamen affirmabant, quod deinceps non manu-tenerent eum, ſiquidem domini Abbatis colloquium refugiſſet. Data proinde ſententia eſt in hæreticum, & in fautores ejus, & pateſacta eſt omni populo peſſima ejus vita, & quomodo in Piſano concilio, omnes, quas nunc prædicat, hæreſes abjuraverit, & redditus domino Abbati litteras acceperit ab eo in Clara-valle, ut ibi monachus fieret. Credimus, annuente Domino, malitiam ejus finiendam brevi. Terra tam multiplicibus errorum doctrinis ſeducta opus haberet longa prædicatione; ſed dominus Abbas nec tanto labori ſufficere* videtur, & multo magis timet moleſtus eſſe fratribus ſuis; & hic eſt, ni fallimur, ejus, quem prædiximus, punctı defectus in cantu verſiculi, quem audivit.

AUCT. GAUFRIDO.

* al. tanto labori non ſufficere poſſe

B 353 Acceptis ergo a Clara-valle multis hinc inde litteris, cum omni feſtinatione revertitur: & credimus, annuente Deo, quod non longe poſt octavam Aſſumptionis beatæ Mariæ viſuri ſitis deſiderium *, merito deſiderabilem Virum. Utinam enim noſſemus, quantum & quam ioæſtimabile donum dederit nobis Deus Patrem ſanctum, advocatum fidelem, patronum poteotem, paſtorem bonum, plenum gratia & virtutibus coram Deo & omni ſæculo. Denique quod in certis locis virtutes occultet humilitate, certis didicimus experimentis; quando per ejus diſceſſum continuo ſanabantur infirmi; uti ſic eſſet illis bene, ut ipſum nemo magnificaret. Ubi vero neceſſe ſuit, maluit, ut ipſe confeſſus eſt, ſuſtinere proprium periculum, quam ſaluti eorum non providere.

Vir ſanctus, & ſummus aſſimatione dignus.

* al. add. deſideratum &

Infirmos multos.

354 Erat in eccleſia ſancti Saturnini, in qua hoſpitabamur, Canonicus quidam Regularis Joannes nomine, peritiſſimus medicæ artis. Is ergo ſeptem, ut dicebatur, meoſibus decubans, a ſancto Paſcha ita languebat, ut quotidie ſolum ejus obitum exſpectarent. Defecerant tibiæ ejus ita, ut nequàquam videretur puerilibus brachiis groſſiores. Specialiter ſane dextri ſemoris nervus aruerat, ut a ſancto Paſcha ad * modicum quidem poſſet extendere genu. Languebat miſer ſemivivus, & quotidie reſponſum mortis habens in ſeipſo, & ne ad urinam quidem, aut egeſtionem ſurgere omnino valebat. Ob fœtorem denique & languorem extra monaſterium factus, erat in burgo collocatus, non ſuſtinentibus canonicis prælentiam ejus. Rogat ergo obnixius, ut prope dominum Abbatem deferatur; & portant lex viri in grabato in cameram, quæ proxima erat hoſpitio noſtro. Ibi viſitatus a domino Abbate, confeſſus eſt ei peccata ſua, & pro ſua liberatione & ſanitate obnixius obtecrabat. Ubi ergo benedixit ei dominus Abbas, exivit de camera, & ivimus nos quoque cum eo. Ibat autem ſecum cogitans & dicens tamquam ſervus fidelis, En, Domine, ſigna quærunt: & nihil proficimus aliter, quouſque diſſimulaveris *. Et continuo exſiliens ille cucurrit poſt nos, ita ut vix ingreſſi eſſemus hoſpitium, quando ſequentem nos vidimus, & ambulantem, ut ipſe dicebat, non viribus, ſed virtute divina. Exinde pergit ad eccleſiam, gratias agens Deo, & fratres cantantes cum eo, Te Deum laudamus. Quanta

C

* al. ne ad modicum

* al. diſſimulat

D devotione dnmini Abbatis oſcularetur pedes, ſcire poteſt nemo, niſi qui vidit.

355 Puer quidam ſeptennis, ut dicebatur, languens inter bracbia matris ignorantis, quænam eſſet paſſio, eum benedictus a domino Abbate reverteretur, continuo vomuit lapidem, quem multi quoque viderunt, & ſanus factus eſt ex illa hora. In ipſa civitate hominem jam ſenem, qui unius oculi lumen amiſerat, per ſignum crucis illumtnavit. Sic & puerum, qui utroque oculo cæcus erat; alterum vero jam majoris ætatis cæcum ſimiliter illuminavit. Fuit in ipſa urbe mulier quædam, quæ ſubitum in capite dolorem ſentiens dixit, Quia non comedam, donec veniam ad Virum Dei; dehinc cum cogetet eam vir ejus, ut comederet, ubi primum guſtavit panem, paulo minus ſuffocata, & arctata gutture, pervaſa eſt a dæmonio. Exinde per triduum non poterat comedere aut bibere quidquam, donce præſentata domino Abbati, beoedictum panem & aquam ſumpſit de manu ejus. Præcepit deinde dominus abbas, ut juxta nos in capella pernoctaret, volens ad eum ſine turba venire ſecretius. In nocte vero conqueri * cœpit vehementius, ita ut nunc quidem dæmon, nunc femina loqueretur: & modo in ſiniſtram, modo in dextram partem vertebatur lingua, ſecundum quod mutabatur loquentis perſona. Dicebat dæmon, audientibus univerſis, qui adſtabant: Quia non egrediar, donec veniat Abbas, donec veniat Abbaticulus. Admonitus interim dominus Abbas in ſomnis venit ad eam; & quam in tanto cruciatu invenerat, quietam omnino dimiſit. Et protinus, mane facto, celebrans Miſſarum ſolemnia, dedit ei communionem ſanctam, & incolumem remiſit in domum ſuam.

Puer ſanctus

E * al. tor: queri

356 Ex his, qui manus habebant intortas in partem alteram, & digitos in partem replicatos, tres ſanavit Toloſæ, tres in confiniis ejus. Allata eſt enim ad eum puella quædam, dum oblationem ſuſciperet, & ſignans manum atque apprehendens digitos eum omni facilitate aperuit. Idipſum quoque de duobus aliis fecit, niſi quod alterius, cujus erat manus contracta utraque, erubeſcens propter epiſcopos, qui præſentes erant, parumper aperuit, & ſic tradidit Militi cuidam de Templo, qui prælens erat, ut ipſe perficeret. F Quartem, ab hoc incommodo liberavit ioſantem quemdam apud Dameyleriam, vidente domino Engoliſmenſi epiſcopo, & ſtupente, quod, ubi ſignavit manum & dimiſit, ipſa quaſi eſſet chorda quædam, in bonum ſtatum converſa eſt, & digiti aperiri cœperunt. Ibidem ſane in hora eadem & ſurdum fecit audire & mutum loqui. Quintum, mancum ſanavit in caſtro quod dicitur Viride-ſolium, ubi ſedes eſt ſatanæ *f*, & ipſe peſſimi (ni fallor) hæretici puer erat. Sextum, ſanavit in caſtro, quod dicitur Sanctus-Paulus, quos ex ſervientibus Domini legati remanere in terra aliena febris graviſſima coegiſſet, niſi ſubveniſſet eis cæleſtis medicina panis benedicti.

reddit

f

357 In Albigenſi civitate factum eſt, quod ceteris non immerito miraculis credimus præferendum. Erat enim populus civitatis illius ſuper omnes, qui in circuitu ejus ſunt, hæretica pravitate contaminatus, ut audivimus; ita ut domino legato, qui per biduum ante nos venerat, eum aſinis & tympanis exierint obviam; & cum ſigna pulſarent ad populum convocandum, ad Miſſarum ſolemnia celebranda vix convenere xxx. Tertia die dominus Abbas cum multa populi lætitia

ſoſpites.

A titia ſuſceptus eſt. Sed tanta mala de illis audierat, ut penitus non acceptaret devotionem eorum. Sequenti vero die, cum beati Petri ſolemnitas eſſet, tanta ad audiendum verbum Dei multitudo convenit, ut non caperet eos grandis eccleſia. Quos allocutus dominus Abbas, Seminare, inquit, veneram, ſed præoccupatum a ſemine peſſimo agrum inveni. Verumtamen, quia rationalis eſt ager, Dei enim agricultura vos eſtis, ecce oſteodo vobis ſemen utrumque, ut ſciatis, quid eligere debeatis. Et incipiens a Sacramento altaris, per ſingula capitula, quid hæreticus prædicaret, quæve eſſet fidei veritas diligentius exponebat. Demum interrogavit eos, quid eligerent, & reſpondens omnis populus cœpit abominari & deteſtari hæreticam pravitatem, & cum gaudio ſuſcipere verbum Dei, & Catholicam veritatem. Pœnitemini, inquit, igitur quicumque contaminati eſtis; redite ad Eccleſiæ unitatem. Et, ut ſciamus, quis pœnitentiam agat & ſuſcipiat verbum vitæ, levate in cælum dextras
B in ſignum Catholicæ unitatis. Factum eſt ergo, ut, levantibus omnibus dextras in cælum cum exſultatione, ipſe ſermoni finem imponeret. Et nos quoque epiſtolam terminemus g. Valete.

g *Finis libri ſexti.*

ANNOTATA.

a *Scribit igitur Gaufridus ad unius ejuſdemque matris, id eſt, monaſterii Claravallenſis filios, atque adeo fratres ſuos in Chriſto: idque confirmatur, quando proxime ſubdit:* Ceterum, cum memor ſum, in quanta ſollicitudine reliquerim vos, & totam pariter Claram-vallem *&c. Quid autem ſibi velit ea utrique Capitulo, non ſatis equidem intelligo: niſi forte aſſis hæc epiſtola etiam directa fuerit ad cœnobitas abbatiæ Trium-fontium, primam matris Claravallenſis filiam, vel ad aliam ex primis; de quibus in Chronologia Bernardina.*

b *In apographo noſtro ſtatim nominando ſequitur ſertes punctorum: unde ſuſpicor, aliqua eſſe omiſſa.*

c *Facta ſunt hæc ſub Gaufrido ſen Goffredo de Loratorio, archiepiſcopo Burdegalenſi; de quo plura legi poſſunt in Gallia Chriſtiana tomo 2. a col.*
C 811. *noviſſimæ editionis. Ad hunc nondum tunc præſulem data eſt epiſtola* S. Bernardi 125. *Pro ipſo etiam ſcripſit epiſtolam ordine* 348. *apud Mabillonium. De diſcordia autem, quæ hue refertur, ac de pace compoſita exſtat inſtrumentum in citata Gallia Chriſtiana a col.* 814. *e quo iſta delibo:* Actum hoc atque firmatum in præſentia & in manu D. Legati, & D. Claræ-vallis. *Et paullo infra:* Facta vero facta hæc concordia Burdigalæ in domo D. archiepiſcopi, anno ab Inc. Dom. MCXLV, VI. Non. Julii *&c.*

d *In apographo noſtro, quod ſignatur* ex Ma. Marchianenſi vetuſto. Poſt miracula B. Mariæ, *quo uſus ſum ad notandas variat lectiones in miracula, quæ Gaufridus in hac ſua epiſtola narrat, ſequitur hic proxime:* Jam vero Petragorici populi devotionem *&c. Et mox:* Homo civitatis illius pauper & inops *&c.*

e *Cuaferri hæc poſſunt cum dictis in libro 3. Vitæ apud nos cap. 2.*

f *De hoc loco, & ejuſdem incolis, quia erant hæretici obdurati, punitis, conſule Commentarium prævium §. 44.*

g *In noſtro apographo, quod modo allega-*

bam, additur: Apud ſanctum Anthonium ja- D
navit puellam, cujus brachium totum aridum
erat. Auct. Gaufrido.

FRAGMENTA

Ex Herberti libris de miraculis Ciſtercienſium monachorum, apud Mabillonium typis vulgata. Herberti auctoritas.

IN Commentario prævio §. 66. diximus, nos hæc Fragmenta, noa tamen omnia, daturos cum Mabillonio, qui ea profert a columna 1223. *Voluminis ſui ſecundi. In iſtis itaque Fragmentis primo loco ponitur vaticinium* S. Bernardi *de tirone furtim exeunte e monaſterio, & obſervari juſſo, ne quidquam ex illo auferret ſecum.* E *Sed illud vaticinium antea a nobis e magno Exordio Ciſtercienſi narratum eſt in Commentario prævio §. 12. atque adeo hic pro inſerto haberi debet. Secundo loco memoratur apud eumdem Mabillonium hiſtoria longa de Sebocelmo, agri Trevirenſis eremita, qui egregia vitæ ſanctitate, & mira rerum humanarum deſpicientia excellit; quemque etiam Pater ſanctus invifit per ſuos, ac nonnullus eſt profecutus. Sed nos de illo, tamquam beato, non ita pridem tractavimus ad diem* VI. *Auguſti, tomo* 11, *ejuſdem menſis, pag.* 175. *& ſequentibus, ubi etiam dedimus ejus Vitam ex Herberto prædicto, in qua legi poſſunt, quæ apud Mabillonium de eo exſtant.* Fragmenta hæc plane

359 *Sequitur narratio de fratre quodam laico & Converſo Claravallis, pro in... ovare* ſunt præmiſſa *confuſo, divina viſione teſtimonium p... ento de pretioſa ejus morte. Verum, quæ iſti ... ni ſubjiciuntur, ad ſanctæ noſtri Aevatii perfe... unice ſpectant, hic verbis expreſſa:* D... tus vero Bernardus, cum quidam de fratribus ſuis hanc viſionem coram eo grandi admiratione referrent, ita reſpondit: Et vos, fratres, iſta miramini? Ego vero magis admiror in vobis incredulitatem & duritiam cordis, qui adhuc minime creditis, F aut minime forte advertitis ad vocem illam, quæ de cælo clamatur: „ Beati mortui, qui in Do„mino moriuntur: amodo jam dicit Spiritus, „ut requieſcant a laboribus ſuis, opera enim eo„rum ſequuntur illos„. Mihi ſiquidem luce clarius, & vita, qua vivo, certius conſtat, omnes qui in cordis hujus puritate obedientes & humiles perſeveraverint, mox ut carnem exuerint, ab omni miſeria protinus exuendos, & immortalitatis gloria veſtiendos.

360 *Quarto loco in editione Mabillonii re-* In noſtro *fertur prædictus* S. Bernardi *de Simone abbate* commentarii *Cazlacenſi: cui ille, quamdiu vixit, tranſitum* [illegible] *quidem e nigro Ordine Benedictinorum re... vit ad Claramvallem; ſed tamen addidit, Simonem ibidem moriturum, ſicut poſ... acciderit. Rem pluribus memoravimus in Commentario prævio §. 53. a numer. 367. ex magno Exordio Ciſtercienſi. Quintum locum occupat Gerardus Sarduinæ tetrarchus, quem Sanctus prædixerat futurum monachum Claravallenſem; vaticinio reſpondit eventus poſt ejuſdem Sancti mortem: de quo lege Commentarium prævium §. 50. numer.*

EX HERBERTO.

A 538. *ubi uſi ſumus verbis Exordii magni. Sexto loco occurrit* S. Bernardus, *qui, dum abeſſet a ſuis Claravalleuſibus, ac Romæ verſaretur, eos ſubinde iuviſit tamquam præſens; & ſpectatus ibidem eſt in aere ſuſpenſus & a terra elevatus. De his idem Commentarius §. 21. ex dicto Exordio. Verum ea, quæ ſtatim ſeptimo loco ſequuntur apud Mabillonium ex lib. 2. cap. 14. Herberti, alia quædam de Sancto mira continent, hoc loco neutiquam præterunda*: Hic ergo venerabilis Pater, cum eſſet aliquaodo in itinere, haud longe a caſtro Pruvinenſi, revelatum eſt ei divinitus, quemdam de filiis ſuis Clarevallenſibus tunc migraſſe; ſtatimque de vehiculo deſcendens, fecit obſequium pro defuncto, commendans animam ejus Deo. *De hoc caſtro conſule Annotata ſuperius ad libri 4. Vitæ caput 5. lit. c. Pergamus cum Herberto:*

quibus additur ſonabio a S. Bernardo prædicta, & furda ac muta curata:
** Chantemerle*

361 Cumque veſpere divertiſſet ad oppidum, quod Cantamerula * nominatur, domtoa ipſius loci, quæ illum in hoſpitio ſuo devote ſuſcepe-
B rat, obtulit ei filiam ſuam, quartano incommodo jamdiu laborantem, ut ei benedicendo manum imponeret, & bene haberet. Ipſe vero benedicens eam, atque conſignans, ait. Adhuc
** ſ. Latiſiaco*
uoam acceſſionem paſſura es, filia, & liberaberis. Atque ita contigit ei. Alia autem vice cum iſdem vir beatiſſimus de Laviniaco *, nobili villa in epiſcopatu Meldis poſita, egrederetur, oblata ei grandiuſcula puella quædam ſurda & muta. Quam cum impoſuiſſent ſuper collum jumenti ſui, reſpiciens in cælum breviter oravit. Cumque laliva ſua liniſſet labia ejus atque auriculas, benedixit illam; præcipiens, ut vocaret ſanctam Mariam. Mox ergo puella, quæ numquam fuerat locuta, aperiens os ſuum clamavit, & dixit: Sancta Maria. Rogerius ergo quidam, vir religioſus & monachus Claræ-vallenſis, cum adhuc eſſet in ſæculo, videns miraculum iſtud factum in oculis ſuis, compunctus eſt valde; & hæc erat, ut nobis aſſeruit, maxima cauſa, pro qua ſeipſum reddidit in Claramvallem.

trium elogium Faſtradi abbatis:

362 *Octavo denique ac poſtremo loco texitur apud Mabillonium ex Herberti libro 2. cap. 25. laudatio Faſtradi, qui primo abbas Camberonenſis, deinde Claravallenſis, poſtremo Ciſtercienſis fuit: vir ſane egregius ac præclarus. Sed elogia, quæ ibidem legere licet, nihil attinent ad perſonam* S.
C Bernardi; *ſi viſionem excipias cujuſdam Religioſi in Anglia, quæ refertur acciduſſe ipſa die, qua Vir ſanctus e Vita migravit. Verum illa præmiſſa eſt in Commentario prævio ſub initium paragraphi 52. e Manrico; ubi citat Exordium magnum lib. 1. cap. 38. ſed in editione Tiſſieriana habetur Diſtinctione, ſeu libro 2. cap. 24. Quæ itaque ex dictis Fragmentis dedimus in antecelſum locis ſuperius deſignatis, accipiat lector, tamquam hic ex eiſdem Fragmentis producta; ita tamen ut ex editione libri Chiffletiani, qui eſt de* S. Bernardi *genere illuſtri aſſerto, & cui ſunt inſerti libri Herberti de Miraculis, varia ſuppleturi ſimus, quæ a Mabillonio ſunt omiſſa. Hic igitur locus infra erit in Gloria Sancti poſthuma ac Supplemento. Verum priuſquam ea progrediamur, conducit in rem noſtram, ut, præter ea, quæ breviter de Herberto præmiſimus antea in principio libri ſexti lit.* a, *commendemus ejus antiquitatem ac fidem.* D

Herberti auctoritas

363 *Laudatus Chiffletius in Præfatione ad tres iſtos libros, primo a ſe typis vulgatos, pag.* 159. Scripſit, *inquit*, de Miraculis libros tres anno Chriſti MCLXXVIII. annis quinque & viginti poſt S. Bernardi obitum, ut colligitur ex libro 1. cap. 31. & lib. 2. cap. 13. Quare, ut monet auctor Chronici Clarevallenſis, ex hoc anno reliqui inveſtigandi ſunt, ſi quando ante tres annos, vel ante ſeptem aut plures hoc vel illud contigiſſe memorat. Promotus eſt haud multo poſt in archiepiſcopum Turrium Sardiniæ: moxque Johannes Eremita quædam illi obtulit de Vita & rebus geſtis S. Bernardi, E
præterminſſa a ſenioribus, quæ ex nonnullorum ejus diſcipulorum ore accepta, illius horiatu ediderat. Apud Chryſoſtomum Henriquez in Menologio, & in Faſciculo Sanctorum Ciſtercii; itemque apud Angelum Manrique in Annalibus Ciſtercienſibus, permulta occurrunt citata ex libro Exordii Ordinis Ciſtercienſis, ejuſque Appendice, vel ex libro de Viris illuſtribus Ordinis Ciſtercienſis, vel ex Johanne Eremita in Vita S. Bernardi, quæ ex his Herberti libris deſcripta ſunt.

commendatur:

364 Unde eſt, quod Vitæ S. Bernardi per Johannem Eremitam longa plura capita ab his auctoribus laudata reperies, quam quæ nos ex autographo veteri hic protulimus: quia ſcilicet Herberti opus *ἀνεκδοτον*, quod Johannis Eremitæ lucubrationi proxime ſubjectum erat, ipſi Johanni ab incautis attributum eſt, ac pro Vitæ S. Bernardi quadam continuatione habitum. Fontem ipſum damus; quem mirabitur lector tamdiu latuiſſe in membranis Claræ vallis, cum & ad fidem auctoria, & ad ejus narrationum gravitatem utilitatemque animum adjecerit. *Ex his confirmantur ea, quæ paullo ante dicebamus inſerta Commentario noſtra prævio. Reliquum nunc eſt, ut ſequentem rebus geſtis ac miraculis* S. Bernardi *coronidem imponamus.* F

GLO-

A D

GLORIA POSTHUMA,

Ac ſupplementum ad S. Bernardi Vitam, & miracula, nec non ad noſtrum Commentarium prævium.

CAPUT I.

Veneratio publica; monaſteriorum propagatio; recentiſſimæ notitiæ de Sancti ſepulcro, ac reliquiis. Umbra ejus, & alia ſacra lipſana.

Officium apud Cluniacenſes invenitur contra peſtem.

QUæ in Commentario prævio §. 62. dicta ſunt de Officio S. Bernardi, ac de veneratione publica ipſi tributa, hiſce ſuppleri poſſunt. Inter Statuta ſelecta capitulorum generalium Ordinis Ciſtercienſis, quæ ex variis codicibus manuſcriptis habentur apud Martenium in Theſauro novo Anecdotorum tom. 4. lego iſta ad annum 1321. col. 1506. num. 3. Item, cum ad mutuam caritatis gratitudinem ex debito profeſſionis monaſticæ teneamur, B ſervitium pro ſancto Hugone primo abbate Cluniacenſi, eo quod in dicta domo & ſuo Ordine univerſo ſancti Bernardi patris noſtri ſolemne ſervitium celebratur; in hunc modum ſalubriter ſtatuit generale capitulum &c. Unde liquet, Officium de S. Bernardo tunc celebratum fuiſſe apud Cluniacenſes omnes ritu ſolemni. Ad venerationem publicam etiam ſpectat, quod Viri ſancti patrocinium imploratum fuerit contra morbum contagioſum. Etenim poſt Vitam & miracula S. Adelani, luis peſtiferæ patroni peculiaris, quæ, auctore P. Guilielmo Hardigny e Societate Jeſu, anno 1636. Luxemburgi Gallice fuit impreſſa, una cum parvis aliquot tractatibus aliis, pag. 260. S. Bernardum annumerat cælitibus aliis, qui morbo iſti ſunt propitii, & addit, anno 1625. opem Viri contra eum imploratam fuiſſe Liræ, prope Antverpiam, in ſacello ejus. Immo forte in æde ſacra monialium Ciſtercienſium B. Mariæ de Nazareth extra muros Liranes: ubi frequens & utilis, ut audio, ad Sanctum quotannis eſt concurſus die XX. Auguſti, & per octavam.

Singularis item ergo Sanctum memoria apud Rutilenſes, C

2 Superius parte tertia miraculorum, cap. 7. num. 343. referuntur ea, quæ Rutilæ patrata ſunt. Locus autem iſte ſcriptoris ex grata Rutilenſium memoria commendatur, qui magnum Soſpitatorem ſingulari cultu proſecuti ſunt, teſte Raiſſio in Auctario ad Natales Sanctorum Belgii Joannis Molani, ad diem XX. Auguſti, fol. 170. ubi hæc ſcribit: Hunc etiam locum, Rutilenſem ſcilicet vicum miraculis illuſtravit, quando tres mulieres claudas, & duos cæcos reſtituit ſanitati. In cujus rei perpetuam memoriam, imago ſancto Bernardo erecta eſt in ipſa eccleſia, quam vidi: fiuntque ad eam annuæ proceſſiones feria ſexta poſt Penteceſten, quando illa miracula facta ibidem fuiſſe, ex veteri traditione, devotus populus arbitratur. Hæc autem mihi ibidem exſtillenti, monaſterii dicti Prior, Petrus Haymam communicavit.

Tornacenſes, & Aquicinctinos.

3 Joannes Coguatus, vulgo Couſin, libro 3. Hiſtoriæ Tornacenſis cap. 50. aſſirmat, S. Bernardo obſtrictos admodum eſſe Tornacenſes, ac jure merito eum tamquam patronum & protectorem epiſcopatus Tornacenſis haberi ab ipſis poſſe, propterea quod ejus apud Eugenium Papam auctoritate interpoſita obtinuerint antiſtitem particularem, cum antea ſubeſſent epiſcopo Noviomenſi; atque hac de cauſa Viri effigiem in vitro feneſtræ ad latus ſeptentrionale, in circuitu chori eccleſiæ cathedralis, depictam eſſe ſupra hiſtoriam itidem in pictura repræſentatam reſtaurati epiſcopatus. Favor autem ille novi ac proprii epiſcopi Tornacenſibus conceſſi, ſuffraganie Bernardo contigit, ſicut teſtatur Albericus in Chronico ad annum 1148. Apud civitatem, inquit, Tornacum, cum per quadringentos annos circiter fuit iſta civitas ſub epiſcopis Noviomenſibus, tandem ſancto mediante Bernardo poſitus eſt per Eugenium Papam novus epiſcopus, & recepit eccleſia privilegium an- E tiquum. Primus epiſcopus dictus eſt Anſelmus, ſecundus Geraldus, tertius Galterus. Favor autem ille, quem Albericus ſupra citatus narrabat ad an. 1148. contigit anno 1146. uti conſtat ex ipſa Bulla Eugenii Papæ III. quæ refertur in tomo 2. editionis novæ Diplomatum Miræi pag. 1167. Domino de Caſtilliou in ſua Chronologia ſacra Belgii pag. 405. aſſerente, authenticam habere ſe copiam hujus bullæ anno 1146. datæ, ſecundum notationem ampliſſimi ac eruditiſſimi Domini cenſoris hujus tomi. Nec vero religioſum S. Bernardi cultum apud cœnobitas Aquicinctinos, in Gallobelgica prope Duacum, inditum relinquam, quando ipſius reliquiæ eo delatæ ſunt ab iſtius monaſterii abbate. Quippe Ferreolus Locrius in Chronico Belgico ad annum 1179. e Chronico Aquicinctino hæc narrat: Anno MCLXXIX. Simon, nonus Aquicinctini monaſterii antiſtes, in reditu ex concilio Romano, Clarevallem divertit, & reliquias beati Bernardi ab ejuſdem cœnobii abbate, precibus impetrat: quas Aquicinctum delatas, magnis honoribus affecit. In Gallia Chriſtiana tomo 3. editionis noviſſimæ, col. 412. res etiam narratur ſub Simone I. abbate nono Aquicinctino. Addo ex Mauri- F co, quod Paulus abbas Palaciolenſis in Caſtella veteri Hiſpaniæ, ſingulare aliquid in honorem Sancti excogitaret, quando præſcripſit, ut in confeſſione, quæ in Miſſarum initio proferri ſolet, ſanctus Bernardus Parens poſt B. Virginem immediate invocaretur: „ Confiteor Deo, beatæ Mariæ, & beato Bernardo „. Hæc e dicti hiſtorici Ciſtercienſis libavimus Appendice ad tomum 4. Annalium Ciſtercienſium pag. 629. & habentur inter alia, quæ intexuntur anno 1550.

Laudatur ob ſingularem

4 Sancti noſtri gloria maxime inclaruit apud poſteros ex mirifica ſobolis ſuæ Clarævallenſis propagatione: de qua re ſcribit Guillelmus libro 1. Vitæ apud nos ſupra cap. 7. & quamvis in meis ad illud Annotatis hoc argumentum ſingillatim non tractare ſtatueram; ſequentia tamen ad illum biographi locum illuſtrandum ſubjungere hoc loco viſum eſt. Apud Gaufridum libro 5. Vitæ cap. 2. num. 262. dicitur Claræ-vallenſis cœnobii primus abbas, aliorum quoque amplius quam centum ſexagenia monaſteriorum pater. Quod ſic eſt intel-

Ex variis.

intelligendum, ut magnam tot fundatorum monaſteriorum partem ſanctus Pater non immediate per ſe, ſed per ſuam ſobolem excitarit; ita tamen, ut, quod filii ejus fecerunt per ſe, Bernardus Pater in filiis feciſſe merito dici poſſit, atque adeo felix ac fœcunda illa propagatio ad gloriam ipſius Sancti poſthumam pertineat; obſervante Mabillonio ad locum Gaufridi, quem proxime indicabam, nempe iam per ſe, quam per abbatias Claræ-valli ſubjectas *Abbatem ſanctum fundaſſe iſta monaſteria*. Nam Bernardus, *ait*, per ſe tantum ſeptuaginta duo circiter monaſteria excitavit vel adoptavit; nempe in Gallia 35. in Hiſpania XI. in Belgio 6. in Anglia 5. totidem in Sabaudia, & in Hibernia; in Italia 4. in Germania duo; duo item in Suecia, ac demum unum & alterum in Hungaria & Dania, ex Chronologia noſtra: *quam lector etiam inveniet in noſtro Commentario prævio §. 59. Innocentius itaque PP. III. in litteris Apoſtolicis ad eccleſiam Gallicanam, quas Commentario noſtro prævio inſeruimus §. 60. hanc ſingularem Viri prærogativam inter alias merito*

B *ſuſpicit, quando illum laudat, quod* uſque ad exteras quoque & barbaras nationes ſanctæ religionis inſtituta tranſmiſerit, atque monaſteriorum ſundationem extenderit.

Alia monaſtica propagationem.

5 *Alter vero Chriſti in terris Vicarius Gregorius IX. inſigne ad perpetuam Viri ſancti memoriam in ſimili materia adjunxit decus, dum in bulla, qua S. Dominicum, Ordinis FF. Prædicatorum fundatorem, Sanctorum Faſtis adſcripſit, hæc de* S. Bernardo *enuntiat apud nos tomo primo menſis Auguſti, pag.* 624. Poſt quos, *primos videlicet novæ legis prædicatores, ac S. Benedicti filios, de quibus egerat, Chriſtus Dominus* quaſi laſſum renovaturus exercitum, & redditurus jubilum poſt lamentum, applicitis ad quadrigam tertiam equis albis, fi atribus Ciſtercienſis Ordinis, & Florenſis, velut tantarum greges, geminæ caritatis fœtibus uberes, de pœnitentiæ lavacro feeit aſcendere, ſanctus Bernardus, ariete ovium in virtute ſpiritus, qua ex alto indutus exſtitit, & in abundantia frumenti vallium præeunte, ut tranſeuntes liberati per eum, in fortitudine clament ad

C Dominum, dicant hymnum, & ponant caſtra Dei exercituum ſuper mare. *Superſunt quædam notanda de ſtatu hodierno corporis* S. Bernardi, *ac ſepulcro.*

Unde noviſſima ſint communicata.

6 *De hac re ſubjungo iſta, uti etiam alia nonnulla, quæ ad idem fere argumentum pertinent; quæquo omnia ſupplementum erunt ad dicta in Commentario noſtro prævio §. 50. de Sancti corpore, ac teſtamento ejus ſeu ultima voluntate; §. 51. de tumulo; §. 53. de cubiculo &c. Hiſce autem ibidem præmiſſis novæ poſtea ad nos ſubmiſſæ ſunt notitiæ, quas cum grati animi memoria debemus R. A. & Eximio D. Candido Briger, Ord. Ciſterc., in Valle B. V. M. de Campo liliorum, vulgo* Lilienfeldt, *in Auſtria inferiore, ac in diœceſe Patavienſi, Priori meritiſſimo, ac ſacræ theologiæ Doctori. Etenim poſtquam Viro, ad capitulum generale, quod ſub initia menſis Maii anno hoc 1738. Ciſtercii inchoatum fuit, proficiſcenti, ac ſua noſtrum muſeum præſentia in tranſitu honoranti, expoſuiſſem meum deſiderium diſcendi plura de ſtatu præſente corporis* S. Bernardi; *id ſibi futurum curæ addixit. Nec minus fecit, quam addixit; prout patet ex humaniſſimis ejus litteris, quas huc direxit* e Ciſtercio in Burgundia, octavo Idus Maii, anno MDCCXXXVIII. actu ſedente Capitulo generali. *Ex iis autem deliho ſequentia, quæ potuit Brigerus in rem noſtram comporire in monaſterio Claravallenſi:*

D

7 Corpus .. ſub terra conditum quieſcit. Caput vero pelle & carne nudum (quod calvariam vulgo dicimus) argenteæ inclusum thecæ, eo loco aſſervatur, quo loco eccleſiæ theſaurus reponitur: ubi etiam proſtat argentea tumba; at præter Viri ſancti cucullam, nihil omnino condens. Tumulus ejus retro aram majorem in Claravallenſi templo, octo circiter pedes ſupra terram attollitur, & marmoreis columnulis veſtitur: cui ſtatua ſancti Viri deſuper inſiſtit. Ad pedes tumuli erectum cernitur altare: ſuper quo Miſſarum ſacrificia Deo offeruntur. Facies & latera ſepulchri ea figura ſunt, quam accluſa ſchedula exhibet, rudi licet penicillo depictam. Dominus nihilominus Abbas Claravallenſis, quem ea ſuper re hodie hic loci ennveni, accuratiorem ſe miſſurum ſpopondit. *Promiſſo reſpondit eventus: nam nomine Reverendiſſimi Domini ſui Abbatis Claravallenſis meliorem mauſoleo S. Bernardi delineationem huc miſit e Claravallo, die* XXIX. *Julii* E *anni* 1738. *R. A. D. Joannes Antonius Macuſon, Sedis Apoſtolicæ protonotarius, & magiſter novitiorum ejuſdem abbatiæ. Delineatio autem, quam accepi, e majore forma ad minorem hic contracta eſt a noſtro chalcographo, qui faciem ſepulcri, ſecundum exemplar ſibi propoſitum, accurate imitari conatus eſt, prout in hoc ejus effigie cernis.*

noviſſima de ſepulcro, ac reliquiis Viri ſancti noctula 2.

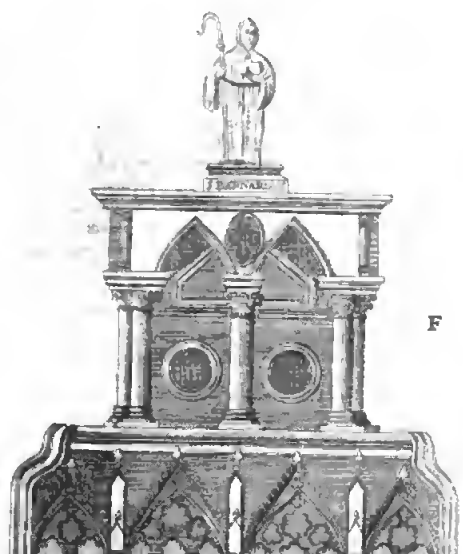

F

Quæ vero ſint lateru mauſolei, diſcet lector e ſchemate ſecundo. Utrique, prout huc eſt miſſum, ſupereminet Sanctus; ſed manu adſcribitur, in 1°. *non in* 2°. *eſſe verum ejus veſtitum. Eu illud:*

8 *Alia,*

A

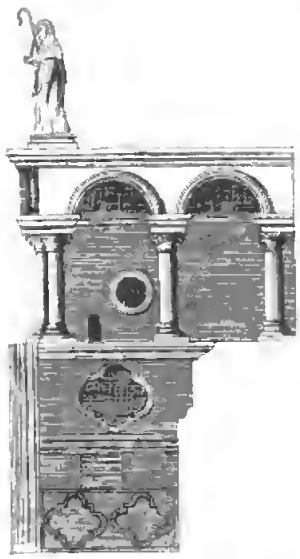

quibus

8 *Alia, quæ huc ſpectant, his verbis deſcribere pergit laudatus Brigerus* : Tumulo antrorſum gemina tabula ferreis catenis affixa viſitur, quarum prior ſic habet:

HIC REQUIESCIT SANCTUS BERNARDUS PRIMUS ABBAS SACRI MONASTERII CLARÆVALLIS.

In altera tabula leguntur ſequentia: TESTAMENTUM BEATISSIMI BERNARDI, ABBATIS: TRIA VOBIS OBSERVANDA RELINQUO *&c.*, *videſis noſtrum Commentarium prævium* §. 50. *num.* 543. *ubi non addnntur iſta verba*: Ecce, charitatem, humilitatem, patientiam vobis relinquo. *Poſt quæ ſequitur in epiſtola laudati Brigeri, teſtamentum ſancti Patris metro alligatum: ac de tabulis iſtis locutus*, Præterea, *inquit*, domus, ſeu cella potius, tota pene lignea, & grabatus, in quo ſpiritum emiſit, hodiedum ſuperſunt in Claravalle.

C *alia ad ductur.*

9 *Porro ſi quis plura deſiderat de ipſo Claravalleuſi monaſterio; Gallicum adeat Hodœporicon, ſeu Itinerarium litterarium duorum Religioſorum Ordinis S. Benedicti, e congregatione S. Mauri, auctore Edmundo Martene, parte* 1. *ubi pag.* 99. *leget, in cœmeterio, de quo ibi agitur, ſepulcra fratrum* S. Bernardi *ſpectari, uti etiam ejuſdem Sancti cellulam, quam Guillelmus de Campellis, epiſcopus Catalaunenſis, exſtrui pro eo juſſit, ut infirmitatibus corporis laboranti ſolatium afferret. Vide Commentarium noſtrum prævium* §. 7. *num.* 78. *& librum primum Vitæ, cap.* 4. *num.* 37. *In dicto Itinerario etiam hæc narrantur pag.* 100. *videlicet, caminum non eſſe in iſta cellula; adeo quippe S.* Bernardum *fuiſſe mortificatum, ut ignem pro ſe ſtrui noluerit; verum ſub Viri lecto magnum lapidem exſtitiſſe, in pluribus locis perforatum, ſub quo accendebatur foculus, ut cubiculum calefieret, ipſo id non obſervante: ad hæc, cubiculo iſto, ac* S. Bernardi *lecto, qui ibidem hodieque conſervatur, nihil magis ſimplex videri poſſe; cellæ item huic contiguum eſſe parvum ſacellum, quod verosimiliter fuerit conſtructum, ad aram faceret; una ibi junctum eſſe, affirmari; legique ibidem inſcriptionem, quæ ſatis perſpicue hoc enuntiet. Ex his, quæ ex iſto Itinerario libavi, magis luceſcunt paulla ante præmiſſa, & ea, quæ habentur in Commentario prævio* §. 53. *num.* 564. D EX VARIIS.

10 *Præter ea, quæ jam memorata ſunt e Martenio, mentio etiam fit apud eum de calice* S. Bernardi, *pag.* 99. *de caſula autem pag.* 104. *ubi etiam tractat de mogua capſa argentea, quam epiſcopus aliquis Santonenſis fieri curavit ad imponendas in eadem reliquias* S. Beroardi; *ſed addit, Religioſos, timentes ne, ſi oſſa ejus extraherentur e ſepulcro, principes plurimi, quibus id negari haud poſſet, aliquid ex illis peterent, maluiſſe, ut ea ibi relinquerentur. Fertur etiam apud Claravalleuſes ſpectari umbra Sancti ſupra lapidem, in quo corpus ejus lotum fuit poſt mortem; at neſcire ſe aſſerit Martenius, an hoc tam ſit prodigioſum, quam creditur: nam umbra, ait, illa non ſpectatur ab omni parte; ſed oportet eſſe in certo quodam ſitu, ut illa deprehendatur; idque fieri poſſe judicat usturaliter per reflexionem lumiuis. Hæc ille. At quidquid ſit; mirabilis quidem iſta luminis reflexio eſt: an vero fiat per ſtricti nominis miraculum, in medio reliaquo. Audiamus interim* E *de hac re Cbryſoſtomum Henriquez in Faſciculo Ordinis Ciſtercienſis lib.* 1. *diſtinctione* 4. *cap.* 51. Io ſacro, *inquit*, cœnobio Claravalleuſi, ſtupendum, idque continuum extat miraculum, quod non parum ſancti Abbatis commendavit virtutem. Io lapide enim, ubi corpus ipſius, ſecundum conſuetudinem Ordinis, fuit ablutum, ejuſdem corporis umbra in hodiernum uſque diem perſeverat, ab omnibuſque clare & manifeſte videtur. Cumque hæretici tanti miraculi memoriam abolere niterentur, & variis inſtrumentis lapidem ipſum cavarent, umbra deſcendit, nec aliquo modo deleri potuit, ut a R. D. Adriano Cancellier, abbate Dunenſi accepi. *Sanctiumbra ſpectatur in quodam lapide*

11 *Laudatus ſupra Martenius in Itinerario alio, quod in lucem prodiit Lutetiæ Pariſiorum anno* 1724. *agens de celebri abbatia Camberonenſi, Ordinis Ciſtercienſis, in territorio Monteuſi Hannoniæ, pag.* 108. *ſcribit, caſulam* S. Bernardi, *quæ ibi oſtenditur, inſpirare pietatem: nec eſſe illam e pauno aurto, nec argenteo, nec ſerico; ſed ex ſimplici goſſipio contextam: uſui eam eſſe in die feſto Sancti, & in primitiis Religioſorum.* Idem auctor *pag.* 40. *inter alia, quæ refert de* F *Valle-clara, quæque ſignatur ſuperius in Chronologia Bernardina apud nos parte prima, ad annum* 1134. *mentionem facit de* S. Bernardi *pallio, quod Gallice vocat* la coule, *dicitque illud ibidem conſervari. Nec piget, hic obſervare, quod duplex ſit apud Bernardinos palliorum genus; unum nempe candidum, quod eſt veſtimentum valde amplum, & quo aſcetæ Bernardini utuntur in cæremoniis, & quando aſſiſtunt Officio: alterum vero nigrum, eſtque etiam veſtimentum admodum amplum, & quo Bernardini utuntur dumtaxat in urbibus, & quando eucedunt per plateas; ex Dictionario Gallico-Latino, quod anno* 1704. *Trevoltii editum eſt, in voce* coule. *f. vo quodam*

12 *Apud eumdem Martenium in Veterum ſcriptorum & monumentorum &c. ampliſſima collectione, tomo* 6. *producitur fundatio monaſterii B. Mariæ de Alta-ripa, Ordinis Ciſtercienſis, filiæ Chari-loci, liuæ Claræ-vallis, & col.* 317. *ponitur inter reliquias ſacras præcipuas ejuſdem cœnobii, ejuſdem ipſiusmet veſtimenti,*

A *bit*, ſtola ſanctiſſimi P. N. Bernardi ex groſſiori panno coloris grilei obſcuri, qua ſanctus hic Pater ſacrarium noſtrum decoravit, dum eundo & redeundo ex Germania, per hoc monaſterium tranſiret. *In libello reliquiarum, quæ Aquiſgrani aſſervantur, anno* 1734. *ibidem typis edito, inter ornamenta eccleſiæ Virginis Matris, pag.* 46. *ponitur caſula, quæ more Græcorum facta, & ex ſerico cæruleo terſo ac denſo contexta eſt, acu eidem appicta cruce ex margaritis. Hanc caſulam Melliſſuus Doctor* Bernardus *in iſta eccleſia ad Sacrificium Miſſæ adhibuiſſe anno* 1146. *ac poſt illud dediſſe viſum cæcis quatuor, & paralytico nu greſſum, in eodem libello dicitur.* D

ex variis.

CAPUT II.

Variæ S. Bernardi apparitiones, ac prædictiones.

§. I. Apparet monacho Ciſtercienſi; & Converſo, quem conſolatus proſperum negotiorum ſucceſſum ei prænuntiat.

S. Bernardus cum S. Malachia.

IN *Commentario prævio* §. 52. *retuli varias poſt Viri ſancti obitum apparitiones; de aliis me acturum dixi in Gloria ejus poſthuma. Harum igitur primum hic obtinebit locum illa, quæ exſtat apud Triſſerium in Exordio magno Ordinis Ciſtercienſis, diſtinctione* 3. *cap.* 14. Factum eſt autem B in una dierum, cum prima cantaretur in choro, & ipſe (*videlicet Guillelmus, quem mox pluribus deſcribam*) conjunctus pſallentibus ſtabat in ordine ſuo, vitulos labiorum ſuorum in voce exultationis Domino reddens. Et, ecce, apparuit ei vigilanti atque pſallenti S. Malachias, Hibernienſis quondam epiſcopus, qui in eadem baſilica jacet honorifice tumulatus. Reſidebat vero in cathedra juxta altare, annulo, baculo, mitra, cæteriſque Pontificalibus ornamentis mirifice decoratus: tamquam Miſſarum ſolemnia poſt finem illius horæ celebraturus. Erat autem tunc anniverſaria dies depoſitionis ejuſdem beatiſſimi præſulis: quæ etiam omnium fidelium defunctorum memoria eſt ſolemnis. Apparuit quoque cum eo B. Bernardus, ejuſdem eccleſiæ felicitſſimus paſtor atque patronus: qui & ipſe erat veſtibus pretioſis & candidis micans, atque mitratus, minime tamen inſulatus *a*. Et merito quidem.

a

apparet Guillelmo monacho Ciſtercienſi.

14 Erat enim paterfamilias *in* propria domo, deferens atque congratulans vocando ac ſpeciali hoſpitii ſuo: dignoque honore præveniens amantiſſimum, cedebat ei libentiſſime ſolemnia C Miſſarum, ea potiſſimum die, qua ſanctus ille pontifex curiam ſupernam ingreſſus, & cæleſtibus hymnis primo fuerat honoratus. Unde etiam ipſe beatus Pater officioſum ac ſedulum ſeſe circa eumdem ſanctum epiſcopum, & circa ipſius altaris miniſterium, exhibuit. Porro beatus antiſtes baculo paſtorali innixus, dextra lumina verſus chorum aſſidue tenebat. Sanctus vero Bernardus modo epiſcopum, modo Conventum, modo ipſum altare, tamquam ſolicitus omnium, reſpiciebat. Hæc viſio tam manifeſta eidem famulo Dei vigilanti, & corporeis oculis intuenti, viſibiliter apparuit, quamdiu pſalmus unus in eadem hora a Conventu percantaretur. Finito itaque pſalmo, finita eſt viſio, ſed in corde videntis deineeps finiri non potuit viſionis illius pia devotio. *Hactenus Exordium magnum de una ſancti Patris apparitione. Alia, quæ ibidem mox ſequitur, his verbis conſcripta eſt, & eidem Guillelmo exhibita:*

qui deinde viam videt ſanctum Patrem,

15 Altero quoque die apparuit ei nihilominus idem beatus Bernardus, vultu & habitu glorioſus. Quem cum ille vidiſſet, procidit ad pedes ejus, orans & petens aliquid ab eo. Cui Sanctus ait: Quid tibi vis faciam? Et ille: Domine mi pater, ſi inveni gratiam *in* oculis tuis, indica mihi, utrum ſalvus fieri debeam. Et Sanctus ad eum: Numquid parva res eſt iſta, quam poſtulas? Hodie cum egrederer de paradiſo, quam multa millia hominum foris ad januam reliqui, qui utique iſtiuſmodi timore torquentur: ignorantes utique, utrum amore, an odio digni habeantur. His itaque præmiſſis, dedit ei reſponſum ſuper verbo, quod imploraverat. Sed quid ei definite reſponderit, incertum eſt nobis: quia vanæ gloriæ peſtem vitans, hoc nobis indicare noluit. Erat enim vir ille circumſpectus, & gravis in locutione: multumque cavebat, ne quid diceret, quod ſuam ipſius gloriam redoleret. Vecumtamen ex fiducia ſermonis, & vultus illius hilaritate, ſatis dabatur intelligi, quia jucundum a ſancto Patre ſuper tali verbo reſponſum acceperit. *& loquitur cum eo.* E

Quis fuerit iſte Guillelmus.

16 Iſte eſt Guillelmus, quem ſupra (*diſtinctione* 2. *cap.* 22.) memoravimus, ſpiritum fornicationis in ſpecie phantaſticæ meretricis vidiſſe infirmitorium curioſe circumeuntem, & ex iis, quæ ab ea audierat, & viderat, D. Roberto abbati Clarævallis apoſtaſiam duorum adoleſcentium prædixiſſe: quod etiam verum fuiſſe, fœda eorum fuga incontinenti ſubſecuta demonſtravit. *Porro Guillelmus iſte*, priuſquam Ciſtercienſium Ordini ſe contuliſſet, multo tempore vixit *in* monaſterio ſancti Albini Andegavenſis, *ut dicitur in principio tertii capitis* 14. *in quo plura alia de eodem* F *legi poſſunt. In Menologio Ciſtercienſi apud Manriquez refertur cum titulo* beati *ad diem* XIX. *Novembris, & vocatur* S. Bernardi diſcipulus. *De duabus autem, quæ modo ſunt datæ, apparitionibus legi poteſt Herbertus lib.* 1. *de Miraculis cap.* 4.

Converſus quidam in Claravalle, Laurentius nomine, mittitur ad regem Siciliæ.

17 *Laudatum Exordium diſtinctione* 4. *cap.* 33 *aliam commemorat apparitionem*: Erat, *inquit*, in Claravalle converſus quidam religioſus, nomine Laurentius, .. vir .. ſpiritualis & devotus in omni converſatione ſua, orationi atque compunctioni mirabili pertinacia jugiter inſiſtens: ita ut per plurimos annos, cum ſanctorum confeſſorum Bernardi & Malachiæ corpora in ſecretario diu noctuque ſervaret, vix umquam aliqua hora poſſet ibidem aliter inveniri, niſi ſemper orationi incumbens, & diuturnis fletibus pavimentum rigans .. Poſt tranſitum autem B. Bernardi contigit, ut idem frater a domno Philippo, venerabili Clarævallis priore, ad regem Siciliæ Rogerum mitteretur, pro negotio ejuſdem eccleſiæ. Qui cum Romam ſuiſſet ingreſſus, comperto, quod idem rex nuperrime mortuus

ſuiſſet,

A fuiſſet, conſternatus eſt animo: &, quid in tali articulo facrre deberet, prorſus ignorabat. Et recordatus ſancti patris ſui Bernardi, ſub quo pro diverſis negotiis frequenter miſſus proſpere ibat & redibat, cum gemitu & lacrymis multis converſus ad orationem, eumdrm Sanctum Dei invocabat, dicens: Pater mi, pater mi, currus Itrael & auriga ejus, ut quid dereliquiſti nos? Heu me, Pater ſancte, quid dicam, vel quid faciam ego pauperculus & miſellus: ego omni conſilio & auxilio deſtitutus?

& Sanctum inquecans in via ſuper evento dubio negotii ſui;

18 Te viveote, & te jubeore ſecurus procedebam ad terras & ad nationes diverſas, & ubique recipiebar ob gratiam tui, nimirum deferens ſalutationes & litteras tuas: quas reges & præſulrs cum cæteris omnibus tamquam cælitus miſſam benedictionrm ſuſcipirbant: & eulogtia tuis nobiliores quique ſe nobilitari gaudebant. Nunc autem, te defuncto, defuncta eſt tecum pariter & gratia mea: nec erit jam, qui peregrino & inopi manum porrigat adjutorii. Et, ecce, mortnus eſt rex, qui te ſincero diligebat affectu: ſurrexitque filius pro eo, puer qui te ſorſitan
B ignorat. Quem adhuc tam longe remotum ſi adire voluero, & repullam ab eo pati contigerit, inconſolabilis mihi erit dolor, poſt tanti laboris & longiſſimi itineris defatigationem, infecto redire negotio: qui, te vivente, bonis omnibus cumulatus in Claramvallem tuam redire ſolebam.

audit se eo, omisa sibi

19 Si vero incontinenti reverſus negotium intentatum reliquero, torporis & inſipientiæ argui pertimeſco. Porrige, precor, auxilium, præbe conſilium indigenti: & ne delpicias gemitum ſervuli miſerandi. Eadrm itaque oocte apparuit ei idem bratiſſimus Pater, & magnifice conſolatus eſt eum, dicens: Quid tibi viſum eſt, frater, ita de Dei miſericordia & mea interventione diffidere? Quando rnim, vel ubi ſenſiſti, defuiſſe tibi adminiculum mrum io neceſſitatibus tuis? An forte impotentiorem me modo autumas, quando jam introductus ſum in potentias Domini, quam olim fuerim, dum in carne vixi? Vade ergo ſecurus, quia proſpera cuncta eveoieot: & in hoc ipſo ſcies, quia ego te miſerim. Hæc & alia plurima Sancto Inquente, frater ille præ nimio pietatis ardore totus in anima liqurſcebat: & corde ejut immenſam parturien-
C te lætitiam, foris quoque devotionis laerymæ erumpebant.

proſpere ſuccesſum ab qui Romæ reverteni

20 Cumque evigilaſſer, madentibus oculis atque maxillis, etiam pulvillum, in quo caput reclinarat, eodem lacrymarum profluvio undique perfuſum eſſe cognovit. Summo igitur mane iter arripiens, cum dr Urbe fuiſſrt egreſſus, repeo rit cuoeum inſtitorum, mercimonit gratia Siciliam adruntium. Qui cognoſcentes eum eſſe de Claravalle, mox eum in tun conductu atque convictu gratanti animo receperunt, & quæque neceſſaria gratis quotidie miniſtrabant. Tandem ingreſſus ad regem Siciliæ, invenit gratiam magnam io oculis ejus. Et non ſolum de negotio, pro quo fuerat ad patrem deſtinatns, proſperum evenrum obtinuit: verum etiam rex aprrtis theſauris ſuis ad ædificationem novæ baſilicæ Claræ-vallis, pro ejoſdem patris ſui anima noo modicam auri ſummam per eumdrm ſi atrem magna devotione tranſmiſit.

redit in Claramvallem a latere hoc liberatus,

21 Rrverſus itaque Romam prædictus frater, talem nihilominus ibidem gratiam rrperit, ut de donariis Cardinalium, aliorumque Romanorum, plurimam acciperet benedictionem, ita ur etiam, D largientibus eis, ex Urbe uſque ad drcem hubalos educeret: quos non ſine ingenti omnium ſtupore, Deo ſe protegente, ſanctique Patris ſui meritis patrocinantibus, Claramvallem uſque perduxit .. Factum eſt autem, ut tranſire cogerr.ur per quoddam municipium, cujus principatum latronum principes obtinrbant; quorum manus nullus immunis evadere poterat, nſi forte, qui viribus prævalrbat. Mane vero jam rutilante aurora, cum de aliquo prato, in quo cum animalibus pernoctarat, egredererur, rogavit attentius Dominum, ſanctumque Bernardum, ut ab imminenti periculo erueretur. Et, ecce, apparnerunt ei procul quaſi duo viri obviam venientes, & ſingulos cerens accenſos in manibus ferentes. Qui paulatim appropinquantes, cum jam pene ad ipſum perveniſſent, ſubito ab oculis ejus evanuerunt, multamque fiduciam evadendi Dei famulo cootulerunt. Ingreſſus itaque illum diaboli nidum, illico ſiſtitur, atque ad prædam diripieodam undique accurritur. Nutu vero Dei ſupervenientes eadem hora quidam honeſti viri, cum eum Claræ vallenſem eſſe cognoviſſent, de manibus irruentium liberarunt, & cum ſuis E omnibus abire fecerunt *&c.*

EX VARIIS.

Quædam de iſta hiſtoria obſervanda.

22 *Quænam ſint geſta* Bernardum *inter ac Rogerium ſupra memoratum, narrat noſter Commentarius prævius* §. 27. *Verum, quæ modo relata ſunt de itinere, quod Laurentius ſuſcepit, ut cum eodem Rogerio ageret, non cohæreut cum chronologia. Nam in ſententia Baronii, qui mortem Rogerii affigit anno Chriſti* 1152, *quomodo fieri potuit, ut S. Beroardus iſti fratri religioſo apparuerit tamquam vita functus, qui anno proximo duntaxat fuit mortuus? Quomodo item converſus ille* per plurimos annos, cum ſanctorum confrſſorum BERNARDI & Malachiæ corpora in ſecretario diu noctuque ſervaret *&c.? Si autem cum Pagio Rogerii mortem differas ad annum* 1154. *ubi num.* 4. *de eadem ex profeſſo tractat; ſic quidem tollitur difficultas prima; ſed manet ſecunda. Hinc tamen non ſequitur, ut ſuperioris apparitionis hiſtoria ſit falſa: cui medela afferatur, ſi ea* per plures annos *expungas, qua circumſtantia intrudi huc facile potuit ab incauto aliquo, vel imperito deſcriptore aut interpolatore. Quod attinet ad* ædificationem novæ baſilicæ Claræ vallis, *de qua ſupra; tomo* 4. *Galliæ Chriſtianæ, col.* 129. *in Guichardo archiepiſcopo Lugdunenſi, hæc de eo exſtant*: Præſens fuit eccleſiæ Claræ vallenſis dedicationi anno MCLXXIV. *Sed de illius dedicationis anno videri etiam poteſt noſter Commentarius prævius* §. 61, *num.* 676. F

ANNOTATIO.

a Mitratus *&* infulatus *nonne paſſim ſunt ſynonyma? Quomodo igitur hic diſtinguuntur? Suſpicor, ſcripterem indicare voluiſſe, S. Malachiam apparuiſſe tectum mitra, e qua deorſum vittæ utrimque pependerint; Brrnardum vero mitra ſine iſtis vittis. Sunt eoim, qui ab* inferus *vel* infra, *vocem* infulæ *derivari putarunt*, propter vittas, quæ inferius ex ea pendrnt; *ſicut indicatur in Etymologico linguæ Latinæ apud Voſſium.*

§. II.

EX VARIIS.

§. II. Duobus monachis Claravallenſibus apparet, & eorum apoſtaſiam impedit; adoleſcentulum quemdam in propoſito monaſtico confirmat; incendium comprimit; morti proximo ſe videndum præbet; & alteri ægroto.

Monachus Claravallenſis a diabolo corruptus apoſtaſiam decrevit.

HErbertus *lib.* 1. *cap.* 28. *narrat*, *monachum Claravallenſem*, *qui a propoſito reſilire cogitabat*, *viſis per quietem S. Malachia*, & S. Bernardo, *cujus baculo contundebatur*, *ad ſanam mentem rediiſſe*. *Proferamus Herberti verba*: Quidam de fratribus Clarevallenſibus, cum inſtinctu diabolico in mente corruptus eſſet, ut jam ad ſæculum apoſtatare diſponeret; vidit in viſu noctis B. Bernardum, ſanctumque Malachiam in dormitorio deambulantes, & eos, qui ibi panſabant, viſitando benedicentes. Qui cum in ordine viſitationis, ad ejus lectulum deveniſſent, ait ſanctus Malachias, Homo iſte perverſus nihil omnino boni in corde verſat; ſed diabolo ſuadenti jam dedit aſſenſum, ut ad vomitum ſeculi proxime revertatur. Quo audito, B. Bernardus dixit ei: tu ergo fugere quæris? Et quo fugies, miſer, a facie Domini? Crede mihi, quia malo tuo talia cogitaſti. Neque enim delectabit te amplius fuga, quando jam evaſeris de manu mea.

ſed a ſancto viro baculo viſitatus reſipiſcit

24 Et his dictis, cœpit eum crebris ictibus tundere baculo, quem tenebat, & ait: Ecce ſtipendia, quæ mereris. Surge nunc, & fuge, ſi poteris. Evigilans itaque frater, invenit ſe tunſionibus illis ita dolentem atque confractum, ut in infirmitorium ductus, lecto decineretur. Qui, accerſito Priore, confeſſus eſt malitiam, quam intenderat, & pœnam, quam inde pertulerat: acceptaque pœnitentia perfecte reſipuit, non apprehendit eum ultra deſiderium fugiendi. *Ibidem cap.* 31. *conſimilis argumenti apparitio refertur in hac verba*:

Alius quidam ad ſeculum ſtatum ſuum abeo confirmatur

25 Alius quidam ejuſdem cœnobii frater, vir honeſtus & religioſus, mihi de ſeipſo narravit, cum verecundia tamen, quod ſcilicet in primordio converſionis, cum acrie ſtimularetur a ſpiritu fornicationis, deliberavit animo, eedere tentatori, &, projecto religionis habitu, ad ſæculum reverti. Qui dum jam opportunitatem recedendi ſollicite aucuparetur, aſtitit ei per viſionem B. Bernardus, paulo ante defunctus; increpans illius ſocordiam, & arguens ſuper iniquitate, quam mente conceperat, & actu perficere ſatagebat. Cui cum ille reſpondiſſet, ſeſe diutius reluctaſſe *, & jam tentationis violentiam ferre non poſſe, ait Sanctus ad illum: Scio præneſcens, quoniam adhuc multa certamina te manent. Sed age viriliter, & noli deficere; quia Dominus aderit tibi, tamquam adjutor in opportunitatibus, ut eruat te.

* *imo reluctatum eſſe*

in vita religioſa

26 Unde polliceor tibi, quod, ſi in Ordine uſque in finem perſeveraveris, ſalvus eris. Quod ſi forſitan aliquis tibi nocere tentaverit, in die noviſſimo ego reſpondebo pro te; & animam meam pro anima tua ponam. Hac ergo pollicitatione frater ille corroboratus, deinceps a ſtabilitate ſua moveri non potuit: qui etiam nunc in Ordine complens annum quinquies quinum, viriliter uſque hodie decertat, multaque victoria jam protinus, ſalutem repromiſſam certius opperitur.

alio ſancti Patris vivente

27 *Idem auctor lib.* 2. *cap.* 9. *agens de quodam adoleſcentulo Alemanno*, *qui in Claravalle ad vitam monaſticam mirabiliter converſus*, *egregia ſanctitate*, *& divinis manifeſtationibus claruit*, *factum refert in rem noſtram*, *quod vivente ſancto Patre accidit*. *Excerpo ſequentia*: Egregius quidam adoleſcentulus de partibus Alemanniæ oriundus, ſtudiorum gratia, comitante didaſcalo * ſuo Pariſius adibat. Qui cum tranſitum haberet per domum Clarevalleoſem, magiſter ille videns loci conventum & ordinem, neſcio quo Dei judicio compunctus ad horam, petit & obtinuit, ut ſuſciperetur ad converſionem. Cumque rogaret adoleſcentulum, ut ſecum remaneret, penitus non acquievit: multum liquidem adhorrebat a conſortio, etiam & colloquio Ciſtercienſium monachorum; ſæpiuſque rogaverat Dominum, numquam ſibi dari ad Ordinem illum velle converti. Proinde roganti magiſtro & fratribus monaſterii adhortantibus eum, dura cervice reſiſtens, nullis prædicationum machinis poterat expugnari. Eadem igitur nocte, dum eorum monita mente revolveret, facta eſt vox divinitus ad eum, dicens: Si hinc receſſeris, & Pariſius veneria, uſque ad Pentecoſteo morieris, & ſine dubio moriris. Ad hanc itaque vocem juvenculus ille multum obſtupuit: necdum tamen potuit duritia cordis illius emolliri.

* *l.* magiſtro

oppriſſio

28 Porro ſequenti nocte, cum ſopori membra dediſſet, videbatur ſibi eſſe demerſus in limo putei profundi. Cumque deſperatus ibidem jaceret, ſubito apparuit deſuper ad boram * putei beatus Johannes Euangeliſta, in vultu & habitu beati Bernardi, cum alio quodam Sancto, cujus nomen excidit mihi: qui & ipſe ſimillimus erat cuidam religioſiſſimo viro, nomine Gerardo, portario Clarevallenſi. Quos cum ille vidiſſet, rogabat obnixius, ut ſui miſererentur. Cui B. Johannes reſpondit: Tu ſano conſilio acquieſcere contemnens, opem flagitas a nobis? Cumque ille promitteret, ſe facturum, quidquid ei placeret; Vis ergo, inquit, fieri monachus in monaſterio Clarevallenſi? Etiam, domine mi; libentiſſime volo. Quod cum firmiter pollicitus eſſet, ſeſe citius impleturum; protinus eductum de profundo liberum abire permiſerunt.

* *l.* orans

qua adoleſcentulus poſtmodum Clarevallenſi ſe dicat

29 Mane igitur facto, poſtulavit præfectari quantocius B. Bernardo: quem cum antea non vidiſſet, continuo illum in vultu & habitu deprehendit, ipſum eſſe pro certo recognoſcens, quem in nocte tranſacta, ſub conditione convertendi, liberatorem habere meruerat. Proinde miratus vehementer atque compunctus, protinus eidem ſancto Viro ſe reddidit, a quo benigne receptus, mox in ætate teneriori, gravitatis & ſapientiæ canos, cunctis mirantibus induit. *Alia*, *quæ ibidem de illo exſtant*, *manifeſtationum chariſmata*, *non ſunt hujus loci*. *Ad majorem tamen hiſtoriæ*, *quam modo referebamus*, *fidem conducit allegati capitis clauſula*, *qua Herbertus rem confirmat*: Hæc, inquit, omnia, quæ ſuperius retuli, aliaque quamplurima, quæ licet magna exiſtimem, tamen brevitatis amore reticui, ab eodem Dei famulo arcana relatione cognovi: ea videlicet conditione, ut uſque ad obitum ejus, apud me ſecreta tenerentur. Sed quia jam, vocante

A cante ſe Domino, expletis in Ordine annis xxvi. quam ſinceriter vixit, tam feliciter obiit, ego ſolutus a nodo polliciti hujus, præfatas revelationes; in quibus non modice conſolatum fuiſſe me memini, ad aliorum æque ſolamen præſenti paginæ intuli.

alia, quæ incendii graſſationem compreſſiſſe dicitur;

30 *Apud Manricum tomo 4. Annalium Ciſtercienſium in Appendice, inter ea, quæ pag. 659. num. 13. exſtant ad annum 1598. habetur ſequens apparitio*: Menſe Auguſto, in die Parentis Bernardi, Saltus novalis miſerabiliter conflagravit, præſentibus abbate, & majori parte conventus ſancti Petri de Eſlonza Benedictinis, qui venerant cum noſtris, ſancti Patris ſolemnia celebraturi. Vulgavit fama, apparuiſſe cuidam ex ipſis utrumque Parentem, nimirum Benedictum, Bernardumque, atque flammas graſſantes compreſſiſſe, ne ultra procederent: cum, aere in contrarium impellente, nihil non abſumpturæ timeri poſſent. *Nota, quod* Saltus novalis *in iſta Appendice pag. 602. num. 18. in regno Legionenſi, diœceſique ſignetur.*

B 31 *Herbertus lib. 2. cap. 29. mira quædam narrat de Gerardo de Farfa, admiranda pietatis, & ſanctitatis eximiæ frue; quibus ſubdit iſta*: Huic autem viro jam poſito in extremis beatus Bernardus angelico vultu & veſtibus albis decoratus apparuit, in ea tamen conſiſtentia & habitudine corporis, qua ante obitum fuit. Quem cum ille inſpiceret ad ſe ingredientem, & veteranus ac venerandos artus baculo ſuſtentantem, manu ac voce, qua poterat, ſuis ſervientibus ionuit, ut Sanctum venienti aſſurgerent, & locum ſedendi citius præpararent. Illis vero mirantibus ac quærentibus de quonam Sancto ille loqueretur, premente ſe ægritudine non poterat reſpondere. Poſtmodum vero recepta virtute loquendi, cum idipſum denuo ſciſcitarentur, confeſſus eſt ſe vidiſſe beatum Bernardum blande ipſum alloquin conſolantem. Qui cum benedixiſſet eum, benedixit etiam totam domum, ſubjungens hæc eadem verba, & dicens: Hæc eſt domus mea, quam ædificavi. Dominus cuſtodiat eam in æternum, & in ſæculum ſæculi. *De Gaufrido Sorenſi epiſcopo, qui, dum gravi ac pene a medicis deſperata gutturis moleſtia laborabat, a Viro ſancto ſibi* C *apparente ſanatus eſt, legi poteſt Herbertus lib. 3. cap. 10.*

apparet Gerardi Farfenſis monachi pro armo & alteri in gutture laboranti.

§. III. Tribus vicibus ſe manifeſtat cuidam fratri; apparet item B. Mariæ Ogniacenſi; alteri prædicit cæleſtem gloriam; Aſcelinæ mortem; mira libri miraculorum inventio, ac monachi litteratura.

Poſt ſanctæ apparitionem tranſiit frater quidam ad Claravallenſes.

PRædictis apparitionibus addi poſſunt aliæ tres, *quæ narrantur in Exordio magno Ciſtercienſi, diſtinctione 4. cap. 7. his verbis*: Frater quidam de Ordine Regularium canonicorum, cum eſſet proficiendi avidus atque charismatum meliorum æmulator, deſiderabat deſiderio magno Beati Bernardi magiſterio ſubjici, & Clarævallenſium collegio ſociari; licet hoc, ipſo ſancto Patre vivente, conſequi minime potuerit. Quo decedente, audita fama pretioſæ mortis ejus, conſternatus eſt animo vehementer; miſerum ſe, atque indignum clamitans, quod vita ſui compos fieri non meruiſſet. Poſt autem paucos dies apparuit ei in viſu idem venerabilis Pater, quaſi ſtrenuus operator, præcioſtus ad laborandum in agro latiſſimo, in quo manipuli triticeæ meſſis innumerabiles eſſe videbantur: ex quibus multitudinem magnam in acervum grandem congeſſerat: reliquis vero, qui ſupereraot, qui etiam multo plures erant, comportandis & coacervandis pertinaciter inſiſtebat. Quod cum vidiſſet, intellexit illico, congeriem illam manipulorum figuram tenere multitudinis fratrum, quam idem egregius prædicator, quamdiu vixit in carne, Chriſto Domino aggregarat: adhuc autem reſtare innumeros, qui ejus meritis & exemplis ad ſalvationis gratiam eſſent perducendi. Unde multum exultans, ſeque unum ex illis ſine mora deſperans, Claramvallem, quam citius potuit, adiit, poſtulans & impetrans, ſe ad probationem admitti. D Ex vita.

33 *Hac itaque ſancti Viri apparitione frater ille ad ſirocinium Claravallenſe vocatus eſt: quem vero favorem in vodem accepetit ab eodem Sancto, pandit altera illius apparitio, fratri iſti facta*: Qui dum ibidem novitius eſſet, & beati Viri memoriam pene inceſſanter atque inſatiabiliter animo volveret; quadam die Dominica circa finem vigiliarum fatigato illi, & modis pluribus afflicto, cœpit obrepere ſopor. Et, ecce, apparuit ei reverendiſſimus Pater, cujus amore flagrabat, dignantee alloquens eum, & monens de dirigenda ad Deum jugiter intentione, cum quotidiana lacrymarum effuſione. Quod ſi faceret, divinam miſerationem, & ſuam ipſius viſitationem ſecurus expectaret. Et cum iſta dixiſſet, recepit ſe in tumbam ſuam, quæ ibidem enram altari beatæ Virginis Matris poſita erat. Quæ videlicet receptio tam evidens fuit, ut frater ille neſciret, utrum dormitans, an vigilans hoc vidiſſet. *eoi, dum ipſe in novitiatu eſſet,* E

34 Cumque aperuiſſet oculos, & piiſſimi Patris admonitionem dulci recordatione penſaret, ſubito iterum apparuit illi jam plene vigilanti, & corporeis oculis intuendum ſe obtulit. Stabat igitur eominus coram ipſo, ita ut manu tangi facile poſſet: diligenter eum conſiderans, & quaſi explorans, utrum dormiret, ao vigilaret; more eorum, qui excitant ad vigilias dormientes. Quem cum novitius ſtupidus & attonitus intueretur, protinus ille, qui videbatur, evanuit: & quod mirum dictu eſt, viſum eſt illi, quod quaſi ſenſibiliter præcordiis ejus illapſus fuiſſet. Unde vehementer accenſus in amorem Dei & ejuſdem beatiſſimi Viri, ad ſuſceptionem novæ vitæ in gaudio & exultatione ſpirituali de die in diem inſtituebatur. Denique ſequenti nocte cum vigiliis fratrum ſimiliter intereſſet, talem ac tantam divinæ viſitationis gratiam ibidem expertus eſt, qualem ac quantam in vita ſua numquam antea ſenſerat: quod totum utique meritis ejus, quem diligebat, ſe obtinuiſſe, gratulatus eſt. Cumque per dies plurimos memoriam abundantiæ ſuavitatis hujus recolendo frequentius eructaret, fundebat ubertim dulces & pias lacrymas, quibus die noctuque ſatiari non poterat. *Haſtenus Exordium magnum Ciſtercienſe; quod de laudati fratris, veſtigiis* S. Bernardi *jugiter inſiſtentis, vita ac morte etiam agit.* *ac tertio ſe oſtendendum præbuit,* F

35 *Apud nos tomo iv. Junii, die* xxiii. *ejuſdem menſis, pag. 660. narrat Jacobus de Vitriaco, ſcriptor Vitæ B. Mariæ Ogniacenſis, ei accidiſſe* S. Bernardi *apparitionem, quam his verbis refert:* *Spectatur & B. Maria Ogniacenſis,*

A EX VARIIS. *refert*: Apparuit ei aliquando B. Bernardus, Ciſtercienſis Ordinis Pater, & lucerna, quaſi alatus, & alas ſuas circa eam expandebat. Cumque diu cum eo in cantello eccleſiæ ſediſſet, & illa, cujuſmodi eſſent hæ alæ, quæreret; reſpondit, quod ipſe velut aquila ſublimi volatu ſublimia & ſubtilia divinæ Scripturæ attigerat, & multa de arcanis cæleſtibus ei Dominus reſeraverat.

& annus ſibi, eadem die cum mortuum, & in eodo favorum præditum & aſſertione abſolutum pronuntiat.

36 *Herberius in libris de Miraculis, lib.* 2. *cap.* 28. *refert ſequentem Viri ſancti apparitionem*: Defunctus eſt ibi (*actum erat antea de abbatia Domus Dei, filia Clarævallenſi*) monachus, ætate quidem juvenis, ſed religionis maturitate proviectus: de quo etiam afferunt, quod ſtoreio virginitatis uſque ad mortem, Domino largiente, ſervaverit. Hic vero ſpe mirabili confortatus, ita cupiebat diſſolvi, & cum Chriſto eſſe, ut nihil timere videretur, niſi adhuc a morte differri, & in corpore remanere, multumque doleret, ſi aliquis ei commeatum vel promitteret, vel optaret. In ipſa vero die migrationis ſuæ apparuit ei beatus Bernardus eum ſupradicto abbate F. *, qui dixit

i. e. Francone

ad eum: Frater Bernarde, (ſic enim juvenis vocabatur,) eccè, adduco tibi ſanctum Patrem noſtrum Bernardum, ut te in manibus illius reddam. Beatus vero Pater clementi dextera ſuſcipiens eum, ait illi: Hodie mecum eris in paradiſo. Et his dictis evanuerunt. Tunc monachus ille, quæ viderat, & audierat, fratribus indicavit, atque ſubjunxit: Si utique in craſtinum vixero, non ſum vera loquutus: quod ſi hodie migravero, fidem faciat dictis ipſa migratio. Defunctus eſt itaque frater in ipſa die, ut perficerentur in eo omnia, quæ dicta fuerant illi a ſancto Patre. *Hiſtoriographus Ciſtercienſis ad annum* 1195. *cap.* 3. *num.* 7. *Virum ſanctum* tranſitus ſui noctè *apparuiſſe Aſcelinæ, ac mortem ei ſuam denuntiaſſe commemorat. Porro* Aſcelina virgo in Gallia, S. P. Bernardi ſecundum languinem neptis, ſecundum ſpiritum diſcipula, cum titulo beatæ memorari ab Henriquez in Appendice Menologii Ciſtercienſis, *diximus inter Prætermiſſos ad diem* XVIII. *Maii*: *cujus cultus examinari poterit ad diem* XXIII. *hujus menſis Auguſti*.

Liber miraculorum S. Bernardi perditus

C 37 *Joannes Eremita*, qui S. Bernardi *Vitam conſcripſit, in epiſtola, quæ primo loco Vitæ eidem præfixa eſt, & apud Mabillonium recuſa volumine* 2. *mirabilem hanc refert apparitionem col.* 1279. Monachus quidam, venerandi Abbatis verax dilector & ſincerus, ſorte cum quodam laico fratre, Humberto nomine, per virgultum adjacens monaſterio Clarævallenſi deambulabat, librum miraculorum ſancti Patris tenens in manibus; exponens ea ſecundum idioma Romanæ linguæ, tam ſuæ, quam illius ædificationis cauſa. Contigit ergo eos, modicæ pauſationis gratia, conſedere ſub arbore piro, ſecus viam, per quam quotidie vadunt & veniunt laborantes in horto. Cumque non poſt modicum tempus conſurgerent, ſupradictus monachus, oblivione ſubripiente, ſicut multoties fieri ſolet, librum, quem paulo ante in manu tenuerat, humi per improvidentiam depoſitum reliquit.

mire modo

38 Abiit itaque, & regularis diſciplinæ ſtudiis occupatus, cum tandem reduceret ad memoriam, quomodo, ubi, & quando perdidiſſet illum: nullam omnino ſpem recuperandi concipiens, (tum quia prope viam dimiſerat, tum quia interim tanta fuerat facta inundatio pluviarum, ut etiamſi reperiretur, nihil amplius quam perditum valere crederetur) poſt aliquantum D rempus ab illius inquiſitione ceſſavit: immo etiam penitus deſiſtere vilus eſt; maxime tamen conſtrictus, quod per oegligentiam ſuam miraculorum ſancti Viri volumen amiſiſſet.

lamentatur conſtrictus:

39 In hue modum tranſigens unum circiter menſem, eum poſt modicam pee hortum deambulationem, ſub arbore prædicta reſediſſet, non tamen propoſito quærendi, vel ſpe recuperandi, quod perdiderat; miro & inaudito modo librum, tamquam ab aliquo conſervatum, & tunc de recenti, & ex induſtria juxta ſe poſitum, ſubito in medium proferri miratus eſt. Et ut mirabilius eſſe credatur, quod contigit, tam charta, quam ſcriptura adeo ſana & incorrupta permanerat (niſi quod pauculis guttis exterius operimentum reſpergi videbatur) ac ſi cum ceteris libris in bibliotheca liber idem ſuiſſet repoſitus. Quid ſuper hoc audientibus viſum fuerit, neſcio: ego autem pro parte mea aſſeverare non dubito, rem talem, tamque inſolitam, nequaquam ſine miraculo contigiſſe: quod ſiquidem beati Viri meritis adſcribere & ratio perE ſuader, & veritas compellit.

qua occaſione ſcriptum ſibi

40 Nocturni temporis ſilentio, eum poſt faſtigationem diurni laboris, modicæ repauſationis gratia recubuiſſet in lectulo, apparuit ei vigilanter vir venerabilis, amictus ſtola nivea, & ſtaturæ mediocris, ætate grandævus, crine candidus, angelica facie reverendus. Is in manibus ſuis duos libros tenere videbatur. Accedens itaque ad fratrem ſupra memoratum, porrexit ei utrumque, dicens: Accipe, vide, & lege. Qui repentinæ viſionis horrore (ſicut fieri ſolet) attonitus, ſecuritatem tamen ex affatu benigno, aſpectu tranquillo, vultu quoque angelico ſumens, reſpondit: Domine Pater, neſcio litteras. Simplex & illiteratus quomodo legam? At ille: Fili, noli timere. Ecce Dominus tecum eſt, & docebit te, &, me intercedente, bene erit tibi. Hujuſmodi pia admonitione conſtratus frater, utrumque volumen accepit, evolvit, & legit; mieans & obſtupeieens in ſemetipſo, quonam modo id fieret. Perſona deinceps aſſiſtens, quaſi alterum volumen ſecum deferens, alterum fratri relinquens, vale faciens ei data F benedictione diſparuit.

docet litteras.

41 Quid igitur? Mirabile quidem dictu eſt, quod dicemus. Quid enim mirabili hoc mirabilius? Frarrem novimus omnes quotquot fumus, Laicus quidem erat paulo ante, nec etiam alphabetum noverat. Deo tamen illuminante ejus intelligentiam, & quibuſdam fratrum ſuffragantibus, in brevi ad hoc profecit, ut non ſolum legere, verum etiam cantare ſatis decentee & convenienter ſciret. Exinde tam uſu, quam gratia eooperante, dictionum ſignificatiooes aliquaotum intelligere cœpit, & in hujuſmodi ſcientia paulatim profieere. Viſionem itaque ſupradictam ſcripſit in ſpe adjutorii divini, & ſubventionis beati Viri, quem credimus ei apparuiſſe. Nonnulla miraculorum ipſius, quæ vel ſcriptoribus ignota, vel per negligentiam fuerant prætermiſſa, tam decenter, tam bene, tamque eleganter litteris commendavit, ut ſubinde rapti in admirationem, dicamus cum Propheta David: A Domino factum eſt illud? & eſt mirabile in oculis noſtris. Quis ergo neget, hoc miraculoſe factum eſſe? Quod apertius, quod evidentius miraculum? Adſcribimus igitur in primis gratiæ Dei;

illud

illud attribuimus deiode meritis Sancti, affignamus denique fidei & obedientiæ fratris,

§. IV. Aliquot Viri ſancti vaticinia.

Mabill. in annal. Ord. Ciſtercienſ. ſeve ſalvo præſtitit.

TAmetſi in noſtro Commentario prævio ad S. Bernardi *Vitam*, ac *in Vita ipſa* continuantur tot & tanta vaticinia, quibus liquidiſſime probatur, *Virum ſanctum*, præter alias eximias prærogativas, *in hoc genere ſummum mereri nomen*: *non ita tamen hæc materia ibidem exhauſta eſt*, ut *non ſuperſint exempla nonnulla*, quorum notitia lectorem meum privari nolim. *In Itinere litterario*, de quo ſuperius cap. 1. num. 9. actum fuit, parte 2. pag. 201. narratur *ſancti Abbatis noſtri prophetia*, qua, *dum Villarium veniſſet, ut ibidem monaſterium fundaret, & in monte eſſet (monaſterium quippe duos inter montes ſitum eſt) baculum ſuum plantaſſe dicitur in terra, & prænuntiaſſe*: In hoc loco ſalvabuntur multorum animæ: *baculum vero ullum, facta radice, excreviſſe in arborem, quæ ſuperſtes fuerit in annum uſque 1697. eademque*
B *tempore, que Thomas abbas, emortuum eſſe. Quæ ne materiem dedit quatuor hiſce pangendi verſibus*:

Villaria quondam tellure recondita phœnix
Emorior paritet, commotiente Thoma.
Quinque & dimidium luſtravi ſæcula, & annum
Quo Bernardi me dextera ſacra ſevit *

* *f. ſevit*

Notandum eſt &c. Adi Appendicem in fine hujus tomi.

novitii Clarevallenſis notitiam;

43 *Vir ſanctus tironi cuidam prænuntiaſſe diem mortis perhibetur in Exordio magno Ordinis Ciſtercienſis diſtinctione* 2. *cap.* 12. Invenitur etiam ingeſtis hujus beati Viri, quod adhuc in carne degens novitio cuidam in Clarevalle graviter ægrotanti, cum multitudine monachorum in ſpiritu apparuit: prædicens ei, quod quinta die ſuret moriturus: & quod in ipſa quinta die, ſole jam ad occaſum vergente, viſitans eum, juſſit conſidere & oihil timere: ſed recto protious curſu pertingere ad Dominum Jeſum Chriſtum, & offerre ei humilem ſuæ Clarævallenſis familiæ ſalu-
C tationem. Ad quam vocem oovitius, qua potuit capitis inclinatione, & motu anouena labiorum, clauſis oculis eadem hora obdormivit in Domino. *Et ſane obſervatu digna ſunt, quæ memorantur ibidem in eodem Exordio cap.* 14. *de tironibus quibuſdam, ad abbatialem dignitatem, ac vel nne quidem eorum excepta, ſicut prædixerat Sanctus Pater, evectis. Factum audi.*

44 Ad benedictionem hujus ſancti Patris quidam aliquando novitii ejus, veterem hominem cum actibus ſuis exuentes, novum, qui ſecundum Deum creatus eſt in juſtitia & ſanctitate veritatis induerunt: de quibus Vir beatus in ſpiritu Dei loquens prædixit, omnes eos gratiam ſpiritualis dignitatis adepturos, & nomen & officium abbatis ſortituros. Cumque, ſuccedentibus annis, temporibus opportunis, in ſingulis eorum verbum prophetiæ hujus effectui manciparetur; unus ex eis, nomine Petrus, quem in Suecia ad domum Novævallis Abbas ſanctus direxerat, poſt obitum ipſius per annos quamplures uſque ad ſenectam, imo pene decrepitam ætatem, abſque hoc munere gratiæ vixit, eo quod ſimplicioris eſſet naturæ, & ad tantum officium adminiſtrandum minus idoneus exiſtimaretur. Sed quid? Numquid vel in extremis finibus mundi latens, vel gravioris ætatis incommoda ſuſtinens, omnipotentiam ſancti Spiritus effugere potuit, quo minus impleretur de eo, quod per os prophetæ ſui Beroardi idem Spiritus tanto ante prædixerat?

D EX VARIIS. *alias autem novitius fuit*

45 Denique poſt tanti temporis ſpatium, cum jam fere in oblivionem venifſet, quod de hoc columbinæ ſimplicitatis homine Pater reverendiſſimus prædixerat; accidit, ut fratres de quadam domo Novævallia * in inſula, quæ Godandia dicitur, ſita, deſtituti paſtore, ſecundum generalem conſuetudinem Ordinis, ad matrem ſuam recurrerent, quatenus per providentiam & ſolicitudinem patris abbatis, domui ipſorum dignus diſpenſator conſtitueretur. Et, volente Domino, ſine cujus nutu nec ſolium arboris, nec unus paſſer in terram cadit, tam patri abbati, quam cæteris, qui electioni intererant, placuit, prædictum ſeoem in haoc partem ſolicitudinis aſſumere, ut tanto fiducialius de pietate Dei, ſanctiſſimique Patris ſui meritis confideret, quanto humilius de ſua inſufficientia diffideret. Quod ubi factom eſt, & verbum, quod olim Sanctus prædixerat, ad memoriam revocatum, ubique divulgatum eſt; mirati ſunt univerſi, qui audieruot, dicentes, promotionem tam ſenis & ſimplicis hominis, ad hoc tantum divina diſpenſatione fuiſſe proviſam, ne ex omoibus, quæ per
F ſpiritum prophetiæ locutus eſt Homo Dei, unum ſaltem iota, vel unus apex incaſſum prolata viderentur. *De laudato* Petro *agitur apud nos in Prætermiſſis ad diem* x. *Junii*. Gotlandia *autem inſula in mari Baltico ſatis nota eſt; ita ut non indigeat ulteriore explicatione.*

E *abbatialem dignitatem vocamus.*

* *i. e. de* domo Novævallii *ſubjecta*, * Gotlandia,

CAPUT III.

Supplementum miraculorum.

§. I. Variæ corporis infirmitates ſanatæ; præfixus moribundo terminus mortis; miraculum perperam S. Bernardo Claravallenſi attributum; epilepticus cur non omnino curatus; mortuus ad vitam revocatus.

Podagra laborans, ac ſpem paſſi ſuffragandi ſanctum;

CHryſoſtomus Henriquez *in Faſciculo Sanctorum Ordinis Ciſterc. lib.* 1. *diſt.* 4. *cap.* 51. Non multis, *ait*, elapſis annis poſt obitum pii Patris, Gundiſalvus abbas Morerolæ, quod eſt cœnobium Ordinis Ciſtarcienſis in Legionenſi regno, podagra oppreſſus, vix doloris acerbitatem ſuſtinere valebat. Summa tamen reverentia & devotione partem aliquam habitus S. Bernar-

A di, quæ io eodem monaſterio inter cæteras reliquias ſervabatur, membris languentibus applicavit, & ſubito dolor omnis diceſſit, & ſotegram obtinuit ſaoitatem. Sucrus abbas Nucalenſis io Hiſpania, ſpina piſcis, quam ioeaute deglutierat, & fere ſtrangulatus, & tandem, ingraveſcente morbo, jam in extremis conſtitutus, & a medicis derelictus, lecto jacebat. Tunc Prior Morerolæ corrigia, qua præcingebatur, quamque devotionis cauſa ſepulcbro ſancti Abbatis Bernardi, com Claramvallem viſitaſſet, impoſuerat, guttur inflatum infirmi abbatis tetigit, & ſtatim ſpina deſcendit, & ab omni prorſus infirmitatis incommodo liberatus fuit, ac proinde a periculo mortis. Narrat hæc duo miracula Bernardus Britto, lib. 3. cap. 29.

Ex variis.

vel & pars corporis pone emortua, dolor capitis, febris, infirmitas, mutus per fontem prodigioſum.

47 *Mirabilia prorſus ſunt, quæ in Commentario prævio §. 49. narravimus de prodigioſo fonte. His vero, quæ ibidem de illo legenda præmiſimus, adjungi ſequentia ex Joanne Eremita apud Mabillonium col.* 1290. Fuit vir quidam religioſus, Odo nomine, cujus pars corporis per aliquantum tempus pæne emortua, adjacentis incommodi contractione. Is poſt mortem beati Viri ad eumdem fontem perrexit. Cumque eo ioſirmitatis lorum perfudiſſet, ſanus & incolumis rediit. Alius dolore capitis immaniter vexatus, & omnino ſenſu privatus, fonte irrigatus, ſaoatus eſt. Alius per ſeptennium languerat, qui a parentibus ad ſaoctum fontem ductus, ſolpea ſactus eſt. Alius quidam, Suynus nomine, longo tempore febre quartana laboraverat, qui potu fontis ejuſdem ſanitatem recepit. Quidam vero maxima infirmitate gravatus, eom guſtaſſet de eadem aqua, vermiculus quidam ſimilis locuſtæ, per os illius, omnibus videotibus, egreſſus eſt, & ſtatim convaluit. Mutus etiam, ut ajunt, qui viderunt, ad fontem venit, & loquelam recepit. Hæc multa alia tam a nobis, quam ab aliis viſa, quibus non credere impium eſt, ne forte narrationis prolixitate audientibus faſtidium generetur, perſtrinxiſſe ſufficiat.

B

Fratri cuidam Claravallenſi mendo.

48 *Viri ſancti miraculis etiam accenſeri poteſt mandatum ejus ſingulare, quo obitus cujuſdam monachi Claravallenſis differtur. Res geſta exſtat apud Mabillonium inter Excerpta e magno Exordio Ciſtercienſis Ordinis col.* 1200. *& apud Herbertum lib.* 1. *De miraculis cap.* 13. *e quo eam tranſcribo:* Quidam de fratribus ejuſdem loci, *cœnobii videlicet Claravallenſis*, cum eſſet poſitus in extremis, ingreſſus ad eum viſitandum B. Bernardus poſt Completorium, & videns hominem morti proximum, jamjamque migraturum, ait: Noſti (cariſſime frater) quia convenius noſter modo fatigatus eſt de labore, & jam poſtmodum habet ad vigilias ſurgere. Quod ſi te iterum * obdormiente, oporteat illum ſuam interrumpere dormitionem, nimium vexabitur, & prægrandes vigilias minus celebriter exequetur. Ut ergo bene lit tibi, & longo vivas trmpore ſuper terram, ad quam ingrederis poſſidendam, in nomine Chriſti præcipio, quod usque ad horam divini Officii exſpectes nos. Cui ille reſpondit: Faciam, Domine, ut imperaſti, ſi tamen voto meo tuis precibus ſuffrageris. Quid multa?

C

*Interim

terminum dormitii præfixibat.

49 Abiit Pater in dormitorium, & frater non obiit ante terminum conſtitutum. Moxque, ut ſignum ad vigilias pulſari cœpit, pulſata eſt tabula, & ille deceſſit. Quod non modo de illo fratre, verum etiam de pluribus aliis plures accidit, ut uno, pluriboſve diebus protelaretur finis eorum ad ipſius Patris imperium & votum. *Petro ut lector norit, quid ſibi velit* pulſata eſt tabula; *Manricus ad annum Chriſti* 1141. *cap.* 4. *num.* 6. uſitatiſſimum, *ait*, in omoi Eccleſia olim, in Ciſtercienſi etiam bodie perſeverat, ſignificato decedeotium exitu per crebros ratoſque tabulæ ictus. *Alia deinde ſubdit. Sed nos cetera magni noſtri Thaumaturgi prodigia proſequamur.*

D

miraculum aliud hoc noſtro Sancto perpetuum oſcitantiæ?

50 *Inter hæc perperam recenſetur apud Mabillonium col.* 1209. mira ſacerdotis concubinarii, & monachi quondam Clarævallenſis, converſio, *quæ datur* ex eod. Barbelliano Ord. Ciſt. indicer. Senonenſi. *Neque enim ullam in iſta converſione partem habuit* S. Bernardus *noſter; ſecundum ea, quæ dicentur ad diem* XX. *hujus menſis Auguſti, in Commentario hiſtorico S. Bernardi de Alzira* §. 3. *Ceterum miram illam converſionem S. Abbati Claravallenſi etiam tributam invenio apud Hurſtium lib.* 7. *Vitæ, pag.* 77. *ex editione Pariſienſi, quam allegat.*

E

epilepticos imperat, ut morbum ſuum præſentiant, cavent ita provifum lapſum,

51 *Herbertus lib.* 2. *cap.* 20. *rem miram memoriæ proditam reliquit de monacho, qui, dum laboraret morbo epileptico, per merita* S. Bernardi *obtinuit, ut morbum præſentiret, lecto decumbere, & repentini caſus eliſionem vitare poſſet. Recito ejuſdem Herberti textum:* Exiit aliquando Pater ſanctus ad viſitandum fratres ſuos merentes io agro. Qui quoniam infirmus erat, & pedes ire non poterat, perrexit in aſello. Porro monachus quidam cum eo tunc ambulans atque aſinum minans, eum ab olim pateretur caducum morbum, lubito coram eo in ipſo itioere corruit, & cœpit ab eadem epilepſia graviter torqueri. Quo viſo, Vir ſanctus condoluit ei; unde & depreeatus eſt pro eo Dominum, ut paſſio illa non apprehenderet amplius improviſum. Igitur æger ex eo tempore usque ad diem mortis, per vigiotî & eo amplius annos, quibus poſtea ſupervixit, datum eſt ei, quod antea non habebat, quodque cæteris epilepticis vix aliquando contingit, quotiens ex eodem morbo cadere debebat, per aliquantum temporis ſpatium præſentire, ita ut opportune poſſet lecto decumbere, & repeotini caſus eliſionem jugiter præcavere.

F

& jam ipſi ſumi negato non ſanaverit.

52 Et quidem Vir ſanctus, qui boc ei a Domino minus impetravit, credimus, quia perfectam illi ſanitatem obtinere potoiſſet, ſi ſaluti animæ ejus expedire cognoſceret. Sed quoniam ille homo gravis moribus ad portandum, & duri admodum cordis erat, eni ſalvando & virga correctionis, & baculus conſolationis ſemper neceſſaria videbantur; conceſſum eſt ei miſericorditer, ut ſubitaoei caſus periculum præ.ctendo jugiter declinaret, & ſalutiferi morbi ſtimulo non careret.

§. II. Mortuus ad vitam revocatus.

Dum S. Bernardus eſſet in Germania,

THeſſerius *in Exordio magno Ordinis Ciſtercienſis diſtinctione* 2. *cap.* 19. *narrat miraculum, quod inter alia primæ notæ merita annumerari debet. Factum audi, bis verbis deſcriptum ibidem*: Terram Jeroſolymorum tempore quodam occupantibus Saracenis, beatus Bernardus, cujus animam Chriſtianæ deſolationis gladius acerbitate ſingulari perfoderat, circumquaque diſcurreos, ad ulciſcendam Salvatoris injuriam,

Digitized by Google

A riam, & ad expugnationem gentis iocredulæ, turbas fidelium non verbis tantum, ſed ſignis & virtutibus hortabatur. Accidit autem, eum in Alemanniam devenire, & egredientem die quadam de Fribure, oppido memorabili in partibus Briſgaudiæ conſtituto, a quodam Henrico viro nobili, & adhuc juveoculo, ad quamdam manſionem ipſius, ubi erat, in veſpera perooctandum deduci, copioſa multitudine eum ſequente.

famulus quidam

53 Cum autem idem Henricus, accepto jam crucis ſignaculo, non equitare, ſed pedes propoſuiſſet incedere, donec, expenſarum apparatu collecto, propoſitæ peregrinationis iter arriperet *a*. Aſcenſo igitur equo, ſecutus eſt eum protinus abeuntem. Videns hoc & invidens quidam vir belial, ſerviens ejuſdem Henrici, homo totius pravitatis amator, & boni totius incredulus, in Servum Dei ait: Ite modo, & diabolum illum ſequimini, & ipſe vos diabolus apprehendat. A latere vero duæ mulierculæ venientes, inter ſe deportabant tertiam, pedum & quorumdam membrorum deſtitutam officio, & contra-

B ctam: Virumque Dei rogare volebant, ut calamitatem infirmæ, & bajularum angustias, curationis optatæ remedio relevaret. Porro Henricus hanc intuens, & miſertus, Ægram, inquit, ſuper collum equi mei mihi porrigite: & vos ad Servum Domini properantes ſubſidium implorate.

ſe ſandet tyrannus

54 Præfatus ergo ſerviens ad hoc pietatis opus domini ſui indignans & impatiens uſquequaque, ipſum iovectione arguit acriore: quaſi ad incantatorem & maleficum, & mentium everſorem, eſſet miſeram delaturus. Cui Henricus, Non, inquit, ſed defero, ut ad benedictioonem Viri Dei recuperet ſolpitatem: & ex certiſſima ſalutis ejus fiducia tibi polliceor, quod ſi eam non ſanaverit, equum, cui inſideo, tibi dabo. Verbum igitur hoc ille gratulanter & gratanter accipiens, tota diffidentia faciendæ virtutis riſit pariter & irriſit, tam de curatione diffidens, quam de adeptione equi prægaudens. Illa vero dum ad Sanctum Domini delata fuiſſet, & defideratam ſibi benedictionem illius adepta, illico ſurrexit iocolumis, alieno jam, ſicut hacteuus, miniſterio

C non geſtanda,

obtrectat ejus miracula blaſphemat, mortis poenas ſubit;

55 Viſo hoc ſerviens ſæpefatus in impetu ſpiritus maligni, quem gerebat in pectore, feſtinavit, & converſus io faciem Viri Dei, quidquid nequius vel turpius, aſpirante ſatana, cuncepiſſet ioterius, io ipſum, toto conamine maledicens & convitians, jactitabat. Verum, ultione Domini protinus occurrente, ipſe retro corruit relupious, & cervice collifa ſpiritum exhalavit. Unde ſubito lameotandæ mortis ejus dolore percuſſus Henricus, caſum hunc lugubrem, & occaſum nuotiavit Abbati, ſupplicans, cum paululum proceſſiſſet, ut ad tam triſte ſpectaculum remearet. Dicente quoque eodem Henrico, Hoc ei propter vos accidit, quoniam in vos blaſphemus eſſe, & contumelioſus, non timuit; Heu, inquit, Dominus, ut propter me quiſpiam moriatur.

ſed Viri ſancti precibus

56 Retrogreſſus igitur ad oratiooem, in qua ſola in omni difficultate fidebat, ſe contulit: & ad longitudinem unius Pater noſter, ſuper eum ſilenter oravit: & mox præcepit aſtantibus, illum erigere; qui erectus, utpote jam defunctus, caput carens cervicis ſuffragio quaquaverſum agebat miſerabili circumflexu. Rurſuſque ait; Te-

D nete, tenete firmiter ei caput. Demum appro- EX VA-
pians, & ſaliva ſua, cujus medicinali unctione RIIS.
perlæpius utebatur, loca læſuræ deliniens, & conſignans, In nomine Domini, ait, ſurge. Et iterum: In nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, Deus tibi ſpiritum tuum reddat.

ad virum reſuscitatum a addicens ad meliorem poſſet vitam.

57 Ille vero, recepto mox ſpiritu, factus eſt in animam viventem, vel potius redivivam: mirantibus præ gaudio, & io cælum voces ac laudes attollentibus univerſis, qui aderant, & viderat, tam manifeſte quam miraculoſe mortuum revixiſſe. Interrogatus denique ab eodem Sancto Dei, quomodo victurus, quid acturus eſſet in reliquum: Domine, ait, modo, quo juſſeris, vivam, faciamque quidquid præcipies, quidquid voles. Ab aſtantibus etiam requiſitus, utrum eſſem jam mortuus, Mortuus, inquit, eram, & ſententiam damnationis acceperam: ac niſi Abbas ſanctus feſtinaſſet accurrere, irrevocabiliter eram ad iuferna ducendus. Ad exhortationem quoque quorumdam aſtantium, crucis accepit ſignaculum, & cum cæteris Jeroſolymam eſt profectus. Henricus iſte in eodem itinere Deo & beato Ber- E
nardo ſe reddidit, & in Claravalle poſtmodum monachus ejus fuit. Hoc ipſe miraculum cum fidelibus orulis eſſet intuitus, crederetque ſcriptoribus Vitæ ſancti Patris eſſe notiſſimum; deprehenſo, tandem fuiſſe ſilentio omiſſum, indoluit: & ad gloriam Dei & Sancti ſui, juxta quod præſentaoee fuerat contemplatus, narravit: ut in quanta gloria ſit habendus, quem ita glorificavit Altiſſimus, audiat & intelligat omnis generatio in ſæculum ſæculi ſequutura. *Hæc ibi. Hiſtoria iſta etiam exſtat apud Horſtium ac Mabillonium lib. 7. Vitæ, cap. 19.*

Aliud hujus miraculi apographum.

58 *Habemus apographum, quod* ex M. S. Matthiæ prope Treviros, poſt libros de Vita S. Bernardi *diſumptum notatur, cui etiam ſequens præfigitur titulus:* Glorioſum miraculum a quodam monacho Claravallenſi cum ſequentibus conſcriptum, quomodo S. Bernardus mortuum reſuſcitavit, quæ in Vita omiſſa ſunt. *Quæ in iſto eo-grapho ſequuntur poſt hoc miraculum, prætermiſimus; ſed notamus, ſuperiorem hiſtoriam ibi etiam notatam eſſe. Miramur interim, adeo illuſtre ac primæ claſſis miraculum non invenirі inter alia* F
innumera, quæ ſumma cum fide ac diligentia ſcriptores omni exceptione majores annotarunt, ut ſupra vidimus, quando ſanctum Thaumaturgum, populos Germaniæ claſſico ſacro cientem ad expeditionem orientalem, comitabantur, &, quæ patrabat miracula, accuratiſſime obſervabant. Conſuli interim poſſunt, quæ habentur in Commentario prævio §. 40. n. 428. de mortuo ad vitam revocato per Sanctum, in Germania prædicantem, ex libro Miraculorum domni Herberti: *apud quem tamen in editione Chiffletii hoc miraculum non invenio; ac proinde non eſt mihi exploratum, idemne cum ſuperiore, an aliud ſit.*

ANNOTATIO.

a *In notula marginali apud Tiffierium dicitur ſenſus hoc loco eſſe imperfectus. Forte deſiderantur illa, quæ proxime ſequuntur in noſtro apographo e Ms. S. Matthiæ*: Sanctus Abbas nihilominus in equo ſecum comitari præcepit.

A

Ex variis.

§. III. Modus mirabilis, quo pater ſancti Bernardi converſus dicitur, ſecundis curis expenſus; plauſtrum, fracto axe, longius promotum; caducus Humberti morbus ſanatus; alter in ſpiritu & in corpore adjutus &c.

Mira illa converſio

PAtrem S. Bernardi *ad monaſticum inſtitutum, relicto ſeculo, tranſiiſſe, retulimus in Commentario prævio* §. 8. *Modus autem mirus, quo illa res accidiſſe, ibidem narrabatur e Vincentio Bellovacenſi, & cujus locum unum non convenire cum altero, obſervabatur; modus, inquam, mirus ille habebat aliquid, unde Maurico & mihi diſpliceret. Notabam etiam, quod nihil de eo ſcriptum reliquiſſet Guillelmus biographus. At modum hunc magis probabilem faciunt ea, quæ leguntur apud P. Jacobum Echard in Scriptoribus Ordinis*
B *Prædicatorum tomo* 1. *pagg.* 188. *&* 189. *inter ſcripta F. Stephani de Bourbone, vel de Bellavilla, qui floruit proximo poſt* Bernardum *ſeculo, Chriſti decimo tertio. Quamquam autem in dicto Commentario prolixi ſunt loci duo ejuſdem, qui ſupra, Vincentii de hac converſione, quorum uterque eſt fere conſimilis ei, quem Stephanus memoratus de illa refert; ejuſdem tamen Stephani narrationem, ut cum Vincentiana conferri poſſit, præſertim quia brevis eſt, huc etiam tranſcribendam duxi. Stephanus itaque rem geſtam, ejuſque adjuncta ſic memorat:*

videtur aſſe probabilis:

60 Audivi, *inquit*, quod, eum B. Beroardus Clarevallenſis convertiſſet omnes fratres ſuos, & feciſſet eos monachos, ſolo patre magis indurato in ſeculo manente, venit ad villam ſuam, & prædicans ibi juxta truncum antiquiſſimum in præſentia patris ſui, eum videret ejus duritiam, præcepit hominibus, qui in circuitu trunci ficea ligna apportaverant, ut ipſe eis mandaverat, ignem ſuccenderent: quo facto, ligna ſiccn cito ſuccenſa ſunt, & truncus tarde circa medium, ab extremis emittens humorem
C fœdum & fumum teterrimum, diu ignem ſervavit. Tunc incepit Sanctus loqui de pœnis inferoi. Patri dixit, quod ipſe eſſet ſimilis illi trunco, qoi non poterat igne divino ſuccendi, nec flere peccata ſua, nec ſuſpirare ad Deum, ſed ipſe in inferno, niſi pœnitentiam ageret, in æternum arderet, fleret, & fœtentem fumum emitteret. Ad quæ verba pater dictus compunctus, eum ſecutus eſt, & mooachus factus eſt. *Et ad majorem facti confirmationem ſubdit Stephanus:* Hæc audivi in loco ipſo, ubi prædicatio facta eſt, a D. Calone, domino de Fontanis, pronepote B. Bernardi, in loco nativitatis ſuæ, Fontanis dicto.

vectore, fracto axe, ad imperium Sancti tandiu utcunque

61 *In noſtro apographo e Ms. Auroæ vallis, de quo meminit Commentarius prævius* §. 2. *num.* 21. *& cujus exemplar, ſicut colligo ex ejuſdem principio ac decurſu, idem illud eſt, vel ſimile cum eo, e quo deſumpta ſunt Excerpta, quæ ſub nomine Gaufridi exſtant apud Mabillonium; in noſtro, inquam, apographo*, auctore, *prout eidem prænotatur*, diſcipulo, Pariſiis a S. Bernardo ad Ordinem converſo, *res mira narratur in hunc modum:* Factum eſt in primis annis, meſſis tempore, venerabilis Bernardus loqueos cum fratre quodam, ſedebat in deſcenſu nemoris, quod D monaſterio illi (*actum erat proxime de Claravalenſi*,) quod nunc eſt, in excelſo ſupereminet monte: ecce vero coram ipſo fractum eſt plauſtrum, quod oneratum manipulis fratres laici, bobus trahentibus, deducebant. Fractus eſt autem axis; ita ut vix tranſverſi digiti ſpatio cohæreret. Turbati itaque fratres conqueruntur Abbati ſuper gravi damno, quoniam manipulos jamjamque cadentes quomodo in grangiam poſſent deducere, non habebant. At ille, facto eminus ſigno crucis, In nomine, inquit, Domini ite uſque in aream. Erat autem grangia longius poſita n loco iſto, ut vix poſſet abinde vox clamantis audiri. Cumque in aream perveniſſet carrus, tamquam completo jam obedientiæ miniſterio, qui prius eadere prohibebatur, confracto axe, cecidit in ipſa hora. Quo facto valde conſolati ſunt fratres.

ſanato Humberti abb. Igniac. confir matur. *f. ad Igniacum vel Igniacenſi*

62 *In laudato nunc Ms. referuntur iſta:* Illud quoque, quod de viro reverendiſſimo Humberto, poſtmodum abbate Igniacum *, factum eſt, non filebo: erat enim, cum ad Claramvallem E venit, jam provectioris ætatis, & caduco morbo inborare ſolebat. Arreptus ergo ſolita iofirmitate, ſed multo acrius ſolito, una in die ſepties cecidit: ita ut in iofaoiam verſus, deotibus appeteret eos, a quibus tenebatur in lecto. Videns autem Vir Domini, fidei zelo accenſus; Quid agimus, inquit: eamos ad orationem. Cumque ingreſſus oratorium inclinaſſet ſe, ſine mora penetrans cælos oratio juſti, deſideratum reportavit effectum. Protious enim ioter manus fratrum dormivit Humbertus, ſequentique die accipiens Sacramenta divina de manu ſancti & beati Viri, ſanus factus eſt: & plurimis poſten vivens anois, numquam deioceps bujuſmodi infirmitate laboravit. *Factum hoc aliis verbis refertur ſuperius apud nos lib.* 1. *Vitæ, cap.* 5. *num.* 54. *quod tamen cum non ſit in ipſo textu Guillelmi, ſed aliunde eidem interjectum; rei geſtæ veritas ex citato optimæ notæ apographo confirmatur.*

diſcipulus S. Bernardi mortificatus

63 *Ignoſcat mibi lector, quod hic ſubdam ex eodem Ms. Auroæ Vallis ſanitatem animæ, quam auctor inter miracula a ſe relata, a* S. Beroardo *ſe accepiſſe ingenue & gratanter agnoſcit, quando* F *Vir ſanctus oculos ejus, in tenebris hujus ſeculi, & quaſi in umbra mortis ſedentis illuminavit, & pedes ejus direxit in viam pacis.* Non debeo, *inquit*, qui de ceteris loquor, mei ipſius obliviſci, ne forte ingratus inveniar. *Deinde expoſito inſigni fructu, quem Sanctus retulit* in ſcholaribus Pariſienſibus, *ita de ſe ipſo loquitur idem auctor*: Sit benedicta dies illa a Domino, qua ſedenti in tenebris, & umbra mortis, lux orta eſt mihi! Sit benedicta dies, qua ſol juſtitiæ, imo miſericordiæ Oriens viſitavit ex alto miſeram animam meam! Adverſum & perverſum nimis hominem, in verbo uno, in momento, io ictu oculi, inæſtimabili mutatione dexteræ Excelſi prorſus in alium hominem recreans, ut ſim initium aliquod creaturæ ejus. In æternum non obliviſcar miſerationis hujus, qua tam copiole præventus, tam ſubito mutatus, multorum ſuper me animos obſtupeſcere feci. Multi vero in illa captura Dominicis retibus irretiti ſunt pifces, multi & in itinere adjuncti nobis, ita ut, tranſacto probationis anno, ex hoc collegio monachi facti ſimus viginti & unus. Ex

his

A *bis ſupplentur & confirmantur ea, quæ in Commentario prævio §. 10. præmiſſa ſunt de captura apud Pariſienſes: deinde commendatur antiquitas & auctoritas ſcriptoris iſtius, e quo tam hæc, quam ſuperiora, quæ modo ex eo recitabamus, ſunt extracta.*

in corporis ac mentis infirmitate 64 *Proxime ſubjungit idem ſcriptor, ſe ab eodem Viro ſancto curatum fuiſſe, dum infirmo eras corpore, & afflicta mente.* Eodem ſane, *ait*, tirocinii noſtri tempore, abſente aliquando Patre noſtro, cœpi corpore infirmari, & affligi mente. (Scio quia ſathanas expetivit me, ut eribraret ſicut triticum;) led noo latuere Patrem, quæ circa me agebantur, & perfecte omnia cognoſcens per ſpiritum, quæ verſabantur in eorde meo, ſicut poſt reditum ejus comperi, oravit pro me, ne defieerer fides mea. Ibi, ibi, ſupra quam eſſem, impreſſiſti me mirabiliter cordi ejus, Domine Deus meus! Gratias tibi! gratias tibi! Unde enim tali animæ, in tali pectore talis locus? Simile quiddam ſibi venerabilis Albericus, qui hodie abbas eſt in loco, cui nomen eſt Benedictio Dei, de ſe, cum novitius eſſet,
B accidiſſe teſtatur: ſubita ſiquidem & vehementiſſima tentatione impulſus, paulominus ceſſit, cum venerabilis Bernardus, qui itinere diei unius aberat, hoc ipſum, Domino revelante, cognoſcens, ſurgenſque de nocte eadem hora feſtinavit ad conſolandum eum.

favores ejus a Sancto præſtiti. 65 *Alia nonnulla, quæ apud laudatum ſcriptorem lego, in compendium redige.* Io villa proxima Caſtellioni, languinis fluxum patiebatur homo per multos dies: *quem Sanctus, dum illac* forte tranſibat, ſignavit, *ac ſanguinem ſtitit*, videntibus atque ſtupentibus univerſis. Sequenti vero nocte *malum rediit*; *at Vir ſanctus librum ſuum mitti ad eum, & ad caput ipſius deponi juſſit: & convaluit.* Hominem pauperem de Campania mulier adulrera maleficiis appetens, ut dicebatur comminata fuiſſe ei, ita tractaverat, ut miſer homo, conſumptis carnibus, nec mori poſſet, nec vivere permitteretur... Hic eum ad Dei Hominem eſſet adductus,.. *per duos fratres* languentem homioem ante altare deportari juber; & ſuppoſito capiti ejus vaſculo, *in quo Carpus Chriſti* continebatur..., in brevi convaluit ho-
C mo. *Potuiſſet intuni huic paragrapho converſio monachi, qui tertio deſecerat ab Ordine, mauitis ac precibus* S. P. Bernardi *obtenta, nec non pœnitentia ejus, ac patientia in paterna Dei caſtigatione;* de cujus felici conſummatione, *prout narratur loco ſuo ſtatim allegandis*, beatus Bernardus * hilaratus, fermonem devotiſſimum ad fratres in capitulo fecit, commendans in eo dignum pœnitentiæ fructum, & admirabilem patientiam ejus, omnibus proponens exemplum; *ſed quia hujus rei geſtæ narratio ſatis longa eſt; legi ea poteſt apud Herſtium, ac Mabillonium, lib. 7. Vitæ* S. Bernardi *cap. 25. apud Triſſierium vero in Exordio magno Ordinis Ciſtercienſis diſtinctione 4. cap. 16.*

* *Triſſierius add. multum*

§. IV. Synopſis miraculorum S. Bernardi, quæ ſunt innumerabilia.

OBSERVATIO PRÆVIA.

Collector hujus ſynopſeos, ac noſtra editionis parens. QUam *in Commentario prævio §. 64. n. 718. promiſi miraculorum ſynopſim, hanc diſtuli. Rationes, quæ me moverunt, ut illam da-*

rem, ibidem expoſui. Ejuſdem exemplar Mſ. per- D
humaniter mecum communicavit Reverendus admo- ex Vſ.
dum ac Ampliſſimus Dominus Alexander Adriaenſ- R.118.
ſens, celeberrimi cœnobii S. Bernardi in territorio Auuerpienſi ad Schaldim abbas meritiſſimus. Synopſim porro hanc collegit R. A. D. Bernardus Timmermans, paſter in Capella S. Jacobi, quondam ſupprior, & novitiorum magiſter in iſta abbatia. Citationes, quas deſignat, procedunt ſecundum eruditum anteriores editiouis, libros quinque Vitæ, ac ſextum, qui eſt de miraculis, complectentis, prout etiam ſit in editione noſtra; ita tamen ut in hac capitum ac numerorum nova facta ſit diviſio. Verum quia ſignantur in editione noſtra ad marginem antiquiora etiam capita, poterit inde juvari lector, ut inveniat, quæ deſignantur in dicta ſynopſi ex impreſſione priore. De locis, qui occurrent ex libro ſeptimo, conſulat lector Commentarium noſtrum libris Vitæ prævium §. 66. & qua poſt librum ſextum a pag. 351. dicuntur de Fragmentis ex Herberto apud Mabillonium vulgatis. His adde ea, quæ relata ſunt ſupersus in Gloria poſthuma. Cæterum hanc nos ſynopſim in ſectiones duas, appoſitis etiam utrique ad marginem numeris ac E
annationibus, partimur. Hæc habui, de quibus monerem meum lectorem; ut nihil jam ſuperſit, quam producere ipſam ſynopſim, verbis laudati Domini collectoris huc tranſcriptam.

SECTIO I.

Infirmi, cæci, ſurdi, muti, claudi, contracti, fatui, phrenetici, & alii a S. Bernardo ſoſpitati.

PRimum miraculum a S. Bernardo factum narrat Guillelmus lib. 1. cap. 9. num. 43. Jo bertum ſcilicet in extremis poſitum, & extrafentus, fecit libere loquentem. Confitetur homo ſua peccata, exieritque bene diſpoſitus juxta ſancti Patris conſilium, duobus aut tribus dtebus poſt moritur. *Tres ſuſcitatos legunt*

Abiens periculoſe quemdam ægrotantem ſanat, dicens ejuidem uxori: Vade, tanum invenies virum tuum. Illa vero ſic invenit. Cap. 6. n. 27.

Avunculum Galdrieum a febri lubito ſanat. F
Cap. 10. num. 46.

Ipſum Guillelmum libri auctorem, eo quod ſancto Parri in comedeoda carne non obedtret, reincidentem, & uſque ad morrem afflictum, jam acquieſcentem comedere, ſubito ſanat. Cap. 12. num. 60.

Mulierem a caduco morbo ſanat. Cap. 14. n. 67.

Epiſcopus Mediolanenſis diſcum, ex quo ſanctus Pater comederat, adferri jubet: jubetque infundi aquam, & paois exiguas bucellas apponi. Comedit & bibit, & abſque ulla dilatione a febrium vehementi ardore convaluit. Lib. 2. cap. 3. n. 19.

Nobilis quidam de medicorum auxilio deſperaos, bibit de lavacro manuum ejus, & convaluit. Cap. 7. n. 46.

Sacerdos deſperabiliter ægrotans, & ad extrema deveniſſe vitus, per tnoteam S. Bernardi ſubito ſanatur. Lib. 4. cap. 1. n. 2.

Fratrem Robertum Clarevallenſem poſitum in extremis abiens lanat, n. 4.

Militem quoque in via, ut quocumque modo deportaretur ad Virum ſanctum, n. 5.

Digitized by Google

EX VARIIS. a variis morbis ſanat

68 Miles ad primum guſtum panis ab eo benedicti, plenam recipit ſolpitatem a febre quartana, qua graviter laboraverat menſibus fere octodecim, uique ad phreneſim. Cap. 4. n. 24.

Ibidem num. 23. indicat auctor multitudinem febricitantium curatam, & inter alios clericum quemdam graviſſima febri correptum, in pœnam, quod ſubſannans fidem populi blaſphemaſſet: ſed compunctum lanavit S. Bernardus.

Juvenis quidam correptus febri, epiſtolam ſuſceptam a S. Patre collo ſuo appendens ſanatur protinus. Cap. 7. n. 40.

Mulierem ab annis octo peſſima ægritudine laborantem, vehementi tremore & validis motibus uoiverſa pariter membra concutientem ſanat. Lib. 5. cap. 1. n. 5.

Morti proximum manus impoſitione facit ſubito ambulare. Lib. 6. cap. 13. n. 44.

Item puerum a multis diebus ne unum quidem paſſum potentem ambulare, ibidem.

Item mulierem viribus corporis adeo deſtitutam, ut nec ambulare, nec ſtare poſſet. Cap. 14. num. 50.

In eodem lib. 6. alius a febri ſanatus narratur,
B num. 3. Epiſt. Gaufridi, poſt lib. 6.

Virum nobilem graviſſima infirmitate laborantem curat. Ibid.

Item ibidem virum pauperem longa infirmitate viribus fractum.

Item Canonicum Regularem ſemivivum curat. ibid. num. 7.

Item ibidem puerum morbo incognito laborantem, & poſt benedictionem lapidem evomentem ibid.

Fratrem ſuum Girardum, ipſo teſte, ſanat a morbo. S. 26. n. ult. in Cant.

69 Multos alios a variis morbis ab ipſo ſanatos; præter dictos viginti tres, manifeſtum eſt ex cap. 3. num. 15. lib. 2. ubi dicitur „ maxi- Item varios alios ſ
„ ma ei in curationibus ægritudinum gratia „ fuiſſe. „ Febricitantibus, inquit idem auctor „ n. 18. multis manus imponens, & aquam be- „ nedictam porrigens ad bibendum, ſanitatem „ obtinuit „ & diverſa loca perluſtrans beneficiebat iis, qui infirmabantur . . . curando febricitantes. Lib. 3. cap. 6. num. 18. narrat, ingen-
C tem multitudinem languentium, guſtato pane ab eo benedicto convaluiſſe, omnes, qui guſtaverunt juxta promiſſionem a S. Patre factam. Manifeſtum eſt ergo, paucos, reſpectu eorum, quos a variis morbis curavit, ab auctoribus in particulari annotatos, quod & confirmabitur ex art. 3. ſequenti.

tres ſanat ab epilepſia, & paralyſi quorumdam; 70 Reverendiſſimum Humbertum, Igniacenſis poſtea cœnobii ædificatorem, & primum patrem, in Claravalle ab acri morbo epilepſiæ ſanat. Lib. 1. cap. 10. n. 48.

Item mulierem præ hoc morbo impotentem ad loquendum, manus impoſitione. Lib. 6. cap. 14. num. 47.

Item monachum quemdam, ſed pro parte; ita ut caſum præſentiret ad eliſionem præcavendam, eo quod ſic magis ſaluti animæ ejus expedire cognoſceret. Lib. 7. cap. 8.

Abſens ſanat paralyticum, Albertum nomine, in Hiſpania. Lib. 4. cap. 6. n. 35.

Item mulierem paralyticam, tangens eam ſub ſuo palliolo. Lib. 5. n. 6.

Lib. 6. memorat duodecim alios a paralyſi ſanatos: ex quibus, ni fallor, ſunt decem, quos lib. 4. cap. 5. & 7. memorat,

71 Virum hydropicum cingulo ſuo accingens ſanat. Lib. 4. cap. 7. n. 37. D
hyd opicum, laborantem ex ſanguine, fere exanimem, tantum ſitientem, quantum ſi. bus mala affectum corpus.

Anſelmum epiſc. Haveobergenſium, in fronte & faucibus graviſſime patientem, ita ut vix aliquid guſtare poſſet, aut loqui, ſanat. Lib. 5. cap. 5. n. 19.

Exanimem, & diu ſine ſenſu jacentem, ac quod detraxiſſet miraculis S. Patris, ſanat. Ibidem n. 20.

Puerum inceſſanter flentem oſculo ſanat. Lib. 1. cap. 11. n. 23.

Petrum, Aſturicenſem epiſc. in Hiſpania, pileo ſuo, ipſi tranſmiſſo, & impoſito, ſanat a dolore capitis. Lib. 4. cap. 6. n. 36.

Alterum a dolore capitis ſanatum memorat. Lib. 6.

In capite ſaucium curat. Lib. 4. cap. 4. n. 24.

Unum a tremore capitis ſanat. Lib. 6.

72 Veniamus ad cæcos, ſurdos, claudos, Hic adde cæcos 191.
mancos &c. Tranſeo modum curationis, niſi circumſtantia occurrat notabilis, contentus etiam ſolum Lib. 6. ſine cap. & n. citare, quia neglexi ea notare, eo quod non judicarem eſſe
E opus.

Puellam lucis impatientem ſanat. Lib. 2. cap. 3. num. ult.

Illuminat puerum cæcum in teſtimonium, quod expeditionem in Orientem, Deo inſpirante, prædicaverat. Lib. 3. cap. 4. n. 29.

Puerum in uno oculo cæcum ſanat. Lib. 4. cap. 1. n. 6.

Alterum ibidem utroque oculo orbatum ex utero matris, n. 7.

Omitto multos alios, quos idem Lib. 4. illuminatos memorat; cum Lib. 6. eoſdem videatur memorare.

Lib. 5. cæcum & cæcam illuminatos memorat.

Lib. 6. memorat illuminatos centum octoginta quatuor, ex quibus pro majori parte utroque oculo cæcos, quoſdam uno, multos ex utero matris invenies.

Lib. 7. cap. 18. memorat unum illuminatum oſculando terram, & eadem oculos confricando, quam audierat S. Patrem tetigiſſe tranſeundo. Itaque habes centum nonaginta unum in
F particulari cæcos illuminatos.

73 Surdos auditum percepiſſe octoginta ſex memorat Lib. 6. ſurdos 86. muros 12. mancos ſeu manus aridas habentes 6. brachia arida 3.

Muros triginta & unum loquelam recepiſſe memorat idem Lib. 6.

De uno vero mentionem facit Lib. 7. cap. 21.

Lib. 1. cap. 9. num. 44. puerum ab utero matri habentem manum aridam, & brachium totum, ſanatum memorat.

Lib. 2. cap. 3. n. 18. memorat aridas manus, & membra paralyſi diſſoluta incolumitati reſtituta, & inter alia manum adoleſcentis aridam & retortam ad brachium.

Lib. 4. cap. 4. n. 29. memorat pueros mancos duos curatos: quos vero in ſequentibus memorat mancos curatos, memorat etiam Lib. 6. memorat autem hic mancos & habentes manus aridas curatos quinquaginta ſeptem. Plures alios a ſimili infirmitate ſanatos indicat cap. 9. n. 32. Habentes brachia arida, ſeu impotentia ad motum, curat tres. Lib. 6.

74 A fiſtula pedis ſanat juvenem. Lib. 1. cap. 9.

Fistulam pedis, claudo 164. curatos 18. caput erigere non valentes,

A cap. 9. num. 61. Huc ſpectant claudi, qui greſſum per Virum ſanctum acceperunt.

Lib. 1. cap. 2. num. 54. memorat unum.

Lib. 4. cap. 4. num. 28. & 29. memorat duos, quos in ſequentibus memorat, eitat etiam Lib. 6.

Lib. 5. num. 7. memorat etiam duos.

Lib. 6. memorat centum quinquaginta ſeptem claudos erectos, ex quibus pauci curvi fuerunt.

Ibidem cap. 15. num. 51. gradiens genibus & manibus curatur.

Lib. 6. memorat undecim contractos, & omnino impotentes curatos. Lib. 7. cap. 19. unam.

Caput erigere non valentes memorat Lib. 6. curatos 5.

fatuus ter, phreneticus 4. Sanctus ſoſpites reddit, uti & ſubmergendum.

75 Puerum fatuum & mentis inopem, claudum quoque ſurdum & mutum ſanat. Lib. 4. cap. 8. num. 44.

Lib. 6. fatuos duos menti reſtitutos memorat.

Henricum virum magnum & potentem in domo & familia Ducis Bavarorum, magna ex parte phreneticum, & aliis incommodis laborantem deſperabiliter, ſanat. Lib. 4. cap. 7. num. 37.

Item phrenetieam idem Lib. 4. cap. 4. lana-

B tam commemorat.

Item alteram ibidem. Cap. 6.

Lib. 6. etiam phreneticum ſanatum memorat.

Abſens corpore, ſed præſens ſpiritu, ſubmergendum ſalvat.

SECTIO II.

Mortui ad vitam revocati; mors dilata; impetrata proles; parturientes adjutæ; imperium in dæmones, beſtias, & elementa; alia ſtupenda miracula; converſiones; pœnæ obſtinatis inflictæ; reconciliationes; prodigia S. Thaumaturgi innumerabilia.

Mortuus reſuſcitat tres: 1 mortem jubet differe ne deſiſtente illi proles impetret 2 tres ex partu periclitantes ſervat.

MOrtuos reſuſcitavit tres: unum memorat Lib. 7. cap. 19. idque mortuum ſubito in pœnam blaſphemiæ adverſus S. Patrem. Alterum reſuſcitatum memorat Lib. 2. Vitæ ejus a Joanne Eremita editus: tertium, mulierem ſcilicet reſuſcitatam memorat Barnabas de Montalbo Hiſt. Ciſterc. Lib. 3. cap. 63. Vide cap. 30. Medullæ Vitæ S. Bernardi.

C In agone poſitum revocat, & quaſi retrahit commeantem, nec inſalutatum abire permittit. Lib. 4. cap. 2. num. 8.

Quidam moribundus ex mandato S. Patris mortem differt ad magis opportunum tempus. Lib. 7. cap. 9.

Reginæ Galliæ ſterili partum prædicit & impetrat. Lib. 4. cap. 3. num. 18.

Mathildis Anglorum regina invocat abſentem, & partum edit deſperatum ipſa pariter deſperata. Lib. 4. cap. 1. num. 6.

Mulierem anno integro gravidam mirabiliter facit parere. Cap. 4. num. 22.

Alteram ibidem periclitantem in partu, aqua benedicta potata liberat.

Curat dæmoniacos, ſeorſum ab oculo 1 a ſtrum a maleficio etc.

77 Nunc dicendum de virtute miraculoſa, quam habuit in dæmones, Lib. 2. cap. 3.

„ In dæmonibus eliminandis, ait Arnaldus „ lib. 2. cap. 3. num. 15. frequentior operatio „ erat “. Item: „ Maxime oppreſſos a diabo„ lo diligentiori ſtudio purgabat “, Cap. 4. num. 24.

Inter aliot, de quibus particulariter fit mentio, Lib. 1. memorat dæmoniacum, ſurdum, exD Ex VARIIS. cum, & mutum curatum, cap. 14. num. 67.

Lib. 2. cap. 2. num. 10. mulierem; num. 11. puellam: cap. 3. num. 13. mulierem; num. 17. puerum; & mulierem, in fine num. 20. Cap. 4. rurſus mulierem, num. ſcilicet 21. & 22. num. 23. virum; num. 24. mulierem; ac dæmoniacos liberatos memorat.

Lib. 4. cap. 1. num. 7. memorat dæmoniacum curatum per ſtolam, qua S. Pater in Miſſa uſus fuerat. Alterum, Lib. 6.

Monachum a diabolo agitatum adjurat dæmoniaci, liberat. Lib. 2. num. 7.

Feminam ab incubo dæmone mirabiliter liberatam memorat Lib. 1. cap. 6. num. 34. & 35.

A maleficis virum liberat. Lib. 1. cap. 10. in fine.

His adde, quod narrat Lib. 2. Exordii Ordinis Ciſtercienſis cap. 7. item traditio. Vocatus S. Pater ab Innocentio II. Romam, in fine ſchismatis dæmonem, cujus inſidiis rotam curru vectus fregerat, ejuſdem rotæ fractioni miraculo ſubſtituit. E

p. 2 1, & ſeq. 2 peratio mira patrum genus diverſi.

78 Sequuntur quædam miracula, ad gratiam ſanitatum non pertinentia, ex quibus conſtabit, Bernardum & elementa, ſed beſtias &c. per miraculum imperaſſe.

Pluviam procurat miraculoſe nondum Religioſus. Lib. 1. cap. 3. num. 14.

Miraculoſe vires obtinet ad laborandum, cap. 4. num. 14.

Subvenit penuriæ ſuorum per miraculum, cap. 6. num. 27.

Aononam multiplicat. Cap. 10. num. 49.

Epiſtolam ſcribit in imbre ſine imbre. Cap. 11. num. 50.

Indignus non poteſt deglutire Euchariſtiam, orante S. Patre, qui eum indignum noverat: ſed confeſſus ipſi, ſine difficultate deglutivit. num. 51.

A multitudine muſcarum oratorium purgat, eas excommunicando (improprie ſcilicet, juxta alibi dicta,) num. 52.

Equum indomitum ante ſuos pedes facit ſtare. Cap. 13. in fine. F

Donum lacrymarum ſubito impetrat coidam Nicolao. Cap. 14. num. 68.

Gaufrido de Perona nimia triſtitia afflicto impetrat ſubito ſpirituales conſolationes. Lib. 4. cap. 3. num. 15.

Victoriam impetrat Duci Ranulpho. Lib. 2. cap. 7. num. 44.

Item Duci Theobaldo, ibidem in fine Lib. 2.

Item Portugallenſibus contra Saracenos. Ita habet Medulla Vitæ ejus.

Dentem ex capite B. Cæſarii miraculoſe extrahit. Lib. 4. cap. 1. num. 2.

brutæ ſonus per ſolem benedictæ 1 alia ejus ſtupenda miracula 1

79 Cum lues graſſaretur in animalia bruta, benedixit ſal, & apponi ipſis juſſit, & protinus lues ceſſavit. Quod in aliis, *ait*, quoque monaſteriis vidimus & cognimus &c. Cap. 4. num. 28.

Aliquoties fugientem, & ut videbatur, protinus capiendum vel lepulculum a canibus, vel aviculam ab aceipitribus, ſigno crucis edito, mirabiliter liberavit; dicebatque ſequentibus, fruſtra ſeſe conari, nec ullatenus, ſe præſente, ejuſmodi exercere poſſe rapinam: nempe abhorrebat ab ea Vir manſuetus. Lib. 3. cap. 7. num. 27.

Aquam

A Aquam mutat in vinum. Lib. 6. cap. 17.

Ex variis. Candelam ſine igne miraculoſe accendit; num. 2. Epiſtolæ, in fine lib. 6.

Rigor & inflexibilitas æris, teneritudini digiti ejus cedit. Lib. 7. cap. 27.

Benedictio ejus panem ab omni corruptione multis annis vendicat, quod & ipſe Eskilo Danorum archiepiſc. minus confidenti promiſit. Lib. 4. cap. 4. num. 24. & 25.

conversiones innumerabiles. 80 Sequuntur quædam converſiones non ſine miraculo factæ. Cæteræ, teſte etiam Alexandro III. in bulla canonizationis S. Patris, ſunt innumerabiles.

Non dubito quin miraculoſa fuerit converſio illorum amplius quam triginta ſociorum, cum quibus Ciſtercium eſt ingreſſus, certe aliquorum. Lib. 1. cap. 3.

Huic adde converſionem ſuæ ſororis. Cap. 6. num. 30.

Nobilium cohortem militum per potum beoedictum convertit, facilque omnes monachos. Cap. 11. num. 55.

Duciſſam Lotharingiæ convertit. Viderat illa in ſomnis Bernardum ſerpentes ſeptem horribiles
B de utero ſuo manibus propriis extrahentem &c. Cap. 14. num. 68.

Convertit miro modo Guillelmum Aquitaniæ Ducem, poſtea ſancte mortuum. Lib. 2. cap. 6. num. 38. Item Petrum Piſanum, cap. 7. num. 45. & 46. Victorem Antipapam, num. 47.

Item venerabilem quemdam Clericum Maſcelinum. Lib. 4. cap. 3. num. 14.

Item Henricum Germanum regis Galliæ. Lib. 4. cap. 3. num. 15.

mirabili cum fructu. 81 Item Andream quemdam miro modo præ cæteris jam dictis contra nitentem. Ibid.

Item Gaufridum de Perona cum variis aliis, num. 16. Item illius patrem, virum nobilem & potentem, num. 17.

Item nobilem virum Henricum de Salinis. Cap. 8. num. 49.

Clericos obſtinatiſſimos convertit; num. 3. Epiſt. poſt Lib. 6.

Item populum Albigenſem obſtinatiſſimum in hæreſi Henriciana. Ibid. num. 10.

Item monachum dubium circa veritatem Euchariſtiæ, in ſua fide jubet communicare, &
C convertit. Lib. 7. cap. 6. *Vide Comment. prævium.* 111.

Varios Clericos Pariſienſes ad Religionem convertit. Cap. 13.

Latronem a crucis ſupplicio liberat, & ſanctum facit. Cap. 15.

Blaſphemum ſuum a morte ſuſcitatum convertit. Cap. 19.

a Vivo ſancto facta. 85 Alexandrum canonicum & doctorem Colonienſem per piſcem ipſi oblatum, & prius benedictum, Religioſum facit. Cap. 20.

Sacerdotem concubinarium & monachum apoſtatam convertit. Cap. 21. *At vide ſupra numero* 50.

Item monachum tertio apoſtatantem. Cap. 25.

Hæc breviter de converſis a S. Patre, quo- D
rum converſio non tam exemplum, quam miraculum venit reputandum, ut videre eſt ſuis locis: unde merito Gerſon, doctor & cancell. Pariſienſis „ Inter miracula, ait Serm. de S. Bero. præcipua ego illa deputo, quæ egit in converſione illorum, qui etiam converti toto niſu fugiebant“. Sed tales pro maxima parte jam allati erant.

Obſtinati divinitus puniti: miracula reconciliationi. 83 Conſtat, & nonnullos Viro Sancto obſtinate reſiſtentes divinitus fuiſſe punitos. Inter alios Ramnulphum quemdam Doratenſem abbatem. Lib. 2. cap. 6. num. 33.

Varios a dæmone poſſeſſos, num. 36.

Petrum Leonis antipapam cap. 7. num. 47.

Hujus fautorem, Gerardum Engoliſmenſem cap. 6. num. 39.

Gaufridum Comitem Andegavenſium. Lib. 4. cap. 3. num. 13.

Girardum quemdam Clericum. Lib. 4. cap. 4. num. 23.

Item Thomam de Beverla, quem ipſe S. Pater teſtatur, ſubita & horrenda morte præreptum. Epiſt. 108. num. 3.

Tranſeo reconciliationes varias, ab eo non ſi- E
ne miraculo factas inter privatos & publicos, inter reges & principes, inter civitates & civitates: inter hos, & Eccleſiam, inter epiſcopos & clerum: ita ut merito vocetur Angelus pacis.

Miracula ſanctæ hujus Thaumaturgi 84 Numera nunc miracula in particulari recenſita, & invenies ſexcenta ſeptuaginta ſex. Verum hæc eſſe pauca reſpectu eorum, quæ in particulari non ſunt recenſita, modo ex dictis conſtat & confirmabitur articulo ſequenti; *in quo R. D. Paſtor antea laudatus oſtendit, miracula S. Bernardi eſſe innumerabilia. Mauricus autem ad annum Chriſti* 1183. *cap.* 4. *hæc ſcribit in rem noſtram, oblata ſibi opportunitate agendi de libro Miraculorum invento a Petro Monoculo abbate, de quare exſtat Narratio Herberti ſuperius in principio libri ſexti, & quam allegatus Mauricus ex eodem auctore etiam recitat:*

ſunt innumerabilia. 85 Invenio, *inquit num.* 5. notatione dignum circa hunc librum, id quod Ignatius Firminus Fiterienſis obſervatum reliquit, poſtquam cum aliis quinque contuliſſet, & cum Joanne Eremita, ſimulque cum Exordio atque Cæſario, quibus ex parte argumentum haud diſſimile, ultra
F patrata quaſi catervatim, & in confuſo, velut cum cunctis guſtaturis panem, cui benedixit (& erat panum ingens multitudo) repromiſit ſalutem, ex ſingularibus atque ſpecialioribus, centum & ſeptuaginta ſupra mille miracula referri, quæ Sanctus fecerit. *Verba ejus, quæ ſunt apud Mauricum, ita ſonant*: Nam cæcos a nativitate inveni illuminatos CCXXI; mutos locutos, & ſurdos auditui redditos CLXXX, claudos greſſui donatos CXXVI; mancos, & debiles viribus & manibus CLXXXIV; contractos libero ſuorum membrorum uſui CXXV; amentes XI; demum tres mortuos luci, & vitæ redditos, & ſexaginta ſanatos ab aliis morbis.

DE

DE S. BERNARDO MON. CISTERC. CANDELEDÆ IN HISPANIA,

SYLLOGE.

J. P.

Locus, veneratio publica, tempus mortis.

SECULO XII. vel XIII.

Illustrissimus Angelus Manrique tomo 3. Annalium Cisterciensium ad annum Christi 1177. cap. 9. hæc memorat: Illustre & perantiquum monasterium in regno Toletano ad ripas Alberchæ, a situ loci & ecclesiis, quas continebat, Vallis Ecclesiarum cognominatum, hoc anno fundationum initia confecerat, quo creditur susceptisse Cistercii jugum. *Plura deinde de illo monasterio prosecutus, subdit ista in rem nostram num.* 8. Fertur cœnobium Vallis Ecclesiatum genuisse filiam, Grandi-sylvam nomine, in extremis utriusque Castellæ finibus, qua parte aspiciunt Bæticam; unde & Estremadura (olim pars Lusitaniæ) nuncupatur: porro abbatia generali peste destructa, solum conventum atque monachos matri restituros cum instrumentis donationis filiæ, quorum hodie notitia perseverat. Hujus domus abbatem sive monachum exstitisse conjector S. Bernardum, dictum de Candeleda ex loco, ubi requieverit ipsius corpus, quem Cistercio-nsem & Sanctum fuisse constat; eum tamen reliqua lateant notitiam hominum, *His de loci situ ita recensitis, cultum Viri publicum ita exponit & confirmat laudatus Annalium conditor;*

Notitia loci, ubi vixit S. Abbas, & colitur;

stabilitus

a Candelenses ut patronum colunt; sed ignorato etiam obitus die, dum Bernardum audierunt, sacro magni Bernardi Claraval. festo venerantur sepulcrum, frequentantque celebri anniversaria solennitate. Erat olim in altari ecclesiæ tabula ante centum triginta annos depicta, in qua Sancti effigies, sine cuculla, cum alba tunica, & nigro scapulari, quasi qui operi manuum accingeretur. Subtus aram in fronte iterum pictus jam cucullatus, lectoque decumbens, unde anima cælos penetraret, corpus terræ, ex qua factum, restitueretur. Ferunt miraculis in vita, post mortemque usque ad hæc nostra tempora claruisse: inter quæ illud in eadem tabula pictum, quod fluvium monasterio suo proximum, manto ut navigio ntens, dum viveret, transibat sicco vestigio. Chrysostomus Henriquez in Menologio auctor est, extitisse in ecclesia Candeledensi libellum manuscriptum deputatum miraculis, quæ frequentia a Deo ad sacram Sancti tumbam perpetrabantur.

publica & ejusdem veneratio;

3 Pretiosa gleba eum ante sexaginta quinque annos, Christi nimirum MDLXXII. digno concursu & cultu detegeretur, cælesti odore fragrans inventa est, qui in hanc diem continuus perseverat. Tum ad capellam dicatam ejus nomini religiose translata, & sub altari posita in area, atque arca ipsa inclusa cratibus ferreis, custodiæ simul & religiosæ veneration: clavibus tribus crates obserantur, quarum una plebani; altera œconomi fidei velut commissis; tertiam consistoriales ministri servant, gratulantibus cunctis tanto se ministerio deputari. Calvariæ frustum minori custodiæ subest, tangendis infirmis, qui plurimi experiuntur virtutem Sancti. Super altare tabula recentior effigiem ejus reddens, & distincta miraculis, ex quibus quædam ipsius, quædam magni Bernardi esse probantur, nempe ut alterutrum gloriam sibi præstent: hic dum diem partitur; ille dum aram. *Ex his omnibus videmus, satis tuto deduci posse, nostrum* Bernardum *ita esse in possessione publici ac religiosi cultus, ut, salvo famoso Urbani PP. VIII. decreto, ex eo nec possit, nedum debeat amoveri.*

annuntiationes, & elogia;

4 *Veneration itaque* S. Bernardi *nostri legitima ac publicæ in fide Maurici hactenus stabilitæ, non abs re adjunxerimus sequentes annuntiationes & elogia. Chrysostomus Henriquez in Menologio Cisterciensi hodie sic eum refert:* S. Bernardus monachus Cistercienſis in monasterio Vallis-Ecclesiarum, in vita & post mortem admirandis signis illustris; cujus corpus in templo sibi consecrato Candeledæ quiescit, & magno populi concursu honorifice colitur. *Addit in notis, quod* Candeledæ (oppidum est *in* ea parte Hispaniæ, quæ Estremadura vocatur, *situm*) Vir sanctus obierit. *Et mox hæc addit e Seguino:* Candeledæ in Estremadura sanctus Bernardus monachus Vallis-Ecclesiarum, qui, dum viveret, magnia miraculis coruscavit, ita ut super undas magni fluminis illæsus, & sicco pede transierit. Obiit autem virtutibus plenus, & quiescit in loco, qui Candeleda dicitur, ad quem magnus est populi concursus, ibidemque in lui nominis basilica Officio enitur ecclesiastico. *Annuntiatur etiam a Chalemote cum elogio, qui citat Calendaria Ordinis, & Seguinum. De Philippo Seguino, monacho & Priore Chalisii seu Carolileci in diœcesi Silvanectensi, agit Carolus de Visch in Bibliotheca scriptorum Ordinis Cisterciensis, ac refert scripta ejus, nondum tunc impressa, inter quæ ponit* Catalogum.. Sanctorum ac Beatorum universi Ordinis Cistercienſis. *Videri etiam de nostro Sancto potest Miræus in Auctario, sive lib.* 5. *Originum monasticarum cap.* 14.

annus mortis incertus

5 *Jam vero etiamsi hujus Viri præclari vitæ, virtutes ac miracula, uti & dies obitus & annus nos latent, prout conficitur ex historiographo Cisterciensi supra laudato; mortem tamen ipsius affiximus seculo* XII. *vel* XIII, *idque per conjecturam non improbabilem ex iis, quæ ex eodem historiographo antea narravimus, volentes potius aliquod assignare tempus, quam nullum. Hæc pauca habuimus dicenda de* S. Bernardo *Candeledensi: utinam plura monumenta antiqua, eodem Viro, uti & memoria posterorum digna, nanciſci nobis licuisset!*

DE

A D

DE B. GOBERTO CONFESSORE,

ORDINIS CISTERCIENSIS,

IN ABBATIA VILLARIENSI IN BRABANTIA,

P.D. COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§. I. Beati cultus, Acta, biographi unius ætas & fides.

ANNO MCCLX-III. B. Goberti

BEatum Gobertum, *quem abbatia Villarienſis, tom. v. Junii pag. 606. deſcripta, cælo peperit, venerationem, publicam a tempore longiſſimo nactum, varia ſuadent indicia, ſi non ſingula & ſeparatim accepta, ſaltem conjuncta, & in unum conglomerata. Henriquez in Menologio Ciſtercienſi, anno 1639. typis vulgato, ad diem* XX. *Auguſti in notis ita ſcribit*: In antiquo libro manuſcripto, qui ante treçentos annos renovatus fuit, ſequens antiphona cum oratione legitur. ANTIPHONA. O Sanctorum conſors, pie monachorum Goberte, nos tua prece Chriſti junge graſiæ, ut peracto vitæ curſu ſociemur gloriæ. ℣. Ora pro nobis miles inclyte: ℟. Ut digni efficiamur Chriſti promiſſione. ORemus. Deus retributor omnium bonorum, adeſto invocationibus noſtris, & præſta, ut, ſicut de venerabilis confeſſoris tui pii Goberti glorioſis virtutibus jucundamur in terris, ita meritis ejus & precibus æternæ vitæ gloriam aſſequi mereamur in cælis, per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen. *Antiphonam allegatam in Alnenſi cœnobio initium ſumpſiſſe ſuſpicor ex iis, quæ Claudius Chalemot in Serio Sanctorum ac Beatorum Ordinis Ciſtercienſis ad diem* XXI. *Auguſti, pag.* 275. *ſcribit*: B. Goberius ... habet .. propriam antiphonam ex Alnenſi cœnobio mutuatam. *Cum autem dicat* mutuatam, *innuit, tamdem & in cœnobiis aliis uſitatam fuiſſe, & Beati cultum propagatum.*

B

C

a multo ab tempore

2 *Occurrit & invocationis pluſquam privatæ veſtigium in* B. Goberti *epitaphio, quod ſi non citius, ſaltem ſeculo decimo quarto exaratum eſt, & uſque in hodiernum diem, inquit Henriquez ad diem* XX. *Auguſti*, ad ipſius ſancti Viri tumulum pendet, *verſiculos complexum ſequentes*:

Inclyte Confeſſor Domini, ſpeculum monachorum,
Nunc interceſſor ſis pro culpa populorum.

Et paulo infra ponuntur verſiculi iſti:

Per te ſalvemur, Confeſſor, mortis in hora:
Ne condemnemur, pro nobis omnibus ora.
Amen.

publicum cultum

3 *Poſterioribus quoque ſeculis ita viguit* B. Goberti *veneratio, ut, cum recentius inchoata non reperiatur, merito ab antiquioribus ad poſteros cenſeatur tranſmiſſa. Rayſſius in Gazophylacio Belgico pag.* 531. *inter* religioſos in Villarienſi cœnobio ſanctitate conſpicuos *numerat* Goberto (*ita Beatus noſter ibi appellatur*) comite Aſperi-montis, *ſubdit*: Cujus nomen in publicis invocatur litaniis. *Gazetus in Tabulis ſacris Gallo belgicæ pag.* 71. *accenſet illum* Sanctis, qui in diœceſi Namurcenſi colantur. *Religioſi, ſepulchrum, ſepulchroque impoſitam Beati effigiem tranſituri, eam corpore inclinato reverentiam exhibent, quam imaginibus ſacris Catholica religio impertit, ut Joannes d' Aſſignies in libro Gallico de Viris illuſtribus Ordinis Ciſtercienſis fol.* 140. *verſo teſtatur.*

4 *Denique poeta Gallicus, des Hayons nuncupatus, in libello anno* 1657. *Leodii impreſſo ſub hoc titulo* Les viſions de Melinte, *poſt pag.* 78. *teſtatur, marmoreo* B. Boberti *monumento affixam hanc epigraphen, laminæ argenteæ inciſam*: Anno reparatæ ſalutis MDCXLVIII. tempore paſchali, DD. Ferdinandus comes ex Aſpremont, Lynden & Recheim, una cum illuſtriſſima domina Elizabetha, comitiſſa in Furſtenberg, Wertenberg, Heyligenberg, Lantgravia in Bar, B. Goberti comitis ex Aſpremont oriundi reliquias in abbatia Villarienſi pie viſitantes, ejus interceſſione eodem anno deſideratum poſt quinque filias filium a D. O. M. impetrarunt, cui & Goberti nomen impoſuerunt.

obiit

E

Chronicon anni beneficii accepti.

GOBERTI PAECIBUS FRATER POST QUINQUE SOROREȘ
GIGNITUR ? IS MEDIUS, POSTQUE NEQUE ANTE FUIT.

* *Credimus ſic legi in dicto libello, qui, dum hoc typis dabatur, in promptu non eſt.*

Anno igitur MDCLI. menſis Junii ultimo, illuſtriſſimi præfati conjuges una cum filio eo profecti in gratiarum actionem, perpetuamque rei memoriam, hoc beato Goberto monumentum poſuerunt. *Tum paucis interjectis, huc non ſpectantibus, ſubditur hoc*

Chronicon
HOMO ORAT ET DANT CÆLITES.

F

Hæc omnium oculis inſpicienda leguntur, quæ ab ipſo anno 1651. *quo exarata ſunt, potius evadenda fuiſſent, ſi aſcetis Villarienſibus non conſtitiſſet de cultu immemorabili, quem Urbanus VIII. anno* 1625. *exegerat, ut quis publice vel Beati titulo inſigniretur, vel alia quadam ſacra afficeretur veneratione.*

& merito titulo Beati conſequitur.

5 *His addo, ſi placet, qui ipſius, tamquam Viri beati, memoriam ſuis in libris celebrarunt. Ut omittam Manrique in Annalibus Ciſtercienſibus ad annum Chriſti* 1229. *cap.* 1. *alioſque ejuſdem Ordinis ſcriptores plurimos; ſuis illum Faſtis cum titulo* Beati *inſeruerunt Caniſius, Piſen, & Roſweydus: ad quos accedunt Rayſſius & Gazetus citati num.* 3. *accedit & Molanus in Additionibus ad Uſuardum; quamquam ſuam ille ſententiam poſtea mutaſſe videatur: nam in Natalibus Sanctorum Belgii, ex informatione, quam Villaria acceperat, ita ſcribit*: Villariæ obiit Goberti (*omittitur titulus* Beati) comitis Aſperi-montis: *dein ſubjicit typis minoribus*: qui, contempta nobilitate, in Villaria profeſſus eſt monaſticam religionem,

ubi

A ubi & honorificam habet ſepulturam, & vitæ hiſtoriam libris tribus conſcriptam: ſed non eſt ab eccleſia Sanctis adſcriptus; ut nec aliquot alii, qui in eodem monaſterio ſanctitate elaruerunt, quorum venerauda oſſa ſimul iunt collocata: Gobertus tamen cubat ſeorſim in tumba. *At licet* informatio Villaria accepta *docuerit Molanum*, non eſſe Sanctis adſcriptum Gobertum *ritu illo ſolemni, qui hodie in uſu eſt; non perinde docuit, cultum illum legitimum non eſſe uſitatum, neque* Bezti *ritum condecorandum.*

B. Goberti vita duplex eſt.

6 Vitam B. Goberti *nacti ſumus duplicem, alteram prolixam, contractiorem alteram. Priorem, litteris ſatis antiquis in membrana exaratam, tribuſque diſtinctam libris, ſumma cum humanitate nobis anno 1736. commodarunt exſcribendam reverendi abbatiæ Villarienſis aſceteæ. Integra, quod ſciam, typis vulgata nondum fuit. Citant tamen ipſam ſcriptores multi, Miræus, Viſen, Molanus, Henriquez, Manrique, & alii. Sanderus in Bibliotheca Belgica manuſcripta, monumenta Villarii aſſervata enumerans, pag. 272. ait:* In membrana adſervatur Vita B. Goberti quondam Comitis Aſperi-montis in Lotharingia, poſtea humilis monachi Villarienſis, Ordinis Ciſtercienſis in

B Brabantia, tribus diſtincta libris. *In Gallicum idioma translata prodiit, ſed non integra, opera Rev. Domini Joannis d' Aſſignies, in libro de Viris illuſtribus Ordinis Ciſtercienſis.*

præſtigiæ in noſtribus deprehenſæ

7 Quo ſit tempore conſcripta, exacte determinari negoti. Scriptum ante annum 1455. manifeſte colligimus ex numer. 7. ubi auctor ait: Anno . . MCCXXXVII. primo tempore principis potentiſſimi Henrici *ſecundi*, Lotharingiæ & Brabantiæ ducis robuſtiſſimi, illius ſcilicet, qui, primo jubente, dum ſuum naturæ irrevocabile ſolveret debitum, in obitu ſuo, (in) Villarienſi cœnobio Ordinis Ciſtercienſis præelegit inumulari: & licet antea fuerat inauditum, ducem Brabantiæ extra Lovanium ſepeliri, neque etiam poſtea EASUM SIMILEM venturum de ſæculi ſperamus, tamen hic Henricus in dicto cœnobio ... concupivit ioeinerari, *& revera ſepultus eſt anno* 1247. *Hæc ut ſcriberet auctor poſt annum* 1355. *locus non erat: cum tum caſus ſimilis evenerit,*

C *Joanne, Lotharingiæ & Brabantiæ Duce, in Villarienſi quoque eccleſia ſepulto.*

ex ſyncbronismo

8 Inme anno 1312. *antiquiora ſe eſſe, Acta inſinuant, dum, ut videtur, ſupponunt, vix acciderе, ut Brabantia Dux extra Lovanium terræ mandetur: nam anno* 1312. *caſus is non erat infrequens, quando Joannes I. & II. uterque Brabantiæ Dux, Brunellis tumultum fuerunt nacti, alter apud RR. PP. Franciſcanos ſepultus; alter in choro D. Gudulæ. Accedit, quod eo tempore biographus ſcripſerit, quo erant in vivis, ſaltem multi, quibus* B. Gobertus, *anno* 1263. *ad Superos tranſlatus, coæviverat: ait enim numer. 7. religioſos, quibus ſcribebat, a B. Aſceta* ad mortem uſque dilectos, *ſupponens utique, eoſdem tempore mortis prævio & cognitos fuiſſe a* B. Goberto, *& in amore habitos.*

bona fides eſt hiſtoriæ

9 Quod ſpectat ad fidem auctoris, eam commendat 1°. facilis rerum notitia: nam & B. Goberto *vicinus fuit tempore; & cum iis verſabatur, qui B. virum in terris viventem noverant. Commendat 2°. aſcetarum Villarienſium, quibus ſcribebat, abhorrens maxime a fabulis mendaciiſque ſanctitas: cujus teſtis eſt Villarienſis, (de quo mox plura) chronologus in præfatione libri 2. dicens:* Cum hi religioſi patres ad commune colloquium accederent, & referrent geſta ſanctorum patrum, valde erant ſcrupuloſi, ne excederent plus vel minus dicendo: unde, ſoluto colloquio, traheutes priorem in auditorium, confitebantur de delicto præterito, cautiores facti de reliquo. *Talibus autem eorum viris quomodo mendacia cudiſſet biographus, præſertim falſitatis mox convincendus ab iis, qui* B. Goberto *convixerant? 3°. Fidem commendat idem Villarienſis chronologus, qui licet rerum a* B. Goberto *geſtarum penitus aliunde; maluit tamen epitomen texere vitæ prolixioris, ratus utique fontem magis illimem non reperiendum. Fidem denique commendat affixum tumulo epitaphium, quod rerum earum ſuccincta eſt epitome, quæ multis biographus proſequitur.*

D AUCT. P. D.

non tamen jam ejus integra, nonnullis item e quodam accretione male emiſſis.

E

10 Cæterum vitam cœnobiticam inter aſceras Villarienſes videtur profeſſus: nam eoſdem fratres *frequenter appellat. An inter illos adſcitus ſit, vivo* B. Goberto, *an defuncto, incertum: non enim ullum occurrit ſtramvis in partium argumentum. In ætate minus provecta operi ſe manum admoviſſe, innuit num. 3. cum ait,* ætatem ſuam necdum tempus impleviſſe. *Amplificationibus vel ſuat frequentibus ornat, uſus facile, quod junioribus eſt commune. Non omnia, quæ litteris mandare decreverat, ad poſteros tranſmiſſa ſunt: non enim ſcripta reperiuntur* miracula, quæ poſt mortem ejus Dominus meritis ipſius.. operatus eſt; *ſed ea a ſe annuntiata* in tertio libello, *ipſe teſtatur in Actis numer. 4. Præterea clauſula illa,* explicit liber, *ſub finem tertiæ partis deſiderатur: cum tamen non tantum reliquos libros claudat, ſed & ipſos prologos ac proœmium. Igitur liber tertius vel ad finem perductus non eſt, vel certe jam non exſtat integer. Ex dicta obiter colliges, laudatum ſupra Joannem d' Aſſignies, cum* B. Goberti *Vitam ex noſtro hoc biographo Gallice ederet, non ſatis prudenter eos omiſiſſe, qui libris præfiguntur prologi: ex iis enim diſcimus, cujus fuerit ætatis biographus, cujus fidei & profeſſionis. Diſcimus item Beatum noſtrum claruiſſe miraculis, quamvis diſtinctam eorum notitiam caſus invideriт adverſus.*

§. II. Alterius biographi ætas inveſtigatur. F

vita brevior B. Goberti contexitur in Villarienſi Chronico

VItam B. Goberti *contractiorem complectitur noſtrum Ms. Chronicon monaſterii Villarienſis, ex manuſcripto Rubeæ-vallis folio pergameno ex prima parte* Novalis Sanctorum. *Diſtinguitur Chronicon illud in libros tres. Primus complectitur ſetiem & vitam abbatum triginta; ſecundus monachos virtute illuſtres, tertius fratres (ut vocans,) converſos, quos ſingularis pietas commendavit. Monumentum hoc idem typis vulgavit Martene tom. 3. Anecdotorum a col.* 1270. *ſed in prima ſui parte, qua complectitur abbates quadraginta & unum, auctius, in reliquis etiam a noſtro aliquando diverſum. Dubium non eſt, quin Chronicon illud, prout a Martenio eſt editum, plures habuerit auctores. Vitam Francouis, qui anno* 1459. *in præſulem* XLI. *electus ſuit, obitique anno* 1485. *conſcripſit auctor anonymus. Franco ipſe deceſſorum ſuorum ſeriem texuerat, initio ducto ab anno* 1334. *uſque ad annum* 1459. *quo abbas quadrageſimus e vita exceſſit. Hæc omnia incurrunt in oculos legenti*

procu-

A *procuratam a Martenio editionem tom. cit. col.* 1303. & 1308. *Verum ea ad rem noſtram faciunt parum, cum a Francone compoſitam* B. Goberti *vitam, nullatenus ſit probabile: ipſe enim tantum id ſibi propoſuit, ut aliqua rerum earum* haberetur memoria, *quæ ſecutæ ſunt mortem Joannis, anno* 1333. *in abbatem electi: ac prout complexus non eſt vitam* B. Goberti, *qui anno* 1263. *ad Superos migravit. Videri poteſt editio Martenii proxime citata.*

AUCT. P. D.

cujus auctoritate

13 *Laberandum ergo unice de accuratiori notitia illius, qui Chronicon uſque ad annum* 1333. *perduxit; & in primis quærendum, necne Villariendem hiſtoriam a principio inchoarit, an continuaverit ab altero inceptam: hoc enim ſcire lectoris intereſt, inde collecturi, an* B. Gobertus *habuerit biographum hunc ætate pareni, an ſupparem tantum. Martenius tom. cit. col.* 1267. *præter eum chronologum, qui vixit anno* 1333. *ſtatuit alium, eumque arbitratur* vixiſſe tempore Willelmi abbatis, qui anno MCCXXI. pedum paſtorale ſuſcepit, geſtavitque *Villarii* ad annum MCCXXXVI. *quo in*

B *abbatem Claravallenſem electus eſt. Ita colligit ex his ejus verbis de Conrado abbate*: De hoc vito excellentiſſimo illud dictu mirabile ab abbate Villarienſi Willelmo COGNOVI, quod digitt manuum ejus, quos in conſecratione corporis Chriſti extendebat, ad ſtudium & inſpectionem librorum, nocte ioſtar candelarum in tenebris relucebaot. *At hac ratio nulla eſt: nam non narrat chronologus, quæ ipſe* cognoverat, *ſed quæ* cognoverat *Cantipratanus, quem loquentem induxit, ipſius verbis ex lib.* 1. *De apibus cap.* 9. *num.* 3. *allegatit.*

circa annum 1236.

13 *Haud aliter hallucinatur Martenius, dum* Roberto abbati, *qui* Vallis-cellenſe monaſterium regebat anno MCCXXXVI. *hiſtoricum noſtrum ſynchronum concludit; quin in Walteri, abbatis Villarienſis X. vita leguntur ſequentia*: De eo veerabilis Robertus abbas Valcellenſis, ME CORAM POSITO, referebat, quod ab illius ore audiſſet, frequenter eum per dimidiam vel totam fere diem, dum meditaretur aut oraret, in tanta mentis ſoceritate & tranquillitate fuiſſe, ut oec una ſaltem tenuiſſima cogitatione ejus animus . . pulſaretur. *Voces illas* me coram poſito

C *malo ita accipit Martenius, ac ſi prolatæ fuiſſent* coram poſito *Villarienſi chronologo, cum prolatæ ſint* coram poſito Cantipratano, *cujus verba, ex lib.* 2. *De apibus, cap.* 26. *num.* 6. *excerpta, referuntur. Quid plura? Cum in Willelmi abbatis ſupra memorati actis ſcribitur*, hunc ſpecialiſſime deditum lacrymis VIDIMUS, *non id chronologus* viditſſe *traditur, ut opinatur Martenius, ſed idem Cantipratanus, cujus textus hic, ſicut ſupra, ex lib.* 2. *De apibus cap.* 25. *num.* 6. *exſcriptus adoptatur.*

florueſſe circa finem

14 *Argumenti alterius magiſque ſpecioſi materiam arripit Martenius ex his, quæ hiſtoricus de Willelmo abbate jam ſæpius laudato ita enuntiat*: Hic poſtea factus abbas Claræ-vallis PERMISSIONE NOSTRA viſitavit abbatiam de Camera. *Ubi, inquit Martenius*, hæc verba PERMISSIONE NOSTRÁ indicare videntur, auctorem non ſimpliceem fuiſſe monachum, ſed abbatem, cujus eſt hujuſmodi permiſſionem concedere. Forte Arnulphos is eſt, qui ex ſubpriore anno MCCXL. abbas Villarienſis factus legitur. *Verum attentius temporum rationem inenti novus hic error apparet, quem ſic oſtendo. Willelmus anno* 1236. *ex præfectura Villarienſi ad Claravallenſem translatus,* D *obiit anno* 1243. *aut proxime ſequenti, ut tom.* 4. *novæ Galliæ Chriſtianæ pag.* 805. *traditur. Willelmo abeunti, in abbatiæ Villarienſis regimine ſucceſſit Nicolaus anno* 1240. *defunctus; Nicolao Arnulphus, anno* 1250. *e vivis ſublatus. Chronographus autem, qui de Willelmo ſcripſit*, permiſſionem noſtra abbatiam de Camera viſitavit, *in vivis erat, ſi non ſeptus, ſaltem anno* 1260. *nam citat librum Cantipratani De apibus, quem poſt annum* 1260. *in lucem emiſſum oſtendunt Echardus in Bibliotheca Dominicanorum, & Colvenerius in Cantipratani vita. Ex quibus hoc fluit argumentum*: Willelmus facultatem inſpiciendi Camerenſis cœnobii vel *a Nicolao impetravit vel ab Arnulpho: atqui Chronologus ab utroque diſtingitur: ergo ex illis verbis* permiſſione noſtra *nec Willelmo ſynchronus oſtenditur, nec abbas.*

concludit Martenius.

15 *Quis ergo vocum illarum* permiſſione noſtra *ſenſus erit? Reſpondeo, non aliud ſonare, quam* permiſſionę cœtus Villarienſis. *Sane inuſitatum non eſt in hac Villarienſi hiſtoria, ut ſibi ſuiſque ea obtrigiſſe, dicat ſcriptor, quæ cœnobio ſuo obtigere tiam tum, quando illius pars nondum erat.* E

xemplum ſe offert in Vita Joannis abbatis XXV. *in qua hæc leguntur*: Joannes . . abbatizavit anno Domini MCCCXV. . . Eo tempore dignum duximus ſcripto commendare fundatores capellarum noſtrarum . . . Nuſcat ergo generatio ventura, quod . . Domnus Henricus Leodienſis epiſcopus, compatiens inopiæ NOSTRÆ dedit NOBIS decimam de Diepenbeke. *Hic voces* noſtræ, nobis, *Villarienſem cœtum deſignant, perſonam vero ſcribentis non comprehendunt: nam quando Henricus decimas illas conceſſit, primam nondum lucem ille aſpexerat hiſtoricus: obiit enim Leodienſis ille antiſtes anno* 1164. *juxta Chronicon Lamberti parvi, aut* 1165. *ut habet Albericus ad annum eumdem: hiſtoriographus autem ſeculo decimo quarto vivebat ſuperſtes, ut patet ex citatis proxime verbis, ubi abbatis creati anno* 1315. *meminit. Tam fallax vocis* nobis *ſignificatio efficit, ut de Villarienſis chronographi ætate nihil audeam definire ex iis, quæ apud Martenium col.* 1294. *ita ſcribit*: Domnus Almericus monachus Fulniacenſis XVIII. F abbas Villarienſis a domno Claræ-vallis NOBIS datus, abbatizavit anno MCCLXVIII. *Mitto alia hujus ſimilia, quæ apud Martenium col.* 1296. *& alibi occurrunt.*

Omiſſo incidentis exordio

16 *Crediderim tamen, cum lib.* 2. *Chronica cap.* 3. *Vitam Franconis metrice deſcripſit, illum innuere eidem ſe Franconi contemporaneum vixiſſe. Agens quippe de ſupremo ipſius morbo, ita loquitur*:

Nam NOBIS PRÆSENTIBUS dicere ſolebat
Quod ſtatuta Ordinis valde diligebat
Et cunctis deliciis mundi præferebat.

Et paulo infra:

Dum in ſuo lectulo Franco recubaret,
Et oblatum ſumere cibum recuſaret,
Daximus aliquando, ut ſe elevaret,
Et ad Miſſæ ſonitum ire feſtinaret.
Hæc autem fallaciter illi DICEBAMUS:
Nam quod ipſe ſumeret cibum VOLEBAMUS,
Quia nimis debilem ipſum VIDEBAMUS,
Cujus ægritudini nos CONDOLEBAMUS.

non ſatis certo

17 *Hic voces plurimæ, niſi aperta ipſis vis non ſit inferatur, biographum hunc Franconi ſynchronum demonſtrant. Franco autem poſt annum* 1270.

non

A *non erat ſuperſtes, ſi fides ſit Bartholomæo Fiſen, qui in Floribus Leodienſibus pag. 381. tradit, eumdem anno circiter* MCXC. *rem Chriſtianam multis in Paleſtina prœliis propugnaſſe, duobus ſuis adjutum filiis. Qui enim anno circiter* 1190. *duos habebat filios, bellis gerendis idoneos, veroſimiliter jam tum attigerat annum ætatis circiter quadrageſimum, neque adeo uſque ad annum* 1270. *erat ſupervicturus. Vellem tamen teſtimonium habere antiquius, ex quo conſtaret, expeditionem, quam Franco contra Saraceuos ſuſcepit, anno circiter* MCXC. *factam: quod cum hactenus reperire non licuerit, indicium aliud temporis, quo floruit hic* B. Goberti *biographus, ſupereſt quærendum.*

18 *Chron. Villar., ubi lib. 2. cap. 2. narravit vitam* B. Goberti, *non res geſtas Franconis, Godefridi, Cæſarii, & Gillæ exponit, hicque ſeculo ſe vixiſſe* 13. *prodit cap. 5. dicens:* SANCTIMONIALIS *quædam Bruxellenſis, Gilla nomine, ſub regula S. Benedicti habitus nigri .. ureterioris vitæ deſiderio ad ordinem Ciſtercienſem aſcendere modis omnibus aſpirabat, oullum habens* B *deſiderii ſui adjutorem præter domnum Carolum* TUNC TEMPORIS *Villarienſem abbatem ..* AUDIVI AB EADEM, *quod ad tactum illius veſtis, quæ fuerat Godefridi, multis infirmia & languentibus deſiderata reſtituta ſit ſanitas. Carolus, qui Gillam* tunc temporis *adjuvit, quo Villarienſis erat* abbas, *anno* 1209. *ut præfectura exueretur, petiit obtinuitque; proin Gilla ante annum eumdem maturæ fuit ætatis, utpote ſtatum religioſum profeſſa; neque adeo ſupervixit ſeculo decimo tertio elapſo. Igitur & Villarienſis chronographus, qui cum Gilla ſermonem habuit, ſiu minus ſeculo illo vitæ finem impoſuit, illo certe vixiſſe dicendus eſt.*

19 *Efficacius hanc ad rem faciunt, quæ verbis mox relatis ſubjiciuntur:* Profecit itaque Gilla in deſiderio ſuo & adjutorio egregiæ memoriæ domni Caroli domum de Bernebeke juxta Bruxellam, quæ nunc Camera appellatur, fundavit & ædificavit, *fundamentis locatis jam ab anno* 1201. *ut liquet in diplomate anno eodem in Gillæ favorem edito; in quo apud Miræum in Notitia eccleſiarum Belgii pag.* 512. *Henricus Lotharingiæ dux ita loquitur:* C Contuli religioſæ ſorori Gislæ locum juxta Bruxellam, qui vocatur Pennebeke ad conſtruendum .. cœnobium ſanctimonialium. *Proin Gilla, de qua ſcriptor ait, audivi ab eadem, anno Chriſti* 1201. *ætatis ſuæ tam provectæ, ut condendo cœnobio foret idonea, neque adeo ſeculi decimi tertii finem attigit. Cæterum locus, qui hic* Peonebeke, *ſupra* Beroebeke, *alibi* Bunnebeke *appellatur, in recentiori Henrici mox memorati diplomate apud Miræum citatum pag.* 570. *mutato nomine,* Camera *vocatur.*

20 *Vixit ergo hic* B. Goberti *biographus ſeculo decimo tertio: at qua ævi illius parte, determinare non licet, cum aſſequi nullatenus potuerim, quo anno Gilla e vita migraverit. Incertum manet & illud, an unus idemque auctor Villarienſem hiſtoriam ab initio inchoatam, uſque ad annum* 1333. *perduxerit; an, quam alter inchoarat, alter continuaverit. Quidquid ſit, habuit* B. Gobertus *hunc biographum, ſiu minus ætate parem, ſaltem ſupparem. Habuit & rerum geſtarum apprime peritum: nam lib. 2. cap. 2. Vitam* B. Goberti *ſcripturus, in libri limine hoc præfatur:* In primis leſtorem noſſe volumus, quod ioterrogavimus aliquoties patres noſtros, quanta fuerit olim religio io Villari; & annuotiaverunt oobis; D inquiſivimus a majoribus noſtris; & dixerunt Auct. oobis. *Et infra:* Cum h› religioſi patres ad P. D. commune colloquium uccederent, .. valde erant ſcrupuloſi, ne excedereot, plus vel minus dicendo. Unde, ſoluto colloquio, trahentes priorem in auditorium, confitebaotur de delicto præterito, cautiores facti de reliquo.

21 *Porro quamvis chronologus in verbis mox allatis aperte profiteatur, ea ſe ſcribere, quæ ex aliorum ſermone hauſerat; id tamen ita accipiendum, ut pleraque, ex aliorum colloquio intellecta, litteris mandaverit, non omnia: nam Beati noſtri vitam ex Actis prolixioribus, procul dubio mutuatus eſt; cujus manifeſtum indicium præbet perpetua fere ordinis, verborum & crebrarum ſententiarum conſenſus. Atque hinc plurimum prolixioris Vitæ creſcit auctoritas: ut quid enim eam contrahendam ſuſcepiſſet chronologus, aliunde de rebus geſtis abunde inſtructus, ſi fabulis mendaciiſve conſperſam credidiſſet?*

22 *Supereſt, ut pauca dicamus de epitaphio* B. Goberti. *Rerum geſtarum brevis eſt epitome, miraculorum teſtis, & cujus indicium eo veriſimiliter tempore tumulo affixum, quo* B. Goberto *marmorea tumba primum erecta ſtetit. Compoſitum certe eſt, antequam biographus, qui ſuo id Chronico inſerit, operi finem imponeret, ac proin ſaltem ante annum* 1333.

§ III. B. Goberti genealogia, & expeditiones bellicæ.

EX *nobiliſſima oriundus familia Gaufridus ſeu Godefridus, comes Aſperi-montis,* B. Goberti *parens fuit. Ita teſtantur Acta, aliique ſcriptores paſſim. Imboſſius in Notitia Imperii Romani, illuſtriſſimam genealogiam latius explicat. Lib. 9. cap. 8. ita fere ſcribit:* Gobertus, primus hujus nomiois Aſperi-mootis dominus, ex Hedwige Luxemburgica, pater fuit Goberti II. ex quo & ex Ida, Alberti comitis de Chiny filia, oatus eſt præter alios Godefridus primus: qui ex Iſabella, comite de Dampierre & Flandre, genuit Joannem & Gobertum III. quorum ille epiſcopus Virdunenſis & Metenſis fuit: hic autem, a bellica ſub regibus Galliæ expeditione redux, F regimen patruo ceſſit; & monaſterium Villera ingreſſus eſt: ubi, cum ſanctimoniæ famu, vita fuoctus eſt anno MCCLXIII. *Quamquam error manifeſtus in hac genealogica ſerie non occurrat, ut tamen tamquam genuina approbetur, operoſius requiritur examen, quam patiatur finis a nobis inſtitutus; quibus ſatis eſt,* tantu domum Aſperimootanam nobilitate illuſtrari, ut (*teſte Calmeto tomo 1. Hiſtoriæ Lotharingicæ col.* CCXVII.) cum pluribus præclariſſimiſque Europæ familiis de ea merito conteodat. *Omner uoto, male ab Imboſio ſuppoui* B. Gobertum expeditionem in Palæſtinam ſub regibus Galliæ ſuſcepiſſe; *cum ſoli Friderico II. imperatori comitem ſe junxerit.*

24 *Quo præciſo anno Beatus noſter in lucem fit editus, nullibi diſerte expreſſum reperio. Natum anno* 1187. *elapſo, conſequens eſt ex Chronico epiſcoporum Metenſium, juxta quod ipſius frater Joannes, anno* 1217. *in epiſcopum Virdunenſem eligendus,* erat in flore juventutis conſtituendus citra annos trigiota, *qui in electionibus epiſcoporum requirunlur. Proin &* B. Gobertus, *epiſcopo Virdunenſi ætate junior, anno* 1217,

ex ſcriptori colligitur hic ſcriptor.

B

virixſſe ſeculo decimo tertio,

quod an ſupperarit, & quamdiu, incertum eſt; qui teſtarum geſtarum fuerit auctor?

vitam ejus B. Goberti ex Actis prolixioribus eſt mutuatus.

Epitaphium B. Goberti paucis mutata compluſcitur.

E

Ex nobiliſſima ſpecie

natus eſt B. Goberius anno 1187, elapſo

A annis triginta erat minor, neque adeo natus ante annum 1187. elapſum. Apud Calmetum citatum col. CCXX. Beati noſtri ætas terminatur ſeculi duodecimi. At minus recte; cum conſtet, ipſius mortem incidiſſe in annum 1263. Gravius errat Muſſey a Calmete allegatus col. CCXVIII. dum Gobertum, Joannis Virdunenſis & Metenſis epiſcopi fratrem, nuptias cum Juliana de Roſey celebraſſe tradit: nam exploratum eſt quam maxime, hunc epiſcopi Metenſis fratrem, vitam duxiſſe cœlibem, conjugio numquam inito.

AUCT. P. D.

25 B. Gobertus, in primæva ætate religionem, patriam, & amicos armis propugnaas, varia edidit bellicæ fortitudinis indicia. Specimina aliquot Vitæ auctores narrant, quorum adjuncta uberius explicanda ſunt. Initium duco ab expeditione in Paleſtinam contra Saracenos ſuſcepta. Contigit hæc anno 1228. Vereo tempore iter aggreſſus, in Terram ſanctam pervenit anno eodem, menſe Auguſto, aut paulo poſt. Ita colligitur ex Chronicis Mutii, abbatis Urſpergenſis, & Matthæi Pariſienſis, qui hæc ſignant circumſtantias itineris ab imperatore B Frederico II. inſtituti, cui Beatus noſter ibat comes. Eadem ſuſceptæ a Friderico expeditionis epocha ex variis epiſtolis, apud Raynaldum in Annalibus eccleſiaſticis ad annum 1228. & 1229. impreſſis, tam liquide confirmari poteſt, ut tum Nangius in Chronico, tum hiſtoriographi mox citandi aberraverint, cum ipſius iter ad annos poſteriores diſtulerunt.

anno 1228. ad ter-ram ſanctam profectus eſt.

26 At numquid minus reverens in Pontificem Maximum fuit Goberti animus, Fridericum ducem ſequentis; cui (ut Marinus Sanutus lib. 3. De ſecretis fidelium crucis parte 11. cap. 11. ſcribit) Papa Gregorius .. per ſolennes nuntios mandat, ut mare non tranſeat tamquam crucis ſignatus; donec a ſententia eſſet, quam incideraat, abſolutus; eſſetque per eum de perjurio, quod incurrerat, bello contra Saracenos ultra terminum promiſſum differendo, integre ſatisfactum .. imperator vero denuntiata parum attendens, iter aſſumit. Reſpondeo, hoc Vicarii Chriſti præceptum, vel non omnibus innotuiſſe, vel calorata interpretatione in ſenſum alienum fuiſſe detortum: nam C varii hiſtoriographi imperatorem ex Pontificis voluntate profectum ſcribunt. Monachus Patavinus Friderico coævus tom. 8. Scriptorum rerum Italicarum col. 672. Ne præceptum Apoſtolicum, inquit, omnino ſpernere videretur ... in Syriam navigavit. Abbas Urſpergenſis eum viæ ſe dediſſe tradit, quia valebat pacatum ſibi reddere Papam; Platina, quia Pontificis minis ſeſſus erat. Quæ indicia ſunt Pontificis beneplacitii de expeditione Syriaca omittenda non ſatis divulgati, aut falſa expoſitione adulterati.

Pontificis præcepta nonnullum contraria.

27 Ubi ad Terram ſanctam Beatus venit, quia, teſte Vita a num. 18. Fridericus properabat Templicolas debellare, ac Goberti adventus iis innotuerat: magiſter Hoſpitalis Jeruſalem, & præceptor Templicolarum .. Gobertum cum Latinis cœperunt rogare .. ut .. eos contra prophanum imperatorem dignaretur defendere ... Vir Dei ... zelo Dei perfuſus, cum ſuis militibus & quibuſcumque potuit ſibi confœderare, ab exercitu Friderici ſegregatur, & in adjutorium Templicolarum properavit ... vexilla & ſigna ſua in altum ſuper cancellos levari atque figi præcepit .. Fridericus vero navigans in profundo maris, videns vexilla & ſigna tremenda ſuper altitudinem muri erecta, quid hoc eſſet, admirans inquiſivit. Cui quidam reſpondens ait .. Hæc ſunt vexilla .. potentiſſimi militis Goberti .. Aſperi manus. Hoc audito Fridericus .. cœpit dicere: Vertamus ergo vela .. ut .. poſſimus fugam capere. D

Hoſpitium B. Goberti fugitivi

28 Circa quæ Maurique in Annalibus Ciſtercienſibus ad annum Chriſti 1229. cap. 6. num. 10. ita ſcribit: Hoc ingens facinus comitis Goberti, quia ſingulare, quia a nullo hactenus editum, quia Annales eccleſiaſticos atque hujus temporis hiſtoriam illuſtraturum, præterire non licuit: nec adeo mirum, hoc facinus B. Goberti a nullo hactenus editum: quia hiſtoriographi in hac Friderici expeditione narranda, plerumque perbreves ſunt, & multa ſilentio paſſim præterierunt. Illud fortaſſe mirabitur quiſpiam, nullum illatæ hujus a Friderico Templariis injuriæ veſtigium exſtare in litteris Geroldi Patriarchæ Hieroſolymitani, quibus, tum apud Gregorium Papam IX. tum apud univerſos fideles, frequentiſſimas de eodem imperatore querelas depoſuit; ut apud Raynaldum in Annalibus eccleſiaſticis ad annum Chriſti 1229. & apud Matthæum Pariſienſem in Hiſtoria majore ad annum eumdem videre licet. Sed E advertat lector, ex ipſius Geroldi teſtimonio conſtare, omiſſa ab ipſa multa, quæ Fridericus male geſſit. Hæc & multa alia, inquit in litteris, apud Matthæum citatum impreſſis, quæ relinquimus aliis enarranda, quæ mundus novit, commiſit imperator in Terræ ſanctæ & animæ ſuæ detrimentum.

in propugnandis Templariis

29 Inter ea, quæ Geroldus aliis enarranda reliquit, merito cenſetur relata a biographo noſtro Templariorum aggreſſio, aliorum præſertim ſcriptorum teſtimonio etiam confirmata: nam S. Antoninus 3. parte Summæ hiſtorialis, tit. 19. cap. 4. §. 6. ita ſcribit: Poſt hæc anno MCCXXXIV. Fredericus præfatus, præparatis magnis copiis, iter arripuit per ſe ad Terram ſanctam ſine requiſitione Papæ vel licentia ejus, & magis, ut creditur, ad capiendum regnum Hieroſolymitanum ſibi promiſſum a Soldano, quam ob zelum fidei vel utilitatem Chriſtianorum: cujus rei ſignum fuit, quod, poſtquam applicuit Acram, præmiſit ſeneſchallum ſuum cum parte exercitus ſui, qui non attendit ad pugnandum contra Saracenos, ſed contra Chriſtianos ... & in civi- F tate Acra voluit deſtruere templum Templariis, & plura caſtra fecit eis auferri.

contra Fridericum imp.

30 Ne vero cui ſcrupulum forſitan moveat minor hac in parte S. Antonini auctoritas, ſeribentis res geſtas a ſua ætate remotiores, obſervandum eſt, Sanctum hunc hiſtoriologum totam hanc narrationem mutuatum eſſe vel ex Malaſpina, Friderici coævo, vel ex Villano, qui eorum Malaſpinæ textum exſcripſit. Ita deprehendet, qui vel cum S. Antonino, vel inter ſe contulerit citatos mox ſcriptores, quorum libri Italice tom. 8. & 15. inter ſcriptores rerum Italicarum typis vulgatis ſunt. At, inquiet, cur factum tam illuſtre chronologus Villarienſis in Vita breviori præteriit, illud ſolum commemorans, quod B. Gobertus cognita Friderici perfidia, ipſum declinavit? Reſpondeo, non quia fictum credidit, ſed quia brevitati ſtudebat: nam quod in Vita emiſit, tacite confirmavit, cum Vitæ ſubjunxit epitaphium, in quo dicitur; ipſum Cæſar metuebat: occaſio enim, qua Cæſar B. Gobertum metuit, aſſignari nequit alia præter eam, quam Vita prolixior indicavit. Cæterum locus, in quo Templarios aggreſſus eſt Fri-

plurimis confirmatur.

dericus,

A *dericus, fuit urbs Accoënſis; ad quam (ut habet Matthæus Pariſienſis) anno 1228. menſe Septembri pervenit. Vocatur quidem ea civitas* Acra *a S. Antonino & aliis; at ioda ortum id habet, quod, teſte Baudrando, Italice appelletur* Acri, *Gallice* Acre. *Accons ſitus tom. 3. Anecdotorum col. 283. apud Martenium ita deſcribitur:* Civitas Accon in littore maris, quæ antiquitus Ptolemaida vocabatur, & eſt ipſo mari & meridie & occidente præcluſa, ab oriente & Septentrione tota pstet.

§. IV. Alia bellicæ fortitudinis ſpecimina; vitæ cœnobiticæ initium; exercitia; mors; Acta.

Subditos quoque ſuos

C*Ompreſſo Friderici furore*, B. Gobertus (*ut Acta num. 24. & ſeqq. tradunt*) *ſacra loca invisit, moxque reverſus in Europam, Compoſtellam obiit, S. Jacobi veneraturus reliquias. Reduxque* B *in patriam ſubditos ſuos vindicavit a ducis Barrenſis injuria, eumque ad pacis compoſitionem adegit anno veriſimiliter* 1230. *quando (ut Albericus ad annum eumdem habet)* comes Barri ſuper nepotem ſuum Matthæum Locharingiæ ducem combuſſit villas ſeptuaginta ... dux vero eum comite Campaniæ & Simone de Joveville ET MULTIS ALIIS vel tantum mali vel amplius operati ſunt ſuper comitem Barri.

Et fratrem defendit

32 *Qua animi fortitudine ſubditos tutatus eſt beatus Miles, eadem liberavit & fratrem ſuum epiſcopum Metenſem*; qui (*ut habet Vita num.* 29.) a comite de Barro, multiſque aliis principibus ſic infeſtabatur, ut ab eis civitas Metenſis ex uno latere ſuiſſet obſeſſa. *Accidit hoc anno* 1231. *ut opinari licet ex Chronico Metenſi apud Labbeum tom.* 1. *Bibliothecæ Mss. impreſſo, in quo ad annum citatum de comite Barrenſi aliiſque principibus hæc leguntur*: Suburbium Metenſe a comite Campaniæ, & comite Barrenſi, & comite Lucemburgenſi cum omni poteſtate eorum obſeſſum eſt, & confuſi receſſerunt.

B. Virmiſiti peritiſſimus.

C 33 *Nec tantum ex biographo, ſed ex aliis quoque lices diſcere, quantum in armis valuerit* B. Gobertus. *Nam in Chronico epiſcoporum Metenſium apud Dacherium tom. 6. Spicilegii impreſſo, inter caſus adverſos, qui Joanni epiſcopo Metenſi, anno* 1234. *a civibus ſuis undique oppreſſo, obtigerunt, in primis narratur ille, quod* ſecum non haberet fratrem ſuum, *beatum nempe* Gobertum, *præter quem non habuit alterum; quique proinde vir fuit, a quo ob bellicam indolem & militiæ peritiam ſubſidium non mediocre erat exſpectandum. Cauſa vero, cur abfuerit tum Beatus noſter, ibidem hæc redditur*: In Franciam ſe tranſtulerat, ut cum armatorum potentia rediturus fratri ſuo ſubveniret: *ea quo obiter & colligas*, B. Gobertum *non minus amicitiæ vinculo quam ſanguinis conjunctum fuiſſe cum epiſcopo Metenſi, cujus probitatis, ut cætera omittam, teſtimonium amplum complectitur breve ipſius epitaphium*:

Hujus enim fuerat, quod habent hæc tempora raro,
Mitis vita, manus munda, pudica caro.

Error Waſſeburgi

34 *Richardus de Waſſebourg lib. 5. antiquitatum Galliæ Belgicæ fol. 360. verſo alium Beati noſtri canit triumphum: nam redditurus cauſam, cur fratri ſuo, ab inimicis jam pene obruto, non* D *tulerit opem, ita fere idiomate Gallico loquitur:* AUCT. Epiſcopi Metenſis frater, Dominus Aſperimontis, ex præcepto S. Ludovici regis tum P. D. temporis obierat in Galliam, ut cum Joanne, domino de Bello-monte exercitum duceret contra hæreticos Albigenſes & Tholoſanos, qui in catholicos patriæ incolas recentius inſurrexerant. Porro opera horum ducum & induſtria rebelles profligati ſunt, coactique ſunt clementiam implorare regis, ejuſque imperio ſubjicere Arcem Regalem.

oſtenditur.

35 *At narrationis hujus falſitatem detegit everſa temporum ratio: nam memorata comitis de Bellomonte expeditio incidit in annum* 1239. *ut habet Naogius in Chronico, vel in annum* 1240. *ut apud Dacherium tom.* 2. *Spici legii innuit Chronicum Sueſſionenſe collatum cum hiſtoriis apud Chesnium tom.* 5. *pag.* 696. *&* 779. *impreſſis: bellum autem, in quo* B. Gobertus *non potuit ſuccurrere fratri ſuo, jam anno* 1234. *fuit abſolutum.* Meteoſes cum comite Barri, *inquit Albericus, res anno* 1234. *geſtas enumerans*, cum epiſcopo .. reconciliati ſunt, mediante epiſcopo Tuſculano E Rogero: *bellum autem, quod epiſcopi Tullenſis terminavit induſtria, aliud ab eo non eſt, in quo* B. Goberti *præſeatia fuit deſiderata, vel ipſo Waſſeburgio teſte. Præterea Joannes, Metenſium amiſſes, aut equam hoc bellum contra Albigenſes moveretur, jam e vivis exceſſerat, anno* 1238. *defunctus*; prout ad annum eumdem notant *Albericus, Chronicon Metenſe apud Labbeum tom.* 1. *Bibliothecæ Mss., & Meurisſius in libro De epiſcopis Metenſibus pag.* 456.

Monaſterium vide. tur ingreſſi ſui B. Gobertus

36 *Quo anno* B. Gobertus *pio Villarienſium cœtui aſſociatus ſit, biographi diſerte non exprimunt. Accidit procul dubio menſibus tribus nondum elapſis ab initio anni* 1239. *ſi tempus recte ſignet manuſcriptum, quod a Joanne d'Aſſigues, in libro de viris illuſtribus ordinis Ciſtercienſis pag.* 106. *idiomate Gallico vulgatum eſt, traditque Abundum, puſſimum cœnobii Villarienſis aſceſam, mortali vita exutum* anno MCCXXXIX. quæ tum erat poſtridie Dominicæ Palmarum: *cum enim religioſiſſimum hunc virum* B. Gobertus *conſuluerit*, F *moxque, ipſo auctore, vitam ſit cœnobiticam amplexus, conſequens eſt, ut anni mox dicti initio ingreſſus in monaſterium debeat illigari.*

circa annum 1239.

37 *At ſcrupulum movet error, quo traditur* anno MCCXXXIX die XIX. martii fuiſſo poſtridie Dominicæ Palmarum: *nam ea Dominica tum incidit in* XX *Martii, adeoque dies* XIX. *tum fuit pridie illius, non poſtridie: quia tamen in talibus ob rerum cognationem obvius eſt amanuenſium error, nihilque aliunde ſuppetit certius, vitæ religioſæ initium ultra tempus aſſignatum non differemus: immo anno* 1237. B. Gobertum *in Villarienſe ſe cœnobium recepiſſe, ſuſpicari quis poſſet ex illis biographi verbis num.* 7. Anno igitur Domini MCCXXXVII. primo tempore principia potentiſſimi Henrici Lotharingiæ *&c.*; *hæc enim temporis nota ut ad religioſæ ipſius vitæ tirocinium recte poteſt referri, ita perperam ad quidvis aliud, ut contextum totum legenti fiet manifeſtum. Atque hinc jam rurſus patet, vacillare illa, quæ ſupra Waſſeburgius narrat de bello contra Albigenſes anno* 1239. *vel proxime ſequenti geſto: cum militiam* B. Gobertum *jam tum abdicaſſe ex citato Ms. Joannis d'Aſſigues ſit conſequens. Non negaverim tamen, aliis eum*

AUCT. P. D. A *temporibus contra eoſdem hæreticos militaſſe : id enim non tantum ſuadent conjunctæ excelſo animo pietas, religio, moſque nobilium virorum tum ætatis ſimus, ſed vel maxime epitaphium, in quo appellatur* alter Machabæus, *utique a pluribus bellis pro fidei incolumitate præclare geſtis.*

verba obſcuriora 38 *Cæterum expoſitione nonnulla indigent, quæ Chriſtophorus Butkens in Annalibus familiæ de Lynden libro 1. Gallice editis, teſtatur a Cheſnio referri : nimirum Gobertum Aſperi-montis Dominum, quem ait vixiſſe anno* 1223. *& ſancto Ludovico in Terram Sanctam comitem iviſſe* 1249. *quemque a Joanne de Joinville cognatum vocari aſſeris, Juliana de Roſoy matrimonio junctum fuiſſe. Hæc enim de Beato noſtro intelligi nequeunt, licet ipſe anno* 1223. *fuerit Aſperi-montis dominus : nam* 1°. B. Gobertus *vitam duxit cælibem, ut inſinuant Acta num.* 33. *& 46.* 2°. *S. Ludovicum non videtur comitatus, tum quia biographi hoc iter tacent, tum quia vitam religioſam anno* 1239. *veriſimiliter erat profeſſus. Quo autem ſenſu Cheſnii verba recte intelligantur, explicat laudatus Butkenius* : Credo, B *inquit*, Gobertum, *qui anno* 1229. *vixiſſe dicitur, & Julianam de Roſoy uxorem duxiſſe*, Aſperi-montis appellari Dominum, quia poſtea patrueli ſuo ſucceſſit, *& comitatum Aſperimontanum obtinuit anno* 1247. hocque inſignitus titulo S. Ludovico comes ire potuit.

Cheſnii 39 *Quæ explicatio confirmatur ex antiquo Ms., quod apud eumdem Butkenium complectitur ferè ſequentia : Gobertus, Aſperi montis Dominus, duos poſt ſe reliquit filios Godefridum & Gobertum : horum natu major Godefridus dominium, terras & comitatum Aſperi-montis obtinuit, duoſque etiam genuit filios, nimirum Joannem, qui fuit epiſcopus Virdunenſis & dein Metenſis, & Gobertum, qui poſtea fuit monachus Villarienſis. Gobertus natu minor frater Godefridi comitis Aſperi-montis, & patruus* B. Goberti, *obtinuit toparchiam Dunenſem, habuitque filium etiam nomine Gobertum, qui poſtea in dominium Aſperi-montanum ſucceſſit.*

C 40 *Varias in religioſo vitæ ſtadio exercitas virtutes enumerat biographus : quem vero in eo dignitatis ordinem tenuerit, teſtat quarendum. Sacerdotali charactere non fuiſſe inſignitum, colligitur ex Actis num.* 61. *ubi dicitur* intellectum clericalem non habuiſſe, *& idiomatis Latini fuiſſe ignarus. Neque tamen illis fuit annumeratus, qui deſtinantur ad operu obeunda domeſtica & ſervilia : nam* 1°. *Chronicon Villarienſe ipſius vitam inſeruit libro* ſecundo, qui, ut *præfert titulus, agit* de viris illuſtribus, *non* tertio, *qui agit de* converſis *domeſtica curantibus, & cæterorum quaſi famulis.* 2°. *Chronicon idem* B. Gobertum *frequenter appellat* nonnum : *quod nomen laicis, opere ſervili occupandis tribuitur numquam : iis vero debebatur, qui reverentia majore venerabantur digni, ut apud Cangium in gloſſario videre eſt.* 3°. B. Gobertus *vocatur* monachus : *monachum autem a* converſis, *ut vocant, Chronicon Villarienſe lib.* 3. *cap.* 5. *diſtinguit ; nam de fratre quodam Joanne agens ait ;* quod indignum ſe judicans habitu monachorum .. in converſum redactus ſit.

anno 1261. defunctus eſt : 41 *Annum & diem emortualem Beati noſtri biographus ita ſignat* : Anno Domini MCCLXIII. in die S. Bernardi, quæ tunc fuit in feria quarta menſis Auguſti, hora matutina, ſcilicet in ſecundo nocturno vigiliarum ejuſdem feſtivitatis pius Gobertus .. ſuo Creatori ſpiritum .. D reddidit. *Tempus idem paucioribus Chronicon Villarienſe his verbis notat* : Anno Domini MCC. LXIII. in feſto S. Bernardi, quod tunc fuit feria quarta menſis Auguſti, hora matutina pius Gobertus ... Creatori ſpiritum ... reddidit. *Anno* 1263. *quo littera dominicalis erat* G, *dies* XX. *Auguſti incidit in feriam ſecundam. Primum vel feſtum S. Bernardi tunc non, ut jam, celebrabatur Villariis* XX *Auguſti, vel erronee ſcribitur* B. Gobertus *obiiſſe* feſto S. Bernardi, quod tunc fuit feria quarta, *ſcribendumque eſt*, quod tunc fuit feria ſecunda.

42 *Cætera, quæ in Actis* B. Goberti *narrantur, aut clariora ſunt, quam ut illuſtrari debeant, aut ſi obſcura, commodius explicabuntur in annotationibus. Interim hic panca ſubjicio, quæ in Actis ipſis non reperiuntur conſcripta. Lib.* 1. *Chronici Villarienſis cap.* 14. *in Joanne abbate* XXV. *hæc leguntur* : Vinum, quod habemus in minutionibus, *id eſt, ſtatis illis temporibus, quibus fas erat ſanguinem minuere, ſeu pati ſectionem venæ*, acqui- E ſierunt oonnus Gobertus de Aſpero-monte, & frater Theobaldus quondam miles & Caſtellanus de Courtray. *Libro autem tertio cap.* 6. *editionis Martenn, hoc zeli ipſius narratur ſpecimen* : a biographo ſuppleto ſuo ! pius omiſſo

43 Fuit in monaſterio Villarienſi converſus quidam Henricus nomine ex Bruxella originem ducens. Hic ... cum ... teneritudinem priſtinæ converſationis ægre dediſceret, & aſperitatem vigiliarum, jejuniorum, & ſubjectionis, & aliarum inſtitutionum gravem valde ſentiret, Ægyptum repetere voleus, mortem in olla religionis eſſe clamabat : quippe farinam veri Heliſæ nondum guſtaverat : quod audiens nonnus Gobertus de Aſpero-monte, eum per menſem unum in Ordine permanete rogavit & ordinavit : menſe vero ille peracto, cum doleret triſtitiæ, moræ impatiens, pondus Ordinis diutius ferre non prævalens, abire diſponit : ſed homo Dei nonnus Gobertus adhuc inducias unius quindenæ ab eo extorſit. Interim oratio fiebat a Conventu ad Deum pro eo : & exaudivit Dominus preces elamantium ad ſe : & in ſe reverſus novitius inſtinctu Spiritus S. mox elegit potius in domo F Dei ſubjici, quam enm hoc ſæculo inaniter gloriari ; & deinceps tanta charitatum eminentia enituit, ut vitæ ejus elegantia vehementer fratres ejus affecti gratulatentur. *Dein pluribus exponitur vita morſque pia ejuſdem Henrici, cujus ſanctitatem tanto ſtudio conſuluerat Beatus noſter.*

& vitæ religioſæ excellentia explicantur 44 *Denique Joannes d' Aſſignies jam ſæpe allegatus locum ſepulturæ Beati noſtri idiomate Gallico ita exponit* : Corpus ejus terræ mandatum eſt ante gradus, quibus e monaſterio itur ad templum, ad latus dexterum ; ubi erectum ſtat monumentum ex marmore, cui effigies incumbit, repræſentans Gobertum veſte monachali indutum. Tranſituri hac cœnobitæ, corpus inclinant, eam exhibentes venerationem, quæ imagini ſacræ defertur. *Marmorei illius monumenti imaginem ævi inciſam affert Chriſtophorus Butkens in Annalibus familiæ de Lynden pag.* 23. *cujus typum, ſicut ibidem repræſentatur, contractum tamen hic ad formam minorem, in ſubjecto, quod vides, ectypo imitari conatus eſt chalcographus. Hanc etiam inditati mauſolei imaginem exhibet poeta Gallicus, qui ſupra citatus eſt num.* 4. *quam tamen hue iterum transferre viſum eſt ad* beati Goberti *gloriam.* & veram hoc monumentum ſepulcrum deſcribitur.

45 *Re-*

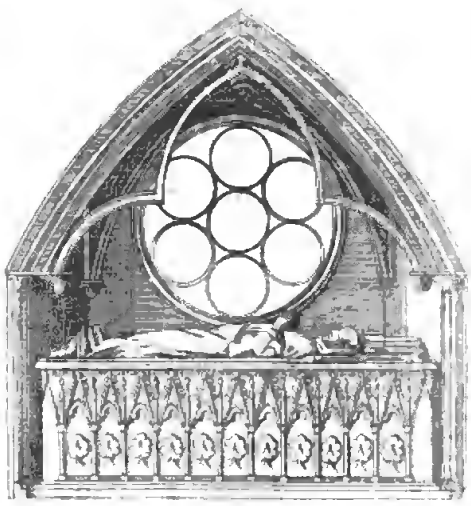

45 *Reſtat, ut Acta ſubjiciam. Præ cæteris autem ea placet imprimera, quæ typis nondum eſſe vulgata dixi num. 6. omiſſuras alia, quæ jam eſſe excuſa notavi num. 11. Cæterum antiquam Actorum diviſionem in prologos tres, libros tres & præmium unum, reliquo intactam, & ſolam libros in capita ſubdivido, rerum narrandarum ſtrulis prænotatis. Ne autem hæreat lector ad parasiopa, quæ occurrent per decurſum Vitæ, a biographo adhibita loco verborum, ſubſervient ea, quæ anſulis incluſa ſunt, at ſenſus, qui alioqui obſcurus eſſet, clarius intelligi poſſit per voces eiſdem interjectas: quibus alia etiam incluſa ſunt, ut exemplar Ms. juvetur. His præmiſſis, en tibi nunc, lector, qualiſcumque iſta* B. Goberti *confeſſoris repræſentatur.*

Acta.

C V I T A

Auctore anonymo cœnobii Villarienſis aſceta,

Ex codice Ms. ejuſdem cœnobii.

PROLOGUS PRIMUS.

Biographus ſuam ineptiendi.

SI propheta Jeremias, qui, antequem formaretur in utero, a Domino electus eſt; & priuſquam exiret de ventre, ſanctificatus eſt, dum eum Dominus, ſpiritu ſuo illuſtrans, verbi officio menciparet, de ætatis infirmitate & ignorantia conqueſtus eſt, dicens, Ah, eh, eh Domine Deus, ecce nelcio loqui, quie puer ego ſum: quid ego peccetor ecturus ſum, qui in iniquitete conceptus ſum & in delicto profuſus, propter ſordes vitæ incircumciſus ſum corde & auribus; quie videlicet nec ſcienda digne percipio, nec audita devote conſervo: quomodo juſtities Domini enarrabo & aſſumam teſtamentum ejus per os meum? cujus ætatem nec tempus adhuc implevit, nec ſcientia commendevit; cujus dicta nec doctrina corroboret, nec vita confirmat. Prætertim eum ee ſcribere jubeatis, fratres a cariſſimi & ordinare, quorum dignitatem vix enimo torpente conjicio. D

2 Hac tamen de ecula audendi telie viem invenio. Scilicet, quod credo me e Domino ſublevendum, & quod me confido pii Fretris Goberti interceſſione veſtrique peecibus adjuveri: pro quorum veneretione & amore grande onus humeris apiavi debilibus. Nunc ergo conſtituendis tem præclaræ meteriei verborum ornetibus, quis ſeltem peritorum ſufficiet conetus? Veſtris temen, ut dictum eſt, o domini & fratres mei, oretionibus edjutus, ipſiuſque venerendi ac pii fratris Goberti confeſſoris patrocinio ſuffultus, quod minus eſt virium, ea ipe & fide conſtanter proveho, & proviectum dilectioni veſtræ decernen ſum ſalubriter impendo. Annuit etiam ipſa divinitas; quæ eumque in laude ipſius mortalium præſumit voluntas: nam nihil dignum Deo dicitur ſine eo: neque etiam iple ſine ſe invocetur, cujus oimirum done ſunt, ſi quis mereetur omnipotentis opera denuntiare. Et cum magnum & velde bonum ſit, Sanctorum merita prædicere & extollere virtutes; ipſas utique virtutes embire, atque imitando aeqeirere, revere optimum eſt & excellens. Utrumque tamen & cælitus datur & inſpiratur. E

3 Virtutum omnium cooperatorem Spiritum ſanctum tote mentis iotentione colleudemus, atque ad ſummam Dei gloriem de venerabilis ac pii Goberti vite leudebili, & ſancta converſione, & converletione tiecteturi, ejuſdem Spiritus ſancti gretiem, quæ etiam in rebus minimis imploreuda eſt, invocemus: ut qui eum per gratiem ſuem in e ntemptu ſeculi, & in ſui ipſius abnegatione prævenit atque ſecutus eſt, ipſe nos quoque in hac retractatione prævenire dignetur ee ſubſequi, & efficiat idoneos tentæ hiſtoriæ relatores: quoidem enim Deus beetificat paſſione martyrii, quoldam gloria caſtitatis & integritate meritorum, quoldam vero fide & miſericordiæ operibus remuneret. Nunc igiur quæ ad communem ædificationem pertinent, quæque devotis auditorum animis prodeſſe ad imitationem poſſunt, de vita & miraculis tanti militis Chriſti, F tamque glorioſi tyronis, eggrediamur.

4 Nee non & ea, quæ mundi fuerent, geſte videlicet fortie, ed terrenem digniiatem eique ſæcularem militiam pertinentia; quæ inclyta ac relatu digna ſunt in memorie æterna, nos non præterire ſilentio decrevimus, ſed primo libello interuimus. Geſta vero ſpirituelia, ſcilicet ea, quæ ſibi contigerent, poſtquam inſtinctu Spiritus ſancti ed Ordinem Ciſtereienſem ſe transferre decreverat; & quomodo receptus in Ordinem fuerei; & quæ ſibi contigerant, poſtquem monechalem habitum aſſumpſerei, uſque ed infirmitierem, que mortuus eſt, in ſecundo libello ex parte explicuimus. In tertio vero libello, infirmitatem, que obiit, & obitum ſimul etiam, & miracula *b*, quæ poſt *b* mortem ejus Dominus meritis ipſius, ut credimus, operatus eſt, enuntiavimus. Deprecantes eutem [ſumus] eos, qui hoc ed legendum ſumpſerint, ne ruſtico incultoque conſcripta ſtylo faſtidiant, ſed potius nobis veniam tribuant. Jem ergo cæleſtis auxilii invocete clementie, eccelebimus pii Goberti ecta præcellentia, ut quantis in Chriſto gratiarum donis ſit præditus, perſpicua luce palem extet fidelibus.

Opuſculi diviſionem inſtituit.

D. AMONACHO VILLARIENSI ANONYMO.

a & divini auxilii

neceſſitatem præ dicat.

A

ANNOTATA.

A. MONACHO VILLARIENSI ANONYMO.

a *Hæ ſimiliſque voces infra occurſuræ, eum ad Villarienſes affectas dirigantur, innuunt, biographum religioſam illos inter vitam fuiſſe profeſſum.*

b *Hinc patet* 1°. *miracula mortem Beati noſtri eſſe ſubſecuta.* 2°. *Librum tertium non eſſe integrum: cum nulla in eo miracula reperiantur.*

PROLOGUS SECUNDUS.

Allatis ſimilitudinibus

CRedo nonnullos eſſe meum miraturos opuſculum, quod coram tanta doctiſſimorum virorum copia, qui varie diligenterque in diverſarum ſcientiarum facultate ſunt edocti, auſus ſum temerario ac pene ſacrilego conatu de geſtis arduiſſimis inclyti viri pii Goberti tractare libellum: ſed cum illic ſciam viros doctiſſimos, me autem ad tam grande opus ſuſcipiendum eſſe

B ſciam inutilem & ineptum, in hoc tamen me puto excuſandum: quod non eſt conſiderandum, quis loquitur, ſed quid: non enim in ſpineto conſideranda eſt ſpinæ aſperitas, ſed roſæ amœnitas; & in fragili calamo mel recipitur, & viles ungulæ *a* pretioſa deſudant balſama; & ex lapide flamma excutitur. Non igitur idcirco hoc arripui opuſculum, quod mei cordis ſapientia & honeſtæ vitæ converſatio tali reſpondeat materiæ, de qua tractare proponn; ſed quia, ſi aliquando majores ſilent, non eſt mirum, ſi minores balbutiunt; &, ſi littera ſilet, lapides clamant.

oſtendit capacitatis

6 Igitur ſi divina clementia aliquam guttam mellis ſapientiæ in ariditatem mei pectoris dignaretur diſtillare, illam ego juxta conſuetudinem mellificæ apiculæ in ſcripturam triſariam de vita pii Goberti ſollicite ſtuderem exercere. Et bene dico in ſcripturam triſariam: quia pii Goberti vita in tres libellos dividitur. Primus narrat libellus de ejus ſæculari militia: ſecundus de ejus vita ſpirituali uſque ad infirmitatem, qua obiit. Tertius liber loquitur de ejus infirmitate,

C qua mortuum eſt, & morte, & de miraculis, quæ fecit Deus per ipſum. Vos igitur, viri religioſi fratres Villarienſes, non humilis perſonæ meæ ineptitudinem reſpicientes moneo humiliter ac devote in Chriſto Jeſu Domino noſtro, ut veſtri fratris pii Goberti titulos recipiatis unanimiter & benigne: ſicut unanimiter & benigne

b vos uſque ad mortem *b* in firma caritate dilexit.

ſimilitudo erudiendo.

7 Non deſpiciatis, inquam, perſonam mei ſcribentis; nec miremini ſi in fragili calamo mel reperiatur, & vilis ungula pretioſa deludet balſama; ſed recolatis quæ & quanta Nabuchodonoſor, licet indignus, de Chriſto prophetavit *c*; &

c ſic re licet ſim indignus, qui de pio Goberto ſcribere propoſui, benigne recipere dignemini: ut dignis meritis pii Goberti intercedentibus, angelus ille, qui ſteterit juxta aram templi, Michael enguomine, pro vobis de manu ſua offerat incenſa multa in conſpectu Altiſſimi. Anno igitur Domini MCCXXXVII. primo tempore principis potentiſſimi Henrici Lotharingiæ *d* & Brabantiæ ducis robuſtiſſimi, illius ſcilicet, qui,

d primo jubente, dum ſuum naturæ irrevocabile ſolveret debitum in obitu ſuo [in] Villarienſi cœnobio ordinis Ciſtartienſis prælegit inumulari: & licet antea fuerat inauditum, Ducem Brabantiæ extra Lovanium ſepeliri; neque etiam poſtea caſum ſimilem venturum de facili ſperamus: tamen hic Henricus in dicto cœnobio præ cunctis locis orbis terræ in naturali corruptionis diſſolutione concupivit incinerari. D

ANNOTATA.

a *Videtur auctor reſpexiſſe ad cap.* 24. *Eccli,* ℣. 21, *ubi* ungula *inter odoriferа ponitur. Ad quem locum notat a lapide*: Ungula ... eſt aroma colora unguis humani.

b *Hæc innuunt, tempore biographi monachos non paucos, qui cum* B. Goberto *vixerant, fuiſſe ſuperſtites.*

c *Dan.* 2. ℣. 34. *Videbat Nabuchodonoſor ſtatuam, quam* abſciſſus .. lapis de monte ſine manibus .. percuſſit .. in pedibus ejus ferreis & fictilibus, & comminuit eos. Lapis .. autem, qui percuſſerat ſtatuam, factus eſt mons magnus, & implevit univerſam terram. *Cum autem lapis iſte Chriſtum figuraverit (ut apud interpretes paſſim videre eſt) hinc ait biographus, ſenſu tamen improprio, Nabuchodonoſorem de Chriſto prophetaſſe.*

d *Agit de Henrico II. qui principatum tenuit ab anno* 1237. *uſque ad* 1247. *Vide de hac periodo imperfecta commentarium prævium numero* 7.

E

PROEMIUM AD LIBRUM SEQUENTEM.

Vita ſanctorum a Deo ordinata

PIiſſimus ac ſumme bonus Dominus Deus noſter, qui omnes homines vult ſalvos fieri, & neminem perire, ſed ad agnitionem veritatis venire, ipſe ſibi ab æterno prævidit vaſa electa, homines ſcilicet ſecundum cor ſuum, atque quondam reges futuros, qui ſcirent ſemet ipſos regere corde, ore & opere. Corde, recte credendo; ore, pure confitendo; opere, ſatisfaciendo, atque quæ juſta ſunt operando: qui ſcirent etiam per Dei notitiem vivere, & per ſanctum ſervitium, quod Deo exhibituri erant, ſecundum quod dicitur, regnare: quem noſſe vivere, cui ſervire regnare eſt. Unde & B. Johannes Apoſtolus dicit: Hæc eſt vita æterna, ut cognoſcant F te ſolum verum Deum, &, quem miſiſti, Jeſum Chriſtum: qui ſcirent nihilominus quam perfectiſſima atque pleniſſima, ut ait B. Auguſtinus, ſit juſtitia Deum toto corde amare, illique tota voluntate adhærere, horum ipſe Deus prævidit originem, unde erant proceſſuri; vitam, qua erant victuri; viam, per quam erant ambulaturi; finem & mortem, qua erant ab hoc ſæculo migraturi. Præterea quia conſilio ſanctæ Trinitatis creati & opere divinæ majeſtatis ſunt renati, ideo non immerito ex inſtinctu Spiritus ſancti, quantum debent condirori ſuo grariarum actionis & amoris, intellexerunt, & ſancti effecti ſunt: Dei enim beatitudine digni ſunt, qui ſe ipſos probabiles ſervaverunt. Hi itaque juſti ſpernentes mundum cum actibus ejus, qui bona voluntate & pierate & ſpe meliore acquieſcantes mandatis Dei, fruuntur deliciis paradiſi, Chriſtum ſolum diligentes, ſuper omnia corruptibilia [eum] præculerunt, idcirco ſinguli in Deo lætantur, in Chriſto illuminantur, & in Spiritu ſancto renovantur.

Celitibus ſit gaudio.

9 Indeſinenter etiam ſuper eos Trinitas ſancta exultat: lætantur ſuper eos angeli & archangeli: lætatur ſuper eos paradiſus cum deli-

cils

A eiis. Vere iſti laudabiles & glorioſi, & per omnia ſunt beati: hos namque Dominus tales prævidarat, quales per gratiam ſuam futuros eſſe noverat. Angeli enim & homines beatificant eos; eo quod univerſo mundo caritatem Domini prætulerunt, & Dominus ſanctus, juſtus & verus duxavit eis regnum ſuum, & gloriam & majorem gratiam, ut videant eum cum angelis ſanctis ſemper in gaudio. Horum utique Sanctorum glorioſo collegio hunc venerabilem Deo, & hominibus dilectum, pium ſcilicet Gobertum, non immerito ſperamus conjunctum ſpeciali privilegio: cujus origo quamvis nobilis ſecundum ſæculi dignitatem, tamen nobilior in Chriſto effecta eſt ſecundum fidei meritum & virtutem. Clarus extitit quidem parentibus, ſed pretinſinr virtutibus. Qualis ergo ejus fuit origo, paudamus ſermone compendinſo.

LIBER I.

B

B. Goberti vita ſecularis.

CAPUT I.

Nativitas, ætas juvenilis, vita militaris, expeditio in Palæſtinam.

LIBER I. B. Goberti, nobiliſſimi parentis beati,

a
b
c
d

R Everendus igitur ac inclytus piuſque Gobertus, vir virilis corde & opere, in finibus erat Lotharingiæ *a*, parentibus & cognatis, a viſque & proavis, ex vetuſtiſſimo *b* tempore nobiliſſimis, trabeatus *c*: ſecundum etiam mundi probitatem & morum nobilitatem ex reverenda proſapia procreatus, ex firmiſſimo erat oppido Aſpero-monte *d* oriundus. Erant enim parentes ejus locupletes valde. Pater autem ejus, Gaufridus nomine, duos habuit filios. Primogenitus vocabatur Joannes & alter Gobertus. Erant enim * ambo pueri elegantes, pulchri & robuſti inter omnes ſuæ pubertatis cœtaneos. Quadam ergo die reſpiciens pater filios ſuos, & diligenter conſiderans, perpendit juuiorem filium ſcilicet Gobertum ſecundum morem ſæculi probiorem & magis aptum eſſe militiæ: dedit ei, quod tamen

C contra morem eſt ſæculi, omnia bona ſua poſſidenda hæreditario jure. De fratre vero ejus Joanne primogenito, qui minus videbatur aptus militiæ ſæculari, fecit clericum: qui primum Virdunenſis *e* ac poſtea Metenſis factus eſt epiſcopus.

* autem

e cum in pueritia juvenis

11 Hinc cœpit Gobertus, ſicut rivus originalis fontibus æmulus, moribus & opere ſuæ progeniei ab annis teneris mundanam probitatem imitari: nam cujus prudentiæ, cujus fuerit intelligentiæ, rei exitus probavit. Erat autem talis ac tantus vigor in eo, quod ætas tenera hunc ſtuperet corpore prævalidum ac robuſtum, moribus edoctum, audacia cordis elatum, nobiliſſimo affatu inſtructum, in omni magnanimo opere comprobatum, contra hoſtes ſuperbos atrociſſimum, parvis & humilibus manſuetum, in verbo ſapientem & modeſtum, in teſtimonio ac conſilio firmum, in judicio peritum, & in omni facetia præparatum. Et quamvis tunc temporis de terrenis faſtigiis in ætate juvenili aliquantulum ambiret, tamen mentis ejus aciem in Creatoris omnium timore ſimul & amore fixam tenebat,

12 Cum proceſſu temporis Gobertus noſter miles, quamvis juvenis, fuiſſet effectus, tempore ſuæ juventutis in quibuſdam actibus ſæculi exercebat voluntates: nam conſtans erat in bellis exercendis, ac incenſus obſcœnis laterum flexionibus: ſed, Chriſto auxiliante, hoc vitium cito verſum eſt in bonitatem: nam excepit Spiritus ſancti doctrinam, & invenit ſapientiam: non enim ei expedivit ad animæ ſalutem, ſæcularem exercere militiam: & quia ſcriptum eſt; Nemo poteſt quidquam accipere, niſi ei datum fuerit deſuper (nam omnes peccaverunt & egent gloria Dei; & non eſt volentis neque currentis, ſed Dei aſt miſerentis) aeceepit a Domino felicitatem, quia Deus erat ſpes ejus; & deſideria dignanter inflammavit, & ad perfectionem poſtmodum roboravit: quia ſicut non poteſt diſſolvi, quando a Deo eſt: ſic quando a Deo non eſt, diu ſtare non poteſt: ut ipſe Dominus ait: Vos amici eſtis, ſi feceritis, quæ ego præcipiu vobis.

D AUCT. MONACHO VILLARIENSI ANONYMO.

& vota militaret ad ſalutem non-nihil deſiderii.

13 Sie dum præfatus miles, pius ſcilicet Gobertus, mundanæ militiæ adhuc vacaret, & præ cunctis coætaneis nomen famoſum uſurparet; cœpit in

ad ſanctitatem convertitur.

E

eorde præponderare, quod fama mundanæ gloriæ non poterat in ælo perennare. Cœpit ergo timere Deum & perſonas eccleſiaſticas venerari, beatamque Dei Genitricem Mariam magno ampleſti deſiderin; & iutra mundanæ militiæ rubiginem, ſic jam eſſe devotus, ut poſſet quodammodu dici perfectus; omniumque virtutum opere, ſi fas eſt, alicui Sanctorum penitus æquiparari. Ab illo ergo tempore legis judicia non contempſit: ſed & omnium materiam ſcelerum evitare cœpit. Affinibus ſuis uon nocuit, ſed etiam pauperibus latius erogavit. Erat autem in eo tanta largitatis induſtria, ut plurima poſtmodum pauperibus & egenis erogaret, quæ antea *f* ab eis rapuerat. Amicitiæ fidem non minus retinuit quam appetivit: nec tam fortunam excoluit, quam virtutes imitatus eſt. Miſericordia ſublevavit etiam oppreſſos, indeſinenter recolens io omni cultu pietatis maxime Deum in hoc ſibi ſore propitium peccatorum ſuorum, ſi omnes injuſte appreſſos ſublevandos eſſe ſatageret ab eo cui dicit propheta: Cum ceciderit juſtus, non collidetur: quia Dominus ſupponit manum.

f

14 Cæterum miles Dei pius Gobertus, in turbine mundanæ militiæ ſublimatus, cœpit omne negotium Dei & Eccleſiæ ſibi appropiare, ut, ſi poſſet, vellet illud ſolus perficere, & ſicut membrum caput voluntarium ſoblevare. Cœpit etiam proximos ſic propter Deum diligere, ut omnibus vellet, ſi poſſet, ſubveuire, nec etiam inimicum quoquo vellet modo defraudare; imbecilles contra potentes, ab eis injuſte preſſos, defendere; viduas & orphanos ſuſtentare, homines ſibi ſubjectos illæſos cuſtodire, ab omni injuria propria manu deſeudere, ſuiſque ſtipendiis contentus eſſe; inimicis propter Deum parcere, proximis, ut dictum eſt, ſubveuire; Deum ſuper omnia & præ omnibus diligere & timere: ſic ut jam videatur obedire Domino dicenti in Evangelio: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis, & in tota mente tua: &, Diliges proximum tuum ſicut teipſum.

F Variaſque virtutes exercet.

15 Quadam autem die vir Dei pius Gobertus, divina ſibi gratia cooperante, ſic fuit inſpiratus, ut verecundiam *g*, quæ in ſancta terra Jeruſalem ab infidis contra Dominum apponitur, vellet vindicare, idolorum ab infidis cultus oppri-

Ad bellum ſacrum ultra Saracenos proficiſcitur,

g

me-

A. MONACHO VILLARIENSI ANONYMO.

A mere, idola *b* mano facta, lignea & lapidea, & quolibet fuſa genere metallorum, ſurda, vana, cæca & muta, ſi poterit deſtruere, & ibidem divinum officium exaltare. Talia viro Dei in corde cogitante, bocque propoſitum cum diſcreta deliberatione in animo confirmante, quidam nefandiſſimus Romanorum imperator, nomine Fridericus, qui lateoter erat infidelis *i*, ut multis poſtmodum manifeſtus apparuit experimentis, terram ſanctam Jeruſalem adire proponebat, ut falſa boni ſimulatione iniquitas ejus velaretur. Hic itaque perverſus imperator, habitans cum *k* multa fortitudioe in littore maris *k*, Dei militem præfatum, ſcilicet pium Gobertum, nunc verbis fallacibus, nunc promiſſis, nunc precibus, nunc muneribus ſubtiliter ſibi fœderavit, ac ſibi ſuum commilitem in dicta peregrinatione acquiſivit. Et quia miles fidelis dictum imperatorem credebat fida peregrioatione Terram ſanctam viſitaturum, in dicta peregrinatione ſuo ſubditus eſt *l* imperio. Aſſumpto quippe Chriſti ſignaculo *l*, B in Dei nomine cum gratia & proſperitate uſque ad ſanctam Terram pacifice traosfretavit.

b *Deſtruenda non erant idola, ſed Terra ſancta a Turcarum imperio vindicanda. At auctor minus doctus Turcas cum paganis confundit.*

i *De hæretica infidelitate Imp. Friderici II. de quo hic ſermo, teſtimonia exſtant apud Raynaldum ad annos* 1230. 1237. 1242. *& alibi: hic tamen vox* infidelis, *ut opinor, eam ſignificat in promiſſi fallaciam, quo opem Terræ ſanctæ ea juramento debitam nolebat ferre.*

k *Id eſt, in loco mari vicino, Brundufii forſitan, unde in Terram ſanctam vela fecit.*

l *Id eſt*, cruce ſignatus.

16 Ac miles Dei omni famoſiſſimo mundi favore ſtipatus, quod tamen parvipendit ut nibilum, necoon etiam Dei gratia circumfultus, curam quodanæ gloriæ propicieos, ſemper eſt ſervitio Dei deditus; ſciens non eſſe utile, ſimul & ſemel duobus dominis ſervire: ideoque ſe ſuo Creatori & B. Mariæ Dei Genitrici io omnibus ſervire præoptavit, omnemque mundanam ſervitutem poſtponens *, ac ſi illud conſideraret, quod Dominus ait in Evangelio: Omnis homo ponens manum ad aratrum & reſpiciens retro, non eſt aptus regno Dei. Quapropter Deo altiſſimo volens appropinquare, & B. Virgini Mariæ devote ſervire, curſum Horarum ejuſdem gloriolæ Dei Genitricis & Virginis Mariæ in via dicit, non aleas aut calculos arripiens, ne per vanas delectationes ejus ſervitium vituperaret. Quaqua ſiquidem die dicebat Horas B. Virgiois Mariæ, Horatque canonicas in ſuo aſpectu ad laudem & honorem Dei cum ſumma voluptate ex cauſa devotionis quotidie faciebat celebrari. Ita erat devotus, ut jam monachalem religionem videretur imitari.

fabulis poetæ

* *l. poſtponere*

17 Inſuper vir Domini pius Gobertus non C ſuam tantum, ſed etiam proximorum ſalutem cœpit deſiderare, ſecundum illud evangelicum: Diliges proximum tuum ſicut teipſum. Suis ergo commilitibus & clientibus verba ſalutis prædicabat, ut per cibos ſpirituales & per panem quotidianum eorum animæ ſuſtentarentur. Loquens etiam (erat) eis de vano mundi defectu, de carnis feſtina marceſcibilitate, de diaboli aſtutiſſima tentatione, de Dei gratiſſima bonitate, & de perenois gloriæ æternalitate. Singulis igitur diebus hortabatur eos, ut omnia ſibi adverſantia pro occaſione voti crucis propter Deum libenter ſuſtinerent: & hortatur eos, ut recolant, qualiter, quæ & quanta Deus eſt remuneraturus illis, quos fide & opere ſuos eſſe præoſcit. Quando repeodet pro vanis vera, pro ſopbiſticis manifeſta, pro inutilibus utilia, pro amaris dulcia, pro odioſis amabilia, pro faſtidioſis placentia, pro vilibus pretioſa, pro fœtidis redolentia, pro tranſitoriis in æternum duratura, pro terrenis cæleſtia, pro momentaneis in ſæcula ſæculorum manſura. Hæc & his ſimilia hortabatur: nec pœoam terrenam æternæ remuoerationi comparabat, recolens illud, quod Scriptura alibi ait: Non ſunt condigoæ paſſiones hujus temporis ad D futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis. Monſtravitque talibus & multis aliis rationibus pœnas hujus vitæ non timere, commemorans eis, quanto majora Deus pro ſuis electis ſuſtiouit: quæ non aliquis mortalium ſuſtinere queat per unius horæ ſpatium. Quod patet per verbum prophetæ in perſona Chriſti dicentis: O vos omnes, qui tranſitis per viam, attendite & videte, ſi eſt dolor, ſicut dolor meus. Tali ſiquidem militi & quodammodo principi bonum eſt ſervire, qui ſuis commilitibus corporalem cibum & ſpiritualem indulta bonitate ſatagit repeodere.

& militum ſuæ gentis.

ANNOTATA.

a *Ducatus Lotharingiæ notior eſt, quam ut hic deſcribi debeat.*

b *De genealogia Beati noſtri actum eſt in Comment. num.* 23. *&* 41.

c Trabeatus *idem quod* natus: *ſic* trabeatio *olim idem quod* nativitas, *ni me recuſo Cangii Gloſſario videre eſt.* E

d Aſper-mons *olim* (*nam jam belli cladibus corruit*) *arx erat conſtructa in monte, ſito inter oppidum S. Michaelis & Nanceium, quod olim dn. cum Lotharingiæ ſedes.*

e *Epiſcopus Virdunenſis creatus eſt anno* 1217. *Metenſis, teſte Alberico* 1224.

f *Joannes d' Aſſignies in Commentario ſæpe allegatus, verba hæc ita interpretatur:* Perquam ſtudioſe veris Dominis hæredibuſque ea reddebat, quæ, ne forte injuſte acquiſiviſſet vel uſurpaſſet, timebat.

g Verecundia *idem quod* contumelia *vel* injuria. *Vide Cangium ad vocem* verecundus.

Friderici in Chriſtianos verſutia.

Igitur Friderico memorato & pio Goberto per maris devia noſte dieque oavigantibus, & nautis per aſtrorum notitiam viam conſervantibus, in terram ſanctam Jeruſalem pervenerunt. Omnibus ſiquidem a maris littore ad aridam aſcendentibus, teotoria quamplurima & ſigna ſtatuerunt: quia Fridericus properabat Templicolas debellare. Quo peracto, fama hujus rei uſque ad Templarios evolavit. Igitur iſte Fridericus imperator, apoſtata oefandiſſimus, eos urgebat a ponti latere, multas habens carinas armis & militibus *a* munitas in maris littore, ut Hoſpitalarii, *a* Templarii *b*, aliique diverſarum manſionum Chri- *b* ſtiani non poterant neç audebaot Friderico appa-

rere.

rere. Revera igitur nuntiatum eſt ſummo magiſtro Hoſpitalis Jeruſalem, & Templicolarum ſummo præceptori, quod illic ex tranſmarinis partibus venerat miles quidam illuſtriſſimus, qui miles probiſſimus eſſet & potens, Aſperi-montis (comes) Gobertus nomine: qui fama in finibus Francorum præfulgebat, ajuſque nomen, quod tremendum eſſet in univerſis eiſdem regioonibus, numquam ad arma ſibi reperit parem in omnibus partibus tranſmarinis. Ex cujus etiam adjutorio eorum penuria, Deo propitio, poterit relevari. Quo audito, cœperunt gaudere & dicere: Benedictus Dominus, qui habitat in Sion, qui miſertus eſt nobis. Vere miſertus Dominus, quia reſpexit plebem ſuam, non derelinquens ſperantes in ſe. Quis enim ſperavit in eo, & derelictus eſt ab eo?

B. Gobertus deſerit, & Chriſtianis ſe adjungit,

19 Tunc magiſter Hoſpitalis Jeruſalem, & præceptor Templicolarum, atque Templarii militem Chriſti Gobertum cum Latinis cœperunt rogare, ac multis precibus exhortari; ut eis contra hoſtes Eccleſiæ ſubveniret, ac eos contra prophanum imperatorem dignaretur defendere. Ejus etiam fraudem viro Dei detexaruot. Hoc audiens inclytus miles Chriſti Gobertus, admirans cœpit inquirere, ſi hoc ita poſſet evenire. At vero, multis teſtibus idoneis & viris religioſis, Templarii pio Goberto ea eſſe vera aſſerebant. Vir vero Dei mundi ſpernens ioanem gloriam & omois jactantiæ favorabilem gratiam, non ſe verbis attollens, dicit ſe pauca poſſe, imo nihil poſſe ſine Domino: tamen prout Deus bonum ſibi dederit aveotum, inimicos Terræ ſanctæ defiderat calcara, & fidem tueri Catholicam: quia paratus eſt propter Deum io laborem & in mortem ire. Ut autem vidit vir Dei Friderico contra Templarios talia præparare, & ut vidit in ejus mente, verbo & opere talia ſigna apparere, quæ teſtimonium perhibent da ejus infidelitate; quia non eſt tutum viros Catholicos cum iofidelibus habitare (ne tangens picem coinquinetur ab ea) zelo Dei perfuſus, cum ſuis militibus & quibuſcumqua potuit ſibi confœderare, ab exercitu Friderici ſegregatur, & in adjutorium Templicolarum properavit.

eum quo magnus affectum,

20 Veniens ergo Chriſti tyro io Terram benedictam, cum magno cordis affectu cœpit orare, gratias referens Deo altiſſimo, quod de fluctibus & periculis maris eum eruerat, & in ſanctam Terram famulum ſuum incolumem perduxerat. Eſt tamen vir Dei anguſtia & rubore perfuſus; eo quod Terram ſanctam Jeruſalem ab omni officio divinæ majeſtatis repperit deſolatam, miniſtrorumque Dei habeotem paupertatem, & in ea cultoras idolorum repperit habitantes, paucoſque ibi repperit Chriſtianos: quotquot autem erant, arcto metu mortis opprimabantur, ſic ut non auderent propter metum paganorum a vallo caſtrorum & civitatum elongari: nam ex latere muri a paganis arctabantur, ex Oceani latere ab apoſtata Friderico graviſſime infeſtabantur. Ibi aſpexit quoidam metu mortis quaſi ſemivivos, quoſdam quaſi exanimatos; Qui metu mortis non videbantur apti bella gerera; qui potuerunt quaſi queruloſo gemitu vocis & cordis dicere: Parce, Domina, parce populo tuo: quem redemiſti, Chriſte, pretioſo ſanguine tuo.

animos erigens,

21 Magiſter Hoſpitalis, & Templicolarum ſummus præceptor, atque cæteri Chriſtiani virum Dei pium Gobertum in ſuum adjutorium ſuſcipiantes, gaviſi ſunt gaudio magno nimis. Similiter & illi, qui metu mortis primo fuerant imbecilles, arma magnanimo corde arripuera. Fit tumultus magnus per totam Chriſtianorum provinciam: cum armis animo ferventi curritur ad naves. Sed Gobertus cum ſuis commilitonibus & populo ſibi adhærenti in auxilium Hoſpitalariorum & Templicolarum cucurrit. Reliqui varo Chriſtiani ſua caſtra cuſtodiebant, ut, in firma fide Eccleſiæ & Chriſtiana religione, ſervi Dei, licet pauci, Fridericum perfidum & ſpoſtatam imperatorem poſſint debellare: ſetentes, quod in paucis & in multis non pendeat victoria; ſed ſieut fuerit voluotas in cælo: racolantes illud propheticum Pſalmiſtæ dicentis: Non in fortitudioe equi voluntatem habebit, nec jo tibiis viri beneplacitum erit ei. Beneplacitum enim Domino ſuper timentes eum, & in eis, qui ſperant ſuper miſericordia ejus. Et alibi: Hi in curribus, & bi in equis: nos autem in nomina Domini Dei noſtri invocabimus.

A. MANACHO VILLARIENSI ANONYMO.

Fridericum ab incepto deſiſtere cogit.

22 Igitur vir Dei pius Gobertus in nomine ſanctæ Trioitatis eum ſuis militibus & clientibus (armatis in adjutorium, ut ſuperius dictum, Hoſpitalariorum, & Templicolarum fratribus) aſcenſo *, vexilla, & ſigna ſua in altum ſuper eancellos levari e, atqua ſigi præcepit; ut vila * val ſic Fridericus, & inimici Chriſtianorum conſtarentur; atque in fugam verterentur. Fridericus vero navigans in profundo maris, videns vaxilla, & ſigna tremenda ſuper altitudinem muri erecta, quid hoc eſſet, admirans inquiſivir. Cui quidam reſpondens ait: Domine mi; hæc ſunt vexilla & ſigna illius probiſſimi, & potentiſſimi militis Goberti Domini Aſperi montis. Hoc audito, Fridericus cœpit valde contriſtari; quod ſic eum dereliquiſſet. Et, mente confuſa, gemens cœpit dicere: Non eſt mihi tutum ma tali opponere, ne forte manus ejus non poſſim evadere. Vertamus argo vela obliquo quam citius latere, ut, tramite tranſverſo, poſſimus fugam capere. Sic ſuos ſervos miſericors Deus per manus ſui militis libaravit. Hæc, & alia multa opera exercuit Deus per manum ſervi ſui Goberti; cujus vittam, ſi velimus in omnibus perſerutari, anta ſcribenti penna deficiet, quam ſulcorum d finis haæreat, ante ſtudenti daficerent tempora, quam ſulcis tota parcurratur hiſtoria. Sed quia ponderoſum eſt & longum, ſingula perquirare, & oe faſtidium io animo auditoris generetur, ſtylo brevitatis ma decet in omnibus percurrere.

** ſ. arcubalia*
e
** in vilis*
d

Verum, quod evenerat, ex-plicatur.

23 Cæterum in tam diſtricto periculo præfatæ audaciæ miles Dei voverat Domino, ſi Dei miſericordia ſibi & ſuis coadjutoribus propitia concederet hoc levamen, ut ſani & incolumes Fridericum poſſent debellare, ſepulcbrum Domini & crucem in ſancta civitate Jeruſalem vellet viſitare. Unda Friderico fugato, cæperunt Templarii corderenus fremere, dicentes: Proh dolor, cur ſic evaſit iſte ſeductor? Cur ſic evanuit juſtitiæ perſecutor? Cur ſic a nobis latenter evolavit impunitus fraudis & iniquitatis amator? Quibus Chriſti miles pius Gobertus ait: Io boc tanto miraculo debetis Domino laudes mirandas reddere, redditas iterare, iteratas replicare, quia tam potentiſſimum principem, io omni bellica militia nimis aſtutum, & armatis militibus, turmis inoumerabilibus præmunitum, ſic a facie ſervorum Domini imbecillem defugiſſe, multo magis eſt, quam armis calcandum viciſſe & victum fugaſſa.

Invifit locum ſacrum, ubi crucibus laborat,

24 Fugato ergo Friderico, vir Dei pius Gobertus pro voto ſolvendo aſcendit in Jeruſalem; quia melius eſt non vovere, quam poſt votum illud

A illud non ſolvere: recolens hoc quod Scriptura ait; Vovete & reddite Domino Deo veſtro. Aſcendit ergo venerabilis & fidelis ſervus Dei, ſicut voverat, in Jeruſalem, non in lineis, ſed in laneis veſtibus; nudus pedibus; non eques, ſed pedes, ut mereretur Domino peregrinari. Ille enim aſcendit in ſanctam Jeruſalem; ſedens ſuper pullum aſinæ; iſte propriis pedibus carnis ſuæ. Ille domandi carnem exemplum dedit in ænigmate; iſte Dei exemplo propriam carnem Dei calcavit in virtute. Cum aſcendiſſet ergo vir Deo plenus in ſanctam civitatem, cœpit Deo gratias agere & dicere: Gratias tibi ago, tibi, Domine Deus rex cæli & terræ: quod non pepercisti Filio tuo unigenito, Domino meo Jeſu Chriſto propter me; ſed miſiſti hunc in terram hanc redimere me; & me peregrinantem in hanc ſanctam Terram perducere dignatus es. Viro ſiquidem Dei in hac aſcenſione in Jeruſalem morbus eſt validus annexus, ei adhærens eruribus, ut numquam in vita mortali potuit ab eo liberari. Quem morbum ſcimus ſignum amoris præcipuum fuiſſe. Dicit enim ſcriptura: B Quem amo, arguo & caſtigo. Et alibi Scriptura ait: Qui accipiuntur* a numero flagellorum, accipiuntur* a numero filiorum. Et alibi: Flagellat Deus omnem filium, quem recipit.

25 Gobertus vero hilari animo ſuſcepit virgam Dei, quaſi gaudens proſpiceret illud: Sicut aurum purgatur in fornace, ſic anxietas tribulationum fortes examinat. Gaude, Goberte, quia morbi tale recepiſti ſignum in tam ſancta peregrinatione, quod in æterna remuneratione coram ſummo judice tuæ peregrinationis tibi erit teſtimonium grande. Siquidem vir Dei, in Terra ſancta voto crucis cum devotione maxima peracto, per maris ſemitas & terræ devia ſanus & incolumis (excepta crurium infirmitate, ut dictum eſt) cum magna proſperitate reverſus eſt ad propria.

A. MONACHO VILLARIENSI ANONYMO.

* excipiantur

& redit in patriam.

ANNOTATA.

a *Si velit biographus, multas a Friderice copias ductas in Aſiam, aberrat, prout conſtat ex certis monumentis apud Raynaldum in Annalibus ad annum* 1228. *&* 1229. *& apud Maimbourg in libro de bellis ſacris, ad annum* 1228. *Verum non erit hic error ſolius biographi: nam, ut alios omittem, Matius in Chronico Germanico ſcribit Fridericum in Paleſtinam* cum MULTIS armatorum millibus navigaſſe. *At forſan biographus non loquitur abſolute, ſed reſpective ad copias, quas Templarii & Hoſpitalarii habebant, quaſque Friderici exercitus numero longe ſuperebat.*

b *Militares hi ordines ſatis noti ſunt. Videri de iis poſſunt Guilhelmus Tyrius, Jacobus de Vitriaco, Barboſa, Tamburinus de jure abbatum, & Hippolytus Helyot in Hiſt. Ord. monaſt. &c.*

c *De heroico hoc facinore vide Commentarium prævium num.* 28.

d *Id eſt*, linearum, *quæ* fulcrorum *inſtar ducuntur.*

CAPUT III.

B. Gobertus e Paleſtina redux, peregrinationem ſuſcipit ad S. Jacobum; deinde ſuis ſubditis & fratri ab hoſtibus oppreſſis fert opem.

GOberto pio famulo Dei ad propria reverſo, ut exercuerat in via peregrinationis Terræ ſanctæ, Horas B. Virginis & Dei Genitricis Mariæ, & Horas canonicas audire; ſic non recedens a bono, ſed ſanctæ vitæ firmiter adhærens, Deo & B. Virgini Mariæ ſervire cum maxima devotione ſatagebat, ut non computaretur inter illos, de quibus Scriptura ait: Ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt. Dum etiam audiret divinum Officium, & dum Horas B. Virginis Mariæ diceret, ſemper eorde erat intentus ad Deum, ut non de eo dicatur illud, quod de negligentibus Dominus ait: Populus hic E labiis me honorat; cor autem eorum longe eſt a me. Multotiens accidit viro Dei, ut dum ante diem iret ad matutinas Horas, propter metum hoſtium inermis *a* ire non audebat: & tamen plus diligebat eum magno timore ad Dei cultum ire, quam ſine metu illa hora in cubili ſuo laſcive requieſcere, quaſi cernens illud evangelicum: Qui amat animam ſuam, ſcilicet in hoc mundo, perdet eam: & qui odit animam ſuam in hoc mundo, in vitam æternam cuſtodit eam. Sæpe ante diem ivit cum armis ad divinum Officium. Ante diem dico, propter illud, quod in ſancta Eccleſia canitur: Non ſit vobis vanum mane ſurgere ante lucem. Contra duplicem quippe hoſtem, viſibilem ſcilicet & inviſibilem, arma arripuit, quaſi conſiderans illud, quod dicit Dominus in Evangelio: Cum fortis armatus cuſtodit atrium ſuum, in pace ſunt omnia, quæ poſſidet.

Divini officii intereſt eorum ſummo cum periculo.

27 Præterea miles Chriſti pius Gobertus omnem fructum militiæ volens in bonum convertere, ad S. Jacobum Apoſtolum peregre proficiſcens, ſervitium B. Mariæ Virginis non poſtponebat: ſed ei ſemper ſervire paratus, quotidie in prima diei hora quærebat eccleſiam, ubi F videret & audiret ſanctæ Euchariſtiæ divinum Officium celebrari, ut ejus anima corpore divino quotidie poſſet ſuſtentari. In talibus operibus omni die miles Dei vires ſuæ militiæ primitus explicabat, ſecundum illud Evangelicum: Quærite primum regnum Dei, & juſtitiam ejus, & omnia adjicientur vobis. Sic perfectus (erat) eundo & redeundo, ſemperque de bono in melius operabatur, ut in eo hoc, quod Scriptura dicit, impleri videatur: Ibunt de virtute in virtutem, donec videant Deum deorum in Sion.

Pium ad S. Jacobum peregrinationem inſtituit;

28 Præterea dum Dei miles pius Gobertus ad terram, quæ ſibi hæreditario jure ſpectabat, remeaſſet, comes de Barro terram ſuam & gentem atrociter cœpit infeſtare *b*; ſic ut terræ habitatores metu mortis in conſuetis locis vel domibus non audebant habitare. Tunc accedebant ad Gobertum ejus patriæ milites, ruricolæ & clientes, magno gemitu conquerendo dicentes: Domine, quid agis? Quis umquam terram tuam & gentes moleſtavit juſte & injuſte, te præſente? Quid nos pateris a tanto comite moleſtari? Reſu-

unde revertitur ſubditos ſuos armis tutatur. b

me

A me arma bellica; nec ulterius ſinas nos tam atrociter inſectari, nec hæredes tuos exhæreditari. Si quidem vir Dei jam in corde ſuo propoſuerat ſterilem mundi militiam non amplius velle imitari: ſed viſum eſt in corde non eſſe acceptabile Deo & hominibus, ſi ſuam plebeculam pro defectu principis pateretur deperire. Accenſus ira farventiſſima arripuit arma, ſuoſque milites & clientes & agricolas adunavit. Contra dictum comitem ad bellum properavit, & in terram ſui adverſarii cum armis, & igne ſingula comburens, introivit, cui ejus adverſarii non poterant, nec reſiſtere audebant: Deus enim pugnabat pro eo, & nomen ejus poſuerat ſuper omne nomen militiæ. Videns hoc comes de Barro non audebat ei obviam venire: ſed promittebat eum ſanſurum * ad omnimodam voluntatem dicti Goberti (&) pro bono pacis cum eo compoſuit. Sic vir Dei a tam gravi inſectatione ſuam patriam & gentem liberavit.

* forſitan ſuum

29 Huic viro nobiliſſimo, pio ſcilicet Goberto, corde, mente, verbo & opere carnalis frater erat Joannes Metenſis epiſcopus: qui quodam tempore a comita de Barro, multiſque aliis principibus *c* ſua infeſtabatur, ut ab eis Metenſis civitas ex uno latere fuiſſet obſeſſa; ſic quod Metenſes quærerent vix viribus anſes. Hanc adverſitatem Metenſium epiſcopus nuntiavit fratri ſuo pio Goberto, multis precibus exorans, ut ei in tam diſtricto periculo non differat ſubvenire: quo audito pius Gobertus non audebat gentem ſuam Metas ducere, ne terra ſua plebibus viduata, ſua caſtra ſubvertantur. Siquidem vir Dei cœpit mirabilia proponere, quæ poſtea complevit opere: ſed tamen non eſſet facile cuiquam talia excogitare. Se ipſum diſſimulando proponit Metas ire, ſciens famam ſui nominis adverſarios ſui fratris poſſe deterrere. Aſſumens ergo ſibi ornamenta aurigæ, nobilitati militiæ diſſona, videlicet tabarum * dilaniatum, ex limo & terra varias maculas habentem, (&) tunicam horribilem, quæ ex groſſis pilis aſini & cameli potius, quam ex lana Angliæ ſubtili contexta eſſe videbatur; ocreas duras habens, tam longo tempore diſſiccatas, ut pro defectu unctura in latere rimulæ lato hiatu in eis apparerent extenſæ: quibus ocreis mora aurigarum erant calcaria conſuta. Aſcendit & in equum, qui adeo erat maceratus, ut potius videretur aſſereus, quam carneus. Ex ejus utroque latere pili ceciderant pro aſſidua temonis delimatione. Ideo pius Gobertus ſic ſe adaptavit, ut Aſperimontis Dominum ſe eſſe diſſimularet. Aſſumptis ſecum duobus ruſticis in habitu conſimili, multis eſt obvius in via, ſed a nemine cognitus, cum ſuis ruſticis in habitu conſimili uſque Metas pacifice pervenit, & in eadem civitate cum magno gaudio eſt receptus.

multa habita Metis ingreſſus, *e*

f

* *i. e.* ſuper patrum vel quid ſimile

30 Igitur fama velociſſima volante per totam patriam & civitatem Metenſem, advenas armiferos perterruit: quia ipſa per caſtra & tentoria exercitus velociter avolavit, ex ejus advantu cœperunt epiſcopus & cives Metenſes attolli, & gaudere; eorum adverſarii defecti & timere: quaſi recolentes quomodo Philiſtiim de filiis Iſrael quaſi perterriti dicebant: Venit Deus in caſtra: væ nobis, Sic illi Metenſes metuerunt in adventu pii Goberti, ac ſi dicerent: Nemo contra eos: Deus enim pugnat pro eis. Quia venuſta conſolatio & maxima fortitudo venit in caſtra eorum, fugiamus a facie eorum, vel pacem cum eis componamus. Sic itaque Metenſium adverſarii per adventum viri Dei robuſtiſſimi Goberti tanto ſunt ſtupore perterriti, quod cum Metenſi epiſcopo pace ſibi gratuita compoſuerunt. Qua pace compoſita, pius Gobertus a fratre ſuo, ſcilicet Metenſi epiſcopo, licentia accepta, reverſus eſt ad propria, laudans & glorificans pro obtenta victoria Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, qui vivit & regnat per immortalia ſæcula ſæculorum. Amen.

urbem ſibi dedunt liberat.

D AUCT. MONACHO VILLARIENSI ANONYMO.

ANNOTATA.

a *Potius hoc locum habuit in Paleſtina: unde ordo temporis hic non videtur ſervatus.*

b *Anno verisimiliter* 1130. *ut dictum eſt in Commentario prævio num.* 31.

c *Anno, ut apparet,* 1131. *ut dictum eſt loco proxime citato.*

PROLOGUS AD LIBRUM SEQUENTEM.

IGitur viri Dei pii Goberti ſæcularis militiæ, lineis brevitatis, hiſtoria peragrata, & de his, quæ contigerant ei in Terra ſancta Jeruſalem, compagine memorata; ſanctiſſimæ ejus converſionis atque converſationis multa * ſub compendio proponamus. Nos ſiquidem ejuſdem pii Goberti vitam celeberrimam, firmamque converſationem, Deo & hominibus acceptabilem, brevibus nudiſque verbis evidenter proponimus enucleare; non vulgi favorabilem gratiam præoptantes (propter illud, quod Scriptura ait: Qui vult amicus hujus ſæculi eſſe, inimicus Dei conſtituitur) non Pieridum favillis * inhærentes, non metaphoras aut verborum picturas ſequantes, non elegi, tragœdiæ, comæ * vel ſatyræ ſophiſticis pedibus gradientes, verba ſcurrilia & riſum moventia, atque puerilia, rhythmorum melodias & metrorum conſonantias excludimus,

E

Non ſolum ſcripturæ ſolidas, ſed atque philoſophicas, & inveniendo ſpecimina vel quæ ſimile

* *ſ.* fabellis

* comœdiæ

31 Verba ſcurrilia & riſum moventia dicimus, propter illud, quod B. Petrus Apoſtolus ait: Si quis loquitur, quaſi ſermones Dei loquatur. Puerilia verba dicimus propter illud Salomonis: Væ terræ, cujus rex puer eſt. Rhythmorum melodias & metrorum conſonantias excludimus, quia ſcimus ea non animabus cibum ſpiritualem, ſed auribus adulationis funeſta paſcua largiri. Et quia prolixa congeries verborum, quaſi noverca favoris, non tantum aures, ſed etiam corda audientium avertit, præſentem hiſtoriam ſuccincta compagine coagulavimus. Non ludibria poetarum, quaſi fiſtula delectando, proſequimur; ſed quia ſi parvuli fortè panem petierint, ne querantur, qui frangerent eis panem ſcripturæ, non reperiſſe, nos placet in actibus pii Goberti deſudare, ut ejus exempla ſint parvulis paois animæ. Inſuper pium eſt, pii Goberti piis exemplis pie vacare: eum præceptum ſit a Domino, fragmenta, ne pereant, recolligere: id eſt, exempla Sanctorum ad cordis memoriam reducere, &, ne pereant, id eſt, ne oblivioni tradantur, ea per ſcripturæ memoriam perennate. Quibus fragmentis ſi cophini, id eſt, corda parvulorum impleantur, de nobis non poterunt conqueri, cum panem petierint, quod non fuerit, qui frangeret eis. Præſertim qui coegit Nabuchodonoſor *a*, & Caypham *b* de Filio Dei prophetare, nos cogit pii Goberti exempla ad parvulorum memoriam per ſcripturæ ebirographum reducere. Et ſi quid utilitatis in eo fuit inventum, plaſma præbet miniſterium; ſed divina pietas propinat incrementum.

ſed legentium utilitatem intendit.

F

a b

A N.

A

A. Monacho Villariensi anonymo.

ANNOTATA.

a *Qua ratione Nabuchodonoſor de Chriſto prophetaverit, dictum eſt in annotatis ad prologum ſecundum cap. 2. lit. c.*

b *Caiphas de Chriſto prophetavit Joan. 11. ℣. 50.* Expedit vobis, ut unus homo moriatur pro populo.

LIBER II.

CAPUT I.

B. Goberti vita cælebs; rerum mundanarum contemptus; ingreſſus in cœnobium Villarienſe.

B Lib. 1. *B. Goberti caſtitatis cultor.*

PIus Gobertus, licet (emineret) .. præpotens in omnibus bonis temporalibus, cuncta tamen relinquens (fuit) .. propter Deum, ſecundum quod Dominus ait: Qui non reliquerit patrem & matrem & uxorem & filios & agros, & omnia, quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus. Cum autem vir Dei propter Deum cuncta reliquit, non iterum poſt hæc oculo mentis vel carnis reſpexit, propter illud, quod dominus ait: Omnis homo ponens manum ad aratrum, & reſpiciens retro, non eſt aptus regno Dei. Famulo ſuo promiſit Deus, quod, (quia) eum a carnali commercio ſubtraxerat in terris, perenni matrimonio eum cum angelis jungeret in cælis. Erubeſcant ergo ſoluti matrimoniali conjugio, ſeſe commixtionibus infelicibus, non matrimonio protecti, polluentes: cum vir Dei potens in omni virtute, non tantum miles ſimplex, ſed & vir nobiliſſimus antiqua propagine, robuſtus corpore, aſpectu tremebundus, verbo terribilis, præpotens corpore, quaſi cunctes potens famoſiſſima virtute, illicitis amplexibus ſe ſubtrahens *.

* ſubtrahere, devitare.

C 34 Divitias multas, quibus utebatur, (ſuit) poſtponens, non eas tantum quaſi nihilum & inane vilipendens, ſed quaſi vilia ſtercora propter Deum enotemens: quaſi cordi ſuo inſculptum eſſet illud Evangelicum Domini dicentis: Facilius eſt camelum per foramen acus tranſire, quam divitem intrare in regnum cælorum. Recolens & illud Hieronymi: Omnis dives aut eſt iniquus, aut hæres iniqui. Et ne in carnali laſcivia perſeveret *, recolebat illud Jobelis prophetæ dicentis: Putruerunt jumenta in ſtercore ſuo; hoc eſt, homines carnales in fœtore luxuriæ vitam finire. Itaque vir Dei oleo pœnitentiæ, oleo eleemoſynæ, oleo miſericordiæ, & trifario oleo caritatis, ignem ſæcularium deſideriorum extinxit: & ſic, miſericordia Dei præeunte, coronam æternæ remunerationis meruit triumphalem.

* perſeveraret.

nobilitate, & mundi triumpho.

35 A principio itaque converſionis venerabilis & Deo dilecti pii Goberti, illuminator omnium gentium ita ejus cor ſua benignitatis miſericordia illuminavit, & gratia ſancti Spiritus replevit, quod hoc eam ſuæ præclariſſimæ nobilitatis, quam * omnibus retro avis & proavis ſanguis in eo tranſfuderat, in tanta haberet vilitate, ut, ſpreta omni celſitudine, quaſi pauper ipſe ad pauperum Chriſti Villarienſium caſtra hoc modo evolaret. Erat aliquando vir Dei electus in corde cogitans & per rationem præpooderans, mundanam militiam & omnem mundi gloriam eſſe ut pulverem ante faciem venti: (atque hinc) quæ mundi ſunt & carois deſpiciens (evaſit:) quaſi ſibi ſcriptum eſſet in corde hoc, quod ait Auguſtious: Mundus ait, deficiam: caro clamat, tradam: diabolus clamat, deſtruam: Dominus clamat, reficiam. Quem ſequeris homo, quem ſequeris? D

* ex

vita ſanctitatis propoſitum concipit.

36 Gobertus vero Deum volens imitari, ſicut exercuerat militiam læcularem, ſic etiam militiam clericalem & ſpiritualem firmiter amplecti: ut ſicut cum delectatione militaverat mundo, ſic cum delectatione militaret etiam Deo, ſecundum dictum Apoſtoli: Sicut exhibuiſtis membra veſtra ſervire iniquitati ad iniquitatem; ita exhibete ſervire Deo in ſanctificationem. Si ergo victoria militis laus eſt imperatoris; laudi Creatoris quædam quaſi damoa facit, qui, uode io electis ſuis laudetur, reticeſcit. Neque tameo aut Creator laudari, aut electi humaoo ore egeot celebrari: ſed nos ut laudemus, magnopere iodigemus: qui enim lolus nullius eget (ut ſcriptum eſt: Quooiam honorum meorum non eges) neceſſe eſt, ut omnes ejus indigeaot. Hanc tantam in laudando Deo noſtram iodigeotiam Propheta intuens, Laudate, ait, Domioum in Saoctis ejus. E

Ordini Ciſtertienſi copiose aggregari;

37 Omnipotens Deus io fortiſſimo athleta ſuo triplicem militiam exercuit, ut militaodo tres hoſtes devinceret, mundum ſcilicet, caroem & diabolum, .. & ut hæc triplex militia ejus in uno milite ſanctæ deſerviret Trioitati, in uoa ſubſtantia exiſteoti. Unde & miles Chriſti (ut) militiæ clerical & ſpirituali firmius & magis devote vacare poſſet, in coolortio monachorum Ordinis Ciſtertienſium concupivit collocari, quærendo ſibi utile cœnobium. Peragrata itaque multa provincia, multiſque cœnobiis, uſque Nivellam *a* perrexit, pro eo quod bonos rumores audierat de religioſis mulieribus, ſcilicet Beghinis *b* ibidem commorantibus. Inter ceteras ibidem reperit quamdam virginem, quæ propter honeſtæ vitæ converſationem Deo erat acceptabilis: cui virgini nomen erat Emmeloth: quod nomen etymologice poteſt dici ab e (quod eſt extra) & melos (quod eſt carmen) quaſi extra mondi carmeo. *a* *b* F

virginis Nivellenſis conſilio adiit

38 Huic virgini pius ac devotiſſimus Gobertus ſui ſecreta cordis de converſione revelavit. Confitebatur etiam ei, quomodo, multis locis peragratis, quærebat locum, ubi cum ſanctis viris poſſet ut monachus collocari. Rogans ergo eam (erat) deſideratiſſimus tyruoculus, ut pro ſuo negotio Deum oraret: quia oon invento ſibi apto cœnobio, in ſuam patriam remeare proponebat. Cui divino perfuſa flamine veoerabilis virgo Emmeloth reſpondit: Rogo te, mi Domine, & tremendis precibus exoro, ut vadas uſque Villarium, antequam recedas retrorſum: ibi procul dubio invenies virum, perfectiſſimum monachum, nomine Abundum. Ille tibi dicet per omnia, quæ te oporteat facere.

Abundum Villarienſem aſcotam,

39 Hoc audito, vir benigniſſimus pius Gobertus gavilos eſt gaudio magno nimis. Perrexit ergo Vir Deo plenus, & pertranſit uſque Villarium, ibique humilem invenit Abundum. Cui ioveoto omnia ſua ſecreta detexit, & omoe negotium ſuum ſibi agendum tradidit. Abuodus igitur religioſus & pius monachus, negotio venerabilis

A rabilis ac devoti militia pii Goberti cum multa devotione ſuſcepto, adorans beatam & glorioſam Virginem ac Dei Genitricem Mariam, quam privilegio ſingulari (&) amoris prærogativa poſt Deum dilexit, ſuper dicto negotio conſuluit.

cujus impulſu conſulit Villarienſis eligit, 40 Quo negotio a ſtmulo Dei Abundo conſulto, & a B. Virgine Maria, unica ſua amica *c*, divina permiſſione reſponſo accepto, dixit: Hic te Deus & B. Virgo Maria volunt manere: quia hæc eſt terra quaſi repromiſſionis tuæ: per quam ad patriam remunerationis poteris pervenire. Gubertus ergo interius mox divino igne accenſus, venerabilit Abundi conſilio penitus eſt fretus, Gaudeamus ergo; quia quod Ananias fuit Apoſtolo Paulo, hoc fuit venerabilis Abundus pio Goberto. Ille Paulum in Chriſtianos atrociter furentem in fide Catholica præſtruxit; iſte Gobertum contra hoſtes, iniquum militem, ſuperbum mundi amatorem, mundum deſpicere, ſuperbiam humilitate frangere, inimicum proptae Deum diligere, & omnem monachalem religionem edocuit cuſtodire. Gaudeat propterea caula, cujus agnus lupi ſævientis factus eſt doctor.

B Gaudet nihilominus Villarienſis cauſa, quæ ſuos vocat electos, & ex longinquis regionibus congregat in unum, quaſi gallina, quæ congregat pullos ſub alas: unde canit Eccleſia; Congregavit nos Chriſtus ad glorificandum ſe ipſum: item, Congregavit nos in unum Chriſti amor. Timeamus & amemus Chriſtum Deum. Ubi caritas & amor, ibi Deus.

cui proinmerito gaudendum. 41 Gobertus itaque venerabilis Abundi uſus conſilio, ex providentia Dei Villarium in Brabantia Ciſtercienſis Ordinis prælegit: quaſi ſcriptum eſſet in corde ſuo illud propheticum Pſalmiſtæ dicentis: Hæc requies mea in ſæculum ſæculi. Hic habitabo, quoniam elegi eam. Ibique non ex abrupto, non impetuoſe, ſed cum ſanctiſſima deliberatione monachus fieri præoptavit; quaſi illud recolat in corde ſuo, quod Dominus air per Pſalmiſtam dicentem: Cum ſancto ſanctus eris, & cum viro innocente innocens eris. Quia vero viſum eſt ei, multam ibi innocentiam atque religionem *d* reperiſſe, prælegit ibi monachari: quod & factum eſt. Gaudeat ergo chorus Villarienſium monachorum, in cujus conſortio miles potens & rigidus, pauper & humilis factus eſt monachus. Rigidus factus eſt flectens, & potens frater humilis uſque ad minimum, quaſi viola fragrans odorem optimum. Nam ibi vita illius circumquaque exempla eximiæ converſationis dedit. Et ſicut flos placens eſt in flore, ſic pius Gobertus factus eſt placens in ſua pia converſatione; præſertim cum in eo floreret ſervor & religio, dum tali conjunctus fuiſſet collegio.

ANNOTATA.

a *Nivella, olim Nivigella & Nivalis dicta, oppidum Belgii in Brabantia prope fines Hannoniæ, diſtat Bruxellis leucas 5. Namurco 8. Ita fere Ferrarius in Lexico geographico.*

b *Begbinæ, in ſolo fere Belgio commorantes*, medium vitæ genus agunt inter monaſticum & ſæculare. Certis legibus omnes vivunt, de ſuo victitant; a votis *perpetuis* liberæ ſunt; ſi nubere viſum *eſt*, migrant & nubunt, *ſolmæ voto obedientiæ & caſtitatis, quo obſtringuntur, quamdiu Be-*

ginatum ſtatum profitentur. Ita Lindanus apud Cangium in Gloſſario, ubi & plura poſſunt legi ad ipſas ſpectantia, ac præſertim quomodo Joannes XXII. ſuo eas diplomate declaret diſtinctas a Beguinis in concilio Viennenſi damnatis. Porro jam ab anno 1236. plures Nivellæ floruiſſe Begbinas pietate conſpicuas, teſtatur Cantipratanus lib. 2. De apibus cap. 51.

c *Piam Abundi Vitam, ejuſque amorem ergo ſanctiſſimam Deiparam, memorat Chronicon Villarienſe apud Marteniam tom. 3. Anecdotorum col. 1350. Item Joannes d' Aſſignies in libro de viris illuſtribus Ordinis Ciſtercienſis fol. 87. verſo. De ejus obitu dixi in Commentario prævio num. 36. & 37.*

d *Cantipratanus, qui eodem, quo* B. Gobertus, *anno e vivis exceſſit, lib. 2. De apibus cap. 26. num. 6. ageus* de ſanctis fratribus monaſterii Villarienſis, *ait*: In hoc monaſterio multos vidimot Sanctos, & pleroſque qui prophetiæ ſpiritu & miraculis claruerunt.

CAPUT II.

Variæ B. Goberti virtutes.

In Religione B. Goberti vita conſpicuæ variæ virtutes ejus variæ,

HInc accedenti tempore cum in annis floreret pii Goberti religio ſuæ ſanctæ ac novæ militiæ, tamquam plus aliquid adeptus libertatis, toto ſpiritus impetu viam currebat ſanctitatis: unde cum monachus fuiſſet factus, cœpit omnes fratres in Deo & propter Deum ſimpliciter ſi miterque diligere, & humiliter venerari, ac eis obedire juvenibus, ſenibus & mediocribus pro ſuo poſſe gratum honorem impendere. Mandata Dei & Ordinis ſciens non tranſgrediebatur: nimorea ſe non contemnebat, ſe ſibi paribus non præponebat, minoribuſque non conabatur adæquari. Quatuor hæc non faciebat, quaſi ſcirec, ea eſſe radices ſuperbiæ: quam ut poſſet effugere, factus eſt mitis & humilis corde, ut in eo inveniatur, quod Dominus ait ad diſcipulos ſuos: Diſcite a me, quia mitis ſum & humilis corde. Multiplicabatur ergo & creſcebat pius Gobertus in profiriendo de virtute in virtutem in domo Domini (ut palma & cedrus Libani; in cujus ramis pupilli ſuffugium, & vidua cum affligeretur, protectionis invenit umbraculum) in qua domo ſæpius ingrediebatur & toto corpuſculo proſtratus in conſpectu Domini exercituum, quod potiſſimum habebat, impoſuit ſacrificium, cor ſcilicet contritum & humiliatum.

ergo Deum, 43 Præterea ſapiens diſſimulator, quidquid in ſe virtutis naſceretur quotidie, ſumme ſtuduit occultare, timens quaſi deprædari, ſi thelaurum piæ actionis non abſconderet: Hic ab anno ſuæ probationis egregia futuræ ſanctitatis dedit indicia: præſcotia ſcilicet faſtidire, nihil in mundo appetere, Conditoris amori nihil præponere, ſola, quæ fructum veræ virtutis pariant, ambire. Et, quod omnibus utile eſt, a primo ſcilicet inſtinctu Spiritus ſancti, quamvis in juvenili ætatis ſuæ tyrocinio, tamen ita in Conditoris ſui amorem exarſit, ut cuncta, quibus mortalium vita fovetur, deſpiceret, atque in immortalis vitæ appetitu deſudaret. Cunctis enim virtutibus, quibus cœleſte regnum adipiſcitur, pii viri nutriebatur ſpiritualia militia: deſpexit enim mundum, quia certus erat deficera mundum: factuſque eſt pauper pro Chriſto, ut divus fieret in Chriſto. Hunc rigidum flexit pietas; ſuperbum inclinavit humi-

D A. MONACHO VILLARIENSI ANONYMO.

E

F

A. MONACHO VILLARIENSI ANONYMO.

litas; de leone factus eſt agnus, quia pœna tulit actus per virtutem fidei, ſpei, & caritatis. Ergo iſta qui videbatur leo, hoc quodammodo triplici ſuna virtutum nunc jungitur Deo.

44 Hinc etiam inter triſtes contriſtabatur, deſolatos conſolabatur, bona bonis exhortabatur: & quia corde erat lenis, geſtabat pia viſcera, ac dedit egenis pietatis ubera. Non laſcivibat in proſperitate, ſed ridebat in adverſitate: & licet peſte plena, tamen huic ſapiebat, ut dulcia, pœna: ſciens quod a ſervis Chriſti non eſt caſſa tribulatio pro Domino paſſa; quia virtus in infirmitate perficitur. Apoſtolum hac imitabatur, &, ut dictum eſt, deſolatos ſolabatur: ad omnes quoque bonum operabatur: ſed magis domeſticis fidei & peregrinis inclinabatur, tribueos eis ſolamen majuſque juvamen. Hic Gobertus pro pœnitentia ſuam carnem maceravit; qui etiam in luce, quæ Chriſtus eſt, ambulavit: ac omni tempore tam opere & veritate, quam verborum oratione Deum invocavit: quia pœnitentiam non devovit, propterea bonus paſtor ſuus ovem ſuam recognovit. Hunc ergo Deus exaudivit, quem veſte munda ſcilicet caritatis veſtivit. Hic etiam Jeruſalem 4 iotroivit, ſpernens, ut dictum eſt, mundum, Deum ſorti corde concupivit. Et quia corde ſequendo Chriſtum, annexus eſt Chriſto, propterea non fidebat in iſto muodo.

45 Hic etiam vir juſtus juſtis conſiliis Dei acquievit, & in bonis operibus crevit: quia quamdiu vixit, mortalem reatum hic purgans, ſe Deo gratum dedit. Nemini quippe (erat) dans offenſionem pius Gobertus, arridens tribulationibus, aſſiſtens proximi neceſſitatibus, gaudens anguſtiis & laboribus, follicitos in orationibus, axultans in vigiliis, hilaris in jejuniis, fervens in diviois officiis, gratus caſtitate, mitis ſuavitate, pleous fuit Dei & proximi caritate: & propterea terrenum fœous oon captavit. Hic etiam ſæpius infirmos viſitabat, miſeros conſortabat, egenos pro poſſe ſuſtentabat, ſchiſmata tarmtoabat, diſcordaotes omni, quo potuit, ſtudio pacificabat, probra proximorum arguebat, in membris ſuis Deum diligebat, nudos veſtiebat, laodibus Dei lætus aſtabat, & dogmata juris alebat, ideoque cum Chriſto ſedem ſibi præparabat: non autem cum fatuis virginibus greſſus retardavit, ſed cum doctis virginibus prudentibus ad nuptias properavit. Oleum miſericordiæ in lampade exempli portavit: chlamyde exempli totum corpus adaptavit, tenebras exteriores ſapieoter evitavit, & ad portam nuptiarum ſponſum exſpectavit: quem ſponſus etiam ad nuptias collocavit. Atque ſic ad æterna gaudia pertranſivit, ideoque nunc in ſempiternis tabernaculis cum Sanctis omnibus glorioſe vivit.

46 His & hujuſmodi indiciis ac præclaris virtutibus monachi in novum militem Chriſti advertentes ſuperna viſitatione illuſtratum, plana oct ſine divino conſilio & auxilio hoc exiſtimant factum: in quo facto tanta humilitatis exemplo ſe exhibuit cunctis, ut illum omnes caritatis affectu venerarentur. Vere namque erat caſtitatis amator, hoſpitalitatis indulgentiſſimus cultor, erga Deum & proximum nectareo flagraos incendio. Oleo pœnitentiæ læcularia deſideria calcavit. Dum factus monachus, cœpit meore, verbo & opere doctores juris, religionis & honeſtatis, videlicet monachos Villarienſes, ſuos conſratres, in omni bonitate non tantum imitari, ſed etiam in bonis virtutibus ſuperare, ſicut carbunculus inter calles, & ſol inter ſtellas. Interea vir Dei in D brevi tempore, moribus mutatis in melius, in omni opere bono tranſcendit ſuos doctores: ita ut extendens radios ſuos, videretur ſtellas confines obnubilare: ſic ut poſſet dici lux lucens in tenebris; quia in ejus raſpectu confratres, licet boni, tenebræ tamen quodammodo poſſent appellari: cum non poſſent claritatem bonitatis ejus comprehendere. His igitur ſanctis virtutibus atque actibus pollens vir cælebs, dum in præfata cœnobii eccleſia ſupra coævos & ſenes, cæu ſydus egregium radiaret, multi fratrum ejus exemplo animati, vivere beatius elegerunt.

47 Nil etiam erat Viro Dei magis ingratum, quam per pœnitentiam non punire peccatum; quaſi recolens illud Apoſtoli: Caſtigo corpus meum & in ſervitutem redigo. Modicus ſomnus, veſtis aſpera, modicus cibus, lectus durus de converſatione viri Dei teſtimonium perhibebant. Mira res! qui in omni laſcivia mundanæ delectationis (fuit,) ſic conſuevit corpus laſcivum aſpera pœnitentia perdomara. Inſuper vir Dei pius Gobertus carnem laſcivam cœpit divinæ ſervitui ſubjugare: & in his pœnitentiæ tormentis ſi lingua feſſa aliquando tacebat, tamco mens cordis ſolita devotiooe Chriſto pſallebat, quaſi recolens illud Apoſtoli- E tum: Orate ſine intermiſſione; & illud B. Andreæ peodeotis in cruce: Orate ſine ceſſatione, ut diabolus, qoi circuit quærens aliquem devorare, elæſus & proſtratus a ſervis Domini ſuperetur.

48 Tot ergo tantiſque virtutum formulis cum vir Dei fuiſſet adornatus, ab omnibus honorabatur, & contemnebat; ab omoibus amabatur, & ſolus ſe oderat. Hæc tua eſt, Chriſte, in ſervis tuis glorificatio. Hæc illorum pro tui nominis amore ſuimet abjectio: nam mens, quæ divioo ſpiritu impletur, habet evidentiſſime ſigna ina, virtotes ſcilicet & humilitatem: quæ ſi utraque in una mente perfecte conveniunt, liquet, quod de præſentia ſancti Spiritus teſtimonium ferunt: nam in magna Dei cuſtodia ſuot, qui ſe ipſos in hac vita deſpicere noverunt. Et ſicut lege non aſtringitur Spiritus ſancti donum, ſic vera exiſtimatio vitæ aſt in virtute operum, non in oſtentatione ſignorum: nam opus ex dono eſt, non donum ax opera. Accepit ergo pius Gobertus Spiritus S. donum, & operatus eſt bonum. Ditaverat namque eum Deus F gratia Spiritus ſancti in homine interiori & axteriori, ſcilicet ſpiritu ſapientiæ & intellectus, ſpiritu conſilii & fortitudinis, ſpiritu ſcientiæ & pietatis: nec etiam deerat ei ſpiritus timoris Domini.

49 Amantiſſimo Domini pio Goberto congrue- re videtur hoc, quod per Salomonem dicitur in perſona Eccleſiæ: Læva ejus, id eſt, Chriſti, ſub capite meo, & dextera ipſius amplexabitur me. Ad lævam ſponſæ pertinent bona temporalia & tarrena: ad dexteram vero bona ſpiritualia atque cæleſtia. Bona corporalia ſunt generis & morum nobilitas, valetudo corporis & pulchritudo. Bona dexteræ ſunt ſanctæ virtutes, quibus in præſenti anima illuminatur, & vita æterna, quæ virtutibus promeretur. Utraque bona dexteræ ſcilicet & ſiniſtræ Salomon alibi exponit, cum dicit: Longitudo dierum in dextera ejus; divitiæ autem & gloria in ſiniſtra illius. Pius Gobertus quamdiu vixit in ſeculari habitu, gloria & divitiæ in domo illius fuerunt, cujus juſtitia, quam per ſanctam converſationem poſtea promeroit, permanet in ſæculum ſæculi.

50 Quæ juſtitia talis in eo fuit, quia unicuique,

Sacerdotes reverenter, & B. Virginem Dei Genitricem piissimum dilexit.

A que, quod ſuum erat, tribuit: nam religioſos, imo in religioſis Chriſtum honorare ſtuduit. Sacerdotes etiam tam Ordinis, quam ſæculares, quamvis fuiſſent pauperes, & viderentur eſſe deſpicabiles, in tantum honoravit, quod nunquam prius, quam illi manus abluiſſent, ſuas, dum ſimul ad menſam accedere deberent, abluere voluit, & perſonis illuſtribus, ſecularibus tamen, illos præferre ſtuduit. Et quia timor Domini ſine dilectione minus placet, Deum præ omnibus & ſuper omnia dilexit atque reverenter timuit. Beatam etiam & benedictam atque glorioſam Virginem Mariam, quæ mater eſt pulchræ dilectionis, id eſt, Chriſti, qui fons eſt & origo atque auctor totius ſancti amoris, ſuper omnia poſt Deum dilexit.

prædeſtinationem divinæ effectus habuit.

51 Unda beatiſſimus Apoſtolus Paulus, qui vas eſt electionis, gloriam electorum, & circa illos divinam intelligens diſpenſationem, ſic ait: Quos autem prædeſtinavit, hos & vocavit: & quos vocavit, hos & juſtificavit: quos autem juſtificavit, illos & magnificavit. Quatuor hic enumerat glorioſus Apoſtolus, prædeſtinationem, vocationem,
B juſtificationem, magnificationem. Primum æternum eſt, & eſt cauſa trium ſubſequentium. Quos autem Deus ab æterno prædeſtinat, hos in tempore vocat, juſtificat & magnificat. Pium Gobertum, ab æterno prædeſtinatum, prædeſtinantis gratia ad ſanctæ converſationis locum tempore & occaſione, quibus voluit, ut prædictum eſt, vocavit: vocatum contritione, confeſſione, ſatisfactione & proprietatis renuntiatione juſtificavit: juſtificatum autem ſignis & virtutibus poſt mortem magnificavit. De magnificatione autem ejus cæleſti dicere non ſufficimus, quia qualis vel quanta ſit, naſcimus.

ANNOTATIO.

a *Id eſt, ut arbitror*, animi pacem invenit: *nam* Jeruſalem *Hebraice* viſionem pacis *ſignificat: ut late videri poteſt apud Serarium in cap.* 10. *Joſuæ*, Q. 2.

C CAPUT III.

Beatus Gobertus levem defectum graviter caſtigat; ejus animi demiſſio, & in precibus attentio.

B. Gobertus ſibi vitio cum ſervo

NIl fuit magis gratum viro Dei pio Gobertо, quam membra ſua non cibo delicioſo, ſed aſpero & modico ſoveri. Unde quadam die pro quodam negotio in regionem peregrinam proficiſcens * cum quodam ſuo confratre & monacho Petro, non ficto ſed vero nomine dicto; ſiquidem per iter perveniſſent quorumdam dierum itinera, quodam in oppido ceperunt hoſpitium ſub quodam veſpere, ubi neceſſe habebant pernoctare. Ipſis longo & gravi itinere vexatis, & diei & æſtus ſervore & labore fatigatis, requiem gratanter accepiabant (quamvis ſempet promptus ad laborem eſſet) ne caro infirma deperiret. Erat quidem idem monachus, Petrus nomine, loculos habens, quibus viatica geſtaret, fecitque in menſa multa dapſnari, & pocula miniſtrari: his etenim quam plurimum indigebant; quippe poſt laborem requies fit gratiſſima, poſt abſinthium deguſtatum bonus cibus & pocula videntur eſſe melliflua. In tantum (erant) edenſes & bibentes, ut carnis infirmæ acciperent neceſſaria. Sed viſum eſt pio Gobertо, hæc ad ſobrietatem non accepiſſe; ſed ultra modeſtiam viſum eſt & cibus & pocula abſorbuiſſe. Se ipſum ſuper his tacite in cordis thalamo accuſabat conſcientia. Ipſis ſiquidem cibis & potu refectis, non audebat fratri ſuo, quæ in mente ſua ſunt abſcondita, detegere; donec in craſtino videret cordia jejunia remeaſſe. Sciebat enim, quod Bacchus veniens in pectore, neſcit verba correctionis patienter ſuſtinere.

cum proficiſceretur

temperantiæ limine exceſſiſſe;

53 Mane autem facto in die craſtina, dum vir Dei pius Gobertus cum dicto Petro confratre ſuo per quamdam viam perrexiſſet, cœpit in ſecreto dicto fratri ſuo humiliter & benigne, quæ in corde conceperat, ſuper dictis expenſis detegere; & quomodo conſcientia ſua ſuper bis eum accuſabat, cœpit ei declarare, prorumpens in hæc verba: O frater mi, domine Petre, ſuper axpeoſis, quæ ſero ſecimus, multum me mea pertutbat conſcientia: non anim expendimus ad ſobrietatem, ſed ultra vitæ neceſſaria, bona temporalia abſorbuimus ad ſuperfluitatem, parvipeodentes illud Sapientis, dicentis; Victui meo tantum tribue
E neceſſaria; & illud Apoſtoli; Nihil intulimus in hunc mundum, ſed & nibil efferemus: habentes autem victum & amictum, his contenti ſimus. Non etiam licet nobis patrimonium Crucifixi expendere ad ſuperfluitatem, ſed inda poſſumus nobis & archiſamiliæ noſtræ ſumere neceſſaria: reſiduum vero pauperibus reddere (debemus.) Propterea dico, reddera, quoniam patrimonia Chriſti propria ſunt pauperum.

ſe & ipſum accuſat.

54 Hæc & bis ſimilia, opera pii Goberti plus quam verba afferebant, ac ſi ſcripcum eſſet in corde ſuo illud, Clerici beneficiati in eccleſia diſpenſatores ſunt, non veri domini, quia diſpenſatio eſt tantum illis credita. Et (erat) quaſi conſiderans illud Ambroſii: Cum pauperibus ſubvenimus, non noſtra, ſed ſua eis largimur; & quaſi conſiderans ſuper Ezechiam Hierooymum in fine dicentem; Quæ ſanctificata ſunt Domino, non ſunt eorum proprie, quibus data ſunt, ſed ejus, cujus nomina poſſidentur. Ergo bona eccleſiaſtica non proprie ſunt clericorum, ſed Chriſti &
F pauperum. Itaque vir Dei velut cernens prælibata, ſciens * eccleſiaſtica non biſtrionibus eſſe danda, ne dæmonibus immoletur; nec in ulus ſuperfluos expendenda, ne Chriſti pauperibus, quæ ſua ſunt, furentur. Videtur etiam vir Dei conſiderate *, quod alibi dicit auctoritas: Aliena rapere convincitur, qui ultra neceſſaria ſibi retinere comprobatur. Nihil ſiquidem ultra neceſſaria, ſed neque neceſſaria retinens, quidquid poterat, pauperibus erogabat. Nihil ad craſtinos uſus retinebat, ſed penitus B. Martino æmulus fiebat, qui de craſtino non cogitabat. His & multis aliis ſele & ſuum fratrem reprehendens pius Gobertus, intra cordis hoſpitium deplangebat, quod de Chriſti patrimonio laſcivierat, ut poſſes putare ipſum illud Auguſtini conſiderare dicentis; Sub ſpinato capite non decet membrum eſſa delicatum.

* ſciebat

* conſidere caſſe

Paulum reprehenſione offenſum lenire conatur.

55 Siquidem frater Petrus hanc increpationem pii Goberti non ſuſcipiebat animo reverenti; neque pacifice viri Dei dictis acquieſcebat; ſed contra in virum Dei acriter viſu defixo, ira perfuſus cœpit ſtomachari, ſic ut præ nimia iracundiæ intemperantia æſtuans per omnia viſcera, nno poterat ai verbum reſpondere: ſed, ut fera ſylve-

A ſtris jugum diſſuetum ferte dedignatur, ſimiliter hic contra verbum piæ correctionis calcitrabat. Sic incedebant fere quaſi diei illius trium horarum itinere; ſed nec Petrus pio Guberto dabat reſponſa: quem videns pius Gobertus ſuis juſtis increpationibus ſine cauſa ad iracundiam promoviſſe, ſuper hoc cœpit contriſtari & dolere; & ut fratrem prælibatum poſſet ſibi placare, ſæpe eum dulcibus verbis affabatur & leniebat, quaſi conſiderans illud Salomonis: Verbum dulce multiplicat amicos & mitigat inimicos.

A. MONACHO VILLARIENSI ANONYMO.

ac in verbi profectu ſuo

56 Videns autem pius Gobertus præfatum monachum quoquo modo non poſſe deflecti, nec ejus animum pacificari, dixit ei: Frater mi, ſolvamus Horarum ſervitutem noſtro Creatori. Quibus monitis ille ſavit, ſed tacendo. Et quia mos eſt in Ordine Ciſtercienſi *a* in introitu Horarum privatis diebus genua flectere; ut Ordini pareant, ab equis deſcenderunt, in terra genua reflectentes. Cum igitur pius Gobertus vidiſſet fratrem Petrum in terra proſtratum, conjunctis manibus, poſitis in terra cubitibus & genibus, & velut parumper prorumpens in lacrymas, humiliter & B benigne veniam poſtulabat; ſuper eo, quod viſum eſt ei pro ſua correctione dictum fratrem ad iracundiam provocaſſe. Sed viti Dei preces illum penitus non tangebant: obduratum quippe fuit cor Pharaonis. Siquidem vir Dei verbis humilibus, & aſſiduis precibus magis ac magis inſtabat, & ſe numquam erexiſſe? conſtanter affirmabat, donec ſuper prælibatis veniam impetraſſet. Hoc viſo, frater Petrus cum cum indulgentia erexit, iram ſubmittendo.

a

** erectum*

demiſſe animo

57 Mira res! Quis umquam audivit vel vidit talia? O nimia & miranda humilitas! ut vir dilectus Deo & hominibus, vita & moribus præordinatus, venuſtate præcellentiſſimus, moribus & natu ab origine vetuſtiſſima venuſtiſſimus (ubi venia non indigebat, quia culpa carebat) ſic veniam poſtularet, & ante pedes erudelis belluæ ſic genua procuraret. Hæc ſinceræ caritatis & mirandæ humilitatis operatio lapideo deberet epigrapho perennari, ne ſumoſo livoris ardore comburatur, (&) ut eophini impleantur, hoc eſt, ut corda legentium & audientium hoc exemplo roborentur & ædificentur, ne fragmenta depereant, hoc eſt, ne patrum memoria tradatur oblivioni: ſiquidem C iſtud opus miſericordiæ fuiſſe patet manifeſte: ſi enim vir Dei Dominum Deum ſuum non dilexiſſet, nequaquam ante pedes fratris ſui ſic proſtrauiſſet.

veniam poſtulat.

58 Siquidem & hæc operatio poteſt virtus maxima, admirandæ necnon & inauditæ humilitatis appellari; ut ante pedes pauperis monachi vir talis ac tantus, inſignia ſuæ nobilitatis prætermittens, conjunctis manibus genua deflecteret, veniam poſtulando ſuper eo, ubi culpa pœnam non promeruerat. Siquidem quanto gloria mundanæ delectationis inter ipſa mundi exercitia pio Goberto plus arriſerat, tanto plus in habitu monachali, parvipendens mundi proludia, ad omnes, & intus omnia ſe humi inclinans humiliabat. Ideo hæc humilitatis virtus in eo perfecta fuit? cum humilis dicatur, quaſi humi acclivus. Itaque vir Dei videbatur illud reſpiecre, de quo Scriptura ait: Non prodeſt virtutes emulare, niſi quis ſtudeat humilitatem cuſtodire: quia, ſicut ait B. Gregorius, qui ſine humilitate virtutes congregat, quaſi pulverem in vento portat.

Litterarum ignarus;

59 Quoniam Scriptura dicit; Ubi Spiritus Domini, ibi libertas; plane dignoſcitur in hoc venerabili viro pio Goberto Spiritum Domini fuiſſe: nam tanta fuit præditus libertate animi & ſpiritus, quod non ſolum ex bona voluntate, & ex voluntaria bonitate Domino Deo deſervicbat, & mala facere contemnebat; verum etiam quidquid ſibi diceretur, vel fieret, totum ex animi libertate pro Deo parvipendebat. Et ſic veraciter utebatur libertate animi: in qua voluntas ejus bene vivendi permanſit, atque ſecum uſque in finem vitæ ſuæ perſeveravit: ita ut bene vivendi, & numquam peccandi voluntatem gratia Dei augeret. Unde quadam die contigit, quod vir ſanctus, pius ſcilicet Gobertus, pro quodam arduo negotio, & cum eo quidam monachus nomine Radulphus cantor Villarienſis proficiſci deberet. Factum eſt autem cum in via eſſent, & tempus Horarum perſolvendarum adveniſſet, dixit monacho, ſocio ſcilicet ſuo, vir devotus; Frater cariſſime, tempus eſt & appropinquavit jam hora, ut perſolvamus Domino Deo Creatori noſtro Horarum noſtrarum debita, Radulphus vero ſolus a quamdiu cum eo erat, E Horas canere coram ipſo conſueverat.

D

Horarum canonicarum celebratio.

60 Cumque Horam canonicam perdixiſſent, & Horam de B. Maria poſt Horam canonicam incepiſſent, contigit, ut in quamdam villam intrare debuiſſent. Et ecce ejuſdem villæ canes veniebant, & magnos latratus contra ipſos dabant: quos eum vir Dei per manicam cucullæ ſuæ a ſe & a ſocio ſuo abigere vellet, & * quanto magis eos equitando abigebat, tanto minus proficiebat; quia eos magis ſequebantur & magis latrabant. Cum ergo hoc vir devotus perſpiceret, quod latratus canum ad aſcultandum Horas divinas eum impediret, dixit monacho ſocio ſuo; Dimittite nunc hanc dicere Horam, donec pertranſeamus villam; quia tumultus iſtorum latrantium canum non permittit me recipere ſonum ſanctorum verborum.

** redundat*

attente ut audiat, ſe dulo emendet

61 In his verbis percutiuntur & redarguuntur clerici; qui, dum ad ea, quæ cantant & legunt, eor habere deberent ut intelligerent, a ſemetipſis per ſuam negligentiam deviant, & cor ſuum perdunt, & propterea, quæ cantant, non intelligunt, vel quæ legunt; hic autem Vir ſanctus, quia laicus erat, & quæ cantando vel legendo dicebantur, non intelligebat, ideo dixit; Tumultus iſtorum latrantium canum non permittit me recipere ſonum ſanctorum verborum. Væ nobis erit, qui ſcientiam intelligendi, quæ cantamus vel legimus, habemus, ſi non intendimus, vel cor apponimus: cum vir iſte, qui intellectum clericalem non habebat, tantam dulcedinem cordis de ſonitu ſanctorum verborum ſentiebat. Et propterea voluit in hoc Deum honorare, quia ſciebat tanto Deum ab hominibus merito dignius honorandum, quanto & pro hominibus meminerat indigna ſuſcepiſſe. Sed nunc ad ordinem revertamur. F

detractionem non eſſe curandam docet.

62 Cum ergo pertranſiſſent villam, dixit monacho pius Gobertus: Solvamus modo beatæ Virginis Horam, quam propter latratus canum ſolvere dimiſimus. Qua perſoluta, iterum dixit monacho vir ſanctus: Frater Radulphe, dic mihi aliquod verbum conſolatorium, cariſſime. Qui reſpondit; Quod verbum vobis dicere poteto, qui ad præſens in memoria, quod dicam, non habeo? Cui Vir pius dixit; Dic mihi, quid ſignificet latratus canum, & quid nobis innuat. Reſpondit Radulphus: Quid aliud portenderet latratus iſte canum, niſi quia hoc faciunt, quod

a na-

A a natura acceperunt. Cui dixie vie Sanctus: Audi ergo me, docebo te. Et dixit: Sicue non curamus de latratu canum iſtorum, ſie nec curare debemus de detractionibus hominum garrularum. Hic poſſumus ootare in Viro Dei nobilitatem cordis atque ſtabilitatem animi: nam quodammodo ſtetit inflexibilis ſtatus ipſius mitis: & quia detractio eum ad iram non provocavit, ideo conſequenter dici poteſt, quod eum ad remiſſionem inutilis guerræ * nullus favor inclinavit.

* i. e. inutilium guerrarum ſeu augarum.

ANNOTATIO.

a *Martene tom. 3. Anecdotorum col. 1325. ita ſcribit:* Hic mos (*ſub initium Horarum flectendi genua*) non Ciſtercienſium ſolum fuit, ſed aliorum inſuper monachorum, qui in itinere conſtituti, canonicas ſtatuto tempore Horas recitaturi, ex equo deſcendebant, flectebant genua, tum incepta hora, iter proſequebantur. Ita videre eſt in regula Magiſtri cap. 56. in ſtatutis Lanfranci cap. 15. apud Udalricum lib. 3. cap. 3. & in Mss. S. Pauli Romani monaſterii conſuetudinibus.

B

CAPUT IV.

B. Goberti abſtinentia & miſericordiæ opera.

Carnes; quas egerinfideranter.

QUadam die vir Dei pius Gobertus corporali quadam infirmitate vexabatur atrociter, ſic ut ipſum in accubitu lectuli ſui, velie nolitque, ea anguſta neceſſitate oportebat procubuiſſe. Cæterum cum ſic aculeo diſtrictæ infirmitatis infeſtaretur, velut infirmitas naturalis & accidentalis ſuppetebat, cœpit carnes pullinas ardenter ſitire: ſed talium carnium tempora non prætendebant abundantiam: cum vero carnes prædictas vir Dei (non haberet;) cujus ne humana fragilitas præ nimia infirmitate magis ac magis debilitaretur, (volebat Deus) quia Dominus in tempore neceſſitatis & anguſtiæ non derelinquit ſperantes in ſe, ut ſervi ſui deſiderium adimpleret, duo pulli quaſi ex divina proviſione viro
C Dei tranſmittuntur.

reſpuit.

64 Quibus allatis, & ad uſus eſus præparatis, pioque Goberto præſentatis, ut, quæ ſua infirmitas appetebat, comederet, ne cato infirma in via deficeret *a*; quaſi contra infirmitatis ſuæ ingluviem loquendo, cœpit murmurare & dicere: O peſtifera & intolerabilis ingluvies, quæ, velut corvus cadavera ſemper inhias, ut voles * ſingula, quæ me tua ſterili vnracitate conatis fraudulenter debellare, quæ me tanto tempore telo gulæ reveeberaſti: ſed in me nnn prævalebunt tuæ laſcivæ cupiditatis inquinamenta. Recede a me: non tibi pareo: non, inquam, ex cibo, tam æſtuanti deſiderio mihi præoptato, meæ carnis cupidioem placebo: oon ex his pollis gula vorax comedes; ſed te copia faciet inopem; ut oon mihi dominetur gulæ iniquitas, & ut mihi faveat Dominus, quod petiit David dicens: Pone, Domine, cuſtodiam ori meo. Tuoc cœpie ſciſcitari, qui inter fratres eſſent infirmiores, volens eis pullos comedendos præſentari, ut eis quantulumcumque infirmitatis ſuæ facerent levamen, dicens & afferens, ſe ex iis numquam eſſe refecturum. O res admiranda! quis umquam vidit militem laicum, qui nil oiſi mundana conſueverat, ſic eruditum? qui ſic ſcicet omnibus modis virtutum rebellem carnis aſellam perdomare, quaſi conſiderans genus humanum pec ingluviei cupidinem corruiſſe, & per gulæ appetitum ventre ſaginato, coepus humanum (vas fictile de vili ſchemate plaſmatum) ad omnes carnales, & illecebres delicias, pronum ſe inclinaſſe.

D A. MONACHO VILLARIENSI ANONYMO.

Eleemoſynæ modus præſcribit ſuperiores, quibus præditi.

65 Quia, ſicut prædictum eſt, pio Goberto tanta erat cura de pauperibus, ut bona temporalis vix poſſent ad hoc ſibi ſufficere, propterea fuit ei menſura dandi & portio præordinata, ut non poſſet amplius dare pauperibus, quam ſibi fuerat conſtitutum. Non equidem volebat menſuram dandi a ſuis ſuperioribus ſibi conſtitutam eacedere. Licet namque voluntas fervens & ordinata pauperibus propter Deum dandi eleemoſynam ſit maxima, plus tamen acquieſcebat ſuorum prælatorum & Otdinis mandatis obedire; quaſi recolens illud quod Sceiprura ait; Melior eſt obedientia quam victima: & velut æmulus Chriſto Domino, de quo dicitue: Factus eſt obediens uſque ad mortem. Sicut pio Guberto dum mundanis uteretur, cura fuit ſuperbiæ & vanæ gloriæ vacare; ſic dum monachali uteretur offi- E.
cio, ſanctis animæ virtutibus cura fuit iutendere ſecundum illud Apoſtoli: Sicut exhibuiſtis membra veſtra ſervire iniquitati ad iniquitatem, ita nune exhibete ſervire juſtitiæ in ſanctificationem. Vir Dei pius Gobertus mundi & carnis deſideria poſtponens, cœpit bona diligere ſecundum illud Prophetæ: Diverte a malo & fac bonum, inquire pacem & perſequere eam. A malo divertebat ſe, quaſi ſciens (quod) peccatum, quod non aboletur per pœnitentiam, pondere trahit ad alia. Quodcumque poterat bonum, faciebat; ut de ipſo dici (poſſit) illud Scripturæ, Ibunt Sancti de virtute in virtutem.

Opera miſericordiæ corporalia,

66 Inter cæteras ergo virtutes, quibus Dominus Jeſus Chriſtus ſuum militem, pium ſcilicet Gobertum, armaverat, præcipue duplici miſericordia, corporali ſcilicet & ſpirituali ipſum adornaverat. Corporalem quippe patet ipſum miſericordiam habuiſſe, ſicut per opera manifeſte patet: opera enim firmum perhibent teſtimonium de homine: porro ciurienti cibum tribuebat, ſtiantes potabat, nudos veſtiebat, hoſpites ſuſcipiebat, infirmos viſitabat, & cætera his ſimilia pietatis opera, prout poterat, Chriſti paupeeibus
F impendebat. Cum eleemoſynam manualem dare non poterat, ſe ipſum pauperibus compatientem exhibebat, ſecundum illud, quod Dominus ait in Evangelio; Omni petenti te tribue: te, dicit, ut nullus excuſetur: quia quilibet poteſt ſe ipſum pauperi compatienrem eabibere propter Deum: unde B. Auguſtinus ait: Numquam deeſt juſto quod det. Quodlibet genus elcemoſynæ videlicet mentalis, vocalis & manualis lucet in ipſo. Sie patet, ipſum miſericordiam corporalem habuiſſe, cum ad eam opera prædicta pertioere dignoſcantur.

& ſpiritualis eorum.

67 Siquidem & ſpiritualem miſericordiam, prout poterat, impeodebat: dolentes enim conſolabatur, benc agentes exhortabatur, negligentes corripiebat, quocumque in crimine ſuperbientes ad emendationem & ſatisfactionem provocabae, & in omni opere bono fideles Chriſti perſeverare admonebae; peccatores ab errore viæ ſuæ revocabat, & eos verbo & operis exemplo ad bene agendum incitabat. Sed cum hæc ad miſericordiam ſpiritualem pertineant, hanc ipſum habuiſ-

A. MONACHO VILLARIENSE ANONYMO.

A ſe per prædicta manifeſtum eſt. Et quia humiliter & benigne in perfecta Dei ſuique ipſius & proximi caritate utramque miſericordiam, prout poterat, fideliter proximis impendebat, ſicut evidenter patet per præmiſſa, mihi procul dubio Domini noſtri Jeſu Chriſti diſcipulus eſſe videtur. Quotieſcumque ſibi licitum erat & poterat pauperibus ſubvenire, ſic ſerventi deſiderio propter Deum, quibuſcumqua modis poterat, ipſis ſubveniebat: nec eis ſubvenire vel miniſtrare erubeſcebat: ſed adeo ſollicite Creatori ſuo in ſuis membris miniſtrare ſatagebat, ut per frequens miniſterium Martbæ comparari poſſet. Similiter cum theologiæ verba ſalutifera ab aliquo ſapiente audiebat proclamari, ardenter in tantum audiebat, ut Maria ſedens ſecus pedes Domini, quæ audiebat verbum illius, poterat appellari, eum qua optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.

Beghinæ pauperi

b

68 Quadam die pius Gobertus iovenit ante Villarientem portam quamdam Beghinam *b* in divitiis mundanis peoitus imminutam: ſed ob caritatem ſui Creatoris onus paupertatis patienter ſuſtentabat, ſeque in pio Goberto fiduciam habere fatebatur. Inter cæteras nimirum paupertates, quas dicta mulierecula habebat, viro Dei intulit querimoniam ſuper eo, quod non habebat ſotulares * a tanto tempore, ut ab illæſione lapidum & durarum viarum repercutione *, tribulorumque & ſpinarum inſtimulatione pedes haberet prægravatos. Quo audito pius Gobertus cœpit dolere & cootriſtari, ad multas officinas *c* cœpit percurrere, perquirendo ſi poſſet ab aliquo ſotulares impetrare, unde poſſet dictæ mulierculæ inediam alleviare: ſed quia non potuit novos ſotulares ſibi acquirere, tamen veteres ſotulares acquiſivit, quos dictæ Beghinæ in eleemoſyoam cootulit. Et quia veteres & duri erant quam plurimum, de quorum * duritia Beghina conqueritur, eo quod non poterit in eis durare, quia eorum duritia pedes ſuos excoriabit. Quo audito, vir Dei cœpit ab ea ſciſcitari, unde eorum duritia poſſit emolliri, quod penitus tunc ignorabat; quia ſuper talibus numquam, antequam intraret Ordinem, didicerat: cum tamen ſæpius ſibi ipſi ſuos ſotulares, poſtquam monachalem habitum aſſumpſerat, uoxiſſet. Cui illa reſpondit: Domioe mi, uncto ſagino vel oleo poſſet eorum duritia temperari.

* i. e. ſolum

* i. e. calceos

* i. e. repercuſſione

c

C

ſolerter ſollicite procurat.

d

69 Mox igitur vir Dei cucurrit ad locum, ubi in talibus uicebatur, ut ibi ab aliquo miniſtrorum poſſet bujuſmodi uncturam impetrare, portans ſecum pottulum *d* de luto fictilem, quem attulerat ſecum ſæpe dicta Begbina: quo io pottulo datur ei oleum liquidum. Reverſus ad portam, ubi pauperem mulierculam ſedentem dimiſerat, cui oleum, quod in manu ſua geſtabat, in eleemoſynam conferre cupiebat. Cum igitur locum portæ appropinquaſſet, ubi mulieribus ſedere licitum erat, vidit quemdam virum obviam ſibi venientem, quem vana adulatio humani favoris nobilem afferebat. Sed talis nobilitas pro nulla reputatur; eum hæc ſecundum philoſophum nihil aliud ſit niſi divitiæ inveteratæ; & cum non ſit perſonarum acceptor Dominus, cui ſervire regnare eſt. Cum vidiſſet hunc, quem mundi fallax adulatio nobilem eſſe opinabatur, pottulum, in quo liquidus liquor olei latitabat, abſcondit in ſinu ſuo: non ut ſervitus ſibi Dei, vel pauperum ſibi ſit oneri, vel vertatur in verecundiam vel ridiculum; ſed ne cor Pharaonis pro humana indignatione ſit ioduratum.

70 Cum ergo ſe ad invicem amplecterentur, pius ſcilicet Gobertus & ille nobilis, oleum diffuſum in ſinu ſuo, per veſtes totumque corpus pii Goberti diſcurrens, uſque ad terram emanabat: ſic ut quidam dicerent, ipſum ita præ quadam infirmitate prægravatum, ut non poſſet urinam retinere: alii dicebant eum ſanguinare. Hoc ſervi mundi ecrentes in ajus opprobrium cachinnabant; virqua Dei ſic illuſus ab hominibus poterat eum Chriſto dicere; Factus ſum opprobrium hominum & abjectio plebis. Sed quia de marceſcibilibus mundi floribus non curabat, cum Paulo Apoſtolo dicere poterat: Mihi mundus crucifixus eſt & ego mundo. Non bic vacabat in veſte pretioſa, non in capillis tortis auro & margaritis, ſed in veſte ſordida, in exemplum B. Joannis Baptiſtæ, quem Evangeliſta laudavit de ſordida veſtis alperitate; & ut io aliquo protoplaſto aſſimiletur, cui Dominus fecit tuoicam pelliceam.

D

Irriſionem patienter ſuſtinet.

71 Vir Dei pius Gobertus peregrinabatur quodam tempore de loco ad locum, ubi negotium habebat agendum: & quia * nulla gaza ſibi ſufficiebat ad pauperibus diſtribuendum: a ſuis quippe prælatis fuerat ei, ut dictum eſt ſuperius, portio quædam ordinata, ultra quam nil erat ſibi licitum vel conceſſum pauperibus impertira. In univerſam (autem) regionem illam percurrebat E tempeſtas valida; eo quod nive, grandine, & glacie horrida hiems tanta læviebat, ut fere vis algoris & gelu alperitas viatorum viſcera tranſmearet. Igitur eleemoſyoarum portione ſibi licita inulus pauperum pene tota diſtributa, obvium habuit pauperem quemdam paucis & vilibus veſtibus involutum, cujus frigoris alperitas viſcera tranſecarat; qui pio Goberto, ut ſibi daret eleemoſynam, exorabat. Qua data, rogavit etiam aliquod veſtimentum ad cooperieodam corporis ſui nuditatem, & fugandam frigoris alperitatem. Et quia Gobertus non habebat, unde poſſet illi pauperi ſubvenire, & nuditatem ſuam tegere (nam veſtes, quibus indutus erat, licitum non erat ei dare) exuit ſibi, cum paululum a paupere proceſſiſſet, omnes fere veſtes ſuas, ut ex compaſſiooe, frigore & inedia participaret eum dicto paupere: cui ſervi & confratres dicebant: Quid agis, mi Domine? tanto poſſes frigore levitor deperire. Qui dixit: Non poſſum ſufferre, ut videam membra patris mei Crucifixi tantos defectus ſuſtinere: ſed quia non eſt licitum mihi de veſtibus meis illi aliquod veſtimentum tribuere, me decet cum eo ſimiliter compati, ut in membris ſuis poſſim meo Creatori delervire. Sic pius Gobertus, licet illitteratus, tamen divina gratia inſpiratus ſecundum S. Scripturas operabatur, ut poſſet eum Paulo dicere: Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis ſcandalizatur, & ego non uror?

Veſtes vendit, frigus poſſeſſus cum pauperc, cui non poterat ſubvenire.

* quia tendat.

F

ANNOTATA.

a *Ciſtercienſibus ægris carnes, ſaltem plerumque, fuiſſe permiſſas colligitur ex ſtatuto tertio capituli generalis, anno* 1185. *celebrati, ubi tantum cavetur, ne diebus ſabbati abſque diſpenſatione iſdem utantur.*

b *Beghinarum ſtatus explicatus eſt in Annotatis ad cap.* 1. *lib.* 2. *lit.* b.

c Officinæ *in monaſteriis erant adiculæ, in quibus aſſervabantur neceſſaria ad uſus monachorum. Ex Cangio in Gloſſario.*

d Bottulus *pro* vaſculo, *diminutivum eſt a* pottus, potti. *De quo plura Gloſſarium citatum.*

CA-

CAPUT V.

Monachum e cœnobio profugum reducit.

Monachum profugum e cœnobio, a

PRæter hæc omnia, quidam monachus, Jacobus nomine, fuit in quadam abbatia, quæ Vallis *a* B. Lamberti vocabatur: qui ſecundum carnem frater fuit venerabilis Abuodi *b* Villarienſis monachi: qui etiam frater Jacobus e ſuis ſuperioribus Villari fuit miſſus, culpis ſuis exigentibus, ut ibi pœnitentiam pro quodam exceſſu, tempore ſtatuto, perageret. Qui cum quodam tempore manſionem prædictam feciſſet in Villarienſi abbatia, cœpit tædere, ſic ut fere lapſus eſſet in acedis: & diabolo tentante, cogitabat, quod a monachali vellet elongari religione. Cum varo hæc firmans in corde ſuo ſæpiſſime cogitaret, & ejus infirma caro diabolicæ tentationi ſubſediſſet, velut obſtinatus & totus fere deſperatus a Villarienſium monachorum ſancto grege ſeparatus, ad ſæculares uſus repedavit. Quo audito, pius Gobertus ſuper his rumoribus contriſtatus eſt, (&) pergens poſt monachum præfatum, curreos per devia ſollicite perquirebat quocam remeaſſet.

b Abuodi Villarienſis monachi frater.

B

hortatur, ut redeat; c

73 Qui cum multis in locis per eamporum ſylvarumque devia prædictum monachum pius Gobertus inquiſiſſet, & tandem ipſum fugientem juxta quamdam villam, quæ Meleoi *c* rivus appellatur, reperiſſet, eum precibus aſſiduis exorando monebat, dicens: Ne facias hoc, frater cariſſime, tam perverſam rem ne facias, oe præporas ſecuris timida, pretioſis vilia, cæleſtibus mundana, æternis temporalia, ſpiritualibus carnalia; ne repellas a te gratiam tibi oblatam, ooo acquieteas tentationi: ſed illud ſapientis recole; Io omnibus operibus recordara oouiſſima tua, & io æternum oon peccabis: memorare, frater cariſſime, & illud Propheticum; Derelinquat impius viam ſuam, & vir iniquus cogitationes ſuas, & revertatur ad Dominum, & miſerebitur ejus; & ad Deum noſtrum; quia multus eſt ad ignoſcendum.

c Meleoi rivus.

reluctanti imponit ſarcinas & caduca.

74 Cui frater Jacobus reſpondit: Suſtine, pater cariſſime: deſine jam talia monere; quia verba tuæ monitionis in me fructum oon pattuntur ſalutis: quia ulterius non io habitu monachali converſabor. Cui pius Gobertus ait: Tu tamen uſque ad abbatiam mecum revertere, quatenus relciam meis precibus acquieviſſe. Reſpondens frater Jacobus ait: Io vaoum laboras, pater mitiſſime: osm ſi tecum reverterer hodie, cras ad uſus ſæculares reverterer celeri itinere. Cum pius hoc audiſſet Gobertus, videns, induratum cor monachi oon poſſe flecti precibus vel monitis, ferventiſſima caritate ſuccenſus, ſic ut ne lacrymas quidem contioeret, amore ſiocero Dei & proximi perfuſus, præfatum monachum per utrumque latus arripuit, & eum in humeris ſuis ſublevavit, quemque, voluiſſet aut non, uſque ad abbatiam Villarieoſem reportavit.

C

Caritatis elogium

75 Sed neque viro Dei taotus labor fuit ooeri, & bonum ejus deſiderium aſperitas tanti laboris immutavit. Siquidem vir Dei, quæ non potuit impetrare monitis vel precibus, tandem ardentiſſimis perpetravit viribus. Sic miles Chriſti proximum ſuum ab errore viæ ſuæ revocavit, quaſi recolens illud Scripturæ; Qui cooverti fecerit proximum ab errore viæ ſuæ, ſalvabit aoimam ejus a morte, & operit multitudioem peccatorum. Mira res! quis umquam audivit talia? quis umquam vidit militem tanta caritatis fortitudine circumfultum? taoia miſericordiæ compaſſione commotum? tanta humilitatis dulcedine ſtipatum? Quippe talis miles ſic defudans & pro ſalute proximi ſui vitam ſuam cootumeut, ſic in humeris ſuis ad gregem reportans ovem perditam, bono paſtori fuit æmulus, qui aoimam ſuam dedit pro ovibus ſuis. Com hic milas eorporalem & ſpiritualem miſericordiam fortiter amplecteretur, perfectus potuit dici diſcipulus.

D

A. NACHO VILLARIENSI ANONYMO.

Inſuper hic frater Jacobus a Villarienſium monachorum conſortio ſegregatus, illi viro potuit compsrari, qui peregtioabatur a Jeruſalem in Jericho. A viſione pacis quippe elongabatur, a tam dulci cooſortio dum ſeparabatur: io Jericho properavit, dom profugus ad mundsna vitia repedavit: io latrones incidit, dum mundaois delectationibus affectum cordis applicavis: & quia ooo fuit, qui adjuvaret, cum nec ſacerdos nec levita ſubveniret, oeceſſe ſuit, ut verus Samaritanus adveniret, qui eum ſemivivum jugo corporis ſui imponeret, & ad ſtabulum pœnitentiæ ſubiotroduceret. Quid plura? cui niſi vero Samaritano pius Gobertus poteſt comparari? qui ſic lui proximi miſericorditer miſertus eſt, ut io humeris ſuis ad conſortia ſervorum Chriſti reportaret. Etiam cum Samaritanus, cuſtos interpretetur; hic Samaritanus bene poteſt appellari, qui ſic cuſtodivit proximum ſuum. Hic pius Gobertus ut fidens atbletha Chriſti, non ut Cain, locutus eſt: Csin quippe Domioum ioterrogavit, noo proprie velut ioterrogando, ſed quaſi ironice per contrarium negando, dicens; Domine, numquid cuſtos fratris mei ſum ego? Sed hujus militis opera teſtimooium perhibent de ſe ipſo, qui quaſi per ſus poteſt opera dicera: Domioe cuſtos ego fratris mei Jacobi.

E

textur a hagrapha,

76 Hic videtur prudentiſſime conſideraſſe hoc, quod Apoſtolus ait: Alter alterius onera portate, & ſic adimplebitis legem Chriſti. Hic non tantum portavit onus alterius in corde, ſed etiam proximi ſoi totum portsvit corpus in corpore. Amen, ameo dico vobis, fratres cariſſimi, non inveoi io temporibus mais filium in Iſrael, qui diligeret proximum ſuum ſicut ſeipſum ultra, qusm pius Gobertus dilexit, qoi ſuper aſinam eorporis ſui proximum ſuum, oon ſemivivum, ſed fere pravis cogitationibus totum exſtinctum, etiam noleotem, ad locum pœoitentiæ reportavit. Hic eſt, de qoo Scriptura ait: Non eſt inveotus ſimilis illi, qui cooſervaret legem Excelſi. Noo ei Abrahæ patriarchæ, non Cbaſini, (*a*) oon carmentis grammatica *d* doctrinæ viatica contulerunt: ſed Spiritus ſanctus docuit eum ſapientiam vitæ & iotellectus: illam, inquam, ſpientiam, quæ dicitur ſpore virtutum condita ſcientia. Quid amplius referre potero? Ex quo pius Gobertus factus eſt domeſticus ſervorum Domini, mundanas delicias, quaſi quamdam peſtem mortiferam, cœpit deſpicere, ſuumqoe Creatorem ſuper omnia diligere, & ei io ſuis creaturis deſervire, ſcient, quod Domino ſervire, regnare eſt.

F

(*a*) *Ad Appendicem in fine hujus toni.*

ANNOTATA.

A. MONACHO VILLARIENSI ANONYMO.

a Vallis S. Lamberti, *incolis vulgo* Vau sainct Lambert, *cœnobium celebre Ordinis Ciſtercienſis, ſitum ſecundo ab urbe Leodienſi lapide, initium ſumpſit* MCCII.

b *De* Abundo *dictum eſt in Annotatis ad cap. 2. lib. 2. Inſt. c.*

c *Villam ſeu pagum deſignari arbitror, qui in tabulis Blaviensis ſcribitur* Meling, *in aliis* Mela, *a cœnobio Villarienſi hora circiter media diſſitus.*

d *Hæc adeo ſunt obſcura, ut, quid velit dicere biographus, non ſit facile divinare.*

CAPUT VI.

Devota B. Goberti oratio; cæcitas; miſericordia.

Somnum abrupuit, piper mollicato deſtillat Boreas e cochlius ſeu ſocias.

POſtquam pius Gobertus monachali conſortio fuit conſurus *, inanem mundi militiam, quæ nil parit condotibile ad vitam æternam, cœpit non tantum vilipendere, ſed etiam deteſtari: monachalem vero militiam ſic amplectebatur, ut, in quibuſcumque poterat, fratrum ſuorum religionem imitabatur: jejuniis inſiſtebat; nocturnit vigiliis & matutinalibus orationibus invigilabat, ſecundum illud Evangeliſtæ dicentis; Vigilate, quia non puſtis hora, filius hominis veniet; & illud, Si ſciret pater familias, qua hora fur veniret, vigilaret utique & non fineret perfodi domum ſuam. Item canit Eccleſia; Non ſit vobis vanum, mane ſurgere ante lucem. Non igitur vanum reputabat ſuo Creatori matutinale ſervitium ante lucem miniſtrare: ſed caro ejus infirma, quam longo tempore lateivia nutriverat, in ſomnum ſæpe decidebat: nec mirum, ſi caro repetebat, quod per ſceleratam naturam conſuetudinis amplecti ſolebat: Ergo vir Dei piper aſſiduè ſecum deportabat, unde carnem ſomnis vacantem concitabat: qui, quoties ad officium matutinale ſomnum caro repetebat, piper inter dentes maſticabat, per cujus ardorem totum corpus evigilabat. Sit vir Dei carnem ſuam domabas, & modis talibus ſuæ carni cultum ſui Creatoris imprimebat.

amiſſum oculorum uſum

78 In quadrageſimali tempore, in die ſcilicet Paraſcevæ, id eſt paſſionis Domini, qua Chriſtus redemit electos *a*, quos ſuos fide & opere futuros eſſe præſcivit; qua die conventus Villarienſis in oratione devotiſſima exiſtebat, omniſque populus Chriſtianus plus ſolito debet religioni vacare, accidit, ut in illa die ſanctiſſima ad quamdam curiam Villarienſi cœnobio pertinentem miles quidam nefandiſſimus adveniret: nomen ſiquidem militis Godefridus de Winze *b* male dicitur: nomen vero curiæ, cum ad Villarienſem abbatiam duo gerat, ſcilicet panes & piſces, ideo etymologice Villarii Gerundium *c* appellatur. Hanc itaque curiam dictus miles ſathanæ cum ſuis complicibus deprædavit atrociter in ipſa eademque die: eos vero, quos ibi repperat, cum cæteris brutis animalibus deduxit, multaque mobilia, necnon & altaris ornamenta violenter tum ſuis complicibus rapuit & aſportavit. Fratres quoque, quos ibi repperit, crudelibus verberibus affecit. Sic ille tyrannus dictam curiam vitavit. Quo audito in abbatia Villarienſi, magnus ſit tumultus inter fratres, qui multis cum abbate precibus roguverunt pium Gobertum, quod ad locum iret præfatum, ut videret, quid hoc eſſet. Cumque pius Gobertus devotis precibus abbatis & conventus fratrum ſuorum paruiſſet, & cum ad curiam ſæpe dictam properare debuiſſet ſuper eo quod miles ſathanæ in hac die ſanctiſſima tantam violentiam feciſſet, adeo mirabiliter cœpit contriſtari, ut cum de abbatia debuit exire, præ nimia cordis anxietate atque admiratione carnali ſive corporali privaretur lumine.

die tertia recipit

79 Nempe quia pius Gobertus ſanctiſſimo tempore Dominicæ paſſionis enormem ignominiam tyrannicæ deprædationis non potuit aſpicere, divina proviſione corporeo lumine privatur triduo, ſicut corpus Dominicum triduo latuit in ſepulchro. Igitur hoc, quod pius Gobertus in aſpectu tantæ enormitatis lumen amiſit oculorum carnalium, atque in eo fuit exſtinctum lumen mundale, ſignificat tria tempora perfectorum Eccleſiæ, ſcilicet præſens, præteritum & futurum, in quibus vero lumine privatur, quia omnia ſua tempora expendunt in uſus malitiæ. Non etiam voluerunt in illa ſanctiſſima die redemptionis electorum malevoli una hora ſuam malitiam reprimere. Et ſicut Deitas beata Dominicum corpus ad vitam die tertia reſuſcitavit, ita & in pio Goberto die tertia lumen corporale reparavit.

miſericordia ejus plus patet

80 Tempore quodam accidit, ut vir Domini pius Gobertus pro quodam negotio, & cum eo monachus quidam Villarienſis, Radulphus nomine, cantor videlicet ejuſdem domus, in partibus Namurcenſium *d* proficiſcerentur. Qui venientes ad locum quemdam ejuſdem provinciæ Gemblatum e nomine, loquebantur ad invicem de multis ædificatoriis *: cumque ſic ſimul pergerent, & incedentes per viam fermocinarentur ad invicem, inter cætera, quæ loquebantur, hoc quoque vir Domini, motus pietate ad pauperes, (a) monacho interrogare cœpit, dicens; Frater Radulphe, habeſne aliquas eleemoſynas pauperibus erogandas? Cui monachus Radulphus reſpondit: Habeo quidem, ſed eas omnibus dare nolo, quia amplius indigeotibus impertiri ſtudebo. Sic confabulantibus & procedentibus, venerunt ad quemdam locum, ubi obviam habuerunt quamdam muliertulam, caſeos ſuper caput ſuum in ſporta portantem: quam videns vir miſericors, miſeritordia motus, percuſſoque equo calcaribus, anteceſſit monachum, ut monachus non audiret, quæ cum muliere loqui vellet.

d

e

** i. e. ſpectantibus ad ædificium.*

edit ſpectamen.

81 Cumque elongatus fuiſſet a monacho, & ad mulierem perveniſſet, ſalutavit eam humiliter, & dixit ei: O bona mulier, indigeſne eleemoſyna? Admirans autem (erat) mulier, quare propoſuiſſet talia: eras enim talis, quod non eleemoſynam ab aliquo petiſſet, niſi prius vir Domini pius Gobertus ad hoc eam intitaſſes. Depoſita ergo mulier de capite ſuo ſporta tum caſeis, humiliter petere cœpit eleemoſynam, dicens eis: Vere, Domini mei, valde bona eleemoſyna, vel aliquid indigeo boni. Dixit propterea ei pius Gobertus: Pete ergo citius; quia tibi daturus eleemoſynam hic ſequens monachus. Hæc omnia erant dicta, antequam propius appropinquabat idem monachus. Pius Gobertus cernens monachum venientem, dixit mulieri: Modo pete eleemoſynam in præſentia iſtius monachi: qua petita, dixit monacho pius Gobertus:

A tus: Frater Radulphe, numquid audis, quod iſta paupercula mulier nimium indiget eleemoſyna? Da ergo ei. Cui monachus reſpondit: Numquid non conſideras in hac muliere, quod dives ſit, & non indiget eleemoſyna? Videte, quod eaſeos & ova portat ſuper caput ſuum in ſporta: quæ ſi pauper eſſet, antequam eam ad petendum incitaſſetis, a nobis forſitan eleemoſynam petiſſet. Cui vir inclytus reſpondit: Non, non, cariſſime, ſed date ei eleemoſynam, & permittite abire. Cui Radulphus monachus dixit: Domine, ego volo eleemoſynam meam melius quam in hac muliere ſtabilire. Cui dixit pius Gobertus: Ey, cariſſime, numquid jam audiſti quod dixit: Vere paupercula ſum, & bene indigeo eleemoſyna: da ergo ei, ne ulterius tardes. Quid plura? vellet, nollet monachus, oportebat, quod ei daret: qua data, receſſit mulier, & ipſi proceſſerunt ad negotia ſua.

vere pater egentium.

80 Vere, pie Goberte, pater pauperum & ſublevator orphanorum potes appellari atque viduarum. Tu cum muliere paupercula loquebaris in itinere, compaſſus inediæ atque miſeriæ. Tu B imitaris Chriſtum, qui cum muliere loquebatur ſuper puteum. Ille petivit ab ea potum: tu impetraſti mulieri, ut a te & a ſociis tuis aliquod peteret ſubſidium. Pete ergo & tu pro nobis ad Dominum, ut meritis tuis doner nobis indulgentiam omnium peccatorum, & pervenire mereamur ad regna cælorum, ipſo præmiante, qui vivit & regnat Deus in ſæcula ſæculorum.

Explicit liber ſecundus Vitæ pii Goberti militis.

ANNOTATA.

a *Biographus in Actis num.* 8. *affirmat, quod* Deus .. omnes homines vult ſalvos fieri, & neminem perire. *Cenſuit proinde Chriſtum eſſe mortuum pro omnibus: quandoquidem ſalvetur nemo independenter a meritis ipſius. Cum ergo hic ait, quod* Chriſtus redemerit electos, *non negat mortuum quoque ipſum pro reprobis; vel ſi neget, non ita negat, quaſi media ad ſalutem ſufficientia Chriſtus eiſdem non promeruerit; ſed illo ſenſu; quod, qui media ad ſalutem ordinata negligunt, illis ſalutem non promeruerit efficaciter.*

C b *Alludit forſitan ſcriptor ad vocem Belgicam* winnen, *quæ* lucrari *ſignificat, ſenſuſque eſt, militem illum male dictum* Winze, *quia ruina autor erat, non lucri.*

c Gerundium *compoſitum ex vocibus* gerit duo; *ut innuit contextus.*

d *Comitatus Namurcenſis, cujus caput eſt urbs ſynonyma, provincia eſt Belgii, dioeſi Leodienſi conſinis.*

e Gemblaeum, *incolis* Gemblours, *Gallis* Giblou, *oppidum in Gallo brabantia Namurcum inter & Lovanium, diœceſis eſt Leodienſis: ubi inſignis eſt abbatia Ordinis S. Benedicti, anno 922. exſtructa. Videri poteſt Sanderus tom. 1. Chorographiæ ſacræ pag. 1.*

LIBER III.

Beati Goberti obitus.

LIB. III. *In deſcriptione tanti Gemblacenſis vere ſanctitatis;*

APropinquante tempore victoriæ viri Dei pii Goberti, quo ipſe contra omnia mundana vitia palmam triumphalem deſineret; quo Dominus Jeſus ipſe ſervum ſuum ad vitam remuneracionis æternæ convocaret, & in ejus capite D lauream perpetuæ beatitudinis imprimeret, ſubtili necnon & admiranda nimis occaſione Dominus Deus, ſicut pater piiſſimus, filium dilectiſſimum pium Gobertum ab omni charybdi & tentatione maris hujus mundi liberavit, & de carcere carnalis ergaſtuli cum triumphalibus canticis & hymnis angelicis hoc ordine eduxit. Imminente quippa tempore, quo pius Gobertus ad nuptias ſuperni regis convocatus, omni occaſione ſpreta, nec juga boum *a*, nec villas emens, ſine plica *b* & ſcrupulo, ſimplex & rectus ad cœnam paſchalis agni pervolaret, eodem tempore contigit, ut duciſſa Brabantiæ Alcydis *c* nomine, maritali patrocinio viduata *d* eccleſiam B. Petri *e* Gemblacenſis *f* deprimeret, & ejus jura quorumdam malevolorum conſilio deſalcaret, jura monachorum loci prælibati ſibi appropiaret *g*, & dictam eccleſiam adeo moleſtaret, ut infamia taniæ perſecutionis aures pii Goberti pereuteret. Hoc viſo abbas *h* & conventus Gemblacenſis cœperunt contriſtari ſuper eo, quod duciſſa jura ſua crudeliter deſalcabat: & quia tantam peſtem E non poterant evadere, precibus quam plurimis unanimiter pium Gobertum flagitabant, ut ipſe precibus duciſſam interpellans *; adeo quod ipſa precibus pii Goberti mollita dictum abbatem Gemblacenſem & conventum ſuo jure pateretur gratulari *. Igitur pius Gobertus, videns eorum juſtas eſſe querimonias, anguſtiis eorum & querimoniis turbatus eſt, ſic ut ſe vix a lacrymis cootineret: (&) ipſorum negotium, prout melius poſſet, ſuſcepit agendum.

a Ge. *vel* Gi. *pro* Gembl. *h* Ge. *pro* Gembl. * *i. e.* interpellaret * *i. e.* gauderet

84 Perrexerunt itaque virum Dei pium Gobertum ſecum ducentes ad duciſſam, quod * a eorde ſuo ſenes & tribulos poſſent monitis ſalutaribus evellere. Cumque perrexiſſent, equus pii Goberti, (qui) nimia eius & otii laſcivia fuerat indocilis & effrænus, contra calcaria calcitrabat, venienſque ad locum, ubi tranſitus non erat expeditus, eum impetu procurrens, ſe ipſum ſumque ſeſſorem obruit in terram: ſic ut pius Gobertus ſub equo ruit in faciem ſuam, ut fere fuiſſe videretur extinctus. Videntibus & ſtupentibus pii Goberti conſortibus, erueruot eum cum Chriſti ſignaculo & dixerunt ei: Revertere F ad locum Villarienſem, pater piiſſime, quia ſanguis a facie tua non ceſſat emanare: non poſſes ad locum propoſitum nobiſcum venire: ſed pius Gobertus, deſiderans dictum negotium cum pietate promovere, reſpondens ait: Non revertar imperfecto negotio, quod ferventi ſuſcepi peragendum deſiderio, a quo nullus labor me poterit avertere; quia pro Eccleſiæ negotio ſum paratus in laborem & in mortem ire: nec mihi poterit aſperitas cujuslibet rei deſiderium fervens immutare.

In quo gravitur vulneratus. * *i. e.* ut

85 Sic Gobertus vir piiſſimus, per ſingula membra totius corporis ſanguinolentus, usque ad duciſſam perrexit: quo viſo duciſſa cœpit contriſtari & tædere, admiranſque inquiſivit, quid hoc eſſet, & quis viro Dei tantam moleſtiam intuliſſet: qui reſpondens ait: Domina *i* mea duciſſa hæc mihi feciſti vulnera, nec alius niſi tu ſanguinem meum diffudit a corpore meo. Cui duciſſa; Quid dicis, pater piiſſime: pro totius mundi pecunia nollem tibi talia feciſſe. Ad quam pius Gobertus ait: Si non opprimiſſes * jura B. Petri Gemblacenſis, hoc mihi non accidiſſet.

Aleydem Brabantiæ ducem permovet *i* *i. e.* ego * *i. e.* oppreſſiſtes

Cui

A. MONACHO VILLARIENSI ANONYMO.

A Cui duciſſa dixit: Quomodo tibi hæc evenerunt, audire deſidero. Ad quam pius Gobertus ait: Audito in rumore nubilo, quo, quantis & quibus ſupplieiis jura jam ſæpe dictæ eccleſiæ moleſtares; ut pro dicto negotio preces humiles tibi diffunderem, ad te veniens * nimia feſtinatione, ſicut dicit philoſophus: Omnis impetus habet ſæpe difficiles aditus: hinc eſt quod ex abrupto, non prævifus ego ſub equo, & equus meus ſub me, necnon & ſupra me penitus & impetuoſe cecidit. Ego ſi quidem ruens * in faciem meam, ſic ut nimia læſione tantum ſanguinis emanaret, ut roſeo cruore meæ veſtes & membra ſingula tingantur.

* i. e. veni

* i. e. mi

ut jura Gemblacenſium teneant quæ habent.

86 Cum hæc & multa alia duciſſa percepiſſet viro Dei eveniſſe, doluit acriter ſuper eo, quod viro Dei talia contigerunt ipſius occaſione, cœpitque a pio Goberto ſiſcitari, ſi poſſet aliqua medicina convaleſcere. Cui pius Gobertus reſpondit: Si vis, Domina mea, me potes ab hac corporis læſione mundare. Ad hæc duciſſa feſtinanti voce reſpondens exclamavit. Si te potero

B quocumque modo curare, pœna, labor, & expenſæ me non poterunt a tua ſoſpitate retrahere. Cui pius Gobertus reſpondens, ait: Si bono Petro Gemblacenſi ſua jura pacifica reliqueris & quieta, ſic ut ea non amplius defalcaveris, mihi videberis totum corpus meum curaſſe, & animum meum jucunditati reliquiſſe. Dico tibi ſiquidem; Non eſt tutum jura cæleſtis janitoria diſſipare. Quoniam, velut Apoſtolus dicit, opera ſingulorum ſive bona, ſive mala ſint, ſequuntur illos. Ad hæc verba duciſſa, juris & rationis aculeo ſtimulata, reſpondens coram multis viris fide dignis, prorupit in hæc verba: Ex hoc nunc in ſempiternum jura B. Petri Gemblacenſis in firma libertate relinquo, & ab omni inſeſtatione remitto.

Reducit dotationem ad veterem ſtatum.

87 Sic pius Gobertus dictam eccleſiam in eccleſiaſticam libertatem reduxit, & pro ſponſa Chriſti ſanguinem ſuum ſudit, atque mortis ergaſtulum ſubiit, ſicque imitator Chriſti effectus

C eſt, ſicut patet in præmiſſis. Hoc ergo negotio peracto pius Gobertus arduiſſimis & gravibus læſionibus affligitur, in locum ſuæ converſationis reverſus eſt. Cumque fratres Villarienſes eum vidiſſent tantis læſionibus affictum, per totius abbatiæ officinas fit tumultus fratrum plangentium, videnteſque eum doloribus oppreſſum dixerunt: Decet te, frater piiſſime, te decet in infirmatorio requieſcere, donec poſſis ſanitatem recuperare. Qui reſpondens ait: Sic me placet eum fratribus meis habitare, quia mihi tam jucundum videtur eſſe, quod in vita mea lemper eis cupio conjungi, & in morte noo vellem ab eis ſeparari. Dixerunt ergo ei: Non poſſes, frater piiſſime, læſus & imbecillis clauſtri laborem ſuſtioere. Vir pius Gobertus tandem monitis ſalutaribus fratrum confractus, eorum precibus præbuit aſſenſum. Ergo pia pompa monachorum pium Gobertum duxit ad infirmatorium.

S. Euchariſtia ſolatio ei adeſt.

88 Ibidem vir pius jacens in grabato, ſuoque corpore præ nimia vexatione læſionis inflato, de die in diem magis ac magis ægrotabat: & quia virtus in infirmitate perficitur, velut aurum in fornaca comprobatur, & ſicut ferrum ſerupuloſum lima mordaci planatur & decoratur; ſic vir Dei quanto magis caterius infirmitate corporis flagellatur, tanto magis fide ſuius & confeſſione, cæterilque virtutibus ſuo Creatori firmius junctus copulatur. Miro modo totus in Dei ſervitium confuius, circa pauperum negotia ſollicitabatur; ſemperque ſuo meditans Creatori circa fidem Catholicæ religionis & altaris myſteria in corporalis infirmitatis agonia vacabat. Hoc videntes fratres ejus io aſpectu ſuo ſtatuerunt altare Domino, volentes in eo pii Goberti deſideria complere, ut ibi quotidie poſſet Euchariſtiæ confectionem divinam videre. Illuc quotidie plures monachi venientes, gratam & immaculatam & acceptabilem hoſtiam Dominici Corporis cum ſacerdote offerente per fidem conſecrantes, ſpiritum pii Gobertii conſolabantur: quam Euchariſtiam vir Dei animo fideli ampleclebatur, ſic ut corporis infirmitatem traderet oblivioni, nec ab ea vellet erui, ſciens, quos Deus amat, arguit & caſtigat; & illud; qui eripiuntur a numero flagellorum, eripiuntur a numero filiorum.

vera & bona multi fidei ſit infirma.

89 Siquidem vir Dei hæretica temeritate non vacillabat, ſed fidem, Apoſtolica veritate fundatam, in corde firmabat. Si vero fides Carbolica quædam continebat, quæ ratio humana nequit comprehendere, tamen hoc pius Gobertus fideliter credebat & devote, ſecundum illud Scripturæ k: Divina operatio ſi ratione comprehendatur, non eſt admirabilis; nec fides habet meritum, cui humana ratio præbet fundamentum: & quia de facili a gloria mundanæ militiæ feliciter abſolutus erat, omnis vana ſuperſtitio mundanæ militiæ ſuis felicibus actibus invidebat. Suis fratribus, in quibuſcumque poterat, miniſtrabat: majoribus & paribus ſincera mente, ſimplici pietate, robuſta caritate verbi, meotis & operis miniſtrabat: minoribus propter Deum ſic obediebat, ut non ſibi pares eos adaptaret: ſed, ſi licerer, eis calceamenta detraheret & tergeret: quia miro affectu domeſticos fidei venerabatur; quos & in extremis erudiebat, ne deciperet cos ille callidus inſidiator, qui non ceſſat inſipientes inſidiari, ut incautos decipiat, devoret deceptos, tamen devorans nequit (eſſe) ſatur.

E

k

Acquieſcens voluntati divinæ

90 Propter dilectionem proximorum vir Domini pius Gobertus præſentem vitam diligebat: ſpes & conſolatio vitæ æternæ præſentem vitam ſe ſpernere cogebat. Sic mens ejus erat diverſis concuſſa deſideriis, quia ioter fratres converſari deſiderabat, & ad Chriſtum ſublimari præoptabat: nihil tamen in corde niſi Chriſti voluntatem confirmabat, ejuſque deſiderium mandato ſui Creatoris ardebat * cum jam premeret ipſum infirmitas & læſio morti vicina, numquam tamen recedebat a cultu ſui Creatoris cujus * ſpiritus multis articidiis pœnitentiæ *

F

* hoc legi non potest

91 Igitur vir Dei pius Gobertus corporis ſui læſione, caroaliſque languoris decoctione defæcatus, in vera fide & ſincera religione proaimis ſuis ſalutare reliquit exemplum, anno Domini mcc.xxiii. in die S. Bernardi, quæ tonc fuit in feria quarta / menſis Auguſti, hora matutina, ſcilicet in ſecundo oocturno vigiliarum ejuſdem feſtivitatis, pius Gobertus toto corpore contremuit, & ſuo Creatori ſpiritum in conſpectu conventus monachorum ac cæterorum fratrum plangentium atque canentium, in ſumma pace reddidit: cujus beatam animam non tantum unus deportat chorus angelorum; ſed innumerabilium multitudo legionum, tribuſque & hierarchiæ ſpirituum beatorum gratulantes, eam deportant pereoniter laudandam. Ipſam & deportat chorus angelorum cantantium & laudem Deo dicentium. Corpus

pie moritur,

/

exa-

A exanime profequitur pompa monachorum, ac cæterorum fratrum deplangentium.

ANNOTATA.

a *Alludit ad parabolam propoſitam Lucæ 14. v. 16. ubi invitati ad cœnam excuſationem petunt a bobus agriſve emptis.*

b *Id eſt, nolle ſe* implicans *excuſationi, nullam oſtendens difficultatem. Senſu hoc vocem* ſcrupulus *uſitatam oſtendit Gloſſarium Cangii.*

c *Nata eſt Aleydis ex Hugone ſeu Odone IV. Burgundiæ duce, nupta Henrico III. Lotharingiæ & Brabantiæ duci, cui cognomen* magnanimus. *Obiit anno 1273.*

d *Obiit Aleydis maritus biennio vel triennio ante* S. Gobertum.

e *Cœnobium Gemblacenſe primariam circa annum 950. patronam habuit ſanctiſſimam Dei Matrem. Dein a S. Petro, ſue quoque patrono, communiter* Gemblacum S. Petri *cœpit appellari, Latine hæc Sanderus tom. 1. Chronographiæ ſacræ, pag. 7.*

B f *De Gemblacenſis abbatiæ initio diximus in annotatis ad caput proxime præcedens lit. e.*

g *Aliorum conſilio, non ſuopte ingenio Aleydis hæc patravit; ut teſtatur chronologus Villarienſis apud Marcenium tom. 1329. Et vere Aleydem cum ſuo conjuge affectu benigno & liberali religioſos viros complexam, teſtatur ipſius epitaphium, tumbæ marmoreæ Lovanii in templo RR. PP. Dominicanorum inciſum, & relatum tom. 1. Diplomatum Belgicorum pag. 207.* D A. MOLNACHO VILLARIENSI ANONYMO.

h *Abbatem Gemblaci egiſſe Radulphum ex Haſbaniæ nobilitate oriundus. Obiit anno 1268. Ita colligitur ex Sandero tom. cit. pag. 14.*

i *In eodem Sanderi tomo, pag. 24. ſebedæ Gemblacenſes tradunt, has a* B. Goberto *querelas contra Aleydem depoſitas apud Henricum, maritum Aleydis: verum hoc cum biographis noſtris non cohæret; qui non modo rem apud Aleydem ipſam tradunt peractam, verum etiam Henricum tum temporis fuiſſe defunctum, &* Aleydem maritali fuiſſe patrocinio viduatam.

k Scriptura *ſumitur latius, prout complectuntur libros quoſvis pios: non enim verba a biographo allegata leguntur in Litteris ſacris, ſed in homilia S. Gregorii ſuper cap. 20. Joannis.*

l *De die obitus dictum eſt in Commentario numer. 43.* E

DE B. BURCHARDO PRESBYTERO &c.

Vide Append. tom. 6. Auguſti pag. 827.

DIES VIGESIMA PRIMA AUGUSTI.

SANCTI, QUI XII. KAL. SEPTEMBRIS COLUNTUR.

S. Anſtus Euprepus vel Euprepius epiſc. Veronæ in Italia.
S. Paternus M. Fundis in Latio.
S. Cyriaca vidua & mart. Romæ.
S. Anaſtaſius vel Attalus M. Salonæ in Dalmatia.
S. Natalis conf. presb. Caſali in Liguria.
S. Donatus, S. Romulus, S. Sylvanus, S. Venuſtus, S. Hermogenes } MM. Forojulii in Italia.
S. Luxorius, S. Ciſellus, S. Camerious } MM. in Sardinia.
S. Baſſa, S. Theognis vel Theogonius, S. Agapius, S. Piſtus vel Fidelis, ejus filii } MM. hæc in Halone inſula; illi Lariſſæ vel Edeſſæ in Græcia.
S. Quadrati epiſcopi.
S. Priſtus, S. Sevos, S. Quadratus ep., S. Suodophagus, S. Aſtuſus } Martyres.
S. Diomedes, S. Zoticus, S. Zatamgelus, S. Moyſeus } Alexandrini.
S. Julius, S. Julianus, S. Vincentius, S. Augurius, S. Eulodius } MM. in Hiſpania.
S. Hippolytus, S. Trajanus, S. Quadratus, S. Primus } MM. Romani.
S. Bonoſus, S. Maximilianus vel Maximianus } MM. Antiochiæ in Syria.
S. Privatus epiſcop. & mart. in Occitania Galliæ provincia.
S. Julianus epiſc. Benearnenſis in Gallia.
S. Leontius epiſc. Burdegalenſis in Gallia Aquitanica.
S. Avitus epiſc. Claromonte in Arvernia.
S. Theocleta Thaumaturga.
B. Balduinus abbas Ordinis Ciſtercienſis, Reate in Italia.
S. Bernardus de Alzira martyr, Ordinis Ciſtercienſis, item SS. Gratia & Maria foro-

A sorores ejus virgines & martyres Alziræ apud Valentiam in Hiſpania.

B. Bernardus Ptolomæus, fundator congregationis S. Mariæ Montis Oliveti. D

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES DILATI.

IN Italia, depoſitio B. Michaelis Florentini, congregationis .. Camaldulenſium monachi, *occurrit hodie in Menologio Bucelini, ubi etiam hic laudatur. Caſtellanus in Additionibus ad ſuum Martyrologium univerſale pag. 941. cum ponit cum titulo* venerabilis, *die* XXIII. *Januarii: apud nos vero ad diem* XXI. *ejuſdem menſis ex aliis quidem hagiologis ſignatur; ſed, quia de publico ejus cultu non ſatis conſtabat, inter Prætermiſſos tantum ponitur; uti videre licet in Prætermiſſis ad dictum diem* XXI. Januarii.

Duorum fratrum ac martyrum, qui Arwaldi ſunt vocati, ac regio ſanguine orti, paſſio in Vecta inſula (*vulgo Wight.*) *Annuntiatio hæc extracta eſt ex ſecunda editione Martyrologii Anglicani Wilſoni. Quæ autem huc ſpectant, cum expoſita jam pridem fuerint in Prætermiſſis ad diem* XXVIII. *Januarii; item ad diem* XX. *Februarii, occaſione Cymberti abbatis; adeat lector* XXVIII. Januarii, & XX. Febr. B

In Alexandria Conchæ martyris *annuntiatio ponitur hac die in noſtro Floravia Ms. quæ etiam notatur ex Greveno inter auctaria ad Uſuardum a nobis editum; ſed paulo aliter:* In Alexandria, Contæ nobilis. *Vide quæ jam pridem a nobis dicta ſunt de* S. Cointa *ſeu* Quinta *ad diem* VIII. Februarii.

S. Renoberti translatio Varziaeum (*a Varzy*) *habetur in Catalogo Mſ. Sanctorum urbis Autiſſiodorenſis, quem aſſervamus ſub involucro* SS. 19. *De S. Renoberto epiſcopo Bajocenſi in Gallia mentio fit in Prætermiſſis ad diem* XXIII. *Aprilis, ubi remiſſus eſt ad diem* XVI. *Maji. Caſtellanus in Additionibus ad eumdem diem* XVI. *Maji pag.* 957. *ponit collegiatam S. Eugeniæ Varziacenſis in provincia Nivernenſi eccleſiam, in qua videri aſſeris ejus ſepulcrum cum hac inſcriptione:* Hic jacet Regnobertus præſul, Bajocenſis epiſcopus; *& ubi* S. Renobertum *appellari ipſum obſervat, ſicut etiam Autiſſiodurs, ſub ejus nomine eccleſiam parœcialem ibidem eſſe addens, ac feſtum ejus celebrari die* XXI. *Auguſti, qua una e translationibus illius occidit. Plura de hoc præſule jam pridem dicta ſunt in Opere noſtro ad diem* XVI. Maji. C

In Macedonia ſancti Quadrati, qui Publio Athenarum epiſcopo ſucceſſit, imperante Hadriano, *annuntiatio habetur apud Maurolycum hac die. Ad* XXVI. *Maji ponit iſtam:* Apud Athenas B. Quadrati epiſcopi, qui Publio ſucceſſit, & pro defenſione fidei librum .. Hadriano tradidit. *Sunt, qui hunc ab illo diſtinguunt; ſed adjuncta utrobique tam ſimilia non credimus convenire perſonis numero inter ſe diverſis. Conſule, quæ jam pridem a nobis dicta ſunt die, quam modo memorabam,* XXVI. Maji.

S. Richardus epiſcopus Andrienſis in Apulia, *occurrit apud Ferrarium in utroque Catalogo, & in Martyrologio Anglicano typis edito. Actum de illo eſt tomo* II. *Junii ad diem* IX. *iſtius menſis. Adeat itaque lector eumdem diem* IX. Junii.

Certamen S. Argenteæ & filiorum ejus *notatur in Martyrologio Arabico-Ægyptio. Apud nos ad diem* XIII. *Junii, tomo* I. *iſtius menſis, pag.* 679. *actum eſt de Martyribus, qui ibidem dicuntur in Ægypto paſſi; & inter illos de* Argenide, *quam magis ſuſpicatur, eamdem forte eſſe cum ſuperiore, mutato licet aliquantulum nomine, ſi ei filios in martyrio ibidem adjunctos viderem, ſicut ſupra fit. Vide interim, quæ dicta ſunt ad diem, quem memorabam,* XIII. Junii.

S. Palladius epiſcopus Ebredunenſis *eſt apud Ferrarium: de quo etiam Tamayus. Vide apud nos diem* XXI. Junii.

S. Euprepia, ancilla & martyr *annuntiatur* Auguſtæ Vindelicorum *hac die a Caſtellano. Ibidem loci in ſuo textu Gallico Martyrologii Romani ad diem* XII. *Auguſti retuleras* Euprepiam *martyrem, & unam ex ancillis S. Hilariæ, martyris B. Afræ martyris. Locus, nomen, officium ancillæ, & titulus martyris cum utrobique conveniant, omnino mihi perſuadeo, unam eamdemque Sanctam annuntiari; præſertim quia idem martyrologus in ſuo indice nominum Sanctorum, unicam dumtaxat aſſignat die* XII. *Auguſti: de qua egimus cum Martyrologio Romano ad eumdem diem* XII. Auguſti. E

Beneventi, SS. Leontii, Valentii, atque Ypolyti, *commemoratio notatur in additionibus Mſs. Cartuſiæ Bruxellenſis ad Uſuardum Greveni. In noſtra collectione Sanctorum, quam Bollandus ſua manu ſcriptam nobis reliquit, dicuntur* epiſcopi. *Catalogus iſtorum epiſcoporum ad Ughellum adeo mutilus eſt, ut a primo procedat ad decimum tertium; ita ut nihil ex eo lucis invenerim. Nec plus reperire mihi licuit apud Viperam in epiſcopis Beneventanis, & in ejus Catalogo Sanctorum, quos iſta eccleſia colit. Apud Florentinum annuntiatur:* In Lucania provincia natalis ſanctorum Valentini, Leonti; *additoque in notis:* Quæ de Lucanis Martyribus adnotare potuimus, jam præterita die dicta ſunt; *qua etiam nos de illis egimus; ut compertum non habeam, an & qualis facta hic ſit confuſio. Videri interim poſſunt, quæ de Lucanis forte Martyribus dicta ſunt heſterno die* XX. Auguſti. F

S. Mochteus abbas in Hibernia *invenitur apud Wiſfordum. Acta ejus illuſtravimus in tomo* II. *hujus menſis* XIX. Auguſti.

S. Lucius M. *ponitur in Synaxario, quod e Menologio, juſſu Baſilii imperatoris collectum notatur; ſed vide, quæ de eo diximus* XX. Aug.

Romæ, S. Attali militis & martyris *meminit Ferrarius in ſuo Catalogo generali; Caſtellanus autem hæc habet:* Paleſtrinæ, S. Attalus martyr. *Plura, quæ addamus, in promptu non ſunt, præter ea, quæ hoc die dicentur de S. Anaſtaſio vel Attalo martyre. Eo itaque lectorem mittimus.*

Cordubæ in Hiſpania S. Sampſonis abbatis. *Annuntiatio eſt Ferrarii. De eo etiam agunt Tamayus, ac monaſtici, Wion, Dorganius, & Me-*

A *Menardus ; & hic ultimus eum refert cum titulo* epiſcopi ; *quo fundamento ? In notula vero marginali*, an, *inquit*, Sanctus ſit habendus, non ſatis liquet. *Scribit de illo Ambroſius de Morales in ſuo Chronico lib. 14. cap. 3. & lib. 15. cap. 21. item in ſchedis ad librum primum Memorialis Sanctorum divi Eulogii pag. 255. Sed hactenus publica hujus abbatis veneratio nusquam nobis ſuadetur : cui etiam nullo modo favet epitaphium, quod idem auctor recitat ex Cypriano archipresbytero, ubi inter Viri elogium ſunt iſta :*

Flecte Deum precibus, lector, nunc flecte, peroro,
Æthera uti culpis valeat conſcendere terſis.

Hæc non cohærere cum cultu publico tunc temporis, quis non videat?

S. Artoſus & ſocii ejus martyres *ponuntur a Caſtellano ; qui alibunde nobis ignoti ſunt : niſi forte ſpectent ad Alexandrinos, de quibus agetur hac die.*

B Flori abbatis, diſcipuli ſancti Mauri abbatis, *commemoratio habetur inter Auctaria ad textum Uſuardi noſtri impreſſi & illuſtrati, hac die cum titulo* beati ; *qua etiam refertur a Ferrario in Catalogo Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non ſunt, & eodem titulo honoratur. Actum eſt de* Floro *apud nos tomo 1. Januarii in Vita S. Mauri abbatis ; ubi cap. 9. pag. 1049. dicitur* Cum .. ſanctiſſimo .. in omni vixiſſet religione, duodecimo Kalendarum Septembrium feliciter migrans ad Dominum, diem clauſiſſe extremum : *& obſervatur in notula*, eo die in multis Martyrologiis ejus inſcriptum eſſe nomen. *Mabillonius in Annalibus Benedictinis tomo 1. ad annum Chriſti 547. refert, eum* piiſſimo vixiſſe, *& dicta die obiiſſe ; & in Actis Sanctorum ſtatus Ordinis tomo 1. pag. 295. obſervat ex Bollando id quod jam indicabam. Cum tamen nec ibi, nec in Faſtis monaſticis Wionis, Dorganii, Menardi,* Florum *Sanctis annumeratum inveniam, aliaquin in hac materia ſatis liberalimus ; ſuſpicor, ipſi deeſſe publicum ac legitimum cultum ; de quo ſi interea ſufficienter nobis conſtiterit, locus ipſi dabitur inter Sanctos*

C *in ſupplemento Operis noſtri.*

Verdæ S. Sevilonis epiſcopi *commemoratio habetur in Ferrario* ex Kal., *ſicut aſſerit in notis*, & Brev. Scotico : in quo unus ex iis, qui ſub Karolo Magno Saxones enovcrit, narratur. *Eum quoque memorat Demſterus. Plura de ea quæſita, ſed reperta non ſunt hactenus.*

Vliæ in Bætica Hiſpaniæ S. Quadrati, ipſius urbis epiſcopi, *memoriam ex pſeudo-Dextra conſignat Tamayus, eumdem hunc eſſe volens, qui hodie ſine titulo loci epiſcopatus annuntiatur in Martyrologio Romano ; ſed perperam. Varii Quadrati epiſcopi dantur hac die ; quibus antequam ſynonymus adjungatur in Hiſpania, neceſſe eſt hoc probari teſtimoniis melioribus quam pſeudo-Dextri, ac Bivarii ad eumdem notas apud Tamayum : de quorum ineptiis nihil hic dicam, cum toties in Opere noſtro eorumdem nuga jam refutatæ ſint. Adeat interea lector quæ hodierna die de ſanctis Quadratis epiſcopis dicentur.*

Servatus *aliquis eſt in noſtra collectione Sanctorum, quam noſter Bollandus ſua manu ſcriptam reliquit ex variis Kalendariis ſeu Faſtis ſacris. Plura de eo in promptu non habemus.*

SS. Timotheus ep. Alexandrinus, & Proterius D presbyter MM. *indicantur apud Wilfordum. De Timotheo conſule Prætermiſſas ad diem* VII. *Februarii, & Hiſtoriam Patriarcharum Alexandrinorum chronologicam, quæ habetur ante tomum* V. *Sanctorum Junii noſtri, ubi pagina* 51. *datur elogium ejus ; e quo nondum hactenus videtur ſufficiens nobis præbori fundamentum, ut eum annumeremus Sanctis, qui titulus ibidem a pagina* 50. *ipſi apud nos etiam tributus non fuit ; nec apud Renaudotium in Hiſtoria patriarchar. Alexandr. a pag.* 120. *de eo agentem. Certaru itaque antiqui ejus cultus deſideramus documenta. S. Proterius martyr & patriarcha Alexandrinus habetur tomo* III. *Februarii, die* XXVIII. *ejuſdem menſis, a pag.* 729. *qui* primo eccleſiæ Alexandrinæ præsbyter, dein archipresbyter, poſtea epiſcopus ſeu patriarcha *fuit, ſicut ibidem dictum.*

Natalis ſanctorum Valentii & Leoncii in ſancta Sophia, *notatur inter Auctaria Uſuardi a nobis* E *illuſtrati. De Martyribus ſynonymis mentio fit inter hodiernos Prætermiſſos. Hi autem quales ſint ; compertum non habemus.*

Heyndenricus abbas beatæ Mariæ de Zedclitz in Germania, *exſtat apud Henriquezium hac die ; ſed proxime ſequenti apud Chalemotum, utrobique honoratus* beati *titulo.* Henricum *vocat Manricus in Annalibus Ciſtercienſibus ad annum Chriſti* 1233. *cap.* 8. *num.* 1. *ubi dum nomini ejus addit vocem* quidam, *ſatis indicat, illum ſibi non ſatis cognitum fuiſſe. Nec vero nobis cognitus eſt publicus ejuſdem abbatis cultus, atque adeo hic ipſi locum damus.*

S. Mazuta virgo in Scotia *ponitur a Caſtellano ; de qua Demſterus meminit die* XXII. *& XXIII. Decembris. Vide quæ hac die inter Prætermiſſas dicimus de Frucana.*

Oſtogeſæ in Hiſpania S. Vildefridi ipſius urbis presbyteri, qui gloria confeſſoris admirabilis, & miraculorum munificentia celebris, in Domino quievit ; *ex Tamayo, qui indicat in notis, memoriam ejus ſignari hac die,* quia Luitprandus .. illam conjugit eum SS. Martyribus Juvenali, Boſoſo, & Maximiano. *Addit iſta* : Prorſus ejus res geſtas obliteravic tem- F porum colluvias, quæ nec diem, nec annum obitus S. Præſulis nobis patefecit. *Affirmat denique*, eum floruiſſe ante tempora Conſtantini. *Ut hunc presbyterum, cujus res geſtæ, vel ipſamet Tamaya fatente, in tanta ſunt obſcuritate, inter alios hujus diei Sanctos recenſeremus, melioris nota teſtimonio opus erat, quam pſeudo-Luitprandi, vel aliorum hujuſmodi fabulatorum. Conſule, quæ hac die dicentur in SS. Bonoſi & Maximiliani, vel Maximiani MM. Commentario prævio* §. 2.

Baſſus monachus in Clara-valle *notatur in Kalendario Ciſtercienſi, quod anno* 1617. *Divione excuſum eſt. Non invenio illum hac die in Menologio apud Henriquez : qua Chalemotus eum annuntiat cum titulo* beati, *& laudat, dicens inter alia, fuiſſe eum de primis S. Bernardi diſcipulis, qui Clarævallenſem eremum coluerunt, piiſque operibus illuſtraruot. Sed nobis eſt, nihil a me inventum de eo fuiſſe in Annalibus Ciſtercienſibus Manrici ; ut omnino cenſeam, ſufficere ſolam, quam de illo hic facimus, memoriam.*

Gitmara de Roſario, in monaſterio Averienſi

A Luſitaniæ, *exſtat in Viridario Germanico P. Friderici Steil.*

Philippus eremita *notus eſt in Martyrologio Siculo Octavii Cajetani noſtri, ſed appoſito aſteriſco, ut ſecernatur a Sanctis, qui publicis honoribus coluntur.*

Vincentius Vernedus *cum titulo* venerabilis *exſtat apud Marcheſium in ſacro Diario Dominicano, ubi etiam datur ejus Vita.*

Helinus Floreffienſis primum abbas ſeptimus, deinde abbas S. Abacuc Jeruſalymitanæ diœceſis *legitur in Bibliotheca Ordinis Præmonſtratenſis apud Joannem le Paige, partis primæ libro primo, cap. 18. pag. 348. & quidem cum* beati *titulo: ſine quo refertur in Floribus eccleſiæ Leodienſis apud noſtrum Fiſcoum hoc die pag. 382. quem ſignat in elogio Viri, quod pag. 383. ſubdit e Bibliotheca Ciſtercienſi.*

Valentianæ, depoſitio beati Gilberti, ſecundi ſancti Joannis conventus abbatis. *Ita Raiſſius in Auctario ad Natales Sanctorum Belgii Joannis Molani. Elogium ejus, quod ſubditur, in hoc*

B *refert*; animam Deo cum ſanctitatis opinione eum reddidiſſe, *recitatque verſum, qui ad ipſius ſepulcrum fuerit appoſitus, & in quo* ſanctus *vocatur. Si conſtaret, eum cultu publico & Sanctis debito honoratum fuiſſe, inter hujus diei Cœlites locum illi daremus.*

Julianus epiſcopus *annuntiatur* in Vaſconia *apud Sauſſayum in Supplemento, & titulo* Sancti *donatur*: quem, *ait*, nonnulli cenſent eum eſſe, qui primus præfuit hierarchæ eccleſiæ Leſcarenſi in Bearnia provincia. *Si hic ſit, pauſcula, quæ de eo reperta ſunt, invenies inter alios hujus diei Sanctos; ſin vero diverſus; majorem de eo notitiam ſuggeri deſideramus.*

Depoſitio beatiſſimæ matris noſtræ Humbelinæ, beati Bernardi ſororis, quæ ab ipſo mirabiliter converſa, ſæculi deliciis contemptis, rigidiſſimam vitam inſtituit . . *nec non* poſt multa pietatis opera, miris præcedentibus ſignis .. ad æternam patriam tranſivit. *Annuntiatio eſt Chryſoſtomi Henriquez in Menologio Ciſtercienſi hac die: qua etiam Sauſſayus ac Menardus eam referunt, & quidem cum*

C *titulo* Sanctæ. *At Chalemoto in ſua Serie Sanctorum & Beatorum &c. Ordinis Ciſtercienſis, die proxime ſequente ſufficit titulus* Beatæ. *Inter alias vero illius laudes*, Ejus feſtum, *inquit*, celebratur per omnia congregationis Hiſpaniæ cœnobia tamquam patronæ ſanctimonialium Ordinis Ciſtercienſis *&c.*; *ſed memoria, ut ſuſpicamur, privata, vel ſaltem non ſatis accommodata ad cultum publicum ei concedendum, atque adeo ad eam collocandam in Opere noſtro inter Cœlites, qui talem cultum habere probantur. Et confirmamur in ſuſpicione noſtra ex eo, quod Manricus, Annalium Ciſtercienſium diligens ac fidelis collector, & Hiſpanus quidem, ad annum Chriſti 1141. cap. 4. ubi ſcribit de piiſſimo ejus obitu, ac mirabilibus, quæ iſta occaſione acciderunt, ac ibidem videri poſſunt, tametſi* Sanctæ *prærogativa eam dignetur, in fine tamen dicti capitis nulla alia profert in rem præſentem, publicam, inquam, venerationem, monumenta, quam* Martyrologium Menologiumque, *quæ, cum* Sanctis annumerant, Ciſtercienſe & monaſticum, utrumque vigeſima prima die menſis Auguſti. *Additur*

Miræus item *in* ſuo Kalendario die ſequenti. D *In Vita ejus, quæ anno 1633. Levanii edita eſt Gallice, auctore R. P. D. Bonaventura Wauſtro Ordinis Ciſtercienſis, cap. 8. quo agitur de obitu ipſius, nullum etiam publici cultus veſtigium expreſſum invenimus. Ut itaque in hac re procedamus debita cum cautela, rogatos volumus eruditos Ciſtercienſes, ut, ſi forte incideriot in alia documenta, quæ publicum Humbelinæ cultum certius nobis comprobent; ea ſubminiſtrare nobis non graventur, honoratiorem piiſſimæ mulieri daturi locum in hoc Opere noſtro, vel in ejuſdem ſupplemento, ſi petitioni noſtræ faciant ſatis.*

Guillielmus Reriachus, *Vauri in Aquitania* } *cum titulo* beatorum martyrum *reſervantur tres primi ab Arturo in Martyrologio Franciſcano: quibus addunturalii*, beatorum *titulo donati.*
Stephanus Regnacus, *ibidem*
Jacobus Lambertus, *ibidem*
Conradus Probus epiſcopus, *Tulli Leucorum*
Simon confeſſor, *Meſſanæ in Sicilia*
Petrus a Colle conf. Tertiarius, *in Hetruria*
Annonyma virgo. *Caſſeliæ in territorio Hiſpalenſi*

Hæc etiam notatur in Gynæceo, & in Menologio Hueberi; ſed ab hoc ſine titulo beatæ. *Ex eo addimus ſequentes: ſunt autem iſti:*

Julianus Guliacco, *Raſſi in Languedocia ab hæreticis occiſus.*

Annonymus, *Erfurthi in Thuringia.*

Simon Aimonis, *Meſſanæ in Sicilia.*

Anaſtaſius, *prope Alconellium opp. in finibus Caſtellæ.*

Bonaventura de Monte regali, *Spoleti in Umbria.*

Thomas Calaritanus, *in Sicilia.*

Johanna de Jeſu Maria, *Burgi in veteri Caſtella.*

Romæ, S. Antonii martyris *&c.*, *annuntiatio eſt in Auctario ad noſtrum Uſuardum. Vide* xxii. Auguſti.

S. Veredemi confeſſoris in pago Uzetico *mentionem facit Sauſſayus in Supplemento: ſed die xx. hujus inter Prætermiſſos etiam occurrit Sanctus iſte, ubi remiſſus eſt ad diem* xxiii. Auguſti. E

S. Sidonii Apollinaris epiſcopi *memoriam hac die Ferrarius, Caſtellanus, & Martyrologium Pariſienſe anno 1727. vulgatum. De eo agemus cum Martyrologio Romano* xxiii. Auguſti.

S. Aredii *mentio fit in Gallia Chriſtiana apud Sammarthanos tom. 4. in Attano monaſterio pagina 99. cujus fuiſſe dicitur fundator ac primus abbas. Sed Molanus in additionibus, Galeſinius, Ferrarius, Wion, Dorganius, Menardus, & Bucelinus agunt de illo ad diem, quo nos quoque eum differimus*, xxv. Auguſti.

Florentiæ, beatæ Villanæ Nazarenæ, tertii Ordinis Dominicani *annuntiatio ſignatur ab Arturo in Gynæceo hac die, qua etiam ponitur a Marcheſio in Diario Dominicano, ubi Arturum citat; ad cujus annuntiationem Januingus noſter hanc ſua manu adſcripſit obſervationem:* Villanam hoc die xxi. poſuerit ſortaſſe Arturus e ſuo cerebro: poteſt tamen tunc obiiſſe, utpote non diu poſt feſtum S. Laurentii mortua, uti innuit Vita. At feſtum ejus colitur ultima Dominica Januarii: atque ideo poſſet ad ultimum diem iſtius menſis referri.

Re-

A Referri quoque poſſet ad XXVI. Auguſti, qua corpus tranſlatum fuit anno MDLXIX. *De illa itaque nos agemus ad dictum modo diem* XXVI. Auguſti.

S. Adelindis abbatiſſa in Germania *ſignatur hoc die (non heſterno, quo poſita eſt in Prætermiſſis per errorem) apud Caſtellanum in Martyrologio univerſali. Quæ de illa dare poterimus, diſpoſita ſunt heri ad diem* XXVIII. Aug.

SS. confeſſorum Ariſtidis & Optati *annuntiatio ſignatur in noſtro Florario Ms. Eorum nomina invenio in Martyrologio Romano ad diem, quo de illis plura dici poterunt,* XXXI. Auguſti.

Commemoratio martyrum Sergii & Bacchi, Abraham, Iſaac & Jacob *ſignatur in quodam Kalendario, quod ſimul ligatum eſt cum collectaneis noſtris ex Faſtis Sanctorum Græcis. De primis duobus agetur cum Martyrologio Romano ad diem* VII. *Octobris; de Abraham patriarcha, ad diem* IX. *ejuſdem menſis; de duobus*
B *aliis vide Prætermiſſos ad diem* II. *Februarii. Tribus itaque jam dictis Sanctis locus dabitur apud nos cum Martyrologio Romano* VII. & IX. Octobris.

Fincana virgo *annuntiatur a Camerario. Fintana vocatur apud nos in Prætermiſſis ad diem* XXVII. *Mais: ſed Ferrarius in Catalogo generali, & Arturus in Gynæceo referunt eam die* XIII. *Octobris una cum Otha, illius, uti ex eodem Arturo habemus, ſorore. Diſpici poterit, quænam de iis ſint dicenda, ad dictum diem* XIII. Octobris.

Spiræ in Germania Reginbaldi epiſcopi *cum titulo* Sancti, *& inſigni cum elogio exſtat in Menologio Bucelini; apud Menardum vero annuntiatur cum eodem titulo ad diem* XIII. *Octobris; qua etiam refertur a Caſtellano, & vocatur* Reginobaldus; *ſed tantum cum titulo* venerabilis. *Iſto itaque die inquiri poterit, an publicum cultum habeat, videlicet* XIII. Octobris.

Natalis B. Apoſtoli Thaddæi, qui & Lebæus dictus eſt, *annuntiatur in Menologio Græcorum, quod Cardinalis Sirletus Latine reddidit, & Canuſius vulgavit. Conſentiunt Menæa magna ex-*
C *cuſa*: Memoria S. Apoſtoli Thaddæi, qui & Lebbæus. *Typicum vero, quod vocatur ſancti Sabbæ, dicit*: Sancti Apoſtoli Thaddæi, *iſta alia cognomento omiſſa; ſicut etiam fit in Calendario Græcorum, quod Genebrardus edidit. Omnino autem ab iſtis differt Menologium Sparvenfeldianum in ſua annuntiatione, quam his verbis exprimit*: S. Ap. Thaddæi Letvienſis, filii Joſephi, genere Cyrenti, in urbe Berito in Phœnicia ab infidelibus ſuſpenſi & ſagittis perfoſſi.
D *Raderus noſter in obſervationibus Mſs., quas habemus, ad Menæa magna Græca, hoc die* XXI. *Auguſti in rem noſtram notat, tria nomina fuiſſe iſti Apoſtolo*: Nam apud Lucam, *inquit*, 6. & Act. 1. Judas Jacobi vocatur; apud Matth. cap. 10. Λεββαῖος ὁ ἐπικληθεὶς Θαδδαῖος, Lebbæus, cognomento Thaddæus. Diſputat Baronius de duobus Thaddæis ad XXVIII. Octobris; quo die apud Latinos colitur Thaddæus cum Simone; ſed vere tradit, non niſi unum eſſe Thaddæum, unumque ab Eccleſia coli, hunc ipſum, noſtrum, inquam, Græcis XXI. Auguſti celebrari ſolitum. *Hæc Raderus. Sed Baronius non omnino affirmate illud* tradit; *ſed quando allegat S. Hieronymum, & cæteros Latinorum, utitur verbo* videri. *Apud nos ad diem* XIX. *Junii, tomo* III. *ejuſdem menſis, a pagina* 802, *edita eſt* de S. Juda Apoſtolo ex LXXII. diſcipulis, martyre Araræ in Armenia, diſſertatio conjecturalis, dijudicandum
E proponens rjus a Juda Thaddæi differentiam, cultumque & genus, & locum mortis diverſum. *Vides hic, lector, locum aperiri ulteriori indagationi circa unum vel plures Thaddæos: huic autem controverſiæ pluribus diſcutiendæ jam non eſt locus; ſed eam remittimus ad diem modo deſignatum* XXVIII. Octobris.

Georgii ſancti Anicienſis ac Velaunenſis epiſcopi conf. *mentio fit in Additionibus Mſs. Carthuſiæ Bruxellienſis ad Grevenum. Sauſſayus cum refert die* IX. *Novembris; ſed Caſtellanus, ac Martyrologium Pariſienſe anno* 1727. *editum, die proxime ſequenti, ad quem nos etiam illum differimus,* X. Novembris.

S. Alberici epiſcopi Ultrajectini & conf. *memoria occurrit apud hagiologos monaſticos Benedictinos, videlicet Wionem, Dorganium, ac Menardum; quibus adde Ferrarium. Ms. Florarium noſtrum cum titulo* venerabilis *illum memorat. Verum a Sauſſayo in Supplemento, & a Molano in Natalibus Sanctorum Belgii, refertur ad diem, quo nos etiam illum differimus,* XIV. *Novembris, quo in Batavia ſacra parte* 1, *pagina* 96. *aſſeritur cali; obiiſſe autem hac die* XXI. *Auguſti. De* [illegible] *itaque a-*
F *gatur die* XIV. Novembris.

Conſecratio altaris beati Andreæ Apoſtoli *habetur inter Auctaria ad Uſuardum a nobis editum. Colitur iſte Sanctus* XXX. Novembr.

S. Birini epiſcopi Dorceſtriæ tranſlatio *legitur in additionibus Mſs. Carthuſiæ Bruxellienſis ad Uſuardum Grevenii. Habetur hic Sanctus in Martyrologio Romano* III. Decembr.

A D

DE SANCTO EUPREPO VEL EUPREPIO EPISCOPO,

VERONÆ IN ITALIA.

G.C. SYLLOGE HISTORICO-CRITICA.

Sancti hujus memoria in Martyrologiis, cultus, reliquiæ, ætas, & Acta.

SECULO I. AUT II. *Ex Martyrologiis*,

Memoria hujus ſancti Præſulis, qui ab aliquibus Euprepus, *ab aliis* Euprepius *nominatur, apud recentiores Martyrologes occurrit, inter quos Galeſinius die* XXI. *Auguſti ſic habet*: B Veronæ, ſancti Euprepii epiſcopi. Is primus eſt, qui epiſcopali munere eccleſiam Veronenſem geſſit, ſancteque inſtituit ad Chriſti pietatem. *Huic annuntiationi Ghinius in Natalibus ſanctorum Canonicorum ad eamdem diem ex traditione Veronenſium etatem* S. Euprepii *præterpropter additis hoc modo*: Veronæ ſancti Euprepii epiſcopi & confeſſoris, quem ferunt ſancti Petri Apoſtoli diſcipulum, ibidem primum epiſcopum, eamdem eccleſiam ſancte inſtituiſſe ad Chriſti fidem & pietatem. *Caſtellano aliiſque omiſſis, hic adjungo breviorem hodierni Martyrologii Romani annuntiationem, quæ ſonat*: Veronæ ſancti Euprepii epiſcopi & confeſſoris. *Eminentiſſimus Baronius ibidem in Notis indicat, ſeſe hanc publica venerationis notitiam hauſiſſe ex monumentis Veronenſibus, quæ ad confirmandum immemorabilem hujus Sancti cultum jam conſulemus.*

horum ſcriptorum vetuſtas nobis habita,

2 *Illuſtriſſimus Auguſtinus Valerius epiſcopus Veronenſis in Antiquis eccleſiæ ſuæ monumentis, quæ Venetiis anno* 1576. *edita ſunt, fol.* 1. *& ſequentibus ex veteri Martyrologio ſcriptoribuſque ſeculi decimi quinti probat, ab immemorabili tempore trigima ſex primos urbis Veronenſis epiſcopos publico cultu honoratos fuiſſe. Deinde ex quodam Mſt. Chronico & litteris Hieronymi Segalæ, menſe Martio anni* 1492. *ad Joannem Bevilaquam Comitem datis, de inventione* S. Euprepii *& aliquot ejus ſucceſſorum, refert ſequentia*: Anno Domini MCDXCII. menſe Mſtrii in crypta ſeu confeſſione ipſius eccleſiæ ſub altari majori, ſex five ſeptem pedibus in terra defoſſa, inventa ſunt cum multis Sanctorum reliquiis corpora quatuor ſanctorum epiſcoporum Veronæ, Euprepii primi epiſcopi, a ſancto Petro creati, ſancti Agapii, ſancti Cricini ſive Crichini & ſancti Proculi; ſuper cujus corpore erat lapis ophites, hoc eſt ſerpentinus, ducatis trecentis tunc æſtimatus; ſubter quo lapide erat effigies S. Proculi in alio lapide marmoreo (mirabile viſu) nullis arte inciſa ſeu depicta: & in feriam quintam ſequentem hac de cauſa decretæ fuerunt publicæ ſupplicationes ac univerſo clero indictæ.

& conceſſo indulgentiis

3 *Laudatus Auguſtinus Valerius fol.* 3. *verſo poſt relatam inſcriptionem anni* 1502. (*hæc eadem lib.* 4. *Antiquitatum Veronenſium cap.* 3. *etiam ab Onuphrio Panvinio refertur*) *de ætate & cultu* S. Euprepii *ſic diſſerit*: Hæc ſuot corpora Sanctorum ſepolta in eccleſia S. Proculi; & primo in altari ſoferiori ejuſdem jacet corpus S. Proculi epiſcopi Veroneſis, & fuit quartus epiſcopus Veronenſis; & corpora ſanctorum martyrum Coſmæ & Damiani, Cerboni, Valentii, E Luperii, Probi epiſcoporum Veronenſium, & brachium ſancti Martini epiſcopi & confeſſoris. In alio altari ad dextrum latus præfati altaris jacet corpus S. Agabii epiſcopi, & fuit tertius epiſcopus Veronenſis. In alio altari ad ſiniſtrum latus præfati altaris jacent corpora ſanctorum Euprepii & Crieini; qui quidem Euprepius fuit primus epiſcopus Veronenſis, miſſus & conſecratus a beato Petro Apoſtolo, & ſimiliter Cricinus ſecundus epiſcopus Veronenſis. Item die XXII. Mſrtii MCDXCIX. conceſſum fuit iodultum per R. D. Baptiſtam Cardioslem ſanctæ Mariæ io Porticu, omnibus & ſingulis Chriſti fidelibus, qui dictam eccleſiam ſancti Proculi Veronæ in ſingulis annuntiationibus glorioſæ Virginis Mſriæ, & S. Proculi, & S. Euprepii, S. Cricioi, S. Agabii, & SS. Coſmæ & Damiani viſitaverint, centum dierum indulgentiarom, ut in bulla authentica in ſacriſtia ſocietatis S. Mariæ, S. Sebaſtiani, & S. Rochi.

probatur legitimus cultus hujus Sancti,

4. *Denique illuſtriſſimus ille ſcriptor de ſacris* S. Euprepii *reliquiis fol.* 6. *hæc habet*: Corpus venerandum beati pstris Euprepii, ſepultum extra muros Veronenſis civitatis, in eccleſia beati Proculi epiſcopi Veronenſis in arca ſita in crypta ejuſdem eccleſiæ à latere meridiano poſt altare ipſius requieſcit. *Has duas inſcriptiones ibidem ita ſubjungit*: In crypta ſeu confeſſioue eccleſiæ ſancti Proculi in altari SS. Euprepii & Crichini: EUPREPIO VERONÆ A CHRISTI ANNO LXXII. PRÆSOLI PRIMO ET CRICINO LABORUM SOCIO ET COMITI LOCUS RESTITUTUS. In dicta crypta in marmore ſtrato pavimenti apud columnam ad meridiem: HIC RIQUIESCUNT IN PACE CORPORA SANCTORUM EUPREPII ET CRICINI EPISCOPI. *Etiam ibi de aliis* S. Euprepii *reliquiis, & quadam ejuſdem Præſulis effigie ſic meminit*: In eccleſia ſeu monaſterio ſancti Joannis inter reliquias, quæ ibi aſſervantur, ſunt etiam reliquiæ ſancti Euprepii epiſcopi Veronenſis. In pſlla capellæ S. Mariæ Virginis in eccleſia cathedrali eſt effigies ſancti Euprepii cum paſtorali & eccleſia in manu, ut oſtendatur fundator eccleſiæ Veronenſis. *Quamvis hæc epitaphia aliaque monumenta judicium nobiliſſimi Scipionis Maffei non videantur admodum antiqua, tamen ad demonſtrandum immemorabilem* S. Euprepii *cultum ſufficiunt.*

5 *Quod*

A *qui in ſerie præſulum Veronenſium,*

5 *Quod vero ad ſeriem primorum epiſcoporum Veronenſium attines, ea apud diverſos ſcriptores diverſa eſt, ut Onuphrius Panvinius lib. 4. Antiquitatum Veronenſium cap. 3. teſtatur, & Ughellus in noviſſima editione Italiæ ſacræ tomo 5. col. 678. clarius exponis his verbis*: Cœpit igitur tedere Veronæ Euprepius anno Domini LXXII. ut innuit lapis ſuperius allatus, Lini Pontificis anno tertio, Veſpaſiani primo. Quot annis ſederit, incertum eſt; neque ulla habenda eſt fides Tioti chronologiæ aliorumque, qui de primis Veronæ præſulibus ſcripſerunt, cum erroribus multis ſcateant, & pro libitu poſt Euprepium & Cricinum ceteros enumerant epiſcopos, ut infra in Prnculo, qui quartus epiſcopus ab iis recenſetur, cum certum ſit, poſt ſanctum Zenonem, qui octavus dicitur, hanc ſedem tenuiſſe. *Quamvis Ughellus id certum putaverit, tamen hic a veritate aberravit, ut ex infra dicendis patebit.*

quamvis hæc inter ſe diſcrepent,

6 *Deinde varias auctorum opiniones ibidem ita proponit*: Imo inconſtans eſt illorum ſententia; nam Joannes Diaconus, qui a Julio Cæſare ad Henricum
B ſeptimum imperatorem ſcripſit hiſtoriam, recenſens primos Veronenſium præſules, primo loco Euprepium, II. Dimidrianum, III. Simplicium, IV. Proculum, V. Saturninum, VI. Lucillum, VII. Cricinum, VIII. Zenonem enumerant, alios præponunt, poſtponunt, omittunt. Neque annorum ratio eadem omnibus conſtat; plures, pauciores, his, illis contribuunt. Et ſane magnam partem habeo ſuſpectos mendoſe erraſſe. Eſt mihi ſane compertum, Panvinium valde mirari Joannem Diaconum, qui hanc ſeriem inverterit. Ceterum ego quoque nequeo non mirari Panvinium, qui plus quam Diacono, ceteris fidei præſtet: nam æque in incerto laboramus, ſive Diaconum ſive ceteros ſequamur, uſque ad certiora monumenta, de quibus dubitari non licet. Unde enim Diaconus & reliqui hæc hauſerint, ut ultra eorum dictis credulitatem deferamus, neſcio.

C *& in inſtrumento ſeculi octavi;*

7. *Verum antiquiora & ſaltem certiora monumenta poſtmodum detecta ſunt, de quibus nobiliſſimus Scipio Maffeius ad Nicolaum Coletum tomo 5. Italiæ ſacræ, nuper Venetiis recuſæ, col. 672. ſic ſcribit*: Intellexi ex tuis litteris, te momentis rationum mearum, quibus ab Ughelliana epiſcoporum Veronenſium hiſtoria univerſe expendenda, documentiſque exagitandis abſtinere decrevi, tandem acquieſcere, ac poſtulationes tuas eo redigere, ut ſi quid habeam de veteſtioribus tantum epiſcopis, quod neque ab Ughello, neque ab hiſtoricis noſtris allatum ſit, pariterque ſi quem umquam cujuſcumque temporis præſulem forte detexerim, qui nondum innoteſcat, & a dyptichis noſtris adhuc exulet, tecum ſtatim communicem; quæ quidem paucis præſtabo. Nullum exiat ea de re monumentum antiquius rhythmica quadam Veronæ deſcriptione, regnante Pippino Caroli magni filio, ab anonymo auctore elucubrata. Priorem illius partem edidit Hieronymus a Curte in Hiſtoria Veronenſi lib. 1. ex Ms. Chronica apud Jeſuatos; reliquæ, in qua octo primi epiſcopi recenſentur, ex antiquiſſimo libro apud Cæleſtinos cœnobii Ariminenſis aliquot verba allegat Peretius; fruſta quædam occurrerunt mihi multis abhinc annis in Zenoniano endice.

8 Verum perierat prorſus inſignis documenti, D præſtantior pars & expeditior, niſi P. Mabillonius ex Lobienſi bibliotheca integrum demum abſolutumque emiſiſſet. Raxberius multis ſcriptis clarus, ex eo monaſterio ad ſedem Veronenſem anno CMXXVIII. ut Sigebertus docet, translatus fuerat; qui cum deinde Veronæ valedicere & monaſtica aliquando clauſtra repetere cogeretur, deſcriptionem illam ſimul cum icbnographia civitatis noſtræ minio depicta, Lobiam pertulit. Ea quidem membrana, necnon icbnographia, quæ hiſtoriæ Veronenſi maximo adjumento eſſet, anno MDCCXIII. per fratrem meum, Namurcenſi tunc provinciæ præfectum, operam dedi, ut ſumma diligentia perquireretur; abbatia ſiquidem Lobienſis vix decem aut duodecim horarum iter ab Namurco abeſt; verum irrito conatu, multumque conquerentibus Pateibus, plures codices vel ſurreptos fuiſſe, vel ab iis, qui utendos acceperunt, minime redditos. Cum Mabillonii Analecta vetera, quorum tomo primo rhythmicum id monumentum inſertum eſt, in Italia perquam raro occurrant, ejus exemplar, quod fideliter olim exſcripſi, ad te mitto. *Tum refert* E *iſtud antiquum inſtrumentum, quod Mabillonius inter Analecta vetera tom. 1. pag. 371. & ſequentibus edidit, quodque nuper inter Scriptores Rerum Italicarum tomo 2. part. 2. col. 1095. recuſum eſt.*

AUCT. G. C. *quod non ita pridem vulgatum eſt,*

ſemper primo loco collocatur.

9. *In hoc venerando ſeculi octavi documento ſeries octo primorum præſulum Veronenſium ita exprimitur*: Primum Verona prædicavit Euprepus epiſcopus, ſecundus Dimidrianus, tertius Simplicius, quartus Proculus confeſſor, paſtor egregius. Quintus fuit Saturninus, & ſextus Lucilius; ſeptimus fuit Gricinus doctor & epiſcopus; octavus paſtor & confeſſor Zeno martyr inclytus. *Proxime laudatus Maffeius de hac ſerie, quæ ab Ughello aliiſque rerum Veronenſium ſcriptoribus non parum diſcrepat, in iiſdem litteris ad Coletum datis datis tale ſert judicium*: At cum Ughellus, tum hiſtorici noſtri, elenchorumque conſarcinatores, ubi pedem figant, non habent, nec antiquum teſtem proferunt, nec monumento nituntur ullo. Qui ante annos aliquot Ordini Veronenſi epiſcoporum hiſtoriam adjecit, Dimidrianum ſextum decimum ſtatuit, F Saturninum decimum quartum, Lucilium ſeu Lucillum decimum octavum; quo fundamento, ſi exquiras, nihil eſt quod afferatur. De Agapio inſcriptionem proferunt, quam proximis ſeculis compactam quia primo intuitu non agnoscat? Mihi ergo nec veteſtius, nec ſincerius documentum uſque in hanc diem reperienti placuit videretur, ab anonymi traditione recedere; præcipue cum & ſecundus teſtis adſit, qui annis plus quam ducentis hujus argumenti ſcriptores ceteros anteceſſit; nempe Joannes eccleſiæ Veronenſis Diaconus, qui in imperiali, quam exaravit, hiſtoria nunc deperdita primus octo Veronenſium præſules iiſdem nominibus ac eodem prorſus ordine recitabat, ut ex Panvinio Antiquitatum Veronenſium lib. 4. cap. 3. diſcimus, qui eam chronicam legerat.

ſed de ætate hujus epiſcopi dubitatur.

10 *Quamvis* S. Euprepius *ubique in catalogis primus Veronæ epiſcopus aſſignetur, tamen inter eruditiſſimum Maffeium & alios ſcriptores Veronenſes de certa illius primi Antiſtitis ætate non convenit*: *nam Panvinius, Ughellus, aliique auctores paſſim tradunt*, S. Euprepium *ab Apoſtolorum principe Petro Veronam miſſum eſ-*

A *ſe, & anno Chriſti ſeptuageſimo circiter epiſcopalem iſtius urbis cathedram aſcendiſſe vel potius inſtituiſſe. Sed hanc traditionem non admittit nobiliſſimus marchio Maffeus; quinimo ex certiore S. Proculi ætate colligit, prædicationem ſive cathedram* S. Euprepii *ad poſteriora tempora differendam eſſe, cum non ſit ſatis probabile, quatuor primos urbis Veronenſis epiſcopos tam diu iſti eccleſiæ præfuiſſe, ut tria fere ſecula impleverint. Nos repetimus hic verba eruditiſſimi marchionis, quæ in Commentario prævio ad Acta SS. Firmi & Ruſtici martyrum die* IX. *Auguſti, ſive tomo* 2. *iſtius menſis pag.* 416. *dedimus, ubi etiam Veronenſes ad ſolida traditionis ſuæ monumenta proferenda humaniter invitavimus. Cum interim nihil nobis communicatum fuerit, ætatem* S. Euprepii *circa initium hujus ſylloges ambigne ſeculo primo vel ſecundo affiximus.*

AUCT. G. C.

& breviter ejus Acta exhibentur.

11 *Jam tantum ſupereſt, ut aliqua dicamus de geſtis hujus ſancti Præſulis, quæ reverendiſſimus Auguſtinus Valerius in Monumentis antiquis eccleſiæ Veronenſis fol.* 38. *verſo ex communi Veronenſium traditione breviter exhibet hoc modo:*

B Cum Petrus Apoſtolus, Apoſtolorum princeps Hieroſolymis profectus, Antiochiæ primum ſe- D diſſet, deinde poſt annos ſeptem Romam veniſſet, ubi Pontificatum geſſit annos viginti quinque, diſcipulos viros apoſtolicos in diverſa loca & provincias ad ſanctiſſimam Chriſti fidem propagandam miſit; in quorum numero fuit Euprepius, vir admirabili ſapientia & ſanctiſſimis moribus præditus, cujus fidei Veronam nobiliſſimam Italiæ civitatem credidit, eique epiſcopum præfecit. Euprepius zelo Dei incenſus, ut illa tempora patiebantur, ſimulacrorum cultu ejecto, primus religionis Chriſtianæ ſemina ſua doctrina & pietate Veronæ jecit: quo in munere cum multos annos magno cum labore Vir Dei eſſet verſatus, extrema ſenectute confectus, intrepide ubique Chriſtum prædicans, Magiſtrum imitatus, pro grege ſibi commiſſo paſtor bonus migravit in cælum duodecimo Calendas Septembris. Sepultus eſt extra urbem, quo loco nunc eſt ſita eccleſia ſancti Proculi, in cryptæ ejus latere, quod eſt ad meridiem. *Utinam hæc omnia & ſingula, præſertim quæ ad ætatem iſtius ſancti Antiſtitis* E *ſpectant, ex antiquioribus documentis probari poſſent!*

DE SANCTO PATERNO MARTYRE, *FUNDIS IN LATIO,*

G. C. SYLLOGE HISTORICA.

Sancti hujus notitia & cultus ex Martyrologio Romano, Ferdinando Ughello, & Mss. Actis.

SUB DECIO. *In Martyrologio Romano,*

HODIE *Martyrologium Romanum memoriam hujus Martyris ita celebrat:* Fundis in Latio ſancti Paterni martyris, qui ab Alexandria Romam veniens ad Apoſtolorum memorias, & inde in agrum Fundanum ſecedens, cum martyrum corpora ſepeliret, a tribuno comprehenſus, in vinculis exſpiravit. *Ughellus in noviſſima editione Veneta Italiæ ſacræ tomo* 1. *col.* 719. *teſtatur, Fundis in Latio feſtum ipſius die* C XXI. *Auguſti quotannis coli, & de geſtis ejus hæc breviter indicat:* Fundis ſanctus Paternus Ægyptius martyrio coronatus eſt: hic enim cum ad limina Apoſtolorum inſtitutum iter haberet, Fuodoſque divertiſſet, ibique pietate cogente, inſepulta martyrum corpora ſedulo traderet ſepulturæ, demum Chriſtianæ religionis apud judicem expoſtulatus, martyrum curator, martyr & ipſe effectus eſt, quo pii exantlati laboris præmium ampliſſimum reportaret. In Fundana eccleſia ejus Martyris proſectus dies die XXI. menſis Auguſti recurrit.

& ab aliis paucis ſcriptoribus.

2 *Pauca admodum de hoc ſancto Martyre ſupereſſe documenta, ſatis declarat Antonius Caraccciolus, dum in Sacris eccleſiæ Neapolitanæ monumentis cap.* 2. *ſect.* 21. *ſic ſcribit:* In Romano item Martyrologio ad diem XXI. Auguſti, de Paterno martyre tantum legitur, illum ab Ægypti Alexandria to Italiam & Campaniam advenisſe, atque io agro Fundano occiſorum pro Chriſto martyrum curaſſe ſepulturam. Manuſcriptus autem codex Fundanæ eccleſiæ, e quo excerpta aliquot, illuſtriſſimo epiſcopo Belmonto mandante, nuper ad me miſſa ſunt, pauln ſane latius hæc digerit, traditque, occatos per ea loca fuiſſe, Decio & Valeriano imperatoribus, Chriſtianos bis mille quingentos octoginta ſeptem. Quo autem anno, quo præſide, quove mortis genere interempti fuerint, nulla adſunt monumenta, quæ tradant. At ejuſmodi tamen & merito & numero hi ſunt, de quibus certa diſtinctaque memoria & cognitio Fundis exſtare deberet. Vah, F quam multa tempus atrox falce metit!

memoratur hic Martyr,

3 *Quod hic de his mille quingentis octoginta ſeptem martyribus dicitur, & in Actis infra dandis reprætur, veriſimiliter deſumptum eſt ex Actis S. Magni martyris in Cappadocia, vel Andreæ Ducis in anguſtiis montis Tauri ab Antiocho cum multis aliis interfecti, quæ cum Actis S. Magni Tranenſis epiſcopi confuſa ſunt, ut ad diem* XIX. *hujus menſis aperoſe probavimus. Porro quod ad tempus attinet, qua* S. Paternus *lauream martyrii obtinuit, illud imperio Decii alligavimus, quandoquidem tribus diebus poſt S. Magnum Tranenſem præſulem obiit, & hunc ſub Decio collocavimus. Cum tamen in Actis mox edendis dicatur fama* S. Paterni *& S. Magni ad aures* Decii & Valeriani *perveniſſe, & hic ſub Decio paſſus tradatur, non magnopere repugnabo, ſi quis alterutrum vel utrumque Martyrem ſub Decio aut Valeriano collocaverit ob rationes, quas in Commentario hiſtorico de S. Cyriaca vidna fuſius hac ipſa die allegabimus.*

cujus Acta ex Mſ. Fundano

4 *Nunc tantum reſtat, ut referamus qualiacumque* S. Paterni *Acta ex monumento codice eccleſiæ*

A *eccleſiæ Fundanæ, cujus apographum Papebrochius noſter olim ex collectione Antonii Caraccioli accepit, quod ita ſonat*: Divus Paternus Alexandrion genere ortus eſt. Omiſſis multis, quæ in pueritia & in ejus patria, Deo adjuvante, fecit, Alexandria ejus patria derelicta, io Italiam ſe contulit Apoſtolorum ſepulcra viſitaturus. Primo in Campaniam venit, & diu in villa, quæ Fregellanus dicitur, alias Ceperanus, commoratus eſt, quæ prope fluenta Cornilli fluminis poſita, ibique ad honorem S. Petri principis Apoſtolorum fabricavit eccleſiam. His peractis, ſicut Domino placuit, ad Fundanam civitatem applicuit, & non procul a civitate reperit ſontem in campo Demetriano, apud quem cryptas invenit, ac in eodem loco eccleſiam Deiparæ Virginis dedicavit. Et cum triſtis exiſteret pro ſibi ſacerdote ono aſſiſtente, Dominum deprecatus eſt, & in ſomnio apparuit ei angelus Domini dicens: Paterne, ſerve Dei, Dominus exaudivit te, quoniam tibi emittet ſacerdotem fidelem.

5 Excitatus a ſomno de angelica apparitione lætus divinoque favore accenſus, multos viros *his exhibemus*, B Deum timentes congregavit, qui illis in locis Chriſtianam vitam ducebant. Traſactis igitur nonnullis diebus, dum feſtum beatæ Virginis ab ipſis ſolenniter celebratur, ante oſtium præfatæ eccleſiæ beatus Magnus Tranenſis epiſcopus apparuit, expulſus ab eccleſia ſua, prout io ejus Legenda latius ejus Vitæ deſcripta apparet, & cognitus a beato Paterno exclamavit: Tune es ille, quem Dominus in ſacerdotem miſit? Cui reſpondens, ait: Ego certiſſime ipſe ſum. Sed quia longum eſſet, ut omnia recenſerem, multa omittuntur, & præterea, miracula, quæ per iorterceſſionem tam ſancti Paterni, quam ſancti Magni Dominus demonſtravit.

6 His geſtis pervenit rumor ad aures Decii & Valeriani, & directis ſatellitibus & apparitoribus, Magnus & duo millia quingenti nonagiota ſeptem Chriſtianorum ad Dei honorem congregati, ab ipſis interfecti ſunt, martyrii- D AUCT. que corona adepti ſunt die XIX. menſis Auguſti, in qua celebratur feſtivitas ſancti Magni. G.C. Quapropter vallis illa illuſtris effecta eſt & crunre Sanctorum perfuſa, ac corporibus Sanctorum plena. Divus autem Paternus timore correptus ad montem arcaonm auſugit: die tertio ex monte deſcendeos, ut corpora ſanctorum Magni & aliorum ſepeliret, corpus beati Magni examine vidit, & inveoit capite a corpore abſciſſo; & ſepultis Sanctorum corporibus, eum ad propria rediret, a prædictis apparitoribus captus, compellebatur dæmonibus ſacrificare. *quamvis in Actis S. Magni excepta ſint*,

7 At noctis ſileotio adveniente, cuſtodibus *& magnam confirmationem habere non videantur.* ſopore oppreſſis, divus Magnus adfuit dicens: Pateroe veni, & epulemur ſimul, quia triduo corpore disjuncti ſumus. Eadem hora io vinculis exſpiravic ſub duodecimo Kalendas Septembris, cujus corpus ounc conditum ſub altari maioris cathedralis eccleſiæ cum corpore ſanctiſſimi Libertini abbatis. *Etiam in Additione quadam ad Italiam ſacram noviſſimæ editionis Venetæ tomo* 1. *col.* 720. *legimus ſequentia*: In ca- E thedrali quieſcunt corpora Sanctorum Pateroi martyris, Libertini abbatis, & ſancti Mauri martyris, aliæque inſignes reliquiæ. *Majores noſtri S. Libertinum abbatem die* XIII. *Januarii in Opera noſtro collocaſſent, ſi tempeſtive notitia de hoc ſancto abbate ipſis ſubminiſtrata fuiſſet. Cum illa poſtmodum ad nos pervenerit, & in ſermiis ad dictam diem* XIII. *Januarii conſervetur, in ſupplemento duorum primorum menſium locum poterit invenire. Quis ſit autem ille Maurus martyr inter tot homonymos, & quo die colatur, Fundani nos edocere non graventur. Ceterum hac breviora* S. Paterni *Acta lucem aliquam accipient ex Actis S. Magni, quæ die* XIX. *hujus menſis utcumque illuſtravimus, quamvis ambo non videantur magnam antiquitatem præ ſe ferre.*

DE S. CYRIACA VIDUA ET MART.

C *ROMÆ*, F G.C.

COMMENTARIUS HISTORICUS,

§. I. Legitimus hujus Sanctæ cultus, Acta, & tempus martyrii.

SUB DECIO VEL VALERIANO. *Refertur hæc Sancta in Martyrologio Romano*,

Martyrologium Romanum hodie memoriam hujus ſanctæ Matronæ ſic annuntiat: Romæ io agro Verano ſanctæ Cyriacæ viduæ & martyris, quæ io perſecutione Valeriani, cum ſe ſuaque omnia io Sanctorum miniſteria impendiſſet, demum pro Chriſto martyrium ſubiens, vitam quoque ipſam libenter impendit. *Bartholomæus Piazza in Hemorologio Romano parte* 2. *pag.* 186. *aſſerit, hac die feſtivitatem iſtius ſanctæ Martyris in variis eccleſiis Romæ celebrari, & notabiles ejuſdem reliquias ibidem conſervari. Hæc & alia, quæ inferius dicentur, immemorabilem illius Sanctæ cultum demonſtrandum ſufficiunt, quamvis in antiquiſſimis Martyrologiis mentionem ejus non invenerimus.*

ex ea collectione quadam Baronii

2 *Etiamſi Martyrologium Romanum tradat*, S. Cyriacam *in perſecutione Valeriani paſſam eſſe, tamen Acta hic ſtatim ſubjungenda martyrium ipſius ſub imperio Decii & præfectura Valeriani collocant. Brevis hiſtoria Actorum ejus, quam ex collectione Baroniana tranſcriptam accepimus, tomo* 7. *fol.* 87. *ſic ſonat*: Temporibus Decii Cæſaris & Valeriaoi præfecti erat quædam Matrona nobiliſſima genere, virtutibus Chriſtianiſſima, Cyriace nomine, nomiois ſui dignitate pollens: Cyriace namque Græce, Latine Domioica interpretatur. Hæc fuerat cum viro ſuo annis uodecim, & in viduitate ſinceriſſima permanſerat annis triginta duobus; & de facultatibus ſuis pauperibus Chriſti quotidie ſolatium exhibebat. Cum autem ſervur perſecutionis inſtaret, hæc Matrona domum ſoam, quæ erat io Celio-Monte militibus Chriſti, ſanctis videlicet, ad convenicodum & Sacrameota Dominica inſtouanda obtulit nullo timore pertetrita,

3 Mul-

AUCT. G.C. *dantur ejus Acta.*

3 Multitudioe vero Chriſti militum ad ſidera regna migrante, beatiſſimoque Xiſto epiſcopo per glorioſam martyrii coronam eum Chriſto gloriante, beatus Laurentius archilevita, ſuper theſauris Eccleſiæ pauperibus erogandis poteſtate accepta, cœpit quærere per regiones, ubicumque ſancti pauperes eſſent abiconſi. Veniens autem in Celium-Montem invenit in domo beatæ Cyriacæ multos Chriſtianos presbyteros & clericos, ibique Domini mandato peracto, pauperibus Chriſti, prout cuique opus erat, de facultatibus Eccleſiæ obtulit; Cyriacam quoque viduam capitis infirmitate liberavit. Poſt glorioſam autem ſancti Laurentii paſſionem juſſerunt Decius & Valerianus Cyriacam ſanctiſſimam præſentari, qua Decius multis injuriis auditis, fecis os beatæ Cyriacæ diutiſſime tundi, deinde in arctiſſimam cuſtodiam recludi.

in quibus Nicetas ejecta ſub Decio,

4 Mane autem facto, juſſit eam Decius ante ſuam præſentiam adduci, cui & dixit: Si mente ſana tecum hac nocte cogitaſti diis noſtris libamina offerre? Sancta Cyriace reſpondit: Non B diis, ſed Domino noſtro Jeſu Chriſto, qui vivus & verus Deus eſt, me ipſam in ſacrificium offero. Tunc Valerianus dixit ad Decium: Hujus impietas multimode ferienda eſt: deorum enim ultoram pro nihilo computat. Decius autem juſſit eam diutiſſime fuſtibus cædi; quæ cum gratias Deo retuliſſet, ita ſanata eſt, ut nec etiam ſignum percuſſionis in ejus membris inveniri potuiſſet. Unde irati Decius & Valerianus receperunt ſe in palatium anguſtiando *, eo quod a muliere ſuperarentur. Poſt hæc fecerunt eam plumbatis atque ſcorpionibus affligi uſque dum Domino reddidit ſpiritum. Corpus vero ejus Chriſtiani in prædio ejuſdem ſanctiſſimæ Martyris ſepelierunt in agro Verano non longe a corpore beati Laurentii a parte occidentali (ibi in cœmeterio ſurſum prima eſt Cyriace ſancta vidua) decimo Kalendas Septembris. *Etſi hæc ſancta Vidua lauream martyrii obtinuerit die* XXI. *Auguſti, ut auctores paſſim conſentiunt, potuit tamen* XIII. *ejuſdem menſis, ſive* decimo Kalendas Septembris, ut hic legitur, ſepeliri.

* *forſan* Augusti ambo.

Acta Martyrium Romanum collocari ſub Valeriano.

C 5 *Ceterum eruditus lector videt, in his Actis martyrium* S. Cyriacæ *ſub Decio collocari. At quomodo, inquiet aliquis, hæc cohærent cum Martyrologio Romano, quod eam* in perſecutione Valeriani *paſſam affirmat? Certe dici non poſſunt Decius & Valerianus ſimul imperaſſe, quandoquidem Decio mortuo ſucceſſit Gallus, & poſt hunc tribus menſibus regnavit Æmilianus, antequam Valerianus ad culmen imperii Romani eveheretur. Si quis ad hæc inter ſe concilianda ex Actis reſpondeat, Valerianum ſub Decio urbis præfectum fuiſſe, & hinc perſecutionem utrique impoſuiſſe, Tillemontius tomo 3. Monument. eccleſ. pag. 327. & alii ſeveri critici negant, eo tempore præfecturam Valeriani in antiquis & fide dignis monumentis inveniri.*

quod contendunt Baronius

6 *At ſaltem Valerianus ex ſenatuſ-conſulto electus eſt ceſar Romæ ſub Decio imperatore, ut teſtatur Trebellius Pollio hiſtoricus antiquus, cujus verba eminentiſſimus Baronius in Annalibus eccleſiaſticis ad annum Chriſti* 252. *num.* 140. *& ſequentibus refert, & quibus ad rem noſtram hæc ſubnectit*: Hucuſque Pollio ex ejuſmodi ſenatuſconſulto laudes texeos Valeriani, quo magiſtratum illum coactus accepit, ac ſtrenue exercuit; utinam pie atque juſte: quippe qui gentilitiam patriam ſuperſtitionem, quam ab incunte ætate D excoluerat, reſtituere ex officio cenſuræ laborans, in Chriſtianos illius delertores ſe iniquiſſimum præbuit ac ſeveriſſimum. Quamobrem actum eſt, ut ſuo etiam nomine inſcriberentur leges, & in Chriſtianos promulgarentur edicta, adeo ut eadem perlectio utriuſque nomine, nempe Decii & Valeriani, cenſeretur, eoque nomine perſeveraret in poſterum; quod eo ſemel eorum, qui juſtiſſimi atque ſanctiſſimi haberentur, perſecutio nobilitata nominum titulo, quo religioſior ac juſtior haberetur, eo licentius graſſaretur in Eccleſiam Chriſti.

concilium initur,

7 Ex his igitur complures tricæ atque ambages ſolvuntur, dum plerique martyres in perſecutione Decii & Valeriani una paſſi leguntur, quos conſtat, non ſimul eodem, ſed diverſo tempore imperaſſe; & quod nonnulli, quos perſpicuum eſt paſſos eſſe ſub Decio, iidem ſub Valeriano martyrium pariter exegiſſe tradantur; & quos ſuſtulit Valeriani perſecutio, iidem ſub Decio & Valeriano paſſi legantur. Hæc qui ooo conſiderat, innumeris ſe ac plane inſolubilibus implicet erroribus neceſſe eſt, ſeraturque per devia; atque multiplicibus viarum anfractibus diſtineatur. *Licet hæc Actorum teocciliato cum Martyrologio Romano ſubtiliter ab eminentiſſimo Baroaio excogitata ſit, tamen legi meretur Antonius Pagius, qui in Critica ad Annales eccleſiaſticos Baronii anno Chriſti* 251. *num.* 9. *huic opinioni quamdam difficultatem opponit.* E

& quod nos diſtinctive putamus.

8 *Attamen S. Hieronymus in Vita S. Pauli eremitæ perſecutionem Decii & Valeriani non diſtinguit, dum tomo* 4. *parte* 2. *noviſſimæ editionis Pariſienſis col.* 69. *ſic ſcribit*: Sub Decio & Valeriano perſecutoribus, quo tempore Cornelius Romæ, Cyprianus Carthagine, felici cruore martyrium pertulerunt, multas apud Ægyptum & Thebaidem eccleſias tempeſtas ſæva populata eſt. *Præterea ſanctus ille doctor loca proxime citato ejuſdem editionis Pariſienſis in Catalogo ſcriptorum eccleſiaſticorum col.* 122. *de hac perſecutione rurſus ita memini*: Methodius Olympi Lyciæ & poſtea Tyri epiſcopus, nitidi compoſitique ſermonis adverſum Porphyrium confecit libros, ... & ad extremum noviſſimæ perſecutionis (*hoc loquendi modo indicatur perſecutio Diocletiani, quæ ultima fuit*) ſive ut alii affirmant, ſub Decio & Valeriano in Chalcide Græciæ martyrio coronatus eſt. *Poſſet hæc poſtrema S. Hieronymi aſſertio ſecundum mentem Cardinalis Baronii explicari. Sed potius credimus, ſcriptores Actorum poſt annum alterumve ſeculum elapſum non ſatis diſtincte noviſſe, ſub quo imperatore martyres coronati eſſent, & illos propterea utramque perſecutionem aſſignaſſe, vel unam cum altera confudiſſe. Hinc ipſa S. Hieronymi tempora quidam affirmabant, S. Methodium in noviſſima perſecutione Diocletiani paſſum eſſe, alii martyrium ejuſdem ſub Decio & Valeriano collocantibus, ut ex hoc ultimo ſancti doctoris teſtimonio liquet. Cum igitur Acta martyrium* S. Cyriacæ *ſub Decio ſtatuant, & Martyrologium Romanum ea perſecutione Valeriani, nos defectu certioris notitiæ illud disjunctive* ſub Decio vel Valeriano *collocandum cenſuimus.* F

§. II.

A

§. II. Prima Sanctæ ſepultura, translatio corporis, & dubium circa aliam ejuſdem translationem.

Corpus hujus Sanctæ, quod in prædio ſuo ſepultum fuerat,

IN *Actis ſupra relatis ſub finem legimus, hanc ſanctam Matronam poſt conſummatum martyrium a Chriſtianis ſepultam fuiſſe in prædio ſuo, quod deinde cœmeterium* S. Cyriacæ *appellatum eſt, & de quo Paulus Aringhus lib.* 4. *Romæ ſubterraneæ cap.* 16. *habes ſequentia:* Celeberrimum Cyriacæ cœmeterium Tiburtina via, eo poſſiſſimum loco, ubi nunc inſignis B. Laurentii martyris baſilica, in ejuſdem Cyriacæ Romanas inter feminas nobiliſſimæ agro exſtructum olim fuit, quam & ſub Valeriano imperatore illuſtri martyrio coronatam fuiſſe, Romano ex Martyrologio didicimus, XII. nimirum Kalendas Septembris. *Tum exhibet aliqua Actorum* S. Cyriacæ *fragmenta, & recenſet quoſdam*

B *Sanctos in hoc cœmeterio ſepultos, quibus hæc addit:* Eodem pariter loco ad agrum Veranum ipſammet Cyriacam eximiæ pietatis matronam, quæ prima cœmeterii hujus fundamenta jecerat, haud longe ab ipſo beati Laurentii corpore, poſt nobile conſummatum pro fide martyrium depoſitam fuiſſe, in Mss. ejuſdem Actis Cod. Vallic. his verbis exponitur. *Hic ſubdit ultimas Actorum lineas, noſtris ſupra relatis omnino ſimiles. Unde conjicimus, Acta ſuperius exprafatata ex eodem Ms. Codice Vallicelliano ſ prodiiſſe.*

translatum eſt in ecclaſiam S. Martini Romæ.

Denique Aringhus circa finem citati capitis 16. *memorat, ex cœmeterio* S. Cyriacæ *varias inſcriptiones in eccleſiam S. Martini translatas fuiſſe, & ſimul de tranſlatione corporis* S. Cyriacæ *mentionem facit his verbis:* Porro complures inſcriptionum harum in eccleſiam ſancti Martini ſeu in Equitii titulum delatas fuiſſe idem Boſius, vel hoc unn argumento permotus conjicit, quod ibi in dimidiatis nonnullis, quæ adhuc exſtant in ejuſdem eccleſiæ pavimento, lapidibus nomen divi Laurentii expreſſum legatur: cui plane ſententiæ tum illud commode argumentum ſuffragari videtur, quod jam probe ſacras recolendo antiquitates, in eumdem Equitii

C titulum a Sergio Papa ſecundo beatæ Cyriacæ corpus delatum, & in eo perhonorifice conditum fuiſſe didicerimus, uti inſcriptio, quæ ad hanc uſque diem ibidem legitur, ſatis aperte teſtatur.

m ex noſtris quæ tabula marmorea,

11 *Cardinalis Baronius in Annalibus eccleſiaſticis ad annum Chriſti* 847. *num.* 4. *exhibet hanc veterem inſcriptionem, quæ marmorea tabula ipſa ſic ſonat:* Temporibus Domni Sergii Junioris Papæ recondita ſunt in hoc ſacro altari beati Silveſtri præſulis corpora & beati Martini, Item corpora beatiſſimorum Fabiani atque Stephani cum Sotere mart. ac Pont., ſimulque Aſterio cum ſanctiſſima filia ejus, ſanctoque Cyriaco, Papia, Mauro, Largo & Smaragdo & ſociis; Siſinnio atque Anaſtaſio & Innocentio Pontificibus, una cum ſancto Quirino ac Leone; pariterque Artemio, Siſiano, Pollione, Theodoro, Nicandro, Creſcentiano martyribus; eumque beata Sotere atque Pſulina, nec non Memmia, Juliana, & Quirilla, Theophiſte, Sophia virginibus atque martyribus; & beata Quiriaca vidua (*etiam Sancta noſtra hoc nomine pro* Cyriaca *in veteſtis monumentis appellatur*) & D beata Juſta cum aliis multis, quorum nomina Deo ſoli ſunt cognita, omneſque ſub ſacro altare dedicans collocavit. Hæc Sanctorum corpora translata ſunt de cœmeterio Priſcillæ via Salaria: ſtatuens omni anno in feſtivitatibus eorum indulgentiam trium annorum & trium quadragenarum omnibus ad ea devote venientibus. Auct. G. C.

12 *Anaſtaſius Bibliothecarius in editione Fabroti pag.* 173. *& ſequente ſimilia habet; ſed non meminit de cœmeterio Priſcillæ via Salaria, nec ullum verbum facit de indulgentiis, quæ in hac tabula memorantur, & omittit aliquot Sanctos ibidem expreſſos, inter quos tamen* S. Quiriacam *ſive* Cyriacam viduam *recenſet. Etiam Baronius in notis ad Martyrologium Romanum hac die monet, corpus* S. Cyriacæ *viduæ a Sergio II. Pontifice in titulum Equitii, ſive in eccleſiam S. Martini tranſlatum fuiſſe; ſed eminentiſſimus ille ſcriptor de poſteriore aliqua hujus ſacri corpori tranſlatione altum ſilet, ita ut* S. Cyriaca *adhuc in eodem templo S. Martini quieſcere videatur. Attamen Carolus Bartholomæus Piazza, qui Romæ anno* 1675. *Sanctuarium ſive Menologium Romanum Italice edidit, ad diem* XXI. *Auguſti, ſeu pag.* 283. *partis prima affirmat, corpus hujus* S. Cyriacæ *in eccleſia S. Mariæ de Campitelli conſervari, & in templo S. Mariæ Majoris partem brachii ex eodem ſacro corpore aſſignat. Neſcimus, an forſan hæc corporis tranſlatio poſt ætatem Cardinalis Baronii facta ſit, & ideo ulteriorem hujus rei notitiam ab eruditis Romanis expectabimus. Verum reſtat alia difficultas, eaque non minor, quam nunc proponemus.* E

Dicuntur illud habere Carmelitæ Veſaliæ inſula in Germania.

13 *Joannes Molanus in Additionibus ad Martyrologium Uſuardi hac die annuntiat eamdem feſtivitatem* Quiriacæ matronæ Romanæ & martyris, in Weſalia ſuperiori quieſcentis apud Carmelitas, de qua in paſſione beati Laurentii, *Venerabilis Petrus Canſius noſter in Martyrologio ſuo Germanico eumdem quintis locum quem vernacule* obern-Welel, *id eſt*, ſuperiorem Weſaliam *vocat, huic ſanctæ Martyri aſſignat. Hæc autem urbs Germaniæ, quæ in limite Palatinatus inferioris ad Rhenum ſita eſt, & nunc Electori Trevirenſi paret, Weſalia vel Veſalia* ſuperior *dicitur, ut diſtinguatur ab alia ejuſdem nominis urbe, quam exactiores geographi in Ducatu Cliveuſi collocant, & diſcriminis gratia Veſaliam* inferiorem *cognominant. Cum Roma PP. Carmelitæ eccleſiam S. Martini jam din poſſederint, facile fieri potuit, ut Veſalienſes eorum ſodales corpus* S. Cyriacæ, *aut ſaltem notabiles ejus reliquias ex illa eccleſia Romana acceperint. Nihilominus de iſta ſacri corporis tranſlatione dubitamus ob alianos ſcrupulos non omnino contemnendos, quos nobis eximi cupimus, priuſquam optimorum Molani & Caniſii pro certa habeamus.* F

de qua tranſlatione dubitamus,

14 *Eminentiſſimus Baronius haud dubie legit Martyrologium Uſuardi, quod Molanus anno* 1568. *vel* 1573. *cum additionibus edidit, quamdoquidem in Præcapitulatione de Martyrologio Romano cap.* 9. *illum ipſum editorem laudat his verbis;* Habet, ſi quis plura quærat, ejus argumenti luculentam piamque valde ac eruditam locubrationem R. D. Joannis Molani theologi Lovanienſis, quam in ſecunda ſui Uſuardi editione poſuit, Appendicis de Martyrologiis titulo prænotatam; de qua illud, quod dignum admira-

Digitized by Google

A miratione videtur, lectorem commonendum putamus: cur nempe ille de cunctis Martyrologiis eruditam inſtitoens tractationem, de Romano tamen Martyrologio agere prætermiſerit. Id quidem non injuria, vel (quod procul abeſt a viro pientiſſimo) dolo malo factum noveris; ſed quod exiſtimavit, Romanam Eccleſiam non alio quam Uſuardi uti Martyrologio: id enim ipſe teſtator eodem libello cap. 4. ſicqoe agens de Martyrologio Uſuardi, ea ratione & Romaoo ſatisfactum putavit: credidit enim, nullum aliud reperiri Romanum Martyrologium ab eo, quod typis excuſum Venetiis, ſcriptum, emendatum, editumque habetur, auctore Alexandro de Peregrinis presbyrero Brixienſi. Præterierunt enim Molanum quamplurima antiqua manuſcripta Romani Martyrologii exemplaria, ex quibus, quodnam qualeve eſſet germanum ipſum Romanum Martyrologium, intelligere certius potuiſſet. Tolerabilis quidem & venia dignus error, cum ipſe ram longe poſitus ea oeſciverit, quæ illi, qui Romæ agunt, vix magno labore, pervigili diligenria & ſumma ſunt induſtria conſecuti. *Cur ergo Baronius de hac Veſalienſi* S. Cyriacæ *translatione iacuit, cum varias aliorum Sanctorum translationes in Martyrologio vel notis ſuis commemorare conſueverit?*

AUCT. G. C.

B

vigas opinatus ſe Molanus Romani

15 *Forte poſtmodum Molanum, viſa nova Martyrologii Romani editione, etiam hac in re ſententiam mutaviſſe, niſi eum mors præoccupaſſet, ut aliqua ratione colligimus ex eodem eminentiſſimo ſcriptore, qui verbis ſuis proxime relatis hæc immediate ſubdit:* Gaviſus vero non mediocriter fui, cum nuper opportune admodum, acincto jam ad ſecundam editionem rypographo, conjecturam ſuſpicionemque hanc meam ex litteris R. D. Henrici Gravii theologi Lovaoienſis minime vanam aut inanem fuiſſe cognovi. Scribit is enim ad me, R. D. Molanum, accepto jam recens edito Romano Martyrologio, ootationes mox ſuas, quas in Uſuardum jam pridem ſcripterat, probe recognitas auctaſque eidem Martyrologio attemperaſſe atque accommodaſſe; ſed eo prematura morte ſubtracto, minus facere licuiſſe. Quæ proinde mihi cauſa fuit, ut apud prædictum D. Gravium per litteras agere cœperim, ut eruditiſſimi viri monumentum edere non prætermitteret: ita enim futurum, ut duorum vel trium concurrente teſtimonio, veritati poſſit firmius eſſe conſultum. Equidem tanti viri, de Eccleſia Dei & veritate Catholica optime meriti, nec brevem ſcedulam deperire æquanimiter patior; cui (dicam ingenue) iſtæc omnia hac ex parte accepta fero, quod in denſiſſimam ſilvam primus ipſe ingreſſus, mihi aliiſque aditum paraſecit, quo etiam nomine cum ego, tum eruditi omnes plurimum ei debere, libenter agnoſcimus & conſitemur. *Candide fatemur, hoc argumento noſtro, quod conjecturale eſt, rem nondum exuncs. Quare huic addimus aliud, quod diſſolvi deſideramus.*

C

Annalis Joannis Baptiſtæ de Lezana,

16 *Joannes Baptiſta de Lezana in Annalibus Carmelitarum tom.* 3. *pag.* 402. *& ſequentibus ex Anaſtaſio Bibliothecario & ex marmorea tabula recenſet Sanctos, quorum corpora Sergius II. Pontifex in eccleſiam S. Martini tranſtulit, & inter quos* S. Quiricam *vel* Cyriacam *noſtram ſuperius invenimus. Deinde hic Annaliſta in Appendice ad tomum tertium ejuſdem Operis ſuſe narrat, quomodo reverendiſſimus Carmelitarum Generalis Joannes Antonius Philippinus anno* 1642. *eamdem eccleſiam S. Martini exornaverit, & ibidem pag.* 573. *ſedulum induſtriumque illum virum laudans, jure meritiſſimo dicit, quod hæc templi inſtauratio vel exornatio fuerit* conformis ſane auctoris pierati ac devotioni erga tot ac tam inſignes Sanctos, quales ii, quorum memoriæ ſoli eo altari ſitæ ſunt; Silveſter nempe, Martinus, Fabianus, Sother, Stephanus, Anaſtaſius, & Innocentius Romaoi Pontifices; Aſterius, Cyriacus, Maurus, Largus, & Smaragdus, & alii utriuſque ſexus, quos longa ſerie in præcedentibus retulimus. *At inter illos ex antiquis monumentis nominatim retulerat* S. Quiriacam *vel* Cyriacam *viduam, de cujus translatione hic agimus.*

D

& reſtitutionem Carmelitarum Romanorum,

17 *Porro laudatus Annaliſta Carmelitanus ad propoſitum noſtrum eodem loco ſic pergit:* Quamvis autem pretioſiſſimas has reliquiarum & Sanctorum ac Sanctarum corporum gazas eo loco reconditas eſſe, nullum eſſe dubium poſſit, nec de hoc certiores fieri Fratres noſtri deſiderareot; cum tamen profornicum, graduum, murorum, & aliorum ornamentorum dicti cœmeterii, altaris & odei fabrica terræ pars magna eruta & effoſſa eſſet, caſu contigit, uc arca marmorea, in qua cæleſtis hic thetaurus reconditus creditur, pariete quodam lateritio incluſa, obſcure cerneretur; ſed candela accenſa, & pro poſſe approximata, clarius compertum eſt, eum eſſe locum ſanctarum reliquiarum. Iſtum igitur pie venerati Fratres INTXMERATUM omnino reliquerunc; etſi pro perpetua rei memoria hoc inſtrnmentum ſeu teſtificationem fecerint, cujus originale in archivio ejuſdem conventus reſervatur.

E

qui eccleſiam S. Martini poſſidem.

18 *Tum denique exhibet authenticum hujus rei inſtrumentum, cui ſubſcribunt teſtes omni exceptione majores, & in cujus fine legnntur ſequentia:* Hæc cum dictus Generalis cum aliis Patribus ſedulo obſervaſſet, & religioſe venerarus eſſet, NULLA EX MOTA VEL MUTATA, juſſit, ut fornix ſuperexſtrueretur. Voluit autem teſtimonium hoc authenticum & ab iis, qni teſtes præmiſſorum fnerunt oculati, ſubſcriptum ad poſteros pervenire, quo certiores eſſent, condita ibi eſſe plurimorum Sanctorum corpora, prout fert antiqna traditio, conſtatque ex veteri tabula marmorea, quæ in prædicta eccleſia hodieque aſſervatur. *Jam diſcere cupimus, quomodo PP. Carmelitæ Veſalienſes ſeculo decimo ſexto habuerint corpus* S. Cyriacæ *viduæ, cum PP. Carmelitæ Romani circa medium ſeculi decimi ſeptimi* caſu *invenerint ſacrum theſaurum reliquiarum, inter quas olim corpus iſtius ſanctæ viduæ fuit, eumque,* nulla re mota vel mutata, intemeratum *reliquerint, ut eo Annalibus & authentico teſtimonio conſtat. Si hic a veritate aberramus, aut ſcrupulus noſter eſt inanis, dignentur PP. Carmelitæ Germani ſolidis argumentis nos edocere, quando & quomodo corpus* S. Cyriacæ *viduæ vel notabilet ejuſdem reliquias Roma acceperint. Aequo hæc ſunt, quæ de ſancta illa Vidua & Martyre reperire potuimus.*

F

D E

A

DE S. ANASTASIO VEL ATTALO MARTYRE.

SALONÆ IN DALMATIA,

SYLLOGE HISTORICO-CRITICA.

D

Antiquus hujus Sancti cultus, palæstra tempusque martyrii, distinctio istius Martyris ab alio synonymo, ac verosimillima reliquiarum ejus translatio.

Sub AURELIANO. Hic sactus Martyr,

Franciscus Maria Florentinius die XXVI. *Augusti profert quædam Martyrologii Hieronymiani exemplaria, in quibus hic sanctus Martyr* XII. Kal. Septembris *seu die* XXVI. *Augusti memoratur. Verum hodie in veteri apographo Corbeiensi annuntiatur his verbis*: XII. Kal. Sept. civitate B Salona nat. S. Anastasii martyris. *Martyrologium Romanum Parvum seu vetus, quod Rosweydus noster edidit, eodem die habet hæc pauca*: Salonæ Anastasii martyris. *Quis autem fuerit hic S.* Anastasius, *ab Adone ilarius eadem die in Martyrologio explicatur in hunc modum*: In civitate Salona natalis Anastasii martyris: qui cum videret S. Agapitum inter tormenta fortia Christum confitentem, exclamavit: Magnus est Deus, & non est alius præter eum. Erat autem cornicularius miles. Ad quem præses; Sieut video, inquit, seductus es. De quo præsea imperatori Aureliano renuntiavit; qui mox perire illum jubet; & ita martyr factus, migravit ad Dominum.

2 *In Actis S. Agapiti, quæ die* XVIII. *Augusti illustravimus*, miles ille cornicularius passim Attalus *appellatur, quamvis in aliis exemplaribus* Anastasius *vocetur, ut tomo* 3. *Augusti pag.* 537. *in Annotatis monuimus. Hinc Maurolycus & Galesinius Attalum ab Anastasio distinguunt*, C *& hæc die primum Romæ, alterum Salonæ annuntiant. Nos absque evidentibus argumentis Sanctos multiplicare non audemus. Quid si cornicularius ille binominis fuerit, ut Petrus de Natalibus episcopus Equilinus infra citandus innuere videtur? Ex prioribus S. Agapiti Actis ibidem conjecimus, forsan hodiernum S.* Anastasium *post publicam Christianæ fidei professionem ex Italia in Dalmatiam discessisse, ut imminentem persecutionis procellam evitaret, ac postea Salonæ ab ethnicis pro fide interfectum esse. Quidquid sit de hac conjectura nostra, Usuardus illum etiam Salonæ collocat hoc modo*: In civitate Salona sancti Anastasii martyris, qui pro confessione nominis Christi, jubente Aurelio imperatore, interemptus est. *Videsis, hic nullam mentionem fieri de Actis S. Agapiti, & pro Aureliano imperatore Aurelium assignari.*

3 *Tamen hodiernum Martyrologium Romanum vestigiis Adonis insistit, & simul ex Usuardo annuntiationem suam in proposuit*: Salonæ sancti Anastasii cornicularii, qui eum videret beatum Agapitum constanter tormenta perferentem, conversus est ad fidem, & pro confessione nominis Christi, jubente Aureliano imperatore, interemptus, martyr migravit ad Dominum, *Eminentissimus Baronius hac die in notis ad Martyrologium Romanum appellationem cornicularii sic explicat*: Quod autem ad corniculanii E nomen spectat; erant in castrensi militia nobilis ordinis equites, merentes coroiculo, quod erat ornamentum militare, a quo dicti cornicularii. *Deinde eminentissimus Cardinalis hanc nominis explicationem ex Livio, Plinio, aliisque auctoribus confirmat. Glossarium Cangii ad vocem* cornicularius *etiam varias hujus nominis significationes suggeret, si quis illud consulere voluerit, Ceterum ex his veterum Martyrologiorum annuntiationibus abunde constat de immemorabili hujus sancti Martyris veneratione, quæ tamen ex mox dicendis etiam robur accipies.*

4 *Quod vero ad palæstram martyrii attinet, hic ubique designari Salonam in Dalmatia, præter quam non novimus alium, colligi potest ex Joanne Lucio, qui in Inscriptionibus Dalmaticis pag.* 67. *ad Opus suum de Regno Dalmatiæ & Croatiæ, occasione Bernardi præsulis Salonitani seu potius Spalatini addenda monet sequentia*: Hic consecravit altare S. Anastasii, ut constat ex inscriptione sculpta in capite argenteo ejusdem Sancti, quæ talis est: A. D. N. J. CHRISTI MCCX. IND. XIII. TEMPORE D. INNOCENTII PAPÆ III. ET ANDREÆ REGIS UNG., ET D. BERNARDI ARCHIEPISCOPI, ET DOMALDI COMITIS, X. KAL. JUNII, HOC OPUS FACTUM F EST, ET ALTARE CONSECRATUM AD HONOREM DEI ET SANCTI ANASTASII, IN QUO CORPUS REQUIESCIT, CUJUS CAPUT HOC EST. *Id intellige de civitate Spalatina, ad quam reliquiæ S.* Anastasii *post excidium Salonæ & diu ante hanc inscriptionem translatæ fuerunt, ut in fine hujus sylloges ex veteri scriptore referemus.*

5 *Thomas archidiaconus Spalatensis, qui anno Christi* 1268, *ex hac vita migravit, in Historia Salonitana cap.* 3. *agens de persecutione Diocletiani & Maximiani, in qua S. Domnionem martyrio coronatum asserit, de nostro sancto Martyre hodierno, ni fallor, hæc subjungit*: Eodem tempore Anastasius Aquilejensis apud Salonam martyrium pro Christi nomine suscepit. *At si sub Aurelio vel Aureliano imperatore passus fuerit S.* Anastasius, *ut Ado & Usuardus testantur, quomodo martyrium ejus usque ad persecutionem Diocletiani & Maximiani differri potest. Maurolycus tamen hanc Thomæ archidiaconi sententiam sequi videtur, dum die* XXVI. *Augusti eumdem Martyrem annuntiat hoc modo*: Salonæ in Dalmatia, sub Diocletiano sancti Anastasii martyris in mare demersi, de quo supra

qui ab aliquibus Attalus,

ab aliis Anastasius cornicularius appellatur,

passus ad Salonæ in Dalmatia,

sub Diocletiano imperatore,

A supra duodecimo Calendas, *nimirum Septembris, id eſt die* XXI *Auguſti.*

AUCT. G. C. *vel Alexandro, ut quidam volunt;*

6 Sed Martyrologus iſte ſecum pugnat, quandoquidem illa ipſa die XXI. *Auguſti, ad quam lector hic remittitur, eumdem Martyrem ſub Aurelio imperatore ſic collocat*: In civitate Salona ſancti Anaſtaſii martyris ſub Aurelio imperatore. *Quomodo igitur idem Martyr illo ſub Dioletiano & Aurelio lauream martyrii adeptus eſt? Galeſinius vero alium imperatorem aſſignat, dum hac die in ſuo Martyrologio* S. Anaſtaſium *ſic annunciat*: Salonæ laoſti Anaſtaſii martyris; qui, Alexandro imperatore, varie cruciatus, pro Chriſti gloria demum necatus eſt. *Deinde Galeſinius fol.* 151. *in notationibus rationem hujus ſuæ annuntiationis ita reddit*: Equilius Romæ, non Salonæ, eum martyrio coronatum eſſe ſcribit. At Salonæ Uſuardus, Ado, ceteriqne affirmant, Aureliano ſcilicet imperatore. Nos ALEXANDRO IMPERATORE ſcripſimus ex auctoritate ſolum Martyrologii, quod a Paulo IV. Pontifice emendatum eſſe ferunt.

ſed ſub imperio Aureliani, ut Ado tradit.

7 At ſaltem Petrus Equilinus hunc ſanctum Martyrem ſub imperatore Aureliano collocavit, dum lib. 7. *ſui Catalogi cap.* 88. *geſta ejus ex Actis S. Agapiti contraxit hoc modo*: Anaſtaſius ſive Attalus martyr paſſus eſt ſub Aureliano Auguſto B & præſide Antiocho Romæ. Qui cum eſſet cornicularius, Agapitum martyrem in cuſtodia habuit mandato præſidis; & audiens ab eo verba vitæ fere converſus eſt. Cum autem Agapitus verſis pedibus ſuperius eſſet ſuſpenſus, & fumo de ſubter facto, ſic quatuor diebus eſſet dimiſſus; ut ſupra dictum eſt in paſſione ejus XV. Calendas Septembris, & poſt dies quatuor Anaſtaſius illue vadens inveniſſet eum ſolutum, ambulantem & pſallentem, fidem Chriſti omnino ſuſcepit & baptizatus eſt. Et dum hæc omnia, quæ viderat, præſidi nuntiaſſet, & Chriſtum conſtanter confeſſus eſſet, juſſu Aureliani decollatus eſt XII. Calendas Septembris. *Nos initio hujus ſylloges in margine martyrum hodierni* S. Anaſtaſii *affiximus imperio Aureliani, hac in re ſecuti Adonem & Petrum Equilinum, qui veroſimiliter iſtud imperatoris nomen in vetuſtioribus monumentis invenerunt.*

8 Forſan hæc palæſtræ ac temporis diverſitas, C *quæ apud varios auctores reperitur, originem habet ex errore, quo nonnulli Martyrologi duos ejuſdem nominis Martyres confuderunt*: *nam in Martyrologio Romano ad diem* VII. *Septembris quidam Anaſtaſius martyr* Aquilejæ *collocatur, ac eminentiſſimus Baronius ibidem in notis circa illum mone ſequentia*: Fuit hic ſullo, & pro fidei merito in numerum martyrum coopratus eſt; idque ex veteribus manuſcriptis Molanus in additionibus ad Uſuardum hac die. *Galeſinius eodem die de Martyre illo meminit, eique eamdem martyrii palæſtram aſſignat his verbis.* Aquilejæ ſancti Anaſtaſii martyris; hic infimo genere natus, fidei confeſſione nobilitatus, præclaram martyrii coronam tulit. *At Petrus Equilinus in Catalogo lib.* 7. *cap.* 124. *hunc ipſum S. Anaſtaſium ſullonem Solonæ paſſum ſcribit, ut patet ex initio Actorum, quod ita ſonat*: Anaſtaſios martyr paſſus eſt in Salone Dalmatiæ civitate ſub perſecutione Diocletiani imperatoris. Hic ex Aquileia ortus civitate, cum artem ſullonis exerceret, quidquid ex ipſa conſequi poterat, præter parcum quotidianum victum, pauperibus erogabat. Tandem amore animatus martyrii ad Salonitarum civitatem devenit *&c. Petro Equilino ſavet ſupra laudatus Thomas archidiaconus Spalatenſis, dum S. Anaſtaſium cognominat Aquileienſem, eumdemque* apud Salonam *martyrio coronatum eſſe aſſerit.*

Nonnulli diem cum ſuperiori junxerunt, ac ſynonymos

D

9 Dubito, an ipſi Dalmatæ S. Anaſtaſium *martyrem, qui apud eos ab immemorabili tempore colitur, fatis diſtincte noverint, niſi forte duos ſynonymos ſibi vendicent*: *Sponius enim in ſuo Itinerario Orientis tomulo* 1. *pag.* 82. *teſtatur, ſibi inter ruinas urbis Salonitanæ monſtratum fuiſſe ſepulcrum S. Anaſtaſii præſulis, qui illic cathedram habuiſſe dicebatur. Verum hæc Dalmatarum opinio neque* S. Anaſtaſio *cornicularia, neque ſullonis convenit, cum neuter in antiquis monumentis epiſcopus fuiſſe perhibeatur. Præterea corpus S. Anaſtaſii, cujus ſepulcrum præcedente ſeculo inter ruderæ Salonitana Sponio monſtrabatur, jam ab aliquot ſeculis poſt ruinam Saloræ ad urbem Spalatenſem translatum eſt, ibique deinceps quievit, ut ſupra indicavimus, & infra repetemus.*

ac ipſi Dalmatæ videntur ignorare

quem S. Anaſtaſium cen-

E

10 Etiam neſcio, utrum Græci in Menologio Sirleti die XXV. *Octobris, ac* V. *Decembris duplicem S. Anaſtaſium, an bis eumdem vel alium martyrem celebrent*: *nam nec locum certaminis, nec conditionem ſui athletæ exprimunt. Poſſet tamen S. Anaſtaſius, cujus Acta in Menologia Sirletiano ad diem* V. *Decembris referuntur, facile idem eſſe cum illo, quem Martyrologium Romanum die* VII. *Septembris memorat. Quare ad dictam diem* VII. *Septembris aperiebo Acta S. Anaſtaſii ſullonis accuratius diſcutere, & ex Petro Equilino geſta ejus narrare, eaque cum Menologio Sirletiano vel Menæis Græcorum conferre. Nos interim adhæremus vetuſtiori omnium Adoni, dum hodierna die* in civitate Salona *annuntiat martyrium* S. Anaſtaſii *cornicularii, qui in Paſſione S. Agapiti ad fidem Chriſtianam converſus eſt, & quem ab altero* S. Anaſtaſio *Aquileienſi diverſum exiſtimamus.*

& cujus ſortes reliquias poſſideamus

F

11 Nunc aliquid dicendum ſupereſt de tranſlatione reliquiarum S. Anaſtaſii *in Dalmatia ſepulti, quam laudatus Thomas archidiaconus Spalatenſis in Hiſtoria Salonitana cap.* 12. *ſive apud Joannem Lucium in Opere de Regno Dalmatiæ & Croatiæ pag.* 120. *narrat his verbis*: Eodem tempore reverendus antiſtes (*nimirum Joannes I. præſul Salonitanus, qui ſeculo ſeptimo floruit*) cœpit tractare cum civibus, ut corpus B. Domnii pontificis, quod Salonæ remanſerat, levaretur, translatumque in eccleſia, quæ nuper dedicata fuerat, locaretur; & valde placuit omnibus. Explorata itaque temporum vice, quando poſſent hoc commode attentare, abierunt Salonam, ingredienteſque baſilicam epiſcopii, confuſa & diſſipata omnia repererunt; repletus enim erat locus ille ruinoſis tectis, congeſtique incendiorum cineres vepres jam & virgulta produxerant, ita ut quamvis adhuc aliqui ſupereſſent, qui locum ſciebant, tamen quia tumba ipſius ſubterraneis ſornicibus abſconſa latuerat, non facile diſcerni poterat, unde corpus B. Domnii tolleretur.

quæ Salonæ Spalatum tranſlata ſunt,

12 Effodientes autem terram, locumque diſcooperientes, arcam, quæ primo apparuit, levaverunt; & metuentes, ne forte impedirentur a Sclavis, cum celeritate magna Spalatum detulerunt; quam aperientes, non corpus B. Domnii, ſed corpus B. Anaſtaſii martyris invenerunt. Protinus ergo die ſequenti revertentes Salonam, de eodem loco ſarcophagum B. Domnii effoderunt, & cum ſumma feſtinatione Spalatum transferentes, devotione nimia amborum martyrum pignora

A nora pretioſa locaverunt in prænominata Dei Genitricis eccleſia, ubi dante Domino uſque hodie requieſcunt. *Etiam Conſtantinus Porphyrogenitus in lucubratione ſua de adminiſtrando imperio ad Romanum filium cap.* 29. *teſtatur, ſuo tempore five ſeculo decimo* S. Anaſtaſium *quievſſe in urbe Spalatenſi, quam ipſe Aſpalathum appellat. Hinc ſequitur, erraſſe Dalmatas illos, qui poſt medium præteriti ſeculi inter ruinas Salonitanas oſtenderunt Sponſo tumulum* S. Anaſtaſii, *ſi hac monſtratione indicato volverint, ibi corpus iſtius Sancti adhuc depoſitum eſſe.*

13 *Si quis autem contendat, ibi alium S. Anaſtaſium præſulem quieſcere, is meminerit, ab eruditiſſimo Dalmata Joanne Lucio in notis ad Hiſtoriam Salonitanam Thomæ archidiaconi Spalatenſis*, ubi hic ſcriptor cap. 3. de S. Anaſtaſio *martyre Salonitano breviter agit*, pag. 469. *citari annuntiationem hodierni Martyrologii Romani, adeoque ſolum* S. Anaſtaſium *coruscularium Saloneæ in Dalmatia aſſignari. Hæc ſunt præcipua, quæ de hodierno* S. Anaſtaſio *martyre colligere potuimus. Si vero curioſus lector in hac ſylloge certiora quædam circa hunc ſanctum Martyrem requirat, ea ab eruditis Dalmatis ſuſpectabimus.*

D AUCT. G.C. *ipſi probabiliter hodiernum vegetatur.*

DE S. NATALE PRESB. ET CONF.

CASALI IN LIGURIA ITALIÆ,

B COMMENTARIUS PRÆVIUS. J. P. Æ

Cultus, Acta, ætas.

SECULO CIRCIT. III. VEL SEC. VIII *Natale topographicæ*

CAſale, *civitas Liguriæ in Italia, multis illuſtratur notitiis apud Ughellum tomo* 4. *Italiæ ſacræ col.* 768. *& ſequentibus, occaſione Caſalenſium epiſcoporum, de quibus ibi tractat. Sufficerit in rem noſtrum, nonnulla hic in compendium contrahere e pluribus, quæ de hoc loco ſcribit Baudrandus:* Caſale, *inquit*, & Caſalenſis urbs . . permunita Italiæ, dicitur aliquando ad aliorum Caſalium differentiam (*de quibus etiam agit idem geographus*) Caſale S. Evaſii . . a S. Evaſio ejus patrono . . Sedet ad padum fluvium, eſtque caput Ducatus Montisferrati, ſub Duce Mantuano . . , 4. milliaribus diſtans a Tridino in ortum Valentiam verſus 12. & 15. ab Aſta in Boream Novariam verſus 10. & 40. a Taurino. *Hinc abunde digoſcitur iſtius loci ſitus, ut neceſſe non ſit plura ſuperaddere. Pergamus itaque ad publicum cultum, qui ibidem* S. Natali *poſſimum exhibetur: cujus nomen tamtſi Martyrologiis antiquis inſcriptum non norim, eadem tamen erutas ſubminiſtrabit materiam, ut hodiernis apud nos Sanctis merito jure annumerari poſſit.*

C

probatur publica Sancti veneratio

2 *Franciſcus Auguſtinus ab Eccleſia in Chronologica hiſtoria Cardinalium, epiſcoporum, & abbatum Pedemontanæ regionis cap.* 14. *pag.* 189. *agens de ſtatu civitatis Caſalis*, Ejus, *inquit, cathedralis . .* S. Evaſium protectorem habet, cujus, & SS. Præjecti, Natalis, & ſocionum ſanctiſſimas reliquias veneratur. *Ughellus laudatus eodem fere modo rem exprimit col.* 769. Cathedralis pulchra eſt, veneraturque pro divo tutelari S. Evaſium, ubi requieſcunt corpora ſanctorum Projecti, Natalis, & ſociorum. *Acta, inferius a nobis producenda, quamquam alioqui exigui, vel nullius fere valoris, in hoc tamen eorumdem auctor meretur fidem, quando loquens de ſuo tempore,* S. Natalis *cultum, & ſolennem quidem, tunc confirmat exiſtiſſe hodierna die, dicens* vigeſima prima Auguſti . . ipſius feſtum ſolemne haberi in Caſalenſi eccleſia: in qua ipſius corpus prope corpus S. Evaſii olim conditum, etiamnum ibidem quieſcit. *Reſtat igitur* S. Natalis *memoriam intexuit Ferrarius utrique ſuo Catalogo ad hunc diem, uti etiam Caſtellanus Martyrologio ſuo univerſali. Ex dictis hactenus habemus quantum ſufficit ad publicam hujus Sancti veneracionem, ut illeſo famoſo Urbani PP. VIII. decreto, inter alios hujus diei cælites, quos damus, locum merito naucifcatur.*

3 *Porro ejus Acta exigua ſunt auctoritatis, quia conſuta ſunt ex Actis S. Evaſii, quæ tam miſero & craſſe ſunt compoſita, ut non cohæreant, ſed ſecum pugnent. Verum quidem eſt, Acta* S. Natalis, *quæ infra proferentur, non continere craſſum illum errorem, quo imperitus Actorum S. Evaſii M. ſcriptor res, perſonas ac tempora confundit, ut mox dicetur. Cum tamen ex his accepta ſint iſta, merito ſuſpecta haberi poſſe videntur. Qualis enim fons, talis rivulus ex eo dimanans. Audire nunc juvat cenſuras, quibus Acta S. Evaſii impetuntur. Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ, hac die narrationem brevem geſtorum* S. Natalis *profert* ex Vita S. Evaſii, Tridinii, *uti addit*, anno D. MDLXVI. edita; *quam illico in annotatione ita caſtigat:* In ea Vita (in qua plura de Caſalenſi civitate notantur) nonnulla videntur emendatione indigere, quemadmodum in Vita S. Projecti monuimus, *die videlicet* XXV. *Januarii, ubi determinate caſtigat* illud quod Atubalus, quem Arianum fuiſſe ex *Caſalenſi, quam memoraverat*, hiſtoria apparet, Evaſium ad idolorum cultum perducere conabatur. Non enim erant idola eo tempore *in* Italia, nec ea Ariani venerabantur. Sunt & alia in hiſtoria prædicta ioverifimilia, ſeu etiam falſa. *caſtigantur alia,* F

4 *Idem auctor ad diem* 1. *Decembris poſtquam res geſtas S. Evaſii narraverat* ex libello, in quo multa de Caſalenſi civitate tractantur, Tridinii excuſo anno D. MDLXI. *ſequenti eumdem cenſura ferit in annotatione*: Multa accurateque indiget ia liber cenſura, eum quædam minime veriſimilia contineat. *Legi etiam poſſunt, quæ habet Ughellus tomo* 4. *Italiæ ſacræ anno* 1719. *Venetiis recuſa col.* 335. *ubi in S. Evaſio primo cathedra Aſtenſis epiſcopo*, Joannes, *ait*, Maria Ballainus Ca- *e quibus Vita ejus deſumpta eſt*

AUCT. J. P.

A ſalenſis vulgari ſermone Evaſii Vitam emiſit in lucem, quæ nec temporum, nec rerum veritati ex parte conſentit. Confundit enim hunc primum Evaſium.. martyrem cum alio Evaſio confeſſore ejuſdem eccleſiæ Aſtenſis epiſcopo, qui ſub Luitprando Catholico rege claruit ſanctitate. Hanc noſter Philippus Malabayla in Apologia, & doctiſſimus Paulus Britius nobilis Albenſis eccleſiæ epiſcopus, nuper in Hiſtoria occidentalia eccleſiæ ſeculo ſeptimo eruditiſſimis rationibus ſugillarunt. *Conſpirarunt itaque, uti vides, jam pridem auctores in cenſurandis S. Evaſii Actis; quæ cum ſint notæ tam malæ; quidnam ex eis confici tas pro Vita* S. Natalis *noſtri ex eiſdem accepta, quod ſuſpectum non ſit?*

obſervationes de ætate

§ *Diſpiciamus interim, qu aliquid de ætate, quo is vixit, ſtatui queat probabilis fundamenta vizxum. Decidenda porro eſſet hæc controverſia e tempore, quo floruit S. Evaſius, magiſter & comes individuus* S. Natalis, *quæ pro hujus Actis, atque adeo pro figenda temporis ratione, non habemus niſi Acta illius; qui cum e duobus, tempore omnino diſcrepantibus, in unum confuſus dicatur, ratio etiam temporis ut ſit confuſa, ac vacillet, neceſſe eſt. Nimis prematurum eſt hanc rem pluribus ac funditus hic examinare, quæ a noſtris ſucceſſoribus expendi poterit ad diem* 1. *Decembris, ubi S. Evaſius ep. cum titulo martyris ſignatur in Martyrologio Romano, & quo in Prætermiſſis ad diem* XV. *Maji apud nos dilatus eſt. Notemus tamen aliquæ, ne nihil dicamus, de tempore* S. Natalis. *Galeſinius in ſuo Martyrologio die* 1. *Decembris* S. Evaſii epiſcopi, *non martyris, ſed* confeſſoris *meminit*: de quo, *ſicut obſervatur in Notationibus*, & in monimentis eccleſiæ Caſalenſis, & in codicibus pervetuſtis eccleſiæ tum Vercellenſis tum Bergomenſis, ſcriptum eſt, prout nos etiam vidimus,

quo vixerit

6 *Si hic itaque ſit Evaſius, qui ſecundus iſtius nominis Aſtenſis epiſcopus ponitur apud Ughellum* etatum col. 336. *& dicitur vixiſſe tempore Luitprandi regis; tunc* S. Natalis *ſpectabit ad ſeculum octavum, quo S. Projectus, ſuperius memoratus, innectitur apud nos die* XXV. *Januarii, pag.* 636. *Sin vero alium Evaſium, hujus nominis primum, ac martyrem admittas ſub idololatris, quem Ughellus dictum ponit* circa annum Domini CCLXV. *& cujus diſcipulus fertur exſtitiſſe* S. Natalis, *eo caſu ad quodnam tempus pertineat, manifeſtum eſt. Sed quandoquidem pleraque, vel omnia, quæ in Actis antea caſtigatis habentur, adeo ſunt mutilata ac perturbata, ut ex eiſdem velle aliquid eruere, quod hiſtoricæ probari queat, ſit in tenebris palpare, ideo ſuperius ſignavi* sec. circiter III. vel sec. VIII. *etiamſi, ſequenda noſtrum exemplar Actorum, circiter ſeculi tertii finem illigari deberet.*

& de Actis, quæ his dantur.

7 *Deſumptum illud exemplar notatur* ex Actis S. Evaſii .. epiſcopi Aſtenſis & M. & monumentis eccl. Caſalenſis. *Bollandus vero eidem Ms. præmotavit nomen* R. P. D. Philippi Malabayla viſitatoris generalis congregationis S. Bernardi, Ord. Ciſtercienſis. *Laudatus Malabayla, vel alius forte, quiſquis fuerit, illud exemplar correxerit & expurgaverit a craſſa ſaltem illa ballucinatione, de qua ſupra conqueſti ſumus, allatis variorum ſcriptorum cenſuris; cum in eadem aperta hujuſmodi falſitas non reperiatur. Qualecumque igitur illud Actarum exemplar lectori exhibemus, etiamſi non ſit tanti valoris, ut in eventibus mirabilibus, qua narrat, magnam fidem mereatur, cum aliud non ſit nobis in promptu, quod mereatur majorem. Annotata dabuntur pauca: nam cum parvus ſis Commentarius, facile legi poteſt, ita ut aſſignari identidem non debeat. Locorum quorumdam obſcurorum, ſi non ſuſpectorum, ſitus intelligetur ex ipſa narrationis contextu.* D

A C T A

Auctore anonymo.

S. Natalis individuus S. Evaſii comes, a

SAnctus Natalis Beneventi *a* in lucem editus, a S. Evaſio ad pietatem, & omnem virtutem inſtitutus, ipſi Sancto aſſidua verbi Dei prædicatione, ac miraculorum oſtenſione, Chriſtiana fide jam imbutos confirmanti; & idololatras ad illam in dies pertrahenti, ſedulum præbebat obſequium. Cumque S. Evaſio angelus ſignificaſſet, Deum illum in Aſtenſem epiſcopum præelegiſſe; ideoqua ut Romam ſe conferret monuiſſet; Natalis ſe illi in comitem adjunxit. In ipſa Urbe, dum ſanctorum Apoſtolorum, ac Martyrum templis, ac memoriis viſitandis intenti commorantur, legati ad ſummum Pontificem miſſi ab Aſtenſibus, ut proprium epiſcopum illis concederet, quantæ ſanctitatis, ac doctrinæ vir eſſet ſanctus Evaſius, opportune edocti, eidem Romano Pontifici, ut ſibi in epiſcopum concederetur, ſupplicarunt. Et voti compotes facti, illum ab eodem Papa conſecratum, ſecum Aſtam *b* ducunt, & Natalis ſimul profectus, Aſtenſis eccleſiæ presbyter ordinatur. Ibi ſancto epiſcopo, optimi paſtoris officia, & munera omnia ſollicite exequenti, præcipuum miniſtrum ſe exhibuit: maximo cum ſuo merito: & non tantum civium, ſed totius diœceſis, tum quidem ampliſſimæ utilitate. E *b*

converſiones infidelium in variis locis

2 Exorta deinde nova in Chriſtianos perſecutione, cum hi ipſi S. Evaſium a civitate abſcedere, quo ſe ſuo gregi diutius ſervaret incolumem, cogerent; ipſe Natalem, Projectum diaconum, & Maſianum *c* ſubdiaconum ſecum habere voluit: ut ſacra facienti adjumento; converſioni infidelium operam danti ſubſidio; laboranti eſſent ſolatio. Itaque ex urbe egreſſi, ad fontem circiter mille paſſus ab ea diſtantem, & ab hoc eventu Fontana ſancta deinde dictum, deveniunt. Et, quoniam jejuni iter arripuerant, ſancto epiſcopo ætate & inedia debilitato, ut ibidem confidat, & cibo ſe reficiat, ſuadent. Inde tranſvarſis itineribus progredientibus ſe illis objecit rivulus, Rupta dictus: quem vadu tranſiturus ſanctus Evaſius, recordatur, epiſcopale pedum apud fontem humi defixum, ſe reliquiſſe. Ad eum afferendum tum properans Natalis, purpureis floribus, velut e turgentibus gemmis erumpentibus, illud ornatum conſpicatur. Quo miraculo a S. Evaſio in omen futuri martyrii accepto, itineri rurſum ſe committunt: & ſub ooctem oppidum ingrediuntur, tunc Voluſianum *d* dictum. Ibi quieti membra dant cæteri. At Natalis, de ſui ſancti patris ſalute, magis quam da ſua, ſollicitus ne incauti a perſecutoribus opprimerentur, invigilabat. Nec id fruſtra. Etenim, multa jam nocte, illos appropinquare præſentit. c F *d*

in qua progreſſus cognitur, & ejus operum.

3 Excitatis igitur ſociis, de via rurſus deflectuni, ac verſus Padum iter convertunt. Erat tunc is locus, ubi nunc Caſale, ab hoc ſancto epiſcopo Aſtenſi ſanctæ Evaſii dictum, conſiſte-

re

A re cernitur, vasta sylva Cornea dicta: fluminis Padi vadoso brachio a continenti divisa. Hanc ingressi, ad perlequeotium sollicitudinem fallendam, atque ad vicioiorum iocolarum salutem procurandam, opportunam experti, in ea tedem figunt: & ad rem divinam faciendam, Natalis, ac socii ecclesiam ædificare aggrediuntur: quæ deinde eleemolynis, eorum, quos ad fidem Christianam perducebant, & præcipua eontulis illius regionis, perfecta fuit. Brevi siquidem sanctus episcopus, miraculis Christi fidem, quam prædicabat, confirmando, circumstantes populos ad idam perduxit. Sed muneris sui esse intelligens, ita his novis lucris intendere, ut cæteratum ovium sibi eommissarum curam non negligeret: ea, quæ tam in urbe Astensi, quam per commissam diœcesim, essent providenda, sancto Natali exequenda committabat.

S. Evasio martyrii palmam adepto.

4 Aceidit porro, ut hac de causa absente Natali, Antubalus prætor Sedulæ urbis, haud multum a sylva Coroea distantis, da ita, quæ ibi, se in viciniori regione in suorum deorum contemptum, & Christianæ religionis augmentum, acciderant, certior fieret: & sanctum Evasium compreheodi, & in carcerem trudi jubet res. Cumque deinde nec pollicitationibus, nec minis, a Christi fide ad idolorum cultum eum abducere potuisset; illum, ac Projectum, & Malianum, eum centum quadraginta quinque aliis Christi fidelibus, capite damoavit: quemadmodum in Vita sancti Evasii fusius explicabitur. Ad harum rerum primum nuntium sanctus Natalis Sedulam ire festinavit, sperans eorum coronæ partieipem fieri. Aft ubi lententiam in eos latam jam executioni mandatam comperit, sui sancti magistri, ac sociorum, itemque aliorum martyrum sacra corpora, sepulturæ mandare curavit.

D

A. ANONYMO.

5 Deinde vero, tum ajusdem sancti Evasii mamoriæ impensius recolendæ affectu, tum studio confirmandi, ac perfecta instituendi noviter iis in locis ad Christi fidem pertractos, cum maxime Austubalus ipla, juxta sanctæ Evasii prædictionem, ad fidem convarius, ac cum omnibus suis baptizatus, magno illi in dedocandis aliis ad Christianam religionem effet adjumento, apud eamdem ecclesiam reliquum vitæ exigere decrevit. Ibi magis ac magis semper & virtutum studio, propriæ, & prædicationibus, alienæ saluti intantus; quod socii sanguinis effusiona, ipse ajumodi axereitation.bus tandem consecutus, in æterna gloria illis junctus fuit die vigesima prima Augusti: qua ipsius festum solemne habetur in Catalensi ecclesia: in qua ipsius corpus prope corpus S. Evasii olim conditum, etiamnum ibidem quiescit.

Ipse pul aceres fra- tur in pace eiderunt.

ANNOTATA.

E

a *Urbs est archiepiscopalis in regno Neapolitano satis nota.*

b *Ad Tanarum fluvium in Liguria.*

c *Britius supra allegatus, pag. 710. ex* antiquo, *ut vocat*, Martyrologio Sedulensi, *nomen* Malliani subdiaconi *recitas, nobis a Fastis sacris antiquis ignotum.*

d Oppidum Volusianum, *& inferius* Sedulam urbem, *qua auctoritate nominent Acta, non satis intelligo.*

DE SS. DONATO, ROMULO, SYLVANO, VENUSTO, ET HERMOGENE MARTYRIBUS,

FORO-JULII IN ITALIA,

G

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

F

J. P.

Cultus, sacra lipsana, Acta.

SUB DIOCLETIANO. *Loci amœnitas.*

FOrum Julii civitas in ea Italiæ regione sita est, quæ olim Carnorum, nunc provioeia Forojulienfis, quæfita ab urbe principe appellatione, nuncupatur. Mediam tecat Natilo fluvius, priseis scriptoribus mamoratus: tergum Alpes Juliæ claudunt, frontem ingens planities, uberi solo nobilis, expandit. *Ita Philippus a Turre in Dissertatione de colonia Forojulienfi, quæ habetur post Monumenta veteris Antii, Roma ab eo vulgata anno 1700. a pag. 322. Loci etymon Paulus Diaconus De gestis Longobardorum lib. 2. cap. 14. his verbis exponit:* Hujus Veneriæ Aquileja civitas extitit caput, pro quo nunc Forum-Julii, ita dictum, quod Julius Cæsar negotiationis forum ibi statuerat, habetur. *Plura de hoc loco invenies curiosus lector apud laudatum Philippum a Turre.*

a *Hanc itaque urbem hodierni nostri Martyres sanctorum diebus cul- natali sunt sedem publicæ sua veneralionis, quæ tos, ibidem honorantur ab immemorabili tempore, prout testatur præditus Philippus a Turre, quem lego in scripto quodam nostra, dum anno 1692. Eminentissimi Cardinalis Imperialis, Ferrariæ legati, auditor esset, litteris die 2. Junii tunc huc datis, docuisse de eorum cultu sequentia:* Acta S. Donati, & sociorum, *quæ litteris addiderat Vir Cl. quæque nos infra daturi sumus*, descripta sunt ex breviariis vetustissimis, quibus olim nostra ecclesia utebatur, dispositis secundum lectiones. In sacrarum reliquiarum cemelio ejusdem ecclesiæ asservator caput sancti Donati, theca argentea recooditum, quod, recurrente die festivitatis XXI. Augusti, publico cultui expnitur una cum aliis sociorum reliquiis. Quomodo ex

A Pannonia ad Forum-Julium translata fuerint hæc
AUCT. J. P. ſacra pignora, & quando in patronos adſciti S. Donatus, & ſocii; nil memoriæ proditum inveni, nec traditioone compertum. At certe monumenta antiquiſſimi temporis S. Donatum hujus civitatis patronum memoraot, & in Faſtis ſacrorum codicum adootatur.

aut non Aquilejæ 3 *Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ ad hunc diem*, ex mooum. eccleſiæ Civitateoſis, *id eſt Ferojulienſis*, & ex breviario aotiq. Aquilejen., *refert martyrium, in quo memoratur dumtaxat* S. Donatus, *anonymus* preshyter, & Venuſtus; *ſed inſigniores eo delatas vult illorum reliquias, quam modo narravimus e Philippi Turri teſtimonio, ſic ferebens*: Quorum Martyrum corpora . . Forum Julium translata, ibi præcipuo honore coluntur: Civitateoſes eoim SS. Martyres ſuæ urbis tutelares ſibi aſcivere. *Sed idem auctor forte accipit partem corporis pro toto, ut non raro fit. Certe Turrius non ſignabat* S. Donati *corpus*, *ſed* caput; *nec* ſociorum *corpora, ſed eorum* reliquias; *plura veroſimiliter dicturus, ſi plura de ſacris hiſce pignoribus ei comperta fuiſſent. Ad culmen autem* S. Donati *& ſociorum ejus accedit illud, quod is non apud ſolos Foro-Julienſes, ſed etiam apud Aquilejenſes ſuerit propagatus, uti patet e* Kalendario Aquilegieoſi ex bibliotheca Vſſlicell. Cod. N. *cujus apographum apud nos eſt in invelucro, quod ſignatur* S 19. *& in quo ad diem* XXI. *Auguſti notatur:* Donati, & ſociorum ejus.

Acta unde deſumpta. 4 *Acta eorum, ſicut antea indicatum eſt, huc miſit Philippus Turrius, qui, unde fuerint deſumpta, ibidem notabat. Teſtimonium vero, quod eiſdem erat additum, his verbis conſtat:* Hæc Acta SS. martyrum Donati, & ſociorum extraxi, & exemplsvi ex aotiquo breviario Mſ. exiſteote in archivio reverendiſſimi capituli civitatis Fori-Julii, ego Thomas Miniſinus, ejuſdem capituli canonicus & archiviſta, & meo ſigillo munivi. *Cujus autem antiquitatis ſit tum hoc breviarium, quam illa, quæ ſuperius* vetuſtiſſima *vocabat Turrius, nos latet. Porro voces quaſdam in noſtra apographo, quæ legi non potuere, omiſſas videbit lector; quaſdam etiam uncinis incluſas, ut earum defectus ex conjectura utcumque ſuppleatur. Reliqua huc ſpectantia dicentur in Annotatis, dum unicum hic addidero, videlicet, ſynonymum S. Donatum, de quo egimus tomo* III. *Februarii, die* XVII. *ejuſdem menſis, Concordiæ in Italia tributum, non eſſe confundendum cum hodierno: de qua re conſuli poteſt ſyllege hiſtorica ad iſtum diem* §. 1. *num.* 5.

ACTA

Ex Breviario Ms. Foro-Julienſi.

S. Donatus diaconus in fide confirmat, juſſu Victoriani præſidis in tormenta.

IN diebus illis regnantibus Diocletiano & Maximiano imperatoribus, decreverunt, ut immenſis perſecutionibus *a* Chriſtianos perſequerentur de civitatibus eorum & caſtellis qui eſſent, qui diligeoter Chriſto deſervirent, ut eos a fide Chriſti fatereot deviare. Et, ecce, adveniens Victorianus præſes ex præcepto Diocletiaai, io partibus Sirmienſibus *b* ad Chriſtianos torquendos, ita a clericis ſumpſit exordium. Apprehenſum S. Donatum, diaconum S. eccleſiæ Singidoneoſis *c*, ... miſit in carcerem. Alia autem die, primo diluculo exurgente, dixit Victorianus præſes: Donate, quis te perſuaſit, ut oon colas deos noſtros, ſicut & nos, & judices noſtri? Dixit ei S. Donatus: Deos tuos ſurdos & mutos non colo: colo autem Dominum meum Jeſum Chriſtum, Filium Dei vivi, qui eſt verus & omoipotens Deus. Iratus autem Victorianus præſes dixit ei: Recede ab hac ſtultitia. Dixit ei B. Donatus: Stoltus tu es, & judices tui. Audiens autem hæc præſes, furore accenſus, juſſit eum apprehendi, & ſtatuit eum capitalem ſubire ſenteotiam.

Acculant S. Romulus presbyter, & S. Sylvanus diaconus, cum S. proculo B. Donati fratre.

a Presbyterum quoque, Romulum nomine, Sirmieoſis eccleſiæ, qui cum S. Donato diacono & martyre Chriſti, pro fidei conſtantia, & commiſſa ſibi plebe fortiter dimicabat, ad cæleſtem palmam ſimili ſententia (prædamoatum) provexit immitis. Item & alium diaconum, S. Sylvanum oomine, ejuſdem eccleſiæ, idolis renuntiantem, & impia præcepta contemnentem, per varia tormemorum geoera confectum temporali morte tradidit io ziernitate victurum. Sed cum io eis ejus ſatiata crudelitas non ſuiſſet, vicinas civitates peragrandas decrevit, & eum ſpecie publicæ neceſſitatia in civitatem Civalitaoam *d* deveniſſet, de qua ... Chriſtiſsiſſimus eſſe cognoſcitur, contigit .... apprehenſum eſſe S. Venuſtum, germanum S. Donati martyris, a miniſtris ipſius impiiſſimi Victoriani, & præcepit eum ſiſti ſuis apparitoribus: qui dum eum intuitus fuiſſet, Victorianus præſes dixit ei: Venuſte, recordaris, quomodo germano tuo Donato capur feci amputari? conſule . . . tu . . tibi, veni & ſacrifica diis noſtris, quos & nos, & priocipes noſtri veneramur, ne tibi ſimiliter fierà præcipiam. S. Veouſtus ſubridens dixit: Vivit Dominus meus Jeſus Chriſtus: quia neſcio plures deos eſſe, quos tu dicis; ſed ſcin unum Deum vivum & verum, Patrem, & Filiom & Spiritum ſanctum, qui & trinus & unus Deus. Dixit ei Victorianus; præſes: Quid pluta? Sacrifica. Dixit ei S. Venuſtus: Non ſacrifico diis tuis vanis, ſed ſacrifico Deo Patri ſacrificium laudis, qui regnat in cælis. Tunc furore repletus Victorianus præſes juſſit mioiſtris ſuis eum apprehendi & foras civitatem adduci, & ibi decollari; & dum diutius oraſſet ad Dominum, decollatus eſt io eodem loco.

Dumno apprehenditur S. Hermogenes lector,

3 Et, ecce, appropinquavit B. Hermogenes, quem cum cognoviſſent, eum adduxeruot ad præſidem: & dum ſibi præſentari feciſſet, dixit ei præſes: Die mihi, Hermogenes, & tu vis ſeduci? dixit ei B. Hermogenes: Tu ſeduceris, miſer. Dixit ei Victorianus: Fortaſſis & tu Chriſtianus vocaris? Dixit ei B. Hermogenes: Chriſtianus vocor. Victorianus præſes dixit: Quod officium geris Chriſti? S. Hermogenes dixit: Qui ſcientiam populis legere conſueverunt *e*. Dixit ei præſes: Quæ mandata legis, vel cujus ſalutis gaudia doces? S. Hermogenes dixit: De Domino meo Jeſu Chriſto rege ſæculorum pia & ſancta mandata. Præſes dixit: Ee quem Deum adoras? B. Hermogenes dixit: Unum Deum verum, qui fecit cælum & terram, mare & omoia, quæ in eis ſunt. Dixit ei præſes: Nomquid dii noſtri veri.dii non ſunt? Dixit ei B. Hermogenes: Dii tui lignei & lapidei ſunt; nec aliquid io ſe divinum habent, nec tibi, nec alicui præſtare poſſunt ſalutem. Dixit ei præſes: Hermogeoes, conſule tibi: veni & ſacrifica

A crifica diis noſtris: nam faciam te celerius puniri. Reſpondit S. Hermogenes: Jam pridem tibi dixi: non ſacrifico diis tuis vanis, mutis & ſurdis. Tune iratus præſes juſſit eum in carcerem trudi. Apprehendentes cuſtodes, vinctis manibus, trahebant ad carcerem.

qui dum ad carcerem ducitur, corruit idolum & pars templi, ac dæmon filiam præſidis deſeruit.

4 Et dum (trahebatur,) conſpiciens idolum, facto ſignaculo Chriſti, comminatus eſt ſpiritui, qui in eo latitabat: & ſtatim cecidit maxima pars templi; &, ecce, exiens dæmon ab eo, clamabat dicens: Quid nobis & tibi, vir Dei: veniſti ante tempus torquere nos; & introivit in filiam præſidis, & clamabat per os ejus dicens: Si non venit vir Dei, quem in carcerem miſiſti, non exeo hinc. Audiens autem hæc præſes, juſſit eum ſilentio ad ſe perduci: & cum veniſſet B. Hermogenes ad præſidem, dixit ei præſes: Hermogenes, potes filiam meam ſalvam facere. Dixit ei B. Hermogenes: Non ego; ſed Dominus meus Jeſus Chriſtus: in ipſius nomine poſſum eam ſalvam facere. Dixit ei præſes: Si potes, fac, quod dicis.

B *quem S. Hermogenes expellit.*

5 Dixit ei vir Dei: Si credis in Deum meum Jeſum Chriſtum Filium Dei vivi, qui tertia die reſurrexit a mortuis, ego faciam quod promiſi. Præſes dixit: Si jam ſanam video filiam meam, credam in Deum tuum. S. Hermogenes dixit: Scio, quod falles, & non credes; quia obduratum eſt cor tuum: ſed propter populum adſtantem faciam eam ſalvam. Et poluit genua ſua in terram, & rogavit Dominum, dicens: Domine Deus omnipotens, qui cognitor es omnium, præſta, ut tua virtute exeat dæmon de puella hac. Et hæc dicens, erexit ſe, & poluit manum ſuper caput puellæ, & facto ſignaculo Chriſti dixit: Præcipio tibi, immunde ſpiritus, in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti, recede ab hac puella, & non amplius eam fatigare audeas. Et ſtatim exiit ab ea, & ſacta eſt quaſi mortua. Et elevavit vocem ſuam laudans & glorificans Deum, qui eam ſalvam fecit.

Nihil hoc miraculo commotus Victorianus

C 6 Et videns pater ejus, quod ipſa Dominum Deum cæli benediceret, obdurato corde dixit ei: Filia, dii tui te ſalvam fecerunt. Audiens hæc vir Dei ſubridens ait: Dii tui vani ſunt, ſicut & tu factus eſſe cognoſceris; & nihil tibi nec aliis præſtare poſſunt. Victorianus iniquus præſes dixit: Hermogenes, noli tam vana & tam inutilia verba proloqui; ſed veni & ſacrifica diis, qui filiam meam ſalvam fecerunt. S. Hermogenes dixit ei: Vivit Dominus Deus meus, qui filiam tuam ſalvam fecit: quia ipſum adoro, & ei ſacrificara non deſiſto. Victorianus præſes dixit: Hermogenes, doleo de pulchritudine tua, &, niſi celerius mihi acquieveris, diutiſſimis pœnis te affici præcipiam. Poſt hæc juſſit eum apprehendi, & iterum in carcerem recludi: & non diu, iterum juſſit eum ante ſuum tribunal conſiſti[a]. Et dum ſtaret ante tribunal, dixit ei præſes: Juſſerunt Domini mei imperatores ceremoniari *f*. Dixit ei S. Hermogenes: Neque imperatorum præceptis obedio, neque (ſermonibus) tuis acquieſco. Tunc repletus furore Victorianus juſſit frænum in os ejus immitti, & foras civitatem duci, & ibidem decollari præcepit. Et dum ad loca damnatorum perveniſſet, poſuit genua ſua in terram, & Dominum Jeſum Chriſtum rogavit, ut ejus ſpiritum acciperet: & ſtatim decollatus eſt in eodem loco. Venientes autem viri religioſi, & tollentes corpus ejus, ſepelierunt eum prope corpora SS. Martyrum. Paſſi ſunt autem beatiſſimi Chriſti Donatus, Venuſtus, & Hermogenes ſub die duodecimo Kal. Septembris, imperantibus Diocletiano & Maximiano imperatoribus; regnante Domino noſtro Jeſu Chriſto; cui eſt honor, & gloria, laus & poteſtas per infinita ſæcula ſæculorum. Amen.

D EXBREVIARIO Ms. • *ſibi* *f* *jubet ei caput amputari.* E

ANNOTATA.

a *Videtur hic deſignari famoſa perſecutio decima, quæ anno æræ vulgaris* 303. *die* 23. *Februarii incœpta fuit, publicato poſtridie edicto ejus templa, libros ſacros comburendi &c. De hac perſecutione omnium crudeliſſima legi poteſt Lactantius De mortibus perſecutorum a cap.* 12.

b Sirmium *urbs eſt Pannoniæ inferioris, tribus fidei formulis ibidem editis notiſſima: de quibus Labbeus tomo* 2. *Conciliorum col.* 733.

c Singidonum. *Cellarius in Notitia orbis antiqui lib.* 2. *cap.* 8. *pag.* 363. *inter ea, quæ collegit de Mœſia ſuperiore*, Poſt confluentem, *inquit*, & Taurunum, qui finis erat Pannoniæ, primum oppidum ſuperioris Mœſiæ Singidunum eſt, ut Latini ſcribunt. *Obſervat item, alibi ſerius* Siugidonum, *ac* Pannoniæ tribui vel propter vicinitatem, vel quia vere quidam poſt Singidunum limitem conſtituerunt. Quod oppidum hodie ſit, aut quo loco, *dicit* non plane conſtare. *De eo mentio facta eſt apud nos die* 13. *Januarii, tom.* 1. *pag.* 768. F

d *Inter Murſam & Sirmium jacet, ut videre eſt in tabula geographica apud Cellarium allegatum, quæ datur ad pag.* 346. Urbes *has* regionis illius olim primarias *vocat Ferrarius in Novis topographia ad Martyrologium Romanum, de* Cibale *agens.*

e *Indicat ſe lectoris officio fungi, qui libros ſacros populo in eccleſia congregato prælegebat.*

f *Id eſt*, diis ſacra offerri, e *Gloſſario Cangii*,

DE S. LUXORIO, CISELLO, ET CAMERINO MARTYRIBUS

IN SARDINIA

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

G. C.

Vetuſtus horum Sanctorum cultus, Acta, reliquiæ, & inepta duorum ex his annuntiatio in Martyrologio Hiſpanico.

Sub DIOCLETIANO. In veteribus Martyrologiis

PRimus ex tribus biſce Martyrologiis Hieronymiano aliiſque antiquis Calendariis ad hanc diem ſic annuntiatur: In Sardinia natalis ſanctorum Luxuri, Trajani, Quadrati epiſcopi, Primi. *Vetuſtiſſimum Hieronymiani Martyrologii apographum Antverpienſe eidem* S. Luxorio *addit alios ſocios hoc modo:* In Sardinia Luxorii, Angeri, Eulodi. *Propter illos diverſos* S. Luxorii *comites dubitari poſſet, utrum nulla confuſio in latercules Hieronymianos irrepſerit, & an tota hæc Martyrum claſſis ad Sardiniam ſpectet. Florentinius tamen in notis ad priorem hujus Martyrologii annuntiationem exiſtimat, contingere potuiſſe, ut ſodales ibi adjuncti in Sardinia cum* S. Luxorio *martyrium ſubierint. Quidquid ſit de hac Florentinii opinione, quæ alibi examinanda erit, Appendix ad Martyrologium Adonis die* XXVI. *Septembris* S. Luxorium *ſine ſociis ita memorat:* In Sardinia natalis ſancti Luxurii. *Certe oportet antiquam eſſe* S. Luxorii *veneracionem in Sardinia, cum S. Gregorius Magnus Pontifex in epiſtola ad Januarium præſulem Calaritanum meminerit de monaſterio, quod ibidem ſub nomine* ſanctorum Gavini atque Luxorii *conſtructum erat, ut in noviſſima Pariſienſi Operum ejus editione tomo* 2. *col.* 951. *videre eſt.*

B

celebratur hi Martyres,

2 *Die* XXI. *Auguſti in Auctariis Uſuardinis, quæ Solerius noſter in Martyrologio Uſuardi illuſtrato edidit, tres Sancti in titulo propoſiti luxatis nominibus ex codice Florentino ita referuntur?* Apud Sardiniam, civitate Carilitana paſſio ſanctorum martyrum Ruſſoria (*in codice Mediceo* Ruxoris *& alibi* Luſorii *pro* Luxorii *legitur*) Caſelli & Camerini, ſub Diocletiano & Maximiano imperatoribus, præſidente Dalaſio præſide. *Codex Strozzianus annuntiationi ſimili adjungit ſequentia, quorum juverit inferius meminiſſe:* Caput autem ſancti Ruſſoris inde translatum, Floreotiæ poſitum eſt in eccleſia omnium Sanctorum. *Hinc patet, etiam de immemorabili* SS. Ciſelli *&* Camerini *cultu non eſſe dubitandum. Accedit, quod Seraphinus Eſquirrus in Sanctuario Caloritano pag.* 94. *& ſequentibus adducat plures fide dignos teſtes, qui jurati affirmant, ſe ſemper vidiſſe & a majoribus audiviſſe, quod die* XXI. *Auguſti feſtivitas iſtorum Martyrum ſolenniter in Sardinia quotannis celebraretur. Porro nos in exprimendis horum trium Martyrum nominibus ſecuti ſumus Martyrologium Romanum, quod hodie ſic habet:* In Sardinia natalis ſanctorum martyrum Luxorii, Ciſelli & Camerini, qui in perſecutione Diocletiani ſub Delphio præſide gladio cæſi ſunt.

C

3 *Eminentiſſimus Baronius ad præcedentem Martyrologii Romani annuntiationem notat ſequentia:* Horum Acta recitat Mombritius tomo ſecundo Vitarum Sanctorum. Accepimus eadem ſinceriora ex Sardinia inſula. Hujus Luxorii nomine dictum eſt monaſterium, de quo S. Gregorius in Regiſtro lib. 7. ad Januarium epiſcopum Calaritanum. *Neſcio, qualia Acta Cardinalis Baronius ex Sardinia acceperit; ſed ſuſpicor, hæc non diſſerre ab apographo Antonii Gallonii, quocum Papebrochius noſter contulit aliud exemplar, quod ex codice bibliothecæ Vaticanæ nu.* 6453. *tranſcriptum fuerat. Quamvis autem exemplaria illa ſubinde ſtylo diſerepent, tamen in ſubſtantia concordant. Porro Vaticanum iſtud apographum ab imperito amanuenſi tam miſere luxatum eſt, ut plures periodi vix intelligantur. Quare poſt hunc Commentarium prævium recudemus Acta horum Martyrum ex editione Mombritii, quæ cum apographo Antonii Gallonii fere convenit, & in qua unum alterumve manifeſtum typothetæ errorem ex aliis apographis emendavimus. Si quæ tamen notatu digna diſcrepantia in illis exemplaribus occurrerit, hæc in margine vel in Annotatis obſervabitur.*

D

quorum hæc hæmus dicta,

E

4 *Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ hac die ſatis exactam Actorum ſynopſin contexuit hoc modo:* Luxorius miles Sardus, Diocletiano & Maximiano imperatoribus, Chriſtum colens, cum ſacras Litteras legere cœpiſſet, relicta vita militari, pietatis officia colere cœpit. Quapropter M. Delaſio præſidi Calari accuſatus, ab eoque, cur militiæ renuntiaſſet, & deos non coleret, interrogatus, reſpondit, quia longe præſtantiorem Chriſtum inveniſſet, quam deos & imperatores. Data autem ei optione, aut deos venerandi, aut mortem ſubeundi, cum ſe mori pro Chriſto paratum diceret, vinculis ferreis conſtrictus, in tetrum carcerem truditur. Poſt aliquot dies eductus, cum præſidis conſiliis non acquieſceret, verberibus acerbiſſime cæditur, ac, tortoribus jam defatigatis, fuſtibus erudeliter mactatur. Cumque in ſuppliciis divinas laudes caneret, extra urbem ductus capite plectitur XII. Kalendas Septembris, & a Chriſtianis ibidem, ubi poſtea templum ſuo nomini excitatum eſt, ſepeliitur. Eodem tempore paſſi ſunt Ceſellus & Camerinus impuberes, qui Calari nati & enutriti, ac a teneris Chriſti fidem edocti, & ipſi apud Delaſium accuſati; licet nondum verbis accommodatis reſpondere ſcirent, quod eſſent adhuc pueri, firmo tamen animo fidem ita retinebant, ut nullo pacto diis honorem habere adduci poſſent. Quare in carcerem traditi ſunt, donec Luxorius expediretur. Eo io cælos tranſmiſſo,

F

quæ Ferrarius contexuit.

A missio, Ceſellium & Camerinum eductos, ubi ſe fruſtra illis minis & blanditiis ſuadere animadvertit, gladio eodem die perenti jubet; quorum corpora a Chriſtianis eo loco ſepulta ſunt, ubi poſtea beato Lucifero epiſcopo Calaritano templum ædificatum fuit.

Corpora eorum Piſani,

5 *Verum Sardis hoc placebit annotatio, quam Ferrarius huic Actorum compendio ſic ibidem ſubjungit:* Horum corpora Piſis, eo translata, quo tempore Saraceni Sardiniam depopulati ſunt, ſive quo Piſani claſſe eam inſulam ſibi ſubegerunt, ut alia videtur, habentur; quorum dies feſtus ibi die XXVI. hujus agitur, uti ex tabulis eccleſiæ Piſanæ apparet. Corpora etiam Papiæ eſſe feruntur, eo una cum corpore S. Auguſtini translata. *Saue tertio milliari ab urbe Piſana eſt locus mari imminens, ut Papebrochius tomo IV. Maii pag. 17. ſcribit, qui* nomen hodie obtinet a ſancto Luxorio martyre, ac vulgo dicitur San-Roſſore. Colitur hic XXI. Auguſti eum ſociis Ceſello & Camerino, Calari in Sardinia martyrium paſſus ſub Diocletiano & Maximiano; eujus ſacra ſupellex huc eſſe devecta a Piſanis, eum eam ipſi inſulam ſub ſuo tenerent dominatu, aliter ſentientibus aliis, aliorum eſt opinio, teſte Ferrario. Tenuerunt autem Piſani inſulam Saracenis ereptam ab anno MXVI. uſque ad MCCCXXIX. quando inde ſunt ab Aragoniis pulſi. *Nihil hic repeto de capite* S. Luxorii, *quod ſupra ie codice Strozziano dicitur Florentiæ collocatum eſſe.*

B

Ticinenſes & Sardi ſibi vindicant,

6 *At Papienſes ſive Ticinenſes contendunt, hæc Martyrum corpora multo prius ad urbem ſuam tranſlata fuiſſe, quandoquidem Jacobus Gualla ie Sanctuario Papiæ lib. 4. cap. 13. de Luitprando Longobardorum rege in hanc rem ita ſcribit:* Loeat quoque ea in ſacra æde beatorum martyrum corpora Luxorii, Citelii, Camerini, Robuſtani, Marci, Appianique epiſcopi, eum divo patre Auguſtino ſimiliter translata, anno ſalutis ſeptingeneſimo & vigeſimo ſecundo. *Sed Piſanis æque ac Ticinenſibus incumbit poſſeſſionem ſeam ſolidis documentis probare, cum Sardi hanc rotunde negent. Inter eos Antiochus Strada Calaritanus opinionem Ticinenſium multis argumentis refutaſſe dicitur in libro, cui titulus eſt* Spongia Sardorum, *de quo judicium ferre non poſſumus, cum iſtud Opus ad manus noſtras numquam pervenerit. Quintus Seraphinus Equirrus lib. 2. Sanctearii Calaritani cap.* 10. *& ſequentibus narrat, quomodo ſacra horum trium Martyrum corpora circa annum Chriſti* 1615. *ie Sardinia coram multis teſtibus inventa fuerint. Nolumus hic ſeverius examinare variat inſcriptiones, quas tunc Sardi lapidibus inſculptas invenerunt, & de quibus Papebrochius poſter die* XX. *Maii in Commentario hiſtorico ad Acta S. Luciferi Calaritani fuſe diſputavit. Etiam non audemus certam ſententiam ferre de ſacris eorumdem Martyrum reliquiis, quas Piſani, Ticinenſes, & Sardi ſibi vindicant, & unicuique parti liberam & ulteriorem ſuæ poſſeſſionis defenſionem relinquimus: nobis enim ſufficit, Sanctos illos in Sardinia paſſos eſſe, & ibidem ab immemorabili tempore publicam veneracionem habuiſſe,*

C

dum pſeudo-ſcriptores quidam duos ex illis

7 *Cum fraudes Tamayi jam paſſim notæ ſint, & hac ipſa die rurſus occurrant, decreveramus illas obiter dumtaxat indicare, niſi Cardinalis Aguirrius in Collectione maxima conciliorum Hiſpaniæ tomo I. pag. 322. voluiſſet occaſione horum Martyrum craſſam iſtius Martyrologi Hiſpani impoſturam fuſius detegere his verbis:* Sed & hoc ipſo loco ſimiles fabulæ eorumdem Higueræ & Tamayi occurrunt circa alios huic concilio intervenientes, veluti Luxurium de Drona & Camerinum, quos Martyribus accenſent ad diem XXI. Auguſti in Martyrologio Hiſpano, eo quod illorum eadem die in Romano fiat commemoratio. Sed nulla vel leviſſima umbra fundamenti eſt, non dico ad cenſendum, ſed ne ad ſuſpicandum quidem, Luxurium presbyterum hoc loco memoratum, eſſe illum Luxorium (ita nominatur, non autem Luxurius) martyrem, qui colitur ab Eccleſia univerſali die XXI. Auguſti. Quia vero ii duo pſeudo-hiſtorici legerunt ibidem Camerinum Luxorio adjungi comitem martyrii, ne dolus detegeretur, ſive potius ut dolus duplicaretur, addiderunt Camerinum epiſcopum Tuceitanum, qui huic concilio ſubſcribit quarto loco, eſſe ipſiſſimum illum Camerinum, qui comes Luxorii in martyrio fuit apud Sardiniam; eum tamen neuter eorum reipſa fuerit presbyter aut epiſcopus, nec id memoretur a Mombritio tomo ſecundo Vitarum Sanctorum, vel a ſancto Gregorio Papa libro VII. Regiſtri in epiſtola ad Januarium Calaritanum, unde eorum commemoratio in Martyrologium Romanum emanavit. Immo & Mombritii Acta teſtantur, Camerinum illum apud Sardiniam paſſum fuiſſe ac coronatum martyrio, eum puerulus eſſet, adeo ue verba neſciret aecommodare præſidi. Quomodo ergo is tenera ætate occiſus potuit eſſe poſtea epiſcopus Tuecitanus, ac tandem (quod novum figmentum eſt) Toletanus?

D

AUCT. G.C.

E

fraudulentum in Hiſpania portentum.

8 Tot hæc commenta circa Camerinum adeo aperta & probroſa ſunt, ut poſtquam ad diem XXI. Auguſti pag. 529. ea protulerat littera I, poſtea quaſi religione pereulius pag. 541. agnoverit, narrationes Juliani nomine editas ca in parte erroribus ſcatere; ſed melius dieeret plenas fabulis & probroſis mendaciis ubique fere. Porro ex iis aliiſque plurimis, inter alia damna, id malum ſecutum vereor, ut in multis eccleſiis & populis Hiſpaniæ nimia ſimplicitate ac credulitate deluſis, celebrentur plura feſta eorum Sanctorum, qui nullo prorſus titulo ad illas ſpectant, niſi fictitio; immo & eorum, qui Hiſpani quidem fuerunt, verum numquam ab Eeeleſia inter Sanctos relati. Dignum eenſco ſuprema illa Hiſpaniarum Inquiſitione, immo & hac ſancta Sede, in ea omnia inquirere, & graviſſimis quibuſdam leetiſſimiſque viris injungere onus examinandi omni ſtudio ac ingenuitate ſex illa volumina Martyrologii Hiſpani, & reſeeandi innumeras fabulas ſimiles, quibus ſcatent in materia adeo gravi & ſacra. *Eminentiſſimes iſte ſcriptor ibidem profert plura, quæ obſervari merentur, & quorum juvabit meminiſſe, quando paulo inferius illuſtrabimus Acta SS. Boniſi & Maximiani martyrum Orientalium, quos iidem pſeudo-ſcriptores ie Hiſpaniam rapuerunt. Interim jam dabimus promiſſa horum trium Martyrum Acta, & ea cum apographo Vaticano conferemus.*

F

ACTA

A EX IMPRESSIS.

ACTA

Ex editione Mombritiana tomo 2. fol. LXIII. *quam cum alio Ms. apographo contulimus.*

Luxorius ſub imperio Diocletiani

TEmporibus ſuis Diocletianus & Maximianus imperatores a diabolo tanta ſævitia accenſi ſunt in Chriſtianos, ut baſilicas everterent, & libros incenderent: eam & multos credentes in fide Chriſti diverſis pœnis affligebant, ſperantes ſua crudelitate devincere, quos Dominus ſua miſericordia ad palmam martyrii evocavit. Igitur cum rabies eorum mentis idolothytæ in loco, quo degebant, non ſufficeret in Chriſtianum ſævire, per totum orbem judices eum ſuis præceptis miſerunt ad perſequendos Chriſtianos, ut ad cultum deorum ſuorum converterentur *a*, aut diverſis pœnis interficerentur. Eodem tempore Delphium *b* quemdam præſidem ad Sardioiam miſerant, ut eadem præcepta impleret in provincia ſibi commiſſa. Cumque hic diverſis locis perſcrutaretur, ſi poſſet aliquos fideles invenire, qui ei conſentire poſſent, contigit, ut Luxorius paganiſſimus apparitor *c* ad Domioum vocaretur, & ex ipſius adſpiratione animum haberet.

a
b
B
c

Legens pſalmos David dicta

2 Ipſe autem apud ſe Pſalterium retinebat, cum vellet legere; & dum ordinem pſalmorum legendo percurreret, venit ad octuageſimum quintum pſalmum, ubi dicit David propheta: Omnes gentes, quaſcumque feciſti, venient, & adorabunt coram te, Domine, & bonorificabunt nomen tuum, quoniam magnus es tu & faciens mirabilia; tu es ſolus Deus. Quo pſalmo valde perſcrutato, apertus eſt ſenſus Luxorii, & feſtinavit eſſe Chriſtianus. Cumque cruce Chriſti ſignaretur, factus eſt catechumenus. Ingreſſus deinde eccleſiam audivit pſallentes: Retribue ſervo tuo; vivam, & cuſtodiam ſermones tuos. Quo audito, confortatus eſt in fide Chriſti, animo gaudens & eum laudans. Quare cœpit exſecrari jam vana & ioania ſimulacra, cœpitque, intermiſſis diebus, judicem obſervare *d*, & ſine intermiſſione Scripturis animum impendere. Intra paucum tempus Pſalterium & aliquot ex prophetis memoriæ commendavit.

d
C

ad fidem Chriſtianã convertitur

3 Perfectia itaque Scripturis divinis ex parte, ſcrutatus eſt legem divinam, & cum toto deſiderio pereepit ſanctum baptiſmum. Deinde Apoſtolum & ſancta Evangelia commendavit memoriæ. Animo vivens factus eſt, & dum militiam ſeculi negligenter ſectaretur, & latenter ageret, rem proferre nolebat. Cum ad innocentiam * Chriſti perveniſſet, ſubito ille adverſarius & inimicus animarum inocentium per ſatellites præſidi inſinuavit, Luxorium apparitorem contemptui *e* habere judicii ſui poteſtatem, & illam, neſcio quam, ſuperſtitionem Chriſtianorum velle ſequi. Quo audito, præſea iracundia motus juſſis aliis * apparitoribus Luxorium ſibi vinctum præſentari, ut haberet, in quem fræna malitiæ ſuæ laxaret.

* al. militiam
e
† al. ſuis

quem cum preſes Sardinia nullo modo poſſet

4 Quem conſpiciens, ita ad eum locutus eſt: Luxori, quæ te dementia a bono curſu vitæ tuæ deduxit? Ego te ſumma dilectione habui, & cogitaveram inter primates officii mei tibi bonorem dare; tu vero in contemptum imperatorum & injuriam deorum *f* putaſti latenter de poteſtate judicii mei te ſubtrahere. Ad quem Luxorius ait: Si adhuc in illo errore idolorum verſatus eſſem, numquam bonom bonorem adepiua eſſem. Sed nunc per Deum vivum Jeſum Chriſtum, præclarum bonorem credo me accepturum eſſe. Cui præſes: Ergo melior eſt ille, quem dicis, quam imperatores noſtri, aut dii immortales? Ait Luxorius: Illi imperatores terreni ſunt; Dominus meus Jeſus Chriſtus rex eſt cæleſtis, qui paſſus & mortuus eſt, & reſurrexit, & nunc vivit, & in æternum permanet; dii autem veſtri numquam vixerunt *g*. Præſes dixit: Si via poteſtatem gladii mei effugere, diis ſacrifica. Et Luxorius: Ego didici ſacrificare ſacrificium juſtitiæ, hoc eſt orare Dominum Jeſum Chriſtum, & non dæmoniis vania obſequi; quoniam qui his conſentiunt, eum eiſdem peribuot in æternum. Præſes dixit: Reducatur Luxorius in carcerem graviſſimis vinculis catenarum conſtrictus, & cogitet ſecum, quid ei expediat.

f
g

ab ea præſſione ſic vocari

5 Cumque reclusus fuiſſet, oblati ſunt ei duo parvuli Ciſſillus & Camerinus oeophyti. Tunc præſes, cui eos obtulerant, interrogavit, quid in eis cognoviſſeot. At illi dixeruot: Chriſtianos eſſe audivimus. Et quia non erat ætas eorum ad dandum reſponſum interrogationi, juſſit eos ſub officii cuſtodia eſſe. Poſt aliquot diea juſſit Luxorium ſuis tribunalibus repræſeotari. Cumque affuiſſet, ſic ad eum truculenta voce inquit: Quamdiu te, Luxori, in hia tormentis lacerabis? Conſule ſaluti tuæ. Nega Deum tuum, & ſacrifica diis. Reſpondit Luxorius: Ego negare Deum meum Jeſum Chriſtum oon poſſum, quem aoima Chriſtiana confiteiur, ſicut & ego. Præſes dixit: Adora poteſtatem deorum, ut tibi vita eoncedi poſſit. Dixit Luxorius: Quomodo ego figmeota lapidea aut aurea aut argentea venerari & adorare poſſum, qui nec palpebras ſuaa ad me cernendum movere poſſunt, aut os ſuum ad loquendum mibi non valent aperire?

D
E

cum duobus pueris Chriſtianis

6 His eommotus in iram præſes juſſit ſanctum Luxorium quatuor quaternionibus *b* flagellari. Famulus autem Dei ſecurus in Chriſto inter verbera ſtabat, ut diceretur alius, quam ipſe, perpetim cædi. Juſſit deiode eum cootundi ſoſtibus. Et Electus Dei ioter ictus fuſtium ſortis & conſtans laudes Domino decaotabat, ut intelligeres, nullum tormentum eorpus illius contingere. Sed eum videret præſes iniquiſſimus, ſæviſſimis pœnis non poſſe ſanctum Luxorium deficere, ſed impatieotiam ſuam patieotia magis illius ſuperari, tolit ſententiam doodecimo Calendas Septembres in illos parvulos Ciſſillum & Camerinum & ſanctum Luxorium. Parvulos tameo juſſit extra civitatem Calaritanam gladio animadverti, atque (corpora) inhumata relinqui *i*. Quorum impius ille corpora æſtimabat projicienda, Dominus Jeſus Chriſtus eorum innocentiæ fidem pretioſam in ſe ſuſcepit: nam Chriſtiani nocte tulerunt ea, &, ubi nunc eſt ſedes ſancti Luciferi confeſſoris, ſepelierunt illos.

b
F
i

juſſit cum gladio interfici.

7 Sanctum vero Luxorium juſſit ubicumque abditum & deſerto loco capite plecti, ut noo eum Chriſtiani colligereot, & ſibi martyrem facerent. Proinde duxerunt eum in territorium Fori-Trajeoſis *k*, & extra municipium decollaverunt eum. Et cum homines iniquiſſimi putaverint in eremo ſanctum Luxorium perdere poſſe, Chriſtus pro ſuo nomine paradiſum illi ibidem oſteodit: tanta eoim multitudo Chriſtianorum

k

Digitized by Google

A rum ad famam Martyris hujus ex diverſis locis ibidem convenit, ut eam dinumerare nemo poſſet *i*. Eum cum hymnis & diverſis luminaribus, conditum ſuavibus odoramentis extra oppidum in crypta ſepelierunt; cujus fidem Paſſionis, prout neceſſe eſt, ſi qui habeant, & eum invocaverint, ſalutaria conſequentur beneficia, agentes gratias Jeſu Chriſto Domino noſtro, qui tam dignum Martyrem ſibi coronavit, cujus eſt honor & gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

ANNOTATA.

a *Vaticanum apographum ſic hanc periodum exprimit*: Ut a cultura Chriſti filii Dei diverterentur *&c.*

b *Hic præſes in Ms. Vaticano* Palafius *& in Sanctuario Calaritano lib. 2. cap. 13.* Marcus Delafius *appellatur.*

c *Hic ſenſus in apographo Vaticano ita legitur*: Ruxurius quidam paganus, apparente ei Domino, *&c. Ubique autem ſanctus Martyr ille ibidem* Ruxurius *pro* Luxorio *nominatur, quod hic ſemel monuiſſe ſufficiat.*

d *Diſcrepat hic ſenſus ab apographo Vaticano, in quo ſic exprimitur*: Ex cœpit cogitare dicens judicis, & obſervare *&c.*

e Luxorius *in apographo Vaticano non apparitor, ſed miles vocatur.*

f *In Ms. Vaticano hæc immiſcentur*: Tu vero imperatorum juſſa contemnens, deorum noſtrorum blaſphemaſti libamina, & cogitaſti te latenter *&c.*

g *Poſt hæc verbum in Ms. Vaticano illa Martyris reſponſio augetur in hunc modum*: Sed ſunt ſine ſenſu & ſine anima, & ſunt lapides & ligna, in quorum capitibus ſolent ſibi ericoniæ nidos inſtruere, quos araneæ texunt, & aves ſtercorant.

h *Id eſt a quatuor quaternionibus militum cum flagellari juſſit, ut ex ſonſa conjicio.*

i *Martyrium parvulorum in apographo Vaticano ſic narratur*: Juſſit gladio eos jugulari, atque in platea canibus derelinqui.

k *Oreſius in Theſauro ſuo geographico meminit de quodam Foro Trajani in Sardinia; ſed hodiernum ejus ſitum non aſſignat.*

l *Mirum ſane eſt, eo tempore tot Chriſtianos fuiſſe in Sardinia, cum ſeculo quinto adhuc plures ibi eſſent gentiles, ut in Opere noſtro ad diem 18. Junii, tomo 3. iſtius menſis pag. 597. obiter oſtenſum eſt.*

D ex typ. PRESSIS.

E

F

DE SANCTIS MARTYRIBUS

BASSA, ET FILIIS EJUS THEOGNIDE VEL THEOGONIO, AGAPIO, AC PISTO VEL FIDELE,

HIS LARISSÆ VEL EDESSÆ IN GRÆCIA; ILLA IN HALONE INSULA CORONATIS.

COMMENTARIUS PRÆVIUS,

J. P.

Cultus, martyrii palæſtra, Acta,

C

SUB MAXIMIANO, Cultus apud Græcos.

MArtyr hæc una cum tribus filiis ſuis, martyrii etiam lauream conſecutis, heri inter *Prætermiſſos* memorata eſt, atque in hunc diem dilata, quo aſcribitur Martyrologio Romano, ac variis Græcorum Faſtis ſacris. *Typicum*, quod *ſub nomine S. Sabbæ citari ſolet*, *hæc* memorat *de Martyrum noſtrorum matre*: Sanctæ martyris Baſſæ. *Menologium Sirleti eamdem etiam ſolam ponit in annuntiatione ſua; ſed in elogio, quod eidem ſubnectit, tres ipſius filios* Theognium, Agapium & Fidelem *adjungit. Menæa magna typis edita Pugilee hoſce ac illorum Matrem referunt, his eorum triumpho verſiculis adaptatis, qui Latine ſic ſonant*:

Μᾶτερ μία τέκνα τρία θεὰ
Σὺν βασιν μιᾷ σφὶ τοιὰς ἓν μία.
Βάσσα σὺ τρισσοῖς σοῖς ξίφος ἀκάτῃ σάφ.
Tres ter-venuſtos filios Baſſa edidit:
Unus ſed animus omnibus ad enſem fuit.
Baſſam cum natis gladius conſumpſit eadem, *videlicet die* XXI. *Auguſti. Alluſio autem poetæ tam clara eſt, ut non egeat interpretatione, præſertim ſi addantur, quæ de genere martyrii poſtea referemus.* SS. Theognium, Agapium & Piſtum martyres *e Ms. Synaxario quodam Græco recitavimus inter Prætermiſſos ad diem* XVI. *Maii.*

a *Martyrologium Romanum aliquam noſtrorum Martyrum annuntiationem ſic legendam præſcribit*: Edeſſæ in Syria ſanctorum martyrum Baſſæ, & filiorum ejus Theogonii, Agapii, & Fidelis, quos in perſecutione Maximiani pia mater exhortans, martyrio coronatos præmiſit ad palmam, & truncato capite gaudens ſecuta eſt cum victoria. *In Excerptis e Theodori lectoris Hiſtoria eccleſiaſtica apud Henricum Valeſium lib. 1. pag.* 554. *dicitur* Petrus quidam cognomento Fullo fuiſſe presbyter eccleſiæ S. Baſſæ martyris, quæ eſt Chalcedone, *anno videlicet Chriſti circiter* 450. *Baronius in notationibus ad hanc diem* XXI. *Auguſti de noſtra Martyre agens, de iſto templo etiam meminit. De eodem etiam templo mentionem facit Theophanes in Chronographia, quæ anno* 1655. *Pariſiis excuſa eſt, pag.* 97. *Hæc de cultu: nunc de loco martyrii.*

& Latine.

3 Baro-

AUCT. J. P. Differitur de paleſtra martyrii

3 *Baronius in Martyrologio Romano ponit illum* Edeſſæ in Syria, *ſicut mox vidimus: ſed in Annalibus ad annum Chriſti* 304. *in fine, ſolam* Edeſſam *memorat, dicens:* Edeſſæ vero martyres, quorum memoria eſt illuſtris, ſunt Baſſa mater, & filii, *quos nominat. Tomo* I. *Marii, ubi exſtat Auguſtus Græco-metricus inter Ephemerides Græco-Moſcas, pag.* XXXVIII. *corrigitur poſitio paleſtræ, quæ exſtat in Martyrologio Romano: nam de Matre cum tribus filiis facta mentione, ſubduntur iſta:* Martyrium . . Edeſſæ quidem inchoatum, non tamen in Syria conſummatum eſt (ſicuti obrepſit Baronio Romanum hodiernum auguſti) ſed in Macedonia: hoc enim docent aperte Græca Acta, quæ habemus. *Lambecius in Commentariis de bibliotheca Cæſarea Vindobonenſi lib.* 8. *pag.* 803. *& ſeqq. inter ea, quæ ſcribit de codice decimo quarto Græco, varia obſervat de hiſtoria martyrii* S. Baſſæ, *ac trium filiorum ejus, poſitionem paleſtræ, quam ſignat Martyrologium Romanum* Edeſſæ in Syria, *his verbis corrigens e dicto codice:* Verumenimvero ex integra martyrii iſtius narratione, quæ in præſtantiſſimo hoc codice manuſcripto Cæſareo exſtat, luculentiſſime apparet, in Menæis Græcorum pro ἐν Ἐδέσσῃ legendum eſſe ἐν Δαρίσσῃ, & ſimiliter in Martyrologio Romano pro EDESSÆ IN SYRIA legendum eſſe LARISSÆ IN THESSALIA. Poſtquam enim auctor iſtius narrationis ſtatim in principio indicavit, S. BASSAM habitaſſe IN URBE HELLADIS LARISSA, quæ quidem videtur eſſe mediterranea illa Theſſaliæ ad Peneum fluvium; mox ſubjungit, eam a marito ſuo Valerio, ſacerdote idolorum, fuiſſe propter Chriſtianiſmum ublatam ἀφ' ἁρπαγῆς καὶ βίας (nempe ἐν Ἐδέσσῃ, ut aliquanto poſt expreſſe legitur) hoc eſt, PROCONSULI HELLADIS, EJUSQUE VICARIO, LARISSÆ DEGENTIBUS: & tres quidem illius filios ἐν αὐτῇ τῇ πόλει, hoc eſt, IN PATRIA SUA LARISSA, martyrium conſummaſſe, & ſepultos eſſe: ipſam autem S. Baſſam e carcere eductam, & vicarium proconſulis, quod is in Macedoniam proficiſceretur, juſſam ſequi.

contra Martyrologium Romanum

4 Cumque ibidem (nempe in Macedonia) denuo variis modis ad ſacrificandum idolis fruſtra fuiſſet coacta, tandem quadraginta a continenti Macedoniæ milliaribus præcipitatam quidem eſſe in mare Ægæum, ſed ſingulari auxilio divino perveniſſe ſalvam atque incolumem in inſulam Helleſponti Halonem, ſive Procunneſum e regione urbis Cyzici; cumque & ibi a Philippo, proconſule Helladis ſcrinario, qui ipſius cruciatibus in Macedonia interfuerat, cognita eſſet, iſque ea de cauſa in Macedoniam profectus, vicarium proconſulis de ejus incolumitate certiorem reddidiſſet; ac porro vicarius Leontio conſulari Cyzici demandaſſet, ut eam comprehenderet; eoque facto, tertium multis tormentis cruciata eſſet, ſed ſemper in eadem conſtantiſſima fidei Chriſtianæ confeſſione perſeveraſſet, confractis denique membris, in inſula Halone ſive Proconneſo decollatam eſſe, ejuſque ſanctas reliquias a Sophronio quodam presbytero fuiſſe collocatas in eadem inſula, loco adeo edito, ut martyrium, ſive ædes ſacra, in honorem ejus ibi exſtructa, a prætervigantibus dextra lævaque e longinquo potuerit conſpici, & prompta ipſius apud Deum interceſſio a periclitantibus implorari. Ipſa Actorum Græcorum præcipua eo pertinentia verba *deinde recitat laudatus Lambecius, quæ legi apud ipſum poſſunt. Tametſi vero apud nos ſint Acta iſta ex eodem codice Vindobonenſi tranſcripta; ſuperiorem tamen narrationem ex ipſo referre placuit.*

quod perpe-ram

5 *Nec vero inutile fuerit hoc tranſcribere, quæ obſervat in notis:* Plures, *inquit*, olim in Hellade ſeu Græcia fuerunt Lariſſæ: præcipue autem duæ in Theſſalia, quarum una in mediterranea ad Peneum fluvium; altera vero maritima ad Maliacum ſinum, cognominata Κρεμαστή, ſive Penſilis. De reliquis ejuſdem nominis urbibus vide Stephanum Byzantinum in Onomaſtico geographico, ubi etiam Lariſſæ in Syria meminit, quæ a Syris appellatur Sizara. Hoc loco autem videtur ſignificari prima illa & primaria Lariſſa Theſſaliæ ad Peneum fluvium, quia quaſi per excellentiam ſimpliciter vocatur Λάρισα ἡ Ἐπὶ Φ, ſimul etiam propter vicinitatem Macedoniæ, cujus in iisdem Actis fit mentio. *Hæc ita e Lambecii propoſitis de paleſtra certaminis noſtrorum Martyrum, ſupereſt, ut diſpiciamus, quidnam in hac materia a nobis dici probabiliter poſſit.*

Baſſa, ac filii ejus eandem paleſtram ſortiti ſunt

6 *Ac primo quidem ſequitur ex allegato codice, aliam tribus* Baſſæ *filis, aliam* Baſſæ *earumdem matri obtigiſſe martyrii paleſtram, ſeu locum mortis: illis videlicet Lariſſam patriam ſuam; huic vero inſulam Halonem, ſive Procunneſum; ſicut textum ſupra productum legenti patet. Et in* Baſſæ *quidem paleſtra ſatis conveniunt alia Græca exemplaria: nam ecgraphum noſtrum e codice Ambroſiano, quod prælo damus, eumdem conſummati martyrii locum indicat num.* 7. *eumdem Menologium a Cardinale Sirleto Latine redditum: quibus addo Menæa magna impreſſa, & Ms. e bibliotheca Vaticana, de quo mox. Itaque ſecundum iſta exemplaria, noſtrorum trium Martyrum Mater coronidem certaminis ſui impoſuit in inſula Halone, non autem Edeſſæ in Syria; atque adeo non ſatis conformiter ad dicta exemplaria annuntiatur ibi in Martyrologio Romano. Jam vero alia ſupereſt controverſia, quo in loco* S. Baſſa *ac filii ejus martyrium inchoarint.*

quæ ea-rum certa-men Lariſſæ & Edeſſæ quidem dicitur inchoatum, ſed non conſummatum eſſe

7 *Ecgraphum noſtrum e codice Vaticano hæc memorat:* Ἐτελειώθη ὁ μαρτύριον τῶν ἁγίων Βάσσης καὶ υἱῶν αὐτῆς· ἡ ἀρχὴ μὲν ἐν Δαρίσσῃ τῇ Ἐπὶ Φ· ἡ δὲ τελείωσις ἐν Κλειδῷ τῇ νήσῳ. Id eſt: Impletum vero eſt martyrium ſanctæ Baſſæ cum filiis ſuis: certaminis autem principium Edeſſæ; finis vero in Halone inſula. *Verum ex dictis ſupra exemplaribus nec* S. Baſſa, *nec filii ejus patriæ ſuæ Edeſſæ; nec hi curſum conſummarunt in Halone. Id quod auctor ipſe iſtius narrationis aperte aſſerit; ſed ſecum ipſe pugnat, dum neutiquam cohærentia loquitur. Exeunt præmiſſa iſta, dum filiorum trium certamen ac mortem eorum retulerat:* Horum vero corpora ſublata ſunt, & ſepulta in civitate Edeſſa, & martyrium trium filiorum S. Baſſæ impletum eſt. *Apographum noſtrum Ambroſianum unam omnibus quatuor certaminis inchoata civitatem, quantum e contextu colligo,* Græciæ Edeſſam *accidiſſe inſinuat, ac tribus filiis etiam conſummati. Verum ſi ſequamur codicis Vindobonenſis lectionem ſuperius expoſitam, hi & cæperunt & conſummarunt martyrium Lariſſæ in Græcia; non autem Edeſſæ in eadem Græcia, ut perhibet Ambroſianum exemplar.*

Locus corruptus. Fortaſſe cor a nobis abjungendus poſtea.

8 *His itaque hactenus animadverſis, ſupereſt diſcendum, quænam conſummati pro Chriſti fide martyrii paleſtra magis videatur ad verum accedere. Duæ inveniuntur Edeſſæ, quarum una quidem in Syria ſeu Meſopotamia; altera vero in Macedonia,*

quæ

A *quæ etiam Ægæ dicta. De hac pluribus agit Cellarius in Notitia orbis antiqui tomo* 1. *lib.* 2. *cap.* 13. *quod eſt de Græcia antiqua, pag.* 665. *de iſta autem tomo* 2. *lib.* 3. *cap.* 15. *pag.* 442. *Edeſſa autem, quæ in exemplari Ambroſiano tribuitur Græciæ, poteſt dici ad hanc ſpectare, quia ſpectat ad Græciam antiquam vel late ſumptam, quæ ſic Macedoniam complectitur, atque adeo Edeſſam in illa contestatam. Jam vero cum e noſtro ecgrapho Vindobonenſi habeamus, tres Fratres martyrii lauream conſecutos eſſe Lariſſæ in Græcia; atque ex Ambroſiano, Edeſſæ in Græcia; eumque nobis certo non conſtet, an pro* Lariſſa *non ſit legendum* Edeſſa, *vel contra; hinc eodem hunc implexum ſcindere nobis uſum eſt, annuntiando tres doctos Pugiles* Lariſſæ *vel* Edeſſæ *in Græcia; ſicut in titulo ante hunc Commentarium a nobis factum eſt:* Baſſam *vero in Halone inſula conveniente ad exemplaria ſuperius deſignata: de quibus nunc agemus.*

Aſſerus 9 *Actis Vindobonenſibus hoc eſt exordium:* Ἡ ἁγία μάρτυς Βάσσα ἐν τοῖς Μαξιμιανοῦ τοῦ βασιλέως ἐν Λαρίσσῃ πόλει ἡ Ἑλλάδος ἐφοίτησεν. *Id eſt:* Sancta martyr Baſſa, tempore Maximiani imB peratoris, Lariſſæ, civitate Græciæ, habitabat. *Narratio Martyrii quæ ſequitur, brevis eſt, & cognoſcitur ex iis, quæ ſupra retulimus e Lambecio. Menæa magna excuſa noſtrorum Martyrum acta etiam memorant, uti & Menologium Sirleti; ſed hoc magis ſuccincte, quam illa. Exemplar vero e codice Ambroſiano tranſcriptum hoc præmittit titulo:* Μαρτύριον τῆς ἁγίας μάρτυρος Βάσσης, ἡ ἦν θυγάτηρ τοῦ Θεογνίου, Ἀγαπίου, καὶ Πιστῆ. Martyrium ſanctæ martyris Baſſæ, & trium filiorum ejus Theognii, Agapii, & Piſti, *appoſita ad margi*nem duo ab aliis Faſtis diverſa, videlicet μαΐῳ ϛ΄ καὶ ϛ΄, eodem menſe *die* vigeſima. *Tametſi autem exemplar illud, ſicut paſſim accidere aſſolet in Actis Græcis, non tanti videatur eſſe meriti, ut ob genuina ſinceritate multum commendari pra alios* AUCT. *mereantur; quia tamen narrationis ſcriptor nobis no-* J. P. *tus eſt, atque alias eo uſi ſumus, hac etiam illum non prætermittendum putavimus. Quiſnam vero auctor ille ſit, indicans iſta nota, quas noſtre exemplari a ſe deſcripto appoſuit Papebrochius:* Ex cod. Ambroſ. f. N. n. 152. Vide Maximi. *Acta S. Maximi a nobis illuſtrata ſunt tomo* III. *hujus menſis Auguſti, ad diem* XIII. *ejuſdem menſis; ubi in Commentario prævio §.* 10. *pag.* 116. *num.* 80. *indicavimus codicem illum, menſis Auguſti Vitas continentem,* ante annos CD. a monacho quodam Laurentio in monaſterio Rutenſi, quod eſt in Calabria, *ſcriptum fuiſſe.*

10 *Aliud etiam Martyrii apographum præ manibus habeo, cui adſcribitur hæc notitia:* Biblio- exemplaria thecæ Vaticanæ ex codice 1671. *Sic autem incipit:* Βασιλεύοντος Μαξιμιανοῦ τῶ χεσμοῦ * ἀθεμος * χερμος ἡ Ἑλλάδος. Μαξιμιανὸς γὰρ ὁ βασιλεὺς συγκαλεσάμενος μάγους. *Quæ Latine ita reddo:* Imperante Maximiano, impia a diis petebantur reſponſa per gentiles. Maximianus enim imperator conC vocatis magis *&c. Hæc autem narratio ſicut ſuD perioribus longior eſt, ſic præ illis mihi minus arridet propter ſermones ſeu allocutiones præſertim, quæ eiſdem valde liberaliter infaræ ſunt more admodum uſitato ſcriptoribus hagiographis Græcis, ut merito exemplar illud a prælo arcendum nobis videatur, ne, ſi illud ambiamus impreſſum, verbis potius detineamus lectorem, quam rebus hiſtoricis. Hæc ſunt, quæ de martyrii exemplaribus obſervanda cenſuimus, illud tamen addentes, ſimilia in eiſdem aarrari, ſpectata rerum ſubſtantia. Denique ad tempus martyrii quod ſpectat, poſuimus illud ſupra ſub Maximiano, ad quem ab aliis refertur.*

MARTYRIUM

Auctore Laurentio monacho Rutienſi,

C

Ex codice Ambroſiano f. N. n. 152, *interprete Joanne Pinio.*

F

Τὰ ἐπὶ τῇ μεγάλῃ μάρτυρι Βάσσῃ δίκαιον ἆρα ἐστὶ διηγήσει ὑμνολόγοις τοῖς φιλοθέοις καὶ φιλομάρτυσιν ἀκοαῖς· ἔσται γὰρ πάσιν τοῖς ἐλευθέροις ἀφέλιμα ὑπόθεσις. Ἐφυ μὲν ἡ κλεινοτάτη αὕτη, καὶ πολύμορφον πόλισμα μέν Ἔδεσσα δ' καθ' Ἑλλάδα· φοιτήσασι δ' ἐν αὐτῇ τοῖς Χριστὸν πίστει δορυφόροις, καὶ ἡ ζῆλον ἡ ἔνθεον. Συνῴκει δὲ Οὐαλερίῳ τινὶ φῶτι γάμου κοινωνίαν, ἀνδρὶ δυσεβεῖ καὶ ἡ πᾶσιν δυσκόλῳ· ἐφρόει γὰρ αὐτῷ ἐχρεμάζετο, Τίτιτι τοιγαροῦν ἐξ αὐτῆς παῖδας τρεῖς Βάσσα τέκε, Θεόγνιν, Ἀγάπιόν τε Πιστόν· οἷσιν ἐνετραφήσατο, ἐκ τε καλῶν ἔβλεψε, τε καλῶν ἐπαίδευε, τε ἡ ἀληθῆ πίστιν ἐδίδαξεν. Ἀρτι δὲ τὰ πατρώου καὶ σκιὰν Μαξιμιανὸς ἡ βασίλειον ἤρχεν διέποντος, τε φθάσματα τῆ πᾶσαν πόλιν καὶ χώραν φοιτῶντος, ἐφ' ᾧ θυσίας οἱ ἀνδρώποις τοῖς δαίμοσι προσφέροιεν, ὁ δ' Ἑλλὰς ἀνθύπατος Κλαύδιος, δυσὲς πόλει τε μιαρὸς παυθῆναι, ἐδόξε ἐχώρει πρὸς τὰς θυσίας, τε πάντας ἐν ἀγυιαῖς συνέρχεσθαι κᾆτα, τε μεταλαμβάνειν ἐκείνων κρεῶν, τε οἴνου μεταλαμβάνειν.

QUæ ad magnam martyrem Baſſam ſpectant, *Sancta pa-* æquum eſt narratione exponere eorum ſuri- *tria, martibus, filii;* argumentum multis omnino erit utile. Inſignium hæc liberorum parens, & inſignis Martyr primum hauſit lucem in civitate Edeſſa, quæ eſt in Græcia, parentes nacta, fide in Chriſtum ac divinn ſtudin ſerventes, Nupta autem fuit cuidam Valerio, viro impio, ac idolorum cultori: horum etenim ſacerdos erat. Parit itaque ex ipsn Baſſa liberos tres, quos Theognim *a*, Agapium, & Piſtum *b* nominavit: quiſque & educavit recte, ac egregie inſtituit, nec non vsra fide imbuit. Tunc vern temporis impio ac crudeli Maximiano imperii ſceptrum adminiſtrante, & mandata prnponente per nmnes civitates ac provincias, ut homines dæmonibus ſacrificia nfferrent, Claudius, procnnſul Græciæ, homo ferox & impietate plenus, ſtatim ad ſacrificia ſe conferebat, omneſque hæc de cauſa cnnvenire, & carnibus illis contsminatis, ac vino cnmmunicare cogebat.

a b

2 Dum

A. LAURENTIO MONACHO RUTILENSI.

2 Dum itaque Valerius, Baſſæ maritus, ipſam ac filios ad ſacrificin vocaret; hæc vero negnaquam præberet hac to re nures; nec multos poſt ſermones poſſet illos a recto propoſito avertere, præ ſorore vacillans, nd proconſulem ipſos ndducit, indiens quæ pertinebant nd eos. Hic ſine mora ad tribuoal illos fiſtit. Ac primo quidem ſermooibus eos aggreſſus, ut ſuaderet illis ad idola accedere; ubi non perſuaſit, oeum ex ipſis (erat autem primos,) matre & aliis inſpectantibus, ſoſpeoſum radulis excarnificari jubet. Hunc autem raſum mater corroborabat maternis verbis, &, Modicum, aiebat, fili, ſuſtine, ut magoam coronam coofequaris, ntque immortaljum bonorum heres demonſtreris. Corporis igitur illius raſores eo oſque perveoerunt, oc nuda nppparerent ejoſdem oſſa, & terra illa ſanguine repleta fuerit. Io iſto itaque cruciatu Theognis ſpiritum depoſuit in maoibus angelorum.

quem prius mas Theognis pro vocatione Dei culmo ornaverat, ut martyr.

Duinde ſic denudati excarnificatorum tortiones autem

3 Adducitur ergo ſecundus (pulcher is erat Agapius,) & ad ſacrificium excitatur. Hic vero, Non mihi contingat, nit, ut veritatem relinquam, ac dæmonibus ſacrificem: oon te oegabo, rex Chriſte; non te negabo, optime & cariſſime frater; ſed magnis animis te comitabor. Tunc, maodaote præſide execraodo, Martyris geoeroſi caput (heu!) excoriatur, pelle ad uſque pectus deiracta: & ſic Beatus iſte etiam conſummatus eſt. Tertius ordioe adducitur, Piſtus nomine, Dei etiam amans. Qui, quo vocaretur nomine, interrogatus; Piſtus, inquit, a genitrice vocatus ſum, quæ & ipſa fidelis revera ac prudens eſt, prout ex utriuſque filii nomine omnino diſcere licet. Dilectio *c* enim, quæ habet fidem cognitionis Dei *d*, firmum comprobatur eſſe fondamentum. Fac igitur quod in animo babes: non enim turrim fidei meæ commodebis.

c
d

fruſtis excruciatus, tormentis copiosis.

4 Tunc ergo aliqui adſtantium conati ſoot blandis verbis ipſum a ſententia dimovere, dicentes: Noli, optime juvenis, noli patrias leges, ac deos ipſos cootemoere, qui te paterno ſioo, ut ita loquamur, enutriverunt. Quid tibi cum corrupta matris fide? Illud igitur age potius, ut fias nmicus deorum, præſertim Jovis, iiſque ſacrifices, & bene nobiſcum vivas. Præſes enim, & ipſe imperator multis te donis & honoribus dignabitur. Hæc illi. Sed inclytus iſte Piſtos, Abſcedite, ait, a me, operarii iniquitatis: neque enim ooſtis bonum mihi conſilium dare. Ecqois etenim homo mentis compos tenebras loci nnteponet? Tunc inſaoi illi furore correpti conſringunt crura & brachia ipſius: qui ſublatis nd Deum oculis orans, gratanterque ac fortiter cruciatus perferens, capite truncatur, & ſic etiam iſte martyrium complet.

Eorum mater

5 Generoſiſſima vero eorum mater, ac victoria inſignis Baſſa, carceri traditur, in quo, fuſis ad Deum precibus, martyrii curſum ut ipſa quoque compleret, rogabat. Dies præterierunt ſeptem, & Vicentinus *e* vicarius, qui propter negotia quædam cum Aquilino tunc erat, in Macedooiam profecturos (hanc quippe ndmioiſtrabat) ſecum ducit Sanctam: & ſimul atque ſuam perveniſſet in proviociam, fiſtique illam juſſiſſet, Omnino, inquit, novi, O Baſſa, ſtultitiam filiorum tuorum, qui per contumaciam attraxerunt ſibi mortem: at tu dementia illorum oeutiquam te abdoci ſinas; ſed accedens ſacrifica, & nobiſcum vives, ſunvemque hsnc & nimabilem lucem lucraberis. Ac Martyr, Non ſic tibi, ait, impie, laus illa, ut ego verbis tuis perſuaſa offeram ſacrificium dæmonibus. His

2 Ἐπὶ δὲ Οὐαλερίου, ὁ μὲν Βάσσου ἀνὴρ, σὺν τοῖς οἷς καὶ τέκνοις πρὸς τὰς θυσίας ἐκάλει, ἡ δὲ μὴ ἐν παρέργῳ ποιουμένη, μηδὲ πολλοὺς προτρεψαμένου ἐκ ἰσχυρᾶς αὐτοὺς τῆς ἀρχῆς μεταθέσθαι σκοπῆς, σφαδάζειν τῷ δυμῷ, τῷ ἀνδυσωπεῖν αὐτοὺς προφάσει, γνωρίσαι τὰ κατ' αὐτοὺς, καὶ ἐς αὐθις παρίστησι αὐτοὺς τῷ βήματι· καὶ πρώτους μὲν λόγοις αὐτοὺς ἐπιχειρήσας πᾶσαν προτιθέσθαι τοῖς ἀδύτοις, εἰ μὴ ἔπειθε, καὶ ξύλοις αὐτοὺς (ἦσαν δὲ πρῶτοι) ἐπ' ὀλίγοι ὁ μοῖρις καὶ ὁ ἄνδρ ζέεσθαι κρεμασθέντας ἀκλέα. Ξρόμενος δ' αὐτοὺ ὑποτύπτειν τοὺς ὁ μητρ λόγοις μαθικοῖς, καὶ Μικρὸν, ἔλεγε, τέκνον, ὑπόμεινον, ἵνα μέγα στεφανθῇς, καὶ τῶν ἀθανάτων ἀγαθῶν κληρονόμος ἀναδειχθῇς. Ἐπεὶ τοσοῦτον ὄν οἱ ξυσῶν καθάπτων τῶν σαρκῶν αὐτῶ, ὡς γυμνὰ φανεσθαι τὰ ὀστᾶ, καὶ ἡ γῆ ἐκείνη πυκνοῦσθαι τῷ αἵματι. Ἐν φῶν γὰρ τῷ βασάνῳ τὸ πνεῦμα Θεόγνις χερσὶν ἀγγέλων παρέθετο.

3 Ἄγεται τοίνυν ὁ δεύτερος (Ἀγάπιος ἦν γὰρ ὁ καλὸς) καὶ πρὸς θυσίαν παρακαλεῖται. Ὁ δὲ Μὴ μοι γένοιτο, ἔφη, ἅπαξ παραπλῆξαι. Οὐ δήποτε θύσω ἐκ ἀρνήσομαί σε, Χριστὲ βασιλεῦ, οὐκ ἀρνήσομαί σε, κάλλιστε καὶ φίλτατε ἀδελφὲ· ἀλλὰ προθύμως σοι συμπορεύσομαι. Τότε κελεύει ὁ καπάρχ ἄρχων, καὶ ἀποκλύπτεται φῶς ὁ κεφαλὴ ὁ Γοργόν, ἄχρι καὶ αὐθις αὖθις ὁ δορὰ ἐκτυπωθῆναι. καὶ ἕως μακρὰν ἐπλατύνθη. Οὗτος δὲ τρίτος ἄγεται ὁ ἐπώνυμος Πιστὸς κλεινὸς, καὶ φιλόθεος, ὃς ἐνόμιζε διερωτώμενος ὅτινι ἀρα κέκληται, Πιστὸς, ἔφη, παρὰ τῶν ἐμῶν γονέων, πιστὸς ὢν καὶ αὐτὸς τῷ ὄντι καὶ σώφρων, ὃ δὴ πάντων ἐν ὀφθαλμοῖς ἐκείνοις ἀνθρώποις ἐπὶ καταμαθόν. Ἡ γὰρ ἀγάπη πίστις ἐγκρατείας, ἀρχηγὸς δεμέλιος ἀναδέικνυται, Ποῖα τοίνυν τῶν τοιούτων παρεύρεται· ὁ δ' γὰρ μὴ ὁ πίστις ὄφειλόντων ὁ πίστις.

4 Τινὲς δὲ ὁ παρεστώτων λόγοις ἐπιχείρουν ἐπαγωγοῖς μεταπεῖσαι αὐτὸν, Μὴ δῆ, λέγοντες, μειράκιον κάλλιστε, μὴ δὲ πατρικὰς ἀθετήσῃς διατάξεις καὶ θεοὺς αὐτοὺς, οὓς σοὶ πατρικοὶ κόλποι, οἱ εἰσοῖν, ἀνεθρέψαντο· τί γὰρ σοι καὶ τῷ ὁ μητρὸς παραθαμίᾳ πίστει; Θέλοιτο τοίνυν γενέσθαι φίλος θεῶν, καὶ μάλιστα τῷ Διΐ, καὶ δῶρα πάντοις, καὶ ζόοα κυλοῖ σὺ ἡμῶν ἀξιώσει σε γὰρ ὁ ἄρχων, καὶ βραβεῖ᾽ αὐτὸς πολλῶν δοτῆρ καὶ τιμῶν. Ταῦτα εἶπον· καὶ ὁ κλεινὸς ἦσαν Πιστὸς, Ἀπέστω, εἶπεν, ἀπ' ἐμοῦ οἱ ἐργάται ὁ ἀνομίας· ἐγὼ δὲ ἔδικα συμβουλίαν κακὴν· οἱ γὰρ νῦν ἔχας ἄνθρωποι τῷ σκότος ἀνδαιρόσωπα τῷ φωτός. Τότε οἱ μαθόντες ὀργῆς πληθέντες σωθῆναι πόνα σκέλη, καὶ πὶ βραχίονας. Ὁ δὲ φῶς Θεὸν ἀναπέμπει τὸ ἄθλημα καὶ ἀχρόκοτος, ἀλλαγεῖς τὸ πὶ βασάνοις καὶ σιδηρᾶς ὑπομένει, σφυρίσι ὁ κεφαλὴ, καὶ ἐν πλησὶ καὶ αὐτὸς τὸ μαρτύριον.

5 Ἡ τοίνυν ἀγιωτάτη πίστει μητὴρ ἡ κοσμοῦσα Βάσσα τῷ φυλακῇ παραδίδοται, ἐν ᾗ πὶ φῶς Θεὸν ἀνέκλεε ποιεμένη, ὁ δρόμον ἡ αὐτὸ τὸ μαρτυρίου καὶ αὐτὸ πλήσαι. Ἡμέραι διῆλθον ἑπτά, καὶ ἐκπέμπει ὁ βικάριος, ὀνόματι Ἀκύλιν ἅμα ἅπα φαγεμαται, μέλλων ὑπὸ Μακεδονίαν ἀπάρα (αὐτὸς δὲ ἐπὶ τῷ ὁ ἀρχῇ) λαμβάνει μεθ' ἑαυτὸ ὁ Ἁγίαν· καὶ ἅμα τὸ κατελαβῶν ὁ ἐπαρχίαν αὐτὸ, παραστήσασθαι αὐτῷ, Ἔγνωκα, ἔφη, ὦ Βάσσα, πάντως ὁ μωρίαν ὁ σὸν υἱῶν, ὅτι δὲ ἀπόλλυσαι ὁ δόκησιν ἑαυτὴν· ἀλλὰ σὺ μεθεμὸν διελθεῖν ὧν ἐκείνων ἀνοίᾳ κατατηκόντων· φρονεῖσθαι ὁ δύσις, καὶ ζόοις σωθῆναι, καὶ τῷ φῶς τῶν κεφάλαιον τῷ ἡδὺ καὶ ἐπιτερπτόν. Καὶ ὁ Μαρτὺς, Μὴ σοι οὖν κακὸν, ἀπόστα, εἶπεν, ἐγὼ γὰρ τοῖς σοῖς λόγοις παραδοῖσα δαίμοσι φρονεῖν δυσίαν. Μάτην οὖτον κλέους ὁ

δυσε-

Α δυσεβείας, καὶ λέβητα μέγιστον ἐν ᾧ βαδίσαντες κομισθέντα χαλκᾶ, πλησθέντα ὕσατος ἕλκυσε, καὶ ξέσαι ἐμβάντα αὐτὸν φρεσκαστρίοις, καὶ σπόγγοις βιφόαι κατ' αὐτὸ, ἵν' ὑπὸ αὐτοῦ μὲν τιμωμένου, παρὰ δὲ τῷ ὕδατος αὐτῷ συμπετυγμένου δάντος τὸ ζωῶδ ἀπόδοιεν.

6 Γίνεται οὖν, καὶ σώζεται παράδοξος ὁ Μάρτυς, καὶ πάλιν τῷ τυράννῳ παρίσταται βῆμα. Μαγίᾳ δὲ γνόντι κρίματος τὸ παράδοξον αὖθις, καὶ φρὶς δυσίαν αὐτῷ αἴδις ἐκκαλεῖται τὸ τερᾶτα γνώναι τὸ ψυχῆς ἀμετάδοτον ἔχοντα, εἰς αὖθις καὶ αὖθις θεὸς ἐκφώνει καὶ βλασφημίζοι· ᾧ τὸ δυμῷ λυσσῶν ἐμπῆρ ὁ βέβελος ἄρχων τυράν ἔα μέγιστον ἀνακαῦσαι κελεύει, καὶ ὁ Μάρτυρα αὖθις παραδίδωσι. Καὶ δὴ γίγνεται καὶ τοῦτο· καὶ πάλιν ὁ Μάρτυς ἀναδὸς ἐδέχετο, καὶ μέσα τὸ πυρὸς ἐλογίζετο Χριστόν. Μειζόα τοίνυν τὸ τῷ δυσέβει Χριστῷ ὁ τύραννος ἐπέτρυνε, καὶ αὖθις μεθ' ἕρματος ἐγένετο, κάμινος ὁ (καὶ) φλογωσὶ τοῖς περιοῦσιν. Λύεται ὁ δυσσεβὴς ὁ κακόεργος, καὶ λίθοις αὐτὸν συγχωσθῆναι φρυάττει. Ρύεται Θεὸς καὶ τοῦτον αὖθ', μᾶζαν αὐτὸ ἀφαιρεῖται. Τῷ βέμνα τὸ δυσεβὲς φρυάγματα πάλιν, καὶ φρὶς δυσίαν ὁ δαιμόνων κελεύσας· ἕστ' οὖν ὁ κολαστὴ ἐπὶ τοῦτο φρυάσσεται, καὶ ὁ τοῦ ὁ αὐδυλον κτηνῶδον, καὶ συντρίβα, κᾆτ' λεπτόν. Γῆ σε, λέγει φρὶς ὁ τύραννος, ὁ δαίμων ὁ θεῶν ἐσκ ἀφέσεώς ἄρα ἦσαι, καὶ μὴ ὁ ἑαυτοῖς βοηθῆσαι δυνάμενος; Τόν ὁ δυμὸν ὑπεκαύσας ἐκεῖνο φρὸς τὸ κάλλιον αὐτὸ ἀναχθῆναι κελεύει, καὶ θυρία κατ' αὐτὸ ἀφεθῆναι. Τῶν δυσίων δὲ ἀπολυθέντων, καὶ αὖτοι μεβαμῶς ἐλαμένων, ἀπολύεται ὁ μᾶλλον ὁ παρεσκευῶν τοῦτ', ᾧ βυθῷ ὁ θαλάσσης φύτλα ὁ κακόεργ ἀποβρίπτεται κελεύει.

7 Ρίπτεται τοίνυν κᾆ τὸ μεσαίτατον αὐ ὁ ὑπὸ ὁ τραπεζῆ, καὶ ἄγγελοι φασὶ δέχεσθαι σπόγγῳ, καὶ σκάφῃ ἐνδέμενοι διέζωσαν ἀβλαβῆ· καὶ ἔτοι μεῖ ἐκπλαγέντες ἀπαγγέλλουσι ὑπερβάλλοντες τὸ Γοβερνέρ αὐτῷ. Μεθ' ἡμέρας δὲ ὀκτὼ καὶ ᾧ μετὸ Α'λόνθα ὁ Μάρτυς ἔβάγετο. Η'ν Φίλιππος ὁ ἐκρινόμενος, τὸ δ' Ελλὸ ἀνθυπάτῳ κεκλυκὼς, καὶ γνωρίσας ἀπαγγέλλει τὸ βικαρίῳ Γοβερνέρ ὁ Μακεδονίας κελεύοντι, ὡς ἦν παρὰ τοῖς Χριστιανοῖς ὁ Βάσσος μᾶ ὁ τῶνδ Α'λόνθα. Γράφει τοίνυν ἐκεῖνος αὐτῷ Φλαβίῳ Λαοδικίῳ, τὸ δ' Ελληνόντα διοικοῦ, τάντα τὸ κατ' αὐτὸ, καὶ ὡς ὁ χρὸ αὐτὸν ζώσαν ἔβαδεν τοιαύτας γοητείας ἀλλοῖας. Α'νάγκη τοίνυν ὁ Α'λόνθα δεῦ κεκλεῦσθαι, καὶ ὁ Μάρτυρα ζωῶσαι, καὶ παρασκεύασθ ὡς ἔβέσασιν, καὶ φρὸς δυσίαν ἐκκαλεσάμενοῦ ὁ αὐδύλων, ἐπεὶ μὴ ἐθέλων ἄχι, συνβιβάσα κελεύει ξύλοις ἀδροῖς ἅπαν αὐτὸ τὸ σῶμα, καὶ ἕως ὁ κεφαλὴ ἐκκενέσαι. Γέγονε οὕτω, καὶ ὁ ἀφαλὴς, ὁ κελεύει μάρτυς, ξέφω τιμηθέσα, χειρὶ Θεοῦ τὸ πλασαντος παρίδε τὸ πνεῦμα. Σωφρονῖ δὲ ὁ ἱερὸς ὡς πάνσοφος ἀνελόμενοῦ σῶμα φιλοδίμως ἐθαψεν, ὡς δόξῃ Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος, ᾧ ἁγίας καὶ ὁμοουσίας Τριάδος· ᾗ φρέπει ἡ δόξα εἰς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Α'μήν.

auditis furit impius, ac lebetem quam maximum & profundiſſimum afferri jubet, aumque impleri aqua, ac gladios utrinque acutos in hunc intromitti, atque illam eo injici, ut his quidem conciſa, aqua autem ſuffocata citius e vita migraret.

6 Fit hoc; ſed modo mirabili ſervatur Martyr, & denuo adducitur ad tyranni tribunal. Qui dum miraculum hoc per magiam factum judicaret, iterumque ipſum hortaretur ad ſacrificium; Martyr, firmum ac immutabilem animum gerens, deos ejus iterum convitiis & ſubſannationibus impetebat. Furore ſupra modum correptus Præſes impius, ignem quam maximum accendi jubet, & Martyrem in eum injici. Hoc etiam factum eſt: ſed rurſus Martyr illæſa apparuit, & in medio ignis benedicebat Chriſtn: cujus potentia vim ſuam diviſit ignis: & illi quidem factus eſt ros; adſtantibus vero crematio & inflammatin. Furorem accendit vir malignus, ac lapidibus eum obrui mandat. Ab his etiam Deus ipſum liberat, nullo eorum illum rangens. Denuo ad hominis impii tribunal adducitur, & ad ſacrificandum dæmonibus vocatur: modn quodam tortorem poſt hæc in errorem inducit, templumque idolorum fortiter pereutit, & in fruſta conterit. En tuorum, ait tyranno, potentiam deorum. Nonne hi ſunt infirmi, qui ſemetipſos juvare non poſſint? Tunc ille furore ardens, ad ſtadium abduci ipſum jubet, feraſque adverſus eam emitti. Feris itaque ſolutis, eamque neutiquam tangentibus, ſed aliquos potius adſtantium a medio tollentibus, vir malignus in profundum maris illam projici jubet.

7 A militibus itaque projicitur in medium maris; ſed angeli lucis eam ſuſcipiunt, ſcapheque imponentes illæſam conſervant. Milites vero ſtupore pereuſſi, ac reverſi, Vicentino hæc annuntiant. Aliquot poſt diebus ad inſulam Halonem Martyr ſeducitur. Erat quidam Philippus ſcriniatius *f*, Græciæ proconſulis inſpector, qui, re cognita, in Macedoniam profectus, Vicentino vicario annuntiat, Baſſam eſſe in inſula Halone apud Chriſtianos. Statim ergo ille ad Flavium Laodicium, qui Halieſponcum adminiſtrabat, perſcribit omnia, quæ ad illam pertinebant; neque oportere hanc vivam conſpici, quæ in tantis deprehenſa ſit magiis. Sine mora hic in Halonem *g* iſpedens, poſtquam Martyrem quæſitam, & ad examen comparere juſſam, ad idolorum ſacrificium boriatus eſſet, ſed irrito conatu; totum ejus corpus ſolidis lignis conteri, & ſic caput amputari mandat. Dictum factum. Tu vero, o illuſtriſſima Martyr, truncato per gladium capite, in Dei, qui te formavit, manus tradidiſti ſpiritum. Sophronius autem ſacerdos *h* corpus tuum omni honore dignum abſtulit, & ſplendide ſepelivit in gloriam Patris, & Filii, & ſancti Spiritus, ſanctæ & conſubſtantialis Trinitatis; quam decet gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

B

C

D

E

F

Martyris ſtupendæ patientiæ fruſtra efficitur.

Jubet tandem, abſciſſo capite, martyrio coronari.

f

g

h

ANNOTATA.

a *Alibi aliter ſcribitur hoc nomen. Vide* Comm. *prævium.*

b *Latine* Fidelis, *quo nomine utitur Martyrologium Romanum cum Sirletiano.*

c *Alluditur ad nomen* Agapius: ἀγάπη *enim Græcis* dilectionem *ſignificat.*

d *Reſpicit ſcriptor ad nomen proprium* Θεόγνις: *nam appellativum* Θεογνωσία *denotat* Dei cognitionem.

e *In apographo noſtro e bibliotheca Vaticana ſcribitur* Οὐϊκεντίῳ, *quam nominis efformationem ſecutus ſum in mea verſione Latina.*

f *Vox* σχρινιαρῷ *Græco-barbara eſt ex Latina* ſcriniarius, *Cangius in Gloſſario ad ſcriptores med. Auguſti Tom. IV.*

A *dia & infimæ latinitatis assignat variæ scriniis, quæ ibi videri possunt.* Scriniarii, *inquit*, dicti, 1) qui in hisce scriniis operam suam locabant, & scriptorum vices agebant. *Hic vero videtur non male posse accipi pro scriptore vel notario, qui Acta Martyrum publice excipiebat. Quædam eorum Acta consularia; quædam proconsularia dicta sunt.*

g *De hoc loco, ac de S. Bassa, nec non filiorum ejus palæstra martyrii, agit Comm. prævius.*

h *Malim scribere ispδι, id est*, sacerdos: *hoc enim videtur sensus exigere. Certe in exemplaribus nostris Vindobonensi ac Vaticano est* πρεσβύτερος, presbyter.

DE SS. QUADRATIS EPISCOPIS

J. P. Cultus ex Martyrologio Romano, & aliis Fastis sacris.

XXI. AUG. *Quorum quisnam sit S. Quadratus?*

MArtyrologium Romanum, *hac die annuntians unum* S. Quadratum episcopum, *per alias notas characteristicus non satis distinctum, de pluribus agendi occasionem nobis præbuit. Eminentissimus Baronius in notis*: Hic, *ait*, sine episcopatus loci titulo, tam in veteri Romano Martyrologio (Bellini scilicet, *prout indicat Florentinius ad hodiernum diem in notis*) quam in veteri manuscripto hactenus positus reperitur; nec cuinam ecclesiæ præfectus fuerit, aliquis docet. *Sed producamus alios Fastos sacros, qui* S. Quadratum, *assignato utcumque episcopatus loco, in* B *quo vel vixit ac floruit, vel etiam vivere desiit, ad hanc diem commemorant. In Martyrologio, quod sub nomine D. Hieronymi idem Florentinius vulgavit, hæc sunt*: In Sardinia natalis sanctorum Luxuri, Traiani, Quadrati episcopi, Primi. *Consonant Holstenii Animadversa ad Martyrologium Romanum, ex* 2. Ms. *referentis ista*: In Sardinia natale SS. Luxurii, Traiani, Quarti episcopi, Primi. (*Per* Quartum *Florentinius in notis intelligit* Quadratum, *alios codices secutus.*) *Addit autem Holstenius*: In Sardinia episcopum fuisse ostendit Ms. uterque Reg. *Suecie. Quibus suffragatur exemplar Vaticanum, quod inter Auctaria ad nostrum Usuardum hac die citatur* num. 5949. In Sardinia, sancti Quadrati episcopi. *Hæc de isti* Quadrato *antistite admodum clara sunt. Dicebam supra* utcumque, *quia, an & ubi sederit in Sardinia, non determinatur.*

qui hodie annuntietur

2 *Alter vero Synonymus episcopus occurrit in textu Martyrologii apud Florentinium, quod supra allegatum est*: In Alexandria, natalis sanctorum Pisti, Semi. Item Quadrati episcopi. *Sed quæstio hic moveri potest, an* Quadratus *iste, ibi sit* C *connectendus cum duobus præcedentibus Sanctis, atque adeo cum Alexandria, cui tribuuntur: aò vero pendatur seorsim & absolute sine loco. In hac re non satis per se clara, nihil lucis suppeditavit Auctaria ad nostrum Usuardum. Etenim in annuntiationibus, quæ ex variis lateculis seu codicibus ibi proferuntur, signatur* Quadratus *episcopus, sed sine loco, si unicum excipias, de quo supra agebam. Quo igitur ille* Quadratus *pertineat, nec videtur satis perspectum; etiamsi Florentinius in notis, ubi occasione Synonymi præfulsit Athenienſis, a Maurolyco hac etiam die relati, observet sequentia*: Sed duo, hic memorati, diversi *ab eo* sunt, alter Sardus, alter Alexandrinus, qui etiam episcopus constanter dicitur in libris Mss. nostris, & in M. Antuerpiensi: quamvis titulus episcopalis in M. Corbeiensi desideretur, tam in schedis nostris, quam in Dacheriano exemplo, & alterius classis videatur, quam Pistus & Sevus. *Verum si Florentinio* videatur *ab his separandus iste*, alterius *utpote* classis; *quærere mihi liceat, cur non sit vel diversi, vel saltem incerti loci? Ne tamen nodum alicui videar quærere in scirpo, si eum cum Florentinio adscribere volueris Alexandriæ, non refragabor.*

3 *An vero, & quem e duobus istis episcopis synonymis, annuntiet Martyrologium Romanum, non* D *est, unde aliquis certo definire ex eo possit; quia annuntiatur sine loco episcopatus; nec servit ipse Baronius, cujusnam loci episcopus fuerit, sicut ex notis ipsius antea prolatis manifestum est. Castellanus, appositis ad textum Martyrologii Romani, quod Gallice vertit, asteriſco, unis* Quadratum, *qui in eodem signatur, fuisse episcopum de Trani, id est*, Tranensem *in Apulia. Sed in serie istorum Præsulum apud Ughellum tomo 7. Italiæ sacræ non ita pridem recusa, a col.* 885. *nullum reperio* Quadratum; *& verò etiamsi ibidem exstaret, quo pacto locus iste episcopatus e Romani Martyrologii annuntiatione vel per umbram extundi posset, nequaquam satis intelligo; prout conficitur ex dictis. Reliquum ergo est, ut exacte non possit determinari, qua in cathedra federit* S. Quadratus *hac die in Martyrologio Romano notatus; nisi forte in Sardinia federit: cui utcumque suffragari videantur exemplaria de eo ante citata, quæ locum Sardiniæ exprimunt: unde nomen ejus forte migrarit ad Martyrologium aliquod Italum, & inde ad Bellinum, ac denique ad Romanum, quo hodiedum utimur.* F *Veram his tribues lector quantum volueris, quæ pro mera conjectura accipi volo. Utcumque autem præsens controversia se habeat; quandoquidem illam ulterius promovere non possum, sufficiat, hodierna die colendos signasse* SS. Quadratos episcopos *cum Fastis, quos allegavi; etiamsi gesta, tempusque vitæ ac mortis omnino mihi ignota sint. S. Quadratum episcopum Athenienſem signat hac die Maurolycus; sed adduci non possumus hactenus, ut credamus, hunc esse distinctum ab illo, quem idem Maurolycus annuntiarat die* XXVI. *Maii; sicut in hodiernis Prætermissis indicatum est.*

E *In Romano Martyrologio.*

DE

A D

DE SANCTIS MARTYRIBUS ALEXANDRINIS

PRISTO, SEVO, ITEM QUADRATO EPISCOPO, SUNDOPHAGO, ASTUSO, DIOMEDE, ZOTICO, ZATAMGELO, MOYSEO.

Ex apogrophis Hieronymianis, J. P.

XXI. Augusti. *Annuntiatio istius,*

HÆc *Martyrum classis* in Alexandria *eodem modo & ordine notatur inter apographa Hieronymiana apud Florentinium edita, excepto* Moyseo, *de quo mox. Annuntiatio autem ista, etiamsi non videtur in omnibus nominibus recte expressa, melius tamen intelligi potest, quam textus ipse Martyrologii, quod sub nomine S. Hieronymi auctor idem vulgavit. Hæc autem habet*: In Alexandria natalis sanctorum Pisti, Semi. Item Quadrati episcopi. Sindophagiæ natalis sanctorum Astosii, Diomedis, Zotici. *Paullo aliter scribitur in dictis apographis hæc Martyrum annuntiatio*: In Alexandria nat. SS. Pisti, Sevi, item Quadrati. Sindophagiæ nat. SS. Artosii, Diomedici, Zotici, Azatangoli, Moysei, *Vides hic utroque loco pro* Pristi *scribi* Pisti; *in ultimo autem addi* Moyseum. *Pro* Azatangoli *forte legendum* Agathangeli. *Sed quid sibi velit* Sindophagia, *plane non intelligo. Hic ponitur pro nomine proprio alicujus loci*; Sundophagus *autem supra* (*forte scribendum* Syndophagus) *nomen videtur significare proprium hominis, quia uno tractu cum aliis enuntiatur. Hæsit aqua Florentino in notis, si nomen* Sindosagiæ *sit proprium loci. Nam hæc ibi observat*: Locus geographis, quod sciam, ignotus, suspicionem movet, ne librarii vitio tam in codicibus nostris, quam Corbeiensi & Antverpiensi legi debeat SYNDIOSPAGO *, pro loco in Authenticis nomorato, *quem allegat*: ubi, *ait*, INCOLAS SYNDIOSPAGI populos quosdam vocat Justinianus. *Sed hæc eruditi viri suspicio non apparet satis fundata; cum incertum prorsus sit, an illud nomen sit proprium hominis, an loci.*

* Syndiospagi

Porro quis modus, veram & genuinam tum huic nominis, tum aliis supra memoratis efformationem, & ardiuem assignandi in tanta apographorum Hieronymianorum corruptorum varietate? Nec vera exemplaria Florentini conveniunt in numero Martyrum, sicut testatur in notis, dicens: Mancos hic agnoscimus libros nostros: tres enim tantum Cælites numerantur, Astosius, Diomedes, & Zoticus: Zatangelum addit Martyrol. vetustissimum: Azatangelum, & Moyseum Corbeiense. *Inter Martyrologia vero Hieronymiana contracta, quæ apud nos sunt edita, in Rubenoviensi duos Alexandrinos hac die sic lego*: In Alexandria, Pisti, Sevi. *Forte ad superiorem Martyrum manipulum pertinent* Artolus & socii eius *martyres, quos a Castellano dedimus inter hodiernos Prætermissos. In additionum collectione ad Martyrologium, quod sub nomine Bedæ apud nos editum est, signantur e Barberiniano exemplari tres etiam isti*: Syndophagiæ natale SS. Artosii, Diomedis, Zotici. *Denique de* S. Quadrato episcopo, *qui in superiora Martyrum Alexandrinorum manipulo signatur, consule, quæ hac die de* SS. Quadratis episcopis *dicuntur. Quamquam mihi non videatur etiam satis exploratum, ob tantam annuntiationum perturbationem, an alii omnes Alexandriæ sint adscribendi. Ipse tamen loco tam in titulo superiore, quam in Catalogo Sanctorum, qui huic diei præfigitur, illos annuntiavi, quia apud Florentinium, e quo eos transcripsi, eidem loca attribui utcumque videntur, quidquid sit de nominibus miro modo expressis vel corruptis.*

Annuntiationum varietas e variis apographis.

DE SS. JULIO, JULIANO, VINCENTIO, AUGURIO ET EULODIO MARTYRIBUS

IN HISPANIA.

S.C. Notitia horum Martyrum ex antiquis Martyrologiis; ſed Acta eorum & tempus martyrii incerta.

XXI. AUG. *Horum Martyrum, qui in vetuſtis Martyrologiis memorantur,*

HÆc *Sanctorum nomina in vetuſtiſſimo Martyrologio Hieronymiano, quod Franciſcus Maria Florentinius anno* 1668. *Luccæ edidit, annotantur in hunc modum:* In Spania natalis ſanctorum *Julii*, & Juliani, Vincenti, Auguri, & Eulodi. *Alia apographa Hieronymiana contracta, quæ Sollerius noſter tomo* VI. *Jani part.* 2. *vulgavit, duos damtaxat ex his quinque Martyribus annuntiant, videlicet* Vincentium & Julianum, *quos etiam Rabanus & alii recentiores Martyrologi tantum memorant. Sed Martyrologium regiæ Sueciæ ibidem pag.* 46. *duobus nominatim expreſſis, tres anonymos addit hoc modo:* XII. Kal. Sept. Hiſpaniis natalia ſanctorum Julii & Juliani cum aliis tribus. *Inter Auctaria noſtra Uſuardina codex Roſweydi Martyres illos hac die ſic celebrat:* In Hiſpaniis ſancti Juliani martyris cum aliis quatuor. *Codex vero Vaticanus ibi nomina quinque Martyrum exprimit hoc modo:* In Hiſpania ſanctorum Julii, Juliani, Vincentii, Augurii, Fructuoſi. *Neſcio, qua metathеſi hic nomen* Fructuoſi *pro* Eulodii *ſubſtitutum fuerit. Nos interim in exprimendis horum martyrum nominibus antiquum Florentinii Martyrologium ſecuti ſumus.*

B

a *Franciſcus Rus-puerta in Hiſtoria eccleſiaſtica diœceſis Gienenſis, quam anno* 1634. *Hiſpanice vulgavit, ſeculo* 1. *cap.* 17. *varia de natali ſolo horum Martyrum ac tempore martyrii congerit, quæ ex Luitprando aliiſque fictitiis auctoribus probare nititur. At Joannes Tamayus Salazar in notis ad Martyrologium ſanctum Hiſpanum hac die contendit, duas diverſas Hiſpanorum martyrum claſſes ab illo ſcriptore confuſas fuiſſe. Cum Tamayus etiam pro ſua opinione Luitprandum aliioſque ſuppoſititios auctores citet, non eſt noſtrum componere has frivolas lites, quæ tantum ex cerebro impoſtorum vel ceciforum hominum prodierunt. Porro ſepius in Opere noſtro frandes aut hallucinationes hujus Martyrologi Hiſpani detectæ ſunt, ac deinceps detegentur. Quare non eſt operæ pretium exhibere Acta horum Martyrum, quæ Tamayus ipſe fabricavit, & quibus tamen confidenter more* E *ſuo præmittit hæc magnifica verba:* Nos veritatis autographis inſiſtentes, ſanctos Martyres apud municipium Burginatenſe paſſos ex Luitprando concedimus; cetera reſpuere compellimur. Hinc eorum Acta ſic formanda eſſe (nam alibi haud inventa) contendimus. *Hac expreſſione ſatis clare fatetur, ſeſe Acta iſtorum Martyrum, quæ alibi non ſunt inventa, ex genio ſuo compoſuiſſe.*

3 *Hinc etiam vereor, ne ipſe Tamayus pro arbitrio ſuo determinaverit tempus martyrii, quod in fine Actorum aſſeveranter exprimit his verbis:* Ad carceris cuſtodiam adducti Juvenes poſt varia judicis examina, cum nec diis ſacrificia offerre, nec a Chriſti nomine ſeparari potuiſſent, diverſis tormentis cruciati, tandem martyrii coronis ad cæleſte regnum conſcenderunt ſtrenui, XII. Kalend. Septembria, anno Domini XCV. *Sic quidem ille ex ſuo Luitprando affirmat. Sed non magis fictitio Luitprando, quam ipſi Tamayo fidere audemus, cum Martyrologium ejus Hiſpanicum ex tot fabulis conſatum ſit, ut vera a falſis ſecerni vix poſſint: nam homini mendaci* F *interdum verum dicenti credere non ſolemus, quemadmodum habet paræmia. Quapropter annum martyrii caute ſuppreſſimus, & in margine diem* XXI. *Auguſti tantummodo notavimus, quia ipſum glorioſi certaminis ſeculum ignoramus, quamvis hi Martyres veriſimillime ſub imperatoribus ethnicis in Hiſpania paſſi fuerint.*

& eum incerto ſuo.

DE

A D

DE SANCTIS MARTYRIBUS ROMANIS

HIPPOLYTO, TRAIANO, QUADRATO, PRIMO.

Ex apogrophis Hieronymianis. J. P.

XXI. AUGUSTI. QUatuor hi Martyres hodierna die ſic memorantur inter apographa Hieronymiana apud Florentinium: In portu Romæ Ippolyti, Traiani, Quadrati, Primi. *Ita ibi*, & vetuſtiſſimus M. Antverpienſe *allegatur. Si Martyres iſti eodem loco ac tempore paſſi ſunt, ſicut videtur indicare eorum annuntiatio, tollitur difficultas, quæ ſeſe alioqui offert ex ſynonymis, qui hoc eodem die ſignantur alibi. Sic enim* Hippolytus *diſtinguetur a ſynonymo, qui apud laudatum Florentinium* in portu Romano *ſignatur ſuo ſocii*; Quadratus, *ab aliis duobus homonymis: de quibus etiam agimus hac die*; Traianus, *ab homonymo, qui in Martyrologio Rabani, ac Bedæ Plantiniani conjungitur cum Luxurio vel Luxorio, quem hodie damus*: Primus *denique a ſynonymo, qui refertur apud eumdem Florentinium e codice Mſ. reginæ Sueciæ*, In Sardinia. *Nos interim Martyres noſtros ſupra dedimus eodem ordine ac modo, quo eos invenimus ſignatos inter dicta apographa, etiamſi valde diſſentiant annuntiationi, quam Florentinus e ſcheda ad ſe miſſa recitat in hæc verba*: In Sardinia nat. Luxurii, Traiani, Quadrati epiſcopi, Primi.

B E

DE SS. BONOSO ET MAXIMILIANO VEL MAXIMIANO MARTYRIBUS.

ANTIOCHIÆ IN SYRIA,

COMMENTARIUS PRÆVIUS. G.C.

§. I. Immmemorabilis horum Sanctorum cultus, occaſio martyrii, & authentica Actorum fides.

ANNO CCCLXIII. *Hac die Martyres illi memorantur in Menologiis,* A Do *ad diem* XXI. *Auguſti in ſuo Martyrologio annuam horum Martyrum memoriam ita celebrat*: Eodem die natalis ſanctorum martyrum Bonoſi & Maximiani, quorum geſta habentur. *Uſuardus Adonem verbum de verbo tranſcripſit, & hodiernum Martyrologium Romanum in ſimili annuntiatione ſua duntaxat omittit, eorum geſta haberi. Quamvis eminentiſſimus Baronius in notis ad annuntiationem hodiernam Martyrologii Romani monet ſequentia*: De his Uſuardus, qui & eorum Acta exſtare teſtatur; ſed jam exciditſe videntur: nuſquam enim reperire potuimus. *Verum ſummæ debentur gratiæ Theodorico Ruinartio, qui gemina horum Pugilum geſta præterito ſeculo feliciter eruit ex Mſ. codice monaſterii Sylvæ-majoris in diœceſi Burdigalenſi, & ea anno* 1689. *inter Acta primorum martyrum ſincera & ſelecta pag.* 664. *& ſequentibus retulit. Niſi hic pretioſus theſaurus, ab aliis fruſtra quæſitus, diligentia Ruinartii detectus fuiſſet, cum eminentiſſimo Baronio & Majoribus noſtris præclara horum Martyrum geſta, tempus & locum martyrii haſtenus ignoraremus. Facilius etiam nobis imponere potuiſſent pſeudoſcriptores quidam Hiſpani: de quibus poſtea agemus.*

C

eſt ſenſus alio die martyrium ſubierunt.

a *Quamvis ex relatis Martyrologiis de immemorabili Martyrum noſtrorum cultu ſatis conſtet, tamen aliqua difficultas occurrit circa diem, quo coluntur, aut martyrium ſubierunt. Caſtellanus in ſuo Martyrologio univerſali eos refert ad diem* XX *Septembris, haud dubie ſecutus titulum, qui apud Ruinartium in editione Pariſienſi anni* 1689. *Actis ita præfigitur*: Paſſio ſanctorum Bonoſi & Maximiliani militum, de numero Herculianorum ſeniorum, ſub Juliano imperatore & Juliano Comite ejus, ſub die XII. Kalendas Octobris. *At ipſe Ruinartius hac de re ante Acta ſic ratiocinatur*: Horum Martyrum memoriam Martyrologia Uſuardi, Galeſinii & Baronii celebrant die XXI. Auguſti, ubi MAXIMILIANUS dicitur MAXIMIANUS, eorumque Acta laudantur; quæ huic uſque incognita, nunc primum proferimus ex codice manuſcripto monaſterii noſtri beatæ Mariæ Silvæ-majoris in diœceſi Burdigalenſi. Alius dies in Actarum titulo præfertur, XII. KAL. OCTOBRIS. Sed neuter videtur pro vero eorum mortis die aſſignari poſſe: ſiquidem Julianus Comes jam morbum incurrerat, cum fuerunt interrogati. At morbo iſto, ut ad Acta ſancti Theodoriti vidimus, non niſi poſt diem XXII. Octubris laboravit, & initio anni ſequentis, ſcilicet CCCLXIII. ut refert Ammianus Marcellinus, exſtinctus eſt. Quare ſatius eſſet, illorum martyrum mortem ad menſem Decembrem revocare. Huc autem diem, ſicut nec quæ in Actis omiſſa paſſim videntur, non niſi ex aliquo codice manuſcripto valemus ſupplere. *Quidquid*

A Pannonia ad Forum-Julium translata fuerint hæc
AUCT. J. P. ſacra pignora, & quando in patronos adſciti S. Donatus, & ſocii; nil memoriæ proditum inveni, nec traditione compertum. At certe munmenta antiquiſſimi temporis S. Donatum hujus civitatis patronum memorant, & in Faſtis ſacrorum codicum adnotatur.

nec non Aquileiæ 3 *Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ ad hunc diem*, ex monum. eccleſiæ Civitatenſis, *id eſt Forojulienſis*, & ex breviario antiq. Aquilejen., *refert martyrium, in quo memorantur dumtaxat* S. Donatus, *anonymus* presbyter, & Venuſtus; *ſed inſigniores eo delatas volt illorum reliquias, quam modo nuncavimus e Philippi Turri teſtimonio, ſic ſcribens*: Quorum Martyrum corpora .. Forum Julium translata, ibi præcipuo honore coluntur: Civitatenſes enim SS. Martyres ſuæ urbis tutelares ſibi aſcivere. *Sed idem auctor forte accipit partem corporis pro toto, ut non raro fit. Certe Turrius non ſignabat* S. Donati *corpus*, *ſed* caput; *nec* ſociorum *corpora, ſed eorum* reliquias; *plura veroſimiliter dicturus, ſi plura de ſacris hiſce pignoribus ei comperta fuiſſent. Ad cultum autem* S. Donati *& ſociorum ejus accedit illud, quod is non apud ſolos Foro-Julienſes, ſed etiam apud Aquilejenſes fuerit propagatus, uti patet e* Kalendario Aquilegienſi ex bibliotheca Vallicell. Cod. N. *cujus apographum apud nos eſt in inventario, quod ſignatur* S 19. *& in quo ad diem* XXI. *Auguſti notatur:* Donati, & ſociorum ejus.

Acta unde deſumpta. 4 *Acta eorum, ſicut antea indicatum eſt, huc miſit Philippus Turrius, qui, unde fuerint deſumpta, ibidem notabat. Teſtimonium vero, quod eiſdem erat additum, his verbis conſtat:* Hæc Acta SS. martyrum Donati, & ſocinrum exiraxi, & exemplavi ex antiquo breviario Ms. exiſtente in archivio reverendiſſimi capituli civitatis Fori-Julii, ego Thomas Miniſinus, ejuſdem capituli canonicus & archiviſta, & meo ſigillo munivi. *Cujus autem antiquitatis ſit tum hoc breviarium, quam illa, quæ ſuperius* vetuſtiſſima *vocabat Turrius, nos latet. Verro voces quaſdam in noſtro apographo, quæ legi non potuere, omiſſas videbit lector; quaſdam etiam uncinis incluſas, ut earum defectus ex conjectura uncumque ſuppleatur. Reliqua huc ſpectantia dicentur in Annotatis, dum unicum hic addidero, videlicet, ſynonymum S. Donatum, de quo egimus ſomo* III. *Februarii, die* XVII. *ejuſdem menſis, Concordiæ in Italia tributum, non eſſe confundendum cum hodierno: de qua re conſuli poteſt ſyllogo hiſtorica ad iſtum diem* §. 1. *num.* 5.

ACTA

Ex Breviario Ms. Foro-Julienſi.

S. Donatus diaconus in fide confirmat, juſſu Victorini præſidis interficitur.

IN diebus illis regnantibus Diocletiano & Maximiano imperatoribus, decreverunt, ut immenſis perſecutionibus *a* Chriſtianos perſequerentur de civitatibus eorum & caſtellis qui eſſent, qui diligenter Chriſto deſervirent, ut eos a fide Chriſti facerent deviare. Et, ecce, adveniens Victorianus præſes ex præcepto Diocletiani, in partibus Sirmienſibus *b* ad Chriſtionos torquendos, ita a clericis ſumpſit exordium. Apprehenſum S. Donatum, diaconum S. eccleſiæ Singidonenſis *c*, ... miſit in carcerem. Alia autem die, primo diluculo exurgente, dixit Victorianus præſes: Donate, quis te perſuaſit, ut non colas deos noſtros, ſicut & nos, & judices noſtri? Dixit ei S. Donatus: Deos tuos ſurdos & mutos non colo: colo autem Dominum meum Jeſum Chriſtum, Filium Dei vivi, qui eſt verus & omnipotens Deus. Iratus autem Victorianus præſes dixit ei: Receda ab hac ſtultitia. Dixit ei B. Donatus: Stultus tu es, & judices tui. Audiens autem hæc præſes, furore accenſus, juſſit eum apprehendi, & ſtatuit eum capitalem ſubire ſententiam.

Accedunt S. Romulus presbyter, & S. Sylvanus diaconus, cum S. præfato B. Donato fratres. 2 Presbyterum quoque, Romulum nomine, Sirmienſis eccleſiæ, qui cum S. Donato diacono & martyre Chriſti, pro fidei conſtantia, & commiſſa ſibi plebe fortiter dimicabas, ad cæleſtem palmam ſimili ſententia (prædamnatum) provexit immitis. Item & alium diaconum, S. Sylvanum nomine, ejuſdem eccleſiæ, idolis renuntiantem, & impia præcepta contemnentem, per varia tormentorum genera conſectum temporali morte tradidit in æternitata victurum. Sed cum in eis ejus ſarista crudelitas non ſuiſſet, vicinas civitates peragrandas decrevit, & cum ſpecie publicæ neceſſitatis in civitatem Civalitanam *d* deveniſſet, de qua ... Chriſtianiſſimus eſſe cognoſcitur, contigit .... apprehenſum eſſe S. Venuſtum, germanum S. Donati martyris, a miniſtris iplius impiiſſimi Victoriani, & præcepit eum ſiſti ſuis apparitoribus: qui dum eum iuiuitus fuiſſet, Victorianus præſes dixit ei: Venuſtu, recordaris, quomodo germano tuo Donato caput feci amputari? conſule ... tu .. tibi, veni & ſacrifica diis noſtris, quos & nos, & principes noſtri veneramur, ne tibi ſimiliter fieri præcipiam. S. Venuſtus ſubridens dixit: Vivit Dominus meus Jeſus Chriſtus: quia neſcio plures deos eſſe, quos tu dicis; ſed ſcio unum Deum vivum & verum, Patrem, & Filium & Spiritum ſanctum, qui & trinus & unus Deus. Dixit ei Victorianus, præſes: Quid plura? Sacrifica. Dixit ei S. Venuſtus: Non ſacrifico diis tuis vanis, ſed ſacrifico Deo Patri ſacrificium laudis, qui regnat in cælis. Tunc furore repletus Victorianus præſes juſſit miniſtris ſuis eum apprehendi & foras civitatem adduci, & ibi decollari; & dum diutius moraſſet ad Dominum, decollatus eſt in eodem loco.

Dominus apprehenditur S. Hermogenes ſuſtinet 3 Et, ecce, apptopinquavit B. Hermogenes, quem eum cognoviſſent, eum adduxerunt ad præſidem: & dum ſibi prælentari feciſſet, dixit ei præſes: Dic mihi, Hermogenes, & tu vis ſeduci? dixit ei B. Hermogenes: Tu ſeduceris, miſer. Dixit ei Victorianus: Fortaſſis & tu Chriſtianus vocaris? Dixit ei B. Hermogenes: Chriſtianus vocor. Victorianus præſes dixit: Quod officium geris Chriſti? S. Hermogenes dixit: Qui ſcientiam populis legere conſueverunt *e*. Dixit ei præſes: Quæ mandata legis, vel cujus ſalutis gaudia doces? S. Hermogenes dixit: De Domino meo Jeſu Chriſto rege ſæculorum pia & ſancta mandata. Præſes dixit: Ee quem Deum adoras? B. Hermogenes dixit: Unum Deum verum, qui fecit cælum & terram, mare & omnia, quæ in eis ſunt. Dixit ei præſes: Numquid dii noſtri veri dii non ſunt? Dixit ei B. Hermogenes: Dii tui lignei & lapidei ſunt; nec aliquid in ſe divinum habent, nec tibi, nec alicui præſtore poſſunt ſalutem. Dixit ei præſes: Hermogenes, conſule tibi: veni & ſacrifica

A crifica diis noſtris: nam faciam te celerius puniri. Reſpondit S. Hermogenes: Jam pridem tibi dixi: non ſacrifico diis tuis vanis, mutis & ſurdis. Tunc iratus præſes juſſit eum in carcerem trudi. Apprehendentes cuſtodes, vioctis manibus, trahebant ed carcerem.

qui dum ad carcerem ducitur, everrit idolum & pars templi, de dæmon filiam præſidis occupat

4 Et dum (trahebatur,) conſpiciens idolum, facto ſignaculo Chriſti, comminatus eſt ſpiritui, qui in eo latitabat: & ſtatim cecidit maxima pars templi; &, ecce, exiena dæmon ab eo, clamabat dicens: Quid nobis & tibi, vir Dei: veniſti ante tempus torquere nos; & introivit in filiam præſidis, & clamabat per os ejus dicens: Si non venit vir Dei, quem in carcerem miſiſti, non exeo hinc. Audiens autem hæc præſes, juſſit eum ſilentio ad ſe perduci: & cum veniſſet B. Hermogenes ad præſidem, dixit ei præſes: Hermogenes, potes filiam meam ſalvam facere. Dixit ei B. Hermogenes: Non ego; ſed Dominus meus Jeſus Chriſtus: in ipſius nomine poſſum eam ſalvam facere. Dixit ei præſes: Si potes, fac, quod dicis.

B *opera S. Hermogenis expulſo.*

5 Dixit ei vir Dei: Si credis in Deum meum Jeſum Chriſtum Filium Dei vivi, qui tertia die reſurrexit a mortuis, ego faciam quod promiſi, Præſes dixit: Si jam ſanam video filiam meam, credam in Deum tuum. S. Hermogenes dixit: Scio, quod falles, & non credes; quia obduratum eſt cor tuum: ſed propter populum adſtantem faciam eam ſalvam. Et poſuit genua ſua in terram, & rogavit Dominum, dicens: Domine Deus omnipotens, qui cognitor es omnium, præſta, ut tua virtute exeat dæmon de puella hac. Et hæc dicens, erexit ſe, & poſuit manum ſuper caput puellæ, & facto ſignaculo Chriſti dixit: Præcipio tibi, immunde ſpiritus, in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti, recede ab hac puella, & non amplius eam fatigare audeas. Et ſtatim exiit ab ea, & facta eſt quaſi mortua. Et elevavit vocem ſuam laudans & glorificans Deum, qui eam ſalvam fecit.

Nihil hoc miraculo commotus Victorianus

6 Et videns pater ejus, quod ipſa Dominum Deum cæli benediceret, obdurato corde dixit ei: Filia, dii tui te ſalvam fecerunt. Audiens hæc C vir Dei ſubridens ait: Dii tui vani ſunt, ſicut & tu factus eſſe cognoſceris; & nihil tibi nec aliis præſtare poſſunt. Victorianus iniquus præſes dixit: Hermogenes, noli tam vana & tam inutilia verba proloqui; ſed veni & ſacrifica diis, qui filiam meam ſalvam fecerunt. S. Hermogenes dixit ei: Vivit Dominus Deus meus, qui filiam tuam ſalvam fecit: quia ipſum edoro, & ei ſacrificare non deſiſto. Victorianus præſes dixit: Hermogenes, doleo de pulchritudine tua, &, niſi celerius mihi acquieveris, diutiſſimis pœnis te affici præcipiam. Poſt hæc juſſit eum eppre- D
hendi, & rerum in carcerem recludi: & non diu, EXBRE-
iterum juſſit eum ante ſuum tribunal conſiſti[a]. VIARIO
Et dum ſtaret ante tribunal, dixit ei præſes: Juſ- Ms.
ſerunt Domini mei imperatores ceremoniari *f*. [a] *dii*
Dixit ei S. Hermogenes: Neque imperatorum *f*
præceptis obedio, neque (ſermonibus) tuis
acquieſco. Tunc repletus furore Victorianus juſ- *jubet ei caput amputari.*
ſit frænum in os ejus immitti, & foras civitatem
duci, & ibidem decollari præcepit. Et dum ad
loca damnatorum perveniſſet, poſuit genua ſua
in terram, & Dominum Jeſum Chriſtum roga-
vit, ut ejus ſpiritum acciperet: & ſtetim decol-
latus eſt in eodem loco. Venientes autem viri
religioſi, & tollentes corpus ejus, ſepelierunt
eum prope corpora SS. Martyrum. Paſſi ſunt au-
tem beatiſſimi Chriſti Donatus, Venuſtus, &
Hermogenes ſub die duodecimo Kal. Septembris,
imperantibus Diocletiano & Maximiano imperato-
ribus; regnente Domino noſtro Jeſu Chriſto;
cui eſt honor, & gloria, leus & poteſtas per in-
finita ſæcula ſæculorum. Amen. E

ANNOTATA.

a *Videtur hic deſignari famoſa perſecutio decima, quæ anno æræ vulgaris* 303. *die* 23. *Februarii incboata fuit, publicato poſtridie edicto ejtruendi templa, libros ſacros comburendi &c. De hac perſecutione omnium crudeliſſima legi poteſt Lactantius De mortibus perſecutorum a cap.* 12.

b Sirmium *urbs eſt Pannoniæ inferioris, tribus fidei formulis ibidem editis acutiſſima: de quibus Labbeus tomo* 2. *Conciliorum col.* 733.

c Singidonum. *Cellarius in Notitia orbis antiqui lib.* 2. *cap.* 8. *pag.* 363. *inter ea, quæ collegit de Mœſia ſuperiore*, Poſt confluentem, *inquit*, & Taurunum, qui finis erat Pannoniæ, primum oppidum ſuperioris Mœſiæ Singidunum eſt, ut Latini ſcribunt. *Obſervat item, alibi ferius* Singidonum, *ac* Pannoniæ tribui vel propter vicinitatem, vel quia vere quidam poſt Singidunum limitem conſtituerunt. Quod oppidum hodie ſit, eut quo loco, *dicit* non plane conſtare. *De eo mentio facta eſt apud nos die* 13. *Januarii, tom.* 1. F *pag.* 768.

d *Inter Murſam & Sirmiam jacet, ut videre eſt in tabula geographica apud Cellarium allegatum, quæ datur ad pag.* 346. Urbes *has* regionis illius olim primarias *vocat Ferrarius in Nova topographia ad Martyrologium Romanum, de* Cibale *agens.*

e *Indicat ſe lectoris officio fungi, qui libros ſacros populo in eccleſia congregato prælegebat.*

f *Id eſt*, diis ſacra offerri, *e Gloſſario Cangii*,

DE S. LUXORIO, CISELLO, ET CAMERINO MARTYRIBUS

IN SARDINIA

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

G.C.

Vetuſtus horum Sanctorum cultus, Acta, reliquiæ, & inepta duorum ex his annuntiatio in Martyrologio Hiſpanico.

SUB DIOCLETIANO. *In veteribus Martyrologiis*

Primus ex tribus biſce Martyrologiis Hieronymiano aliiſque antiquis Calendariis ad hanc diem ſic annuntiatur: Io Sardinia natalis ſanctorum Luxuri, Trajani, Quadrati epiſcopi, Primi. *Veruſtiſſimum Hieronymiani Martyrologii apographum Antverpienſe eidem* S. Luxorio *addit alios ſocios hoc modo:* Io Sardinia Luxorii, Angeri, Eulodi. *Propter illos diverſos* S. Luxorii B *comites dubitari poſſet, utrum nulla confuſio in interculos Hieronymianos irrepſerit, & an tota hac Martyrum claſſis ad Sardiniam ſpectet. Florentinius tamen in notis ad priorem hujus Martyrologii annuntiationem exiſtimat, contingere potuiſſe, ut ſodales ibi adjuncti in Sardinia cum* S. Luxorio *martyrium ſubierint. Quidquid ſit de hac Florentinii opinione, quæ alibi examinanda erit, Appendix ad Martyrologium Adonis die* XXVI. *Septembris* S. Luxurium *ſine ſociis ita memorat:* In Sardinia natalis ſancti Loxurii. *Certe oportet antiquam eſſe* S. Luxorii *venerationem in Sardinia, cum S. Gregorius Magnus Pontifex in epiſtola ad Januarium præſulem Calaritanum meminerit de monaſterio, quod ibidem ſub nomine* ſanctorum Gavini atque Luxorii *conſtructum erat, ut in noviſſima Pariſienſi Operum ejus editione tomo* 2. *col.* 937. *videre eſt.*

celebrantur hi Martyres,

2 *Die* XXI. *Auguſti in Anctariis Uſuardinis, quæ Solerius noſter in Martyrologio Uſuardi illuſtrato edidit, tres Sancti in titulo propoſiti luxatis nominibus ex codice Florentino ita referuntur?* C Apud Sardiniam, civitate Carilitana paſſio ſanctorum martyrum Ruſſoris (*in codice Mediceo* Ruxoris *& alibi* Lulorii *pro* Luxorii *legitur*) Caſelli & Camerini, ſub Diocletiano & Maximiano imperatoribus, præſidente Dalaſio præſide. *Codex Strozzianus annuntiationi ſimili adjungit ſequentia, quorum juverit inſerire meminiſſe:* Caput autem ſancti Ruſſoris inde translatum, Florentiæ poſitum eſt in eccleſia omnium Sanctorum. *Hinc patet, etiam de immemorabili* SS. Ciſelli & Camerini *cultu non eſſe dubitandum. Accedit, quod Seraphinus Eſquirrus in Sanctuario Calaritano pag.* 94. *& ſequentibus adducat plures fide dignos teſtes, qui jurati affirmant, ſe ſemper vidiſſe & a majoribus audiviſſe, quod die* XXI. *Auguſti feſtivitas iſtorum Martyrum ſolenniter in Sardinia quotannis celebraretur. Porro nos in exprimendis horum trium Martyrum nominibus ſecuti ſumus Martyrologium Romanum, quod hodie ſic habet:* In Sardinia natalis ſanctorum martyrum Luxorii, Ciſelli & Camerini, qui in perſecutione Diocletiani ſub Delphio præſide gladio cæſi ſunt.

3 *Eminentiſſimus Baronius ad præcedentem Martyrologii Romani annuntiationem notat ſequentia:* Horum Acta recitat Mombritius tomo ſecundo Vitarum Sanctorum. Accepimus eadem ſinceriora ex Sardinia inſula. Hujus Luxorii nomine dictum eſt monaſterium, de quo S. Gregorius in Regiſtro lib. 7. ad Januarium epiſcopum Calaritanum. *Neſcio, qualia Acta Cardinalis Baronius ex Sardinia acceperit; ſed ſuſpicor, hæc non diſ-* E *ferre ab apographo Antonii Gallonii, quocum Papebrochius noſter contulit aliud exemplar, quod ex codice bibliothecæ Vaticanæ nu.* 6453. *tranſcriptum fuerat. Quamvis autem exemplaria illa ſubinde ſtylo diſcrepent, tamen in ſubſtantia concordant. Porro Vaticanum iſtud apographum ab imperito amanuenſi tam miſere luxatum eſt, ut plures periods vix intelligantur. Quare poſt hunc Commentarium prævium recudemus Acta horum Martyrum ex editione Mombritii, quæ cum apographo Antonii Gallonii fere convenit, & in qua unum alterumve manifeſtum typothetæ errorem ex aliis apographis emendavimus. Si quæ tamen notatu digna diſcrepantia in illis exemplaribus occurrerit, hæc in margine vel in Annotatis obſervabitur.*

quorum hæc ſunt ſequentia.

4 *Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ hac die ſatis exactam Actorum ſynopſin contexuit hoc modo:* Luxorius miles Sardus, Diocletiano & Maximiano imperatoribus, Chriſtum colens, cum ſacras Litteras legere cœpiſſet, relicta vita militari, pietatis officia colere cœpit. Quapropter M. Delaſio præſidi Calari acculatus, ab eo- F que, cur militiæ renuntiaſſet, & deos non coleret, interrogatus, reſpondit, quia longe præſtantiorem Chriſtum inveniſſet, quam deos & imperatores. Data autem ei optione, aut deos venerandi, aut mortem ſubeundi, eum ſe mori pro Chriſto paratum diceret, vinculis ferreis conſtrictus, in tetrum carcerem truditur. Poſt aliquot dies eductus, cum præſidis conſiliis non acquieſceret, verberibus acerbiſſime cæditur, ac, toris toribus jam defatigatis, ſuſtibus crudeliter mactatur. Cumque in ſuppliciis divinas laudes caneret, extra urbem ductus capite plectitur XII. Kaleodas Septembris, & a Chriſtianis ibidem, ubi poſtea templum ſuo nomini excitatum eſt, ſepelitur. Eodem tempore paſſi ſunt Ceſellus & Camerinus impuberes, qui Calari nati & enutriti, ac a teneris Chriſti fidem edocti, & ipſi apud Delaſium acculati; licet nondum verbis accommodatis reſpondere ſcirent, quod eſſent adhuc pueri, firmo tamen animo fidem ita retinebant, ut nullo pacto diis honorem habere adduci poſſent. Quare in carcerem traditi ſunt, donec Luxorius expediretur. Eo in cœlos tranmiſſo,

Ferrarius contradicit.

A missō, Cesellum & Camerinum eductos, ubi se frustra illis minis & blanditiis suadere animadvertit, gladio eodem die percuti jubet; quorum corpora a Christianis eo loco sepulta sunt, ubi postea beato Luciferō episcopo Calaritano templum ædificatum fuit.

Corpora eorum Pisani, 5 *Verum Sardis non placebis annotatio, quam Ferrarius huic Actorum compendio sic ibidem subjungit:* Horum corpora Pisis, eo translata, quo tempore Saraceni Sardiniam depopulati sunt, sive quo Pisani classa eam insulam sibi subegerunt, ut aliis videtur, habentur; quorum dies festus ibi die XXVI. hujus agitur, uti ex tabulis ecclesiæ Pisanæ apparet. Corpora etiam Papiæ esse feruntur, eo una cum corpore S. Augustini translata. *Sane tertio milliari ab urbe Pisana est locus mari immunis, ut Papebrochius tomo* IV. *Maii pag.* 17. *scribit, qui* nomen hodie obtinet a sancto Luxorio martyre, ac vulgo dicitur San-Rossore. Colitur hic XXI. Augusti cum sociis Cesello & Camerino, Calari in Sardinia martyrium passus sub Diocletiano & Maximiano; cujus sacra lipsana

B huc esse devecta a Pisanis, eum eam ipsi insulam sub suo tenerent dominatu, aliter sentientibus aliis, aliorum est opinio, teste Ferrario. Tenuerunt autem Pisani insulam Saracenis ereptam ab anno MXVI. usque ad MCCCXXII. quando inde sunt ab Aragoniis pulsi. *Nihil hic repeto de capite* S. Luxorii, *quod supra in codice Strozziano dicitur Florentiæ collocatum esse.*

Ticinenses & Sardi sibi vindicant, 6 *At Papienses sive Ticinenses contendunt, hæc Martyrum corpora multo prius ad urbem suam translata fuisse, quandoquidem Jacobus Gualla in Sanctuario Papiæ lib. 4. cap.* 13. *de Liutprando Longobardorum rege in hanc rem ita scribit:* Locat quoque ea in sacra æde beatorum martyrum corpora Luxorii, Citelii, Camerini, Robustani, Marci, Appianique episcopi, cum divo patre Augustino similiter translata, anno salutis septingentesimo & vigesimo secundo. *Sed Pisanis æque ac Ticinensibus incumbit possessionem suam solidis documentis probare, cum Sardi hanc rotunde negent. Inter eos Antiochus Strada Calaritanus opinionem Ticinensium multis argumentis refutasse dicitur in libro, cui titulus est* Spongia Sardorum, *de quo judicium ferre non possumus, cum istud Opus ad manus nostras nunquam pervenerit. Quinimo Seraphinus Esquirrus lib.* 2. *Sanctuarii Calaritani cap.* 10. *& sequentibus narrat, quomodo sacra horum trium Martyrum corpora circa annum*

C *Christi* 1615. *in Sardiniæ coram multis testibus inventa fuerint. Nolumus hic severius examinare varias inscriptiones, quas tunc Sardi lapidibus insculptas invenerunt, & de quibus Papebrochius noster die* XX. *Maii in Commentario historico ad Acta S. Lucifери Calaritani fat fuse disputavit. Etiam nec audemus certam sententiam ferre de sacris eorumdem Martyrum reliquiis, quas Pisani, Ticinenses, & Sardi sibi vindicant, & unicuique parti liberam & ulteriorem suæ possessionis defensionem relinquimus: nobis enim sufficit, Sanctos illos in Sardinia passos esse, & ibidem ab immemorabili tempore publicam veneratione habuisse.*

dum pseudo-scriptores quidam dant ex illis 7 *Cum fraudes Tamayi jam passim notæ sint, & hac ipsa die rursus occurrant, decrevimus illas obiter dumtaxat indicare, nisi Cardinalis Aguirrius in Collectione maxima conciliorum Hispaniæ tomo* I. *pag.* 322. *voluisset occasione horum Martyrum crassam istius Martyrologi Hispani impostaram fusius detegere his verbis:* Sed & hoc ipso loco similes fabulæ eorumdem Higueræ & Tamayi occurrunt circa alios huic concilio in- AUCT. tervenientes, veluti Luxurium de Drona & Ca- G.C. merinum, quos Martyribus accensens ad diem XXI. Augusti in Martyrologio Hispano, eo quod illorum eadem die in Romano fiat commemoratio. Sed nulla vel levissima umbra fundamenti est, non dico ad censendum, sed ne ad suspicandum quidem, Luxuriom presbyterum hoc loco memoratum, essa illum Luxorium (ita nominatur, non autem Luxurius) martyrem, qui colitur ab Ecclesia universali die XXI. Augusti. Quia vero ii duo pseudo-historici legerunt ibidem Camerinum Luxorio adjungi comitem martyrii, ea dolus detegaretur, sive potius ut dolus duplicaretur, addiderunt Camerinum episcopum Tuccitanum, qui huic concilio subscribit quarto loco, essa ipsissimum illum Camerinum, qui comes Luxorii in martyrio fuit apud Sardiniam; cum tamen neuter eorum reipsa fuerit presbyter aus episcopus, nec id memoretur a Mombritio tomo secundo Vitarum Sanctorum, vel a sancto Gregorio Papa libro VII. Registri in apistola ad Januarium Calaritanum, unde eorum commemo- E ratio in Martyrologium Romanum emanavit. Immo & Mombritii Acta sectantur, Camerinum illum apud Sardiniam passum fuisse ac coronatum martyrio, cum puerulus esset, adeo ut verba oesciret accommodare præsidi. Quomodo ergo is tenera ætate occisus potuit esse postea episcopus Tuccitanus, ac tandem (quod novum figmentum est) Tolerianus?

fraudulenter in Hispavil pertractarunt. 8 Tot hæc commenta circa Camerinum adeo aperta & probrosa sunt, ut postquam ad diem XXI. Augusti pag. 529. ea protulerat littera I, postea quasi religione perculsus pag. 541. agnoverit, narrationes Juliani nomine editas ea in parte erroribus scatere; sed melius diceret plenas fabulis & probrosis mendaciis obique fere. Porro ex iis aliisque plurimis, inter alia damna, id malum secutum vereor, ut in multis ecclesiis & populis Hispaniæ nimia simplicitate ac credulitate delusis, celebrentur plura festa eorum Sanctorum, qui nullo prorsus titulo ad illas spectant, nisi fictitio; immo & eorum, qui Hispani quidem fuerunt, verum numquam ab Ecclesia ioter Sanctos relati. Dignum censeo suprema illa F Hispaniarum Inquisitione, immo & hac sancta Sede, in ea omnia inquirere, & gravissimis quibusdam lectissimisque viris injungere onus examinandi omni studio ac ingenuitate sex illa volumina Martyrologii Hispani, & resecandi innumeras fabulas similes, quibus scatent in materia adeo gravi & sacra. *Eminentissimus iste scriptor ibidem profert plura, quæ observari merentur, & quorum juvabit meminisse, quando paulo inferius illustrabimus Acta SS. Bonosi & Maximiani martyrum Orientalium, quos iidem pseudoscriptores in Hispaniam rapuerunt. Interim jam dabimus promissa horum trium Martyrum Acta, & ea cum apographo Vaticano conferemus.*

ACTA

A EX IMPRESSIS.

ACTA

Ex editione Mombritiana tomo 2. fol. LXIII. *quam cum alio Ms. apographo contulimus.*

Luxorius ſub imperio Diocletiani

TEmporibus ſuis Diocletianus & Maximianus imperatores a diabolo tanta ſævitia accenſi ſunt in Chriſtianos, ut baſilicas everterent, & libros iocenderent: nam & multos credentes io fide Chriſti diverſis pœnis affligebant, ſperantes ſua crudelitate devincere, quos Dominus ſua miſericordia ad palmam martyrii evocavit. Igitur cum rabies eorum mentis idolothytæ in loco, quo degebant, non ſufficeret in Chriſtianum ſævire, per totum orbem judices cum ſuis præceptis miſerunt ad perſequendos Chriſtianos, ut ad culturam deorum ſuorum converterentur *a*, aut diverſis pœnis interficerentur. Eodem tempore Delphium *b* quemdam præfidem ad Sardiniam miſerant, ut eadem præcepta impleret in provincia ſibi commiſſa. Cumque hic diverſis locis perſcrutaretur, ſi poſſet aliquos fideles invenire, qui ei conſentire poſſent, contigit, ur Luxorius paganiſſimus apparitor *c* ad Dominum vocareiur, & ex ipſius adſpiratione animum haberet.

a
b
B
c

Legens Pſalmos Davidicos

2 Ipſe autem apud ſe Pſalterium retinebat, cum vellet legere; & dum ordinem pſalmorum legendo percurreret, veoit ad octuageſimum quintum pſalmum, ubi dicit David propheta: Omnes gentes, quaſcumque feciſti, venient, & adorabunt coram te, Domioe, & honorificabunt nomen tuum, qooniam magnus es tu & faciens mirabilia; tu es ſolus Deus. Quo pſalmo valde perſcrutato, apertus eſt ſenſus Luxorii, & feſtinavit eſſe Chriſtiaous. Cumque cruce Chriſti ſignaretur, factus eſt catechumenus. Ingreſſus deinde eccleſiam audivit pſalleotes: Retribue ſervo tuo; vivam, & cuſtodiam ſermones tuos. Quo audito, confortatus eſt io fide Chriſti, animo gaudens & eum laudans. Quare cœpit exſeerari jam vana & inania ſimulacra, cœpitque, intermiſſis diebus, judicem obſervare *d*, & ſine iotermiſſione Scripturis animum impendere. Intra pauçum tempus Pſalterium & aliquot ex propheris memoriæ çommendavit.

d
C

ad fidem Chriſtianã convertitur

3 Perfectis itaque Scripturis divinis ex parte, ſcrutatus eſt legem divinam, & cum toto deſiderio percepit ſanctum baptiſmum. Deinde Apoſtolum & ſancta Evangelia commendavit memoriæ. Animo vivens factus eſt, & dum militiam ſeculi negligenter ſectsrerur, & latenter ageret, rem proferre onlebat. Cum ad ionocentiam * Chriſti perveniſſet, ſubito ille adverſarius & inimicus animarum ionocentium per ſatellites præſidi inſinuavit, Luxorium apparitorem çontemprui *e* habere judicii ſui poteſtatem, & illam, neſcio quam, ſuperſtitionem Chriſtiaoorum velle ſequi. Quo audito, præſes iracundia motus juſſis aliis † apparitoribus Luxorium ſibi vinctum præſentari, ur haberet, io quem fræoa malitiæ ſuæ laxaret.

* al. militiam
e
† al. ſuis

quem cum præſes ſuſdicta nullo modo poſſet

4 Quem conſpiciens, ita ad eum locutus eſt: Luxori, quæ te dementia a booo curſu vitæ tuæ deduxit? Ego te ſumma dilectione babui, & cogitaversm inter primates officii mei tibi bnnorem dare; tu vero io cnntemptum imperatorum & iojuriam deorum *f* putaſti latenter de poteſtate judicii mei te ſubtrahere. Ad quem Luxorius ait: Si adhuc in illo errore idolorum verſatus eſſem, oumquam bonnm honorem adeptus eſſem. Sed nunc per Deum vivum Jeſum Chriſtum, præclarum bonnrem credo me accepturum eſſe. Cui præſes: Ergo melior eſt ille, quem dicis, quam imperatores noſtri, aut dii immortales? Ait Luxorius: Illi imperatores terrent ſunt; Dominus meus Jeſus Chriſtus rex eſt cæleſtis, qui paſſus & mortuus eſt, & reſurrexit, & ounc vivit, & in æternum permanet; dii autem veſtri numquam vixerunt *g*. Præſes dixit: Si via poteſtatem gladii mei effingere, diis ſacrifica. Et Luxorius: Ego didici ſacrificare ſacrificium juſtitiæ, hoc eſt orare Dnminum Jeſum Chriſtum, & noo dæmooiis vanis obſequi; quoniam qui bia conſentiunt, cum eiſdem peribunt in æternum. Præſes dixit: Reducatur Luxorius in carcerem graviſſimis vioculis catenarum conſtrictus, & cogitet ſecum, quid ei expediat.

f
D
g

ab ea profeſſione eos vocare

5 Cumque recluſus fuiſſet, oblati ſunt ei duo parvuli Ciſſillus & Camerinus neophyti. Tunc præſes, cui eos obtulerant, interrogavit, quid in eis cognoviſſent. At illi dixeruot: Chriſtianos eſſe audivimus. Et quia non erat ætas eorum ad dandum reſpnnſum interrogationi, juſſit eos ſub officii cuſtodia eſſe. Poſt aliquot dies juſſit Luxorium ſuis tribunalibus repræſentari. Cumque aſſuiſſet, ſic ad eum truculenta voce inquit: Quamdiu te, Luxori, in his tormentis lacerabis? Coolule ſaluti tuæ. Nega Deum tuum, & ſacrifica diis. Reſpondit Luxorius: Ego negare Deum meum Jeſum Chriſtum non poſſum, quem anima Chriſtiaoa confitetur, ſicnt & ego. Præſes dixit: Adora poteſtatem deorum, ut tibi vita concedi poſſit. Dixit Luxorius: Quomodo ego figmenta lapidea aut aurea aut argentea venerari & adorare poſſum, qui nec palpebras ſuas ad me cernendum movere poſſunt, aut os ſuum ad loquendum mihi non valent aperire?

E

cum duobus parvis Chriſtianis

6 His commotus io iram præſes juſſit ſanctum Luxorium quatuor quaternionibus *b* flagellari. Famolus autem Dei iecurus in Chriſto inrer verbera ſtabat, ut diceretur alius, quam ipſe, perpetim cædi. Juſſit deinde enm contundi ſuſtibus. Et Electus Dei ioter ictus fuſtium ſorris & conſtans laudes Domino decantabat, ut intelligeres, nullum tormentum corpus illius contingere. Sed eum videret præſes iniquiſſimus, ſæviſſimis pœnis non poſſe ſanctum Luxorium deficere, ſed impatieotiam ſuam patientia magis illius ſuperari, tulit ſententiam duodecimo Calendas Septembres in illos parvulos Ciſſillum & Camerinum & ſanctum Luxorium. Parvulos tamen juſſit extra civitatem Calaritanam gladio animadverti, atque (corpora) inhumata relinqui *i*. Quorum impius ille corpora æſtimabat projicienda, Dominus Jeſus Chriſtus eorum innocentiæ fidem pretioſam in ſe ſuſcepit: nam Chriſtiani nocte tulerunt ea, &, ubi nunc eſt ſedes ſancti Luciferi confeſſoris, ſepelierunt illos.

b
F
i

juſſit eum gladio interfici.

7 Sanctum vern Luxorium juſſit obicumque abditum & deſerto loco capite plecti, ut non eum Chriſtiani cnlligerent, & ſibi martyrem facerent. Proinde duxerunt eum in territorium Fori-Trajenſis *k*, & extra municipium decollaverunt eum. Et cum homines iniquiſſimi putaverint io eremo ſanctum Luxorium perdere poſſe, Chriſtus pro ſuo nomine paradiſum illi ibidem oſtendit: taota eoim multitudo Chriſtianorum

k

Digitized by Google

A rum ad famam Martyrio hujus ex diversis locis ibidem convenit, ut eum dinumerare nemo posset *i*. Eum cum hymnis & diversis luminaribus, conditum suavibus odoramentis extra oppidum in crypta sepelierunt; cujus fidem Passionis, prout necesse est, si qui habeant, & eum invocaverint, salutaria consequentur beneficia, agentes gratias Jesu Christo Domino nostro, qui tam dignum Martyrem sibi coronavit, cujus est honor & gloria in secula seculorum. Amen.

ANNOTATA.

a *Vaticanum apographum sic hunc periodum exprimit*: Ut a cultura Christi filii Dei divertentur *&c.*

b *Hic præses in Ms. Vaticano* Dalasius *& in Sanctuario Calaritano lib.* 2. *cap.* 13. Marcus Dolasius *appellatur*.

c *Hic sensus in apographo Vaticano ita legitur*: Ruxurius quidam paganus, apparente ei Domino, *&c. Ubique autem sanctus Martyr ille ibidem* Ruxurius *pro* Luxorio *nominatur, quod hoc semel memisse sufficeat*.

d *Discrepat hic sensus ab apographo Vaticano, in quo sic exprimitur*: Et cœpit cogitare dicens judicii, & observare *&c.*

e Luxorius *in apographo Vaticano non apparitor, sed miles vocatur*.

f *In Ms. Vaticano hæc immiscentur*: Tu vero imperatorum jussa contemnens, deorum nostrorum blasphemasti libamina, & cogitasti te latenter *&c.*

g *Post hæc verbum in Ms. Vaticano illa Martyris responsio augetur in hunc modum*: Sed sunt sine sensu & sine anima, & sunt lapides & ligna, in quorum capitibus solent sibi ciconiæ nidos instruere, quos aranea texunt, & aves stercorant.

h *Id est a quatuor quaternionibus militum eum flagellari jussit, ut ex sensu conjicio*.

i *Martyrium parvulorum in apographo Vaticano sic narratur*: Jussit gladio eos jugulari, atque in platea canibus derelinqui.

k *Ortelius in Thesauro suo geographico meminit de quodam Foro Trajani in Sardinia; sed hodiernum ejus situm non assignat*.

l *Mirum sane est, eo tempore tot Christianos fuisse in Sardinia, cum seculo quinto adhuc plures ibi essent gentiles, ut in Opere nostro ad diem* 18. *Junii, tomo* 3. *istius mensis pag.* 397. *obiter ostensum est*.

DE SANCTIS MARTYRIBUS

BASSA, ET FILIIS EJUS THEOGNIDE VEL THEOGONIO, AGAPIO, AC PISTO VEL FIDELE,

HIS LARISSÆ VEL EDESSÆ IN GRÆCIA; ILLA IN HALONE INSULA CORONATIS.

COMMENTARIUS PRÆVIUS,

J. P.

Cultus, martyrii palæstra, Acta,

SUB MAXIMIANO, *Cultus & passio.*

MArtyr hæc una cum tribus filiis suis, martyrii etiam lauream consecutis, heri inter Prætermissos memorata est, atque in hunc diem dilata, quo inscribuntur Martyrologio Romano, ac variis Græcorum Fastis sacris. Typicum, quod sub nomine S. Sabbæ citari solet, hæc memorat de Martyrum nostrorum matre: Sanctæ martyris Bassæ. Menologium Sirleti eamdem etiam solam ponit in annuntiatione sua; sed in elogio, quod eidem subnectit, tres ipsius filios Theogonium, Agapium & Fidelem adjungit. Menæa magna typis edita Pugnes hosce ac illorum Matrem referunt, his eorum triumpho versiculis adaptatis, qui Latine sic sonant:

Mussis μὲν ἀδμὴν παῖδα Βᾶσσα τὴν
Τὸν Βασσῶν μοῦνον ἀρὶ τομὸν ἀμχὸ μέλος.
Βασσῶν δὲ παῖδας τοὺς ἔχεσ' ἀνὰ σφάγη.

Tres ter-venustos filios Bassa edidit:
Unus sed animos omnibus ad ensem fuit.

Bassam cum natis gladius consumpsit eadem, *videlicet die* XXI. *Augusti*. *Allusio autem poetæ tam clara est, ut non egeat interpretatione, præsertim si addantur, quæ de genere martyrii postea referemus*. SS. Theogonium, Agapium & Pistum martyres *e Ms. Synaxario quodam Græco recitavimus inter Prætermissos ad diem* XVI. *Maii*.

2 *Martyrologium Romanum annuam nostrorum Martyrum annuntiationem sic legendam præscribit*: Edessæ in Syria sanctorum martyrum Bassæ, & filiorum ejus Theogonii, Agapii, & Fidelis, quos in persecutione Maximiani pia mater exhortans, martyrio coronatos præmisit ad palmam, & truncato capite gaudens secuta est eum victoria. *In Excerptis e Theodori lectoris Historia ecclesiastica apud Henricum Valesium lib.* 1. *pag.* 554. *dicitur* Petrus quidam cognomento Fullo fuisse presbyter ecclesiæ S. Bassæ martyris, quæ est Chalcedone, *anno videlicet Christi circiter* 450. *Baronius in notationibus ad hanc diem* XXI. *Augusti de nostra Martyre agens, de ista templo etiam meminit. De eodem etiam templo mentionem facit Theophanes in Chronographia, quæ anno* 1655. *Parisiis excusa est, pag.* 97. *Hæc de cultu: nunc de loco martyrii*.

3 *Baro-*

A *quæ etiam Ægæ dicta. De hac pluribus agit Cellarius in Notitia orbis antiqui tomo 1. lib. 2. cap. 13. quod eſt de Græciæ antiqua, pag. 665. de iſta autem tomo 2. lib. 3. cap. 15. pag. 442. Edeſſa autem, quæ in exemplari Ambroſiano tribuitur Græciæ, poteſt dici ad hanc ſpectare, quia ſpectat ad Græciam antiquam vel late ſumptam, quæ ſic Macedoniam complectitur, atque adeo Edeſſam in illa contentam. Jam vero cum e noſtro exemplari Vindobonenſi habeamus, tres Fratres martyrii lauream conſecutos eſſe Lariſſæ in Græcia; atque ex Ambroſiano, Edeſſæ in Græcia; eumque nobis certe non conſtet, an pro* Lariſſa *non ſit legendum* Edeſſa, *vel contra; hinc nodum hunc implexum ſcindere nobis viſum eſt, annuntiando tres diſtos Pagules Lariſſæ vel Edeſſæ in Græcia; ſicut in titulo ante hunc Commentarium a nobis factum eſt:* Baſſam *vero in Halone inſula convenienter ad exemplorum ſuperius deſignata: de quibus nunc agemus.*

Aliter 9 *Actis Vindobonenſibus hoc eſt exordium:* Η' ἁγία μάρτυς Βάσσα ἐν τῇ Μαξιμιανοῦ τῷ βασιλίσσῃ εἰ Λαοδίκῃ πόλει ἐ Ἑλλάδος ᾠκησεν. *Id eſt:* Sancta martyr Baſſa, tempore Maximiani imperatoris, Lariſſæ, civitate Græciæ, habitabat. *Narratio Martyrii quæ ſequitur, brevis eſt, & cognoſcitur ex iis, quæ ſupra retulimus e Lambecio. Menæa magna excuſa noſtrorum Martyrum acta etiam memorant, uti & Menologium Sirleti; ſed hoc magis ſuccinctæ, quam illa. Exemplar vero e codice Ambroſiano tranſcriptum hoc præmittatur titulo:* Μαρτύριον ἁγίας μάρτυρος Βάσσης, ἧς ἡ θυγάτηρ ὠνόμασε Θεογνία, Ἀγαπία, καὶ Πίστις. Martyrium ſanctæ martyris Baſſæ, & trium filiorum ejus Theognii, Agapii, & Piſti, *appoſita ad marginem duo ab aliis Faſtis diverſa, videlicet ubi* ᾧ μνήμη κ', eodem menſe *die* vigeſima. *Tametſi autem exemplar illud, ſicut paſſim accidere aſſolet in*

B *Actis Græcis, noa tanti videatur eſſe meriti, ut genuina ſinceritate multum commendari præ aliis meretur; quia tamen narrationis ſcriptor nobis notus eſt, atque alias eo uſi ſumus, hoc etiam illam non prætereundum putavimus. Quiſnam vero auctor ille ſit, indicant iſta notæ, quas noſtro exemplari a ſe deſcripto appoſuit Papebrochius:* Ex cod. Ambroſ. f. N. n. 152. Vide Maximi. *Acta S. Maximi a nobis illuſtrata ſunt tomo* III. *hujus menſis Auguſti, ad diem* XIII. *ejuſdem menſis; ubi in Commentario prævio §. 12. pag. 116. num. 80. indicavimus codicem illum, menſis Auguſti Vitas continentem,* ante annos CD. a monacho quodam Laurentio in monaſterio Rutienſi, quod eſt in Calabria, *ſcriptum faiſſe.*

10 *Aliud etiam Martyrii apographum pro manibus habeo, cui adſcribitur hæc notitia:* Bibliothecæ Vaticanæ ex codice 1671. *Sic autem incipit:* Βασιλεύοντος Μαξιμιανοῦ τῷ χριμοῦ * ἄνευρος * χριμοῦ ἐ Ἑλλάνων. Μαξιμιανὸς γὰρ ὁ βασιλεὺς συγκαλεσάμενος μάγους. *Quæ Latine ita reddo:* Imperante Maximiano, impia a diis petebantur reſponſa per gentiles. Maximianus enim imperator convocatis magis *&c. Hæc autem narratio ſicut ſuperioribus longior eſt, ſic præ illis mihi minus arridet propter ſermones ſeu allocutiones præſertim, quæ eiſdem valde liberaliter inſerta ſunt more admodum uſitato ſcriptoribus hagiographis Græcis, at merita exemplar illud a prælo arcendum nobis videatur, ne, ſi illud exhibeamus impreſſum, verbis potius detineamus lectorem, quam rebus hiſtoricis. Hæc ſunt, quæ de martyrii exemplaribus obſervanda cenſuimus, illud tamen addentes, ſimilia in eiſdem narrari, ſpectata rerum ſubſtantia. Deniqne ad tempus martyrii quod ſpectat, poſuimus illud ſupra ſub Maximiano, ad quem ab aliis refertur.*

C F

MARTYRIUM

Auctore Laurentio monacho Rutienſi,

Ex codice Ambroſiano f. N. n. 152, interprete Joanne Pinio.

Τὰ κ' ἐ μεγάλου μάρτυρος Βάσσου διηγεῖσθαι ἄρα οὐκ ἀνάγκη ὠφελίαν τοῖς φιλοθέοις καὶ φιλομάρτυσιν ἀκοαῖς· ἔστι γὰρ πάντως πάνυ πολλοῖς ὠφέλιμα ὑπάρξειν. Ἔφυ μὲν ἐ καλλίστοις αὐτὸν, καὶ καθάπερτοι τέκνοις μὲν Ἑλλήνων ἐ καθ' Ἑλλάδα· φρονοῦντος δ' ἐ τὰ εἰς Χριστὸν τέκνα διαφέρει, καὶ ἐ ζῆλον ἐ ἐνθεον. Συνῴκει δ' Οὐαλερίῳ τινὶ πρὸς γάμου κοινωνίαν, ἀνδρὶ δυσσεβεῖ καὶ ἐ ἀδύτων διερμηνεῖ· ἱερεῖα γὰρ αὐτῷ ἐχρημάτιζε, Τίκτει τοιγαροῦν ἐξ αὐτῆ παῖδας ὁ Βάσσα τρεῖς, Θεόγνιν, Ἀγάπιόν τε καὶ Πίστιν ἅπαντα ἀνατεθράμμενα, ἃ καὶ καλῶς ἔθρεψε, καὶ καλῶς ἐπαίδευσε, καὶ ἐ ἀληθῆ πίστιν ἐδίδαξεν. Ἄρα δ' ἐπὶ παραπέμψαι καὶ σκαιὸς Μαξιμιανὸς ἐ βασιλικὴν διέπων ἀρχὴν, καὶ ψηφίσματα κατὰ πάντων πάλιν καὶ χάραν προδίδοτο, ἐφ' ᾧ θυσίαις οἱ ἀνθρωποι τοῖς δαίμοσι φοιτῷεν, ὁ δ' Ἑλλὴν ἀνδάνων Κλαύδιος, δυσὶ ἀνὴρ καὶ μιαιφόνοις, ἀλλὰ ἐχώρει πρὸς τὰς θυσίας, καὶ πάντας ἐπὶ ἄγκλῃ ἀσπίζεσθαι ἐκέλευε, καὶ ἐ μεμολυσμένων ἐκείνων κρεῶν, καὶ οἷν μετέλαμβάνειν.

QUæ ad magnam martyrem Baſſam ſpectant, æquum eſt narratione exponere eorum animibus, qui Deum ac Martyres amant. Hoc quippe argumentum multis omnino erit utile. Inſignium hæc liberorum parens, & inſignis Martyr primam hauſit lucem in civitate Edeſſa, quæ eſt in Græcia, parentes nacta, fide in Chriſtum ac divinum ſtudio ferventes. Nupta autem fuit cuidam Valerio, viro impio, ac idolorum cultori: horum etenim ſacerdos erat. Parit itaque ex ipſa Baſſa liberos tres, quos Theognim *a*, Agapium, & Piſtum *b* nominavit: quoſque & educavit recte, ac egregie inſtituit, nec non vera fide imbuit. Tunc vero temporis impii ac crudeli Maximiano imperii ſceptrum adminiſtrante, & mandata propoonente per omnes civitates ac provincias, ut homines dæmonibus ſacrificia offerrent, Claudius, proconſul Græciæ, homo ferox & impietate plenus, ſtatim ad ſacrificia ſe conferebat, omneſque hac de cauſa conveoire, & carnibus illis contaminatis, ac vino communicare cogebat, *Sanctæ patris, martyrum, filii?* *a b*

2 Dum

A LAURENTIO MONACHO RUTILENSI.

quærit prius ut Theognis pro veritate Dei cultu erucietur, ac moriatur.

2 Dum itaque Valerius, Baſſæ maritus, ipſam ac filios ad ſacrificia vocaret; hæc vero nequaquam præberet hac in re aures; nec multos poſt ſermones poſſet illos a recto propoſito avertere, præ furore vaecillans, ad proconſulem ipſos adducit, indicans quæ pertinebant ad eos: Hic ſine mora ad tribunal illos fiſit. Ac primo quidem ſermonibus eos aggreſſus, ut ſuaderet illis ad idola accedere; ubi non perſuaſit, unum ex ipſis (erat autem primus,) matre & aliis inſpectantibus, ſuſpenſum radulis excarnificari jubet. Hunc autem raſum mater corroborabat maternis verbis, &, Modicum, aiebat, fili, ſuſtine, ut magnam coronam conſequaris, atque immortalium bonorum heres demonſtreris. Corporis igitur illius raſuræ eo uſque pervenerunt, ut nuda apparerent ejuſdem oſſa, & terra illa ſanguine repleta fuerit. In iſto itaque cruciatu Theognis ſpiritum depoſuit in manibus angelorum.

Deinde ſecundus excarnificatus, tertius autem,

3 Adducitur ergo ſecundus (pulcher is erat Agapius,) & ad ſacrificium excitatur. Hic vero, Non mihi contingat, ait, ut veritatem relinquam, ac dæmonibus ſacrificem: non te negabo, rex Chriſte; non te negabo, optime & cariſſime frater; ſed magnis animis te comitabor. Tunc, mandante præſide exectando, Martyris generoſi caput (heu!) exeoriatur, pelle ad uſque pectus detracta: & ſic
B Beatus iſte etiam conſummatus eſt. Tertius ordine adducitur, Piſtus nomine, Dei etiam amans. Qui, quo vocaretur nomine, interrogatus; Piſtus, inquit, a genitrice vocatus ſum, quæ & ipſa fidelis revera ac prudens eſt, prout ex utriuſque filii nomine omnino diſcere licet. Dilectio c enim,
c quæ habet fidem cognitionis Dei d, firmum com-
d probatur eſſe fundamentum. Fac igitur quod in animo habes: non enim turbim fidei meæ commovebis.

fraudis eruditus, tranſtorus capitur.

4 Tunc ergo aliqui adſtantium connati ſunt blandis verbis ipſum a ſententia dimovere, dicentes: Noli, optime juvenis, noli patrias leges, ac deos ipſos contemnere, qui te paterno ſinu, ut ita loquamur, enutriverunt. Quid tibi cum corrupta matris fide? Illud igitur age potius, ut fias amicus deorum, præſertim Jovis, iiſque ſacrifices, & bene nobiſcum vivas. Præſes enim, & ipſe imperator multis te donis & honoribus dignabitur. Hæc illi. Sed inclytus iſte Piſtus, Abſcedite, ait, a me, operarii iniquitatis: neque enim noſtis bonum mihi conſilium dare. Ecquis etenim bonæ mentis compos tenebras luci anteponet? Tunc inſani illi furore correpti confringunt crura & bra-
C chia ipſius: qui ſublatis ad Deum oculis orans, gratanterque ac fortiter cruciatus perferens, capite truncatur, & ſic etiam iſte martyrium complet.

Eorum mater

5 Generoſiſſima vero eorum mater, ac victoria inſignis Baſſa, carceri traditur, in quo, fuſis ad Deum precibus, martyrii curſum ut ipſa quoque compleret, rogabat. Dies præterierunt ſeptem, &
e Vincentinus e vicarius, qui propter negotia quædam cum Aquilino tunc erat, in Macedoniam proſecturus (hanc quippe adminiſtrabat) ſecum ducit Sanctam: & ſimul atque ſuam perveniſſet in provinciam, ſiſtique illam juſſiſſet, Omnino, inquit, novi, O Baſſa, ſtultitiam filiorum tuorum, qui per ennumaciam attraxerunt ſibi mortem: at tu dementia illorum neutiquam te abduci ſinas; ſed acceedens ſacrifica, & nobiſcum vives, ſuavemque hanc & amabilem lucem lucraberis. Ac Martyr, Non ſit tibi, ait, impie, laus illa, ut ego verbis tuis perſuaſa offeram ſacrificium dæmonibus. His

2 Ἐπὶ δὲ Οὐαλέριος, ὁ ἅγιος ἀνὴρ, αὐ- D
τῷ τε καὶ τοῖς τέκνοις πρὸς τὰς θυσίας ἐκάλει, ἡ δὲ μὴ ἐπὶ πλεῖστα πρὸς τὰ λεγόμενα προσανεῖχεν ἐκ ἰσχύος αὐτοὺς τῷ ὀρθῷ μεταθέσθαι σκοπῷ, σφοδρῶς τῷ θυμῷ, τῷ ἀνδυκήτῳ αὐτοὺς φορέσας, γνησίους τε κατ' αὐτὸς, καὶ ὃν ἀνάγκη παρίστησι αὐτοὺς τῷ βήματι· καὶ φθάσας μὲν λόγοις αὐτοὺς ἐπιχειρήσαι πάσαι φραστικῶς τοῖς εἰδώλοις, ἐπεὶ μὲ ἴσχυσε, ἕνα τινὰ αὐτῶν (ἦν πρῶτος ὁ ὦ) ἐρέλαι ἐξέσαι ἐ μέσῃ καὶ ἄλλον ζέσασθαι κρεμασθέντα κρόδην. Τρέμοντος ὃ αὐτοῦ ὑποτειχεῖ τοῦ ἐ μητὴρ λόγοις μυθικοῖς, καὶ Μικρὸν, ἔκγε, φίλτατε, ὑπόμεινον, ἵνα μέγα στεφανῶσῃς, καὶ ἐ ἀθανάτων ἀγαθῶν κληρονόμος ἀναδειχθῇς. Ἐπὶ τοσοῦτον δὲ οἱ ξυσῶντες καθέκοντα ἐ σαρκῶν αὐτῶν, ὡς γυμνὰ φαίνεσθαι τὰ ὀστᾶ, καὶ ἐ γῆ ἐκείνη πιπλησθῆναι αἵματος. Ἐν αὐτῷ γὰρ τῷ βασάνῳ τὸ ἅγιον Θεόγνις χεῖρας ἀγγέλων παρέδωκε.

3 Ἄγεται τοίνυν ὁ δεύτερος (Ἀγάπιος ὀνο- E
μάζετο ὁ καλὸς) καὶ πρὸς θυσίαν παρακαλεῖται. Ὁ δὲ Μὴ μοι γένοιτο, ἔφη, ἐ ἀλήθειαν καταλιπεῖν, καὶ δαίμοσι θύσαι· ἐκ ἀρνήσομαί σε, Χριστὲ βασιλεῦ, ἐκ ἀρνήσομαί σε, κύριε καὶ φίλτατε ἀδελφὲ· ἀλλὰ φοβήσομαι σοι συμπορεύσομαι. Τότε κελεύει ὁ ἡγεμὼν ἄρχων, καὶ ἀνακεφάλαιος φέλ ἐ κεφαλὴ ὁ Γενναῖος, ἄχρι καὶ αὐτῶν ἐ δορὰ ἐκτυπωθῆναι. καὶ ἐν καὶ ἐπὶ μακαρίοις ἐκτελεῖσθαι. Ὁ τρίτος καὶ αὐτὸς παρίσταται ὁ ἐπώνυμος Πιστὸς κατὰ θεὸν, καὶ φιλόθεος, ὃς ἐσόμα διαπεμπόμενος ὕπνος ἀρα ἀκούσῃ, Πιστὲ, ἔφη, παρὰ ἐ πατρίου αὐτομάτως, πιστὸν ἔσαι καὶ σὺ ἐν τῷ καὶ καὶ ἀφορμαὶ, ὃ δὲ πάντα ἐκ ἐ ἐκείνων παῖδων φοσωπεῖα ἐκὶ καπηλεῖον. Ἡ γὰρ ἀγάπη πίστι ἐχαλεπαίνει, ἀρχηγὸς δημίλιον ἀνεδέκτους, Ποῖα τοιαῦτα σοι παρεύδμενον· ὁ ὃ γὰρ μὲ ἐ πίστις φθονίσεις ἐ πίστως.

4 Τινὲς οὖν ἐ παρεσκεύασον λόγοις ἐπιχείρουν ἐπαγωγῇ μεταπείσαι αὐτὸ, Μὴ δὲ, λέγοντες, μειρακίων κάλλιστον, μὴ δὲ πατρικὰς ἀθετήσῃς διαθήκας, καὶ θεοὺς αὐτοὺς, οἵ σε τοῖς πατρικοῖς κόλποις, ὡς εἰπεῖν, ἀνεθέψωσαν· ἐ γὰρ σοι καὶ ἐ μετὰ παραφθορᾶς πίστις; Θέλεσον τοίνυν γενέσθαι φίλος θεῶν, καὶ μάλιστα τῷ Διΐ, καὶ θύσαι αὐτοῖς, καὶ ζῆσαι καλῶς καὶ ἡμῖν· ἀξιόπιστος σε γὰρ ἐ ἀρχων, καὶ βασιλεὺς αὐτὸν τιμᾷ ἐ ἐξαιρέτως καὶ σφόδρα. Τοῦτο εἶπον· καὶ ὁ κλεινὸς ὕπνος Πιστὸς, Ἀπόστητε, εἶπεν, ἀπ' ἐμοῦ οἱ ἐργάται ἐ ἀνομίας· ἐγὼ γὰρ δίδασκαλίαν συμβουλίαν καλὴν· τί γὰρ τὸν ἔχοντα ἀθρῆσαι τὸ σκότος ἀνδαιμόνιον τὸ φῶς; Τότε οἱ μαθαίφρονες δυσὶ πλήξασαι σιδηρᾶς φῶν καὶ σκέλη, καὶ πᾶν βραχίονας. Ὁ ὃ πρὸς Θεὸν ἀναπτύσσει τὰ ὄμματα καὶ ὀχεμένος, ἀχαρεῖς τὰ πᾶς βασάνοις καὶ σιδηροῖς ὑπομένων, σμυρίσι ἐ κεφαλὴ, καὶ ὅπω πληροῖ καὶ αὐτὸς τὸ μαρτύριον.

5 Ἡ τοίνυν ἀγγιστάτη πάντων μήτηρ ἡ καλλίνικος Βάσσα ἐ φυλακῇ παραδίδοται, ἐν ᾗ πᾶς πρὸς Θεὸν ἐχὰς ποιμένη, ἐ δρόμου ἡ πίστι τὸ μαρτυρίου καὶ αὐτὴ σπλίσαι. Ἡμέραι διῆλθον ἑπτὰ, καὶ ἐπιστάτης ὁ βικάριος, ὃς τοῦτο πάντα τῷ Ἀκυλίνῳ ἦν ὄντα φροντιστὴς, μέλλων εἰς Μακεδονίαν ἀπάρειν (πᾶσαι διοίκει καὶ ἡ ἀρχὴ) καμβάνει μεθ' ἑαυτοῦ ἐ Ἁγίαν, καὶ ἅμα τὸ καπηλεῖον ἐ ἐπαρχίαν αὐτὸ, παραγενόμενος αὐτὴ, Ἔγνωκα, φησὶν, ὦ Βάσσα, πάντας ἐ μωρίαν ἐ αὐτῶν εἶναι, ὅτου δὲ ἀνεσίδωκε ἐ δόλιον τοσοῦτον· ἀλλὰ σὺ μεθαμοὶ βιλίσῃ τῷ ἐκείνων ἀνοίᾳ καταγνῶναι· φοβεῖσθαι ὃ θάνατον, καὶ ζῆσαι καὶ ἡμῖν, καὶ σὺ φῶς τῶν χαρίσεται σὲ ὃν ἐ ἑτέρων. Καὶ ὁ Μάρτυς, Μὴ σοὶ εἶη καλὸν, ὦ σὲ, εἶπεν, εἰ ἐγὼ τοῖς σοῖς λόγοις πιαθῆσα δώμασι φροσίσω θυσίαν. Μάντευε τοίνυν ἀκίνδυ ὁ

θυσιο-

Α δυνατὸν, καὶ λίθους μείζονας ἐπ' αὐτὸν καὶ μυλικοὺς κελεύει, καὶ βαθύτατον ποταμὸν εἶναι, καὶ ξίφη ἐμφῦσαι πάσῃ προσκαιρίᾳ, καὶ σωτῆρι μοίρᾳ κατ' αὐτὸ, ἐν' ἐκεῖ πάντα μιᾷ συμφορᾷ, παρὰ τὸ αὐτὸ καὶ σωτηρίαν ἀμφοτέρων ἔχειν τὸ ζωῆς ἀποδόσθαι.

6 Γίνεται οὖν, καὶ σείεται παράδοξος ὁ Μάρτυς, καὶ τάλιν τῷ τυράννῳ παρίσταται βῆμα. Μεγίστου δὲ ἅμα κρίματος ἐπὶ παράδοξον οὖσης, καὶ πρὸς θυσίαν αὖθις ἄθλοις ἐκκαλουμένου τὸ τερπνὸν γενέσθαι τὸ ψυχῆς ἀμεταθέτου ἔχοντα, οὐ αὐτῷ καὶ θεοῖς ἐκφώνοις καὶ διεγκλήζει· ὁ δὲ θυμῷ κινδεὶς ἐμέτρῳ ὁ βίβολος ἄρχειν πυρὶ τὸ μέγιστον ἀναφθῆναι κελεύει, καὶ ὁ Μάρτυρα αὖθις παραδοθῆναι. Καὶ δὴ γίνεσθαι καὶ τάλιν ὁ Μάρτυς ἀπαθὲς ἐδείκνυτο, καὶ μέσῳ τῷ πυρὸς ἀλογόφωνα Χριστὸν. Μειζόν τοίνυν τὸ τῶν δυνάμει Χριστὸ ὁ εἰκὼν ἐνίργησεν, καὶ αὐτῷ μὲν βρότος ἐγένετο, καίεται ὁ (καὶ) φλογοειδὲς τοῖς πυροκάκοις. Ἀνάπτει ὁ θυμὸς ὁ κακόργος, καὶ λίθοις αὐτὸν συγκαθάπτει φονεύσαι. Ῥίπτει Θεὸς καὶ αὖτε αὐτὸ, μοῖρές αὐτὸ ἀφλεκτὸν. Τῷ βήματι τὸ δυσεβὲς φοράζεται πάλιν, καὶ φρὸς θυσίαν ὁ βασιλεὺς καλεῖται· ἔφτον ἅμα ὁ κολακεῖν ἐπὶ αὐτῷ φρονεῖται, καὶ ὁ ναὸς ὁ εἰδώλων καταράται, καὶ συντρίβει, καὶ λατρεύει. Γῆ σε, λέγει πρὸς ὁ τύραννος, ὁ βασιλεὺς ὁ θεῶν· ἐκ ἐκείνων ἀρὰ ἔτος, καὶ μὲ ὁ ἑαυτοῦ βουλόμενος δυνάμενος; Τότε ὁ θυμὸν ὑπερκείμενος ἐκέλευε πρὸς τὸ τάξιον αὐτὸ ἀναχθῆναι κελεύει, καὶ θυρὶα κατ' αὐτὸ ἀφεθῆναι. Τῶν θυρίων δὲ ἀπολυθέντων, καὶ αὐτοὶ μεβαμένοι ἀβλαβεῖς, ἀπελύοντο ὁ μᾶλλον ὁ παρεσκευάσατο αὐτὸς, καὶ βυθὸ ὁ δελφὶς αὐτὸν ὁ κακόργος ἀπορρίπτεται κελεύει.

7 Ῥίπτεται τοίνυν καὶ ὡς μεσαίτατον αὐ ὁ ὑπὲ ὁ τραπεῖ, καὶ ἄγγελοι φωὶς δέχονται αὐτὸν, καὶ σκάφῃ ἐνδέμενοι διέζαγαν ἀβλαβὲ· καὶ ἔστι μεῖ ἐκπλαγέντες ἀναγγέλλειν ὑπερβάλλοντα ὁ ἐκεῖνον αὐτῷ. Μεῖ ἡμέρας δέ τινας καὶ ὁ ῥηστὸ Ἁλόπλῳ ὁ Μάρτυς ἐξάγεται. Ἦν Φλαυιανὸς ὁ ἀκρατιαρχῶν, ὁ δ' Ἑλλὶ ἀληθινὸν κακὸν, καὶ γνησίως ἀναγγέλλει ὁ βικαρίῳ Γαλερίῳ ὁ Μακεδονίαν κατελαβὼν, ὡς ἐστ παρὰ τοῖς Χριστιανοῖς ὁ Βάσσος μὲν ὁ τῶνδε Ἁλόπλῳ. Γράφει τοίνυν ἐκεῖνος ὁ βικάριος Φλαβίῳ Λαοδικείῳ, ὁ δ' Ἐπιτάκτου διοικητὴ, τάξιν τὸ κατ' αὐτὸ, καὶ ὡς ὁ χρὴ αὐτὸν ζώσαν ἄνδρα τοσούτοις γοητείαις ἐλθεῖν. Ἀνάγκη τοίνυν ὁ Ἁλόπλου ἐπ' κατελαβὼν, καὶ ὁ Μάρτυρα ζητῆσαι, καὶ παρεσκάμενος ὡς ἐξάγαγεῖν, καὶ πρὸς θυσίαν ἐκκαλεσάμενος ὁ εἰδώλων, ἐπεὶ μὲ ταῦτα ἄχθ, συντρίβειν κελεύει ξύλοις εἰδρὸν ἄνωθεν αὐτὸ τὸ σῶμα, καὶ ἔτω ὁ κεφαλὴν ἐκκοπῆναι. Γέγονε οὕτω, καὶ ὁ κεφαλὴ, ὁ καλὸν μάρτυς, ξίφη σφαγῆναι, χεῖρας Θεῷ τὸ πλάσαντος παιδὸν τὸ σῶμα. Σωφρονίου δὲ τὸ ἱερὸν τὸ πάντιμον ἀπελόμενος πᾶμα φιλοδίμως ἐδαφίσε, ὡς δόξαν Πατρὶ, καὶ Υἱῷ, καὶ ἁγίῳ Πνεύματος, ὁ ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος· ᾗ ἁρμοῖ ὁ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας ὁ αἰώνων. Ἀμήν.

auditis furit impius, ac lebetem quam maximum & profundiſſimum afferri jubet, eumque impleri aqua, ac gladios utrimque acutos in hunc intromitti, atque illam eo injici, ut hic quidem conciſa, aqua autem ſuffocata citius a vita migraret.

6 Fit hoc; ſed modo mirabili ſervatur Martyr, & denuo adducitur ad tyranni tribunal. Qui dum miraculum hoc per magiam factum judicaret, iterumque ipſam hortaretur ad ſacrificium; Martyr, firmum ac immutabilem animum gerens, deos ejus iterum convitiis & ſublimnationibus impetebat. Furore ſupra modum correptus Præſes impius, ignem quam maximum accendi jubet, & Martyrem in eum injici. Hoc etiam factum eſt: ſed rurſus Martyr illæſa apparuit, & in medio ignis benedicebat Chriſto: cujus potentia vim ſuam diviſit ignis: & illi quidem factus eſt ros; adſtantibus vero crematio & inflammatio. Furorem accendit vir malignus, ac lapidibus eum obrui mandat. Ab his etiam Deus ipſum liberat, nullo eorum illam tangente. Denuo ad hominis impii tribunal adducitur, & ad ſacrificandum dæmonibus vocatur: modo quodam tortorem poſt hæc in errorem inducit, templumque idolorum fortiter percutit, & in fruſta conterit. En tanrum, ait tyranno, potentiam deorum. Nunne hi ſunt infirmi, qui ſemetipſos juvare non poſſint? Tunc ille furore ardens, ad ſtadium abduci ipſum jubet, ferasque adverſus eam emitti. Feris itaque ſolutis, eamque neutiquam tangentibus, ſed aliquos potius adſtantium a medio tollentibus, vir malignus in profundum maris illam projici jubet.

7 A militibus itaque projicitur in medium maris; ſed angeli lucis eam ſuſcipiunt, ſcaphaque impoſitam illæſam enaſervant. Milites vero ſtupore perculſi, ac reverſi, Vicentino hæc annuntiant. Aliquot poſt diebus ad inſulam Halonem Martyr educitur. Erat quidam Philippus ſcriniarius *f*, Græciæ proconſulis inſpector, qui, re cognita, in Macedoniam profectus, Vicentino vicario annuntiat, Baſſam eſſe in inſula Halone apud Chriſtianos. Statim ergo ille ad Flavium Laodicium, qui Helleſpontum adminiſtrabat, perſcribit omnia, quæ ad illam pertinebant; neque oportere hanc vivam conſpici, quæ in tantis deprehenſa ſit magiis. Sine mora hic in Halonem *g* tendens, poſtquam Martyrem quæſitam, & ad examen comparere juſſam, ad idolorum ſacrificium hortatus eſſet, ſed irrito conatu; totum ejus corpus ſolidis lignis conteri, & ſic caput amputari mandat. Dictum factum. Tu vero, o illuſtriſſima Martyr, truncato per gladium capite, in Dei, qui te formavit, manus tradidiſti ſpiritum. Sophronius autem ſacerdos *h* corpus tuum omni honore dignum abſtulit, & ſplendide ſepelivit in gloriam Patris, & Filii, & ſancti Spiritus, ſanctæ & conſubſtantialis Trinitatis; quam decet gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

mortis cruciatibus fruſtra affectus.

decore tradem, abſciſſo capite, martyrio coronatur.

ANNOTATA.

a *Alibi aliter ſcribitur hoc nomen. Vide Comm. prævium.*

b *Latine* Fidelis, *quo nomine utitur Martyrologium Romanum cum Sirletiano.*

c *Allúditur ad nomen* Agapius: ἀγάπιος *enim Græcis* dilectionem *ſignificat.*

d *Reſpicit ſcriptor ad nomen proprium* Θεόγνις: *nam appellativum* θεογνωσία *denotat* Dei cognitionem.

e *In apographo noſtro e bibliotheca Vaticana ſcribitur* Οὐικεντίῳ, *quam nominis offormationem ſecutus ſum in mea verſione Latina.*

f *Vox* κεντουλίωνος *Græco-barbara eſt ex Latina* ſcriniarius. *Cangius in Gloſſario ad ſcriptores med. Auguſti Tom. IV.*

A *dia & infimæ latinitatis assignat varia scrinia, quæ ibi videri possunt.* Scriniarii, *inquit*, dicti, D
qui in hisce scriniis operam suam locabant, & scriptorum vices agebant. *Hic vero videtur non male posse accipi pro scriptore vel notario, qui Acta Martyrum publice excipiebat. Quædam verum Acta consularia; quædam proconsularia dicta sunt.*

g *De hoc loco, ac de S. Basilæ, nec non filiorum ejus palæstra martyrii, agit Comm. prævius.*

h *Malim scribere ἱερεὺς, id est*, sacerdos: *hoc enim videtur sensus exigere. Certe in exemplaribus nostris Vindobonensi ac Vaticano est* ποσβύτερος, presbyter.

DE SS. QUADRATIS EPISCOPIS

J. P. Cultus ex Martyrologio Romano, & aliis Fastis sacris.

XXI. AUG. *Quorum quisnam sit S. Quadratus;*

MArtyrologium Romanum, *hac die annuntians unum* S. Quadratum episcopum, *per alias notas characteristicas non satis distinctum, de pluribus agendi occasionem nobis præbuit. Eminentissimus Baronius in notis*: Hic, *ait*, sine episcopatus loci titulo, tam in veteri Romano Martyrologio (Bellini scilicet, *prout indicat Florentinius ad hodiernum diem in notis*) quam in veteri manuscripto hactenus positus reperitur; nec cuinam ecclesiæ præfectus fuerit, aliquis docet. *Sed producamus alios Fastos sacros, qui* S. Quadratum, *assignato utcumque episcopatus loco, in* B *quo vel vixit ac floruit, vel etiam vivere desiit, ad hunc diem commemorant. In Martyrologio, quod sub nomine D. Hieronymi idem Florentinius vulgavit, hæc sunt*: In Sardinia natalis sanctorum Luxuri, Traiani, Quadrati episcopi, Primi. *Consonant Holstenii Animadversa ad Martyrologium Romanum, ex* 2. Ms. *referentis ista*: In Sardinia natale SS. Luxurii, Traiani, Quarti episcopi, Primi. (*Per* Quartum *Florentinius in notis intelligit* Quadratum, *alios codices secutus.*) *Addit autem Holstenius*: In Sardinia episcopum fuisse ostendit Ms. uterque Reg. *Suecie. Quibus suffragatur exemplar Vaticanum, quod inter Auctaria ad nostrum Usuardum hac die cuatur* num. 5949. In Sardinia, sancti Quadrati episcopi. *Hæc de isto* Quadrato *antistite admodum clara sunt. Dicebam supra* utcumque, *quia, an & ubi sederit in Sardinia, non determinatur.*

qui hodie annuntiatur

2 *Alter vero synonymus episcopus occurrit in textu Martyrologii apud Florentinium, quod supra allegatum est*: In Alexandria, natalis sanctorum Pisti, Semi. Item Quadrati episcopi. *Sed quæ-* C *stio hic moveri potest, an* Quadratus *iste, ibi sit connectendus cum duobus præcedentibus Sanctis, atque adeo cum Alexandrino, cui tribuuntur: an vero ponatur seorsim & absolute sine loco. In hac re non satis per se clara, nihil lucis suppeditant Auctaria ad nostrum Usuardum. Etenim in annuntiationibus, quæ ex variis lateruculis seu codicibus ibi proferuntur, signatur* Quadratus *episcopus, sed sine loco, si unicum excipias, de quo supra agebam. Quo igitur ille* Quadratus *pertineat, non videtur satis perspicuum; etiamsi Florentinius in notis, ubi occasione synonymi præsulis Athenienſis, a Maurolyco hac etiam die relati, observet sequentia*: Sed duo, hic memorati, diversi *ab eo sunt*, aliter Sardus, alter Alexandrinus, qui etiam episcopus constanter dicitur in libris Mss. nostris, & in M. Antuerpiensi: quamvis titulus episcopalis in M. Corbeiensi desideretur, tam in schedis nostris, quam in Dacheriano exemplo, & alterius classis videatur, quam Pistus & Sevus. *Verum si Florentinio* videatur *ab his separandus iste*, alterius *utpote* classis; *quærere mihi liceat, cur non sit vel diversi, vel saltem incerti loci? Ne tamen nodum alicui videar quærere in scirpo, si eum eum Florentinio adscribere voluerit Alexandrie, non refragabor.*

E In Romano Martyrologio.

3 *An vero, & quem e duobus istis episcopis synonymis, annuntiet Martyrologium Romanum, non est, unde aliquis certo definire ex eo possit; quia annuntiatur sine loco episcopatus; nec scivit ipse Baronius, cujusnam loci episcopus fuerit, sicut ex notis ipsius antea prolatis manifestum est. Castellanus, appositio ad textum Martyrologii Romani, quod Gallice vertit, asterisco, vult* Quadratum, *qui in eodem signatur, fuisse episcopum* de Trani, *id est*, Tranensem *in Apulia. Sed in serie istorum Præsulum apud Ughellum tomo 7. Italiæ sacræ non ita pridem recusa, a col.* 885. *nullum reperio* Quadratum; *& verò etiamsi ibidem extaret, quo pactu locus iste episcopatus e Romani Martyrologii annuntiatione vel per umbram extundi posset, nequaquam satis intelligo; prout conficitur ex dictis. Reliquum ergo est, ut exacte non possit determinari, qua in cathedra federit* S. Quadratus *hac die in Martyrologio Romano notatus; nisi forte in Sardinia federit: cui utcumque suffragari videantur exemplaria de eo ante edita, quæ locum Sardiniæ exprimunt: unde nomen ejus serie migrarit ad Martyrologium aliquod Italum, & inde ad Bellinum, ac denique ad Romanum, quo hodiedum utimur.* F *Verum his tribuet lector quantum voluerit, quæ pro mera conjectura accipi volo. Utcumque autem præsens controversia se habeat; quandoquidem illam ulterius promovere non possum, sufficiat, hodiernum diem colendos signasse* SS. Quadratos episcopos *cum Fastis, quos allegavi; etiamsi gesta, tempusque vitæ ac mortis omnino mihi ignota sint. S. Quadratum episcopum Athenienſem signat hac die Maurolycus; sed adduci non possumus hactenus, ut credamus, hunc esse distinctum ab illo, quem idem Maurolycus annuntiarat die* XXVI. *Maii; sicut in hodiernis Prætermissis indicatum est.*

DE

A D

DE SANCTIS MARTYRIBUS ALEXANDRINIS

PRISTO, SEVO, ITEM QUADRATO EPISCOPO, SUNDOPHAGO, ASTUSO, DIOMEDE, ZOTICO, ZATAMGELO, MOYSEO.

Ex apographis Hieronymianis. J. P.

XXI. AUGUSTI. *Annotationes.*

HÆc *Martyrum claſſis* in Alexandria *eodem modo & ordine notatur inter apographa Hieronymiana apud Florentinium edita, excepto* Moyſeo, *de quo mox. Annuntiatio autem iſta, etiamſi non videtur in omnibus nominibus recte expreſſa, melius tamen intelligi poteſt, quam textus ipſe Martyrologii, quod ſub nomine S. Hieronymi auctor idem vulgavit. Hæc enim habet:* In Alexandria natalis ſanctorum Piſti, Semi. Item Quadrati epiſcopi. Sindophagiæ natalis ſanctorum Aſtoſii, Diomedis, Zotici. *Paullo aliter ſcribitur in dictis apographis hac Martyrum annuntiatio:* In Alexandria nat. SS. Piſti, Sevi, item Quadrati. Sindophagiæ nat. SS. Artoſii, Diomedici, Zotici, Azatangoli, Moyſei, *Videsis hic utroque loco pro* Priſti *ſcribi* Piſti; *in ultimo autem addi* Moyſeum. *Pro* Azatangoli *forte legendum* Agathangeli. *Sed quid ſibi velit* Sindophagia, *plane non intelligo. Hic ponitur pro nomine proprio alicujus loci;* Sundophagus *autem ſupra (forte ſcribendum* Syndophagus) *nomen videtur ſignificare proprium hominis, quia uno tractu cum aliis enuntiatur. Hæſit aqua Florentinio in notis, ſi nomen* Stodoſagiæ *ſit proprium loci. Nam hæc ibi obſervat:* Locus geographis, quod ſciam, ignotus, ſuſpicionem movet, ne librarii vitio tam in codicibus noſtris, quam Corbeienſi & Antverpienſi legi debeat SYNDIOSPAGO *, pro loco in Authenticis momorato, *quem allegat:* ubi, *ait,* INCOLAS SYNDIOSPAGI populos quoſdam vocat Juſtinianus. *Sed hæc eruditi viri ſuſpicio non apparet ſatis fundata; cum incertum prorſus ſit, an illud nomen ſit proprium hominis, an loci.*

*Syndioſpagi

Porro quis modus, veram & genuinam tum hujus nomini, tum aliis ſupra memoratis efformationem, & ordinem aſſignandi in tanta apographorum Hieronymianorum corruptorum varietate? Nec vero exemplaria Florentinii conveniunt in numero Martyrum, ſicut teſtatur in notis, dicens: Mancos hic agnoſcimus libros noſtros: tres enim tantum Cælites numerantur, Aſtoſius, Diomedes, & Zoticus: Zatangelum addit Martyrol. vetuſtiſſimum: Azatangelum, & Moyſeum Corbeienſe. *Inter Martyrologia vero Hieronymiana contracta, quæ apud nos ſunt edita, in Richenovienſi duos Alexandrinos hac die ſic lego:* In Alexandria, Piſti, Sevi. *Forte ad ſuperiorem Martyrum manipulum pertinent* Artolus & ſocii ejus *martyres, quos e Caſtellano dedimus inter hodiernos Pretermiſſos. In additionum collectione ad Martyrologium, quod ſub nomine Bedæ apud nos editum eſt, ſignantur e Barberiniano exemplari tres etiam iſti:* Syndophagiæ natale SS. Artoſii, Diomedis, Zotici. *Denique de S.* Quadrato epiſcopo, *qui in ſuperiore Martyrum Alexandrinorum manipulo ſignatur, conſule, quæ hac die de* SS. Quadratis epiſcopis *dicuntur. Quamquam mihi non videatur etiam ſatis exploratum, ob tantam annuntiationum perturbationem, an alii omnes Alexandriæ ſint adſcribendi. Iſto tamen loco tam in titulo ſuperiore, quam in Catalogo Sanctorum, qui huic diei præfigitur, illos annuntiavi, quia apud Florentinium, e quo eos tranſcripſi, eidem loco attribui utcumque videntur, quidquid ſit de nominibus miro modo expreſſis vel corruptis.*

datur e variis apographis.

DE SS. JULIO, JULIANO, VINCENTIO, AUGURIO ET EULODIO MARTYRIBUS

IN HISPANIA.

S.C. Notitia horum Martyrum ex antiquis Martyrologiis; ſed Acta eorum & tempus martyrii incerta.

XXI. Aug. *Horum Martyrum, qui in veteribus Martyrologiis memorantur.*

Hæc Sanctorum nomina in vetuſtiſſimo Martyrologio Hieronymiano, quod Franciſcus Maria Florentinius anno 1668. Lucæ edidit, annuntiantur in hunc modum: In Spaniis natalis ſanctorum Julii, & Juliani, Vincenti, Auguri, & Eulodi. *Alia apographa Hieronymiana contracta, quæ Sollerius noſter tomo VI. Junii part. 2. vulgavit, duos dumtaxat ex his quinque Martyribus annuntiant, videlicet* Vincentium *&* Julianum, *quos etiam Rabanus & alii recentiores Martyrologi tantum memorant. Sed Martyrologium regiuæ Sueciæ ibidem pag. 46. duobus nominatim expreſſis, tres anonymos addit hoc modo:* XII. Kal. Sept. Hiſpaniis natalis ſanctorum Julii & Juliani cum aliis tribus. *Inter Auctaria noſtra Uſuardina codex Roſweydi Martyres illos hac die ſic celebrat:* In Hiſpaniis ſancti Juliani martyris cum aliis quatuor. *Codex vero Vaticanus ſibi nomina quinque Martyrum exprimit hoc modo:* In Hiſpania ſanctorum Julii, Juliani, Vincentii, Augurii, Fructuoſi. *Neſcio, qua metathеſi hic nomen* Fructuoſi *pro* Eulodio *ſubſtitutum fuerit. Nos interim in exprimendis horum martyrum nominibus antiquum Florentini Martyrologium ſecuti ſumus.*

Franciſcus Rus-puerta in Hiſtoria eccleſiaſtica diœceſis Giennenſis, quam anno 1634. Hiſpanice vulgavit, ſeculo 2. cap. 17. varia de natali ſolo horum Martyrum ac tempore martyrii congerit, quæ ex Luitprando aliuſque fictitiis auctoribus probare nititur. At Joannes Tamayus Salazar in notis ad Martyrologium ſuum Hiſpanum hac die contendit, duas diverſas Hiſpanorum martyrum claſſes ab illo ſcriptore confuſas fuiſſe. Cum Tamayus etiam pro ſua opinione Luitprandum aliſque ſuppoſititios auctores citet, non eſt noſtrum componere has frivolas lites, quæ tantum ex cerebro impoſtorum vel etioforum hominum prodierunt. Porro ſæpius in Opere noſtro fraudes aut hallucinationes hujus Martyrologi Hiſpani detectæ ſunt, ac deinceps detegentur. Quare non eſt operæ pretium exhibere Acta horum Martyrum, quæ Tamayus ipſe fabricavit, & quibus tamen confidenter more ſuo præmittit hæc magnifica verba: Nos veritatis autographis inſiſtentes, ſanctos Martyres apud municipium Burginatenſe paſſos ex Luitprando concedimus; cetera reſpuere compellimur. Hinc eorum Acta ſic formanda eſſe (nam alibi haud inventa) contendimus. *Hac expreſſione ſatis claro fatetur, ſeſe Acta iſtorum Martyrum, quæ alibi non ſunt inventa, ex genio ſuo compoſuiſſe.*

Hinc etiam vereor, ne ipſe Tamayus pro arbitrio ſuo determinaverit tempus martyrii, quod in fine Actorum aſſeveranter exprimit his verbis: Ad carceris cuſtodiam adducti Juvenes poſt varia judicis examina, cum nec diis ſacrificia offerre, nec a Chriſti nomine ſeparari potuiſſent, diverſis tormentis cruciati, tandem martyrii coronis ad cæleſte regnum conſcenderunt ſtrenui, XII. Kalend. Septembris, anno Domini XCV. *Sic quidem ille ex ſuo Luitprando affirmat. Sed non magis fictitio Luitprando, quam ipſi Tamayo fidere audemus, cum Martyrologium ejus Hiſpanicum ex tot fabulis conſutum ſit, ut vera a falſis ſecerni vix poſſint: nam homini mendaci interdum verum dicenti credere non ſolemus, quemadmodum habet paræmia. Quapropter annum martyrii caute ſuppreſſimus, & in margine diem* XXI. *Auguſti tantummodo notavimus, quia ipſum glorioſi certaminis ſeculum ignoramus, quamvis hi Martyres verſimillime ſub imperatoribus ethnicis in Hiſpania paſſi fuerint.*

DE

A D

DE SANCTIS MARTYRIBUS ROMANIS

HIPPOLYTO, TRAIANO, QUADRATO, PRIMO.

Ex apogrophis Hieronymianis. J. P.

XXI. AUGUSTI. QUatuor hi Martyres hodierna die ſic memorantur inter apographa Hieronymiana apud Florentinium: In portu Romæ Ippolyti, Traiani, Quadrati, Primi. *Ita ibi*, & veteſtiſſimus M. Antverpienſe *allegatur. Si Martyres iſti eodem loco ac tempore paſſi ſunt, ſicut videtur indicare eorum annuntiatio, tollitur difficultas, quæ ſeſe alioqui offert ex ſynonymis, qui hoc eodem die ſignantur alibi. Sic enim* Hippolytus *diſtinguetur a ſynonymo, qui apud laudatum Florentinium* in portu Romano *ſignatur ſine ſociis*; Quadratus, *ab aliis duobus homonymis: de quibus etiam agimus hac die*; Traianus, *ab homonymo, qui in Martyrologio Rabani, ac Bedæ Plantiniani conjungitur cum Luxurio vel Luxorio, quem hodie damus*: Primus *denique a ſynonymo, qui refertur apud eumdem Florentinium e codice Mſ. reginæ Sueciæ*, In Sardinia. *Nos interim Martyres noſtros ſupra dedimus eodem ordine ac modo, quo eos invenimus ſignatos inter dicta apographa, etiamſi valde diſſentiant annuntiationi, quam Florentinius e ſchedis ad ſe miſſis recitat in hæc verba*: In Sardinia nat. Luxurii, Traiani, Quadrati epiſcopi, Primi.

B E

DE SS. BONOSO ET MAXIMILIANO VEL MAXIMIANO MARTYRIBUS,

ANTIOCHIÆ IN SYRIA,

COMMENTARIUS PRÆVIUS. G.C.

§. I. Immemorabilis horum Sanctorum cultus, occaſio martyrii, & authentica Actorum fides.

ANNO CCCLXIII. *Hac die Martyres iſti memorantur in Menologiis.* C AD ad diem XXI. *Auguſti in ſuo Martyrologio annuam horum Martyrum memoriam ita celebrat*: Eodem die natalis ſanctorum martyrum Bonoſi & Maximiani, quorum geſta habentur. *Uſuardus Adonem verbum de verbo tranſcripſit, & hodiernum Martyrologium Romanum in ſimili annuntiatione ſua dumtaxat omittit, eorum geſta haberi. Quamvis eminentiſſimus Baronius in notis ad annuntiationem hodiernam Martyrologii Romani moneat ſequentia*: De his Uſuardus, qui & eorum Acta exſtare teſtatur; ſed jam excidiſſe videntur: nuſquam enim reperire potuimus. *Verum ſumma debetur gratia Theoderico Ruinartio, qui genuina horum Pugilum geſta præterita ſecula feliciter eruit ex Mſ. codice monaſterii Sylvæ-majoris in diœceſi Burdigalenſi, & ea anno* 1689. *inter Acta primorum martyrum ſincera & ſelecta pag.* 664. *& ſequentibus retulit. Niſi hic præmoſus theſaurus, ab aliis fruſtra quæſitus, diligentia Ruinartii detectus fuiſſet, cum eminentiſſimo Baronio & Majoribus noſtris præclara horum Martyrum geſta, tempus & locum martyrii hactenus ignoraremus. Facilius etiam nobis imponere potuiſſent pſeudoſcriptores quidam Hiſpani: de quibus poſtea agemus.*

niſi forſan alii ac meriqtum fabricata. 2 *Quamvis ex relatis Martyrologiis de immemorabili Martyrum noſtrorum cultu ſatis conſtet, tamen aliqua difficultas occurrit circa diem, quo coluntur, aut martyrium ſubierunt. Caſtellanus in ſuo Martyrologio univerſali eos refert ad diem* XX *Septembris, haud dubio ſecutus titulum, qui apud Ruinartium in editione Pariſienſi anni* 1689. *Actis ita præfigitur*: Paſſio ſanctorum Bonoſi & Maximiliani militum, de numero F Herculianorum ſeniorum, ſub Juliano imperatore & Juliano Comite ejus, ſub die XII. Kalendas Octobris. *At ipſe Ruinartius hac de re ante Acta ſic ratiocinatur*: Horum Martyrum memoriam Martyrologia Uſuardi, Galeſinii & Baronii celebrant die XXI. Auguſti, ubi MAXIMILIANUS dicitur MAXIMIANUS, eorumque Acta laudantur; quæ huic uſque incognita, nunc primum proferimus ex codice manuſcripto monaſterii noſtri beatæ Mariæ Silvæ-majoris in diœceſi Burdigalenſi. Alius dies in Actorum titulo præfertur, XII. KAL. OCTOBRIS. Sed neuter videtur pro vero eorum mortis die aſſignari poſſe: ſiquidem Julianus Comes jam morbum incurrerat, cum fuerunt interrogati. At morbo iſto, ut ad Acta ſancti Theodoriti vidimus, non niſi poſt diem XXII. Octobris laboravit, & initio anni ſequentis, ſcilicet CCCLXIII. ut refert Ammianus Marcellinus, exſtinctus eſt. Quare ſatius eſſet, illorum martyrum mortem ad menſem Decembrem revocare. Hunc autem diem, ſicut nec quæ in Actis omiſſa paſſim videntur, non niſi ex aliquo codice manuſcripto valemus ſupplere. *Quidquid*

AUCT. G.C. *fit de vero martyrii die, nos Adonem & Uſuardum cum Martyrologio Romano ſecuti, duos hoſce ſanctos Athletas hac die* XXI. *Auguſti collocavimus.*

quis voluerint mutare vexillum militare,

3 *Ceterum ex relato Actorum titulo patet, Sanctos noſtros militaſſe in legionibus Herculianorum, quæ a Maximiano Herculeo olim vocabulum nomen, quod poſtea præſtantiſſimis exercitus copiis impoſitum eſt, ut Sextus Aurelius Victor in opuſculo de Cæſaribus apud nos pag.* 578. *teſtatur, & de quibus Ammianus Marcellinus, ejuſdem ætatis ſcriptor, lib.* 20. *&* 22. *Rerum geſtarum ſub imperio Juliani apoſtatæ meminit. Non omnino temere ſuſpicor, Sanctos noſtros aliqua dignitate militari præditos fuiſſe in his cohortibus: nam præfectus, nomine Secundus, in Actis infra edendis num.* 10. S. Bonoſum *appellat* dominum, *quæ honorifica appellatio non videtur gregario militi convenire. Imo forſan hic* Bonoſus *idem eſt cum illo, ad quem Conſtantius imperator, tamquam* magiſtrum equitum *vel alias* militum *Hierapoli menſe Maio anni* 347. *legem de militia ſcripſit, ut in Chronologia Codicis Theodoſiani apud Jacobum Gothofredum pag.*

B XLVII. *videre eſt. Præterea ad gregarios milites non pertinebat mutare labarum ſeu vexillum militare, quod ab his Sanctis exigebatur, & de quo vexillo ſigno hic nonnulla præmonebimus, ut Acta poſtmodum edenda clarius intelligantur.*

cujus ſignum ex Euſebio Cæſarienſi

4 *Euſebius Cæſarienſis in Vita Conſtantini lib.* 1. *cap.* 28. *& ſequentibus fuſe narrat, quomodo ſignum crucis in cælo huic imperatori apparuerit, ſicut ex ipſo Conſtantino jurato audiverat, ex quo hiſtoria ad rem noſtram excerpimus ſequentia:* Tum vero Chriſtus Dei dormienti apparuit cum ſigno illo, quod in cælo oſtenſum fuerat; præceptique, ut, militari ſigno ad ſimilitudinem ejus, quod in cælo viderat, fabricato, eo tamquam ſalutari præſidio in prælüs uteretur. Ille primo ſtatim diluculo ſurgens, arcanum omne amicis expoſuit. Convocatis deinde aurifabris ac gemmarum ſabris, medius inter eos ſedens, ſpeciem ſigni eis ſermone depinxit, juſſitque, ut auro ac lapillis ſimilitudinem ejus exprimerent; quod & nos aliquoties videre meminimus. Erat autem ejuſmodi. Haſta longior auro

C contecta tranſverſam habet antennam inſtar crucis: ſupra in ipſa haſtæ ſummitate corona erat affixa, gemmis & auro contexta. In hac ſalutaris appellationis ſignum; duæ videlicet litteræ, nomen Chriſti primis apicibus deſignabant, littera P. in medio ſui decuſſata. Quas quidem litteras imperator in galea geſtare poſt hæc etiam conſuevit.

ſic deſcribitur,

5 Porro ex antenna, quæ oblique per haſtam trajecta eſt, velum quoddam dependebat; textum videlicet purpureum pretioſis lapidibus inter ſe juncta, & luminis ſui fulgore oculos perſtringentibus, coopertum, multoque intertexto auro inexplicabilem quamdam pulchritudinis ſpeciem intuentibus præbens. Atque hoc velum antennæ affixum latitudinem longitudini æqualem habuit. Ipſa vero recta haſta ab infima ſui parte in magnam longitudinem producta, in ſuperiori parte ſub ipſo crucis ſigno ad ipſam veli varüs coloribus depicti ſummitatem, auream Deo cari imperatoris & liberorum ejus imaginem depictam pectore tenus ſublimem geſtabat. Hoc igitur ſalutari ſigno, tamquam munimento adverſus oppoſitas quorumvis hoſtium copias imperator ſemper eſt uſus; aliaque ad ejus ſimilitudinem expreſſa ſigna cunctis exercitibus præferri juſſit.

6 *Baronius in Annalibus eccleſiaſticis ad annum Chriſti* 312. *num.* 26. *hanc Euſebianam labari deſcriptionem expreſſit in imaginem, quam cælatorem noſtrum imitari juſſimus hoc modo:* D *& cui nomen Chriſti*

Vides hic per litteras initiales Græcas XP *nomen Chriſti expreſſum. Eminentiſſimus ille ſcriptor ibidem numero præcedente aliud myſterium in hoc monogrammate* ☧ *notaverat his verbis:* in hoc vero, *inquit,* ☧ & illud obſervandum, mira concinnitate iiſdem elementis exprimi ſimul Chriſti nomen & crucis ſignum, ut crux in Chriſto & Chriſtus in cruce monſtretur: per X enim crux, licet tranſverſa, notatur. *Tum ibi aliam iſtius* E *monogrammatis figuram exhibet, quæ etiam in antiquo nummo Conſtantini imperatoris apud Anſelmum Banduram inter Numiſmata imperatorum Romanorum tomo* 2. *pag.* 213. *inveniatur, & pag.* 250. *explicatur.*

veriſi magis inſcribi poſſe videtur,

7 *Certe Chriſtiani per litteram Græcam* X *nomen Chriſti intelligebant, ut ipſe Julianus apoſtata in Miſopogone adverſus Antiochenos apud Surmondum noſtrum parte* 2. *Operum ſuorum indicat, ubi pag.* 88. *& ſequentibus Chriſtianum Antiochiæ civem ita loquentem inducit, ac ſimul explodit:* At enim, inquit, Chi & Cappa nihil civitati nocuerunt. Hoc ſapientiæ veſtræ ænigma quale ſit, difficile eſt intelligere. Nos tamen quoſdam veſtrum interpretes nacti, didicimus, his litteris nominum quorumdam initia ſignificari, altera Chriſtum, altera Conſtantium declarari. Sinite igitur me libere, quod ſentio, dicere. Una in re tantum vobis injuriam fecit Conſtantius, quod me cum Cæſarem feciſſet, non vita privavit. Nam quod ad reliqua attinet, utinam nobis ſolis ex omnibus F Romanis dent dii multos Conſtantios vel potius amicorum ejus rapinas experiri: nam mihi quidem vir ille patruelis erat & amicus; poſtea vero quam inimicus eſſe maluit, noſtrumque certamen dii nobis perhumaniter diſceptarunt, fidelior ei amicus fuit, quam ante inimicitias futurum me ſperaveras. Quare quid me illius laudes moleſte ferra arbitramini, qui iis iraſcor, qui ei obtrectant? At Chriſtum amatis & quaſi numen tutelare colitis pro Jove & Daphnæo & Calliope, quæ veſtram captionem explicavit. An vero Emiſeni Chriſtum amabant, qui Galilæorum ſepulcra incenderunt? An ego Emiſenos umquam offendi? Nam e vobis quidem certe plurimos ac fere omnes, ſenatum, divites, populum offendi: eccoim populi maxima pars, imo totus populus, qui impietatis ſectam ſequitur, mihi ſuccenſet, quod me videt patrum religionem amplecti, eique adhæreſcere. *Ex his impii Apoſtatæ verbis luces, cives Antiochenos fere omnes eo tempore Chriſtianos fuiſſe, & apud ipſos Græca littera* X *nomen Chriſti deſignari, quod ad propoſitum noſtrum præcipue ſpectat.*

8 *Laudatus eminentiſſimus Annalium eccleſiaſti-* *ca apud Baronium*

A *fiaſticorum conditor ad annum ſupra citatum num. 26. exhibet aliam labari ſive vexilli militaris figuram, quam ex veteri nummiſmate delineari juſſit, & cui præmiſit hanc monitionem*: Ceterum licet ſemper in eo una eademque ſervata ſit labari forma, ut videlicet ex erecto ſtipite & ligno tranſverſo compacta crux ſit, quæ appenſo eo modo velamine ornaretur; in hoc tamen reperitur variata eſſe figura, dum Chriſti nomen interdum non in vertice ſtipitis, ſed in ipſo velamine intextum, loco imperatoris imaginis & filiorum inſcriberetur. *Deinde repræſentat hunc nummum, in cujus una parte cernitur caput Conſtantini imperatoris diademate redimitum, & in qua per circuitum leguntur hæ voces*: CONSTANTINUS MAX AUG. *Alteram vero nummi partem exprimit hoc modo*:

B

Curioſus lector facile obſervat, ſolum monogramma nominis Chriſti hic velo inſcribi, ubi in altera labari effigie Conſtantinus imperator cum liberis ſuis depingebatur, & nomen Chriſti circa ſummitatem ſtipitis corona cingebatur.

& Bandurum in nummis offendisse,

9 *Anſelmus Bandurus inter Numiſmata imperatorum Romanorum tomo 2. pag. 242. ſimilem nummum Conſtantini imperatoris repræſentat, & pag. 273. illum notis illuſtrans, ea occaſione extraordinariam Harduini noſtri opinionem rejicit his verbis*: Nummus hic ob Chriſti monogramma in labaro cum rarioribus adnumerandus eſt, nec extat apud Mediobarbum. Chriſti autem monogramma in labaro vix ootandum erat, niſi Harduinus Conſtantinum hunc Auguſtum necdum imperatorem (quid illud ſit, apud eum vide) ethnicum fuiſſe ſcripſiſſet: cum enim crucem, quæ in aliis nummis conſpicitur, negaret crucem eſſe; ſed nihil in illa videret præter metum ſculptoris ingenio lineæ duplicis tranſverſum ductum, affirmaretque ſolum illa ætate Chriſtianitatis indicium Chriſti monogramma eſſe, operæ pretium videbatur huic objicere nummos hoc monogrammate inſignes, in quibus Conſtantinus Auguſtus MAX. dicitur. Sed quid retulerit vide; e duobus hujuſmodi nummis unum aureum inſcriptum VICTORIA CONSTANTINI AVG. negat Chriſti monogramma præferre, tametſi effictum ſit ea ratione, qua ab Euſebio deſcriptum eſt; in hoc vero idem monogramma fidem potius exercitus, quam ipſius Principis teſtari contendit. Hæc referre, refellere eſt. *Profecto miramur; hæc ab Harduino noſtro in dubium revocata fuiſſe, cum ex aliis nummiſmatibus apud Bandurum probentur, & maxime confirmentur ex nummo ejuſdem Conſtantini imperatoris, inſcripto* SPES PUBLICA, *quem Baronius in Annalibus eccleſiaſticis ad annum Chriſti 325. num. 206. refert, & cujus explicatio in narratione Euſebii Cæſarienſis fundamentum habet.*

& in antiquis ſcriptoribus confirmat.

10 *Hanc militarem Chriſtianæ fidei teſſeram, quæ poſt converſionem Conſtantini Magni cohortibus Romanis præferri cæperat, impius apoſtata Julianus mutare voluit, ut S. Gregorius Nazianzenus coævus in* D *Oratione tertia adverſus eumdem Julianum apud nos* Auct. *tomo 1. Operum ſuorum pag. 75. teſtatur his verbis*: G.C. Quin jam etiam adverſus magnum illud vexillum audacia effertur, quod cum cruce magnifice præcedit, in altumque elatum, exercitum ducit, ærumnarum ſolveodarum vim habens, hincque apud Latinos nomen trahens, principatumque, ut ita dicam, in reliqua omnia vexilla tenens. *Sozomenus ſcriptor Conſtantino ſubæqualis in Hiſtoria ſua eccleſiaſtica lib. 5. cap. 17. illud Apoſtatæ conſilium brevitur & claro exponit, dum ibi de Juliano imperatore ſic ſcribit*: Omnia excogitavit, quibus ſubditos, ac præcipue milites, ad gentilium religionem, partim per ſe, partim per præſides, alliceret. Denique ut omnibus modis eos gentilium ſuperſtitioni aſſuefaceret, in priſtinam formam commutare decrevit ſignum illud nobiliſſimum exercituum Romanorum, quod Conſtantinus, Deo jubente, ut ſuperius retulimus, in crucis formam converterat. *Hæc dicta ſufficiant de Chriſtianis Romanorum militum vexillis, quale cohortis ſuæ ſignum retinere voluerunt Sancti veſtri, quæ voluntas eis occaſionem martyrii ſubeundi dedit. Nunc ad authenticam Actorum fidem paucis probandam progredimur.* E

Severi critici Acta horum Martyrum

12 *Theodoricus Ruinartius, vir eruditus ac minime credulus, de Actis horum Martyrum, quæ in monaſterio Silvæ-majoris invenerat, in Opere ſupra laudato pag. 663. talo ſert judicium*: Etſi in Actis ſanctorum Booſt & Maximiliani aliquot loca ex ſcriptorum forte errore vitiata occurrant, digna tamen nobis viſa ſunt, quæ inter ſincera antiquitatis monumenta reponantur: ſi enim miracula excipias, quæ in his paullo frequentiora quam in aliis vulgo habentur, nihil in eis eſt, quod antiquitatem non redoleat, nihil quod probatiſſimis & Juliano coæqualibus auctoribus conſonum non ſit; quam vis multa & maxime ſingularia in eis narrentur, quæ tamen in Actis conflictis nuſquam reperies. Talia ſunt, quæ de Secundo præfecto refert, de Hormilda principe Perſa, de Conſtantini Magni baptiſmo, de Meletio epiſcopo, de Juliani Comitis uxore & morte, & alia ejuſmodi, quæ numquam, ſaltem ſine errore, a confictoribus referri ſolent.

pro ſinceris & genuinis habent. F

13 Nec etiam contra hæc Acta objicere juvat, Julianum a Chriſtianorum cædibus abſtinuiſſe: hi enim non ſolum Chriſtiani erant, ſed etiam milites, quod ferre Julianus non poterat. Sed præterea labari ſignum contra ſpeciale imperatoris mandatum mutare noluerunt; immo & alios etiam avertebant, ne Juliani juſſa exſequerentur: quæ omnia rebellionis crimen eſſe reputabant. His adde, quod non ab imperatore, ſed ab ejus avunculo damnati ſint, qui Chriſtianos uſque ad necem, quantum in ſe erat, perſequebatur, teſte Sozomeno lib. 5. cap. 7. *Severiores noſtræ ætatis critici libenter hanc Ruinartii judicio ſubſcribunt. Quamvis Tillemontius tomo 7. Monument. eccleſ. pag. 740. & ſequentibus nonnullas difficultates, quæ Actis illis opponi poſſent, ultro explicat ac diſſolvit: nam exiſtimat, Acta iſta, quæ Ruinartius detexit, ex aliis gentium amplioribus contracta eſſe, & ideo in illis obſcuriora quædam occurrere. Nos hæc & alia in Annotatis illuſtrare conabimur. At prius oſtendemus, quomodo ſcriptores aliqui Hiſpani hoderuos illos Martyres, antequam Acta eorum reperta eſſent, perperam patriæ ſuæ vindicare tentaverint.*

§. II.

A

AUCT. G.C.

§. II. Varius conatus illorum, qui duos hos Martyres Hiſpaniæ vindicare voluerunt.

Hos Martyres patriæ ſuæ aſſeruerunt Hiſpani.

CUm impoſtores quidam advertiſſent, hic duobus Sanctis nullam certaminis palæſtram nullumque certum martyrii tempus in antiquis Martyrologiis aſſignari, & præterea cum Baronio putarent, Acta eorum intercidiſſe, opportunam fingendi occaſionem ſeſe naſtos eſſe exiſtimarunt. *Quare duos iſtos Martyres confidenter Hiſpaniæ adſcripſerunt, ac etiam ſine ulla veritatis ſpecie multiplicarunt. Hinc pſeudo-Dexter in Chronico ſuo ad annum Chriſti 156. ſic ſcribit*: Blandæ in Hiſpania patiuntur ſancti martyres Bonoſus & Maximianus. *Pſeudo-Luitprandus in infidis ſuccenturiatus eoſdem Martyres alio tempore collocat, ut diverſi credantur, & illis in editione Matritenſi Fragmentorum ſuorum pag. 17. num. 66. ſocium adjungit hoc modo:* In Hiſpania, civitate Octogeſſa, quam Gothi corrupte vocarunt decurtate ICTOSAM, celebrantur martyres Juvenalis, Boooſus & Maximianus ſub Trajano paſſi. *Denique pſeudo-Dexter in Chronico ad annum Chriſti 308. duos ejuſdem fere nominis martyres eurſus ita commemorat*: Urgabone in Bætica ſub præſide Daciano Bonoſus & Maximinus martyres. *Habet hic ergo in ſola Hiſpania tres Bonoſos & totidem Maximianos martyres, vel unum ex iis poſteioribus Maximinum, ſi lubet credere.*

B

Inter quos Bivarius.

14 *Sic nempe pſeudo-Dexter exercere voluit ingenia interpretum ſuorum, inter quos Franciſcus Bivarius ad primam ipſius annuntiationem notat ſequentia:* Hic igitur martyrio coronati ſunt ſub Antonino principe ſanctæ Chriſti martyres Bonoſus & Maximianus, quorum memoria cum benedictione permanet in Martyrologiis die XXI. Auguſti, ubi Ado affirmat, etiam Actus martyrii ipſorum extare. Uſuardus ſimiliter inquit: EODEM DIE SANCTORUM MARTYRUM BONOSI ET MAXIMIANI, QUORUM ACTUS HABENTUR. Equilinus lib. XI. cap. 138. num. 218. ait: BONOSUS ET MAXIMIANUS MARTYRES PASSI SUNT XII. KALENDAS SEPTEMBRIS, QUORUM GESTA ADO DICIT HABERI. Galeſinus vero Bedam quoque ipſorum meminiſſe refert, & ait: HOC IPSO DIE SANCTORUM MARTYRUM BONOSI ET MAXIMIANI, QUORUM RES PRO FIDE FORTITER ACTÆ LEGUNTUR. In Romano Martyrologio olbil de Actis dicitur, quoniam, ut Baronius in Notis animadvertit, jam excidiſſe (proh dolor!) eum diſpendio gloriæ Sanctorum videntur: nuſquam enim reperta ſuot; ſed dabit Deus ipſis Actis aliquando lucem, ut confidimus. *Certe præter exſpectationem Bivarii aliorumque Deus poſtea dedit lucem Actis horum Martyrum, ſed non talibus, qualia ipſe Bivarius veroſimiliter fabricavit, ut infra videbimus.*

C

& Tamayus tripli. tum eorum claſſem diſtinguens

15 *Interea curioſus lector obſervet, hic a Bivario martyres Blandenſes ad diem* XXI. *referri, & poſtmodum ab Uegabonenſibus ejuſdem nominis martyribus diſtingui, dum ad alteram pſeudo-Dextri annuntiationem hæc notat:* Diverſi quidem ſunt martyres, de quibus hic agitur, ab eis, de quibus ſupra anno CLVI. actum eſt, tametſi utrique eiſdem nominibus nuncupentur: quamquam priores Bonoſus & Maximianus; iſti autem Boooſus & Maximinus dicantur. Certe urbium & temporum diverſitas diverſos eſſe convincit, dum illi Blandæ, hi Urgabonæ, illi anno CI VI. hi vero CCCVIII. paſſi leguntur. *Tamayus his addit martyres Octogeſenſes,* D *de quibus apud Bivarium nulla fit mentio, eoſque in Notis ad Martyrologium Hiſpanicum ab aliis etiam diſtinguit ob has rationes:* Nam iſti cum Juvenale, *inquit*, apud urbem Octogeſam Celtiberiæ tempore Trajani circa annum CX. patiuntur; illi primi apud urbem Blandam in Laletaoia Tarracoenſi ſub Antonino, ad annum CLVI. poſtremi apud Urgabonem in Bætica, ulteriori Hiſpania, ſub Diocletiano & Maximiano anno Domini CCCI. quod & notavit P. Bivarius in Commentariis ad Dextrum dicto anno CCCVIII. num. 4. fol. 360. licet de his Octogenſibus altum apud eum ſilentium. Qui vero fuerint, nec Luitprandus exponit, nec ullibi eorum Acta comperimus, & ideo illa conſcribere haud facile potuimus, hujus anamneſis relatione contenti. Cetera Domius ſuo tempore manifeſtare dignabitur, ut tantorum res geſtas coœlebret Eccleſia.

ex confuſione pſeudo-Dextri & Luitprandi,

16 *Tamayus autem omnes hos martyres ad diem* XXI. *Auguſti refert, & eo die triplicem eorum claſſem in ipſo Martyrologio ſuo Hiſpanico magnifice annuntiat his verbis*: Octogeſæ in Hiſpania ſanctorum Juvenalis, Bonoſi & Maximiani martyrum, E qui Trajano imperatore Eccleſiæ perſecutionem movente, pro fide tenti, poſt cruciatuum anguſtias mucrone gutturæ, animas Domino depoſuere. *Deinde alios ita memorat*: Blandæ in Hiſpania citeriori ſanctorum Bonoſi & Maximiani martyrum, qui pro Chriſti fidei confeſſione trucidati vitam hanc grumoſam cum cæleſti martyres commutarunt æterna. *Denique poſtremos ibidem hoc elogio exornat:* Urgabone in Bætica Sanctorum Bonoſi & Maximiani martyrum: qui cum eſſent fratres ex Illiturgitana urbe oriundi, Chriſto nomina dedere, qui milites facti imperatoribus Romanis in Hiſpalenſi tumultuario bello ſtrenua aviditate ſervierunt. Sed adveniente Datiani præſidis perſecutionis procella, pro fide tenti, cochlea ſuſpenſi, & aliis cruciatibus fatigati, tandem abſciſſis cervicibus martyrio coronati, palmam meruere.

quam Card. dinalis Aguirrius explodit.

17 *Verum omnes illæ annuntiationes mutuæ teſtimonio Dextri & Luitprandi, quos paſſim eruditi viri, ac ipſi prudentiores Hiſpani jam pro ſuppoſititiis auctoribus habent, & de quibus eminentiſſimus Cardinalis Aguirrius in præfatione ad Concilia Hiſpaniæ tomo 1. pag.* VII. *num. 30. ſic judicat*: Tam vero in iis, *ait*, quam in differtationibus, exi- F guam aut potius nullam rationem habemus monumentorum quorundam ſubleſtæ fidei ſive Chronicoeum, quæ ſub nomine Dexiri, Maximi, Heleeæ, Liberati, Luitprandi, Juliaoi Perez & Haubertt Hiſpalenſis a fine circiter præcedentis ſeculi uſque modo venditantur, ingenti plane detrimento & injuria veritatis atque hiſtoriæ rerum Hiſpaniæ; intra quam multi homines docti ab eo tempore, aut cum eruditiſſimo Mariana & aliis exteris ſcriptoribus rident ea commenta, aut bilem exerceot & ſtylum exacuunt cum D. Nicolao Antonio, celeberrimo ſcriptore Bibliothecæ Hiſpanæ, quioque juſtis volumioibus comprebeoſæ, quorum aria nondum edita apud me ſunt, & *αὖ θεὸς* aliquando publieam videbunt lucem. Quin & clariſſimus vir D. Emmanuel Goozalez, qui in Commentariis ad Eliberitanum concilium aliquam iis Chronicis fidem adhibebat, poſtea ab anno eirciter MDCLXX. cœpit ea irridere & eooiemptui babere, me præſente. Itaque quidquid plurimi minus verſati io chronologia, hiſtoria & critice, dicant & vociſereotur in hooorem carum ſarraginum,

a ma-

A a male feriatis quorumdam capitibus confictarum, nos ea ſolum ſectabimur & trademus, quæ antiquitati & veritati conformia ſunt, aut omnino apparebunt. *Luſitana hiſtoria Academia, aliique viri eruditi, tum Hiſpani, tum exteri, prudens iſtud eminentiſſimi ſcriptoris judicium nunc paſſim ſequuntur.*

Bivarius aſſerit, corpora horum Martyrum

18 *Si quis autem ex Tamayo quærat, quanam ex hac triplici Martyrum claſſe ad diem* XXI. *Auguſti ab Adone, Uſuardo, & Martyrologio Romano aſſignetur, in notis ad Martyrologium ſuum variat Hiſpanorum ſententias recenſet. Quinimo Bivarius, qui antea annuntiationem Adonis, & Martyrologii Romani martyribus Blandenſibus aptaverat, poſtea eamdem Urgabonenſibus applicavit: cum enim in oppido Urgabonenſi, quod nunc vulgo* Arjona *dicitur, anno* 1628. *reperta eſſent quædam cadavera, Bivarius in Apologetico ſuo pro Flavio Lucio Dextro §. 6. contendit, tunc etiam ibi corpora* SS. Bonoſi & Maximiani *inventa fuiſſe. Scimus, ab Urgabonenſibus plurimos teſtes adductos eſſe, ut ex crebris luminibus apud locum ſepulturæ apparentibus aliiſque prodigiis ſanctitatem*

B *iſterum corporum probarent. Etiam non ignoramus, eos Romæ laboraſſe, ut inventos hos martyres, tamquam populares ſuos ac patronos, Officio duplici quotannis celebrarent. Quid autem Romæ impetraverint, neſcimus, & hanc quæſtionem Sedi Apoſtolicæ dijudicandam relinquimus.*

in oppido Urgabonenſi inventa eſſe,

19 *Attamen ex omnibus iſtis teſtimoniis, etiamſi veriſſima ſupponantur, tantummodo probari poteſt, ea eſſe veneranda Sanctorum anonymorum corpora, cum nullum ex propriis illorum nominibus in hac inventione repertum fuerit. Id ipſe Bivarius fateri cogitur, dum ea memorato Apologetico ſuo §. 6. num.* 37. *ſic ſcribit:* Forſitan mihi objiciet quis, nullam Urgabone ſcripturam repertam, quæ nomina Martyrum prodat. Unde ergo habebimus, hos ipſos fuiſſe, quorum Dexter in Chronico meminit, & non alios? Fateor, ſcripturam illic deſiderari; ſed vero totius negotii notabiles & notiſſimæ circumſtantiæ evidentem veritatis ipſius generant perſuaſionem: nam quorum, quæſo, celebrabantur feſta? Quorum deſiderabantur reliquiæ? Nec enim caſu accidiſſe putandum eſt, ut illo potius quam alio tempore cæ-

C leſtia lumina Sanctorum illorum reliquias in lucem emergere fecerint, niſi quis velit, caſu Deum tot tamque ſtupenda miracula perpetraſſe. Annuit ergo votis ſuppliciter martyrum Apollinis & Bonoſi ceterorumque exuvias ſacratiſſimas perquirentium; & eapropter numerus integrorum cadaverum divina diſpenſatione, quaſi mutæ linguæ ſono, ad propalanda eorumdem martyrum nomina ſervatus eſt.

idque probare nititur ex nevis eorum Actis,

20 *Poſtremo Bivarius videns, hanc reſponſionem ſuam non ſatis validam eſſe, eamque etiam militare pro Apolline, Iſacio & Crotate, quorum tamen feſtum die* XXI. *Aprilis in Martyrologiis colitur, argumentatur ex auctoritate Actorum, in quibus nomina* SS. Bonoſi & Maximiani *diſerte expreſſa ſunt, & qui ibidem die* XXI. *Auguſti martyrium ſubiiſſe dicuntur. At qualia, obſecro, ſunt hæc Acta? Nimirum ea, quæ ipſe Bivarius compoſuit, vel quæ ab alio recenter compoſita accepit. Bivarius quidem in præfatione Operis ſui, quod ſanctis* Bonoſo & ſociis Urgabonenſibus martyribus nuncupavit, *pag.* 2. *aſſerit, ſeſe Acta* SS. Bonoſi & Maximiani *ex Ms. codice protuliſſe. Sed nuſquam indicat, ubi codex iſte inventus fuerit, vel ubi adhuc conſervetur. Etiam* D *Franciſcus Ruz-Puerta in Hiſtoria Gienuenſi Acta* AUCT. *horum Martyrum Latine & Hiſpanice edidit, &* G.C. *ibidem fol.* 131. *præmonet, Bivarium ea Acta inter ſchedas amici cujuſdam reperiſſe. At neque amicum iſtum, neque locum nominat.*

qua nobis de alia ejuſmodi, ſuſpecta ſunt,

21 *Sic etiam Tamayus in Martyrologio Hiſpanico ad diem* XXI. *Aprilis edidit & Hiſpaniæ aptavit Acta SS. Apollinis, Iſacii & Crotatis, de quibus Heuſchenius noſter tomo* 2. *Aprilis pag.* 843. *ſic rotunde pronuntiat:* Ne interim hi Sancti viderentur derelicti orphani, eos aſſumpſerunt fabricatores pſeudo-chroniei Dextri, in quo ad annum 300. ſic fabulantur: ALBÆ PROPE ACCIM IN HISPANIA BÆTICA SANCTI CHRISTI MARTYRES APOLLO, ISACIUS, CROTATONQUE SORUM SOCIUS GLORIOSUS. Et ſubſcribunt alucidatores Dextri Bivarius & Rudericus Carus, hos eſſe in Martyrologio & Menologio Sirleti relatos; imo Tamayus-Salazar allegat aliqua horum martyrum Acta ex Ms. Legendario Aſturicenſi, ſed quod viderim hoc ſeculo ſcriptum. Paſſos ergo dicimus Nicomediæ in Bithynia, ubi tunc erat Dioclerianus. *Simile quid ſuſpicamur de hodiernis* SS. Bonoſi & Maxi- E *miani Actis, quæ Bivarius omnium primus in lucem protulit. Attamen hæc ea exhibebimus, ut incautus lector diſcat, Acta hujuſmodi, apud Tamayum aliosque ſuſpectos ſcriptores occurrentia, ſeverе examinare, antequam illis fidem adhibeat.*

& quæ meo hic tranſcripſi-mus,

22 *Hæc autem apud Franciſcum Ruſ-puerta in Hiſtoria Gienuenſi fol.* 131. *verſo & ſequentibus ita ſonant:* Cum impiiſſimi imperatores Dioclerianus & Maximianus vexarent Dei Eccleſiam, & de eorum mandato Datianus in Hiſpaniis multos Chriſtianorum exquiſitis tormentis trucidaret, degebant Illiturgi Bonoſus & Maximianus fratres, ibidem ex liberalioribus parentibus nati, & in fide Chriſtiana ac bonis litteris educati; & erant quidem bonæ indolis juvenes, a cunctis vitioſis actionibus abſtracti, moribuſque ſuis erant multis exemplo & ſolatio. Contigit autem illis diebus tumultuarium bellum, quod Bæticam infeſtavit, eo quod Hiſpalenſis præfectus urbem ſibi & provinciam contra jus fasque vellet occupare. Tunc Bonoſus & Maximianus militiam amplexi ſunt, ut juſtitiam defenderent; ibique ſtrenue ſe geſſerunt, exemplum pariter bonorum operum ce- F teris militibus effecti.

in cuiuſnam lectorem videri poſſit, a

23 Eo autem bello feliciter confecto, domum reverſi vehementi deſiderio afficiebantur offerendi ſe Domino per martyrium hoſtiam gratam & immaculatam; ad quod ſe invicem exercebant & animabant. Sed cum Datianus Urgabone conſiſteret in arce militum Romanorum, loco pro ſuppliciis Chriſtianorum deſignato, & multa de eis audiret, miſit apparitores, qui ſuis conſpectibus eos præſentarent. Quod eum factum fuiſſet, Datianus eis dixit: Quandoquidem conſtat, quod vos ſemel militiam profeſſi eſtis, neceſſum eſt, ut in eadem perſiſtatis, & arcem iſtam eum reliquis militibus incolatis & defendatis. Bonoſus & Maximianus reſponderunt: Nos quidem milites jam ſumus; ſed Chriſti. Datianus dixit: Vultiſne magis hujus hominis milites eſſe, quam imperatorum? Sancti martyres reſponderunt: Etiam, multoque nobis hoc eſt jucundius. Præfectus dixit: Ego igitur vobis atrocem mortem inferam, & tunc videbimus, quid vobis prodeſſe poterit Chriſtus, quem adoratis. Sancti martyres dixerunt: Tunc, o Datiane, feliciores eri-

mus

A mus & veriores milites Dei & Domini noſtri Jeſu Chriſti, quem cum Patre & Spiritu ſancto unum Deum in Trinitate veneramur.

AUCT. G. C.

quorum hoc differt a gentilis eorumdem Martyrum Actis.

24 Tunc Datianus juſſit eos in cochlea rorqueri, ſic quod a ſumma arce præcipitati, ſurſum & deorſum e fuoe ſuſpenſi agerentur, & eum prope terram deſcendebant, a ſatellitibus ibidem præparatis, validis vectibus corpora ſanctorum Juvenum collidebantur, & nihilomious acriter ad murum in repentino alceoſu & deſcenſu allidebantur. Sed in hoc eruciamine a Domino ſuſteotati ſunt, oe deficerent, & quaſi in aere ſuſpenſi inviſibili gratia detinebantur, ne dirumperentur. Tunc Datianus dixit: Videtis malo veſtro, quam fortes fiot imperatores noſtri, a quorum manibus Deus veſter non poteſt vos eripere. Vultiſne jam milites eorum fieri? Sancti martyres reſponderuot: Imo vero experti ſumus debilem illorum fortitudinem, & infinitam Chriſti potentiam, qui nos, ne deficeremus, animabat. Præſes juſſit eos per octo dies in arcta cuſtodia arcis detineri, & ibi
B eontinua ſiti, æſtate media, & aliis tormentis cruciari. Venerunt quoque parentes eorum pietate moti ad judiecm rogantes, ur juventutis illorum miſereretur. Quibus ipſe facultatem dedit eos, ſi poſſent, verbis & laerymis a propoſito removendi. Sed Sancti Dei talibus ſunt verbis uſi ad ſuos, ut parentes, viſa conſtantia filiorum & ardenti deſiderio martyrii, eos potius ad coronam animarent.

quæ jam ſtatim edicuntur.

25 Itaque juſſi ſunt tandem a Datiano decollari, & ita pro Chriſti nomine eorum capita palam amputata ſunt XII. Kalendas Septembris, hora tertia poſt meridiem, eum Bonoſus vigeſimum aonum ageret, & Maximianus decimum octavum. Parentes vero aceeſſerunt ad judicem, ut ipſis concederet corpora honeſto loco ſepelienda; quod tamen ille oegavit, voleos ſic inſepulta manere, ut ceteris eſſent terrori & exemplo: quæ tamen Deus uſque ad multam noctem ſplendore cæleſti veſtivit, quo uſque quidam milites Chriſtiani elam de aree exeuntes ad radieem arcis ſecreto ſepelieruot, præſtante Domino noſtro Jeſu Chriſto, qui cum Patre & Spiritu ſaocto gloriatur, Deus
C per infinita ſecula ſeculorum. Amen. *Summus Eccleſiæ Pontifex & ſacra Rituum Congregatio judicent, an Uegabonenſibus propter hæc Acta, quorum authentica fides non aſſignatur, proprium Officium de* SS. Booſo *&* Maximiaoo *ſit concedendum. Si unquam in Hiſpania martyres hujus nominis fuerint, certe multum differunt ab hodiernis noſtris Martyribus, quorum genuina Acta jam ex Ruinartio recudemus, & conſuetis Annotatis illuſtrabimus.*

D

PASSIO

Quam Theodericus Ruinartius ex Ms. Codice monaſterii B. Mariæ Silvæ-majoris eruit, & Pariſiis anno 1689. inter Acta Martyrum ſincera a pag. 664. vulgavit.

JUlianus Comes *a* dixit ad Bonoſum & Maximilianum: Dominus imperator noſter *b* juſſit, ut ſignum, quod habetis in labaro *c*, mutare debeatis. Bonoſus & Maximilianus dixeruot: Nos ſignum, quod habemus, mutare nullo modo poſſumus. Julianus Comes dixit: Dominus imperator juſſit, ut deos colatis, quos ipſa & ego colimus. Bonoſus dixit: Nos deos colere non poſſumus, qui ab bomioibus facti ſunt. Julianus Comes dixit: Implete nunc juſſionem ſacram, priuſquam videatis carnes veſtras affligi rormentis. Bonoſus & Maximilianus dixerunt: Parati ſumus pro oomine Chriſti martyrium ſuſtinere. E

Julianus Comes hos milites ad cultum deorum frustra adhortatur.

a
b
c

2 Julianus Comes dixit: Siſtatur *d* Bonoſus. Cumque ſiſteretur, Julianus Comes ait ad Bonoſum: Adora deos, quos imperator, & nos colimus. Bonoſus dixit: Nos legem, quam a parentibus noſtris accepimus, & ipſam & renemus & colimus; iſtos autem deos neſcimus. Julianus Comes dixit: Juſte accepi poteſtatem, ut torqueam vos, & flammis exuram. Bonoſus dixit: Terrorem tuum non timemus. Julianus dixit: Aptate illum ad plumbatas *e*. Cumque plumbatis tunderetur, & pluſquam trecentas ei impoſuiſſet, Julianus dixit ad Bonoſum: Parce ſuppliciis tuis, & fac quæ tibi jubentur. Bonoſus itaque lubridens ſub plumbatas, nibil reſpondit. Juliaous dixit: Quid dicis, Bonoſe? Bonoſus reſpondit: Nos Deum vivum colimus, & ipſi ſoli ſervimus; deos autem, qui ſint, neſeimus.

primo S. Bonoſum *d*

2

3 Julianus dixit: Siſtatur Maximilianus. Cumque ſiſteretur, Julianus dixit: Colite deos, quos & nos eolimus; & mutate ſignum de labaro, quod habetis. Maximilianus reſpondit dicens ad Julianum: Prius audiant te iſti dii tui, & loquantur tibi: cumque locuti fuerint tecum, ſic eos & nos poterimus adorare. Sed quomodo coluntur & adoraotur a vobis dii veſtri, nullum verbum oee ſenſum babentes? Noſter autem Deus magnam virtutem babet, in quo ſperamus, & feſtinamus ad martyrium, ubi etiam ſpem noſtram habere confidimus. Scis enim & ipſe, nec ignoras *f*, quia nobis mandatur, ne idola ſurda & muta adoremus.

deinde S. Maximilianum F

f

4 Julianus dixit: Aptentur Bonoſus & Maximilianus ad equuleum. Cumque aptati fuiſſeot, Julianus dixit: Siſte illos. Cumque ſiſterentur, Julianus dixit: Videtis, vos ſævis applicari tormentis. Implete nunc juſſionem ſacram, & nolite univerſos contubernales veſtros veſtra prava exhortatiooe avertere; ſed, ſicut decet, facite, quæ juſſa ſuot; & mutate ſignum, quod haberis de labaro veſtro, & aceipite ſignum deorum immortalium, Bonoſus & Maximilianus dixerunt: Non faeimus, quæ jubes fieri contra Deum, Nos Deum vivum, inviſibilem & immortalem habemus, in quo ſperamus. Julianus dixit. Tuode illos. Cumque tertio plumbatis tunderentur, oec

jubet offerri variis tormentis.

A nec ſentirent, Julianus dixit: Si uſque adeo veſtra non potuit flecti pertinacia, habeo adhuc quod ſuppliciis veſtris addam. Afferte mihi picem, quæ ferventiſſimo igni ſuccenſa, piſcinæque fornacis ſit infuſa, ibique eos meros pœna ignis conſumat. Ubi eſt illa Deus eorum, in quo pernicioſa ſpe credere dicunt? Videamus ſi poſerit eos liberare.

quæ nihil ipſis nocuerunt.

5 Cumque ibi mergerentur, nec timerent, ſed hilares ad gloriolum martyrium properarent; ſubito velut rore *g* adſperſi ſunt, & flamma mollita eſt, & picis *h* frigida facta eſt, & totum quod in eorum pœnam diaboli crudeles carnifices aptaverant, exſtinctum eſt, ita ut ne ullum quidem dolorem membris ſentirent. Sed ne quid forte tantæ confeſſionis teſtimonium, in tantum eorum corpora ſupplicia non ſentirent, quædam tormentorum notæ relictæ ſunt, quæ veriſati perhiberent teſtimonium. Sed cum ſecuri & intrepidi in eo ſupplicio orationis perſolverent vota, nihilque de tormentis perterriti, dolores *b* fuiſſent perpeſſi, Judæi & gentiles, qui ad eorum venerant irridendum exitium, clamare cœperunt: Iſti magi & maleſici. Sic Chriſtus eorum maleficia faciebat. Et cum hæc Secundo præfecto nuntiata fuiſſent, ſtupefactus cum admiratione cucurrit videre, quod factum eſſet. Et cum vidiſſet, ait: Da mihi ſacerdotes deorum, & faciam eis ſimiliter, & videamus, ſi poſſint ſalvari, ſicut iſti. Et applicati ſacerdotes idolorum thurificati ſunt, & fecerunt ſecundum conſuetudinem ſuam, ut ſolebant in ſacrificiis ſuis. Et cum feciſſent omnia ſecundum ritum ſuum illi ſacerdotes, miſſi ſunt in flammam picem *i*; ibique carnes eorum remanſerunt.

g id eſt pix

b

B

i

Poſtmodum eos invidia

6 Conſumptis his, confuſus eſt Julianus Comes; & denuo in carcerem juſſit includi Bonoſum & Maximilianum, uſque dum reſideret Præfectus & audiret eos. Septem vero diebus carcere clauſo, univerſis, qui in Chriſtum credebant, vincula ceciderunt. Tunc autem Comes ſignaculo ſuo *k* ſignabat panem & mittebat eis in carcerem, ut vel ſic per panem ſeducerentur. Die autem, quo audiri habebant, Bonoſus & Maximilianus dixerunt ad Julianum: Ecce panes, quos miſiſti, non manducavimus: ipſe enim nos ſaturavit, in quem credimus, & ideo veſtros terrores non timemus. Deus autem noſter Jeſus Chriſtus tormenta noſtra a vobis exquirere dignabitur.

k

C

& vivos cal-ce

7 Tunc autem iratus *l* Secundus præfectus dixit ad Julianum: Audiamus illos hodie. Cumque reſediſſent, & audirent eos, nihilque apud illos nequitia eorum valeret, Julianus dixit: Afferte mihi calcinam vivam, & ibi eos includam, & ſuper eos exſtinguatur calcina; & ubi erit Deus eorum videamus, ſi eos poterit liberare. Et miſſis illis in calcinam vivam, cœperunt deſuper exſtinguere eam. Et exclamaverunt voce magna, dicentes: Benedictus es, Domine Deus patrum noſtrorum, Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Jacob, qui dignatus es liberare nos de manibus inimicorum noſtrorum, & laudabilis & glorioſus in ſæcula. Cumque exſtincta fuiſſet calcina, & nihil eis omnino nocuiſſet; iratus Julianus rurſus eos incluſit in carcerem, & juſſit ſignari carcerem, & claves in palatio datæ ſunt.

l

occidendi interficere cuncti

8 Duodecimo autem die cum aperuiſſent carcerem, & inveniſſent eos habentes tamquam candelas nimio fulgore lucentes, quæ exſtingui non poſſent; tunc quaſi eluricatibus panes ſacrificiorum edendos obtulerunt, ut vel ſic fame coacti polluerentur a ſacrificiis eorum. Sed illi, qui Domini noſtri Jeſu Chriſti ſancto ſpiritu alebantur, impolluti atque incontaminati a ſacrificiis eorum perſeveraverunt. Sed tum Hormiſda Comes, qui credidit, & ipſe veniens ad carcerem ſua præſentia juſſit clauſtra patefieri. Et cum aperuiſſent carcerem, & univerſos ſalvos vidiſſet & hilares, & Deo & Chriſto gratias agentes, air ad illos Hormiſda Comes: Rogate Dominum pro me peccatore, ut ſalvus ſim *m*.

D

ex ſacrificiorum prægeſtis.

9 Hæc omnia cum audiret Julianus, ſæviebat, quod victus eſſet potentia Domini, & per ejus ſervulos videbat ſe contemni. Sed dum hæc intra ſe iratus cogitat, ingemuit & ait: Offerantur mihi, inquit, in Balneo-veteri, & ibidem eos ſudiam. Cumque offerrentur Bonoſus & Maximilianus, Julianus Comes dixit ad Bonoſum: Quam virtutem Dei mi oſtendis, ut Chriſtianus de manibus meis recedas? Bonoſus dixit: Potens eſt Deus noſter, in quem credimus, ut martyrium, ad quod nos feſtinamus, in nos perficiat, ut Chriſtiani de tuis manibus recedamus. Julianus Comes dixit: Ad beſtias pugnaturi eſtis. Bonoſus dixit: Poteſt Deus Chriſtianorum adeſſe ad liberandum nos; & coronam, quam nobis ſperamus, ab eo ſuſcipiemus. Nos autem nec beſtias timemus, nec ea, quæ nobis promittis, veremur: ſed habemus Deum Patrem & Jeſum Chriſtum filium ejus, & Spiritum ſanctum, per quem hæc omnia ſuperamus.

m

ſed eum ali-bi profitea-tur.

E

10 Julianus Comes dixit: Ierum mittam vos in fornacem ignis ardentis, & tunc complebitis juſſionem ſacram. Hæc cum audiſſent omnes, qui fuerant electi, ejus imperio reſtiterunt, & unanimes dixerunt: Videntes certamen fratrum noſtrorum, qui ad martyrium parati ſunt, & nos ad hanc properamus, ut adoremus Deum unum, qui omnea virtutes ſuas per ſervos ſuos fratres noſtros Bonoſum & Maximilianum oſtendit. Ad hæc Secundus præſes dixit: Ego non poſſum tormentis eos interrogare. Tu ſcis, Juliane, quando videas de ore tuo vermes exire *n*. Et converſus ad Bonoſum dixit: Per Deum te adjuro, Domine e ſancte Bonoſe, ut in mentem me habeas in orationibus tuis.

& Martyres Chriſtum intrepide confeſſi ſunt.

n

o

F

11 Tunc Julianus Comes dixit ad JOVIANUM & HERCOLIANUM: Mutate ſignum, quod habetis in Isbaro, & accipite ſignum deorum; & quid defenditis ſignum Chriſtianorum. Ad hæc Jovianus & Hercolianus dixerunt: Nos Chriſtiani ſumus ſub patre noſtro Conſtantino accipiente Teſtamentum *p* in Aquilona *q* juxta Nicomediam, quando & ad finem mortis ſuæ jam properabat, ſed juramentum nos conſtrinxit omnibus mandatis ſuis, ne quid contra purpuram filiorum ipſius, vel contra Eccleſiam faceremus. Tunc Julianus iratus, univerſos qui in carcere erant recluſi, una cum Bonoſo & Maximiliano ſententia ſua gladio addixit, atque eo magis hilares & glorioſi proceſſerunt. MELETIUS *r* epiſcopus cum fratribus ſuis & coepiſcopis lætantes eos ad campum uſque proſecuti ſunt, quæ univerſa tunc civitas lætata eſt, quæ ſibi Martyres provenire gaudebat. Tamen Bonoſus & Maximilianus poſt martyrium magnum gladio percuſſi ſunt.

illos gladio percuſſi ſunt.

p q

r

12 Poſt triduum vero ſine ceſſatione Juliano de ore cœperunt vermes exire. Tunc Julianus

uxori

A uxori ſuæ dicebat: Vade, miſera, ad eccleſiam *f*, & pete pro me, ne vidua ſedeas; & illis Chriſtianis dic, ut pro me petant, ut receedat putor iſte intolerabilis de ore meo. Cui reſpondit uxor ſua, & dixit: Numquid non dicebam tibi, Recede a Dei ſervis, & nolebas me audire? Et modo te vides vexari magnis tormentis. Et reſpondit Julianus uxori ſuæ: Curre, miſera, celerius ad eccleſiam, ne vidua ſedeas. Et reſpondit illi uxor ſua: Ego ab illo die vidua ſum, ex quo videbam te Chriſtianos perſequi. Meritis ergo tuis cum vermibus morieris *t*. Non ſum aula pro te orare, ne aliqua preſſura ſuper me veniat, & ira Dei fulminet me *u*. Ad hæc tacuit Julianus, & ingemuit. Iterum exclamavit: Deus Chriſtianorum miſerere mei, quia oblita eſt miſericordiæ tuæ, & non me audit uxor mea. Deus vivorum adjuva me, & celerius recipe ſpiritum meum *x*. Et ſic ſecundum meritum ſuum vermibus ſcatens exſpiravit. Sancti vero martyres Bonoſus & Maximilianus requieſcunt in pace, & gloria Patri & filio, & Spiritui ſancto in ſæcula ſæculorum. Amen.

ex impreſſis. & brevi mutatis ſententiæ ſuæ paucis ſolutis.

f

t

u

x

B

ANNOTATA.

a *Hic Julianus Comes fuit avunculus Juliani imperatoris apoſtatæ, & Chriſtianis magnopere inimicus, de quo Sozomenus lib. 5. Hiſtoriæ eccleſiaſticæ cap. 7. ſic ſcribit*: Vir gentilium ſuperſtitioni ſupra modum addictus, & qui Chriſtianos graviſſimo odio proſequebatur; adeo ut quantum quidem in ipſo erat, contra imperatoris lenientiam perſecutio Chriſtianorum ad cædem uſque proceſſerit.

b *Nimirum Julianus apoſtata, qui poſt breve imperium in bello contra Perſas anno 363. interfectus eſt.*

c *Quale fuerit iſtud labarum ſeu vexillum, nomine Chriſti inſignitum, §. 1. Commentario prævii ſatis ſuſe expoſuimus.*

d *Puto, per verbum ſiſtatur hoc loco Julianum voluiſſe indicare, ut propius admoveretur: nam Bonoſus præſens erat, & jam Julianum reſponderat.*

e Erant plumbatæ quoddam flagelli genus ex funiculis aut loris factum, quorum ſummitatibus glandes plumbeæ alligabantur, quo poſtea terga ac collum damnati hominis verberabantur, *ut Antonius Gallonius in Opere de Cruciatibus ſanctorum martyrum pag. 204. & ſequentibus fuſius probat.*

C

f *Acta noſtra hoc loquendi modo innuunt, Julianum Comitem etiam fuiſſe Chriſtianæ fidei deſertorem, & hoc in re cum genuinis S. Theodoreti martyris Actis concordant, & utriuſque aſſertio confirmatur ex Philoſtorgio ævo, qui lib. 7. Hiſtoriæ eccleſiaſticæ cap. 10. ſic ſcribit*: Cum multi ex iis, qui adverſus Chriſtianos & contra religionem debacchati fuerant, meritas pœnas dederunt; tum manifeſtiſſime & ſub omnium conſpectu præſentes ſolverunt pœnas Julianus Comes Orientis, avunculus apoſtatæ Juliani, & Felix comes largitionum, & Elpidius præpoſitus domus regiæ, quos Romani voeare ſolent Comites rerum privatarum. Hi porro tres erant ex numero eorum, qui in imperatoris gratiam a religione noſtra deciverant.

g *Ne quis propter hæc prodigia de ſinceritate Actorum noſtrorum dubitet, non graventur audire S. Gregorium Nazianzenum ſynchronum, qui ſimile miraculum ſub ipſa Juliani imperio contigiſſe memorat, & in Oratione quarta apud nos tomo 1. pag. 133. adverſus eumdem imperatorem Apoſtatam hæc habet*: Neque enim adoleſcentibus illis ignaviores ſumus, qui in flammis rora perfuſi ſunt, & belluas per fidem vicerunt, & cum ſorti matra & ſortiori ſacerdote alacri animo periculis leſe objecerunt, illudque plaoum ac peſpicuum feeerunt, fidem unam ex omnibus rebus eſſe, quæ nulla vi expugnari queat.

D

h *Tillemontius tomo 7. Monumen. eccleſ. pag. 748. luxatum hunc ſenſum ne legendum eſſe exiſtimat*: Nihilque de tormentis præteritis doloris fuiſſent perpeſſi, *vel* nullo ſque de tormentis præteritis dolores fuiſſent perpeſſi. *Hæc autem periodi reſtitutio cum antecedentibus melius cohæret.*

i *Hæc gentilium furores in ſuos ſacerdotes forſan alicui incredibilis videbitur. At is meminerit, ipſos erbuices aliquando ſacerdotibus ſuis non peperciſſe, cum in Hiſtoria eccleſiaſtica Theodoreti apud Valeſium lib. 3. cap. 11. pag. 134. Julianus, imperatoris Juliani avunculus, dicatur editum poſt exuſtum templum Daphniticum tormentis ſubjeciſſe, ne incendii auctores eſſet. Id ipſum teſtatur S. Joannes Chryſoſtomus in Sermone de S. Babyla contra Julianum & gentiles, ubi in noviſſima Pariſienſi Operum ſuorum editione tomo 2. pag. 565. narrat ſequentia*: Hoc ubi accidit (*videlicet incendium fani Daphnitici Antiochiæ, de quo ibi ſermo eſt*) ſtatim dæmonis ſacerdos ad [ſe]pulcrum rapitur, & incendii auctorem indicare cogitur. Cum non poſſet autem, eum diſtortis antea cubitis, multis plagis afficientes, deinde ſublimem agentes, cæſis lateribus, nihil amplius dixerunt. *Forte etiam gentiles illi ſacerdotes hanc conditionem ultro acceptaverunt, ut cultum deorum contra Chriſtianos tuarentur, ſperantes, ſore ut ente magica vel ope dæmonis iſtud mortis periculum evaderent. Sic in ſacris Litteris legimus, accuſatores Danielis conjectos fuiſſe in lacum leonum, ex qua ipſa incolumis evaſerat, & interfectos eſſe ſacerdotes Baal, qui cum Elia prophæta de vera religione contenderant.*

E

k *Haud dubio iſtud Juliani ſignaculum aliquam idoli figuram efformabat, aut aliam ſuperſtitionis ſpeciem redolebat.*

l *Tillemontius loco proxime citato recte advertit, vocem* iratus *hic corrupte poni, aut aliquid in Actis emiſſum eſſe, cum nulla vacuitatis cauſa præcefſerit, aut ſaltem antea clare exprimatur. Facile crediderim, hæc Acta quemadmodum genuina, vitio amanuenſis in quibuſdam mutila eſſe: nam poſtea quoque narrant, quod Jovianus & Herculanus recuſaverint mutare ſignum in labaro, & tamen propter obſcuram, vel truncatam narrationem ignoramus, an hi quoque cum aliis martyrium ſubierint.*

F

m *Ille Comes Hormiſda, qui erat natione Perſa & frater Saporis regis Perſarum, videtur fuiſſe Chriſtianus, cum in his Actis dicatur credidiſſe, & Chriſtiano more preces Sanctorum flagitet. Neque id incredibile videri debet, ex quod eſſet in comitatu Juliani apoſtatæ: nam fere quadraginta annis in aula Conſtantini Magni & Conſtantii vixerat, & cum Julianus imperator opera ipſius nunc in bello contra Perſas indigeret, veroſimiliter eum in materia religionis cogere non audebat.*

n *Præfectus his verbis innuit, ſe non velle torquendo Chriſtianos ſimilem conditionem experiri, qualem nunc Julianus Comes ſentiebat. Ceterum*

A *terum de tali Juliani Comitis ſupplicio Sozomenus aliique auctores communiter meminerunt.*

o *Ex hoc titulo, quem præfectus S. Bonoſo tribuit, in Commentario prævio conjecimus, eum militari dignitate præditum fuiſſe. Porro hæc urbanitas erga Chriſtianos non eſt magnopere admiranda in homine, qui ex ſolo timore aut lucri ſpe gentilis erat, & de quo S. Gregorius Nazianzenus in Oratione tertia apud nos tomo 1. pag. 90. tale teſtimonium reddit:* Religione gentilis, moribus tamen gentili ſublimior erat, ac præclariſſimis quibuſque & laudatiſſimis, tam veteris quam noſtræ memoriæ, viris comparandus. *Etiam alii ſcriptores hunc gentilem præfectum ab animi moderatione laudant.*

p *Tillemontius tomo 7. Monumen. eccleſ. pag. 408. & Ruinartius in notis ad hæc Acta, per teſtamentum intelligunt baptiſmum Conſtantini Magni, quem circa finem vitæ ſuæ ſuſcepit.*

q *Alias* Achyron, *qui eſt locus circa Nicomediam, ubi imperator ille baptizatus eſt, ut Euſebius lib. 4. de Vita Conſtantini cap. 61. & ſequente teſtatur. Hinc manifeſte confirmatur ſententia Majorum noſtrorum de baptiſmo Conſtantini, quæ*

B *tamen olim acriter impugnata fuit, ut ex Reſponſionibus Papebrochianis patet.*

r *Is eſt S. Meletius epiſcopus Antiochenus, cujus Acta Majores noſtri ad diem* XII. *Februarii illuſtrarunt, & cujus chronocaxim Boſchius noſter in Hiſtoria de patriarchis Antiochenis ante tomum* IV. *Julii pag.* 52. *& ſequentibus ordinavit.*

s *Satis extraordinaria eſt hæc allocutio. Sed Julianus Comes forte exiſtimabat, uxorem ſuam fore miſeram, ſi maritum primæve dignitatis amitteret.* D EX IMPRESSIS.

t *Etiam dura nonnullis videbitur hæc uxoris Chriſtianæ reſponſio. At mulier illa jam forte ſæpius experta fuerat, non eſſe ferendum mariti ſui pœnitentiam, eumque dumtaxat expetere ſanitatem corporis, qua ad vexandos Chriſtianos abutebatur. Certe Theodoretus lib. 3. Hiſtoriæ eccleſiaſticæ apud Valeſium cap. 13. teſtatur, eam maritum ſuum Julianum ſic allocutam fuiſſe:* Chriſtum ſervatorem laudare debes, mi vir, qui hujuſmodi caſtigatione ſuam ſibi potentiam declaraverit: neſcires enim, quis ſit, contra quem pugnabas, ſi ſolita ulus patientia, has tibi plagas divinitus infligere noluiſſet.

u *His verbis mulier illa veriſimiliter ſignificat, quod non audeat pro ipſo rogare ſanitatem corporis, ne rurſus ad perpetrandum malum ea abutatur: nam forte tacitis precibus ſalutem animæ ejus flagitabat, niſi divinitus monita fuerit, maritum ſuum juſta Dei judicio relinquendum eſſe.*

x *Timendum eſt, ne hæc Juliani Comitis oratio*

E *ſit ſimilis orationi regis Antiochi, qui tali morbo afflictus ultionem divinam agnovit, & de quo tamen in libro 2. Machabæorum cap. 9. v. 13. ita legimus:* Orabat autem hic ſceleſtus Dominum, a quo non eſſet miſericordiam conſecuturus. *Porro nos de ſinceritate pœnitentiæ, quam Julianus his verbis exprimere videtur, ſupremo cordium Scrutatori judicium relinquimus.*

DE S. PRIVATO EPISCOPO ET MARTYRE,

IN OCCITANICA GALLIÆ PROVINCIA,

COMMENTARIUS PRÆVIUS. G.C.

§. I. Antiqua hujus Sancti veneratio, locus cathedræ, & controverſum martyrii tempus.

C POST MEDIUM SEC. III. AUT INEUNTE SEC. V. *In antiquis Martyrologiis nomen hic Sancti,*

HIC *ſanctus Martyr omnibus antiquis Martyrologis notus eſt, ſiquidem in Martyrologio Hieronymiano, quod Franciſcus Maria Florentinius edidit, ad diem* XXI. *Auguſti ſic annuntiatur:* In Gavallis vico Mimmatinſi paſſio ſancti Privati Martyris. *Hic omiſſa dignitate epiſcopalis in veteri Martyrologio, quod Majores noſtri ſub nomine Bede ante tomum ſecundum Martii cum Auctario Flori & aliorum vulgarunt, eadem die expreſſitur hoc modo:* Paſſio S. Privati, qui Valeriani & Galieni temporibus, cum eſſet epiſcopus Mimatenſium, ob ſanctæ fidei confeſſionem, a barbaris flagris & uſtionibus afflictus tempus terminavit. *Præterea Uſuardus die* XXI. *Auguſti habet ſequentem annuntiationem:* In territorio civitatis Gavalitanæ paſſio ſancti Privati epiſcopi & martyris, qui paſſus eſt perſecutione Valeriani & Galieni. *Denique Wandelbertus annuam hujus ſancti Martyris memoriam ornat hoc verſiculo:*

Martyris hinc duodena Privati ſanguine fulget. *Non eſt opus hic plures Martyrologiorum annuntiationes accumulare, cum ex allatis de immemorabili* S. Privati *cultu ſatis conſtet.*

F *ab Alemannis in Gallias irruptionibus occiſus,*

2 *Dum autem Uſuardus hoc loco aſſerit, illum Sanctum in* perſecutione Valeriani & Galieni *martyrium ſubiiſſe, id intelligendum eſt de tempore Valeriani & Gallieni, quo* S. Privatus *a barbaris in Galliam irrumpentibus ita percuſſus eſt, ut poſt paucos dies e vivis diſceſſeris, quemadmodum infra dicetur. Hoc breviter monere volumus propter Joannem Columbum noſtrum, qui inter varia opuſcula hiſtorica lib. 2. de Rebus geſtis epiſcoporum Vivarenſium apud nos pag. 192. aſſerit,* S. Privatum *non obtinuiſſe lauream martyrii in irruptione Alemannorum in Gallias, ſed juſſu Valeriani & Gallieni a Romanis occiſum fuiſſe. Ibidem pro hac aſſertione ſua Adonem aliaſque veteres martyrologos allegat. Sed hac nova illius opinio contradicit Floro, qui numero præcedente claris verbis exprimit, ſanctum illum epiſcopum temporibus Valeriani & Gallieni propter ſanctæ fidei confeſſionem* a barbaris *afflictum ac cæſum eſſe. At Romani non appellabantur barbari, & conſequenter annuntiatio Flori falſa eſt, ſi* Romani ex edicto Valeriani & Gallieni occidere ſanctum Privatum, *quemadmodum Co-*

A *lumbus ibi aſſerit. Præterea violenta iſta aliorum Martyrologorum interpretatio repugnat Gregorio Turonenſi, Fredegario, Aimonio, Sigeberto, aliiſque omnibus ſcriptoribus, qui unanimi conſenſu affirmant*, S. Privatum *in irruptione barbarorum ſub rege vel duce Croco martyrium ſubiiſſe.*

AUCT. G. C.

qui in Occitania Galliæ provincia

3 *Quomodo quidam ſcriptores* S. Privatum *appellent epiſcopum Gabalitanum, & alii Mimatenſem, facile intelligetur ex iis, quæ Dionyſius Sammarthanus in noviſſima editione Galliæ Chriſtianæ tomo* 1. *col.* 83. *ante ſeriem epiſcoporum Mimatenſium ita monet*: Mimas ad Olium fluvium, nunc ſedes epiſcopalis Gabalorum, olim vicus tantum erat, a monte Mematenſi, cui adjacet, ſic dictus; qui illuſtratus martyrio & ſepulcro ſancti Privati epiſcopi Gabalitani clarior evaſit, tandemque ſede epiſcopali nobilitatos eſt ac factus civitas; quod Hadrianus Valeſius *in* Notitia Galliarum putat non diu ante annum Chriſti milleſimum contigiſſe. Prius itaque Gabalitanus apiſcopus cathedram habuit in civitate Gabalum ſeu Gabalorum, ut probant priorum Galliæ conciliorum plurimæ ſubſcriptiones. Porro civitatem illam vocatam ANDERITUM, docent multa veterum teſtimonia. Quidam volunt vicum ſeu oppidulum JAVOULS, quod a Mimate quatuor leucis diſtat, fuiſſe olim caput gentis Gabalorum, ſimilitudine nominis potius, quam aliquo certo teſtimonio adducti.

B

fuit epiſcopus Gabalitanus a

4 *Deinde Anderitum & populum Gabalitanum ex antiquis auctoribus aſſignat, ac ita pergit*: Quo tempore Mimas ad ſedis epiſcopalis dignitatem evectus ſit, inquirendum. Si fides Actis ſancti Privati ſit adhibenda, ibi ſanctus Privatus ſedem habebat, QUOD, QUI ANTE EUM EPISCOPI ILLIC FUERANT, EO LOCO ET COMMORATI ET SEPULTI ESSENT. Proindeque juxta hæc Acta ab Chriſtianæ religionis exordio Mimas ſemper fuiſſet ſedes epiſcopalis, quod pugnat contra veterum conſuetudinem & canones, quibus eaurum erat, ne in viculis cathedræ epiſcopales conſtituerentur. Ex his eruditi quidam conjiciunt, Acta ſancti Privati non eſſe antiqua: quippe, ut ſupra obſervatum eſt, ſedes epiſcopalis antiquirus non erat Mimati. Præterea ex his Actis habetur, plures epiſcopos præteſſiſſe ſanctum Privatum in epiſcopatu, quod minime eruditis approbatur; maxime iis, qui volunt ſanctum Privatum occiſum eſſe in irruptione Alamannorum ſub Chroco duce facta anno CCLXV. aut CCLXVIII. Veriſimile tamen eſt, Mimatem vicum poſt ſancti Privati martyrium, pace Eccleſiæ reddita, populorum, qui ad ejus ſepulcrum confluebant, frequentia factum eſſe celebrem; hocque loco epiſcopum & clericos ſedem fixiſſe. Nec obſtat, quod hi præſules dicti ſint Mimatenſes: non enim ita dicti ſunt a vico JAVOULS, ſed a tota gente Gabalorum, cui præerant; quemadmodum diu dicti ſunt Arverni epiſcopi, qui apud Clarum-Montem ſedebant, non Claro Montenſes, & qui Aoicii, epiſcopi Vellavorum appellabantur, non Anicienſes aut Podienſes &c.

C

cujus cathedra poſt motum ad urbem Mimatenſem translata eſt.

5 *Denique Dionyſius Sammarthanus ibidem deſcribis urbem Mimatenſem, cujus ſitum Baudrandus tomo primo Geographiæ ſuæ pag.* 656. *diſtinctius indicat his verbis*: Mimatum ſeu Mimate (*vernucule nunc* Mande *vocatur, ut hic geographus ibi monet*) urbs Galliæ alias in Aquitania, nunc in Occitania, Gabalorum caput, verſus Cemenos montes & fontes Oldæ fluvii, epiſcopalis eſt ſub archiepiſcopo Albigenſi, & Anderitum ſeu Gabalum dicitur a quibuſdam; ſed revera diſtat quatuor leucis a ruderibus Aoderiti, ubi nunc vicus ineſt JAVOUX dictus, teſte Catello, & crevit ex ejus ruinis, eum antea tantum eſſet vicus ad montis Gredonenſis radices, ubi hodie ſita eſt, & ubi occubuit ſanctus Privatus martyr; decem leucis diſtat a Floriopoli, in Ortum bybernum, uti ab Anicio, & quatuordecim a Ruteeis in Ortum, eſtque in tractu montuolo, ſed feraci. *Circa diſtantiam civitatis Mimatenſis ab urbe Rutbenenſi quoddam diſcrimen occurrit apud laudatum Dionyſium, qui ſupra relatis hæc pauca ſubnectit*: Mimas urbs ſita eſt pene ad fontes Olti fluvii non longe a Loſera monte altiſſimo, juxta Apollinarem Sidonium altero Caucaſo, qui pars eſt montium Cebennarum (LES CEVENNAS.) Hæc urbs epiſcopalis olim ſub metropoli Bituricenſi, nunc ſub Albigenſi iotra jurisdictionem Parlamenti Toloſani; æqualiter pene diſtat a Rutbenis, Anicio ſeu Podio, & ſancto Floro. *Vides, hic æqualem diſtantiam civitatis Mimatenſis ab aliis tribus urbibus aſſignari, cum tamen Baudrandus ab Anicio & Floriopoli decem, ac ab urbe Rutbenenſi quindecim leucas numeret. Hanc intervalli diſcrepantiam, quæ ad Sanctum noſtrum nihil attinet, indigenis conciliandam aut corrigendam relinquimus.*

D

E

Gregorius Turonenſis martyrium ejus collocat ſeculo III.

6 *Verum inter eruditos intricata agitatur quæſtio de tempore, quo* S. Privatus *palmam martyrii adeptus eſt: quidam enim martyrium ipſius poſt medium ſeculi tertii collocant, alii illud uſque ad initium ſeculi quinti differentibus. Primam opinionem manifeſte tradit S. Gregorius Turonenſis, dum in Hiſtoria Francorum lib.* 1. *cap.* 30. *& 32. ſic ſcribit*: Horum tempore (*minorum Valeriani & Gallieni imperatorum, de quibus paulo ante egit*) & Chrocus ille Alamannorum rex, commoto exercitu, Gallias pervagavit. Hic autem Chrocus multæ arrogantiæ fertur fuiſſe, qui cum nonulla iniquc geſſiſſet, per conſilium, ut aiunt, matris iniquæ, collectam *, ut diximus, Alamannorum gentem *, uoiverſas Gallias pervagatur, cunctaſque ædes, quæ antiquitus fabricatæ fuerant, a ſuodamentis ſubvertit. Veniens vero Arvernos, delubrum illud, quod Gallica lingua VASSO Galatæ vocant, incundit, diruit, atque ſubvertit ..... Irruentibus autem Alamanois in Gallias, ſanctus Privatus Gabalitanæ urbis apiſcopus in crypta Memmatenſis montis, ubi jejuniis orationibuſque vacabat, reperitur, populo Gredonenſis caſtri in munitioue concluſo. Sed dum oves ſuas boous Paſtor lupis tradere non conſentit, dæmoniis immolare compellitur. Quod ſpurcum ille tam exſecrans, quam refutans, tamdiu fuſtibus cæditur, quoad uſque putaretur exanimis. Sed ex ipſa quaſſatione, interpoſitis paucis diebus, ſpiritum exbalavit. Chrocus vero apud Arelatenſem Galliarum urbem comprehenſus, diverſis affectus ſuppliciis, gladio verberatus interiit, non immerito pœnas, quas Sanctis Dei iotulerat, luens. *Capue ſequenti Gregorius meminit de cruenta Diocletiani imperatoris perſecutione contra Chriſtianos, ita ut ex hoc narrationis ordine palam fiat, ab ipſo martyrium* S. Privati *ante tempora Diocletiani collocatum fuiſſe.*

* al. colla lecta gen te

F

2 *Ac*

A *quod alii uſque ad finitum ſeculi V. differunt.*

7 *At Fredegarius Scholaſticus, qui ante medium ſeculi octavi floruit, hunc Chrocum regem* Wandalorum *appellat, & ejus irruptionem in Gallias uſque ad exordium ſeculi quinti differt, ut patet ex hujus ſcriptoris fragmentis, quæ Ruinartus poſt Hiſtoriam S. Gregorii Turonenſis edidit, apud quem Fredegarius ille col.* 721. *&* 722. *ſic ſcribit*: Chrocus rex Wandalorum cum Suævis & Alanis egreſſus de ſedibus Gallias appetens, conſilium matris nequiſſimæ utens, dum ei dixiſſet: Si novam rem volueris facere & nomen adquirere, quod alii ædificaverunt cuncta deſtrue, & populum, quem ſoperas, totum interfice. Nam nec ædificium meliorem * a prædeceſſoribus facere non poteſ, neque plus magnam rem, per quam nomen tuum eleves. Qui Rhenum Magantiam ponte ingenioſe tranſiceos primum iplamque civitatem & populum vaſtavit: deinde cunctaſque civitates Germaniæ vallans, Mettis pervenit, ubi murus civitatis divino nutu per noctem ruens, capta eſt civitas a Wandalis; Treverici vero in arenam hujus civitatis, quam mu-

B nierant, liberati ſunt. Poſt hæc cunctas Gallias Chrocus cum Wandalis, Suævis & Alanis pervagans, alias ſubſidione * delevit, aliaſque ingenioſe rumpens vaſtavit. Nec ulla civitas aut caſtet ab eis in Galliis liberata eſt. Cumque Arelato obſiderent, Chrocus a Mario quodam milite captus & vinculis conſtrictus eſt; qui ductus ad pœnam per univerſas civitates, quas vaſtaverat, impiam vitam digna morte finivit, cui Traſemundus ſucceſſit in regnum. *Fredegarium in chronologia ſecutus eſt Sigebertus Gemblacenſis, qui in Chronico ſuo ad annum Chriſti* 411. *pauca hæc memorat*: Wandali, duce Croſco *, Gallias pervagati, multas urbes & eccleſias ſubvertunt. Crocus tandem a Mariano præſide Arelati captus, & per victas urbes ignominioſe retractus, ad mortem tormentatur. Sub hoc turbine inter multos martyrizantur Sedunenſis Florentinus, & Hylarius, Deſiderius Lingonenſis cum Vinceotio archidiacono, Antidius Veſontienſis epiſcopus.

* *legi* melius

* *al.* obſidiem

* *legi* Croco *vel* Chroco

8 *Scriptores quidem Germani de hac Croci captivitate ac violenta morte nullam mentionem faciunt, eumque cum alio ejuſdem nominis duce aut rege Alemannorum confundere videntur. Inter eos* C *Henricus Pantaleon in Proſopographia part.* 1. *ad annum* 281. *pag.* 185. *ſic ſcribit*: Chrocus apud Germanos rerum geſtarum magnitudine in maxima auctoritate fuit, Gallieno & Licinio Valeriano Romanam rempublicam adminiſtrantibus, anno poſt Chriſtum ducenteſimo ſeptuageſimo. Itaque Germani eum regem elegerunt, atque ſub eo ſeſe ob multorum populorum collectionem Alemanos dixerunt. Hic cum Romanos contemneret, ejus auſpiciis Germani quatuor agminibus in Romanas provincias eruperunt. Ipſe cum parte exercitus in Gallias profectus, omnia ferro & igne populatus eſt. Primo Moguntiaci pontem tranſiit, ædes, templa diripuit & incendit. Poſtea Cabilo urbs expugnata; Privatus epiſcopus igne abſumptus. Inde Arelas Trevirorum Auguſta & Mediomatricum urbs vaſtata. Deinde omnibus profligatis, Hiſpanias obtinuerunt, atque Tarraconem caput Hiſpaniarum expugnarunt. Alia manus Germanorum Rhetias, Vindelicias & Italiam populati ſunt, & Ravennam uſque omnia protriverunt. Tum autem Gothi Aſiam, Pontum & Cappadociam pervadunt, ita ut Heracleam uſque arma eorum totonuerint. Athenas eum cepiſſent, ingentem librorum acervum in foro cumulant, quem cum comburere vellent, quidam ex ducibus prohibuit inquiens: Dimittamus illos Græcia, quibus dum incumbunt, imbelles fiunt. Eo tempore Servorum gens Pannonias & Noricum occuparunt, a quibus tum Danubio ſeparabantur. Itaque ingens luctus & ubique mœror in Romanis provinciis exortus. Hinc factum, ut Conſtantius, qui reliquis tyrannis reſiſtebat, Germanos ſibi ſtipendiis conciliaret, atque Crocum Germaniæ regem auxilii gratia eum copiis ad ſe pellexerit, cujus opera, mortuo patre, imperii habenas occupavit. Unde non minima laus Germanorum exſtitit, quod tantus imperator & Eccleſiæ reſtaurator ipſorum auſpiciis evectus fuerit. *Joannes Aventinus in Annalibus Boiorum, anno* 1554. *Ingolſtadii editis, lib.* 2. *pag.* 181. *&* 195. *fere ſimilia de Croco narrat.*

D Auct. G. C.

propter Crocum irruptionis ducem,

E *quem annalis cum altero ſimilis nominis duce vel rege confundunt.*

9 *Circa hanc Pantaleonis narrationem nunc aliqua notanda occurrunt, & primo quidem obſervo, ab ipſo imperium Valeriani & Galieni cum anno* poſt Chriſtum ducenteſimo ſeptuageſimo *perperam conjungi: nam ante annum illum Valerianus apud Perſas captivus detinebatur, & Gallienus interfectus fuerat, ut exactiores chronologi paſſim tradunt. Secundo erant circa genus martyrii* S. Privati, *dum affirmat, quod tunc* Privatus epiſcopus igne abſumptus *fuerit, niſi forte tantummodo ſignificare velit, hunc ſanctum epiſcopum uſtionibus afflictum fuiſſe, quemadmodum ſupra ex Auctario Flori retulimus. Tertio non eſt ullo modo veriſimile, quod Crocus ille Romanorum hoſtis, qui Gallias temporibus Valeriani & Gallieni devaſtavit, ſit idem cum iſto Alemannorum rege, cujus auxilio Conſtantinus imperium obtinuit. Adde, quod hic Alemannorum rex, qui Conſtantino tantopere favit, a Sexto Aurelio Victore in Epitome de Romanis imperatoribus apud nos pag.* 642. *&* in *Hiſtoria miſcella lib.* XI. *pag.* 304. Erocus *nominatur, licet Hadrianus Valeſius eumdem lib.* 2. *Rerum Francicarum pag.* 18. Crocum *appellet. Sed ſive is Conſtantini imperatoris adjutor* Erocus *ſive* Crocos *vocetur, numquam aliter illius protrahi poterit uſque ad initium ſeculi quinti, quo nonnulli martyrium* S. Privati *collocandum cenſent, ut jam breviter indicabimus.*

F *Dum nonnulli de hac quæſtione chronologi dubitant.*

10 *In Tillemontius tomo* 4. *Monument. Eccleſ. pag.* 225. *&* 655. *Acta* S. Privati *&* *ſupra relata Gregorii Turonenſis narrationi varias difficultates opponit. Attamen ibidem profitetur, ſe cum pluribus eruditis viris opinionem ejuſdem Gregorii Turonenſis in chronologia ſecutum eſſe. Ulterius progreſſi duo ſcriptores Benedictini, qui Pariſiis anno* 1730. *Gallice Hiſtoriam Occitaniæ typis vulgarunt, in Notis ad tomum primum ejuſdem Hiſtoriæ pag.* 638. *& ſequentibus, de tempore, quo* S. Privatus *coronam martyrii adeptus eſt, longam diſputationem inſtituerunt. Freti auctoritate Fredegarii, Aimoini, Sigeberti, aliorumque (hi tamen omnes ſcripſerunt poſt ætatem S. Gregorii Turonenſis) diverſis ratiociniis contendunt, Gregorium unam barbarorum irruptionem in Gallias cum altera confudiſſe, & ideo martyrium* S. Privati *incauti ſeculo quarto affigendum arbitrantur. Præterea ex principio Tillemontii, qui facile videtur plures barbarorum duces aut reges ejuſdem nominis diverſo tempore amiſſurus, ad hominem argumentantur, ut vulgo dici ſolet. Sed interim initio ſeculi quinti nullum Crocum aſſignant diſtinctum ab illo, de quo S. Gregorius*

A *Turonenſis agit: nam Fredegarius & reliqui Croco Wandalorum regi eadem adſcribunt, quæ Gregorius Turonenſis de ſuo Croco Alemannorum regè narraverat, ut manifeſtum eſt:*

aut inter ſe differant.

11 *Porro omnia iſtorum Benedictinorum argumenta talia non ſunt, ut nos cogant rejicere auctoritatem S. Gregorii Turonenſis, aut recedere a communiori opinione, quam illuſtriſſimus Boſquetus in Hiſtoria eccleſiæ Gallicanæ lib. 3. cap. 39. amplectitur & exponit his verbis:* Plures leguntur Alemannorum in Gallias irruptiones, ſub quibus Chriſtiani paſſi ſunt. Inter alias illuſtris eſt Chroci eorum Ducis depopulatio, cujus tempus apud auctores varium eſt: nam Sigebertus Chroci, quem CHAOSCUM vocat, vaſtationem ad annum Chriſti CDXII. & paſſos ſub eo Florentium, Hilarium, Deſiderium Lingonenſem, & Antidium Veſuntionenſem ſcribit; cui conveniunt Acta manuſcripta Deſiderii & Antidii, quæ ad Honorii & Theodoſii tempora referunt. At Gregorius & alii plurimi, Valeriano & Galieno imperantibus, Chrocum Gallias ingreſſum

B in Privatum Gabalitanum & alios ſæviſſe ſcribunt. Hunc CHROCUM Gregorius, SCORCONEM Privati vulgaria Acta, HERODEM eadem Acta apud Mombritium appellant. Conſtantius tamen eſt CHROCI nomen, quem ſub Valeriano & Galieno Gallias pervagatum fuiſſe amplius dubitandum non videtur, vel ante Valerianum captum, vel capto Valeriano, ſub Galieno vel Poſthumio demum cæſo ſub tyrannis: toties enim in Gallias hiſce temporibus irruperunt Alemanni, donec a Probo ultra Nicrum fluvium & Albim expulſi ſunt. *Illuſtriſſimus Boſquetus capite ſequente refert vulgaria Crocigeſta, qualia Gregorius Turonenſis & Fredegarius aliique paſſim poſteritati reliquerunt, & Acta S. Privati in compendium redigit.*

non bellum cum S. Gregorio Turonenſi ſuſcipimus.

12 *Dionyſius Sammarthanus in Notis ad inſtrumenta tomi primi novitiæ Galliæ Chriſtianæ pag. 137. de hac controverſia ſic meminit:* Quo tempore Alemanni, Croco duce, irruperint in Gallias, & tot tantaque damna intulerint, hic paulo moroſius inquirendum. Qui citius id factum volunt, conſignant anno circiter CCLXV. Valeriano & Gallieno imperatoribus, qui vero

C tardius, differunt hanc Galliarum ſtragem ad quinti ſeculi exordium. *Deinde ibidem proponit opinionem Gregorii Turonenſis, eamque defendit hac ratione:* Noſter Theodoricus Ruinartius in Notis ad Gregorium Turonicum utramque ſententiam proferi, ſed nihil decernit, ſatiſque habet nos remittere ad Tillemontium Hiſt. Eccleſ. tomo IV. ubi propenſior videtur in ſecundam opinionem. Ut magis incliner in priorem, præter ea, quæ jam dixi, facit hæc ratio. Si ineunte ſeculo quinto tot martyres in Gallia facti fuiſſent, qui ſeculo ſexto potuiſſent ignorari, ut certiſſime ignorati ſunt ab ipſo Gregorio Turonico, qui de omnibus (excepto uno Privatio) ſilet. *Non ignoramus, laudatos duos ſcriptores Benedictinos in Notis ad Hiſtoriam Occitaniæ pag. 639. huic Sammarthani argumento utcumque reſpondiſſe. Sed ea qualiſcumque ſolutio nondum nos movet, ut opinionem illorum amplectamur, niſi pro hac evidentiora rationum momenta adferantur. Cum tamen hæc & alia iſtorum eſtorum argumenta non ſint contemnenda, tantum ponderis eis tribuendum cenſuimus, ut initio hujus Commentarii prævii in margine martyrium* S. Privati *poſt medium ſeculi tertii, vel forſitan ineunte ſeculo quinto notaverimus. Nunc de Actis & ſacris reliquiis hujus ſancti Præſulis agendum eſt.* D

§. II. Varia Sancti Acta, publica ſacri corporis translatio, & mira ejuſdem inventio.

Recenſentur verba hujus Sancti Acta.

ACta S. Privati *die* XXI. *Auguſti leguntur apud Surium; ſed hic editor more ſuo ſtylum nonnihil mutavit. In ſupellectile noſtra litteraria habemus duo manuſcripta eorumdem Actorum apographa, quorum unum Petrus Poſſinus noſter anno* 1643. *ad Heuſchenium Toloſa miſit, & cui præfigitur hic titulus:* Sancti Privati martyris XII. Kalendas Septembria. Ex geſtis ejus, quæ habet Bernardus Guidonis epiſcopus Lodovenſis in Ms. codice de martyribus. *Alterum apographum nobis tranſcriptum eſt ex Trevirenſi Ms. Codice ſancti Maximini, illudque in ſubſtantia narrationis cum priori Ms. Toloſano Bertardi Guidonis concordat. Si quod tamen notatu dignum diſcrimen inter illa occurrat, id poſtea in annotatis obſervabimus. Utrumque autem Ms. exemplar iſtud cum editione Suriana fere convenit, ſi mutatum hinc inde ſtylum excipias.* E

de quorum antiquitate

14 *Joannes Columbus noſter in Opuſculis hiſtoricis ſupra citatis, quæ anno* 1675. *Lugduni Gallorum edita ſunt, pag.* 192. *arbitratur, Acta* S. Privati *conſcripta eſſe ante ætatem S. Gregorii Turonenſis, & hunc ſuam narrationem de martyrio* S. Privati *ex illo auctore exciſpſiſſe. Deinde tamen, allegatis quibuſdam Actorum fragmentis, tum Gregorium Turonenſem, tum iſtum Actorum ſcriptorem confidenter rejicit his verbis:* Sed tam vera de Croſeo ſeu Scorcone attulit ille auctor, quam de eo, qui ſanctum Privatum peremit! Neque enim Alemanni Croſrum ducem ſecuti, ſed Romani ex edicto Valeriani & Gallieni occidere ſanctum Privatum. *Verum hæc nova Columbi ſententia non ſolum contradicit S. Gregorio Turonenſi, aliiſque omnibus hiſtoricis, quos ſuperius num.* 2. *recenſui, ſed etiam veneranda antiquitatis monumento, quod Dionyſius Sammarthanus inter inſtrumenta ad tomum primum novitiæ Galliæ Chriſtianæ pag.* 137. *vulgavit:* in eo enim legitur S. Amatius, tertius Avenionenſis præſul, Avenione ab Alemannis obſeſſa, ſubditos ſuos hortatus eſſe, ut alacriter ad mortem ſeſe pararent, & imitaventur epiſcopos ſenio, ſanctitate, & doctrina claros (*inter hos nominatim* Privatum Gabali *recenſet*) *quos* Croeus omnium terrorimus hoſtium Chriſtianorum nulli parcens gradui, ſexui vel ætati .... percuſſit & obtruncavit. F

inter eruditos diſputatur ol

15 *Tillemontius tomo* 4. *Monument. Eccleſ. pag.* 651. *& alii eruditi ſuſpicantur, Acta* S. Privati *poſt ſeculum decimum compoſita eſſe, eo quod in iis* S. Privatus *ejuſque præceſſores ſedem in Mimatenſi viculo habuiſſe dicantur. Valeſius autem in Notitia Galliarum pag.* 214. *exiſtimat, antiquam præſulum Gabalitanorum cathedram ſeculo decimo exeunte ad urbem Mimatenſem tranſiſſe, quia ante hoc ſeculum epiſcopi iſtius diœceſeos numquam Mimatenſes, ſed ſemper Gabalitani appellabantur. Certe duo ſupradicti auctores Hiſtoriæ Occitanicæ tomo* 1. *pag.* 640. *ex diplomate quodam demonſtrant, Stephanum circa*

A *ca medium ſeculi decimi primo titulum epiſcopi Mimatenſis geſſiſſe. Quidquid ſit de antiquitate Actorum* S. Privati, *quam certis argumentis defendere non poſſumus, curioſo lectori videre licet ea, quæ Dionyſius Sammarthanus huic difficultati ſuperius apud nos num. 3. & ſequente reſpondit.*

& ex quibus hic breviora ac illiora edantur.

16 *At ſaltem illa novitatis aut recentioris ævi indicia non apparent in brevioribus* S. Privati *Actis, quæ forſan prædictis longioribus antiquiora ſunt, & quorum duo exemplaria typis impreſſa novimus. Primum habetur in Speculo hiſtoriali Vincentii Bellovacenſis, ubi lib. XI. cap. 75. geſta* S. Privati *paucis narrantur. Secundum in Collectione Bonini Mombritii apud nos tomo 2. fol. 225. occurrit. Videntur hæc duo exemplaria ex eodem fonte prodiiſſe: nam formæ iiſdem phraſibus expreſſa ſunt, & pro Croco rex Alemannorum ubique* Herodes *nominatur. Dubitamus, utrum quiſpiam hæc Acta breviora ex longioribus contraxerit, an vero ex brevioribus longiora adornaverit. Quare poſt hunc Commentarium prævium primo loco Acta breviora ex Vincentio Bellovacenſi recudemus, & cum editione Mombritiana conferemus.*

B *Deinde illis ex Ms. apographo Trevirenſi Acta longiora ſubnectemus, ut eruditus lector facilius de vetuſtiori alterutrius ætate judicium ferre poſſit. Interea progredimur ad translationem ſacri corporis & poſteriorem ejuſdem revelationem ſive inventionem, circa quas aliquod dubium noſtrum proponemus.*

Corpus beati ſanctiti Præſulis anno 1016.

17 *In Officiis propriis eccleſiæ Mimatenſis, quæ anno 1619. Lugduni Gallorum impreſſa habemus,* Domioica poſt feſtum ſancti Lucæ celebratur feſtum translationis ſancti Privati, *ut in Rubricis præſcribitur, & tunc occaſione hujus feſtivitatis in ſecundo Nocturno recitantur Lectiones ſequentes:* LECTIO IV. Circa annum milleſimum trigeſimum ſextum cum apud Anicium populares quidam inmultus graviter pacis publicæ quietem interturbarent, & urbis epiſcopus Stephanos fruſtra in eis compeſcendis laboraſſet, tandem vir prudens & providens adverſus tot mala in dies ingraveſcentia, hoc ſalubri conſilio uſus eſt. Vicinos omnes epiſcopos rogat, ut illic cum ſonum Sanctorum reliquiis convanire dignarentur, quorum C auctoritate, populi levitate repreſſa, tamſeri civilium diſſenſionum fluctus ſedarentur. Inter plures, qui piis poſtulationibus faciles aures præbuerunt, adfuit Raymundus Mimatenſis epiſcopus, qui cum ſuo clero & populo corporis ſancti Privati pignus admirabile illam ad urbem deportavit. Quo nuntio accepto, Anicienſes omnes, ad quos jam pridem virtutis Sancti fama pervenerat, ſimul cum epiſcopis jam præſentibus in ſacerdotalibus ornamentis pignora item ſua deferentibus, & univerſo civitatis clero, ſalutis oſtræ vaxillis præcedentibus, obviam proceſſerunt.

ſolemniter Anicium tranſfertur

18 LECTIO V. Cumque paululum extra urbem uteaque ſibi obviaret proceſſio, toto clero divina laudes perſonaote & feſtit vocibus acclamante turba, quæ undique convenerat, gemitibus & orationibus ſancti Martyris favorem & interceſſionem poſtulabat. Ex ea unus filium membris omnibus contractum ulnis deportans (inflammantibus etiam nonnullis Martyris potentiam expertis) & facta ſibi ab epiſcopis, maxime a ſancto Odilone Cluniacenſi abbate, qui ob cauſam memoratam & ipſe huic celebritati intereratur, ſancti Martyris reliquias vicinius adeundi facultate, maximo cum ejulatu filium profert, eum ſæpius in altum ferendo ſuſtentat, fletibus & querelis ad D ſui memoriam ſpectantem populum invitat: LE- AUCT. CTIO VI. Tam criſti ſpectaculo permoti aſtantes, G.C. precibus ſuis beatum martyrem Privatum interpellant, ut homini infelici oratione ſubveniret. Mox varo virtus Sancti apparuit maoifeſta: nam ſpiritus vitales per artus & membra juvenis ſunt diffuſi; dumque ipſius compaginum junctura ſolverentur, ſonitus audiebatur, & ad unamquamque corporis partem ſanatam gemitum emittebat æger. Demum cunctis iſta audientibus martyrem Privatum aoimo & voce collaudantibus, eum ſubito debilem reſiſtentem & plena membrorum ſoſpitate recepta, cum ceteris ambulantem, & in gratiarum actionem Medico ſuo laudes intonantem omnes mirantur. Hinc nonnulli terrore attoniti, alii lætitia geſtientes ſummam Dei in ſuo Martyre potentiam ſuſpiciunt ac venerantur, eamdemque ſupplices obteſtantur pro pacis ioter ipſos nnione firmanda & ſtabilienda; quam, protinus compoſitis tot diſſenſionum ac tumultuum fluctibus, pia Martyris interventione feliciter conſequuntur.

E *a Ragamundo vel Raimundo epiſcopo Mimatenſi,*

19 *Dionyſius Sammarthanus tomo 2. novæ Galliæ Chriſtianæ col. 89. notat, hunc epiſcopum Mimatenſem, qui reliquias* S. Privati *Anicium tranſtulit, Ragamundum vel Raimundum nuncupari, eumque fuiſſe primum, qui ineunte ſeculo XI. titulum Mimatenſis epiſcopi geſſerit, cum præceſſores ejus antea Gabalitani præſules appellarentur. Verum Sammarthanus in hac poſtrema vetatione fallitur: nam apud Mabillonium lib. 6. Operis Diplomatici num. 137. ex Chartario S. Theofredi profertur diploma anni 950. in quo Stephanus primus, hujus Raimundi & altevius Matefredi deceſſor, ſe ipſum diſerte Mimatenſem epiſcopum vocat, ut ſuperius ex duobus ſcriptoribus Hiſtoriæ Occitanicæ obiter monuimus. Porro circa jam dictam* S. Privati *translationem laudatus Sammarthanus in elogia iſtius Ragamundi vel Raimundi ibidem hæc habet:* Anno MXXXVI. beati Privati corpus Anicium tranſtulit, miraculorum virtute conſpicuum, de qno in Officio Sactorum Mimatenſium. *Juverit hujus anni milleſimi trigeſimi ſexti poſtmodum memmiſſe.*

F *& tamſi diciour poſſea delitueſſe,*

20 *Sauſſayus in Martyrologio ſuo Gallicano ad diem* IX. *Junii de annua memoria revelationis* S. Privati *ſive inventionis ſacri ejus corporis ſic mentionem facit:* Ipſo die Mimate Gabalorum inventio ſancti Privati epiſcopi & martyris, cujus purpura & laurea claret inſignis dies XXI. Auguſti. *At in Officiis propriis eccleſiæ Mimatenſis circa annuam illam feſtivitatem hæc Rubrica præmittitur:* Dominica tertia poſt Paſcha celebratur feſtum revelationis ſancti Privati, niſi impediatur feſto duplici primæ vel ſecundæ claſſis; tunc enim transfertur in proximiorem Dominicam. *Sed quocunque die feſtum iſtud celebretur, ibidem in Officio ad eam noſtram leguntur ſequentia:* Mimatenſes longo tempore a morte ſancti Privati, corpus illius venerandum e ſubterraneo ſepulcro, in quo primo illud poſt martyrium coodideranr, in plumbeo loculo, cum multis aliis ſanctorum reliquiis in cryptam baſilicæ ſanctæ Teclæ magni conventus celebritate intulerunt. Temporum vero injuria, & pietate marceſcente factum eſt, ut hic locus primo ſacris deſtinatus, diruins & collapſus profanis uſibus manciparetur, partim in ædes epiſcopales, partim in viridarium adoptatus, magnoque aggere terræ ſuper prædictam cryptam (con-

A geſto,) plurimis annis ſanctiſſimum corpus humi ſepultum & oblivioni mandatum eum variis Sanctorum reliquiis daliteſceret; donec anno milleſimo centeſimo ſeptuageſimo, Alexandro tertio ſummo Pontifice, Ludovico juniore tegnante, Aldeberto epiſcopo & Gabalorum Comite, qui ædem divæ Teclæ alio in loco conſtrui curaverat, Deo diſponente, revelatum eſt.

AUCT. G. C.

an anno 1170. in certum eſt.

22 Venerabilia Aldebertus in ſupradicto vicidatio terram alte io puteum effodi jufferat; cum ecce, humo pænſuodius effoſſa, ioventus eſt locus ſubterraneus, quadrato frontatoque lapide mirabilis, longitudinis pedum duodecim, latitudinis decem, oovam altitudiois; cujus in ſummo ab Otieote erat laterale oſtiolum, per quod non otſi eapite inflexo eurvatiſque genibus liber erat homioi ingreſſus, ſoliſque in cryptam immittendis & ex ea educeodis reliquiis videbatur idoneum. Res antiſtiti denuntiatur; qui eum beati Privati, quorumdam Innocentium aliorumque Sanctorum oſſa vere ibi inexiſtere comperiſſet, indictis & celebratis jejuniis, ſolennibulque proceſſioojbus, poſtridie Exaltationis ſanctæ Crueis magno teli-
B gionis apparatu, Clero & populo comitante, gaudio palpitans, ex illa ſubterranea caverna ſanctas reliquias beati Privati in præparata capſula honorifice repoſitas inter ulnas in cryptam majoris eccleſiæ, in qua primo poſt martyrium coditæ fuerant, aſportavis, reſervato axterius capite, ut diebus ſaocto Privato ſolemoibus populo venerandum & deolculandum exhiberetur. Variis languoribus affectis tunc prolpera ſalus, tanti corporis pignoti patrocinante, reddita eſt.

tempore Alexandri III. Mimatenſis epiſcopi.

23 *Habemus eamdem revelationis ſive inventionis hiſtoriam, etſi ſtylo nonnihil diverſam, in ſchedis manuſcriptis, quas laudatus Poſſinus noſter Toloſa ad Heinſebeuium miſit, & quibus io fine addunturſequentia*: Caput vero ejus reſervatum eſt extarius, quatenus in die ſolemoitatis ejus, poſſet ad vidaodum & deoſculandum fideli populo exhibeti. Prædicti vero corporis S. Privati inveaationem & translationem multæ viſiones & revelstiones factæ divinitus tam ipſi domino Aldeberto, quam quibuldam aliis præceſſerunt & præoſtenſæ ſunt; & multa patrata ſunt mitacula & virtutes, quæ omnia io libro ſigillatim diligentius eooſcripta habentur & leguntur: quem li-
C brum præfatus vir fidelis & verax dominus Aldebertus epiſcopus diſerto ſtylo compoſuit & conſcribi fecit, & is liber io archivis Mimatenſis eccleſiæ conſervatur. Facta fuit prædicta translatio corporis S. Privati, elapſo ſeptennio poſt eoncilium, quod Alexander Papa tertius convocaverat & celebraverat Turoniæ io feſto Pentecoſtes anno Domini MCLXIII. & ſic concluditur facta fuiſſe translatio ſuptadicta anoo Dominicæ Incarnationis MCLXX. *Videt, in hoc fragmento aſſignari eumdem annum Chriſti milleſimum centeſimum ſeptuageſimum, qui etiam in Officio Mimatenſis eccleſiæ exprimitur.*

quam invidiosum diſſimulandi capitulari cupitum.

24 *At ex utraque illa hiſtoria translationis & inventionis dubium quoddam mihi ſuboritur: eam in Lectionibus propriis traditur, ſacrum* S. Privati *corpus anno* 1036. *ſub epiſcopatu Ragamundi vel Raimundi ad Aucienſem civitatem ſolenniter translatum fuiſſe; poſtmodum vero in hiſtoria revelationis vel inventionis proxime relata dicitur idem corpus anno* 1170. *ſub epiſcopatu Aldeberti III. fortuito caſu repertum eſſe. Quis autem facile credat, ſacrum hunc theſaurum poſt ſolennem translationem & patrata miracula anni* 1036. *ſtatim adeo neglectum & oblivioni traditum fuiſſe, ut uſque ad annum* 1170. *omnibus ignotus delituerit, & tunc primum detectus fuerit? An forſan Auvicii remanſit, & uſque ad annum* 1170. *delituit? Hoc tenuere videtur Dionyſius Sammarthanus, dum in Gallia Chriſtiana noviſſimæ editionis tomo* 1. *col.* 90. *de Aldeberto* III. *Mimatenſi epiſcopo inter alia ſic ſcribit*: Corpus ſancti Ptivati relatum fuit ab eodem præſule Aldeberto. *Verum huic opinioni repugnat hiſtoria, quæ ex omnibus circumſtantiis indicat, illam ſacri corporis inventionem in urbe Mimatenſi contigiſſe. Dignentur itaque eruditi Mimatenſes hunc ſcrupulum nobis eximere, & probabilem tam miræ occultationis cauſam diſtinctius explicare.* D

ACTA BREVIORA

Ex Speculo hiſtoriali Vincentii Bellovacenſis libro XI. *cap.* 75. *quæ cum editione Mombritiana contulimus.* E

TEmporibus Valeriani & Gallieni *a*, ſæviente io Chriſtianos perſecutiona, indignatio Domini cómmota eſt contra Romanos, ita ut barbaræ oatinnes ab Oriente & Occideote adverſus Rempublicam prorueront, ut populos truetdarent. Tunc Alemaooi cum Herode *b* rege ſuo, *b* traolmiſſo Rheno, Gallias petierunt, & in Ganalitanæ * *c* regionis excidio animos armaque con- * *Mombrit.* Guavaltanam verterunt. Tunc iocolæ loci ad montem Gredo- *c* næ *d* qnaſi ad præſidium confugerunt; cui regioi vel eccleſiæ Privatus epiſcopus præſidebat: qui *d* cavernam ſibi io monsia cujuſdam ſupercilio fecit, in quo omni tempore ſtetit, oiſi cum ad agenda ſolemnia procedebat. Ibique poſitus, licet Gredonenſibus præſentia non ædeſſet, oratione non deerat; & quns corpore eontolari non poterat, ſpiritu conſortabat. *Sextius Præſul a*

a Interea barbari regionem vaſtantes, & ad *a Alemanni sapres* Gredoneaſem montem confluunt, & quos oppugnatione eapere oon poterant, duobus annis a *c* concluſos tenneruot, ut eos vel ſamis ingluvie? * *Mombrit.* vincereot. Igitur dum in bac ioteotione perſi- *fame* F ſtunt, fama detulit, Epiſcopum reginnis non aſſe cum elauſis; ſed intra receptsculum, quod ſibi tempnte pacis paraverat, enmmorari. Illico ad rapieodum eum convolant, ſperaotes per eum totius populi animos eontinuo ſtangi, & ad illam conditionem ſponte deſcendere, in qua vidiſſent epiſcopum tetineri. Cumque Vir ſanctus a barbaris per ioterpretem compellatus fuiſſet, comperiſſetque ad hoc ſe pernieiter * captum, ut luo- * *al.* pertinarum aoimos ad deditionis perſuaſionem mollirct *f*, reſpondis, oequaquam ſe hoc facturum; meliuſque ſibi eſſe quælibet ſubire dilctimina, quam ad tale facinus præbere conſenſum.

3 Tali itaque barbari reſponſione permoti, *verberibus* ſtatim eum fuſtibus cædunt, multiſque actum ver- *verisi; torquent ita* beribus ad vieum uſque perdocuot, eredentes *affligitur*, vel poſt illata ſupplicia ejus ſententiam eſſe mutandam. As ipſo in eadem voca perſiſtente, illi ſacrificia funeſta cum ingenti honore obtulerunt dicentes, aut quod idolis immolaret, aut in tormentis deficeret. As ille; Melius eſt, inquit, mihi præſeotes pœoas experiri, quam vobis & dæmoni-

Digitized by Google

A monibus veſtris ſtultiſſime humiliari. Cumque hæc & alia plura proclamaret, ſic in eum cœpit ſævire barbaries, ut majoribus flagrie ardentioribuſque flammis, & novis pœnarum generibus excruciatus, exanimis relinqueretur.

ut poſt aliquot dies ex cruciatu obierit.

4 Poſt hæc barberi cum viderent, ſe nihil poſſe proficere, ad Gredonem redierunt, ut ab incluſis pecem poſtularent; verſaque vice rerum, præſtiterunt obſeſſi, quod rogare debuerant *g*. Plebs ergo, egrediendi libertate conceſſe, illico ad epiſcopum congratulans univerſa encurrit; elii genibus ejus edvoluti, alii ore proprio ſancto corpori ulcera inflicta lambentes. At vero ſanctus meriyr Privatus ex ipſe eruciatione quaſſatus *, non multo poſt migravit ad Dominum. Et quia tune tanta in Chriſtianos perſecutorum fervebat rabies, ut nec Sanctorum cineribus parcerent, erypte in ſubterraneo facta eſt, in qua ſanctum curpus cum honore collocatum eſt. Hujus paſſio celebratur duodecimo Calendas Septembris.

* *Membris caſſatus*

ANNOTATA.

B

a *Valerianus & Gallienus ab anno* 254. *ſimul imperarunt uſque ad annum* 259. *vel ut alii volunt* 261. *quo Valerianus a Perſis captus eſt; Gallienus autem anno* 268. *Mediolani interfectus eſt.*

b *Rex aut dux iſte Alemannorum in Actis Mombritii etiam pro Croco vocatur Herodes. Unde conjicio, Vincentium Bellovacenſem & Mombritium hac Acta breviora ex eodem fonte hauſiſſe; quod etiam ex ſimilitudine narrationis confirmatur.*

c *Legendum eſt* Gevelitenæ *vel* Gabalitanæ *regionis, quæ provincia Galliæ nunc vulgo* le Givaudan *vel* Gevaudan *appellatur,*

d Gredo *vel Gredonenſe caſtrum, de quo Valeſius in Notitia Galliarum pag.* 237. *hæc habet:* Gredonem vel Gredonenſis caſtri munitionem olim exiſtimavi eſſe MONEGOON, qui locus Gabalis attribuitur; ſed poſtea acceſſi Catello, qui Gredonem GREZS interpretatur. Eſt autem Greze nunc ux caſtro vieus, radicibus montis adpoſitus, ab urbe ac monte Memmate vel Mimate non multum diſtans.

e *Vix credibile videtur, Alemannos illos Gal-*
C *lia vaſtateres in obſidione unius caſtri tam diu hæſiſſe.*

f *Mombritiana editio hanc periodum ita exprimit:* Ut ſuorum animos ed deditionem perſuederet, molliter reſpondit.

g *Tillemontius tome* 4. *Monument. Eccleſ. pag.* 223. *aſſerit, Alemannos a Gredonenſibus pacem petiiſſe, eo quod alimentis carerent. Fateor, id ex illo loquendi modo colligi poſſe, quamvis clare non exprimatur.*

D

ACTA LONGIORA

Ex Ms. apographo, quod in Trevirenſi monaſterio ſancti Maximini tranſcriptum eſt, & quod cum alio Ms. exemplari Bernardi Guidonis contulimus.

VAleriani & Galieni temporibus, qui tunc Romanæ reipublicæ præerant, gravis adverſus Chriſtianos perſequutio ſæviebat, adeo ut innumeris eorum edictis compulſi judices cum Officio ac militari manu ubique diſcurrerent, ceptoſque Dei cultores cuſtodiis manciparent, & ad judicium pertractos verberibus agerent, beſtiis lacerarent, igne torrerent, & tam diverſo affligerent genere tormentorum, ut poſſet etiam eb his mortis remedium deſiderari, quos conſtebat gretulatione torqueri. Ea namque tempeſtete Romæ Cornelius, Cyprianus Carthaginæ, ſummi antiſtites pro Chriſti nomine glorioſo meriyrio coronati *a* ſunt. Unde factum eſt, ut per tot ae tanta mala Domini indignatio tandem commota procederet. Nem cum diebus illis Romani nominis ſtatus, pacatis hoſtibus, incolumis haberetur, repente omnes pene berbaræ nationes, quæ in ſuis ſedibus continebantur, adverſus rempublicam unita intentione prorumpunt, adeo ut Orientem Occidentemque vaſtantes, cuncta proſternerent, populos trucidarent, &, omni regione populatione evacueta, ſolitudines relinquerent vaſtitate horribules,

Romanis imperatoribus Chriſtianos perſequentibus,

E

a

e E quibus Alemanni, tunc tranſmiſſo Rheno, Gallias petierunt numero quoquæ potius, quam virtute prævelidi; quibus Crocon regem illo tempore præfuiſſe confirmat antiquitas. Hæc itaque gens multitudine innumerabilis eum locuſtarum more non ſolum Gallia prrvagata, univerſa perterreret vel deleret (quod etiam magnarum urbium proteſtantur ruinæ) in Gavaldanæ *b* regionis excidium enimum atque arme convertit. Quod cum loci incolæ comperiſſent, ad montem, cui Gredone nomen eſt, pro rei neceſſitate confugiunt, & expetentes præſidium montis excelſi, quem edhuc non cura munierat, ſed nature, edeo ut ed tutelam loci illius etiem peregrini populi concurrantes, intolerendæ hoſtilitatis malum ſe eveſiſſe gratulati ſint.

Alemanni in Gallias irrumpunt,

b

F

3 Tunc regioni ſive eccleſiæ illi ſanctus Privetus præſidebat, ſedem in Mimatenſi *c* habens viculo, propteree quod, qui ante ipſum epiſcopatus ordinem tenuerant, in eo loco & commorati fuerant & ſepulti *d*. Tunc Vir ſanctitate præcipuus, tam religione flagrans, quam de quiete ſollicitus, ceunem *e* ſibi, ut dici moris eſt, in montis ſupercilio, quod vico ipſi ſuperaminet, grandi ſtudio & eleganti opere perfecit; in qua omni tempore conſiſtens, non uſquam ferme prodiit, niſi ad agenda tenum ex ritu ſollemnia procedebat. Ergo cum ſe præfatæ regionis populi in Gredonenſis montis munitione claufiſſent, ſanctum vero Privetum epiſcopum in ſupradictæ cauna ſuæ receptecule hoſtilis terror invenit, in qua poſitus, licet Gredonenſibus præſentialiter non adeſſet, oratione non defuit: nam quos corpore conſolari non poterat, ſpiritu confovebat,

& epiſcopum Gabalitanum capiunt,

c

d

e

4 Inte-

A 4 Interea iogreſſi barbari regiooem, univerſa
EX MSS. vaſtando ad Gredonenſem locum confluunt, in ea
quem Fidelibus ſuis ipcolas obſeſſuri: oam eum plurimos & primarios viros ex aliis regionibus concurrentes, eadem obſidione iocluſiſſent, non ſolum expugnationis ſpem, ſed nec aditum expugnationis habere potuerunt. Quibus incertis merito deſperatis, ad id factum ſeroces animos conferunt, ut quos grandi pernicitate vallaverunt, diuturno tempore clauſos tenerent, & qui capi expugnatiooe non poterant, vel famis ingluvie viocerentur. Hioc fuit, ut ipſa conſuſio per duorum annorum ſpatia traheretur. Ergo dum in hac inteotione perſiſterent, fama detulit epiſcopum regionis ipſius non eſſe cum clauſis; ſed in receptaculo, ut ſibi pacis tempore paraverat, commorari. Quo comperto, illico ad rapiendum eum boſtium pervolat multitudo; ea vel maxime ſpe, quia cum ipſe ſuiſſet eabibitus vel ſuorum obtutibus præſentatus, continuo totius populi animi frangereotur, atque ad illam conditionem ſponte deſcenB derent, in qua viderent Antiſtitem retineri.

deditionem haſtri faodere 5 Continuo igitur ad caunam deponitur Sanctus ad collem, inter montem ipſum & eccleſiam conſtitutum, in quo munimen eſt, cui tutoris nomen conditor vetuſtus impoſuit. Et cum ibi, ut barbaris aut neceſſitas aut moris eſt, ſaoctus Privatus epiſcopus ſuiſſet compellatus, comperiſſetque ad hoc ie perniciter capiendum, & ob id perducendum, ut luorum animos ad deditionem perſuaſione molliret; plebemque Dei & loci beneficio liberandam ad ſpontaneam captivitatem captus perſuaſor adduceret; nequsquam ſe hoc ille facturum reſpondit, confirmans, nec ſacerdotem debere tale plebi ſuæ præbere conſilium; oec populum in loco tutiſſimo commoraotem deditionis comentiam * præſtaturum; melius ſibi eſſe quælibet ſubire diſcrimina, quam ad tale ſacinus præbere conſenſum. Tali igitur barbari reſponſione permoti, ſtatim cum ſuſtibus cædunt, multiſque actum verberibus ad vicum uſque perducuot, credentes, vel poſt illata ſupplicia ejus ſenteotiam eſſe mutandam. At ille in esdem voee perſiſtens, hoc ſolum addidit, potuiſſe illis ſemel dicta ſufficere, ſi quidquam prudentiæ aut
** al. conivantiam.* C humanitatis habuiſſent; ſibi vero, quod ab illo poſcerent, oon licere.

ac idolis ſacrificare 6 Tuoc illi majore indignatione ſuccenſi, utpote rationis expertes, ad multo acriora proſiliunt, ut tantæ ſanctitatis virum ad idolorum compelleteot immolationem; quatinus, qui civium ſuorum male ſualns hoſtis eſſe noluerat, vel animæ ſuæ efficeretur ioimicus. Sacrificia ergo funeſta eomponuot, exhibita offerre cum ingenti interminatione cœperunt dicentes, ut aut eorum more immolaret idolis, aut in tormeotis deficeret. Sanctus vero Privatus epiſcopus hæc abſque cunctatione reſpondit: Miror, vos qualemcumque antiſtitem ad talia & tam execranda eompellere. Si aliquid vel humanæ providentiæ gereretis, poſſet apud vos abſque mea aſſertione cooſtare, multo eſſe rectius loci mei hominem quemlibet atrociſſimæ mortis ſubire cruciatus, quam plebem ſibi creditam amittere, & ipſe dum perit, auctorem perſiſtere perditionis.

profanos ſacrificantes 7 His auditis, illi moderationem tamen utcumque fiogeotes ajunt: Numquid te ad inclyta & barbaris obſervata compellimus? Nonoe & imperatores veſtri & judices eorum idola colunt, & Chriſtianos omoes ſacrificare compelluot? Ssnctus vero Privatus epiſcopus reſpondit: Agnoſco, quod eſt graviſſimum, vera eſſe, quæ dicitis: apparent enim principes Romaoorum in profanatione gentili oon tam peccata, quam crimina. Nam oiſi ita eſſet, in cooquaſſtione Romanæ reipublicæ poteſtatem nationes barbaræ non baherent. Quicquid eoim in perniciem noſtram geritis, noo ex virtute veſtra, ſed ex imperatorum noſtrorum gentilitate perficitur; ſed Deus noſter, quem vos penitus igboratis, tantæ potentiæ eſt, ot ad momentum temporis & principes, quos vos objicitis, liberet ab errore & idola veſtra proſternat; & nobis, tribulationum præſentium verbere caſtigatis, ſolita opitulatione ſubvenist. Ego tamen ſpe æternorum bonorum quæcumque mihi nunc iotenta fuerint tormeota deſpicio. D

effiguot verberibus adiſquotemantii, 8 Tunc barbari ſolito ſæviora protulere ſupplicia dicentes: Aut ſacrifica ſine mora, aut noveris, te diverſo tormentorum genere confectum ad exemplum omnium nova & execrabili morte periturum. Sanctus vero Privatus epiſcopus, nutu Dei conſtantem habens animum ad E omnia toleraoda, reſpondit: Adhibete ergo quodlibet cruciatuum genus, finem vitæ impooite, quem vultis. Ego in nomine Domini Dei mei aliud, quam ſum, eſſe non poſſum: meliusenim mihi eſt exſpectare pœnas præſeotes, quam vobis & dæmonibus veſtris ſtultiſſime ſerviendo cruciatus perpetuos non evadam. Et cum hæc & plura alia reclamaret, quaſi tunc paſſio incboaret, ſic in eum ſævire cœpit barbaries, & ita, ut majoribus flagris, ardeotioribus ſismmis & novis pœoarum vulneribus excruciatus Sacerdos Dei atque confeſſor exanimis relinqueretur.

ex quibus poſt breve tempus mortuus. 9 Poſt bæc barbari cum viderent, oibil ſe proſirere potuiſſe, boc tantum ſe ad Gredonenſem locum, uode profecti fuerant, retuleruot, ut ab ** de quodammodo* incluſis pacem quemadmodum * poſtularent. Verſa antem rerum vice, præſtiterunt obleſſis, quod rogare debueraot, ut illos magis crederes abſolutos; qui datis multis muneribus obſeſſis, & pacem & commercia meruerunt. Quod quis dubiuet meritis ſanctiſſimi Antiſtitis & martyris fuiſſe conceſſum, adeo ut contiouo poſt illius F paſſionem tota hoſtilitas ab obſidione diſcederet. Plebs vero, egrediendi tandem libertate conceſſa, illico ad Epiſcopum ſuum confeſſorem congratulans univerſa coocurrit; alii ejus genibus advoluti, alii ore ſancto corpori uleera ioflicta lambentes. Ita dono Dei pro tantæ miſerationis beneficio gratiæ io commune redduntur.

& a Fidelibus honorifice ſepelitur. 10 Beatus vero Confeſſor aliqoaotum temporis deinceps manſit in corpore: ex ipſa tsmen eruciatione quaſſatus, oon multo poſt ſeculo excedens ad gloiism ſibi debitam commigravit. Et quia per id, ut dixi, temporis adverſus Chriſtianos ubique perſecutio ſervebat, & tanta erat in perſequutoribus rabies, ut oec Sanctorum cineribus parcerent, quos injuſtiſſime puniebaot, aſſiſteotes ſancto Antiſtiti ſuo, ſalubriore conſilio crypiam ſepulturæ ipſius io ſubterraneo fecerunt, in qua ſanctum corpus cum ſumma veneratione collocatum eſt; in qua Dominus Deus noſter virtutum ſuarum beneficia pene quotidie, Martyris ſancti ſui meritis aſtipulaotibus, dignatur operari *ſ*, us ſit nomen Domioi benedictum io ſæcula ſæculorum. *ſ*

A N-

A

ANNOTATA.

a *Sanctus Cornelius Papa ante perſecutionem Valeriani imperatoris martyrio coronatus eſt, ut chronologi conſentiunt. Unde Tillemontius tomo 4. Monument. eccleſ. pag. 657. colligit, hæc Acta neque ab accurato, neque ab antiquo auctore conſcripta eſſe. At ille parachroniſmus in Actis brevioribus non legitur.*

b *Supra monuimus*, Gavalitanæ *vel* Gabalitanæ regionis *legendum eſſe.*

c *Ex hoc epiſcopatus epithete quidam conficiunt, hæc Acta compoſita eſſe poſt ſeculum decimum, quo cathedra Gabalitana ad urbem Mimatenſem tranſlata eſt, ut exiſtimant.*

d *Ex hoc loquendi modo ſequeretur, plures ante* D S. Privatum *in cathedra Gabalitana ſediſſe. Atqui men Dionyſius Sammarthanus unicum dumtaxat præſulem iſtius eccleſiæ ante* ſanctum Privatum *aſſignat.*

e Cauma *vel* Cauna *accipitur interdum pro tugurio forſan a voce Gallica* chaume, *ut in noviſſimo Cangii Gloſſario fuſius videre eſt.*

f *Eruditus lector facile videt, in his Actis varia referri, quæ in brevioribus ſupra editis non habentur. Sed iguoro, utrum poſterior quiſpiam ſcriptor brevioribus Actis hæc ornatus gratia adjecerit, an vero prudentior ſcriptor alius illa in brevioribus Actis ſtudioſe omiſerit, ut in Commentario prævio monui.*

DE SANCTO JULIANO
BENEARNENSI SEU LASCURRENSI IN GALLIA EPISCOPO.

B J. P. E

Cultus, geſta, tempus vitæ, notitia topographica.

SEC. V. *Inter pauca, quæ de hoc Sancto habemus, agitur de cultu ejus.*

HOdierna die inter Prætermiſſos mentio a nobis fit Juliani epiſcopi in Vaſconia ex Sauſſayo; quem præſulem a nonnullis cenſeri eumdem eſſe cum Laſcurrenſi ſeu Laſcurrenſi, ibidem ex eodem Martyrologio indicavimus. Hinc data nobis fuit occaſio inquirendi, an de Laſcurrenſi notitiæ aliæ invenire poſſent. Inventæ quidem illæ ſunt, ſed exiguæ admodum, ſufficientes tamen, ut S. Julianus iſte reliquis hujus diei Cœlitibus accenſeri poſſit, eccleſia, quæ ſub hujus ſancti titulo conſecrata ſit, teſtimonium perhibente de publica ejus veneratione. *Petrus de Marca in Hiſteria Bearnenſi lib. 1. cap. 15. pag. 69. & 70. tractat de noſtro ſancto Præſule, & poſt eum Gallia Chriſtiana tom. 1. col. 1285. noviſſimæ editionis: quæ autem ibi ex laudato hiſtorico Bearnenſi extracta ſunt, viſum eſt nobis huc tranſcribere. Sic itaque habent de primo ſedis Laſcurrenſis antiſtite* S. Juliano:

nonnullis obſcurioribus ac tenebris vitæ:

C 2 In antiquo eccleſiæ Benearnenſis breviario legitur, S. Julianum Trevirenſis eccleſiæ diaconum, a Leontio Trevirenſi præſule ordinatum epiſcopum, miſſum fuiſſe ad Benearnenſes, ut eos ad Chriſtianam fidem, conculcata idololatria, revocaret; quod præſtitiſſe dicitur. Exſtat in ſuburbio eccleſia ſub S. Juliani titulo conſecrata. Ut narrationem hanc perſuadeat Petrus de Marca, obſervat 1°. Leontium fuiſſe Aquitanum, uti hoc in breviario habetur: unde non mirum, ſi miſeratus popularium ſuorum cæcitatem, qui, relicta fide Chriſtiana, idololatriæ erant dediti, ad eos verbi Dei prænuncium miſerit. Obſervat 2°. Trevirenſem urbem tempore Leontii, hoc eſt, anno circiter CD. ſedem fuiſſe præfecti prætorio Galliarum, & quaſi totius Galliæ metropolim, uti nuncupatur a S. Athanaſio in Apologia; unde jure exarchatus in tota Galliarum diœceſi, ad eum pertinebat epiſcopos in eccleſiis vacantibus ordinare. Anno circiter CDVII. Vandali Gallias ingreſſi Trevirenſem urbem diruerunt, & per totam Galliam effuſi pervenerunt uſque ad Novempopulaniam, cujus urbes tunc gravi clade afflictæ ſunt. Neque vero Benearno barbarorum pepercit furor: qui tempore S. Julianum adhuc ſedisſe credimus. *Nos namque illud compendium ſecuti ſumus ſupra in ſigendo tempore, & quando-quidem alunde non ſcimus, quouſque poſtea ſupervixerit Sanctus, alligavimus eum ſeculo* V.

3 *Reliquum eſt, ut lectorem tantiſper detineam, exponendo* eccleſiam Laſcurrenſem, olim Beneharnenſem, *uti nuncupatur in laudata Gallia Chriſtiana, cujus notitiam ponit ante ſeriem epiſcoporum iſtius cathedræ*: Beneharnum, *inquit*, quod nomen eſt hodie provinciæ, fuit olim civitatis, & urbis epiſcopalis. V. C. Petrus de Marca Hiſtoriæ Benearnenſis lib. 1. cap. XI. contendit, Plinium in recenſione populorum Aquitaniæ, poſt Bigerros, Tarbellos & Cocoſates, meminiſſe Bearnorum ſeu Venarnorum, ſic enim legendum putat, non Venanorum. Contra vero Hadrianus Valeſius cenſet, nec Strabonem, nec Melam, nec Plinium, aut Ptolemæum de Benearnis locutos eſſe, ita ut primus, qui Benearni memineriſ, ſit Æthicus in Itinere a Cæſarea-Auguſta Benearnum, ſic: „ Foro Gallinrum M. P. XXX. „ Summo Pyrenæo XLVI. Foro ligneo V. Aſpalluca „ VII. Iorone XII. Benearnum M. P. XII. „. *Deinde nonnullis interjectis, aſſignat varia inſtrumenta, in quibus* Benarna urbs, Benarnum, civitas Benarnum *ſignata fuerint; unde colligitur ejuſdem nominis effermationem nonnihil diſcrepantem a ſuperiore etiam adhibitam olim fuiſſe. Nam* Benarnæ *meminit S. Gregorius Turonenſis epiſcopus lib. 9. Hiſtoriæ Francorum cap. 7. & cap. 20. in exemplari pactionis Guntramni & Childeberti ſcribitur:* De civitatibus, . . Burdegala, Lemovica, Caduroo, Benarno *&c. Apud Labbeum tom. 4. Conciliorum col. 1395. inter eos, qui ſynodo Agathenſi ad annum Chriſti 506. celebratæ, ſubſcribunt, habetur* Galactorius epiſcopus de Benarno: *in Matiſconenſi, quæ anno 585. habita notatur, apud eumdem conciliographum tom. 5. col. 978.* Savinus epiſcopus eccleſiæ Benarnenſium. *Ex his deſcimus, nomen hujus loci ab antiquiſſimis temporibus paulo aliter exprimi conſuevi ſſe: ſed de mutatione ejuſdem prorſus diverſa aliquid etiam dicendum.*

quibus ab eccleſiaſticis deſcriptis eccleſiæ, cui Sanctus præfuit,

4 A longo vero tempore Benearni nomen eſt ſoli pago, vulgo le Bearn; urbs vero pagi caput, poſtquam deſtructa fuiſſet a Normannis, omiſſo

topographica.

A omisso priori nomine, dicta est Lascuri & Las-
Auct. J. P. curra, propter varios in loco, ubi sita est, amniculi & fonticulorum circuitus, quos populares appellant LAS ESCOURRES, inquit Petrus de Marca loco jam supra laudato. Lascurram esse Benearnam veterum, docet quoque Hadrianus Valesius in Notitia Galliarum, ubi refellit Josephum Scaligerum, qui in notis ad Ausonium probare conatus est, Orthesium in Benearni locum successisse, mutato tantum nomine. Id autem falsi convincitur, tum quod hoc oppidum sit diœcesis Aquensis, tum quod sancti Galactorii Benearnensis episcopi, seculo VI. ineunte, corpus semper apud Lascurram fuerit asservatum D usque ad annum MDLIX. quo Calvinistæ sacrum hoc pignus combusserunt: quod innuit sedem episcopalem eo in loco usque perseveravisse. *Hæc, & plura dicuntur in Gallia Christiana, quam memorabam.* Hos habet terminos, Bigorræ comitatum ab ortu, præfecturas Bajonensem & Aquensem ab occasu, a septemtrione pagos Scalocensem (la Chalosse) & Taursanensem, a meridie Pyrenæos & vicecomitatum Solensem, *sicut ibidem scribitur. Habes, lector, quæ de* S. Juliani *cultu, gestis, ac ætate, qua floruit, colligenda nobis reliquit oblivioſa vetustas.*

DE S. LEONTIO EP. BURDEGALENSI

J. P. *IN GALLIA AQUITANICA.*

Veneratio publica, ætas, episcopatus; an miles sub Childeberto.

B E

SEC. VI. *Publicus Sancti cultus.* *Etiamsi non haberem multa, quæ de hoc Præsule dicam, sufficere tamen quæ dicam, ut locus ipsi detur inter alios hujusce diei Sanctos, illæso Urbani VIII. famoso decreto, persuasum habeo. Saussayus in Supplemento ita eum annuntiat ac laudat hodierna die:* Burdigalæ sancti Leontii, metropolis illius episcopi & confessoris, cognomento senioris, qui nobilissimo genere in Aquitania natus temporibus Arcadii imperatoris & filiorum ejus, militari in exercitu claruit: at sedatis Hispaniarum tumultibus, ad vitæ magis Deo hærentis studia conversus, obeunte extremum diem sancto Amando Burdegalensi antistite, coruscus jam virtutum multarum splendoribus, hanc ad ledem (renitens quantumvis) evectus est. Quo officio perfecto cum decore functus, aucto multis incrementis grege dominico, placida morte in Christo, qui vera est vita, obdormivit in territorio Ruthenensi. *Castellanus in Supplemento sui Martyrologii universalis eum refert his verbis:* Burdigalæ, S. Leontii senioris, episcopi. *Duobus his hagiologis adde nostrum* C *Jacobum Longuevallium, qui in sua Historia ecclesiæ Gallicanæ tomo 2. lib. 4. ad annum 541. ubi de duobus synonymis Leontiis eathedræ Burdegalensis præsulibus agens, utrumque dotibus ac virtutibus suis eamdem illustrasse affirmat, & primum quidem honoratum esse tamquam Sanctum die* XXI. *Augusti; secundum vero in sua ecclesia die* XV. *Novembris, quem pluribus ibi laudat. Et his testimoniis videtur satis constare de cultu publico* S. Leontii, *quem hic damus. Ad majorem tamen publicæ venerationis confirmationem adde ista.*

Supplementi Sanctorum 2 *Habemus* Supplementum Proprii Sanctorum secundum usum ecclesiæ sancti Victoris Massiliensis, *typis editum, nescimus quo anno, quia primum folium deest; in quo Supplemento assignatur* XXI. Augusti *Officium* Leontii epise. & confess. In primo Nocturno Lectiones de Scriptura occurrenti (*& adscribitur manu* semiduplex) In tertio Nocturno Homilia in Evangel. Homo quidam peregre, ut in communi Conf. Pontif. & cætera omnia dicuntur de com. conf. Pontif. Sed in suo monasterio, quod est in diœcesi Rutheoensi solenniter celebretur. *Situm hujus monasterii, cujus nomen non exprimitur, eruditis diœceseos Ruthenensis incolis vel accolis distinctius determinandum relinquimus; nisi forte sit Conchense, de qua agitur in Gallia Christiana tomo 1. col. 235. & sequentibus novissimæ editionis. Ex dio autem* XXI. *Augusti, qui in dicto Supplemento signatur, colligo indicari* Leontium *primum seu seniorem, quem hic damus.*

3 *Floruit* S. Leontius *seculo* VI. *Apud Castellanum citatum apponitur ei annus* 545. *apud Cointium in Historia ecclesiastica Francorum tomo 1. de illo tractatur ad annum* 541. *Etsi autem* quando floruit, & ea concilia Aurelian. *perspectum nobis non est, quo anno obierit; non vixisse tamen post annum Christi* 549. *conficitur ex eo, quod in Gallia Christiana de Leontio II. proximo ipsius successore, dicantur ista tom. 2. col.* 793. Hic autem misit ad synodum Aurelianensem V. Vincentium presbyterum, qui vice sua interesset, anno DXLIX. *prout videre datur tomo 2. Conciliorum, col.* 1450. *editionis Harduinianæ. Quia tamen in Gallia Christiana, quam designabam, nec initium vitæ, nec episcopatus, nec utriusque finis ibidem in* S. Leontio II. *legitur; non videmus, certo constare vi nominis, quod* F *amborbus Leontiis est commune, in illa subscriptione magis exprimi* Leontium *primum, quam secundum, nisi aliunde hoc probetur. Accedit ea, quod in tomo mox allato col.* 793. *non signatur annus, quo* Leontius II. *ad sacras insulas admotus est. Si autem hic subscripserit concilio Aurelianensi quarto, tamquam præsul Burdegalensis, quod anno Christi* 541. *celebratum est, tunc clarum est, eo usque* Leontium I. *non supervixisse, etiamsi interim non constet, quo anno vivere desierit. Verum uter e duobus illis præsulibus isti synodo subscripserit, inter auctores non convenit, sicut refert Longuevallius.*

4 *In Gallia Christiana col.* 793. *hæc dicuntur* subscripse- *in Leontio II.* subscripsisse concilio IV. Aurelia- runt nensi an. DXLI. legitur in Gallia Christiana Sammarthanorum; quod pernegat Cointius, hac solius ratione, quod anno DXLI. quo habita fuit synodus Aurelianensis IV. Leontio huic non licuerit per ætatem episcopali officio fungi, & sedere inter episcopos in concilio. Sed non video, tunc omnino immaturam episcopatui fuisse Leontii dicti junioris ætatem. In primo juventutis flore, ut ipsius Cointii verbis utar, militavit

A vit in caſtris Childeberti anno DXXXI. Primum juventutis florem appellare poſſumus ætatem viginti duorum annorum. Quid vetat igitur eum, quo anno DXXXI. annos 22. natus erat, anno DXLI. epiſcopum fuiſſe, ſcilicet anno ætatis ſuæ triceſimo ſecundo? Attamen per nos liceat Leontii ſeniori tribuere ſubſcriptionem, quæ legitur in concilio IV. Aurelianenſi anno DXLI. & quidem ei convenire magis videtur quam juniori. *Hæc dicuntur ibi in Leontio II. quibus conſentiunt iſta, quæ erant ibidem præmiſſa in* Leontio I. *col.* 792. Anno DXLI. adfuit concilio IV. Aurelianenſi ſecundum opinionem veriſimiliorem, & ex quorumdam ſententia præſuit. *Ex his ſequitur, ut hallucinatus fuerit Sauſſayus ſupra, ubi natales ejus effigit* temporibus Arcadii imperatoris.

elogium ejus

5 *Ponitur inter ſedis Burdegalenſis antiſtites ordine nonus, & Amelii vel Æmilii ſucceſſor. At de hoc re inferius. Porro generis claritudine, & eximia vitæ integritate, nec non magna apud populares ac principes auctoritate ſpectabilem fuiſſe; quibus adde inſignem erga eccleſiam ſuam & erga pauperes munificentiam; conficitur ex elogio ejus,*

B *quod Fortunatus metrice concinnavit ſub hoc titulo:* Epitaphium Leontii epiſcopi aoterinſis civitatis Burdegalenſis. *Habetur in editione Broweri lib. 4. carmine 9, a pag.* 101.

Ultima ſors avido graviter properavit hiatu,
Paſtorem rapiens, quit fuit arma gregis.
Hoc recubant tumulo venerandi membra Leonti,
Quo ſtetit eximium pontificale caput.
Quem plebs cuncta gemens confuſa vnce requirit,
Hinc puer, hinc juvenis deflet, & inde ſenes.
* *f.* &c Defenſoris opem hic * omnis perdidit ætas,
Et quantum coluit, nunc lachrymando docet.
Nemo valet ficcis oculis memorare ſepultum,
Qui tamen in populo vivit amore pio.
Egregius nulli de nobilitate ſecundus,
Moribus excellens, culmine primus erat.
Hic pietate nova cunctis minor eſſe volebat,
Sed magis hic meritis & ſibi major erat.
C Quo præſente viro meruit diſcordia pacem,
Expulſa rabie corda ligabat amor.

ex Fortunato:

6 Eccleſiæ totum conceſſit in ordine cenſum,
Et tribuit Chriſto, quod fuit ante ſuum.
Ad quem pauper opem, precium captivus babebat,
Hoc proprium reputans, quod capiebat egena.
Cujus de terria migravit ad aſtra facultas,
Et plus iſte Deo, quam ſibi vixit, homo.
Cordis in amplexu retinens, & pectore plebem,
Diceret ut populum ſe generaſſe patrem.
Namque ſuos cives placida ſic voce monebat,
Confitereris ut hunc ad ſua membra loqui.
Ingenio vigilans, dives quoque dogmate Chriſti,
Et meruit ſtudio multiplicare gradum.
Largior in donis abſens ſibi junxit amaotes,
Et qui non fuerat munere, notus erat.
Principibus carus, hujuſque amor unicus urbis,
Feſtinans animis omnibus eſſe parens.
Luſtra decem pollens, ſeptem quoque vixit in annis,
Mox urgeor die raptus ab orbe fuit.
Sed quis cuncta canat, cum tot bona ſolus babebat,
Nunc uno in tumulo plurima vota jacent.
Hæc ubi parva omnis, cum tu mereaſtis opima,
Carmina Theodnſius * præber amore tuus.

D AUGT. J. P.

* Theodoſius avus, & grammaticus

7 *Diſcimus ex hoc carmine tempus vitæ* S. Leontii, *in quo diſerte ſcribitur* luſtra decem & ſeptem in annos *vixiſſe, id eſt, annos ſeptem & quinquaginta. Deinde, quod inter alia ejus elogia refertur,* Principibus carus, *ſic exponit Browerus in notis pag.* 117. Qui inclinante imperio cum Gothis in Gallia dubium certamen habuerunt. Conſtat enim Valentinianum, Anthemium, Avitum impp. tantum epiſcopis, quorum aliquod præterim eſſet in Gallia nomen, indulſiſſe, ut, quod Sidonius aperte loquitur, per ipſos plerumque legationes ad barbaros mearent, ipſiſque primum non ſolum tractata pax referaretur, verum etiam tractanda committeretur. *Addit Browerus:* Hinc ad Baſilium epiſcopum ſcribens, de Leontio, ejuſque collegis *&c. Hæc confirmantur ex Apollinare Sidonio, qui lib. 7.* E *epiſtola 6. ad Baſilium, pag.* 184. *editionis Sirmondianæ anno* 1652. *Pariſiis vulgatæ, hæc ſcribit:* Tu lacratiſſimorum pontificum Leontii, Fauſti, Græci, urbe, ordine, caritate, medius inveniris. Per vos mala fœderum currunt, per vos regni utriuſque pacta conditioneſque portantur. Agite, quatenus hæc ſit amicitia, concordia principalis, ut epiſcopali ordinatione permiſſa, populos Galliarum, quos limes Gothicæ ſortis incluſerit, teneamus ex fide, etſi non tenemus ex fœdere. *Obſerva obiter, Leontium illum, qui a Sidonio nominabatur, non eſſe Burdegalenſis ſedis epiſcopum, ſed Arelatenſis; vide notas Sirmondi ad dictam epiſtolam pag.* 73. *& Cointium in Annalibus eccleſiaſticis Francorum tomo* 1. *ad annum Chriſti* 541. *n.* 63. *Arelatenſem vere cum Burdegalenſi videtur confudiſſe Browerus in notis mox allegatis, ſi textum ejus conſideres.*

8 *Controverſia eſt, cui ſucceſſerit proxime in epiſcopatu* S. Leontius *noſter. Quæ Cointius habet de ordine aliquorum epiſcoporum, qui ſpectant ad præſens argumentum, legi poſſunt ad annum citatum a num.* 58. *ubi obſervat,* ſententiis adeo di- F verſis locum dediſſe Sidonium Apollinarem, & Venantium Fortunatum varie explicatos. *In tomo* 2. *Galliæ Chriſtianæ autem deſignata col.* 790. *& ſeqq. hi ponuntur epiſcopi, & hoc ordine:* V. S. Amandus. VI. S. Gallicinus. VII. Cyprianus. VIII. Amelius. IX. Leontius I. *Deinde* X. Leontius II. *Sed ordinem hunc non eſſe perfectum, conſtat ex Fortunato lib.* 1. *carmine* 15. *in quo hæc ſcribit de Leontio II. urbis Burdegalenſis epiſcopo:*

ejus duof ſor

Tertius a decimo huic urbi antiſtes haberis,
Sed primus meritis enumerandus eris.

Ibidem col. 791. *dicuntur iſta:* Poſt Gallicini mortem Burdigalenſis eccleſia diu paſtore caruit, ob illatum orthodoxis bellum ab Ariano rege. Sed eo mortuo circa annum DCLXXXIV. ex omnibus pene catalogis, tandem electus eſt Amelius, al. Æmilius, cujus meminit Fortunatus tamquam aoteceſſoris Leontii, lib. 1. Carm. c. 11. (*id eſt* XI.) *quem hæc canentem recitat:*

Qui cupis egregii ſtructorem noſcere templi,
Tam pia non patiar vota latere tibi.
Longius hinc olim ſacra cum delubra fuiſſent,
Et plebs ob ſpatium ſæpe timeret iter;

Exi-

A Auct. J. P.

Exiguum dederat hic præſul Amelius arcem,
Chriſticolam populum nec capiente loco.
Quo vitæ claudente diem, pro * lege graduque
Venit ad heredem hoc opus, hicque locus.
Fundavitque piam dehinc * papa Leontius æ-
lam,
Obtulit & Domino ſplendida dona ſuo.
Quam venerandus habet propriam Dionyſius
ædem,
Nomine ſub cujus ſanctificata nitet.

* al. dehinc
† al. hanc

in epiſcopatu

9 *Ex his conficitur*, Leontium *ſucceſſiſſe Amelio in epiſcopatu; verum an huic proxime & immediate ille ſucceſſit? Negat Cointius; affirmat auctor tomi* 2. *Galliæ Chriſtianæ Dionyſius Sammarthanus col.* 791. *quam citavi, ita ſcribens*: At quidquid dicat vir doctus, ſenſus obvius (*hujus nempe, quem protulerat, verſus diſtichi*, Quo vitæ claudente diem *&c.*) ſignificat Leontium, poſtquam Amelius diem extremum clauſiſſet, epiſcopum creatum fuiſſe, & tamquam Amelii heredem, ipſiuſque in ſede Burdegalenſi ſucceſſorem, curam habuiſſe perficiendæ ac amplificandæ eccleſiæ, quam inchoaverat Amelius. Itaque B exiſtimo immediate poſt Amelium ſubrogari debere Leontium primum. *Hæc ſententia nobis etiam videtur propius ad verum accedere. Unde fit, ut proximus* Leontii *in epiſcopatu Burdegalenſi deceſſor non fuerit S. Amandus, ſicut ſupra num.* 1. *indicabat Sauſſayus, cujus gratia hæc dicta ſunto.* D

10 *Martyrologus idem in alio, uti ſuſpicor, puncto hallucinatus eſt, quando dixit, noſtrum Præſulem* in militari exercitu claruiſſe: at ſedatis Hiſpaniarum tumultibus ad vitæ magis Deo hærentis ſtudia converſum. *Suſpicor, inquam, hic a Sauſſayo* Leontium *primum cum ſecundo confuſum fuiſſe: & ratio eſt, quia huic ſecundo, non illi militia alibi tribuitur.* Junior, *aut laudatus Cointius num.* 65. eum in primo juventutis flore poſitus, & annis parvus eſſet, meruit in regiis Childeberti caſtris anno Chriſti quingenteſimo trigeſimo primo, ut ſuo loco probatum eſt. *Hunc eodem ſub rege in Hiſpania meruiſſe, affirmatur etiam in Galliæ Chriſtianæ in Leontio II. col.* 793. *& in Hiſtoria eccleſiæ Gallicanæ, quam ſupra aſſignavi, dicitur* gloriam ſibi peperiſſe martio animo in bellis adverſus Viſigothos Hiſpaniæ. *Hinc patet, convenire teſtimonia auctorum contra Sauſſayum. At cur recurrimus ad recentiores, quando Fortunatum habemus? Nam lib.* 1. *carmine* 15. *de Leontio epiſcopo Burdegalenſi II. hæc ſcribit*: E

Verſus ad Hiſpanias aciem cum rege ſereno
Militiæ crevit palma ſecunda tuæ.

Hæc ſunt, quæ de ſancto Leontio *noſtro tempus edax rerum ad nos tranſmiſit cum poſteris communicanda.*

du milit. fuerit ſub rege Childe.

DE S. AVITO CLAROMONTENSI EPISCOPO,

ISTIUS NOMINIS PRIMO,

CLAROMONTE IN ARVERNIA,

G.C. COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§. I. Annus hujus Sancti cultus, promotio ad epiſcopale munus, virtutes, & mira ſub ipſo plurium Judæorum converſio ad fidem Chriſtianam.

C F

Anno circit. DXCIV. Variis deficit in Martyrologiis

BOllandus noſter *Acta* S. Aviti *Junioris, fratris ſecundi, qui ſeculo* VII. *cathedram Claromontenſem tenuit, die* XXI. *Januarii breviter illuſtravit. Hodie in Martyrologio Caſtellani occurrit alius* S. Avitus, *qui ſeculo* VI. *eamdem eccleſiam Claromontenſem magna cum laude ac pietatis fama gubernavit. Non ignoramus, annuam ejus memoriam etiam aliis diebus aſſignari, quandoquidem Sauſſayus ad diem* XX. *Septembris in Supplemento Martyrologii ſui Gallicani pag.* 1169. *hunc ſanctum Præſulem annuntiat ſequentibus verbis*: Claromonte Arvernorum ſancti Aviti epiſcopi cognomento ſeninris. Hic vir Apoſtolicæ gratiæ & virtutis Judæos illius municipii (referato ab eorum oculis velamine infidelitatis) ad Chriſtum verum animarum lumen mirabili facinore convertit, inque vigilia Pentecoſtes conglobatim coram ſe proſtratos & baptiſmum flagitantes, ex gaudio ſpirituali pias in lacrymas effuſus, ſalutari aqua abluit, chriſmate linivit, atque in ſinum matris Eccleſiæ cooptavit, flagrantibus (ut Gregorius Turonenſis refert) cereis, lampadibus fulgentibus, totaque civitate nitente de grege noviter candidato: erant enim, qui tum ovili Dominico acceſſerunt, amplius quingenti. At ſanctus Pontifex, tam copioſa Chriſto progenita prole, aucta Eccleſiæ gloria, multiſque editis divinis virtutibus, ovans de lucris Domini, ejus ad conſpectum, quem unice ſemper concupierat, tandem voti compos evolavit. *Ferrarius in Catalogo Sanctorum, qui in Romano Martyrologio non recenſentur, eadem die* XX. *Septembris de hoc* S. Avito *meminit.*

annuntiatur die Sanctus

2 *Etſi recentiores iſti Martyrologi non ſufficiant ad probandam hujus Epiſcopi ſanctitatem, tamen aliunde de ea certiores reddimur: nam S. Gregorius Turonenſis eumdem Præſulem paſſim* beatum *vel* ſanctum *appellat. Huic adde eminentiſſimum Baronium, qui in Annalibus eccleſiaſticis ad annum Chriſti* 579. *num.* 24. *hunc Antiſtitem titulo* ſancti *ornat, ibidemque num.* 26. *aſſerit, eum cuncta ſua ſancti Spiritus arbitrio geſſiſſe, ac miracu-*

A *raculis corusc asse. Præterea noviſſimi Galliæ Chriſtianæ editores teſtantur, illum quotannis Officio duplici honorari, dum tome* 2. *iſtius Operis col.* 243 *ſic ſcribunt*: Sancti Aviti feſtum celebratur una cum feſto ſancti Sidonii XXIII. Auguſti; at in novo Breviario, cujus ſpecimen editum eſt anno MCCVI. feſtum ſancti Aviti duplex decernitur XXI. Auguſti. *Nos in eligenda annuæ feſtivitatis die Martyrologium Caſtelliani, ac ultimum Claromontenſis eccleſiæ decretum ſecuti ſumus.*

qui inter multos illuſtriores, 3 *Ruinartius inter addenda & mutanda poſt editionem ſuam Gregorii Turonenſis aliorumque veterum monumentorum col.* 1392. *teſtatur, ſcriptorem quemdam ante ſexcentos annos Acta S. Aviti collegiſſe, eaque ſic inchoaſſe*: Arverna igitur civitate ſecundum ſeculi dignitatem beatus Avitus, non infimis nobilium natalibus ortus eſt, qui tempore pueritiæ ſuæ uſque ad archidiaconi arcem, Deo diſponente, perductus eſt. Defuncto itaque Cautino epiſcopo, plerique intendebant ad epiſcopatum *&c. Cum ſcriptor ille poſterior, cujus collectic nobis ad manum non eſt, excepta patriæ ac nobilitatis notitia, in aliis paſſim S. Gregorium Turonenſem ſecutus fuerit, nos hunc ipſum fontem adhibimus, & præcipua* S. Aviti *geſta excerpemus ex eodem Gregorio coævo, qui in Hiſtoria Francorum lib.* 4. *cap.* 35. *prognationem hujus Sancti ad cathedram Claromontenſem, natalibus aliiſque prætermiſſis, ita narrare incipit*: Defuncto igitur, ut diximus, apud Arvernum Cautino Epiſcopo, plerique intendebant propter epiſcopatum, offerentes multa, plurima promittentes; nam Euſraſius presbyter, filius quondam ſenatoris Ennodi, ſuſceptas a Judæis ſpecies magnas regi per cognatum ſuum Beregeſilum miſit, ut ſcilicet, quod meritis obtinere non poterat, præmiis obtineret. Erat quidem elegans in converſatione, ſed non erat caſtus in opere, & plerumque inebriabat barbaros, ſed raro reficiebat egenos. Et credo, hæc cauſa obſtitit, ut non obtineret, quia non per Deum, ſed per homines adipiſci voluit hos

C honores. Sed nec illud potuit immutari, quod Dominus per os ſancti Quintiani locutus eſt: Quia non ſurgit de ſtirpe Hortinzi, qui regat eccleſiam Dei.

veſtis Gregorio Turonenſi, & lege col. 44 4 Congregatis igitur Avitus archidiaconus clericis in eccleſia Arverna multa * quidem promiſit, ſed tamen accepto conſenſu ad regem petiit, voluitque ei tunc Firminus, qui in hac civitate Comes poſitus fuerat, impedire; ſed ipſe nno abiit. Amici autem ejus, qui in hac cauſa directi fuerant, rogabant regem, ut ſaltem una dominica præteriret, ut hic non benediceretur. Quod ſi propalaretur, mille aureos regi darent. Sed rex his non annuit. Factum eſt ergo, ut congregatis in unum civibus Arvernis, beatus Avitus, qui tunc temporis, ut diximus, erat archidiaconus, a clero & populo electus cathedram pontificatus acciperet; quem rex in tanto honore dilexit, ut parumper rigorem canonicum præteriens, in ſua eum præſentia benedici juberet dicens: Merear de manu ejus eulogia accipere. Hæc enim in gratia fecit, ut apud Mettenſem urbem benediceretur.

ad cathedram Claromontanam evectus, 5 Idem, accepto epiſcopatu, magnum ſe hominibus præbuit, juſtitiam populis tribuens, pauperibus opem, viduis ſolatium, pupilliſque maximum adjumentum. Jam ſi peregrinus ad eum advenerit, ita diligitur, ut in eodem ſe habere & patrem recognoſcat & patriam, qui cum magnis virtutibus floreat, & omnia, quæ Deo ſunt placita, ex toto corde cuſtodiat, iniquam in omnibus axſtirpans luxuriam, juſtam Dei inſerit caſtitatem. *Duo in hac narratione breviter illuſtranda occurrunt, ac primo quidem dicitur rex parumper rigorem canonicum præteriiſſe, quia hunc ſanctum Antiſtitem in civitate Metenſi conſecrari juſſit: nam ſecundum præſcripta canonum, conſecrationes epiſcoporum a metropolitano in propria provincia fieri conveniebat. Secundo voluit rex de manu ejus accipere* eulogia, *quæ vox ſignificat aliquando ſanctiſſimum Euchariſtiæ ſacramentum, & ſubinde tantum panes benedictos, quos epiſcopi vel ſacerdotes præfcatibus ta ſacrificio Miſſæ diſtribuebant. Videtur ea vox hoc loco alterutram ſignificationem habere, quamvis etiam varia alia ſignificet, ut in auctiore Cangii Gloſſario videre eſt.*

plurimos ſubdens E 6 *Quomodo autem ſanctus hic Antiſtes multos Judæos ad fidem Chriſtianam converterit, laudatus Gregorius Turonenſis in Hiſtoria Francorum lib.* 5. *cap.* 11. *exponit his verbis*: Et quia ſemper Deus noſter ſacerdotes ſuos glorificare dignatur, quid Arverno da Judæis hoc anno (*ſuperius aſſignat annum, quo Childeberius Sigiberti filius regnare cœpit, id eſt anno Chriſti* 576. *ut Ruinartius & noviſſimi Galliæ Chriſtianæ editores obſervant*) contigerit, pandam. Cum eoſdem plerumque beatus Avitus epiſcopus commoneret, ut relicto velamine legis Mnlaicæ, ſpiritaliter lecta intelligerent, & Chriſtum Filium viventis Dei prophetica & regali auctoritate promiſſum, corde puriſſimo in lacris Litteris contemplarentur, manebat in pectoribus eorum, jam non dicam, velamen illud, quo facies Mnyſi obumbrabatur, ſed paries. Sacerdote quoque orante, ut converſi ad Dominum velamen ab eis litteræ rumperetur, quidam ex his ad ſanctum Paſcha ut baptizaretur, expetiit, renatuſque Deo per baptiſmi ſacramentum, cum albatis reliquis in albis & ipſe procedit. Ingredientibus autem populis portam civitatis, unus Judæorum ſuper eaput converſi Judæi oleum fœtidum, diabolo inſtigante, diffu- F dit. Quod eum eunctus abhorrens populus voluiſſet eum urgere lapidibus, Pontifex, ut fierec, non permiſit. Dia autem beato, quo Dominus ad cælos poſt redemptum hominem aſcendit glorioſus, cum Sacardos de eccleſia ad baſilicam plallendo procederet, irruit ſuper ſynagogam Judæorum multitudo tota ſequentium, deſtructamque n fundamentis campi plaoitiei adſimilat.

ad fidem Chriſtianam addunit, 7 Alia autem die Sacerdos eis legatos mittit dicens: Ut ego vos confiteri Dei Filium non impello, led tamen prædico, & ſalem ſcientiæ veſtris pectoribus trado: paſtor ſum enim Dominicis ovibus ſuperpoſitus, & de vobis ille verus Paſtor, qui pro nobis paſſus eſt, dixit habere ſe alias oves, quæ non ſunt ex ovili ſuo, quas eum oportear adducere, ut fiat unus grex & unus paſtor. Ideoque ſi vultis credare, ut ego, eſtote unus grex, cuſtode me poſito; ſin vero aliud, abſcedite a loco. Illi autem diu æſtuantes atque dubitantes, tertia die, ut credo, obtentu Pontificis conjuncti in unum, ad eum mandata remittunt dicentes: Credimus Jeſum Filium Dei vivi, nobis prophetarum vocibus repromiſſum; & ideo petimus, ut abluamur baptiſmo, ne in hoc delicto permaneamus. Gaviſus autem nuntio Pontifex, nocte ſancta Pentecoſtes, vigiliis ce-

Auct. G. C.

A lebratis, ad baptiſterium foras moranеum egreſſus eſt, ibique omnis multitudo coram eo proſtrata baptiſmum flagitavit. At ille præ gaudio lacrymans, cunctos aqua abluens, chriſmate liniens, in ſinu matris Eccleſiæ congregavit. Flagrabant cerei, lampades reſulgebant, albicabat tota civitas de grege candido; nec minus fuit urbi gaudium, quam, quondam Spiritu ſancto deſcendente ſuper Apoſtolos, Hieruſalem videre promeruit. Fuerunt autem, qui baptizari ſunt, amplius quingenti. Hi vero, qui baptiſſimum percipere noluerunt, diſcedentes ab illa uebe, Maſſiliæ redditi ſunt. *Sanctus Venantius Fortunatus juſſu Gregorii Turonenſis hanc Judæorum converſionem cecinit extemporali & prolixo carmine, quod in editione Brovveri noſtri lib. 5. carm. 5. legi poteſt.*

quis tamen contra decreta Eccleſia

8 *Forte quiſpiam ſuſpicabitur, hanc* S. Avitti *actionem eſſe contrariam decreto S. Gregorii Magni Papæ, qui in noviſſima Pariſienſi editione anni 1705. inter epiſtolas lib. 1. epiſt. 10. ſive tomo 2. Operum col. 497. & 498. ad Bacaudam & Aguellum epiſcopos ita ſcribit*: Hebræos gravari vel affligi contra ordinem rationis prohibemus; ſed ſicut Romanis vivere legibus permittuntur, annuente juſtitia, actus ſuos, ut norunt, nullo impediente diſponant. *Deinde lib. 1. epiſt. 47. Virgilium Arelatenſem & Theodorum Maſſilienſem monet, Judæos non eſſe ad baptiſmum cogendos, ſed ad fidem amplectendam ſuaviter excitandos. Denique idem ſanctus Pontifex lib. 13. epiſt. 12. ad Paſchaſium Neapolitanum epiſcopum de Judæis in diœceſi ejus commorantibus inter alia ſic habet*: Agendum ergo eſt, ut ratione potius & manſuetudine provocati, ſequi nos velint, non fugere; ut eis ex eorum cordibus oſtendentes, quæ dicimus, ad ſinum matris Eccleſiæ, Deo poſſimus adjuvante convertere. *Saepius alibi ſanctus ille Papa Judæos, quos Chriſtiani vexabant, prohibet injuria affici, ut facilius ad fidem Chriſtianam adducantur.*

B

ad infidelitatem deſerendam

9 *Verum eminentiſſimus Baronius in Annalibus eccleſiaſticis ad annum 479. num. 26. poſt narratam illam Judæorum converſionem, in favorem* S. Aviti *ſubjungit ſequentia*: Huc uſque Gregorius (*nimirum Turonenſis, ex quo hiſtoriam iſtam retulerat*) de Judæorum converſione a ſancto Avito divino Spiritu adminiſtrata, ex Evangelii (ut putavit) præſcripto, quo Dominus monuit, compellendos vi aliqua intrare in Eccleſiam remorantes, licet a ſancto Gregorio Papa incenſio ſynagogarum minime comprobetur; ſed nec a recentioribus ſcholaſticis ſcriptoribus, qui eamdem quæſtionem diffuſiſſime pertractarunt, vi extorquendam converſionem, conceditur; quamvis non deſint, qui ex adverſo obnixe repugnet, & contrariam ſententiam tueri conentur. In Avito autem quis id audeat condemnare, viro præſertim cuncta ſua ſancti Spiritus arbitrio moderante, itidemque miraculis coruſcante?

C

tus capit.

10 *Præterea Brovverus noſter in notis ad prædictum Venantii Fortunati carmen pag. 138. canſam* S. Avitti *defendit hoc modo*: Ceterum, quæ gentis hujus notiſſima eſt pervicacia, niſi malo coacta haud mediocri, raro, quibus inſuevit, deſerere ſolet; ita & hic euenit, ut niſi exſtimulata non daret Avito manus: nam concurſu turbæ, ob injuriam illatam neophyto, primum lapidibus acta, dein ſynagogæ excidio minata hanc ab Avito conditionem accipit, ut vel ſolum verteret, vel ſacra. Qui ſane cogendi modus, ut probari multis nequeat, hoc tamen ſancti Viri exemplo erunt, qui ſe defendent, quando illuc res devenerit, ut moderata coactio, quam indirectam vocant, adhiberi poſſit; modo non interveniat actio palam injuriosa ab eo, qui cogit; ſiquidem talis coactio non eſſet ex æquo & bono. Quare Avitus hic recte ac ordine feciſſe videtur: quippe uſus furore multitudinis, tamquam occaſione ſua, pœnas & majora damna, quæ manentibus imminerent, ab eorum capite prohibuit, hocque tamquam fræno in gyrum religionis eos adduxit. *Denique, ut hic plurimis argumentis referendis ſupersedeam, quis temere condemnet Hiſpanos ac Luſitanos, qui jam ſub pœna capitis arcent a ſuis regionibus Judæos, niſi fidem Chriſtianam amplectantur?*

D

§. II. Diverſa pietatis opera, quæ ſanctus Præſul exercuit, obitus illius ac ſepultura.

E

Fortunatus Sanctum hunc ornat elogio,

Supra laudatus Venantius Fortunatus in editione Brovveri libro 1. carm. 26. miſit S. Avitto *noſtro nonnullos verſiculos, quibus præfixit hanc inſcriptionem*: Domno ſancto atque apoſtolicis actibus prædicando, domino pio, & peculiariter dulci in Chriſto, patri Avito papæ Fortunatus humilis. *Deinde carmen ſuum ſic exordiuntur*:

Officiis iotente piis, pater orbis, Avite;
Gloria pontificum, noſter & altus amor.
Per quem plebs, regio, peregrinus & hoſpes aluntur,
In quo cuncta capit, quæ ſibi quiſque cupit.
Ex opere immeritus merui pia dona patroni,
Ne minimam paſcens immemor eſſes ovem.
Qui trahis ore greges æterna ad pabula Chriſti,
Qualiter hinc vivant eſt quoque cura tua.
Semper & abſentes præſens tua protegit ala,
Quo pede non curris, munere totus ades.
Muneribus veſtris aut Agnes aut Rbadegundes,
Multiplici orantes ſomite vocis agunt.
In cælos penetranda feras, Pater alte, talenta,
Quæ centena ſuo tempore cultra metas.
Per Dominum Regemque bonum peccor, aulice Præſul,
Ut Fortunati ſis memor alme tui.

F

quod explicatur,

12 *Brovverus epitheton* aulice *in notis pagina 105. ſic explicat*: Num quia cæleſtis Regis aulæ temptive cultor aſſiduus? An vero, ut ἀγραυλον Græci dicunt, ſic aulicum bunc Avitum appellat, quaſi in grege tuendo pervigilem? Utrumque placet præ ceteris, cum ἀυλὴ interim ab ἀυλὸς ſit idem etiam, quod celebris & cantatus. *Quantam porro curam* S. Avitus *pro aula vel templo cæleſtis Regis geſſerit, evidentee appaebit ex faceis ædibus, quas tempore epiſcopatus ſui conſtruxit vel inſtauravit, ut infra referemus. Interea lectoe meminerit, nos de Agnete & Radegunde, quæ in hoc carmine nominantur, ad diem* XIII. *Auguſti, ſive tomo 3. iſtius menſis, in Actis S. Radegundis regiuæ ac poſtea monialis Pictavienſis, ſparſim ſat multa dixiſſe.*

13 *Baſilica S. Amoliani martyris eminam minitabatur, ut Gregorius Turonenſis lib. 1. de Gloria martyrum cap. 65. ſuſe narrat, ubi ad rem noſtram de* S. Avito *ſubnectit ſequentia*: Quod periculum Avitus pontifex cernens, anticipans

de eo cenſus Turonenſis

futu-

A futuram columnarum ſtragem, juſſit tigna afferesque vel tegulas amoveri; quibus ſubmotis, nec adjutoriis columnis appoſitis, nutu Dei diſcedentibus de machina ſtructoribus, ut eibum caperent, recedentibuſque & reliquis a baſilica, dato columnæ immenſo pondere, cum magno ſonitu ſuper altare & circa altare diruerunt, completaque eſt ædes nebula de effracti calcis pulvere. At Sacerdos exſanguis duorum damnorum detrimenta ſuſpirans, ne & marmora confregiſſent, & aliquis deperiſſet e populo, ſcire non poterat, quid damni acceſſiſſet: nullus enim propter nebulam pulveris illuc poterat accedere. Poſt duarum vero horarum ſpatium, recedente nebula, ingreſſi ſunt vel defunctorum colligere corpora, vel columnarum fragmenta rimari. Nullum hominem periſſe cognoſcunt; altare quoque mirantur illæſum, in quod e tanta altitudine impactæ columnæ nihil læſionis intulerunt. Quid plura? Invenerunt omnia integra, cuncta contemplantur eſſe ſalvata; glorificant Martyrem, conſpiciunt Dei virtutem, qui ſic altare columnaſque ſervavit illæſas. *Veroſimiliter etiam Deus in hac mirabili altaris hominumque conſervatione reſpexit pietatem ſancti Præſulis noſtri, qui collabentem S. Antoliani martyris eccleſiam tam ſolicite ſtudebat reſtaurare.*

B

Laudat pietatem illius.

14 *Sic quoque ſanctus noſter Antiſtes conſtruxit eccleſiam ſuper tumulum S. Geneſii martyris Arverni, qui ruſtico cuidam locum ſepulturæ ſuæ revelaverat, ut laudatus Gregorius Turonenſis in eodem libro de Gloria Martyrum cap. 67. poſt alia exponit his paucis verbis*: Audiens hæc Avitus epiſcopus urbis illius, baſilicam ſuper tumulum Sancti magnam ædificavit, dedicatamque, feſtivitatem in ea excoli præcepit, in qua nunc multa frequentia populorum eum votis, ut diximus, veniens, cum ſanitate regreditur. Hanc etiam baſiliram ſancti Geneſii Arelatenſis reliquiis illuſtravit. *Ruinartius in notis ad hunc Gregorii Turonenſis textum monet, hanc baſilicæ S. Geneſii Arverni adjunctum fuiſſe monaſterium, quod Ordini Cluniacenſi poſtmodum, retento abbatiæ titulo, unitum fuit, illudque in inferiori Arvernia ſitum eſſe, ac hodie vulgo* Thiern *ſeu* Thiers *appellari, Noviſſimi Galliæ Chriſtianæ editores tomo 2. col. 243. bis addunt, in iſta eccleſia legi duas inſcriptiones, quarum una ſic ſonat:* Templum hoc anno conditum DLXXV. interiore parte vetuſtate everſum, reſtauratum anno MCVII. Calviniſtarum flammis deturpatum anno MDLXXVIII. *Altera vero exprimitur his verbis*: Templum hoc a beato Avito conditum Capitulo opibuſque auxit Guido a Thierno anno MXVI.

C

In eadem urbe adhuc ſtare.

15 *Apud jam laudatos Galliæ Chriſtianæ editores tomo 2. col. 225. & 243. dicitur* S. Avitus *monaſterium Volvicenſe fundaſſe, & eo tranſtuliſſe corpus S. Auſtremonii, qui primus eccleſiæ Arvernæ ſeu Claromontenſi præfuit. Inſuper apud Savaronum in Originibus urbis Claromontanæ pag. 345. ex anonymo* S. Aviti *biographo referuntur ſequentia*: Sanctiſſimus iterum Avitus poſt ædificationem Tiernenſis eccleſiæ, in urbe Arverna, qua (ut prædiximus) Domino annuente, cathedram pontificalem ſuſceperat, in locum, qui ab antiquis PORTUS vocabatur, in honore ſanctæ Dei Genitricis & Virginis Mariæ eccleſiam eleganter conſtruxit, quam & multis Sanctorum reliquiis diligenter adornavit. *Eodem pag. 234. hæc baſilica S. Mariæ de Portu, nunc vulgo* noſtre Dame du Port *dicta, in veteri Ms. codice ſeculi x. vocatur* eccleſia S. Mariæ principalis, *ubi citatus anonymus Vitæ ſcriptor talem hujus cognominis rationem reddit*: Atque prædictam baſilicam principalem appellari placuit, vel quia inter ceteras, quæ per epiſcopatum in honorem ſanctæ Dei Genitricis conſtructæ videbantur, principatum teneret; vel quia in eadem civitate tunc temporis eccleſia ad gloriam Matris Dei fabricata inventi oullo modo poterat. *Comitius in Annalibus Francorum ad annum Chriſti 594. numer. 3. de iſto cognomine, quod ad rem noſtram hic parum facit, fuſius ratiocinatur. Ceterum* S. Avitus *in hac eccleſia ſanctæ Mariæ de Portu ſepultus eſt, ut in fine hujus paragraphi dicemus.*

D

AUGUST. G. C

Sanctus Præſul a miſericordia cæpit.

16 *Si amor pares invenit, aut pares facit, ut vulgo dicitur, de ſanctitate Præſulis noſtri conjecturam facere poſſumus ex amicitia, quam cum Sanctis adhuc viventibus habuit. In hoc genere apud Gregorium Turonenſem in Vitis Patrum cap. 11. primus occurrit S. Caluppanus eremita, cujus horridam habitationem Gregorius ibidem ſatis indicat hac brevi deſcriptione*: Locus etenim ille tam difficilis eſt ad incedendum, ut etiam feris beſtiis illuc accedere ſit laboris. *Non obſtante hac itineris difficultate, S. Avitus hunc Sanctum invi ſit, ac Gregorium ſecum duxit, ut hic ibidem numer. 3. teſtatur his verbis*: Acceſſimus autem & nos ad locum eum beato Avito epiſcopo, & omnia, quæ narravimus (*aſpectam ejus vitam ac tentationes narraverat*) quædam ab ipſo relata cognovimus, quædam oculis propriis inſpeximus. A memorato autem Pontifice diaconatus ac presbyterii ſortitus eſt gradum. *Veroſimiliter hic ſanctus anachoreta S. Avito tam familiaris fuit, ut ei ſuas tentationes & corporis afflictationes patefecerit.*

E

Cum ſancto Viro.

17 *Alterum hujus rei exemplum colligitur ex iiſdem Vitis Patrum cap. 11. ubi ſanctus Brachio abbas circa finem vitæ cæleſtes ſuas viſiones ſancto Præſuli noſtro revelaſſe ſic legitur*: Cumque tempus migrationis appropinquaret, vidit in viſu, ſicut ipſe beato Avito epiſcopo retulit, ductum ſe ad æthera in præſentiam Domini, ibique Cherubin ac Seraphio obumbrare majeſtatem Domini, & Eſaiam prophetam extenſo volumine verba, quæ vaticinaturus erat, intimare, turbam circumſtantem angelorum in laudem Dei ſedentis ſuper æthera clamare. *Huc etiam referri poſſet amica converſatio Antiſtitis noſtri cum S. Gregorio Turonenſi, ſive potius paternus ejus affectus erga illum adhuc adoleſcentem, quem ad virtutem & eccleſiaſticam doctrinam excitavit, ut ipſe Gregorius in Vitis Patrum cap. 2. ante geſta S. Illidii grato animo fatetur, Si igitur alumnus vel diſcipulus doctus & ſanctus gloriam afferat magiſtro ſuo, multum laudis ex felici illa inſtructione in* S. Avitum *redundare juremerito confebimus.*

F

Sui tempore.

18 *Hunc etiam S. Venantius Fortunatus ſupra aſſignatum carmen quintum libri quinti, quod juſſu S. Gregorii Turonenſis in honorem* S. Aviti *de mirabili multarum Judæorum converſione pauxerat, ita concludit*:

Novimus affectu potius, quod diligis illum,
Hunc quem corde vides, ſemper & ore tenes.
Hoc tibi nec ſatis eſt, hujus quod es ipſa relator,
Compellis reliquos plaudere voce ſibi.
Non fuit in vacuum, quod te provexit alumnum,

A Si cui mente, fide, reddis amore vicem.
Auct. Annuit Omnipotens, longo memoraliter ævo
G. C. Ut tua laus illi, laus fit & ille tibi.
Me quoque vos humilem pariter memoretis uterque,
Et pro ſpe veniæ voce feratis opem.

Iſtud S. Aviti *magiſterium in Vita S. Gregorii Turonenſis, quæ Operibus ejus apud Ruinartium præfigitur, & quam Cluniacenſis abbas Odo compoſuiſſe creditur, num. 6. clarius exprimitur his verbis*: Cum vero ſanctus Gallus ad emeritam beatæ vitæ coronam vocaretur, Vir Domini Avitus adoleſcentem (*videlicet Gregorium poſtea Turonenſem epiſcopum*) ſuſcepit, qui eum ejus ingenium morumque habitudinem exploraviſſet, magiſtrorum diligentiam adhibuit, & quanto vel ipſius induſtria, vel eorum ſedulitas velocitate poterat, ad arcem ſapientiæ provexit.

& veneratur almæ jam vitæ ſanctos, B 19 *Sicuti* S. Avitus *cum Sanctis adhuc viventibus amicitiam colebat, ita Sanctos jam vita functos & in cælo gloriosos magna veneratione proſequebatur, ac viſitandis ornandiſque eorum ſepulcris diligenter inſudebat. Prætor illa, quæ ſuperius hac de re protulimus, id itacum diſcimus ex Vitis Patrum, in quibus S. Gregorius Turonenſis cap.* 2. *geſta S. Illidii epiſcopi recenſens, num.* 4. *ſic ſcribit*: Hujus confeſſoris beatum corpus ab antiquis in crypta ſepultum fuit; ſed quia arctum erat ædificium, ac difficilem habebat ingreſſum, ſanctus Avitus pontifex urbis, conſtructa in circuitu miri operis abſida, beatos inquiſivit artus, reperitque in capſa tabulis formata ligneis, & juxta morem ſarcophago clauſit.

quorum propterea patrocinii S ſanctus, 20 *Cum quædam ſacræ reliquiæ S. Germani Autiſſiodorenſis in Arvernum delatæ eſſent*, S. Avitus *illas devote viſitans, meruit ex iis cæleſtem odorem percipere, quemadmodum jam ſæpe laudatus Gregorius Turonenſis in libro de Gloria confeſſorum cap.* 41 *teſtatur in hunc modum*: Quodam autem tempore ad ſupradictam baſilicam, in qua reliquiæ conditæ ſunt, cum Avito epiſcopo acceſſimus. Quo cum ſanctus Pontifex jejunus ingreſſus fuiſſet hora quaſi decima, omnes, qui cum eo eramus, odorem liliorum & roſarum naribus hauſimus, quod nobis beati Pontificis præſtitum merito non ambigimus. *Etiam ſanctus Antiſtes expertus eſt patrocinium S. Martini Turonenſis, ut patet ex eodem Gregorio, qui lib.* 3. *de Miraculis S. Martini cap.* 60. *narrans ea, quæ in itinere ſuo geſta ſunt, ad propoſitum noſtrum hæc habet*: Metuens ſuperventuras infirmitates, de hoc pulvere, id eſt ſepulcri beati antiſtitis (*videlicet Martini*) auferre & mecum deferre præſumpſi, ſcilicet ut eum quempiam noſtrorum morbus aliquis invaſiſſet, virtus Sancti ope conſuetudinaria ſubveniret. .... Nos vero ex hoc itinere Arvernum venientes, *experimus* Avitum epiſcopum a tertiano typo ita gravitor concuti, ut etiamſi aliquid cibi ſumeret, ſtatim rejiceret; ſed de hoc pignore potu ſumpto, calcata febre, roboratus eſt.

& variis piis operibus incubuit, 21 *Non dubitamus, quin* S. Avitus *exercuerit alia plurima pietatis opera, quæ nos latent, quandoquidem S. Venantius Fortunatus in ſupra memorato carmine illum depingit, tamquam virum officioſum & omnibus omnia factum*,

Per quem plebs, regio, peregrinus & hoſpes aluntur,
In quo cuncta capit, quæ ſibi quiſque cupit.

En hoc generali ſcriptoris coævi teſtimonio benignitatem ſancti Præſulis erga pauperes & afflictos abunde poſſumus colligere, quamvis hanc aliaſque virtutes ſingillatim non expreſſerit Gregorius Turonenſis, qui tamen in Hiſtoria Francorum lib. 10. *num.* 6. *miſericordiam ipſius erga captivos ita declarat*: Apud Arvernos vero vincti carceris, nocte nutu Dei diſruptis vinculis, reſeratiſque aditibus cuſtodiæ egreſſi, eccleſiam ingreſſi ſunt. Quibus cum Eulalius Comes onera catenarum addi juſſiſſet, ut ſuper eos poſitis, extemplo ceu vitrum fragile comminuta ſunt; & ſic, obtinente Avito pontificc, eruti, propriæ ſunt redditi libertati. *Poſt hanc qualemcumque virtutum collectionem, nunc aſſignandum eſt tempus, quo circiter* S. Avitus *ad æterna meritorum ſuorum præmia evolavit.*

annocirciter 594. 22 *Cointius in Annalibus Francorum ad annum Chriſti* 594. *num.* 4. *de tempore mortis illius ſtatuit ſequentia*: Avitus Arvernenſis epiſcopus obiit hoc anno, duodecimo Kalendas Octobris, quo die celebris ejus memoria recolitur. Id Joannes Savaro teſtatur in Originibus Claromontanis. Certe cum Aviti mortem in Hiſtoria eccleſiaſtica Gregorius Turonenſis haud ſcripſerit, ex eo colligere eſt, Avitum in vivis adhuc ſuperſtitem fuiſſe poſt annum Chriſti quingenteſimum nonageſimum primum, quem Gregorianæ Hiſtoriæ ultimum eſſe conſtat. *Quamvis inde determinatus annus Chriſti* 594. *qui morti ſanctæ Præſulis noſtri affigitur, non invicte probetur, tamen nos Savaronem & Cointium ſecuti, ſupra in margine eumdem obitus annum circiter annotavimus, quia nihil hucusque epochæ contrarium invenimus. Nihil hic dicimus de mortuali ipſius die, quam Savaro vigeſimam Septembris fuiſſe affirmat: licet enim forſan* S. Avitus *eo die mortuus fuerit, tamen annuam ejus memoriam cum Caſtellano & noviſſimo Breviario Claromontenſi hodie celebramus.*

& in eccleſia Portuenſi ſepultus eſt, 23 *Sanctus Antiſtes poſt obitum in eccleſia S. Mariæ de Portu ſepultus eſt, ut anonymus Vitæ ſcriptor apud Savaronem pagina* 345. *teſtatur his verbis*: Sepultus eſt autem in eccleſia Portuenſi, quæ principalis dicitur, quam ipſe, dum adviveret, decenter fundaverat, & diligenter conſummaverat. *Hanc eccleſiam Portuenſem, quæ poſtea a Normannis combuſta eſt, S. Sigo Claromontenſis epiſcopus ſeculo nono reſtauravit, ut liquet ex his verſiculis, quos Savaro pag.* 344. *& 345. ex Mſ. Codice ſic refert*:

Hoc templum ſanctus primo fundavit Avitus,
Inclytus antiſtes, nobilis & genere.
Hoc Normannorum flammis gens uſſit acerba,
Bacchans, & ſtrages heu! miſeras faciens,
Sed Sigo hanc præſul priſco decoravit honore *&c.*

ubi forſan adhuc requiſcit. 24 *Corpus* S. Aviti *veroſimiliter huic Normannorum furori ſubductum fuit, cum auctor anonymus circa medium ſeculi decimi de ſanctis eccleſiis ac monaſteriis Claromontanis apud Savaronem pagina* 344. *ſcribat hoc modo*: In eccleſia S. Mariæ principalis primum altare S. Mariæ, altare S. Juliani, altare S. Privati, altare S. Sulpitii; ubi requieſcunt S. Avitus, & S. Cirtus, & S. Sigo. *Ruinartius in notis ad Hiſtoriam Francorum Gregorii Turonenſis col.* 490. *de Sepultura* S. Aviti *hæc obſervat*: Sepultus eſt in eccleſia B. Mariæ principalis, ut habetur i libro de eccleſiis Claromontanis cap. 2. quæ dicitur B. Mariæ de Portu in ejuldem [illegible] Vitæ Vita, quam eccleſiam a cathedrali diſtinguendam eſſe, monet Savaro. Alius eſt Avitus, qui in

eccle-

A ecclesia sancti venerandi quiescit, *in libro laudato cap.* 40. sancti Bonifacii frater. *Receptione notitia destituti, de præsensi sacrarum ejus reliquiarum statu nihil certi referre possumus, ac propterea huic commentario historico finem imponimus.* D

DE SANCTA THEOCLETA THAUMATURGA.

Cultus e Fastis Græcis, elogium, tempus vitæ.

SEC. IX. *Annuntiatur in Menologio Sirleti, & aliis, elogium ejus*

M*Enologium Sirleti Sanctam hanc annuntiat ad diem* XXI. *Augusti his verbis*: Eodem die commemoratio sanctæ Theoclitæ miraculorum effectricis. Hæc fuit sub Theophilo Christi osore, ab infantia Deo gratis moribus educata, divinorum eloquiorum meditatione, & multarum eleemosynarum in paoperes distributione, & opere quotidiano laborans, ut necessitatibus pauperum ministraret. Hæc & diem B obitus sui prædixit. Quot vero, & quaota fuerint per eam edita miracula, difficile admodum foret brevi sermone comprendere. *Ecgrapha nostra e bibliotheca Ambrosiana lib. N.* 178. Theocletæ Thaumaturgæ *memoriam consignant eadem die; sed in Menæis Chisletianis apographo duntaxat lego*, Τῆς ὁσ. Θεοκλεοῦς, *id est*, Sanctæ Theocletes, *omisso titulo* Thaumaturgæ; *quod tamen etiam habetur in Menæis magnis, hoc quoque die* XXI. *eam memorantibus. Elogium, quod in eisdem exstat, nostri Matthæus Raderus a Græco Latine vertit. Illud cum textu Græco contuli, atque hoc transcribendum censui. Sic itaque sonat*: Vixit hæc imperante Christi hoste Theophilo, patria & stirpe oriunda ex ordine optimatum. Patrem habuit Constantinum, matrem Anastasiam. Ab incunabulis sancte & religiose educta; juncta dein viro, ipsi moribus simillimo, Zachariæ, ex cujus consuetudine nullum accepit detrimentum. Effusissima enim erat tunc in pauperes, sacrarumque Litterarum meditationi intenta, quidquid boni apprehendit, C executa est, & quascumque ex Litteris sactia ad virtutem adhortationes legit, diligenter explevit.

2 Toto die occupabatur, & necessitatibus viduarum ad ipsam concurrentium subveniebat, domesticisque ministrabat. Postquam autem dies ex vita emigrationis appropinquavit, convocatis familiaribus diem obitus sui, quæque illo die eventura erant, prædixit. Quæ porro post mortem ipsius miracula accidertot, litteris a nobis, qui rerum compendia sequimur, tradi non possunt. Unum tamen propter magnitudinem rei, silentio non est transmittendum. Singulis annis terssanctum illius corpus propinqui levare solent, & vestes allatis aliis permutare, canamque comam componere, & ungues a manibus pedibusque præcindere, dictoque Trisagio, suo loco reponere. Corpus autem incorruptum manet. *Vox* Θεοπάγιον, *id est*, ter sanctum *Latine, ut supra notatur; sed hic significat formulam divinæ laudis, in qua* ἅγιος *ter repetitur, videlicet* ἅγιος ὁ Θεὸς, ἅγιος ἰσχυρὸς, ἅγιος ἀθάνατος ἐλέησον ἡμᾶς, *id est*: Sanctus Deus, Sanctus fortis, Sanctus immortalis miserere nobis. *Consuli potest Hierolexicon Macrorum in voce* Sanctus.

3 *Quo tempore* S. Theocleta *floruerit, indicatur superius, dum dicitur vixisse sub imperatore Theophilo, Christi hoste; qui imperare cœpit loco patris sui anno Christi* 829. *ejusque adversus imagines sacras impietatis hæres exstitit, e vita sublatus anno* 842. *Dolendum, hujus* Thaumaturgæ *miracula vel interciisse, vel fatem non pervenisse hactenus ad meam manum; sicut & plura alia non esse in promptu, quæ de illa referam. Ad diem* III. *hujus mensis inter Prætermissos habetur e Menæis impressis S. Theocleta, Græce* Θεοκλεοῦς, *quam nobis prorsus ignotam esse diximus, nisi forte esset hodierna; sed hanc ab illa diversam esse, non gravate persuaderi mihi patior, quia hodiernæ apponitur* Thaumaturgæ *titulus, non illi in dictis Menæis. Habes, lector, quæ de hac Sancta dicere nobis licuit & decuit.* F

professum e Menæis impressis e Græco προχείρου, *quod paupertes significet.*

vixit sub Theophilo.

DE B. BALDUINO ABBATE
ORDINIS CISTERCIENSIS,
REATE IN ITALIA,
COMMENTARIUS HISTORICUS.

Beati hujus memoria in hagiologiis recentioribus & in litteris S. Bernardi, publicus ejus cultus ac diſtinctio ab alio Ciſtercienſi ſynonymo.

ANNO MCXL. *Hic Baldu. ſub Manolo gio*

Philippus Ferrarius in Catalogo generali Sanctorum ad diem XI. *Auguſti ex tabulis Reatinis annuntiat* Reate ſancti Balduini abbatis Ordinis Ciſtercienſis *annuam memoriam, & ibidem in notis de Beato illo monet ſequentia:* Is ex genera Comitis Marſorum, fuit S. Bernardi abbatis diſcipulus, ad quem decimam quintam epiſtolam ſcripſit. *At Chryſoſtomus Henriquezius in Menologio Ciſtercienſi ad diem* XV. *Julii* (*nos tomo* IV. *Julii pag.* 5. *Beatum iſtum inde huc remiſimus*) *eumdem Abbatem exornat ſequenti elogio*: In Gallia beatus Balduinus monachus Claræ-vallis, ſanctiſſimi patris noſtri Bernardi diſcipulus, & ab eo ſpeciali amoris prærogativa dilectus, vir in divinis & humanis rebus ſufficienter inſtructus, & ſingulari ſanctitatis opinione celeberrimus, qui Reatini cœnobii abbas inſtitutus, piiſſimis moribus & angelicæ converſationis exemplo monachos curæ ſuæ traditos informavit. *Neſcio, cur Henriquezius hunc Beatum* in Gallia *annuntiaverit, cum Reate in Italia mortuus ac ſepultus fuerit, ut infra videbimus.*

& epiſtola ſancti Bernardi

2 *Porro ſingularis amor S. Bernardi erga hunc ſuum Diſcipulum facile colligitur ex ducenteſima prima illius epiſtola, quæ inter Opera melliflui Doctoris* ad Balduinum abbatem Reatini monaſterii *ſcribitur, & in editione Mabilloniana anni* 1690. *tomo* I. *col.* 192. *ſic ſonat:* Epiſtola, quam miſiſti, affectum tuum redolet, movet meum. Et doleo, quod, prout moveor, non poſſum ſcribere. Nec immoror in excuſandis excuſationibus, ſciens, quod ſcienti me loquor. Noſti, inquam, ſub qua ſarcina gemo, & gemitus meus non eſt a te abſconditus. Tu vero pro ſchedulæ brevitate affectum non æſtimes, quem nulla ſui prolixitate explicare poſſes oratio. Et malitia quidem occupationum poſſet facere, ut paucis ſcribam, ſed non ut parum diligam. Actum ſane excludat, vel impediat actus, ſed numquid affectum?

nihil notus ipſi?

3 Sicut mater unicum amat filium, ita te diligebam hærentem lateri meo, placentem cordi meo. Diligam & abſentem, ne ſolatium meum ex te, & non te videas dilexiſſe. Eras perneceſſarius mihi. Atque hinc vel maxime claret, quam ſincere te diligam. Hodie nempe non te earuiſſem, ſi quæſiviſſem, quæ mea ſunt. Nunc autem vides, quod ſpretis utilitatibus meis, tuis compendiis non invidi, ponens te utique ibi, unde aliquando tranſponaris ſuper omnia bona Domini tui. Tu autem cura inveniri fidelis ſervos & prudens, conſervis tuis cæleſte triticum communicare abſque invidia & abſque deſidia erogare. *Deinde ſanctus Magiſter hunc dilectum Diſcipulum ſuum pluribus hortatur, ut ſubditos ſuos in monaſterio Reatino ſortiter ſuaviterque regat, ac eis ipſe exempla virtutum præluceat. Hinc ſatis patet, quanti S. Bernardus fecerit hunc Virum ſibi tam charum ac utilem, quem tamen cœnobio Reatino præficiendum cenſuit. Etſi magna laus ſit a tanto viro æſtimari ac diligi, tamen hæ rationes non ſufficerent ad aſſerendam* B. Balduini *ſanctitatem, niſi aliunde accederent fide digna publici cultus teſtimonia, quæ jam proferemus.*

ex ſtantibus Ughellio.

4 *Ferdinandus Ughellius in ultima editione Venetа Italiæ ſacræ tomo* I. *col.* 1199. *occaſione Dodonis epiſcopi Reatini de beato Abbate noſtro ſic meminit*: Hujus temporibus, aut certe paulo ante, Reate B. Balduinus deceſſit, filius Berardi X. Comitis Marſorum, fraterque Raynaldi abbatis montis Caſini & Cardinalis. Fuit Baldninus S. Bernardi alumnus, factuſque Ciſtercienſis monachus, aden exaggeratis effulſit virtutibus, ut, cum Reatini a ſancto Bernardo monachorum coloniam expoſtulaſſent, Balduinum delegerit, qui SS. Matthæi atque Paſtoris cœnobio primus abbas præfeſſet; qui ſua prudentia, ſanctitateque, exemplis cœnobium illud fortunis cultuque divino mirabiliter adauxit, ſanctiſque operibus plenus deceſſit ex hoc ſeculo, ſepultuſque eſt in cathedrali Reatina, ubi celebri populorum veneratione ejus memoria recolitur die 11. menſis Auguſti.

Oldoino noſtro

5 *Suſpicor, hic in numerum diei, quo beatus iſte Abbas obiit, aut colitur, mendum irrepſiſſe; quidam enim veneration ejus diem ſecundam Auguſti, nonnulli decimam vel undecimam ejuſdem menſis, ac alii denique decimam quintam Julii aſſignant, ut jam vidimus. Auguſtinus Oldoinus noſter occaſione Balduini, qui ex Ordine Ciſtercienſi ad Romanam purpuram aſſumptus eſt, in Additionibus ad Vitas & res geſtas Pontificum Romanorum ac S. R. E. Cardinalium tomo* I. *pag.* 982. *de* B. Balduino *abbate ſic meminit*: Alium a Balduino abbate agnoſcunt ex tabulis & monumentis Reatinæ eccleſiæ Philippus Ferrarius in Catalogo Sanctorum, qui non ſunt in Martyrologio Romano, & Ferdinandus Ughellius in additionibus ad Ciaconium: ille enim fuit filius Bernardi Marſorum Comitis, & Rainaldi abbatis Caſinenſis & Cardinalis frater, obiitque anno MCXL. & in eccleſia Reatina ſepultus decima die Auguſti colitur.

6 *Illu-*

A *& alii ſcriptores*

6 Illuſtriſſimus Angelus Maurique in Annalibus Ciſtercienſibus ad annum Chriſti 1130. *cap.* 6. *num.* 6. *ex additionibus Ughelli ad Ciaconium ſub Innocentio II. Pontifice alleget ſequentia illius additoris verba*: Balduinus ſancti Paſtoris in diœceſi Reatina Ciſtercienſis Ordinis primus abbas, ex Clarevallenſi monaco a ſancto Bernardo directus, Bernardi decimi Marſorum Comitis filius & Rainardi Caſſinenſis abbatis, ſacræ Romanæ Eccleſiæ Cardinalis, frater germanus fuit, qui ſanctis operibus & miraculis clarus obiit anno MCXL. & in Cathedrali Reatina humatus eſt, ibique ſumma cum veneratione, die ſecunda Auguſti colitur. *Videſ, hic diem ſecundam Auguſti cultui ejus aſſignari. At in documentis Reatinis, quæ anno* 1673. *ad deceſſores noſtros miſſa ſunt, poſt elogium* B. Balduini *ſuperiori ſimile, circa diem mortis & venerationis in fine legimus ſequentia*: Sanctis operibus plenus ex hoc ſeculo deceſſit die XXI. Auguſti, ſepultuſque eſt in eccleſia cathedrali Reatina in capella nunc dicta DELLE GRATIE ſubter altare, ſacratiſſimæ virgini de Roſario dicatum, ubi celebri populorum veneratione ejus memoria recolitur die dicta XXI. Auguſti. *In eligenda annuæ feſtivitatis die hanc manuſcriptam Reatinorum inſtructionem ſecuti ſumus, & hunc beatum Abbatem hodie in Opere noſtro collocavimus.*

B

in urbe Reatina publicus ejus cultus.

7 Sed quæcumque ſit vera mortis aut veneration is dies, his teſtimoniis certiores reddimur de publico hujus Beati cultu, qui præterea confirmatur ex epiſtola Petri Poſſini noſtri, qui anno 1674. *ad Papebrochium Roma ſcripſit in hunc modum*: Statim atque accepi litteras, ad me a R. V. datas XXVII. Aprilis, ſcribendum curavi ad amicos Reatinos, ut notitiæ inde a vobis deſideratæ miſterentur .... De B. Balduino abbate Ciſtercienſi promittit, qui ſcribit, amicus Reatinus, exploraturum ſe cura, ecquid monumentorum de Actis ejus & miraculis illic reperiatur, cunctaque ad me miſſurum. De cultu hujus Beati affirmat idem, celebrari feſtum ejus ritu duplici Reate, & corpus ipſius quieſcere in uno e facellis epiſcopalis ecclaſiæ ſub altari marmoreo cum aperta feneſtella, ex qua luman lampadis, perpetuo ante ejus oſſa ardentis, cernitur; caput quoque ejuſdem in forma argentea conditum in feſtis anni præcipuis cum reliquiariis aliis in ara ajus templi principe exponi conſueviſſe. Hæc ſunt, quæ ad veſtra quæſita Reatini reſpondent. *Hæc ad publicum & immemorabilem* B. Balduini *cultum probandum ſufficere videntur, licet ulteriorem de peculiaribus ipſius geſtis notitiam non acceperimus.*

C

Riſi gſta ejus differte non memorant,

8 Neque plurima de geſtis invenit ſupra laudatus Angelus Maurique, qui in Annalibus Ciſtercienſibus ad annum Chriſti 1140. *cap.* 9. *num.* 50. *de obitu ejus hæc ſcribit*: Hoc item anno miraculis illuſtris, meritis clarus, ſanctus Balduinus ad Superos transfertur, Bernardi filius, quem in primum Reatini monaſterii patrem atque paſtorem, ante decennium ab eodem ſancto Patre promotum diximus ..... Nobis alionde nec acta ſciri datum, neque miracula; imo nec qua occaſione in cathedrali Reatina, & non in propria ſancti Paſtoris ſepultus jacere, quamvis urgentem non liceat dubitare. In Menologio die quinta decima Julii commemoratur; ſed nulla majori notitia, quam ea, quæ ex epiſtola Bernardi hauriri potuit, cujus nos etiam fragmentum ſupra adduximus. *Mantiqeo fragmentum hujus epiſtolæ, quod nos etiam ſupra dedimus, in iiſdem Annalibus Ciſtercienſibus ad annum Chriſti* 1130. *cap.* 6. *num.* 6. *ſubnuntiat, & eodem anno* 1130. *abbatiale ejus inchoaverat officium, illudque per decem annos uſque ad mortem duraſſe affirmat. Propterea nos finem hujus Commentarii hiſtorici obitum hujus Beati anno* 1140. *in margine notavimus, cum probabiliorem ejus annum invenerimus.*

D Auct. G. C.

tamen male confunditur cum alio ejuſdem nominis.

9 Nonnulli hunc B. Balduinum *perperam confuderunt cum alio ejuſdem Ordinis Ciſtercienſi homonymo, qui ab Innocentio II. Pontifice ad dignitatem cardinalitiam evectus eſt. Inter hos confuſionis aſſertores numerari poteſt eminentiſſimus Baronius, qui in Annalibus eccleſiaſticis ad annum Chriſti* 1137. *num.* 33. *erroneam ſuam in ea re opinionem poſt relata quædam Balduini Cardinalis geſta prodit his verbis*: Extat ſancti Bernardi epiſtola officioſiſſima & affectuoſiſſima (*citat in margine epiſtolam* 201. *cujus partem ſuperius exhibuimus*) ad Balduinum abbatem Reatini monaſterii, quem eumdem puto cum hoc, qui ad Cardinalatus dignitatem aſſumptus eſt. *Chalemotus in Hagiologio Ciſtercienſi & Sanſovinus in Ciſtercio bis-tertio* B. Balduinum *abbatem Reatinum non memorant, & hunc veroſimiliter exemplo Baronii cum Balduino Cardinale unum eumdemque fuiſſe exiſtimarunt.*

E

ut Pagius & alii ob-ſervarunt.

10 Porro faeile ſuie utrumque Balduinum in unum conflare, cum uterque Italus, uterque ex Claravalle, atque uterque Barnardi diſcipulus fuerit, *ut Pagius in Critica hiſtorico-chronologica ad Annales Cæſaris Baronii anno* 1137. *num.* 18. *loquitur, ubi tamen hunc eminentiſſimi ſcriptoris errorem ita corrigit*: Baronius Balduinum iſtum Cardinalem primum ex Ordine Ciſtercienſi creatum ab Innocentio II. anno MCXXX. in concilio Claromontano, & poſtea archiepiſcopum Piſanum, qui dignabatur eſſe ſcriba divi Bernardi, perperam confundit eum altero Balduino Reatini coenobii primo abbate, isdemque Bernardi diſcipulo, ad quem eſt epiſtola divi Bernardi ducenteſima prima, cum Reatinum monaſterium regeret. Illud autem monaſterium duplex, alterum ſancti Matthæi, alterum ſancti Paſtoris, & hnic Balduinus iſte præfectus erat, quo tempore alter Balduinus Cardinalitiam digoitatem obtinebat. *Chryſoſtomus Henriquez in Menologio, Angelus Maurique in Annalibus Ciſtercienſibus, & Joannes Mabillonius in notis ad ducenteſimam primam S. Bernardi epiſtolam tomo* 1. *Operum ejus col.* 192. *eumdem hiſtoricum Baronii errorem diu ante Pagium obſervarunt. Ecce omnia, quæ de beato illo Abbate Ciſtercienſi reperire potuimus.*

F

DE SANCTA HUMBELINA SORORE &c.

Vide tom. 6. Auguſti pag. 832.

DE

DE S. BERNARDO DE ALZIRA MART. ORDINIS CISTERCIENSIS, ITEM DE SS. GRATIA ET MARIA, SORORIBUS EJUS, VIRGINIBUS AC MARTYRIBUS,

ALZIRÆ APUD VALENTIAM IN HISPANIA,

COMMENTARIUS HISTORICUS.

J. P.

§. I. Alziræ ſitus; S. Bernardi natales; frater ac ſorores; officium in ſeculo; mira ad Chriſti fidem, atque ad Ciſtercienſem profeſſionem converſio.

ANNO CIRCITER M. CLXXX. *Alzira unde:*

ALzira, oppidum in diœceſi Valentina in Edetanis olim ignobile, poſt famigeratum ob horum ſanctorum Martyrum agonem, *inquit Tamayus in ſuo Martyrologio Hiſpano ad diem* XXII. *Auguſti poſt Acta eorum. Plura de hoc loco curioſus lector inveniet apud Gaſparem Scolanum in Hiſtoria Valentina libro* 8. *cap.* 24. *columna* 908. *ubi inter alia indicat, Alziram laucis ſex Valentia diſtare. Illuſtriſſimus Angelus Manrique præcipuus nobis dum & auctor erit in enarrandis Martyrum iſtorum Actis, tametſi alii plures de illis egerint, ſicut poſtea videbitur, ac dabitur ratio, cur hunc præ aliis potiſſimum ſecuti ſimus. In Annalibus itaque Ciſtercienſibus tomo* 2. *ad annum Chriſti* 1256. *natales ejus, & alia narrat cap.* 1. *num.* 2. *in hec verba:*

2 Bernardo pater Almauzorius fuit ſub rege Sarraceno Valenciæ (nam ei tunc, ſicut & magnæ parti Hiſpaniæ, Sarraceni infideles dominabantur) ſub rege, inquam, Zaen, regulus ipſe: cui duo, neque exigua oppida ſuberant, Pintarrufes & Carlete. Frater ætate major, nominis ſimul ac dominii paterni heres; ſorores duæ, Zaida, Zoraidaque: ipſe, ut reſuli, Ametus vocabatur. Uterque filius in aula Valentina inter regis miniſtros primæ notæ; filiæ in paterna domo continebantur. Et Almanzorius, quia hæres, auctoritate; ſed Ametus induſtria præcellebat; adeo ut negotia regni gravitia, ſubſidia belli, & ſumptus, collectæque vix præter ipſum alii crederentur. Redimendis captivis Sarracenis, qui ex continuis congreſſibus plurimi Barchinone detinebantur; an paciſcendis cum Chriſtiano rege induciis, & regulis in obſequio firmandis, in dubio eſt; certum, miſſum legatum a Zaeno, qui intius regni negotia pertractaret. Ea juveni virtus, prudentiaque, quam nulla, quamvis ardua, ſuperarent. *Hæc in laudatis Annalibus.*

Sancti parentes, fratres, ac ſorores; eorumdem doctrina in publicis negotiis.

3 *Sicut autem Deus mirabilis eſt in Sanctis ſuis, & in omnibus operibus ſuis, ſic in vocandis iis, quæ non ſunt, tamquam ea quæ ſunt, inexhauſtum miſericordiæ ſuæ theſaurum aperuit & effudit in* S. Bernardum, *quando miro prorſus modo illum a denſiſſimis infidelitatis tenebris ad veræ fidei lucem attraxit, & ad ſacratiſſimi Euangelii legem ſimul ac religioſæ perfectionis normam. Audiamus itaque mirabilem converſionis ejus œconomiam ex laudato mox Manrica, qui eam ita deſcribit num.* 3. *& ſequentibus*: Hæc, *inquit*, Ameto ſalutis janua fuit. Quippe cum Catalauniam perveniſſet, Ilerdam (*urbs eſt Hiſpaniæ Tarraconenſis, quæ vulgo Lerida dicitur, & in Catalonia ſita eſt*) primum; nunc per incerta ductum, abruptaque; cum dies ſimul, & via deſeruiſſent, medio noctis ſilentio, in nemus incidit, vel in ipſo meridie horrendum exteris; nocte intempeſta vel propriis formidandum. Dumeta, & vepres terram, frondes cælum auferebant ab oculis euntium; & ſolæ tenebræ undequaque patebant viſui; truncі, quo minus prævii, minus declinabiles; atque eo magis nihil metuentes repentino contactu terituri: ut nec vitare pericula liceret, & vel a tutis ſemper timendum foret. Placuit quieſcere, progredi impotentibus; & quæ major in rebus anguſtis prudentia eſt, commodum ab incommodo capere, quæ gradientibus cuncta in offenſione, detenti in ulu; atque arbuſta, & virgulta pro ſtraminibus, pro tectis frondes, pro parietibus trunci: pœnæ ad pabulum equus, aquiantes ad requiem invitabant. Virginis ſole lunge purioris agebatur ſolemnitas, & Sarracenus medius inter dormientem & vigilantem, ſed dormienti propinquior, erroris ſui damna, etſi non compellabat, conſolabatur. Cum ecce eminus auditæ cantantium voces, dulces, ſonoræ, graves; & quæ intervallis modice diſtinctæ, alternantibus choris ab ipſa varietate muleebant aures, animum aur rapiebant, aut excitabant. Obſtupuit, ſteteruntque comæ, & vox faucibus hæſit.

Audivo modulatorum Populetanorum.

4 Quippe nec ſuetus homines audire eatenus pſallentes, nec doctus angelos: & ut utrumque noſſet, hæſiſſet dubius, nec quinam, qui audiebantur, eſſent, determinaſſet, Ultras tres horas prorogata melodia vocem, quo diuturnior, ſuavior; quippe timore pulſo ab aſſuetudine, ſolus pſallentium concentus percipiebatur. Tum vero muſica deficiente ſimul cum nocte; ac ſucce-

Suavi ſonore.

A ſuccedente harmoniæ lueis crepuſculo, qui ſolem advenientem prænuntiarat, ſubit animum, conſcenſis iterum equis, qua vepres permitterent, nemus peragrare: ſed illam ante omnes alias plagam, unde voces auditæ, auditorum affectum excitaverant. Creſcebat tunc ſub Grimaldo patre illuſtris domus, Raymundi Comitis opus, Populetum, cujus ſupra meminimus, atque ingentioribus adhuc incrementis ingens vel initio præparabatur. Hæc loco proximo, & adhuc tectis humilis; ſed ſanctitate, obſervantiaque ſublimis, latitabat in nemore; & terram manibus per ligonem vomeremque, cælum corde, & lingua per Dei laudes alternis vicibus ſibi comparabat.

ad monaſterium illud ſe confert,

5 Ergo eum primum ſurgentes eminus muros, atqua hominum conſpexit habitacula; ratus, quod erat, voces inde auditas; inteotior ſubſtitit; & quodnam genus illud humanæ vitæ, qui ritus gentis, qui mores, perſcrutari providus an curioſus deliberavit. Ventum erat ad januam monaſterii, cum jam ſol oriens nemus irradiaret; & mallei ſonitu vocatus qui aperiret, venit, aperuit, hæc, viſis hominibus, cognitis quippe ex veſte Sarracenis; ex apparatu, magnis; quos hoſtes fidei atque adeo & ſuæ profeſſionis non dubitabat. Vicit tamen timorem Ameti comitas, qui ſe pacificum, & noſcendæ vitæ cauſa, non lædendi, adveniſſe, atque inermem ingreſſurum, ſi vellet, præſtito juramento pollicebatur. Cæleſti monitu, an propria magnitudine, animatus Grimaldus, in dubio eſt; certum, juſſiſſe virum ad ſe adduci, cui ennecta penetralia novæ domus, cui oratoeium, cui chorus monachorum, quod ſumme ipſe exoptabat, oſtenderentue: nec detractaſſe comites admittere; ſi pacificos, fortaſſis convertendos: ſi eruentos, glorioſam ſibi, & aliis per martyrium coronam allaturos.

ubique movarut, & conſtructus va Chriſtiana fide i

6 Vix Ametus monaſterium ingreſſus eſt; vix Grimaldum abbatem alloquutus, vix venerabilis ſenis verba auribus hauſit, cum ſe inteeius mutari repente ſentit; & aut affici legi Chriſtianorum, quæ tales viros proferre conſueviſſet, aut invidere (nec ipſe ſatis noverat) atque ſimiles alios ex ſuis facere, ſi vitam probe noſſet, meditabatur. Quodcumque fuerit, morari dies aliquot in monaſterio petivit, & obtinuit; ſimulata fortaſſis ægritudine, qua deluderet ſocios; atque eis Ileridam interim tranſmiſſis, facile inde evocandis, cum convaleſceret. Tum vero ſolus inter monachos relictus, & ſingula diſquirens, perpendenſque, ac mahometicæ Chriſtianam legem confereos; dubitare primum, mox differere; & de aliquibus eebus judicare: ſeria omnia, quæ a Chriſto, graviaque; ludicra, & levia multa a Mahometo; hæc rationi diſformia, conſona illa: & illa per mirscula firmata, qualia hæc nulla pro ſe valeat adducere. Quid, quod Chriſti potentiam inermes homioes, deſpecti, & humiles, prævalentes io orbe: Mahometi impotentiam bella, & arma; nec quiſquam hacteous aliter perſuaſus, certis omoino indieiis manifeſtent? Noſtris ſolam virtutem in pretio eſſe; apud luos, vel vitia prævalere; utramque religionem nequaquam compati, &, ſi alterius electio facienda ſit, præſtare Chriſtianam non ſolum pietate, ſed ſapientia; atque in utraqua exeellentibus hominibus; qui proptio ſanguine teſtimonium perbibuerint, pro veritate uſque ad mortem certaturi.

D AUCT. J. P. *illum, nec nec profeſſionem noſtram*

7 Hæc & ſimilia Amerus revolvens mente, atque unctione magiſtra altius edoctus, Chriſtianam primum fidem, quod difficilius: quippe abdicandis patria, parente, opibus, propioquis, atque gratia Zaeni regis; & ſi quæ alia ſive hactenus habuerat, ſive deineeps ſperabat, ſimul eum lege: dein, quod jam facilius videbatur, Ciſtercienſe inſtitutum, ae vitam illam, quam prineipium ſalutis habuit, utque in finem æmulandam ſibi decrevit. Non deerat generoſo Adoleſcenti interior luſta, ax aliorum offenſione major, quam ex ſeipſo. Laturum ægre patrem apoſtaſiam, quam a vera religione eſſe putaret; quin deſpectui habendum ab aliis regulis, quod degenerem filium genuiſſet: ſorores ſibi unice dilectas in errore maoſuras; quas ſorlao, ſi reverteretur, immo & totam familiam luerari poſſet. Sed quod magis urgebat, negotia regni ſibi commendata, nec deferenda infecta viro nobili, eujus fidei commiſſa eſſent abs rege: E eedeundum ſaltem rationem reddituro, nec exponendam famam aulæ rumoribus, quibus mos eunctis in deterius interpretari: futuros, qui deſertum mahometiſmum levitati adſcribant; alios, qui deceptioni: utroſque timendos: ſed quanto magis, ſi violatam fidem, ſi regnum perditum, ſi defraudatum patrimonium regium, ſeu quæ ſimilia inter eaulas affigoaret. Hoc opus, hic labor Ameti fuit. Quem non parentes, non patria, non propioqui, non regis favor, non opes retardaverant: quem corporis moleſtias cootemnentem non novæ vitæ rigor deterruerat; ſola opinionis nota pene retraxit; &, ni Deus auxilians præſtoforet, haud dubium quin retineret quamvis invitum.

ampleſtitur a

8 Sed vicit tandem in ipſo divina gratia, atque hactenus ignoratam veritatem deplorantem acerbe, fitientem avide, ad abbatis Grimaldi pedes traxit. Adſit & miſereatur errantis ovis, pro qua Chriſtus obierit, non deſerturus in deſerto reliquas, ſed ultro ad caulas venientem admiſſurus. Abluat fœdatum aquis ſacri fontis, atque ab ipſo levatum, ſi velit, probet; exequuturum fideliter mandata, atque aſpera quæ- F eumque perlaturum. Indignum ſe conſortio Sanctorum homioum, & tuoc primum venientem ex paganiſmo, miniſtrum imparem, cui majora, cui gravia committi valeaot. Obediendo quemeumque parem eſſe, ſi modo velit humeros ſupponere. Sed neque arcendos tirones ab Euangelio, quod non niſi per reeens converſos, hoc eſt Apoſtolos, vocatos ex Judaiſmo, plantatum fuit. Senſit Grimaldus inflammatæ mentis aedorem, conſenſitque, ae, magiſtro aſſignato, eatechumenum voluit, mox Chriſtianum ac monachum futurum. Ferunt, intra unius hebdomadæ ſpatium edoctum legem, fidei artieulos, præcepta utriuſque Tabulæ, tum etiam eccleſiaſticas orationes, Sacramenta, & quæcumque neceſſaria, non ſioe ipſius magiſtri deſignati, ac cæterorum, qui videbant, admiratione. Quippe in aliquibus eriam ſupra magiſtrum; in aliis ipſe magiſter, ſeu potius Deus ut in ipſo comprobabatur.

baptiſmum ſalutis, nomen commutat.

9 Itaque hoc anno (ſed dubium, qua ejus die) luſtralibus ſacri fontis aquis abluto corpore, atque aoima per gratiam renovata, & veterem eum actibus ſuis exuta bominem, novum induere meruit in Chriſto genitum, atque ex

ipſo

A ipſo renatum, per ipſum eadem in cælis regnaturum. Nomeo Ameti depoſuit ſimul eum ſecta; atque ex recenti Bernardi ſanctitate Bernardus dictus; cui Sancto ab ipſis ſuæ converſionis initiis, ſeu fama operum, ſeu ſtudio profeſſionis, ſupra alios addictus, in quantum potuit, voluit adhærere. Jam legebantur libri Vitæ ejus, primus præcipue a Guillelmo abbate ſcriptus, qui & Ameto ſacris initiando traditus fuerat. Hunc ergo virum præ aliis imitandum eum catechumenus ſibi propoſuiſſet, nominis non minus petivit antiſignanum: quo numquam poſſet ab aliis nominari, quin Bernardum ingereret; ſed neque ſui ipſe ſine Bernardo, ſic tamen renovati per Chriſtum recordaretur.

AUCT. J. P.

et ad habitum monaſticum admittitur,

10 Neſcit tarda molimina Spiritus ſancti gratia, & Bernardus impatiens totius moræ, vixdum Chriſtianus, vitam perfectiorem, ſanctioremque in ea, cui adhæſerat, lege deſiderabat. Non ullæ tunc contra recens converſos latæ; nulla infamia ex ſuſcepta religione, atque imitata Chriſtum ſimplex ætas, ut numquam non venirent ad Euangelium, ſerius vocientes prioribus æquabat. Zelo, an invidia inductum noſtris B temporibus, ut ab altari, & honoribus arceantur; quippe affluente miniſtrorum copia antiquiores cenſemus præfereodos: nec dubitamus firmiores in religione, ſeu quia aliam non norunt, ſeu quia ſemel ſuſceptam numquam mutarunt. Demum recidivum expertos in aliquibus periculæ effecerunt cautiores. Atque hæc omnia juſta, ſanctaque; ſi modo temperata, & cum debita temporum, quin etiam perſonarum diſtinctione. Cæterum obicem converſioni gentium poocre, ac baptizandos, & eorum ſucceſſorea etiam ultro vocientes, etiam nobiles, ab ipſa ſacri fontis ſuſceptione reddi *infames* macula numquam amplius abluenda; quod in noſtra Hiſpania uſu receptum, ac legibus ſanctium; an ſatis congruat, aliorum iinquo judicio diſcerocndum. Utcumque ſit, Beroardo regia filio oee oune obſtaret macula, quam regius ſanguis cenſetur abſorbere. Ergo ad habitum Religionis ſuſceptus eſt, monachum induturus poſt probationem.

virtutum illuſtris exercitio.

11 Hæc de Viri primordiis, patria, & genere; ae de ſuſcepta utraque religione, ex ejus vita excerpta, quam ex antiquis Populeti tabulis, ac monaſterii Patrum ſanctæ Triados, in C quo nunc corpus Martyris requieſcit, ad Algeziram oppidum, ad compendium redegit modernus anthor ejuſdem Religionis; cui conſonant medii omnes ſcriptores, Miedes, Beuter, Viciana, ex quibus aliqua etiam recentiores. Tironem veteranos anteiſſe exercitio virtutum, atque operibus totius pietatis, compertum eſt. Quo charitate in Deum, ſuoſque; bis converſionem ad veram Chriſti fidem, ſibi pro Chriſto martyrium præoptaſſe: nec quidquam aliud inſtantius petiviſſe, quam ut cum luis per martyrium conſummaretur. Quod tameo qualiter tandem impetraverit poſt plures annos exactos in Populeto, ſicut & quæ, & qualia mirabilia ante & poſt mortem per eum Deus patraverit, ſuis lectoribus fideliter reddemus.

Converſionis tempus, ut ſupra.

12 *Beuterus parte* 1. *Chronici generalis totius Hiſpaniæ, ac præſertim regni Valentini, lib.* 1. *cap.* 35. S. Beroardi *converſionem refert ad annum circiter Domini* 1130. *Verum tempus illud aperte pugnat cum relata jam ex Maurica narratione; cum monaſterium Populetanum, de qua dictum eſt, necdum tunc eſſet in rerum natura,* D *ſecundum ea, quæ ex eodem Annalium ſcriptore referemus* §. 2. *Unde corruant etiam neceſſe eſt, quæ habet Wionus in Appendice ad ſuum Martyrologium monaſticum Benedictinum littera* B, *& Menardus lib.* 1. *Obſervationum, ad menſis Auguſti diem* XX. *Wionem ſecutus. Memorant enim, eum in dicta monaſterio* monachum factum eſſe circa annum Domini MXC.

§. II. Sanctus accuſatur; ſed a Deo honoratur miraculo; materteram Chriſto lucratur; monaſterium Populetanum.

Sanctus in pauperes admodum liberalis, traducitur tamquam prodigus;

ILluſtriſſimus *Annalium Ciſtercienſium conditor ad annum Chriſti* 1163. *cap.* 5. *num.* 10. *ſcribit, quo Sanctus apud ſuos ſanctus fuerit aſſicta, quæque illa occaſione impatiæ adverſus eum fuerint accuſationes. Rem audiamus & laudati auctoris textu:* In Catalaunia Bernardus Alxiranus, reguli Carletenſis filius, qui in Populeto monachum induerat, quanto tardius ad fidem Chriſti converſus, eo ferveocior, ac pietate inſigniori decorabatur. Præfecerat cellario monaſterii Stephanus abbas, & quam olim Valeotini regis filio, oegotiis domus operam impendere homini induſtrio expertoque præceperat. Et creſcebat ſub ipſo annui fructus: ſed qui in pauperes large diſtriburi, ſive, ut aliquibus videbatur, prodige, vix putarentur Copveotui ſuffecturi. Creſcebat in dies concurſus adveotantium, nec, numero alen ſorum multiplicato, panes decreſcere, aut minus ſingulis tribui, animadverſum, xelatumque ne domus Dei exhauſta, deficiente annona, ad ultimam miſeriam redigeretur; eſſe modum in omnibus virtutibus, quem ultra non ſint tales: nec liberalitatem debere dici, quæ omnem liberalitatis materiam de medio tollat. Nam unde poſtmodum liberales exiſtant, cum nihil habeant? Quin ſi cogantur præ inopia mendicare, abſumpturos aliorum miſericordiam, ot imparem utriſque ſuſtentaodis, ſic permiſſuram tot pauperes perire, quot E alat monachos. Exigendam proinde rationem a cellerario, & computandos eum fructibus perceptis fructus conſumptos, atque item neceſſarios uſque ad meſſem: tunc eroganda, ſi quæ forte ſuperfuerint; ſed defectura, ut neceſſe erat, in proximo ſupplenda potius aliunde, quam exhaurienda, & providendum miniſtrum prudentiorem, qui liberalitatem parſimonia producat, non profuſione impediat, nec petere eogatur, dum dare properat. *Sic Mauricus. Verum dum accuſaretur miniſter Sanctus a cœnobiis, quo patto Deus illum honorarit, videamus.*

ſed miraculo honorator tamquam divinitus fidelis.

14 Hæc & ſimilia, *inquit idem ſcriptor num.* 11. ad abbatem producta, primum omiſſa, a magnaoimo incertum, an puſillanimi, certe a nolente, quem ſupplere minus poſſet, defectum agnoſcere: ſed mox inerebreſceotibus rumoribus ad examen delata, & Beroardus ad judicium vocatus eſt, dati & aecepti rationem redditurus. Jam libri ante abbatem poſiti erant; jam ſumptus comparati perceptis fructibus duplo fere exceſſiſſe comperiebantur; jam timebatur ingena æs alienum, quod ad exceſſum Bernardus contraxiſſet: cum ſanctus Homo ſpiritu Dei plenus, & de exhibitione præcedeotium (nam creverae annona,

A annona, pecunniaque hactenus ab ipſo minus advertente) ſitmam concipiens futurorum expectationem, Ego, ait, ab extraneis nihil accepi, ſed neque libros habeo certiores, quam horrea monaſterii & officinas: illic acceptum & datum computetur. Nihil de foris advenit; ſi quid habuerit, ea debiti noſtri ſumma erit, in anni reliquum prudentius diſtribuenda. Res mira, ſed certa, atque eo per multos comprobatior, quo mirabilior! Frumentum, vinum, oleum, pecuniæque, & ſi quid aliud cooveotus adquiſierat, redundabat in doliis, horreis, thecis, aeſt pluribus duplo congregatis nihil omnino ex eis hauſtum fuiſſet. Hoc fuit initium ſignorum beati Viri converſi ex mahometiſmo, prout narratur ab antiquis ſcriptoribus (*citatur ad marginem Antonius Beuter lib. 2. cap. 35.*) Inde firmatus in fide & charitate, profuſior in dies; ſed neque monachi experti Dei virtutem, & ſanctı Hominis merita, alium habere voluerunt diſpenſatorem. *Scolanus loco ſuperius aſſignato col. 914. & 915. alia de Viro ſancto, dum officio procuratoris fungeretur, mira memorat; videlicet infirmos, quos invifebat fervide, ſigno crucis a*

B *ſuis infirmitatibus per eum liberatos fuiſſe; ad hæc, populos, ad quos ſe conferebat, operum ipſius mirabilium fama motos, exiſſe, ut eum reciperent; infirmoſque ei ſuos obtuliſſe, ut illos tangeret, parvulos potiſſimum, propterea quod Deus ipſi communicaſſet virtutum ſingularem ſanandi hernia laborantes.*

Studio ſalutis conſanguineorum accenſus

15 *Fidelem hactenus rerum, quæ ad corporis ſuſtentationem ſpectant, diſpenſatorem ac Deo placitum fuiſſe vidimus; ſupereſt, ut oſtendamus, quam fidelis ac felix exſtiterit diſpenſator verbi Dei. Mauricius ad annum Chriſti* 1178. *cap.* 5. *num.* 6. *& ſeqq. ad propoſitum noſtrum hæc narrat:* In Hiſpania vergenti jam ad ſenium Carletenſi Bernardo conceſſa quies, atque otium a monaſterii cura indultum, dolentibus monachis, & populis vicinis lacrymantibus, viriſque, quod communem patrem amitterent, ſub quo neque illis deficere quod darent, nedum quod poſſiderent; neque his quid acciperent, potuiſſet. Tum vero Sactus ad altiora manum extendens, atque hacteous alendorum corporum curam ſibi commiſſam, ad convertendas animas, & ad ſpretos

C pro Chriſto conſanguineos, per Evangelii prædicationem illuminandos, transferens, petita ab abbate Hugone licentia obtentaque, Ilerdam prius ad materteram pervenit; inde ad ſorores, & frateem petrecturus.

a matertera contemnitur?

16 Illa, ut nepotem, quæ auro & oſtro fulgidum juvenem conſpeciſſet, in vili ſago atque habitu deſpecto cognovit marcidum ſeoem, inſultans primum, & novos illi ritus, inviſum crucifixi hominis cultum, religionem degenerem objiciens, quæ per ſpeciem virtutis enervet animos, & corpora ſervituti duræ ſubjiciat; mox ut Bernardum de Chriſto differentem, & Mahometanos errores conſutantem attentius audir; ſerenior vultu, & jam deliberanti ſimilior, quam objicienti, Quod, inquis, fili, in Chriſtiana lege ſublidium, in qua dejectio pro humilitate, patientia pro conſtantia, & miſeriæ pro gloriis uſurpantur? Quæ cæcitatem ſub honeſto nomine fidei aut producit, aut palliat, & rationi ac diſcurſui parum defert, ſeoſibus nihil. Tum ſi in qualibet lege dubia occurrant, præferendam vitam, quam ſive fato, ſive providentia divina datam ſine culpa retineas, nec poſſis adimplere D niſi cum laude, ut parentes, & patriam, genuſque accepta, non quæſita, nec quibuslibet aliis permutanda; ſic religionem, quam ſemel hauſtam, ad mortem conſervare, conſtantiæ ſit; nimium examinare, lacrilegii; deſerere, perfidiæ; vatiare, inconſtantiæ & levitatis. AUCT. J. P.

17 Hæc & ſimilia ad Bernardum annoſa mu- *ſed oodicis ejus documentis ſo-cors*
lier. Ille e contra fidei cæcitatem oculatiſſimam nequidquam e ratione magis, quam multa dari, quæ ſint ſupra rationem. Non fore hominem, ſi a brutis caperetur; non angelum, ſi ab homine mortali; & quanto minus Deum, ſi a creaturis. Quæ de ſe ipſo nobis revelavit, tot ac tantis inniti teſtimoniis, tot convincı argumentis, ut cæcus ſit, qui non videat cæleſte Numen. Tum ſemel cognita divina veritate, quid amabilius nobis, quam Deus homo inter homines converſans, pro hominibus patiens, atque homines ad divinum eſſe aſſumens? Æternas animas, æternia donandas præmiis, præferendas corporibus caducis; quæ ſi recte deſerviaot ſpiritui, oeque irremunerata remanebunt, ad immortalitatem ſurrectura, patriam, parentes, genus nequaquam eligi, quia præveniunt arbitrium: religioſum * arbitrio noſtro ſubjici, rem graviſſimam omnium, atque adeo conſultius eligendam. Hactenus forſan ignorantiæ datum, forſan inadverıentiæ, quod non dilcuſſerit: nunc jam neutram ab ea poſſe prætendi. Videat, inſpiciat, conferat, & eligas æternum, aut damnanda, aut oegnatura. * religionem. E

18 Dixit: & mulier, interius tangente Deo, *orthodoxam fidem amplexatur, ac virtutibus omnibus ornatur.*
velut ſi e gravi ſomno evigilares, ſummum illud principium ſine principio, immutabile, immenſum, ac totam æternitatem mente revolvens, mahometanas nugas primum ſpernere, averlari ſpurcitias, damnare licentiam, quæ ſanctis moribus plurimum obſiſteret: mox gravitatem Chriſtianæ religionis venerari, ampleeti, & nunc timore imminentis ſibi gehenoæ terreri acrius, nunc ſpe gloriæ allici: deinde amore immenſæ bonitatis, miſericordiæque, quæ in opere præcipue redemptionis altius reſplendniſſet, reſoluta in lacrymas, tandem fidem Chriſtianam, imo &, qua licuit, etiam perfectionem ampleaa eſt, in utraque uſque ad mortem permaoſura. Bona majori ex parte adhuc viventis diſtributa pauperibus: reliqua oeſervata in ulus feminæ, modieos pro qualitate regii ſanguioia; ſed ſibi & ſuis ſatis, &, qui ſuperveniret, adhuc pauperibus. Tum grati animi pignus poſt ejus ohiiom hæc ipſa cedere voluit Populeto, onde illi ſalus, unde illuaiſſet Euangelii divina veritas: & manet hodie prædicto monaſterio nemus opacum non procul ah Ilerda, quod inter alia haroinæ legatum fuiſſe, traditioeſt, inſtrumentis, ut ſerunt, adſtipulaotibus; quæ tamen dolet ſe non inveniſſe, qui Acta Sancti collegit, unde hæc hauſimus. Hæc prima ſeges Bernardi Carletenſis, quam major alia in propria fratria domo, atque eo glorioſior, quo cruentior, præſtolabatur. Interim Populetum reverſus eſt, unde conſtantior animo, & novis a quiete & oratione reſumptis viribus, prædicationem efficacius aggrederetur. F

19 *Cæterum quandoquidem de monaſterio Po-* *Deſcribitur*
puletano non infrequens recurris mentio per decurſum hujus Commentarii, ſubdo loci noıitiam; cujus juvabit meminiſſe §. 3. ubi videbimus e

loci

A *loci iſtius ignorantia magnam hallucinationem*
AUCT. J. P. *fuiſſe commiſſam, attribuendo miraculum S. Bernardo Claravallenſi abbati, quod a noſtro* Bernardo *Popletano ſive Alziteuſi patratum eſt. Manricus ad annum Chriſti* 1153. *cap.* 18. *num.* 5. *plurima collegit de dicto monaſterio, e quibus hæc delibare viſum eſt*: Populetum ad radices montis Pradenſis (vulgo de pradas) Tarraconenſis diœceſis in Catalonia (*& a Tarracone diſtans paulla minus quam itinere unius diei, teſte Domenecco infra citando*) Raymundus Berengarius fundavit, illuſtris princeps, qui regnum Aragonum dotali titulo cum Perronilla conjuge; Comitatum Barebinonenſem hereditario jure poſſidebat. Nomen loci ab arborum frequentia, quas populos appellant, habet qui dedncant, quod ejuſmodi plantis abundaret. Alii a creſcentis domus magnitudine quaſi oppidulum dictum, quod vernacula lingua poblet vocant. Melius, qui a S. eremita ejuſdem nominis, qui locum illum ab aliquot annis inhabitabat. Hunc a vicinis Sarraecnis captum, qui
B ibidem frequentes, ac vinculis compenditum in Siurana (id arci regiæ nomen) miraculoſe ereptum, ac ſuæ reſtitutum eremo, traditio eſt; atque hoc ipſum toties contigiſſe, ut tandem Agareni cedentes Numini, indemnem hominem ibidem continuaverint; quin donaverint loco circumjacente, quem enm ſociis, quos vellet, inhabitaret. Demum adjunctos Ciſtercienſes monachos, miſſos ex Fonte-frigido, eremum in cœnobium commutaſſe. Ita fere per omnia Joannes Alvarus, Sollonenſis epiſcopus, in Originibus monaſteriorum Aragonenſium.

monaſterium Populetanum.

20 Yepius ad hunc annum, deſumptum nomen ab eremita, & miraculum traditione acceptum quaſi per manus, non inficiatur: verum locum donatum a Saracenis Chriſtiano homini, haud ita facile ſibi perſuadet; nec eredendum, Raymundum Barebinonentem fundaturum cœnobium, quod ſibi & ſuis eligat in ſepulturam, extra terminos propriæ ditionis, aut objeciſſe Ciſtercienſes monachos, ex longinquo vocatos, infidelium perfidiæ, quam toties ipſe cum ſuis eſſet expertus. Certe locum condendo monaſte-
C rio non eremitæ a Sarracenis datum, ſed Sanctio abbati cœnobii Fontis-frigidi a Comite Raymundo, deſcriptis terminis, indices rerum Aragoniæ teſtificantur; *quorum verba ibidem afferuntur. Deinde laudatus Annaliſta ſic concludit*: Sive ergo eremita jam obierit, ſeu ſupervixerit cœnobii fundationi; locus jam tunc ereptus a Sarracenis intra fines Chriſtianos continebatur. Sed neque idem monaſterio locus, quem eremita incoluit, quamvis non longe diſtans, & intra terminos uterque continetur. *Hæc de noſtræ hujus monaſterii in rem noſtram protuliſſe ſufficiat. Si vero curioſus lector plura de ea deſiderat, conſulere poteſt aſſignatum ſupra auctorem; apud quem leget donationem duplicem; alteram, ex Arabico Latine redditam, pagani Almira Almominiz in favorem Populeti eremitæ; alteram Latinam* Catholici principis Raymundi, factam Sanctio abbati Montis-frigidi anno MCLI. (nam præceſſit adventum monachorum;) *ſepulcra regum Aragoniæ; inſignem eorum munificentiam & liberalitatem; quibus factum ſit*, ut Populetum creſcens, proficienſque, in eam, quam nunc habet, potentiam dilataretur; *quam ibidem deſcribit idem Manricus*.

D

§. III. Inſigne miraculum a Sancto patratum; in fratre convertendo irriti labores; ſorores duæ ad Chriſtiana ſacra ab ipſo adductæ; Sanctus per eas a morte ereptus.

Ex ignorantia loci, miraculum ab hoc Sancto.

SEquimur demum laudatum ſæpius Annalium Ciſtercienſium ſcriptorem, qui poſtquam ad annum Chriſti 1180. *cap.* 4. *num.* 1. *&* 2. *laudaſſet Bennonem ſeu Brunonem epiſcopum ob ardens fidei orthodoxæ propagandæ, ac Evangelii prædicandi ſtudium, pergit ibidem num.* 3. *referre, quid in eo genere præſtiterit Sanctus noſter.* In Hiſpania, *inquit*, Bernardus Carletenſis ſimili prædicandi Euangelii ſuccenſus zelo, abbatis loi (Hugonis an Stephani? Nam Stephanus Hugoni ſucceſſit hoc ipſo anno) obtenta licentia, ac Fratrum ſe orationibus commen- E
dans, Carletum perrexit, fratrem ſororeſque, & ſi quos poſſet alios, ex mahometiſmo ad vetam Chriſti fidem converſurus. Patrata ab eo in itinere miracula, Acta ejus affirmant; ſed quæ aut qualia, minime recenſent. Celebre illud de monacho apoſtata per Virum Dei converſo; ſed non ſtatim reverſo ad monaſterium: qui mox decedens, in clericali ſepultus habitu, redeunte Sancto, ac ſepulcrum ſcrutante, in monachali euculla inventus eſt, non ſine ingenti cunctorum admiratione. Atque hoc quidem ſive in hoc itinere, ſive in alio patratum ab hoc Bernardo, quod manifeſte conſtat ex ejus Actis, Clarævallenſi per errorem tributum, maxime ab externis, qui Carletenſis minorem notitiam habent, ex Ms. monaſterii Barbelliani (*de quo mox dicetur*) Joannes Picardus vulgavit totidem verbis:

patratum in monacho apoſtata, perperam attribuitur.

as „ Tempore B. Bernardi accidit, quod
„ monachus quidam de ejus monaſterio & di-
„ ſciplina exinos, relicto habitu, ſuadente dia-
„ bolo, ad ſeculum rediit, & parœciam quam-
„ dam regendar. ſuſcepit. Erat quippe ſacer- F
„ dos. Et quia ſæpe peccatum peccato punitur,
„ deterior Ordinis in vitium labitur libidinis.
„ Concubinam, ſicut multis conſuetudinis eſt,
„ ad ſibi cohabitandum accepit: de qua & li-
„ beros genuit. Accidit, ut poſt annos pluri-
„ mos, miſerante Domino, qui neminem vult
„ perire, ſanctus Bernardus per villam, in qua
„ morabatur idem monachus, tranſiret, & ad
„ domum illius hoſpitandi gratia diverteret.
„ Quem ille cognoſcens, & quaſi proprium pa-
„ trem cum multa reverentia excipiens, devote
„ miniſtravit, & tam ipſi, quam jumentis ne-
„ ceſſaria procuravit: non tamen cognitus eſt
„ ab eo. Mane cum Vir ſanctus, dictis Ma-
„ tutinis, paratus eſſet ad eundum, nec poſſet
„ loqui ſacerdoti, eo quod maturius ſurgens
„ ivit ad eccleſiam, ait filio ipſius ſacerdotis:
„ Vade, defer nuntium iſtud Domino tuo. Erat
„ autem puer idem mutus a nativitate. Qui
„ præcepto obediens, & præcipientis ſentiens
„ in ſe virtutem, ad patrem cucurrit, & ſancti
„ Patris verba verba valde abſolutis expreſ-
„ ſit, dicens: Hæc & hæc mandat tibi ab-
„ bas.

S. Bruno de abbati Claravallenſi,

23 „ Pater primam filii vocem audiens, &
„ præ gaudio lacrymans, ut ſecundo, ac tertio
„ ea-

A „ eadem verba repeteret, admouit: & quid ſibi „ abbas fecerit, inquiſivit. Cui ille: Nihil aliud „ mihi fecit: ſed ſalummodo mihi dixit: Vade, „ dic domino tuo verba hæc. Ad tam evidens „ miraculum ſacerdos compunctus, feſtinanter „ ad ſanctum virum venit, ſeque cum lacrymis „ ad pedes illius proſtravit. Domine (inquit) „ pater, monachus veſtee talis, ac talis fui; & „ tali tempore a tali monaſterio receſſi. Rogo „ igitur paternitatem veſtram, ut liceat mihi re- „ dire vobiſcum ad monaſterium: quia Deus in „ adventu veſtro viſitavit cor meum. Cui Sanctus: Expecta me hic: & ego, peracto negotio, citius revertens ducam te mecum: Timens ille mortem, quam prius non timebat, reſpondit: Domine, timeo interim mori. Ad hæc ille: Hoc (inquit) pro certo ſcias: quia, ſi in tali conditione, & propoſito mortuus fueris, coram Deo monachus invenieris. Receſſit, ſorte præcius: ſed mox rediit, illumque recentem mortuum, ac ſepultum audiens, ſepulcrum aperiri præcepit. Dicentibus, quid vellet facere, reſpondit: Vnlo videre, utrum in B „ ſepulcro jaceat monachus, an clericus? Clericum, ioquiunt, in habitu ſeculari ſepelivimus. „ Rejecta terra, non in veſte, qua ſepultus fuit; „ ſed in tonſura, & in habitu monachi cunctis ap- „ paruit, & magnificatus eſt ab omnibus Deus „. Hactenus ibi de Bernardo Clarævalleſi, quod is, qui ſcripſit, Carletenſem ignoraret. Alias miraculum ab hoc ſecundo factum, authores omnes, qui ejus Vitam ſcribunt, conſtanter affirmant. Porro a Bernardo Patre non patratum (etſi bis * contigiſſe, & fieri ab utroque facile potuit) argumento eſt, quod ab antiquis Guillelmo, Arnoldo, Godefridoque, auctore Exordii (*magni videlicet Ordinis Ciſtercienſis*) & aliis prætermittatur: & credibile, lecto Bernardi nomine, applicatum Bernardo principaliori, maxime ab his, qui Hiſpanum minus norunt, eoque omnia ad unicum, quem ooverant, referenda putarent: quod paſſim etiam aliis ſolet accidere, *uti habet Mauricus. Adde, miraculum illud in Hiſpania a S. Bernardo Clarævallenſi nun eſſe factum, certiſſime conſtare ex eo, quod Vir ſanctus in Hiſpaniam numquam pedam intulerit, prout in Commentario* C *ejus prævio, quem heſterno die dedimus, §. 44. a nobis probatum eſt. Porro de* Barbello, *cujus ſupra mentio incidit, monaſterio Ciſtercienſis inſtituti in diœceſi Senonenſi, agit Mauricus ad ann. 1165. cap. 4. n. 5. Sed nunc noſtrum* S. Bernardum *revi- ſamus, ac reſumamus ann. 1180. cap. 4.*

* l. bis

Bernardus Aligrenni conatur ſororem ſuam ad Chriſtiana ſacra adducere; ſed fruſtra.

04 Utcumque fuerit (*ita pergit ibidem laudatus auctor Annalium n. 6.*) ingreſſus domum fratris, gratanter primum, velut qui ad vomitum paganismi reverſus, atque ad hoc tantum veniſſe judicaretur, ſuſceptus eſt; indulta ſtatim apoſtaſiæ venia, &, quando frater orbus permaneret, repromiſſa corona, conjugeque, ex qua, etſi ſeros, ſucceſſores habere poſſet. At poſtquam Sanctus diverſam ſibi meotem, & longe aliam advenus ſui ad fratrem, cauſam aperuit, nec ſe ad ſacrilega deliria Mabometis, quæ ſemel exborroiſſet auctoritate Evangelii, pervertendum; quin fratrem Almanzorium, ſororeſque Zoraidam, & Zaidam converſurum, ſi poſſet, proteſtaretur, unde ſalus ad populum deſcendens veram illis coroonam, ſublimius regnum, atque præmia cæleſtia compararet; tum vero regulus terram pedaquatiens, atque oculis naribuſque flammaos & fu-

mans, nec minus ideo in eum dentibus ſtridens, D
quaſi qui zelo violatæ religionis commotus eſſet; Auct.
exprobrare apoſtaſiam, cumulare opprobia, nec j. P.
ſe fratrem, ſed hoſtem prædicare deſertoris ſacrilegi, in quem verbera, crucem, telaque ac graviora ſupplicia commioaretur: & niſi interceſſiſſent piæ lorores, quæ fratrem * ſe ſuaſuras pollicebantur, actum fortaſſe foret de vita Sancti, occidente * Almanzorio, ſive ut Mabometem talı lacrificio, ſive ut populum ſibi, quod principum aliquando conſilium eſt, per ſpeciem religionis conciliaret. Sed Bernardus divina providentia, quas poſtmodum ſervaturus erat ſorores, tunc ſervatrices habuit, ſimul cum ipſo exinde coronandas.

* fratri
* occiſuro eum

25 Igitur permiſſus Zoraidæ, Zaidæque, per *convertit duas ſorores ſuas* quas ad leges avitas, & patriam religionem revocaretur, Bernardus magis, qua erat fide præditus, atque zelo Chriſtianæ profeſſionis, utramque aggreſſus, cum multa illis de cæleſti patria, multa de Chriſto & fide diſſeruiſſet, qoi ſorocibus pervertendus traditus fuerat, ſorores convertit, ac doctrina Chriſtiana apte inſtructas, ac E vere fideles, ſacro baptiſmatis fonte deoutus abluens, alteram Gratiam appellavit, Mariam alteram, utramque commendatam ex ipſo nomioe, illo nimirum, quod gratiam præ ſe ferat; hoc, quod totius gratiæ Genitricem: utramque item ex virginitate, qua ſero licet Agnum ſequuturæ, nihilominus ſequerentur, quocumque iret. Nec dubium, præſervatas ſibi a Chriſto, quas viro dudum maturas nubileique, tub lege continentiam aſpernante, opibus, genere, formaque præſtantes, plures jam reguli elegiſſent ſibi uxores, ſi non ab alio amatore præventæ eſſent, cui a cunctis vel invitis credendum forat.

26 Interim Saoctus fratrem Almanzorium ſa- *quo ſequitur fratris Mahometani*
lutaribus monitis aggreſſus, & nunc ex mahometanis deliramentis, nunc ex Chriſtianæ legis excelleotia aucupium captans, cum nihil ſe proficere videret, & alias novæ ſponſæ Chriſti Maria & Gratia inter Chriſtianos Sponſo deſervire, atque inter virgines illi conſecratas ſaleoniier, & ipſæ conſecrari exoptareot ardentius, commuoicato inter ipſos conſilio, ac ſingulis, quæ facienda erant, injunctis, placuit per fugam tempus F antevertere. Tum Almanzorio, velut deſperatæ de revocando fratre, quem ſuis precibus durum omoino ſilicem, atque immobilem eautem experiæ eſſent, Quin, inquiunt, religionis deſertorem, & vilem tranſfugam, quantocius expellamus de terra noſtra; quem nequa perſuadere pertinacem, neque fratrem occidere, neque apoſtatam liceat retinere. Eat, & laborinſam ac deſpectam, quam ſemel elegiſſet, reſumens vitam, obſtinatæ perfidiæ pœnas luat. Ca[illegible] eoribus mortem in ſupplicio, quia in delictis vivere conſueſcunt; Chriſtianis vitam in amaritudine, mortem io gloria: unde in banc faciles, atque eo atrocius puniantur, quo diutius vivant.

27 Hæc & ſimilia dicentibus iaroribus credidit *unus ſpes viſper li- berum.*
Almanzorius, & Bernardum ſeverius alloquutus, ab aula, ab urbe & regno abire jubet, nequaquam illuc ultra redituruin. Ille, ut erat de ſalute fratris ſolicitus, quamvis inrores ob novum Chriſti vinculum charitate ardentiori complecteretur, nborris lacrymis, Diſcedam, frater, ait, & tibi terram leviter relinquam, dum cælum onn deſeram: & qui non tua, ſed te quærere veni, facile ab bis amovear, quæ non quæſivi. Adve-

AUCT. J. P.

A neram te Chriſto lucraturus, non mihi opes aut regnum temporale. Diſcedam lætus ab hia, quæ lubenaſugi, imo ab his, qoæ evaſi. Sed te, quem fratrem vinculo naturæ, quem dominum jure ſucceſſionis & amavi & colui, æternæ damnationis vinculis captum, nec eripi patientem, dolebo triſtis, lacrymabor amarus, neque umquam capiam de amiſſo ſtatre, quem unice dilexi, conſolationem. Dixit, & pene ad lacrymaa eommovit ſuperbum regulum; ſive intra proprias venas ſanguis efferbuit cum Bernardo communis; ſive de æterna ſalote aot damnatione memoria potena axtorſit vel ab invito. Affuere ſorores diſcedenti ſiccioribua oculis, qui tune illia pro lingua, quibua horam & locum condicta commemorabant. Ergo Bernardua ſub veſperam egreſſua, altero ab urbe lapide divertit ad nemus, Mariam & Gratiam, ac reliquam familiam (nam plurea ſeſe illis aſſociaverunt) in medio noctis ſilentio præſtolaturua. Ibi orationibua & precibus inteotua, ſacris Virginibus aoimum virilem, obſcuritatem noctı, oſtiariis aulæ fratris profundum ſomnum, demum conatibus piis felicem exitum, & tardam
B fratri notitiam deprecabatur. Sed nos eumdem intentum orationi, dum Virgines proſequimur, in ipſo nemore parumper relinquamus.

§. IV. Bernardi, ac duarum Sororum ejus martyrium; an hæ fuerint amplexæ inſtitutum Ciſtercienſe; corporum ſepultura, detectio, gloria.

Maria & Gratia ad martyrium ambientibus,

P*Radetlus hiſtoriographus Ciſtercienſis ad annum, quem modo notavimus* 1180. *cap.* 5. S. Bernardi, *ac duarum Sororum ejus martyrium narrans*, Jam, *ait*, cæleſtem ſphæram profunda nox, ſilentium terras, atque homines ſomnus occupabat: cum recens Chriſto deſponlatæ Virgines Sponio obviam ituræ ſurrexeruot, ae congregatis, qui erant fidei ſociis, aſſumptiſque per ſopitoa cuſtodes iranieuntea, aulam primum, mox urbem deteruere. Nec erat leve ſpatium uniua leucæ peragrandum utriſque; ſed præcipue Mariæ Gratiæque feminis regis, & ferri ſuetia magis, quam ambulare, & retinebani obſcura caC ligo noctis, cæca plerumque via, inviſi lapides, gliſcenteſque rupturæ, & ſi quæ alia paſſim occurrentia aut offendere ſolent, aut retardare. Sed quæ cum fide charitatem ſimul, cum charitate virtutes omnea inducrant, novum ad omnia robur in ſe ipſis, fortitudinem novam ſupra virilem, nedum ſupra ſemineam experiebantur. Ergo albeſcente aurora nemus primum, dein ante nemua Bernardum fratrem obvium conſpicientes, qui jam obviam exiret venienti agmini, teſolutæ in lacrymas, Ecquis, inqoiunt, nos ultra ſeparabit a charitate Chriſti? non mora, non vita, non periculum, non gladius. Quærat, ſi volet, ſororea Almanzorius, & inveniat, ſi poteſt: aut vita nos manebit inter Chriſtianos, aut mors pro Chriſto. Occultatas fideles præſtolantur, detectaa angeli. Itaqua ſive vivimus, ſive morimur, Domini ſumus. Interim nemus latentes tueatur, egreſſuras de latebris, cum fratria inquiſitio deferbuerit.

Bernardus ibidem in ſororum fratrem;

29 Jam biduum in eodem loco peregerant, & miniſtri Almanzorii, qui omnem circa diſcurrerant regionem, nulla prorſus veſtigia reperieotea, ipe ſua fraudati revertabantur: cum, ecce, egreſſus de latebris Bernardus proximam nemori eoloniam petiturus, unde aliquid, quod vitam ſuD ſtentarent, afferret ſororibua, in regem (heu!) & ſervos ejus incidit, agnus in lupum, ovia in earnifices. Tum vero regulus inſano furore perciitus, irruere in fratrem, & niſi a propriia ſervis retentua eſſet, ultro le offerentem, nec recuſantem pro Chriſto trucidari, haſta, quam manu geſtabat, tranſverberaſſet. Sed obſtitere miniſtri primia conatibus: &, Si hunc, inquiunt, per mortem antevertas, quis nobis Zaidam, quis Zoraidam deteget, ſeu medio in nemore, ſive alibi relictaa, & occultataa; antequam inveniantur, perituras? Vivat potiua, & detegat latentes, atque ejus conſiliia devias a veritate dedoceat, dolos, frandelque reponat, quibua imbutaa a fraterna domo eduxit. Placuit conſilium furenti quamvia regulo, & (apud) ſemet, captum ad mortem ſemper adigi, revocari ad vitam numquam poſſe perpendens animo, propius aecedens Bernardum fiete alloquitur:

30 Ergone, frater, ſi te mihi permittaa, me *a quo blandiloquio*
ipſo eharior, quem amicum, quem regni nunc *verbis,*
conſortem, mox ſuceeſſorem, vel poſt avitas leges abjuratas dudum delegeram, fratrem non ſolum ſpernis, ſed deludis? Ergone etiam ſorores
E mihi auſers (nam deceptaa non dieam,) ut oe ex eis quidem adoptandos in proprios ſuſcipiam liberos? Eſto in me erimen aliquod inventaa, quod majori adhuc pœna plectendum putes; quid in te patres noſtri commiſerunt? quid tanti nteruere viri, quos nepotibus fraudas? quos omnino deſtituis ſucceſſione? Eſto lex veſtra potior, & ſalubrior: an Chriſtus umquam filiorum in parentea impietatem approbavit, aut docuit? An generis humani conſervationi contrarius fuit? Ao reges orbos præcepit, aut conſuluit, ut ipſis mortuis nullus paci locua; ſed ſucceſſores per arma deſignarentur? Quin Radamirum *, Aragonium regem, ex monacho ad conjogium tranala- *al. vocatur Ramirus, et Ramiro.*
sum juſſu Pontificis, ex quo orta Petronilla, veſtræ gentia exempla, eaque ſatis recentia maniſeſtarenr, quanto magis, quæ nondum conſecratæ, tradendæ nuptiis, conſervandæ coronæ quantumvis minimæ? Nil ultra nobis altercandum de religione, quæ eunctis libera; de ſucceſſione regni, quia prohibeat? Nubat utraque ſoror, nubat altera, & dum alicui, oubat Chriſtiano, ac
F veſtræ legis jura pia obſervet, ut vel in matrimonio perſeveret; vel, ſi maluerit, poſt ſuſceptam prolem ad cœlibatum redeat, uſque ad mortem in ipſo permanſura, *Pagius in Critica Baroniana ad annum* 1134. *a num.* 31. *de Ramiro ſeu Ranimiro, qui ex monacho factus eſt rex Aragoniæ, & ex uxore Mathilde, Willelmi VIII. Comitis Pictavenſis filia, Petronillam filiam ſuſcepit, varia collegit; quæ ibidem legi poſſunt. Nos interim ea, quæ Almanzorius adverſus* Bernardum *fratrem egit, proſequamur.*

deinde minis terroribus martyrio corrumpere conatur

31 Hæc Almanzorius in dolo ad Virum Dei, dum ad Sorores ſimul pervenirent. At poſtquam præda optata potitua eſt, in furorem converſus, aut reſiliendum a fide Chriſtiana, aut ſubeundam atrocem mortem proponit. Nihil jam medium in Ameri rebus (ſic Bernardum vocabat ex priſco nomine) aot coronam, aut gladium ſubituri. Illam, ſi vellet fratri conregnare; hunc, ſi, ut ipſe putabat, ſuo Chriſto. Femineos animoa per ſpeciem pietatis deceptos hactenus, utrovia modo reducendos ad veritatem; ſi perſeveret, simore ſimilia mortis; ſi reſipiſcat, eo ipſo ma-

giſtro,

A giſtro, quo deceptore. Tum vero Sanctus: Decepiſti tu magis volentem decipi, & ultro me offerentem ad ſacrificium traxiſti per dolos, quos facile potuiſſem prævidere. Mihi vivere ſolus Chriſtus eſt, pro Chriſto mori luerum, quod dudum quæro. Nec credam ſemel Chriſto deſponſatas Mariam, & Gratiam morte mea divellendas ab ejus fide. Quin ſanguine fraterno velut irriguæ radicabuntur altius, ſecuris ictus firmius ſuſcepturæ. Dixit, & oculos ad cælum levans prius, mox ad ſorores vertens, quaſi quas ad paſſionem invitaret, Chriſte, ait, quia poſſibile eſt, tranſeat a me ad illas calix iſte; compatiantur, conregnent: & quas congenitas mihi carne, & ſpiritu, tibi in filias per gratiam adoptaſti, fac cohæredes. Mox ſatellitibus vinciendas manus offereos, atque arborem, cui alligabatur, reverenter ſalutans, quaſi quæ ligni Crucis ſpeciem ferret, ferreo tandem, quem miles lorre ferebat, clavo ad frontem affixo, majorem ad eruciatum oceiſus eſt, videntibus Sororibus, & fratre, nec lacrymantibus; illis, quia gloriæ fratris congaudebant; hoc, quia propriæ vindi-

B ctæ gratulabatur.

quo deinde anno ſorores eius perfuncta ſint ſuam.

32 Coronato Bernardo per martyrium, atque ipſa corona victrici ſronti clavo velut infixa, ne eadere, aut avelli facile poſſet, reſtabant Sorores, quas inferiores viribus natura, ſed gratia ſubæquales haud diſſimilia triumphus præſtolabatur. Has primum mitis, promiſſis, blandiſiiſque, & qui plerumque femineos animos movent, propoſitis conjugibus, atque alteri regni ſucceſſione, alteri pingui dote, & gaza multa, quæ reges ambirent, large oblatis, ſeducere ſtuduit: per illecebras, luxum, deliciaſque impotentiam muliebrem perverſurus. Aſt ubi blandimenta nihil proficere, atque utramque ſororem in fide Chriſti aeceptа conſtantem vidot, ad terrores cooverſus, & nune ſubitam mortem intentans gladio; nune cædem acerbiorem cæde fratris comminatus atrociter; Ille, ait, clavo conſoſſus raput, orcubuit: vos membra ſingula clavis, & uncis dabitis diſcerpenda per partes, quo diutius torqueamini, ſegnius perituræ. An non placabo Deum ſanguine veſtro, qui vel proprio non parcerem? Aut reverebor contemptiones cæleſtis Numinis, in totius noſtræ gentis,

C imo & ipſius legis confuſiooem? Natura feminas, generatione ſorores, educatione filias (nam ut tales vos habui) poſt trucidatum fratrem de medio tollere, impium, faeor, videtur, & inhumanum: ſed conſervare prævaricatrices, atque apoſtatas viles, erit ſacrilegum: & quanto Deus creaturis omnibus præſtat, tanto obſervantiæ religio anteponenda. Dafeot ſortaſſe pœnitentiæ locum, (atque o utinam velitis pœnitere!) ſi non idem pateret obſtinationi: ſed cum magis hanc lineam, quam illam ſperem, quod ipſæ proclamatis, pereundum eſt vobis, non tam quia peccaviſtis, quam ne peceetis. Dixit, & gladio percuſſas occidi jubet in conſpectu eadaveris Bernardi, quod vires eis de terra, roburque noo ſecus ac de cælo triumphans ſpiritus, auxilia & vitæ æternæ deſiderium, temporalis contemptum, atque in morte lætitiam impetrabat. Excepit ictum ſancta utraque Virgo conſtanter & avide: nec ſerius penetravit anima cælos, quam terram truneo eontigic. Regio apparatu utrumque, quippe de cælo ovantibus ocrurrit cæleſtis aulæ cutia. Terra non priuſ corpora ſu-

D ſrepit, quam proprio ſanguine, ut purpura regali, conſtrata foret. Hæc de martyrio Principis invicti, Sororumque, ex Antonio Beutero, Martino de Viciana, aliiſque, nec non & ex archiviis Populeti deſcripſit fideliter, qui Acta Sanoti vulganda compilavit. D Aucr. J. P.

33 *Controverſia hic moveri poteſt, an ſanctus Pugil noſter Sorores ſuas germanas ita perduxerit ad Chriſtianam fidem, ut inſtitutum Ciſtercienſe etiam ſint amplexæ. Affirmat Chryſoſtomus Henriquez ad diem* XXIII. *Auguſti, qui poſt ea, quæ præmiſerat de* S. Bernardo *earumdem fratre, ſic pergit*: Maria vero & Gratia ejus ſorores, quas iple in Chriſto genuerat, &, præmiſſo caſtitatis voto, Ciſtereienſium numero adſcripſerat *&c. Idem tenet Chalemotus in ſua Serie Sanctorum &c. dicens ad eamdem diem, illas*, jam ſuſcepto religionis velamine, *trucidatas fuiſſe. Adde Bucelinum in Menologio Benedictino ad dictum diem, ubi aſſerit, Sanctum noſtrum*, ut ad profeſſionem vitæ monarbicæ admitterentur, impetraſſe. *Veram apud Wionem & Menardum de hac re nihil lego. Mauricus autem, quem modo allegabam, hoc religionis Ciſtercienſis inſtitutum videtur habuiſſe vel ſuſpectum, vel certe non ſatis probatum, cum illud in medio relinquens, nihil de eo affirmare vel negare auſus fuerit. Sic enim loquitur num.* 7. Mariam & Gratiam multi noſtris tribunnt, quaſi ſpiritu & voto moniales: quod in antiquis non potui invenire. Quin potius ad materteram deduci, cum ipſa Ilerdæ pie converſaturas. Ego a Bernatdo converſas, vel ſeculares, non dubito adſcribendas illius gloriæ: cærera neque affirmo, neque nego; ſed iategra lectori meo relinquo. E *Probabilius videntur non fuiſſe moniales Ciſtercienſes.*

34 *Quid vero de ſanctorum Martyrum corporibus factum fuerit, præmiſerat idem hiſtoriographus Ciſtercienſis num.* 6. *in hæc verba*: Sanctorum corpora in nemore relicta, beſtiis terræ & volueribus expoſita: & paviſſent utraque procul dubio, ſi non unus de ſervis minus barbarus, ſive forte Chriſtianæ legi addictus, effoſſa terra, mandaſſet ſepulturæ ipſo in loco martyrii non procul ab Alzira, nobili oppido, a quo glorioſus Martyr hodieque ſanctus Bernardus de Alzira cognominatur. Manſere ignota ſepulcra per multos annos; quoadusque ſub Jacobo primo rege (quem poſt fundatum Ordinem ſanctiſſimum beatæ Mariæ dictæ de Mercede, pro captivis Chriſtianis redimendis, poſt Majoricam Valentiamque expugnatas, poſt plures & illuſtres victorias partas de Sarracenis tandem Ciſtercienſis familia præſtolabatur) cæleſtibus ſignis præcedentibus detecta, atque ab ipſo honorifica capella, & tumulo marmoreo donata ſunt: quod ſuo tempore latius referemus. Sic ſanctus Martyr aſſumptus ex Ciſtercio, per regem in Ciſtercio conſummandum inceptus coli, extorqueotibus exterorum omnium cultum crebris miraculis, quæ Deus per farras reliquias operabatur. Qualiter autem, & qua occaſione occultata irerum, iterum detecta, & locus ſacer io Conventum Fratrum ſanctiſſimæ Trioitatis de Redemptioue captivorum tranſierit, quos Deus poſuit cuſtodes ſacri theſauri, ſuo tempore etiam Anoales tradent. *Sed quandoquidem quæ tum hic, tum paulo ante, tum denique ſupra apud nos §. 1. num.* 11. *de miraculis Mauricus ſuo tempore tradenda dicit, in Annalibus ejus tradita non reperio; aliunde ſupplere conabor inventionem cor-* F *De Martyrum corporibus quid actum fuerit.*

AUCT. J. P.

porum, publicoſque eiſdem indictos honores, nec non miracula, quibus inclaruere, producturus ea, quæ ad noſtram noſtriam pervenerunt, ubi primo egero de publico noſtrorum Martyrum cultu.

§. V. Cultus publicus; inventiones ac tranſlationes corporum; favores per S. Bernardi patrocinium impetrati.

S. Bernardus Alziræ patronus.

MAuricus *ad annum modo dictum* 1180. *n.* 7. *hæc de cultu notata reliquit*: Veneratur Alzira ſuoctum Bernardum, velut loci patronum, quem propitium ac potentem ad Deum interceſſorem in multis experti frequenter viſitaot, & celebrant ſoleniter anniverſaria votiva feſtivitate. Recolunt etiam Bernardum Alziranum Martyrologium monaſticum Hugonis Menardi Auguſti xx. quamvis in notis annum typographi incuria longe anteponat; Arnoldus Wionius in Appendice littera B, Joannes Vinceotius Dominicanus de Sanctis Cataloniæ, Alfonſus de Villegas de ſanctis Hiſpaniæ, Chryſoſtomus Henriquez in Menologio, Auguſti xxiii. & in Faſciculo. Quin & nos etiam, dum juvenes eſſemus, concione edita in Sanctorali noſtro, beati Martyris laudes declamavimus. *Quibus addi poteſt Ferrarius, qui in ſuo Catalogo generali Sanctorum, Martyres noſtros ita annuntiat die* xx. *Auguſti*: Aloricæ in Hiſpania S. Bernardi monachi, & martyris cum duabus Sororibus.

B

Alii alia;

36 *Præter publicam eorum venerationem, obſervare nonnulla juvat de die, quo coluntur. Vidimus modo, non eodem hunc ſignari tempore. Bellandus in rem noſtram ſua manu reliquit notatam obſervationem iſtam*: Porro, *inquit*, retulit mihi quidam R. P. Ordinis Trinitariorum Hiſpanus, qui ejuſdem Ordinis per Angliam, Scotiam, Hiberniam commiſſarius generalis erat, coli hunc Sanctum 2. Septembris, & plurimos ejus ope ab hernia ſanari. *Joannes de Marieta lib.* 3. *de Sanctis Hiſpaniæ Martyribus Religioſis cap.* 31. *coli eum indicat Aloricæ ſeu Alziræ, ac de eo legi die* xx. *Auguſti. Alfonſus del Caſtillo Solorçano in ſacrario Valentino aſſerit ejuſdem feſtum celebrari eodem die, quo colitur feſtum S. Bernardi*, fundatoris (*immo propagatoris*) ſacri Ordinis Ciſtercienſis, quod eſt die xxi. (*volueris dicere* xx.) Auguſti. *Tamayus in Martyrologio Hiſpano tres Martyres noſtros refert ad diem* xxii. *ejuſdem menſis. Nos Mauricum ſecuti damus illos hac die, cum hactenus certo nobis non conſtet, quo die martyrium eorum acciderit, vel quo coli debeant; nam idem Tamayus in eorum Actis, quæ vulgavit, parum vel nihil habet firmitatis, quando ſic dicit*: Eorum agonem referunt eveniſſe xi. Kalend. Septembris. *Addatur illud ex Miræo in Originum monaſticarum auctario, ſive lib.* 5. *cap.* 14. *ubi de noſtro* S. Bernardo *agens*, Colitur, *ait*, Officio eccleſiaſtico in ſui nominis baſilica Alciræ xx. Auguſti, ubi pars corporis ejuſdem adſervatur.

C

nos illum die forsets quo damus hac die cum Mauric.

37 *Sed nos, ut demus id dicamus, a die, quem ſignat Mauricus, etiamſi alicubi alius notetur, non recedimus: cur autem hac die Martyres referas potius, quam alio, ita edifferit ad annum* 1180. *cap.* 5. *num.* 5. De die mortis nihil certi conſtat: colitur tamen memoria trium Fratrum (*id eſt Fratris unius, ac duarum Sororum ejus*) vigeſima prima menſis Auguſti: ſive quia in ea martyrium obierunt; ſive quod prima poſt feſtum magni Bernardi Clarævallenſis abbatis, cui ſubjungi [le] voluerunt, ut Patri filias, ſi non, ut ſolet, occaſione ſumpta ex nomine. Haud aliter Bernardum de Candeleda memoratum ſuperius, eadem die colunt, qui Duri fluminis extrema littora incolunt: unde ipſa provincia Extrema Daurii aut Durii, vulgo Eſtremadura, quæ Luſitaniam inter Bæticamque, atque utramque Caſtellam late protenditur. *De S. Bernardo Candeledenſi egimus nos die* xx. *hujus menſis.*

D

Propagatus cultus ex miraculis.

38 *Porro quæ præmiſimus de publica noſtrorum Martyrum veneratione, confirmabuntur ex inventione & honore corporum; quibus addemus miracula. Scolanus ſupra citatus lib.* 8. *cap.* 25. *num.* 8. *& ſequentibus varia dat in rem noſtram, e quibus iſta excerpimus. Iudicat igitur auctor ille, corpora iſta annis multis poſt eorum ſepulturam, dum ſub Mahometanorum ſervitute totum Valentiæ regnum gemeret, non ſepulta dumtaxat maſſiſſe; verum etiam tum eorumdem, tum ſepulturæ memoriam delituiſſe, donec Jacobus rex victorias ſuas ſeu regni recuperationem proſequens, quadam nocte miſit, qui territorium Alzireaſe percurrerent. Dumque hac in ſilva ad ſomnum ſe compoſuiſſent, ſomniarunt vel audire ſe, vel revera audierunt duleiſſimam quamdam melodiam. Sequenti autem nocte, rei hujus intenti viderunt inter noctis tenebras deſcendere de cælo luces ſex, quæ in duos choros ſeu ſeries æqualiter dividebantur. Contulerunt ſe ad locum timidi, quem deſignabant luminaria, & invenerunt terram recenti ſanguine madentem, divinoque impulſu incitati foderunt ibidem loci, & invenerunt corpora trium Martyrum: cooperuerunt ea modo, quautum poterant, meliore & occultiore; remenſoque ad regem itinere, rem geſtam ipſi retulerunt: cui, adhibita ejuſdem inquiſitione diligenti ac veritatis triſtificatione inter Mauros, narratum ab ipſis ſuis horum Fratrum Martyrium.*

E

ex translatione corporum,

39 *Tunc juſſit eos magna cum veneratione inde tolli, & collocari in pio quodam eremitorio, quod conſtrui curavit, quodque hodiedum, inquit Scolanus, permanet, & cum monaſterio Fratrum ſanctiſſimæ Trinitatis combinatum videmus. Similiter regis juſſu tumulus lapideus in eremitorio fabricatus eſt una cum imagine ſeu ſtatua S. Bernardi, ſex columellis ſuſtentata. Infra tumulum depoſitæ ſunt Sancti reliquiæ, adjecta ad tremorem fornicem hæc inſcriptione*: Hic jacet corpus ſancti Bernardi martyris. *Alia inſuper habebatur inſcriptio Valentino idiomate expreſſa, quæ ſic ferme Latine*: Hic ſunt corpora ſanctæ Bernardi martyris, ſanctæ Gratiæ ac Mariæ. *Pro corporibus autem iſtarum duarum Sororum exſtrui rex juſſit aliud ſepulcrum lapideum, ſicut prædicti refert hiſtoricus, in cujus fide ſuperiora hæc tranſcripſimus, pauciſſimis ex eodem auctore delibatis, quæ ad corporum tranſlationem ac publici cultus incrementum ſpectant, quæque pluribus ille enarrat.*

F

nec non ex miraculis, quæ narrat e duobus fidelibus regis Valentini.

40 *Procedentibus itaque temporibus quaſdam in iſto regno fuiſſe turbationes affirmat; dumque in dicto eremitorio degeret ſolitarius quidam, timorem ſuiſſe, ne illa ſacra corpora furto auferrentur, quia locus ille exſtabat extra amnium oppidi: inde vero ſumma cum taciturnitate ac cautela, uti pluribus idem auctor tradit, eadem*

A *dem corpora translata fuiſſe nec non depoſita prope ſummum altare. Deinde ſubdit, unum e duobus filiis regis Valentini, quem Zeyte Abuzeyte nominat, Ferdinandum Perez dictum, qui ad Chriſtianam fidem jam converſus & baptiſmo ablutus erat, dum ultimum teſtamentum conderet Valentiæ anno* 1262. *in mandatis dediſſe, ut certa quædam ſumma e ſuis bonis daretur pro fabrica S. Bernardi Alzirenſis & S. Felicis Sætabitani (vulgo de Xativa;) utque ſuis ſumptibus dormitorium, uti vocant, domus Valentinæ Fratrum Minorum ædificaretur. Exhinc pium venerationis affectum ſemper accreviſſe memorat; dumque Fratres Trinitarii ad locum ſacri depoſiti acceſſiſſent, ut eremitorium converterent in monaſterium, ab eremita revelatum eam fuiſſe locum Provinciali ejuſdem Ordinis, in quo ſacrum illud depoſitum reconderetur; eamdemque notitiam cum aliis atque aliis provinciæ præſidibus ſecreto communicatam: donec anno* 1599. *menſe Majo (Solorçanus fol.* 28. *verſo ſignat diem* XXIII. *Julii) impetratum eſt ab eo, qui tunc provinciam moderabatur, ut latentem theſaurum manifeſtaret, locumque concederet illum effodiendi, ut*

B *ſumptuoſo tumulo cohoneſtaretur.*

Alia corporum inventio, ac tranſlatio ſolemnis: miracula.

41 *Dictum, factum: præmiſſis operibus piis, Religioſi accinxerunt ſe inveſtigationi iſtius depoſiti ſacri: laboratur per noctes duas: tertia vere invenitur et grande admodum & odoriferum: nocte proxima redeunt Religioſi ad ſuum laborem, & reperiunt ſepulcrum, in quo erant Sancti oſſa conjuncta; ad latus autem capus cum foramine clavi, nullo apparente corruptionis veſtigio: rem intelligit D. Joannes de Ribera, archiepiſcopus Valentinus: mittit ſine mora viſitaturem ſuum, ut ex eo intelligat factum, ejuſque veritatem: hæc diſcutitur accurate, agiturque de inſtituenda ſolenniſſima tranſlatione reliquiarum ad debitum locum, die* XXIV. *Auguſti anno* 1610. *cui intereſſe voluit prædictus dominus archiepiſcopus, quæ una rerum celebrium fuit, quæ hoc in regno viſæ ſunt, ut refert ſupra laudatus Scelanus, e quo ſuperiora excerpſi: & quamvis nonnullæ in hac relatione occurrant circumſtantiæ, quæ mihi non ex omni parte faciunt ſatis, quaſque cuperem aliunde probari; dandam tamen rem cenſui, quam apud eumdem auctorem inveni. Addit, de miraculis magis notabilibus trium Martyrum Valentinorum ſe aliquid dicturum ſuo loco; verum cum de hoc argumento nihil apud ipſum inveniam in ſecunda parte Decadis primæ, quæ tantum Decas vidit lucem ex tribus ab authore promiſſis, ut teſtatur Nicolaus Antonius in Bibliotheca Hiſpana, aliunde conabimur hanc materiam ſupplere.*

C

Genibus capta.

42 *Alfonſus Solorçanus in Sacrario Valentino fol.* 83. *& ſequentibus miracula iſta recenſet, quæ nos ex Hiſpanico idiomate in Latinum convertimus in hanc ſententiam:* Religioſa quædam e monaſterio ſanctæ Theclæ orbis Valentinæ, nomine Emerentiana Plaça, ab annis duobus capta fuerat genibus, & eorum juncturis, ita ut non poſſet pedibus conſiſtere ſine adjutorio. Dumque valde ſe affligeret, quia malo iſto laborare ſe videbat, neque poſſe ſe una cum aliis monialibus vacare miniſteriis Ordinis, plorare ſolebat, & Dominum noſtrum rogabat, ut ſalutem conſequereiur. Sanctos etiam aliquos, erga quos peculiaris erat affecta, invocabat, ut apud Deum ſibi effent propitii, ſanitatique ab eo redonaretur. In hoc etiam finem venerabatur reliquias Sanctorum, quas habere poterat. Inter illas ad-

duxerunt ei oleum, quod ardebat in una e lampadibus ante ſanctum martyrem Bernardum. Aſſervabat autem illud uſque ad feſtum quemdam diem, quo ſedi impoſita in choro, (ea quippe illuc erat deducta, quia movere ſe non poterat) coram ſanctiſſimo Sacramento, amborum genuum juncturas ungebat: & mox in inſtanti ajebar, comburi partem illam, quas unxerat. Poſtquam vero acceſſiſſent aliæ Religioſæ, uti eam inde tollerent, ac viderent, quidnam ei deeſſet, ac in pedes erigerent; quo tempore ſacerdos Sacrum faciens elevabat Hoſtiam, viderunt, quomodo illa ſola, nullo juvante, ſe levaret, atque incedere poſſet, gratiis Domino noſtro cum larga lacrymarum copia, nec non S. Bernardo perſolutis, quo patrocinante, ſalutem conſecuta fuit.

D

AUCT. J. P.

43 Mulier quædam, ex loco de Caſtelloo, ad ſupremum vitæ terminum perducta, & extrema unctione jam munita ob fluxum ſanguinis, quo laborabat, quique durabat per multos dies; bibens parum aquæ, in quam immiſſi erant pulveres terrei e ſepulcro Sancti, magno cum pietatis affectu, ſanam ſeſe comperit, ac liberam ab infirmitate ſua, gratias agens ſancto Martyri de favore ſibi impenſo.

fluxu ſanguinis perdiuiſſime laborans; pila plumbea ictus.

E

Ex Filio præcipui juſtitiæ præfecti in Guadaçuar, qui hodie (*editus eſt liber Solorçani anno* 1635.) Religioſus eſt in Conventu S. Beroardi, eodem die, quo complevit votum amplectendi ſtatum religioſum, exſiliit pila plumbea, quam habebat in gutture ex ſclopeti ictu, quem exploſerat in eum pater ipſius, facere tameo id nolens.

44 Michael Valentio, incola loci Caſtellonis Sætabitani (*vel* Sætabitanus, *ſi ad Michaelem vox illa ſit referenda*) graviter admodum infirmabatur, ita ut, omnibus Eccleſiæ Sacrameotis munitus non modo fuerit, ſed etiam medicus dixerit, eum non poſſe valetudinem conſequi per humana remedia, niſi Deus puteoti manu patraret aliquod prodigium. Infirmo autem exſpectanti, quandonam terminus adveoiret ſolvendi neceſſarium naturæ debitum, nocte quadam apparuit S. Beroardus, Religioſis nonnullis eum comitantibus, ſecuodum illud, quod dixit infirmus & affirmavit, ac ſine mora inclamare cœpit conjugem ſuam, quæ in eodem cubiculo dormierat ſupra arcam quamdam, & dixit: Non vides, domina, gloriolum S. Beroardum martyrem, qui inviſum me venit? Nunc novi, impertitam mihi ab eo eſſe ſalutem propter magnum pietatis affectum, quo per totam meam vitam ſui eum proſecutus: atque adeo ab hac die in poſterum tempus propono, pro gratia hac, quam in me contulit, non orationibus dumtaxat exhibere me gratum; verum etiam ipſi offero, me excepturum hoſpitio Religioſos omues ac familiares ſancti ipſius Conventus. Et mox die craſtino infirmus convaluiſſe ſe ſenſit, ita ut medicus confiteretur, Deum in illo peculiare miraculum eſſe operatum, interponente Sancto interceſſionem ſuam.

item morti proximus;

F

45 Catharina Raſtroxo, incola loci Alcoy, duos habebat filios hernia laborantes: unum ætatis annorum duorum cum dimidio: alterum menſium novem: quæ quoniam videbat quantum laboris pateretur utraque iſta proles, decrevit ire ad peragendam novendialem pietatis exercitationem in honorem ejus, ac ipſum rogare ſerio admodum, ut miſericordia motus remedium præbe-

infantes duo hernia laborantes, & alii multi alii;

A ret duobus filiis ſuis. Hanc autem bonam voAUCT. J. P. luntatem exſecutioni mandans, ac bonum iſtud exercitium quotidie proſequens, priuſquam iſti novem dies complerentur, filios ſuos vidit recte valere, non applicato eis alio remedio majore, quam unctione ex modico oleo lampadum, quæ ardent ante Sancti altare.

Religiolus quidam e monaſterio S. Bernardi hæmorrhoidibus valde laborabat; dumque vicibus aliquot magna eum devotione ſeſe unxiſſet pauxillo olei e Sancti lampadibus, omnino ſanus evaſit.

Pater magiſter Frater Hoodrius Gilbao & de Caſtro, qui S. Bernardi martyris hiſtoriam conſcripſit, magno lateris dolore afflicti ſe ſeoſit, nec non malo calculi: dumque nocte quadam curaſſet, ut novitii recitarent aliquot de Sancto jubilos, ſeque ipſe uoxiſſet oleo lampadum ejus, ſalutem recuperavit. *Hiſce ſubjungit Solorçanus*, miracula, quæ hic ſuot ſcripta, ad litteram deſumpta eſſe omnia e libro de iſto Sancto: præter
B quæ operatus eſt, & operatur multa Deus in iis, qui ſunt afflicti, ac in neceſſitate verſantur, quique ſeſe illi commendant, in ſuis afflictionibus & laboribos remedium invenientes.

a S. Bernardo

46 *En tibi, lector, alia quædam mira e Vita metrica Fr. Lucæ Freyre de Daguarda, quam proxime parugrapho indicabo pluribus, huc tranſcripta. Hæc nuque biogrupbus ille metricus poſteritati reliquit in rem noſtrum:*

Nunc Benimuslæi felicia tecta coruſcant:
Hæc quoque Bernardi gaudent peperiſſe favorem.
Antoonius Gilbertus erat cognomine dictos:
Hic Benimuslæi terram murolque calebat
Agricola, & vacuum plorabat lumine natum,
Qui Lucas patrio fuerat ſermone vocatus.
Hic necdum octavum vitæ compleverat annum,
Cum ſortis miſeræ proponens mente labores,
Inclyta Bernardi & ſecum miracula volvens,
Quodque alii large eonceſſit lumina cæco,
Antoonius lacrymis patrem exoravit obortis:
Et ſi Bernardi meritis, precibuſque ſalutem
Impetret, atque oculos ſolita caligine puros,
C Martyris ipſe tribus domui deſerviat anois.
ſoſpitatur 47 Et cum ſatorum geoitrix caligine terram
Cinxerat, & mutuum præbebat Cynthia lumen,
Tum Morphei donum cæcus requiemque petivit;
Sed poſtquam roſeas monſtrans aurora figuras
Lucida flammarum prædixit lumina curtus,
In ſundum cæcus deducitur ipſe paternum,
Martyris hic meritis fulgentia ſidera cernit
Lætus, & optatam vidit retinere ſalutem.
Te quoque Bernardi præclara, Valentia, tangunt
Munera, dum nimium monſtrat nutricis amorem.
Hic Petrus Gonzalvus erat cognomine dictus,
Inguinibus binis hunc bygrocela gravabat:
Martyris aſt oleo pellit de corpore morbum.

In Geographia Blaviana volumine nono in mappu geographica regni Valentiæ, locum invenire Benimodo (*forte* Benimalo) *in territorio Alzirenſi ſitum; an illum metri cauſa ſic mutarit, ac per nomen* Benimuslæi *ſignificare velit poetu, nu alium, nou eſt mihi præcptum dicere; erit iis, qui loco hic dubio ſunt vicini, & quibus proinde id examinandum relinque.* Hugrocela, *Græco ὑγροκήλη, eſt herniæ ſpecies, vel tumex uquoſus*, D *uti lego in Lexico Græco-Latino, quod unte me bubeo. Mutit etiam lectorem ad vocem ὑγροκήλη: de qua Gerræus in Definitionibus medicis agens*, Eſt, *inquit*, tumor ſeroſi; delapſo in id ioteſtino; *ubi plura de hoc male licet videre.*

§. VI. Acta ſtylo ligato & ſoluto conſcripta; tempus martyrii.

Præter ſcriptores illos, qui agunt de Martyribus noſtris, quique ſuperius per Commentarii bujus decurſum a nobis memorati ſunt, ſuggeritur alius in Ms. quod aſſervamus, hoc titulo munu noſtri Roſweydi præmotatum: Vita S. Bernardi de Alzira, ſanctarumque virginum Gratiæ & Mariæ lororum ejus martyrum, nec non fundatio monaſterii S. Mariæ Populeti, Ordinis Ciſtercienſis, metrice deſcripta a F. Luca Freyre de Daguarda, ex regio S. Mariæ de Moreruela cœnobio, ſacræ Hiſpaniæ ſeu Caſtellæ reforma- E
tionis, Ordinis ejuſdem (*in diœceſi Zamorenſi. Vide Mauricii Annales locis variis, & Jongelinum in Notitia abbatiarum Ordinis Ciſtercienſis lib. 6. pag. 4.*) *Vitam hanc* accepi, *aut idem Roſweydus ad tituli marginem*, ex Hiſpania a *noſtre* P. Petro Caſtelarnau. *Sic autem illa incipit*:

vitæ metricæ, ex Hiſpania ad Roſweydum miſſæ, exordium & finis:

Ogdoæ neque nota canam miracula Memphia,
Altos pyramidum, radiantia ſigna, coloſſos:
Nec miranda quidem Ninææ mœnia plebis,
Millia quæ decies terræ ceoteoa crearont.
Non Ammoniacum eantet mea muſa theatrum
Nobile, qood eircum ſplendeotia cornua fulgent,
Alzitonum mca menſa quidem proſcindet hiatum,
Fervidaque exiguam deducet in æquora puppim,
Heſperiæ rutilum fulgenti lumine ſidus,
Exemplar meritis ac religiooe decorum,
Et Populetaoi decus admirabile tecti,
Bernardum ſimilem Gallo referemus Iberum,
Lilia de ſpinis ortum ducentia duris.

Finis autem metricæ hujus Vitæ ita ſonat: F
Sed vos ætherei fulgentia ſidera regni,
Lucidaque Hiſpanæ terrarum ſidera gentis,
Et Populetani non gloria parva facelli,
Nos patrocioio ſemper refovete beato.

æquus nemo nulla notantur.

49 *Vocem* Ogdoæ *quia non intellexit Caſtelarnavius, ideo hanc ei cenſuram muſſit in litteris ſuis, die* xv. *Februarii anno* 1627. *ad Roſweydum Caſaraugaſtu datis, ita ſcribens*: Primum verbum Vitæ D. Bernardi Ogdoæ, ex imperitia interpretum Græcæ linguæ corruptum eſt. *Sed errat: num Memphim, urbem Ægypti regiam, ub* Ogdoo *rege conditam, & a nomine filiæ ejus ita uppellatam fuiſſe, perbibent Lexica, quæ vidi. Quippe ut ergo hoc epitbeto, deſumptu ab bujus urbis conditore, uti potuerit præditus poeta, & revera uſus ſit? Ætas ejus colligitur ex epiſtola memorati Caſtelarnavii, ad eundem Roſweydum anne, quem notabam,* 1627. *menſe Septembri ſignata, in qua exſtant ſequentia*: Accipiat interim Vitam S. Bernardi Alzirenſis martyris bis deſcriptam: prius .. exemplar amiſſum fuit. Invenit illam Benedictinus monachus, cognatus meus, inter libros, qui fuerant epiſcopi Sancii Barcinonenſis, anno hujus ſæculi vigeſimo demortui. Dicarat illam ipſi ejus

author

A author F. Lucas Freyre de Daguarda *&c.* Videtur esse ipsum autographum. *Parce nos Vitam illam stylo non commentimus, tum quia non habet, unde præ aliis ab antiquitate sua commendari possit; tum quia poetice adornata est; tum denique quia illustrissimus Mauricus, Ordinis Cisterciensis historicus, diligenter eo collegit, & stylo saluto intexuit Annalibus suis, quæ de nostro sancto Martyre, ac Sororibus ejus duabus scripta invenit; quem nos proinde supra secuti sumus, & qualiacumque Acta ex eo transcripsimus.*

Vita apud Ughellum etiam mutila.

50 *Noster P. Carolus a Manderscheids in historia die* 2. *Octobris* 1666. *huc datis*, Initium, *inquit*, Vitæ illius Beati Cisterciensis, quam habet D. Ughellus, hoc est:

" Cæruleo ruerat non intempesta tridenti ,,.

Et post aliqua carmina, quæ videntur veluti prologus præmitti, incipit serio oarrare historiam Martyris, hisce verbis:

" Extat in Hesperia longos celebrata per annos ,,.

Ultimus versus istius Operis, quod constat 500. versibus, est hic:

" Præmia percipiat nullum interitura per ævum ,,.

B *Vitam hanc non invenio apud nos: sed non magna est ejusdem jactura: neque enim auctoris nomen & ætas indicantur in dictis litteris. Et vero cur ad poetas recurramus, quando Martyrum gesta habemus prosaice vulgata?*

De Vitæ stylo soluto apud Tamayum ac Mauricum vulgatis.

51 *Hæc etiam stylo soluto ac Latino refert Tamayus in suo Martyrologio Hispano ad diem* XXII. *Augusti, ita de eisdem præfatus:* Acta scripsit brevi libello, Hilpano sermone, Anonymus quidam, quem apud me retineo, ex quo illa dabimus. *Hæc si conferas cum iis, quæ ex Annalibus Cisterciensibus Mauricii jam dedimus, comperies utraque sic convenire inter se, ut ad eumdem fontem referenda sint. Ad hæc, talis utrobique est Latina narrationis forma, ut verba unius exemplaris vimsic conformia sint verbis alterius, quam ut tribui possint scriptori seu interpreti diversa, non autem uni & eidem. Versio itaque ex Hispanico idiomate in Latinum, quam habet Tamayus, videtur mutuata ex Annalibus Cisterciensibus Mauricii, hic enim ante illum de* S. Bernardo *nostro scripsit, & ab illo citatur inter auctores alios, Actis nostrorum Martyrum, quæ modo indicabam ex Tamayo, prænotates. Porro unde laudatus Mauricus eorum Acta*

C *hauserit, partim indicat* §. 1. *superioris nostri Commentarii, ita memorans num.* 9. Hæc de Viri primordiis, patria, & genere, ac de suscepta utraque religione, ex ejus Vita excerpta, quam ex antiquis Populeti tabulis, ac monasterii Patrum sanctæ Triados ad compendium redegit modernus author ejusdem Religionis: cui consonant medii omnes scriptores, Miedes, Beuter, Viciana, ex quibus aliqua etiam recentiores; *partim* §. 4. *num.* 32. *ubi illa ex Maurico prolata sunt:* Hæc de martyrio Principis invicti, Sororumque, ex Antonio Beutero, Martino de Viciana, aliisque, nec non & ex archivio Populeti descripsit fideliter, qui Acta Sancti vulganda compilavit. *Hæc etiam vulgavit Hispanice Domenecchus in Historia generali Sanctorum, ac virorum illustrium sanctitate, principatus Cataloniæ lib.* 2. *fol.* 19. *ac Scolanus antea allegatus, cap.* 24. *&* 25. *quibus addo Solorzanum, de quo supra, fol.* 65. *& sequentibus, nec non Fratrem Hanarium Gilbaum de Castro, ex dictis antea num.* 45. *in nostro Commentario.*

D AUCT. J. P.

Tempus martyrii.

52 *Reliquum est, ut de anno martyrii breviter differamus. Solorzanus illud affigit anno Domini* 1180. *uti etiam Acta apud Tamayum, ubi hæc sunt:* Eorum agonem referunt evenisse XI. Kalend. Septembris anno Domini MCLXXX. *Mauricus, sicut supra vidimus, ad eumdem annum refert illorum palmam, & aut cum illa in* E *principio hujus nostri Commentarii, etiamsi in Actis, quæ ex isto auctore descripsimus, annum hunc expresse signari non invenerimus: qua de causa nos ibidem illum notavimus cum aliqua latitudine, addendo particulam* circiter. *Scolanus, quem supra assignavimus, cap.* 24. *col.* 910. *refutat Beuterum & Vicianam, rem accidisse scribentes anno* 1130. *quia, sicut nos, ait, dicemus, accidit valde prope monasterium Populetanum, & scimus ex Historia Carbonelli, illud ædificari cœptum multo post tempore, anno videlicet* 1153. *per Comitem Berengarium, qui reginam Petronillam Aragoniæ duxit uxorem; absolutum autem ab ejus filio Alfonso rege, qui regnare cœpit anno* 1162. *& anno* 1196. *obiit; ita ut historiam* S. Beroardi, *ait Scolanus, ponere non possimus nisi ab anno* 1153. *usque ad annum* 1196. *conformiter ad Gilbaum, qui cap.* 3. *martyrium ejus ponit anno* 1180. *Hæc ille. Ast haud satis concipimus, cur nostrorum Sanctorum martyrium differri debeat usque ad annum* 1196. *Hoc enim-* F *vero Scolani ratiocinatio nequaquam probat, ut consideranti patebit. Consuli possunt etiam, quæ superius paragrapho* 2. *a nobis præmissa sunt de cœnobio Populetano. His Commentario nostro finem imponimus,*

DE

DE B. BERNARDO PTOLOMÆO,

INSTITUTORE CONGREGATIONIS S. MARIÆ MONTIS OLIVETI,

SENIS IN TUSCIA,

G. P. COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§. I. Immemorabilis legitimusque hujus Beati cultus ab Apostolica Sede declaratus & extensus.

ANNO MCCXLVIII. *Sacra Rituum Congregatio declaravit*

Sacra Rituum Congregatio immemorabilem hujus Beati cultum approbavit, ut patet ex testimonio juridico, quod post Italicam B. Bernardi Ptolomæi *Vitam, a Gregorio Lombardello Dominicano conscriptam, & a Bernardino Paccinello monacho Montis Oliveti editam, apud nos pag.* 143. *& sequente, sic sonat*: In nomine Domini. Amen. Fidem facio per præsentes ego notarius publicus infrascriptus, qualiter die sabbati vigesima sexta Novembris MDCXLIV. constitutus in officio mei notarii infrascripti, & coram me eodem notario D. Carolus Mentalis procurator venerabilis Religionis seu Congregationis Olivetanæ, & reverendissimi patris D. Gasparis de Neapoli abbatis Generalis dictæ Congregationis Olivetanæ, repetitis instantiis, alias factis in causa canonizationis servi Dei B. Bernardi Ptolomæi, dictæ Religionis seu Congregationis Olivetanæ fundatoris, instat iterum & de novo, non obstantibus oppositionibus factis, pro parte illustrissimi & reverendissimi D. Promotoris fidei, declarari causam dicti servi Dei B. Bernardi non esse comprehensam in decretis sanctissimæ Inquisitionis sancti Officii in materia non cultus seu venerationis; quinimo stante cultu immemorabili ejusdem servi Dei B. Bernardi, causam, de qua agitur, esse de casu excepto in decretis, prout ex verbis eorumdem decretorum, ibi videlicet declarantes, quod per suprascripta in aliquo noluimus, neque intendimus præjudicare iis, qui aut per communem Ecclesiæ consensum, vel immemorabilem temporis cursum, aut per Patrum virorumque sanctorum scripta, vel longissimi temporis scientia ac tolerantia præfatæ Sedis Apostolicæ vel Ordinarii celebrantur.

Immemorabilem hujus Beati cultum

Ex ideo stante dicto immemorabili cultu dicti Servi Dei supplicatur fieri decretum, causam præfatam esse in casu excepto in decretis prædictis, & ita fieri & provideri petit & instat, non solum præmisso, sed omni alio meliori modo &c. Item qualiter die Lunæ quinta Decembris ejusdem anni MDCXLIV. constitutus in eodem officio notarii infrascripti & coram me eodem notario idem D. Carolus Mentalis in suprædicta causa procurator præfatus & ad docendum de decreto favorabili per sacram Rituum congregationem in dicta causa canonizationis dicti servi Dei B. Bernardi Ptolomæi, dictæ congregationis Olivetanæ fundatoris, sub die XXVI. Novembris proxime facto, produxit dictum decretum dictæ sacræ congregationis, subscriptum per eminentissimum & reverendissimum D. Petrum Paulum Crescentium dictæ sacræ congregationis præfectum, suoque solito sigillo impresso munitum, ac per reverendissimum P. D. Carolum Paulutium dictæ sacræ congregationis secretarium pariter subscriptum, tenoris subsequentis, videlicet: " Referente eminentissimo & reverendissimo D. Cardinali Franciotto causam " servi Dei Bernardi de Ptolomæis, monachorum Congregationis Olivetanæ fundatoris, die " vigesima sexta Novembris MDCXLIV. sacra Rituum congregatio censuit constare, causam " prædictam esse in casu excepto in decretis S. " Romanæ & universalis Inquisitionis.

" P. Card. Crescentius . . . . . Loco ✠ sigil. impressi.

" Carolus Paulutius S. Congreg. Rituum secr. "

Omni meliori modo &c. & alias latius, prout in actis meis, ad quæ &c. In quorum fidem has præsentes subscripsi, & meo solito tabellionatus signo signavi. Romæ hac die septima mensis Decembris MDCXLIV.

Loco ✠ signi Not.

Ita est Clearchus Buschus S. R. Coogr. Not.

In fidem &c.

qui præsentia confirmant

3 *Porro illustrissimus D. Joannes Baptista Raynoldus in oratione, quam coram Innocentio X. Pontifice ad impetrandam* B. Bernardi Ptolomæi *canonizationem habuit, enumeratis hujus Beati virtutibus ac miraculis, immemorabilem ejus cultum demonstrat his verbis*: Divulgavit horum aliorumque prodigiorum fama Beroardi sanctitatem. Hinc factum (Beatissime Pater) quod immemorabili huc usque cultu, quâqua ubi beati Patris viget cognitio, veneratus, adoratus, & SANCTUS vocatus fuerit. Traditiones immemorandi temporis testimonia maxima sunt. Ludicra commenta, meodaces ritus, impias sanctiones tempus absumit, edax ætas contumulat. At quæ veritatem supra innixa sunt, neque venti persecutionum, neque seculorum voracitas, neque barbaries tyrannorum vertere & abiumere valent. Annos trecentos & ultra a Bernardi obitu numeramus, & toto hoc tempore fidelium communio populorumque devotio in ipsis diœcesis priocipibus templis non lampadas illius tumulo, non vota altari, non thura iconi, non tabellas parietibus, non orationes, non lacrymas, non eleemosynas destitit accumulare. Viguit semper cum inter Olivetanos tanti parentis filios, tum inter pios fidelium cœtus erga Bernardum intensa religio & devotio; non potest civitas abscondi supra montem posita,

mons

A mons Eccleſia pugnatrix eſt fulminibus adverſariorum objectus. Civitates Sancti, qui ex eminentiori loco ceteris integritatis lumina impertiuntur.

ex duplici oratione panegyrica.

4 Piorum fidelium erga beatum Bernardum devotio mirum quantum incrementa ſumpſit a teſtimoniis virorum, & ſumma probitate & ſublimi dignitate & litteratura fulgentium. Qui de Bernardo Ptolomæo memioerint, qui paſſim ſanctum hominem, beatum eremicolam, ſanctæ Religionis fundatorem vocitent, auctores viginti quatuor ſunt. Non prætercam præcipuos quoſdam. Stephanus Coppia Olivetanus referens ampliſſimum arbitrium viventi Beroardo a generali Capitulo cooceſſum, ter a ſanctis iis eremicoſis SANCTUM appellatum fuiſſe teſtatur. Annalium liber, qui in Monte Oliveti ſacroſanctus aſſervatur, hæc de eo habet: " Ipſe Pater lanctua, ſuſcepto æternæ „ vitæ viatico, omnibuſque ſanctæ Eccleſiæ Sa„ cramentis, redditurus Domioo duplicata talen„ ta, inter pſalleotium filiorum manus ſimul & „ mœrentium, & inter verba orationis gaudens,
B „ io Domino exultaos, beatum ſpiritum reddidit „ Creatori „. Pius ſecundus Pontifex optimus maximus undecimo Commentariorum libro ſic laudat: " Nomeo viro Beroardo fuis, qui Deo „ pleous, Religionis novellæ fuit auctor & eœ„ nobii fundator, cujus oſſa religioſe colunt „.

quarum gesta coram Innocentio X. Pontifice.

5 *Deinde reverendiſſimus ille advocatus conſiſtorialis, qui poſtmodum ad cathedram Lucenſem evectus fuit, ita peroravit, ac ſummum Pontificem alloquitur*: Quare, Pater beatiſſime, ut tam pium Virum Sanctorum in oumerum cooptes, eique (decernas) Miſſam Officiumque (ut mos eſt lanctæ Romanæ Eccleſiæ, cujus in terris fulgidum caput es) humillime ſupplicamus tibi. Hoc religioſum cœoobium, ſanctiſſimis & doctiſſimis refertum viris, a Bernardo fundatum; hoc prodigioſæ Bernardi virtutes; hoc ioſignia ejus miracula; hoc cultus immemorabilis a ſacra Rituum congregatione Sedis Apoſtolicæ delegata approbatus; hoc illuſtrium virorum de ejus lanctitate teſtimonia ab ioiegerrima tua juſtitia expoſtulant. Hoc Olivetanus Ordo ſanctiſſimi Pareotis religioſa proles ad tua genua meo nomioe procumben-
C tes a beoigoitate tua humillime rogant; ut ſcilicet illum Sanctorum albo exornes, quem Italiæ ae diffitæ oræ devote colunt, quem piorum vota veneraotur, quem ſanctiſſimus patriarcha Benedictus, eademque Sanctorum Regina Deipara ad cælum invitavere, æternæ ſaluris eerum reddidere, & ad divinam gloriam perfruendam ſecum adduxere.

altera cori Alexandro VII. habita eſt

6 *Cum hæc peroratio deſideratis effectu caruiſſet, cauſa canonizationis obtinendæ ſub Alexandro VII. Pontifice reſumpta eſt, coram quo illuſtriſſimus D. Juliut Cæſar Fagnanus, ſacræ aulæ conſiſtorialis advocatus, orationem ſuam exorſus eſt hoc modo*: Jam quartum excurrit ſeculum, beatiſſime Pater, cum poſt exactam laborioſe vitam, præclaris virtutibus & rerum geſtarum gloria admirabilem, Bernardi Ptolomæi inſtitutoris Olivetanæ familiæ mens cælo reddita, conſortio fruitur Beatorum. Et quando exſpectatiſſimus dies aderit, ut Chriſtianæ reipublicæ & noſtrorum temporum felicitati hoc additum decus & cumulatum gaudium gratulari poſſimus, ſpectatiſſimæ ſanctitatis Viro cæteſtes honores & publicaa aras & ſacrorum ſolemoitates tandem eſſe decretas, ut appellatiooe SANCTI, rituque & veneratione ſalutandum co-
lendumque Bernardum habeamus? Sed nimirum D
diu res agitata conſultatiooibus, inter populo- AUCT.
rum vota ac Principum preces, numquam ta- G. C.
men ad optatum exitum perducta, arcano Divinitatis conſilio, crediderim. Tibi potiſſimum reſervata eſt, beatiſſime Pater, ut divinæ tuæ vocia oraculo clariſſimus & ſanctiſſimus Popularis tuus, de Catholico nomine egregie promeritus, in Divorum album relatus, & adorandus Eccleſiæ propoſitus, hoc quoque titulo beatiſſimi Pontificatus tui famam in diſſitas quaſque nationes & in omnem poſteritatis memoriam felicius extenderet. De quo mihi apud Sanctitatem tuam in hoc ampliſſimo orbis theatro de more verba facturo, ſi præfari veniam liceat, pro elaborata & luis abſoluta numeris oratione abunde fuerit, quæ ſui pompam pulchriorem exhibeat, maximarum rerum ſimplex & nullis rhethorum ornamentis exculta oratio.

ad impetrandum ſolemnem ipſius canonizationem.

7 *Tandem facundus orator, expoſitis præcipuis* E
B. Bernardi Ptolomæi *virtutibus ac miraculis, orationem ſuam concludit his verbis*: Quæ cum ita ſint, beatiſſime Pater, multoque plura atque ampliora, quam ut a me breviter & carptim commemorari dicendo potuerint, tot retro annorum confirmata conſenſu, toties publicis litterarum traditis monumentis, & hic quoque non ſemel a ſummis viris eum ſumma eloquentiæ laude declamata & repetita feltciter, iterum atque iterum repetit humillimas preces, renovatque calidiſſimas obteſtationes luas apud Sanctitatem tuam, non ſolum inclyta Seoarum urbs, toc Divorum parens fœcundiſſima, non ſolum ſereniſſimus magnus Etruriæ Dux, ſed Italia omnia, ſed omnis Europa, & tota Chriſtianæ reipublicæ, quam late patet, univerſitas, & lacer Olivetanorum Ordo beatiſſimis tuis pedibus advolutus, per tuam Te clemeotiam aç pietatam, beatiſſime Pater, orat obtecraique ſuppliciter, ut virum ſanctiſſimum Bernardum Ptolomæum, parentem & conditorem ſuum, ſuis tandem cultibus titulisque auctum & decoratum public velis, ut fulgidiſſimum illud lumen ſupet aureum Eccleſiæ candelabrum accendaa, ot luceat io ſplendoribus Sanctorum, & glorificetur æterni luminis Pater, qui in ſole poluit tabernaculum ſuum.

Toſtaverunt Pontifices Romani

F

8 *Quamvis hæc vota hactenus irrita fuerint apud Sedem Apoſtolicam, quæ in negotiis hujuſmodi cauto ac ſevero ſolet procedere, tamen toties repetita inſignium geſtarum miraculorumque teſtimonia videntur poſteriores Pontifices Romanos moviſſe, ut Congregationi Olivetanæ Lectiones propriat de* B. Bernardo Ptolomæo *recitandas concederent, ac deinde cultum beati Viri extenderent, quemadmodum liquet ex ſequente decreto, quod Lectionibus propriis ita ſubnectitur*: Pater D. Joannes Franciſcus Foſſati Mediolanenſis abbas, & procurator generalis congregationis Olivetanæ, nec non procurator cauſæ canonizationis B. Bernardi Ptolomæi abbatis Ordinis S. Benedicti, ob ſummum pietatis ſtudium, quo ipſi oratores & Religioſi ejuſdem congregationis Olivetanæ ipſum B. Bernardum proſequuntur, ſupplicaverunt nomine totius ſuæ Religionis ſacrorum Rituum Congregationi pro extenſione Officii & celebratione Miſſæ de eodem Beato per univerſum Ordinem monaſticum cum lectionibus propriis, alias præfatæ Religioni die XIX. Aprilis MDCLXXXI. ſub ritu duplici recitari conceſſis. Et ſacra Congregatio, precibus oratorum benigoe inclinata, ad

rela-

A relationem eminentiſſimi & reverendiſſimi D. Cardinalis de Lauræa, gratiæ petitæ annuendum eſſe cenſuit; & in poſterum ab omnibus utriuſque ſexus totius Ordinis monaſtici Religioſis juxta Rubricas Breviarii & Miſſalis Romani, Officium & Miſſam de prædicto Beato ſub eodem ritu duplici, ut ſupra, ſingulis annis, XXI. Auguſti die ipſius Beati feſto, recitari ac reſpective celebrari poſſe benigne conceſſit, ſi Sanctiſſimo D. N. placuerit. Die XXIV. Novembris MDCXCI. Et facta de prædictis Sanctiſſimo D. N. Innocentio Papæ XII. relatione per me ſecretarium, Sanctitas tua annuit, & decretum expediri & publicari mandavit die XXIX. ejuſdem menſis Novembris & anni MDCXCI.

AUCT. G. C.

A. Epiſc. Oſtien. Card. Cybo.

Loco ✠ ſigilli.

Joſeph Valiemanus ſacr. Rit. Congr. ſecr.

Officium cum lectionibus propriis.

9 *Ceterum Lectiones iſtæ propriæ, quæ ſynopſim Vitæ continent, recitantur hoc ordine:* LECTIO V. Bernardum, qui in ſeculo Joannes, Senis ex prifco Ptolomæorum genere natum, pia genitorum cura apud Religioſos S. Dominici educatum, priuſquam naſceretur, ſub ſpecie cycni, roſtro ramum ex viridi decerptum olea referentis, mater parere ſibi vita eſt; qui e puerperæ ſinu poſtea divulſus, aliis comitantibus, in cælum evolaret: quod Olivetaoi Ordiois prælagium fuiſſe creditur. Adoleſcens equeſtri dignitati eruditionis præſtantiam adjungens, philoſophiæ ac juriſprudentiæ profeſſor excelluit. LECTIO VI. Cum aliquando celebrem diſputationem inſtituiſſet, oculis repente captus; ſed a Deipara, quam impenſius colebat, voto ei nuncupato, oculorum lumini reſtitutus, cathedram conſcendens, & lectionis vice facundum de vanitate mundi ſermonem habens, bonis omnibus ſtatim abdicatis, eique in pauperes & alia pia opera erogatis, in ſolitudinem Aceonæ ſeceſſit, quo eum plures nobiles cives, ejus voce & exemplo permoti, conſectati ſunt; ibique aſſiduis & voluntariis jejuniis & flagellis, ceteriſque corporis macerationibus aſperrimum, ſed divinorum ac cæleſtium meditationibus ſuaviſſimum ovus homo novum anachoriticæ vitæ genus exortus eſt.

de hoc Beato verſari prænotanda.

10 LECTIO VII. Tantam lucem princeps tenebrarum ægre cum ferret, de quo Vir Dei pluries divinitus triumphaverat, famam illius falſis criminationibus per improbos homines apud Joannem XXII. Avenione tunc ſedentem denigrare conatur: quem ſummus Pontifex ad ſe accerſitum, agnita ejus innocentia aliorumque, qui ad ipſum ex ſanctitatis odore confluxerant, laudatum ad Guidonem epiſcopum Aretinum deſtinavit; cui inſtituti ſub certa regula approbandi jus & facultatem contulit. Epiſcopus vero, triduano indicto jejunio, candidum habitum ſub regula ſancti Benedicti cum inſignibus Religionis, quam congregationem ſanctæ Mariæ de Monte Oliveto denominavit, prout ipſi antiſtitit in ſomnis ſuerat a Deipara præmonſtratum, Servo Dei ac ſociis impertivit. LECTIO VIII. Beroardus ſubinde ad eum locum reverſus, ubi novæ plantationis prima jecerat fundamenta, ædem Deo ſacram ſub invocatione Nativitatis beatæ Mariæ Virginis ædificat. Porro tanta erat in ipſo animi demiſſio, ut vix tandem ſuorum votis addici potuerit ad aſſumendum Religionis regimen, niſi poſtquam ternis moderatoribus paruiſſet. Fervor vero charitatis ejus in proximi ſalutem emicuit, cum graſſante Senis & in ejus ditionis ambitu fœda peſtilentia, & morbo laborantium tum corporum tum animarum incolumitati ſe ſuoſque devovit: quo ipſe morbo correptus, ætatis ſuæ ſeptuageſimo ſexto, meritis & virtutibus inſignis, in monaſterio Senenſi ſalutari refectus epulo, inter plalentium pariterque mœrentium manus exultans, immaculatum ſpiritum Deo reddidit decimo tertio Kalendas Septembris, anno ſalutis reparatæ ſupra milleſimum trecenteſimo quadrageſimo octavo, ibique miraculis clarus tepultus eſt.

B

C

D

E

F

tt *His Lectionibus addatur oratio propria, quæ ſic recitatur:* Deus, qui per beatum Bernardum, novum anachoriticæ vitæ genus in Eccleſia tua exordiri voluiſti; concede, quæſumus, ut ejus veſtigiis inſiſtentes, æternæ vitæ præmia conſequi mereamur. Per Dominum *&c. Hæc oratio ſive collecta menſe Aprili anni 1692. poſt examen eminentiſſimi Cardinalis Colloredi a ſacra Rituum congregatione & ab Innocentio Papa XII. approbata eſt, ut in peculiari decreto ibidem refertur. Idem Pontifex, ni fallor, nomen hujus beati Viri juſſit inſeri Martyrologio Romano, in quo hodiedum ita legimus:* Senis in Tuſcia beati Bernardi Ptolomæi abbatis, Congregationis Olivetanæ fundatoris. *Cum hic Commentarius jam prælo paratus eſſet, R. admodum D. Benedictus Campe-Sampieri Olivetanus ſacræ theologiæ lector, Romæ anno 1737. dedit ad nos humaniſſimam epiſtolam, in qua ex archivo congregationis ſuæ exhibet inſtrumenta, quæ jam ſupra retulimus, iiſque in fine notitiam nobis hactenus ignotam ſubjungit hoc modo:* Tandem die XXI. Martii MDCCV. per decretum ſacræ Congregationis approbatum a Clemente XI. ſub die IV. Aprilis ejuſdem anni conceſſum fuit, ut in tota Congregatione celebraretur feſtum B. Beroardi ſub ritu duplici ſecundæ claſſis cum octava, cujus poſtea lectiones propriæ approbatæ fuerunt, & conceſſæ die IV. Julii MDCCV. *Licet itaque egregius ille religioſæ familiæ Conditor nondum ſolemniter canonizatus ſit, tamen hæc certa publicæ veneretionis teſtimonia abunde ſufficiunt, ut in Opere noſtro locum habeat. Nunc de biographis ac geſtis ejus agemus.*

ejuſque nomen Martyrologio Romano adſcripſerunt.

§. II. Diverſi Actorum ſcriptores memorantur, & copioſa Vitæ ſynopſis exhibetur.

Poſt Joannem Baptiſtam de Populonia.

PRimus Vitam B. Bernardi Ptolomæi *ſcripſiſſe dicitur F. Joannes Baptiſta de Populonia, cœnvus Ordinis Dominicani ſcriptor, quemadmodum Petrus Marcellinus Oraffius, abbas Olivetanæ Congregationis mox citandus, ante Italicam Beati Vitam in præfatione ad lectorem teſtatur. Quinimo Gregorius Lombardellus ex Ordine Prædicatorum, qui Alba ejuſdem Beati Italice exaravit, in Appendice ad caput quintum libri primi affirmat, hanc veterem & Latinam ſodalis ſui lucubrationem ſibi ab excellentiſſimo D. Ludovico Falugio equite S. Stephani commodatam fuiſſe Plumbini in Hetruria, ubi eam ex antiquo exemplari fideliter tranſcribi juſſit. Lombardellus ibidem addit, Joannem Baptiſtam de Populonia fuiſſe amicum* B. Bernardi Ptolomæi, *& ſub hujus beati Patris diſciplina habuiſſe fratrem, nomine Guilielmum, ex cujus ore geſta beati Viri potiſſimum collegit. Videtur hæc ignoraſſe Jacobus Echardus Do-*

minic-

A *minicanus*; *qui non ita pridem ſcripteres Ordinis ſui recenſuit, & tamen nullam Joannis Baptiſtæ de Populonia mentionem fecit, niſi forſan ſub alio nomine hunc ſcriptorem citaverit. Quidquid ſit hac de re, utinam inveniretur iſtud authenticum documentum, quod veroſimiliter alicubi cum blattis & tineis luctatur! Saltem Patres Olivetani nuper a nobis Romæ per amicum conſulti reſpondere runt, ſeſe iſtud antiquitatis inſtrumentum non potuiſſe reperire.*

varii recentiores tam Latini tum Italici

13 *Varii recentiores geſta Beati noſtri litteris mandarunt, ut diſcimus ex Mſs. anonymi ad nos olim miſſo, in quo præcipui biographi ſic enumerantur:* Omnium primus ejus ad poſteros tranſmiſit Vitam Joannes de Populonia Ordinis Prædicatorum magiſter ac doctor, qui & vixit tempore beati Bernardi, & fratrem habuit Guilielmum ſub illius magiſterio ac diſciplina; deinceps ejuſdem Ordinis theologus, ac ſancti officii Senarum conſultor Gregorius Lombardellus opuſculo tribus libellis digeſto. Et ne ſileatur proſus Olivetani ſcriptores, Antonius Bargenſis in ſua Congregationis hiſtoria; D. Michael Angelus Bonheverti in Dialogo ad nuperos Olivetanos; abbas D. Secundus Lancellotti in Hiſtoria Olivetana libro primo; D. Paulus Carpenterius Neapolitanus libris quinque; D. Petrus Marcellinus Oraſſius abbas Laudenſis, & D. Dominicus Becoli in libello Italice exarato.

B

de geſtis beatiſſimi ſcripſerint,

14 *His etiam alii addi poſſent, ſi recenſere vellem omnes illos, qui de* B. Bernardo Ptolomæo *breviter aut obiter mentionem fecerunt. Unde Paulus Carpenterius ante Latinam Beati Vitam, quam quinque libris complexus eſt, initio præfationis lectorem ita alloquitur:* Beati Bernardi Ptolomæi Senenſis Olivetanorum cœnobitarum parentis geſta, virtutes, & mira multi viri graves ſcripſere, ſed earptim (ut verum fatear) potius, laltuetimque magis (ſi perpaucos exceperis) quam ex profeſſo. *Nos itaque dumtaxat hic lectori notitiam ſuggeremus de illis Vitæ ſcriptoribus, qui Acta* B. Bernardi Ptolomæi *ex profeſſo, ut ainnt, poſteritati reliquerunt. Ex his autem ſeligemus eos, quos præ manibus habemus, & de quibus conſequenter certius judicium ferre poſſumus. Etiam rationem reddemus, cur unum alteri ad vulganda Beati geſta*

C *prætulerimus.*

Inter quos perillustris recenſemus eſt,

15 *Paulus Carpenterius abbas Ordinis Olivetani anno* 1642. *Neapoli vulgavit Latine quinque libros, quibus geſta & miracula beati ſui Fundatoris elegauter ac ſuſe profecutus eſt. At hic ſcriptor floridus ſæpe evagatur ad narrationes, ab inſtituto noſtro & Actis Beati alienas, ut ipſe circa finem præfationis fatetur his verbis:* Digredimur multoties, & per quædam eruditione digna excurrimus. Profana (ne hilum quidem a veritatis fundamento recedentes) interteximus, & pleraque veroſimilia, ut loliloquia, conciones, præcepta, deſcriptiones, graviſſimos ſecuti auctores, qui & juvere & delectare ſtuduerunt, ne legentes etiam perbreve opuſculum tæderet. Quare ea omnia ſuperflua minime putavimus. *Sed nos iſtas digreſſiones & verborum pholeras potius vhctori, quam hiſtorico convenire cenſemus, ac propterea illam lucubrationem, quæ jam antea publice prodiit, minime recudendam exiſtimavimus, quamvis iterata ejuſdem editio nobis facillima foret.*

quorum Opera nobis ad manum ſunt,

16 *Cum Gregorius Lombardellus Dominicanus anno* 1613. *in urbe Senenſi mortem Italicam* B. Bernardi Ptolomæi *Vitam prælo paratam reliquiſſet, Bernardinus Paccinellus monachus Olivetanus* D *eam poſtea typis vulgavit, abſque ulla immutatione, quemadmodum editor in præfatione ad lectorem teſtatur. Lombardellus autem poſt hanc lucubrationem ſuam in Appendice ad caput primum libri tertii apud nos pag.* 130. *aſſerit, ſeſe omnia, quæ de* B. Bernardo Ptolomæo *ſcripſit, ex Joanne Baptiſta de Populonia aliiſque antiquis monumentis hauſiſſe. Sed magnam nobis præſtitiſſet gratiam, ſi vetera illa documenta verbum de verbo expreſſiſſet, aut ſaltem ſingillatim aſſignaſſet, ut hoc tempore deſiderant eruditi critici, inter quos Echardus Dominicanus in Bibliotheca Prædicatorum tomo* 2. *pag.* 385. *de ſimilibus Lombardelli ſcriptis tale fert judicium:* Ego vero Gregorium non parum laudandum judico, ut virum in evolvendis hiſtoricis aſſiduum, deque re litteraria, præſertim in hagiographis, optime meritum. Non nego tamen, mihi videri de fide lectoris plus ſatis præſumere, dum ea, quæ indiſcriminatim a variis excepit etiam incerta & dubia, nullo prolato teſte authentico narrat, ecſi nullatenus narrantis poſſet vacillare fides. Hinc etiam poſt illum, etiam cum guſtu lectum, ipſe tamen e peritis, non abſque E ratione, primigenia quæruntur adhuc & expetuntur documenta. *Hoc Echardi judicium de ſuo ſodali minime ſuſpectum videri debet.*

& eruendi hac ad præſens ſeligimus quemdam eorum.

17 *Præterea Petrus Marcellinus Oraſſius abbas Olivetanæ Congregationis anno* 1650. *Venetiis edidit Italice Acta beati ſui Fundatoris, quæ potiſſimum ex Lombardella excerpſit, ut in proœmio ad lectorem monet. At ibidem fatetur, ſeſe his Actis inſeruiſſe obſervationes morales, ſalutaria monita, & quaſdam digreſſiones, ne Vita illa nimis ſicca vel ſterilis in lucem prodiret. Etiam ingenue confitetur, quod ſermones a* B. Bernardo Ptolomæo *habitos arbitratu ſuo auxerit, & interdum veroſimilia pro veris narraverit. Attamen publice teſtatur, ſe id non feciſſe ad oſtentandum ingenium, ſed ad fovendam nutriendamque lectoris pietatem, & ſeſe hac in re varios Sanctorum biographos imitatum eſſe. Certe nimis multi Vitarum ſcriptores hac licentia uſi ſunt, & ſua fenſa cum veterum documentis ita confuderunt, ut in his ab illis diſcernendis labor noſter aſſidue & difficulter impendatur. Verum nos iſtas amplificatas exhortationes, utilia monita, & morales annotationes concionatoribus relinquimus, & indagamus ſolam hiſtoriæ veritatem, quam videmur propius reperiſſe in brevioribus ac ſimpli-* F *cioribus Mſs. Actis, de quibus aliqua jam præmonebimus.*

qui Acta Beati ſimpliciter & hiſtorice collegit,

18 *Olim accepimus a Patribus Olivetanis (ita eu judiciis quibuſdam ſuſpicamur) Vitam* B. Bernardi Ptolomæi *recentioribus characteribus exaratam, & in quinque partes diviſam, quarum prima Beatum in ſeculo, ſecunda in eremo, tertia in cœnobio repræſentat: in quarta autem parte referuntur ejus miracula, & in quinta laudes Ordinis ab ipſo inſtituti celebrantur. Hanc anonymus quiſpiam, qui forſan ex animi demiſſione ſuppreſſit nomen ſuum, collegit ex Carpenterio, Lombardelle & Oraſſio, quos identidem in margine diligenter aſſignat. Hæc anonymi collectio propter brevem ac ſimplicem geſtorum narrationem nobis præ-* lo digna viſa eſt, & propterea illam diffuſis & exornatis Carpenterii *Actis prætulimus. Illam itaque poſt hunc Commentarium prævium typis excudemus, & more conſuete illuſtrabimus, ubi quid notatu dignum occurrerit. Dividemus autem collectionem iſtam in quinque capita, & poſt ſingula*

in

A *in annotatis referemus ea, quæ anonymus in margine notavit, ſi operæ pretium fuerit.*

AUCT. G. C.

19 *Poſt omnes iſtos biographos Germanicus Ptolomæus generalis vicarius illuſtriſſimi Cæſii Picolominei Senarum archiepiſcopi (hic anno 1671. cathedram Senenſem aſcendit) geſta* B. Bernardi Ptolomæi *centum & duobus elogiis, ut ipſe vocat, vel acutis inſcriptionibus exornavit. Hoc opus poſthumum Marius Ptolomæus, auctoris ex fratre nepos, tandem anno 1710. Senis in lucem dedit, & acutum patrui ſui ingenium poſteritati commendavit. Quamvis ingenioſa ſit illa Germanici Ptolomæi lucubratio, tamen ea parum nobis poteſt prodeſſe, quia in iſto ſcribendi genere datur nimia ornandi licentia, & auctor interdum æſtro quodam poetico abripitur, ut editor in præfatione non diſſitetur. Igitur ex hoc opere excerpemus ſolos elogiorum vel inſcriptionum titulos, qui ſerie temporis ſingulare geſtorum compendium continent, & poſthumam Beati gloriam non parum illuſtrant.*

Germanicus Ptolomæus; eum ornate encomium & plurimus elogiis;

quorum ſolos arbitramur titulos;

20 ELOGIUM I. Nobiliſſimis parentibus, Mino Ptolomæo & Fulvia Tancreda ſterilibus, eorum vota Deipara obſecundante, beatus Puer
B concipitur. ELOGIUM II. Mater, dum Puerum geſtaret in utero, ſibi viſa eſt in ſomnis candidum cycnum peperiſſe, qui virentis olivæ decerpto ramo, denſis ſtipatus cycnis cælum volatu conſcenderet. ELOGIUM III. Naſcitur Senis in Hetruria die decima Maii, anno a partu Virginis MCCLXXII. ſeculo Italiæ & univerſo orbi Chriſtiano Guelphorum ac Ghibellinorum diſſidiis ſuoeſtiſſimo, & in illius ortu repentino affluenta gaudio patria Senenſis exultat. ELOGIUM IV. Nato a Fulvia matre imponitur nomen Josnnes. ELOGIUM V. Mira in eo, vel a tenera infantia, morum gravitas, & pietatis ſtuditas. ELOGIUM VI. Formoſus ad miraculum adoleſcens Joannes. ELOGIUM VII. Chriſtophoro Ptolomæo religioſiſſimo agnato ſuo nobilis Adoleſcens educandus committitur in cœnobio divi Dominici Senis. ELOGIUM VIII. Annum ætatis agens decimum quintum, ſumma totius patriæ acclamatione, philoſophiæ ac juris utriuſque doctor renuntiatur. ELOGIUM IX. Ab imperatore Rodulpho Eques Cæſareus creatur. ELOGIUM X. Delectatur
C venatione Joannes.

qui copioſam Vitæ ſynopſim continent,

21 ELOGIUM XI. In ſodalitio Virginis Deiparæ, quod ſub Senenſi noſocomio adhuc religioſiſſime floret, ſuæ puer tyrocinia ſanctitatis. ELOGIUM XII. Adhuc ætate minor electus reipublicæ Senenſis ſupremus moderator, illam ſanctiſſime ac prudentiſſime temperat. ELOGIUM XIII. Seculi ſui ſapientum facile princeps, patria in academia publice docens, doctrinæ gloria univerſam implet Italiam. ELOGIUM XIV. Vana doctrinæ gloria male tumeſcens, a pietate deſciſcit. ELOGIUM XV. Cæcitate improviſa divinitus percuſſus, reſipiſcit. ELOGIUM XVI. Solitarism vitam vovens, amiſſum oculorum uſum a Virgine Deipara recuperat. ELOGIUM XVII. Diſcipulis novas atque curioſas, uti ante cæcitatem promiſerat, ab eo theſes exſpectantibus, de vanitate rerum terrenarum & ſeculi contemptu jam in eremum ſeceſſurus, in Senenſi lyceo religioſiſſimam concionem habet. ELOGIUM XVIII. Univerſa bona ſua pie diſtribuit in pauperes. ELOGIUM XIX. In eremum Accenæ recedit. ELOGIUM XX. Secedentem in eremum ſequuntur Ambroſius Picolomineus & Patritius de Patriciis, religione æque ac ſanguine præſtantiſſimi.

22 ELOGIUM XXI. Mutat nomen Josnnis in
D Bernardum. ELOGIUM XXII. Lacero ſacco ſe- *eſi brevior atque mortuus*
miamictus fere nudus deſertum colit. ELOGIUM XXIII. Bernardi cellulam arboribus in eremo conſtructam protinus mali dæmones everiunt. ELOGIUM XXIV. Deſoſſam a ſe ſpecum inhabitat. ELOGIUM XXV. Quam incolit ſpelunca in ſpeciem ſepulchreti humanorum cadaverum exuviis horrenda. ELOGIUM XXVI. Archangelum Michaelem in patronum aſſumit, cui in ſingulas hebdomadas perpetuum ſe leveriſſimum jejunium vovet. ELOGIUM XXVII. Vinum ultra non guſtaturus, omnes Acconæ vites obſtruncat. ELOGIUM XXVIII. Perpetuo atque ſeveriſſimo ſibi indicto jejunio, bis tantum in hebdomada pane veſcitur. ELOGIUM XXIX. Aſperum induit cilicium atque ferrea catena ſe præcingit. ELOGIUM XXX. Uberim & amariſſime plorat.

23 ELOGIUM XXXI. Seſe ſepties in die horri- *varias Beati exercitationes in eremo,*
do ſuſtuario cruentat. ELOGIUM XXXII. Quod religioſis curis ſupereſt temporis, terræ in culturam impendit. ELOGIUM XXXIII. Circumſpectus ſuæ cuſtos pudicitiæ, omnium vitat aſpectum ſemiorum. ELOGIUM XXXIV. Duabus vix horis
E quieti neceſſarie permiſſis, traducis noctes inſomnes. ELOGIUM XXXV. Integras cujuſque feriæ ſexiæ noctes patientis Dei in ſervidas meditationes vigil impendit. ELOGIUM XXXVI. Silentium non interruptum religioſiſſime ſervat. ELOGIUM XXXVII. Virginem Deiparam tenera dilectione proſequitur. ELOGIUM XXXVIII. Sacræ lectioni vacanti ſæpius Virgo Deipara ſacrarum Scripturarum difficultates enodat. ELOGIUM XXXIX. Inferni ſpiritus, Ambroſii atque Patricii aſſumpta ſpecie, ſuadentes Bernardo diſceſſum ab eremo, ab eo divinitus deiecti fugantur. ELOGIUM XL. Ambroſius & Patricius, ſuggeſtione diabolica adornantes diſceſſum ab eremo, prodigioſa caligine circumfuſi, fruſtra circumerrantes, exitumque ab Accona non invenientes, mire ibi Bernardi prece detinentur.

24 ELOGIUM XLI. Fercula ac pocula infecta *tentationes damnatas*
veneno a Guelphis, ſimulata pietate, dono miſſa, Bernardus, fraude divinitus cognita, illico ſigno crucis expurgat viſibiliter a veneno. ELOGIUM XLII. Sanctorum Innocentium cædi ſacrata die a malo dæmone graviter vulneratus, a Chriſto Crucifixo illi apparente prodigioſe ſanatur & recreatur. ELOGIUM XLIII. Reparatoris
F tormenta fervide meditanti diabolus tot ſe daturum verberationes minatur, quot ad columnam paſſus eſt Chriſtus Jeſus. ELOGIUM XLIV. Sathan, aſſumpta ſpecie feminæ impudicæ, Bernardum impurus ad amores lolicitans, ſigno crucis fugatur. ELOGIUM XLV. Concupiſcentiæ motus repreſſurus, le inter ſpinas volutat. ELOGIUM XLVI. Sacra Bernardi gloria ex Italia univerſa multos trahit in eremum. ELOGIUM XLVII. Offenditur Bernardo ſcala argentea cælum uſque pertingens, in cujus ſummitate Jeſus & Virgo Mater, plurimis in veſte candida per illam aſcendentibus. ELOGIUM XLVIII. Latranie invidia, tamquam ſuſpectus de hæreſi cum ſociis ad ſummum Pontificem Joannem XXII. deferitur, a quo citati Bernardus & Ambroſius calumoiam purgaturi, Avenionem in Gallia proficiſcuntur. ELOGIUM XLIX. Avenionem proficiſcenti occurrunt ſæpius angeli ductores in via. ELOGIUM L. Eſurienti in itinere angeli panem ſuppeditant.

25 ELOGIUM LI. Sathan, aſſumpta forma re- *virtutes,*
ligioſi

A ligiosi anachoretæ, Bernardo occurrens, perfide insinuat, ut contemptis imperiis summi Pontificis, Acconam revertatur, & ab eo detectus & derisus fugatur. ELOGIUM LII. Summus Pontifex, deprehensa statim innocentia Bernardi, & illius admiratus sanctitatem, honorifice excepium & gratiis cumulatum, Heirusicam in eremum dimittit. ELOGIUM LIII. Redjens in Italiam Bernardus a nobili viro Taurini hospitio excipitur, cujus servus commissum a se furtum suggestione diabolica perfide impositurus Bernardo, argenteam pateram in ejus pera condit, cujus indicio actus reus furti manifesti Bernardus, & carceri mancipatus, impetrata prius furaci larvo venia, furem ac furtum retegit sibi divinitus revelata. ELOGIUM LIV. Dum accusatus furti detineretur in vinculis, habuit in carcere angelos consolatores. ELOGIUM LV. Nobilis hospes Bernardi mira hac illius charitate & mira vitæ sanctimonia devinctus, suis bonis omnibus erogatis in pauperes, eum sequitur in eremum. ELOGIUM LVI. Vercellis seminam a malo spiritu obsessam aspectu solo liberat. ELOGIUM LVII. Reversus in eremum instituit Congregationem S. Mariæ Montis Olivati,
B ipsa de cælo Virgine Deipara præbenta vestem candidam, & novæ Congregationis insignia, scilicet ternos montes eum cruce purpurea, media inter geminos ramos virentis olivæ. ELOGIUM LVIII. Virgo Deipara regulam S. Patris Benedicti de cælo præbet Bernardo, quam novæ suæ Congregationi observandam proponat. ELOGIUM LIX. Admirabili demissione Congregationis suæ summam præfecturam recusans, tandem post diuturnum certamen eidem abbas generalis licet invitus præficitur. ELOGIUM LX. Bernardi in summa moderatione summa modestia

26 ELOGIUM LXI. Singulari demissione oculo-
oculorum rum languorem causans, ut commissum deponat
languor, præsulatum, id a filiis amantibus impetrare non valet; sed in eo perpetuo, donec vivit, confirmatur. ELOGIUM LXII. Nova Bernardi Congregatio frequentibus donata cœnobiis per universam Italiam illico propagatur. ELOGIUM LXIII. Celebre templum & cœnobium Montis Oliveti in eremo Acconæ Bernardo ædificante, inferni lemures, as-
C sumpta Æthiopum forma, noctu evertentes, quod fuerat constructum interdiu, Bernardi precibus a Michaele archangelo fugantur. ELOGIUM LXIV. Stephanum de Lugano cæmentarium inter templi ruinas casu lethali exstinctum solo contactu pectoris mire in vitam revocat. ELOGIUM LXV. Auri vis ingens diabolico præstigio in fundamentis novi cœnobii reperta, Bernardo illam signante signo crucis, protinus evanescit. ELOGIUM LXVI. Sæpius visus, dum orat, raptus in extasim in cælum toto corpore ferri. ELOGIUM LXVII. Feria sexta majoris hebdomadæ juxta imaginem Jesu Crucifixi ardentius orans, visus est sursum corpore raptus cruci diutius adhærere. ELOGIUM LXVIII. Eadem die Jesus crucifixus amanter cum Bernardo colloquitur. ELOGIUM LXIX. A Christo crucifixo multa arcana & futura Bernardo revelantur. ELOGIUM LXX. Cælius illustratus noscit secreta cordium, & arcanas cogitationes revelans, multos in viam salutis revocat.

27 ELOGIUM LXXI. prophetiæ dono illustra-
miracula tur. ELOGIUM LXXII. Fratrem Marinum de Parisiis incurabili morbo claudicantem miraculose sanat. ELOGIUM LXXIII. Fratrem Pacificum lethaliter vulneratum prodigiose curat. ELOGIUM LXXIV. Solæ Bernardi vestes mire sanant febricitantes. ELOGIUM LXXV. Imperat febri quartanæ, ut discedat a Fratre, cui nomen Bonus, & illico relinquit eum febris. ELOGIUM LXXVI. A summo Pontifice Joanne XXII. Sutrium missus, animos populorum civilibus discordiis æstuantes conciliaturus, statim tumultus sedat. ELOGIUM LXXVII. Dum summi Pontificis jussu Sutrium progrederetur Bernardus, a pia femina Vollini hospitio recipitur, quæ mali dæmonis arte, ejus impuro amore accensa, noctu dormientem aggressa, ab illo pudica prorsus astutia protinus exclamante sibi furem instare, fugatur. ELOGIUM LXXVIII. Fugata impura femina, concupiscentiæ motus sedaturus, horrido sustuario se cruentat. ELOGIUM LXXIX. Sutrii Romulum quemdam, prima ab infantia cæcum, Deiparæ ope implorata, protinus liberat a cæcitate. ELOGIUM LXXX. Inferni spiritus, mentita nobiliorum procerum specie, Bernardum ambitionis tentatuti, illi offerentes præcipuas seculi dignitates, ab eo protinus agniti deridentur.

28 ELOGIUM LXXXI. Contempto a diabolo *& alima*
graviter vulneratus, a Michaele archangelo sa- *visa regularia,*
natur. ELOGIUM LXXXII. A Deipara Virgine red- E
ditur certior æternæ beatitudinis. ELOGIUM LXXXIII. Prædicit luem pestiferam, quæ anno Domini MCCCXLVIII. Italiam totam funestissime devastavit. ELOGIUM LXXXIV. Communi in contagione languente patria, accurrit ab eremo cum sociis, ægris languentibus suppetiaturus. ELOGIUM LXXXV. Uti Bernardus prædixerat, octoginta ejus filii, dum auxiliantur ægris, victimæ charitatis occumbunt. ELOGIUM LXXXVI. A divo Benedicto vicinæ mortis dies vigesima Augusti Bernardo prænuntiatur. ELOGIUM LXXXVII. Gloriosæ Virginis assumptioni sacrata dia, illius in cælum assumptæ triumphus ostenditur Bernardo. ELOGIUM LXXXVIII. Dum ferventissima charitate opitulatur ægris, contrahit labem lethalem. ELOGIUM LXXXIX. Moriturus exultat & suavissime ridet. ELOGIUM XC. Agens ætatis suæ annum septuagesimum sextum, die vigesima Augusti, anno Domini MCCCXLIII. sanctissime moritur, assistentibus morienti Christo Jesu, Virgine Matre, & cum cælesti militia archangelo Michaele.

29 ELOGIUM XCI. Circa sacrum eadaver cæ- *quæ in aliis*
lestis exaudita melodia, & vita beatissima illius *Actis non*
anima a Christo Jesu & Virgine Matre gemino *reperiun-*
diademate coronata, ac veste candida trabeata in F
specie triumphanti inter divos Benedictum & Bernardum cum cælesti militia cælum conscendere. ELOGIUM XCII. Mortuus ab universa Hetruria lugetur, & fit ad ejus feretrum concursus populorum. ELOGIUM XCIII. Sacrum eadaver suavissimum odorem efflat. ELOGIUM XCIV. Sacri contactu corporis plurimi contagiosa lua afflati mire curantur, inter quos præcipui Fratres Hieronymus Neapolitanus, Christophorus Bononiensis, Gregorius Pavensis, & Raynerius Romanus. ELOGIUM XCV. Antonii Gbini de Senis arida manus sacri contactu corporis sanatur. ELOGIUM XCVI. Joanna de Bonoconvantu energumena, cingulo Bernardi præcincta, a spiritu invasore liberatur. ELOGIUM XCVII. Mulier Faostina de Monte sancti Sabini ab insanabili sanguinis fluxu ad feretrum Bernardi liberatur. ELOGIUM XCVIII. Dominica Griffoli de Monterone, hydrope incurabili laborans, ad feretrum Bernardi saluti restituitur. ELOGIUM XCIX. Sacrum Ber-

D AUCT. J. P.

A nardi corpus reperiri adhuc non valuit, quod
AUCT. ideo factum creditur, quia *id humilis Servus*
G.C. *moriens a Domino poſtulaverit*. ELOGIUM C. A ſummo Pontifice Innocentio X. ob cultum immemorabilem, Bernardum *uti* Beatum coli decernitur anno ſalutis MDXLIV. ELOGIUM CI. A Clemente X. ſummo Pontifice aris admotus atque publico cultu decoratus anno MDCLXXIII. ELOGIUM CII. Ad beatum Bernardum agonatum ſuum auctoris peroratio, & operis concluſio. *In his elogiorum titulis aliqua narraatur, quæ in Actis ſuperius edendis non reperientur. Non facile dictu eſt, quantam auctoritatem habeant illa hic expreſſa, & alibi prætermiſſa, cum Germanicus Ptolomæus nullum aſſertionum teſtem citet. Idem auctor his elogiis ſubnectit ſeptemdecim odas, quarum unam paragrapho ſequente referemus.*

§. III. Diſcutiuntur nonnulla, quæ ad Vitam, miracula, & corpoream Beati formam ſpectant.

B *Inter alia auctoris deſiderata,*

BEatus *noſter patrem habuit, nomine Minum Ptolomæum, ut omnes biographi conſentiunt. Hinc corrigendus Gabriel Bucelinus, qui in Menologio Benedictino ad diem* XXII. *Auguſti ſic perperam ſcribit*: Senis in Tuſcia depoſitio ſancti Bernardi Tolomæi abbatis & primi fundatoris monachorum Ordinis ſanctæ Mariæ matris Dei de Monte Oliveto. Bernardus celebri admodum & illuſtri Tolomæorum familia Senis ortus, Joannis filius, Mini nepos, Joannes & ipſe primum in baptiſmo vocatus eſt: *Vides, hic Bucelinum erraſſe, & ex patre* B. Bernardi Ptolomæi *Minum avum temere finxiſſe, cum contra maternus Beati avus Joannes appellaretur, ut Gregorius Lombardellus in Vita Italica lib.* 1. *cap.* 1. *affirmat. Carpenterius hanc Lombardelli ſententiam ſequitur, dum lib.* 1. *Vitæ cap.* 3. *pag.* 21. *de primo ipſius nomine hæc tradit*: Ortus infantulus, vere filius orationis & voti, ſacra baptiſmatis unda perluitur, abluitur, ſancti Spiritus ſalubri flante aura, ex originaria labe; diciturque primo Joannes: hoc enim nomeo pro nato orat & exorat Fulvia mater ex ſui genitoris fato jam functi memoria. *Deinde biographus hic Latinus ibidem monet, qua de cauſa poſtmodum Beatus nomen Bernardi aſſumpſerit.*

C 31 *At inter auctores diſceptatur, quo tempore nomen iſtud Joannis in aliud mutatum fuerit: nam Lancellottus lib.* 1. *Hiſtoriæ Olivetanæ putat, hoc Beato nomen* Bernardi *ab epiſcopo Aretino impoſitum fuiſſe, quando habitum candidum ei dedit, ac regulam S. Benedicti præſcripſit, ut abbas Oraffius lib.* 1. *Vitæ Italicæ cap.* 8. *teſtatur. Tamen alii Vitæ ſcripteres contendunt, Beatum iſtum initio converſionis ſuæ nomen* Bernardi *ultro aſſumpſiſſe, ut S. Bernardum Claravallenſem abbatem tanto ferventius imitaretur. Germanicus Ptolomæus ſupra laudatus in Elogio* XXI. *id ingenioſe declarat his verbis*: Rereſſurus *e* mundo, *e* quo perfide exceptus, jam non pulverem modo, ſed ipſo levius pulvere, nomen etiam excuſſit; jam nova & ſublimiori imitandus doctrina, primæ vel prima nomina dediſcit; & purgatiori idiomate locuturus, ipſa etiam novat vocum elementa. R formaturus leſc, ipſo incipit *e* nomine; & ut ſit totus azymus, vel leviſſimæ vocis vetus fermentum expurgat. Ad harmonicum decachordum ſuum lacer ſylvarum Orpheus bene modulaturus, reqoirens modos muſicos, de male D modulato diſcordis ſeculi choro, nec vocem uoam probat. Joanois nomen, utcumque reſonans gratiam, adhuc ingratum ſonat; ſeu quod vetarem hominem novis graviter auribus relonaret; ſeu quod anachoretæ cognominis infans anachoreſis quadragenario ſibi ſanctom pudorem iocuteret. Bernardi mores induit adeo eum nomine, ut ſuſpicari poſſis, Claravallenſem alcetam in alcetam Acconæ decora metempſychoſi demigraſſe, niſi in novo Bernardo habeat jam, quod Heiruſcæ Gallica anachoreſis invideat. *Lombardellus, Oraffius & alii ſcriptores etiam exiſtimant, hanc nominis mutationem initio converſionis aut vitæ anachoreticæ factam fuiſſe.*

quo tempore Beatus nomen ſuum mutaverit,

32 *Inter biographos alia minoris momenti controverſia oritur occaſione veneni, quod* B. Bernardo Ptolomæo jam eremitæ *propinatum fuit. Carpenterius lib.* 2. *cap.* 5. *ſceleſti illud factionis Ghibellinorum imputat in hunc modum*: Ex affectis, ſeu potius ex diris Ghibellinorum furiis quidam Bernardi gloriæ invidentes ſanctitatis fama undequaque celeberrimi, & Ptolomæorum E nomiois oovi fulgoris, Bernardum (nihil ſanctitate auguſtius, oihil ad æternandam profapiæ memoriam concinnius) perimere moliuntur. Et quid belli parat vobis homo oudus, inermis? Quæ formido, qui terror exſpectandus ab eremicola? Inſtabat lætiſſima reſurgentis Numinis dies, qua Servator noſter, ſubacta morte, triumphale corpus reſumpſit. Statuunt in tanta celebri luce vitæ mortem mortis filii Ghibellini Patri noſtro inferre, rati etiam ceteros eremum relicturos, amoto Bernardo principe. Deſtinant famulum callidum & in verſutiis cunctis verſatum, qui venenatas in deſertum ferat epulas *&c. Sed annoamus collector noſter ſceleratas illas inſidias contrariæ Guelpharum factioni tribuit, & propterea ad eam narrationem in margine notaverat ſequentia*: Ex Oraffio in Vita B. Bernardi lib. 1. cap. 14. Senenſis Ptolomæorum familia Cæſaris & Ghibellinorum parti adhærebat pro more illius duriſſimæ tempeſtatis. Suffragatur Oraffio Lombardellus lib. 2. cap. 14. Corrigendus proinde Carpenterius, dum ſcribit, venenum fuiſſe *a* Ghibellinis F non vero *a* Guelphis deſtinatum. *At undecumque mortiferum hoc venenum allatum fuerit, nobis ad ſanctitatem innocui Vitæ declarandam ſufficit, iſtud eb eo divinitus cognitum ac detectum fuiſſe.*

a quibus ei venenum propinatum fuerit,

utrum ipſe Aventionem profectus ſit

33 *Etiam inter ſcriptores Actorum diſputatur, utrum* B. Bernardus Ptolomæus *ipſe ex Hetruria Aventionem diſceſſerit, an autem ſuo loco quoſdam ex ſociis eo miſerit, ut coram Joanne XXII. Pontifice impactam ſibi hæreſeos calumniam refellerent. Plerique cenſent, ipſum Beatum ſeſe eo contuliſſe, ut Pontifici ſanam ſuæ doctrinam exponeret. Certe Carpenterius lib.* 2. *Vitæ cap.* 10. *id confidenter aſſerit his verbis*: Joannes igitur XXII. ſummus Pontifex Avenionem caulam dicturum evocat Bernardum noſtrum, qui, oulla interpoſita mora, ex Hetruria deſerto ad ſummi Paſtoris pedes, uti oblequentiſſima ovicula, alcito ſibi ex eadem Acconenſi eremo, comite & ſocio Ambroſio Piccolomineo, maturat. *Alii tamen cum Lancellotte exiſtimant, Beatum ſociis ſuis iſtud negotium commiſiſſe. Lancellottum hac in re ſecutus eſt Hippolytus Helyotus, dum in Opere Gallico de Ordinibus Religioſis ac militaribus tomo* 6. *pag.* 193. *affirmat*, B. Bernardum Ptolomæum *duos*

ex

A *ex ſocius ſuis Avenionem miſiſſe, ut orthodoxa animi ſui ſenſa circa fidem Catholicam Pontifici indicarent. Abbas Oraſſius in Vita Italica lib. 2. cap. 29. dicit, hanc erroneam opinionem ortam eſſe ex interpolato quodam manuſcripto, quod in bibliotheca Montis Oliveti conſervatur, & cui nullum auctoris nomen præfigitur.*

34 *Quidquid ſit de origine iſtius opinionis, eam* Carpenterius *loco proxime citato impugnat his argumentis*: Scio, a quibuſdam noo Beroardum, ſed ſocios ab eo miſſos ad Pontificem Maximum affirmari. Nos firmioribus tamen nixi tabulis, Bernardum ipſum procul dubio iviſſe aſſerimus; ſequimurque ea, quæ ſcripſit doctiſſimus & fidiſſimus Joannes Baptiſta de Populonia Ordinis Prædicatorum, quem ſecutus eſt Gregorius Lombardellus ejuſdem familiæ, ſacræ theologiæ magiſter, vir celeberrimus & ſancti Officii in uoiverſa ditiooe Senenſi quiſitor. Sed Joanoes Baptiſta Populooenſis coæraneus extitit beato Bernardo, & oculatiſſimus teſtis, & pro ejuſdem ſancti Officii muoera, noſtri Patris vitæ morumque ſcrutator acerrimus. Accedit, quod

B ſub eadem Patris noſtri Bernardi ſeveriori diſciplina erat ejus frater, cui omnem Guilielmus.

35 Neque ſimile vero eſt, Bernardum uti novæ caput ſectæ poſtulatum, accitumque a beatiſſimo Patre, alios ſuo loco, tamquam eremi membra deſtioaviſſe. Nec conſtat, Virum gravi aliqua præditum cura, aut viribus deteotum imbecillis, aut graveicote ætate ineptum itineri. Adde, illum in diluendis ſibi objectis ad Pootificium throoum, alterius non iodigum miniſterii atque operis. Quod vero aſſeritur, nec ejus diſceſſu, qui in eremo remanerent, triſtareotur orbati tanto Parente; aut quaſi oves, paſtore abſente, lupoorum dæmonum inſidiis latius pateraot; nam io deſerto ooo deeraot viri & prudentia & probitate inſigoes, quos in ſuum locum Beroardus ſuffiœeret. Nec æternas illius futurus arat diſceſſus, ut, rediiu deſperato, periclitaretur eremus.

36 Ioſtant hi, miſſos a Beroardo Aveniooem viros omoi ex parte ſapientes, vitæque iotegritate ſpectabiles, Pontificem ſummum allocuturos. Sed quorſum, ſi omnia per ſe ipſum præſtare poteraı, debebat aliorum opera uti. Ob-

C jicient, ne Accona ſine rectora eſſet. Sed liquet, humilem & ſapicotem Bernardum regimen reſpuiſſe, vocarique docem; verum voluit, ut omnium dux eſſet uoa cbsritas. Denique, ut dicemus eum regulam ſaocti Beoedicti a beatiſma Virgine per Guidooem Petramalium accepiſſet eremus, primum generalem ahhatem extitiſſe conſtat (renuenie dignitatem illam Bernardo) Patritium de Patritiis; hæc autem electio fuit omoium eremicolarum vel cœnobitarum, ax quo clare patet, heatum Beroardum ſibi ſemper conſimilem aliis in deſerto noluiſſe imperare. Cur ergo ad itinera aliaque persaoda gravia munia, ad ea, quæ ad ipſum peculiari jure ſpectabant, alios deſtioet, quæ etiam maximam arguebaot auctoritatem? Tandem quia etiam multa admiratione digna in boc ad Galliam itinere edidit noſter Pater, quæ in iiſdem tabulis exarata habentur, quibus procul dubio ſtandum. *Ad hanc Carpenterii ſententiam prudenter admittendam ſufficit ſolum teſtimonium Joannis Baptiſtæ de Populonia, ſi de illo evidenter conſtet. An ergo Lancellinus Ordinis Olivetani biſtaricus antiquas iſtas tabulas ignoravit? Igitur hanc litem decidera po-*

terunt vi, qui genuinam Joannis Baptiſtæ Dominicani lucubrationem præ manibus habent.

37 *Denique inter biographos & Menologos aliquod diſcrimen occurrit circa diem*, qua B. Bernardus Ptolomæus *ad Cœlites migravit: nam Lombardellus, Oraſſius, & alii vigeſimam Auguſti diem mortis ejus aſſignant. Faſti Senenſes ea die de obitu ejus ſic habent*: Ah iſta victoria decretum io cælo triumphum cæleſtis Regina Deipara denuntiat; triumphalem vero diem divus legislator Benedictus indicit. Igitur poſt brevem hidai pugnacem decubitum triumphatur in cælum evolavit; decimo tertio Kal. Septembris; ui fatale putes, eodem gemioum die Claravallenſem ac Scoanſem triumphare Bernardum. *Hos ſequitur Germanicus Ptolomæus, qui in Elogio nonageſimo diem ipſius emortualem diſerte & tante exprimit his verbis*: Quæ Gallicum Beroardum rapuerat diet, eadem rapit Hetruſcum; oe vel mors eos divideret, quos coocors adeo vita ſociaverat. *Atqui ſupra ex Actis S. Bernardi Claravallenſis abbatis liquet, eum die* xx. *Auguſti obiiſſe. Tamen Wionus, Manardus, Bucelinus, aliique Menologi Benedictini obitum* B. Beroardi Ptolomæi *undecimo Calendas Septembris, ſive* xxii. *die Auguſti collocant. Sed neceſſe eſt, ut hi ignoraverint aut rejecerint præditionem ſancti Patris ſui Benedicti, qui Beato noſtro apparens prænuntiavit, illum die* xx. *Auguſti moriturum, quemadmodum ſcripteres Olivetani paſſim tradunt. Nulla autem ratio nos movet, ut iſtam S. Benedicti apparitionem & prædictionem negemus, aut hanc in determinando mortis tempore falſam fuiſſe dicamus. Quare cum biographis Olivetanis & aliis ſcriptoribus apinamur*, B. Bernardum Ptolomæum *die* xx. *Auguſti e vivis exceſſiſſe, licet annum ejus feſtum cum decreta Sedis Apoſtolicæ & Martyrologio Romano ad ſequentem diem diſtulerimus.*

38 *Actis uscumque diſcuſſis, aliquid dicendum eſt de miraculis, quæ Beatus intercaſſione ſua poſt obitum patraviı. Ex his nonnulla Carpenterius lib. 3. cap. 70. & ſequentibus ex Lombardella refert, qua eadem noſter anonymus collectar in Vita inferius edenda num. 55, breviter narrabit. Veruſtioribus illis miraculis hic adjungimus recentius quoddam beneficium, quod* B. Bernardus Ptolomæus *invocatus præſtitit conſanguineo ſuo Germanico Ptolomæo, qui poſt lethalem e ciſia lapſum mirabiliter convaluit, & Odo* xii. *pro collata beneficio gratias agit his verſibus.*

Dum rota nuper rapidus voluerı
Volvor in præceps; gravidam ruinis,
Dive, tu molem regis, ruentem
Eripis orco.
Vivimus per te. Digiin potenti
Feſſa, feſtinam Lacbeſim coercens,
Peoſa producis, medicaque mulces
Vulnus oliva.
Arbiter vitæ, domitorque mortis,
Jura naturæ facilis refingis:
Tu Stygem frænas, & ahena clemens
Sydera frangis.
Has tibi ſoſpes redivivus auras
Additaque anoos dico. Tu expiata
Labibus lerva nova prorogatæ
Munera lucia.

39 *Videtur ille Germanicus Ptolomæus ſæpius apem ejuſdem Beati expertus eſſe, vel ſaltem magna cum fiducia patrocinium ipſius imploraſſe, ſicut colligitur ex ſequentibus Odis, quarum*

A AUCT. G.C. *rum ſoles titulos hic exhibemus*. ODE XIII. Diro dolore laterum auctoris laborantis B. Bernardo votum. ODE XIV. Auctoris gravi & moleſtiſſima ſurditate laborantis votum. ODE XV. Dum eminentiſſimus dominus Cardinalis Cælius Picolomineus, Senarum archiepiſcopus, amantiſſimus dominus ſuus, diuturna ac gravi febri tertiana decumberet, auctoris beato Bernardo votum. *Neſcimus, an auctor ſemper a prædictis morbis poſt facta vota liberatus fuerit. Nobis etiam non indicavit, utrum eminentiſſimus Cælius Picolomineus ſtatim aut mirabiliter ex febri tertiana convaluerit. At ubique ſaltem oſtendit, ſeſe in patrocinio hujus beati Conſanguinei ſui magnam ſpem collocare, & propterea Ode ultima grandiuscula ſatur* nobiliſſimis adoleſcentibus ſeminarii Ptolomæorum, Senis nuper erecti, quod B. Bernardum in patronum aſſumpſerint.

40 *Denique nunc paucis examinabimus corpoream* B. Bernardi Ptolomæi *formam, de qua Carpenterius lib. 4. cap. 9. ſic differere incipit*: Effigies beati noſtri conditoria Bernardi colligi poteſt ex iis, quæ antiquiores exprimunt de illo picturæ, ut in cathedrali Senæ templo, ubi inter cæteros illius urbis Divos & patronos ſpectatur ſanctitudinis inſignibus honeſtatus beatus Pater. Itidem in cœnobio Olivetani Ordinis principe. Similiter in veteriſſimis divi Bernardi Aretii ſeptis vel ædiculis, paſſimque aliis in locis. Circumferuntur plurimæ etiam imagines ejuſdem typis cuſæ. *Deceſſores noſtri (neſcimus unde) duplicem hujus Beati imaginem æri inciſam acceperant. Una* B. Bernardum Ptolomæum *lacrymoſis oculis in eremo orantem repræſentat. Sed facies illa non ſatis convenit cum deſcriptione formæ, quam ſtatim referemus. Quare huic præſtulimus alteram imaginem, in qua Beatus coram Deipara & puerculo Jeſu librum & inſignia Ordinis ſui manibus tenens exhibetur, eamque cælaterem noſtrum imitari juſſimus. En ipſam.*

& corporis illius forma ex imagine quadam

41 *Jam judicet curioſus lector, an hæc figura non ſatis prope accedat ad graphicam Beati picturam, quam Carpenterius poſt verba proxime relata deſcribit hoc modo:* Staturæ fuit proceræ & bene compactæ, facici decoræ & magnæ, & ad proportionem aliquantulum oblongæ, & ex ſenio rugoſæ, coloris ſubfuſci pallidi, pellis oſſi hærentis. Inerat eidem ſinciput decoratum calvitie, frons lata, naſus aliquantulum oblongus, oculi nigri & ſemper fere flebundi, os mediocre, labia aliquantulum tenta, collum latum. *Faſti Senenſes cum hac deſcriptione conſentiunt, & ex forma corporis mentem Beati ſimul delineant his verbis:* Libet extremo loco ſpeciem corporis nempe imaginem animi calamo pingere. Statura fuit procera, & in cælum inſtar mentis erecta; compacta etiam & firma, quæque virtutis firmitudinem adumbraret. Vultu præterea magno & in virilem gravitatem oblongo, ſubfuſcum pallorem ex afflictationibus præferente. Fronte adverſus fortunæ captiones recalva & lata, ingentibus videlicet negotiis pari, piiſque curis rugoſa: Oculis nigrantibus, & Heraclitæis prudentius lacrymoſis. Naſo in judicii notam deeenter producto, nec non ore in verborum parſimoniam modice anguſto. Sic in extimis etiam lineamentis intima legebatur ſanctimonia. *Jam ſolum ſupereſt, ut paragrapho ſequente demus notitiam de Ordine Olivetano, quem Beatus noſter inſtituit.*

D *calamoque Carpenterii biographia reprehenſa latur.*

E

F

§. IV. Congregationis Olivetanæ origo, progreſſus, & privilegia.

Philippus Bonannius noſter in Catalogo Ordinum Religioſorum cap. 126. brevem Ordinis Olivetani notitiam ſuggerit his verbis: Beatus Bernardus, antea Joannes vocatus, natus Senis ex nobili Ptolomæa familia, a prima ætate ſtudiis addictus, legibus operam dedit, quas factus doctor, publice eſt interpretatus. Cum autem in gravem oculorum ægritudinem ineidiſſet, ſanctiſſimam Virginem precatus eſt, ut ſanitatem ſibi reſtituere dignaretur, pollicitus ſeſe ipſius famulatui, relicto ſeculo, perpetuo addicturum. Compos voti factus, promiſſionis ſuæ memor, habita publica de mundi vanitate concione, rudi amictu indutus, ſe in Montem Olivetum apud Montem Ilcinum contulit, quem Patricius ex Patricia familia & Ambroſius Piccolomineus ambo nobiles Senenſes ſecuti ſunt. Ibi Ordinis fundamenta jecit, facultatibus ſuis ei dicatis, & aſperam vitam ducens, vidit ſcalam ad cælum pertingentem, per quam angeli monachos albo veſtitos colore ad Chriſtum & beatam Virginem deducebant. *Bonannius noſtrum Congregationi Olivetanæ*

43 Cum autem Joannes XXI. (*alii hunc* XXII. *iſtius nominis numerant*) ſummus Pontifex Avenione degens vitæ eorum rationem intellexiſſet, Guidoni epiſcopo Aretino imperavit, ut eis regulam præſcriberet & approbaret ſodalitatem. Apparuit deinde Guidoni in ſomnis beata Virgo albis veſtibus induta, & congregationem illam commendavit; quam ob cauſam illos inter Miſſarum ſolemnia habitu candido monachorum induit die XXI. Maii (*Carpenterius lib. 2. cap. 15. & Acta inferni edenda num. 22. tradunt, id* die ſeptimo ante Calendas Aprilia *contigiſſe*) anno MCCCXIX. eiſque regulam S. Benedicti ter- *breviter exponit.*

van-

A vandam tribuit, impoſito nomine congregationis ſanctæ Mariæ Montis Oliveti. Eam Gregorius XI. anno MCCCLXXI. auctoritate Apoſtolica comprobavit, & deinde variis in locis exſtructis cœnobiis propagata eſt. Romæ monaſterium habet apud baſilicam ſanctæ Mariæ novæ dictam in foro boario, in qua corpus S. Francilcæ Romanæ requieſcit. Veſtis eſt alba cum caputio ſupra humeros eriſpato.

ſed fallitur, ſe ignorare ſumpſit,

44 *Laudatus Bonannius parte ſecunda ejuſdem Operis, quæ virgines Deo dicatas continet, cap. 80. de ſanctimonialibus Olivetanæ Congregationis ita breviter memini*t: Conſtitutiones conformes regulæ S. Benedicti ſervant tam viri, quam virgines eidem Congregationi Olivetanæ adſcriptæ, & ſimili veſte alba, ut monachi, indutæ. Quo autem tempore primum earum cœnobium erectum fuerit, apud nullum auctorem potui reperire. P. Secundus Lancellottus in Hiſtoria Olivetana lib. 2. cap. 25. narrat, B. Jordanum abbatem Generalem circa annum MCCCLIX. duo monaſteria exſtruxiſſe Patavii, virginum ſcilicet
B & monachorum, ſimul conjuncta; nec antiquius conſtructum commemorat. Cuculla alba utuntur hæ moniales, ſicut & tunica: velamine duplici, ut cæteræ, caput exornant.

quo primum moniales Ordini aggregatæ fuerint.

45 *Hippolytus Helyotus in Opere de Ordinibus Religioſis ac militaribus tomo 6. pag. 203. ad hæc Bonanniі verba obſervat, inter abbates generales Ordinis Olivetani non reperiri nomen Jordani, ſed anno 1359. Silvium Florentinum per duodecim annos hanc Congregationi præfuiſſe uſque ad annum 1369, quando Raynerius Senenſis ei ſucceſſit. Porro aſſerit, primam hujus Ordinis monialem fuiſſe venerabilem Franciſcam Lephantam Panormitanam, quæ prius ſub regula S. Claræ vixerat. Cum autem hæc anno 1515. ædificaſſet monaſterium, cum quibuſdam ſociabus ad inſtitutum Olivetanum tranſiit, impetrata licentia a Leone X. Pontifice, qui eam creavit abbatiſſam perpetuam ejuſdem monaſterii, ubi in opinione ſanctitatis obiit, Anonymus noſter Actorum collector de hac venerabili Franciſca meminit, eamque infra num. 67. Leophantam cognominat. At quacumque tempore moniales Ordinis Olivetani primum exortæ fuerint, de quo certam ſententiam ferre non paſſumus, extat illarum mo-*
C *naſterium Butunti in regno Neapolitano, quemadmodum laudatus Helyotus ibidem affirmat. Jam primam monachorum Olivetanorum inſtitutionem, progreſſionem & prærogativas, quas Bonannius noſter obiter propoſuit, authenticis documentis ſive diplomatibus confirmabimus.*

Guido Pramolius,

46 *Temporis ordine primum diploma circa Congregationem Olivetanam occurrit apud Ughellum in Italia ſacra noviſſimæ editionis Venetæ tomo 1. col. 425. & 426. ubi Vido vel Guido præſul Aretinus, cognomine Petramala, habet ſequentia*: Guido miſericordia divina epiſcopus Aretinenſis nobilibus & diſcretis viris Bernardo quondam D. Mini de Ptolomæis, & Patritio quondam Franciſci de Patritiis de Senis dilectis nobis ſalutem in Domino ſempiternam. Potentia Dei ex alto progrediens eorum corda illuſtrat, quos elegit, & mentes eorum gratia ſuperna inducens ad opera charitatis, extollit eas quotidie in virtutes; & ut poſſint electi quietius in illius contemplatione perſiſtere, qui elegit, Deo ſe dedicant, & ſua exponunt & exhibent ſervitio Jeſu Chriſti, ut in illis ſic expoſitis & collatis ædificentur eccleſiæ, divina celebrentur myſteria, & ipſum Corpus Chriſti pro redemptione humani generis D traditum paſſioni, orationibus inſtantis in altari AUCT. per ſacerdotes Catholicos immolctur. G.C.

epiſcopus Aretinus & ejus Patrui

47 Sane percepimus, Bernarde ac Patritii *, dilecti noſtri, quod in operibus charitatis ſic hactenus intudaſtis, ſic in pœnitentiæ propoſito laudabiliter perſtitiſtis, quod divina gratia inflammati, podaria veſtra de Accona & Melanino in præſentia & coram Capitulo eccleſiæ cathedralis Aretinenſis Deo contuliſtis & Virginis * gloriosæ, ad

** forſan Virginis*

cujus reverentiam monaſterium in Accona conſtruatur ſub regula B. Benedicti & obſervantia monachali, & divina in illo celebrentur myſteria ad laudem ipſorum, & animarum veſtrarum & Chriſtianorum ſalutem fidelium ac profectum; poſtulantes humiliter, ut aliquibus diſcretis viris ſuper dedicatione perſonarum veſtrarum & ſociorum, quam hodie Deo & beatæ Mariæ Matris ejus ſub præſcripta regula diſpoſuiſtis facere in monaſterio ſupradicto, & ſuper benedicendis veſtibus albis, quas geſtare intenditis, & ſuper induendis ipſis juxta morem ſolitum monachorum, nec non ſuper videndo in Accona & ordinando E locum, ibidem conſtruendo monaſterio magis aptum, & ſuper infigendo in illo crucem, benedictionem ſive orationem proferendo, ea per nos benedicendum lapidem primarium imponendo, vices noſtras committere deberemus: inſuper exemptiones ipſius monaſterii & alia in petitione veſtra contenta per privilegium noſtrum de aſſenſu Capituli noſtri concedere dignaremur.

B. Bernardo de Ptolomæo & ſocio

48 Nos autem conſiderantes veſtræ merita probitatis, & quod ex tranſactis operibus digne laudis inſignia reportatis; conſiderantes, quod ex dedicatione veſtra & erectione monaſterii Eccleſia Dei extolletur, ſubibitur cultus divinus, ipſeque Chriſtus & ejus Mater laudabitur multipliciter in chordis & organis plurimorum, petitionem veſtram ex certa ſcientia duximus admittendam, & contenta in petitione ipſa de contenſu præſcripti Capituli ad hæc præſentis, quanto plenius valeat, approbamus, & per præſens privilegium concedimus & largimur. Et ut petita per vos & in petitione veſtra contenta continue fidelibus planius patefiant, & conceſſio noſtra & largitio pervenire omnibus clarius innoteſcat, mandamus ipſa F præſenti privilegio deſcribenda: committimus enim vicem & auctoritatem noſtram religioſo & diſcreto viro D. Joanni monacho abbatiæ de Saxo noſtræ diœceſis, nunc in cathedrali eccleſia noſtra reſidenti ad altara in eccleſia conſtructum per Cionem ..... quod dedicationem, quam vultis facere vos præſcripti Bernardus, Patritius & Ambroſius, Deo & beatæ Mariæ de Oliveto in Accona, in monaſterio conſtruendo ibidem ſub regula B. Benedicti, & habitu & obſervantia monachali, recipiat vice noſtra, & albas veſtes, quas geſtare vultis, benedicat & inducat illas vobis. Item committimus vicem & auctoritatem noſtram diſcreto viro presbytero Reſtauro capellano eccleſiæ de Morello, & nunc apud domum fraternitatis ſanctiſſimæ Trinitatis de Aretio commoranti, quod vadat ad podere de Accona, & locum magis aptum monaſterio conſtruendo in illo deſignet, crucem figat ibidem, benedicat illum cum oratione ſolita in his, & per benedicendum lapidem primarium ibi ponat.

primum cœnobii horum eſſe putat,

49 Concedimus inſuper auctoritate hujus privilegii & largimur de aſſenſu Capituli ſupradicti, quod in prædicto loco de Accona noſtræ diœceſis,

A cesis, sito in comitatu Senensi in parochia S. Angeli de Lueo, plebatu * plebis de Saltu diœcesis supradictæ, monasterium erigatur cum campanili & campanis ad honorem Virginis gloriosæ sub regola B. Benedicti & observantia monachali, & vocetur monasterium S. Mariæ de Oliveto in Arcona, prout exstitit postulatum. Item quod locus sive monasterium ipsum per abbatem dumtaxat regatur & gubernetur in perpetuum, & oumquum per laicos sive clericos seculares, sed semper per abbates & monebos permansuros ibidem in regula B. Benedicti. Servetur, & observantia monachalis vigeat in eodem. Item ut abbas, monachi, Conversi & alii familiares, qui pro tempore fuerint, in monasterio ipso liberius & quietius valeant Domino famulari, monasterium ipsum librum facimus & exemptum ab omni solutione decimarum, jure cathedratico, dativis, collectis, impositis *, & aliis occurrentibus oneribus & subventionibus quibuscumque, & ab omni lege jurisdictionis & diœcesani; decernentes ac mandantes ipsos seu monasterium ipsum in prædictis vel aliquo prædictorum nullo tempore aliqualiter molestandos; confirmatione abbatum B dicti monasterii, visitatione ac confirmatione ipsius & degentium in eodem nobis dumtaxat, nostrisque Catholicis successoribus, reservatis.

50 Item quod apud ipsum monasterium sit & esse possit cœmeterium, ubi & in quo sepeliantur abbates, monachi, Conversi & familiares omnes monasterii supradicti. Item pro ampliando ipsius monasterii libertate, quod abbas nunc eligendus in ipso, & qui fuerit ibidem pro tempore, per se vel alium, cui commiserit vices suas, possit & liceat sibi confessiones monachorum, Conversorum & familiarium omnium dicti monasterii audire, & eis pro commissis imponere pœnitentiam salutarem, corrigere & absolvere ipsos omnes & singulos, prout fuerit decens. Item quod abbas & monachi monasterii præfati possint in ipso constitutiones facere in iis, quæ spectarent ad ipsum monasterium, quas utiles & exemptas providerint pro eodem. Item quod abbas, qui pro tempora fuerit in monasterio supradicto, possit & liceat sibi confiteri sacerdoti, cui voluerit, & eunctа C Sacramenta & absolutionem percipere ab eodem: & ordines ab episcopo Catholico, quem ad hoc duxerit eligendum, hoc est, licitum sit & possint monachi, Conversi & familiares, qui pro tempore fuerint in eodem, de licentia tamen abbatis monasterii supradicti.

51 Præmissis vero concessa & largita per nos & unumquodque ipsorum valere volumus & tenere sine juris præjudicio alieni: non enim per ipsa volumus nec intendimus alicui præjudicium generari; addentes, quod abbas, monachi, Conversi & familiares monasterii præfati, nec possint, nec debeant parochianos aliarum ecclesiarum recipere ad divina, vel iis ecclesiasticа conferre sine licentia rectoris expressa illius ecclesiæ, de qua essent parochiani, qui vellent audire prædicta vel ipsa recipere ab iisdem. In cujus rei testimonium præsens privilegium fieri mandavimus per Gusdsgnum cameræ nostræ scribam, & nostri pendentis sigilli munimine insigniri. Datum & actum in civitate Aretii in sala episcopalis palatii sub anno Domini a Nativitate MCCCXIX. Indictione secunda, tempora S. P. D. Joannis XXII. die Lunæ mensis Martii, præsentibus Bertuldo Malcii de Petra Mala. Ego Guadagnus &c.

52 *Deinde Joannes* XXII. *Pontifex anno Christi* 1324. *Congregationem Olivetanam in clientelam Sedis Apostolicæ suscepit, ut liquet ex peculiari ipsius Constitutione, quæ apud Laertium Cherubinum in Appendice ad tomum tertium Bullarii Romani pag.* 14. *& sequente sic sonat:* Joannes episcopus, servus servorum Dei Dilectis filiis abbati, Conventui monasterii S. Mariæ de Monte Oliveto in Accona, Ordinis S. Benedicti, Aretin. diœcesis, salutem & Apostolicam benedictionem. Com a nobis petitor, quod justum est & honestum, tam vigor æquitatis, quam ordo exigit rationis, ut id per solicitudinem officii nostri ad debitum perducatur effectum. Eapropter dilecti in Domino filii, vestris justis postulationibus grato concurrentes assensu, personas vestras & locum, in quo divino estis obsequio mancipati, cum omnibus bonis, quæ in præsentiarum rationabiliter possidetis, aut in futurum justis modis, præstante Domino, poteritis adipisci, sub beati Petri & nostra protectione suscipimus, specialiter autem decimas, grantias, curtes, terras, vineas, domos, prata, E nemora, possessiones & alia bona vestra, sicut ea omoia juste ac pacifice possideris, vobis & per vos monasterio vestro auctoritate Apostolica confirmamus, & præsentis scripti patrocinio communimus, salva in prædictis decimis moderatione concilii generalis. Nulli ergo omnioo hominum liceat hanc paginam nostræ protectionis & confirmationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri & Psuli Apostolorum ejus se noverit incursurum. Dstum Avenione XVI. Calendas Junii, Pontificatus nostri anno octavo.

53 *Porro Clemens* VI. *Pontifex anno Christi* 1344. *eamdem Congregationem augeri permisit, eique varia privilegia concessit, ut patet ex constitutione istius Pontificis, quam tomo* 1. *citati Bullarii Romani pag.* 212. *&* 213. *legimus in hunc modum:* Clemens episcopus servus servorum Dei Dilectis filii abbati & Conventui monasterii sanctæ Mariæ de Monte Oliveti in Accona, Ordinis S. Benedicti, Aretinæ diœcesis, salutem & F Apostolicam benedictionem. Solicitudinis pastoralis officium, quod super omnes orbis ecclesias & monasteria, dispositione divina, licet immeriti gerimus, pulsat & excitat mentem nostram, ut eunctorum fidelium, & præsertim regularium personarum, quæ mundaoia relegatis illecebris, sub arctioris vitæ observaoria se perpetuo divinis obsequiis emaoeiparunt, commodis totendsmus, ae in iis, quæ divini cultus, animarum salutem & religionis augmentum concernuot, eos Apostolici favoris præsidio foveamus.

54 Exhibita siquidem nobis nuper vestra petitio continebat, quod nonnulli Christi fideles, gerentes ad vestrum monasterium specialis devotionis affectum, ac cupientes, ut monasterium ipsum ad divini laudem nominis amplietur, pro animarum ipsorum salute nonnullas domos, terras, possessiones, loca & alia bona ad eos spectantia, vobis ac vestro monasterio liberalitate provida donaverunt, & ea intentione contulerunt, ut in eisdem domibus, terris, possessionibus & locis Priorstus & Oratoria eum officinis occessariis ad opus personarum dicti monasterii construantur, & de novo fundentur, ipsaque constructa & fundata, dicto vestro monasterio

A ſterio tamquam membra capiti ſint ſubjecta, & in eis ſic conſtructis & fundatis inſtituantur, ponantur & deputentur Priores, monachi & Converſi ac familiares, pariter, fili abbas, & ſucceſſores tuos abbates, qui erunt pro tempore, monaſterii ſupradicti; quodque quamplurimi alii Chriſti fideles ſimiles donationes & conceſſiones vobis libenter facerent ad ſimiles uſus, ut crederitis, ſi vos ſuper his a Sede Apoſtolica haberetis auctoritatem, licentiam etiam & facultatem. Quare nobis humiliter ſupplicaſtis, ut vos in hac parte, prærogativa Sedis Apoſtolicæ gratia proſequendæ coniuetæ ipſius clementia dignaremur.

ac poſſeſſionibus donationi permiſſi,

55 Nos igitur, qui ſumus almifici confeſſoris Benedicti Ordinis profeſſores, cupientes Ordinem ipſum ad Dei laudem & gloriam, ipſiuſque Confeſſoris memoriam celebrem dilatari, ac cultum augeri divini nominis, & animarum ſalutem etiam procurari, & propterea hujuſmodi pia deſiderja devotorum volentes favoribus Apoſtolicis confovere, veſtris ſupplicationibus inclinati, recipiendi hujuſmodi domos, terras, poſſeſſiones, loca & omnia bona prædicta vobis jam conceſſa & donata, & ea etiam, quæ in poſterum vobis donabuntur & concedentur ad uſus prædictos, & in eiſdem domibus, terris, poſſeſſionibus, locis donatis & conceſſis, ac donandis & concedendis, prout domorum, terrarum, poſſeſſionum, locorum hujuſmodi magnitudo ſeu quantitas, & eorum etiam facultates expoſcent, Prioratus veſtri Ordinis & oratoria cum officinis neceſſariis conſtruere & fundare in partibus dumtaxat Italiæ, ac in eis Priores, monachos, Converſos & familiares juxta dictarum facultatum exigentiam inſtituere, qui ſecundum ejuſdem B. Benedicti regulam & inſtituta dicti veſtri monaſterii devotum impendant perpetuo Altiſſimo famulatum: & quod eiſdem Prioribus, monachis, & Converſis liceat in eiſdem Prioratibus & oratoriis habere altaria, campanilia cum campanis, cœmeteria pro ſepultura perſonarum in illis degentium, ac in oratoriis ipſis Miſſas & alia divina officia celebrare; quodque Prior cujuslibet loci ſic conſtruendi poſſit monachorum & Converſorum Prioratus ſeu loci ſui confeſſiones audire, ipſoſque abſolvere, ac eis pro commiſſis pœnitentiam injungere ſalutarem, dummodo talia non fuerint, propter quæ ſoret Sedes Apoſtolica merito conſulenda.

uti ejusq; poſteriores Romani Pontifices fecerunt.

56 Nec non eiſdem cuncta Sacramenta eccleſiaſtica miniſtrare, & quod in Prioratibus & oratoriis ipſis erectionem & conſecrationem altarium, & cœmeteriorum benedictionem a quocumque malueritis Catholico antiſtite, gratiam & communionem Apoſtolicæ Sedis habente (ſi Prioratuum & locorum ipſorum diœceſani eas vobis & ipſis Prioribus ac monachis gratis & ſine pravitate exhibere noluerint) recipere libere valeatis; vobis & eiſdem Prioribus & monachis Prioratuum & locorum hujuſmodi, ſine parochialium eccleſiarum & cujuslibet alterius juris alieni præjudicio, auctoritate Apoſtolica licentiam & facultatem liberam tenore præſentium de gratia concedimus ſpeciali. Nulli ergo &c. Datum Avenione XII. Cal. Februarii, Pontificatus noſtri anno ſecundo. *Laertius Cherubinus in obſervatione prævia ad illud Clementis VI. diploma aſſignat alios Pontifices poſteriores, qui hanc Congregationem favoribus Apoſtolicis proſecuti ſuerunt. Denique diſciplinam ac laudes Ordinis B. Benedicti curioſus lector etiam intelliget ex capite quinto Actorum, quæ jam præla ſubjicimus.* D Auctr. G. C.

VITA

collectore anonymo,

quæ ex Actis tum Latinis, tum Italicis excerpta eſt.

CAPUT I.

Geſta Beati in ſtatu ſeculari, & receſſus in eremum.

NObilitate, & pietate concordes, ſed matrimonii fructus experies, remota liberorum & poſteritatis ſpe, mœſtos in civitate Senarum traducebant annos optimi conjuges Minus Ptolomæus, & Fulvia Tancreda: lacrymas, preceſque fundunt diu tenerrimas, ut prolem expetitam a bonorum omnium Largitore conſequantur. Virginis Matris patrocinium implorant, eique ſobolem in obſequium, & cultum mancipatam ſpondent; ſi impetrent, reddituri munus, quod acceperint. Precantes benigne audivit, & voti compotes effecit Deus, nunquam non invincibilis, niſi eum ex corde rogatur. Fœcundato jam utero, Fulvia fœtum ſemis, videturque, oblata ſibi in ſomnis ſpecie, non puerum enixa, ſed cygnum oleæ ramulum ore præferentem, candidiſſimum plumis, cui plauderent minores cygni conſerto agmine circumvolantes. Viſum, ſopore excuſſo, Mino *a* narrat, gnara ſomnii, ſed ignara prodigii. Nec non injectam divinitus ſpeciem ſublecuta res aperte monſtravit. Etenim, quem poſtea genuit, Bernardus, moribus, habituque nitidiſſimus, multorum aliorum eygnorum fortunatus parens, illos docuit ſuperna petere, familia inſtituta, cui oliviferi bine inde montes purpureæ ſubjecti eruci teſſeram formant.

Singulare Deipara patrocinio E

a F

Romani illi Scalæ in Tuſcia ædificatur,

2 Parit Fulvia infantulum Senis in Thuſcia anno a partu Virginis MCCLXXII. ſexto Idus Maii, diciturque Joannes in baptiſmate, licet poſtea Bernardus, ipſomet D. Bernardi Clarævallenſis expetente nomen, cum monaſticas induens veſtes, ſibi tanti herois propoſuit imitanda veſtigia. Benefica porro Numinis providentia factum eſt, ut luctuoſa illa ætate donaretur Italiæ infans, novæ ſobolis futurus Pater, Benedictini Ordinis ſubſidium, & pene collapſæ diſciplinæ monaſticæ reparator inſignis. Et quidem hoc ipſo impellente fine, plures Oliverani ſacras ædes conceſſas (nempe ut clauſtris redderent diſciplinam regularem, quæ corruerat) teſtantur Pontifices ſummi diplomate non uno.

3 Sic editus Bernardus vix infantiæ fines egreditur, cum maternis abreptus ex ulnis, traditur educandus conſanguineo ſuo Chriſtophoro Ptolomæo Ordiois D. Domioici, ſcientia, & probitate digno, ut dein epiſcopali inſula decoraretur *b*. Sub magiſterio tanti viri ibat de virtute in virtutem (aſcenſiones quippe diſpoſuerat in corde ſuo) nocturnæ, diurnæque pſalmodiæ aſſiduus, meditationibus frequens, ovis tenera

& in parti. Ne pro educatione,

b

ſui

A ſui rectoris voci in omnibus parens. Interea literarum ſtudiis operam navabat. Rhetoricæ primum præcepta diſcit, philoſophicis poſtmodum imbuitur diſciplinis ea profectus laude, ut non ſolum collactaneis ſuis tyronibus, verum ipſis quoque emeritæ militiæ veteranis admirationem excitaret; quam geminabat humilitate prope ſingulari, quotieſcumque in diſceptationibus, aut circulis ſuam juſſus exponeret ſententiam. Erga inſtitutum D. Dominici amore captus, optabat inter ejus alumnos numerari. Sed certior factus Minus, imperio ſuo ad paternos lares revocandum curat natum unicum, ſpem poſteritatis. Exciderat forte e memoris votum, quod pridem conceperat ſuſpiria inter & preces, filium Deo conſecrandi. Aſt inſuperabili amantiſſimi Numinis decreto ceſſit genitoris conſilium fragile.

parentis ſolicitudo diſcedentis ac deſerentis.

4 Paternam itaque repetit domum Bernardus, ſcris tamen claustris animo hærens, ubi fuerat virtutum lacte innutritus. Et quo ſeculares inter remotius, ut poterat, a ſeculi ſcopulis navigaret, *c* B in ſodalitio D. Anſani e ſeribi voluit, ubi Senenſes electæ nobilitatis adoleſcentuli, velut in palæſtra, ad omnia pietatis officia exercebantur. In hoc lycæo quantum ipſe profecerit, quantum illius exemplo profecerint alii, mirum eſt. Non propterea a ſtudiorum conſuetudine abſtinebat. Philoſophicis haudquaquam contentus diſciplinis, ad mathematicas induſtriam confert: quin & jus utrumque aſſequitur *d*. Nec theologiam omnino prætermittit, theologiam illam ſemper inhians Beatorum, qua ſcientiarum omnium ſcaturigo clariori lumine revelatur. Quo dignum ſe præbuit, ut doctorali præcinctus laurea, indigenis, conveniſque plaudentibus, ad nexus difficiliores in patrio gymnaſio explicandos deſtinaretur.

Dum inſcitur equeſtri

5 Minus tamen ducens genitor Bernardum togatum, & totius encyclopediæ ſublimitate celebrem, a Rodulpho imperatore obtinet, ut inter ſuæ Cæſareæ majeſtatis equites coopteretur. Et ecce humanæ mentis vitream inconſtantiam. Lucebat undique Bernardus non litterarum modo, ſed virtutum radiis. Miler inter vaniſſimos armorum ſtrepitus frangitur militari luxu. Mundo jam militat, ancillatur mulierculæ, pii ſodalitii, virtutum, ſtudiorum, & ſui ipſius pene oblivſcitur. Haud tamen in ea dementia, ac levitate demoratus eſt. Nec enim antiquum ignem adeo extinxerat, quin ſcintillam aliquam ſub Martis inſignibus, & armorum pondere ſervaret Deus, quam Sancti ſpiritus aura excitavit, ut mendacem hujus ſeculi imaginem agnoſceret, luctuoſa deponeret arma, & indueret arma lucis. Ita porro factum eſt; novuſque miles Bernardus adverſus mundi fallacias pugnam aerius inſtaurat; & ſodalibus noſocomii Seneuſis, quod de Scala appellant, adſcriptus divino cultui, ac virtutum omnium exercitationibus impenſius vacat. Languentes, egenos, morbo, fame, aut carceribus detentos nullo non proſequebatur charitatis officio. Corpus ſuum jejuniis, flagelliſque coercebat, erga cæteros benignus, ſed ſibi immitis: quippe quem præteritæ vanitatis vindicem ſtatuerat.

Et ſtudii diſciplinæque ſubit.

6 Jam Bernardi nomen omnium in ore erat, jam ejus probitas aſſociata doctrinæ ſermonibus omnium circumferebatur. Quamobrem optimates, civeſque Senenſes, poſt inſigniora ei delata munia populi Ducem, quæ erat primaria reipublicæ dignitas, tum demum ſuffragiis minime diſcrepantibus conſtituunt. Felicem tunc ſe reſpublica ſenſit, cum Bernardus virens quidem annis, at canus ſenſibus, & morum gravitate maturus ſupremum regeret D clavum. Dici vix poteſt, quos, moderatore illo, prodierint ſanctiones, quibus templorum reverentiæ, paci patriæ, literarum incremento, indemnitati omnium proſpiciebatur. Et minimum erat leges condere, niſi ſuo firmaret exemplo. Ipſemet indigentes pecuniis & ope juvare, infirmos, & carcere inclutos crebro invifere, puellas a pudicitiæ diſcrimine ſanctis nuptiis vindicare. Propterea miſerabilium patronus, patriæ parens celebrabatur undique, omnibus utilis, nemini non clarus, vitiis ſolis infenſus,

vana gloria offenditur;

7 Tam perſpicuæ lucis impatiens umbrarum rex elationis ventum laxavit, qui illuſtriorum virtutum flores arefaceret. Ipſo flante, autat coloſſus ille, quem univerſi venerabantur ſapientia, & moribus cælo proximum. Reapſe Bernardum cepit inanis libido gloriæ. Hinc ab aſſuetis pietatis ſtudiis feriari, nonniſi frigide, aut raro ſacro ſodalitio intereſſe, ad mundanas delicias animo declinare. Leve videbatur, quod coleretur ab aliis ut ſapientiſſimus, ſi non alios E ipſe floccipenderet, ut minus ſapientes. Divino tamen obtigiſſe conſilio, ut deficeret Bernardus, creditum eſt; quatenus fragilitatis, & inſipientiæ ſuæ conſcius, fallacemque gloriam ſeria deteſtans, unice inhiaret veræ gloriæ ſibi numquam defecturæ in cælis. Idque non multo poſt probavit eventus. Cum enim ad oſtentationem ingenii in publica Senatum academia difficilem moliretur proponere diſputationem, indicta prius die, ut plures eum audituri ex diſſitis quaqua locis convolarent, mirabili oſtento fit repente cæcus, & utroque captus oculo, tenebras manu palpat.

ſed accipiens peccatum,

8 Cæcitatem per urbem univerſam circumgeſtat rumor. Cæſum collacrymare cives, mœrere convenæ, ſtupere omnes. Ipſe interim aperiens mentis lumina, beneficam Numinis obcæcantis providentiam agnoſcit, cæcitatem tranſactam recolit, ingemit, ac novit ſe numquam vidiſſe melius, quam oculorum officio deſtitutum. Humillime invocat Deiparam patronam, cui fuerat emiſſo voto a parentibus mancipatus: precibus fuſis, lacrymiſque ſpondet melinrem uſum oculorum, ſi concedatur uti, mundi fugam, novum anachoritieæ vitæ genus. Nec irritæ preces. Abſque mora recuperat amiſſum lumen, F novo miraculo, Tutelaris ſuæ beneficio. Adeunt Ptolomæas ædes, qui indictam diſputationem confluxerant auditori. Gratulantur & illi, & ſibi invicem, rogantes, ut fidem liberet.

& ope Deiparæ famoſatis, in eremum fugit.

9 Bernardus non terrenam, quæ coram Deo ſtultitia eſt, ſed cæleſtem meditans in ſchola humilitatis ſapientiam, ſponſionem firmat. Quare convocatis undique proceribus, civibus, exteriſque, ſtatuta die cathedram conſcendens, citra expectationem omnium, profanæ diſceptationis vice orationem recitat ſacrum de contemptu mundi *e*. Ipſa abſoluta, amicis, cognatiſque mirantibus, mœrentibus valedicit, ac patriæ illecebris firmo pede calcatis, una cum duobus ſociis Ambroſio Piccolomineo, & Patritio de Patritiis *f* nobilitate claris, virtute æmulis in *f* eremum contendit.

ANNOTATA.

a Errat ergo Bucelinus, dum patrem Beati noſtri Joannem nominat, ut §. 3. Commentarii prævi monuimus.

b Ughel-

A b *Ughellus in noviſſima editione Venetæ Italiæ ſacræ tomo 3. occaſione Chriſtophori de Ptolomæis, qui anno 1637. ex primicerio eccleſiæ metropolitanæ Senenſis ab Urbano VIII. Pontifice declaratus eſt epiſcopus Suanenſis, ibidem col. 761. & 762. de hoc Chriſtophoro Ptolomæo ſic differit:* Recenſetur a Paulo Carpentario lib. 1. Vitæ B. Bernardi Ptolomæi, Oliveranæ Congregationis Ordinis S. Benedicti inſtitutoria, Chriſtophorus alter Ordinis Prædicatorum alumnus, ſcientia & vitæ ſanctimonia illuſtris, ejuſdemque divi Bernardi conſanguineus & educator, quem ob eximiam apud omnes exiſtimationem ad hanc Suanenſem ſedem evectum tradit; ſed cum nos in Regeſtis Vaticanis oullam de ipſo reperiſſemus mentionem, illum ex albo Suanenſium præſulum expunximus, oe ſeries noſtra claudicare apud plerosque videretur. *Cum itaque Chriſtophorus iſte non fuerit epiſcopus Suanenſis, ut Lombardellus, Carpenterius & Oraſſius contendunt, & hic collector nullam certam ſedem ei tribuat, dignentur PP. Prædicatores aſſignare aliam*

B *hujus ſui alumni cathedram, quam ſaltem in Italia ſacra non reperimus.*

c *Hic S. Anſanus Senis martyrium ſubiiſſe dicitur, de quo Faſti Senenſes ad diem primam Decembris meminerunt. Carpenterius lib. 1. cap. 6. pia exercitia hujus ſodalitii ſuſe deſcribit.*

d *Nonnulli negant, Beatum noſtrum juris utriuſque peritum fuiſſe. Sed Lombardellus poſt Italicam* B. Bernardi Ptolomæi *Vitam in Appendice ad caput quintum libri primi apud nos pag. 127. & ſequente aſſerit, eum philoſophiæ & utriuſque juris doctorem fuiſſe, & ſeſe hac in re ſententiam Joannis Baptiſtæ de Populonia ſecuturo eſſe.*

e *Carpenterius lib. 1. Vitæ cap. 15. recitat hanc* B. Bernardi Ptolomæi *orationem, ſed ſtylo ſuo adornatam. Libenter exhibuiſſemus iſtud antiquitatis documentum, ſi illud genuinum ac primigenia phraſi expreſſum reperiſſemus.*

f *Carpenterius lib. 3. cap. 3. laudes horum duorum virorum, qui fuerunt primi Congregationis Generales, pluribus exponit.*

C A P U T II.

C

Pia Beati exercitia in eremo, ac diverſæ tentationes.

Beatus in horrenda ſolitudine

ANtequam Bernardus exiret de domo, & cognatione ſua, vendidit univerſa, quæ habuit, & pauperibus erogavit, unico ſibi retento agro, cui nomen Accona, quindecim paſſuum millia diſſito ab urbe Sena, & quatuor circiter millia a via Romulea. Terra prorſus deſerta, invia, & inaquoſa, quam profundæ circumquaque ſepiuot vallea, pallentes ſylvæ, anfractua horribiles, confragnſæ rupes. Unus ad eam aditus, iſque admodum anguſtus per pontem penſilem. In hanc ſolitudinem, in bos receſſus ab omni populari ſtrepitu, & hominum conſuetudine ſecuros conferunt ſeſe Bernardus, & ſocii anno ab ortu Chriſti MCCCXIII. mundanis ſoluti impedimentis, ut Deo liberius vivant.

auſterum vitam ducit,

55 Quis porro ediſſerat, quam arcta vivendi ratio inſtituta? Sed reliquorum coryphæus, & dux Bernardus eoſdem aſperitate veſtium, & vitæ duritie antecellebat. Ejus amictus pungens cilicium, nodoſo ſune præcinctum; cibi herbarum radices, olera agreſtia, & interdum incondita legumina; potus pluviales aquæ in ciſternis collectæ, pauperies, & egeſtas individuæ comites; cæleſtium contemplatio jugis, ejus deliciæ; manuum labores, ſacræ preces, divinæ Scripturæ aut ſanctorum Patrum lectio illius oblectamenta; cubiculum in latebrola ſpecu propriis effinſa manibus, quam potius cmmeterium dixiſſes, vel vivi hominis ſepulturam, ubi magnificus apparatus arida oſſa, mortuales exuviæ. Conſtruxerant eremicolæ ex materia argillacea oratorium, ubi nunc ſacellum virgini Scholaſticæ divi Benedicti ſorori dedicatum, atque illuc ad recitandas horarias preces conveniebant. Bernardus vero ſepties in die religioſæ pſalmodiæ ſubjiciebat ſanguineam flagellationem; neve ſopor nocturnus piis exercitationibus eriperet tempna, pro cervicali durum ſibi paraverat lapidem vilemque humi ſtoream, ubi cubans brevem adeo captabat quietem, ut videretur magia pœnitentiam ſulcire, quam corpus recreare. D EX MS.

& ſono virorum vanos eo attrahit;

56 Tantum lnmen ſub modio latere Deus minime permiſit: nam admirabilis ſanctimoniæ ubique fama percrebreſcens, non modo e vicinis, ſed e diſſitis quoque oris ad ſpecus Acconeoſes E complures perirahebat. Quoſdam excitabat ſtudium videndi Bernardum, quem veluti recentem Baptiſtam pœnitentiæ monſtrum in deſerto ſuſpiciebant: alii ſalutaribus documentis inſtituendi, alii ætatem cum eo, felici conſortio, traducturi confluebant. Omnes vero perhumaniter Bernardus excipiebat, nullum dimittebat non lætum, devinctumque Deo, & ſibi. Quos autem ooverat in divino famulatu, & diſciplinis ſeveſtribus profecturos, aſciſcebat ſocios.

ſed invidet dæmon

13 Excandeſcens interim dæmon invidus adverſus Dei ſervum inſidias molitur, & dolos; ſperabat ſiquidem bella, quæ ſibi in eremo parabantur, finem habitura, triumphato Duce. Ebulliebant ferrea illa ætate Ghibellinorum, & Guelphorum diſcordiæ. Ex his *a* ergo aliquos ſtimulat, qui mortiferas dapes Ptolomæo miſtant. Seſe offert famulus vafer in deſerto, & ad Bernardi pedes provolutus ait geſtare eleemoſynam frugalem, piorum virorum munus pro læta, quæ jam inſtabat, reſurgentis Numinis ſolemnitate. Sed Bernardus ſuſpirio humili præmiſſo, Non me, inquit, latet, quæ F ſit donorum fraus, & dona mittentium. Vobis ignoſco, &, ut Deus itidem ignoſcat obſecro: factoque ſuper eiſtam crucis ſigno, nigrantes carnes, ac ſuffervena vinum extemplo virus patefaciunt. Tune munerum lator confuſus ac ſtupens veniam a ſancto Patre poſcit, & diſcedit. *a*

diverſos ei ſtruit inſidias ac tentationes,

14 Aliis artibus Bernardo perniciem ſtruit ſatanas. Duns ex inferorum ſede legat, qui babitum eremiticum ementiti ſub gemina Ambroſii Piccolominei, & Patritii de Patritiis eremi principum ſpecie Ptolomæum adeunt. Ejus ſe ad pedes ſiſtunt; teſtantes a Deo monitos, ut ſolitudine poſthabita ad ſeculum remeent, ubi xenodochiis, carceribuſque inviſendis, ubi egentibus, viduis, pupillis juvandis, & permultis aliis charitatis officiis latus aperitur campus. Dein ad reliquos eremicolas ennverſi, ſigno diſceſſui dato, elata voce: " O Acconenſea incolæ, ſi „veſtra vobis ſalus, & beatitas cordi eſt, otio„ſa antra iſta deſerite: vos uberior meritorum „ſeges manet in patria. Deus revocat, abite „. Eorum auditis ſermonibus, ac conjectis in ipſos oculis Bernardus ſallaciam novit, exprobrat invidiam, ac facto præpotenti crucis ſigno, ulu-

lans

Alantes inter ſulphureas flammas cogit recedere. ex Ms. Verum Deus voluit eremicolas nonnullos jam diſceſſui accinctos miraculole percutiendo ſanare. Nam primum repente excæcati viam egrediendi minime repetiunt, poſt a ſancto Patre orante, una cum venia, lumen recipiuot, & io ſuſcepto confirmantur inſtituto.

quibus utuntur ſuperandi,

15 Neque hic technarum finis. Laſcivas cogitationes, ſpurca phantalmata, quæ malus ſpiritus frequenter excitabat, Bernardus flagris, jejuniis, lacrymis pœniteotiæ numquam non invictus repellebat. Nihilominus ingredienti quadam die ad precandom cellulam ſuam, en dæmon occurrit venuſtiſſimæ ſub virginis ſpecie, & amplexibus, blanditiis, ſuſpiriis interruptis, cæterſque muliebribus armis Ptolomæum adoritur; ſimulat, ſe unam eſſe, quæ Seois degentem eum ferventius adamaſſet, & illuc per umbras, per ſalebras, per rupes, nec non per ipſas mortis fauces flammis amatoriis percitam advolaſſe. Subſtitit aliquamdiu attonitus ſanctus Pater; at cæleſti lumine illuſtratus commentum agnoſcit, vires colligit, atque inter Jeſu tremenda nomina ementitam feminam abarcet, fugat: tum demum ut inſurgentes fœdæ libidinis motus penitus cohibeat, membra innocua inter ſpinas volutat.

cæleſti viſione recreatur.

16 Quia vero Dominus mortificat, & vivificat, deducit ad inferos, & reducit, quos paterna regit providentia dilectos ſuos, triumphum, quem Bernardus reportaverat de carne, & ſatana, voluit clementiſſime cœleſti favore munerari. Depulſo ſpectro, beatus Pater humilius Dominum rogabat, oculis ac manibus in aſtra elevatis, ut ſua, ſuorumque obſequia dignaretur grata habere. Cum ecce ſuſpicienti ipſum ſub meridie argentea ſe objecit ſcala a terra ad cælum uſque pertingens, cujus bærebat vertici Chriſtus a dexiris, Virgo Mater a ſiniſtris, nitidiſſimis ſtolis exornati. Virgini pectus ſidere coruſcabat. Per gradus angeli catervatim deſcendebant, & monachos niveis veſtibus amictos benigoe juvantes ducebant ad faſtigium, ubi immortalis gloriæ compotes efficiebantur. Inter admirationem, & gaudium ſanctus Pater cupiens commilitones ſuos tam juvandi * proſpectus partieipes, quos non procul oratioai vacare conjicit, feſtinanter advocat. Acceurunt illi, oculos ſuſtollunt, & divino illo ſpectaculo ad breve tempus recreati, dulces lacrymas una cum eo funduni, gratias uberes Parenti luminum perſolvunt, atque ad conflictus cum mundo, caroe, & ſatana validius impoſterum inſtinendos, Ptolomæo ſuaſore, diſponuntur. Interea myſteriis interpretationem nullus attingebat; ſed aperuit aliquot poſt annos ipſamet cælitum Regina, cum eremicolas ſuis ſub auſpiciis candidis cucullis juſſit amiciri.

* forſan fucundi

De hæreſi accuſatus Avenionem.

17 Beatus Pater novis inſtructus divinæ gratiæ viribus in arenam iterum provocatur. Apud Joannem XXII. hierarcham Eccleſiæ ſummum, Avenione tunc ſedentem, bæreſeos, aut pernicioſæ alicujus molitionis arceſſitur. " Latent, mocebat accuſator, " eremicolæ in valle nulla „peculiari vallata lege: ſolus Ptolomæus & præ„ceptor, & ſigniſer: æras periculoſa nimis: „hæreles initio ſcintillæ viles, ſed, niſi celeriter reſtinguantur, incendiorum grandium pa„tentes: ejiciendi e ſpecu ficti pœnitentes, an„tequam concluſa flamma latius diffundatur „. Fidem monitori non continuo Pontifex adhibuit, ſed Bernardum evocat, ut Avenione coram ipſo cauſam dicat. Obedire abſque mora ſtatuit ovicula obſequentiſſima ſupremi Paſtoris voci. Quare ſodales poſt pacis oſculum commendat Deo, & Virgini Matri, ipſis vero ſodalibus charitatem, concordiam, perſeverantiam; ſubinde aſcito ſibi comite Ambroſio Piccolomineo ouais pedibus hyberno tempore longinquam peregrioationem aggreditur *b*, pericula non horret, multa, & gravia incommoda æquo animo ſuffert; innocentiæ ubique, & pietatis exhibet ſpectmina. *b*

demum ſruſtra eum diſſuadere,

18 Trium circiter dierum itinere Aveniona diſtabat; & en virum ſeoio gravem, ſpecie ſpectabilem, habitu eremitam: blandis verbis Ptolomæum alloquitur, &, ne progrediatur ulterius, ſuadet, affeverans ipſi licet inſonti parari ſlammas ſuppoſititii ſceleris ultrices, ubi Pontificem adeat; idque divinius accepiſſe. Principio hæſit ad hæc Bernardus; aſt Pontificis æquitate, & lapientia fretus, de ſua, & ſociorum fide, ac moribus ſecurus, ad loquentem converſus; Sed tu quis es? ait, producitque interim metuendum crucis ſignum. Tum ementiti ſenis locum fœtidus adeo vapor occupat, ut Bernardum in terram dejiceret. E

& falſum accuſatorem coram Papa diſcutit,

19 Avenionem tandem Ptolomæus tenet, ac Pontificis, data copia, ſe ad pedes ſiſtit, veſte pannoſus, humilis cultu, inceſſu verecundus, hilaris tamen animo. Interrogatus, ea conſtantia, & ordine de ſui converſione, de fide, & moribus cum ſociorum, tum ſuis differuit, ut pontificiam aulam admiratione complerit. Igitur comperiens Hierarcha ſummus Bernardum virum eſſe Deo plenum, piam eremicolarum diſciplinam laudat, & datis ad antiſtitem Aretinum litteris, ad cujus ditionem pertinebant Acconenſes valles, Pieotinæ *c* poſtmodum diœceſi adjectæ, mandat, ut eremi curam ſuſpiciat, Ptolomæo ac ſodalibus patrocinium impendat, nec non regulari alicut, probatoque ſubjiciat inſtituto, quateous io ſalutis itinere greſſu tutiore progrediantur. Aretinam tunc civitatem moderabatur Guido Petramalius ſacra pariter & humana poteſtate. Huic pontificiam epiſtolam Beroardus exhibet. Epiſcopus legit, gratulatur de ſummi Paſtoris erga oves ſuas tam benigna dilectione. Tum vero juſſiooem ſignificans, " Graviſſi- c
„ma, inquit, res eſt, & plena negotio. Ad F
„commilitones redite, & meis verbis triduanum
„jejunium cum publicis ſupplicationibus indici„te. Veſtris humiliter adjungam meas. Nimirum
„a Patre luminum expectandum lumen, & au„xilium, ut ſecundus ſit rei exitus „.

a quo mittuntur ad epiſcopum Aretinum,

20 Itaque cum Ambroſio Acconæ ſe reſtitnit Ptolomæus, ac Deo O. M. perſolutis gratiis, quæ ſibi Avenione primum, ſubinde Aretii contigerant, denarrat; qua humanitate fuerit excepius a ſummo Pontifice; quæ ab ipſo mandata reportaverit vivendi ſub aliqua certa regula, quæve ab Aretino præſule implorandi divini Spiritus lucem, ut, quid agendum, illucelcat, & authore Deo ſelicter peragatur. Reducem iogenti oblectatione excipit, & auſculiat cœtus omnis. Geſtiunt certatim mandata perficere, totumque illud triduum jejunantes, & carnem affligentes, precibus ferventiſſimis implent. Noviſſima nocte Petramalio inter ſumma ſilentia quieſcenti adeſt cælorum Regina pulchrior luna, nitidior ſole, magno famulante beatarum mentium agmine, undequaque ampliſſime circumfulgens. Tacto leniter epiſcopi animo, ſic illum amicis compellat verbis; " Mihi Acconeoſis eremus

A „mus ſatra ; meis auſpiciis ſurgit recens famili-
„lia . Divino proinde decreto placet Congre-
„gationem meo nomine appellari ſanctæ Mariæ a
„Monte Oliveto. Benedicti Regulam cuſtodiat,
„candidis veſtibus, hiſque inſignibus utatur „ .
Atque hæc inter, tres albos monticulos virgi-
nea manu exporrigit in unum coactos, oleæ ſur-
culo hinc inde conſurgente; at medio monticu-
lo purpurea infixa cruce.

qui Beato aſſociis 21 Experrectus Aotiſtes, quæ per quietem viderat, animo recolit, ſtupet, divinum eſſe negotium non dubitat; unde altiorem de eremicolis, ac eorum præſertim Coryphæo exiſtimationem concepit. Poſtridie ſupervenienti cum Ambroſio, & Patritio ſociis Bernardo Petramalius obvium ſe præbet, ruic io amplexus, gratulatur tam ſolicitam Dei providentiam, ac Deiparæ in ipſos amorem ſingillatim renuncians, quæ Virgo monſtraverit, quæ juſſa reliquerit, iiſdemque exhauriendis dies conſtituitur.

regulam S. Benedicti cum candidis veſtibus præſcripſit, 22 Quamobrem die ſeptimo ante Calendas Aprilis, hebdomadæ ſecundo, anno ſalutis reſtitutæ ſupra milleſimum trecenteſimo decimo nono, a converſione Bernardi ſexto, in æde Aretina Sanctiſſimæ Trinitatis *d* antiſtes infulatus, peracto ſolemni ritu incruento Sacrificio, per ſuum proepiſcopum *e* tribus eremicolis candidum imponit cucullum. Hortatur, ut peoe corruptam in Italia, communi eorum temporum calamitate, Benedictini Ordinis diſciplinam ſuis ortentur moribus reſtaurare, ut oiveis veſtibus reſpondeat animi oitor, ac nomini Congregationis videlicet ſanctæ Mariæ de Monte Oliveto peculiaris erga ipſam Virginem Matrem cultus; ot io monte tricipiti olivifero cum rubra cruce virentibus concluſa oleis, velut io ſpeculo, ſervatoris Jeſu paſſionem, cruentam mortem æmulandam jugiter contemplentur. Stupere interim mentes, præ inſucta dulcedine ſolvi in lacrymas oculi non ſolum novæ loboli, ſed clero, & populo fere univerſo, quem taoti prodigii fama conciverat.

& novum hanc congregationi privilegium donavit, 23 His peractis, Bernardom ac ſocios jam cucullis amictos albis Guido epiſcopus pontificio oomine pluribus exornat privilegiis. Nempe facultatem concedit erigendi templum, & monaſterium, obſervantiam inſtituendi monaſticam ſub vexillis divi Benedicti, Montolivetenſi familiæ C alios io poſterum adiciſcendi: inluper a ſeculari foro, vaſtigalibus, decimis, & callectis omnibus immunitatem, aliaque permulta beneficia impertitur, quæ Hiſtoriæ Olivetanæ inſeruntur, ipiomet Guidonis ſcripto de verbo ad verbum relato *f*. Poſtremo ſecedendi copiam permittit, & bene precatur.

ANNOTATA.

a *Collector hic anonymus illam veneni propinationem Guelphis imputat contra opinionem Carpenterii, ut §. 3. Commentarii prævii oſtendimus.*

b *Lancellotus exiſtimat*, B. Bernardum Ptolomæum *non eviſſe Avenionem ad Pontificem, ſed eo ſocios dumtaxat ab ipſo miſſos eſſe, de qua controverſia in eodem paragrapho tertio Commentarii prævii egimus.*

c *Ughellus tomo 1. Italiæ ſacræ colum. 1174. ſitum & originem hujus diœceſis ita deſcribit*: Viginti milliariis procul a Senis ad dextram militaris viæ Romanæ in planitie montis ſupra Uricæ fluminis vallem, Pientia civitas ſita eſt, quam olim Corſinianum incolæ appellabant de nomioe fundatoris. Picotia modo eſt a Pio II. Pontifice maximo, qui ibi e patre exule natus educatuique eſt. Pius igitor jam Pontifex factus memor loci, obi primum ſpiritus hauſerat, oppido moros adjecit, atque ædificiis auxit, in eoque Deiparæ Virgini io cælum aſſumptæ conſecratum templum conſtruxit, ut pro cathedrali eſſet .... Diœceſim viginti duorum oppidorum noviter inſtituræ eccleſiæ tribuit, quæ partim ab Aretino, partim a Cluſino epiſcopatu disjunxit. *Hinc facile colligitur, qua tempore valles Acconenſes ab Aretina diœceſi ad Pientinam translatæ fuerint.* D ex ms.

d *Lombardellus lib. 3. Vitæ Italicæ cap. 2. ſcribit, id factum eſſe in eccleſia cathedrali Aretina; ſed in Hiſtoria Olivetana oſtenditur, id Aretii in eccleſia ſanctiſſimæ Trinitatis contigiſſe, quam opinionem Carpenterius lib. 2. cap. 15. & Oraſſius lib. 2. cap. 4. ſequuntur.*

e *Carpenterius lib. 2. cap. 15. innuit, hos tres viros candidis veſtibus ab ipſo præſule Aretino indutos fuiſſe. Ab hoc autem collectore dicitur antiſtes iſte id* per ſuum proepiſcopum *feciſſe. Si Præſul ille proepiſcopum aut vicarium habuerit monachum Camaldulenſem, hæc ultima opinio facile conciliari poteſt cum Auguſtino Florentina, qui lib. 2. Hiſtoriæ Camaldulenſis cap. 57. de* B. Bernardo Ptolomæo *ac ſociis ex Cbronico refert hæc verba*: Venerabilis autem pontifex Aretinus per manus cujuſdam religioſi viri Joannis monachi Camaldulenſis abtiæ de Saxo Aretinæ diœceſis ioduit præfatos Patres puriſſimum & album habitum. *Vide ipſum fundationis diploma, de quo ſtatim.* E

f *Iſtud Aretini præſulis diploma §. 4. Commentarii prævii ex Ughello tranſcripſimus.*

CAPUT III.

Cœnobitica Beati vita poſt acceptam S. Benedicti regulam.

Religioſo congregationis Olivetanæ inſtituta, REgreditur ergo Beroardus in candido amictu candidior animo, & cæleſtibus favoribus dives ad rupes Acconenſes, dicamus jam ad Montem Olivetum: hoc enim, ut note vidimus, oomeo fecit Virgo Mater. Quis explicet Fratrum lætitiam? Ens in ædicula coactos singulorum, quæ obvenerant, cnoſcios facit, cœnobitico operit habitu, divina interim myſterin conſideranda proponens; magni monachorum parentis Benedicti regulam exhibet, ſimul ad obſervantiam inflammans, ſimul innumera objiciens heroum exempla, qui tanto duce militantes palmam vincentibus promiſſam ſunt aſſecuti. Cum vero præſide eſſet opus, ad cujus voluntatem quiſque ſuam componeret, curæ omoium in Bernardum onice intendebantur, quem & patrem habebaot, & magiſtrum. Aſt ille precibus flecti nullo potoit modo, humillime dictitans ſe oneri imparem, honore indignum. F

Patritius abbas dicitur, 25 Quare ipſo horrstore abbes communibus ſuffragiis renunciatur primum Patritius de Parritiis, deinceps Ambroſius Piccolomineus, uterque Ptolomæi ſodalis io ſeculo, uterque ſectator in eremo. Annum exigunt smbo in regimine, grandi novelli cœtus incremento. Denique accumulatis caſtitatis, & pœnitentiæ laudibus, io cæleſtem ſunt Jeroſalem adſcripti. Ambroſio ſufficitur Simoo de Thure Seocoſis ſpectatiſſimæ virtutis;

A tutis, qui anno glorioſe expleto, provinciam deponit. Interea loci circumlonare fama eorum, EXMS. quæ in ſacra eremo gerebantur. Pervulgat mores caſtiſſimos, ſedulas meditationes, ſtudioſum, præterquam in concinendis divinis laudibus, ſilentium, pacem ſuaviſſimam, maneipati Deo animi delicias; ut nemo ambigat inter eas rupes revireſcere veterum monachorum diſciplinam. Quapropter multi, iique ſpectabiles in ſeculo viri peſſumdatis fallacibus fortunis ad montem oliviferum undique eoovenire, ut jam non ſolitudo, ſed felix ſummo Numini militantium civitas videretur.

ut poſt obitum ipſe Beatus cogatur fungi munere,

26 Bernardus totum illud triennium in contemplatione divinarum rerum inlumpſit; ſed Simone de Thure mortalitate exuto, cum de implenda ſuprema lede ageretur, victus tandem, & coactus a ſuis, anno reparatæ ſalutis MCCCXXII. adminiſtrationem Ordinis ſuſcipit; a qua licet quotannis pro illo Congregationis ritu abdicare ſe ſatagat, attamen uſque ad vigeſimum ſeptimum, hoc eſt uſque ad vitæ extremum, ſociis minime acquieſcentibus, confirmatur. Anno MCCCXXVII. enixius eos rogitat, quatenus a munere abſolvant: oculis enim B utique adeo laborare, ut nec aſſequendo ſacerdotio aptus ſit: videlicet aſſidua beneficiorum Dei, & retroactæ vitæ conſideratio quemadmodum lacrymas ubertim exirabebat, ita ſenſim languorem invexerat. Nec adhuc auditur.

quod frustra obſtitere coeuntes,

27 Conſuluntur hac ſuper re tum Joannes S. Theodori Diaconus Cardinalis, Apoſtolicæ Sedis in Hetruria tunc legatus, tum juriſpetiti ea tempeſtate illuſtres Paulus de Azzariis decretorum doctor, Andreas de Guantariis, ac Dinus Piſarum archiepiſcopus. Horum omnium eadem reſponſio, Bernardum " regimini idoneum, ſupplente nimi-„rum defectionem luminum meritorum probita-„te *a*„. Equidem quidquid in optimis præſulibus expeti poterat, in eo uno mirifice elucebat. Ipſe in Superos, in proximum ſtudioſiſſimus, divinis diu noctuque intereſſe, infirmis & languentibus opem ferre, erigere jacentes, recreare mœſtos, accendere frigidos, excitare torpentes, omnibus omnia factus ubique adeſſe, numquam non vigil, defatigari neſcius, exemplo prius, quam verbo adjicere cunctis incitamenta virtutum. Hinc fa-C ceri commilitones ducem æmulati certatim proficere, & ſanctitatis faſtigia inhiantes, magis magisque in dies conſcendere.

E ſi cœnobium Olivetanum contra damnat

28 Jam ſuaviſſimum jam abſolutæ religionis odore illecti non ſolum finitimi populi, ſed & principes, & civitatum amiſtites Olivetanos a Bernardo efflagitant, jam cœnobiis extruendis facultates, & loca ſuppeditant. Jam numero cœnobitarum Aeonæ fines anguſti nimis. Jam in Monte Oliveto pia confluentium liberalitate, & monachorum manibus, templum ſurgit Deiparæ Ordinis patronæ ſacrum, nempe munitiſſimum propugnaculum adverſus inferi portas minime prævalituras. Præſentit interim Chriſtianæ charitatis hoſtis, & furore percitus nihil non molitur, ut religioſos labores irritos reddat. Reapſe quod per diem conſtruunt pii cæmentarii, noctu deſtruunt avernales larvæ. Spectantor mane diruta tecta, diſjectæ trabes, profligati parietes. Conqueritur cœnobitarum grex fuſus conatus, ioexplorata cauſa.

a S. Michaele defenditur,

29 Bernardus abjectiſſime de ſe ipſo ſentiens, propriis in culpas rejicit, plorat, Deumque obſecrat, ut dignetur ultricem manum amovere; mœrentium ſociorum pietati proſpiciat. Diſtulit aliquot dies, ſed tandem dolore affectum mirabili oſtento ſuavit divina bonitas. Nam inter 29
ferveotius orandum ecſtaſi correpto Viro Dei apparuit juxta ruinarum acervos militari ſpecie juvenis ſtatura proecrus, ore elegans, templum circumiens, diſtrictum gladium hac, illacque vibrans, & dæmones perturbatores ſternens, fugans; eumque ſuperne novit eſſe Michaelem cæleſtis militiæ principem, loci vindicem, & cuſtodem in poſterum futurum. Jam amico ſpectaculo Bernardus erigitur animo, perfunditur dulcedine. Fratres vero certiores facti, & ad conſtructionem ædis alacrius incumbunt, & Archangelo tutelari aram ipſi exædificant.

& congregationis privilegiis Apoſtolicæ ſedis ornata crescerat, *b*

30 Cernens itaque Vir ſanctus eonditæ religionis incrementa, quam Superi ingeminatis prodigiis declaraverant acceptam, curat ſuprema quoque in terris Papæ authoritate firmari. Atque id primum impetrat anno Chriſtianæ epochæ MCCCXXIV. a Joanne XXII. *b*, legatis Avenionem monachis aliquot, dein a Clemente VI. anno MCCCXLIV. *c*, ipſo virginis Agnetis feſto, qui proinde Monioliveteníibus ad hæc uſque tempora ſolemnis eſt, & ſacris pompis ſpeciatim celebratur. Videlicet uterque Pontifex Olivetani Or-E dinis pariter amantiſſimus, & illum approbat beneficientia non abſimili, & privilegia rata faciens, quæ Guido Petramalius conceſſerat, alia plura & quidem ampliſſima ſuperaddit. *c*

tamen hoc ſuo ſuffragatur voluit modis

31 Hiſce, & aliis commiſſi ſibi cœtus & tuendi & augendi diſtento curis bono Præſuli inſidiatur via duplici ſtygius ſerpens. Modo avaritia tentat, modo ad ambitionem ſolicitat. Mente interdum agitabat Bernardus, qua ratione inchoatum monaſterium promoveretur, quando-quidem multa deſiderabantur neceſſaria, ſimulque pecunia ipſa, qua poſſent comparari. Satanas occaſione arrepta, Ambroſii Piccolominei habitum & imaginem mentitus, accedit ad ſolicitum Virum Dei ac ducit, ubi theſaurus ingentis pretii quaſi recens effoſſus in conſpectu ſe dabat. Modicum fuiſſet hortari, ut in ædificium converteret; ſtimulat ut exportet, utque impoſito tandem præſentis conditionis anguſtiis fine, ona pariter cum illo in urbem ad lætiorem ſe conferat. Ipſa ſtimulatio, utpote pietati diſſentanea, & profeſſioni ſuæ Bernardum fraudis ad-F monuit. Quare producto de more crucis ſigno, "Apage, inquit, auri & urbis ſuaſor. Nec au-„rum habet me, nec urbs. Impoſtor apage „. Atque ſic clamantem e veſtigio ſimul deſerunt & tentator, & fictæ divitiæ.

a dæmone tentatur;

32 Die altera dæmon idem toties urgens, numquam victor, nobilem ſe tabellarium ſimulat Pontificio nomine miſſum, ut Bernardo nunciet eccleſiam Aveninnenſem, defuncto Paſtore, ſibi præclari nominis cœnobitæ deſtinatam. Illum adit comitatus famulitio, & perquam humilibus, ſcilicet ad fallendum compoſitis, verbis, ac ſignis honorat, laudibus effert, denique exporrecto ad legeodum diplomate allicit, ut Papæ imperanti lubens obtemperet. Inter obedientiam, & modeſtiam fluctuanos Vir Dei ſuperoum expoſcit lumen. Nec mora: implanatoris divinitus aſſequitur techoas; unde invocato Jeſu nomine minacia inſtar clamat:" Vade, ſatana; ad-„huc audes contra ſervos Dei „? Tum qualia eſſet nuncius, res miranda ſignificavit. Nam ipſe, & comites immanium ſerpentum figuram ſuſcepere, ſubin repentina mutatione attollentes ſe in giganteſ ſavos, ita acerbe illum cecide-

runt,

A runt, ut jaceret prope exanimis. Verum ſuccurrente eremi vindice Michaele archangelo, qui concuſſa membra cæleſti linivit ballamo, mirifice convaleſcit.

Sed poſt viſionem

33 Bernardus porro animum intendens in ſtudioſiſſimam Dei providentiam, qua, quos amat, premit, non perimit, imo facit, judice Apoſtolo, cum tentatione proventum, officioſiſſimas effundebat lacrymas. Cumque eſſet in Deum præ amoris magnitudine transformatus, cupiebat diſſolvi, & eſſe cum illo, ac diuturnas ecſtaſes, ſociis etiam ſpectantibus, patiebatur, ubi ſuper aera pendens, extenſis brachiis, confixis in cælum oculis, ridenti ore angelos, Sanctos, & ipſum Sanctorum Regem ſuaviter delibabat. Ecſtaſes ejuſmodi, quas plures memorant, celebriores attingemus.

Deipara illum de æterna ſalute certiorem reddit,

34 Illucaſcente aſſumptæ Virginis ſolemni die, myſterium Vir pius omni mentis ſtudio, & pari itidem affectus erga Deiparam contentione meditabatur, ſcire interim cupidus, num ea, quæ ſolvebat, officia, ſibi, & Filio eſſent acceptæ, quidve de ſua poſt exitum anima eſſet futurum. Prolixam poſt orationem ipſo oriente ſole ſplendidior apparuit ei beatiſſima Virgo, & veluti linguæ,
B lenſuſque expertem his ultro verbis compellat: „ Bernarde, perfice inceptum curſum; accipies „ inter alectos paratum tibi bravium a conſtitu„ tione mundi “. Atque bis prolatis, candidiſſima oubes eam e conſpectu ſuſtulit. Ipſe autem de præmio lecurus & viriliter, plus quam antea, curſum proſequitur, & mortem poſtea vix explicanda oblectatione deguſtat.

Chriſtus multis poſtmodum ſe ſpectandum exhibet

35 Feria ſexta majoris hebdomadæ Dominum pro ſe crucifixum, ante ſacratiſſimam ejus imaginem, contemplando deperibat. Quam vero ſibi placeret amantis illud, & ſimul compatientis deliquium, ipſemet Chriſtus ſuo divino ore teſtari voluit. Nam Servulum affatus, de mercede ſuorum laborum ſpem injecit non levem. Multa inſuper futura præſignificavit Olivetanæ familiæ profectus, reductionem Apoſtolicæ Sedis Avenione Romam, univerſalem luem, & bellicas neces in Italia, bareſes, aliaſve eccleſiæ calamitates in Europa; quæ omnia venerabundus Vir Dei excepit, nec unquam, niſi obitu inſtante, renunciavit.

In duplici extaſi ſeu colloquio,

C 36 Die item reſurgentis Salvatoris feſto, poſt ſacras Dominici ipſius Corporis epulas ecſtaſi correptus, & in aere conſiſtens, viſus eſt pluribus crucifixi Domini ſui imaginem amplexari, & cum eo ſuaviter colloqui, tametſi verba, quæ dicebantur, circumſtantium nemo perciperet. Ut vero aliquod poſt tempus cognovit Fratres ecſtaſis ſpectatores fuiſſe, rubore perfuſus ſeſe continuo in cellulam ſuam recepit, ubi triduo clauſus neque comedit, neque bibit, cæleſtibus animum deliciis ſatur.

Et S. Benedictus apparens de die mortis prænuntiat,

37 Anno ſalutis reparatæ MCCCXLVIII. die Martii vigeſima prima, quæ eſt Divo Benedicto ſacra, fœdiſſima graſſante lua, Bernardus profuſis lacrymis ac fervidis precibus iratum Numen flectere ſatagebat, ut contineret gladium furoris ſui, neve Italiam, regionem cæteroqui floreniiſſimam, accumulatis ærumnis vaſtitatem faceret. Sic oranti adſuit monachorum almos Patriarcha luce perſpicua circumfuſus, & ad Clientem ſuum ait: „ Bernarde fili, tempus eſt, ut tu & „ Fratres tui impenſius orationi vacetis, quo„ niam Deus de Italiæ ſceleribus pœnas capere „ dignas ſtatuit. Mors ſæviet etiam in corpora „ juſtorum, impiorum caoſa. Et quidem tu ipſe D
„ efflabis animam die vigeſima *d* Auguſti: ſed RX MS.
„ Bernardus Clarævallenſis, quem peculiariter *d*
„ colis, erit tibi patronus, & ad cælum dux,
„ ubi meritorum fructum uberem aſſequere “.
Poſt quæ tenues in auras evanuit viſio. Aſt abeuntem auguſtum Patrem ſuperſtes filios oculis, & affectu proſequi. Felicem prænuntiati ſibi tranſitus diem exſuſpirat, ac perficiendis monitis adhibet operam, & induſtriam omnem.

Ingruente peſte, ſocios ad auxilia præſtanda hortatur,

38 Itaque, quotquot lupererant menſis Martii dies, oratione, & contemplatione, aliiſque religioſis exercitationibus implavit. Poſt contractos in unum cœnobitas ſuavi ac forti concione excitat, ut accurrant ad tabefactos juvandos. „ Fra„ tres, inquit, mei dilectiſſimi, corona mea, „ vos non lateat triſtiſſima horum temporum con„ ditio. Lues teterrima in urbes irruit, in op„ pida, obvium quemque invadit, illæſum præ„ ſertim neminem. Quis recenſeat, quot aut cor„ pore, aut ſpiritu, aut utroque miſere periclitantur? Ut auxiliemur, invitat charitas, ſuadet commiſeratio. Sumus Chriſti membra: ca„ put æmulemur ipſum Dominum, qui civita„ tes, & pagos obambulans nec difficultates ti- E
„ muit, nec laboribus pepercit; quin mortem „ ipſam ſponte ſubivit, ut homines e morte vin„ dicetet. Fratres mei, itote bini, & tabinis „ quolibet humili ac pio famulatu ſuccurrite. „ Monco tamen, ut die ante pervigilium Dei„ paræ aſſumptæ in cœnobium noſtrum Senen„ ſe conveniatis: nam incolumes interim ſer„ vandos ſpondet mea fides. Inibi præſtolabor, „ corde vos ſequor “. Sed ne verbis deeſſet exemplum, ipſe omnium primus, adjuncto ſibi comite, Senas, ubi atrocior peſtilentiæ conflictatio, feſtinus, & alacer concedit. Quæ ibi egerit, quæ toleraverit, quot fortitudinis, quot piatatis, quot animi humilis argumenta præbuerit, diei ægre poteſt. Ipſe correptis lue inſervire, exhibere medicamina, palpare uleera, amicis conſilia, ſalubribus hortamentis, ſolatium, & opem ferre. Nempe Bernardi charitatem nec incommoda frigefaciunt, nec pericula terrent, nec aſpectus mortis cruentiſſimus remoratur.

Et ipſe primus obtutalis hujus exemplum præbens, F

39 Die Auguſti decima tertia Senas in cœnobium ſancti Benedicti, quod Bernardo parebat, ſeſe contulerunt Fratres. Gratulantur invicem incolumitatem, quam ipſe prædixerat, eamque beneficentiæ divinæ munus confitentur ſoluto gratiarum penſo. Luce poſtera convocatis Vir Dei & ſuum, & multorum ex iis obitum denunciat: Sic enim, inquit, horum temporum conditio poſcit, ſic Deus jubet. Hortatur ſtreoue ad Numinis amorem, ad mutuam inter ipſos charitatem, ad cuſtodiam legum ſancti patris Benedicti, ad contemptum mundi. Dein verbia humillimis culparum veniam a ſingulis petens, obſecrat, ut (ſe) commendent Deo, & Virgini tutelari, ac præſertim imminente Aſſumptionis feſto orationibus una inſiſtant omnes. Atque hæc inter, ſuſpiria miſcens, lacrymas ab omnibus præ affectus teneritudine excutiebat.

In illo obſequio pie moritur,

40 Die ſextadecima in monachos ſeſe peſtis injecit, quorum aliqui anta, alii poſt beati Bernardi obitum, juxta ejus prædictionem interiere. Ipſe vero ſciens inſtare ſibi extremas horas, viliſſimo & pauperrimo ſe lectulo componit, ubi flexis genibus Sacramentis Eccleſiæ confirmatur, & crucifixum Dominum frequenter deoſculans,

A „ En, ait, expectatiſſima adventat dies. Tu Je-
ex MS. „ ſu, amor mi ſuaviſſime, ſuſcipe ma inter hæc
„ viſcera tua“. Denique poſt primam monachoa ſuprema concione allocutus piis monitis inſtruit, ſe iterum, atque iterum eorum precibus committit; ac ſydera ſuſpiciens, & cæleſtem hilaritatem ore præferens, divea meritis, confectus laboribus, charitatis victima puriſſimam aoimam effu-
a dit undecimo calendas Septembres a, anno ætatis ſuæ LXXVI. converſionis XXXV. legis acceptæ, & candidi amictus XXIX. abbatiatus XXVII. nondum abſoluto, Chriſti naſcentis MCCCXLVIII. De ejus egreſſu ita refert Arnoldus Wion in Ligno Vitæ lib. ſecundo: „ Undecimo Calendas Septem-
„ bris. Senis in Thuſcia depoſitio ſancti Ber-
„ nardi Ptolomæi abbatis, & primi fundatoris
„ monachorum Ordiois ſanctæ Mariæ Montis
„ Oliveti, qui inter pſallentium filiorum ma-
„ nus, ſimul & mœrentium, & inter verba
„ orationis gaudens in Domino, & exultans bea-
„ tum ſpiritum reddidit Creatori ſuo“.

gloriosus hujus divus ſecundo vocatur, 41 Eadem hora, nempe tertia, qua Beatus Bernardus e vita migravit, quinque monachi vitæ auſteritate præclari, Pius Tancredus Senenſis, Alexander Meſſanenſis, Silvanus Alemanus, Hieronymus a Neapoli, & Chriſtophorus Bononien-
B ſis diverſis e locis viderunt Chriſtum deſcendentem inter Virginem Matrem ſuam, & archangelum Michaelem, comitantibus D. Benedicto, & D. Bernardo Clarævallenſi abbate, aliiſque beatis mentibus, animam decedentis excipere, & duplici diademate coronare. Frater Alphonſus Ptolomæus Dominicanus cum communi ſuis morbo laboraret, jam jamque eſſet diem elauſurus, circumſtantibus ſui Ordinis religioſis aſſeveravit, ſe intueri Bernardi Ptolomæi animam ſuperna petentem ingenti lumine, & majeſtate. Item beata
f ſ Ginocchia ejuſdem Ptolomæi cognominis, & ſanguinis, cujus deſcripſit vitam Gregorius Lombardellus, inter prandium cæleſti ſono præmonita, ut oculos elevaret, aſpexit Bernardi ſpiritum ſydera verſus proficiſcentem, iis ferme vocibus aures ſuaviſper pulſantibus, quæ in tranſitu patriarchæ Benedicti auditæ fuerunt: „ Hæc eſt
„ via, qua Bernardus in cælum aſcendit “.

decretatur ſepulcro, cujus locus nunc ignot. 42 Evulgato Abbatis Montioliveten ſis obitu, perturbatur civitas Senenſis, triſtantur univerſi extinctum patriæ lumen, reliquis calamitatibus hanc recens additam calamitatem. Defuncti Parentis cadaver in eccleſiam S. Benedicti deferunt dolentes filii, ibique contumulant, ingementibus, venerantibus viris, ac mulieribus promiſcuæ conditionis, qui confluxerant. Hodie tamen nullum ſepulcri monimentum. Jacturæ cauſam referunt in vaſtitatem, quam tunc temporis invexit ſæva peſtilentia, adeo ut ex Olivetanis duos abſtulerit ſupra octoginta. Pius quidem ſecundus Pont. Max. in ſuis Commentariis libro decimo Bernardum Ptolomæum memorans ſcribit: „ Nomen viro Ber-
„ nardo fuit, cujus oſſa religioſe colunt “. Sed forte ad ſepulcralem ædem, quæ in ancipiti poſita non eſt, non vero ad particularem tumuli locum, qui adhuc ignoratur, alludere voluit.

ANNOTATA.

a *Quæ hic parvis uncis diſtinguuntur, ſunt ipſa Joannis Cardinalis verba, quemadmodum collector noſter in margine ex teſtimonio Lancellotti in Hiſtoria Olivetana notavit.*

b *Diploma Joannis XXII. Pontificis* §. 4. *Commentario prævio exhibuimus.* D

c *Etiam bona Clementis VI. Papæ conſtitutionem ibidem tranſcripſimus.*

d *Aliqui ſcriptores non adverterunt, falſam fore illam S. Benedicti prædictionem, ſi* B. Bernardus Ptolomæus *obiiſſet die* XXI. *vel* XXII. *Auguſti, quem ipſi aſſignant, ut in Commentario prævio monuimus.*

e *Etiam collector noſter non obſervavit, hunc mortis diem cum prædictione S. Benedicti ſuperius relata non cohærere. Propterea nos* §. 3. *Commentarii prævii oſtendimus, Beatum noſtrum die* XX. *Auguſti mortuum eſſe, quamvis die ſequente in Martyrologio Romano celebretur.*

f *Carpenterius lib.* 3. *cap.* 18. *hanc feminam etiam titula* beatæ *ornat; ſed diſſere cupimus, an titulus ille propter immemorabilem cultum ei legitime tribuatur.*

CAPUT IV.

Præcipuæ virtutes, quas Beatus exercuit, & varia miracula, quibus in vita ac poſt obitum claruit. E

Æterni Patris ſapientia Chriſtus viri juſti argumenta nos edocens, duo ſpeculanda propoſuit. „ Ab operibus, inquit, eorum cognoſce-
„ tis eos“. En virtutum munia; & „ Signa eos
„ qui crediderint, hæc ſequentur “, videlicet quæ ipſe indicat prodiginum dona. De virtutibus beati Bernardi Ptolomæi plura ex dictis colligere fas eſt, addemus paucula, plurima dici poſſent. Ac in primis ejus humilitatis totidem propemodum exempla fuere, quot geſta. Ipſe nobilitate conſpicuus, doctrina pollens, ſanctitate excellens, ſe dictitabat omnium infimum, peccatorem miſerrimum, in vinea Domini ſervum inutilem. A ſociis epixe rogatus, ut jura ſanciret, utque cæteris præeſſet, pro viribus recuſavit; nec, niſi coactus, poſt triennium acquievit, in eo ſane modeſtior, quod ſuſciperet regimen ſuorum, ne non vinceretur a ſuis. Ipſe in ſarcinis ferendis, fodienda terra, aliiſque abjectis exercitiis omnium primus, in miniſtrando infirmis, tabefactis juvandis nulli ſecundus. Hæc ſunt ſolidæ F humilitatis ſpecimina, quæ Bernardus exhibuit.

auſteritas jejuniorum, 44 Jejunium ſpirituum cælo deſtinatorum cibum impenſe coluit: nam Quadrageſimæ tempore quater duntaxat in hebdomada veſcebatur, videlicet bis die Dominico, die Martis ſemel, & ſemel die Jovis; ceteriſque diebus, quemadmodum etiam in pervigiliis Sanctorum, & in quatuor anni temporibus ab omni cibo penitus temperabat. Die Veneris ſervatori Chriſto, & die Sabbathi Virgini Matri inediam conſecrabat. Vinum deguſtabat modiciſſimum, & perquam raro, fortaſſe iis Apoſtoli vocibus admonitus: „ Bonum eſt non manducare carnem, & non
„ bibere vinum “. Utque ſocios in hujus religioſi propoſiti cuſtodiam adduceret, ac periculum illius aliquando frangendi removeret, juſſit vineas circumcidi, & dolia e monaſterio aſportari. Aſt cum cœnobitæ frigidam hauſientes ſtomacho languerent, & ſere omnes decumberent, ſatius duxit vinum poſtea permittere, ſed bene aqua dilutum, qua ratione Timotheo quoque gentium Doctor illud injunxit ſcribens; „ Noli

„ ad-

A „ edhue aquam bibere ; ſed modico vino utere
„ propter ſtomachum.

Variæ corporis afflictationes.

45 Pœnitentia & ſuſteritas fuit Bernardo aſſidua vitæ comes. Urticarum falcieulis carnes cædere, flegellis ad copiotem usque languinis diffuſionem lacerare, vigiliis, & inedia fatigare, inſomnes noctes intra ſpeluncæ anguſties plorando agere, fuere hujus virtutis officia, quæ Bernardus exercuit. Præſertim tota nocte ente Veneris diem, mente vigilans cum Chriſto ludibriis & verberibus divexato, nulli prorſus quieti indulgebat. Horrido cilicio, ac ponderoſa cæroa humerus preſſit, & lumbos cinxit, neve bypocriſis labe polluereturę, communibus forinſecus integumentis utebatur.

Earum divinarum meditatio.

46 Divinæ Scripturæ lectio, & ſupernarum rerum meditatio erant jocundiſſime illius animi oblectamenta. Ubi ſenium ſacræ lectionis non affequebatur, orationem & inediem intermiſcebat; unde non temel obtinuit, ut Dei Genitrix, & archangelus Michael cæleſti magiſterio utriuſque Teſtamenti plura ei referarent arcane. Hæ Bernardi deliciæ io ſummem invidentiam traxeB re inſenium ſatanam. Aliquendo cum Innocentium eladem ipſa lura, qua memoriam eorum ſauſtiſſimem celebrat Eccleſie, tota affectus intentione penſitaret, objecit tele dæmoo immanis, ore, oculis, manibus minax, omni ex parte terrificus; & flagro in Bernardum irruens, edeo violentis & crebris ictibus percuſſit, ut præ impetu cederet nec reſurgere valerer, ſanguine fœdatus, & ſemimortuus. Verum ſic jacenti in conſpectum ſe obiulit affixus Cruci humani generis Reparator, oſtendens faciem pollutam ſputis, corpus univerſum purpureo ſanguinis amictu coopertum, & membra adeo dilaniate flagellis, ut oſſe ſingula diſcernerentur. Tum Bernardus agnovit vere ſolum Jeſum eſſe virum dolorum, ſuas plages eſſe prorſus umbratiles, ubi tanto exemplari conferaotur. Proin lecrymas effudit uberes, & verba tenerrima. Ex hac vero viſione ſe oppido indemnem ſenſit, & viribus confirmatum, ut ad cæleſtium contemplationem in poſterum conſtenter incumberet, ac ſtygias molitiones irritas redderet.

Magna caſtitatis cura.

47 Tuendæ caſtitatis ſtudioſiſſimus fuit. Cujus quidem virtutis non unum habemus indicium
C in curſu vitæ hactenus delcripto. Sed aliud adjiciemus. Volſinii, quod mediterreneum Hetruriæ oppidum eſt, itineris gratie apud devotum virum diverſabatur. Impudica mulier noctu cubile ioiret, & lectum edvenæ deſtinatum aggreditur, libidine æſtuans, oſcula, & emplexos pareos; at vacuum reperit. Per tenebras Bernardum quæritat, & in illum vigilaotem offendit. Multis preeibus, & qualiter mereiricia arte, iterum atque iterum tentat, ſed fruſtra. Nem Vir Dei poſtquam reprehenſam ſigno crucis ejecit, petulcæ impudentiam miratus, baculum erreptum vibrat, ſimul Bernardi Clarævellenſis exemplo clemans: „ Heus, cito accurrite; audacem, qui meas di„ vitias iovadit, furem capite “. Quo ſtrepitu & territa mulier de cubiculo ſeſe ſubducit, & feſtinantes, quotquot prope enbabant, ac neminem præter hoſpitem invenientes, ſomniaſſe eredunt. Victor interim Bernardus extitit, qui caſtimoniam vigiliis, inedia, cernis maceratione, totque labrum pretio comparatam, divitias jure appellavit ſuas.

Amor erga Deum.

48 Charitas erga Numen, quæ, Apoſtolo teſte, reliquis præſtat virtutum donis, fuit in Bernardo ferventiſſime. Hoc igne ſurſum elatus, D
animo, quæ Dei erant, aliudue pertractabat, gex Ms.
ſta & actus suos in Deum referebat, capiebat diſſolvi, ut Deo frueretur; unde ecſtases illæ diuturnæ, & cæleſtia veluti deliramenta. Ex hoc puriſſimo fonte manabant alii virtutum rivuli. Hinc Cetholicæ religionis erdor, hinc ſtudium ſalutis animarum, hinc zelus divinæ gloriæ. A Deo ad proximum amore caſtiſſimo deflectens, tam pro alienis, quam pro domeſticis non timebat iocommoda ſubire, modo alios levaret, ſeque ac ſuos exponere periculis, ut vindicaret alios.

& proximum prudenter colueret.

49 Hec fretus pietate emiſtes ſupremus Joannes XXII. non dubitavit Bernardum præ cæteris Sutrium delegare, vetuſtam Thuſciæ civitatem, ut populum illum civilibus diſcordiis tumultuantem componeret, furore & armis ad interitum properantem ſuum. Et quidem obſequentiſſimus Filius tante felicitate injunctam expedivit provinciam, ut celeriter rixas extinguere, fugare odie, animis omnium imperare, & ſolus potuerit, & ſola aſpectus ac nominis veneratione. Eamdem beati Viri charitatem exploratam habentes alii principes, & dynaſtæ, illum frequenter in E
rebus arduis conſulebant, quibus per litteras & ſaltem conſiliis, & edhortationibus proderat. Denique tem eximiæ charitatis exemplum illud inſigne fuit, quod pro bono proximorum, & gloria Dei ſuam ac ſuorum vitam objectaverit.

Beatus ad bona prædispoſitus.

50 Tot, ac tentis Famuli ſui virtutibus clemeotiſſimus Deus adjecit munus, quo penetreret alieni cordis ercana. Dum Aveniona regrederetur cum Ambroſio Piecolomineo, Taurini illos hoſpitio excepit præclarus & pius vir. Occaſionem nectus iniquus ſervus argentea veſcula domino ſuffuratur; unum ex plutibus inter Eremitarum involucra coodit, moxque herum admonens pretiolam ſupellectilem ſibi deeſſe, in advenae furtum traducit. Tunc iratus herus miſſis lictoribus Eremicoles io via capit, retroductos in carcerem irudi mandat, ubi triduo detinentur. Crimen tantiper objcit, bypocriſim, vitium ingrati animi. Probra e converſo Vir Dei æque mente ferebat, ſereno vultu, humiliter affirmans, neque ſe, neque ſocium eſſe furti reum. Tendem domino inquit: „ Furem novi, & locum, ubi ſu„ pellectilem reposuit tuam; eperiam utrumque, „ ſi veniam ſpoponderis „. Illo igitur annuente, petit ſiſti acculatorem, quem ſtatim ac vidit, furti F
matariam, tempus, locum diſtincte exprobravit ſuadens, ut pro remiſſione divinem bonitatem roget. Conſolua famolus commentum & noxam feieri enm lacrymis minime dubitevit. Herus eutem Bernardi virtutem ac probitatem venerans, heud multo poſt peſſumdato ſeculo in eremum Acconenſem ſe recepit, ubi cœnobiticam vitem in amictu candido laudabiliter utque ad ſupremum diem tranſegit, frater Baſilius e Taurino ouncupatus.

Invitus ad honores evocatus.

51 Placidum monachum, natione Sarmatam, nonnullis menſibus e dæmone pullatum, & pene victum, ut eremo nuncium remitteret, beatus Pater coram duobus ſociis increpat, & ad meliorem frugem reducit. Freirem Damianum de Venetiis turpes inter cogitationes fluctuantem ad ſe vocat, & verbis gravibus reprebeolum hortatur, ut precę, jejunio, flagello, his, inquem, armis adverſus ejulmodi phantaſmata viriliter pugnem luſtineat. Stupuit interim cœnobita uterque Bernardo tam bene perſpecta mentis ſuæ cogitata, quæ reius fuerat unice Deo note.

A 52 Catharinæ de Ptolomæis beati Viri conſan-
ex ms. ſeu ordinis perſecutio, guineæ ejus precibus commendanti fœminam no-
bilem, adverſa fortuna divexatam, reſpondit :
„ Mulier, quam commendas, ab adoleſcentia vo-
„ vit cælibatum inter religioſa clauſtra ; nihilo-
„ minus ſponſum ſibi terreſtrem adſcivit, & vo-
„ tum infregit : hæc illi infractio fuit infortunio-
„ rum ſcaturigo. Maritus quamprimum decedet :
„ ipſa vero abſtinebit a novis nuptiis, quas animo
„ volvit, alioquin violento fato interibit „ .
Reapſe fœmina brevi poſt tempore marito vidua
ſuperſuit ; unde & voti conſcia, & prædictione
territa immortali ſe Sponſo per ſacrum connu-
bium dedicavit.

ex exemplis authoſdem probatur, 53 Viri duo, nobilis alter a Mediolano, alter
a Luciniano Thuſciæ oppidulo, nomine Auguſti-
nus, verbis ſuppliciibus teorſim efflagitabaot a B.
Bernardo monaſticam veſtem, præiexentes con-
temptum muodi, religioſum Numinis cultum ;
cum tamen unus Guelphicæ partis miniſter ad ex-
ploraodos eremi mores, alter ſeculari vindictæ
obnoxius illuc adveniſſet, ut eam declinaret.
B Fraudes utrique detexit Vir ſanctus, quidve cor-
de agitarent objiciens, & rubore ſuffulos pariſur-
miter dimiſit, & mirantes, quod abſcondita cor-
dis inſpexiſſet.

& variis interpolis, 54 Miraculorum ſignis Servi ſui ſanctitatem,
cum adhuc viveret, illuſtrem, & gloriam poſt
beatum exitum vulgi Deus perpetuo comprobs-
tam. Pacificus eremicola cædendo ligna vulnus
adeo grave ex ſecuri acceperat, ut præ vehementi
ſpaſmate *b* prope interiturus jaceret. Tetigit Ber-
nardi animum commiſerationis affectus, & dato
ſigno crucis, dolorem, vulnus, & vulneris veſti-
gium extemplo omne deleyit. Mulierem a dæmo-
ne obſeſſam, ac dire exagitatam, quæ ſe illi Ver-
cellis obtulit, benedictione humaniter impertita,
illico liberavit. Nimirum ejus benedictioni ine-
rat vjs quædam ſalutifera, qua morbos, & lan-
guores mirifice depellebat. Frater Bonos jam
pridem quartana detentus decumbebat lectulo,
viribus langoens, & inhabilis ad labores. Vir
Dei cum ejus operam deſideraret, adhibito cru-
cis ſigno; Surge, ait, jn nomine Jeſu, qui eſt
ſalus, vita, & reſurrectio noſtra. Porro facilius
Bernardo non fuit hæc verba proferre, quam jae-
centi prorſus convaleſcere, & demandato opcri
C manus viriliter admovere.

tum in vi- 55 Ejus etiam interceſſione tum cæci, tum clau-
ce, di, tum morbit aliis miſere laborantes rectum
corporis ſtatum, ac naturales membrorum fun-
ctiones a Domino impetrarunt. Dum Sutrii Pon-
tificis Maximi legationa ſungeretur, vir quidam
Romulus nomine ad ejus pedes adducitur oculis
captus, & expoſcens per illius preces optatum lu-
men. Quem Bernardus intuens ſuaſit, ut ad Vir-
ginem Deiparam confugeret, cujus olim jam ope
ipſemet oculorum officium recuperaverat. Ne ve-
ro poſtulatinnem vacuam relinqueret, tamdiu
oravit, donec viſus eſt redditus poſtulanti, qui
& mirabilium Dei, & Bernardi ſanctimoniæ evul-
gator fuit. Oratione itidem Marino Pariſienſi cœ-
nobitæ, qui altero pede inconſtans, & claudus
acerbe diſcruciabatur, obliquitatem lanavit, &
dolorem abegit. Inter alia vero oſtenta illud ce-
lebre commemoratur, quod in exſtructione tem-
pli Montolivetenſis, cum Stephanus cæmentarius
e valle Luciniana, dæmonum invidia & arta præ-
ceps actus, mortem pariter, ac tumulum inter
ruinas habuiſſet, B. Bernardus poſt ſervidas pre-
ces iis Chriſti Domini uſus verbis, „ Non eſt hic D
„ mortuus, ſed dormit „, ad lucis iſtius auras
extinctum revocaverit.

tum poſt mortem divul- 56 Clariſſima etiam poſt Bernardi obitum ſigna
gata. ejus animæ felicitatem iunt teſtata auctore Deo.
Antonius de Chino Senenſis dextera jam pridem
aridus beati Patria mnx tumulandi exoſculatus
vix humiliter veſtes, cum gaudio & admiratione
revireſcentem manum conſpexit. Joanna Petri
ex Bonconvento Etruriæ pago, cingulo, quo ſan-
ctus Pater utebatur, circumcincta, evadis repen-
te a dæmone, a quo perdiu fuerat obſeſſa & iti-
dem divexata. Fauſtina n Monte ſancti Savini,
quæ ſanguinis fluxum quadriannio, adnitentibus
incaſſum medicis, ſuſtinuerat; & Dominica Gri-
ſoli ex Monterone, ditionis Senenſis villa, hy-
drope laborans, magna fide juxta ejus cadaver
orans, & ſanitatem, mora minima interpoſita,
conſequuntur. Cœnobitæ quatuor Montoliveten-
ſes, Hieronymus n Neapoli, Chriſtophorus n
Bononia, Gregorius Papienſis, & Raynerius Ro-
manus ſimiliter lue tabidi, & fato proximi, ex-
ceſſum Præſulis vehementer indolenies, manuum
io feretro expoſitarum oſculo ſtntim ac ſupremo E
obſequia ſolvunt defuncto, ſic in priſtina valetu-
dine confirmaotur, ut nonniſi multos poſt annos
concluſerint in Domino dies ſuos. His, aliiſve
prodigiit Deus ſemper mirabilis in Sanctis ſuis
Bernardi Ptolomæi gloriam illuſtrem & manife-
ſtam voluit, ut propterea immemorabili huc uſ-
que cultu, ubicumque ejus viget cognitio, ado-
ratus, & appellatus SANCTUS fuerit.

ANNOTATA.

a *Colleſtor hic in margine notat, hæc Mſs. literarum exemplaria in archivo Montis Oliveti majoris adhuc conſervari, & Lancellottum in Hiſtoria Olivetana lib. 1. pag. 17. citat.*

b *Spaſmus vel ſpalma eſt contractio, rigor vel diſtentio nervorum, quam vulgo convulſionem appellant, ut paſſim notum eſt. Simile quid hoc loco indicatur.*

CAPUT V.

Poſthuma Beati gloria ex Ordine religioſo, quem inſtituit. F

PIus ſecundus, qui Pontificatum rexit ſeculo Annonymus Allerum collector in Tit. II. Pa-pe
Chriſti quintodecimo prope medium, Olive-
tanam memorans religionem, libro Commeota-
riorum decimo ita loquitur: „ Parva ab initio fun-
„ datio, devotione hominum aucta, felices ſuc-
„ ceſſus habuit, & in omnem fere Italiam propa-
„ gata eſt „. Sed quot, ac quanta ab eo tempore
acceſſere templa, & monaſteria? Intra Italiæ li-
mites, & adjacentis Siciliæ duo numerat ſupra octo-
ginta, ex quibus non pauca præſeferuot regulari
copulatum modeſtiæ ſacrum ſplendorem & majeſta-
tem. Prælatos habent totidem abbates cum jure
mitræ, & pontificalium. Archicœnobium Montis
Oliveti Majoris, ut vocani, olim Aretinæ, nunc
Pientinæ diœceſis in Thuſcia, abbatis Generalis
ſedes, totius Ordinis origo, & caput eſt. Clau-
ſtris, officinis, cubicolis, aliiſque ædificiis am-
ple adeo patet, ut hoſpites habuerit Carolum
Quintum imperatorem auguſtum cum magno prin-
cipum, & equitum ad bis millenos homines eo-

mita-

A mitatu; Pontifices inſuper duos, Paulum Tertium, & Pium ſecundum, qui eo loci venerant, pietatem ac religionem veneraturi,

ſitum monaſterii Olivetani deſcribit.

58 Pius idem Papa in ſuo Itinerario monaſterium luculenter his verbis deſcribit: „ Venrum eſt ad monaſterium, cui Montis Oliveti „ nomen indidere, quod non procul ab oppi„ dulo Clauſuræ jacet. Situs monaſterii in hunc „ modum ſe habet. Collis ſublimis eſt ad Occi„ dentem reſpiciens, topho creraque compactus, „ ſtadio uno, vel circiter longus, latitudine mul„ to minor. Si formam quæris, caſtaneæ folium „ imitatur. Undique rupes & barathra pergunt „ profundiſſima, in quæ horror ſit inſpicere. „ Qua jungitur reliquæ terræ collis, dorſo mo„ dico, turris erecta eſt lateritia, qua omnem „ prohibet acceſſum non amicum, & foſſa dedu„ cta, quæ in utrumque barathrum emittit a„ quas; ea ponte conjungitur: quo ſublato, nullr „ pater ad cœnobium aditus. Declivis eſt collis, „ & in medio nobile templum conſtructum, &
B „ juxta monachorum cœnacula, deambulatoria, „ porticus, & omnia officinarum genera, quæ „ neceſſaria Religioſi ducunt. Nihil non egre„ gium, nihil non nitidum, & quod cupide non
a „ intuearis“, Dein nonnullis interjectis *a*. „Religio eadem fere eſt, quæ monachorum ſancti „ Benedicti, ipſius Regulam obſervantium. In „ habitu diſcrimen invenias, illi ſulca veſte utun„ tur, hi candida & mundiſſima. Uſus carnium „ utriſque pariter interdictus, niſi ægritudo re„ quirat. In cæremoniis pleraque invenies di„ verſa, in ſubſtantia una fere eſt vivendi nor„ ma. Et hi quidem uſque in hoc tempus ſine „ infamia vitam agunt. Mons ipſe domeſticis „ arboribus conſitus plurimas habet oleas, unde „ Oliveti nomen ortum. Sunt fici, & amygda„ læ, pyrorum malorumque multa genera, ad„ ſunt cupreſſi, nemuſcula, in quibus æſtate ſua„ ves capiare umbras licet, vincta quoque &
C „ umbracula pampinea, & nlarum horti, lava„ cra, & fons perennis, & ciſternæ, & puteı. „ In ipſis rupibus quercinæ ſilvæ, & arbor juni„ peti. Deambulatoria multa, quæ duos capiunt „ homines, enſtem circumquaque ambiunt, me„ diumque interſecant, binc atque inde roſetis, „ aut vitibus, aut rore inſita marino. Jucunda „ monachis ſolatia, jucundiora hıs, quibus, poſt„ quam viderint, licet abire“. Hactenus Pontifex.

et ex aliis teſtibus reſtrictis,

59 Olivetani cœtus incrementa, quæ indicat Pius, & non minus fauſta, quæ poſteris temporibus evenere, monachorum ſuorum, ac Conditoris in primis commendatiſſimi peperit ſanctitudo. Hujuſmodi enim odore ubique diffuſo, confinium Etruriæ primum, ſubinde etiam diſſitarum urbium præſules ac proceres Montoliverenſibus ædes certatim deferebant, ut nempe languens ea tempeſtate, ac propemodum jacens Benedictini Ordinis diſciplina per eorum mores ac geſta glorioſa refloreſceret. Fidem perhibent diplomata, ex quibus iſta renunciamus. Ranutius epiſcopus
b Volaterranus *b* beatum Bernardum ejuſque ſocios ſuis literis ita compellat: „ Et quia vos Abba„ tem, Fratres, & monachos, Capitulum, & „ Conventum dicti Monaſterii (Montis Oliveti) „ novimus experientia viros eſſe religioſos, & „ ſanctæ converſationis & vitæ, per quos erudi„ ri populus ad virtutes, & Clesus animari ad „ ſanctitatem poterit, & augeri verbo pariter & „ exemplo, ac per vos melius reformari; nec

„ ſunt ad præſens alii Religioſi ejuſdem (divi Be- D
„ nedicti) aut alterius Ordinis, nec inveniri po- ex ms.
„ tuerunt per nos, per quos poſſet reparari & re-
„ gi, ac ſalubrius gubernari ullo modo, facta
„ ſuper his inquiſitione &c.“. Atque ideireo
oſtendit ſe cupiditate flagrare, ut ex præfatis cœnobitis eo quiſpiam proficiscatur.

quomodo ob vitæ integritatem propagata ſit hæc Congregatio,

60 Supremus hierarcha Urbanus Quintus ſuo diplomate Olivetanos appellat „ Speculum & e„ xemplum obſervantiæ regularis & vitæ „. Gregorius duodecimus ejuſdem Congregationis ſtudioſiſſimus, ut extinctam in veruſtiſſimo & celeberrimo monaſterio S. Juſtinæ de Patavio monaſticæ vitæ formam excitaret, in eam ſedem Olivetanos deſtinat. Sic enunciat diploma datum Lucæ x. Calendas Junii Pontificatus anno ſecundo per ea verba: „ Nos itaque ex injuncti nobis paſtoralis „ officii debito ad reformationem dicti monaſte„ rii (S. Juſtinæ) in ſpiritualibus ac temporali„ bus, paternis affectibus intendentes, motu pro„ prio & univerſis vobis (Olivetanis) ex nunc „ authoritate Apoſtolica liberaliter donamus &c.“ Anno Chriſti MCDVIII. Montoliveteenſes adeunt reformatores, & Pontificis oprata cumulate exhauriunt. Verum aliquot poſt annos Venetorum E
potentia vallati monachi Juſtinenſes, quos & Caſſinenſes & nigros ex veſte arra Itali vocitant, arctioris vitæ ſpecimina ſpondentes, quæ & præſtitere, duce Ludovico Balbo *c*, remearunt.

c cui Pontifex Romanus

61 Eadem ipſa capti ſanctimonia morum ſummi Pontifices, & antiſtites, erga Oliveranam familiam benevoli juxta & benefici illam copioſis privilegiis locupletarunt. Quædam ejuſdem Chronicis inſerta, pleraque in unum diſtinctum volumen collecta, & typis evulgata conſpiciuntur. Gregoriut XI. Pontifex maximus Montoliveteenſes monachos, eorumque monaſteria, & loca tam præſentia, quam futura a qualibet epiſcoporum, archiepiſcoporum, & patriarcharum eximit viſitatione, reformatione, correctione, jure, ac poteſtate. Verum is antequam ad Pontificium culmen aſcenderet, Petrus Belfortius Cardinalis Diaconus nuncupatus, ædem ſanctæ Mariæ Novæ titulum ſuum, ubi nunc Romanum cœnobium, a Clemente ſexto Ordini Olivetano impetraverat, porrecto in eum finem libello ſupplici, in quo ſtudioſæ adeo petitionis illam maxime cauſam expo- F
nebat: „ Quia tamquam nova plantatio ex irri„ gatione ſuperna, tam in capita, quam in mem„ brit, continuis proficit ſpiritualibus & ſpecia„ libus incrementis, ex redolentibus monachorum „ ipſorum exemplaris vitæ meritis, & regularibus „ diſciplinis, quæ notoria fama divulgabat“.

varia privilegia conceſſa eis,

62 Joannes XXII. & Julius II. indulgent, ut Congregationis perfooæ, loca, & bona omnia ſub beati Petri, & Sedis Apoſtolicæ protectione ſuſcepta intelligantur. Idem Julius ſancit, ut Prælati Montoliveteenſes iiſdem beneficiis gaudeant, ac ſuis fungantur muneribus, æque ac ſi eſſent Benedictini. Pius II. & Julius item II. ut voventes ingredi aliam religionem, (Carthuſienſium excepta) in Olivetanam recipi poſſint. Urbanus VI. Gregorius XI. Bonifacius IX. & Julius præcitat, ut confeſſor, quem monachus quivis in articulo mortis duxeris eligendum, plenariam omnium peccatorum remiſſionem Apoſtolica valeat authoritate impertire. Pius quartus diplomate dato die XXII. Februarii MDLX. approbat privilegium, ſeu pacificam, & quietam poſſeſſionem deligendi libere Cardinalem Ordinis protectorem, eique

A Pontificiæ firmitatis robur adjungit. Sed, cæteris longe pluribus prætermiſſis, jam pridem Pius ſecundus privilegia, immunitates, & exemptiones omnes, quæ per Eugenium Quartum, & alios prædeceſſores Pontifices conceſſa fuerant monachis & monaſteriis Congregationis Caſſinenſis, alias S. Juſtinæ de Padua Ordinis S. Benedicti, etiam monachis, & monaſteriis Congregationis ſanctæ Mariæ Montis Oliveti expreſſe fuerat dilargitus.

ex MS.

Et quam prima per Chriſtiani prouinciæ.

63 Romanorum imperator Sigiſmundus Olivetanos tam ſingulari eſt benevolentia proſecutus, ut cum in Italia unitati Eccleſiæ a celebri illo trium Pontificum ſchiſmate redimendæ religioſiſſimam navaret operam, eorum conſuetudine libenter & crebro oteretur. Senis in ædibus divi Benedicti adoleſcentem monaſtica veſte propriis manibus operire honoris loco habuit. Exinde monachos in Pannoniam accitos duobus ſponte monaſteriis auxit, ac multis aliis muneribus largiſſime cumulavit. Carolus V. Cæſar, quem prænotavimus in cœnobio principe pietatis cauſa diverſatum, litteris datis apud Villam-francam Niceæ die Junii XVII. anno Domini MDXXXVIII. Congregationis perſonas, loca, & familiares ſub ſacri Imperii Romani ſuſcepit protectione, tuitione, & ſalva guardia. Senarum decus divam Catharinam indignum prorſus eſt pertranſire ſilentio, quod ſuum erga Montemliveretenſem familiam ſtudium, & obſequium ſignificationibus præclaris teſtata ſit: nec obſcure loquuntur, quæ ſuperſunt typicis commiſſæ nntis, inter ejus epiſtolas ad plures cœnobitas præfati Ordinis ſcriptæ.

B

Poſt teſtimonium Antonii Bargenſis, d

64 Sed quales eſſent beati Bernardi diſcipulorum mores, quæ vitæ leveritas, ex iis conjicere fas eſt, quæ venerabilis ejuidem Religionis vir divo Bernardino Senenſi *d* neceſſitudine, & familiaritate conjunctus in ſua hiſtoria edidit centeſimo circiter ab obitu Inſtitutoris annn Antonius Bargenſis. „ Nunc quidem in prælentiarum (hiſtorici verba ſuot) quamquam non æquali modo ut Patres noſtri, tamen Regularis obſervantia ſtricte tenetur. Nam ab Idibus Septembris uſque ad Domini Reſurrectionem quotidie „ jejunamus, nullam penitus violantes diem, „ dumtaxat diem domiuici Natalis, in quo ab „ tanta ſolemnitatis reverentiam minime cooveoit abſtinere. Porro ſi quis viſitatorum, vel C „ abbas Generalis aliquem vellet neceſſitatis cauſa, vel recreationis, ſeu etiam adventus peregrinorum fratrum diſpenſare, eis ſolum liceret; „ tamen id raro fit. Tempore namque vindemiæ „ hactenus conſuetum fuit diſpenſare, ubi oportet vindemiare. Iſtis autem prætermiſſis diebus, nec Prior poteſt diſpenſare Conventum „ abſque licentia abbatis Generalis, ſeu viſitatorum, quæ non leviter conceditur. A Paſcha „ uſque ad Pentecoſten nec unum diem jejunamus juxta præceptum regulæ. A Pentecoſte autem uſque ad feſtum Exaltationis ſanctæ Crucis, quartam, ſextamque feriam jejunant Fratres, nequaquam hanc normam violantes, niſi „ nimius fervor ætatis incaluerit. In Adventu „ Domini, in Quadrageſima, in vigiliis ab Eccleſia ſtatutis, & in omni die Veneris lacticinia, nec ova concedimus. Carnes numquam „ mandimus, niſi gravis interverierit infirmitatis „ neceſſitas; quod ut infirmatus le melius habere cognoverit, oppido dimittit eas, & ad proprii Cooventus reveritur uſum.

65 „ De veſtibus quid dicam? Non enim aoti- „ quis Patribus comparandi ſumus, qoi modicis ac D „ paucis pannis utebantur; tamen nec gyrovagis „ conformari credimus. Nam tunichinum peni- *qui regulam veterē Olivetanorum obſervantiam* „ tus ſioe evidenti neceſſitate, videlicet infirmi- „ tatis, tenemus. Camiſiam autem neque lioeam, „ neque laneam portamus, ſed tantum ſuper nu- „ da carne ſimplicem tuoicam. Unuſquiſque noſtrum tres ad uſum habet tunicas cum cuculla, „ & ſcapulare. Singulis quoque dantur pedulea, „ & capellinæ neceſſariæ: nam caligæ difficile concedunior, iisdumtaxat, quos infirmitas aut ſenectus urget, vel alia urgentiſſima cauſa depoſcit. Pelliciis omnino quiquam noſtri, quamvis fuerit antiquus aut infirmus, non utitur. „ Balnearum vero uſus præſtatur in neceſſitate ab „ abbate, vel viſitatoribus. Nullus monachus poteſt manducare aut bibere ſine ſui Prioris licentia, & hujulmodi licentia haud illis concediE „ tur per annum, ſed per diem, & horam; quod „ ſi quis ſecus fecerit, mandeos aut bibens abſque licentia, a Priore luo miotne valet abſolvi, ad abbatem reſervatur. Qui autem contra „ honeſtatem quid vel in-minimo actu, impudico videlicet animo ſecerit, eidem ſubjacet vindictæ. Nocturnalem nempe lynaxim ſecundum „ Regulæ decretum tam æſtivo tempore, quam „ hyemali, lagaciter celebramus; nec ullus valet „ poſt matutinum, niſi cum lui majoris licentia, „ dormire. Unde quidam abbas fecit fieri in ſingulis oſtiis cellarum duo foramioa, quæ clauſa „ in quibuſdam monaſteriis adhuc videntur, ut ſenior deputatus potuiſſet videre vigilantes, & „ dormientes. Vota proinde, quæ profitentur ii, „ qui mundialibus curis dorſa verterunt, optime „ hucuſque in noſtro Ordine communiterque ſervantur.

& auctoris vivendi rationem exponit,

66 „ Quidnam de obedientia dicturi ſumus, in „ qua totius Religionis conſiſtit robur, & funda- „ mentum? Omni quidem anno ab abbate & vi- „ ſitatoribus fiunt de novo familiæ, mutanturque „ Fratres de loco ad locum, ut melius ooverint „ ſaluti animæ ſingulorum convenire; mittunt ſchedulas ſingulis conventibus, in quibus continentur mutationes, quibus ſicut Evangelio tam Prælati, quam ſubditi obediunt. Tranimigraotibus autem de loco ad alium locum propter obedien- „ tiam, datur a Priore monaſterii, a quo recedunt, „ peconia eorum victui neceſſaria, dum itioerao- F „ tur. In communi profecto juxta beatiſſimorum „ Patrum leges vivimus, nec ullus quid eſſe ſuum dicere audet. Fit quidem a viſitatoribus temporibus congruis magna inquiſitio propietatis: nam „ poſt triduanum ab eis terminum impoſitum, ut „ moris eſt dare, ſi quis parum, vel multum poſſidens contra majorum voluntatem non ultroneus „ panderit delictum ſuum, illico excommunicatur. „ Cæterum viſitatores de monaſterio, quod viſitaverint, antequam recedant ſolicite ſcrutantur „ cellas Fratrum, ne aliquis in tam gravi nefando- „ que delicto jaceat ignotus. Atqui ut olim regularis exercitii diſciplinam cuſtodiunt Fratres. Nocturoum vero, diurnumque divini operis officium „ cum magna diligentia celebratur, tam cantando, „ quam legendo. Io pleriſque monaſteriis tnto hyeme cantatur Matutinum, potiſſime in monaſterio Montis Oliveti, in quo tam in hyeme quam „ in æſtate pene totum Officium decantant Fratres, „ ex quibus aliqui, tum propter longitudinem cantus, tum propter exercitium, quod nimis prolixe extenditur, tum propter jejunium & vi-

„ gilias

A „ gilias laſſi aliquoties cantando, ſeu legendo „ eciderunt in terram „. Huculque vetuſtus hiſtoricus & ſpectatiſſimus vir.

anonymus noſter probat, doctrina

67 Neque tamen ſola rituum ac morum probitate fulſit Oliveranus cœtus, verum etiam eruditione. Quamobrem & ſcriptores varios inter ſuos recenſet, & epiſcopos plurimos atque archiepiſcopos ſedium diverſarum: Commendatores inſuper duos xenodochii ſancti Spiritus Romæ præfectos; nempe Benedictum Senenſem, qui etiam præfuit abbatiæ ſancti Gregorii de Urbe, & D. Evangeliſtam Torniolum de Peruſio epiſcopum Tiphernenſem: duos item S. R. E. Cardinales, Georgium Martinuſium Croatam, & Petrum Tsriarum Romanum. His accedit Ardicinus de Porta Novarienſis, qui ſacro Purpuratorum collegio ſe abdicavit, ut inter Monioliveretenſes candidas veſtes indueret. Quod autem Petrum Tartarum Caſſinenſibus quidam alcribant, ab admiratiooe procul eſſe debet. Enimvero cum proſtratam in monaſterio Montis Caſſini monaſticam obſervantiam Andreas ejus loci abbas euperet erectam & inſtauratam videre,

B ſacta ſibi per Romanum Pontificem copia, anno ſupra milleſimum trecenteſimo ſeptuageſimo a Raynerio abbate Generali Congregationis Monſis Oliveti auxiliares aliquot e ſuis requiſivit. Quibuſdam detrectantibus, tranſmigrarunt alii, quos inter duo abbatis munus in eo cœnobio reliquorum ſaeile principe leguntur obiviſſe, Andreas Faventinus anno MCCCLXXII. & Tartarus ille, qui antea fuerat Prior Olivetanus ſanctæ Mariæ Novæ de Urbe, debinc in Cardinalem a Gregorio XI. eooptatus. Proin Tartarum, & Olivetanum & Caſſinenſem circa invidiam appellaveris.

& vitæ ſanctimonia illuſtret,

68 Ad extremum, quod caput eſt, ne anguſtiſſimis hiſce finibus claritas ſua coercereiur, divos plures Oliverana Religio in cælum tranſmiſit, ubi quaſi ſtellæ myſtici illius firmamenti ſulgebunt in perpetuas æternitates. Præter Bernardum Ptolomæum omnium parentem, Ambroſium Piccolomineum, & Patritium de Patritiis

c eidem ſanctitate proximos, veneratur & ſancta Franciſca Romana toto orbe celebratiſſima. Oblatarum domum Ordinis divi Benedicti Congregationis Montis Oliveti, ductore Fratre Antonio, qui ſanctæ Mariæ Novæ tunc temporis præ-

C erat, integri animi, & magnæ religionis viro, in Urbe inſtituit beatus Bernardus Vercellenſis, qui Montoliverenſibus in Pannonia religioſiſſime præfedit, ut propterea, Pio ſecundo Antiſtite maximo io Commentariis authore, ejus oſſa revarenter cuſtodiantur; beatus Hieronymus de Mantua, & beatus Hieronymus de Corſica Converſus; Antonius Bargenſis in Pannonia hactenus laudatus abbas, Franciſca Leophania ſanctimonialis Panormitana; Jacobus de Carpo, cujus inter divos Benedictinos in ſuo Menologio meminit Gabriel Bucelinus, Daniel de Fulgineo, & Franciſcus de Verona ambo Converſi; hi, inquam, omnes & familiæ numquam ſatis commendatæ filii ſunt, & tam ante, quam poſt obitum opinione ſanctitu-

f dinis coruſcarunt *f*.

ex illis Congregationis refumpſit.

69 Neque hi ſolum, ſed alii numero plures, & doctrina, & morum probitate elariſſimi; ut idcireo Andreas Volaterranus alter ejuſdem Congregationis ſcriptor, qui ſeculo Chriſti decimo quinto inter medium & finem vitam beati Hieronymi de Corſica exaravit, io Prologo Juliano monachum ſic alloquatur: „ Jam pridem „ rogaſti me, Frater Juliane cariſſime, ut vitam D „ beati Hieronymi conterranei tui & monachi „ noſtri Latinam facerem, quo tanti viri ad poſ„ terorum eruditionem aliquid extaret monu„ menti, exoſus veteratam ſuperioribus ſeculis „ in noſtra Religione conſuetudioem, qua vir„ tutes magnam ſecere jacturam; dum clariſſi„ morum virorum, qui in noſtra hac Olivetana „ Religione innumerabiles prope fucre, nullus „ memoriam litteris demandavit „. Nec omittendum, quod memoratus iterum, atque iterum Bargenſis in ſua Olivetanarum rerum Hiſtoria prælationem claudit his verbis: „ Nam quæ ſcri„ pſimus, partim ex archivis Montis Oliveti ex„ cepimus, partim ab antiquis audivimus Patri„ bus, alia oculis noſtris perſpeximus, & qui„ dem, ſi vita nobis comes fuerit, alio in libro „ viros, quos Ordo noſter vegetavit, enarrabi„ mus illuſtres, & miracula ab ipſis facta, & li„ bros, quos lagaciter ediderunt „. Quæ cum „ ita ſint, quoniam dicit Scriptura divina, „Glo„ ria patris eſt filius ſapiens „ inſerendum cum divo Maximo erit, quantæ Bernardi Ptolomæi ſint gloriæ, qui tantorum filiorum ſapientia & E devotione lætatur.

ANNOTATA.

a *Nimirum lib.* 10. *Commentariorum Pii II. apud nos pag.* 262. *in editione Francofurtenſi anni* 1614. *interjiciuntur ſequentia:* Agrum hunc & circumjacentem fuiſſe aiadunt nobilium quorumdam virorum apud Senenſes prognatorum, qui Deo pleni & Religionis novellæ fuerint inventores & cœnobii fundatores, cui poſſeſſiones ſuas donaverunt. Nomen viris Bernardo Ptolomæo, Ambroſio Picolomineo, & Patritio ex gente Patricia fuit, quorum oſſa religiole colunt. Parva ab initio fundatio devotione hominum aucta felices ſucceſſus habuit, & in omnem Chriſtianitatem propagata eſt. Ex familia Picolominea multa huic cœnobio acceſſerunt incrementa, cujus poſſeſſiones in circuitu fuere; Avena & Chiatini, quæ olim non contemptere loca, none fere delerta lont, ad Picolomineos pertinuere, & plures ex ea familia io Monte Oliveto poſt obitum conditi ſunt. *Neſcio, cur collector noſter ea prætermiſerit,* F

b *Hic Ranutius vel Raynuccius ab anno* 1321. *uſque ad ann.* 1348. *fuit epiſcopus Volaterranus, ut in editione Veneta Italiæ ſacræ col.* 1453. *&* 1454. *traditur.*

c *Jacobus Cavacius in Hiſtoria cœnobii Patavini S. Juſtinæ ab initio libri quinti hanc rem diſtinctius exponit, & hunc artioris diſciplinæ ducem ſive reſtauratorem appellat Ludovicum Barbum, qui huic cœnobio abbas præfectus eſt.*

d *Die* xx. *Maji, ſive tomo v. iſtius menſis pag.* 257. *a nobis de S. Bernardino Senenſi, qui anno Chriſti* 1444. *obiit. Hinc ætas Antonii Bargenſis facile colligi poteſt.*

e *Dignentur Olivetani Patres nobis immemorabilem ac legitimum Ambroſii Picolominei ac Patritii de Patritiis cultum ſolidis argumentis indicare.*

f *Omnibus iſtis piis Congregationis Olivetanæ alumnis nihil laudis detractum volumus; ſed eos Sanctis aut Beatis accenſere non audemus, antequam de publico vel immemorabili illorum cultu certiores reddamur.*

DIES

A D

DIES VIGESIMA SECUNDA AUGUSTI.

SANCTI, QUI XI. KAL. SEPTEMBRIS COLUNTUR.

SAnctus Symphorianus M. Auguſtoduni in Gallia.

S. Antonius vel Antoninus M. Romæ.

S. Anthuſa ſolitaria
S. Athanaſius ep. & M.
S. Chariſius M.
S. Neophytus M.
duo hi S. Anthuſiæ famuli
} Tarſi in Ciliciâ.

B S. Hippolytus epiſc. & Mart. in Portu Romano.

S. Martialis
S. Saturninus
S. Epictetus
S. Maprilis
S. Felix
SS. Socii
} martyres in Portu Romano.

S. Maurus
SS. Socii quinquaginta
} martyres Remis in Campania Galliæ.

S. Agathonicus
S. Zoticus
S. Theoprepius
S. Acindynus
S. Serenianus
S. Zenon
S. Princeps ſenator
} martyres in Bithynia & in Thracia.

S. Guniſortus martyr Ticini in Italia.

S. Timotheus M. Romæ.

S. Fabricianus
S. Philibertus
} MM. in Hiſpania. E

S. Nectavus vel Nectarius & forſan
S. Sevus
} Neo-cæſareæ in Ponto.

S. Sigfridus abbas in Anglia.

S. Andreas Conf. prope Feſulas in Etruria.

S. Aldrovandus epiſc. Balneoregii in Etruria.

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES DILATI.

MEſſanæ, in cœnobio Montis-Virginum, oſtenſio ſacri, & incorrupti corporis B. Virginis Euſtochii, abbatiſſæ, ejuſque cœnobii fundatricis, *notatur in Martyrologio Siculo Octavii Cajetani. Locum habet iſta virgo in Prætermiſſis apud nos die* XX. Januarii.

C Conſecratio eccleſiæ S. Dominici Fulginatis *exſtat hac die in Vita ejus, quam Jacobillus anno 1645. in lucem dedit, cap. 8. pag. 40. Vita hujus Sancti illuſtrata eſt die* XXII. *Januarii: ubi in Commentario eidem Vitæ prævio, pag. 442. n. 2. mentio fit de illius eccleſiæ dedicatione, ad eumdem diem* XXII. Januarii.

S. Bernardus, vel Barnardus *in Gallia Chriſtiana Claudii Roberti in archiepiſcopis Viennenſibus, ſcribitur* tepultus fuiſſe II. (*id eſt* XI.) Calend. Septembris. *De hoc Sancto Præſule actum eſt apud nos die* XXIII. *Januarii; ubi pag. 544. indicatur, hoc videri mendum. Adi eumdem diem* XXIII. Januarii.

Translatio corporum, ſanctorum Hylarii epiſcopi & confeſſoris, Innocentii martyris, & ſancti Peregrini epiſcopi & martyris in baſilica ſancti Dionyſii, *inter Auctaria ad Uſuardum noſtrum datur e codice Bruxellenſi. Quibus ibidem e codice reginæ Sueciæ additur nomen* Patrocli. *De* S. Hilario, *celeberrimo Pictavenſi epiſcopo, egimus die* XIII. *Januarii; de* S. Peregrino *martyre, & epiſcopo Autiſſiodorenſi, die* XVI. *Maji; de* S. Innocente *vel* Innocentio *epiſcopo Comacenſi, die* XIX. *Junii*. Patroclos *autem dedimus alias, nimirum epiſcopum & M. Trecenſem in Gallia, die* XXI. *Januarii; ibidem inter Prætermiſſos,* F *archiepiſcopum Arelatenſem; item epiſcopum & M. in Gallia* XXXI. *ejuſdem menſis. Conſuli præterea de* Patroclis *poteſt index Sanctorum Caſtellani ad Martyrologium univerſale, quod edidit. Videantur itaque dies* XXIII. Januarii, XVI. Maji &c.

Romæ, Timothei diſcipuli ſancti Pauli Apoſtoli *ſit mentio in Martyrologio Romanenſi, & apud Florentinium in textu Martyrologii, quod in lucem dedit. Plura ibidem videre licet in ejuſdem notis, & quæ hac die apud nos diſſuſe diſputabuntur in* S. Timotheo martyre Romano. *De eo autem: qui fuit* diſcipulus S. Pauli Apoſtoli, *egimus jam pridem ad* XXIV. Januarii.

In Camera beatæ Mariæ (*parthenon eſt Ciſtercienſis in Brabantia prope Bruxellas*) beatus Godefridus monachus, & ejuſdem monaſterii confeſſarius. *Annuntiatio eſt Mauriquezii in Menologio Ciſtercienſi. Inter alias vero ipſius laudes, quas ſubdit,* ſancti Viri *titulum ei dat; quem ſtricto nomine ipſi convenire, probari deberet.*

A *beret. De hoc* Godefrido *mentio fit apud nos iuter Prætermiſſos ad diem* XII. *Junii, & III. Martii: de quo etiam agit Sauſſayus hoc die* XXII. *Auguſti; ſed poſt textum aliorum, ac minoribus litteris cum ſignat. Videri ergo poſſunt dicta ad dies* III. Martii, & XII. Junii.

Apud Carnotum ſancti Leonini epiſcopi *memoria hodie in Ms. Florario noſtro celebratur. Sed de hoc ſancto epiſcopo Carnotenſi, qui interdum* Leonianus, *& plerumque* Leobinus, *aut* Leubinus *appellatur, Majores noſtri ſatis fuſe egerunt ad diem* XIV. Martii.

S. Muſa V. Romæ *notatur apud Wiſfordum. Caſtellanus in Indice Sanctorum ſui Martyrologii univerſalis*, Muſam, laudatam a S. Gregorio Magno *ſignat minore charactere Romane, tamquam venerabilem, & nimiſſam indicat; qui utpote eam non ſatis noverat. Datur enim apud nos* II. Aprilis.

S. Macharii alterius (*unum enim inter Prætermiſſos hac die etiam damus*) qui fuit monachus monaſterii S. Bavonis in Gandavo, *mentio fit in Kalendario Sanctorum Ordin. S. Benedicti, quod apud nos eſt e Ms. monaſterii S. Salvatoris, Ord. Ciſtercienſis. Vide diem, qua Acta* S. Macarii *apud nos ſunt illuſtrata*, X. Aprilis.

B Lambertus abbas Cheſiriaci in Anglia *cum titulo* beati *habetur in Menologio Ciſtercienſi apud Henriquezium; & cum elogio: in quo cum dicat, cum* virtutibus clarum piiſſime obiiſſe; *videtur* tacite *indicare, quod ſtricti nominis cultus ipſi non debeatur. Fuit autem frater S. Petri archiepiſcopi Tarentaſienſis, ac de eo fit mentio in laudati Petri Vita apud nos die* VIII. *Maji, cap.* 1. *tomo* 2. *iſtius menſis, pagg.* 324. *& ſequente. De Lamberto etiam meminit Sanſſayus ad diem* XXII. *Auguſti; ſed poſt textum aliorum, ac minoribus litteris cum ſignat. Vide* VIII. Maji.

Beatæ memoriæ Hymberti, Ordinis Prædicatorum, *mentio habetur in Additionibus Mſt. Carthuſiæ Bruxellenſis ad Uſuardum Greveni. Si hic agatur de* Humberto, *Generali V. Ordinis Prædicatorum, tonſule Prætermiſſos ad diem*

C XIV. *Junii. Sin autem de alio; titulus* beatæ memoriæ *videtur ſatis indicare, ei non convenire publicum ſtricti nominis cultum. Ceſſuli itaque poteſt dies* XIV. Junii.

Oſanna virgo *hac die in noſtro Ms. Florario annuntiatur. Sed divinare non poſſumus, quænam illa ſit inter alias ſynonymas: nam Caſtellanus in Martyrologio ſuo univerſali inter abemeros pag.* 828. *meminit de duplici Oſanna, quæ utraque nec legitimam cultam, nec certum mortis diem videtur habere. Vide inter Prætermiſſos ad* XXIII. *Auguſti pag.* 551.

Sanctus Grumbertus confeſſor *etiam hac die in noſtro Ms. Florario refertur. Nullum hujuſmodi Sanctum novimus, niſi fortaſſe nomen ejus corruptum ſit ex* Gumberto, *cujus confeſſoris Acta, quantum fieri potuit, illuſtrata ſunt die* XV. Julii.

B. Goalterii, Ord. Min. diſcipuli ſancti Franciſci *annuntiatio ponitur a Ferrario hac die* Alanquerii *in* Luſitania. *Dedimus eum die* II. Auguſti.

Eberhardi, primi abbatis cœnobii Einſidlenſis & confeſſoris, in Germania, depoſitio, *cum titulo* Sancti, *& elogio. Hæc e Menologio Benedictino Bucelini extracta ſunt. Verum cum jam*

D *nobis non magis conſtet de publico ejus cultu, quam antea, mittimus lectorem ad Prætermiſſos die* XIV. Auguſti.

Certamen ſancti martyris Leucii Cyrenenſis *occurrit in noſtro ſupplemento Mſ. ad Menæa Græca typis edita Sirmondo-Chiffletiano, cum brevi narratione martyrii. In Martyrologio Romano vocatur* Lucius, *& nos illum cum eodem deximus Martyrologio ad diem* XX. Auguſti.

Heydenricus, abbas B. Mariæ de Zedelitz *notatur cum titulo* beati *in Serie Sanctorum, Beatorum, ac illuſtrium virorum Ord. Ciſterc. apud Chalemotum, qui meruit poſt mortem, ut ajunt*, inter Ciſtercienſes viros illuſtres aſcribi in Menologio. *Vide, quæ de eo dicta ſunt in Prætermiſſis die* XXI. Auguſti.

Arwaldi duo principes inſulæ Veſtæ (*vulgo Wight in Anglia*) *notantur in Mſ. collectione Sanctorum e variis Faſtis ſacris, quæ apud nos eſt. Conſule, quæ die heſterno inter Prætermiſſos de iis dicta ſunt*, XXI. Auguſti.

E De ſanctis Timotheo & Proterio martyribus *hodie in Catalogo Sanctorum lib.* 7. *cap.* 92. *memini Petrus Equilinus, quem recentiores Martyrologi quidam ſecuti ſunt. Titulus* martyris *recte convenit* S. Proterio, *cujus Acta Majores noſtri die* XXVIII. *Februarii operoſe illuſtrarunt. Sed non videmus, quomodo tam martyrium ſtricte dictum* Timotheo *præſuli Alexandrino tribui poſſit, quam publicus cultus. Adeat lector Prætermiſſos ad diem, quo de hoc utroque Præſule egimus*, XXI. Auguſti.

B. Bernardi abbatis, Ord. M. Oliveti inſtitutoris *notatur* Senis *in Novo catalogo Sanctorum apud Ferrariam. Illuſtratus eſt Beatus iſte apud nos heſterno die* XXI. Auguſti.

Humbelina ſorur S. Bernardi, Ciſtercienſium ſanctimonialium inſtitutrix *ponitur in Kalendario Ciſtercienſi, quod Divione excuſum eſt anno* 1617. *& in Serie Sanctorum &c. ejuſdem Ordinis, apud Chalemotum cum elogio. Adde, quæ de ea diximus in Prætermiſſis ad diem heſternum* XXI. Auguſti.

Octava Aſſumptionis beatæ Mariæ Virginis *notatur in Martyrologio Romano; de qua etiam*

F *memiarunt varii alii Faſti Latini. Vide Auctaria ad Martyrologium Uſuardi a nobis edita, hac die.*

Macharii, primi abbatis S. Jacobi Herbipolenſis, *cum titulo* ſancti, *annuntiatio ponitur in Kalendario Sanctorum Ord. S. Benedicti, cujus apographum habemus e Ms. domus S. Salvatoris, Ord. Ciſtercienſis. Caſtellanus in Supplemento ad abemeros pag.* 923. *ſui Martyrologii univerſalis, titulum ei dat* venerabilis, *& addit, quod fuerit* primus abbas Sancti Kiliani Herbipolenſis, ubi nominatur beatus, *Cupimus certiores fieri de publico ac legitimo ejus cultu.*

Bedfordiæ in Anglia S. Arnulphus epiſcopus *hodie annuntiatur in Martyrologio Anglice Wilſoni, & Sauſſayus in Supplemento Martyrologii Gallicani tomo* 1. *pag.* 1160. *ad diem* XXII. *Auguſti ex illo habet ſequentia*: Translatio ſancti Arnulphi epiſcopi, cujus corpus e Gallia tradunt in Angliam delatum, & apud Bedfordiam fuiſſe depoſitum. *Alfordus noſter in Annalibus eccleſiæ Anglicanæ ad annum Chriſti* 890. *num.* 18. *dubitat, quis ſit iſte* Arnulphus,

A phus, *& in fine iſtius anni ſic de illo ſcribit*: Diſputent alii, an epiſcopus e Gallia fuerit; an vero e Britannia ſanguine ortus, *in* Anglia natus & defunctus. *Videtur itaque ex Martyrologio Sauſſayi hac eſſe dies translationis. Ubi Angli diem mortis & diſtinctiorem hujus epiſcopi notitiam ſuggeſſerint, olibi de eo agi poterit.*

Cæleſtia petiit Quintinor Kennedius, Comitis Caſſiliæ frater, & abbas Crucis regalis, poſt varios cum hæreticis congreſſus, ſuperatoſque publica diſputatione hoſtes, ab inferni aſſeclis medicato poculo ſublatus, vitam cum morte commutavit anno Chriſti MDLXIV. Hujus multa ſunt & doctiſſima de fidei dogmatis monimenta: *ut dicit Camerarius in Scotorum Menologio.*

Μνήμη τῆς βασιλίσσης Ἀριάδνης, *id eſt*, Memoria reginæ Ariadnes, *notatur in Synaxario Sirmondi. Synonymam in Phrygia martyrem ſignat Martyrologium Romanum die* XVII. *Septembris, & Menologium Sirleti: die autem* XVIII. *ejuſdem menſis Menæa magna, qua memorans*

B *fuiſſe ancillam. Hodiernam, quæ fuerit regina, principis uxor, vel anguſta, (hæc enim ſignificat* βασιλίσσα) *non ſatis perſpectam habeo.*

In Antiochia natalis ſancti Marini. *Annuntiatio eſt Martyrologii Hieronymiani, quod Florentinius edidit. Eadem repetitur in ipſius ad illud notis; ſed nihil ibidem lucis reperio, qua in ulteriorem deducar iſtius martyris cognitionem.*

Lucina Margarita Sonſinenſis *in Lombardia, cum titulo* beatæ *notatur in Sancto anno Ordinis Prædicatorum, Antverpiæ excuſo Belgice an.* 1675. *de qua etiam Viridarium ejuſdem Ordinis, anno* 1676. *Coloniæ a Friderico Steil Germanica lingua editum.*

Dominicus, *apud Tartaros*
Viginti quinque Fratres, *in inſula prope Cyprum*
Anonymus, *Arimini*
} *In Martyrol. Arturi ſunt cum titulo* beatorum *ac* martyrum.

Ægidius de Capotiis, *Aſſiſii in Umbria*
Franciſcus a Florentia, *Feſulis in Tuſcia*
C Joannes Tertiarius, *Urbini*
Petrus a Turreionzillo, *in Caſtella*
} *ibidem cum titulo* beatorum *conſ.*

Quiſinſinda virgo, *in diœceſi Meldenſi*
Siechedis V. abbatiſſa, *apud Alcrocum in diœceſi Mormenſi*
Maria de Aſſumptione V. Cliriſſa, *Alanquerii in terris. Ulliſip.*
Armezana V. abbatiſſa, Ord. Ciſterc. *in diœceſi Calagurritana*
Hadriana Tertiaria Francilcana, *Cortonii. His addi poſſunt*
} *In Gynæco Arturi; ſecunda cum titulo* ſanctæ; *alia vocantur* beatæ.

Gabriel a S. Maria, *aliter ab aliis* nuncupatus, *apud Ruthenos in Gallia*
Franciſcus Pallonius, *Venetiis*
Jacobus de S. Nicolao, *in Caſtilia*
Joſephus Albizius, *ibidem*
Franciſcus de Belvilo, *Coriæ*
Ludovicus de Fabriano, *in Monte ſancto*
Ludovicus de Parma, *Caracici*
} *Memorantur ab Huebero in Menologio Franciſcano.*

Joannes de Pergola, *non additur locus*
Joannes de Terra nova, *Galatri in Italia*
} D

Vitalis, al. Vitus, primus Lituaniæ epiſcopus, *cum titulo* beati *indicatur cum elogio apud Fridericum Steil in Viridario ſacri Ordinis Prædicatorum.*

S. Apollinaris martyris, qui vidit gloriam S. Timothei, & ideo ſe baptizari fecit, & cum Timotheo decollatus eſt, *meminit hac die codex Hagenoyenſis inter Auctario ad noſtrum Uſuardum, poſt annuntiationem S. Timothei martyris Romani ſive Oſtienſis, qui a nobis dobitur hodierna die. Sed quod hunc confuderit cum ſynonymo Remenſi, planum fiet ex iis, quæ eras dicentur de SS. martyribus Remenſibus Timotheo & Apollinare* XXIII. Auguſti.

B. Richildis virgo Summontorii prope Œnipontem *ponitur apud Caſtellanum in Additionibus ad Martyrologium ejus univerſale, hac die; ſed alibi, die proxime ſequenti de illa agitur, quo & nos eam differimus, tunc examinaturi, an de vero ac legitimo ipſius cultu ſatis conſtet. Adi ergo eumdem diem* XXIII. Auguſti. E

S. Enlebii, & comm. mart. Lupi *notatur in collectaneis Sanctorum, quæ apud nos ſunt. Vide diem hujus menſis proxime ſequentem* XXIII. Auguſti.

Depoſitio B. Jacobi de Blanconibus (*al. vocatur* de Mevania) *cum elogio adſcribitur additionibus apud Molanum anno* 1568. *editum: de quo etiam agitur in Martyrologia, vulgo Caniſii nominato. Acta ejus illuſtrabuntur* XXIII. Auguſti.

In Galliis civitate Auguſtoduno natalis ſanctorum Medardi & Æmiliani cum filiis fuit octo, *ut in Auctariis Uſuardi noſtri illuſtrati legitur. Sed eſt manifeſtus librarii error, qui ex corrupto codice Hieronymiano prodiit, ubi civitas Galliæ, & duo priora Martyrum nomina perperam mutata ſunt, ut patebit ex die, quo de iſtis agemus,* XXIII. Auguſti.

In Oſtia, natalis ſanctorum Quyriaci & Archelai *memoria notatur in Auctariis ad Uſuardum noſtrum inter ea, quæ ex Molano deſumpta ſunt, hoc die: ſed habentur in Martyrologio Romano die proxime ſequenti, ubi dicitur in* F *notis*: Horum res geſtæ narrantur in Actis ſanctæ Aureæ, *quæ exſtat in eodem Martyrologio die* XXIV. *hujus. Plura itaque de illis vide* XXIII. & XXIV. Auguſti.

S. Epiadius in Monte-Telonis in diœceſi Auguſtodunenſis *adſcribitur Martyrologio univerſali apud Caſtellanum, cum titulo* martyris. *Adi diem, quo de hoc Sancto tractabimus,* XXIV. Auguſti.

Apud Senonas ſancti Ebbonis archiepiſcopi *commemoratio cum elogio inſcribitur Menologio Benedictino apud Bucelinum. At Caſtellanus eum refert alio die, quo videri poterit, quænam ei debeantur, videlicet* XXVII. Auguſti.

SS. martyres Irenæus, Or, & Orepſis *ſunt in Menæis magnis excuſis, & alibi apud Græcos, ac in Martyrologio univerſali Caſtellani. Sed daturi eos ſumus die, quo in Synaxario Baſiliano ſignantur apud nos,* XXX. Auguſti.

In Scotia S. Barreæ epiſcopi *memoria exſtat apud Ferrarium*, ex Menol. Scot. & Martyrol. Caniſ. *ſicut additur in notis, & citatur* lib. 2. Hiſt.

A Hiſt. Scot. *In Martyrologio vulgo Canifiano, quod anno 1599. lingua Germanica editum eſt Dilingæ, notatur* in Hibernia *die* XXV. *(pro quo ibi male eſt impreſſus dies* XXVI.*) Septembris. Eodem item die* XXV. *ac loco occurrit inter Auctaria ad noſtrum Uſuardum. In Menologio autem Scotico Dempſteri annuntiatur die* XXIII. *Auguſti, &* XXIV. *Septembris. Nos itaque hunc epiſcopum differimus ad dictum diem* XXV. Septembris.

Romæ S. Mauri monachi & martyris ſub Numeriano imperatore *ſignatur a Ferrario in Novo catalogo Sanctorum; de quo etiam Galeſinius. Eſt in Romano Martyrologio* XXII. Novembris. D

SS. Juſti & Habundii martyrum *annua feſtivitates in Mſ. noſtro Florario ſignatur hac die. Cum Martyrologio Romano de duobus iſtis Martyribus agendum erit die* XIV. Decembris.

DE S. SYMPHORIANO MARTYRE,

AUGUSTODUNI IN GALLIA,

COMMENTARIUS PRÆVIUS. G.C.

§. I. Vetuſtus hujus Sancti cultus, poſthuma ejuſdem gloria ex eccleſiis, miraculis & reliquiis.

B

ANNO CIRCIT. CLXXX. *Venerabilis hujus ſancti Martyris ex antiquis Martyrologiis,*

HIC *Sanctus Æduam ſive Auguſtodunum, celebrem Burgundiæ civitatem, nunc vulgo* Autun *dictam, martyrio ſuo illuſtravit, teſte S. Venantio Honorio Clementiano Fortunato, qui lib.* 8. *carmine* 4. *illum inter inclytos variarum regionum Sanctos recenſet hoc pentametro:* Auguſtoduno Symphoriana venit. *Antiqua Martyrologia Hieronymiana paſſim de hoc generoſo Athleta meminerunt, & Uſuardus eumdem hodie annuntiat his verbis:* Eodem die Auguſtoduni, ſancti Simphoriani, tempore Aureli imperatoris, qui eum idolis ſacrificare nollet, primo verberibus affectus, deinde carceri mancipatus, ad ultimum exſo capite martyrium conſummavit. *Uſuardus hæc ad apicem ex Adone tranſcripſit, ſi excipias nomen imperatoris* Aureliani *ab Adone expreſſum, pro quo Uſuardus nomen* Aurelii *recte ſubſtituit, ut ex infra dicendis apparebit.*

& ex veteri liturgia Gallicana

2 *Antiqua hujus ſancti Martyris veneratio confirmatur ex forma Miſſæ, quæ ante annos mille apud Gallos in uſu erat, & quam Mabillonius* C *lib.* 3. *Liturgiæ Gallicanæ pag.* 280. *& ſequenti ex Miſſali Gothico edidit in hunc modum:* Sacratam myſteriis cæleſtibus diem ad officium devotionis noſtræ ſollemnitatis ingreſſi, Fratres dileſtiſſimi, laudemus Dominum in Sanctis ſuis, eumque in beatiſſimi Sinfuriani martyris honore veneremur, agentes ei gratias pro triumphis ejus & gloria; quem adverſus corporis infirmitatem pœnarumque hævitiam, Spiritus fortitudine dimicantem, ſpei viribus roboravit, muro credulitatis inelusit, ſuecesſuque victoriæ ad præmia immortalitatis invexit. Oremus quoque, ut nos in hoc ſeculo, etſi non pari agone certantibus, ſimilis fortitudo non deſinat; & ſicut illum exhortatio piæ matris extulit ad peragendam certaminis hujus victoriam, ita nos Catholicæ fides Eccleſiæ irreprehenſibiliter cuſtodita, perducat ad veniam, provehat ad coronam. Per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum.

ſive Miſſali Gothico-Gallicano, ſ.

3 COLLECTIO SEQUITUR. Sanctorum omnium glorioſa proteſtio, Deus, qui beato martyri tuo Sinſuriano auxilium non negaſti, & per iniqua mortis ludibria ad hanc gloriam vocare dignatus es, præſta, ut ſimiles nos fides martyrio copulet, quos tempus paſſionis in ſtadio non reliquit; ſe ſicut illum iter durum & ſcopulo- E ſum per æruminas paſſionum paradiſo conlocavit; ita nos præſentium voluptatum contemptus.... Per Dominum noſtrum. COLLECTIO SEQUITUR. Recitatis nominibus offerentium, Fratres cariſſimi, omnipotentis Dei miſericordiam deprecamur, ut plebi, quæ in honore beati Sinfuriani martyris vota reddit altaribus, divinæ credulitatis infundatur affectus, ut ejus adminiſtratione firmentur, qui Martyris meritis non junguntur; ac ſicut ille poſt carceris ſepes, poſt pœnarum ligamina, poſtque famis inediam, æternitatis gaudia infinita perfruitur; ita defunctorum animæ, laxatis inferni preſſuris, Abrahæ patris gremio conloccentur. Quod ipſe præſt. dignetur, q. COLLECTIO AD PACEM. Largitor bonorum omnium, Deus, qui inter illas Martyrum ſplendentium nivea fide caterva, toto orbe terrarum gratia coruſcante diffuſa, pretioſum peculiaremque nobis beatum Sinfurianum martyrem indulſiſti; largire cotidianis ſupplicum tuorum votis, ut in cujus feſta devoto exultamus trepudio, ejus in poſterum conſortio conjungamur; F hominum oſculis corporalibus, ſpiritualibus alligari mereamur affectibus. Per,

ubi etiam aliqua ejus geſta enarrantur.

4 IMMOLATIO MISSÆ. Dignum & juſtum eſt, æquum & ſalutare eſt, nos tibi in honore beati martyris tui Sinſuriani laudum hoſtias immolare, Domine Deus æterne, in cujus nos ſollemnitate conforiat vel ratio manifeſta rerum, vel eruditio perfecta virtutum; qui ſplendere meruit non ſolum terrenorum claritate natalium, verum etiam ſublimitate cæleſtium virtutum; & Fauſti fulgidus genere, fauſti martyrii levatur in culmine: qui beatos patres Andochium Benignumque ſecutus, ad martyrii flagrantiam electus pervenit ad palmam; qui dum afflictionem ſequitur præſentium, inſtructionem effecit poſterorum: & materno conloquio pietate transfertur ad præmium, cui ei inſinuatur non debere mortem metuere, quia Martyribus vita non tollitur, ſed mutatur. O admiranda gratiarum fides! quæ de beato filio vitam glorioſo exultat affectu, & quæ lugere credebatur, gaudere cognoſcitur; ſecura de regni rui præmiis, filium exhortatur eum ingenti lætitia, ſcientes morientes in Chriſto vivere, &

amiſſam vitam, eo reſtaurante, recipere. Digne ergo hic honoratur *in* nomine tuo, qui te honoravit in ſanguine ſuo; qui pro te afflictus eſt in ſuppliciis, per te glorificatus eſt in ſepulcro; qui te honoravit *in* gladio, tecum regnat in cœlo; qui per anguſtiam præſentium tribulationum pervenire meruit ad amplitudinem cæleſtium gaudiorum, per Chriſtum Dominum noſtrum. Per q. *In hac veteri Miſſa referuntur aliqua* S. Symphoriani *geſta, quæ ex Actis ipſius infra clarius intelligentur.*

Auct. G. C.

Varia ecclaſia

5 *Interea colligemus nonnulla, quæ ad poſtbumam hujus ſancti Martyris gloriam ſpectant, & quibus annumerari poteſt templum, quod S. Euphronius medio circiter ſeculo quinto in honorem ipſius conſtruxit, ut S. Gregorius Turonenſis in Hiſtoria Francorum lib. 2. cap. 15. teſtatur his verbis:* Eo tempore & baſilica B. Symphoriani Auguſtodunenſis martyris ab Euphronio presbytero ædificata eſt. Et ipſe Euphronius hujus deinceps urbis epiſcopatum fortitus eſt. *Acta hujus ſancti præſulis Auguſtodunenſis die* 11. *Auguſti, ſive tomo* 1. *iſtius menſis pag.* 227. *&* 228. *uti cumque illuſtravimus. Apud eumdem S. Gregorium Turonenſem lib.* 8. *Hiſtoriæ Francorum cap.* 30. *invenimus alterum* S. Symphoriani *templum, quod ſeculo ſexto in Arvernia exſtabat, & in quo rex Gunthchramnus ſolemnitatem hujus Martyris celebravit. Præterea ſanctus ille Franciæ hiſtoricus in libro de Gloria confeſſorum cap.* 80. *meminit de* baſilica S. Symphoriani, quam memoratus pontifex (*nimirum Probianus epiſcopus Biturienſis*) fabricaverat ante conſpectum muri Biturigi.

B

In honorem S. Symphoriani exſtructa,

6 *Non dubitamus, quin in Gallia ad honorem hujus ſancti Martyris extructa fuerint plura templa vel ſacella, quorum notitia ad nos non pervenit. Sulem Ruinartius in Admonitione ad Vitam* S. Symphoriani *inter Acta Martyrum ſincera pag.* 68. *duas ultra ipſius eccleſias nobis indicat hoc modo:* Cellula, in qua B. Symphorianum ſepultum fuiſſe Acta memorant, poſt aliquod tempus in celebrem baſilicam mutata eſt; cui eum monaſterium fuiſſet adjunctum, abbas præfuit ſanctus Germanus, qui, teſte Venantio Fortunato in ejus Vita, tanta devotione erga hunc beatiſſimum Martyrem ferebatur, ut ſingulas fere noctes, quamdiu Auguſtoduni manſit, prope ejus ſepulcrum tranſigeret. Ipſe poſtea Pariſinorum epiſcopus factus, in ejuſdem beati Martyris honorem ſacellum conſtrui juſſit, in quo, ſicut ipſe præceperat, poſt mortem ſacrum ejus corpus ſepultum eſt, exſtatque etiam nunc inferiori majoris baſilicæ noſtri monaſterii ſancti Germani a Pratis parti adhærens verſus meridiem. Eccleſiam quoque ſub nomine S. Sinfuriani ſeu Symphoriani in pago Meldenſi exſtitiſſe ſub prima regum noſtrorum ſtirpe, patet ex Ermentrudis teſtamento, quod ab eodem Mabillonio in appendice libri de Liturgia Gallicana vulgatum eſt.

C

miraculo ſpectans,

7 *Etiam ad poſtbumam* S. Symphoriani *gloriam ſpectat inſigne miraculum, quod Gregorius Turonenſis in Opere de Gloria martyrum lib.* 1. *cap.* 52. *ita narrat:* Symphorianus martyr apud Auguſtodunenſem urbem martyrium conſummavit. De loco autem illo, ubi gladio percuſſus eſt, & ſanguis ejus effluxit, quidam religioſus tres lapillos cum ipſo ſanguine levavit, & in capſa argentea reconditos in eccleſiam ligneis conſtructam ſabulis apud Thigenum caſtrum urbis Arvernæ in altari ſancto locavis. Tempore autem, quo Theodoricus rex Francorum regionem illam evertit, hoc caſtrum ab haſtibus incendio conematur. Cumque ab aliarum domorum exuſtione domus Dei, quæ, ut diximus, ligneis erat tabulis fabricata, igni adprehenſa conſumeretur, populi plangentes dicebant: Utinam vel beatæ reliquiæ non periiſſent. Interea cum prunarum magnus eſſet de incendio acervus effectus, ſubito Aquilone flante atque urente, vehementer favillæ ab incendio reliquæ per diverſa jaciuntur; & ecce capſa illa argentea illæſa reſulgens, tamquam ſidus prælarum apparuit. Colligentes autem eam, qui tunc aderant, clerici requirentes, nihil de beatis pignoribus diminutum reperientes, mirati ſunt inter tam valida incendia ſpeciem tam tenuem ſic fuiſſe ſalvatam; *in* qua, ut ita dicam, non ſolum hæc, ſed etiam mille libræ argenti aut ferri potuiſſent ſine mora diſſolvi. Vere magna ibidem virtus apparuit, quæ populum ad Dei cultum & honorem ſui nominis roboravit, qui, facta deinceps alia in eodem loco baſilica, ſanctas reliquias in altari poſuerunt.

D

E

interceſſione ejuſdem Martyris patrata;

8 *Petrus Louvetus in Hiſtoria Bellovacenſi lib.* 3. *cap.* 16. *Gallice narrat tria miracula, quæ ſeculo decimo per interceſſionem* S. Symphoriani *prope Bellovacum contigerunt. Excerpſit autem illa ex Ms. codice Latino monaſterii* S. Symphoriani, *quod non procul ab urbe Bellovacenſi ſitum eſt. Si Latinum iſtius Ms. codicis apographum nobis ad manum eſſet, forſan in eo plura hujus Martyris miracula reperiremus, & illa fideliter typis ederemus. Cum igitur hoc nobis deſit, ſumma trium iſtorum miraculorum capita dumtaxat indicabimus. Primum* S. Symphoriani *beneficium collatum eſt cuidam pauperi, qui per annum paralyſi laboraverat, & delatus ad ſacellum ſancti Martyris ſtatim perfectam ſanitatem impetravit. Alterum obtigit cuidam cæco, qui firmiter ſperabat, ſe interceſſione* S. Symphoriani *illuminandum eſſe. Deductus itaque ad eccleſiam ſancti hujus Martyris, ſuſis precibus, cum ſtupore multorum civium Bellovacenſium viſum ſubito recuperavit. Tertium Sancti beneficium expertus eſt juvenis quidam agricola, qui ſacro igne afflictus, poſt magnos trium dierum dolores in ſacello* S. Symphoriani *integram ſanitatem obtinuit. Si quis alius hujus Sancti miracula aut beneficia noſſe cupit, adeat Vitam S. Germani epiſcopi Pariſienſis, quæ ad diem* XXVIII. *Maji illuſtratur eſt, ut hic actum nolumus. Nunc de ſacris ejus reliquiis memorabimus pauca, quæ ad notitiam noſtram pervenerunt.*

F

& ſacra ejus reliquiæ Rhemis

9 *Haud dubie ſacra hujus Martyris oſſa olim communicata ſunt variis eccleſiis ac monaſteriis, quæ ab ipſo nomen traxerunt. Certe Rhemis conſervantur aliquæ ipſius reliquiæ, quemadmodum Marlotus tomo* 2. *Hiſtoriæ Rhemenſis lib.* 2. *cap.* 21. *ſive pag.* 241. *probat ex ſequenti inſtrumento:* Univerſis præſentes litteras inſpecturis nos Hugo de Cantu-Merulæ, miles domini regis, ballivus Kadrellenſis pro domino Comite Claromontenſi, cuſtoſque ſigilli ejuſdem *in* prædicta ballivia Kadrellenſi & in caſtellania Cavæ-Rupis conſtitutus, ſalutem in Domino. Noverint univerſi, quod nos ad inquiſitionem & inſtantiam dilecti conſanguinei noſtri, magiſtri Guillelmi de Perreciaco, clerici domini regis, Canonici ſancti Symphoriani Remenſis, attendentes quod devotio-

votionem, quam erga dictam eccleſiam S. Symphoriani habebat dictus Guillelmus, eidem de reliquiis S. Symphoriani, videlicet unum fruſtum de oſſibus dicti Sancti, ad opus dictæ eccleſiæ Remenſis conceſſimus & tradidimus, ſperantes, quod in dicta eccleſia meritis & iorerceſſione prædicti Martyris, ſuffragante Domino, univerſa plebs fidelium adjuveret. In cujus rei teſtimonium præſens inſtrumentum prædicto magiſtro Guillelmo tradidimus noſtro ligillo rnboratum. Datum die Lunæ ante feſtum ſancti Michaelis archangeli anno Domini MCCCI. præſentibus Hugone Leoboldi de Paredo presbytero notario publico dictæ balliviæ, domoo Guillelmo Choat presbytero & dicto Viant de Chamberlin, in præmiſſis vocatis & rogatis.

aliiſque locis conſervata

10 *Apud Ægidium Gelenium in Opere de Magnitudine Coloniæ Agrippinenſis pag.* 267. *inter alias Sanctorum reliquias in bierotheca vigeſima ſexta ſit mentio* de S. Symphoriaoi martyris eoſta. *Rayſſius autem in ſuo Hierogazophylacio Belgico enumerat ſacrum theſaurum eccleſiæ cathedralis Atrebatenſis, ubi pag.* 305. reliquiæ ſanctoeum Simphoriani & Leodegarii martyrum *recenſentur. Laudatus Belgicarum reliquiarum collector ibidem pag.* 452. *in Carthuſia Ruiſenſi ad ripam Moſæ aſſignat* oſſa ſanctorum martyrum Simphoriani, Sebaſtiani, Smaragdi, Valentini & Vincentii. *Neſcimus, utrum hæ reliquiæ ad hodiernum* S. Symphorianum *pertineant, eo quod plures ejuſdem nominis martyres exſtiterint. Si itaque eccleſiæ iſtæ exiſtiment, ſe poſſidere reliquias hujus celeberrimi Martyris Auguſtodunenſis, poſſeſſionem ſuam clariſ ac ſolidis documentis probare non graventur.*

poſtulatum ejuſdem gloriam declarant.

11 *Auguſtinus Lubin in Tabulis geographicis ad Martyrologium Romanum pag.* 41. *aſſerit, corpus* S. Symphoriani *hodierno* Crolium (*eſt parva urbs diœceſis Bellovacenſis, quæ vernacule* Creil *appellatur*) *delatum, & ibidem in eccleſia collegiata conditum fuiſſe. Sauſſayus in Martyrologio ſuo Gallicano ad diem* XXII. *Auguſti de illa tranſlatione etiam meminit, & deplorandam ſacri hujus theſauri jactarom explicat, dum elogio* S. Symphoriani *ibidem ita finem imponit:* Cujus corpus eum examine in agro feris expoſitom jacerer, pii viri latenter ſubmoventes, ad fontem, qui extra publicom campum eſt, detulerunt, condideruntque eum aromatibus in parva cellula, e qua micaria deinde gloriæ divinæ lumina ethnicos ſtupore multo percelluerunt, ſanitatum beneficiis cumularunt fideles, Martyrem beatum magna virtutis & gloriæ celebrirate illuſtrarunt. Ceterum glorioſi ipſius Athleræ corpus deinde ad oppidum Belvaecenſis dimœceſis delatum, inque collegiata eccleſia de Crolio in monimentum pietatis collocatum hæretici, aviiæ pietatis inſignia delere nitentes, Sanctoſque, quorum religionem deſeruerunt, immani odio (poſtquam a Chriſto in cælum puri illorum ſpiritus aſſumpti ſuni) in eorporum reliquiis perſequentes, impie flammis injectum in cineres converterunt, cineres in auras diſſipaverunt. *At uterque ille ſcriptor tempus & occaſionem hujus tranſlationis ſiles, & neuter iſtas* S. Symphoriani *reliquias Crolium translatas diſtincte deſcribit. Hinc merito dubitamus, an hæretici maximam harum reliquiarum partem in cineres redegerint, quantumvis illæ generali corporis nomine appellentur; adhuc enim Pariſiis in parochiali* S. Symphoriani *eccleſia portes aliquot oſſium ejus*

conſervari dicuntur. Jam ad tempus martyrii & Acta ejuſdem ſancti Pugilis examinanda progredimur. AUCT. G. C.

§. II. Sancti Acta, commune eruditorum de iis judicium, veroſimile martyrii tempus aſſignatum, & ſcrupulus Tillemontio exemptus.

Ruinartius edidit Acta hujus Sancti.

Ruinartius inter Acta Martyrum ſincera & ſelecta Pariſienſis editionis pag. 67. *in admonitione ad Vitam* S. Symphoriani *ſic præfatur:* Ioveoimus Acta B. Symphoriani in pluribus Mss. eodicibus, etiam antiquiſſimis, ſed *in* duobus tantummodo ſincera & pura, quorum unus eſt abbatiæ Conchenſis prope Ebroicas in Normannia; alter vero in ooſtra bibliotheca ſancti Germani a Praris aſſervatur. Eorum opera ſtylum & verba, quæ paſſim ſurius mutaverat, ad primigenium ſtatum revocavimus; ſicque ea Acta, quæ Baronius ſincera judicavit, collata cum Mombritio, ejuldem Barnnii fragmentis, ac codicibus manuſcriptis etiam iis, in quibus interpolata habentur, proferimus; quæ eadem eſſe non dubitamus, quæ a Gregorio Turonenſi libro de Gloria confeſſorum cap. LXXVII. laudata ſunt. *Gregorius Turonenſis quidem occaſione S. Simplicii epiſcopi Auguſtoduneuſis loco proxime citato innuit, ſe quædom* S. Symphoriani *Acta vidiſſe; ſed non exprimit, qualia iſta fuerint, ut potet ex ſequentibus illius verbis:* Ferunr, etiam in hac urbe ſimulaerum fuiſſe Berecynthiæ, ſicur ſancti martyris Symphoriani paſſionis declarat hiſtoria. *Hinc nondum ſcimus, utrum ſanctus ille hiſtoricus primigenia, an vero interpolata iſtius Martyris Acta præ oculis habuerit; nam Tillemontius tomo 3. Monument. eccleſ. pag.* 609. *negat, primigenia eſſe* S. Symphoriani *Acta, quæ Ruinartius edidit, & tamen ex conjecturis quibuſdam judicat, eadem circa medium ſeculi quinti conſcripta fuiſſe.*

quarum variabilitatem apographis

13 *Quidquid ſit de iſto Tillemontii judicio, nos enumerabimus aliquot alia Actorum exemplaria, quæ ex variis locis accepimus. Inter illa primum locum obtineret iſtud, quod in antiquo Muſeo noſtri codice ſignato ✠ Ms.* 74. *exſtat, niſi poſtrema ſui parte mutilum foret. Media autem Actorum pars in illo codice (reliqua deſiderantur) cum editione Ruinartiana convenit. Alterum apographum deſumptum eſt ex Ms. Andomarenſi, quod integrum eſt, & ad editionem Ruinartianam proxime accedit. Tertium accepimus Trevirris ex codice S. Martini, quod cum Ms. Manivsiano ejuſdem urbis collatum eſt, & quod ab aliis jam relatis propter ſolum ſcribendi methodum & amplioremphraſin differt. Chiffletius ad Majores noſtros miſit quartum eorumdem Actorum apographum, ex variis Mss. Burgundicis collectum, cujus initium ab omnibus hactenus recenſitis diſcrepat: nam in illo baptiſmus & pia pueritia* S. Symphoriani *memorantur, dum reliqua cum vulgatis Actis fere concordant.*

in quibus poſtrema duorum exemplarium

14 *Attamen hnic ultimo apographo conſonat codex octogeſimus primus regiæ Sueciæ, cujus exordium ſic habet:* Sub Aureliano imperatore eum adverſus Chriſtianum nomen perſecutionis dira procella detonaret, atque ipſe ob iſtius ſceleris cauſam pene totam Galliam pervagarer, & ad delendam legis Cathnlicæ religionem imperii ſui decreta converteret, tandem ad Senonum civita-

A rem profectus ad depopulandos ubique, quos reperire poterat, Chriſtianos, ſale in Æduorum finibus ſpiritu nequitiæ exactus applicavit. Erat tunc in Auguſtodunenſi urbe Fauſti nobilis viri filius, nomine Symphorianus, Chriſtianæ familiæ litteris inſtitutus bene & moribus, ita ut primævæ indolis gerens annos, (ſenum vitam anticiparet.) Puer triennem atque in annis infantiæ conſtitutum a ſupervenientibus divinæ legis cultoribus, id eſt, Benigno, Andochio & Thyrſo Chriſtianum fieri petiit, eumque mox cum matris familiæ comitatu ſub ejuſdem religionis nomine baptizari rogavit; cujus illi petitionibus annuentes, baptizatum ſanctæ Trinitatis nomine puerum reddiderunt, cui ſanctus Benignus divinis rebus baptizator exſtitit; beatus vero Andochius ei de lacri fonte ſuſceptor advenit. Quibus rite peractis, ſacriſque myſteriis Domini celebratis, cœpit ſupranictus Puer veraciter in Chriſto credere, & in divinæ legis ſtudiis permanere.

Auct. C. C.

al. alii differt.

15 Cumque in antedictos Dei cultores nequiſ- B ſimus imperator nequitiæ ſuæ pœnas exerceret, eoſque martyrii coronatos in loco, qui dicitur Sedelocus, ſpiritu viventes, corpore tantum mortuos reliquiſſet, illico perditionis ſuæ participem & ſacrilegæ mentis conſortem ad Auguſtodunenſem dirigit urbem Heraclium quendam profani ſpiritus conſularem, quem ita feralibus inſtruxit edictis, & profanis legibus roboravit, ut niſi quis idolis immolaret, nullum Chriſtianorum permitteret haberi ſuperſtitem. Hic itaque, ut dictum eſt, vir Dei Symphorianus eum in adoleſcentia creſcens tranſiret infantiam, & ætas feliciter auſpicata in robur virile tranſiret, tanta ſpe propoſitum animi in divinitatis amore conſtituit, ut illum omnis jam boni cum ſupernis virtutibus habere conſortium meritorum admiratione judicarem: illuſtrabat enim eum cæleſtis ſapientia, & ſpiritualibus gemmis ornata ſimplicitas, & juſtum vitæ tramitem tenens, ſelici gubernatoris * defenſione ſervatus, e naufragio mundi male blandientis elapſus eſt. *Quamvis illa, quæ in hoc Actorum principio de Trajano imperatore narrantur, cum hiſtoria non cohæreant; tamen baptiſmo & ſpiritualibus* S. Symphoriani G *magiſtris hic veneratis favet antiqua Miſſa Gothica, in qua ſanctus ille Martyr* beatos patres Andochium Benignumque ſecutus *dicitur. Cum porro omnia Actorum exemplaria circa ſubſtantiam rei inter ſe concordent, excepto illo duplicis apographi principio, turſus prælo ſubjiciemus editionem Ruinartii, quæ noſtris typographis emendator, & cum variis Mſſ. codicibus ab editore collata eſt.*

v. al. gubernaculi

Tillemontius hæc Acta corripit

16 *Tillemontius tomo 3. Monument. eccleſ. pag.* 609. *& ſequentes Actis Ruinartianis aliiſque ſimilibus opponit quædam difficultates, quæ ad ſummum probant, Acta illa tribus fere ſeculis poſt martyrium* S. Symphoriani *ſcripta & nonnihil emutata fuiſſe. Facile concedimus, ea non eſſe proconſularia, ut vulgo vocantur, vel ab auctore ſynchrono exarata: nam nobis etiam non placent in iis longiora colloquia & alia ornamenta, quibus primigenia martyrum Acta carere ſolent. At putamus, ea ſaltem ex genuinis deſumpta, & poſtea parum aucta eſſe. Forſan eccleſia Viennenſis in Gallia primigeniam Actorum exemplar præ oculis habuit, cum in lectionibus propriis iſtius eccleſiæ de* S. Symphoriano *non habeantur pleraque illa, quæ Tillemontium aliiſque eruditos offendunt.*

17 *Lectiones autem iſtæ in Viennenſi Breviario anni* 1522. *fol.* 360. *recitantur hoc modo:* Sub Aureliano principe cum adverſus Chriſtianum nomen perſecutionis dira procella deſeviret, & ad delendam religionem Catholicæ legis imperii ſui decreta converteret, erat tunc in Auguſtodunenſi urbe Fauſti nobilis viri filius Symphorianus Chriſtianæ familiæ litteris bene inſtitutus & moribus, ita ut primævæ indolis florentes annos, ſenum anticipans vitam, immaculatæ mentis ſinceritate ſuperaret. Erat tunc Edua civitas antiquæ nobilitatis titulis & ſacrilegæ religionis referta cæremoniis erroris famulans: diverſis idolorum templis vanæ ſuperſtitionis amore ſerebatur. Berecynthiæ, Apollinis & Dianæ cultum ſpeciali dilectione venerata eſt. Ad Berecynthiæ matris dæmonum profanam ſolennitatem populorum multitudo convenerat, Eraclius illius temporis conſularis in eadem urbe reſidebat, ad requirendos diſcutiendoſque Chriſtianos lagaci inquiſitione. D *Lectionum ex Breviario Viennenſi deſumptarum.*

18 Symphorianus affuit, & quia ſtatuam Berecynthiæ adorare noluiſſet, comprehenſus tenatur, & Eraclio conſulari ſtatutus ingeritur. Cui ille de tribunali reſidens dixit: Nomen, conditionem deſigna. Illa reſpondit: Symphorianus dicor; Chriſtianus ſum. Judex dixit: Cur deæ matris effigiem adorare noluiſti? Symphorianus reſpondit: Paulo ante dixi; Chriſtianus ſum; Deum vivum adoro, qui regnat in cœlis. Simulacrum vero dæmonum non ſolum non adoro, verum etiam, ſi permittis, malleis illud mea auctoritate comminuo. Judex dixit: Niſi deæ matri ſacrificaveris, hodie te dilaniatum omnibus pœnis, capitalia ſententia damnatinne proſternam, Symphorianus dixit: Ego omnipotentem Deum, qui me fecit, timeo, & ipſi ſoli ſervio. Tu corpus meum ad tempus in poteſtate habes; animam vero meam non habes. Hæc ſancto Symphoriano loquente, judex iracundia ſuccenſus dixit: Symphorianus publici criminis reus, qui dira ſacrificare detrectans, majeſtatis ſacrilegium perpetravit, ſacris etiam altaribus nefariis vocibus irrogavit injurias, gladio ultore feritur, ut, dum crimina funeſta reſecantur, deorum pariter & legum vindicetur injuria. E *Lectionum ex Actorum ſynodicum*

19 Sic data ſententia, dum beatus Vir duceretur ad victimam, venerabilis mater ſua de muro ſedula illum voce commonit dicens: Nate, nate Symphoriane, in mente habe Deum tuum. Reſume conſtantiam, fili. Timere non poſſumus mortem, quæ ſine dubio perducit ad vitam. Surſum corda ſuſpende, fili. Aſpice illum, qui regnat in cœlis. Hodie tibi vita non tollitur, ſed mutatur in melius: & quamlibet anguſtus callis iter durum & ſcrupulum ærumnoſæ tribulationis indicat, hæc vita eſt, in qua percuſſorem eum proſtratus interficis. Si perduraveris hodie, nate, ad ſupernam nobilitatem felici commutatione migrabis. Sic Sanctus Symphorianus extra murorum ductus, & a perſecutore proſtratus, & a religioſis latenter inde eſt ſublatus. Sic Martyr delatus ad fontem, qui extra publicum campum eſt, & inibi in parva cellula tunc ſepultus, ſemper tamen ſe virtutibus publicavit, ita ut, gentilibus ſtupentibus propter mira dona ſanitatum, in honore maximo etiam illis temporibus haberetur. F *quæ illum & alios eruditos offendunt*

20 *Hæc Lectionum clauſula etiam in pleriſque Actis habetur, & ex ea Tillemontius locum ſupra* *nihil non parum vocis offendere.*

A *ſupra citato inſert, hæc Acta diu poſt exſtinctam gentilium ſuperſtitionem (puta medio ſeculo quinto) primum compoſita fuiſſe. Sed nobis frivolum videtur hoc ejus argumentum, cum gentiles ac alii infideles non raro venerentur ſepulcra Sanctorum, ſi ſanitatem aut alia bona temporalia conſequi ſperarent, quemadmodum in Opere noſtro ſæpius oſtenſum eſt. Sic etiam bodiedum propter eumdem finem Mahometani & hæretici adeunt prodigioſa Sanctorum ſepulcra, aut alia loca ſacra Catholicorum, ut paſſim teſtantur illi, qui peregrinationes in Oriente inſtituerunt. Non ergo tantopere mirandum eſt, ſi gentiles in honore habuerint locum, in quo videbant ægrotis ſanitatem reddi, vel alia beneficia conferri. Adde, quod Acta vel hæ Lectiones ſatis innuant, iſta miraculo tempore floremis nabuiſſe contigiſſe: nam diſerte aſſerunt, S. Symphorianum magno in honore habitum fuiſſe etiam illic temporibus, quæ expreſſio non obſcure tempora gentilitatis deſignat. Denique non dicuntur eobuiſſe S. Symphorianum venerati eſſe, ſed obſtupuiſſe propter mira dona ſanitatum, quæ fidelibus ipſum in honore maximo habentibus conferebantur, & quæ non erant adeo occulta, ut omnes ethnicos latere poſſent. Ut ut eſt, nihil meriti in his Lectionibus reprehendi poteſt præter nomen Aureliani imperatoris, de quo jam agemus.*

Quidam chronologi ſub Aureliano,

B et *Eminentiſſimus Baronius in Annalibus eccleſiaſticis ad annum Chriſti 273. nu. 2. martyrium S. Symphoriani ſub Aureliano imperatore collocat, & ibidem ad rem noſtram ita ſcribit:* Quod vero, qui ab Aureliano ſunt interfecti, dicantur a Vopiſco ſeditionis auctores: ejus criminis, nempe ſeditionis, his plane temporibus infamari ſolitos Chriſtianos, Acta Symphoriani, quæ habentur germena, ſignificant, quibus dicitur: Adfuit & Symphorianus, & cum nollet ſtatuam Berecynthiæ, quæ carpento vehebatur agminibus ſtipata populorum, per contemptum adorare, publicæ ſeditionis prætextu comprehenſus tenetur, & Heraclio conſulari offertur. *Sane non multum miramur, eruditiſſimum Baronium martyrium* S. Symphoriani *imperio Aureliani affixiſſe, cum in antiquis Martyrologiis & Actis dicatur hic Martyr ſub Aureliano paſſus eſſe,*

C *ſi excipias ſolum Uſuardum, qui nomen* Aureliani *recte in* Aurelii *commutavit, ut initio hujus Commentarii prævii monuimus.*

alii ſub Aurelio

20 *At exactiores critici contendunt, iſtud martyrium toto fere ſeculo citius contigiſſe, & illuſtriſſimus Roſqueus in Hiſtoriis eccleſiæ Gallicanæ lib. 1. cap. 27. hæc de re tradit ſequentia:* Hanc Aurelii poſtremam perſecutionem, primum populi ſeditione coortam, poſtmodum imperatoris reſcriptis decretem fuiſſe conſtat ex Epiſtola Lugdunenſium. Edicti contra Chriſtianos verba referunt Acta Symphoriani elegantiori ſtylo conſcripta, cujus hæc ipſa Aurelia perſecutione martyrium celebre fuit: non enim ad Aureliani tempore pervenire potuit, qui a Benigno baptizatus eſt. Natus autem erat annos tres Symphorianus, dum baptiſmi gratiam accepit, & quintum decimum agebat, cum patre Fauſto Benigno martyri juſta perſolvens; ac tandem anno vicesimo pro Chriſti fida paſſus eſt, ut ex Actis illorum martyrum patet. Iteque Benigno anno Chriſti CLXXVIII. ab Aurelio damnato, Symphorianum demum anno Chriſti CLXXXIII. occubuiſſe oportet.

25 *Ab hac chronologia parum differt Ruinartus Auguſti Tom. IV.*

tius, dum ante Acta S. Symphoriani pag. 68. ſic D *eadem de re monet:* Porro hujus Sancti martyrium ad annum circiter CLXXX. referimus, cum a B. Benigno ſancti Polycarpi diſcipulo baptizatus dicatur. Unde exiſtimamus imperatoris AURELII nomen pro AURELIANO in Actis debere poni. Certe in Mss. codicibus Aurelius & Aurelianus, Fabius & Fabianus, Valerius & Valerianus, aliaque ſimilia nomina impune confunduntur; quod ſexcentis exemplis probare facillimum eſſet. *Antonius Pagius in Critica ad Annales eminentiſſimi Baronii anno 272. num. 13. & Tillemontius in Monumentis eccleſiaſticis tomo 3. pag. 609. & 611. aliique viri eruditi communiter hanc Ruinartii ſententiam amplectuntur. Nos etiam probabiliorem illam opinionem ſecuti ſumus, & propterea initio Commentarii prævii in margine martyrium hujus Sancti circa annum Chriſti 180. collocavimus.* *martyrium ipſius collocant,*

24 *Sed ea occaſione contra Tillemontium formabimus argumentum ad hominem, ut vulgo dici ſolet: quamvis enim ſeverus ille criticus admittat, S. Symphorianum ſub Aurelio martyrium ſubiiſſe, tamen edictum iſtius imperatoris, quod* E *infra in Actis longioribus recitabitur, pro fictitio habet, & Aurelium numquam aliquod decretum adverſus Chriſtianos edidiſſe affirmat. Hinc non parum infirmatur fides Actorum, quæ tamen ab eruditis paſſim ſincera reputantur: nam ſi auctor Actorum iſtorum finxerit decretum imperatorium, quod numquam exſtitit, qualem fidem reliquis ejus narrationibus adjungemus? Si igitur in aliis antiquis monumentis talo decretum oſtenderimus, tutus Tillemontii ſcrupulus evaneſcet. Id autem ſic probare conabimur.* *& ea occaſione,*

25 *Imprimis Melito Sardianus epiſcopus Aure-* *aliaſque aliquot exemplis,*
lio imperatori obtulit apologiam pro Chriſtianis, in qua apud Euſebium lib. 4. Hiſtoriæ eccleſiaſtica cap. 26. hæc leguntur: Quod enim numquam antea factum fuerat, perſecutionem nunc patitur piorum hominum genus, NOVIS per Aſiem DECRETIS exagitatum. Impudentiſſimi namque delatores & alienarum opum cupidi ex IMPERIALIBUS EDICTIS occaſionem nacti, palam diu noctuque graſſantur, ſpoliantque homines innoxios. *Hæc referri non poſſunt ad antiqua decreta Romana, quorum Cicero lib. 2. de Legibus meminit, & quibus omnis religio peregrina prohibebatur: nam Melito apud imperatorem expreſſe conqueritur, Chriſtianos novis decretis exagitari. Hoc teſtimonium adeo evidens eſt, ut ipſe hypercriticus Elias du Pin in nova Bibliotheca ſcriptorum eccleſiaſticorum tomo 1. apud nos pag. 62. aſſerat, Melitonem in hac apologia ſive ſupplici libello ab imperatore Aurelio petiiſſe, ut cæptam perſecutionem ſiſteret revocando edictum, quod adverſus Chriſtianos promulgaverat.* F

26 *Præterea Tillemontius tomo 2. Monument.* *locum ſecundum Tillemontii examinamus.*
eccleſ. pag. 400. & ſequente martyrium S. Juſtini philoſophi ſub imperatore Aurelio collocat, & ibidem ac pag. 657. Acta illius fuiſſe affirmat. Attamen in his ipſis Actis, quæ Tillemontius tantopere laudat, pluries fit mentio de edicto imperatoris, Hoc liquet ex verbis, quibus apud laudatum Ruinartium pag. 43. Ruſticus præſes S. Juſtinum ita alloquitur: Age, eſto diis ipſis obediens, & imperatoris EDICTIS. *Deinde circa finem Actorum ibidem pag. 45. memoratus præfectus adverſus S. Juſtinum & ſocios hanc ſententiam pronuntiat:* Qui diis ſacrificare, & impe-

A ratoria EDICTO parere noluerunt, flagello cæſi
AUCT. ad capitalem pœnam abducantur, quemadmo-
G. C. dum leges præcipiunt. *Illud atque erat edictum Aurelii imperatoris, ſub quo S. Juſtinus philoſophus palmam martyrii obtinuit, ut Tillemontius fatetur. Hæc mihi ad diſſipandam Tillemontii ſcrupulum ſufficere videntur. Si quis tamen cupit plura, conſulat Honoratum a ſancta Maria Carmelitam in Animadverſionibus ad regulas & uſum Criticæ, diſſertatione 4. art. 10. ſive tom. 2. ibus Operis Gallici pag. 58. & ſequentibus, ubi hanc rem fuſius tractat, & omne Tillemontio effugium præcludit. Jam tantummodo ſupereſt, ut editionem Ruinartianam recudamus ac conſectis annotationibus illuſtremus.*

VITA

Ex Actis martyrum ſinceris & ſelectis, quæ Ruinartius anno 1689. Pariſiis edidit, cum aliis Mss. codicibus collata.

B

Sanctus adoleſcens

SUb Aureliano *a* principe, cum adverſus Chriſtianum nomen perſecutionis diræ procella detonaret, & ad delendam religionem Catholicæ legis imperii ſui decreta *b* converteret, erat tunc in Auguſtoduncnſi urbe Fauſti nobilis *c* viri filius, nomine Symphorianus, Chriſtianæ familiæ, litteris bene inſtructus & moribus, ita ut primævæ iodolis florentes annos, ſenum anticipans vitam, immaculatæ mentis ſinceritate ſuperaret.

a
b
c

Auguſtodunum pizum urbem egreſſus

2 Hic itaque cum in adoleſcentiam erelcens, tranſiret ab infantia, & jam ætas ſeliciter auſpicata in robur virile migraret; tantam ſpem circutum ſuarum omnibus feci, ut illum jam omnes boni eum ſupernis virtutibus habere conſortium, meritorum admiratione judicarent. Illuſtrabat namque eum cæleſtis ſapientia & ſpiritualibus gemmis ornata ſimplicitas: & juſtum vitæ tramitiem tenens, felicis gubernaculi deſenſione ſervatus, naufragium male blandientis ſæculi elaplus eſt.

C

& ſtatuam Berecyn thiæ venerari nolens,

3 Erat tunc Ædua civitas antiquæ nobilitatis, titulis & ſacrilegæ religionis referta ceremoniis, atque errori gentilium famulans, diverſis idolorum templis, & vanæ luperſtitionis amore tenebatur. Nam Berecynth æ *d*, Apollinis, & Dianæ cultum ſpeciali dilectione venerata eſt. Itaque ad Berecynthiæ matris dæmonum profanam ſolemnitatem e populorum multitudo convenerat. Heraclius illis temporibus vir conſularis in eadem urbe reſidens, ad inquirendos diſcutiendoſque Chriſtianos ſagaci inquiſitione ſollicitus erat: cui S. Symphorianus affuit. Qui cum ſtatuam Berecynthiæ, quæ carpento portabatur agminibus ſtipata populorum, deſpectam adorare noluiſſet, publicæ ſeditionis obtentu compreheoſus tenetur, & Heraclio conſulari arguendus præſentatur.

d

e

& ſollicite examinatur

4 Heraclius vir conſularis in tribunali reſidens dixit beato Symphoriano: Nomen conditionemque deſigna. Ille reſpondit: Chriſtianus ſum; Symphorianus vocor. Judex dixit: Chriſtianus es? Quantum video, latuiſti nos: nam nominis hujus apud nos non magna profeſſio eſt. Cur deæ matris effigiem profana abuſione deſpiciens, adorare noluiſti? Sanctus Symphorianus reſpondit: Jam dixi tibi, Chriſtianus ſum. Deum verum adoro, qui regnat in cælis; ſimulacrum vero dæmonis non ſolum non adoro; verum etiam, ſi permittis, mea auctoritate, malleis illud comminuo.

D

& ab Heraclio judicatur

5 Judex dixit: Iſte non ſolum ſacrilegus, verum etiam rebellis conatur exiſtere. An bujus loci civis ſit, edicat Officium *f*. Ex Officio dictum eſt: Hine eſt, & quidem nobilis familiæ. Judex dixit: Jocaris tibi, Symphoriane, gloriolæ indolis. Hoc tibi ſub ambiguo fama cœpia ſuadere mendacium: Ignoras forſitan, quod principum noſtrorum ſcita ſanxerunt? Officio recitante pandatur. Ex Officio recitatum eſt. Aurelianus imperator omnibus adminiſtratoribus ſuis atque rectoribus. Comperimus ab his, qui ſe temporibus noſtris Chriſtianos dicunt, legum præcepta violari. Hos comprehenſos, niſi diis noſtris ſacrificaverint, diverſis punite cruciatibus, quatenus habeat diſtrictio prolata juſtitiam, & in reſecandis criminibus ultio terminata jam finem.

rectus judicio

f

E

mortis metu

6 Lectis imperatoris præceptionibus, judex dixit: Quid ad hoc, Symphoriane, reſpondes? Numquid poſſumus hæc decreta convellere? Duplex tibi crimen impenditur. Videris & pro deorum deſpectione ſacrilegium perpetrare, & pro legum abuſione contemptor exiſtere. Unde niſi præceptis ſatisfeceris, hæc omnia ſanguinis tui placabit effuſio. Sanctus Symphorianus reſpondit: Numquam ego hanc imaginem niſi diabolicæ perſuaſionis inſauſtum ſimulacrum & publicæ perditionis exſecrandum dæmonem judicabo. In chaos ſemper ſemita vergente * collabitur, quiſquis Chriſtianus, damnatus paſſionibus deteterioris vitæ mala retrorſum converſus reſpexerit: ſtatimque per devium gradum ſemita exorbitante jactatus, & parati muneris gratia deſtitutus, antiqui hoſtis retibus patet. Deus noſter ut ovvit remunerare merita, ita novit puoire peccata. Nomini luo obedientes vivificat, rebelles interficit; in cujus confeſſione firma ſtabilitate duranti, tutum mihi (magis) eſt ſempiterni Regis tenere portum, quam mortiferum diaboli ſævientis intrare naufragium.

** al. urgente*

F

idololatrorum cultum exſecratur

7 Ubi vidit judex ſanctum Symphorianum juſſionibus ſuis non præbere famulatum, juſſit eum a lictoribus cædi, & carceri mancipari, quem cum poſt comperendinatis diebus præſentare ſuis juſſiſſet obtutibus, producebatur e tenebris filius lucis; de illo veſtibulo ſeralis ergaſtuli, cum æterno Rege ſemper in æternitate victurus. Arctiores nexus liventium lacertorum macie cutis attenuata laxaverat; & dum animum ſuum ad ſupernæ gaudia alacritatis attolleret, inter beata ſupplicia non fuit minus conſumpſiſſe ſanguinem, quam fudiſſe.

ſed cum nec blandientis

8 Tum judex: Quantum rectius faceres, Symphoriane, ut immortalibus diis ſerviens, muneratum te ex ærario publico *g* nobilis militiæ ſplendor attolleret. Qui niſi hodie venerandum deæ matris ſimulacrum genu proſtratus adoraveris; Apollinis quoque & Dianæ ſublimium numinum te cultorem venerabundum declarare *h*. Quapropter, ſi vis, ſeris redimire jubemus altaria; thure, odoribuſque incenſi ſacrificia digna diis ſolve. Symphorianus dixit: non debet judex, cui commiſſa res publica eſt, frivolis verborum

g

h

ſermo-

A fermocinationibus ſubjacentem * proferre ſententiam. Si periculoſum eſt non quotidia ad profectum animæ aliquid addere, quanto periculoſius eſt a ſalute diſcedentem in ſcopulis peccatorum naufragio rollidi?

* al. jacentem

9 Judex ait: Sacrifica diis, ut poſſis palatii honoribus perfrui. Symphorianus reſpondit: Judex tribunal ſuum pollutt, qui gladiis legum glutinatur * in publico, animæque ſuæ perpetuæ ralamitatis mortem affert, & vita ejus perennis opprobrii maledictis proſcinditur. Nos vitam, quam Chriſto Inluturi ſumus ex debito, quidni ex voto ſolvamus? Sera pœnitudo eſt ſub judicis timuiſſe conſpectum: munera enim veſtra ſucati mellis permixta dulcedine, mala credulis mantibus venena parturiunt; divitiæ vero noſtræ ſemper in Chriſto ſunt, quas non caduca per tempus vetuſtas, diuturnitatis ipſius labefactatione corrumpit. Cupiditas autem veſtra omnia habendo nil poſſidet, quæ diaboliris delegata * facultatibus, infelicis lucri cupiditatibus delinitur. Nobis vero nihil in hoc mundo aufert humanæ fragilitatis lapſura conditio. Gaudia veſtra inſtar vitri ad ſolis ſplendorem crepantis diſſiliunt. Quidquid finis interimit, calus involvit, cum æternam mundi vertiginem * rapax tempus obducit. Solus Deus noſter beatitudinem vindicat. Hujus gloriæ exordium, quia non fuit conſcia rerum, neſcit antiquitas, hujus terminum, quia non erit, noſſe non poterit ſeries invetarata ſeculorum.

ante missis,

* al. lacerabatur

* al. divulgata

B

* al. virtutem

10 Judex dixit: Nimium diuque *, Symphoriane, te de neſcio cujus Chriſti magnitudine diſputantem, patientiæ meæ tenore luſtinui. Niſi matri deæ ſacrificaveris, hodie te dilaniatum omnibus pœnis, capitalis ſententiæ damnatione proſternam. Symphorianus dixit: Ego omnipotentem Deum, qui me fecit, timeo; & ipſi ſoli ſervio. Tu vero corpus meum ad tempus in potaſtate habes; animam vero meam non habes. (At nunc non in idoli hujus cultu portentoſam attende ſuperſtitionem veſtram, quod tu ad opprobrium & exitium tuum venararis: in cujus ſacris exciſas corporum vires caſtrati adoleſcentes infauſtæ imagini exultantes illidunt, & exſerrandum ſacinus pro grandi ſacrificio ducitis, ſacrilegi ſacerdotes, ut quod immane ſcalus eſt religionis prætextu veletur. Ubi perſtrepentes buxos & tibias, fanatici furoris inflati inſania, ubi cymbala pulſat rorybantes. Apollinem vero iſtum, quis neſciat apud Amphryſum fluvium Admeti regis fuiſſe paſtorem? Qui voluptatum ſuarum illecebras recolens, laureas diligit ſertis coronas. Ubi per implicitas ambages mugiente tropidum * ſpecu diaboliras voces, ubi frequenter deceperit, dicitur aliquoties vera cecinifſe. Dianam quoque dæmonium eſſe meridianum, Sanctorum induſtria inveſtigavit, quæ per rompita currens, & ſilvarum ſecreta perluſtrans, incredulis hominum mentibus zizaniæ tribulos ſceleris ſui arte diſſeminat, Triviæ ſibi cognomen, dum triviis inſidiatur, obtinuit *i*.)

* al. diu se a professione fidei Christianæ avocari posse

C

* al. utipodum

11 Hæc ſancto Symphoriano loquente, judex furore luccenſus dixit: Symphorianus publici criminis reus, qui diis noſtris ſacrificare detrectans majeſtatis ſacrilegium perpetravit, ſarris etiam altaribus irrogavit injurias, gladio ultore feriatur; ut dum criminis funeſta relecantur, deorum pariter & legum vindicetur injuria. Sic data ſententia, beatus Vir Dei ducebatur ad victimam. Venerabilis autem mater ſua, de muro nota illum voce commonuit direns: Nate, nate Symphoriane, in mente habe Deum vivum. Reſume conſtantiam, fili. Timere non poſſumus mortem, quæ fine dubio perducit ad vitam. Surſum cor ſuſpende, fili; aſpice illum, qui regnat in cælis. Hodie tibi vita non tollitur, ſed mutatur in melius. Hodie, nate, ad ſupernam vitam feliei commutatione migrabis *k*.

capitali sententia damnatur;

D

EX IMPRESS.

k

mortem eorum ad martyrum exhortatur.

ta Sic ſanctus Symphorianus extra murum ductus, a percuſſore proſtratus eſt. Purpurei ſanguinis ſui unda perfuſus, a religioſis latenter inde ſublatus eſt. Sic Martyr delatus ad fontem, qui extra publicum rampum eſt, & ibi in parva cellula ſepultus, ſemper tamen virtutibus ſe publicavit; ita ut ipſis quoque gentilibus, ob miracula & ſanitatum beneficia ſtupentibus, in maximo honore ea tempeſtate habergtur, non longe a baſilica ſua, quæ ſtudio ſummo Antiſtitis noſtri *l* eccleſiæ cellum protulit ædificata faſtigium; fulget non uno muneris ſui ornata privilegio, patroni noſtri Symphoriani martyris referta virtutibus, qui prætervolantis vitæ naufragia, dum de diabolo triumpharet, exrlufit, defenſor factus patriæ ſuæ, dum ad veram patriam feſtinaret: apparuitque turris fortitudinis contra fariem adverſantis inimiri, quam ſanguinis ſui effuſione conſtruxit. Inexpugnabilem murum auxilia corporis ſui perennis parrocinii mediator attollit, innumeras rurationes meritorum ſuorum virtute donat. Denique per eum nobis apud Dominum Jeſum Chriſtum evidens miſericordiæ pandiur via, ut io omnium votorum plenitudinem felix aperitur ingreſſus, præſtante Domino noſtro Jeſu Chriſto, qui eſt vita omnium ſine fine Sanctorum, & regnat cum Patre in unitate Spiritus ſancti Deus, per omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

l

E

ANNOTATA.

a *Cum Uſuardo legendum eſt* Aurelio *pro* Aureliano, *ut initio & in decurſu Commentarii prævi monuimus.*

b *Quamvis hæc perfecutionis* derreta *vel* edicta *offendant Tillemontium, tamen in Commentario prævio* n. 25. *& ſequente probavimus, cum hic inani ſcrupulo venari.*

c *Hæc nobilitas confirmatur ex Miſſali Gothico, in quo dicitur hic ſanctus Martyr* ſplendere terrenorum claritate natalium ..., & Fauſti fulgidus genere.

F

d Bererynthia, *ſic dicta a Berecynthо Phrygiæ monte, ab ethnicis mater deorum vocabatur.*

e *Adhuc diu poſt hæc tempora celebris erat Berecynthiæ cultus in urbe Auguſtodunenſi: cum enim tempore Simplicii Æduenſis epiſcopi ſimulacrum Berecynthiæ per eamdem urbem circumferretur, precibus hujus ſancti Antiſtitis in terram corruit, nec ullo modo deinde moveri potuit; quo miraculo multi ad fidem Chriſtianam converſi ſunt, ut S. Gregorius Turonenſis in libro de Gloria confeſſorum cap.* 77. *narrat.*

f Officium *hic ſumitur pro miniſteriis vel eorum præcipuo, ut ſæpius alibi explicuimus.*

g *Tillemontius tom.* 3. *Monument. eccleſ. pag.* 701. *ſuſpecta habet illa Martyrum Acta, in quibus præmia promittuntur Chriſtianis. Sed ſi hæc regula critica ſubſiſtat, eportebit rejicere multa Acta genuina,* ai *Honoratus a Sancta Maria in Animadverſionibus ad regulas & uſum criticæ Diſſert.* 4. *art.* 9. *oſtendit.*

Ex impressis.

h *Hæc periodus in omnibus fere exemplaribus eſt corrupta. Tamen in apographo noſtro Audomarenſi ita legitur:* Qui niſi hodie venerandum deæ matris genu proſtratus adoraveris, Apollinis & Dianæ ſublimium ouminom venerandas odorata ſores faciemus, *Sed in hoc exemplari alia luxata ſunt.*

i *Hæc uncis incluſa in aliis quibuſdam Mſs. codicibus deſunt. Enimvero illa & alia hujuſmodi poſtmodum genuinis Actis ab amplificatore quodam ſuperaddita fuiſſe ſuſpicamur.*

k *Etiam Miſſale Gothicum hanc generoſæ matris adhortationem paucis complexum erat, ut in Commentario prævio videre eſt.*

l *Ruinartius in notis ad hunc textum obſervet ſequentia:* Is eſſe videtur Euphronius, qui teſte Gregorio Turonenſi lib. 2. Hiſtoriæ cap. 15. baſilicam S. Symphoriani adhuc presbyter adificavit. Is circa ſeculi quinti medium floruit, quo tempore ea, quæ ſequuntur, Actis B. Symphoriani adjuncta ſunt, quæ ideo in pleriſque codicibus manuſcriptis deſiderantur. *Ceterum omnia, quæ in Lectionibus leguntur, ex genuinis Actis deſumpta fuiſſe exiſtimamus.*

DE S. ANTONIO VEL ANTONINO MARTYRE

ROMÆ

G.C. B

Memoria hujus ſancti Martyris apud antiquos Martyrologos, & locus ſepulturæ.

E

SUB IMPERATORE COMMODO.

De hoc Martyre mentionem faciunt Ado, Uſuardus,

In veteri Martyrologio Romano, quod Roſweydus noſter edidit, hodie breviter memoria Antonii martyris *celebratur. Sed Ade brevem illam annuntiationem clarius explicat, dum eodem die undecimo Kalendas Septembris in Martyrologio ſuo ſic ſcribit:* Romæ, natale B. Antonii martyris, qui, cum eſſet carnifex, vidit ſtantem juvenem cum ſpongia, & detergentem latera ſanctorum martyrum Euſebii, Pontiani, Peregrini atque Vincentii, cum ſuſpenſi in eculeo cæderentur; & mox clamara cœpit: Vere Deus Chriſtus, quem hi prædicant. Fugiens occulte, a Rufino presbytero baptizatus eſt, & reverſus ad Vitellium, cum ſe Chriſtianum libere fateretur, capitis ſententia damnatus, via Aurelia, juxta formam Trajanam, undecimo Kalendas Septembris ſepultus eſt. *Uſuardus Adonem ita contraxit:* Romæ S. Antonii martyris, qui, cum ſe Chriſtianum libera fateretur, jubente Vitellio judice, capitali ſententia eſt damnatus, viaque Aurelia ſepultus. *Uſuarde conſonas hodiernum Martyrologium Romanum, niſi quod in hoc Martyr ille* Antoninus *pro* Antonio *nemineatur. Etiam in Lubeco-Colonienſi Uſuardi editione* Antoninus *appellatur, ut ad hanc diem in Auctariis noſtris Uſuardinis videre eſt.*

C

& Petrus Equilinus,

a *Petrus Equilinus in Catalogo ſuo lib. 7. cap. 94. vel ex Adone vel ex ipſis Actis S. Euſebii & ſociorum geſta ſancti Martyris hodierni breviter narrat his verbis:* Antonius martyr paſſus eſt Romæ tempore Commodi imperatoris (*hic ab anno Chriſti* 180. *poſt mortem patris ſolus imperium tenuit, & anno* 192. *ſtrangulatus eſt*) ſub Vitellio præfecto. Qui cum eſſet carnifex, & ſanctos martyres Euſebium, Pontianum, Peregrinum & Vincentium io equuleo levatos mandato præſidis laniaret, vidit juvenem ſtantem & cum ſpongia Sanctorum vulnera tergentem (de quibus infra dicetur VIII. Kalendas Septembris) qui mox converſus, & a Ruſino presbytero baptizatus, dum Chriſtum confiteretur, juſſu præfecti capitali ſententia damnatus eſt, & via Aurelia juxta forum Trajani ſepultus XI. Kalendas Septembris.

3 *Neſcio, cur Petrus Equilinus* formam Trajanam, *ſuperius ab Adone expreſſam, hic in* forum Trajani *commutaverit, cum Paulus Aringhus in Roma ſubterranea lib. 2. cap. 11. ſive tomo 1, iſtius Operis pag. 344. num. 5. de antiqua illius loci appellatione meminerit in hunc modum:* Sana in beatorum Martyrum Actis frequens admodum mentio habetur Trajanæ cujuſdam formæ, aquæ-ductus videlicet, qui inibi exſtabat. Quinimo & io perveruſto quodam lapide, & apud Publium Victorem de aqua Trajana mensio occurrit. Quocirca veriſimile nobis fit, Trajanum imperatorem bujuſcemodi aquæ-ductus, viamque cum eis pariter inſtauraſſe, iiſdemque reſtitutis, ſuum utrique oomen impoſuiſſe. Verum ipſimet Trajani aquæ-ductus alio vocabulo FORMA SEBASTIANA appellati ſunt, iiſdemque in atrium Vaticanum aqua defarebatur, quam etiam ad ſuæ naumachiæ, hortorum, ac tranſ-Tyberinæ uſum regionis Auguſtus ab Alſietino lacu, longo in urbem ſtractu deduxit; ex quo Alſiatina pariter & Auguſta aqua hæc appellata quondam fuit. *Ita ille, ſuperius agens de via Aurelia, quam etiam Trajanam cognominari aſſerit.*

qui locum ſepulturæ ejus perperam

F

4 *Floravantes Martinellus in deſcriptione urbis Romanæ pag. 327. varios aſſignat martyres, qui in via Aurelia propter fidem Chriſtianam interfecti & ibidem ſepulti ſunt*, inter quos Antonius carnifex, *inquit*, qui factus Chriſtianus, capitis ſententiam ſubivit eadem via juxta viam Trajanam. In ea ſepultus S. Petrus princeps Apoſtolorum. In eadem erat cœmeterium Calepodii, in quo ſepulti Julius ſenator, dictus Anſonius, ſanctus Calliſtus Papa; item Felicis Papæ baſilica, io qua ipſius corpus ſepultum a Damaſo presbytero, poſtquam fuerat capite truncatus juxta formas Trajanas. *Certe hic martyrii ac ſepulturæ locus a ſere Trajani multum diſtat, ut tabulam topographicam Romæ veteris inſpicienti patebit. Si operæ pretium videatur, etiam de hac forma Trajana conſuli poteſt Opus* (*præſertim pag.* 51.) *quod Raphael Fabrettus de aquis & aquæ-ductibus veteris Romæ anno* 1680. *Latine vulgavit. Ceterum de hodierno* S. Antonio *vel*

in aliam videtur commutaſſe.

Anto-

A Antonino ad *diem* XXV. *Auguſti mentio recurret in Actis ſanctorum Euſebii & ſociorum martyrum, quæ illo die, Deo favente, diſcutientur & illuſtrabuntur.* D

DE S. ANTHUSA SOLITARIA, ITEM DE S. ATHANASIO EP. ET MART., AC DUOBUS S. ANTHUSÆ SERVIS CHARISIO ET NEOPHYTO MARTYRIBUS.

TARSI IN CILICIA,

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. P.

Cultus, variæ obſervationes, Acta.

B

SUB VALERIANO. *Memoria in Martyrologio Romano,*

TArſi, ſanctorum Athanaſii epiſcopi & martyris, Anthuſæ nobilis feminæ, quam ipſe baptizaverat, & duorum ejus ſervorum, qui ſub Valeriano imperatore paſſi ſunt. *Annuntiatio eſt hodierni Martyrologii Romani ad hanc diem* XXII. *Auguſti*, a *Menologio Græcorum*; *ad quos pro aliis documentis, quæ ad Sanctos eoſdem attinent, nobis denuoque recurrendum eſt, Menologium itaque Sirleti*, Eodem die, *inquit*, natalis beatæ martyris Anthuſæ, & Athanaſii epiſcopi, qui eam baptizavit, & Chariſſimi & Neophyti ſervorum. *Menæa magna excuſa hanc de illis mentionem faciunt hac etiam die*: Memoria ſanctæ martyris Anthuſæ, & Athanaſii epiſcopi, qui eam baptizavit, & Chareſimi ac Neophyti, ſervorum ejus. *In quorum omnium honorem hi verſiculi ibidem concinnati leguntur. Et de* Anthuſa *quidem ſic, cum alluſione ad ejus nomen, quod* florentem *Latine ſonat, & ad Seleuciam, natale ejus ſolum*:

Ἀνθοῦσαν ἐν γῇ σὲ Σελευκείας ῥόδον,
Ἀνθοῦσαν ἐβράβευσε χεῖρες ἀγγέλων.

C Roſam Seleuci in urbe florentem prius,
Anthuſa, te decerpit angelica manus.

Et alibi

2 *In duobus ſequentibus de* S. Athanaſio, *etiam alluditur ad ipſius nomen*; *quod Latinis eſt* immortalis:

Ἀθανάτου χεῖρ᾽ ἐνδέχομαι ξίφει,
Καὶ ζῶσι Χριστῷ ζῶν συνέχομαι φίλοις.

Athanaſius licet enſe moriturus cadam,
Mihi Chriſti amicis vita cum viventibus.

De duobus S. Anthuſæ *ſervis ſubduntur bi duo verſus, poeta ustante, eos per ſuum martyrium e ſervis factos eſſe nobiles*:

Δοῦλοι δύο σφαδάσας ἔφυν οἱ δύο
Τῇ δεσποίνῃ, τὸν ἀνίλεων πάλαι.

Servos duos necat enſis, inveniunt duo,
Quod perdiderunt ante, nobilium genus.

Faſti Græcis

3 *In Menæo Chiffletiano hac etiam die notantur*: Ἀνθούσης, Ἀθανασίου, καὶ τῶν δύλων αὐτῆ. *Id eſt*: Anthuſæ, Athanaſii, ac ſervorum ejus, (*ſcilicet* S. Anthuſæ.) *Sed in noſtro ſupplemento Mſ. ad Menæa excuſa Sirmondo-Chiffletiano, tantum ſit mentio de* Anthuſæ elogio, *cui addi in Sirmondo indicatur*: Τελεῖται ἡ ἁγία ἀνάληψις τῆ Γεννεσχρους. Agitur Sanctæ ſolennitas in Hippoichnis. *Suſpicor hic deſignari locum Conſtantinopoli*; *quem tamen apud Cangium in Conſtantinopoli Chriſtiana baſilicas non reperi. Verum, quod attinet ad elogia*; *habent illa Sirletus, ac Menæa magna typis edita. Continent autem Actorum compendium*; *hæc vero cum poſtmodum ſimus producturi, illis deſcribendis ſupersedemus. Mora tamen noſtro in ſermonem Latinum convertemus elogium Baſilianum, cujus textus Græcus habetur ad calcem tomi primi apud nos hujus menſis Auguſti pag.* 667. *Sic ergo Latine ſonat*: E

4 Anthuſa Chriſti martyr, Valeriano imperante exſtitit, e civitate Seleucienſi natales habens, divitum quidem parentum, ſed idololatrarum filia. Illa autem Chriſti deſiderio accenſa, & parentes & domum reliquit, aſſumpriſque Chariſimo ac Neophyto ſervis ſuis, ſimulans, diſcedere ſe ad nutricem ſuam, viæ ſe dedit, quæ ducit ad civitatem Tarſenſem, baptizari volens, Angelus autem Domini rapiens Athanaſium Tarſenſem epiſcopum, in occurſum illius eum duxit in via: & quoniam deerat aqua; epiſcopus, ſuſis precibus, aquam e terra eduxit, F ipſamque ac ſervos ejus baptizavit. Deinde ad matrem reverſa, ſed non admiſſa, animum adjecit ad vitam ſolitariam, &, decurſo recte certamine, requievit. Epiſcopus vero Athanaſius, una cum Chariſimo ac Neophyto, a Valeriano comprehenſus, multoſque prius cruciatus perpeſſus, tandem capite truncatur: & ſic conſummato martyrii curſu, regnum cælorum receperunt. *Hæc, quæ ſuperius de Sanctis noſtris collegi, animadverſionibus variis illuſtranda ſunt.* *dogma*

Verba denuo ſuper annuntiationibus

5 *Obſervo itaque primo*, S. Anthuſam *in annuntiatione, quæ habetur in Menologio Sirleti, ſignari cum titulo* beatæ martyris: *quod mirum eſt*: *quod aperte pugnat cum elogio, quod ſtatim ſubditur, ubi inter alia de illa ducitur*: In eremo tribus & viginti annis cum feris converſans, & ab ipſis nutrita.., in pace Deo ipſi ſpiritum commendavit. *Hinc lapſus ille migravit in Martyrologium Romanum, cum Baronius in notis allegat* Menologium Græcorum, *Sirletianum videlicet, quo uſus eſt. Errorem vero illum clarius adoptat in Annalibus infra citandis. Eadem hallucinatio eſt in Menæis magnis excuſis*; *quam ſuſpicor tum ibi, tum alibi*

A *alibi traxiſſe originem ex eo, quod in exemplari* AUCT. J. P. *Mſ. fuerit abbreviatio hæc aut ſimilis, μρι, id eſt, μητρὸς*, matris, *non autem μάρτυρ*, martyris, *ut e contextu narrationis ſen elogii poterat ac debebat colligi. Exempla ſit noſtrum apographum Græcum Menologii Baſilii imperatoris, in quo præter alias multas abbreviationes, quæ ibi inveniuntur, eſt iſta in rem noſtram die* XXV. *Julii: Μνεία ἁγίας Ἄνθης ϗ μρὸς ϗ θυ, id eſt, Θεοῦ.* Memoria ſanctæ Annæ matris Deiparæ. *Ee, ne plura exempla inquiram, videtur Papebrochius noſter in titulo Græco, qui præfigitur Vitæ* S. Anthuſæ *noſtræ, a codice Ambroſiano a ſe deſcripta, & a nobis poſt hunc Commentarium typis ſubjiciendæ, invenisſe μρι, vel ſimile quid: nam vocem μάρτυρ, quam, inconſulto forte narrationis textu, meante primo ſcripſerat, expunxit, & ſupra illam poſuit ſua manu μητρὸς ὁμῶν*, matris noſtræ. *Qui titulus, ſi Actis credimus, Sanctæ omnino eſt conveniens, quia tot annis monaſticam vitam egit, & in ea obiit.*

Paſſorum ſanctorum. B *6 Mirum etiam mihi accidit, hunc errorem irrepſiſſe in Menologium Baſilianum, in cujus exemplari Græco integre & clare ſcribitur μάρτυς Ἀνθοῦσα*, martyr Anthuſa, *& ſtricti quidem nominis, ſicut ex noſtro textu latino, Græci interprete, ſuperius a nobis dato liquet, cum in eo dicatur* Chriſti martyr. *Hoc autem amanuenſis errore accidiſſe ſuſpicor, quia in titulo, qui eidem textui præmittitur, tantum lego in noſtro Mſ. Καὶ μνήμη ϗ ἁγίας Ἀνθούσης.* Et memoria ſanctæ Anthuſæ. *Et ſequuntur in eodem titulo iſta: Καὶ ἀξιοῖς ἀεὶν Ἀθανασίου ἐπισκόπου, καὶ τῆς αὐτῆς ἁγίας.* Et certameo S. Athanaſii epiſcopi, & ſocinrum. *Quibus diſtinguuntur iſti tamquam martyres a* S. Anthuſa, *quæ martyr non fuit; idque etiam confirmatur ex titulo, qui noſtro apographo Ambroſiano præponitur, & poſtea dabitur, quando agemus de variis Vitæ exemplaribus.*

cultus die, *7 Obſervo ſecundo, in noſtro apographo Ambroſiano aliam Sanctis noſtris aſſignari diem, nempe vigeſimam quartam Auguſti, ut colligitur ex iis, quæ ad marginem ejuſdem exemplaris adſcribuntur, μνεῖ τῇ ἁγίᾳ κδ'. Id eſt:* Menſe eodem (*Auguſto*) XXIV. *Verum quia tum in ſacris aliis Faſtis, tum præcipue in Romanis, quibus nos ſolemne conformare, annuntiantur Sancti die hodierna;*

C *hæc etiam de iis nos agimus. Quamquam, ſi fides noſtro Mſ. e bibliotheca Vaticana, quod ſignatur* Codice 1671. *quodque ſeparatim poſt Vitam* S. Anthuſæ *narrat* martyrium ſancti epiſcopi Athanaſii, qui illuminavit S. Anthuſam, *uti præfert ejuſdem martyrii inſcriptio ſen titulus; ſi fides, inquam, iſti Mſ. ὁ μὲν ϗ ἀοιδαρίας ἐτέρωθεν ἔσται ὁ μακάριος Ἀθανάσιος ὁ ἀμοιβῇ ἀγαθὸν τινὰ τῷ Θεῷ κομίζεται ϗ στεφανοῦται πολλοῖς Μαρτύρ.* Quæ Latine ſic ſonant: Hic beatus Athanaſius immortalitatis coronam in retributionem bonorum a Deo reportat decimo quinto Kalendas Martii. *Duo autem* S. Anthuſæ *ſervi poſt* S. Athanaſium *coronati, ſecundum narrationem qualemcumque certaminis eorum, quæ ex citato codice Vaticano ſequitur in noſtro apographo; quod ſic habet:* Ἐτελειώθησαν ϗ οἱ ἅγιοι Μάρτυρες σὺ Χριστῷ μηνὶ Αὐγούστῳ κδ'. Conſummati autem ſunt ſancti Martyres Chriſti menſe Auguſto (*die*) XXIV. *Baronius ſtatim indicandus eos dicit paſſos, uti* & Athanaſium *ac* Anthuſam *die* XXII. *Auguſti: de quo die ipſe viderit. Diem mortis* S. Anthuſæ *non invenio in Actis.*

8 *Obſervo tertio, vitam* S. Anthuſæ, *ac mor-* D *tem trium noſtrorum Martyrum referri ad imperium Valeriani imperatoris. Baronius ad annum Chriſti* 260. *num.* 32. *Quod vero, inquit, ad Cilices Martyres ſpectat: inter aliós plures io Cilicia paſſos, Tarſi martyrium conſummarunt Athanaſius epiſcopus, & Anthuſa nobilis femina, & duo liberi ipſius, undecimo Kalendas Septembris. Obſerva obiter, Sanctam hic clariſſime, ſed perperam annumerari tribus aliis Martyribus. Annus autem ille non pugnat cum Actis, quæ memorant Sanctos vixiſſe ſub dicto imperatore. Quod vero eadem dicunt Acta num.* 4. *de* monaſtico habitu, *quo induta fuerit; cave, ne hoc intelligas de tali habitu ſtricte dicto, ſeu religioſo, qui temporibus Valeriani neutiquam convenit. Sub hoc imperatore hodiernos Sanctos non etiam antea poſuimus cum Romano Martyrologio, & Actis qualibuſcumque; dum certiora in promptu non ſunt. Sed nonnulla alia ſuperioribus noſtris notationibus ſuperaddenda occurrunt.*

Anthuſæ varia ſynonyma, *9 Obſervo igitur quarto, & ne* Anthuſa *hodierna confundatur cum aliis ſynonymis, varias alias enumera cum Radero noſtro, qui in obſervationibus Mſs. ad Menæa Græca, occaſione hujus,* Sex, *ait, hunc nomine celebrantur* Sanctæ *in Menæis,* XXII. Februarii, XII. Aprilis, XXII. Julii, XXVII. Julii, XXII. Auguſti, & infra XXVII. Auguſti junior. *Prima fuit martyr cum* XII. famulis, *& datur apud nos die* XXII. *Februarii. Secunda,* filia Conſtantini Copronymi, *quæ a die* XII. *Aprilis a nobis dilata eſt ad diem* XVII. *ejuſdem menſis. Tertiam, quæ in eiſdem Mſs. obſervationibus indicabatur, ſpectare ad* XXII. *Julii, in Menæis non invenio. Quarta,* Anthuſa V. ſub Conſtantino Copronymo, *a nobis prodicta eſt die, quo ſupervixiſſe aſſignabatur,* XXVII. *Julii. Quinta eſt hodierna. Sexta,* junior, *quæ cilicio induta, & in puteum projecta exſpiravit; de qua videbitur alias.* Vocabatur *hodierna* ſenior ratione ſequentis XXVII. Auguſti, *ſicut addit Raderus; nomen tamen ſenioris non lego apponi in ejus annuntiatione in dictis Menæis.* Anthuſa *igitur hodierna ab aliis homonymis ſatis diſtinguitur per idiotiſmos modo aſſignatos.*

ac ſervis ejus, uti & de S. Athanaſii palæſtra obſervationes. *10 Obſervo quinto nonnulla de duobus* S. Anthuſæ *famulis, ac de eorum uti & de* S. Athanaſii *palæſtra certaminis. Famuli iſti in noſtris Actis vocantur* Chariſius ac Neophytus; *in Menæis Græcis* Χαρίσιμος καὶ Νεόφυτος ὑπάρχοι, Chareſimus & Neophytus eunuchi; *in Menologio Sirletiano ac apographo Vaticano Græco convenit nomen* Neophytus *cum aliis exemplaribus; ſed in Vaticano per decurſum martyrii alter dicitur* Chariſimus; *in Sirletiano autem* Chariſſimus, *ac* Chariſſimus. *Et quamvis nihil, vel certe parum referat, utra effermatione illud nomen expreſſeris; nos tamen in titulo ante hunc Commentarium & ſcripſimus illud nomen, ſicut habent in noſtro Mſ. Græco Ambroſiano; &* Neophytum *ex eodem, & aliis ipſi adjunximus, tametſi neutrius nomen proferat annuntiatio Martyrologii Romani. Illud etiam ſecus ſimus ſupra in poſitione trium Martyrum palæſtræ* Tarſi, *quæ eſt urbs Ciliciæ; ubi pariter cum eodem* S. Anthuſam *retulimus, etſiamſi ibidem non obierit, ſed in ſolitudine, ſecundum Acta; quia certiora documenta non ſunt ad manum, quibus illam poſitionem diſtinctius illuſtremus.*

11 *Sed*

A 11 *Sed variorum apographorum, quæ res geſtas Sanctorum noſtrorum memorant, habenda enim ratio eſt. Vaticanum ſupra deſignatum præfert hunc titulum:* Βί῾ω τῆ῾ ὁσίας ⁊ ἁγίας Ἀνθούσης. Vita & converſatio S. Anthuſæ. *Sic autem incipit:* Ἦν τις ἐπίσκοπος ἀγαθὸς τῷ ὄντι τῇ πράξει, ὀφφὴν ἀναλήπτωρ, χηρῶν ὑπερασπιστὴς, κατατεταγμένοις βοηθὸς, καὶ χαμαιζήλοις λιμὴν· ᾧ ὄνομα ἦν Ἀθανάσιος. Παραγενόμενος δὲ εἰς τὰ Ταρσὸν ⁊ Κιλικίαν. *Quæ in exemplo noſtro Latino ex eadem bibliotheca Vaticana loco antea indicato ſic vertit interpres:* Fuit epiſcopus quidam vita & operibus valde ſanctus, pupillorum adjutor, viduarum propugnator, afflictorum hominum ſublevator, & fluctuantium portus. Viro illi nomen Athanaſius. Hic cum veniſſet in urbem Tarſum Ciliciæ *&c. Hoc exemplum recte diſtinguit Vitam* S. Anthuſæ, *in ſolitudine mortuæ, a Martyrio* S. Athanaſii, *&* SS. Cariſii *ac* Neophyti, *cum ſingula ſeorſim, appoſitis novis titulis, narret, ſicut indicabam ſupra; ſed aliis laboras incommodis, de quibus mox agetur.*

apogr. ipſa 12 *Lambecius lib.* 8. *Commentariorum de bibliotheca Cæſarea Vindobonenſi, pag.* 209. *e cod.* 14. B *hos Sanctos quatuor ponis* XXIV. *Auguſti, & ſub eodem titulo, non ſecus ac ſi omnes fuiſſent martyres, hoc modo:* Μηνὶ Αὐγούστῳ κδ᾽. Μαρτύριον ⁊ ἁγίων μαρτύρων Ἀνθούσης, καὶ τ῀ υἱο῀ αὐτ῀ Νεοφύτου καὶ Χαριστίμου. καὶ Ἀθανασίου ἐπισκόπου καὶ βεκτοσιωτ῀ φωτός. Menſe Auguſto XXIV. Martyrium ſanctæ martyris Anthuſæ, & ſervorum ejus Neophyti & Charetimi, & Athanaſii epiſcopi, qui baptizavit eos. *Principium narrationis Græcæ apud Lambecium eſt:* Ἦν τις ἐπίσκοπος ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἐν ταῖς πόλεσιν Ἀθούσης, ἀγαθὸς τῇ πράξει ὑπάρχων *&c. Quod ſic reddo Latine:* Erat in illis diebus epiſcopus quidam nomine Athanaſius, operibus exiſtens ſanctus. *Jamjungit noſter jam pridem notatum reliquis, illius exemplaris initium, e quo nonnulla recitat, quæ in eodem ſequuntur, parum diſcrepare a Vaticano: ad cujus apographi Græci marginem notavit nonnulla alia e Ms. Cæſareo, & hujus finem ſcripſit poſt ultima verba Vaticani. Sed illum hunc tranſcribere, non eſt operæ pretium; qui fere ſimilis eſt fini ejuſdem apographi Vaticani.*

Oratio 13 *Aliud denique exemplar prænotatur:* Βί῾ω ⁊ πολιτεία ⁊ ἁγίας μητρὸς ἡμῶν Ἀνθούσης, ⁊ μαρτύριον τ῀ ἁγ. ἱερομ. Ἀθανασίου, Χαριστοῦς ⁊ Νεοφύτου. *Id eſt:* Vita & converſatio ſanctæ matris noſtræ Anthuſæ, & martyrium ſancti hieromartyris Athanaſii, & Chariſii, ac Neophyti. *Deſumptum illud eſſe* ex cod. Ambr. ſ. N. n. 152. *appoſuit noſter Papebrochius, qui idem exemplar exſcripſit. Auctor eſt Laurentius monachus Rutenſis in Calabria. Codicem hunc jam pluries per decurſum hujus menſis Auguſti evavimus, ac præſertim ad diem* XII. *ejuſdem menſis pag.* 816. *in Commentario prævio S. Maximi §.* 10. *num.* 80. *Eo itaque pro ulteriore notitia lectorem mitto.*

quæ horum Sanctorum Acta narrant, 14 *Porro Vitam* S. Anthuſæ, *& certamen trium Martyrum e dicto Ms. præ Vaticano delegi ad pralum, non quod omnia in illo contenta approbem tamquam pura & ſincera (panthera quippe illa num.* 7, *ne alia memorem, quæ ſine ſufficienti auctoritate proferuntur, videtur aliquid habere de genio Græco;) ſed quia ſatis breviter rem expedit, quam exemplar Vaticanum extrahit in longiorem ſermonem, more Græcis uſitato, qui logis, inductionibus, mirabilibus eventibus, allocutionibus, viſionibus, ac prodigiis Vitas Sanctorum infarcire aſſolent. Loquacitatem vero ut Vaticani biographi oſtendam, hunc ejus locum produco, quem interpres Latinus his verbis e Græco tranſtulit:* Tempore illo ſurrexit imperator valde impius, nomine Valerianus, qui cum ſanctiſſimum Athanaſium comprehendiſſet, maximis cruciatibus interfecit. Cum vero ſancta Virgo Anthuſa a Spiritu ſancto didiciſſet, beatum Athanaſium martyrio conſummatum, Beatus es, inquit, Athanaſi; fidem enim tuam Deus, ſicut Abelis dona, acceptam habuit. Recepit te Deus, ut Enoch illum, qui translatus eſt in taberoacula juſtorum. Dilexit te Deus, ut Noe, qui vidit mundum aquarum eluvione ſubmerſum. Elegit te Deus ut Danielem, quem de lacu leonum eripuit. Liberavit te Deus, ſicut Ananiam, Azariam, Miſaelem de flamma fornacis liberavit. Accepit Dominus Deus ſacrificium tuum, ut Abraham, filium ſuum offerentem. Factus es perfectus, ut Joſeph, qui venditus eſt in Ægypto a fratribus ſuis. Non dereliquit te Deus, ſed ut Davidi auxiliatus eſt. Sapientiam ut Salomon accepiſti.

versetur. 15 *En alia hujuſmodi ſurſuris, vel pejoris:* Venit alius dæmon. Age, inquit, veni, Anthuſa, & bibe de flumine lactis & mellis. Cui Anthuſa, Quiſnam, inquit, tu es? Tum ille, Ego, inquit, habito in his locis deſertis, ſicut & tu. At ſancta Virgo, Adjuro, inquit, & obteſtor te per ſanctum nomen Dei, ut dicas, quis es tu. Tum ille, Ego, inquit, ſum, qui Adamum inflammavi, & ſuggeſſi, ut comederet de ligno illo, & a paradiſo ejiceretur, Ego ſum, qui contra corpus Job poteſtatem accepi. Ego, qui Judam Iſcariotem accendi, ut Dei Filium in cruce figendum traderet. *Sed ſatis verborum eſt; ut vel ex his pateat, non ſine ratione arcuiſſe me illud exemplar ab impreſſione. Quæ vero addit exemplar Vaticanum in fine Martyrii* S. Athanaſii, *ſi non ſubleſta, incerta ſaltem apparent eſſe fidei. Sunt autem hæc:* Ἀπὸ ⁊ ὥρας ἐκείνης ἀνεχώρησε δαίμων ἐξ ἀργυρᾶς κατασκάφους, ἀπέδυσε τὸ λιβανωτὸν τὸ μάρτυρος, ⁊ ἀπῆλθεν εἰς Γεροσόλυμα, καὶ ἀπέδυσε τὸ μαρτύριον τ῀ ἁγ. Ἀθανασίου ἐν ᾧ πάσῃ ἡ Ἁγία μάρτυς ἀνεπαύσατο ἐν εἰρήνῃ πανοικεσίᾳ· ᾧ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τ῀ αἰώνων. Ἀμήν. *Quæ Latine ſic interpretor:* Vir quidam pietate præditus, dum thecam ex argento confeciſſet, reliquias Martyris (in ea) depoſuit, ac tranſtulit Hierololymam, & reposuit, (ſuæ) erga Sanctum memoriæ mercedem, ſempiternorum bonorum theſaurum, conſecutus, per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum *&c. Cæſareum vero exemplar etiam eſſe juſto longius, colligo ex Lambecii allegato, qui illud in bibliotheca Vindobonenſis codice notat produci a fol.* 248. pag. 1. colum. 2. uſque ad fol. 258. pag. 1. col. 1. *Proferamus nunc qualecunque noſtrum exemplar; cui Annotata non apponimus, cum facile conſuli poſſit Commentarius adeo brevis.*

D AUCT. J. P.

E

F

ACTA

Auctore Laurentio quodam monacho Rutienſi in Calabria.

Ex codice Ambroſiano f. N. n. 152. Interprete J. P.

Anthuſæ S. Athanaſii videndi cupida,

IMpio Valeriano Romani imperii ſceptra moderante, magnaque contra Chriſtianos perſecutione mota, magnus ille Athanaſius, qui tunc temporis degebat in civitate Tarſeoſi, omnes fideles roborabat in Chriſti dilectione, & docebat omnes, multoſque infidelium ad veri Dei cultum miraculis adduxit, ac divino baptiſmate multos illuſtravit. Inter hæc igitur, fama per ipſam Seleuciam dicta, Anthuſa, roſa e ſpinis orta, & ex oleaſtro oliva fructifera (pater enim ejus, ac mater gentiles erant; ille quidem Antoninus; hæc vero Martyria vocati) ad illum audiendum excitata eſt, Virumque, quiſnam eſſet, videre deſiderabat. Diſcedere itaque ad nutricem ibidem degentem meditabatur, atque ad matrem ſe conferens, iter exigit. Hæc autem dum præexeret timorem Paulini (hic erat Martyriæ vir in ſecundis nuptiis) Anthuſæ animus dolore afficiebatur; ipſique in ſomnis apparet Dominus ſub forma Athanaſii, ac mentem ejus implet hilaritate, fideique rationem proponit. Nec mora, mane quoſdam e Servis ad Sanctum mittit, ut, quam vidiſſent formam, ſibi eam annuntiarent.

quæ fiat ejus:

2 Dictum factum: & intellexit è ſimilitudine, divinam fuiſſe viſionem. Unde gaudebat, ac bene ſperabat, omnino eum viſurum ſe. Matrem ergo iterum adit, & eamdem, uti prius, ſupplicationem inſtituit. Hæc autem chariſſimam ſibi cootriſtari nolens, petitionem ejus implet, & omni cum comitatu mittit ad nutricem. Itinere igitur jam abſoluto, videt eminus Athanaſium, ſecundum ſpiritum, quo prædita erat, procedere, & facta de ejus vultu conjectura mittit unum e ſuis famulis, qui hoc interroget, diſcere quærens, an hic eſſet Athanaſius: Dicit hoc, & vehiculo deſcendens, ſola ipſum adit, convenientem exhibet reverentiam, ſomnium annuntiat, fidei expoſitionem petit, Chriſti baptiſmum poſcit, & obteſtatur, ut aliqua ipſius pars fiat.

ab eo baptizatur:

3 Non differt Vir magnus illud dare; ſed ad locum quemdam ſolitarium una eum ipſa, & paucis ancillis ſe conferens, quoniam in eo non erat aqua, orat; & producto fonte, cui adſtabant angeli, quoique Anthuſa ac ipſe Athanaſius viderant, eam baptizat in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, beatæ Trinitatis: & pluribus de fide inſtructam committit Deo. Anthuſa itaque, pulcher ille virginitatis flos, ad nutricem ſuam abiit. Hæc admittit illam libenter: honoratum ipſius amictum non videt, ſed miſerandum: novam formam videt, ac præfulgentes mores, aliud vitæ inſtitutum: ſecumque rem obnixe conſiderans, intelligit e ſervis, eam factam eſſe Chriſtianam: dolore afficitur, & alienum ab his gerens animum, dicit, non eſſe fas, ut vel ad breve tempus ſecum maneat.

parentes deſerit, & in ſolitudinem ſe recipit:

4 Puella igitur inde profecta pervenit ad propria: &, quoniam ad novitatem formæ, ac mutationem amictus, etiam mater obſtupuit, animumque nunc huc nunc illuc vertians, dicere quærebat, quidnam accidiſſet. Servi itaque denuntiant,

Ο Τ'αλεγωνὸ τῶ δυσσεβῆς τὰ ὁ Ῥωμαίων ἀρχῆ ἐγκοχωμιαμένω σκληρᾶ, καὶ διωγμὸ μεγάλω κῆ Χριστιανῶν κινθέντω, ὁ μέγας ἐτῶ Ἀθανάσιω ὢ Ταρσέων εὐφήβιβον τὴν ἰκκλησίαν τότε, πάντας οὐς ἔσεν ὑποσηρίζε φῶς ἢ ἐν Χριστῶ ἀγάπη, κῆ πάντας ἐδίδασκε, καὶ πολλὸς ἢ ἀπίστων τοῖ δαίμοσιν εἴδωλα φῶς ἢ ἐπίγνωσιν, καὶ πολλὸς ἢ διὰ βαπίσματος κατηλέμπρυνε. Τὰ περὶ τῶν γὰρ ἢ ῥώμη καὶ κατ' αὐτ ἢ Σιλεύκειαν ἐβλάβεται φάτις, ἡ Ἀνθέσα, ῥόδον ἐξ ἀκανθῶν γνῶσις, κῆ ἐξ ἀγρελαίου καλλιελαιος· ἦσαν γὰρ ἄντες οἱ πατ῀ρες ἐθνικοὶ γενέσθαι, ὁ μὲν Ἀντωνῖνῶ, ἡ ἢ Μαρτυρία κεκλημένη· φῶς ἢ ἀκρίβεια διηγήσα, καὶ ἢ ἀνδρ, ἔσις ἀρα κῆ ἦεν, κατιδῶν ἐπιθυμῆ. Σκέπτεται τοίνυν τὸ φῶς ἢ ῥοφὸν ἀπελθῶν ἐκεῖσε τὰ διάγεσιν, κῆ τῆ μητρὶ φοβεῖσθαι ἢ ἀπέλθειν ἐξαυτῆ. Τάυτης ἢ ἢ τῶ Παυλίνε φοβουμένης φόβον· ἀνὴρ ἢ ἐτῶ κῆ Δάμαρις γάμε ἢ Μαρτυρίας· ἡ Ἀνθέσα λύπη συνέχετο ἢ ψυχῆ, κῆ δὲ κῆ φαίνεται φῶς καθ' ὕπνος ὁ Κύριῶ μορφῆ τῶ Ἀθανασίε, κῆ διδάσκει αὐτ῀ φιλοτ῀ ἢ ψυχῆ, κῆ ἢ τέκνως ὑποδέξασι λέγει, κῆ ἅμα σοὶ σύλλαβ αὐτὸ ἢ εἶπεῖ φῶς ἢ Ἄγγελ, ἰδ' ἢ αὐ ἰδεῖν σε ἢ μορφῆ, αὐτῷ φοσαγγέλλει.

2 Γέγονε τῶν· συνέκεν ἐπεδέξε ἐκ τῶ ὁμιλῶντῶ, δόξαν ἔχει ἢ ὄψε· ἐνδὺς τοι κῆ χαίρειν ἐλπίζει, κῆ ὁλοτρῶς, ὡς ὄψεται πάντως αὐτ῀. Πρόσεισι δὲ αὐδὶ τῆ μητρὶ, κῆ ἢ αὐτ῀ τῆ φοσφορᾶ πολλὴν παράκλησιν· κἀκείνε μὴ βιαζομένε λυπῆ τὴν φιλοτίμω, πλησὶ πῶσι ἢ αἰσθεῖ, καὶ πέμπει σὺν δορυφόρῃ πάση φῶς ἢ ῥοφόν. Ἤδε γὰρ ἢ ὁδὸν ἀνύουσα βλέπει μακρόθεν ἢ Ἀθανάσιον κῆ ψυχῆ ὃν αὐτῆ διεργάζεσθαι, κῆ συμβαλοῦσα ἢ ἐκείνε μορφῆ, ἵνα ἢ παῖδων αὐτ῀ ἐκ ὁράσεως πέμπῃ, ὁ αὐτὸς ἐκέλευε ἐκ μαθὼν ἐκζητῆσα. Μανθάνει τῶν, κῆ τῶ ἐχθρᾶτ῀ ἀπόβασα, μόνα φοίσασι αὐτῷ, κῆ τῶ φοσπέμψασι ἀπορίαν φοσκύνησιν, ἀπαγγέλλα ἢ ἑαυτῆ, αὐτῷ τῶ ἢ πίστως ἐκδέξαι, αὐτῷ τῶ Χριστῶ βάπισμα, κῆ ἢ αὐτῶ γενέσθαι μερίδ῀ ἀξιοῖ.

3 Οὐκ ἀναβάλλεται φῶς ἢ μέγας δόσιν ἐ μέγας· ἀλλ' ἐκ ἅτε αὐτὸς ἀνακεχωρημένον τοῦ αὐτῆ τε κῆ παιδίσκαις ὀλίγαις γενόμεν῀, ἔνθ' μὲ ὕδωρ ἐ ἦεν, ἔχοντε, κῆ πηγῆ ἀναδοθεῖσαν, ἀγγέλων ἰφεστώτων αὐτῷ, ἃς κῆ ἢ Ἀνθέσα κῆ αὐτὸς Ἀθανάσιος ὁράκα, βαπτίζῃ πατ῀ρὶ τὸ ὀνόμα τῆ Πατρὸς, κῆ τῶ Υἱῶ, καὶ τῶ ἁγίω Πνεύματος, ἢ μακαρίαν Τριάδος· κῆ πλείσα περὶ ἢ πίστως διδάξασα τῷ Θεῷ παρατίθησιν. Ἀσπασα δὲ τῶ καλὸν ἀνδρὶ ἢ παρθενίαν ἢ Ἀνθέσα φῶς ἢ ἰδῖαν ῥοφὸν· δείχνται πάντα ἀσμένως ἐκείνε· βλέπει μὲ διδαξαμένη ἢ κατασκλῆ αὐτ῀, ἀλ' οἰκέτην. βλέπει ξένῃ μορφῆ, κῆ ὑπερλαμπρον ἐξαγγέλλε, διάπυρα ἔλκε· κῆ λογισμοῖς φοσπαλαίει, μανθάνει Χριστιανὴ αὐτ῀ γενέσθαι παρὰ ἢ παίδων· κῆ λύπῃ συνέχεται, ἀποτρόπαιον ἔσες, κῆ μὴ δίμει εἶναι λόγε, κἂν φῶς βραχὺ μένειν παρ' αὐτῷ.

4 Τρέπει ἢ πᾶς ἐκείθεν ἀπάρασα, τὰ εἰκεῖα καταλαμβάνει, κῆ ἐπεὶ φῶτο τὸ ξένον ἢ μορφῆ, φῶτο τὸ παρακαμμένον ἢ καπηλικῆ κῆ ἢ μέτηρ ἐκπέπληκτο, κῆ διαμοιζέτο ἢ ψυχῆ, μανθάνειν ἐζήτει τὰ τὸ συμβάν. Οἱ παῖδες δὲ ἀπαγγέλλουσι τὰ

Digitized by Google

A συμβίβασιν φησὶ αὐτῷ, ἀμείνω τῷ ἀνδρὶ κατάλιπε τὰ δράμα. Τὸν δὲ τῷ μὲν ϛ χαιρὸν ἡ Ἀνθοῦσα φησὶ φυγὴν ἐκεῖσε ὑποχωρεῖ· καὶ φησὶν ὅτε κρύπτων εἰς τὸ τῶν γίγαντος ἄντρον· ἔνθα μὴ ἢ ζώντων, τῷ δ' ἀναγνῶσιν ἢ ἔρημίαν, ἢ Ἀθανάσιον τὸν μακάριον κατακαμβάνει, τῷ δὲ τὸ μοναχῶν κατεξάνθρωπον χαμαιτύπην, τὴν ἐρημίην βλέπει, τῷ φησὶ τὰ σπήλαια γίγνεται, κἄν ποτε φησὶ μεγάλων ἀνθρώπων, ἢ ἀνδρῶν θείων χαρὰ συνέβαν πολλῶν, τῷ συναρίθμει αὐτοῖς.

5 Τὸ δ' ἐπιγραφὴ τοῦτο κρατοῦσι, τῷ μεγάλα πάσχουσι, συλαμβάνονται παρὰ τὴν διωκτὴ Ἀδριανοῦ, τῷ τὸ βασιλέως κῷ τὸ Τάρσου ἡγεμόνος προσέρχονται βήματα, τῷ μὴ πειθόμενοι θυσίαις αἰσχίσταις προσίστασι, πάντα κῷ γὰ, τῷ ξύλοις δέρειν συντελοῦσι τὰ μέλη, ὡς ῥάβδαις σαρκώσεσι, τῷ σπιροὶ κατεξάνθρωπι· ὥρμητο γὰ πληγαῖς, τῷ δάμβοις εἰ σκορπίοις. Εἶτα τῷ ξίφει τὸν ἀσφαλῆ ὁ καθίμαρτος ἀποτίμνεται, τῷ φιλοσόφως ταφῆ παραδίδοται. Διαβάλλεται τοίνυν τῷ τυράννῳ τῷ Χαρίσιος τῷ Νεόφυτος· ἦσαν δὲ Ἀνθοῦσα οἱ φοιτηταὶ, εἰ καὶ καὶ αὐτοὶ καὶ αὐτὰ τῷ δύο βαπτίσματος ἐξιόντας, τῷ φησὶ ἄρνεσι Χριστὸν τῷ ἵστοι προσκαλοῦντας. Ἐπεὶ ϧ μὴ ἐπειθοῦντο, φοιτᾷ ζεσθῆναι, καὶ τοῖς ἐκ πάντα κακοῖς ἐμβάλλονται. Ἡμερῶν ϧ γενομένων ἐπεὶ, ἄγονται πάλιν φησὶ τὸ ζήτησιν, τῷ πάλιν δύνει τοῖς θηλάζει μαστιγοῦνται· ἐ τὰ δύνει, καὶ τῷ ξύλῳ προσαναρτῶνται, τῷ σιδηροῖς ὄνυξι αἱ πλάγιαι κατεξέντα· ἦσαν τῷ ζῶσι αἱ πλευραὶ ἀποτίμνονται· τῷ ἐπὶ τῷ μαρτυρίῳ ἀνύσαντες δρόμον, τῷ Κυρίῳ χαίρει ἀλλήλοις.

6 Ἀλλ' αὐτὰν ἐν γενομένων ἡ μέγαλα τῷ στεῤῥαμνὸς Ἀνθοῦσα τοῖς ὄρεσιν ἐν ἐμβιοτεχνήσαι, τῷ αἱ ἀσκητικοὶ ἀγῶνα τίνει, χάνει, ἢ φασι, βίᾳς φησὶ τῶν ἀκοαῖς, ζοφὸν αἱ φυτρίσει φοιμένη βοσκεῖσαι, τῷ ἄλλα τῷ παρὰ τῷ φιλόπτωτος ἀγγέλου κομιζομένη αὐτῇ. Ἔνθα δὲ καὶ δύσι χάριτος τῷ πάλιν αὖθ γνωρισάσης Ἀθανασίᾳ, Χαρισίου, τῷ Νεοφύτου, δόξαν ἔδίδα Θεῷ τῷ πάντα φησὶ τῷ συμφέρον οἰκονομοῦντι. Πολλὰ δὲ ὁ σατανᾶς αὐτοῖς κατ' αὐτῶν μηχανᾶι, τῷ διὰ πάντων ἔστατο, τῷ ἀπατεώνατο· τῷ γὰρ φησὶν αὖθ τοῦτ ἐν τῷ μοναχῷ, Ἔγειραι, λέγει, παρθένε· τάμεο τὰ φροδρυχῶ. Ἐκείνη ϧ συνῆκα τῶν πλάνην τῷ δόλιον, τῷ ἀφῆκε μὲν τὰ κατὰ δόλους, τῷ ἐς χὰν ἐξελιμπάνετο. Καὶ ταῦτα μὲν τὰ τοσαῦτα.

7 Προσεχομένη ϧ αὐτὴ μιᾷ ϧ νυκτὶ ἐν σπῆλαίῳ τινὶ τοῦτο, συμμὶς γίνεται μέγας, καὶ σαίρεσθαι ἐκείνου πᾶσα φησὶ γῆ, ἄγγελος αὐτῇ δίδει ἐπεισὶ, Μὴ φόβου, λέγει, Ἀνθοῦσα, καλεῖ ϧ ἀσκητικὴν ἐλαίωσιν δρόμου· Δεῦρο, λαβὲ στεφάνην τὴ ἑτοιμασθέν σοι ϧ πόνου μισθὸν, καὶ τὸ εἶρος ϧ ἀφθαρσίας. Τότον ὁ παρθένη ἀκούσασα ἐβούλετο φησὶ ἀνᾶι, ἦτα τῷ ἐν πέτρᾳ, ἔνθ' ἄδυτο ϧ ὕπνου, ἀκούσι αὐτῇ ἢ τὸ σώματι τὸ ἀσκητὸ φύσις, πάλιν, ἐαυτῇ ἀνακλίνουσι, τῷ Κυρίῳ τὸ πνεῦμα παρέδωκε. Χρόνοις δὲ ἑστῶσι τὸ τυχὸν σώματος αὐτῇ δύῃ φροντὶς φυλαττομένη, ἡ μεγάλο Πολυχρονία τῷ κοίμησιν αὐτῇ χαμαιζήλατα· ἦ ϧ τῷ αὐτῷ τοῖς αὐτοῖς ὄρεσι ϧ ἀσκητικὴν ἐβούλευσε δρόμον. Εὐδὺς δὲ ἀνατάσα καταλαμβάνει τὸ σπήλαιον, καὶ, ἰδοὺ, παρδαλὶς ἐξέστα, καὶ τὸ ῥάκος τοῖς ὀδοῦσιν αὐτῆ ἐπιλαβομένη πρὸς αὐτὸ σπῆλαιον ἄσαγε, καὶ ῥίψασα πρὸς τὸ σώματι ἔφαγε. Ἡ ϧ πᾶσα παρὰ ὕπνου ἀφυπνίζεται, καὶ ἀναβλέπει, ἀκταπασαμένη, καὶ δάκρυσι πλύνασα, πέμπει ϧ τὸ μοναχοῖς ἀοίδιμον καταλαμβάνει Ἀβράμιον, καὶ τὸ φάγμα γνωρίζα.

8 Καὶ αὖτος ἅμα τρεῖς παραλαβὼν ἀδελφοὺς

quæ circa eam acciderant. Illa vero rem geſtam recenſet marito. Interea Anthuſa, commodum ad fugam tempus nacta, ſubducit ſe: & ad locum quendam abſtruſum ſpe temporis ſecedit; deinde vero poſtquam quæſita eſſet, ſed non inventa, Athanaſium cito reperit, ac monaſtici habitus dignitate donatur; & eremum videt, ſeque in ſpeluncam quamdam abdit; atque in ea ad magna ingreditur certamina, divina manu ex alto ipſam ſuſcipiente & conſervante. D A. Laus sanctæ

5 Perſecutione igitur invaleſcente, ac magnos ſpiritus emittente, Athanaſius a perſecutoribus comprehenditur, & ad imperatoria, qui verſabatur Tarſi, tribunal adducitur: dumque induci ono poſſet, ut ſacrificia idolis offerret, per terram extenditur, ac lignis ſolidis confringuntur ejus membra, dilacerpitor corpus, & amare radulis exarmificatur: terra ſanguine, adſtantes ſtupore replentur. Deinde egregius hic Martyr capite plectitur, & honorifico ſepulcro traditur. Apud tyrannum etiam accuſantur Chariſius & Neophytus, ſervorum Anthuſæ præcipui, qui ſimul eum ea baptiſmatis divini dignitatem eraot conſecuti; & provocantur etiam bi, ut Chriſtum abnegent. Quod poſtquam eis non poſſet perſuaderi, tenebroſæ cuſtodiæ, maliſque ex ea conſecutis mancipantur. Septem vero poſt diebus iterum ducuntur ad quæſtionem, ac rurſus adiguntur, ut idolis ſacrificent: non obtemperant; ſuſpenduntur e ligno, ac unguliſ ferreis latera eorum raduntur: deinde gladio truncantur capita, & ſic, peracto martyrii curſu, in Chriſto recte conſummamur. E Audito S. Athanaſii, ac una Chariſii, ac Neophyti

6 Verum his ita geſtis, magna & celebris Anthuſa montium loca inhabitavit lubens, & exercitationum labores peregit tribus, ut fertur, annis ſupra viginti, natas harbas convertens in alimentum, aliudque ei addens, quod ſibi a cuſtode angelo erat allatum. Poſtea vero divina gratia illi notum faciente finem Athanaſii, Chariſii, ac Neophyti, dedit gloriam Deo, qui omnia diſponit ad id, quod utile eſt. Machinas itaque multas malignus ſpiritus contra illam movit, & in omnibus ſuperatus eſt ac deluſus. Etenim dum aliquando eam adiret ſicut monachus; Surge, inquit, puella; inſtemus oratoni. Hæc vero ſciens fraudem dæmonis, ipſum, noo ſecus ac ſumum, diſſolvit, & tamquam pulverem ventilavit. Atque hæc quidem hactenus, Martyrio, ac una morbili diabuli astutia.

7 Ipſa autem dum quadam nocte in eadem ſpelunca oraret, magnus terræ motus eſt factus; illique eum tremore in terram eadenti adſtans Dei angelus, Ne metue, ait, Anthuſa, exercitationum curſum pulcre peregiſti. Veni, demceps aceipe præparatam tibi laborum marcedem, & incorruptibilem coronam. His auditis, Virgo aſſurgit ad preces; deinde autem in rupe, in qua ſomnum, quoties natura eorporis eam cogebat, capere ſolebat, ſeipſam inclinans, Domino ſpiritum tradidit. Aliquot itaque poſt annis, divina providentia puriſſimum ejus corpus cuſtodiente, magna Polyehronia, quæ in iſtis etiam montibus ſolitariæ exercitationis curſum exercebat, divinitas fit certior de ejus dormitione. Statim itaque conſurgens ad ſpeluncam pervenit, &, ecce, panthera egrediens, & dentibus ſuis lacernam ejus arripiens, eo illam deducit, atque ad corpus perducens ſubſiſtit. Polychronia autem illud tamquam recens reperit, & modo mortuum, & oſculatur, lacrymiſque lavans, reverendum monachum Abramium adit, ac rei geſtæ notitia imbuit. Mortuum, ac corpus mirabili modo aſſervans;

8 Hic vero, aſſumptis ſimul fratribus tribus, vadit

A. LAURENTIO *ſepultura, ac publica veneratio.*

A vadis cum Polychronia, ac peractis circa eam omnibus, quæ conveniunt, floridum illud ſanctæ Anthuſæ corpus terræ tradit, atque ita rediit. Non multo autem elapſo tempore, Dei angelus ipſi mandat, ut ædem ſacram faciat juxta ſpeluncam, ac monaſterium condat. Hanc rem ſenex ſine mora executioni mandat ad commune bonum, ac miraculoſum ſepulcrum accolis oſtendit, quod prodigiorum fontes ad hoc uſque tempus præbet rogantibus, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, unius conſubſtantialis & individuæ Trinitatis: quam decet omnis gloria, honor, & adoratio nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum, Amen.

ἐρχεται απὸ τῆ Πολυχρονίε, καὶ τὰ ἀκόλουθα πάντα ποιήσαντι ἐν αὐτῇ, τῇ γῇ τὸ ἁγιάτατον σῶμα ἐκάστε τῆ Ἀνθούσης, καὶ ἄπεισι ὑπέστρεψε. Χρόνου παρελθόντος οὐχὶ συχνοῦ, καὶ ἄγγελος κυρίου Θεοῦ παραγενόμενος λέγει ἀνθρώπῳ τούτῳ, καὶ μανδὰ ἀποκατασήσαι. Ὁ δὲ ἀκούσας ὁ γέρων ἐφαιμάξατο τοῦτον ἀγαθὸν, καὶ διαμένων ἐκεῖ τοῖς ἀνθρώποις ἀνέδειξε, τὸ τῆ διαμένοντος σημεῖα εἰς ὃν χορηγοῦσι τοῖς χρέζουσι, εἰς δόξαν Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος, ἑνὸς μιᾶς ἀμερίτε καὶ ἀδιαιρέτε Τριάδος· ᾗ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ, καὶ προσκύνησις νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

DE S. HIPPOLYTO EPISC. ET MART. *IN PORTU ROMANO,*

G.C. COMMENTARIUS HISTORICO-CRITICUS.

B

§. I. Diſtinctio hujus Sancti ab aliis ejuſdem nominis martyribus, & cultus ex antiquis Martyrologiis. E

CIRCA MEDIUM SECULUM III.

Diſtinctio hujus Martyris ab aliis homonymis

Præter varios Hyppolytos, quorum ſolum nomen aut martyrium notum eſt, Bollandus nomen die XXX. *Januarii breviter illuſtravit Acta* S. Hippolyti *presbyteri Antiochæni*, qui Novati ſchiſmate aliquantulum deceptus, ſed operante gratia Chriſti correctus, ad unitatem Eccleſiæ rediit, pro qua & in qua poſtea illuſtre martyrium conſummavit, *ut in Uſuardo & Martyrologio Romano legitur. In Opere noſtro ad diem* XIII. *Auguſti edita ſunt Acta alterius* S. Hippolyti, *quem eodem die Martyrologium Romanum ex Uſuardo ſic annuntiat*: Romæ beati Hippolyti martyris, qui pro confeſſionis gloria ſub Valeriano imperatore poſt alia tormenta ligatis pedibus ad colla indomitorum equorum, per carduetum & tribulos crudeliter tractus, toto corpore lacerato, emiſit ſpiritum. *Denique alius ejuſdem nominis Martyr hodie in laudato Martyrologio Romano memoratur his verbis*: In Portu Romano ſancti Hippolyti epiſcopi, eruditione clariſſimi, C qui ſub Alexandro imperatore ob præclaram fidei confeſſionem manibus pedibuſque ligatis in altam foveam aquis plenam præcipitatus, martyrii palmam accepit; cujus corpus a Chriſtianis apud eumdem locum ſepultum fuit. *Ex loco, tempore, aliiſque rerum adjunctis hi tres ejuſdem nominis Martyres inter ſe diverſi videntur.*

cum Ruinartio

2 *Unde Ruinartius inter Acta Martyrum ſincera pag.* 155. *editionis Pariſienſis in Admoniione prævia ad martyrium alterius* S. Hippolyti *noſtrum hodiernum ab aliis ita diſtinguit*: Verum etſi Prudentium hic ab errore vindicemus, non tamen imus inficias, alios quoque præter hunc Hippolytos fuiſſe, quos Eccleſia agnoſcit & celebrat. Illuſtris eſt inter eos magnus Hippolytus martyr, cujus opuſcula recenſet Euſebius libro VI. Hiſtoriæ cap. XXII. quemque antea cap. XX. alicujus eccleſiæ epiſcopum ſeu præfectum ἐφεσιάρχην appellaverat. De eodem Hippolyto & ejus opuſculis plura habes apud Hieronymum in Catalogo, ubi illum ignotæ ſibi ſedis epiſcopum fuiſſe dicit. Gelaſius libro de duabus Naturis eumdem ARABIÆ METROPOLITAM appellat; alii paſſim Portuenſem epiſcopum fuiſſe dicuot. Sic Photius ipſum ſancti Irenæi, alii vero Clementis Alexandrini diſcipulum fuiſſe traduot. Ejuſdem quoque meminit Epiphanius Hæreſi trigeſima prima, aliique fere ſcriptores eccleſiaſtici: cujus feſtum agunt Martyrologia vulgata die XXII. aut XXIII. menſis Auguſti, ejuſque martyrium ad Alexandri Severi tempora referunt.

adverſus Tillemontium

3 *Attamen Tillemontius tomo* 3. *Monument. eccleſ. pag.* 242. *&* 675. *accuſat eminentiſſimum Baronium, ac ſi magnum* S. Hippolytum *epiſcopum & martyrem die* XXII. *perperam collocaſſet, eumque cum altero ejuſdem nominis martyre confudiſſet. Deinde contendit, Antiochiæ* S. Hippolytum *præſulem annuntiandum eſſe* XXIX. *Januarii, quo die a Græcis celebratur. Quamvis facile concedat, forſan hunc Sanctum poſtero die in Martyrologiis repeti, & unum eumdemque eſſe Martyrem, qui die* XXIX. *colitur, & die ſequente in Martyrologio Hieronymiano annuntiatur. Non gravate admittimus*, S. Hippolytum *antiſtitem die* XXIX. *Januarii a Græcis, & die* XXII. *Auguſti a Latinis celebrari: nam Tillemontius ipſa hiſtoriæ tractandæ experientia novit, ſæpius eumdem Sanctum apud Græcos & Latinos diverſis diebus annuntiari. Sed difficulter admittemus*, S. Hippolytum *epiſcopum, qui* XXIX. *Januarii &* XXII. *Auguſti in Martyrologiis refertur, eumdem eſſe cum homonymo martyre, qui die* XXX. *Januarii in iiſdem faſtis eccleſiaſticis memoratur: hic enim tantummodo fuit presbyter Antiochenus, qui aliquantulum ſchiſmati Novatiano adhæſerat, ac poſtea reſipuerat, ut Ado, Uſuardus, ac ipſe Prudentius teſtantur. Hæc autem labes, quantumvis pœnitentia & ſanguine fuit eluta, nuſquam ſanctо Præſuli noſtro tribuitur.*

4 *Præterea adverſus Tillemontium militans ipſi probatur, Græci, quos pro ſententia ſua allegat: hi enim in Menologio Baſiliano, quod ſeculo decimo ſcriptum eſt, die* XXIX. *hunc* S. Hippolytum *appellant* papam, *id eſt, epiſcopum, & meminerunt*

A *runt de* beata Chryſa, *hoc eſt S. Aurea, ac denique elogium ſuum concludunt his verbis*: Commotus tanta Chriſtianorum cæde Hippolytus papa, & divino inceſtus zelo, coram tyrannum gravius accuſavit, qui impotenti ira correptus, Papam ejuſque comitatum, presbyteros, diaconos, & Epiſcopum acerbiſſime prius tortos, alligatis ad manus pedeſque graviſſimis laxis, in mare projiciendos curavit. *Alii Græci die* XXX. *Januarii metrici de eo ſic canunt*: Τρισσὸν τόνον τόνε πλεκτὸν ἔκπιεν ἰξάλου. *Id eſt*: Ter dena Hippolytum ponti ſub gorgite merſit. *Quis inde non videt, hic a Græcis deſignari* S. Hippolytum *epiſcopum, qui in Actis noſtris ſupra relatis dicitur S. Auream ſæpe lavaſſe, & poſtea credulitatem tyranno exprobraſſe, ac tandem ſubmerſus fuiſſe? Quapropter ex Tillemontio diſcere cupimus, quo die apud Græcos & Latinos colatur* S. Hippolytus *ille, quem Eccleſiæ doctorem, epiſcopum ac martyrem vocat, & quiſnam ejuſdem nominis Sanctus apud veteres Martyrologos*

B *die* XXII. *vel* XXIII. *Auguſti* in portu Romano *annuntietur. Quis & ubi ſit iſte portus Romanus, poſtea diſcutietur. Interim videamus, quomodo inclytus iſte Martyr etiam apud alios nationes celebretur, ut inde quoque noſtra optimo aliquod robur accipiat*,

& ex fatis Faſtis Æthiopum

5 *In Faſtis ſactis eccleſiæ Æthiopicæ, quos Jobus Ludolfus anno* 1681. *Francofurti ad Mœnum edidit, die* V. *menſis* Jacatit, *id eſt* XXX. *Januarii noſtri, annuntiatur* Hippolytus, *& die ſequente recolitur* emerſio corporis Hippolyti e mari, *ad quas annuntiationes editor pag.* 430. *notat ſequentia*: Hippolytus Abulides, Æthiopibus Papa Romanus vocatur, ſicuti iodicavimus in Commentariis n. XXX. §. 103. ubi etiam canones ejus recenſuimus. A Græcis & Ruthenis hoc ipſo die, qui illis eſt Januarii trigeſimus, cum multis aliis Sanctis ſociis commemoratur; nec non Πάπα Ρώμης, Papa (urbis) Romæ in Syonxariis illorum appellatur. Sub Claudio paſſus dicitur, non illo vitrico & prædeceſſore Neronis, quia tunc temporis perſecutio Chriſtianorum nondum cœperat; ſed Gallieni ſucceſſore, circa annum Chriſti CCLXVII. qui ſtreouus miles, at Chriſtianorum inſenſiſſimus hoſtis fuit. Epiſcopum Portus Romaoi eum fuiſſe

C ceoſet doctiſſimus P. Papebrochius in ooris ad Januarium Græcorum metricum dicto die trigeſimo, ac pollicetur illuſtrationem hiſtoriæ illius ad diem XXII. Auguſti, quo a Latinis colitur. Miraculum de eo refert eocomiaſtes (*is eſt poeta Æthiops, ut mox intelligetur*) quod corpus ejus, quamvis laxo pedibus appenſo, mari inoatavetit, oec ſubmergi potuerit, ut hoc & ſequenti die narratur.

ac Copiſtarum

6 *Præterea Ludolfus ad Papebrochium miſit duplicem hymnum ſtylo ligato, quem poeta Æthiops die* V. *&* VI. *menſis* Jatatit, *aut apud nos* XXX. *&* XXXI. *Januarii, recitandum præponit. Nos utrumque ab eodem Ludolfo Latine redditum, ſine ulla metri diſtinctione tranſcribimus, & unum ex Ode quarta diei quintæ exhibemus hoc modo*: Salutem tibi, Hippolyte; pater noſter, qui dignus fuiſti, ut appellareris doctor, mundi ſacerdos. Super abyſſo cadaver tuum dum nataret incolume, pudore & ludibrio affecit, qui projecerunt te perſecutores tyranoi, pedi tuo alligantes lapidem. *Alter vero ex Ode prima diei ſextæ ſic ſonat*: Salutem dico emerſioni corporis (ejus) e mari, quamvis lapis gravis pedibus ejus alligatus fuiſſet, S. Hippolyte doctor. Adferat mihi benedictionem e Gerizao monaſterio,

ſicut materiam divitiarum & ſpleodorem adfert D
navis. *In Martyrologio Coptico, quod ex interpretatione Simonis Moyſis Maronitæ manus ſcriptum ſervamus, ſimilia de ſuperoatante* S. Hippolyti *cadavere legnntur, ac ibidem Martyr ille titulo Papæ Romani donatur. Si Æthiopes & alii nomine Papæ Romani hic ſupremum Eccleſiæ Catholicæ hierarchum intelligant, haud dubie cum Græcis hallucinantur, cum* S. Hippolytus *numquam fuerit Eccleſiæ Romanæ Pontifex ſueris. Sed aliqui hunc titulum mitigant, & alio ſenſu exponunt, ut infra videbimus.* Auct. G. C.

7 *Probabiliter itaque propter affines hiſtoriæ circumſtantias exiſtimamus, hunc unum eumdemque eſſe* S. Hippolytum *noſtrum, qui die* XXII. *Auguſti ab aliquibus Martyrologis annuntiatur, & ab aliis ad diem ſequentem refertur. In Auctariis Uſuardinis hac die* Romæ *vel* in portu urbis Romæ ſancti Hippolyti martyris *annua memoria celebratur. Ipſe autem Uſuardus die* XXII. *Auguſti in ſuo Martyrologio ſic habet*: In portu urbis Romæ (*Ado* in portu Romano *legit*) ſanctorum Ypoliti, Quiriaci, & Archillai. *Sed Martyrologium Hieronymianum Floreutinii eadem die* XXIII. *Auguſti hos duos* S. Hippolyti E
ſocios alibi collocat, ut liquet ex hac duplici & diſtincta annuntiatione: In Porto * urbis Romæ natalis ſancti Ypoliti, qui dicitur Nonnus, cum ſociis ſuis. In Hoſtia natalis ſanctorum Quiriaci & Arcilai. *Quidquid ſit de ſodalibus hujus ſancti Martyris, utroque die eumdem* S. Hippolytum *commemorari, colligimus ex Auctariis Martyrologii Bedæ ſeu Flori, quod tome ſecunda Martii præfiximus: in iis enim ad diem* XXII. *Auguſti annuntiatur feſtivitas* S. Ypoliti in portu; *ſequente autem die ibidem celebratur* in portu urbis Romæ natale S. Hippolyti, qui dicitur Noaus. *Quid hic ſibi velit nomen* Nonus *ſive potius* Nonnus, *poſtmodum explicabitur.*

* lege Portu

8 *Porro propter illam promiſcuam ejuſdem* S. Hippolyti *annuntiationem, libera electio nobis relicta videtur, ut Acta iſtius Martyris hac die vel ſequente pro arbitrio diſcuteremus. Sed hac in re Martyrologium Romanum ex more noſtro* F
ſecuti ſumus. Inſuper hæc antiqua Martyrologia ſufficiens teſtimonium reddunt de immemorabili Martyris noſtri cultu, qui tamen confirmari poteſt ex eccleſia, quæ ad honorem ipſius olim exſtructa fuit, & de qua Anaſtaſius Bibliothecarius in Vita Leonis III. Pontificis ex editione Fabroti pag. 130. *ſic meminit*: Fecit autem ildem almificus Pontifex in baſilica beati Hippolyti martyris in civitate Portuenſi veſtes de ſtauraci duas, unam ſuper corpus ejus, & aliam in altari majori. *Qualis autem ætate Baronii ſtatus eccleſiæ iſtius fuerit, ipſe eruditiſſimus ſcriptor in Annalibus ſuis eccleſiaſticis ad annum Chriſti* 229. *num.* 6. *indicat his paucis verbis*: Extac & iovifitur memoria olim celebris putcus ille, ſeu profunda fovea aquis plena, in qua ſanctus Hippolytus martyrii corooam accepit; modo autem frequeotibus piratarum incurſionibus, diruta ejus eccleſia, apparet ignobilis. *Non tantum deploramus hujus eccleſiæ ruinam; ſed etiam dolemus, pleraque celeberrimi iſtius Viri geſta a nobis ignorari: adeo enim confuſa & corrupta ſunt ipſius Acta, quæ præ manibus habemus, ut vix ullam fidem mereantur, quemadmodum ex eorum initio mox demonſtrabitur.*

legimus ipſius cultus oſten, atur.

aliique antiqui Martyrologi

A

AUCT. G. C.

§. II. Interpolata ejuſdem Sancti Acta, veroſimilis ætas, qua floruit; ſed incertum martyrii tempus.

Propter craſſum Actorum anachronoſmum;

SErvamus duo Actorum exemplaria, quorum unum prolixius olim Romæ ex collectione P. Gallonii tomo F excerpſimus, cujus exordium ita ſonat: Poſt tranſitum beatiſſimæ Pelagiæ, quæ per multos annos in quodam montis Oliveti antro degens maſculus putabatur (fuerat enim peſſima meretrix) beatus Hippolytus, qui & Nonus dicitur, cujus prædicatione Alexandria converſa fuerat, limina Apoſtolorum viſitare copiens Romam adiit. Sanctorum ſepulcra, quibuſcumque in locis vel in cœmeteriis inveniret, curioſiſſime equitabat, ibique dignas Domino laudes referens diu noctuque in orationibus perſiſtebat. *Deinde imperitus Actorum ſcriptor fuſe narrat varia, quæ* B S. Hippolytus *ſub imperio Alexandri Severi geſſit & ſcripſit. Denique idem auctor affirmat, illum ſub Claudio Alexandri imperatoris ſucceſſore martyrium ſubiiſſe. Verum, ut hic alios errores hiſtoricos prætermittam, quis unquam conciliabit tempora Alexandri & Claudii, qui ſeculo tertio imperarunt, cum ætate S. Nonus epiſcopi, qui ſeculo quinto Pelagiam meretricem convertit, & ad bonam frugem reduxit?*

In quem S. Petrus Damianus vim impegit;

10 *Attamen S. Petrus Damianus, magis virtutibus exercendis, quam tricis chronologicis diſcutiendis aſſuetus, in eumdem craſſum paralogiſmum impegit, dum in Epiſtola nona ad Nicolaum II. Pontificem inter alia ſic ſcripſit:* Beatus quoque Nonnus martyr, qui & Hippolytus, memoriæ noſtræ non prætereundus occurrit; qui nimirum poſtquam triginta millia Saracenorum ad Chriſti fidem efficaciſſima prædicatione convertit, poſtquam beatam quoque Pelagiam de lupanaribus ad Eccleſiæ pudicitiam provocavit, poſtquam denique nonnullos ſanctarum expoſitionum libros luculeter explicuit, tandem epiſcopatum deſeruit, de Antiochenis partibus, unde erat oriundus, abſceſſit, Romanos fines appetiit. Cumque beata Aurea apud Oſtiam civitatem, laxo cervicibus alligato, in marinis fluctibus martyrium conſummaſſet, beatus Nonnus ſanctum cadaver pia devotione collegit, & cum omni diligentia tumulavit: quem mox idem perſecutor, qui dicebatur Ulpius, juxta Tyberis alveum in foveam aquis pleoam mergi præcepit; cujus poſtmodum corpus, conſummato triumphali martyrio, in civitate, quæ Portus dicitor, Chriſtiana devotio ſepelivit. Illico audita eſt vox velut infaotium, per unam fere horam clamaotium DEO GRATIAS. Qui ergo talem vitæ meruit clauſuſam, liquido patoit, quia epiſcopatum deſerens coram Deo non incurrit offenſam. *Hinc manifeſtum fit, Acta* S. Hippolyti *jam tempore S. Petri Damiani adeo confuſa & corrupta fuiſſe, ut vix tuto admitti poſſint ea, quæ in illis forſan vera narrantur.*

non ſatis ſuccoſt hoc ſeculum comprobo;

11 *Præterea habemus aliud Actorum apographum, quod ex tomo* VII. *Mſ. Collectionis Baronianæ fol.* 149. *prodit, & ex ſupradictis Actis longioribus contractum videtur. Illud hic integrum curioſo lectori exhibemus, cum breve ſit, & omnia ſummatim complectatur his verbis:* Beatus Hippolytus, qui & Nonous dicitur, cujus prædicatione Alexandria converſa fuerat, limina C Apoſtolorum viſitare cupiens Romam adiit. Sanctorum ſepulcra ubicumque in locis vel cœmeteriis invenire poterat, curioſiſſime requirebat, ibique dignas Deo laudes referens, die noctuque in orationibus perſiſtebat. Poſtmodum vero ad portum Tyberioæ urbis properans, Spiritus ſancti gratia revelante, verbum vitæ, quibus poterat, eum miraculorum indiciis prædicabat. Denique poſtquam multa divinorum Librorum commentaria edidit, & beatam virginem Aoeeam pro Chriſto paſſam ſepelivit, cum Ulpium Romulum urbis Romæ vicarium repreheoderet, quod Chriſtianos eredeliter damnaret, prædicti vicarii præcepto ligatis manibus ac pedibus in foveam aqua pleoam præcipitatur, ſicque cum martyrii triumpho ad Chriſtum perrexit.

quod hic exhibetur;

12 Tunc audita eſt quaſi vox infantium dicentium DEO GRATIAS Qua voce audita, Ulpius Romulus dicebat: Modo patefiuot artes magicæ. Nonoe auditis conſolationes dæmonum? D Pretioſiſſima autem Martyeis anima cum hujuſmodi laudis voce cælos penetravit. Uode non dubium eſt, angelica illic ſolatia conſortii adfuiſſe. Chriſtiani vern ooctu levaverune corpus ejus de puteo occulte, & eum hymois & laudibus omnique veneratione ſepeliernne in eodem loco non longe ab ipſa fovea, quaſi pedes plos minus ſexagiota in inſula, quæ ono latere mare habet, a duobus diviſione alvei Tyberis cingitur, vigeſima ſecunda die menſis Auguſti; ubi quotidie præſtantur Chriſti beneficia, & fructus orationum ſancti Martyris exuberant uſque in præſentem diem. *Vides, in hoc Actorum compendio* S. Hippolytum *etiam Nonnum appellari. At eminentiſſimus Baronius in Annalibus eccleſiaſticis ad annum Chriſti* 229. *num.* 7. *& in Notis ad Martyrologium Romanum die* V. *Auguſti monet, iſta voce tantummodo monachum ſignificari. Forte* S. Hippolytus *ita cognominatus eſt, eo quod antea vitam ſolitariam duxiſſet. Quidquid ſit de iſto ſancti Martyris noſtri cognomine, hic cum S. Nanna, qui Pelagiam meretricem convertit, confundi non poteſt.* E

Eruditi diſſentiunt circa tempus;

13 *Etiam in hac Actorum ſynopſi non exprimitur tempus, quo* S. Hippolytus *vixit, quamvis in Actis longioribus dicatur floruiſſe ſub Alexandro Severo, & martyrium ſubiiſſe ſub Claudio II. imperatore, qui primum anno Chriſti* 268. *in locum Gallieni ſucceſſit. Quod ad ætatem ipſius attinet, Euſebius Cæarienſis lib.* 6. *Hiſtoriæ eccleſiaſticæ cap.* 22. *tradit, eum ſub Alexandro imperatore claruiſſe. Quapropter accommodo explicandi vel prorſus rejiciendi ſunt Palladius in Hiſtoria Lauſiaca cap.* 148. *& Cyrillus in Vita S. Euthymii, qui videntur hunc* S. Hippolytum *Apoſtolis nouum vel familiarem appellare, licet Poſſevinus noſter id alteri Hippolyto tribuendum exiſtimet. Cæterum tomo* 2. *Monumentorum eccleſiæ Græcæ in notis ad Vitam S. Euthymii colum.* 639. *&* 640. *putat ibi deſignari* S. Hippolitum *noſtrum, & propterea hæc Cyrilli expreſſio ab illo* magna hyperbole *ibidem vocatur. Photius in Bibliotheca cap.* 121. *teſtatur ſe legiſſe libellum* Hippolyti *illius*, qui Irenæi diſcipulus fuit, *in quo hæreſes quaſdam impugnat. Baronius in Annalibus eccleſiaſticis ad annum Chriſti* 229. *numer.* 4. *& Miræus in Scholiis ad Catalogum S. Hieronymi de Scriptoribus eccleſiaſticis caput* 61. *aſſerunt, eumdem* S. Hippolytum *diſcipulum Sancti Clementis Alexandrini*

A *drini fuiſſe. Hæc Photii aliorumque epinic eum ætate Sancti noſtri ſatis convenit, etiamſi eam apud antiquiores ſcriptores non invenerimus. Jam videamus, an alicunde veroſimiliter eruere poſſimus tempus martyrii ipſius, de quo veteres auctores diſtincte non meminerunt.*

quo ſanctus hic Pr æſul martyrium ſubiit,

14 *Severioribus criticis non placet, quod in Martyrologio Romano martyrium* S. Hippolyti collocetur *ſub imperio Alexandri Severi, cum tunc nulla perſecutio fuerit, quinimo ipſe imperator Chriſtianis faveret. Unde Ruinartius in Præfatione ad Acta Martyrum ſincera pag.* XLVIII. *eumdem ſcrupulum prepenit, & utcumque diſcutere conatur hoc modo:* Alexandrum Heliogabali ſucceſſorem Chriſtianis faviſſe nemo poteſt inficiari, niſi nmnes nntiquos ſcriptnres rejicere velit. Unde mirum eſt, tnt martyres ſub ejus imperin paſſna a nnnnullis recenſeri. Ao id ad præfectos, quos ſub ejus imperio ſæviſſimos fuiſſe aiunt, referendum eſt? An forte dicendum, aliquot martyres, qui ſub Severi perſecutmne paſſi ſunt, ad Alexandri tempora incaute transferri, qund & ipſe Severus

B fuerit appellatus? At Calliſtus Papa, qui eo imperante vivere deſiit, inter martyres in Kalendarin Buchertann recenſetur. *Sed* S. Hippnlytua *noſter nen potuit lauream martyrii adipiſci ſub imperatore Severo, cum hic anno Chriſti* 211. *obierit, & ille cyclum ſuum Paſchalem ab anne Chriſti* 222. *inceperit, ut poſtea dicetur.*

cum aliqui ſub Alexandro imperante,

15 *Eminentiſſimus Baronius non tanti facit Acta, ut propter eorum auctoritatem temporibus Claudii II. imperatoris martyrium* Hippolyti *affigat, quemadmodum hac die in notis ad Martyrologium Romanum monet ſequentibus verbis:* Extant Acta Hippolyti & ſocinrum, in quibus corrigenda ſunt ea, quæ de Claudin dicuotur: nam ſub Alexaodro imperatore eum clariſſe, iidem qui ſupra nuctnres teſtantur. Quod præterea de Ulpio in illia ſcribitur, Ulpianum pro Ulpio reſtituendum putamus: is etenim ſub Alexandro præfecturam Urbanam adminiſtrans, diriſſimas de Chriſtianus ſumpſit pœnas. *Laudatus eminentiſſimus ſcriptor in Annalibus eccleſiaſticis ad annum Chriſti* 225. *numero* 1. *&*

C *ſequentibus probat, ſub imperio Alexandri Severi inter alios juriſconſultos Romanos præcipue Ulpianum Chriſtianæ infenſiſſimum fuiſſe.*

alii ſub hujus ſucceſſore Maximino,

16 *Nonnulli ſcriptores propter favorem Alexandri imperatoris erga Chriſtianos mallent martyrium* S. Hippolyti *collocare ſub Alexandri ſucceſſore Maximino, de quo Euſebius in Hiſtoria eccleſiaſtica lib. 6. caput.* 28. *ita ſcribit:* Interea cæln Alexandro imperatore, qui tredecim annis regnaverat, in ejus locum ſuccedit Maximinus; qui gravi odio ſuccenſus adverſus familiam Alexandri, in qua plerique erant Chriſtiani, perſecutione exeitatu, ſnlns eccleſiarum antiſtitea, utpote evangelicæ prædicationis nuctnres, interfici juſſit. *Addo, quod ſub imperio hujus Maximini inveniatur Ulpius conſul, ut Conſorinus auctor coævus in Opuſculo ſuo de Die natali cap.* 21. *apud nos pag.* 38. *teſtatur his verbis:* Secundum quam rationem, ni fallor, hic annus cujus velut index & titulus quidam eſt Ulpii & Pontiani enniulatus, ab Olympiade prima milleſimua eſt & quartua decimua, ex diebus dumtaxat æſtivis, quibus agon Olympicus eelebratur; a Roma autem enndita nongenteſimus nnoageſimus primus. *Chronologi diſputent, in quem Chriſti annum hac computatio conveniat, de qua Petavius noſter in Doctrina temporum lib. 9. cap. 42. conſuli poteſt: nobis enim ſufficit, hunc conſulatum, in imperium Maximini incidiſſe.*

17 *Porro Onuphrius Panvinius in Commentario ad librum ſecundum Faſtorum apud nos pag.* 258. *exiſtimat, hunc conſulem fuiſſe M. Ulpium Crinitum, qui rurſus poſtea ſub imperatore Valeriano conſulatum geſſit. Sed in Actis noſtris (hæc tamen exiguam aut nullam fere auctoritatem habent) judex* S. Hippolytt *vocatur Ulpius Romulus, & urbis Romanæ vicarius fuiſſe dicitur. Quamvis igitur ſub imperatore Maximino habeamus perſecutionem adverſus Chriſtianos, quæ præcipue ſpectabat ad eorum antiſtites, qualis etiam fauctus Martyr noſter fuit, & reperiamus Ulpium conſulem, tamen ob diſcrepantiam cognominis & efficii non audemus huic Ulpii conſulatui martyrium ejus confidenter alligare.*

illud colligerat;

18 *Imo ne quidem aſſeveranter martyrium* S. Hippolyti *audemus ſtatuere ſub imperio Maximini, propter epiſtolam ipſius, quæ* ad reginam quamdam *ſcripta eſt, & ex qua Theodoretus Dialoge* 2. *&* 3. *ſive tomo* 4. *Operum pagina* 88. *ac* 155. *fragmenta aliquot allegavit. Baronius in* D *Annalibus eccleſiaſticis ad annum Chriſti* 229. *num.* 12. *putat, hanc reginam fuiſſe Mameam, imperatoris Alexandri matrem, quæ Chriſtianis utcumque favebat. Verum anno Chriſti* 1551. *in agro Verano repertus eſt cyclus Paſchalis, de quo poſtea agetur, & in cujus latere inter alias* S. Hippnlyti *lucubrationes* exhnrtatin ad Severinam *notatur. Unde Tillemontius tomo* 3. *Monument. eccleſ. pag.* 243. *ſuſpicatur, hac Severina indicari Severam, Philippi imperatoris uxorem, quæ Chriſtiana fuiſſe perhibetur, & ad quam doctiſſimus Origenes etiam litteras dedit. Si illa Tillemontii ſuſpicio vera ſit, haud dubie martyrium* S. Hippolyti *uſque ad annum Chriſti* 250. *ſive ad perſecutionem Decii imperatoris differendum eſt.*

eſſe forſan ob rationes hic allegatas

uſque ad perſecutionem Decii differendum ſit;

19 *Ad hanc ſuſpicionem confirmandam accedit teſtimonium S. Epiphanii, qui Hareſi* 37. *ſive* 57. *contra Noetianos ita ſcribit:* Pnſt hunc alius quidam hæreticus, Nnetus nnmine, prodiit; nequa multis nbhinc annis, ſed ante hns fere centum ac trigiora, *utrum priuſquam Sanctus hoc Opus ſuum componeret, An S. Epiphanius circa annum* 375. *illud Opus adverſus hareſes conſcripſit, adeoque retrorſum numerando hæreſis Noetiana ſub imperatore Philippo exorta eſt, ut Tillemontius tomo* 3. *Monument. eccleſ. pagina* 242. *affirmat. Cum itaque* S. Hippnlytus *hanc Noeti hareſim recenter exortam videatur impugnaſſe, ua apud eumdem Tillemontium pagina proxime citata* F *ſtatuitur, in ſua hypotheſi martyrium ipſius ante perſecutionem Decii imperatoris collocari non poteſt. Hæc tamen Tillemontii argumenta non omnino certa ſunt, quandoquidem ab aliis negantur. Propter has difficultates undique intricatas, quas eruditus lector videt, initio hujus Commentarii martyrium* S. Hippolyti *circa medium ſeculi tertii lato quodam modo ad marginem notavimus.*

§. III. Incerta hujus ſancti Epiſcopi & Martyris cathedra.

EUſebius *in Hiſtoria eccleſiaſtica libro 6. cap.* 20 *de epiſcopatu* S. Hippolyti *ſic ſcribit:* Eadem tempeſtate multi eccleſtaſtici viri doctri,

Auct. G. C

Quomodo Eusebius & Hieronymus ignoverint sedem Portus Romani,

Ana cæcellentes florebaot .... Inter hos fuit Beryllus Boſtrenorum in Arabia epiſcopus, qui præter epiſtolas & lucubrationes, varia quoque elegantiæ iogenii monumenta dereliquit. Similiter & Hippolytus alterius eujuſdam eccleſiæ epiſcopus. *Sanctus vero Hieronymus videtur locum epiſcopatus ejus indagaſſe & non iuvenisse, quemadmodum in Opere de Scriptoribus eccleſiaſticis cap. 61. innuit his verbis:* Hippolytus cujuſdam eccleſiæ epiſcopus (nomen quippe urbis ſcire non potui) ratiooem Paſchæ temporumque canones ſcripſit *&c. Aubertus Miræus in notis ad hunc S. Hieronymi textum aſſerit, illum fuiſſe epiſcopum* Portus Romani, *& in hac re ſecutus eſt opinionem eminentiſſimi Baronii & aliorum, quos infra recenſebimus.*

Semen Gelaſius cum politicus

21 *Gelaſius I. Pontifex, vel potius Gelaſius Cyzicenus, ut Bellarminus aliique viri docti maluut (uterque ſeculo quinto floruit) in opuſculo de Duabus in Chriſto naturis contra Neſtorium & Eutyben, quod in Colonienſi Patrum Bibliotheca tomo 5. parte 3. editum eſt, ibidem pagina 671. teſtimonium* Hippolyti epiſcopi & martyris Arabum metropolis *contra iſtos hæreticos produ-*
B *cit. Ex his Gelaſii verbis alio charactere expreſſis Tillemontius tomo 3. Monument. eccleſ. pagina 239. affirmatiſſime concludit,* S. Hippolytum *noſtrum a Gelaſio metropolitanum Arabum antiſtitem nominari. Poſtmodum vero pag. 672. ejuſdem tomi in ea hypotheſi contra Gelaſium, quem ſibi adverſarium fingit aut putat, ſpecioſe argumentatur in hunc fere modum: Beſtra eo tempore, inquis, verosimiliter erat unica Arabiæ metropolis; atqui ex ſupradicto Euſebii Cæſarienſis teſtimonio conſtat,* S. Hippolytum *tunc non fuiſſe antiſtitem Boſtrenorum, ſed* alterius eujuſdam eccleſiæ *epiſcopum; ergo non poteſt vere a Gelaſio metropolita Arabum appellari. Nos totum hunc Tillemontii ſyllogiſmum gratis admittere poſſumus, ut ex infra dicendis patebit.*

Sub metropoli Arabiæ

22 *Poſtremo Tillemontius dubitat de genuina Gelaſii lectione, &* C *ob leviſſimam rationculam ſuſpicatur, vocem* Arabum metropolis *ab aliquo interpolatore in textum Gelaſianum intruſas eſſe. Sed audiamus, quale ſit hujus ſuſpicionis fundamentum. Syntaxis ſive periodus Gelaſii non eſt intelligibilis aut perfecta, ait Tillemontius, niſi pro* Arabum metropolis *legatur* Arabum metropolitani. *At quid ſi vox* metropolis *in genitivo caſu poſita ſit, ita ut ſignificet,* S. Hippolitum *ſub Arabum metropoli vel antiſtite metropolitano epiſcopum fuiſſe? Si haberemus Græcum Gelaſii textum, forſan in eo genitivus Græcus* metropoleos *exprimeretur. Certe nihil nos cogit Arabicum* S. Hippolyti *epiſcopatum de ipſa Arabum metropoli intelligere, cum ſub illa metropoli potuerit eſſe epiſcopus obſcurioris urbis, quam Euſebius & Hieronymus non nevevunt. Huic explicationi noſtræ congruunt nonnulla, quæ curioſo lectori nunc proponemus.*

Ut forſan in urbe Adanensi,

23 *Quidam volunt,* S. Hippolytum *fuiſſe Portuenſem vel Adanenſem in Arabia epiſcopum, quod non prorſus improbabile videtur. Saltem eruditiſſimus Joſeph Simonius Aſſemanus Maronita hunc conjecturæ conſentit, dum tomo 3. Bibliothecæ Orientalis Clementino-Vaticanæ parte 1. cap. 7. pagina 15. poſt enumeratas quaſdam ſanctæ Martyris noſtri lucubrationes, in notis ita monet:* Hippolytus, Portus Romani, non ad Oſtia Tyberina, ſed celebris in Arabia hoc nomine empotii epiſcopus, ut Stephanus le Moyne conji-
D *cit.* Abulidum Romæ episcopum *(verba majuſculis hic expreſſa ibidem Arabice recitantur)* vocant recentiores Chriſtiani Arabes, Claruit circa annum Chriſti CCXX. *De epiſcopatibus Arabiæ conſuli poteſt Carolus a ſancto Paulo in Geographia ſacra pag. 295. & ſequente, ubi etiam de metropoli Boſtrenſi meminit.*

Quæ portus Romanus olim vocatus fuerit.

24 *Numero præcedente diximus,* S. Hippolytum *forſan fuiſſe Portuenſem vel Adanenſem epiſcopum, quia hic Romanorum portus, ſive Romanum in Arabia emporium videtur* Adane *& vulgo* Aden *appellari. Sane Philoſtorgius in Hiſtoria eccleſiaſtica lib. 3. cap. 4. narrat, quomodo princeps Arabum ad fidem Chriſtianam converſus fuerit, & in editione ſua conſtruxerit tres eccleſias, de quibus habet ſequentia:* Ea illis autem eccleſiis unam quidem in metropoli totius gentis, quam Tapharon vocant, ædificavit; aliam vero in eo loco, in qua Romanum erat emporium, ad exteriorem
E oceanum vergens: vocatur autem hic locus Adane, quo euncti, qui ex Romanorum ditione veniunt, appellere ſolent. Tertiam denique eccleſiam in altera regionis parte exſtruait, ubi Perſicum eſt emporium celebre in oſtio maris Perſici, quod inibi eſt, ſitum. *Si tamen* S. Hippolytus *unquam fuerit epiſcopus urbis Adanenſis, profecto virum omnibus videbitur, Euſebium Arabiæ victorem, & S. Hieronymum, Romæ & in Oriente diu verſatum non noviſſe eathedram epiſcopalem hujus ſancti Viri, ſive celeberrimum Arabiæ emporium, quod a Romanis paſſim frequentabatur. Igitur undique involvimur tenebris, quas ſine clariore luce diſſipare non poſſumus, & ideo ad opiniones aliorum referendas pregredimur.*

Quod quidam eum epiſcopum Romanum vocent;

25 *Leontius Byzantinus exeunte ſeculo ſexto edidit opuſculum de Sectis hæreticorum, ubi in editione Baſileenſi Græco-Latina anni 1578. apud nos pag. 431. ab ipſe* Clemens & Hippolytus epiſcopi Romani *inter alios hæreſum impugnatores recenſentur. At ſicuti certum eſt, Clementem Eccleſiæ Catholicæ præfuiſſe, ita etiam conſtat, nullum Hippolytum inter Pontifices Romanos numerari poſſe. Attamen Georgius Syncellus hunc non epiſcopum dumtaxat, verum etiam archiepiſcopum Romanum vocat, dum in Chronographia ſua Pariſiis anno 1652. Græco-Latine edita pag. 315. meminit de cyclo Paſchali* beati apoſtoli, archiepiſcopi, & in agro Roma- F *no martyris Hippolyti Græce* τῆ μακαρία καὶ ἀρχιεπισκόπῳ ..... Ῥώμης Ἱππολύτου, τ' ἱερομάρτυρος. *Sed ab eodem chronographo poſtmodum pagina 358. laudatæ editionis appellatur* Hippolytus ſacer philoſophus, Portus Romani epiſcopus, Chriſtiana philoſophia præſtans, *Græce* Ἱππόλυτος ἱερὸς φιλόσοφος, ἐπιφανὴς Πόρτου τῆς κατ' ἐ Ῥώμῃ, σοφίᾳ διαφερόντως λάμψας ἐν τῇ κατ' Χριστὸν φιλοσοφίᾳ. *Quinto me in Menæis Græcorum ad diem* XXX. *Januarii* S. Hippolytus Πάπα Ῥώμης, *id eſt* Papa Romæ *vel* Papa Romanus *nominatur.*

quam illarum phraſim explicent

26 *Combefiſius in Auctario noviſſimo Bibliothecæ Græcorum Patrum pagina 63. hanc Græcorum phraſim explicare conatur his verbis:* Quod Hippolytus paſſim Ῥώμης epiſcopus Græcis dicitur, nonnumquam Πόρτου Ῥώμης, ſatis ambiguum, quo ſenſu ab eis ſcriptum ſit. Fuiſſe Romanum Antiſtitem, vel uſquam Romæ ſediſſe (id eſt Apoſtolicæ Sedi ſenioris Romæ præſediſſe) nullum veſtigium eſt. Factum eſſe Portuenſem epiſcopum, ſicque Romanum antiſtitem, Romanæ ſcilicet proprie metropoleos ſuffraganeum, ut vocant, ac comprovincialem, ultra quam ea

fas

rat Romaoa propria dicœceſis, in qua Romanus Pontifex creabat epiſcopos peculiari jure (qui idcirco epiſcopi Romani, ut diſtincti a Gallis, Hiſpanis, aliiſque in quavis provincia metropolitico jure, ex canonum Nicænorum diſpoſitione ordinari ſolitis, nonnullis quocupantur) Græci ſignificant, quod ita citant; ſicque legiſſe auctor eſt Marianus Victorius in antiquo codice Sorbonæ. Hunc tamen ejus epiſcopatum Hieronymus non novit, etſi diu Romæ verſatus, rerumque ibi eccleſiaſticarum ſtrenuus indagator fuit.

in noviſſimo Auctorio Græcorum Patrum

27 Num Romæ Græcis epiſcopus ſive Romanus ea phraſi, qua Caſſianum perinde Romanum vocant (Ῥωμαῖον acſi diceretur LATINUM) quod relicta Syria in Occideote & ditione peculiari Romani Pontificis, ſive in ejus patriarchatu conſediſſet, cum tamen ipſi jam Græci ſe Ῥωμαίους vocent a juniore Roma; vixque aliter, quam νέαν ῥώμην (cootumeliæ cauſa) ſchiſmatico ſpiritu LATINOS nominent. Quod a viro amiciſſimo, erudito, inſulato, & inter patres inſulatos ſanctitatis luce ſplendidiſſimo noſtræ Galliæ jubare, inque illa feliciſſime novatorum tenebras ſuis radiis diſpellente, atque eos ad unam vere ſanctam Eccleſiam Catholicam Apoſtolicam ipſis maxime ejus ſanctitatis ac diſciplinæ momentis cogeote; epiſcopos Romanos dici, qui quaſi levando oous Rumani ipſius Antiſtitis, ejuſque vice in Urbe celebrent, ad id muneris peculiariter delecti, inter quos ſe ipſe annoumerabat, neſcio an tantæ antiquitatis ſit, ut inde Hippolytus Ῥώμων epiſcopus audire Græcis potuerit, ſive etiam an illi eum Romanæ Eccleſiæ ritum, nobis etiam Latiois ſatis obſcurum; ita perſpectum habueriot. *Hacteous ſcripſer ille Dominicanus, qui non ſatis clara periodorum conſtructione ſententiam ſuam exponit.*

Ex anonymus quidam criticus

28 *Clarius ac melius hunc loquendi modum apud Græcos eucuſae anonymus quidam criticus, qui Pariſiis anno 1717. variis diſſertationes de antiquitate eccleſiaſtica & profana edidit, & opuſculam ſuum Gallice* Amœoitates criticæ *inſcripſit: hic enim lib. 1. Diſſert. 12. aſſerit, ab ipſis Latinis ſimilem phraſim uſurpatam fuiſſe ad deſignandos comprovinciales Romani Pontificis epiſcopos, & opinionem ſuam ſatis ſolide probat ex Itinere Italico Mabillonii, quod tome 1. Muſei Italici part. 1. pag. 146. & ſequente repræſentat hanc inſcriptionem:* Anno MXC. Indict. XIII. meoſe Mart., die XXV. dedicata eſt hæc eccleſia ſanctæ Mariæ, quæ appellatur ad Pineam per EPISCOPOS URBIS, id eſt V. Savinenſem & Johannem Tuſculanenſ. tempore domni Urbani II. Papæ, in qua ſunt reliquiæ *&c.*

explicant illa ſupra

29 *Deinde eruditiſſimus Mabillonius ad hanc inſcriptionem obſervat ibidem ſequentia:* In hac inſcriptione advertere juvat, Sabinenſem & Tuſculanenſem URBIS EPISCOPOS (quod proiode vocabulum Romani Pontificis ſuffraganeis commune erat) appellari. Hinc explicari poteſt, quod legimus in chartario Farfenſi, oempe quod „DODO EPISCOPUS SANCTÆ ROMANÆ ECCLESIÆ „dedit libras quioque pro rebus poſt martem, „id eſt eccleſiam ſanctæ Mariæ cum caſamento „ipſis Caſſiano. Actum menſe Octobri, tem„poribus Benedicti VIII.„ In alio diplomate illi ſuffraganei vocantur Romani epiſcopi. Dodo mox laudatus videtur fuiſſe epiſcopus Sabinenſis, omiſſus apud Ughellum. *Supra laudatus anonymus Gallus ex his exemplis concludit, Græcos per nomen* Papæ *vel* Epiſcopi Rumani, *quod S. Hippolyto tribuunt, præſulem Romani Pontificis ſuffraganeum ſeu comprovincialem ſuadicare voluiſſe, eoſque propter hunc loquendi modum non ſtatim erroris arguendos eſſe, cum ipſi Latini ſeculo XI. & forſan citius etiam ita ſcripſerint.*

quo ab aliis appellatur epiſcopus portus Romani.

30 *Quidquid ſit de mente Græcorum, qui ſæpe rerum Occidentalium imperiti ſunt, nos hanc dubiam eorum phraſim libenter in meliorem partem interpretamur, cum præſertim diſtinctius locuti fuerint alii ſcriptores ejuſdem nationis, inter quos Anaſtaſius cum Georgio Syncello diſerte aſſerit, hunc ſanctum Martyrem fuiſſe epiſcopum Portus Romani: nam in Epiſtola ad Theodoſium presbyterum Gangrenſem data, quam Sirmondus noſter anno 1630. inter alia opuſcula Pariſiis edidit, adverſus hæreticos pagina 109. & 113. allegat teſtimonium* ſancti Hippolyti, epiſcopi Portus Romani, & martyris veritatis, *ſeu Græce* τὸ ἁγίου Ἱππολύτου ἐπισκόπου Πόρτου. ἤγουν τῆς λιμένος Ῥώμης, καὶ μάρτυρος ἀληθείας. *Etiam S. Germanus patriarcha Conſtantinopolitanus, qui ineunte ſeculo octavo floruit, Sanctum noſtrum videtur Romanis annumerare, dum in Colonienſi Patrum Bibliotheca tomo 8. pagina 58. ſic ſcribit:* Id & Hippolytus e Roma, & ſanctus Cyrillus dicunt in libris ſuis de Antichriſto.

Non videtur fuiſſe ſenator Romanus

31 *Quamvis nonnulli putent, ipſum ab Hieronymo in Epiſtola ad Magnum oratorem appellari* Romanæ urbis ſenatorem, *eo quod in quibuſdam editionibus Operum S. Hieronymi, ac etiam in noviſſima Pariſienſi tomo 4. parte 2. colum. 656. legant ſequentia:* Hippolytus quoque & Apollonius, Romaoæ urbis ſenatores, proprio opuſcula condiderunt, *At Remigius Ceillier Benedictinus in Opere Gallico de Scriptoribus eccleſiaſticis tomo 2. pag. 316. in notis ad articulum primum capitis vigeſimi ſeptimi ſolerter obſervat, ita dumtaxat in aliquibus editionibus legi: nam in antiquis manuſcriptis, quibus Marianus Victorius præſul Italus in editione Operum S. Hieronymi uſus eſt, teſte eodem bibliographo Gallo, pro voce* ſenatores *legitur* ſenator, *ita ut hæc dignitas tribuatur ſoli Apollonio, cui certe convenit, cum S. Hieronymus in libro de Viris illuſtribus cap. 42. eandem rurſus ei adſcribat, & ibidem cap. 61. in elogio S.* Hippolyti *de illa dignitate ſenatoria nullam mentionem faciat.*

fuit ex Arabia Romam profectus

32 *Quod vero ad Romanum vel potius Portuenſem S.* Hippolyti *epiſcopatum attinet, hunc ei tribuunt plerique recentiores, inter quos Cangius in Præfatione ad Chronicon Paſchale poſt diu quæſitam alibi urbem Portuenſem, tandem pag. XVI. & ſequente ſic diſſerit:* Sed quod Hippolytum Portus Romaoi fuiſſe epiſcopum omnino videatur ſuadere, id potiſſimum fuerit, quod is Romanus dicatur io Catalogo imperatorum Leunclaviano ſupra laudato, & quod anno MDLI. in agro Verano non procul ab æde ſancti Laurentii ad Urbem reperta ſit antiqua e marmore ſtatua ſolio inſidena, in cujus quidem ſolis binis latercuiis cycli Paſchales annorum ſedecim Græcis litteris erant deſcripti; ex quibus, tum ex librorum lemmate, quod horum dexter continebat, Hippolyti, cujus nomen non erat expreſſum, facile deprehenſum eſt ſtatuam eſſe, quam ex portu Romano, non vero ex Ægypto huc eſſe allatam admodum eſt probabile. *Deinde hunc* Hippolytum, *cujus ſtatua anno 1551. in agro Veraoe cum cycio Paſchali inventa eſt, confundit cum* S. Hippolyto *presbytero, qui ſi-*

A AUCT. G. C. *mul cum Pontiano in inſulam Sardiniæ relegatus eſt, & qui paſſim in Martyrologiis ad diem* XIX. *vel* XX. *Novembris cum ſancto Pontiano Pontifice Romano memoratur. Hæc Cangii opinio nobis non placet, & ad diem* XIX. *vel* XX. *Novembris ei plura argumenta oppoſ. poterunt. Nihil hic dicimus de craſſo Centuriatorum Magdeburgenſium errore, qui Centuria* 3. *cap.* 10. S. Hippolytum *ſtatuunt epiſcopum Oſtienſem, & hac nova opinione imperitiam ſuam produnt, inter epiſcopatum Oſtienſem & Portuenſem non diſtinguentes.*

& epiſcopus Portuenſis Romani ſedis effugus Baronius.

33 *Si quis porro quærat, quomodo Sanctus iſte ex cathedra Orientali ad Occidentalem ſive Portuenſem in Italia tranſlatus fuerit, eminentiſſimus Baronius hanc quæſtioni reſpondet, dum in Annalibus eccleſiaſticis ad annum Chriſti* 229. *num.* 4. *de* S. Hippolyto *noſtro ſic ſcribit:* Ipſum autem Romam advenientem digne (ut par erat) acceptum a Romano Pontifice Calliſto (nam ante ipſum nulla exſtat de eo memoria) & ab eo Portuenſis eccleſiæ epiſcopatu donatum apparet, eo nimirum conſilio, ne tantum epiſcopum, ſede alia obligatum, in Arabiam redeundi cora prioris commiſſi ſibi gregis impelleret: quem ut lateri ſemper adhærentem B haberet, & in ambiguis conſultorem, creavit epiſcopum Portuenſem, ledem illi tribuens modicæ quidem curæ, ſed ampliſſimæ dignitatis, cujus epiſcopus aſſiſtere ſoleret Romano Pontifici. *Hæc eminentiſſimi ſcriptoris opinio diſplicet Tillemontio & quibuſdam aliis, eique præcipue objicitur ſilentium S. Hieronymi, qui diu Romæ verſatus Portuenſem* S. Hippolyti *epiſcopatum non ignoraſſet, ut illi argumentantur.*

& Ughellus aſſiſt mart.

34 *Non obſtante hoc argumento negativo, quod hic certo vim ſuam habet, Ferdinandus Ughellus in noviſſima editione Venetæ Italiæ ſacræ tomo* 1. *col.* 110. *ſententiam Baronii ſecutus eſt, & illum ſanctum Martyrem ibidem exornavit hoc elogio:* Sanctus Hippolytus epiſcopus Portuenſis, genere Arabs, olim metropolita Arabiæ (*quod non ſit dicendus metropolita; ſed quomodo ſub metropolita Arabiæ epiſcopus eſſe potuerit, ſuperius explicatum eſt*) Clementis Alexandrini diſcipulus, cujus hortatu in Italiam profectus eſt, Romamque veniens Apoſtolorum limina martyrumque cœmeteria veneratus eſt: cujus vitæ ſanctimonia a Cæleſtino (*lege Calliſto*) perſpecta, Portuenſis epiſcopus creatus eſt, ut eo viro doctiſſimo ſanctiſſimoque in graviſſimis rebus uteretur, ut ex tabulis eccleſiaſticis, ejuſdemque martyrii Actibus colligi poteſt. Nonnus cognominatus eſt, id eſt monachus, ut Petrus Damiani in Epiſtola ad Nicolaum Papam ſcribit, ubi illum cum altero Nonno, qui Pelagiam nobile ſcortum temporibus Theodoſii junioris a veterno libidinis ſuis precibus ſuſcitavit, perbelle ſatis confundit. Hippolytus Portuenſis floruit ſub Calliſto I. paſſuſque martyrium eſt, non ſub Claudio, ut depravati quidam codices affirmant, ſed ſub Alexandro imperatore anno CCXXIX. die XXII. menſis Auguſti, Ulpiano Romæ præfecto, ſeu, ut alii legunt, Ulpio. Itaque pedibus manibuſque ligatis in profundum puteum demerſus eſt, ac poſt ejuſdem exceſſum in eódem Portu Romano Hippolyti ſocii illuſtrem tulere palmam martyrii. *Vix audemus hanc communiorem ſententiam amplecti propter argumentum, quod deſumitur ab ignoratione S. Hieronymi, qui loco ſupra citato indicat, ſe urbem epiſcopalem* S. Hippolyti *indagaſſe, & tamen eam ſcire non potuiſſe. Si autem hæc urbs fuiſſet Portus Romanus in Italia, veroſimillime ſanctus Doctor Romæ in vicinia iſtius epiſcopatus dezens illam non ignoraſſet. Quapropter eruditis aliam quamdam conjecturam proponimus.* D

35 *Ex antiquis Martyrologiis ſupra relatis priſmo conſtat,* S. Hippolytum *hac die vel ſequente in Portu Romano martyrium ſubiiſſe. Præterea ex Euſebio aliiſque veteribus ſcriptoribus liquet, hunc Martyrem epiſcopali dignitate præditum fuiſſe. Denique S. Hieronymus in Opere de ſcriptoribus eccleſiaſticis cap.* 61. *teſtatur,* S. Hippolytum *habuiſſe homiliam* de laude Dominl Salvatoris, in quâ, præſente Origene, ſe loqui in eccleſia ſignificat. *Hinc videtur* S. Hippolytus *fuiſſe epiſcopus in Oriente & forſan in Arabia, ad quam Origenes anno circiter* 217. *evocatus eſt, ut apud Euſebium lib.* 6. *Hiſtoriæ eccleſiaſticæ cap.* 19. *legimus. Unde noſter Petrus Halloix in Vita Origenis lib.* 1. *cap.* 10. *hac de re ſcribit ſequenter:* Dum in Arabia tantilper moratur, minime dubium eſt, quin illic quoque id, quod vulgo in more habebat, factitarit, & partim ſtudii, partim honoris cauſa ad audiendos in eccleſiæ cœtu epiſcopos acceſſerit; ac tum quidem accidiſſe illud, quod de S. Hippolyto refertur, nempe dum concionem ad populum de Domini Salvatoris laudibus haberet, atque in præſentem Origenem oculos intendiſſet, ejus præſentiam auditoribus indicaſſe, ſeu quod eum dictis ſuis aſſentientem videret, ſeu quod plebi talem tantumque declarando hoſpitem, gratificari vellet. E

quorum opinioni conjecturam ſuperadditur.

36 *His ita poſitis, nonne* S. Hippolytus *epiſcopus Arabs facile potuit ad viſitanda Apoſtolorum aliorumque martyrum ſepulcra Romam venire, in Portu Romano ab ethnicis comprehendi, & ibidem martyrio affici? Quid ſi plebs, determinatam iſtius Martyris cathedram ignorans, hunc peregrinum epiſcopum a loco martyrii Portuenſem cognominaverit; & hic popularis error ad aliquos poſterioris ævi ſcriptores tranſierit, vel potius illa appellatio poſterit occaſionem dederit, ad Portuenſem hujus Martyris epiſcopatum aſſerendum? Quidquid ſit de hac conjectura noſtra, quam propter certiora cujuslibet argumenta libenter deferemus, nos in titulo martyrium* S. Hippolyti *cum veteribus ac recentioribus Martyrologiis* in Portu Romano *collocavimus. Ceteram in hoc noſtro ſyſtemate preſſius urgere poſſumus anonymum criticum ſupra citatum, qui Orientalem* S. Hippolyti *epiſcopatum inficiari videtur: nam ex Euſebio aliiſque conſtat,* S. Hippolytum *alicui eccleſiæ præfuiſſe, & S. Hieronymus aſſerit, concionem ab ipſo habitam fuiſſe coram Origene, qui utique in Oriente commorabatur. In ſuperiori autem hypotheſi nihil negotii nobis facceſſant alia ejuſdem critici argumenta, quibus adverſus Tillemontium contendit,* S. Hippolytum *potius in Occidente, quam in Oriente epiſcopum fuiſſe: nos enim non inviti Orientalem & Occidentalem hujus ſancti Martyris epiſcopatum cum Baronio & Ughello admittemus, ut ſupra innuimus, & hoc ultimum ſyſtema noſtrum pro mera conjectura damus. Cum ſingularia Sancti noſtri geſta nos lateant, jam tantummodo reliquum eſt, ut de ſcriptis ejus agamus.* F

quam ea non facile deferemus.

§ IV.

A

§. IV. Elogia hujus ſancti Viri, & aliqua ejuſdem ſcripta.

Præter laudes huic Martyri impenſas,

THeodoretus hunc ſanctum Doctorem fluente fontis comparat, *tum Dialogo 3. ſive tomo 4. Operum ſuorum pag.* 153. *& ſequente teſtimoniis ipſius & aliorum ſanctorum Patrum contra hæreticos adducit hoc modo:* Hæ igitur paſcuæ aures, & ſpiritalium fontium fluenta accipe, ſancti Ignatii Antiocheni & martyris ex epiſtola ad Smyrnenſes, ... Irenæi epiſcopi Lugdunenſis ex tertio libro adverſus hæreſes, ... ſancti Hippolyti epiſcopi & martyris ex epiſtola ad quamdam reginam. *Anaſtaſius in Collectione Sirmondiana, quæ Venetiis anno* 1728. *recuſa eſt, tomo* 3. *col.* 387. *citans aliquos* S. Hippolyti *textus, ex auctoritate ipſius contra Monothelitas ita concludit:* Ecce nunc & ſacratiſſimus hic & magnus Doctor, veritatiſque teſtis fidelis, concorditer cum aliis omnibus ſanctis Catholicæ Dei ac Apoſtolicæ inſtitutoribus Eccleſiæ, duas ſecundum unionem inconfuſum & impartibilem quemadmodum naturas, ita etiam duas voluntates & duas operationes congruentes & convenientes naturis, divinam, ut dictum eſt, & humanam, increatam & creatam, non inceptam & cœptam, tamquam Dei ſimul & hominis unius & ejuſdem Domini noſtri Jeſu Chriſti magna voce confitetur & prædicat. *Sanctus Hieronymus in Epiſtola ad Magnum oratorem, quam ſupra aſſignavimus, numerat* S. Hippolytum *inter doctos illos viros, qui philoſophia ac profanis ſcientiis ad gentiles oppugnandos utebantur. Nunc ad aliquas lucubrationes ejus recenſendas progrediamur.*

Euſebius Cæſarienſis,

38 *Euſebius lib. 6. Hiſtoriæ eccleſiaſticæ cap.* 20. *teſtatur, epiſtolas* S. Hippolyti *ſuo tempore in bibliotheca Hieroſolymitana adhuc aſſervatas fuiſſe, & ibidem cap.* 22. *ſcripta ipſius ita ſummatim enumerat:* Eodem tempore & Hippolytus inter plurima alia ingenii ſui monumenta librum de Paſcha compoſuit; in quo temporum ſeriem deſcribens & cahobem quemdam Paſchalem per ſexdecim annorum circuitum exhibens, anno primo imperatoris Alexandri computationem temporum circumſcribit. Ex reliquis autem illius ſcriptis hæc ſunt, quæ ad notitiam noſtram pervenerunt: In opus ſex dierum. In ea, quæ poſt ſex dies conſecuta ſunt. Adverſus Marcionem. In Canticum Canticorum. In capita quædam Ezechielis. De Paſcha. Adverſus omnes hæreſes. Sed & alia plurima apud alios aſſervata licet reperire. *Videtur Euſebius hic tantum agere de illis* S. Hippolyti *ſcriptis, quæ ipſe viderat. Non eſt ergo mirum, ſi ab aliis plura recenſeantur.*

& S. Hieronymus ejus ſcripta enumerant,

39 *Sanctus Hieronymus in Catalogo virorum illuſtrium cap.* 61. *de lucubrationibus ejus hæc habet:* Hippolytus cujuſdam eccleſiæ epiſcopus (nomen quippe urbis ſcire non potui) rationem Paſchæ temporumque canones ſcripſit uſque ad primum annum Alexandri imperatoris, & ſedecim annorum circulum, quem Græci ἑξαετηρίδα vocant, reperit; & Euſebio, qui ſuper eodem Paſcha canonem decem & octo annorum circulum, id eſt ἑπταικαιδεκαετηρίδα compoſuit, occaſionem dedit. Scripſit nonnullos in Scripturas commentarios, e quibus hoc reperi: In ἑξαήμερον & in Exodum, & in Canticum Canticorum; in Geneſin & in Zachariam, de Pſalmis; in Eſaiam; de Daniele; de Apocalypſi: de Proverbiis, de Eccleſiaſte; de Saul & de Pythoniſſa; de Antichriſto; de Reſurrectione; contra Marcionem; de Paſcha; adverſos omnes hæreſes: & περὶ ὑφιστάντος; de Iuude Domini Salvatoris, io qua, præſente Origene, ſe loqui io eccleſia ſignificat. In hujus enumerationem Ambroſius, quem de Marcionis hæreſi ad veram fidem correctum diximus, cohortatus eſt Origenem in ſcripturas commentarios ſcribere, præbens ei ſeptem & eo amplius notarios, eorum expenſas, & librariorum parem numerum; quodque his majus eſt, incredibili ſtudio quotidie ab eo Opus exigens; unde in quadam epiſtola *ἐργοδιώκτην* (*id eſt Operis impulſorem*) eum Origenes vocat.

In quibus aliquam ſuſpicionem

40 *Famoſus ille Photius, qui ſecule nono ſedem Conſtantinopolitanam occupavit, aliqua ex his* S. Hippolyti *Operibus legit, ut ipſe teſtatur in Bibliotheca ſua Codice* 121. *ſive pag.* 302. *in edit. Græco-Latina Schotti noſtri his verbis:* Legi libellum Hippolyti (qui Irenæi diſcipulus fuit) contra duas & triginta hæreſes. Auſpicatus a Doſitheanis uſque ad Noeti & Noetianorum hæreſes, quas refert, Irenæo differente, argumentis profligatas, horumque argumentorum ſummam colligentem ſe libellum hunc conſcripſiſſe. Oratio ejus clara eſt, ac neonihil gravis, minimeque redundans, etſi ad Atticum ſermonem non vergat. Refert autem cum alia non omnino proba, cum epiſtolam ad Hebræos non eſſe Pauli Apoſtoli. Ferunt item hunc conciones ad populum, Origenis imitatione, habuiſſe, illoque familariſſime utentem, tantum eſſe factum ſcriptorum ejuſdem admiratorem, ut ad divinam Scripturam commentario illuſtrandam hortando implevarit, additis etiam illi ſuo ſumptu lepiem notariis, qui dictata celeriter axeiperent, totidemque librariis, qui accurata deſcriberent. Hæc igitur ſubminiſtrantem Hippolytum ſine remiſſione ſolitum exigere Opus, quod elaboraſſet Origenes, atque hinc etiam Operis exactorem epiſtola quadam ab eo nominari. Commemorant autem & hunc alia præterea plurima ſcripſiſſe. *Nunc aliqua ad hanc Photii cenſuram notanda eſſe cenſemus.*

a Photio reprehenſum,

41 *Quod imprimis attinet ad Epiſtolam S. Pauli ad Hebræos, quam* S. Hippolytus *hunc Apoſtolo non tribuit, potiſſimum nobis placet reſponſa Sixti Senenſis, qui lib. 7. Bibliothecæ ſanctæ hæreſi* 8. *ſive apud nos pag.* 193. *de hoc argumento contra adverſarios ſuos ita diſſerit:* Donemus eis, nuſquam ab antiquis Patribus Epiſtolam hanc fuiſſe citatam, & (quod plus eſt) etiam ab ipſis aliquando fuiſſe de ea dubitatum. Quid ergo? Numquid & nobis licebit iterum de ea dubitare? Minime profecto; nam etſi pervetuſtis illis Patribus ante univerſalem totius Eccleſiæ determinationem de hac Epiſtola addubitare, eamque non temere in cauſione recipere licuit, oobis tamen poſt tot conciliorum decreta & communem Eccleſiæ Catholicæ ſanctionem id ipſum minime facere licet, tum ex his omnes illæ cauſæ dubitandi ſublatæ ſint, quæ Tertullianum, Cyprianum, Arnobium, Lactantium, atque alios Patres inducere potuerunt, ut de hac Epiſtola non immerito hæſitarent, ac proinde ex ea teſtimonia ad confirmationem fidei noſtræ non producerent.

cum Sixto Senenſi cenſemus.

42 Inter ceteras vero ſuſpicionum occaſiones prima fuit, quod hæc Epiſtola eſſet de genere

eorum

A carum Scripturarum, quæ non ſtatim ab initio
AUCT. naſcentis Eccleſiæ, ſed paulo ſerius ad notitiam
G.C. totius Eccleſiæ Catholicæ pervenerunt, cujuſmodi ſunt Epiſtola Jacobi, ſecunda Petri, ſecunda & tertia Joannis, & ejuſdem Apocalypſis, de quibus, antequam in canone ponerentur, merito inter Patres diſceptatio fuit, ne rem tanti momenti ſine longa & diligenti examinatione decernerent. Altera vero cauſa eſt, quia cum nondum totius Eccleſiæ auctoritas quidquam de hac Epiſtola decrevisſet, liberum erat cuique ſine hæreſis periculo de ea dubitare ac differere. Nunc vero quando Epiſtola hæc poſt tantam annorum multitudinem, tot conciliorum decretis in canonem aſſumpta eſt, non ſolum temerarium eſt, ſed hæreticum, iterum illius auctoritatem in dubium revocare. *Hæc ad excuſandam* S. Hippolyti *opinionem, quæ tunc temporis innocua erat, abunde ſufficiunt. Si quis tamen hac de re plura legere deſideret, conſulat eminentiſſimum Bellarminum tom.* 1. *Controverſiarum lib.* 1. *cap.* 17. *& paſſim obvias ſacræ Scripturæ interpretes, qui commentarios ad hanc S. Pauli epiſtolam ediderunt.*

B 43 *Dum autem Photius ſupra aſſerit,* S. Hippolytum *Origeni ſeptem notarios totidemque librarios dediſſe, & illum ab Origene ἑπτὰ σπουδαῖα, id eſt, Operis exactorem appellari, manifeſte fallitur, cum S. Hieronymus ad Ambroſii cuidam adſcribat. Imo ipſe Origenes in ſelectis fragmentis commentariorum ſuorum ad Pſalmos, hunc Ambroſium vocat Operis ſui impulſorem, ut colligi poteſt ex his verbis, quæ in noviſſima Pariſienſi Operum ejus editione tom.* 2. *pag.* 526. *ſic leguntur:* Hæc a nobis velut prætandi gratia propoſita ſunt, qui maximum certamen, quodque vires noſtras ac facultatem ſine ulla dubitatione ſuperat, ab ingenti tuo, Ambroſi Vir ſanctiſſime, erga litteras ſtudio concitati ſuimus, & ut in illud deſcenderemus; humanitate tua ac moderatione perpulſi: quandoquidem diu me comperta periculi magnitudine recuſantem, non modo diſputata de ſacris Litteris, ſed & multo magis ſcribere ac poſteris relinquere, modis omnibus atque illecebris depulſiſti, & ad hoc quibuſdam divinitatis progreſſionibus adduxiſti. *Hinc ſatis patet, Origenem ab Ambroſio præcipue inſtigatum fuiſſe, ut commentarios in ſacram Scripturam vulgaret.*

C 44 *Jam pergamus audire Photium, qui codice* 202. *vel pag.* 526. *Bibliothecæ ſuæ de alia* S. Hippolyti *lucubratione tale fert judicium:* Legi Hippolyti epiſcopi ac martyris interpretationem Danielis; quem etſi ad verbum non explicat, nullum tamen ſenſum, ut verum dicam, prætermittit. Pleraque porro veteri more, non ut poſtea fuere accuratius excuſſa, recenſet; quamquam eorum ipſum reddere rationem æquum non eſt: decet enim ab iis, qui principium ſcientiæ alicujus ſtatuerunt, non repoſcere rationem eorum, quæ præterierunt; ſed contentum eſſe potius conatu ipſo, & iis, quæ quateous licuit, e conſiderandis aſſecuti ſunt. Ceterum quod Antichriſti adventum (quando etiam mundi hujus aſpectabilis interitus ſequetur) quem ne diſcipulis quidem rogantibus manifeſtavit Chriſtus, Hippolytus hic quingenteſimo poſt Chriſtum anno adſcribere auſus ſit, quaſi a prima mundi conſtitutione ſex millibus annorum jam decurſis, ejus interitus inſtaret, hoc ſane calidioris, quam par ſit, animi eſt. Verum hæc ejus aſſertio humanam ignorantiam potius, quam cæleſtem aliquam inſpirationem arguit. Genus ejus dicendi elarum imprimis ac perſpicuum interpretem ſatis decet, niſi Atticas revera leges repudiat. Legimus una ejuſdem homiliam de Chriſto & Antichriſto, in qua eadem dicendi forma ſervata & ſenſuum ſimplicitas major eſt ac venuſtas.

D 45 *Veroſimiliter* S. Hippolytos *opinionem hic a Photio reprehenſam didicit a magiſtro ſuo S. Irenæo, qui lib.* 5. *contra hæreſes cap.* 28. *in noviſſima editione Pariſienſi pag.* 327. *de futuro mundi interitu ſcribit ſequentia:* Quotquot enim diebus hic factus eſt mundus, tot & millenis annis conſummatur. Et propter hoc ait Scriptura Geneſeos: " Et conſummata ſunt cælum & „ terra, & omnis ornatus eorum, & conſum„ mavit Deus die ſexto omnia opera ſua, quæ „ fecit, & requievit in die ſeptimo ab omnibus operibus ſuis, quæ fecit „. Hoc autem eſt & ante factorum narratio, quemadmodum facta ſunt, & futurorum prophetia. Si etenim dies Domini quaſi mille anni, in ſex autem diebus conſummata ſunt, quæ facta ſunt: manifeſtum eſt, quoniam conſummatio ipſorum ſextus milleſimus annus eſt. *Sed a quocumque* S. Hippolytus *hanc improbabilem doctrinam hauſeris, ſaltem multos ejuſdem ſententiæ defenſores habuit ex illuſtribus Eccleſiæ doctoribus, quæ apud Sixtum Senenſem lib.* 5. *Bibliothecæ ſanctæ Annotatione* 590. *ſive apud nos pag.* 394. *& ſequenti videre eſt. Attamen S. Auguſtinus in Enarratione Pſalmi* 89. *& alibi illam quorumdam veterem Patrum opinionem recte refellit.*

E 46 *Præterea* S. Hippolytus, *teſtibus Euſebio & Hieronymo ſupra citatis, conſcripſit Paſchalem ſedecim annorum cyclum, cujus occaſione Bucherius noſter in Commentario ſuo ad canonem Paſchalem Victorii Aquitani pag.* 291. *&* 292. *monet ſequentia:* Perierat iſte canon cum ceteris ejuſdem Hippolyti monumentis, nec ejus quidquam præter nomen ſupererat; cum ecce, bono Deo, & magna eruditorum omnium lætitia (ut Baronius, Scaliger, Gruteruſque teſtantur) anno Domini MDLI. ex agro Veranо non procul ab æde ſancti Laurentii ad Urbem e memoriæ Hippolyti antiquæ ruderibus effoſſa prodiit antiqua e marmore ſtatua, ſolio inſidens, Græcis utrimque litteris inſcripta. Litteræ in binis cathedræ lateculis cyclos Paſchales annorum ſedecim exhibebant; quartarum decimarum dextro, Dominicarum Paſchalium ſiniſtro, utroſque centum duodecim annis univerſim comprehenſos, qua annorum periodo ferias eaſdem in orbem redire credidit Hippolytus. Non erat quidem expreſſum Hippolyti nomen, ſed facile ipſa Heckædecaeteridos methodo & librorum lemmate, quod dextrum laterculum continebat, proditum eſt: eorum enim omnium auctorem Euſebius, Hieronymus, aliique Hippolytum epiſcopum faciunt. Tam illuſtre, tam ſarum primitivæ Eccleſiæ monumentum Marcello Cervino tunc S. R. E. Cardinali, poſtea etiam ejuſdem nominis Papæ II. digniſſimum viſum, quod Romam inde deferretur, & in Vaticana bibliotheca conderetur; edidit deinde Græce, ut erat, cum antiquis ſuis inſcriptionibus Gruterus; Scaliger etiam notis illuſtravit: ego hic Latine fideliter redditum, non tam de novo explicare, quam Paſchalibus Victorii noſtri Latinorumque primorum rationibus conformem, paucis oſtendere conſtitui.

47 *Deinde Bucherius ibidem pag.* 295. *exhi-*

& ipſum Photium de alio re errare oſtenditur.

Sanctus aliorum opinionem, quæ a Photio carpitur.

cum quo, quis Patrum, ſentiat.

& ſcripſit canonem Paſchalem d. anno 1551. reportum.

Digitized by Google

A bet Latinam iſtius opuſculi interpretationem, ex qua dumtaxat excerpemus ſequentes lucubrationum titulos, qui in dextro latere ſic exprimuntur: Io Pſalmos pœnitentiales. De Pythoniſſa. De Joannis Euangelio & Apocalypſi. De chariſmatibus. Apoſtolica traditio. Chronicoo. Ad Græcos. In Platooem, vel etiam de omni. Exhortatio ad Severioam. Demonſtratio temporum Paſchæ; etiam io tabula. Odæ in omnes Scripturas. De Deo & carnis reſurrectione. De bono, & unde malum. *Etiam Syri eorum aliquas* S. Hippolyti *lucubrationes, ut in Bibliotheca Orientali Clementino-Vaticana tomo* 3. *parte* 1. *pag.* 15. *videre eſt, ubi eruditiſſimus Aſſemanus ex Syriaco Ebedjeſu epiſcopi Sobenſis catalogo quoſdam librorum titulos Latine reddit his verbis*: Sanctus Hippolytus martyr & epiſcopus compoſuit librum de Diſpenſatione, & expoſitionem Danielis miooris & Suſannæ, & capita adverſus Caium, & apologiam pro Apocalyſi & Euangelio Jnannis Apoſtoli & Euangeliſtæ.

Quem quo nomine Operum ejus ſeries inscripserit ſuperius.

48 *Arabes etiam* S. Hippolyto *tribuunt triginta octo diſciplinæ eccleſiaſticæ canones, ut laudatus Aſſemanus ibidem teſtatur his verbis*: Canones Arabicos duodequadraginta ſub ejus nomine collegit, tomoque primo canonum eccleſiæ Alexaodrinæ inſeruit Macarius preshyter ac monachus monaſterii ſancti Macarii in codice Arabico ſcripto anno Chriſti MCCCLXXII. *Joannes Michael Vanslebius Dominicanus in Hiſtoria eccleſiæ Alexandrinæ part.* 3. *cap.* 3. *ſeu pag.* 280. *& ſequentibus, hos triginta octo canones ſub nomine Abulidis Gallice edidit, & ibidem in margine lectorem monet, ſe ne conjectura quidem aſſequi potuiſſe, quis fuerit iſte Abulides. Verum Jobus Ludolfus in Hiſtoria Æthiopica pag.* 333. *& ſequente eoſdem* S. Hippolyti *canones Latine interpretatus eſt, ibique Vanslebium docet*, Hippolytum *ab Æthiopibus* Abulidem *vocari, ac denique poſt exhibitos iſtos triginta octo canones hæc addit*: Propter hos canones Hippolytus vocatur DOCTOR ECCLESIÆ ab Æthiopibus; & tam ab ipſis, quam a reliquis Orientalibus appellatur PAPA ROMANUS, cum tamen io catalogo Pontificum non reperiatur. Attamen invenitur io Synaxariis Græcorum XXX. Januarii, qui eſt v. Februarii apud Æthiopes. *Inſuper ab aliquibus eidem ſancto Martyri adſcribitur* Didaſcalia Græca, *quæ eadem eſt ac* Conſtitutio ſanctorum Apoſtolorum per Hippolytum, *de qua Lambecius in Bibliotheca Vindobonenſi lib.* 8. *pag.* 429. *meminit.*

Recenſentur aliæ opuſcula ei adſcripta.

B

D

Auct. G.C.

49 *Sed cum noſtri inſtituti ſit potius geſta Sanctorum, quam ſingula eorum ſcripta ſuſe diſcutere, huic Commentario hiſtorico-critico finem imponimus, & curioſum lectorem remittimus ad Remigium Ceillier Benedictinum, qui in Hiſtoria generali de auctoribus eccleſiaſticis tom.* 2. *cap.* 27. *non ita pridem veras, dubias, & ſuppoſititias* S. Hippolyti *lucubrationes operoſe examinavit. Denique Joannes Albertus Fabricius Lutheranus in Bibliotheca ſua Græca tomo* 5. *parte* 1. *ſive lib.* 5. *cap.* 1. *pag.* 203. *de* S. Hippolyto *ſcriptiſque ejus tum ſuperſtitibus tum deperditis abunde diſſerit, & poſtea annis* 1716. E *& 1718. omnia iſtius ſancti Martyris Opera, quæ reperire potuit, duobus in folio volumini-bus Hamburgi edidit, notiſque illuſtravit, ut laudatus Remigius Ceillier cap.* 27. *proxime citato, art.* XI. *num.* 2. *lectorem monet. In hac editione Fabricii tomo* 1. *pag.* 282. *contra Calviniſtas obſervari meretur apertum veteris iſtius Doctoris teſtimonium, quod realem Chriſti præſentiam in ſanctiſſimo Euchariſtiæ Sacramento demonſtrat his diſertis verbis*: Divinam ipſius carnem ac venerabilem ejus ſanguinem (*Græce* θεῖον δεῖπνον καὶ τὸ τίμιον αἷμα) dedit nobis edendum hibendumque io remiſſiooem peccatorum. *Hæc ſunt præcipua, quæ de intricatis hujus ſancti Actis, & variis ejuſdem ſcriptis exponenda cenſuimus.*

Quæ bibliographus examinanda relinquimus.

DE SS. MARTIALE, SATURNINO, EPICTETO, MAPRILE, ET FELICE CUM SOCIIS MARTYRIBUS,

C F

IN PORTU ROMANO.

Antiqua horum Sanctorum memoria in Martyrologiis, & incertus martyrii annus. G.C.

Sæc. III. *Hi ſancti Martyres*

DE *hoc Martyrum manipulo vix quidquam novimus præter nomina, quæ in variis Martyrologiis diverſimode referuntur, ut apparet ex apographis Hieronymiani, in quorum exemplari Corbeienſi apud Florentinum hæc die ſic annuntiantur*: Io Portu Romano peregrinorum martyrum, & ſanctorum Martialis, Aureli, Epicteti, Saturnini, Aprilis & Felicis cum ſociis eorum Juſti & Julii. *Sed antiquiſſimum exemplar Antverpienſe videtur nomen appellativum* peregrinorum *mutaſſe in nomen proprium* Peregrini, *ut ibidem apud laudatum Florentinum indicatur his verbis*: In Portu Romæ Peregrini, Epicteti, Marcelli, Aureli, Felicis, Ippoliti, Saturnioi. *Martyrologium Reginæ Sueciæ pro nomine* Aureli *legit* Aureæ, *& eminentiſſimus Baronius in Annalibus eccleſiaſticis ad annum Chriſti* 229. *num.* 7. *putat hos Martyres memorari in Actis S. Aureæ, de quibus ad diem* XXIV. *hujus menſis agetur, & quæ Baronius ibidem* meodis pleoa *ac* in multis reſtituenda *cenſet.*

Quam diverſe annuntiantur

a *Unde Florentinus hac die in notis ad Martyrologium Hieronymianum ita diſſerit*: Ex Iociis S. Hippolyti Portuenſis epiſcopi hos peregrinos

A grinus ſanctos Martyres putat ad hanc diem
AUCT. G.C. Baronius ex Actis S. Aureæ vel ipſius S. Hippolyti. Nominibus hos ſignant Beda, Uſuardus & Ado, ſuntque iidem, qui in noſtris codicibus exprimuntur, uno præterito Aurelio; ſocii etiam anonymi in libris noſtris deſiderantur, quos tamen addit Martyrologium Corbeienſe, & facile Juſtus & Julius ſunt, ab eodem codice ſuperadditi. Auram ſcribit manuſcriptum Reginæ Sueciæ, aptius fortaſſe, quam Aurelius; poſt agonem enim Timothei Antiocheni ſummatim relatum *ita* habet: IN PORTU ROMANO SANCTORUM PEREGRINORUM MARTYRUM, MARTIALIS, AURÆ, SATURNINI, EPICTETI, APRILIS &c. Sepulta enim S. Aurea habetur *in* fragmentis ejuſdem Actorum apud Arioghium ex codicibus Mss. Latcranenſi & Vallicellano lib. 3. cap. 8. Romæ ſubterranæ, in Portu Romano, ſive ad Oſtia Tiberina IX. Kalendas Septembris, cum tamen ex ſaxo ad collum alligata demerſam in mari fuiſſe die præcedenti, probabile admodum fuerit. An vero ſanctus Martialis & ſocii ex *iiſdem* militibus fuerint, qui in mare præcipitati & ab Euſebio ſepulti fuerint in campo Oſtiæ juxta cryptam via Oſtienſi, ut in iiſdem Actis non
B legitur *; improbabile putarem. *Videt hic ubique denſas tenebras, quas diſſipare non poſſumus, niſi forte poſtmodum ex Actis S. Aureæ major lux affulgeat.*

* forſan legitur, non im probabile &c.

3 *Interim audiamus alios Martyrologes, inter quos auctor veteris Martyrologii Romani poſt enumeratos alios Martyres hac die ſic habet:* Et peregrinorum martyrum, Martialis, Epicteti, Saturnini cum ſociis eorum. *His* Aprilem *&* Felicem *adjungit Ado, quem ſecutus Uſuardus, eoſdem Martyres annuntiat his verbis:* In Portu Romano, ſanctorum peregrinorum martyrum, Martialis, Epicteti, Saturnini, Aprilis, & Felicis cum ſociis eorum. *Poſſunt etiam conſuli Auctaria noſtra Uſuardina, quæ de martyribus peregrinis meminerunt. At Petrus Equilinus, amiſſis his peregrinis, hodiernos Martyres lib. XI. Catalogi ſui num. 219. ſic enumerat:* Martialis, Epictetus, Saturninus, Aprilis & Felix cum quibuſdam eorum ſociis in Portu Romano martyrium paſſi ſunt XI. Kalendas Septembris. *Haud dubie Petrus de Natalibus aut Equilinus*
C *illa ex antiquioribus monumentis tranſcripſit. Porro nos ſuperius in titulo ſervavimus ordinem hodierni Martyrologii Romani, quod hos Athletas ad diem* XXII. *Auguſti celebrat hac ferie:* In Portu Romano ſanctorum martyrum Martialis, Saturnini, Epicteti, Maprilis & Felicis cum ſociis eorum.

in veriſi Martyrolo. giis,

4 *Propter has varias & ambiguas Martyrologiorum annuntiationes, in quibus Martyres peregrini modo adduntur, modo prætermittuntur, non immerito dubitare poſſet, utrum illa duplex, an unica Martyrum claſſis fuerit, & an iſti peregrini forſan anonymi vel ignoti diſtinguendi ſint ab aliis, quorum nomina exprimantur. Certe Florentinus ibidem in notis de hac diſtinctione vel confuſione ſic diſputat:* In Martyrologio Corbeienſi in duas claſſes dividuntur anonymi peregrini a locis ſancti Martialis, ſicut etiam in libris noſtris, in quibus legitur IN PORTU ROMANO PEREGRINORUM MARTYRUM; & D ſejunctim deinde, NATALIS SS. MARTIALIS &c. Peregrinos facile eſt, ignoratis nominibus, ita dictos, quod ad Apoſtolorum limina peregrinatione ſuſcepta, Chriſtum confitentes ad Portum Romanum in mari mergendi ducti fuerint, vel ibidem alio modo pro Chriſto necati.

ut ambi. gitur, utrum ab aliis diſtin. guendi

5 Nec multum refert, quod Martyres *illi* in Actis S. Aureæ memorati, ſepulti dicantur ad Oſtia Tyberina: quamquam enim Portus Romanus urbs fuerit ab Oſtia urbe diſtincta (a læva enim Oſtii Tiberini Oſtia erat, a dextra Portus Auguſti ſive Trajani) cum tamen inſula Tyberis ſeu ſacra tantum media eſſet, parva erat diſtantia, & una pro altera urbe exciſa non raro penes ſcriptores accipitur. Verum ab adductis Mss. libris diſtat Martyrologium veteriſſimum Antverpienſe, & in Portu Romæ, non peregrinos Martyres, ſed proprio nomine Peregrinum aliorum antiſignanum, Epictetum pro Martiale, Marcellum, Aurelium, Felicem, Saturninum, & pro Aprile Hippolytum exhibet. Cum vero Hippolytus ad ſequentes Faſtos pertineat, & pro reliquis reliqui omnes codices conſpirent, ab iiſdem non eſſe diſcedendum putavi. *Hactenus cum Florentinio in tenebris palpavimus, & propterea illam* E *hodiernorum Martyrum diſtinctionem vel conjunctionem libenter aliis antiquitatis indagatoribus illuſtrandam ceſſimuemus.*

ac cum iis conjungendi ſint,

6 *Nunc breviter aliquid dicendum ſupereſt de tempore martyrii, quod eminentiſſimus Baronius in Annalibus eccleſiaſticis ad annum Chriſti 229. num. 7. ſub impecatore Alexandre collocat, eo quod hos Martyres ex ſocis S. Hippolyti fuiſſe exiſtimet. At etiamſi concederemus, hodiernos illos Martyres ſimul cum S. Hippolyto paſſos eſſe, tamen adhuc certum hujus martyrii tempus aſſignare non poſſemus, ut patet ex iis, quæ in Commentario hiſtorico de S. Hippolyto circa epocham martyrii ejus propoſuimus.* Caſtellanus in Martyrologio ſuo univerſali ad Romanam Martyrum noſtrorum annuntiationem notat, eos ſeculo tertio martyrium ſubiiſſe, *quam late ſumptam chronologiam nos etiam ſuperius in margine expreſſimus, quia non ſatis conſtat, illos ac S. Hippolytum eodem tempore* lauream *martyrii adeptos eſſe.*

& ignoretur certum martyrii tempus,

7 *Ceterum pro tempore aut Actis horum Martyrum nihil ex poſthumis eorum monumentis eruiri poteſt, cum laudatus Baronius in Annalibus eccleſiaſticis ad annum 270. num. 15. rutnam Portuenſis eccleſiæ poſt alia deſcribat his verbis:* Fruſtra ſunt perquiſita aliorum Portuenſium martyrum monumenta; nulla enim ibi penitus veſtigia Eutropii, Zoſimæ, atque Bonoſæ, nec illorum gloriioſorum quinquaginta militum, qui in S. Bonoſæ certamine ad fidem converſi, martyrium ſubiere; quos omnes ſanctus Felix Papa ſacro baptiſmate abluit, & ad pugnam pro Chriſto reddidit fortiores, eccleſiaſticis chartis tantum notus. Sed nec ſanctorum martyrum Martialis, Saturnini, Epicteti, Maprilis, Felicis, ac ſociorum, quorum in Actis ejuſdem Hippolyti eſt clara mentio, memoriæ aliquid reſidui erat. *Qualem fidem mereantur Acta S. Hippolyti, ſuperius hac die demonſtravimus ex craſſo parachroniſmo, cujus hic juverit meminiſſe.*

cum memoria eorum periiſſet. F

DE SANCTO MAURO, ET SOCIIS L. MARTYRIBUS,

REMIS IN CAMPANIA GALLIÆ,

SYLLOGE.

J. P.

§. I. Cultus, numerus Martyrum, ipsæna eorum sacra.

EXEUNTE CIRCITER SEC. III. *Memoria horum Martyrum*

Usuardus, a nostro Sollerio editus, hunc sanctorum Martyrum manipulum annuntians e variis codicibus. Nam Bruxellensis ibidem hæc memorat: Remis civitate, natale Martyrum quinquaginta. *Remensis*: Remis, passio sanctorum Mauri presbyteri, & cum eo quinquaginta Martyrum. *Editio Lubeco-Coloniensis*: Xonis civitate Galliæ, sanctorum quinquaginta Martyrum. *Grevenus*: Mauri presbyteri & martyris, aliorumque quadraginta: *sed ad hæc annuntiationem observat noster Sollerius, quod* prior editio *habeat* SEXAGINTA. *Et mox ex eodem Grevено sequitur ista annuntiatio*: Xonis civitate Galliæ, sanctorum Martyrum quinquaginta. *Et paulo post subditur ista ex Molano*: Remis, civitate Galliæ, beati Mauri, & cum eo quinquaginta Martyrum. *Molanus omittis locum palæstræ; sed exprimit genus mortis sic dicens*: Item quinquaginta Martyrum decollatorum. *In Florario autem nostro Ms., præter locum martyrii, signatur imperator, sub quo passi sunt, & annus, his verbis*: Remis civitate, natale quinquaginta Martyrum, sub Nerone passorum anno salutis LVII. *Denique in Martyrologio Parisiensi, quod anno 1727. extusum est, annuam obtinuere memoriam: sic enim ibidem legunter*: Remis, sanctorum martyrum Mauri presbyteri, & sociorum quinquaginta. *Sed apponitur notatio temporis longe diversa a priore, nimirum* ante finem III. seculi.

e Passi sunt

e *Marlotus lib.* 1. *Metropolis Remensis historiæ cap.* 16. *pag.* 58. *hæc recitans e Martyrologio ejusdem metropolis ad hunc diem, Martyrum numerum auget*: Remis passio S. Mauri presbyteri, & cum eo quinquaginta Martyrum, & aliorum plurimorum sanctorum Martyrum. *Quod si dicas ultimos hosce* plurimos *ad priores non spectare; sed ab iis esse diversos; laudatus tamen Marlotus tom.* 2. *lib.* 1. *cap.* 37. *pag.* 126. *priorum numerum in codicibus aliquibus Mss. multiplicari ad nonaginta affirmat. Martyrologium vero Romanum non determinat eorum numerum, sic dicens*: Rhemis sanctorum martyrum Mauri & sociorum. *Concors itaque tot sacrarum tabularum testificatio liquidissima comprobat antiquum Pagilum Remensium cultum: quem priusquam aliunde pluribus illustremus, respondendum hic videtur ad quæstionem nonnullas, quæ super annuntiationibus jam recitatis instituí possunt.*

numerus Martyrum

3 *Quæres itaque primo, quid sit probabilius dicendum de Martyrum numero. Respondeo; qui minorem poneret quam quinquaginta, ac plures adderet supra quinquaginta, differenter a superioribus annuntiationibus, quæ in eo conveniunt. Vidimus* S. Mauro *a nonnullis addi Athletas* quinquaginta: *quod etiam fit a Saussaye in Martyrologio Gallicano ad hunc diem. Flodoardus ecclesiæ Remensis presbyter canonicus, qui seculo decimo floruit, in Historia ejusdem ecclesiæ lib.* 1. *cap.* 4. *fol.* 10. *editionis Sermondianæ, non satis clare indicat in Actis istorum Martyrum, quæ profert, an simul quinquaginta illi, quos diserte signat, conjungi debeant cum* S. Mauro, *an sine illo numerum quinquagenarium conficiant. Tantum Actorum audiamus*: Advenigns quidam presbyter, nomine Maurus, multitudinem hominum baptizavit. *Et, aliquibus interjectis, sequuntur ista*: Præles vero ... jussit singulos decollari .. Fuerunt autem omnes, qui decollati sunt, quinquaginta viri, sub die undecimo Kalendas Septembris. *Ubi videt ut* singulos, *& ut* quinquaginta viri *referri ad illam* multitudinem hominum, *quam* Maurus baptizavit: *an autem* Maurus *ipse superaddi debeat, non exprimit; sed relatis SS. Timothei & Apollinaris Martyrio, quod accidisse scribit* sub die x. Kalend. Septembris, *sepulturam vero* die nono Kal. Septembris, *ac nonnullis adjectis de constructa eorum basilica, decorato sepulcro, & altari, quod* S. Mauri, *uti addit*, fertur reliquiis & honore dicatum, *mox adjungit ista*: Qui eodem, quo prædicti, tempora pro Christo cælus capitu, ipsorum meruit consortio repiri re. *Ubi nihil determinat in rem nostram. Verum quoniam hæc die* XXII. *Augusti illos* quinquaginta *diserte signat Flodoardus martyrio coronatos, & concors aliquorum est Fastorum notatio in præmittendo illos nominatim* S. Mauro; *nos quoque eorum Fastorum exemplum secuti, & hunc nominatim, & alios* quinquaginta *numero rotundo superius signavimus.*

locus passionis

4 *Quæres secundo, quid sibi velit* Xonis civitas Galliæ, *cui attribuuntur in duobus auctoritatis superius citatis Martyres hodierni. Respondeo, scribendum* Remis, *& ex omnibus aliis annuntiationibus, quas dedi, confici videtur, quod ab imperito scriptore aliquo error ille commissus sit. Enimvero de* Xonis civitate Galliæ *nusquam reperi hactenus apud geographos, quos consului, illum signari vestigium. Unde etiam suspicor, Grevenum, qui post annuntiationem* Mauri presbyteri & martyris *&c.*, *supra ex eo datam, mox subtexuis aliam* Xonis, *ut ibidem licet videre, abstraxisse per positionem, quam alicubi legerat, istius loci, & hos sigusse hodiernos Martyres Remenses; cum apud alios omnes hagialogos antea allegatos dumtaxat semel occurrant Martyres quinquaginta, vel quinquaginta & unus, quando eis* S. Maurum *adjungunt. Ad hæc, mendose ab eo exprimi in annuntiatione* S. Mauri, *numerum* aliorum quadraginta, *vel ut habet*

A *habet prior ejus editio*, ſexagiota, *colligitur e noſtro reſponſo ad quæſtionem primam. Sed de his fatis.*

cultus S. Mauri apud Remenſes, & Florinenſes,

5 *Nunc de publica veneratione, qua ſancti Pugiles noſtri, præſertim vero* S. Mauros, *inclaruere, nonnulla colligere viſum eſt.* S. Mauri, ſociorumque ejus *commemoratio habetur in Breviario Remenſi, quod in tergo ſigillatur eſſe editum anno* 1443. *quæ etiam præferebatur in Breviario ejuſdem metropolitanæ eccleſiæ anni* 1630. *Publicus* S. Mauri *cultus apud monachos Florinenſes propagatus fuit, quando ſacræ ejus reliquiæ illuc Remis translatæ ſunt. Marlotus ſupra citatus tomo* 2. *lib.* 1. *cap.* 18. *pag.* 61. *rem geſtam narrat his verbis*: Gerardus Cameracenſis, patre defuncto apud Florinas, pro loci reverentia, quo natus fuerat, monaſterium ſanctı Ginculfi, imperfectum a patre relictum, ad finem perduxit. Aliud quoque ſancti Joannis ex rebus ſuis fundavit; hoc quidem Clericorum, illud monachorum, utrumque annuente Baldrico Leodienſium epiſcopo, io cujus parochia ſunt, B conſecravit. Ipſa vero ſancti Joannis abbatia domno Richardo abbati commendata, idem Gerardus cœpit cogitare apud ſe, quomodo eam Sanctorum reliquiis locupletaret.

ex translatio ad hæc ultimo

6 Et quoniam ſtricta quædam iotercedebat occeſſitudo inter eum, & Aroulfum Remenſem archiepiſcopum, petiit ab eo quamdam venerabilium oſſium partem ſanctorum martyrum Mauri & Timothei, quæ olim oſculatus fuerat, cum Remis ageret: quod & obtinuit, ut fidem faciuot prædicti Arnulfi ac capituli Remenſis litteræ, quas Molanus retulit in luo Martyrologio, *id eſt, in Natalibus Sanctorum Belgii ad diem* XXII. *Auguſti: e quibus Marlotus iſta, quæ ſuperioribus ſubdit, delibavit; ſed ego ea tranſcribo ex ipſo Molano.* Fecimus cum proximo noſtro Gerardo Arnulphi filio, quod charitas monet, & conviſti ejus precibus pro voto petitionis contulimus talentum pretioſiſſimi ponderis, corpus domini ac Deo digniſſimi preſbyteri & martyris Mauri: qui ab Apoſtolis veniens, Rhemenſis noviter fuodatæ eccleſiæ columna fuit. Et tanto libentius id fieri decrevimus, quanto Nodgeri anteceſſoris veſtri ſanctæ C memoriæ erga hujuimodi rem benevolentiam novimus: & quod eo amplius locus Florinenſis, Deo donaote, augebitur, ſicut oculis ipſi comprobavimus. Veſtro igitur conſilio & adjutorio, honorifice in veſtro ſuſcipiatur epiſcopio: & hunc apud juſtum judicem patronum habeatis, & defenſorem. Cæterum ne ſedes epiſcopalis patrocinio tanti fruſtretor patroni, caput prædicti martyris in eburoea theca reconditum reſervavimus, pro quo aliud eorum, qui cum eo paſſi ſunt, mittere dignum duximus; *unirum* Timothei: ejus enim expreſſa mentio eſt in Officio monaſterii Florinenſis, *uti addit Molanus. Sed not de ea re, ac de iſto Sancto agemus die craſtina. Gerardus I. epiſcopus Cameracenſis eſt ſactus anno Chriſti* 1013. *ex Gallia Chriſtiana tom.* 3. *editionis novilſimæ, col.* 19. *Baldricus II. in eodem tomo* 3. *col.* 848. *Notkero ſuffectus dicitur anno* 1008. *in Hiſtoria autem Leodienſi, anno* 1735. *ac duobus proxime ſequentibus Leodii edita, tom.* 1. *part.* 2. *lib.* 4. *pag.* 208. *initium epiſcopatus ejus affigitur anno* 1007. *Hinc colligi utcumque poteſt, quo cuculer tempore ſuperior donatio ac translatio reliquiarum* S. Mauri *acce-*

derint: de qua donatione etiam mentionem facit D *Mabillonius in Annalibus ſui Ordinis ad annum* 1012. *num.* 74. *De Arnulfo archiepiſcopo Remenſi agit Marlotus tomo* 2. *lib.* 1. *cap.* 14. *& ſequentibus.*

ipſius reliquiæ

7 *Jam vero, ut reliqua, quæ apud Florinenſes ſubſecuta ſunt poſt pretioſi hujus pignoris depoſitionem, referamus; Molanus loco ſuperius a nobis indicato refert*, quod Martyr Florinis celeberrimam habeat memoriam, & frequenti offerentium concurſu ex Gallia, & aliis orbis partibus honoretur. *In Indiculo autem Sanctorum Belgii memorat iſta in rem noſtram*: S. Mauri corpus quieicit in abbatia Florinenſi, patriæ & diœceſis Namurcenſis (*Ordinis S. Benedicti*,) ubi tanta pietate colitur, quod oblationes ſingulis annis facile aſcendant ad quadringentos aut quingentos florepos Rheoenſes .. Exceptio autem ſancti Mauri a Florioenſibus recolitur tertio Novembris. *Nec vero Remis* S. Mauri *ac ſociorum Martyrum veneratio publica, eaque ſingularis ceſſavit, ſicut Marlotus teſtatur variis locis. Nam tomo* 2. *lib.* 1. *cap.* 37. *pag.* 126. E Poſſider, *inquit*, imprimis theſauraria collegiatæ eccleſiæ ſancti Timothei Remenſis corpora quinquagiota Martyrum (Mss. codices nonagiota numerant,) qui ſub initium naſcentis Eccleſiæ ſanguiois ſui ſigillo fidem Chriſti confirmarunt, quorum dux & caput fuit iovictiſſimus levita Timotheus ... Supra majus altare quinque aliæ viluntur capiæ .., *quarum* tertia beatiſſimi martyris Mauri pignora recludit. *Landavius ſcriptor eomo eodem, lib.* 3. *cap.* 9. *indicat templum quoddam Remenſe aliquando vocatum ejus nomine, occaſione eccleſiæ S. Balſamiæ, vulgo Sanctæ Nutricis, quam ita dictam affirmat, pag.* 134. quod B. Balſamia S. Remigii outrix fuerit, & mater S. Celſini: unde prædicta eccleſia quandoque S. Celſini vocatur a Flodoardo, quod ejus reliquiæ io ea depoſitæ eſſeot, ut & B. Mauri martyris; *addit tamen* Balſamiæ ſeu Nutricis *conſtans ejuſdem eſſe nomen. Eam Caſtellanus refert in ſua Martyrologio univerſali ad diem* XIV. *Novembris.*

cujus etiam, urbi & ſociorum, Remis, translatio fuit.

8 *Eadem pag.* 415. *Marlotus de ejuſdem ec-* F *cleſiæ ſacrario agens*, S. Mauri martyris, ac ſociorum reliquias *aſſervari* in capſa *aſſerit*: major eoim pars corporis ipſius ſub Arnulfo archiepiſcopo apud Florinas translata eſt. *Pag.* 416. *addit* caput, ſeu verius capitis fruſtum ſancti Mauri martyris. Iotegrum enim in cathedrali eccleſia lecus altare aſſervari, idem Flodoardus aſſeverat lib. 1. cap. 20. (*immo* 4.) *In fine autem capitii citati hæc narras*: Viſitur quoque lecus eccleſiam capella ſubterranea, cryptis Martyrum haud abſimilis: ubi B. Mauaum quidam volunt latuiſſe rempore perſecutionis, ac immaculatam Deo Hoſtiam obtuliſſe. Hac itur io cryptulam, quam B. Mauri cameram vulgus nuncupat, pieque ab eo feria quinta & ſexta majoris hebdomadæ præſertim viſitatur: ſed de hac cum ſiluerit Flodoardus, licet vetuſtatis aliquod ſit monumeotum, plura referre, operæ pretium non exiſtimo. *Hæc Marlotus. Idem hiſtoricus tomo* 1. *lib.* 1. *cap.* 19. *pag.* 69. *retulerat, ſacra lipſana noſtrorum Pugilum quioquaginta, Remenſium liberalitate ad varias eccleſias delata fuiſſe; ut Martyrum notitia, eſtimatio, atque adeo invocatio ac publica veneratio non mediocre varus locis caperent incrementum.* Quinquaginta,

A ginta, *ait*, Martyrum reliquiæ ciſtis incluſæ, in crypta veteri latent adhuc, quarum partes ſat notabiles nuper a canonicis variis eccleſiis, etiam extra diœceſim, liberaliter collatæ, eo longius Sanctorum nomen propagabunt, quo ad remotiſſimas urbes delatæ a fidelibus veneration-em recipient. Sic enim iiſdem pro tutelaribus habitis, cultus eorum ac memoria magis ac magis inclarelcet.

S. Mauri venerabile in Ducatu Luxemburgenſi.

9 *Addi his poſſunt, quæ P. Bollandus noſter ſua manu notavit ad Martyrum Ms. S.* Mauri presbyteri, *videlicet*, In pago Ducotus Luxemburgenſis, dicto Alla, decanatus Moſomenſis, 4. leucis Moſomo diſtante, vigere ejuſdem S. Mauri cultum, eoque convenire certis temporibus multos peregrinos: videri iſthic olim fuiſſe reliquias, quæ per bella inter Carolum V. & Franciſcum I. deperditæ ſint. Sed alias illi pago Remis obtinuiſſe abbatem Moſomenſem noſtra memoria.

& alibi.

10 *Coronidis loco ſius illa, quæ, poſtquam ſuperiora ſcripſeram, lego apud Caſtellanum in Additionibus ad Martyrologium univerſale hac die pag. 976. ubi aſſerit, quod ab eo (agit de* S. Mauro Remenſi) *nomen habeat pagus* Saint-Moret *ad fluvium Axonam apud Vongiacum (Vouzy;)* Latine Sanctus Maurulus, *id eſt*, parvus Sanctus Maurus. *Porro diſtinctus hujus loci ſitus exhibetur in Geographiæ Blavianæ volumine 7. in mappa diœceſis Remenſis, ac territorii Retelenſis poſt pagi-*
B *nam 59. Nec nomen dumtaxat hujus ſancti Athletæ indutum eſſe iſti loco, ſed in eo etiam ipſum coli, obſervat in Indice locorum ad nomen* Vongiacum *pag. 1066. idem Caſtellanus*: apud quem, *inquit*, locum eſt cultus S. Mauri Remenſis.

§. II. Actorum exemplaria; tempus martyrii, & ejuſdem hiſtoria e Flodoardo.

Varia exemplaria.

INter alia Actorum apographa habemus unum ex Ms. Ultrajectino S. Salvatoris, *ab anonymo quodam & imperito homine conflatum, ſicut liquet e ſequenti ſpecimine. Nam contra veterum auctoritatem effutit, adverſus Neronem imperatorem non decreta tantum, ſed reipſa ei inflicta fuiſſe hæc ſupplicia*: Cumque poſt diutina ejus malorum tædia ex ſenatus ſententia, eo quod cunctis eſſet intoC lerabilis, nodus per publicum ductus, furca collo ejus inſerta, virgis ad mortem uſque cæderetur, per noctem ſervatus eſt, ut in craſtino præcipitaretur e ſaxo. Is vero noctis medio auſugiens, ſane nullo prius reperto, a quo ferriretur; exclamaſſe ſertur *&c. Porro fabulator ille* Poſſionem S. Mauri cum ſociis *ſic incipit*: Beatiſſimi Mauri martyris Chriſti, ſociorumque ejus, quorum bodie lolemni more digniſſimum exequimur cultum *&c.*

qua refutantur

12 *Aliud Actorum exemplum huc miſit P. Joannes Gamans S. I.* ex Bodecenſis cœnobii Ord. Regul. S. Auguſt. diœceſis Paderbornenſis Paſſionali pergameno Ms. inſigni *&c. ſicut in epographo noſtre notatur*: *cujus hoc eſt narrationis exordium*: Temporibus Neronis cum Lampadius præſidatum ageret, in Remenſi civitate facta eſt perſecutio in Chriſtianos pervalide. *Titulus, qui præfigitur, ſic habet*: Incipit paſſio ſanctorum Timothei & Apollinaris, quæ eſt x. Calendas Septembris. *Non placent hæc Acta, tum quia rem geſtam affigunt* temporibus Neronis: *tum quia multitudinem noſtrorum Martyrum, quos baptiſmo ebluerat* S.

Maurus, *extenſit ad* nonaginta, *quod eſt uiti con-* D
tra torrentem Martyrologiorum, ut ſupra indicatum AUCT.
eſt: tum denique quia Lampadius præles *ita la-* J. P.
queus nducitur: Audio te, Timothee, novam legem hominibus prædicare, ſcilicet quod homo crucifixus Deus ſit. Quod itaque cum prædicas, ignoras forſitan legum teveritatem a ſacratiſſimis imperatoribus prolatam, per quam juſſerunt, ut omnis, qui ooo adoraverit deos, tormentis ac morti ſubdatur.

martyrii,

13 *Quæro enim, quo pacto hæc cohæreant cum Neroue, qui & ſolus imperavit, & primus ex imperatoribus Chriſtianos eſt perſecutus? Nec eautus enimvere in hac re proceſſit Flodoardus, qui lib. 1. cap. 4. de primis urbis Remenſis Martyribus ſcribens, inter ea, quæ de SS. Timotheo & Apollinare memorat, iſta refert ad eos præſidem dixiſſe*, Ioſeliciſſimi homioum, conſeotite præceptis IMPERATORUM, & adorate eos, quos illi adorant; *nam etſi Neronis imperatoris nomen non legam loco citato expreſſum; poſtquam tamen cap. 3. in que de primis urbis Remenſis epiſcopis tractaſſet, ducto, ut vult, exordio a tempore S. Petri Apoſtolorum principis; ibidem de primis, quos dicebam,* E *ejuſdem urbis Martyribus, ſcribit iſta, non obſcuro indicans, eos ad prima Eccleſiæ naſcentis tempora, imo etiam ad Neronis perſecutionem ſpectare. Sic enim dictum caput tertium concludit*: Nec eos eccleſiam noſtram taotummodo ab urbe Roma conſtat habuiſſe patres vel fuodatores; quæ Martyribus etiam redimita, eorumque ſacrata ſanguine atque triumphis SUB IPSO ROMANÆ PERSECUTIONIS ARTICULO decorata probatur.

hic examinatur.

14 *Verum hic devolvimur ad famoſam controverſiam de primis Galliæ apoſtolis, ſeu fides ibidem Chriſtianæ præconibus; de qua aliquid ſtatim dicemus. Interim quia nec ætatem, nec auctorem codicis Bodecenſis apprime novimus, viſum nobis eſt ex Fiodoardo extrahere pauculla illa, quæ de* S. Mauro *ac* ſociis Martyribus *ad poſteros tranſmiſit, omiſſis hic aliis, ac in proxime ſequentem diem* XXIII. *Auguſti remiſſis, quæ de SS. Timotheo & Apollinare interſerit. Dicebam modo, me apprime non noviſſe ætatem codicis Bodecenſis: en-* F *tiamvero eſſe vel hunc ipſum codicem, vel ſaltem primum ejuſdem fontem, videtur colligi utcumque ex eo indicio, quod non meminerit noſtrum exemplar de translatione eorumdem SS. Timotbei & Apollinaris, quæ, ut ad* XXIII. *Auguſti patebit, circa medium ſeculi noni facta eſt, & refertur a Flodoardo lib. 1. cap. 4. Narratur tamen in iſto Ms. horum Sanctorum corpora translata & condecorata fuiſſe ſub Tulpino præſule Remenſi, qui vixit ſeculo octavo. Sed de his plura, quando eorum Acta illuſtrabimus. At quid de illorum, atque adeo de* S. Mauri *ac* ſociorum *tempore martyrii?*

& indagatur

15 *Quoniam non eſt mihi animus notiſſimæ controverſiæ atque inter trudites admodum ventilatæ ſolam hic retexere de primis annuntiatis in Gallia Evangelii præconibus, in hoc puncto, quoad Martyres noſtros ſpectat, conabor eſſe brevis. Theodericus Ruinartius, qui Opera S. Gregorii epiſcopi Turonenſis edidit & illuſtravit, ad librum ejus primum De Gloria Martyrum, cap. 55. in quo tractatur de SS. Timotheo & Apollinare MM. col. 785. notat ſequentia*: Horum Martyrum Acta, illos cum Mauro presbytero, aliiſque multis, Nerone imperante, ſub Lampadio præſide paſſos fuiſſe cummemoraot: quæ ſententia non pla-

A cet iis, qui nullos Martyres in Galliis ante M. Aurelii tempora admittunt. Videntur tamen Maximiani temporibus antiquiores: nuſquam enim ſub Rictio Varo præſide paſſi, ut ceteri Belgicæ Galliæ iſtnrum temporum Martyres, dicuntur. *Sulpitius Severus Sacræ hiſtoriæ lib. 2. pag. 157. editionis Lovanienſis anni 1680.* Sub Aurelio, *inquit*, Antonini filio, perſecutio quinta agitata. AC TUM PRIMUM INTRA GALLIAS martyria viſa, ferius trans Alpes Dei religione ſuſcepta. *Hæc auctor ipſe Gallus omni exceptione major, qui claruit initio ſeculi quinti, & quem mirum eſſet non reſcriviſſe, ſi ante ſignatum ab ipſo tempus Martyrum caruificina in Galliis exercita fuiſſet. Laurea itaque martyrii probabiliut videtur in aliud tempus differenda. Sed ad quod?*

AUCT. A. J. P.

tempus,

16 Flodoardus lib. 1. cap. 4. fol. 11. verſo editionis Sirmondianæ hæc memorat poſt martyrium SS. Timothei & Apollinaris: Euſebius quidam vir ſpectabilis, qui & ipſe per verbum ipſorum credidit, fabricavit illis eccleſiam. *Hinc Tillemontius tomo 4. Monumentorum eccleſiaſticorum in S. Dionyſio, primo Pariſienſi epiſcopo & martyre, articulo 21. pag. 495. credi poſſe affirmat, illos non eſſe paſſos ante Diocletianum. Ad hæc, in notis, quæ ſunt in eodem tomo pag. 734. ſuper Actis S. Timothei Remenſis, dicit, fieri poſſe, ut paſſus fuerit ſub M. Aurelio; ſed ſe non videre, quo id fundamento nitatur: ac prout mavult iſtum Sanctum, & Apollinarem ſocium ejus, ponere inter illos, quorum veneratio eſt certiſſima, ſed quorum tempus ac geſta ignorantur. Si tamen admittatur ex eorum Actis ac Flodoardo, Euſebium ipſis ædificari juſſiſſe eccleſiam, quod, ait, parum præſumi poteſt accidiſſe quam tempore Conſtantini; ſic ante Diocletianum non erunt paſſi. Hæc ille, lectorem relinquent fore tam incertum de tempore, quod hic inquirimus, quam fuit ante. P. Jacobus Longuevallius noſter in Hiſtoria eccleſiæ Gallicanæ tomo 1. lib. 1. ad annum 257. ſatis dubie vel timide in figendo Remenſium Martyrum tempore pronuntiat, dicens eos paſi potuiſſe ſub perſecutione Valeriani. Caſtellanus vero intompertum ſibi tempus fuiſſe ſatis indicat, quia in ſuo Martyrologio univerſali, dum annuntiat hodiernos Pugiles noſtros Gallice e Latine textu Martyrologii Romani, nullum eis tempus apponit. Martyrologium novum Pariſienſe notat ad margmem annuntiationis illorum, ſuperius num. 1. prolatæ, ante finem III. ſec.*

B

C

quo illud eundem.

17 Quæ cum ita ſint; perſpicit lector, ſcripturet in varias abire ſententias, ut Athletarum noſtrorum certamini laureato aliquod tempus aſſignent. Nobis vero non diſplicet opinio iſta, quæ vel ſub Valeriano, vel ſaltem exeunte circiter ſeculo tertio coronatos martyrio refert. Sic enim obviam itur, & videtur fieri ſatis dubiis difficultatibus, quæ occurrunt, ſi illud tempus multum anticipetur; quarum una conſiſtit in eccleſia illa, juſſu Euſebii cujuſdam in honorem SS. Timothei & Apollinaris fabricata, ut ſupra dictum eſt ex Flodoardo. Quid enim vetat, Euſebium per verbum ipſorum credidiſſe, *& poſt annos quindecim, vel poſt plures, ſi vis, baſilicam ex conſtrui curaſſe; cum tempus, quo id contigerit, Flodoardus non definiat, etiamſi vera geſtam eorumdem martyrio ſtatim ſubjungat? Cur itaque non liceat ipſum exponere cum illa extenſione ac latitudine temporis, ut factum id fuerit, quando per Conſtantinum M. & pax Eccleſiæ erat data, templiſque & altaribus condendis conceſſa libertas? Deinde hoc etiam modo evaneſcet difficultas, ex famoſo loco Severi Sulpitii antea propoſita, ut conſideranti patebit. Quia tamen adeo ſunt obſcura, quæ ad præſentem controverſiam pertinent, ut nihil hiſtoriæ certi videatur de eadem definiri poſſe; ideo SS. Mauri ac ſociorum mortem innexui ſeculo circiter tertio exeunti, quam temporis limitationem volo accipi, ſicut eam dedi, per modum probabilis conjecturæ.*

D

Datur hiſtoria Paſſionis

18 En tibi nunc, lector, Acta a Flodoardo lib. 1. cap. 4. Ipſa autem nocte adveniens quidam presbyter, nomine Maurus, multitudinem hominum baptizavit in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti: Apollinaris vero eum baptizaretur, vidit cælos apertos & audivit angelum dicentem ſibi: Beatos es, Apollinaris, qui credidiſti. Beati omnes, qui tincti ſunt in aqua, in qua tu purificatus es. Quicumque hac nocte hic baptizatus fuerit, eroſtina die in paradiſo ſuſcipietur. Hoc autem dictum omnes, qui ibidem aderont, audierunt, & genua flectentes dixerunt: Pacce nobis, Domine Dens noſter, & præſta miſericordiam tuam his, qui diligunt nomen tuum. Altera autem die juſſit præſes adduci eos ante tribunal ſuum. Aſtantibus autem illis præſes dixit: Stulti homines, quæ res vos circumvenit, ut credatis in hnminem crucifixum, qui ſub Pontio Pilato multa perpeſſus eſt, noviſſime autem cruciſixus aſſeritur?

E

ex Flodoardo.

19 Tunc illi reſponderunt dicentes: Vidimus in hac nocte angelum Dei loquentem cum Sanctis, quos tu tenes in carcere: & ipſi angeli dixerunt nobis hodie ituros eſſe in paradiſum, & accepturos eſſe coronas, quas tui oculi videre non merebuntur. Præſes vero iracundia plenus juſſit ſingulos decollari. Cumque ducerentur Sancti extra civitatem, ſignaverunt ſe ſignaculo Chriſti, & ſic martyrizati ſunt, confitantes Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum. Fuerunt autem omnes, qui decollati ſunt, quinquaginta viri, ſub die undecimo Kalendas Septembris. *Poſt hæc, interjectis nonnullis de SS. Timothei & Apollinaris martyrio, ſepultura, baſilica, ac corporibus eorum a Tilpino archiepiſcopo e veteri inmulo permotis, ac decorato eorum ſepulcro, ita pergit Flodoardus:* Altare denique, quod ante tumbam eorum ſtat medium, S. Mauri ſertur reliquiis & honore dicatum, qui eodem, quo præfati, tempore, pro Chriſto cæſus capite, ipſorum meruit conſortio renitere. Cujus oſſa in eccleſia beati Celſini ſervantur depoſita. Caput autem infra civitatem intra beatæ Dei Genitricis Mariæ baſilicam in arca ſecus altare veneratur reconditum.

F

DE

A

DE SANCTIS MARTYRIBUS

AGATHONICO, ZOTICO, THEOPREPIO, ACINDYNO, SEVERIANO, ZENONE, AC PRINCIPE SENATORE,

IN BITHYNIA, ET IN THRACIA,

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. P.

§. I. Annuntiationes e tabulis sacris Græcorum; elogium; aliquæ super nonnullis ex his Martyribus observationes; Agathonicus præ reliquis clarus.

B

SUB MAXIMIANO. *Memoria in Græcis Fastis,*

Varii Græcorum Fasti annuam hac die conſignant horum ſanctorum Martyrum memoriam, ita tamen, ut non omnes omnium ſimul nomina exprimant. Nam Typicum, quod S. Sabbæ dicitur, nec non Supplementum Sirmondo-Chiffletianum, ſolius Agathonici meminerunt; Menæa autem magna typis edita, ac Menologium Sirletianum nominant quinque primos in annuntiatione ſua: quibus in Meologio Baſilitani elogio ſuperadditur Zeno, qui alibi etiam ſignatur, & habetur in Martyrio, quod infra dabitur. Menæum Chiffletii ponit Ἀγαθονίκου, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ, *id eſt*, Agathonici ac ſociorum ejus, *Menologium Sparvenfeldianum ſcribit*, & amicorum ejus. *Menæa, quæ dicebam, bis Pugiles noſtros ſingulos verſiculis laudant, ſi* Principem ſenatorem *excipias. Ac primo canit de* Agathonico, *alludens ad nomen ejus, quod bonum victorem, vel victoria inſignem denotat; cui addit mortis diem.*

Ἀγαθονίκου κλέος ἀθλοφόρου,
Χριστὸν βοῶσα σὰρξ πίπλῳ ἐν ξίφει.
Ἕκτῃ Ἰδυίῃ ξίφει σὺν δορὶ Ἀγαθόνικον.

C

Verum Agathonico omen impoſitum fuit,
Ah enſe palmam illius inſignem notans.
Enſe Agathonicum undena his dies ſecat.

verſibus hoc tertium ex Menæis excuſis a *Tres Pugiles alios Menæa laudant ſine nomine.*

Τρεῖς παρατόρτιος μηχανήματι βίαι,
Τὰς μηχανὰς λύσαι τῶ πολυμηχάνου.

Dum machinarum fortiter vires feruot
Tres, machinantis cuncta diſſolvuot dolos.

De Severiano autem panguntur ibidem iſta:

Ἐν μάρτυσι τρισὶν ἢ αὐχένα ξίφη
Σεβηριανὸν πίπτοντα τεμόντος.

Severianus martyres inter, capot
Poſt amputatum, ſerta martyrii gerit.

Duo ultimi verſus conveniunt S. Zotico, *qui, ut mox videbimus, ad crucem dicitur condemnatus, & alluduut ad Simonem Cyrenæum.*

Γῆθε παρ' ἡμῖν ἡ Κυρηναίου λίθος
Οὐκ ἀγγαρεύθεῖς, ἀλ' ἑκὼν σαυρὸν φέρων.

Nobis & alter en Cyrenæus comes:
At non coactus, ſed lubens crucem ferens.

eorum elogium. 3 *Elogium porro habent in dicto Menologio Baſiliano, quod more ſolito his datur e Græco ver-*

ſum, & ſic ſonat: Eutolmius comes ab imperatore Maximiano Nicomedia miſſus in provinciam Pontica ad Chriſtianos de medio tollendos, pervenit ad emporium nomine Carpeo, inventumque ibi Zoticum cum diſcipulis ſuis, Chriſtum profitentes, occidit. Deinde Nicomediam reverſus, atque edoctus, quod princeps per quemdam Agathonicum gentiles ab idolorum cultu abſtraheret, miſſis militibus utrumque comprehendit cum aliis Chriſtianis non paucis, ſecumque in Thraciam ad imperatorem traxit. Cum porro ad locum, cui nomen Potamóv, perveniſſet, occidit Zenonem, Theoprepium, & Aciodyoum, qui incedere ooo poterant. Chalcedone vero ſanctum Severianum; ſanctum autem Agathonicum cum reliquis captivis, ac priocipe, Byzantii vehementer cæſum, Selymbriam uſque abduxit, ubi Maximiaous degebat, ibique ipſi cum ſociis capot amputavit. *Nomen* Ποταμὸν, *quod eſt in Græco, ſignificat* Fluviorum. *Duo inſuper elogia exſtant, & unum quidem in Menæis magnus; alterum vero in Menologio Sirletiano. In hac dicitur de* Comite Eutolmio, *quod*, cum inveniſſet ſaoctum Zoticum cum diſcipulis Chriſtum prædicaotem, crucis morte coodemnarit .. Ubi vero ad eam regionem venit, quæ Fluvii nomine appellatur, ſaoctum Zenooem, Theoprepium, & Acindynum catapultis ioterfecit. Cumque eſſet prope Chalcedonem, interfecit S. Severianum, *non expreſſo genere mortis*. Sanctus vero Agathonicus cum reliquis vinctis, & ipſo principe . . , cum perveniſſet Lilybæum . . , capite obtruncatus eſt cum Principe, & aliis Chriſtianis. *Similia narrantur in elogio, quod habent Menæa magna. At quid ſibi vult* ὡς catapultis? *In dictis Menæis eſt* καταπλίκτων. *Per hanc vocem noſter Raderus in latina ſua Menæorum interpretatione, quam Ms. habemus, jaculorum trajectionem intellexit. Sic enim habet:* Cum veniſſet *Eutolmius Comes* ad locum, qui Potamus ſeu flumeo dicitur, Zeooncm & Theoprepium, & Acindyoum, quod ambulare, propter plagas ſeu vulnera, io prioribus quæſtionibus accepta, non poſſeot, jaculis trajectos e medio ſuſtulit.

A AUCT. J. P. *Exponitur, quo morte nonnulli ex his fint interfecti;*

4 *Sed Gallonius in libro de Cruciatibus SS. Martyrum, cap.* 2. Catapulta, *inquit*, nonnumquam ſumitur pro machina belliea, ad jaciendas fagittas fabricata, ſicuti baliſtæ ad jaciendos lapides: hic autem ſumitur pro inſtrumento torquendi. Hinc Suidas ait eſſe tormenti genus, vinculis manuum, catapultis pedum. Et Plautus „ te nervo torquebo itidem, ut catapultæ ſolent “. *Hæc Gallonius ad locum, quem ex Joſephi libro de Machabæis produxit Latine his verbis*: Satellites eum ligatum traxerunt ad catapultas: ad quas eum cum ligaſſent ad genua, & hæc cum laqueis ferreis conglutinaſſent, ipſius lumbum circa rotundum cuneum deflexerunt; circa quem totus circa rotam repercuſſus confringebatur. *Cangius in Gloſſario Græco per vocem* καπετάλτη, *inſtrumentum tortorium etiam intelligis; & apponis exempla, quæ videri apud ipſum poſſunt. Nunc e ætatis elogiis nonnulla alia obſervanda ſunt de noſtris Martyribus.*

Nomen nonnullis expendituri

5 *In titulo, quem huic Commentario ſupra præfiximus, vides, lector*, nominari principem ſenatorium, *qui tamen in annuntiationibus antea citatis non habetur. Sed illum Martyribus aliis annumeravimus ex Menologii Sirletiani, ac Menæorum magnorum elogiis, & ex Martyrio, quod poſtea Græco-Latine datum ſumus. In dictis tamen Menæis dicitur* princeps *ſuo alio titulo. Sed quæret aliquis, an nomen* principis *ſit proprium viri, an appellativum. Quæſtionis hujus cauſam nobis dedit novus interpres Latinus, qui in elogio, quod* certamen ſancti martyris Agathonici, & ſociorum ejus *breviter continet, quodque habetur Græco-Latine in editione Menologii Baſiliani, ab Eminentiſſimo Cardinale Annibale Albano, Urbini anno* 1728. *tribus tomis nitidiſſime ac magnificentiſſime excudi curata, ſed interpolata; qui, inquam, interpres, nomen* πρίγκιπ *reddit Latino* Princippus; *ita ut videatur illud accipere pro nomine proprio. Appellativum vero eſſe, indicant Acta, quæ infra typis commiſimus, ubi numer.* 1. *poſtquam dictum eſſet*, ὅτι πρῶτος πρίγκιπ *&c.* quod primus princeps in Chriſtum credidiſſet, *Nicomediæ videlicet; ſubduntur iſta numer.* 2. *de* S. Agathonico: Οὗτος καὶ τὸν πρίγκιπα τὸν ἐντεῦθεν συγκλῆτον ἐπίστευσε. Hic etiam principem ſenatus, qui ibi eſt, indoxit *&c.*

B

C

alterius martyrii.

6 *Martyrium* S. Agathonici, *quod Me. habemus e codice Ambroſiano.* Εὐτόλμιος ἦλθε Νικομήδειαν πυνθάνεσθαι, ἵνα ἢ μὴ μαθών, ὡς ὁ αὐτὸς πρίγκιπ διὰ τοῦ Ἀγαθονίκου ἐπὶ τοσοῦτον ἐπείσθη Χριστῷ. Eutolmius Nicomediam pervenit, in qua dum etiam didiciſſet, quod hujus princeps per quemdam Agathonicum ſapientem adductus eſſet ad Chriſtum *&c. In exemplari e bibliotheca Vaticana, quod etiam apud nos eſt, quodque ſignatum lego* C. 1671. Καὶ διδαχθεὶς, ὅτι ὁ αὐτὸς πρίγκιπ ἐπείσθη Χριστῷ, *quod ita vertit interpres Latinus, cujus apographum* ex cod. Vatic. hib. nº. 6188. *notatum, ante me habeo*: Cum vero didiciſſet, primum virum ejus regionis principem Chriſti fidem ſequi *&c. Siquis autem plura deſiderat exempla, conſulat Cangium in Gloſſario ad ſcriptores mediæ & infimæ Græcitatis, ubi videbit, nomen* πρίγκιπ *eſſe appellativum, non vero proprium. Duo hinc teſtimonia accipe ex pluribus, qua profert, & unum quidem e Moſchopulo*, πρίγκιπ, ἐξώμματος ἄρχων: *id eſt*, princeps, nomen dignitatis: *alterum autem e Martyrio S. Menæ Ægyptii Mr.* Πρίγκιπ πρῶτος, πρίγκιπ. ὡς ἐπώνυμον. Pegaſius omine; princeps, nomine addititio, *ut ita dicam, ſeu, ut Latini loquuntur*, appellativo. *Porro de hac dignitate videri poteſt Cangius citatus, & in Gloſſario Latino. Plura hujuſmodi nomina appellativa in Gloſſario Græco apud ipſum legi poſſunt. Exempli gratia ſubnecto hæc pauca; videlicet* δούξ, dux, δουκάτον, præfectura ducis; κουβικουλάριος, cubicularius; σχολάριοι, ſcholarii; κορνικλάριος, cornicularius; *quibus adde* Κόμης, Comes; *quod poſtremum infra occurrit in Actis. Hactenus de anonymo iſto* principe, *quem Acta dicunt a S.* Agathonico *converſum ad Chriſti fidem. Jam vero eadem Acta aliunde ſupplaamus ex publica veneratione, quam poſteri tribuerunt* S. Agathonico.

D

Teſtes S. Agathonici

7 *Duo de hac re in promptu ſunt teſtimonia. In Supplemento noſtro Sirmondo-Chiffletiano ad Menæa* excuſa *notantur iſta*: Τελεῖται ἡ δουῆ σύναξις ἐν τῷ ἁγιωτάτῳ αὐτῷ μαρτυρίῳ, ᾧ ὅτι ἐν Κωνσταντίᾳ, καὶ ἐν τῷ μαρτυρίῳ τῆς ἁγίας Θεοδώρας ἐν τῷ Ξυροκέρκῳ. Agitur autem ejus ſolennitas in ſanctiſſimo ejus martyrio *, quod eſt in Cænopoli; & in martyrio S. Theodoræ in Xyrocerco. *Hæc iſta exponit Cangius in ſua Conſtantinopoli Chriſtiana.* Cænopolis, *inquit lib.* 4. *pag.* 153. Καινούπολις, eccleſis ita nuncupata, in nons regione ſtatuitur in Urbis deſcriptione: „ Continet in ſe eccleſias „ duas, Cænopolim & Omonœam “. Memimit etiam Chronicon Alexandrinum in Arcadio pag. 716. nullo præterquam ſitus indicio, innuena haud procul extiiſſe a Foro Theodoſiano. De nominis etymo nihil ſuccurrit, niſi forte quod exſtructa primitus fuerit in nova, uti aiebant, urbe, cum veteris Byzantii fines longius prolati ſunt a Conſtantino Magno. *Pro* Ξυροκέρκῳ, *ſuſpicor ſcribendum* Ξυλοκέρκῳ, *qui locus Latine dici poteſt* Circus ligneus. *Laudatus Cangius lib.* 2. *pag.* 107. Extitit præterea, *ait*, Circus alius, Xylocircus appellatus, ad S. Mamantem *in* Stheni ripa exſtructus; *de quo plura ibidem eruditus auctor collegit; & obſervat inter alia, fuiſſe locum hunc* extra urbem . . , qui non alius fuit ab eo, quem Conſtantinus M., priuſquam Byzantium adornaſſet, aſſeribus & lignis compactum extra urbem ſtatuerat, ut auctor eſt Sozomenus lib. 8. cap. 22.

Alterius veneratio

8 *Alterum, non minus illuſtre quam antiquum monumentum de honoribus ſacris, quibus Conſtantinopoli* S. Agathonicus *inclaruit, monumentum proferitur ab eodem Cangio lib.* 4. *pag.* 119. *his verbis*: S. Agathonici templum forma dromica exædificatum a Conſtantino Magno, ex Cedreno pag. 284. Nicephoro Call. lib. 7. cap. 49. & Codino in Orig. p. 38. ex Origin. Conſtantinop. ineditis: deinde in anguſtiorem formam excitatum a Juſtiniano, ex Procopio lib. 1. de Ædif. cap. 5. (*cap.* 4. *mihi*) annotavimus in Deſcriptione ædis Sophianæ, num. 1. Idem Codinus & anonymus in Collect. Conſtaotinop. pagg. 85. 91. primum ab Anaſtaſio, deinde a Juſtiniano renovatum ſcribuot, in eoque per annos 57. patriarchas ſediſſe, coronatoſque imperatores quatuor, tandemque io magno palatio, cui adjacebat, incluſum ſub Tiberio Mauricii ſocero . . Ad hanc porro ædem ſteiit ſtatua Verinæ imperatricis, ut obſervat Suidas verbo Βηρίνη, quam Origines Conſtantinopol. ineditæ μὴ τὴν ἀνδρὸς ἐκβαλεῖν

E

F

Digitized by Google

A ἐτέθη βαδιζῶν (*id eſt, poſt aſcenſum graduum, qui ibi erant,*) Leone imperatore ejus conjuge ſuperſtite poſitam aiunt. *Ne cui autem in mora ſit* forma dromica, *de quæ ſuperius, Cangius lib. 3. Conſtantinopoleos Chriſtianæ pag. 7. eam ſic exponit:* Ædis Conſtantinianæ forma fuit dromica, id eſt quadrata, *ſed oblongior: ita enim* δρομικὸν accipiendum *eenſent* plerique e doctioribus, etſi Allatius repugnet. *Plura ibidem.*

illuſtratur. 9 *Porro inſignis ſplendor iſtius eccleſiæ illuſtratur a Procopio de Ædificiis Juſtiniani lib. 1. cap. 4. pag. 15. editionis regiæ Pariſienſis, quæ in lucem prodiit anno 1663. ubi de baſilicæ iſtius laude pauca quidem verbis dicit multa, plura tamen lectori intelligenda reliquens.* S. Agathonici templum, *inquit*, orationem ad ſe trahit, mihique nec vocem, nec vocabula habenti rebus apta, vim aſſert. Mentionem ejus feciſſe contenti, ipſius nitorem, & abſolutam numeris omnibus magnificentiam aliis enarrandam relinquimus, quibus ad dicendum ſatis vegeta eſt, necdum plane defeſſa mens. *Quæ cum ita ſint, non debet mirari lector,*

B S. Agathonici *& ſociorum ejus cultum ab Orientali eccleſia ad Occidentalem migraſſe, de qua re jam agemus.*

§. II. Veneratio apud Latinos; locus martyrii; Acta.

Cultus apud Latinos; IN variis *Martyrologorum Latinorum tabulis hoc etiam die memorantur noſtri Pugilec. Galeſinius ita illos annuntiat:* In Græcia, ſanctorum Agathonici, Zotici, Theoprepii, Acyndini, & Severiani, martyrum, qui in Maximiani graviſſima contra Eccleſiam Chriſti oppugnatione, acerrimi propugnatores, præclare datis virtutis & pietatis Chriſtianæ in omni certamine teſtimoniis, nobilis martyrii palmam tulerunt. *Molanus in additionibus breviſſime ſolius* ſancti martyris Agathonici *mentionem facit in editione anni 1573. Martyrologium Romanum annuam eorum memoriam celebrat his vocibus:* Nicomediæ paſſio ſanctorum Agathonici, Zotici, & ſociorum Martyrum, ſub Maximiano imperatore, &

C Eutholomio præſide. *Ad locum palæſtræ ſeu martyrii quod attinet, en tibi, lector, ſequentes obſervationes.*

locus martyrii: 11 *Galeſinus Pugilec noſtros annuntiat in Græcia; Martyrologium Romanum Nicomediæ. Verum quandoquidem e Faſtis Græcis propagatus eſt eorum cultus ad Latinos, non video, mihi recurrendum eſſe alio, quam ad Acta Græca, ut locus, in quo martyrium ſuum confecerunt, aſſignetur. In fide itaque Actorum iſtorum poſuimus eos partim in Bithynia, partim in Thracia: hic enim una eorum pars; illic autem pars altera coronam martyrii adepta ſcribitur. De locis autem aliis, in quibus eorum conſtantia fuit probata, agetur in Annotatis ad eadem Acta, quæ a lectore conſuli poſſunt. En tibi nonnullas alias obſervationes, ſuper variis videlicet Actorum exemplaribus Mſs. quæ ſunt apud nos.*

datur optio 12 *Quod ſupra deſignabamus e bibliotheca Vaticana, hoc præmittitur titulo:* Μαρτύριον τῶ ἁγίου Ἀγαθονίκου, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ. Martyrium S. Agathonici, & ſociorum ejus. *Sic autem incipit:* Ἐν ἀρχῇ διδάσκων τοὺς ἑαυτοῦ μαθητὰς Θεὸς Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς, ἔλεγεν· Αἷμα δίκαιον βαῤῥᾷ φόνῳ μου Ἄβελ. In principio dum Deus Jeſus Chriſtus doceret diſcipulos ſuos, dixit: Sanguis juſtus Abelis cla-

mar ad me. *Apographo altero, quod apud nos* D *eſt*, ex cod. Ambroſ. f. N. n. 152. (de quo vide ad mart. Maximi) *deſumptum, titulus eſt:* AUCT. J. P. Μαρτύριον τῶ ἁγίου μάρτυρος Ἀγαθονίκου. Martyrium ſancti martyris Agathonici. *Initium autem:* Μαξιμιανοῦ τοῦ τυράννου τὴν βασιλικὴν ἀρχὴν, ὃς οὐκ ὤφελε, καὶ τὸν Νικομηδέων διώκοντος, ὁ κόμης Εὐτόλμιος τὴν καθ' ἡμῶν Χριστιανῶν ἐξουσίαν ἐλάμβανε. Maximiano tyranno regium imperium, quod utinam non adminiſtraſſet, in urbe Nicomedienſium adminiſtrante, comes Eutolmius contra Chriſtianos poteſtatem accepit. *Codex ille aliac in hoc menſe ſapius a nobis indicatur; de quo pluribus agitur die* XIII. *ejuſdem menſis in Commentario prævio S. Maximi* §. 10. *num.* 80. *ubi etiam de ſcriptore* monacho quodam Laurentio in monaſterio Rutienſi, quod *eſt in* Calabria.

13 *Aliud exemplar deſcriptum eſt e codice Ms.* *de variis* *bibliothecæ Cæſareæ Vindobonenſis: de quo apud nos alias. Conſule Lambecium lib. 8. Commentariorum de iſta bibliotheca, pag.* 205. *Ibidem etiam indicatur* Oratio encomiaſtica in ſanctum magnum . . . martyrem Agathonicum. *Hanc quoque nos habemus ex præſidio codice. Ejuſdem laudationis narratio ita incipit:* Λαμπρὰ μὲν καὶ ὑπερφυὴς διαγώνισις, λαμπρότερα δὲ καὶ μᾶλλον θείας παναγάθους καὶ προβλέψεως. Splendidæ quidem E ſunt propoſiti ad ſcribendum argumenti narrationes; ſed ſplendidiores divinæ per illud laudationis tractationes. *Extenditur autem illud elogium ad paginas quindecim, verbis utpote potius abundans quam rebus; quæ cum habeantur breviter in Actis, quæ dicturi ſumus, nihil attinet recurrere ad prolixam orationem panegyricam, & lectorem detinere, ne dicam fatigare, verboſa ac græcula oratione. Martyrium e codice Vaticano antea aſſignato ſatis etiam longum eſt, paginas videlicet fere duodecim complectens. Ambroſianum multo brevius; Vindobonenſe omnium breviſſimum. Exemplaria denique iſta tria ſunt ſimilia in ſubſtantia.*

14 *Præplacet ſua brevitate Vindobonenſe:* quod *Aſſerum exemplaribus* proinde præ duobus aliis Latinitate donare nobis viſum eſt. Titulum eidem apponitur in Græco exemplo noſtro: Μαρτύριον τῶ σωτῆρος τῶ ἁγίου μάρτυρος Ἀγαθονίκου, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ. Compendium martyrii ſancti Martyris Agathonici, ac ſociorum ejus. *In locum vero illum, in quo ejuſdem* F *Martyrii apud nos num.* 2. S. Agathonicus *dicitur* eſſe Aſclepiadis præſidis progenies, *animadverto iſta ex apographo noſtro Ambroſiana, quæ Eutolmio comiti ipſe reſpondet:* Οἱ θεοί σου βδελύγματά εἰσι, δαιμόνων εἴδωλον ἀσεβήματα· ὃν ἡ Βαβύλας ὁ ἀρχιερεὺς τῆ μάρτυρι ἔφη. Νεμεσιανὸς κατηγόρησε τοῦ Ἀγαθοκλέους, καὶ δὴ τῆ Ῥωμαίᾳ κατηγόλασεν ὁ μάρτυς, ὃς καὶ ἐδίδαξεν ἑαυτὸν ἀντίμαχον γλώσσαν φρὶ τῶ ἐμῶ πατρὶ τῶ ὑπάρχῳ Ἀσκληπιάδῃ, ὃν ἐπιπλήττων ὄφη μοι, ἡ σφάλμοῖς αὐτοῖς καθορᾶται τὰ πραγμάτα.

15 Τότε γὰρ καὶ Ἀγάθιμος ὁ κλεινὸς ἐξ' Χερ- *observatio peculiaris de converſo* σὸν ἀγῶνα ἐπὶ Μαξιμιανοῦ τοῦ τυράννου πεπλεκὼς, *Agathonici,* ἐλίγξας τῶν αὐτῶν κακοηγημάτων ἡ ἀδάπανος ἄσπα ἔτους τὸ σῶμα κελεύει ὑπὸ μυρσίνης, ἐως ὅλην τὴν εἴκην, καὶ τῶ πάντων φρονεῖσθαι Χριστῶ. *Quæ ſic interpretor Latine:* Dii tui ſunt res abominandæ, fallacium dæmoniorum ſimulacra: quæ etiam Babylas pontifex & martyr ſub Numeriano contempſit Antiochiæ, quæque enimvero irriſit Romanus martyr, cui item illa divini ſermonis lingua ab Aſclepiade præſide, patre meo, abſciſſa fuit, me

A tunc parvulo hiſce oculis intuenta, quæ facta
AUCT. J. P. ſunt. Tunc quippe etiam inclytus Anthimus certamen propter Chriſtum ſub Maximiano tyranno conſummavit, reprehendens malitiam ejus & impietatem. Horum vero omnium ego recte memor, eum domo tota, ac matre ad Chriſtum acceſſi. *Hæc in dicto mox apographo: quæ ſive ex antiquiore exemplari tranſcripta ibi fuit, ſive per interpolationem poſtea interjecta; hic tamen a nobis eorum rationem haberi poſſe duxi. Porro de S. Babyla epiſcopo Antiocheno videri poteſt dies* XXIV. *Januarii; de Romano autem martyre etiam Antiocheno, cui lingua abſciſſa fuit, agit Martyrologium Romanum die* XVIII. *Novembris; ubi dicitur quidem ſub* Aſclepiade præfecto *paſſus; ſed eum id accidiſſe ibidem notatur* tempore Galerii imperatoris; *quomodo tunc* parvulus *erat* S. Agathonicus, *qui ſub Galerio, ut ſupra dictum, pro Chriſto certavit? Idem eſt de* S. *Anthimo ep. Nicomedienſi, quem ſuſpicor ſupra indicari, & de quo apud nos die* XXVII. *Aprilis, ubi ponitur in perſecutione Diocletiani.* D

MARTYRIUM

Auctore anonymo,

e codice bibliothecæ Cæſareæ Vindobonenſis, cum aliis Mss. collatum. Interprete Joanne Pinio.

B
S. Zoticus cum ſociis occiditur in Bithynia.

SAnctus Chriſti martyr Agathonicus exſtitit Maximiano *a* imperante. Qui Maximianus comitem *b* quemdam, Eutolmium nomine, Nicomedia in provinciam Ponticam miſit uſque ad Neocæſaream. Hue dum advenisſet, & inquiſiviſſet Chriſtianos, rediit. Et quia difficiles in via erant fluvii, navigium ingreſſus, in Bithyniæ emporium, quod Carpeo dicunt, appulit: & ibidem ſanctum Zoticum ac diſcipulos ejus, confitentes nomen Domini, occidit: quos Chriſtiani depoſuerunt in loco inſigni. Præſes vero publica progreſſus via, Nicomediam venit; & edoctus, quod primus princeps *c* Chriſto credidiſſet per ſapientem quemdam Agathonicum, ac degeret in agro, cui nomen Cyberorum *d*, ipſo Agathonico *e* alios etiam gentiles convertente ad Chriſti fidem: proficiſci eo juber ingentem militum copiam, eoſque ad ſe duci.

a *b* *c* *d* *e*

S. Agathonicus interrogatus a judice,

2 Hic autem magnia noſmis, nna cum principe glorificans Deum, proficiſcebatur. Unde milites alacrem & generalem Viri indolem conſpicati, ad Chriſti fidem attrahebantur. Dum vero a Cyberis diſcederent Nicomedium verſus, milites inſtituebat C in via, ut cognoſcerent Chriſtum verum regem, & ante ſecula. Poſtquam perveniſſent ad portam urbis Nicomedienſis, comes ſedens in regia, quæ erat *f* in loco, qui dicebatur Lauſus *f*, quæſtionem inſtituebat, dicens: Ubi ſunt, qui edicta imperatorum nihili faciunt? Apparitores præſidia, Adſtat, inquiunt, clarituditi tuæ Agathonicus, qui præcipuum inter Chriſtianos coryphæos locum tenet, e genere magni Hippaſii *g* oriundus; Aſclepiadis vero præſidis progenies, qui in pago Cyberorum degit cum matre. Hic etiam perſuaſit principi ſenatus, qui ibidem exiſtit, ſecum ut coleret Crucifixum.

f

g

qui cum duobus in Thracia,

3 Tunc comes, Confitere, ait, Agathonice, an hæc ita ſe habeant: ſanctus autem Agathonicus per ſapientiam ſibi a Deo datam exorſus narrare a ſacra Scriptura, præſidem atque aſſeſſores ejus omnes perculit ſapientia divinitus inſpirata, atque rerum divinarum notitia ſua. Unde flagris eum cædi jubebat: ac poſt Nicomedia diſcedens præſes, in Thraciam ſe continlir ad imperatorem, Chriſti confeſſoribus vinctis ſeſa comitari juſſis, ut ab imperatore interrogarentur: & quotquot nobilitate vel dignitate erant ſpectabiles, ſecum

Ὁ ἅγιος μάρτυς τοῦ Χριστοῦ Ἀγαθόνικος, ὑπάρ- E
χων ἐπὶ τῆς βασιλείας Μαξιμιανοῦ. Ὅτε γὰρ Μα-
ξιμιανὸς ἀπέστειλε κόμητα τινα ὀνόματι Εὐτόλμιον
εἰς Νικομήδειαν ἐπὶ τῆς Ποντικῆς χώρας ἕως Νεο-
καισαρείας· ἐνδὺς κατέλαβεν, καὶ ἀναζητήσας τοὺς
Χριστιανούς, κατέλυσεν. Καὶ ἐξῆλθε τὸ ἐξ ὀδοῦ χα-
λεπὸς ποταμὸς ἐμβὰς εἰς πλοῖον, κατέλαβε Βιθυ-
νίας τὸ ἐμπόριον λεγόμενον Κάρπιν. Κρινὲ δὲ ἅγιον
Ζωτικὸν σὺν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ὁμολογή-
σαντα τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, ἀνῄρεσεν, ἐξ ὧν οἱ
Χριστιανοὶ κατέθεντο εἰς τόπον ἐπίσημον. Ὁ δὲ ἄρ-
χων ἐπυνθάνετο βαδίσας ἐδῶ, ἄλλον τινὰ Νικο-
μήδεων, ἢ διδαχθείς, ὅτι ὁ πρῶτος τοῦ ἔθνους ἐπί-
στευσε τῷ Χριστῷ ὑφ' οὗ Ἀγαθόνικος σοφὸς, ἢ
διάγει εἰς ἀγρὸν καλούμενον Κυβύρων αὐτὸς Ἀγαθόνι-
κος ἐπιτηδεύτης ἢ τὶς ἄλλη ἰδίωσις ἐστὶ τῷ Χρι-
στῷ πίστει, πολλὰ βαρέων δύναμιν στρατοῦ παρε-
δόθη, ἢ ἀγαγὼν αὐτόν.

2 Ὁ δὲ πορευόμενος μὴ τὸ φιλόχριστον δοξάζων τὸ
Θεὸν, ἐπορεύετο. Ὅθεν οἱ στρατῶται εἰδότες τὸ
φιλοῦντας τὸ δίκαιόν τὸ ἀνδρὸς, εἰ τῷ τέτε τὸ
Χριστῷ ἐφέλκετο. Ὡς δὲ ἀπόρων ἐν Κυβύροις, ἀ-
φίκοντο εἰς Νικομήδειαν, εἰ τῇ ὁδῷ ἐδίδασκε τοὺς
στρατώτας, ἐπιγράφων τὸ φρονεῖσθαι ἢ ἀληθινὸν F
βασιλέα Χριστόν. Φθασάντων δὲ αὐτῶν ἐπὶ τὸ πύλῃ
τὸ πύλης Νικομηδίας, καθίσας ὁ κόμης ἐν τῷ
βασιλικῷ ἐν τῷ καλουμένῳ Λαύσῳ, ἐξήτασεν ἐ-
ποιεῖτο, λέγων· Ποῦ εἰσὶν οἱ τὰ διατάγματα τῶ βα-
σιλέων ἐξουδενοῦντες; Οἱ παρόντα φασί· Παρέστατα
τῇ καμαρίσῃ τὸ Ἀγαθόνικος, ὁ περιφανέστατος ἐν
Χριστιανοῖς, γένει μεγίστῳ ὑπάρχῃ τὸ μεγάλε ἐγ-
γονος, γέννημα δὲ Ἀσκληπιάδε τὸ ὑπάρχε, τὸ
μητρὶ διάγων ἐν κώμῃ Κυβύρων· ὅτε δὲ ὁ φιλό-
χριστος τὸ ἐπαίδευσε συγκλήτε ἀνέπεισε, τὸ αὐτῷ
θρησκεύειν τῷ Ἐσταυρωμένῳ.

3 Ὁ κόμης λέγει· Ὁμολόγει, Ἀγαθόνικε, εἰ
ταῦτα οὕτως ἔχει. Ὁ δὲ ἅγιος Ἀγαθόνικος τῇ φρονή-
σει δοθείσῃ αὐτῷ ἐκ Θεοῦ σοφίᾳ ἀρξάμενος διηγεῖσθαι ἐκ
τῶν θείων γραφῶν, ἐξέπληξε τὸ ἄρχοντα, ἢ πάντας
τὸ συγκαθημένους αὐτῷ, ἐπὶ τῇ δεισπόζῃ σοφίᾳ
καὶ θεολογίᾳ αὐτοῦ. Ὅθεν ἐκέλευσεν μαστιχθῆναι
αὐτὸν, ἢ μετὰ τῶν ἀναίρεσιν αὐτὸ Νικομήδειαν ὁ ἄρχων,
ἐπὶ τὸν Θρᾴκιον φῦλον τὸ βασιλέα ἀπάρχειν, κελεύ-
σας ἢ τὰς ὁμολογησάσας τὸ Χριστὸν, δεσμίους ἀκο-
λουθῆσαι αὐτῷ, ἵνα ὑπὸ τῶ βασιλέως ἐρωτηθῶσι· καὶ
ὄντες ἐξ ἀγενῶν ἢ εἰ ἀξιώματος ὑπάρχοντες, πάντες

μετ'

A μετ' ἐμοῦ * ἄγων· οἱ δὲ λοιποὶ ξίφει ἀπήλασε πάντας ὑπάρχοντας.

* f. μεθ' ἑαυτοῦ

4 Καὶ διδάσκων αὐτοὺς, ἐδίδασκε πάντας οἱ πιστεύει ὁ ἅγιος Ἀγαθόνικος, καὶ ὑπέμνησκε τὰ θαυμάσια τοῦ Θεοῦ, ἃ ἐποίησεν ἐν αὐτοῖς ὁ ἅγιος αὐτοῦ· ὅπως πάντες οἱ ἀσθενεῖς ἔχοντες, καὶ ποικίλαις νοσηχέμασι νόσοις, τῇ ἐπικλήσει μόνῃ τοῦ Χριστοῦ ἰάσιμοι γένοντο· καὶ ἔλεγεν· Ἴδετε, ἀδελφοί, πῶς ἐστὶν ἀγαθὸς ὁ φιλάνθρωπος ἡμῶν Θεὸς καὶ Κύριος Ἰησοῦς Χριστός. Τοῦτον οὖν τοιοῦτον, καταφρονήσωμεν τοῦ πρασκόπου τούτου ζωῆς, καὶ μὴ πτοηθῶμεν τοῖς ἀπειλαῖς τῶν εἰδώλων εἰδωλομανῶν. Ἰδὼν δὲ ὁ ἄρχων, ὅτι ὁ παῖστας τοὺς ἅγιους Ἀγαθόνικος οὐ σωφρονίζεται, ἀμὴ δὲ καὶ μᾶλλον ἐν τῇ γενομένῃ εἰς αὐτὸν βασάνῳ μὴ δυναμένους βαδίζειν, ἐπὶ τὸν περισσὸν, καὶ μηδὲν τῶν ἀμπλάστων αὐτῷ ἐπιτίθεσθαι, κατασείσας κεφαλὴν αὐτοῦ ἀπῆλθε. Ἐπαναβάσας δὲ οἱ ἅγιοι Ζῶτικος, Θεοπρεπὴς, καὶ Ἀκίνδυνος, οἱ ἐν τριβουνάτοις τῆς Νικομηδέων ἐκκλησίας, ἐν χωρίῳ λεγομένῳ Ποταμοῖς, τὸν στέφανον τῆς δικαιοσύνης παρὰ Χριστοῦ κομισάμενοι· ἐκ προστάξεως ὁ ἄρχων μετὰ τῶν δεσμῶν αὐτῶν ἐν τῷ εἰρημένῳ τόπῳ ἐτίθει.

B 5 Ἐλθὼν δὲ ὁ ἄρχων τὴν πλησίον Καλχηδόνος, ἀπήλθε τοὺς ἁγίους Σάνκτους, παῤῥησίᾳ κηρύττοντας τὸν Χριστόν. Παρασκίτης δὲ αὐτοῦ ἐπὶ τῶν Θρᾴκων, παρετάθη ὁ ἅγιος μάρτυς Ἀγαθόνικος σὺν τοῖς ὑποκειμένοις ἁγίοις, τοῖς ἐπὶ τῆς βουλευτηρίου τῆς Βυζαντίου, καὶ τὸν Χριστὸν ὁμολογήσας, καὶ καλιτζέσας τὸν πλάνον τῶν εἰδώλων, τύπτεται σφοδρῶς. Ἐτοῦτο ἀπήγετο πρὸς Μαξιμιανὸν, ἐν Σιλυμβρίᾳ διάγοντα ἐν τόπῳ λεγομένῳ Ἄμμει· κἀκεῖ πάλιν μὴ παῤῥησίᾳ τὸν Χριστὸν ἀνακηρύξει Θεὸν, καὶ καλιτζέσας τῶν ἄφρονα τὸν σεβόμενον τὰ εἴδωλα, μὴ πολλὰ τοῦ σώματος, τῶν ἀφ' οὗ τὸ ξίφος ἀπέφασεν λαβὼν, ἀπετμήθη τῶν κεφαλῶν σὺν τῷ ἡγεμόνι, καὶ ἄλλοι πλείονες Χριστιανοί. Τελεῖται δὲ ἡ μνήμη τῶν ἁγίων μαρτύρων Ἀγαθονίκου μὲν Αὐγούστου κβ'. Τελεῖται δὲ προβάσεως τῶν ἁγίων τῶν μαρτύρων Ἀγαθονίκου, Ζωτικοῦ, Ζῶτικος *, Θεοπρεπῆ, Ἀκινδύνου, Σευηριανοῦ, καὶ τελειωτῶν τὸ συγκλητικοῦ, ζῶσαν τοῖς ψυχαῖς ἡμῶν, ἵνα ἐλεηθῶμεν οἱ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

*Ζῶτικος

duxit; reliquos vero numero multos gladio ſuſtulit.

D

Sub MAXIMIANO. ubi Zenon, Theoprepes & Acindynus martyrio coronantur: *f*

4 Dum iter facerent, ſanctus Agathonicus fideles omnes docebat, & memores reddebat mirabilium Dei, quæ in eis operatus erat Dominus per Sanctos ſuos. Quomodo omnes, qui male habebant, ac variis morbis detinebantur, ſola Chriſti invocatione ſanarentur: & Videte, aiebat, fratres, quam bonus ſit benignus noſter Deus & Dominus Jeſus Chriſtus. Hunc itaque deſiderantes contemnamus temporalem hanc vitam, minaſque ne timeamus eorum, qui Deum non colunt, & idolorum amore inſaniunt. Videns igitur præſes, quod Agathonicus non ceſſaret monere eos, qui ſecum erant vincti, quodque ob cruciatus ſibi illatos non poſſent incedere; interrogationem repetiit, gnaruſque eos in fide immutabiles perſiſtere, catapultis *b* illos interemit. Conſummati itaque ſunt ſancti *b*
Zenon, Theoprepes, & Acindynus, qui tribunatibus Nicomedienſium ornati fuerant, in loco Potamus *i* dicto, coronam juſtitiæ a Chriſto reportantes: quos præſes mandavit una cum vinculis ſuis *i*
in præfato loco poni *k*. *k*

E

5 Ubi autem præſes perveniſſet prope Chalcedonem, ſanctum Severianum, dum libere Chriſtum prædicaret, occidi præcepit. Ipſis vero iter in Thraciam emenſis, ſanctus martyr Agathonicus ſimul cum reliquis Sanctis, coram concilii Byzantini ſenatoribus comparuit, ibidemque Chriſti fidem profeſſus, & in idolorum errorem invectus, vehementer cæditur: deinde ducitur ad Maximianum, in Silymbria *l* degentem in loco Ammus nuncupato. Et ibidem iterum libere Chriſtum prædicans, & dementiam colentium idola vituperans, poſt multos cruciatus, accepta amputandi capitis ſententia, ſimul cum principe, & aliis plurimis Chriſtianis capite truncatus eſt. Agitur autem ſancti martyris Agathonici memoria menſe Auguſto, die xxtx. Sanctorum itaque martyrum tuorum Agathonici, Zotici, Zenonis, Theoprepii, Acindyni, Severiani, & principis ſenatorii interceſſionibus, ſalva animas noſtras; quia benedictus es in ſecula ſeculorum. Amen. *Severianus & Senatorius an tandem decollentur cum aliis.*

ANNOTATA,

a Maximianum Galerium *intelligo*.

F

C b *De* comitum *dignitate actum eſt apud nos tomo* 5. *Julii in Commentario prævio Hiſtoriæ converſionis S. Joſephi comitis* §. 2.

c Princeps *eſt nomen appellativum, non proprium, ut in Commentario hiſce Actis prævio probatum eſt.*

d *Hujus loci ſitus eſt obſcurus. De urbe Ciberi meminit Procopius de Ædificiis Juſtiniani lib.* 4. *cap.* 10. *ubi de ejus operibus in Thraciæ Cherſoneſo ſcribens, hæc refert:* Urbi Ciberi, quæ everſa jacebat, muros atque incolas dedit. *Cellarius in Geographia antiqua lib.* 2. *cap.* 15. Sed neque Ciberis, *inquit*, poſitionem demonſtrare poſſumus. *Forte ager iſte vel pagus nomen traxerit ab iſta urbe, ubicumque in Thracia fuerit ſita.*

e *An hic ſit genitivus abſolutus Græcus, qui Latine ſolet exponi per ablativum, ut ſenſus ſit* ipſo Agathonico alios etiam gentiles convertente *&c. an vero ſit genitivus alius, qui ſignificet, agrum illum fuiſſe* Agathonici, *ſive ad illum pertinuiſſe, non omnino videtur clarum. Nobis in verſione Græca præplacuit genitivus abſolutus per ablativum latinum redditus.*

f *In noſtro apographo Ambroſiano eſt,* ἐν τῷ Λάμψῳ, in Lampſo,

g *In eodem apographo* Γ'τποσατ'υ, Hippoſtaſii.

h *De ſignificatione hujus vocis conſulo Commentarium prævium; de* Aſclepiade *autem, quod proxime ſequitur, vide ibidem num.* 55.

i *Menæa magna excuſa,* ἐν χωρίῳ λεγομένῳ τοπαμοῖ, *Sirleti Menologium:* Ubi vero ad eam regionem venit, quæ fluvii nomine appellatur *&c.*

k *Forte legendum* κτεῖναι, occidi: *quod etiam videtur ſenſui conforme.*

l *Codex Vaticanus* πλησίον Σαλαμβρίας, prope Salambriam. *Cellarius idem qui ſupra; lib.* 2. *cap.* 15. *in Thracia, inter alia, quæ collegit de ora Propontidis & Ponti, pag.* 885. Succedit,

ait,

A *ait*, Selymbria, ut modo ex Scymni verſu apparuit, & Ptolemæi ordo confirmat, etiæ, etiam He- D
SUB MAXIMIANO. rodoto lib. 6. cap. 33. nec non Straboni lib. 7. pag. 221. eſt Σηλυβρία: at Scylax & Stephanus ſcripſerunt Σηλυμβρία, quam formam Latini tuentur. Mela lib. 2. cap. 2. „ In Propontide Selymbria, „ Perinthos Bithynis „. Plinius lib. 4. cap. 11. „ Oppida, Selymbria, Perinthus „. Antoninus itioeribus ſuis nullam ejus rationem habuit, quod forſan interciderat . . Nomen Selymbriæ Strabo interpretatus Σήλυοι φύλαι, quia vox βρία, bria, βρυγικὴ, lingua Thraciea ſonet oppidum.

DE S. GUNIFORTO MARTYRE,

TICINI IN ITALIA,

G.C.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

Temeraria hujus Sancti confuſio cum S. Cucufate martyre, cultus ex Martyrologiis, patria, frater, ſorores, tempus martyrii, & Acta.

FORSAN SUB MAXIMIANO. *Hic Sanctus, quem Caſtellanus cum S. Cucufate*

B *Neſcio, quid Caſtellano in mentem venerit, dum in Martyrologio ſuo univerſali ad hodiernam* S. Guniforti *annuntiationem, quæ in Martyrologio Romano legitur, in margine breviter notavit, hunc ſanctum Martyrem oſſa eumdem cum* S. Cucufate, *cujus Acta Boſcbius noſter die* XXV. *Julii diligenter illuſtravit. Caſtellanus eamdem opinionem ſuam ſuſius iadicat in notis, quas anno* 1705. *ad dies priores Martyrologii menſes edidit, ubi ad diem* XV. *Februarii, ſive pag.* 656. *agens de S. Cucufate, pagina ſequente confidenter aſſerit, hunc ſanctum Martyrem Ticini vel Papiæ honorari* XXII. *Auguſti ſub nomine Guaiforti propter ſuas ſacras reliquias, illo die Ticinum delatas, quæ cultui ipſius occaſionem dederunt.*

perperam confundit,

2 *Verum Caſtellanus hac in re diſſentit ab omnibus Ticinenſibus aliſque ſcriptoribus, qui ſub nomine* S. Guniforti *diverſum plane martyrem agnoſcunt. Quod ſi novæ huic opinioni ſuæ aliquam fidem adhiberi volebat, evidentibus inſtrumentis oſtendere debuiſſet, reliquias S. Cucufatis die* XXII. *Auguſti Ticinum pervenille, & S. Cucufatem tunc a civibus Ticinenſibus appellatum eſſe* S. Guniſortum *per ingentem nominis diſcrepantiam vel mutationem, quæ nullo modo credibilis videtur. Hinc Boſchius noſter in Commentario prævio ad Acta S. Cucufatis tomo* VI. *Julii pag.* 159. *improbabilem illam Caſtellani ſententiam rejecit, & ibidem paulo poſt exhibuit ex Mombritio ipſa S. Cucufatis Acta, prorſus diverſa ab Actis* S. Guniforti, *quæ ex eodem Membritio poſt hunc paragraphum prævium recudemus: nam S. Cucufatis & S.* Guniforti *patria, palæſtra martyrii, & alia geſtorum adjuncta prorſus inter ſe differunt, ut Acta utriuſque Martyris conferre volenti manifeſtum fiet. Quapropter ignoramus, quo fundamento Caſtellanus, aliquin in rebus hagiologicis plerumque circumſpectus, adeo affirmate temerariam illam ſuam conjecturam propoſuerit.*

In Martyrologio annuntiatur Ticini ac Mediolani,

3 *Petrus Galeſinius inter Martyrologios primus eſt, apud quem memoriam annuam* S. Guniforti *hac die ſignatam invenimus his verbis*: Papiæ, ſancti Guniforti martyris, cujus res fortiter contra hæreticos geſtæ, ac mirabiliter divinitusque actæ, narrantur. *Veroſimiliter mentio hæreticorum, quæ fit hic & in Actis infra edendis, aliquos ſcriptores induxit, ut martyrium* S. Guniforti *differrent uſque ad tempora Arianorum, quemadmodum poſtea dicemus. Sed Martyrologium Romanum, nullo temporis charactere indicato, ſic eumdem Sanctum hodie breviter annuntiat*: Papiæ, ſancti Guniforti martyris. *Petro Petrus Paulus Boſca in ſuo Martyrologio Mediolanenſi non Papiam vel Ticinum, ſed Mediolanum, pro palæſtra certaminis eidem Martyri aſſignat hac annuntiatione*: Mediolani, ſancti Guiniforti martyris, qui ibidem fagittis confoſſus, ionumeriſque vulneribus pene confectus, cum Papiam confugiſſet, in ea urbe, martyrii corona decoratus, migravit in cælum. E

quod paradoxum ejus plicatur.

4 *At ibidem Boſca paradoxum ſuum mox ita explicat*: Guioiſortum licet ex Martyrologii Romani ſententia Ticinenſes ſibi vendicent, nihilominus etiam urbi noſtræ adſcribimus; Mediolano ſiquidem Guiniſortus martyrii lauream, Papiæ tumulum debet. *Hac de re non contendent Ticinenſes, ut opinor, neque illam illatæ martyrii gloriam ſibi vindicabunt: nam Jacobus Gualla lib. 6. Sanctuarii Papienſis cap. 9. aliique ſcriptores Ticinenſes ultro fatentur,* S. Guniſortum *Mediolani ſagittis vulneratum eſſe, ac inde Papiam diſceſſiſſe, ubi poſt triduum feliciter animam Creatori ſuo reddidit. Magis ad gloriam Mediolanenſium & propoſitum noſtrum ſpectant verba, quæ laudatus Boſca ibidem ſubjungit hoc modo*: Divus Guiniſortus (quem vulgus perperam vocat BONIFORTUM) fere ignotus eſt Mediolani, quemadmodum Guiniboldus olim ignotus Comi; habet tamen Guiniſortus Mediolani extra portam Ticinenſem ædem ſacram ſuo nomini dicatam. *Joannes Baptiſta Cariſius in Diario ſacro eccleſiæ Mediolanenſis ad diem* XXII. *Auguſti meminit de eadem* S. Guniforti *eccleſia, quæ extra portam Ticinenſem ſita eſt. Hæc, & ipſa Acta ad immemorabilem ſancti Martyris hodierni cultum ſtabiliendum nobis ſufficere videntur.* F

Sanctus oriundus fuit e Scotia patria ſua

5 *Quod vero ad patriam ſancti Martyris attinet, plerique ſcriptores ex Actis Mombritianis aſſerunt*, S. Guniſortum *natione Scotum fuiſſe. Hinc in Menologiis Scoticis apud Dempſterum hac die, & apud Camerarium* XXIX. *vel* XXX. *Octobris annuntiatur. Etiam Kalendariis ſuis illum inſcribunt Hiberni, qui ſeſe antiquitus nomine Scotorum appellatos fuiſſe contendunt. At mihi non libet odioſam & intricatam iſtam litem diſcutere, cum ſemper ab ea decidenda abſtinuerit Operis noſtri conditor Bollandus, qui in Præfatione ad tomum primum Februarii cap.* 3. *circa hanc rem monet ſequentia*: Porro Hibernis (nam eorum occaſione huc devenimus) ſervamus religiole,

quam

A quam in Præfatione ad Januarium cap. 2. §. 6. dedimus fidem; ut quam adverſus Scotiæ hodiernæ incolas acriter defendere nituntur nominis Scotorum ac patriæ poſſeſſionem, & Sanctorum, qui plerique olim Scotti appellati, poſſeſſionem iis neutiquam abjudicemus; ſed nec ſecundum eos potius, quam Scotos pronuncie-mus: quos enim Scotos ſeu Scottos, in veteſtis codicibus nuncupatos reperimus, Scotos vocamus; Hibernos, quos Hibernos. Neque an Hiberni ac Scoti, quorum patria (ut ex Beda diximus) Hibernia, una gens fuerit, diſputamus. Litigent ipſi ſane, quoad volent, inclyti illius collationis decoris, modo fidei orthodoxæ & Chriſtianæ caritatis communione invicem devincti permaneant.

cum duobus ſororibus & fratre,

6 *Ceterum* S. Guniſortus, *patria Scotus aut Hibernus, ut volueris, habuit fratrem nomine Guiniboldum vel Guniboldum, ac duas ſorores, quarum nomina non exprimuntur. Quamvis hi quatuor pugiles diverſis diebus ac locis martyrium ſubierint, tamen Dempſterus occaſione* S. Guniſorti *ad diem* XXII. *Auguſti de tribus aliis in Me-*
B *nologio ſuo Scotico ſic memorat:* Mediolani Guniſortus martyrijs, qui cum duas ſorores in Germania barbarorum gladio interemptas amiſiſſet, & fratet ipſius Comi ocnbuiſſet cæſus pro Chriſto, ipſe ſagittis confixus a paganis, inde Ticinum abiit, & in paupertina vetulæ domo animam beatam cælo reddidit; & tugurium illud in templum verſum eſt, & ille civitatis patronus colitur, Actaque in Sanctuario Papiæ exſtant. *Illuſtriſſimus Brauſius eodem die in Martyrologio ſuo poetico de quatuor his martyribus ſimul ita canit:*

Germano paſſo, geminiſque ſororibus, atſit
Martyrio, donec foſſus & uſtus obit.

quibus Lupus martyrii coronatus,

7 *Quamvis primus Aloyſius Tattus in Martyrologio ſuo Novocomenſi fratrem* S. Guniſorti *ad eumdem die* XXII. *Auguſti annuntiet his verbis:* Novocomi paſſio ſancti Guiniboldi martyris, origine Scoti, qui una cum fratre Guiniforto & duabus ſororibus ob Chriſtianam fidem exagitatus, ad effugiandas conſanguineorum moleſtias ſolum vertere coactus eſt, Et primo quidem ſe contulit in Germaniam, ubi religionis gratia ſaviſſima a gentilibus tulit verbera, &
C enecataa ſorores luxit. Mox deſcendens ex Alpibus cum ipſo germano Novocomum pervenit. Novocomi eum athnicos impietatis argueret, & illia Chriſti Domini fidem annuntiatet, ad urbis præfectum puniendus accuſatur, & ab eo de unius Dei veneratione ſilere juſſus, quia mandata illius contemneret, cum Guiniſortio captus eſt, & per civitatem taptatus, ac tandem capitali ſententia ſub Maximiano imperatore damnatus, victor migravit in cælum. *Etiamſi Tattus die* XXII. *Auguſti memoriam S. Guiniboldi celebraverit in ſuo Martyrologio Novocomenſi, tamen in notis ultro fatetur, hunc fratrem* S. Guniſorti *paſſum eſſe alia die, quæ neſcitur. At parum refert, certum martyrii illius diem a nobis ignorari: nam annua, quæ de fratre ac ſororibus* S. Guniſorti *dicenda eſſent ad iſtos dies, ſi ferrentur, in Actis infra recudendis narrabuntur. Cum autem Tattus in proxime relato S. Guiniboldi elogio certamen hujus athletæ, ac conſequenter Fratris ejus, ſub* Maximiano imperatore *collocet, examinanda eſt hæc martyrii chronologia, quam ſcriptores alii non admittunt, ut jam videbimus.*

D Auct. G. C. *ipſe, non ſub tempore Conſtantii vel Honorii,*

8 *Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ die* XXII. *Auguſti, poſt contracta* S. Guniſorti *Acta, habet hanc annotationem:* Hujus Martyris hiſtoria facta manca videtur, nec ſuſpitione caret, eum nullis in eu Pontificis, imperatoria aut regis, temporiſque mentio fiat; tametſi, Conſtantio imperatore, illum martytio affectum eſſe, probabile eſt; quo tempore Ariani, quibus ille mirum in modum favebat, Catholicos maxime divexabant; quæ perſecutio etiam ſub Wandalis & Gothis viguit. *Ab hoc Ferrarii chronologia multum recedit Dempſterus, dum in Hiſtoria eccleſiaſtica gentis Scotorum lib. 7. n. 575. ſanctum Magiſtrum hodiernum memorat his paucis verbis:* Sanctus Guniſortis nobiliſſimo loco natus, in Italia peregrinabatur, Theodoſio Mediolani agente, & ab infidelibus captus, ſagittiſque confixus, Ticini exſpiravit, ubi corpus, duabus ei ſtructis eccleſiis, magna miraculorum gloria aſſervatur. Acta non vidi; ſed publica fama Scotum facit. Colitur die XXII. Auguſti. . . . Floruit anno CDXXVII. aut circiter.

E *ſicut Aloyſius Tattus*

9 *Supra laudatus Tattus in Annalibus Novocomenſibus, quos an.* 1663. *Italice vulgavit, lib. 3. num. 37. & ſequentibus utramque illam chronotaxin fuſe impugnat, & opinionem ſuam de tempore martyrii ſub imperatore Maximiano variis argumentis tuetur. At poſtea in notis citatis ad Martyrologium Novocomenſe, quod anno* 1675. *edidit, hanc longiorem diſſertationem ſuam Latine contraxit, ac ibi pag.* 178. *ſyſtema chronologicum Ferrarii primo refutare aggreditur in hunc modum:* Magis ardua difficultas nos angit in conſtituendo tempore, & anno peculiari, quo interfectus eſt Guiniboldus, aliis alia ſententibus, & ita diſſidentibus inter ſe, ut concordare nequeant. Nonnulli, in quibus eſt Philippus Ferrarius de Sanctis Italiæ, in ea ſunt ſententia, ut credant, hos fratres mactatos eſſe ſub Conſtantio imperatore Ariano; certum tamen annum non explicant.

contra Ferrarium

10 Conſtantius imperii habenaa moderatus eſt ab anno Chriſti CCCXXXVII. uſque ad CCCLXI. Fatemur ultro, ipſum in Catholicos perſecutionem excitaſſe, factum hæreſis Arianæ propugnatorem. Nihilominus inficiamur, hujus imperatoria ſævitiam univerſe in Chriſti capita collimaſſe; infeſtatus eſt quidem aliquos; ſed hos, quia fidei Catholicæ affectores, hominum Arianæ perfidiæ communionem abhorrebant. Senſit nonnihil moleſtiæ & Inſubria annis Domini CCCLV. & CCCLIX. ut videre eſt apud Baronium tomo tertio Annalium eccleſiaſticorum. Sed alia fuit perſecutio Conſtantii, alia perſecutio, cujus rabies Guiniſortum & Guiniboldum proſtravit. Horum prædicatio ethnicæ ſuperſtitioni bellum movebat, non Arianæ doctrinæ; idolorum cultum evertebat; non Filii cum Patre tuebatur æqualitatem, ut apertiſſime cuique conſtabit, ſi noſtrorum Martyrum Acta vocet in judicium. Quare nullo pacto poſſumus aſſentiri, Guiniboldi martyrium accidiſſe ſub Conſtantio.

F

11 *Deinde aliam Dempſteri chronologiam refellit his verbis:* Alii, inter quos Thomas Dempſterus Scoticæ Hiſtoriæ libro ſeptimo perperam ſibi ſuadent, Guiniſorti & Guiniboldi necem adſcribendam eſſe temporibus Honorii & Theo-

& Dempſteri ratio refellitur probatur.

doſii

A doſii Junioris, quod ex diametro pugnat eum
AUCT. G. C. veritate; ſub his enim principibus, Catholicæ religionis patronis, neque ethnici, neque Ariani pollebant viribus in Inſubria, ut Novocomi & Mediolani in Chriſtiani nominis concionatores tam ſæde debacchabantur: nam propagata in omnibus Inſubriæ civitatibus Catholica fides nulli publicæ infidelium perſecutioni patebat, & infideles repetitis imperatorum legibus ne decretis coerciti Chriſtianos infectari palam non audebant. Verum quidem eſt, Novocomi ſub Honorio & Theodoſio aliquos inhabitaſſe gentiles, eoſque perſeveraſſe etiam nonnullis annis, dum divus Abundius huic eccleſiæ præerat, cujus precibus & miraculis tam in urbe quam in agro Comenſi penitus deleti ſunt. Hæc tamen tempeſtate nullus eorum impetus, nulla perſecutio fervebat in Chriſtianos, qualis ea fuit, in qua pro Chriſti fide vitam Guiniboldus amiſit: quamvis enim pagani immixti fidelibus hanc urbem incolerent, urbs tamen paganorum appellari non poterat, qui, ut ex Vita Sanctorum liquet, in ea arbitratu ſuo dominabantur, cum Guiniboldus gladio
B pereuſſus ipſos moriendo ſuperavit.

ſed ſub imperatore quodam ethnico,

12 *Refutatis aliorum opinionibus, Tattus deinque ibidem pagina ſequente tempus iſtius martyrii, quod antea ſub imperio Maximiani collocaverat, iterum ſtabilire nititur hac ratiocinatione*: Cum neutra igitur, ſive Ferrarii, ſive Dempſteri, & aſſeclarum opinio hiſtoricæ conſonet veritati, aliis temporibus potiori ratione Guiniboldi & Guiniſorti tribuenda nobis eſt cædes. Arridet adhuc, quod Annalium noſtrorum Comenſium lib. 3. num. 37. ſcribebamus, Guiniboldum ſcilicet martyrio coronatum ſub Maximiano circa annum Domini CCCIII. Docet hoc manifeſte Guiniſorti Vita, in qua licet imperatorum fidelis perſequentium nomina obvolvantur ſilentio, ſæpius & non obſcure elucelcit, per Scotiæ, per Germaniæ & Italiæ provincias tunc maxime in Chriſtianos graſſatos eſſe infideles, cum Guiniboldus in urbe noſtra gloriolam mortem obivit. Tunc enim vere (ut hæc Vita teſtatur) QUOTIDIE CHRISTIANUM NOMEN BE HABERE CONFITENTES JUGULABANTUR: nam, ut prætereamus ſingulares Inſubricarum urbium martyres,
C in hac Maximiani erudelitate mundo ſublatos, & vitæ huic labenti, quonam tempore plures enumeravit Chriſtianæ fidei pugiles Novocomum, quam exercente tyrannidem Maximiano? cujus ſævitia, ne in æternum perirent, perire decreverunt Carpophorus, Fidelis, Exanthus, Caſſius, Secundus, Severinus, Licinius, Juliana, Matthæus, Gulmæus, & alii pene innumerabiles, quorum nomina ſcripta ſunt in Libro vitæ, eſſt illorum agones & res præclare geſtas contumelioſa temporum antenctorum obliterarit iniquitas.

Mediolani pro Chriſto vulnerantur, & Papiæ obit.

13 Si ergo tam Novocomi, quam Mediolani, aſſiduo Chriſtianorum ſanguine maduit Maximiani gladius adeo, ut priorum tyrannorum perſecutiones videri potuerint gladiatorum ludi, dum crebris feritatibus comparantur, quas ipſe unus Chriſtiani cruoris hirudo inſatiabilis ubique oſtendit, ut Chriſti nomen & amorem a cordibus indigenarum evelleret, quis congruentius Guiniboldi & Guiniſorti martyrium ſuis aptabit temporibus, quam illis, quibus execrandum hoc lævitiæ monſtrum ſuum abunde virus effudit in univerſos Chriſti cultores, quos noſtris in regionibus adinvenit? In hac ergo Maximiani perſecu- D
tione merito collocavimus Guiniboldi ejuſque Fratris paſſionem, quia nobiſcum loquitur hiſtoriæ leries, & firmiore bale veritas conſolidatur. *Hæc argumenta ſatis probant, martyrium* S. Guiniſorti *ſub imperatoribus ethnicis contigiſſe; ſed nondum prorſus evincunt, hunc Martyrem ſub determinato Maximiani imperio paſſum eſſe: nam præcedentes aliquos imperatores etiam Chriſtianos ubique perſecuti ſunt, & poſtea gentiles urbium aut provinciarum præfecti ſub imperatoribus quibuſdam ſequentibus publicos Chriſti cultores impune interfecerunt. Cum tamen illa Tatti ſententia ſit probabilis, & duabus aliis apprimis præferenda, addito dubitationis indicio forſan, hanc Tatti chronologiam ſecutus ſum, & ſuperius in margine cædem* S. Guiniſorti *ſub Maximiano collocavi.*

ut tradunt Acta,

14 *Jam tantummodo ſupereſt, ut breviter aliquid præmoneamus de mox edendis horum Martyrum Actis, quæ ſcriptor ignoti nominis & incertæ ætatis exaravit. Ea primus in publicam lucem protulit Boninus Mombritius, de quo variorum Actorum collectore in Hieralexico utriuſque Macri ad vocem* BITRUS *pag.* 83. *leguntur ſequentia*: Mombri- E
tius tamen, qui ex antiquo Paſſionario in pergameno Ms. in archivio Lateranenſi conſervato, Acta Sanctorum deſcripſerat, & tempore Sixti IV. typis mandaverat, ſic de S. Cypriano habet. *Hæc ad Mombritii ætatem ejuſque collectionem pertinent. Cæterum ipſe biographus, cujus nomen & ætatem ignoramus, parum accuratus videtur, cum nullas temporum notas expreſſerit, & paganos alicubi nomine hæreticorum appellet, dum interim tota ejus narratio demonſtrat, illos fuiſſe ethnicos, qui* S. Guoiſortum *hujuſque fratrem martyrio affecerunt, ut in Annotatis obſervabimus.*

de quibus hucusque dictum, quæ præmonemus.

15 *Uade miror, Ferravium propter illam hæreticorum appellationem tam facile inductum fuiſſe, ut ideo crederent, hos Martyres ab Arianis occiſos eſſe: nam ipſe Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ ad diem* XXII. *Aprilis poſt Acta S. Danielis martyris Laudenſis habet hanc annotationem*: Quod de paganis hic dicitur, parum veriſimile eſt; ne- F
que enim idololatræ, Carolo Magno imperatore, in Italia, in his præſertim regionibus erant, niſi nomine paganorum hæretici, ut aliquando in hiſtoriis Sanctorum animadvertimus, intelligantur. *At ſi biographus ſanctli Danielis hæreticos nomine paganarum appellaverit, cur e contrario paganos nomine hæreticorum deſignare non potuit ignatus & forſan imperitus auctor horum Actorum, in quibus omnia narrationis adjuncta ethnicam perſecutarum ſuperſtitionem evidenter indicant? Hac brevi monitione præmiſſa, exhibemus ipſam Martyrum noſtrorum hiſtoriam, eamque conſuetis obſervationibus illuſtramus.*

ACTA

ACTA

Auctore anonymo incertæ ætatis.

Ex editione Bonini Mombritii circa finem tomi primi folio CCCXXXVIII. *& ſequentibus.*

PROLOGUS.

Biographus poſt brevem prologum

CUm humanas laudes videmus & mortalium inſulas, aut ære inciſo conſcriptas, aut auro radiantibus litteris ad poſteritatis memoriam commendatas attendimus; miror quare non erubeſcimus militum Chriſti victorias ſilentio tegere: infinita enim bona inde proveniunt, quando vita
B illorum honeſta hominibus explicatur. Nam ipſi ſunt ſpeculum in populo, modus & exemplar digne Deo vivendi; multique ad exempla illorum in proſperis efficiuntur humiliores, & in adverſis fortiores. Porro laus Dei eſt, cum iſta leguntur; memoria Sanctorum extollitur, ædificatio mentibus traditur, honor martyribus exhibetur.

CAPUT I.

Sancti diſceſſus e Scotia in exteras regiones cum fratre ſuo ac duabus ſororibus, quæ in Germania pro Chriſto martyrium ſubierunt.

narrat, quemodo S. Guniſortus

VItam igitur beatiſſimi Guniſorti martyris ad laudem & gloriam invictiſſimi Imperatoris Domini noſtri Jeſu Chriſti & totius curiæ cæleſtis ſcribere exardiar: & quamvis ad omnia illius nequaquam potuerimus pervenire, pauca tamen de millibus declarabimus. Iſte namque martyr Guniſortus cum fratre ſuo Guiniboldo ſtatura quidem grandiores, genere Scoti *a*, nobiliſſimi proſapia fuere: ubi cum gravis infidelium hæreticorum *b* oriretur perſecutio, quæ non modicum populum ibi fidem Chriſtianam colentem terreret, hi glorioſiſſimi fratres genere, (nec) non fide *c* cum duabus ſororibus, innumerabilia tormenta pro nomine Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti paſſi ſunt, non tantum perſequentibus inimicis, verum etiam parentibus & propinquis; ſicut per magiſtrum veritatis prædictum eſt: Trademini autem gentibus a parentibus & cognatis & amicis, & morte afficient ex vobis; & eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum. Et ut verba veritatis adimpleantur, Fideles ſanctæ eccleſiæ contemnuntur, & ubique terrarum vexantur, habenturque contemptui, quia oportet, ut, qui boni ſunt, probentur.

C *a* *b* *c*

cum fratre ac duabus ſororibus

§ Et hoc nulli debet videri mirabile, ſi pſalmographi verba bene attendant, quæ dicunt: Non relinquet Dominus virgam peccatorum ſuper ſortem juſtorum &c. Sequitur autem conſolatio dicens: Non patietur ſuos temptari ſupra id, quod poſſunt. Benedictus Deus in omnibus & per omnia ſecula, qui non patitur gentem expertem ſuæ fore fidei, ſecundum quod legitur: Non eſt, qui ſe abſcondat a calore ejus: & cum iſte glorioſiſſimus Martyr Guniſortus, de quo nunc mentionem facimus, cujus hodie feſtum celebramus *d* cum fratre ſuo Guiniboldo duabuſque ſororibus diſpoſuiſſent propter Deum parentibus & patriæ renuntiare, & crucem Chriſti nudam portare, ad memoriam reducentes * Evangelii ſermonem ſicut boni diſcipuli: Si quis vult venire poſt me, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, & ſequatur me. A fide vero Catholica parentes eorum ſine intermiſſione deliciis multis & mollibus verbis eos revocare videbantur, ſuadebantque eis in cymbalis & cytharis & organis, ut placerent eis, ancillas ſuas ante eos ſaltare facientes: ex quo glorioſiſſimi martyres memores divinæ legis dixerunt: Nos Deo ſervire & omnia proſpera mundi deſpicere propter amorem ſuum diſpoſuimus, ut digni efficiamur promiſſionibus Chriſti juxta illud verbum Evangelii: Qui non dimiſerit patrem & matrem, agros & vineas & cuncta, quæ poſſidet, non eſt me dignus.

D Ex Matth. 16. *d* * *forte reduxerunt*

E *parentum deſervierit,*

4 Parentes itaque eorum voce magna exclamare & amicos rogare cœperunt dicentes: Plangite nobis, quia videmus filios noſtros volentes ſponte perire. Ad hoc ſanctus Guniſortus reſpondit: Nos non perimus, ſi in congregatione juſtorum poterimus introire. Cum autem vidiſſent, eos deliciis precibuſque flecti non poſſe, injuriis multiſque afflictionibus affligere eos appoſuerunt, ut fidem Chriſti deſpicerent, & idolis *e* ſacrificia immolarent. Tunc acceſſerunt & ita eos alloquuntur: Unde vobis tam durum tamque ferreum pectus, ut caniciem abjicere patiamini, & matri jam decrepitæ novos partus auferre curetis? Tunc inclyti Martyres cum ſe & ſuas ſorores ſponſas Chriſti incepti certaminis pondere fatigari vidiſſent, ad eas dixerunt: O dulciſſimæ ſorores, o ſummi Regis ſponſæ, nobiſcum in pugna perſeverate, & in tribulationibus nolite deficere, quia paſſiones hujus temporis non ſunt condignæ ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis. Perſecutio autem in eos in dies magis augebatur; & cum diu in regno Scotiæ pro Chriſti nomine tormenta paterentur, timentes, ne parentum pietas ut aſſolet, bonum eorum ſanctorum propoſitum impediret, a Scotia quaſi quatuor candelabra totam patriam ſacris operibus illuſtrantia receſſerunt, attendentes dominicum illud præceptum: Si vos perſecuti fuerint in una civitate, fugite in aliam. Poſſent namquem diutius ſuis perſecutoribus reſiſtere tamquam nobiles & armis potentes, & non ſolum, ut diximus, genere clariſſimi, ſed & facultatibus ornati, voluerunt tamen ſervare, quod dicitur: Non volmetipſos defendentes, cariſſimi; ſed date locum iræ.

e

F

ſororibus ſuis in Germania pro Chriſto occiſis,

5 Multis tamen itineribus fatigati, atque paſſi labores, tandem ad oequiſſimos Theotonicos *f*, Deo gubernante, pervenerunt; apud quos non modicus in ſanctos Dei furor agitabatur: ſanctos enim virgis ferreis, aliiſque diverſis pœnis affligebant. Beatiſſimi ſiquidem martyres Guniſortus & Guiniboldus, ac inclytæ ſorores, corpore non mente mulieres, pulchræ facie, ſed longe pulchriores corde, contra ferocem Theotonicorum ſævitiam inſuperabiles contendebant dicentes: Fugiendo flagella, invenimus ſcorpiones; fugiendo minas, invenimus verbera. Heu

f

heu

A heu noſtræ gena regionis in ipſius fidei & Chriſtianæ religionis profeſſos inſurgit; Theotonicus autem populus in nos ſitiendo eorum ſanguinem inſiaoit. Crudelis Scotia; ſed crudelior Theotonica. Illa mater nos pro Chriſto, quem colimus, in exilium fugavit; iſta noverca per eoſdem nos quærit interficere. Talia dicentes, flagellis multis cæſi ſunt. Inter hæc majora quippe tormenta in regionibus Theotonicorum ſorores illorum propter fidem Jeſu Chriſti paſſæ ſunt martyrium, per quod venerunt ad amplexus Chriſti, cui ſe annulo fidei devinxerunt.

Ex Mombritio.

ipſe felicitati eorum invidens,

6 Sic quoque Martyres orbati dulcibus ſororibus, magis cupientes pro Deo vivere, obortis lacrymis ajunt: Quare nos viros, o ſorores, qui fortiores eſſe deberemus, in holocauſtum Deo præceſſiſtis? Non dedignando loquimur de veſtra proſperitate, ſed condolendo de noſtra miſeria. O beatæ ſorores, quanta felicitate repertæ hac in terra fuiſtis. Venuſtis enim pro illo mori, qui pro vobis effundere ſanguinem ſuum dignatus eſt. Poteſtis enim dicere: Moriuus pro nobis es. Collætetur itaque Scotia, quia eas genuit; triſtetur, quia eas amiſit. Triſtetur Theotonica, quia eas interfecit; lætetur, quia earum habet corpora glorioſa. Scotia mater fuit; Theotonica noverca. Noverca poſſidet, privatur mater. Quemadmodum, dulciſſimæ ſorores, fratres fuimus genere, ita debuiſſemus eſſe & morte. Relevavit nos forſitan Jeſus Chriſtus, pro quo certavimus, ad majora ſuſtinenda certamina. Parcunt namque nobis Theotonici, quia credunt nos (quod Deus non permittat) ad errorem ſuum poſſe revocari. Fruſtra tamen laborant: nos enim volumus pro Chriſtiana fide tormenta quantacumque uſque ad amiſſionem capitum tolerare. Igitur, crudeliſſima gens, noli nobis parcere: non enim mutabimus propoſitum: melius namque eſt mori corporaliter, quam æternis incendiis comburi. Cum nocere, nequiſſima gens, nobis cupias, ooli parcere: parcendo quippe magis ooces, quam ſi nos citius interficeres.

B

ibi ſimul cum fratre ſuo

7 Talia perſecutores audientes, mirabantur de tanta eorum conſtantia: & cum tantam eorum voluntatem moriendi perciperent, dicebant: Vere iſti minas & tormenta contemnunt & reſpuunt.

C Et quanto ardentius mortem deſiderant, tanto magis eis parcatur. Interea faciebaot eos ante ſe adduci; quibus dicebant: Guiniſorte ac Guinibolde, perſeveratis adhuc in errore ſolito? Quibus nihil reſpondentes, quaſi indignati, tacebant. Cupiebant jam dudum diſſolvi, & eſſe cum Chriſto. Illi autem magis interrogantes dixerunt: Reſpondere vos oportet, ſtultiſſimi viri, ſi adhuc perſeverare cupitis. Tunc beatiſſimi martyres ad eos dixerunt: O gens perverſa, quare gratis animas veſtras diabolo tradiris, vocantes errorem Chriſtianam fidem, quæ ſe colentes æterna vita remunerat? Reſpicite, ne eum fatuana percatis. Minas & tormenta incutitis; quas pro nihilo cum Dei auxilio reputamus. Major quoque cruciatus pene videtur eſſe, qui non finitur tempore, quam qui momento tranſit. Non ignoramus, quin corpus occidere poſſitis; animas autem lædere minime poteſtis. Quapropter agite citius, quod agere vultis, quia nos Chriſtiani ſumus, & Chriſti fidem licet indigne colimus.

genitiliter ibi corruptis de fidem docuit, &

8 Hoc audientes Theotonici, cœperunt magis eos de fide ſua, & quem Deum colerent interrogare. At illi Jeſum Chriſtum Dei & hominis filium, noſtræ redemptionis exordium, per quem & in quo facta ſunt omnia, quæ cælo, terra & mari continentur, & per quem reſeratæ ſunt portæ paradiſi, quæ humano generi propter primi parentis peccatum clauſæ manebant. Hic Jeſus, quem colimus, & cujus freti ſolatio tormenta veſtra non formidamus, languore ſuo portas has ſuis fidelibus aperuit. Et qui per iſtum introibunt, ſalvabuntur, veluti ipſe teſtatur in Evangelio dicens: Ego ſum oſtium. Per me ſi quis introierit, ſalvabitur, & paſcua inveniet. Et alibi: Qui ſequitur me, non ambulat in tenebris, ſed habebit lumen vitæ, dicit Dominus. Hunc itaque colimus, quia languores noſtros ipſe tulit, & peccata noſtra ipſe portavit: huic nos immolare deſideramus ſacrificio laudis: rupit enim vincula, quibus ad inferna trahebamur. Igitur ei ſacrificare nos ipſos concupiſcimus, ut poſſimus dicere cum pſalmiſta: Dirupiſti vincula mea; tibi ſacrificabimus hoſtiam laudis.

D

& ſruſtra laborem martyrii quæſierit.

9 Miratur Theotonicus furor hoc audiens, & a ſævitia ſua non deſiſtens hos ſacrificare dæmonibus compellere nititur dicens: Aut ſacrificare diis noſtris *g* vos oportet, aut diverſis mori tormentis. Quibus illi: Mori dudum, Deo teſte, deſideramus; ſacrificare idolis mutis & ſurdis omnino reſpuimus: iotrepidi mioas & tormenta veſtra contemnimus, & magis de damnatione animarum veſtrarum, quam de noſtra morte, quæ proprie vita æterna vocanda eſt, dolemus. Sed quid præſtolamini nos quaſi pacificas hoſtias ad victimam ducere? Putatis, quod verum Deum creatorem cæli & terræ propter minas veſtras, quæ ſunt quaſi pluviæ gutiæ, dimittamus? Sine effectu ſunt veſtræ pravæ cogitationes. Miramur ſiquidem, quod ſic a diabolo ſeducti pertinacea eſtis in nequitia. His auditis, cognoverunt eos bonos eſſe viros, & propterea interficere noluerunt. Unde Chriſti martyres maxime turbati dicebant: Servi Chriſti ſumus, qui natus eſt de Virgine, & pro eo mortem ſubire cupimus. Deinde his verbis ſe viciſſim alloquuntur: Nos ioſelieiores mulieribus ſumus: ſorores namque noſtræ coronam martyrii a Deo ſibi promiſſam accipere meruerunt.

E

ANNOTATA.

F

a *In Commentario prævio monui, me exemplo Bollandi nolle operoſius diſcutere antiquam illam litem inter Hibernos & Scotos, qui utrimque Sanctum noſtrum popularibus ſuis adſcribunt.*

b *Biographus hic imperite appellat hæreticos, quos poſtea idololatras fuiſſe indicat, ut ex ſtatim obſervandis patebit.*

c *Hic uncis incluſi vocem*, nec, *ut ſenſus requirere videtur: nam martyres iſti non tantum genere, ſed etiam fide fratres ac ſorores fuerunt. Sic etiam alia quædam levioris momenti in hac veteſoſa Mombritii editione corrigere coactus fui.*

d *Hæc antiqua feſti celebratio confirmat immemorabilem Sancti noſtri cultum, cujus feſtivitas publice celebrata fuit centum & pluribus annis ante decretum Urbani VIII. cum Mombritius hæc Acta ſub Sixto IV. Pontifice ex vetuſtioribus monumentis ediderit.*

e *Si Scoti Sanctos noſtros induxere voluerint*, ut idolis ſacrificia immolarent, *ut biographus hoc loco aſſeris, qua nominum proprietate illos antea hæreticos appellavit?*

f Per

A § *Per* Theutonicos *hic intelliguntur Germani, qui etiam* Theotiſci *&* Teutones, *aliſque variis nominibus appellantur. Sic paulo poſt in his Actis* Theotonica *pro Germania accipitur, de quibus vocibus* Cangius *in auctiore Gloſſario conſuli poteſt.*

§ *Hinc etiam patet, Theutonicos illos ſive Germanos ſuperſtitione gentiles aut ethnicos fuiſſe, cum Sanctos noſtros ſacrificare diis juberet.*

CAPUT II.

Ulterior Sancti profectio cum fratre in Italiam, ubi hic Novocomi ab ethnicis occiditur; ille autem Mediolani ſtatuter laſus, paulo poſt Ticini ex vulneribus pie moritur.

B

Quapropter ex Italiam profectus,

CUm autem hæc inter ſe dicerent, inierunt conſilium, ut in Italiam, ubi maxime Chriſtianorum perſecutio tunc temporis erat, tranſirent, Itinere vero proſpero venerunt in
a Italiam in civitatem Comi *a*, ubi quotidie Chriſtianum nomen ſe habere confitentes, jugulabantur: quod cum audirent Guiniſortus, & Guiniboldus, lætitia maxima repleti ſunt, cupientes ſubire martyrium. Pervenientes autem illuc, ubi Chriſtiani decollabantur, dixerunt lictoribus; Quid, nequiſſimi, ſanctos Dei tam erudeliter trucidatis? Nos etiam Chriſtiani ſumus. Cumque *b* vero hoc audientes, ſtupebant dicentes: etiam iſti Chriſtiano errore ſeducti ſunt. Quare ed Poteſtatem civitatis venientes, narrabant ei: Venerunt hodie duo homines ad nos, ubi Chriſtianitatis nomine decollabamus, nos crudeliter increpantes, quod in Dei ſervos tam acriter ſæviremus; ſe ipſos ſponte vocantes Chriſtianos. Unde nos vehementi ſtupore perterriti ſumus, quoniam ante, ubicumque Chriſtiani erant, ſe
c ſollicite occultare invenimus *c*.

C 12 Præſes vero hæc ubi audiſſet, gravi dolore ingemuit dicens: Ite, & adducite eos, omni poſtpoſita dilatione, ad me. Qui exeuntes a conſpectu ejus invenerunt eos in platea mortem Salvatoris aperte prædicantes, & cum eis innumerabilem populum, qui eorum bona verba libenter audiebat. Et dixerunt eis: Chriſtiani, princeps civitatis vos vocat. Venite ad eum. Quibus ipſi: Princeps ſupernæ civitatis Jeſus Chriſtus eſt mediator Dei & hominum, & ſponſus ejus, ut legitur: Vidi civitatem ſanctam Jeruſalem novam deſcendentem de cælo a Deo paratam, quaſi ſponſam ornatam &c. Iſte autem princeps noſter eſt; veſter vero, qui nos vocat, miniſter eſt antichriſti, quem Dominus Jeſus interficiet ſpiritu oris ſui cum magiſtro ſuo impio. Quare temptatis, eum nihil cum eo commune habeamus? Quid autem miniſtri Chriſti eum diabolo? Ite, renunciate, quod interea ejus minas nullatenus expaveſcimus. Illi autem venerunt ad principem ita referentes: Princeps noſter, lumen patriæ, audi, quod Chriſtiani dicunt, ad quos paulo ante, ut venirent ad te, miſiſti. Prædicant namque nomen fidei ſuæ publice in platea, dicentes in præſentia populi, quod nequa te, neque minas tuas pertimeſcunt. Jube igitur capi, antequam totus ſeducatur populus tuus ab eis; quia jam fere omnes ſequuntur eos.

Chriſtum Novocomi publice prædicant,

13 Tunc indignatus Cumanorum princeps ſurrexit, &, advocata concione militum, conſilium inierunt, qualiter iſtos Dei Martyres crudeliter perderent. Veniens autem ad eos cum multis armatis, his aggreſſus eſt eos verbis: Unde eſtis, aut quare populum meum ſeducitis? Qui dixerunt: Scoti ſumus genere, ſed Chriſtiani profeſſione. Populum tuum non ſeducimus; ſed filios Dei ad æternam beatitudinis patriam invitamus. Tunc princeps: Quos, inquit, vocatis Dei filios? Et illi dixerunt: Quos ipſe ſuo ſanguine redemit. Hic ſævus tyrannus infremuit, juſſitque eos per omnem civitatem duci & decollari. Recordatus tamen poſt paulo putavit, timore mortis unius alterum ad errorem ſuum poſſe deducere. Mandavit ergo, ut alter non decollaretur. Venientes autem ad victoriam gratulabantur, quaſi ad epulas invitati. Sed cum hoc dubium eſſet, quis libentius caput pœnæ traderet, jugulatus eſt Guiniboldus. In noſte corpus ejus a fidelibus Chriſtianis furtim tamen in civitate Comi ſepelitur, ubi requieſcit uſque in
E hodiernum diem,

Guiniſortus vero Comi, ſortus Mediolanum pergens,

13 Guiniſortus ſolus recedens venit Mediolanum, ubi Damini ſine ietermiſſione Chriſti nomen prædicavit, multorumque errores ſuſtulit. Credebat namque, quod ſuis peccatis exigentibus, Deus ei ſpem & vitam augeret, cum ſorores fratremque ſuum coronaſſet. Quapropter ſæviens ſic apud ſe loquebatur: Deus omnium rerum creator, cum ſorores & fratrem meum jam diu æterna corona donaveris, me miſerum ſervum tuum peccatorem quare non ſuſcipis? Cum talia oraret, Mediolanenſium furor in eum ſurrexit dicens: Guiniſorte ſacrifica *d*. Qui reſpon- *d*
dit: Sacrificare Deo vivo me ipſum in odorem ſuavitatis concupiſco, Quem nominas, dixit perſecutor, Deum vivum? Et ille: Jeſum Chriſtum Deum vivum & hominem, qui me fecit, & ſuo ſanguine me redemit.

ibi ſagittis multos vulnerant,

14 Tunc tyrannus & perſecutor ſæviſſimus iratus & maximo furore repletus, eum duci extra civitatem & decollari præcepit. Sed antequam pervenirent ad locum, ubi beatus vir ducebatur, juſſu ſæviſſimus tyrannus miniſtris, ut
F ſine intermiſſione eum ferirent lapidibus & ſagittis uſque dum ad prædictum locum pervenirent; inſuper virgis ferreis flagellarent eum. Tunc miniſtri impiiſſimi vix putantes viſuros horam, in qua virum ſanctiſſimum occidere poſſent, præcipitaverunt eum extra civitatem Mediolanenſem; & carnifices erudeliſſimi ſanguinem innocentis effundere & ejus glorioſa membra dilaniare cupientes, ſagittis & lapidibus corpus ſuum ſanctiſſimum percuſſerunt, & hinc atque inde ſanctiſſimum Martyrem ſagittis repleverunt, ut quaſi ericius videretur.

& ſic laſus ac pro mortuo relictus,

15 Inclytus autem martyr Guiniſortus ſic innumerabilibus martyrii pœnis afflictus, & multis affectus injuriis, nequaquam ab amore Chriſti divelli potuit. Cum vero impiiſſimi miniſtri, antequam pereuſſiſſent glorioſum martyrem Guiniſortum, & eum perduxiſſent ad locum, ubi decollandus erat, in præ nimia afflictione affectus cecidit quaſi mortuus in terram, & genu flexo collaudabat Dominum dicens: Domine rex æternæ gloriæ, pie pater, ſuſcipe corpus meum & animam meam, quam tibi offero in ara ſacrificii. Crudeliſſimi autem miniſtri jam mortuum exiſtimantes, abierunt, relicto eo in terra latente *. * *ſurſum jacente*

A

Ex NOMENCLATIONE. *defendit Papiam, ubi brevi ex mineribus obit,*

16 Poſt puſillum vero temporis, Deo volente, glorioſiſſimum corpus pio ejus amore ſic afflictum, ſic vulneratum, in nobiliſſimam Italiæ civitatem Papiam venit, in qua totus percuſſus, ſagittiſque adhuc corpori ſuo fixis, quas ipſe extrahere non potuerat, ſuſceptus eſt cum magna reverentia & caritate a quadam muliere chriſtianiſſima & Deo devota, quæ juxta eccleſiam ſancti Romani morabatur. Cum vero in ejus domo glorioſiſſimus Martyr per tres dies ſtetiſſet, vir Deo dilectiſſimus Guiniſortus carnis exutus ſarcina, ad paradiſi atria commigravit, ubi martyrii palmam poſſidet, qui corona gloriæ meruit decorari.

& poſt mortem variis miraculis claruit.

17 Porro cum ſanctitas hujus glorioſi martyris Guiniſorti hominibus eſſet incognita, omnipotens Deus, quanti meriti eſſet & ſanctitatis venerandus Martyr, ultra latere homines noluit: nam poſteaquam animam Chriſto beatus Guiniſortus reddidit, ecce circa corpus ejus angeli Dei cum magna claritate aſtiterunt, totam domum, in qua erat, illuminantes, tamque fragrantiſſimo odore replentes. Quibus rebus tam

B magni quam parvi clara voce & ſumma lætitia magnificabant Deum dicentes: Benedictus Deus, qui ſemper in Sanctis ſuis glorioſus eſt. Magnâ itaque Dei omnipotentis gloria, & fidelium ingenti gaudio, undecimo Calendas Septembres ſepultus eſt in eccleſia ſanctæ Mariæ juxta eccleſiam ſancti Romani majoris, ubi multa miracula per ejus merita glorioſus Deus in Sancto ſuo operatus eſt. Cæci quidem multi ad ſepulchrum ejus venientes lumen optatum recipere meruerunt. Infirmi quoque & leproſi innumerabiles ibidem precibus beatiſſimi Guiniſorti martyris ſanati ſunt. Vere fideliſſima urbium Papia non immerito congaudere debet, quæ inclyti martyris Guiniſorti ſacratiſſimum corpus meruit poſſidere.

ANNOTATA.

a *Comum vel Novocomium eſt urbs Italiæ in Ducatu Mediolanenſi, quæ nunc ab incolis vernacula* Como *vocatur, & natalibus Innocentii XI. Pontificis inclaruit. Ager autem ei adjacens communiter a ſcriptoribus* Comenſis *appellatur.*

b *Actorum ſcriptor magis clare incolas hujus urbis* Comenſes, *quam* Cumanos *appelloſſes: nam* Cumanus *proprie dicitur, qui Cumis in Campania Italiæ natus eſt. Unde Sibylla, quæ ibi floruit, vulgo* Cumana *vel* Cumæa *cognominatur. Hic tamen ex antecedentibus & circumſtantiis abunde colligitur, cujus urbis incolas auctor deſignet.*

c *Tota hæc periodus & omnia adjuncta ſatis aperte indicant, illos Comenſes Sanctorum perſecutores abavis ſuperſtitionibus deditos fuiſſe, & S. Guiniſoldum ab iis propter profeſſionem fidei Chriſtianæ interfectum eſſe.*

d *His loquendi modus etiam oſtendit, Mediolanenſes illos adhuc dies ſacrificaſſe, & tunc nondum agnoviſſe Jeſum Chriſtum, Deum vivum & hominem. Quare errat Jacobus Gualla, dum in Sanctuario Papiæ lib. 6. cap. 9. de iiſdem S. Guiniſorti perſecutoribus ita ſcribit:* Mediolanum

E ingreditur, ubi quoque Chriſtiani per diverſa tormenta trucidabantur. Tunc vero ſtrannus Chriſti Athleta, in cujus pectus Deus lumen veritatis infuderat, quoniam divini nominis verus erat cultor, ſublimi voce eunctо populo intemeratæ fidei veritatis aden perlucida argumenta cœpit prædicare, quod ei reſiſtere non poterat. Nec tamen ab hæretica perfidia ad veram Dei religionem convertebantur; at magis rabido furore furebant in eum. Ad ultimum martyr inclytus Guniſortus a protervis Arrianis extra Mediolani urbem crudeliter trahitur, & ibidem tot & tantis furentibus ſagittis crebris vulneribus perforatur, quod pro cadavere media in via jacens, magnis confoſſus vulneribus, ſanguine undique fœdatus fæviſſime reliquitur. *Hinc quoque corrigendus eſt Ferrarius, qui martyrium S. Guiniſorti diſtulit ad tempora Conſtantii imperatoris Ariani; quemadmodum in Commentario prævio monuimus. Ceterum neque Gualla, neque Ferrarius ullum bingraphum hoc anonymo noſtro antiquiorem allegant.*

C F

DE S. TIMOTHEO MARTYRE

ROMÆ,

J. P.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§. I. Antiquiſſimus ac celeberrimus Sancti cultus; an fuerit S. Pauli Apoſtoli diſcipulus.

SUB IMPERATORIBUS DIOCLETIANO. *Celebratur hic Martyr*

Tanta eſt, & tam conſtans documentorum, quæ de hoc ſancto Martyre ad poſteros tranſmiſſa ſunt, in honoribus ei deferendis conſenſio, ut cultus antiquitas, celebritas, ac propagatio quaſi pro præmio, ut ita loquar, inter ſe contendiſſe videantur: quibus animam Acta ejus reſponderent! Antiquiſſimum Kalendarium, a noſtra Bucherio editum, ita eum inter alios Martyres refert: Undecimo Kalendas Septembris, Timothei Oſtienſe. *Clarius Romanum parvum ſeu vetus:* Romæ via Oſtienſi, Timothei martyris. *Calendarium, quod Leo Allatius diſſertationi ſuæ De Dominicis & hebdomadibus recentiorum Græcorum attexuit*, e bibliothecæ Vaticanæ, *ſicut præfatur*, codice antiquiſſimo, ante nongentos annos deſcripto, *ſic breviſſime:* XI. Cal. Septemb. Natale S. Timothei. *Aude* Kalendarium antiquiſſimum eccleſiæ Carthaginenſis, *quod vulgavit Mabillonius in Veteribus analectis tomo 3. & in quo pag.* 399. *ſignatur* ... Sept. ſancti Timothei *nomen; noſtrine an alterius, quis ſatis tuto definiat, cum deſint dies menſis, titulus,*

A *titulusque ac palæstra martyrii? Mabillonius in notis ad laudatum Kalendarium pag. 412. videtur respexisse ad hodiernum, dum observat ista:* In Martyrologiis vetustis .. laudatur XI. Kalen. Septemb. Timotheus martyr, qui Antiochia Romam profectus Melchiade Pontifice, ibidem capite plexus est. *In Kalendario Frontonis sæculi Octavi:* Die XXII. mens. Aug. Natal. S. Timothei. Ad B. Paulum Apost., *id est, sicut Fronto addit in notula*, Statio est ad B. Paulum, quia non habebat S. Timotheus Romæ ecclesiam. *In Prænotatis autem ad laudatum Kalendarium §. 7. pag. 73.* Statio, *inquit*, non erat aliud, quam confluxus cleri & populi, præsente episcopo, in locum, ubi illo die publica Missarum solennia fieri debebant.

a *His adjungantur Martyrologii alii, Beda videlicet, qui sic canit:*

figuntur in antiquis Martyrologiis.

Inde Timotheus undecimas tenet ordine digno. *Ado*: Romæ via Ostiensi in cœmeterio ejusdem, natalis sancti Timothei: qui Antiochia venicos Romam, sub Melchiade Papa, suscepius est: quique cum annum totum, & aliB quos mentes ibi prædicans, multos ad fidem Christi convertisset, tectus a Tarquitio Urbis præfecto, & longa carceris custodia maceratus, sacrificare idolis noluisset, tertio cæsus, & gravissimis suppliciis attrectatus, ad ultimum decollatus, & juxta beatum Apostolum Paulum sepultus est. Scriptum invenitur in historia sancti Silvestri. *Elogii istius ultima clausula propria spectat ad Sancti Acta. Annuntiationem hanc contraxit Usuardus; de qua videri potest illius Martyrologium a nobis editum. Wandelbertus hoc versiculo illustrem Sanctum prosequitur:*

Undecimam Romæ Timotheus passus honorat.

*Pluribus porro hujus Sancti annuntiationibus erit locus, quando expendetur, an fuerit S. Pauli discipulus. Constat itaque ex ante dictis veneration*em *ejus publicam longe antiquissimam ac celeberrimam fuisse.*

& in aliis vetustis monumentis.

3 *Nec alia sunt a nobis prætermittenda, quæ huc* C *facunt. In Præfationibus antiquis per anni circulum, a Pamelio editis lib. 2. Liturgicorum, pag.* 592. In Natali S. Timothei martyris *recitanda præscribitur ista*: Æterne Deus, tibi enim festa solennitas agitur, tibi dies sacrata celebratur, quam B. Timothei martyris sui sanguis, in veritatis tuæ testificatione profusus, magnifico nominis tui honori signavit. *Illa vero Præfatio cujus sit ætatis, etiamsi non constet, Pamelius tamen loco citato cessat esse Gelasiana. Verum cujuscumque ea sit auctoris, antiqua sane videtur esse. Aliud, nec minus insigne antiqui cultus cum quadam solennitate conjuncti monumentum docet nos liber Sacramentorum S. Gregorii magni PP. apud Menardum pag. 125. ubi sacrus ille Pontifex præscribit orationes tres, tempore incruenti Sacrificii dicendas* in Natal. S. Timothei martyris. *Ad hæc, liber antiphonarius ejusdem Sancti, qui in nova Operum ejus editione, anno 1705. Parisiis vulgata, habetur tome 3. parte 1. ordinat. col. 708. varia decantanda in* Natal. SS. Timothei & Symphoriani. *Puto autem hic agi de nostra Martyre, quia altari celeberrimo etiam athletæ additur, qui hac die celebratur. Atque hæc quidem, quæ de antiquissimo ac celeberrimo* S. Timothei *cultu jam collegimus, satis clara ac testata sunt; obscurior vero & incertior est quæstio, an idem Sanctus fuerit discipulus S. Pauli Apostoli.*

4 *Et talis quidem asseritur in variis Martyrologiis. Illud, quod sub nomine S. Hieronymi in lucem dedit Florentinius, hæc ponit*: Roma via Ostiense in cimiterio ejusdem, sancti Timothei discipuli Pauli Apostoli. *Confessus Corbeiense apud eumdem Florentinium ita notis*: XI. Kal. Sept. Romæ via Ostiense in cimiterio ejusdem, Nat. S. Timothei discipuli Pauli Apostoli. *Inter Martyrologia Hieronymiana contracta, quæ apud nos vulgata sunt, puncto hic controverso adstipulantur Rhinoviense, ac Richenoviense. At vero Martyrologium Regiæ Sueciæ, quod ibidem dedimus, Beda prius a nobis editus est, Ado, & Aimadversu Holstenii ad Martyrologium Romanum, viam omnino diversam ineunt, quando* Timotheum *hodiernum innectunt tempori Melchiadis PP., qui vixit sæculo quarto. Consulatur una pro omnibus annuntiatio Adonis, quæ jam præmissa est superius. Egregius eumvero saltus a sæculo primo ad sæculum quartum. Sed ad hoc, ad alio post primum sæculo vixerit, postea dispiciatur: primo saltem non vixisse, atque adeo S. Pauli discipulum non fuisse, probabilius mihi videtur.*

D AUCT. J. P. Inscriptur

E *in hodiernum.*

5 *Nam primo, si apographa Hieronymiana objicias, ea non satis sibi constant; in aliis quippe illa clausula est, in aliis non est, sed omnino diversa, sicut jam vidimus: immo vero nulla est in vetustissimo Martyrologio Antverpiensi apud Florentinium, ut fatetur ipsemet in notis, qui tamen in ista clausula tam impense ibidem versatur.* Timotheum, *inquit*, fuisse discipulum S. Pauli Apostoli, vetustissimum Antverpiense M. ita silet: " XI. Kal. Septembris. Romæ via Ostiensi Timothei, .. *Nulla est in antiquissimo Bucherianо; non est in Romano parvo seu veteri; non est in Frontone; non est in documentis aliis discipulatus ille, quæ antea ad illustrandum* Timothei *nostri cultum num. 3. protulimus: ita ut non sine probabili fundamento suspicari posse videamur, voces illas, quibus dicitur idem Sanctus exstitisse discipulus S. Pauli, prædictis apographis Hieronymianis aliunde affutas esse, & pro spuriis & adjectitiis habendas.*

6 *Tomo 2. Januarii, die XXIV. ejusdem mensis, in Commentario ad Acta S. Timothei apostoli, episcopi Ephesini, ac martyris, qui fuit discipulus S. Pauli, occasione variorum dierum,* F *quibus colitur, pag. 553. memorantur hæc ab Henschenio*: XXII. Augusti ista habet perversum Rhinawien. Ms. „ Romæ Timothei discipuli „ S. Pauli „. Sed postremæ tres voces videntur a librario adjectæ. Colitur alioquin eo die S. Timotheus Romanus martyr. *His stabilitur mea suspicio, cui hæc adjungi potest conjectura, quod in textus genuini additionem prava fuerit occasio, tum quia Sanctus noster homonymus fuit discipulo S. Pauli, & ad* B. Paulum Apostolum *habita fuerit ejus statio, ut ex Frontone dictum est: tum quia textus Martyrologii Hieronymiani apud Florentinium adeo luxatus, corruptus & perturbatus est, ut mirum non foret, si pro vocibus non produtis* ad B. Paulum Apostolum, *substitutum esset* discipuli Pauli Apostoli.

fuerit discipulus

7 *Florentinius in notis ad hunc diem favens clausulæ in suis exemplaribus contentæ, qua constanter, aut affirmatur*, S. Timotheum hac die memoratum, fuisse discipulum Pauli Apostoli, *suspicatur, quod* de Timotheo tantum Romano, & Novati fratre, quæ hic dicuntur, ac-

A cipi debeant. Fuit enim Timotheus pariter presbyter, & diſcipulus Apoſtolorum. De Novato
AUCT. J. P. dum agit Romanum Martyrol. ad diem XX. Junii ..; fuiſſe .. affirmat .. fratrem TIMOTHEI PRESBYTERI: ſed Beda editus addit: " Romæ " S. Novati fratris Timothei presbyteri, qui a " beatis Apoſtolis eruditi ſunt ". *Hic tria ſunt breviter expendenda, nimirum* 1°., *in Sylloge hiſtorica ad eumdem diem* XX. *Junii tomo* 4. *ejuſdem menſis apud nos pag.* 4. *obitum S. Novati affigi anno æræ vulgaris* 151. *quocum ibi dicitur non convenire, quod ipſe ac frater ejus* 2 beatis Apoſtolis eruditi ſint. 2°. *Ibidem etiam dicitur, Bedam iſto die vacare, & additionem eſſe in qua illud aſſeritur. Videri poteſt Martyrologium ſub Bedæ nomine a nobis editum tomo* 2. *Martii pag.* XXIII. *Expendendum* 3°. *in antiquiſſimo Kalendario Bucherianо, & in aliis vetuſtis Martyrologiis hoc die ſignari* Timotheum *laurea martyrii coronatum: titulus autem ille non datur iſti, qui eſt apud nos in Sylloge, quam deſignabam modo: nec titulo* presbyteri, *quo hic vocatur ibidem apud nos, inſignitur* S. Timotheus *hodiernus, uti in Faſtis ſcriptis ſuperius allegatis licet videre. Profert quidem Florentinius epiſtolam S. Pii PP. ad*
B † *Juſtum epiſcopum Vienaenſem, in qua dicitur inter alia*: S. Timotheus & Marcus per bonum certamen tranſierunt; *ſed epiſtola illa, quæ eſt edita apud Labbeum tomo* 1. *Conciliorum col.* 576. *dicitur ibidem in notula marginali a Baronio agnoſci germana, ſed ab aliis quibuſdam non probari; quamam contra illam objiciantur, refert Tillemontius Monumentorum eccleſ. tomo* 3. *nota* 4. *in S. Pium pag.* 614. *de loco autem ejuſdem epiſtolæ, quem ſtatim citavimus e Florentinio, tractat ibidem nota* 5. *Ex his concludo*, S. Timotheum *hodiernum martyrem per vos ambages a Florentinio quæſitum, in ſynonymo ſancti Novati fratre inventam hactenus non eſſe.*

8 *Conſiderandum hic etiam nobis eſt, quomodo*
S. Pauli *ex Liſee difficultatibus expedire ſeſe conatus fuerit Tillemon. in nota* 5. *quam mox allegavimus. Quæritur itaque, ſententia Floreatinii rejecta, quisnam ſit* Timotheus *ille diſcipulus S. Pauli, & indicat, mirum non fore, ſi magnus Timotheus Epheſinus honoratus fuiſſet Romæ, & in eccleſia S. Pauli, ſicut refert Kalendarium Frontonis (vide*
C *apud nos ſupra num.* 1.) *ſed objicit auctores, qui memorant, eum Epheſi obiiſſe, & ex illa civitate tranſlatum fuiſſe Conſtantinopolim anno* 356. *Martyrologia tamen Hieronymiana dicere, quod* S. Timotheus *hujus diei* XXII. *Auguſti honoretur in cœmeterio ſui nominis; atque adeo neceſſario eſſe dicendum, quod ſaltem reliquiæ ipſius ibidem fuerint. Deinde ex Florentinio pag.* 767. *mentionem facit de inſcriptione, quæ indicet, etiamnum haberi corpus alicujus* S. Timothei, *martyris Romæ, in eccleſia S. Pauli, quo tranſferri potuit e cœmeterio ſui nominis, quod creditur ibidem prope fuiſſe; ſed in eadem inſcriptione notari, hunc* S. Timotheum *paſſum eſſe ſub Tarquinio, ac prorſus non fuiſſe diſcipulum S. Pauli.*

9 *Dicine, inquit, poſſet, nominis conformitatem*
Apoſtoli; *ea cauſa fuiſſe, quod Timotheus hic pro Epheſino fuerit acceptus; tametſi recte admodum ab eo diſtinctus ſit ad aliquibus monumentis, quæ citantur apud eumdem Florentinium tamquam e Vaticano exſcripta; & quod ideirco tam celebris evaſerit, ut ipſe etiam Africa? Nam quæ præter illud de eo dicuntur, nos debuerunt illam adeo multum reddere celebrem, de quo utpote proprie loquendo* D *ſciatur nihil. Hæc Tillemontius, lectorem mittens ad perſecutionem Dioclesiani, quæ habetur tomo* 5. *Monum. eccleſ., ac conſuli ibidem poteſt §.* 49. *Atque haec quidem ſolutionem ſæpe jam allegatus auctor dicit eſſe facilem; ſed ex ea ſequi, ut eccleſia Romana, & eccleſia Africana in moleſtam confuſionem fuerint lapſæ: ita ut veſcire ſe dicat, an non expediret dicere, quod, dum corpus magni S. Timothei Epheſo Conſtantinopolim transferretur ſub Conſtantio, quædam ejuſdem reliquiæ fuerint diſtributæ, ſicut refert certo factum eſſe in S. Andrea, &, dum nonnullæ ex iis delatæ eſſent Romam, depoſitæ fuerint apud S. Paulum in ſacello, quod* S. Timothei *habuerit nomen, illudque indiderit vicino cœmeterio.*

10 *Hoc autem cenſet non obſtare, quo minus* & non pro-
S. Timotheus *alter potuerit eſſe ſepultus eumdem* bantur
locum verſus, & tranſlatus poſtea ad eccleſiam S. Pauli: quin immo dicendum affirmat, ejus feſtum in eumdem concurriſſe diem; credi enim, Kalendarium Bucherianum, in quo ſignatur, factum eſſe anno 354. *biennio ante, quam S. Timotheus Epheſinus Conſtantinopolim tranſlatus eſt. Hinc uſque ſupor inſtricata hac difficultate Tillemontius, quam eruditis proponit, eorum judicium exſpectare ſe dicens. Vides, lector, quot conjectu-* E *ris ac dubitationculis ſeſe implicet auctor ille, ut quis, qualiſve fuerit* S. Timotheus *hodiernus, indaget, & illum inveniat in via Oſtienſi, ac diſcipulum S. Pauli; hunc, quem tam operoſe quæſivit, ut vel per probabilem etcumque conjecturam inveniſſe mihi videatur: enim ſynonymus hodiernus, etiamſi ſit cultu clariſſimus, cetera tamen adeo ſit obſcurus, ut vel diviuando diſtincta aliqua de eo notitia ſperari nequeat, ipſomet fatente, ut ſupra retulimus, Tillemontio, de eo ſciri nihil.*

11 *De hac porro re neotericus legendiſta Gallus,* hanc ſen-
a nobis toties ac merito alibi caſtigatus, non videtur malam tuliſſe cenſuram, quando ad præſentem ſionem
diem cubibeat S. Timotheum *noſtrum, & hac* reſpiciendam
oblata opportunitate de S. Timotheo S. Pauli diſcipulo, ejuſque tranſlatione Conſtantinopolim, unde reliquiæ ipſius Romam dicuntur delatæ, ſcribens, cenſet ſufficere ad hunc errorem, qui alioquin ſatis eſt antiquus, deſtruendum, ſi obſervetur, quod corpus noſtri Martyris jam tum Romæ honoratum F *faerit, & quieverit etiam tunc in via Oſtienſi, ſicut ſignat Kalendarium anni* 354. *autem eam corpus S. Timothei, diſcipuli S. Pauli, eſſet Conſtantinopoli, id quod damnavit accidit anno* 356. *Neque alia tentanda indicat idem biographus, ſed obſervandum, quod martyr* Timotheus, *cujus memoriam honorat Eccleſia die* XXII. *Aug. Ti, unus ſit e numero Sanctorum, qui cultu quidem ſuo notiſſimi, ſed rebus geſtis ignotiſſimi ſunt. Quod quam vere dixerit idem auctor, plenum fiet ex Sancti Actis, quæ examinare aggrediemur, poſtquam nonnulla eis præmiſerimus de hujus ſancti Pugilis ſepultura ac corpore.*

§. II. Sancti ſepultura ac corpus; Acta & eorum cenſura.

DE primævo loco, in quo conditum fuit ſa- Locus an-
crum Martyris corpus, antea diſtum. eſt ex tiquus ſe-
antiquiſſimo Kalendario Bucherianо, & ex pultur. &
parter indicatum, ubinam ſequentibus ſeculis corpus.
quieverit. Willielmus autem M ſburienſis *De geſtis regum Anglorum lib.* 4 [illegible]

A *de Willielmo II. cap.* 2. *pag.* 135. *editionis Francofurtenſis anno* 1601. Duodecima, *inquit*, porta & via Oſteoſa * dicitur, modo porta ſancti Pauli vocatur, quia juxta eam requieſcit in eccleſia ſua. Ibidemque Timotheus martyr. *Hæc Malmesburienſis inter alia, quæ ſcribit de urbe Romana. Ejuſdem ſancti Athletæ corpus ibidem eſſe noſtris etiam temporibus, teſtatur Praga ad diem* XXII. *Auguſti in ſuo Hemerologio ſacro, dicens feſtum ejus celebrari ad S. Paulum extra muros, & ibidem eſſe ſacrum ejus corpus; atque ex eo nomen ſumpſiſſe famoſum cæmeterium, quod dicitur* S. Timothei *via Oſtienſi, quæ jacet ſub eadem baſilica, cum indulgentia plenaria.*

* al. Oſtienſis

13 *Apud Ferrarium in Indice alphabetico, qui habetur ante ejus Catalogum Sanctorum Italiæ, notantur iſta*: Timotheus mart. Romæ XXII. Aug. corp. Placentiæ in eccleſia S. Xyſti. *Sed illud corpus vel eſt alterius S. Timothei, vel, ſi ſit ejuſdem, qui hac die colitur, ſicut vult Ferrarius, quod ultimum tamen videtur probationem aliquam requirere, tunc ſumitur pars pro toto: alioqui hæc cum ſuperioribus non cohærent. Aringhus tom.* 1. *Romæ ſubterraneæ lib.* 3. *cap.* 3. *pag.* 413. *ſcribit de pignoribus ſacris, quæ in eccleſia S. Poli aſſervantur, & indicat corpus* S. Timothei *in decentiorem locum translatum fuiſſe, hæc dicens:* Haud ſilentio prætereundum a nobis eſt, quod ſub altari quidem S. Brigittæ, quod ipſi aræ maximæ proximum eſt, corpora ſanctorum Timothei, *& aliorum, quos nominat*, martyrum requieſcunt: quæ in ſubterraneo olim Apoſtoli confeſſione, & S. Juliani oratorio condita fuerant. *Addit idem auctor his qualemqualem inſcriptionem; ſed quando, & a quo condita, incertum, & ideo illam qualemqualem voco.*

Sequentibus ſæculis perſeveravit.

B

14 *Celeberrimus hic Martyr eamdem in Actis ſuis ſubiit fortunam, quam tot alii Sancti, publica quidem veneratione ac æſtimatione, nominiſque claritudine quaquaverſum diffuſa illuſtriſſimi; ſed adeo parum ſincere ac vere in rerum geſtarum narrationibus ſunt depicti ac male compoſiti, ut eorum Acta non tam mereantur eruditorum lectorum approbationem & fidem, quam juſtas querelas & indignationes. P. Franciſcus Combefiſius* Lutetiæ Pariſiorum vulgavit librum hoc inſule Illuſtrium Chriſti Martyrum lecti triumphi *&c., in quo libro extat Vita S. Silveſtri PP., intextis eidem Vitæ Actis* S. Timothei *a pag.* 260. *Acta S. Silveſtri quo loco ſint habenda, apocrypha videlicet ac fabuloſa, notiſſimum eſt; nec fabularum ac ineptiarum in eiſdem contentarum memoria hic refricari debet. Examinemus itaque hiſteriam* S. Timothei, *quæ habetur apud Combefiſium*: Beatus Silveſter .. cum ſanctus Timotheus .. perſecutionis tempore Antiochia Romam veniſſet, humaniſſime hoſpitem habuit: quod nec ipſi ſacerdotes ob rei periculum præſtare auſi fuerant. *Atque hoc quidem Actorum ſancti Martyris noſtri eſt exordium, in quo quia* perſecutionis *tempus refertur ad tempora circiter Melchiadis PP., ut patebit ex ſequentibus, qui anno Chriſti* 310. *ad Petri cathedram evectus eſt; ideo non ſatis intelligo, quomodo* nec ipſi ſacerdotes ob rei periculum præſtare auſi fuerant, *quod dicebatur S. Silveſter hunc Martyri præſtiſſe, quando hoſpitium ei præbuit.*

Acta a Combefiſio edita

C

15 *Etenim ab anno* 306. *uſque ad annum* 312. *Romæ imperabat Maxentius, in qua tyrannide quidem exercuit impudicam pariter & crudelem; ſed tantum abfuit a continuanda vel movenda perſecutione adverſus Chriſtianos, ut eam fecerit ceſſare, teſte Euſebio Eccleſiaſticæ hiſtoriæ lib.* 8. *cap.* 14. *pag.* 310. *editionis Valeſiano*: Maxentius, *inquit*, qui Romæ tyrannoidem arripuit, principio quidem fidei noſtræ profeſſionem ſimulavit, ut in eo morem gereret, blandireturque populo Romano. Itaque ſubditis ſuis præcepit, ut a perſecutione Chriſtianorum deſiſterent, fictam ſcilicet pietatis ſpeciem præ ſe ferens, utique benignior multo atque humanior ſuperioribus principibus videretur. Verum progreſſu temporis haudquaquam talem ſe rebus ipſis præſtitit, qualis futurus ſperabatur. *Deinde laudatus auctor commemoret iſtius furiæ libidinem, flagitia; item crudelitatem, qua in populum Romanum deſæviit; ſed renovatam ejus juſſu adverſus Chriſtianos, qua tales, perſecutionem, a qua deſiſti juſſerat, non lege: ita ut omnino ſuſpecta mihi videantur meritis tantis ſacerdotum, ac rei periculum Romæ, de quibus ſupra dictum eſt, quo territi fuerint* ipſi ſacerdotes, *& nec auſi Antiochenum advenam hoſpitio excipere.*

AUCT. J. P. examinantur.

D

E

16 *Quo autem fundamento nitatur iter illud ex urbe Antiochena ad Romanam, neſcio: etſi non ignorem, illud haberi apud Adonem ſupra allegatum*, ſub Melchiade Papa: *ſed poſt hoc, & alia, quæ narrat ibidem*, ſcriptum inventur, *inquit*, in Hiſtoria S. Silveſtri. *Acta eadem, quæ examinamus, narrant, quod* S. Timotheus, cum annum ac menſes aliquot veram Chriſti doctrinam prædicaſſet .. gladio animadverſus occubuerit; *hoc autem accidiſſe ſub* ſancto Miltiade, *ſeu Melchiade*, epiſcopo, *id eſt Papa*, Romano, *indicatur in ſequentibus. Unde conſequens eſt ſecundum iſta Acta, ut Romam advenerit anno circiter* 310. *vel paulo ſerius, ſed non poſt annum* 311. *quo hic ſanctus Pontifex obiit. At quo pacto tam diu differre poteſt adventus* S. Timothei *in Urbem, ſi verum eſt, quod eadem Acta inſinuant, S. Silveſtrum nondum ſacerdotio fuiſſe initiatum, cum* S. Timotheus *Romam venit? Silveſter enim* puer cum eſſet, Cyrino presbytero adhærebat, pariterque officiis (*ſeu, ut eſt in textu Græco, λειτουργίας*, miniſterio) defungens *&c. Ad hæc ex* ipſi ſacerdotes, *de quibus mox a nobis jam actum, nonne indicat, ſanctum hunc Pontificem tunc ſacerdotem non fuiſſe? Et tamen eum jam tum ante annum* 305. *ſacerdotem fuiſſe teſtatur S. Auguſtinus, quia illum annumerat ſacerdotibus S. Marcellini PP., anno Chriſti* 304. *vivo ſancto. Sic enim ſcribit hic ſanctus Doctor in libro De unico baptiſmo contra Parmenianum cap.* 16. *pag.* 87. *editionis Plantinianæ*: Quid ergo jam opus eſt, ut epiſcoporum Romanæ Eccleſiæ, quos incredibilibus calumniis infectatus eſt, objecta ab eo crimina diluamus? Marcellinus & presbyteri ejus Melchiades, Marcellus, & Sylveſter traditionis codicum divinorum, & thurificationis ab eo crimine arguuntur. *Nonne hoc ſatis clare cum Actis iſtis pugnat?*

& ceſſigentur

F

17 *Pergamus. In eiſdem Actis ſanctus noſter Martyr dicitur eſſe paſſus ſub ille, qui ibidem vocatur* Tarquitius præfectus. *Verum hujus nominis præfectum non invenio in catalogis præfectorum Urbis, quos typis vulgaverunt V. Cl. Emanuel a Schelſtrate in Appendice ad tomum*

tamquam ageret hoc eſſet ſub ipſo

A *primum Antiquitatis Eccleſiæ a pag.* 528. *ac* AUCT. J. P. *Theodoricus Janſonius ab Almeloveen poſt Faſtos Romanos conſulares, anno* 1705. *Amſtelodami excuſos, a pag.* 295. *Sequitur itaque, ut nullius, vel ſaltem exiguæ fidei ſint Acta iſta, quæ* Tarquinium præfectum, *alibi ignotum, in ſcenam producunt. Acta vero ſex hiſtoriam S. Sylveſtri cum citet Ado, ſicut paullo ante indicavimus, mirari non debemus, eum affirmare, quod noſter Athleta fuerit* tentus a Tarquinio Urbis præfecto *&c. Habemus aliud Actorum exemplar hoc titulo*: Paſſio S. Timothei martyris XI. Kal. Septemb., *quæ tranſcripta notatur* ex Ms. membr. Pruvinenſi D. Wion de Dourvalle. *Sic autem incipit*: Factum eſt autem, ut Timotheum quemdam, virum Chriſtianum & religioſum, venientem ab Antiochia, Chriſtum publice prædicantem tempore perſequutionis, Romæ bolpitem ſuſciperet S. Sylveſter. *Verum cum Acta iſta, etiamſi ſint breviora, ſimilis tamen cum jam dictis ſint ſurſuris, eaſdem cenſuras merentur.*

18 *Sed an Acta meliora nota non ſunt ſpe-* exemplaria *randa nobis apud Baronium ad annum* 311. *a* B *num.* 58? *Nequaquam. Nam exemplar, quo uſus eſt, qualc ſit, diſce ab uno hoc ſpecimine, quod ſic conatus eſt corrigere vir Eminentiſſimus*: Sed quid tandem accidit de Timotheo martyre? Cum enim tempore Conſtantini imperatoris paſſum eſſe conſter, perperam in codice ſcripto legimus, in perſecutione ejuſdem Conſtantini ſubiiſſe martyrium. *Sed mirum non eſt, hæc & alia apocrypha in eodem codice contineri de S.* Timotheo, *cum ex Actis S. Sylveſtri ſint hauſta, ſicut ſignificat Baronius*: *apud quem etiam in ſcenam prodit* Tarquinius Perpenna:, *Urbis præfectus tempore Melchiadis PP., & anno Chriſti* 311. *in Catalogis, quos ſupra citabam, omnino ignotus. Quærere inſuper e Baronio mihi liceat, unde Martyrem noſtrum* tempore Conſtantini imperatoris paſſum eſſe conſtet? *Si ex hiſce ſolis Actis, cum illa vacillent, cur non vacillet tempus, quod memorant, quodque ſupra jam caſtigatum eſt? Monet etiam Baronius*, de Timotheo C Martyre illud non prætermittendum, perperam ejus martyrium poni ſub ſexto conſulatu Conſtantii ante quinque annos: nam cum appareat, paſſum ſedente Melchiade Papa, nequaquam aptari poteſt tempori illi, quo Romanæ Eccleſiæ conſtat præfuiſſe Marcellum. *Sed vel corrigere, vel figere tempus, quidnam hic aliud, quam palpare in tenebris? Ad hæc, quærere iterum liceat ex Baronio, unde ſuaſta, bodiernum* Timotheum *ſignari apud Cuſpinianum, quem citat* de Conſulibus ſub ſexto conſulatu Conſtantii, *& non alium patius, cum dies martyrii prorſus ſint diverſi, & ponatur* Annius Anullinus præfectus? *Cui mox ſubduntur iſta*: In veteſtiſſimo fine autoris titulo Chronicorum libello reperi hæc verba: " Conſtantio „ ſexto, & Maximiano ſexto Coſſ. paſſus eſt „ Timotheus Romæ x. Kal. Jul. „. *Et revera cum iſti conſules, tum præfectus Urbis mox nominatus notantur in catalogis, quos unperrime deſignabam, ad annum* 306. *Ante me habeo apographum* ex Ms. Congregationis Oratorii, & Mariæ Majoris Romæ, *uti eidem adſcribitur, & ſic incipit*: Sub perſecutione Conſtantini Imperatoris *&c. Inſulſo huic exordio non addo alia. Eodem fortaſſe vel ſimili exemplari uſus eſt Baronius.*

19 *Ecce autem metamorphoſim aliam chronolo-* deſignatur. *gicam apud Petrum de Natalibus lib.* 7. *cap.* 91. D *ubi recitat* S. Timothei *martyrium, quod liberali ſpongia indiget. In eo quippe dicitur* presbyter; *ſed quo prævio auctore ac duce hoc dicitur? Deinde ibidem* paſſus *notatur* ſub Valeriano imperatore, & Tarquinio Urbis præfecto. *Atque adeo tempus martyrii quinquaginta circiter annis ibi anticipatur. At vero pugnantia loquitur iſta narratio: ſic enim pergit*: Qui ab Antiochia veniens tempore Melchiadis Papæ, a S. Silveſtro .. holpitio devote ſuſceptus eſt. *Inſulſa eumvero rerum, perſonarum ac temporum combinatio! Sed tricarum jam ſatis. Quandoquidem autem tempus martyrii omnino obſcurum & incertum eſt, idque de Sanctis morte unicum certo conſtat, quod ea ultra annum* 354. *differri non poſſit; ideo, vanis conjecturis valere juſſis, fixi ſupra martyrium ſub imperatoribus ethnicis. Ex Actis ſuſpectis peſſima ſunt, quæ habentur apud Petrum de natalibus: ex aliis autem præla committimus ea, quæ ſupra deſignatus Combefiſius edidit, non quia ea meliora; ſed ut aliquod ſaltem exemplar lectori in promptu ſit, quod cenſuris in decurſu hujus Commentarii notatis ſubſerviat.*

E

ACTA APOCRYPHA

Auctore anonymo,

ex Vita S. Silveſtri PP., quam edidit Combefiſius in libello, cui titulus, Illuſtrium Chriſti Martyrum lecti triumphi, a pag. 260.

IGitur beatus Silveſter puer cum eſſet, Cyri- *Sanctus S. Sylveſtro hoſpitio excipitur.*
no presbytero adhærebat; pariterque officiis
defungens, omnem ſponte ſua curam ſedulo
explebas. Unde eum ſanctus Timotheus vir re-
ligioſiſſimus, ac qui Chriſtum libere, ac palam
prædicaret, perſecutionis tempore Antiochia
Romam veniſſet, humaniſſime hoſpitem habuit:
quod nec ipſi ſacerdotes *a* ob rei periculum *a*
præſtare auſi fuerant. At Silveſter nedum gau- F
debat illo ſuſcepto; verum etiam omni excuſſo
metu, Virique tum vitæ rationem, tum prædi-
cationem ſpectatam habens, multis cum laudi-
bus omnibus commendabat.

2 Sanctus itaque, quem dixi, Timotheus, *poſt aliquod tempus martyrio afficitur.*
cum annum ac menſes aliquot veram Chriſti
doctrinam prædicaſſet, neque idolis ut ſacrifi-
caret in animum induceret, tertio tortus ac
verheratus, trinaque ea perfunctus lucta, ad
extremum gladio animadverſus occubuit. Cujus
corpus cum Silveſter profunda, atque media
nocte elanculum rapuiſſet, domum intulit: ac-
erſitoque ſancto Miltiade Epiſcopo, cunctis id
compresbyteris ac diaconis ut ſanciretur præ-
ſtandum, obtinuit: totamque noctem ſacris illis
canticis producens, martyrium * ejus dedicavit. * i. e. eidem Martyri iterum & honorifice ſepelie-vit.

3 Mulier autem quædam Chriſtiana nobilis,
ac Deum timens, Theona nomine, cum ſancto
Apoſtolo Paulo vicinum bortum haberet; eum,
cujus memini, beatiſſimum Papam, ſuis ipſius
ſumptibus eo ipſo in horto martyrium ut extrue-
ret, inque illo ſacratiſſimi Timothei corpus con-
deret, officioſiſſime rogavit. Quod ita geſtum
Chriſtianos omnes abunde gaudio affecit; quod
nempe

A nempe etiam Timotheo quondam Pauli diſcipulo cognominis Martyr, e vicino illi conditus fuiſſet.

tyrannus miſeri potiti.

4 His eo fuecesſu peractis, Tarquinius Præfectus, habuiſſe Timotheum aliquid pecuniarum ratus, comprehendi ſanctum Silveſtrum juſſit; aitque, Niſi cunctas mihi opes ſceleſtiſſimi Timothei dederis, ac diis ſacrificaveris, diverſis te conficiam tormentis. Ad quem ſanctus Silveſter Evangelicam tibi dicam vocem; Hac nocte anima tua a te auferetur; ut noveris, Timotheum, quem pœnis ſuſtuliſti, non ſceleratum hominem, b ut dixiſti, ſed Chriſti martyrem eſſe b.

ANNOTATA.

D A. ANONYMO.

a *Silveſter itaque nondum tunc erat ſacerdos, ſicut conficitur hic ex Actis: talis erat tamen omnino, teſte S. Auguſtino. Vide Commentarium prævium §. 2. num. 16. ſed alios eorumdem errores non aſſigno ſingillatim, qui in dicto Commentario notantur.*

b *Quæ hoc ultimo numero narrantur, non ſunt in duobus apographis noſtris; & ſuſpicor, eſſe epiſodium fabulatoris, qui Acta S. Silveſtri apocrypha conflavit.*

DE SS. FABRICIANO ET PHILIBERTO MARTYRIBUS,

IN HISPANIA.

J. P.

Veneratio eorum publica, geſta ignota.

B Die xxii. Aug. Probantur eorum cultus.

Izianiorum plenus eſt ager, quem hodie nobis aperit ad colligendum triticum famoſus Tamayus, more ſuo in apocryphis loliis colligendis & lectori obtradendis operoſe intentus: ubi tamen nihil habent bi duo Sancti, quod vere ac fundate de eis colligi poſſit, præter cultum publicum, quem paucis, utinam liceret pluribus, ita ſtabilimus. Martyrologium Romanum hac die illos ſic annuntiat: In Hiſpania ſanctorum martyrum Fabriciani & Philiberti; *addenta in notis Baronio:* De his veter. manuſcript., & in tabulis eccleſiæ Toletanæ. *In Miſſali ejuſdem eccleſiæ, quod anno 1550. editum eſt, nihil de his Sanctis invenio; ſed Henſchenius noſter in Calendario Sanctorum, quod iſti Miſſali præfigitur, quodque* collatum eſſe *teſtatur* cum Breviario ſecundum regulam B. Iſidori dicto Mozarabes, impreſſo anno MDII. juſſu D. Franciſci Ximenes archiepiſcopi: item cum Miſſali mixto ſecundum regulam B. Iſidori, dicto Mozarabes, excuſo Tolcti anno MD. juſſu Franciſci Ximenes archiepiſcopi *&c. Henſchenius, inquam, ad diem* XXII. *Auguſti ſua manu adſcripſit in iſto Calendario:* Fabriciani & Philiberti M. IX. lec. *In apographo autem noſtro, quod e Breviario Mozarabico anno 1722. dum Toleti eſſemus, ibidem extractum eſt, hæc notantur:* Sanctorum Fabriciani & Philiberti abbatis * & martyrum, omnia dicantur plurimorum martyrum. *Hæc ſunt, quæ de noſtrorum Sanctorum cultu colligere mihi licuit; præter quem, ſi alia quæſieris de eorum patria, ætate, ac rebus geſtis, adeo vacillans omnia, ut omnino non ſit locus, ubi firmum pedem figas.*

C *f. abbatum*

ætas, Acta &c.

2 *Ad Tamayum quod attinet; jam illum convenui: nec addam plura, ne tempus perdam, ſi nugas ejus operoſe caſtigem, & lectoris aures obtundam novis querelis, quas toties repetere, ſi non ſupervacaneum, tetricum certe videri poſſit. Hinc facile etiam patior fileri ea, quæ habet noſter P. Antonius de Quintanaduenas in ſuis Sanctis Toletanis ad ſeculum quartum a pag. 225. Quid enim exſpectes ab eo ſimpidum & purum de hodiernorum Sanctorum geſtis,* E *qui ſordes pro aqua bibit, ex famoſis cloacis hauſtas, quæ jam pridem ab eruditis Hiſpanis detecta ſunt, uti patet ex auctoribus apocryphis ac documentis, quæ producit, perſonatis utique magnorum in ſpeciem ſcriptorum nominibus deceptus, ſicut innumeris aliis contigit. Porro Sanctis appoſui ſupra titulum* Martyrum *cum Romano Martyrologio, ac Breviario Mozarabico, etſamſi plane ignorem, ubi, quando, & ſub quo paſſi ſint. Signavi item illos* in Hiſpania *cum dicto Martyrologio, non quia mihi id certo conſtat; ſed quia Hiſpani ſunt, ut ita dicam, in poſſeſſione, in qua ipſos relinquo. An ambo monachi fuerint, item cujus Ordinis ac monaſterii, pariter incompertum mihi eſt,*

3 *Caſtellanus in Martyrologio univerſali hac die ad nomen* Philiberti, *quod e Romani Martyrologii* non latet. *textu Gallice ſcribit* Philbert, *notulam marginalem apponit, & affirmat,* eſſe humationem ſancti Philiberti Gemeticenſis, factam in inſula Nigri Monaſterii (*Nermoutier*;) *ſed abbas iſte non fuit martyr, ut ad diem* XX. *Auguſti, quo ejus Acta illuſtrata ſunt, licet videre. Deinde non ſatis aſſequor, quomodo tam reſolute & affirmate hoc enuntiet Caſtellanus ſine* F *ulla probatione, præſertim cum obſcuriſſima ſint omnia, quæ de hoc Sancto quæri poſſunt. Novi equidem, credidiſſe Nicolaum Antonium, quod Heriti inſulæ in Gallia nomen, ubi alius Filibertus ille abbas ſynonymus obiit, pſeudo-Julianus in fictitium commutaverit, dum Hiſpaniæ inſulæ illum adjudicat; ſicut pluribus refertur ad dictum mox diem* XX. *hujus menſis in Commentario ad ejus Vitam §. 1. num. 6. pag. 67. Sed cum hic Philibertus a pſeudo-Juliano dicatur fuiſſe* in Hiſpania ſolitarius; *ſive is ab iſto fabulatore fictus ſit, ſive vere aliquando talis ibi exſtiterit, quod non eſt hujus loci examinare, noſter autem in documentis ſupra allegatis ſignetur cum titulo* martyris, *non video inde quidquam erui poſſe pro ſententia Caſtellani.*

DE

A D

DE SS. NECTAVO VEL NECTARIO ET FORSAN SEVO

G.C

NEOCÆSAREÆ IN PONTO.

Notitia horum Sanctorum ex antiquis Martyrologiis.

XXII. AUG. *Nomina horum Sanctorum in antiquis Martyrologiis reperiuntur.*

Franciscus Maria Florentinius hac die in exemplaribus Hieronymianis istos Sanctos ita annuntiat: In Ponto Neocæsar. natalis sanctorum Nectavi, Sevi. *Ex vetustissimo apographo Antverpiensi eosdem Sanctos refert his verbis:* Neocæsarea civitate Nectavis, Sævi. *Deinde laudatus Hieronymiani Martyrologii editor in notis monet sequentia:* Additur IN PONTO ad differentiam alterius urbis Neocæsareæ in Bithynio. B In Ponto Polemoniaco Cappadociæ Neo-cæsaria civitas est Ptolomæo, Ammiano & Solino. Ibi natale sanctorum Nectavi & Sevi ex adductis manuscriptis libris recolebatur, qui tamen in aliis editis Martyrologiis latent. *Sed post hanc annotationem adhuc ignoramus, utrum illi Martyres, an confessores fuerint. Attamen suspicamur, illos laurea martyrii coronatos fuisse, cum vetera hujusmodi Martyrologia plerumque de Martyribus meminerint.*

2. *Quidquid sit de hoc incerto martyrio, in aliis Hieronymiani Martyrologii exemplaribus primus ex his duobus Sanctis tantum memoratur. Rhinoviense apographum, quod tomo VI. Junii part. 2. edidimus, hac die sic habet:* In Ponto Nectarii. *Huic consentit ibi Richnoviense, quod eodem die* in Ponto Nectarei *solius memoriam celebrat. Sed Martyrologium Augustanum ex Monasterio sancti Udalrici, quod ibidem post duo præcedentia vulgatum est, priori Sancto alterum socium adjungit, omissoque venerationis aut martyrii loco, duos hosce Sanctos post S. Timotheum sic annuntiat:* Romæ Timothei, Marcialis. Altbi E Nectavi, Mariani. *At in aliis apographis Hieronymianis apud Florentinium Marianus ille sub nomine Marini Antiochiæ collocatur, & forte propter luxatos latercules hic in Martyrologium pro* Sevo *irrepsit. Cum tamen ille* Sevus *in quibusdam Martyrologiis omittatur, in aliis exprimatur, cum S.* Nectavo *vel* Nectario *cum signo dubitationis adjunximus. Ceterum obscuras illas annuntiationes ulterius illustrare non possumus, dum tota antiquitas & alii Martyrologi de distinctiore horum Sanctorum notitia silent.*

sed nullus ad eos spectantia ignoratur.

DE SANCTO SIGFRIDO ABBATE

IN ANGLIA,

G.C.

SYLLOGE HISTORICA.

C F

Hujus Sancti monasterium, ætas, cultus ab immemorabili tempore, biographus, & Acta.

ANNO DCLXXXIX. *In Wiremouthense, Anglię monasterio,*

Venerabilis Beda originem monasterii Wirensis aut Wiremuthensis, cui sanctus Abbas noster post alios præfuit, apud Mabillonium sæculo secundo Ordinis Benedictini pag. 1004. *describit, ubi de S. Benedicto Biscopo, primo istius monasterii fundatore, narrat sequentia:* Tandem ad patriam gentem solumqoe, in quo natus est, pedem convertens, Ecgfridum Transhombranæ regioois regem adiit: cuncto quæ egisset, ex quo patriam adoleiccos deseruit, replicavit, qao religionis dehderio arderet, non celavit, quid ecclesiasticæ, quid monasticæ institutionis Romæ vel circumquaque didiciisset, quot divino volumina, quantas beatorum Apostolorum sive Martyrum Christi reliquias attulit, patefecit, tantamque apud regem gratiam familiaritatis invenit, ut confestim ei terram septuaginta familiarum de soo largitus, monasterium inibi primo Pastori Ecclesiæ facere præciperet: quod factum est, sicut & in procemio memini, ad ostium fluminis Wiri ad Aquilonem, anno ab Incarnatione Domini sexcentesimo septuagesimo quarto, Indictione secuoda, aono autem quarto imperii Ecgfridi regis.

2 *Mabillonius ibidem pagina* 1002. *in observationibus prævisit, quas iisdem S. Benedicti Biscopi Actis præfixit, hoc monasterium & alterum ei vicinum distinguit his verbis:* Monasterium sancti Petri ad Wiræ fluminis ostia (unde Wiremuthense dictum) quioto fere milliari distabat a cœnobio sancti Pauli sito ad Tinam fluvium in territorio Girwensi, vulgo IARROW, ex quo Girwense sancti Pauli monasterium dictum est. Utrumque coodidit Biscopus, ac eidem abbati, illidemque institutis subesse voluit. Quod in causa fuit, ut nonnumquam apud Bedam aliosque auctores, quasi unius monasterii vocabulo cenieretur. Girwense incoluit Beda, a Danis postea semel atque iterum destructum. *In illo priori cœnobio noster hodierna Sanctus felicem animam Creatori reddidit.*

quod ab alio vicino distinctum est,

3 *Hinc*

A obiit hic sanctus Abbas

3 *Hinc passim recentiores hagiologi Benedictini* S. Sigfridum *sacris fastis suis inserunt, ac inter alios Gabriel Bucelinus hac die illum in Menologio suo sic annuntiat*: In Anglio, monasterio Wirensi depositio sancti Sigfridi abbatis. Sigfridus tertius Wirensis cœnobii abbas, quod sanctus Benedictus Biscopius in Northumbria constituerat, vir sacrarum Litterarum scientia sufficienter instructus, mira autem abstinentiæ virtute præditus fuit. Ejus in diuturna pulmonum morbo, quem forti pertulerat animo, insignis patientia celebratur. Præfuit cœnobio sanctissime triennium solum, & plenus meritis discessit anno Christi DCLXVIII. *Bucelinus hic multum aberrat a vera mortis ejus epocha, ad quam propius accedit Hugo Menardus, qui lib. 2. Observationum ad Martyrologium suum Benedictinum pag. 667. & sequente eumdem sanctum Abbatem ita laudat*: Fuit tertius abbas cœnobii Wirensis, quod sanctus Beoedictus Biscopus in Northumbria constituerat; qui cum Romam cogitaret, monasterio subrogavit abbatem sanctum Easterwinum. Quo B mortuo, Fratres elegerunt sanctum Sigfridum, virum litteris Scripturarum sufficienter imbutum, moribus optimis ornatum, & mira abstinentiæ virtute præditum, atque etiam patientiæ; nam diuturnum pulmonum morbum forti animo pertulit. Rexit hoc monasterium tres annos. Obiit anno sexcentesimo octuagesimo octavo.

anno Christi 689.

4 *Eduardus Matbevvius in Trophæis Benedictinis hac die ex Florentio Wigorniensi eumdem obitus annum assignat. At Mabillonius in Annalibus Benedictinis lib. 17. num. 75. & lib. 18. num. 2. ostendit*, S. Sigfridum *anno* 689. *die* XXII. *Augusti, obiisse quatuor mensibus ante S. Benedictum Biscopum, qui mense Januario sequentis anni ad Superos migravit, ut in fine hujus sylloges apparebit. Hinc corrigendi sunt majores nostri ad diem* XII. *Januarii, dum destituti accuratioribus monumentis, obitum istius S. Benedicti anno Christi* 703. *affixerunt. Nunc aliquid addemus de immemorabili* S. Sigfridi *cultu, quem propter hactenus relata recentiorum scriptorum testimonia nondum admiseremus*.

quibus immemorabilis cultum

5 *Florentius Wigorniensis, qui circa initium seculi duodecimi floruit, in Chronico suo ad annum Christi* 688. *hæc habet*: Eodem anno venerabilis ac Deo dilectus abbas Sigefridus, inductus in refrigerium sempiternæ quietis, introiit domum regni cælestis in holocaustis perpetuæ laudationis XI. Calendas Septembris. *Similia referte venerabilis Beda synchronus, qui præterea hunc Virum titulo* sancti *ornat, dum apud laudatum Mabillonium* seculo secundo Benedictino pag. 1009. *de S. Benedicto Biscopo ejusque adjutoribus ita scribit*: Sexdecim (ut diximus) annos monasterium rexit, primos octo per se, sine alterius assumptione abbatis; reliquos totidem viris venerabilibus & SANCTIS Easterwino, Sigisfrido, Ceolfrido, abbatis se nomine, auctoritate & officio juvantibus, primo quatuor annos, secundo tres, tertio unum. *Hinc patet*, S. Sigfridum *tribus annis duntaxat cœnobie Wirensi præfuisse*.

ex aquisque affirmat ejus translationem,

6 *Denique publicum & immemorabilem* S. Sigfridi *cultum colligimus ex antiqua corporis ejus translatione, quam venerabilis Beda ibidem pag.* 1011. *& sequente exprimit his verbis*: Reverso autem domum Huvetberto, advocatur episcopus Acca, & soliia illum in abbatis officium benedictione confirmat; qui inter innumera monasterii jura, quæ juvenili fagax solertia recuperabat, hoc inprimis omnibus delectabile & gratificum fecit; sustulit ossa Easterwini abbatis, quæ in D porticu ingressus ecclesiæ beati Apostoli Petri erant posita, nec non & ossa Sigfridi abbatis ac magistri quondam sui, quæ foris loculorum ad meridiem fuerunt condita, & utraque in una theca, sed medio pariete, recludens, intus in ecclesia beati patris Benedicti composuit. Fecit autem hæc die natalis Sigfridi, id est, undecimo Kalendarum Septembrium. *Hæc reliquiarum elevatio sive sacrorum ossium in honorificentiorem locum translatio ex veteri Ecclesiæ consuetudine publicam venerationem designabat, ut eruditi antiquitatis investigatores passim tradunt*.

Auct. G. C.

7 *Certe Mabillonius in Annalibus Benedictinis lib. 27. num. 72. legitimum* S. Sigfridi *cultum indicat hoc ratiocinio*: Sigfridum venerabilis Beda, uti Benedictum, Easterwinum ac Ceolfridum, SANCTUM vocat, ejusque natalem seu depositionem collocat XI. Kalendas Septembris, quo die in fastis Benedictinis colitur. In sincero, ut creditur, Bedæ Martyrologio, quod Bollandi continuatores tomo secundo Martii præmisere, nulla Sigfridi abbatis mentio fit, imo neque Benedicti Biscopi, cujus tamen depositionis diem solemni ritu ipsius Bedæ tempore apud suos celebratum fuisse, constat ex ejusdem homilia de ipso Biscopo, quem Beda BEATÆ MEMORIÆ PATREM suum vocat, CUJUS NODIE, inquit, VENERANDAM ASSUMPTIONIS DIEM DEBITA SOLEMNITATE REGOLIMUS. Neque vero ejusdem Benedicti, nedum Sigfridi & sequentium abbatum mentio fit in metrico ejusdem Bedæ Martyrologio, quod io Spicilegii tomo 10. vulgatum est. Id vero ex caula factum verisimile est, quod Beda suis fastis nominatissimos tantum Sanctos adscripserit, & fere ubique receptos, non quos via peculiares. *Mabillonius his verbis sat clare innuit*, S. Sigfridum *ab immemorabili tempore laetum cultum habuisse, quamvis in Martyrologio Bedæ cum celeberrimis Sanctis non collocetur*.

Sanctus Beda

C

E

F

8 *Quamvis videmur posse hodiernum sanctum Abbatem Operi nostro inserere ex mente Urbani VIII. Pontificis, qui in notissima Constitutione anni* 1625. *circa cultum Sanctorum, post varia decreta* §. 4. *monet*, quod per suprascripta præjudicare in aliquo non vult, neque intendit iis, qui aut per communem Ecclesiæ consensum, vel immemorabilem temporis cursum (*id est ante centum annos, ut idem Pontifex postea declaravit*) AUT PER PATRUM VEL ORUMQUE SANCTORUM SCRIPTA, vel longissimi temporis scientia, ac tolerantia Sedis Apostolicæ vel Ordinarii coluntur. *Cum itaque sancti ac venerabilis Beda jam a tot seculis hunc Abbatem in scriptis suis* sanctum *nominaverit, & honorificam ossium ejus translationem retulerit, verisimillime voluntatem summi Pontificis de legitimo* S. Sigfridi *cultu intelligimus ex verbis, quæ mox supra majori charactere expressimus. Hæc argumenta sufficere existimamus, ut* S. Sigfridus *in Opere nostro locum habeat, ideoque ad biographum & Acta ejus assignanda progredimur*.

atisque argumentis probamus.

9 *Venerabilis Beda coævus, ac monasterio Wirensi vicinus, gesta hujus sancti Abbatis conscripsit in opusculo, quod Eduardus Matbevvius in Trophæis Benedictinis sparsim primus edidit. Hujus editionis ignarus Jacobus Waræus, Eques auratus, alium typis Dublinensibus anno* 1664. *vulgavit, eamdemque Ludovicus Billaine typographus Parisiensis biennio post recudit. Denique Mabillonius eamdem venerabilis Bedæ lucubrationem, in duos libellos divisam, Actis Sanctorum seculi secundi*

A *cundi Benedictini inſerunt, ubi pag.* 1001. *& ſequentibus Vitam S. Benedicti Biſcopi abbatis ejuſque ſucceſſorum exhibet. Ex hoc venerabilis Bedæ opuſculo excerpemus occurrentia* S. Sigfridi *geſta, & alia ad eum non ſpectantia omittentes, aliquot punctis indicium hujus omiſſionis daturi.*

Auct. G.C.

laudes virtutum S. Sigfridi

10 *Pauca igitur* S. Sigfridi *geſta, quæ venerabilis Beda poſteritati reliquit, in hac ultima Mabillonii editione ſic referuntur*: Verum inter læta, quæ veniens attulit (*ſuperius agitur de S. Benedicto Biſcopo, qui ex urbe Romana in Angliam redierat*) triſtia domi reperit, venerabilem videlicet presbyterum Eaſterwinum, quem abiturus abbatem conſtituerat, ſimul & Fratrum ei commiſſorum catervam non paucam, per cuncta graſſante peſtilentia, jam migraſſe de ſeculo. Sed aderat & ſolamen, quia in luco Eaſterwini virum æque revereotiſſimum ac mitiſſimum de monaſterio eodem, Sigfridum videlicet diaconum, electione Fratrum ſuorum ſimul & coabbatis ejus Ceolfridi, mox ſubſtitutum cognovit, virum ſcientia quidem Scri-
B pturarum ſufficienter inſtructum, moribus optimis ornatum, mira abſtinentiæ virtute præditum; ſed ad cuſtodiam virtutum animi, corporis infirmitate non minima depreſſum, ſed ad conſervandam cordis innocentiam nocivo & irremediabili pulmonum vitio laborantem.

ac præcipue patientiam

11 Nec multo poſt etiam Benedictus ipſe morbo cœpit ingruente fatigari: ut enim tantam religionis inſtantiam etiam patientiæ virtus adjuncta probaret, divina utrumque pietas temporali ægritudine proſtravit in lectum, ut poſt ægritudinem morte devictam perpetuæ ſupernæ pacis & lucis quiete reſoveret. Nam & Sigfridus, ut diximus, longa interiorum moleſtia caſtigatus, diem pervenit ad ultimum. Et Benedictus per triennium, languore paulatim accreſcente, tanta paralyſi diſſolutus eſt, ut ab omni prorſus inferiorum membrorum factus ſit parte præmortuus, ſuperioribus ſolum, ſine quorum vita vivere nequit homo, ad officium patientiæ virtutemque reſervatus. Studebant in dolore ſemper Auctori gratias referre, ſemper Dei laudibus fraterniſque hortatibus vacare....

in diuturno morbo,

12 At ubi uterque Abbas laſſatus infirmitate diutina jam ſe morti vicinum, nec regendo monaſterio idoneum fore conſpexit (tanta namque eos affecit infirmitas carnis, ut perficeretur in
C eis virtus Chriſti, ut cum quadam die deſideratibus eis ſe invicem, priuſquam de hoc ſeculo migrarent, videre & alloqui, Sigfridus in feretro deportaretur ad cubiculum, ubi Benedictus & ipſe ſuo jacebat in grabato, eique uno in loco miniſtrorum manu compoſitis, caput utriuſque in eodem cervicali locaretur lacrymabili ſpectaculo; nec tantum habuere virium, ut propius D poſita ora ad oſculandum ſe alterutrum conjugere poſſent; ſed & hoc fraterno compleverunt officio) inito Benedictus cum eo cumque univerſis Fratribus ſalubri conſilio, acciit abbatem Ceolfridum, quem monaſterio ſancti Pauli Apoſtoli præfecerat, virum videlicet ſibi non tam carnis neceſſitudine, quam virtutum ſocietate propinquum, & eum utrique monaſterio, cunctis Fratribus faventibus atque hoc utillimum judicantibus, præpoluit patrem, ſalubre ratus per omnia ad conſervandam pacem, unitatem, concordiamque locorum, ſi unum perpetuo patrem rectoremque tenerent....

plamque ejus mortem,

13 Igitur poſt hæc revolutis menſibus duobus, primo venerabilis ac Deo dilectus abbas Sigfridus, pertranſito igne & aqua tribulationum temporalium, inductus eſt in refrigerium ſempiternæ quietis, introit in domum regni cæleſtis, in holocauſtis perpetuæ laudationis reddens ſua vota Domino, quæ ſedula labiorum mundorum diſtinctione promiſerat; ac deinde adjunctis aliis E menſibus quatuor, vitiorum victor Benedictus & virtutum patrator egregius, victus infirmitate carnis ad extrema pervenit.... Sexto decimo poſtquam monaſterium fundavit anno, quievit in Domino confeſſor, pridie Iduum Januarii, ſepultus in eccleſia beati Apoſtoli Petri, ut quem degens in carne ſemper ſolebat amare, quo pandente, januam regni cæleſtis intrabat, ab hujus reliquiis & altari poſt mortem nec corpore longius abeſſet.

cujus annum ſubdenter aſſignamus.

14 *Ex anno conditi hujus monaſterii Mabillonius ibidem pagina* 1009. *in notis concludit, S. Benedictum Biſcopum anno Chriſti vasi* 690. *mortuum eſſe, cum hic die duodecima Januarii ad Cœlites migraverit. Hinc porro ſequitur*, S. Sigfridum *obiiſſe anno* 689. *cum mors hujus Sancti Abbatis die vigeſima ſecunda Auguſti contigerit, & venerabilis Beda initium anni a Nativitate Chriſti, ſive* XXV. *Decembris, ex conſuetudine veterum Anglorum numeret, ut laudatus Mabillonius in Opere de Re diplomatica lib.* 2. *cap.* 23. *numer.* XI. *&* XIII. *demonſtrat. Cum denique ex teſtimonio biographi coævi mors* S. Sigfridi *obitum S. Benedicti Biſcopi* menſibus quatuor *præceſſerit, cuilibet calculum ſubducere volenti evidens fiet, inter diem* XXII. *Auguſti anni* 689. *ac* XII. *Januarii anni* 690. F *effluxiſſe dies aliquot cum* menſibus quatuor, *quos Beda numero rotundo computavit. Alia vero, quæ S. Beda de triennali* S. Sigfridi *regimine & honorifica oſſium ejus tranſlatione narrat, ſuperius occaſione legitimi cultus retulimus, & jam huic ſyllogæ finem imponimus.*

DE

DE S. ANDREA CONFESSORE,

PROPE FÆSULAS IN ETRURIA,

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

G. C

§. I. Publicus hujus Sancti cultus ab immemorabili tempore, & poſthuma ejuſdem gloria.

CIRCA FINEM SECULI IX. *Sanctus hic in auctariis Uſuardinis*

IN *Florentino Uſuardi codice, de quo Sollerius in præfatione ad Uſuardum noſtrum illuſtratum pag.* LXIII. *memuit, hac die celebratur memoria* ſancti Andreæ diaconi & miniſtri ſancti Donati de Scotia epiſcopi Feſulani, cujus corpus honorifice ſepultum eſt in monaſterio ſancti Martini de Menſola in territorio Florentino. *Similia habet codex Medicæus, ut ibidem notatur. Thomas Dempſterus* B *in Menologio ſuo Scotico eumdem, tamquam Populaſcom ſuum, die* IV. *Auguſti ſic annuntiat:* Feſulis Andreæ archidiaconi, ſancti Donati ſocii, cujus corpus in templo ſancti Martini de Menſula in Fæſulanis montibus maximo concurſu, ingenti religione, crebritate miraculorum frequentatur. *David Camerarius lib.* 3. *de Scotorum pietate etiam diem quartum Auguſti huic ſancto Viro feſtivum aſſignat.*

& aliis Martyrolo giis annumeratur,

2 *Sed Philippus Ferrarius in Catalogo generali hunc* S. Andream *die* XXII. *Auguſti memorat, & eodem die in Catalogo Sanctorum Italiæ illum exornat ſequenti elogio:* Andreas natione Scotus, ſancti Donati epiſcopi Fæſulani diſcipulus, cum illo ex Scotia in Italiam cauſa peregrinationis veniens, Fæſulis conſtitit; ubi ob ejus virtutes & probos mores ſacris a Donato initiatus, poſtea eccleſiæ Fæſulanæ archidiaconus creatus eſt: quo in munere inter cetera ab eo præclare geſta, ſacram ædem divi Martini extra urbem ad Minſolam amnem collapſam reſtituit. Monaſterium conſtruxit, in quo cum aliquot aliis vitam auſteram ad extremum uſque ſpiritum duxit. Ejus ſanctitatem C multa ab ipſo patrata miracula, cæcis, dæmoniacis, & aliis infirmis mirabiliter curatis, teſtata ſunt. Vixit Karolo Magno imperatore. Denique piis exercitationibus confectus, obdormivit in Domino XI. Kalendas Septembris, qua die natalis illius ab eccleſia Fæſulana celebratur. Corpus in ecclaſia a ſe conſtructa conditum eſt.

& publicus ejus cultus

3 *Caſtellanus & alii Ferrarium ſequuntur in hac die ſignanda, & Placidus Puccinellus in Italica* S. Andreæ *Vita apud nos pag.* 54. *& ſequente contendit, hunc verum annuæ feſtivitatis diem ſemper fuiſſe. Id autem primo probat ex antiqua conſuetudine, propter quam monachi Benedictini abbatiæ Florentinæ die* XXII. *Auguſti mediam partem capitis* S. Andreæ *in ſummo altari quotannis publicæ venerationi exponunt. Inſuper eodem die monachi Florentini adeunt eccleſiam S. Martini de Menſula, ibique cum accolis feſtum* S. Andreæ *ſolenniter colunt, inſtituentes piam ſupplicationem, in qua capitis ejus altera media pars circumfertur. Huic probationi non officit, quod congregatio quædam ſive confraternitas opificum Dominica prima poſt diem* XXII. *Auguſti peculiariter hunc Sanctum honores: id enim ideo fit, ut feſtivitas ipſius majori cum ſolemnitate ac populi concurſu celebretur,*

4 *Neque nova eſt hæc confraternitatis inſtitutio: nam laudatus Puccinellus ibidem teſtatur, Florentinos, Fæſulanos, aliaſque vicinas quoſdam antiquitus inter ſe conſtituiſſe congregationem, quæ diebus Dominicis & feſtis in eccleſiam S. Martini de Menſula conveniebat, ibique preſua erga* S. Andream *devotione ſepulturam elegerat. Hanc ſocietatem, quam tempus edax rerum diſſolverat, quidam Dei ſervus anno* 1473. *ſonjunxit eo ſucceſſu, ut etiam* E *feminæ viros imitatæ fuerint. Sed hanc rurſus caſu bellorum & peſtis extinctam R. D. Lucas Bartolinus abbas monaſterii Florentini anno* 1600. *reſuſcitavit, & antiquam utriuſque ſexus ſepulturam reſtaurari juſſit in medio prædictæ eccleſiæ S. Martini, ubi hæ inſcriptiones leguntur:*

D. O. M.
M. H. E. Virorum ſocietatis S. Andreæ
de Scotia P. A. D. 1600.
D. O. M.
M. H. E. mulierum ſocietatis S. Andreæ
de Scotia P. A. D. 1600.

Quamvis hæc omnia abunde demonſtrent publicam S. Andreæ *venerationem, tamen ex eodem Puccinello hic addemus nonnulla, quæ ad poſthumam ejuſdem Sancti gloriam ſpectant, & ex quibus antiquus ipſius cultus non parum confirmabitur.*

ex annua ſacrarum reliquiarum,

5 *Anno Chriſti* 1380. *nobilis quædam matrona Florentina, per interceſſionem* S. Andreæ *accepto beneficio, juſſit effingi argenteam hujus Sancti effigiem pectore tenus, eamque ipſa in ſignum grati animi detulit ad eccleſiam S. Martini de Menſula, cui inſculpti ſunt hi charactheres:* D. ANDREÆ NATIONE SCOTI, S. DONATI EPISCOPI FÆSULANI CONCIVIS, DISCIPULI, COMITIS, AC LEVITÆ. CLARUIT CIRCA ANNUM DCCCLXXX. *Cum autem eccleſia S. Martini de Menſula crebris latrociniis eſſet expoſita, monachi Benedictini effigiem illam tranſtulerunt ad abbatiam Florentinam, eique incluſerunt mediam partem capitis* S. Andreæ, *quæ feſtis ſolennioribus, & in octava Aſſumptionis beatiſſimæ Virginis Mariæ in ſumma altari publica fidelium venerationi exponitur, ut ſuperius alia occaſione dictum eſt.* F

ſacellis & altaribus

6 *Præterea nobilis familia Mazzingborum in eccleſia S. Donnini, cujus patronatum habet, ex ſingulari devotione ſacellum ad honorem* S. Andreæ *conſtruxit. Etiam Leonardus Bonafides, qui poſtea ad Cathedram Cortonenſem evectus eſt, in eccleſia S. Martini de Menſula ſacellum ad gloriam* S. Andreæ *exſtrui juſſit, & ſacras hujus Sancti reliquias ad altare ejuſdem ſacelli cum magno populi vicini concurſu tranſferri curavit. Romani Pontifices, teſte eodem Placide Puccinello, fidelibus hunc locum devote viſitantibus varias indulgentias conceſſerunt. Inſerius intricata difficultas occurret circa hunc Leonardum de Bonafide Cartuſianum,*

qui

A *quo poſt abdicatum epiſcopatum Cortonenſem in monaſterio ſui Ordinis obiit, ubi tale ipſius epitaphium legitur*: Leonardus Bonafides cœnobio in hoc Religionem profeſſus, ſummiſque honoribus functus, ita per multos annos ſe geſſit, ut a Clemente VII. Pontifice maximo ad colligenda S. Spiritus Romani fragmenta vocari meruit. Demum ſuprema ſenecta ab eodem Clemente Cortonenſi inſignitus pontificatu, diem ſuum clauſit, maximum ſui deſiderium reliquit, anno ſalutis MDXLV. annum agens XCV. *Puccinellus in Chronico abbatiæ Florentinæ pag.* XI. *refert hoc epitaphium, cujus infra juverit meminiſſe.*

Auct. G. C.

ad honorem ipſius erecta.

7 *Supradictus R. D. Lucas Bartolinus Florentinus abbas reſtauravit ſacellum* S. Andreæ *aſſeri, & in eo erexit aliare marmoreum, quod ab epiſcopo Burgi ſancti ſepulcri anno* 1602. *conſecrari curavit, ut apud Puccinellum in Vita Italica* S. Andreæ *pag.* 84. *& ſequente docet hæc inſcriptio*: D. O. M. Aram hanc, quam veluſtate attritam R. P. D. Lucas a Boiano abbas abbatiæ Florentinæ in divum Andream Scotum, pietatis ergo renovata ſtructura, aſportatis importatiſque ejuſdem Divi ſacris oſſibus, exoroandam colendamque curavit, R. D. Alexander Burghius, Burgi S. Sepulcri epiſcopus, ſacrato lapida dicavis anno Domini MDCII. XV. Kal. Auguſti. *Denique anno* 1613. *&* 1614. *quidam opifices in eccleſia S. Martini de Menſula renovarunt confraternitatem & ſacellum* S. Andreæ, *in quo diebus feſtis conveniunt ad recitandum Officium Deipara, quam ſimul cum Sancto noſtro tanquam loci iſtius tutelarem venerantur. Jam ſæpe citatus Puccinellus hac occaſione monet, monachos ibidem ſub ritu duplici celebrare feſtum* S. Andreæ *die* XXIII. *Auguſti, eo quod pridie propter Octavam Aſſumptionis Deiparæ impediantur.*

B

aliiſque vetuſtis ſignis confirmatur.

8 *Porro alim in annua* S. Andreæ *feſtivitate concionet habitas fuiſſe, colligimus ex duobus Actorum exemplaribus, quæ ſic incipiunt*: Sanctus & ſolennis, fratres cariſſimi, adeſt dies omni laude extollendus, omni devotione colendus, quo in ſancti Patris noſtri obitu exultat chorus angelicus; & licet omnium Sanctorum ſolennitates dignis celebremus muneribus digniſque extollamus laudibus, præſertim tamen eorum feſtivitates miro affectu celebrare miroque tripudio venerari debemus, quorum pignora poſſidemus ut heredes, quorum meritis ſuſtentamur ut debiles, quorum precibus juvamur ut fideles, & a peccatorum ſorde lavamur; de quorum collegio fuit beatiſſimus Andreas, cujus feſtum nobis celebrandum hodie occurrit. Hic Scotorum gentis nobili proſapia ortus *&c. Tum narrantur præcipua* S. Andreæ *geſta, quæ videntur contracta eſſe ex longioribus ejus Actis, de quibus nunc aliqua præmonebimus.*

C

D

§. II. Scriptor Actorum, varia horum exemplaria, Sancti patria, profeſſio & ætas.

Difficultas quædam.

Illuſtriſſimus Franciſcus Catanenſis Diacettius epiſcopus Fæſulanus in Præfatione Italica ad Vitas aliquot Sanctorum ſuæ eccleſiæ, Thomas Dempſterus in Hiſtoria eccleſiaſtica gentis Scotorum lib. 2. *cap.* 30 *&. Placidus Puccinellus alique paſſim aſſerunt, Philippum Villanum primo Italicè Acta* S. Andreæ *conſcripſiſſe. Huic aſſertioni favet exemplar Actorum, quod Romæ apud Minoritas Hibernos olim S. Iſidorum asservatur, & cui in apographo noſtro hic titulus præfigitur*: Vita & miracula S. Andreæ de Scotia, ſcripta veteſto Italico idiomate per Philippum Villanum, dedicata Leonardo de Jacopo Buonafedi, exſtracta ſeu exſcripta ex veteſto codice Ms. monaſterii ſancti Martini de Maiana (*forſan* de Menſula *legendum eſt*) Ordinis monachorum nigrorum ſancti Benedicti prope Fæſulas. *Haud dubie nonnulli ſtatim putabunt, hunc Philippum Villanum eſſe Matthæi Veltani filium, qui anno* 1363. *hiſtoricum Opus patriæ ſui proſecutus eſt, ut inter Scriptores rerum Italicarum nos ita pridem Mediolani editos tomo* 14. *col.* 729. *& ſequentibus videre eſt. Ego facile in eamdem deſcenderem ſententiam, niſi me moraretur aliqua difficultas, qua in prologo Actorum occurrit, & quam nunc eruditis extricandam propono.*

E

circa ſcriptorem Vitæ.

10 *Scriptor hujus Vitæ, qui uſquam nomen ſuum exprimit, lucubrationem ſuam cuidam Leonardo dedicat, cumque in prologo ſic alloquitur*: In hoc numero fidelium, Leonarde cariſſime, intentio tua affectuoſe verſatur, quandoquidem ſancti viri Andreæ Scoti reliquias, quæ diu ſine honore debito pene ignotæ manebant, in capella, quam ſibi tuis ſumptibus feciſti conſtrui in monaſterio ſancti Martini de Menſula, ſummo cum honore transferri ſolenniter curaſti. *Jam ſuperius ex Puccinello retulimus, quod Leonardus Bonafides Carthuſianus, & poſtea epiſcopus Cortonenſis, in eccleſia S. Martini de Menſula ſacellum* S. Andreæ *erexerit, & ad illud ſacras ejus reliquias honorifice transferri curaverit. Hic autem Leonardus, agens annum ætatis nonageſimum quintum, anno Chriſti* 1545. *e vivis exceſſit, ut ex epitaphio ipſius ſupra relato liquet. Cum itaque Leonardus ille Bonafides tantum anno* 1430. *natus ſit, non potuit ei lucubrationem ſuam dedicare Philippus iſte Villanus, qui fuit Matthæi Villani filius, & qui anno* 1363. *hiſtoriam patriæ ſui defuncti proſequi cœpit, ut calculos annorum ſubducenti manifeſtum fiet.*

F

ſeu Actorum propoſitio.

11 *Suſpicari quis poſſet, forſan hunc prologum vel epilogum ab interprete Latino Actorum Italicorum additum eſſe, & ab ipſo Latinam* S. Andreæ *Vitam Leonardo iſti dedicatam fuiſſe. Sed in apographo proxime memorato habemus hæc Acta, partim Latine explicata, partim Italice relicta, in quorum epilogo Italico prorſus ſimilia de Leonardo illo leguntur. Oportet igitur alium Philippum Villanum quærere, qui hæc Acta Italice primum conſcripſerit, aut aſſignare alium Leonardum, qui ſacellum* S. Andreæ *ædificari & reliquias ejus transferri curaverit. Ego propter hanc difficultatem, cui diſſolvendæ me imparem fateor, certum biographi nomen Actis præfigere nolui, quamvis hoc*

ab

A *ab aliis paſſim expreſſum viderim. Si quis tamen ex eruditis Faſulanis aut Florentinis hac inter ſe conciliare poterit, magnam mihi præſtabit gratiam, & libenter ſententiam mutabo. Nunc recenſenda ſunt aliquot Actorum apographa, quæ præ manibus habeo.*

& diverſa eorum exemplaria.

12 *Primum exemplar, cujus titulum initio hujus paragraphi tranſcripſi, media fere parte Latinum & altera Italicum eſt, quaſi interpretem laboris incepti pœnituerit, aut ei tempus abſolvendi defuerit: nam totum apographum eadem manu exaratum eſt. Quamvis illud ex eodem fonte Italico prodeat, tamen ſtylus Latinus ab aliis nonnihil diſcrepat, ut patet ex ipſo exordio, quod ita ſonat:* Sancta Sedes Apoſtolica ordinavit, quod natalitia Sanctorum, quorum memoria in benedictione eſt, ſolemniter per orbem univerſum celebrentur, & eorum pariter reliquiæ in veneratione habeantur *&c. Aliud autem exemplar, quod totum Latine redditum eſt, quodque poſt hunc Commentarium prævium typis edemus, ſic exordituꝛ:* Sanctorum, quorum memoria in benedictione eſt, ſolenniter

B natalitia celebrare, & eorum venerari reliquias, Sedes decrevit Apoſtolica *&c. Vides, hæc ſtylo differre, quamvis in ſubſtantia rei conveniant.*

recenſentur,

13 *Inſuper habeo præ oculis duo breviora* S. Andreæ *Acta, prorſus inter ſe ſimilia, quæ olim videntur uſurpata pro cantione, ut patet ex eorum initio, quod ſupra num. 8. exhibui, ut etiam ex hac parte immemorabilem Sancti cultum probarent. Uni apographo, quod Majores noſtri ex collectione Conſtantini Cajetani acceperunt, præfigitur hic titulus:* Vita ſancti Aodreæ confeſſoris de Scotia, ex perverſo codice manuſcripto S. Martini ad flumen Menſulæ & Feſularum civitatem. *Alteri autem exemplari, quod Joannes Colganus Minorita Hibernus illis communicavit, præmittuntur ſequentia:* Vita ſancti Andreæ archidiaconi & confeſſoris, Meſſulanæ eccleſiæ fundatoris & patroni, ex Hibernia inſula Scoti, & diſcipuli atque comperegrini S. Donati epiſcopi Feſulani in Italia. Ex Ms. codice S. Martini ad flumen Menſulæ. *His accedit compendium Actorum, quod Papebrochius noſter Florentiæ ex bibliotheca Medicea pluteo* xx.

C *tranſcripſit, & quod anonymus quidam ex Actis longioribus contraxiſſe, & pro ſuo arbitrio mutaſſe videtur. Quare his omnibus relictis, prælo ſubjicimus unicum Actorum exemplar, quod ex manuſcripto Placidi Pucciuelli deſumptum, & totum ab anonymo interprete in linguam Latinam tranſlatum eſt. Attamen illud cum aliis apographis conferemus, in Annotatis monituri, ſi aliqua majoris momenti diſcrepantiæ occurrerint.*

omiſſaque controverſia de patria & profeſſione Sancti,

14 *Cæterum operoſe de vera* S. Andreæ *patria, quæ in Actis Hibernia & Scotia appellatur, diſputare nolumus memores, quod Bollandus in præfatione ad tomum primum Januarii pag.* xxx. *& ſequente ſic ſcripſerit:* Inter Hibernos ac Scotos magna pugnatur pugna de ortione, nomine, patria, gentilibus Sanctis..... Non ſum neſcius utra pars ſæpius (non ſemper tamen) jure ſuperior eſſe videatur; ſed decidere lites taotas, haud id opis meæ eſſe confiteor. Cum Scotos appellatos eſſe Sanctos reperio, Scotis accenſeo; cum Hibernos, Hibernis. Nolo mihi Hibernos iraſci, aut Scotos, cum utramque gentem amem. Sanctos, quorum gente ſe ſatos glorjantur (unica tamen uno a Patre propagata, una lege caritatis colligata natio Cælitum eſt) mihi propitios eſſe precor, ut & divinam mihi gratiam eoocilient,

& intelligentiam imprimant Actorum ſnorum, D quæ plus quam Cimmeriis obvoluta nonnumquam Augr. tenebris lunt. *Nobis etiam non lubet diſceptare de* G.C. *tertio vitæ inſtituto, quod aliquando amplexus eſt* S. Andreas, *quem Conſtantinus Cajetanus & Placidus Puccinellus Ordini ſuo Benedictino adſcribunt. Sed Bucelinus, Mabillonius, aliique iſtius Ordinis ſcriptores de Benedictina hujus Sancti profeſſione nullam mentionem faciunt, quantum ſciimus. Potius itaque indagabimus tempus, quo Sanctus ille præterpropter ad Superos migravit.*

15 *Bollandus noſter occaſione S. Brigidæ junioris, cujus Acta ad diem primam Februarii Commentario prævio illuſtravit, tomo* I. *iſtius menſis pag.* 244. *& ſequente fuſius diſſerit de Faſulano S. Donati epiſcopatu, ex quo obitus S. Andreæ utcumque eruendus eſt. At ipſius ſententia concitiari non poteſt cum Ughelliano Faſulanorum præſulum catalogo, quem vitioſum eſſe jam alii obſervarunt. Neque Bollandi opinio vel conjectura de morte S. Donati componi poteſt cum ætate antiſtitum Faſulanorum, qui circa hæc tempora concilio interfuerunt: nam anno Chriſti* 826. *celebratum eſt concilium Romanum præſente* Grauſolpho E epiſcopo Fæſulenſe, *ut apud Labbeum noſtrum tomo* 8. *Conciliorum col.* 103. *videre eſt. Præterea anno* 877. *Epiſtolæ concilii Ravennenſis inter epiſcopos ſubſcribit* Zenobius Feſulanus, *ut apud eumdem Labbeum tomo* 9. *Conciliorum col.* 305. *legitur. Cum itaque S. Donatus quadraginta ſeptem annis eccleſiam Faſulanam gubernaverit, ut in Actis ejus traditur, inter Grauſolphum & Zenobium collocandus videtur. Hinc corrigendus eſt Ughellus, qui Graſolpho poſtponit S. Donatum, quamvis hunc quadraginta ſeptem annis eccleſiæ Faſulanæ præfuiſſe fateatur. Porro nos ex hac emendata præſulum Faſulanorum chronotaxi conjicimus,* S. Aodream *poſt S. Donatum circa finem ſeculi noni obiiſſe, cum ille haud dubie junior magiſtro ſuo fuerit, & tamen circa tempus mortis* venerandus ſenex *appelletur, ut ex Actis jam edendis patebit.*

ætas ipſius ſeculum indicatur.

A C T A

Quæ ex Ms. Placidi Puccinelli F *accepimus.*

P R O L O G U S.

Actus præmittit cum aliis Sanctis,

SAnctorum, quorum memoria in benedictione eſt, ſolenniter natalitia celebrare, & eorum venerari reliquias, Sedes decrevit Apoſtolica, ut tode religio Chriſtiaoa inſtruatur, quam ſit pretioſa vita Saoctorum in conſpectu Altiſſimi, qui us nos a poteſtate diaboli & æterna morte redimeret, Unigenitum ſuum io aſſumpta mortali carne voluit io holocauſtum pro nobis in ara crucis offerri, ut inde, placata mitiſſima *a* ira Dei, mooerentur mortales de ineffabili virtute caritatis ſuæ, in qua miſericorditer nos ſuſcepit; diſcerentque humiliter pro regno cæleſti, ſpretis pompis mundi, adverſa omnia cum patientia tolerare. Ab hac ſancta inſtitutione caritatis immenſæ fortiter ſancti Dei Martyres tyrannorum juſſa ſuperbiſſima contemnentes, excelſo animo & infracto cruciatus incredibiles, ipſoſque tortores ſuos irrideotes, moriando viceruot.

A 2 Hinc B. Joannes, antequam adoleſcere inci-
EX MSS. quorum e hujus enumeratio, peret, in eremum profectus, ut pœnitentiam nos doceret, totis ſuę vitę diebus uſque ad martyrii palmam locuſtas & mel ſilveſtre comedit. Quem ſecuti Paulus, Antonius, Hilarion, & alii ſancti Deo amabiles eremitæ, miraculis innumeris claruerunt. Hinc ſanctæ vitæ Hieronymus, Benedictus, Baſilius, & alii monachorum Patres, relicto ſeculo hoc, ſolitarię vitę ſecreta eligentes, dum famam & mundi gloriam fugere conarentur, in laudes maximas
b incideruntb. Longum foret enumerare Sanctorum merita, quibus tenebroſa dies noſtra, in qua con-
c tinuo errando vexamurc, ceu aſtris coruſcantibus illuſtratur. Quorum maritorum conſideratione ad devotionem piæ dominum mentes excitatæ, mire in amorem Sanctorum inflammantur. Inde patrocinia nacti & ſuffragia, peccatorum, in quibus fragilitate naturæ facile collabuntur, ſpe certiſſima veniam expectant; a qua nequaquam fruſtrati, in amorem Dei & proximi incenduntur ardentius: atque eo uſque hæc devotio ſancta pro-
B ceſſit, ut eligat ſibi quiſque Chriſtianus interceſſorem præcipuum, cui ſerviat, quem honoret, cui porrigat preces, & quo præſertim interpellante, Deum ſperet propitium.

3 In hoc numero fidelium, Leonarda cariſſima, etiam hunc S. Andream tali. intentio tua affectuoſe verſatur, quandoquidem ſancti viri Andreæ Scoti reliquias, quæ diu ſine honore debito pene ignotæ manebant, in capella, quam ſibi tuis ſumptibus feciſti conſtrui in monaſterio S. Martini de Menſula, ſummo cum honore transferri ſolenniter curaſti d; & miro ſancti Viri captus amore, a me inſtanter ampius exegiſti, ut inventa ſparſim in diverſis codicibus de vita Sancti cœnobiæ in opuſculo hoc, quo poſſem, meliori ſtylo redigerem. Feci, votis tuis annuens, ut potui; ſed in Viro tanto digna compegerim, tuiſque deſideriis ſatisfecerim, ignoro. Tu, qui alio ingenio prædituses, atque limatioris eloquentiæ, quæ deſunt, ſupplere poteris, quæque minus bene dicta cognoveris, abolere. De tua igitur fidenti cenſura proſequar, quod quærebas.

ANNOTATA.

C

a *In altero Ms. exemplari, de quo num. 9. & 12. Commentarii prævii mentionem feci, pro* mitiſſima *legitur* graviſſima.

b *Hæc periodus in alio apographo jam laudato ſic exprimitur*: Mundanas pompas & inanem gloriam declinantes, maximam laudem promeruerunt.

a *Etiam in hoc ſenſu exprimendo phraſis alterius apographi ita mutatur*: Longum foret merita Sanctorum recenſere, quibus tenebroſum hoc ſeculum, in quo continuo peccando vivimus, valut ſtellis coruſcantibus illuminatur.

d *In Commentario prævio num. 10. & 11. ex his verbis concluſi, hanc lucubrationem non poſſe tribui ſenori Philippo Villano, Matthæi Villani hiſtorici filio, vel antiquiorem Leonardam inveniendum eſſe.*

D

CAPUT I.

Sancti patria, peregrinatio cum ſancto Donato populari ſuo, & mira ſocii ejus electio ad epiſcopatum Faſullanum.

ANdreas vir Dei ex inſula fuit Hiberniæ, Tu incola. De patria. a quæ alio nomine vulgatiori Scotia a appellatur, in occiduis fita regionibus juxta littus Oceani, inſulæ Britanniæ, quæ Anglia dicitur, adeo contermina, ut propemodum una & eadem inſula cenſeantur; parviſſimo ſiquidem ſecreto a mari uſque ad mare in ſpecie fluminis b dirimuntur. Fuit & nobiliſſimis ortus parentibus, multiſque divitiis abundantibus. Huic fuit ſoror natu minor, nomine Brigida c, virgo magni apud Deum meriti, quam propter vitæ caſtimoniam & juſtitiæ opera B. Andreas ſupra naturalem conſanguinitatis amorem unice diligebat. Hic E puer ſanctæ indolis, niſi operam ſtudiis liberalium artium ſolerter impenderet, debitis tamen horis columbina ſimplicitate eccleſias Dei & loca ſancta continuo devoniſſime viſitabat. Tempus, quod ſuperabat, lectioni, parva nocturnæ quieti per ſomnum portione relicta, orationi frequentiſſime impendebat, jejunio rebellem carnem comprimebat, & delicatiſſimum corpus aſſidua maceratione in ſervitutem animi redigebat. Religioſorum hominum & famulorum Dei collocutiones ſummo complexu deſiderio, ſine intermiſſione feſtis proteſtiſque diebus, quando dabatur commoditas, ardentiſſime expetebat, egeſtati ac neceſſitatibus eorum pie compatiens, ad eas ſublevandas liberaliſſimam ſæpe manum porrigebat. Erat inſuper decorus puer aſpectu, habitu verecundus, inceſſu gravis, locutione geſtuque modeſtus, veſtitu honeſtiſſimus, qui gradum ſanctitatis, in quem erat evaſurus, oſtenderet. Coætaneorum, qui fluxe & ſecundum mundum adoleſcerent, cum omni humilitate conſuetudinem, ne praviſ ipſorum vitiis ipſius conſcientia inquinaretur, modeſtiſſime declinabat. F

Sanctus adoleſcens cum magiſtro ſuo. 5 Cumque metas adoleſcentiæ attigiſſet, atque altiores appeteret ſcientias, Donati ſanctæ converſationis philoſophi, in Chriſti doctrina eruditiſſimi, ſcholas cœpit aſſidue frequentare; ejuſque factus auditor, in tantam ejus gratiam venit, tum propter docilitatem facilem, qua mire pollebat, tum propter vitæ ſanctitatem, ut illum Donatus loco filii coleret & amaret. Hi ambo cum temporis proceſſu apud ſuos viri doctiſſimi & ſingularis apud Deum gratiæ haberentur, ipſique nihil de rigore pœnitentiæ remittentes, & Chriſti amore inflammati in caritate Dei & proximi mirabiliter æſtuarent, veriti, ne populari laude, quæ conſuevit inania gloriæ pulverem excitare, & victoras in ipſo victoriæ triumpho proſternere, illecti ſorderent, & ceu labe perniciosiſſima fœdarentur, ne otioſa colloquia & converſatio propinquorum affiniumque eis periculo foret, & pœnitentiæ rigorem emollirent, ſancti Dei afflati Spiritu, quidquid de ſuis divitiis, quas in Domino colligere potuerunt, Chriſti pauperibus & piis locis diſcretiſſime erogatis, viam Evangelicam eligentes, decreverunt ad urbem Romanam in forma pere-

gri-

grinorum pauperum pervenire, ibique in pœnitentia ducere dies ſuos.

ut Ionia

6 Vale itaque facto ſuis, ſumpto habitu itinerantium pauperum, non ſine mœrore ac luctu propinquorum provincialiumque, qui eos uſque ad maris littora catervatim proſecutt ſuere, ex inſula deſcendentes, iter ſuum cœpere. Verum ne quidquam de caritatis præceptis omitterent, antequam navim conſcenderent, ſuos flentes & triſtitia prægravatos piis in Domino exhortationibus conſolati iunt, parum Deo placere oſtendentes, ſi quid homines moliti eſſent contra eos, quos ſorte certa in ſuæ prædeſtinationis arcano ipſe vocaret; ſimul promittentes, quod ſi quid meriti apud Deum eorum peregrinatio inveniret, ſecundum vota ſua ipſos inde futuros eſſe participes.

diſcedit in Italiam,

7 Poſtquam ergo Dei milites tenuiſſimo viatico ſumpto, quod vix ſufficeret transfretationi nauticæ, eo quod propoſuiſſent petitis eleemoſynis mendicare, per altum ſecundo ſpiritu navigantes, ad terram appleuiſſent, baculo peraque contenti humiles cœptum iter peragerent, loca ſacra
B urbium locorumque omnium eorum itineri occurrentium, ubi indolgentias conceſſas vel Sanctorum reliquias manere ab accolis intelligebant, ſedulo viſitabaot; & ſicubi eremitam, ut hominum fugeret conſortia, latitare noviſſent, etſi loca inculta aſperrimaque & aditu difficillima incolerent, illuc nullis laboribus fatigati feſtinabant, ut eorum, qui mundum ſpernerent, ſermones conſolatorios audirent, ſanctiſque collocutionibus paſcerentur; eaque ſorma ſuas continuabant dietas
d d, collaudantes & benedicentes Deum, eumque depreçantes, ut eis inoffenſum iter largiretur. Per idem tempus civitas Florentiæ impiiſſimi Attilæ e flagello deleta ſiue ſpecie, ſine homine, ſub ruinis ſuis, ſpinis vepribuſque contecta, la-
f tebat. Et Fæſulæ, quæ per ipſum Totilam f Florentini nominis odio reparatæ fuerant, ne umquam ſinerent quemquam æmulæ urbis refectioni vacare, populoſæ tunc erant, & latiſſimi agri ſertilitate ac longa pace felicea.

ubi magiſter ejus

8 Cumque per eos dies Fæſulani paſtore orbati
C diſſidiis civilibus circa novi electionem laborarent, animis nobilium & popularium in diverſa tendentibus, & propterea in magno diſcrimine periculoque civitas ſciſſa verlaretur, perorantibus Deum bonta & juſtis civibus, quatenus fluctuantem urbem ſuam a cruore civili liberaret, & miſericorditer de bono paſtore proviaeret; in eo conſternatæ civitatis turbine, cum ad eos, dum Tuſciam peragrarent, fama oumeroſitate martyrum, qui ibi jacerent, & Indulgentiarum largitate vocati viri Dei, Donatus ſcilicet & Andreas appuliſſent, &, ut mos peregrinantium eſt, altitudinis ſuperbia g fatigati
g & itinere feſſi, ad hoſpitale, quod erat per jactum lapidis, ante januam civitatis redirent; Deus, qui ſperaotes in ſe in agone, ultra quam poſſint, ſtare non ſinit, Fæſulanorum laboribus miſeratus, juſtorum precibus auditis, diſpeolatione mirabili eis repeote providit.

ex previa Dei manifeſtatione

9 Nam cum reſumpto paullulum ſpiritu, Donatus & Andreas ſurrexiſſent, ut in urbem pergerent, omnes civitatis campanæ, nullo humano miniſterio accedente, ſpoote ſua motæ perſonare altiſſime cœperunt; atque extioctæ in eccleſiis lampades ſubito fulgore miraotes ultra ſolitum morem coruſcarunt. Ex tanto miraculo cives attoniti ſtupeotelque paſſim ſine ordine mirabundi huc atque illuc per civitatem decurrebant, quidnam ſibi vellent prodigium ſignumque Dei, D
pavidi ſciſcitantes, atq;e in religioonem poſt ad ax MSS. miratiooem converſi ad eccleſiam catbedralem Dei nutu mares & feminæ, ſenes & pueri, pio voto concurrentes, ſanctorum ſuffragia, poſitis in terram genibus, levatis in cælum manibus, poſtulabant, Deum devote orantes, ut quid aſſereret oi miracula, quæ cernebant, oſtendere dignaretur, clamabant & inſtabant precibus cumulatis: quibus ſic perorantibus, facto repente ſilentio, vox de cælo inſonuit dicens: Donatum Scotum advenam, qui præſto aderit vobis, ſuſcipite & tollite in paſtorem.

digitorum ejus opus Fæſulanus

10 Cumque vox Domini quieviſſet; & populus, quid ageret, ignoraret, atque propterea in oratione perſeveraret, ecce vir Dei Donatus & Andreas civitatem nuper ingreſſi ad templum, quo congregatus populus orabat, pervenerunt, feſtumque putantes diem, conſteroatam in oratione plebem ſuſpenſam & anxiam mirabantur, tardoque greſſu procedentes ſteterunt, rei axitum taciti exſpectantes. Tunc quidam plebeus juxta eos E
propius manens, advenas forte intuitus, unde eſſent, quo pergerent, & tandem quo nomine voearentur rogavit, ut dicerent. Donatus ſimplicitate ſolita humiliter reſpondit: Scoti ſumus ambo; hic Andreas, ego Donatus appellor, Romamque peregrioationis gratia properamus. Plebeus divini memor oraculi, quod nuper audierat, extemplo voce magna clamavit: Vir, cives, adeſt, de quo paulo ante loquutus eſt Dominus; eumque complexus in ulnis exultt. Facto deinde concurſu populi ad virum, reique intellecta veritate, acclamaotibus omnibus, in epiſcopum electus eſt. Vox ſiquidem in populi in Domino jubilantis hæc erat: Donate, pater, te Deus nobis dedit, ut vides. Miſerere nobis, & urbis hujus peſtiferum tolle diſſidium, & ſcandalum, quo turpiter hic populus inquinatur, exſtingue. Miſerere laborum noſtrorum, & quod Deus ſua diſpoluit miſeratione, ne declines, exoramus ſuppliciter. Voluit Deus ſine cootroverſia anouere hujuſmodi vulgi precibus atque deſideriis.

& hanc dignitatem excepturo cogitur,

11 Donatus homo mitiſſimus tremens, obortis lacrymis, humilitatis ſpiritu ſic exorſus eſt loqui: Viri fratres, ut quid fruſtra conamini, ut F
quid deſideria ad Urbem properantis ex voto diſturbare contenditis, ut quid indignum tanto operi in paſtorem compellitis? Conſpicite puſillum hominem, abjectum, ſemibarbatum & morum veſtrorum penitus ignorantem. Sinite peregrinum ſuo, quod cœpit itinere, fatigari. His ſimilibuſque verbis & opere, quo modeſtius poterat, onus evitare tendebat. At ille quanto humilius repudiis inſiſtebat, tanto illi credentius vehementiuſque electioni inſiſtebant, & magis atque magis propoſitia inbærebant. Miratus affectionem tantam Donatus, Deique voluntatem ſuæ præferens voluntati, populi placitis acquievit, ſumptoque bonore & onere paſtorali, ut homo cui magna inerat rerum divinarum humanarumque cognitio, cuique Dei gratia cooperabatur, e veſtigio tanta moderatiooe animi cœpit, quæ ad ejus pertinebant curam officiumque, ſollicite adimplere, ut oſtenderet cæleſte de ſe teſtimonium veriſſima eeciniſſe: diu ſiquidem idem paſtorale officium homo ſimplex & rei inſcius miniſtraſſe videbatur.

in qua virtutibus claruit.

12 Multa ſancto viro inerat diſcretio, moderatio multa, multaque manſuetudo atque pie-

A tas, & pro rerum qualitate, atque opportunitate
ex MSS. temporum prudentia, quæ bonos digna laude meritisque honoribus proſequeretur; malos humili, & quæ epiſcopum deceret, increpatione corriperet: parvoque tempore factum eſt, ut affectu filiali tam a clero, quam a populo pariter amaretur: erat ſiquidem vir Dei Donatus in ſermone verax, juſtus & æquus in judiciis, in conſilio providus, in agendis ſedulus & fidelis, in exhortatione potens, in corripiendo pro criminum immanitate cum miſeratione ſeverus, in eleemoſynis liberalis atque munificus, in orationc pervigil & aſſiduus, mitis omnibus & benignus, & propterea carus omnibus & acceptus.

ANNOTATA.

a *Venerabilis Beda in Hiſtoria eccleſiaſtica gentis Anglorum lib.* 1. *cap.* 1. *dicit, Hiberniam proprie Scotorum patriam eſſe. Etiam apud Iſidorum lib.* 14. *Originum cap.* 6. *Scotia & Hibernia pro eadem regione accipitur. Propterea tamen lib. Scotorum & Hibernorum, pro Sanctis ſuis aeriter certaturum, me immiſcere volo, ut num.* 14. *Commentarii prævii lectorem moneam.*

b *Peregrinus auctor errat in eo, quod putaverit, Hiberniam ab Anglia dividi parvo freto, quaſi flumine: nam mare Hiberniam ab Anglia dividens revera ſatis latum eſt, & in pleriſque locis latius, quam mare quod Angliam a finibus Galliæ diſterminat, ut Colganus Hibernus teſtatur. Si vero biographus intelligit Scotiam, quæ nunc ſola Scotiæ nomen retinet, æque hallucinatur: nam hodierna Scotia nullo freto a mari uſque ad mare; ſed ſolis hinc fluviis, & in medio altis montibus ab Anglia dividitur.*

c *Bollandus ad diem primam Februarii in Opere noſtro Acta hujus S. Brigidæ Junioris tomo* 1. *iſtius menſis a pag.* 243. *illuſtravit.*

d Dicta *vel* dicta *accipitur interdum pro itinere, quod una die conficitur, vel etiam quovis itinere, ut in recuſo Caugii Gloſſario traditur. Videtur iſta vox hoc loco in alterutra ſignificatione accipienda eſſe.*

e *Attila notiſſimus Hunnorum rex, qui ſe flagellum Dei nominabat, & de quo auctores paſſim obvii meminerunt.*

f *Ughellus in noviſſima editione Venetæ Italiæ ſacræ tomo* 3. *col.* 5. *meminit de excidio urbis Florentinæ, quod ſub Totila, famoſo Gothorum rege, factum eſt.*

g *Opinor, hic* altitudinis ſuperbia *ſignificari alios montes, quibus aſcendendis peregrini illi erant defatigati, ut ex ſenſu colligitur.*

CAPUT II.

Sancti munus in eccleſia Faſulana, miraculum, & reſtauratio cujuſdam templi.

Sanctus Andreas factus Diaconus.

ERat beatiſſimo Donato, ut præfati ſumus, ſocius & comes Andreas, diſcipuli humilitatem cum omni ſervans diligentia, humanitate, tantaque ſolertia in vita ſine cujuſquam profectu iojuria, ut non ſecus a clero populoque diligeretur, quam Donatus. Erga eum indies continuo augebatur propter ejus benemerita & virtutes Donati affectio paternalis; præſertim cum eum cerneret magna florere ſanctitate: volenſque illum augere dignitate, quo reverentiorem eum faceret populo, eum ad diaconatus officium promovere conatus eſt. Andreas indignum ſe reputans, optanſque in quo erat humili ſtatu permanere, & Deo ſervire, ut cœperat, cum ſancta mentis puritate, verecundo cœpit reverentique ſermone oblatum munus, quantum poterat, modeſtius declinare; cujus humilitatem cum perſpexiſſet Donatus, cœpit perſuaſionibus præcepta commiſcere, & ut munus ſubiret, inſtare.

in eccleſia Faſulana.

14 Andreas præceptoris ſpiritualiſque patris reverentiam ſuæ diſpoſitionis præferens deſideriis, Donato ceſſit, receptoque diaconatus pondere, quanium viribus poterat, ſanctiſſimorum Levitarum Stephani ac Laurentii veſtigia æmulari conabatur; eorumque factus imitator, iojunctum officium ſollicite ac devote & ſine murmure peragebat, & ſine querela humiliter diſpenſabat: tantaque parvo tempore officii valuit dignitate, ut penes omnes poſt S. Donatum io vitæ ſanctitate ſecundum locum & gratiam obtineret. Erant Viri ſancti non ſolum Feſulis, ſed in regionibus circumſtantibus ſanctitatis immaculatæ decore famoſi, & reverentia ac veneratione ſingulares: eorum ſuffragiis penes Deum multi multa ſunt beneficia & commoda conſequuti. Dum ea mente Donatus & Andreas Deo & hominibus deſervirent, ſeque intra ſanctitatis ſuæ cooſcientiam continerent, humanas laudes abhorrentes, evangelica contenti vita, pudicos dies agerent, per illos dies contigit, quod nobilis ac divitis cujuſdam Feſulani filia morbo graviſſimo, quem paralyſim phyſici dicunt, miſerabiliter teneretur; laxatis undique nervis, tota corporis compagine veluti reſoluta laboraret, & ceu temulenta a ſtare pedibus non valeret.

A puellam pœ vaſtiterat prodigioſa ſanat.

15 Pater, cui iſta unica erat & tenella, non ſecus animo, quam illa in corpore, torquebatur; eumque oullo medicinæ beneficio, accerſitis phyſicis, curari puella potuiſſet, quaſi omni deſtituta humano remedio ſola Dei miſericordia ſupereſſe videretur, vir oobilis pro languore filiæ ad Donati pedes lacrymabundus humiliter ſe proſtravit, orans & deprecans, ut ad domum ſuam veniret, & puellæ manum dignaretur imponere. Donatus ſancto afflatus Spiritu cem fremitu ingemiſcens, manum porrexit & procumbentem erexit, juſſitque ab oratione, in qua ſuſpenſus in Domino morabatur, Andream ad ſe illico evocari, eique rem ordine enarravit, quam nobilis ille petierat, petentiſque devotionem commendavit, ſibique in obedientiæ precepto ſubjunxit mandavitque, ut eum eo, qui aderat, ad curam puellæ, quantum ſibi Dominus concederet, properaret. Ille, ut mitis erat aſpectu, oculis in terram defixis, in Domino fidens paruit, & cum patre puellæ procedeos, ingreſſus eſt domum; & ſtans in triclinio, in quo puella jacebat, poſitis in terram genibus, & manibus expanſis in cælum, multo lacrymarum profluvio precibus fuſis ad Deum cum ſummo cordis fervore in exſtaſim eſt ductus, & oratione impleta, in pedes levatus, voce magna clamavit dicens: Filia, ſurge; ſurge filia. Sanavit te Dominus noſter Jeſus Chriſtus. Et proſilivit cum omnium aſtantium ſtupore e veſtigio puella de cubiculo ſanitati priſtinæ reſtituta, nervis ac compagibus ſolidatis, acſi nec mali quid-

quam

A quam perpeſſa fuiſſet; & in terram ante faciem ſuam cadens, Viri ſancti pedes deoſculabatur, Deo agens gratias, ſanctoque Andreæ, cujus interventu fuerat liberata. Divulgato itaque miraculo, Donatus Deo benedicere cœpit, quod tanta per manus ſervi ſui Andreæ operari dignatus fuerat; reverſoque eo ad ſe, illo ſuo more propter innatam humilitatem reverenter, et archidiaconatus gradum cooceſſit, & poſt ſe in eccleſia Feſulana primum locum tenere apud populum juſſit & voluit; quamquam ille quanto amplius honore ſublevaretur, tanto amplius apud ſe aliolque vera humilitate vileſcere infimus ſuperat *b**: arundinem ſe reputabat turbinibus agitatam, & quanto amplius miraculis & beneficiis coruſcabat, tanto amplius ſe ſervum inutilem exiſtimabat.

b * *forte* cupiebat.

& poſt reſtaurata eccleſiam S. Martini de Menſula,

16 Erat ad radices collis, ubi Feſulæ vetuſtiſſimæ ſitæ erant, juxta turrentem Mentulæ baſilica quædam dudum in honorem S. Martini epiſcopi dedicata, quæ tempore impiiſſimi & immanis Attilæ ſolo tenus fuerat everſa, & fidelium animos ruinarum ſpectaculo nimium offendebat. Inde cum die

B quadam Donatus epiſcopus, Andrea comite, proceſſiſſet, & ab accolis, quos interrogaverat, deſolationis loci ſancti cauſam intellexiſſet, miſericordia motus amare flevit, triſtatulque ſuper ruina converſus eſt ad Andream, & deſtructionem templi ennqueſtus, reparatorem epiſcopus Dei tacite exigebat. Beatus Andreas piiſſimi patris lacrymis, verbilque, accolarumque votis & deſideriis in ipſa collocutione cum epiſcopo intellectis, zelo caritatis inflammatus, operam ſuam impenſius pro reparatione epiſcopo cœpit humiliter polliceri, ejuſque placitum juſſaque dimiſſo in terram contuitu exſpectabat. Donatus Viri ſancti devotionem confirmem ſuæ intentioni, quam nuper conceperat, collaudans, manu extenta crucis ſigno facto, illi in Dei (nomine) benedictionem conceſſit, ut deinceps pio vacaret operi & cœnobium repararet, in quo vitæ ſuæ dies cum fratribus, quos ſibi ipſe elegeret, in Domino conſummaret.

ex loco beatæ virginis exercet virtutes,

17 Andreas, licet opus viro forenſi & egeno arduum ſatis & difficile videretur, a ſancto epiſcopo confortatus cœpit cum plerilque viris religioſis partium earum, qui Sancto favebant cœptui, locum ſanctum purgare vepribus & ſpinis, antiqua fundamenta requirere, veterum parietum lapides, qui

C ſub ruina occultabantur, effodere, & novos, cæmenti aque & alia ædificationi neceſſaria ſedula ſollicitudine præparare. Eleemoſynis a piis fidelibuſque perſonis undique conquiſitis & abunde ſuſceptis, architectoribus pretio conductis, refectioni eum Dei timore, more argumentoſæ apis, cum inſtantia inſiſtebat, & quæ corpuſculo jejuniis attenuato poterat, continuo adimplebat; parvoque tempore non ſolum in formam priſtinam reſtituit baſilicam, ſed longe etiam ampliorem reformavit. Ex iis inluper, quæ ex ſuis confratrumque laboribus vel ex receptis eleemoſynis amore Dei poſt victum tenuiſſimum potuiſſet ſancta parſimonia vir Dei reſervare prædia, quæ arctiſſimæ vitæ cœnobitarum vix ſufficere poſſent, emit, reſpuens ſuperflua, quæ vigorem rigidæ pœnitentiæ emollire poſſent & enervare. Reliqua, ſi quid poſt impletum opus fuiſſet oblatum, pauperum neceſſitatibus diſtribuebat; neque ea in loculis ne ad momentum quidem coodere ſinebat: exiſtimabat enim Vir Dei ſummum nefas avaritiam; qua ex occaſione noverat etiam clericorum fideles animos inquinari ſæpiſſime. Omnibus igitur, quæ ad ſanctæ vitæ ordinem pertinerent, rite matureque compoſitis, oſque ad

D ex MSS. *c* * *forſan* ſenium

ſenſuum *c* * ferme ſumma cum animi tranquillitate pervenit, incredibili arctiſſimæ pœnitentiæ vigore vitæque auſteritate delpiciens terrena, & corpus imperio rationis ſubigens.

& potius miracula, quæ noſtra ætate.

18 Si velim ſigillatim miracula recenſere, quæ Deus Viri ſancti precibus facere dignatus eſt, potius me ſtylus calamuſque detereret, quam quæ geſſerit deſignarem; & in longum protenderetur volumen præter ſacrarum Litterarum morem: eam neque in divinis Litteris repoſita legimus omnia, quæ Dei Filius in diſpenſatione carnis aſſumptæ ex beatiſſima Virgine Maria operatus eſt: non enim quæcumque peregit, ſcripta ſunt omnia; ſed ea ſolum, quæ ad inſtructionem mortalium neceſſaria videbantur: neque qui geſta martyrum conſcripſere; quæcumque eorum precibus virtus Altiſſimi miraculoſe confecit, litteris mandaverunt; quis enim mortalium autus fuerit ſanctiſſimi Nicolai *d* confeſſoris eximii, & apud Deum ſingularis meriti, crebram miraculorum multiplicationem reputare, quandoquidem intellexerit ab inhumano hoſpite minutatim cæſos ſcholares & in pauciſſima fruſta concilos, ac mare piſcium ſalitus, & in vaſculis ligneis conditos, ad imperium ſancti viri ſuſcitatos, & repente quaſi in ictu oculi in humanam ſpeciem

E attrita illa membra conſurrexiſſe *e*. Qui hoc tam celebre miraculum potuit, quis negabit, febres ab ægro corpore manuum impoſitione potuiſſe depellere? Deſinant, oro, fideles divinarum virtutum numerum quærere, & pie in Domino veneretur, quos noverint etiam ſemel miraculis claruiſſe. Sane vir Dei dum ageret in humanis, non ſolum juſſu ſignoque crucis, ſed etiam contactu veſtium ſuarum ab obſeſſis innumeris ſpiritus expulit, leprolos quamplurimos oratione curavit, cæcis viſum reſtituit, debiles ſolidavit, ac infirmos reſtituit ſanitati.

d

e

ANNOTATA.

a *Pro* temulenta *in altera prædictio apographo habetur* tremula.

b *Pro verbo* ſuperat, *quod hic ſenſum vitiat, ſubſtituendum eſt verbum* curabat *vel* cupiebat, *aut aliud ſimile, cum in altero exemplari hæc periodus ita legatur*: Ipſe vero, quo magis exaltabatur, tanto ſe viliorem æſtimari oculis omnium

F deſiderabat.

c *Hic aliquid deeſt, ita ut intelligi debeat Sanctus noſter ad* ſenſuum *exſtructionem* ferme *continue mortificationis uſu perveniſſe. Sed minus placet, pro* ſenſuum *ſubſtitue* ſeptum, *& periodus facile intelligetur.*

d *Hoc loco S. Nicolaus epiſcopus Myrenſis indicatur, ut ex ſequenti nota apparebit.*

e *Hoc miraculum modis plane diverſis narratur, ut patet ex vita S. Nicolai, quam Anſonius Beatillus noſter Italice collegit, ubi lib. 5. cap. 15. idem prodigium diverſimode refert. Ad diem ſextam Decembris, quo S. Nicolaus colitur, examinari poterit ſtupenda iſta hiſtoria, quæ videtur ex populari quadam traditione prodire, ut Joannes Molanus in Hiſtoria Imaginum lib. 3. cap. 53. innuit his verbis*: Fertur etiam a plebeis, mulierem quamdam veſperi tres pueros occidiſſe, & in vaſe pro ſalitis carnibus repoſuiſſe, eoſque demum a Nicolao reſuſcitatos eſſe.

A ex MSS.

CAPUT III.

Ultimus Sancti morbus, prodigiosa sororis ejus transportatio ex Scotia in Italiam, mors illius, sepultura & ætas.

Sanctus mortis præsagus cupit videre sororem suam.

IS dum diem mortis suæ in spiritu Domini diu ante prævidisset ægrotesſetque febribus, quibus & extinctus est, coovocatis fretribus, obitus sui diem boramque manifestavit, eosque pio paternoque affectu commonens, ad patientiam & perseverantiam roboravit atque exhortatione propemodum divina, ut io Dei timore sanctoque propositio perseverarent, exoravit obsecrans, ne locum, quem ipse reparaverat, quamdiu viverent, derelinquerent; sed ibi, ut cœperent, Deo humiliter pieque servirent. Cum igitur fratres in fletu & mœrora sancti Viri monita susciepissent, nutu Dei, ut puto, Andreæ soror Brigida venit in mentem, cœpitque videndi eam amore flagrare; sed tacitam voluntetem sancta moderatio temperabat, cum intelligeret, id per longissimam loci distantiam, qua manebat, fore difficila. Sed Omnipotens, qui sancta desideria & pia vota cordis intelligit, eum consolari voluit: ea siquidem hora, qua cogitatio videndi sororem animam Andreæ cœperat agitare, Brigida apud Hiberniam refectionis cauſa in mensa sedebat, eique olusculum & pilciculos solitario prandio comedebat.

Quæ mandato temporis ex Scotia

20 Tunc angelus Dei & illam & mensem cum iis, quæ ibi parata fuerant, ante Viri Dei conspectum & fratrum, qui ibi aderaot, per momeotum temporis prælentavit: quo viso miraculo, qui adstabant in cella obsequentes infirmo, obstupuere, & attoniti ad spectaculum certatim quos poterant advocabant. Brigida visionem potius quam veritatem existimens, nunc regionem insolitam, in gyrum oculos vertens, nunc locum conspectumque venerandi Senis *a* in grabato jacentis, ounc insuetos sibi homines cum pavore & mœrore conspiciens, mente quesi consteroata suspensa manebat: quam Vir Dei extemplo sancto præmonitus Spiritu sic plecita allocutione affatus est: Brigide, soror carissima, desideravi in corde meo, eotequam morerer, te videre; tale tamen desiderium hora mortis meæ, ed quem sestino, ipsaque locorum, quæ nos ceperet, nimium remota discretio restinguebat; sed fons ceritatis æternæ, quæ cernis, obleta mihi peccetori nil tale speranti concessit. Ne timeas igitur; nam vete certoque vides Aodream Scotum germanum tuum, quem modicum vilure es, quem jam diu ax hoc sæculo migrasse putabas. Speravi meritis tuis, dum morior, Deum habere propitium; speravi, ut in hane regionem, in qua longe a patria dies meos debilis athleta coolumpsi, aliquendo venires atque solitetiam vitam ee pœoitentiam ageres, ut quæ meæ delunt militiæ, tuæ pœnitentiæ severitate suppleres. Ecce Dei misericordia adest. Ne timeas; sed in Dei timore cum animi servore consurgens, rogetam te velim, ut pro me Deum ores. Ecce appropinquat hora, que vocor. Depone stuporem animi, & scito, te vera videre, quæ vides.

a

In Italiam translatus sicitur,

21 Tunc Brigida quesi e somno evigilans, in religionem conversa, flere præ gsudio & fetvore ac mœrore tenerrime cœpit, & manum fratris deosculans eam stricte tenebat: neque poterat, impediente singultu atque susoiriis, verbum facere. Deinde Fratrem amplexu castissimo modestissimis manibus contrectabat, & ejusns decentia quadam sancta piaque lacrymis inundabat. Cumque per horam mœrore confecta obmutuisset, postremo in vocem prorupit, danique Deo gloriem, geou in terram posito, sic orsa est: Omnipotens Deus, qui fecis mirabilia solus, cui cæli potestates obleriunt, obediunt elementa, & omnis creatura merito famulatur, in laude & benedictione tibi gratias ago, quendoquidem famulæ tuæ dignatus es in prodigio grandi sanctum Fratrem ostendere. Sit tibi honor & gloria. Deinde ad Fratrem converse sic ait: Pissime Frater, juventutis meæ dudum optimus moderator & vitæ, cui me tuis sanctis persuasionibus dedicesti, institutor & custos, in brevissimo hoc temporis curriculo gaudeo pariter ac doleo: nam cum languores tuos cerno, urgente sensualitate, compatior, quodque sine me ex hac misera vita recedens longiori tecum conversatione, qua multa in Deo nostro mutuæ charitatis officia spes futura ineonsolatam relinquas, tristor ac doleo. Verum cum te viderim labore maximo mundi hujus adulationes & illecebras superasse, & perfecutorem hominis antiquum vicisse, multisque in Domino bonis actionibus meruisse, exulto & gaudeo. Cæterum quidquid post te mihi dierum supererit, votis tuis justissimis dare decrevi, tua sequens vestigia, quantum infirmitas carnis peccatricis, in quz verlor, petietur, quantumque, Deo volente, licebit, in locis his, ubi angelus domini me deportavit, in patientia commorabor; orans te, carissime Frater, ut pro me Deum roges obsecrans, ut fragilitati fœmineæ virile robur adjiciat. Ita Frater in Domino conforteris, & in cruce Domini fortitudinem, quam in vita tenuisti, ostandas in morte.

& Fratri suo moriendi adsistens.

22 His dictis, vir Dei Andreas sororis persuasionibus confortatus, surgens in genua super lectulum hispidum & acerrimum, in quo jacebat, clausis menibus a lium, prout poterat, levatis, oculisque defixis in cælum, vale dicto sorori fratribusque; Suscipere, inquit, mi bone Domine & redemptor Jesu Christe, io tuo sinu spiritum semuli tui Aodreæ, & velatis oculis continuo exspiravit. Tunc fratres, qui cum sorore in orstione aderaot, horam exspectantes transitus Viri, quam prædixerat, splendorem, quem præ nimio fulgore non poterant oculis sustinere, de cælo super virum Dei descendere repente viderunt, odorisque fragrantiam insuetam suavitatisque mirabilis, quæ totam cumpleverat domum, naribus susceperunt, lumineque ad cælum, unde veocrat, redeuote, corpus sanctum, acsi dormiret cancellatis brachiis supra pectus in speciem crucis jacens, in lectulo invenerunt; indeque, ut cœnobiis mos est, reverenter amotum posuerunt in pheretro & in facie altaris bustum locaverunt, quo usque debito tempore funeris solemnie celebrerent.

quo honorifice sepultus,

23 Interim quasi engelica tuba excitati Fesulani omnes, mares & feminæ, juvenes & senes, civitate relicta, catervatim ad cœnobium S. Martini corpus sanctum visuri properabant. Inonmerabilis insuper a circumstaotibus agro Fesuleno regionibus quasi divino moti oracuio, Viri sanCti

A Sti audito tranſitu, ad locum, ubi Viri corpus incorruptum incontaminatumque & more viveotium tractabile ſine ullo oervorum rigore manebat, conſluebant, & cum reverentia & devotione manus pedeſque ejus deoſculabantur, & quas poterant particulas de viri ſancti veſtibus furtim rapere, pro reliquiis referebant. Neque mirabilis in ſanctis ſuis Omnipotens, ut mortem Senis ſui faceret pretioſam, a miraculorum exhibitione ceſſavit: in ſancti enim corporis tactu multa ab obſeſſis eapulſa ſunt dæmooia, multis cæcis lumina reſtituta, multis claudis greſſus redditi, multi debiles ſolidati, atque adeo multis & notiſſimis miraculis coruſcavit, ut inde receptis teſtimoniis Romanas Pontifex non dubitaverit Sanctorum catalogo canonice
b applicare *b*. Et ut proſequar, quo cœpi, ordine, importunitate peregrinorum venientium vix poſt dies multos fratres potuere funebria eapedire. Tandem ſepultus eſt ſanctus Chriſti confeſſor & Levita Andreas in eccleſia, quam ipſe reparaverat, multiſque deioceps per temporum interſtitia claruit miraculis, ibique uſque in hodiernum diem ejus merita piis hominum de-
B ſideriis ſuffragantur.

ipſa ſeculo nono 24 Floruerunt viri ſancti Donatus & Andreas circa annum DCCC. a die, qua Redemptor ooſter ex glorioſa Virgine Maria voluit incarnari, eorumque nacalitia celebrantur per dies, quibus Leo III. Romanæ eccleſiæ præſidebat, Romano-
c rumque Carolus Magnus *c* Rex Fraocorum prærat imperio; per idem etiam tempus, quo bonus Ludovicus præfati regis filius apud Aquiſgraoum canonicam normam inſtituit, eorumque memoria in Sanctorum benedictione jugiter ce-
d lebratur. Fuit & alia Brigida *d* apud Scotos ſingulariſſimæ ſanctitatis vitæque, multiſque illuſtris miraculis anno gratiæ DXXV. Joannis Romani Pontificis tempore, Juſtino e Conſtantinopoli imperante, Roma ſub impio Theodorico Arriaoo miſerabiliter laborante: ea in Hibernia vita perfuncta eſt, in cujus reverentiam in ipſa præſertim inſula, ubi jacet, multas reor pro varietate temporum fuiſſe Brigidas appellatas, quarum una fuit hæc ſoror Aodreæ, de qua & habitus & habendus eſt mihi ſermo.

C 25 Brigida ſoror S. Andreæ poſt fratris ex- *in eremum ſecedit, ubique pie moritur.* ceſſum pœoiteotiæ rigidioris gratia, & ut ſecundum mundum viventium conſortia declinaret, ſeceſſit in eremum, & io aſperrimos tunc ſalius, qui in ſuperioribus Alpium partibus proſpectantur eiſque imminent, ubi bodie veſtibulum eſt in ipſius honorem fabricatum, quod in præruptis montium aliquantum diſtans a Plebe S. Martini in Baco ſitum eſt, ubi vitam pœnitentiamque peregit (ea enim locatunc luſtra ferarum erant Sylveſtrium & ioculia) ibique diu ſeveriſſimam agens pœnitentiam fructibus ſylveſtribus & herbarum radicibus contenta in cibum, in Domino quievit ætate ferme decrepita. Neque ejus vita neque mors uſquequaque fuit ignota, cum ii, qui contermina umbroſis nemoribus arva colebant, ſanctæ mulieris ſpeluncam ſcirent; aliquando per nemus errantes venationis gratia latratu canum inveniſſent, & quandoque quibus minime indigebat, delicatioribus eleemolynis condonaſſent. Cumque obitus ſui tempus inſtaret, nutu Dei matronæ multæ virique ſanctæ vitæ complures illuc commigraverunt ejus famulantes neceſſitatibus, quoad [non] per infirmitatem, ſed longiſſimo ſenio D reſoluta, vita functa eſt; habitoque loco, quem ex MSS. elegerat ad pœnitentiam, in reverentia, in eo ſub ejus oomine eccleſiam condiderunt, in qua ejuſdem natalitia annua feſtivitate celebrantur. Amplius cœpere ex circumſtantibus undique loca illa reddere cultiora, nemoribus profundiſſimis ſolo tenus evulſis exuſtisque & pro ſylveſtribus arboribus domeſticis plantatis; parvoque tempore facta eſt illa regio mire populoſa. Miracula gratiaſque, quæ, vivente ea, quæve poſt obitum ejus per eam Deus facere & operari voluit, qui ſcire plenius abuodantiuſque deſiderant, legant, quæ per Dei viros de vita morteque ejus ſcripta fuere.

ANNOTATA.

a *Cum Sanctus noſter hoc loco* venerandus ſenex *appellatur, ſequitur, eum in Italia diu vixiſſe, ex quo titulo ætatem ejus præterpropter erumus, ut in Commentario prævio num. 17. videre eſt.*

b *Utinam biographus modum & tempus hujus canonizationis diſtinctius indicaſſet!*

c *Nimis vaga eſt hæc temporum notitia, & certe aliqua correctione indiget, ut ex num. 15.* E *Commentarii prævii colligi poteſt.*

d *Bollandus ad diem primam Februarii, tomo 1. iſtius menſis a pag. 99. Acta ſenioris hujus S. Brigidæ ſuſius illuſtravit.*

e *Auctor hic in tempore aſſignando multum errat, cum Juſtinus tunc non imperaret, ut laudatus Bollandus tomo 1. Februarii pag. 147. in Annotatis monuit.*

CAPUT IV.

Sacri corporis ejus inventio, gloria poſthuma, & biographi epilogus.

SAtisfeciſſe deſideriis tuis putabam, Leonarde cariſſime, quandoquidem inventa de viro Dei S. Andrea Scoto, qui meruit in Sanctorum catalogo annotari, ſparſim & ſine certo ordine fideliter in opuſculum hoc redegerim. Sed tanto *Auctor narrat, quomodo corpus hujus Sti fuerit inventum.* Viri ſancti amore teneris, ut amplius exigas, F quo pacto venerabile ejus corpus, quod ne furtim neve hoſtium incurſu, qui voluerint patriam ſuam reliquiis Sactorum bonorare, auferretur, abditum loco manebat ignoto, miraculoſe fuerit invenium opuſculo adjici quæris. Parebo affectionibus tuis cum idipſum ad laudem ſancti Viri non parum pertinere crediderim: & ut rem ordiar, fuerat jam dudum in cœnobio, june ſacrarum virginum monaſterio, ſub titulo eodem S. Martini altare erectum in ſancti viri Andreæ reverentiam & honorem; ubi ejus natalitia feſtiva hilaritate & annua ſolennitate colebantur, in cujus ſinu jacere corpus ſuum circumſtantes accolæ exiſtimabant.

27 Contigit anoo ſalutis MCCLXXXV. puellam *occaſione cujuſdem feminæ ibidem ſepultæ* famoſæ pulchritudinis & præcipuæ vanitatis, quæ nuper in matrimonium conceſſerat, ex hac mortali vita decedere; cujus funus tum cognationum tum affinium nobilitate pro qualitate locorum ſumptu ampliſſimo ductum eſt, ejus cadaver ante altare ſancti Andreæ, ut honoratius ſepeliretur, humatum eſt: quo peracto, in

A nocte imago S. Andreæ facie ſplendida, ſed
ex Mss. parumper irata, ſacerdoti, qui virginibus Deo dicatis in miniſterio altaris ſacra myſteria diſpenſabat, in ſomnis apparuit, & ſubiriſti paululum & irata facie impurt eadaveris tabe oſſa ſua fœdari conqueſtus eſt, inſtantiſſimeque expoſcebat purgari locum, in quo jacebant. Cumque ſomnus evaniſſet, expergiſcens ſacerdos parum intelligens oraculum, quaſi religionis nihil afflaret, ſubticuit. Sequenti nocte ipſi eidem dormienti iterum facie iratiori apparuit, eique pœnam comminatus eſt, ni ſine mora curaret ab injuria inhoneſti & impuri corporis horribiliſque fœtoris corpus ſuum liberare, & indignato perſimilis, repente diſceſſit. Sacerdos jam ſecundo commonitus & increpatus tam acerbe, pavore conterritus atque tremebundus in Domini timore, quid ſibi vellet ſomnium cœpit propenſius cogitare; nec tamen quid expoſceret ſibi Sanctus, in animo ſuo poterat [conſiderare,] juſſumque inane ratus [neglexit *a*.]

a

poſt vrianm ſacerdotis monitio-nem

a8 Pervicaciam tandem tarditatemque craſſi & ignavi ſacerdotis ſequenti nocte iterum in ſomnis Andreas apparens ſeveriori prius facie illum increpans, minari verbo primum, & aſperrimo deinde flagello percuſſit. Eo verbere excuſſo ſomno, ſubmurmurans ſecum presbyter, ea forma languere cœpit, qua qui morbo epileptico tacti ſpumantes diſtorquentur. Mane autem facto, horaque elapſa, qua Miſſarum ſolennia celebrare conſueverat, cum numquam, alias ſedulus ſacerdos, alicubi compareret, monales miratæ, & qui deputati ſervire ſacerdoti circa altare conſueverant, cum Inca, quibus ipſe e cubiculo ſurgens converſari ſolebat, ſolicitius exquiſiſſent, eo uſquam reperto, profundiori ſolito ſomno captum exiſtimantes, oſtium trielinii, in quo ipſe cubabat, frequentius altiuſque pulſare cœperunt, presbyteri nomine ſæpius cum clamore repetito. Cumque ille non reſponderet, peſſuloque introrſum munitum oſtium inveniſſent, nulliſque clamoribus vocatus reſponderet, ſecuri oſtium confregerunt: & repertus eſt homo laborans valde in cubiculo, ore ad renes inflexo diſtortoque ſaniem ſpumans, omni membrorum deperdita mobilitate. Obſtupuerunt diriguerumque calamitatis C aſpectu, qui intro conceſſerant, & opertorio atque linteaminibus involutum languentem, multis ad ſpectaculum convocatis, quaſi hoſtili impulſu facto eum ceu a dæmonio obſeſſum Dei nutu ante ipſum S. Andreæ altare fortuito locaverunt, lanctæque Dei virgines & ſæculares, D qui aderant, miſerati calum viri, preces Deo humiliter porrigentes, eum cœpere B. Andreæ devotiſſime commendare.

29 Tunc ſacerdos repente conſurgens, acſi *terrorem & horroſi-tas tranſ-ſiſſe ſenſit.* a mortuis in lucem rediſſet, reſumpto paululum ſpiritu & integritate corporis reparata, cum tremore omnia, quæ illi jam tertio acciderant, ordine recenſuit. Quo facti miraculo, qui convenerant, quaſi divinitus miraculi velamine patefacto, accenſis cereis campanisque pulſatis, ſumptis ligonibus cum Dei timore & viri ſancti Andreæ reverentia locum, in quo nuper puella, de qua ſupra habuimus mentionem, effodere cœperunt, ejus cadavere putrido, & quod vermibus ſcateret & peſſime oleret, inde amoto: ac deinde profundius fodientes S. Andreæ corpus antiquis conditum aromatibus in cophino ligneo neque putredine neque vetuſtate comminuto, ſed ſolido, acſi nuper defoſſo, invenerunt; ſed ſcabro, rudi & impolito antiquitatis ſobriam effigiem præferenti: quod inde ſolemnibus hymnis cum reverentia ſublevatum eſt, oſſaque ſacra feſtina celebritate translata atque in loculum lepidum juxta majus altare locata fuere, ibique uſque ad illum manſere diem, quo, tu optime Leonarde, inde ea leva- E re magnopere procurares, condique faceres ornate in capella nova, quam ſuis laudibus dedicaſti, impetratis ibidem a Romano Pontifice aliiſque epiſcopis indulgentiis, qui devotioni tuæ annuentes celebriorem Viri ſancti memoriam reddidere, præſertim cum translationis hujuſce diem ſolennem canonico feceris anniverſario ſancti Viri celebrari *b*. Habes nunc, amice Leonarde, forte, quod quæris; non eo ſtylo, quo decet, ſed ſermone pedeſtri atque vulgari & incompoſito. Tu, qui habes veram limam cunctaque eloquentiæ inſtrumenta, poteris hæc in cumulum coacta, ut volueris, expolire. Opto te ſoſpitate bona valere, & diu; atque ut ſis memor mei per otioſa illa ſtudia tua diſciplinarum multarum bonarumque artium, in quibus aſſidua lucubratione ſolerter verſaris.

ANNOTATA.

a *Hunc ſenſum, qui ab amanuenſi corruptus fuerat, hoc aut ſimili modo reſtituere coactus ſum,* F *ut aliquo ſaltem modo intelligeretur.*

b *Ex his confirmatur publicus & antiquus Sancti cultus, quem* §. 1. *Commentarii prævii abunde ſtabiliviſſe videor.*

DE

A D

DE S. ALDROVANDO EPISCOPO,

BALNEOREGII IN ETRURIA,

SYLLOGE HISTORICA.

G.C.

Publicus hujus Sancti cultus, cathedra episcopalis, & ætas.

FLORUIT ANNO DCCC. LXIX. *Hic Sanctus, qui Balneoregii colitur,*

Balneoregium, vernacule Bagnarea *dictum, episcopalis Etruriæ civitas, quæ natalibus S. Bonaventuræ potissimum apud exteros immortuus, hodie celebrat annuam festivitatem Sancti, qui* Aldrovandus *aut alio simili propemodum nomine appellatur, ut ex dicendis apparebit. Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ ad diem* XXII. *Augusti de cultu hujus Sancti tradit sequentia:* Aldrovandus episcopus, qui & Androvandus & Aldrebandus dicitur, Balneoregii in Hetruria
B colitur ex antiqua traditione hac die, cujus caput ibi religiose asservatum solet per urbem, clero populoque comitante, circumferri, Sanctique intercessione, quod suppliciter postulatur, impetrari. *Quamquam Ferrarius illum Sanctum hoc loco episcopum nominet, tamen ibidem in Annotatione monet, incertum esse, utrum Balneoregiensis an alterius urbis episcopus fuerit, cum acta ejus desiderentur.*

& verosimiliter hujus urbis episcopus fuit, 2 *Neglecto hoc Ferrarii dubio, Ferdinandus Ughellus in Italia sacra novissimæ editionis Venetæ, tomo* 1. *col.* 515. *eumdem Sanctum inter episcopos Balneoregienses recenset his verbis:* Sanctus Aldovandrus sive Aldibrandus interfuit Romano concilio sub Hadriano Papa anno DCCCLXXI. Ejus festum Balneoregii celebratur die XXII. mensis Augusti. Hujus meminit Ferrarius hoc ipso die, ejusdemque civitatis Divus tutelaris habetur. *Etiam traditio Balneoregiensium habet, hunc Sanctum civitatis suæ præsulem fuisse, quemadmodum colligo ex litteris, quas Ber-*
C *nardinus Coccovaginus Viterbio ad Papebrochium nostrum dedit, & in quibus ipsum, documenta de hodierno Sancto petentem, sic instruit:* Balneoregio de S. Ildebrando nullæ notæ ad re missæ sunt. Tantum respondent, ipsum fuisse episcopum ipsius civitatis, ut notatur in Ughello in Italia sacra, nec illius ullam memoriam exstare in archivio. Tamen civitas, ut patronum, illum colit, & feriatum diem in ipsius honorem celebrat, & Officium cum octava. Fama est apud civea, illi oblatos turtures albas, signo Crucis facto a Viro sancto, e patina vivos volasse. Puto, hoc esse commentum, cum rei nulla exstet memoria. *Ex his testimoniis certe publicum* S. Aldrovandi *cultum discimus, & saltem probabiliter Balneoregiensem ejusdem episcopatum admittimus.*

videtur anno Christi 869. floruisse. E 3 *Si vero Sanctus ille Balneoregiensem ecclesiam rexerit, ut Ughellus & traditio asserunt, jam præterpropter ætatem ipsius colligimus: nam sub Hadriano II. Pontifice Romanum concilium, cui Sanctus noster interfuisse dicitur, anno Christi* 869. *celebratum est, non anno* 871. *sicut Ughellus supra perperam affirmat. Huc autem concilio inter alios amissimus apud Labbeum tomo* 8. *Conciliorum col.* 1095. *& in editione Harduini tomo* 5. *col.* 870. *Præsul Balneoregiensis subscribis in hunc modum:* Adoaldus episcopus sanctæ Balneoregiensis ecclesiæ manu propria subscripsi. *Si quis igitur cum Ferrario dubitet, an* S. Aldrovandus *ecclesiam Balneoregiensem gubernaverit, is nobis inter episcopos Balneoregienses assignare non gravetur aliquem, qui propius, quam Sanctus noster hodiernus, accedat ad nomen* Adoaldi, *quod huic concilio subscriptum legitur. Cum vero Ferrarius ultro fateatur,* S.
F Aldrovandum *fuisse episcopum, ex traditione & testimonio Ughelli nobis admodum sit verosimile, illum ecclesiæ Balneoregiensi præfuisse, & anno Christi* 869. *nomen suum concilio Romano subscripsisse: cur enim Balneoregienses ab immemorabili tempore præsulem alterius ecclesiæ tam solenniter coluissent? Eodem fundamento superius in margine notavimus hunc Sanctum anno* 869. *floruisse, quandoquidem tempus mortis ejus ignoramus. Ceterum hæc sunt omnia, quæ de Sancto illo colligere potuimus, cum Acta ejus non inveniantur.*

DIES

A D

DIES VIGESIMA TERTIA AUGUSTI.

SANCTI, QUI X. KAL. SEPTEMBRIS COLUNTUR.

SAnctus Zacchæus vel Zacharias ep. Hierosolymitanus.

SS. Martyres anonymi, Bodobrigæ, seu Boppardiæ, in Germania.

S. Minervius vel Minervus, S. Eleazarus, SS. Filii octo } martyres Lugduni in Gallia.

S. Quiriacus epiſc., S. Maximus presb., S. Archelaus diac., SS. Socii } apud Oſtia Tiberina.

B S. Claudius, S. Aſterius, S. Neon, S. Domnina, S. Theonilla } martyres Ægis in Cilicia.

S. Timotheus, S. Apollinaris } MM. Remis in Campania Gall.

S. Theonas vel Teuna epiſc. Alexandrinus.

S. Fortunatus, S. Hermon, S. Xiſtus, S. Martialis, S. Hermogenes: item, S. Laurentius, S. Habundus, S. Innocentius, S. Merendinus } Aquilejæ in Italia, & Romæ.

S. Silvanus, S. Sabinus } martyres in Thracia.

C S. Pantherius

S. Donatus, S. Reſtitutus, S. Valerianus, S. Fructuoſa, SS. Socii XII. alii } martyres Antiochiæ in Syria.

S. Cedonius vel Sidonius conf., & ep., ur fertur, Aquis-Sextiis in Provincia.

S. Lupus vel Luppus M.

S. Moderatus ep. & conf. Veronæ in Italia.

S. Sidonius Apollinaris ep. Arvernis in Gallia.

S. Eugenius vel Eogainus ep. in Hibernia.

S. Victor conf. & epiſc. Vitenſis in Africa.

E

S. Juſtinianus eremita & M. in Lemeneia inſula Angliæ.

S. Veredemius eremita in territorio Uceſtenſi Galliæ.

S. Flavius epiſc. Rothomagi in Normannia.

S. Flavianus epiſc. Auguſtoduni in Gallia.

S. Callinicus I. patriarcha Conſtantinopolitanus.

S. Altigianus, S. Hilarinus } monachi & MM. in Burgundia.

S. Antonius & ſorſan, B. Nicodemus } monachi Hierachii in Calabria.

B. Richildis virgo recluſa Summontorii prope Œnipontem.

S. Aſcelina virgo Ord. Ciſterc. in Campania Galliæ.

S. Philippus Benitius conf. ex Ordine Servorum B. Mariæ virginis, Tuderti in Umbria.

F

B. Jacobus Mevanas, ex Ordine Prædicatorum, Mevaniæ in Umbria.

B. Bartholomæus a Foreſto, Converſus Ordinis Servorum beatæ Mariæ Virginis, Brixiæ in Inſubria Italiæ.

PRÆ-

A B

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES DILATI.

Memoria S. Meletii, archiepiſcopi Antiocheni, *& elogium ejus occurrunt hoc die in Synaxario Baſiliano apud nos ad calcem tomi 1. menſis Auguſti pag. 667. Annuntiatio ejus inſeribitur Martyrologio Romano ad diem, quo geſta ejus illuſtravimus*, XII Februarii.

Paſſio Longini militis, de quo Idibus Martii. *Ita Maurolycus. De duobus SS. Longinis, uno quidem milite, altero autem centurione, confule jam pridem dicta ad diem* XV Martii.

Duorum SS. martyrum Irenæorum martyrium, *videlicet Sirmienſis ac Lugdunenſis epiſcoporum, hoc die ſignatur in apographo e codice Græco Ms. bibliothecæ Cæſareæ Vindobonenſis; in quo ad eumdem diem etiam exſtat ſeorſim Martyrium epiſcopi Sirmienſis jam dicti. Hunc etiam memorat Galeſinius; adde Ferrarium in Catalogo novo, ſeu generali. Uterque etiam habetur in Menæis magnis Græcis typo editis cum elogio. At de* B S. Irenæo Lugdunenſi actum eſt apud nos die XXVIII. Junii; *de Sirmienſi autem* XXV. *Martii. Adeat itaque lector dies, quos citavi*, XXV. Martii, & XXVIII. Jun.

Adæ primi hominis memnit Grevenus, ſecundum, ut *præmittit*, aliquos hic; *conſonat Molanus, apud quem in editione anni* 1568. *hoc ſequitur de eo elogium*: Qui, etſi in ſuperbiam elatus, & de pomo vetito comedens, ſe totum & ſuam propaginem originalis peccati labe, etiam affeiendo & inficiendo, miſere perdiderit; per ſecundum tamen Adam eum a delicto ſuo eductum eſſe, atque vitæ æternæ gaudiis potiri, Catholica tenet Eccleſia. *Vide librum Sapientiæ cap.* 10. *v.* 1. *&* 2. *S. Irenæum lib.* 3. *cap.* 23. *a pag.* 229. *editionis novæ Pariſienſis; S. Epiphanium hæreſi* 46. *S. Auguſtinum de hæreſibus ad Quodvultdeum cap.* 23. *De* Adamo *etiam meminit Martyrologium vulgo Canſianum. Cur vero eum inter alios hujus diei Sanctos non ponamus, ſed hic; ratio eſt, quia ne quidem Operi noſtro in-* C *ſerere ſolemus Celites veteris Teſtamenti, niſi habeantur expreſſi in Martyrologio Romano; ut mirum videri non debeat, ſi prætermiſimus* S. Adamum: *de cujus ſepultura videri poſſunt dicta ad diem* XXV Mart.

S. Theonas abbas .. pater trium millium monachorum in eremo Scythi *laudatur apud Petrum de Natalibus lib.* 7. *cap.* 99. *De illo etiam Maurolycus, Grevenus, Martyrologium Canſianum, Ferrarius in Novo catalogo Sanctorum. Vide, quæ de illa exſtant apud nos die* IV Aprilis.

S. Udalrici monachi Cluniacenſis, diſcipuli beati Hugonis abbatis, qui in Nigra ſylva requieſcit, *annuntiatio habetur in Kalendario Sanctorum Ordinis S. Benedicti, cujus apographum e Ms. monaſterii S. Salvatoris Ordinis Ciſterc. apud nos eſt. Hujus Sancti Acta illuſtravimus* X. Julii.

Memoria S. Euſtathii epiſcopi Antiocheni *cum elogio habetur in ſupra deſignato Baſiliano Synaxario. Tractavimus de hoc præſule cum Martyrologio Romano ad diem* XVI Julii.

Luchina, Tertiaria Dominicana, *hoc die ſignatur apud Arturum a Monaſterio* Sonçini in Lombardia, *cum titulo* beatæ, *ac in ea laudantur* miræ abſtinentiæ, orationis extaticæ, ac ſpiritus prophetici *dotes. Conſule, quæ de illa habentur inter Prætermiſſos die* VII. Aug.

Sancti Frambaldi abbatis & confeſſoris *memineruni hoc die Wion & Dorganius; de quo etiam Bucelinus in ſuo Menologio, & Mabillonius in indice Sanctorum prætermiſſorum in primo ſeculo Benedictino: quibus adde Ferrarium in Catalogo generali. De illo actum eſt ad diem* XVI Auguſti.

S. Arrigii epiſcopi Nivernenſis *annuntiationem ſignat Ferrarius in Catalogo generali Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non ſunt. Conſule diem, quo de ipſo actum eſt apud nos*, XVI Auguſti.

Firminus epiſcopus *ſcribitur hoc die in noſtra collectione Ms. Sanctorum: cum vero non addatur locus epiſcopatus; non eſt facile dictu, quiſnam ſit hodiernus; niſi ſerſan ſit ille ſynonymus, de quo egimus hoc ipſo menſe, ad* E *diem* XVIII. *vel alius, cujus ſit mentio inter Prætermiſſos ad eumdem diem* XVIII Auguſti.

Sancti triginta octo Martyres in Thracis *annuntiantur hodie in Menæis excuſis cum duobus verſibus, ac indicio, quod gladio martyrium conſummarint. Galeſinius eosdem refert Martyres, & in eadem regione, qui poſt varios eruciatus .. tandem fecmi percuſſi ſint. De Martyribus triginta ſeptem anonymis in Thracia paſſis egimus cum Martyrologio Romano ad diem* XX. *hujus menſis; ſed in eo, uti etiam in Menæis impreſſis dicuntur igne martyrium conſummaſſe. In Actis autem, quæ ibidem apud nos dantur a pag.* 30. Sancti *referuntur* triginta & octo .. capite truncati .. die vigeſima quarta menſis Maii. *De eorum numero conſuli poteſt Commentarius eiſdem Actis prævius. Si iſta Martyrum claſſis diſtingui debeat ab ea, quam ſupra dicebamus referri hodie in Menæis excuſis; hæc hodierna non eſt nobis ſatis nota. Poteſt* F *interim lector adire diem* XX Auguſti.

Bernardus ab. Clar. *ſcribitur inter Kalendaria varia, ac per dies digeſta, ſicut indicatur in noſtra collectione Ms. Sanctorum hujus diei. Acta ejus illuſtrata ſunt die* XX Auguſti.

Alzeræ in Hiſpania paſſio ſanctorum martyrum Bernardi, Mariæ & Gratiæ *annuntiatur hac die in Menologio Ciſtercienſi apud Chryſoſtomum Henriquez, & apud Chalemotum in Serie Sanctorum &c. ejuſdem Ordinis, utrobique cum elogio. In Kalendario autem Ciſtercienſi, quod anno* 1617. *editum eſt Divione, ſolus ponitur* Bernardus. *Adeat lector diem, quo tres hoſce Martyres dedimus*, XXI Auguſti.

Oſannæ virginis *mentionem facit Grevenus. Tres ſynonymas dedimus inter Prætermiſſos heſterno die; ſi Grevenus ad Mantuanam ſeu Andrealiam reſpexerit (hanc vero indicare non potuit collector noſtri Floravii Ms., quia hic ante illam obierat; unde corriga, quæ inter eoſdem Prætermiſſos, de hac re ſub conditione dicta ſunt:) ſi, inquam Grevenus, ad iſtam reſpexerit; videri poſſunt quæ de hac ibi notata ſunt: ſin vero aliam; quiſnam divinet ex vaga ejus annuntiatione, quænam illa ſit? Legi poſ-*

ſunt

A *ſunt quæ inter Prætermiſſos diximus ad diem* XXII Auguſti.

Grumberti confeſſoris *commemoratio ſit apud dictum Grevenum. Quod de Sancto ſynonymo dictum eſt beri, videlicet eum nobis notum non eſſe, niſi forte ſcribi debeat* Gombertus, *hic reponimus, ac lectorem mittimus ad Prætermiſſos heſternos* XXII. Auguſti.

Romæ ſub Aurelio imperatore, & præſide Antiocho Porphirii martyris: qui ſorte idem eſt, de quo nudius quartus. *Ita Maurolycus. Sancto iſti, de quo egerat Maurolycus die* XX. *hujus, apponitur*, qui ſanctum martyrem Agapetum erudivit in fide. *Habetur apud nos eadem die: ubi tametſi ponatur* in Italia, *non autem* Romæ, *& martyrium ejus non ſatis probari iudicetur;* Romæ *tamen annuntiatur in Martyrologio Romano, & in ejuſdem notis dicitur*, ejus martyrium deſcriptum haberi in Actis S. Agapiti: *ut non mirum ſit, ſi alicubi illa*

B *puncta duo legerit etiam Maurolycus. Adde, quæ de* Aurelio & Antiocho *dicuntur in Commentario prævio Actis S. Agapiti martyris tomo* III. *Auguſti, die* XVIII. *pag.* 525. *Videri itaque poſſunt* XX & XVIII

Io Porto (*lege* in Portu) urbis Romæ natalis ſancti Ypoliti, qui dicitur nonnus, cum ſociis ſuis *legitur in Martyrologio, quod ſub nomine S. Hieronymi vulgavit Florentinius. Martyrologium Uſuardi* S. Ypolito *adjungit nomina* Quiriaci & Archillai. *Alios hagiologos hic prætereo, cum de hoc Sancto operoſe actum fuerit heſterno die: de locis vero agendum ſit hodierno ſeorſim. Conſule itaque de* S. Hippolyto XXII Auguſti.

Zacchei diſcipuli, qui ſtatura puſillus Dominum ſuſcepit gaudens, *commemoratio habetur in editionibus Bruxellenſibus Mſs. ad Uſuardum Grevenum. Inter Prætermiſſos ad diem* XX. *Aprilis mentio fit* S. Zachæi Apoſtoli *ex Menæis impreſſis: item* Zachæi epiſcopi Hieroſolymitani: *& judicavimus, quod ubi aliquibus addatur* Sachæus publicanus, de ſycomoro a Chriſto vocatus, *& hæc quidem notione, quaſi poſtmodum præfuiſſet cathedræ Cæſarienſi*

C *in Paleſtina. Ad diem vero* XXI. *ejuſdem menſis inter Prætermiſſos notatur* S. Zacchæus Apoſtolus (*intelligo Apoſtolorum diſcipulum*) *e ſynaxariis Græcis ibidem nominatis. De epiſcopo Hieroſolymitano jam dicto tractamus hac die. Quiſnam vero ſit iſte* Zacchæus Apoſtolus, *non novimus: cum ei non addatur nota characteriſtica ulterior, vi cujus diſtincte nobis innoteſcat. Sed quiſquis ille ſit, titulus* Apoſtoli *forſan præbuerit alicubi occaſionem, ut per ideam adjectivam acceptus ſit pro* Zacchæo publicano: *cui antequam inter reliquos hujus diei Celſtes locum demus, majorem ac diſtinctiorem requirimus notitiam de publico ejus cultu.*

Zacheus epiſcopus Aotiochenus primus poſt Petrum Apoſtolum conſtitutus fuit: de quo in Itinerario Clemeotis dicitor *&c. Ex Petro de Natalibus lib.* 7. *cap.* 97. *qui ea acceperit e ſcriptis apocryphis. Eorum inter patriarchas Antiochenos, quorum Hiſtoria habetur ante tomum* IV. *menſis Julii, nullum invenio* Zachæum, *qui vel remote, nedum proxime, ſucceſſerit S. Petro; ſed ei ſubſtitutum S. Eudoxium, ibidem datur videre: de quo tractavimus ad diem* VI. *Maii. Quod vero pugnantia loquatur idem Equilinus epiſcopus, conficitur ex eo, quod lib.* 4. *cap.* 137. *hæc præmiſerit*: Eoodius epiſcopus apud Antiochiam martyrium paſſus eſt: de quo S. Ignatius ſcribit, quoll primus ibidem ab Apoſtolis epiſcopus eſt inſtitutus. *Patet ex dictis, erraſſe etiam Maurolycum, & Felicium, adde Ferrarium in Novo catalogo Sanctorum, qui hunc quoque ſignant* Zachæum *Antiochenum epiſcopum, in Martyrologio vulgo Canſiano inſuper notatum.*

Zachei monachi, miræ patientiæ & virtutis viri; de quo in Vita Pachomii. *Annuntiatio eſt in additionibus Bruxellenſibus Mſs. ad Uſuardum Greveni. Vita S. Pachomii abbatis apud Tabanenſes in Thebaide, apud nos exſtat tomo* III. *Maii, die* XIV. *in qua Vita pag.* 326. *num.* 77. *memoratur* Zacchæus, *laudatis Pachomii diſcipulus. In indice Sanctorum ad Martyrologium Caſtellani laudatur aliquis* Zacchæus Tabeoniotiota *a magna abſtinentia.*

Hieroſolymis, Johannis epiſcopi & confeſſoris D *nomen hoc die inſcribitur veſtro Florario Mſ.; e quo idem dies cultus jam pridem notatus fuit in Hiſtoria Chronologica epiſcoporum Hieroſolymitanorum, quæ habetur ante tomum* III. *Maii, Viri eloginm ibidem datur pag.* VI. *ex qualicumque fide Theonerus Pauli. Si plura de ipſius cultu, ac rebus geſtis nobis eſſent ad manum, inter alios hujus diei Sanctos ei locum concederemus.*

In Oſtea Arcei. *Annuntiatio eſt apud Florentinium e Martyrologio S. Willibrordi. An genuinum hoc ſit alicujus Sancti nomen; an vero luxatum & contractum ex* Archelao *ſeu* Arcilao, *quis ſatis tuto definiat? Conſuli interim poteſt Florentinius in notis. De* S. Archelao *agemus hac die: a quo ſi* Arceus *ſit diverſus, aliunde nobis non eſt notus.*

Numnus, *cujus* in Portu Romæ *notatur apud Florentinium e Martyrologio S. Willibrordi commemoratio, quo ſpectet, ex ſupra dictis de* S. Ypolito *patet.*

Symphoroſa *notatur in noſtra collectione Mſ. Sanctorum hujus diei, e variis Faſtis ſacris deſumpta.* S. Symphoroia *martyr in Campania felice habetur apud nos die* 2. *Julii pag.* 307. *martyr vero alia ſynonyma cum ſeptem filiis MM. in Latio, die* XVIII. *ejuſdem menſis, pag.* 350. *Superior quo ſpectet, quis e ſolo nomine dicere?* E

Sanctus Neſtanus epiſcopus Aberdonenſis *memoratur a Camerario in Menologio Scotico, qui* apud Davidem Scotorum regem tanta valuit gratia, ut omnium in republica negotiorum momenta ab illius nutu & conſilio rex merito pendere voluerit. Epiſcopatum Aberdonenſem pius rex ſancti Neſtaoi cauſa multis donavit proventibus atque prædiis, *quæ ibidem nominat idem Camerarius, cujus de* Neſtano *eloginm recuſavi. Laudatur etiam apud Hectorem Boetium in Vitis, quas edidit, epiſcoporum Aberdonenſium, ſed ſine titulo ſanctitatis: quem nos quoque ipſi dare non audemus, donec aliunde probetur, hunc ei deberi.*

Drancius *laudatur apud noſtrum Malbrancum De Morinis tomo* I. *lib.* 4. *cap.* 20. *ubi inter alia*, Inſignis, *ait*, ejus apud Morinenſem eccleſiam perennavit memoria, quæ ſuos

inter

A inter Cælites connumerare ſemper hactenus ſolita eſt. *Ibidem cap. 1. ſcribitur anno 661.* ſuffragaoei muous adhiſſe. *In Chronico Belgico Ferreoli Locrii tomo 1. pag. 34. in Mormenſium epiſcoporum catalogo, proxime poſt S. Audomarum ſignatur quarto loco* Drancius al. Diancius, *ſine titulo* ſancti; *quem tamen ei dat Gazetus in Hiſtoria eccleſiaſtica Belgica in ſerie epiſcoporum Tarvanenſium pag. 560. In tabula autem Sanctorum, de quibus fit mentio in iſta Hiſtoria, quæque ordine menſium ac dierum diſpoſita eſt ad calcem ejuſdem Hiſtoriæ, nomen ipſius non invenio; ut merito nobis liceat deſiderare ulteriora documenta, quibus probetur publicus Viri cultus.*

Moſis epiſcopi Fermenſis *mentionem facit Calendarium Coptorum Chriſtianorum, quod habetur apud Seldenum ad calcem Operis* De ſynedriis *&c.* veterum Ebræorum *lib. 3. cap. 15. pag. 411. numero ac die, qui ibi ſcribuntur incidere in hunc diem* XXIII. *Auguſti: qua idem epiſcopus apud Jobum Ludolfum in Hiſtoria Æthiopica Faſtis ſacris eccleſiæ ejuſdem gentis adſcribitur pag. 426. Hæc etiam die Caſtellanus eum annuntiat* io Æthiopia, *& cum titulo* ſancti. *Plures de hoc epiſcopo deſideramus notitias, ac probationes certiores de vero ac legitimo ejus cultu.*

Romæ, depoſitio beati Gregorii, eo nomioe oo-
ni, Pootificis Maximi *commemoratur a Bucelino; cujus etiam laudationem ſubdit. At nos de publico ejus cultu nihil novimus.*

Ebbæ Virginis *meminit Grevenus. Vide inter hodiernos Prætermiſſos quæ dicimus de abbatiſſa ſynonyma.*

Braccaræ Auguſtæ in Gallæcia S. Fabiani, ejuſdem urbis epiſcopi, *annuntiatio datur a Tamayo; qui in notis fatetur*, hactenus ejus oomeo igooratum a Braccareoſibus, & oondum in tabulis eccleſiaſticis Sanctorum receoſitum. *Pſeudo-Julianus Petri in Chronico num. 80. de illo ſcribit cum titulo* Saocti, *dicens eum* obiiſſe x. Kalend. Septembris anno CCXXX. *Adde illuſtriſſimum Rodericum A Cuuba in Tractatu de primatu Bracharenſis eccleſiæ pag. 209. Verum magis ſolida ac ſetia deberent proferri fundamenta, quam iſtius perſonati Juliani, ut Fabianus hodiernis Sanctis a nobis annumeraretur, cum titulus ille ungatoris ejuſdem ſubleſto teſtimonio nitatur.*

Apud Caudiaoum, oatale S. Ainandi, & S. Domnioi martyris, *ſicut ſcribitur hoc die inter auctaria ad Uſuardum noſtrum: quo nobis hactenus noti non ſunt.*

Feſtum inveniioois ſanctæ Crucis Chriſti in Walſtenake *exſtat in apographo noſtro additionum Bruxellenſium Mſs. ad Uſuardum Greveni.*

In Gallia, beatæ memoriæ Elfini abbatis Remenſis *annuntiatio & laudatio inferitur Menologio Benedictino Bucelini. Verum in Gallia Chriſtiana tomo 4. a pag. 779. ejus nomen inter abbates S. Remigii ſeu Remenſes, Ord. S. Benedicti, invenire nobis non licuit.*

Panhormi, oelebre Catenarum miraculum, unde D. Virgini Paohormitaoæ cognomentom, io cujus primum æde, ao nomine patratum eſt, Sioiliæ rego Martino, *ſignatur* ex ſcriptis tab. ejus eccles. *in Martyrologio Siculo apud noſtrum Cajetanum.*

In Germania obdormitio pii patris Joaoois ab-
batis Waldſaſſenſis cœnobii, *eſt apud Chryſoſtomum Henriquez, qui ſatis indicat, ſtricti nominis cultum ei non deberi,* pii *titulo uſus, in* beatorum *opuſculis multiplicandis alioqui tam profuſe liberalis. Viri laudes ibidem legi poſſunt.*

Joannes a Tapia, *Zacatecis in India occidua*	*Sunt in Menologio Franciſcano Aſturi, omnes cum titulo* beati; *ac duo primi etiam cum titulo* martyris.
Joannes, *in India orientali prope Zeilanicam inſulam*	
Petrus Podianus, *Iuceranus*	
Guido de Spathis, *Bononiæ*	
Janinus, *in Gallia*	
Nicolaus Volſcus, *in Latio*	
Antonius Æthiops, Tertiarius, *Camari in Sicilia*	
Angelus de Pax, *Romæ*	
Felix virgo, *Fulginii in Umbria*	

Nonnulli ex illis apud Huebervm in Menologio S. Franciſci ponuntur; ſed rectius abſque titulo beati. *Iconem* Angeli de Pax *ari inciſam habemus, quæ dicitur in epigraphe* vera *viri eſſe* effigies; *in qua repræſentatur flexis genibus coram ante venerabile Sacramentum. Prædictis autem addi poſſunt*

Adolphus Drolshgeo, *Juſati in Saxonia*	*Apud Huebervm in Menologio S. Franciſci ſine titulo* beati.
Joaones Hueber, *Sauzii in Valle Oenana*	
Dambertus Weyer, *Hamelbergæ in Thuringia.*	
Aodrea de Blandinis virgo, *Volaterræ in Thuſcia*	
Lucius, *in Italia*	

In Germania plurimorum Sanctorum atque beatorum monachorum, qui pro fidelitate & reverentia erga Sedem Apoſtolicam, eum idolum Henrici IV. imperatoris ſchiſmatici execrarentur,.. injurias varias & graviſſimas perpeſſi, cœnobiis ejecti, io exilium pulſi, ludibria & verbera experti, inſuper & viocula & carceres . . , teſtimonio fidei probati reperti ſunt. *Hæc, & plura narrat Bucelinus in ſuo Menologio. Virorum iſtorum venerabilium exemplum omnes vere Romano-Catholicos excitare debet ad eorum imitationem.*

Joanoes ab Angelis, *pro fide in Japonia interemptus, cum titulo* beati *ac* martyris *habetur in Sanctio anno Ordinis Prædicatorum, e Gallica lingua in Flandrobelgicam edito Antverpiæ anno 1675. De illo etiam in Viridario ſpirituali Germanice excuſo ejuſdem Ordinis Frederici Stoll.*

Vita levi Dei, fratris Thomæ (de) Lemos, *ex Ordine FF. Prædicatorum, & ex Hiſtoria controverſiarum de divinæ gratiæ auxiliis, anno* 1705. *Antverpiæ edita, apprime noti, datur in Sacro diario Dominicano Marcheſii ad hunc diem, tomo 4. pag. 586. & ſeqq.*

Apud Heduos monaſterio Cerviduno ſancti Nepiadii presbyteri & monachi, actibus & meritis glorioſi, *annuntiatio notatur a Sauſſayo. Vide Commentarium prævium S. Eptadii confeſſoris, de quo ſermo erit* XXIV. Auguſti.

Sandradi abbatis *meminit noſtrum Floratium Mſ. Adiſis diem proxime ſequentem* XXIV. Auguſti.

Vigilia S. Bartholomæi Apoſtoli *hac die notatur inter auctaria Uſuardina. De rebus ad hunc Sanctum ſpectantibus tractabitur a nobis ad diem,*

A *quo exſtat in Martyrologio Romano*, xxv. Auguſti.

In Scotia, ſanctæ Ebbæ abbatiſſæ. *Annuntiatio eſt, qua habetur hac die inter auctaria ad Uſuardum a nobis editum. Inter Prætermiſſos ad diem* 2. *Aprilis de illa meminimus, uti & de altera ſynonyma: & ibidem dictum eſt, utramque datum iri die* xxiii. *vel* xxv. *hujus menſis Auguſti. Plura itaque exſpectet lector ad diem eumdem* xxv. Auguſti.

Cenomannis, Victoris epiſcopi & confeſſoris *annuntiatio eſt apud Grevenum: de eo etiam agit noſtrum Florarium Ms. & inter auctaria Uſuardina ſignatur ex editione Lubeco-Colonienſi. Duo apud Cenomanenſes columur* Victores, *ſeu* Victorii, *ejuſdem urbis epiſcopi, alter pater* xxv. *Auguſti; alter filius, qui communius* Victorius *nominatur*, 1. *Septembris. De utroque agetur ad* xxv. *Auguſti, de filio iterum* 1. *Septembris. Vide itaque prædictos dies* xxv. Auguſti, & 1. Septembris.

Limæ in India occidentali beatæ Roſæ a ſancta Maria *annuntiatio hac die refertur in Gynæceo*
B *Arturi a Monaſterio, qua, ſicut ait in notis, obiit. Hæc Sancta inſcribitur Martyrologio Romano, & de illa nos dare conabimur, quæ ad illuſtranda ejus geſta conducent, die* xxvi. Auguſti.

Lauduni in Gallia, ſancti Chagnoaldi, ejuſdem civitatis epiſcopi & confeſſoris, *commemoratio cum elogio legitur apud Buceliuum in Menologio Benedictino. Caſtellanus eum refert die* iv. *Septembris. Examinari itaque poterit, an de cultu ejus publico ſatis conſtet, eodem die* iv. Septembris.

Senonis translatio ſanctorum pontificum & martyrum Saviniani & Potentiani: nec non Altini, Eodaldi, & Serotini, purpuratorum quoque Chriſti teſtium: quando ſacratiſſima eorum corpora Venilo archiepiſcopus, ab ipſis beatis Saviniano & Potentiano admonitus, e loco primæ tumulationis tranſtulit ad baſilicam cœnobii S. Petri, illicque in thecis argenteis magna cum honorificatione collocavit. Quam repoſitionem oſtendit Deus ſibi fuiſſe gratiſſimam: ea enim nocte, quæ translationis ipſius
C ſolemnia præcedebat, audita eſt angelica hſtmonia, quæ ad Martyrum occurſum & venerationem plurimos excitavit. *Narrat iſta Sauſſayus ad hunc diem. De* BB. Sabiniano & Potentiano *tractat Martyrologium Romanum die* xxxi. *Decembris*. Altinus Senonenſis *in tabula Sanctorum apud Caſtellanum ſcribitur* omiſſus: *ad diem vero* xxii. *Septembris notatur in Martyrologio ejus univerſali* S. Serotinus. *Sauſſayus ad diem* xxxi. *Decembris Martyres quinque ſupra nominatos refert, & longam de illis narrationem contexit, aliaſque ibidem memorat martyrio affectos. Nos interim lectorem alio mittimus, videlicet ad diem* xxii. *Septembris, ubi mentio fieri poterit de* Serotino: *de* Sabiniano *autem ac* Potentiano *agendum erit ad diem* xxxi. *Decembris: quo die forſan erit de aliis etiam agendi locus. Repeto itaque, quos modo deſignabam, dies* xxii. Septemb. & xxxi. D Decemb.

S. Barræa epiſcopos martyr *ponitur in Catalogo Sanctorum Hiberniæ expanſo, quem habemus, editum a noſtro P. Henrico Fitz Simon. Inter Prætermiſſos heſternos mentio facta eſt epiſcopi ſynonymi, ſed* in Scotia, *& abſque titulo* martyris; *& ibi diximus, eum alibi notari* in Hibernia. *Quem itaque notatum invenimus hac die* xxiii. *Auguſti; ſicut heſternum remiſimus ad* xxv. *Septembris, eodem tranſmittimus; ubi forte diſcari poterit, duone fuerint an unus & idem, ſi documenta ſufficientia reperiantur ad eumdem diem* xxv. Septembr.

Lucius & Ptolomæus *ſunt apud Wandelbertum hac die, qua notantur etiam in Martyrologio Trevirenſi S. Maximini cum titulo* ſanctorum Martyrum. *Si ſint iidem, qui inſcripti in Martyrologio Romano leguntur cum eodem titulo, ſpectant ad diem, quo ibidem ſignantur*, xix. Octobris.

Primus, Sontius & Valentinus MM. Titi in regno Neapolitano *celebrantur Officio ſolemni hac*
E *die; qui ſub Diocletiano & Maximiano paſſi fuerunt, & quorum corpora poſtmodum per divinam revelationem reperta eſſe dicuntur. Sed apud illuſtriſſimum Paulum Regium, qui tamen Sanctos regni Neapolitani copioſe recenſet, & in Directoriis Neapolitanis aliiſque Martyrologiis nullam horum veterum Martyrum memoriam invenire potuimus. Etiam ignoramus, quo tempore illa reliquiarum detectio contigerit, & qua auctoritate publicus eorum cultus inceperit. Si Tuenſes ea nobis judicaverint, & legitimam Martyrum ſuorum veneracionem demonſtraverint, poterit de illis agi cum S. Laverio martyre, qui ibidem ſolemniter celebratur, ad diem* xvii. Novembris.

S. Sperus *vel* Heſperius *epiſcopus Metenſis hodie in Martyrologiis Ferrarii, Sauſſayi & Caſtellani refertur. Sed neſcimus, cur illum annuntient hac die, cum in veteri Chronico epiſcoporum Metenſium apud Dacherium tomo 6. Spicilegii pag.* 650. *legamus ſequentia:* Iſtis ſucceſſit Sperus xxiii. Præfuit Metenſi eccleſiæ annis xvii. ſub Vigilio Papa; ſub imperio Juſtiniani. Obiit x. Kal. Decembris. *Si igitur* F *eruditi Metenſes nobis cauſam hujus anticipatæ annuntiationis judicaverint, & interim alia ad hunc ſanctum Præſulem ſuum ſpectantia ſuggeſſerint, poterit de illo agi mortuali ejus die* xxii. Novembris.

Juſti & Abundi martyrum *meminit Grevenus. Inter Prætermiſſos heſternos invenies eo ſpectare ad diem, quo habentur in Martyrologio Romano, videlicet* xiv. Decembris.

De tertia *S. Stephani protomartyris* commemoratione *in eccleſia Veſontionenſi*, quæ celebratur xxiii. Auguſti, *ſcribit Joannes Jacobus Chifletius in ſua Veſontione parte* 2. *pag.* 134. *&, uti addit*, legi ſolent duo miracula, *quæ ſubjungit. Sanctus iſte ſpectat ad diem* xxvi. Decembris.

A D

DE S. ZACCHÆO VEL ZACHARIA

EPISCOPO HIEROSOLYMITANO.

G.C.

Antiqua Sancti memoria in Martyrologiis, tempus inchoati episcopatus, & incertus mortis annus.

NON DIU POST ANNUM CHRISTI CXI. *Primo immemorabilem cultum,*

Hic Sanctè duplex nomen in titulo assignavit, quia sanctus Epiphanius in editione Græco-Latina Petavii nostri Hæresi 66. cap. 20. & §. Nicephorus patriarcha Constantinopolitanus in sua Chronographia compendiaria hunc quartum Hierosolymæ antistitem nominant Zachariam, *qui tamen ab aliis passim* Zacchæus *appellatur, & sub hoc nomine in Martyrologiis antiquis refertur, ut jam videbimus: nam vetus Martyrologium Romanum, quod Rosweydus noster edidit, hac die* XXIII. *Augusti tantum breviter indicat annuam memoriam* B Zacchæi episcopi, *locum & tempus episcopalis cathedræ omittens. Sed Ado & Usuardus eodem die hunc sanctum Præsulem distinctius annuntiant his verbis*: Beati Zacbei episcopi, qui quartus a Jacobo Hierosolymorum ecclesiam clarissime rexit. *Eandem phrasim imitantur recentiores hagiologi, quos hic accumulare non est opus, cum jam relata veterum Martyrologorum testimonia ad immemorabilem hujus Sancti cultum stabiliendum sufficiant.*

& Hierosolymitanum hujus Sancti episcopatum

2 *Supra laudatus Nicephorus hunc sanctum Præsuli quatuor gubernationis annos tribuit, ac etiam tempus decessorum successorumque ejus determinat. Verum hac in re incertam ætatis suæ traditionem secutus est, aut interpolata Græcorum documenta simpliciter transcripsit, cum Eusebius Cæsariensis tot seculis antiquior, & vicinus in Palæstina episcopus, in Historia sua ecclesiastica lib. 4. cap. 5. sic scribat*: Eorum autem episcoporum tempora, qui Hierosolymia præfuerunt, nusquam reperire potui. Omnes quippe brevi admodum tempore sedisse perhibentur. Illud tantum ex veterum scriptorum monumentis didici, ad illam usque obsessionem Judæorum, quæ, imperante Hadriano contigit, quindecim episcopos continua succes- C sione illi ecclesiæ præfuisse . . . Primus igitur fuit Jacobus, is qui Domini frater vocabatur; secundus Symeon; tertius Justus; quartus Zacchæus; quintus Tobias; sextus Benjamin; septimus Joannes; octavus Matthias; nonus Philippus; decimus subrogatus est Scoeca, cui successit undecimus Justus. Ephræa deinde secuta est; post hæc Joseph. Omnium postremus fuit Judas, ordine quintus decimus. *Ex his eruditus lector facile colligit, nullos ab Eusebio certos annos episcopatus istorum præsulum adscribi, quia diligens ille vetustatis indagator, qui ante medium seculi quarti obiit, eos invenire non potuerat, ut ipse supra testatur.*

nihil sane de eo novimus

3 *Unde Valesius in notis ad hunc Eusebii textum pag. 59. observat sequentia*: Ceterum non sine causa mirari subit, undenam Nicephorus annos illos acceperit, quos singulis Hierosolymorum episcopis assignat, eum Eusebius, qui in Palæstina degebat, & qui omnes episcoporum illius ecclesiæ indices perlegerat, nihil se de annis eorum legisse testetur. *Quapropter etiam Papebrochius noster in Historia chronologica episcoporum Hierosolymitanorum, quam tomo tertio Maji præfixit, pag. x. lectorem de istis sanctorum Jacobi & Symeonis successoribus ita monet*: Atque hinc luce meridiana clarius patet, eos, qui vel annorum numerum definire singulis vel mortis diem determinare, vel de eorum virtutibus miraculisque in particulari scribere aliquid præsumpserunt, id fecisse ex sui capitis phantasia propria; ac proinde in iis, quantumcumque verosimiliter excogitatis, nullum haberi fundamentum ad aliquam tolidam in re historica conclu- E sionem. *Nihil igitur hic nobis superest, nisi ut investigemus annum, quo S. Zacchæus Hierosolymitanam cathedram ascendit, & ex eo reperto utcumque eruamus tempus, circa quod Sanctus ille ad Superos migravit.*

quamvis ex Eusebio Cæsariensi compilatorum

4 *Olympiade ducentesima vigesima secunda, anno Trajani imperatoris decimo quarto, consulibus Pisone & Bolano*, post Justum ecclesiæ Hierosolymitanæ episcopatum quartus suscepit Zacchæus, *quemadmodum Eusebius, interprete sancto Hieronymo, in Chronico suo Græco loquitur. His chronologici characteres & consules anno Christi centesimo undecimo respondent, ut Labbeus, Papebrochius, Tillemontius, Pagius, & plerique Fasti consulares consentiunt. Probabiliter itaque habemus annum, quo S. Zacchæus ecclesiam Hierosolymitanam gubernare cœpit. At iade nondum scimus, quam diu Sanctus noster isti ecclesiæ præfuerit, aut quo anno moriens hanc cathedram successori reliquerit. Attamen investigemus, an saltem tempus mortis ejus præterpropter eruere non possimus ex certa quadam epocha præsulum, qui* F *Sancto nostro successerunt.*

illum verò diu post annum Christi exc. obiisse.

5 *Inter illos S. Zacchæi successores, quorum certam vel saltem verosimillimam epocham quærimus, in laudato Chronico Eusebii primus occurrit Seneca, decimus Hierosolymorum episcopus, cujus initium ibidem Olympiade ducentesima vigesima quinta, anno Hadriani imperatoris octavo, sub consulatu Glabrionis & Torquati collocatur. Hic autem octavus imperatoris annus, eique adjunctus Glabrionis & Torquati consulatus ex communi chronologorum sententia designant annum Christi centesimum vigesimum quartum, quo Seneca in cathedra Hierosolymitana sedere cœpit. Ex his notis chronologicis patet, S. Zacchæum & quinque ejus successores ab Eusebio supra nominatos usque ad Senecam, non diu cathedram Hierosolymitanam tenuisse: si enim ab anno Christi* CXI. *quo S. Zacchæus ex supra dictis regere cœpit, hunc & singulis ejus successoribus duos gubernationis annos ac totidem menses concedamus, perveniemus ad annum Christi* CXXIV. *quo Seneca ad Hierosolymitanam cathedram evectus est, ut Eusebius in Chro-*

A nico teſtatur. Cum tamen ex biſce ſex Seneca de-
AUCT. ceſſoribus haud dubie unus altero diutius eccleſiæ
G. C. Hieroſolymitanæ præfuerit, adhuc ignoramus enor-
tualem Sancti noſtri annum, & ideo ſuperius in D
margine indicavimus, eum non diu poſt annum
Chriſti CXL. vixiſſe.

DE SS. MARTYRIBUS ANONYMIS,

BODOBRIGÆ, QUÆ NUNC VULGO BOPPARDIA VOCATUR,

IN GERMANIA INVENTIS,

J. P. COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§. I. Loci notitia; documentum inventionis cum ejuſdem hiſtoria collatum, ac variis obſervationibus elucidatum.

B
ANN. CXLII. *Martyres hoſce extra muros Boppardienſes*

BOdobriga, *quæ nunc* Boppardia *vulgo dicitur, a Baudrando, iſtius loci inſpectore, deſcribitur his verbis:* Bodobriga, urbs Germaniæ, ex libro Notitiæ, Baudobriga Antonino, Boppart vulga, quamquam incolæ Bopprt pronuntiene, urbs parva Germaniæ ad Rhenum fluvium in ditione Trevirenſi, & in tractu Hunorum dorſo dicto, alias fuit imperialis & libera; ſed anno MCCCXII. oppignorata fuit Balduino archiepiſcopo Trevirenſi ab Henrico VII. imperatore ejus fratre, & anno MCDXCIV. perpetuo unita fuit Electoratui Trevirenſi ſub Joanne Badenſi ejus archiepiſcopo. Sedet ad radices collis prope Poderæ montana, ut ego pluries vidi, vix 2. milliaribus Germanicis diſtans a Fano S. Goari in Boream, uti 5. a Bingio Confluentias verſus totidem, & 3. a Naſſavia in occaſum, in confinio Comitatus Cattimeliboci inferioris. *Urbs hæc topographice repræſentatur apud Crombachium in Opere de vita & martyrio S. Urſulæ ac ſociarum, in mappa, quæ ſpectat ad tomi ſecundi librum 4. cap. 8. de cujus urbis etymologia dicetur infra in annotatis ad hiſtoriam inventionis noſtrorum Sanctorum. Hunc itaque locum illuſtrarunt plurimi ſancti Martyres anonymi, quorum corpora ibidem multis ſeculis in pace ſepulta fuerant, & ignota latuerant; donec tandem placuit divina providentiæ illorum gloriam manifeſtare generationi venturæ per miram iſtius ſacri theſauri inventionem, quæ accidit ſeculo tertio decimo. Ante omnia hic juvat præmittere rei geſtæ notitiam ex documento apud noſtrum Hermannum Crombachium in Appendice ad Urſulanum martyrium tomo 2. lib. 11. cap. primo, cujus* copiam ex authentico inſtrumento tranſcriptam, & a R. P. Lotzio, provinciali ſtrictioris Obſervantiæ, *ad ſe* perhumaniter tranſmiſſam *teſtatur, & profert a pag.* 1093. *in hæc verba:*

eſſe inventas, probatur ex inſtrumento, quod his datur,

a Honorabilibus viris, & in Chriſto dilectis dominis abbatibus, prioribus, præpoſitis, decanis, archipresbyteris, paſtoribus, ſive viceplebanis cathedralium, ſive Conventualium eccleſiarum, parochialium, ſive capellarum, aliiſque eccleſiarum rectoribus univerſis, ad quos præſens ſchedula pervenerit, Harimannus præpoſitus, & Conventus eccleſiæ Montis ſanctæ Mariæ Bopardiæ, Canonici eccleſiæ B. Severi, Ibidem ſculcetus, milites, ſcabini, & univerſitas civium ibidem, ſalutem in eo, qui eſt omnium ſalus. Cum nos jam dudum a multis viris, & mulieribus fide dignis nobis referentibus intellexerimus, quod eum ipſi fuiſſent apud Wetzlar, Marpurg pro viſitandis Sanctorum reliquiis, & veniſſent Aldenburgum ad viſitandam venerabilem, & Deo dicatam virginem filiam beatæ Eliſabethæ, audierunt ab ore ipſius, quod juxta Bopardiam extra muros ſita eſſet capella in honore beati Martini dicata, ubi multæ Sanctorum reliquiæ requieſcerent, & non eſſet multum neceſſe ad loca remota pro viſitandis Sanctorum reliquiis ſe transferre. Et ſic medio tempore, ea jam ad præſens (eum) illa capella ſit nimia vetuſtate conſumpta, & in ruinam deducta, & boni homines ipſam eccleſiam honeſte, decenter, ac opere ſumptuoſo ad honorem Dei & beatiſſimæ ſuæ Genitricis, & ſancti Martini reparare inceperint, ecce in ipſius operis initio, ſecundum quod prædicta virgo filia beatæ Eliſabethæ prædixerat, cum foderent in altum, invenerunt feliciter multa corpora recondita, & in Chriſto requieſcentia, nec non & quemdam gladium, in ſignum martyrii corporum prædictorum, in quodam ſarcophago, quo videlicet gladio capitibus amputatis ad Dominum felice martyrio indubitabiliter tranſmigrarunt ab anno Dominicæ Incarnationis CXLII. ſicut ibidem inventum eſt in lapidum ſculptura ſub terra. Datum anno milleſimo ducenteſimo octuageſimo, Laurentii martyris. Subſcriptus atteſtor.

& profertur cum Hiſtoria inventionis, quemadmodum Browerus,

3 *Hactenus inventionis documentum; in cujus fide quandoquidem nititur rei geſtæ veritas, conferemus illud cum hiſtoria ejuſdem inventionis, quæ habetur apud noſtrum Chriſtophorum Browerum in Annalibus Trevirenſibus ad annum Chriſti* 1200. *ſive lib.* 15. *pag.* 838. *& ſequente*, ex publico referipto & diplomate Bopardien. oppidi; *in editione vero iſtorum Annalium, quam noſter Jacobus Maſenius in lucem dedit, a pag.* 97. *Quamvis enim laudatum documentum inventionis, & hiſtoria ejus prodierint ex eodem fonte; quia tamen hæc continet nonnulla, quæ cum iſto non ſatis recte coherent ſicut obſervat Crombachius, argumentum præſens conabimur ad juſtam veritatis trutinam expendere, & obſervationibus elucidare, in varia illud partituri*

A *tituli capita accuſationum, de quibus Browerum convenit Crombachius in Appendice citata pag.* 1094. *Prima itaque accuſatio eſt de apographo*, quod, *inquit*, vitiatum habuiſſe virum aliquem (*Browerus tacite indicat*) doctiſſimum exiſtimo, qui credidit Martyres illos anno MCC. in Octava S. Laurentii reperios eſſe & detectos a S. Eliſabetha Schonaugienſi, quæ forte pietatis vel officii cauſa in Aldenburch erat, cum ibi Bopardienſes peregrinarentur, quam ii etiam fama ſanctitatis ejus permoti adierunt. *Et ſtatim ab apographo ad hiſtoriam ex eodem confectam pergens, hæc ſubdit:* Diſplicet hac in narratione univerſe, quod ſine ratione, fundamento, teſte, vel alio Ms. citato, diſcedat ab his, quas recitavi, literis, cum eas ſolas laudet. *Hæc de iſta hiſtoria obſervat in genere Crombachius; & mox deſcendens ad ſingularia ſic proſequitur idem auctor*: Deinde in ipſeis non probantur tria: tempus ioventionis mutatum, peregrinatio Bopardienſium anticipata, revelatio ova S. Eliſabethæ Schonaugienſi attributa.

B

quam Crombachius accuſet

4 *Accuſatio itaque ſecunda a nobis nunc ponatur de tempore, Crombachii verbis*: Tempus, dico, inventionis non placet: quia in literis, ſyllabis integris, annotatur hoc modo annus: ANNO MILLESIMO, DUCENTESIMO, OCTUAGESIMO, S. LAURENTII. At vero a viro hoc, forte tranſcriptoris negligentia, in OCTUAGESIMO mutatur in OCTAVAM S. LAURENTII. Unde cum anno MCC. putet effoſſos eſſe Martyres, quando nec ipſa mater S. Eliſabethæ nata erat (quam Lipſius loco citato non niſi anno MCCVII. putat eſſe genitam) debuit ad Eliſabetham Schonaugienſem refugere, quæ quinquaginta annis ante floruerat, licet laudatis literis id manifeſte repugnaret. *De anticipatione peregrinationis Bopardienſium animadvertit iſta, quæ nobis erunt materia alterius accuſationis.*

tempus nimium ſinceram,

5 *Accuſatio autem iſta, quam tertio loco ponimus, continet rationes varias, quibus contendit Crombachius, iſtam peregrinationem eſſe differendam in poſterum tempus.* Quis enim, *inquit*, citeriet annum Domini MCLII. quo cœpit ſanctæ

C Eliſabeth Schonaugienſis clarere ſpiritu prophetico, meminit peregrinationum e Germania Marburgum e Trevirica ditione inſtitutarum? Ad quorum Sanctorum reliquias ante S. Eliſabethæ viduæ mortem eo peregrini confluebant? Demus tamen uſitatas ea tempeſtate Chriſtianorum ad eadem loca peregrinationes, & 40. vel 50. annis poſt hujus S. Eliſabethæ mortem, cum S. Martini templum veruſtate fatiſceret, nondum immemores illius ſanctorum Martyrum Bopardiæ tumulatorum indicii; quomodo vero credam, a S. Eliſabetha Schonaugienſi talia fuiſſe Aldenburgi divinitus præcognita, & denuntiata? Primo enim quis umquam hiſtoricorum dixit, ſanctimonialem hanc, quæ ab anno ætatis duodecimo Schonaugiæ S. Benedicti leges profeſſa, ſemper ibidem manſit, (niſi cum angelico monitu juſſa ſanctam Hildegardem eſt vicino in monaſterio Bingienſi viſere) in Alienburg, ſive pietatis, ſive officii cauſa, ad S. Norberti Præmonſtratenſium alicerium commigraſſe?

& variis defectibus laboranti.

6 Deinde, commigraſſet tamen eo; cur nihil ipſa, quæ ſibi factas a Deo de ſanctis præſertim Martyribus notitias, & revelationes ſingulas, adjectis diebus ipſis, quibus acceperat, tam diligenter curavit adnotandas; cur, inquam, nihil hujus ulpiam meminit, nec frater ejus Egbertus, vel alii vitæ ejuſdem ſcriptores? Et cur non, cum Schonaugiæ viginti annis victno in loco (qui vix unus dies itinere abeſt Bopardia) degeret, protulit oraculum divinum? Quid opus eam Aldenburgi tam diſſito loco convenire? *Hæc ita relatis ſubjungit Crombachius iſta, & rem concludit:* Maneat igitur indubitatum, teſtibus iſtis auritis & oculatis fidem adhibendam ejus rei, quam recens a filia S. Eliſabethæ prædictam audierant, & quæ anno MCCLXXX. (cum adhuc ſuperſtes eidem Aldenburgenſi cœnobio magiſtra præſideret) eventu fuit, & ipſa ſanctorum Martyrum exhumatione comprobata; quam idem cum magiſtratu oppidi ſacro civilique, tabulis erectis teſtantibus, rei geſtæ ſeriem poſteritati fideliter tranſmiſerunt. *Habemus hic auctores duos, in hiſtorica ſanctorum Martyrum narratione admodum ſibi contrarios; utrius cauſa ſit peior, tunc videri poterit, quando accuſationes Crombachii adverſus Browerum fuerint a nobis examinatæ.*

D

Apct. J. P.

7 *Accuſatio prima, quæ vult apographum, e* Ex *quo Browerus confecit hiſtoriam inventionis, vitiatum fuiſſe, & octavam pro anno octuageſimo* E *ſuppoſitam, non eſt quod nos hoc moretur: ea namque probari debet vel improbari ex ſequentibus, in quibus deſcenditur ad particularia. Diſplicet tamen in exemplari Crombachiano* S. Laurentii martyris, *quod* anno milleſimo ducenteſimo octuageſimo *proxime apponitur. Expreſſio namque eſt imperfecta, niſi ſubintelligi velis* die *vel* feſto, *vel quid ſimile. Expendamus nunc accuſationem ſecundam, quæ erat de tempore inventionis, quæ accidit anno Chriſti* 1280. *ſecundum Crombachium; ſecundum Browerum autem anno* 1209. *hoc volente, tem fuiſſe prænuntiatam a filia S. Eliſabethæ Schonaugienſis; illo vero a filia S. Eliſabethæ Thuringicæ: in qua diverſitate præcipuus vertitur præſentis controverſiæ cardo. Filia S. Eliſabethæ Thuringiæ, nomine Gertrudis, Deo ſe conſecravit in monaſterio Aldenbergenſi; eidem etiam præfuit ſeculo decimo tertio: in eodem denique anno Chriſti* 1297. *obiit in odore ſanctitatis, poſtea videlicet titulum beatæ conſecuta.*

8 *Probemus ſingula. Theodoricus Turingus, S.* Crombachii F *Eliſabethæ ſynchronus, in Vita ejus, quæ exſtat apud Canſium tomo* 5. *Antiquarum lectionum lib.* 2. *cap.* 5. *pagg.* 163. *&* 164. *de ea ſic ſcribit*: Peperit .. filium Hermannum nomine, qui ſucceſſor patris laotgravius ſuit Thuringiæ. Filiam quoque, quam duxit conjugem Dux Brabantiæ. Itemque aliam filiam, quæ in virginitate permanens in Aldenburch cœnobio famulabatur, domina * exiſtens magiſtra ſanctimonialium uſque * *f.* Domhodie. *Nomen ipſi fuit Gertrudis, teſte Browero ad ann.* 1248. Secundum, *inquit*, *de S. Eliſabetha loquens*, eum tam acerbum caſum, *mariti utique e vita erepti*, poſuit uterum Eliſabetha, atque edita in lucem puella Gertrudis nomen in baptiſmo tulit. *Alia, quæ habet idem auctor de Gertrude per matrem ad cœnobium Aldenbergenſe delata, ac religioni Præmonſtratenſi conſecrata; item de ejus ibidem vita ac præfectura, nec non de obitu cum opinione ſanctitatis anno Domini* 1297. *præterea; cum de beata iſta Gertrude tractatum ſit apud nos tomo* III. *Auguſti, die* XIII. *a pag.* 142.

9 *Hiſce obiter addamus aliquid de laudato par-* ſententia *thenone Aldenburgenſi. Browerus ad annum, quem dicebam*, 1248. Mons, *ait*, quem parthenon occupat,

A capat, haud procul oppido Wetzlariæ. *Apud Baudrandum tomo 2. notantur* urbes imperiales & liberæ . . quæ Imperium immediate recognoſcebant, & partim adhuc recognoſcunt; *& in earum catalogo alphabetico pag.* 436. *ponitur* Wetzlaria, WETZLAR, in Haſſia, ſub protectione Landgraviorum Haſſo-Darmſtatiorum ab anno MDCXIII. *Qui plures de hoc loco notitias deſiderat, Merianum conſulere poteſt in Topographia Haſſiæ, & regionum vicinarum a pag.* 84. *Jacobus Baſnagius heterodoxus Prænoſtratenſis cœnobium modo deſignatum turpiter confudit cum ſynonymo virorum, & Ordinis Benedictini in Flandria, quod ſitum eſt in territorio Brugenſi. Etenim in nova ſua editione Antiquarum lectionum Henrici Canſii, tomo* 4. *pag.* 124. *de laudato partbenone Aldenburgenſi hæc notat:* Cœnobium Ordinis Benedict. in ſylva Coſſure in honorem S. Petri in Flandria condium. *Quot hic voces, tot fere errores, ſicut ex ſupra dictis manifeſtum eſt. De hoc Aldenburgenſi cœnobio plura invenies tomo* III. *Auguſti, die* XV. *pag.* 281. *Nunc redeamus ad noſtrorum Pagilum inventionem.*

AUCT. J. P.

B *offenſum.*

10 *Enimvero argumenta, quæ Crombachius objiciebat contra hiſtoriam ejuſdem, quæ exſtat apud Browerum, convincunt nos, ut ejus ſyſtemati aſſentiamur, & dicamus rem, de qua hic eſt controverſia, accidiſſe tempore B. Gertrudis, filiæ S. Eliſabethæ Thuringicæ. Nam locus, tempus, alique circumſtantia tam apte ac concinne cobærent cum inſtrumento Boppardienſi ſuperius producto, ut non videatur relictus dubitandi locus. Sic quippe inter alia intelligitur primo, quod convenienter ad annum* 1280. *in eodem inſtrumento ſignatum, multi ex peregrinis illis fuerint tunc ſuperſtites, qui de noſtris Martyribus ſermonem habuerant* cum venerabili ac Deo dicata virgine. *Secundo, quod ea exſtiterit* filia *matris ſanctæ, nempe* BEATÆ Elisabethæ: *ita ut non videatur recurri poſſe ad S. Eliſabetham virginem Schonaugienſem in diœceſi Trevirenſi: cujus mater deberet fuiſſe ſynonyma* Eliſabetha, *& beata, ſecundum ſæpe dictum inſtrumentum. Nemirum autem invenio apud vos ad diem* XVIII. *Junii, ubi Acta ſanctæ Eliſabethæ Schonaugienſis illuſtrata ſunt. Ex dictis conficitur, Boppardienſium peregrinationem ad partbenonem* C *Aldenburgenſem annis octogiata anticipatam eſſe a Browero, ſecundum teſtificationem inſtrumenti, quod num.* 2. *recitavimus, & accuſationem Crombachii, quam tertio loco poſuimus n.* 5. *ita ut nihil illi ſuperaddendum videatur.*

§. II. Tempus martyrii, Sanctorum numerus, ſepultura, veneratio publica.

Accidit eorum martyrium anno 142.

INſtrumentum Boppardienſe, Ad Dominum, *inquit*, felici martyrio indubitabiliter tranſmigrarunt ab anno Dominicæ Iocarnationis CXLII. ſicut ibidem inventum eſt in lapidum ſculptura ſub terra. *An vero annus iſte litteris numeralibus ibidem expreſſus fuerit, an alius indiciis compertus, non dicitur; nedum in iſta ſculptura notatam fuiſſe formulam computandi tempus ab anno* Dominicæ Incarnationis, *qua formula a Dionyſio Exiguo apud Latinos inchoata primum eſt ſecundo* VI. *ſed diu poſt admiſſa; (de qua re conſuli poteſt Mabillonius De re diplomatica lib.* 2. *cap.* 23. *num.* 13.) *atque adeo ſi in illa ſculptura calculus iſte diceretur ſcriptus, nimis eſſet recentis & incertæ ætatis, quam ut fidem facere poſſet. Etiamſi itaque calculus ille Dionyſianus adhibeatur in inſtrumento inventionis ſeculo decimo tertio; cum non probetur, hunc ipſum ſic exſtitiſſe in ſcriptura antiqua; non eſt, cur ea ſit detrabanda ex ſua antiqua ſinceritatis poſſeſſione in notatione anni* 142. *cui Martyrum noſtrorum palmam etiam affigunt Browerus in hiſtoria ejuſdem inventionis, quam infra producemus, & Crombachius antea jam citatus; quibuſcum nos eorum martyrium referimus ad imperium Antonini Pii. Plura, quæ ad præſens argumentum pertinent, congeruntur apud eundem Crombachium a pag.* 1095. *quibus ſingillatim examinandis, ac ſuſe deferibendis ſuperſedemus. Conſulti interim poſſunt, quæ Tillemontius collegit de ſtatu Eccleſiæ ſub Antonino imperatore, Monumentorum eccleſiaſticorum tomo* 2. *in S. Juſtino* artículo 13.

D

numerus ultra ſexdecim non extenditur, qui modo Martyres fuerint ſepulti.

12 *De Martyrum numero ac nominibus ita ſcribit Crombachius*: Numerus Martyrum non adeo magnus videtur fuiſſe, neque ſextum decimum numerum ſuperant capita. Eorum, qui reperti ſunt, nomina perierunt: nulla enim vel in monimentis inventa ſunt, vel a B. Gertrude manifeſtata. *Quonam autem modo eorum corpora ſepulta fuerint, præmiſerat pag.* 1093. Sacrorum, *inquit*, Martyrum corpora ſingulis diſjuncta loculis inveniunt. Utque memores adhuc monitionis beatæ Gertrudis minime de ſanctitate einerum ambigerent, aliud prope monimentum eruunt, in quo nudus gladius condebatur, quem relecto a cervicibus capite, cruore ſuo odiperferant, more, ut ſæpe monui, jam inde ab Eccleſiæ primordiis recepto Chriſtianis, ut inſtrumenta martyrii cum ſacris eineribus conderentur, indicio poſteris, quo mortis genere fidei teſtimonium obſignaſſent. *Utinam addidiſſet locum unum alterumve e pluribus, in quibus agit de* more *illo* jam inde ab Eccleſiæ primordiis recepto Chriſtianis, *ut gladii iſtius inventio, quæ videtur aliquo modo mira, aliunde a nobis confirmaretur.*

E

Ex variis

13 *Poſtremum ſupereſt, ut noſtrorum Pagilum publicus ſtabiliatur cultus. Varia de eo teſtimonia profert Crombachius a pag.* 1096. *in hac verba*: Elevatos, *ait*, e terra Martyres Deus videtur prodigiis, homines cultu religioſo ſtatim honeſtaſſe. Nam in templi parte ſeptemtrionali ſub gradibus lapideis, quibus ad odæum ſanctimonialium aſcenditur, ara conſtructa viſitur, prope quam fragraniſſimus odor percipitur: nam & litteris ablens & coram ſetulit P. Pius Bodenheim ſtrictioris Obſervantiæ virginum conſeientiæ arbiter, ſe rei ignarum, occulto pioque impulſu permotum, locum adiiſſe, vilumque ſibi mentem ibi præcipua ſpiritus dulcedine reereari, quamvis loci ſanctitatem ignoraret. Addit fuiſſe ſedile quoddam olim ibi conſtitutum, in quo cum homines, ſub diviois, genibus curvatis ioniterentur, & ſedes ipſa, quæ hodie ſuperat, & terra ſubjecta eommoveri levarique videbatur.

F

teſtimonia,

14 Florebat tunc Bopardiæ Joannes Flamingius presbyter pierata & doctrina, eujus ingenii ſpecimen in fine capitis attexam. Is maturo conſilio arom erezit ibidem loci, terraque ſtatim in hodiernum uſque diem eonquieſcit. Itz refert octogenaria ſuperſtes ſanctimooialis, cui

ſoro-

A ſorores, quæ cum Flamingio vixerunt, rei teſtes oculatæ retulerunt. Oſſa vero ſanctorum Martyrum, & capita multis retro ſeculis in ara collocantur, ornantur, coluntur concurſu Bopardienſium, qui feſtivis diebus eo commeant magna frequentia, ducti fida majorum narratione, ſpatium illud omne, quod intra crucem prægrandem ſuburbanam, & S. Martini ſacram ædem, nunc Martyrum iſtorum conditorium, interciputur, olim ſanguine Martyrum maduiſſe.

ſua aliaque 15 Inſtaurata fuit, ut ante dixi, circa annum MCCLXXX. eccleſia: exinde quædam feminæ nullis certis adſtrictæ legibus ibi Deo pie ſervierunt, donec anno MCCCCLXXXIX. pridie Sanctorum omnium, Confluentinæ virgines Tertiariæ S. Franciſci e monte Beſſelich locum reformarunt, & ad Seraphici Patris præſcriptum cuncta renovarunt: ita teſtatur M. S. codex vetuſtus cœnobii, vernaculo ſermone ſcriptus hoc ſenſu: „ Anno Do-
„ mini MCCCCLXXXIX. ſtatuta ſunt hæc inviola-
„ biliter obſervanda in conventu Religioſarum
„ ſororum S. Martini, quæ ſponte clara voce
„ concordes ſe in domo capitulari feria ſexta, in
β „ vigilia Sanctorum omnium, matutinis horis
„ obtulerunt, coram duabus ſororibus montis
„ Beſſelich (quæ mandato reverendiſſimi Tre-
„ virenſis archiepiſcopi, de licentia Guardiani
„ Patrum Confluentinorum de Obſervantia eo
„ venerant) ad hunc conventum promovendum
„ in vitæ Religioſæ progreſſu, ſervato recto or-
„ dine & bona reformatione ſecundum inſtitu-
„ tum, leges & conſuetudines montis Beſſelich,
„ & aliorum Religioſorum conventuum, cum ob-
„ ſervatione ſanctæ earum regulæ & profeſſio-
„ nis ". Urſit hanc reformationem Joannes II. archiepiſcopus Trevirenſis ex illuſtriſſima Marchionum Badenſium familia, qui anno MDIII. deceſſit, cum LVII. annis cathedræ Trevirenſi præſediſſet.

Fromichoui 16 Hæc mihi perſcripta ſæpius, oculis poſtea volui coram uſurpare, & ab incolis, quæ fama & traditione majorum acceperant, inaudire: vidi locum ſacratiorem, aram ſubjectam gradibus, legi templi inſcriptiones, audivi virginum & civium narrationes, omnia comperi conſentanea
C iis, quæ jam ante ſcripſeram; ſacras etiam Martyrum exuvias pie veneratus, gladium conſpexi, quo cæſi Chriſti Pugiles, rubigine jam exeſum, cui talis adjecta inſcriptio: HIC EST GLADIUS, QUI CUM HIS MARTYRIBUS INVENTUS EST. Eminet in eraniis omnibus unum, cujus prægrandis plaga fronti prope dexterum oculum cæſim inflicta exſtat cum hac epigraphe: HOC EST CAPUT MARTYRIS CUM GLADIO REPERTUM. Superant præterea ſedecim alia eranta, horum, ut ſuſpicor potiſſimum Martyrum, aliorum tamen Divorum inſerta reliquiis, quorum fere nomina iiſdem apponuntur, quæ omnia decenter ornata altaribus imponuntur, a multis retro ſeculis cum gladio rubiginoſo, ut nequeat dubitari, quin hactenus iis a tempore inventionis ſit cultus religioſus attributus, licet anniverſarium diem non haberent: poſſet is tamen iis menſe Auguſto poſt octavam Aſſumptionis Deiparæ recte aſſignari, quod circa id tempus videantur eſſe inventi & elevati.

de immoveabilitate eorum antea facta conflat. 17 Addamus carmen quod Joannes Flamingius ſacerdos, bis Chriſti Athletis accinuit, & in tabella membranæ inſcriptum, ac templi parieti affixum reperi. Is ſe Boniportuenſem ideo nominat, quod oppidum illud, ut Romanis Bodobriga, ſic ſeculis poſterioribus Boniportum ſit appellatum: hoc etiam nomen retinet in antiquiſſimis ecenſuum archiepiſcopalium Trevirenſium indicibus.

D AUCT. J. P.

Multus in hoc quondam Chriſti pro nomine ſanguis
Sanctorum effuſus creditur eſſe loco.
Plura Beatorum ſuor corpora ſancta reperta
Sub terra; multos quæ latuere dies.
Inventumque fuit Latiis epigramma figuris
Inſculptum ſaxo, quod pulcre pii.
Enſis & appoſitus fuerat, quo cæſa feruntur
Corpora Sanctorum, quando tulere necent.
Propterea hanc ſacram quicumque intraveris ædem,
Die, precor, æthetia luce fruatur Ivo.
Quem cæleſtis amor pietas ac ſancta enegit
In Chriſti laudem hunc ſic reparare locum,
Qui modo neglectus ſenio foret, atque jaceret,
Si pius hunc iterum non renovaſſet Ivo.
Sic igitur longos locus hic veneratur in annos
Unde Deo laudes perpetuumque decus.

Hæc de Bopardienſibus Martyribus comperi, quæ
E vulgare primus hoc etiam nomine volui, ut incolarum & accolarum excitarem ſtudium, ad Martyrum iſtorum cultum inſtaurandum, & latius propagandum, ac veſtigia traditionesque veteres de iis accuratius perſcrutandas, quo religioſius Deus in his Martyribus honoretur. *Supereſt, ut exhibeantur*

HISTORIA INVENTIONIS

Ex Annalibus Trevirenſibus Chriſtophori Brouveri noſtri ad annum Chriſti 1200. *ſive lib.* 15. *pag.* 838. *& ſequente.*

Ex translatione ejusdem Virginis

ANno, qui poſt Chriſtum natum illuxit, ſupra ducenteſimum milleſimus *a*, e tenebris eruta in lucem præclara ſunt Martyrum apud Bodabrigam *b* ſub Antonino imperatore *c* in Germania ſecunda *d* pro Chriſti religione morte oppetita glorioſorum monumenta, & tot jam inde annorum ſpatiis obſcuro in ſpecu abdita, munere Dei immortalis repertis ita ſub D. Martini fa-
F cello tunc eorum ſepulchris, in hominum notitiam prodita ſunt. Eo tempore, quo adhuc inter mortales degebat B. virgo Elilabetha de Schonaugia *e*, frequens pro ejus ætatis religione Bopardienſium incolarum ad Wetzlarienſem, Marburgenſemque trans Rhenum haud obſcuras tum in Cattorum *f* finibus eccleſias venerandis ibi Divorum reliquiis, inſtituta peregrinatio. Aldenbergum *g* cœnobium eſt, ut loco dicemus, ſacrarum virginum diſciplina Præmonſtratenſium, ubi Elilabetha officii cauſa vel pietatis forte tum agebat. Hinc Boppardienſes, ejus ſanctitatis fama permoti, cum ſalutatum illam adiiſſent, variis, ut fit, ultro citroque ſermonibus habitis, virgo tandem; Ecquid viſendis contingendiſque Beatorum cineribus hac tanta concurſatione & itinerum moleſtia ipſi ſeſe fatigarent? Simul habere domi oſtendit, quod magno labore, & fructu ſæpe nullo, apud exteros ipſi quærerent: ſtare namque vetuſtam prope Boppardiam ſub mœnibus ædiculam, D. Martino ſacram: inibi Divorum ſat multas enunditas eſſe reliquias, neque opus magnis

a *b* *c* *d* *e* *f* *g*

eſſe

A eſſe ad eas colendas itinerum laboribus, ac impenſis. Nec plura tunc divina virgo.

EX BROWERO. *corpora horum Martyrum detecta ſunt.*

2 Aliquantum temporis adhuc medium, cum veteſtatis injuriam ſacellum ultra non ferens, caſuque & ipſa ruina ſua ſolitudinem atteſtana, tam Clerum quam populum oppidi miſeratione ſui perpulit, ut ædem, eo loco dignam, ſtipe quoque, eam in rem miſſis circum oppida vicina litteris, corrogata excitarent, ac Martyrum honori ſub Mariæ Virginis ac D. Martini antiquis nominibus dedicarent. Cum igitur fundamentis in terra jaciendis regeſta altius humo operæ inſudant, ecce tibi ſacrorum corporum, quæ ſuis quæque loculis ſive ſarcophagis diſpoſita, polyandrion *b*; progrediendoque inveniunt monumentum, in quo nudus conditus gladius, ſive ſecuris: hancque ipſam felici Martyres cruore tinxiſſe, capuque a cervicibus reciſſo præclarum Chriſto fidei ſuæ teſtimonium ſub Chriſti annum centeſimum quadrageſimum ſecundum perhibuiſſe, reperta ibidem lapidis indicabat vetus inſcriptio *i*, idque ita hoc anno accidiſſe Hartmannus præpoſitus conventui eccleſiæ Montis S. Mariæ Bopardiæ, canonici B. Severi, recenter tum ibi inſtituti, prætor oppidi, milites, ſcabini, & civium tota denique univerſitas literis, quibus pro inſtauranda eccleſia ſubſidia flagitarunt, octava *k* D. Laurentii datis conteſtantur. Major inde haud dubie loco frequentia & grandior, uti par bonos acceſſit. Verum ut peregrina adverſaque gleba conflictatæ felices etiam emoriuntur ſtirpes; ſic errorum & pravæ doctrinæ ſolio pietas antiqua ſuffocatur. Hinc tam alta Martyrum ſodique ſactati oblivio cum incolis ipſis, tum liminis ſacri virginibus cuſtodibus non longævis obrepſit, mihi ut rei coram inſpiciendæ illuc olim periculum facienti omnia alia potius, quam de Martyrum ſepulchris ac certaminibus narrarint: quo in eorum honore vindicando me longior quoque provexit oratio.

ANNOTATA.

a *Immo contigit ea res anno* 1280. *ſecundum dicta in Commentario prævio.*

b *Cluverius lib.* 2. *Germaniæ antiquæ cap.* 24. *pag.* 58. *de etymologia hujus urbis hæc ſcribit:* A ſuperiore Velalia decem rierum ſunt millia ad oppidum vulgari nunc vocabulo BOPPART; quem eumdem eſſe locum, qui in tabula BONTOBRIGE, & apud Antoninum BAUDOBRICO dicitur; ſitus in ripa Rheni, intervallum, quod pene in tabula conſtat, & nominis ſimilitudo convincunt. In Notitia imperii vocatur BODOBRIGA. Unde apud Antoninum lego BAUDOBRICA, & in tabula BAUTOBRICA. Omnium recta eſt ratio, variantibus linguæ Celticæ dialectis, quæ facile AU in O, T in D, & G in C, & vice verſa commutant. Antiquis Germanis credo fuiſſe BODEBRIGE & BOT-PRIGE: unde poſtea BODBRIG & BOPPRIG; & mox BODBERT & BOPPERT, quod tandem BOPPART.

c *Nos Martyres illos poſuimus tempore hujus imperatoris, & ſub anno Chriſti* 242. *Vide Commentarium prævium.*

d *Germania* ſecunda *vocatur alibi* inferior, *ac complectitur Treviros ac vicinas aliquot regiones, ut videſis apud Baudrandum ad vocem* Germania.

e *Immo vero* Eliſabethæ Thuringicæ *filia, nomine* Gertrudis, *ſecundum ea, quæ diſputavimus in dicto Commentario.*

f *Cluverius lib.* 3. *Germaniæ antiquæ cap.* 5. *pag.* 21. Cattorum finibus *includit Haſſiam, & ibidem hodiernum Haſſorum nomen a Cattis deducit.*

g *De hoc monaſterio turpiter confuſo cum alio, quod eſt in Flandria, conſuli poteſt ſæpe allegatus Commentarius noſter.*

h *Græce* πολυάνδριον *vel* πολυάνδειον. *Formatur a voce* πολύς, multus, *& a genitivo* ἀνδρός, *cujus nominativus eſt* ἀνήρ, *id eſt*, vir: *nam* polyandrion, *ſive locus capacior ſepulcri, vel cœmeterium, multos homines ſeu viros continet. Conſuli etiam poſſunt, quæ de hac voce obſervata ſunt jam pridem tomo* v. *Julii, die* 22. *pag.* 250. *in Annotatis lit.* b.

i *Quæ huc ſpectant, expendimus in Commentario.*

k *Hæc vox* octava *ſive male tranſcripta, ſive perperam ex abbreviatione ſic fuerit formata, in erroneum hujus hiſtoriæ ſyſtema induxit Brouverum, dum illam accepit pro anno* octuageſimo *ſeculi decimi tertii. Plura idem Commentarius.*

DE

DE SS. MINERVIO VEL MINERVO, ET ELEAZARO CUM FILIIS OCTO MARTYRIBUS.

LUGDUNI IN GALLIA.

SYLLOGE HISTORICO-CRITICA. G.C.

§. I. Antiqua horum Sanctorum memoria in Martyrologiis, ætas & palæstra martyrii.

INEUNTE ÆVO III. *Annus horum Martyrum memoria celebratur.*

QUam certus *eſt horum Martyrum cultus, tam incerta ſunt eorum geſta, ætas, & reliqua, quæ in Martyrologio Hiſpanico de illis traduntur. Immemorabilem plorum cultum indicant varia Martyrologii Hieronymiani exemplaria, inter quæ Corbeienſe apud Florentinium hac die ſic habet:* Lugduno Galliæ natalis ſanctorum Minervii, Eleazari, cum filiis octo martyribus. *Huic annuntiationi fere conſonant alii vetuſti codices ibidem relati, ſi excipias unum, in quo nomen* Eleazari *corrumpitur, & numerus Martyrum minuitur hoc modo:* In Gallia natalit ſanctorum Minervi, Eliaga, cum filiis VII. *Verum magis corrupta ſunt apographa dici præcedentis, ut inter Prætermiſſos vel in alium diem dilatos tunc monuimus, in quibus iidem Sancti cum octo filiis ita annuntiari videntur:* In Gallia natalis ſanctorum Medardi & Emiliani cum filiis VIII. *Palæſtra martyrii quoque mutata eſt in duobus codicibus, ex quibus Antuerpienſis diei* XXII. *Auguſti ſic eos memorat:* Auguſtoduno Galliæ Minervi & Emiliani cum filiis VIII. & S. Simphoriani. *Cum S. Symphorianus Auguſtodunum paſſus ſit, ut die præcedente vidimus, non omnino temere ſuſpicamur, tranſpoſitum eſſe nomen hujus urbis, quod immediate S. Symphoriano præmittendum erat, vel* Auguſtodunum *pro* Lugduno *aſcitantia amanuenſis in textum irrepſiſſe.*

in diverſis exemplaribus

2 *Petrus Florentinius in notis ad diem* XXII. *Auguſti de iſtis corruptionibus ita differit:* Ninervium, non Medardum, cum Emiliano & filiis octo addit antiquarius Gallicus, tam in Martyrologio Antuerpienſi quam Corbeienſi; librarius vero noſtrorum codicum deceptus celebriori fama S. Medardi in Gallia, nomen Minervii corrupit; unde etiam Auguſtoduni nomen ſubticuit, quod Noviomenſis epiſcopus Medardus fuerit, vel Sueſſionenſis, ut ad diem octavam Junii dictum eſt, & quod de Minervio ſequenti die memoriam recolat. Ex fide igitur aliorum codicum reſtituendum videtur: IN GALLIA SANCTORUM MINERVII ET EMELIANI CUM FILIIS VIII. quemadmodum Auguſtodunum locum venerationis ſignantia retinent Martyrologia Antuerpienſe & Corbeienſe. Hos tamen præterit Sauſſayus hac die. Videantur, quæ in ſequentem diem adnotamus.

Martyrologia Hieronymiani,

3 *Florentinius autem die* XXIII. *Auguſti in notis obſervat ſequentia:* Sanctum Minervium cum Emiliano & filiis octo Martyrologium Antuerpienſe vetuſtiſſimum & Corbeienſa non Lugduni, ſed Auguſtoduni, veneratum propoſuerunt proximo præcedenti die, ubi codices noſtri pro Minervio Medardum exhibuerunt, & eos emendatione dignos duximus. Hodiarni faſti in omnibus fere Martyrologiis ſignantur memoria Lugdunenſium Martyrum Minervii & Eleazari cum octo paritar filiis. Eoſdem aſſe idem Minervii nomeo & octo filios ſuccedenti Martyri aſſignatos non difficila ſuadere videntur, immutato dumtaxat Eleazaro in Emilianum, & Lugduno in Auguſtodunum. De Minervio Lugdunenſi fatetur Raynaudus in Hagiologio Lugdunenſi obſcura fere omnia eſſe, & quamquam de Eleazaro cum filiis octo diffuſius agat, & indulgentias quaſdam antiquitus conceſſas pro veneratione ejuſdem ſancti Martyris ac filiorum addueat, præter Adonis tamen auctoritatem, qui ſanctos Minervium & Eleazarum cum filiis octo conſarvari affirmat io crypta, quæ urbi ab Occidente imminet, & quæ dicitur ſancti Irenæi, reliqua a Sauſſayo adducta de tempore paſſionis non omoino probat, ſicuti omnino improbat, quæ Julianus Petri in Chronico adducit. In vetuſto Hagiologio Franco-Galliæ Labbei ad Kal. Auguſtoduno tantum S. Symphorianus tribuitur, & x. Kal. LUGDUNO GALLIÆ SANCTORUM MINERVII ET ELEAZARII CUM ALIIS OCTO memoriam conſignat, & in hoc unicum eſt, quod non filios Eleazari, ſed ſocios tantum videatur nuncupara, ſicuti Uſuardus. ELEAZARUM etiam, non EMILIANUM legit Galeſinius in libris ſcriptis.

ob Uſuardo & Adone

4 *Dum Florentinius hoc loco ſignificat, inter Hagiologium Labbeanum & Uſuardum convenire, uſque ſingulare eſſe, quod* aliis octo *pro* filiis octo *ſcripſerint, verſimiliter intelligit Uſuardum Molani, qui in editione anni* 1568. *ad hanc diem ſic habet:* Lugduni Galliæ ſanctorum martyrum Minervii & Eleazari cum aliis octo. *Sed in poſterioribus Molani editionibus & in Uſuarde genuino ſic annuntiatio illa diſerte exprimitur:* Lugduno Galliæ ſanctorum martyrum Minervii & Eleazari cum filiis octo. *Haud dubie Uſuardus hanc annuntiationem ex Adone exſcripſit, omiſſo ſepulturæ loco, quem Ado in ſuo Martyrologio ad diem* XXIII. *Auguſti deſignavit his verbis:* Lugduno Galliæ, natalis ſanctorum martyrum Minervi & Eleazari cum filiis octo, quorum corpora in crypta, quæ urbi ab Occidenta imminet, condita habentur. *Omittimus hic collectorem hodierni Martyrologii Romani & alios recentiores hagiologos, eo quod ſuas annuntiationes ex jam dictis hauſerint, & hac ad antiquum cultum*

A *tum horum Martyrum probandum ſatis ſuperque ſufficiant.*

AUCT. G.C.

5 *Occaſione ſuprádictæ diverſitatis, quæ in Uſuardo Molani occurrit, ubi legitur* aliis *pro* filiis, *Sollerius noſter in obſervationibus ad Uſuardum ſuum die* XXIIS. *Auguſti uevam ſententiam de* S. Eleazaro *proponit his verbis*: Grevenus & Molanus contra communem omnium codicum lectionem ſcribunt oon EUM FILIIS, ſed CUM ALIIS OCTO, ooo advertentes, nomen ELEAZARI eſſe muliebre, ab ELEAZARUM, ut GLYCERII a GLYCERIUM, EUSTOCHII ab EUSTOCHIUM &c. *Non ignoro, quod Caſtellonus in margine Martyrologii ſui univerſalis monuerit*, Eleazarum *in feminino genere accipiendum eſſe. Etiam ſcio, in indice Martyrologii Pariſienſis, quod eminentiſſimus Cardinalis Noaillius anno* 1727. *typis excudi curavit*, S. Eleazarum *uxorem* S. Minervii *appellari. Sed antiquiora hujus aſſertionis teſtimonia deſidero, quandoquidem Majores noſtri tomo* 1. *Junii pag.* 676. *numer.* 32. *& ſcriptores alii paſſim ambos iſtos Martyres, tamquam viros & ejuſdem certaminis*

B *ſocios, cum filiis octo memoraverint. Quare illam Sollerii noſtri obſervationem pro conjectura dumtaxat habere volumus, donec aliunde major ad incerſam hanc opinionem illuſtrandam lux affulſerit.*

& videntur omnes martyrum fabuſſe

6 *Audiamus interea Theophilum Raynaudum noſtrum, qui in Hagiologio Lugdunenſi apud eos pag.* 45. *de iiſdem Martyribus ita ratiocinatur*: Sanctus Eleazarus martyr Lugduni paſſus eſt XXIII. Auguſti cum ſancto Minervio & octo filiis, ut habent omnia Martyrologia. An vero illi octo filii ad ſanctum Eleazarum omnes vel aliqui, an ad ſanctum Minervium ſpectarint, non reperio; quamvis ad ſanctum dumtaxat Eleazarum pertinuiſſe, conjectura ducitur ex eo, quod in Martyrologiis Romano, Bedæ, Uſuardi & Adonis, præmiſſo ſemper Minervio ſubjicitur Eleazarus cum filiis octo. Et in veteri ſcriptura eccleſiæ ſancti Irenæi, qua referuntur indulgentiæ ei eccleſiæ conceſſæ a variis ſummis Pontificibus dicitur, cæleſtes illos theſauros fuiſſe diſtributos in honorem ſanctorum Irenæi, Epipodii, Eleazari cum filiis octo (tacito Minervio) & undeviginti millium martyrum: condita enim fuiſſe ſancti Eleazari & ſociorum corpora in crypta ſancti Ire-

C *næi* teſtatur Ado. *Dominicus de Colonia noſter in Hiſtoria civitatis Lugdunenſis, quam anno* 1728. *&* 1730. *Gallice duobus voluminibus edidit, tomo* 1. *iſtius Operis part.* 2. *pag.* 106. *& ſequentibus de magna martyrum Lugdunenſium multitudine meminit, atque ingentem hanc numerum non contemnendis argumentis tuetur.*

Lugduni Celtarum in Gallia

7 *At ſupereſt quæſtio chronologica, utrum Sancti noſtri cum ingenti illa martyrum Lugdunenſium multitudine ac S. Irenæo paſſi fuerint, an autem in alia perſecutione vel populari adversus eos tumultu martyrium ſubierint. Raynaudus loco proxime citato de obſcura hac controverſia ſic ratiocinari pergit*: Quod tamen in eadem crypta, procedente tempore, coodita conſtet corpora ſanctorum Epipodii & Alexandri, qui ante ſanctum Irenæum paſſi erant, non poteſt ex ea ibidem tumulatione S. Eleazari & ſociorum conſtare, an cum ſancto Irenæo paſſi ſint, vel tempore aliquo anteriore aut poſteriore, qua de re ultum apud omnes ſilentium. Unde caute auctor Martyrologii Gallicani (quod poſt hæc a nobis primum vulgata prodit) hos ſanctos Martyres paſſos ait in ea immani perſecutione, quæ tot pios abſumpſit, nullam deſignans perſecutionem, niſi quod cum D dicat, eos inſtituſſe ſanctorum ſuorum præſulum Photini ac Irenæi ſalutaribus monitis, ſignificare videtur, eos in poſteriori perſecutione per Severum facta, ſancto Irenæo ad clavum eccleſiæ Lugdunenſis ſedente, periiſſe.

civitatis ſocii martyri,

8 *Procul dubio Raynaudus per auctorem Martyrologii Gallicani hic deſignat Andream Sauſſayum, qui in Martyrologio ſuo Gallicano ad diem* XXIII. *Auguſti de Martyribus noſtris ita ſcribit*: Lugduni natalis ſanctorum martyrum Minervii & Eleazari, octoque hujus filiorum, qui in acri illa perſecutione, quæ tot pios illius urbis incolas abſumpſit, Photini & Irenæi ſuorum ſucceſſive præſulum ſalutaria documenta & exempla ſequentes, cervices pro Chriſto intrepide ferali gladio ſuppoſuerunt; quorum ſacra cadavera eodem loco ſepulta inni; ubi & humara recoluntur & coluntur ſub ſancti Irenæi patrocinio, unde viginti millium martyrum, hoc ſub turbine necatorum pro fidei teſtificatione, corpora veneranda. *Cum certam horum Martyrum tempus ex antiquis monumentis eruere non poſſimus, & Martyrologium Pa-* E *riſienſe ſupra allegatum poſt alios ſcriptores annuntiationi eorum in margine addat annum Chriſti* 202. *vel* 211. *nos hanc communiorem ſententiam ſine operoſa diſcuſſione ſecuti ſumus, & initio hujus ſyllogæ in margine martyrium illorum* incunte ſeculo tertio *collocavimus.*

quamvis locus de tempore martyrii non ſatis ſit

9 *Verum ab hac chronologia ac ipſa martyrii pa-* F *læſtra multum recedunt aliqui recentiores Hiſpani, quemadmodum Raynaudus eodem loco refert his verbis*: At Julianus Petri, archipresbyter Toletanus in Chronico ad annum Domini LXVI. multo anterius obitum horum ſanctorum Martyrum conſignat, & alibi, quam Lugduni Celtarum, paſſos aſſerit. Sic enim ſcribit: LUGDUNI IN CONVENIS XXIII. AUGUSTI ANNO DOMINI LXVI. ELEAZARUS CUM OCTO FILIIS, DISCIPULUS SANCTI PETRI, PRIUS TOLETANUS ARCHISYNAGOGUS, IN JERUSALEM AB ILLO CONVERSUS, FUIT MARTYR. Lugdunum Convenarum, ex quo everſo urbs excrata eſt, cui hodie nomen a ſancto Bertrando, ad radices Pyrenæorum ſitum eſt, ut proinde Julianus Eleazarum ſanctis Hiſpanis annumeret. Quo ſuppoſito, tempus martyrii S. Eleazari liquidum eſt, & ad eum pertinuiſſe filios octo, de quibus agunt ſacræ tabulæ, fit extra dubium. Ipſe tamen ſanctus Eleazarus cum octo filiis Lugduno Celtarum ſubducitur; quod tamen præter Julianum nemo, quem viderim, ac ne ipſe quidem Flavius Dexter, quantumvis pro augendis Hiſpaniæ decoribus ſolicitiſſimus, ſanctum Eleazarum ac filios Lugduno quondam Hiſpanienſi tranſcribat, ſed omnes Lugduno ſimpliciter dicto ſive Celtico hos Cælites addicant, ibique jam olim peculiarem cultum tamquam indigenæ obtineant, adhuc hæreo.

ab Hiſpanis quibuſdam fabulatoribus.

10 *Non immerito Raynaudus hic hæret, & de veritate memorati teſtimonii dubitat. Sed non diu hæſiſſet, ſi noviſſet impoſtorem ejuſque adjutores, qui ſub nomine Juliani aliorumque veterum auctorum, innumeras fabulas incautis lectoribus obtruſerunt. Non diu hæſiſſet, inquam, ſi legere potuiſſet Bibliothecam veterem Hiſpanam Nicolai Antonii, qui lib.* 7. *iſtius Operis cap.* 9. *ſive tomo* 2. *pag.* 29. *præter alia manifeſta ſuppoſitionis argumenta nominatim hunc pſeudo-Juliano ſequentes accuſationes jure impingit*: Sanctis, quorum ignoratur natalis locus, Hiſpanos natales temere aſ-

ferit;

A ſerit ; atque item æquivoco uſus , aſſignata his martyrii loca in Martyrologiis , cum Hiſpaniæ aliis eadem facit. Eumdem æquivocationis ludum in locis ludens, peregre facta quæque in Hiſpania contigiſſe, ridiculo auſu ſcribit. *Videtur itaque Raynaudus has impoſturam fraudes ignoraſſe, aut ſaltem non ſatis perſpectas habuiſſe. Vix operæ pretium eſt has ſimileſque pſeudo-Juliani fabulas refellere, quas eruditi jam paſſim norant ac contemnunt. Ne quis tamen cum multiſcio iſto viro propter impudentem fabulatorum confidentiam dubius hæreat, paragrapho ſequente hanc ipſam fallaciam ex Hiſpanis ſcriptoribus detegemus.*

§. II. Nonnulla, quæ pſeudo-ſcriptores Hiſpani de his Martyribus finxerunt, & quomodo tempus ac palæſtram martyrii mutaverint.

Lugdunum Convenarum diſtinguitur

B *Jam ſuperius ex Raynaudo retulimus, hos Martyres a pſeudo-Juliano* Lugduni in Convenit *ad hanc diem aanuntiari. Baudrandus tomo 1. Geographiæ ſuæ ſitum & viciſſitudinem hujus civitatis deſcribit hoc modo :* Lugdunum Convenarum urbis Galliæ in Aquitania ad montium Pyrenæorum radices, in Convenenſi tractu ; unde dicitur etiam Convenæ ; excita fuit a Franeis ſub rege Guntchramno anno DLXXXIV. & in ejus ruinis excitata fuit urbs a ſancto Bertrando anno MC. unde nomen recens S. BERTRAND, ſanum S. Bertrandi, eſſque epiſcopalis ſub archiepiſcopo Auſcitano. Sedet in colle ad Garumnam fluvium in confinio Aragoniæ, teſte Petro de Marca. Dicitur etiam a quibuſdam SAINT BERTRAND DE COMINGES, & diſtat ſedecim millibus paſſuum ab Aquis Convenarum, ut conſtat ex Itinerario Antonini, quindecim leucis a Toloſa in occaſum hyberoum, undecim ab Auſciis in Auſtrum, & quinque a Conſoranis in Occaſum. Ab aliis vocatur Lugdunum Aquitaniæ. *Plura de hac civitate apud Valeſium in Notitia Galliarum pag.* 137. *& apud editores aeviſſimos*

C *Galliæ Chriſtianæ tomo 1. col.* 1089. *& ſequentibus videri poſſunt.*

a Lugduno Celtarum,

12 *Baudrandus autem aliud Galliæ Lugdunum, quod interdum* Lugdunum Seguſianorum *vel* Celtarum *cognominatur ad diſtinctionem, deſcribit ibidem his verbis :* Lugdunum, urbs Seguſianorum in Gallia Celtica, quæ ab ipſa Lugdunenſis dicta fuit Straboni, Plinio, Antonino & aliis, a Munatio Planco condita ſub Auguſto, & ſic vocata veteri Gallorum lingua, quaſi MONTIS CORVUS, ut exiſtimant. LUGDUNUM CELTARUM dicta fuit etiam, & LUODUNUM SEGUSIANORUM ad aliarum urbium hujus nominis differentiam, nunc vulgo LYON incolis, ... urbs Galliæ celeberrima & ampliſſima, archiepiſcopalis & permunita, Lugdunenſis proviociæ ab eo dictæ caput, emporiumque clariſſimum ad montium radices in ipſo limite provinciarum Breſſiæ & Delphinatus, a qua ultima ſeparatur tantum Rhodano fluvio, qui ad ipſam ponte trajicitur lapideo oblongo, & juxta & infra recipit Ararim fluvium, qui per hanc urbem labitur, & in ea jungitur tribus pontibus *&c. Ex his diſcrimea utriuſque iſtius civitatis Gallicæ ſatis manifeſtum eſt.*

& Tamayus in primi orbis hos Martyres collocant,

13 *Cum pſeudo-Juliamus adverteret, in Martyrologiis paſſim* S. Eleazarum *cum octo filiis Lugduni ſimpliciter annumeri, ex hac æquivoca martyrii palæſtra arripuit occaſionem collocandi Sanctos illos Lugduni Convenarum, ut eos Hiſpaniæ ſaltem vicinores redderet. Inſuper eoſdem ex urbe Toletana oriundos finxit, ut patriam ſuam hoc commentitio ſplendore illuſtraret. Hinc fidelis ipſius ſectator Joannes Tamayus de Salazar in Martyrologio ſuo Hiſpanico ad diem* XXIII. *Auguſti, præmiſſa magnifica horum Martyrum annuntiatione, notas ſuas ita exorditur :* Celebee in omnibus ſeculis fuit nomen eorum in Gallia ; ſed celebrius erit in poſterum in Hiſpania. Ibidem, quia Lugduni famigerata Convenarum urbe, Celticis ſita populis, tantorum Martyrum paſſio ; iſthinc, quia Toleto regia civitate, Carpetanorum caput, feliciſſima origo. Illorum memoriam repetunt omnia fere Martyrologia, Bedæ, Uſuardi, Adonis, & recentiorum. *Deinde plurimos hagiologos, tamquam opinionis ſuæ ſectatores, confidenter citat, cum tamen nulli de Lugdaao Convenarum & Toletana horum Martyrum origine meminerint, ſi paucos recentiores Hiſpanos ab impoſtoribus hujuſmodi deceptos excipias.*

E

14 *Sed hic imprudens pſeudo-Juliani diſcipulus ſibi non poſtea ſecum pugnat, & incaute magiſtram ſuum prodit, dum Acta* S. Eleazari *terminat his verbis :* Hinc (Eleazarus) Hiſpaniam & Toletum reverſus, quia adhuc Pharifaica perſecutionis reſpirabat procella, filios octo quos habebat, ſacris laticibus tinxit, & Romam aggredi deſiderans cum prole Petrum viſurus, per Gallias tranſiens & Lugdunum Celtarum ingrediens, cum Chriſtum verum Deum edieeret, a gentilibus tentus, & variis cruciatibus expoſitus, tandem in fide conſtans, una cum filiis ad martyrii coronam celebris & ſtrenuus Agoniſta pervenit x. Kalendas Septembris, anno Domini LXVI. quorum corpora poſt aliquot ſecula inventa in crypta ſancti Irenæi, ibidem adhuc aſſervantur, & debito veneretionis coluntur obſequio. *Tamayus hoc loco palæſtram martyrii, quam antea* Lugdunum Convenarum *appellaverat, jam* Lugdunum Celtarum *cognominat, & conſequenter aſſerit,* S. Eleazarum *cum filiis paſſum eſſe in celeberrima illa Galliæ civitate, quam ſuperius nam.* 12. *ex Baudraado aſſignaviaat. Igitur hic ſibi ipſi turpiter contradicit, aut duas diverſas Galliæ civitates imperite confundit.*

F

ut argumentis quibuſdam probatur.

15 *Præterea Tamayus hic meminit de* crypta ſancti Irenæi, *quæ certe Lugdano Celtarum vel Seguſianorum victua eſt, & in qua corpora horum Martyrum inventa eſſe ac etiamnum conſervari affirmat. Videtur itaque forex indicio ſuo hic perriſſe, ut proverbii loco dici ſolet. Unde eruditus Nicolaus Antonius in Mſs. poſthumis, quæ reverendus admodum ac ampliſſimus D. Adrianus Coniack, auctoris conſanguineus, nobis Matriti circa finem anni* 1721. *benevole tranſcribeada conceſſit, contra pſeudo-Julianum ac Tamayum ſic diſſerit :* Plane Eleazarum hunc XXIII. Auguſti una cum Minervio & octo filiis Lugduni in Gallia martyrem laudant veteres ac recentiores a Joanne Tamayo collecti, qui tamen differentia inſuper habita, quam inter Lugdunum Seguſianorum ſive Celtarum, Galliæ Lugdunenſis caput (hodie LYON) ad Rhodanum, & Lugdunum Convenarum in Aquitania & prope Hiſpaniam & Pyrenæos montes, SAINT BERTRAND DE COMENGE hodie dictum agnoſcunt, omnes Lugduno Celtarum,

A ctarum, non Convenarum, invito Juliano, adſcribunt martyrem; quem quidem Lugdunum ſmpliſſima urbs LYON inter plures alios ſuum agnoſcit, conſpirantibus iis, qui apud Lugdunum Galliæ paſſos Martyres (quod de præcipua hujus nominis urbe intelligi debet) affirmant Ado, Uſuardus, auctor Martyrologii Franco-Galliæ, Equilinus, Galeſinius, Maurolycus, Lubinus, exteri & Galli, quique de Sanctis ſcripſerunt, Sauſſayus in Gallia, Raynaudus in Lugduni Sanctis ſive Indiculo ſanctorum Lugdunenſium. Et apud Adonem ſignate notatum legimus: QUORUM CORPORA IN CRYPTA, QUÆ URBI AB OCCIDENTE IMMINET, CONDITA HABENTUR. Quod de crypta ſancti Irenæi vocata intelligunt Raynaudus & Florentinius, *quibus ego ipſum Tamayum ſuperius adjunxi.*

Infuper o. vigeſimoſe. cundi Hiſpaniam,

16 *Nunc patienter audiamus fictitia eorumdem Martyrum Acta, quæ pſeudo-Julianus ſparſim inſerunt ſuis Adverſariis, ex quibus Tamayus ea ſimul refert in hunc modum*: Eleazarus ex Hebræa gente, quam Nabuc-Zerdam ſeu Pyrrhus Nabucodonoſſoris Babyloniæ regis dux Hiſpanias traxerat, oriundus, cujus atavi ad Toletum celebrem Hiſpaniæ urbem & Carpetaniæ primariam
B ſiſtentes, ibidem ſynagogam Iberiæ maximam conſtruxere, quæ, ut mortis erat, continuo apud Jeroſolymam procuratorem, qui omnia a pontificibus illius legis decreta & ordinata ad ceterarum ſynagogarum gubernationem emitteret, habebat. Ergo Eleazarus urbe Toletana natus, & ejus ſynagogæ ſacerdos, omnium Hebræorum conſilio ad archiſynagogi ſeu procuratoris in Jeroſolyma conſiſtentis apicem evectus, muneris penſum obire cœpit eo tempore, quo Chriſtus Dominus per Judæam & Samariam ſaluis oſtia reſerabat æternæ; cujus inculpabilem vitam cognoſcens, cujus mirabilia opera plaudens, cujus prodigia recogitans & verba ſalutaria demirans, in animo concipere, illud ſutorum varitatis antiſtitem & univerſæ gentis ſalvatorem, dubio procul accepit. Hinc etiam meditabatur,
C quanta eſſet principum ſuorum invidia, qua Chriſtum inſectari, ejus opera invidere, & ad mortem uſque protrahere deſtinaſſent.

ſuppoſitivas litteras.

17 Igitur per ſcribas & phariſæos de Chriſti morte conſilium cum cognoſceres Eleazarus, ne Toletana in illorum decreto ſynagoga, cujus vices gerebat, inconſulta peccaret, hanc illi literam præmiſit: „ Eleazar archiſynagogus gentis „ Hiſpanæ in Jeruſalem, & ſeniores ejus, Levi „ archiſynagogo Toletano, Samueli & Jolepho „ ſeniortibus ſalutem in Domino Iſrael. Fratres „ ſcitote, hic prædicare virum bonum, nomine „ Jeſum Chriſtom, Nazarenum, qui facit multa miracula, ſuſcitat mortuos, ſanat leproſos, „ cæcis viſum, claudis greſſum, paralyticis membrorum uſum præſtat. Eſt homo benefaciens, „ humilis, benignus, miſericors & gravis; formoſus præ filiis hominum, & gratioſus in ſermone, potens in opere, in omnibus ſupra reliquos homines, & apud multos habetur ut „ Meſſias. Joannes Zachariæ filius illum monſtravit digito dicens: ECCE AGNUS DEI. Nos „ in mortem ejus, quam illi Annas & Cayphas „ principes ſacerdotum machinsverunt, conſentire noluimus, & admonemus, ne vos aut alti „ conſentiant ex Hiſpanis duodecim tribuum, „ quæ ibi quidem ſolum ſunt; memores, cum „ Aman majores noſtros jam in Hiſpaniam de- D
„ latos, & alios aliarum provinciarum Judæos „ juſſit ſuſpendi, Deo ordinante, ex furca, quam „ præparaverat patri noſtro Mardochæo, illum ſuſpenſum fuiſſe.

& alia geſta S. Eleazari affe-

18 Hanc cum reciperet epiſtolam ſynagoga Toletana, protinus ad Samuelem, Annam & Caypham præcipuos de Chriſti morte adminiſtros, reſponſionem dirigere decreverunt, qua illos ab incepto errore diſſuadere conantur, pluribus relatis circumſtantiis, quibus Jeſum verum eſſe Meſſiam interpretabantur. Sed cum invidia illorum corda obduraſſet, haud aliquid valuit apud æmulos Toletanorum ſpecifica contradictio. Tandem poſt Chriſti Domini mortem alia adverſus ejus diſcipulos perſecutio Jeroſolymis eſt exorta, qua omnes ab urbe profugi Samariæ, Judææ, Palæſtinæ & aliarum provinciarum orbis civitates in refugium ingredi decreverunt. Sed principum ſacerdotum Jeroſolymorum furor adeo excanduit adverſus eos, quod epiſtolas ad omnes ſynagogas orbis præmitteret, quibus præcipitur, ne diſcipulos Crucifixi ullatenus recipiant; imo illos a ſuorum conſortio ferocius expellant. Quorum decre- E
ſum cum agnoviſſet Eleazarus, iterum ſuis reſcripſit, haudquaquam obedirent canoni ſynagogæ Jeroſolymitanæ, ſed diſcipulos Chriſti admittendos & honorandos differuit, maxime Jacobum, tamquam ad prædicationem illius provinciæ apoſtolum deſtinatum.

ſecutus pſeud. Julianum,

19 Poſt hæc cum beatus Petrus Apoſtolorum princeps ſermonem de Chriſti divinitate coram populis & gentibus inſtrueret, inter alios, quos ad fidei confeſſionem attraxit, Eleazarus conſignatur, qui ab ipſo Apoſtolo de fide edoctus, etiam fuit ablutus aquis protinus ſalutaribus, & illi adhærens, inter ejus diſcipulos fuit merito conſignatus. *Deinde Tamayus narrat, quomodo* S. Eleazarus *cum filiis in Hiſpaniam redierit, & inde Romam profecturus ab ethnicis Lugduni in Gallia comprehenſus fuerit, ac ibidem pro Chriſto martyrium ſubierit, ut ſupra retulimus. Hæc autem omnia figmenta adornavit ex ſuo pſeudo-Juliano, qui in Adverſariis num. 9. & to. inter alia ſit fabulatur*: Judæorum Hiſpanorum ſynagoga, quæ F
erat Hierololymæ, non conſenſit morti Chriſti, nec fuit cum illis, qui petierunt Pilatum, ut occideretur; quin defenderat Jeſum, ut patet ex evangelio Nicodemi. Idem petierunt a Petro, ut mitteret Jacobum ad ſuos. Hujus gentis & ſynagogæ tranſtuli in Latinum & Arabicum epiſtolam, quam miſerat ex Jeruſalem ad Toletanos Judæos, quæ incipit: ELEAZAR ARCHISYNAGOGUS GENTIS HISPANÆ.

cujus vana auctoritate freti,

20 *Tamayus hoc oraculo fretus in iiſdem noſtis ita gloriatur*: Multa in his Actis & illuſtria proſus involvuntur Hiſpanicæ antiquitatis monimenta, quorum illuſtrationem fere omnis tam noſtratum quam exterorum eſflagitat eruditio. *Verum Nicolaus Antonius hanc gloriolam nonnihil minuit, dum in ſupraditis Mſs. poſthumis reſponet hoc modo*: Plura ex his locis Hiſpaniæ decora procedere jactat Joannes Tamayus; adventum Hebræorum ſcilicet in Hiſpaniam antiquiſſimum, cujus aſſertores olim & a Juliano deceptos jam confudit ſolidiſſimo de hac re commentario excellentiſſimus Mondexarenſis Marchio, ubi & incolatum eorum cum Toleti (quem neſcio quare tam antiquis radicibus infixum ei fuiſſe urbi præten-

dunt

A dunt Toletophili) cum in locis aliis, quorum eorumdem Hebræorum lingua nomenclaturam derivant, non niſi ab Hadriani tempore, aut forſan ab ingreſſu Maurorum in Hiſpanias deduci poſſe, cetera de his mutuis epiſtolis Toletanorum & Hieroſolymitanorum ſub Chriſti triumphum ſcriptis litteris ficulna eſſe ſomnia confirmat. *Conſulos itaque commentarium Marchionis Mondexarenſis, ſi quis hæc ſomnia operoſius expoſita legere deſideret.*

Et levi nominis ſimilitudine ludens refert,

21 *Ceterum toto hac fabella nititur ſolo nomine cujuſdam Eleazari, quem pſeudo-Julianus apud Clementem lib. 3. Recognitionum num. 68. inter diſcipulos S. Petri numerari legerat. At eodem fundamenta alias, quorum nomina ibidem leguntur, ex Hiſpania oriundos aſſereve poterat, ſi nomini eorum ſimilem hiſtoriam addidiſſet, aut potius affinxiſſet. Quod ſi nomen Eleazari ad hanc fabulam contexendam requirebatur, tantum inſpicere oportebat Antiquitates Judaicas Flavii Joſephi, vel Annales eccleſiaſticos eminentiſſimi Baronii,* B *ubi invenire eſt diverſos Eleazaros, qui primo Chriſti ſeculo floruerunt, & quos etiam pſeudo-Julianus ex Hiſpania oriundos ac martyres dicere potuiſſet, ſi nomen eorum ſimilibus epiſodiis hiſtoricis exornaſſet. Oſtendant itaque nobis pertinaces pſeudo-Juliani & ſimilium fabulatorum defenſores, ubi unquam in genuino quodam antiquitatis inſtrumento de S. Eleazaro & octo filiis martyribus Lugdunenſibus invenerint fictitias illas hiſtoriæ circumſtantias, quas jam retulimus.*

arrogenter inſultat ſcriptoribus Gallis,

22 *Attamen Tamayus ſola nominis ſimilitudine confiſus (alia enim omnia adjuncta non niſi apud pſeudo-Julianum reperire potuit) in iſdem notis ſcriptores Gallos arrogenter vedorquit his verbis:* Hinc etiam annum agonis ſancti Martyris & filiorum ex ipſo texu Juliani percipies, & quam vafre ſcriptores Gallos errare cognoſces, qui dicunt temporibus Photini & Irenæi Eleazarum & filios agonizaſſe, ut inquit Sauſſayus in Martyrologio Gallicano fol. 541. ut etiam notavit Theophilus Raynaudus in Indiculo Sanctorum Lugdunenſium fol. 214. imo & ipſe hallucinatur, qui Martyrum paſſionem ad annum Domini CLXXIX. rejicit. Quibus varietatibus exploſis, jam Lugdunenſes ulterius annum paſſionis ſuorum Martyrum percipient. *Etiam confidenter exteris obtrudit epiſtolam reſponſoriam ſynagogæ Toletanæ ad principes ſynagogæ Hieroſolymitanæ, quam fabulator quiſpiam corruptis idiomate Hiſpanico compoſuit, & ex cerebro ſuo fabricavit.* D Auct. G.C.

dum tantum ab eruditis miſeretur impoſturæ.

23 *Nobis nec lubet nec vacat operoſius refutare ſingulas has nugas, quibus referendis jam inde annis diu immorati ſumus, cum præſertim temerariam illam Tamayi confidentiam ſatis repreſſerit eminentiſſimus Cardinalis Aguirrius, dum in Collectione maxima conciliorum Hiſpaniæ tomo 1. pag. 322. de ſcriptis ejus tale tulit judicium:* Ex iis turbidis & feculentis lacunis Joannes Tamayus de Salazar nimia credulitate, & criſi nulla, delibavit, aut potius coacervavit figmenta innumera, iiſque implevit ſex E illos tomos ſui Martyrologii Hiſpani, a vulgo & ſemidoctis receptos cum ingenti plauſu; ſed ſtomachum ac bilem moventea eruditiſſimis quibuſque Hiſpania & exteria. Nec contentus Tamayus aliena commenta ſuis ſcriptis inſerere, adjecit e ſuo plurima tertio quoque verbo, ac præſertim carmina inſulſiſſima, & nec grammatices nec poeſeos legea ſervantia, tamquam olim a Maximo aliiſque viris graviſſimis ſcripta, quæ tamen partim ab ipſo Tamayo, partim ab aliis convictoribus ejus in domo illuſtriſſimi D. Didaci de Arce Reynoſo, Inquiſitoria generalis Hiſpaniarum, abſque ullo genio aut ſale compoſita fuerunt. *Non inſtituiſſem tam longam digreſſionem, niſi ſuperius obſervaſſem, Theophilum Raynaudum noſtrum, virum doctum ac minime credulum, ad has audaces pſeudo-Juliani fictiones attonitum haſiſſe, & quaſi de vera Martyrum noſtrorum palæſtra dubitaſſe.*

DE SS. QUIRIACO EPISCOPO, MAXIMO PRESBYTERO, ARCHELAO DIACONO, ET SOCIIS MARTYRIBUS,

APUD OSTIA TIBERINA.

C F

Cultus ex Martyrologiis, ſocii, tempus, Acta, & Archelai translatio. J. P.

CIRCA MEDIUM SECULUM III. *Indicantur Fasti ſacri, in quibus memorantur hi Martyres:*

CLarior eſt horum Sanctorum memoria in multis Faſtis ſacris, quam hiſtorica martyrii eorum narratio, uti poſtea videbimus, quando ipſorum Acta examinabimus. Primo itaque producamus Martyrologia aliquot, in quibus memorantur. Martyrologium a Florentinio vulgatum ſic habet: In Hoſtia natalis ſanctorum Quiriaci, & Arcilai. *Romanum vetus ſen parvum:* Romæ, Hippolyti, Quiriaci, & Archillai. *Ado:* In Portu urbis Romæ, natalis ſancti Hippolyti, Quiriaci, & Archillai. *Adonis adde Uſuardum, qui tres iſtos Sanctos eidem loco attribuit. Inter Martyrologia Hieronymiana contracta, quæ a nobis edita ſunt, habetur in Rhivovienſi ac Richenovienſi ſolus* Cyriacus *cum duobus aliis, hoc modo:* Romæ, Cyriaci, Abundi, Innocenti,

AUCT. J. P.

A *In Richenovienſi tamen ſcribitur* Abondii, Innocentii: *de quibus hæc etiam die ſeorſim agimus. De* S. Hippolyto *ſuperius annuntiato confuſe diem heſternum. Hodierno vero ita refert Martyrologium Romanum modernum:* Apud Oſtia Tiberina ſanctorum martyrum Quiriaci epiſcopi, Maximi presbyteri, Archelai diaconi, & ſociorum, qui ſub Ulpiano præfecto tempore Alexandri paſſi ſunt.

de eorum ſociis,

2 *Longus porro* ſocioeum, *quorum in Romano non exprimuntur nomina, manipulus nominatur in Actis, ſive eorum compendio apud Fegraeium in Catalogo Sanctorum Italiæ hac die, quod producit* ex geſtis & Paſſione S. Aureæ virginis: *de qua erit agendi locus cum eodem Martyrologio Romano ad diem proxime ſequentem; ita tamen, ut quædam hic etiam in antecoſſum ſimus notaturi, quoad in eam præfatam erit ſatis. Porro* hujus Maximi & Archelai corpora Parmæ in templo cathedrali aſſervantur, ut tabulæ ejuſdem eccleſiæ indicant, *inquit Ferrarius idem in Annotatione:* Quiriaci *autem &* Aureæ vireg. *hiſce additur*

B *apud Ughellum tomo 2. Italiæ ſacræ, columna* 342. *editionis noviſſimæ Venetæ. Jam vero lectoris intereſt, ut paucis cum inſtruamur de Actis, e quibus tres Pagius noſter, ſuperius a nobis ea titulo nominati, deſumpti ſunt a Baronio, reliquis ſub generica* ſocioeum *titulo, non additis eorum nomine, annuntiatis: quam Martyrologii Romani annuntiationem ſequi etiam nobis viſum eſt: propterea quod iſtius Sanctæ Acta, e quibus plurimorum ſociorum nomina accepit Ferrarius, parum ſunt authentica, ſicut patebit die, quo examinabuntur, vigeſima quarta hujus menſis, dicente Baronio ad annum* 229. *num.* 7. *quod* mendis plena in multis effeot reſtituenda.

3 *Baronius in notis hodiernis ad Martyrologium ſuum, ad* Quiriacum epiſcopum & ſocios *ſic obſervat*: Horum res geſtæ narrantur in

ac tempo-re.

Actis S. Aureæ, ubi legitur, hos paſſos eſſe temporibus Hippolyti Portuenſis epiſcopi, quem diximus Alexandro imperatore conſummaſſe martyrium: unde corrigendi ſunt, qui hos paſſos temporibus Probi imperatoris anno Domini CCXXXV. tradunt. *Verum conſuli poſſunt ea, quæ*

C *heri in Commentario hiſtorico-critico S. Hippolyti §. 2. de veriſimili ejus ætate ſunt diſputata. Interim noſtros Martyres ſupponimus aliquammodo circa medium ſeculi tertii, cum ſpectare ad idem tempus, quo paſſus fuit probabiliter S. Hippolytus. Sed ſi hiſce alia ſuperaddenda ſint de tempore, poterit eorum ratio haberi die craſtina, quando de Actis S. Aureæ tractabitur. Interim ſequens compendium accipe e Ferrario.*

4 Quiriacus epiſcopus, Maximus presbyter, D *Martyrii compendium* & Archelaus diaconus una cum Euſebio & Concordio presbyteris Oſtiæ orationibus vacantes mira circa infirmos operabantur, quo tempore S. Hippolytus epiſcopus Portuenſis paſſus eſt, & Aurea virgo Oſtiæ relegata fuerat. Nam dæmones ab obſeſſis corporibus expellebant, cæcos ad lumen revocabant: ægros & languidos a variis morbis liberabant. Cum Maximus & Archelaus quadam die ad Cenſorinum, qui primas apud Ulpianum obtinebat, ob fidem Chriſti in carcere detentum, viſitandum veniſſent, in ipſo carceris ingreſſu cæcum omnes, quibus Cenſorinus conſtrictus fuerat, repente ſponte ſua ceciderunt. Quo miraculo Theodorus tribunus, & Felix, Maximus, Taurinus, Herculanus, Hiberius, Scoracinus, Mennas, Commodus, Hermes, Maorus, Euſebius, Ruſticus, Monaſius, Amandinus, Olympius, & Cyprius milites carceris cuſtodes ad Chriſtum converſi, poſt triduanum jejunium aquis ſalutaribus expiati ſunt, & a Quiriaco in fide confirmati, ſacratiſſimo Chriſti corpore refecti,

5 Cum vero Quiriacus cum ſociis multis Chriſtianis comitatus illam " tranſiret, ubi Fauſtinus *ex Ferrario. vide illos* puer duodennis, ſartoris filius, defunctus jacebat, patris lacrymis permotus, oratione illum E ad vitam revocavit. His ad Ulpianum præfectum delatis, Ulpium vicarium Oſtiam miſit: qui Chriſtianos diis immolare recuſantes diverſo pœnarum genere interficeret. Is itaque omnibus compreheníis, ac fruſtra minis a fide Chriſti deterritis, Maximum, Archelaum, Cenſorinum, Fauſtinum cum ejus patre, Theodorum tribunum cum militibus ſupra memoratis, nudatos fuſtibus cædi, ac Deo gratias agentes capite plecti: Quiriacum vero in carcere necari præcepit x. Cal. Sept. Quorum corpora Euſebius presbyter diverſis in locis ſepelienda curavit.

6 *Laudo epiſcopus Cremonenſis ſeculo nono di-* *Corpus S. Archelai Cremonam tranſlatum.* *citur tranſtuliſſe corpus* S. Archelai, *ut refert Ughellus tomo* 4. *Italiæ ſacræ columna* 584. *editionis noviſſimæ, ubi hæc ſunt:* E portu Romano detulit Cremonam corpus S. Achillei (*ſic ibi vocatur*) illius, qui olim paſſus martyrium fuerat cum SS. Hippolyto atque Quirino XXIII. Auguſti ſub Alexandro imperatore, condiditque ſub confeſſione. *Quid vero ſit* confeſſio, *multis* F *expenditur in Hierolexico a featesbus Macris edito, a pag.* 179. *Laudus Benedicto ſucceſſiſſe anno* 876. *apud Ughellum ſcribitur; ſed corrigitur in nota, ubi anno* 877. *adhuc vixiſſe Benedictum, invenies ex Hardumo: quem vide tomo* 6. *Conciliorum col.* 191.

D E

DE SS. CLAUDIO, ASTERIO, NEONE, DOMNINA ET THEONILLA MARTYRIBUS,

ÆGIS IN CILICIA,

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

G.C.

§. I. Horum Martyrum palæstra, patria, & antiqua eorumdem memoria in Martyrologiis Latinis & Græcis.

ANNO CCLXXXV. Hi Majores post sunt Ægis.

ÆGæ vel Ægææ quibusdam dissyllabum, aliis trisyllabum nomen, Græce Αἰγαὶ & Αἰγέαι, apud antiquos plerosque topographos pluraliter numero inflectitur, quantumvis a quibusdam Αἰγέα, id est Ægæa singulariter nominetur. In Oriente diversa sunt hujus fere nominis oppida, quæ Stephanus in Opusculo de urbibus, & Christophorus Cellarius in Notitia orbis antiqui ex veteribus cosmographis assignant. At Ægæ vel Ægææ, de quibus hic agitur, olim fuit episcopalis urbs Ciliciæ sub metropolitu Anazarbeno, quemadmodum illustrissimus Carolus a sancto Paulo in Geographia sacra, cum notis & animadversionibus Holstenii anno 1704. recusa, pag. 289. affirmat. In hac civitate fortissimi Athletæ, quos in titulo nominavimus, luculentum Christianæ constantiæ documentum dederunt, & prope illam vel in ipsa felicitor agonem suum consummarunt, ut ex Actis eorum fide dignissimis infra manifestum fiet.

Non aliqui assignant

2 Quapropter summopere mirumur, Simeonem Metaphrastem in Actis S. Zenobii & ejus sororis apud Surium die XXX. Octobris de Martyribus nostris scripsisse sequentia: Tam imperii, quam furoris in Christianos relictus est hæres Diocletianus; statim autem Lysiam præfecit Ciliciæ, qui & ad cruciandum erat violentissimus, & ad alliciendum blanditiis maxima vi præditus. Ille autem cum venisset ad Mopsi urbem, excitat persecutionem adversus Christianos, eamque gravissimam & maxime horribilem. Tres autem numero adolescentes Claudius, Asterius & Neon fuerunt etiam exerciti in ea persecutione; quos quidem tulit Isauria, Larandus autem exercuit: ii enim a Lysia vehementibus & multis subjecti cruciatibus, & in crucem acti extra muros subierunt mortem maleficorum; eorum autem corpora projecta sunt devoranda a feris & volucribus.

alias uvas bat.

3 Metaphrastes hoc loquendi modo usum, tres istos Pugiles nostros in Isauria natos esse, & non procul ab urbe Larandæorum post varia tormentorum genera, ibidem invicto animo toleruisse, Martyrium subiisse. Sed in assignanda illa martyrii palæstra certe fallitur, cum ex proconsalaribus horum Martyrum Actis, aliisque antiquis Græcorum ac Latinorum monumentis constet, illos Ægis in Cilicia passos fuisse. Larandus autem, vel potius Laranda, a quibusdam geographis adscribitur Lycaoniæ, vel ab aliis dubie collocatur in Pisidiæ ac Isauriæ confinio, quod Lycaoniam simul attingit, ut apud citatum Cellarium in Notitia orbis antiqui tomo 2. lib. 3. cap. 4. sive pag. 123. videre est. Neque majorem fidem meretur opinio quorumdam Græcorum, qui in Menologio Basilii imperatoris tradunt, hos tres Fratres e Cilicia venisse Mopsuestiam, ut ab injusta noverca hereditatem paternam repeterent, ibique ab ipsa accusatos fuisse tamquam Christianos, eosque a præfecto propterea comprehensos, ibidem varia tormentis ac denique mortem subiisse: quamvis enim Mopsuestia sit urbs Ciliciæ, tamen hæc nova martyrii palæstra ex Actis huic Commentario prævio subnectendis abunde refutabitur.

& in Cilicio sari videntur.

4 Quod vero attinet ad patriam horum trium Fratrum, nescimus, quo fundamento Metaphrastes illam Isauriam dixerit. Imo verisimilius ex Cilicia orundi fuerunt, quandoquidem Ægis vel Ægæa in Cilicia accusati, ab Ægensi magistratu comprehensi & usque ad proconsulis adventum in carcere detenti sunt, ut patet ex variis Actorum, quod in quibusdam exemplaribus & apud eminentissimum Baronium in Annalibus ecclesiasticis ad annum Christi 285. num. 4. sic sonat: Delati sunt ad judicem a noverca Claudius, Asterius & Neon, quod essent Christiani, deos injuria afficientes, atque etiam Domnina & Theonilla ejusdem criminis reæ sunt constitutæ; omnesque vincti in carcerem trusi sunt usque ad adventum proconsulis Lysiæ. Cum autem proconsul circumiret provinciam, factum est, ut perveniret Ægæam, ubi sedens pro tribunali dixit: Adducantur examini meo Christiani, qui hujus urbis magistratui traditi sunt ab officio. Lector ergo videt, illos Martyres comprehensos fuisse Ægæis, in qua civitate verisimiliter orti & educati fuerant. Hæc de vera martyrii palæstra & probabiliore trium Fratrum patria sufficiant, ut ad immemorabilem eorum cultum probandum pergrediamur.

Victoria quidam Martyrologia die XXIII. Augusti.

5 Nostri Martyres hac die memorantur in antiquissimis Martyrologii Hieronymiani exemplaribus, quorum una annuntiatio magis quam alterius luxatus est, ut ex ipsis textuum relatione mox in oculos incurret. Æpographum Lucense apud Florentinum duo XXIII. Augusti sic habet: In provincia Liciæ natalis sanctorum Egias, Claudi, Stereri, Nennis. At Corbeiense paulo emendatius ita sonat: In provincia Ciliciæ natalis sanctorum Agiæ, Claudi, Asterii, Nennis, Domnini cum sociis eorum. Denique vetustissimus

AUCT. G. C. A *S. Willibrordi codex eoſdem Martyres adhuc clarius annunciat his verbis*: In provincia Cicilia, civitate Egas, Claudi, Aſterii, Neonis, Domninæ. *Florus apud nos ante tomum ſecundum Martii pag.* XXIX. *omiſſis* Domninæ, *& tantum tres Fratres ita memorat*: In civitate Egeas paſſio ſanctorum Claudii, Aſterii, Neonis, qui ſub Lyſia præſide crucifixi ſunt.

his verbis Fratribus additur duas mulieres

6 *Nuſquam hic fit mentio de* S. Theonilla, *quam tamen Uſuardus in authographo San-Germanenſi correcto (in aliis exemplaribus Martyrologii Uſuardi tantummodo tres recenſentur)* S. Domninæ *adjunxiſſe dicitur hoc modo*: Apud Liciam civitate Egea ſanctorum martyrum Claudii, Aſterii, Neonis, Domninæ & Theonillæ, qui ſub Liſia præſide variis pœnis excruciati atque interempti ſunt, *Quamvis auctor hodierni Martyrologii Romani videatur ſuam annuntiationem ex Uſuardo deſumpſiſſe, tamen recte* Liciam *in* Ciliciam *commutavit, & hos quinque Martyres eadem die ſic recenſuit*: Ægeæ in Cilicia ſanctorum martyrum Claudii, Aſterii, & Neonis fratrum, qui Chriſtianæ religionis a noverca accuſati, ſub Dioclet- B tiano imperatore & Lyſia præſide poſt acerba tormenta cruci affixi, victores cum Chriſto triumpharunt, Paſſæ ſunt poſt eos Donuina & Theonilla, *Quod hic de noverca trium Fratrum memoratur, haud dubie ex Græcis vel etiam Latinis quibuſdam Actorum exemplaribus acceptum eſt, ut ex ſupra dictis colligi poteſt, & ex infra dicendis confirmabitur.*

eadem die paſſos

7 *Rabanus Uſuardum ſecutus* Lyciam *pro* Ciliciæ *retinuit, & decimo Kalendas Septembris in ſuo Martyrologio breve Actorum compendium exhibet his verbis*: Paſſio trium Fratrum ſub Lyſia præſide, in provincia Lycia, civitate Ægea, hoc eſt Claudii, Aſterii, Neonis, quos ſingillatim præſes torqueri præcepit, primum Claudium equuleo ſuſpendi, flammas pedibus ex parte laniatis adhiberi, teſta acutiſſima & candela ardente latera ejus aduri; Aſterium vero fratrem ejus ſimiliter juſſit in equuleo ſuſpendi, carbones ardentes ſub pedibus ejus ſubſterni; tertium fratrem ejus, hoc eſt Neonem juſſit in cervice

9 lego carbonibus

torqueri, carbonis* ſupermitti, & nervis dorſum ejus cædere. Mulieres autem, hoc eſt Domninam & Theonillam, projicere in terram, & alapis eas cædi & capita tondi *, & ſic carbonibus ſuccendi; ad extremum vero corpora eorum * faceo incluſa in mare juſſit demergi. *Ea, quæ Ra-* C *banus hoc loco breviter & obſcure narrat, ex Actis infra edendis majorem lucem accipient.*

** id eſt tonderi * forte earum*

8 *Ex Martyrologii hactenus relatis aperte li-* *ut Florentinus ſuam obſervat*

quet, hos Sanctos ab immemorabili tempore cultum habuiſſe, & ex ſequentibus obſervationibus patebit, Florentinium prudenter judicaſſe, dum de apographo ſuo Hieronymiano pag. 772. *ſic diſſerit*: IN PROVINCIA LICIÆ. Aptius legit Martyrologium Corbeiense IN PROVINCIA CILICIÆ; ſed in eodem luto hæret, dum pro urbe EGEA, EGIAM martyrem ſive etiam majori lapſu AGIAM legit, Sed & LICIAM retinet Rabanus, qui X. Calendas habet Paſſionem trium Fratrum ſub Lyſia præſide in provincia Lyciæ, civitate Ægea, hoc eſt Claudii, Aſterii, Neonis, quorum Acta deinde percurrit, ſanctarum etiam Domninæ & Theonillæ memoriam admiſceos. Vetuſtiſſimum Martyrologium minori diſſonantia CICILIÆ pro CILICIÆ ſcribit, & recte civitatem EGAS retinet (ita enim vocatur Ciliciæ civitas apud Tacitum, quæ Straboni EGEAA eſt, Æg= Ptolomæo & Stephano. LYCIAM pro D CILICIÆ habet etiam Uſuardus & ex eo Bellinus de Padua & Mauſolæus. Acta ſanctorum Martyrum trium germanorum Claudii, Aſterii, & Neonis proconſularia & ſincera exſtant apud Surium tomo VIII. Hi a noverca delati, pluribus tormentis vexati & crucibus affixi nobile certamen compleverunt.

in notis ad Martyrologium ſuum

9 Eadem die in eadem urbe ſanctæ mulieres Donuina (ita apud Surium ſcribitur, non Domnina) fuſtibus necata, & Theonilla vidua, vere Chriſti imitatrix, novacula abraſo capite & ſilveſtri rubo coronata, flagellis cæſa, & in ventre uſta, immortalem coronam acceperunt. Hæ fortiſſimæ mulieres, quamquam ſanctorum Fratrum germanorum in Paſſione ſocrus non fuerint, cum tamen apud Ægeam ſub Lyſia proconſule, decimo pariter Kalendas Septembris agonem compleverint, ut ad calcem eorumdem Actorum adnotatur, ſimul cum illis in albo Sanctorum & antiquis Martyrologiis fuiſſe ſcriptas, non eſt incongruum, licet injuria temporum & librariorum ineuria deletæ deinde fuerint. Id ſua- E dent Martyrologium vetuſtiſſimum, in quo retinetur DOMNINA pro DONUINA, & Martyrologium Corbeiense, in quo legitur DOMININUS cum ſociis ſuis; immerito in utroque nimirum præterita Theonilla, & DONUINA in DOMNINUM immutata. Pro ASTERIO etiam in codicibus noſtris reſtituendus eſt ASTERIUS. *Hactenus Martyrologia Latina, quibus Græca nonnulla breviter adjungimus.*

memoriæ Græci die XXII. Octobris

10 *Die* XXX. *Octobris Menologium Græcum Baſilii imperatoris, quod ſeculo* X. *conſcriptum eſt, contractis horum Martyrum Actis apud Ughellum in noviſſima editione Veneta Italiæ ſacræ in Appendice poſt tomum decimum col.* 283. *præfixit hunc titulum*: Certamen ſanctorum martyrum Claudii, Aſterii, Neonis & Theonillæ. *Poſt hæc ſequitur Actorum compendium, quod paragrapho ſequente tranſcribemus. Magna Græcorum Menæa eodem die celebrant annuam memoriam τ ἁγίων μαρτύρων* Α'στερίου, Κλαυδίου, Νίωνος, καὶ τ ἀδελφῶν αὐτῶν Νεονίλλης, *id eſt*, ſanctorum martyrum Aſterii, Claudii, Neonis, & ſororis eorum Neonillæ. *Non ſcimus, qua veritatis ſpecie collectores Menæorum Neonillam trium illorum Martyrum ſororem appellaverint: nam in proconſularibus Actis infra exhibendis* Theonilla, *quam Graci in* Neo- F *nillam transformarunt, coram præſide teſtatur, ſeſe viginti tribus annis viduam manſiſſe, & tres Fratres in iiſdem Actis* pueri *vocantur. Non eſt autem ſatis veroſimile, Martyres adeo juvenes ſororem tam maturæ ætatis habuiſſe.*

tantum tres illos Fratres & unam ſororem celebrant.

11 *Deinde Græci in laudatis Menæis Martyres noſtros exornant his verſiculis*:

Κλαυδίου, Α'στερίου, ἅμα καὶ Νίωνος
Α'θλοι ξίφει ὑφάσαντο ἀείρυτα νίκη,
Ε'ν ξύλῳ σφῆσαν ἡ Νεονίλλα
Ξύλῳ πλοκαδὶς ἐξορέξαντα βλάβεν.

Mihi Clandius, & Aſterius, ac etiam Neon
Certamine enſis fidera videntur nova.
Extenſa vero corpore in ligni trabe
Eructat damnum ligni Neonilla vetuſtum.

Poeta Græcus his obſcuris verſiculis indicare voluit, ni fallor, tres iſtos Fratres gladio interfectos fuiſſe, & Neonillam in ligno extenſam pleno ore celebraſſe & quodam modo eructaſſe laudes Chriſti, qui in ligno crucis reſtauravit vetus damnum, quod protoparentes noſtri humano generi per fructum ligni intulerant. Præte-

rea

A *ea auctor horum carminum frigide alludit ad nomen proprium* Nion, *quæ unus ex Martyribus appellatur, & adjectivum vion, quod Latine* novum *ſignificat. Denique apparet etiam aliqua alluſio inter nomen proprium* Aſterii *& vocem Græcam* dsipos, *qua ſtellæ vel aſtra indicantur. Forte ſanctam Martyrem, quæ in antiquis Actis & Menologio Baſiliano diſerte* Theonilla *vocatur, recentiores Græci propter ſimilem alluſionem ad adjectivum* vi&, *id eſt,* novus, *in* Neonillam *tranſmutarunt, Collectores Menæorum his verſiculis ſubnectunt ſatis prolixa eorumdem Martyrum Acta, quæ tamen ab authenticis illorum Actis non parum diſcrepant, ut jam paragrapho ſequente obſervabimus.*

§. II. Diſcrimen inter Acta Græca & Latina, & varia horum exemplaria.

B

Menologium Baſilii imperatoris,

Menologium Baſilii imperatoris, quod ab Ughello in Italia ſacra editum eſt, in Appendice poſt tomum decimum noviſſimæ editionis Venetæ col. 283. *ſynopſim Actorum exhibet his verbis*: Claudius, Aſterius, & Neon, Diocletiano imperatore & Lyſia Ciliciæ præfecto, ætate integra & florenti, & germani fratres e Cilicia Mopſueſtiam profecti facultates paternas a noverca repetere & perſequi lite ac judicio cœperunt; ſed illa, ne quid daret, detulit eos ut Chriſtianos. Quare retenti a præfecto & interrogati, Chriſtum libere confeſſi ſunt. Inde in theatrum deducti nudatique & in equuleum ſublati primum fuſtibus mulctantur, deinde unguibus ferreis acerbiſſime depectuntur, tum multis aliis affecti ſuppliciis una omnes conſtricti catena, & extra urbis mœnia tignis in altum erectis affixi, martyrii coronam conſecuti ſunt. Poſt hos ſancta Theonilla in ſublime e ſpillis ſublata, ſcipionibus uſque adeo cæditur, ut inter diros cruciatus exſpirarit. *Ad hunc Menologii textum quædam notaſſe juverit.*

In quo nonnullo abſonare videtur,

13 *Imprimis Acta proconſularia de lite, quam tres iſti Fratres ad hereditatem paternam exigendam novercæ ſuæ intentaſſe dicuntur, nullum verbum faciunt. Facile tamen credidero, privignos* C *ab iniqua noverca ferunis eorum iubente tamquam Chriſtianos accuſatos fuiſſe, cum in aliis antiquis Actorum exemplaribus* a noverca ad judicem delati *legantur, ut ſupra num.* 4. *vidimus. Præterea videtur Menologium Baſilianum implicite aſſerere, Mopſueſtiam non eſſe ſitam in Cilicia, dum confidenter narrat, quod hi Fratres* e Cilicia Mopſueſtiam profecti, *juridice facultates paternas a noverca ſua repetere cœperint. At communi conſenſu Mopſueſtiam, quæ ſimpliciter a Plinio* Moplos, *& ab aliis diviſe* Mopſi Heſtia *nominatur, in Cilicia collocant antiqui geographi, inter quos Stephanus Byzantinus ad nomen hujus urbis habet ſequentia*: Mopſi Heſtia oppidum Ciliciæ ad Pyramum amnem ſita, quæ a Mopſo vate nomen habet. *Procopius autem in Opere de Ædificiis Juſtiniani imperatoris lib.* 5. *cap.* 5. *ad rem noſtram ita ſcribit*: Urbs eſt Ciliciæ Mopſueſtia, vatis, ut ferunt, illius antiqui opus. *Patet ex his aliiſque teſtimoniis, quæ brevitatis cauſa omitto, Mopſueſtiam Ciliciæ adſcribendam eſſe. Qua criſi igitur auctor Menologii Baſiliani affirmat, hos Martyres e Cilicia Mopſueſtiam diſceſſiſſe? Denique videtur his Fratribus Mopſueſtiam pro paleſtra martyrii aſſignare. Sed* D *hac in re pugnat cum Actis antiquiſſimis, ut paragrapho præcedente monuimus, & ex ipſis infra manifeſtum fiet.*

AUCT. G. C.

14 *Litem noverca intentam, & diſtinctam martyrii paleſtram ſilent magna Græcorum Menæa, in quibus poſt verſiculos ſupra relatos ſequuntur Acta Græca, quæ ſic Latine interpretantur.* Sub primo comulatu Diocletiani, Lyſia Ciliciæ præſide, erant bi Chriſtiani & germani fratres, qui ſimul habitabant, & ſufficientes divitias poſſidebant. Poſt obitum matris ſuæ acceperunt novercam, quæ, poſtmodum marruo etiam eorum patre, facultates privignorum ſuorum acquirere ſtudens, eos velut Chriſtianos præſidi prodidit. Hi vero Juvenes interrogati dixerunt præſidi: Nos quidem omnia contemnimus, o præſes, & quidquid propter fidem nobis evenerit, ſuſtinemus. Hæc autem, quæ in locum matris noſtræ infeliciter ſucceſſit, non religionem noſtram perſecuta, nos ad tribunal tuum adduxit, ſed paternam ac maternam hereditatem, quæ copioſa eſt, ſibi vindicare ſtudens. Quibus auditis, viſus eſt præſes ad eumdem ſcopum proprio ſuo jure collineare, & ſtatim Claudius juſſu ipſius a quatuor corporis partibus extenſus eſt, ac rergum ejus virgis laceratum. Deinde per extrema manuum ſuſpenſus, ſubjectis pedibus ejus ardentibus carbonibus, aduſtus eſt, & latera ipſius ferreis pectinibus laniata ſunt. Tum teſtis acutis perfrictum ejus corpus incenſis chartis ambufferunt. *& magna Græcorum Menæa*

E

15 Sanctus inter hæc omnia audiebat: Sacrifica diis & liber abibis. At ille: Iterum dixi, loquir, propter fidem Chriſti mei contemno ipſam mortem. Fac, quod volueris. Tunc a ſtipite depoſitum in carcerem rejecerunt, & Aſterium prælentarunt, ad quem Lyſias dixit: Quod tibi nomen eſt? Cum raceret, dentes ejus frangi præcepit, & per præconem auribus ipſius ingeri: Sacrifica diis. Ille vero reſpondit: Quod facere liber, fae, o præſes: ego enim Chriſtum ac Deum meum numquam abnegabo. Tunc ſuſpenſus & dilaniatus eſt, ſuppoſitaque ardentium carbonum congerie, pedes ejus adufti ſunt, eumque flagris conctum in carcerem retruſerunt. Deinde adduxerunr Neonem, qui nomen interrogatus reſpondit: Si nomen meum ſcire vis, o præſes, Neon vocor; nec eſt, quod plus a me ſperes: germanus enim frater ſum eorum, qui ante me jam torti ſunt; ab illis ſeparari non poſſum, ſed pro confeſſione Chriſti mei adſum tibi. Proinde quod facturus es, facito. Tunc etiam ipſum diſtentum atrociter verberarunt, pedibuſque ejus carbones ignitos ſubſtraverunt, eumque multis horis cæſum in carcerem reduxerunt. *In Actis horum Martyrum,*

F

16 Poſtridie, Lyſia ſedente pro tribunali, rurſum ſanctum Claudium produxerunt, quem Lyſias exhortari & a ſententia deducere volens, ſic allocutus eſt: Die nobis, meliuſne tibi conſuluiſti? Cui Sanctus: Audenrior tibi adſto, quam heri, & tormentis tuis factus ſum robuſtior & confidentior. Tum extremis manibus & pedibus acerrime conſtrictum ſuſpenderunt, & manualibus inſtrumentis diductas membrorum eompages diſtenderunt, & poſt multas horas ira femineeem foluris ariubus iterum carceri maneiparunt. Aſterium adſtantem reſpiciens præſes dixit: Quid ais? Decreviſti ſacrificare diis, & *quæ hic Lyſiæ redacta exhibemus,*

A deinceps hæc ſupplicia avadere? Cui Sanctus: Qui AUCT. G. C. Deum verum novit, & omnem in eo ſpem collocavit, mortem non curat, quamvis infinitis tormentis afficiatur. Tum Lyſias dixit: ſuſpendite ipſum, latera ejus fodicate, extrema manuum & pedum præcidite, & ignitis veruibus crura ipſius adurite. Quibus factis, Sanctus aſperrimos dolores ſentiens exclamavit: Videat Deus, quæ facis, crudeliſſime, & pœnam te dignam exſpecta. Tunc præſes hunc in carcerem retrudi præcepit, aliumque ſibi ad quæſtionem ſiſti. Cum Sanctus comparceret, & æque conſtans eſſet, diſtentam nervia concidere, prioribuſque volneribus & plagis renovatis, totum corpus dilaniatis artubus omnia vulnera fecerunt, & eum rurſus carceri ineluſerunt.

17 Tunc etiam Sanctorum ſororem Neonillam præſes adduci juſſit, & cum eam rupe firmiorem in fide Chriſti inveniſſet, faciem ejus colaphis percuti imperat, pedes colligari, & plantas loris cædi; deinde his factis, ex vinctis manuum ſummitatibus ſuſpendi, capite radi, & a quatuor extremis corporis partibus diſtentæ carnes crudis nervis lacerari. Denique ſupinæ & in B terram proſtratæ viſcera carbonibus torruerunt, & eam ſic vita privarunt. Vecrandum ejus corpus ſaeco inclusum in altum mare jactarunt. Milites vero extra muros urbis corpora ſanctorum Claudii, Aſterii, & Neonis concidentes, eſcam feris projecerunt. Sic glorioſi Martyres & germani fratres vitam finiverunt. *Præter illa, quæ paragrapho præcedente ad annuam Menæorum annuntiationem de* Neonilla *ſeu* Theonilla *notavimus, jam nonnulla ex his Actis Græcis diſcutiemus.*

18 *Initio horum Actorum dicuntur noſtri Martyres paſſi* ſub primo conſulatu Diocletiani, *quod intelligendum eſt de primo conſulatu, quem Diocletianus jam imperator geſſit: nam in faſtis conſularibus apud Petrum Relandum pag.* 250. *legimus, anno anno Chriſti* 284. *Diocletianum & Aurelium Baſſum M. Aurelio Carino & M. Aurelio Numeriano conſulibus ſuffectos eſſe. Verum hic imperfectus Diocletiani conſulatus ab aliquibus inter alios ejus conſulatus non numeratur, & in quibuſdam faſtis conſularibus non exprimitur. In aliis tamen faſtis anno ſequenti notatur ſecundus Diocletiani conſulatus cum Ariſtobulo, qui anno Chriſti* C 285. *reſpondet. Facile ergo intelligitur, quomodo Græci in Menais ſuis hunc primum Diocletiani conſulatum appellare potuerint. Si quis hac de re plura deſideret, adeat Tillemontium in Hiſtoria imperatorum tomo* 5. *pag.* 596. *ubi clare videbit, anno Chriſti* 285. *Diocletianum cum Ariſtobulo conſulem fuiſſe, & conſequenter Martyres noſtros eodem anno lauream martyrii conſecutos eſſe.*

19 *Nemo nobis hic ex Euſebio opponat, Chriſtianos eo tempore magna religionis ſuæ libertate fruſtos eſſe, & perſecutionem Diocletiani primum poſt annos aliquot ab initio imperii cœpiſſe: nam facile ad hanc objectionem reſpondebimus, particulares urbium vel provinciarum præſectos pro privata ſuperſtitione vel ſpe lucri ſempor habuiſſe occaſionem vexandi Chriſtianos, & antiqua imperatorum edicta in favorem ſuum allegare potuiſſe, licet imperator quiſpiam in exercitio religionis Chriſtianæ conniveret. Hinc Ruinartius in præfatione ad Acta Martyrum ſincera & ſelecta, quæ Pariſiis anno* 1689. *edidit, pag.* LVII. *lectorem ea de re prudenter præmonet his verbis:* Non tamen imus inficias, primis Diocletiani temporibus Eccleſiam nullis edictis agitatam fuiſſe, nec cum Chriſtianos, maxime in his D locis, quæ ſub ſpeciali Diocletiani cura erant, inquiſitos fuiſſe, ut ex Euſebii Hiſtoria initio libri octavi conſtat. Unde ſi tunc martyria aliquot facre, aut veterum legum auctoritate, aut ex præſidum genio, vel alia quavis occaſione abſque edictis patrata ſunt. *Forſan hic Cilicia præſes Lyſias copioſis aliorum Martyrum opibus inhiabat, quemadmodum in Menæis judicatur.*

20 *Præter alias diſcrepantes minutias circumſtantias, quæ in his Actis occurrunt, & quas evadere lector haud difficulter obſervabit, Menæa prorſus ſilent de ſupplicio cruciatuum, quos tres iſti Fratres affecti fuerunt, & quod in Menologio Baſiliano ſic Græce memoratur:* Ἐπὶ τούτοις πᾶσι τοὺς ἁγίους τοὺς βασάνοις διαφόροις κρίνει οἱ τραπῆται εἰς μίαν ἅλυσιν, κἀνέγγυον ἔξω τῆς πόλεως, καὶ ἐπὶ ξύλου κρεμάσαντες, ἀπέκλεισαν. *Hoc eſt:* Deinde poſt multa acerba & diverſa tormenta milites una catena illos conſtrictos extra murum civitatis abduxerunt, & in ligno ſuſpenſos ac clavis affixos occiderunt. *Præterea neque in Menologio Baſiliano, neque in Menæis ullum ſit verbum de* S. Domnina, *quæ tamen ſub eodem Ciliciæ præfecto coronam martyrii adepta eſt, & quam vetera nonnulla Martyrologia Latina cum quatuor aliis conjungunt. Porro martyrium* S. Domninæ *nobis ſatis certum eſt ex Actis proconſularibus, de quibus jam pauca præmonebimus.* E

21 *Surius, Baronius, ac demum Ruinartius inter Acta Martyrum ſincera & ſelecta ea variis codicibus hiſtoriam horum Martyrum ediderunt. Poſtremus autem editor Ruinartius in Opere jam laudato Pariſienſis editionis pag.* 278. *& ſequenti præfigit illis Actis hanc admonitionem:* Sub Lyſia præſide Ciliciæ multos Chriſtianos martyrium conſummaſſe tradunt tabulæ eccleſiaſticæ; quos inter celebres ſunt Claudius, Aſterius, eorumque ſocii, quorum Acta proconſularia integra atque germana a Surio ad diem XXIII. menſis Auguſti, & a Baronio ad annum CCLXXXX. ex tribus codicibus manuſcriptis edita ſunt. Eadem in quatuor codicibus manuſcriptis invenimus, quorum unum ex noſtra ſancti Germani bibliotheca annorum eſt circiter ſeptingentorum; alter vero F monaſterii Corbeienſis ad annos quadringentos accedit. Tertius eſt inſignis bibliothecæ S. Genovefæ Pariſienſis, ac quartus RR. PP. Carmelitarum excalceatorum Conventus Pariſienſis, qui duo paulo antiquiores videntur. In his autem eadem omnino quæ apud Surium & Baronium habentur; ſed diverſa, & quidem, ut exiſtimo, antiquioris verſionis: quam idcirco, & quod nondum in lucem prodierit, alteri prætulimus. Si quid tamen in aliis notatu dignum ſit, ſuo loco adnotabimus. De die vel anno, quo iſti Martyres paſſi ſunt, nulla poteſt eſſe difficultas, cum utrumque in Actis expreſſum ſit. Annus Diocletiani Auguſti & Ariſtobuli conſulatus deſignatur CCLXXXX. Dies vero diſerte exprimitur, ſcilicet decimus Kalendarum Septembris, quo die eorum memoria in Martyrologiis vulgatis celebratur.

22 *His addimus aliqua eorum Actorum manuſcripta exemplaria, quæ in Muſeo noſtro conſervantur. Inter ea primum locum meretur codex noſter Fuldenſis, ſignatus* Q. Ms. 6. *qui cum San-Germanenſi Ruinartii codice de antiquitate certare poſſet. In illo legitur eadem martyrii ſubſtantia, quamvis hinc inde phraſis mutetur.*

Inſu-

ab Actis proconſularibus diſcrepantia.

quibus expoſitis

varia eorundem Actorum exemplaria recenſentur.

A *Insuper en eodem, ni fallor, codice Fuldenſi habemus apographum, quod cum manuſcripto Trevirenſi ſancti Maximini collatum eſt. Hoc ab illo in paucis minoris momenti periodis differt : ubi enim Fuldenſe habet exempli gratia* me nocere non poteris, *& te conſentiunt, ibi Trevirenſe* mihi *& ibi poſuit, aliaſque ſimiles conſtructiones correxit. Tertium Aliorum exemplar prodit ex Paſſionali pergameno cœnobii Bodecenſis in diœceſi Paderbornenſi, quod etiam ſtylo nonnihil ab aliis diſcrepat, & videtur recentioris ævi, quia omittit periodum, quæ in codice Fuldenſi utcumque raſa eſt, ut in Annotatis poſtmodum monebimus. Cum autem editio Ruinartii ex pluribus codicibus antiquis prodierit, hanc recuſam cum recenſitis apographis noſtris conferemus, & in Annotatis, vel in margine obſervabimus diſcrepantiam, quando aliqua notatu digna occurrerit.*

ACTA

PROCONSULARIA

B *Ex Pariſienſi Ruinartii editione pag. 279. & ſequentibus, quam cum Ms. codice noſtro Fuldenſi & aliis apographis contulimus.*

Cum Lyſias Claudium interrogaſſet

a b LYſias *a* præſes proviſciæ Lyciæ *b* in civitate Ægea, ſedens pro tribunali dixit : Offerantur decretioni * meæ Chriſtiani, qui traditi ſunt curialibus hujus civitatis ab Officio. Commentarienſis Euthalius *c* dixit : Secundum præceptum tuum, domine, quos peruerunt Chriſtianos comprehendere, curiales iſtius civitatis offerunt tres pueros fratres, & duas mulieres cum infantulo. Ex his unus ante conſpectum claritatis tuæ adſtat. Quid de eo præcipit nobilitas tua ? Lyſias præſes dixit : Quis diceris ? Reſpondit : Claudius. Lyſias præſes dixit : Noli *d* juventutem tuam eum inſania perdere *d*. Sed C jam nunc accedens ſacrifica diis, ſecundum præceptum domini noſtri Auguſti, ut poſſis, quæ tibi præparata ſunt, evadere tormenta. Claudius dixit: Deus meus talia ſacrificia non habet, *e* ſed eleemoſynas & converſationes juſtas *e* : dii enim veſtri dæmones immundi ſunt ; ideo hujuſmodi ſacrificiis delectantur, perdentes animas in æternum, has dumtaxat, quæ eos coluot. Unde in nullo perſuades mihi, ut eos colam.

veritis tormentis offici impoſſe,

2 Tunc Lyſias præſes ad virgas eum aptari præcepit, dicens: Alia genere ejus inſaniam non vocam. Claudius dixit: Etſi graviora tormenta adhibeas, in nullo me lædes ; animæ vero tuæ provides æterna tormenta. Lyſias præſes dixit: *f* Domini noſtri imperatores *f* juſſerunt Chriſtianos vos ſacrificare diis, contradicentes puniri ; cedentibus autem honores & munera polliceri. Claudius dixit: Munera eorum temporalia ſunt ; confeſſio vero Chriſti æterna eſt ſalus. Tunc Lyſias præſes in equuleo eum ſuſpendi juſſit, & flammam pedibus ejus adhiberi ; ſed & de calcaneis ejus partes abſcidi, & offere * ei. Claudius dixit: Qui Deum timeot, nec igne, nec tormentis poſſunt lædi. Magis enim proderit eis in ſalutem æternam : quia propter Chriſtum hæc patiuotur.

** Fuld. auferri,*

3 Tunc Lyſias præſes ungulis eum vexari præcepit. Claudius dixit : Meum propoſitum hoc eſt, us oſtendam tibi, quia dæmones defendis. Tormentis enim me * non poteris nocere ; animæ autem tuæ ignem inexſtinguibilem providiſti. Lyſias præſes dixit: Accipientes teſtem alperrimam, lateribus ejus incumbite, & candelas ardentes eidem applicate. Cumque factum ſuiſſet, Claudius dixit: Mihi ignis & tormenta tua ſalvam ſcient animam : quoniam quæ patior propter Deum, lucrum haben magnum, & pro Chriſto mori divitias multas. Lyſias autem iratus de equuleo eum deponi, & in cuſtodiam dari præcepit.

D *ex Pariſ. Paſſione de Chriſtianam fidem defenſore,* * *Text. mihi*

aliam fratres ejus

4 Euthalius commentarienſis dixit : Secundum præceptum poteſtatis tuæ, domine præſes, adſtat Aſterius frater ſecundus. Lyſias præſes dixit: Crede vel tu, & ſacrifica diis, ante oculos tuos habens tormenta quæ contradicentibus ſunt parata. Aſterius dixit: Deus unus eſt, qui eſt venturus ſolus, in cæln habitans, & humilia reſpiciens io magna virtute ſua. Ut hunc colerem & diligerem a parentibus mihi eſt traditum. Hos autem, quos tu colis, qui a te dii eſſe dicuntur, neſcio. Perditis virorum omnium veſtrorum, qui tibi conſeotiunt, adioventin iſta eſt, non veritss. Tunc Lyſias in equulen eum ſuſpeodi præcepit, dicens: Torquentes latera ejus, dicite illi: Vel nunc credens, diis ſacrifica. Aſterius dixit: Frater ſum illius, qui paulin ante interrogationibus tuis reſpoodit. Mihi & illi unus eſt animus, una confeſſio. Age, quæ potes. Meum corpus io poteſtate habes, aoimam non habes.

E

impoſuit Aſterium

5 Lyſias dixit: Adprehendite ferreos morſus, & conligate pedes ejus, & fortiter torquete eum, uc ſentiat & corporis & aoimæ cruciatus. Aſterius dixit: Stulte, infane *g*, quam ob cauſam me tormentis affligis ? Non babes ante oculos quæ tibi pro his redditorus eſt Dominus ? Lyſias dixit : Carbones ignis ſubſternite pedibus ejus; virgis autem & duriſſimis nervis dorſum ejus & ventrem cootuodite. Cumque factum fuiſſet, Aſterius dixit : Cæcus es in omnibus. Hnc autem a te petn, ut oullam partem corporis ſine plaga dimittas inlæſam. Lyſias dixit : Cuſtodiatur cum eeteris.

g

F *ac dein Nunc torqueri jubet, quoniam mortis adpudiet,*

6 Euthalius commentarienſis dixit : Adſtat frater ipſorum tertius, oomine Neon. Lyſias dixit : Fili, vel tu accede, & ſacrifica dus evaſurus tormenta. Neon dixit: Dii tui, ſi quid virtutis habent, defendant ſe ipſos ab his, qui eos negant, & tuam defenſionem non requirant. Si vern malitiæ eorum es ſocius, multo melior ſum diis tuis, & te, quia vobis non obaudio, habens Deum verum, qui fecit cælum & terram. Lyſias præſes dixit: Frangentes cervicem ejus dicite illi: Noli deos blaſphemare. Neon dixit: Blaſphemus tibi eſſe videor dicens veritatem? Lyſias dixit: Pedibus eum extendite, & carbones mittite ſuper ipſum, & nervis dorſum ejus conidite. Cumque factum fuiſſet ; Neon dixit: Quod mihi utile eſſe ſcin & animæ meæ lucrum, id faciam. Non poſſum propoſitum meum mutare. Lyſias dixit: ſub cura Euthalii commentarienſis & Archelai ſpiculatoris, foras civitatem tres bi fratres, ut digni ſunt, crucifigantur, ut aves corpora eorum lacerent *b*.

b

poſt eum Dominum

7 Euthalius commentarienſis dixit : Secundum præceptum claritatis tuæ, domine, adſtat Domoi-

ex impressis.

A Domnina. Lysias dixit: Vides, mulier, quæ tormenta & ignis parentur tibi. Unde si vis evadere, accede, & sacrifica diis. Domnina dixit: Ne in ignem æternum iocidam & tormenta perpetuo, Deum colo, & Christum ejus, qui fecit cælum & terram, & universa, quæ in eis sunt. Nam dii vestri lapidei suot & ligoei, facti hominum manibus. Lysias dixit: Seponite vestimenta ejus; nudam eam extendite, & omnia membra ejus virgis concidite. Archelaus spiculator dixit: Per sublimitatem tuam, Domnina jam defecit. Lysias præses dixit: Corpus ejus projicite in profundum locum fluminis.

& Theonilla dam.

8 Euthalius commentarieosis dixit: Adstat Theonilla. Lysias præses dixit: Vides, mulier, cujusmodi ignis, vel quæ tormenta his præparentur, qui ausi fuerunt coœraricere. Qua de re accedeos honora deos, & sacrifica, ut possia evadere tormenta. Theonilla dixit: Ego ignem æternum timeo, qui potest corpus & animam perdere, & horum quam maxime, qui impie
B reliquerunt Deum, & adoraverunt idola & dæmonia. Lysias dixit: Alapis tundite faciem ejus, & projicite eam in terram, ligantes pedes ejus, & torquete fortiter. Cumque factum fuisset, Theonilla dixit: Si tibi bonum videtur, ut ingenuam mulierem & peregrinam sic torqueas, tu scis. Videt Deus, quid agis. Lysias dixit: Suspensam capillis, faciem ejus alapis cædite. Theonilla dixit: Non sufficit, quia me oudam statuisti? Noo autem me solam, sed & matrem tuam & uxorem confusionem iodoisti per me: Omnes enim muheres unius oaturæ sumus *i*.

i

diversis orationibus insistit.

9 Lysias dixit: Habes virum, aut vidua es? Theonilla dixit: In hodiernum diem xxiii. annos habeo, ex quo sum vidua; & propter Deum meum sic maosi, jejunans & pervigilans in orationibus ex quo recessi ab immundis idolis, & cognovi Deum meum. Lysias dixit: Novacula acuta radite capuc ejus, ut vel sic erubescat: & cingite eam rubo campestri, & extendite per quatuor palos, & loro noo solum dorsum, sed & totum corpus ejus cooeidite. Carbones etiam ventri ejus iupermittite; & sic moriatur. Euthalius commentariesis & Archelaus spicularor dixerunt: Domine, jam animam dimisit. Lysias dixit: Date faC cum, & corpus ejus in eum mittite, & ligate fortiter, & projiciatur in mare. Euthalius commentarienfis & Archelaus spiculator dixerunt: Secundum præceptom eminentiæ ruæ, domine, ut jussisti circa Christianorum corpora, sic factum est
k ℔. Habita est passio hæc io civitate Ægea, sub Lysia præside, x. Caleodas Septembris; Augusto & Aristobolo consulibus: de quibus Sanctorum passionibos est Deo honor & gloria.

ANNOTATA.

u In Quibusdam Actorum exemplaribus hic aliqua præcedunt de noverca privignos suos accusante, ut §. 1. Commentarii prævii num. 4. monuimus. Sed in Codice Fuldensi & aliis apographis nostræ initium Actorum cum hac editione Ruinartiana convenit.

b *Ruinartius in notis recte monet, & ex urbe* D *Ægensi patet, pro* Lyciæ *vel* Liciæ, *ut alia apographa habent, substituendum esse* Ciliciæ, *quod etiam confirmatur ex veteri Martyrologio Corbeiensi & Actis S. Zenobii, quorum fragmentum in Commentario prævio num. 2. exhibuimus.*

c *Hæc periodus in codice Fuldensi sic legitur: ub officio eommentarienfi. Eurbalius dixit &c. Sensus erge hic ita dividitur, ut* commentarienfi *conjungatur cum* officio, *quod hoc loco ministros justitiæ vel apparitores significat, ut alias sæpe diximus. At etiam in Trevirensi manuscripto post* officio *periodus claudatur, &* commentarienfis *convenit cum* Euthalius, *qui in editis* Eutalius *appellatur.* Commentarieosis *autem vocatur ille, cui cura reorum committitur, eo quod nomina reorum in commentariis scribat, ut Ruinartius observat, & in Glossario Cangiano fusius videre est.*

d *In codice Fuldensi sensus ille sit exprimatur:* Noli decipi juventutis iosania; verum ounc accedeos *&c.*

e *In apographo Bodecensi hæc ita leguntur:* Deus meus tali sacrificio opus non habet; sed E eleemotyna & conversatione justa. *In Trevirensi autem manuscripto hæc eadem in ablativo pluralis numeri ponuntur.*

f *Quamvis hic* imperatores *in plurali numero nominentur, & supra dumtaxat* præceptum domini nostri Augusti *memoretur, hæc differentia sinceritati Actorum nihil officit, ut Honoratus a sancta Maria in Animadversionibus ad regulas Criticæ Dissertatione 3. art. 6. sive tomo 1. pag. 279. erudite probat, & Tillemontius tomo 4. Monument. eccles. pag. 693. fatetur.*

g *Hæc duriora Martyris verba etiam non obsunt sinceritati Actorum, ut Honoratus a sancta Maria in Opere proxime laudate Dissert. 4. art. 8. sive tomo 1. part. 2. pag. 41. contra criticos quosdam evidenter ostendit.*

h *In Actis apud Surium & eminentissimum Baronium sic legitur:* Lysias introgressus, obdoxit velum, & post exiens, ex rabella recitavit senrentiam dicens: Claudius, Asterius, Neon fratres Christiani, deos blasphemantes & sacrificare renuentes, ante atrium cruci affigantur, & corpora eorum avibus laceranda relinquantur. Et subjecit: Curent hæc Claudius commentarienfis, & Archelaus E spicularor. Antequam autem ducereotur, recepti sunt in custodiam. *Ruinartius in notis circa morem obducendi veli antequam ferretur sententia, S. Basilium in Epistola 79. ad Eustachium, & eminentissimum Baronium in Annalibus ecclesiasticis ad annum Christi 285. num. 9. assignat.*

i *Hæc ultima periodus in codice nostro Fuldensi ita erasa est, ut non nisi difficulter & ex conjectura legi possit. Hinc in apographo Bodecensi prorsus omittitur. Forsan hanc aliquis erasit, ne castas aures offenderet. Sed nos cum Ruinartio potius fidelos, quam scrupulosi esse voluimus.*

k *Hic in codice nostro Fuldensi & aliis apographis apud Ruinartium terminantur Acta proconsularia, quibus haud dubie veteres Christiani sequentem clausulam de loco & tempore martyrii addidrunt.*

D E

A D

DE SS. TIMOTHEO ET APOLLINARE MARTYRIBUS,

REMIS IN CAMPANIA GALLIÆ,

COMMENTARIUS PRÆVIUS. J. P.

§. I. Cultus e Faſtis ſacris; tempus martyrii; veneration is propagatio.

EXHUNTE CIRCITER SEC. III. *Annotationes e Martyrologiis;*

B *Horum duorum Martyrum memoria ſignatur hoc die in Faſtis ſacris antiquæ ac bonæ notæ. Ado enim ſic eos annuntiat:* Eodem die, natalis ſanctorum Timothei & Apollinaris, qui apud Rhemenſium urbem conſummato martyrio cæleſtia regna meruerunt, *Adoni addo Uſuardum:* Item natalis ſanctorum Timothei & Apollinaris *&c. iiſdem, ut Ado, verbis. Miſſo vario Martyrologio Hieronymiano contracto, videlicet Regiæ Sueſſæ, Auguſtanum ac Labbeanum; ſed in his duobus poſtremis notatur poſt* Timotheum *proxime* Sidonii Apollinaris *nomen (in Labbeano ſcribitur* Sydonii) *quod ſuſpicor perperam ibi eſſe adjectum: nam S. Sidonius Apollinaris epiſcopus, qui hac etiam die a nobis datur cum Romano Martyrologio, ad Arvernos ſpectat: niſi forte ibi præter aliorum morem voluerit ſcriptor mentionem facere ſolius* Timothei, *ac ſeorſim ſine particula copulativa &, nec non ſine poſitione loci annuntiationem referre* Sidonii Apollinaris. *Apud Florentinium poſt textum Martyrologii, quod ſub nomine S. Hieronymi vulgavit, ſequuntur aliis interis:* Remis civitate natalis ſancti Tymothei & Apollenaris; *hic vero ibidem velle diſtinguitur a Sidonio Apollinare Arvernenſi: ſubditur enim:* Arvernis natalis ſancti Synodi (*immo* Sidonii) epiſcopi. *Hæc, tametſi aliis charactheribus a dicto textu ſint diſcreta, non carent tamen ſua pondere in rem noſtram. Annua*

C *duorum noſtrorum Pugilum commemoratio habetur in Martyrologio Romano, & eodem fere modo imprimitur, qua apud Adonem & Uſuardum exſtat:* Rhemis in Gallia natalis ſanctorum Timothei & Apollinaris, qui ibidem conſummato martyrio cæleſtia regna meruerunt. *Plures annuntiationes non inquiro, cum hæ ſufficiant.*

obſervationes de Martyrum die, tit, ac tempore paſſionis.

a *Non eſt quod lector hic exſpectet obſervationes noſtras in Acta horum Martyrum, ac in tempus, quo lauream certaminis conſecuti ſunt: nam quandoquidem eadem connectuntur cum Actis SS. Mauri ac ſociorum martyrum Remenſium, quæ die* XXII. *hujus menſis a nobis illuſtrata ſunt, ac conſuli poſſunt, quæ tunc animadvertenda duximus; actum ageremus, ſi novum iterum hoc loco de eorum valore, & tempore, cui hodiernorum Pugilum duorum palma vindicatur inſerenda, examen inſtitueremus. Tempus itaque laureati illorum certaminis aſſignimus exeunti circiter ſeculo tertio, ſicut heſterno die de aliis factum eſt. Quænam vero in hiſtoria martyrii, quam ex Flodoardo typis committemus, a nobis omiſſa ſint, quia hæc data, indicabitur in Annotatis. Quamquam vero dolendum ſit, non pervenuiſſe ad poſteros primigenia & genuina SS. Timothei & Apollinaris Acta; aliunde tamen ſuppeditantur monumenta plurima, quibus defectus iſte abunde ſuppletur, & quibus illuſtriſſimorum Martyrum gloria cum cultu quodam ſingulari, & cum ſumma eorum æſtimatione perſeveravit conſtanter variis locis ac ſeculis.*

E *Egregia eorum colendi propagatio*

3 *Hoc teſtantur templa in illorum honorem erecta; deinde ſacratum reliquiarum veneratio & translatio: tertio, munificentia inſignis, qua viri illuſtres cum eccleſiaſtici tum ſeculares loca ipſis ſacra proſecuti ſunt; quarto, divina Officia in eorumdem eccleſiis inſtituta, ac, dum elanguida fuerant, reſtituta: quinto, ſupplicationes ſolennes ad locum, in quo martyrium confeciſſe dicuntur: ſexto ac poſtremo, ingens populorum confluxus ad ædes ſacras illorum nomine nuncupatas. Horum ſingula exemplis illuſtranda & comprobanda ſunt. Ad templa quod attinet; apud Flodoardum in Eccleſiæ Remenſis hiſtoria libro* 1. *cap.* 4. *fol.* 12. *verſo editionis Sirmondianæ, Pugilum ſanctorum morti ac ſepulturæ ſubditur templum antiquiſſimum his verbis:* Euſebius quidam vir ſpectabilis, qui & ipſe per verbum ipſorum credidit, fabricavit illis Baſilicam, in qua multa ſigna & remedia oſtenderunt: cæcis viſum, claudis greſſum reddiderunt, &, qui a dæmonibus vexabantur, curati ſunt in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti. Eorum vero F corpora domnus Tilpinus Archiepiſcopus veteri permovens tumulo, ſepulcrum ipſorum decenter argento decoravit & auro. *Hoc accidit poſt mediam ſeculi octavi. Tilpinus quippe metropolita Remenſis apud Marlotum tomo* 1. *Metropolis Remenſis hiſtoriæ lib.* 3. *cap.* 2. *ſediſſe ſcribitur ab anno* 756.

probatur

4 *Flodoardus fol.* 12. *poſtquam egiſſet de Sanctorum lipſanis ſacris, quibus eccleſia noſtrorum Martyrum traditur fuiſſe inſignita, ſic pergit:* Hic etiam in eadem Sanctorum baſilica beatus Remigius tumulum ſibi parari præcepiſſe reperitur, ut poſt cooditam teſtamenti ſui continentiam ſubintulit addens: " Poſt conditum teſta„mentum, immo ſignatum, occurrit ſenſibus „meis, ut baſilicæ domnorum martyrum Ti„mothei & Apollinaris miſſorium argenteum „vi. librarum ibi depotem, ut ex eo ſedes futu„ra meorum offium componatur„. *Duplex S. Remigii teſtamentum circumfertur: alterum prolixius apud Flodoardum lib.* 1. *cap.* 18. *alterum contractius apud Marlotum tomo* 1. *lib.* 2. *cap.* 11. *pagina* 180. *utrique adjectus reperitur hic tandem.*

A dicillus. *Addit Flodoardus fol.* 12. Sed & in ipſo
Auct. J. P. teſtamento, duodecim ſolidos ad ipſius baſilicæ cameram ſtruendam juſſerat dari. *Hujus donationis verba habentur in teſtamento breviore pag.* 185. *in prolixiore autem ſunt illa fol.* 30. Eccleſiæ ſanctorum martyrum Timothei & Apollinaris, ubi etiam, Domino dante, ſi fratribus, ac filiis meis epiſcopis dicœceſeos noſtræ viſum fuerit, oſſa mea ponere diſpoſui, fol. quatuor. *An alterâtrum, & quodnam, an vero utrumque hoc teſtamentum ſit genuinum, non eſt hic inquirendi locus: qui eſſe tuta poterit, dum de S. Remigio agetur ad diem* 1. *Octobris. Conſuli interim poteſt Marlotus tomo* 1. *lib.* 2. *cap.* 13. *pag.* 186.

a ſuis aliis, 5 Diverſi quoque diverſis idem locupletavere dotibus templum, *inquit Flodoardus fol.* 12. *deſignato.* Ubi domnus Gondebertus, vir clariſſimus, cum uxore ſua Berta, villam, in pago Vontiſe ſitam, Pertas nomine dedit. *Hic Flodoardi textus magis eluceſcet, ſi modica eidem apponatur notatio. Inter* diverſos *illas templi prædicti fautores locum meretur ſeculo ſeptimo Sonnatius archiepiſcopus Re-*
B *menſis, qui* & ad baſilicam SS. Timothei & Apollinaris caſas quaſdam delegavit, *ut apud Marlotum tomo primo, lib.* 2. *cap.* 31. *pag.* 246. *licet videre. Ibidem ponitur iſtius cathedræ pontifex renuntiatus anno circiter* 600. *ac poſt annos* 33. *vita functus; vide eap.* 29. & 31. *De S. Gondeberto martyre agitur apud nos tomo* III. *Aprilis, die* XXIX. *ejuſdem menſis, pag.* 620. *de ipſius autem uxore Berta tomo* I. *Maii, die* 1. *pag.* 112.

quæ in illarum locorum 6 Reperitur autem, *ſicut pergit Flodoardus*, congregationem ibidem nonnumquam XX. nonnumquam XII. fuiſſe clericorum in tempore Theoderici regis, quando ad eamdem baſilicam prædiorum donatia plura leguntur tradita, & uſque ad recentia nuper tempora, quibus, religione deficiente, ad unius eſt redacta presbyteri titulum, Deo ſervientium cœtu dignoſcitur inſignita virorum. *Quiſnam e pluribus ſynonymis Theoderici Galliæ regibus hic nominetur, non eſt e Flodoardi verbis perſpicuum. Factum, quod refert de baſilica ad tantam ſolitudinem redacta; poſtmodum lætiora excepere tempora, ſicut e diplomate infra citando conſtabit.*

variis locis, C 7 *Porro de aliis ædibus ſacris, publica ſanctorum Martyrum noſtrorum veneratione illuſtratis, ſubnectit Flodoardus iſta fol.* 12. *verſo*: Nonnullis etiam aliis templa locis eorum ſplendent honore decorata: quoniam ſignis pluribus eis olim coruſcantibus, amatores Chriſti memoriis ipſorum ſuas excolere ſtuduerunt atque munire poſſeſſiones. Quorum quidam, ceu Gregorius Turonenſis epiſcopus in libro miraculorum refert, eorum reliquias, ædificata horum honore baſilica, devotus expetiit. Quas Pontifice loci per presbyterum honorifice dirigente, dum iter idem presbyter ageret, ab obvia quadam mulicre ſalutatus, obnixe importuneque abeo rogatus eſt, ut horum ſibi quiddam pignerum condonaret. Qui diu nutatim differens, mulieris improbitate tandem devictus, ſacrorum cinerum particulam tradit roganti: aſcenſoque caballo injunctum ſibi moliens iter expedire, nullatenus eum, percuſſis admodum lateribus, valet itineri promovere. Inſuper ipſe quoque ſic interim prægravatus opprimitur, ut vix valeret attollere caput. Ita demum animadvertens virtute ſe detineri Martyrum, motus pœnitentia recepit opportune, quod largiri præſumpſit incongrue; redhibitaque lacrorum, quam demperat, portione, liber ad juſſa relaxatur abire. *Si quis hoc factum legere cupit in ipſo fonte, e quo illud hauſit Flo-*
D *doardus, adeat S. Gregorium Turonenſem lib.* 1. *De gloria Martyrum cap.* 55. *a col.* 785. *editionis Rumartianæ.*

8 Apud Duodeciacum quoque vicum, *inquit eadem Flodoardus fol.* 13. horum conſtructa decore ſanctorum baſilica Martyrum, magnorum prædicatur radiare nitore magnalium, optabilique reſulgere gratia ſanitatum. *Hujus loci nomen ac ſitum ita exponit Hadrianus Valeſius in Notitia Galliarum ad nomen* Duſiacum Remorum, *dicens*: Duſiacum in pago Molomagenſi ad fluvium Charem, Frodoardus in Chronico & Hiſtoria eccleſiæ Remenſis Duodeciacum latino nomine numerali; quidam Duodeciaeum vicum; alii Duciacum & Dociacum; alii Duſicam villam appellant, vulgo Douzi les Prez.. Synodi ibi duæ epiſcoporum ſunt habitæ, prior anno Chriſti DCCCLXXI. poſterior anno DCCCLXXIV. *Hæc, & plura Valeſius.*

decem vel quinarum 9 *Sacra denique noſtrorum Athletarum pignora alio tranſlata ſunt non ſine inſigni eorum gloria, teſte Flodoardo, qui libri primi caput quartum hoc facto* E *abſolvit*: Beati denique Timothei oſſa rex Otto, concedente Arialdo archiepiſcopo, tranſferri fecit in Saxoniam, & monaſterium monachorum in ejus inſtituit honore: in qua tranſlatione multa mira feruntur oſtenſa. Namut Anno, tunc abbas, nunc epiſcopus, mihi retulit, a quo eadem ſacra pignera tranſlata ſunt, præter alia plura remedia, XII. inter cæcos & claudos fuera curati. Beatus quoque Apollinaris, offibus ſuis in Orbacenſe tranſlatis monaſterium, nonnullis inibi florere ſpectatur gratiarum inſignibus.

tranſlatio 10 *Quæres, quodnam ſit illud* monaſterium monachorum in Saxonia, *ad quod* beati Timothei oſſa rex Otto tranſferri fceit. *Reſpondemus, ac damus noſtras de eo conjecturas non improbabiles. Chriſtophorus Brouverus Annalium Trevirenſium lib.* 9. *ad annum Chriſti* 938. ex Saxonicarum rerum inſigni Chronico membranaceo *recitat ſequentia*: Anno Domini CMXXXVIII. Ottonis II. (*id eſt ſecunda.*) Prædictus rex . . . abbatiam regalem intra urbem Magdeburg (*in Saxonia inferiore*) fundavit . . in honore B. Petri Apoſtolorum principis, ac Mauricii, egregii Thebæorum ducis, dignique contubernalis illius F Innocentii militis, cujus corpus Rodolphus rex Burgundionum, ei ac reginæ tranſmiſſum . . . donavit. Maximam quoque partem corporis S. Mauricii, & quorumdam ſociorum ejus, cum plurimis Apoſtolorum, Martyrum, Confeſſorum ac Virginum reliquiis, in eamdem civitatem tranſtulit eodem anno jam dictus Otto . . Præfecit autem abbatiæ Annonem, virum venerabilem, Treviris de cœnobio S. Maximini aſſumptum . . Qui Anno, poſtquam abbatiam per annos, quos nos invenire nequivimus *&c. Mabillonius in Annalibus Benedictinis tomo* 3. *lib.* 43. *ad annum* 937. *num.* 87. *agit de conſtructione hujus monaſterii, eamque in Chronico Magdeburgenſi ad hunc referri annum ait, a nonnullis autem ad ſequentem. Sed hoc tantillum diſcrimen in rem noſtram nihil refert. Ibid. lib.* 45. *ad annum* 950. *num.* 38. *laudatus Annalium auctor ponit tempus, quo iſti abbatiæ præfuit Anno, & qua ad epiſcopalem dignitatem evectus eſt*: Poſt annos, *inquit*, tredecim quam Anno Magdeburgenſi monaſterio ab Ottone Magno præpoſitus fuerat, ad ſedem Wormatienſis eccleſiæ... provectus eſt: cui viginti-quatuor annis .. præfuiſſe dicitur s

11 *No-*

utriuſque Sancti,

11 *Nimis multa in narratione ſuperiore concurrunt perſonarum, locorum, ac temporis adjuncta, quæ conveniunt, quam ut alienum putemus a probabili ſuſpicione, quod* S. Timotbei *reliquiæ ad dictum monaſterium Magdeburgenſe fuerint translatæ; quæ, etiamſi pluribus aliorum ſacris pignoribus Sanctorum ſupra nominatim non accenſeantur, intelligi tamen poſſunt comprehenſæ fuiſſe ſub nomine* martyrum, *ibidem diſerte expreſſo. Nec ſuſpicioni noſtra afficere debet illud, quod Fladoardus ancea referebat de Ottone*: Monaſterium monachorum in ajus (*videlicet* Timothei) inſtituit honore. *Nam quid prohibet, cœnobium illud in gloriam plurium aliorum Sanctorum, quorum ſacrum theſaurum poſſidebat, conditum fuiſſe, quos inter fuerit* S. Timotheus *M. Remenſis, & tamen nec ipſius, nec aliorum quorumdam* martyrum *nomen in mox producto documento expreſſum legi: nam* inſtitui *videtur eſſe diverſum a* nominari: *& non hoc, ſed illud uſurpat Fladoardus.*

quem pluribus

B 12 *Fundator itaque Otto vel indiderit iſti monaſterio nomina præcipuorum ejuſdem patrocinorum, vel ſanctorum magis celebrium, vel eorum, erga quos præ aliis magis afficiebatur: niſi forte ſcripterent alii alios præ reliquis pro ſuo arbitratu, aut ſcribendi argumento, nominatim expreſſerint. Sic ſuperius nominatur apud Brevverum primo loco* B. Petrus Apoſtolorum princeps *ſive S. Paulo. Idem fit a Chronographo Saxone, quem Leibnitius edidit inter Acceſſiones hiſtoricas, anno* 1698. *Lipſiæ excuſas ad annum Chriſti* 938. *In Chronico autem Botbonis, quod Leibnitius etiam publicavit inter Scriptores Brunſvicenſes, tomo* 3. *ad annum* 940. *pag.* 308. S. Petro *additur* Paulus. *Mabillonius demque ad annum* 968. *num.* 22. Magdeburgenſe ſancti Mauricii monaſterium *vocat; & ad annum* 984. *num.* 49. *locus ille eodem* Mauricii *nomine indicatur. Ad hoc itaque Magdeburgenſe in Saxonia monaſterium, quod Fladoardus non nominabat ſupra, videntur oſſa* S. Timothei *translata fuiſſe.*

hic urpeol-mus.

13 *Monaſterium vero Orbacenſe, ad quod hiſtoricus idem* S. Apollinaris *reliquias dicebat commigraſſe, his verbis deſcribit Mabillonius in Annalibus modo indicatis, tomo* 1. *ad annum* 681. *num.* 25. Regulus pontifex Remorum, ſuperius laudatus, quem Frodoardus (*ſive Fladoardus lib.* 2. *cap.* 10.) Regolum vocat, monaſterium Orbacenſe exſtruxit in loco, quem dono regis Theoderici, ſuffragante Ebroino majore domus, obtinuerat. Poſitus eſt hic locus in parochia ſeu diœceſi Sueſſionenſi, quatuor a Sparnaco (*vulgo* Eſpernay) lancia, ad rivulum exiguum, qui in Matronam fluvium paullo ſupra caſtrum Theoderici devolvitur. *Hiſce ba-*
ſtenus monumentis de publica SS. Timothei *&* Apollinaris *veneratione collectis, magna ex parte videor feciſſe ſatis argumento, quod ſupra num.* 3. *aſtruendum propoſueram. Pergere nunc juvat ad ea, quæ ſuperſunt,*

§. II. Canonicorum collegium Remis reſtitutum; eorum vivendi modus.

Auct. J. P.

Canonici ss. eccleſiæ SS. Martyrum ad unum pertinentes.

Præmiſimus ſuperius §. 1. *num.* 6. *ex Fladoardo, Sanctorum Martyrum noſtrorum eccleſiam infigni olim clericorum ſervitio floruiſſe, ac deinde ad unius eſſe redactam presbyteri titulum: lætiora vero tempora, quibus eadem eccleſia reflorueſcere, & priſtino ſplendori coepit reſtitui, Fladoardus nec vidit, nec ſcripſit, morte videlicet autea a vita ereptus. Voces itaque illius ſupplevimus ſcribendo, ac lætiorem hujus baſilicæ ſtatum eum poſteris communicando Marlotus, dum tomo* 1. *pag.* 123. *edidit inſtrumentum hoc titulo*: Charta fundationis ſeu reſtitutionis duodecim canonicorum in eccleſia SS. Timothei & Apollinaris. *Quæ autem forma, quibuſque conditionibus fundatio hæc reſtituta fuerit, docebit inſtrumentum ipſum, quod e laudato Marlote hic recudimus, & obſervationibus noſtris illuſtramus.*

E ſufficiuntur iterum

15 In nomine ſanctæ & individuæ Trinitatis, Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, Gervaſius Dei gratia Remorum archiepiſcopus ſanctæ eccleſiæ tam præſentibus quam futuris fidelibus. Si utilitati & honeſtati eccleſiæ nobis a Deo commiſſæ diligenter intendimus, & quæcumque in ea ad divinæ religionis cultum provida prædeceſſorum noſtrorum vigilantia ordinata ſunt, inconvulſa ſervamus, & quæ ex his negligentia, vel aliquibus infortunitis deperierunt, reparare contendimus, Patri-familias noſtro de credito nobis talento multiplex lucrum reportaturos, & Enge certiſſimæ remunerationis nos credimus audituros. Unde conſiderantes, eccleſiam S. Timothei martyris in municipio hujus ſanctæ ſedis (cui, Deo auctore, præſidemus) ſitam, quondam Clericorum numero & honeſtate religionis viguiſſe; ſed partim adverſis caſibus, partim incuria, ad titulum unius presbyteri eſſe redactam, ideoque ab archiepiſcopo Adalberone (ut ex ejus reditibus hoſpitalitatis ſuppleretur utilitas) beati Remigii monaſterio ad poſſidendum con- F ceſſam, piæ ſedulitatis opera adhibere curavimus, ut eam in antiquum honeſtatis ſtatum repararemus.

canonici ibidem

16 Qua propter id notificantes Herimaro abbati injunximus, ut hoc noſtræ voluntatis propoſitum commendaret effectui, & ipſam eccleſiam S. Timothei eum ſuis reditibus ſtipendiariam faciens Deo famulaturis inſibi Clericis, ex aliis poſſeſſionibus S. Remigii in ſuo cœnobio ſupplementum repararet hoſpitalitatis, Qui libenter noſtræ ordinationi paruit, & ſub noſtro auctoritatis privilegio duodecim canonicos in eodem loco aggregavit: atque regulariter ibidem divino inſiſterent ſervitio, Canonicam præbendam eis inſtituit. Hæc ergo conſtitutio ut fieret efficacior, nos quoque ipſius eccleſiæ altare, ad augmentum ſtipendii eorum, perpetualiter ipſis eſſe proprium conſtituimus, & quamdiu illic fuerint Canonici, ne quiſquam ſucceſſor noſter eis illud auferat, ſub divina auctoritate interdicimus.

ejus ſeu dominio ſeu noſtro

17 Præterea ratum eſſe volumus, ut ſint immunes ab omni archidiaconorum, & archipresbyterorum exactione, poſiti tantum ſub ſancti Remigii dominatione, ſub noſtra tamen potenſtate,

A ſtate, & abbatis ſubjectione, quemadmodum & monachi ipſius ſancti Remigii, & ſicut curam ex * eorum animabus abbas de noſtra ſuſcepit, eodem modo de eorumdem Clericorum animabus curam a nobis ſuſcipiat, ipſeque eamdem DECANO, quem ſibi ad eorum cuſtodiam fidelem ſubſtituerit, manu ſua committat: ipſe vero abbas & neceſſaria eis victus providear, &, ſi quid in eorum converſatione reprehenſibile invenerit, emendare fatagat, ut ſecurus in die judicii Deo de eis rationem reddere valeat.

Auct. J. P. * de

18 Quod noſtræ ordinationis decretum ne quis convellere, vel aliquatenus temerare præſumat, ſub anathemate prohibemus, ad poſterorum memoriam id commendantes chirographo, ſub epiſcoporum, & abbatum, majorumque noſtri Cleri & cæterorum fidelium noſtrorum, qui interfuerunt, teſtimonio. Prandium autem, quod Canonici S. Mariæ hujus Remenſis eccleſiæ ibi accipiebant in feſtivitate SS. martyrum Timothei & Apollinaris, pro Dei amore & noſtro, condonaverunt communi conſenſu perpetualiter B abbati Herimaro, & ſupradictis Clericis, ut ſint eorum fratres, ipſorumque memoriam faciant in orationibus ſuis. Cujus donationis largitatem ne quis convellere audeat futuris temporibus, cum coeſſectoribus * nobis epiſcopis, & omni Clero, ſub divini numinis obteſtatione comminamur.

bis præſumatur,

* l. c. præſentibus

† Signum domni Gervaſii archiep.
† Signum Elinandi Laudun. epiſcopi.
† Signum Adelardi Sueſſion. epiſcopi.
† Signum Frotlandi Silvan. epiſcopi.
† Signum Vuidoois Beluac. epiſcopi.
† Signum Odonis archidiaconi
† Signum Herimari abbatis S. Remigii.

Actum Remis publice anno Incarn. Domin. MLXIV. Indictione 2. regnante Philippo rege an. v. Idus Junii.

Et inquidatur an Adalberoni,

19 *Habemus inſtrumentum fundationis; quod tamen, priuſquam ad alia pergamus, obſervationibus ſequentibus elucidare nobis viſum eſt. Marlotus tomo 2. cap. 1. ad annum 970. pag. 2. dubitat, an eccleſia illa ab Adalberone, an ab Artaldo potius fuerit conceſſa monaſterio S. Remigii.* Anno, *inquit*, ſui te- C giminis primo, ut quoddam ſuæ liberalitatis ſpecimen erga Remigianos exhiberet (*Adalbero*,) abbatiam ſancti Timothei Remenſis, quæ præcedentium fuerat archiepiſcoporum, pro hoſpitum receptione eis contuliſſe narratur: quod tamen videri poſſet, cum Appendicis auctor ad Frodoardum, Artaldo id diſerte tribuat. Exſtat Joannis XIII. reſcriptum Pontificatus anno octavo, ubi prædictæ donationis per Adalberonem fit mentio. At cum autographum ego viderim, outeique antigraphi fides, ob annos præſertim Pontificatus Joannis, qui ad octavum vix prorogari poſſunt, eo deſcribendo ſuperſedendum duxi. Eccleſia autem S. Timothei, ſeculi more, abbatia hic vocatur; licet cœtus tunc expers eſſet clericorum, datæque hoc titulo primum eſt Odalrico Aquenſi in ſolatium ſui exilii, poſtmodum vero Remigianis ad uſum hoſpitalitatis, hoc eſt, ut ex ipſius reditibus ſupervenientes hoſpites cujuſcumque conditionis alerentur. *Sic Marlotus.*

an Artaldo

20 *Appendix autem illa, quam allegabat, habetur poſt Flodoardum a Sirmondo vulgatum anno 1611. fol. 401. & ſequentibus: cui illa præmittuntur de ejuſdem Appendicis ſcriptore;* auctoris eſſe adhuc quidem incerti; ſed quem conſtat, ejuſdem Remeſis eccleſiæ canonicum D fuiſſe, Sanctoniſque archiepiſcopi temporibus ante annos CDL. vixiſſe. *Hoc vero unde habeat, ibidem indicat Sirmondus:* Id enim nos docuit Epitome Flodoardi, quam duobus libris ab eo contextam vidimus cum hoc breviad calcem auctario *&c. Jam vero ille anonymus Appendicis auctor fol. 401. hæc memorat:* Præfatus Artoldus.. abbatiam ſancti Timothei, quæ uſque ad illud tempus Remenſium epiſcoporum extiterat, S. Remigio, de cujus cœnobio aſſumptus fuerat, contulit. *Mabillonius dum ad annum 970. num. 49. beneficiis Adalberonis archiepiſcopi Remenſis erga cœnobium Benedictinum collatis reconſet, de hac ff, quam in præſentia tractamus, ſubtimido magis quam omino affirmate hæc pronuntiat:* Quin etiam abbatiam ſancti Timothei, quæ collegiata etiam nunc eccleſia eſt, Remigianis pro recipiendis hoſpitibus contuliſſe TRADITUR. *Inter ea autem, quæ de Artaldo narrat ab anno 931. cui principium archiepiſcopatus ejus innectit, num. 23. uſque ad annum 961. num. 47. ubi agit de ejus obitu, nihil* E *invenio de concreſſa ab ipſo Remigianis eccleſia, de qua hic eſt controverſia.*

illa fundatio

21 *Enimvero charta illa ſuperior tam diu eſt habenda in bonis inſtrumentis, donec probetur mala: & proinde potior ejus debet eſſe auctoritas, quam anonymi ſcriptoris, qui tam din poſt confecit Appendicem, & hoc diploma, ut licet ſuſpicari, numquam vidit. Porro in eodem diplomate præcbroufſmos non deprehendi.* Vuido *tamen, ſeu Guido*, Beluacenſis, *id eſt Bellovacenſis* epiſcopus, *qui eidem ſubſcribitur, apud Sammarthanos ex Alberici Chronico dicitur ſedere cœpiſſe anno 1066. ſequenti autem ex Sigeberto: ſed, ut non dicam, quod hic chronographus vixerit ſeculo duodecimo; ille vero ſeculo decimo tertio, prout din poſt factum, de quo diſputo; illud eſt præcipuum, quod non videantur accurati fuiſſe in figendo initio iſtius epiſcopatus, atque adeo emendandi. Illis enim duobus opponi poteſt venerabilis Guibertus abbas ſanctæ Mariæ de Nevigente, cujus Opera edidit Acherius: in Synopſi autem ipſius vitæ eiſdem prævia ſcribitur obiiſſe anno 1124. Guibertus itaque libro 1. De vita ſua capit. 13. pagina 471. memorat matrem ſuam, relicta civi-* F *tate Bellovacenſi, ad villam quamdam nomine Caſtaurium, haud procul inde ſitam, diverſiſſe bona cum venia Guidonis epiſcopi Bellovacenſis:* Quo, *ait*, digreſſionis tempore apud epiſcopalem quamdam morata eſt villam, a domino Bellovagenſi pontifice GUIDONE illic commanendi impetrata licentia.

ſic tribuenda.

22 *Digreſſio autem illa a Mabillonio in Annalibus Benedictinis tom. 4. ad annum 1063. numer. 30. illigatur huic anno; unde conſequens eſt, ut ſecundum computationem ejuſdem Mabillonii jam tum Guido fuerit præſul Bellovacenſis. In Appendice ad eumdem tomum 4. pagina 755. datur inſtrumentum comitiorum regni Galliæ, quæ ſunt habita Corbeiæ, regnante Philippo I. Francorum rege*, anno ab Incarnatione Domini MLXV. *in quo inſtrumento exſtat* ſign. Widonis Belvacenſis epiſcopi. *Unde ſequitur, initium epiſcopatus Guidonis perperam a nonnullis differri ad annum 1066. In fide igitur ſuperioris chartæ tribuimus conceſſionem, de qua hic diſputatur, Adalberoni archiepiſco, non autem Artaldo. Hanc quamnam conſecuta ſint noſtrorum Sanctorum venerationis ornamenta videamus.*

23 Ca-

Ejuſdem operæ reſtituit cultum Martyrii translationem.

A 23 Canonicorum collegio, *inquit Marlotus tomo 2. lib. 1. cap. 36.* in priſtinum ſtatum ſic reſtituto, Martyrum baſilica multo clarior in dies evaſit, cœpitque a fidelibus pie frequentari ob divinam pſalmodiam incruentumque Sacrificium ſtatutis horis a ſodalibus perſolutum. His decanus olim præfectus fuit, demum theſaurarius: at extinctis hiſce dignitatibus, divini Officii curam gerit hebdomadarius, qui & præſidet Capitulo. Chartophylacium habent privilegiis a ſancta Sede obtentis non mediocriter inſtructum; ſed vulgaribus omnino, & quæ ut plurimum exoleverunt. Moris fuit apud eos media nocte ad matutinas convenire: at expoſitis anno MCCCLI. abbati S. Remigii periculis, quibus obnoxii erant Canonici, eorumque ſervientes, maxime cum pauci ex illis prope reſiderent, nec muria eſſent clauſtralibus vallati, ſtatutum eorum de matutinis deinceps ſumme mane cantandis capitali ſtudio digeſtum ab abbate, qui canonicatus pleno jure confert, laudatur die Martis ante Aſſumptionem beatæ Mariæ. *Per hæc, quæ huc uſque deducta ſunt, conati ſamus magna ex parte facere ſatis propoſito noſtro, quod ſuperius num. 3. indicavimus,*

B *& ita varia puncta diviſimus, de cultu ſingulari* SS. Timothei *&* Apollinaris; *reliqua vero, quæ ad eumdem ſpectant, proſequamur.*

§. III. Translatio corporum ac ſupplicationes publicæ apud Remenſes; ſacra ibidem lipſana, nec non S. Apollinaris Lutetiæ Pariſiorum.

Ingentiorem thecam Sanctorum corpora transferendi.

MArlotus *tomo 2. lib. 4. cap. 13. referens ea, quæ contigerant tempore Joannis de Vienna archiepiſcopi Remenſis, ad annum Chriſti* 1349. *hæc ſcribit*: Sub id tempus Canonici S. Timothei, parata ſuis ſumptibus theca ditiori, in quam reliquiæ incliti martyris transferrentur, orant archiepiſcopum, ut capituli votum approbare velit ſua licentia, & indulgentiarum erogatione. Hic, cum translationi præſens adeſſe non poſſet, hanc provinciam epiſcopo Dragonenſi demandavit, & quo celebrior eſſet ſollemnitas populorum frequentia, quadraginta dierum indulgentias conceſſit in perpetuum iis omnibus, qui S. Timothei eccleſiam viſitaſſent anniverſario die prædictæ tranſlationis, *uti conſtat e diplomate, quod ſubdit laudatus Marlotus. Res hæc accidit* anno Domini MCCCL. die Dominico ante feſtum Cooverſionis S. Pauli, *ut in eodem diplomate notatur, e quo etiam diſcimus, quod prædictus epiſcopus Dragonenſis non tantum* S. Timothei, *ut mox indicabatur, ſed* beatorum martyrum Timothei & Apollinaris corpora tranſtulerit ſollemniter Remis in eccleſia præfati gloriioſi martyris. *Ad marginem vero iſtius diplomatis apud Marlotum, de eodem Dragonenſi epiſcopo obſervantur iſta*: Erat is ex Ordine Carmelitarum; viſunturque ejus inſignia in columnia elauſtri Carmel. Rem.

Supplicationes ſingulis triennio inſtituendæ

25 *Idem hiſtoricus in fine capitis proxime citati ſubdit ſequentia*: Idem archiepiſcopus anno ſequenti rogatus a Canonicis S. Timothei, novo confirmat diplomate ſupplicationem, quam ſingulis triennis facere conſueverant ad locum, qui Buxitus olim, nunc Pompella vocitatur, in qua majores capſæ cum reliquiis prædicti Martyris deferuntur eadem via, qua ad martyrium eum ſociis perductus eſt, impertitis triginta dierum indulgentiis omnibus, qui pie huic intereſſent. Diploma laudibus reſperſum, cujus jam meminimus, datum legitur in caſtro portæ Martis XXVIII. Aprilis an. MCCCLI. *Ejuſdem vero diplomatis exemplar protulerat Marlotus tomo 2. lib. 1. cap. 36. Ex dicto autem diplomate liquet, ſolennes ad memoratum locum ſupplicationes temporibus Joannis de Vienna archiepiſcopi Remenſis longe antiquiores fuiſſe. Sic quippe ibi dicitur*: Ad quorum itaque ſanctorum Martyrum venerationem & honorem, . . . populus Remenſis, & villarum circumvicinarum cum dictæ eccleſiæ Canonicis hunc martyrizationis locum proceſſionaliter devotis orationibus viſitare ab antiquiſſimo tempore conſuevit in adverſitatibus omnibus, ad Omnipotentis gloriam & liberalitatem benignis prædictorum Martyrum meritis conſequendam. *Hæc ſunt in iſto diplomate apud Marlotum.* D AUCT. J. P.

confirmatio

26 *Porro* poſtmodum, *ſicut obſervat idem auctor*, ob loci diſtantiam uſus obtinuit, ut de triennio in triennium feria ſecunda Pentecoſtes ex veteri ab ipſius eccleſiæ cunabulis conſuetudine celebretur, in qua ſacræ Martyrum exuviæ capſis E partim argenteis, partim vero ligneis, æreis tameo imagioibus exornata incluſæ, frequenti populorum concurſu ad Pompellam deferuntur: inter quas ultimum locum merito ſibi vendicat ea, quæ eſt ſancti Timothei, quod princeps ipſe & aoteſignanus victoriæ fuerit, quam glorioſi Martyres da ſæviſſimo tyranoo feliciter retulerunt. *Sed quandoquidem de ſacris Athletarum noſtrorum lipſanis hic recurrit ſermo; nonnulla ſunt in promptu, quæ his addi poſſunt ex Marloto ſuperius citato, cap. 37. ubi de reliquiis ſcribens, quibus vetus* S. Timothei *nobilitatur eccleſia, præter alias plures commemorat baſce in rem noſtram*;

reliquiæ, quæ ſunt apud Remenſes, enumerantur,

27 Hujus (*videlicet* S. Timothei) reliquiæ aſervantur io capſa SS. Apoſtolorum, argeoteis imaginibus, pretioſiſque lapillis a Tilpino quondam exornata. Hæc pro oneris gravitate, ſolemnioribus dumtaxat ſupplicationibus, & quæ rariſſime fiunt, ad ſingularn quoddam a Deo impetrandum beneficium, eum aliis cæterarum eccleſiarum lipſanis per urbem circumfertur. Supra majus altare quinque aliæ viſuntur capſæ, F partim ligneæ, partim vero æreis imaginibus exornatæ. Ea, quæ medium occupat, nonnullas etiam B. Timothei reliquias continet. Secunda beati Apollinaris nomine inſignitur. Hujus reliquiæ, & aliquot aliorum Martyrum panno ſerico involutæ, in ſacco coriaceo mixtim iocluduntur. *Deinde indicatis aliorum Sanctorum ſacris lipſanis, quæ in reliquis capſis continentur, ita pergit Marlotus*: Ibidem ſumma veneratione cooſervator æneo vaſculo exterius deaurato, in capitis humani formam concinnato, caput glorioſi martyria Timothei, prædictæ eccleſiæ patroni tutelaria. *Verum ea, quæ de ſacris utriuſque Martyris pignoribus hactenus e Remenſis metropolis hiſtorica retulimus, duplici obſervatione elucidamus.*

& cum ab illa, quæ alibi demonſtratur eſſe,

28 *Advertat itaque lector primo, translationem oſſium* S. Timothei *in Saxoniam, &* S. Apollinaris *ad monaſteriam Orbacenſe, ſicut præmiſſum eſt ſupra §. 1. num. 9. non pugnare cum eorum reliquiis, quas Remi aſſervari aſſerebat Marlotus mox allegatus; ſi dicamus, vel ſupponamus, partem earum alio tranſmiſſam fuiſſe, partem Remis manſiſſe: & ſic verum eſt, quod epiſcopus Draconenſis,*

A *prout paullo ante dictum eſt, ibidem utriuſque Martyris* corpora tranſtulerit, *ſumendo nempe partem corporum pro toto. Adverſus lectorem ſecundo, oriri difficultatem ex eo, quod Marlotus modo ſcribebat de capite* S. Timothei *Remis conſervato: nam poſterno die in Sylloge de ſanctis martyribus Remenſibus Mauro ac ſociis ejus, §. 1. num. 6. ex inſtrumento, quod Marlotus e Molano recitat, ut ibidem judicatum fuit, habemus, corpus S. Mauri ad cœnobitas Florinenſes tranſlatum eſſe ſecula undecimo; non vero hujus Martyris caput; ſed* aliud eorum, qui cum eo paſſi ſunt; *videlicet, ſicut addit Molanus,* Timothei. *Et cur e tot ſociis, qui cum S. Mauro paſſi ſunt eodem die* XXII. *Auguſti, aſſignat* S. Timotheum, *qui in rigore loquendo cum eo non fuiſſe martyrium, ſed die proxime ſequenti ſecundum Acta? Audiamus Molani rationem:* Ejus enim, *inquit,* expreſſa mentio eſt in Officio monaſterii Florioenſis.

AUCT. J. P.

perfectum; sicut ipſemet S. Apollinaris Parisiis?

29 *Rectene, an perperam hic concludat Rayſius, non libet pluribus diſputare; ſed dicimus, conſtare e dicto inſtrumento, quod citat,* S. Timothei *caput illuc non fuiſſe nominatim tranſmiſſum; ſed alicujus anonymi, qui cum S. Mauro paſſus fuerat, ut patet ex dictis, atque adeo potius aſſentimur Marloto rei domeſticas ſcribenti, quam Molano, inſtrumenti prædicti ſenſum non ſatis fundate, ut nobis quidem apparet, interpretanti. Quod ſi Florinenſes aliunde poſſint probare, caput* S. Timothei *apud ſe aſſervari, tunc difficultas illa poterit ſolvi eodem modo, quem ſupra aſſignavimus circa alias reliquias diverſis locis exiſtentes, cum non dicat Marlotus, caput integrum* S. Timothei *aſſervari apud Remenſes; qui tamen certius de hac re judicare poterunt, ſi illis detur facultas inſpiciendi ſacrum hoc depoſitum. Neotericus biographus Gallus in collectione ſua, quam hac die e variis ſcriptoribus compilavit de hodiernis noſtris Martyribus, refert,* oſtendi reliquias inſignes S. Apollinaris Remenſis Lutetiæ Pariſiorum in templo S. Mariæ in platea ſancti Antonii. *Quas reliquias ſuperioribus Remenſibus addimus auctoris loco.*

B

brevis mentio de Actis.

30 *Ad Acta quod attinet; nihil opus eſt de iis multa præfari, cum ſub initium hujus Commentarii num. 2. lectorem miſerimus ad poſterum diem, ubi hiſtoriam SS. Mauri ac ſociorum martyrum Remenſium dedimus: qui quandoquidem dicuntur compoſuiſſe ſuum certamen dicto die, & eorum Acta imminuta ſunt narrationis martyrii duorum noſtrorum Pugilum, poteris hæc a lectore conferri cum iis, quæ de poſterorum Martyrum Actis dicta ſunt. Non itaque hic tranſcribo, quæ memorat Marlotus tomo 2. lib. 1. cap. 16. ubi ſcribit de primis Martyribus urbis Remenſis, & an ſub Neronc paſſi ſint; nec cenſuras, quibus Acta* S. Timothei *Remenſis caſtigat Tillemontius tomo 4. Monumentorum eccleſiaſticorum nota 32. qua habetur inter plures alias de S. Dionyſio Pariſienſi; nec oſioſe diſcutiam exemplar Bodoccnſe, de quo heri actum fuit. Quid plura? Accipe nunc, lector, qualiacumque Acta, quæ paucis notationibus illuſtrabimus, ut melius intelligantur.*

C

D

ACTA

Ex hiſtoria Remenſis eccleſiæ Flodoardi, a Sirmondo editæ, libro 1. cap. 4. a fol. 8. verſo,

BEatus... Timotheus, ab Orientis partibus ad hanc Rementem perveniens urbem, Jeſu Chriſti Domini publice non veritus eſt prædicare veritatem. Unde & a præſide Lampadio, qui tunc præerat huic populo, tentus, &, quod novæ legis propoſitum hominibus ſuaderet, conveotus: hioc minis principum, legumque ſeveritate vexatus, opum quoque pollicitatione tentatus, reſponſum, quod olim ab Eccleſiæ Principe didicerat, improbo incuſſum ſupernæ nundinatori gratiæ *a*, rependere non timuit: Divitiæ (ioquiebs) tuæ tecum ſint in perditionem, & ihis eum ipſis in ignem æternum. Dominus enim meus Jeſus Chriſtus Filius Dei, ipſe te judicaturus eſt,

S. Timotheus blaſphemat.

a

a Tunc Præſes ira repletus, juſſit eum torqueri. Et dum Chriſtum conſtanter inter ipſa cruciatuum confiteretur tormenta, inferens ioter cætera, quod illi, quos præſes pro Chriſti nomine ſe putabat occidere, ipſi pœnaliter eum judicaturi eſſent, & præſes diceret: Ergo, tu judex eris mei? Ego te occidam, & quis erit, qui ſe eripiat de manibus meis? ſanctus Timotheus reſpondit: Dominus meus, cui credo, poteſt me liberare; in te autem debita tormenta immittet, Iterum dum per ſupplicia multa cruciari juſſus fuiſſet, ait, ad judicem: Quanto tu mihi ampliora tormenta intuleris, tanto amplius refrigerium præſtabis Dominus, cui credo.

& deliribus frustra resistit?

E

3 Et cum cæderetur a miniſtris, exclamavit voce magna dicens: Aſpice, Domine, & vide, quæ infert diabolus ſervo tuo: ne me derelioquas, ne dicant homines: Ubi eſt Deos ejus? Præſes denique juſſit calce viva & aceto aſpergi plagas ipſius. Sanctus vero Timotheus dixit: Ago tibi gratias, Domine Jeſu Chriſte, qui mihi das toleraniiam, ut hæc poſſim ſufferre. Ita iſtud factum eſt in corpore meo, tamquam oleo peructus ſim. Unus autem de ipſis credeotibus, nomine Apolliouris, vidit duos angelos ſtantes ad latus ejus, & dicentes illi: Confortare, Timothee: miſſi autem ſumus ad te, ut oſtendamus tibi Domioum Jeſum Chriſtum, pro cujus nomine ſuſtines pœnas, ut videas quæ aguntur in cælis. Erige caput tuum, & vide,

adſtantium colloquio confirmatur

F

4 Aſpiciens autem S. Timotheus, vidit cælos apertos, & Jeſum ad dexteram Patris, corooam tenentem ex lapidibus pretioſis, ac dicentem ſibi: Timothee, hæc, quam vides, tibi parata eſt. Accipies illam tertia die imminente de manibus meis. Et angeli dixerunt ei: Confortare, Timothee; & abierunt in cælos. Apollinaris vero cum hæc vidiſſet, procidens ad pedes ejus, dixit ei: Domine Timothee, ora pro me: ego enim libentiſſime torquebor pro nomine Chriſti, quia vidi recum loquentes viros ſplendidiſſimos, dum tecum loquereotur magnalia Dei illius, qui regnat in cælo.

S. Apollinaris

5 Tunc præſes, ot vidit ſe eſſe confuſum, dixit; Siſtatur Apollinaris: afferte autem mihi pluribum bullienc, & effundite in os ipſius, ut

cum multis aliis ei evertitur,

poo

A non talia verba loquatur. Cumque allatum fuisset plumbum bulliens, & missum in ore ejus, factum est frigidum tamquam glacies. Viso autem hoc miraculo, multitudo magna credidit in Dominum Jesum Christum. Tunc præses iracundia plenus & confusione, dixit: Ducite illos in carcerem, usque dum ego pertractem, quo supplicio interficiantur. Cum autem ducerentur, plurima turba sequebatur eos flens, & dicens: O injustum judicium, quod incidit in civitatem istam! Perducti sunt vero in carcerem: & multi arans circa eos, desiderantes consolari a sancto Timotheo *b*.

b civitatemque

6 Altera autem die procedens præses sedit pro tribunali, sanctum vero Timotheum & Apollinarem adduci præcepit. Astantibus autem illis, ait ad eos præses: Infelicissimi hominum, consentite præceptis imperatorum *c*, & adorate eos, quos illi adorant. Timotheus & Apollinaria dixerunt: Nos dæmones non adoramus, sed solum B Dominum Jesum Christum, qui est Deus vivus & verus: ipsum oportet confiteri nos. Tu ergo ne putes nos artibus tuis separari a caritate, & a regno Dei. Hoc autem tibi notum sit, quia qua hora nos putas mortificari, tunc vivificamur, sicut illi, qui a te hesterna die interfecti *d* sunt *d*, & vivunt in cælis. Te ergo pereuntem Jesus Christus ulcere pessimo.

c *d*

martyrii, ac tyranni insaniam.

7 Iratusque præses, dixit: Istos si non mortificavero, alii multi ad novam sectam venturi sunt. Sic dedit adversus eos sententiam, ut gladio interficerentur. Illi autem cum magna fiducia producti sunt extra civitatem in via, quæ appellatur Cæsarea, in locum, qui Buxitus *e* dicitur, ibique martyrizavit eos sub die decimo Calendas Septembris, & coronati sunt ab angelis, & vox audita est, dicens: Venite, Timothee & Apollinaris, dilectissimi mei, & ostendam vobis quanta mirabilia meruistis pro animabus vestris, quas obtulistis pro nomine meo: & scitote, quæ facturus sum Lampadio præsidi. Statimque jaculum igneum delcendit de cælo, multis videntibus, & ingressum est humerum ejus dextrum, & a dæmonio arreptus vitam finivit. Corpora vero sanctorum sepulta sunt a Christianis die nono Calendas Septembris. D Ex FLODOARDO. *e*

ANNOTATA.

a *Simoni videlicet mago, ex Actis Apostolorum cap.* 8. *v.* 20. *Ms. Bodecense*: An nescis, miser, quid Simoni mago contigit . . , qualiter eum præcipitaverunt Apostoli Petrus & Paulus?

b *Quæ hinc sequuntur in narratione Flodoardi usque ad numerum sequentem, de baptismo ac visione* S. Apollinaria, *& angeli ad eum verbis, nec non de martyrio Athletarum quinquaginta, heri sunt relata in Comm. prævio §§. Mauri & sociorum* §. 2. *in fine.* E

c *Hunc terminum ibidem posuimus num.* 13. *qui tamen retinus manssisset intactus propter ea, quæ supra sunt in Annotatis pag.* 572. *lit.* f.

d *S. Mauras cum sociis.*

e *Locus hic deinde* Pompella *dictus fertur. Vide Commentarium hisce Actis prævium* §. 3. *num.* 25.

DE S. THEONA VEL TEUNA,

EPISCOPO ALEXANDRINO,

COMMENTARIUS HISTORICUS. G.C.

§. I. Varium Sancti hujus nomen, antiquus cultus ex Martyrologiis, & ecclesia, quæ olim Alexandriæ in Ægypto ad honorem ejus exstructa fuit. F

An. ccc. Sancti hujus nomen,

HIc Sanctus *ab Eusebio Cæsariensi* Θεωνᾶς, *ab Æthiopibus* Teuna, *& ab aliis vicino hujusmodi nomine appellatur, ut per decursum hujus Commentarii videbimus. At nescio, cur idem Sanctus in Annalibus Alexandrinis, quos Eduardus Pocockius ex idiomate Arabico Latinos fecit*, Neron *vocetur ab Eutychio patriarcha Alexandrino, qui tomo* 2. *istius Operis pag.* 399. *per interpretem suum de Sancto nostro sic loquitur*: Creatus est Neron patriarcha Alexandrinus, ubi novemdecim annos sedit; dein mortuus est. Christiani autem Alexandrini in speluncis & domibus clam orabant metu Romanorum, ne ipsos trucidarent; neque manifeste sa exhibebat patriarcha in Alexandria; at cum patriarcha crearetur Neron, ille se manifesto exhibuit, neque destitit Romanos demulcere, donec Alexandriæ ecclesiam dominæ Mariæ sacram exstrueret.

a *Eruditissimus Renaudotius in Historia Patriarcharum Alexandrinorum pag.* 53. *hanc ignotam nominis mutationem posse interpreti Pocockio, quam ipsi Eutychio patriarchæ tribuit, & circa novam istam Sancti nostri appellationem observat sequentia*: Supereſt, ut moneamus, non aliter ab Eutychio quam ab aliis vocari hunc Patriarcham; sed ridicule prorsus Pocockium factum, ut codices suos secutus, quos non admodum antiquos fuisse fatetur ultro, NERONEM eum appellaverit, eum ipse in indice patriarcharum veram nominis scripturam agnoscens THEONAM reposueris. Nempe si quia eadem superstitione potius quam religione omnia librariorum Arabum in nominibus propriis portenta exprimenda arbitretur, Utopiæ historiam, non Ecclesiæ scribet. Id tamen perpetuo observavit auctor ceteris diligentissimus, magno sane lectorum incommodo, eorum præsertim, qui Latina tantum versione uti possunt. *His circa verum* S. Theonæ *nomen observatis, ad cultum ejus probandum progredior.*

quod ab illo quo perpetuo mutatum est,

AUCT. G. C. refertur in Synaxario Æthiopico.

3 *In Calendario Æthiopico ad diem ſecundum menſis Ter, ſive die* XXVIII. *Decembris noſtri, colitur* Theonas patriarcha Alexandrinus, *& ab Æthiopibus* columen eccleſiæ *vocatur, ut Ludolfus ejuſdem Colendarii editor ibidem pag.* 404. *in notis obſervat. Sollerius noſter in Hiſtoria chronologica Patriarcharum Alexandrinorum, quæ tomo* V. *Junii præfigitur, pag.* * 33. *refert verba poetæ Habeſſini ſive Æthiopis, quibus pietas hujus ſancti Præſulis Alexandrini ſic laudatur:* Salutem dico patriarchæ Teunæ, qui Petrum, ſuum poſtea ſucceſſorem, baptizavit; & preces ſingulis horis a quolibet recitandas inſtituit, ac turrim Mariæ Virginis nomini ædificavit. *Per hanc turrim intelligi videtur eccleſia, in honorem Deiparæ conſtructa, cujus Eutychius patriarcha Alexandrinus ſupra meminit, ut inferius alia occaſione dicemus.*

Martyrologium Coptica, 4 *In Martyrologio Coptice, quod Simon Moyſis, alumnus Collegii Maronitici Romæ Latine interpretatus eſt, eadem die ſecunda menſis Tubæ, qui ſicut Ter Æthiopicus, diei* XXVIII. *Decembris noſtri reſpondet, annuntiatur annua memoria* ſancti Taunæ Alexandriæ papæ, id eſt, patriarchæ, *& eximius Antiſtes ille ornatur ibidem ſequenti elogio:* Iſte fuit doctus & Dei timoratus, & ædificavit eccleſiam in Alexandria, & juſſit celebrari ſacrum in ea; antea in domibus celebrabant propter perſecutionem, & multos baptizavit. Suo tempore pullulavit hæreſis Sabellii, qui dicebat, Patrem & Filium & Spiritum ſanctum eſſe unam perſonam; quem anathematizavit & interdixit. Sedit XIX. annis, & quievit in pace. *In altero Coptitarum Martyrologio inveniuntur ad diem quartam menſis Tubæ, vel trigeſimam Decembris noſtri, quemadmodum laudatus interpres Maronita in Appendice ejuſdem Martyrologii teſtatur his verbis:* In hac die (*nimirum quarta Tubæ, ſicuti præmiſerat*) etiam celebratur dies feſtus ſancti Taunæ, & in alio Martyrologio fit mentio de illo in ſecunda die hujus menſis. *Denique ad diem tertiam ejuſdem menſis in alio Calendario Coptico, quod a Kirchero noſtro collectum videtur,* Theodas patriarcha Alexandrinus *annuntiatur.*

& Latini, ex quibus antiquus ipſius cultus probatur; 5 *Quidquid ſit de vero annuæ venerationis die, qui forſan apud Coptos ob alios feſtivitates occurrentes interdum mutatur, Martyrologi Latini conſtanter hanc ſanctam Præſulem memorant die* XXIII. *Auguſti, inter quos auctor veteris Martyrologii Romani breviter hac die feſtum* Theonæ epiſcopi *aſſignat. Hunc imitatus eſt Ado, & veroſimiliter ex aliis antiquis monumentis addidit ſequens elogium:* Eodem die, beati Theonæ apud Alexandriam, venerabilis & vere Deo digni, qui beatum Petrum epiſcopum, poſt & martyrem, nutrivit, in omni puritate & animi virtutibus clari. *Moſander hanc periodum nonnihil aliter interpungit, & in fine elogii ejuſdem poſt paucum ſic legit:* Hic in omni puritate & animi virtutibus epiſcopus claroit. *Illud pronomen* hic *potius ad S. Petrum martyrem & S.* Theonæ *ſucceſſorem, quam ad ipſum* S. Theonam *referre debet in iſto elogio, ſi genuina ſit Moſandri lectio. Verum præferenda videtur lectio Roſweydi noſtri, qui ſuam Martyrologii Adoniani editionem cum multis manuſcriptis codicibus contulit. Ceteram Uſuardus, omiſſis reliquit, primam hujus elogii partem ex Adone tranſcripſit in hunc modum:* Alexandriæ ſancti Theonæ epiſcopi venerabilis & vere Deo digni. *Magis compendioſo Martyrologium Romanum, quo nunc utimur,* Alexandriæ, ſancti Theonæ epiſcopi & confeſſoris *memoriam annuntiat, & alia prætermittit.*

confirmatur ejuſque ecclesia quadam Alexandrina. 6 *Quamvis hæc ſufficiant ad immemorabilem* S. Theonæ *cultum oſtendendum, tamen his omnibus Martyrologis antiquior ejuſdem Sancti veneratio probatur ex Apologia ſancti Athanaſii ad imperatorem Conſtantium, quæ in noviſſima Pariſienſi Operum ejus editione tomo* I. *pag.* 295. *& ſequentibus legitur: cum enim Ariani ſancto Athanaſio objeciſſent,* in magna eccleſia habitam fuiſſe lynæxin, priuſquam completum ædificium eſſet, *magnus ille Arianorum adverſarius hanc accuſationem diluit, & exemplo aliorum præſulum iſtiad factum ibidem pag.* 304. *tuetur his verbis:* Beatæ quippe vir memoriæ Alexander (*nimirum patriarcha Alexandrinus, cui ſanctus Athanaſius ſucceſſit*) ob aliorum locorum anguſtiam, dum iple eccleſiam, quæ omnium maxima tunc putabatur, Theonæ dictam, exſtrueret; in ea tamen ob populi frequentiam conventus egit, neque interim ob populi conventum ædificii conſtructionem intermittebat. *Igitur hic vides, ante medium ſeculi quarti eccleſiam in honorem* S. Theonæ *ab Alexandro conſtructam fuiſſe.*

quæ alibi ab hoc Sancto regno trahit. 7 *In Actis SS. Pachomii & Theodori, quæ in Opere noſtro ad diem* XIV. *Maii illuſtrata ſunt, Ammonius epiſcopus, & auctor coævus S. Athanaſio, de eadem* S. Theonæ *eccleſia meminit, dum apud nos tomo tertio Maii pag.* 356. *ad Theophilam præſulem Alexandrinum inter alia ſic ſcribit:* A Theodoro igitur abire permiſſus, eumque oſculatus, multis cum lacrymis, ut pro me Deum deprecaretur, oravi. Poſtquam meos deinde parentes conveni, ad montem Nitriam me contuli, ſextoque poſt menſe, cum beatus pontifex Athanaſius id temporis ſub Conſtantio ab Arianis cum furore inveſtigaretur, ſanctique per Ægyptum & in urbe Alexandrina monachi ac virgines, & laici religioſiores multa ſuſtinarent incommoda, & verberibus vulneribuſque conficerentur, univerſa quoque Ægypto abire juberentur epiſcopi, Ducis Ægyptiaci titulo tunc gaudente Sebaſtiano, ſucceſſore Syriani, cujus juſſu compleres Deo per caſtitatem devotæ virgines IN IPSA SANCTÆ THEONÆ EPISCOPI ECCLESIA talis ſeleratorum fuerant interemptæ *&c. Hæc eadem narratio circa finem ejuſdem tomi tertii pag.* 70. * *Græce legi poteſt. Præterea S. Epiphanius hæreſi* LXIX. *alios* LXIX. *cap.* 2. *ſive in editione Petavii noſtri tomo* I. *pag.* 728. *plures Alexandriæ eccleſias nominatim recenſens, etiam de* eccleſia Theonæ *mentionem facit. Hinc antiquus* S. Theonæ *cultus abunde ſtabilitur.*

§. II. Chronologicum epiſcopatus initium, incerta Sancti geſta, & veroſimillimus mortis annus.

Hic ſanctus, qui anno 282. ex ordine Alexandrinorum ſexageſimus ſecundus, *Sollerius noſter in Tractatu de Patriarchis Alexandrinis ante tomum* V. *Junii pag.* * 33. cenſet, S. Thennam *anno Chriſti* 282. *ad cathedram Alexandrinam evectum eſſe. Cum hac chronologia fere concordat Euſebius Renaudotius, dum in Hiſtoria patriarcharum Alexandrinorum pag.* 50. *ſic ſcribit:* Maximo, cum ex hac vita migraſſet, ſuffectus eſt Theonas unanimi ple-

A plebis Chriſtianæ conſenſu ; neque apud Severum, Eutychium, Elmacinum, Makrizium, aut alios auctores mentio eſt vacationis Alexandrinæ ſedis per annum integrum, quam aſſignat auctor Chronici Orientalis. Sed omnes Euſebio conſentientes , ſtatim eum ordinatum eſſe ſtatuuot poſt prædeceſſoris ejus obitum, anno ſcilicet Jeſu Chriſti CCLXXXII. aut CCLXXXIII. Atque ita conſtabit chronologia Severi, qui ejus initium alligat ANNO PRIMO AURELII, inquit, CARII ET CARIANI ; nempe Aurelium, quod erat nomen otriuque Cari & Carini , pro tertio imperatoris nomine accepit. *Nobis hic non lubet diſcrimen unius anni, de quo Renaudotius dubitat , operoſius examinare.*

dicitur ibidem euſebius 9 *Veroſimiliter geſta* S. Theonæ *litteris mandata ſunt, & forte perierunt in terribili illa Dioclesiani perſecutione, quæ poſt hujus eximii Præſulis obitum exorta eſt. Certe nunc quædam de illo narrantur, quæ deſumpta ſunt ex Actis S. Petri martyris & ſucceſſoris ejus, de quibus Pagius in Critica Baronii ad annum Chriſti* 310. *num.* 4. *tale fere judicium* : Porro viſio ejuſdem ſancti Petri B de Ario, ejuſque martyrii Acta, tam quæ apud Surium leguntur , quam quæ Græce ac Latine a Combefilio edita ſunt, varias falſitatis & ſuppoſitionis notas præferunt. Nam præter eas, quæ a Baronio obſervatæ , in iis dicitur , Millium quemdam fuiſſe epiſcopum Alexandrioum , ſanctum Heraclam poſt ſanctum Dionyſium & Maximum eccleſiam Alexandrinam rexiſſe, & fideles voluiſſe coodere corpus S. Petri io eccleſia ſancto Theonæ ſacra ; quæ omnia a veritate aliena: ea enim eccleſia nondum ædificata erat; teſtatur quippe Athaoſius in Apologia prima , eam exſtrui curaſſe ſanctum Alexandrum Alexaodriæ epiſcopum , qui poſt Theonam ſedit. *Verum Acta illa ſuſe diſcutienda erunt ad diem* XXVI. *Novembris , qua feſtum S. Petri martyris & antiſtitis Alexandrini in Martyrologio Romano celebratur. Interea conſuli poſſunt Tillemontius tomo* 5. *Monument. Eccleſ. pag.* 755. *& Remigius Cellier Benedictinus in Hiſtoria generali ſcriptorum ſacrorum tomo* IV. *cap.* 8. *art.* 5. *ubi plura ſuppoſitionis indicia allegantur.*

C *ſub nomine Deiparæ conſtruiſſe fo* 10 *Ne quis porro decipiatur legendo geſta* S. Theonæ , *quæ apud Ægyptios aut Arabes vulgo circumferuntur, ex excerpemus ex Euſebio Renaudotio , & cautionis gratia cenſuram ejus aut noſtram illis adjungemus. Itaque vir ille rerum Orientalium peritiſſimus in Hiſtoria ſuperius citata pag.* 59. *narrationem ſuam, ex diverſis auctoribus Orientalibus contractam, ſic exordiatur*: Pauca ſuot admodum de Theona memoriæ prodita ; illud præcipuum, quod, cum huc uſque Chriſtiaoi in ſpeluocis locisque remotis preces & tynaxes celebrare cogerentur ob perſecutionis ſævitiam , ipſe eccleſiam ſub nomine beatæ Mariæ ædificavit, quam TAMAOUTHA appellavit; nempe *Domum*, ut conjicere licet, a miraculis. Sane Alexandriæ antiquiſſimam fuiſſe eccleſiam MUALLACA dictam, alias Catholicam, ut ex Pontificali Cnptico diſcimus , & quæ Dei Genitricis titulo conſecrata eſſet , docent nos omnes Arabum Chriſtianorum hiſtoriæ. An ipſa ſit, quam a Theona conſtructam ſcribunt Severus , Eutychius, Elmacious , aut ea, quam Theonæ nomine appellatam teſtator Athanaſius, & ab Alexaodro conſummatam, affirmare non poſſumus.

11 Neque ſane videtur convenire temporum

rationi, ut tunc ſub iovocatione ſanctæ Virginis D ſacra ædes erigeretur. Fieri autem potuit, ut, AUCT. cum edictis imperatoriis eccleſiæ pene omnes di- G. C. rutæ forent, nova a Theona excitata fuerit. De *quod nobis non improbabile videtur.* ea intelligenda ſunt verba Synaxarii Æthiopici, ubi tertium ædificaſſe Theonam beatæ Mariæ , *jus.* Æthiops vel potius Ludolfus ſcripſere . *Quamvis hoc loco Renaudotius innuat , non conveoire temporum rationi , ut tunc ſub invocatione Deiparæ templum conſtrueretur , attamen hic obiter advertimus , id optime congruere primis annis imperii Dioclesiani , de quo tempore Euſebius lib.* 8. *Hiſtoriæ eccleſiaſticæ cap.* 1. *poſt alia ſic oculatum teſtimonium reddit* : Similiter & ſingulis eccleſiarum antiſtitibus ſummum honorem, cultum ac benevolentiam ab omnibus tam privatis, quam provinciarum rectoribus deferri vidiſſes , Jam vero quis innumerabilem hominum quotidie ad fidem Chriſti confugientium turbam , quis numerum eccleſiarum in ſingulis urbibus, quis illuſtres populorum toocurſus io ædibus ſacris cumulato poſſit deſcribere? Quo factum eſt, ut priſcis ædificiis jam non contenti , in ſingulis urbibus ſpatioſas ab ipſis fuo- E damentis exſtruerent eccleſias. *Ex his ſaltem colligitur , in Martyrologio Coptico & Synaxario Æthiopico circa hanc eccleſiæ ſtructuram nihil improbabile narrari. Verum ad alia pergamus.*

12 *Ibidem pagina ſequente laudatus Renaudo- Teſte Renaudotio , tius aliam hiſtoriam ex auctore ſeculi decimi refert his verbis* : Sub eo patriarcha natus eſt Petrus martyr, qui deinde Alexandrinam eccleſiam ſanctiſſime gubernavit & ſuo ſanguine illuſtravit. Ejus nativitatem miraculo impetratam narrat Severus huoc in modum. Erat ſacerdos quidam pius cum uxore ſua ſanctiſſima ſemina ; ambo firmi in fide , vitamque juxta Chriſtianæ religioois præcepta in bonis operibus tranſigebant. Carebani prole , quod oon mediocri dolore illos afficiebat. Unde ſacerdos jejuniis precibuſque continuis & eleemoſynis intentus , Deum ſupplicabat, ut filium ſuſcipere poſſet. Cum vero celebraretur feſtivitas Apoſtolorum Petri & Pauli, quam Chriſtiana plebs magno ad eccleſiam concurſu celebrabat , ſacerdos ille & uxor ejus viderunt fideles adducentes filios ſuos coram Sanctorum imaginibus, oleoque lampadis, quæ ardebat e conſpectu, eos captaodæ benedictionis gratia ſtantes . Eo F ſpectaculo magis commoti, quod orbitatis ſuæ memoriam renovaret , ſuſceptis ſacris myſteriis Deum laudaotes domum reverſi ſuot.

ſcriptores Arabes 13 Ipſa nocte viderunt per ſomnium viros duos ornatu patriarchali, qui mulieri dixerunt, ne triſtitia afficeretur ; fore enim ut, auditis eorum precibus, daret ipſis Deus filium, qui non modo oculos eorum clauderet , ſed pater foret magoæ hominum multitudinis, cujus fama & ſanctitos tamquam Samuelis propheræ ioclareſceret, quia filius promiſſionis futurus erat. Igitur cum luceſcet , vade , inquiunt, ad Theonam patriarcham , & hæc omnia illi ſignificato, ut benedicat tibi: oam Deus per miſericordiam ſuam dabit tibi filium beoedictum. Quæ cum feciſſet mulier , paulo poſt gravida facta , toto tempore, quo uterum geſtavit , in oratiooibus , jejuniis, continentiaque perſeveravit uſque ad feſtum Apoſtolorum, atque eo ipſo die peperit puerum, maxima parentum ipſiuſque Theonæ patriarchæ lætitia. Juſſit ille puero Petri nomeo dari. Cum ad tertium ætatis annum perveniſſet, obtuleruot eum Patriarchæ , qui eum baptizavit . Cum annum

A quintum ageret, magiſtris ad erudiendum tradi-
AUCT. G. C. tus, tantum brevi tempore profecit, ut ſeptimo ætatis anno lector ordinatus fuerit; duodecimo Diaconus. Tandem decimo ſeptimo anno completo ſacerdos ordinatus eſt, cum inter Diacnnos doctrina morumque ſanctitate emineres, præſertim vero die nocteque ab eccleſiæ miniſterio non recederet. Hæc de Petri vita, antequam ad epiſcopatum aſſumeretur, Severus ex Actis, quæ apud Arabes conſervata ſunt, qualia multis exemplis exſtant, tam apud Græcos quam apud Latinos, & panea dicentur de illis io ejus hiſtoria. *Verum in Actis Latinis & Græcis apud Surium aut Combefiſium non inveniuntur illa nativitatis adjuncta, de quibus infra judicium feretur.*

geſta quædam ſalubria, 14 *Interim proſequamur alia ad* S. Theonam *ſpectantia, & ab Arabibus conſcripta, quæ Renaudotius pag.* 52. *ſic contraxit*: Theona ſedente, orta eſt Sabellii hæreſis, qui Perſonarum divinarum Trinitatem impugnabat, unamque perſonam Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum eſſe aſſerebat. Is Alexandriam cum veniſſet, multis jam in errorem ſuum abductis, impudenter ad eccleſiam venit, eum in ea Theonas eſſet, miſitque,
B qui eum provocarent, ut eum eo de fide diſputaret, ita ut ſi Theonas eum convincere erroris non poſſet, ad ejus ſententiam accederet; ipſe vero Sabellius demonſtraturus poſtea foret apud populum, quam gravitee in rebus fidei Theonas hallucinaretur. Is, contempto hæreſiarcha, miſit Petrum ſacerdotem mandans, ut illius audaciam compeſceret. Sabellius de Theonæ ſuperbia conqueſtus eſt, qui nullum alium ad ſe mitteret, quam adoleſcentulum. Petrus Dei auxilio confiſus ſe, tamquam David adverſus Goliath gigantem, adverſus eum prodire dixit, ejuique blaſphemias confutaturum. Cumque ad eum verba feciſſet, ejuſque impietatem redarguiſſet, Sabellius vertigine correptus, in terram lapſus & mortuus eſt; & ſimul ejus hæreſeos memoria proſus exſtincta eſt.

ut oſtenditur, 15 *At Renaudotius lecturem poſt hanc narrationem recte monet hoc modo*: Hæc fruſtra quiſquam ex Græcis Latiniſve auctoribus elucidare aggrederetur, cum veritati manifeſte repugnent; neque de Sabellii rebus geſtis certi quidquam apud
C Arabes reperiatur. Fieri potuit, ut Alexandriam veniret (erat enim ex Lybia Pentapolitana;) ſed reliqua ex eorum incredibilium genere ſunt, quibus magnopere delectantur Orientales, adeo ut magis hoc in genere attenti ſint ad quiſquilias omnes colligendas, quam ad veritatem illuſtrandam. *Adde, quod hic aſſignata Sabellianæ hæreſeos origo contradicat Euſebio Cæſarienſi, qui lib. 7. Hiſtoriæ eccleſiaſticæ cap. 6. teſtatur, Sixtum II. Pontificem Romanum ab Alexandrino præſule Dionyſio certiorem redditum eſſe* de Sabellianis hæreticis, utpote qui tunc temporis increbreſcebant. *Euſebius ibidem ipſa Dionyſii verba allegat, & capite vigeſimo ſexto ejuſdem libri ſeptimi recenſet alias iſtius antiſtitis Alexandrini lucubrationes, quas* contra Sabellium *compoſuit. Si impia Sabellii doctrina jam percrebuerat ſub epiſcopatu Dionyſii, qui eccleſiam Alexandrinam anno Chriſti* 248. *gubernare cœpit, eamque anno* 264. *mortuus Maximo ſucceſſori ſuo reliquit, quomodo hæc Sabellii hæreſis* orta eſt, ſedente Theona, *qui primum anno Chriſti* 282. *eandem cathedram aſcendit? Non eſt operæ pretium hos & alias hujuſmodi narratiunculas pluribus argumentis impugnare.*

16 *Attamen patienter audiamus ultima duo facta, ſanctæ* Thaonæ *adſcripta, eo quod illa breviter ita narrentur*: Tandem refertur miraculum
D *& alia ſalutem ſuccurſa* de energumeno per eum ſanato; qui cum ad eccleſiæ limen tumultuaretur, & in obvios conjiceret lapides, juſſus eſt Petrus dæmonem ejicere. At is prius æquam in vaſe Theonæ obtulit, ut eam crucis benedictione ſignaret; tum ad hominem accedens eum liberavit. *Hoc alterum ſic addit*: Aiunt, Theonam in extremis poſitum, convocatis fidelibus, ſacerdotibus & laicis, eum eos flentes videret, quod orphanos eos relinqueret: Non, inquit, orphani eritis; ecce enim patet veſter Petrus, qui poſt me patriarcha futurus eſt; & eum, antequam obiret, ab eo ordinatum. *Quidquid ſit de energumeno, per S. Petrum liberato (certioribus documentis deſituri hanc rem nec aſſirmare nec inficiari poſſumus) non facile credimus, eumdem Petrum ſeptemdecim vel octodecim annorum adoleſcentem a ſanctæ* Theona *moribundo ordinationem epiſcopalem accepiſſe, quemadmodum hoc loco traditur: cum enim Petrus ſub epiſcopatu* S. Theonæ *natus dicatur, & hic annis novemdecim incompletis in cathedra Alexandrina ſederit, in hac by-*
E *potheſi nobis non ſit veroſimile, illum adeo juvenem a deceſſore ſuo ad eamdem celeberrimam Orientis cathedram evectum fuiſſe.*

narrata de ſancto noſtro, 17 *Unde non immerito Renaudotius ibidem pag.* 53. *de tota illa Severi aliorumque Arabum narratione judicium ſuum exprimit his verbis*: Pleraque eorum, quæ Severus de Theona refert circa Petri ordinationem ad ſacerdotii miniſterium anno ætatis decimo ſeptimo, & alia miracula leguntur in variis Orientalium libris; neque tamen ideirco certiora habenda ſunt: nam ex Severo Elmacinus & alii deſcripſere. Nnn videtur autem fieri potuiſſe, ut contra canonum auctoritatem ordinatio ejuſmodi facta fuerit. Verum conjectura ſatis veroſimilis eſt, eos qui primi quam retulimus hiſtoriam conſarcinaverunt, ſeu Græci, ſeu Latini, ſeu Arabes, cum eum ſub Theona natum eſſe ſtatuerint, ut totam miraculorum ſeriem uno filo pertexerent, addidiſſe, eum in ipſa pueritia & adoleſcentia ordinatum, quod vix patitur temporum ratio. Et ſane ſecundum auctores, quorum certior quam Arabum omnium fides eſt, Petrum majorem natu
F fuiſſe, quam ut ſub Theona natus ſit, videtur certiſſimum. *Cum igitur pleraque ſint incerta, quæ de* S. Theona *circumferuntur, ſaltem probabiliorem mortis ejus annum aſſignemus.*

qui anno 300. ad ſuperos migravit. 18 *Circa tempus ſedis & obitum* S. Theonæ *Sollerius noſter in Tractatu de Patriarcha Alexandrinis pag.* 32. *& ſequente ſic diſſerit*: Cum certum ſit ex præcitato Euſebii lib. 7. cap. ultimo, Petrum Theonæ ſucceſſorem, præfuiſſe annos XII. & ante perſecutionem quidem TRIBUS FERE ANNIS, id eſt, tribus circiter annis; dubitari profecto non poteſt, quin anno CCXCVIII. Theonas ſuccenderit, ut admittunt prælaudati Pagius & Tillemontius. Unde conſequens eſt, Theonæ tempora ita interpretanda, ut a menſe Aprili CCLXXXII. ad Januarium CCC. ſedem tenere non potuerit, niſi annis novemdecim ut ſupra incompletis. Quid Labbeum moverit ad obitum Theonæ cum anno CCXCVIII. copulandum, nec divinando aſſequi poſſum. *Ab hac chronologia non abhorret Renaudotius, qui in Opere jam ſæpius laudato pag.* 50. *&* 51. *ex Severo annum emortualem* S. Theonæ *ſic determinat*: A DIVO

MAR-

A MARCO, inquit Severus, AD ANNUM TERTIUM PATRIARCHATUS THEONÆ FLUXERUNT ANNI CCXIX. Obiit autem ſecundo Tubæ ſeu Tybi Ægyptiaci, cum lediſſet annis XIX. nempe anno Jeſu Chriſti CCC. exeunte: neque enim Hieronymi Chronicon mendo carere credendum eſt, dum initia ſucceſſoris ejus Petri removet ad annum uſque CCCII. nam is triennio circiter ante Diocletiani perſecutionem eccleſiam adminiſtravit; cœpta autem perſecutio anno CCCIII. *Ex utroque hoc rationcinio habes veroſimillimum tempus, quo* S. Theonas *ad Cœlites migravit. Cum vero geſta ipſius incerta ſint, ut ſupra diximus, jam paragrapho ſequente diſpiciemus, an huic Sancto noſtro vindicare non peſſimus epiſtolam, quam poſtea tranſcribemus, & ex qua ſaltem in genere prudentem piamque ejus indolem colligemus.*

§. III. An epiſtola, quæ nomen Theonæ præfert, Sancto noſtro adſcribenda ſit.

B *Acherius epiſtolam Theonæ nomine editam,*

LUcas *Acherius in Spicilegio ſuo primæ editionis* tomo XIII. *pag.* 545. e *tenebris in lucem protulit antiquum documentum, cui præfigitur hic titulus:* EPISTOLA THEONÆ EPISCOPI monita Chriſtiana & politica Luciano præſcribit. *Primam hujus tituli partem, quam litteris majuſculis diſtinximus, in ipſo Ms. codice reperiri arbitramur, & alteram ab interprete Latino vel editore additam fuiſſe. Cum autem in titulo illo non exprimatur, cujus urbis epiſcopatum Theonas iſte adminiſtraverit, Acherius lectori in præfatione ante duodecimum Spicilegii ſui tomum pag.* XX. *& ſequentibus proponit varias conjecturas, quas jam ſingillatim diſcutiemus. Cum tamen inter illas conjecturas aperte pronuntiet, hanc epiſtolam* S. Theonæ *noſtræ tribui non poſſe, nos eamdem probabiliter huic Sancto vindicare conabimur. Quapropter omnia & ſingula, quæ Lucas Acherius hac de re ſcripſit, ipſis adverſarii verbis referemus, ne quid ex argumentis ejus mutaſſe aut imminuiſſe videamur.*

quæ ex idiomate Græco Latine vertit eſt.

20 *Igitur in memorata præfatione ad lectorem pag.* XX. *de epiſtola illa ſic ratiocinari incipit:* Theonæ epiſcopi ad Lucianum damus epiſtolam horum initio additamentorum. Porro quis iſte fuerit Theonas, conjicieodo potius, quam affirmando demonſtrandum eſt. Hominem Græcum facile agnoſcas vel ex nomine, ac multo magis ex his epiſtolæ verbis: DIVINAS SCRIPTURAS LAUDARI CONABITUR, QUAS MIRA DILIGENTIA ET LARGISSIMO IMPENDIO PTOLEMÆUS PHILADELPHUS IN LINGUAM NOSTRAM TRADUCI CURAVIT; linguam videlicet Græcam, ut quidem arbitrati ſuot quotquot eam rem memoriæ prodiderunt; qua lingua uſum ſe oon obſcure innuit Theonas. Quis porro is, quacumque fuerit, aue quem oactus ſit interpretem, nullatenus diſſinire auſim. *Libenter admittimus, hanc autographam epiſtolam Græce conſcriptam fuiſſe, ac etiam ultro fatemur, nobis Latinum illius interpretem ignotum eſſe. Sed nihil inde contra* S. Theonam *noſtrum concludi poteſt, quandoquidem idioma Græcum in Paleſtina & Ægypto aliiſque Orientis regionibus tunc uſitatiſſimum fuit, ni liquet ex ſcriptis Euſebii Cæſarienſis & Dionyſii Alexandrini patriarcharum, aliiſque innumeris iſtarum regionum auctoribus, qui Græca lingua polemicas aut hiſtoricas lucubrationes poſteritati reliquerunt.*

21 *Magis ad controverſiam noſtram ſpectat illud, quod Acherius ibidem & pagina ſequente ſubnectit in hunc modum:* Equidem apud Eutebium lib. VII. cap. XXXI. *(apud nos in editione Valeſiana eſt caput* XXXII. *iſtius libri ſeptimi)* unum reperio Theonam, quemdam Petri deceſſorem, eodem Alexandrinam a CCLXXXVIII. anno *(parum ab anno* CCLXXXII. *quemadmodum ſupra demonſtratum eſt)* ad uſque annum CCC. inculpabiliter tenuiſſe. Sed hæc epiſtola non poteſt eum habere auctorem, quando in Diocletiano ac Maximiano imperantibus vixit, quorum uterque implacabili odio Chriſtianos infectatus eſt, nedum eis Auguſtum caput tuendum permiſit, quod Theonas noſter de imperatore ſuo temporis expreſſe tradit. *Sed hanc levem Acherii ratiunculam facile refutabimus, & ex duobus teſtibus coævis oſtendemus, iſtos Chriſtianos aulæ miniſtros optime Diocletiani imperantis mitte convenire.*

D *ſed non ut* Euſebio Cæſarienſi,

22 *Primo auditatur* Euſebius Cæſarienſis, *qui lib.* 8. *Hiſtoriæ eccleſiaſticæ cap.* I. *res ætate ſua geſtas ante famoſam illam Diocletiani perſecutionem ſic narrat:* Qualem quantamque gloriam ſimul ac libertatem doctrina veræ erga ſupremum E Deum pietatis a Chriſto primum hominibus annuntiata, apud omnes Græcos pariter & barbaros ante perſecutionem noſtra memoria exortam conſecuta ſit, eos certe pro merito explicare non poſſumus. Argumento eſſe poſſit imperatorum benignitas erga noſtros, quibus regendas etiam provincias committebant, omni ſacrificandi metu eos liberantes ob ſingularem, qua in religionem noſtram affecti erant benevolentiam. Quid opus eſt dicere de iis, qui in imperatorum palatiis verſabantur? Quid de imperatoribus ipſis, qui domeſticis ſuis eorumque uxoribus, liberis ac ſervis ea, quæ religionis ſuæ erant, tam verbis quam factis libere exſequendi coram ſemetipſis poteſtatem dederunt; ipſis ob hanc fidei ſuæ libertatem gloriari ac ſe oſtentare quodammodo permittentes; eoſque præ ceteris omnibus mioiſteria præcipuo quodam amore complectebantur: cujuſmodi fuit Dorotheus ille, qui ſummam erga ipſos benevoleotiam ac fidem declaravit, eamque ob caulam præ cunctis magiſtratibus & provinciarum rectoribus magnum honorem promeruit. *Tillemontius tamo* 5. *Monument. eccleſ. pag.* 180. *aſſerit, illum Dorotheum in præfectura cubiculariorum ſucceſſorem fuiſſe Luciani, & hunc ante generalem Diocletiani perſecutionem e vivis exceſſiſſe ſuſpicetur.* F

ſcripsum coævi;

23 *Deinde* Euſebius *cauſam horribilis iſtius perſecutionis exponit, & ſequentibus capitibus illuſtriora quorumdam Chriſtianorum pugilum certamina deſcribens, caput ſextum ejuſdem libri octavi ſic exordiatur:* Verum præ omnibus, qui umquam ſive apud Græcos, ſive apud barbaros admiratione digni, & ob fortitudinem celebres exſtiterunt, glorioſos atque illuſtres Dei martyres ea tempeſtas tulit, Dorotheum ſcilicet, & reliquos cubiculorios pueros; qui tametſi ſummi honoris prærogativa ab imperatoribus ornati eſſent, nec minus ab iiſdem diligerentur, quam filii, probra tamen pro pietate tolerata & ærumnas, ac diverſa mortis genera adverſus ipſos excogitata majoris revera pretii eſſe duxerunt, quam gloriam ac delicias hujus ſeculi. *Denique poſt enarratam crudelem carnificinam cujuſdam aulici miniſtri, qui pro fide Chriſtiana in tormentis animam exhalaverat, ita concludit:* Hujuſmodi

fuit

A fuit martyrium unius ex imperatoria cubicula-
AUCT. riis, digni profecto suo nomine: Petrus enim il-
G. C. le vocabatur. Reliquorum vero martyria nihilo inferiora, tamen brevitatis studio hic omittemus. Id tantum retuliſſe ſufficiet, quod Dorotheus & Gorgonius una cum aliis pluribus, qui in palatio miniſtrabant, poſt ejuſmodi certamina eluſis laqueo faucibus, divinæ victoriæ præmium adepti ſunt.

& alibi pulſo jam chrono

24 *Lucius Cecilius, quem Baluzius inſuper Firmianum Lactantium cognominat, ſynchronus ejuſdem atrociſſimæ perſecutionis teſtis in Opuſculo de Mortibus perſecutorum cap.* 15. *ſimilem Diocletiani furorem adverſus Chriſtianos aulæ ſuæ miniſtros indicat his paucis verbis*: Furebat ergo imperator jam non in domeſticos tantum, ſed in omnes, & primam omnium filiam Valeriam, conjugemque Priſcam, ſacrificio pollui coegit. Potentiſſimi quondam eunuchi necati, per quos palatium & ipſe ante conſtabat. *Eruditiſſimus Nicolaus le Nourry Benedictinus in Diſſertatione, qua illuſtrat hunc Lucii Cecilii librum, cap.* 8. B *art.* 5. *ſeu pag.* 240. *circa illos eunuchos aut Diocletiani aulicos obſervas ſequentia*: Senſus itaque Cecilii eſſe poteſt, potentiſſimos tum fuiſſe eunuchos illos, utpote qui Diocletiano ſummo eſſent in amore, ac proinde per eos & idem imperator & palatium conſtabat. Qui autem hi fuerint, ſi roges, tibi reſpondebimus, nullum plerſque omnibus videri dubitandi locum, quin Chriſtianæ religioni nomen dederint.

ſubtilitas loco ejus ratiocinationis

25 Baluzius autem exiſtimat, unum ex iis fuiſſe Petrum, cujus celeberrimum martyrium ab Euſebio deſcribitur. Quidni etiam illis annumerabuntur Dorotheus, Gorgonius & alii, quorum idem hiſtoriographus ibidem meminit, quique eos vocat τοὺς βασιλικοὺς εὐνούχους, id eſt, ut Rufinus interpretatur, REGIS CUBICULARIOS, & Valeſius CUBICULARIOS PUEROS? Quis enimvero neſcit, hos regum vel imperatorum cubicularios fere omnes eunuchos fuiſſe? Quamobrem eruditiores critici cenſent, Cecilium de hiſce loqui cubicularibus, de quibus idem Euſebius ſcripſit. *Cur ergo non potuit Lucianus, ad quem* C *Theonas epiſcopus epiſtolam Chriſtianis monitionibus refertam dedit, ante perſecutionem Diocletiani inter præcipuas ejus eunuchos aut cubicularios numerari, & forſan in illo officio Dorotheum martyrem præcedere? Equidem ſpero, fore ut ex allatis Euſebii ac Cecilii verbis vanus Acherii ſcrupulus evaneſcat: vix enim dubita, quin æquus antiquitatis æſtimator ob hæc duo ſcriptorum coævorum teſtimonia facile ſibi perſuaſurus ſit, Diocletianum per aliquot annos imperii ſui Chriſtianis cubicularios auguſtum caput tuendum permiſiſſe, quamvis poſtea vehementer in eos ſæviverit. Unde hic ad imitationem vulgaris paræmiæ juridicæ dici poteſt: Diſtingue tempora, & concilabis hiſtoriam.*

& poſt eum non nemo alii, Baluz.

26 *Jam progrediamur ad alias conjecturas, quas Acherius ibidem pag.* XXI. *proponit hoc modo*: Rurſus hæc epiſtola non eſt Theonæ Ariani hominis; ſiquidem divinitatem Chriſti non obſcure agnoſcit, eamque gentilibus prædicandam docet. *Acherius recte judicat, auctorem hujus epiſtolæ non fuiſſe Theonam epiſcopum Marmaricæ, qui propter pertinacem hæreſis Arianæ defenſionem in concilio Nicæno nominatim condemnatus eſt, ut apud hiſtoriographos eccleſiaſticos paſſim videre licet. Poſtquam huic nullius momenti ſuſ-*

picioni aditum præcluſit, aliam conjecturam ſatis D *ſpecioſam ac temporis accommodatam ſubjungit in hunc modum*: Forte an eſt illius Theonæ Cyzicæni, cujus nomen in concilio Nicæno ſubſcriptum videre eſt, qui eam inſcribere potuit præpoſito cubiculariorum Conſtantini Magni, cum nondum quidem Chriſti, ſed Chriſti nominis cultor exiſteret.

quas ille lectoribus

27 *Hæc opinio mihi non multum diſpliceret, niſi Conſtantinus imperator eo tempore, quo fidem Chriſtianam nondum amplexus fuerat, plerumque in Gallias commoratus eſſet, utrumque uſque annum Chriſti* 311. *vel* 312. *quando Maxentium profligavit, & fidem Chriſto publice profeſſus eſt. Quis autem ſine certiore teſtimonio ſtatim credat, inter epiſcopum Cyzicenum in Helleſponto & aulicos Conſtantini in Gallia vicinam vel familiare interarum commercium interceſſiſſe, cum præſertim Helleſpontus ac vicinæ regiones ſubeſſent Galerio Maximiano, qui Conſtantinum oderat, ac ejus vitæ ſæpius inſidias ſtruxerat, ut Cecilius & Euſebius teſtantur? Hinc ſequitur, ut antiſtes Cyzice-* E *nus propria non poſſet Conſtantinum appellare ſuum principem, cum tamen ſcriptor hujus epiſtolæ eam exordiatur hac ſalutationis formula.*' Theonas epiſcopus Luciano præpoſito cubiculariorum inviſtiſſimi Principis NOSTRI.

in profatione ſua propoſuit,

28 *Quæro præterea, quomodo Theonas epiſcopus Cyzicenus in Helleſponto generaliter ac vere dicere potuit, hanc epiſtolam a ſe ſcriptam eſſe,* jam pace per bonum principem eccleſiis conceſſa, *ut initio ejuſdem epiſtolæ legitur: nam ante converſionem Conſtantini, perſecutio, ab imperatore Diocletiano adverſus Chriſtianos anno Chriſti* 303. *incœpta, per ſucceſſores ejus aut collegas ferme in toto terrarum orbe adhuc continuabatur, ut apud Ruinartium & Tillemontium ex fide dignis Martyrum Actis liquet. Præterea teſtimonium perſeverantis hujus perſecutionis Lucii Cecilii cap.* 16. *reddit his paucis verbis*: Vexabatur ergo univerſa terra, & præter Gallias, ab Oriente uſque ad Oceanum tres acerbiſſimæ beſtiæ ſæviebant. *Videtur ergo pax illa eccleſiis conceſſa potius convenire primis temporibus imperantis Diocletiani, qui ante generalem perſecutionem anni* F 303. *cenſendus eſt tacite pacem eccleſiis conceſſiſſe, eo quod ante illud tempus edictum Aureliani adverſus Chriſtianos & alia deceſſorum ſuorum decreta non juſſerit rigide obſervari vel executioni mandari. Ex his omnibus concludo, hanc epiſtolam probabilius adſcribendam eſſe S.* Theonæ *præſuli Alexandrino, qui fortaſſis eam dedit ad Lucianum anno Chriſti* 290. *vel* 296. *quando Diocletianus in Ægypto commoratus eſt, ut apud Tillemontium tomo* 5. *Monument. eccleſ. in indice chronologico ad prædictos annos legi poteſt.*

& quas ſingillatim di-ſcutimus,

29 *Acherius huic conjecturæ ſuperaddit aliam minus veroſimilem, eamque exprimit his verbis*: Certe codicis exſcriptor ad Aureliani tempora reſpexiſſe videtur, illius imperatoris nomine margini adfixo; neque vero repugnaret Euſebius, qui Aurelianum initio principatus Chriſtianis impenſius faviſſe aſſerit, tametſi poſtea in eos immane quantum ſæverit. Sed nullus id ætatis Theonas epiſcopus comparet, cui hanc paræneſim adſcribere liceat. Quamobrem ejus rei judicium cordato lectori ſatius permittendum, quam temere de ea aliquid aſſerendum putavi. *At præterquam quod ea ætate nullus epiſcopus Theonas compareat, etiam nullibi reperi-*

mus

A *mus tot Chriſtianos Aureliani cubicularios, cum tamen auctor iſtius epiſtolæ paræneticæ infra ſic ſcribat:* Non ergo, mi Luciaoe, te jactari aut puto, aut volo, quod MULTI ex palatio Principis per te ad agnitionem veritatis pervenerunt. *Illi autem* multi, *qui in palatio Principis ad agnitionem veræ fidei pervenerant, potius in aula Diocletiani inveniuntur, ut ex Euſebio & Cecilio ſupra retulimus, Quare nec nomen Aureliani, quod forſan imperitus amanuenſis margini codicis adſcripſit, nec inde deducta Acherii conjectura nos hactenus ita movit, ut propterea* S. Theonæ *præſuli Alexandrino venerandum iſtud antiquitatis inſtrumentum abjudicaremus.*

iſtud vene-rabile anti-quitatis mo-numentum, 30 *Denique Acherius divinando laſſus, omnibus conjecturis ſuis hanc coronidem imponit:* Ceterum quiſquis ille eadem fit Theonas, hæc epiſtola nulla ratione in ſuſpicionem falſi adduci poteſt: ſeo enim ſtylum ſpectes, ſeu argumentum, nihil in ea non ſincerum comperies; ſtylus ſimplex atque inpexus ſimplicitatem redolet Chriſtianam. Argumentum porro nihil ad modum eorum, quorum intuitu obſcuros libel-
B los claris auctoribus ſuppoſitos olim audivimus. Ecquis enim adeo perfrictæ frontis eſſet nebulo, qui ſpecie pietatis gratis mentiretur? Denique antiquitati hujuſce lucubrationis adſtipulantur quamplura, tum illud in primis, quod ſub imperatore nondum Chriſtiano eam editam fuiſſe liquet, hoc eſt, ineunte ut maximum quarto ſeculo, quo majori veneratione a nobis excipi debet, velut ſanctioris ætatis ſacrum monumentum. *Propter hanc ſtyli ſimplicitatem aliaque ſinceritatis indicia non dubitamus de authentica fide iſtius epiſtolæ paræneticæ, eamque propterea* S. Theonæ *Alexandrino vindicavimus, ut ex illo ſacro veteris ævi monumento non exigua ſanctitatis ac prudentiæ lanx in hodiernum Sanctum noſtrum redundaret.*

conſentien-tibus Bene-dictinis il-lis, 31 *Huic opinioni noſtræ favent Benedictini illi, qui Spicilegium Acherianum recudi curarunt, & in ſecunda Operis iſtius editione tomo 3. pag.* 297. *& ſequentibus eamdem epiſtolam nobis illuſtrarunt, redactiſque in compendium Acherii conjecturis, de iis judicium ſuum ita protulerunt:* Has Acherii conjecturas hic exhibere libuit,
C quod nihil a nobis ex ejus præfationibus omiſſum iri jam diu ſpoponderimus. Ceterum, ut ne quid diſſimulemus, melius eſſent prætermiſſæ. Nam quod de Conſtantino opinatur, nihili eſt; nec ullus ejus ætatis ſcriptor ita jejune ac exiliter de ejus pietate ſenſit, ut cubicularios moneret, artem eſſe adhibendam ad ſermonem de Chriſto coram eo inſtituendum; præſertim poſtquam devicto Licinio, potitus eſt earum regionum imperio, in quibus Græca lingua vigebat: tum enim, imo jam inde a devicto Maxentio ita Chriſtianos favebat, ut etiam de fide, quam profitebantur, diſputationes coram ſe haberi non pateretur, ſed juberet.

qui ſecun-dum Spici-legii Ache-riani editio-nem curan-runt, 32 Quod ad Aurelianum ſpectat, fuit ille quidem initio erga noſtros benignus, ac fidei noſtræ ita favit, ut querentibus Orientis epiſcopis, Paulum Samoſatenum judicio ſuo Antiochena ſede depulſum, eam pertinacius retinere, reſcripſerit ei ſententiæ ſtandum, quam Romæ epiſcopus ac ceteri Italiæ præſules congregati dediſſent, ut tradit Euſebius Hiſt. Eccleſ. lib. 7. cap. 30. Ceterum, quod nullum illius imperio Theonam epiſcopum ooverimus, itemque quod nullus, qui quidem ad nos venerit, antiquus ſcriptor tradiderit, illum principem Chriſtianos palatii ſui miniſteriis præfeciſſe, nihil de illo affirmare audemus. Quid igitur dicemus? Theonam quidem Cyzici epiſcopum hujus epiſtolæ ſcriptorem eſſe, ſed Lucianum Licinio miniſtraſſe, qui tametſi in ſua ſuperſtitione pertinaciſſimus, noſtros non minori quam Conſtantinus amore proſequi videbatur? Id ſi cui placet, ferri ſane poteſt.

D AUCT. G. C.

ſuadet ea noſtro probabilius ad-ſcribimus, 33 *At ſimulatus ille Licinii favor erga Chriſtianos non diu duravit, & poſtea in apertam eorumdem perſecutionem commutatus eſt. Igitur hæc ultima conjectura ferri poſſet, ſi nobis conſteret, Theonam præfuiſſe eccleſiæ Cyzicenæ ante bellum, quod Licinius anno* 314. *contra Conſtantinum geſſit, & nunc urbem Cyzicenam ſub dominio Licinii fuiſſe, cum auctor epiſtolæ Principem, de quo ſcribit,* noſtrum *appellet. Quandoquidem veteres iſtarum conditionum nos hactenus latet, malumus hanc epiſtolam* S. Theonæ *noſtro tribuere, quam ſententiam laudati editores etiam ſibi magis placere tandem indicant his verbis:* Sed hoc malo, a Theona epiſcopo Alexandrino ſcriptam eſſe epiſtolam E ad Lucianum, qui in palatio Diocletiani miniſtrabat, antequam ille princeps pravis Galerii Maximiani artibus delulus, bellum fidei Chriſtianæ indiceret: cum enim in univerſo imperio feliciſſimam, ante atrociſſimam illam perſecutionem, Chriſtianorum conditionem fuiſſe, tum etiam palatium noſtris, quos imperator ut filios diligebat, refertum fuiſſe Euſebius auctor eſt libro 8. cap. 1. & cap. 6. *Jam nihil ſupereſt, niſi ut exhibeamus hanc ipſam epiſtolam, & ex ea colligamus ſerpentinam Sancti noſtri prudentiam, & columbinam ejuſdem ſimplicitatem* (*evangelica ſimilitudine utor*) *quas virtutes Chriſtus in Evangelio Matthæi cap.* 10. *v.* 16. *diſcipulis ſuis ita commendavit:* Ecce ego mitto vos ſicut oves in medio luporum. Eſtote ergo prudentes, ſicut ſerpentes, & ſimplices, ſicut columbæ.

§. IV. Epiſtola paræneticа, quæ ad Chriſtianum imperatoris ethnici cubicularium data eſt, & quam a Sancto noſtro probabilius ſcriptam putamus.

F *Theonas Lucianum præfectum cubiculi ſuorum mo-net,*

THeonas epiſcopus Luciano Præpoſito Cubiculariorum invictiſſimi Principis noſtri. Gratias ago omnipotenti Deo & Domino noſtro Jeſu Chriſto, qui fidem ſuam per univerſum orbem in ſalutis noſtræ unicum remedium manifeſtare, ac etiam in tyrannorum perſequutionibus ampliare non deſtitit: imo perſequutionum procelliſ velut aurum in fornace expurgatum enituit, & ejus veritas ac celſitudo magis ſemper ac magis ſplenduit, ut jam pace per bonum Principem eccleſiis conceſſa, Chriſtianorum opera etiam coram infidelibus luceant, & glorificetur inde Pater veſter, qui in cœlis eſt Deus; quod velut præcipuum a nobis pro ſalute noſtra, ſi Chriſtiani re potius quam verbis eſſe cupimus, quærendum atque exoptandum eſt. Nam ſi gloriam noſtram quærimus, rem vanam caducamque appetimus, & quæ nos ipſos ad mortem perducit: at gloria Patris & Filii, qui pro ſalute noſtra cruci affixus fuit, nos ſalvos facit in redemptionem ſempiternam, quæ maxima Chriſtianorum eſt exſpectatio.

35 Non

A AUGT. G. C. ut impera tori ſuo obſequio

35 Non ergo, mi Luciane, te jactari aut puto, aut volo, quod multi ex palatio Principis per te ad agnitionem veritatis perveneruot, ſed magis gratias Deo noſtro referre decet, qui te bonum inſtrumentum in rem bonam confecit, teque apud Principem ſublimavit, ut Chriſtiani nominis odorem in ſuam gloriam & multorum ſalutem diffunderes. Nam quanto magis Princeps ipſe nondum Chriſtianæ religioni adſcriptus, ipſis Chriſtianis, velut fideliotibus, vitam & corpus ſuum curandum credidit, tanto decet vos ſollicitiores, ac in illius ſalutem & curam diligentiores eſſe & prolpectiores, ot per id plurimum Chriſti nomen glorificetur, & illius fides per vos, qui Principem foveris, quotidie augeatur: nam quia nos maleficos olim & omoibus flagitiis referens nonnulli priores Principes putaverunt, ſed jam videntes veſtra bona opera, non poſſint niſi ipſum Chriſtum glorificare. Itaque ſumma ope vobis annitendum eſt, ne vos aliquid turpe aut inhoneſtum, ne flagitioſum nominem, ſentiatis; ne Chriſti nomen per vos ipſos blaſphemetur.

B ſine ullo avaritiæ vitio

36 Abſit a vobis, ut aditum alicui ad Principem pretio vendatis; ut inhoneſta ſut precibus, aut pretio victi aliquo pacto Principi ſuggeratis. Omnis avaritiæ ardor a vobis abſcedat, quæ idolatriam potius quam Chriſti religionem operatur. Nullum turpe lucrum Chriſtiano, nulla duplicitas convenire poteſt, qui Chriſtum ſimplicem & nudum amplectitur. Nulla ſeurrilitas, aut turpiloquium inter vos habeatur. Omnia eum modeſtia, comitate, affabilitate & juſtitia exigantur, ut in omnibus nomen Dei & Domini noſtri Jeſu Chriſti glorificetur.

fideliter ſervatis,

37 Officia veſtra, ad quæ ſinguli conſtituti eſtis, omni cum timore Dei, & amore Principis, atque exacta diligentia exequamini. Mandatum Principis, quod Deum non offendit, ab ipſo Deo proceſſiſſe putetis; amore pariter & timore, atque omni cum jucunditate perficite. Nihil eſt enim quod hominem magnis agitationibus fatigatum ita recreet, ſicut intimi ſervitoris convenions jucunditas, & benigna patientia; nec ulla iterum res e contrario illum perturbatinnè ita afficit & contriſtat, ſicut triſtitia impatientiaque, C & ipſius ſervitoris ſubmurmuratio. Abſint hæc a vobis Chriſtianis, qui zelo fidei inceditis; ſed ut in vobis ipſis honorificetur Deus, omnia vitia mentis & corporis ſupprimite & calcate. Induimini patientia & affabilitate; virtutibus & ſpe Chriſti repleamini. Omnia propter ipſum Creatorem veſtrum ſufferte, omnia patimini, omnia vincite & ſupplantate *, ut Chriſtum Dominum acquiratis. Magna ſunt hæc & laboribus plena; ſed qui in „ agona contendit, ab omnibus ſe abſtinet; & illi quidem ut corruptibilem coro„ nam accipiant, nos autem ut incorruptam „.

* forſan ſuppoſuit

eum ut decet,

38 Sed quia, ut lentio, diverſis officiis eſtis adſcripti, & omnium tu, Luciane, Præpoſitus diceris, quos omnes gratia Chriſti tibi conceſſa potens es & regulare & inſtruere; certus ſum, non tibi diſplicebit, me etiam de officiis illis aliqua particulatim & ſummarie tibi referre, quæ ſenteto. Nam aliquem ex vobis ſervare privatas Principis pecunias audio; alium veſtes & ornamenta imperialia; alium vaſa pretioſa; alium libros, quem non hunc adhuc ex credentibus intelligo, alium aliam ſupellectilem. Quæ ſane quemadmodum tractanda mihi videantur, paucis indicabo.

39 Qui privatas Principis pecunias detinet, omnia ſub certo calculo conſervet; paratus ſit ſemper omnium eciam reddere rationem: omnia ſcribat, etiam, ſi poſſibile eſt, antequam alteri pecunias porrigat: numquam memoriæ confidat, quæ ad diverſa quotidie diſtracta facile labitur, uta ut ſine ſcriptura, etiam quæ nullo pacto ſuerunt, ex corde nonnumquam affirmemus; nec vulgaris ſit hujuſcemodi ſcriptura, ſed quæ facile & clare omnia pandat, & mentem requirentis ſine ſcrupulo aut dubitatione relinquat: quod facile fiet, ſi diſtincte, quæ retipiuntur, & per ſe ſcribantur, & quo tempore, & per quem recepta fuerint, & quo in loco. Similiter & quod aliis erogetur, vel Principis mandato impenditur, per ſe ſuo ordine digeratur; fidelis ſit ille ſervus & prudens, ut gaudeat Dominus eum ſuper bona ſua conſtituiſſe, & Chriſtum in illo glorificet. D quomodo cuſtodire debeat

40 Nec minor erit illi diligentia & cura, qui veſtes & imperialia detinet ornamenta, quæ omnia ſub certiſſimo indice habeat & adnotet quæ illa ſint, qualia, quibus in locis recondita, quando ea acceperit, & a quibus; an maculata ſint vel ſine macula: illa omnia ſua diligeotia conſervet; ſæpe revideat, ſæpe pertrsctet, ut facilius recognoſcantur; omnia illi ſint in promptu, omnia parata: peteotis ſemper Priocipis aut Præpoſiti ſui mentem in omni re penita clariſſimam reddat, ita tamen ut omnia cum humilitate & jocunda patientia fiant, & Chriſti oomen etiam in re parva laudetur. E curatorem veſtium

41 Simili modo ille agat, cujos fidei credita ſunt vaſa argentea, aurea, cryſtallina, vel murrbina, eſcaria, vel potoria, omnia diſponat, omnia notet, & quot qualeſve ſint in illis lapides pretioſi ſua diligentia connumeret, omnia magna cum prudentia conſideret, omnia ſuis locis & temporibut prodat; cui dat & quando, a quibus ea recipit, diligentiſſime inſpiciat, ne error & ſuſpicio mala etiam cum majori damno in rebus pretioſis occurrat. pretioſorum vaſorum,

42 Ille tamen præcipuus inter vos erit & diligentiſſimus, cui libros ſervandos Princeps mandaverit; hunc ipſe ex probata ſcientia ſibi eliget virum gravem & magnis rebus aptum, ac omnibus quæſitis reſpondere paratum, qualem Philadelphus Ariſteum intimum cubicularium in re hac ſibi delegit, ac nobiliſſimæ bibliothecæ præpoſuit, quem ad Eleazarum maximis cum munetibus pro traducenda Scriptura ſacra legatum miſit: hic idem hiſtoriam ſeptuaginta Interpretum plene ſcripſit. Si igitur ex credentibus in Chriſtum ad hoc ipſum officium advocari contingat, non ſpernat & ipſe litteras ſeculares, & gentilium ingenia, quæ Principem oblectant. Laudandi ſunt poetæ io magnitudine ingenii, in inventorum acumine, in expreſſionis proprietate & eloquentia ſummi: laudandi oratores, laudandi philoſophi in genere ſuo: laudandi hiſtorici, qui geſtarum rerum ſeriem, majorum mores, & inſtituta nobis explicant, qui vivendi normam ex antiquorum geſtis oſtendunt. Interdum & divinas Scripturas laudari conabitur, quas mira diligentia & largiſſimo impendio Ptolemæus Philadelphus in linguam noſtram traduci curavit: laudabitur & interim Evangelium, Apoſtoluſque pro divinis oraculis: inſurgere poterit Chriſti mentio, explicabitur paulatim ejus ſola Divinitas; omnia hæc cum Chriſti adjutorio provenire poſſent. F ad bibliothecam

43 Scist ergo ille libros omnes, quos Princeps hsbuerit; ſæpe illos revolvat, & ſuo ordine aliaſque ad manus ferat,

A dine per indicem pulchre disponat: si vero novos vel veteres transcribi curabit, studeat emendatissimos habere librarios. Quod si fieri non potest, viros doctos ad emendandum disponat, illisque pro laboribus juste satisfaciat: veteres item codices pro indigentia reparari procuret, ornetque non tantum ad superstitiosos sumptus, quantum ad utile ornamentum: itaque scribi in purpureis membranis & litteris aureis totos codices, nisi specialiter Princeps demandaverit, non affectet; omnia tamen Cæsari grata, maxima enim obedientia prosequetur. Suggeret pro posse & omni cum modestia Principi, ut eos legat, vel legi audiat libros, qui & statui & honori illius, ac utilitati magis, quam tantummodo voluptati, conveniant: molent ipse prius optime illos; lapius deinde coram Principe laudet, ac eorum, qui approbant, testimonium & auctoritates commode explicet, ut suo sensui tantum videatur inniti.

quibus prae ali.

44 Qui vero corpus Principis curare habent, sint in omnibus quampromptissimi, hilari semper, ut diximus, vultu; faceti nonumquam, B sed summa semper cum modestia, quam in vobis omnibus præ cæteris rebus laudet, illamque ex ipsa religione Christi provenire cognoscat. Sitis & vos omnes etiam corpore & iodumentis mundi & nitidi, nulla tamen superfluitate, aut affectione ornandi, ne Christiana modestia deturpetur. Omnia suis temporibus sint parata, & suo ordine quam optime digesta. Sit ordo inter vos & diligentia, ne confusio in opere, aut rerum amissio ullo pacto proveniat. Disponantur orcenturque opportuna loca pro captu & dignitate locorum. Sint insuper & servi vestri honestissimi, sint compositi & modesti; & vobis quamconvenientissimi, quos in vera doctrina omni cum patientia & charitate Christi instruite & docete; quod si instructiones vestras negligant & parvipendant, a vobis abjicite, ne illorum negotia aliquo pacto in vos redundet: nam diffamatos dominos ex servorum malignitate quandoque vidimus, & sæpe audivimus.

45 Si ad Augustam accesserit Princeps, vel D ipsa ad illum, suis tunc vos quoque & oculis & AUCT. gestu & verbis omnibus quamcompositissimi: vi- G. C. deat illa vestram continentiam & modestiam: vi- *instruens dubat.* deant illius comites & pedissequæ, videant & admirentur, atque inde Jesum Christum Dominum nostrum in vobis ipsis collaudent. Loquela vestra semper sit parca & modesta, atque religione, velut sale, condita. Nulla prorsus inter vos sit invidia, aut contentio, quæ in omnem confusionem & divisionem vos deduceret, & sic quoque in odium Christi & Principis atque summam abominationem perduceret, ne lapis structuræ vestræ supra lapidem stare posset. Et tu, Lucinoe carissime, cum sis sapiens, libenter supporta insipientes, ut & ipsi sapientes fiant.

46 Nulli umquam molestiam inferte, nullum ad iram concitate. Si vobis injuria irrogatur, in Jesum Christum respicite, & quemadmodum optatis, ut vobis ipse remittat, sic & vos illis dimittite, & tunc quoque omnem invidiam supplantabitis; & caput antiqui serpentis conterens, qui vestris bonis operibus & successibus omni cum astutia insidiatur. Non præteribit dies, quin opportuno tempore dato aliquid E sacrarum lectionum legatis, aliquid contemplemini, nec sacræ Scripturæ litteraturam prorsus abjiciatis; nihil adeo animam pascit & mentem impinguat, sicut sacræ faciunt lectiones. Sed ex illis hunc maxime espite fructum, ut patientia vestra juste & pie, hoc est, in charitate Christi vestra officia exequamini, & transitoria omnia ob ejus promissiones æternas contemnatis, quæ sane sensum omnem & intellectum humanum exsuperant, & vos ipsos in felicitatem perpetuam conducent. Vale feliciter in Christo, mi domine Luciane. *In his piis monitis sancta Præsulis nostri prudentia & prudens ejusdem sanctitas elucent. Quapropter ad majorem S. Theonæ amictis Alexandrini gloriam hic illa curiose lectori repræsentavimus, eique animo vindicare conati sumus, & jam Commentario nostro historico finem imponimus,*

ut omnes officio suo pie & caste fungantur.

C DE SS. FORTUNATO, HERMONE, XISTO, MARTIALE, F HERMOGERATO. ITEM DE SS. LAURENTIO, ET TRIBUS PUERIS HABUNDO, INNOCENTIO, AC MERENDINO.

AQUILEJÆ IN ITALIA, ET ROMÆ.

EX HIERONYMIANIS EXEMPLARIBUS, AC FERRARIO. J. P.

Annuntiationes, SS. Hermogenis & Fortunati martyrium; hic a synonymo diversus.

SUB DIOCLETIANO ET MAXIMIANO. *Confessio in epigraphis*

NOvem *isti Sancti nominantur in Martyrologio, quod sub nomine S. Hieronymi vulgavit Florentinus, in quo tamen quinque primi annuntiantur* in Aquileja; *reliqui autem* Romæ. *Florentinus in notis ita eos recudit ex Cerbejensi segmento*: x. Kal. Sept. In Aquileja natalis sanctorum Fortunati, Hermogenis, Xisti, Martialis, Hermogerati, Justi, Gerati. Romæ natalis SS. Abuodantii, Innocentii, Mirerendini, Msgnili. *Deinde allegans* Martyrologium vetustissimum S. Willibrodi, *producit annuntiationes ex eo duas, a superioribus diversas*: x. Kalend. Septembris. In Aquileja natalis Fortunati, Ermodori. Et Romæ ad sanctum Laurentium, Inno- *Hieronymianum*

A Innocentum Sifti, Martialis, Hermogerati, Habuodi, Innocentii, Mireodini. *In quantas hic denuo nos conjicimus difficultates corrupta illa apographa Hieronymiana, de quibus toties ac merito conqueſti ſumus, atque iterum conqueri cogimur.*

Auct. J. P.

horum martyrum annuntiatio

a *Laudatus Florentinius lucem aliquam conatur afferre biſce tenebris, dum obſervat ſequentia in hodiernis notis*; Aquilejenſes Martyres ſilent communia Latina martyrologia: Ms. tamen reginæ Sueciæ ita conſonat: „ Aquilejæ SS. Fortunati, „ & Hermogenis cum aliis duobus „. Ferrarius de his agit in Catalogo generali x. Kalend. Septembris, & in Catalogo Sanctorum Italiæ eadem die. Ex tabulis eccleſiæ Aquilejenſis, ubi reliquiæ ipſorum habentur, paſſos eſſe Singidoni in Myſia eodem tempore, quo S. Donatus & ſocii, ſub Diocletiano imperatore, & Victoriaco præſide, idem Ferrarius docet. Hermogenes tamen dicitur, non Ermidorus aut Ermon, qui lector; & Fortunatus, qui diacoous eccleſiæ Siogidonenſis fuiſſent. Cum vero in tabulis, & breviario Aquilejenſi eccleſiæ reliqui adducti ſocii

B Xiſtus, Hermogeratus, &, qui in Martyrologio Corbejenſi adduntur, Juſtus & Geraius, nequaquam exprimantur, ad Romanos Martyres pertinere libentius cum M. vetuſtiſſimo ſuſcipio. Fortunatum habet Calendarium Hieronymianum Lucenſe pervetuſtum: „ x. Kalend. Fortunati. „ Trium puerorum „. *Haſtenus Florentinius, qui cenſet, Martyribus Aquileja honoratis Romanos eſſe permixtos. Et vero in Martyrologio Rhinovienſi de Aquilejenſibus hæc dicuntur*: Io Aquilegia, Furtunati, Ermogenis. *Conſenat Richenovienſe; quod tamen ſcribit* in Aquileja, *&* Fortuoati, *nemina illa paullo aliter exprimens. Sed hoc nihil habet, cur nos moretur.*

conatur explicare Florentinius

3 *Quandoquidem vero placet Florentinio opinari, quod* Xiſtus, Hermogeratus, Juſtus & Gerarus; (*quibus, ut puto, addendus* Martialis, *quia in ſegmento Corbejenſi a Florentinio ſupra cum aliis iſtis nominatus, & infra nominandus*;) *ſine Martyres Romani, audiamus ipſum in notis*: S. Laurentium non habet Martyrologium Antverpienſe: & præter S. Laurentium Diacooum celeberrimum, nullum alium hoc oomine martyrem Romæ veneratum invenio in tabulis eccleſiaſticis. Unde ex vetuſtiſſimo Martyrologio ſcribendum noo dubito „ Romæ ad S. Laurentium „ & tranſpoſitos Aquilejam Martyres, Romæ eſſe reſtituendos, Xiſtum, Martialem, Hermem, Geraium, ſive uoico nomine Hermegeratum; & ex Martyrologio Corbejenſi Juſtum: deinde ex libris ooſtris tres pueros, Abundium, Innocentium, & Merendinium. Tres pueros alibi numeratos non invenio, præterquam io Calendario Hieronymiano jam addicto, ſed nominibus non expreſſos. De Innocentio inter S. Sixti Pontificis ſocios, qui aliis Vincentius eſt, videnda, quæ notat, pugnantia Ferrarius ad diem vi. Auguſti in Catalogo Sanctorum Italiæ. Abundius ſepultus apud S. Laurentium habetur in S. Laurentii Actis, & cum Irenæo recolitur in Martyrologio Romano ad diem xxvi. Auguſti: ubi nihil legitur in vetuſtiori noſtro. Præter Mirendinium addit Martyrologium Corbejenſe etiam Magnilium, qui Magnus eſſe potuit ex S. Sixti ſociis, ſicuti Martialis ſanctæ Aureæ, ut mox dicetur. *Habes, lector, Florentinii conjecturas, quibus implexas ſuperiorum Sanctorum annuntiationes conatur exſticare, ac reſtituere. Nos ſequentes obſervationes his ſuperaddimus.* D

4 *Ecgraphum noſtrum e Ms. S. Maximini apud Trevirenſes*, S. Laurentium *clare ſignat, ſic loquens*: Romæ ſanctorum Laurentii, Abundii, Innocentii. *Cum autem non conſtet, lectionem* Romæ ad S. Laurentium, *quam ſubſtituebat Florentinius, quia* S. Laureotius *non habebatur in exemplari* vetuſtiſſimo, *eſſe primigeniam & genuinam; (& vero quis in tanta apographorum inxatione & corruptione genuinam exſpectet?) ideo in titulo ſuperiore nomen ſuum intactum reliqui: cum facile potuerit accidere, ut iſtius nominis Sanctus cum aliis fuerit, a celebertimo ſynonymo Levita diſtinctus. Favet noſtrum apographum e codice Ms. Eminentiſſimi Cardinalis Barberini, in quo hæc legimus*: x. Kal. Septemb. Romæ oat. ſanctorum Laurentii, Abuodii, Inooceodi. *cui non*

adjungimus

5 *Qua de* SS. Fortunato & Hermogene *obſervabat e Ferrario Florentinius, nonnulla etiam animadverſione indigent. De S. Donato ac ſociis martyribus die* xxi. *hujus menſis actum eſt: inter quos* S. Fortunatum *non invenio. In Actis, quæ ibi protulimus, ſatis multa dicuntur de* S. Hermogene lectore: *cui* Fortunatus *additus fuerit a Ferrario, & inventas vel in* Paſſione S. Dooati & ſociorum, *vel in* breviario antiquo Aquilejenſi, *e quibus martyrium* SS. Hermogeois *ac* Fortuoati, *quod recitat, deſumpſit. Imperatores* Diocletianus & Maximiaous, *locus* Singidoni *conveniunt, uti &* Victorianus præſes; *ſicut dicto die* xxi. *licet videre: ubi etiam indicavimus, S. Donatum ac ſocios coli apud Aquilejenſes & Forojulienſes; ſed weſtes, quomodo ad Forojulienſes translata fuerint ſacra eorum pignora. Idem fatetur Ferrarius de duobus Martyribus, quos hodie annuntiat*: Quaodo, *inquit in annotatione*, & quomodo corpora horum Martyrum Aquilejam translata fuerint, Acta paucis in dicto breviario recitata minime docent. *Ex his conficimus*, Hermogenem *hodie in Hieronymianis exemplaribus notatum, eſſe verofimiliter eumdem cum ſynonymo, quem dedimus ad* xxi. *hujus menſis; non tamen id certo conſtare, quia etiamſi tam hoc quam iſto die ſit idem & Sancti & loci nomen, ſocii tamen, ſeu hi, qui in eadem annuntiatione conjunctim referuntur hac die* xxiii. *in apographis Hieronymiani, non notantur die* xxi. *cum* Hermogeoe. *Adde, quod tam hic, quam* Fortuoatus *colantur Aquilejæ propter translationem; an vero ad hanc reſpexerit annuntiatio in exemplaribus Hieronymianis, an potius ad palæſtram martyrii, non eſt unde certo quis definiat, in tanta præſertim iſtorum apographorum confuſione.* E F

aliquot observaverunt.

6 *Quidquid ſit; nos in titulo ſuperiore quinque Sanctos primo loco nominatos aſſignavimus Aquilejæ; reliquos autem Romæ, annuntiationes exemplarium Hieronymiani Martyrologii, quod edidit Florentinius, ſecuti. Suſpicamur, omnes martyrii laurea inſignitos fuiſſe, idque duabus de cauſis ſimul ſumptis: nam utrique annuntiationi præfigitur vox* natalis, *& in iſtis Faſtis Martyres ſolent notari. Porro utrumque illorum manipulum ſimul ſuperius retulimus, quia in utrumque cadunt annotationes qualeſcumque Florentinii a nobis tranſcriptæ. Reliquum eſt, ut de SS. Hermogenis & Fortunati Actis, ſeu eorum compendio, quod Ferrarius vulgavit, pauca memoremus. Hic unde ea hauſerit, antea indicatum eſt. Cum vero ad manum non ſint exemplaria ipſa, quibus idem*

auctor

A *auctor eſt uſus, æquum de illis judicium ferre non poſſumus. Conferri interim poſſunt cum Actis S. Donati ac ſociorum, de quibus ſupra mentio eſt facta. Quod ut facilius fieri poſſit, viſum eſt his ſubjungere narrationem martyrii, quæ apud Ferrarium exſtat, cum adeo brevis ſit.*

SS. Hermogenis et Fortunati martyrium, ac tempus.

7 Hermogenes lector, & Fortunatus diaconus eccleſiæ Singidonenſis in perſecutione Dioeletiani & Maximiani ſub Victoriano præſide paſſi ſunt eodem tempore, quo S. Donatus & ſocii ex eadem urbe. Cum enim Fortunatus diverſis tormentorum generibus affectus in fidei confeſſione perſiſteret, capitis obtruncatione martyrium complevit. Inde Hermogenes ob eamdem cauſam comprehenſus dicenti ſibi Victoriano, Et tu, Hermogenes, ſeductus es? Reſpondit: Tu ſeduceris miſer. De religione & officio interrogatus reſpondit: Hermogenes Chriſtianus ſum, & lector. Quorum lector? ait Præſes. Reſpondit ſanctus Martyr: Lego populo ſcientiam Dei, hoc eſt, Domini mei Jeſu Chriſti mandata. Monitus diis immolare, cum libera diis inanibus

B immolare recuſaret; & ipſe demum gladio animadverſus palmam martyrii adeptus eſt x. Kal. Septembris: quorum corpora Aquilejæ requieſcunt. *Charactheres chronologicos* in perſecutione Diocletiani & Maximiani, *quos ſignabat Ferrarius, tametſi aliunde ſtabilire ſolidius non ſit mihi promptum, ſuperius etiam poſui, ſeu poſitos reliqui potius, ita tamen, ut reſtringi eos velim ad ſolos Martyres in mea collegata narratione nominatos; quidquid ſit de aliis adeo confuſe antea memoratis ex Hieronymianis exemplaribus.*

Hodiernus Fortunatus ab aliis diſtinctus.

8 *Porro poſtquam hæc ſcripſeram, venit mihi in mentem difficultas aliqua circa S. Fortunatum ſupra memoratum e narratione martyrii, quam ex Ferrario recitabam. Etenim tunc* XII. *Julii, die* XII. *in Commentario prævio ad Acta SS. Hermogeræ epiſcopi & Fortunati archidiaconi MM. ſub* AUCT. J. P. D *Nerone, ut tunc dictum eſt, pag.* 251. *viſum mihi fuit, Fortunatum, de quo ibi, eſſe diverſum a ſynonymo, de quo actum apud nos die* XI. *Junii, tomo* II. *iſtius menſis pag.* 450. *Aquilejæ paſſo cum S. Felice fratre, ſub Diocletiano & Maximiano. Quibus Fortunatis ſi hodiernum adjungas, jam habebis tres homonymos ad urbem Aquilejenſem ſpectantes; & hodiernum quidem ſub Diocletiano & Maximiano, prout notabat Ferrarius, etiam martyrii laurea coronatum. Hinc quæres aliquis, an hodiernus Martyr non ſit confuſus, vel bis repetitus, & idem cum eo, qui, ut dicebam, cum Felice fratre martyrii coronam obtinuit. Reſpondeo, utrumque ſatis diſtingui per illas notas, quæ de uno, non autem de altero ſignantur, ſecundum eorum Acta ſaltem, vel documenta, quæ apud nos exſtant. Nam duo iſti, de quibus ad diem* XI. *Junii, fuerunt* fratres, & Aquilejæ *paſſi, ſicut ibi indicatum eſt; ut nihil de diebus dicam, qui alii quidem ponuntur ab aliis pag.* 460. *cetera; ſed a nullo hæc dies* XXIII. *Auguſti.* Fortunatus *vero hodiernus alios habet omnino charactheres, ſicut ex ſupra dictis colligitur, quo, ne longior ſim, lectorem mitto. Ad diem, quem memorabam,* XII. *Julii, in Annotatis ad tranſlationem reliquiarum SS. Hermagoræ & Fortunati lit.* k, *pag.* 257. *mentio facta eſt de ſacris lipſanis* Fortunati & Felicis: *item* Hermacoræ & Fortunati: *denique* Hermogenis & Fortunati: *& tunc videbantur nobis* iidem haud dubia Sancti *ibidem eſſe* repetiti. *Sed illud addi non debuerat; cum triplex illud Martyrum par, etiamſi nomina ejuſdem, quæ effomatione fere ſimilia ſunt, ſi* Felicem *excipias, apparuerint tunc repetita, nunc comparent tanquam diverſum.*

DE SS. SILVANO, SABINO, AC PANTHERIO MM.

IN THRACIA,

G J. P. F

SUB DIOCLETIANO.

Res hoſce ſanctos Pugiles alibi ſignatos non reperi, niſi in Synaxario Baſiliano, in quo ad hunc diem annuntiantur cum elogio. Textum Græcum, qui typis editus eſt ad calcem tomi primi hujus menſis pag. 667. *ſic Latine reddo:* Eodem menſe, *die* XXIII. certamen ſancti martyris Silvani, ac Sociorum ejus. Sancti martyres Chriſti Silvanus, Sabinus, & Pantherius erant e regione Thraciæ, imperante Diocletiano. Cum vero Chriſtiani eſſent, docebant in nomine Chriſti. Unde comprehenſi ab idololatris, provinciæ præſidi traditi ſunt; & interrogati Chriſtumque confeſſi, primo quidem vehementer verberati ſunt: deinde autem carceri traditi, ærumnis in eodem confecti ſunt, fame ac ſiti cruciati: multoſque poſt dies e carcere ejecti, adigebantur iterum, ut Chriſtum abnegarent, & idolis ſacrificarent. Dumque id eis perſuaderi non poſſet, ſuſpenſi excarnificantur radulis ita, ut vilcera eorum apparerent. Et poſt cruciatum illum ineffabilem, accepta, ut capite truncarentur, ſententia, ducebantur vincti ad necem; dumque perveniſſent ad locum martyrii, & oraſſent, capite minuti ſunt. *Pauca hæc ſunt, quæ de hiſce Martyribus ad me pervenerunt: nec plura habeo, quæ his addam.*

A D

DE SS. DONATO, RESTITUTO, VALERIANO, FRUCTUOSA, ET DUODECIM ALIIS MARTYRIBUS,

ANTIOCHIÆ IN SYRIA.

G.C.

Palæstra horum Martyrum, memoria in Martyrologiis, & dubium martyrii tempus.

FORSAN SEC. IV. *Antiqua palæstra horum Martyrum.*

APud geographos assignantur variæ Orientis urbes, quæ nomine Antiochiæ olim appellatæ fuerunt. Inter has præcipuo celebrantur Antiochia Syriæ ac Antiochia Pisidiæ, quæ utraque civitas habuit suvillas athletas, qui pro fide Christiana martyrium subierunt. Facile crediderim, B plerumque Antiochiam Syriæ sive magnam designare, quando nihil additur. Cum tamen id incertum sit, & in hac sanctorum Martyrum annuntiatione ex quibusdam adjunctis erui certe nequeat, nuncio hujus sylloges dubitabam, an superius in titulo palæstram istius gloriosi certaminis decerminate exprimerem. Sed postea hoc dubium resolvi ex auctoritate eminentissimi Cardinalis Bavanii, qui in indice topographico Martyrologii Romani martyres Antiochenos Pisidiæ ab Antiochenis Syriæ distinguens, hodiernos nostros huic civitati nominatim adscribit. Si forte quis alius hunc tu judicem topographicum contexuerit, ex illius fide certamen istorum Pugilum in urbe Antiochena Syriæ collocavi.

qui in Martyrologio annuntiantur.

2 Petro hodiernum Martyrologium Romanum fere consonat Adoni & Usuardo, qui ambo Martyres illos die XXII. Augusti annuntiant his verbis: Natalis sanctorum martyrum Donati, Restituti, Valeriani, Fructuosæ, cum aliis duodecim, qui præclarissimo confessionis honore apud Antiochiam coronati sunt. *Sollerius postea in observationibus ad Martyrologium Usuardi, quod Antverpiæ anno 1714. edidit, hac die circa Usuardianam istam annuntiationem monet sequentia:* Antiochenorum Pugilum memoriam, Adonis Martyrologio antiquiorem, hoc die non invenio; nec alium habuit fontem Usuardus, ex quo sua ita hausit, ut nec syllabam mutaverit. Quærimus Adonis fontem; sed nihil hactenus reperire licuit. *Essi libenter concedam, Usuardum more suo hanc annuntiationem ex Adone transcripsisse, tamen potuit eam vidisse in Martyrologio sancti Hieronymi, aut venerabilis Bedæ, cum in prologo suo testetur, sese vestigiis horum Martyrologorum non nunquam insistisse.*

diversi dies.

3 Sane mihi videor ipsum Adonis fontem, quem *Sollerius ad hanc diem frustra quæsivit, alia die reperisse in variis Hieronymiani Martyrologii apographis, in quibus apud Florentinium die XV. Novembris sic lego:* In Antinchia natalis sanctorum Donati, Restituti, Valeriani & Fructuosæ cum aliis numero XII. *Florentinius autem post relatas aliorum codicum annuntiationes, quæ proxime ad superiorem accedunt, in notis ibidem lectorem ita monet:* Donatum cum tribus sociis nominibus distinctis præferunt unanimiter codices, ex quibus vetustius Martyrologium nostrum confirmatur; anonymi vero XII. in libris nostris & Corbejensi computati, tredecim sunt in Martyrologio Antverpiensi, ex quo FRUCTUOSAM non FRUCTUOSUM legendum esse monemur, præsertim addito MATRONÆ titulo, nisi hoc nomen E martyris, non conditionis fuerit. *Deinde brevitor effundit, aliquas martyres propria* Matronæ *nomine appellatas fuisse. Videtur itaque Ado has aut similes tabulas præ oculis habuisse.*

& quo ado verosimiliter ex antiquioribus monumentis

4 At nonnemo quærat, quomodo die XXIII. *Augusti Ado collocaverit hos Martyres Antiochenos, qui die XV. Novembris in diversis apographis Hieronymianis annuntiantur. Huic quæstioni respondet ipse in prologo sui Martyrologii, dum lectorem ita præmonet:* Ne putes in hoc opere in vacuum me laborasse, & rem non necessariam executum fuisse, breviter tibi causam facti aperiam. Primum fuit imperium ac jussio sanctorum virorum, ut supplerentur dies, qui absque nominibus martyrum in Martyrologio (quod venerabilis Flori studio in laborc domini Bedæ accreverat) tantum notati erant .... Huic Operi, ut dies Martyrum verissime notarentur, qui confusi in Calendariis satis inveniri solent, adjuvit venerabile & perantiquum Martyrologium, ab urbe Roma Aquilejam cuidam sancto episcopo a Pontifice Romano directum, & mihi postmodum a quodam religioso fratre aliquot F diebus præstitum.

ad diem 23. Augusti monuerit.

5 Facile igitur fieri potuit, *ut Ado ex antiquioribus Martyrologus annuum horum Martyrum Antiochenorum memoriam mutaverit ac transtulerit ad diem XXIII. Augusti, quia in Martyrologio Bedæ seu potius Flori, quod cum auctarius aliorum Majores nostri tomo secundo Martii præfixerunt, hoc ipso die XXIII. Augusti Martyres illi ex apographo Hieronymi memorantur his verbis:* Natale sanctorum martyrum Donati, Restituti, Valeriani, Fructuosæ cum aliis duodecim, qui præclarissimo confessionis honore Antiochiæ coronati sunt. *In proxime citatis Flori auctariis annua eorumdem Martyrum commemoratio rursus celebratur ad diem XV. Novembris, ut ibidem videre est. At quicumque sit verus martyrii vel antiquæ veneralionis dies, cum Adone, Usuardo ac Martyrologio Romano diem XXIII. Augusti prætuli, & hodie Martyres illos Operi nostro inserui. Insuper ingenue fateor, me hactenus in antiquis monumentis non invenisse tempus, quo Pugiles isti Antiochiæ lau-*

ceam

A *reans martyrii obtinuerunt. Cum tamen Caſtellanus & noviſſimum Martyrologium Pariſienſe ad annuntiationem horum Martyrum in margine ſecundum* IV. *notaverint, idque non temere factum ſuiſſe arbitrer, ego ſuperius ſub dubio idem ſeculum expreſſi exemple illorum auctorum, qui veroſimiliter illud alicunde eruerunt, licet antiquos chronologiæ iſtius aſſertores non noverim.* D AUCT. G.C.

DE S. CEDONIO VEL SIDONIO CONFESSORE ET EPISCOPO, UT FERTUR,

AQUIS-SEXTIIS IN PROVINCIA,

SYLLOGE HISTORICO-CRITICA.

G.C.

Publicus hujus Sancti cultus, & oppoſita Aquenſium ac Tricaſtinorum de illo traditio.

B E

XXIII. AUGUSTI. *Videtur S. Cedonius vel Sidonius,*

NOmen *hujus Sancti, quod in titulo dupliciter expreſſimus, ab aliis adhuc diverſimode ſcribitur, ut curioſus lector in decurſu hujus ſylloges facile obſervabit. Sed parum curamus diverſam nominis expreſſionem, ſi genuinis & antiquis inſtrumentis probari poſſit ea, quæ de hoc Sancto narrantur: nam vulgaris Aquenſium traditio fert, hunc* S. Cedonium *fuiſſe illum cæcum a nativitate, quem Chriſtus illuminavit, ut in Evangelio S. Joannis cap. 9. fuſe legitur. Præterea Aquenſes volunt, illum cum SS. Maria Magdalena, Martha, Maximino, aliiſque ex Paleſtina in Provinciam appuliſſe, & poſt mortem S. Maximini, quem primum eccleſiæ ſuæ præſulem ſtatuunt, ad cathedram Aquenſem evectum eſſe. Poſtea referemus, quid eruditi Galli quidam de traditione illa judicent, ubi prius immemorabilem & publicum* S. Cedonii *vel* Sidonii *cultum aſſignaverimus.*

qui hoc die in Martyrologio Gallicano refertur,

2 *Andreas Sauſſayus in Appendice ad Martyrologium ſuum Gallicanum tomo 2. pag. 122n. & ſequente memoriam hodiernam iſtius Sancti celebrat his verbis*: Sanctus Cedonius vel Chelidonius, diſcipulus, cooperator & ſucceſſor ſancti Maximini epiſcopi primi Aquenſis, viri Apoſtolicæ ætatis & gratiæ; cui in Gallias divino nutu delato, continuo oexu adhæſit, diſſeminandoque Evangelio, ſubigendoque Chriſti legibus hujus civitatis populo, ipſimet iogenti adjutorio fuit: poſt quem ad ſenatorum cæleſtium conſeſſum exaltatum, paſtoralis officii ſibi tranſmiſſum munus undequaque implevit, ac tandem conſummatus io omni opere bono, pretioſa coram Domino morte quievit, & juxta magiſtrum, patientia nb inſignia Apoſtolicæ gratiæ & virtutis, ſepultus eſt. Fertur hic fuiſſe cæcigenus ille, quem Chriſtus lux vera gratiæ & ſol juſtitiæ illuminavit. *Sauſſayus hoc loco traditionem illam timida indicat verbo* fertur, *& Ferrarius in Topographia nova ad Martyrologium Romanum ſub nomine urbis* Aquæ ſextiæ *ſimili phraſi utitur.* C

& in Breviario Aquenſi colitur,

3 *Attamen in Officiis propriis eccleſiæ & diœceſis Aquenſis, in quibus hac die feſtum* ſancti Sidonii archiepiſcopi Aquenſis, *ſub ritu duplici majori celebratur, hæc opinio affirmate proponitur in oratione ſeu collecta & antiphonis, quarum una in primis veſperis ad* Magnificat *ita habet*: A lecu-

lo non eſt auditum, quia aperuit quis oculos cæci nati, niſi Chriſtus filius Dei. ℣. Amavit eum Dominus & ornavit eum. ℟. Stolam gloriæ induit eum. ORATIO. Quæſumus omnipotens Deus, ut ſicut beato Sidonio confeſſori tuo atque pontifici viſum corporeum tribuiſti; ſic ejus meritis gloriioſis, nobis famulis tuis lumen tuæ viſionis largiri digneris. Per Domioum noſtrum *&c. Reliqua ſunt de communi confeſſoris pontificis præter Antiphonam ad* Benedictus, *quæ ſic ſonat*: Rabbi, quid peccavit homo iſte, quod cæcus natus eſt? Reſpondit Jeſus, & dixit: Neque hic peccavit, neque parentes ejus, ſed ut manifeſtentur opera Dei in illo. *Denique Antiphona ad* Magnificat *in ſecundis veſperis ita legitur*: Ille homo, qui dicitur Jeſus, lutum fecit ex ſputo, & linivit oculos meos, & modo video.

ab immemorabili tempore cultum habuiſſe,

4 *Cum reverendiſſimus ac illuſtriſſimus D. Alphonſus de Richelieu archiepiſcopus Aquenſis anno* 1627. *non diu poſt noviſſimum Urbani VIII. Pontificis decretum de cultu Sanctorum hac Officia propria edi juſſerit, probabiliſſime opinamur, iſtud officium* S. Cedonii *vel* Sidonii *ex antiquioribus Breviariis deſumptum & ab immemorabili tempore* E *in eccleſia Aquenſi celebratum fuiſſe: nullo enim modo veriſimile eſt, tunc primum ab Aquenſibus cœpiſſe* S. Sidonium *contra novum & expreſſum Urbani VIII. decretum, quo vetabatur, ne quis conſuetos Sanctorum honores exhiberet iis, qui ab immemorabili tempore, id eſt ante centum annos ab edito decreto computandos, publicum cultum vel evidentia ſanctitatis olim agnitæ ſigna non haberent. Videmur itaque non temere procedere, dum Operi noſtro inſeremus* S. Cedonium *vel* Sidonium, *quiſquis ille demum fuerit, de quo nox infra diſſeremus.*

ut an Petro Equilino confirmatur,

5 *Hoc judicium noſtrum confirmatur ex Petro Equilino, qui jam a trecentis & amplius annis in Catalogo Sanctorum lib. 5. cap. 102.* de ſancto Cedonio epiſcopo *meminit, & ibidem traditionem Aquenſium refert his verbis*: Cedonius epiſcopus vel Sidonius fuit ille cæcus a nativitate, quem Dominus lutum ex ſputo faciens & oculos liniens illuminavit, ut habetur Jnhannis x. qui & ab aliquibus dicitur fuiſſe unus ex ſeptuaginta duobus Chriſti diſcipulis. Sive autem ex numero illorum

A fuerit, ſive non, planum habetur ex chronicis & geſtis diſcipulorum, quod Chriſti diſcipulus fuit, & poſt aſcenſionem Domini ab Apoſtolis baptizatus, ſancto Maximino ſpecialiter adhæſit. Unde &, ut dictum eſt, cum eodem & Lazaro atque ſororibus ejus navicula impoſitus a finibus Judæorum expulſus fuit. Poſtquam autem præfati ſancti provinciam Provinciæ, ad quam Deo duce applicuerant, ad Chriſtum converterunt, & poſtquam beatus Lazarus Maſſiliæ, & beatus Maximinus Aquis epiſcopi ordinati ſunt, ipſe in miniſterio Maximini Aquenſis civitatis (epiſcopi) permanſit, & ejuſdem prædicationis coadjutor fuit, ubi & poſt dies multos in pace quievit, & juxta magiſtrum reconditus jacuit, ut ſupra actum eſt. *Cum Petrus Equilinus* Cidonium *in titula citati capitis* ſanctum *cognominet, de immemorabili hujus Sancti cultu certiores reddimur, quamvis auctoritas Equilini nobis non ſufficiat, ut toti ejus narrationi ſtatim certam fidem adhibeamus.*

AUCT. G. C.

Vulgari Aquenſium traditioni, B

6 *Natalis Alexander in Hiſtoria eccleſiaſtica veteris novique Teſtamenti, quæ Pariſiis ann.* 1714. *recuſa eſt, tom.* 3. *iſtius Operis pag.* 176. *&* 177. *pro traditione Aquenſium profert antiquius teſtimonium ex veteri codice Tolonenſi, qui an.* 572. *conſcriptus eſſe dicitur, & in quo leguntur ſequentia:* Clemens fuit unus ex ſeptuaginta duobus diſcipulis Chriſti, cui beatus Petrus Apoſtolus ſpecialiter commendavit beatam Mariam Magdalenam, ſicut Mater Chriſti Joanni fuerat commendata. Cum igitur poſt lapidationem S. Stephani, Judæorum perſecutio in diſcipulos ebulliret, Judæi Mariam Magdalenam, Marthamcum Marcella pediſſequa, Lazarum, Maximinum, CIDONIUM, QUI CÆCUS ERAT A NATIVITATE, & alios plures navicula impoſitos, ſine remige mari expoſuerunt, ut ſic undis necarentur. Qui, Deo duce, omnes incolumes Maſſiliæ applicuerunt, ubi prædicantes univerſam Provinciam converterunt. *Hoc inſtrumentum traditioni Aquenſium non parum faveret, niſi ab eruditis quibuſdam Gallis de ſuppoſitione vel interpolatione ſuſpectum haberetur,*

que de Tuccio ipſo circumfertur, C

7 *Tale procul dubio viſum eſt noviſſimis editoribus Galliæ Chriſtianæ, qui tom.* 1. *illius Operis col.* 299. *de Sancto noſtro ſic ferebant:* Sanctus Sedonius, quem alii Chelidonium vocant, ſucceſſor S. Maximino, ab omnibus datur in fide Aquenſi, hunc que tradunt fuiſſe cæcum illum a nativitate, cujus oculos Chriſtus Dominus aperuit & luce donavit; ad abolendam vero tanti miraculi memoriam Judæos cum mari ad certum naufragium commiſiſſe cum Lazaro ejuſque ſororibus. Hæc vero toties a viris doctis verique ſtudioſis exſufflata ſunt, ut eadem retractare tædeat. Poſt Sedonium quatuordecim alios epiſcopos adducit Bouzius (Bouche) prorſus ignotos, quos utpote ſine probatione intrulos & invectos reprobamus. Nec parcendum putamus Triphe rio, qui poſt illos quatuordecim recenſetur in epiſcoporum catalogo ad nos miſſo. Adfuit quidem concilio Taurinenſi anno CCCCXVII. quidam epiſcopus, nomine Tripherius; ſed *qui* ſedi adſcribendus ſit, ignoratur: de ejus enim ſede altum ſilentium hac in ſynodo epiſcoporum Galliarum, qui fere omnes puro nomine appellantur, nulla facta ſedis mentione. Nullus tamen dubito, a ſeculo ſaltem tertio Aquas-Sextias ſuos habuiſſe epiſcopos; quandoquidem finitimas urbes pene omnes jam factas ſedes epiſcopales nobis compertum, ut poſtea oſtendemus. Verum qui ſedem Aquenſem rexerint tertio quartove ſeculo, nos fugit. D

8 *Deceſſores noſtri in Commentario problematico de S. Maximino, qui vulgo primus Aquenſium epiſcopus ſtatuitur, ad diem octavam Junii, ſive tomo* 2. *iſtius menſis pag.* 53. *& ſequente ſimilem temporis aut ſedis ignorantiam fatentur. Eligant igitur Aquenſes, utrum* S. Cedonium *dici malint ſuum epiſcopum, an dumtaxat incolam, qui primis Eccleſiæ Chriſtianæ ſeculis eo advenerit, ac ibidem ſancte obierit. Si velint, illum urbis ſuæ præſulem fuiſſe, ætatem ejus differant uſque ad tertium vel quartum ſeculum, quo potuit inter alias ignotas urbis Aquenſis antiſtites eidem eccleſiæ præfuiſſe. Si vero malint,* S. Cedonium *fuiſſe quemdam ex ſeptuaginta duobus Chriſti diſcipulis, & ſeculo primo ad urbem ſuam veniſſe, omittant titulum archiepiſcopi Aquenſis, quem tali tempore difficulter ei concedemus: facile enim fieri potuit, ut aliquis ex Chriſti vel Apoſtolorum diſcipulis, ob urgentes perſecutiones aut alias cauſas in Gallham profugus, ſeculo prima vel ſecunda Aquas-Sextias pervenerit, fidem Chriſtianam docuerit, &* E *virtutibus miraculiſque clarus ibidem ex hac vita migraverit; ſed hunc urbis Aquenſis epiſcopum fuiſſe, non niſi ſolidis argumentis inducti admittemus.* *oppoſitum probabiliora quorumdam judicium,*

9 *Quod ſi Aquenſes ob traditionem ſuam mordicus teneant,* S. Cedonium *fuiſſe memoratum cæcum a nativitate, cujus oculos Chriſtus aperuit, mentanda in eſt Tricaſtinis, qui cæcum illum ſub nomine S. Reſtituti die* VII. *Novembris colunt, eumque primum eccleſiæ ſuæ præſulem ſtatuunt, ut patet ex Lectionibus propriis diœceſis Tricaſtinæ, quas illuſtriſſimus ac reverendiſſimus D. Antonius Du Cros anno* 1627. *Avenione edi curavit, & in quibus inter alia, ad diem* VII. *Novembris diſcutienda, de cæco illo recitantur ſequentia:* Continuo Dominus Jeſus lutum fecit cum terra de ſaliva, linivit locum oculorum ejus, & dixit ei: Vade ad natatoria Siloe, & oculos tuos lava. Adoleſcens autem fecit, ſicut præcepit ei Jeſus. Lavit & vidit, Impletus Spiritu ſancto, & in fide Chriſti confirmatus (vocatum eſt nomen ejus Reſtitutus) glorificans ac laudans Deum fecutus eſt Dominum. Poſt hæc crevit factus clericus, omni bonitate, ſimplicitate, & juſtitia plenus. *Ex hoc Lectionum fragmento ſequet, Tricaſtinos exiſtimare, quod eumdem cæcum a nativitate, tanquam primum urbis ſuæ epiſcopum, ſub nomine S. Reſtituti quotannis colant,* *& contra; riam Tricaſtinorum traditionem,* F

10 *Verum hæc Tricaſtinorum traditio non eſt antiqua, quemadmodum noviſſimi Galliæ Chriſtianæ editores tomo* 1. *col.* 705. *indicant his verbis:* Laudatus a nobis Ludovicus Antonius Boyer traditionem ſecutus, ut ait, primum Tricaſtinæ urbis epiſcopum Reſtitutum fuiſſe docet, quem ajunt fuiſſe cæcum natum a Chriſto lumine donatum. At ſincere fatetur, primum, qui id aſſeruerit, fuiſſe Stephanum Geneves, qui anno MCDLXV. ejuſdem Sancti reliquias tranſtulit. Certe tam recens opinio nullatenus poteſt pro traditione venditari. Itaque demus tantummodo, ſanctum Reſtitutum primum fuiſſe, qui Chriſtum Tricaſtinis annuntiarit, aut plebi jam Chriſtianæ factæ paſtor & epiſcopus fuerit ordinatus. Quo vero tempore id factum, ignoramus. Reliquiæ ſancti Reſtituti in oppido ejus nominis aſſervatæ ſunt uſque ad annum MDLXI. quo Calvini- *licet hæc retinere ſit.*

A viniſtæ eas ſuccenderunt. Conjicit illuſtriſſimus Antonius Godellus Venetenſis epiſcopus, ſancti Polycarpi diſcipulos appuliſſe in Provinciam circa annum CLXIX. & eccleſias Cemelienſem, Antipolitanam, Foro-Julienſem, Tulonenſem, aliaſque Lugdunum uſque fundaſſe. *Hæc S. Reſtituti Acta ad diem* VII. *Novembris examinanda remittimus, & interim Aquenſibus tempus damus, ut Triceſtinos impugnent, & ſuam traditionem probent, aut corrigant.* D AUCT. G.C.

DE S. LUPO VEL LUPPO MARTYRE

INCERTI LOCI AC TEMPORIS,

DISQUISITIO CRITICA. G.C.

An unus, duo, tres, vel quatuor fuerint hujus nominis Martyres, & quis ex illis hodie colatur.

XXIII. AUGUSTI. *Hic Martyr conditione ſervus*

QUamvis Latini, Græci, Moſci, Syri & Copitæ die XXII. vel XXIII. *Auguſti celebrent* S. Lupum *ſive* Luppum (*nam nomen ejus alteruro modo promiſcue exprimitur*) *tamen ex tot diverſis variarum gentium iſtarum Martyrologiis*
B *nondum certo didicimus, quo loco vel tempore Sanctus ille vixerit, aut martyrium ſubierit. Martyrologium Romanum hac die ſic eum annunciat:* Item ſancti Luppi martyris, qui ex ſervili conditione, Chriſti libertate donatus, martyrii quoque corona dignatus eſt. *Eminentiſſimus Baronius in notis ad hanc annunciationem monet, Græcos in Menologio de Sancto iſto hodierno meminiſſe. Veroſimiliter hic aſſignatur Menologium Græcorum, quod Henricus Canſius inter antiquas Lectiones ex interpretatione Cardinalis Sirleti Latine vulgavit, & in quo ad diem* XXIII. *Auguſti legimus ſequentia:* Natalis ſancti martyris Luppi, qui cum antea eſſet ſervus, martyrii dignitate, quam gladio percuſſus aſſecutus eſt, libertate donatus, Chriſti amicus effectus eſt.

hodie colitur a Græcis & Latinis

2 *Cum Menologio Sirletiano concordans Græcus in Mſcto exſcuſſo, ubi die* XXIII. *Auguſti Officium de ſancto Martyre illo recitant, & die ſequente annunciationem ejuſdem repetunt his verbis:* Τῇ αὐτῇ μηνὶ κγ'. Μνήμη τοῦ ἁγίου μάρτυρος Λούππου. *Id eſt:* Eodem menſe, die XXIII. Memoria ſancti martyris Luppi. *Deinde ſubnectunt more ſuo nonnullos verſiculos, in quibus ad ſervilem ipſius*
C *conditionem ſic alludunt:*

Τοῦ πύργου Λούππου δοῦλος· ἀλλ' ὁ τῷ Χριστῷ
Ἐλεύθερος ἐφάνηδε φῶς Χριστῷ φίλος.
Ἐλαβὲ ὁ τραυμὸν πίστει Λούππου ἐκφυγὼν ἄπιμι.

Servus erat iſte Luppus; at gladio fuit
Libertus una factus & amicus Dei.
Enſe Lupum lævo vigeſima tertia mactat.

Etiam in Ephemeridibus Græco Moſcis apud nos ante tomum primum Maii pag. XXXVIII. *refertur hic poſtremus verſiculus hexameter, cujus ſupra juveris recordari, cum Græci Menæorum collectores hunc etiam S. Luppo ſervo tribuant, ut jam vidimus. Maximus Margunius Cyzicenus annunciationem Menæorum more ſuo tranſcribit; ſed nec ſervilem nec ullam hujus Martyris conditionem exprimit.*

ſed Ruſſo videtur tredecim die

3 *At Moſci videntur hodierno Martyri addere dignitatem epiſcopalem, quæ errte cum annunciatione Menæorum & ſervili memorati Sancti conditione non ſatis convenit: nam in Auguſto ſua figurato illum veſtibus epiſcopalibus indutum more Orientali ſic repræſentant,*

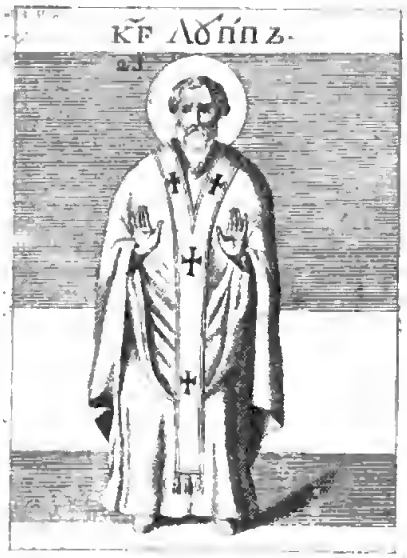

Quinimo in explicatione Auguſti figurati ad diem XXIII. *iſtius menſis ante tomum primum Maii apud nos pag.* XL. *nomen ejus ita notatur:* LUPUS ✠ EPI- F SCOPUS MARTYR. *Hinc forte Papebrochius noſter in Auguſto metrico poſt ſupradictum verſiculum hexametrum ſubjunxit hæc verba:* Menæis & Romanis hodierno Λούππος Luppus, Martyr & epiſcopus Sirmii in Pannonia fuit; Acta necdum apparuerunt. *Ignoramus, unde Papebrochius hanc epiſcopatus Sirmienſis notitiam erueris. An forſan hunc Sanctum feſtinanter accepit pro S. Irenæo martyre & epiſcopo Sirmienſi, qui in pluribus Græcorum Menologiis hodie celebratur, ut in Prætermiſſis hujus diei dictum eſt? Non omnino temere ſuſpicamur, his Papebrochii verbis indultum fuiſſe Caſtellanum, ut in Martyrologio ſuo univerſali* S. Luppum *hodiernum ad marginem* Sirmii *collocaret. Quidquid ſis de his ſuſpicionibus, nos ſaltem nullum hujus nominis Martyrem hactenus intra epiſcopos Sirmienſes invenimus.*

annunciare alium ejuſdem nominis epiſcopum.

4 *In Menologio Slavo-Ruſſico, quod nobiliſſimus D. Baro de Sparwenfeld nobis Latine interpretatus eſt,* S. Luppus *non appellatur expreſſe epiſcopus; ſed dicitur fuiſſe ſcriptor eccleſiaſti-*

A *cus, ut ad diem* XXIII. *Auguſti colligitur ex his*
AUCT. G. C. *ejuſdem Menologii verbis*: Sancti martyris Luppii, cœtaneï ſanctorum Apoſtolorum, quem dicunt multi reliquiſſe libros Eccleſiæ. Paſſus eſt anno CCV. ſub Severo; incluſus ſub fundamento muri juſſu Juſtiniani poſt dies quadraginta obiit. *Jam nonnulla ad hanc Menologii Slavo-Ruſſici annuntiationem notandu occurrunt. Imprimis huic* S. Luppo *hodierno, quem Græci & Latini ſervum cognominant, parum probabiliter in hoc elogio tribuitur tanta deformia, ut libros Eccleſiæ reliquerit, Eruditio illa potius conveniret Lupo vel Luppo præſuli in Cilicia, quem S. Athanaſius in Epiſtola ad epiſcopos Ægypti & Libyæ, ſive tomo* I. *noviſſimæ editionis Pariſienſis, parte* I. *pag.* 278. *inter egregios fides Catholicæ defenſores recenſet. Verum atae hujus præſulis cum elogio proxime relato non concordat: nam Lupus Tarſenſis in Cilicia epiſcopus poſt initium ſecundi ſæculi adfuit concilio Ancyrano & Neo-Cæſarienſi ſubſcripſit, ut apud Hardouinum noſtrum tomo* I. *Conciliorum col.* 280. *&* 285. *legimus; & hodiernus ſanctus Martyr in Menologio Slavo-Ruſſico dicitur Apoſtolis coætaneus fuiſſe.*

quæ dignitas parum convenit hodierno Martyri,

5 *Quidnam inchoratum illud Menologium cum ſe ipſo conciliari non poteſt: ſi enim Sanctus ille Apoſtolis coævus vixerit, quomodo primum paſſus eſt anno Chriſti* 305. *ſub imperatore Severo, quemadmodum ibidem aſſeritur? Quis autem fuerit; aut*
B *quo tempore vixerit, Juſtinianus iſte, qui Sanctum ſub fundamento muri concludi juſſit, ignoramus. Porro illud mortis genus, quo Sanctus hic* incluſus ſub fundamento muri juſſu Juſtiniani poſt dies quadraginta obiit, *non facile poteſt aptari* S. Luppo, *quem Græci eadem die celebrant, & quem glaedio percuſſum ex ſervili conditione ad veram nobilemque martyrii libertatem perveniſſe affirmant, ut ſuperius vidimus. Ex his diſcrepantibus martyrii & ſervilis conditionis adjunctis haud improbabiliter concludimus, Sanctum a Moſcis hodie annuntiatum differre ab hodierno* S. Luppo, *quem Græci & Latini colunt, niſi forſan Moſci recentiores eadem* S. Luppo *ſervo epiſcopalem dignitatem, improbabilem eruditionem, & aliud martyrii genus affinxerint. Certe alia Menologia Ruſſica (his addo Copticum & Syriacum) hodiernum ejuſdem nominis Sanctum ſolo* Martyris *titulo exornant, & ubique Menologii Slavo-Ruſſici errorem*
C *ſtatuae altum ſilet. Cæterum viri eruditi & veritatis Ruſſicarum partioribus has tenebras diſſipandas relinquimus.*

qui facilius eſſe poſſet idem cum famulo S. Demetrii,

6 *Interim veroſimilius nobis apparet identitas hodierni* S. Luppi *cum famulo vel ſervo ſancti Demetrii martyris, in cujus Actis apud Surium die* VIII. *Octobris cap.* 10. *narrantur ſequentia*: Quidam ex Sancti famulis ſtans prope eum, quando beatam illam ſubiit cædem, cum, ut potuit, divinum illum ſanguinem colligiſſet in ſacro Martyris ſuperhumerali, & quem manu geſtabat annulum accepiſſet, & Martyris ſanguine tinxiſſet, per ipſa faciebat plurima miracula. Neque erat ullus morbus, neque malus dæmon tam fortis, quin ſtatim, ſi illius feciſſet periculum, ſuperaret; adeo ut tali fama miraculorum impleretur tota civitas Theſſalonicenſium. Quocirca nec erat conſentaneum ea ætate Maximianum, nec ferre poſſe invidiam; & ideo capitur protinus famulus, bonorum procurator, & interficitur. Tribunal locus, in quo fuit occiſus; Lupus autem vocabatur egregius ille famulus,

7 *Græci in ſuis Synaxariis inclytum martyrem* D
Demetrium die XXVI. *Octobris colunt, & jam memoratus ejus ſervus aut famulus tam in Menæis impreſſis, tum in manuſcriptis Aliorum exemplaribus* Αἴνοι *vel* Αἶνοι *Græce nominatur. Habemus ergo famularem vel ſervilem conditionem, titulum martyrii, & idem nomen his duobus Sanctis communia, propter quæ non immerito dubitari poſſet, an hi duo Martyres diſtinguendi ſint, & an forſan Græci & Latini non celebrent hac die* S. Luppum *ſervum vel famulum magni martyris Demetrii, qui in Actis beri ſoi tantum obiter commemoratur, & nulla peculiari feſtivitate colitur. Unde Roſweydus noſter in Ms. Indice ad Menæa Græcorum notavit utrumque hunc* S. Luppum, *& paucis verbis indicat, illos unum eumdemque a ſe putari. Si confuſio iſta duorum Martyrum homonymorum certa eſſet, facillime tempus & locum martyrii hodierno* S. Luppo *aſſignaremus, cum ex Actis ſcamus, ubi & quando ſanctus ejus herus Demetrius martyrium ſubierit. Sed hæc accuratius examinari poterunt ad diem* VIII. *Octobris cum Martyrologio Romano, ſi quid interea lucis affulſerit.*

Quidam ſcriptores Hiſpani, E

8 *Poſt hæc omnia dubia nondum certo ſcimus, utrum fuerit unus, duplex, an triplex hujus nominis Martyr. Quod ſi tres homonymi ſint diſtinguendi, libentur Hiſpani quidam fabulatores his addederent quarum, ſi ſatis credulos & incautos lectores invenirent: cum enim vidiſſent, bodie in Martyrologio Romano* S. Luppum *vel* Lupum *ſervum ſine ulla loci ac temporis annuntiari, opportunam occaſionem arripuerunt, ut hunc Martyrem in Hiſpaniam tranſferrent manifeſto furto, quod tamen oculum fore ſperabant. Hinc Joannes Tamayus Salazar hac die in Martyrologio ſuo Hiſpano illum annuntiat his magnificis & ſimul obſcuris verbis*: Foro Flavicano in Gallæcia Hiſpaniæ ſancti Lupi martyris, qui cum eſſet hominis ſervus, ad Dei & Hominis dulciſſimum famulatum acceſſit, in quo ſic perſeveravit ingenuus, quod martyr nec amiſſo capite reſipuerit.

nixi ſignificatis aliquorum impoſturis,

9 *Tamayus in notis allegat Menologium Græ-*
corum & Martyrologium Romanum, in quibus palæſtra martyrii ſilentur, & ad eam in Hiſpania collocandam citat teſtimonium Pſeudo-Juliani, qui in fabuloſo ſuo Chronico locum martyrii ad annum Chriſti 300. *num.* 138. *ſic deſignat*: FORO-FLAVICANI, quod oppidum in Gallæcia, nunc PONSVEDAUS dicitur, ſancti Lupi martyris, qui ex ſervo libertus Chriſti factus, multa tormenta pro Chriſti confeſſione pertulit. *Aulus Halus in inſidiis ſuccenturiatus accedit, ſeu potius ipſe Tamayus, qui hunc poetam Burdigalenſem confixit ad adſtruendas ſuas fabellas, & hoc loco auctoritatem ejus ita commendat ac profert*: In meo codice Ms. carminum Auli Hali exaſtichon invenitur, epitaphii ordine ſcriptum, hoc lemmate:

Continet hoc ſaxum Luppi jam martyris oſſa,
Conditione Δῦλος, qui fide liber erat.
Huncque Flavicanum coolpexit jugula falci
Subdere conſtanter, quo capit aſtra, Forum.
Præſidis Hiſpani contempſit barbara prorſus
Decreta, & Chriſto ſervus adhæſit amans.

Hoc carmen Aulis Hali, ſeu verius ſuum, Tamayus illuſtrat hac explicatione, quam audi & vide: Δῦλος vox Græca, *inquit*, quæ Latinis ſonat SERVUS; & quia beatus Martyr hujus fuiſſet conditionis, ideo Poeta utitur voce illa ob carminis prolodiam. *At non videmus, quomodo*

Poeta

A *Poeta ſeu potius ipſe Tamayus* ob carminis proſodiam *uſus ſit voce Græca Τάιος, quandoquidem prima hujus vocis ſyllaba longa eſt, adeoque carmen pentametrum corrumpat ac vitioſum reddit.*

eumdem Martyrem hodiernum 10 *Deinde Tamayus Acta ejuſdem Martyris exhibet hoc modo:* Lupus conditioue ſervus, temporibus Diocletianicæ perſecutionis pro Chriſti fide, cui nomen dederat, comprehenſus apud oppidum Gallæciæ in Hiſpania, cui FORO-FLAVICANUM vocabulum erat, & ad prædem delatus, fortiſſimo cordis ſpiritu ſe Chriſtianum eſſe profitetur. Sed ejus abjectiſſimam a jure conditionem exquireas & noſcens, furore actus adverſus Martyrem diverſa cruciatuum decreta promulgavit. At ſanctus Lupus in Chriſti promiſſione ſuffultus, omnia illa judicia mandata contemnens, cervices ſubdere conſtanti libertate diſpoſuit. Tunc præſes poſt varia cruciamina ſatellitibus, ut ejus caput a corpore ſepararent, præcepit. Ita factum, & ſpiritus ad æterna cæli culmina properavit x. Kalendas Septembris, anno Domini ccc. imperantibus Diocletiano & Maximiano. Ejus corpus in eodem oppido ſepultum

B ibidem requievit.

penia ſua adſcribunt, 11 *Quis antiquæ hiſtoriæ vel tantillum peritus non videat, hæc Acta Tamayum partim ex Menologio Græcorum vel Martyrologio Romano hoduerno collegiſſe, partim ex Pſeudo-Juliano & cerebro ſuo fabricaſſe? Tamen Hiſpanus iſte Martyrologus Actis illis ſubjungit hanc ſeriam annotationem:* Eo Acta, quæ potuimus ex noſtris ſcriptoribus congerere; cætera Deus ſcit, qui forſan ea ſuo tempore dabit ad majorem ſui Martyris honorem. Nec de oppido Floro Flavicano aliquid in antiquis ſcriptoribus geographis iovenire potuimus. Idem Julianus dicto numero CXXXVIII. aſſerit, eum * inter oppida Gallæciæ connumerari, dicique PONS-VEDRUS, quod & hodie PONTEDEDA vocitatur. In ea aliquando & nos fuimus, eum ex Tyde Compoſtellam ad viſitanda ſancti Apoſtoli limina tranſiremus. Oppidum diœceſis Compoſtellanæ ſatis populoſum, nobilitate conſpicuum, & concurſu gentium illuſtre. *Tamayus hoc loco prudenter tacuit de ſuperſtite ſancti Martyris iſtius memoria vel ſacris ejuſdem reliquiis, quæ numquam apud incolas Pontis veteris exſtiterunt.*

* *lege id*

C *ex eadem duas eraſdem nomiſmata Sanctes* 12 *Cum Pſeude-Julianus hoc martyrium ſatis belle ac diſtincte exornaſſet, Pſeudo Dexter de eodem martyrio eupreſſe non meminit, cum exiſtimaret, auctoritatem Pſeude-Juliani ſufficere, ut his* S. Lupus *vel* Luppus *ab incautis lectoribus Hiſpaniæ adſcriberetur. At idem impoſter ſub fictio Flavii Lucii Dexiri nomine alium hujus nominis martyrem in Hiſpania memorat, eumque Chronico ſuo omnimodæ hiſtoriæ ad unum Chriſti centeſimum num. 9. ſic obſcure inſerit:* M. Lupus Philippus, Lucius maritus Candidæ palmam martyrii conſecutus eſt. *Ex hac obſcura vel ambigua annuntiatione æſtuius homo ſperabat, eruturam diſputandi materiam inter ſuos ſectatores, & ab aliquibus commentatoribus duos ejuſdem nominis martyres in Hiſpania collocandos, aut propter diverſa nominu martyres illos pro patria ſua multiplicandos eſſe.*

ex Chronico Pſeudo-Dexiri 13 *Nec eum ſpes fefellit, cum Franciſcus Bivarius in Commentariis ad hunc Pſeudo-Dexiri textum ſic differat:* Difficile creditu eſt, quatuor hæc nomina Marcus, Luppus, Philippus, Lucius, D unius ejuldemque hominis eſſe; nimirum Lucii AUCT. mariti Candidæ. Crediderim potius, tres eſſe in- G.C. ſignes martyres Pauli diſcipulos, fidelicet M. Luppum, de quo Græci in Menologio XXIII. Auguſti, & cum eis Romanum Martyrologium ipſa die; Philippum Philotheum, qui ab Hiſpaniis in Italiam, unde erat orinndus, redieos, Firmi in Piceno tandem epiſcopus factus, jugulum pro Chriſto præbuit XXII. Octobris, qua ejus feſtum inibi colitur, memoria in Romano Martyrologio ſervata; ac tandem Lucium Claudiæ Candidæ Paphenſis maritum, cujus cum uxoris nomine nomen legitur in Romano Martyrologio, 1. Decembris. *Ut hic omittam ultos, de quibus ſuo tempore agi poterit, ubinam in Menologio Græcorum vel in Martyrologio Romano hodiernus ille* S. Luppus *diſcipulus ſancti Pauli vocatur, aut in Hiſpania paſſus eſſe dicitur? Unde Bivarius novit,* S. Luppum *noſtrum prænomine* Marci *appellatum fuiſſe? Nos probabilius opinamur, initiali litteru M. in hagiologio* martyrem *ſignificari.*

de Pſeudo-Juliani ſubſtructione, E 14 *Quamvis autem Tamayus illam Bivarii explicationem non admittat, tamen ſupradicte Pſeudo-Dexiri deſiderio ſatisfacit, & occaſione* S. Luppi *hodierni duos ejuſdem nominis martyres aſſignat his verbis:* Quis iſte Lupus fuerit, nondum divino. Nec eumdem ipſum fuiſſe crediderim, cujus meminit Flavius Dexter in Chronico anno centeſimo apud Bivarium Commentario 2. num. 9. fol. 204. Rudericus Carus fol. 56. littera x. quis ille diſcipolus ſancti Panli Apoſtoli; iſte ex ſervili conditione, Chriſtiana libertate donatus. Nec Paulus, niſi Oneſimum hic * qualitate cognitum, alium ſub ferula fidei recepit. Ergo noſter ab illo diverſus. Procul dubin erravit Bivarius dicto num. 9. fol. 204. enunfundens diſcipulum Pauli eum hoc Foro Flaciano Martyre, quia ut ex Juliani computo elicitur, hunc occubuiſſe credeodum erit in Diocletiani & Maximiani imperatorum perſecutione, juſſu Datiani præſidis Hiſpaniarum ad annum treceotefimum, quo illum Julianus conſignat. Ille vero, ſi martyr, ad annum centeſimum tempore Trajani.

* *forſan hus*

quorum fide explodunt. F 15 *Cum hi duo Pſeudo-Dexiri explicatores æqualem ſen potius nullam fidem mereantur, ſinamus illos inter ſe digladiari, quamdiu volaerint: nam Nicolaus Antonius cordatus Hiſpanus in Mſs. poſthumis, quæ nobis anno 1721. Matritis ab admodum R. D. Adriano Conninck proximo auctoris conſanguineo perhumaniter communicata ſunt, utrumque iſtum Pſeudo-Dexiri ſectatorem jure merito explodit, & variis rationibus eſtendit, hodiernum* S. Luppum *ex Menologio Græcorum & Martyrologio Romano ſubdole excerptum eſſe, & unte tempora Pſeude-Dexiri vel fictitii Juliani nullam memoriam hujus Martyris in Hiſpania reperiri. Verſimilius itaque putamus, ſamulum S. Demetrii, vel alium ejuſdem nominis & conditionis Martyrem in Oriente paſſum eſſe, quandoquidem Orientales Martyrologi in Menæis ac ſynaxariis ſuis utrumque hunc* S. Luppum *commemorant. Cum vero iſtud Pſeudo Juliani furtum ſit evidens, nolumus hic operoſius refellere adjecta ſectatorum ejus figmenta, quibus referendis jam inde armis dum immorati ſumus.*

DE

DE S. MODERATO EPISC. ET CONF. VERONÆ IN ITALIA.

J. P.

Publicus Sancti cultus, elogium, corpus, ætas.

SEC. V. *Laudatur a variis ob. quam Sanctus*

TAm pauca *sunt, quæ de hoc ſancto Præſule obliviosa vetuſtas ad poſteros tranſmiſit, documenta, ut omnium pene rerum, quæ ad eum attinent, inopes nos fecerit. De publico Viri cultu ſatis conſtat, ut aliis hujus diei Cœlitibus annumeretur tamquam ſanctus. Hunc ei titulum dant Ferrarius in utroque Catalogo, Ughellus tomo* 5. *Italiæ ſacræ in epiſcopis Veronenſibus columna* 695. *noviſſimæ editionis Venetæ, aliique ſcriptores infra citandi, quibus adde Coſtellanum in Martyrologio univerſali. Laudatus Ughellus hæc de illo memorat:* S. Moderati, ejuſdem ſedis antiſtitis, feſtum celebr. x. Kalend. Sept. de quo legitur, *uti addit, parvum de hoc Viro elogium referens,* B Moderatus Veronæ epiſcopus toto epiſcopatus ſui tempore moderationem retinuit: juris ſeveritatem clementia ita temperavit, ut eum & amarent, & vererentur omnes, ejuſque voluntatem atque auctoritatem libentiſſime ſequerentur. In pauperes ſe liberalem exhibuit. Obiit x. Kal. Aug. Jacet ſepultus in eadem eccleſia S. Stephani prope aquam luſtralem. *Similia habentur apud Ferrarium in Catalogo Sanctorum Italiæ hac die, & apud illuſtriſſimum Auguſtinum Valerium inter* SS. epiſcoporum Veronenſium antiqua monumenta *folio* 41.

corpus ejus conditum in eccleſia S. Stephani

2 *Ibidem fol.* 10. *præceſſerant iſta:* S. Moderati epiſcopi Veron. corpus requieſcit in eccleſia S. Stephani, ut ex tabula vetuſta ex membranis, de qua ſupra, ubi de S. Alexandro.. Idem habetur ex conſtitutione ſynodali die XXIII. Auguſti, & ex tabula Sanctorum eodem die; de quibus ſupra. *Eccleſiam porro iſtam deſcribit Onuphrius Panvinius Antiquitatum Veronenſium commentariorum lib.* 4. *cap.* 4. Baſilica S. Stephani Veronæ inter vetuſtiſſimas ejus civitatis eccleſias eſt C primis Chriſtianorum temporibus paulo extra urbis portam loco, qui dicebatur ad Fonticulos, via Tridentina ædificata: quæ aliquando cathedralis fuiſſe traditur. Quam rex Italiæ Theodoricus Arrianus Omouſianis infenſus quum deſtrui præcepiſſet, morte præventus id facere non potuit. Io ea ſunt condita corpora multorum ſanctorum Veronenſium epiſcoporum: *& inter illa* S. Moderati.

3 *Jam vero quemadmodum res geſtæ hujus ſancti* *ſolis fol.* 6. *Epiſcopi ignorantur, ſic etiam tempus, quo vixit, ac annos, quibus ſedit, determinata non lego ab auctoribus, quorum locos citabam; nec in Catalogo epiſcoporum Veronenſium, quem concinnavit Joannes Baptiſta Peretti. Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ, & Ughellus autea deſignatus indicant, eum fuiſſe epiſcopum ordine vigeſimum quartum, S. Felicis ſucceſſorem. Verum quidnam hinc preſſe determines, cum in catalogo Præſulum Veronenſium apud eumdem Ughellum ponantur non pauci deceſſores & ſucceſſores* S. Moderati *ſine ulla annorum vitæ ac epiſcopatus notatione? Syagrius tamen, quem* E *ſexto poſt loco ibidem ſequitur Sanctus noſter, & qui, ut ibi dicitur,* vixit anno CCCLXXX. ſub Theodoſio, *aliquam lucis rimam aperit, ut, etiamſi nihil certi hinc ſtatuere poſſimus de annis vitæ Sancti noſtri, ac ſedis, tamen ex epiſcoporum ordine, quem ponit, colligere poſſimus,* S. Moderatum *epiſcopum fuiſſe ſeculo quinto. Qua vero ratione id eruere liceat, paucis exponimus. Poſt Syagrium, de quo jam actum, ponuntur epiſcopi ſex, annumerando illis* S. Moderatum: *poſt hunc autem ſequuntur alii octo: quibus ſubjungitur* S. Simplicius, *qui,* ut additur, floruit circa an. CDXC. *Si ergo retrogrediamur hinc ad Syagrium, habemus epiſcopos omnino ſexdecim, qui ab anno Chriſti* 360. *uſque ad annum circiter* 490. *vixerint. Unde conſequens videtur, ut* S. Moderatus *eccleſiam Veronenſem gubernaverit ſeculo quinto, ſecundum ordinem laudati Ughelli, quo ſeriem epiſcoporum Veronenſium compoſuit. Peretius Syagrii & S. Simplicii tempus paullo ſerius ponit, dicens illum vixiſſe anno Domini circiter* 380. *hunc vero circa annum* 500. *præſules autem utrique jam dicto interjectos omiſit.* F *Conſuli poſſunt quæ de S. Maximo epiſcopo Veronenſi dicta ſunt apud nos ad diem* XXIX. *Maii, pag.* 37. *& de S. Alexandro ejuſdem urbis antiſtite, ad diem* IV. *Junii, pag.* 399. *Nec plura ſunt in promptu, quæ de hoc ſancto Antiſtite Veronenſi proferamus.*

A D

DE S. SIDONIO APOLLINARE EPISC. ARVERNIS IN GALLIA,

COMMENTARIUS HISTORICUS. G.C.

§. I. Antiquus hujus ſancti Præſulis cultus, elogia, & Actorum compendium.

AN. CIR. CITEU CDLXXXVIII.

Hic ſanctus Epiſcopus Arvernorum,

Hoc ſancta & doctiſſimo Præſule gloriatur antiqua Galliæ civitas, quam Baudrandus tomo I. *Geographiæ ſuæ pag.* 501. *deſcribit his verbis*: Auvernæ urbs Galliæ in Aquitania Plinio, Arverni Cæſari, Auvzuna Gregorio Turonenſi, Auvernum Sidonio Apollinari, oune Clermont, urbs Galliæ epiſcopalis ſub archiepiſcopo Bituricenſi, & Alverniæ caput, in monte poſita, unde ei nomen inditum, crevit ex ruinis Gergoviæ urbis *io* viciniis, & duabus leucis diſtat ab Elavere fluvio in occaſum, uti viginti quinque a Lugduno, tredecim a Floriopoli *io* ſeptemtrionem Molioum verſus quindecim. Ab ea populi circumpoſiti dicti fuere Alverni, nunc L'Auvergne. *Ampliorem hujus civitatis ac regionis deſcriptionem apud Hadrianum Valeſium in Notitia Galliarum pag.* 45. *& apud noviſſimos editores Galliæ Chriſtianæ tomo* 2. *col.* 222. *videre eſt.*

B

quem varia Martyrologia memorant,

a *Etiamſi* S. Sidonius *die* XXI. *Auguſti ad Superos migraſſe videatur, ut ex epitaphio ejus & Breviario Claromontano colligitur, tamen hodiernum Martyrologium Romanum die* XXIII. *ejuſdem menſis annuam ipſius memoriam celebrat hac brevi annuntiatione*: Arvernis ſancti Sidonii epiſcopi, doctrina & ſanctitate conſpicui. *Oportet, hanc venerationis diem jam ab immemorabili tempore uſitatam fuiſſe: nam in pleriſque antiquis Martyrologii Hieronymiani exemplaribus apud Florentinium die* XXIII. *Auguſti idem ſanctus Præſul annuntiatur. Nos more noſtro Martyrologium Romanum ſequuti, res ab eo geſtas hac die illuſtrabimus, & non arbitramur opus eſſe, ut notiſſimam inclyti Viri ſanctitatem ex Auctariis noſtris Uſuardinis aut aliis recentioribus Martyrologis hic ſatis confirmemus, cum jam dicta ad immemorabilem ipſius cultum probandum abunde ſufficiant. Inſuper hæc publica ſanctitatis fama robur accipiet ex elogiis, quibus viri doctrina vel virtute illuſtres eruditionem & pietatem Sancti exornarunt, & ex quibus hic aliqua proferemus.*

C

a Mamerto Claudiano

3 *Imprimis Mamertus Claudianus presbyter Viennenſis oſtendit, quanti faceret judicium* S. Sidonii, *dum auto lucubrationem ſuam, quam ei examinandam miſerat, in Colonienſi Patrum Bibliotheca tomo* 5. *parte* 1. *pag.* 949. *ipſam ita alloquitur*: Editionem libellorum mihi, quos de animæ ſtatu condidi, reticendi cautus & loquendi penſus arbiter, imperaſti. Fas ſunt memet doctiſſimi atque amantiſſimi vel peritiæ cedere, vel credere amicitiæ. Sed ut tute egregie compertum tenes, multi hoc idem mihi & idem ipſi tecum magni admodum viri negotium dedere, quod egomet haud temere ſuſcepiſſem, niſi id ſpernere periculoſius, quam agere laborioſius judicaſſem ..... Sane opuſculum illud ſine auctore proditum, & uſquequaque proquiritatum, toto agmine ſui in acie eductum & conſerta nobiſcum manu congreſſum, viceritne, ceſſeritve, tu potiſſime dilectorum, ferto ſententiam. *Hæc Claudianus ad* S. Sidonium *nondum ſacris ordinibus initiatum, quem tamen lucubrationis ſuæ cenſorem elegit, & cujus eruditionem hac occaſione exornat aliis elogiis, quæ apud Joannem Savaronem ante Opera* S. Sidonii *Pariſiis anno* 1609. *edita legi poſſunt.*

D

E

ſcriptore ſuæ ætatis,

4 *Cum* S. Sidonius *Mamerto Claudiano non reſpondiſſet, hic cum illo jam epiſcopo amice expoſtulat, & ſimul animam ejus beneficum aliaſque virtutes ita laudat*: Quod ſæpenumero ſcriptis veſtris alii impartiuntur, qui id ipſum nec ambiunt, quam egomet, forſan nec merentur amplius, non arbitror amicitiæ legibus impune committi. Illud etiamnum doleoter faxo tacitum, quod libellos illos, quos tuo nomine nobilitari non abnuis, nullo umquam impartiviſti reſcripto. Sed vacuum forte non ſuppetit, quod tute modicum magnæ admodum impendas amicitiæ. Ecquo tandem ex occupatu umquam uſpiam ve implicabere, quin illud *io* aliorum commoda revergat? Cum precatu Deum placas, eumdem non modo amicis, ſed ignotis quoque concilias. Cum Scripturarum cæleſtium myſteria rimaris, quo te ſtudioſius imbuis, eo doctrinam ceteris copioſius infundis. Cum tuas opes in uſus inopum prodigis, tibi quidem maxime, ſed aliis quoque conſultum facis. Proinde oihil videlicet, profecto nihil eſt tam infœcundum actionum tuarum omnium, quod tibi unt ſoli tantum, & non aliis quoque multis tecum uberem fructum ferat. Nulla ergo cujuſquam præpedimenti occaſio prætendi vel falſo poteſt, cur egomet ſpecialis atque intimus nihil ab ſpeciali meo fructi feram, a quo ignoti quoque multum capiant plurimi. Sed uti ego autumo, juxta formam Evangelici largitoris, quod non das amico eſurienti, dabis improbo pulſatori. Porro ſi etiam nunc ſoluto obdurueris, faxim egomet, quod tete pœnitebit; quoniam ſi peccaris ultra reticendo, ego protinus ulciſcar ſcribeodo. Porro enim ambiguo caret, tam te puniendum ſcripto meo, quam punior egomet ſilentio tuo. Vale.

F

cui humillime reſpondet,

5 *Sanctus hanc amicæ expoſtulationi, quæ inter litteras Sidonianas apud Sirmondum noſtrum lib.* 4. *epiſt.* 5. *legitur, ibidem epiſtola tertia humiliter reſpondet, laſſuſque laudata multiplici Claudiani ſcientia, in fine tenuitatem ſuam pro excuſatione dictarus ſilentii affert his verbis*: Dum impactæ profeſſionis obtentu (*hic intelligit epiſcopalem dignitatem ſibi reluctanti impoſitam*) novum ſcribendi morem gradatim appeto, & veterem ſaltuatim dediſco; de bono oratore nil amplius habeo, quam quod malus poeta plus eſſe cœpi.

Proin

AUCT. G. C.

A Proin quæſo delicti hujus mihi gratiam facias, quod aliquantiſper mei meminens, arentem venulam rarius flumini tuo miſceo. Tuam tubam totus qua patet orbis jure venerabitur, quam conſtat geminata felicitate ceciniſſe, quando nec æmulum reperit, nec æqualem, eum pridem aures & ora populorum, me etiam circumferente, pervagaretur. Nobis autem grandis audacia, ſi vel apud municipales & cathedrarios oratores aut forenſes rabolas garriamus; qui etiam cum perorant (ſalva pace potiorum) turba numeroſior, illiteratiſſimis litteris vacant. Nam te, cui ſeu liberum, ſeu ligatum placeat alternare ſermonem, intonare ambiſariam ſuppetit, pauci, quos æquus amavit, imitabuntur. Vale.

Gennadius Maſſilienſis laudatur.

6 *Etſi ſanctus noſter tam demiſſe de ſe ipſe ſentiret, tamen longe aliud judicium de lucubrationibus ejus tulerunt docti librorum conſores, inter quos Gennadius presbyter Maſſilienſis in Opere de Viris illuſtribus cap. 92. ſic eum commendat*: Sidonius Arvernorum epiſcopus ſcripſit varia & grata volumina & ſanæ doctrinæ. Homo ſiquidem tam divinis, quam humanis ad integrum imbutus, acerque ingenio, ſcripſit ad diverſos diverſo metro vel prola compoſitum inſigne volumen, in quo quid in litteris poſſit, oſtendit. Verum in Chriſtiano vigore pollens etiam inter barbaræ ferocitatis duritiem, quæ eo tempore Gallos oppreſſerat, Catholicus pater & doctor habetur inſignis. Floruit ea tempeſtate, qua Leo & Zeno Romaois imperabant. *Prætermittimus hoc loco alios* S. Sidonii *laudatores, quos Joannes Savaro ſupradictæ Operum ejus editioni præfixit, & ex quibus aliquos infra per decurſum hujus Commentarii hiſtorici allegare oportebit.*

Sirmondus præcipua S. Sidonii opera, tum in ſeculum

7 *Interea tranſcribemus elegans Actorum compendium, quod Sirmondus noſter Operibus ſancti iſtius Antiſtitis præmiſit hoc modo*: Sidonium nobiliſſimo inter Gallos genere, ac patre avoque præfectis prætorio Galliarum oatum conſtat. De patria cum alii diverſa ſeotiant, ipſe Lugdunenſem ſe non ſemel oec obſcuris verbis ſigoificat. Sed crebra in ejus libris Arvernorum mentio, apud quos conjugem primum Aviti imperatoris filism, deinde cathedram epiſcopalem ſortitus eſt, oonnullis anlam dedit, ut Arvernum ſuſpicareotur. Lugduni ergo natus, atque optimis, quibus tum adhuc referta erat Gallia, liberalium artium uſus magiſtris, ioter quos Hoenium in poeticis, Euſebium in philoſophicis commemorat, eam io omnibus natura & ſtudio laudem eſt conſecutus, ut eruditorum ſui ævi (quod Mamerti Claudiani de ipſo elogia docent) periiſſimus ac diſertiſſimus haberetur. Poetica in primis fama clarus, non ſolum apud æquales amicos, verum etiam apud principes ipſos in pretio fuit. Quorum alterum declarant omoium generum epigrammata & carmina, quæ amicorum rogatu variis de rebus oſficioſiſſime ſcripſit; alterum ores panegyrici, quibus Avitum ſocerum, Majorianum & Anthemium Auguſtos publice laudavit, benevolentiæque a ſingulis fructum tulit: nam & Romæ ſtatuam inter poetas ſub Avito in fori Trajani bibliotheca meruit; & a Majoriano, cum Circenſes daret Arelate, ſoleoni ejus epulo inter bonoratos adhibitus eſt, atque a tatyræ, cujus inſimulabatur, invidia ſingulari exemplo vindicatus. Ab Anthemio denique poſt Comitivam aliaſque, quibus ornatus antea fuerat, dignitates, præfectus Urbi creatus atque patricius, familiam ſuam, quam quam præfectoriam a majoribus acceperat, redidit patriciam. B

8 Nec multo poſt, defuncto Arvernorum epiſcopo Eparchio, in ejus locum quamvis reniteos, & nondum clericus, ſuſſectus eſt. Quod munus ſumma cum modeſtia ſuſceptum, pari cum ſanctitate ac vigilantia, turbidiſſimis temporibus, maximaſque inter difficultates, tum privatas tum publicas, adminiſtravit: primum enim obſeſſis per Gothos Arverois, diutinæ acerrimæque oppugnationis moleſtias pertulit. Deinde redacto ex Nepotis Auguſti fœdere in boſtium poteſtatem oppido, ab bis per legationis ſpeciem relegatus, aliquamdiu exulare coactus eſt. Tum ſuis tandem redditus, cum io officii curam intentus, nullam inter barbaros optimi paſtoris partem omitteret, ac ſingulari in omnes benignitate, præcipua in egenos munificentia, neminem ipſe lacefſeret, æmulorum tamen, ut mos eſt, in ſe odia concitavit; duorum videlicet presbyterorum, qui omni eccleſiæ ſuæ poteſtate per ſummam contumeliam exutum, in maximas rerum omnium anguſtias conjecerunt. Sed diuturnam eam cladem eſſe divina ultio paſſa non eſt. In integrum ergo reſtitutus, nec diu tamen poſtea ſuperſtes, Apruncolo ſucceſſore noo ſine divina prætenſione deſignato, ad cæli præmia evolavit XII. Kalendas Septembris; qui dies exinde anniverſariæ ipſius memoriæ apud Arvernos dicatus eſt, & tumulo inſcriptus. C D E

tum in epiſcopatum aſſumptus.

9 Liberos ex Papianilla conjuge ante epiſcopatum ſuſceptos reliquit Apollinarem filium, & Roſciam ac Severianam filias. Ingenii vero monimenta, quamvis alia plurima ſcripſerit, hæc ſola, quæ reſtant, publici juris eſſe voluit: in quibus lane, ſeu metro vinctis, ſeu liberis ac ſolutis, ſive narret aut ſuadeat, ſive laudet aut vituperet, & quodcumque argumentum tractet, par in omoibus felicitas & copia, atque ea tum verborum, tum ſenteotiarum varietas, ut mira in eo vis ingenii & abundantia quædam doctrinæ ſtatim eluceat: qua opinor fiebat, ot doctis etiam ætatis ſuæ hominibus, velut Roricio Lemovicenſi, obſcurior atque interprete egere judicaretur. *& ex ſcriptis aceuſt.*

F

promptum-que ejus ingenium

10 Neque vero in iis tantum, quæ attente meditabatur & elaborabat, quantus eſſet oſtendit; ſed in extemporalibus etiam repentiniſque ſcriptiooibus; quarum illi tam prompta faculias erat, ut non pauculos dumtaxat verſus non meditatos funderet e veſtigio, quale fuit diſtichum, quo latyræ calumniam deprecatus eſt apud Majorianum, & alterum reciprocum, quo luſit in torrentem, aut tetraſtichum quod in Philemonii gratiam compoſuit; ſed juſta interdum utroque orationis genere opuſcula pari celeritate pertexeret: ejuſmodi enim fuit concio Biturioenſis, quam paucis horis dictavit, & Anacreonticum carmen, quod Burdegalæ in Petri librum magiſtri epiſtolarum ſubito proferens, eum eximiis illius ſeculi poetis Domnulo, Severiano, atque Lampridio decertavit. Sed numquam, quid in hoc genere poſſet, clarius enituit, quam cum ſubiracto ſibi, ut eſt apud Gregorium Turonenſem, inter ſacra libello, ex quo recitare conſueverat, totam nihilominus dicendorum ſeriem appoſite ac luculenter explicuit.

compendio-ſa dolorata.

11 Cererum cum talis omni ex parte tantuſque eſſet Sidonius, ejuſque ſcripta omoibus mirifice probareotur, ipſe unus de ſe modice ſentire, ac

parum

A parum ſibi uſquequaque ſatisfacere videbatur. Itaque & multa, ut dictum eſt, ſuppreſſit, & quædam adorſus, ut Attilæ bellum, operis pertæſus abjecit. Hiſtoriam præterea ſui temporis ut ſcriberet hortante Leone, Euricі regis conſiliario, detrectavit, cum diceret hiſtoriæ ſcribendæ conſilium clerico minime convenire. Atque hæc fere omnia, multoque etiam plura de Sidonio diſcere licet ex ipſis Operibus Sidonianis. Colitur autem apud Arvernos, ut jam quoque monuimus, ſtato die rituque Sanctorum numero prælati Antiſtitis memoria, religioſeque aſſervantur ſacra ejus oſſa in baſilica Genebana, quo jam olim ex vetere ſancti Saturnini ædicula, in qua primum condita fuerat, tranſlata commemorant. *Paragraphis ſequentibus hanc Actorum ſynopſin, quæ jam generaliter lectori propoſita eſt, ex ipſis* S. Sidonii *ſcriptis, diſtinctius explicabimus, & chronologicis hiſtoricisque notis illuſtrare conabimur.*

§. II. Illuſtre Sancti ſtemma, patria, tempus nativitatis, multiplex nomen, ſtudia literaria, & exercitia adoleſcentiæ.

B

Sanctus ex nobili ſtemmate

Sanctus Gregorius Turonenſis teſtatur, S. Sidonium *ex nobili ſtirpe ortum eſſe, dum in Hiſteria Francorum lib. 2. cap. 21. obitum Eparchii præſulis Arverni narrat, & de ſucceſſore hujus ita ſcribit*: Quo migrante, Sidonius ex præfecto ſubſtituitur, vir ſecundum ſeculi dignitatem nobiliſſimus, & du primis Galliarum ſenatoribus, ita ut filiam ſibi Ayiti imperatoris in matrimonio ſociaret. *Ipſe Sanctus noſter hanc eximiam generis ſui nobilitatem declarat, quando lib. 1. epiſtolam tertiam Philimatio inſcriptam ſic exordiitur*: I ounc, & legibus me ambitus interrogatorum ſenatu move, cur adipiſcendæ dignitati hereditariæ curis pervigilibus incumbam; cui pater, ſocer, avus, proavus, præfecturie urbanis, prætorianiſque, magiſteriis palatinis militaribuſque micuerunt. *Ulterius ejus ſtemmatis claritudo probari poſſet ex variis ejuſdem Sancti epiſtolis, quas in hanc rem operoſius afferre ſupervacaneum duximus, cum Celites, jam perpetua nobilitate ornati, gavus & proavos, & quæ non fecerint ipſi, minimi faciant.*

C

& conſobrinus noſter eſt,

13 *Quinimo* S. Sidonius *adhuc vivens inter præcipua familiæ ſuæ decora numerabat converſionem avi ſui ad fidem Chriſtianam, quemadmodum lib. 3. epiſt. 12. ſignificat in epitaphio metrico, quod tumulo ejus inſculpi juſſit in hunc modum*:

Serum poſt patruos, patremque carmen
Haud indignus avo nepos dicavi;
Ne ſors tempore poſthumo viator,
Ignorans reverentiam ſepulti,
Tollurem tereres inaggeratam.
Præfectus jacet hic Apollinaris,
Poſt prætoria feſta Galliarum,
Merentis patriæ ſinu receptus;
Conſultiſſimus, utiliſſimuſque,
Rurис, militiæ, foriſque cultor;
Exemploque aliis periculoſo
Liber ſub dominantibus tyrannis.
Hæc ſed maxima dignitas probatur,
Quod frontem cruce, membra fonte purgans,
Primus de numero patrum ſuorum
Sacris ſacrilegis renuntiavit,
Hoc primum eſt decus, hæc ſuperba virtus,
Spe præcedere, quos honore jungas;
Quinque hic ſunt cineres pares parentes,
Hos illic meritis ſupervenire.

D

AUCT.

G.C.

Sirmondus in notis ad hanc epiſtolam pag. 40. ex circumſtantiis hujus epitaphii colligit, S. Sidonium patria Lugdunenſem fuiſſe, qua de re jam nonnihil diſſeremus.

14 *Jeannes Savaro Clarо-Montenſis in Vita* S. Sidonii, *quam ſcripſit ejus anno 1609. additis præfixit, circa finem de patria ſancti Præſulis hæc habet*: Nihil mirum, ſi tam clarum & illuſtrem Virum tamque ſanctum Antiſtitem Lugdunenſes ſuum eſſe velint, Burdegalenſes repetant, Narbonenſes ſuum eſſe adſtruant; Arverni vero & Averna jure vereque ſibi vendicet, cum ſe Sidonius Arvernum eſſe venditet: hæc quidem omnes urbes habitavit; ſed Arvernæ familiarem larem incoluit: hæc urbes adventitia, Averna autem germana patria fuit. Hancce tam ſanctam contentionem dirimit majorum ſepulcrorum in campis Avernæ contiguia ſitum, præterquam quod omnium veterum patrocinatur auctoritas, qui Arvernum eſſe confirmant. *Ita quidem ſcripſit ille Arvernus magis confidenter, quam vere pronuntiat. Sed videtur Savaronem dulcis amor patriæ hic ita rapuiſſe, ut ex ſcriptis* S. Sidonii *elicuerit opinionem contrariam ceteris viris ocolatis, qui ex iiſdem teſtimoniis concludunt, Sanctо Lugdunenſem patriam tribuendam eſſe, quemadmodum jam demonſtrabimus.*

non Arvernus ut vult Savaro.

E

15 *Ipſe* S. Sidonius *ſæpe patriam ſuam indicat, ſed Lugdunenſem in primis lib. 1. epiſt. 5. quam ex urbe Romana miſit ad Heronium Lugdunenſem, a quo rogatus fuerat, ut iter ſuum Remenum deſcriberet, & cui inter alia ſic reſpondet*: Egreſſo mihi Rhodanuſiæ noſtræ mœnibus publicus curſus uſui fuit, utpote ſacris apicibus accito, & quidem per domicilia ſodalium, propinquorumque; ubi lane moram vianti non veredorum paucitas, ſed amicorum multitudo faciebat, quæ mihi arcto implicita complexu ium rediumque felicem certantibus votis compreeahatur. Sic Alpium jugia appropinquatum *&c. Jacobus Sirmondus noſter in Arvernia natus, adeoque de ſtudio partium minime ſuſpectus, dum* S. Sidonium *Arvernus ſuis popularibus abjudicat, in notis hujus epiſtolæ ad voces* Rhodanuſiæ noſtræ *ſolerter obſervavit ſequentia*: Lugduni, patriæ utique (*videlicet Heronio, ac Sanctо noſtro*) communis. Ut Rhodanuſia Sidonio, ſic Araria interdum aliis, quod ad utriuſque fluminis confluentes poſita ſit. Alias quoque urbes ad Rhodanum ſitas Rhodanitidas dixit in carmine Anacreontico. Ironæa vero regionem ipſam tractumque circa Rhodanum *Poſtumiæ* Rhodanuſiam appellavit.

F

ut proprio ipſius Sancti teſtimonium,

16 *Sanctus adhuc magis diſtincte patriam ſuam deſignat, dum lib. 1. epiſt. 8. Candidianum Cæſonatem, qui ei incommoda natalis ſoli exprobraverat, falſo perſtringit his verbis*: Morari me Romæ, congratularis; id tamen quaſi facete; & faſtigationum ſalibus admixtis. Ais enim, gaudere te, quod aliquando occeſſarius tuus videam ſolem, quem utique raro hibitor Araricus inſpexerim: nebulas enim mihi meorum Lugdunenſium exprobras, & diem querеris nobis matutina caligine obſtructum vix meridiano fervore reſerari. Et tu iſta hæc mihi, Cæſenatis ſurni potius quam oppidi verna, deblateras? De cujus natalis tibi ſoli vel jocunditate vel commodo

A modn quid etiam ipſe ſentires, dum migras, iodicaſti. *Hoc loquendi modo* S. Sidonius *urbem Lugdunenſem, quæ ad fluvios Ararim Rhodanumque ſita eſt, patriam ſibi fuiſſe tam clare ſignificat, ut hæc phraſis ulteriori explicatione non videatur indigere.*

AUCT. G. C.

In vanile epiſtolii exordium,

17 *Præterea lib. 4. epiſt. 25. ſub initium, S. Patiens, qui ante annum Chriſti 470. cathedram Lugdunenſem aſcenderat, ab ipſo* S. Sidonio *ad Demmulum ſcribente appellatur*, pater noſter in Chriſto, pariter & pontifex, *& illa epiſtola finitur his verbis*: Fecit & Patiens, vir quamlibet magnis, tameo par, laodibus, quod ſatis decuit facere perſonam, quæ caput eſt civitati noſtræ per facerdotium, provinciæ vero veſtræ per civitatem. *Hinc Sirmondus in notis ad hanc epiſtolam pag. 54. obſervat ſequentia*: CIVITATI NOSTRÆ, Lugduno, cujus caput Patiens, quia epiſcopus; per civitatem verò, qula Lugdunum metropolis eſt provinciæ, idem quoque caput totius provinciæ primæ Lugdunenſis. Lugdunum porro civitas & patria Sidonii; ejus epiſcopus, com hæc ſcriberet, Patiens, quem propterea initio epiſtolæ ſuum in Chriſto patrem vocat. *Acta hujus S. Patientis ad diem* XI. *Septembris in Opere noſtro illuſtranda occurrent.*

B

cum Sirmo. de probabilius putemus,

18 *Propter hæc aliaque ipſius* S. Sidonii *teſtimonia, quæ brevitatis cauſa præterimus, laudatus Sirmondus in notis ad Carmen* 17. *pag.* 152. *ſententiam ſuam de hac controverſia ſic candide profert*: De Sidonii patria cogor a doctiſſimo Savarone, qui Arvernum facit, diffidere; cum religio ſit aliter ſentire, quam Sidonius ipſe ſignificet, qui ſe paſſim Lugdunenſem teſtatur, ut lib. 1. epiſt. v. & VIII. lib. IV. epiſt. XXV. Carmine v. & XVII. Apollinaris avi tumulum non in Arvernis, ut eidem videbatur, ſed in Lugdunenſi agro fuiſſe, jam oſtendimus ex Epiſtola tertia libri tertii. *Tum demum pagina ſequente ex omnibus hac de re ſparſim notatis ita concludit*: Quare maneat, Sidonium ortu Lugdunenſem, conjugio & cathedra Arverorum fuiſſe. Nec indignentur Arverni noſtri, non totum ſibi concedi, qui meliore illius parte patrii ſunt; cum ea fuerit Sidonii dignitas & ſplendor, quo non unicam patriam illuſtrari par eras. *Nunc de tempore nativitatis ejus aliqua ex antiquis monumentis ernemus.*

C

Sanctus natus die 5. Novembris

19 *Cum pleriſque recentioribus hiſtoricis arbitramur* S. Sidonium *Lugduni ex illuſtribus parentibus circa annum* 430. *die* V. *Novembris natum fuiſſe. De die conſtat ex Carmine* 20. *apud Sirmondum pag.* 387. *ubi Sanctus noſter Ecdicium ad annuam natalis ſui memoriam celebrandam invitas hoc diſtichо*:

Natalis noſter Nonas inſtare Novembres
Admooet, præcurras non rogo, ſed jubeo.

Hinc patet, S. Sidooium *Nonis Novembris natum eſſe. Sed non poſſumus tam certam ſententiam ferre de anno natali, quem tamen utcumque conjectamus ex epiſtola ſexta libri octavi, in qua* S. Sidonius *ad Nammatium inter alia ſic ſcribit*: Audivi eum adoleſcens, atque adhuc nuper ex puero, cum pater meus præfectus prætorio, Gallicaois tribunalibus præſideret; ſub cujus videlicet magiſtratu conſul Aſterius anni ſui fores vorivum trabeatus aperuerat. *Ex hoc Aſterii conſulatu natalem* S. Sidooii *jam præterpropter eruere conabimur.*

circa annum Chriſti 430.

20 *Apud Hadrianum Relandum in omnibus ſere Faſtis conſularibus ad annum Urbis conditæ* 1201. *ſive Incarnationis* 449. *Aſterius cum Protogene conſul nuncupatur. Hunc conſulatum Bollandus noſter in Præfatione generali ad Acta Sanctorum ante tomum primum Januarii pag.* XLIV. *&* XLV. *ex antiquo monumento confirmat. Igitur conſule Aſterio, vel anno Chriſti* 449. *Sanctus noſter erat* adoleſcens, atque adhuc nuper ex puero, *cum pater ejus præfectus Galliarum eſſet. At Cenſorinus in libro de die natali cap.* 14. *aſſerit, maſculos a Varrone* uſque ad annum quintum decimum pueros *dici. Sic etiam Aulus Gellius in Noctibus Atticis lib.* 10. *cap.* 28. *refert, a Servio Tullio rege populi Romani exiſtimatos eſſe* pueros, qui minores eſſent annis ſeptemdecim. *Hinc probabiliter opinamur, adoleſcentes appellatos fuiſſe eos, qui decimum ſeptimum ætatis annum numerabant aut expleverant. Hæc opinio noſtra non parum confirmatur ea Jornandis epiſcopo Ravennate, qui circa medium ſeculi ſexti floruit, & in Opere ſuo de Rebus Geticis cap.* 55. *ita ſcribit*: Theodericus jam adoleſcentiæ annos contingens, expleta pueritia, octavum decimum peragens annum, adſciſcit ſatellitibus patris, ex populo amatores ſibi clientesque conſociavit. *Si itaque ſeptemdecim vel octodecim ætatis annos tunc tribuamus* S. Sidonio, *qui ſub ineunte conſulatu Aſterii, ſive anno Chriſti* 449. *erat* adoleſcens adhuc nuper ex puero, *retrograde computando perveniemus ad annum Chriſti* 430. *aut* 431. *circa quem veroſimillime in lucem editus eſt.*

D

E

plura hujus nomina,

21 *Natus Puer plura accepit nomina more veterum nobilium, de qua conſuetudine Sirmondus in præfatione ad notas ſuas ſuſe diſſerit. Ipſe Sanctus tria ex ſuis nominibus exprimit Carmine* 9. *excuſatorio ad Felicem, cui præfigit hanc epigraphen verſu hendecaſyllabo*:

Largam Sollius hanc Apollioaris
Felici domino, pioque fratri,
Dicit Sidonius ſuus ſalutem.

Etiam hæc tria nomina in titulo epiſtolæ, quam Carmini 22. *hexametro Sanctus noſter præmiſit, ita leguntur*: Sollius Apollioaris Sidonius Pontio Leontio ſalutem. *Mamertus Claudianus, omiſſo* Apollinaris *nomine, & altero ſubſtituto, libros de ſtatu animæ ſupra memoratos, apud Savarooem & Sirmondum in præludiis ad editionem ſuam, dedicat* Præfectorio, patricio, doctiſſimo viro & optimo, Caio Sollio Sidonio. *Quin etiam quatuor his nominibus additur quintum, teſte Savarone, qui ea Ms. Cluniacenſi ante lucubrationes hujus Sancti allegat* epitaphium Caii Sollii Apollinaris Modeſti Sidonii. *Unde Sirmondus in notis pag.* 6. *lectorem ita monet*: Quidam codices MODESTI quoque oomen addunt hoc modo: CAII SOLLII APOLLINARIS MODESTI SIDONII: Nec inſolens fuit ea ætate, ut quioque unius eſſent vocabula. Ceterum bujus prænominis nulla uſquam eſt mentio apud Sidonium, niſi forſan co alludere videatur, cum ad Oreſium ſcribens ſignificat, malle ſe modeſtum, quam facetum exiſtimari lib. IX. epiſtola XII. Sidonii vero nomen ultimo loco poſitum, ut verum & proprium. Quare qui ordine ioverſo Sidonium Apollinarem vocant, Angelum Politianum & alios quoſdam ſecuti, qui ante centum fere annos ita primi appellarunt, præter morem faciunt ſeculi Sidoniani. *Ceterum S. Gregorius Turonenſis, ac ipſe* S. Sidonius *ſæpe nomen* Sollii *dumtaxat uſurpant.*

22 *Sanctus adhuc puer vel adoleſcens diver-*

ſit

Ut adolescens operam dedit variis studiis,

A *ſis litterarum ſtudiis operam dedit, ut facile colligitur ex epiſtola prima libri quarti, quam ad Probum ſuum olim condiſcipulum ſcripſit, & in qua præter affinitatem, alterum amicitiæ colendæ titulum allegat his verbis:* Secundus nobis animorum nexus acceſſit de ſtudiorum paritate, quia idem ſentimus, culpamus, laudamus in litteris, & æque nobis quælibet dictio placet, improbaturque. Quamquam mihi nimis arrogo, judicium meum conferens tum. Quis enim juvenum neſciat ſeniorumque, te mihi magiſtrum fuiſſe proprium, cum videremur habere communem? Et ſi quid heroicus arduum, comicus lepidum, lyricus cantelinoſum, oratorque maturum, biſtoricus verum, ſatyricus figurarum, panegyriſta plauſibile, ſophiſta ſerium, epigrammiſta laſcivum, commentator lucidum, juriſconſultus obſcurum, multifariam condiderunt, id te omnifariam ſingulis, niſi cui ingenium ſibique quis defuit, tradidiſſe? Deus bone! Quam ſibi hinc patres noſtri gloriabantur, cum viderent, ſub ope Chriſti, te docere poſſe, me diſcere, & non ſolum te facere, quod poſſes, ſed & velle quod faceres, ideoque te bonum non minus, quam peritum pronuntiari? Et vere intra Euſebianas lares talium te quæ-

B dam moneta ſuſceperat diſciplinarum; cujus philoſophica incude formatus, nunc varias nobis rerum ſermonumque rationes, ipſo etiam, qui docuerat, probante, pandebas. Nunc ut Plato diſcipulis jam prope potior ſub Socrate, ſic jam tu ſub Euſebio noſtro inter Ariſtotelicas categorias artifex dialecticus reticiſſabas; cum ille adhuc ætatulam noſtram mobilem, teneram, crudam, modo caſtigatoria ſevcritate decoqueret, modo mandatorum ſalubritate condiret. *Videtur etiam* S. Sidonius *eo tempore didiciſſe geometriam, muſicam, aſtrologiam, ſimileſque ſcientias, quas in epiſtola prævia ad Carmea* 14 conſequentia membra philoſophiæ *nominat. Nec imperitus fuit linguæ Græcæ, quemadmodum ex lib.* 4. *epiſt.* 12 *& lib.* 8 *epiſt.* 3 *apparet, & Sirmondus in notis pag.* 82 *obſervat.*

ac præſertim ſub Pop.

C 23 *Maxime tamen in juvenili ætate afficiebatur erga ſtudium poeticum, ut ipſe lib.* 5 *epiſt.* 21, *lib.* 8 *epiſt.* 4, *& lib.* 9 *epiſtola* 16 *teſtatur. Apud alios in hac arte magnum ei nomen fuiſſe, liquet ex judicio Tonantii, quod tamen modeſte Sanctus recuſat epiſtola decima tertia libri noni, quam ſic exordiatur*: Eſt quidem fateor verſibus ſententia tua tam plauſibilis olim, tam favorabilis, ut poetarum me quibuſque lectiſſimis comparandum putes, certe compluribus anteponendum. Credcrem tibi, ſi non, ut multum ſapis, ita quoque multum me amares. Hinc eſt quod de laudibus meis caritas tua mentiri poteſt, nec poteſt fallere. *Sic etiam lib.* 5 *epiſt.* 17 *laudes, quibus Eriphius exulcrat artem ejus poeticam, repudiat hac reſponſa*: Es, Eriphi, meus ipſe, qui ſemper; numquamque te tantum venatio, civitas, ager avocat, ut non obiter voluptate litterarum teneare; ſirque eo ſtudio, ut nec noſtra faſtidias, quæ tibi, ut ſcribis, muſas olemus. Quæ ſententia tamen large probatur vero carere; quamquam & apparet, aut ex joco venire, ſi lætus es, aut ex rmore, ſi ſerius. Cetcrum a juſto longe reſultat, cum mihi aſſignas, quæ vix Maroni, vix aut Homero competenter accommodentur. Hæc relinquamus, idque, unde cauſa eſt, ſermocinemur. *Tanta autem ingenii facilitate præditus erat hic Poeta, ut nonnumquam improviſo ſanderet verſus extemporales, qui lib.* 6 *epiſt.* 12, *lib.* 4 *epiſt.* 8, *lib.* 5 *epiſt.* 17, *& lib.* 9 *epiſt.* 13 *legi poſſunt. Hinc S. Gregorius Turonenſis in Hiſtoria Francorum lib.* 2 *cap.* 22 *de illo ſic ſcribit*: Sanctus vero Sidonius tantæ facundiæ erat, ut plerumque ex improviſo luculentiſſime quæ voluiſſet, nulla obſiſtente mora, componeret. Auct. G.C.

24 *Sed in ea ætate continuum litterarum ſtudium ſæpius jocoſa confabulatione vel alio corporis exercitio interrumpebat, ut ex lib.* 4 *epiſt.* 4 *patet, ubi ad Simplicium & Apollinarem de* Fauſtino *ſic ſcribit*: Hic meus frater natalium paralitate, amicus animorum ſimilitudine; ſæpe eum hoc ſeria, ſæpe etiam joca miſcui: cumque abhinc retro juvenes eramus, in pila, in teſſeris, ſaltibus, curſu, venatu, natatu, ſancta ſemper ambobus, quia manente caritate, contentio. *Præterea lib.* 5 *epiſt.* 17 *aliam animi relaxationem memorat, & ſe luſui pilæ additum fuiſſe ſignificat hac narratione*: Pars ſub umbra palmitis adulti, quam ſtipitibus aliatis, cancellatimque pendentibus pampinus ſuperducta texuerat; para ceſpite in viridi, ſed floribus odoro, conſedimus. Verba dulcia erant, jocoſa, fatigatoria .. E .. Mox bipertitis, ut erat ætas, acclamationibus efflagitata profertur his pila, his tabula. Spheræ primus ego ſignifier fui, quæ mihi, oc noſti, non minus libro comes habetur. *Dein deque lib.* 8 *epiſt.* 8 *Domitiam ad prædium ſuum invitat, inter alia illius delicias rarum de luſu pilæ meminit his verbis*: Ingentes tiliæ duæ connexis frondibus, fomitibus abjunctis, unam umbram non una radice conficiunt; in cujus opacitate, cum me meus Ecdicius illuſtrat, pilæ vocamus: ſed hoc eo oſque, donec arborum imago contractior, intra ſpatium ramorum recuſſa cohibeatur, atque illic aleatorium laſſis, conſumpto ſphæriſtico, faciat. *Nunc ad alia Sancti noſtri geſta progredimur.* *Quæ tamen ſtudia aliis exercitiis interrumpebat.*

§. III. Sancti conjugium, liberi, & dignitates, quas ab imperatoribus Romanis impetravit.

F S*Anctus jam matrimonio maturus uxorem duxit, nomine Papianillam, quæ erat filia Aviti poſtea imperatoris, & Ecdicii Agricolæque nobilium virorum ſoror, ad quam lib.* 5 *epiſt.* 16 *deinde ſcripſit in hunc modum*: Ravenna veniens quæſtor Licinianus, cum primum tetigit, Alpe tranſmiſſa, Galliæ ſolum, litteras adventus ſui prævias miſit, quibus indicat, eſſe ſe gerulum codicillorum, quorum adventu fratri etiam tuo Ecdicio, cujus æque titulis ac meis gaudes, honor patricius acceſſit; celerrime, ſi cogites ejus ætatem, ſi merita, tardiſſime .... Interea tu, ſi affectum tuum bene colligo, hiſce compertis, magnum ſolatium inter adverſa maxima capis; nec animum tuum a tramite communium gaudiorum vicinæ quoque obſidionis terror exorbitat: novi enim probe, ne meo quidem te, quem ex lege participas, ſic honore lætatam; quia licet ſis uxor bona, ſoror quoque optima es. Qua de re, propitio Deo Chriſto, ampliatos prolapiæ tuæ titulos ego feſtinus gratatoriis apicibus inſcripſi, pariter abſolvens ſollicitudinem tuam, fratris pudorem, quem nihil de propria dignitate indicaturum, ſi verecundum forte ne- *Et nobilis uxori, quam Ecdicius duxit.*

AUCT. G. C. ſcires, nec ſic impium judicares. Ego vero non tantum inſignibus veſtris, quæ tu hacteous quanto liberius, tanto impatientius præſtolabare (quamquam his quoque granditer) quantum concordia fruor; quam parem noſtris ſuiſque liberis in poſterum exopto, votis io commune depoſcens, ut ſicut nos utramque familiam noſtram præfectoriam nacti, etiam patriciam divino favore reddidimus, ita ipſi, quam ſuſcipiunt patriciam, faciant conſularem. *Cum hic mentio fiat de liberis, quos* S. Sidonius *ante epiſcopatum ex Papianilla ſuſceperat, etiam illos ex ſcriptis ejus jam recenſebimus.*

filium Apollinarem 26 *Imprimis habuit filium, nomine Apollinarem, quem ſolicitus Pater optimis moribus imbuere conatus eſt, ut lib.* 5. *epiſt.* 11. *ſignificat, ubi, poſt enumeratas Potentini cujuſdam virtutes, epiſtolam ſic abſolvit:* Hæc omnia exempla vivendi jam hinc ab annis puberibus meus Apollinaris ſi ſequitur, gaudeo; certe ut ſequatur, admoneo; in quo docendo inſtituendoque, modo ſub ope Chriſti diſpoſita ſuccedant, plurimum lætor, maximam me B formulam vitæ de moribus tuis mutuaturum. Vale. *Præterea lib.* 3. *epiſt.* 13. *ad ipſum Apollinarem ſcribit, eumque propter fugam pernicioſi conſortii laudat his verbis:* Unice probo, gaudeo, admiror, quod caſtitatis affectu contubernia fugis impudicorum; præſertim quibus nihil penſi, nihil ſancti eſt, in appetendis garriendiſque turpitudinibus; quique quod verbis inverecundis aurium publicatum revorentjam inceſtant, granditer ſibi videntur facetiari. *Denique lib.* 4. *epiſt.* 12. *oſtendit paternam ſolicitudinem, ut hic filius ejus in ſtudio humaniorum literarum proficeret, & alibi ſæpius de eodem meminit.*

& duas filias 27 *De filia ſua Severiana mentionem facit lib.* 2. *epiſt.* 12. *in qua ab uxoris ſuæ fratre Agricola invitatus ad piſcationem, propter iſtius filiæ morbum ſeſe excuſat hoc modo:* Miſiſti tu quidem lembum mobilem, ſolidum, lecti capacem, jamque cum piſcibus. Tum præterea gubernatorem longe peritum, remiges etiam robuſtos exPeditoſque, qui ſcilicet ea rapiditate prætervolant amnis adverſi terga, qua defluit. Sed dabis veniam, quod invitanti tibi in piſcationem comes venire diſſimulo: namque me multo, decumbentibus C noſtris, validiora mœroris retia tenent: quæ ſunt amicis quoque & exiernis indoleſcenda. Unde te quoque puto, ſi rite germano moveris affectu, quo temporis punctq pagtnam hanc ſumpſoris, de reditu potius cogitaturum. Severiana ſollicitudo communis, inquietata primum lentæ tuſſis impulſu, febribus quoque jam fatigatur, iiſque per noctes ingraveſcentibus; propter quod optat exire in ſuburbanum. Litteras tuas denique cum ſumeremus, egredi ad villulam jam parabamus. Quocirca ſeu tu venias, ſeu moreris, preces noſtras orationibus juva, ut ruris auram deſideranti ſalubriter cedat ipſa vegetatio. Certe ego, vel tua ſoror, inter ſpem metumque ſuſpenſi, credimus ejus tædium augendum, ſi voluptati jacentis obſtitiſſemus. Igitur ardori civitatis atque torpori, tam nos quam domum totam, prævio Chriſto, pariter eximimus, ſimulque medicorum conſilia vitamus, aſſidentium diffidentumque; qui parum doctt & latis ſeduli, languidos multos officioſiſſime occidunt. Sane contubernio noſtro jure amicitiæ Juſtus adhibebitur (*hic forſan eſt medicus circumforaneus, cujus epitaphium Sirmondus in notis pag.* 35. *exhibet*) quem, ſi jocari liberet in triſtibus, facile convincerem, Chronica magis D inſtitutum arte, quam Machaonica: quo diligentius poſtulandus eſt Chriſtus, oblecranduique, ut valetudini, cujus curationem cura noſtra non invenit, potentia ſuperna medeatur, Vale.

aut ſoror ejus 28 *In ſupradicta epiſtola decimo ſexto libri quinti memorat alteram filiam, cujus nomine uxorem ſuam in hunc ſic ſalutat:* Roſcia te ſalutat, cura communis, quæ in aviæ amitorumque indulgentiſſimo ſinu, quod raro nepotibus contingit alienis, & cum loveritate nutritur; qua tamen tenerum nno infirmatur ævum, ſed informatur ingenium. *Sanctus Gregorius Turonenſis in Hiſtoria Francorum lib.* 3. *cap.* 2. *videtur his addere tertiam* S. Sidonii *filiam, quæ ab ipſe ibidem* Alchima ſororque Apollinaris *vocatur. Cum tamen* E *Sanctus noſter nuſquam de Alchima illa meminerit, non omnino temere ſuſpicamur, hanc eſſe eamdem cum Severiana vel Roſcia, quæ forſan poſtmodum duplex nomen geſſit, quemadmodum eo tempore apud feminas nobiles uſitatum erat. At quæcumque fuerit illa Alchima, poſt mortem* S. Sidonii *hæc cum uxore Apollinaris conſpiravit, & fratrem ſuum indigno modo ad cathedram Arvernam ſive Claremontanam evexit, ut mox videbimus.*

(inter hos liberos filius poſtea non ſolicitus curæ ſanctæ Patris.) 29 *Hinc etiam ſequitur, Apollinarem patrem ab curæ ac ſanctæ inſtitutioni poſtea parum ſatisfeciſſe, cum Gregorius Turonenſis loco proxime citato de hoc indigno ſedis Arvernæ invaſore narres ſequentia:* Illæ autem hæc audientes, Apollinarem ad regem dirigunt; qui abiens, oblatis multis muneribus, in epiſcopatu ſucceſſit, quo quatuor abutens menſibus, migravit a ſeculo. *Sanctus hiſtoricus in Vitis Patrum cap.* 4. *eadem repetit, niſi quod Apollinarem tantummodo tribus menſibus in illa cathedra ſedilſe affirmet. Poſt iſtud S. Gregorii Turonenſis teſtimonium ſummopere miramur, hunc Apollinarem in Martyrologio Gallicano Sauſſayi pag.* 1234. *apud Ferrarium in Catalogo generali ad diem* XXVI. *Septembris, ac eodem die in Additionibus Adonis & Auctariis noſtris Uſuardinis inter Sanctos inveniri, vel a Sammarthanis ſanctum appellari. Sed hunc errorem noviſſimi editores Galliæ Chriſtianæ tome* 2. *col.* 235. *prudenter correxerunt, &* F *ex narratione S. Gregorii Turonenſis recte ſic monent:* Lugendus ſane hic exitus filii Apollinaris Sidonii, quem piiſſimus Pater tanto ſtudio in bonis moribus inſtituerat. *Nos itaque hunc Apollinarem prorſus ex ſacris faſtis eradendum cenſemus,*

ante epiſcopatum ſuſceptis. 30 *Occaſione liberorum* S. Sidonii *operæ pretium fuerit quidam diſciplinæ eccleſiaſticæ corruptores, qui impudenter fingunt, ſanctum Præſulem tempore ſui epiſcopatus ex uxore Papianilla filium vel filias genuiſſe. Sed Sirmondus noſter in notis pag.* 61. *nugatores illos calumniæ convincit*, ex canonum præſcripto & perpetua conſuetudine priſcæ Eccleſiæ, in qua qui ex conjugio ad ſacerdotium adſciſcebantur, ab uxorum thoro ſeparati, non aliter deinceps cum illis, quam cum ſororibus verſabantur. *Poſtquam id demonſtravit variis certiſque exemplis, quæ hic brevitatis cauſa omittimus, ibidem ſic pergit:* Quod ergo lege ac more ſancitum, prædeceſſoriſque ſui facto teſtatum meminerat Sidonius, id aut ignorare aut impune contemnere qui potuit? Et tamen ſunt, qui ex Papianillæ mentione hoc loco facum fieri poſſe confidant; & quia lib. IV. epiſt. XII. cum Apollinare filio Tereotium

A rentium Menandrumque legit Sidonius epiſcopus, inde filium jam ephebum, jam Græcæ Latinæque linguæ auctoribus initiatum, a Patre jam epiſcopo ſuſceptum contendant; quem res ipſa docet epiſtolas omnes Conſtantianæ collectionis, hoc eſt librorum ſeptem priorum, quas epiſcopus dictavit, in ipſis pæne pontificatus auſpiciis dictaſſe. Sed quid facias hominibus, qui eum veri nihil dicant, ſibi tamen clauſis oculis eredi volunt? *Jam tranſeamus ad honores, quos* Sidonius *adeptus eſt, & quorum ſeſe tunc temporis avidum fuiſſe, paſſim in ſcriptis ſuis ſignificat.*

Panegyrim dixit coram Avito imperatore,

31 *Cum Avitus menſe Julio anni* 455. *imperator in Gallia declaratus eſſet,* Sidonius *ipſum Romam profectum ſecutus eſt, & initio anni* 456. *ad ejus laudem coram ſenatu populoque Romano carmen panegyricum recitavit. Hæc panegyris tanto plauſu excepta eſt, ut propter eam* Sidonio *Romæ ſtatua ærea erecta fuerit, quemadmodum ipſe lib.* 9. *epiſt.* 16. *& Carmine* 8. *indicat. Cum vero Avitus ante finem ejuſdem anni* 456. *imperium deſerere cogeretur, qd eum defendendum videtur* Sido-
B nius *adverſus æmulum ipſius Majorianum arma ſumpſiſſe. Sed huic Aviti ſucceſſori cedere compulſus, confugit ad clementiam victoris, a qua tam benigne exceptus eſt* Sidonius, *ut huic poſtea familiariſſimus fuerit, eumque exeunte anno* 458. *Lugduni publice laudaverit carmine panegyrico, ex cujus præfatione apud Sirmondum pagina* 308. *colligimus, illum laudatorem prius arma adverſus imperatorem Majorianum tuliſſe, cum ibi præmittat hos verſus diſtichos:*

Et tibi, Flacce, acies Bruti Caſſique ſecuto
Carminis eſt auctor, qui fuit & veniæ.
Sic mihi diverſo nuper ſub Marte eadenti
Juſſiſti placido, victor, ut eſſem animo.
Serviat ego tibi ſervati lingua poetæ,
Atque meæ vitæ laus tua ſit pretium.

& Majoriano viro ſucceſſori,

32 *Non ſatis certa ſcimus, quodnam officium* Sidonius *ſub imperatore Majoriano adminiſtraverit. Attamen ex epiſtola ſexta libri octavi colligimus, illum militari quodam munere functum eſſe, quia ibi ad Nammatium amicum ſcribit hoc modo:* Caium Cæſarem dictatorem, quo ferunt nullum rem militarem ducalius adminiſtraſſe, ſtudia dictandi lectitandique ſibi mutuo vindicavere ..... Quod
C mihi quoque, ſi parva magnis componere licet, ſecundum modulum meum, quamquam diſſimillimo, ſimiliter acceſſit.... Flavius Nicetius, vir ortu elariſſimus, privilegio ſpectabilis, merito illuſtris, & hominum patriæ noſtræ prudentia peritiaque juxta maximus, præconio, quantum comperi, immenſo præſentis opuſculi volumina exiollit; inſuper prædicans, quod plurimos juvenum, nec ſenum paucos, vario genere dictandi, militandique (quippe adhuc ævo viridis) ipſe ſim ſupergreſſus, Equidem in quantum fieri præter jactantiam poteſt, gaudeo de præſtantiſſimi viri auctoritate, ſi certus eſt; amore, ſi fallitur. Licet quis provocatus nunc ad facta majorum, non inertiſſimus, quis quoque ad verba, non infantiſſimus erit? *Hic ex comparatione & verbo* militandi *conjectamus,* Sidonium *militari quadam dignitate præditum fuiſſe, licet ignoremus, qualis illa fuerit. Saltem ex lib.* 1. *epiſt.* 11. *conſtat,* Sidonium *ſub hoc imperatore habuiſſe dignitatem Comitis, cum ibi ipſe Majorianus illum eo titulo appellet, ut alia occaſione videbimus.*

33 *Poſtquam Majorianus anno* 461. *interfectus Auguſti Tomus IV.*

eſſet, eique Severus ſucceſſiſſet, videtur Sanctus D
noſter in Gallia manſiſſe: nam circa hoc tempus ſcri- AUCT.
pſit aliquas epiſtolas ac carmina, quæ commoratio- G.C.
nem ejus in Gallia indicant. Forſan illo temporis poſt cujus mortem videtur in Gallia manſiſſe.
intervalla ſubinde amicos Gallas invoſebat, aut plerumque ſtudiis occupatus degebat in prædio ſuo ſuburbano Arvernæ, ad quod lib. 2. *epiſt.* 2. *Domitium invitat, eique inter alia locum ita aſſignat:* Sane ſi placet, quis ſit agri, in quem vocaris, ſitus, accipe. Avitaci ſumus; nomen hoc prædio, quod quia uxorium, (*videlicet ex parte uxoris ſuæ id acceperat*) patrio mihi dulcius. *Deinde prædii amœnitatem graphice depingit, & Carmine* 18. *balnea ejuſdem laudat his verſibus:*

Si quis Avitaeum dignaris viſere noſtram,
Non tibi diſplicoat, ſi quod habes placeat,
Æmula Baiano tolluntur culmina cono,
Parque cothurnato verſice fulget apex.
Garrula Ganranis plus murmurat unda fluentis,
Contigui eollis lapſa ſupercilio.
Luerinum dives ſtagnum Campania nollet,
Æquora ſi noſtri cerneret illa lacus.
Illud puniceis ornatur littus echinis,
Piſcibus in noſtris, hoſpes, utrumque vides. E
Si libet, & placido partiris gaudia corde,
Quilquis ades, Baias tu facis hic animo.

donec imperium adeptus eſt Anthemius,

34 *Anno Chriſti* 467. S. Sidonius *Romam rediit, cum Anthemius ad culmen imperii Romani evectus eſſet, & carmen panegyricum pronuntiavit ad honorem ejuſdem imperatoris, qui ineunte anno* 468. *ſecundum conſulatum auſpicabatur. Id fecit conſilia Baſilii quondam conſulis, qui hanc viam ad dignitates obtinendas illi oſtenderat. Exſpectationi utrinſque optatus reſpondit eventus, dum* Sidonius *eodem anno Chriſti* 468. *præfecturam urbis Romanæ adeptus eſt. Hæc omnia ipſe lib.* 1. *epiſt.* 9. *familiariter Heronio amico ſuo nuntiat his verbis;* Dum per hunc ampliſſimum virum (*videlicet Baſilium, de quo ſuperius egerat*) aliquid de legationis Arvernæ petitionibus elaboramus, ecce Calendæ Januariæ, quæ Auguſti conſulis mox futuri repetendum faſtis nomen operiebantur. Tunc patronus, Eia, inquit, Solli meus, quamquam ſuſcepti officii onere preſſaris, exeras volo in obſequium novi conſulis veterem muſam, votivum quidpiam vel tumultuariis fidibus carminantem. Præhebo admittendo aditum, recitaturoque ſolatium, recitantique ſuffragium. Si quid experto credis, multa tibi ſeria hoc ludo promovebuntur, Parui ergo præceptis: favorem ille non ſubtraxit injunctis; & impoſitæ devotionis adſtipulator invictus, egit cum conſule meo, ut me præfectum faceret ſenatui ſuo. F

ſub quo præfecturâ Romæ adminiſtravit.

35 *Deinde ſuis feſtive conſuram carminis ſui amico committit, & epiſtolam proſequitur hoc modo:* Sed tu, ni fallor, epiſtolæ perofus prolixitatem, voluptuoſius nunc opuſculi ipſius relegendis verſibus immorabere, ſcio: atque ob hoc carmen ipſum loquax in conſequentibus charta deponar, quæ pro me interim, dum venio, diebus tibi pauculis ſermocinetur. Cui ſi examinis tui quoque puncta trihuantur, æque gratum mihi, acſi me in comitio vel inter roſtra concionaore, ad ſophos meum, non modo lati clavi, ſed tribulium quoque fragor concitaretur. Sane moneo, præque denuntio, quiſquilias ipſas Clius tuæ hexametris minime exæques: merito enim collata veſtris mea carmina, non heroicorum phaleris, ſed epitaphiſtarum næniis comparabuntur. Attamen gaude, quod hic ipſe

A panegyricus, etſi non judicium, certe eventum boni operis accepit. Quapropter, ſi tamen tetrica ſunt amœnanda jocularibus, volo paginam gloriolo, id eſt quaſi Thraſontano, fine concludere, Plautini Pyrgopolyoicis imitator. Igitur cum ad præfecturam, ſub ope Chriſti, ſtyli occaſione pervenerim, jubeas illicet pro poteſtate cinctuti, undique omnium laudum convaſatis acclamationibus, ad aſtra portare, ſi placeo, eloquentiam; ſi diſpliceo, felicitatem. Videre mihi videor, ut rideas, quia perſpicis noſtram cum milite comico ferociſſimo jactantiam. Vale.

Auct. G. C.

& dignitatem patriciam obtinuit.

36 *Imperator Anthemius etiam* Sidonium *dignitate patricia ornavit, ut liquet ex epiſtola ejus ad uxorem Papianillam data, quam ſuperius exhibuimus, & in qua aſſerit, ſe familiam ſuam, quam præfecturam a majoribus uactus erat, patriciam reddidiſſe. Honor ille confirmatur ex teſtimonio Mamerti Claudiani, qui Opus ſuum de Statu animæ inſcripſit* præfectorio, patricio, doctiſſimo viro & optimo, Caio Sollio Sidonio. *Sirmondus autem in notis pag. 62. ex Caſſiodoro monet, patriciatum fuiſſe dignitatem mediam inter præfecturam & conſulatum, ita ut præfecturam ſuperet, & conſulatui cedat. Verum omnes iſti honores tanto ambitu quæſiti parum* Sidonio *profuiſſent ad immortalem ejus memoriam conſervandam, niſi hunc vanum familiæ ſuæ ſplendorem vera ſanctitate poſtmodum illuſtraſſet. Quapropter omittimus hoc loco varia, quæ adhuc lateus geſſit, ut diutius epiſcopalibus ejus virtutibus reſerendis infra immorari poſſimus. Prius tamen egregiam illius indolem, qua etiam ante epiſcopatum prædituſ fuit, diſtinctius ex ſcriptis ejus eruemus, & paragrapho ſequente repræſentabimus.*

B

§. IV. Sancti indoles ex ſcriptis ejus potiſſimum eruta, & improbabilis opinio de monaſtica ipſius vita.

Sidonius indolem ſuam pro ut in epiſtolis,

ETiamſi generoſa S. Sidonii *indoles ex jam relatis aliquot epiſtolarum fragmentis utcumque cognoſci poſſit, tamen ipſe lib. 7. epiſt. 14. variat animi ſui propenſiones apertius detegit amico ſuo Philagrio, cujus ſeſe imitatorem profitetur his verbis*: Licet bonis omnibus placeas, nemo te plus voluit intrinſecus intueri, quam qui forinſecus affectat imitari. Sane qualiter ſtudiorum tuorum conſectaneus fiam, conſequa paginæ parte relerabitur. Amas, ut cumperi, quietos: ego & ignavos. Barbaros vitas, quia mali putentur: ego etiam ſi boni. Lectioni adhibes diligentiam: ego quoque in illa parum mihi patior nocere deſidiam. Comples perſonam religioſi; ego vel imaginem. Aliena non appetis: ego etiam refero ad quæſtum, ſi propria non perdam. Delectaris contuberniis eruditorum: ego turbam quamlibet magnam, litterariæ artis expertem, maximam ſolitudinem appello.

C

38 Dicetis eſſe lætiſſimus: ego quoque lacrymas omnes perire deſinio, quas quiſque profuderit, niſi quoties Deo ſupplicat. Humaniſſimus eſſe narraris: noſtram quoque menſulam nullus ut ſpecum Polyphemi horres exhorruit. Summa clementia tibi in famuloseſſe perhibetur: nea ego torqueor, ſi mei, quoties peccaverint, non toties torquentur. Jejunandum alternis putas? Non piget ſequi; ad prandendum non pudet prævenire. De cetero, ſi vos a me videri Chriſti munere dator, ita gaudeam eamquam cui de te nec minora ſubtracta ſint. Porro autem quæ ſint in te majora, jam ſatis novi. Propter quæ fieri facilius poteſt, ut & ſi quandoque faciem tuam coram poſitus inſpexero, aliqua de te recens mihi lætitia potius, quam lententia accedat. Vale in Chriſto. *Ex hac altiſque multis epiſtolis colligimus*, Sidonium *inter amicos ac familiares ſuos facilem urbanumque fuiſſe.*

ex quibus colligimus,

D

39 *Sed quanto benignior erat erga bonos, tanto vehementior fuit adverſus malos, ut manifeſtum ſit ex epiſtola prima libri ſecundi, ubi apud Ecdicium de Seronato Arvernia oppreſſore ſic acerbe conqueritur*: Rediit ipſe Catilina ſeculi noſtri nuper Aturribus, ut ſanguinem fortunaſque miſerorum, quas ibi ex parte propinaverat, hic ex aſſe milceret. Scitota, in eo per dies ſpiritum diu diſſimulati furoris aperiri. Aperte invidet, abjecte fingie, ſerviliter ſuperbit. Indicir ut domious, exigit ut tyrannus, addicie ut judex, calumniatur ut barbarus, toto dia a meto armatus, ab avaritia jejunus, a cupidicare terribilis, a vaoitate crudelis, non ceſſat ſimul furia vel punire, Palam & rideotibus convocatis ructat inter cives pugnas, inter barbaros lirteras; epiſtolas, na primis quidem apicibus ſuffieieoter initiatus, publice a jactantia dictar, ab impudentia amendar. Totum quod coneupiſcit quaſi comparar, nec dat pretia contemoens, neç accipit inſtrumenta delperans, In concilio jubet, io conſilio tacet, in eccleſia jocatur, in convivio prædicar, io cubiculo damnar, in quæſtinne dormitat. Implet quotidie lylvas fugientibus, villas hoſpitibus, altaria reis, carceres clericis, Exultans Gotbis, inſultanſque Romanis, illudens præfectis, colludeoſque numerariis, leges Theodoſianas caleans, Theodoriciaoaſque proponens, veteres culpas, nova tributa perquirit, *Nec minus acriter lib. 5. epiſt. 13. in hunc tyrannum invehitur, & epiſtola ſeptima libri ſeptimi narrat, cum ab Arvernis interfectum meritas vipſentiæ ſuæ pœnas dediſſe.*

E

cum ſubjo. de uſum eſſe ſtyli acrimonia,

quid animi libertatem appellat,

40 *Sanctus hanc ſtyli ſui acrimoniam, quæ ia ſcriptis ejus interdum occurrit, libro 7. epiſt. 18. ingenuam loquendi libertatem appellat, ubi ad Conſtantium poſt alia ſic ſcribit*: Commodo igitur varins judicio tuo noſtri pectoris motus, minime ignarus, quod ita mens pateat in libro, veluti voltus in ſpeculo. Dictavi enim quæpiam hortando, laudando plurima, aliqua ſuadendo, mœrendo pauca, jocandoque nonnulla. Et ſi me ulpiam lectitaviſti in aliquos concitatiorem, ſcias volo, Chriſti dextera opitulante, me numquam toleraturum animi ſervitutem, compertiſſimum tenens, bipartitam ſuper iis moribus hominum eſſe cenſuram: nam ut timidi me temerarium, ita conſtantes liberum appellaot; inter quæ ipſe decerno, ſatis illius jacere perſonam, cujus neceſſe eſt latere ſententiam. *Quibus* Sidonius *malos tanto odio perſequebatur, ut ub his beneficia nollet accipere, quemadmodum libro 5. epiſt. 13. ad Pannychium libere pronuntiat hac clauſula*: In ſumma de Seronato vis accipere, quid ſentiam. Ceteri affligi per ſupraſcriptum damno verentur; mihi latronis & beneficia ſuſpecta ſunt. Vale.

F

& quem Petrus Cluniacenſis in ipſo laudat.

41 *Forſan aliquis hanc acriorem ſcribendi dicendique libertatem de temeritate vel arrogantia condemnabit. At venerabilis Petrus abbas Cluniacenſis videtur illum liberum animi candorem*

A *dorem in hoc ipſa ſcriptore non improbaſſe, dum apud Andream Quercetanum in Bibliotheca Cluniacenſi col. 839. & 840. Sanctum noſtrum eum elogio ſic allegat:* Inde bonus & doctus vir Sidonius Arvernus epiſcopus quorumdam vitia mordaci reprehenſione irridens inter alia, quibus in eos invehitur, Procedunt, inquit, albati ad exſequias, pullati ad nuptias; oſtendens eos in tantum moribus & actu confuſos, ut apparatum funereum nuptiali, nuptialem funereo, perverſo ordine, permutarent. *Deinde idem venerabilis abbas in carmine adverſus calumniatores ibidem col. 1341. ac 1342. Auctorem noſtrum titulo* ſancti *exornat, & citat his verſibus:*

Jam decus Arvernum, quam tot virtutibus ornas,
Nobis, Sidoni ſancte vocata, vani:
Et referens laudes, quas Sanctis exhibuiſti,
More tibi ſolito perfida corda ſeri,
Quæ nobis laudes audent grunnire negandas,
Quando virtutis exigit has meritum.

Parce facile erat

42 *Licet* Sidonius *in adverſariis reprehendendis eſſet aſper, tamen in amicis laudandis erat facilis ac benignus. Quales autem amicos eligeret, lib.* B *5. epiſt. 11. ſcribens ad Potentinum ſignificat hoc modo:* Multum te amamus, & quidem bujuſce dilectionis nec eſt erroneus aut fortuitus affectus. Namque ut ſodalis tibi devinctior fierem, judicavi: eſt enim conſuetudinis meæ, ut eligam ante, poſt diligam. Quænam, inquis, in me tibi probanda placuere? Dicam libenter & breviter; quorum unum fieri gratia, alterum charta compellit. Veneror in actionibus tuis, quod multa bono cuique imitabilia geris. Colis ut qui ſolertiſſime, ædificas ut qui diſpoſitiſſime, venaris ut qui efficaciſſime, paſcis ut qui exactiſſime, jocaris ut qui facetiſſime, judicas ut qui æquiſſime, ſuades ut qui ſinceriſſime, commoveris ut qui tardiſſime, placaris ut qui celerrime, redamas ut qui fideliſſime. *In fine hujus epiſtolæ optat, ut filius ſuus Apollinaris illa vivendi exempla imitetur, ſicuti ſuperius alia occaſione retulimus.*

ad laudandos amicorum mores,

43 *Si amat pares invenit, aut pares facit, ut vulgo dicitur, etiam mores* S. Sidonii *colligere poſſumus ex moribus Menſtruani, quos in epiſtola ſexta libri ſecundi ad Pegaſium data laudat hoc modo:* Proverbialiter celebre eſt, ſæpe moram eſſe meliorem, ſi-
C cuti & nunc experti lumus. Menſtruanus amicus tuus longo iſtic tempore inſpectus, meruit inter perſonas nobis quoque caras devinctaſque cenſeri: opportunus, elegans, verecundus, ſobrius, parcus, religioſus, & bis morum dotibus prædius, ut quoties in boni cujuſque adſcitur amicitias, non amplius conſequatur beneficii ipſe, quam tribuat. Hæc tibi non ut ignoranti, ſed ut judicio meo ſatisfacerem, ſcripſi. Quamobrem triplex cauſa lætandi: tibi prima, cui amicos ſic aut inſtituere aut eligere contingit; Arverois ſecunda, quibus hoc in eo placuiſſe confirmo, quod te probaſſe non ambigo; illi tertia, de quo boni quique bona quæque judicaverunt. Vale.

in amicitia colenda conſtans,

44 *Quam vera* Sidonius *in amicitia colenda eſſet conſtans, etiam cum periculo vel detrimento propriæ famæ, patet ex infelicitate Arvandi præfecti Galliarum, qui anno 469. Romam adductus, de peculatu & crimine læſæ majeſtatis accuſabatur. Infelicem hujus præfecti caſum libro* t. *epiſt.* 7. Sidonius *amico ſuo Vincentio narrare incipit in hunc modum:* Angit me caſus Arvandi, nec diſſimulo, quin angat. Namque hic quoque cumulus accedit laudibus imperatoris, quod amare pa- D
lam licet & capite damnatos. Amicus homini Auct.
fuit, ſupra quam morum ejus facilitas varietaſ- G.C.
que patiebantur. Teſtatur hoc propter ipſum mihi nuper invidia conflata, cujus me paulo incautiorem flamma detorruit. Sed quod in amicitia ſteti, mihi debui. *Deinde poſt diffuſam litis hujus narrationem in fine epiſtolæ exponit, quemodo vitam conſervare conetur ei, cujus innocentiam tueri non potuit. Revera* Sidonius *apud imperatorem poſtea effecit, ut pœna capitis, qua Arvandus damnatus erat, in exſilium commutata fuerit, ſicut ex Annalibus eccleſiaſticis eminentiſſimi Baronii ad annum Chriſti 468. num. 10. diſcimus.*

nemini invidebat,

45 *Tanta nonnumquam inter litteratos gloriæ æmulatio eſt, ut in turpem invidiam degeneret, & etiam viri docti in ſententia pares eam ſuperiores ferre non poſſint, ſolique ſapere velint. At eruditiſſimus noſter Sanctus* ſtudioſis favere, non invidere conſuevit, *ut Ruricius cœvus libro* t. *epiſt. 8. apud Henricum Cauſium tomo 3. Antiquæ Lectionis pag 468. de illo pronuntiavit. Hoc Ruricii teſtimonium mirifice concordat cum epiſtola decima libri ſecundi, quam* Sidonius *ad Heſperium ſcripſit, & cui dedit hoc initium:* A- E
mo in te quod litteras amas, & uſquequaque præconiis cumulatiſſimis excolere contendo tantæ diligentiæ generoſitatem, per quam nobis non ſolum initia tua, verum etiam ſtudia noſtra commendas: nam cum videmus in hujuſmodi diſciplinam juniorum ingenia ſuccreſcere, propter quam nos quoque lubduximus ferulæ manum, copioſiſſimum fructum noſtri laboris adipiſcimur. *Præterea lib. 9. epiſt. 9. Sanctus jam epiſcopus Arvernorum ſincere teſtatur, ſe vitia nulli minus, quam invidentiæ, unquam addictum fuiſſe.*

ſua libenter aliis communicabat,

46 *Hinc libenter aliis opuſcula ſua communicabat, ut probatur exemplo laudati Ruricii, qui epiſtola paulo ſuperius aſſignata deprecatur culpam, quam ſe commiſiſſe exiſtimabat, eo quod aliquam* Sidonii *lucubrationem clam tranſcripſiſſet. Illi autem Sanctus noſter lib. 4. epiſt. 16. ſic benigne reſpondit:* Accepi per Paternianum paginam veſtram, quæ plus mellis an ſalis habeat, incertum eſt. Ceterum eloqui copiam hanc præfert, hos olet flores, ut bene apparcat, non vos manifeſta modo, verum etiam furtiva quoque lectione pro- F
ficere. Quamquam & hoc furtum, quod deprecatis, exemplari libelli non venia tam debeat reſpicere, quam gloria. Quid tu enim facias abſque virtute, qui nec ipſa peccata ſine laude committis? Ego vero quidquid impoſitum eſt fraudis, utpote abſenti, libens audio, principalique pro munere amplector, qui quodammodo damnum indemne toleravi: neque enim quod tuo acceſſit uſui, deceſſit hoc noſtræ proprietati; aut ad incrementa ſcientiæ veſtræ per detrimenta veniſtis alienæ. Quin potius ipſe jure ab hinc uberi præconio non carebis; qui magis igneo ingenio naturam decenter ignis imitatus es, de qua ſi quid demere velis, remanet totus qui tranſfertur. Unde jam parce trepidare, dequa moribus amici pluſculum recto ſecus credere: namque in hoc facto nos magis vulnus polluit culpæ, ſi feriat ictus invidiæ. Vale.

ab omni abſcœnitate abhorrebat,

47 *Quantum vero* Sidonius *adhuc laicus ab obſcœnitate abhorruerit, docet epiſtola ſecunda libri ſecundi, qua Domitium virum ſeverum ad prædium ſuum Avitacum invitat, & inter accuratam iſtius villæ deſcriptionem hæc memo-*

AUCT. G. C

A *rat:* Noo hic per oudam pictorum corporum pulcritudinem turpis proſtat hiſtoria; quæ ſicut ornat artem, ſic devenuſtat artificem. Abſunt ridiculi veſtitu & vultibus hiſtriones, pigmentis multicoloribus Philiſtionis ſupellectilem mentientes. Abſunt lubrici tortuoſique pugillatu & nexibus palæſtritæ, quorum etiam viveorum luctas, ſi involvantur obſcœnius, caſta confeſtim gymnaſiarchorum virga diſſolvit. *Quapropter etiam lib. 3. epiſt. 13. laudat filium ſuum Apollinarem, quod impudicos nonnullorum ſermones evitet, ut ſuperius alia occaſione vidimus, & poſtquam ibi laſcivum quemdam patriæ ſuæ paraſitum graphice depinxit, in fine epiſtolæ filium ſuum ita monet:* Igitur ex voto meo feceris, ſi talium ſodalitii ne congreſſu quidem primore ſocieris, maxime illorum, quorum ſermonibus proſtitutis ac theatralibus nullas habenas, nulla præmiſit repagula pudor: nam quibus citra honeſtatis nitorem jactabundis loquacis fœcæ petulantiæ lingua polluitur infrænis, his conſcientia quoque ſordidatiſſima eſt. Denique facilius obtingit, ot quiſpiam ſeria loquens vivat ob-

B ſcœne, quam valeat oſtendi, qui pariter exiſtat improbus dictis, & probus moribus. Vale.

& ſepulcra Sanctorum

48 *Denique* Sidonius *in laicali ſtatu præbuit varia Chriſtiana pietatis indicia, inter quæ adverſus bagiomachos noſtri temporis hæreticos obſervari meretur veneratio Sanctorum, ad quorum patrocinium Catholico ritu confugiebat. Id imprimis diſcimus ex libro 5. epiſt. 17. ubi ad Eriphium poſt alia ſic ſcribit:* Conveneramus ad ſancti Juſti (*ſuis hic epiſcopus Lugduuenſis, & die ſecunda Septembris colitur*) ſepulcrum; ſed tibi infirmitas impedimento, ne tunc adeſſes. Proceſſio fuerat antelucana, ſolennitas anniverſaria, populus ingena ſexu ex utroque, quem capaciſſima baſilica non caperet, & quamlibet circta diffuſis crypta porticibus. Cultu peracto vigiliarum, quas alternante mulcedine monachi clericique pſalmicines coocelebraverant, quiſque in diverſa receſſimus; noo procul tamen, utpote ad tertiam præſto futuri, cum ſacerdotibus res divina facienda.

ritu Catholico pie venerabatur;

C 49 *Cum autem anno 467. Romam proficiſceretur ad Anthemium imperatorem, & febri correptus eſſet in itinere, ſuppliciter ad limina Apoſtolorum recurrit, eorumque tutæ receſſionem expertus eſt, ut ipſe lib. 1. epiſt. 4. narrat his verbis:* Inter hæc patuit & Roma conſpectui; cujus mihi non ſolum formas, verum etiam naumachias videbar epotaturus. Ubi priuſquam vel pomœria contingerem, triumphalibus Apoſtolorum liminibus affulus, omnem protinus ſenſi membris male fortibus exploſum eſſe languorem. Poſt quæ cæleſtis experimenta patrocinii, conducti diverſorii parte ſuſceptus, neque etiam nunc iſta hæc inter jacendum ſcripitians, quieti pauxillulum operam impendo. *Ex omnibus hactenus relatis apparet bona* Sidonii *indoles, quam tamen multum perfecit, & eximis auxit virtutibus in epiſcopatu, de quo ſtatim agemus, ubi prius novam quamdam opinionem de monaſtica ejus vita breviter expoſuerimus.*

ſed nullis probabili argumento ductus

50 *Sanctus noſter in ſcriptis ſuis nuſquam indicat, ſeſe unquam in inſula Lerinenſi vixiſſe, multo minus ibi ſe monaſticam vitam aliquando amplexum eſſe, licet inſtitutum monachorum Lerinenſium ſæpe laudet. Nihilominus Joannes Baptiſta de Lezana in Annalibus Carmelitarum ad annum Chriſti 472. numer. 4. ſive tomo 3. pag. 206. confidenter aſſerit*, S. Sidonium *ex monaſterio Lerinenſi ad cathedram Arvernenſem tranſiiſſe. Quilibet eruditus ſatis videt, quid Lezana intendat hac aſſertione, cum antea in iisdem annalibus ad annum 432. numer. 9. ſive pagina 152, tomi proxime citati de Vincentio Lerinenſi monacho pronuntiaverit ſequentia:* Hunc porro Vincentium & alios Lirinenſes antiquorum monachorum Elianorum æmulatores exſtitiſſe, antequam Benedictinam normam vivendi imbuiſſent, plura ex his, quæ ſparſim per hoc Opus ſcribimus, ſuadeor.

D

monaſticæ vitam ante epiſcopatum egiſſe.

51 *At Joſephus Antelmius, Foro-Julienſis in Gallia Canonicus, in Diatriba de eccleſia Reienſi & monaſterio Lerinenſi cap. 5. his pluribus Lezanæ aſſertionibus iſtud argumentum negativum opponit:* Quodnam fuerit Lirinenſium inſtitutum, *inquis*, ſeu ſub qua antiquorum patrum regula monaſticen profeſſi ſint beatiſſimi illi viri, qui congregationi illi primum adſciti ſunt, difficillimum hactenus aſſequi, quando oullus ſcriptor coœtaneus aut ſuppar de ea quidquam poſteritati commendavit; & qui ab eo tempore longius degentes hac de re ſententiam ſuam aperuerunt, aut ita decepti, aut quod probabilius puto, ita alios decipere voluerunt, ut eorum opioiones adduxiſſe, confutaſſe ſit. *In hanc rem ſcriptor ille plura ibidem allegat. Sed odioſas hujuſmodi quæſtiones hic in medio relinquentes, docere duntaxat cupimus, an ex unanimis & fide dignis auctoribus probari poſſit*, S. Sidonium *in inſula Lerinenſi vitam monaſticam duxiſſe ante epiſcopatum, ad cujus epochas inda-*

E *gandam jam pergimus:*

§. V. Initium epiſcopatus, reſponſio ad gratulatoriam S. Lupi Trecenſis epiſtolam, humilitas & Sancti morbus.

Cum Sidonius Arvernenſem cathedram

E *Miuutiſſimus Baronius in Annalibus eccleſiaſticis ad annum Chriſti 472. num. 13. & ſequentibus de tempore, quo* S. Sidonius *in cathedra Arvernenſi ſedere cœpit, poſt enumeratos ſeculares ejus honores ita ratiocinatur:* Hæc quod ad ſeculares dignitates; quod autem ad ſacra munera ſpectat, ex ſuis etiam ipſius ſcriptis, tamquam per tenuem in oſtio ex obliquo rimulam, ejus epiſcopatus certum tempus intelligi poſſe videtur. Exſtat quidem ejus epiſtola ſcripta ad S. Lupum Trecenſem epiſcopum (*hanc inferius exhibebimus*) data, eum ipſe Sidonius creatus eſt epiſcopus, qua ſanctiſſimi viri preces implorat, ut regiminis, quod tunc ſuſceperat, onus illeſa conſcientia ferre poſſet ... Quando autem ea fuerit ſcripta epiſtola, ut pariter Sidonii promotio poſſit haberi comperta, hoc inveſtigaodum, ſi quo modo conſequi liceat, quod optamus. Conſiderandum eſt igitur, quod idem ait, eo tempore, quo illam ſcribebat, ipſum Lupum jam in ſede epiſcopali exegiſſe annos quadraginta quinque ..... Cum ergo tum ſit creatus epiſcopus Arvernenſis Sidonius, cum S. Lupus novem jam exegiſſet in ſede quinquennia, modo perveſtigandum eſt tempus ſedis ſancti Lupi Trecenſis, ut ex eo notus pariter fiat annus, quo Sidonius ad epiſcopatum provectus eſt.

F

circa ſecundum 472.

53 Exſtaot res geſtæ ſancti Lupi, licet brevi compendio, omni tamen fide antiquitus ab homine ejus temporis ſcriptis traditæ; ex quibus poteſt

A poteſt intelligi, quo potiſſimum anno ipſe fuerit creatus epiſcopus: dum enim ait, ipſum ſanctum Lupum adjunctum eſſe collegam ſancto Germano epiſcopo Autiſſiodorenſi in legatione in Britanniam adverſus Pelagianos ſuſcepta, cum idem Lupus jam annum ſecundum ageret to epiſcopatu; ex hoc colligi neceſſe eſt, ipſum eſſe creatum Trecenſem epiſcopum anno Domini quadringenteſimo vigeſimo ſeptimo, cum jam conſtet ex his, quæ ſuperiori tomo quinto Annalium dicta ſunt, ſancti Proſperi auctoritate, contigiſſe eam obire ſanctos Epiſcopos legationem anno Redemptoris quadringenteſimo vigeſimo nono. Adde igitur novem quinquennia exacta poſt annum quadringenteſimum vigeſimum ſeptimum, quo S. Lupum creatam epiſcopum diximus, utique pervenies ad præſantem annum Domini quadringenteſimum ſeptuageſimum ſecundum. Cum igitur conſtet, anno, quo ipſa ſanctus Lupus jam tranſegerat novem in epiſcopatu quinquennia, Sidonium eſſa creatum epiſcopum Arvernenſem, utique dicendum eſt, ipſum creatum epiſcopum hoc ipſo anno Domini quadringenteſimo ſeptuageſimo ſecundo, cum eſſet annorum circiter quadraginta. *Sirmondus, Noriſius & noviſſimi Galliæ Chriſtianæ editores hanc eminentiſſimi Baronii chronologiam amplectuntur.*

B

qui Tillemo. anno 472.

54 *Tillemontius tamen tomo 16. Monument. eccleſ. pag. 750. movuit initium epiſcopatus Sidoniani ſub finem anni 471. collocatæ, eo quod hæc epocha videatur melius cum hiſtoria concordare. Nobis de tantilla temporis diſcrepantia non lubet operoſius diſputare, quandoquidem chronologia Tillemontii facile conciliari poteſt cum ſententia Baſnagii noſtri, qui tomo VII. Julii pag. 63. epiſcopatum ſancti Lupi exeunte anno 486. inchoavit, & ibidem argumentis quibuſdam opinionem ſuam ſtabilivit. Itaque epiſcopatum S. Sidonii exordire circa finem anni 471. vel initium anni 472. prout volueris. Sed corte ſequaris in hac una determinando Bucherium noſtrum, qui lib. 18. Belgii Romani cap. 6. num. 4. exordium iſtius epiſcopatus exeunti anno 469. vel ineunti 470. perperam affixit, & præterea in anno mortis S. Sidonii aſſignando erravit, ut poſtmodum videbimus. Nobis etiam non placet opinio Pagii, qui in Critica Annalium eccleſiaſticorum Baronii ad annum 472. num. 5. initium cathedræ Sidoniunæ uſque ad annum 473. differt ob nonnullas rationculas, quas Baſnagius noſter in Commentario prævio ad Acta S. Lupi pagina proxime citata cecſellit, & ulterius a Tillemontio refutatas aſſignavit. Relictis itaque vitiis iſtius chronologicis, ad præcipuas ſancti Præſulis noſtri virtutes inveſtigandas procedimus.*

C

aſſerad. ro cauſſas eſſet,

55 *Igitur ex ratiocinio eminentiſſimi Baronii & recepta paſſim ſententia ſatis verſimile eſt*, S. Sidonium *anno 471. vel 472. electum fuiſſe epiſcopum Arvernorum, qui procul dubio hunc Vicum peperit eximias ingenii ac eloquentiæ dotes ad eccleſiam ſuam gubernandam poſtularunt. At ignoramus peculiares hujus electionis circumſtantias, quas nec ipſe Sanctus Præſul, ut ſultimur, nec alii ſcriptores poſteritati reliquerunt. Ex ſarceris ejus tantummodo novimus, illud anni ei pene invito ac reluctanti impoſitum fuiſſe: nam lib. 3. epiſt. 3. ſcribit, ſibi* indigniſſimo tantæ profeſſionis pondus impactum *fuiſſe, ita ut* miſer ante compulſus *fis* docere, quam diſcere. *Quinima in concione Bituricenſi, quæ lib. 7. epiſt. 9. refertur, publice vocem populo eumdem animi ſui ſenſum expreſſit his verbis*: At nunc mediocritatem meam manet longe diverſa conditio, cui per ſuſpiriosas voragines & flagitiorum volutabra gradienti, profeſſionis hujuſce pondus impactum eſt, & prius quam ulli bonorum reddam diſcentis obſequium, cogor debere ceteris docentis officium. *Sæpius alibi ſimilia repetit, & ex profunda animi demiſſione ſeſe epiſcopatu indigniſſimum pronuntiat.*

D

AUCT. G.C.

56 *Sed aliter de ipſo ſentiebant illuſtres Galliæ præſules, inter quas S. Lupus Trecenſis novam dignitatem epiſcopalem* S. Sidonio *gratulatur, eumque ſimul de ſuſcepta officia cive. adminiſtrando paterne commonet. Hæc S. Lupi epiſtola, quæ Sancta noſtro peculiariſcu eſt, in Spicilegio Dacherii tomo 5. pag. 579. & ſequente ſic ſonat:* Lupus domno papæ Sidonio. Gratias ago Domino Deo noſtro Jeſu Chriſto per Spiritum ſanctum, qui te, cariſſime frater, in hac generali titubatione & preſſura dilectiſſimæ ſponſæ eccleſiæ ſuæ, ad ejus ſuſtentationem & conſolationem in ſacerdotem vocavit, ut ſis lucerna in Iſrael, & ſicut ambitiosos honores mundanæ militiæ cum ſumma laude exſecutus es, ita militiæ cæleſtis operoſa munia & humilia miniſteria, ipſo adjuvante Chriſto, alacriter per- E carras, nec retro, ad aratrum applicata manu, pigritantium agricolarum more oculos converſas.

cum S. Lupo Trecenſi epiſcopo

57 Tu imperatoris apices per glorioſiſſimas affinitates proxime conſecutus es, tu trabeales ornatus, ſplendidaque præſecturas, & quidquid irre- quieta deſideriorum ſeries ſibi beatius *in* ſeculo poteſt fingere, honorificus & inter ſtreperos plauſus exercuiſti. Mutatus eſt ordo, & in domo Domini apicem attigiſti, qui non in exuberanti mundani faſtus fulgore, ſed in maxime infima mantis depreſſione, & humili reſupinati cordis abjectione pertractandus eſt. Qui olim ennabaris natalium decora additis honoribus ſuperare, nec credebas homini ſufficere, ſi ceteris par eſſet, & pares non tranſgrederetur, in eum ſtatum deveniſti, in quo licet ſuperioe nulli te debes ſuperiorem reputare; minimo ſubditorum tuorum ſuppoſitus, eo plus eris honoratior, quo te humilitas Chriſti aeeinget, & eorum plantas oſculaberis, ſupra quorum capita pedes tum olim collocare dedignabaris. Iſte profecto jam tibi labor inembit, ut ſis omnium ſervus, qui videbaris omnium dominus, & aliis incurveris, qui ceteros enneulcabas; non quia ceas ſuperbus, ſed quia dignitatum præteritarum F majeſtate, ne dicam vanitate, tantum tibi ceteros antecedendum erat, quantum tibi modo præ ceteris eſt reecedendum.

in epiſtola gratulatoria

58 Fac ergo, ut nunc ingenium transferas ad divina, qui tantum valuiſti ad humana. Colligant plebes tuæ ex nre tun ſpinas de capite Crucifixi, qui ex verbis tuis colligebant roſas de pompa mundiali; & eapiant de eloquio ſacerdotis verba diſciplinæ cæleſtis, qui eapiebant de elnquio dominantia normam diſciplinæ civilia. Ego quidem, qui te tantum amavi, eum ſequaberis aeiditatem ſeculi, qusli menſura putas jam amare ſequentem ubertatem cæli? Jam delibor & inſtans eſt reſolutio mea; ſed oon putavern, reſolvi, qui licet ſolotus in ta vivam, & te in eccleſia relinquam. Gaudeo exni, poſtquam eccleſiam induiſti, & te indut eccleſia. Macte amicitia veteſta, ſed fraternitate recens. Supprimit poſtremus titulus antiquos; nihil eſt quod hodia velim de præterita meminiſſe dilectione, quando moderna dignitas & firmiorem ſaeit eſſa earitatem & tenaciorem. O ſi Deus velſet, nt te amplectcrer! Sed in ſpiritu perficio,

de officio ſortitæ ac ſuaviter monet.

AUCT. G. C.

A ficio, quod non poſſum io corpore, & præſente Chriſto noo amplius reipublicæ præfectum veoeror & oſculor, ſed eccleſiæ, qui mibi filius ætate, dignitate frater, & meritis pater eſt. Ora pro me, ut in Domioo conſummatus, opus, quod injunxit conſummem, & in eo tandem impleam tempora, quæ reſtant, qui tot & tanta (væ mihi) his, quæ ooo debui implevi; ſed apud Dominum milericordia. Memor eſto mei.

Huic S. Sidonius reſpondit,

59 *Hanc gratulationi & paternæ monitioni* S. Stdonius *lib. 6. epiſt. 1. ſic humiliter reſpondet*: Beoedictus Spiritus ſanctus & Pater Dei omnipotentis, quod tu pater patrum & epiſcopus epiſcoporom, & alter ſeculi tui Jacobus, de quadam ſpecola caritatis, oec de inferiore Jeruſalem tota Eccleſiæ Dei noſtri membra ſuperioſpieis; dignus, qui omnes conſoleris infirmos, quique merito ab omoibus conſulaeis. Er quid nunc ego dignum dignationi huic putris & fœtida reatu terra reſpondeam? Colloquii ſalutaris tui & indigeotiam patieos, & timorem;

B recordatione vitæ plectibilis adducor, ut clamem tibi, quod dixit Domino tuus ille collega: " Ext a me, quia homo peccator ſum, „ Domine „. Sed ſi iſte timor non temperetur affectu, vereor, ne Geraſenorum deſtituar exemplo, & dicedas a finibus meis. Quin potius illud, quod mihi conducibilius eſt, colleproſt mei te propoſita eonditione conſtringam, ut aiam tibt. " Si vis, potes me mundare „. Qua ille ſententia noo plus de Chriſto quid peteret, prodidit, quam quid crederet, publicavit.

60 Ergone cum ſis procul ambiguo primus omnium toto, qua patet, orbe pontificum, cum prærogativæ ſubjiciatur, cum cenſuræ tuæ attremat etiam turba collegit, eum in gravitatis veſtræ compatatione etiam ipla graodævorum corda pueraſcaot; eum poſt dcludatas militiæ Lirinenſis excubias, & io apoſtolica fede novem jam decurſa quinquenoia, utriulque Sanctorum ordinis quemdam te conclamatiſſimum primipilarem ſpirituulia caſtra veoereotur: ut nibilominus haſtatorum, anteſignanorumque pauliſper conturbernio ſequeſtratus, ultimos calones tuos lixaſque noo delpicis, & ad extimos traharioram, qui per ioſipientiam ſuam adbue ad earois ſarcinas ſedent, erucis diu portatæ vexilla circumſers, ac manum

C linguæ porrigis in conſcientia vulneratis? Noſti, ut apparet, ex adverſa acie lauciatos, dux veterane, colligere, & peritiſſimus tubicen ad Chriſtum a peccatis receptui canere; & evangelict Paſtoris exemplo non amplius lætaris, ſi permaneani ſant, quam ſi non remaneant delperait.

61 Te ergo, oorma morum, te columna virtutom, te, ſi blandiri reis licet, vera, quia ſancta, dulcedo, deſpicatiſſimi vermis ulcera digitis exhortattoois contrectare non piguit. Tibi avaritiæ noo ſuit, paſcere monitis animam fragilitate jejunam; & de apotheca dilectionis alciſſimæ, ſectaodæ nobis humilitatis propinare menſuram. Sed ora, ut quandoque reſpicam, quantum meas deprimat ooeris impoſiti maſſa cervices. Facinorum continuatione miler eo neceſſitatis acceſſi, ut is pro peccato populi nunc orare compellar, pro quo populus inoccentum vix debet impetrare, ſi ſupplicet: nam quis bene medelam agec impartiat? Quis febrtens arrorooti tactu pullum diſtinguat incolumem? Quis deſertor ſcientiam rei militaris jure laudaverit? Quis elculentus abſtemium competentec arguerit? Indigniſſimus mortalium neceſſe habeo dicere, D quod facere detrecto; & ad mea ipſe verba damnabilis, cum imperem quæ non impleo, idem in me quotidie cogor dictare ſententiam.

modeſtia epiſtolæ,

& gratias agit

62 Sed ſi tu inter me & illum, cui conerucifigeris, Jeſum Chriſtum Dominum ooſtrum, pro lceterum meorum populo, junior magequam minor Moſes, inteceſſor aſſiſtas, non ulterius deſcendemus io infernum viventes; nec per carnalium vitiorum ioceotiva flammati, ad altare Domioi igoem diutius accendemus altenum. Quia quamquam nos, utpote reos, gloriæ libra non relpicit; ſatis tamen ſuperque gaudebimus, ſi precatu tuo levare valeamus interioris hominis noſtri, etſi non integrum ad remunerationem, certe vel eicatricatum pectus ad veniam. Memor noſtri eſſe dignare, Domine papa. *Explicationem hujus epiſtolæ reſponſoriæ, quæ ſubinde obſcura & nonnihil hyperbolica eſt, tu notis Savaronis ac Sirmondi noſtri curioſus lector inveniet. Porro ex hac ſatis patet ingens* S. Sidonii *modeſtia, ut cum Baronio loquar, de ſe ipſo non niſi humillime ſentiente, quamvis plurimæ eſſent illius dotes, quibus potuiſſet efferri.*

in quamplurimis elucet ejus humilitas,

E

quam diſtinguere noverat a puſillanimitate.

63 *Solent imperiti quidam humilitatem cum puſillanimitate perperam confundere, quos iniquos rerum æſtimatores ipſe* S. Sidonius *lib. 7. epiſt. 9. in concione Biturcenſi reprehendit his verbis*: Quis non exaecrbelcat, eum videat ſordidari virtutum ſinceritatem criminatione vitiorum? Si elegtmus humilem, vocatur abjectus; ſi proferimus erectum, ſuperbire cenſerur; ſi minus inſtitutum, propter imperitiam ereditur irridendus; ſi aliquateous doctum, propter ſcieotiam clamatur inflatus; ſi leverum, tamqoam erudelis horretur; ſi indulgeotem, facilitate culpatur; ſi ſimplicem, deſpicitur ut brutus; ſi acrem, vitatur ut callidus; ſi diligentem, ſuperſtitiolus decernitur; ſi remiſſum, negligens judicatur; ſi lolertem, eupidus; ſi quietum, pronuntiatur ignavus. Si abſtemium producimus, avarus accipitur; ſi eum qui prandeodo paſcat; edacitatis imperitur; ſi eum qui paſcendo jejunoet, vanitatis arguttur. Libertatem pro improbitate condemnant; verecundiam pro ruſticitate ſaſtidiunt; rigidos ab auſteritate noo habeot earos; blandi apud eos communione vileſcuot.

& conjungebat cum timore divini judicii,

F

64 *Cum Sanctus noſter ibi agat de digno Biturcenſium antiſtite deligendo, & virtutes a vitiis tam accurate diſtinguat, ipſe procul dubio noverat in epiſcopali munere profundam animi ſui demiſſionem cum paſtorali vigilantia & magnanimitate conjungere: nam Doctor Angelicus in Summa theologica* 2a. *quæſt.* 161. *art.* 1. *ad tertium docet*, quod humilitas repcimit appetitum, oe tendat in magna prærer rationem rectam; magoanimitas autem animum ad magna impellit ſecundum rationem rectam. Unde patet, quod magoaoimitas noo opponitur humilitati; ſed conveniunt in hoc, quod utraque eſt ſecundum rationem rectam. *Videtur tamen* S. Sidonius *ſupradictam Lupi Trecenſis epiſcopi doctrinam tam alte animo ſuo inſculpſiſſe, ut in humilitate præcipuum reliquarum virtutum fundamentum poſuerit. Hinc egregius ſui contemptor & ſimul intrepidus gregis ſui defenſor ubique ſe vilillimum reputat. Hinc etiam in variis epiſtolis, quas poſt aſſumptum epiſcopatum ſcripſit, ingenue ſine ullo fuco fatetur, ſe formidare ſevera Dei judicia, ac ſaluti ſuæ timere propter injunctum ſibi officium, quo ſe indigniſſimum agnoſcit.*

65 For-

ex quo ſerius morbum contraxit.

65 *Ferſan ex illo pavore vel anxia ſolicitudine contraxit morbum, qua ſub initium paſtoralis adminiſtrationis laboravit, ut ipſe lib. 5. epiſt. 3. innuere videtur his verbis:* Interea ſi vel vos valetis, bene eſt. Ego autem infelicis conſcientiæ mole depreſſus, vi febrium nuper extremum ſalutis acceſſi; utpote cui indigniſſimo tantæ profeſſionis pondus impactum eſt: qui miſer ante compulſus docere, quam diſcere, & ante præſumens bonum prædicare, quam facere, tamquam ſterilis arbor, cum non habeam opera pro pomis, ſpargo verba pro foliis. Quod reſtat, orate, ut operæ pretium ſit, quod ab inferna propemodum ſede remeavimus; ne, ſi in præteritis criminibus manſerimus, ineipiat ad animæ potius mortem pertinere, quod vivimus. *Sanctus noſter lib. 7. epiſt. 6. lib. 9. epiſt. 3. & 8. ſæpiuſque in aliis litteris expreſſit ſimilia demiſſi animi ſenſa, quæ forſitan inferius alia occaſione referentur.*

§. VI. Poſt ſuſceptum epiſcopatum magna morum mutatio, & variæ Sancti virtutes.

Suſcepto munere epiſcopali,

POſtquam S. Sidonius *coactus fuerat admittere epiſcopatum civitatis Arvernenſis, veriſimiliter imitatus eſt amicum ſuum, nomine Maximum, qui etiam poſtulatu populi a dignitate laicali ad epiſcopalem tranſierat, & cujus exteriorem mutationem lib. 4. epiſt. 24. ipſe teſtis oculatus vivis coloribus ita depingit:* Cum Maximo mihi non notitiæ ſolum, verum & hoſpitii vetera jura. Igitur ad amicum libens ex itinere perrexi, quamquam villa non paucis aggere a publico millibus abeſſet. Ut veni, occurrit mihi ipſe, quem noveram anterius corpore erectum, greſſu expeditum, voce liberum, facie liberalem, multum ab antiquo diſſimilis ineeſſu. Habitus viro, gradus, pudor, color, ſermo religioſus; tum coma brevis, barba prolixa, tripodes ſellæ, Cilicum vela ſoribus appenſa, lectus nil habens plumæ, menſa nil purpuræ, humanitas ipſa ſic benigna, quod frugi, nec ita carnibus abundans, ut leguminibus. Certe ſi quid in eibia unctius, non ſibi, ſed hoſpitibus indulgens. Cum ſurgeremus, clam percunctor adſtantes, quod genus vitæ de tribus arripuiſſet ordinibus; monachum ageret, an clericum, pœnitentemne? Dixerunt, nuper impacto ſacerdotio ſungi, quo recuſantem factinſe ligaſſet eivieus amor. *Si quid in hoc epiſtolæ fragmento obſcurius occurrit, Savaro & Sirmondus in notis conſuli poſſunt. Hinc interim intelligimus modeſtiam & frugalitatem iſtius Maximi jam præſulis, quem* S. Sidonius *haud dubie æmulatus eſt, ut aliquo modo poteſt eruı ex epiſtola decima quarta libri ſeptimi, cujus partem ſuperius initio poragraphi quarti tranſcripſimus.*

ſeuentio-vis ſui poetica,

67 *At quæcumque fuerit corporea Sancti noſtri forma poſt ſuſceptum epiſcopatum, nihil aut parum noſtra intereſt. Certe tunc animum ejus omnino mutatum fuiſſe, vel ex eo cognoſcemus, quod tum temporis renuntiaverit arti poetica, qua antea magnopere delectabatur. Hanc mutationem ipſe Sanctus lib. 8. epiſt. 4. indicat, quando ad poetam ruſticantem poſt alia ſic ſcribit:* Dum non minus ſtylo, quam vomeri ineumbis, difficile diſcernitur, domini pluſne ſit cultum rus, an ingenium. Hic tu igitur (quantum recordor) citos iambos, elegos acutos, ac rotundatos hendecaſyllabos, & cetera carmina, muſicos flores thymumque redolentia, nunc Narbonenſibus cantitanda, nunc Biterrenſibus, ambigendum celerius an pulchrius, elucubraſti, apud æquævos gratiam tuam, famam apud poſteros ampliaturus. Certe mihi, quotiens tui verſus a meditationis incude, tamquam adhuc calidi, deferebantur, ſic videbatur, qui etſi non bene ſcribo, bene judico. Sed quod faſendum eſt, talibus ſtudiis anterior ætas juſte vacabat, ſeu, quod eſt verius, occupabatur. Modo tempus eſt ſeria legi, ſeria ſcribi, deque perpetua vita potius, quam memoria cogitari, nimiumque meminiſſe, noſtra poſt mortem non opuſcula, ſed opera penſanda.

ſtomachan-dum ex variis ejus epiſtolis,

68 *Adhuc clarius lib. 9. epiſt. 12. propoſitum ſuum relicta poeſeos exprimit, ubi Oreſio carmina quædam poſtulanti ita reſpondet:* Veait in noſtras a te profecta pagina manus, quæ trahit multam ſimilitudinem de ſale Hiſpano in jugis eæſo Tarraconenſibus: nam recenſenti lucida & ſalſa eſt, nec tamen propter hoc ipſum mellea minus. Sermo duleis & propoſitionibus acer; ſic enim oblectat eloquio, quod turbat imperio: quippe qui parum metiens, quid ordinis agam, carmina a nobis nunc nova petat. Primum ab exordio religioſæ profeſſiopis huic principaliter exercitio renuntiavi, quia nimirum facilitati poſſet accommodari, ſi me occupaſſet levitas verſuum, quem reſpicere cœperat gravitas actionum. *Allata deiu alia excuſatione* S. Sidonius *eamdem epiſtolam ita concludit:* Tenebimus igitur quidpiam medium; & ſicut epigrammata recentia modo nulla dictabo, ita litteras, ſi quæ jacebunt verſu refertæ, ſcilicet ante præſentis officii neceſſitatem, mittam tibi; petens, ne tu ſis eatenus juſtitiæ prævarieator, ut me opineris numquam ab hujuſmodi confetipione temperaturum. Neque enim ſuffragio tuo minus augear, ſi forte digneria jam modeſtum potius, quam facetum exiſtimare,

& carmina quædam confiat,

69 *Denique ſanctum Præſulem noſtrum poſtea pœnituit, quod in adoleſcentia verſus profanos aut jocoſos compoſuiſſet. Unde firmiter proponit, deinceps non niſi glorioſos Sanctorum triumphos a ſe canendos eſſe, ſi quid unquam ſtyle ligato ſcribat. Hæc animi ſui ſenſa expreſſit in carmine Sapphico, quod lib. 9. epiſt. 16. inſertum eſt, & cujus pars poſterior ad rem præſentem ſpectans ita ſonat:*

Præter heroos, joca multa multis
Texui pannis; elegos frequenter
Subditos ſepis pedibus rotavi
Commate bino.
Nunc per undenas equitare ſuetus
Syllabas luſi celer; atque metro
Sapphico creber eecini, citato
Rarus iambo.
Nec recordari queo, quanto quondam
Scripſerim primo juvenis calore:
Unde pars major utinam taceri
Poſſit, & abdi:
Nam ſenectutis propiore meta,
Quidquid extremis ſciamur annis,
Plus pudet, ſi quid leve luſit ætas,
Nunc reminiſci.
Quod perhorreſcens ad epiſtolarum
Tranſtuli culmen genus omne curæ,
Ne reus cantu petulantiore,
Sim reus actu.

Neu

A AUCT. G.C.

Neu puer ſolvi per amœna dicta,
Schema ſic artis phaleraſque jungam,
Clerici ne quid maculee rigorem
Fama poetæ.
Denique ad quodvis epigramma poſthac
Non ferar pronus, teneroque metro
Vel gravi, nullum eiro cogar exhine
Promere carmen.
Perſecutorum niſi quæſtiones
Forſitan dicam, meritoſque cælum
Martyras mortis pretio psraſſe
Præmia vitæ.
E qoibus primum mihi pſallat hymnus,
Qui Tololatem tenuit eathedram,
De gradu lummo Capitoliorum
Præcipitatum.
Quem negatorem Jovis ac Minervæ,
Et erucis Chriſti bona confitentem
Vioxit ad tsuri latus injugati
Plebs furibunda;
Ut per abruptam, bove concitato,
Spargeret eurſus lacerum eadaver,
Cautibus tinctis calida ſoluti
B Pulte cerebri.
Poſt Saturninum voln plectra cantent,
Quos patronorum reliquns probavi
Anxio duros milii per labores
Auxiliatos.
Singulos quos nunc pia nuncupatim
Nou valent verſu cohibere verba:
Quos tamen chordæ nequeunt ſonare,
Corda ſonabunt.

Ex his carminibus mature expenſis colligimus, ſanctum Antiſtitem noſtrum profanæ poeſi valedixiſſe, ac deinde familiaribus litteris interdum ſcribendis operam navaſſe. Quumo in his ipſis epiſtolis ſtylum facetum ac unis meditatum in commutatorem ac ſerium commutavit, ne quid epiſcopum dedeceret, quemadmodum Sanctus ipſe lib. 4. epiſt. 3. & 10. ſignificat.

propriis epiſcopo virtutes tribuit:

70 *Mamertus Claudianus in epiſtola, quam §. 1. dedimus, inter alias* S. Sidonii *virtutes laudat ejus miſericordiam erga pauperes, de qua etiam S. Gregorius Turonenſis in Hiſtoria Francorum lib. 2. cap. 22. narrat ſequentia*: Cum autem eſſet magnificæ ſanctitatis, atque, ut diximus, ex ſenatoribus primus, plerumque, neſciente conjuge, vaſa argentea auferebat a domo, & pauperibus erogabat. Quod illa cum cognoſceret, ſcandalizabatur in eum; ſed tamen dato egenis pretio, ſpecies domui reſtituebat. *Etiam in eccleſias illum liberalem ac munificum fuiſſe conjicimus ex lib. 8. epiſt. 4. in cujus fine Conſentium amicum ita hortatur:* Invigilet cœleſtibus lingua præconiis; anima ſententiis, dextra donariis; præcipue tamen dextra donariis, quia quidquid eccleſiis ſpargis, tibi colligis: ad cujus exercitia virtutis illud vel principaliter te poterit accendere, quod inter opes quaslibet poſiti (quæ bona ſtultis falſo vocantur) ſi quid agimus, noſtrum; ſi quid habemus, alienum eſt. *Quis facile ſibi perſuadeat, eccleſias ab hoc ſancto & munifico Præſule non fuiſſe ornatas ſacris donariis, ad quæ diſtribuenda Conſentium tam ferviter & pie excitabat? Ceterum laudatas Gregorius Turonenſis implicite multas* S. Sidonii *virtutes aſſignat, dum loco mox citato & altero poſtmodum allegando affirmat eum fuiſſe* magnificæ ſanctitatis, *& in hoc ſeculo* ſanctam vitam *egiſſe: nam magnifica vel eminens ſanctitas ſine plurimis virtutibus acquiri non ſolet.*

Quamvis ex humilitate judicavi

71 *Attamen virtus ejus dominatrix, ut ita loquamur, fuit humilitas, quam epiſcopi adeo proprium exiſtimabat, ut lib. 4. epiſt. 14. ad Polemium ſcripſerit ſequentia*: In noſtri ordinis viris, etſi adhuc aliquid de negligentia fœret, nihil jam tamen de ſuperbia tumet. *Ex eodem humilitatis fonte profluxit excuſatio, quam lib. 4. epiſt. 17. Comiti Arbogaſti, quamdam ſacræ Scripturæ interpretationem reganti, Sanctus attulit in hunc modum*: De paginis ſane quod ſpiritualibus vis ut aliquid toterpres improbua garriam, juſtios hæc poſtulautur a ſacerdotibus luco proquinquis, ætate grandævis, fide elaris, opere vulgatis, ore promptis, memoria tenacibus, omni denique meritorum ſublimium dote potioribus. Namque ut auniſtitem eivitatis veſtræ relinquam, conſummatiſſimum virum, euuctarumque virtutum conſcientia & fama juxta beatum, multo opportunius de quibuſcumque quæſtionibus tibi interrogabuntur inclyti Galliarum patres & protomyſtæ, nec ſatis poſitos in longinquo Lupus, nec parum in proximo Auſpicius; quorum doctrinæ abundanti eventilandæ nec conſulatio tua ſufficit. Proinde quod ſuper hac precum parte non parui, benignus quidem, ſed & juſtus ignoſce: quia ſi vos imperitiam fugere par eſt, me quoque decet vitare jactantiam.

ſi ad rem grandæva ſuscepturus eſſet,

72 *Sic etiam* S. Sidonius *lib. 9. epiſt. 2. modeſtiſſime renuit aggredi lucubrationem ſpiritualem, quam Euphronius præſul Auguſtodunenſis ab ee fieri cupiebat, & inter alias excuſationes humiliter hanc affert*: Quid, quod quoque arroganter ficret, indecenterque, ſi negotii præcepti pondus aggrederer novus elericus, pcecator antiquus, ſcientia levi, gravi conſcientia? *Nec initio dumtaxat epiſcopatus hanc humilem de ſe ipſe opinionem Sanctus noſter habuit, ſed eamdem quoque poſt aliquot epiſcopalis adminiſtrationis annos in epiſtola ſexta libri ſeptimi prodit, ad Baſilium auniſtitem hæc ſcribens*: Iniquitas mea tanta eſt, ut mederi de lapſuum ejus aſſiduitate vix etiam tuæ ſupplicationis efficacia queat ..... Neque ego ita mei meminens nou lum, ut nequaquam me hunc eſſe reminiſcar, quem longis adhuc abluenda fletibus conſcientia premat. *Præterea lib. 9. epiſt. 3. & 8. ſæpiuſque alibi talia humilitatis indicia detegit.*

tamen inter varias factiones Bituricenſibus

73 *Etiamſi* S. Sidonius *ſeſe indignum peccatorem & ad omnia inutilem profiteretur, tamen plerique Galliæ epiſcopi longe aliud de ipſo judicium ferebant, & haud dubie eximias ejus dotes perſpectas habebant auniſtites illi, qui commiſerunt ei difficile negotium de eligendo præſule Bituricenſi, quod in civitate factionibus diviſa ad felicem exitum perduxit, quando S. Simplicium elegit, ut ſuſius ex litteris ipſius referri poſſet. At potius audiamus eminentiſſimum Barouium, qui in Annalibus eccleſiaſticis ad annum 472. num. 19. inter elogia* S. Sidonii *breviter illam electionem narrat his verbis*: Porro tantæ apud ſeniores lauctos epiſcopos æſtimationis ipſe jumur fuiſſe cognoſcitur, ut oborta contentione in eligendo metropolitano epiſcopo Bituricenſis eccleſiæ, ipſi uni a comprovincialibus ſacerdotibus, clero & populo, quem vellet eligendi liberum fucrit delatum arbitrium; cum ipſe, quanto in dijudicandis hominibus polleret judicio, declaravit, eligens S. Simplicium, quem omnes lummo gaudio ſuſceperunt. Exſtant de his ab eodem Sidonio datæ ad diverſos epiſcopos litteræ, itemque ipſa ab eo tune habita

eoucio,

A concio, qus quidem, quanta polleret dicendi facundia, ſi legeris, admiraberis.

electionem epiſcopi perſuaſis unice eccleſiæ,

74 *Deinde Baronius refert fragmentum elegantis hujus concionis, quæ lib. 7. epiſt. 9. ſubjuncta eſt, & integra legi poteſt, cum Sanctus noſter illam ad Perpetuum antiſtitem Turonenſem mittere coactus fuerit, ut in memorata epiſtola prævia ſignificatur his verbis*: Injungis, ut orationem, quam video ad plebem Biturigis in eccleſia ſermocinatus, tibi dirigam; cui non rhetorica partitio, non oratoriæ minæ, non grammaticales figuræ congruentem decorem diſciplinamque ſuppeditaverunt: neque enim illic, ut exacte perorantibus mos eſt, aut pondera hiſtorica, aut poetica ſchemata, ſcintillaſve controverſalium clauſularum libuit aptari. Nam cum me partium ſeditiones, ſtudia, varietates in diverſa raptarent, ſic dictandi mihi materiam ſuggerebat injuria, quod tempus occupatio lubtrahebat: etenim tanta erat turba competitorum, ut cathedræ unius numeroſiſſimos candidatos nec duo recipere ſcamna potuiſſent. Omnes placebant ſibi, omnes omnibus diſplicebant.

ut quo ſollicitas & ingenium ejus colligamus.

B 75 Neque enim valuiſſemus aliquid in commune conſulere, niſi judicii ſui faciens plebs lenita jacturam, ſacerdotali ſeſe potius judicio ſubdidiſſet, presbyterorum ſane pauci angularim fringultientibus, porro autem palam ne muſſitantibus quidem; quia plerique non minus ſuum, quam reliquos ordines pertimeſcebant. Igitur dum publice totos ſinguli cavent, factum eſt, ut omnes non aſpernanter audirent, quod deinceps ambienter expeterent. Itaque paginam ſume ſubditis voluminibus adjunctam, quam duabus vigiliis unius noctis æſtivæ, Chriſto teſte, dictatam, plurimum vereor, ne ipſi amplius lectioni, quæ hoc de ſe probat, quam mihi credas. Memor noſtri eſſe dignare, domine papa. *Hinc imprimis vides promptum ingenium Sancti noſtri, qui* duebus vigiliis unius noctis æſtivæ, *id eſt ſpatio quatuor aut quinque horarum, tam efficacem rationem compoſuit. Inde præterea liquet, haud difficulter ex doctrina Chriſti ſimplicitatem columbæ cum prudentia ſerpentis conjungi, eoſque vehementer errare, qui viros humiles ad res prudenter ac fortiter gerendas ineptos eſſe arbitrantur. Verum hic popularis error ex paragrabis*

C *aliquot ſequentibus ultra & abunde refutabitur.*

§. VII. Paterna ſancti Præſulis ſolicitudo pro ſuo grege, & officioſa caritas erga proximum.

Hinc Præſulis populum ſuum diligenter inſtituens

S*Anctus Amiſtes noſter ſtata tempore diœceſim ſuam viſitabat, ut ex lib. 9. epiſt. 16. eruitur, & tunc haud dubie populum ſalutaribus monitis aut ſermonibus inſtruebat. Quamvis inſtructiones illæ numquam forte literis traditæ ſint, aut ſaltem ad nos non pervenerint, tamen earum materiam ex Ruricio, qui poſtea ad cathedram Lemovicenſem evectus eſt, utcumque diſcimus: hic enim teſtis auritus epiſtolam octavam libri primi, quam* domino ſuo peculiari in Chriſto, domino patrono Sidonio epiſcopo *inſcribit, apud Caniſium tome 5. Antiquæ lectionis pag. 467. ſic exordiatur*: Prædicantibus vobis, ſæpius audiſſe me recolo, nullatenus ab iniquitatibus nos poſſe purgari, niſi fuerimus crimina noſtra, conſcientia compungente, confeſſi. Quis enim, non dicam conſequi, ſed vel quærere queat indul- D
gentiam, niſi deplorationi confeſſionem erroris Auct.
adjungat? *Sæpius itaque* S. Sidonius *de remiſſione peccatorum vitæ percipiendæ, ſive de Sacramento pœnitentiæ conciones inſtituebat.* G.C.

Ruricius poſtea Lemovicenſis epiſcopus

77 *Laudatus Ruricius tanti faciebat efficacem hujus ſancti Præſulis inſtructionem, ut diſcipulus ejus fieri deſideraret, & propterea tomo proxime citato pag. 468. ad ipſum dederit ſequentem epiſtolam*: Ita me recens prædicatio & antiqua dilectio veſtræ pietatis illexit, ut audeam auribus veſtris, ineptiis meis facere ſæpius injuriam; dum veſtram, quantum ſterili ingeniolo conceditur, attingere cupio diſciplinam: quam etſi adſequi grande eſt atque difficile, ſequi tamen pulerum eſt atque ſublime. Quoniam ſummarum rerum non adeptio tantum, ſed etiam imitatio ipſa jucunda eſt; quia numquam fere aliquis ejus rei portione ad integrum earet, ad quam ſcandere ac pervenire contenderit. E

magnas empendit laudes,

78 Deſidero itaque, domine mi, deſidero, inquam, tuis cibis refici, tuo fonte potari, tuis repleri dapibus, tuis epulis ſaginari; quas ſi quis, diſtribuentibus vobis, non ſumno ore libaverit, ſed totis animæ viſceribus appetens conviva ſorbuerit, atque intimo pectoris poſtmodum ædem ruminaturus abſconderit, incipiet aſſiduis ructationibus in laudem Domini omnipotentis erumpere; refertus corde, ore jejonus, dum ſatur eſurit, & ſaturatus eſuriens, magis in regeneratione ſaturandus. Nec daeſſe poterit cibus, cujus paſtus in verbo eſt. Ut ego harum delicarum partieeps eſſe merear, veſtris patrociniis obtinete; mihique ſupra menſuram virium connitenti auxiliatores accedite, ſimulque & ab ovili vobis credito non inveniar alienus. Orate, erraotemque ovem a paſcuis ſeculi ad caulas Dominicas reportate; quia confido, quod intereeſſionibus veſtris fieri poſſit agnus, qui veſter maruerit eſſe diſcipulus. *Ex hac allegorica epiſtola intelligimus, tales fuiſſe* S. Sidonii *inſtructiones, ut non tantum ſuos ad obſervanda mandata, ſed etiam ad majorem vitæ perfectionem amplectendam excitaret.*

quæ S. Sidonius ingeniose reſpondit F

79 *Porro Ruricius in epiſtola decima ſexta ejuſdem libri* (*hæc apud Caniſium tomo 5. pag. 473. legitur*) S. Sidonium *magnis extollit laudibus, quas modeſtiſſimus Antiſtes lib. 8. epiſt. 10. eludere mihi videtur hac ingeniosa reſponſione*: Eſſe tibi uſui pariter & eordi litteras granditer gaudeo; nam ſtylum veſtrum quanta comitetur vel flamma ſenſuum, vel unda ſermonum, liberius aſſererem, niſi dum me laudare non parum ſtudes, laudari plurimum te verares. Ex quamquam in epiſtola tua ſervet caritas dulcedinem, natura facundiam, peritia diſciplinam; in ſola materiæ tamen electione peccaſti; licet id ipſum prædicari poſſit in voto, quod videris erraſſe judicio. Ingentes præconiorum titulos moribus meis applicas. Sed ſi pudoris noſtri feciſſes utcumque rstinnem, Symmachianum illud te cogitare pae fuerat: UT VERA LAUS ORNAT, ITA FALSA CASTIGAT. Quo loci tamen, ſi animum veſtrum bene metior, ſuper affectum, quem maximum oſtendis, hoc tu & arte feciſti: nam moris eſt eloquentibus viris ingeniorum ſeculatem, negotiorum probare difficultatibus, & illic ſtylum peritum, quaſi quemdam fœcundi pectoris vomerem figere, ubi materiæ ſterilis argumentum, velut arida cæſpitis macri gleba, jejunat.

80 Scatu-

A 80 Scaturit mundus ſimilibus exemplis. Medicus in deſperatione, gubernator in tempeſtate
AUCT. G. C. cognoſcitur: horum omnium famam præcedentia pericula extollunt, quæ profecto delituiſſet, niſi, ubi probetur, invenerit. Sic & magnus
cultura tenatur. oeator, ſi negotium aggrediatur anguſtum, tunc amplum plauſibilitus manifeſtat ingenium. Marcus Tullius in actionibus ceteris ceteros, pro Aulo Cluentio ipſe ſe vicit. Marcus Frooto cum reliquis orationibus eminerent, in Pelopem ſe ſibi prætulit. Caius Plinius pro Attia Viriola plus gloriæ de centumvirali ſuggeſtu domum tetulit, quam eum Marco Ulpio incomparabili principi comparabilem panegyricum dixit. Sic & ipſe feciſti, qui dum vis exercere ſcientiam tuam, non veritus es ſoire tibi impedimento conſcientiam meam. Quin potius ſupplicando meis medere languoribus; neque per deeipulam male blandientis eloquii, ægrotantis adhuc animæ fragilitatem gloriæ falſæ pondere premas. Sane cum tibi ſermone pulcbro vita ſit pulchrior, plus mihi indulges, ſi mei caula orare potius velis, quam
B perorare. Vale. *Nunc referemus aliqua miſericordiæ vel fraternæ caritatis opera, quæ S.* Sidonius *exercuit, & quæ ad epiſcopalem ſuam ſolicitudinem pertinere judicabat.*

Charitas ſanctis P. ac ſuis 81 *Mos erat illis temporibus, ut præſules pro ſuis ſubditis apud reges aut alios viros primarios intercederent, & etiam temporalia eorum negotia ipſis commendarent, quemadmodum ſatis liquet ex memorata concione Bituricenſi, in qua Sanctus noſter cives ita alloquitur, ac ſtatim reſpondentes induxit*: Si quempiam ominavero monachorum, quamvis illum Paulis, Antoniis, Hilarionibus, Macariis conſectandum, ſectatæ anachoreticos prærogativa comitetur, aures illico meas incondito tumultu circumſtrepitans ignobilium pumilionum murmur everberat conquerentium: Hic qui nominatur, inquiunt, non epiſcopi, ſed potius abbatis complet officium; & intercedere magis pro animabus apud cæleſtem, quam pro corporibus apud terrenum judicem poteſt. *Deinde tamen circa finem concionis, S. Simplicium, quem deſignarat illis epiſcopum, inter alias dotes etiam eu illa parte commendat his verbis*: Si neceſſitas arripiendæ legationis incubuit,
C non ille ſemel pro hac civitate ſtetit ante pellitos reges, vel ante principes purpuratos.

ergo veſtis. 82 *Itaque ſanctus Præſul iſtud onus ſibi ſimul cum epiſcopatu impoſitum putabat, & in quacumque neceſſitate ſeſe omnibus debitorem agnoſcebat. Quapropter antiſtites aut alios principes inter pellare non verebatur, ut etiam temporale ſuorum ſubditorum damnum averteret aut reſarciret. Id manifeſtum fit ex lib. 3. epiſt. 9. in qua pauperem diœceſis ſuæ ruſticum, cui milites Britanni mantipia eripuerant, Riothamo Britonum regi commendat hoc modo*: Servatur noſtri conſuetudo ſermonis; namque miſcemus cum ſaltatione querimoniam, non omnino huic rei ſtudentes, ut ſtylus noſter ſit officioſus in titulis, aſper in paginis; ſed quod ea ſemper eveniunt, de quibus loci mei aut ordinis hominem conſtat inconciliari, ſi loquatur; peccare, ſi taceat. Sed & ipſi ſarcinam veſtri pudoris inſpicimus, cujus bæc ſemper verecundia fuit, ut pro culpis erubeſcerétis alienis. Gerulus epiſtolarum humilis, obſcurus, deſpicabiliſque etiam uſque ad damnum innocentis ignaviæ, mancipia ſua, Britannis clam ſolicitantibus, abducta deplorat. Incertum mihi eſt, an ſit certa cauſatio; ſed ſi inter coram poſitos æquanimitee objecta diſcingitis, arbiteor hunc laborioſum poſſe probare, quod objicit; ſi tamen inter argutos, armatos, tumultuoſos, virtute, numero, eontubernin conſumaces, poterit ex æquo & bono ſolus, inermis, abjectus, ruſticus, peregrinus, pauper audiri. Vale. *Propter initium hujus epiſtolæ ſuſpicamur*, S. Sidonium *ſuper hac re rurſus antea ad eundem regem ſcripſiſſe.* D

viduæ. 83 *Sanctus iſte afflictorum patronus inſuper pium viduæ diœceſis ſuæ viduam, cui ab Agrippino verſuto presbytero lis intentata fuerat, Pragmatio epiſcopo commendat, & lib. 6. epiſt. 2. ſic eam laudat*: Venerabilis Eutropia matrona, quod ad nos ſpectat, ſingulatis exempli (quæ pareimonia & humanitate certantibus, non minus ſe jejuniis, quam cibis pauperes paſcit, & in Chriſti cultu pervigil ſola in ſe compellit peccata dormire) mœroribus orbitatis neceſſitate litis adjecta, in remedium mali duplicis perfectionem veſtræ conſolationis expetere feſtinat. *Expoſitis deinde litigii cauſis, Pragmatium hortatur, ut quocumque modo finem componat*: Sancta enim Eutropia, *inquit* E *circa finem ejuſdem epiſtolæ*, ſi quid vadimonio meo crediiis, victoriam computat, ſi vel poſt damna non litiget. *Hæc S. Eutropia Martyrologio Romano inſcripta eſt ad diem* XV. *Septembris, quamvis Sanſſayus in Martyrologio ſuo Gallicano illam die* XXVI. *ejuſdem menſis collocaverit. Porro litigioſus ille Agrippinus forſan eſt unus ex iſtis duobus presbyteris, qui* S. Sidonium *perſecuti ſunt, ut poſtmodum ex S. Gregorio Turonenſi narrabimus.*

officia. 84 *Non dubitamus, quin* S. Sidonius *magno commiſerationis affectu ſubditos ſuos adverſitatibus afflictos conſolatus fuerit, cum iſtud caritatis officium præſtiterit epiſcopo Maſſilienſi, quem lib. 9. epiſt. 4. ſpe cæleſtis præmii erigit, & exemplo Chriſti ſic ad patientiam hortatur*: Quod ouper quorumpiam fratrum neceſſitate multos pertulerilis angores, flebili ad flentes relatione pervenit. Sed tu, flos ſacerdotum, gemma pontificum, ſcientia fortis, fortior conſcientia, minas undaſque mundialium ſperne nimborum; quia frequenter ipſe docuiſti, quod ad promiſſa coovivia patriarcharum, vel ad neſtar cæleſtium poculorum per amaritudinum terrenarum caliees perveniretur. Velis, nolis, quiſque eontempti Mediatoris conſequitur F regnum, ſequitue exemplum. Quantaslibet nobis anxtetatum pateras vitæ ptæſentis propinet affiictio, parva toleramus, ſi recordamur, quid biberit ad patibulum, qui invitat ad cælum. *Quanta vero eſſet hujus ſancti Præſulis noſtri lenitas erga peccatores pœnitentes, ex ſequenti exemplo patebit.*

peccatores 85 *Vir quidam diœceſis Trecenſis, nomine Gallus, uxorem ſuam deſeruerat, & ad civitatem Arvernenſem fugerat. Hoc cognito, S. Lupus epiſcopus ad* S. Sidonium *dedit litteras, quibus fortiter ac ſuaviter delictum hujus erroris explicabat, ut eum ad frugem reduceret. Cum* S. Sidonius *litteras illas Gallo prælegiſſet, hunc ſtatim facti pœnituit, ac reditum promiſit. Unde mitis Præſul noſter lib. 6. epiſt. 9. S. Lupo Trecenſi reſpondet in hunc modum*: Vir jam honeſtus Gallus, quia juſſus ad conjugem redire non diſtulit, litteraeum mearum obſequium, veſtrarum reportat effectum. Cui cum pagina, quam miſeratis, relegaretur, actutum compunctus ingemuit, deſtinatamque non ad me epiſtolam, ſed in ſe ſententiam judicavit. Itaque confeſtim iter in patriam ſpopondit, adornavit, arripuit. Quem nos propter hanc ipſam

pœnitudi-

A pœnitudinis celeritatem, non increpative, ſed conſolatorie potius compellare curavimus; quia vicioaretur innocentiæ feſtinata correctio.

penitens 86 *Attamen ſanctus noſter aliquando manſuetudinem ſeveritate miſcebat, ut conſtat ex epiſtola vigeſima tertia libri quarti, in qua pro fugitivo quodam adoleſcente apud patrem ejus ita intercedit:* Filius tuus, imo communis, (*erat namirum ſpiritualis filius ſancti Præſulis, quia in diœceſi Arvernenſi commorabatur*) ad me cucurrit; qui, te relicto, deliquiſſe ſe mœret, obrutus pœnitendi pudore transfugii. Igitur audito culpæ tenore, corripui lacitabundum verbis amaris, vultu minaci, & mea quidam voce, ſed vica tua; diguum abdicarione, cruce, culeo clamans, ceteriſque ſuppliciis parricidalibus. Ad hæc Ille confuſus irrubuit, nil impudenti excuſatione deprecatus errorem: ſed ad cuncta convictum cum redarguerem, vetecundiæ juuxit comites lacrymas, ita profluua ubertimque manantes, ut ſecuturæ correctioni fidem fecerint. Rogo ergo ſis clemeos iu ſe ſevero; & Dominum ſequens, uon habeas te judice reum ſe profitente damnabilem; quem ſi inaudita genera pœnarum jubeas inexoratus exB cipere, nun poteſt amplius per te dolore, quam per ſe dolore torqueri.

adeo late extenſa ejus? 87 Libera metu deſperationem ſuam, libera confidentiam meam; & pietatis paternæ neceſſitate, ſi benu interpretor, te quoque abſolve, qui conficerit occulto, quod filius publico mœrore conficitur: cui feciſſe me conſtat plurimum injuriæ, ſi tu tameu vel parum feceris; quam certe, ut ſpeco, non facies, niſi ſcopulis durior duraa, aut adamantibus rigidior perleveras inſecubilibus. Ergo ſi de moribus tuis deque amicitiis juſte meliora præſumo, excuſato propitius iodulge; quem reconcilians fore fidelem cooſtanter io poſterum ſpondeo; quoque velociter culpa ſoluto, ego beneficio ligor, maguopere depoſcens, ut nou iguoſcas modo, verum ut & protinus, & revertentem non domo ſolum, ſed & pectore admittas. Deus magne! quam lætua orietur tibi dies, mihi nuntius, auimus illi, cum pateroia pedibus affuſus, ex illo ore læſo, ore terribili convitium exſpectans, oſculum exceperit. Vale. *Hanc epiſtolam exhibuimus integram, ut eruditus lector uon tantum piam Præſulis pro pace ſolicitudiC nem, ſed etiam ingenioſam reconciliatoris hujus induſtriam videret.*

ut ipſe Judæos exhibeat, 88 *Denique, ut huic paragrapho finem imponamus, adeo longe lateque extenſa erat efficacia ſancti hujus Viri caritas, ut ipſos perfidos Judæos compleCteretur, ſicut ex epiſtola undecima libri ſexti docemur, ubi pervicacem quendam Judæum præſuli Eleutherio commendat his verbis:* Judæum præſeos charta commendat; oon quod mibi placeat error, per quem pereunt involuti; ſed quia neminem ipſorum nos decet ex affe damnabilem prouuntiare, dum vivit: in ſpe eoim adhuc abſolutionis eſt, cui ſuppetit poſſe converti. Qua ſit vero negotii ſui ſeries, ipſe rectiua præſentanea coram narratioue patefaciet: nam prudentiæ ſatis obviat, epiſtolari formulæ debitum coactouitatem pluriſario ſermune porrigere. Sane quia ſecundum vel negotia vel judicia terreua ſolent hujuſcemodi homines honeſtas habere cauſas, tu quoque potes hujus laburioſi, etſi impugnas perfidiam, propuguare perſonam. Memor noſtri eſſe dignare, domine papa.

89 *Veroſimiliter diligens ille animarum venator*

Auguſti Tom. IV.

ſperabat, huic Judæo forſan obventuram eamdem felicitatem, qua alteri ex illa natione obtigit, qui Judaicam ſuperſtitionem deſerens, veram Chriſti fidem amplexus eſt. Hunc dedit commendatitias ad epiſcopum Nonnechium litteras, in quibus poſt eximias Nonnechii laudes lib. 8. epiſt. 13. de neophyte ille leguntur ſequentia: Commendo Promotum gerulum litterarum, nobis quidem ante jam cognitum, ſed noſtrum nuper effectum veſtris orationibus contribulem; qui eum ſit gente Judæua, fide tamen prælegit cenſeri Iſraelita, quam ſanguine; & municipatum cæleſtis illius civitatis affectans, occidentemque litteram ſpiritu vivificante faſtidiens, pariter hinc juſtis præmia propoſita contemplans; hinc, niſi faceret ad Chriſtum de circumciſione transfugium, prævidens fele per æterna ſæcula æquiterna * ſupplicia paſ- * id eſt ma
ſurum, patriam ſibi maluit Jeruſalem potius que aurea
quam Hieroſolymam computari. Quibus agnitis, adventantem Abrahæ nunc filium veriorem maternis ulnis ſpiritualis Sara ſuſcipiat: namque ad Agar ancillam pertinere tunc deſiit, cum legalia obſervantiæ ſervitutem gratiæ libertate mutavit.

90 De cetero, quæ ipſi fuerit iſtò cauſa vaniendi, præſentaneo conducibilius idem poterit explicare memoratu. Nobia vero propter quæ ſupra ſcripſi cariſſimus habetur; quod eo ſignifico, quia ia efficaciſſime quemque commendat, qui meras cauſas juſtæ commendatiouia uperuerit. *Hic brevitatis cauſa ſiſtimus in enumerandis obſequiis, quæ* S. Sidonius *ultro ſuis ſubditis præſtitit, vel ab aliquibus epiſcopis rogatus, in aliorum gratiam ſuſcepit: varia enim hujuſmodi negotia facile in epiſtolis ejus invenies, qui eas levi oculo percurrere uon gravabitur. Profecto propter illam promptam omnibus ſerviendi voluntatem videtur obſequioſus Antiſtes noſter uti potuiſſe verbis Apoſtoli Pauli, qui in epiſtola prima ad Corinthios cap. 9. ſic ſcribit:* Cum liber eſſem ex omnibus, omnium me ſervum feci, ut plurea lucrifacerem. Et factus ſum Judæis tamquam Judæus, ut Judæos lucrarer . . . . Factua ſum iofirmis infirmus, ut infirmos luerifacerem. Omnibus omuia factus ſum, ut omnes facerem ſalvos. *Jam paragrapho ſequente videbimus, quam pie ſoriterque ſolicitus ille Paſtor laboraverit, ne Gothi Ariani gregem ſuum invaderent ac dilaceraverent.*

§. VIII. Pius magnanimuſque Sancti zelus pro fide Catholica, & tetricum exſilium.

Cum Gothi Arvernorum occupare tentarent,

Cum Arverniam occupare tentarent Gothi, quos S. Sidonius *Ariana hæreſi infectos eſſe noverat, ſolicitus hic orthodoxi gregis Paſtor emnem lapidem movit, ut iſtud hæreticorum jugum a cervicibus ſuorum averteret. Hinc lib. 3. epiſt. 3. ad Arvernian armis defendendam invitat Ecdicium ſororium ſuum, qui non ita pridem Gothos profligaverat. Sed quia Sanctus auxilio humane parum confidebat, ad cpem divinam recurrit, & conſuetudinem Regationum in ſuam diœceſim induxit exemplo Mamerti præſulis Viennenſis, ad quem lib. 7. epiſt. 1. ſic ſcribit:* Rumor eſt, Gothos in Romanum ſolum caſtra moviſſe. Huic ſemper irruptioui nos miſeri Arverni janua fumus: namque odiis inimicorum hinc peculiaria fomenta ſubminiſtramus, quia quod necdum terminos ſuos ab Oceauo in Rho-

AUCT. G.C. danum Ligeris alveu limitaverunt, ſolam ſub ope Chriſti moram de noſtra tantum objce patiuntur. Circumjectarum vero ſpatia tractumque regnorum jam pridem regni minacia importuna devoravit impreſſio. Sed animoſitati noſtræ tam temerariæ tamque periculoſæ, non nos aut amhuſtam murorum faciem, aut putrem ſudium cratem, aut propugnacula vigilum trita pectoribus confidimus opitulatura; ſolo tamen invectarum, re autore, Rogationum palpamur auxilio, quibus inchoandis inſtituendiſque populus Arvernus, etſi non effectu pari, affectu certe non impari cœpit initiari, & ob hoc circumfuſis necdum dat terga terroribus.

Sanctus avertere conatus eſt precibus hoſtes a diripiendis ſuarum familiarum.

92 *Sanctus Præſul lib. 5. epiſt. 14. exponit, quales iſtæ Rogationes fuerint, dum amicum quemdam in mœnibus Arvernis degentem ad eas celebrandas in civitatem Arvernenſem revocat his verbis*: Quidquid illud eſt, quod vel otio vel negotio vacas, in urbem tamen, ni fallimur, Rogationum contemplatione revocabera: quarum nobis ſolennitatem primus Mamertus pater B & pontifex reverentiſſimo exemplo, utiliſſimo experimento, invenit, inſtituit, invexit. Erant quidem prius (quod ſalva fidei pace ſit dictum) vagæ, repentes, infrequentesque, utque ſic dixerim, oſcitabundæ ſupplicationes, quæ ſæpe interpellantum prandiorum obicibus hebetabantur, maxime aut imbres aut ſerenitatem deprecaturæ; ad quas (ut nil amplius dicam) figulo pariter atque hortulano non oportuit convenire. In his autem, quas ſupra fatus ſummus ſacerdos & protulit pariter & contulit, jejunatur, oratur, pſallitur, fletur. Ad hæc te ſecta cervicum humiliatarum, & ſternacium civium ſulpirioſa contubernia peto: &, ſi ſpiritalem animum tuum bene metior, modo citius venies, quod non ad epulas, ſed ad lacrymas evocaris.

quam peccata ſua humiliter imputabat.

93 *Interea S. Sidonius illam temporum calamitatem peccatis ſuis humiliter imputabat, ad Felicem patriciæ dignitatis virum lib. 3. epiſt. 4. ſcribens in hæc verba*: Gozalas natione Judæus, cliens culminis tui, cujus mihi quoque eſſet perſona cordi, ſi non eſſet ſecta deſpectui, defero litteras meas, quas granditer anxius exaravi: oppidum ſiquidem noſtrum, quaſi quemdam lui limitis obicem, circumfularum nobis gentium arma terrificant. Sic æmulorum ſibi in medio poſiti lacrymabilis præda populorum, ſuſpecti Burgundionibus, proximi Gothis, nec impugnantium ira, nec propugnantum caremus invidia. Sed iſthinc alias. Interea ſi vel penes vos recta ſunt, bene eſt: neque enim hujuſmodi pectore tumua, ut licet apertis ipſi pœnis propter criminum occulta plectamur, non agi proſpere vel ubique velimus. Nam certum eſt, non minus vitiorum, quam hoſtium eſſe captivum, qui non etiam inter mala tempora bona vota ſervaverit. Vale. *Etiam in epiſtola undecima libri ſeptimi* inter ſemiuſtas muri fragilis clauſus anguſtias, *ut ibidem epiſcopo cuidam ſcribit, ultricem Dei manum agnoſcit & exoſculatur.*

Dum vero audit, agi de pace inter Gothos & Romanos,

94 *Quantamvis Gothi civitatem Arvernenſem fruſtra obſediſſent, tamen frequentibus fuis in diuturna Romanam excurſionibus tantum effecerant, ut circa finem anni 474. Nepos imperator cum moleſtis illis hoſtibus paciſci decreverit, ac propterea miſerit Licinianum, qui ſub quibuſdam conditionibus inter Romanos & Gothos pacem conciliaret. Hoc nuntio audito, ſtatim* S. Sidonius *lib. 3. epiſt.* 7. *ad Felicem patricium poſt alia ſcribit hoc modo*: D Indicare feſtina, ſi quam, prævio Deo, quæſtor Licinianus trepidationi mutuæ januam ſecuritatis aperuerit. Perlona ſiquidem eſt, ut perhibent, magna exſpectatione, major advantu, relatu ſublimis, inſpectione ſublimior, & ob omnia felicitatis naturæque dona monſtrabilis. *Deinde poſt expoſitas alias hujus legati dotes, quas Sanctus ex rumore acceperat, epiſtolam ſuam ita finit*: Mandate perniciter, ſi vero dicta conquadrent; ut tantiſper a pervigili ſtatione reſpirent, quos a muralibus excubiis non dies ninguidus, non nox illunis & turbida receptui canere perſuadent; quia etſi barbarus in hiberna concedat, mage differunt, quam relinquant ſemel radicatam corda formidinem.

mox ſcribit ad Baſilium epiſcopum,

95 *Cum vero Sanctus noſter certiore nuntio poſtea comperiſſet, revera de fœdere illa inter Romanos ac Gothos jam tractari, & aliquos Galliæ præſules hujus pacis arbitros eſſe conſtitutos, pro ſua erga fidem Catholicam affectu unum ex iis, nomine Baſilium, forſan Aquenſem antiſtitem, litteris ſuis interpellandum putavit. Itaque lib. 7. epiſt.* E 6. *poſt amicam benevolentiæ captationem ac humilem delictorum ſuorum confeſſionem, ad hunc præſalem ſcribit ſequenta*: Quoniam ſuperemineat privatæ reatus verecundiam publica ſalus, non verebor, etſi carpat zelum in me fidei ſiniſter interpres, ſub vanitatis invidia cauſam prodere veritatis. Evarix rex Gothorum, quod limitem regni ſui, rupto diſſolutoque fœdere antiquo, vel tutatur armorum jure vel promovet, nec nobis peccatoribus hic acculare, nec vobis ſanctis hic diſcutere permiſſum eſt. Quin potius; ſi requiras, ordinis res eſt, ut & dives hic purpura byſſoque valetur, & Lazarus hic ulceribus & pauperiate feriatur. Ordinis res eſt, ut, dum in hac allegorica verſamur Ægypto, Pharao incedat cum diademate, Iſraelita cum cophino. Ordinis res eſt, ut, dum in hac figuratæ Babylonis fornace decoquimur, nos cum Jeremia ſpiritualem Jeruſalem ſulpiriofis plangamus ululatibus, & Aſſur faſtu regio tonans Sanctorum ſancta proculcet.

qui inter pacis arbitros conſtitutus erat,

96 Quibus ego præſentum futurarumque beatitudinum viciſſitudinibus inſpectis, communia patientius incommoda fero. Primum, quod mihi quæ merear intuſpicienti, quæcumque adverſa provenerint, leviora reputabuntur. Dein quod certum ſcio, maximum eſſe remedium interioris hominis, ſi in hac area mundi variis paſſionum flagellis triturentur exterior. Sed quod fatendum eſt, præfatum regem Gothorum, quamquam ſit ob virtutem merita terribilis, non tam Romanis mœnibus, quam legibus Chriſtianis inſidiaturum paveſco. Tantum, ut ferunt, ori, tantum pectori tuo Catholici mentio nominis acet, ut ambigas, ampliusne ſuæ gentis, an ſuæ ſectæ teneat principatum. Ad hoc armis parata, acer animis, alacer annis, hunc ſolum patitur errorem, quod putat ſibi tractatuum conſiliorumque ſucceſſum tribui pro religione legitima, quem potius aſſequitur pro felicitate terrena.

eumque monet, ut in hac fidere inimodo

97 Propter quod dilecta citu Catholici ſtatus valetudinem occultam, ut apertam feſtinetis adhibere medicinam. Burdegala, Petrocorii, Rutheni, Lemovices, Gabalitani, Eluſani, Vaſates, Convenæ, Auſcenſes, multoque jam major numerus civitatum, ſummis ſacerdotibus ipſorum morte truncatis, nec ullis deincaps epiſcopis in defunctorum officia ſuffectis (per quos

utique

A utique minorum ordinum miniſteria ſubrogabantur) latum ſpiritualis ruinæ limitem traxit; quam fere conſtat ſic per ſingulos dies morientium patrum proficere defectu, ut non ſolum quoslibet hæreticos præſentum, verum etiam hæreſiarchas priorum temporum potuerit inflectere: ita populos exceſſu pontificum orbatos triſtis interciſæ fidei deſperatio premit. Nulla io deſolatis cura diœceſibus, parochiiſque. Videas in eccleſiis aut putres culminum lapſus, aut valvarum cardinibus avulſis, baſilicarum aditus hiſpidorum veprium fruticibus obſtructos. Ipſa (proh dolor!) videas armenta non modo ſemipataotibus jacere veſtibulis, ſed etiam berboſa viridaotium altarium latera depaſci.

maximum de fide Catholico ſtudium habuit

98 Sed jam nec per ruſticas ſolum ſolitudo parochias; ipſa inſuper urbanarum eccleſiarum ennveoticula rareſcunt: quid enim fidelibus ſalatii ſupereſt, quando clericalis non modo diſciplina, verum etiam memoria perit? Equidem cum clericus quiſque defungitur, ſi benedictione ſuccidua nno accipiat dignitatis beredem, io illa eccleſia ſacerdotium moritur, non ſacerdos. Atque ita qoid ſpei reſtare pronunties, ubi ſacit terminus

B bominis finem religionis? Altius inſpicite ſpiritualium damna membrorum. Profecto intelligatis, quanti ſubripiuntur epiſcopi, tantorum vobis populorum fidem perielitaturam. Taceo veſtros Crocum, Simpliciumque collegat, quos, catbedris ſibi traditis eliminatis, ſimilis exilii crueiat pœna diſſimilis: namque unus ipſorum doler, ſe non videre, quo redeat; altar ſe dolet videre, quo nnn redit. Tu ſaeratiſſimorum pontificum Leontii, Fauſti, Græci, urbe, ordine, caritate medius inveniris. Per vos mala fœderum currunt; per vos regni utriuſque pacta conditioneſque portantur. Agite quatenus hæc ſit amicitia, concordia peineipalis, ut epiſcopali ordinatione permiſſa, populos Galliarum, quos limes Gotbicæ ſortis incluſerit, teneamus ax fide, etſi non tenemus ex fœdere. *Ex hac epiſtola quilibet intelligat, quantam curam Sanctus ueſter de Catholica fide generatim generet, & quantopere propter inchoatam ejuſdem in Gallia ruinam doleret.*

& epiſcopo Maſſiliæ.

99 *Sed dolor ejus plurimum crevit, quaude fama tandem ferebat, Arverniam Gotbis ex pacte tradendam eſſe: tunc enim* S. Sidonius *ſcribens ad epiſcopum Maſſilienſem, qui in pace concilianda ſuffragium babebat, & quocum per litteras olim jocari conſueverat, lib. 7. epiſt. 7. de dura illa fœderis conditione ſis acerbe conqueritur:* Eece iterum Amantius nugigerulus noſter Maſſiliam ſuam repeiit, ... per quem jocularier plura garrirem, ſi pariter nnus idemque valerer animus exercere læta, & triſtia ſuſtinere. Siquidem noſtri bie nune eſt infelicis anguli ſtatus; cujus, ut fama confirmat, melior ſuit ſub bello, quam ſub pace conditio. Facta eſt ſervitus noſtra pretium ſecuritatis alienæ. Arvernorum (proh dolor!) ſervitus; qui, ſi priſca replicarentur, audebant ſe quondam fratres Lätio dicere, & ſanguine ab Iliacn populos eomputare.

ejusm ſubditi ſui ipſius arbitrio,

100 Si recentia memorabuntur, hi ſuot, qui viribus propriis hoſtium publicorum arma remorati ſuot; eui ſæpe populo Gothus oon fuit elauſo intra mœnia formidini, cum vieiſſim ipſe fieret oppugnatoribus poſitis intra caſtra terrori. Hi ſunt, qui ſibi adverſus vieinorum aciem tam duces fuere, quam milites; de quorum tamen ſorte certaminum, ſi quid proſperum eeſſit, vos ſecunda ſolata ſuot; ſi quid contrarium, illos adverſa frrgarunt. Hi amore reipublicæ Seronatum barbaris provinciis propinantem non timuere legibus tradere, quem eonvictum deinceps reſpublica vix præſumpſit occidere. Hoccine meruerunt inopia, flamma, ferrum, peſtilentia, pingues cædibus gladii, & macri jejuoiis præliatores? Propter hujus tamen inclytæ pacis exſpectationem, avulſas muralibus rimis berbas in eibum traximus; crebro per ignoraotiam venenatis graminibus infecti, quæ indiſcretis ſoliis ſucceilque viridantia, ſæpe maous fame concolor legit. Pro bis tot tantiſque devotionis experimentis, noſtri (quantum audio) facta jactura eſt.

acerbum dolorem ſui ipſius aperit,

101 Pudeat vos, prceamur, hujus fœderis nec utilis, nec decori. Per vos legationes meant. Vobis primum, quamquam principe abſente, non ſolum tractata referantur, verum etiam tractanda committuntur. Veniabilis ſit, quæſumus, apud aures veſtras veritatis aſperitas, cujus conviiii invidiam dolor eripit. Parum in eommune conſuliiis, & eum in concilium conveoitis, non tam curæ eſt publicis mederi periculis, quam privatis ſtudere fortunis; quod utique ſæpe diuque E facientes, jam non primi comprovincialium eœpiſtis eſſe, ſed ultimi. At quouſque iſtæ poterunt durare præſtigiæ? Non enim diutius ipſi majores noſtri hoc nomine gloriabuntur, qui minores incipiunt oon habere. Quapropter vel conſilio, quo poteſtis, ſtatum concordiæ tam turpis incidite. Adbue, ſi neceſſa eſt, obſideri, adhue pugnare, adhue eſurire delectat.

ſi Arvernis Gothis Arianis tradatur;

102 Si vero tradimur, qui non potuimus viribus obtioeri, ioveniſſe vos certum eſt, quid barbarum ſuaderetis ignavi. Sed eur dolori nimin fræna laxamus? Quin potius ignoſcite afflictis, nec imputate mœrentibus: namque alia regio tradita ſervitium ſperat, At varna ſuppliciunt, Sana ſi medicari noſtris ultimis non valetis, ſaltem boc efficite preca ſeduſa, ut ſanguis vivat, quorum eſt moritura libertas. Parate exulibus terram, eapiendis redemptionam, viatieum peregrinatutit. Si murus noſter aperitur buſtibus, non ſit elauſus veſter buſpitibus. Memor noſtri eſſe dignare, domine papa. *Ex bis duabus epiſtolis patet, profundam ſanctli Præſulis noſtri bumilitatem cum ſerventi Catholicæ fidei zelo & generoſa magnanimitate conjunctam fuiſſe.* F

ſed Arvernia anno 475. Gothis ceſſit,

103 *At iſta* S. Sidonii *monita nihil profuerunt:* nam *anno* 475. *Romani Arvernian Gothis cederent coacti ſunt, ut Jornandes in Hiſtoria de rebus Geticis cap.* 45. *teſtatur. Facile intellectu eſt, quantopere illa imperii mutatio affixerit noſtrum Sanctum, qui barbaros etiam bonos averſabatur, ut ſuperius initio paragraphi quarti ex epiſtola ejus ad Philagrium didicimus, & qui jam barbaris Arianis, adeoque peſſimis ſubeſſe cogebatur. Niſi gregis amor ac neceſſitas hunc ſanctum Paſtorem retinuiſſent, haud dubio ſecutus fuiſſet Ecdicium fororium ſuum, qui patriam deſerere maluit, quam ſub dominio Gotborum vivere. Itaque ſanctus Præſul inter vicinos lupos gregi ſuo diligenter invigilare decrevit, & humiliatus ſub potenti manu Dei, voluntatem ſuam divino beneplacito conformavit.*

& Præſul ſtatim miſſus eſt in exſilium,

104 *Verum Euricus Gotborum rex, occupata civitate Arvernenſi, Virum tantæ auctoritatis ac nobilitatis (erat enim cum præcipuis Romanorum familiis conſanguinitate vel affinitate junctus) de ſtudio partium ſuſpectum babuit, ac ideo relegandum judicavit. Fortaſſis etiam paſtoralis ejus vigilan-*

A *tia & ingens Catholicæ fidei zelus ad aures Eurici*
AUCT. G. C. *pervenerant, ac Ariano hæretico diſplicebant. Itaque* S. Sidonium *abduci juſſit ad caſtrum Livianum, quod inter Carcaſſonem & Narbonam ſitum erat. Forſan incommoda hujus exilii generaliter indicare voluit S. Avitus, dum Epiſtola 45. ad illuſtrem virum Apollinarem inter alia ſic ſcribit*: Quoniam ſi vos a patre veſtro Archadio didiciſtis, virum ſeculo militantem minus inter arma quam inter nbloquia periclitari, nec ego parum exempli a Sidonio meo, quem patrem vocare oon audeo, quaotum clericus perpeti poſſit, aſſumo.

pujus incommodo exponit Leoni miſſo regio,

105 *Sed audiamus ipſum Sanctum noſtrum, qui Leoni quæſtori regis Eurici nonnulla exſilii ſui incommoda exponit, dum lib. 8. epiſt. 3. longam lucubrationis cujuſdam ſibi injunctæ moram ſic apud ipſum excuſat*: Apollonii Pythagorici vitam, non ut Nicomachus ſenior e Philoſtrati, ſed ut Taſcius Victorianus e Nicomachi ſcbedio exſcripſit, quia juſſeras, miſi: quam, dum parere feſtino, celeriter ejecit in rumultuarium exemplar turbida & præceps & opica translatio. Neque mihi rem credito diuturnius elaboratam vitio vertas:
B nam dum me tenuit incluſum mora incenium Livianorum (cujus incommodi finem poſt opem Chriſti tibi debeo) non valebat curis animus æger ſaltim ſaltuatim tradenda percurrere, ounc per nocturna ſuſpiria, nunc per diurna officia diſtractus. Ad hoc & cum me defatigatum ab excubiis ad diverſorium crepuſculaſcens hora revocaverat, vix dabatur luminibus inflexis parvula quies: nam fragor illico, quem movebant vicinantes impluvio cubiculi mei duæ quæpiam Gerbides anus, quibus nihil umquam litigioſius, bibacius, vomacius erit. Sanc cum primum reduci aliquid otii fuit, impolitum bune ſemicrudumque, &, ut ajunt, muſteum librum, plus deſiderii tui, quam officii mei memor obtuli.

qui ab ea petierat, ut ſibi Vitam Apollonii tranſcribaret, quam Latine vertit.

105 *Inter eruditos controverſia eſt, utrum* S. Sidonius *hanc Apollonii Pythagorici Vitam ex idiomate Græco Latinam fecerit, an vero dumtaxat illam tranſcripſerit ac emendaverit. Sirmondus noſter in notis pag. 81. putat, emendatam hujus Vitæ tranſcriptionem tantummodo fuiſſe, luces ibi* translatio *vocetur, & ea partis ejuſdem Sancti litteris probat, vocem translationis pro ſimplici exſcriptione*
C *accipi. Attamen alii contendunt, hanc fuiſſe Latinam iſtius Vitæ Græcæ interpretationem, & ſententiam ſuam confirmant ea difficultate, quam* S. Sidonius *in illo Opere perficiendo indicat. At qualemcumque fuerit iſtud opuſculum, nos ex relato hujus epiſtolæ fragmento intelligimus, ſanctum Epiſcopum in caſtro Liviano detentum non potuiſſe ſatisfacere deſiderio Leonis ob noctes inſomnes & ebriat rixoſaſque duas mulieres Gothicas, quæ crebris fragoribus eum ab opere impediebant. Ea eodem quoque diſcimus, Leonem regis Eurici miniſtrum ſancto Præſuli libertatem ſuo patrocinio impetraſſe, eumque ab exſilio in civitatem Arvernenſem rediiſſe. Cæterum præcipua, qua poſt hunc reditum geſſit aut ſcripſit, paragrapbo ſequento narrabimus.*

D

§. IX. Reliqua Sancti geſta poſt reditum ab exſilio uſque ad annum Chriſti 483.

Ejus Sanctus ab exſilio redeat

CUm *ſanctus Antiſtes ad diœceſim ſuam reverſus eſſet, inter medios Gothos Arianos eam diligenter & intrepide gubernavit, ut Gennadius Maſſilienſis, quem paragrapho primo hujus Commentarii hiſtoricis cuavimus, inquit his verbis*: In Chriſtiano vigore pollens, etiam inter barbaræ ferocitatis duritiem, quæ eo tempore Gallos oppreſſerat, Catholicus pater & doctor habetur inſignis. *Hujus epiſcopalis vigoris argumentum eruimus ex lib. 4. epiſt. 15. in qua* S. Sidonius *laudat Elaphium virum pium, eo quod ædificaſſet novam eccleſiam illo tempore, quo vix alii templa collabentia reſtaurare audebant. Hic veroſimillimo deſignatur tempus, quo Arvernia & vicinæ regiones parebant Eurico regi Gothorum, qui fecta ſuæ Arianæ erat addictiſſimus, ut ſupra relatum eſt, & de quo S. Gregorius Turonenſis in Hiſtoria Francorum lib. 2. cap. 25. ſcribit ſequentia*: Hujus tempore & Evarix rex E
Gothorum excedens Hiſpanum limitem, gravem in Galliis ſuper Chriſtianos intulit perſecutionem. Truncabat paſſim perverſitati ſuæ non conſentientes, clericos carceribus ſubigebat; ſacerdotes vero alios dabat exſilio, alios gladio trucidabat. Nam & ipſos ſacrorum templorum aditus ſpinis juſſerat obſerari, ſcilicet ut caritas ingrediendi oblivionem faceret fidei.

intrepide cultrum Catholicæ fidei promoverit,

108 *Attamen hoc periculoſo tempore* S. Sidonius *imparvido profectus eſt ad Rutenos, ut novam illam eccleſiam conſecraret, & proxime citata epiſtola decima quinta libri quarti Elaphio ad hanc ſolennitatem invitanti reſpondet hoc modo*: Epulum multiplex & capaciſſima lectiſteenia para. Plurimis viis, pluribus turbis ad te venitur. Ita bonorum commubernio ſedit: quippe poſtquam omnibus tempus foturæ dedicationis inclaruit. Nam baptiſterium, quod olim fabricabamini, ſcribitis jam poſſe conſecrari. Ad quæ feſta vos voti, nos miniſterii, officii multos, fidei totos cauſa ſollicitat. Siquidem res
F eſt grandis exempli, eo tempore a vobis nova eccleſiarum culmina ſtrui, quo vix alius auderet vetuſta ſarcire. Quod reſtat, optamus, ut Deo noſtro per uberes annos, ſicut vota redditis, ita reddenda foveatis; idque non ſolum religioue celata, ſed & converſione manifeſta; mitigatoque temporum ſtatu, tam deſiderio meo Chriſtus indulgeat, quam Rutenorum, ut poſſitis & pro illis offerre ſacrificia, qui jam pro vobis offertis altaria.

ac mœrori ſuo ſuggeratur,

109 De cetero quamquam & extremus autumnus jam diem breviat, & viatorum ſolicitas aures, foliis toto nemore labentibus, crepulo fragore circumſtrepit; inque caſtellum, ad quod invitas, utpote Alpinis rupibus cinctum, ſub vicinitate brumali difficilius alceoditur; nos tamen, Deo prævio, per tuorum montium latera confragoſa venientes, nec ſubjectas cautes, oec ſuperjectas nives expaveſcemus, quamvis jugorum profunda declivitas aggere cochlearim fracto ſæpe redeunda ſit. *Neſcimus, an impletum fuerit deſiderium* S. Sidonii, *qui Elaphium aliquando Ruteuenſis eccleſiæ præſulem fieri optabat. At ſcimus, Ruricium Lemovicenſem præſulem epiſtolam*

ſepti-

A *ſeptimam libri ſecundi ſcripſiſſe eumdem* Elafio, *quem fratrem appellat, & cujus virtutes laudat, ut apud Caniſium tomo 5. Lectionis antiquæ pag. 481. & ſequentia licet videre. Ceterum in relata S. Sidonii epiſtola lucet magnanimus illius epiſcopi zelus, qua qualibet incommoda & pericula contemnebat, ut appreſſum Catholicæ religionis cultum reſtauraret ac promoveret.*

cauta tamen ipſum Gothorum regem,

110 *Quamvis intrepide, tamen cauta ac prudenter officia ſuo fungebatur, ne videlicet regem Arianum contra Catholicos irritaret. Quinimo miniſtros vel amicos Eurici ipſumque Euricum ſibi demereri ſtudebat, ut tanto ſecurius gregi ſuo conſuleret: licet enim ab initio epiſcopatus renuntiaſſet poeſi, tamen Lampridio poetæ Burdigalenſi, qui ab eo carmen aliquod petierat, & quem Eurico charum eſſe noverat, poſt varias excuſationes miſit queſdam verſiculos de magna iſtius regis potentia, ut vel invitus hoc modo gratiam ejus aucuparetur. Cum vero Sanctus ipſe per duos menſes fruſtra laboraſſet, ut in aula Eurici negotium quoddam conficeret, ac tota illa tempore ſemel dumtaxat iſtum principem videre potuiſſet, regalibus ejus occupationibus hanc*

B *moram benigne imputat, dum lib. 8. epiſt. 9. in carmine ad Lampridium miſſo ſic inter alia canit:*

Nos iſtic poſitos, ſemelque viſos,
Bis jam menſtrua luna conſpicatur:
Nec multum domino vacat vel ipſi,
Dum reſponſa petit ſubactus orbis.

Deinde recenſet varias nationes, quas Euricus imperio ſuo ſubjecerat. Procul dubio cupiebat, ut Lampridius iſtud carmen Eurico oſtenderet aut recitaret.

ejuſdem ubique ſibi demereri conatur,

111 *Libentius, ut opinor, compoſuit epitaphium metricum in honorem ſancti Abrahami abbatis, ut obſequeretur Victorio Comiti, cui rex Euricus Arverniam gubernandam commiſerat, quemadmodum lib. 7. epiſt. 17. ad Voluſianum ſcribens indicat his verbis:* Jubes me, domine frater, lege amicitiæ, quam nefas lædi, jam diu defides digitos incudibus officinæ veteris imponere, & ſancto Abrahæ die functo næniam ſepulcralem luctuoſis carminibus inſcribere. Celeriter injunctis obſecundabo, cum tua tractus auctoritate, tum principaliter ampliſſimi viri Victorii Comitis devotione prævenius; quem jure ſeculari patro-

C num, jure eccleſiaſtico filium, excolo ut cliens, ut pater diligo: qui ſatis docuit, quæ ſibi aut qualis erga famulos Chriſti cura ſerveret, cum thorum circa decumbentis antiſtitis, non dignitatem minus quam membra curvatus, ac ſupra vultum propinqua morte pallentem dolore concolor factus, quid viro veller, lacrymis indicibus oſtenderes.

ut tanto liberius regerent ſuam dignitatem,

112 Et quia ſibi maximas humandi funeris partes ipſe præripuit, tantum apparatum ſupercurrentis impendit, quod funerando ſacerdoti compeieret, impartiens, ſaltem ad obſequium, quæ remanſerunt, verba conferimus, nihil aliud exaraturi ſtyli ſcalpentis impreſſu, quam teſtimonium mutuæ dilectionis. Ceterum viri mores, geſta, virtutes, indigniſſime meorum vilitate dictnrum ponderabuntur. *His ſubnectis verſiculos aliquot diſtichos, quos ad diem* XV. *Junii in Actis ſancti iſtius Abrahami dedimus. Parro Victorius ille Comes aut Dux eo tempore exteriorem pietatem ſimulavit, vel poſtea multum mutatus eſt, quandoquidem S. Gregorius Turonenſis in Hiſtoria Francorum lib. 2. cap. 20. de eodem ſcribit ſequentia:* Eorichus autem Gothorum rex Victurium Du-

cem ſuper ſeptem civitates præpoſuit anno quar- D
to decimo regni ſui . . . . Fuit autem Arver- AUCT.
nis annis novem. Super Eucherium vero ſena- G.C.
torem calumnias devolvit, quem in carcere poſitum nocte extrahi juſſit, ligatumque juxta parietem antiquum, ipſum parietem ſuper eum elidi juſſit. Ipſe vero dum nimium eſſet in amore mulierum luxurioſus, & ab Arvernis vereretur interfici, Romam aufugit, ibique ſimilem ſentans exercere luxuriam, lapidibus eſt obrutus.

in qua avium curam diſciplina monaſtica abſtulit.

113 *Quanta porro eſſet ſolicitudo ſancti Præſulis noſtri pro diſciplina monaſtica, patet ex fine ejuſdem epiſtolæ, ubi monaſterium S. Cyrici, in quo S. Abrahamobierat, ſupra memorato Voluſiano ſic commendat:* Ecce, ut injunxeras, quæ reſtant ſepulto juſta perſolvimus. Sed ſi vicißim caritatis imperijs fratres, amicos, commilitones obſequi decet, ad vicem, quæſo, tu quoque, quibus eminet inſtitutis diſcipulos ejus aggredere ſolari, fluctuantemque regulam Fratrum deſtitutorum, ſecundum ſtatuta Lirinenſium patrum vel Grinincenſium feſtinus informa: cujus diſciplinæ ſi qui rebelles, ipſe caſtiga; ſi qui ſequaces, ipſe collauda. Præpoſitus illis quidem videtur ſanctus E
Auxanius, qui vir, ut noſti, pluſculum juſto & corpore infirmus & verecundus ingenio, eoque parendi quam imperandi promptior, exigit te rogari, ut tuo ipſe ſub magiſterio monaſterii magiſter accedat; & ſi quis illum de juniosibus ſupreverit, tamquam imperitum vel puſillanimem, per te unum ſentiat, utrumque non impune contemni. Quid multa? Vis ut paucis, quid velim, agnoſcas? Quæſo, ut abbas ſit frater Auxanius ſupra congregationem, tu vero & ſupra abbatem.

illius duo opuſcula,

114 *Etiam libenter ad gloriam S. Aviani conferipſiſſet bellum Attilæ, quod Proſper Aurelianenſis epiſcopus rogaverat. Sed* S. Sidonius *aliis occupationibus impeditus, vel Operis mole deterritus, inchoatam lucubrationem deſeruit, & lib. 8. epiſt. 15. ſeſe apud ipſum excuſat his verbis:* Dum laudibus ſummis ſanctum Avianum, maximum conſummatiſſimumque pontificem, Lupo parem, Germanoque non imparem, vis celebrari, fideliumque deſideras pectoribus infigi viri talis ac tanti mores, merita, virtutes; cui etiam illud non
F ablque juſtitia gloriæ datur, quod te ſucceſſore deceſſit; exegeras mihi, ut promitterem tibi, Attilæ bellum ſtylo me poſteris intimaturum: quo videlicet Aurelianenſis urbis obſidio, oppugnatio, irruptio, nec direptio, & illa vulgata exauditi cælitus ſacerdotis vaticinatio continebatur. Cœperam ſcribere; ſed Operis arrepti faſce perſpecto, tæduit inchoaſſe. Propter hoc nullis auribus credidi, quod primum me cenſore damnaveram. Dabitur, ut ſpero, precatui tuo, & meritis antiſtitis ſummi, quatenus præconio ſuo ſub quacumque & quidem celeri occaſione ſtamulemur. *Si ſanctus Antiſtes brevi poſtea laudes S. Aviani celebraverit, ſicut hoc loco ſpondet, iſtud opuſculum periit vel adhuc latet, cum inter alias S. Sidonii lucubrationes non inveniatur.*

quo ab eo poſtulabatur.

115 *Supra memoratus Leo miniſter Eurici regis Antiſtitem noſtrum rogaverat, ut hiſtoriam (forſan ſui temporis, aut regis Eurici) literis mandaret ac poſteritati relinqueret. At Sanctus videns, ſeſe id ſine offenſionis vel aſſentationis periculo perficere non poſſe, lib. 4. epiſt. 22. dextera iſtud onus in humeros ipſius Leonis detorquet, &*

A *ſe propter clericalem vitæ profeſſionem modeſte excuſat hoc modo:* Vir magnificus Helperius, gemAUCT. ma amicorum litterarumque, oupec urbe cumG. C. rediit e Toloſatium, præcipere te dixit, ut epiſtolarum curam, jam terminatis libris earum, converteremus ad ſtylum hiſtoriæ. Reverentia ſumma, ſummo & affectu talem atque tantam ſententiam amplector: idopeum quippe pronuntias ad opera majora, quem mediocria putas deferere debere. Sed, quod fatendum eſt, facilius audeo hujuſmodi ſuſpicere judicium, quam ſuſcipere conſilium. Res quidem digna, quam tu juberes; ſed non minus digna, quam faceres. Namque & antiquitos, cum Cajus Cornelius Cajo Secundo paria ſuaſiſſet, ipſe poſtmodum, quod injuoxit, arripuis. Idque ab exemplo nunc me melius aggrederis; quia & ego Plinio, ut diſcipulus aſſurgo, & tu vetuſto geoeco narrandi jure Cornelium aoteveois; qui ſeculo noſtro ſi reviviſceret, teque, qualis in luteris & quantus habeare, conſpiceareur, modo verius

B Tacitus eſſet.

proſcribus pravi, 516 Itaque tu molem thematis miſſi recte capeſſis, cui præter eloquentiam ſingularem, ſcientiæ ingentis magna opportunitas: quotidie namque per poteniſſimi conſilia regis, totius ſolicitus orbis, oaritec ejus negotia & jura, fœdera & bella, loca, ſpatia, merita cognoſcis. Unde quis juſtius ſele ad iſta ſuceinxeric, quam ille, quem conſtat gentium motus, legationum varietates, facta ducum, pacta reguantum, tota denique publicarum rerum ſecreta didiciſſe; quique præſtanti poſitus in culmine, non neceſſe habet, vel ſupprimere verum, vel concinoare mendacium. At noſtra longa conditio diſpar, quibus dolori peregrinatio nova, nec uſui lectio vetuſta; tum religio profeſſioni eſt, humilitas appetitui, mediocritas obſcuritati: nec in præſentibus rei tantum, quantum in futuris ſpei loaatum. Poſtremo languor impedimento; jamque vel ſero propter hunc ipſum deſidia cordi æquæva. Certe jam ſuper ſtudiis oulla laus curæ, ſed ne poſthuma quidem.

illatiſque vanis ea cenſoribus. 517 Præcipue gloriam nobis parvam ab hiſtoC cia petere fixum; quia per homines clericalis oſficii temeravie noſtra, jactanter aliene, præterita infuctuoſa, prælentia ſemiplene, turpiter falſa, peciculnle vera dicuntur: eſt enim hujuſmodi thema vel opus, in quo bonorum ſi facias mentionam, modica gratia paratur, ſi notabilium, maxima offenſa. Sic ſe ille protinus dictioni color odorque ſatyricus admiſcet. Ilicet ſcriptio hiſtorica videtur ordine a noſtro multum abhorrere, cujus inchoatio iovidia, continuatio labor, finis eſt odium. Sed tunc iſta proveniunt, clericis ſi aliquid dictetur auctoribus, qui colubrinis oblatratorum molaribus fixi, ſi quid ſimpliciter edamus, inſani; ſi quid exacte, vocamur præſumptioſi. At ſi tu ipſe, cui datum eſt ſaltibus gloriæ præterere poſſe cervices vituperanum ſeu ſupercurrere, materiæ iſtius libens provinciam ſortiare, nemo te celſius ſcripſerit, nemo antiquius, etiamſi placeat recentia loqui; quandoquidem ſermonum copia impletus ante, nunc rerum, non reliquiſti, cuc venenato morſu ſecere: atque ideo te in poſterum conſuli utilitas, auditi voluptas, legi auctoritas erit.

decimus annus 481. quo ea ſcripſerat Sidonius, ſeu ſaltem ſub finem ejus. 518 *Sanctus Præſul hoc tempore ad diverſos amicos dedit alias litteras, in quibus omnibus ingenium ejus, comitas, & humilitas elucent. Videtur autem anno Chriſti* 483. *nonum ac ultimum* D *epiſtolarum ſuarum librum edidiſſe, cum duodecim annos in epiſcopatu tranſegiſſet, ut conjicimus ex epiſtola duodecima ejuſdem libri noni, in qua Orefius Heſpanus poema quoddam pecens repulſam patitur, ac inter alias recuſationis cauſas S. Sidonius hanc ei profert:* Tum præterea conſtat, omnem operam, ſi longa intercapedine quieſcat, ægre relumi. Quiſnam enim ignoret, eunctis aut artificibus aut artibus maximum decus uſu venire; cumque ſtudia conſuerta non frequentantur, brachia io corporibus, ingeoia pigreſcere in artibus? Unde eſt & illud, quod ſero corteptus, aut raco, plus arcus manui, jugo bos, equus fræno rebellat. Inſuper deſidiæ noſtræ verecundia comes ad hoc teoientiam ioclinat, ut me, poſtquam in ſilentio decurri tres olympiades, tam pudeat novum poema confiecre, quam pigeat.

Ceterum videtur epiſtola decima ſexta ſive ultima libri noni ſanctus Antiſtes amicus ſuus ſcriptis finem impoſuiſſe: nullam enim poſtea lucubrationem ejus reperimus. Hanc ultimæ epiſtolæ *& hic ſcriptis finem impoſuiſſe videtur.* *inſerunt carmen Sapphicum, cujus partem ſupra* §. VI. *tranſcripſimus, & in quo rerum propoſitum ſuum non componendi ampliùs poemata, niſi* E *hac forſan ad laudes Sanctorum vel Martyrum celebrandas exigerentur. Inter hos Sanctos aut Martyres, quos aliquando forſitan carmine laudaturus eſſet, primum locum tribuit S. Saturnino martyri Toloſano, quem magna veneratione proſequebatur, & in cujus eccleſia ſepultus fuit, ut infra videbimus. Hæc uſque præcipua* S. Sidonii *geſta ex ſcriptis ejus collegimus. Sed cum poſt tres olympiades in epiſcopatu tranſactas, ſive poſt annum Chriſti* 483. *nihil ab ipſo ſcriptum reperiatur, quid reliquis vitæ annis egerit, ex teſtimonio illius ſere non poſſumus. Attamen aliunde novimus, hunc Virum ſanctum ante mortem afflictum fuiſſe perſecutionibus, quas paragrapho ſequente jam referemus.*

§. X. Sancti afflictiones, prophetia, obitus, ſepultura, epitaphium & reliquiæ.

F *Sanctus Præſul in perſecutionis,*

ETiamſi S. Sidonius *multis illuſtribus viris eſſet amiciſſimus, ac annos obſequia ſibi demereri uiderctur, tamen conſueto Sanctorum more habuit quoſdam invidos ac inimicos, quemadmodum hujus ex S. Gregorio Turonenſi, qui in Hiſtoria Francorum lib. 2. cap. 22. narrat ſequentia:* Sanctus vero Sidonius tantæ facundiæ erat, ut plerumque ex improviſo luculentiſſime, quæ voluiſſet, nulla obſtente mora, componeret. Contigit autem quadam die, ut ad feſtivitatem baſilicæ monaſterii, cujus ſupra meminimus, invitatus accederet; ablatoque ſibi nequiter libello, per quem ſacrolancta ſolemnia agere conſueverat, ita paratus a tempore cunctum feſtivitatis opus explicuit, ut ab omnibus miraretur, neo putaretur ab adſtantibus ibidem hominem locotum eſſe, ſed angelum; quod in præfatione libri, quem de Miſſis ab eo compoſitis conjunximus, plenius declaravimus. *Hunc facile colligimus, iſtum librum ab æmulo quodam ſublatum fuiſſe, ut ſanctus Præſul in divino officio perpiezus haſitaret, vel afficeretur pudore, quem tamen Deus mirabiliter avertit.*

121 *Verum aperiar fuit perſecutio, quam*

duo

quasi duo presbyteri moverunt,

A *duo ſcelerati presbyteri adverſus ſanctum Virum moverunt, & de quibus laudatus S. Gregorius capite ſequente libri proxime citati hæc tradit:* Cumque ad officium Dominicum ſuiſſet mancipatus, & ſanctam ageret in ſeculo vitam, ſurrexere contra eum duo presbyteri, & ablata ei omni poteſtate a rebus eccleſiæ, arctum ei victum & tenuem relinquentes, ad ſummam eum contumeliam redegere. Sed non longi temporis ſpatio inultam ejus injuriam divina voluit ſuſtinere clementia: nam unus ex his nequiſſimis & indignis dici presbyteris, cum ante noctem minatus fuiſſet eum de eccleſia velle extrahere, ſignum ad Matutinas audiens fuiſſe commotum, fervens felle contra Sanctum Dei, ſurrexit hoc iniquo corde explere cogitans, quod die præcedente tractaverat.

poſt terribilem omnes punitum;

122 Ingreſſus autem in ſeceſſum ſuum, dum ventrem purgare nititur, ſpiritum exhalavit: exſpectabat enim puer aſoris cum cereo dominum agreſſurum. Jamque advenerat lux, & ſatelles ejus, id eſt alius presbyter, mittit nuntium dicens: Veni, ne tardaveris, ut quæ nobis die heſterna convenerant, pariter expleamus. Sed cum

B reſponſa dare differret exanimis, elevato puer velo oſtii, reperit dominum ſuper ſellulam ſeceſſus defunctum. Unde indubitatum eſt, non minoris criminis hunc reum eſſe, quam Arium illum, cui ſimiliter in ſeceſſu fuere laterna depoſita, per partes inferiores egeſta: quia nec iſtud ſine hæreſi poteſt accipi, ut in eccleſia non obediatur ſacerdoti Dei, cui ad paſcendum oves commiſſæ ſunt; & ille ſe ingeraſ poteſtati, cui neque a Deo, neque ab hominibus aliquid eſt commiſſum.

ſpiritus prophetiæ prædictus meritur;

123 Dehinc beatus Sacerdos, uno adhuc manente nihilominus inimico, ſuæ reſtituitur poteſtati. Factum eſt autem poſt hæc, ut accedente febre ægrotare cœpiſſet; qui rogat ſuos, ut eum in eccleſiam ferrent. Cumque illuc illatus fuiſſet, conveniebat ad eum multitudo virorum ac mulierum, ſimulque etiam & infantium plangentium atque dicentium: Cur nos deſeris, Paſtor bone, vel cui nos quaſi orphanos derelinquis? Numquid erit nobis poſt tranſitum tuum vita? Numquid erit poſtmodum, qui nos ſapientiæ ſale ſic condiat; aut ad Dominici nominis timorem

C talis prudentiæ ratione reducat? Hæc & his ſimilia populis cum magno fletu dicentibus, tandem Sacerdos, Spiritu in ſe ſancto influente, reſpondit: Nolite timere, o populi, ecce frater meus Apruneulus vivit, & ipſe erit ſacerdos veſter. Qui non intelligentes, putabant eum loqui aliquid in exſtaſi.

cujus cathedram alter ex his occupare volens,

124 Quo migrante, prechyter illa nequam, alter ex duobus, qui remanſerat, protinus omnem facultatem eccleſiæ, tamquam ſi jam apiſcopus eſſet, inhians cupiditate, præoccupat dicens: Tandem reſpexit in me Deus cognoſcens, me juſtiorem eſſe Sidonio, largituſque eſt mihi hanc poteſtatem. Cumque per totam urbem ſuperbus ferretur, adveniente die Dominico, qui imminebat poſt tranſitum ſancti Viri, præparato epulo, juſſit cunctos cives in domo eccleſiæ invitari; deſpectiſque ſcnioribus, primus recumbit in thoro. Cui oblato pincerna poculo, ait: Domine mi, vidi ſomnium, quod, ſi permiſeris, edicam. Videbam hac nocte Dominica, & ecce, erat domus magna, & in domo erat thronus poſitus, in quo quaſi judex reſidebat, cunctis poteſtate præſtantior, cui aſſiſtebant multi ſacerdotum in albis veſtibus, ſed & promiſcuæ populorum turbæ valde innumerabiles.

D Auct. G. C.

ſubito moritur, & punitur,

125 Verum cum hæc trepidus contemplarer, conſpicio eminus inter eos beatum adſtare Sidonium, & cum presbytero illo tibi cariſſimo, qui ante hos paucos annos de hoc mundo migravit, attente litigantem: quo devicto, jubet rex, ut in imis carceris anguſtiis retrudatur; ablatoque iſto, contra te iterum inſurgere dicens, te in eo ſcelere, propter quod ille prior damnatus fuerat, fuiſſe participem. Verum ubi judex, quem ad te tranſmitteret, ſolicite cœpit inquirere, ego me inter reliquos occulere cœpi, & a tergo ſteti tractans apud metipſum, ne forte ego, qui notus ſum homini, mittar. Dum hæc mecum tacitus volverem, amotis omnibus, remanſi ſolus in publico, vocatuſque a judice propius accedo. Cujus virtutem atque ſplendorem contuens, cœpi hebes effectus titubare præ metu. Et ille; Ne timeas, puer, inquit; ſed vade, die presbytero illi: Veni ad reſpondendam cauſam, quia Sidonies te accerſiri deprecatus eſt. Tu vero ne moram facias ad eundum, quia ſub grandi teſtificatione mihi E præcepit rex ille tibi hæc loqui dicens: Si tacueris, morte peſſima morieris. Hæc eo loquente, exterritus presbyter, elapſo de manu calice, reddidit ſpiritum; ac de recubitu ablatus mortuus, ſepulturæ mandatus eſt, poſſeſſurus infernum cum ſatellite ſuo.

aliqui S. Aprunculus ſucceſſit, ut S. Sidonius prædixerat,

126 Tale judicium ſuper contumaces clericos Dominus in hunc prætulit mundum, ut unus Arii ſortiretur mortem; alius tamquam Simon magus Apoſtoli ſancti oratione ab excelſa arce ſuperbiæ præceps allideretur: qui non ambiguntur pariter poſſidere tartarum, qui ſimul egerunt nequiter contra ſanctum Epiſcopum ſuum. Interea cum jam terror Francorum reſonaret in his partibus, & omnes eos amare deſiderabili cuperent regnare, Aprunculus Lingonicæ civitatis epiſcopus apud Burgundiones cœpit haberi ſuſpectus. Cumque odium de die in diem creſceret, juſſum eſt, ut clam gladio feriretur. Quo ad cum perlato nuntio, nocte a caſtro Divionenſi per murum demiſſus, Arvernis advenit, ibique juxta verbum Domini, quod poſuit in ore S. Sidonii, undecimus datus eſt epiſcopus. *Nunc circa illam Gregorii Turonenſis narrationem quædam obſervanda occurrunt.* F

iſte Gregorius Turonenſis, cujus narratio examinatur.

127 *Imprimis hæc horrenda duorum ſacerdotum punitio magnam fidem meretur, de qua poſt mortem S. Sidonii triginta vel quadraginta annis adhuc erat recens & publica memoria apud Arvernos, ubi veroſimiliter S. Gregorius Turonenſis illam audivit, dum ibi puer enutriebatur ſub S. Gallo patruo ſuo, qui ante annum Chriſti 529. in cathedra Arvernenſi ſedebat, ut ex hujus Actis ad diem 5. Julii in Opere noſtro illuſtratis colligi poteſt. Inſuper hiſtoria illa innuit, inimicos iſtos bona eccleſiæ Arvernenſis ſibi vindicaſſe, cum tantummodo arctum & tenuem victum ſanctis Præſulis reliquerunt, faventibus haud dubie Arianis, quos forſan hi duo ſcelerati ſacerdotes pecunia corruperant. Tertio ex iſta narratione intelligimus, S. Sidonium poſt divinam primi perſecutoris ultionem dignitati ſuæ reſtitutum eſſe, & adhuc paucis annis vixiſſe. Quarto ex teſtificatione ſancti Gregorii Turonenſis conſtat, ſanctum noſtrum Antiſtitem ſpiritu prophetiæ præditum fuiſſe, quando mortis proximus ſucceſſorem ſuum prædixit. Denique clauſula hujus*

narra-

A *narrationis indicat*, S. Sidonium *ad Superos migrasse, cum jam terror Francorum in Gallia resonaret, & incolæ eos regnare cuperent. Jam videamus, an ex hac temporis notu aliisque adjunctis eruere possimus annum, quo* S. Sidonius *e vivis excessit.*

AUCT. G. C.

Contra Bucherium nostrum,

128 *Ægidius Bucherius noster lib.* 19. *Belgii sui Romani cap.* 7. *n.* 9. *mortem hujus sancti Præsulis anno* 482. *assignat, & ibidem epochàm illam sic probare conatur:* Anno demum CDLXXXII. Sidonius fato cessit, XII. Kalend. Septembria seu XXI. Augusti; qui quidem dies apud Arvernos exinde anniversariæ ejus memoriæ dicatus est, & tumulo inscriptus, licet Martyrologium Romanum Augusti vigesima tertia referat, diem eredo sepulturæ, aut si forte, translationis alicujus memorans. Jam Gregorius Turonensis lib. 2. cap. 23. apte notat, DIEM DOMINICUM POST SANCTI VIRI TRANSITUM IMMINUISSE, ac proinde sabbatho decessisse, quod in vigesimam primam Augusti anno isto CDLXXXII. incurrisse docet nos littera Dominicalis C. Savaro, Sirmondus noster, & qui eos sequuntur, in annum CDLXXVIII. differunt; non animadvertentes, litteras ejus anni

B bissextilis geminas C. B. fuisse, quarum posterior B, non G, a vigesima Februarii ad Augustum, & finem anni decurrerit.

qui falsa hypothesi nititur,

129 *Sed illud Bucherii ratiocinium in falsa hypothesi procedere videtur, ut Pagius in Critica ad ann.* 484. *n.* 27. *& sequente contendit, ubi aliis argumentis suum istud adjungit:* Ex Turonensis loco laudato sanctum Antistitem die sabbati ad cælum migrasse, perperam inferiur. Narrat Turonensis, duos presbyteros, qui adversus Sidonium, dum viveret, insurrexerant, malo fine periisse, & cum, Sidonio mortuo, unus ex illis PER TOTAM URBEM SUPERBUS FERRETUR, ADVENIENTE DIE DOMINICO, QUI IMMINEBAT POST TRANSITUM SANCTI VIRI, jussisse præparato epulo cunctos cives in domo ecclesiæ invitari, quia scilicet se Sidonio successurum credebat, pincerna dixit, se HAC NOCTE DOMINICA vidisse thronum, & Sidonium coram judice adstantem. Quæ cum narraret pincerna, presbyter ille subita morte interiit, ut pluribus narrat Baronius ex Turonensi.

C

ut Pagius falsum obtendunt,

130 At si Sidonius anno CDLXXXVII. vivere desierit, idque die XXI. Augusti, qui eo anno in festam sextam incidebat, dies Dominica, quæ tunc concurrebat cum die XXIII. Augusti, recte potest dici dies Dominicus adveniens, qui imminebat post transitum sancti Viri. Quare sicut ex Martyrologiis & citato epitaphio non sequitur, Sidonium die XXI. Augusti ad Superos evolasse, sic nec etiam ex Turonensi, diem ejus emortualem in sabbatum incidisse. Annus itaque & dies emortuales Sidonii non minoribus, quam antea, tenebris circumfusi. *At sive* S. Sidonius *die* XXI. *sive* XXIII. *Augusti obierit, de quo frustra litigare voluimus, cum Pagio alisque putamus, ex testimonio Gregorii Turonensis non sequi, quod sanctus ille Præsul die sabbati ex hac vita discesserit: nam historicus iste non asserit, hanc devotam vindictam die sequente post obitum Sancti Viri, sed Dominica proxima post mortem ejusdem contigisse. Hæc autem assertio vera est, etsi* S. Sidonius *feria quinta vel sexta mortuus fuisset.*

mortem S. Sidonii post an. 482. *ponunt.*

131. *Nobi placet opinio eorum, qui mortem* S. Sidonii *anno Christi* 488. *vel* 489. *collocant. Certa vita ejus ultra an.* 482. *proroganda est, cum* Sanctur *ipse lib.* 9. *epist.* 12. *Orestæ carmina quædam petenti respondeat, sese ab exordio episcopalis officii poesim abdicasse, & jam in iste silentii genere tres olympiadas, id est duodecim annos, decurrisse: nam scriptor ille, figuris ac metaphoris assuetus, haud dubio spatio quatuor annorum accepit olympiadem sic dictam a ludis, qui in honorem Jovis Olympii singulis quatuor annis celebrabantur, ut vulgo notum est. Itaque tres istæ olympiades decursæ, ac numerata ab exeunte anno Christi* 471. *vel ineunte* 472. *nos ultra annum* 482. *deducunt. His adde, quod* S. Sidonius *post horribilem primi presbyteri punitionem, quæ post annum Christi* 482. *contigit, adhuc aliquot annis vixerit, ut ex superiori narratione S. Gregorii Turonensis eruitur.*

D

& ante annum 490. *collocantes.*

132 *Attamen obitum sancti Antistitis nostri ultra ann.* 490. *differre non possumus, cum supra citatus Gennadius Massiliensis, & epitaphium mox infra dandum testentur,* S. Sidonium *mortuum esse sub imperatore Zenone, qui mense Aprili an.* 491. *vitam cum morte commutavit. Insuper aliquod temporis spatium in cathedra Arvernensi relinquendum est S. Aprunculo successori, qui videtur an.* 491. *ad Superos migrasse, quemadmodum novissimi Gal-* E *liæ Christianæ editores tome* 2. *col.* 235. *affirmant. Omnibus igitur mature expensis, initio hujus Commentarii historici in margine mortem* S. Sidonii *circa annum Christi* 488. *ex probabili conjectura notavimus. Hæc qualiscunque chronologia nostra confirmatur ex fine superioris historiæ de duobus presbyteris divinitus punitis, ubi S. Gregorius Turonensis agens de morte* S. Sidonii *asserit, eo tempore arma Francorum in Gallia resonuisse, & hos novos hospites in populo illo desiderium sui dominationis excitasse. Verum Clodovæus anno regni sui quinto, sive Christi* 486. *magnam de Syagrio retulit victoriam, qua aliisque sequentibus etiamnum ethnicus tam prudenter usus est, ut episcopos Catholicos veneraretur, & vas sacrum, a militibus suis ex ecclesia Rhemensi sublatum, sancto Remigio restitui jusserit, sicut apud Gregorium Turonensem & passim obvios Francorum historicos legere est. Hæc armorum potentia juvenis rex hostes terruit, & animi moderatione alios Galliæ incolas ita sibi conciliavit, ut ejus regnum desiderarent.*

F *Hunc mortem Sancti nostri post hæc gesta, sive post annum Christi* 486. *probabilitur accidisse putamus. Jam de sepultura & sacris ejus reliquiis agemus.*

Tumulo ejus inscripti prum suæ epitaphium

133 *Corpus* S. Sidonii *sepultum est in ecclesia S. Saturnini, ubi adhuc erat circa ann.* 950. *sicuti scriptor anonymus istius temporis apud Savaronem in Originibus Claromontanis pag.* 357. *notat his verbis:* In ecclesia S. Saturnini, altare S. Saturnini, ubi S. Amandinus & S. Sidonius quiescunt. *Hunc tumulo inscriptum fuit epitaphium seu carmen sepulchrale, quod Savaro & Sirmondus ante Opera* S. Sidonii *sic exhibent.*

Sanctis contiguus, sacroque patri
Vivit sic meritis Apollinaris,
Inlustris titulis, potens honore,
Rector militiæ, forique judex.
Mundi inter tumidas quietus undas,
Cautarum moderans subinde motus,
Leges barbarico dedit furori,
Discordantibus inter arma regnis,
Pacem consilio reduxit amplo.
Inter hæc tamen & philolophando
Scripsit perpetuis habenda seclis;
Et post talia dona gratiarum,
Summi pontificis sedens cathedram,

Mun-

A Mundanos ſuboli * refundit actua.
* al. ſoboli vel ſubdoli
Quilque hic dum lacrymis Deum rogabis,
Dextrum funde preces ſuper ſepulcrum:
Nulli incogoitus, & legeodus orbi,
* al. lavocatur. quod contra conſortum Pagi
Illie Sidonius tibi invocetur *.

XII. KAL. SEPTEMB. ZENONE IMP.

134 *Pagius in Critica ad Annales eccleſiaſticos eminentiſſimi Baronii anno Chriſti* 484. *n.* 27. *de tempore conſcripti hujus epitaphii vel elogii ſepulchralis ita diſſerit:* Nota temporaria ab imperio Zenoois deſumpta demonſtrat, epitaphium longe poſt Sidonii mortem conditum; eum eoim ſanctus Præſul, Viſigothorum regibus Arverno dominantibus, ad Deum migrarit, ſi ejus mortis tempore illud exaratum eſſet, non imperatoria Orieotis, ſed regis Viſigothnrum nomeo in eo legeretur; cum io ipſis etiam conciliis, tam in Hiſpaniis, quam io Septimania, Viſigothis regnantibus, celebratia, aliiſque monumeotis publicis eorumdem regum nomina deſcriberentur.

nobis miſſum apparet,
135 *At illa Pagii argumentatio etiam probaret, Gennadium Maſſilienſem diu poſt mortem* S. Sidonii *de Viris illuſtribus ſcripſiſſe, eum in elogio ejus tantum recenſeat imperatores Romanos, ſub*
B *quibus Sanctus noſter floruit. Videtur tamen Gennadius hunc Catalogum de Viris illuſtribus exaraſſe, quando* S. Sidonius *adhuc vivebat, & jam Viſigothi Arvernum aliaſque Galliæ provincias occupaverant. Porro non contendimus, epitaphium hujus ſancti Antiſtitis ſtatim poſt mortem ejus ſub Alarico Gothorum rege conſcriptum fuiſſe: nam poſt viginti annos inſcripſiſſe illa ſepulchralis libere componi potuit ab erudito quodam viro, cui hæreſis & memoria Gothorum exoſæ erant, quando jam Clodovæus Alaricum in prælio occiderat, & Gothos ex Arvernia ejecerat. Quacumque ſit determinata hujus epitaphii ætas, nos ſaltem cum Tillemontio & aliis ſcriptoribus arbitramur, illud prorſus antiquum eſſe.*

& corpus illius poſtea translatum eſt in eccleſiam eccleſiam,
136 *Non ſcimus, quo tempore corpus* S. Sidonii *ex eccleſia S. Saturnini ad eccleſiam S. Geneſii translatum fuerit, cum Joannes Savaro in Vita ſancti iſtius Præſulis, Operibus ejus præmiſſa, de translatione illa ſic indeterminate ſcribat*: Sancti Sidonii funus io eccleſiam S. Saturnini illatum & ſepultum fuit ad dextram (quæ hodie ſacellum S. Amaodini vocatur) poſtmodum in eccleſiam ſanctorum Symphnriani & Geneſii translatum
C quinto Idus Julii, cujus cineres ferieis involuti in area plumbea, quæ capta lignea circumdata eſt, ad dextrum cornu majoris altaris eccleſiæ S. Geneſii Claromonteoſis epiſcopi religioſe ſervaotur. *Similia paragrapho primo hujus Commentarii in compendio Actorum ex Sirmondo noſtro retulimus. Ceterum omnes* S. Sidonii *laudatores unanimi conſenſu affirmant, ſacros ejus reliquias majori pietate, quam magnificentia adhuc hodiedum in eccleſia ſancti Geneſii conſervari.*

ſed non in Laſitania, ut quidam fingunt;
137 *Nihilominus Joannes Tamayus Salazar noſtris perſuadere nititur, has* S. Sidonii *reliquias magna ex parte in Galliciam translatas fuiſſe, dum in Martyrologio ſuo Hiſpanico Aſta ſancti Præſulis iſtius ad diem* XXIII. *Auguſti exhibet, & ſub finc eorum ſic confidenter pronuntiat*: Fuous in eccleſiam S. Saturnini illatum, ibidam corpus ſanctum ſepultum fuit, donec poſtmodum moltam exoviarum partem ad Hiſpaoiam apud Bracaram Gallæciæ metropolim translatam fuiſſe, antiquorum & recentiorum celebritas perſuadet, ubi miracula quotidie paſſim faerarum reliquiarum contactu ab incolis experiuntur. *Ad hanc* D *aſſertionem ſuam probandam citat pſeudo-Julianum,* AUCT. *qui in Adverſariis n.* 187. *agens de corporibus Sanctorum, quæ ſe in Luſitania vidiſſe fingit, fabulis aliis hanc ita adjecit.* Rediens ad Caſtellam in itioere audivi, corpus eſſe S. Apollioaris, & doctum fuiſſe percepi Sidonium Apollinarem epiſcopum Arverneoſem, cujus feſtum agitur XXIII. Auguſti; cujus bona pars corporis illuc adlata eſt. *Tamayus ibidem confirmationis gratia recitat carmen ex Ms. Codice ſuo Auli Hali, ſi lubet credere, quem in omni fictione promptum adjutorem habet. Viris eruditis videbimur otiari, ſi nugas iſtas operoſe refellamus.*

quas Nicolaus Antonius uſus ſit
138 *Quare pauca tantum dabimus ex Mſs. poſthumis Nicolai Antonii, quæ jam ſæpius in Opere noſtro laudatus ejus conſanguineus* an. 1721. *Ma-* nos
triti nobis humaniter communicavit, ubi doctus ille Hiſpanus hanc fabulam explodit his verbis: Julianus S. Sidooium Apollinarem, Arveroenſem io Gallia epiſcopum, confuodit cum Apollinari quodam Bracharenſis ditioois martyre, de quo agit io Hiſtoria ſua Brachareoſi D. Rodericus da Cunha.... Ad Sidnnium quod attioet, fictioocm fictione cumulans D. Joaones Tamayus ex Hali E Ms. codice, Paodora ſibi mendaciorum, carmen protulit, maouum profecto ſuarum opus, unde docet, Caſtinum Brachareoſem epiſcopum Romam per Gallias tranſeuntem haſce Arvernenſis Sidonii exuvias io eccleſiam ſuam traoſtuliſſe, & in comprohatioocm hujus Caſtini expeditionis Rnmano-Galliex locum Juliaoi ejuſdem laudat ex Chronico...

jure merito explodit.
139 Juliaoum fabulæ auctorem Tamayus oon hæſitanter ſequitur, nec aſymbolus, auxiliari carmine Hali ſui dehellatum exiſtimans; & hunc diverſum eredit ab Apollinari alio martyre Calahrienſi ejuſdem dicœceſis Brachareoſis, de quo agit die xv. Decembris, dechaſtico etiam Hali ejuſdem, qui io rebus difficillimis numquam ei noo præſto fuit, allatn. Sed non credo huic diſ-
ferentiæ collaturum calculum ſuum ſiculneum Julianum, cujus mens non alia prorſus fuit, quam ut Apollinari, Bracharenſium parum nnto genti, ac veluti mortuæ memoriæ epiſcopo (nam & cum infulis paſtoralibus depictum hahent ac talem credunt) animam & vitam Sidonii Arver-
nenſis, qua arte ſolet, infunderet: de cujus reliquiarum alicujua partis ex eccleſia Arvernenſi ſive Claromontenſi, ubi ſepultus fuit, alio ave- F
ctione, ſi Julianum de medio tollas, quod ſine injuria feceria, nuſquam numquam audiemus. *Hæc contraximus ex ratiocinio Nicolai Antonii, qui ſapius alibi plurima popularium ſuorum figmenta redarguit, & hac de re ſatis candide mentem ſuam declarat. Quare nihil dictis ipſius addendum putamus, & ſine ulteriore mora ad altam* S. Sidonii *noſtri gloriam expuendam progredimur.*

§. XI. Poſthuma Sancti gloria ex ſcriptis, quæ partim ſuperſunt, partim periérunt, vel adhuc latent.

Imm lucubrationes Sancti, quæ adhuc ſuperſunt,
OPera Sancti noſtri variis locis ac temporibus e præla prodierunt. *Aſ præſertim æſtimatur* duplex editio *Pariſienſis, quæ utraque notis illuſtrata eſt. Joannes Savaro Claromontenſis priorem ex his anno* 1609. *fieri curavit, in qua textum* S. Sidonii *copioſis obſervationibus exornat. Tamen*

erudi-

AUCT. G.C. A *eruditi monachi Benedictini in Hiſtoria Galliæ literatæ, quæ Pariſiis anno 1733. vulgari cœpit, tomo 2. pag. 573. cum aliis criticis judicant, in his obſervationibus potius vaſtam Savaronis eruditionem, quam claram rerum obſcurarum explicationem apparere. Quare Sirmondus noſter Pariſiis anno 1652. alteram ejuſdem ſcriptoris editionem dedit, eamque dilucidavit aliis notis tam utilibus, ut laudati critici cenſeant, utraſque horum interpretum annotationes eſſe legendas ei, qui rectum Sancti ſubinde obſcurum prorſus intelligere voluerit. Hæc* S. Sidonii *ſcripta ubique edita ſunt abſque temporis ordine, quem tamen nunc in iis recenſendis utcumque ſervare conabimur.*

temporis ordo 141 *Licet in his editionibus epiſtolas ſequantur viginti quatuor poemata, tamen hæc ordine temporis illas diu præceſſerunt: epiſtolas enim collegit Sanctus circa finem epiſcopatus ſui; priuſquam vero ad cathedram Arverneuſem aſſumptus eſſet, ſimul edidit hæc poemata rogatu Felicis viri patricii & amici ſui, ad quem in Carmine 9. excuſatorio inter alia ſic ſcribit:*

B Quid nugas temerarias amici,
Sparſit quas teneræ jocus juventæ,
In formam redigi jubes libelli,
Ingeotem ſimul & repente falcem
Conflari invidiæ, & perire chartam?
Mandatis famulor; ſed ante teſtor,
Lector, quas patieris hic ſalebras.

Præter hæc viginti quatuor poemata, inter quæ nonnulla longiora & alia breviora occurrunt, ſanctus Præſul epiſtolis ſuis inſeruit aliquot carmina, de quibus hic non agimus contenti ſummatim aſſignare præcipua, quæ in illa viginti quatuor poematum collectione continentur.

viginti quatuor poemata præcedunt 142 *Octo priora poemata pertinent ad tres panegyres, quas Sanctus noſter coram Avito, Majorano, & Anthemio imperatoribus recitavit, & quæ collocandæ ſunt eo ordine chronologico, qua jam tres iſtos imperatores enumeravimus. Nonum vero eſt carmen excuſatorium ad Felicem, cujus rogatu* S. Sidonius *aliqua poemata ſua collegit, ut numero præcedente diximus. Inter ſex ſequentia præcipuum locum obtinent duo epithalamia, quorum unum Ruricio poſtea Lemovicenſi epiſcopo, & alterum Polemio viro illuſtri decantavit. Decimum ſentum dirigitur ad Fauſtum Reienſem epiſcopum, cui Sanctus pro ſolicita fratris ſui adoleſcentis educatione & hoſpitalitate ſibi quondam exhibita gratias agit. In hoc carmine abſtinet a dits nominandis ac fabulis poeticis, quæ alias ei frequentes ſunt, quia procul dubio noverat, Fauſtum puum præſulem illis nugis minime delectari. Quinque alia ſunt epigrammata breviora & tam parvi momenti, ut hic ſingillatim recenſenda non videantur. Vigeſimo ſecundo poemate* S. Sidonius *Burgum Pontii Leontii, & vigeſimo tertio civitatem Narbonenſem ſuſe deſcribit. Denique illam poematum collectionem concludit ingeniosa allocutione ad ſuum libellum, cui diſceſſuro imperat, ut ubique ſuos amicos ex animo ſalutet.*

novem libri epiſtolarum, 143 *Poſtquam Sanctus vulgavit Opus in proſa, quod in novem libros dividitur, quadque centum quadraginta ſeptem epiſtolas complectitur, non computatis iis, quæ poematibus immiſcentur. Nam ſimul has omnes* S. Sidonius *edidit; ſed ſenſim eo ordine, quem nunc indicabimus. Hortatu Conſtantii presbyteri Lugdunenſis primum epiſtolarum librum ſeparatim ab aliis publicavit, ut colligimus ex epiſtola prima ejuſdem libri, in qua Conſtantio ſic reſpondet:* Diu præcipis, domine major, ſumma ſuadendi auctoritate, ſicuti es in iis, quæ deliberabuntur, conſilioſiſſimus, ut ſi quæ littera paulo politiores varia occaſione fluxerunt, prout eas cauſa, perſona, tempus elicuit, omnes retractatis exemplaribus, eouncleatilque uno volumine iocludam . . Tibi parut, tuæque examinationi has non receoſendas (hoc enim parum eſt) ſed defœcaodas, ut ajunt, limaodaſque commiſi, ſciens te immodicum eſſe fautorem oon ſtudiorum modo, verum etiam ſtudioſorum. Quam ob rem nos nuoc perquam hæſitabundos in hoc deinceps famæ pelagus impellis. *In fine ejuſdem epiſtola promittit Conſtantio majorem ſimilium lucubrationum collectionem, ſi hanc primam placuiſſe intelleverit.* D

144 *Haud dubie placuit hæc prior collectio, &* S. Sidonius *promiſſis ſtetit: nam libro primo ſex alios poſtmodum adjectis, ut erui poteſt ex epiſtola ultima libri ſeptimi, quam rurſus ad eumdem Conſtantium dedit his verbis:* A te principium, tibi deſinet; nam petitum miſimus Opus, raptim relectis exemplaribus, quæ ob hoc in manus pauca venerunt, quia mihi oil de libelli hujuſce conſcriptione meditanti hacteous iocuſtodita nequcuni inveniri. Sanc iſta pauca, quæ quidem & levia ſuor, celeriter abſolvi; quamquam iocitatus ſemel animus oecdum ſcripturire deſineret. *Ex hac epiſtola intelligimus, poſteriores illos libros brevi tempore collectos eſſe; eoſque numero ſex fuiſſe, patet ex epiſtolæ principio, ad quod Sirmondus noſter in notis pag. 80. clarioris explicationis gratia adjunxit hæc verba:* Prima omnium epiſtola, qua Opus dedicavie, fuic ad Conſtantium; hæc item ad eumdem. Finis hie igitur editionis Conſtantianæ, quæ ſeptem tantum libros complexa eſt. Reliqui duo, qui ſequuntur, ſeorſim poſtea ſinguli ſunt adjecti. *Hinc liquet, priori libro poſt breve temporis intervallum additos eſſe ſex iſtos ſequentes, & ad hos ſeptem libros Conſtantio dedicatos acceſſiſſe poſtea ſeorſum duos reliquos, de quibus ultimis jam agemus.* E

ea ſenſi vulgavit 145 *Petronius vir illuſtris* S. Sidonium *rogaverat, ut poſt illam ſeptem librorum editionem, quam Conſtantio inſcripſerat, adhuc alias epiſtolas vulgaret. Sanctus deſiderio hujus amici ſatisfacturus, inter alia lib. 8. epiſt. 1. ſic ei reſpondet:* Scrioia Arverna petis eventilari; cui ſufficere ſuſpicabamur, ſi quid ſuperiore vulgatu protuliſſemus. Itaque morem geremus injuoctis, actionem tamen ſtyli eatenus prorogaturi, ut epiſtolarum ſeriem, nimirum a primordio voluminis iochoatarum, in extimo fine parvi adhue numeri ſumma protendat, opus videlicet explicitum quodam quaſi marginis ſui limbo coronatura. Sed plus cavendum eſt, ne ſera propte jam propalati augmenta volumtois, io aliquos forſitan incidamus vituperones . . Sed quia hortaris, repetitis laxemus vela turbinibus, & qui veloti maria tranſmiſimus, hoc quaſi ſtagnum pernavigemus. *Ex hac epiſtola diſcimus, octavum librum rogatu Petronii editum fuiſſe, quamvis ille partim videatur ad laudatum Conſtantium ſpectare, quemadmodum mox inferius obſervabimus.* F

quem hic aſſignamus 146 *Denique ſuaſione Firmini Sanctus noſter octo præcedentibus epiſtolarum libris nonum adjunxit, ut patet ex epiſtola prima libri noni,*

cujus

A *cujus hoc eſt exordium*: Exigis, domine fili, ut epiſtolarum priorum limite irrupto, ſtylus noſter in ulteriora proeurrat, oumeri ſupradicti privilegio noo contentus includi. Addis & cautas, quibus hic liber noous octo ſuperiorum voluminibus accreſcat; eo quod Caius Secundus, cujus nos orbitas ſequi hoc Opere pronuntias, paribus titulis opus epiſtolare determioet. Quæ jubes, noo ſunt improbabilia, quamquam & hoc ipſum, quod pie injungis, arduum exiſtat, ac laudi quaotulæcumque jam ſemel partæ non opportunum. Primum quod opuſculo prius edito præſentis augmenti ſera conjunctio eſt; deinde quod arbitros ante quoſcumque, niſi fallimor, iodecentiſſimum eſt, materiæ unius ſimplex principium, triplices epilogos inveoiri. Pariter & oeſcio, qusliter fieri veniabile queat, quod coerceri noſtra garrulitas nec poſt deountiatum teeminum ſuſtinet; niſi quia forſitan qui modus paginis, noo poteſt poni iple amicitiis. *Propoſitis deinde quibuſdam conditionibus, ſeſe deſiderm amici ſui ſatisfacturum ſpondet.*

B 147 *Cum opuſculum iſtud jam abſolutum eſſet, epiſtola ultima libri noni ad eumdem Firmanum ita ſcribit*: Si recordaris, domine fili, hoc mihi iojunxeras, ut hic nonus libellus, peculiariter tibi dictatus, ceteris octo eopularetur, quos ad Conſtantium ſcripſi, virum ſingularis ingenii, conſilii ſalutaris, certe io tractstibos publicis ceteros eloquentes, ſeu diverſa ſive paria deceroat, præſtantioris ſcundiæ dotibus antecellentem. Spoolio impleta eſt, non quidem exacte, ſed vel ioſtaoter: oam persgratis forte diœceſibus, cum domum veni, ſi quod ſchedium temete jacens chsrtulis putribus ac veternuſis continebatur, raptim coactimque translator ſeſtious exſcripſi, tempore hiberno nil retardatus, quin actutum juſſa complerem: licet antiquarium moraretur roſiccabilis gelu pagina, & calamo durior gutta, quam judieaſſes imprimeotibus digitis non fluere, ſed frangi. *Poſt alia huic ultimæ epiſtolæ inſerunt poema Sapphicum, cujus antea meminimus, & quo* S. Sidonius *videtur omnibus ſuis lucubrationibus voluiſſe coronidem imponere.*

C 148 *Sed attentos lectores hic morari poſſet initium relatæ hujus epiſtolæ, in quo ſanctus Præſul nunciat, ſe octo libros epiſtolarum ad Conſtantium ſcripſiſſe. Quomodo, inquiet aliquis, hæc cohærent, cum antea ex ipſis* S. Sidonii *litteris oſtenſum ſit, ſanctum hunc Scriptorem ſeptem priores epiſtolarum libros Conſtantio, & octavum Petronio dedicaſſe? Quomodo igitur Sanctus initio hujus ultimæ epiſtolæ aſſerit, ſe nonum libellum addere ceteris octo, quas ad Conſtantium ſcripſerat? Solutio iſtius difficultatis petenda videtur ex epiſtola decima ſexta libri octavi, in qua* S. Sidonius *ad eumdem Conſtantium rurſus ita ſcribit*: Spoponderam Petronio, illuſtri viro, præſeos Opuculum paucis me epiſtolis expediturum; cujus auribus non peperci, dum tuis parco: malui namque ut illum correctionis labor, te honor editionis aſpiceret, perveniretque in manus veſtras volumen iſtud alieno periculo, obſequio meo. *Hinc intelligimus, quomodo octavus iſte liber, qui præcipue Petronio dicatus erat, etiam Conſtantio partim inſcriptus dici poſſit. Hæc dicta ſufficiant de variis Sancti noſtri lucubratieuibus, quæ adhuc ſuperſunt, & nunc perditas aut latentes inveſtigemus.*

149 *Imprimis non inveniur amplius parabola vel ſatyra, quam Sanctus noſter* in quemdam dies booos male ferentem *compoſuerat, ut ipſe lib. 5. epiſt. 17. ſub finem teſtatur his verbis*: Illud autem ambo, quod majus eſt, quodque me nuper io quemdam dies honos male ferentem parabolice ſeu figurate dictare juſſiſtis, quodque expeditum eras dirigetur, clam recenſete; & ſi placet, edentes fovete; ſi displicet, delentes ignoſcitote. *Jam ſuperius §. 9. vidimus, quod* S. Sidonius *Proſpera Aurelianenſi epiſcopo lucubrationem quamdam de laudibus S. Aaiani promiſerit. Si hanc compoſueris, ut admodum veroſimile eſt, uportes illam periiſſe, vel adhuc alicubi latere. Id quoque dicendum eſt, ſi Sanctus noſter continuaverit hymnos in honorem S. Saturnini aliorumque Sanctorum, quos peculiares patronos elegerat, ut lib. 9. epiſt. 16. in ſæpe laudato poemate Sapphico promittere videtur.*

150 *Initio præcedentis paragraphi mentionem feeimus de Miſſis, quas S. Gregorius Turoneuſis ab Antiſtite noſtra compoſitas fuiſſe teſtatur. Forſan ipſe* S. Sidonius *has lucubrationes ſuas deſignat, dum lib. 7. epiſt. 3. ad epiſcopum Megebium ſic ſcribit*: Diu multumque deliberavi, quamquam E mihi animo affectus ſtudioque parendi ſolicitaretur, an deſtinarem, ſicuti injungis, conteſtatiunculas, quas iple dictavi. *Non omnino temera ſuſpicamur, hoc loco per* conteſtstiunculas *ſignificari iſtas Miſſas, cum eruditiſſimus Mabillonius in Liturgia Gallicana lib. 1. cap. 3. n. 17. nobis hæc vo obſcura lucem quamdam præferat his pauris verbis:* CONTESTATIO, alias IMMOLATIO MISSÆ, &, ot apud Mozarabes, INIATIO, nobis modo PRÆFATIO, in qua fideles SURSUM CORDA ſe habeee conteſtantur. *Etiam hiſce Sancti noſtri opuſculis (ſive Miſſæ, ſive præfationes fuerint) hodiedum caremus. Certo* S. Sidonius *alia multa ſcripſit, quæ vel unmquam publicata ſuut, vel tavidia temporis perierunt. Hujus rei Sanctus ipſe teſtis eſt, quando in fine epiſtolæ nex citatæ Megebium ſic alloquitur*: Habet conſuetudo noſtra pro ritu, ut, etſi pauca edit, multa conſcribat; veluti eſt canibus innatum, ot, etſi non latrant, tamen hirriant.

151 *Guilielmus Coveus heterodoxus Anglus erravit in Hiſtoria litteraria ſcriptorum eccleſiaſticorum, quæ Genevæ anno 1694. impreſſa eſt, dum ibi pag. 259. inter deperdita* S. Sidonii *Opera* F *numerat* Satyram io Pœonium Marcellianæ conjurationis ducem, *quam ipſe Sanctus ſuam eſſe negat. Error ille manifeſtus fit ex epiſtola undecima libri primi, in qua* S. Sidonius *amico ſuo Montio circa hanc ipſam ſatyram, ſibi male impuiatam, poſt plures annos ita reſpondet*: Petis tibi, vir diſertiſſime, Sequanos tuos experiruro ſatyram, neſcio quam, ſi fit a nobis perſcripta, tranſmitti. Quod quidem te poſtulaſſe demiror: non enim ſanctum eſt, ut de moribus amici cito perperam ſentias. Huic eram themati ſcilicet incubaturus, id jam agens otii, idque habens ævi, quod juvenem militantemque dictaſſe præſumptiolum ſuiſſet, publicaſſe autem periculoſum. Cui namque grammaticum vel ſalutanti Calaber * ille non dixit:

Si mala condiderit in quem quis carmioa, jus eſt
Judiciumque?

Sed ne quid ultra tu de ſodali ſimile credas, quid fueris illud, quod me ſiniſtræ rumor ae fumus opinionis afflavit, longius paulo, ſed ab origioe exponam.

152 *Dein ibidem Sanctus, ſuſo prius navra-*

ta

A *tu ſuſpicionis iſtius occaſione, quomodo publice in* AUCT. G. C. *convivio coram Majorano imperatore falſam illam Pæonii accuſationem refutaverit, ſatis breviter ac lepide exponis his verbis*: Imperator ad me cervice converſa, Audio, ait, Comes Sidoni, quod ſatyram ſcribas. Et ego, inquam, hoc audio, domine princeps. Tunc ille, ſed rideos; Parce vel nobis. At ego, inquam, quod ab illicitis tempero, mihi parco. Poſt quæ ille; Et quid faciemus his, inquit, qui te laceſſunt? Et ego: Quiſquis eſt iſte, domine imperator, publice accuſet. Si redarguimur, debita luamus ſupplicia convicti; ceterum objecta ſi non improbabiliter caſtaverimus, oro, ut indultu clementiæ tuæ, præter juris injuriam, in acculatorem meum quæ volo ſcribam.

ſe unquam ſatyram ſcripſiſſe? 153 Ad hoc ipſe Pæonium conſpicatus nutu cœpit conſulere nutantem, placeretne conditio. Sed cum ille conſulus reticuiſſet, princepique conſuleret erubeſcenti, ait: Annuo poſtulatis, ſi hoc ipſum e veſtigio verſibus petas. Fiat, inquam; retrorſumque converſus, tamquam a-
B quam manibus poſcerem, tantumque remoratus, quantum ſtibadii circulum celerantia miniſteria percurrunt, cubitum toro reduidi. Et imperator: Sponderas, te licentiam ſcribendæ ſatyræ verſibus ſubitis poſtulaturum. Et ego:

Scribere me ſatyram qui culpat, maxime princeps,
Hanc rogo decernas, aut probet, aut timeat.

Secius eſt fragor, niſi quod dico jactantia eſt, par Camillano; quem quidem non tam carminis dignitas, quam temporis brevitas meruit. Et D princeps: Deum teſtor & ſtatum publicum, me de cetero numquam prohibiturum, quin quæ velis, ſcribas; quippe cum tibi crimen impactum probari nullo modo poſſit. *Demum graphice depingit, quomodo Pæonius hanc imperatoris ſententiam deprecatus fuerit, & ab ipſo* Sidonio *petierit veniam temeritatis accuſationis, quam Sanctus in fine epiſtolæ calumniam appellat. Itaque non miror, quam Pæonius, pœna dignus videtur Caveus, qui Sancto noſtro innocenti eamdem ſatyram temere adſcripſit.*

154 *Præterea neſcimus, quid ſibi velis liber* & *exigua Cavei accuſatio in eo illi oſtenditur.* cauſarum, *quem Caveus ibidem inter Opera Sancti noſtri deperdita recenſet. An forſan hoc Opus perpetam elicuit ex epitaphio* S. Sidonii, *in qua legitur* Cauſarum moderant ſubinde motus? *Certe bibliographus ille Anglus in enumerandis Sancti hujus opuſculis parum accuratus eſt: cum enim inter ſcripta ejus, quæ adhuc exſtant, recenſuiſſet* Carmina XXIV. præter alia multa epiſtolis intermixta, *poſtmodum ab ipſo inter ſcripta ejuſdem Sancti deperdita referuntur* Panegyrici duo; alter ad Majoranum, alter ad Anthemium imperatores. E *At iſti dua panegyrici leguntur inter Carmina vigenti quatuor, quæ Caveus adhuc exſtare fatetur. Diſcere ergo cupimus, unde Caveus duas iſtas panegyres jam deperditas erucrit. Atque hæc ſunt præcipua, quæ de geſtis ac ſcriptis* S. Sidonii *colligere potuimus, quamvis ſane dolendum ſit, quod nullus auctor ſynchronus peculiaria & accurata Viri tam illuſtris Acta conſcripſerit.*

DE S. EUGENIO VEL EOGAINO

EPISCOPO ARDSRATHENSI

IN HIBERNIA,

G. C. COMMENTARIUS PRÆVIUS.

Sancti cultus, cathedra, ætas & Acta.

C

SEC. VI. *Status adhuc floreus eſt eccleſiæ* HUnc *Præſulem titulo* ſancti *paſſim exornant ſcriptores Hiberni, ex quibus haud dubie Caſtellanus illum ſuo Martyrologio univerſali inſerunt, & hodie annuam ejus memoriam celebrat annuntiatione Gallica, quam ſic Latinam reddo*: Derniæ (*hæc urbs poſt coloniam Londinenſium eo deductam vulgo* Londonderry *appellata eſt*) in Ultonienſi Hiberniæ provincia ſanctus Eugenius de Maghèr, primus epiſcopus Ardſrathenſis, in cujus honorem ſtatim ædificata eſt magna eccleſia ſupra locum tumuli, cum in cœmeterio ejuſdem urbis ſepultus fuiſſet. *Porro circa immemorabilem* S. Eugenii *cultum conſula perſpicuam teſtimonio R. P. Joannis Colgani Minoritæ Hiberni, qui conſuluit varia Martyrologia Hibernica & antiqua Sanctorum Hibernorum Acta, in quibus hunc Præſuli Ardſrathenſi ubique nomen* ſancti *adſcribitur, ut ex infra dicendis apparebit.*

ſuperſtitioſum hujus Sancti Præſulis? 2 *Caſtellanus autem videtur notitiam hujus Sancti & alia ad ipſum ſpectantia præſertim hauſiſſe ex Jacobo Waræo equite aurato, qui in Commentario ſuo de Præſulibus Hiberniæ pag. 67. ad rem noſtram habet ſequentia*: De cœnobio Derenſi a ſancto Columba abbate Deriæ exſtructo anno ſalutis DXLV. alibi diximus. Eccleſia autem cathedralis opus fuit multo recentioris temporis: nam illius diœceſis epiſcopus Ardſrathæ ad Dergum fluvium primum cathedram habuit conſtitutam, ubi primus præfuit epiſcopus S. Eugenius, quem aliqui ſancti Patricii diſcipulum, & ab eo epiſcopum conſecratum tradunt. Alii vero ſanctorum Canici & Congalli æqualem faciunt. Tempora fane parum cohærent, niſi forte ſancto Eugenio (inter macrobios illius ſeculi) iſtam tantam longævitatem adſcribamus. Fuit is prædicator eximius & aſſiduus; natus porro dicitur regio Lagenienſium ſanguine. Deceſſiſſe ferunt XXIII. Auguſti anno DCXVII. & in eccleſiæ ſuæ cœmeterio ſepultus eſt, ſupra cujus ſepulcrum, lacellum poſtea ædificatum eſt. Ab Ardſratha ſedes epiſcopalis Magheram translata fuit, quæ S. Lurocho dicata, cujus feſtum agitur XVII. Februarii. Atque inde (ut opinor) epiſcopi illius ſedis Rathlurienſes dicti ſunt. Conſtituta vero tandem ſede Derenſi (de qua poſtea) diœceſis illa Rathlurienſis huic conjuncta eſt.

F

3 *Vides*,

A 3 *Vides, hic inter auctores esse controversiam de tempore, quo* S. Eugenius *vixit: si enim consecratus fuerit episcopus a sancto Patricio, qui anno Christi 460. ad Saperos migravit, non potest mors illius differri usque ad annum 618. quem Waraus hoc loco ex aliis notat. Si vero* S. Eugenius *fuerit condiscipulus S. Tigernaci, ut in Actis infra edendis legemus, non potuit ille a sancto Patricio episcopus consecrari: nam S. Tigernacus obiit circa annum Christi 550. quemadmodum in Commentario prævio ad ejus Vitam die v. Aprilis, sive tomo primo istius mensis pag. 402. cum Usserio statuimus. Certe* S. Eugenius *floruit seculo sexto ineunte, cum prædixerit nativitatem S. Columbæ abbatis, qui circa annum Christi 520. in lucem editus est, ut Colganus in Appendice quarta ad hujus Vitam cap. 6. demonstrat. Hinc ulterius sequitur,* S. Eugenium *verosimiliter non vixisse usque ad annum 618. quo Waraus ex aliis obitum ejus consignat. Nos hisce tricis chronologicis diutius inhærere noluimus, & præterea initio hujus Commentarii in margine mortem ejus* B *late seculo* VI. *collocavimus.*

4 *Ceteram habemus Acta hujus sancti Præsulis in pergameno masci nostri codice signato* R. Ms. 11. *quibus ibidem fol.* 215. *verso, col.* 2. *præfigitur hic titulus*: Incipit Vita aſcop Eogain Ardatrata. *Ferte pars hujus tituli idiomate Hibernico est expressa, ex quo tamen satis clare intelligimus, hic Vitam* Eugenii apiſcopi Ardſrathenſis *exhiberi. Huic Commentario subjungemus illam Vitam, in qua mirabilia nonnulla narrantur prodigia, qualia in Actis Sanctorum Hibernorum frequenter occurrere consueverunt. De veritate istorum prodigiorum judicium ferre non audemus, quandoquidem nomen & ætatem biographi nostri ignoramus, & alioude certa scimus, manum Domini non esse abbreviatam.*

5 *Saltem propheticus* S. Eugenii *spiritus confirmatur ex quinta Vita S. Columbæ abbatis, quam magnus Odonellus Tirconallia princeps Hibernice conscripsit, & quam laudatus Colganus in Latinum compendium contraxit, ubi lib.* 1. *cap.* 13. *sive pag.* 391. *leguntur sequentia*: Sanctum itidem Eugenium Ardſtrathenſem epiſcopum dignum C Superi judicarunt, qui divi Columbæ ortum & ſublimem in virtute progreſſum cælitus prænoſceret. Ad hujus quippe Ardſtrathenſe monaſterium ut Lugadius, filius Sethnæ, Columbæ patruelis cum filio luo Fiacrio die quadam acceſſit: Fiacrius quemdam ex monachis, quo cum rixas aliquas inieruis, ſacrilege interemit. Sceleris atrocitate commotus Antiſtes, homicidæ male precatus, mortem intra novemdium prædixit, e juſque progeniem regni deinde exſpertem, numquam ultra quinque ſimul perſonas numarandam, & ex hoc ipſo numero ſingulos in paterni ſceleris pœnam, aut agnatis membris, aut alio aliquo animi corporiſve vitio natos iri.

6 Edoctus pater morte ſibi, intra præfinitum tempus e medio ſublati, ratas eſſe apud Deum ſancti Viri imprecationes, ſuo jam ceteræque prolis imminenti periculo caurus, Epiſcopum iterato conventum ſupplex orat, ne ſe reliquamque prolem intentatis exſecrationibus velit obnoxios, qui a crimine ſint immunes; ſed fauſta potius adprecatione contra maledictum omne ſtabiliat, appenſum * ſe, ſi ita faxit, in perpetrati ſceleris expiationem, quantamcumque ille decerneret mulctam. Ad hæc Pontifex, Impe-

traſti, inquit, quæ petieras, contemplatione poD tiſſimum benedicti illius filii, & tui etiam paAUCT. truelis Columbæ, non poſt multos ab hinc anG. C. nos in lucem edendi, qui integritate fidei, animi pietate, ac cæleſti ſapientia ſublimis, multos Chriſto populos adjunget, ſanctamque Eccleſiam, ne vel in his regnis labatur, ſuffulciet, & a ter ſancta Trinitate quæcumque volet, gratiſſus impetrabit. Hæc aliaque id genus præſatus Antiſtes in Columbæ præconium, quem Romam etiam ad ſanctum Gregorium Papam, comita ſancto Mochonna, profecturum prædixit, ad Lugadium converſus, Te, inquit, propter hujus merita noluit Deus imprecatis per me pœnis plexum; nihilominus tamen quo commiſſi per filium homicidii damna, prout par, recompenſes, mihi meiſque ſucceſſoribus tu & tui poſt te heredes unam penſionem tertio quoque anno pendetis; meam inſuper civitatem & eccleſiam ab omni injuſta vi & violentia protecturi. *Hæc infra modo nonnihil diverſe narrabuntur in Actis, quæ jam typis edemus, & conſuetis annotationibus, quoad fieri poterit, illuſtrare conabimur.* E

VITA

Auctore anonymo,

Ex membranco Muſei noſtri Codice, qui P. Ms. 11. *ſignatur, a fol.* 215. *verſo.*

SAnctus ac venerabilis pontifex Eugenius pa- *Sanctus a piratis in Hibernia ad Britanniam*
tre Cainecbo de Lagenia *a*, matre Muindecha, Mugdarnorum *b* genere oriundus fuit. *a*
Hic ad puerilem perveniens ætatem cum numeroſa utriuſque ſexus multitudine, quibus Ti- *b*
gernatus *c* Cluineoſenſis epiſcopus, puer tunc *c*
tenellus, interfuit, a piratis de Hybernia in Britanniam captivus eſt ductus. Quos duos vir ſanctus ac ſapiens Neunyo *d*, qui Maucenus dicitur de Roſtarenſi *e* monaſterio, a rege Britaniæ petens, liberos accepit, apud quem ſub ecclesiaſtica diſciplina nutriti, dociles legerunt. *d* *e*

2 Cumque ibi aliquot annos in Chriſti man- F
datis egiſſent, piratæ *n* Gallia in Britanniam *& ex Britannia in Galliam abducti,*
venientes, prædam hominum ac ſupellectilium auferentes, eos eorumque condiſcipulum Corprum *f*, Culratenſis monaſterii poſtea epiſcopum, *f*
atque fundatorem, captivos in Armoricam *g* *g*
tranſvexerunt regionem, ubi apud regem Gallorum in mola Isborabant. Spatio vero temporis tranſacto, cum quadam die tres iſti molendo legerent, præpoſitus regis ſuperveniens ipſos, ut vertendæ molæ inſtanter inſiſterent, perurgebat; quo abeunte, illi omnipotentem Dominum, quatenus ipſis levamen operis, ac legendi facultatem tribueret, rogaverunt. Nec mora; Angeli Dei coram viris ſanctis ſecure legentibus, molam verterunt. Hoc audito, præfatus rex, eos liberos ad Roſtnatenſe monaſterium reverti præcepit, ipſique in ſpirituali lætitia cum admiratione hominum, ac Dei laude redierunt.

3 Poſt aliquot vero annos Eugenius atque *in patriam remittitur,*
Tigernacus, cum præfati Maucenii, ac fratrum juſſione, & oratione, ad Hyberniam navigaverunt, & in Lagenia monaſteria fundaverunt; Eugenius quidem in regione Cnaland *h* locum *h*
ſanctum, qui cella monachorum *i* vocatur, conſtruxit, ubi ipſe præcipuus paſtor cum ſancto *i*

qui ſenio ſuo vixit,

& ſecundum Acta variis elatis prodigiis,

ac præſertim ſpiritu prophetico

qui ex Actis S. Columbæ abbatis confirmatur.

* Forte appenſatum

A luo cœnobio, in quo epiſcopi non pauci ac plurimi presbyteri fuiſſe referuntur, quindecim annis ſine macula maoſit & ruga, apud quem Coemgenius *k*, filius fratris ejus, abbas poſtea præclariſſimus, pſalmos didicit, ac poſtmodum ibi officium cellerarii egit.

AUCT. G.C.

k

4 Deinde ut verſus Aquilonialem Hyberniæ plagam ad verbum Dei diſſeminandum pergeret, divina monitus eſt revelatione, quod ipſe iam graviter tulit, ſed tameo juſſionibus Dei ioobediens eſſe noluit. Mooachi vero, hoc audito, nimis triſtes acceſſerunt ad eum dicentes: Pater ſancte, te diſceſſuro, quis noſter abbas erit? Et ille ait: Uouſquiſque veſtrum ſit abbas, & prior, atque miniſter; ego vero quamvis abſens corpore, præſens tamen ſpiritu vobis ſemper ero. Quod taciie dixeritis, ego audiam, quod vero clare, quaoto magis exaudiam? Quod veraciter completum eſt: non ſolum enim cantus, ſed & voces quamvis parvas, quas illi io cella monachorum peccata confitendo proferebant, Vir admirabilis io Ardſtrateoſi monaſterio, quod multis paſſuum millibus ab alio diſtat. quaſi in aurem dicerentur, audiebat.

ubi verſa monaſteria viſitans,

B

5 In Aquilonales itaque Hyberniæ partes greſſum direxit, ibique verbi divini frumeotum, quod amplum attulit fructum, largiter ſeminavit. Ardſtraienſe qnoque monaſterium, quod in illis partibus celebre habetur, ibidem fundavit. Tigernatus veto epiſcopus, cujus mentionem aotea fecimus, divino inſtinctu ductus Lageniam deſeruit, ac Septemtrionales partes non multum a beati Eugenii monaſterio remotas adivit, in quibus tam monaſteria cum ejuſdem Eugenii coadjutorio fundavit, quorum celebribs Cluoineoſeuſe *l*, aliud Gaballiunenſe dicitur; tertium vero SYLVA HUMILIS Latine poteſt vocari. Hi etenim ſancti pontifices fœdus ſpirituale inierunt, ac multotiens cohabitabant.

cum S. Tigernaco,

l

6 Factum eſt aliquando, ipſis io Sylva humili commanentibus, quod Eugenius ad ſua revertens, ab illo ad montem uſque proximum deducerétur, ibique confidentes, priuſquam ab invicem diſcederent, divinas inter ſe collationes haberent. Quibus finitis cum cordis tranquillitate, ab invicem receſſerunt; miniſter vero Eugenii eyalium, ex quo ipſe aquam benedictam ſuper ægros effundere ſolebat, in eodem monte per oblivionem reliquerat. Craſtina itaque die per eamdem reverſi ſuni viam, & illum, ubi relinqueraot, repererunt. Res valde admirabilis, vulpes quædam lorum, eum quo ille bajulabatur, dentibus comprehendens, ſed pro meritis Sancti, cujus erat, viri, corrodere non valens, invenia eſt ibi mortua; corrigia vero inter ejus dentes fuit integra.

qui erat ei familiaris

C

7 Interea Meiheorum virgines Chriſti in monaſteriolo, quod Roſſeay dicitur, habitabaot, quarum abbatiſſa Moſſeram *m* dicebatur, ad quas pontifices præfati viſitandas, ut ſolebant, aliquando veneront. At Eugenius quemdam puerum, miniſtrum ſcilicet illarum monialium & ſuum, quandocumque veniebaat, fidelem ea die deſuoctum, per impoſitionem baculi ſui, juſſu ſancti Tigernati, ſuper corpus ejus poſiti, vitæ ſe ſaoitati reſtituit.

& ubi mortuum reſuſcitavit,

m

8 Item rege quodam erudeli, nomioe Amalgid, haſtam quinque acuminum, nuper ſibi factam, in ſanguine innocentium rivu geotili conſecrare, imo exercere * volente, beatus Eugenius pietate commotus ad illum, ne immane facinus committeret, compelcendum feſtinus perrexit. Impium tameo tyrannum, qnin illud faceret, vel prece vel pretio viocere non potuit. Fecit ergo malo uti ſuo: nam ut Sanctus propheta ei tune promiſerat, tertia poſt hoc die eadem haſta confoſſus interiit.

perviciaci mortem prædixit, & ſuſ execrans*

D

9 Aries quidam, quem Bethanum vocabant, de monaſterio ejus furtim ſublatus, de faucibus oovem fratrum, quod eum noo furati ſunt, contra ipſum perjurantium, Euganitæ gentis eum omni exercitu præſente, ei illum proprio nomine vocanti, balatu elariſſimo reſpondit. Sed pius Pater reos illos a rege præfato, ut morti traderentur, comprehenſos, a eorporis, & animæ perditione liberavit. Ipſos namque jam ſeculo tune renuntiantes ſibi adjuoxit, qui nono die poſtea, horribili percuſſi ſunt lepra.

furem pervſum cum fundit,

\

10 Item centum aliquando utriuſque ſexus a piratis io oppido nomine Lettach convivando eireumdati, miſerunt ad Eugenium, ut cum adjutorio Dei ad ſe liberandum veniret. Qui continuo per medias hoſtium turmas, ad oppidum veniens, nemini eorum comparuit, & illos in periculo mortis conſtitutos prius baptizavit, at deinde ſoribus apertis per media gentilium caſtra, ſed a nemine ipſorum vilos, ſe præduce, duxit, ac ſic Deo auxiliante, ſoſpites mortem evadere fecit,

captivos liberat,

E

11 Ipſo aliquando in ſaltu quodam magno, qui per ſexaginta paſſuum millia in longum tenebatur, juxta flumen nomine Banoa *n* iter agente, quidam leproſus meodicus ei io medio itinere occurrit. Cui ſuos curruales equos in charitate poſtulanti, pro eadem illico dedit: pro quibus duos alios a Corpreo Colrateoſi epiſcopo, cui hoc revelatum eſt, ad ſe miſſos, poſt puſillum accepit. Librum itidem quatuor Euangeliorum, quem præfatus Corpreus ab eo ante Pateha iam prope imminens ſibi dari poſtulaverat, utriuſque facultatem, qualiter deferretur qualicumque neceſſitate non habeoribus, beatus Eugenius io anguſtia poſitus in nocte paſchali ſuper altare ſuum poſuit, quem angeli Dei tollentes, ſuper altare Corprei protinus poſuerunt.

leproſum ſubito ſanat,

n

F

12 Quodam die cellarius, ipſo abſente, monaſterium egreſſurus cum quadam juvencula illecebroſa conſulit verba, quibus auditis, paſtor egregius, qui ea die a monaſterio non parvo diſtabat intereſtitio, ſignum erueis illis oppoſuit, & io eodem momento cellarius æſtimans ſe voeem Eugeoii, verſum illum cui initium; INTROIBO IN DOMUM TUAM DOMINE, in oſtio oratorii jam clare cantantis audire, monaſterium feſtinus ingreditur, ac ſic diaboliea temtatio vitatur.

abſentia cognoſcit,

13 Eo itidem tempore per quemdam ſaltum, nomioe Croibeth, uno ipſum comitante puero, iter agente, quinquagiota pſalmos decantavit, ac deinde orationem Domioicam, uſque ad SED LIBERA NOS A MALO dixit, & puero Amen reſpondente, omnes ſylvæ de circumquaque ei reſpondemes, dixerunt AMEN.

ex ſuor alia prodigia,

14 Inter ceiera Spiritus ſancti dona B. Eugenius prophetiæ gratia latis abunde pollebat, de Columba quiden Celle *o*, qud oaſceretur, qualis, quantuſque ſanctitate, & meritis futurus eſſet, provaticinatus eſt. Lugidio quoque Secuen filio, nobili viro, qui de genere Conalli, filii Neyl oriundus fuit, & Fiachne filio ejus, qui unum de monachis ipſius in oſtio oratorii Ardſtraienſis

ſpiritu prophetiæ, o

monaſte-

A monaſterii, patre in hoc conſcotiente, iotersecit, mirabiliter prophetavit, ad eumdem Logidium ita dicens; De ſemine tuo nullus umquam regnabit, oullus ſine maeula corporeæ deformitatis erit. Tranſactis ab hodie novem diebus, Fiachna filius unus morietur, & ſemen ejus oumquam quioarium ſimul tranſcendet numerum. Deinde poſt mortem filii, eidem pœnitentiam agenti, & ſcrupulum argenteum, a ſe uooque luorum poſterorum, tertio ſemper anno ipſi & ſucceſſoribus ejus promittenti, & de ablatione regni a ſuis conquereoti dixit: Tui poſteri, eooſtdiarii & judices regni erunt, nt nullius in geote tua, niſi cum conſilio eorum regnum ſtabit, quæ omnia complata ſunt, & complentur.

15 Nec prætereundum eſt, quod, quidquid homo Dei benedicebat, benedictom erat, & quidquid maledicebat, maledictio ejus ſatis in eo apparebat. De hoc unum dabimus exemplum. Ad quoddam oppidum, in quo quinquaginta utriuique ſexus jam homines eputabaotur, vir venerabilis, ut ibi hoſpitaretur, veſpere divertit. Sed ei huſpitium negatur. Ipſe autem ooſte illa io jejunio, & oratione, ſub divo B pervigil tranſegit. Ae deiode ait: Io hoc loco convivinm oumquam erit, & jugera, quæ circa hoc oppidum ſunt, nullum utilem afferent fructum; quod uſque hodie completur; craſtina vero die unus de coovivantibus illis ç, cujus nomeo Caitne, & nomeu uxoris Brig, duxit illum in domum ſuam, & prandium, quod operatoribus ſois præparari fecerat, hoc eſt bovem & porcum coctos, & vas plenum cervisiæ ipſi, ejuſque comitibus, vultu hilaris appoſuit, quibus benedictis, ſervi Dei refecti ſunt, ac deinde gratias egerunt. His finitis, dumum ac cellarium benedixit, & art: Hæc cibaria uſquequo ſtolidum de eis proferatur verbum, nun deficicot, quod in re probatum eſt: illa namque a Kalnodis Novembris uſque ad Penteeoſten non defecerant. Tune eoim quidam ſtultus ait: Male vivimus, quia toto hoc anno dimidio carne tantum veleimur; & ex illa die præfata eibaria diſparuerunt.

16 His paucis de virtutibus beati Eugeoii breviter dictis, de ipſius vitæ termino, qui præteriri non poterat, parumper loquemur. C Quo termino appropinquante, aonis maturus & meritis, gravi corripitur infirmitate, qua magis & magis ingruente, omne monachorum agmen coovocatur, ac venerabile corpus ſacro oleo ungitur, & exitus ejus Viatico noo deficiente communitur. His finitis, duobus choris fratrum cum melodia hine & inda plallcotium adſtaotibus, nnima ſiera per maous aogelorum redditur Chriſto, cui honor & glorin in ſecula ſeculorum. Ameo.

ANNOTATA.

a *Franciſcus Porterus in Compendio Annalium Hiberniæ, quod anne 1690. Romæ edtum eſt, ſitum hujus provinciæ pag. 24. deſcribit his verbis:* Provincia hæc indigenis Leignigh, Britaonis Leni, in antiquis Sanctorum Vitis Lagen, Anglice Leinſter, Latine Lagenia dicta, nd ortum tota maritima eſt, Hiberoico mari adjacet, D Angliæque objacet Conaciam verſus, Sineo flu- EX ME. mine ad occaſum contioetur, ſeptemtrioonale latus Louthenſi territorio, Auſtrale Momonia definitur. *Deinde ibidem naturam regionis explicat, eamque in varia territoria dividit.*

b *Quamvis Sanctus noſter dicatur a Waræo ex regio Lagenenſium ſanguine ortus, tamen apud Colganum tum paternam, tum maternam ejus ſtirpem fruſtra quæſivi.*

c *Ab aliis hic Sanctus vocatur* Tigernacus *vel* Tigernachus, *& inter alios hemenymos eſt ille epiſcopus Cluin-coſenſis, cujus Vitam Majores noſtri die* IV. *Aprilis illuſtrarunt; ubi etiam tomo* I. *iſtius menſis pag.* 402. *captivitas ejus apud Britannos narratur.*

d Neunyo *iſte, qui etiam Nennius, & ab Hibernis Mo-Neannus, aliiſque nominibus appellatur, a Colgano ad diem* I. *Martii inter Sanctos Hibernos refertur; ſed noſtri Majores illum eodem die inter prætermiſſos collecarunt, tum quod de legitimo ejus cultu non ſatis certi eſſent, tum quod ipſe Colganus fateatur, ſeſe nonnulla incerta de illo tradere.*

e *Colganus* in *Actis Mo-Nennii pag. 439. de* E *hoc monaſterio, quod hic Roſtatenſe, & alibi Roſnascenſe nuncupatur, ſuſe differit, & contra quoſdam errantes contendit, illud ſitum eſſe in Wallia, & appellatum fuiſſe Banchorenſe, cujus etymologiam ibidem explicat.*

f *Alterius ſynonym præfulit Hiberni Acta ad diem 6. Martii Majores noſtri ediderunt; hujus vero memoria, teſte Colgano in notis ad Vitam S. Canoci pag. 313. colitur die 2. Novembris, quæ Acta ejus examinanda erunt.*

g *Per* Armoricam regionem *intelligitur Britannia minor, quæ eſt provincia Galliæ, & quæ etiam* Britaonia Armorica *cognominatur.*

h *Colganus in indice ſuæ quinto ſive topographico ad Triadem thaumaturgam Hiberniæ, memorat de populis* Cualaonis, *qui orientalem Lageniæ partem incolebant, & quorum regionem* Cualand *hic indicari ſuſpicor.*

i *Hibernice* kill manach *vel* kill namanach, *id eſt*, cella monachorum, *ut Colganus in Vita S. Natalis abbatis ad diem* 26. *Januarii pag.* 169. *num.* 4. *teſtatur. Sed nomen illud pluribus Hiberniæ monaſteriis olim commune fuit.*

k *Hic eſt S. Coemgenus, cujus Acta die* 3. F *Junii illuſtravimus, & qui ibi tomo* I. *iſtius menſis pag.* 312. *dicitur* Eogoino, *id eſt* Eugenio *ad diſciplinam monaſticam addiſcendam traditus fuiſſe.*

l *Videntur illa monaſteria in cathedras epiſcopales evaſiſſe, aut epiſcopi ab illis cognomen traxiſſe: nam quatuor Magiſtri apud Colganum in notis ad Vitam S. Gildæ Badonici pag.* 191. *referunt, quod* S. Tigernachos epiſcopus Cluaineoſenſis *obierit die* 4. *Aprilis.*

m *Hæc & alia nomina propria, tum perſonarum, tum locorum, quæ uuſquam invenire potui, eruditis Hibernis indaganda relinquo.*

n Banna *eſt piſcoſus fluvius in Ultonia, ut Colganus in indice topographico ad Triadem Thaumaturgam pag.* 706. *affirmat.*

o *Acta hujus S. Columbæ abbatis in Opere noſtro ad diem* 9. *Junii illuſtrata legi poſſunt.*

DE S. VICTORE CONFESSORE,

ET VITENSI EPISCOPO IN AFRICA,

G.C.

COMMENTARIUS HISTORICO-CRITICUS.

§. I. Legitimus Sancti cultus, & error circa veram ejus cathedram correctus.

POST INITIUM SECULI VI. *Est hiſtoricus ordo ſcribendi.*

Cum plerumque initio Commentariorum noſtrorum legitimum ſanctitatis titulum vindicare conſueverimus iis, quorum Acta illuſtramus, illud tanto magis hic faciendum eſſe judicavimus, quod aliqui de immemorabili hujus hodierni Sancti cultu dubitare videantur. Quare prius audiamus Petrum Franciſcum Chiffletium noſtrum, qui in Eluci lationibus ſuis ad Hiſtoriam Wandalicæ perſecutionis cap. 16. de cultu ſcriptoris ita diſſerit: B Reſtat quæſtio haud levis momenti, *inquit*, de Victoris noſtri aporiheſi, de qua hoc tantum dico, nullo me ſat firmo antiquitatis teſtimonio fulciſe illam poſſe. Scio in antiquis aliquot codicibus tribui Opus de Africana perſecutione SANCTO VICTORI EPISCOPO. Sed hic titulus a librariis eſt, penes quos nulla eſt auctoritas Sanctorum canoni quemquam inſcribendi. Mea quidem conjectura eſt, illum vitam ſancte exegiſſe in Sardinia, cum eſſet primas Byzacenus, atque ibidem ſepultum eſſe inter tot alios heroes vel advenas vel indigenas, de quibus multa collegit Jacobus Pintus in Opere de Chriſto crucifixo lib. 3. rit. 4. loco 12. Verum ſe in tria octavi poſt Chriſtum ſeculi, & anno DCCXX. (ut exiſtimat Pintus) Sardiniam devaſtantibus Sarracenis, ita turbati ſunt tot Sanctorum tumuli, ut maximæ illorum partis nulla reſtent certa veſtigia, adeoque nec Victoris Vitenſis. Nec ulla tuor, quod ſciam, veterum Martyrologia, aut eccleſiarum antiquæ tabulæ, quæ de illo Sanctorum faſtis adſcripto fidem faciant .... In hoc igitur totius antiquitatis ſilentio ſacræ Rituum Congregationi expendendum relinquimus, num Victor ſeu Vitenſis ſive Uticenſis epiſcopus, auctor Operis de perſecutione Africana ſub Geiſerico & Hunerico Vandalorum regibus, rite vindicatus, & in Sanctorum canonem relatus cenſeri poſſit. C

Ita Ruinartius Benedictinus.

2 *Theodericus Ruinartius Benedictinus, qui anno 1694. Pariſiis eamdem Hiſtoriam Wandalicæ perſecutionis poſtea edidit ac notis illuſtravit, hunc Chiffletii rationem fere conſonat, dum in præfatione ad illud Opus num. 7. ſic ſcribit:* Majoris fortaſſe momenti eſſe non illis videbitur alia quæſtio, quam idem Chiffletius movet, utrum ſcilicet Victor hujus Hiſtoriæ ſcriptor inter Sanctos aliquando relatus fuerit, aut publico aliquo cultu donatus. Ipſum certe iis ſanctis confeſſoribus, qui ſub Hunerici tyranni perſecutione pro fidei Catholicæ defenſione decertarunt, annumerari debere, nemo, ut puto, inficiabitur. Quin & in veteribus codicibus manuſcriptis SANCTUS VICTOR paſſim appellatur. Sed hæc erat veterum formula, qua hic titulus auctoribus eccleſiaſticis, maxime epiſcopis, tribuebatur. Magis ad rem pertinet, quod ea de re in hodierno Martyrologio Romano legitur, ubi die XXIII. menſis Auguſti hæc habentur: UTICÆ IN AFRICA BEATI VICTORIS EPISCOPI; quem Victorem Baronius in notis ad hunc locum monet eum ipſum eſſe, qui obtrectam Vandalicæ perſecutionis hiſtoriam celebris eſt. At Lucas Holſtenius in Animadverſis ad Martyrologium Romanum, hæc verba a recentioribus addita fuiſſe jure conqueritur, quæ re ipſa nuſquam in antiquis codicibus reperire licet. E

3 Primus, qui Victoris iſtius nomen in faſtis ſacris adſcribendi occaſionem præbuit, videtur fuiſſe Petrus de Natalibus, ut conjicit Chiffletius: hic enim die XX. Aprilis Victorem epiſcopum Carthaginenſem laudat, quem ait ſanctitate & doctrina ſub Anaſtaſio imperatore floruiſſe, eique omnia opuſcula attribuit, quæ Gennadius in Catalogo cap. 77. a Victore Carthennenſi epiſcopo edita commemorat. Maurolicus abbas Petrum ſecutus, eadem die Victorem Carthaginenſem epiſcopum, virum doctiſſimum, qui ſub Anaſtaſio imperatore claruit, celebrat, omiſſo Operum catalogo. Petrus Galeſinius paulo aliter habet, nempe UTICÆ IN AFRICA SANCTI VICTORIS EPISCOPI ET CONFESSORIS, atque in adnotationibus complures laudat Victores Africanos, quibus id elogium competere poſſit. At Ferrarius in Catalogo generali Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non habentur, habet ſolummodo, IN AFRICA SANCTI VICTORIS EPISCOPI, quem tamen in notis monet alium non eſſe a Victore Uticenſi, qui Hiſtoriam perſecutionis Vandalicæ conſcripſit. Ex quibus F omnibus patet, obſcuram apud antiquos fuiſſe Victoris noſtri memoriam, nec unquam nomen ipſius in faſtis ſacris locum habuiſſe; quod ei cum aliis compluribus viris ſanctitate & doctrina celeberrimis commune eſt. Nec licet nobis ex incertis prorſus & dubiis monumentis Victori noſtro nomen conciliare, qui ſolidas veraſque laudes ob tam egregium Opus a ſe editum meretur; cujus præclaras virtutes, ut loquuntur doctores Colonienſes, qui Bibliothecæ Patrum editionem procurarunt, pietatem, eruditionem, religionis zelum ad vivum expreſſas hoc in ejus Opere cernere licet. *Ita illi, qui tamen ambo fatentur, hunc Hiſtoriæ Africanæ ſcriptorem in antiquis codicibus* ſanctum *appellari, cujus tituli ſupra jurverit meminiſſe.*

De immemorabili hujus Sancti cultu dubitant.

Ita Ruinartius Benedictinus.

4 *Tillemontius tomo 16. Monument. eccleſ. pag. 598. impenſe laudat prædictam* S. Victoris *Vitenſis Hiſtoriam, in qua pietas auctoris, fervor Catholicæ fidei, aliæque virtutes elucent, & propter hæc omnia judicat, illum jure meritiſſimo inter alios ſanctos antiſtites in Martyrologio Romano ad diem* XXIII. *Auguſti commemorari,*

Tamen alios facere eum Sanctis adſcribunt.

A *cari. Libenter hac in re ſequimur judicium Tillemontii, quod congruit cum ſententia eminentiſſimi Baronii, qui in Annalibus eccleſiaſticis ad annum Chriſti 484. num. 128. ſic ſcribit* : Ad hoc uſque tempus, ad Hunerici obitum ſcilicet, perduxit ſuam Victor de Wandalica perſecutione hiſtoriam. Porro ipſe Victor particeps paſſionum, jugi confeſſione clarus, titulo ſanctitudinis relatus reperitur in Romaoum Martyrologium. *Hic obiter obſervamus, hunc eminentiſſimum S. R. E. Cardinalem non innuere, quod ipſe primus nomen* S. Victoris *hodierni in Martyrologium Romanum retulerit. Quinimo licet ultro concederemus, primum etate hujus eminentiſſimi viri nomen* S. Victoris *noſtri Martyrologio Romano inſcriptum fuiſſe, quis ſibi perſuadeat, piiſſimum doctiſſimumque Baronium id ſine expreſſo Romani Pontificis conſenſu feciſſe, & rem tanti momenti, ſine ſeverâ diſcuſſione, leviter executioni mandatum eſſe?*

5 *Quis præterea facile credat, nomen hujus incerti Sancti in Martyrologio Romano relinqueadum fuiſſe poſt rigidum decretum, quod Urbanus VIII. Pontifex anno 1625. circa publicum Sanctorum cultum edidit? Attamen hic* S. Victor *adhuc hodiedum in Martyrologio Romano annuntiatur, ac nominatim in editione anni 1630. cui præfigitur ſequens decretum:* Præſens Martyrologium itarum diligenter recognitum, auctum & emendatum, ſacra Rituum Congregatio de ordine ſanctiſſimi domioi noſtri Urbani Papæ VIII. imprimi mandavit per Andream Brogiotum impreſſorem Cameralem & Vaticanum, & vetuit ab aliis ubique locorum deinceps imprimi, niſi adioſtar hujus Romæ impreſſi, nihil omnino addito, dempto vel mutato. Die XXIII. Martii MDCXXX. *An igitur Urbanus VIII. & ſacra Rituum Congregatio tunc adeo erant immemores conſtitutionis ante quinquennium editæ, ut hominem dubiæ ſanctitatis in Martyrologio Romano relinquerent? An in recognito & emendato Eccleſiæ Martyrologio non correxiſſent illi cenſores errorem, qui ad ipſam legitimæ venerationis ſubſtantiam pertinebat, ſi Baronius ante annos triginta vel quadraginta dumtaxat hunc* Victorem *ſola ſua auctoritate cum titulo* ſancti *temere ſacris eccleſiaſticis inſeruiſſet?*

C 6 *Quare non dubitamus, quin Urbanus VIII. Pontifex exiſtimaverit, hunc publicum* ſancti *titulum non adverſari ſuo decreto, eumque Sanctum non voluerit comprehendi generali conſtitutione, quam in Bullario Romano Laertii Cherubini tomo 4. pag. 300. reſtringit & explicat*, declarans, quod per ſupraſcripta præjudicare in aliquo non vult, neque intendit iis, qui aut per commuoem Eccleſiæ conſenſum, vel immemorabilem temporis curſum (*id eſt ab elapſio centum annis ante hoc decretum, ſicut idem Pontifex poſtea declaravit*) aut per Patrum virorumque Sanctorum ſcripta, vel longiſſimi temporis ſcieotia, aut tolerantia Sedis Apoſtolicæ vel Ordinarii colountur. *Hinc ſequitur aliquam ex prædictis exceptionibus in* S. Victore *hodierno locum habere: quis enim niſi temere ſuſpicabitur, quod Urbanus VIII. illum* Victorem *cum titulo* ſancti *in Martyrologio Romano contra conſtitutionem ſuam reliquerit?*

7 *Itaque Pontifex ille cenſuit, iſtum Wandalicæ perſecutionis Hiſtoriographum propter unam vel plures ex his rationibus in catalogum Sanctorum jure merito relatum fuiſſe. Sic etiam judicarunt ſacra Rituum Congregatio & omnes Urbani VIII. ſucceſſores, qui poſt varias Martyrologii Romani* D *correctiones hactenus* S. Victorem *noſtrum in poſ-* AUCT. *ſeſſione ſua reliquerunt. Adde, quod hic pius* G. C. *Scriptor in antiquis Mſs. codicibus cum epitheto* ſancti *reperiatur. Quamvis autem penes librarios non ſit poteſtas adſcribendi quemquam numero Sanctorum, ſicuti Chiffletius noſter ſupra monet, tamen illa veterum librariorum expreſſio communem ſui temporis opinionem de ſanctitate* Victoris *indicat. Dum vero Ruinartius aſſerit, hunc ſanctitatis titulum ſcriptoribus eccleſiaſticis ac præſertim epiſcopis tribui conſuevi ſſe, nimis generaliter proponit axioma, quod ſæpe fallit: nam Hieronymus, Gennadius Maſſilienſis, Iſidorus Hiſpalenſis, Ildefonſus Toletanus in Catalogis virorum illuſtrium ſæpius hunc titulum omittunt, eumque vix tribuunt etiam iſtis ſcriptoribus ac epiſcopis, qui certe ab immemorabili tempore in Eccleſia Catholica colountur. Nihil ergo certi ex hac fallaci regula contra ſanctitatem* Victoria *noſtri tuferri poteſt. Jam videmur hunc Africanæ perſecutionis Hiſtorico debitum ſancti titulum ſatis ſuperque vindicaſſe, & ideo ad aliam quæſtionem progrediamur.*

E 8 *Non magnopere miramur, hac die in Martyrologio Romano* Uticæ in Africa beati Victoris epiſcopi *memoriam annuntiari, quamvis hic evidenter in loco aſſignando erratum ſit: nam a ſeſqui ſeculo plures etiam eruditi putabant,* S. Victorem *hodiernum fuiſſe Uticenſem in Africa epiſcopum eo tempore, quo Wandali Ariani Catholicos atrociter perſequebantur. At primus hunc errorem detexit Chiffletius noſter, & in Elucidationibus ad Hiſtoriam Wandalicæ perſecutionis cap. 7. demonſtravit, hunc* S. Victorem *Vitenſi in Africa eccleſiæ tunc præfuiſſe. Chiffletium ſecutus eſt Ruinartius, & in præfatione ad eamdem Hiſtoriam num. 4. ſententiam illius confirmat his verbis:* Porro hujus Hiſtoriæ auctorem fuiſſe epiſcopum quemdam Africanum, nomine Victorem, nullus umquam io dubium revocavit. At de ejus ſede non una fuit omnium ſententia: libri quippe editi, alii Victorem Uticenſem, alii Vitenſem præferuot. Prævaluiſſe tamen videbatur etiam apud viros eruditos eorum opioio, qui Uticenſem appellabant, cum Utica civitas omnibus notior eſſet, quam Vitenſis, quam nemo fere notaverat. F

9 Verum poſteaquam ex notitia Africana compertum fuit, Victorem epiſcopum Vitenſem Vandalicæ perſecutionis temporibus in Africa floruiſſe, qua tempeſtate Uticenſis epiſcopus, non Victor, ſed Florentinus dicebaotur, ut ex eadem Notitia patet, tunc nemo noo aſſentus eſt, Victorem, prætlari hujus auctorem Operis, Vitenſem eſſe appellandum. Neque dixeris, Florentino Utieenſi in exſilio apud Corſicam defuncto Victorem forte fuiſſe ſubſtitutum, qui hanc hiſtoriam deſcripſerit: iſtæ eoim meræ ſunt coojecturæ, quæ codicum manuſcriptorum auctoritati prævalere oequaquam poſſunt; præſertim cum epiſcopis tunc defunctis nullos alios io his tumultibus fuiſſe ſubſtitutos conſtare videatur. Porro qui Victorem Uticenſem pro Vitenſi intruſerunt, id commiſerunt ex ignoratione ſedis Vitenſis, cujus loco Uticenſem ſibi ootam ſubſtituerunt, meodum io antiquis exemplaribus irrepſiſſe ſuſpicati; ſed eadem vocum affinitate, qua alios deluſos fuiſſe exiſtimabant, ſeſe ipſi deluſeruot. Merito itaque a Petro Franciſco Chiffletio Societatis Jeſu presbytero, Victori Vitenſi

A epiſcopo, tamquam ſuo vero ac legitimo auctore Hiſtoria Africanæ perſecutionis reſtituta eſt. Quam quidem viri eruditi ſententiam non modo amplectimur, ſed adeo certis & indubitatis argumentis propugnari poſſe cenſemus, ut oeminem ei umquam in poſterum eſſe refragaturum arbitremur: id enim exigit a nobis omnium codicum manuſcriptorum unanimis conſenſus, quorum ne unus quidem ex iis ſaltem, qui hactenus viſi ſuot, Victorem Uticenſem iſtius Operis auctorem præfert. *Deinde ex diverſis Mss. codicibus probat hanc conſtantem* S. Vitoris Vitenſis *appellationem, & numero ſequente ſuſpicatur, Reinhardum Loricbium fuiſſe primum omnium, qui Coloniæ anno* 1537. *memoratam Hiſtoriam perſecutionis Wandalicæ ſub nomine* Victoris Uticenſis *ediderit, & alios in errorem induxit.*

AUCT. G. C.

10 *Denique Pagius in Critica hiſtorico-chronologica ad Annales eccleſiaſticos eminentiſſimi Baronii anno* 484. *num.* 21. *eandem Chiffletii & Ruinartii opinionem propugnat, eorumque argumenta contraxit hoc modo*: Baronius Victorem Vitenſem auctorem librorum quinque de perſecutione Africana, errore tuoc commuoi, vocat B Victorem Uticenſem epiſcopum in provincia Proconſulari. Verum Chiffletius loco laudato cap. VII. oſtendit, certum eſſe, Victorem fuiſſe Vitenſem epiſcopum, quæ provinciæ Byzacenæ civitas eum ignota eſſet recentioribus librariis, hi meodum in antiquis exemplaribus ſuſpicari, & nominum ac vocum deluſi affinitate, Uticenſem pro Vitenſi repoſuerunt. In codice Carthuſiæ Portarum Ms. bonæ notæ, ipſo Operis initio legit Chiffletius: INCIPIT PROLOGUS IN HISTORIA PERSECUTIONIS AFRICANÆ EDITA A SANCTO VICTORE PATRIÆ VITENSIS EPISCOPO. Idem ego legi in duobus Mss., quorum alterum in bibliotheca Colbertina, alterum in bibliotheca monaſterii ſancti Martini de Campis, in urbe Pariſienſi ſiti, aſſervatur.

pro Vitenſi

11 His adde, io libello Notitiæ epiſcoporum Africæ, qui ſub Hunerico perſecutionem ſuſtinuere, io Catalogo epiſcoporum provinciæ Proconſularis legi: FLORENTINUS UTICENSIS; ſed in indice præſulum provinciæ Byzaceoæ ita ſcribi: VICTOR VITENSIS NON OCCURRIT. Quare Uticenſis eccleſia ad provinciam Carthaginenſem, Vitenſis vero ad Byzaceoam pertioebat, & tempore perſecutionis Africanæ Victor ooſter Vitenſis epiſcopus erat, Florentinus Uticenſis. *Ex bis abunde manifeſta eſt utriuſque cathedræ iſtius Africanæ diſtinctio, & origo erroneæ confuſionis facile detegitur. Sed jam breviter diſcutienda eſt alia controverſia, quam ab annis triginta ſcriptor quidam Gallus movere cæpit, nempe utrum hic* S. Victor *Vitenſis ab altero homonyme ejuſdem ſedis epiſcope diſtinguendus videatur.*

C

§. II. Quis Sanctus ille fuerit, quæ geſſerit, quando & ubi obierit.

Contra opinionem Gallı cujuſdam anonymi

PAriſiis *anno* 1708. *prodiit diſſertatio Gallica, cujus auctor anonymus contendit, Victorem Vitenſem epiſcopum, qui anno* 484. *collationi Carthaginenſi non interfuit, diſtingui debere ab alio Victore Vitenſi, qui priori in cathedram ſucceſſit, & Hiſtoriam perſecutionis Wandalicæ conſcripſit, ut in Ephemeridibus Trivultianis ad annum* 1703. *art.* 52. *ſive pag.* 677. *& ſequentibus refertur. Anonymus in hac hypotheſi aſſerit, Victorem hiſtoricum Wandalicæ perſecutionis dumtaxat anno* 487. *ad cathedram Vitenſem evectum fuiſſe, quando Guntabundus rex Wandalorum & Hunerici defuncti ſucceſſor pacem Catholicis Africis utcumque reſtituit. Novam iſtam opinionem ſuam auctor præcipue probat hoc modo: Hiſtoricus Wandalicæ perſecutionis ſæpe indicat, ſeſe interfuiſſe iis rebus, quæ Carthagine & aliibi ſub Hunerico perſecutore contigerunt. Non eſt autem veroſimile, quod epiſcopus Vitenſis tempore tam periculoſo eccleſiam ſuam deſeruerit, & in alienam diœceſi commoratus fuerit: ergo diſtinguendi ſunt duo Victores Vitenſes epiſcopi, quorum unus alteri ſucceſſit. Hoc eſt præcipuum novi ſyſtematis argumentum, quod etiamſi non contemnendum eſſe fateamur, tamen ob rationes jam afferendas aſſentiri non audemus.*

D

13 *Imprimis ſcriptor hiſtoriæ Wandalicæ meuſe Junio anni* 481. *quo S. Eugenius ad cathedram Carthaginenſem ardore populi evectus eſt, audiit recitari decretum Hunerici regis, & cum aliis epiſcopis electioni præſulis Carthaginenſis ſub tam turpi conditione reſtitit, ut ipſe lib.* 2. *Hiſtoriæ ſuæ num.* 2. *in editione Ruinartiana teſtatur his verbis*: Quod edictum dum nobis præſentibus, quarto decimo Kalendarum Juliarum univerſæ eccleſiæ legeretur, gemere cœpimus muſitantes, eo quod meditantibus dolos malorum eſſet futura perſecutio præparata; & ita legato dixiſſe probamur: Si ita eſt, interpoſitis his conditionibus periculoſis, hæc eccleſia epiſcopum non delectatur habere. Gubernat * eam Chriſtus, qui ſemper dignatus eſt gubernare. Quam ſuggeſtionem legatus accipere neglexit. Simul & populus, ut tuoc fieret, ut ignis exarſit, cujus erat clamor intolerabilis, qui oulla poſſet ratione ſedari. *Quandoquidem hiſtoricus hic ſe ipſum a populo diſtinguit, nobis admodum fit veroſimile, eum tunc epiſcopum Vitenſem fuiſſe. Præterea ſæpius indicat, ſeſe aliis epiſcopis ſæmiliariter adſtitiſſe, ut per decurſum hujus Commentarii videbimus.*

E

* Al Gubernat

14 *Quapropter ſupra propoſitum auctoris anonymi argumentum nos nondum movet, ut admittamus duos Victores epiſcopos Vitenſes, quorum poſterior hiſtoricus priori ignote immediate ſucceſſerit: potuit enim unicus S. Victor Vitenſis diœceſim ſuam eelinquere propter varias juſtaſque rationes; puta quod præviderei certum captivitatis aut exſilii periculum, ſi in ſua diœceſi manſiſſet. Cum autem in eccleſia ſua ab hoſtibus Arianis tutus non eſſet, forte voluit Vir ſanctus illas Africa provincias ignotus & occultus peragrare, in quibus procella perſecutionis acrius deſæviebat, ut Catholicos in fide confirmaret, & vexatis Chriſti confeſſoribus opem ferret. Id vero ipſum diligenter ac pie feciſſe, poſtea oſtendemus. In antiqua Notitia præſulum Africæ apud Ruinartium pag.* 131. *diſerte legimus*, Victorem *Vitenſem anno* 484. *in collatione Carthaginenſi non occurriſſe. Certe hæc ejus abſentia optime congruit cum Hiſtoria Wandalicæ perſecutionis, in qua* S. Victor *nullum verbum facit de ſua ibidem præſentia, licet illam in aliis rebus geſtis exprimere conſueverit. Itaque cum Tillemontio in Monumentis eccleſiaſticis tomo* 16. *pag.* 597. *probabiliter exiſtimamus*, S. Victorem *Vitenſem numerandum eſſe inter viginti etle iſtos præſules Africæ, qui clam fugerunt.*

F

15 *Simile quid tamen eruditiſſimus Emanuel Schel-*

A *Schelſtratius, dum in Eccleſia Africana, diſſert.* 4. *cap.* 4. *num.* 4. *ſic ſcribit:* Extat lapius in Notitia, quod aliqui epiſcopi HIC eſſent relegati, & in fine poſt omnium enumerationem: HIC RELEGATI NUMERO TRECENTI DUO. Cum autem VICTOR VITENSIS NON OCCURRIT, ſed in quodam Africæ loco manſerit occultatus, putarem ego per HIC locelligendam eſſe Africam ipſam, quam colonatus jure ad excolendum agros accipi juſſit Hunericus proiis, qui non juraranr; reliquos vero jurantes, Hildericum poſt obitum Hunerici ſucceſſurum, juſſi ſunt in Corſicanam inſulam relegari, ut ligna profutura navibus dominicis incideremt. Ita ipſe Victor Vitenſis lib. 3. de perſecutione Wandalica, ex quo etiam conſtat, plures CCCXXIV. orthodoxorum ſanctos, ut loquitur Marcellinus Comes, fuiſſe relegatos fugatoſque; fuerunt enim tunc temporis trecenti quadraginta octo epiſcopi, qui Carthaginem adveneraot, ex quibus CCCII. extra civitates ſuas per Africæ provincias diſperſi terram incolebant; quadraginta vero ſex ligna in

B Corſica cedere coacti erant. Hiſque ſi addas viginti octo, qui effugeraot, paſſum unum & confeſſorem unum cum octuaginta octo, qui ante conventum Carthagineoſem vitam finierant, efficient numerum quadringentorum ſexaginta ſex epiſcoporum, in omni Africa anno CCCCLXXXIV. ſedes habentium. *Propter hæ congruentias admittimus unum duntaxat* S. Victorem *Vitenſem, eumque Wandalicæ perſecutionis ſcriptorem, cujus aliqua geſta jam ex ſcriptis ejus excerpemus.*

ex qua c. ſimus.

16 *Videatur* S. Victor *noſter fuiſſe curioſus & cautus indagator miraculorum, quæ tempore Geiſerici regis Ariani per merita ſanctorum in Africa patrabantur, quandoquidem occaſione ſanctæ Maximæ in Hiſtoria Wandalicæ perſecutionis lib.* 1. *num.* 10. *ita ſcribit:* Miraculum hoc & voce omnium celebratur, & nobis ille, ad quem cuſtodia pertinebat, cum ſacramento teſtatus eſt ita fuiſſe. *Numero ſequente ejuſdem libri de aliis ſui temporis martyribus hæc habet:* Ubi uſque in hodiernum diem non deſinit ingentia mirabilia Jeſus Chriſtus Dominus noſter operari; nam nobis beatus quondam Fauſtus Burgenſis epiſcopus atteſtatus eſt, cæcam quamdam mulierem illuminatam fuiſſe, ubi ipſe

C aderat præſens.

geni pium.

17 *Quanta autem charitate Sanctus noſter fuerit ac conſolatus ſit confeſſores Chriſti, qui in perſecutione Wandalorum crudelia eorum odia experiebantur, ex ſequentibus ejus poteſt exemplis. Primo Valerianum epiſcopum & ſenem octogenarium, quem Geiſericus barbarus exilio mulctaverat, intrepide invaſit, ut ipſe lib.* 1. *Hiſtoriæ ſuæ num.* 12. *narrat in hunc modum:* Tunc etiam ſanctus Valerianus Abbenzæ civitatis epiſcopus, dum viriliter, Sacramenta divina ne traderat, dimicaſſet, foras civitatem ſingularis juſſus eſt pelli; & ita præceptum eſt, ut nullus eum neque in domo neque in agro dimitteret habitare; qui in ſtrata publica multo

* *al.* nudo tempore nudus* jacuit ſub aere. Annorum autem erat plus octogiota, quem nos tunc indigni in tali exſilio maximus ſalutare.

charitatem

18 *Deinde circa annum* 483. S. Victor *comitatus eſt innumerabiles Chriſti confeſſores, quos Hunericus rex teterrimo exſilio damnaverat, & pœnam Felicis epiſcopi fruſtra lenire tentavit, ut lib.* 2. *ejuſdem Hiſtoriæ num.* 8. *refert his verbis:* Quibus autem proſequar flumioibus lacrymarum, quando epiſcopos, presbyteros, diaconos & alia eccleſiæ membra, id eſt quatuor millia nongentos leptuginta ſex ad exſilium eremi deſtinavit? *In* quibus

D eraot podagrici quamplurimi, alii propter ætatem anoſam lumine temporali privati. In quorum arat oumero beatus Felix Abbirrtanus epiſcopus, habeos jam in epriſcopatu quadraginta quatuor annos, qui paralyſis morbo percuſſus nec ſeotiebat quidquam, nec peoitus loquebatur: de quo nos maxime cogitantes quod nno poſſet jumeotn portari, ſuggeſſimus, ut *a* ſuis rex peteretur, ut jaltem cum prnpere moriturum Carthagini eſſe juberet, quia ad exſilium nulla poſſet ratione perduci. Quibus ita ferrur tyrannus enm furore dixiſſe: Si animali ſedere non poteſt, jungantur boves indomiti, qui eum colligatum ſuoibus trabendo perducant quo ego præcepi. Quam ex traoſverſo ſuper burdonem vinctum, quaſi quemdam ligni truncum, toto itinere portabamus.

Auct. G. C.

commiſeratioois affectum ego affi.ctus;

19 *Ibidem numero ſequente iter glorioſorum exſulum deſcribere pergit hoc modo:* Congregaotur univerſi io Siccanlem & Lareniam civitates, ut illuc occurrentes Mauri ſibi tradrtos ad eremum perducarent. Supervenieotes igitur Comites duo ſubtilitate damnabili blandis ſermonibus cum Dei con-

E feſſoribus agere cœperunt: Quid vobis, inquiuot, videtur, ut ita pertinaces ſitis, & domini ooſtri præceptis minime obtemperetis, qui eſſe poteritis in conſpectu regis hooorabiles, ſi ejus feſtinetis facere voluntatem? Statim illis ingenti vociferatione clamantibus, & dicentibus; Chriſti ſumus, Catholici ſumus, Trioitatem unom Deum inviolabiliter confitemur, includuntur gravinri quidem, ſed adbue latior cuſtodia, ubi nobis eopia dabatur introire, & verbum admnoitionis fratribus facere, & divina myſteria celebrare. *Opportune enimvero Sanctus noſter in tam periculoſa tentatione generoſos iſtos Chriſti confeſſores verbo exhortationis ac divinis myſteriis confirmavit. Sed ex hoc loquendi modo non improbabiliter colligimus*, S. Victorem *tunc dignitate epiſcopali præditum fuiſſe, quamvis hæc Arianos lateret.*

aliaſque virtutes.

20 *Denique poſt alia Catholicæ fortitudinis exempla ſanctus Hiſtoricus ibidem num.* 10. *graphice depingit, quomodo conſtantes illi Chriſti confeſſores in anguſtum ac teterrimum locum detruſi fuerint, & ipſe ubilominus adiium ad eos invenerit:* Jactantur enfeſſores Chriſti ſuper invicem, *inquit*, an-

F guſtia coartante, unus ſuper alium, ut agmina locuſtarum, & ut prnprie dicatur, ut grana pretioſiſſima frumentnrum. Io qua conſtipatione, ſecedendi ad oaturale nficium oulla ratio ſinebat; ſed locum ſterenris & urinæ, urgeote neceſſitate, ibidem faeichant, ut ille tuoc fœtor & horror uoiverſa pœnarum genera ſuperaret: ad quos aliquando, dato ingenti munere Mauris, dormientibus Vandalia, vix clam admiſſi ſumus intrare; qui introeuntes, veluti in gurgite luti, uſque ad genua cœpimus mergi. *Poſt hæc Sanctus noſter miſerorum conſolator diſcedentes inde glorioſos exſules ulterius comitari prohibitus eſt, ac rediit Carthaginem, ubi audita doloſum regis Hunerici edictum, quo omnes epiſcopos Catholicos in annum ſequentem convocabat, ut fidei ſuæ rationem redderent. Sed ipſe ad eam collationem Carthaginenſem non venit, quia forte præſagiverat infelicem illius eventum, quem experientia poſtmodum confirmavit.*

Anno 487. ſcripſit hanc Hiſtoriam,

21 *Quid tueren* S. Victor *noſter egerit, ubi latuerit, an ex Africa diſceſſerit, ignoramus. Tantummodo ſcimus, illum anno Chriſti* 487. *conſcripſiſſe Hiſtoriam Wandalicæ perſecutionis, ut initio Operis ſui indicat his verbis:* Sexageſimus nnoc,

ut

AUCT. G. C

A ut clarum eſt, agitur annus, ex quo populus ille crudelis ac ſævus Vandalicæ gentis, Africæ miſerabilis attigit fines, tranſvadans facili tranſitu per anguſtias maris, qua inter Hiſpaniam Africamque æquor hoc magnum & ſpatioſum biſſenis millibus anguſto ſe limite coartavit. *Ex his verbis Chiffletius noſter, in Elucidationibus ad Opuſculum primum cap. 4. ſic recte diſſerit:* Tempus, quo hæc Hiſtoria conſcripta eſt, indicavit auctor ipſo Operis initio ſexageſimum annum, ex quo Vandali in Africam ex Hiſpania trajecerant. Porro hic tranſitus cum a Proſpero in Chronico notetur, Hierio & Ardabure conſulibus, hoc eſt; anno æræ Chriſtianæ quadringenteſimo vigeſimo ſeptimo, ad hunc numerum addito ſexagenario, prodibit hujus Operis elaborati annus quadringenteſimus octogeſimus ſeptimus. *Ruinartius in Præfatione ad idem Opus num. 8. circa hanc epocham cum Chiffletio conſentit.*

Item locus ſcripturis incertus fit.

B 22 *Sed neuter convenit cum Cotelerio circa locum, in quo ſanctus Scriptor Hiſtoriam ſuam exaravit: nam Chiffletius aſſerit*, S. Victorem *Conſtantinopoli de perſecutione Wandalica ſcripſiſſe. Cotelerius autem tomo 3. Monumentorum eccleſiæ Græcæ in notis ad Vitam ſanctis Sabæ, hanc aſſertionem improbat, & potius exiſtimat, Sanctum noſtrum in veteri Epiro, quæ regio Wandalis ſubjecta erat, tempore exſilii conſcripſiſſe Hiſtoriam ſuam, eaque occaſione illam dedicaſſe cuidam diſcipulo Diadochi, qui Diadochus in eadem provincia epiſcopus Photices fuiſſe dicitur. Denique Ruinartius loco proxime citato Præfationis, relata utriuſque ſententia, ſuam opinionem ita profert:* Verum ſi conjecturis uti licet, mihi verisimilius videtur, Victorem in Africa hiſtoriam ſuam exaraſſe; multa quippe habet paſſim, quibus innuit, ſe in exteris regionibus non veſtatum fuiſſe, cum hanc ſcriberet. *Nos incertis hiſce conjecturis examinandis diutius immorari nolumus, cum ex iis nihil certi elicere poſſimus.*

Satis qua verosimilitor primas.

23 *Magis ad Sancti noſtri notitiam & gloriam ſpectat primatus Byzacenæ provinciæ, quem Chiffletius noſter in Elucidationibus ad Hiſtoriam Wandalicæ perſecutionis cap. 9. ei vindicat ſequente ratiocinio:* Hunc ipſum Victorem Vitenſem epiſcopum cenſui primatem poſtmodum fuiſſe provinciæ C ſuæ Byzacenæ, cujus eſt mentio in Vita ſancti Fulgentii, ab eo in epiſcopum Ruſpenſem ordinari juſſi. Nec vanis indiciis: nam (ut ad Ferrandum pluribus explicuimus) in Africa extra provinciam proconſularem, cujus caput Carthago, variæ erant ac deſultoriæ primæ ſedes, & ſcio-

rem cujuſque proviociæ epiſcopum ſequebantur; D ſeniorem, inquam, non ætate; ſed promotione ſive ordinatione; qui idcirco ſenis appellatione deſignari ſolebat, adeo ut promiſcue aut ſenex aut luæ provinciæ primas, aut primæ ſedis epiſcopus nuncuparetur.

Byzacena provincia.

24 Jam ſic ratiocioor. Notitia Byzacena tres omnino Victores epiſcopos repræſentat; Narenſem tertio decimo loco; Vitenſem ſextu & quadrageſimo; primo & ceoteſimo Gauvaritanum. Chriſti anno CCCCLXXXVII. quo ſcribebat Victor Vitenſis, decem jam ſublati erant ex epiſcopis Byzacenis, iique (ut veroſimilius) ſeniores atque infirmiores; qui ſi primi decem fuerunt, quos recenſet Notitia, ex eo Victor Narenſis in reliqua epiſcoporum ſerie tertium locum, Vitenſis trigeſimum ſextum, Gauvaritanus primum & octogeſimum obtinuit. Jam vero ſatis conſtat, Victoris primatis Byzaceni mandato Fulgentium Ruſpenſibus ordinatum epiſcopum anno Chriſti DVII. viceſimo annu poſt quadringeoteſimum octogeſimum ſeptimum. Per hos igitur viginti annos longe eſt probabilius obiiſſe ex epiſcopis Byzacenis E quinque & triginta, qui Victori Vitenſi, quam duos, qui Narenſi, aut omnino nonaginta, qui Victori Gauvaritanu decedere potuiſſent. Qua ratiocinatione conjicio, eumdem eſſe Victorem Vitenſem epiſcopum, a quo perſecotionis Africanæ deſcripta eſt Hiſtoria, qui & viginti poſt annis fuit primas Byzaceous.

& in Præfatione obiit exſul

25 *Ruinartius in laudata Præfatione num. 6. ex hac Chiffletii ſententia concludit*, confeſſionis titulum ipſi (*nimirum* S. Victori *noſtro*) deberi, non ſolum quod ſub Huoerico cum ceteris fuerit exagitatus, aut certe quod Traſamundi violentia e ſede fuerit abreptus, ſed etiam quod exſul pro Chriſti fide e vivis exceſſerit: Victorem enim Byzacenæ primatem in Fulgentii Vita laudatum, quiſquis demum fuerit, exſulem obiiſſe colligitur, quod eo tempore, quo, pace Eccleſiæ reſtituta, epiſcopis in ſuas ſedes redire licuit, non Victor, ſed Liberatus Byzacenæ provinciæ primatum obtineret. *Tillemontius in Monumentis eccleſiaſticis tomo 16. pagina 599. & 799. eamdem Chiffletii opinionem cenſet valde probabilem, & cum aliis exiſtimat,* F S. Victorem *Vitenſem anno 507. vel 508. in Sardiniam relegatum eſſe, ibique ante annum 517. in exſilio obiiſſe. Nos in hac hypotheſi mortem ejus* poſt initium ſeculi ſexti *ſuperius in margine aſſignavimus. Hæc ſunt præcipua, quæ de* S. Victore *Vitenſi colligere potuimus.*

DE

DE S. JUSTINIANO EREMITA ET M.

IN LEMENEIA INSULA ANGLIÆ.

COMMENTARIUS PRÆVIUS. G.C.

Locus martyrii, ætas Sancti, cultus ab immemorabili tempore, Acta, & quædam diſcrepantes eorum circumſtantiæ.

CIRCA ANNUM DXXX. AUT DXL. *Hic ſanctus in Anglia inſula,*

IN *hac obſcuri nominis inſula, quæ Cambro-Britannis vicina eſt, & nunc vulgo* Ramley *vocatur, Sanctus in titulo propoſitus magnam vitæ partem traduxit, variis virtutes exercuit, & tandem gloriosam martyrii lauream invenit. Camdenus pagina 838. Britanniæ ſuæ inter alias vicinas Angliæ inſulas de ſitu & nomine hujus ita diſſerit:* Inde in Penbrochienſit agri flexu GRESHOLME, STOCKHOLME & SCALMEY occurrunt ſatis graminoſæ & thymo agretti admodum lætæ. SCALMEY Plinii fuiſſe SILIMNUM olim exiſtimavimus; ſed hanc nobis veritas jam immutavit ſententiam. SILIMNUM enim illum Plinii, LIMNI Ptolomæi, ex verbi cognatione veriſimile eſt; hanc eſſe Britannorum LYMEN ipſum pro me vocabulum edocet, cui Anglus hodie novum nomen, RAMSEY ſcilicet, interſipſit.

Cambriæ ſive Walliæ vicina,

2 Hæc ſancti Davidis epiſcopali ſedi objacet, ad quam ſpectat, & Juſtinioani cujuſdam viri ſanctiſſimo ſatu, ſuperiori ſeculo inprimis celebris erat, qui cum ex Britannia Armorica in feraciſſimam Sanctorum ſeculo hue ſe recepiſſet, & totus Deo defixus diu ſolitarius viviſſet, tandem a ſervulo peremptus, in martyrum catalogum fuit relatus; in cujus Vita hæc LEMENEIA inſula ſæpius vocatur: quæ quidem appellatio cum Britannico nomine LIMEN, quo hic locus ipſis Britannis tonnteſcit, ejus alcitantiam notat, qui proxime ſuperiorem inſulam LIMNOM Ptolomæi facit, quam Britanni nunc ENHLY, Angli BERDSEY nominant, id eſt, INSULA AVIUM. *Joannes Spodus lib. 1. Theatri Britannici cap. 3. (iſtud Opus Philemon Hollandus ex idiomate Anglico Latinum reddidit) in mappa geographica Comitatus Penbrochienſis, inter paginam 101. & 102. ſitum ejuſdem inſulæ verſus mare Hiberni, cum ipſis curioſi lectoris oculis exhibet.*

poſt initium ſeculi 6. floruit,

3 *In hac inſula poſt initium ſeculi ſexti* S. Juſtinianus *pie vixit, ut colligimus ex ætate illorum Sanctorum, quibuſcum familiariter converſatus eſt, & quos Uſſerius in Antiquitatibus eccleſiarum Britannicarum cap. 14. ſive pag. 527. iſtius Operis ita recenſet:* Danielis & Davidis æquales Juſtinianus, Kynedus, Thelians & Paternus fuiſſe memorantur, quorum in Sanctilogio Britanniæ Johannes Tinmuthenſis (indeque in Johanois Capgravii Nova Legenda Angliæ) Vitæ deſcriptæ exſtant. Juſtinianus, relicta Britannia minore, patria ſua, in inſula LEMENEIA (quæ Ptolomæo LIMNUS, Britannis LYMEN, Anglis RAMSEY nominatur) una cum Honorio regis Theſriauci filio religioſam vitam egiſſa, ibique a ſervis demum peremptus, ad portum a ſuo nomine vocatum ſepultus, indeque ad eccleſiam Menevenſem inſulæ objacentem a Davide translatus fuiſſe dicitur. *Deinde breviter aliorum æqualium Sanctorum geſta commemorat, & in Indice chronologico, ſive pag. 1439. mortem S. Davidis Menevenſis antiſtitis ad annum Chriſti 544. refert.*

ex ſcriptoribus Anglis

4 *Etiam Harpsfeldius iater ſex prima ſeculo Hiſtoriæ eccleſiaſticæ Anglicanæ capit. 28. eædem* S. Juſtiniam *ſeculo ſexto alligat, eumque ſequenti exornat elogio:* Juſtinianus claro genere, inſigni doctrina, ſacerdotiſque dignitate amplificatus, in Britannia ſolitudinis contemplationiſque divinæ ſtudioſus, patria relicta, alibi vitam duxit, & inter alios Davidis epiſcopi conſuetudine jucundiſſime uſus eſt; ſimilem enim (quod habet proverbium) agit Deus ad ſimilem: cujus ſanctitatem non ferens dæmon, oeſarios quoſdam excitavit, qui neſein qua rabie affecti innocentem & ſanctum Virum trucidarunt. Corpus ejus per Davidem ad Meneviam delatum eſt. *Uſſerius in Indice chronologico proxime citato ad annum Chriſti 519. ſive pag. 1133. de Sanctis illis coævis obiter ita meminit:* Juſtinianus & Honorius in Ramſeia inſula, Kynedus in Gwyera occidentali claruiſſe dicuntur.

adverſus opinionem Wilſoni

5 *Quare corrigendus eſt Joannes Wilſon in ſuraque Martyrologii ſui Anglicani editione, ubi die* XXIII. *Auguſti eadem & ſepulturam* S. Juſtiniani *anno Chriſti 486. diſerte conſignat. Hunc chronologicum Wilſoni errorem videtur Alſerdus noſter obſervaſſe, dum in Annalibus eccleſiæ Anglo-Saxonicæ ad annum Chriſti 516. num. XI. ſic ſcripſit:* Scio, Martyrologium noſtrum ad diem XXIII. Auguſti, Juſtiniani hujus martyrium referre ſub annum Domini CDLXXXVI. ſed quoniam Davidis ſancti facienda eſt mentio, cui Juſtinianus a ſanctiori concilio fuiſſe videtur, ideo melius eum Davide conjungitur. *Deinde priora* S. Juſtiniani *geſta excerpit ex Actis, & ibidem num. 23. de chronotaxi illorum ſic diſſerit:* Hæc omnia, adventum ſcilicet ſancti Juſtiniani in Britanniam, Honorii occurſum, & Davidis de eo notitiam circa hæc tempora (*nempe annum Chriſti 516. in quo Alſerdus hic verſatur*) eveniſſe putamus. Reliqua, quæ de Juſtiniano a Capgravio narrantur, licet poſteriora ſint, placet nunc adnectere, quia nullo certo tempore conſignantur. *Nos eo poſt hunc Commentarium prævium in ipſis Actis legemus.*

paſſim vocatum,

6 *Infamis apoſtata Balæus occaſione Honorii, quem inter ſcriptores Britanniæ numerat, Centuria decima, cap. 6. de hodierno Sancto noſtro mentionem facit his verbis:* Honorius Camber, Treſriauci filius, & virtutis & eruditionis ornamenta lucida a Davide Menevenſi archiepiſcopo ſanctiſſimo præceptore (ut Lelandus habet) ſanctiſſimus diſcipulus acceepit eo loco, quo terræ extenſio Occidentem Cambriæ terminat. Adjacet

A cei extenſioni ſolula, ambitu parva; at fama
AUCT. maxima, cui nomen antiquitus a Græca origine
G. C LEMENUS fuit; oune vero RAMESEGA. Hic vi-
tam Honorius illuſtris parcam ac durem exegit.
Juſtinianus ex Britannia Armoricaco Davidis gra-
tia hic appuli. Incola humaniſſime accepit Ho-
ſpitem. Veoit & univerius una cum Davide Me-
nevenſium chorus eumdem ſalutaturus. Piratæ
poſtea vim inlulæ inferentes, Juſtinianum occi-
derunt. Martyrii loco nomen SCOPULUS LEPRO-
SUS, a morbis Dei beneficio percuratis dictum
eſt. Sic, dum Honorium reſtituimus, commo-
de & Juſtiniono taotumdem præſtitimus. Hæc
omnia Lelandus. Claruit Honorius anno ſalutis
noſtræ DLX. ſub Maglocuno Britannorum re-
ge; ſed ejus perierunt ſcripta. *Utinam Baleus*
hanc parcam ac duram Honorii vitam imitatus eſ-
ſet! Tunc certe uxoris aut potius concubinæ ducen-
dæ cauſa monaſterium ſuum & fidem Catholicam
non deſeraiſſet. Si quis plura noſſe velit de ſacrile-
ge illo monacho & ſacerdote, conſulat Piſeum in
Prolegomenis ad illuſtres Angliæ ſcriptores, nos
pag. 53. & ſequentibus impudentiam iſtius tranſfu-
B *gæ vivis coloribus depingit.*

& ibi ante annum Chriſti 544 occiſus eſt.

7 *Porro oportet Honorium diu* S. Juſtiniano *con-*
tuberuali ſuo ſuperfuiſſe, ſi ille adhuc anno Chriſti
560. claruerit, ut Baleus affirmat: nam S. Da-
vid præſul Menevenſis, qui S. Juſtinianum *honori-*
fice ſepelivit, anno Chriſti 544. mortuus eſt, ut Uſ-
ſerius, Alſordus, & Majoris noſtri in Commen-
tario prævio ad Acta S. Davidis die prima Mar-
tii, ſive tome 1. iſtius menſis, pag. 40. & 41. pro-
barunt. Hinc tamen nondum ſcimus determinatum
tempus, quo Sanctus noſter beatorum ad Superos
migravit, quamvis id certe ante obitum ſancti Da-
vidis contigerit. Cum vero Uſſerius in ſupranotato
Indice chronologico ad annum Chriſti 529. aſſerat,
S. Juſtinianum *cum ſodali ſuo Honorio tunc adhuc*
in inſula Ramſeia clarui-ſe, probabiliter in hac hy-
potheſi putamus, illum anno Chriſti 530. vel 540.
circiter e vivis exceſſiſſe. Quapropter tanto Commen-
tarii hujus in margine anno hos annos disjunctive
notavimus, cum S. Juſtinianus *circa alterutrum oc-*
ciſus fuerit, ut eruitur ex utraque Uſſerii chronolo-
gia, quam ſuperius aſſignavimus.

C 8 *Ex balæanis dictis & relatis eruditus lector*
facile colligit, hunc Sanctum ab immemorabili tem-
pore publicam populi veneratiooem habuiſſe: nam
ſcriptores Angli, tum Catholici, tum heterodoxi,
ſanctimoniam hujus Viri laudant & agnoſcunt. Cum
his conſpirant recentiores Martyrologi, inter quos
Richardus Witſordus in Martyrologio ſuo Anglico
ad diem v. Decembris annuntiationem & elogium ej-
jus ex Actis longioribus excerpſit. Ferrarius in Ca-
talogo generali Sanctorum, qui in Martyrologio Ro-
mano non ſunt, eumdem ſanctum Martyrem die
XXIII. *Auguſti breviter annuntiat his verbis*: In
Anglia ſancti Juſtiniani monachi & martyris.
Eam Wilſonus hac die annuam ejuſdem Sancti
memoriam in utraque Martyrologii ſui editione ce-
lebrat, & Acta ipſius Anglice contraxit. Quam-
vis auctoritas recentium Martyrologorum non ſuf-
ficiat ad immemorabilem vel legitimum cujuſdam
Sancti cultum probandum, tamen hic obſervare
meretur, quod Anglicum Witſordi Martyrologium
anno Chriſti 1526. Londini typis excuſum fueri-
rit, atque ferme centum annis primum omnium
Pontificis Urbani VIII. decretum de cul-
tu Sanctorum præceſſerit.

Martyr ille dies memoria hujus cultum ha-buit,

9 *Præterea Richardus Witſordus, qui in ſu-*
pra laudato Piſsei Opere de illuſtribus Angliæ
ſcriptoribus pagina 695. vir probitate morum &
D *bonarum litterarum laude ſpectabilis appellatur,*
haud dubie Martyrologium ſuum ex antiquis & fide digna monumentis collegit. Hoc autem Martyrologio uſa eſt eccleſia Sariſburienſis, ut Anglice legitur in annotatione menſi Januario præfixa, quæ Latine ſic ſonat: Hic incipit Martyrologium juxta uſum eccleſiæ Sariſburienſis, & uti legitur in Sion, cum additioonibus. *Quid hic ſibi velit* Sion, *intelliges ex Piſseo, qui pagina proxime citata elogium laudati Martyrologi exordiur his verbis*: Richardus Whitſordus Ordinis divæ Brigittæ monachus Anglus in cœnobio non longe a Londioo, quod SION dicitur. *Poſt elogium Piſseus inter alias ipſius lucubrationes* Martyrologium Sanctorum & additiones *ejuſdem* recenſet. *Quis autem facile credat, Clerum Sariſburienſem, tunc adhuc probe Catholicum, ſine ma-*
turo examine Martyrologium iſtud ſuſcepiſſe, & in
eo Sanctos novos aut incertos honoraſſe? Quare pro-
babiliſſime concludimus, Sanctos in hoc Martyrologio
notatos ab immemorabili tempore publicam venera-
E *tionem adeptos eſſe. Denique Joannes Tinmuthenſis*
ſeculo XIV. *Acta* S. Juſtiniani *concinnavit, & ſeculo*
XV. *Capgravius ex eo novam Legendam ſuam San-*
ctorum Angliæ collegit, ut apud Piſseum aliſque
bibliographos videre eſt. Cum igitur uterque iſte
hagiologus de antiqua S. Juſtiniani *cultu teſtimonium*
ceddat, & ambo certum ac pluribus annis ante de-
cretum Urbani VIII. floruerint, ſine ſcrupulo judi-
cavimus, huic ſancto Martyri locum in Opere noſtro
concedendum eſſe.

mipſi Actis, quæ Joannes Tinmu-thenſis,

10 *Jam monuimus, Acta* S. Juſtiniani *martyr-*
is a Joanne Tinmuthenſi conſcripta fuiſſe, de quo
Caveus in Hiſtoria Litteraria part. 2. pag. 285. tradit
ſequentia: Joannes Tinmuthenſis, qui aliquando
JOANNES PECCATOR dominatur, geote Anglus,
Tinmuthæ in Northanumbranorum finibus od o-
ſtium Tini fluminis villæ non ignobilis vicarius, &
Ordinis Benedictini ad ſanctum Albanum monachus, claruit anno MCCCLXVI. Cum eccleſiarum archiva & monaſteriorum bibliothecas perſcruta-ſſet, veterumque ſcrinia evolviſſet, ad hiſtoriam ecclesiaſticam illuſtrandam animum adjecit, virtutemque & pietatem per priorum exempla poſteris commendare ſtagens, plurimorum Sanctorum F Vitas litteris mandavit. *Deinde poſt aſſignatas Angliæ bibliothecas, in quibus illud Opus adhuc inedi-*
tum conſervatur, quomodo Capgravius eu eodem Jo-
annis Tinmuthenſis hagiologio Legendam ſuam compo-
ſuerit, indicat his verbis: De hac lucubratione non racemos quoldam, ſed plenam, quod aiunt, vindemiam, reportavit Joannes Capgravius in Catalogo Sanctorum Angliæ, cujus Operis non iam auctor quam exſcriptor audire meruit.

& Capgra-vium collu-gerunt,

11 *Caveo conſentit Hauricus Whartonus, dum*
ia Appendice ad Hiſtoriam litterariam Cavei pa-
gina 89. de Capgravio ſic ſcribit: Joannes Cap-
gravius, gente Anglus, patria Cantianus, Ordinis Auguſtiniani in cœnobio Cantuarienſi monachus, & poſt adeptum Oxonii doctoratus gradum Provincialis, Humfredo Gloceſtriæ Duci a ſacris confeſſionibus, ac ſumme familiaris. Claruit anno MCDL. & inter theologos ævi ſui Anglos principem locum tenuit, in ſolutos eccleſiaſticorum mores acriter detonare ſolitus. Obiit Lynnæ apud Nordovolgios die XII. Auguſti, anno MCDLXVI. Edwardo IV. rerum potito, & a-pud Auguſtinianos ſepultus eſt. Sic quidem Ba-

læus

Alæus & Joſephus Pamphilus. Pitſæus vero, cui ſuffragantur Voſſius & Miræus, illum ſub Richardo demum tertio, anno MCCLXXXIV. obiiſſe prodit. Scripſit Catalogum ſive Legendam Sanctorum Angliæ, quæ typis excuſa prodiit Londini MDXVI. in folio. Hiſtoriam illam expilaſſe dicitur Capgravius ex ingenti & pulchro admodum volumine ejuſdem argumenti, quod in bibliotheca Cottoniana Ms. aſſervatur. *Ex hac editione Londinenſi Vitam* S. Juſtiniani *poſt hunc Commentarium recudemus.*

& ex quibus aliquas citavimus pag.

12 *Quamvis ætas horum biographorum ſufficiat ad probandum immemorabilem ſancti Martyris hodierni cultum, tamen ideo non ſtatim leviter fidem adhibemus omnibus prodigioſis miraculis, quæ forſan illi in obviis ſcbedis invenerunt, aut ſimpliciter ex populari traditione narrarunt. Hinc Alfordus noſter occaſione* S. Juſtiniani *& æqualium ejus in Annalibus eccleſiæ Anglo-Saxonicæ ad annum Chriſti* 516. *num.* 10. *lectorem ita monet*: Hi vel in Britannia nati, vel ibi cum magna ſanctitatis opinione defuncti, memoriam ſui ad hæc tempora promiſerunt. Sed B qui Vitam eorum ex variis collegerunt, in neſcio quæ miracula impingentes, fallendo potius otio, quam rerum geſtarum veritati ſtuduiſſe videntur. Illud ſatis conſtat, Juſtinianum, relicta Britannia minore, patria ſua, in inſulam Lemeneiam, una cum Honorario *, regis Theſrjauci filio, religioſam vitam egiſſe.

* *forſan* Monorio

cum ſcripſit aliorum confeſſimus.

13 *Nunc obiter indicabimus aliquam minoris momenti diſcrepantiam, quæ circa ſtatum ſancti Martyris & auctores cædis ejus occurrit inter Martyrologos aliosque ſcriptores Anglos, qui de Sancto noſtro hodierno breviter meminerunt. Imprimis ignoramus, quo fundamento Ruhardus Wiſfordus in Martyrologio ſuo ſupra laudato hunc Sanctum Anglice vocet* epiſcopum, *cum de dignitate illa epiſcopali ſcriptores alii prorſus ſileant. Quod autem ad interfectores ipſius attinet, de iis ferme tot ſunt ſententiæ, quot capita: nam Camdenus ſupra citatus aſſerit,* a ſervulo, *Uſſerius* a ſervis, *Baleus* a piratis *in inſulam Lemeneiam irrumpentibus illum occiſum fuiſſe. Wiſfordus & Acta inferius edenda gumerum homicidarum illorum exprimunt, eoſque* tres ſervos *appellant. Singularis eſt opinio Wilſoni, qui in utraque Martyrologii ſui editione affirmat, homicidium iſtud* a tribus Fratribus (*Anglice* hu three of the brethren) *perpetratum fuiſſe. Forte per* Fratres *hic intelligit monachos laicos, qui in monaſteriis quodam modo ſervient, & ita modus ille loquendi cum Actis, quæ tres ſervos exprimunt, meumque comiliari poterit. Jam nihil ſupereſt, niſi ut Acta hic recudenda conſuetis. Annotatis illuſtremus.*

ACTA

collectore Joanne Capgravio,

Ex Legenda Sanctorum Angliæ, Londini anno 1516. *impreſſa, fol.* CCI. *&* CCII.

SAnctus Juſtinianus ex nobiliſſima Britanniæ minoris proſapia originem duxit: qui a pueritia ſtudiis litterarum traditur, & mirabili ſcientia inter clariſſimos gentis ſuæ doctores claruit *a*. Suſcepto enim ſacerdotii gradu divinum officium fideliter exequebatur; & tale tandem divinum oraculum audire meruit: Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui. Quod Vir ſanctus intelligens, adjunctis ſibi quibuldam ſociis, navem coreis contextam & viminibus conſcendit, Deum jugiter exorans, ut ad terram eum adveheret, in qua vitam ſolitariam ducere poſſet. Et tandem ad terram nomine Cormer *b* applicuit; ubi per aliquod tempus moram faciens, cœperunt jam multi ejus exemplo mundum relinquere, & ad ſancti Viri magiſterium feſtinare. Sed in brevi, ſicut primo a Deo ei mandatum fuerat, ut de terra & de cognatione ſua egrederetur: ſimiliter ſecundo ei dictum fuit, ut illam relinqueret manſionem.

D AUCT. JOANNE CAPGRAVIO. *Hic ſanctus ex Britannia minore*

a

b

a Tunc naviculam ingreſſus mari & ventis ſe committens venit ad inſulam, quæ tunc inſula Lemeneia vocabatur. In qua vir Deo devotus Honorius, regis Theſriauci *c* filius, relictis quæ in mundo ſunt, Deo totum ſe exhibebat. Receptus itaque hoſpitio benigne, tanto pietatis excrevit ardore, ut locum ſuum & manſionem ſancto Viro traderet, ut lucrandis Chriſto animabus abſque ullo invigilaret incommodo. Videns itaque beatus Juſtinianus locum viris religioſis aptum, & ab omni ſeculari ſtrepitu remotum, Petitioni tuæ, inquit, aſſentirem, ſi ſoror tua cum ſua pediſſequa cubiculum habeat a nobis remotum. Quod quibuſdam incredulis videbatur in deriſum.

ut inſulam Wilfus vicinam navigat.

c

E

3 Sed cum facundia & venuſtas ſanctæ prædicationis, & fulgor tantæ claritatis beato Viro complaceret; Pater, inquit, ſancte, ut tua dulci & honeſtate perfruar ſocietate, ſororem meam in aliam regionem tranſmittam. Soror itaque beati Honorii, ſumpta ſanctorum virorum benedictione & licentia, in longinquas regiones abſceſſit. Ibique cum ad eum plurimi convenirent, illuminati verbo fidei cum ſalute animarum redibant. Cum autem fama tanti Viri ad beatum David *d* perveniret: novitate & adventu tanti Viri exhilaratus, per nuntios eum evocare, ut ad ſe venire dignaretur, ſuppliciter exorabat. Ille vero accelerans a beato David honorifice ſuſcipitur: placuitque tam beato David, quam ſancto Juſtiniano ſocietate & orationibus hinc inde fulciri: & ſuſcepit eum ſanctus David in confeſſorem & vitæ ſuæ poſt Deum cuſtodem. Et manſiunculas, quas eligebat tam in inſula, quam extra inſulam, ei & fratribus ad ipſum confluentibus conceſſit.

ubi pia vidua

d

F

4 Quadam autem die, cum in inſula oratio- *& a demonibus fratres tuos.*
ni & lectioni operam daret, navigantes quique in lembo quodam advenerunt, & feſtinantes ad ipſum dixerunt: Ecce, quem amas, infirmatur, mandans ut ad ipſum poſtpoſita omni mora acceleres. Ille autem, audita cari ſibi in Chriſto infirmitate, ad lembum properavit, & Pſalmos pſallere incepit. Cum autem remigando ad maris mediatatem veniſſet, tunc demum eos facie elevata conſpexit deformiores, quam homines, quos videre conlueverat, & clare illos malignos ſpiritus eſſe, intellexit. Tunc ſeptuageſimum nonum Pſalmum manibus ocuſiſque in cælum elevatis, ſcilicet DEUS IN ADJUTORIUM, incepit. Et cum ſecundum ejuſdem Pſalmi verſiculum, CONFUNDANTUR ET REVEREANTUR, QUI QUÆRUNT ANIMAM MEAM, decantaret; tamquam corvi nigri volantes evanuerunt: ſicque

Dei

A Dei fretus adjutorio in petra quadam ab infimo maris divinitus elevata ad terram evectus eſt *a*; ſanctum vero David, quem maligni ſpiritus infirmum aſſerebant, ſanum & incolumen invenit.

AUCT. JOANNE CAPGRAVIO.

5 Videns igitur humani generis hoſtis a Viro ſancto ſe victum, & quod nec crebris aſſultibus attentatum luperare, nec malignis ſuggeſtionibus a divino ſervitio ipſum valuerit ſegregare; alias artis ſuæ doloſæ machinationes continxit, viruſque ſuum in Viri ſancti ſervos tres *f* inſudit. Furore deinde ſervi correpti, non ſolum magiſtri ſui monita ſalutaria contemnentes, quibus ipſos ad laborem exercendum hortabatur, ne vitam ducerent otioſam: verum in ipſum irruentes ad terram proſternunt, & caput ejus crudeliter amputare non formidant. Loco vero, quo ſanctum caput ſuper terram cecidit, fons irriguus aquæ limpidiſſimæ de rupe protinus ſcaturiens emanavit: cujus aqua ab ægrotantibus hauſta ſalutem corporum confert univerſis. Quidam nomine Ionas, lo lacteo potu dato ſibi veneno, ventrem mirabiliter in tumorem converſum habuit, & ſumpta aqua illa raoam vivam ſtatim evomuit, & totus tumor ventris evanuit. Illi vero iniquitatis filii poſt ſcelus iniquitatis commiſſum, le lepra percuſſos, & divinam in ſe converſam evidenter ultionem perceperunt. Progreſſi ioda cum gemitu & planctu ad quemdam locum pariter devenerunt, qui uſque in hodiernum diem SCOPULUS LEPROSORUM nuncupatur. Ibi poſtmodum ipſi lugubres, & corpora ſua gravibus ſuppliciis torquentes, & mutuis verberibus flagellantes, in dolore pariter & ærumna quamdiu vixerant, vitam in maxima pœnitentia concluſeruot, & delictorum veniam meritis ſancti Juſtiniani conſequi meruerunt.

B

a impie propter juſtitiam eccl. datur.

f

& poſt mortem va rias intra tulit virtutes.

6 Magnis enim majora ſuccedunt miracula. Nam corpus beati Martyris capite truncatum illico ſurgens, caput inter brachia ſumens *g*, ad littus maris deſcendit. & ſupra mare ambulans, ad portum a nomine ſuo vocatum tranſmeavit, & in loco, quo nuoc eccleſia in honore ipſius dedicata conſiſtit, cadens in terram jacuit, & ibidem ſepeliri meruit. In eadem autem eccleſia, quo corpus Martyris ſancti quieteit, Salvator noſter miracula multa oſtendere dignatus eſt. Infirmi enim illuc aeedentes, a quacumque detenti infirmitate, incolumes & ſani, gratias Deo referentes, ad ſua redeunt. Sanctus vero epiſcopus David paſſionem dilecti ſui, & omnem rei eventum non ignorans, divina revelatione admonitus, cum fratribus ſuis corpus ſanctum ad eccleſiam Menevenſem cum hymnis & canticis detulit, & in ſarcophago novo honorifice collocavit *b*.

C D

b

ANNOTATA.

a Videtur hic Sanctus ipſis popularibus ſuis ignotus eſſe: nam Albertus le Grand aliique ſcriptores Britanniæ Armoricæ, quos conſului, nullam de illo mentionem faciunt.

b *Neſcimus, utrum hic locus ad Britanniam minorem an ad majorem pertineat. Etiam apud geographos univerſales eumdem locum fruſtra quæſivi.*

c *Whartonus poſt præfationem ad Angliam ſacram tomo 2. pagina* XXXI. *exhibet ſucceſſionem regum Wallenſium ex Annalibus Menevenſibus. Sed ibi primo loco collocat regem Arthurum, qui anno 542. obiit. Alios antiquiores Walliæ vel Cambriæ reges hactenus invenire non potuimus, ita ut de rege illo Thefriauco nihil certi dicere liceat. Forſan iſte rex Walliæ reperietur in impreſſis Walliæ Annalibus, quos Camdenus in deſcriptione Britanniæ pagina* 554. *aſſignat, & qui nobis deſunt.*

d *Majores noſtri die* 1. *Martii Vitam hujus S. Davidis ediderunt, ut in Commentario prævio monuimus.*

e *Vix intellige, quid ſibi hic velit* petra ab infimo maris divinitus elevata, *quæ Sanctus* ad terram evectus eſt, *cum lembus adeſſet, de cujus jactura nullum verbum.*

f *In fine Commentarii prævii de variis ſententiis circa hos* tres ſervos *ſat multa retulimus.*

g *De hac capitis geſtatione & ſimilibus prodigiis conſuli poteſt Papebrochius noſter tomo* VI. *Maii pag.* 88. *& in Reſponſionibus ſuis ad articulum* XI. §. 5. *num.* 33.

h *Ex illa honorifica ſepultura aliiſque præcedentibus liquet, Sanctum noſtrum ab immemorabili tempore publicam venerationem habuiſſe.*

E F

DE S. VEREDEMIO EREMITA CONF.

IN TERRITORIO UCETIENSI GALLIÆ,

J. P.

SYLLOGE.

§. I. Diſſertatio de unico an duobus Veredemiis ſeu Veredemis.

FORTE CIRCA ANNUM DXL. *Eorum ſi diſticile ſit,*

UCetia, urbs Galliæ Narbonenſis Gregorio Turonenſi, quæ & Utica quibuſdam, hodie Uzes, urbs Galliæ in Occitania inferiori, epiſcopalis ſub archiepiſcopo Narbonenſi, Ucetienſia tractus caput, & Ducatus titulo inſignita, tribus leucis diſtans a Nemauſo in Septemtrionem, & ſex ab Avenione in occaſum. *Deſcripcie eſt Baudrand. Hujus urbis territorium vita anachoretica illuſtravit* S. Veredemius, *vel* Veredemus, *nunſne & idem, atque hoc die repetitus, de quo jam pridem apud nos tractatum eſt tomo* III. *Junii, die* XVII. *pag.* 411. *quique poſtea factus eſt epiſcopus Avenionenſis; an alter ſynonymus, a die* XX. *& XXI. Auguſti inter Prætermiſſos ad hunc dirm dilatus? Hanc controverſiam examinare, intricatæ difficultatis res eſt; decidere autem, laboris non exigui. S. Veredemus, epiſcopus Avenionenſis, apud nos loco citato inadvertitur ſecule octavo; & tomo primo Galliæ Chriſtianæ editionis noviſſimæ columna* 802.

dicitur

A *dicitur a S. Agricola delectus ſucceſſor anno 700. & eccleſia Avenionenſi præfuiſſe uſque ad annum* aa. *iſtius ſeculi.*

S. Veredemus 2 *In Vita S. Ægidii abbatis refertur* S. Veredemius *eremita bodiernus vixiſſe cum iſto Sancto, nec non cum S. Cæſario Arelatenſi epiſcopo, qui floruit ſeculo ſexto. Verum contra iſtam Vitam tot ſunt querelæ, ut non videatur poſſe ſolidum præbere fundamentum, quo in ratione temporis hic Veredemius ab altero diſtinguatur, cum in eadem Vita ſint anachroniſmi, qui omnem ei auctoritatem adimant, ſicut obſervat noſter Longuevallius in Hiſteria eccleſiæ Gallicanæ tomo 2. lib. 5. pag. 333. Ante hunc auctorem Mabillonius tomo 1. Annalium Benedictinorum ad annum Chriſti 542. poſtquam egiſſet de S. Cæſarei epiſcopi Arelatenſis obitu, virtutibus, præclaris factis & epitaphio, n. 27. ſcribens de Ægidio ejus diſcipulo, haſce Actis S. Ægidii abbatis cenſuras inſerit:* Is eſt Ægidius, qui una cum Meſſiano notario mox laudato Romam directus a Cæſario eſt, ut libellum Symmacho Papæ offerret ad renovanda privilegia ledis Arelatenſia. (*Vidit Concilia apud Labbeum tomo 4. col.* 1319.) An vero idem ſit Ægidius abbas ille Græcus & ſanctus, qui monaſterium in Septimania prope Nemauſum in valle Flaviana conſtruxit, ab ejus nomine poſtea nuncuparum, res noo adeo perſpicua eſt.

B

ab alio 3 Hic quidem in omnibus ejus Actis tam editis quam ineditis dicitur ex Græcia, unde oriundus ex regia ſtirpe erat, tributis in pauperes facultatibus, in Galliam accceſſiſſe ad Cæſarium Arelatenſem epiſcopum: ſed cum deinde Aurelianos a Carolo Francorum rege accitus ſcribatur, hoc primum ſi admiſeris, alterum reſpuendum eſt: cum Cæſarius, qui unus Arelatenſi eccleſiæ præfuit, ducentis annis præcedat Carolum Martellum, primum eo nomine principem Francorum. Idem itaque fuerit Ægidius Græcus abbas, quem Cæſarius cum Meſſiano direxit ad Symmachum Papam. Ia, ſi qua vulgatia ejus Actia fides, tranſmiſſo Rhodano ſe adjunxit Veredemio eremitæ. Dein ſecretiorem in locum penetravit: ubi cum cervæ lacta paſceretur, a Flavii Gothorum regis venatoribus, cerva ad eum fugiente, deprehenſus fuit; idemque poſtea Flavio auctor fuit condendi cœnobii, quod ipſe rexit. Dicebantur quidem Flavii omnes Gothorum reges: ſed eum omnes Arianæ ſectæ addicti fuerint, quis putet, Amalaricum, qui tempore Cæſarii Septimaniam obtinuit, aut quemvis alium de condendo monaſterio cogitaſſe? Ad hæc, monaſterium iſtud multo poſt tempore conditum dici debet, quam Ægidius, tranſmiſſo Rhodano, diſceſſit a Cæſario: nec Ægidius ante condirum monaſterium abbas fuit. Sit tamen libellus ſeu epiſtola Symmacho Pontifici Cæſarii nomine oblata eſt AB ÆGIDIO jam ABBATE, ET MESSIANO NOTARIO.

C

Inconſtans 4 Ex his colligitur, quam intricata ſint, & nullius pæne momenti hæc Acta, his mendis quidem expurgata a Fulberto, epiſcopo Carnutenſi, in Officio ſacro, quod de S. Ægidio compoſuit; ſed nullo pæne relato hiſtorico facto, niſi quod eum Græcum fuiſſe, & in Galliam accceſſiſſe dicit. *Ha ſunt caſtigationes, quibus Mabillonius animadvertit in Acta S. Ægidii abbatis, quæque nobis materiem ſubminiſtrabunt die* 1. *Septembris, quando eadem Acta examinabuntur, ſecundis curis haſce accuſationes, & ſi quæ ſuperſint alie,*

diſcutiendi. Interim abunde liquet, ut ad propoſitam redeamus, non poſſe concludi ſatis perſpicue D AUCT. *ex hujuſmodi Actis præſentem controverſiam de uno an duobus* Veredemis. *Atque hæc quidem prima & præcipua eſt difficultas.* J. P.

5 *Altera in eo poſita difficultas eſt, quod Caſtellanus, diligens alioqui Sanctorum profeſſor, ut ita dicam, & rudagator, ſententiam ſuam de duobus* Veredemis *diverſis revocaverit. Nam etiamſi in ſuo Martyrologio univerſali ad diem* XVII. *Junii annuntiaverit* Avenione S. Veredemum (S. Vrime) epiſcopum, S. Agricoli ſucceſſorem; *dicens* ejus reliquias *eſſe ibidem in* eccleſia Metropolitana, *ab eoque ad diem* XX. *Auguſti diſtinxerit* S. Veredemum ſolitarium, *illum ſignans in* diœceſi Ucetienſi, cujus reliquiæ ſunt Ucetiæ, *in dicto Martyrologio, quod anno* 1709. *edidam eſt: de duobus tamen an uno* Veredemio *dubitavere ſe ſcripſerat anno* 1706. *ut patet ex ejus literis Gallice huc datis tunc menſe Octobri, de quibus etiam apud nos inter Prætermiſſos ad diem* XX. *Auguſti, in hanc ſententiam nos inquens:* Videmini die XVII. Junii S. Veredemum (S. Vrime vel Verime) epiſcopum Avenionenſem diſtinguere a Veredemo anachoreta Uceriæ, qui die XXIII. Auguſti in iſta eccleſia colitur. As D. Sanguin Canonicus Avenionenſis mihi ſignificavit, eſſe unum eumdemque, cujus quædam reliquiæ Uceriæ conſervantur. Hoc ſi verum ſit, die XX, vel XXI. aut XXIII. Auguſti verosimiliter ejus reliquiæ ab Ucetienſibus receptæ fuerunt, & diſcipulatus S. Ægidii, qui ei adſcribitur, eſſet fabuloſus, aut alias S. Ægidii ad initium ſeculi octavi differenda eſſet. E

Avenionenſes 6 *Hæc e literis Caſtellani; qui dubitationem ſuam commutavit in veram ac affirmatam retractationem, quando in Sanctorum indice, qui habetur ad calcem laudati Martyrologii, ab eo ponitur pag.* 1179. S. Veredemus epiſcopus Avenionenſis XVII. Junii; *deinde vero pag.* 1182. Vrime (Veredemus) honoratus Uceriæ, idem qui Veredemus. *Unde patet, unicum dumtaxat ab eo agnoſci* Veredemum epiſcopum Avenionenſem; *ſynonymo* Ucetienſi *ad priorem retractu tamquam ad unum & eumdem Sanctum. Habes, lector, duas difficultates, quæ eo ſacium, ut unus & idem ſit* Veredemius *bodiernus eremita cum ſynonymo epiſcopo. At nunc expendendæ ſunt rationes, quæ ſuadent, unum ab altera eſſe diverſum.* F

variis ratiocinationibus 7 *In hanc diverſitatem propendit jam pridem Hagebenius noſter, quando ad dictum diem* XVII. *Junii de S. Veredemo epiſcopo Avenionenſi iſta ab eo recitantur e Gonono:* In loca, ubi ſolitariam vitam duxit, cerni adhuc eremitorium una tantum leuca a civitate Avenionenſi. *Et mox repetit iſta:* Quæ latius a Gonono in Vita ad hujus honorem conſcripta habentur; ſed quæ magnam injiciunt difficultatem, dum dicitur natione Græcus, ibidem in ſpelunca degens excepiſſe S. Ægidium e Græcia venientem, & una ſimul diu vixiſſe, & miracula claruiſſe. Quæ ſunt accipienda de S. Veredemo anachorera, cujus celebris memoria in breviario eccleſiæ Uzeticenſis agitur die XXI. Auguſti. Debet hic vixiſſe tempore S. Cæſarii epiſcopi Arelatenſis, anno DXLIII. * vita functi, apud quem dictus Ægidius aliquamdiu vixerat, antequam ad S. Veredamium anachoretam accederet. Proinde nobis ſuſpecta ſunt, quæ de S. Veredemi epiſcopi vita anachoretica apud dictum Gononum, & in Vita S. Agricoli

A referuntur. Omittimus proinde Vitam hujus epiſcopi Latioe excuſam apud Gononum pag. 160. & Gallice apud Simoocm Martio in ſacris reliquiis deſerti pag. 471. tamquam receotiorum compoſitionem, in qus diſcerni oon poſſint vera a falſis, certa ab incertis. *Hactenus Henſchenius.*

Auct. J. P.

rationibus

8 *Carolus le Cointe in Annalibus eccleſiaſticis Francorum tomo 2. ad ann. 532. n. 21. duos affirmatiſſimis verbis* Veredemios *diſtinguit, erroris accuſans eos, qui ambos in unum ſolum conflant*: Qui volunt, *inquit*, Ægidium ſerius in Galliam veoiſſe, duos ſtatuuot Cæſarios Arelateoſes epiſcopos, quorum poſteriorem exeunte ſeptimo ſeculo ſediſſe traduot, & ur opinioni ſuæ fidem concilieot, Veredemium eremitam, quocum Ægidius io territorio Ucetienſi vixit, confundunt cum altero ejuſdem nominis aremita, qui pontificatum Avenioneoſem ioeuota ſeculo octavo geſſit. Unum dumtaxat agnoſcimus Cæſarium, duos autem Veredemios, quorum alter Cæſario æqualis ſuit; alter poſt aonos ab obitu Cæſarii centum ac ſexaginta diœceſim Avenionenſem gubernavit.

B

probabilius

9 Veredemius eremita, quem Ægidius adiit, natioone Græcus ſuit, relicta patria io Galliam venit, ſolitariam vitam io pago Ucetienſi duxit. Migravit ad Deom XIII. Caleodas Septembres, quo die colitur ab Ucetieoſibus ſub titulo confeſſoris ooo pontificis. Hæc obſervaotur a Gonooo lib. 3. de Vitis patrum Occidentis, io notis ad Vitam S. Veredemii ſeu Veredemii epiſcopi, longequa diverſa ſunt ab Actis iſtius Veredemii, qui ſolitudinem, Avenione uos tantum leuca diſtantem incoluit, ex eremita creatus eſt Aveoiooeoſis epiſcopus, aooua feſtivitate celebratur XV. Calendas Julias, & io argentea capſa ſuper majus altare primariæ Aveoioneoſis eccleſiæ requieſcit. *Quid de vita ipſius ſolitaria jam pridem ſenſerit Henſchenius, ſupra vidimus; quæ res utcumque ſe habeat; duos admittit Cointius* Veredemos, *ætate diſtinctos, nec non dignitate epiſcopali, qua unus illorum inſignitus fuerit, non vero alter: hodiernus item fuit anachoreta, ſecundum ea, quæ jam ſunt dicta, ac poſtea dicentur; vita autem anachoretica ſynonymi Avenionenſis tam ſuſpecta fuit Henſchenio, ut ne locum quidem eidem dederit in Opere noſtro.*

C

fundari videtur,

10 *De ætate, qua floruit S. Ægidius abbas ex profeſſo tractare, etiamſi non ſit hujus loci, ſed alterius, ad diem nempe primam Septembris; interim tamen nonnulla hic notanda veniunt per anticipationem, cum ab hujus ætate pendeat ætas S.* Veredemi *hodierni. Bollandus noſter in ſupellectile litteraria, quam de S. Ægidio aſſervamus, hæc ſcite nobis de præſenti argumento reliquit obſervationes manu ſua ſcriptas*: De ætate, *inquit*, S. Ægidii controvarſia eſt. Io Vita dicitur veniſſe Arelatum ad S. Cæſarium, qui circa annum D. ſedit. Dicitur deinde Flavius Gothorum rex ei monaſterium condidiſſe. Demum mentio fit Caroli Francorum regis cum eo collocuti. Sigebertus ad anoum DCCXV. illum refert, & Petavius eum ſecutus in Rationario temporum, atque hic ex Ms. Pragenſi Bernardus Guido. Sauſſayus quoque ad idem tempus refert, & veniſſe ait ad S. Cæſarium II. Arelatenſem epiſcopum, quem ait io Appendice pag. 1320. antea S. Porearii in Lirinenſi monaſterio diſcipulum ac ſucceſſorem fuiſſe. Egiſſe S. Ægidium addit cum Carolo Martello. Flavii regis Gothorum oon memioit,

11 Alii (Catellus in Laoguedocia pag. 453. nit certum aſſa, ac plura habet de ejus monaſterio) ſimplicius ad S. Cæſarium celeberrimum veoiſſe putanr; egiſſe cum Clodoveo I. Sed cum forta C ſolum poſitum eſſet, poſteriores pro Clodoveo Carolum legerunt. (*Coinsius ad ann. 542. n. 26.* Caroli loco *ponit* Childebertum.) Gothi tunc ea loca renebaot, &, licet Ariaoi, tamen viris ſaoctis beneſaciebane. *Has Bollandi, uti & ſuperiores Cointii obſervationes conferre dignetur lector cum difficultatibus, quas præmittebamus ſupra ex Mabillonio & Caſtellano contra* Veredemium *hodiernum, &, ſeclusa partium ſtudio, æqua lance expendat, an nihil inde valeant probabilitatis pro vera & reali ejuſdem Sancti exiſtentia, & ad S. Ægidii Acta defendenda utcumque, in quibus illa fundatur. Fruſtra vero recurritur ad S. Cæſarium Arelatenſem epiſcopum hujus nominis ſecundum, qui utpote numquam fuerit in rerum natura; uti ſuperius indicabamus Mabillonius & Cointius: quibus adde catalogum præſulum Arelatenſium in Gallia Chriſtiana tomo primo ante citato, ubi col. 534. ponitur S. Cæſarius, ac deinde in dicto Catalogi ſerie nullus poſt hunc alter comparet. Idem ſit in diptychis eccleſiæ Arelatenſis apud Mabillonium tomo 3. Veterum analectorum pag. 432. & 433. ubi in annotatione,* Unus, *ait*, ponitur Cæſarius, oullus octavo ſeculo, contra Sigebertum, alioſque, qui S. Ægidium ad id tempus referuot. Ipſummet eſſe non dubitamus Ægidium abbatem, qui Symmacho Papæ libellum obtulit cum Meſſiano ootario, in gratiam eccleſiæ Arelatenſis. *Vixerunt itaque ſeculo ſexto SS. Cæſarius Arelatenſis ac Ægidius abbas; vixit utrique ſynchronus* S. Veredemius *eremita, ſecundum Acta ejuſdem abbatis; atque adeo nimis remotus a ſeculo octavo, quo vixit ſynonymus epiſcopus, quam ut hic ab iſto non fuerit diverſus.*

D

duos fuiſſe

E

12a *Acta porro iſta, quæ accuſantur ab erudi-* *Veredemio*
tis, ſed qua ex conjecturis Bollandi modo allatis juvari utcumque poſſe videntur, adeone ſunt certo ſubleſtæ fidei, & fabuloſa in omnibus, ut ea, quæ rebus Ægidianis immixta memorant de S. Veredemo *ſolitario, ſint expungenda tamquam apocrypha & commentitia? Enimvero non video equidem me ad hoc certa adigi. Verum ne nimis præmaturam de illis cenſuram proferam, eorum examen remitto ad diem 1. Septembris, Interea temporis, fac illa ſuis laborare defectibus ac nævis, quod revera nimis ſæpe accidit in Actis pluribus aliis, quæ ex bonis factis ſunt mala, eo quod ſtupidus aliquis interpolator imperitam eis manum admoverit; viſum tamen mihi eſt hactenus, hiſtoriam noſtri* S. Veredemii, *Vita laudati ſancti abbatis inſertam, eo antiqua ſua poſſeſſione non ejicere, & expungere; ſed adhibere ad narranda ea pauca, quæ de* S. Veredemio *ſolitario ad poſteros pervenere, exemplum ſecutus Cointii, qui de* S. Ægidii *ad eum adventu ex ipſis Ægidii Actis ſcribit ad ann. 531. n. 10.*

F

§. II.

§. II. Cultus S. Veredemii confeſſoris & eremitæ; lectiones propriæ; Vitæ fragmentum, & ſancti ætas.

Cultus ejus apud Ucetienſes dubius videtur; hoc vero aſſeritur Sanctuario Martyrol. novo Pariſienſi?

IN *libello excuſe, in cujus initio multa folia deſiderantur, & cui a tergo inſcriptum lego* Breviarium Ucecience antiquum, deeſt annus impreſſionis; *poſtquam præſcriptum eſſet, quidnam legatur in Octava Aſſumptionis Deiparæ Virginis, annotantur iſta fol.* 339. Eodem die in natali ſancti Veredemii confeſſoris IX. lc. cujus Officium io cæſtinum Octa. beatæ Mariæ celebratur. Et dicitur Officium de communi unius confeſſoris non epiſcopi. *Sed* Lectio VIII. & IX. dicuotur de Evangelio vigiliæ B. Bartholomæi, *ut præſcribitur fol.* 340. *Hic obſerva, Officium illud ibidem ordinari non in translatione reliquiarum* S. Veredemii, *ſed* in natali, & confeſſoris, noo epiſcopi. *Quæ aperte pugnant cum iis, quæ dicebat ſupra Caſtellanus num.* 5. *In directorio pro eccleſia Caſtedcali & diœceſi Ucetienſi anni* 1681. *ad*

B *diem* XXVII. *Auguſti notatur feſtum* S. Veredemii eremitæ Ucetieni. conf. *ritu ſemiduplici. In altero directorio pro dictis locis, quod editum eſt anno* 1686. *eadem indicantur. Martyrologium Pariſienſe, anno* 1727. *editum, hac die* XXIII. *Auguſti* Veredemium *noſtrum ita annuntiat*: In pago Ucetienſi Galliæ Narbonenſis, ſancti Veredemi ſolitarii, *diſerte illum diſtinguens a ſynonyme Avenionenſi epiſcopo, quem retuleras die* XVI. *Junii. Quod denuo eſt contra Caſtellanum, & ſi qui ſint alii, qui ambos in unum confiant.*

antiq. propria, ex Miſſali

14 *Nunc tranſcribamus, quæ in allegato mox breviario de Sancto noſtro legumur.* ORATIO. Deus, qui nobis tanto munere de beato Veredemio confeſſore tuo providere voluiſti: quem ut lueiſcrum neſcientem occaſum de partibus Orientalibus mittare ordinaſti: concede propitius, ut ejus meritis & precibus æterna præmia percipere meremur. Per. AD MAT. LECTIO I. Veneremur, fratres ſanctiſſimi, confeſſoris Veredemii, quæ in præſenti habemus, pignera, & ejus ſolennitatem aonivarlaia * celebritate recolentes, qua-

f. anniverſaria

C liter de traolmatinis partibus in hoc Uzetico pago dextera Dei perduxerit, dicamus nos, audite & vos.

LECTIO II. Hic ſanctus Veredemius cum cœpiſſet condelectari legi Dei, id eſt, amorem habere in ſemetipſo ſervire Deo, ſtatim illam contrariam legem membrorum, cogitationes videlicet & opera diabolica a ſe alienavit: & in quantum humana fragilitas permiſit, a corde & ore, atque manibus eradicavit.

LECTIO III. Cumque inter homines habitaret, angelorum ſocius mente efficiebatur, dicens cum Apoſtolo: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? ſcilicet, quia diximus, non aliter poterat, niſi mente in cæleſti habitare patria; donec tempus diſſolutionis veoirec, patriam & pareotes fugiens, deſertum locum, ubi ſecum ſolus cum ſolo habitaret Deo, quærere voluit.

e breviario Ucetienſi?

15 LECTIO IV. Denique cogitabat beremitiam non poſſe in patria ſua vitam ducere, ne forte parentes aut propinqui ſui eum invitum retrahereot, aut ipſa aliqua diabolica teotatinne permotus, videns patriam ſuam, ab hac voluntate deficeret, ad Gallias tranſire deſiderabat.

LECTIO V. Tandem invenit homioes, qui cum D ſuis navibus propter negotiorum ſuorum lucra Auct. Maſſiliam, Provinciæ regionis civitatem, veni- G.C. re tentabant: quibus ſe locians pro nichilo ducebat, patriam & parentes relinquere, ut poſſet Deo ſervire: letebat enim ceeliſſime, quia, qui Deo ſervit, regnat; & qui illi conjungitur, ſine macula permanet, & ceotuplici Vitæ æternæ gaudet remuneratione.

LECTIO VI. Læti itaque illi marinimi nautæ, cum quibus beatus erat Veredemius, ut ad regni ſui fines repatriarent, naves ſuas in profundum maris promovent, nichilque aliud niſi cælum, ſtellis ſuis nocte depictum & decoratum, & per diem radiaotem & luceotem ſolem, & ſub ſa gurgitem matris in ſimilitudinem viventis, quod dicunt, argenti & clariſſimi viiri videre poterant. Cælum ſuper ſe, mare circumcirca habebant.

LECTIO VII. Evangelium: VIGILATE, QUIA NESCITIS. *De duobus reliquis lectionibus dixi ſupra. Nonne ex his ſatis & abunde perſpicuum eſt*, S. Veredemium *hodiernum, confeſſorem & eremitam, mode tam ſingulari ac proprio cali apud Ucetienſes, ut non magis videantur in eo cogitaſſe de ſynonymo epiſcepe Avenionenſi, quam ſi numquam*

E *exſtiſſet?*

16 *Reliquum eſt, ut prodncam fragmentum Vitæ, ex Actis S. Ægidii. Plura eorum exemplaria Mſs. habemus, unumque inter illa, quod magnam vetuſtatem præſefert; quodque, ut mea quidem eſt conjectura, exaratum ferſan fuerit ſecula circiter decimo. Ex hoc Ms. deſumere viſum eſt hoc, quod in eo narratur de* S. Veredemio, *fragmentum:* Vir Domini (*S. Ægidius*) tranſacto ſcilicet bieonio (*apud S. Cæſarium Arelatenſem epiſcopum*) ſoli Deo cupiens vacare ſolitarius, latenter inde receſſit; tranſactoque Rodano, ſecus ripam Gardonis fluvii aliquod latibulum aptum ſuo propoſito quærens, divino directu inve-

F nit quemdam eremitam Veredemium nomine, ſanctitate & miraculis inſignem. Is in eujuſdam rupis coneavo morabatur, quo ſaxorum aſperis anfractibus, ſatis erat difficilis aſcenſus: cujus vitam ſanctus Ægidius videns eſſe divioam, aliquantum temporis cum eo ædificationis cauſa converſatus eſt. O ioeoarrabilis divina diſpoſitio, quæ de tam longe remotis terrarum partibus hæc duo ſydera in unum congregaſti, ut alterum ab altero parluſtratum ſplendidius illuminareot orbem. Et quis umquam verbis explicare valeret, quot ibidem miraculorum inſignibus ambo elaruerint. Nullus enim æger, pro quo Deum depreearentur, cupita ſaluta eaſſabatur. *Deinde narratur, cur S. Ægidius relicta* S. Veredemio, *in Septimaniam receſſerit.*

proſertur Vita fragmentum ex Mſtis S. Ægidii abb.

Tempus vitæ,

17 *Paucula hiſce ſubnecto de tempore, quo Sanctus noſter vixit, & quo vivere deſiit. Vixiſſe eum ſeculo Chriſti ſexto, colligitur e recitato fragmento Vitæ S. Ægidii. Si autem quæras, ad quonum hujus ſeculi annum vitam produxerit; candide profitebor, tam non eſſe mihi compertum, quo anno e vita migrarit, quam cur in Martyrologio Pariſienſi ad marginem annuntiationis ejus appenatur c. (id eſt circa vel circiter annum)* DXLVII. *Coiatius ad ann.* 531. *n.* 18. *agit de S. Ægidii ad* S. Veredemium, *apud Gardoni fluvii ripam degentem, adventu. Forte igitur ſanctus Eremita ſupervixit ad annum circiter Chriſti* 540. *uti ſuperius notavi, quam tamen temporis poſitionem intelligi volo cum extenſa latitudine. Caſtella-*

A nus ad diem XX. Auguſti innexuerat cum ſæculo
AUCT. VI. ad diem autem XXIII. ejuſdem menſis, anno
J. P. circiter 547. antequam miraculi, & minus pro-
habili perſonarum ac temporum metamorphoſi duos D
ſynonymos confudit, & ſeculo octavo inexuit.

DE S. FLAVIO EPISCOPO,

ROTHOMAGI IN NORMANNIA,

G.C. SYLLOGE HISTORICA.

Notitia de immemorabili hujus Sancti cultu, & veriſimilior aliquorum geſtorum ejus chronologia.

ANNO DXLIV. *Ex veteri fragmento,*

HIC *Præſul Rothomagenſis, quem Galli quidam vernaculo* S. Flieu, *alii* S. Filleul *appellant, paſſim titulo* beati *ornatur in antiquis inſtrumentis, ut patet ex Actis archiepiſcoporum Rothomagenſium, quæ auctor anonymus ſeculo undecimo conſcripſit, & in quibus apud Mabillonium* B *tomo* 2. *Veterum analectorum pag.* 430. *legimus ſequentia:* Gildardo ſucceſſit beatus Flavius, cujus pontificatus tempore conſtructa eſt ecclaſia in honore beati Patri Apoſtuli in ſuburbio urbis Rothomagenſis, annn primo Clotharii regis Francorum nobiliter ædificata, in qua corpus beati Audoeni ſucceſſoris ſui ſepulturæ traditum eſt. Hic vero beatus Flavius annn quingenteſimo ... Dominicæ Incarnationis multis virtutibus præditus, divini amoris flagrantia accenſus, dapſilis pauperibus, Rothomagenſem rexit eccleſiam. Huic ſucceſſit Prætextatus vir magnæ ſanctitatis, & omnibus iniquis odinſus &c.

quod non ſatis fideliter recuſum eſt,

2 *Edmundus Martene Benedictinus in Nova collectione veterum ſcriptorum, quæ Rothomagi anno* 1700. *impreſſa eſt, parte* 2. *pag.* 233. *& ſequentibus eamdem Hiſtoriam archiepiſcoporum Rothomagenſium rurſus edidit; ſed dum ibi pag.* 235. *eumdem ſcriptoris anonymi textum refert, abſque ullo lacunæ ſigno perperam innuit, Sanctum noſtrum hodiernum* annn quingenteſimo Dominicæ Incarnationis *eccleſiæ Rothomagenſi præ-* C *fuiſſe. Fidelius itaque primam Mabillonii editionem ſecuti ſunt illi, qui Pariſiis anno* 1723. *Vetera analecta Mabillonii in folio recuderunt, & ibi pag.* 222. *locum lacunæ interpoſitis punctis expreſſerunt, ut lectori indicarent, illic aliquid deeſſe. Porro hæc punctorum omiſſione facile quis in errorem chronologicum induceretur, & ex teſtimonio veteris iſtius auctoris anonymi male contenderet,* S. Flavium *jam ab anno Chriſti quingenteſimo præſulem Rothomagenſem fuiſſe, quemadmodum infra declarabitur.*

& Gallia Mariyrologo,

3 *Interim ſatis mirari non poſſum, quomodo diligentiſſimus ſanctorum Gallorum inveſtigator Sauſſayus in Martyrologio ſuo Gallicano* præterm*iſerit hunc præclarum Virum, qui ei non erat ignotus: nam ad diem* VIII. *Octobris occaſione S. Evodii præſulis Rothomagenſis meminit de* Flavio *noſtro, quem novis ſanctitatis illuſtrationibus in cathedra Rothomagenſi micuiſſe affirmat. An de legitimo illius cultu dubitavit? At alibi tam ſcrupuloſus eſſe non ſolet, ut in Opere noſtro jam ſæpe monuimus. Non videtur antiqua venerationis ejus teſtimonia ignoraſſe Conſtantinus Ghinius, qui in Natalibus ſanctorum Canonicorum die* XXIII. *Auguſti ſic illum confidenter annuntiat:* Rothomagi S. Flavii epiſcopi, qui poſt Gildardum XVI, eamdem eccleſiam, ut bonus paſtor & fidelis ſervus & prudens rexit. Interfuit conciliis primo, ſecundo, tertioque Aurelianenſibus, & floruit anno Domini CCCCXCVIII.

aliiſque antiquis documentis,

4 *Franciſcus Pommeraye Benedictinus in Hiſtoria Gallica archiepiſcoporum Rothomagenſium pag.* 90. *aſſerit, in omnibus antiquis eccleſiæ Rothomagenſis Calendariis & manuſcriptis documentis hunc Antiſtitem noſtrum titulo* ſancti *vel* beati *appellatum eſſe. Quare vehementer dolet ob jacturam vitæ ipſius, quæ procul dubio varia virtutum exempla lectoribus ſubminiſtraret. Hujus Legendæ defectu recitat duos ſequentes verſiculos, qui olim in honorem Sancti iſtius compoſiti fuerunt;* E

Flavius inſigni virtutum flore refulſit,
Commiſſoſque ſibi divina lege replevit.

Præterea in veteri abbatiæ Gemmeticenſis chronico legit, corpus S. Flavii *in eccleſia hujus monaſterii ſepultum fuiſſe. Sed ibidem recte monet, id de quadam poſteriori ſacrarum reliquiarum ejus translatione intelligi oportere, cum monaſterium Gemmeticenſe primo poſt mortem* S. Flavii *cœperit ædificari.*

apud Mabillonium relapſi,

5 *Hic aſſignatus ſepulturæ ſeu potius tranſlationis locus aptè concordat cum biographo anonymo ſeculi decimi incuntis, qui in Vita ſancti Ansadri* F *Gemmeticenſis abbatis apud Mabillonium inter Acta Sanctorum Ordinis Benedictini ſeculo* 2. *pag.* 969. *ſcribit, in monaſterio Gemmeticenſi quieſcere ſimul cum ſancto* Flavio *plures alios Sanctos, quorum ſancta lipſana, inquit, adhuc in Dominn cum illis manent humata; quorum interventu omnium nos petimus a cunctis protegi inimicorum tentationibus & defendi periculis, ipſo adjuvante Chriſto, qui illis & gloriam ſempiternam contulit, & vocatione ſua ſancta ad ſuæ ſanctæ cœnæ convivium invitare illos voluit. Mabillonium in notis ad hunc textum dubitat, quis fuerit iſte ſanctus Flavius, & incertam quamdam conjecturam circa illum proponit.*

probatur legitimus hujus Sancti cultus,

6 *Sed poſtea inter Acta Sanctorum Ordinis Benedictini ſeculo* 3. *part.* 2. *pag.* 619. *hanc dubitationem ſuam revocat, & occaſione alterius Sancti ibi quieſcentis opinionem priorem corrigit his verbis:* Proinde ejus corpus ſonge poſt ipſius obitum Gematicum translatum eſt, ubi & corpus S. Flavii Rothomagenſis archiepiſcopi. Horum Sanctorum reliquias humo inſoſſas fuiſſe, imminente Normannorum tempeſtate, docet nos vetus codex Gemeticenſis his verbis „ Welpo ab-

„ bas

A „ bas poſtremus ante Daoorum ſubverſionem fuit ; „ cum quo fugientes monachi quaſdam rerum ſua- „ rum ſecum aſportaveruot , qualdam vero ter- „ ræ occuluerunt , & in capella ſancti Clemeo- „ tis abſconderunt . Aote altare S. Filiberti la- „ tet adhuc S. Flavius archiepiſcopus Rothoma- „ genſis ; quem cum quidam mooachi ſevare vel- „ lent , ſuperveoiente io eodem loco nebula den- „ ſiſſima , & prohibeote abbate , intactum dimi- „ ſeruot „ . . . Io veteri Cbronico ejuſdem mo- „ oaſterii : „ Anno CDXCIX. claruit ſanctus Fla- „ vius Rothomageoſis archiepiſcopus , cujus cor- „ pus Gemetico lepultum eſt in eccleſia S. Petri , „ nempe iſtuc translatum 2ute ſeculum IX „ .

qui adhuc perſeverat. 7 *Dum hic audis , corpus* S. Flavii *translatum fuiſſe ad abbatiam Gemmeticenſem , pro corpore partem corporis intellige , qui luqueudi modus uſitatiſſimus eſt , ut innumerabilibus exemplis in Opere noſtro probatur . Etiam hoc loco communis illa interpretatio adhibenda eſt , cum Caſtellanus in Martyrologio ſuo univerſali ad diem* XXIII. *Auguſti teſtetur , adhuc hodiedum Pontificæ ſacrai* S. Flavii *noſtri reliquias honorari . Huic Caſtellani* B *teſtimonio accedit eccleſia Pariſienſis , quæ hodie in Martyrologio ſuo ſanctum Præſulem noſtrum annuntiat hoc modo*: Rothomagi , S. Flavii epiſcopi , qui concilüs Aurelianeoſibus ſecundo , tertio , & quarto interfuit , ejus corpus Pontilarz in monaſterio S. Martini colitur . *Hic iterum partem corporis pro tota accipe , niſi quis forſan eſtenderit , totum* S. Flavii *corpus ex monaſterio Gemmeticenſi Pontificum poſtea tranſlatum fuiſſe . Ceterum opinamur , ex omnibus huc uſque dictis immemorabilem & adhuc perſeverantem* S. Flavii *Rothomagenſis cultum ſufficienter probari .*

Cum geſta ejus ante epiſcopatū non lateant. 8 *Cum Acta Sancti noſtri perierint , vel adhuc lateant , de patria , parentibus , aut geſtis ejus ante epiſcopatum nihil certi ſtatuere poſſumus : quamvis enim Joannes Dadræus in Chronologia Gallica archiepiſcoporum Rothomagenſium pag.* 54. *aſſeraf , illum fuiſſe præfectum palatii ſub Dagoberto rege , tamen aſſertio iſta corruit ex ipſo tempore , quo Dagobertus rexit . Comperto illa parachroniſmo , Claudius Robertus & Sammarthani* S. Flavium *noſtrum ex præfecto palatii quæſtorem regium fecerunt ; ſed cauto ſubticuerunt nomen regis , ſub quo munus iſtud adminiſtraſſe dicitur .* C *At ſupra laudatus Pommerayus in Hiſtoria archiepiſcoporum Rothomagenſium pag.* 89. *candide edicit , ſeſe nihil de alterutro illo ipſius officio reperiſſe apud veteres auctores , quibus ſilentibus , non temere neotericis credendum pronuntiat . Forſan hnic opinioni occaſionem dedit alius Flavius , de quo S. Gregorius Turonenſis in Hiſteria Francorum lib.* 5. *cap.* 46. *ſic ſcribit :* Agrœcola autem Cabilloneoſis epiſcopus boc obiit tempore , ... cui Flavius referendarius Guotchramni regis ſucceſſit . *Majores noſtri die* XVII. *Martii de S. Agricola Cabilloneſi epiſcopo egerunt , ubi tomo* 2. *iſtius menſis pag.* 514. *tempus epiſcopatus ejus conſuli poteſt . Nos interim ad probabiliorem* S. Flavii *noſtri chronotaxim indagandam progredimur .*

Indagamus annum ſuſcepti epiſcopatus dignitatis. 9 *Natalis Taillepied in Antiquitatibus urbis Rothomagenſis cap.* 19. *Gallice ſuo numeris ad longum ſcribit* , S. Flavium *hodiernum in locum S. Gildaedi anno Chriſti* quadringenteſimo quadrageſimo octavo *ſucceſſiſſe . Sed ſuſpicamur , hic errorem typographicum irrepſiſſe , & pro anno* quadrageſimo octavo *legendum eſſe* nonageſimum octavum , *cui etiam ſupra laudatus Dadræus pag.* 51.

initium epiſcopatus ejus affigit . Pommerayus loco ſuperius citato hanc utriuſque ſcriptoris epocham rejecit , & epiſcopale Sancti noſtri munus uſque ad annum Chriſti quingenteſimum trigeſimum quartum differt . At illa Pommerayi chronologia nobis etiam non placet , & cum ipſo auctore ſuo pugnat , cum S. Flavius *interfuerit ſecundo concilio Aurelianenſi , quod anno Chriſti* 533. *celebratum eſt , ut infra videbimus .* D

AUCT. G. C.

quem Chriſti 529. tum Cointio probabiliter ponamus. 10 *Ab his opinionibus diſſentit Carolus Cointius , dum in Annalibus Francorum ad annum Chriſti* 529. n. 2. *de S. Gildardo & ejus ſucceſſore ſic memiuit :* Hoc nono , die octava Junii , migravit ad Deum S. Gildardus epiſcopus Rothomagenſis , cum ſediſſet annos trigiota quinque . Lege quæ de Rothomagenſium epiſcoporum chronologia diximus ad annum Chriſti quadringenteſimum nonageſimum quartum in obitu Creſcentii. Certe Gildardum ad hæc tempora perveniſſe vel ex eo probari poteſt , quod Lautonem , qui concilio Aurelianenſi ſecundo poſt quadriennium ſubſcripſit , epiſcopum Conſtantieotem , Orderico teſte , conſecravit ; ioter Leontianum autem & Lautooem , quorum illc primo Aurelianenſi coocilio , bic ſecundo interfuit , in cathedra Conſtantina ledit Poſſeſſor , cujus meotio fit in Vita ſancti Marculfi . Ceterum ſancto Gildardo in epiſcopatu Rothomagenſi ſucceſſit Flavius ioſignis ſaoctitate . *Sequimur hac in re ſeotentiam Cointii , donec eruditi Benedictini Galli perturbatum præſulum Rothomagenſium catalogum correxerint , & eoctiorem ſuſcepti epiſcopatus epocham aſſignaverint in noviſſima ſua Gallia Chriſtiana , cujus profecutionem in dies avide exſpectamus .* E

Certe S. Præſul ann. Chriſti 533. 11 *Certe anno Chriſti* 533. *quemadmodum exactiores chronologi jam conſentiunt , habita eſt ſecunda ſynodus Aurelianenſis , cui nonus in ſerie præſulum* Flavius epiſcopus Rotbomagenſis *ſubſcripſit , ut apud Sirmondum , Labbeum & Harduinum in Collectione conciliorum videre eſt . Claudius Fleury presbyter Gallus in famoſa ſua Hiſtoria eccleſiaſtica , quam Pariſiis boc ſeculo Gallice vulgavit , lib.* 32. *num.* 42. *ſive tomo* 7. *Pariſienſis editionis , pag.* 352. *ea ordine barum ſubſcriptionum conſidentiſſime concludit , eo tempore Præſules in ſubſcriptionibus ſuis non attendiſſe ad dignitatem cathedræ , ſed ad antiquitatem ordinationis epiſcopalis , cum archiepiſcopi poſt epiſcopos ibi ſubſcripſerint . At hæc regula ipſius haud dubie falſa eſt in Cbronopio antiſtite Petracoricenſi , qui poſt Honoratum Bituricenſem , Leontium Aurelianenſem , Aſpaſium Eloſenſem , Elentherium Autiſſiodorenſem ſubſcribit , & tamen jam ab anno Chriſti* 511. *cum deceſſoribus borum præſulum concilio Aurelianenſi primo interfuerat , ut apud Harduinum noſtrum tomo* 2. *Conciliorum col.* 1012. *licet videre . Cbronopius igitur ordinatione prior erat his quatuor præſulibus & forſan etiam pluribus aliis , inter quos nullo ordinationis ordine ſubſcribit , cum apud noviſſimos Galliæ Chriſtianæ editores tomo* 2. *col.* 1450. *dicatur ille circa annum Chriſti* 500. *jam Petracoricenſi eccleſiæ præfuiſſe .* F

quo forſan eccleſiam conſtruxerit. 12 *Non tam facile aſſignari poteſt certus annus , quo ſuaſione* S. Flavii *conſtructum fuit monaſterium ſanctarum Petri & Pauli , quod poſtea a ſancto Audoeno ibidem ſepulto cognomen traxit . Cointius exiſtimat , id contigiſſe circa tempus ſecundi concilii Aurelianenſis , ut in Annalibus Francorum ad annum Chriſti* 533. *nu.* 45. *judicat bit*

A *bis*: Flavius epiſcopus Rothomagenſis, qui quæſtor palatii regalis prius fuerat, conciliis Aurelianenſibus interfuit ſecundo, tertio, & quarto, monaſteriumque ſanctorum Petri & Pauli, quod hodie ſancti Audoeni nomen obtinet, ædificavit hoc anno pontificatus ſui quarto, ut Tallepedius obſervat, aut potius ædificari curavit a Clotbario rege, cui Fridegodus laudem illam in Vita ſancti Audoeni tribuit, non quidem determinate hoc anno, ſed indeterminate, quod in idem ferme recidit, ANNO PLUS MINUS QUARTO ET VICESIMO REGNI EJUS. *At ſupertus ex Hiſtoria præſulum Rothomagenſium apud Mabillonium tomo 2. Veterum analectorum pag. 430. retulimus, hanc eccleſiam, in qua corpus S. Audoeni poſtea ſepultum eſt*, anno primo Clotharii regis Francorum *conſtructam fuiſſe, qui characteres chronologici multum inter ſe diſcrepant. Forſan in alterutrum Mſ. codicem error amanuenſis irrepſit, Nobis ſufficit, iſtam eccleſiam tempore ſancti noſtri Præſulis ædificatam eſſe, & hoc pium opus*

B *aliquo modo ad laudem ipſius pertinere. Quis porro fuerit ille Fridegodus, de quo Cointius hic meminit, apparebit ex Commentario prævio ad Acta S. Audoeni, quæ die ſequente apud nos illuſtrabuntur.*

& annis 538 & 541. interfuit conciliis Aurelianenſibus. 13 *Deinde Sanctus noſter interfuit concilio tertio Aurelianenſi, quod anno 538. celebratum eſt, ut jam inter recentiores conciliorum editores convenit. Hac occaſione rurſus erravit ſupradictus Claudius Fleury, dum in Hiſtoria ſua eccleſiaſtica lib. 32. num. 60. ſive tomo 7. Pariſienſi editionis pag. 397. perperam pronuntiat, hunc ſynodo poſt Lupum* archiepiſcopum *Lugdunenſem & conciliis præſidem ſubſcripſiſſe* tres alios archiepiſcopos, *cum poſt illum præſidem quatuor alii metropolitani præſules ſubſcripſerint, ut ex ipſis nominum ſubſcriptionibus liquet, & apud Cointium in Annalibus Francorum ad annum Chriſti 538. num. 62. & ſeqq. explicatur. Tamen hic error imputari poteſt typographo, qui forſan* tres *pro* quatuor *impreſſit, cum ipſe D. Claudius Fleury deinde quatuor antiſtites Metropolitanos nominatim recenſeat. His adde, quod titulus* archiepiſcopi, *quem proxime citatus ille Claudius pro metropolita præpro-*

C *pere hic adhibet, ad ſignificandos metropolitanos antiſtites in Occidentali eccleſia nondum tunc temporis uſurparetur. Hæc ſerior omnis archiepiſcopalis uſurpatio in Occidente confirmatur ex Ludovico Thomaſſino, qui in veteri & nova Eccleſiæ diſciplina ad propoſitum noſtrum par. 1. lib. 2. cap. 30. num. 5. ſic ſcribit*: Venio nunc ad archiepiſcopos, ſeu primates Galliæ: hoc enim archiepiſcopi nomine donari tunc demum cœpere omnes paſſim Metropolitani Gallorum in Concilio Sueſſionenſi ſub rege Childerico III. & Pipino Majore Palatii. *Thomaſſinus autem ibi in margine hanc Synodum Sueſſionenſem cum aliis chronologis ad annum Chriſti 744. refert.*

quorum ſententiæ ſcriptor Gallus corrigitur. 14 *Denique* S. Flavius *etiam interfuit concilio quarto Aurelionenſi, quod anno Chriſti 541. habitum eſt, & cujus occaſione memoratus hiſtoricus Gallus iterum hallucinatur, dum lib. 33. n. 15. ſive tomo 7. citatæ editionis pag. 427. epiſcopatum*

(a) Vide Append. in fine hujus tom. *Eloſanum cum Auſcenſi confundit.* (a) *At eo tempore duo epiſcopatus illi inter ſe diſtincti erant, quemadmodum patet ex hoc ipſo concilio, cui apud Harduinum noſtrum tomo 2. conciliorum col. 1441.* Aſpaſius in Chriſti nomine epiſcopus eccleſiæ Eloſæ, *& col. 1442.* Proculeianus epiſcopus civitatis Auſcenſis *diſtincte ſubſcripſerunt. Equidem fateor, hos leves & vix notatu dignos errores eſſe; ſed etiam minutias illas cum Longuevallio noſtro obſervare volui, ut cauti lectores in rebus majoris momenti non ſtatim ſine prævio examine fidem adhibeant huic hiſterico Gallo, qui ſæpe Pontifices Romanos audacter carpit, quædam narrationis adjuncta temere untat vel aſſute prætermittit.*

D

15 *Jam tantummodo ſupereſt, ut aſſignemus Chronologicum ſancti noſtri Præſulis obitum, de quo Comtius in Annalibus Francorum ad annum Chriſti 543. n. 92. ſic diſſerit*: Hoc eodem anno tranſiit ad Deum Flavius epiſcopus Rothomagenſis. Sanctorum numero acceſcitur apud Tallepedium & in antiquis tabulariis, quæ citantur a Sammarthanis in auctore Galliæ Chriſtianæ, vocaturque corrupte SAINCT FILLSUL, tamen ejus natalis nec in Breviario Rothomagenſi, nec in Martyrologio Gallicano recolitur, quamvis Sauſſaius illum SANCTITATIS ILLUSTRATIONIBUS MICUISSE non diffiteatur in elogio, quod ſancto

E Evodio ſcribit octavo Idus Octobris. Succeſſit in epiſcopatu Prætextatus, qui, teſte Orderico, tenuit pontificatum annis duobus & quadraginta, ſubiitque martyrium anno Chriſti quingenteſimo octogeſimo ſexto, ut ſuo loco probaturi ſumus.

verosimiliter Sanctus obiit anno Chriſti 544.

quemadmodum Cointius contra alios

16 Illo calculo refelluntur Dadræus & Sammarthani, qui ſancto Flavio ſanctum Evodium ſubrogant. In veteribus elenchis Evodius ſediſſe creditur, priuſquam Rothomagum ſub poteſtate Francorum eſſet: numeratur enim decimus epiſcopus Rothomagenſis, mediuſque inter Innocentium ac Silveſtrum collocatur. Ejuſmodi indices a ſe viſos non negat Dadræus; nihilominus Evodii pontificatum decennalem ab anno Chriſti quingenteſimo viceſimo ad quingenteſimum triceſimum circumſcribit, quia *in* quibuſdam Actis legit, illum ſub Clotario rege floruiſſe. Sed eſto, prælulatum regnante Clotario gefſerit, obiitne anno Chriſti quingenteſimo triceſimo, ſi ſucceſſit Flavio, qui concilio Aurelianenſi quarto ſubſcripſit anno Chriſti quingenteſimo quadrageſimo primo?

probatur ſitus. 17 Sammarthani Evodium promotum ad epiſcopatum volunt poſt annum circiter Clotarii regis viceſimum quartum; ſed nec ea poteſt ſtare ſententia, quia Flavius anno Chriſti quingenteſimo quadrageſimo primo, quocum annus Clotarii regis triceſimus coincidebat, prædictum Aurelianenſe concilium quartum ſua ſubſcriptione communivit. Sauſſaius, eum ex collatis ſimul Aurelianenſibus conciliis ſecundo, tertio, & quarto, quibus Flavius interfuit, Orderico Viale, qui pontificatum Prætextati in catalogo Rothomagenſium antiſtitum ad annos duos ſupra quadraginta prorogavit, & Gregorio Turonenſi, qui Prætextatum anno Chriſti quingenteſimo octogeſimo ſexto mortuum variis characteribus chronologicis oſtendit, animadverteret, locum Evodio Flavium inter & Prætextatum non eſſe, ipſum Evodium Flavit deceſſorem finxit. *Has tricas chronologicas ulterius indagandas relinquimus noviſſimis Galliæ Chriſtianæ editoribus, ubi ad ſeriem Rothomagenſium præſulum vulgandam pervenerint. Interea nos ampleſtimur veroſimilem Comtii chronologiam, & hanc ſyllogæ hiſtoricæ finem imponimus.*

F

D E

DE SANCTO FLAVIANO EPISCOPO AUGUSTODUNI IN GALLIA,

SYLLOGE.

G.C.

Antiquus Sancti cultus ex Martyrologiis, ignota Acta, & incerta ætas.

FORSANSEPT. VII. *In Auctoritate Hieronymiani*

Auctaria Hieronymiana hodie memoriam hujus Sancti sic apud Florentinianum annuntiant: Augustidano Flaviani episcopi. *Florentinus ad hanc annuntiationem notat sequentia*: Flavianum sanctum episcopum Augustodunensem in Æduis exhibent etiam Martyrologium Romanum, Bellinus de Padua, & ex eo Molanus, Galesinius, Maurolycius & Saussayus. Inter Æduenses seu Augustodunenses præsules hunc apud Sammarthanos non invenio numeratum. *Sed Florentinius non potuit videre recentiores Sammarthanos sive novissimos Galliæ Christianæ editores, qui* S. Flavianum *hodiernum inter episcopos Æduenses vel Augustodunenses recensent, ut mox infra referemus.*

B

& Usuardinis,

2 *In Auctariis Usuardinis nomen* S. Flaviani episcopi *plerumque sine certo episcopatus loco memoratur, & cum sancto Sidonio præsule Arvernensi conjungitur, ut hæc die in Usuardo nostro illustrato legi potest. Ast ibidem in editione Lubeco-Coloniensi ambo illi antistites Augustodunо perperam adscribuntur his verbis*: Augustoduno, beatorum Flaviani & Sidonii episcoporum & confessorum. *Sidonius autem fuit episcopus Arvernensis aut Claromontensis, ut hæc die ex Actis ejus illustratis apparet. Solum* S. Flavianum *Augustodunо annuntiant Martyrologi recentiores, inter quos Andreas Saussayus illum exornat hoc vago elogio*: Ipso die Augustoduni sancti Flaviani episcopi, qui religionis Christianæ cultor egregius ipsam sibi ereditam ecclesiam gloriose direxit, cælestique Christi regno in terris mirifice propagato, abiit ad coronam. *Hoc elogium cuilibet sancto præsuli facile aptari potest, & nullum temporis aut gestorum indicium præbet.*

C

aliisque Martyrologis

3 *Etiam Castellanus in suo Martyrologio universali* S. Flavianum *Augustoduni hac die collocat; sed simul ibidem obelo monet, illum Augustoduni ignotum esse, quamvis in veteribus Martyrologiis commemoretur. Hanc Castellani monitionem veram esse, colligimus ex Opere Gallico, quod non ita pridem Divione vel Parisiis editum est, & in quo recensentur Acta sanctorum patronorum, Martyrum, & episcoporum, qui usque ad finem sæculi septimi diœcesim Augustodunensem illustrarunt, ut in tomulo promittitur. In hoc libro Gallico, qui sanctos diœcesis Augustodunensis ordine mensium celebrat, altum est silentium de* S. Flaviano *hodierno, quamvis ibidem die* XXII. *Augusti S. Symphorianus martyr, & die* XXVII. *ejusdem mensis S. Syagrius episcopus meritis laudibus ornentur.*

hic tertius Præsul memoratur;

4 *Sed illud auctarie Galli silentium non obstat, quo minus ex veteribus Martyrologiis de legitimo & immemorabili* S. Flaviani *nostri cultu certi simus, quem novissimi Galliæ Christianæ editores tomo 4. Operis sui col. 347. confirmant hic verbis*: Id unum de Flaviano constat, nomen ejus tabulis ecclesiasticis inscribi. In Martyrologio Romano X. CAL. SEPTEMBR. AUGUSTODUNI S. FLAVIANI EPISCOPI. In Auctario Hieronymiano AUGUSTIDUNO FLAVIANI EPISCOPI. In Richenovjensi altern, in Augustano, Labbeano, in eo qui fuit Reginæ Sueciæ: AUGUSTIDUNO DEPOSITIO S. FLAVINIANI EPISCOPI. Apud Molanum, Galesinium &c. *Ex hactenus dictis & relatis abunde probatur antiquus hujus Sancti cultus; at ignota sunt ipsius gesta, quæ nullas hucusque (quantum scimus) in lucem protulit.*

D

E

sed ætas

5 *Præterea dubitare cogimur de tempore, quo Sanctus iste florum, etiamsi Carolus Cuntius in suis Annalibus Francorum ad annum Christi 610. numer. 2. & ad annum 614., num. 14. illum tunc in cathedra Augustodunensi sedisse existimet. Nec etiam ad istud dubium prorsus evellendum sufficie, quod laudati Galliæ Christianæ editores tomo 4. proxime citata columna* S. Flavianum *inter episcopos Augustodunenses numero vigesimum primum collocaverint, cum illi ipsi ibidem sic antea lectorem moneant*: In tribus sequentibus (*qui scilicet Lesastum ordine vigesimum Augustodunensem episcopum in catalogo isto subsequuntur*) incerta fere omnia, ordo, tempus, nomen & cetera. Nec suppetunt monumenta, quibus plana fieri possint. Cointium sequemur, quamquam quæ profert, nihil minus quam certa nobis videantur; unde & quæ in illius sententiam militant, proferemus.

F

incertus,

6 *Tum ibidem de* S. Flaviano *nostro singillatim subjungunt sequentia*: Flavianus, qui alias Flavinianus & Flavignianus nuncupatur, quo tempore sederit, incertum: variant enim indices & auctores. Hic eum, Cointium secuti, reponimus, quamquam, ut verum fateamur, nullo certo fundamento nixi. Quod enim profert de itinere sancti Columbani Luxovio Nannetas, non magis Flavianum denotat, quam quemlibet alium. Nec in eo felicior est, quod refert ad annum DCXIV. ad electionem episcopi Constantiæ advocatum Augustodunensem & Verdunensem episcopos: ibi enim nullius eorum nomen apponitur.

& gesta ignorabit.

7 Quod denique profertur ex Vita sancti Audoeni, quod „ quidam Monothelitani impii dogmatis assertor ex Asia pulsus in Galliarum ci„ vitatem Heduam perfidus apostata pervenit. „ Cumque in aula regis Francorum relatum es„ set, virus suum horrendum in ea civitate la„ te vibrasse, multosque ibidem infecisse, illico „ synodalem convenium indicasse apud Aurelia„ nensem urbem adunari; ubi beati viri Au„ doenus & Eligius illius hæretici versutiis, ob„ jectio-

A „ jectionibus validiſſimis reſtitere, cunctiſque e-
AUCT. „ juſque argumentis &c. “ , Sed nec hic epiſ-
G. C. copus Eduenſis nominatur , & Auſpicio magis convenire videretur , utpote quod ante Audoeni epiſcopatum evenit. *Nomen epiſcopi iſtius Auguſtodunenſis etiam non exprimitur apud nos in Actis S. Andoeni , quæ die ſequenti exudentur. Interim ſecuti Cointium & hos Galliæ Chriſtianæ* D. *editores , ſuperine in margine notavimus , hunc Sanctum* forſan ſeculo VII. *floruiſſe , donec alicunde certiora ætatis vel Actorum ejus documenta ab eruditis Auguſtodunenſibus aut aliis veterum monumentorum inveſtigatoribus detegantur.*

DE SANCTO CALLINICO PRIMO,

PATRIARCHA CONSTANTINOPOLITANO,

J. P. COMMENTARIUS PRÆVIUS.

Stabilitur cultus; Vita.

B
SUB INITIUM REGULÆ VIII. *Cum de hoc Sancto alibi apud nos fuerit actum,*

MUlta , quæ de hoc ſancto Patriarcha hic memoranda eſſent , inveniet lector in Hiſtoria Chronologica Patriarcharum Conſtantinopolitanorum, *quæ tomo I. hujus menſis præmiſſa eſt , a pag.* 88. * *Nihil itaque hic referam de accuſationibus aliquorum auctorum , qui Virum hunc tamquam hominem hæreticum & impium depinxerunt , de ipſa , quam narrant , rei veritate non ſatis inſtructi , uti patet ex deductione apologetica , quæ ibidem , & in Paulo III.* Callinici *deceſſore , conſuli poteſt pag.* 87. *, & proxime ſequente. Non hic etiam repetam , quæ ibi dicta ſunt de tempore , quo cœpit ſedere , & quo obiit. Non denique retexam denuo , quæ ibidem exſtant de publico Viri cultu hac die ex Menæis Græcis typo editis , quibus a ſynaxario Ms. Sirmondi additum fuit hoc publicæ veneration is ejus teſtimonium*: Celebratur ipſius feſtum in ſanctiſſima magna eccleſia . *Sed hoc ſpectat potiſſimum quæſtio , quæ inde ad præſentem dilata diem fuit , deciſio videlicet , an reliquis ejuſdem diei Sanctis* Callinicus *annumerandus a nobis , & Operi noſtro tamquam unus ex illis inferendus ſit.*

hoc conatur probare

C 2 *Non video equidem rationem ſufficientem in dubium revocandi , multo minus auferendi ab eo titulum* ſancti , *quem a tot retro ſeculis jam poſſedit. Quidquid ſit de Menæis excuſe ; vim fidere in hac re ipſe ſolis auſim , cum non paucos obtrudant tamquam Sanctos , quos conſtat aliunde atro opprobrii ſtigmate notatos fuiſſe. Alia accipe de noſtri Patriarchæ ſanctitate & cultu teſtimonia . In apographo noſtro e codice Ms. bibliothecæ Cæſareæ Vindobonenſis , identidem a nobis per decurſum hujus menſis indicato , Vitæ ipſius præponitur hic titulus :* Μὴν Αὐγούστῳ κδ' μνεῖα τῶν ἁγιωτάτου καθ[ί]ρου Κωνσταντινουπόλεως. *Id eſt*: Menſe Auguſto (*die*) XXIV. memoria ſanctiſſimi Callinici archiepiſcopi Conſtantinopolitani. *In alio autem Vitæ ipſius apographo e codice Ambroſiano , quod infra exhibebitur Græco-Latino excuſum , inſcribuntur iſta :* Βίος καὶ πολιτεία τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Καλλινίκου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως. *Hoc eſt*: Vita & converſatio ſancti patris noſtri Callinici archiepiſcopi Conſtantinopolitani , *& additur ad marginem* μὴν τῷ αὐτῷ κδ' , *id eſt* , menſe eodem (*Auguſto videlicet*) XXIV. *die.*

3 *Habes hic , lector , convenientia teſtimonia duo de ſanctitate & cultu ; in aſſignando autem cultus die , quod notari obiter poteſt , diſcrepantia , ita ut ex dictis ſit conſequens , tribus Auguſti diebus , nimirum* XXIII. XXIV. *&* XXIX. *Viri ſancti memoriam celebratam fuiſſe. Adde Menæum Chiffletii , quod hodierna die ſic de illo meminit :* Καλλίνικος πατρ. Κ. Π. *Quod Latine ſic ſonat*: Callinici patriarchæ Conſtantinopolitani. *Habetur eadem die in noſtro apographo e codice Taurinenſi , qua etiam annuntiatur in Martyrologio Arabico-Ægyptio , quod ex Arabico tranſtulit Gratia Simonius Maronita . Unde liquet , venerabilem* S. Callinici *memoriam non modice fuiſſe propagatam per Orientales plagas. Hæc ſunt , quæ judicamus ſufficere , ut hac die Patriarcham noſtrum tamquam ſanctum Operi noſtro inſcribamus , præſertim quia* ipſius feſtum in magna eccleſia *Conſtantinopolitana , (de qua Cangius in Conſtantinopoli Chriſtiana lib.* 3. *conſuli poteſt) atque adeo in publico ac ſpectatiſſimo eccleſiæ Orientalis theatro , ut ita dicam , celebratum fuiſſe perhibeatur . Nec obſtare debet , quod* in Leontii inauguratione probroſa quædam *in* imperatorem (*Juſtinianum Rhinotmetum*) jactaſſe *referatur ; ſicut in Hiſtoria Patriarcharum Conſtantinopolitanorum antea deſignata ſcribitur ex S. Nicephoro , de qua re ibi plura ; nam ſi deliquit in ſeditione Conſtantinopolitana contra hunc imperatorem mota , cui* Callinicus *ſeſe immiſcere coactus eſt , teſte eodem Nicephoro , ibidem in iſta Hiſtoria etiato ; præſumi poteſt ac debet , culpam ex hac re vel ex alia contractam ſeria pœnitentia ante mortem eluiſſe , opportuna ei ad hoc oblata occaſione , quando Juſtiniani juſſu excæcatus , in exſilium pulſus , & in antrum , undequaque exterius lapidibus & calce obtectum , ſicut volunt Acta , injectus* , poſt dies quadraginta ſublata calcis cruſta .. vivens adhuc & ſpirans repertus eſt , *nec non* quatuor poſt diebus .. ad Dominum migraſſe , *narratur ibidem . Hæc ſunt , quibus confirmare conati ſumus verum ac legitimum* S. Callinici *cultum . Alia quædam occurrunt obſervanda , ſed illa remittimus ad Annotata : ut jam reliquum ſit , repræſentare exemplar e codice Ambroſiano , ut antea indicatum eſt , tomes per decurſum hujus menſis a nobis adhibito : ubi de auctore etiam ſatis actum eſt ,*

publicum ejus cultus .

E

F

VI.

VITA

Auctore Laurentio quodam monacho Rutienſi in Calabria,

Ex codice Ambroſiano f. N. n. 152. Interprete Joanne Pinio.

Ἡ Μεδυσὶς ἡ Καλλίνικος, ἡ τοῦ Κωνσταντίνου, καὶ ἐκ γείτονος, ὁμόφυλος, καὶ παιδόθεν ἀπὸ γενετῆρος ὁ Καλλίνικος καὶ σεμνῶν ὑφ' ὧν ἀνέκτητο καλῶν καὶ παιδεύεται, καὶ τῷ ἐκκλησίᾳ κληρίκων Χριστῷ. Πάσαις δὲ γραφαῖς ὁ Καλλίνικος ἐκ τοῦ θεοπνεύστου καὶ ἁγιολήπτου μᾶλλον ἐφοιτοκὼς, ἐνίφλεκτος γίνεται καὶ ἐνίβλεπτος. Ἐν τε δὴ τοῖς καὶ ἐκκλησιαστικαῖς βαθμοῖς διελθὼν, καὶ τῷ τῆς ἁγιωτάτης ἐξίστης καθέδρας, καὶ αὐτὰ τὰ Κύριον ἐν αὐτῷ. Τὸν φέρον δὲ ἀνὰ πᾶν τοῖς ἐν πίλοις ἐβδόμοις, καὶ τῷ τὰ ἐκατονάρχῃ τῶν Θυνάκων τῷ ἐν βλαχέρναις ναῷ σκλάβι φύλαξ καθίσταται, καὶ ὅπερ διάβολος πᾶσι καὶ μέγας γνωρίζεται. Ἀρα ἡ τὰ τῶν Κωνσταντίνου φοιδρᾶ, Παῦλος ὁ τοῦ ἁγίου, ὁ βίον ἀπολιπὼν, ὁ μὲν γὰρ ἀπὸ Καλλίνικος, ὁ ἐρωτὰς ὡς τῶν συγκλητικῶν, φθόνῳ ξύφ τῷ ἐκκλησίᾳ τῷ βέματος, καὶ πάντων δὲ τῷ ἐν πίλοις, πατριάρχης πάσης χαροτονίαν, καὶ ὧν ὅπως ἐβδομάδων καλὰς ὁ Χριστὸ ἐκκλησίας, καὶ τὰ ἐν ἁγιοβίᾳ διάδοχον τοιάδιλος,

2 Ἀρα ἡ Γεωσιανὸ τῷ νέᾳ, ὃν καὶ ἀνάκτορον Ἡρακλείᾳ φασὶ, τὰ ὁ βασιλέως διάδοχος σκόπελος, ὁ καλὸς Καλλίνικος ἐν ἀρχιερεῖσι διέφυτο, καὶ σεμνὸς τοῖς πολίταις καὶ δὴ καὶ πάσῃ τῇ ὑπὸ Ῥωμαίοις πλάσῃ διεγνώσκετο· καὶ ὧ μὲν καὶ τὸ βασιλέα τῶν ἀγαπᾶσθαι καὶ τιμᾶσθαι, καὶ διάφορος ἐν μέρᾳ φθόνος· ἀλλ' ἐνὰ πορ ὁ κρείττων βαρὺ τὰ ὧ αὐτὸ τὰ ὑπὸ χάρα, καὶ φρενῶν ἐτύφῳ τὰ ὑπήκοον ἐξαβιάζεται, καὶ ἀφορᾶ τινὰ καὶ βασιλέα ἀπαιτοῦντα φῶς αὐτὸ ἀναργάζεσθαι, μὴ οἷός τε ἦν ὁ ἀρχιερεὺς ἀντέξλεγκτα αὐτῷ κατέχειν, τὸν μὲν παρακλήσεσι, τὸν δὲ καὶ γραφικαῖς παιδεύσεσιν, ἔτι δ' ὅτε καὶ τέρασι λόγοις, καὶ ἀναμνήσεσι φοβεροῖς ἐκείνοις τὰ φοβερὰ καὶ τῇ φρενῶν ἐκείνου κολάσεως ἀνάργοις φάσεις τὰ ἐγχωμίασε. Ἀλλ' ὁ καρκίνος ὁρᾷ βαθέως ἐκ οἶδε. Πάλιν γὰρ ἐκεῖνος τοῖς αὐτοῖς ἐνίμενε, καὶ ἡ Ἄγιον ἐμπεσοῦσαν ἡ διαφθόρως· ἐνδίνοις καὶ τοῦτο ἄτοπα ἐλύτα, καὶ ἀφορμὰς ἐζήτα τὰ δρόνο ἡ Μάγιν καταστροφήν,

3 Στέλλα γὰρ ποτὲ φησὶν αὐτὸν, ἔχθιστ ἀναγκῇ ἐκεῖ καθαιρέσει γαῖ· γαῖ ὁ ὧ ἐστὸ, ὁ ἐν' ἐνέμενα ἡ Θεομήτορος ἱδρύσεσθ, καὶ τὰ μητροπόλιτα λεγόμενα· ἔπερ ἔστι ἐκκλησία ἐπὶ καὶ ἐπισκόπου, ἵνα φάσιν οἱ ἐπισκέπται. Τὰ μεγάλα τοίνυν ἐβδομήκοντα ἀφὶς αὐτὰ, καὶ μεδαμὼς ἔχθιστ ἐν αὐτῷ παραλόγῳ φράγμαν γεγράφθαι λόγοις, καὶ αὐτὰ φρὶς καταστροφὴν ἐκκλησίας Θεοῦ, καὶ ἐκθέσεις ἐν αὐτὸ τὰ βασιλέως καταμεμισηκότος, οἱ ἐπεκλαμένοι τὰ ἐμπροσθὲν ἐκείνῳ καὶ ἐμεγαμμόνον διὰ σπουδῆς ἔστι αὐθέντοι, σὺν ἔχθιστ αὐτὸν, ὅπερ ἦρα μᾶλλον ὧ, ἐξανύστοτ τὰ καταλύσεσι, καὶ δὲ καὶ ἐκείνῳ ἐνέδοσθαι τῷ πατριάρχῃ, ἃ μὲ γε αὐτοῦ τὸν ἔχθιστ ἐκείνῳ. Μὲ ἔχαν δὲ ἐκεῖνος δὲ καὶ φάξει, δόξα τῷ Θεῷ, λέγω, τῷ ἀνεχομένῳ. καὶ ἀνὰ ὁ καὶ καθημένῳ. Καὶ αὐτὰ μὲ ἔστω.

4 Ὁ τοίνυν βασιλεὺς διὰ τὰ ἐμέξει ἀπαξίαν,

NOſtras eſt Callinicus, & Conſtantinopolitanus; ac progenies, alumnus, & diſcipulus fidelium atque honeſtorum parantum aſt hia Callinicus, a quibus recte aducatur & inſtruitur, & Eccleſiæ Chriſti clericis adſcribitur. Omnibus itaque Scripturis a Deo ioſpiratis, & admodum utilibus poſtquam ſeſe Callinicus occupaſſet, illuſtrem nominis celebritatem acquirit. Inde per omnes gradus eccleſiaſticos tranſiens, ſacerdotalis ſedia honore donatur, & in hac Dominum laudat. Fama igitur illius ad perſonas in dignitate etiam conſtitutas delata, in celebri Deiparæ eccleſia, quæ eſt in Blachernia *a*, vaſorum cuſtos creatur, & ſic omnibus manifeſtus Vir magna innotecſcit. Jam vero dum urbis Conſtantinopolitanæ præſul (Paulus hic erat *b*) e vita migraveret, magnus hic Callinicus, virtute ſua eo illum convocante, ipſorum primariorum tribunalis ſacri, nec non omnium, qui eranc dignitate conſpicui, ſuffragio, patriarcha ejuſdem urbis ordinatur; Chriſtiqua eccleſiam ita recte moderabatur, ac pietatia regebat gubernacula.

Sanctus maximi claſſicum ſit patriarcha Conſtantinopolitanus c

a

b

2 Noviſſime autem Juſtiniano juniore, quem Heraclii pronepotem dicunt *c*, imperii ſeepira regente, egregius Callinicus inter archipræſules emicuit, & non tantum a civibus, ſed etiam ab omnibus, qui Romania perebant, inſignis æſtimabatur, atque ab hoc imperetore in amore, & honore habitus, & in quodam miraculi loco repoſitus erat. Sed quandoquidem imperator ſubditis erat inſeſtus, & mentis impos vi eos compellebat imperata facere, indecentia quædam ec imperatori indecora adverſus illos operatns eſt: quæ dum Archipræſul abſque reprehenſione pati non poſſet, partim quidem adhortationibus, partim vero graphicis inſtitutionibus, noneumquam etiem ſtringentibus verbis, & recordationibus tremendi illius judicii, ac horrandis illis ſuppliciis ab inſtituto eum coercebat. Sed neſcis caneer recta via incederc, Ille enim in iiidem rurſum perſeverabat, & Sancto reddebat injurias pro directione. Unde ipſum valde contriſtabat, & occaſionem quærebat Virum magnum emovendi e ſolio.

Juſtinianus imperato ris impoſitiſtati c

3 Quodam itaque tempore ad eum mittit, orationem expetens pro deſtructione eccleſiæ (ecclaſia autem hæc erat, quæ in nomina Dei Matria conſtructa erat, ac metropolitæ dicebatur *d*.) Quod quaniæ ſit dementiæ ac deſidiæ, omnino ſciius, piiſſimi. Dum Vir magnus ad hoc hæreret, ec diceret, neutiquam eſſa ſcriptaa de hoc abſurdo negotio preces, & quæ ſpectabant ad eccleſiæ Dei everſionem *e*, nec non imperatoria ad hoc audendum ſtoliditatem reprehenderet; hi, qui erant miſſi, ut, quanto poterant ſtudio, obſequerentur ejus animo, ac ſententiæ facerent ſatia, incumbenies, has, quod erat potius, preces deſtructionis depoſcunt, quin immo aggrediuntur manus inferre Patriarchæ, niſi has ſibi preces concederet. Hic vero, quidnam ageret, in promptu non habens, Gloria, ait, Deo toleranti; & ſtatim eccleſia deſtructa eſt *f*. Atque hæc quidem ſic.

ſeſe oppoſuit d

e

f

4 Imperator eutem propter immoderatos a recto

vitæ

A. LAURENTIO qui ab exilio revocatus, perfidie in Conſtantinopolitanos, facit ;

vitæ ordine receſſus, ac ſtoliditates ſingulares ſolio amotus, a ſubditis ſuis truncatur naſo & lingua *g*, atque Cherſonam *h* exſul amandatur. Poſt ipſum igitur imperat Leo *i*: deinde Tiberius *k*, qui dicitur Apſimarus: & ille quidem annis tribus; Tiberius vero ſeptem. Poſtea hic Juſtinianus ab exſilio aufugiens adhortationibus & ſignificationibus propinquorum, eum ad muros Conſtantinopolitanos perveniſſet, fraudeque & juramentis ipſi Patriarchæ, & magiſtratui rem ſuaſiſſet ſuam, imperium denuo capeſſit, ingreſſus per locum, nomine Deuteron, cui nomen Deuteron ipſe indidit, quia ſecundo illinc ad imperium eſſet ingreſſus *l*. Rerum itaque potitus, juramenta, & fidem, quam non tantum coram adorando pretioſæ crucis ſigno, & immaculatis Dei Evangeliis; verum etiam coram Dominico corpore & ſanguine dederat, feſellit, & tamquam fidei etiam una cum his inficiator factus, cædibus civitatem implevit, & millenia alius malis, ad quorum onerum proferendum non ſufficit oratio *m*.

g
h
i *k*
l
m

& in Callinicum; qui eum diu ſupervixiſſet in extrema ætate, mortuus, & divinitus ſepulti jubetur.

B 5 Ipſum vero Callinicum, inter archipræſules maximum, condemnationis pœnis ſubjectum, quod præfecti ipſius naſi ac linguæ cauſa ſuiſſet, cum tamen nihil horum Vir beatus ſibi conſcius eſſet, Romam in exſilium mittit, & in porticum quamdam fundamentorum muri *n* injici jubet, ac lapides extrorſum calce etiam oblini *a*. Fit hoc, & poſt quadraginta dies ſublata calcis eruſta (O magna, rex Chriſte, tua miracula!) viveos adhuc & ſpirans repertus eſt *p*. Quatuor itaque poſt diebus vita producta, o venerabilis Pater, & archipræſul, ac martyr, ad Dominus migras, & in ſacra celeberrimorum Apoſtolorum æde honorifice ſepelirta, poſtquam id per apparitionem ipſi Papæ ſignificaſſent *q*: &, qui nunc Chriſti Domini ſolio aſſtas, tuis ſervidis apud ipſum interceſſionibus pete, ut perpetuum regni cælorum gaudium conſequamur: quia ipſum decet honor & imperium per infinita ſæcula ſæculorum. Amen.

n
a
p
q

ἡ δὲ ὑποβολὴ ἀνοίας ἐπιτηδὲς ὑπὲ τῆ δυ- D
αὐτὸ ἐ ῥῖνα τάμνεται, ἡ ἐ γλῶττα, ἡ ὑπερ-
ρήσει ἐν Χερσῶνι γίνεται. Κρατᾶ τοίνυν ὁ Λέον
μετ' αὐτὸ· ὅν Τιβέριος ὁ λιγομύσος Ἄψίμαρος·
ὁ μὲ ἐν τρία, ὁ ἢ Τιβέριος ἑπτά. Εἶτα ὁ ὕστε-
ρογένης ὁ Γερμανὸς ὅτος ἀνὴρ τὰν τῆ φρονου-
μένων ἀνῆ τερπνότατος ἡ μενύρωτος, ἡ τοῖς
πέριξ ὁ Κωνσταντῖν φοβαλὸν, ἡ δόλῳ πείσας
αὐτὸν Πατριάρχᾳ αὐτὸ, καὶ πὶ ἐν σίλα, ἡ ὅρ-
κοις, ὁ βασιλείας αὖθις ἐγκρατὴς ἀνεδείκνυτο, ὁ
ἐπεκλήθη διὰ τὸ Δεύτερο λεγόμενο τοιησάμενος
αὐτὸ, ὅν καὶ Δεύτερον αὐτὸς αὖθις διὰ τὸ δεύ-
τερον ἐντεῦθεν ἐπιβῆναι ὁ βασιλείας. Ἐπεὶ δὲ ἐγ-
κρατὴς γέγονε τῆ φρεγμάτων, καὶ ὅρκων, καὶ πί-
στεως ἐκείνης ἐθνικὸς, ἐς φρικωδῆ τὸ φρικω-
τατὸ σῶμα τὸ κυρίε ταυτὸ, καὶ τὸ ἀχράντων καὶ
ζωῶν ἀγγελίων τετόλμηκε· καὶ δὴ καὶ τὸ ζωοπο-
ιοῦ αἵματος τῶ καὶ ἄμματος, καὶ ἅπαξ ἕκαστος
γεγονὼς τοῦ αὐτοῦ καὶ ὁ πίστως, φόνων ὁ πόλιν
ἐπίπλησε, καὶ μυρίων ἄλλων κακῶν, ὧν λόγος οὐ
ἀρκεῖ παρασῦραι τὸ πλῆθος.

5 Αὐτὸ ὁ ὁ μέγιστος ὁ ἀρχιερεὺς Καλλίνικος
καθοσιώσως δίκαι ὑποβολὴν, ὅν τε ὁ ἐκτομὴ
ἀνῆ ὁ ῥινὸς αὐτὸς ἦν αἵματι, καὶ ὁ γλῶττα, μη- E
δὲν τὸ πίτος συνιδότος τῶ Μάκαρι, ὑπερορίζει
κῆ ὁ Ῥώμῃ, καὶ τοῦ αὐτὸ βημοκίων ἐμβαλδῶναι
τοίχῳ κελεύει, καὶ λίθους ἔξωθεν αὐτὸ καὶ πάντῃ
ἐφεχαλδῶναι. Γέγονε ᾧτω, καὶ μεθ' ἡμέρας τεσ-
σαρακοντα τερμαθέντος τῶ χρίσματος, ὁ ὁ μι-
γίλως τε δαιμονίων Χριστὲ βασιλεῦ, ἐν ζῶν ὁ
Ἅγιος καὶ ἐμπτίον ἐρίδω. Τέτραται δὲ ἡμέρας
ἴσχυσε ζώνας, ὁ εὐβάσμιε Πάτερ, καὶ ἀρχιερεῦ,
καὶ μάρτυς, ἀφὶ Κύριον ἐδημοῖς, καὶ τῆ σπου-
δῆ παλαδίμων ἀποστόλων φοιτήσας ἐνδάτῃ, πά-
των ἀνῆ τῆ πάντ μυνυσάντων δὲ ἄδωτ· καὶ νῦν
τῆ σὶ δεσπότ Χριστὲ παρεκάμενος δρύφ ἀνωθεν
τῶν δορμῶν ἀν φῶν αὐτὸν φοσβείας ἐντυγχάν
ὑμὲς ὁ ἀλάστυ χαρᾶς ὁ βασιλείας τῆ ὑραίων·
ὃν ἀνῆ φέτοι ὁ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τὸς ἀπε-
λλήτους αἰῶνας τῆ αἰώνων. Ἀμήν.

ANNOTATA.

a *De hac æde ſacra Caugius Conſtantinopolis Chriſtiana lib. 4. pag. 83. multa collegit.*

b *Conſuls de illo poteſt Hiſtoria chronologica patriarcharum CP. ſuperius deſignata, pag. * 87. ubi probatur, quod conciliabulo Quini-ſexto ſeu Trullano ſubſcripſerit, contra alios, hanc ſubſcriptionem* S. Callinico *perperam imputantes.*

c *In noſtro apographo Vindobonenſi ſunt iſta:* Γεγενημὲ τρίτον ὁ υἱος, ὁ ὡς Κωνσταντῖν τῶ ἐπικλη- F
θέντος Πωγωνάτυ, βασιλέως. *Id eſt*, Juſtinianus igitur junior, Conſtantini cognomento Pogonati filius, dum imperator eſſet *&c. Conſuli poſſunt, quæ habet Caugius in Familiis Auguſtis Byzantinis pag.* 120. *&* 121.

d *Ms. Vindobon.* ἐκκλησίαν ἐνδοθεν τῶ παλατίυ ὄσαν, ἐπονομαζομένω τῶ μητροπόλιτα, καταλῦσαι ἐβού-
λετο. *Id eſt:* Eccleſiam, quæ intra palatium erat, metropolitæ nominatam, deſtruere volebat. *Caugius de iſta eccleſia ſcribit lib. 4. Conſtantinopolis Chriſtiane pag. 93. ubi juxta palatium exſtitiſſe dicitur; conſentiente Theophane infra deſignanda, pag.* 307. ναοῦον τῶ παλατίε.

e *Ms. Vindobonenſe rem ſic refert:* Η'νάγκασε ὁ ἀγιώτατος Καλλίνικον, δίχῶ ἐπὶ τῶ κατεργῆ τῶ
τῶ ναοῦ. Ὁ ὁ ἀρχιερεὺς δίχῶ μὲ οἴδένα ἐπὶ κατεργῆ τῆ ἐκκλησίε, ἀλ' ἐπὶ ἀνεγόρου ἔλεγον. *Quæ Latine ſic ſonant:* Sanctiſſimum Callinicum coegit formare precea ad deſtruendam eccleſiam. Archipræſul autem dixit, neſcire ſe preces ad deſtrueodas eccleſias, ſed ad conſtruendas.

f *Clarius iſta referuntur apud Theophanem pag.* 307. Imperatore ardentius inſtante, & preces fieri etiam vi expetente, dixit Patriarcha: Gloria Deo, qui etiam hæc patitur, jugiter, nunc, & ſamper, & in ſæcula ſæculorum. Amen. Eo audito ſubverterunt eccleſiam, & fontem exciterunt: iſtamque Metropolitæ eccleſiam ad Petrium tranſtulerunt. *Cur vero deſtructioni eccleſiæ preces præmitti voluerit imperator, dicitur in votis ad Theophanem pag.* 615. Nil non auſpicato moliuntur Græci, niſi præmiſſa proſpero ſucceſſu advocando benedictione. Qua de cauſa conſecrati templi everſionem, ſiniſtrum quid portendere veritus, Patriarchæ benedictione probari firmarique expoſcit.

g *Ms. Vindobonenſe:* Ἐκβλυθεὶς ὁ βασιλείας ἐπιβῆν τῶ ῥίνα. Ejectus ex imperio, præfectus eſt naſo ſ *nan addit* & lingua, *quem videlicet poſtea loquentem induxit. Caugius in Familiis Auguſtis Byzan-*

A *Byzantinis pag.* 121. *historiam Justiniani Rhinotmeti e variis scriptoribus collegit; & inter alia, quæ* D *de illo narrat*, nalo truncatum *refert*. *Sed Theophanes in Chronographia pag.* 308. *editionis regiæ* A. LAU-
Parisinæ, Justinianum, *ait*, per metam in Circum producunt, & nalo linguaque truncatum Cher- RENTIO
sonam relegari decernunt. *Sed in notis pag.* 615. *hæc observantur*: Linguam eum nalo præcisam Justiniano testatur Nicephorus, σημεῖ ἢ χλάσαι, καὶ ἢ ῥῖνα. Postea tamen libere locutus est; *prout additur ibidem in notis*. *A naso tamen præfecto nomen* Rhiotmeti *accepit*; *est enim Græce* ῥὶν, ῥινὸς, nasus, *&* νίμω, seco.

h *Urbem* Ponti ad Mœotidem paludem, *ut dicitur in notis citatis*.

i Leontius *vocatur a Theophane pag.* 308. *ubi de eo plura*.

k *Consuli de eo possunt, quæ collegit Cangius in Familiis supra citatis pag.* 125.

l *Cangius lib.* 2. *Constantinopolis Christianæ pag.* 170. *hanc etymologiam improbat tamquam nugatoriam*: Codinus, *inquit*, pag. 49. hunc tractum ita appellatum vult, quod Justinianus Rhinotmetus, recuperato imperio, in Urbem per aquæductum . . ingressus, ibi columnam statuerit, locumque Δεύτερον nuncupari voluerit propter SECUNDO adeptam imperii dignitatem. Ita nugatur de Deuteri appellatione, ut & Joeles in Apsimaro: quam constat longe ante Rhinotmetum obtinuisse, cum illius Procopius meminerit lib. 1. de Ædif. cap. 111, & eamdem S. Annæ ædem (*de ea antea mentionem fecerat Cangius*) in Deuteri tractu statuat . . . Porro DEUTERUM dictum fuisse, quod secundo milliari a veteri Byzantio diffitum esset, ut Hebdomum apud Socratem & Idacium, quod septimo; simile est vero, vel potius, duobus stadiis, ut Anna Comnena lib. 8. pag. 222. Decimum appellatum ait, quod decem stadiis Constantinopoli remotum fuerit.

m *Longe aliter hæc narrat Theophanes pag.* 313. Justinianus, *inquit*, Terbelis & Bulgarorum ipsi adjunctorum auxilio fretus, urbium reginam armis imperit, & ad Chasii portam castris locatis totum spatium ad Blachernas usque occupat. Per dies autem tres colloquio cum civibus habito, B non nisi contumelias & dicteris ab ipsis retulerunt, quibus etiam incassum pacis conditiones ob- E
tulerunt. Porro Justinianus cum paucis admodum gentilibus suis citra pugnam per cuneum in Urbem subiens, sparso cædis & stragis tumultu, ejus compos effectus, paulo post in Blachernarum palatio sedem ac simul castra posuit.

n *Mss. Vindob. ut* ἢ δεμέλιον ὡ τοίχε, *hoc est*, in fundamentum muri.

o *Additur in eodem Ms.* Turis δὶ φασι, ὅτι φώτιον τὸν ὀφθαλμὸν αὐτοῦ ἐξορύξαντες, ἕως γεγενῆσθαι αὐτὸν ἐν τοίχῳ ζῶντα. *Quæ sic reddimus Latine*: Alioqui dicunt, quod prius oculos ejus effodierint, ita eum muro includerint viventem.

p *De hoc miraculo nihil habes Ms. Vindobonense*.

q *Hujus apparitionis etiam meminit idem Ms. Sed cum apparitioni huic, tum miraculo proxime præcedenti majorem haberemus fidem, si confirmata ea videremus ex auctoribus antiquis ac majoris auctoritatis, quam sint Menæa magna Græcorum impressa, quæ dictum miraculum etiam memorant, ac Sanctum* in æde sacra SS. Apostolorum Petri & Pauli depositum *referunt*, sicut sancti Apostoli præceperant Papæ, qui tunc temporis erat, urbis Romanæ.

DE SS. ALTIGIANO ET HILARINO,

MONACHIS ET MARTYRIBUS,

IN BURGUNDIA,

F

C COMMENTARIUS HISTORICUS. G.C.

Nova horum Sanctorum notitia ex Mabillonio, palæstra martyrii, cultus ex veteri Breviario, & ætas assignata.

ANNO DCCXX. XI. AUT DCCXX. XII. *Hi duo Sancti*,

SAne miramur, *hos duos Martyres in titulo propositos Menologiis Benedictinis aliisque Martyrologus non inscribi, cum tamen in sacris ejusmodi Fastis memorentur abbates & monachi, qui circa idem tempus interfecti sunt a Saracenis, quos* nonnulli *scriptores diverse Waudalorum, quidam Agarenorum vel Ismaelitarum nomine designant. Videtur annuam* SS. Altigiani *ac* Hilarini *memoriam primus ex antiquis monumentis eruisse vel resuscitasse doctissimus Mabillonius, dum in Annalibus Benedictinis ad annum Christi* 732. *num.* 6. *varias Saracenorum irruptiones in Galliam recenset, & numero sequente post narratam Burgundiæ devastationem de sanctis Martyribus hodiernis ita meminit*: In Segestrensi monasterio sancti Sequani, Altigianus & Hilarinus monachi ab iisdem gladio animadversi perhibentur x. Kalendas Septembris; quod tempus recte convenit cum martyrio sancti Porcarii abbatis Lerinensis, qui pridie Idus Augusti colitur.

2 *Mabillonius in iisdem Annalibus sui Ordinis ad annum Christi* 725. *num.* 24. *occasione sancti Sequani, originem & situm hujus monasterii jam assignaverat his paucis verbis*: Post exactam serio vitæ religiosæ disciplinam ab eo digressus & ipse monasterium condidit, in quo monachos adeo perfecte erudivit, ut propositi eorum contineo- *qui essent a Varasco in Burgundia*
tiam sacrarumque Litterarum peritiam omnes in eis mirarentur. Locus Sicaster seu Sigester antiquis appellatus, in pago Magnimontensi, quinque leucis ab urbe Divione in valle angusta positus, ab auctore SANCTI SEQUANI nomen retinet. *Hadrianus Valesius in Notitia Galliarum pag.* 518. *locum ejusdem monasterii distinctius ita describit*:

A *scribit* : Sancti Sequani cœnobium vetus est in Lingonum finibus, non procul a fontibus fluminis Sequanæ, SAINT SENE . . . Cetcrum hoc cœnobium Sequanus presbyter, Johannis abbatis Reomensis discipulus exstruxit; quod a loco Sicastro vel Segestro (SESTRE) in quo structum erat, dictum est primo monasterium Segestreose aut Segestrum; deiode ab auctore SANCTI SEQUANI. Locus cum monasterio situs est io pago vel Comitatu Magnimonteosi, cui pago nomen dedit Magnus Mons vel Magnimontense oppidum quondam clarum in Lingonibus, sancti Sequani patria, tribus leucis ab ejus monasterio Segestro distans, nihil nunc præter nomen servans: MAIMONT enim vel MESMONT nuncupatur.

AUCT. G. C.

memoratur in veteri Breviario,

3 *Hoc igitur loco uterque sanctus ille Monachus bodie subiit martyrium, cujus notitiam Mabillonius hausit ex antiquo Breviario Segestrensis cœnobii, quod apud ipsum in Actis Sanctorum Ordinis Benedictini seculo 3. parte 1. pag.* 527. *refertur, & ex quo legantur sequentia* : Noverit omnium instantium atque futurorum certitudo, gentem Wandalicam in istam fuisse progressam terram ob confutandam sanctam Dei Ecclesiam; cujus infestatione atrocissima eum depopularetur undique Burgundia, tandem pervenit furens ad sancti Sequani abbatiam in Magnimontensi Comitatu sitam. Quæ gens post plurima peracta flagitia ad cumulum suæ damnationis sanctos Dei Altigianum atque Hilarinum, sacratissima sancti Sequani benedictione monachatos, ut nostri antiqui patres retolerunt, gladio suæ crudelitatis funeri tradidit beatæ passionis *in* campo, qui dicitur sancti Hilarii, x. Kalendas Septembris. Quorum beata passio quamvis negligentia hominum illius temporis non legatur in divina pagina, non sunt habendi minoris memoriæ, quia pro Dei amore tradendo proprium sanguinem, contemptui dederunt amorem hujus vitæ. Si quis autem requirit, ubi habeantur eorum corpora, noverit esse condita penes sancti Sequani ecclesiam. *Nunc ad istud veteris Breviarii testimonium sequentia observamus.*

B

4 *Primo hic per gentem Wandalicam intelligitur gens Saracenica, qui loquendi modus aliquibus scriptoribus usitatus est, ut initio hujus Commentarii monuimus, & Mabillonius ex Chronicis aut historicis ibidem pag.* 525. *testatur. Secundo ratio temporis non permittit, ut bi duo Martyres immediate ab ipso sancto Sequano dicantur monachali benedictione initiati, quemadmodum laudatus Mabillonius ibidem pag.* 527. *solerter observat, & evidenter constabit ex Actis sancti Sequani, quæ ad diem* XIX. *Septembris illustranda erunt. Tertio judicamus, silentium Martyrologiorum ab hoc veteri Breviario satis suppleri, & istud testimonium sufficere, ut de immemorabili utriusque illius Sancti cultu certiores reddamur. Quapropter hac in re secuti sumus exemplum Castellani & Longuevallii nostri, quorum unus in Martyrologio suo universali ad hanc diem, alter vero in Historia ecclesiæ Gallicanæ tomo 4. pag.* 254. *eos sine scrupulo Sanctos appellant, adeoque eosdem Martyres Operi nostro inferendos esse censuimus. Cum autem quidam chronologi istud martyrium anno Christi* 731. *collocent, alii ad annum sequentem differant, utrumque hunc annum superius in margine notavimus: nam* de anno parum interest, *cum* de re ipsa constet, *ut eruditissimus Mabillonius in Annalibus Ordinis sui ad annum Christi* 732. *num.* 6. *de hoc ipso martyrio loquitur.*

ob cujus simili nominis ambiguitatem.

C D E

DE S. ANTONIO MONACHO, ITEM DE BEATO FORSAN NICODEMO.

ORDINIS S. BASILII MONACHIS ET CONFESSORIBUS,

HIERACII IN CALABRIA,

J. P. F

C

Sylloge de cultu, & ætate.

SEC. X. VEL XI. *Stabilitur cultus S. Antonii*

APud *Ferrarium in Catalogo Sanctorum Italiæ hac die agitur* de S. Antonio monacho, & confessore Locrensi, *& ibidem sic laudatur*: Antonius patria Locrensis (quæ urbs Hieracium nunc io ulteriore Calabria nominatur) factus monachus S. Basilii in cœnobio apud Locros una cum B. Nicodemo, ejusdem instituti monacho, vitam sanctissimam degit, ab omni rerum humanarum cura alienam: etenim in abstinentiis, orationibus, meditationibus, & carnis macerationibus Deo digne meruit famulari. Qui multis cumulatus meritis, & miraculis clarus, x. Kal. Septembris obdormivit in Domino, io eodem monasterio, *io* quo vixerat, sepultus. *Hagiologus idem in Catalogo generali Sanctorum, qui in Romano Martyrologio non sunt, ambos, quos memorabat modo, annuntiat bis vocibus*: Hieracii in Calabria SS. monachorum Antonii, & Nicodemi, Ord. S. Basilii. *Et in notis extat* tab. illius ecclesiæ. *Ferrario non suffragatur in ambobus Castellanus in Martyrologio universali: solum quippe ponit* S. Antonium Hieracinum; *in tabula vera nominum Sanctorum, quæ habetur ad calcem laudati Martyrologii, pag.* 1151. *indicat*, Nicodemum Hieracioum monachum omissum XXIII. Augusti.

2 *David Romani in* Indice Divorum, qui nati vel humati sunt in regno Neapol. *pag.* 404. Hieracii, *inquit*, quod dicunt nonnulli fuisse Locros, Antonius x. Kal. Sept. Jejunius VIII. Kal. Jun. (*que die hic habetur apud nos pag.* 101.) Nicodemus, omnes ex societate D. Basilii. *Hieronymus Marafioti Polistinensis in Chronico Calabriæ lib.* 2. *cap.* 12. *fol.* 108. *verso affirmat*, Locrensem fuisse beatum Nicodemum, monachum Ordinis S. Basilii, & beatum Antonium, monachum ejusdem Ordinis; cujus festivitas celebratur XXIII. Augusti. *Ughellus* tomo *nono Italiæ sacræ; inter ea, quæ præmittit* catalogo episcoporum

ex variis, qui magis probatur, quam Nicodemi.

A *porum Hieracenſium columna* 393. *noviſſimæ editionis Venetæ, ſcribit iſta*: Ex Hieracenſi urbe fuit S. Antonius D. Baſilii monachus, cujus feſtum agitur x. Kal. Septem. *Ex his liquet, concordem ſcriptorum eſſe conſenſum in cultu publico aſſerendo hac die* S. Antonio; *quod non ita ſit in* Nicodemo. *Si tabulæ Hieracenſis eccleſiæ, a Ferrario ſuperius indicatæ, ad manum eſſent, aliquid forſaſſe magis exploratum elicere ex eis poſſem de publica veneratione* Nicodemi. *Interim etiamſi vellem mihi paullo certius de illa conſtare; quia tamen video, eum nominari cum titulo* beati *a pleriſque, quos aſſignavi; ponendum illum cenſui ſupra cum iſto titulo, per adverbium* forſan *reſtrictio, non ignarus, noſtrarum eſſe partium, Sanctis favere, quoad poſſumus.*

Tempus vitæ ac mortis.

3 *Ferrarius poſt breve illud elogium, quod e Catalogo Sanctorum Italiæ antea tranſcripſi, ſubdit in annotatione haſce temporis characteres, quæ* S. Antonius *vixerit*; Vixiſſe, *inquit*, fertur circa ea tempora, quibus tot monachi per Calabriam ſanctitate florebant: in quibus B SS. Nilus, Bartholomæus, Fantinus, Zacharias, Helias, Jejunius, & alii. *Ad diem* XXV. *Maii, tomo* VI. *ejuſdem menſis, pagina* 101. *occaſione* S. Jejunii, *diximus*, S. Nilum vixiſſe ſeculo Chriſti X. & coli XXVI. Septembris. S. Eliam juniorem *monachum in Calabria eidem ſeculo aſſignavimus tomo* III. *Auguſti, die* XVII. *pagina* 479. *ibidem pagina* 487. *agitur de ſynonymo ſeniore*. S. Fantinus Taurinenſis *in eodem Calabria, de qua ad diem* XXIV. *Julii apud nos, hac non ſpectat; de ſynonymo videri poterit die* XXX. *Auguſti, quo annuntiatur in Romano Martyrologio, & quem Caſtellanus in tabula nominum Sanctorum poſt ſuum Martyrologium univerſale pag.* 1137. *ſignat in Calabria verſus annum* 900. Barſholomæus abbas, *Ordinis S. Baſilii (an idem, de qua ſupra, an alius?) Meſſanæ adſcriptus, exſtat inter Prætermiſſos die* XIX. *Auguſti*. *Ferrarius in Catalogo generali Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non ſunt, iſta die in notis, eum ſcribit* obiiſſe circa annum Domini MCXXVI. *Geſta vero* Zachariæ *iſtius, qui una cum prædictis indicabatur, etiamſi comperta non habeo; apud Maraſiotum tamen, quem antea aſſignabam, libro* I. *capit.* 32. *fol.* 70. *invenio, B. Nilum profeſſionem feciſſe monaſticam in S. Fantini monaſterio, Ordinis S. Baſilii, atque inter alios multos patres, vitæ ſanctimoniæ conſpicuos, tunc ibidem habitaſſe* S. Zachariam. *Quæ cum ita ſint*; E *ſequitur, ut ambo monachi noſtri vixerint ſeculo ære Chriſtiana decimo. Quia vero me latet, an eodem ſeculo, an proxime ſequente obierint; ideo eos ſupra ſignavi ſeculo* X. *vel* XI.

D AUCT. J. P.

DE B. RICHILDE VIRG. RECLUSA,

SUMMONTORII PROPE OENIPONTEM,

Sylloge de vitæ inſtituto, cultu, rebus mirabilibus, ac ætate.

J. P.

ANNO MC. *Vivit in Summontorio ſanctimonialium ſylloge.*

SUmmontorium, *ſive* Hobeowartum, *quod cum Radero citando penimus* prope Oenipontum, *pluribus apud nos deſcriptum eſt tomo* I. *Februarii, die primo ejuſdem menſis, pagina* 247. *occaſione B. Wolfholdi preſbyteri. Eo itaque, ne actum agam, pro ulteriore hujus loci notitia lectorem mitto. Inter Prætermiſſos heſterno die*, beata *hæc* Richildis *annuntiatur fuit e Caſtellano; ſed inde in hodiernum a nobis dilata, quo alibi ſignatur, examinaturis an de vero ac legitimo ejus cultu ſatis conſtet. Arturus a Monaſterio in ſuo Gynæceo hoc die illam ſic memorat*: Apud Summontorium in ſuperiore Boicæ parte, beatæ Richildis virginis, ſolitudine, oratione, & ſignis admirandis celebris. *Verum hæc, & alia, quæ ſpectant ad publicam ejus venerationem, illuſtranda & confirmanda ſunt. Noſter Matthæus Radorus in Bavariæ ſanctis volumine* 2. *variis de Summontorienſi parthenone præmiſſis, de Beata noſtra ſequentes collegit notitias*: Sed nos, *inquit*, ad noſtram Richildem veniamus, quæ in hac virginum ſodalitate extra ſodalitatem vixit, modico clauſa domicilio, quemadmodum id temporis ſolitabant paſſim vel condi cellis, vel includi turribus, vel abdi caveis, vel aoiris abſcondi, ut copioſius alio loco oſtendi (*videlicet in Viridario Sanctorum parte* 3. *cap.* 5.) *Hæc Raderus de vitæ inſtituto* B. Richildis.

probatur

2 *Et illico ſubdit varia de publico ipſius cultu, ita ſcribens*: Nos quid Summontoriaoa de Richilde monumenta loquantur, audiamus. *Loquuntur autem, quæ profert, iſta*: " Sciendum „eſt, quod corpus B. Richildis integrum ſub „altari SS. Apoſtolorum Petri & Pauli ſepultum „eſt, quæ vita virginali vitam promeruit æter„nam. Nam & ipſa diebus ſuis vitam eremiti„cam in clauſula * ſua tenebat. Obiit autem x. „Caleod. Septemb. B. Richildis. Digne enim in „memoriam hominum vertitur ", quæ ad gau„dium tranſvit angelorum. Item io ſepulcro i„pſius requieſcit dimidia pars corporis S. Julia„næ virginis & martyris de collegio SS. unde„cim millibus * virginum „. *Habemus Ms. in quo exſtant notitiæ de fundatrice monaſterii in Hohenwart*, ex codice Ms. SS. Udalrici & Afræ in 4. cor. albo lit. Z num. 29. tit. Hiſtoria SS. Narciſſi, Udalrici, & Wilhel., *poſt quas notitias, & epitaphium Wolfholdi, habetur verbis fere iiſdem locus* Sciendum eſt *&c., e Summontoriaais monumentis modo a Radero allegatus. Variantes tamen lectiones tres codicis Udalricians, quos lego in noſtro exemplo, ad marginem appoſui; ubi pro* vectitare, *quod meadoſe ſcribebatur in dicto apographo, poſui* victitare.

a *al. in hac cluſa*

b *al.* In me, moria vi- dissere ho- minum

c *al.* mil- lium

3 *Revertamur ad Raderum, alia publicæ veneretionis indicia proſequentem*: His alia, *ait*, patria lingua ſubduntur in hanc ſententiam perſcripta; *quæ ſic exprimit*: Richildis pœne totum corpus hodie in ſacello (quod e cellula, quam viva olim clauſeque ineoluerat, vertit in ſacram ædiculam) altiori tumulo levatum ſervatur, colituruque: nec pauca ſupplicabundo per

publicus cultus

A Auct. J. P. Virginem populo beneficia porrigantur, quando frequens ad cineres illius, & venerabundus procumbit, vota solvit, anathemata suspendit. Curati memorantur ægri, omnisque generis vitia corporum correcta, quæ singulari volumine distantibus & testantibus ipsis, qui auxilia senserc, inscribuntur. Adjecit antistita literis, dignissimam videri Richildem, cui cælestes honores decernantur; sed opis suæ suarumque contubernalium non esse, tantam rem apud orbis Christiani Principem reponere vel curare. *Denique laudatus Raderus hanc* B. Richildis *narrationi coronidem imponit, quæ nobis videtur sufficere, ut reliquas hujus diei Cælitibus ipsi locum demus. En tibi Raderi verba.* Cæterum quam tot admiranda per tot seculorum ætates facta celebrarunt, celebrantque in dies; minime videtur necesse in quæstionem vocari, ut de ejus sanctitate, & beatitudine dubitetur. Multos vetustas ipsa, & numquam interrupta venerationis consuetudo canonizavit. Tu, Diva, nobile decus virginum, quoniam perpetuis tecti angustiis clausæ semper patuit cælum, apud supremum orbis Imperatorem effice, ne cælum nobis per omnes terros animo vagantibus claudatur. *Hactenus Raderus. Quibus addi potest ex eodem auctore appartio ipsius, Wolfholdi, ac Julianæ, cuidam, qui calculo laborabat, facta; de qua diem 1. Februarii antea designatum consule pagina 248. Superius eam notavimus anno 1100. cum Raderu, quem in aliis etiam secuti sumus. Utinam alteriores de illa congerere notitias nobis, si plures alicubi lateant, in promptu esset! Inter has verte ratio haberetur voluminis, si ad nos perveniisset apographum ejusdem, in quo, ut referebat Raderus, sanationes a Beata factæ memorantur.* D

DE S. ASCELINA VIRGINE

ORDINIS CISTERCIENSIS,

B E

IN CAMPANIA GALLIÆ,

G.C

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

Situs monasterii, in quo Sancta colitur, editores Actorum, & judicium de historica eorum fide.

Circiter anno MCXCV. *In monasterio Bullencuriensi.*

Nicolaus Camuzatus in Promptuario sacrarum antiquitatum Tricassinæ diœcesis fol. 349. de monasterio Ordinis Cisterciensis, quod nunc Gallice Boulencourt *appellatur, ita scribit:* Cœnobium Bullencurianum in Tricassina diœcesi constitutum, & decem ab urbe leucis dissitum, primitus occupatum & cultum est ab Augustinianis regularibus canonicis, postmodum ab Henrico Tricassino antistite divo Bernardo concessum, qui in eo Clarævallensis familiæ cellulanos instituit, consentientibus & conspirantibus dictis canonicis, qui regulam Cistercicnsem libentissime susceperunt. *Deinde post Gallicam inscriptionem textum hujus mutationis, quæ anno Christi 1149. facta est, & litteras ejusdem donationis indices, quas veteri idiomate Gallico exhibet, fol. 351. verso sic pergit:* Præfatum cœnobium uberrimis proventibus & amplissimis facultatibus tum a comitibus Campanis, tum a dominis de Jain-villa, sive ut alii scribunt, Jovis villa & de Villa Harduini splendidissime exornatum fuit, ut complures indicant litteræ, quæ etiamnum in dicti monasterii cartophylacio custodiuntur. C

quod jam pristinum splendorem amisit,

2 *Gaspar Jongelinus in Notitia abbatiarum Ordinis Cisterciensis libro 1. numer. 131. Camuzatum imitatus, inter abbatias Galliæ pag. 65. monasterium Bullencurience deserbit, & varia donationum diplomata ex cartophylacio ejusdem cœnobii recusi. Edmundus Martene in Itinerario litterario, quod anno 1717. Parisiis Galliæ edidit, parte 1. pagina 96. testatur, olim in hoc monasterio ducentos circiter cœnobitas habitasse, & hunc numerum ab abbete Clara-Vallensi diminui debuisse, quemadmodum patet ex sequenti decreto, quod Edmundus Martene ibidem ex veteri monumento recitat in hunc modum:* Quia definitum est a Capitulo generali, ut patres abbates in filiabus suis ordinent de numero personarum, nos abbas Clarevallis de consilio abbatis & seniorum Bulencuriæ statuimus, ut in eadem domo numerus centum sexaginta personarum nullatenus augeatur. *Verum hæc tam illustris olim & numerosa abbatia hodiedum ad quinque Religiosos redacta est, ut laudatus Martene testis oculatus affirmat.*

honoratur adhuc hodiedum ut sancta,

3 *Attamen in ille eodem monasterio, quod splendorem pristinum amisit, adhuc hodie* S. Ascelina *honoratur, ut colligimus ex Martyrologio Gallicano Saussayi, qui die* XXXIII. *Augusti sanctam istam Virginem annuntiat his verbis:* In territorio Trecensi, cœnobio Belincuriæ, sanctæ Ascelinæ virginis sanctimonialis beati Bernardi cognatæ, multis gratiæ signoibus insignis, nec minus miraculis claræ, cujus sacræ reliquiæ eodem in monasterio (a quo non procul grata Christo obsequia exegit in parthenona nunc diruta) religiose conditæ, in decoro lipsanodochio hodie percolendæ devotis supplicibus exhibentur. *Arturus du Monstiet in Gynæceo sacro ad diem* XVIII. *Maii de hac sancta Virgine meminit, & die* XXIII. *Augusti in notis publicum ejusdem venerationem confirmat hoc modo:* Hujus sacræ reliquiæ apud ipsum monasterium condigno honore asservantur in decoro lipsanodochio juxta Saussayum in Martyrologio Gallicano, Menardum in Martyrologio Benedictino hac die, & lib. 2. observationum ad illud, quo hujusmodi solennitas celebratur; cum monachi Bullencuriani corpus ejus ex Pulengero asceterio sibi F

sol-

A ſollicitaruot; ſuper cujus mauſoleum altare proſtat exſtructum, ubi magnus per annos ſingulos concurſus populi habetur, ac veneratur. *Caſtellanus in indice monaſtico Martyrologii ſui univerſalis pag. 1095. etiam aſſerit, illam Bullencuriæ adhuc honorari.*

quæ ibi ab immemorabili obtinet

4 *Sed nemo fuſius diſtinctiuſque publicum & immemorabilem* S. Alcelinæ *cultum probat, quam R. D. Nicolaus Def-Guerrois presbyter Tricaſſinus, qui Annales eccleſiaſticos Tricaſſinæ diœceſis anno 1637. Gallice typis edi curavit. His enim in Opere illo ad annum Chriſti 1195. num. 21. teſtatur, in eccleſia Bullencurienſi prope majus altare oſtendi tumulum, cui ſuſcripta legitur hac epigraphe:* In hoc ſarcophago ſub altari conſecrato recondita ſunt oſſa ſancti Goſſuini, ſanctæ Emelinæ, & ſanctæ Alcelinæ cognatæ beati primi Clarevallis abbatis. *Edmundus Marſene in laudato ſuperius Itinerario ſuo Gallico part. 1. pag. 97. narrat, eamdem ſuſcriptionem cum aliis ibidem a ſe lectam eſſe, ibique annum Chriſti 1534. notari inquit.*

B 5 *Circa annorum hujus anni quædam difficultas mihi occurrit: nam laudatus Nicolaus Def-Guerrois in Annalibus Tricaſſinis ad annum 1195. proxime citatum num. 23. aſſerit, iſtud* S. Alcelinæ *ſepulcrum a Nicolao de Hampigny †, primo monaſterii Bullencurienſis abbate mitrato, reſtauratum & exornatum fuiſſe. At abbas ille Nicolaus anno Chriſti 1304. ex hac vita diſceſſit, ut in epitaphio ipſius ibidem legitur, quod Camuzatus in Promptuario ſacro antiquitatum Tricaſſinæ diœceſis fol. 350. verſo, & Summarium tomo 4. Galliæ Chriſtianæ pag. 200. referunt his verbis:* Hic jacet Frater Nicolaus de Champigneo, humilis abbas Bullencuriæ & primus mitratus, qui obiit anno Domini MDIV. die V. menſis Maii; abbatizavitque hic annis triginta ſex & tribus menſibus. *Itaque tumulus ille* S. Alcelinæ *videtur ab abbate Nicolao Champigneo ante annum Chriſti 1504. reſtauratus & exornatus fuiſſe, niſi forte quis ex ſucceſſoribus ejus reſtaurationem vel exornationem ab ipſe cœptam profecutus fuerit, & anno 1514. dumtaxat abſolverit, ideoque hunc annum Chriſti ſepulcro jam perfecto adſcribi juſſerit.*

videtur poſſum ſuiſſe, a forſan Champigny

C 6 *Quidquid ſit hac de re, Nicolaus Def-Guerrois ibidem refert tria miracula, quæ poſt obitum* S. Alcelinæ *contigerunt, & quæ immemorabilem ejus cultum, publicamque patrocinii imploratione ſatis indicant. Tertium ex his patratum eſt quinquaginta annis ante memoratam ſepulcri reſtaurationem aut ornatum, adeoque contigit circa medium ſeculi XV. quo energumena ad tumulum* S. Alcelinæ *adducta per interceſſionem ejus a dæmone liberata eſt, ut ibi diſtinctius Gallice narratur. Præterea pius ille presbyter ibidem num. 21. ex teſtimonio plurium Religioſorum Bullencurienſium ſcribit, aliaſ ejuſdem ſanctæ Virginis reliquias ibi in aurata lipſanotheca honorifice conſervari, & in præcipuo eccleſiæ Bullencurienſis altari publicæ venerationi fidelium exponi. Quis porro credat, hunc publicum cultum, ſi illicitus eſſet, poſt ſeverum Urbani VIII. decretum adhuc perſeverare? Quapropter ex his omnibus colligo, S. Alcelinam ab immemorabili tempore, ſive centum & pluribus annis ante noviſſimum iſtius Pontificis Bullam, in monaſterio Bullencurienſi legitimum cultum habuiſſe.*

ea ab Nicolao Def-Guerrois

cujus auctoritatem confirmatur.

7 *Etiamſi ſimplex & pia ſcribendi methodus huic hiſtorico Tricaſſino fidem conciliet, tamen majoris auctoritatis gratia ſubjunge teſtimonium ab Auguſti Tomus IV.*

batis Belli-loci, quod antealia memorato Operi ſic præfigitur: Quæ V. presbyter & prædicator M. Nicolaus De-Guerrois Trecis commorans, de ſacris noſtrorum Sanctorum & patronorum reliquiis, abbatibus, fundationibus, dotationibus & rebus omnibus tam divinis quam humanis in hoc volumine ſcripſit, ea prorſus omnia fideliter ex cartulario noſtro, Martyrologio & manuſcriptis, noſtra permiſſione tranſcripſit, veraque & fidelia teſtamur nos Carolus de Bordeaux tenior abbas Belli-loci. Datum in abbatia noſtra die IV. Julii, anno Domini MDCXXXII. *Sequuntur alia hujuſmodi teſtimonia Gallice conſcripta, inter quæ R. D. Prior Bullencurienſis nominatim circa* S. Alcelinam *ſinceritati hujus ſcriptoris ſimile teſtimonium reddit. Igitur ſecure huic hiſtorico Tricaſſino confidimus in illis, quæ de reliquis* S. Alcelinæ *teſtis ille oculatus affirmat, & ea nobis ad immemorabilem ſanctitatis famam hujus Virginis vindicandam ſufficere videntur. Nunc de Actis eorum quæ ejusdem ſupereſt, aliquid monendum ſupereſt.*

Auct. G.C.

E 8 *Primus Acta* Sanctæ *noſtræ ſcripſiſſe dicitur* Goſſuinus *vel* Goſvinus, *hujus Virgini coævus ac familiaris, ut* Hugo Menardus *lib. 2. obſervationum pag. 668. ad Martyrologium ſuum Benedictinum die XXIII. Auguſti poſt nomen* S. Alcelinæ *tradit his verbis:* Fuit hæc beata Virgo propinqua ſeu cognata ſancto Bernardo Claravallenſi abbati, Vitam egit in quodam cœnobio ſanctimonialium Ordinis Ciſtercienſis, quod nunc proſtratum ac dirutum jacet non procul a Beleocuria monaſterio virorum ejuſdem Ordinis in territorio Trecenſi. Obiit miraculis clara circa annum Domini milleſimum centeſimum nonageſimum quintum. Ejus ſacræ reliquiæ aſſervantur in dicto cœnobio Belencuriæ conditæ in ibeca lignea inaurata. Ejus Vita ſcripta eſt a Goſſuyno Belencuriæ monacho, ut refert Nicolaus Camuzæus in Miſcellaneis hiſtoricis eccleſiæ Trecenſis.

Goſſuinus coævus dicitur

9 *Carolus de Viſch Prior Dunenſis in Bibliotheca ſcriptorum Ordinis Ciſtercienſis pag. 118. de eodem biographo habet ſequentia.* Guſtuinus Claravallenſis monachus, vir ſanctitate & doctrina celebris, ſcripſit Vitam beatæ Hemelinæ virginis, cujus reliquiæ quieſcunt in Vurlencuria (alibi Bouleocuria) monaſterio Ordinis noſtri in Campania diœceſis Trecenſis. Fuit auctor coævus virgini ... Vitam etiam beatæ Alcelinæ monialis, neptis ſancti patris Bernardi, *ab eodem conſcriptam aſſe aſſerit, eamque in Liliis Ciſtercii & Menologio Heariquezii editam, aut potius contractam & interpolatam aſſignat. Dum Menardus hoc loco Goſſuinum appellat monachum Bullencurienſem, & Viſchius eumdem cognominat Claravallenſem, facile hæc diſparitas conciliatur ex veteri Ms. codice Claravallenſi, ex quo Viſchius ibidem allegat hæc verba:* Teſtimonium domini Goſſuini monachi quondam Clarævallis, qui apud Cheminium diu manſit, & in Vurlencuria requievit. *Hic haud dubia eſt ille Goſſuinus, cujus eſſa ſimul cum reliquiis Emelinæ & Alcelinæ ſub altari Bullencurienſi recondita ſuperius memoratur.*

Vitam beatæ ſanctæ Virginis ſcripſiſſe,

F 10 *Certe dolendum eſt, nos ea Goſſuini vel Goſvini lucubratione carere. Nec ulla ferme ſpes eſt illam acquirendi, cum eruditiſſimus Camuzatus & illuſtriſſimus Angelus Maurique fruſtra eamdem quæſiverint. Huic inopiæ noſtræ non proſpexit Chryſoſtomus Henriquez, etiam poſt Menologium Ciſtercienſe inter omiſſa ad ſolium 165.*

cujus interpolatum habemus compendium.

AUCT. G. C. *ediderit epitomen Actorum, eui ibidem præfixit hanc monitionem*: Ejus Vitam ſcripſit Goduinus monachus, cujus compendium, procurante magno Aureæ-vallis abbate Bernardo, ad nos tranſmiſſum, ſicut ex Clara-valle excepimus, ſic libenter communicamus. *At videtur Henriquezius ab impoſtare quodam deceptus eſſe, aut alios deceſſe, quando illud Actorum eompendium pro genuina Goſſuini lucubratione vulgavit: eruditi enim viri quidam cenſent, illam Vitæ ſynopſin ab aliqua conſictam, vel ſaltem non leviter interpolatam fuiſſe. Propter hanc cenſuram primo decreveram iſtud Actorum compendium omittere, & apud Henriquezium dumtaxat aſſignare. Sed poſtea ſententiam mutavi, & illud infra recuſum explicare ſtatui notis criticis, ut tanto facilius eruditus lector de eo judicium ferre poſſit.*

quod Nicolaus Camuzatus

11 *Interea audiamus R. D. Nicolaum Camuzatum, qui fol.* 350. *& ſequente laudatis Prompuarii Tricaſſinæ diœceſis aſſerit*, S. Aſcelioam *plurimis miraculis claruiſſe*, ut in compendio quodam narratur, *inquit*, quod deductum ferunt ex ampliori Vitæ ipſius hiſtoria, cujus auctor eſt Goſſuynus, dicti cœnobii, ut videtur, alumnus; quod tamen mihi non liquido conſtat, cum hic uſque præſignatam hiſtoriam nanciſci mihi non licuerit, ſed dumtaxat illam epitomen, quam ego libens typis promulgaſſem, niſi abſurdis & ioeptis nugis referta eſſet, & anilibus fabellis vaniſque figmentis ſcateret, adeo ut falſo ex Goſſuyni hiſtoria decerpta dici videatur. Præfata autem Virgo integrum vitæ curriculum in ſanctimonialium monaſterio non procul a Bulleocuriano cœnobio conſtituto caſte integreque traduxit, obiitque circa annum ſalutis humanæ MCXV. quod quidem monaſterium poſtea ita deletum & funditus everſum ac diruturn eſt, ut bujus nulla prorſus hodie appareant & ſuperſint veſtigia. Si vero mihi a prædicto Goſſuyno editam ſuſiorem hiſtoriam ſincere ſcriptam reperire contigerit, illam infra atiexam. *Sic ille Canonicus Trecenſis clare & candide mentem ſuam exponit.*

B

& Angelus Manrique

12 *Neque minus ſeverum de eodem Vitæ compendio judicium tulit illuſtriſſimus Angelus Manrique, dum in Annalibus Ordinis Ciſtercienſis ad annum Chriſti* 1195. *cap.* 3. *geſta* S. Aſcelinæ *narraturus, n.* 2. *ſic præfatur*: Vitam illius conſcripiam a Goſuino nancilci non potui; quod etiam de ſe dolet Camuzatius. Epitomen, quam aliquibus nugis conſperſam & ipſe ſcribit, & negare non poſſumus, vulgavit Henriquez in præterniiſſis ad iuum Menologium. Deinde in Liliis, verbis quam rebus dedit auctiorem. Nos ex utraque quædam decerpimus, ſed ſelectiora tantum, & ſive vera, ſeu veris ſimiliora. Potuit hic auctor non ſolum Ciſtercienſem hiſtoriam, ſed eccleſiaſticam plurimum illuſtrare, ſi non antiqua recenſibus miſcuiſſet, aut diſtinxiſſet mixta, quo ſuum cuique pondus ineſſe poſſet. Verum dum ea, quæ Britius Montalvuſve, aut nos etiam, dum juvenes ſcripſimus, eorum qui affuerunt aut adeſſe potuerunt, hiſtoriis æquat, omnia in dubium revocat, & nec recentibus majorem fidem adſtruit, & antiquorum enervat auctoritatem.

C

magna ex parte fabulosum censent

13 *Hæc judex iſte de ſtudia partium nequaquam ſuſpectus, qui poſt relata quædam hujus ſanctæ Virginis geſta conſurgam ſuam ibidem num.* 9. *proſequitur his verbis*: Addit ulterius Henriquez in ſuis Liliis, corpus Virginis ſimul cum corporibus beati Goſuini monachi & beatæ Hemelinæ virginis ſepultum in uno & eodem tumulo a parte Evangelii, ſuperque ipſa altare in honorem horum trium Sanctorum erectum eſſe, magnoque populi concurſu venerari; quibus nimirum addidiſſet fontem, unde id hauſit, aut aliquam Goſuini, Hemelinæve, quos non alibi video commemoratos, etſi levem ootitiam tradidiſſet. Sic & quæ ibidem præſcribuntur ab eodem Sequentia ſeu Antiphona, atque item Collecta de ſancta Virgine, inſipida plane omnia & ſine ſucco; quæque dum nullum præ ſe ferunt auctorem, nec poſſunt ex antiquitate venerari, neque ex venuſtate placere. Unde non cenſui digna noſtris Annalibus. Hæc de Aſcelina, quia minus certa aliis in unum collegi, atque in hoc capite lectori meo propoſui, ne dubiis reliquam hiſtoriam commacularem; purgata tamen a nugis, quantum potui, atque ab his, quæ ſuſpecta videri poſſent. Id unum certum, exſtitiſſe Aſcelinam, Sanctam fuiſſe, & Bernardi patris affinem, cujus corpus ſepultum in Bullencuria hodieque religioſæ ſubeſt veneratioui.

D

E

14 *Ex hac criſi ſequitur, nos de peculiaribus* sta ut vera a falsis *S. Alcelinæ geſtis nihil certi poſſe affirmare, quamvis fortaſſe plura ex iis ſint veriſſima: ſicut enim homini mendaci etiam vera dicenti credere non ſolemus, ita quoque hnic Actorum interpolatori fidem non adhibemus, quandoquidem fabuloſis ſuis additamentis effecit, ut vera a falſis diſcernere non poſſimus. Nobis in hoc dubio apem ferre non poteſt ſupra laudatus Nicolaus Deſ-Guerrois, licet Gallice ſatis prolixam S. Aſcelinæ Vitam Annalibus ſuis Tricaſſinis inſeruerit: nam forte vir ille ſincerus ſimile Actorum compendium alicubi reperit, aut bona fide hiſtoriam hujus ſanctæ Virginis ex Henriquezio deſumpſit, cum hujus Menologium Ciſtercienſe & Lilia Ciſtercii aute Annales Tricaſſinos edita fuerint, ut ex anno impreſſionis utrimque liquet. Attamen hic pius presbyter Tricaſſinus ab Henriquezio circa conditionem S. Hemelinæ diſſentit, ſicut infra in annotatis ad illud recuſum Actorum compendium obſervabimus.*

15 *Neque ad diſtinctionem veri & falſi majus* diſtinguere non poſſumus. *auxilium nobis ſubminiſtrat Italica ejuſdem Sanctæ Vita, quam ampliſſimus D. Antonius Libanori inter alia virginum Ciſtercienſium Acta anno* F 1651. *Mediolani concinnavit: hic enim abbas Ordinis Ciſtercienſis pag.* 156. *Opuſculi ſui Italici candide fatetur, ſeſe illam præcipue ex Brita & lucubrationibus Henriquezii collegiſſe. Nulla ergo nobis ſpes ſupereſt diſtinguendi in his Actis infra edendis veritatem a falſitate, niſi alicubi genuina Goſſuini ſcripturit coævi lucubratio detegatur. Cum itaque contenti eſſe cogamur hoc qualicumque Actorum compendio, quod Henriquezius in Liliis Ciſtercii lib.* 2. *diſtinct.* 3. *cap.* 1. *& ſequentibus adhuc verboſius ornavit, nos illam brevitatem Vitæ ſynopſin ex Menologio Ciſtercienſi jam recudemus, eamque capioſis annotatis illuſtrabimus.*

VITA

A

VITA

Quæ ex longioribus Goſſuini ſæcvi ſcriptoris Actis contracta dicitur, & ab Henriquezio poſt Menologium Ciſtercienſe edita eſt.

a matre ſua educata eſt

a b ANno Domini MCLXXXIV. in domo Monialium *a* ſita juxta Burlencuriam *b*, ſub providentia ejuldem Domus, floruit quædam virgo Chriſti Aſcelina, ejuſdem loci Prioriſſa, de cujus vita excellentiſſima occurrunt hic aliqua breviter inſerenda ex narratione Domini Goſſuini *c*. Mater hujus Aſcelinæ beati Bernardi *d* & epiſcopi Godefridi *e* fuit conſanguinea, de villa juxta Firmitatem *f* ſuper Albam *g* procreata. Cum eſſet annorum circiter triginta ſub poteſtate viri *h* conſtituta, Dominum rogavit, ut ab ea inlere dignaretur, quidquid ſaluti ſuæ obſiſtere videbatur: & mortuo viro ſuo, cum filia quinquenni ſæculum reliquit, ſubmittens ſe conſilio D. Bernardi. Hæc de matre *i*.

c d e f g B *h* *i*

hæc filiæ, 2 Aſcelina puella adhuc quinquennis in ſecretiori loco Dominum rogavit, ut virginitatem ſibi traditam deinceps conſervare dignaretur; quod in magna fuit tunc admiratione. Dum mater prægnans eſſet, a quodam viro, qui vilus eſt in habitu candido, audivit, quam filiam geſtaret, quæ magni apud Deum futura eſſet meriti. Et S. Glodeſindis Metenſis *k* apparuit matri, & dixit: Filia tua mihi proculdubio comparata æquabitur in meritis. Aſcelina igitur adhuc puerula, cum vel acum, vel frulla caſei modica furtive ſubtraheret, per veſtem interdum trahebatur, & ei dicebatur. Cur ſic agis? Ceſſa, ceſſa, nequaquam expedit tibi. Manum quidem trahentis ſentiens, & vocem loquentis audiens, neminem videbat. Decennis cœpit viſionnes videre, & Sanctorum perſonæ cœperunt ei viſu apparere.

k

cujus pudicitia frustra quidā inſidiatur. C 3 Cum duodennis eſſet, & ſorores egreſſæ curtem *l*, in quadam domo intenderent eandelis faciendis, quidam Clericus juvenis & ſcriptor, ut faſtelles diaboli, cujus eſca electa, hanc, eo quod pulchra eſſet, avidius concupiſcens, & quærens tempus loquendi eum ſola, dixitque ei, ſi aquieſceret, litteris eam inſtituat, notas & cantum doceat. Cum non poſſet diu loqui, litteras & verſus Romane *m* ſcriptos dirigit: tertio illam convenit, amorem expoſuit; illa tandem columbina ſimplicitate dixit: Si habitu mutato effici Canonicus malueritis, vos diligam. Ille damnatus in inſtanti mutat habitum, non animum, & in cœnobio Fratrum per tres menſes ſub ove lupus latebat. Leproſus quidam ad eam cælitus eſt directus, & Clerici inſidias detexit. Filia, inquit, cave tibi, diabolus tibi inſidiatur, & requærit corrumpere per illum. Illa turbata, audita retulit matri. Quæſitus leproſus non invenitur. Viſio profecto creditur fuiſſe angelica. Ille detectus ad ſæculum fugit, habitum rejecit.

l *m*

Quare cum matre ſolitudinem petit, 4 Perrexit mater ad religioſum ſacerdotem in ſilva cum filia, quæ ab eodem viro formam vivendi edocta, mox in ſecretum locum ſeceſſit, ſorcipes ſumpſit, comam capitis adhuc ſuper humeros dependentem propriis manibus amputavit. In Miſſa ejuſdem viri Dei orabat puella: Domine, qualem me vis habere, tu talem me facito tua gratia. Sed & B. Joannes Evangeliſta eidem apparens ſacerdoti, puellam, ut ſibi Chriſtus matrem, commendavit, ut ad amorem Dei & timorem eam inſtruat. Item alia die, cum ad eumdem irent ſacerdotem, ſibi & matri fores eccleſiæ ſunt divinitus reſeratæ, ipſa dicente: Domine, ſi inter tuas virgines me reputare dignaris, concede benignus, ut nobis pateat introitus. Quod ita factum eſt. Deinceps in orationibus frequens, ſepties in die diſciplinam & octoginta ad minus venias *n* accipiebat. Decorem facici cineribus & fame exterminabat, & quadam die, cum cogitationibus ſæcularium vanitatum ureretur, ſe toto corpore nudam in urticas urentes injecit. In eadem provincia quidam frater bonæ opinionis, ſpiritum habens prophetiæ de ſtatu abbatiæ Burlencuriæ & moratione Ordinis a in brevi futura prædixit, & de bona opinione Aſcelinæ, & de ranenre & invidia ejuſdem ſociæ ſuæ.

D

EX IMPRESSIS.

n

o

E

& monaſterium ingreditur, 5 Dum ergo doleret de ſupradicti Clerici apoſtaſia, cujus ipſa videbatur eſſe cauſa, & vehementer ingemiſceret, centum Pſalteria decantavit, ut Dominus dignaretur demonſtrare, ſi adhuc inter virgines Chriſti debeat reputari; cum B. Joannes Evangeliſta apparens ait: Conſtans eſto, filia, & certa, quia inter Chriſti virgines & locum habebis, & primum *. Beatum Beroardum etiam conſuluit ſuper hoc, & ſimilia reſpondit. Erat ætatis viginti octo annorum *p*, quando virgas ſub aſcella deferebat, & quatuordecim diſciplinas in die accipiebat. Abbatia Burlencuriæ Ciſtercienſem Ordinem recepit *q*, & mater cum filia de licentia S. Bernardi in abbatiam Monialium de Pnlengern *r* tranſierunt. Cunctas ibi Sorores Aſcelina ſun illuſtravit exemplo. Abbatiſſa loci erat filia fratris S. Bernardi *ſ*. Tantam gratiam Aſcelina a Domino recepit, quod foſſulam ante altara fecerat, ubi deincaps non ceſſavit ab oratione, quoulque lacrymis impleretur. Interim facta eſt cuſtos eccleſiæ, & dictum eſt ei cælitus, quod lacrymæ ex intimo cordis affectu procedentes, vice baptiſmatis purificant hominem, ita tamen, ne poſt ad inania revertatur.

o forſan primum *p* *q* *r* *ſ*

F

ubi oratio ut ſæpeo iterata,

6 Omni nocte vel die ſtando Pſalterium decantavit ex integro. Feria ſexta, Sabbato & Dominica, & diebus duodecim Lectionum, dun Pſalteria quotidie, irrecenias ſalutationes Ave Maria dicebat, & ſabbato mille. Item in omnibus ſolemnitatibus B. Mariæ, & quotidie per Octavas, mille, & ſepties Pſalterium Domina noſtræ. Venias ad minus quavis die ducentas, diſciplinam accipiebat uſque ad triginta Pſalmos perduraniem, Quædam mulier moleſtans Aſcelinam de die in diem tempore orationis, eaducum morbum incurrit. Aliquando, inquit, Goſſuinus, juxta illud, Meditatio cordis mei in conſpectu, &c. Mihi dixit: Valde es reprehendendus, ſi Dominum jugiter non habes in memoria. Nihil mihi boni ſum conſcia, excepto quod Dominum ſemper in memoria habeo. In Adventu Domini, Comitiſſæ cuidam magnæ, filiæ regis Franciæ propter rigorem ſilentii non eſt locuta. Omni ſabbato ab hora ſexta uſque ad nonam ſequentis Dominicæ juſſa eſt divinitus cilicium deponere, quia tunc defunctorum animæ requieſcunt *t*. Ex maximo fervore ſpiritus quaſi globum igneum

t

EX IMPRESSIS.

A igneum ſenſit in ventre ardere: & quadam die tanto in Dominn æſtuabat deſiderio, ut ſanguis tam per os, quam aliunde de corpore ejus egrediens erumperet; & vitam martyrio finire frequenter deſideravit.

varii viſionibus & miraculis plena,

7 Ab infantia vero tanta viguit caſtitate, quod fuerit confeſſa, ſe numquam meminiſſe vel modicam carnis ſenſiſſe tentationem; neque vel ſemel in tota vita ſua nocturno ſomno ſe meminit illuſam. Frequentius illi accidit, ut eam quædam columba ad orationem duceret de dormitorio deſcendentem. Aliquando ſumpta eruce in manibus, magno incendio occurrit, & ad ipſius adventum ignis eſt exſtinctus. Beatus Bernardus tranſitus ſui nocte illi apparuit, diceos ſe ab hac vita migraſſe, & mox in ſpecie columbæ cælos penetravit. Deinde Domioa noſtra eum S. Ioanoe Baptiſta matrem & filiam ad priſtinum locum redire ſuaſerunt. Aliquando ad legendas io vigiliis Domiç noſtræ Lectiones lumen illi divinitus miniſtrarunt. Cum quemdam valde religioſum de Vallibus [u] monaehum diabolus ſeducere conaretur, ut Ordioem dimitteret, & vitam arctiorem eligeret, illa ſeductio per Chriſti ancillam manifeſtata eſt, & mandavit ei, ut a tali propoſito deſiſteret, quia viderat in viſu ejus effigiem, & in aure ejus diabolum ſuggerentem, ut Ordinem dimitteret.

B

[u] dæmonis fugat,

8 Quædam monialis in Valle [v] etiam eum qualibet fere nocte opprimeretur a dæmone in lecto ſibi vim inferente, a viro nobili domino de Juncvilla evocata, quæ docuit illam dicere Ave Maria, liberata eſt. Item conjugata [w] quædam, marito ejus ad S. Jacobum peregre profecto, per partem velaminis & candelæ iſtius famulæ ab ineubo dæmone eſt liberata, a quo graviter teotabatur, licet non conſentiret. Dæmon latitans in tibia eujuſdam mulieris apud Coloniam, confeſſus eſt, numquam iſtam Dei Ancillam delectatione earnis eſſe pollutam. Illa mulier per quindeeim anoos a dæmone poſſeſſa, ita per quarumdam ancillarum Dei orationem ſanitati mentis eſt reddita, quod tamen in ejus tibia dæmon ſibi habitationem conſtituit. Veniț Coloniam virgo Aſcelina per archiepiſcopum evocata, quæ virgis tibiam mulieris verberando, dæmonem ſurſum adſcendere fecit, & orationis inſtantia ex toto expulit.

C

& cum magna ſolliciteudine ſepulturæ matris

9 Quidam converſus de Ordine Præmonſtratenſi per peplum S. Virginis convaluit. In cœnobio Lucenſi [x] medietas unius brachii habetur B. Hieronymi, ſuper quo Fratres erant dubitantes: unde S. Aſcelioa de reliquiis ſibi allatis dixit: Domine, ſi reliquiæ iſtæ ſint de B. Hieronymi eorpore, huic mulieri ſanitas reſtituatur, & ſtatim mulier, quæ aſtabat, eonvaluit. Carbonem ardentem nuda manu abſque læſione a coquina in eapellam detulit. Plura alia edidit miracula S. Aſcalioa, & multas viſiones habuit, quas refert Goſuinus. Obitum autem ſuum eirciter uno anno ante præſcivit. Feria ſexta poſt Pentecoſten [y] obiit circa annum Domini MCXCV. [z].

ANNOTATA.

a *Nicolaus Deſ-Guerrois in Annalibus Triceſſinis ad annum Chriſti* 1195. *numer.* 2. *aſſerit*, *hanc domum olim vernacule appellatam fuiſſe* le lieu des dames de Boulancour, *id eſt*, locus dominarum Bullencurienſium, *qui quadrante milliarii a Bullencurienſi virerum monaſteria diſtabat. Ex hoc monialium cœnobio jam nihil amplius ſupereſt præter herreum & parvum ſacellum*, *ſi-* D *eut Edmundus Martene parte* 1. *Itinerarii ſui litterarii pag.* 96. *teſtatur.*

b *Nemeu hujus abbatiæ Ciſtercienſis*, *quæ nunc ad exiguum Prioratum redacta eſt*, *vario modo exprimitur*, *ut ex Commentario prævio patet*, *ubi ſitum ejus deſcripſimus.*

c *Cum Nicolao Camuzato & Angelo Maurique plurimum dubitamus*, *an hæc geſta fideliter ex narratione Geſſnini deſumpta fuerint*, *& cum viris illis eruditis non immerito ſuſpicamur*, *interpolatorem quemdam recentiorem ea fabulis contaminaſſe.*

d *Acta S. Bernardi abbatis Clarevallenſis die* 20. *Auguſti copioſe illuſtrata ſunt.*

e *Hic ſuus epiſcopus Lingoneuſis in Gallia*, *de que noviſſima editio Galliæ Chriſtianæ tomo* IV. *col.* 575. *& ſequentibus conſuli poteſt.* E

f *Plura ſunt hujus nominis oppida*, *quæ Valeſius in Notitia Galliarum pag.* 194. *accurate diſtinguit. Hic indicatur oppidum monaſterio Clarævallis vicinum*, *quod ex adjuncte fluvii nomine dignoſcitur*, *& vernacule* la Ferte ſur l'Aube *nominatur.*

g *Hic fluvius Clavam-Vallem alluit*, *de quo plura apud Valeſium in Notitia Galliarum pag.* 8. *videri poſſunt.*

h *Henriquezius in Liliis Ciſtercii lib.* 2. *diſt.* 3. *cap.* 2. *aſſerit*, *Josbertum de Firmitate patrem* S. Aſcelinæ *fuiſſe. Cum autem hæc oneris circa unum Chriſti* 1141. *Angelus Maurique in Annalibus Ciſtercienſibus ad annum* 1195. *cap.* 3. *num.* 6. *chronologiam Henriquezii & hujus compendii non concordare demonſtrat.*

i *Laudatus Nicolaus Deſ-Guerrois in Annalibus Triceſſinis ad annum Chriſti* 1195. *num.* 24. *cum quibuſdam ſuſpicatur*, *S. Emelinam vel Hemelinam fuiſſe matrem* S. Aſcelinæ, *& cum filia ſua in monaſterio Bullencurienſi ſepultam eſſe. Qua auctoritate alii S. Emelinam cognominent virginem*, *ipſi viderint. Hæc lis decidenda eſſet ex Actis S. Emelinæ*, *quæ Geſſuinus etiam ſcripſiſſe dicitur*, *ut in* F *Commentario prævio notavimus.*

k *Acta hujus S. Gledefindis in Opere noſtro ad diem* 25. *Julii ſatis accurate illuſtrata ſunt.*

l Cortis *vel* curtis *aliquando pro clauſura monaſterii accipitur*, *ut Cangius in auctiori Gloſſario ad vocem* cortis *exemplis probat.*

m Romane, *id eſt*, Gallice, *quia lingua Gallica ab antiqua Romana vel Latina ortum habet. Hanc ſignificationem Cangius etiam variis exemplis oſtendit.*

n Veniæ *pro genuflexionibus aut inclinationibus monaſticis uſurpantur. Hujus ſignificationis exempla apud laudatum Canginm in Gloſſario paſſim occurrunt.*

o *Hactenus relata præceſſerunt annum Chriſti* 1149. *quo Ordo in cœnobio Bullencurienſi mutatus eſt*, *ut infra mox repetemus.*

p *Si* S. Aſcelina *habuerit ætatem viginti octo annorum*, *quando Canonici Regulares Bullencurienſes inſtitutum Ciſtercienſe amplexi ſunt*, *non eſt nota ex Josberte de Firmitate*, *ut Henriquezius contendit: nam eo tempore habuiſſet triginta tres ætatis annos*, *ut Angelus Maurique loco ſupra citato Annalium Ciſtercienſium num.* 6. *probat contra Henriquezium*, *qui in Liliis Ciſtercii lib.* 2. *diſt.* 3. *cap.* 13. *affirmat*, *eam tunc vigeſimum octavum ætatis annum attigiſſe.*

q *Id contigit anno Chriſti* 1149. *ſicut apud Camuzatum in Commentario prævio laudatum ex antiquis inſtrumentis liquet*,

r Hen-

A r *Henriquezius hanc abbatiam monialium de* Pnlengein *cognominat in proxime citatis Liliis Ciſtercii cap.* 14. *ſed ſitum ejus non aſſignat. Nicolaus Def-Guerreis in Annalibus Tricaſſinis ad annum ſupra memoratum num.* 8. *eamdem abbatiam vernacule* Pnlengy *appellat, eamque in Burgundia collocat. Arbitror, hic indicari monaſterium S. Petri in diœceſi Lingonenſi, quod noviſſimi ediderunt Galliæ Chriſtianæ tomo* IV. *col.* 745. Polongeyum *nominant.*

s *De hac abbatiſſa, cujus nomen ignoravit Henriquezius, editores proxime laudati Galliæ Chriſtianæ loco mox citato ſic ſcribunt:* Adelina I Gndefridi epiſcopi Lingonenſis & S. Bernardi Clarævallenſis conſanguinea (*nimirum* neptis ex fratre; *ut ibidem in margine notatur*) de qua vide genus illuſtre S. Bernardi pag. 88. novo inductn in cœnobium inſtituto, abbatiſſa conſtituitur, ſub qua ipſius neptis B. Aſcelina pictatem didicit, quam ad faſtigium uſque ſanctitatis perduxit.

t *Hæc nobis frivola cuticii deponendi ratio videtur, quæ veroſimiliter non placuit ipſi Henriquezio, cum illam ſubticuerit in Liliis Ciſtercii cap.* 20. *ubi de hac ipſa revelatione meminit.*

B u *Tot monaſteria Ciſtercienſium nomine Vallium inſignitur, ut illud cœnobium hic diſtincte indicare non poſſim.*

v *Sæpe laudatus Def-Guerrois cap.* 12. *ad annum* 1195. *Annalium Tricaſſinorum iſtud monialium cœnobium Galliæ vocat* Valdone; *ſed hujus monaſterii notitiam & ſitam fruſtra quæſivi.* D EX IMPRESSIS.

w *Quamvis iſtud miraculum hic* S. Aſcelinæ *tamquam viventi adſcribatur, tamen Nicolaus Def-Guerrois in Opere mox citato ann.* 22. *idem refert primum inter illa, quæ poſt obitum ſanctæ Virginis contigerunt.*

x *Henriquezius in Liliis Ciſtercii cap.* 23. *dicit hoc eſſe celeberrimum cœnobium Ciſtercienſe in Saxonia, cujus rei fidem penes ipſum relinquimus.*

y *Mors ipſius in Menologio Ciſtercienſi ac alibi ſignatur die* 18. *Maii, quo Majores noſtri illam ad diem* 22. *Auguſti remiſerunt, cum tamen in Martyrologio Gallicano Sauſſayi die ſequenti annuntietur. Arturus Du Monſtier in Gynaceo ſacra eamdem Sanctam die* 18. *Maii & 23. Auguſti memorat.*

z *Neſcio, qua de cauſa laudatus Arturus in notis ad diem* 18. *Maii ſcribat, hanc ſanctam Virginem* anno MCXC (nnn autem MCXCV.) ſe- E lieiter ad Dominum *migraſſe. Nos communem aliorum chronotaxim ſecuti ſumus, & initio Commentarii prævii in margine obitum Sanctæ anno circiter* 1165. *affiximus.*

DE S. PHILIPPO BENITIO CONFESS.

ORDINIS SERVORUM BEATÆ MARIÆ VIRGINIS,

TUDERTI IN UMBRIA,

COMMENTARIUS PRÆVIUS. G.C.

§. I. Diverſi ſcriptores, qui tum Latine, tum Italice, Acta hujus Sancti litteris mandarunt.

C ANNO MCCL. XXXV. *Ex Annalibus Servitarum*

GEſta *hujus ſancti Viri tam copioſe & enucleate conſcripta ſunt, ut vix ullam Commentario noſtro prævio materiam reliquerint, Quapropter hoc paragrapho tantum agemus de variis Vitæ & miraculorum ſcriptoribus, inter quos Archangelus Gianus in Annalibus Ordinis Servorum beatiſſimæ Virginis Mariæ Centuria* 2. *lib.* 3. *cap.* 10. *num.* 4. *ſequentes receaſes his verbis:* Cupiens etiam Pater Generalis una cum reliquis de Capitulo, ut beati patris noſtri Philippi jugis memoria nedum conſervaretur, verum etiam multo magis in dies populi in ipſum devotio augeretur, ſtatuit, ut ejus geſta, olim a F. Petro Generali enllecta, denuo conſcriberentur, ex quibus divinum illius Officium enmponeretur, quod ſingulis in locis noſtri Ordinis ſolemni ritu quolibet anno celebrari conſueverat; & hoc munus P. Guilielmo de Alexandria, qui erat orator facundus, & in divinis Scripturis apprime verſatus, demandatum fuit.

vocem ſentus auſſeret,

2 Ad honorem quoque patris noſtri Philippi, endem Andrea procurante, multi vel ejus miracula in dies contingentia, vel ejus geſta conſcribebant; inter hos vero memoria dignus prodiit P. Marius Georgius Venetus, qui eum inter philoſophos & theologos noſtri Ordinis primas haberet, duos libros de Libertate eccleſiaſtica in Simoniaens conſcripſerat; cumque eſſet etiam non minus poeta venuſtus, quam elegans, & facundus oratnr, ejuſdem beati patris noſtri Philippi Vitam hernico carmine eecinit; quod etiam Tuderti feciſſe D. Dominicum phyſicum Tudertinum ferunt, qui ejuſdem Beati geſta ſimplici quidem ae ſoluta oratione pro modulo rudis illius ætatis, veriſſima tamen, & quæ adhuc noſtris temporibus apud Joannem Baptiſtam Guazzarontum, ſpectatæ doctrinæ virum præclarum, in manuſcripto ſervantur. *Franciſcus Sanſovinus in Hiſtoria Veneta lib.* 13. *apud nos fol.* 242. *priorem ex his duobus biographis pro Mario Marcum Georgi appellat. Videntur autem Marius vel Marcus ille Georgius & Dominicus Tudertinus ſecalo decimo quarto floruiſſe.*

3 *Deinde Gianius ibidem alium Vitæ ſcriptorem aſſignat, & ſimul immemorabilem* S. Philippi *cultum probat hoc modo:* Neque tamen arbitran- *qui geſta hujus Sanctl*, dum eſt, nb hanc Generalis Andreæ ſedulitatem feſtum beati Philippi hoc primum tempore cœptum fuiſſe celebrari: nam ex fide dignis mnnumentis, præſertim Diariis cœnobii Annuntiatæ ab anno MC:CXXXVI. & deineeps viciſſim uſque

ad

Auct. G.C.

A ad hæc noſtra tempora perſpicuum eſt, feſtum beati Philippi quotannis Auguſto menſe celebratum fuiſſe. Quin etiam ab illius miraculorum coruſcatione poſt mortem adhibitos ſibi ſtatim hujuſmodi divinos honores aſſeveranter] indicat M. Coſmus Florentinus, qui ejus geſta conſcripſit circa annum MCDLXXX. quod forte etiam ex eiſdem præcedentibus Diariis ante prædictum annum MCCCXXXXI. quæ modo deſiderantur, facile collegiſſe auctor ille potuit.

rum ſtylo ſolitus,

4 Ceterum non ob id inficiendum, quin Generalis Andreæ cura magnum quid incrementi ſuperadditum fuerit devotioni beati Philipps, quando hoc tempore ejus dies feſtus per tibicines tota in urbe Florentina evulgari quotannis & ſucceſſive conſueverit; quodque Magiſtratum & Senatum ipſum Florentinum ſolemni pompa ad Annuntiatam eo die accurrere & divinis ejus interreſſe, ex eiſdem Diariis compertum ſit. Quare ſi ex ſolis monumentis uoius cœnobii Florentini toc & tanta de beato Philippo conſpicari licuit, quid ſi per ſingula hujus noſtri Ordinis cœnobia

B licuiſſet nobis cuncta monumenta rimari? Neque prætereundus pius ille ritus quibuſdam in eccleſiis hujus Ordinis ab immemorabili tempore uſque ad præſens derivatus, benedicendi panes illo inter populum diſpeoſando in feſto beati Philippi ob memoriam illius angelici panis, quem in ſumma Aretii caritate ipſe coram imagine beatæ Virginis provolutus orando ſuis ſamelicis Fratribus abunde impetrarat. *Miraculum, enjus occaſione hic ritus benedicendi panes inſtitutus eſt, poſtea in Actis diſtincte narrabitur. Interim ad alios Actorum ſcriptores indagandos progrediamur.*

rum ſtylo conſcripſe-runt,

5 *Circa annum Chriſti* 1470. *Ugolinus Verinus in honorem* S. Philippi Benitii *compoſuit carmen hexametrum, quo plerasque Sancti iſtius geſta & miracula enarrat, quodque laudatus Archangelus Gianius integrum Annalibus ſui Ordinis ante Centuriam tertiam inſeruit.* Fuit autem Ugolinus iſte (*utinam hic verbis ejuſdem Gianii, quibus lectorem ante editionem illius carminis monet*) æque humanioribus litteris eruditus, ac inculpatæ vitæ moribus vehementer excultus, & tanſæ auctoritatis apud Laurentium Mediceum, veteris diſciplinæ & litterarum omnium fautorem, habitus, ut is unum hunc deligeret, qui Joan-

C nem filium illum erudiret, qui deinde poſt Cardinalem purpuram ad apicem Romanæ ſedis titulo Leonis X. aſcendens, magnis auſpiciis Mediceam familiam ad ſummos principatus primus omnium provexit. Quaſi hoc uno facinore perenni gloria renſeatur dignus Ugolinus, quod ceſſum & altæ indolis puerum erudierit. Scripſit Ugolinus plurima elegantiſſima poemata & præſertim de familiis Florentinæ urbis, quæ omnia partim edita, partim manuſcripta in Mediceæ S. Laurentii bibliotheca aſſervantur. Quod vero carmen hoc in honorem beati Philippi minus conſuetæ illius elegantiæ conſonum quibuſdam videri poſſit, ob id meo judicio acciderit, quod obiter & ex tempore illud eecinerit, & hane forte ob rationem SYLVAM nuncupaverit; fortaſſe etiam in Chriſtophori de Juſtinopoli Generalis gratiam, quando in comitiis Florentiæ celebratis anno MCDLXX. de beati Philippi canonizatione rurſus ſermo habitus fuit. *At quæcunque ſit minoris hujus elegantiæ cauſa, nos non recuſamus illud carmen, in quo tantum continentur ea, quæ poſtmodum in Actis clarius explicabuntur.*

6 *Etiam prætermittemus Thadæum Adimarium Florentinum, & Nicolaum Borgheſium patricium Senenſem, qui eodem ſeculo decimo quinto laudes* S. Philippi *rhythmis aut hymnis celebrarunt, ut apud Gianium in Annalibus ante librum quintum Centuriæ primæ, & ante Centuriam quartam videre eſt. Ex auctoribus vero ſequentis ſeculi, qui aliqua ad Ordinem Servorum beatæ Mariæ vel ad* S. Philippum Benitium *ſpectantia litteris mandarunt, ſolum memoramus Michaelem Pocciantium Florentinum, qui anno Chriſti* 1567. *Florentiæ Chronicon Ordinis Servitarum vulgavit. Plurima* S. Philippi *geſta & miracula breviter eodem tempore narrantur in hoc Chronico, quod ex vetuſtioribus monumentis deſumptum eſt, ut ipſe Pocciantius in dedicatione Operis ſui teſtatur his verbis:* Decrevi tandem, quoad fieri poſſet, ex omnibus in unum coactis Annalibus noſtri hujus Annuntiatæ cœnobii excerpere, quidquid memoriæ prodium eſt de priſcis illis Patribus noſtris, qui noſtræ Servitarum familiæ fundamenta jecerunt, qui in Divorum cœtum adducti, illam nobilitarunt, qui præclara eruditione atque doctrina

E ornati, eamdem in magna gloria & laude poſuerunt. *Præterea Pocciantius ante exordium ſui Chronici veteres hæc documenta nominatim expreſſit.*

Gianius complura ejuſdem Vitam primus Italice edidit,

7 *Ineunte ſeculo decimo ſeptimo ſæpe laudatus laudandiſque Archangelus Gianius diffuſe Vitam* S. Philippi *contexuit, ut ipſe Centuria prima Annalium ſuorum lib.* 2. *in Annotationibus ad caput* 16. *indicat hoc modo:* Quæ de beato Philippo Benitio ſtrictim percurrit auctor in his Annalibus, ſi quis eupiac fuſius legere, conſulat ampliorem ejuſdem auctoris Hiſtoriam da beato Philippo, Florentiæ apud Mareſcottos quinque libris editam MDCIV. *Suſpicamur, de hac eadem* S. Philippi Benitii *Vita, quæ nobis ad manum nos eſt, in comitiis generalibus Servitarum anno Chriſti* 1603. *Romæ celebratis ſtatutum fuiſſe,* quod Hiſtoria beati Philippi juſſu Angeli Mariæ Generalis per M. Archangelum Gianium provinciæ Tuſciæ ſocium edica, per ſingula Ordinis cœnobia diſtribuatur, *quemadmodum Centuria quarta laudatorum Annalium lib. 6. cap. 6. refertur. Hæc autem prolixa* S. Philippi *hiſtoria videtur Italico idiomate conſcripta eſſe, ſicut ex infra dicendis mox apparebit.*

F

eamque poſtea Latine convertit,

8 *Poſtea Gianius eamdem Vitam Italicam, ni fallimur, reduxit ad compendium Latinum, quod manu exaratum inter ſchedas Muſei noſtri ſervamus, & in quo ille interpres ad eminentiſſimum Hieronymum Bernerium Ordinis ſui protectorem dirigit hanc præfationem:* Librum, quem de hiſtoria beati patris noſtri Philippi Etruſco idiomate ſatis copioſe per me compoſitum ad te (Cardinalis ampliſſime) ſuperioribus diebus tranſmiſeram, eum libenter accepiſſes, nec ſine ſumma animi pietate, ſicut ex tuis graviſſimis verbis coram pereepi, poſtea perlegiſſes & probaſſes, me etiam, quæ tua eſt benignitas, ſimul cohortatus fuiſti, ut dum mihi Romæ his diebus commoranti per otium liceret, hanc eamdem hiſtoriam Latino ſermone quaſi ſynopſin, & ad compendium, ut aiunt, tæſim ea lege reſarrem, ut quiſquis ejuſdem beati Patris geſta pereurrere & preſſius inſpicere contendat, uno fere oculorum intuitu id facile aſſequi poſſet. Ego vero, cum tibi ad nutum ſemper (ut debeo) parere & ſummo deſiderio obſequi paratus ſim, ſtatim tuis auſpiciis Opus aggreſſus, tanta celeritate

A ſitate complevi, ut vix credi poſſit, hæc omnia pec nos currenti calamo (tantum valet obedientia) ſimul collecta fuiſſe. Accipe igitur, vigilantiſſime protector; exiguam hanc obſervantiæ erga te meæ declarationem, quam ſi præſtantiſſimæ bonitati tuæ ooo injucundam fore cognovero, multo magis excitabor, ut eamdem io poſterum obſequentiorem experiare. Interim benedictus Deus, qui te huic noſtræ Servitanæ ſodalitati protectorem conſtituis, ad Apoſtolatus apicem pro totius reipublicæ Chriſtianæ regimine promovere dignetur, & beatiſſima Virgo patrona noſtra, quam tibi quotidie cum beato noſtro Philippo ſoſpitatricem imploro, æquam tuæ erga nos protectioois paremque gratiam repeodat. Ex ædibus noſtris S. Marcelli de Urbe, octavo Kaleodas Juoii MDCVI.

ex quo alterius tomi

9 *Deinde laudatus auctor ſcribere incipit promiſſum hiſtoriæ compeadium, quod in quinque partes diviſum eſt: nam primo breviter geſta* S. Philippi *uſque ad ejus obitum narrantur. Secundo miracula, quæ non diu poſt mortem ipſius contigerunt.*

B *Tertio variæ ſacri corporis tranſlationes, in quibus etiam miracula quædam patrata ſunt. Quarto agitur de ſacris ejus reliquiis, quæ in diverſis urbibus ac regionibus honorantur. Quinto denique referuntur aliqua ſpectantia ad promovendam* B. Philippi *ſolemnem canonizationem, quæ tamen non niſi din poſt obitum Gianii ab Apoſtolica Sede impetrari potuit, ut inferius in hoc Commentario prævio videbimus. Prius decreveram hanc Vitæ ſynopſin typis edere; ſed poſtea ſententiam mutavi, cum viderem, eamdem Gianium Annalibus ſuis, quos poſtmodum anno 1618. Florentiæ imprimi juſſit, magnam ejuſdem compendii partem inſeruiſſe. Quapropter in Annotatis ad Acta* S. Philippi *inferius edenda allegabo iſtos Annales, qui mihi potiſſimum placent, eo quod illorum auctor poſt ſingula fere capita in Annotationibus aſſignet documenta, ex quibus narrationem ſuam hauſit. Nihil hic dico de Italica* S. Philippi *Vita, quam Pandolfus Ricaſoli Baroni Canonicus Florentinus anno 1626. tribus libris complexus eſt, & Urbano VIII. Pontifici nuncupavit. Etiam tacitus prætereo panegyrim poeticam, quam Carolus Caſinius Servita tunc in honorem hujus ſancti Viri Italice concinnavit, & eodem anno 1626. Florentiæ typis excudi juſſit. Procul dubio hæc & alia vidit poſterior Latinæ Vitæ ſcriptor Servita, de que jam pauca præmonebimus: hic enim in Actis infra edendis cap. 5. num. 52. generatim numerat* quinque ſupra triginta optimæ notæ ſcriptores, *qui res geſtas* S. Philippi *litteris commendarunt.*

C

Dalæus Latina S. Philippi Acta ſuis collegit.

10 *Cherubinus Maria O-Dale Hibernus, quem nos exemplo aliorum Latine Dalæum cognominabimus, anno 1644. Oſtiponti Latinam* S. Philippi *hiſtoriam edidit, & auguſtiſſimo Ferdinando III. imperatori dedicavit. Hanc ſcriptor ille collegit ex variis monumentis, ut patet ex facultate imprimendi, quam reverendus admodum Pater Vicarius generalis Ordinis Servorum beatiſſimæ Virginis ei conceſſit, & quæ huic Operi ſic præfixa legitur:* Cum præſentem Vitam beati patris noſtri Philippi a P. F. Cherubino Maria Dalæo ex Annalibus Ordinis & hiſtoria ejuſdem Italicè edita collectam ac Latinitate donatam Ordinis noſtri Paſces theologi, ad cenſuram deputati, dignam luce ceoleant, ego P. F. Archangelus Benevenius Ordinis Servorum B. Virginis pro auctoritate mihi a reverendiſſimo Patre Generali conceſſa, ejus imprimendæ facultatem concedo. O Eniponti io Conventu ſancti Joſephi die XXIII. Novembris anno MDCXLIII. Auct. G. C.

11 *Hanc Vitam Latinam, quam Dalæus ſatis eleganter & ordinate in tres libros partitus eſt, huic Commentario prævio ſubnectimus, & more noſtro in plura vel pauciora capita dividemus, præfixis tamen veterum librorum & capitum titulis, ne quis aliquid in hac noſtra editione mutatum aut prætermiſſum ſuſpicetur. Præterea illuſtrabimus ſingula capita conſuetis Annotationibus, quas ex Annalibus Archangeli Gianii, vel ex Chronico Michaelis Poccianti excerpemus. Cum vero poſt editam Dalæi lucubrationem non pauca ad majorem* S. Philippi Benitii *gloriam & cultum ejus augendum acceſſerint, ea paragrapho ſequente ex Bulla canonizationis & poſterioribus Romanorum Pontificum decretis fideliter referemus.* quæ poſt hunc Commentarium tradentur.

§. II. Poſthuma hujus Sancti gloria ex ſolenni ejus canonizatione, ſubſecuto cultus incremento, & declarata primorum ſodalium ſanctitate.

Quamquam ſæpius de impetranda beati hujus Viri canonizatione cogitatum actumque fuerit; tamen ea res ad optatum finem perduci non potuit ante annum Chriſti 1671. *quo Clemens X. Pontifex* Philippum Benitium *catalogo Sanctorum ſolenniter adſcripſit. Cum vero tunc hac de re litteræ Apoſtolicæ conſcriptæ non fuerint, Benedictus XIII. ſummus Pontifex hunc defectum anno* 1724. *benigne ſupplevit edita conſtitutione, quæ apud illuſtriſſimum Juſtum Fontaninum in Codice canonizationum pag.* 541. *& ſequentibus ita ſonat:* Benedictus epiſcopus ſervus ſervorum Dei, ad perpetuam rei memoriam. Rationi congruit & conveois æquitati, ut quæ Romanus Pontifex in plenario conventu venerabilium fratrum ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalium, patriarcharum, archiepiſcoporum & epiſcoporum, onanimi eorum conſilio communicato, ſanxit & definivit, licet poſtea ob ejuſdem Pontificis obitum litteræ Apoſtolicæ de his conſcriptæ non fuerint, ſuum tandem con.equantur effectum. Jam dudum piæ memoriæ aoteceſſor noſter Clemens Papa X. Dei ſervos, quos ſummarum virtutum & ſignorum præſtantia in variis religioſorum Ordioum cœtibus olim fulſiſſe cognoverat, omnium Chriſti fidelium imitatione exprimendos propoſiturus, inter ceteros unum elegit venerabilem virum Philippum Benitium ex familia Fratrum Servorum beatæ Mariæ Virginis, quem ob ſanctitatem, ex ritu S. R. E. probatam atque recognitam, ubique colendum boorandumque decreoeret. Benedictus XIII. Papa ſatisfacit. D E F

13 Philippus Florentiæ Tuſcorum anno Chriſti Domini milleſimo duceoteſimo trieeſimo tertio, dum aonua feſta agerentur beatæ Mariæ Virginis in cælum aſſumptæ, a qua eum parentes precibus impetraverant, familiæ Fratrum Servorum ejuſdem Virginis, eodem die atque anno inſtitutæ, magnum ipſe oroamentum futurus, in lucem editus eſt. Lutetiæ & Patavii ſtudiis ſacrarum Litterarum abſolutis, hoc aſſiduis jejuoiis & orationibus a Domino obtinuit, ut Ordo Fratrum Servorum beatæ Mariæ Virginis, cui nomen daret, ſibi præmoaſtraretur: cujus S. Philippum Benitium.

Ordi-

AUCT. G. C. Ordinis veſtem in cleſſe leicorum ob modeſtiem iodutus, aliquamdiu ſolitariem vitam io montis Senerii eremo ſupre Floreotiam treduxit. Poſtmodum ex obedieotie ed presbyteratum eveſtus, terreniſque rebus ob cæleſtium eontempletiooem deſpectis, verbo Dei promulgando ſe totum eddixit, ſuzque familiæ Geoerelis præfectus in unam hanc curam erdenter incubuit, ut per ſe ſuoſque, variis lioguis inſtructos, Chriſti Domini Evangelium ubique prædicandum cureret; quod ipſe ſalutis animarum percupidus, nulliſque periculis territus, ſedulo tenteque elecritete egere conſuevit, ut ejus feme permotus piæ memoriæ Clemens Pepe IV. deceſſit noſter, eum ſibi Apoſtolicum coneiooetorem edlegerit.

cujus Acta & miracula &c.

14 Peceetores ed Deum ennverſucus, Gelliam, Germeniam, Friſiem, & Sarmetiem peragravit, eodemque pio inſtinctu Piſtorienſem eivitetem, funeſtis Gibellinorum Guelforumque odiis lenietem, Chriſtienæ concordiæ reſtituit. Unde fectum, ut plures Dei Virum imiteturj, B res ſuas peuperibus erogarent, ipſique primerii Gibellioæ factionis duces ed cor redcuntes, religioſum Philippi inſtitutum empleeterentur. Summæ ejus ceritetis fervor eluxit, ubi eleemoſynem flegitenti interiorem ſibi veſtem detractem Viterbii largitus eſt; que peuper contectus, a morbo lepræ convaluit. Magnum quoque & Deo gretiſſimum Chriſtianæ lenitatis argumentum edidit, dum Livienſis populi in Æmilie crimine & mores pro concioue corripiens, virgis cæſus, ſexilqua impetitus, pro perſecutoribus tento ſpiritu Deum exoravit, ut ex bis unum Peregrinum ad pœnitentiam trexeriı, qui Philippi Religionem ingreſſus, ſue & eivium peccete delevit, pcſtee & ipſe eximiis virtutibus & miraculis florens, & propteree per nos ipſos, fevente Deo, quamprimum in Senctorum canonem referendus.

hic compendiose narrantur.

15 Pbilippus veterum anachoretarum mores æmulari ſtudens, in cryptem montis Senerii Deo liberius vacaturus, quadrieooium leceſſit. Ceteris ejus virtutibus par fuit cordis humilitas, que petriæ eccleſiæ epilcopatum relpuit, Viterbium ande properens, poſt piem dormitionem deceſſoris noſtri Clementis Papæ IV. ubi per Ottobnoum S. R. E. dieconum Cerdinalem ſancti Hadriani, ſuique Ordinis peironum ſibi oblate Bontifeie dignitate palem ſe indigoum profeſſus, io ſolitudinem remeavit, ipſum Ottobonum ed tantum faſtigium aliquaodo evehendum, ſed brevi ao potiturum, vaticinatus. Is fuit enteceſſor noſter piæ memoriæ Hedrianus Pape V. Sed Philippus religiotæ ſolitudiois emore eaptus, cum iterum tres menſes in crypta montis Senerii laritaſſet, ab elio inclytæ recordetionis deceſſore noſtro Hooorio Pepe IV. Peruſiæ Pontificeli benedictione munitus, Tudertum petiit, ubi ed populum, qui megne frequentia ei obvius edveneret, coocione hebita, letbali morbo decubuit, ſummæque pietatis & religionis ergumentis pœnitentieles Davidis Pſelmos non ſine profuſis lacrymis recitans, migravit ad Dominum enno ſelutis milleſimo ducenteſimo octogeſimo quinto, decimo Kalendas Septembris, dum ſolemnie ebſolvereotur Octavæ beatæ Mariæ Virgiois in cælum eſſumptæ, quibus io lucem prodierat. Ad ejus corpus lex dies palam expoſitum populi maxima frequentia veneratioois ergo cooſluere viſi ſunt, Miſſæque ſacrificium epiſcopo, clero, & ante eivitate præſectibus, non pro defuncto, ſed D de beato confeſſore notu Dei celebretur.

16 Mox Vir juſtus prodigiis cleruit. Ad ejus corpus & ſepulcrum ciaudi greſſum, cæci vilum, ſpſiqne mortui vitam receperunt: quibus eliiſque rite cognitis & perſpectis, felicis memoriæ anteceſſor noſter Leo Pape X. Philippum Beetorum onmero edſcripſit, Officium, Miſſamque io ejus honorem e Fretribus Ordinis Servorum, beati Viri enniverſario die recurrente, celebrari permiſſis, ad id poſtmodum accedeote etiem euctorinate diplometum ſenctæ memoriæ deceſſorum noſtrorum Clementis VIII. & Pauli V. Quare ex ſenctæ Romeoæ Eccleſiæ regulis & ritualibus conſtitutionibus, per Romenos Pontifices edtis, de more cognite, & compluries in exemen edducte, etiem ſub felicis recordetioois iiidem deceſſore ooſtro Urbano VIII. ſemperque probete Viri Dei ſenctitete, perinſignibus ejus virzutibus ſigniſque teſtata, ad pieş preces per verios Prineipes epud beoe teoctam Apoſtolicam Sedem vehementiſſime repetitas, præſertim vero eb illuſtris memoriæ Leopoldo Romenorum imperetore electo, & E Colmo III. olim in Etruria ſibi ſubjecte megoo Duce; idem Clemens Pepa X. Philippum Benitium, de cujus virtutuin & prodigiorum megnitudine diſerte conſtiteret, io Sanctorum confeſſorum canonem refcrendum proountievit.

a Clemente X. Papa ex antelegum Sanctorum relatum, fuiſſe.

et Apoſtolicum ejus decretum tunc non edtum

17 Itaque indicte die, nimirum Dominice fecunde poſt Chriſti Domini Reſurrectionem pridia Idus Apriles enni milleſimi ſexcenteſimi ſeptuegeſimi primi, Pontificetus ſui primo, cum io ſecroſenctem beati Petri Apoſtolorum principis baſilicem tantem cæremoniam ſoleooi ritu peracturus proceſſiſſet, ſemel, iterum & tertium iteretis ad Deum precibus, in plenario conventu venerabilium fratrum S. R. E. Cerdioalium, patriarcharum, archiepiſcoporum & epiſcoporum pro Philippo Benitio in ſenctorum confeſſorum ceoonem referendo, unanimi omnium ecclamerione & ſuffregio, poſt ſacros bymnos preeſque ed Deum pie fuſas, & paracliti Spiritus gretiam enixe invbcatem, ad honorem ſenctæ & individuæ Trioitatis, exeltationem fidei Catholicæ, Chriſtianæque religionis amplificatiooem idem Clemens Pepa X. eucloritete Domioi ooſtri Jeſu Cbriſti & beatorum Apoſtolorum Petri & Peuli, beatum Philippum Benitium una pariter cum beetis confeſſoribus non pootificibus Franciſco Borgie, Cajetano Thienæn, Ludovico Bertrando, & virgine non martyre Roſe a ſancte Marie, ſanctum eſſe decrevit & deſioivit, in ſenctorum cooſeſſorum canonem retulit, eumdemque impoſterum ab univerſis Chriſti fidelibus, temquem vere ſenctum, colendum, invocendum, honorandumque ſancivit; ed ejus honorem ſecres ædes etque alteria, in quibus ſecroſanctum Miſſæ ſacrificium Deo offeratur, cooſtrui ac diceri, & quoteonis decimo Kelendas Septembres, quo die Vir ſanctus obdormivit in Domioo, illius memoriam, ut ſancti cooſeſſoris non pontificis, pie coli poſſe pronuntiavit. Mox gretiis cum plurimo gaudio Deo ectis, præcipuaque oretiooe per beeti Philippi merita ed Dominom recitata, ed aram meximam ſupra confeſſionem beati Petri, cum ejuſdem Philippi ceterorumque eommemoratione Miſſam celebravit, univerſis Chriſti fidelibus, qui ederaot; plenariem peccatorum indulgeotiam & remiſſionem largitus. F

18 Ne

confirmat hac conſtitutione,

A 28 Ne vero de hujuſmodi Clementis Papæ X. decreto Apoſtolico, definitione, ſanctione, adſcriptione, relatione, conceſſione, ceteriſque præmiſſis, propterea quod ab eodem Clemente aut ab ejus ſucceſſoribus Innocentio XI. Alexandro VIII. Innocentio XII. Clemente XI. & Innocentio XIII. piæ memoriæ Romanis Pontificibus anteceſſoribus noſtris, litteræ decretales de more conſcriptæ non fuerint, deinceps unquam poſſit quomodolibet hæſitari, Nos, qui, meritis licet imparibus, diſponente Domino, in cathedra beati Petri iſidem ſucceſſimus, volumus & Apoſtolica auctoritate ſtatuimus, ut decretum, ſanctio, relatio, adſcriptio, conceſſio, ceteraque hactenus memorata, a jam dicta die pridie Idus Aprilis anni milleſimi ſexcenteſimi ſeptuageſimi primi, ſuum undequaque & plenarium conſequantur effectum, acſi ſuper illis ab eodem Clemente Papa X. litteræ decretales revera eadem die conſcriptæ & de more promulgatæ fuiſſent, ut ſuperius enarratur. Volumus autem, ut præſentes litteræ ad probandum decretum, definitionem, ſanctionem, adſcriptionem, relationem, ſtatutum, conceſſionem, ceteraque præmiſſa, ubique omnino ſufficiant, neque alterius cujuſcumque probationis adminiculum ad id amplius requiratur. Præterea quia difficile foret, has noſtras ad ſingula loca, ad quæ opus eſſet, adferri, volumus, ut earumdem exemplis etiam typis impreſſis, manu publici notarii ſubſcriptis, ſigilloque alicujus perſonæ in dignitate eccleſiaſtica conſtitutæ munitis, eamdem ubique fidem obtineant, quam hæ noſtræ obtinerent, ſi-cubi eas exhiberi vel oſtendi contingeret. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam noſtri decreti, definitionis, ſanctionis, adſcriptionis, relationis, ſtatuti, conceſſionis infringere, aut ei temerario auſu contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei ac beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum ejus ſe noverit incurſurum. Datum Romæ apud ſanctum Petrum anno Incarnationis Dominicæ milleſimo ſeptingenteſimo vigeſimo quarto, pridie Nonas Junias, Pontificatus noſtri anno primo.

ſed ipſe cum plerisque Cardinalibus ſubſcribit,

C 29 ✠ Ego Benedictus Catholicæ Eccleſiæ Epiſcopus.

✠ Ego Franciſcus epiſcopus Præneſtinus Cardinalis Barberinus.

✠ Ego Laurentius epiſcopus Tuſculanus Cardinalis Corſinus.

✠ Ego Joſeph tituli ſanctæ Praxedis presbyter Cardinalis Sacripantes.

✠ Ego Thomas tituli ſanctæ Mariæ Tranſtiberim presbyter Cardinalis Rufus.

✠ Ego Philippus Antonius tituli ſanctæ Cæciliæ presbyter Cardinalis Gualterius.

✠ Ego Ludovicus tituli ſancti Silveſtri in Capite presbyter Cardinalis Picus de Mirandula.

✠ Ego Antonius Felix tituli ſanctæ Balbinæ presbyter Cardinalis Zondadrius,

✠ Ego Petrus tituli ſancti Johannis ante Portam Latinam presbyter Cardinalis Corradinus. D Accr. G. C.

✠ Ego Melchior tituli ſanctæ Mariæ Angelorum presbyter Cardinalis de Polignac.

✠ Ego Bernardinus tituli ſancti Petri in monte Aureo presbyter Cardinalis Scottus.

✠ Ego Georgius tituli ſanctæ Agnetis presbyter Cardinalis Spinola.

E

✠ Ego Ludovicus tituli ſanctæ Priſcæ presbyter Cardinalis Belluga & Moncada.

✠ Ego Joſeph tituli ſanctæ Suſannæ presbyter Cardinalis Pereyra de la Cerda.

✠ Ego Johannes Baptiſta tituli Sancti Stephani in monte Cælio presbyter Cardinalis Salerous.

✠ Ego Alvarus tituli ſancti Bartholomæi in Inſula presbyter Cardinalis Cienfuegos.

✠ Ego Johannes Baptiſta tituli ſancti Matthæi in Merulana presbyter Cardinalis de Alteriis.

✠ Ego Vincentius tituli ſancti Onuphrii presbyter Cardinalis Petra.

✠ Ego Proſper tituli ſancti Chryſogoni presbyter Cardinalis Marefuſcus.

✠ Ego Nicolaus tituli ſanctæ Mariæ in Dominica presbyter Cardinalis Colcia.

F

✠ Ego Benedictus ſanctæ Mariæ in Via lata diaconus Cardinalis Pamphilius.

✠ Ego Joſeph Renatus ſancti Georgii in Velabro diaconus Cardinalis Imperialis.

✠ Ego Laurentius ſanctæ Agathæ ad Montes diaconus Cardinalis de Alteriis.

✠ Ego Carolus ſancti Angeli in foro piſcium diaconus Cardinalis Columna.

✠ Ego Curtius ſancti Euſtachii diaconus Cardinalis Origus.

✠ Ego Fabius ſanctorum Viti & Modeſti diaconus Cardinalis de Abbatibus Oliverius.

✠ Ego Carolus ſanctæ Mariæ in Aquiro diaconus Cardinalis de Merinis.

✠ Ego Julius ſancti Hadriani diaconus Cardinalis Albertonus.

✠ Ego Alexander ſanctæ Mariæ in Coſmedin diaconus Cardinalis Albanus.

✠ Ego Nicolaus ſanctæ Mariæ de Rotunda diaconus Cardinalis Judice.

A P. Cardinalis Prodatarius
AUCT. F. Cardinalis Oliverius
G.C. VISA
De Curia J. Archiepiſcopus Aocyranus.
L. Martinettus
Regiſtrata in Segretaria Brevium.

cum incerti cultus Sancti poſt annotationem non parum auctus eſſet,

20 *Quanto cum gaudio diu deſiderata S. Philippi Beniti canonizatio excepta fuerit, oſtendit Applauſus Florentinus, anno 1672. Italice editus, in quo elegantes inſcriptiones Latinæ & ingenioſa carmina ad honorem hujus Sancti leguntur. Sed hanc tranſitoriam & privatam urbis Florentinæ venerationem Sedes Apoſtolica perpetuam ac univerſalem reddere voluit, dum anno 1694. Innocentius XII. Pontifex cultum S. Philippi per totam Eccleſiam propagavit, ut patet ex decreto ſequente*: Ad perquam humillimas R. P. Joannis Francilci Mariæ Poggi Generalis, & P. Petri Antonii de Rubeis Procuratoris generalis Ordinis Servorum beatæ Mariæ Virginis ſupplicationes, totius eorum Religionis nomine
B ſanctiſſimo Domino noſtro porrectas, ſacræque Rituum Congregationi remiſſas, & ab eminentiſſimo & reverendiſſimo domino Cardinale Otthobono relatas, benigne ſacra eadem Congregatio inclinata poſſe concedi cenſuit, ut Officium ſancti Philippi Benitii profeſſoris, ſeu potius dicti Ordinis propagatoris, hactenus die XXIII. Auguſti ſub ritu ſemiduplici ad libitum, & deinde de præcepto in Eccleſia univerſali recitatum, in poſterum ſingulis annis ab omnibus tam ſecularibus, quam regularibus utriuſque ſexus, qui ad horas Canonicas tenentur, ſub ritu duplici minori de præcepto reciteiur; ſi ſanctiſſimo Domino noſtro videbitur. Die 2. Octobris MDCLXXXXIV. Facta igitur deinde ſanctiſſimo Domino noſtro de prædictis per me ſecretarium relatione, Sanctitas ſua benigne annuit die IX. ejuſdem menſis & anni MDCLXXXXIV.

A. Cardinalis Cybo
B. Ioghirami ſac. Rit. Congr. Secr.
Loco † ſigilli.

ritum ad poſthumam ejus glorificationem ſpectat.

Et Poſtquam hæc de notitia biographorum ac publica Sancti noſtri veneratione collegeram, ad manus meas pervenit eximium Opus eminentiſſimi Cardinalis & archiepiſcopi Bononienſis Proſperi de Lambertinis, quod de Servorum Dei beatificatione & Beatorum canonizatione *inſcribitur,*
C *& ab anno 1734. Bononiæ typis edi cœpit. In hoc Opere lib. 2. cap. 24. §. 42. ſive tomo 2. pag. 386. reperitur decretum, quo Sedes Apoſtolica declarat immemorabilem cultum ſex venerabilium virorum, qui Ordinem Servorum beatæ Mariæ Virginis fundarunt. Cum de beatis illis fundatoribus in Actis poſt hunc Commentarium prævium edendis ſæpius mentio recurrat, ad clariorem rerum referendarum intelligentiam, majorem* S. Philippi Benitii *ſodalium que gloriam, & ad illuſtriorem ſplendorem ſupradicti Ordinis omnia hæc ſpectantia tranſcribere non gravabor.*

quod e Sede Apoſtolica non ita pridem

22 *Loco proxime citato laudati Operis iſtud decretum ſic refertur*: Diſceſſo in ſacra Rituum Congregatione ad inſtantiam Poſtulatorum hujuſmodi cauſæ, dubio, an conſtet de cultu ab immemorabili tempore eiſdem Beatis exhibito, & caſu excepto a decretis ſanctæ memoriæ Urbani VIII. ita ut ſententia reverendiſſimi Ordinarii Florentini ſit confirmanda in caſu &c. Sacra eadem Rituum Congregatio ad relationem eminentiſſimi & reverendiſſimi domini Cardinalis Zondadarii, reverendiſſimo domino Proſpero de Lambertinis archiepiſcopo Theodoſiæ, Promotore, ut ſcriptis & in voce prius audito, reſcribendum cenſuit, conſtare de cultu immemorabili ſex & ſeptem fundatoribus Ordinis Servorum beatæ Mariæ Virginis, ſi ſanctiſſimo Domino noſtro viſum fuerit. Die VII. Julii MDCCXXV. Factaque deinde per me ſecretarium de prædictis ſanctiſſimo Domino Noſtro relatione, Sanctitas ſua (*nimirum Benedictus XIII.*) benigne annuit, die XXX. ejuſdem menſis, & anni MDCCXXV.

declaratur ſit immemorabilis & legitimus cultus

23 *Poſt exhibitum hoc decretum, eminentiſſimus ſcriptor ibi nonnus ſeptem fundatorum recenſet, & immemorabilem ſeptimi cultum aliunde probat his verbis*: Nomina horum Beatorum ſeptem fundatorum ſunt ſequentia: BONFILIUS MONALDINUS, JOANNES MANETTUS, BENEDICTUS ANTELLENSIS, BARTHOLOMÆUS DE AMIDEIS, RICOVERUS LIPPIUS, GERARDINUS SOSTENEUS, ALEXIUS FALCONERIUS. Septimus porro, hoc eſt, Alexius Falconerius in ſuperioribus memoratus eſt, quia cum cauſa beatificationis & ca- E
nonizationis ejuſdem eurą, ſtudio, atque impenſa ſuæ nobiliſſimæ Domus ioitium habuerit & progreſſum (quod etiam factum eſt in cauſa beatæ Julianæ ex eadem familia) ubi cauſa aliorum ſex fundatorum promota fuit, & promovetur a religioſo Ordine Servorum Mariæ, hinc unius cauſæ ab alia ſegregatio proveoit, licet tum quoad ſanctitatem tum quoad cultum iiſdem omnino fundamentis utraque inſiſteret: quotquot enim ſcriptores vel antiqui vel recentiores, & quotquot teſtes examinati, qui de fama virtutum ac miraculorum, & de antiquo cultu beati Alexii ſcripſerunt, aut depoſueruot, iidem ſcripſerunt pariter atque depoſuerunt de fama virtutum ac miraculorum, & de cultu immemorabili aliorum ſex fundatorum.

ſeptem veneranda virorum

24 *Deinde laudatus auctor ibidem num. 165. antiquam horum ſeptem ſundatorum venerationem confirmat hoc modo*: Mons quidam inſignis altitudinis adeſt in Tuſciæ provincia, qui e parte meridionali ſpectat civitatem Florentiæ, boreali contra reſpicit agrum Mucellanum a continuata montium Apennini ſerie circumvallatum. Mons hic dicitur SENARIUS, quem aliqui ex antiquioribus ſcriptoribus ASINARIUM, alii vero SANARIUM ab acris ſanitate appellarunt. In
F ejus nempe faſtigio ædificata eſt eccleſia cum ſacra eremo, in quam fere quinque retro ſeculis, approbante Ardingo tunc epiſcopo Florentino, teſe receperunt ſeptem viri nobiles, qui, abjectis divitiis & ſeculi pompis, aſperum vivendi genus amplexi ſunt, & Ordinem beatiſſimæ Virginis Mariæ fundarunt.

qui fundarunt Ordinem,

25 In hoc ſacro loco omnes pie mortui ſunt, excepto Alexio, qui pretioſa occubuit morte in Conventu ſanctæ Mariæ de Caphagio, hodie ſanctiſſimæ Annuntiationis de Florentia, etſi ejus cadaver fuit ſubinde ad ipſum montem aſportatum, & una cum cadaveribus aliorum ſex ſociorum ſub ara majori reconditum. Ad præſens autem in ſacello poſt chorum ſito, quod RELIQUIARUM SACELLUM communiter vocatur, adeſt altare ornatum, in cujus icone depicta apparet beatiſſima Virgo, quæ angelis comitata porrigit habitum nigrum ſeptem fundatoribus ante eam orantibus; & ſub eodem altari, ſi pallium removeatur, licet conſectum ex materia ſolida & opere vario, comparent ſeptem capita ſeparatim locata cum corona florum ſuper unumquodque eorum, & cum quadam inſcriptione literis aureis ſculpta, quæ ita ſe habet: SEPTEM

BEA-

A Beatorum Ordinis Servorum beatæ Mariæ Virginis fundatorum capita, uti colligitur ex accessu episcopi Florentini eo loci facto de anno MDCCXIX. postea relato in Processu confecto super cultu immemorabili horum sex ex septem fundatoribus; in quo quidem Processu inoumeræ probationes publici antiquissimi cultus cooiioentur.

26 *Denique eminentissimus vir hanc materiam ibidem sic concludit:* Tam pie & sancte, & tanta lentuum mortificatione septem ipsi fundatores in eremo vixeruot, ut Gaufridus Cardioalis Legatus eos serio admonuerit de nimia in seipsos crudelitate, utpote quod in tanta vitæ asperitate viderentur sibi velle mortem conficere. Quare ejus auctoritate permoti pristinum rigorem remittere coacti sunt, quemadmodum legere lices apud Archangelum Giarium in Aonalibus sacri Ordinis Servorum additis a Patre Aloysio Garhio lib. 2. cap. xii. Io elencho prædictorum fundatorum ooonulli loen Bartholomæi de Amideis B ponunt quemdam Loteringum, & loco Joannis Manetsi quemdam Victorem; sed non videtur recedendum esse a communi upinionne, quæ stas prn nominibus a nobis antea expressis. *Hoc epimetro transcripto, jam nihil amplius videtur superesse, nisi ut Acta* S. Philippi Benitii *recudamus, & notis quibusdam illustramus.*

In quo S. Philippus mitigatur.

VITA

Collectore P. F. Cherubino Maria Dalæo Hiberno.

Ex editione OEnipontana anni 1644. quam annotationibus illustramus.

TITULI LIBRORUM ET CAPITUM IN ISTA EDITIONE.

C

LIBER PRIMUS

Continens vitam B. Philippi sæcularem, & in Religione privatam.

Cap. i. B. Philippi patria, natalea, & futuræ sanctitatis præludia.

Cap. ii. B. Philippi educatio usque ad studia gravinrum disciplinarum.

Cap. iii. Aperiuntur primordia & inerementa Ordinis Servorum, ut clarius percipi possiot, quæ dicenda sunt.

Cap. iv. B. Philippos post navatam operam litteris Lutetiæ Parisiorum, & Patavii, Florentiam reversus, a Deo booarum aoimarum amatore singularibus favoribus & gratiis excipitur.

Cap. v. B. P. Philippus antejimaginem miraculosam D. Aonuntiatæ Florentiæ admirabili visione, quam B. P. Bonfilius explicat, illustratur. Hac occasione hujus imaginis historia paucis recensetur,

Cap. vi. Philippus suppliciter orat, ut ad Religionem ioter Fratres Conversos recipiatur, & exauditus sacro Religionis habitu induitur. D AUCT. G. C.

Cap. vii. B. P. Philippi in asceterin Caphagii, quod hodie D. Annuntiatæ dicitur, exercitationes ae studia.

Cap. viii. Philippus se in viam dat ad solitudinem, ubi servi sui sanctitatem Deus miraculo manifestat.

Cap. ix. B. Philippus adhuc sub Fratris Conversi nomine & conditiooe latens, tyronibus asceterii Senensis a P. Geoerali magister præficitur, & detecta eo in itinere, divino consilio, illius eximia doctrina, sacris Ordioibus vel iovitus joiuatur.

Cap. x. Philippus Seoia Servorum tyrocinio moderatua, fit sacerdos, cui, reddita functionis suæ ratiooe per occasionem Capituli generalis, primn Sacrificio operanti accinit Cœlitum chorus.

LIBER SECUNDUS E

Continens gesta B. P. Philippi sub officio Prioris Generalis usque ad mortem.

Cap. i. B. Phillppus factus Generalis, se sistit Clementi IV. summo Pontifici, qui jua auctoritate electionem ejus ratam facit, haberque.

Cap. ii. Philippus primam visitationem cœnobii Aretini instituoos, Patres per annonæ caritatem inedia pene enectos recreat pane divinitus impetrato.

Cap. iii. Philippus in Capitulo Pistorii celebrato, Ordinem Servorum novis legibus constituium, ad exactam religinæ reipublicæ formam reducit,

Cap. iv. Philippus acri de abdicaodo Generalatu tentatinne sollicitatus, interula sibi detracta, elephantiacum vestit, & e vestigio curat.

Cap. v, Philippus cum a Cardinalibus, mortuo F Clemente IV. Pontifex maximus designatur, arrepta io aviam solicudinem Maotagnatæ fuga, delitescit.

Cap. vi. Philippi sanctitas deouo inooteścit & afferitor, elicitis e saxo salutiferis undis, quæ Thermis Philippieis in monte Tunniato nnmeo fecerunt,

Cap. vii. Philippus, peractis Florentiæ cnmitiis, & itinere in Gallias ad visitandam Religionem & promulgandum Euangelium iostituto, ad urbem Mutipam quibuldam conscleratis divioi Numinis execratoribus pœnas meritas, quibus hrevi post deflagravere, prædicit.

Cap. viii. Res a beato Philippo in Galliia & Germania gestæ.

Cap. ix. Philippum cum sociis in Italiam per Allobrogum alpes iter bsbentem, post tridui errorem atqoe ioediam, aogeli io viam reducunt,

Cap. x. Philippus multorum princlpum virnrum invitatu, aliquot sacris domicilliis fundatis, aliisque restauratis, vocatus ad œcnmenicum concilium, Lugdunum abit,

Cap. xi. Philippus delatum sibi episcopatum Flnrentiæ fuga ad Pistorienses evadit, & aosdem

A EX IMPRESSIS.

Piſtorienſes ſciſſo Gualforum Ghibellinorumque factionibus magna ex parte in viam ſalutis reducit, inſtitutis pœnitentium tam virorum quam mulierum ſodalitiis.

CAP. XII. Innocentius V. Pontifex maximus Ordinem Servorum antiquare aggreſſus irrito conatu, paulo poſt vivere deſiit.

CAP. XIII. Philippus a Nicolao III. Pontifice adjunctus Cardinali Latino, Guelforum ac Ghibellinorum apud Florentinos, tomultus ſedat.

CAP. XIV. Philippus miſſu Nicolai III. Pontificis maximi, & Rudolphi primi Auſtriaci Cæſaris rogatu, ad ſedandos Romani Imperii tumultus ſecundo in Germaniam proficiſcitur.

CAP. XV. Quid Philippus ſupremum Religionem luſtrans, Foroliviì, Floreotiæ, Senis ac Tuderti egerit tuleritque.

CAP XVI. Religioſa beati P. Philippi mors, & ad eam ſuprema comparatio, & ultima ad Fratres monita.

B

LIBER TERTIUS

Miracula ab ipſo mortuo edita, aliaque ſanctitatis ejus argumenta complectens.

CAP. I. De mirarulis vetuſtioribus.
CAP. II. De miraculis receotioribus.
CAP. III. Opinio ac fama ſanctitatis Philippi, dum viveret, & poſtquam vixit.

CAPUT I.

Sancti patria, parentes, nativitas, futura ſanctitatis indicia, pia educatio & virtutes in pueritia.

LIB. I. CAP. I. Sanctus Florentiæ

HEtruria, quæ beato Philippo noſtro patria fuit, eam omnibus ſæculis, tam pacis, ac belli artibus, quam propenſione quadam adnata in religionem ac pietatem, laudem tulit, ut, ſi C aſciticia luce in adumbrando lereniſſimo ſidere noſtro Philippo uti placeret, copioſiorem habituri materiam eſſemus, quam ſuſcepti conſilii noſtri ratio, qua breviati ſtudemus, videatur poſtulare. Etenim jam inde a temporibus Aborigi-
a num a, deorum interpretem fuiſſe Hetruriam
b b, & generali quodam ſacerdotio illorum tempo-
rum ſuperſtitionis initiatam, oihilominus in Euangelii coroſcum jubar generoſos oculos intendere potuiſſe, neſcio quam Divinitatis cognationem illius cæli ac ſoli hominibus divioitus inſitam eſſa convincat, & bodiequa (abſit verbo invidia) pene dixerim, vix eſſe in orbe provinciam, quæ pietatis exercitationibus, ita ad vivum repræſentet primævæ Eccleſiæ venerandum ſimulacrum; quod pluribus proſequi ac demonſtrare, non eſt ejus, qui contendat, magnorum heroum natales patriam illuſtrare potius, quam a patria illuſtrari.

2 Interim, ut cætera omnia Philippo noſtro divinitus contigerint, modeſtiæ tamen noſtræ fuerit, Florentiæ, Hetruriæ regiæ, in qua natus eſt, gratias habere, quod ei clariſſimos parentes dederit. Ii fuerunt Jacobus & Albavirdis; quorum iſte pateroum genut ſortitus eſt ex antiex nobili ſtirpe,

qua & perilluſtri Benitiorum proſapia, quæ, quo- D ad ſtetit, ſommos illius Reipublicæ honores non ſolum adiit, ſed pene domeſticos, multarumque imaginum enuſas habuit. Mater parem nobilitatem nobiliorem fecit egregia religionis, ac virtutum reliquarum præſtantia. Verum, ut oihil eſt in rebus humanis perpetuum, de tam magna & clara Benitiorum familia nihil jam ſupereſt, niſi domus, io qua natus eſt Philippus, quæ viſitur in Vitis regione, quæ Guicciardinorum appellatur, antiquis parietibus ioſignia Benitiæ geotis, hoc eſt, in cærulea area, aperti pectoris candidam aquilam præferens; ſymbolum videlicet, quodam velut hieroglyphico genium familiæ Benitianæ ab generoſa ſinceritate commendans.

3 Cæterum tametſi ſumma concordia uoa con- & ſtrilibus parentibus, viverent conjuges, amica tameo cælo cootentione in Chriſtianæ pietatis ſtudio acerrime certabant, eamque cootentionem deſiderium prolis, qua diu caruerant, eo magis acuebat, quo E enixius optabant, ut ſeries ex illis exiſtaret nepotum, quæ mundi ætatem pereonitate ſua æquaret; ut eſſent, qui quam diutiſſime pro iplis brevis ævi mortalibus, divinam benignitatem eolerent ac venerarentur. Certamen optato utrique eveotu ſic diremptum eſt, ot, quamvis id precum conſtantia evicerint, quod diu moltumque optaverant, tamen hoc ipſo eo graviorem cauſam acceperuot, in incepto impenſius perſiſtendi, quo æquius eſt, accepto, quam petito beneficio, benignitatem divinam adorare. Nam cum in ea, quam dixi, orbitate, atque in hoc pietatis ſtudio magnam partem ætatis vixiſſens (arcano quodam Dei conſilio, ut illa corporum ſterilitas, fœcunditas eſſet animorum, quæ Philippo omnes virtutes, ſed vero præcipue toleraotiam, & infractam to Deum fiduciam ſorores faceret) ad eam recurrunt, quam ſua virginitas fœcuodam fecit, & Matrem ejus, qui omnia poteſt, niſi negare id, quod Matre interveniente, atque patrocinaote petitur.

4 Itaque eooeepta vota, & maturatæ conſtan- non ſine precibus matris virginis exaudita, tia ſupplicatiooes, momentum habuere, & Mater Dei Albavirdem, Philippi Matrem fecit: F atque ut agnoſceret Albavirdis, ſe non modo filium, ſed ſanctum etiam impetraſſe, dum uterum gereret, ſecundum quietem ſibi objectum videt clariſſimum jubar, quod de ventre tuo prodiens, luculento fulgore omnia late complexum, univerſo orbi ſeſe tofundebat. Atque id quidem neque oaturæ viribus, neque affectibus gravidarum, neque vi imaginariæ facultatis, aut violentæ alicujus apprehenſionis conflatum commentum fuiſſe, editus in lucem iſte lucis Filius & uterinus frater, rei Chriſtianæ bono clarom feeit. Sed ne uno taotum omine Beati pueri nativitas prodigioſa foret, alia memoratu digna effecerunt: nam eodem anno, eodemque die, quo Ordo Servorum, inuſitato, ot poſtea videbimus, modo ortus eſt; hoc eſt anno a partu Virginis noſtræ milleſimo ducenteſimo trigeſimo tertio, decimo octavo Kalendas Septembris, qui dies eidem Aſſumptæ Virgini ſacer eſt, Philippum mater in hanc lucem effudit, admirabili ſane & jucunda rerum omnium velut harmonia, qua minime obſcure portendebatur, fore, ut Philippus die inauguratæ cælorum Reginæ, eodemque natæ ſervitutis Servorum ejuldem natus, & illius majeſtatem, & horum induſtriam plurimum clararet, & ipſe viciſſim clararetur.

5 Neque

quam ſubſtituta ſunt

A 5 Neque vero id agere, quod dicimus, uſque ad prætextam aut togam diſtulit Philippus; quin loculentiore oſtento, vix quarium infantiæ menſem egreſſus, admirabili, & quam ſoli Superi tribuere poſſunt, eloquentia, Servorum patronum agere cœpit; ſorte enim aliquando matris in gremio geſtatus; duna e ſeptem viris Familiæ noſtræ conditoribus, oſtiatim mendicantes, oculis uſurpaverat: & ecce, lætitia geſtiens, ad matrem articulato, & diſtincto ſermone converſus, Age, Mater, inquit, en Servi Mariæ Virginis, ſtipem prome. Perculit rei novitas circumſtantes, non de nihilo obſtupeſcentes, illi in favorem Servorum Virginis, eorumque glorioſi tituli promulgationem, verba ſuppetere, qui ſuas ipſe cauſas nonniſi vagitu, aliſque mutis inſinuationibus pro ætatis conditione agere poterat *c*. Non ſteriit in his ſolis, nudiſque verbis, hoc futuræ Philippi ſanctitatis omen, ſed opere etiam, eoque non minus quam verba, miro, ſe prodidit: nam ſtatis in ſeptimana diebus, lacte nutricis, quo fere ſolo per

c

B ætatem alimento uti poterat, abſtinebat: & relictis mollibus cunis, aliiſque conciliatricibus ſomni illecebris, divino quodam inſtinctu, innocua, & adhuc lactea membra ad moleſtiorem quietem humi proſternebat.

miro fotus præſtantiæ indicia,

6 Unde non abſurde de hoc Infante id aſſerueris, quod de ſancto Nicolao, Myræ in Lycia antiſtite, habet gravia auctor Laurentius Surius. " Infantem huoc, quis dubitet in ipio " ſtatim nativitatis exordio divino ſuiſſe Nu" mine afflatum, ſanctificatumque, qui non " prius vivere, quam Deum venerari; non " prius comedere, quam jejunare cœpit. Com" pertum enim habemus, illum, cum reliquos " dies noctesque omoes nutricis ubera crebro " duceret, quarta tamen ſextaque feria, non " niſi ſemel dumtaxat, & veſperi quidem lac " voluiſſe guſtare. Atque hoc certo ſemper, " immotoque ſervavit ordine, ut nullis poſſet " blanditiis, nullo nutricis lenocinio, nulla na" turæ neceſſitate a jejunio eœpio deflecti. " Quamobrem rigidiſſimum quemque bonarum

C " rerum interpretem plane fateri oportet, non " fortuito illud, aut intemperie ſtomachi factum " eſſe, ſed quaſi conſulto, & Dei aſſiante Spiri" tu ". Hactenus Suriua *d*. Quæ omnia, ſola

d nomine mutato, Philippo noſtro conveoiunt.

qua infans dedit ſi

7 Quapropter etſi id hic unice agimus, ut Philippus ex merito omnibus appareat mirabilis, fatemur tamen mirum non eſſe, tam inſigni, tamque mature jacto fundamento, tam nobilem virtutum molem, dunum ſupra quinquaginta annorum impigro utriuſque vitæ, enniemplativæ, activæque labore ab eo ſuperimponi potuiſſe, congenito hoc, & collactaneo Dei Optimi Maximi favore, maximis cum compendiis, quibus ille incredibili induſtria enllaboravit, deducente.

11. deinde a parentibus pro educatus,

8 Educationem Philippi reſpondiſſe multiplici natalium ejus claritudini, ſumma parentum honeſtas ac religio, domeſticuſque ſplendor proclive erediiu facit. Cutam eorum mirifice ſtimulabat, quod ex prodigioſa ipſa conceptione, primorumque ab hauſta luce progreſſu dierum, haud vana conjectura divinaverint, manum Domini eſſe cum illo, ut non tam datum ſibi illum filium, quam ſuæ concreditum curæ, perluaſum haberent: eoque atque aliis multis nominibus, ſed vero præcipue, quod meminiſſent beatiſſimæ Virginis donum eſſe, cum tenere charum, D pretioſumque habebant. Proinde inter domeſti- EX IM-
cos parietes, quoad pueritiam exceſſit, accurate PRÆSIS.
cuſtoditus, ſtudio humanioris literaturæ reliquarumque omnium virtutum contubernio, forenſea ſtrepitus, tranquillarum mentium, in tenera maxime ætate, inſeſtos hoſtes, vel vicit vel ignoravit; magno virtutum ſuarum & doctrinæ bono atque incremento; quorum utrorumque nnhilia ſpecimina, datis occaſionnibus, edebat.

& fidei elementis inſtruitur,

9 Igitur ab elementis orſus Chriſtianæ pietatis, ea, ſumma celeritate memoria complexus, mane a ſomno, & ante ſomnum veſperi, non pro puero, ſed majore, quam in virum cadat, momento & pondere recitabat. Factus deinde decennis, numquam interupto vel jejunio (quod cum hauſta jam vitali aura cœperat) vel more in nudo ac frigido ſolo cubandi, ad ſtatas preationes adjecit Officium Deiparæ Virginis, & Defunctorum, atque ſeptem illos Pſalmos Davidicos, quos Eccleſia potius deploraturis anteactæ vitæ ſcelera, quam ſimili innocentiæ præſcripſit. Præterea in ajtiſſimo noctis conticinio, ex lo- E
eo, in quo maligne jacebat, erigens ſeſe, bonam noctis partem, in rerum cæleſtium contemplatione trahuebat, eumque morem ad mortem uſque perpetuatum, pene ipſi ſepulchro intulit.

in exercitio variarum virtutum

10 Atque hinc quidem conſequens fuit, (quod conſequens eſſe neceſſe eſt,) ut tantum animo ardorem hauſerit nitendi per ardua omnia atque aſpera ad divini amoris integriorem æſtum, ut ſubinde a matre ad templa (ad quæ illa frequens vitebat,) adductus, longe præ ac alii ſupparis ætatis pueri ſolent, qui hæc illacqua irrequieti per templa (velut largiorem quam domi aream nacti) vel diſcurrunt, vel obſtrepunt ſupplicantibus, ille fixis humi teneris geniculis, & puris manibus in cælum duplicatis, venerabundus, inſertis miri ardoris precibus, ſuſpiciebat & obſervabat ſacros ritus, ut facile ab aſtantibus animadverti poſſet, penetrari a Beato puero ipiorum rituum ſacroſanctam medullam, ac ſpiritum, ut non tam puero ſeculari, quam viro ſacria initiato, & probe exer- F
citato ſimilis videretur. Quod ſi vero quandoque a matre in hoc pietatis conſortium prudenti moderatione non eſt admiſſus, ſed domi ſa continere juſſus eſt, aſperitatem ejus imperii, obſequendi amore leniebat. Interim tamen domi pro melimelis, gladiolis & arundineo equitatu (quæ heroum filii pro paterna indole amare ſolent) ille ſacra tractabat, arulas erigebat, ſacriſque imaginibus & ſaculis erectas illuſtrabat: ac ſibi ipſi æditnus & ſacerdos factus, non minore, quam in templo ardore ac veneratione in preces incumbebat *e*.

e quotidie precatus,

11 Traducta in his artibus ſtudiiſque pueritia, ubi vitus eſt in adoleſcentem evaſiſſe, & gravioribus diſciplinis ſatis adoleviſſe, parentes illi, & virtutibus & literis imbuendo, ſpectatæ virtutis, ac doctrinæ hominem religioſum præfecerunt. Id parentum conſilium, Philippum ſine hoc mire in virtutem pronum, ſic accendit, ut incredibile ſit, quanto intervallo omnium circa ſe induſtriam præverterit. Certe jurati homines, in examine ſuper ipſius vita inſtituto, ſancte affirmarunt, eum illius ætatis illecebras non ſolum procul habuiſſe, ſed etiam in omnibus, quæque egit, quæque dixit, eum ſa exhibuiſſe, qui ipſius perfectionis idea videri potuerit: adeo

A omnes virtutes ex cæleſti illo animo divinum quiddam ſingulæ ſpirabant. Sed præcipue has inter charitas erga omnes mortales, & miſeratio in egenos familiam ducebat: qua ille omnium inopiæ, quod ſe cumque extendere facultates ſtatuſque conditio poterat, manus juxta atque animi promptitudine ſubveniebat. Coram deinde ſui ex ejuſmodi rationibus inſtituebat, ne lubricæ in lapſua adoleſcentiæ, ad exaggeratæ mentis tribunal vocatæ, leges dixerit, & fixerit limites; extra quos ne exorbitaret, divinæ legis revereotiam, & virginei corporis afflictionem, orationem quoque mentalem, vocalemque, præfervidam utramqua atque ignitam, cum ſanctiſſimi Euchariſtiæ Sacramenti frequentiſſima ſuſceptione, cuſtodes adhibuit.

ex impressis.

13 Hoc igitur apparatu atque hiſce armis inſtructo Philippo, divina providentia pugnandi copiam deeſſe noluit, ne deeſſet gloriæ; ſed Philippus inſtructam ex adverſo, toto conſpirante orco, omnis generis machinamentorum aciem generoſe invaſit, fortiter disjecit, & nobile de ſe ſpectaculum agooorhetæ Deo exercituum dedit: & fortitudinis, patientiæ, & humilitatis maxime præſidiis, glorioſum de ultimis inferorum conatibus triumphum reportavit: eaque vi viam ſibi fecit ad illuſtriores Chriſtianæ militiæ honores. Itaque velut in victoriæ præmium divinus immiſſus Spiritus, proterendi præſentium rerum vanitatem, & tranſeundi ad religioſum vitæ inſtitutum, quotidiano incremento in animo ejus gliſcere cœpit, & jacta in ejus corde jam inde ab ætate quinque menſium ſemina, magnis progreſſibus, æſtu quodam divino maturata, ad meſſem properabant; neque parum injectam hanc cælitus mentem urgebant gemellæ ipſius familiæ Servorum ingentes in dies acceſſiones, ut vix explicari poſſit, quanto ad eam amplectendam, & ambiendam, (ſervi Deiparæ allectus nomine) ferretur, cujus voti vigeſimo ætatis anno demum compos evaſit.

ac demum ærumnosis virtutum ſtrenuis poſſit.

ANNOTATA.

a Aborigenes, *teſte Feſto, fuere antiquiſſimi Italiæ populi, de quorum origine & habitatione conſule geographos paſſim obviot.*

b Hetruria, *quæ etiam Tuſcia appellatur, ſemper auguriis ac ſacrificiis famoſa fuit, ita ut Romani filios ſuos religionis ſeu potius ſuperſtitionis addiſcendæ cauſa in Tuſciam vel Hetruriam mitterent, quemadmodum antiqui ſcriptores teſtantur.*

c *Gianine Centuria* 1. *Annalium lib.* 1. *cap.* 6. *aſſerit, hanc prodigioſam ſanctæ infantis loquelam poſtea a matre* S. Philippi *jurejurando confirmatam fuiſſe.*

d *Hæc verba uncinis diſtincta reperie in Vitis Sanctorum, quas illuſtriſſimus Aloyſius Lipomanus epiſcopus Veronenſis anno* 1551. *Venetiis edidit, ubi tomo* 1. *lib.* 1. *fol.* 140. *legumur: Poſtea Laurentius Surius Carthuſianus, vir pietate & doctrina notiſſimus, hanc S. Nicolai Myrenſis Vitam Coloniæ Agrippinæ anno* 1575. *recudit, & magnæ ſuæ Vitarum collectioni ad diem* VI. *Decembris inſerait, ubi eadem referuntur. Hinc curioſus lector intelligit, quo ſenſu hæc verba Surio adſcribi poſſint.*

e *Videntur hæc ſancti Pueri geſta ex quadam veroſimilitudine tantummodo referri, & nonnihil oratorio ab hoc biographo ornari: nam in Annalibus Servitarum & antiquioribus monumentis tam diſtinctam pueritiæ ejus notitiam non invenio.*

CAPUT II.

Brevis notitia de origine & incremento Ordinis Servorum beatiſſimæ Virginis Mariæ, quem Sanctus poſtea ingreſſus eſt.

AD ea, quæ hinc porro narranda ſunt, exactius percipienda, non parum lucis attulerimus, ſi quodam velut breviario ſtrictos ordinis Servorum natales, & adoleſcentiam retulerimus. Fuit ergo Florentiæ inter alias, quas ea civitas magno numero habet, ſodalitas quædam virorum, anno Chriſti MCXCIII. inſtituta (quam, a deprædicandis magnæ Virginis encomiis, LAUDANTIUM appellabant) eaque hodie etiam perſtat, niſi quod mutatis ſedibus, ſalvo tamen inſtituto, loco Laudantium, de aſſumpti tutelaris divi nomine, ſocietas S. Zenobii vocetur. Huic inter alios dignitate ac religione præſtantes, nomina dederunt ſeptem patricii ordinis viri Florentini: qui cum anno reparatæ ſalutis MCCXXXIII. die Aſſumptæ in cælum Virgini ſacro, rei divinæ in honorem inauguratæ eo die cælorum Reginæ, cum reliquo ſodalitio, intereſſent, illapſus divinitus fioguloſum animis arcanus inſedit ardor, Deo, ac ſanctiſſimæ Parenti ejus, abdicatis fluxarum rerum curis, ſublimiorem quamdam ſervitutem ſerviendi.

Septem viri divinitus excitati.

14 Itaque cum ſoluto conventu conveniſſent; & afflatus ille divinus, quem totis medullis hauſerunt, animorum limitibus, non ita ſe contineret, quin in ipſa etiam ora, atque oculos erumperet, hæſere aliquamdiu, mutua contemplatione perculſi, id quiſque miratus in alio, quo ipſe viciſſim mirantem rapiebat. Tenuit id ſilentium diutule pertinace modeſtia, nemine loquendi initium faciente, quoad natu forte maximus, id quod ægre miſerequé tum a ſe, tum ab ſocis diſſimulari videbat, magna animi demiſſione edere aggreſſus, non tam quid ipſe, quam quid cæteri omnes animo gererent aperuit. Singulis ex narrantis ore verba rapientibus, quibus ſe quoque intar paulo ante ablolutas preces, inuſitata mentis illuſtratione perſufos, & ut abjectis labentium rerum impedimentis, ad cognatam cælo, & natam deplorandis ante actæ vitæ erratis, ſolitariam vitam, ſub tutela præcipue cælorum Reginæ amplecterentur, monitos ſeſe eodem tenore, iiſdemque affectibus viciſſim narrabant. Quare, ut in re clara, compendiaria deliberatione uſi, concordibus ſententiis ſtatuunt, divino imperio utique parendum eſſe; ejuſque executioni ſextum Iduum Septembrium, qui Deiparæ Natalibus feſtus eſt, diem dicunt.

ad ſolitariam vitam ducendam,

15 Is ubi illuxit, una omnes urbis antiſtitem Ardingum *a*, ejus nominis ſecundum adeunt, virum omnibus ſuæ dignitatis numeris abſolutum, & pene faſtigio ſuo majorem; eique conſilium ſuum, & authorem ejus, ordine exponunt: roganique, ut bona ipſius venia & authoritate locum illis divino imperio capeſſendo capere liceat: id quod illis vir ſanctus, optimuſque rerum divinarum interpres, & æſtimator, non modo

conſulto præſule Florentino, a

A do indulſit, ſed etiam his eorum auſpicatiſſimis cœptis bene precatus, omni penſequutione felicium votorum oneratos a ſe dimiſit: irent, & quod utique felix fauſtumque foret Chriſtianæ Reipublicæ, divinis juſſionibus morem gererent. His illi rerum ſucceſſibus, perpetua ſerie ex animi ſententia fluentibus, læti, extra orbis Floreotiæ pomœria in humilem caſam Camaritiæ pagi ſecedunt, ibique, quam jam dudum in votis habebant, communem vitam inter rerum omnium voluntariam inopiam inſtituunt.

16 Cæterum horum nomina huc ex libro vitæ tranſcripta hæc fuere: Bonfilius, Monaldus, Joannes Manettus (poſtea ad diſſimulandum generis honorem, Bonajuncta dictus) Benedictus de Antellis, Bartholomæus de Amideis, cui cognominis dulcedo, ut aptius ad inſtitutum, Amidei nomen fecit. Ricoverus Lippius Scalaodronius (ea hodie familia geotilium Uguccionum nomen ducit) qui proinde Uguccionis nomen aſſumpſit. Alexius Falconerius, & Gerardinus de Soſtegnis, quæ ea eſt familia, quæ nunc de
b Melioribus appellatur; atque hoc Divn *b* acce-
B pto magna occaſione melior facta. Ita Septem viri noſtri, nec infra vigeſimum, nec ſupra trigeſimum ætatis annum (quod dignum notatu eſt) ex tribus ordinibus hominum, ex quibus populus Chriſtianus conſtat, aſſumpti ſunt. Quidam enim eorum ex virginea Eccleſiæ orcheſtra, alii ex cælibe viduorum ſtatu, alii etiam maritalibus adſtricti fœderibus fuerunt; qui tamen cum uxoribus ſuaviter tranſegerunt, ut coœtentæ res ſuas ſibi habere, non morarentur divinum maritorum conſilium: cujus petitionis ſanctitati non ſolum illæ acquieverunt, verum etiam ictia inter ſe, viroſque novis divinioris amoris fœderibus, vel propriis domibus, vel alcoteriis incluſæ, vel Religiolarum virginum parthenonibus datis nominibus adſcriptæ, cum viris & virginibus, propoſiti ſanctitate, conſtantiaque certarunt.

17 Itaque his cæteriſque omnibus remoris e via ſublatis, ſeptem expeditionis Deiparæ ducea, poſt defudata ſub ſuavi Religionis jugo egregiæ ſortitudinis certamina, poſt multos variosque labores exantlatos, & navatam colendæ vineæ Domini in-
C ſignem operam, ſanctiſſimæ vitæ ſtadia cum gloria rerum admirabilium decurſo, nobiles ſpiritus ad cæleſtes honores, & debitos heoe geſtis rebus triumphos accipiendos, alii ſerius, alii citius cælo illati ſuos, corpora in monte Senario, originaria familiæ noſtræ ſede, ſepulchri honorem ſortita indidem miraculis quaquaverſum inclarueruot.

18 Cæterum, ut nulli dubium eſſe debet, hos ſeptem viros, velut ſeptem a divina ſapientia exciſas columnas, ad ædificandam Matris ſuæ domum fidelem, electos eſſe; ita eos conſtat errore lapſos, qui vel iſtos ſeptem, vel etiam B. Philippum ipſum, de quo hic agimus, primarios conditores eſſe ordinis Servorum exiſtimarunt; eum in honor ipſi Deiparæ Virgini, vel (ut tanta majeſtate digoius, reverentiulque loquamur) ipſi Ordini a tanta Conditrice conveniat. Certe vocationes eorum, quarum hic ſeriem ordinemque texemus, clariſſime evincent, nihil hos, quos modo laudavimus, viros, minus cogitaſſe, quam de novo novum aliquem Ordinem (quantum in ipſis foit) moliri: ut proinde familia noſtra, alium humanum authorem, præter ipſam Matrem Chriſti agnoſcere neque poſſit, neque debeat. Interim eo facilius hunc errorem cæteris ignoſcimus, quod ſcriptor noſtra, ac forte etiam Patrum ætate ſacræ hiſtoriæ conſultiſſimus, alicubi de Philippo noſtro honorificam mentionem faciens, illum Ordinis Servorum Inſtitutorem *c* appellat, reclamantibus Pontificiis *c* litteris, quibus noſtrum inſtitutum approbatur; quæ diſertis verbis nobiſcum loquuntur.

19 Itaque prima vocatio jam memoratorum Patrum ea exiſtit, qua, appacente ipſis cæli Regina auguſta, atque alpectabili forma, facie radiata, & cæleſtium geniorum beato comitatu ſtipata, ſuavi illo quidem, ſed efficaci imperio, juſſi ſunt ſanctius & ſublimius vitæ inſtitutum arripere, atcitis in ejus gloriæ ſocietatem iis, quos promptus ac pronus in tam ſalutare conſilium animus commendaſſet. Altera vocatio illa fuit, qua ſe eadem Virgo ſeorſim ſingulis, domibus ſuis ſpectaodam exhibuit, poſtridie ejus diei, quo in album ſodalitatis LAUDANTIUM relati ſunt, io hac vero, & in ea, quæ ordine tertia eſt, quæ tum contigit, quaodo extra urbem in eam, de qua paulo ante diximus, caſam ſeceſſerunt, divinitus de inſtituenda communi, abjectis rebus ſæcularibus, religioſa vita oraculum acceperunt.

20 Quarta hinc vocatione in montem Senarium evocati, ad jacienda illic ſalidiora Religionis fundamenta, de ejuſdem Virginis juſſu feliciter accioxerunt. Quinta his omnibus illuſtrior atque admirabilior fuit, quando in ipſo feriæ ſextæ Majoris Hebdomadæ pervigilio, illidem Patribus acerbiſſimorum dolorum & mortis Chriſti Servatoris contemplatione defixis, ab eadem Dei Genitrice ſingulis pulla veſtis, (quam habitum ſive ſcapulare vocamus) injecta eſt, pro ſymbolo & mnemo ynn ejus luctus, qui ſuh tempus paſſionis filii, eamdem ſanctiſſimam Matrem Reginam martyrum, & maximi, quod umquam fuit, funeris præficam fecit. Sexta denique illa fuit, pro reliquarum coronide, qua, ita atractis oomen Servorum inditum eſt cæleſti manu, eerio quodam montis Senarii loco, aureis exaratum litteris ſcriptum apparans, ex quibus omnibus ſatis, ut arbitror, liquet, Religionem Servotum velut per quoſdam rerum admirabilium gradus foliua Beatiſſimæ Virginis opera coaluiſ-
F ſe, & hos viros, quo na ipſi quidem ſciebant, divinitus eſſe manu ductos.

21 Septem omnino aonos ſeptem Patres noſtri in hoc excelio monte traduxerant, potius de excolendis animis ſuis, & de ſummo perfectioois apice, per paſſionis Chriſti aliarumque resum divinarum contemplationem indipiſcendo, quam de ſuodando propagandove aliquo Religioſo Ordine cogitaotes; quamvis hoc temporis ſpatio eam ſpiritus ac veræ ſanctitatis celſitudinem interim aſſequuti ſint, quæ tanto operi ac moli ſufficere poſſet. Sed aliud placuit veræ Ordiois Fundatrici Deiparæ, quæ in cæleſti illa mente ſua, divinæ providentiæ ſacrario, jam ſtatutum habuit, ex hoc ſeptena horum Servorum ſeminario, infinitam Servorum meſſem, ex omnibus orbis terræ plagis parare, quod hujulmodi oſtenio manifeſtum eſſe voluit.

22 In obliquo illius ſaocti montis jugo ſancti viri aream ſentibus ac dumis purgatam hortulo plantando ceperunt; non tam ſpe alicujus frugis in tam ſterilis cæli ac ſoli loco, quam ut eſſet, qua infeſtum virtutis hoſtem, veterum PP. exemplo, otium jugularent; in eo horto inter alias parabilis culturæ ſtirpes ac plantas vitium

remotisque omnibus impedimentis,

b

præpoſitum ſuum exſecutioni mandant,

& divinis Deiparæ

D *ex tabulis* PRESSIS.

c

ternis vocationibus,

E

ingreſſique apparatos ſibi menſes,

& in monte Senario degentes,

miraculis ortis ſubito frugifero nemoreque,

A liquot malleolos depangune; mira dictu res! io tam alpestri monte, qui in novem milliarium altitudinem ab urbe Florentia porrectus est, ac proinde maximam partem anni gelu constrictus riget, horretque reliqua soli iniquitate, ex deplantatis vitibus ona exutit, quæ naturæ cursum antevertens una nocte, quæ tertiam Dominicam Quadragesimæ proxime anteceſſit, ante festum Annuntiatæ Virginis, quo rempore io locis pinguibus, & soli maxime objecti vix aliqui veris prodromi cernuntur, eodem quo plantata fuit anno derepente pampinis læta, & ante florem fructibus racemorum gravis, palmitibus præterea fructuariis longe lateque diffusis bene magnam montis tractum complexa, omnium io se oculos & admirationem convertit. EX IMPRESSA.

23 Attonitis omnibus tam insolitæ rei novitate, Bonfilius, qui ſsmiliæ antistitem agebat, Florentiam descendit, & urbis præsuli Ardingo de prodigiosa vite omnia, uti res erat, ex fide denarrat: sed id quamvis per se insolens Ardingo viro sanctissimo, & ob insignem vitæ integritatem non ad hujus tantum, sed ad aliorum etiam cælestium secretorum conscientiam frequenter admisso novum non fuit; quippe nocte proxime præterita hanc vitem, uti a Bonfilio describebatur, sibi a Deipara Virgine commonstratam fuisse respondit, eamdemque disisse, eo ostento id agi ac significari, ut omnes intelligans, velle se, ut hoc suorum Servorum institutum per universum orbem propagetur, atque ut id se authore futurum nemo ambigeret, subjunxisse illud Ecclesiastæ: " Ego quasi vitis fru„ ctificavi suavitatem odoris, & flores mei fru„ ctus honoris & honestatis „; atque hinc factum, ut deinceps a Patribus plurimi bonæ expectationis in societatem admissi sint, ad quod hactenus nullis rationibus adduci potuerunt; ac paulo post hæc Serviranæ Congregationis vitis, ex hoc monte feliciter quaquaversum proserpens variis in locis numero cœnobiorum, velut palmitibus aucta, cum in formam justæ religionis redacta adolevisset, anno a partu Virginis nostræ MCCLXVII. quinto loco beatum Patrem Philippum Priorem Generalem accepit. Octavo scilicet a confirmatione ejus per Alexandrum IV. Pontificem Maximum anno, quo temporis spatio mira celeritate per quatuor Italiæ principes provincias propagata est, ut pluribus in familiæ nostræ Annalibus diligens historicus Gianius *d* noster prosequitur: nobis sufficerit hæc paucula de tam nobili origine pro instituti ratione delibasse, in viam redire propetantibus. & Ordinem Servorum B. M. V. instituit. B C

ANNOTATA.

a *Illustrissimus Ardingus iste cathedram Florentinam anno* 1230. *ascendit, eamque verosimiliter anno* 1249. *moriens reliquit. Pia & egregia hujus præsulis gesta apud Ughellum in novissima editione Veneta Italiæ sacræ tomo* 3. *col.* 1138. *& sequentibus legi possunt.*

b *De septem venerabilibus istis viris aut beatis Ordinis fundatoribus in fine Commentarii prævii egimus, ubi etiam immemorabilem illorum cultum probavimus. Ceterum de origine Servitarum & illustribus hujus Ordinis viris etiam consuli potest Dialogus, quem Paulus Florentinus Petro Mediceo circa medium seculi decimi quinti nuncupavit, & quem Edmundus Martene in ampliſſima Collectione veterum manumentorum tomo* 6. *col.* 567. *& sequentibus edidit.* D

c *Cum scriptores aliqui superiorum Patrum ætatis in hunc errorem inciderint, non magnopere miror, in antiquioribus Martyrologii Romani editionibus hunc Sanctum die* 23. *Augusti annuntiari his verbis:* Apud Tudertum beati Philippi Florentini, INSTITUTORIS Ordinis Servorum beatæ Mariæ. *Sed profecto mirum est, quod hypercriticus Baillettus in Legenda sua Gallica adhuc eumdem errorem secutus sit, cum in posterioribus Romani Martyrologii editionibus pro titulo* institutoris *nomen* propagatoris *fuisse, ac in ultimis ejusdem Martyrologii editionibus auctiorem hujus Sancti annuntiationem legere potuerit ita expressam:* Tuderti sancti Philippi Florentini, Ordinis Servorum beatæ Mariæ Virginis PROPAGATORIS, a Clemente X. Sanctorum numero adscripti, in quo summa humilitas refulsit, ob quam etiam supremam Ecclesiæ tiaram sibi oblatam fugiens recusavit.

d *Archangelus Gianius Centuria* 1. *Annalium lib.* 1. *cap.* 8. *& 13. narrat præcedentes visiones & prodigiosam vitea fœcunditatem, ibidemque in Annotationibus assignat auctores, ex quibus suam narrationem desumsit.* E

CAPUT III.

Litteraria Sancti studia, dolor ob discordiam popularium suorum, & prodigiosa vocatio ad Ordinem Religiosum.

CUm Philippus, eo viro religioso, quem illi instruendo supra præfectum diximus, magistro, eos in politiore litteratura, & latina eloquentia progressus feciſſet, ut io iis diutius non nisi otiosus hæsurus videretur, parentes illum gravioribus studiis admovere statuerunt. Et quia hoc fere tempore universitas Parisiensis a D. Ludovico Galliarum rege, Innocentii IV. summi Pontificis præcipue hortatu, melioribus legibus & majori amplitudine constitutra constabat, eo maxime Juvenem placuit destinare. Quo ubi pervenit, insignes sortitus præceptores, brevi in philosophicis disciplinis tam insigne specimen dedit ingenii, ut post paucos menses doctoris sui judicio dignus census sit, qui diviniores & altioris sodalitii disciplinas adiret. Interea quantumvis diligentia atque industria disputationibus, & rerum naturalium commentationi sese daret, tamen minime immemor initium sapientiæ esse timorem Domini, nihil per hoc fervori orationis, & frequenti Sacramentorum usui ademptum voluit. 24. Sanctus Parisiis philosophiæ F

25 Ita, pietate & industria comitibus, cursum philosophicum intolitn prnfectu emensus, parentei (qui a gratulantibus de filii progressibus certior fiebat) cursm injecit, ne si io iis studiis, quæ speculationibus perficiuntur, moras traheret, clariſſimum ingenium immensa nactum spatia, in sola illa raptum, absorberetur; quare ut moderandum sibi felix filii ingenium putarer, domestica opinione inductus est, qua persuasum fuerat illi ævo, nobilem in libero populo juventutem, studiis totam hominem requirentibus admoveri instar vitii esse, quod hac ratione juvenes ab negotiorum domesticorum, & reipublicæ cura averteretur. Quo factum est, ut absoluta ac medita-ne de operam

phi-

philoſophia, Philippus medicinæ reliquam operam navare juſſus ſit, tum quod nobiliſſimi quique, civitatis majori emolumento & civium bono, quam noſtra ætate cernatur, eo tempore hanc faculiatem ſectarentur; tum etiam quod medicinæ cum phyſiologia cognatio, noo ſtatim ratiunderet libraci jam in ſpeculationes, honeſtum iogenii impetum.

ſolici ſuccoſſo,

26 Cæterum aiſi id parentis conſilium Philippo periogrnum accidit, ut qui toto animi ardore in theologiam ferretur; is tamen omnia ſuis momentis librans ac perpendens, ſumma ingenia, dum incautius ad hæc divina in altum tolluotue, eo graviore lapſu ruere; cutius ſibi eſſe puravit, ſuas ratiooes ex majorum ſuorum, quam ax genti ſui, aut ingeoii præſcripto, ioſtituere. Quare medicinam *a* eodem, quo philoſophiam ardore aggreſſus, illam ita ſuam fecit in ætata adhue novemdecim annorum, uc omnes in ſui admirationem raperer.

a

& in patriam revocatus,

27 Revocatus deinde Florentiam, inde Patavium, ad accipienda utriuſque faculiatis inſignia, quibus doctores cohoneſtaotur, miſſus eſt; obi editis eximiæ doctrinæ multis argumcotis, examine ſumma cum laude ſuperato, duplici laurea, majori omnium, quam modeſtiſſimo juveni gratum ſuit, applauſu donatus eſt. Horum decorum, & iis adjuncta virtutia fama ad parentes perlata, filii deſiderium, ſine hoc merito maximum, mire io utriuſque aoimo accendit, & denique, ut Philippum Patavio domum accerſereot, effecit; quorum ille voluotates, & paternos amores dileciiſſimis litteris anteferens, & obedientiam præſcientia veneratus, Florentiam reveoit, ubi liberum jam ab ſcholaſtico penſo tempus in ſacrarum Litterarum privato ſtudio ponebat. Pro cæteris animi relaxationibus, ſacrarum ædium viſitationes, pro conviviis, epuli Euchariſtici frequentationes eraot, & ſiquid operæ naturalibus litteris horis ſubciſivis datum eſt, id ſiebat, uc illis velut adminiculis & quibuſdam gradibus, animus ad conſiderationes rerum divinarum eveheretur; quarum ille hoc tempore mirificos ſanſus etiam hac via experius, frequcoter extra ſa rapiebatur, exſtatico amore in Dei amplexus effuſus; eaque io animo ejus ardcotia deſideria, (quorum ſemina jam olim cum lacte hauſerat) exiſtebant, quibus ad ſuſcipiendum habitum Servorum Beatiſſimæ Virginis impellebatur.

Illi cum magna pietate & laude verſatur;

28 His artibus, atque hoc inſtituto domi verſatus, ex conſortio tam frequentium ſermonum Dei, quædam in illo ſpecies reſultavit, quæ humana major, oniverſis civiiatis ordinibus admirabilis atque venerabilis videretur. Etenim ea domi erga pareotes obſequentia, ea foris cum viris Reipublicæ principibus urbaoitate, ea modeſtia cum æqualibus, ea cum minoribus facilitate, ea denique in ageodo, ubi uſus poſtulavit, dexteritate fuit, ut hiſce doiibus, adjuocto integerrimæ vitæ morumque exemplo, omoium in ſe admirationem juxta ac veoerationem commoveret, ſic, ut reparatoris integritatis Chriſtianæ in juventute Florentina nomen non immerito tulerit.

ſed ob factiones civium dolens,

29 Sed laocinabat interim ardentem patria charitate animum ajus miſeratio, qua in afflictam Guelphorum ac Gibellinorum *b* factiooibus civitatem ferebatur; quippe id malum hoc tempora in generis humani perniciam, Friderici imperatoris *c* ſtudio ita recruduerat, ut noo tantum Rempublicam Florentinam, ſed univerſam aciam Europam everſom iret; adhuc, perditiſſimorum morum ac nefariorum ſacinorum licentia io immeoium excreverat; quibus emendandis, eum ſe imparem Philippus eum dolore videret, ſe ac cætera omnia Deo committens, a partium ſtudiis diligeoiſſima abſtinuit, & ſolo conſcientiæ præſidio tutus, oumquam adduci potuit, quaoiſcumque inimicitiis totius civitatis familiæ io mutuum exitium armarentur, ut enſem aut ullum aliud tali geous indueret.

b

c

pro pau eorum erga eum Cæleſtem,

30 Cæterum iot io divinam bcoignitatem admiſſis in oculis ajus fceleribus, ſaucius anxiuſque eivium ſuorum periculo, in more poſitum habuit, tam deſperatis rebus, ad pedes cujuſdam imaginis Chriſti in crucem luſſxi proſtratus, remedium quærere, quod & multis aliis parabat, & ipſe ex illo benignitatis fooie ampliſſimos divinæ gratiæ favores in ſe derivabat. Sed ſingularis illa favor exiiit, quo ardentiua ſoliso, Religionis capeſſendæ amore incenſus, hoc ab illa ſancta imagine, expreſſis verbis oraculum accepit: "Vade Philippe ad moore Se„narium *d*, ibi ta docebo incomprehenſibilem *d* „jucunditatem vitæ æternæ „.

B

a quo ad profeſſionem vitam incitatur;

31 Noo arido aut petroſo ſenticeto ea divinæ vocationis ſemina, ad ſuſſocationis periculum, ſed fœcundo, & bene ſubacto ſolo excepta ſunt, ut fructus brevi ſecutus demonſtravit: nam tempore ſolennis Quadrageſimæ, ſequentis anni MCCLII. vitam orditus tum inedia cibi, tum cubandi malignitate, ac cæteris corporis afflictationibus admirabilem, deliciis omnibus valedixit, præter eas, quas ex contemplatione divina ac ſacrarum Litararum ſtudio delibandas accepiſſet. Ioterea ad loca ſacra, quæ ioter Florentiam, & dirutæ Feſularum *e* urbis ruinas ſunt, frequenter iuviſens, iuoeris ſui in montem, quo a Chriſto crucifixo deſtinabatur, velut oovus illic immolandus Iſaac, rudimenta quædam atque ioitia ponebat.

e

V. dilecti divini amoris ardens,

32 Apparitionibus divinis, & ordinarium oaturæ curſum excedentibus rebus, velut neceſſaria conſecutione proprium atque connexum eſt, humanam meotem, inſolita luce perculſam, mirifica illuſtrare, & ioflammatam, in rerum divinarum amorem rapere; bioc vix ſatis explicari poteſt, quantis incrementis Philippus, corpore per varias macerationes, animo per contemplationis aſſuetudinem ſubacto, ac bene præparato, & fereoaretur in dies magis, & ex objectu hujus lucis, futuræ beatitatis amore ſuccenderetur, ut proinde ardeoiſſima juſtitiæ ſui correptus (quæ eſt inter Euangelicas octava beatitudo, & quam Patres deſiderium ſolidæ ſanctitatis eſſa ſtatuunt) jam felix, beatuſque eſſe inciperet.

F

& ſuppliciter coram imagine Orat para,

33 Forte quadam die, qua poriiſſimum his flammis agebatur, domo ad onvum Servorum Deiparæ ſacellum, ubi miraculoſa D. Virgiois Annuotiatæ imago erat, divino ſacrificio ioterfuturus, ſe contulerat; ubi rurſus aliarum omaium, quibus eum adhuc Deus aut Beatiſſima Virgo dignati ſunt, afficaciſſima vocationa ad Religioſum Servorum inſtitutom iovitatus aſt. Sed prius quam hanc axpediam, juvat diverticulo, leſtori oon iojucundo, hujus prodigioſæ imagiois origioem paucis promere, mox ad Philippum admirabilis ſcenæ ſpectatorem in viam nobiſcum reverſuro. Eſt haud procul Florentia ſuburbanom, Henrici tertii imperatoris clade ab exercitu Florentioo accepta nobilitatum, quod Cameritia indigitant.

34 Hic

D ex impreſſio.

A EX IMPRESSIS. *cujus prodigioſa origo*

34 Hic anno ab allata ſalute MCCL. cœptum eſt ædificari oratorium, adjuncto quodam habitaculo, quo velut boſpitio Patres, negotii cauſa ex monte Senario Florentiam veoientes, recipi poſſeot. Ibi jam olim in erudo recentique adhuc muro imago Virginis, quam Mariam de Caphagio vocabaot, temperatis ooo oleo, ſed aqua coloribus effigiata proſtabat, quæ cum temporum injuria inter ædificiorum ruinas eſſet obliterata, Patres ejus ſibi memoriam renovandam eſſe ducentes, aliam ad oblineratæ prototypon, iiſdem coloribus & inſimili crudi muri area io eo oratorio pingendam curare ſtatuerunt. Et quia circa allati ad Virginem cælitus feliciſſimi nuntii tempus, ipſi illuſtri Servorum Mariæ titulo eohoneſtati fuerant, ſub ejus forma myſterii ipſam imaginem maxime pingi placuit, in quo eadem Virgo, dato ad ſummum, quod concipi poſſit, obſequium conſentiu, ſe æterni Numinis ancillam appellavit. Itaque ad incipiendum opus vocatus eſt pictor *f*, ea ætate, non tam pingendi artificio, quam pietate in beatiſſimam Virginem celebris (quippe in cujus honorem perpetuam virginitatem coluit) iſque pro ſuo in Matrem Deiſamore, ſuſcepta in ſe perficiendi gratis hoc opus cura, priuſquam manum operi admoveret, ferventium precum præſidio, & expiatis per ſacram exomologeſin peccatis, ſacræ Euchariſtiæ ſumptione ſe comparare voluit, ad quod ejus ſtudium Patrum etiam, jam tum nelcio quid ſaulli animo prælagientium, preces accedebant.

B

vel innotuit ei cujus mirus,

35 Ita cœpto opere archangeli Gabrielis imago jam in pariete ſpirare videbatur; ipſa etiam beatiſſimæ Virginis effigies, præter faciem, caput, & cervices, ſub oculos perfecta prodierat, reliquæ etiam operis parergæ ultimam lucem acceperant, eum ecce pictor ſupremam manum faciæ imagini impoſiturus, repente totis artubus, ſed maxibus præcipue contremiſcere, exalbeſcere vultu, denique animo linqui cœpit, & velut numquam penicillum contrectaviſſet, omois ars, atque ioduſtria pingendi ea manu & animo evanuiſſe viſa. Igitur rei novitate attonitus pictor, & ipſe ſe io preces dat, & Patres, ut ſibi divinum Numen placent, exorat; id quod ipſi impigre aggreſſi, non ſine lachrymis, quas tum admiratio, tum timor inſoliti eventus elicueraot, conſternati pictoria eaulam apud Deum ac beatiſſimam Virginem agebant. Sequenti die pictor ad opus redit, & tanti per aliquid in eo contemplatus, divino quodam ſopore ſive extaſi repente eorreptus, a ſenſibus abiit; tum paulo poſt ſibi redditus, ſe io pedes colligit, imaginem intuetur (quam in illo mentis conſcienio perfectam, atque abſolutam viderat) jam collo, vultu & capite, ad quæ manua pridia exprimenda iorpuerant, expreſſis, ſummo cum ſtupore recogooſcit, & tum ille, ium adſtantes alii miraculum ingeminantes ingenti applauſu, Deo ac Deiparæ Virgini cumulatiſſimas gratias agunt. Pervulgato rei ſucceſſu, ſic totius urbis, atque omnium ordinum ad oratorium Servorum aceurſus, & habitis imagini juſtis honoribus, frequentis ſenatus conſulto, reſpublica decrevit, uti hæc verba, MADONNA SANTA MARIA MADRE DI GRATIE, id eſt, DIVINA S. MARIA MATER GRATIARUM, imagioi ſubſcriberentur, quæ hodieque antiqoo charactere ſubſcripta viſuntor *g*. Atque hoc quidem inter alia privilegio cælorum Reginæ viſum eſt, Servorum ſuorum primordia nobilitare.

C

D *ad Religioſum Ordinem vocatur*

36 Sed ut ad Philippum, quem apud hanc ita diviniuitus abſolutam imaginem, ſupplicem reliquimus, revertamur; ubi ſe ad rem divinam in hoc oratorio audiendam, feria quinta infra octavam Dominicæ Reſurrectionis (quæ illo anno in VIII. Kal. Maiarum inciderat) compoſuiſſet, Sacrum (io cujus Epiſtola habeotur illa verba, PHILIPPE ACCEDE, ET ADJUNGE TE AD CUARUM ISTUM) faciente beato Patre Alexio Falconerio *b*, illis verbis velut ad ſe dictis permotus Philippus, divino arreptus Spiritu, a ſenſibus in ſuaviſſimæ violentiæ extaſio rapitur, eaque extra ſe peregrinatus, in vaſti horroris ſolitudine, inter præruptas rupes, & aculeatarum ſpinarum dumeta expoſitus ſibi videbatur, ubi hærentibus intuper tenact in limo veſtigiis, multiplici anaius malo, cum ipſo interitu, ancipiti ſorte luctari videbatur. Hæc inter anguſtias deprehenſus, cum regii Vatis verbis "Salvum me fac Deus, quoniam intraverunt „aquæ uſque ad animam meam„ divinam opem implorarei, allapſam auribus miræ ſuaviratis vocem audit, qua redditus ſibi, ſerenata mente, animi ſtatur, ex boc periculorum coofioio eductus eſt, & mox beato Juveni coruſcum, ignota mortalibus oculis loce, cælum ſe aperuit; eujus cum claritas ac tranquillitas, tum reliquorum ornamentorum majeſtas, ut ſimile nihil baberur in rebus humanis, ita nulla verba reperiuntur, quibus poſſit deſcribi.

b

E

per miraculum viſum

37 In hujus cæli ſpatioſo ac beato æquore biiugus, ex animoſo leone, & miti agna, auro ſolidus currus, volucri quidem, ſed peritiæ aurigationis moderamine trahebatur. In ipſo curru, ſublimi locata ſolio cælorum Regioa ſedebat pulla ia veſte, ſed quam multa elarabat gloria radiorum, quos imminens ſolii faſtigio, ignoti candoris columba magna copia a vertice Virginis ac vultu quaquaverſum late fuodebat. Augebant pompam frequentes cæleſtium geniorum ſtipatores chori, qui ſedentis verſicolorem ae rigentem gemmis umbellam ſuſtinentes, Reginæ ſuæ laudes ſuaviſſimo concentu decantabant. Ipſa Virgo habitum, qualem nuper Patres Servi gerere cœperant, maou præferens, ubi cælites canere deſierunt, voce, ipſo cælitum concentu ſoaviore; PHILIPPE, ait, ACCEDE, ET ADJUNGE TE AD CUARUM ISTUM.

F

in quodam extaſi

38 Plura Virgo promptura videbatur; ſed interceſſit beatus Pater Alexius, qui abſoluto interim Sacrificio, oratorium ex officio clauſurus, ubi B. Juvenem abalienatum a ſenſibus, immobilem hærere videt; ratus ſomno oppreſſum, caſuſcitat. Redditus ſibi Philippus, tracto ex imis præcordiis gravi ſuſpirio, Ah, inquit, Pater reverende, ita Deus tibi ignoverit, ut ego hunc errorem tuum excuſo. Nec plurihus intercepiam beatitatem verbis inculans; ſecum tamen adiæ jacturæ magnitudinem exaggerans, illius ſpectaculi gloriam & emolumenta ſevera trutina cum dolore librabat, eo quod adhuc in cæleſtium rerum commercio non tantum, quantum illa ſemihora, lucri feciſſe ſibi videretur. Interim ubi nox affuit, quæ hanc felicem diem ſequuta eſt, & Philippus ſolitudine ac ſilentio ejus ad libertatem agendi cum Deo utebatur, rurſus ſe illi Deipara videndum exhibuit, his ipſis verbis eum affata: "Philippe, ſervos meos in craſtinum adeas: ab eis e„nim præviſt currus magiſteria diſces, quæ ſta„tim exequi, fidelis meus ſervus evaſurus, cura„bis„. Nec plura; & ex ſtupentis, & jam ſatis perſnaſi conſpectuſe in cælum recepit.

39 Phi-

A *cujus explicationem & vitæ ſpiritualis*

39 Philippus, ubi illuxit, hauſto totis medullis cæleſtis vocationis igne, ad oratorium Servorum gradum conciliat, & audito illic Sacro (in quo authori Virgini vocationis conſilium enixe commendavit) ad anniſtitem loci, qui tunc Pater Bonfilius erat, admiti rogat; quo ubi aſſuit, habito illi decenter honore, quæ deciit juvenem, verecunda modeſtia viſiones ſibi objectas, & adjunctum illas communicandi præceptum exponit. Patrem deinde orat, ut ipſo interpreta doceatur, quid quantumque per hæc ingentia beneficia Chriſtus, ejuſque ſanctiſſima Parens a ſe præſtari veline, jubeantque. Bonfilius divino ſpiritu dives, & in hoc rerum genere verſatus ac perſpicax, per objectam illam ſentibus tribuliſque aſperam ſolitudinem, ſtatum illius ſecularem notari reſpondet, currum vero eſſe ſtatum Religioſum, ad quem a Dei Matre vocetur: quatuor aurei currus axes, eſſe quatuor virtutes cardinales, quibus velut cardinibus Servorum inſtitutum nitatur. Per agnam, &
B leonem, quibus idem currus ducitur, humilitatem Religioſam & fortitudinem, quas arduis in divino obſequio ſuſceptis facinoribus, comites eſſe conveniat, deſignari; columbam vero neceſſariam cordis puritatem, & contemplandi perjiam denotare. Denique pullam veſtem, Virginis manu geſtatam, factamque invitationem, qua, ut ſa currui adjungeret, monebatur, oracula eſſe, quæ illum Mariæ Servum in nova ejuſdem Virginis familia (ubi mortificationem Crucis Chriſti docendus ſit) futurum prædicant.

eum magno ut reuſque gaudio accipit.

40 Accendit ea interpretatio jam ante ardentem Philippi mentem, & denique ut id, quod diu egit, hoc Religioſum inſtitutum ampleeti ſtatueret, effecit. Nec minore jucunditate in eo
i congreſſu perfuſus eſt B. Bonfilius *i*, qui ex verecundo Philippi inter narrandum vultu, divini ſplendoris radios, haud dubios futuræ ſanctitatis indices, emicare videbat, O felicem ac ter beatum Juvenem, tacite cogitabat, qui ſplendorem generis, fortunæ blandimenta, ſcientiarum lucem pluris, quam quanti Deus ſimilium rerum contemptum facere ſolet, non æſtimavit; ex quo ſupremi Largitoris gloria eo major eluceat, qui Servo ſuo tam grandia munera largieus eſt, ut haberet quod & pie agnoſceret, &
C contemneret fortiter, & utroque viam ſibi ad ſalutem aperiret. Atque hæc quidem hactenus de genere vitæ, quam uſque ad ſuſceptum vitæ Religioſæ ſtatum Philippus duxit. Ex quibus, ut reor, clarum ſit, illum aſpirante jam inde ab incunabulis divinæ gratiæ afflatu, ad euſmodi perfectæ ſapientiæ faſtigium compendio provectum eſſe, quo alii non ita ferventes velut per gradus quoldam, & operoſa per varios vitæ ſpiritualis anfractus peregrinatione vix demum magna temporis intercapedine deducuntur.

ANNOTATA.

a *Daleus hoc loco ſignificat*, S. Philippum *Pariſiis philoſophiam & medicinam didiciſſe, eumque poſtea Florentiam a parentibus revocatum, inde Patavium ſeſe contuliſſe, ut utriuſque facultatis laurea donaretur. Verum Gianius Centuria* 1. *Annalium lib.* 2. *cap.* 16. *innuit, illum in Italia arti medicæ operam dediſſe, dum ibidem hæc ſcribit*: Vix adoleſcens Lutetiæ Pariſiorum ſtudio phyſicæ artis operam dederat, mox Patavii magiſtrali honore decoratus,
& Florentiam reverſus medicinæ, ut patri morem gereret, operam daturus *&c. At idem auctor in manuſcripto Vitæ compendio, de quo conſule Commentarium prævium num.* 8. *& ſequente, adhuc clarius indicat. Sanctum Patavii artis medicæ ſtuduiſſe, quando utrumque ſtudium diſtinguit his verbis*: Adoleſcens vero Pariſiis primo philoſophiæ operam dedit, deinde Patavii doctor medicinæ inſignis brevi poſt tempore declaratus, numquam tamen ſacrarum Literarum ſtudia, quibus mirifice delectabatur, cum ſibi per tempus liceret, prætermiſit. D EX IMP. PRESSIS.

b *De factionibus Guelforum & Ghibellinorum ſæpius in his Actis ferme recurrit, & earum origo ſuperius explicabitur.*

c *Hic eſt Fredericus II. odio ſuo adverſus Romanum Pontificem notiſſimus, quem anno Chriſti* 1250. *Manfredus filius ejus notbus pulvinari ſuffocavit.*

d *Gianius in Annalibus Servitarum Centuria* 1. *libro* 1. *capit. 9. montem Senerium vel Sanarium fuſe deſcribit, quod etiam infra paucioribus verbis ſatis clare fiet.* E

e *Eſt urbs Hetruriæ primum a Gothis everſa & poſtmodum a Florentinis fuadibus exciſa, incolis Florentiam migrare juſſis, cujus ruderа duobus millaribus ab urbe Florentina diſtant.*

f *Laudatus Gianius Centuria* 1. *Annalium libro* 2. *cap.* 15. *nomen hujus pictoris indicat, & de illo diſtinctius hæc habet*: Egregium in urbe pictorem (ſive is eſſet Græcus, ſive natione Germanus, quod tunc ars pingendi in Etruria defeciſſet) Bartholomæum nomine conveniunt *&c, Neſcio, unde Gianius nomen hujus pictoris eruerit, quandoquidem Poccientius in Chronico Servitarum ad annum* 1252. *five pag.* 14. *innuit, nomen iſtius pictoris poſteritati ignotum eſſe, dum de eadem venerabili Deiparæ imagine ſic ſcribit*: Quapropter accerſito pictore (cujus nomen eſt in libro vitæ deſcriptum) et venerabile demandatur negotium *&c.*

g *Quanta in veneratione habeatur hæc celeberrima Deiparæ imago, vide fuſius apud laudatum Gianium in Annalibus Servitarum Centuria* 1. *lib.* 2. *cap.* 15, *ubi in Annotationibus etiam aſſignat antiquos & recentiores auctores, qui de miraculis altiſque ad hanc inclytam imaginem ſpectantibus ex profeſſo ſcripſerunt.*

h *Non intelligimus, quomodo Alexius ille Falconerius eo tempore Miſſam celebrare potuerit, cum Gianius in Annalibus Centuria* 1. *lib.* 6. *cap.* 9. *laudans ſummam ejuſdem venerabilis viri humilitatem, confirmationis cauſa addat ſequentia*: Quamobrem ſi inter ſeptem viros noviſſimum, deſpectum, ſacros Ordines renuentem accipere intelligas, ſi viliſſimos ſubire labores, ſi oſtiatim per urbem eleemoſynas quærere, ſi aliis ſubjici, ſi abſque clericali corona inter laicos perpetuo connumerari, arctamque & aſperam degere vitam, & ab omnibus contemni (id ſcriptores plerique affirmant) ab omnibus deſpici velle unum hunc præſtantem virum audias, tutum id ingenuæ illius humiliati tribuendum eſſe, certo ſcias. *Certe Gianius his verbis indicet, venerabilem & beatum Alexium numquam ſacris ordinibus initiatum fuiſſe. Quare oportet hic alium ſacerdotem ſubſtituere, vel aſſertionem Gianii infirmare.* F

i *Fuit hic primus Ordinis Servitarum Generalis, quem Papebrochius noſter tamc* 1. *Junii pagina* 3. *inter Prætermiſſos collocavit, eo quod publicum beati hujus viri cultum ignoraret. At poſtmodum ſa-*

cra

A EX IMPRESSIS. *era Rituum Congregatio immemorabilem ipſius veneratioñ approbavit, ut ex eminentiſſimo Prospero de Lambertinis circa finem Commentarii prævii retulimus.*

CAPUT IV.

Ingreſſus ejus in Ordinem, magiſtri ſpiritualis, humilitas, patientia & deſiderium ſolitudinis.

Ut poſtulans in numerũ Converſorum admitteretur,

HIe jam jactæ a beatiſſima Virgine in Philippi adhuc infantis animam ſementis velut quædam primitiæ, ejuſdem Virginis admotæ aris, conſecrantur. Etenim quantumvis & natalium claritudine, & doctrinæ opinione, & integritatis, pietatiſque fama inter nobiliſſimos, doctiſſimos, atque integerrimos quoſque civitatis magnum merito nomen obtineret, retentis nominum rebus, nihil motatus has magni nominis umbras, in ſuperiorem jam religionis rempublicam tranſcriptus, B pro ſuſcepti inſtituti natura, ſinceræ ſanctimoniæ molem ſapientiſſima quadam architectura aggreſſus, optimæ venæ lapidem, humilitatem, fundamentalem poſuit. Itaque eo die, quo vocationis ſuæ rationes expoſuiſſe eum ſupra memi-pimus, a Patre Bonfilio ad frugale prandium pauperi Servorum menſæ adhibitus, ſub finem prandii ex inopinato a menſa erigens ſeſe, & in medio triclinii in genua ſubſidens, verbis ardentiſſimis Patres enixe orat, uti duorum ſibi poſtulatorum gratiam facere dignentur, quorum primum erat, ut ipſum ad conſortium ſuum admiſſum ſacro Religionis habitu dignarentur; alterum, ut eam gratiam ſibi intee Fratres Converſos relato, communi omnium obſequio utcumque compenſare liceret. Atque hæc quidem tam uberibus lachrymis, & tanto compunctionis ac demiſſionis ſenſu peroravit, ut illum venerandum Patrum conſeſſum eum aliæ humilitatis admiratione attonitum, prorumpere in lachrymas cogerit.

42 Tum beatus Pater Bonfilius reliquos Patres circumſpectans, velut ſi tacitus ſingulorum C ſententias exquireret, ubi non tam verbis, quam ſingultibus annuere omnes intellexit, Philippo reſpondet; ſe, ac Patres, quippe Servos Deiparæ, a qua ipſe ad hanc ab illa recens inſtitutam atque auctam familiam tam inuſitatis argumentis prodigioſe vocatus ſit, non velle, neque vero poſſe non morem gerere ipſius poſtulatis, proinde qua par ſit alacritate, ac promptitudine ſuſcipere ipſum ſe, ac Religioſæ charitatis complexum viſceribus, filium Religionis, & tyronem, ſub ſignis magnæ Matris deinceps militaturum, creare: & quia altera petitionis pars indidem manaret, unde prima, hoc eſt, a ſpiritu vocantis Deiparæ, quæ totam gloriæ ſuæ ſummam in ancillæ titulo ac munere collocavit, idque nomen Matris nomini præoptavit; placere etiam, ut ſub Converſi nomine, & conditione arripiendam ſervitutem dupliciter ſerviat. Atque in hunc modum Philippus anno ætatis vigeſimo, omnium, in quibus ad hoc ætatis vixit, votorum maximi reus effectus, feria ſexta infra Octavam triumphalis Chriſti Reſurrectionis, Religionis habitu induitur, nomen tamen ex recepto Ordinis noſtri more non mutavit, quod in eo congreſſu, quem cum beatiſſima Virgine, de curru illum alloquente, habuit, ab eadem Virgine ſub Philippi nomine ad Religionem vocatus fuerat. B

43 Ex hoc tam proſpero Philippi rerum ſucceſſu manifeſtum fit, primam incrementorum *& virtutes ſuo Ordini proprias dixit,* ejus gloriam ſecundum Deum beatiſſimæ Virginis liberalitati ac providentiæ acceptam referri oportere, quæ, dum illi hoc ſuæ familiæ arripiendum præ cæteris omnibus inſtituium deſignat, ſpiritumque ejus inſtituti maxime proprium, id eſt, inſignem humilitatem impertitur, compenſare voluiſſe credenda eſt obſequium circa ſe Philippi, ab infantia uſque perpetuatum. Nimirum habet hoc neceſſario quodam nexu perpetuo conjunctum Divorum patrocinium; vix ue aliquid efficacius ſit ad inenodam Dei gratiam, ac demerendam propitiam ejus benignitatem, quam eorum pro clientibus ſuis ad Deum preces. Atque, ut inter Divos Beatiſſima Dei Mater utique eminet, ita proclive creditu eſt, eam in Philippum, ſub hunc ingreſſum, tot rerum mirabilium ambagibus adornatum, prolixe liberalem fuiſſe. E In quorum numerum beneficiorum non immerito retulerimus; quod, cum nobilibus adoleſcentibus, Religioſum inſtituum cogitantibus, mille manus parentum, amicorum, aliorumque (qui ſimilium eandidatorum ambitum pro infamia habent) injici ſoleant, Philippus tamen & ipſos parentes, qui illum unicum, & unice amatum habebant, tot votorum fructum, & emeritæ ſenectutis ſolatium, tum illum virum Religioſum, quem ei præfectum ſupra meminimus, & vero præcipue epiſcopum Ardingum, virum omni ſcientiarum & pietatis luce clariſſimum, denique omnes honos propoſiti ſui promotores habuit, qui ea ætate in civitate floruerunt.

44 Hiſce viis, atque adminiculis in ſervum *ſub experiſſimis* Virginis initiatus Philippus B. Bonfilium de Monaldis (quo interpete habitæ nuper apparitionis uſus fuerat) antiſtitem ſortitus eſt: cujus viri eximiam vitæ ſanctimoniam vox cælitus allapſa ſub mortis ejus tempus, qua ad cælum invitabatur, teſtata eſt, hoc multa paucis perſtringente elogio: "Bone fili, quia Filii mei vocem au- F „diſti, & inviolabiliter eam obſervaſti, centu- „plum accipies, & vitam æternam poſſidebis „: qua voce dulciſſime exanimatum corpus ejus, ad indicium, quam pretioſa in conſpectu Domini hujus mors ſancti ſui eſſet, ignoræ fragrantiæ ſuavitatem aliquamdiu exhalavit *a*.

a

45 Hoc vitæ duce amiſſo, Philippus operam *ſpiritualis vitæ magiſtri,* dedit, ut ſe in conſuetudinem inſinuaret eorum, quos illi ſanctitate ſimillimos putaret: quos inter, præter domeſticos, fuit S. Petrus Ordinis Prædicatorum ſupremus per Italiam hæreticæ pravitatis cenſor; qui poſt multum officio ſudoris glorioſe impenſum, ſanguinem etiam denique fortiſſimus martyr impendit *b*. Hic tum ſuapte *b* erga omnes bonos charitate ac diligentia, tum apparentis ipſi beatiſſimæ Virginis commendatione, novellam ipſius Servorum familiam, & ſibi mire commendatam habuit, & aliis commendavit, præcipue vero reipublicæ Florentinæ, & Innocentio IV. ſummo Pontifici, apud quos graphice admirabilitatem exordii bujuſce Religionis deprædicavit.

46 Inter autem domeſticos beatus Patrem Bo- *qui ſanctitate* najunctam *c* ex ſeptem viris, Religionis poſt Dei- *c* param authoribus, unum præcipue coluit Philippus,

A pus, hominem alias multis nominibus clarum; memorabilem tamen eum primis prodigio, quod in bunc modum evenit. Beatus Pater eum socio in ea inedia, & lue, quæ anno MCCXLIV. roram pene Italiam devoravit, per urbem Florentiam mendicatum proceſſerat, in eoque ſaluti fratrum neceſſario quæſtu, ad quæſtuoſum, uſurarum acerbitate infamem, hominem divertit, quem nuper ipſe beatus Pater de ſaluris periculo hoc ipſo nomine graviter admonuerat. Is ubi mendicos Virginis Servos pro ſuis foribus operiri ſtipem advertit, panem & vinum lætbaliter condita, per ancillam ad eos mittit; quæ ubi Patres acceperunt, ancillæ, notæ alioquin in Deiparæ Servos pietatis, partem accepti beneficii obtulerunt, quam cum illa, & remporum & heri avaritia prope aneſta avide famelico ori admoveret, Bonajuncta, Cave filia, inquit, morte luitura, mortem mordeas; beneficium domini tui mixtum toxicum maleficium fecit, quo vitam mihi ereptum ibat; ſed ad ipſum reverſa, bane, a-

B liaſque noxas morte illum luiſſe invenies, & ſub hæc dicta, potente crucis ſigno depulſa a muneribus peſte, iis cum ſocio innocue veſcitur.

Et miraculis claruerunt. 47 At ancilla interea ad dominum, quem ſanum ac ſoſpitem reliquerat, perveniens, eum bumi extenſum, & exanimem, fruſtra aliquoties inclamatum, reperit *d*. Quod factum ubi quaquaverſum percrebuit, buccinæ inſtar fuit laudum, ac meritorum Servitanæ familiæ. Hoc ergo, aliaque Evangelici ſplendoris eximia lumina in Eccleſiæ candelabro radiantia oculis velut aquilinis Philippus identidem obſervans, non mediocriter aliena luce ſuam cumulabat; minime neſcius ad ingenuam ſanctimoniam ingentia ex conſuetudine ſanctorum virorum accedere incrementa.

Vit. Summa cum humilitate. 48 Tantam vim in corruptis jam inde ab origine pectoribus hominum obtinuit affectata a protoplaſtis noſtris divinitatis illecebra, ut non modo ægre ac difficulter ad Chriſtianam humilitatem inflectantur, verum etiam violento ambitus velut æſtro quodam rapiantur in omnes eos honores, quibus maleſuada ſuperbia umbram aliquam affundit dignitatis. Itaque ſi quis eſt, qui efferre ſeſe, & evehere ſuper alios in prompru, atque in expedito

C habet, eam tamen poreſtatem ſponte abdicat, & hunc, in excellentiam animi furentem impetum, intra rationis limites coercet, is a ſe ipſo vir alius diverſuſque evadit, de quo illud Scripturæ merito pronuncies t. Regum x." Inſiliet in te ſpirius Do„mini, & mutaberis in virum alterum„; ſectatorem videlicet ejus, qui dixit Matthæi xi." Diſcite „a me, quia mitis ſum, & humilis corde„.

obit ville cumbii officia, 49 Horum in numero Philippus noſter agmen ducturus, exemplo vix imitando, certe admirando, cum ætate floreret, clareret & illuſtri profapia, corporis conſtitutione uteretur delicata, ſcientiarum perſpicacia excelleret, & aſſueviſſet (tametſi invitus) pro domeſtico ſplendore, famulitii obſequiis, quo impetu filii hujus ſeculi ad grandia ac ſpecioſa nituntur, eo Philippus ad obſcura & vilia ferebatur, ea maxime ſectatus, quibus retundi potiſſimum poſſe donorum, quæ habuit, ſplendorem erediderat. Igitur ubi euram bortuli, primam ſibi demandatam provinciam, accepit, & rei herbariæ, quæ potiſſimum domi eenſus ſuit, juſſus eſt quæſtorem agere, ſic ſa totum illi operi dedit, ut illum non æſtuoſus, non frigidus, non pluvius aer, non denique ulla cæli aut ſoli inelementia a cultura retardaret. Quin inſuper, impenſo in hortum die, bonam D noctis partem culinæ ac triclinii obſequiis impende- EX IM. bat. Mire illum delectabat varietas horum vilium PRESSIS. officiorum, potiſſimum ea, quæ ad ejus obedientiæ periculum faciendum uſurpabatur. Itaque jam ſedentibus ad menſam fratribus miniſtrabat, alias obſequebatur ægrotantibus, ſubinde longo ſacco conſpicuus, oſtiatim mendicabat, deinde janitor fores monaſterii venientibus aperiebat; denique ad obſequium æditui, templum verrebat, ſacrificantibus ſerviebat, univerſim omnia unus domus obſequia compleſti videbatur.

Invenſſ. eius patientiæ irriſionibus, 50 In quibus, etſi perquam laborioſe ac varie eſſet diſtentus, tamen, quin eborum diligentiſſime frequentaret, maxime noctu, nibil ſibi obſtare patiebatur. Imo obſervatum eſt, illum ſemper primum in cboro, & ultimum fuiſſe. Atque hæc quidem ſedulitate & conſtantia maxima, illud vero patientia inuſitata, quod ſatyricæ irriſionis dicteria, & prnbroſa ſcommata bilariſſime tolerabat quorumdam, qui illum olim noverant; pauci enim popularium ea tempeſtate nobiles repericbantur, qui damnatis præſentium rerum blandimentis, Chri- E ſtianæ ſe philoſophiæ dederent. Quapropter Philippum vel emoræ mentis vel animi in vilitarem degenerantis virio, inlanire paonoſis & laceris illis centonibus dictitabant, ſqualorem oris ac maciem interpretatione eodem trahentes; quam tamen tum indefeſſi labores arque inediæ, ac cæteræ eorporis afflictiones, tum vero præcipue animi in res divinas (etiam cum aliis rebus occuparetur) perpetuo elevati ſuſpenſio coneiliabat. Quæ quidem divinorum (ut cum Areopagita loquamur) PATIENTIA, ubi animo ſemel inſedit, inter eximia alia, quæ agit, mentem a deſiderio cibi, niſi & neceſſarii, & parabilis, avertit, in veſtium delectu viliſſima amiculorum ambit, ex laboribus & diffieillimos & obſcuriſſimns deligit.

vita vramitica diſtaeis ordo. 51 Quæ omnia cum per annum integrum in aſceterio Caphagii *e* Philippum exercuiſſent, eupido animum ejus ingens inceſſit arctioris vitæ, a & pœnitentiæ rigidioris; nam votum porius, quam rem ſolitudinis hactenus in Caphagio ſibi conſequutus videbatur. Hi divini ſpiritus ſtimuli cum gliſcenta indies magis ardore, amoreque ſolitudinis, animum Juvenis acriter pervagarent, F ſciretque optimus virtutum æſtimator, inviolata obedientiæ ſanctitata, poſſe ſubdium altioris ſanctimoniæ inſtinctus ac deſideria Superiori proponere, & ejus exſpectare cenſuram; in animum induxit rem omnem ad antiſtitem referre, & ue imperratæ gratiæ beneficium pronins foret, cauſatus eſt, quietem ſuam optatam apud Caphagium ſolitudinemque importunis & frequentibus ſuorum viſitarionibus interturbari. Placuit antiſtiri res moduſque propoſitionis, & Philippum familiæ montis Senarii adnumeratum, bonis cœptis bene precatus, dimittir ad ſolitudinem; ubi, Deo ac beatiſſima Virgine agonothetis, pro æterni viroris palmis, & ezleſtis gloriæ enronia aliquamdiu depugnavit.

ANNOTATA.

a *Hæc etiam de felici B. Bonfilii morte in Annalibus Servitarum Centuria* t. *lib.* 3. *cap.* 7. *narrantur.*

b *Geſta hujus ſancti Martyris in Opere noſtro ad diem* XXIX. *Aprilis illuſtravimus, ubi etiam tomo* t s t. *iſtius menſis pag.* 683. *ex Gianio retuli-*

mus,

A *mus, cur hic Sanctus in Ordine Servorum beatæ Mariæ colatur, & quomodo eidem Ordini semper faveris.*

EX IMPRESSIS.

e *Is fuit unus ex septem primis Ordinis Servitani fundatoribus, & secundus ejusdem Generalis, ut Archangelus Gianius in Annalibus Centuria 1. lib. 2. cap. 20. testatur, qui etiam capite sequente mirabilem ipsius obitum enarrat.*

d *Gianius id Centuria 1. Annalium lib. x. cap. 5. ex antiquiori scriptore refert, & avarum hunc hominem nomine Antonii appellat.*

e *De situ Caphagii & origine hujus asceterii Gianius in Annalibus Centuria 1. lib. 1. cap. 11. consuli potest.*

CAPUT V.

Eremitica Sancti vita in monte Senario, præfectura tirocinii Senensis, & in itinere detecta illius doctrina.

B

vitæ. Obstans a Superioribus lucratio.

ALexandrum Magnum, Macedonum regem, (ut inter alios in historia S. Hilarionis refert divus Hieronymus) solitum accepimus, felicem prædicare Achillem, quod fortium factorum suorum Homerum nactus fuerit laudatorem. Quod sive ambitiosissimus juvenis geoeris sui authori inviderit, sive ita senserit; immodicarum cupiditatem laudum non nisi ab ingeoiosissimis fiogcodi, mentteodique artificibus fatiari posse; non certe Philippum nostrum, tanto ab hac vaoitate alieotorem, quanto verius hujusce compotem voti, multo feliciorem merito prædicaverimus: quippe cujus insignium factorum, non modo quinque supra triginta optimæ ootæ scriptores *a*, sed ipse adeo æternæ vetitatis, cælique interpres, Christi io terris vicarius, Paulus V. exstitit præco in literis Apostolicis, quibus laudari illum in publicis Ecclesiæ officiis concessit, quarum pro re præsenti summa istis verbis continetur: „ Adolescens (Philippus) crescebat, „ & confortabatur spiritu, & erat in desertis, „ usque ad diem ostensionis suæ ad Ecclesiam „ Dei „.

C

se conferre ad montem Senarium,

53 Anoo igitur ætatis XXI. Philippus, eo, quem paulo ante descripsimus, solitudinis amore incensus, cum præsulis sui literis Florentia iter ingreditur ad montem Senarium (cujus partem nuper Congregationi Servorum Deiparæ, nobilissima familia Stufensium dono dederat) montem, qui velut præparatus mons domus Domini in vertice montium, in medio lex aliorum situs montium, cælestem verticem tollit oubibus, & cæterorum quodamodo Capitolium agit. Septem primi Patres, Ordinis fatores, hunc locum more eremicolarum primum habitare cœperant, sparsis circa exiguum tacellum, quod in ipso montis jugo coostructum erat, casis, rudi opere sic contabulatis, ut cælo, quod passim admittebant, ac pauperie illustriores esseot. Huc ergo Philippus velut ad tranquillam portus stationem delatus, cum cælestibus gravem merctibus, mentis suæ navem appulisset, jactis egregiæ constantiæ spelque anchoris, multos per annos conquievit, rationem vitæ exorsus, & pœnitentiæ rigore & cootemplatioois splendoribus admirabilem.

cujus situs describitur,

54 Itaque paternæ domus patricium splendorem ac ditia commoda, cum sylvarum horrore, & præruptorum asperitate scopulorum, antrisque commutat. Nam cum reliqui Patrum cellas incolerent tabulis, ut diximus, junctas, Philippus unam elegit factam naturæ manu, quam noo absimilem dixeris illi, quam in Sublaci *b* Alpibus, Roma relicta, sibi delegit divus Benedictus; oam qua parte Senarius oblique in Orientem solem spectat, & ad agrum, quem Mugellum hodie vocant, asperum & crebrarum stirpium inæqualitate hirsutum obvertit dorsum, ceotum sub tacello passibus spelunca visitur perantiqua, quæ io montem effossa, aream dat ad exigui cubiculi mensuram, altitudinis, mediocrem viri staturam (quali Philippum fuisse constat) noo excedentis. Etsi hoc nostro ævo vetustate, & hominum frequentia attrita in majorem altitudinem exeavata videatur. In ipso speluncæ aditu sinistrorsum ingredieotibus arula se offert, cui superne imminet talutiferæ crucis signum, rudi sculptura in ipso excilum saxo; in rupis latere erectus apparet lectulus, cujus in capite prominet ex eodem saxo haud mollius ipsa sponda cervical, hrevium somnorum conciliator.

D

b

E

& ibi contemplationi vacans,

55 Hæc ara orationum & contemplationum Philippi thymiamatis altare fuit. Hæc hujus antri arcna, in qua eos pœoitentiæ & spiritualium laborum agones exantlavit, qui Philippum Antoniis, Macariis, Onuphrita, & cæteris athletis, suorum miraculis sæculorum, æquare potuerunt: hic enim jungere noctibus dies in oratione, & contemplatione rerum divioarum, hic mistas delicus cæli ejusdem injurias, pluvias, nives, gelu, & amicam alpibus reliquam intemperiem fortiter pati, hic herbarum stirpibus & gelida enecare quodammodo potius, quam fusteotare eorpus, ut anima in virgulam extenusta fumi, ex aromatibus myrrhæ & thuris, e deserto ad cælum expeditius penetraret; hic denique omni alio damoato commercio, niti luper dilectum Jesum luum amabat, illiusque se oculis probare, haudquaquam irrito labore studebat, ut semper vel in Deum absorptus, vel in se collectus, id ageret, ut lubin vilenti Spiritui sancto nihil io divino animi hoipitio appareret, quod tanto hospiti posset officere. Hæc sortissimi Juvenis studia quantopere agonothetæ Deo probareotur, e sequeoti prodigio iotelligi potest.

F

precibus exticis fundit,

56 Dum Philippus in hoc solitudinis sequestro ita ageret solitarius, ut rationem vitæ suæ ad obedicotiæ amussim exigeret, fieri non potuit, ut superiores solida ipsius sanctitas & merita latereot: quo factum est, ut de illo mittendo ad alia Religioois loca, suo exemplo collustranda, cogitarem; quod ubi Philippus persensit, quamquam nihil obedientia haberet antiquius, ad precationem tamen se contulit, & in ea enixe Dei benignitatem oravit, uti aliqua via sibi manifestaret, quo vitio suo, mioua grati tolerati illa sub rupe labores & puræ lachrymæ, aliaque inibi depugnata prælia divinis oculis displicuisseot, ut propietea exauthorari, & illius status tranquillitate dejici mereretur. Vix oraodi finem fecit, cum (mirabile dictu) implorati Numinis indulgentia, ad testandum tum ipsi Philippo tum sæculorum memoriæ, longe aliter labores illius, agonesque ac lachrymas io cælo æstimatas esse, contigit, ut ex illa durissima, eaque pro reliqui montis natura, aridissima rupe limpidissimæ scaturiginis derepente fons erumperet. Ut perire non potuisse Philippi lachrymas Deus ostenderet; hunc in baoc

usque

A uſque diem perennem fontem dedit, qui ab auctore nomen ſortitus, FONS B. PHILIPPI appellatur e, documento poſteris futurus, pœnitentium lachrymis duriſſima quæque molleſcere, & quæ prius fuere ſterilia, hoc rigata humore, ad frugem corrigi.

(ſimile quid S. Corbiniano contigit)

57 Huic eventui affine quiddam inter Gallica monumenta habetur de divo Capraſio martyre. Is Maximiani principis duriſſimo in Chriſtianos tempore, ſuppliciorum exterritus metu, in aviæ ſolitudinis ſpelæum ſeſe abdiderat, ubi cum ſe ex metu collegiſſet, pudere eum cœpit ignaviæ ſuæ, proinde ad preces converſus Deum unice oravit, ut ſi illum tam glorioſi certaminis victoria dignum duceret, teſtatum id faceret, elicito ex illo ſaxo, ſub quo latebat, fonte; quod eum illico divinitus contigiſſet, Capraſius, percepta in tam claro omine victoriæ dulcedine, animatus, Daciano præſidi ſeſe ultro ſtitit, & egregio certamine fortiter defunctus, de tyranno triumphavit *d*. Itaque ut ad noſtram uſque ætatem hujus fama & nomen fontis divi Capraſii hoc prodigio perenB nat in Gallia, ſic in Hetruria ad majorem ſervi ſui Philippi gloriam viſum Deo eſt, hujus & nomeo & venerationem fontis, inde uſque a quadringentis annis in hunc diem conſervare; & quidem in mnote, eni oaturæ inclemeotia ne uoam quidem aquæ venulam conceſſit; ut exareſcere in illo omnia neceſſe foret, niſi id illi cælitus, id eſt pluvia, caveretur.

adhuc mirabiliter ſcaturientem,

58 Res pleoa miraculi eſt, quod fontis crater naturæ ingenio ad capacitatem decem aut certe duodecim ſextariorum, in ſaxo excavatus, ubi ex incompertæ ſcaturiginis vena repletus exhauritur, illico ad ſummum alveoli labium exuberat, ibique arcano quodam imperio ſiſtitur, ut oon exundet; ut quoties vel totus vel partim hauritur, e veſtigio ad priſtinam redeat plenitudinem. Digna memoratu res eſt, quæ ſub ætatem accidit anni reparatæ ſalutis MDLXXXV. cujus ſiccitate cum exceptæ ciſternis pluviæ aquæ exarniſſent, toti cœnobio eremitarum noſtrorum, quod in illo monte ſitum eſt, quotidianoiſque hoſpitibus & fabris, ad quadringentos numero, qui tunc ædificium in loco moliebantur, aquandia unus hic C fonticulus abunde ſufficeret, hoc perpetuo tenore haurientibus identidem reſuſus: in quo, ut prodigioſum Propheræ Eliæi, ſuppeditatum boſpiti viduæ olcum retulit, ita mirabilius, non vaſis ſolum, ſed tempori etiam reſiſtit, cum ad hæc noſtra tempora ſuperſtes, perpetuato miraculo hunc beneficum morem reſundendi ſeſe, nihil haurientium frequentiam morans, velut inviolabile inſtitutum ſervet. Et vero ita convenit, ut qui fons teſtis divinitus datus eſt meritorum Philippi, idem de eorumdem meritorum immortalitate fieret immortalis, & pro veritatis natura numquam poſſet evacuari.

aliaſque geſta, quæ ignorabar.

59 Atque utinam, quantum illo leni murmure tacitus innuit ſanctitatis Philippi hic fons, tanto vocaliori aliquo illi ſono loqui daretur cæli eum illo antro conſuetudinem, adminiſtratas indidem inquilino delitias, ſolatia, ſpectacula, monita, & familiares cælitum congreſſiones, denique ſanctiſſimi Anachoretæ noſtri in illo, ſpectatoribus Divis, partas victorias: ſuppleretur fortaſſe, quod induſtria humilitatis Philippi huic hiſtoriæ ſubduxit, nec dubium eſt, quin exactum in illo ſpelæo quadriennium, vel ſolum, juſtum volumen daret. Sed hoc omnium eorum (qui res Sanctorum poſteritatis bono ſcriptorum commendant monumentis) fatum eſt, ut nullos experiantur intervertendæ copiæ ſtudioſiores, illis ipſis, quorum gloriæ maxime ire conſultum volunt. In quo ſtudio, ut Philippus nemini ſecundus fuerit, efficere tamen noo potuit, ut ſanctitatis illius ſplendor illas ſe inter latebras contineret, ut ea propter cum Superioribus egerit de ineunda aliqua ratione, qua perpetuo ineluſus, atque abditus aliquo ex omnium hominum oculis ac memoria excidere poſſet, cujus ei poſtulati ad aſceterium Senenſe, ut mox videbimus, tranſcripto facta ſpes eſt.

D EX IMPRESSIS.

60 Cum annus, a parta partu Dominæ noſtræ ſalute MCCLVII. volveretur, & beatus Pater Buonjuocta ſecundus Ordinis Servorum Generalis Prior e, debitam cælo animam reddidiſſet, in ejus locum ſuffectus eſt P. Jacobus Senenſis *f*, vir 10 paucis vel hoc ipſo memorabilis, quod priuſquam familiæ noſtræ nomen dediſſet, ſocietatem Laudantium D. Virginia, quam ſupra laudavimus, & ortæ ex eadem locietate, familiæ noſtræ initia moderatus, fundamenta utriuſque operis jecerit talia, quæ tantæ multi ſanctitatis per tot poſtea ſæcula ferendæ ſuffecerint. Hic minime rudis virtutis æſtimator, Philippi merita & ſinceram ſanE ctimoniam ſuis ponderibus librans, nihilque in eo Converſi conditionem moratus illum tyrocinio monaſterii Seneoſis moderatorem cenſoremque præfecit. In quo, quam nihil P. Generalis erraverit, levi occaſione brevi monſtravit divina providentia, quæ Philippum ad grandium operum molitionem inauguratum jam demum in lucem protrahere, ejuſque conjunctam cum eximia ſanctitate doctrinam, rejecto illo habitus Converſi velamine, cælo monſtrare atque edito loco, unde in omnium oculos poſſet incurrere, collocare ſtatuit. Idque in hunc fere modum accidit.

ex. Adhuc Converſus novitiis ſeminibus præfuerat,

e

f

61 Philippus, ut narrare cœpimus, cum mandatis P. Generalis, viam Senas, ſocio quodam F. Victorio *g*, ingreſſus, forte inciderat in duos PP. Teutonicos inſtituti Prædicatorum, qui, ut erant egregie docti, functique apud ſuos publicis vel docendi vel guberoandi muneribus, reipublicæ ſuæ cauſa Romam petebant; hi Philippum ac ſocium ſocios itineris nacti, quod Italicæ linguæ non eſſent gnari, latine Philippum ſalutare & pluribus affari cœperanr; quibus Philippus tam terſe prompteqoe reſpondendo ſatisfecit, ut non tam loqui, quam cum lacte hauſtam latinitatem F fundere videretur. Patrea allecti ſuavi eloqueotiæ illecebra, alios ex aliis ſermones ſerunt, & inter alia de inſtituto Philippi ſciſcitantibus ille & nomen aperit Servorum Deiparæ Virginis, & deinceps admirandam familiæ ſuæ originem narrat, ut videlicet viginti quinque ab hinc annis divino conſilio factum ſit, ut ipſa cæli Regina hoc inſtitutum condideriı, perfectaque ei laude ex ore infantium & lactentium, nomen Servorum ſecerit, idque divinæ providentiæ maxime conſentaneum fuiſſe, peracuta atque erudita ratiocinatione ſubinfert. Nam, ut in Eccleſia Chriſti tot eſſent & tam varii Ordines, optimis ac ſanctiſſimis legibus a diverſis excogitati conditoribus, deeuiſſe, ut unus aliquis Ordo eſſet, qui a patrocinio atque oblequio magnæ Matris & nomen & ſanctimoniam ſortitos, eo emergentes hoc ævo ſectarios, qoi omnem ubique pietatem omni armorum genere abolitam atque exciſum ibant, incurreret una cum reliquis, & ſic velut conjunctis doctrinæ & ſanctiſſimi exempli armis, Dei Eccleſiam, propulſatis hoſtibus, tegerent ac tutarentur.

& inſolens duobus PP. Dominicanis, ſocius quo g

EX IMPRESSIONE. *Prudo in ſuorum ſuſceptum.*

A 62 Plura io hanc ſententiam locutus, mirum io modum delectavit Dominicanos, admiratione actionitos coojunctæ cum alta humilitate facundiæ, ingenii cultu. Quem utique divinitus ad tantam divinarum Scripturarum lucem eſſe provectum, intelligentes tam ipſi, quam ſocius Victor (hujus Philippi doctrinæ hactenus ignarus) cum unanimes iovadont, & ut ſacris ſe Ordinibus initiandum curet, hortantur, quo commodius in communc proximorum emolumentum ea divinæ largitatis munera cedere poſſiot. Ad hæc modeſtiſſimus Juvenis; le vero Dei afflatu ac Deiparæ (cui ſe totum commiſerit) cuncta dirigente, buoc in Religione ſervitii ſtatum omoibus aliis præoptaſſe, reſpondit; & cupere io eodem uſque ad ſopremum vitæ ſpiritum perdurare. Cæterum ſperare ſe, fore propediem, ut Religioni de claris viris proſpiciatur, quæ rei Chriſtianæ fines & proferant & tueantor; proinde illos etiam atque etiam orare ſe, uti ignoſcere dignentur, quod patientia ipſorum in audiendo abuſus, licentius ſuſiuſque locutus ſit, quam, ſub oculis ipſorum, Fratri converſo convenerit: quod ſi

B quid temere exciderit, quod adeo plauſum meruiſſe videri poſſet, de eo ſe ab ipſis ſileotii gratiam petere, quando obſequeodi ipſis fallendique laborem itineris ſtudio potius, quam ullum alium io finem ſermo inſtitutus erat. Sed fruſtra fuerunt hæ preces, niſi quod id efficiebant, ut quo enixius adhibebaotur, tanto magis conſci accenderentur ad prodendam hac etiam aoxia humilitate commendabiliorem Philippi doctrinam.

qua Superiores io gaiio, 63 Igitur Seoas delati F. Victor ſub lætitiæ onere laborans, noo potuit ſibi temperare, quin illico obvio cuique ſuorum de Philippi doctrina & latina facundia, totaque rei in itinere geſtæ ſerie narraret. Idem nihilo ſegoius factitabant PP. Prædicatores, qui Philippi ſanctitatem & ſcientiarum præſtantiam, tum apud externos paſſim per urbem, tum apud ipſos Philippi Superiores mire deprædicabant. Jam ipſum ſcientiarum arcam, jam ſapientiæ theſaurum, jam parem divo Stephano protomartyri acclamantes propter ſapientiam & ſpiritum, quo loquebatur. His tam honorificis laodibus, quas mimime ex vaoo bauſtas veritas ipſa implebat, commoti Patres Senenſes, detectas in Philippo dotes P. Generali perſcri-

C buot. Is forte tum Romæ ablens, Ordinis ſui confirmationem orgebat apud Alexandrum IV. ſummum Pontificem, qui imperioſo apparentis ſibi beatiſſimæ Virginis monitu, denique datis binis Apoſtolicis literis, antiquato quodam Innocentii V. (quod obſtabat) decreto, Inſtitutum Servorum primus Pontificum approbavit, eamque ob rem, familia noſtra, & grati ſui animi & hujus erga Marianos Servos beneficentiæ monumentum, ipſi ſtatuam poſuit, & apud divam Annuntiatam Florentiæ dedicavit.

tum ſocii ordinibus initiari jubet. 64 Itaque delatæ Romam PP. Senenſium literæ P. Generali bene geſtæ apud Pontificem reipublicæ ſuæ lætitiam non mediocriter cumularunt. Perveniunt interim etiam Romam prædicatores Philippi duo illi ex Germania Dominicani, & promotionem ejus ad ſacros Ordines haud ſecus, ac ſi rem ſuam ingenti operæ pretio agerent, apud Generalem perurgent. Tribuit ergo communi bono, & tam gravium ac doctorum virorum auctoritati, P. Generalis, ut Philippo ſerio in mandatis daret, ut ſe ad ſacros Ordines ſuſcipiendos compararet; id quod ille poſt patratum in illo omnium virtutum domicilio pectore humi- D litatem inter & obedientiam longum certamen, cedente demom humilitate, ot faceret, in animum induxit, prout deioceps videbitur.

ANNOTATA.

a *De iſto biographorum numero generaliter meationem fecimus in Commentario prævio §. 1. ubi etiam aliquos nominatim aſſignavimus, licet pleroſque ex his triginta quinque Actorum ſcriptoribus non noverimus.*

b *Situs hujus loci in Vita S. Benedicti, quam die* 21. *Martii in Opere noſtro edidimus, ibidem tomo* III. *Martii pag.* 277. *deſcribitur hoc modo*: Deſerti loci receſſum petit, cui Sublaeus vocabulum eſt; qui ab Romaoa urbe quadraginta fere millibus diſtans, frigidas atque perſpicuas emanat aquas. *Majores noſtri in Annotatis ibidem pag.* 279. *ſitum ejuſdem loci breviter indicans hæc verba*: Sublacus in Latio, nunc Campania Romana ad Anienem fluvium, inter Tibur & Soram.

c *Gianius in Annalibus Centuria* 1. *lib.* 2. *cap.* 18. *de hoc ſanto agit, & ibidem in Annotationibus teſtatur, ſua ætate varios ægros per aquam* E *hujus fontis ſanatos fuiſſe.*

d *Acta hujus ſancti Martyris diſcutienda erunt ad diem* 20. *Octobris, qua Martyrologium Romanum de illo habet ſequentia*: Agenni io Gallia ſancti Caprafii martyris, qui cum rabiem perſecutionis declinans, lateret io ſpelunca, tandem audiens qualiter beata Fides virgo pro Chriſto agonizaret, animatus ad tolerantiam paſſionum, oravit ad Dominum, ut, ſi eum gloria martyrii dignum judicaret, ex lapide ſpelunca limpidiſſima aqua manaret; quod cum Dominus præſtitiſſet, ſecurus ad aream certaminis propecavit, & palmam martyrii ſub Maximiano fortiter dimicando promeruit. *Unde Dalæus hoc loco Dacianum præſidem eruerit, ad diſtam diem* 20. *Octobris accuratius examinari poterit.*

e *Iſte P. Bonajuncta in Chronico Pocciantii ad annum* 1255. *dicitur primus Ordinis Generalis, quem tamen Gianius & Dalæus ſecundum appellant. Diſcrimen iſtud oritur ex eo, quod Gianius & alii B. Bonfilium de Monaldis primum Ordinis Generalem conſtituant, & Pocciantius in laudato Chronico ad annum Chriſti* 1259. *aſſerat,* F *hunc eumdem Bonfilium tantummodo collegam R. P. Generalis fuiſſe.*

f *Annales Servitarum Centuria* 1. *lib.* 3. *cap.* 1, *hunc Jacobum Senenſem nominant tertium Ordinis Generalem, qui conſequenter a Pocciantio tantum ſecundus appellatur.*

g *Hic F. Victorius ſive Victor ſæpe* S. Philippum *noſtram in itineribus comitatus eſt, ut ex infra referendis apparebit.*

CAPUT VI.

Sancti Sacerdotium, & publicum in prima Miſſa miraculum.

POſtquam Philippus toto biennio Senis verſatus, non tam monitis ſalutaribus, quam inſtitutæ vitæ ratione atque exemplo, omnium verarum virtutum archetypo, creditam ſibi juventutem, divino, quo ipſe agebatur ſpiritu, impleviſſet, ea quæ prius in animis moribuſque tyronum, *Scala alia* G

A ronum ad vivum expreſſerat, in aliquot reducta capitu concilio Patrum generali habito in monte Senario anno Chriſti MCCLIX. cenſenda dedit. Quæ, ut ſyncerum illum Conditricis Virginis, & ab eadem Religioni inſulum ſpiritum ſuaviſſime redolebant, ita ab illa Patrum conſeſſu avide accepta atque laudata ſunt, deinceps pro fundamentis Religioſæ Servorum molis futura. Sed hæc interea Philippi iuduſtria non ita ſe intra domeſticorum limitum anguſtias continuit, quin ingenti cum fructu Senenſium ſalutem complecteretur. Ea illo tum ævo potiſſimum periclitabatur inteſtinis civilium factionum diſcordiis, quas rex
a Manfredus *a*, immodicis elatus ſucceſſibus, ſerebat uſebatque, ut Senenſium viribus res Florentinorum, qui Pontificis partes ſectabantur, attereret; quorum perfidia, & virulentia conſiliorum, poſtero anno Montem Apertum ad Arbium
b memorabili clade nobilitavit *b*.

ac ſua ſalutí conſulit,

66 Hac opportunitate quantum operæ pretii fecerit Philippus lucrifactus, in illius turbidiſſimæ tempeſtatis jactatione, ſpectatorum virorum catalogus declaravis, qui claris ſuis facinoribus
B tauri ſe Patris legitimos filios tantique doctoris haud abſimiles diſcipulos poſtea præbuerunt, prout copioſius res ab ipſis præclare geſtas proſequuti Annales noſtri demonſtrant. Interea operoſus Mariæ Servus Philippus in procuratione ulcenæ ſalutis haud immemor ſuæ, ſi umquam alias, tum vero hoc tempore in eam curam incubuit abſolutiſſimæ puritatis, quam par eſt Evangelici ſacerdotii inaugurationem antecedere. In hoc enucleatius ſuſuique docendo ut multi ſimus, non videtur magnopere requiri; nam Philippus natus quodammodo, certe educatus, ab incunabulis uſque, in accurato eoque numquam interrupto perficiendi interioris hominis ſtudio, ut perpetuo poſitum in more habuit, omnes divinæ gratiæ gradus atque incrementa ſubactæ atque exaggeratæ mentis præparatione, quoad potuit, antevertere, ſic qualem ſe in bujus & honoris & oneris angelicis humeris formidandi, contemplatione geſſerit, cuivis pronum cognitu fuerit.

reddituque officii ſui cauſſam in Comitiis,

67 Interea Prior Generalis promotis atque digeſtis apud Sedem Apoſtolicam præcipuis Reipublicæ ſuæ moliminibus, comitia generalia in monC te Senario habenda anno ſæculi hujus quinquageſimo nono edicit, eodemque Philippum, ab epiſcopo Florentino Joanne Mangiadorio *c* jam ſacris inauguratum, nondum tamen operatum (quod ad id humilitate contractus ac reverentia timidus, majorum imperia opperiretur) vocare placet; qui ubi adfuit, in comitium introductus, reddita ratione præfectutæ ſuæ, quam tyrociuio Seuenſi navaverat, poſtquam venerando illi Patrum conſeſſui tyronum ſuorum indoles, dotes naturæ, propenſiones, & progreſſus denique ſingulorum expoſuiſſet, quantum in juventutis Religioſæ accurata ac pervigili educatione ſitum ſit, tum multis aliis tum vel inde demonſtrat, quod plerumque ex tyrone colligi poſſit, quia qualiſque veteranus evaſurus ſit.

ſubeatur ſe parare ad primam Miſſam,

68 Patres, approbata Philippi & opera & ſententia, ubeuntem ex magiſtratu novitiorum, adeuntemque illud ſuum Senarii autrum, in quo non ita pridem ipſe ex tyrone Spiritus ſancti unctione brevi emeritus aſceticæ philoſophiæ magiſter extitit, cumulatis divinæ gratiæ appreeationibus proſequuntur; utereturque ergo conceſſis diebus ad ſe comparandum, quo, qua par erat, auimi luce atque ardore obiret id opus, quo nullum D
divinius aut auguſtius contrectari a mortalibus poEX IMteſt. Paret Philippus, & ut id otium votorum PRESSIS.
tunc ſumma erat, ita eo tempore uſus eſt, ut illius brevitatem cæleſtium gratiarum redundantia abunde ſuppleverit: nam, cum peractis comitiis & rebus Ordinis publicie rite ordinatie, Philippi neomyſtæ Sacrificio conſtituta dies, ſingulari Patrum ob conceptam de Viri ſanctitate opinionem expectatione illuaſſet, prodit ille ad aram ornatu ſacerdotali trabeatus, & vultu ac cultu reliquo ex conſortio ſermonis Dei, divorum alicui immortalium, quam mortali homini ſimiliore incedens.

in qua cantus angelicus auditus eſt,

69 Itaque rem divinam exorſus omnium Patrum animos oculoſque tralucentibus collatæ divinitus gloriæ ſplendoribus perſtrictos, in dulces lacrymas & ampliſſimam deliciarum divinerum divitem contemplationem ſolvit. Jamque Sacrificium ad umbilicum erat, & peracta corporis & ſanguinis Chriſti ſacroſancta conſecratio; cum in illo Mariano Patrum cœtu inuſitatæ lucis irradiatio videri, mox per novos exceſſus animorum libati in Deum, corporis ac ſpiritus imperus, itE
demque ſurſum ſuſtolli cœpti, non jam tu ſuâ poteſtate erant, ſed raptu quodam abſorptæ mentis ex præſeute in ſacra Euchariſtiæ Chriſti majeſtate, illius ſpiritu magis, quam ſuo agebantur. Atque hi quidem motus prodromi erant admirandi eventus, qui poſtea ſecutus rei inſolitæ admirabilem coronidem impoſuit; vix enim ſeraphicus Neomyſte noſter puris illis & cœlo affluentis manibus Deum panem Angelorum ſuſtuleras udorandum, cum ecce cæleſtis conentus e ſublimi omnium, qui aderant, auribus affluens mira ſuavitate inſonuit, tergeminum illud, & ſpiritibus Seraphicis familiare SANCTUS, SANCTUS, SANCTUS DOMINUS DEUS SABAOTH, digna angelico artificio modulatione ingeminans *d*.

d attentis præſentibus Patribus.

70 Quæ res, ut non minus mirifice affecit illam piiſſimam Patrum Congregationem, quam admiſſum olim ad ſimilem cæleſtis beatitatis delibationem, vatem dicam, an evangeliſtam Iſaiam, itu haud diſſimiles motus, atque affectus in utroramque unimis procreavit. Nam quemadmodum Iſaius refert, ſuos illos Seraphinos fonoris atque altiſſimæ intelligentiæ vocibus (quæ illorum ſunt vernaculæ) magne contentione diF
vini amorie ſe mutuo ad collaudandum Deum provocaſſe, ter-ſancto illo cantu; ita in illorum animis ſanctorum virorum, qui huic Philippi Sacrificio ejuſque muſicæ interſerant, ſublimiorem quamdam humano captu divinæ Triados perſpicuitatem exiſtimationemque ingeneravit.

quem hiſce graphus comparat

71 Præterea quemadmodum apud Iſaiam vi atque efficacitate vocum ſeraphicarum commota ſunt ſuperliminaria, ita illius venerandi ſenatue moti in Deum ac promoti animi ſunt, & dilatata corda, trahace atque efficuce cæleſtis illius conrentus dulcedine, quæ quamvis effet ſublimiſſima, & ea affectas meutes ſublate proveberet, non ſecue tamen ac Iſaiæ factum, cum ſpectaculi ſui divinitate attonitus, dixit: „Væ mi„hi, quia vir pollutus labiis ego ſum“; ſic nemo Patrum illorum fuit, qui in clariſſima illa contemplationis luce, velut in nitidiſſimo ſpeculo ſe ipſum contuene, non ſit faſſue indignitatem ſuam, & ſe confeſſus peccatorem; atque adeo ipſe Neomyſta, cujus meritis uc ſanctimoniæ feſtivo hoc favore cælites applaudebant. Ut

A illi Prophetæ Seraphini, ad magnitudinem divi-
EX IM- næ Majeſtatis perculſi, ſua ſibi ora atque oculos
PRESSIS. occulebant alis, ſic objecto ſibi ſe Philippus, qui in tanta dignitate ſacerdotii tantis ac tam auguſtis myſtariis operaretur, indigniſſimum ſe profitebatur.

cum cœtu ſeraphico.

72 Verum, ut infimus humilitatis gradus ſemper conjunctus atque connexus eſt cum ſupremo exaltationis, ita admoto de altari, cui aſtabat, illius labris calculo ſub forcipe cæleſtis panis comprehenſo, omnia in eo mundata & mutata ſunt, atque ipſe etiam mutatus in virum ſecundum cor Dei, & in divinæ ejus voluntatis luculentiſſimum interpretem. Quo factum eſt (ut itidem contigit mutato per calculum Iſaiæ, cum prompte ſe ad omnia Dei obſequia paratum offerret, dicendo: ECCE EGO, MITTE ME, & Dominus diceret, VADE) ut Philippus paulo poſt totius familiæ Marianæ ductor & concionator Eccleſiæ univerſalis Apoſtolicus conſtitutus, miriſque dignitatem officii, non ſolum factis æquaverit, ſed multis etiam inſignium decorum luminibus ita illuſtraverit, ut hæc ejus cum Iſaia collatio, de-
B que rei uniuerſæ paritate ratiocinatio noſtra non debeat quæſita ad ornatum hiſtoriæ otioſa digreſſio videri: quando familiariore jam Deo hoc fauſtiſſimo legis gratiæ tempore, iſtarum cæleſtium neceſſitudinum cum Divis, Dei amicis novi Teſtamenti, quam cum Divis ſervis Teſtamenti veteris, longe frequentior longeque uberior uſus & communicatio eſſe ſolet.

quem præſbyteratus officio refert.

73 Certe ea ſapientia, eaque prudentia Philippus ſortem ac fidelem operam navavit toti Ordini Servitutis Marianæ, omnibus in illis magiſtratibus, quibus poſtea functus eſt, tanta, ut tam divinitus collata potentia, in opere ac ſermone fuit, in obeundo munere Apoſtolici concionatoris (quod nomen ea ætate magnæ & longe latequu pſeutis digoitatis fuit) quanta argumenta admirabilium operum illo in opere ab operario fideliſſimo in agro Domini præſtitorum extiterunt; de quibus, cum deioceps frequens nobis ſermo futurus ſit, eoque properet oratio, hactenus de coboneſtatis cælitus hiſce comitiis Senariania, & in iis oeomyſis Philippo noſtro, iſta non alieno, ut videtur, loco retulerimus.

C

ANNOTATA.

a *Manfredus iſte, natus Frederici II. filius, ut ſupra diximus, poſt mortem patris ex Italia tyrannidem exercuit, uti apud obvios hiſtoricos legere eſt.*

b *Raynaldus in Annalibus eccleſiaſticis ad annum Chriſti* 1260. *num.* 4. *hanc Florentinorum cladem ex antiquis ſcriptoribus narrat.*

c *Joannes de Mangiadoris anno* 1251. *ad cathedram Florentinam evectus eſt, & anno* 1274. *exeunte vivere deſiit, ut Ughellus in noviſſima editione Venetæ Italiæ ſacræ tomo* 3. *col.* 121. *& ſeq.* 127. *teſtatur.*

d *Poccianius in Chronico ad annum* 1259. *de hoc angelorum cantu etiam meminit, & ad probandam veritatem hujus miraculi, vetera monumenta Divæ Annuntiatæ & ſacri montis Senarii citat.*

D

CAPUT VII.

Sancti electio ad officia honorifica & ad ſummam totius Ordinis gubernationem, ejuſque pia in hoc munere adminiſtrando ſedulitas.

HActenus cum privato Philippo inter haud LIB. II. dubia futuræ magnitudinis ejus præludia CAP. I. verſati, jam cum eodem ad rei Serviranæ gu- *familiæ ingreſſus.*
bernacula admoto, ut in reperto virtutibus ejus patentiore campo paulo ampliora ordiemur. Ita igitur, ut dicere inſtituimus, ſacerdotalibus ſacris initiatus Philippus, cum honoratæ hac dignitate humilitati ſuæ parum admodum gratularetur, ut novis honoribus ooerandam exponeret, auctoritate (quam jam inde ab iogreſſu Ordinis pro lege habuit) beati Patris Bonfilii de Monaldis, ejus, quem ſupra ſeptem virorum noſtrorum principem laudavimus, ioductus eſt. Is vocato ad ſe Philippo pro more, quo eum lemper in poteſtate habuit, univerſi gregis Mariani E
difficultates & ardua confectu negotia, deiode ſuum, atque ſuperſtitum collegarum fractum ſeoto robur, & hinc oriundam ſuccedentis adſuſtinendam Reipublicæ molem fulcimenti neceſſitatem, quæ omnem humilitatis prætenſam honori umbram magnitudine ſua atquu evidentia inumbret, magnis rationum ponderibus, longa ac gravi oratione conſideranda ob oculos proponit: quibus ſuperata Philippi modeſtia, effuſis in vitam privatam ſtudiis ſuis & latenda amori receptui cecinit, & obedientiæ ac publicæ utilitati manus ac meotem dedit.

ad dignitatem evehitur,

75 Factus igitur generalis Definitor, & mox etiam Prioris Generalis collega, ordioata ornataque pro eo munere Deiparæ ſervitute domi, foris etiam brevi res præclaras geſſit. Io his illud inſigne fuit, & laboranti adhuc Ordini pernecellarium, quod habita apud Pontificem Maximum Urbanum quartum mirifica validaque perſuadeodi ſpiritibus oratione, ratam ab eo Ordinis confirmationem cum inſigoi aliquot privilegiorum auctario fieri fecerit. Ad hæc, cœnobium Senenſe novis extructis operibus, quo laxius habitari poſſet, ampliavit, conquiſitis illi F
atiam novis proventuum cenſibus: eademque ſtudio, Reipublicæ Florentinæ & quorumdam privatorum ac præcipue clariſſimi Falconerii liberalitate, templum Divæ Annuntiatæ Florentiæ magnifica ſtructura amplificatum, reſtaurato ſodalitio Laudantium Beatam Virginem (ex quo Ordinem traxiſſe originem, ſuperiori libro dximus) ornavit. Id hodie ſodalitium Diui Sebaſtiani vocitur, eo quod io oratorio ei a Philippo juxta Ordinis illic cœnobium attributo, caput divi Sebaſtiani magno in honore & veneratione habeatur. His aliiſque operibus ſempiterna poſteritatis memoria digniu, quæ brevitatis amore omittimus, Senis Florentiæque honorifice atque utiliter patratis, Philippus Cæſennam migrat, editiſquu illi ægræ civitati levandæ alii quot meoſium ſtrenuo labore egregiis ſpiritualis beneficeotiæ documentis, dilcedit.

& impoſitum Generalis officium

76 Interea promulgata anno Chriſti milleſimo duceoteſimo ſexageſimo ſeptimo Ordinis geoera- a
lia comitia Florentiæ habentur, in quibus beatus Pater Manectus de Antellis a, vir e ſeptem-

viris

A viris Ordinis ſatoribus unus, eximie ſanctus ætate & multorum itinerum atque auſteræ vitæ laboribus prægravatus, cum ſe Prioris Generalis magiſtratu abdicaſſet, omnium Patrum ſuffragiis beatus Pater Philippus Benitius paucis, antequam ſuperveniſſet, horis in Priorem Ordinis Generalem (quod Reipublicæ Marianæ bene vertat, ut vertit optime) abſens eligitur anno trigeſimo ſuæ ætatis, ſed ſanctitas ſuppleverat ætatem Philippi: eani enim erant ſenſus hominis, & ætas tenectutis non annorum numero computatæ vita immaculata, & cumulata omnibus tanti muneris numeris atque abſoluta.

fruſtra deprecatus, 77 Id vero ubi Philippus intellexit, inopinatæ rei horrore conſternatus, beato Patri Manecto præſidi comitiorum & electionis ejus auctori ad genua accidit, & ſupplex infimis precibus, majorem viribus meritiſque hanc provinciam deprecatur; ſe enim eo maxime Religionem eſſa ingreſſum, quod conſideret ſibi licitorum non ſolum privato, ſed ſervo etiam omnium mediaſtino vivere, neque in ſtatu obedientiæ ac ſubjectionis ſuaviſſimis fructibus frui potius, quam ut cuiquam in mentem venires, ut ſe ſervitiis atque obſequiis natum deſtinatumque a Deo, imB periis in alios præpoſtere admoveret. Averteret proinde Deus ac domina Deipara, ut aliud ipſe conſilium, aliamve ab hac fixa ſemel animi decreto ſententiam, vel cogitationem in animum inducat. Quæ cum ſumma contentione peroraret, reſque eo eſſet deducta, ut hæc decretoria voluntas ejus nullis conditionibus dimoveri poſſe videretur, divina providentia cauſam Religionis & bujuſce arbitrium controverſiæ ſuſcepit: nam derepente omnium, qui ſimul erant congregati, auribus vox allapſa cælitus eſt hujus tenoris; „ Philippe, cave reſiſtas Spiritui ſancto; Ego „ te elegi de mundo, ut ſis cuſtos hujus gregis „ mei “.

divino voluntati acquieſcit, 78 Ea ſententia perculſo Philippo ſilentium deioceps ac præfecturæ Generalis onus honoremque impoſuit. Itaque in ſupremum locum ſublatus poſtquam conſedit, ipſo habitu oris & ſpecie quadam, quam pro humana auguſtiore, magnis ac omnium aſtantium animis admirationis veneC rationiſque motus concitavit. Deinde vehementi quodam mentis exceſſu, in admirationem raptus benignitatis ac providentiæ divinæ in Religionem, exhortationem exorſus eſt ab illis Pſalmi verbis: „ Exultate juſti in Domino, rectos de„ eet collaudatio “. In ea, commendata Patribus divinarum laudum celebratione, ad invictam conſtantiam in accepto per ſeptemviros inſtituti noſtri auctores ſpiritu, mirifice omnes cohortatus eſt: hos eos theſauros eſſe aſſereus, in quibus Deus poſuerit altiſſimæ ſanctitatis ac ſcientiæ abyſſus.

et ſortitur 79 Tum acerrima peroratione in Religionis pertubatores, deſertoreſque arrepti ſemel propoſiti invectus, illud Regii vatis, „ Dominus „ diſſipat conſilia gentium, reprobat autem co„ gitationes populorum & reprobat conſilia prin„ cipum “; in factioſum hoc & ambitioſum hominum genus, tam divioe expoſuit, ut non modo in hac concione extemporali, ſed in aliis etiam multis, quas eodem modo ſuper pſalmos, incredibili ſpiritus impetu atque energia variis occaſionibus joſtituit, multi optimæ notæ ſcriptores *b*, id in eo mirati ſint, quod in divo Gregorio Nazianzeno quondam veneratus eſt uniD verſus Oriens, quod nullus videlicet umquam in illis centuriæ locus fuerit.

EX IMPRESSIS. *ſuaviterque*

80 Receptis debinc adhi magiſtratus inſignibus (quæ pro illius ævi more virga centoria, & ſigillum Ordinis erant) inter gratulantium Patrum obſequia & ſignificationes ſolitas ſubjectionis; tot bonoribus ſuis ſolus Philippus ſecum tacite ingemiſcens, magnas animo curas ex amicorum aliorqui virtutum, humilitatis & obedientiæ conflictu, ut ex mœſto vultu colligi poterat, concoquebat. Peractis in hunc modum ritibus, qui Generali inaugurando adhiberi ſolent, ex more ei locius ſive collega adjungitur Pater Lotharingus Florentinus *c* e gente patricia Stuſenſi, *c* quem Philippus ipſe magnam in ſpem ab adoleſcente in Religione educaverat; vir, in quo generis claritudo & eximiæ literaturæ præſertim politioris præſtantia cum vitæ integritate, ſuavitate morum, & gravitate prudentiæ ex æquo certare videbantur.

munus ſuũ adminiſtrat. 81 Itaque confectis omnibus, ubi Philippus ſibi redditus ſolus acquievit, cœpit ſerio revolvere animo & cogitare, quanta charitate, quantaque opus prudentia ſit ad eos homines Religioſos, quorum Paſtor tam ex improviſo evaſerit, E ad vitæ æternæ paſcua inoffenſe deducendos. Etenim, ut erat Vir ſanctus, exemplo optimorum operum, quam auctoritatis ſupercilio aut ſplendore verborum efficaeior, ex regulæ noſtræ præſcripto apud ſe ſtatuit, imitationem, quam obedientiam, & amorem potius, quam timorem a fratribus ſuis exigere. Hinc omnibus benignus ac facilis, ſibi aſper ac durus, ſibi parcus, aliis liberalis, comis ac plenus viſceribus miſericordiæ: longe aliter ac ſolent aliqui, qui velut armati poteſtatis flagello bonam frugem ex ſubditis vi atque aſperitate extundere, id demum cum laude ac vera præeſſe, præpoſtere arbitrantur.

Ardore ſidei dilatandæ accenſus, 82 Undeomnem vitæ ſuæ rationem hoc in boore ita inſtituit Philippus ad reliquorum diſciplinam, ut primus aggrederetur labores, ultimus ceſſares; alii fructibus commodiſque dignitatis ejus fruerentur, ſibi onera atque iocommoda reſervaret: ac nihilominus ſervum ſe inutilem io tam ſancto more (quem ille debitum exiſtimabat) reputans, addebat his omnibus vitæ ſingularem rignrem & humilitatem, qua inter ſuos tam præſtante fuit, ut ſingulorum fratrem potius F ac ſocium, quam antiſtitem aut moderatorem præ ſe ferret. Ac tametſi ſub ioiti officii principia multis gravibuſque negotiis adurgeretur, conficiendis itineribus, inſtituendis viſitationibus, orationibus ad populos habendis, revocandis ad ſalutis viam erronibus, ſolandis in mœrore jacentibus, civitatibus ac provinciis in mutuam gratiam reducendis, denique commiſſis ſibi a principibus viris, a Pontificibus, ab Imperatore, mandatis obeundis; tamen qua lieuit, numquam cborn, numquam aſceticæ vitæ exercitationibus aut de die aut noctu abſuit; atque id diſpendium (ſi modo diſpendium) admirabili induſtria ac dexteritate tractandarum rerum, qua mirifice pollebat, facile & compendio compenſabat.

ſummo Pontifici ſo fit, 83 Quibus in omnibus id unice agebat Philippus, ut pax toto orbe inter Chriſtianos coaleſceret, ad Eccleſiæ Catholicæ obedientiam cunG cti redirent, & concordibus armis animiſque, ſerram Servatoris noſtri vita morteque ſacratam, ex Othomanica ſervitute in libertatem vindi-

A vindicarent. Sed hæc deinceps ex hiſtoriæ ſerie
EX IMPRESSIS. enucleatius viderimus; quibus ut Philippus initium daret, ubi ab epiſcopo Florentino Joanne Mangiadorio (qui Ardingo illi primario Ordinis
d Servorum patrono vita functo ſucceſſerat *d*) in officio eſt confirmatus: id enim fieri ab epiſcopis in talibus electionibus, Urbano quarto ſummo Pontifici placuit, quod difficiles illa tempeſtate longique ad ſummos Pontifices aditus eſſent.

ejus offers suos subditos, 84 Philippus tamen ſiſtere ſe Clementi IV. Pontifici maximo nihilo ſecius ſtatuit, non tam ut ſtabiliretur ejus auctoritate in ſuſcepto magiſtratu, quam ut ejus auſpiciis atque authoritate divinæ vicaria res deinceps gerendæ vim tanto majorem atque momentum haberent, & de incrementis (quod idem Pontifex demandarat) Ordinis Servorum ejuldemque in diviniore literatura, ac potiſſimum in ſtudio linguarum Græcæ, Hebraicæ, Arabicæ & Chaldææ progreſſibus, Sanctitati ſuæ exactam redderet rationem, ac ſicubi etiam Servorum Deiparæ opera in propagan-
B da aut propugnanda fide uti vellet, ſciret, eos eſſe paratos atque inſtructos ab omnibus, quæ ad miſſiones requiruntur. Et eommodum per id tempus acciderat, ut ab rege Tartarorum, (quem alii Chamum, alii Cabilam vocabant) legatus ad Pontificem adeſſet, purpuratorum ejus regis ac procerum regni facile princeps, Coyatulus nomine, qui regia ſui verbis per interpretes Venetos ab Sede Apoſtolica Evangelii præcones in id regnum deſtinari efflagitabat *e*.

e *in quibus aliqui in Tartariam miſſi fuer.* 85 Philippus id tempus eſſe ratus Deum ſequendi ac gratificandi Pontificis voluntati, & denique etiam inſigni occaſione ampliandi religionis noſtræ fines, ſuccenſus divinæ gloriæ ſaluti-
C ſque animarum zelo, ſummi Pontificis genibus advolutus, aliquot ſui Ordinis alumnos ad eam expeditionem obtulit. Habitus eſt a Pontifice Philippus humaniſſime, ejuſque tam prolixa de Eccleſia Dei bene merendi voluntate, in illo Purpuratorum, aliorumque præſulum conſeſſu magnifice collaudata, agnovit, famam, quæ de eo jam tum, eum collega eſſet Manecti Generalis, Romam impleverat, veritatem ſanctimoniæ illius vix æquaſſe. Cæterum, quæ confecta Philippus volebat, a Pontifice Cardinali Otthobono Fieſco Innocentii IV. nepoti ac ſecundo Protectori Ordinis Servorum demandata ſunt, qui & Philippi ex Pontificis authoritate electionem approbavit, & una cum illo de idoneis viris in expeditionem Tartaricam eom oratore Coyatulo legendis tranſegit.

ubi eorum ſucceſſores 86 Ea res auſpicatiſſimis initiata principiis, non niſi felices ſucceſſus videbatur polliceri: nam poſtquam illis Apoſtolicis viris, & futuræ inter barbaros eccleſiæ ſominibus, Eccleſia Romana bene precata eſſet, populuſque Romanus eos optimis ominibus eſſet proſequutus, opportune, ubi Venetias pervenerunt, ſtantem in ancoris claſſem ac vela propediem ventis daturam nacti, eam conſcendunt, & quod felix fauſtumque ſit, ut ad
f Scythas *f* appulerunt, ſuam quiſque, ut erant antea digeſtæ, ſortiti provinciam, operi ſe deſtinato accinxere; in quo quam ſtrenuam operam navarint Servi Deiparæ, vel inde liqueat, quod longe lateque per Aſiam toto Tartarorum imperio, atque adeo in ipſa Orientali India, ſive quæ extra Gangem fluvium eſt, colonias deduxerint, quas ad noſtram uſque ætatem vel omnes vel pleraſque obtinent: nam cum aliquot annorum centuriis, nihil certi de noſtris compertive, tam vaſto terrarum tractu diviſis haberi poſſet, demum anno a parta ſalute quingenteſimo trigeſimo ſexto ſupra milleſimum quidam venerabilis Pater Anaſtaſius *g*, ex alio Venetiis portum tenuit cum tribus ſocis, noſtro Europæorum Servorum proreſus habitu. Is Romam ad Paulum Tertium (qui Ordini noſtro *mirifice* favebat, eoque P. M. Dionyſium Laurerium Beneventanum *h*, Cardinalem S. Marcelli creaverat) perductus, omni benevolentiæ genere exceptus eſt, impetrata etiam quarumdam pro illis partibus legum pontificia approbatione.

g *h*

adhuc homines ſuperſtes dicebant. 87 Referebant iſti, peranticua memoria per manus accepta conſtare; Ordinem Servorum ſuis in oris ab iis Patribus latum; qui a beato Patre Philippo aliquot ante ſæculis eo miſſi fuerant: cæterum, procedente deinde tempore, copioſiore hominum ac cœnobiorum numero magnis incrementis propagatum, inclaruiſſe in illis regionibus. Non tam nova, quam jucunda Pontificis, cæteriſque, qui admiſſioni hominis aderant, ea viſa narratio eſt, poterantque advenæ Patres, E ex miſſorum quondam numero, reduces videri, eoque illos ſeptem juvenes, aliquot ſæculorum dormitatores, referebant, adeo recenti memoria ex remotiſſimis orbis partibus velut ex longo exciti veterno res aote aliquot geſtas ætates denarrabant. Anno item poſtea allatæ ſalutis MDC. alii aliquot, eodem cultu veſtium ac nomine Servorum, iildem ex partibus Florentia iter Romam habuerunt ud ſacri Jubilæi munificentiam conſequendam. Sed quod paulo clarius evincit, quanta & fama & opera, tameſi abſens, divinæ gratiæ aſpirante favore, Philippus inter illas barbaras gentes effecerit valueritque, memorabile eſt, quod cum annis proxime ſuperioribus, Æthiopes *i* etiam ſæculares Florentiam ventitaſſent, vix *i* ingreſſi urbis pomeria, qua nutibus qua ſignis aliis, quod Italice neſcirent, utcumque domum beati Philippi via Guicciardina ab obviis inquirerent, velle ſe aientes effigiem B. Philippi, quæ in ea domo aſſervetur, quæque proxime ad prototypon accedere dicatur, venerari; quam utique domo ſua allatam religionem, non niſi a noſtris hominibus, quos in patria habebant, hauſiſſe credendi ſunt. Atque hic quidem hujuſce in Aſiam expeditionis eventus fuit; cætera ab illis Patribus præclare geſta, diſtantia locorum, & eommercii cum iis gentibus raritate interciderunt. F

Ordini ſuo prudenter proſpicit, 88 Porro ſummus Pontifex perſpecta, in hac Servorum ad propagandam fidem exhibitione egregia in Dei Eccleſiam Philippi mente, eum quoque Apoſtolicum eoucionatorem creat, quem ille ſive honorem ſive onus eo libentius ſuſcepit, quod animo jam ſtatuium haberet, viſitatia Italiæ Conventibus, ad Occiduas, ac Septemtrionales provincias proficiſci. Ex his in ſpeciem perplexis ambagibus haud obſcure liquet, fuiſſe plane opus divinæ providentiæ curæque de ſuis Deiparæ Virginis, quod Vir ſanctus ita ex inopinato & tempore tam opportuno coactus ſit rei noſtræ publicæ habenas capeſſere; quando fatiſcentibus ſenio ac laboribus primis ac præcipuis Servitanæ familiæ columinibus, nihil propius aberat, quam ut vitium aliquod novæ fabricæ machina faceret, ſi ſuccedaneo ſalero earuiſſet; namque ſub hoc ipſum tempus ut paulo ante memoravimus, beatus Pater Manectus Generalis, plenus dierum, laborumque, magiſtratu

A ſtratu ſe abdicaverat ; beatus Pater Bonajuncta deceſſerat : eumque in cælum ſecutus fuerat primus ſeptemvirorum & coryphæus Bonfilius.

mortuus P. Amideus, vir magni conſilii,

89 Beatus quoque Pater Amideus variis ac tenacibus morbus conflictatus, aliiſque multis exercitus acerbitatibus (quos invicta ſemper animi altitudine non modo tolerabat fortiter, ſed etiam eum Apoſtolo gloriabunde) ad æternas amoris delicias percipiendas in cælum receptus eſt. Fuit beatus Pater Amideus (ut tanti viri memoriam obiter ab interitu vendicemus) præter illuſtrem generis ſplendorem, ſumma prudentia & rerum gerendarum dexteritate præditus, quibus aliiſque doribus haud mediocri uſui & adminiculo fuit in Religionis primordiis B. Bonfilio, qui eo adjutore arduis ſemper in rebus uſus eſt : quoad ſuccumbente laboribus atque ætate exacti corpuſculo, impar publicis negotiis factus, inter ſortiſſima patientiæ exempla ac documenta conſtantiæ, Chriſtum ſpei ſuæ feopum & diuturni ſervitii authoramentum præſtolabatur.

B *ejus virtutes & miracula narrantur.*

90 Ejus ſingularis ſanctimonia (cujus magnam domi foriſque opinionem collegerat) & publica fama & rebus admirabilibus, quæ divinitus circa illum contigerunt, aſſerta eſt ; in quibus illud in primis eſt memorabile, quod inculſoditus inſana in puteum (qui eſt ad pedem montis Senarii) prolapſus, cum indidem eſſet extractus exanimis & viro Dei exhibitus, eum vivificæ crucis impreſſione vitæ ac parentibus reſtituit. Nec illud minus illuſtre abſolutæ ejuſdem ſanctimoniæ, & eximii in Deum amoris ex bonorum operum odore collecti argumentum fuit, quod illo animam jam cælo inferendam agente, toto Senario monte ſuaviſſimi odoris fragrantia extiterit ; & ſimul atque expiravit, magnus flammæ globus a præſentibus & rei miraculo attonitis recta e lectulo ejus cælum petere viſus ſit k.

ANNOTATA,

a *Is antea Benedictus de Antellis nominabatur, & poſtea ex more Ordinis prænomen mutavit, ut in Annalibus Centuria 1. lib. 1. cap. 13. de illo & pernis ejus ſodalibus tradatur.*

C b *Sanctus ab Antonio Poſſevino noſtro aliiſque inter ſcriptores recenſetur, quia commentarios aut conciones in Pſalmos poſteritati reliquit.* Injuria tamen temporis hæc exſtincta fuere, *ut Poccianus in Catalogo ſcriptorum Florentinorum loquitur.*

c *Hic poſt obitum* S. Philippi *ſextus Ordinis Servitarum Generalis electus eſt* (*Poccianius* in *Chronica conſequenter ex ſupradicta cauſa eum ordine quintum numerat*) *& ad propagandum Sancte ſui deceſſoris honorem varia decrevit, ut ex infra docendis patebit.*

d *Intelligo, quod Joannes Mangiadoritus in locum Ardingi præſulis Florentini* mediatn *ſucceſſerit : nam inter hunc & illum Philippus Fontana Ferrarienſis in eadem cathedra Florentina ſedit, ut Ughellus in Italia ſacra noviſſima editionis Venetæ tomo 3. col. 119. & 120. teſtatur.*

e *Hæc Apoſtolica expeditio ad Tartaros videtur poſt mortem* S. Philippi *accidiſſe, cum Raynaldus in Annalibus eccleſiaſticis ad annum Chriſti 1289. n. 62. verisimiliter de eadem ſic ſcribat* : Non Argon modo, ſed etiam Cobyla Chan ſummus Tartarorum imperator in Chriſtianam fidem adeo propenſus erat, ut Argonus, miſſis ad Pontificem Romanum oratoribus, Latinos ſacerdotes ad illum deſtinari flagitarit : quo nuntio ingenti D gaudio perfuſus Nicolaus (*annorum quartus hujus nominis Pontifex*) Minoritas tranſmiſit, & Chamum eſt hortatus, ut fidem, quam Romana tenet Eccleſia, amplecteretur. *Hæc chronologiæ concordant Annales Minoritarum, qui ad eumdem ann.* 1289. *num.* 1. *& ſequentibus legi poſſunt. Suſpicor hic a Daleo tamdem expeditionem indagari vel nomina regum Tartarorum confundi, eo quod hunc Tartarorum regem voces* Cabilam, *quem Raynaldus & Waddingus* Cobilam *vel* Cobylam *appellant.* EX SANPRESSUS.

f *Quamvis Scythia olim latius patuerit, quam Tartaria minor, tamen hodiedum nomine Scytharum vulgo Tartari minores intelliguntur.*

g *Hanc Ordinis Servitani propagationem in Oriente penes fidem auctoris relinquimus, cum de illa nihil aliqs invenianus.*

h *Geſta & legationes hujus eminentiſſimi Cardinalis apud Oldoinum noſtrum in Hiſtoria Romanorum Pontificum & S. R. E. Caedinalium tom. 3. col. 672. & ſequentis legi poſſunt.*

i *Non ſatis fidamus iſtis Æthiopibus, ex quibus aliqui circa hæc tempora fraudulenter PP. Præducatoribus perſuaſerunt, numeroſa Ordinis Dominicani cœnobia jam dudum exſtitiſſe & adhuc exſtare in Æthiopia, cum tamen Miſſionarii noſtri & alii Luſitani, diu in ea regione verſati, nulla horum veſtigia repererint.* E

k *De geſtis & obitu hujus venerabilis viri Poccianius in Chronica ad annum* 1266. *& Gianuz Centuria* 1. *Annalium lib.* 2. *cap.* 14. *& lib.* 3. *cap.* 22. *fuſius differunt.*

CAPUT VIII.

Miraculum Aretii precibus ejus patratum, & novæ leges Ordini Servitarum ab ipſo præſcriptæ.

RE Publica ita, ut diximus, apud Pontificem Clemeotem quartum conſtituta, ejuſdemque ſalutaribus monitis & benedictione animatus Philippus, Urbe vetere *a* diſcedens, Aretium iter ingreditur, ubi divina providentia, F quæ illius operam magnis molitionibus deſtinabat, materiem ſanctitati ejus ac meritis pateſaciendis præparaverat ; quo ubi pervenit, ejus loci Conventum viſitaturus, & Conventum ex inedia, & urbem ipſam ex diſcordiis redactam ad incitas invenit ; nam Guelphi in ea atque Ghibellini mutua inter ſe laniena debacchantes, divina humanaque omnia miſcebant ; eoque veſaniæ progreſſa partium ſtudia ſunt, ut non modo alternis internecionibus leſe ferro conficerent, ſed etiam flammas faceſque tectis ſubjicerent, agris corrupta meſſe vaſtitatem afferrent, arbores frugiferas inciderent, aliiſque ſexcentis modis civilia odia in mutuum excidium omnibus barbaricæ hoſtilitatis exemplis nobilitarent. Proſus ut arenæ larvalium furiarum inter ſe infeſtis tædis concurrentium, quam Chriſtianæ civitati ſimilius tunc Aretium eſſe videretur. 91. *Cum PP. Servitæ Aretium*

92 Ex quo ; quod erat neceſſe, conſequebatur, ut civilis belli clades, ingens frugum inopia & omnium rerum caritas exciperet ; cujus acerbitas eo Patres noſtros adigebat, ut ſi Deus in tempore ſuis laborantibus non aſſuiſſet, vel *magna annonæ penuria laborat,*

deſe-

A deſerarent peramantem ſui civitatem, vel certe
Ex IMPRESSIS. in veſtigio extinguerentur ſame; quæ beato Patri eo præ aliis locis properandi cauſa fuit. Itaque ubi ad cœnobium delatus, omnes in conſpectu habuit, & eos, ut erant caſangues & tabidi & longa inedia propemodum extincti, ſic ut viva quædam & vix oſſibus hærentia cadavera & manes hominum potius quam homines videri poſſent, pius Pater eſt contemplatus, tam fœdo ſuorum ſpectaculo intimis ſenſibus ingemuit, & illico de ope circumſpicienda (neque enim præſens periculum moras ferebat) cogitare cœpit.

Sanctus ſuſſragia precibus 93 Ergo more conſueto inſtrui triclinium & apparari manſas, deinde ſe omnes in eccleſiam ſequi jubet: ubi una omnes ante auguſtiſſimum Euchariſtiæ Sacramentum ac Beatiſſimæ Virginis effigiem aræ maximæ, in preces affuſi, aliquamdiu taciti & collectis in Deum mentibus orantes ſolo hæſerunt, donec Philippus, rupto illo ad flectendum Deum eloquente ſilentio, ſpiritu ſeu auberante fervore, in has voces erupit: „ Clemen„ tiſſime Deus, qui in aviis quondam ſolitudi„ bus, undique deſtitutum populum tuum, filios „ Iſrael multifariam paviſti, & extorrem Eliam
B „ vatem tuum ſub junipero fatiſcentem cæleſti „ cibi recreaſti, turbas ſequaces tuos incremen„ to miſericordium manuum tuarum in monte „ ſatiaſti, militibus tuis Paulo atque Antonio „ per corvum annonam duplicaſti, & miniſterio „ angelorum tuorum Mariam Magdalenam pro„ digioſo pane nutriviſti; non committas, oro, „ ut ſervi tui in te ſperantes fame conſecti in„ tereant; & tu Domina Sanctiſſima cæli Regi„ na, & afflictorum Conſolatrix, per ego te lac „ illud, quod divinitus tuo ex virgineo pectore „ fluxit, & pavit eum, qui omnia paſcit, oro, „ quæſoque, ne tuis, in hoc præſenti periculo, „ adoptivis filiis deſis, quos ad hoc usque tem„ pus ſemper texiſti, & foviſti ſingularibus præ„ cipuæ in illos curæ ac ſollicitudinis tuæ argu„ mentis „ *b*.

b *panem caſtos impetrat, ejuſque miracula plauſa*

94 Nondum deſicrat hæc aliaque his ſimilia in mentis abreptæ exceſſu, cum a foribus monaſterii inuſitatus fragor velut urgente de cauſa pullantis omnium auribus allabitur. Accurrit feſtine janitor, fores recludit, neminem mortalium reperit; reperit tamen miſſum divinitus longo malo obſeſſis commeatum, duo bene capacia
C ſanistra, panibus eximii candoris plena, & autonitus renuntiat, ſiao adhuc in oratione Generali ac Patribus, quod acciderat. Illi cum Antiſtite ſuo & authora miraculi in gratiarum effuſi actionem, poſtquam Dei ac Beatiſſimæ Virginis benigniratem ac providentiam ſuppliciter adoraverunt, meniæ iis panibus inſtructæ, quorum & ſuavitate ab longa inedia, & admiratione ob miraculum animis corporibuſque recreandi erant, læti ſtupenteſque accubuerunt. Neque ab eo deinceps tempore egerunt, civitate etiam e veſtigio annonæ malignitate levata. Ejus fama miraculi cum multis & ſecundis populi admurmurationibus vulgata, ad præſulem Aretinum, qui tunc erat Guilielmus Ubertinus *c*, perveniſſet, is, re ex offi-
E cio & cum cura examinata, id admirabile factum Philippi meritis ac ſanctimoniæ ceoſuit eſſe adſcribendum.

ad ſolvendas civium diſſ. ſtudiis. 95 At Philippus, perpetuus oſor eenodoxiæ, iſto in ſe applauſu contrabebatur, & in caput mali dæmonis retorquebat auræ popularis pericula; quippe cujus ſecundis flabris uteretur ad traducendum ad ſaniora conſilia melioremque
D mentem ipſum vulgus, quemadmodum Aretini ſuo bono experti ſunt: nam paulo poſt Philippus, authoritate ſubniaus Pontificii conecionatotis, & recentis miraculi fama celebris, publicis conciombus, privatiſque colloquiis, Aretinis præſentia inſtantiaque ex diſcordiis mala ira ad vivum ob oculos poſuit, ut licet potentiorum civium aliquorum animi vindictæ adhuc cupidine tenerentur, tamen authoritate Philippi concordiæ pietatiſque fundamenta eſſe facta apparerent, quod in poſterum vulgo multa publicæ emendationis argumenta aderentur.

VII. In Capitulo Piſtorienſi 96 Peracta tam præclaro ad nominis Philippi celebritatem operæ prerio, viſitatione Conventus Aretini & cæterorum, qui tum in Hetruria erant, Philippus conſtituto die Patres, quibus ſuffragandi in Capitulo ac dicendæ ſententiæ jus erat, Piſtorium convocat, ut de communi conſilio, omnium opinionibus in medium allatis, eaactiones aliquæ leges conderentur; proinde exorſus ab illo Pſalmi 118. verſu, Beati immaculati in via, admirabili facundia, momentiſque graviſſimis demonſtravit, leges divinas unicum præſidium eſſe & columen hominibus
E Religioſis; ac proinde tameſi Religio ipſis triginaquinque annis, ſuaviſſima ebaritatis lege in cordibus exarata, ſeptemvirorum fundatorum, prudentiaque & induſtria beati Bonfilii primi Generalis adminiſtrata ſit, adjunctis quibuſdam legibus ex opportunitate latis ab ſucceſſoribus Generalibus, convenire tamen magnopere, ut juſtum volumen veterum novarumque legum, ac ſalutarium ſtatutorum fiat ſub nomine Conſtitutionum Ordinis Servorum, eum ipſe jam Ordo a ſummo Pontifice approbatus, numero hominum locorumque plurimum auctus, neceſſario requirat formulam, qua ſimilitudo æqualitaſque morum ac ceremoniarum ubique æque ſervanda conſtituatur.

novas leges proponit, 97 Itum eſt ab omnibus, qui congregati tota frequentia aderant, in beati Patria ſententiam, eique ipſi negotium datur ſcribendi, digerendique eas leges, ut maxime e re Religionis eſſe perſpexerit. Philippus brevi rem confectam dat, tam quod authoritate ſummorum Pontificum Alexandri IV. Urbani IV. & Clementis IV. Religioni facta jam fuerit cogendi conventus ſive Capitula & condendi leges poteſtas, tum etiam quod
F ex longo uſu convictuque primorum Patrum ex privata ipſius, quæ ei divinitus contigit, illuſtratione, adumbrata animo ac jam pene expreſſa ejus rei lineamenta haberet.

quas ab ipſo ſcriptas accipiunt, 98 Igitur paucis diebus univerſi inſtituti formulam ad certa capita redactam, digeſtamque venuſto ordine in tres partes (quarum prima de cultu divino, altera de bonarum literarum ſtudiis, tertia de aſcetieorum morum decoro, & bonorum, ſiqua erant, adminiſtratione tractabat) ſua deſcriptam manu, Patribus ejus Capituli conſcriptis cenſendam maturaque deliberatione diſcutiendam dedit. Patres ubi eam animis manibuſque ſatis verſarunt, non modo eam ſanciverunt, ſed etiam libentiſſimis voluntatibus accepratam in mores atque in exercitium quamprimum ut induceretur, ſtatuerunt, tantæque ſanctitatis eæ leges ſemper ſunt habitæ, ut a morte Philippi publico decreto ſancitum ſit, ut in ſingulis Conventibus, ſingulis Mercurii ac Sabbathi diebus, ad menſam una cum opuſculo,

quod

A quod de origine noſtra idem ipſa beatus Pater conſeripſerat, legerentur, atque ad hanc noſtram ætatem, huic formulæ, magna ex parte conſtitutionibus noſtris modernis inſeriæ, ſua authoritas ac venoeratio conſtet.

& hinc Ordinis iſtius faſtigium

99 Atque hoc ium feliciter obitum legislatoris nuous (ut boni authores opinantur) aliquos primæ notæ ſcripiores io eum errorem induxit, ot putarint ſcriptumque reliqueriot, Philippum Ordinis Servorum eſſe authorem ac primævum

d foodatorem *d*; iu quo tamaſi toto, ut dicitur, cælo clariſſimo errore lapſi ſint (quod ex hujus hiſtoriæ Annalinmque noſtrorum tenore conficitur) tameo excuſatione digni videntor, quod n vulgi opinione & quorumdam illius ævi ſeriptorum, qui idem noo ſatis accurate examinasum monimeotis ſois temere inſerueruot, in eam errandi neceſſitatem inducti ſint. Etenim, ut paſſim increbuerat, quemdam Philippum Benitium Florantinum, virum præſtaoi doctrina ae rara ſanctitate ſuam quamdam Servorum Beatiſſimæ Virginis Religionem claritudine prædicationis, & admirabilitate miraculorum, intra extraque Italiam per varias orbis partes propagaviſſe; fama, quæ pro ingeoio ſuo omnia io majus effert & creſcit eundo, ad veriſſimas atque ingenuas Philippi laudes decus conditæ Religionis temere de ſuo adjunxit.

ab aliquibus propterea vexatur.

100 Nam, ut quiſque de iugentibus Religionis incrementiis inaudiebat, quæ illis duobus de triginta annis (quibus ei beatus Pater præfuit) cernebaotur, niqus omnia omoes Philippo merito referrent accepta, ot cujus opera aucta novia cœnobus, ornata inſigni doctrina, ſtabilitæ ue conſtituta optimis legibus, denique confirmata atque relata io album mendicantium Ordinum per diverſos Pontifices Religio fuerat, factum eſt, ut inumbrata paulatim per tot decora ſeptem primorum Patrum fama ae rerum geſtarum gloria, totius glorioſi operis fundati Ordinis opinio in unum Philippum invitum inclinaret. Quibus ex omnibus divina erga hanc Religionem providentia mire tratucet: nam ut illi principium ex divino oraculo, nomen ex muto alioqui infantium ore, habitus ab ipſa Beatiſſima Virgina, uti & regulæ præſcriptio contigit, ſic conſtitotiones ei

C per Virum Deo afflatum partæ ſuot, ot nulla, niſi divinitus accepta parte coſtare, eam omnibus ſæculis teſtatom relinqueretur.

ANNOTATA.

a Urbs vetus, *Italice dicta* Orvieto, *ſita eſt in ditione eccleſiæ vel in provincia Patrimonii, & viginti milliaribus Viterbio diſtat, ſuumque nomen toti agro Urbevetano communicat.*

b *Hæc* S. Philippi *oratio ex Thadæa Adamaria deſumpta eſt, ut Gianius Centuria 1. Annalium lib. 3. in Annotationibus ad cap. 14. teſtatur.*

c *Iſta Guilielmus anno circiter 1249. ad cathedram Aretinam evectus eſt, & moda Guelphorum, modo Ghibellinorum partibus favens, tandem anno 1289. in acie pugnans occubuit, ut apud Ughellum in noviſſima editione Venetæ Italiæ ſacræ tomo 1. col. 413. legitur.*

d *De illo quorumdam errore ſuperius in Annotatis ad cap. 2. lit. c mentionem fecimus.*

CAPUT IX.

Diverſus Sancti conatus ad deponendum Generalatus officium, publicata leproſi ſanatione & cæleſti quadam viſione impeditus.

JActis hiſce ue feliciter jta ſtabilitis bonarum legum fundamentis, cum ſatis in præſentia commuoi rei proſpectum cautumque aſſe videretur, ut a quovis Ordo duci jam, &, obſervata ea diſciplina, res proſpere geri poſſent, Philippus pro perpetuo ſuo in inſiuudinem amore ae latendi votis, ferio ſecum de abdicaudo Generalatu cogitare cœpit, ejuſque rei aliqooties injecta privatim mentione, denique etiam in hoc Piſtorienſi Patrum concilio omni ope egit, ut id aſſequeretur; ae primo quidem agens jure, licere id ſibi cootendebat per legem, in omnium primis comitiis geoeralibus Florentiæ habitis MCCLV, factam, qua integrum eſſe generali decretum fuerat, vigiliam ſuam alteri tradere, ſeque in ordinem redigere ad priſtioam privati conditionem.

Dum Socios variis modis

E

deprecatum Concionatus abdicare velit,

108 Deinde ad praces converſus, ſe ania illum omnium Patrum conleſſum humi proſternit, coſque enixe orat, ut quod ſibi per leges liceret, id etiam eorum cum bona veoia ac pace liceat; ſe jam per aooum iotegrum funcſtum hoc magiſtratu, periculum feciſſe corporis aoimique viriom ſuarum, & comperiſſe tenuitatem earum tanto muneri gerendo imparem eſſe: proinde quoniam iplorum Patrum confeſſione latis modo legibus factum ipſis ſatis ſit, vellent, aoouereotque, ut qui eas leges illorum juſſu collegerit, eas primus pareodo obſequendoque ſanciret; ſio aliter animati eſſent, deouotiare, ſe nullis conditionibus adductum iri, ut to poteſtate perſiſtat; habere præſidium allatæ paulo ante legis, quo ſciat, neque ſibi id fraudi, oeque illis offeodiculo hoc ejus conſilium eſſe poſſe. Hæc atque his ſimilia, qua erat prædius divina facundia, cum Philippus ingenti ſpiritu diſſeruiſſet, incredibile eſt, quanto animorum motu cunctos, qui aderant, perculetit.

F

a Patribus compellatur,

103 Tameſi in re ancipiti uc repeotina neque Deus Patribus, oeque ipſi ſibi Patres defueruot; quippe ille idem conſenſus, qui in eo deligendo fuerat, unus omoiom in eo retioendo fuit; eique viciſſim conſeotaoeis animo vocibus, neque aſſentire la, palam denuotiaot, neque ipſum niſi cum vita depoſiturum magiſtratum. Perſtitit tamen in ſententia Philippus, & eloquentia ac precibus conſumptis, lacrymas & alias rationes quaotas & quam exquiſitiſſimas ſolerti humilitatis ingenio excogitari poſſuot, flectendis Patrum animis nequidquam admovet, illis, obfirmatis ſeotentiis, nihil mutantibus. Ira illo die ex eo certamioe Philippi humilitas & Patrum charitas, neutro incliuata victoria, diſceſſerunt. Sed cum Philippum interea auctiſſima teotatio ſpecioſis larvata ratioonibus, in omnem partem miro artificio verſaret, ae mujoribus ex repoſita ioerementis recrudeſceret, in ea ſpe acquievit; fore ot per occaſionem adeundi Pontificis Maximi, ioter alia, quæ impetrata volebat, hanc quoque cauſatiam miſſiooem impetraret.

104 Fuit

EX IMPRASSIS & inſtante P. Manelli mortis impedimento,

A 104 Fuit ſane hæc omnium, quæ umquam illam inconcuſſam Philippi mentem pulſarunt, facile callidiſſima ac periculo proxima tentatio: nam & divinæ ordinem provideotiæ, quæ vices ac tempora ſolitariæ ac laborioſæ vitæ diviois vocationis ſuæ inſtioctibus moderatur ac temperat, inverſum ibat & ſalutem publicam multorum, præſentemque vix ouper coaliti Ordinis neceſſitatem poſthabendam privatæ quieti ac tranquillitati, ſyneeriſſimam mentita demiſſionem perſoadebat. Ae ſortaſſe Philippus humaoum aliquid pro naturæ imbecillitate paſſus, in fraudem ſuiſſet inductus, niſi, quæ perpetuo illi vigilavit Detparæ Virginis cura, peſſimi ſuaſoris ludibria ac vaframaota aliis atque aliis ſuavibus juxta ae mirabilibus modis diſcuſſiſſet. Eorum unus ſuit, quod, com dimiſſo Patrum cœtu, ſe in viam dediſſet ad Pontificism aulam, quæ per id tempus Viterbii erst, cerius ſuſcepti abdicstionis conſilii, et tabellarius luperveoerit eum literis, quibus puotiabatur beatus Pster Manectos io extremis verſari, quæ res commotum Philippum, cœptum iter omittera & ſe ad beatum Patrem Manectom

B eonſerre coegit; quod a morituriente eo vebementer ipſum exlpectari, litteræ afferreot.

Id a Pontifice obtinere ſtudet;

105 Igitur quod retro tiineris ad montem Senarium ſuit eeleriter remenſus, poſtquam adventu ſuo & conveniente tempori oratiooe Manectum eſt conſolatus, variilque pro utriuſque ſapientia ſermonibus de rerum præſentiom fugacitate, & contrs de æternitate futurarum, ultro citroque diſſeroiſſent, beatus ſenex, poſtquam quarto loco Prior Generalis Ordinem luum ſingulari induſtria per Gallias præſertim propsgsſſet, ſupremum diem obiit anno Chriſtiano MCCLXVIII. non ſine ſingularis ſsnctitatis fama; quippe qui inter rei divioæ celebrationem, benedictione ſoa habiles elsudo pedes, muto vocalem linguam & ſurdsſtro aurium vitslem ulum impertiverit *a*.

a

Sed hoc diverticulom (ut ad Philippum redeamus) diſtulit tantiſper, non diſcuſſit ſuſcepti itineris abdicatiooiſque conſilium; ut miraculo opus fuerit, ad coovincendum Philippom, tam abjecte de ſe deque meritis ſuis & habitudine gubernandi ſeotientem. Quippe revocatis io viam ioeiis, beato Patre Soſteneo de Melioribus, beato

C Patre Uguccione de Uguccionibus *b*, & Patre Lotharingo Siuſenſi *c*, (quos in hoc ipſum cooduxerat, ne Pootifex difficultatem & penuriam ſuccaſſorum prætendere poſſet repulſæ) cœpto itinere Viterbium ire pergit.

b

c

ſed ſubita ſopori ſuccumbit,

106 Ventum eſt in Senenſem agrum, eum ecca vix ingreſſis, & ioter Boncooventum ac S. Quiricum viam carpentibus, obviam ſe dat ex vieo Camilisno prorepens ſenex; is, ut trahrodæ miſerabili vitæ oullum cenſum, niſi in viatorum benigniiate habebst, ita ad ioopism extremam elephsntiã *d* atque ulcera tabo fluentia, quibus vivus ac ſpirans exedebatur, velut milcriæ cumulus ateedebaot; ad hæc etiam frigido atque auſtero cælo, ut tunc anni tempus ferebat, ne cenione quidem lacero ſatis tegebat ſiderata tot malis membra. Hic ergò ut in conſpectum venit ita perſonatus, voce emortua ac latrymabili beatum Patrem ſtipem orst; quem ille intuitus, & commiſeratiooe tam cruciabiliter affectæ conditionis intimis medullis diffluens, aliquantum e via decedit, ac detractam ſibi tunicalam ſive randidam, quam gerimus, ex lana interulam homini iojicit; illud divi Petri ſubjungens; „ Argentum & au-

d

„ rum noo eſt mihi, quod autem habeo, hoc tibi D
„ do „. Vix sd cootactum corporis totum id donum pervenit, cum illico defluere vitiatæ cutis ſœteotes lquamæ, eoalelcere ac toto corpore evaneſcere ulcera, redire vis vigurque emortuis membris, ac toti deoique corpori ita reſtitui color calorque vitalis viſus, ut veſtigium nullum in homioe deterlæ modo elephsntiæ ſupereſſet.

qui ubique miraculum promulgatur,

107 Meodicus tam cumulatæ felicitatis ae beneficentiæ miraculo in ſtuporem datus, ſublatis in cælum voce ac manibus, ſine modo & ordine, jam Dei clementiam adorat, jam extemporalis medici lui genua præhenſans: aum vero divinum hominem ac cælo ſibi delspſum deprædicat. Et quamquam ſerin increpitum, abſtioere intempeſtivis acclamationibus, ac ſoli Deo gloriam ejus facti, io quo oihil de ſuo agnoſceret Philippus, juberet; illa reeentis beneficii gaudio amens, abalienato a ſeoſu eorum, quæ jubebsntur, animo, taoto valeotius miraculum, eum Philippi perplexa anxietate ac rubore ſteotorea voca ingeminabat. Cumque per id omne iter oeque avelli oeque abigi poſſet, quio ultro ſe gratitudiois ergo Patrum obſequio maociparat, omnia illa compta, per quæ iter Viterbium fuit, in coocurrentium eo ciente hominum circulis & juſtis prope coocioonibus, admirabilis facti fama complevit: ut quantumvis sd deponeodum honorem properaret Philippus; fama tameo rei geſtæ illius adventum Viterbium antevertens, msjoribus, quam abdicare volebat honoribus illum iovolveret. Nam Pontifex ubi ſupervenit, accedente ad veteris exiſtimationis prærogativam comperti hujus prodigii fide, ſumma eum io veoeratione atque in amore habitum, quæ confecta veller, eum Cardioale Proiectore, cuncta ad ſe cum fide relaturo, cooferre juſſit. E

morbi oppidatim ſuſſulti.

108 Id eo impenſius celeriuſque ſibi faciendum Philippus cenſuit, quod odoratus ex ioſolitis procerum ejus regiæ honoribus ſibi exhibitis, proditum ſe ac circumveotum fama miraculi recentia videret. Ut exire poſſet eos omni ignominia moleſtiores applauſus, reductis breviter ad duo capita negotiis, Cardioalem perurgebat; primo, ratas haberi a Pontifice fsctas nuper conſtitutioones orsbat; altero haud paulo eotxiua petebat, ut F Geoeralsiu ſe abdicare atque eam provinciam alteri tradere bona ejuldem Pontificis venia liceret. Cardioalis, auditis perbeaigoe ac libeoter ſuo more iis, quæ ab illo diſerie & eum ſpiritu io medium afferebantur, utrumque peiitorum caput Pootifici proponendum amplectitur; etſi ad altarum, quod de abdicatione erat, & quod Philippus maxime illi commeodabst, non ſatis inclinaret; loliitis toter ſe habitis honoribus diſcedunt, deciſione totius rei in colloquii Pootificii diem dilata.

eadem ex viſorum quadam imaginc legit,

109 Sed Philippo non tam corroboraodarom legum, quam abrogsndi ſibi imperii ſpe læto, viſum eſt conditrici, & columint familiæ Servorum ſuorum Deipsræ, iſtud mali dæmoois commentum, quo jam diu Servorum maximum Philippum in rat communis perniciam infeſtaverat, memorabili oſteoto diſjicere; ſiquidem ea nocte, quæ diem colloquin Pootificio dictam præceſſit, viſus aſt ſibi per quietem Philippus alterum lacertum a corpore, cum ingenti doloris ſenſu, ſua maou truncare cœpiſſe: & quo minus id egerit, auguſta ae veneranda ſpecie viraginem opportune ſupervenientem obſtitiſſe; quo omioolo inſomnio

con-

A conſternatus, ubi evigilavit & ſuſpenſo animo id ſomnium de illorum genere eſſe, quæ non de nihilo objiciuntur dormientibus, haud vana conjectans, rem omnem ad collegam Lotharingum ordine refert.

hanc eſſe demonis vocationem,

510 Is eodem ſe ſpectaculo eadem nocte turbatum affirmat, & cum in ea mutilatione Philippi vices graviſſime doleret, a Beatiſſima Virgine certiorem ſe eſſe factum, hoc oſtento ſignificari abdicationem, cujus conſilia ſecum Philippus agitaret; quod quid aliud eſſet, quam medio in opere velut truncam ab reliquo corpore dextram, cum ſumma publici privatique boni detrimento, ceſſare ac jacere inutilem? Videret igitur pro ſua ſapientia, quid ageret; caveretque, ne aſtus hic aliquis eacodæmonis in inſidiis ſit, qui ſub quietis & humilitatis inanibus nominibus ſocordiam ac perniciem publicam machinetur. Itaque magnopere convenire, ut memor vocationis ſuæ ad Ordinem primævæ, memor ſecundæ ad Ordinis gubernacula; memor denique rerum adhuc illa duce feliciter ſuccedentium; ſumpto novo animi impetu, contra omnes difficultates, Deo ac Deipara Virgine auſpicibus, audentius fidentiuſque vadat. Hiſce atque aliis multis rationibus, & ipſa Lotharingi authoritate & conſenſione maxime eorum, quæ ſecundum quietem ea nocte utrique vidit, victus tandem Philippus, datis, quas paulo ante truncatum ibat, manibus, in poſterum deſerendæ dignitatis voluntatem, perſpecta quæ ſuberat fraude, commutavit; effecitque, ut magnis auſis & victoria, quam ſpe jam devoraverat, adverſus noſtrum Marianum manipulum callidus hoſtis excideret.

B

ut exemplo S. Ignatii de Loyola

511 Hic idem aut illo certe nequior aliquis inveterator cacodæmon Patrum aut avorum memoria ſibi depoſciſſe videtur, affini ac prorſus germano pugnæ genere, divum Ignatium Societatis Jeſu conditorem; ſed pari nperæ pretio: nem cum vir ſanctus Societatis, cujus ſecundum Deum auctor fuerat, ut erat par, creatus eſſet præpoſitus Generalis, & ille humilitatis ac privatæ ſortis amore occupatus, nihil ejus dignitatis vel ad aures vel ad animum admitteret, ipſe quoque, pulſi illius meritis ex obſeſſo corpore maligni hoſtis miraculo refutatus eſt: eumque rurſus, ut Philippus noſter, ſanctiſſimis legibus Ordinem ſuum conſtituiſſet, defunctum ſe ratus abdicandi magiſtratus difficultatibus, vacationis apud ſuos perferendæ æſtimem reſumpſit; ſed quam id tunc Deo cordi non eſſet, Patrum omnium communis conſenſus, quo juſſus eſt omnia alia cogitare, & acceſſiones into orbe terrarum ductu atque auſpiciis Ignatii ad clariſſimam ac florentiſſimam Religionem ejus familiam factæ docuerunt, & docent hodieque, ingenti rei Chriſtianæ bono *e*.

C

e & ex ſententia S. Auguſtini

512 Quod non ingratum, ut opinor, lectori diverticulo commemorare volui, ut appareat, quibus anfractibus divinus rerum ſalutarium Architectus mirabilium operum ſuorum ac molitionum lineas ducat; quantumvis illi ipſi, quibus operis atque adminiſtris utitur, occultorum ejus ignari judiciorum, actique ſpeciminibus vero privatæ ſalutis atque quietis rationibus, axire injuncta ſibi munera nitentur. Qua in re divus Auguſtinus perbelle deſcribit æquabilitatem, qua inter Eccleſiæ neceſſitates & bonorum ambitum neutrum impingens animus ſibi conſtare debeat; eoque in ſimili æſtu fluctuantibus certam monſtrat cynoſuram, ad Eudoxium in hæc verba ſcribens: „ Si „ quam operam veſtram Mater Eccleſia deſide- D
„ ravit, nec elatione avida ſuſcipiatis, nec blan- EX IM-
„ dienti deſidia deſpuatis; neque otium veſtrum PRESSIS.
„ Eccleſiæ neceſſitatibus præponatis, cui partu-
„ rienti, ſi nulli boni miniſtrare vellent, quo-
„ modo naſceremini, non inveniretis „.

biographus probare obtitur.

513 Ex qua ſane conficitur, quantum periculi ineſt honoribus ultro affectatis, tantumdem præſidii Eccleſiæ Dei ad edendos in veram lucem partus ſuos ſitum eſſe in vere ſiacereque modeſtis præſulibus; non illis, qui, ut idem loquitur Auguſtinus, FLUVIUM RESPUUNT, ET AMARE SITIUNT, dum fucata humilitate obſcuriorum eccleſiarum ac dignitatum potabiles atque dulces latices faſtidiunt, falſæ vero & auſturæ ſitim marinæ impudenti æſtuant cupiditate. Eluin igitue (ut cœptam ſeriem proſequamur) hoc hoſtis Servitani nominis dolo, reſtabat, ut pro officio confirmationem novarum Conſtitutionum Philippus ſolicitaret: ſed interceſſit ei rogationi inopina mors Pontificia Msaimi Clementis quarti, qui illis diebus, feſſa ætata & afflicta moleſtis morbis valetudine, pene repente ſupremum diem ſancte ac pie obiit x. Kal. Septembris, annn a partu Deiparæ noſtræ ducenteſimo ſexageſimo octavo ſupra milleſimum. E

ANNOTATA.

a *Etiamſi Pecciantius in Chronico ad annum Chriſti* 1268. *ſive pag.* 50. *& ſeq. ſimilia de R. P. Manetto vel Maneito narret, tamen a timle* beati *abſtinet, quem tamen mertur, ut jam ſæpe monuimus.*

b *Hi duo fuerunt ex ſeptem primis Ordinis Servitani conditoribus, de quibus infra rurſus agetur, quando mirus utriuſque obitus narrabitur.*

c *Præclarus ille vir cognominatur* Stufenſis *a patricia ſua familia Florentina, ut ſuperius ex cap.* 7. *colligi poteſt.*

d Elepbantia *vel* elephantiaſis *eſt ſpecies lepræ, quæ nomen nacta eſt ex eo, quod cutis ægroti corio elephantis perſimilis videatur, ut Caſtellus in Lexico ſuo medico ad vocem* elephas *exponit.*

e *Hæc res in Vita S. Ignatii de Loyola, quam die* XXXI. *Julii in Opere noſtro illuſtravimus, tomo* VII. *iſtius menſis pag.* 735. *& 761. narratur.* F

CAPUT X.

Fuga Sancti in aviam ſolitudinem, ne eligeretur Pontifex Romanus, & ibidem ſalutifera balnea precibus ejus e ſaxo producta.

v. Cum Sanctus renuntiaſſet Generalatui officium,

INterea elephantiacus a Philippo curatus, cum, ut paulo ante meminimus, in omni circumvicinia urbis Viterbii totoque Senenſi agro præconem ſtrenue egiſſet, ac buccinam ſanctitatis Philippi deprædicando, quod in ſe contigerat, miraculo medicum ſuum Viterbium ſequutus ſuam facti, quæ adhuc recens erat, in animis procerum, qui tum in illa urbe agebant, recentiorem fecit ac celebriorem, cum ſemet præſentem exhibuit & ſolito ſuo inſtituto concionabundus regionatim per civitatem, quid ſibi a Philippo Servorum Generali contigiſſet, lætus vegetuſque divulgaret. Ia qua etſi Philippo, cujus hinc nomen into urbe clarabatur, ægre faciebat, tamen diſ-

cuſſa

EX IMPRESSIS.

A cuſſa jam depulſæ nuper tentationis nube, cogitationes ſuas a ſenſu ejus moleſtiæ traduxit ad Ordinis curam, quam de integro ac velut de novo reſumpſit, & quidquid alii dicerent cogitarentve, ille id ſerio agebat, ut res Ordinis publica favoribus ac privilegiis Apoſtolicæ Sedis amplificata ſtabiliretur. Qui connatus ejus ac ſtudia haud mediocriter promovebantur propenſa in ipſum & ſecunda Pontificis voluntate reliquorumque procerum benevolentia.

Clemens IV. Papa mortuus

115 Verum ita illo rerum gerendarum expeditionibus deſignandis adumbrandiſque ſalutaribus ad id, quod agebat, momentis intento, ſummus Pontifex moritur. Is inſperatus caſus, ut Philippi deſignationes retardavit, ita in univerſa Republica Chriſtiana ac præſertim in ſenatu Cardinalium initium novis motibus varietatique voluntatum dedit: nam ſub idem tempus etiam in bello, quod cum Friſiis gerebat, deſideratus eſt imperator *a*; atque ita orbo orbi Chriſtiano, utriuſque parentis elatis funeribus, in ſumma rerum omnium perturbatione parentandum fuit. Ae Sedi quidem Apoſtolicæ pro cæterarum difficultatum auctario male extinctum diris non ita pridem devoti Friderici imperatoris odium ad adventum in Italiam ex Germania Corradini *b* reeruduit, multiſque defectionibus ac res novas molientium tumultibus materiem ſubminiſtravit.

In ſumma temporum perturbatione.

116 Ad hæc hæreſis (ut gaudet turbatis temporibus ea peſtis) variis ſe per Italiam locis intrudebat, quamquam non defuerint, qui ſe illi irrumpenti ſtrenue opponerent. Inter quos palmam tulit laudis ac martyris S. Petrus Martyr Ordinis Prædicatorum, de Religione noſtra Servorum ſub ejus, ut alibi diximus, primordia præclare meritus; itaque biſce motibus, ſuis excitis ſedibus facile primi Europæ Principum Vicerbium hujus interegni tempore, convenere, ut Philippus Galliæ, & Carolus Siciliæ ac Neapolis Reges. Item Henricus Britanniæ princeps, cæteri Reges Principesque, qui adeſſe domeſticis impliciti difficultatibus non poterant, frequentes oratores miſerunt. Porro ioi externa univerſalis Eccleſiæ mala, uno domeſtico atque inteſtino eoque palmari cumulabantur; incredibili videlicet; & quæ diu tenuit, varietate ſtudiorum ac voluntatum Patrum in deligendo Pontifice: eique incommodo præter cætera vel inde plurimum diuturnitatis accedebat, quod ea ætate, ſecus ac noſtra, mos erat aperto loco ac publice ea commitia celebrari.

S. Philippus eligitur.

117 Hic ergo aliis alios ad Pontificium faſtigium nominantibus, Cardinales Orſibobonus Ordinis noſtri Prorector, & Octavianus de Ubaldiois, & horum ſequuti auctoritatem plerique cæterorum Patrum purpuratorum, Philippum proponunt; rationem conſilii ſui ac ſententiæ in beati Patris ſumma prudentia, eximia doctrina, ardenti zelo, & quod caput eſt, in prodigioſa ſanctitate, cujus recens argumentum oculis ſeſe adhuc atque animis ingerebat, fundantes. Quæ, ut agebantur in loco aperto atque in multorum mortalium frequentia, facile eorum, quæ tractabantur, rumor per urbem manavit: qui, ut talis ad Philippum quoque pervenit, ſupra quam credi poteſt, illius animum affecit; nam, ut erat veræ ac genuinæ humilitatis tenaciſſimus, ita honorum culmina de vertigine ac gravioribus lapſibus ſemper ſuſpecta habuit, & facile intellectu eſt, quis mentis ejus ſtatus, hoc audito nuntio, fuerit. Nam qui ad dignitatem Generalatus, tanto Pontificia majeſtate inferiorem, & initio exhorruit & eam aliquamdiu deguſtatam tanta nuper contentione abdicare voluit, ut oſtentis divinis ac terriculamentis in officio diutius continendus fuerit; quanto terrore omnium in terris ſummam celſitudinem eum eſſe contemplatum cenſebimus?

ſe ab aliquibus ad Pontificatum deſignari,

118 Obverſabatur præterea ſagacis viri animo miſera temporum illorum ac rerum facies, gliſcentium hæreſum atque invalescentiom vitiositia, morum corruptela, Principum Chriſtianorum diſſidia, & politicorum (ut vocantur) RATIO STATUS, humana omnia divinaque privata ſua utilitate metiens, & per id ævi omnia obtinens: quo fiebat, ut collata tum tenuitate ſua, & vitæ ab ineunte ætate ſuſceptis rationibus tanta rerum mole, ſubductis in utramque partem argumentis, omnia alia quam Pontificatum admittere inexorabili decreto ſtatueret. Et quoniam verebatur, ne poſt eo progreſſa horum procerum ſtudia, vi, quod fit, collocaretur in Pontificio ſolio, ad Cardinalem Protectorem accedit, eumque vehementer orat monesque, ut cœptis abſiſtat, & tractata pro ſua prudentia & cura retractet; tum velut rogatæ operæ pretii loco, ſpiritu prophetico Cardinali vaticinatur, ipſummet brevi ad Pontificatum evehendum, ſed brevi atque exigua rantæ dignitatis vitæque uſura, vitam finiturum; quæ omnia exacte evenerunt: mortuo enim Innocentio quinto ſuffectus eſt Orſibobonus, ſub Hadriani V. nomine, anno ab allata ſalute MCCLXXVI. nec in Pontificatu diutius, quam uoieum menſem vixit.

quamvis non eſſet Cardinalis,

119 Mirum fortaſſe minus æquis rerum æſtimatoribus minuſque biſtoriarum peritis videatur, qua fieri potuerit ratione, ut Philippus, qui Cardinalis non eſſet, Pontifex potuerit deſignari. Quos hoc loco ad ſcripiores remittimus, a quibus diſcent Urbanum, Alexandri IV. ſucceſſorem, non fuiſſe Cardinalem. Poſt hunc minimo minus abſuit, quin factus fuerit Pontifex P. Joannes Vercellenſis, Ordinis Prædicatorum Generalis; cujus loco, babita abſentis ratione, Pontifex factus eſt Guido Fulcodius præter omnem ſpem ſuam. Eugenius item Triumfontium abbas Ciſtercienſis, Urbanus V. abbas iridem Marſilienſis; Clemens V. ex archiepiſcopo Burdigalenſi; præterea Urbanus VI. & Cæleſtinus V. ex anachoreta, omnia alia cogitans, tranſmiſſo gradu Cardinalitio, fine purpureis galeris Pontificium riaram induere juſſi, Pontificatum adierunt, velut eo digni Patrum deſignatione, ut Philippus noſter, pene initiati ſumi. Et quod ad rem quidem attinet, ſi quis conjecturis & imaginum ac ſtatuarum monumentis locus eſt, ubi de veritate conſtat biſtorica; ſergeminam coronam Pontificiam, quam vulgo REGNUM MUNDI appellant, ad exprimendum, quod a capite repulſa fuerit, ad pedes Philippi pinxit, ſculpſitque illa antiquitas, & mediæ ad noſtram uſque ætates: ut argumento ſuot perantiquæ hujulce rei memoriæ; adeo fugientibus etiam, ut corporibus umbra, quoquo modo honos inhæret.

fugit ad aviti monaſterii Tumuli ſitum,

120 Verum ut eo, unde hue digreſſa eſt, revertatur oratio: ubi advertit Philippus, non modo fruſtra fuiſſe, quæ Cardinali Protectori a ſententia dimovendo attulerat, ſed etiam illum inter & reliquos Cardinales, ſuſceptum ejus inaugurandi negotium gnaviter ac ſtudioſe perſtracta-

ri;

A ri; conſilium ſumit dignum Philippi humilitate: quippe nocte intempeſta, nemine ex illis Proceribus qui obſtare poſſent ſalutato, clam Viterbio, nullo niſi Lotharingo collega, & ſocio unu fratre Victora conſcio, fugam iniit *e*; commendata Lotharingo Religione, datiſque mandatis, ut nulli indicium, ubi ipſe loci ſit, aderet, neque novas leges in mores atque uſum induceret, ac diem comitiis octavum Kalendas Julias Florentiæ habendis adiceret; quibus ſe aſſuturum pollicetur, ubi præſens in illum ſtudiorum meta procella deſerbuiſſet. Conſtitutis ita, quoad fieri poterat, a properanta rebus; ad montis Tunniati ſylvas, in eo, ut cenſebatur, periculo pro aſylo futuras, eitata celeritate ſeſe in viam conjicit. Ita axeluſi conatibus ſuis fautores Philippi, alios atque alios haud pari deinceps concordia reſpieere cœperunt. Quod mihi factum reputanti, ut quidem non inficior, ingenti gloriæ eſſe cæteris Mendicantium familiis, Nicolaos, Benedictos, Alexandros, Innocentios,

B Pios, ac Sixtos ſummos ex gremiis ſuis Eccleſiæ Pontifices dediſſe; ita aceeſſus ad illorum gloriam magnus eſſe videtur, Ordinem Servorum, humilitatis Dominæ ſuæ æmulum Patrem habuiſſe atque habere etiamnum inter cælites, qui mentis altitudine ſupremæ in terris dignitatis faſtigium infra virtutem animi relictum ſuperarit,

Se ut ſolebat, manſibus latet in abdito ſpei,

121 Philippus interea optatas ad latebras ſuas delatus, recognita inter illa luſtra ſpecia antiqui ſpelæi ſui in Monte Senario, renovata, ut Davidica aquila, juventa, eamdem vel paulo ardentiorem contemplationis rerum divinarum contentionem exarſus, præter cæteras corporis afflictiones eam vitæ rationem iniit, invitantibus ad ſimiles lautitias, quæ tunc erant, quadragenarii jejunii feriis, ut herbis tantum agreſtibus, & exiguo pane, quem acrolæ ruſticani inbinde afferebant ac gelidæ hauſtu vitam pareiſſimo tolerarat. Sed videlicet inter illa inculta ſylvarum, & aſpera inhoſpitalium ſcopulorum beabatur, quoad fieri poterat, in mortali corpore animus, æternæ felicitatis delibatione & Filii Dei intuitu, qui in axeeſſibus mentis una cum ſanctiſſima Matre Anachoretæ ſuo ſæpe intarviſendo, liberalitar ſuieopiam faciebat modis talibus, quibus exprimendis, quidquid in humanis ingeniis picturatæ eloquentiæ eſt, neceſſarin ſueeumbat.

C

cujus memoria hodieque honoratur.

122 Viſitur adhuc hiſce iamporibus in ea ſolitudine ad primam Tunniati montis acclivitatem planitiuncula, in qua ſita eſt ſaera B. Philippi ædes, nec procul inde in ſolitario reaeſſu inter porphyretica ſaxeta cellæ duæ, a quibuſdam Ordinis noſtri Patribus vitæ ſolitariæ ſtudioſis eeſtauratæ, conſervandæ Philippi memoriæ eauſa, qui primus ea loca incoluiſſet. Ex his unus fuit beatus Pater Beninenſa Florentinus, qui annn MCCCCIX. illius latibuli ſecsero ſe includens, eum annos omnino quinque & viginti in eo ſanctiſſime traduxiſſet, ex longa vigilia ad æterna feſta vocatus eſt, collecta non exigua ſanctitatis opinione. De eo præter illa, quæ conſciis viri ſanctimoniæ latebris illis conteguntur, memoriæ eſt proditum, quod ſigno S. Crucis energumenum ſtygio inquilino liberavit, & ſub mortem ejus templorum campanæ ſponte ſua concrepuerint; eoque factum eſt, ut orto inter convicinos populos de funere ejus deducendo habendoque cadavera litigio, in id arbitrii utrimque convenerint, ut junctis ad plauſtrum, quo ſacrum pignus veheretur, duobus nullo domitis jugo juveneis, at damum populo farcina cederet, cujus ad fines, nemine agenta, boves duxiſſent: qui ſibi permiſſi recta ad Montichiellum duxerunt, ibique laeræ reliquiæ honorifico illatæ conditorio locum ſepulturæ ac veneracionis invenerunt *d*. D

ex impressis.

d Inde autem diſceſſerunt,

123 Tribus ergo menſibus in hac ſolitudine exactis, appetente comitiorum tempore, cum diſcedere pararat Philippus, inſolita illum divinitus immiſſa ineeſſit cupido aliquid pro hoſpitii cæterorumque beneficiorum gratia, loci incolis accoliſque in vicem reponendi. Et id vero non ſolum munifice, ſed mirabiliter etiam, quo ſanctitas ejus clarius proderetur, per eum Deus præſtitit, ut ex memorabili evantu miraculi ſequentem in modum patuit.

VI. precibus ſuis ſ. ſero ſalutaverat aliis thermas,

124 Prius igitur, quam relicto Tunniato, Philippus comitiis præfuturus, iter Florentiam ingrederetur, divino, quo agebatur ſpiritus impulſu, eum conſcendit collem, qui nunc bujuſce, de quo agimus, fontis eaput, & ſalubrium iſtarum undarum ſtatnrigo eſt. Ibi, poſteaquam præfervidas in praces aliquamdiu incubuit, quas ex reſponſo vitæ, quod intus atqua in animo ſentiebat, exauditat eſſe cognoverat, velut alter Moſes, verſus cum inganti fiducia ad proximum ſaxum; percuſſumque, quem ſorte manu gerebat ſcipiona, Dei imperio, incolarum, advenarumque bono, vomere aquas jubet. Dictum, factum. Patra veluc in undas aliquanta, non modo largiſſuos, ſed præditos etiam vi medica latices copioæ profudit; qui deinceps thermas Tunniati montis, & ſanctitatem ac fidem Philippi, ad æternam poſteritatis memoriam nobiliiarunt. E

querum officacia & fama deſcribuntur,

125 Equidem ſi pro connexiona & cognationa hieroglyphiea, quam cum divina gratia aquarum natura atque affectus habet, digredi nos hoc loco ſatigandi lectoris varecundia pateretur, non injucunda, ur opinor, cataſtropha hic adduceretur in medium admirabilium rerum varietas, quam aquæ miniſterin divina ſapientia deſignavit. Verum, ut ab inſtitnto non abeamus longius & cætara taceamus, hujus eerte elementi opera eadem Dei ſapientia videtur peculiari quadam ratione ad clarandum Philippi nomen & ſolitudinis amorem uti voluiſſe. Ita primum ſeeeſſum ejus in montem Senarium, ita hunc ſecundum in Tunniatum, elicitis utrobique perennibus fontibus, omnium ſæculorum memoriæ commendavit, ac velut per apta quædam ſymbola victam its in locis vitæ puritatem pereonitate donavit. Cætarum quod ad ipſas attinet aquas, ſciendum eſt eas in origine ſua dulees atque potabiles eſſe; at ubi templum juxta ſitum (occultis hiulcæ terræ meatibus reſorptæ) ſubierunt & per paſſus fere centum ſulphuris, nitri, calchantidis, atque aluminis mineralibus miſcuere ſeſe, ut eorum tinctæ contagione deſinunt potari poſſe, ita tanto lavantium uſui ſalubriores fiunt. Denique per flexuoſos at lubterraneos tractæ meandros, indidem, unde juſſu Philippi ſeaturivere, profunduntur copioſa aquarum ſcatebra, quæ ſubjecto excipitur cratere denum fere eubitorum ſymmetria, quæ tamen capacitas temporum injuria arctior eſt facta fæcibus, quas fæculentæ vebunt aquæ, in eandidum ac porolum pumicem concreſcentibus. Inde redundanta concha, effuſus per declivia collis latex, incertis ac variatis ſubinde alveolis, in F

A plures ſpargitur rivos, quos tameo unum ad caput collectos balneatores per artificioſum tubum derivant ad fontem ſitum in viculo quodam, ubi ægri lavant. Cæterum religione & harum ſalubritate aquarum ductus Sereniſſimus Coſmus I. Magnus Hetruriæ Dux, novis operibus, veteribus quoque reſtauratis, grandi eas impenſa meliorem in modum muniit.

ex impreſſis.

& ex veteri Chronico

126 Atque ut omittamus opinionem quorumdam, qui has aquas confundunt cum iis, quæ ex veteſtæ urbis Rotellarum ruderibus eruperunt (qui tamen locus totis viginti milliaribus diſtat Tunniſo) tametſi cætera luce hiſtoriæ deſtitueremur, quæ fidem rei, quam agimus, abunde facit, par eſſet acceptæ per manus aliquot ſæculorum memoriæ incolarum credi, qui præter hanc avorum atavorumque authoritatem perveius etiam manu ſcriptum Chronicon monſtrant, quod agreſti ſyocritate germanam harum originem aquarum luculenter in hæc verba prodit." Balnea S. Philippi id cognomen „ ſortita ſunt a B. Philippo Ordinis Servorum Flo-
B „ rentiæ ex Patritia Benitiorum familia oriundo, „ qui, cum eſſet ejus Ordinis Generalis & vir cum „ ſanctitate tum doctrina illuſtris, & anno Chriſti „ MCCLXIX. mortuo Clemente IV. Pontifice Narbo- „ nenſi, parum inter Cardinales de ſufficiendo ſucceſ- „ ſore conveniret, a multis ex illis Pontifex eſt re- „ nuntiatus; ſed ille pro magna ſua humilitate tam „ magnam vitaturus dignitatem, cum aliquot lo- „ cis occultus in Tunniatum Senarum ſuga perve- „ nit. Ubi cum aliquamdiu ſancte ac ſolitarie vi- „ xiſſet, demum cum diſceſſum ad ſuos fratres pa- „ raret, orationibus a Domino obtinuit, ut ex lo- „ co quodam quarta milliaris parte ab eremitorio e- „ jus diſſito, ægris ſalubres aquæ ſcaturirent, qua „ obtento & iogenti, quod in ſummo colle erat, la- „ xo ter ſcipione percuſſo, ſubito ea vis aquarum e- „ ruilvit, quæ has thermas conſtituunt. Ex quibus „ apparet, hiſce thermis divinitos, ut aliis ab natu- „ ra, originem contigiſſe „. Hactenus Chronicon.

aliiſque auctoribus confirmatur.

127 Porro, quod ad ipſas medicas aquarum viret atque efficaciam attinet; præter ipſorum balneatorum teſtimonia, ſaluberrimas eas eſſe, multi graves ſcriptores monumentis ſuis teſtatum reliquerunt: & cum primis Andreas Baccius, & Eli-
C pidiaous in opere, quod de thermis & balneis Sixto quinto ſummo Pontifici inſcripſit, in quo ita cenſet, has thermas inſita quadam tum divinæ gratiæ, tum naturæ miraculo, medendi præſtantia & compendio facile reliquas omnes Italiæ thermas antecellere. Certe ex eorum prodigioſa productione & bonitate ingens ad Philippi gloriam acceſſio eſt facta: & valent hodieque, ad ſummam veneralionem ejus apud convicioos loco populos; de qua veneratione totis jam tribus ſæculis nihil remiſerunt. Sed Philippus interim, flagrante recentis facti applauſu, famæ ceſſurus, vitata publica via & Senarum civitate ipſi alroqui addictiſſima, tum aliis locis, ubi noſceretur, per occulta callium Florentiam profectus eſt, editis in uno miraculo pluribus: certe enim ſi quis rei totius geſtæ ſeriem ex vero & juſto ac non vulgi opinione æſtimet, clariora prodigia ſunt, reſpuere ſummam dignitatem, evitare populorum effuſa ſtudia ac prope divinos honores, quam ex ſcopulo undas evocare. Ita nobilcum centuit optimus harum rerum æſtimator divus Chryſoſtomus, cum libere pronuntiavit, temporalium bonorum contemptum aliis miraculis eſſe mirabiliorem.

D

ANNOTATA.

a *Hic videtur indicari Guilielmus rex Romanorum, qui in expeditione bellica adverſus Friſios interfectus eſt, ut Raynaldus in Annalibus eccleſiaſticis ad annum Chriſti* 1256. *num.* 5. *tradit. Sed non videmus, quomodo biographus eumdem hujus imperatoris vel regis cum morte Pontificis conjungat, & utriuſque obitum* ſub idem tempus *contigiſſe affirmet.*

b Corradius *vel* Conradinus *ille Italiam invaſit; ſed a Carolo rege captus, ſententia capitis damnatur, ut in Annalibus eccleſiaſticis Raynaldi ad annum Chriſti* 1267. *numer.* 1. *& ſequentibus fuſe legi poteſt.*

c *Hæc ſuga ſummæ dignitatis Pontificiæ in hodierna Martyrologii Romani annuntiatione etiam refertur, ut ſupra in Annotatis obſervavimus, & illuſtriſſimus Fontaninus in Codice canonizationum poſt exhibitam Bullam canonizationis* E *pagina* 547. *circa eamdem ſupremæ dignitatis detrectationem notas ſequentes*: Modus, quo Vir Dei ſermonem de Pontificatu ineundo ſibi factum ab Ottobono Cardinali de Eliſco modeſtiſſime declinavit, in conſtitutione explicatur ex veteribus commentariis ſive proceſſibus, fide integra de Philippi ſanctitate congeſtis, ac Romæ in examen adductis; quos nondum typis vulgatos nos ipſi verſavimus.

d *Poccantius in Chronico ad annum Chriſti* 1246. *de hoc P. Benincaſa Florentino honorificam mentionem facit, quæ quodammodo innuit, illum publice coli ac titulum* beati *promereri; ſed hac de re judicium Sedis Apoſtolicæ exſpectabimus, cum præſertim ipſe Philippus Ferrarius, qui in Ordine Servitarum floruit, in Catalogo Sanctorum Italiæ nullum de venerabile iſto viro verbum faciat, propter quod ſileniium ſuſpicamur, illum P. Benincaſam unquam publico vel legitimo cultu honoratum fuiſſe, quamvis cum magna pietatis fama obierit.*

F

CAPUT XI.

Geſta Sancti in itinere, quod ex Italia in Gallias & Germaniam inſtituit, & in reditu mira Dei erga ipſum providentia.

POſtquam hiſce itineribus, nobilitato in perpetuum Tunniato, Florentiam perveotum eſt, convocato Patrum cœtu, Philippus concionem habuit ſuper illod Pſalm. LXXXVI. Fundameota ejus in montibus ſanctis. In ea, ubi regnum cælorum ac civitas Dei, in militante lateat Eccleſia, & quo ductu ac diſciplioa afceticæ militiæ pugnatores, ac præſertim jurati in obſequium Deiparæ Servi, obire munera ſua & ad cælum niti debeant, cum fæliciter & vehemente, quo æſtoabat, a recente ſolitudine ſpiritu (ſubjecta ſuaviſſima apoſtrophe de beatiſſima Virgine deque præſente ejus jo ſuos cura, ac tutela) expoſuiſſet; ordinata pro tempore cætera Reſpublica, comitia ſolvit. Hic Conventus Patrum primus fuit, in quo rogatæ nuper io Piſtorienſi Congregatione leges perlatæ ſunt, ac vim u-

Vir. Celebratis Florentiæ comitiis;

ſum-

A ſumque confirmatarum habere juſſa, quoad opportuno tempore authoritas illis Pontificia accederet; tum quatuor Diffinitores ſinguli præfecti provinciis, atque ipſa provincialia Capitula inſtituto hodierno celebrari cœpta.

Conſilius in Gallicum diſcedens, a

129 Convocatis dehine privatim Patribus, Philippus neceſſitatem proponit profectionis ſuæ extra Italiam ad viſitanda, quæ illic eſſent cœnobia, ex præſcripto decreti Capituli generalis ad Burgum S. ſepulebri *a*, anno Chriſti MCCLXII. celebrati, præterea ſe eodem vocari ab injuncto concionatoris Apoſtolici munere. Tum datis monitis ac mandatis, quæ res tempuſque exigebat, in ſocios itineris ex omnibus deligit beatos Patres Rocoverum Ugaccionem & Gherardinum Suſtenium *b*, quos ſolos ex numero ſeptem primorum Patrum ſuperſtites, qui per ætatem tolerare labores poſſent, vicarios Generales cæteris nationibus deſtinaverat; deinde his ſuccenturiat duos alios, Germanum, Gallumque, qui vel non ita pridem erant ſacris noſtris initiati vel miſſi a ſuis, ut illi generali concilio intereſſent, & quoad ejus fieri poſſet, evocatum Generalem linguarum viarumque peritia deducerent. Ii fuerunt P. Goalterus Thentonicus & P. Joannes Franciſcus. His ſocia addito F. Victore, iodivulſo beati Patris comite, cum P. Lotharingum Vicarium ſuum interim in Italia nominaſſet, & magno charitatis ſenſu eunctis valedixiſſet; ſeque, illiſque, & cauſa itineris, D. Virgini Annuotiatæ commendatis, una Bononiam itee auſpicantur, quo ubi, ſuperatis non ſine defatigatione Pyrenæis montibus *c*, pervenerunt; viſitato, quod illic ab anno Chriſti MCCLXIII. fundatum erat, fratrum domicilio, Mutioam verſus cœptum iter proſequuntur.

b

c

In via reperit hoſpites alios atque alios,

130 Erat anni tempus, quo ſub ortum eaoieulæ ſolia ardoribus omnia torrentibus periculoſa per Italiam ac laborioſa eſſe ſolet itineris conficiendi ratio: ea tamen morari Philippi ac ſocionum curſum non potuit, quin flagrante etiam meridie pulverulentam viam earperent, quoad miſertus ſociorum Philippus, eos ambulatis aliquamultis milliaribus, aliqua parte quietis, æſtu ac laſſitudine debilitatos, recreare voluit & opportune oblata eſt in patente æquore patulis diffuſa ramis ulmus, quæ grata umbra & frigidulæ auræ ſuſurro, velut invitabat ad aequieſceodum viatores; hue eum Patres ſubeunt, inveniunt collectum ibi ex fæce & colluvie hominum manipulum aleatorum ſcortorumque & viatoribus imminentium prædonum; qui eum locum omnium ſcelerum & impietatum ſtativis ceperaot. Hi pro ſimilium videlicet hominum licentia, novos hoſpites virulentis probris ac ſannis exeipiunt, quæ Patres tameo pro exaggeratæ mentis conſtantia facile tranſmittebant, reſumbantque modeſto ſileotio.

C

d

quos graviter increpat,

131 At ubi nefarii hominea io Feſcenninas *d* ſtrophas, & diras divinæ Majeſtatis execrationes, & maledicta in Deiparam ac Divos omnes, per nefam perque ludibria ſceleratas linguas laaaruot, id vero Philippus non ferendum tatus, pro ardenti divinæ gloriæ zelo, Apoſtoli verbis, SI QUIS LOQUITUR QUASI SERMONA DEI, impiam turbam iocrepitat, docerque, linguam homini vocalem præ cæteris animantibus divinitus idco datam, ut tam præclari muneris largitorem collaudet, ac pro beneficiis innumeris gratias agat, eoque impie ac nefarie, contrarios in uſus, hoc eſt in conditoris contumeliam exacni; quod ſi ſpe impuoitatis ita licenter furarent; ſolere Deum eo gravipre manu, quo graviore pede, deſcendere ad ſumendas de tam horrendis ſceleribus pœnas: quas denuntiare ſe ipſia ait Dei irati omine ſine mora cæleſtus ingruentes, niſi confeſtim reſipiſcant, & mutata voluntate, de expiandis omni ratione tam atrocibus delictis placandoque Numioe ſerio eogiteot.

D

ex itinere PRÆSUL.

Anguſti Tomus IV.

132 Ad tam ſeveram denuntiationem aliqui ex illo perditorum globo conſternati pallieentur, ſu in Philippi poteſtate futuros: contra cæteri in rabiem efferati, eum, ſocioſque circumſtiunt & faceſſere inde quam primum jubent; ni facinot, male multatos abituros; ac ſubinde congeminatis io Deum & ſecialem ejus Philippum ultimis probris, parum ab illata violentia aberant. Tum Philippus actum de miſeris videns, eorumque illacrymans exitio, & qua erax humilitate, deprecatos, ſi quid moleſtus monendo fuiſſet, ad ſocios & eos, qui in ſpem bonæ frugis ſe illi adjunxerant, Agite, inquit, fratres, propipiamus iſtine nos quantocius: ego enim illam cæli faciem (ſorte ad cælum digitum intenderat) quæ tranquilla vobis ac ſerena videtur, minacem iratamque video, & ultricia fulmina io iſtos infeliees expedira; & cum dicto, deſtitutis ſub arbore illis nreo jam deontia victimis, ſocios præ ſe actos in viam conciat.

& parvulis vibus ultionem divinæ prædixit,

E

quæ ſtatim ſubſecuta eſt,

133 Vix digreſſi erant, cum ecce ſereoo cælo repentine audiri flatus horriſoni, & nigreſcere circa infelicem arborem & condenſari oubes, ſolia aſpectus adimi, & tenebris conduplicatis inborrere omnia, dein omnia mali vis io unam collecta procellam, illi ulmo allabena, cum fulgoribus ſulgetriſque horribilem in modum proluſiſſet, ad extremum excuſſo decumano fulmine, ulmum ipſam & conſeleratos illos tam potenter icit, ut arbor ſtirpitus hominesque in cinerea redacti momento deflagraverint. At Philippus & ſui, qui omnia ex propinquo oculis uſurpabant, tam formidabilis ſpectaculi atrocitate exangues, ſupplices cælo manus tendebaot, Dei erga ſe benignitatem & noxia illa in eapita juſtitiam collaudantes; ae, ſi quæ forte ſpes io tam afflicta cauſa, pro addictorum profligata ſalute deprecantes.

ac aliqui ex iis eventum prædicunt.

134 Cæterum, qui Philippo authore cum eladem & juxta æternam perniciem avaſerunt, dignam tam memorabili divinæ ultionis exemplo vitæ ac rerum ſuarum rationem ineuntes, reliquum ætatis in deplorandis iis, quæ ad eam diam male riſerant, exegerunt, & ſparſi per Æmiliam atque Inſubriam, Dei elementiam, ſervi ejus Philippi ſanctitatem ac prophetieum ſpiritum divulgarunt. Idem præſtitit ſub modo ætatis ſuæ Apelles, Andreas Sartorius, qui pro ſua in divum Philippum religioſa pietate ita graphice hoc factum coloribus expreſſit in porticu divæ Annuntiatæ Floreotiæ, ut vel picta facti repræſentatio horrorem iocutiat contemplatoibus.

F

VIII. Cum Lodovicus in Gallias perveniſſet,

135 Erat ea tempeſtate rerum ſtatus io Italia & in regno Gallicano longa diſſimillimus: nam Friderici imperatoris herodes Italiam ſædum in modum, ſub aeerbo jugo afflictam, lacerabant. Econtra Gallia, ſuceedente ſancto parenti pio Filio Philippo, proſpere lætequa florebat; tanti refert ad regoorum fælicitatem, pii ſint an impii Principes. Is Philippus, paterno inſtituto univerſim Religioſos omnes, ac præcipue alionde vel exoorres, vel propagandæ pietatis cauſa venientes, ſingulari benignitate & benevoleotia complectebatur, & jam aote in eo

A regno beati Patris Manecti opera variis in locis Ordinis noſtri homines domicilia fixerant, & quibus incrementis per eas terras profecerant, iiſdem longe lateque fama nominis & ſanctitatis beatus Pater inerevit; adeo ut incredibili ſtudio primarum civitatum, & exciperetur publice ſingularibus beneficiis atque bonoribus, & privatim homines ſumma contentione frui alloquio & ardentes ſpiritu apoſtolico conciones ejus audire affectarent.

ex Imprimis.

136 Verum hæc tam læta initia & gratulantium inter ſe Gallorum ac Philippi gaudia triſti nuntio nonnihil funeſtata ſunt; quippe per eos dies affertur ex Africa, Ludovicum Francorum Regem *e*, expugnata per ſummam fortitudinem Carthagine *f*, victiſque perduellibus & reliquiis eorum Tunetum compulſis, in ajus urbis obſidione deceſſiſſe: ſcilicet, ut cujus viri meritis ac fortitudini pares honores omnibus apparatibus ſuis reponere Gallia non potuiſſet, integro gloria præmio in cælo triumpharet. Ea jactura vel potius fortunæ commutatio, quia turbatura videbatur reipublicæ Chriſtianæ faciem, atque Ordinis bono meditata atque allata domo Philippi conſilia, quæ cum reduce rege conferre aliquando ſtatuerat, graviter eum affecit, cumulante maxime id incommodum funere Cardinalis Rudolphi, qui apud eumdem Regem Legatus Apoſtolicus Philippi cœptus mire favebat.

opponitur mori S. Ludovici regis

e

f

B

137 Inter hæc ancipiter curat fluctuanti Philippo Deus affuit, injecta Philippo regi, paterni regni ac pietatis heredi, eadem mente, quæ in Patre fuerat; a quo cum beatus Pater perbenigne invitatus appellatuſque eſſet; iſtum Philippum ipſum magno in honore amoreque habuit, tum Congregationem ipſam in Gallia noſtrorum hominum in regiam tutelam curamque ſuſcepit tanta favoris ſignificatione, ut ſpes maxima affulgeret, ſtabilitis quæ acquiſita erant cœnobiis, adjiciendi per florentiſſimum illud regnum multo plura. Viſitatis igitur Pariſienſi, Tolotano, Mompolierio, Vienenſi, Avenionenſi, Marſilienſi, & qui in Delphinatu aliiſque in urbibus erant, Conventibus, animum adjecit ad novos exædificandos; id quod facile ac magno numero præſtitit, quod, ut clari authores affirmant, ab omnibus pro Apoſtolo habitus, magno undique certamine a viris principibus aliiſque de prima Gallicana nobilitate adiretur, qui illius manibus Religioſo Deiparæ habitu amicti initiarique orabant.

ſed ſucceſſore regni favente,

C

Ordo ejus in Gallia

138 Opportunus hic aut potius proprius locus eſſet, ſingillatius tam admirabiles progreſſus (habita ratione temporum locorumque, ac varietatis eorum) vel in ſyllabum redactos deſcribendi; ſed cum ſub annum Chriſti MCCCLXXXIX. facta ab Ordine reliquo per occaſionem enati inter verum Pontificem Bonifacium Nonum, & Pſeudopapam Clementem ſchi matis, Patrum Gallorum (excepta una Galliæ Narbonenſis provincia, quæ adhuc reliquo Ordinis corpori adhæret) diviſione, pleraque monumenta vel interciderint vel interverſa ſint, ita ut extincta per diſſidium neceſſitudine fraterna, vix quidquam certæ lucis hinc ex illis partibus hiſtoriæ affulgere potuerit, inviti deſumus officio.

aliiſque regionibus mirifice propagetur,

139 Ordinatis in hunc modum rebus Gallicanis, præfectoque ei provinciæ vicario generali beato Patre Gherardino Suſtennio, Philippus inſtituto per Sequanos *g*, qui trans Rhenum ſunt, Heduoſque *h* itinere, in Germaniam ibat; ſed cum fama antevolante ei genti illius ſanctitas, ac promovendæ pietatis ardor innotuiſſet, invitantibus populorum ardentiſſimis ſtudiis, ita incubuit in divini verbi prædicationem, & Conventuum, qui illic erant, emendationis Religionis cultum; ut non ſecus ac Galli, Sequani certatim nomina ad noſtram militiam profiterentur. Affirmatiſſime gentis ejus Annales habent, ea tempeſtate in Italia, Gallia, Germania, Generale Philippo, Patrum Servorum millia decem cenſa eſſe præter Tertiarios Fratres ac Sorores, quos vocamus Mantellatas.

g

h

D

cui incrementa tulit Papa ejusdem dedit.

140 Magnum momentum tanto incremento attulit Alexandri IV. ſummi Pontificis datum in favorem noſtræ Religionis reſcriptum, quo omnibus, qui de factione Friderici ſecundi Imperatoris, Innocentii IV. Pontificis ſententia anathematis vinculo tenebantur, redeundi eum Eccleſia in gratiam, poteſtatem faciebat, ſi ad ſpecimen veræ de ante actæ vitæ licentia pœnitudinis, inſtitutum Servorum ſuſcepiſſent. Quo factum eſt, ut barones, marchiones, duces, & principes, aliique dynaſtæ, frequenti numero, remiſſo opulentiæ, ac gloriæ militari nuntio, ex magnis dominis Servi facti in Religionis leget jurarent, aut qui tolerando ſeveriori primi Ordinis inſtituto non erant, tertio Ordini manciparent ſele.

E

Unum Pontificem ex Gypmania

141 Author eſt in Annalibus ſuis Gianius noſter, hoc primo in Germaniam Philippi adventu Rudolphum Habſpurgi Comitem, Auſtriacæ magnitudinis ac majeſtatis authorem latoremque, non quidem affinitate ulla criminum Friderici, ſed ſpontanea pietate & amore glorioſi obſequii, nominiſque Servorum Deiparæ, tertii Ordinis habitum ab ipſo Philippo una cum conjuge ſuſcepiſſe, contractamque per eam occaſionem mutuam familiaritatem, cauſam fuiſſe, cur evectus poſtea ad imperium Rudolphus, miſſo ad Nicolaum III. Pontificem legato, oraret ſibi Philippum mitti, ut eo divinæ legis voluntatiſque interprete uteretur. Alii id factum in ſecundum ejus ad Rudolphum jam Cæſarem adventum differunt. Utcumque ſit in ea res habet, id certum compertumque habetur, opera atque induſtria Philippi Ordinem Servorum non tantum longe lateque per Germaniam ſuperiorem ac præcipue in Saxonia, Weſtphalia, & in Germaniam inferiorem ad Friſonum uſque Orientalium emporium Emdam (quod eſt ad Amiſi flaminis, ſe in oceanum aeoverantis oſtium) magno hominum ac cœnobiorum numero, ſed etiam per Pannoniam & Poloniam prolatum fuiſſe.

F

per Galliæ in Italiam vadis

142 Quod cum incredibili celeritate fulminis in morem parentis ab Oriente uſque in Occidentem præſtitiſſet, initio in hunc ipſum finem adeundæ Hiſpaniæ conſilio, partis ea biennii expeditione rebus beatum Patrem Uguccionem Progeneralem præfecit: itinere in Gallias inſtituto, ut in tranſitu novas a ſe deductas colonias ſtabiliret, Lutetiam Pariſiorum venit; ubi eum Philippo rege denuo in colloquium veniens, quæ iacumque inſtituti Servorum ijs in oris primordia, & relictum vicarium ſuum Uguccionem, memoratis viri meritis ac ſanctimonia, ei commendat. Quæ aliaque ad univerſam rem Chriſtianam ſpectantia negotia, dum inter utrumque Philippum agitantur, fama Pariſios affluit, erectum ex archidiacono Leodienſi, Pontificem, Gregorium X. qui per id tempus Reipublicæ Chriſtianæ cauſa, Ptolomaide Syriæ cum Eduardo Angliæ Principe aberat. Quo tam optato poſt diuturnum Eccleſiæ interregnum nuntio

A tio exhilaratus beatus Pater, vocantibus in Italiam urgentioribus cauſis, præfectionem Hiſpanicam in præſentia dilatam cum Italica permutavit.

143 Digeſtis hoc ordine ac ſtabilitis Germaniæ Galliæque rebus, Philippus & literis ſuorum, & rei in Italia publicæ neceſſitatibus ſolicitatus, viam molitur cum ſociis, vel filiis potius, quot ſpiritus fœcunditate ac facundia apud exteros genuerat. Horum in numero ſanctitatis ſpectabilis fuit Joannes Francofordienſis, *e* prima apud Uſipetes *i* nobilitate juvenis, ſed pietate in Deiparam & reliquis animi ornamentis nobilior; qui cum forte iis diebus, quibus Philippus Francofurtum ad Mœnum *k* adierat, de certo vitæ ſtatu capeſſendo deliberaret, nocte quadam ipſa Beatiſſima Virgo ſe illi multa conſpicuam gloria, videndam obtulit, & quoad conſultum ſaluti ſuæ & obtemperatum divinæ voluntati cuperet, advenam ex Italia Patrem eum adire juſſit, qui pulla in veſte popularibus ejus per eos dies concionaretur: illius ſermonibus, & conſiliis morem gerendo, certam ſalutem eum & portum fluctuanti inter ancipitia conſilia menti reperturum.

B 144 Paruit Joannes cæleſtibus monitis, & convento ſequenti die Philippo (qui & ipſe ab eadem Beatiſſima Virgine, quid juvene fieri vellet, præmonitus erat ac certior factus) ordine exponit veniendi cauſam, & authorem Dei Matrem. Philippus perbenigne acceptum juvenem, expoſitis, quæ talibus conſiliis vel moras vel impedimenta faceſſere ſolent, ut habebat a communi Domina in mandatis, cooptatum in numerum Servorum cæleſtis Reginæ, habitu induit Religionis, in qua ille ad annum uſque MCCCXLV. vitam ſingulari pietate, ac præcipue a ſeveritate in ſe ipſum, admirabilem produxit. Ac demum poſtquam variis in locis, ac præſertim Lucæ (quo pallium Philippi magno in ea civitate ægrorum bono ex Germania attulerat) cœnobiis præfuiſſet, reverſus in patriam, Francofurti extremum diem clauſit, miraculis & in vita & poſt mortem clarus, & apud cives ſuos magno ſemper in honore ac veneratione habitus; quamdiu illia bona mens & ſincera Religio conſtitit, ut ſuſius habent Annales noſtri.

C 145 Hoc ergo Joanne & Fratre Victore Italo, & altero Joanne Gallo, ac Fratre Gualtero Germano ſociis, Philippus, inito Italiam verſus itinere, cum Alpes eſſent ingreſſi Allobrogum, via militari deerrarunt, ac toto triduo per opacas & ſolis ſeris pervias ſylvas viam veſtigantes, redeundi, ut fit, in viam ſtudio, ex aliis erroribus in alios impliciti, nullam rationem inveniebant, explicandi ſeſe ex impeditis illis ſaltuum anfractibus; & augebat rei difficultatem inedia ac laſſitudo, quibus triduanis conflictati, dum neque potionis aliquid levandæ ſiti, neque cibi ſedandæ famis reperiſſent, linqui jam animis viribuſque deſtitui incipiebant; cum Philippus ad conſuetum precationis ſubſidium converſus, idem ſociis facere juſſit.

146 Poſtquam ardentem charitate ſuorum, & magna in Dei ſnaviſſimam providentiam ſretam ſpe, orationem eum lachrymis ad Deum fudiſſet, repenta voces aliquæ humanis ſimiles affant, quibus feſtiva gratulationa compellati Patres, ad amiſſam viam & refectionem virium poſt tot labores invitabantur. Ad quas ipſi ab exorſa oratione vertentes ſeſe, quamprimum eluctari potuerunt ex ſentieoſis illis plagis, in duos incidunt, qui habitu quidem ac reliquo cultu corporis paſtores videbantur; cæterum, ut poſtea apparuit, angeli erant. Ab his in proximum tugurii hoſpitium, multo cum honore verborum, & comitate plus quam paſtoritia deductu, inſtructam ibi miri candoris ſaporiſque panibus & gelidæ aquali mentam reperiunt: cui, poſito timore, accumbere juſſi, pure ſuaviterque epulati ſunt; actiſque Deo infinitis gratiis, ducibus hoſpitibus ſuis, reducuntur in rectam viam. Et duces quidem officio perfuncti, depoſitis perſonis, repente ex oculis Patrum evanelcentes videri deſierunt.

D EX IMPRESS.

147 At Philippus cum ſuis in Italiam deſcendit; ubi virtute atque induſtria vicarii ſui, aliorumque Patrum labore, magnam multorum cœnobiorum ad Religionem factam acceſſionem eſſe per illud abſentiæ ſuæ biennium, ingenti ſolatio ſuo reperit. Ita per Pedemontanos profectus, atque de vis in tranſitu novis illa, eo abſente, cœnobia cum voluptate inviſens, ſuperatis Apennini *l* jugis, pervenit ad montem Senarium, ubi, ut paſſim alibi, incredibili Fratrum gaudio exceptus, quam propitio Deo ac Deipara, tota peregrinatione ſua effet, exultantibus inter mutuas gratulationes denarrabat.

E

ANNOTATA.

a Burgum S. Sepulcri *eſt urbs parva Italiæ in Umbria prope Tiberim fluvium in ipſo limite Tuſciæ & nunc epiſcopalis ſub archiepiſcopo Florentino.*

b *Quamvis hæc nomina & cognomina nonnihil mutata ſint, tamen aſſignantur iidem duo beati viri, de quibus ſupra actum eſt, & de quorum mirabili obitu curſus infra agetur.*

c *Montes illi, qui Galliam ab Hiſpania dividunt, vulgo* Pyrenæi *vocantur. Forſan biographus propter arduum aſcenſum aut aliam ſimilitudinem hiſce montibus Italicis idem nomen indidit.*

d *Id eſt* obſcœnas dictiones: *nam Feſcennini verſus, qui canebantur antiquitus in nuptiis, erant omni obſcœnitate pleni, & ſic dicti ſunt ex Feſcennia Hetruriæ urbe, ex qua primum prodierunt, ut Feſtus apud Calepinum teſtatur.*

e *Hic eſt S. Ludovicus Galliæ rex, cujus Acta cum Martyrologio Romano ad diem 25. hujus menſis illuſtrabuntur.*

f *Famoſa illa & olim Romæ æmula Carthago, nunc ab incolis* Berſack *dicta, jacet in ruderibus, ex quibus Tunetum crevit, a quo tribus leucis diſtat.*

g *Sequani olim ſedes habuerunt in Burgundia ſuperiore, quæ nunc Comitatus Burgundiæ dicitur, habetque Helvetiam conterminam ad ortum.*

h Hedui *vel* Ædui *populi Galliæ Celticæ inter Ligerim & Ararim fluvios olim ſiti, qui a Sequanis ad ortum Arari fluvio dividebantur.*

i Uſipetes, *qui etiam* Viſpi *& poſtea Uſipii dicti ſunt, vixere circa Rhenum fluvium in agris Sicambrorum, & a Chattis expulſi dicuntur alio migraſſe.*

k Francofurtum AD MOENUM *dicitur, ut hæc urbs diſtinguatur ab altera, quæ* Francofurtum AD ODERAM *cognominatur a deverſis fluviis, qui has urbes alluunt.*

l *Maximus & notiſſimus Italiæ mons, qui pro variis locis varia nomina habet, ut geographi paſſim tradunt.*

A ex impressis.

CAPUT XII.

Cura Sancti in fundandis vel restaurandis Ordinis sui cœnobiis, & labores ejus in concilio Lugdunensi, ad quod evocatus fuerat.

2. Florentiæ in cœnobio Ordinis instituitur.

TRaductis in Senario, ut in publico Ordinis universi domicilio & origine, ex qua Philippus primitias spiritus hauserat, cum magna animi voluptate aliquot diebus, Florentiam descendit: ubi adita D. Virginis Annuntiatæ imagine, gratias primum, ut æquum erat, agit Deo & sanctissimæ Matri ejus ac Dominæ suæ: quorum benignitate & cura, rei toto illo peregrinationis biennio gestæ, bene ac feliciter vertissent: deinde admissis ad complexum beato Patre Alexio
B & cæteris ejus loci Religiosis suis, maximis utrimque charitatis & gratulationis significationibus certatum est. Nobilitabat eum congressum jam Philippi authoritas, cum præcipua veneranda beati Patris Alexii canities & senilis gaudium, quo seriem audiebat tot lætorum Religionis progressuum.

magna lætitia affectus P. Alexius,

149 Erat is tum solus in Italia superstes ex septemviris institutis nostri ducibus; nam quatuor jam in cælum migraverant, & reliqui duo extra Italiam res gerebant. Is ergo narrantis Philippi ab ore pendens, ac tanta intra atque extra Italiam nominis Servitani incrementa, & tot animarum lucra in commune ejusdem ærarium redacta intelligens, septuagenario major, plorimum illud cœtanei sui canebat: " Nunc dimittis servum tuum
" Domine, secundum verbum tuum in pace &c. "
quamquam hoc illius votum multos in annos Deus distulerit, sive ut multo ampliora ad solatii sui cumulum videret, sive, ut quam diutissime laborantibus in obsequio Dominæ suæ Servis primævæ lucis ac fervoris illa fax luceret; effatque, unde exacte scriptores, qui sem res nostras scribere exorsi sunt, discerent velut ex oculato teste,
C & quorum ipse pars magna fuisset, admirabilem ortum, ac progressum per integrum sæculum Religionis hujusce. Vixit autem annos octoginta novem & decem, & ex his in Ordine septuaginta septem tanto studio humilitatis & subjectionis, ut licet a pueritia bonis literis insignem operam feliciter navaverit, & doctrinam minime vulgarem cum sanctitate & singulari prudentia habuerit conjunctam, tam longam ætatem privatus agere omni ope studuerit; ut in eum finem adversam valetudinem, qua ut plurimum varie exercitus est, impetrasse divinitus videatur.

venerabilem senem, a

150 Itaque sibi ac valetudini suæ ralictus, ægritudines animi in affecto corpore adeo persanavit, & in potestate habuit, ut apathes *a* pene videri posset; quippe qui robustissimos quoque juniorum non modo æquaret labores inedia, & castigandi corporis patientia, sed superaret etiam in decrepita ætate. Vini præsertim tantus osor fuit, nullo abhorrentis naturæ vitio, ut cum languenti vermiculo fovendo necessario esset adhibendum, imperio Superiorum ad id adigi debuerit. Præterea, licet tranquillo semper & placido oris habitu esset, redundante in aspectum animi serenitate, nullus tamen eum umquam ridentem vidit, nec vicissim quisquam sacris ad
b altare operantem *b*, nisi perfusum uberrimis lachrymis: in adeundo choro semper primus, in D abeundo semper ultimus in statione fuit, nec tamen in tam pertinaci contemplationis studio alteram instituti nostri partem, quam activam vocamus, vel æger omittebat.

cujus virtutes describuntur.

151 In re domestica tractanda diligens & exactus, in reducendis ad bonam frugem proximis, tanta fuit efficacia ac suavitate alloquii, numquam ut eo audiendo satiarentur. Ejus divinæ eloquentiæ vis cum in pluribus aliis in viam salutis reductis, tum in Fratre ejus germano, nomine Clarissimo de Falconeriis, & nepte beata Juliana de Falconeriis *c*, quamquam dispari in
c re memorabilis exstitit. Hic periculoso implicitus quæstui, æternam salutem lucro oppignoraverat. Ista, relictis divitiis & generis splendore, patrui exemplo Servitutem Beatissimæ Virginis ambibat. Utrique Alexius adfuit: Fratri ut male parta restitueret, author fuit: & Julienæ ejus salutaribus monitis mirifice accensa, prima, E ut creditur, ex virginibus Tertii Ordinis habitum sumpsit, & in eo Alexii præcipue cultura, singulari pietatis laude, supremum diem obiit; quibus aliisque pie sortiterque gestis, Alexius in summa senectute in montem Senarium, ex altiori loco viæ in cælum compendium facturus, ascendit *d*, ibique planus dierum ac meritorum, *d*
mirabilem vivendi finem fecit. Quippe in suprema cum morte lucta ei agonotheta Christus, suavissimi insantis specie adfuit, qui veteranum athletam suum cælestium florum corolla adhuc in arena coronavit, & cælestes genii sub candidissimorum alitum forma frequentes, triumphantem deducturi, apparere visi.

ipse lætus ob imaginem Deiparæ.

152 Sed ad Philippum redeamus, qui non *e* minus quam Alexius, de amplificato extra Italiam instituto nostro lætus, de eodem intra Italiam per illud absentiæ suæ biennium mirum in modum aucto ornatoque sibi gratulabatur, ac præcipue argumentum, quod ante oculos in ædicula D. Annuntiatæ versabatur, cum manantibus præ gaudio lachrymis movebat: cum scilicet augustum illud sacellum ad summam Deiparæ Virginis gloriam tanto cum populi Florentini, tum cæterarum gentium concursu ac miraculorum frequentia, tantopere videret inclaruisse; præterea ex tot virorum principum ac summorum Pontificum & regum donariis, signis, anathematis insbellisque votivis, imperratæ sospitatis testibus, divini Numinis in loco colligeret præsentiam. Et habuit fane, hodiequa habet hoc illa cælestis imago proprium cum paucis ac peculiare jam inde a primo ejus existentis vestigio, ut perpetuo ac numquam interrupto tenore quotidianis miraculis cultorum suorum pietatem ac religionem per omnes adhuc ætates in officio contineat. Testantur id tum edita typis, authore P. M. Luca Ferrino e, tum ingentia volumina manu scripta, e
quæ habentur in bibliotheca ejusdem D. Annuntiatæ, quæ de his miraculis conscripta sunt. Quæ nos aliquando, bono Deo & eadem Virgine Sanctissima auspicibus (si magnitudo ipsorum miraculorum ac multitudo, quæ est pena infinita, non obstat) cogitamus hanc historiam, in unum collectam corpus, latinitate ac typis donare. Quamquam ut a nemine mortalium illa scribantur, consensus populorum & quotidiana præsentissima patrocinii experimenta, tum vis quædam divinitus atque occulte indita huic sanctissimæ imagini, celebritatem ejus & religionem perpetuabunt.

A *ad quam multi eos ſtatus,*

153 Certe hac noſtra ætate eo uſque venerationis aſcendit, ut oſtendi niſi clam ac de nocte non poſſit, ne affluentia contentione multitudinis aliqui obterantur; cui incommodo, ut principum caveat providentia, & omnes intelligant, ſanctiorem Hetruriæ thelaurum eam effigiem eſſe, duabus clavibus, quarum alteram ipſi, alteram cœnobii antiſtes conſervat, objecta vela clauduntur, & eorumdem inſuper Principum annulo ſignantur. Ac nihilominus, ſi quando vel hoſpitibus Principibus, vel Regum ac rerum publicarum oratoribus, poſtico & clam in cœnobium, exiguo comitatu admiſſis, intempeſta nocte atque oppeſſulatis templi foribus, imago revelatur, nulla diligentia ita eluditur civitatis ardor, quin tot, quot eccleſia capere poteſt, irrepant, multoque plures templi aditus ac fores obſideant, ſtrepera pulſu atque inſimis precibus vocibuſque intromitti orantes.

B *hæc quæ S. Aloyſius Gonzaga fuit,*

154 Sed illud in primis admirandum eſt, & quod divinam quamdam vim illi vultui inditam eſſe vel maxime convincat, quod ſic admiſſi vix prima Virginei oris lineamenta ad faces videant, cum ſolvi ſtatim in lachrymas, ac prorumpere in ſingultus ac gemitus, interæ compunctionis judices, ac pectora palmis plangere incipiant univerſi; atque adeo illi ejnm, ut frequenter fateri ſolent, qui non tam pietate, quam curioſitate ac rei inſolentia ducti accurrunt. Tam plena eſt illa facies gratiarum, ut plane divinitus ac perpetuo miraculo contingere neceſſe ſit, ut tanta movendi vis in unius aſpectum imaginis cadere poſſit, quantam vix veterum poetarum licentia Palladis ægidi, durandis in ſaxa hominibus, affingere auſa fuit. Ejus etiam huic imagini inſitæ virtutis teſtis eſt omni exceptione major B. Aloyſius, clariſſimæ Societatis Jeſu ac ſereniſſimæ familiæ Gonzagæ jubar; quippe in cujus hiſtoria refertur, profiteri ſolitum ex Domino ſe Virgine Annuntiata Florentiæ, velut ex optima nutrice, primitias ſpiritus ſui ſuxiſſe *f*.

f

Ordini ſuo ornando invigilat,

155 Ad hanc ergo D. Annuntiatæ aram (unde nos ipſius Virginis ſuavitas in hanc quoqua digreſſionem pelſectos pertraxit) poſtquam C Philippus omnes grati animi affectus exoneraſſet, & ſolatus eſſet ſuos, ad ordinanda, quæ per abſentiam cumulata erant, negotia contulit ſeſe: ac primo quidem morem geſturus populorum ac principum virorum ſtudiis, quibus certatim invitabatur ad nova apud ſe Ordini noſtro monaſteria capienda; vel reſtauranda, atque amplificanda ea, quæ temporum injuria collapſa fuerant; exorſus eſt ab oppido S. Sepulchri, *g* auſpiciis epiſcopi Nicolai Caſtellani *g*, qui lapidem ejus cœnobii angularem jecit, ac deinceps Senenſium, Lucenſium, Piſtoienſium, Peruſianorum, Urbevetanorum & Cortoniatum, aliorumque populorum invitatu accerſitus, multa Ordinis cœnobia vel faciendo locavit, vel facta refecit. Exinde Aretium ſtudioſiſſimam ſui civitatem profectus, edictis illic comitiis celebravit anno allatæ ſalutis MCCLXXIII. Conſtitutis in iis comitiis, quæ ad ſtabilitatem ornatumque Religionis facere videbantur, in vicem aliquid gratitudinis ergo repenſurus benefactorum munificentiæ, in communionem bonorum operum, quæ toto in Ordine fiunt, ipſos & Tertii Ordinis homines, mare majorum atque authoritate Pontificia, publico inſtrumento recepit.

156 Dimiſſo inde Patrum conventu, Philippus Senas, Romam illinc petiturus, proficiſcitur: ibi, D *ex ſacra aſſa & illarum interpr. aggregata.* ne uſquam, niſi re aliqua memorabili geſta, diverteret, miſſum ad ſe ab ipſa Deipara adoleſcentem annorum quatuordecim, Claromontenſem nomine, ex antiqua, ut quibuſdam placet, Pellacanorum, vel ut aliis, ex antiquiore ipſa Roma, Sylvia gente (quæ hodie magna licentia vocatur Piccolomina) in obſequium Virginis, atratum Servorum albo adſcripſit, mutato Claromontenſis ſonoro nomine in paternum Dominæ Joachimi nomen. Sub quo ille nomine in virum ſanctum adultus majoribus rebus, quam quæ exiguo pro noſtro more diverticulo perſtringi poſſent, fortiter ac mirabiliter geſtis, a Paulo V. Pontifice Maximo, noſtra ætate in Beatorum catalogum eſt relatus *b*.

b

Petitur profectus ad concilium Lugdunense,

157 Interes agenti Senis Philippo litteræ afferuntur Cardinalis Octhoboni protectoris; quibus, cum ſignificaretur Pontificem, qui tum erat Gregorius X. profectionem moliri Lugdunum Galliæ, quo concilium œcumenicum convocarat, nihil eunctatus, ad Urbem res Religionis cum Pontifice ante diſceſſum conſtituturus contendit. Eo delatus, & ad ea, ad quæ veneras, tranſigenda aggreſſus, intelligit Pontifici placere, ut una ipſe cum aliquot doctorum virorum Ordinis comitatu in Galliam ad concilium ſe comitetur. Cognita Pontificis voluntate, Philippus ad ſe evocat F. Henricum Bonicollem Gandavenſem *i*, qui dictus eſt DOCTOR SOLANNIS, alioſque, qui pro Ordine Servorum (ut pro Prædicatorum Minorumque Ordinibus divi Thomas, Bonaventura, & Albertus Magnus) illum Lugdunenſem Patrum conſeſſum cohonestarent. E

i

In itinere Florentinos ad pacem hortatur,

158 Profectus igitur Roma Pontifex, comitantibus Græcorum imperatore & rege Neapolitano, aliiſque plurimis Cardinalibus, principibus, præſulibuſque, Florentiam venit, ſi qua rationa ægræ civitati & civium ſuorum factionibus peſſumdatæ medicinam finemque inteſtinorum malorum afferre poſſet; in quo tam egregio conatu, fideli opera Philippi uſus eſt; qui patriæ charitate ac xelo ſuccenſus honoris Dei, ſalutiſque tot in illis lanienis pereuntium animarum, pro pace graviter ac magnifice, in protervos vero ac pervicaces odiorum civilium fatores authoreſque acriter fortiterque dicendo, ſummi Pontificis concilisadæ civitatis ſtudium adverſus ingentem inolixi mali molem ſuſtentabat. F

& pro unione Græcorum cum Latinis,

159 Nec minori uſui Lugduni quam Florentiæ Philippi opera Pontifici fuit. Convenerant ad illud Lugdunenſe concilium Palæologus Græcorum imperator *k*, & ejuſdem gentis patriarcha Conſtantinopolitanus *l*, ac præterea legati variorum Græciæ Principum, quorum præcipue de controverſiis inter Patres quæſitum eſt, ut concordia cum illis ſtabilita, levataque Reipublicæ Chriſtianæ diſcordiarum ſentina, tota vis civilium armorum eo facilius in Chriſtiani nominis juratum hoſtem Mahometanum verti poſſet, ſi Latinæ Eccleſiæ cum Græcanica conveniſſet. Controverſia præcipua erat de proceſſione ex Patre Filioque Spiritus ſancti, ſuper qua poſitione aliiſque aliquot controverſis, cum decimum jam & tertium, Græci cum Eccleſia Catholica in gratiam concordiamque rediiſſent, hoc frequente congreſſu nihil actum eſſe cum Græcis ab Latinis compertum eſt, niſi quod actum egerint.

k

l

160 Ea ejus nationis lubrica conditio & afflictus rerum Occidentalium, ac vel in primis Pontificiarum ſtatus, pium Pontificis animum ſolici- *ac concordia principum Chriſtianorum*

tum

A tum habebant; reductumque cupiebat ad priſti-
ex im- num ſplendorem, reſarcitis cladibus, quæ ab im-
pressis. petatore Friderico & Manfredo illatæ fuerant;
tum eamdem Eccleſiam Catholico cæſare ac
beata pace (quibus per aliquamultos jam annos
caruerat) ſuffultam optabat; ut verſis in Turcam
communibus armis, Hieroſolymitanum regnum
recuperari poſſet. Quæ cum ſummopere neceſſa-
ria & Pontifici vehementer cordi eſſe Philippus
perſpexiſſet, primum publice pro argumenti di-
gnitate de rebus ſumma vi atque energia diſſe-
rere, deinde privatim ſingulos procerum adire,
monſtrare neceſſitatem eorum, quæ a Pontifice
fuiſſent propoſita; & omnia denique agere, qui-
bus Græci Latinique inter ſe coaleſcerent, & in
communem hoſtem junctis opibus armarentur.

161 Accedebat, quod ſub iſtius tempus con-
eloquentiſſ. cilii, nova atque ampliore ſpiritus exuberantia
ſime per- agi ſe vir Sanctus atque impelli ſentiret; quo
arat in con fiebat, ut & cum veneratione multa audiretur,
cilio, & conjuncta cum divina quadam efficacia in-
credibili ſuavitate, omnium animis vim afferret.
Et ſubſerviebat dictionis ardori donum linguarum, nempe præter nativæ, & partæ ſtudio La-
B tinæ linguæ, Græcæ, Hebraicæ, Teutonicæ,
Hiſpanicæ ac Gallicæ ſeiecta; quas ita callebat
exacte, ut velut novum Apoſtolum unuſquiſque
lingua ſua illum audiret loquentem. Et com-
modum per illos dies & vehementer opportu-
num rebus, quæ in illo conventu, a Pontifice
ac Patribus agebantur, accidit, ut ſeptemviri
Romani imperii electores, poſt longum & vatis
funeſtum eladibus interregnum, Regem Romano-
tum falutarent Rudolphum primum Auſtriacum,
m Habſpurgi atque Hollatratum comitem m, in-
clytum bello heroa, & pacis artibus ſingulari-
que in Superos pietate ac religione, nulli Prin-
cipum ætatis ſuæ ſecundum. Id protlus ex Pon-
tificis voto evenit, magno ſequentium ſæculo-
rum bono, & Philippum incredibiliter exhila-
ravit; quod illi cum Rudolpho, ut alias dixi-
mus, magna intima familiaritatis neceſſitudo
jam dudum intercederet; quæ illi poſtea Philip-
pum in Germaniam evocandi ad componenda
principum imperii diſſidia, & ad debellandas
hæreſes cauſa fuit, ut ſuo loco exponemus.

C 162 Interea concilio finis impoſitus, & in eo
quo finito, divini verbi Apoſtolicis præconibus ex cjus præ-
ſcripto imperatum, ut Crucem recuperandæ
Hieroſolymis promulgarent, inter Catholicos
omni ope pacem componerent, denique mutuum
pro domo Domini opponerent ſeſe, glifcentibus
præſertim in Germania hæreſibus: & cum pri-
mis illi ſtultiſſimo hominum generi, qui rudiſ-
ſima ſtoliditate Flagellantes appellati, flagella-
tiones ſuas martyrio præſtare, & ad ortum ſectæ
ſuæ Chriſti Evangelium exſpiraturum, aſſere-
n bant n. Itaque accinctus ei operi Philippus, ſa-
lutato Pontifice, in Italiam revertit, & a Bo-
nonienſibus injunctum exoclus munus, tametſi
eum populum factionum ſtudiis alterniſque cæ-
dibus prope exitum reperiſſet, brevi tamen pa-
catum reliquit; eique gratiæ ad poſteros aliquo
monumento teſtandæ, ſeoatus Bononienſis ſump-
tu publico magnam partem cœnobii Servorum
a fundamentis extruendam curavit.

163 Sedatis Bononienſium turbis, Florentiam
ad fedan- inde ire pergit eodem animo fiduciaque; ſed
das item ad operoſiorem rerum molem; domi enim civi-
bellatur. tas communi illius ævi aſflata peſte, ſuis lecum
viribus pugnabat, & foris ſimul cum externo ho- D
ſte vicinorum populorum, iiſdem prope odiis bel-
lum gerebat. Accedebat ad multiplicium malo-
rum ſummam, quod jam per annos duodecim
paſtore epiſcopo deſtituti, ſecurius ſimultates
cæteraſque malas artes exercerent, diſcrepanti-
bus in re utriſque ſalutari partium ſtudiis, ac
neutris eum approbantibus, quem altera partium
epiſcopum ſedi Apoſtolicæ nominaſſet; hoc ipſo,
quod adverſæ factioni probaretur. Interea Gre-
gorius X. Lugduno rediens, ex via & vita
cæleſtem Romam migravit; eique in Pontifica-
tum ſuffectus Innocentius V. Cum moventes in
Piſanos exercitum Florentinos diſcedere ab ar-
mis juſſiſſet, illique Pontificis imperio obſequen-
ter paruiſſent, in gratiam fidemque recepti, ab
eodem levandis animabus, multis magniſque
ſpiritualis munificentiæ muneribus affecti ſunt.
Ea inſolita ejus populi in damnandis ſemel ſump-
tis armis facilitas, concionum Philippi publice
per eos dies habitarum Florentiæ fructus fuit.

ANNOTATA,

a *Græce* apathes *ſignificat Latine hominem, qui* E
ſine paſſionibus eſt, & hoc nomen componitur ex alpha privativo & ſubſtantivo πάθος, id eſt, paſſio, *vel derivatur a verbo πάσχω, quod Latinis eſt* patior.

b *Jam ſupra monuimus, iſtum beatum Alexium numquam ſacris ordinibus initiari voluiſſe. Unde biographus ex falſa hypotheſi hic aſſerit, eum non niſi perfuſum uberrimis lacrymis Miſſam celebraſſe, vel Gianius in Annalibus erravit.*

c *Acta hujus B. Juliance de Falconeriis in Opere noſtro ad diem 19. Junii edidimus, & ibidem in appendice poſt Vitam ipſius tomo III. Junii pag. 923. & ſequentibus legitimum hujus Beatæ cultum probavimus.*

d *Mortis locus, quem Dalæus hic B. Alexio aſſignat in Monte Senario, conciliari non poteſt cum ſententia eminentiſſimi Proſperi de Lambertinis, qui §. 2. Commentarii noſtri nu. 25. aſſerit, omnes Ordinis fundatores in illo Monte mortuos eſſe, excepto Alexio, cujus ſacræ reliquiæ poſtea ad eum Montem translatæ ſunt.*

e *Poccantius in Catalogo ſcriptorum Florentinorum pag. 116. alias hujus Servitæ lucubrationes enumerat.* F

f *Hæc pietas S. Aloyſii Gonzagæ erga imaginem Deiparæ Annuntiatæ in Vita ejus apud nos tomo IV. Junii pag. 927. & 929. narratur.*

g *Iſte Nicolaus anno Chriſti 1565. ex abbate Ordinis Præmonſtratenſis a Clemente IV. Pontifice electus eſt epiſcopus civitatis Caſtellanæ, ut Ughellus in novi-ſſima editione Venetæ Italiæ ſacræ to. 1. col. 598. tradit.*

h *Majores noſtri ad diem 16. Aprilis Acta hujus B. Joachimi tomo 2. iſtius menſis a pag. 454. illuſtrarunt.*

i *Molanus apud Miræum in Bibliotheca eccleſiaſtica pag. 161. de hoc doctiſſimo Belga ſic habet,* Henricus a Gandevo, cognomento Boethals; (*hoc cognomen in lingua Flandrica ſignificat* bonicollium *vel* bonicollem, *ut hic a Dalæo cognominatur*) archidiaconus Tornacenſis, a majoribus dictus DOCTOR SOLEMNIS, ſcripſit Theologica quotlibet Pariſiis a Judoco Babio MDXVIII. excuſa; item Summam quæſtionum ibidem editam. Obiit Tornaci anno milleſimo ducenteſimo nonageſimo tertio. *Valerius Andreas in Bibliotheca Belgica, Triſthemius, aliique paſſim bibliographi de viro illo docto meminerunt. Sed vix ullus ex iis hunc doctorem Pariſienſem Ordini*

Servitæ

A *Servitarum adſcribit, ſi excipias Antonium Poſſevinum noſtrum, qui tomo I. Apparatus ſacri pag. 723. id timida facit his verbis:* Henricus Bonicolli Gandavenſis dictus DE GANDAVO, ex antiqua cutrachelorum, quos vulgo Goethalſios indigitant, familia in Belgio, Ordinis Servorum, ſi Chronico Servorum credimus, deinde archidiaconus Tornacenſis, a Scoto propter inſignem doctrinam commendatus, & io Pariſienſi academia DOCTOR SOLEMNIS appellatus, edidit Summam quæſtionum *&c. Alii negant, Henricum illum unquam Ordini Servitarum nomen ſuum dediſſe. Vide tamen Archangelum Gianium Centuria I. Annalium lib. 5. cap. 14. ubi hunc eximium virum variis argumentis Ordini ſuo vindicat.*

k *Errat hoc loco biographus, dum Palæologum Græcorum imperatorem ad concilium Lugdunenſe venisſe affirmat: hic enim tantummodo legatos ſuos ad illud miſit, ut alio occaſione in Actis S. Bonaventuræ tomo III. Julii pag. 857. in Annotatis monuimus.*

B l *Hic fuit Germanus III. qui patriarchatum abdicaverat, & ab imperatore Palæologo ad concilium Lugdunenſe miſſus fuit, ut in Hiſtoria chronologica patriarcharum Conſtantinopolitanorum ante tomum I. Auguſti pag.* * 165. *fuſius explicatum eſt.*

m *Raynaldus in Annalibus eccleſiaſticis ad annum Chriſti 1273. num. 9. refert, electionem hujus principis cælitus præmuntiatam fuiſſe.*

n *Hæc ſecta Flagellantium ex piis principiis orta, poſtmodum in hæreſim fœdiſſimam mutata eſt, ut laudatus Raynaldus in Annalibus eccleſiaſticis ad annum Chriſti 1260. num. 6. & ſequentibus exponit.*

CAPUT XIII.

Fuga Sancti ad Piſtorienſes propter oblatam ei cathedram Florentinam, conciliata inter cives illos pax, periculoſa tempeſtas adverſus Ordinem Servitarum exorta, &
C *patrocinio Deiparæ diſcuſſa.*

Sanctus a Florentinis poſtulatus præſul,

ITaque Philippus lucido illo civium ſuorum intervallo uſus, ad componendam alteram Reipublicæ partem, quæ epiſcopi defectu laborabat, concione advocata, gravi oratione damna atque incommoda ceſſationis eorum, at diſcordiæ in deligendo paſtore demonſtrat; ac ſubinde in eam perniciem, ſumma vi ſpirituque Apoſtolico, eum ſingulari moderatione conjuncto, perorans, hortatus eſt populum Clerumque (nam ad hos quoque communis factionum labes pervenerat) ut gregi Florentino pene jam in inferni lupi fauces periclitanti, concordibus animis ac ſententiis paſtorem dicerent; cum derepente haud dubia motu populi volentis jubentiſque conſonus clamor coritur in hæc verba; EPISCOPUS NOSTER PATER PHILIPPUS ESTO. Iſtus ianpinato multitudinis decreto Philippus, ad eas voces non cohorruit ſolum, ſed erubuit atque obmutuit etiam, eoque omnis omnino præclarus illa dictionis ardor per reliquum epilogum alanguit. Tamen concluſa utcumque oratione, paulo poſt etiam Florentia quam occultiſſime excedit.

fugit ad Piſtorienſes,

165 Florentinus interim populus & tota gens Eccleſiaſticorum in ſententia iiſdem, quibus in concione ſtudiis, perſiſtere; dicere, virum e prima civitatis nobilitate, eximia prudentia, & nota ſanctitate, & ad omnia ſumma gerenda dirigendaque natum, & quem prærogativa Cardinalitii collegii paucis ante annis dignum Pontificatu judicarit, utique præoptandum homini externo, qui ſedi Florentinæ imminet a Pontifice, niſi conveniatur; aliaque multa meritis ſancti Viri conſentanea inuitata concordia publice ac privatim conferre: ex quibus ſatis apparebat, non temere & ex vulgi levitate conclamatum io Philippum fuiſſe. Sed Philippus jam dudum in ſimilibus ac majoribus aliam periculis humilitati ſuæ velificari doctus, fuga ad Piſtorienſes elapſus, cum in alium epiſcopum non ſatis conveniretur, aditum ad eum honorem reliquit externo (ut non abſurde conjectabatur futurum) videlicet Jacobo Perufino *a* ex familia Auguſtiniana, qui ab Honorio IV. ſummo Pontifice Philippo in epiſcopum Florentinum ſubjectus eſt. Atque his quidem ſucceſſibus Florentiæ virtus ſe Philippi atque induſtria exeruit. E

quas agit ad concordiam adhortans,

166 Cæterum haud faciliors illi Piſtorii ex concilii paulo ante laudati decreto complanandæ reſtabant. Siquidem ea civitas, ſi qua ulla alia, efferatiſſimis ſpiritibus animiſque Guelforum Ghibellinorumque factiones ad exutam uſque humanitatem, quotidianis civilium irarum exemplis nutriebat; quæ illi inſania, ut erat cum cæteris Italiæ populis illius ſæculi infelicitate communis, ita difficilior in ipſis curatu erat, quod ſuopte inganio factioſa gens, cætera generoſa ac ſagax, omnem medicinam præter ſanguinis miſſionem reſpueret. Cui rei argumento eſſe poteſt, quod extincta Guelforum ac Ghibellinorum, in generis humani excogitata pernicies, nomina in ea urbe longo intervallo ſub Atrorum Alborumque nomenclatura revixerint *b.* b

& animum ejus præcipuis ſuffragiis ornant duces

167 Itaque ingenti opera tam adulto tamque penitus inſito malo ſanando daſudandum Philippo fuit. Ille tamen rei difficultatem, infra animi ardorem habitam, Deo fretus magno animo ac forti aggreditur, nec minore perficit fructu; cum enim ex ſuperiore loco in frequentiſſimo Piſtorienſium auditorio ardentem divino F Spiritu & gravam terroribus orationem auſpicatus eſſe, ab illo Pſalmi verſu, " Super fluvios Babylonis illic ſedimus & flevimus, " dum recordaremur tui Sion ", deplorabilem ipſis ſtatum ſuum tam graphice atque ad vivum ante oculos ſtatuit, ut ſui pudere primum, mox etiam ſerio pœnitere pleroſque inciperet. Horum ex numero quidam egregie nobilis, cui Bonaventuræ nomen, Vannii de Bonaccuro filius, & ſuis & cæleſtibus civibus repentina mutatione ſpectaculo fuit. Is partium Ghibellinarum dux & anteſignanus erat, ferox animi juvenis & ex mala cauſa celebre magni bellatoris nomen conſequutus. Hic armatos exercitus timare neſcius, conſcientia & concione Philippi perculſus, damnatis ſceleritatis armis artibuſque in cives ſæviendi, ſupplex ad Philippi veſtigia proſtratus, infimis precibus orat, ne graveiur ex animo ad Deum revertentem ſe Servorum miſericordiſſimæ Dominæ numero aggregare.

ad Ordinem ſuum admittit,

168 Ad ea Philippus, ſa quidem bonæ piæque voluntati ejus morem gerere, paratum dicare, ſi eum inimicis omnibus ac peculiariter cum adverſa factione, bona fida & meliore humilitate in gratiam rediiſſet, ac deinde ea omnia, quæ nefario atque injuſto bello parta ſuos in uſus convertiſſet, legitimis dominis ac integro reſti-

A ex impressis.

restituisset. Iis conditionibus & præferocis animi experimentum capere, & sternere æmulaturis tam nobile exemplum viam Vir sanctus volebat, qua compendio sed necessario, Deo ac justitiæ adjungi possent. Bonaventura utrumque accurate præstitit, atque ita demum voti compos evasit. Philippus hoc hujus ducis tam opimum spolium sibi ac Deiparæ gratulatus, novæ militiæ novum tironem monitis, ex asceticæ philosophiæ sacrario depromptis armat, docetque, quemadmodum bene cœpta inoffense prosequatur. Quæ Bonaventura monita tam alte in pectus demisit, ut inter Beatos census Ordinis Servorum, res gesserit tales, atque ita vixerit, ut eum titulum nomenque sine controversia factis æquaverit *e*, ut ex illius vitæ historia Italice edita liquet.

e

169 Verum non stetit hic concionum Philippi privatorumque monitorum vis & efficacia: plurimi enim ex utroque sexu illius civitatis ad ipsum, velut ad sequestrum, ineundæ cum Deo pacis affluentes, illius se totos arbitrio permittebant. Eos Philippus in duas classes sive sodalitia, alterum virorum, mulierum alterum, digestos, quid porro deinceps agere, quidque omittere debeant, docet. Ac viros quidem, qui, prælucente Bonaventuræ exemplo, reliquam ætatem anteactæ vitæ suæ facinoribus deplorandis & acerrima pœnitentia vindicandis addixerant, quia ex sanguinariis illia vel inimicis vel commilitonibus Bonaventuræ erant, ne qua umquam oblivio injectam ipsis divinitus pœnitudinis mentem labefactaret, indutos rubris saccis, monimenta patratarum tædium perpetuo circumferre voluit; unde & Pœnitentium, & quod se publice ad multum sanguinem cedere consuessent, Flagellatorum *d* Ordinis Servorum Beatissimæ Virginis nomen sortiti suot. Ita & ipso cultu & suo cruore pro effuso olim alieno nobiliter purpurati & gloriose sordidati, ingenti exemplo ac saluti sibi & civibus erant, & quotidianis incrementis in Christiana pietate proficiebant, doctu præcipue ac disciplina beati Patris Bonaventuræ, qui illis postea præfectus, haud segnius quam olim ad clades atque incendia, ad omnia Christianæ virtutis decora facem ipsis præferebat.

enjus exemplo, suos viri,

B

d

C

170 Nec minus illustris fœminarum Pistoriensium, quam virorum pietas fuit, ac fortasse hoc illustrior, quod nulla cæde aut scelere publico designato, arduam virtutis viam malculo animo, Philippo hortante, ingrederentur; quippe eodem tempore, quo viri suas metamorpholes moliebantur, aliquot e primariis ac nobilibus matronis, mixtis aliis mediæ fortunæ, concordibus animis votisque Deo placendi, habitum tertii Ordinis Servorum a beato Patre susceperunt. Atque ita indutis velatisque monialium more, chlamydatarum *e* (vulgo Mantellatarum) nomen a sumpto hoc philosophico pallio, inditum est, & io justam congregationem coalescena, procedente tempora, plurimas spectatæ virtutis virgines dedit, ut fusius in Annalibus demonstrat Gianius noster.

rum fœmi. næ, ad Pœnitentiæ exercitium.

e

171 Dum hæc a Philippo domi forisque geruntur, & disciplina ejus ac primitio adhuc spirtu omnia domicilia ferveot, eoque nomine & egregiis Philippi facinoribus in omnium amoribus sermonibusque Ordo Servorum versatur, ne videlicet tam lætia successibus vel efferet animos, vel per oxiam securitatem in ignaviam aut socordiam delaberetur, tempestas io eum divino permissu cooritur talis, in qua & Philippi fortitudo, & ipsius Ordinis firmitas, ac præsens in Servos suos Deiparæ Virginis tutela, non obscure spectata est. Ejus rei hujusceomodi ratio fuit. Mortuo Gregorio X. Innocentius quintus rerum potitus, nihil antiquius habuit, quam ut decreta concilii Lugdunensis quam primum & quam exactissime propositum Patribus finem, effectumque sortirentur, &, cum in primis illud (quod cum alio concilii Lateranensis decreto conspirabat) quo cavebatur de numerosiore in Ecclesia varietate Religionum: ut, si quis vocari se a Deo ad vitæ Religiosæ statum intelligeret, ad unam ex illis familiis approbatis atque ad paucas redactis sese adjungeret, novam nullam conderet, ac si quæ essent hac intempestiva hominum licentia conditæ, eæ ex hujus decreti præscripto abolerentur. Et salubriter id quidem ac pro temporum illorum necessitate provide sanctum est; namque, ut est veræ Religionis simia atque umbra quædam superstitio, aput varios populos male feriati homines ad imitationem clarissimarum familiarum quotidie novas, alio atque alio cultu vestium, aliis atque alus nominibus legibusque comminiscebantur, & suapte authoritate, nullius suffragio propagabant. Quam rem daturam aliquando in Ecclesia Dei turbas, ut jam tunc cœperat, non absurde Pontifices verebantur censebantque, ei libidini modum obicemque esse ponendum.

D

E

172 Cæterum calamitas Ordinis Servorum in eo vertebatur, quod in harum ioauspicatorum Ordinum classem rejiceretur; quemadmodum Innocentio Pontifici faciendum videbatur. Qui proinde Cardinali Ottobono Ordinis protectori in mandatis dat, ut ad dicendam causam rationemque reddendam de suo Ordine, Generalem Servorum Romam citet. Philippus interea Pistoriensibus suorum comitiis præerat, magia de ornanda, quam de vendicanda in lortem numerumque probatorum Ordinum religione sua solicitus: eum ecce Cardinalis litteræ superveniunt; quibus non modo dicta Patri Generali dies, sed interim etiam ex vi decreti imperatum est, ne ipse neve quisquam alius Superior Ordinis nostri deinceps quemquam vel ad habitum, vel vero etiam ad professionem admitteret, nec externorum confessiones excipere vel eorum cadavera apud se humare auderent; denique ne bona immobilia (quippe ut ad ærarium Pontificium devoluta jam) ulla ex causa alienarent, distraherentve, sub anathematis ac dirarum pœna. Quibus omnibus id agebatur, ut velut præjudicata causa omnes intelligerent, ex mente Pontificis inter expunctos per id decretum Ordines, Ordinem quoque Servorum censeri.

quo Ordo Servorum ejusque rum ruinam vitare,

F

173 Perculit is nuntius non mediocriter Sanctum virum, sed ita tamen, ut adesset animo, & magnitudinem difficultatis baudquaquam humanis rationibus, sed cælorum Reginæ Primævæ Instituti Fundatricis viribus metiretur. Sed ne quid interim, quoad per ipsum staret, humanæ providentiæ desiderari posset, primores Patrum in Senarium montem evocat. Ac forte per eos dies perquam opportune beati Patres Sustenius & Uguccio, qui soli supererant ex septemviris nostris, senio ac laboribus confecti, e Germania Galliaque eodem, ut se ad felicem mortem compararent, supervenerant. Quibus, ac cæteris Patribus congregatis Philippus litteras protectoris recitat, quo res loco sit, demonstrat,

S. Philippus alios sodales requirit,

ac

A ac deinde rogatis ſingulorum ſententiis, quid in re tam ardua atque anripiti factu opus ſit, exquirit. Patres, qui de ſumma rerum agi videbant, anxie varieque animis ſpem inter & metum fluctuabant. Hinc aliquot Pontificum Ordinis confirmationes, Philippi ſpectata rebus in arctis arduiſque induſtria, ac divinæ in ſuos providentiæ ſuavitas bene ſperare jubebant; inde vero duorum conciliorum authoritas, ſummi Pontificis præjudicium, & rei, de qua agebatur, magnitudo, metum ac ſolicitudinem aeuebant,

& ex eorum conſilio ad Deiparam confugit,

174 Demum cum undique angustiæ premerent, omnibus ſententiis in id itum, ut ad Præſidium Dei Genitricis, unitæ Ordinis Conditricis, confugeretur. Itaque in omnibus Ordinis templis, ſupplicationes perpetuæ cum Antiphona SALVE REGINA canta, e choro ad ejuſdem Virginis ſacella, concepto voto, præſenti huic periculo averiendo decretæ ſunt, perpetuo ad poſteritatem monumento futuræ, hunc Ordinem ſuper

B Beatiſſimæ Virginis tutelam fundatum, atque ſub ejus adquieſcentem patrocinio, nullis neque hominum neque inferorum conatibus everti poſſe. Dehinc ad Philippum verſi Patres rogant atque hortantur, ut pro ſua ſapientia operam det, ne quid res publica detrimenti capiat, Atque his aliiſque rebus pro tempore ar diſcrimine in eo Patrum conventu actis, Philippus ſacrificiis & obſecrationibus aliis, præter illa votiva, propitiando cæleſti Numini indictis, & Patre Lotharingo, dum ipſe abeſſet, ubique curare atque adeſſe juſſo, præſertim adverſus vim exterorum ac præſulum, ſiqua, pendente rauſa, ingrueret; ipſe propere ad Urbem iter arripuit.

aequalitas Innocentii IV. Papa

175 Cum erre vix viam ingreſſo nuntiatur, Innocentium Pontificem, exigua quinque menſium uſura, delibato potius quam geſto Pontificatu, morte ſublatum eſſe. Qui rauſa ut in præſentia ſolitudinem Ordinis Servorum nonnihil levaſſe viſus eſt, ita creditum, nec temere, divinitus ea pœna multatum eſſe Pontificem, quod eumdem Ordinem (cui, ut graves authores teſtantur, ante adeptum eum apicem parum æquum ſe oſtenderat) delere cogitarit, Interea tamen, ut facilius pereuntur quam occidant res

C adverſæ, Marianæ Religionis calamitas authori ſuo ſupervivebat, quamquam, illo extincto, aliquanto æquabilior. Sed admirabilis quædam rerum commutatio, quæ per eos dies Romæ contigit, omnium, ac præſertim Philippi ſpem, majorem in modum erexerat; nam ſimul atque ad Urbem pervenit, Cardinalem Ottobonum, ſub Adriani V. nomine creatum Pontificem intelligit. Nec dubitabat, quin eum, qui multos per annos ſumma fide ſummaque cum cura patronum Ordinis Servorum egiſſet, tam propitium paratumque ad conſervandam vindicandamque haberet ab interitu Religionem, quam ſtudioſum ejuſdem evertendæ Innocentium paulo ante expertus fuiſſet.

& favore ſucceſſoris ejus diffi. patur;

176 Accedebat præterea ad hæc effulgentis ſpei momenta, quod Hadrianus ex longo protectionis uſu, ortum, progreſſum, ac ſtatum Ordinis pernoſceret, teneretque præſenti memoria; quæ ipſe ad firmitatem hujus Inſtituti a ſummis Pontificibus prædeceſſoribus ſuis impetraſſet. Ad hæc, opinio ejuſdem Pontificis de Philippi ſanctitate, digna ab eo Pontificatu aliquando judicata, qua illi ante novennium, & hunc ipſum Pontificatum vaticinatus fuerat, & arduas res rommuni Eccleſiæ univerſæ & privato Ordinis ſui bono præclare geſſerat; omnia ex voto laborantis dubio diſcrimine Religionis fuereſſura ſpondebat; ut afflicta Religio in uno Pontifice & patronum ſortita videretur & judicem. Neque ea abſurda ratiocinatio fuit. Cum enim ad primum ejus affatum admiſſus Philippus luculentius apud ſatis conſtrium veritatis eorum, quæ afferebantur, pro Ordinis ſui ab illis duorum conciliorum decretis indemnitate diſſeruiſſet, Pontificem in omnibus conſentientem habuit.

D *EX PRÆSUL.*

ſed hac non diu poſt moriuntur,

177 Sed Deo Optimo Maximo & Maximæ Matri ejus, qui rlaratam Servi ſui Philippi conſtantiam, & reliquorum Servorum tolerantiam exercitam, atque his ipſis viis magis ac magis ſtabilitam rem Servitanam valebant, placuit exemplum ſtatuere, quo demonſtraretur, neque odio cujuſquam ruere, neque ſolo humano favore ſtare ea, quibus ipſi æternitatem decreviſſent. Ac proinde ut nuper Pontifex Innocentius excidium Ordinis meditatus, poſtquintum menſem ſublatus eſt, ita Hadrianus V. in omnia alia pronus, intra menſem ab inito Pontificatu mortuus, divinæ providentiæ quoad difficultates noſtras ſuum curſum reliquit: magnus ſane vir, & ſupremo honore dignißimus, ut qui difficillimis ad Germanos Britannoſque legationibus perfunctus, miſere rollaplam Chriſtianam diſciplinam illis in regna reſtituerit. Quibus aliiſque plurimis laboribus & affecta ætate feſſus, ac de Ordine noſtro optime meritus, ad æternæ felicitatis ſplendidius ſacerdotium tranſivit.

E

Cauſſus rem judicio examinari jubet;

178 Is caſus tam alieno tempore tamen ſi nonnihil affecit Philippum, non tamen de ſtatu dejecit, quin majore animo cœpta perſequutus, omnes ad novum Pontificem Joannem XXI. rei bene gerendæ aditus rimaretur. Itaque Joannem Urſinum Cardinalem, qui apud Pontificem gratia atque authoritate plurimum pollebat, aggreditur, & ſuum facit: eoque deinde agente, benigne auditus a Pontifice, editis & voce & ſcripto documentis, quibus Ordinem ſuum duobus illis conciliorum decretis minime peti probabat, ſolide graviterque ſuorum cauſam oravit; effecitque tandem, ut Pontifex porrectum ſuper ea rauſa apologeticum libellum, advocatis Conſiſtorialibus Pontificii juris conſultiſſimis, examinandum daret; juberetque, eoſdem, ut ad ſe cum fide referrent, quæ juris eſſe cenſuiſſent. At Philippus, quamquam ea initia ſatis læta viderentur, ſperaretque, lite ſemel conſtata, ſi non præcipitaretur, omnia ſalva fore; tamen, qua erat ſolitudine ac prudentia, præter hos, alios ſimilium rerum in Urbe trium iſſimos juriſconſultos ad rauſam adhibendos putavit, ut quam plurimis ſuffragiis & facilius & glorioſius Ordo Servorum, in periculoſiſſima cauſa abſolutus, triumpharet.

F

& ut ſententia ſuo. rum Pontificis fiat

179 Neque eum ſpes fefellit; quippe tam conſtituit a Pontifice, quam conducti ab ipſo Philippo juris-conſulti eorrordibus ſententiis ſtatuerunt, illa duo duorum conciliorum placita contra Ordinem Servorum, ut ſubnixum fundatumque in authoritate Sedis Apoſtolicæ, omnino nihil facere, & in eam quoque ſententiam ad Pontificem, ut erant juſſi, retulerunt. Quibus ille permotus, auditis, quæ in utramque partem, quæſtioni ſubjecta fuerant, ad extremum ita ſtatuit. Quoniam Religio Servorum minime comprehenderetur in numero eorum Inſtitutorum, quæ ab utroque concilio perſtringebantur, placere, ut is

Ordo

A Ordo ſuis legibus vivat, vigeatque ut hactenus, imperturbatus ad varietatem decoris domus Domini & communem Eccleſiæ utilitatem.

ex impreſſis.

180 Atque hic exitus fuit periculoſiſſimæ, quæ ad eum diem in hunc Ordinem unquam commota eſt, procellæ. Quæ cum Superum benignitate, & Philippi ſumma moderatione, in hunc modum innocue detonuiſſet, habitis Deo ac Soſpitrici Virgini gratiis, ac ſalutato tum Pontifice tum Cardinale Urſino, beatus Pater ad montem Politianum proficiſcitur; ubi Patres illius juſſu ad comitia convenerant. Quo ubi pervenit, & Patres, dubii apud curiam Romanam eventus exſpectatione ſuſpenſos, conſolatus eſt, cauſæ communis victoria, & eos, qui illis velut antiquitatis jam atque eliminatis ex verorum Religioſorum numero, importunis vociferationibus inſultabant, Pontificio reſcripto repreſſit; atque, ut deinceps ei inſolentiæ generi obviam iretur, præter alia ad Religionis decorem facientia, in illis comitiis decrevit,

B ut Religioſi publice pro concionibus & privatim in familioribus colloquiis auditores de privilegiis Ordinis, & Pontificum repetitis confirmationibus ejuſdem, ac denique de Ponficis Joannis XXI. decretoria, amota lite, ſententia certiores facerent. Quod cum impigre præſtitum eſſet, eclerius, quam involuerat, ea de Ordine noſtro temere concepta opinio evanuit.

conſonat ſuum votum,

ANNOTATA.

a *Hic Jacobus, cognomento Caſtelbonus, patria Perufinus, non ex Ordine Auguſtiniano, ut Dekens hoc loco perperam aſſerit, ſed ex Ordine Prædicatorum ad cathedram Florentinam anno 1286. adeoque poſt mortem* S. Philippi, *evectus eſt, eamque poſt quadraginta dies mortem reliquit, ſicut Ughellus in jam ſæpe citata Italiæ ſacra editione tomo 3. col. 128. & Echardus in Bibliotheca ſcriptorum Domiaicanorum tomo 1. pag. 403. teſtantur.*

b *Jannotius Manettus in Hiſtoria Piſtorienſi, quæ inter ſcriptores Rerum Italicarum tomo 19.*

C *tdita eſt, ibidem col. 1014. originem harum factionum explicat, & librum primum Operis ſui col. 1018. concludit his verbis*: Hæc Piſtorienſium cancellariorum rixe ac diſſenſio & Piſtorium & Florentiam, & totam denique Italiam vehementer corrupit, & ita quidem corrupit, ut mutatis, quemadmodum ſupra diximus, Guelforum ac Ghibellinorum nominibus, ALBI & NIGRI ubique appellarentur.

c *Hic Bonaventura Piſtorienſis obiit die* 14. *Decembris, ut Gianius Centuria* 1. *Annalium lib.* 7. *cap.* 6. *in elogio illius teſtatur. Non graventur itaque PP. Serviæ nobis immemorabilem vel publicum hujus venerabilis ſodalis ſui cultum probare, ſi tum Operi noſtro ad diem* 14. *Decembris iaſeri cupiant.*

d *Hanc piam* flagellatorum *congregationem diſtinguere oportet ab hæretica Flagellantium ſecta, de qua ſuperius mentionem fecimus.*

e *De monialibus & origine tertii Ordinis Servitarum conſule Philippum Boannium noſtrum in Catalogo Religioſarum pag.* 89. *& ſequentibus, vel Happolytum Helyotum in Hiſtoria Ordinum Religioſorum & militarium tomo* 3. *cap.* 41. *quos ſum Gianio in Annalibus Centuria* 1. *lib.* 3. *cap.* 1. *egre conciliabit.*

D

CAPUT XIV.

Florentiæ pax inter Gueſſos & Ghibellinos a Sancto confirmata.

IGitur perfuncta tam periculoſa jactatione Religionis Servitanæ cymba, parum abfuit, quin, vixdum ſatis refecto armamentario, novis fluctibus e portu rurſus in altum fluctuatura raperetur: nam cum digreſſus ad comitia perficienda Philippus, ad cornboranda bene cœpta regrederetur ad curiam, tempore ac propenſa Pontificis voluntate in rem debilitatæ Religionis uſurus, magno dolore ſuo certior fit, Joannem Pontificem deceſſiſſe *a*. Sed cum poſt ſameſtris interregnum demortuo Jnanni ſucceſſiſſet, aſſumpto Nicolai III. nomine, is ipſe Jnannes Urſinus Cardinalis, a quo aditum ad agendam apud Pontificem cauſam ſuam Philippo pateſactum fuiſſe, pauln ante commemorvimus, tum

1277. *Nicolaus III. Pontificis electio,*

a

E vero relpirare ſeſeqna demum ex integro erigere afflicto Ordini licuit: nam præter inclytæ gentis Urſinorum univerſæ inſitam ac perpetuam erga familiam noſtrom benevolantiam, ex nnpera familiaritate Philippus ita charus acceptuſque Pontifici aveſit, ut, eum is ex ſorore nepotem ſuum F. Latinum Malabrancam Cardinalem creaviſſet, ei Philippum adjunxerit, theologi nomine, adjutorem, ac viciſſim eumdem nepotem, Ordini Servorum tali præſidio jam diu orbo protectorem dederit: id quod ad recuperandam Religionis dignitatem, & adverſus vim ac violentiom multorum, qua frequenter excrcebatur, plurimum valuit.

182 Interea, appetente comitiornm tempo- *Philippus egregiam jacturam in Ordinem ſuum refpert,*

re, bona nnvi protectoris venia ad Burgum Sepulchri deſtinatum ad id operis locum ſeſe confert, & ibi ex more luculentam ad populum ejus loci orationem habuit; in qua illam Chriſti Servatoris noſtri ſententiam Lucæ 14.

„ Qui non renuntiat omnibus, quæ poſſidet,

„ non poteſt meus eſſe diſcipulus „, tanta, &

F tam divina fecundia diduxit, ut ex auditoribus quidam, cui Andreæ nomen, bono loco natus, parentibus ac divitiis valere juſſis, ſupplex Apoſtolico Concionatori ad genua provolutus cooptari oraret ab ipſo in numerum Servorum cælotum Reginæ; qui voti reus, poſtquam magnos io virtute progreſſus, præſertim in ſolitudinis & vitæ aſperitate feciſſet, & ex ſtudiorum ſimilitudine, ut fit, illum inter & aliquamultos Apennini eremitas amicitia, ac rerum æternæ ſalutis commercia & neceſſitudines interceſſiſſent, eos omnes ex vaga illa, & tametſi rigida, tamen parum tuta noſtris temporibus, vita traduxit ad Ordinis ſui inſtituta ſectanda anno MCCXCIV. aliaque multa præclare geſſit; quibus inter ſeptem beati Philippi diſcipulos locum & nomen BEATI *b* promeritus, ob

b

Annalibus noſtris celebratur.

183 Interea deſtinatis in Germaniam Golliamque vicariis generalibus, qui trepidos illic noſtros anxinſque de exitu moti nuper in Religionem belli erigerent ac ſolarentur, legati ob Rodolphò Cæſare ad Pontificem adſunt, qui inter alia, imperatoris ſui nomine, ob eo enixe petebant, ut, quoniam per imperium variæ ac nnxiæ ſectæ graſſarentur, idque malnm in dies latius ſer-

& ab imperatore in Germaniam accerſitus,

perei;

A peret; conſideretque imperator Philippi Generalis Servorum ſpectata virtute, & Apoſtolico ſpiritu, obvium iri poſſe ei peſti, eum ad ſe primo quoque tempore Pontifex legare vellet. Ad cæſera Pontifex legatis perbenigne, & ex ſententia imperatoris reſpondit; de Philippo, tametſi nihil in præſentia negarit, paulo difficilior fuit; quod Florentinus ac Bononienſis populus, ſub id ipſum tempus, feſſi fractique domeſticis factionum malis, miſſis legatis, a Pontifice ut a communi generis humani parente peterent, ut interpoſita authoritate ſua, pacem inter laceratæ reipublicæ partes componeret. Quam provinciam, ut extra ordinem & integris olim partium viribus odiiſque, bene aliquando adminiſtravit Philippus; iis eum rurſus ei neceſſario operi adminiſtrum Pontifex deſignaverat.

primus Papa Florentinos mittitur.

184 Sed caput erat difficultatis, quod Gardinali Malsbrancæ nepoti, ad eos populos enciliandos, & recipiendam a Bononienſibus toparchiam Æmiliæ legato adjunctum Philippum volebat: cujus apud eos populos ſanctitas atque authoritas ex recentibus factis ſummæ in opinione erat, ut earum contemplatione facilius ſalutaria conſilia ad aures illi populi, atque ad animos admitterent. Neque Pontificem opinio fefellit: nam Bononienſes & Æmiliam tradiderunt legato, & factionum principes, authoritate legati, & Philippi veneratione permoti, privata odia ſua, atque inimicitias bona fide reipublicæ condonarunt. Quibus feliciter confectis, ordinataque civitate, ac cætera provincia, legatus cum Philippo ad Florentinos tranſgreditur. Ea videlicet erat inveterata mali via, omnibus illius miſeræ reipublicæ venis ac viſceribus alte lateque hauſta, ex vaniſſima duorum nominum, Guelforum, & Ghibellinorum exula. De quibus cum frequens nobis hactenus mentio fuerit futuraque deinceps ſit, in gratiam lectoris & claritatis rerum, quas agimus, originem ac fontem, unde aut cladibus nobilitata nomina manarint, hoc loco commemorara non ſpero ab inſtituto alienum fore.

ut duæ factiones, quarum origo

185 Variant in rei decantatiſſimæ origine prodenda authores; quæ ipſa ejus reperiundæ difficultas prodera videtur, funeſta nomina apud inferos in generis humani perniciem eſſe excogitata, & a Furiarum aliqua ad miſcendam rerum C naturam rerris invecta. Ea tamen videtur omnium maxime veriſimilis, quam aliqui in hunc modum recenſent. Rogerius Siculorum rex annis xb hinc fere centum veritus, ne, ſi Conradus III. Auguſtus in Italiam veniret, regno ab eo pelleretur (Cæſarum armis, Siculorum dominatui ſemper infeſtis) miſſis in Germaniam oratoribus, hoſtem Guelfonem Ducem Bavariæ in Cæſarem concitavit, belloque ibi conflato, ex Italia, Duci, & ſuis, & (ut viribus ſanctitatis ſpeciem adderet) Pontificis Maximi, cujus ſe beneficiarium profitebatur, nomine, ingentia miſit auxilia. Cum his ſigna contulit Henricus Cæſaris filius, in oppido Ghibellino natus, quo etiam memoria natalium, velut gentilitia cognomina gaudebat. In hac igitur acie, in Ghibalfine; in altera, io Guelfo, clamabatur, & ex ea die ſervatum, ut Guelfi Pontificum, Ghibellini partes Cæſarum dicerentur.

& progreſſus explicantur.

186 Sed pene jam extincta ea nomina & deleta ex hominum memoria, ſcelere Friderici fecundi pro teſſera cædium atque incendiorum futura, recruduerunt. Is enim juſta Gregorii Pon-

Auguſti Tom. IV.

ſificis ira diris devotus, ea re exaſperatus adeo D eſt, ut per Frangipanios, ſummæ potentiæ cives Romanos, Pontificem urbe depellendum curaverit, atque aperte cum eo, & cum Eccleſia, quique Eccleſiæ partas tuebantur, bellum gerere inſtituerit. Itaque ab eo tempore Italia in duas diſtrahi partes cœpit, aliis imperii, aliis Eccleſiæ opes ſequentibus; quorum hi Guelphi, Ghibellini illi vocati. Quæ factiones per multos poſt annos Italiam tenuere, atque ad ultimum exitium redegere; per Hetruriam præſertim, Lombardiam, Romaniolam, & Marchiam crudeliter graſſatæ. *ex Platina.*

& quo furore odio flagrarint.

187 Neque vero ſolum aliæ civitates imperatorem, aliæ Pontificem ſequutæ, infeſtis inter ſe armis animiſque decertarunt, ſed in ipſiſmet aliam ſingularibus urbibus ex furoris ac veſaniæ proceſſerunt, ut alii imperatori, alii Eccleſiæ ſtuderent, atque ſe inter ſe pellera civitatibus & ſpoliare bonis, inexpiabili ſtimulante odio, niterentur. Ut igitur ea peſtis præcipue Hetruriæ incubuit, ita metropolim ejus Florentiam, novem annorum pace ac felicitate luxuriantem, omnibus cladibus deformavit, duabus principibus familiis E Buondelmontium atque Amideorum inter ſe colliſis. Quarum ſecutæ auſpicia, vel furorem potius, aliæ ſeptuaginta duæ patritiæ familiæ in partes abiere. Triginta novem ad Guelfum cum Buondelmontibus, reliquæ ad Ghibellinum cum Ubertis adjunxere ſeſe. Nec ſegnius in partium ſtudia, quam tragicas in clades itum. Quibus tunc primum finis fuit, cum acciſis utrimque civitatis viribus, ſponte ſua mutuæ internecionis ſatietas armis vel inducias vel juſtitium indixit.

inter ſe conciliarint.

188 Ita ex longo experrecti veterno Florentini vanitatem certaminum ſuorum & Guelforum ac Ghibellinorum nomina, patriæ reique privatæ naufragio facto, docti ſua malo grammatici deſinare ſ tandem didicerunt. Cæterum ſub iſtis F nominum larvis perſonata optimarum ac plebis ambitio, primas in republica partes ad ſe trahentium, bacchabatur. Optimates inſito nobilitatis malo cum imperatore Ghibellini, penes ſe, id eſt, paucos imperia atque honores, excluſa plebe, eſſe volebant, dominationis littora quam proxime legentes. E contra Guelfa plebs, Eccleſiæ ſubnixa viribus, campum & popularia comitia (in quibus viri fortes, ſive plebei ſive patritii eſſent, ex æquo honores adire ac gerere poſſent) perurgebant. Verum, cum nullus eſſet certaminum finis, & ipſi tum Ghibellini tum Guelfi ſatis viderent, ſine arbitrio nihil ad pacem confici poſſe, invita concordia, ut dicere inſtitui, Pontificis fidem atque authoritatem invocavere.

189 Sed enim ut lethalitar ſaucii ad vulnerum ſuorum aſpectum territi, periculo monitore, illien quidem impatienter implorant medicum; ut ubi is venit & contrectare malum, expedire ferrum, manus ſalutares admovere cœpit, majore, quam qua imploratus fuerat, impatientia repellitur; ita Florentini quamquam muruis afflicti cladibus fauciæ civitati ac pene confectæ medicas quæſivere, oblatos tamen a Pontifica ſcientiſſimos, legatum a latere nepotem, & Philippum popularem ſuum prima ſtatim cura repulerunt. Etſi enim initia rerum omnia ſecunda pollicebantur; quod magno apparatu, & magnia communis lætitiæ ſignificationibus legati exciperentur, Cardinaliſque velut jactis pacis concordiæque fundamentis, tam grato adventu ad feliçis rei æternum

Xlent ea ex hiſtoria parum ſuo vidiſſe,

A monumentum extruendo, *ad* divam Virginem, quæ NOVELLA dicitur, magnifici operis templo, primum lapidem sua manu summa cum celebritate locavit; deinde tamen ad cætera perficienda converſus, partes tam tenaces reperit peſſimi inſtituti ſui, ut, re infecta, deſiſtere ab præſentia cœptis, & quod Philippus ſuadebat, tranſactionem ja aliud tempus rejicere coactus ſit.

AN IMPERII.

190 Interea Philippus & ſibi privatim & omnibus Hetruriæ cœnobiis ac ſodalitiis, quæ placandæ divinæ iræ & flectandæ hominum tantæ pervicaciæ opportuna videbantur, indixit. Tum ipſe obire civium potentiorum domos, hortari, obtecrare, terrere, placare, denique nihil reliqui facere, quod obſtinatis animis in tam conduplicatis tenebris vel locem aliquam afferre, vel inferre ſalutarem vim poſſet, donec obrutos rationum ponderibus, convictos conſcientiis, perculſoſque impendentium malorum (ſi durare animo ſtaret) metu, eo perpulit, ut manus darent, & ſe in legati & Philippi poteſtate futuros, ſine ambagibus pollicerentur. Quara, Deo bene juvante, quæ res paulo ante incredibilis ſuperatu videbatur, Philippi divina efficacia & veneratione prorſus complanata, & ad Pontificis ac legati votum confecta eſt.

penem ſanctus pulatum profiſci,

B

191 Quin ad tantæ rei auctarium, non ſolum flexit ad pacem & Chriſtianam humanitatem civium animi ſunt, ſed etiam Philippi fulminibus multi altius afflati, rebus humanis, arrepta ſeverioris vitæ ratione, nummum remiſerunt. Inter quos ſecundum Philippi optimum in hoc belli genera ſpolium Ubaldus, ex nobiliſſima Adimariorum familia, Ghibellinarum partium dux ad Deum converſus, nobile de ſe, &, quod multorum animos ad idem decus provocavit, ſpectaculum præbuit. De quo, a Philippo in Servorum ac deinde etiam in Beatorum *d* album ob egregia merita relato, hoc loco, quæ digna memoria ab ipſo patrata ſunt, in medium adducere mus, niſi alio loco id opportunius fuſuſque facere animus eſſet.

ſanctus in Beatorum album adſcribitur,

d

prorſus laudem mutuis mutuamitis ſtrepit.

C

192 Cæterum compoſitis hoc ſucceſſu ex æquo & bono partium controverſiis, ut nemo civis Florentinus expers eſſet ortæ repente ſalutis, de reſtituendis patriæ exulibus eadem felicitate actum. Sexaginta familiæ Ghibellinarum maxime partium redierunt, iſque bona ſua, quæ, illis urbe ajectis, publicata fuerant, ex integro reſtituta ſunt. Porro ut ea pax non modo rata, ſed firma etiam ac perpetua foret, neve recurrente præteritarum ſimultatum memoria, labefactari aliquando poſſet, connubiis atque affinitatibus inter ſe optimatum, ei periculo Philippus cavendum putavit; effecitque eodem induſtriæ curſu, ut Uberti cum Buondelmontibus, Adimarii cum Tuſingis, Pazzii cum Donatis, cæteræque principes factioſorum familiæ horum fœderum ſanctitate coaleſcerent. Pro quibus omnibus pia fortiter ac feliciter geſtis, Senatus populuſque Florentinus, quod Philippus Benitius Ordinis Servorum Generalis, ruentem ad interitum rempublicam ſervaſſet, pacem ac cives civitati reduxiſſet, bene magnam pecuniæ ſummam perficiendo divæ Virginis Annuntiatæ templo decernendam cenſuit, eaque ex ſenatus-conſulto numerata, ei magnifico operi coronidem impoſuit. Nec ceſſit eadem ob cauſas Florentinis vel benevolentia in Philippum, vel religione in eam baſilicam, Cardinalis: quippe qui & par ſemet eam acceleſiam pie adeuntibus larga benignitate indulgentias impertiverie, & majores impertiendi Pontificii avunculo author fuerit,

D

ANNOTATA,

a *Is eſt Joannes XXI. iſtius nominis Pontifex, anno* 1277. *ruina labentis subcuſi obruitur, ut fuſius apud Raynaldum in Annalibus eccleſiaſticis ad hunc annum n.* 59. *legi poteſt.*

b *Cum Andreas ille ultimo die Auguſti obierit, ut in Annalibus Servitarum Centuria* 1. *lib.* 7. *cap.* 1. *traditur, & jam ad finem iſtius menſis properemus, dignentur PP. Servitæ nos de legitimo illius cultu tempeſtive monere,*

c *Alluſio eſt ad verbum æquivocum* declinare, *quod evitare aliquid, & nomina more Grammaticorum inflectere ſignificat.*

d *Hic Ubaldus in Annalibus Servitarum Centuria* 1. *lib.* 6. *cap.* 22. *dicitur anno* 1315. *die* 9. *Aprilis obiiſſe, quem noſtri Majores ea die omiſerunt. Cum vero Dalaus hic aſſerat, eum propter egregia merita numero* beatorum *adſcriptum eſſe, deſcere cupimus, quo tempore & a quo in album beatorum relatus fuerit.*

E

CAPUT XV.

Iterata Sancti profectio in Germaniam, res ibi geſtæ, beneficia accepta, reditus in Italiam & comitia ibidem celebrata.

XV. ſanctus ad imperatorem profectus,

ATque his anni hujus MCCLXXX. hyeme Florentiæ actis, & ad Pontificem per Latium Cardinalem cum honorifica Philippi commendatione atque induſtriæ ſumma laude relatis, Pontifex tam proſpero rei difficillimæ exitu gavisus, tanto libentius diuturno Rudolphi Auguſti deſiderio Philippi miſſione gratificatus eſt, quanto clariore experimento exquiſitæ viri prudentiæ jam toties periculum feciſſet. Itaque anno ſæculi hujus octuageſimo *a* Philippus Pontificis juſſis & Cæſaris voluntati morem geſturus, Patre Lotharingo interim Italiæ rebus cum vicaria poteſtate præfecto, ipſe ſecundo in Germaniam iter inſtituit; eoque delatus, & ad Rudolphum addu&us, pro arcta veteris amicitiæ neceſſitudine atque exſpectationis diuturnitate perhonorifice ab eo perque benigne exceptus eſt. Perfuncti deinde ſalutationum officiis, in familiare colloquium veniunt. In eo Cæſar totum animum ſuum, & univerſas in adminiſtrando imperio conſiliorum ſuorum rationes Sancto viro ad arbitrium aperit; ac ſubinde, quia ipſum omnium Religioſorum in hac Catholica expeditione militum delignaverit ducem, quantum ab eo ſperet, quidque præſtitum velit, in compeſcendis ſectariis ac reducendis ad officium Bavariæ, Bohemiæque principibus, qui imperium detrectabant, ſuſa graviterque exponit.

a

F

ad felicem bellicarum prænuntium,

194 Ad quæ Philippus; præter alia ſe in hoc ipſum a Pontifice miſſum, ut quantum ferret vis rium ac reliquæ facultatis tenuitas, ſuæ majeſtati præſto ac præſidio eſſet; proinde uteretur, quo vellet, qualicumque opera ſua; nihil enim eſſe, quod non ipſius & Eccleſiæ tam juſta cauſa ſubire cupiat. Cæterum bono animo eſſet; confidere ſe, divini Numinis præſentem opem tam bonæ menti, tamque ſalutaribus molitionibus aſ-

futu-

futuram. Nec vana ea vaticinatio fuit; quippe comparatis duobus juſtis exercitibus, Rudolphus, debellato brevi Boiorum duce, copias in Ottocarum Bohemiæ regem duxit; qui ſuperbia atque opum fiducia exultans, uſque ad contemptum Rudolphi invaſam Auſtriam ſuæ ditionis fecerat. Sed eum victum acie Rudolphus apud Niderſpurgum fudit fugavitque, ac denique ſupplicem ad ſe venire coegit *b*.

ejuſque conatui concionibus promovet,

195 Quæ dum in acie a ſagato Rudolpho geruntur, a togato Philippo Pontificii atque imperatorii concionatoris tituli haud perfunctorie explentur; nam ſuis & eorum, quos ducebat, concionibus & conſiliis privatis effecit, ut alii ſumpta in Cæſarem impia arma ponerent, alii pacem veotamque reculati imperii orarent; alii, ejurata hæreſi, redirent cum Eccleſia in gratiam; denique permulti etiam, damnata præſentium rerum fugacitate ac fallacia, in variis familiis ac præcipue in noſtra Servorum Deiparæ, Religioſam vitæ ſtictioem complecterentur. Ita armis artibuſque pacis perdomiti imperii atque Eccleſiæ perduelles deinceps imperata fecerunt.

& variis officiis beneficit,

196 Cæterum imperator tanti æſtimavit ea Philippi merita, ipſiuſque Ordinis glorioſæ Servitutis dignitatem, ut non ſolum omnibus domiciliis noſtris per univerſum imperium ſuum ampliſſima privilegia atque immunitates dilargitus ſit, ſed ipſe etiam ſuſcepto una cum Auguſta conjuge geſtoque ſub purpura & paludamento habitu Tertii Ordinis noſtri, Frater Ordinis Servorum *c*, ac Servus Deiparæ omnino appellari a noſtris, imo vero etiam eſſe voluerit. Equidem reputanti mihi hanc ſummi imperatoris benevolentiam, pene ioſra majeſtatem exercitam, atque hæc eadem, quæ ipſum inter & Philippum tanta familiaritate & ſignificatione initæ neceſſitudinis geſta ſunt, ſub hæc in Germania familiæ noſtræ exordia, & cum reditu jam noſtro in eamdem Germaniam (unde a ſectariis odio Dominæ & nominis noſtri exacti eramus) comparanti videri ſolet, ſingulari Reginæ cælorum, ac Dominæ noſtræ beneficio ſactum eſſe, ut occulto quodam divini Spiritus inſtinctu hæc inclytiſſima Auſtriacorum gens in hunc Ordinem peculiari ac penitus inſita quadam amoris ac pietatis tenerrimæ fervatur.

quibus biographus adit

197 Etenim ut de Rudolpho deque priſcis illis temporibus ea ſufficiant, quæ hactenus retulimus (quamquam nulla unquam oratione noſtra ille illius Auguſtæ memoriæ Principis gratificandi nobis vaſtus animus æquabitur) & de temporibus hiſce noſtris loquamur; quibus ab hac eadem Auguſtiſſima familia in Germaniam reſtituta ac reſtaurata Religio noſtra eſt: ea extitit, Auguſtiſſimi ac religioſiſſimi imperatoris Ferdinandi II. (cujus memoria in æterna benedictione erit) in Ordinem noſtrum pietas, ut ex æquo eum Rudolphi I. pietate certans, vel æquare vel ſuperare benevolentiæ illius contentionem viſus ſit. Certe enim non modo ipſa ſua Cæſarea majeſtas, & cum Auguſtiſſima conjuge Eleonora, & Auguſtis omnibus liberis, ingenti io cælorum Imperatricem religionis atque obſequii exemplo, ante annos fere quindecim habitum coofraternitatis noſtræ induit, & plurimis e purpuratis ſuis, ut idem obſequii genus capeſſerent, auctor fuit; ſed etiam aliquot cœnobia attribuit, atque attributis talia privilegia honorumque prærogativas dedit, quæ ſacræ Cæſareæ majeſtatis ſuæ in familiam noſtram pietatem animumque poſteritati ſacundiſſime teſtabuntur. De Auguſtiſſimo Ferdinando tertio, paternarum virtutum non minus, quam potentiæ herede, deque ſereniſſima Imperatrice Maria Hiſpaniarum infanta, conjuge pientiſſima, quia verecundiam eorum alio loco fatigavimus, hic plura dicere ſuperſedebimus. D *ex impreſſis.*

198 At de ſereniſſima ſorore, Anna Juliana Gonaaga, Arebiducis Ferdinandi Tyroleos Principis vidua, quæ revocandi in Germaniam Ordinis noſtri principium fecit, quando aliquam rationem ioire Auſtriacæ in familiam Servorum munificentiæ amoriſque cœpimus, tanto minus tacendum eſt, quod & ſoluti humilitatis ipſius cura liberius ſcribere & ſecurius exlo illatam laudare poſſimus. Hæc cum ſuam & ſereniſſimæ filiæ, ſororis Annæ Catharinæ regiam dotem (exſtructis magnifice ſuodaſique tribus cœnobiis, uno monialium clauſtralium, primi; altero tertii Ordinis noſtri monialium Tertiariarum; tertio Patrum Servorum, Œniponte) liberalitate plane Auſtriaca profudit; poſt omnia ſua iis operibus impenſa, demum ſe ipſam & una ſereniſſimam filiam in Ordine noſtro Deo ac beatiſſimæ Maria ejus obſequio conſecravit. In quo mater, ſuperſtite adhuc filia (& o ſit quam diutiſſime) ſervitute bene ſervita, ante annos fere duodecim ſupremum diem clauſit, non ſine juſta opinione ſpectatæ ſanctimoniæ, ut ex Opere, quod de rebus geſtis ejus confeſſarius typis dedit *d*, conſtare poteſt. Omittimus hoc loco, quæ ſumpto inidem habitu noſtro, bujus heroinæ filia, Anna imperatrix, Mattbiæ Auguſti Auguſta coojuox glorioſæ memoriæ, & fecit & facere matria exemplo deſtioaverat, conſecrato io trium cœoobiorum fundationem magno auri pondere, ſi conjugi valeudinario ſupervixiſſet. Quæ illius ſalutaria & honorifica Ordini noſtro (cujus inſtiutum profiteri ſtatuerat) conſilia licet immatura mors diſcuſſerit, teſtamento tamen, quo animo in oos eſſet, legatorum munificentia ſatis declaravit. *Mors ventiva,*

199 Sed quid ſereniſſimos archidux Leopoldus celebrandæ memoriæ, Ferdioandi ſecundi Cæſaris frater, & in fovenda Serviiana gente æmulus? Cujus vivi tanta non ſolum bumanitas, ſed cura etiam ac ſolicitudo de nobis fuit, prorſus ut res ſuas, cum noſtras ageret, agere videretur. Cujus benevolentiæ beneficentiæque conſtructum ioſtructumque liberaliter a ſe arcbiducale monaſterium in Tyroli, ad montem Wsldraſtenſem, præſentiſſimo Beatiſſimæ Virginis patrocinio ac frequeotibus miraculis nobilem, æternum monumentum nobis poſterique exſtat. Eamque ejus in nos benevolæ beneficæque mentis propenſionem, tum nativa ſponte ſua, tum Sereniſſimi conjugis exemplo, ſereniſſima Arebiduciſſa Claudia Medicea ſtrenue benigneque proſequitur. Sed elaudat beneficum hoc & æteroitate memoriæ dignum agmen Auſtriacorum, ſercoiſſimus Archidux Leopoldus Wilhelmus, Imperatoris Ferdinandi ſecundi filius, & tertii frater, Ordinis in Germania noſtri protector ſingularis, nec oon ſereniſſimæ archiducisſæ ſorores, Maria Renata regina Poloniæ, & Maria Anna, electrix Boiariæ; qui licet exſtructis cœnobiorum monumentis pietatem, propenſionemque ſuorum animorum in Servitutem noſtram Matrianam oondum declaraſſent, iniquitate magis temporum, quam voluntatum defectu; tamen tantis tamque prolixis favoribus, ac beneficiis Ordinem noſtrum (cujus habitum, ut cæteri omnes, in Germaoia *Qua Domus Auſtriaca*

A Auſtriaci Principes, etiam infantes, ſub purpuris geſtant) proſequuntur, ut pietatem, quam ſub eodem habitu gerunt, magno noſtro emolumento ſolatioque ſuculenter ſereneque prodaot.

EX IMPRESSIS.

& Bavaria in Ordinem ſuum obſervantia.

200 Huic ſereniſſimæ Auſtriacæ, non minus ſanguine, quam pietate cognata ſereniſſima Domus Bavarica, eadem in eamdem Servitutem noſtram religione curaque ejus proveheodæ ſertur. Id quod ſereniſſimus Ferdinandus Elector Colonienſis, dato Ordini noſtro dotatoque liberaliter cœnobio S. Crucis, prope civitatem ſuam Bonnam, ſuperis mediiſque teſtatum voluit. Nec minore favore ſervoreque ſereniſſimus Elector Maximilianus, ejus frater, interpoſita apud ſummum Pontificem ſua ſapientiſſimi potentiſſimique Principis authoritate, opus promovet, quod Ordini noſtro per aliquot jam ſæcula in primis votis fuit, nimirum hujus ipſius beati Patris Philippi canonizationem. Ae præterea jam dudum iple conſecratus, duos ſuos promiſſionis ſereniſſimos filios, velut alter fidelis Abrahæm, per babitus noſtri lugubris ſuſceptionem, Beatiſſimæ Virgini obtulit in ſervos & conſecravit. Id quod
B de ſe, deque ſuo ſereniſſimo Filio Alberto Sigiſmundo fecit ſereniſſimus ejus frater Dux Albertus. Habet itaque Religio noſtra, duarum in imperio Romano Domorum maximarum ſuffulta tam præſenti præſidio ac favore, unde ſperet, reponenda ſibi, quæ per duo jam ſæcula acatholicorum violentia & odio nominis ſui adempta deſideravit.

S. Philippus in ſtudiam revocatur;

201 Sed ut ad cœptam hiſtoriæ ſeriem redeamus, ex qua nos Rudolphi Cæſaris prolixa in Ordinem Servorum ſtudia digredi coegerunt; Philippus exacto in hac expeditione Germanica biennio, editiſque ad ſummum Cæſaris ſolatium, imperiique emolumentum ſingularibus ſanctitatis ſuæ prudentiæque documentis, petita atque impetrata ab imperatore miſſione, in Italiam revertit, comitiis generalibus Viterbium ad Kalendas Majas promulgatis interfuturus. Et quia in eo conventu de rebus gravibus ac de muniendo in futurum adverſus ejuſmodi calamitates (qualibus aliquamdiu hactenus Ordo æſtuaverat) deceruendum fuit, placuit eodem etiam, quamvis grandævos accerſere beatos Patres Uguccionem &
C Suſteneum, ut ex ſenili & multorum annorum uſu collecta defæcati ſpiritus prudentia, uos in medium conſulerent.

ad comitia vocati duo ſimul,

202 Poſtquam conventum eſt, conſiliis ſententiiſque collatis, inter eos convenit, ut beatus Pater Philippus & beatus Pater Lotharingus Struſa, & Bonaventura Piſtorienſis ſummam rei & conſultorum in ſe ſuſciperent, ac Romam proficiſcerentur, & a novo Pontifice, Martino IV. (qui mortuo Nicolao tertio ſuccefſerat) poſtquam ei univerſi Ordinis omnine aditum honorem fuiſſent gratulati, petereot, orarentque, ut aliquot anteceſſorum conceſſa Ordini Privilegia & confirmationes, ac præſertim decretoriam de nuperis controverſiis proximi prædeceſſoris Nicolai tertii ſenteotiam, rata in poſterum ac fixa, dato reſcripto, eſſe juberet; & quoad id efficeretur, Patres Romæ rerum actis ioteoti ſubſiſterent.

qui paulo poſt moriuntur;

203 Interea beati Patres Ugucciо & Suſteoeus, regreſſi ad Senarium ſuum, ubi mortem pro votis, quibus diſſolvi & eſſe cum Chriſto optabant, operiebantur: cum inter ſa per viam, de Ordinis ortu progreſſuque per annorum quinquaginta ſpatium, ac de præſeoti ſtatu ejus, longe lateque per orbem prolato, deque aliis divinæ circa in- B
columitatem & gloriam ejuſdem providentiæ, prodigiis, ſermocinarentur, ac deinde naſceotibus, ut fit, ex aliis aliia ſermonibus, ati collegarum ſuorum memoriam, & felicem eorum ex hac lacrymarum valle ad beatas ſedes migrationes rememorandas, delaberentur, ac demum prolongatione tocolatua lui, & deſiderio cæleſtis patriæ, io lachrymas ſoluti, diururnitatem exilii ſui deploraruot, ecce e propinquo vocem exaudiuot, diſtioctis articulatiſque in hanc ſententiam verbis ſolantem: „ O Servi Dei & Mariæ, „ parcite lamentia; brevi a laboribus veſtris quie- „ ſcetis „: eoque cæleſti oraculo mirifice recreati beati ſenes, paulo poſt, in Monte Senario collecti ad Patres ſuos in ſenectute bona, pleni dierum & meritorum, eadem die atque adeo hora eadem, placida morte quieverunt.

& quorum felicem tranſitum abſens vidit.

204 Forte per eos dies Philippus Roma Florentiam reverterat, promotis apud Pontificem publicis negotiis, illaque nocte, quam ultimam illud beatum Patrum par in terris egit, ei viſio in quodam mentis exceſſu objecta eſt, qua duo candicantia lilia de terra ſuccidi, eademque Beatiſſimæ Virgini io cælo offerri, ſibi videre videbatur, eoque oſtento, illuſtrante intrinſecus mentem divino Spiritu, illico intellexit illa duo lilia Uguccionem ac Suſteneum eſſe, ad æterni veris amœnitatem perpetuo vivendam, a Deipara Virgioe invitatos. Itaque ſummo mane inſequentis diei, convocato Patrum cœoobii Florentini cœtu, ac rei oblatæ ſerie narrata, eos de pretioſa borum avorum morte certiores facit: gaudereot proinde ac gratularentur ſibi, ea duo lilia ex præſenti ærumnarum coovalle translata, & perpetui viroris paradyli bortis ioſerta, æterna felicitate gaudere æternumque gaviſura *a*. Protode, inquit, filii, eos dilectos beatos Patres noſtros, qui oobilem atque ante nos laboraverunt in Evangelio, ac viam vitæ ſuo vobia exemplo ſtraverunt, & innoceotiæ meritorumque ſuorum luce commonſtraruot, mecum in vota vocate, ut propitii ac volentes apud communem Dominum efficiant, ut, quam nobia ad æternam gloriam, viam factis ſuis præiverunt, tuto ac feliciter ſequi poſſimus. Author eſt nobilis eques, Nicolaus Burgeſius *f* in Opera, quod de rebus geſtis Philippi ſcriptum reliquit, præter alia cæ- F
leſtia charilmata, quibus eum Deus cumulatiſſime Spiritus ſancti ſui unctione decoravit, inſignem fuiſſe cæleſtium ſecretorum, per frequentes extaſes, communicationem: quibus, eum altiſſime plerumque abſorberetur, ubi ad ſe redibat, propbetico ſpiritu multa de rebus futuris atque ablentibus in illo mentis æſtu fundebat, quæ, ut prædicebantur, fideliſſime eveniebant. Ex quibus hoc factum exempli gratia placuit, ut opportuno loco, cæteris prætermiſſis, odducere.

ANNOTATA.

a *Hæc narrata non ſatis apte ſuis diviſa eſt temporibus: jam enim anno* 1278. *Rudolphus de Ottocaro Bohemiæ rege retulerat victoriam, quam Nicolaus III. Pontifex ei gratulatus eſt, ut ex hujus litteris apud Raynaldum in Annalibus eccleſiaſticis ad annum Chriſti* 1278. *n.* 44. *liquet. Non raro Dalæus in ſimiles paralogiſmos incidit, quos parum aſſignavimus, partim erudito lectori detegendos reliquimus.*

b *Si hæc anno* 1278. *contigerint, ut mox diximus,*

A *nimus, quomodo S. Philippus primum anno 1280. ex Italia in Germaniam diſcedens, hanc victoriam jam relatam Rudolpho prædicere potuit?*

e *Helyotus in Hiſtoria Ordinum Religioſorum & militarium tomo 3. cap. 41. pag. 320. huic aſſertioni non exiguam difficultatem oppoſuit.*

d *Joſephus Maria Barchi ex Ordine Servorum, qui ſereniſſimæ hujus principis fuit a confeſſionibus, hanc Vitam edidit, quæ deinde ſæpius recuſa eſt.*

e *Hi beati duo ſoles anno 1282. die 3. Maji obiverunt, ut Gianius in Annalibus Servitarum Centuria 1. lib. 4. cap. 11. tradit.*

f *Nicolaus Borgheſius nobilis Seneuſis ſeculo XV. Vitam S. Philippi conſcripſit, ut §. 1. Commentarii prævii n. 6. obiter monuimus.*

CAPUT XVI.

Pleraque illa, quæ Sanctus mortis ſuæ preſcius Forolivii, Florentiæ, Senis, ac Tuderti egit.

B xv. *Sanctus Forolivii verboribus incipeus*

INterea eum, præſago hoc eodem ſpiritu, intelligeret Philippus, illud eaopiatiſſimum tempus inſtare atque adeo in propinquo jam adeſſe, quo, depoſita corporis ac magiſtratus ſarcina, feliciter migrandum ſit, ut & ſolari ſuos, & omnia ubique ad perpetuitatem rite conſtituere poſſet, pleraque Ordinis cœnobia ſupremum ſibi inſtranda putavit. Itaque nbitis pleriſque Italiæ urbibus, Forolivium acceſſit, non tam ad viſitandos ſuos, quam (ut quibuſdam authoribus placec) juſſu Martini IV. Pontificis Maximi, ut eam urbem, quæ per id tempus, parente reliqua omni Æmilia, Pontificis imperium detrectabat, ad officium ac ſaniora conſilia ſeduceret. Philippus (jam ſimilibus turbia componendis feliciter exarcitus) magno animo provinciam aggreditur, & confluente ad famam opinionemque ſanctitatis ejus tota urbe, concionem habet more ſuo ardentem ac gravem; & in ea, Apoſtolica libertate Forolivienſium inteſtina inter ſe odia, & in ſacroſanctum Principem impietatem perfidiamque redarguit, atque omnia mala præſentia impendantiaque, quæ defectiones ſequi ſolent, ſi ad ſaniora conſilia advertere animos noluerint, denuntiat.

C *per verum ſuorum ſtatus*

206 Sed ea illius oratio diverſos diſſimileſque in auditorum animis motus ereavit: nam quibus præſentior mens animuſque memor religionis fuit, ad lamenta plena pœnitudine, & ad Dei & Pontificis converſi obſequium, imperata facturi videbantur: at alii, ac præſertim efferatorum juvenum globus, qui factionis Ghibellinæ velania imbuti erant, nulla ſancti honeſtive ratione habita, facto in concionantem impetu, eum arripiunt, pulſatumque, ac flagris miſerandum in modum cæſum, eum pari verborum indignitate ferociter civitate proturbant: ſed Philippus ea tam inſigni contumelia incredibiliter lætus, quantum ſibi de toleratis Chriſti exemplo injuriis gratulabatur, tantum animo angebatur, ne ea violentia authoribus noxæ eſſet. Ergo, ut erat male multatus, totoque corpuſculo miſere contuſus, ſeſe in genua erigit, ac primum Chriſto & Beatiſſimæ Virgini gratias agit, quod ipſorum cauſa, ſibi quidquid id incommodi eſſet, perpeti contigiſſet, ac mox in preces quam ardentiſſimas incumbit pro violatoribus ſuis.

207 Non fuerunt irritæ eæ preces: quippe ex illa injurioſorum juvenum caterva unus, nobilitate generis & ferocia animi primarius, qui præter communem operam, ejiciendo multandoque Philippo navatam, eum impacta in os inſigni alapa percuſſerat, ſceleris ſui atrocitate ac pœnitentia perculſus, ad urbis principem eccleſiam proripuit ſeſe, & illic in genua coram effigie quadam Deiparæ Virginis, cujus alioqui ſingularis cultor erat, in genua ſubſidens, illatæ Servo injuriæ ſupplicitet a Domina veniam expoſcit; oratque (quoniam fiaum ſit aliter deinceps vitæ rationem inſtituere) id conſilium ſnum libens ac propitia regere ac deducere dignaretur. Via precandi finem fecit, cum miſericordiæ Mater, poſtquam ſe juveni, miro pœnitudinis ſenſu delibuto, viſendam obtuliſſet, eum Servos ſuos adire jubet. Quod ſtrenue eaequuturus, ſina mora ſe in viam conjicit, & Philippum haud procul urbe conſequutus, ad ejus ſe pedes abjicit, inter lacrymas ac ſingultus, doloris ingenuos indices, atrocis offenſæ veniam precatus, ordine expanit, quid a beatiſſima Virgine in mandatis acceperit: orare proinde ſe, ut, quamvis immerito ſibi violatæ paulo ante per ſummam vefaniam Religionis habitum impertiatur.

D *ea ipſa PARISIIS, ex gestis veterum Ordinis ſui ag-entes.*

E

208 Ad ea Philippus læta tam repentinæ mutationis admiratione perſuſus, aeceptum benevole juvenem Senas, ubi comitiorum occaſione voti damnandus eſſet, præcedere jubet. Quod cum ille, arrepto in Hetruriam itinere, perficeret, angelus ſe ipſi, haud dubie cuſtos, aſpectabili ſpecie viæ ducem adjungit, & Senas uſque lætum atque incolumem deducit. Hic eſt Peregrinus ille, qui poſtquam eſt in Ordinem admiſſus, vitæ genus aggreſſus eſt & pœnitentiæ operibus & virtutum omnium luminibus ac miraculis adro illuſtre, ut (quæ Philippi orationis efficacia fuit) Stephani Paulus videri potuerit. Ob quæ decora ac nota ſingularis ſanctimoniæ argumenta a Paulo V. Pontifice Maximo noſtra demum ætate in Beatorum numerum eſt relatus *a*.

qui poſtea ſeculorum ſtator evaſit,

209 Cætera, ut quæque ab illo geſta ſunt, quia alio fortaſſe loco perſequuturi ſumus, nunc Philippum decedentem provincia ad triumphum aſſectabimur. Cum igitur noo ſolum Peregrinus, ſed omnes etiam Forolivienſes, Philippi primum concionibus & mox precibus ad ſaniorem mentem rediiſſent, præſidiumque Pontificium, ejecto Vidio de Monte Feltrio, adverſæ factionis ductore, ac Joannem quemdam Ducem Gallum receepiſſent, eoque univerſa Æmilia in Eccleſiæ ditionem eſſea redacta, Martinus IV. Pontifea, audita opera, quæ in eam eapeditionem aliſque complures ejus generis collata a Philippo fuerat, eum pro meritis remunerari decrevit.

F *a eodem Pontifice Forolivienſi Pontifici ſubdita.*

quam operam Martinus IV. remuneratus ſit,

210 Et quia ſatis intelligebat, quantopere ei cordi eſſet, quantumqua in id laboris & curæ apud ſuperiores Pontifices impendiſſet, ut Ordo ejus per aliquot jam annos periculoſe oppugnatus duobus illis ſæpe memoratis conciliorum decretis, tectus atque inenlumis perſiſteret, præterea etiam notam ac perſpectam haberet firmitatem eorum, quæ tum ab ipſo Philippo, tum ab advocatis Conſiſtorialibus ad Ordinis defenſionem adducta fuerant, exiſtimavit, nulla in re Philippo ſe aeceptius gratificaturum, quam ſi eum atque Ordinem univerſum hoc periculo & cura, quæ illos diu jam ac moloſte exercuerat, dato rei finiendæ diplomate liberaret. Itaque accito Peruſium, ubi tunc Pontifea agebat, F. Henrico de

A Gandavo, qui Pariſiis DOCTOR SOLEMNIS eſt dictus *b*, & a Philippo ad propugnandam communem cauſam collega & adminiſter accitus fuerat; ei poteſtatem fecit, ut in publico purpuratorum Patrum conſeſſu, ſuper ea cauſa prolutis in medium rationibus, verba faceret.

Ex impreſſis. b

perorante Henrico de Gandavo.

212 at Henricus, ut Pontificis morem gereret, & vero optatæ gerendæ rei opportunitatem non deeſſet, inſigni oratione ſummam rationum complexus, poſtquam & ſenatus eſt datus, qua erat ſumma doctrina ac dicendi copia, tanto ſplendore ac dignitate dixit, ut omnibus in ſui admirationem raptis, quæ voluit, haud dubie perſuaſerit. Quod cum inter dicendum ex ſtudio audiendi, taciteſque verſorum in ſe vultuum approbationibus ſagax conjector animadverteſſet, peroratione, quam maxime ad movendam ſanctiſſimi Inſtituti commiſerationem apta uſus; motis convictiſque omnium animis, demiſſiſſima ſupplicatione inſtitit, ut Pontifex ac Patres Ordinem Servorum, ab ipſa beatiſſima Virgine divinitus fundatum, nominarum novo nomine, novo modo ex
B infantium & lactentium ore, a tot ſummis Pontificibus approbatum, a S. Romanæ Eccleſiæ tot Cardinalibus protectum, a tot regibus principibuſque receptum ditionibus, cultumque omni veneratione, ac longe lateque per orbem Chriſtianum prolatum reſpicerent tandem, eumque mœrore ac ſolicitudine confectum, traductum ſiniſtris opinionibus, vexatum iniquorum hominum injuriis, denique a tanta illi hac lite obnoxium cujuſvis violentiæ, erigerent, ac priſtinæ gloriæ dignitatique, ex tot miraculis rebuſque ab ejus hominibus fortiter ac mirabiliter geſtis partæ, reſtituerent. Cæterum ſe, ut qui non ſuam, ſed æternæ Virginis Matris Dei cauſam agat, de eventu æquo animo eſſe ac conſidera, conſumpta omni humana induſtria, eam ſibi & cauſæ ſuæ minime defuturam, idque ſenſurum quemcumque malo ſuo, qui impiam illi litem movere, quam illius tueri ac ſuſtinere cauſam, maluerit.

Ordinem ipſius confirmare ſtatuit,

213 Quæ cum ſummo ſilentio & ſecundis tam Pontificis, quam Cardinalium voluntatibus, audirentur, ſatiſque appareret omnibus, vera ſoliditaque afferri; Pontificia Innocentii XXI. ſententiam, qua is Ordinem Servorum geminis illis conciliorum decretis excluſerat, de communi totius auguſti ſenatus aſſenſu approbavit, ratamque ac veram pronuntiavit; decrevitque id ad perpetuam rei memoriam, ampliſſimo datu diplomate, & conceſſis inſuper ad afflictæ Religionis ſolatium, majoremque ejus paulo ante depreſſæ ſplendorem, novis privilegiis. Quo ſanctiſſimi Pontificis tam effuſo ſtudio lætus Frater Latinus Cardinalis, illico ad Philippum litteras dedit, quibus eum ad Curiam, quæ tum Peruſii erat, adeſſe jubebat.

quid inter eum, ac ejus ſucceſſor ſecutus;

214 His ille acceptis, quamprimum iter capeſſit, debilitato itinerum ac pœnitentiæ laboribus corpuſculo, aſello inſidens, cum ad eum diem omnia itinera pedes confeciſſet. Interea ad Religionis ac Philippi exercitium huic rurſus rei pene confectæ mors Pontificis interceſſit, magno Philippi & omnium Servorum mœrore. Sed cum in ejus locum ſubrogatus eſſet Pontifex Cardinalis Jacobus Savellus, qui poſtea Honorius IV. eſt dictus; iſque quam primum Peruſio Romam petiiſſet, eum Philippus ſecutus eſt, &, agente Latino Cardinale, cœptam cauſam Ordinis apud eum magna contentione egit. Pontifex perbenigne acceptum bene ſperare jubet, fore, ut cœptum in ejus atque Ordinis gratiam negotium D propediem in ſe confectum detur.

Florentiæ morbum ſuſcipit.

215 Quo reſponſo utcumque recreatus Philippus, ad comitia, quæ in diem v. Idus Maji promulgata fuerant, relictis Romæ Patribus, qui cauſæ vacarent, ipſe Florentiam eſt profectus. Quo ubi pervenit, poſtquam ad ſolennia vota B. Juliani de Falconeriis *c*, aliaſque multos utriuſque ſexus tertii Ordinis per ſanctæ ſuſcepiſſet, operamque ſupremam generalibus comitiis, cæteriſque Ordinis publicis rebus accuratiſſimam dediſſet, omnibus rite ordinatis & conſtitutis, advocato omnium PP. concilio, in hunc modum locutus fertur: Jam anni fere duodeviginti ſunt, Fili & Fratres in Chriſto dilectiſſimi, ex quo communis Dominæ ac Matris noſtræ imperio, & veſtrarum conſenſu vnluntatum, impar hoc viribus meis ſupremi veſtri regiminis onus utcumque geſſi, & inſtante reſolutionis meæ tempore (ut mihi per ſuam immenſam benignitatem Deus ſignificare dignatus eſt) ſatis intelligo, me ad curriculi mei meram perveniſſe. Quapropter condecere video, ut & vos aliquid a vobis, ſi non pro meritis, certe E pro neceſſitate mea ſumma impetrari patiamini, & ego vobis pro facultatis tenuitate, ut pientiſſimis filiis, quos extremum alloquor, ea relinquam, quibus vivere, ac ſuſtinere ſtatum veſtrum, eumque ad poſteros eum dignitate propagare valeatis.

in concione ad Patres habita,

216 Atque ad me quidem quod attinet, quando mihi ſubducendæ adminiſtrationis meæ rationes cauſa indicta eſt, quæ comperendinari ultra ſtatutum diem non poteſt, æquum eſſe exiſtimo, tantum mihi temporis otioque concedi, quantum accepti ærlitus atque expenſi rationibus referendis ſufficiat. Cæterum vobis ipſis ſatis conſtat, cujuſvis fidelis & cordati ſervi eſſe, antevertere adventum Domini ſui, ut, eum venerit, & pulſaverit, intrepidus bonæ conſcientiæ teſtimonio confeſtim aperiat ei. Eapropter priuſquam lux iſta vitalis occidat, & ſe dies condat ad agendum datus, geſta tam diu animarum veſtrarum cura, ut meæ, quod ſupereſt temporis, impendam, bona veſtra venia ſecedere in ſolitudinem Senarii noſtri decrevi, ut me illic aliquot dierum exercitatione ad ſupremam luctam ac migrationem comparem. Vobis interea, quos relinquo, unum, in quo omnium plenitudo continetur, hereditatis nomine lego, atque id quidem ipſum, quod Servator noſter tranſiturus ex hoc mundo ad Patrem ſuis diſcipulis legavit; videlicet, ut diligatis invicem: quo ex mandato cum omnia pendeant, ſitamque in ſe omnem utriuſque vitæ felicitatem, ac totam cujuſque profectus tam publici quam privati ſummam habeat, mandata omnia, conſilia, virtutes, legem denique univerſam & prophetas complectatur, utique ſuapte præſtantia, & Chriſti Domini commendatione auguſtius eſt, quam ut a me vobis commendari neceſſe ſit. Si tamen vobis aliquid mihi tribuendum eſſe videtur, ut hoc tributum, per eum, qui dilexit nos & ſe ipſum tradidit pro nobis, ſupremum vos oro, atque obteſtor.

& Vicariis ſibi ſubſtituendis,

217 Hæc aliaque in hanc ſententiam ſuper hoc argumento prolocutus; poſitis genibus, oculiſque in cælum defixis, primum ardentiſſima oratione commiſſos in magiſtratu errores deprecatur, deinde cum lachrymis divini Numinis providentiæ delectum gregem ſuum commendat; oratque enixe, ne divina ejus benignitas ſinat, ut poſt diſceſſum ſuum ad infernis lupis invadatur terreaturve. Quamobrem de ſufficiendo ſibi paſtore

A ſtote cum Patribus agere aggreſſus, eis P. Lotharingum Stuffam, ſpectatæ prudentiæ induſtriæque virum, proponit pro Generali & Procuratore Ordinis apud Pontificem futurum. Placuit omnibus providum conſilium, quamquam diſplicerer illius capiundi neceſſitas: nam de Philippo ea in omnium animis infita opinio erat, ot omnia ab ipſo geri fierique Spiritus ſancti magiſterio crederent: & Patris Lotharingi perſpecta arduis in rebus virtus Philippi prærogativæ omnium cæterorum ſuffragia adjunxit.

ad montem Senarium ſe confert,

217 Eo igitur in Vicarium generalem & Procuratorem Ordinis apud Curiam Romanam fic electo, & ſalutaribus documentis, a Philippo, pro tempore inſtructo, converſa ad cæteros Patres oratione, beatus Pater cetras ac ſtatas pro Religionis incolumitate preces numquam omittendas injunxit, & inter alias præcipue illas breves, quas a Matutino & Completorio uſurpamus: SUB TUUM ſcilicet PRÆSIDIUM &c. cum adjuncta precatiuncula. Inde perfectis comitiis, poſtquam Fratribus & ſeoatui Florentino cæteriſque oeceſſariis ſupremum valedixiſſet, ad ſolitudinem montis Senarii & ad eam ſpeluncam, in

B qua olim, ut ſuo loco eſt dictum, duos annos habitu Fratris converſi exegerat, proficiſcitur, & poſtquam duos illic menſes in ſuaviſſima contemplatione & acerbo vivendi, ſuique præter morem caſtigandi modo vixiſſet, comitantibus Patre Lotharingo & Patrum Hetruriæ primoribus, Senas, inde Tudertum abiturus contendit.

ac dein Senas Ordini adſciſcit puerum,

218 Senas ingreſſo puer duodennis, Franciſcus nomioe, nobili genere ortus, ſe offert, & ſervore in tantilla ætate plus quam veterano, infimis præcibus orat; ut ſibi Setvorum beatiſſimæ Virginis habitus & convictus gratiam facere dignetur. Philippus hiue teneram ætatem, inde adoleſcentuli ardorem, ſuis utrumque momeotis penſitans, cum neque admittere conſultum, neque rejicere in manifeſta divinæ vocationis evidentia tutum videretur, media ad illum ſelandum ſervandumque via uſus, habitu tertii Otdinis induit; in quo apud parentes degere juſſus uſque ad firmiorem ætatem, integro decennio, Deo magiſtro, novitius in ſæculo egit ea iotegritate atque innocentia, ex qua futura ejus ſanctitas fa-

C cile conjici poſſet. Quæ ſane & admiratione & imitatione digniſſima exiitit, tum miraculorum multitudine, tum ipſa inſtitutæ vitæ ratione.

qui poſtmodum miraculis ſplendet,

219 Ae ne omnia hue loco perſequar (quod ſuſe faeit in Annalibus noſtris Gianius) illud in boc Franciſco memorabile eſt, quod præter revocatos ad vitam quinque mortuos, perpetuo per tres annorum centurias & amplius miraculo, hodie etiam incorruptum corpus ejus ſpectetur Senis in Hetruria. Quin etiam paucis poſt obitum diebus candidum ex illius ore lilium egerminavit, in cujus ſingulis foliis, aurais inſcriptum litteris AVE MARIA viſebatur. Id lilium ab rege Francorum per legatum petitum, atque impetratum a Patribus ae ſanatu Senenſi, ad noſtram uſque ætatem conſervatur Lutetiæ Pariſiorum: ex quo flore apud eam gentem multus ſanctitatis Franciſci ac bonus odor fragrat. Ei miraculo cauſam fuiſſe credibile eſt, quod hic angelus, tota vita virgo, quingentiea omni die Dominam ſuam

d hac ſalutatione Angelica ſalutare conſueverit *d*.

Inde Tudertum revertit

220 Hoc ergo adoleſcentulo in tantum, quantus poſtea factus eſt, virum evaſuro, Religioni, qua licuit, aggregato, Philippus Patres Senenſes de deceſſu ſuo mœſtos ſolatus, Tudertum ire conſtituit, ac de via Perutium divertens, Honorio IV. qui ea tempeſtate Pontificatum gerebat, & Cardinali Latino protectori Religionem ſumma cum cura commendat. Inde acceptis Pontificis benedictione, & ſalutato protectore, cæpto itinere Tudertum ire pergit; ſed ita, ut quoad fieri poſſet, viaa publicas, & hominum obviam prodeuntium & eum officioſe proſequentium frequentiam, inveſtigatis ſemitis & viarum occultiſſimis, daviaret. Etiam hilce ultimis vitæ diebus ſingulari quodam ſtudio, ſolitudini & tranquillitati mentis ita deditus erat, ut io cælo, quo erat propediem venturus, jam eſſe videretur.

D *ex PARISIIS.*

magno honore excipitur,

221 Verum, quo ille enixius hos honores & veneratiouet hominum fugiebat, tanto illum arctius & prolixios ubique ſequebaotur; certante cum humilitate ejus, divina in eo evabeodo providentia: nam vix ad pedem montis, in quo ſitum eſt Tudertum, vetuſta & nobilis Umbriæ urbs, devenerat, cum mota repente univerſa civitate, uno eoque inter ſe non collato conſilio, omnes Ordines, Clerus, nobilitas, viri, mulieres, pueri, puellæque, non ſecus ac reduei, parta magna victoria, imperatori alicui portis ſeſe obviam effunderent, vulſiſque o-

E learum frondibus, aliiſque viroribus & floribus, plenis calathis certatim ſparſis viam ſternerent, fauſtis acclamationibus (Benedictum venire Servum Domini inſonantibus) ſuam in urbem non ſoſpitem ſed ſoſpitalem Divum deducturi. Hos atque eorum apparatus eminus conſpicatus Philippus, & pro familiari ſibi ſua humilitate, tam plauſibilem triumphalis pompæ ſpeciem averſatus, illico, verſo aliorſum itinere, ex via venientibus decedit, SOLI DEO, SOLI DEO HONOR ET GLORIA, ingeminans. Itaqua vitatis novi ſuburbii forulis & porta civitatis, cui a S. Cruce nomen eſt, per varias ad latendum fallendumque inſequentes ambages, propere verſus viam Urbevetanam proripit ſeſe: ratus, illic ſa incognitum jo urbem per averſam Vallis portam penetrare poſſe.

& in via duas meretrices

222 Sed properanti ſalutarem injecit muram occurſus duarum fœminarum, quæ, ſuadente inopia atque libidina, duabus malis conſultricibua, infami corporis quæſtu vitam tolerabaut. Has obvias factas Philippus facile, quod erant, ex impudentia geſtibuſque fractiotibus eognovit eſſe meretrices, & ſimul de illis dæmoni eripiendis & Chriſto

F maocipandis, rationem init. Forte illæ priores B. Patrem eum ſociis procacibus jocis atque dicteriis ſalutatos exceperant: num ſanctuli quid attuliſſent interrogantes? Ad quæ Philippus, ut qui ſalutem illis afferebat, cum annuiſſet, cæpit ex Seraphico illo pectore monita ſalutis promere, & alta graviterque exorſus, miſeris illis Veneris mancipiis enormitatem ſcelerum ſuorum, & præſens, in quo verſarentur diſcrimeu, ſi non in tempore reſipiſcerent, ſic ad vivum ob oculos poſuit, ut conſternatæ illæ & ab jocis ad lamenta, a riſibus ad ſingultus & lachrymas verſæ, & demum etiam ad Deum converſæ, tam probroſam atque exitialem vitam magno cum periculi ſui horrore execrarentur; ad extremum lachrymis & pudore cooperta, accuſata nonnihil inopia, quæ ipſas ad cætera mala manuduxiſſet, humillima a Philippo pacem veniamque precantur. Quas ille magno eommiſeratiouis ſenſu ſolatur eſt; deinceps bene ſperare juſſa donari tanta pecuoia curavit, quanta opus erat ad eas per triduum boneſte ſuſtentandas.

ad pœnitentiam adducit;

223 Interea jubet omni ope & opera, juſto de peccatis ſuis dolore, & ſalutatis emendationis propoſito

EX IMPRESSIS.

A poſito Deum placarent, & ſe ad exactam, de antacta vita confeſſionem præpararent; tum ipſis, unde reliquum vitæ pie tolerare poſſint, curatum iri; nec dubitare ſe, quin cætera, quæ ad perficiendam converſionem requiruntur, bonus ac miſericors Deus ſubminiſtraret. Hoc illæ ſolatio recreatæ, omnia, quantum in ſe ſitum fuerit, Dei auxilio ex Philippi præſcripto perfectoras ſe pollicentur, atque inde ab eo digreſſæ in urbem, veteris Samaritanæ modo meliores factæ, Philippi ſanctitatem, charitatemque ſtrenue paſſim deprædicant, & exacto deinde triduo, peccata ſua per exomologeſin apud Philippum expiant. Hæ deinde, illo auctore, cuidam domui prope Aquam ſpartam in oppidulo, cui Arnolfæ nomen eſt, ad eluendas lachrymis pœnitentiæ animæ ſuæ maculas incluſerunt ſeſe. Eo loco deinde monaſterium eſt conditum monialium noſtri Ordinis, quod hac etiam noſtra ætate viſitur, & originem ſuam ad has duas fœminas refert. Earum una Helena, altera Flora vocabatur, & hoc loco uſque ad ſupremum diem magno pœnitentiæ & ſanctimoniæ exemplo viventes, præter æternam felicitatem meruerunt mortuæ in album Beatarum

B

Ordinis noſtri referri.

Sed fruſtra affero nitis ſtro.

224 Inde urbem Vallis porta, ut cœptum eſt dici, harum duarum animarum & vitæ ambitioſi honoris ſpolio clarus ingreditur. Ac ne ſic quidem fefellit obſequioſæ civitatis induſtriam; quin ingenti frequentia populi non exciperetur modo, ſed vel invitus fauſtis acclamationibus adventum gratulantium deduceretur domum: illum vere virum Dei, illum peccatorum converſorem; illum, ægrorum cæleſtem medelam, ac Dei amicum benedictum venire in nomine Domini. Quibus vociferationibus ineredibiliter offenſa Philippi humilitas, ægre impetrata brevis ſilentii gratia, modeſtiſſima indignatione; Si nos vobis, inquit, Tudertini, pacem afferimus, & precamur omnem divinitus benedictionem, quid eſt, cur vos, quod maleſtias reponitis? quod miſero homuncioni, & inutili ſervo Deiparæ; eos intempeſtivus applauſus aggeritis, qui homini peccatori minime conveniunt? Proinde ſi animo gratificandi nobis has curas ſuſcepiſtis, per, ego, vos, communem Dominum Deumque noſtrum nro, ut abeatis domos veſtras, & nos noſtram abire per-

C

mittatis: hoc mihi pro præcipuo honore & animi erga me veſtri indicio erit. Quod eo æquius conceditis, quo magis abhorret ab humanitate veſtra, ut ego a vobis omnium primi poſtulati mei repulſam feram.

plauſum Tudertinorum.

225 Sed nihil agebat, incenſi ad ſummum multitudinis ſtudio; cui in omni magno affectu perdifficile eſt moderari. Ergo undique omnes catervatim affluere, alii audiendi, alii videndi Viri, alii contingendæ dextræ aut veſtis cupidine; univerſi, ut illius benedictione bearentur. Denique ad hæc omnia uno omnium ordinum conſenſu ſumma eum poteſtate illum Vexilliferum dicunt; qui magiſtratus ea ætate in liberis Italiæ civitatibus ſummus erat, ac pene dictatorius.

apud quos ſi morituri cum præſentia.

226 Ita proſequente omni nobilitate, & plebe, ad templum cœnobii ſui procedit, ibique ante principem aram, fuſa aliquamdiu per exceſſum mentis oratione, poſtquam ſe collegit, in hæc verba, velut ex alto ſopore expergefactus, prorumpit: „ Gratias tibi ago Domine, quia hæc „ requies mea in ſæculum ſæculi, hic habitabo, „ quoniam elegi eam ". Eoque præſagio futuri, velut epitaphio, ſibi ipſe glorioſum & celebre ſe- D pulchrum ſignavit, quod in ea urbe perpetuum erat habiturus, utcumque a B. Patris patria, illius cupida reliquiarum, oppugnaretur. Cæterum, quod reliquum fuit dierum uſque ad exceſſum, Philippus in exacta ad propinquam præviſamque mortem præparatione, atque in Tudertinorum promovenda ſalute collocavit. Itaque cum dilexiſſet ſuos, qui erant in mundo, quos relinquebat, in finem dilexit eos: eaque dilectione, velut fluminis impetu ad lætificantem jam ex propinquo civitatem Dei, omnis ſecum in Deum rapiebat. Hinc multa publice pro concione, multa privatim monere, componere procerum diſcordias, & omnium ordinum inimicitias; audire diligenter eorum, qui ad frugem redibant, confeſſiones (inter quas illæ duæ nuper converſæ, mulieres fuere) cæteraque affectæ urbis vitia atque ægritudines perſanare tanto ſtudio atque fervore inſtitit, ut ſe jam civitas vix ipſa agnoſceret; tanta erat morum mutatio emendatioque facta.

E

ANNOTATA.

a *Hic Peregrinus, cognomento Latioſus, anno* 1726. *ſolenniter in catalogum Sanctorum relatus eſt, ut patet ex Bulla Canonizationis, quam illuſtriſſimus Fontaninus in Codice canonizationum pag.* 595. *& ſequentibus exhibuit. Majores noſtri ad diem* 30. *Aprilis, ſive tomo* III. *iſtius menſis pag.* 836. *& ſequentibus Acta illius utcumque collegerunt, cum jam tum legitimus cultus ei decretus eſſet, ut Daleus hoc loco recte obſervat.*

b *Vellem, ut hæc publica Henrici Gandavenſis geſta, de quibus etiam Raynaldus in Annalibus eccleſiaſticis tacuit, apud antiquos auctores legerentur.*

c *De hac virgine ſuperius egimus, quam Clemens XII. Pontifex anno* 1737. *in catalogum Sanctarum retulit.*

d *Papebrochius noſter Acta & miracula hujus B. Franciſci Senenſis ad diem* 16. *Maii, vel tomo* III. *iſtius menſis a pag.* 655. *edidit. Sed, re poſtmodum diligentius examinata, in Appendice poſt tomum* VII. *ejuſdem menſis pag.* 790. *monuit, ejus Vitam die* 1. *Maii collocandam eſſe, & ibidem pagina ſequente incorrupti corporis ejus effi-* F *giem ære inciſi juſſit.*

e *At hic iterum quærimus, quo tempore & qua auctoritate mulieres iſtæ pœnitentes in* album beatarum, *ut biographus hoc loco ſcribit, relatæ fuerint.*

CAPUT XVII.

Ultimus Sancti morbus, pia monita, felix obitus, & honorifica ſacri corporis expoſitio.

XVI. *Poſt concilium ad Tudertinos habitum*

LUſtrata rite in hunc modum Tudertina urbe, ſcilicet ut quam puriſſima terra moriena exciperetur beatus Pater, ipſo die Aſſumptæ Virginis feſto, peracto cum inuſitato ſpiritus ardore Sacrificio, ita ut ætat æſtuans flagranſque divina charitate, ſuggeſtum conſcendit, frequentiſſima univerſi populi concione, ac primo quidem hac copia lui univerſos exhilaravit, & mox orationem exorſus eſt, quæ, ut erat ipſius

A finet poſtrema, ita omnium, quas umquam peroravit, epilogus videri poterat, tanta copia tantoque ardore, & tanto auditorum motu ac ſolatio dixit.

capit tres ſævi morbi,

228 Paulo poſt dimiſſam concionem, ubi ſa beatus Pater intro in cœnobium cœtulit, ſtatim febriculæ morbo tentari cœpit, ſed leviter: ille tamen ſatis intelligens, eum propinquæ mortis prodromum eſſe, ſibi gratulatus eſt, multis adſtantibus, advenisſe id tandem felicissimum tempus, quo corporis vinculis ſolutus ſpiritus ſuus liber evolaret ad Deum. Ingraveſcente deinde morbo ac paulatim jam in lethalem vergente, epiſcopi urbis ac medicorum hortatu in ſecretius cubiculum (quod hodieque oſtenditur, & io magna veneratione eſt) ſe recepit; ubi ſibi perſuaderi paſſus eſt, ut in lanea culcitra, de qua nobis altibi ſermo erit, a quodam Jacobo cive Tudertino mutuo oblata, fractum recenti morbo & veteri ac perpetuo pœnitentiarum uſu corpuſculum componeret.

B

ſe quo cilicium depoſuerat reſumſit,

229 Sed ut cilicium, quo aſperrimo cinctus erat, exueret, id vero ab eo nullis precibus impetrari potuit: quippe qui cenſeret, militem Religioſum, potius in armis militiæ ſuæ, quam inermem occombere debere. Ita Vir ſanctus, velut lilium vel roſa inter ſpinas ſuas, mortem ſanctiſſimæ atque auſteriſſimæ viræ congruentem appetebat tanta conſtantia ac patientia, ut non homo mortalis, ſed cæleſtis aliquis genius inter illas corporis acrimique afflictationes jacere videretur. Eas majorem in modum augebat & illud, quod civium pietate, qua certatim invitebatur, turbaretur ipſius illo in agone ſolitudo, quam ad figendam in Deo mentem ſtudioſe captabat, ut paulo ante diximus. Sed qui illius in proximos perpetuus amor fuit, utcumque ultimas illas vitæ horas in utriuſque amoris exercitatione partiebatur.

& Fratres monet,

230 Verum eum ex crebrioribus deliquiorum ſymptomatis moneretur, tempus eſſe, atque id quidem breve, convaſandi ac valedicendi rebus humanis; convocatos ad ſe univerſos Fratres hiſce verbis allocutus eſt: Dilectiſſimi in Chriſto Filii ac Fratres; eoovocandi vos univerſos in huoc locum cauſa mihi fuit præſens neceſſitas ingrediendi viam univerſæ carnis, & tempus re-

C ſolutionis meæ, quod proximo die octavæ Dominæ noſtræ conſecrato inſtat, ſicut Dominus Jeſus ſignificavit mihi; qui me ſeliciſſimus nuntius non ita abſorpſit beatitate ſua, ut veſtri mihi memoriam ademerit, quio ſicut juſtum arbitror, quamdiu ſum in hoc tabernaculo, ſuſcitare vos in commonitione, atque an quidem emxius, quia certus, quod velox ſit depoſitio tabernaculi mei, imo operam dabo cum Apoſtolo Petro, & frequenter vos habere poſt obitum meum, ut horum, quæ ſupremum moneo, memoriam faciatis.

ut corpus ſuum ſine pompa ſepeliant,

231 Quapropter oro atque obteſtor vos hodierna die, & qua valeo in vos authoritate, etiam jubeo, ut hoc corpuſculum meum, ubi relictum ab anima fuerit, terræ ſuæ nulla inſigni pompa elatum populari tantum atque humili ſepultura paupertatis noſtræ inſtituto funeretis; quidquid ſtudioſa hæc noſtri civitas pro ſua pietate in contrarium moliatur. Teneris animi memoria me, tametſi veſtra perpetua voluntate Generalem agere coactus ſim, mea tamen libentius actorum ſuiſſe, ac moriturum eum fratrem converſum, quem in primo ingreſſu iodoeram; quippe eum hic ipſa, in quo nunc deſudo, agon perpetuo mentis oculis obverſatus ſit viva cernitudine, humillimam D vitam tuiſſima morte defungi. Satis ergo ſit, hoc ex im- *EX IMPRESSIS.*
me in vita ſolatium veſtro obſequio condonaſſe: nunc vel in inutili cadavere meo, ut illo per vos frui liceat, pro veſtra æquitate concedetis.

orſus ad charitatem

232 Alterum, & vero præcipuum, maximumque eſt, quod non ſolum ego vos per omnia pia ac ſancta oro, quæſoque, ſed etiam quod Dominus Jeſus tranſiturus ex hoc mundo ad Patrem omnibus mandavit, ut vos ſcilicet invicem diligatis, ſeratiſque alter alterius onera atque infirmitates; hæc enim legitima teſſera eſt verorum Chriſti diſcipulorum; ipſe, qui eſt teſtis fidelis, atteſtanta, „ In hoc cognoſcent omnes, quia di- „ ſcipuli mei eſtis, ſi dilectionem habueritis ad „ invicem". Quibus peramanter fuſeque dictis, & pro exuberante ad vicinitatem ſphæræ ſuæ charitatis ardore exaggeratis, ita ubertim omnibus obortæ lachrymæ ſunt, nemo ut eſſet ex aſtantibus, qui melliſluo flammivomoque illi Seraphino præ teneritudine & dolore amiſſi tam divini doctoris reſpondere poſſet.

E

& fortiter diem horatur,

233 Quod cum pientiſſimus Pater medio io conflictu luo animadvertit; intermortuis, ad eos vocibus converſus, bono animo eſſe jubet; quippe ſibi illique, expedire hanc itionem ad Patrem: quæ, ſi, ut in Dei miſeratione ſperet, ex voto ceſſerit, habituros eos Patrem, & advocatum apud Patrem: quemadmodum, dum viveret, eum ubique apud niaxima orbis capita advocatum habuiſſent. Quibus in vocibus linquente animo deficiens, aliquantiſper contieuit, ſed augeſcente magis ac magis morbi violentia, iiſdemque incrementis Philippi invicta malis animi conſtantia, gemina flamma ahſumebatur, altera exæſtuantis immodice febris, altera varo ardoris deſideriorum, quibus diſſolvi & eſſe cum Chriſto ſine modo ſuſpirabat. Sed has inter pœoas tameo deprehenſo ſemper præſens ratio & integrum judicium conſtitit.

extremis Eccleſiæ ſacramentis munitur,

234 Adveſperaſcente vigeſimo die Auguſti, anno Chriſti MCCLXXXV. iterum Sacroſancti Corporis Chriſti & Extremæ onctionis Sacramenta depoposcit; quod eum eſſet factum, & præſto eſſet cum adoranda Synaxi ſacerdos, afferénte vim viribus amore, e duro lectulo ſurrigit jam pene enectos & in mortem rigentes artus, ac, ut erat cilicio & F toro veſtitus habitu (quem honoris Beatiſſimæ Virginis & pœnitentiæ cauſa numquam ponere conſueverat) humi ſe perhumiliter proſternens inter ardentiſſimos pœnitentiæ actus, ſingultus, lachrymas, ſuſpiria & innocentis pectoris tunſiones, aliaque cognitionis ſui argumenta, ſumpto illo vivificeo commeatu, itinera æternitatis ingreſſurus, Eccleſiam Dei, ſeſemet, Religionem, patriam, urbem ipſam Tuderti, ac denique omnes divinæ opis indigos, Deo ſerventiſſima & latiſſima charitate eommendat; ae deinceps velut ſatis proviſiſſet omnibus, qui cordi erant, illis Servatori ſuo commendatis, ipſe ſe eo penitius in Deum penetrat, quo ardentius eos, qui curæ fuerant, divinæ providentiæ commiſiſſet. Itaqua repoſitus in lectulum, flagranta intus dilecto, ſic anima beati Viri liqueſacta eſt, ut proruperit in profundiſſimi ſermonis myſteria; ex quorum altitudine ſatis appareret, beatiſſimum huoc olorem, jam tum ordiri canum, quem per omnem æternitatem feliciſſime erat canturos.

& per vias horas a ſuſpiriis obſtruatur,

235 Sed jam ultimæ lineæ propinquior factus, provida viciſſitudina a deliciis cæleſtibus animum ad curam pœnitentiæ traducit, & divi Auguſtini

excm-

A exemplo, Pſalmos pœnitentiales deflendis quibuſ-
EX IM- cumque noxis adhibet; ac mox Litaoias Sancto-
PRESSIS. rum, quos præſentes propitiolque in ſupremo di-
ſcrimine pro æterni triumphi cauſa prænenſandos
putabat, exoritur. Quibus rite atque ardenter io
vota vocatis, contigit, ubi ad eam formulam eſt
venium; PECCATORES, TE ROGAMUS AUDI
NOS, ut ſic abalienaretur a ſenſibus Vir Dei, ut
per tres ipſas horas pro mortuo habitus ſit ab a-
ſtaotibus, atque id quidem non temere, quod ni-
hil indicii in eo oiſi mortuale appareret. Super-
venit interim Dei monitu excitus ad id ipſum,
quod agebatur, Frater Ubaldus Adimarius, qui
certitudioe fretus cæleſtis oraculi lui, Philippum
necdum vitæ confinia exceſſiſſe, nomine com-
pellatum ſuſcitat.

Dein ſibi redditus narrat ſuæ confliotum cum dæmone.

236 Philippus ad ejus vocem ſibi redditus;
Proh, Fratres, ioquit, quam horribilis eſt hujus
ultimi certaminis conflictus! Scitote, me aote
Chriſti tribunal ſtaiutum oon vulgari defunctum
eſſe diſcrimine; ſiquidem tortuoſus ille vetector
& ſalutis humanæ oſor fathanas, opprobratis mi-
hi peccatis meis, & in immenſum exaggeratis,
B omoibus nocendi artibus ſuis egit fategitque, ut
de divina miſericordia per deſperationem deſpoo-
derem aoimum. Et plena plericuli pugna pende-
bat, quoad ſuperveniens benigniſſimus Jeſus meus,
& mea Domina Mater ejus increpitum abactum-
que antagoniſtam proſtigaruot: deinde quaſi non
eſſet ſatis immenſæ miſericordiæ eorum depuliſſe
tam formidaodum tamque præſens periculum, ad-
jecerunt immenſum ſolatium ex monſtratq coro-
na, quam mihi inutili ſervo & immerito præpa-
raveruot in æternum. Agite ergo Fratres mei,
adeſte animis, atque expergiſciminor ad veternoſi
hujus hoſtis verſutias, fraudes, & ioſidias depre-
hendendas: videt ille ſe multo merito ſuo divinis
omnibus doniſ boniſque exutum, & invidiæ æſtro
in rabiem datus, io eaſdem nos miſerias una ſe-
cum pertrahere omnibus viribus artibuſque labo-
rat. Sed non deſunt adverſus illius impetus arma:
abſtioentia, humilitate, patieotia, & quæ maxi-
ma barum eſt, charitate, illius conatus affliguntur.

poſtulato- ne Crucifixi imagi- ne,

237 His dictis, invaleſcente novis auctibus ex-
taſi, otulos primum in cælum figit, mox eoſdem
anxie varias in partes circumferens, librum ſuum
ingeminat; Cedo librum meum, date librum, in-
quiens, quis eum eripuit mihi? Reddatur quanto-
C citius. O librum, qui booa omnia mea cootines,
quærite illum Fratres: non eoim ſine eo diutius
vitam trahere poſſum. Ad ea anxii Fratres alius
alium codicem porrigere; ſed fruſtra: reſpuente
eo quoſcumque oblatos, & ſtreoue ſuum librum
poſtulante: eum ſe, neque alium velle, illum ſo-
lum in ultimis votis eſſe. Demum perplexis omo-
ibus atque ignaris, quem tandem librum iotel-
ligeret, a Fratre Ubaldo Adimario, cujus in gre-
mio acquieſcebat, intellectus eſt. Itaque porrigi
jubet effigiem Chriſti e cruce pendentis eburneam,
quam Vir ſanctus maou ſemper geſtare conſueve-
rat, & io qua fixo obtotu hærere eum Adima-
rius aoimadverterat. Eam porrectam vero Phi-
lippus pectori apprimit, & eam ſuaviter exoſcu-
latus, Hic eſt liber meus, inquit, hic eſt, in quo
ego ionumera beneficia ſcripta lego Redemptoris
mei, qui effuſo pro me omni cruore, hoc corpo-
ris ſui ſpolium, pendulum ex feliei arbore, reliquit,

plaoidiſſi- me morieos

238 Tum deiode legere ac relegere omnia il-
la beneficia, & peculiaria præſertim per omnem
vitam accepta, & meditari varia vivificæ Paſſio-
nis myſteria inſtitit, ac paulo poſt, gaudio ſpi- D
ritus velut triumphaote, Canticum: BENEDIC-
TUS DOMINUS DEUS ISRAEL &c. totum recita-
vit. Atque hic jam tandem ad ultimam lineam
perventum eſt. Ejus minime ignarus vir tam Apo-
ſtolicus quam propheticus, preſſa ac debili voce,
Pſalm. 30. IN TE DOMINE SPERAVI &c. pronun-
ziat, hærenſque ad ultimum ejus verſum, vibra-
tis io Chriſti crucifixi imaginem oculis, ooviſſi-
mis verbis tacito exultantis animi jubilo, ſibilo
auræ leois quam ſimillimis, dixit: IN MANUS
TUAS, DOMINE, COMMENDO SPIRITUM MEUM.
Atque in ea voce, compoſito quam honeſtiſſime
corpore, cultuque ejus, deficiens cæleſtem ani-
mam cælo reddidit. Qua, ut quantopere ſibi gra-
tularenlur accepta, cælites monſtrarent, illico
pſallentibus ad ſacrum funus Fratribus, ſuaviſſi-
mo coocentu derepeote nænias ioterpellarnot; cu-
jus hoc argumentum fuit. „Euge Serve bone &
„ fidelis, qui a Virgine ſuper familiam fuam fui-
„ ſti conſtitutus, iotra in gaudium Domini tui“.
Suavitatem inexplicabilem earum vocum excepit E
incomparabilis odoris fragrantia, quæ totum lo-
cum, ubi poſitus erat, opplevit, & tertio mira-
culo ex jacentis ſancti Patris facie tanta vis cæ-
leſtis lucis emicuit, ut quidquid circa eum eſſet,
a clariſſimo jubare coruſcaret. Quo, tergemino
prodigio verſi ex ſtupore io lætitiam rerum admi-
rabilium, ſpectatores Fratres, omiſſis funebribus,
ſpirito exultantes læta atque feſtiva jubilarunt.

239 Incidit hic Philippi exceſſus in annum *anno Chri- ſti 1285.*
Chriſti MCCLXXXV. ætatis vero Philippi quinqua-
geſimum ſecundum, uodecimo Kalendarum Se-
ptembtium *a*, qui octavæ Aſſumptionis Dominæ *a*
ſacer eſt, cum occideote ſole per urbem ex con-
ſuetudine Eccleſiæ ſigna darentur ære campano ad
ſalutationem Aogelicam, prorſus ut ipſe prædixe-
rat. Sed quia eum die exſpiravit, & ablolutis
Veſperis & Completorio, forte etiam ut locus eſ-
ſet Beatiſſimæ Virginis octavæ celebrandæ, viſum
eſt poſtea Leooi X. Pontifici Maximo, feſtum Phi-
lippi in ſequentem diem xxiii. Auguſti rejicere;
idque dato diplomate ſancitum oblervamus.

240 Hac tam pretioſa tamque prodigioſa Phi- *ſtatimque patrat mi- racula,*
lippi morte per urbem vulgata, illico omnium
ordinum atque ætatum coocurſus ad divi Marci
fit, quo illatum jam eſſa illius fuous, rumor pro-
diderat, ac certatim ſacrum illius corpus, ut ve- F
ræ integræque domicilium ſanctitatis, omni ve-
neratiooe proſequuntur, mandatis ipſius ultimis,
quibus vetabaotur ejuſmodi honores, pietatem
populi ſtimulantibus potius, quam obſtantibus.
Quo factum eſt, ut a fratribus una cum epiſco-
po, ſenatuque Tudartino, religiooe ſupremæ vo-
luntatis obſtrictis, ſacri corporis humatio ace-
leraretur. Verum eorum diligentiæ miraculum
interceſſit. Erat tum in urbe Tudertioa virgo,
Agnetula nomine, tabellionis Pauli Guitonis ci-
vis Tudertini filia; hæc inſonantibus ad funus
Philippi campanis, intus aliquid efficacioris in-
vitameoti ſenſit, quo permota pareotem orat,
ut ad ſacrum corpus ſa defarri cures: (neque
enim aut ingredi pedibus, aut manum dexteram
tendere aut adducere, aut immobili corporis
mole uſquam ſe commovere potarat.) Obtequi-
tur pietati filiæ parens, & eam io templum il-
latam, facta per populi cuoeos via vi, ad fere-
trum, in quo corpus jacebat, ſiſtit. Illa magna
fiducia apprehenſis utcumque aut tactis Philippi
manibus, extemplo convaluit, ſtetit, ambulavit,

Deum

A Deum laudavit in Sancto ſuo, & domum, ne-
b mine bajulante, regreſſa eſt *b*.

& ideo eum post ejus beatificationem exponitur.

241 Patres eo miraculo ſe jam ſolutos religione rati, coacti etiam ſtudio populi, ſex diebus *c* inhumatum corpus, eodem, quo jacebat loco, expoſitum effuſis populi honoribus relinquere in animum induxerunt. Ibi interea piaſtarum & pictorum opera excerpta ſunt illius vultus vel mortui lineamenta. Cui Patrum diligentiæ debemus, quod hodieque imagines exſtant perveroſtæ, & ex illis hauſtæ recentes, quæ ab ipſius oris habitu
d haud magnopere abludant *d*. Caterum ſpecie ſertur fuiſſe, quæ gentilitiam nobilitatem non ſine majeſtate aliqua, mixta humilitate ſpiraret. Fotteque ſtatura juſta, facie amœna, & emendatæ venuſtatis capillo ſuffavo, oculis vero vividis exſtiſque, quantum potui colligere ex quedam, quam in Italia vidi, imagine ejus, quam prope archetypon exteræum voeabant. Sed operoſius fuerit eam ejus imaginem delineare, quam rerum omnium Artifex Deus perfecit, id eſt, æternum hominem repræſentare, atque ab oculos ſuis coloribus ponere. Non eſt id vel ingenii vel ſpi-
B ritus noſtri tenuitatis, ſed cæleſtis alicujus geniî opus; imo potius ille ipſe eas lineas duxerit, qui cæleſtas virtutum maximarum luces omnipotentis digiti ſui penicillo feliei illi animæ induxit, & eaidam luces multis magnique miraculis (ot e ſequenti patebit libro) a morte luculenter illuſtravit.

ANNOTATA.

a *Inter ſcriptores Actorum occurrit diſcrepantia circa diem, quo* S. Philippus *ad Superos migravit. Giannius Centuria* 1. *Annalium lib.* 4. *cap.* 16. *de die ipſius emortuali habet ſequentia*: Contigit autem huic Deiparæ Famulo beata mors (quidquid aliis viſum fuerit) die Mercurii XXII. Auguſti MCCLXXXV. poſt ſolis occaſum, quando univerſa civitas pulſaret de more campanas ad glorioſam Dei Matrem ſaluiandam in Octava Aſſumptionis. *Gianuum ſecutus eſt biographus noſter, dum hoc loco aſſerit, Sanctum* undecimo Kalendarum Septembrium *ex hac vita exceſſiſſe, quamvis ibidem addat, decreto Leonis X. Pontificis feſtum ejus die ſequenti celebrandum eſſe. At bulla canonizationis, quam* §. a. *Commentarii prævii tranſcripſimus, ibi-*
C *dem num.* 15. *diſerte aſſerit, illum die* XXIII. *Auguſti obiiſſe, cum mortem Sancti referat his verbis*: Migravit ad Dominum anno ſalutis milleſimo ducenteſimo octogeſimo quinto, decimo Kalendas Septembres, dum ſolemnia abſolverentur Octavæ beatæ Mariæ Virginis in cælum aſſumptæ, quibus in lucem prodierat. *Quidquid ſit de vero obitus die, nos cum Martyrologio Romano feſtivitatem ejus hac die conſignavimus.*

b *Authenticum hujus miraculi inſtrumentum in jam ſæpe citatis Annalibus Servitarum Centuria* 1. *lib.* 5. *cap.* 1. *fol.* 31. *legi poteſt, ubi etiam juridice referuntur alia, de quibus teſtorum poſtea monebimus.*

c *Datum hic ſecutus eſt Gianium in Annalibus, ubi Centuria* 1. *lib.* 4. *cap.* 16. *fol.* 48. *verſa dicuntur Fratres coacti fuiſſe corpus Sancti* ſex integros dies inhumatum relinquere. *At idem Gianius in manuſcripto Actorum compendio, quod ſuperius, & in Commentario prævio citavimus, circa eamdem rem hæc habet*: Triduo ejus corpus inſepultum miraculis quamplurimis coruſcavit. *Vederur Michael Poccianius in Chronico ad annum Chriſti* 1285. *pag.* 78. *idem trium dierum ſpatium notaſſe, dum ibi inter alia ſic ſcribit*: Plurimis namque in TRIDUO non ſolum, quo corpus in medio templi manſit, ſed etiam aliis temporibus, ejus meritis & precibus a Deo optimo maximo ſalus fuit reſtituta. *Bulla tamen canonizationis in Commentario prævio apud nos num.* 15. *affirmat, corpus ejus* ſex dies *palam expoſitum fuiſſe.* D EX IMPRESSIS.

d *Fruſtra veram* S. Philippi *effigiem quæſivi: ſi enim talem Actis ejus præfixam invenuſſem, aut aliunde acceptuſſem, eam ari rurſus incidi curaſſem.*

CAPUT XVIII.

Antiqua miracula, quæ poſt obitum Sancti patrata ſunt.

QUamquem duobus ſuperioribus libris varia fuit locis miracula recenſite ſint ita viva, ut vivum Philippum, ſanctum ſatis probare poſſint, tamen hoc tertio libro viſum eſt ea miracula in medium efferre, quæ a morte ipſius in ſanctimoniæ ejus teſtimonium contigerunt, ut omnes intelligant, quantum vivus mortuuſque apud Deum potuerit, ac poſſit etiamoum. Etenim ea miraculorum apud mortales optioio inolevit, ut eum tunc demum ſanctum beatumque pronuntient, quem vel in ſe vel in aliis rerum mirabilium patratorem experti ſint; ut hinc ſcite eleganterque Gregorius IV. * Pontifex Maximus pronuntiarit *a*, ad abſolutæ ſuia oumeris integritatem ſanctitatis teſtificandam, duo ut plurimum requiri: virtutem ſcilicet morum, & ſignorum veritatem (duobus verbis) MERITA, MIRACULA: ut videlicet hæc duo quadam velut reciproca atteſtatione eum in ſanctitatem afferant, in quo aliqua quadam in patitate reperta fuerint, juxta illud divi Marci Evangeliſtæ: „ Illi autem „ profecti prædicaverunt ubique, Domioo coo„ perante, & ſermonem confirmante ſequenti„ bus ſignis “.

LIB. III. CAP. 1. *Deus ad demonſtrandam ſanctorum* E

* *lege Gregorius IX.* *a*

243 Poſſet & alia bujuſce aſſerti apta a nobis alibi adducta ratio etiam hic adduci, ea ſcilicet: quod Deum inter, & latere cupientes Servos ſuos pium amicumque certamen exiſtere ſoleat, quo, quanto magis anxie iſti pro virili parte, ſua decora in obſcuro habere erque occulere ſtudeot, tanto enixius viciſſim Deus virtutis eorum gloriam ac ſplendorem admirabilitate prodigiorum protrahera io publicam lucem & conſpectum eorum amat hominum, qui afflictis rebus ſuis in eorum præſidio præſidium quæruot. Hinc, unde Philippus ab ſepultis accurate rebus ſuis ſeeuritatem quæſivit, inde Dens mericorum ejus magnitudinem ordiri & palam teſtatam facere conſtituit: ut ſcilicet morum virtus ſigoorum veritate probaretur. Ex his præcipua nos collecta ex proceſſibus Florentiæ ac Tuderti *b* ſupar ſanctitate Philippi inſtitutis argumenta hoc tertio libro conſectabimur, ſervata in nominibus *c* illorum temporum omnis ſuci experte ſimpliciiate, qua in dictis Proceſſibus efferuntur.

& augendam gloriæ humilis ſui Servi F

b

c

244 Quorum hoc primus eſto, quod cuidam Andreolo Joannis Tuderto oriundo, omni manuum atque pedum uſu ita deſtituto, ut ſi quo tendendum eſſet, id non aliter quam ſerpendo, repondoque poſſet, imploratu beati Philippi ope, a veſtigio manus pedeque ſic revixerunt, ut ambulare laborareque ſine obſtacolo poſſet.

non diu poſt obitum ejus

Alte-

A Alterum beneficium ſe accepiſſe Julittina Marcinelli Montiſienſis in porticu baſillcæ divi Marci (ubi beati Philippi conditorium ſuetat) præſentibus duodecim aut pluribus teſtibus fidem fecit; ſcilicet, ſe, diu multumque ab inquilinis eacodæmonibus habitatam vexatamque, Fratris Philippi Ordinis Servorum Deiparæ precibus meritiſque ab eorum violentia ac rabie eſſe integre liberatam.

Tertiam Philippo debet gratiam Jacobuccius Camutianus, qui eum diebus ſingulis ac non raro in die ſæpius morbi caduci vi ruens, ſœdum in modum quatéretur, miſeratus ipſe afflictam ſortem ſuam, auxiliarem Philippi manum invocavit, quæ illum illico ſic erexit, ut illo deinceps morbo numquam corruerit.

plurima ſunt permiſſa miracula,

245 Non minus præſentem Philippi opem experta eſt Margarita, uxor cujuſdam Venturellæ de Bivignate Fuliginatis, doloribus torta phreneticis, quibus fiebat, ut non modo ſtomachus ad quamdam ſaluitatem uſque relaxaretur, & reliqui artus omnes quodam ſtuporc ſic torperent, ut nulla ſanorum officia obire poſſet; ſed etiam B ut ſalutiferæ Crucis ſignum videre mulier non ſuſtineret. Et eo uſque invaluerat morbi furor, ut, ſi non obſtitiſſent dati ad cuſtodiam homines, in flammarum undarumque vorticea ſæpe præcipitem ſe datura fuerit. Hæc ita tot oppreſſa calamitatibus, cum affoſa ſupplex Philippi ſepulchro, illi ſe fidenter commendaſſet, toto illo morborum globo levata fidem fecit, meritis divi Philippi cumulatam ſalutem ſibi ac ſanitatem contigiſſe.

Succeſſit curæ Angelnzzius Lilius Collazzonus; cui inuſitatus capitis dnlor omnem ſui ac præcipue oculorum uſum præ ſumma acerbitate ademerat. Qui cum ad dicti Marci ædem, tunica e ſetis moleſta indutus, ac nudus pedes veniſſet, ibidemque Deo ac Divo devoviſſet ſeſe, apparente ipſi Philippo, omnis omnino dolor ille, & cæcitas, oborta luce ac ſanitate, depulſi ſunt.

quibus multi ſcipionc, ...

246 Æſculapium quoque Philippum laudavit quidam Accoribanus Bernardi a Caſtro-novo; qui uſu ſiniſtri pédis ita captus erat, ut niſi ſcipionis adminiculo ingredi non poſſet. Utcumque conductus ad Philippi tumulum, poſtquam ejus patrocinium imploravit, reſtitutus in integrum C expedita ambulavit.

Paulus item Monticellius e Comitatu Tudertino, decem ipſis menſibus arthritide eruciatus, adeó debilitatus eſt, ut erigere ſa e leſto aut quoquam commovere non poſſet. Cum bajulatus ad ſepulchrom Philippi, et ſe pia fiducia enixe commendaſſet, omnes illico dolores evanuerunt; & reſuſa per artus nervoſqua vivida vis egit, ut qui paulo ante movere ſe non poterat, jam eadem hora ad averſam orbis partem redire, ac deinceps omnia ſanorum poſſet munia obire.

Neque pro ſe tantum ſupplicantibus adfuit Philippus, verum etiam pro conjunctis perſonis. Nam quædam mulier, Andrea nomine, Simonucii ax oppido ſancti Silveſtri uxor teſtata eſt, quod, cum grande ſaxum, & quod humo atrollere vir bene fortis vix poſſet, filinli ſui cruri illapſum eſſet, id totum comminuiſſe. Cum vero ſequenti nocte periclitantem filium mœſta mater beato Philippo commendaſſet, eum ſanum integrumque reperit, & geminato miraculo, lactena adhuc infans, ſolo Deo docente, hæc verba protulit: SANCTUS PHILIPPUS ME LIBERAVIT.

247 Ita quoque Jacopuccius Beneventi, ex oppido S. Praxedis, publicam fidem fecit, filium D ſibi nomine Reinerum, cum ingenti e collo pendula ſtruma natum. Cum illum ſic daformem Deo ac beato Philippo devoviſſet, admotum ſepulchro Divi, & tunica interiore ejus, quæ id loci cum veneratione aſſervatur, luſtratum, illico abacta præſenti oumine illa colli monſtruoſa appendice, æquató atque incolumi collo eſſe receptum.

ax IMPASSS: variis morbis oppreſſi

In faſcina quoque Philippi valet imperium. Nam Angeluzzus filius cujuſdam Stephanæ, ſiniſtro afflatus faſcino, quo per duos ipſos meoſes contabuerat, ſecundum Deum Philippi patrocinio commendatus, ſtatim diffiata vi amuleti, revalnit; afferenta miraculum aliquot ſubſequentium menſium continuata ſanitate.

Philippum etiam chirurgi virtute pollere, ſenſit quædam fœmina Imilia nomine, uxor cujuſdam Beninceſæ a monte Molendino. Ea dexteri cruris & linguæ affectu, gemino malo, ſic afflicta fuit, ut nec audire nec reddere voces ullas poſſet, ac ne quidem, cum religioſus oſus & neceſſitas poſtularet, confeſſionis ſacramentalis. Cum ſa Philippi conditorio ſiſtens, duplicis æruminæ a Deo remedium pec ſervi ejus Philippi pre- E ces & merita, quo potcrat modo, ſupplex peteret, extemplo nullaque vel brevi interpoſita mora, exaudita eſt, & accepta utraque facultate priſtina, unde venit, læta vocaliſque remeavit.

cui ſuſcitavit eſſ filii,

248 Nec minus felix in calculi curatione noſter medicus Philippus fuit. Jacopuccius anim filius Beneventi Logi e Tudertina dynaſtia, cum calculi doloribus uſque ad meatus naturalis pernicacem obſtructionem diſcruciaretur, a Sabina matre Deo ac B. Philippo devotus, addita ſponſione, ſi ſuffragiis Divi torturæ eximeretur, ſe illius aram multis luminibus colluſtraturam, aliaque pia opera obſequii ejus obituram; illico a concepta voti formula moleſtam petram excrevit, atque ita ſubductis calculis, deinceps per omnem vitam nullos ſimiles dolores numeravit.

Alia item Mattivola nomine, eujuſdam Bartholomæi Beneventani conjunx, acerbiſſimis calculi cruciatibus, conſumptis jam medicinarum remediis, divexata, ubi Philippi ſarcophago aſt admota, & ab ejus patrocinio ſperavit & efflagitavit ultimam opem, petra levata eſt monſtruolæ F in ſuo genere magnitudinis, eaque affixa eſt Divi conditorio ad ſpectaculum, & ſemina deinceps eo malo, quod ſolet tamen in affecto ſemel corpore habere radices, numquam laboravit.

Alia rurſus, Illuminata nomine, calculi diritate a medicis expoſita, cum Philippi in tam præſenti periculo patrocinium imploraſſet, vix orandi finem fecit, & petram effudit, quam cum cereo anathemate eidem tumulo appendit, faſſa præſentibus teſtibus, ſe Divi meritis diſcrimen evaſiſſe.

patrocinio hujus ſanctı

249 Verum non tantum cum morbis, ſed cum ipſis etiam ſtygiis inquilinis pro ſuis ſupplicibus nec ſemel pugnavit Philippus, & vicit. Quædam ſemina Ludovica nomine tanta dæmonis tyrannoide tenebatur, ut perpetuis ſtridoribus, ſtygio illo æſtro exprecſis, omnibus circa ſe intolerabilis fieret, nec tanto implicita malo tendere cælo ſupplices implorandæ opis gratia manus, non formare ſalutiferum crucis ſignum, non recitare Dominicam orationem ſalutationemque Angelicam, non denique porrigere mendico ſtipem permittebatur. Huic ita expoſuæ ſe videodum ac ſpectabilem offert Philippus, &, Veni ad eccleſiam meam, inquit, & ab infirmitate & dæmonibus,

A nibut, qui te exagitant, liberaberis. Cum mulier parturiſſet, veniſſetque ad Philippi ſepulchrum, eique indormiiſſet, in eo ſopore a Philippo ſublevari ſe atque excitari, ac demum liberatam ereptamque omni cacodæmonis violentiæ ac præſtigiis ſenſit.

Nec adeo regium morbum extimuit Philippi potentia. Ugolinuccia quædam, Petrucci Scopelli filia, tam potenter ab hoc malo affligebatur, ut in ejus paroxyſmis mortua videretur: adeo nullus in ea motus, nulla ſigna vitalia apparebant. Mœſta Mater ejus eam divo Philippo commendat, ſponderque, ſe, ſi opem deploratis rebus attuliſſet, una cum filia ſupplicem cum grata veneratione ad ejus tumbam eſſe venturam. Hoc dixit, & illico evanuit omnis morbus, nec revenit umquam ad filiam.

Chiragram quoque, a medicorum ſchola pro incurabili habitam, curavit hic noſter Hipporates. Ea quædam Joannula Rigalaſcha per aliquamultos annos quam arctiſſime contracta, invocata Philippi ope, apud idem ejus ſepulchrum in divi Marci templo, multis, qui præſentes erant, ſpectantibus, libera liberos lacertos extendit, eorumque, quamdiu vixit, uſu gavila eſt.

B

250 Cæcis præterea ac claudis lumen & gradiendi poteſtatem dedit: nam Conſita Ugucciotio nit Peruſio oriunda, habilitate pedum capta ac præterea a nativitate cæca, cum pari ad Divum fiducia, animi ſcilicet greſſibus ac luminibus, ſupplex accurriſſet, utrique calamitati medelam invenit, ut nec adminiculo deinceps, nec ductore ad ambulandum opus haberet.

to ſua necceſſitate emplorando

Eamdem publicæ lucis uſuram intereceſſione apud Deum Philippi quidam cæcus medicus impetravit, qui adductus ad ejus adhuc in ſeretro, antequam condereiur, jacentis pedet, ubi eoa religiuſe ac pie eſt exoſculatus, ſanctitatem Philippi & obortæ repente lucis claritatem miratus eſt.

Pari aut majori miraculo cujuſdam hominis coloni ditionis Orvitanæ filius (in hanc lucem, expera lucis & cæcus editus:) qui a parente efficacibus ſingulari fiducia lacrymis vix initiatus ad medelam Philippo fuerat, uteumque auxiliarem Patrem repentina illuſtratus luce, qua uſque ad mortis tenebras eſt uſus, circumſpexit.

C

251 Interim poſt funera, tam acer ſui vindex contra contemptores, quam benignus in ſupplices Philippus fuit. Fœmina quædam meretricio quæſtu infamis (cujus propterea nomeo reticetur) pro ſimilium hominum licentia, impia lingua in Divi contumeliam exacuta, multa temere effutiverat; ſed non diu: nam derepente obmutuit: quo factum eſt, ut aliter intus canere ac melius loqui coacta ſit. Confeſſa itaque & deprecata, eloquentiſſima taciturnitate, ad pedeaſanctiſ funeris impii oria ſui nefarium ſcelus, religioſiorem, quam prius habuerat, loquelam recuperavit.

(contra procax ejuſdem contemptrix punita eſt)

252 Diſſipata quoque corporis membra non colligere ſolum, ſed & animare novit Philippi potentia. Accidit haud procul Tuderto, ut in male cuſtoditum vagantemque incurie infantem lupus incideret, qui oblati illius innocui agni jugulum ferociter ac truculenter invadens, omnem indidem eum eruore vitam exſuxerat. Supervenit lanienæ mater infantis, quæ illum anxie ubique, ſed non bie, quærebat, & priuſquam a bellua totus dilcerperetur, filium exanimem recepit. Quo ſe verteret iofelix mulier, quidve ageret, mortuo filiolo, non ſatia inveniebat, quod recordata Philippi, paulo ante in cælum non ſine prodigiis recepti, impoſitum gremio filioli cadaver, Divi non-

priſtinæ ſanitatem

dum humati admovit cadaveri; ſuſiſque, quas ſpes dolorque inflammarant, precibus, infans revixit.

D

EX IMPRESSIS.

Diceres, etiam in Philippi ſandalia vim non modicam dimanaſſe; adeo etiam illa contra calamitates valuere. Vir quidam bonus ac pius, ac proinde bene Benedictus dictus, beati Philippi Familiaris ab eodem, dum vixerat, par unum crepidarum ſimplici opere e juncis fluvialibus textarum munere acceperat, quod ille non vulgari religione aſſervabat. Itaque orto domi ejus tacendo, juoceas crepidas jam bene ſiccas magna eum certi præſidii ſpe & fiducia in Muneratorem ſuum, furentibus flammarum vorticibus injecit; quibus flamma citius ceſſit, quam fluvio, unde junci erant oriundi, ceſſura videbatur.

253 Etiam fugientem cum ſanguine vitam in tenellis infantuli membris retinuit Philippus. Berardellis filius infantulus cujuſdam Joannelli Venturæ a regione collis, gerulæ nutricis Margaritæ geſtatus in ulnis, lætæ ac feſtive geſtiebat, eum derepente factus exanguis mortualem in modum ita expalluit ac deformatus eſt, ut coram publico tabellione jurati tam parens quam nutrix affirmarint, quod nullum vividi vigoris indicium daret, a ſe pro mortuo habitum, ac ut talem, divo Philippo a ſe commendatum, aut vitæ aut ſanitati (certe ſanitati) eſſe reſtitutum, ac deinde ad tanti beneficii agnitionem, prout ante ſpoponderant, effigiem ceream paris puero ponderis, facelli, ubi Philippi ſepulchrum erat, tholo affixerunt: & ex voto ſingulis, quoad Berardellus vixit, anois, quatuor Chriſti pauperes, redeunte anniverſario miraculi die, puro pioque epulo ſunt excepti.

mirabili modo recuperatus.

E

254 Quantum vero inter ſemimortuum & mortuum intereſt, tanto patentiore miraculo levata orbitat eſt cujuſdam viduæ, quæ ex diuturno ac permolello morbo mortuum uoicum filium deplorans, eum Philippi ſanctitatem illi reluſcitando imploraret, in veſtigio filium vidit redivivum, qui palam ac vivide coram iis, qui ad leniendum matris mœrorem aderant, profeſſus eſt, ſe divina benignitate, beati Philippi auxilio parta, ſecundam vitam vivere.

vel lumen mentis per vitula evaſerunt.

Denique ut conſtaret, nullum morbi genus hujus Medici artem effugere, etiam febribus æſtuantiſſimis poſt mortem eſt medicatus. Ciuccius Poli a regiooe Cammucciana Tuderti, febri continua æſtuans, invocata Philippi medela, eo ipſo convaluit momento.

F

Quidam præterea Regioaldus Gualterus a regione ſancti Silveſtri, cum febri tertiana ſupra modum quateretur, audita Philippi nondum ſepulti celebri a miraculis fama, cum ſe illi commendaſſet, & ſacraa ejus exuvias venerabundus attigiſſet, ſubito ſe omnia expertem febris ſenſit.

ANNOTATA.

a *Pro Gregorio IV. quemadmodum hic vitioſe ſcriptum vel impreſſum eſt, ſubſtitue Gregorium IX. Pontificem, qui Antonium Patavinum catalogo Sanctorum adſcribens ita pronuntiat*: Ad hoc tamen, ut Sanctus habeatur apud homines, in Eccleſia militante duo ſunt neceſſaria; virtus morum, & veritas ſignorum; merita videlicet & miracula *&c. Hæc & ſequentia ejuſdem ſententiæ verba inveniri poſſunt apud nos tomo 12. Junii pag. 724. vel apud illuſtriſſimum Fontaninum, qui in Codice canonizationum eandem Gregorii IX. bullam pag. 64. & ſequente nuper recudit.*

A ex impressis, b *Gianius in Annalibus Servitarum Centuria 2. lib. 5. cap. 1. fol. 51. & sequentibus exhibet juridica notariorum instrumenta, quæ Tuderti anno 1285. confecta sunt, & in quibus varia hujus capitis miracula veteri stylo referuntur. Curiosus lector ea conferre poterit cum his, quæ Dolæus ex hoc authentico instrumento contraxit, & in quibus barbarum stylum tantummodo mutavit.* c *Biographus noster pleraque nomina, ut Angeluzius, Jacobuccius & similia reliqui Italica, sicuti hic præmonet, quamvis ea more Latinorum inflexerit.*

CAPUT XIX.

Alia miracula, quæ videntur facta seculo decimo quarto, quo sacrum illius corpus primo translatum est.

B *Omissis aliis miraculis.*

HOrum atque his similium signorum, quæ in sanationibus febrium, apostematum, atque aliorum morborum, patrocinante Philippo, contigerunt, plurima in processibus canonizationis & in Codicibus MM. SS. antiquis *a*. Quibus omissis, duo hic memorabilia signa, quorum alterum ad religionem venerationemque sacri corporis Philippi, alterum ad evidentiam pertinet præsentis curæ ac tutelæ, qua idem Pater additos aut divæ Virgini, aut sibi, pietate & clientela fovet ac tuetur, referemus.

parvitatur fragrans odor cum multi

256 Ac prioris quidem argumentum esse potest inauditum miraculum, quod in multorum mortalium frequentia contigit anno Christiano millesimo trecentesimo decimo septimo, hoc est ab obito Philippi pretiosi, anno trigesimo secundo. Quo, cum variis ac prodigiosis de causis Patres nostri statuissent Divi corpus transferre atque inferre augustiori conditorio, id ut vivens semper fuit bonus odor Christi in omni loco, ita loculo ligneo exemptum primo cœlestem quamdam fragrantiam spiravit *b*, quæ præsentis populi sensibus, mentibusque illabens, in eorum animis religionis, venerationisque in C Philippum magnos motus concivit.

miraque anathemata cum cera

257 Deinde, acsi id parum esset, anathemata, & statuæ e cera aliisque materiis, quæ trophea de morte, morbis, dæmonibus, diversisque mortalium aliis periculis Philippi sanctimonia victis, plurima ab adjutis fidelibus apud sepulchrum fixa spectabantur, non secus, acsi illius frangrantiæ spiraculo animata vitam motumque, & cum illis pietatem se religionem hausissent, ex suo se pulvere surriguot, & versis ad aram, in qua sacrum corpus prostrabat, faciebus, illud mirabiliter ac vitaliter sunt venerata.

& prodigiosa de mentis affectio.

258 Quod ad præsentiam autem attinet curæ ejus ac solicitudinis de clientibus aut divæ Dominæ suæ, aut suis, ea memorabili eventu sequentem in modum mirifice asserta passim evidenterque innotuit, qui sic se habuit. Quidam miles cum suo quodam commilitone, quem pro fratre, ac pro altero se coluerat, relictis domi conjuge atque unico filiolo, immemor suorum, memor aut gloriæ aut prædæ castra est secutus. Ut sæpe fit talibus ambulonibus, reditus ei ad suos non ita, ut abitus, in promptu fuit: nam ecce cum commilitone in acie mortuus, a multis migravit ad plures. Uxor interea ejus, quæ domi remanserat, qua erat eximia in Deiparam pietate, eam solitudinem suam & orbitatem D cultura virtutum aliisque bonis artibus transmittebat. Ac vero præcipue filiolum suum cælorum Reginæ in ephebum formabat tanta felicitate, ut, respondente matris industriæ pueri docilitate, cælesti alicui genio, quam puero mortali puer esse similior videretur.

qui filium pro viduæ

259 Indoluit iis fuceessibus mali dæmonis stygius livor, & ad notas nocendi artes conversus, si qua matrem & filium advocatos per contubernium a studio orationis veneratioisque Deiparæ in medio laudabilis vitæ cursu sistere atque interimere posset, hanc strophan commentus est, Commilitonis, quem marito matronæ commortuum militiæ fuisse, jam memoravimus, corpus formamque induit, & vsiue e bello redux domum subit, & ad matronam: Doleo equidem vehementer, ioquit, mihi lectissimum amicissimumque fratrem, tibi dulcissimum conjugem desiderari, cecidit ille quidem fortiter pugnans in acie; sed ut mihi decedens novissimis E verbis tui ac filii curam orbitatemque commendavit, ita non committam, ut officium aut ulla circa vos diligentiæ meæ pars desideretur. Adeste proinde animis; & mœrori moderati, vosmet meliori sorti servate. Ad hæc vidua conjugali mœsta pietate, etsi vehementer illacrimata est funesto nuntio, tamen sive animi virtute, sive quod sincera afferri crederet solatia, dolori suo æquabilem modum posuit.

a tutu Deiparæ avertat?

260 Tartarcus interea impostor sub illa, quam diximus, larva latens, illius jam domus penatum aliquis deunculus & spiritus familiaris factus exiit in speciem adolescentuli, ducem ad pietatem (si Superis placet) ductoremque agebat. Quare ut matri sucum faceret, inclamare illum solitus, Fili, templum adeamus; interim ad omnia alia, quam ad templa (quæ eruce pejus & ipia Deipara odit) adolescentulum seducebat. Itaque hac ejus educatione hocque magisterio fiebat, ut infelix & totus jam ab illo, qui fuerat, mutatus adolescens, non conciones sacras, non sacra Missæ, aliarumque diviorum laudum officia vel adire F vel audire in animum induceret; quin etiam, obliterato & eliminato e pectore omoi materno metu ac reverentia, illi bene moenni & ad solita Deiparæ obsequia invitanti proterve ac petulanter insultabat. Mater ista filii metamorphosi perplexa, acque ægra animi confert se ad sacram ædem, ibique coram divæ Virginis consolatricis afflictorum effigie, pectoris sui æstum, filii periculum, & præposteri, quem domum admiserat, tutoris œconomiam & imperitam dilectioam dolenter deplorat, imploratque lupplex tam multiplici tamque ancipiti malo misericordissimæ Deiparæ præsentem opem, ac libertatem. Perorata haud infeliciter causa, cum mulier domum reversa acquievisset, audit a foribus suis intromitti petentis pulsum, sed illa omoia tuta timens, non se movebat, quoad secundo imperiosius pulsante hospite, ei demum domum reseravit.

fed Superius vidua apparet;

261 Data ergo ac reddita salute, colloquium ingressi, hospes quid ita tristis sit, quidve animo moeris gerat, edicere jubet. Ad hæc matrona, si calamitatum suarum rationes inire debeat, prius aliquot integros dies abituros, respondet, quam doloris mœrorisque tui magnitudo atque acerbitas fandi quereudique finem inveniat. Quod si tamen rem compendio scire velit, sciret, infelicitatis suæ summam esse, quod susceptum domo,

redu-

A reducem e bello mariti ſui mortui commilitonem, cui, ut fidiſſimo amicorum, adoleſcentem filium, ac ſe matrem morieos maritus una cum orbæ domus cura commendarit, talem experiatur io filii tutela ac diſciplina, ut is ex pio, morigero, ac pudico, in omnia alia ab illo perverſus, in deterrimum impiiſſimum totius civitatis evaſerit. Hic hoſpes, Condoleſco, inquit, vicem tuam, ſed effice, ei nuntietur, uti ex Dei imperio hic ſe mihi quam primum ſiſtat. Adſtabat forte colloquentibus puerulus quiſpiam, qui luapte ſponte ſine ullius ſuffragio apparitor factus, ad larvatum tutorem currit, & prehenſum manu ambulare ſecum in jus Dei juſſu jubet.

262 Paret illico impoſtor, quamvis imbecillo apparitori, & ejulans ululaſque, Quid me, Philippe, exagitas? quid diſcrucias, inquit, veterane inimice? Tum Philippus, qui ſub hoſpite conſolatore matronæ latebat, Dei authoritate impero tibi, inquit, age, ede, qui ſis, quid veneris, quid tibi in hac domo negotii ſit. Hic hærere impoſtori aqua, vel potius, qua flagrabat, flamma, & ſe tota lubricitate ſerpentina in omnes ſpiras ac volumina verſans, effugia B quærere; ſed fruſtra; urgente Philippi, qui lupum auribus tenebat, authoritate. Qua cogente, Quando, inquit, ita jubes, & dura rem extorquet neceſſitas: fateor, me cacodæmonem eſſe, fateor mariti bujuſce fœminæ commilitonem mentitum; ut, ſi illa conſuetam ac familiarem religionem, cultumque Deiparæ aliquando omiſiſſet, ea illam opportunitate obnoxiam mihi, una cum filio diſcerpism tartaro devolverem. Tum Philippus: Faceſſe hinc quantocius, tartaree torris; neque deinceps umquam audeas ex hac familia quemquam infeſtare: & cum dicto dæmon, edito fragore, quslem edere ſolet cælum, cum ruere videtur, ſuſus & fugatus in tenebras evanuit, relicta in medio radaveris, quod gerebat, fæda & grsveolenta ſarcina. Matrona, tam admirandi dramatis ſpectatrix, in Dei Deiparæque effuſa laudes & actionem gratiarum, perrontatur hoſpitis nomen. Is quod res erat, conſeſſus, ſe eum Philippum eſſe reſpondet, cujus corpore Tuderti quieſcenta, admioiſter ſpiritus miſſus ſit a Dei Matre, ut piorum ejus contemplatione obſequiorum illsm tam aocipiti c inſidiarum ſtygii prædonis periculo eximeret *c*.

263 Hoc Philippus pro Dominæ ſuæ honore; C ſequentia pro ſuo; quæ ſupra laudata Acta publica, temporis potius quam materiæ ſervato ordine, ſubjungunt. Quæ tamen antequam perſequamur, illud prius commemorsndum, quod de Philippi toga, & quod gerimus, ſcapulari memoriæ proditum eſt. Videlicet ea paulo poſt ejus exceſſum circumlata in publica frequentis populi Tudertini ſupplicatione, coortam irati cæli atrocem tempeſtatem, reddita repente ſerenitate, ſedatam diſcuſſiſſe.

In eadem reliquiarum Philippi translatione (de qua nos paulo ante) quidam, emortuis pedibus, ſuaveolentia evaporantis e loculo Divi fragrantiæ victus, ſoporatus eſt, in eaque quiete Philippum ſibi auxiliares msnus præbentem vidit; itaque ſibi redditus, redditum quoque paulo poſt vitalem pedum uſum ſenſit.

Præterea Puella quædam dextero capta lumine, qua potuit, per confertam turbam penetrans ad Philippi tumulum, eique ſuam inopiam luminis queſta, illico videndi dexteritatem etiam impetravit.

Nec minus beneficum Philippum eodem tempore ſenſit puerulus, morbo caduco obnoxius: D cum enim miſerabili labilique ſorti ſuæ ſtabuleo a Philippo opem imploraſſet, numquam deinceps boc affecto præripitavit. EX IMPRESS.

Senſere & dæmones duram Philippi veterani antagoniſtæ manum. Quædsm energumena miſerabilem in modum ab his ſtygiis incolis ſex ipſos annos torta, ubi ad Philippi ducta ſepulchrum quievit, ſerundum eam qoietem Philippum, eeu divinum quemdam exorciſtam, nefarios e corpore ſuo genios exigeotem vidit, & expergiſcens, ſe liberam varuamque infeſtis habitatoribus gavisa eſt.

264 In eadrm corporis beati Patris Philippi trsnslatione loculus prior, etſi ad honorem ſancti theſaurum tuum pretioſiori larcopbago conceſſit, retinuit tamen ſanaodi virtutem: nam quædam inops & miſerabilis puella e moote Caſtello, manibus pedibulque contracta, & ſævo inſuper renum dolore ad incurabilem iocurvstionem uſque diſcruciata, in vetuſto Philippi ſepulchro, unde reeens extracta ejus oſſa fuerant, locata, e veſtigio in veſtigis ſeſe ſurrigens, recta agiliſque prodiit.

Artamen ſalutaris medendi vis priori relicta E tumbæ vel maxime ſe prodidit in altera honeſtiore, ut ſequentia & plura alia mirscula docuerunt. Quidam infans, vebrmenti febri deflagraos, aapoſitus a medicis animam agebat. Unde mœſta parens ejus, ut mortis ſpiculum a filiolo excluderet, ad ſepulchrum Philippi ronfugit, eique filium admovit. Dum ſequenti die Patres noſtri in honorem Philippi ſacris operarentur, puerum, qui pene in æteroam noctem lumina elauſerat, illico a fuſis piæ matris precibns de integro perſanatum certam mortem evaſiſſe cernunt, Philippo obtegente. Iterum alius quidam familiari religione Philippo addictus (qusm etism vicinitas eccleſiæ divi Msrci conciliabat) ex bene ſublimi lapſus loco, fracta tibia, per bieonium non ſine peracutis doloribus claudicavit. Is ſic affectus, dicto tumulo Philippi illstus, derepente revaleſcens, deineeps paſſibus æquis ambulavit.

265 Non diſparem Philippi in eurando facilitatem expertus eſt non diſſimilis patri ſuo in pietato erga ſanctum Virum hujus ejuſdem filius, Benedictus nomine, quem viventi adhuc Philippo familiarem fuiſſe, eoque ab ipſo junceis illis crepidis flammarum domioribus donstum, ſupra memoravimus. Is vi morbi articularis, qui genua occuparat, tam violenter lectulo affixus hærebat, ut doloris magnitudine intractabilis eſſet, & immobilis: eum de trsnslstione Philippi, deque prodigiis, quæ ejus oerasione eveniebant, inaodiſſet, io mentem ei venit, iſtarum crepidarum, & enixe petitas allatasque, inverſo uſu, ſed ſalutari, geaibus aptat. Nocte ſequenti ita pie crepidato Philippus ſe videndum audiendumque exhibuit; eumque ſuaviter ſolatus, deterſo omni, quo urebatur, dolore, ut a domo ejus incendii vaſtitatem, ita a padibus & omni reliquo corpore tardigradam eam peſtem avertit. Quare ſequenti msne cubili eailiens, Philippi ſarcophagum adit, & de doloribus ſuis Divo trophæum ad æternam beneficii memoriam ſtatuit *d*. d

266 Nec tamen Philippo perſuaſit omnis omnino ad omnia concedenda pietas; ſed ea tantum, quæ divinæ voluntati erat conſentanea. Non ita enim multo poſt Philippi exceſſum Florentinos pia cupido inreſſit potiundi corporis reliquiarumque tam clari eivis ſui: & re cum Pontifice Maximo Honorio IV. communicata, con-

EX PRÆSENS.

A fectaque, cum populus Tudertinus Pontifice difficilior oegaſſet, tam nobile ſpolium ſe ulli daturus, Floreotini ad pias fraudes & furta verſi, illud aureum vellus pluribus, quam in Argo erant, oculis Tudertini populi cuſtoditum ſorripiunt & impoſitum jumeoto, eluſa totius civitatis vigilantia, urbe educunt. Ubi io quemdam eampum in agri Tudertini æquore ſitum (qui hodie ad ejus cathedralis eccleſiæ canonicos ſpectat) perventum eſt, ſe ac jumentum ſacræ ſarcinæ bajulum in viam concitant: ſed nullo alio operæ pretio, quam quod arbitrarentur ſe jam multa per celeritatem milliaria eoofeciſſent, io illo campo velut in quodam labyrintho oberrantes, diluculeoos dies, & ſui illos confeſſio erroris (cujus a Tudertinis veniam poſtulabant) prodidit. Et Tudertini quidem urbe effuſi, ultro libenterque eum errorem ſuis ſupplicibus igooverunt, ac receptum ſacrum ſercolum, deductumque ſolemni pompa, templi ſui mauſolæo læti recondiderunt. Viget hodieque ejus miraculi memorabile veſtigium: nam qua B per eom eampum tota nocte cum ſacris exuviis Florentini ambages egerant, licet eadem ubique cultura & cura arvum colatur, noo modo legetis colore, ſed etiam, ubi virgulta ſunt, eorum humilitate raritateque viarum, ab nocturnis erronibus tritarum, flexus reflexuſque formantur *e*. Cujus teſtandi gratia facti aliquot abhinc annis ſenatus populuſque Tudertious ibidem loci monumeotum, rem geſtam pictura atque inſcriptiona exprimens, lomptu publico ſtatuit.

e

267 Erat ea ætate in eadem urbe quidam ſatyricæ licentiæ, ac præſriſtæ frontis audaciæ in denigranda bonorum bona fama quadruplator: is quodam die in locn publicæ frequentiæ multa in multa & bona Philippi opera deblaterans, deridieulo habebat eiviom ſuorom in Divum religionem, coque majorem io modum allaborabat, ſi qua poſſet, populi ſtudium a cultura Philippi avertere & pervertere; ſed id nefas illi non diu ſic abivit: adeſt enim repente ſuperbo ultor a tergo Deus, & cum circumſtantis frequentiſſimæ concionis horrore humi affligitum, omnibus artubus dearticulatum, adempta impia voce, inſelicem animam & profligatam oeſariæ obtrectatinnis cauſam agere coegit. Sed quomodo ageret? Non erat vox neqoe ſenſus. C Succollaotibus ergo humeris aut juncturis brachiorum, a religioſis eivibus fertur ad Philippi vitale ſepulchrum; cui impoſitus, ab impietate & pene jam decretoria ultimaque ejus pœna, vivifica buſti Benitiani virtute illico revixit, & tantæ benignitatis monumeotum litteris coloribuſque adumbratum, templi, ubi ſepulchrum Divi eſt, thulo affixit: atque ita ex maledico Philippi encomiaſtes factus, poſtea omnia alia, quam quæ prius dicere ſolebat, dixit *f*.

& alterius quidam pudor.

f

ANNOTATA.

a *Paccianius in chronico ad annum Chriſti* 1285. *pag.* 79. *& ſequentibus pleraque hujus & præcedentis capitis miracula contraxit.*

b *Gianius Centuria* 1. *Annalium lib.* 7. *cap.* 4. *mirabilem hunc odorem, aliaque prodigia ex judicii notariorum teſtimoniis breviter narrat.*

c *Laudatus Gianius in Annalibus Centuria* 1. *lib.* 5. *cap.* 2. *teſtem prodigioſæ hujus hiſtoriæ allegat Thaddæum Adamarium, qui videtur ſeculo* XV. *floruiſſe, ut in Commentario prævio n.* 6. *monuimus.*

d *Hiſtoria primæ translationis & miracula tunc patrata conſervantur in cancellaria epiſcopatus Tudertini, ut Gianius Centuria* 2. *Annalium lib.* 7. *in Annotationibus ad caput* 4. *teſtis oculatus affirmat.* D

e *Petrus octavus Ordinis ſervorum Generalis anno Chriſti* 1317. *in comitiis Senenſibus narrabat, Florentinos id ſub Generalatu R. P. Lotharingi tentaſſe, & eorum conatum clamoribus infantium Tudertinorum detectum fuiſſe, ut in Annalibus Servitarum Centuria* 1. *lib.* 7. *cap.* 3. *fuſius licet videre.*

f *Idem Petrus octavus Generalis, patria Tuderinus, apud Gianium loco mox ſupra citato, in comitiis Senenſibus hanc obtrectatoris punitionem diſtinctius exponit his verbis:* Ejus quoque ſævitiam (audite, quæſo Patres, & hinc diſcite venerari Sanctos) ajus, inquam, lævitiam in detractores aliquando experta ſuit noſtra civitas: com enim coocionator quidam ſancti Fortunati, qui dicebatur F. Fortuoatus, concivis ooſter, livore qoodam (ut arbitror) percitus, vana de viro ſancto Philippo proferens, luis auditoribus ſuadere conaretur, ne tot E & tanta, quæ de Viro Dei prædicabantur, vera crederent, neve illi tantum honorem exhibereot, illico contractus, lingua pooitus convulſa & ionodata, a eoncione defecit, & cunctis ex ooſtratibus, qui aderant, mirantibus, quaſi mortuus cecidit; quem Fratres ſui bajulantes, & ad corpus B. Philippi deferentes, voto ſuſcepto, ſtatim ſanum reduxerunt; in cujus rei teſtimonium adhuc peodet, veluti B. Philippi trophæum inſigne, in eccleſia S. Marci, ejuſdem concionatoris cerea imago.

CAPUT XX.

Recentiora miracula, quibus immiſcentur ea, quæ in tertia corporis ejus translatione contigerunt.

NUmquam tot curaſſet noſter medicus Philippus poſt ſua ipſius ſuoera, ſi contempta Virginis vocatione, curare voluiſſet. Sed dum ex medico fit Virginis Servus, accepit ab hac F infirmorum medela eam potentiam, *ut* jam quatuor integris ſæculis, omoibus ſuis clientibus præſentem afferat medicinam. Ejus rei priori capite argumeota vetuſtiora, hoc recentiora eaque pauca tantum e multis atque magis explorata afferemus. Joaones Andreas Amideus, e vico Narnienſis agri Coldiſcipulo, anno Chriſtiano MDXCI. aſthmate iocurabili ad extrema redactus, valedicentibus medicis, itinera æternitatis ingrediebatur jam, atque extrema Unctione deliburus, ad ultimam ſe luctam comparaverat. Intellexit id ipſius neptis Catharina, noſtri Ordinis Religioſa Soror io cœnobio oppidi Aroolſæ; & exorata uoa eum aliquot ſociabus virginibus Philippi ope, conceptoque voto, ſi avus revalaiſſet, effecturas ſe ſpondeot, ut ſummum, quod propitiaodis in neceſſitate cohoneſtandiſque Superis divina ſapientia excogitavit, ſanctum Liturgiæ ſacrificium in divi Philippi honorem fiat. Vix votum virgioea nuncupaverant, cum, velut alto exeitus veterno Joannes, Epiphaneam ſuam (ita uxor vocabatur) ingeminat; & Heus, non vides, inquit, beatum Philippum Ordinis Servorum, qui au-

Athanatus ſegratur.

xiliaris

A xiliaris archiater meus advenions, macte animo & jam hinc ſaoum ſoſpitemque eſſe juſſit : addens; Religioſas Bulgarienſes impetratæ gratiæ fideles ſequeſtras extitiſſe. Hoc neceſſitati tribuit Philippus, illud deliciis ſuorum cultorum.

& odoriferæ corporis translationi

269 Quod cum anno a Chriſto MDXCIX. beati Philippi e templo Divi Marci, ad divæ Virginis Gratiarum, adornaretur translatio *a*, & aperiretur arca, ex qua lignea theca, Philippi continens offa, eruenda erat, frequens, qui aderet populus, eam pene prius naribus, quam oculis uſurpavit: tanta enim repente toto templo ſuaveolentiæ ſparſio extitit, ut in admirationem rapti univerſi, qui præſentes inſolitis deliciis inundabant, Dei ſuavitatem odorantes, cumulatas ei gratias agerent pro dignatione, qua ad tam cæleſtis ſpiraculi experientiam fuiſſent admiſſi. Similis alia fragrantiæ ſparſio data populo eſt decimo octavo Septembris ejuſdem anni, cum ex eadem theca offa Philippi promerentur, exciperenturque ſumptuoſiore alia atque auguſtiore, in qua transferrentur.

a *obſtetrix compellat defuncti ſpiritum*

270 Et translationis operi vigeſimus primus dies ejuſdem menſis Septembris dictus erat, jamque ad divi Marci omnia ſodalitia, omnes Religioſi Ordines, omniſque cum epiſcopo Clerus ac populus B Tudertinus convenerent, cœpitque etiam pompa jam duci: cum ſubito, nigreſcente atque intonante cælo, ingens turbulentæ pluviæ procella præcipitat, quæ non modo Ordinem religioſi triumphi diſſipavit, ſed etiam, eum non minus violenta quam pertinax procella videretur futura, effecit, ut de omittenda per eum diem translatione cogitaretur. Sed nihilominus tamen proceſſum eſt; & quam primum memorato divi Marci templo elatum ſacrum ſeculum ſub dio conſtitit, ſtupentibus cunctis atque applaudentibus, dicto citius totus ille tempeſtatis furor, reddita ſerenitate, poſuit ne ſedatus eſt. Ita cum cælo turbido pro ſuis honoribus, non modo pugnavit Philippus mortuus (tantus eorum in vivis oſor) ſed etiam pompæ ſuæ congratulantes largiter eſt remuneratus.

æquo die monialis a cæcitate liberatur.

271 Cum enim in dirigendo hujus pompæ ductu placuiſſet epiſcopo Tudertino, ut verſus portam urbis Burgenſem tenderetur, ut Religioſæ Ordinis noſtri inclusæ virgines ad divam Annuntiatam, pompæ ſeriem ac celebritatem commode ſpectare, C & quando aliter non licebat, oculis comitari & proſequi poſſent, erat tum in illo parthenone quædam ex Religioſis virgo, Soror Ludovica Montenigra nomine, Peruſiana, cui ad latus ſiniſtrum quadriennio jam fœde ſerpens cancer pectus exederat, eoque duobus ultimis annis uſque graſſatus eſt, ut adempto illi omni omnium membrorum uſu, neque ſe commovere, cum lectulus ſternendus eſſet, neque eum ſumendus cibus, admovere ori manum poſſet, ut propterea bajulari, atque ineſcari alieno auxilio debuerit. Ea cum de Philippi tranſvectione inaudiſſet, majorem in modum optavit cum reliquis Sororibus ſpectatum intereſſe, quod cum per tam affictam valetudinem non daretur, invocatum Philippum oravit, ut ſua ſanctitate, ſanitate vel unius brachii ſe bearet. Tum ſpectatum cuotes Sorores bis votis proſecuta: Ter felices vos, inquit, quibus datum eſt, poſſe videre, & pars eſſe hujus translationis; atque a dicto acquievit. Poſtridie mane una ex Sororibus, Dorothea Florida nomine, viſendæ ægræ gratia, ejus cellulam intrat, & ei læta Ludovica, Non vides, inquit, Soror Dorothea, Philippi noſtri in me benignitatem; is hac nocte per quietem, dextrum lacertum hunc vertici meo D impoſuit; & ab expergefacta ſic repertum, nunc, EX IMquæ vides, agilitate moveo. Tenuit aurem ejus PRESSA. agilitatis beneficium ad virginis mortem uſque.

Plures alii.

272 Nec illud minus mirabile, quod idem Philippus cuidam Vincentio, Raphaelis Perzini Florentini civis filio contulit beneficium. Hic puerulus dextero pede laboraverat tam otioſe, ut ſemper ei in quadam ſella, quod conſiſtere non poſſet, hærendum fuerit non ſine moleſto parentum mœrore, quorum altera, Dienora nomine, vigeſimo ſexto Julii anni reparatæ ſalutis milleſimi quingenteſimi nonageſimi primi, adita eccleſia divæ Annuntiatæ, adoratoque ibi divinæ Euchariſtiæ ſacroſancto Numine, poſtquam Deiparæ magnæ imagini honorem habuiſſet, etiam ad beati Philippi ſacellum inviſit, & gemino ſtimulata incitamento, amoris videlicet in filium materni, & in Divi grandia merita fiduciæ, robur emortuo pedi filii ſui exorat, & impetrat actutum: nam redeunti domum matri lætus ac tripudians filius novis paſſibus progreditur obviam; nec in veſtigiis ejus ullum veſtigium remanſit ejus com- E pedis, qua hactenus ſellæ illi illigatus fuerat.

vum virl,

273 Suam quoque ſalutem Philippo acceptam retulit nobilis quiſpiam Joannes Baptiſta Guazzaronius, qui acerrimi calculi, & calculo agnatæ erenæ, nec non laterum doloribus enecabatur. Et medici jam in eo curando omne oleum & operam ſe perdidiſſe conclamaverant. Id intelligens Joannes ad cæleſtes medicos & medicinas reſpicere cœpit, & implorata Deiparæ, per quidquid umquam ſervus Philippus ejus ſub obſequio meruiſſet, ope, vix finem precibus fecerat, cum dolores omnes & dolorum triplex cauſa evenuerunt. Adeſt matutinus ſalutator eodem, quo ee repentina ſanatio contigit, mane Octavius Corteſinius, pariclitantis paulo ante Joannis conſobrinus, & admiratus, jam damnato lecto, circumcunia tam integræ ſnitatis novitatem, quærit, quid portenti? Joannes reſpondet: Philippi ſanctitatem ac patrocinium huic (ut aliis multis) miraculo magnam caulam fuiſſe; iret ergo Octavius, & neceſſaria itineri- Romam ineundo cum duobus Patribus e Societate Jeſu, qui eodem in procinctu erant in epiſcopali palatio, compararet. Paruit Octavius celeriter, F & rebus omnibus viæ neceſſariis adductis, Joannes non ſine amicorum, medicorumque vix oculis ſuis credentium ſtupore, cum iiſdem duobus Patribus viam & ingreſſus & emenſus eſt. Nec umquam poſtea vel tentatus memoratis morbis fuit.

y sum fumi. ne, b

274 Ejuſdem Horatii *b* Corteſinii nepos Carolus vocabulo, puer ſeptennis, per dies viginti, nullo levationis indicio, ex medicorum ſententia cum præſenti vitæ periculo gravibus febris ardoribus torrebatur. Itaque actum de pueri vite rati, eum divo Philippo patronus an meter devovent, &, nulla interpoſita mora, puer ita devotus revaluit, & eodem die exiliens e pyra ſua, id eſt, lecto obambulare potuit, & ambulare dein ad Philippi vitale ſepulchrum: ubi mater, quod voti damnata eſſet, filium Ordinis noſtri habitu indui curavit.

Alius aliquia arte alutarius, nomine Cintius Moſcatellius, cum altero lacerto graviter laboraret, neutro laborere potuit; ſed cum omnis victus ejus ratio & cenſus in lacertorum opera ſitus eſſet, ac proinde ſe in arcto deprehenſum videret, ſpondet, ſi diſerimini, patrocinante Philippo, ſuiſſet exemptus, ſe natalem ejus diem ſa-

A crum ſemper feſtumque habiturum, neque ulla
EX IMPRESSIS. eum artis ſuæ opera prophanaturum, affixurum
præterea ad tanti beneficii memoriam Divi monumento argenteum brachium. Votum, & impetratum: nam poſtridie ejuſdem feſti in ſodina Pontis Comitum, non jam dolenter ſed utiliter, reſtituto lacerto, laboravit.

275 Etiam fugientem jam e corpore animam
diverſis modis affert. retinere novit Philippus, non manuum aut compedum injectione, ſed tantum palli». E nobilitate Tudertina, Hieronymus quidam Leonius, bona fide atteſtatus eſt, quod anno ab allata ſalute milleſimo quingenteſimo nonageſimo ſeptimo, parens ſua, Hortenſia nomine, redacta ad ultimam colligendi vaſa & migrandi neceſſitatem, animam agere, & Deo ſupremum commendari cœperit; eoque ad luctam, a cujus victoria pendet æternitas, ſacro, pro more Catholico, Oleo delibuta, gravi cum morte negotio occupata, deſiderat mortalibus loqui poſſe. Tenuit ea anceps tractatio per aliquamultos dies, quibus non modo nihil aut cibi
B aut potionis ſumpſit, ſed ne motum quidem ullum vitalem, aut vitæ ſignum candenti etiam ferro aduſta edebat. Medici, qui prinde jam fruſtra aderant, & actum cum illa videntes, ac, quod cum morbo, non cum morte certare ſoleant, æternum ei valedicentes abierunt. Cæteri vero per cubiculum commeantes, ei ut mortuæ, formato de more crucis ſigno, bene precabantur. Ad extremum, ſive mortua ſive in mortis confinio eſſet, viſum eſt fratri ejus ac filio, aut mortuæ aut moribundæ Philippi pallium, quod de civitatis Tudertinæ conſuetudine, morituris imponi ſolet, adferri imponique curare. Quod dum fit, Hieronymus ex ſuburbano ſuo, quo urgentis negotii cauſa pridie abierat, redibat, certus matrem mortuam reperire; ſed feſellit illum Philippi pallium, quo applicito, illa, illo ſpectante, cibum ſumpſit, & ſine ulla difficultate lecto exceſſit.

276 Tertiam quoque beati Patris Philippi tran-
implorato Sanctæ cujusdam ſilio, ſlationem, dignam poſteritatis memoria ac veneratione dua memorabiles eventus fecerunt. Unus, quod cum ligneum loculum, in quo Philippi reliquiæ conditæ erant, fabri ex ara, in qua defuſſæ
C atque incruſtatæ erant, eruere vellent, nulla eum aut arte aut molimine valuerunt vel loco dimovere. At ubi Euſtachius Deſiderius, Cathedralis eccleſiæ Tudertinæ archidiaconus, manus admovit velut adjutrices, omnis obſtaculi pertinacia ſubito ceſſit; apparuitque ſacra ſacris, non prophanis manibus ritu atque habiliter attractari. Alter erat, quod (pleriſque opinantibus, non paſſurum corpus transferre ſe ex eo templo, quod alias magna religione ac pietate fieret clancularia, abductum ſe tamen eodem reduxerat) ingens ſaxum (illius aræ mensa) duobus impoſitum ſublicibus palis, ac perexiguo truſum impulſu, tanta celeritate ruit, cum ſpectantium ſumma admiratione, etſi judicarent altero tantum numerum fabrum illi moli ſummovendæ non ſufficturum, ut vivi corporis in morem, fugere ſaxi moles videretur; ut appareret, lubentem volentemque, abacta illa remora, migrare beatum Servum ad ædem arsmque gratioſæ Dominæ ſuæ.

277 Etſi autem tanta, ut vidimus, cupiditate
vel quo ſcilo locum mutaverit Philippus; voluntatem tamen opitulandi miſeris non mutavit, ſed ex Dominæ ſuæ contubernio auxit potius; ut vel quotidianis uſque in hodiernum diem beneficiorum experimentis comprobatur. Nos in iis, quæ ſæpe laudata publica monumenta ſuppeditant, pergimus. Infans octodecim menſes natus, paternis in ulnis pro fe- D
neſtra domus ſuæ e regione ædis divi Marci poſitæ geſtatus, ut eſt lubrica in lapſus infantia, vicenorum pedum altitudinis ruina patri in plateam exciderat; &, ut mater infantis Claudia Ceonellia nobilis matrona teſtata eſt, ab omnibus, quod nullus in eo vitæ balitus notari poſſet, pro mortuo habitus eſt: ſed illatus templo, & impoſitus aræ, cui incluſa erat Philippi urna, revoluit; ac brevi poſt ne livor quidem a lapſu ſuperfuit: in cujus memoriam beneficii parentes, Philippi ſervatoris nomen infantem deinceps ferre voluerunt. *e*

278 Eumdem etiam, qui fuerat, Philippum *ad ejus ſepulcrum.*
adhuc eſſe, experta eſt quædam, Belliandra nomine, Joſephi Catarini civis Tudertini uxor, quæ cum in doloribus partus acerbiſſimis deprehenſa, viribuſque & ſenſibus omnibus, exceptis audiendi facultate, deſtituta, una cum fœtu interiiſſe videretur, obſtetrix & quæ aderant cæteræ, nuncupato voto, ſi Philippi fideli ope periculum evaſiſſet, cum puero & puerpera ſe ad Divi conditorium cum oleo, pro lucernis ejus, prima quaque opportunitate E
affuturas, & Philippi nomine puerum inſignituras, ſpondent. Et a ſponſione & prece editus in lucem infans eſt, cujus tamen nullam vitalem auram hauſiſſe videbatur, ut propterea obſtetrix & reliquæ vota preceſque geminarint. Quibus conceptis, infans reſpirare & labella agitare cœpit, idque in piis feminis reddendi voti acuit diligentiam.

In album quoque clientelæ Philippi relata fuit nobilis matrona quædam, nomine Cleria Guazzaronia, quæ fluxione ſanguinis ad vitæ incitas redacta, cum ad Philippi præſidium, ut ad certum ſervandæ vitæ aſylum confugiſſet, poſtridie quæſitæ illic opis; damnato, quem diu coluerat, lectulo, omni ſe inveterata illa valetudine, & præſenti mortis periculo liberatam ſenſit, aſſerente urbano medico Octaviano Taramanno, nulla humana ope mortem evadere potuiſſe.

279 Nec tamen in cenſu ſuorum Patronus hic *operatis pa-*
noſter tantum numeravit ægros morbis, ſed & *tronatur.*
egentes inopia ſublevatos. Quædam Fauſtina, cujuſdam Sebaſtiani Tardini conjux, marito peregre profecto, cum nihil ei alendæ ſui & F
quatuor liberorum copiæ reſtaret, quam pauxillulum farinulæ, qua fieri non poterat, ut usque ad Tardini patris reditum ſuſtentaretur; ad benignitatem Phili ſi confugiens inops fœmina eum orat, ut quema modum olim vivens duarum peccatricum (de quibus ſuperiori libro) inopiæ ſubveniſſet, ita ſibi parvique liberis aucta annona ſuccurreret. Nulla unis mora: nam Philippus, facta ex farinula farina, ad dierum quindecim ſufficiens alimentum, Tardini patris reveniendi tarditatem abunde ſupplevit.

Sed & chirurgi officia nobiliter ſupplevit Philippus, ubi chirurgi mortales omnes deſperarunt, Soror Paulina, virgo Religioſa in divi Franciſci cœnobio Tuderti bona fide teſtata eſt, quod annn a ſalutifero partu Virginis noſtræ milleſimo ſexcenteſimo ſexto quædam alia Soror ibidem loci, nomine Laura Salvena, ex gravi quadam ſiniſtri pedis uſtione hiantem ac non modici periculi plagam contraxerit: quæ ipſam ipſos quatuor menſes lectulo affixerat, affixeratque ſæviſſimis doloribus, quibus nulla medicina ponere modum poterat, ut proinde duo familiares medici ſtatuerint, ſecto crure, infectam partem, ne partes ſynceræ traherentur, abſcindendam. Quod ubi periclitantis virginis germana & Religioſa Soror

Domitella

A Domitella intellexit, germanam periculi ingruentis admunitam horiatur, ut rei cruciabili atque ancipiti divi Philippi ingeminatam upem opponeret. Quod cum illa ſtreque præſtiiſſet & argenteo erute ad Philippi quamdam effigiem (quam in choro cœnobii venerabantur) affixo, ſervati cruris gratiam ſpopondiſſee, ſe poſteritati teſtaturam; nuncupato voto, reddi cœpta ſanitas ſectioni obſtitit, & poſt dies quatuor egreſſa lectulum, ingredi per cubiculum cœpit, ac duodecim poſt diebus ſanata de integro gradi potuit, ut poterat prius, quam oſtularetur.

Et laboraturus in ejus faſto affirmatur,

280 Non tantum Philippus ipſe hia aliiſque miraculorum ſignis ſuam prodidit ſanctitatem, ſed & ipſa Virgo ejus honori non ſamel conſuluit. Io iiſdem monumentis refert e Tudertina nobilitate quidam Marcellus Valentiolus, quemdam Paſquinum cujuſpiam Feliciani Armeoii colonum, die vigeſimo tertio Auguſti (qui divo Philippo ſacer eſt) rus ad ruſticandum prodeuntem, iocidiſſe in admirandæ venuſtatis viraginem, candida in veſte, io cujuſdam clivi vertice conſiſtentem, quæ hominem percontata quid moliretur, cum

B ille reſpondiſſet, ſa diurni oparis penſum moliri, virago (quæ Virgo Maria fuiſſe creditur) Meminiſſin', inquit, hodiernam lucem beato Philippo feſtam eſſe? Cave labores hodie, niſi piaculo laborare velis noxæ futuro. Dixit, & cum dicto videri deſiit: & colonus, omiſſo prophano opere, ſacro operatus eſt, & oblatus poſtea examini, die decimo tertio Januarii, anno milleſimo ſaxcenteſimo vigeſimo primo, in eo rei ſeriem bona fide narravit, excipiente jurati vetba publico Tuderti tabellione Quirino Quirinio, quiram gaſtam probe examinatam per confectum legitime inſtrumentum publica fide donavit.

Sanctus præcipue

281 Deincaps narratur idam Patronus noſter iofirmam primæ infantiæ ætatem variis beneficiis foviſſe. Nam alius quiſpiam, Rutilius Poltius pictor, edixit publice filiolum ſuum biennem, vocabulo Agnulum, ſanguinis fluxu tam impetuoio menſem integrum ſuſtia exhauſtum, ut egeſturum uoa animam medici ſpopondarint. Eoque aut præſanti jam aut jam vententi morti aſſurgentes medici, longum puero ac parentibus vale dixerant. Neque periculum ex vano hauriebant: nam ita exhauſtua puerulus nihil omnino alimenti per buculam, niſi per vim perque cruciatum apertam,

C admittebat: & id ipſum quantulumcumque erat, ſtomachante ventriculo, regerebat. Anxii parentes, & ſuam in miſerabilis pueri ſorte ſortem miterati, conſumpta omni humana ope, ad divinam vertuntur, eique exorandæ patronum Philippum deligunt. Et gratiæ ejus capiandæ gratia, dum atratum habitu noſtro puerulum ad Philippi conditorium perferunt, in tranſitu ſe obtulit piſtoris officina: in cujus promercali jentacula puerorum cruſtula proſtabant; quorum cum puerulus unum periiſſet, amptum pater non pœnitendo pretio puero porrigit. Qui ſublabratum donum illico abligurire cœpit; atque ubi ad eccleſiam eſt perventum, & Religioſi Patrea puero Philippi pallium admoverunt, eidemque puer oſculum impreſſiſſet, ſine mora ulla interjecta priſtinæ lanitati reſtitutus eſt.

ſuccurrit infantibus

282 Item alius infans Bernardinus, Cypriani Joannii cujuſdam e pago ſancti Joannis filius, jam triduo nutricis ducere ubera poſſu deſierat. Cum ageret animam, pater ejus cujuſdam matronæ (quæ Phdippi meritia non ita pridem periclitantis proli ſuæ ſolpitatem impetraverat) enoſilio filium Tudertum ſerebat, & identidem, quod inter eun- D dum exſpiraſſe videretur, eum inſpiciebat. Cum ex impillum in eccleſia, ubi Philippi monumentum eſt, loci antiſtes memorato Philippi pallio luſtraviſſet, invaſis mira lætitia atqun aviditate nutricis uberibus, revaluit, luxit, ætatem protraxit. PRESSAS.

Simile quoque eſt, de quo Fulvia Armenia matrona Tudertina fidem fecit; quod ſcilicet nurus ſuæ filiolus gravium defluxionum e capite in præcordia deciduarum viſcola obſtructione, cum iumo vitæ diſcrimine (quod infans necdum ſextum ætatis menſem exceſſerat, eoque ſuffocanti ai malæ impar viribus fuerat, per meatus viaſque ab natura ſtratas deducendæ) laboraret. Quo die ſequens civitas Tudertina, electo in divum tutelarem Philippo, ao nomine mirifica celebritate eam nuncupationem adornabat, infantis mater Dionora, immemor in privato luctu publicæ lætitiæ, eum quid ageratur, eſſet admonita, propitium filio Philippum invocac. Vix mulier precandi finem fecit, cum, ſimul ac puer ſternuiſſet, ſalutem, quam ſtarnuentibus appreçari ſolemus, ſtatim ſortiri cœpit, & paucis poſt diebus revaluit. E

(præter hos tamen ſolennioris majoris ætatis)

283 Ab infantili ad confirmatam ætatem curandam rediit Philippus. Ludovicus Fantolinius Perufinus, eum aliquot ſeptimanis febri continua ac pertinace æſtuaſſet, jam morbi violentiæ non ſolum corpora, ſed mente etiam, ita ſuccubuerat, ut vote moribunda mera deliramenta loqueretur, ac proinde a medicis ajus ſoror Jacoba moneretur, ut, quoniam de corporis ejus ſalute proclamatum eſſet, animæ prulpiceret precum & Sacramentorum præſidio ac viatico. Illa fratrem hortari cœpit, ut per ſacram exomologaſin ſua peccata expiaret: ſed ille, præſantia mortis horrore perturbatus, nihil ad rem raſpondebat. Unde pia ſoror ad Philippum confugiens, eum ſuppliciter orat, ut fratri a Deo vel tantum lucidi intervalli impetret, quantum ſufficiat exonerandæ per Sacramentalem confeſſionem conſcientiæ. Vix deſierat precari, cum, quod anguſte rogaverat, augnſte impetrat: nam frater non ſolum accerſito ſacerdoti ad ſatietatem confiteri potuit, ſed etiam una eademque Dei in Philippi gratiam opera, a cruporia animæque morbo abluiutus, in ſolidum convaluit. Accidit id Majo F anni milleſimi ſaxtenteſimi vigeſimi primi.

qui mortis periculo expoſiti.

284 Sed mox ejuſdem anni menſe Julio liberalitatem ſuam Philippus iterum in infantes, & primo quidem in eamdem Fantolinorum gentem, ſequentem in modum produxit. Erat aidem perſanato Ludovico filia triennis, nomine Conſtantia, quæ inter nugaodum, triticeum culmum tenero ocello infixerat, ſic ut iſtum vulnus eruor & oculi inſignis inflammatio ſequeretur. Puellæ mater, Margarita Mellinta, & affinis ejus quædam Jacoba non ſufficiebant extrahendo culmo; aden le altn ac mordicus oculo inſinnarat; cum illis conſtlii inopibus, & quid agerent neſcientibus, ſupervenit puellæ avia, & procidens in genua, & ſupplicea cæln manus cum ardente fiducia tendens, O beate Philippe, inquit, commendo tibi hane infantulam; & his dictia, erigens ſe & oculum intnita infantis, in eo jam neque eruorem, neque fervoris ruborem, neque (quod admirationis palmarium fuit) ipſum culmum, qui repente evanuit, uſpiam videre ant invenire, etiam aliarum præſentium oculis, potuit.

285 Non impari beneficio affectua eſt alius *vel morbi, veneni* himeſtris infans, Joannes Baptiſta Baldeſchivius,

qui

A qui ipſo die Natali Servatoris noſtri, anno mil-
ex im- leſimo ſexcenteſimo ſecundo, affectu quodam
pressis. (quem vulgo rupturam *d* vocant) uri cœpit, &
d adeo mali vis auxerat, ut, præter arcti ſubligaculi uſum, aliquoties in die a domeſticis, capite, ne reliquo corpore deorſum a pedibus verſo (ſi qua ratione ſuis effuſa finibus viſcera reponi poſſent) tredecim menſium diligentia nihil efficeret; donec utcumque ad ſacram Peruſii ædem Servorum Deiparæ, Mariæ Novæ dictæ, delatus eſt infans, & a contactu veſtimenti Philippi, quod in eo cœnobio magno in honore aſſervatur, ſuis inteſtina ſedibus reſtituta atque concluſa ſunt, omnibus, ut minime porro neceſſariis, ſubligaribus abjectis.

Denuo quædam Fauſtina, Salvatoris Batilori nomine ſepiennis filia, ignoto medicis morbo jactabatur, quo conſiſtere pedibus non poterat, quin jam in hanc, jam in aliam partem lapſando aut rueret, aut fatigaret ruenti utrimque obſtantes. Poſt longas rei diſquiſitiones mater ejus eam quadam Philippi veſte luſtrari curavit, & ſubito curata eſt menſe Octobri anni a Virgine Matre
B milleſimi ſexcenteſimi vigeſimi ſecundi.

Et ſalcino oſſuſi 285 Huic ſubjungitur in iiſdem Actis Camillus de Penna puer quadrimulus, qui lethali affla-tus ſalcino, animam pene jam actam agebat; cum ſoror quædam Tertii Ordinis divi Franciſci, Urſulina nomine, ſodalitii habitus noſtri Servorum ad ſanctam Mariam Novam ædituæ, puerum divo Philippo vovet, habitu noſtro per integrum ſemeſtre amiciendum, ſi parentibus collibuiſſet: (collibiturum vero perſuaſerat nota Octavii de Penna pueri parentis pietas, quæ illi cum conjuge Adriana Aſidea & matre ejus Olimpia communis erat.) A ouncupato voto quamprimum puerulus cœpit convaleſcere, & paulo poſt etiam ſatis valere, idque anno Chriſtiano milleſimo ſexcenteſimo vigeſimo tertio.

Tandem alia puella, Conſtantia Cantuccia trimula, eadem ſalcini peſte jam pro mortua habebatur tam evidenter, ut, cum parentibus ejus Joſepho & Hieronymæ Bontempiæ ſuaderetur, uti filiam Philippo commendarent, reſponderint, ſe
C ſero moneri. Inducti tamen poſtea matronæ cujuſdam Atalantæ Benedictiæ ſalutari conſilio acquieverunt; & illico commendationis momentum tam illi, quam reſtitutus priſtinæ valetudini infans, ſenſerunt.

287 Claudat agmen clientulorum Philippi in hoc libro, non in beneficio, urbis Placentinæ matrona, nomine ac pietate in Philippum Angela. Hæc novennem filiolam Joannam, defluxione quadam cruenta oculos ſuffuſam, (qua nec ipſa videre nec videri patienter ob deformitatem poterat) deplorabat. Sed facto in ara divo Philippo ſacra in æde Servorum ad divam Annam Sacrificio, & oblatis duobus ex argento cælatis, ut ſpoponderat, oculis, nulla vel tenui interpoſita mora, ex votis voti damnata filiam ſic videntem vidit, ut ambæ omnia videre poſſent, præter veſtigium aliquod vel minimum deteriæ modo ac depulſæ cæcitatis. Atque hæc quidem hactenus de rebus admirabilibus, Dei omine patratis, tamquam ſanctitatis Philippi argumentis. Qui plura numero percipere volet, is Annales noſtros, & antiquos Canonizationis Proceſſus, typis editos conſulat; & inveniet Deum mirabilem in Sanctis ſuis, & Philippum venerabilem in factis ſuis.

opem ejus experian-tur.

D

ANNOTATA.

a *Hæc eſt tertia ſacri corporis ejus translatio: nam ſecunda contigit anno Chriſti* 1579. *ut in Annalibus Servitarum Centuria* 4. *lib.* 4. *cap.* 11. *licet videre.*

b *Iſte Corteſinius, qui numero præcedente prænomen Octavii habuit, hoc loco Horatius appellatur. Utro loco erratum ſit, vel an Corteſinius ille duo prænomina habuerit, ignoramus.*

c *Hoc miraculum pueri e feneſtra delapſi & aliquot ſequentia leguntur etiam in inſtrumento ad canonizationem* S. Philippi *promovendam oblato, quod Romæ anno* 1670. *impreſſum eſt.*

d *Solutio unionis in nervoſis muſculorum partibus ex diſtentione proprie vocatur a medicis* ruptura, *ut Caſtellus in Lexico medico ad voces* unionis lolutio *teſtatur. Sed ex ſubſequenti narratione ſuſpicor, hic herniam indicari.*

E

CAPUT XXI.

Publica de ſanctitate ipſius opinio, antequam catalogo Sanctorum ſolenniter adſcriberetur.

QUamquam de beato Patre noſtro Philippo talia hactenus relata ſunt, ex quibus ejus eminentiam mortalis, dum viveret, & immortalis, poſtquam eſt mortuus, ſanctitas multis mirabilium virtutum ſplendoribus ita eſt illuſtrata, ut glorioſo vitæ ejus curſui hoc loco meta poni debere videretur, tamen quia nonnulla non minus honorifica relatis ad hujus hiſtoriæ calcem ideo rejecta ſunt, ne eorum ſuis locis commemoratione rerum geſtarum ſeries interrumperetur, viſum eſt aliquem hic eorum guſtum lectori delibandum proponere; ut eorum cæleſti tractus illecebra currat poſt odorem unguentorum, quibus Philippum unxit Deus, & currendo aſcendendoque per imitationis gradus, virtutem & ſanctimoniam ejus aſſequatur. Quantis, qua-
F libuſque virtutum etiam miraculis approbatarum ornamentis Philippi puericia atque adoleſcentia ipſa claruerit, & quanti facta ſit ejus ſanctitas in ſeptemviris Ordinis primis primoribus, qui illi adhuc ſub ſchemate fratris Converſi latenti ac pene tyroni tyrocinium juventutis noſtræ Senenſis ſpiritus ſui ardore ſuccendendum crediderunt, jam ſupra primo hujus hiſtoriæ libro meminimus. Quod munus Philippus tanto Ordinis noſtri bono geſſit, ut, ſi primi illius ſæculi felicitas, & abundantia ſanctorum virorum, ipſa frequentia abolente novitatem (quæ tranſmitteodi ad poſteros res geſtas plerumque ſolet etſi eanſa) non obſtitiſſet, multos alios in Ordine divos, præter illos ſeptem, ejus beatos diſcipulos ſuperiore libro laudatos numeraturi eſſemus, Philippi diſciplina ad magnam divinæ amicitiæ beatitatem provectos.

Vita ejus Biographis ex H. Pa-lippo geſtis.

289 Cæterum, etſi ſuperiore libro inſinuavetimus, quanto in honore quantaque in opinione ſanctitatis apud ſummos Pontifices, imperatores, reges, reliquoſque Chriſtiani orbis proceres habitus Philippus fuerit, tamen hoc loco ſuccenturiari meretur Tudertinorum in Philippum pietas; qui cum in illum vivum dignitatem Conſalo-

Tudertinorum erga eum devotio.

A faloneriі, id eſt, ejus urbis conſulatum perpetuum contuliſſent, inumbrante conditionem hominis Religioſi, ſimilia honoris incapacem, eximia viri ſanctitate; per quam ſibi a Deo, rerum ſuarum potiente Philippo, omnia ſuſta ac felicia pollicebantur, illi etiam in cælum retecto eum magiſtratum prorogarunt, nullo ei deinceps umquam ſuffecto ſucceſſore, quod haud temere arbitrarentur, Reipublicæ ſuæ numquam oiſi bene conſultum iri, eo conſule, cui paulo ante Deus Optimus Maximus æternum ob res bene geſtas & triumphum & conſulatum in cælo decreviſſet. Hujuſce ſenatus conſulti memorię ad poſteros propagandæ gratia Tudertini monetam cudi voluerunt (cujuſmodi quidam e prima nobilitate dynaſta Placentiæ nummum conſervat) in una facie pyramidem, ejus in cuſpide crux repandis ornata liliis exſtat, referente cum hiſce literis R. S. B.M. hoc eſt RELIGIO SERVORUM BEATÆ MARIÆ; altera vero facie, has cum cruce literas habet: F. P. O. S. id eſt FRATER PHILIPPUS ORDINIS SERVORUM *a*.

B 290 Sed & ſalutares thermæ montis Tunitati (quod ſancto Rocho *b* ob alias ſanationes contigiſſe accepimus) Philippo etiamnum vivo Sancti nomen fecerunt; jam inde a primordiis ſuis, THERMÆ SANCTI PHILIPPI dictæ. Poſt vero mortem ejus ſanctæ fuit per Italiam, atque alibi paſſim ſanctitatis ejus celebritas, præcipue vero Tuderti, ut omnes civitatis ordines, ſexus, ætates, omneſque totius agri Tudertini incolæ & accolæ aliis atque aliis ritibus ac modis ad primam mortis ejus famam confluerent, ac certatim Divi corpus venerantes, ei annulos, veſtes, corollas, monetam etiam ac panem & ſimilia admoverent, ut ea a contactu ſanctitatis, quam vivam ſpirabat, vim efficaciamque adverſus quaſcumque humanas calamitates ſortirentur. Quæ cauſa fuit Patri Lotharingo Stuffæ, Ordinis tum vicario generali, dandi in mandatis Tudertinis Patribus, uti ſacris ejus exuviis cum cura attenderent, agerentque cum urbis epiſcopo, ut ſua authoritate ac teſtificatione miracula, quæ ad ejus reliquias patrabantur, authentica faceret, eaque cuſtodirent: præterea accurate veſtes, imagines, C pſalterium, Brevlarium, Indicem Ordinis, ſive Regiſtrum, & reliquam omnem ſimplicem ac Religioſam ejus ſupellectilem aſſervarent *c*.

a *reliquiis ſanctæ conſervatis* *b*

291 Poſtridie ejus diei, quo beata ejus anima cælo illata eſt, prælentibus urbis antiſtite & magiſtratu, iiſdemque approbantibus, non mortualem ſed feſtivum in modum, divinum Sacrificium ſolemniter decantatum eſt, cum cantico angelorum. GLORIA IN EXCELSIS DEO: & Symbolo Apoſtolorum CREDO IN UNUM DEUM &c. Cum Introitu GAUDEAMUS OMNES IN DOMINO, DIEM FESTUM CELEBRANTES SUB HONORE BEATI PHILIPPI CONFESSORIS &c. Eaque celebrandi ratio tenuit, quoad ſacrum cadaver condium eſt. Poſt vero perſolutos ei omnes ſepulturæ honores ac pompam tanto ardore, ut is ipſe pro miraculo eſſet, populus tamen Tudertinus a ſepulchro avelli non poterat; aut inhiberi, quin more primævæ Eccleſiæ aliquot noctium pervigilio funeratas jam reliquias pſalmis, canticis, præconiis, ac jejuniis proſequeretur. Ea tunc orta erga Philippum religio, aucta ac propagata ad hanc uſque ætatem noſtram viget, atque in uſu eſt, non modo vicinorum ardore populorum, ſed longe etiam diſſitorum, quorum principes, tam eccleſiaſtici quam ſæculares ad habendum Philippo honorem, religionis ergo ad hoc ejus monumentum pie ac frequenter frequentes inviſunt, & cum populis ſuis illud lucernis, luminibus, anathematis, imaginibuſque aliis, acceptarum a Deo Philippi patrocinio gratiarum teſtibus, exornant ac venerantur. D EX IMP. PRUSSIÆ

concurſus populi ad tumulum

292 Cæterum ea vitalis & a divina potentia derivata ſalutifera vis non ſolum ineſt toti corpori hoc loco, ubi conditum colitur, ſed partes ejus etiam, aliaque de ſupellectili lipſana, hinc inde inter principes, urbeſque & Religioſorum domicilia diſtributa *d*, eamdem virtutem ſentiendam præbent. Ejus rei recens ac memorabile argumentum accidit Romæ anno Chriſtiano milleſimo ſexcenteſimo decimo ſexto in ſacro Philippi oſſe, quod ob alia divinarum multa ſigna gratiarum in æde illic noſtra divi Marcelli colitur: eam Joannes Baptiſta Rebiba, vir apprime nobilis, vi acutæ febris (quæ, eluſa jam omni medicorum opera atque induſtria, illum ad ultimam lineam deduxerat) ad migrandum perurgebatur. Quo mœſta parens ejus, omnibus reliquis curationibus actum agi intelligens, & ad divinæ pro filio opis aſylum confugiens, miſit, qui rogaret Patrem ædituum eccleſiæ divi Marcelli, ut partem illam ſacri oſſis afferret. Quod cum eſſet factum, & illa tota fiducia & pietate in Philippum ferveret, vix ſacrum os alteram mammillarum, ubi letbalis doloris ſedes erat, contigerat, cum liquatum tenacis in ceræ aut glutinis modum mammillam mordicus ſtrinxit, ac velut exſucta inde atque expreſſa omni peſte, miro cum ſolatio ægrum levavit, ac brevi cum omnium ſtupore perſanavit. *recentioribus quibuſdam miraculis* *d* E

Roma pontificia

293 Hoc hujus facti exemplo illectus Pompeius Maximus, Romanus Dux limitaneus, ſive, ut jam vocant, Marchio e patricia antiqua gente Fabia atque e ſtirpe ejus dictatoria, qui cunctando reſtituit rem; in ſummo vitæ ſuæ diſcrimine, ab ardentiſſima creato febri, divum Philippum dictatorem dixit, & invocavit; & illico non cunctando Philippus reſtituit rem & ſanitatem: nam allato per eumdem Patrem ædituum hoc ipſo ſacro oſſe, eoque admoto, Pompeius Lihitinæ Annibalem evaſit, & quinto poſt die lætus vegetuſque exiit lecto. Accidit id decimo ſeptimo Auguſti ejuſdem anni. Haud minus mirum fuit, quod vigeſimo poſtea ejuſdem menſis die evenit Cleliæ Rebibæ ejuſdem Marchinnis conjugi, quæ jam octavum menſem gravida, partuſque invaſa acerbiſſimis doloribus (quorum ſe ſumma velut facto agmine in ſiniſtra papillæ collegerat) cum allatum hoc ipſum ſanctum os lateri papillæque impoſuiſſet, omni derepente ſedato dolore, facili ac felici partu enixa eſt, & integræ valetudini reſtituta *e*. F

e *et demum ex Leonis X. Papæ*

294 Supereſſent hic prætereа ad afferendam Philippi ſanctitatis famam magno illi ornero erectæ ſtatuæ, locatæ imagines, conſtructa & dicata ſacella, varia præterea ſodalitia, & cœtus piorum, eo auſpice ac tutelari Divo, per ſummam fortitudinem abſtinentiamque Chriſtianę philoſophiæ Deo militantis; a quibus quanti mortalis immortalilque factus fuerit Philippus, facile deſumi conjectura poſſet. Verum quia, quemadmodum non claruntur aut ſtellis aut facibus Phœbus, ita Philippi gloriam hæc pia quidem, ſed inferiora meritis monumenta non ita illuſtrant, ut eorum hic ſeriem texere, & inire numerum, operæ pretium eſſe videatur; eoque convenientius ſuperſedeamus, quod habeamus firmiorem propheticam ſermonem Oraculi in turris Chriſti, quod in hujuſmodi judicio nec falli poteſt, nec

fal-

A ſallere; cui proinde bene facimus attendentes, ve-
EX IM- lut lucernæ lucenti in caliginoſo loco diſquiſitio-
PRASSIS. nis: quod omnibus abſolutum numeris Divum authenticè aut Sanctum conſtituit.

aliorumque Pontificum Historiis probatur.

295 Is ſermo eſt Lèonis decimi Pontificis Maximi, qui compertæ per varia, eaque, ut in re ſummi momenti, accurata examina, Philippi ſanctimonia, quibuſdam de ea præmiſſis, Reſcripto ſive Brevi Apoſtolico ejuſdem publicam celebritatem univerſo Ordini permittit ſequentem in modum: "Vo„bis (donec ad canonizationem ipſius Philippi de„ventum fuerit, cui ad præſens diverſis arduis oc„cupationibus prægediti vacare non poſſumus) in quibuſ„cumque eccleſiis, domibus, monaſteriis, ora„toriis utriuſque ſexus, totius veſtri Ordinis „tam in Italia, quam extra, in quibuſcumque lo„cis conſiſtentibus, liceat abſque aliqua ſuperſti„tionis vel quaſi idololatriæ nota ac conſcientiæ B „ſcrupulo venerari, & in eccleſiis domorum ad „eumdem Philippum, ut pro vobis interceſſor exi„ſtat, in orationibus, Officiis, ac Miſſarum lo„lemniis preces tam publice, quam privatè, ſeu „ſecrete fundere, volque ipſius orationibus com„mendare, ac etiam, quod a primis Veſperis ul„que ad ſecundas Veſperas incluſive, diei ipſius Phi„lippi obitus, qui erit die vigeſima tertia menſis „Auguſti, ſub duplici Feſto confeſſoris, cum can„delis, campanis, Antiphonis, Verſiculis, ora„tionibus, cæteriſque cæremoniis, in feſto duplici „fieri ſolitis, adhibitis, celebrare poſſitis, & va„leatis, authoritate Apoſtolica concedimus &c.„ Hæc ſummus Pontifex Leo X.

communem de ſanctitate ipſius fa-
mam,

296 Paulus vero Quintus, ejus in Pontificatu maximo magnus & gloriolæ memoriæ ſucceſſor, hinc ipſum non ſolum ratum gratumque habuit, ſed etiam proprias lectiones, vitæ ejus hiſtoriam compendio complectentes, a ſacra Rituum Congregatione ſuis rite momentis ponderatas, atque authoritate ſua Apoſtolica approbatas, in publicis divinarum laudum officiis recitandas ac decantandas univerſo Ordini atque eccleſiæ Florentinæ omni Clero conceſſit, ad magnorum Hetruriæ Ducum civiumque ſingulare ſolatium. Id etiam eccleſiæ Tudertinæ pari aut majori amplitudine, ob ejus illic quieſcentis ac patrocinantis præſentiam indulſit. Eadem Pontifice, ſacra Rituum Congregatio, ut presbyteri ſæculares etiam ſacra de beato Philippo deque C aliis noſtri Ordinis Beatis facere poſſent in æde monaſterii monialium noſtrarum, OEmponte Tyrolis metropoli, dato vigeſimo ſecundo Decembris anno ſexcenteſimo duodecimo ſupra milleſimum diplomate, poteſtatem fecit. Ad extremum denique, anno a partu Virginco milleſimo ſexcenteſimo vigeſimo quinto, Urbanus VIII. Pontifex Maximus majorem pateorioremque Philippi gloriæ ac meritis pro ſua in cum eximia religionne campum aperuit, cum, dato Apoſtolico per modum Brevis Reſcripto, late ac paſſim epiſcopatibus veteris dioecſis Florentinæ celebrandi de beato Philippo, ſuſpariis propriis ejus lectionibus, divina officia, ampliſſimam facultatem conceſſit, non ſine magna acceſſione ad beati Patris venerationem apud eos populos ſecta.

hæreticiſque noſtri ævi obiter ſuccurritur,

297 Itaque non tantum duo illa requiſita ad ingenuam ſanctitatem ſanciendam, quæ hujus ultimi libri initio, ex Gregorii IX. Pontificis Maximi mente laudavimus, hoc eſt, MERITA & MIRACULA Philippo ſuppetunt ac ſuffraganiur ad abſolutæ ſanctitatis evidentiam, ſed trium etiam ſummorum Pontificum prona ac prompta ad ejus canonizationem voluntas ſatis teſtatur, omnia alia deſuiſſe adhuc, quam ea, quæ in canonizando & in canonizanie requiruntur: ea videlicet, quæ adornandæ tantæ celebritati Eccleſia militans ad imitationem triumphantis adhibere ſolet, per noſtram paupertatem hucuſque fuiſſe deſiderata. In quo nos neque paupertatem erubeſcimus, quia virtus Chriſti eſt, neque crudos acatholicos, qui ſimiles ſumptus (impie atque impudenter in cælum mentientes) pretia vocant canonizationum, neque ſemicrudos Politico-Catholicos moramur; qui canonizationum moras dicunt eſſe aut favoris principum mundanorum, aut nummorum in principes eccleſiaſticos diſtribuendorum inopiam: nam, ut animales homines non capientes ea, quæ ſunt ſpiritus Dei, iſta de ſpiritus lui vanitate depromentes hallucinantur, ita nos juvat canonizationum beatorum noſtrorum moræ cauſam conjicere in eam rationem, quam attulimus, ut in humilitate Deiparæ Dominæ noſtræ & ſpiritu ejus Conditricis noſtri Inſtituti præ omni alia celebritate gloriaremur.

facrabrotho-
ni ſua fidē
imponit.

298 Atque hæc quidem hactenus ſumma ſit eorum, quæ ab adoleſcente Philippo ante ſuſceptam cælorum Reginæ ſervitutem, & eadem ſuſcepta, a privato & a Priore Ordinis Generali, ac demum a Divo jam in cælum recepto geſta eſſe accepimus. Io quarum rerum tractatione propter earum ſummam dignitatem ſublimitatemque, & hinc oriundam reverentiam non patimur aliter fuiſſe verſatos videri, quam ſicut illi, qui ex ſumi copia de ingeniis alicujus flammarum pyræ ampliudine rationantur: nam ſi omnem gloriam filiæ Regis (felicis Philippi animæ) ab intus circumdatæ varietate, qua aut in vivis omniſariam heroicarum virtutum atque anagogicorum exceſſuum ſplendoribus irradiata, aut qua jam in cælo majeſtate, in æternæ atque inacceſſæ morralibus divinationibus gloriæ ſolio decorata coruſcat, aſſequi ſcribendo aliquis aggrederetur, metuendum illi profecto eſſet, ne tantæ majeſtatis ſcrutator factus opprimeretur a gloriæ magnitudine, & ejuſdem ignis ardoribus abſorberetur; cujusin hoc aliquo ſumo adumbrando eloquentiæ cum factis imparitate cæcutiverit; atque in iis etiam, quæ compertu aliqua & exprimi poſſunt, balbucinatus maximam ac præcipuam glorioſorum facinorum partem ignorare coactus ſit: quam, aut humilitatis Philippi in rebus glorioſis occultandis F induſtria, aut iplorummet factorum ardua captu atque explicatu ſublimitas, cognitioni omni notitiæque ſubductam intet vertit.

ANNOTATA.

a *Glaarus Centuria* 1. *Annalium lib.* 5. *cap.* 1. *fol.* 50. *figuram hujus monetæ repræſentat, & de origine illius, quæ tam confidenter hic a Dæleo aſſeritur, ſequentes ſuas conjecturas proponit:* Hoc vero numiſma quando, ubi, & cujus gratia cuſum, incertum. Quod ſi liceat hac in re opinari, cum Tudertinus ſenatus ſibi perpetuum vexilliferum eo tempore deputaſſet beatum Philippum, potuit fortaſſe contingere, ut ejus in honorem hujuſmodi monetas excuderent, quæ temporis vetuſtate defecerint; niſi forte dicatur, F. Lotheringum vel alium quemvis ex priſcis Generalibus hujuſmodi monetas curaſſe a piis benefactoribus ob devotionem beati Philippi excudi. Verum utcumque res habuerit, hujuſmodi præclara monumenta non modo conſervaruot

verum

A verum etiam devotionem magis ac magis augere valuerunt.

b *De salutari fonte, quem S. Rochus excitavit, ad diem 16. Augusti, sive tomo III. istius mensis pag. 403. & 404, mentio facta est.*

c *Hæc pia R. P. Lotharingi felicitudo in Annalibus loco statim supra citato laudatur, & ibidem de divisione quarundam reliquiarum hæc leguntur:* Mandavit etiam, (*nimirum Lotharingus Tudertino Servitarum Priori*) ut ejus indumenta, imagines, Psalterium, Regiſtrum, Libri, & aliæ quæcumque ipſius ſcripturæ conſervarentur; ex quibus poſtea uſque ad noſtrum ævum ibi reperiuntur tunica, corona calculorum, crepidæ ex juncis marinis contextæ, parva ex ebore ſanctiſſimi Crucifixi, quam manibus ſemper geſtabat, imago: ex quibus quoque Florentiam ejus juſſu lanea ſubucula, habitus cum ſcapulari ſimul ſuto, & coxburni pro itinere adducti fuiſſe creduntur, quemadmodum hoc tempore parum quid ex oſſe capitis in theca argentea, illius imaginem repræſentante, allatum fuit; Lucæ vero chlamydem cum ſcapulari eidem conſuto a B. Joanne Alemanno (unde & quo pacto, quove tempore, incertum) allatum ferunt; quemadmodum & Raconiſii habetur corrigia, atque in Sanario Breviarium & fragmenta quædam indumentorum adhuc aſſervantur. D EX IMPRESS.

d *Gravius in manuſcripto Vitæ compendio jam aliquoties citato recenſet varias oſſium partes, quæ poſt tertiam ſacri corporis tranſlationem diverſis regionibus ac cœnobiis communicatæ fuerunt. Nimis longum eſſet ſingula hæc hiſpana enumerare, tum non dubitemus, quin pleraque Servitarum cœnobia aliquas ejuſdem Sancti reliquias poſſideant.*

e *Hæc tria miracula ſeu beneficia recentiora Daleus excerpſit ex Annalibus Servitarum, ubi Centuria 4. libro 6. cap. 3. narrantur, ibidemque adduntur alia nonnulla, quæ biographus præcedenti capiti immiſcuit. Utinam hæc omnia Sancti geſta & prodigia ex primigeniis inſtrumentis dare potuiſſemus!*

B DE B. JACOBO MEVANATE, E

EX ORDINE FRATRUM PRÆDICATORUM,

MEVANIÆ IN UMBRIA,

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

G. C

§. I. Hujus Beati patria, cultus ab immemorabili tempore inceptus, & ab Apoſtolica Sede poſtmodum confirmatus.

ANNO MCCCI. *Natus eſt hic Beatus Mevaniæ,*

HUnc B. Jacobum *cognominavimus in titulo* Mevanatem *ab urbe Mevania, quæ illum non ſine prodigiis naſcentem ac morientem vidit. Ferdinandus Ughellus in Italia ſacra noviſſimæ editionis Venetæ tomo x. col. 137. iſtam beati Viri patriam deſcribit his verbis:* Ad Timæ Clitumniqua confluentes in Umbria, viaque quondam Flaminia, C jacet illuſtre nunc oppidum vulgo BEVAGNA, olim celebris urbs MEVANIA, quam inter antiquiores præcipuaſque Umbriæ civitates rejicit Cato in ſuis fragmentis, & Strabo libro v. inter illuſtriores memoratuque dignas urbes refert. *Allegatis aliis antiquis ſcriptoribus, qui de profana hujus urbis celebritate teſtimonium reddunt, Ughellus ſacram ejuſdem antiquitatem memorat hoc modo:* Cum autem fides Chriſtiana per Italiam propagari inciperet, aperuere oculos Mevanienſes Evangelii luci, prædicante ſancto Vincentio primo eorum epiſcopo, qui ſemel inibi plantatam fidem ſuo etiam ſanguine per triumphalem martyrii agonem effuſo irrigavit. Illam deinde excoluere Vincentii ſucceſſores, quorum nomina fere omnia exciderunt, donec barbaris in Italiam irruentibus, omniaque ferro flammaque devaſtantibus, Mevania excidium paſſa, ſi non fidei Chriſtianæ, epiſcopalis dignitatis faceret jacturam.

quæ civitas Umbriæ

a *Recuperatis deinde aliquot epiſcopis Mevanienſibus uſque ad annum Chriſti 844. varias Mevaniæ ruinas & præſentem ejuſdem oppidi ſtatum ibidem col. 139. ſic refert:* Nec ulterior Mevanienſis epiſcopalis dignitatis mentio aliqua occurrit, niſi quod in veteris eccleſiæ geographia epiſcopali cathedra Mevanienſis recenſeatur. Ejus antiqua cathedralis ſancto Vincentio primo Mevanienſi epiſcopo & loci patrono ſtabat juxta civitatem ad portam inde etiam nunc dictam ſancti Vincentii, quæ a Longobardis una cum civitate miſerum in modum everſa fuit. Illam deinde reſtituere cives a diſperſione regreſſi, F ſæpiuſque poſtea vel collapſam vel diruram reædificarunt; ſed numquam priſtino reddiderunt ſplendori, deperdita epiſcopali ſede.

3 Urbs ipſa poſt Longobardorum injurias reſtaurata, gravia damna perpeſſa eſt a Federico II, anno MCCXLVIII. graviora vero anno MCCCLXXVII. a Trinciis Fulginii dominis, ac Mevanates tyrannico jugo prementibus, a quibus aula fuerat civitas rebellare. Sed abolita deinde Trinciorum tyrannide, ſub Eugenio IV. mediante ejus Legato Joanne Cardinali Vitelleſco, anno MCCCCXXXIX. libertatem recuperavit, cœpitque ſub Martino V. ſtatutis ac legibus novis informari, exindeque rediit ad ſpectabilis jura civitatis. Modo florat populo referta, enumeratque quatuor circiter mille incolas. Ejus princeps & Collegiata eccleſia ſancto Michaeli archangelo ſacra eſt, illique inſerviunt duæ dignitates, Prior ſcilicet atque Præpoſitus, quindecim Canonici, quatuor Beneficiati, totidemque Capellani. Duæ aliæ viſuntur inibi parochiales eccleſiæ, ſeptem Regularium cœnobia, tria ſacrarum virginum, quatuor laicorum confraternitates, hoſpitale peregrinorum & Mons pietatis. Ex ea plures prodie- *ex Ughello defenditur,*

re

A re celebres viri, quos inter fulgentiſſimum nomen
AUCT. G.C. beati Jacobi Mevanatis ex Ordine Prædicatorum. Paret nunc ſpiritualibus Spoletini epiſcopi mandatis.

ibique colli capit, ut ex Martyrologio FF. Prædicatorum

4 *In hac civitate* B. Jacobus *anno Chriſti* 1301. *vitam finivit, & non diu poſt obitum miraculis claruit, ita ut Fratres Prædicatores anno ſequente debuerint tranſferre ac honoratiore loco collocare ſacrum ipſius corpus, quod tunc incorruptum invenerunt, quemadmodum ex Actis infra edendis patebit. Suſpicamur, ab hoc tempore apud cives Mevanates ſuscepiſſe publicam* B. Jacobi *venerationem, quæ paulatim aucta eſt, etsiamſi certum & legitimum illius initium aſſignare non poſſimus. Sane circa annum Chriſti* 1380. *Proceſſus ad Beatificationem cœperunt inſtitui, qui tamen eo tempore optatum ſucceſſum non habuerunt. Forſan de lento illa Beatificationis progreſſu intelligenda ſunt ea, quæ poſt Martyrologium FF. Prædicatorum, quod anno* 1616. *Romæ recuſum eſt, in Indiculo beatorum Martyrum & confeſſorum ejuſdem Ordinis apud nos pag.* 95. *leguntur in hunc modum*: Beatus Jacobus de Mevania admirandæ ſanctitatis vir aquam ſæpius convertit in vinum, ſuum æternæ ſuæ ſalutis nuntium ex Chriſti ore meruit audire, cujus illud ſignum accepit, quod ex imagine Crucifixi, ante quam orabat, copioſus ſanguis effluxit, qui faciem, os, ac veſtes ejus aſperſerit. Colitur pro Beato, agique cœptum de ejus canonizatione; ſed (nescitur cujus culpa) negotium intercidit.

& veteri commemoratione colligimus.

5 *Ex hoc publico ſacri Ordinis Prædicatorum teſtimonio colligimus, hunc venerabilem Virum pro Beato honoratum fuiſſe, quamvis nondum ſolenniter in catalogum Beatorum relatus eſſet. Inſuper immemorabilem* B. Jacobi *cultum ruimus ex veteri commemoratione, quam Ludovicus Jacobillus in Italica ipſius Vita, cap.* 19. *ſic refert*: ANTIPHONA. Luna plena gratiarum, Chriſti lota ſanguine. In hoc (valle) lacrymarum fluctus malos comprime. Pœnitenti cor amarum præbe lucis munere. ℣. Ora pro nobis beate Jacobe. ℟. ut digni efficiamur promiſſionibus Chriſti. OREMUS. Deus, qui ad recolendum tuæ ſanctiſſimæ Paſſionis myſterium beatum Jacobum confeſſorem unda tui pretioſi ſanguinis perfundere ac decorare dignatus es; fac, quæſumus, ejus interventione, Paſſionis tuæ medicationi ita nos eſſe addictos, ut ejuſdem ſanguinis fructum in nobis jugiter ſentiamus. Qui vivis & regnas cum Deo Patre, in unitate Spiritus ſancti, Deus, per omnia ſecula ſeculorum. Amen. *De hac collecta vel oratione, cujus ætatem neſcimus, eminentiſſimus Bellarminus in cauſa ejuſdem Beati peſſimodum meminit, ut infra dicetur.*

Quamvis colligamus;

6 *Interea Bonifacius IX. Pontifex ſuſtulit omne dubium, quod de legitimo* B. Jacobi *cultu ſuboriri poſſet, dum anno Chriſti* 1400. *vulgavit conſtitutionem, quæ ſic ſonat*: Bonifacius ſervus ſervorum Dei. Univerſis Chriſti fidelibus præſentes litteras inſpecturis ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Licet is, de cujus munere venit, ut ſibi digne & laudabiliter ſerviatur, de abundantia pietatis ſuæ & merita ſupplicum excedat & vota, & bonefacientibus ſibi multo majora retribuat, quam valeant promereri, nihilominus deſiderantes Domino ſibi populum acceptabilem reddere & bonorum operum ſectatorem ad complacendum ſibi, quaſi quibuſdam allectivis muneribus, indulgentiis videlicet & remiſſionibus invitamus, ut exinde reddantur gratiæ aptiores.

quas Bonifacius IX. Pontifex

7 Cupientes igitur, ut eccleſia monaſterii ſanctorum Dominici & Jacobi de Mevania Ordinis Prædicatorum Spoletinæ diœceſis congruis honoribus frequentetur & conſervetur, ut Chriſti fideles eo libentius devotionis gratia ſe conferant ad eamdem, & ad ejus conſervationem manus porrigant adjutrices, quo ex hoc ibidem dono cæleſtis gratiæ uberius conſpexerint ſe refertos, de omnipotentis Dei miſericordia, & beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum ejus auctoritate confiſi, omnibus vere pœnitentibus & confeſſis, qui in feſtivitate ſanctorum Apoſtolorum Philippi & Jacobi Kal. Maii a primis Veſperis uſque ad ſecundas Veſperas ipſius feſtivitatis, nec non & duobus diebus ſequentibus ſupradictam eccleſiam devote viſitaverint annuatim, & ad ejus conſervationem manus porrexerint adjutrices, illammet indulgentiam & remiſſionem peccatorum auctoritate Apoſtolica tenore præſentium concedimus, quam eccleſiam ſancti Marci de Venetiis Caſtellanæ diœceſis a primis Veſperis uſque ad ſecundas Veſperas in feſto Aſcenſionis Domini noſtri Jeſu Chriſti viſitantes anquatim quomodolibet conſequuntur.

fidelibus eccleſiam hujus Beati quotannis viſitantibus

8 Et nihilominus, ut fideles ipſi ad dictam eccleſiam dicti monaſterii in prædicta Apoſtolorum Philippi & Jacobi feſtivitate & duobus diebus ſequentibus prædictis (propterea confluentes,) hujuſmodi conſcientiæ pacem & ſalutem, Deo propitio, & indulgentiam libere conſequi poſſint; dilectis filiis Priori, & Fratribus dictæ eccleſiæ, qui nunc ſunt, & ſucceſſoribus ſuis hujuſmodi monaſterii Fratribus, qui pro tempore fuerint, ut tres presbyteros Fratres dicti monaſterii annuatim in confeſſores eligere poſſint, qui confeſſiones omnium & ſingulorum Chriſti fidelium in feſtivitate ſanctorum Philippi & Jacobi Apoſtolorum, nec non duobus diebus ſequentibus prædictis ad eamdem eccleſiam ipſius monaſterii confluentium cauſa conſequendæ indulgentiæ hujuſmodi, ut præfertur, eadem auctoritate audire, & eorum confeſſionibus diligenter auditis, pro commiſſis eis debitam abſolutionem impendere valeant, & injungere pro modo culpæ pœnitentiam ſalutarem (niſi forte talia fuerint, propter quæ Sedes Apoſtolica eſſet merito conſulenda) authoritate Apoſtolica tenore præſentium de ſpeciali gratia indulgemus.

anno Chriſti 1400. conceſſerat,

9 Nulli ergo hominum liceat hanc paginam conceſſionis noſtræ infringere, aut auſu temerario contraire. Si quis contraierit vel attentare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei & Apoſtolorum Petri & Pauli ſe noverit incurſurum. Datum Romæ apud ſanctum Petrum VI. Idus Januarii, Pontificatus noſtri anno undecimo. *Pro manibus habemus duo conſtitutionis hujus exemplaria, quorum unum in noviſſima Bullario Ordinis FF. Prædicatorum, quod non ita pridem Romæ editum eſt, tomo* 2. *pagina* 390. *& ſequente legitur. Alterum eminentiſſimus S. R. E. Cardinalis & archiepiſcopus Bononienſis Proſper de Lambertinis eximio ſuo Operi de ſervorum Dei Beatificatione, & beatorum canonizatione nuper inſerunt, ubi libro* 2. *cap.* 24. §. 9. *num.* 29. *hæc eadem Bonifacii Papæ Bulla refertur. Inter utramque iſtud exemplar eſt quædam minoris momenti diſcrepantia, quam nucis aut aſteriſcis indicavimus, & quam facile videbit curioſus lector, qui duas haſce aſſignatas editiones inter ſe conferre voluerit. Porro circa illam Conſtitu-*

tio-

A tionem nunc aliqua notanda occurrunt.

postea revocata fuerint,

10 *Imprimis observamus, istas Bonifacii IX. indulgentias an.* 1587. *revocatas aut sublatas fuisse, cum S. Pius V. Pontifex eo tempore Constitutionem suam trigesimam ediderit, in qua apud Laertium Cherubinum tomo* 2. *Bullarii Romani pag.* 214. §. 2. *sic loquitur:* Omnes & singulas indulgeotias etiam perpetuas... pro quibus consequendis manus sunt porrigendæ adjutrices, & quæ quæstuandi facultatem quomodolibet continent, ... auctoritate Apostolica tenora præsentium perpetuo revocamus, cassamus, irritamus, & anoullamus, ac viribus vacuamus. *At simul advertimus, istom indulgentiarum revocationem non obesse sanctitati* Jacobi Mevanatis, *cui Bonifacius titulum* sancti *tribuit, quando ecclesiam illam* SANCTORUM Dominici *&* Jacobi de Mevania *cognominavit. Hæc animadversio probatur a posteriori: nam Paulus V. Pontifex anno* 1620. *Bonifatianas indulgentias renovavit, quemadmodum Jacobillus in Vita Italica* B. Jacobi *cap.* 18. *testatur, & eidem ecclesiæ Mevanien si titulum* SANCTORUM Dominici & Jacobi

B de Mevania *retinuit, etiamsi manus adjutrices ad dandas eleemosynas, & similes a Pio V. prohibitas* quæstuandi *formulas omiserit. Hinc denique concludimus, eo tempore immemorabilem* B. Jacobi *hodierni cultum Bonifacio IX. compertum & consequenter auctoritate summi Pontificis approbatum fuisse. Quamvis hæc ad legitimam ejusdem Beati venerationem probandam sufficere videantur, tamen PP. Prædicatores, majoris securitatis aut amplioris solemnitatis gratia, jam diu concessum beato Alumno suo honorem distinctius clariusque confirmari curarunt, ut infra refertur.*

tamen post varios Processus,

11 *Anno Christi* 1608. *(alios tempore priores & irritos ad solennem beatificationem obtinendam conatus hic omittimus) auctoritate ordinaria præsulis Spoletini institutus est Processus, ex quo Cardinalis Bellarminus Sacra Rituum Congregationi retulit sequentia:* In Processu imprimis habetur Historia de ejus gestis scripta anno Domini MCCCLXXVII. circiter septuaginta annis post mortem ejusdem Beati, a quodam Fratre Bonaventura viro sancto, postea renovata & correcta anno Domini

C MDXIV. a Fratre Alberto Alemanno. In Historia habetur primo de ejus vita sanctissima. Secundo de ejus austeritate. Tertio de ejus miraculis editis in vita, & in morte, & post mortem; quæ, si essent legitime probata, sufficerent ad ejus canonizationem. Quarto habetur, quod ejus festa dica & solemoitas habetur Mevaniæ quotannis, & quod ad eum turba plurima conveniret. Hæc Historia exstracta est de verbo ad verbum ab antiquo libro a quatuor Fratribus Prædicatoribus Conventus sanctæ Mariæ supra Minervam.

de beatificatione ab illius institutio

12 Secundo habetur commissio Capituli generalis MDXCVI. sub reverendissimo Patre Fratre Vincentio Justiniano, ut Procurator Ordioia procuret, recitari posse Officium de B. Jacobo de Mevania in tota provincia Romaoa. Tertio habetur alia Vita Fratris Bartholomæi Mortarii, a Leandro Alberto Bononiensi relata; in qua historia leguntur duo mortui resuscitati; sed de primo dubium esse potest, cum in Historia Bonaventuræ cap. XXVII. noo dicatur fuisse mortuus, sed liberatus a morte io momento. Quarto habetur testimonium S. Antonini. Quinto habetur Antiphona & ejus Oratio, quam credibile est, aliquando fuisse recitatam. Sexto exstat Processus factus anno MDCVIII. a Vicario Foraneo Mevaoiæ ex commissiooe domini Vicarii generalis illustrissimi domioi episcopi Spoletani, in quo contioentur circiter duodecim miracula; sed duo videntur præcipua. Septimo exstat testimonium Bonifacii Papæ IX. authenticum, quod ecclesia, ubi est corpus B. Jacobi & dicebatur S. Georgii, postea dicta fuit ecclesia sanctorum Dominici & Jacobi Ordinis Prædicatorum. *Eminentissimus Prosper de Lambertinis tomo* 2. *Operis supra laudati pag.* 214. *hanc venerabilis Bellarmini relationem, coram Sacra Rituum Congregatione factam, totidem verbis allegat.*

D AUCT. G. C.

Paulus V. Pontifex eosdem ex. renovavit,

13 *Hæc antiquæ venerationis argumenta verosimiliter Paulum V. moverunt, ut indulgentias concederet Mevanienſi utriusque sexus confraternitati, qua instituta est* sub invocatione SANCTORUM Dominici & Jacobi de Mevania, *quemadmodum Pontifex ille loquitur in suo decreto, quod est* datum Romæ apud sanctum Petrum anno Incarnationis Dominicæ MDCX. Idibus Aprilis, *& quod apud eminentissimum Prosperum de Lambertinis tomo* 2. *Operis proxime citati pag.* 285. *& seqq. integrum legi potest. Ludovicus Jacobillus in Italica* B. Ja- E cobi *Vita, cap.* 18. *asserit, eumdem Pontificem anno Christi* 1620. *die* VI. *Februarii concessisse plenariam indulgentiam, ad septennium duraturam, omnibus Christi fidelibus, qui prædictam ecclesiam Mevanienſem devote visitaverint, & præscripta pia opera exercuerint, prætermissa eleemosynæ dandæ obligatione, quam S. Pius V. Constitutione sua superius memorata jam sustulerat. Hoc Pauli V. decretum in uppero Ordinis Prædicatorum Bullario invenire non potuimus.*

ac tandem Clemens X. Papa Romanus

14 *At tomo* VI. *ejusdem Bullarii pag.* 307. *reperimus decretum* Canonizationis B. Jacobi de Mevania, *sub Pontificatu Clementis X. editum, quod ita sonat:* Cum per Postulatorem causæ supplicatum fuerit a Sacra Rituum Congregatiooa decerni, declarari & promulgari, constare prædicto B. Jacobo cultum exhibitum fuisse, & exhiberi ax indultis Apostolicis, ac ideo cautam hujusmodi comprehendi iorer eatus exceptos a decretis, jussu felicis recordationis Urbani VIII. in Congregatione sanctissimæ Inquisitioois editis super non cultu, eisdemque sufficienter fuisse sa- F tisfactum; eadem Saera Congregatio, referente emioentissimo D. Cardinali Sforzia ponente, censuit constare de casu excepto, & ideo procedi posse ad ulteriora, si Sanctissimo placuerit; hac die XIV. Maji, MDCLXXII. Et facta de prædictis Sanctissimo relatione per ma secretarium, Sanctitas sua benigne annuit die XVIII. ejusdem Mensis Maji MDCLXXII.

F. M. episcopus Portuensis Brancatius.

Loco † sigilli

Bernardinus Casalius sac. Rit. Cong. Secr.

Post titulum sancti *a Romanis Pontificibus & jam concessum, & propter alia antiquæ venerationis indicia putamus, hanc immemorabilis cultus declarationem potius ex congruentia quam necessitate postulatam fuisse.*

immemorabilem hujus beati Viri cultum pro legitimo agnovit,

15 *Denique PP. Prædicatores legitimum beati Sodalis sui cultum laudabiliter augeri ac dilatari curarunt, ut liquet ex sequenti decreto, quod anno* 1674. *Romæ prodiit* ex typographia Reverendæ Cameræ Apostolicæ, *& est hujus tenoris:* Cum Saera Rituum Congregatio habita die VI. Martii MDCLXXIII. anoaente etiam Sanctissimo die XVII. ejoidem mensis & anni, ad pias preces Patris Fratris Joannis Thomæ de Roccaberti

A berti, Magiſtri Generalis totius Ordinis Prædicatorum, conceſſerit facultatem recitandi Officium eum celebratione Miſſæ de communi unius confeſſoris non pontificis quolibet anno, die XXIII. Auguſti, feſto beati Jacobi de Mevania Ordinis Prædicatorum, in omnibus & ſingulis eccleſiis terræ Mevaniæ Spoletanæ diœceſis, ubi aſſeritur, eumdem Beatum natum & vita functum eſſe; & pro omnibus ſacerdotibus tam ſecularibus quam regularibus confluentibus ad eccleſiam Conventus Fratrum Prædicatorum dictæ terræ tantum, ubi dicitur aſſervari & publicæ venerationi expoſitum eſſe illius corpus, non obſtantibus conſtitutionibus & ordinationibus Apoſtolicis, exteriſque in contrarium quibuſcumque:

eumque latius extendit.

16 Nunc vero ad enixas & reiteratas preces præfati Magiſtri Generalis Ordinis Prædicatorum, eadem Sacra Congregatio cenſuit, poſſe extendi prædictam conceſſionem etiam ad omnes & ſingulas eccleſias & Religioſos totius præfati Ordinis Prædicatorum utriuſque ſexus, ut tam Fratres quam Moniales in quibuſcumque modi partibus exiſtentes licite & libere recitare poſſint,

B & reſpective celebrare valeant Officium & Miſſam prædicti beati Jacobi dicta die, ejuſdem feſto, ſub ritu Breviarii & Miſſalis ejuſdem Ordinis; & eamdem gratiam pariter extendi poſſe duxit ad omnes ſacerdotes tum ſeculares tum regulares confluentes ad eccleſias prædicti Ordinis utriuſque ſexus die feſto prædicti Beati, ut ibidem celebrare poſſint Miſſam de prædicto Beato ſub eodem ritu, eum Miſſali tameo Romano, ſi Sanctiſſimo D. noſtro viſum fuerit. Hac die IV. Auguſti MOCLXXIV. Et facto de prædictis verbo cum Sanctiſſimo per me ſecretarium, Sanctitas ſua præfatam extenſionem benigne approbavit & confirmavit die VIII. ejuſdem menſis Auguſti & anni MOCLXXIV.

F. M. Epiſc. Portuen. Card. Bracceatius
Loco † ſigilli
Bernardinus Caſalius Sac. Rit. Congr. Secr.

Utrum cauſa hujus Beati poſtea adhuc ulterius promota ſit, urſcimus, & hanc notitiam ab admodum RR. PP. Prædicatoribus exſpectamus. Interim de biographis ejuſdem Beati jam paragrapho ſequente quædam præmonebimus.

C

§. II. Præcipui geſtorum ſcriptores, fragmentum antiquiſſimæ Vitæ, & notitia de duobus Actorum exemplaribus, quæ poſt hunc Commentarium edemus.

Perdita vetere Proteſſu,

Sano dolendum eſt, incendio periiſſe vetuſtiſſima monumenta, quæ de geſtis B. Jacobi *bodierni conſcripta fuerant. Sed iſtud damnum reſarcivit utcumque Bonaventura Camaſſeus Dominicanus, qui ex recordatione documentorum antea lectorum vel ex traditione civium Mevanatium Vitam hujus Beati circa annum Chriſti* 1377. *collegit, & de quo primo Actorum reparatore Jacobus Echardus inter Scriptores Ordinis Prædicatorum recenſitus tomo* I. *pag.* 720. *tradit ſequentia*: Frater Bonaventura Camaſſeus Italus Umber a patria Mevanas appellatus, ibidemque Ordinem amplexatus ſeculo XIV. decurrente, eruditione vitæque ſanctimonia claruit. Cum autem anno MCCCLXXV. noſtri ſodales, Conradi Trincii Fulginei domini tyrannide oppreſſi, armorum vi Mevania ejecti fuiſſent, eorum domo a militibus deprædata, igne conſumptis etiam cum cetera ſupellectili titulis vetuſtioribuſque monumentis, in quibus erat PROCESSUS DE VITA, MORIBUS, SANCTITATE ET MIRACULIS B. Jacobi DE BLANCONIBUS MEVANATIS, ANNO MCCCI; OIE XXIII. (*potius* XXII. *ut alii volunt, & antea Echardus ipſe pag.* 492. *ejuſdem tomi notaverat*) AUGUSTI DEFUNCTI INSTITUTUS.

Bonaventura Camaſſeus ſuppar

18 Anno ſequenti MCCCLXXVI. pulſo Conrado, noſtris reverſis, Bonaventura inter eos præſtantior ioſtaurandis ædibus applicuit animum, Proceſſum præſertim dictum ad deperditi ſeu combuſti prioris tenorem & formam, quatenus ſuggeſſit memoria, monumentaque certiora undique collecta ſuppeditaruot, reſtituit; cujus *αὐτόγραφον* etiamnum in æde noſtra Mevanienſi ſervatur ac viſitur, uti refert Jacobillius Bibliothecæ Umbriæ pag. 74. Exemplum ejuſdem Ms. in membrana habuit Malvenda, eoque uſus eſt in Aonalibus Ordinis ad annum MCCXXXVI. pag. 550. ubi agit de hoc Beato. Obiit Camaſſeus anno MCO. die XIV. Septembris, ſuitque apud E ſuos ſepultus, uti habet Footana de provincia Romana pag. 141. quem non Bonaventuram, ſed Venturam appellat, præciſione Italis familiari. Ejus itaque opus eſt VITA B. JACOBI DE MEVANIA. Hanc tamen, quantumcumque accuratam veliet, prioris deſiderium apud peritos temper excitaturam ingenue fatemur.

ab ipſo Beato meo motu fuiſſe dicitur,

19 *Nos hæc eruditiſſimi Echardi aſſerta libenter admittimus; at certe miramur, quod ipſe ullam mentionem faciat de mirabili modo, quo Camaſſeus ad illa* B. Jacobi *Acta colligenda inductus fuiſſe traditur: nam veritas iſtius hiſtoriæ ſive revelationis, quam Ludovicus Jacobillus in Vita hujus Beati cap.* 17. *Italice narrat, incubrationi Camaſſei non exiguum hiſtoricæ fidei pondus addores. Quare paucis interpretabimur Italicam Jacobilli narrationem, quæ Latine contrahi poteſt in hunc fere modum. Poſt devaſtationem oppidi Mevanienſis, quam nonnullis ſcriptores anno Chriſti* 1375. *alligant, alii uſque ad annum* 1377. *differunt, Bonaventura Camaſſeus Mevanas ab hoſtibus in patria captus eſt. Sed divinitus e captivitate liberatus, habitavit in Piſano FF. Prædicatorum cœnobio, ubi poſt paucos menſes in lethalem morbum incidit. In hac corporis anguſtia confugit ad patrocinium* B. Jacobi *popularis ſui, qui vultu venerando ac ſplendido apparens, ei ſanitatem prædixit, & juſſit, ut ad Mevanienſem FF. Prædicatorum Conventum rediret, eumque reſtauraret. Deus Beatus in his rebus exſequendis opem ſuam addixit, ac diſparuit.*

ut Vitam ejus conſcriberet.

20 *Camaſſeus autem priſtinæ ſanitati redditus obtemperavit mandatis* B. Jacobi, *& inſuper ex grato animo promiſit, ſeſe Vitam Liberatoris ſui literis mandaturum. Cum vero promiſſionem nimis diu differret, & etiam votum poſtea emiſſum negligeret, in morbum præcedente graviorem ſenuel ac iterum relabitur. Poſtquam* B. Jacobus *iterum clienti ſuo gloriaſus apparuiſſet, eumque jam tertio ſanaſſet, tandem Camaſſeus votum exſecutioni mandavit, & Vitam Beati ſine mora conſcripſit, eamque circa annum Chriſti* 1385. *abſolvit, ut Jacobillus ibidem teſtatur. Sed alii de tam mira diuturnaque dilatione non meminerunt, & illam Camaſſei lucubrationem communiter ad annum* 1377. *referunt, inter*

A *inter quos eminentiſſimus Proſper de Lambertinis in Opere ſupra laudato lib. 2. cap. 24. §. 9. num. 17. ad propoſitum noſtrum de* B. Jacobo *ſic ſcribit* : Obiit Beatus iſte anno MCCCI. ejuſque Vita conſcripta fuit citeriter annum MCCCLXXVII. a Fratre Ventura Camaſſeo Ordinis Prædicatorum, integræ fidei viro; quæ vero adhuc edita non eſt, ſed manuſcripta aſſervatur tum in Urbe, tum apud Mevaniam in bibliothecis ſeu archivis Conventuum Ordinis ſancti Dominici. *Porro nec de veritate & tempore ſupra relatæ hiſtoriæ certum judicium ferre non poſſumus, cum caveamus lucubrationibus Camaſſei & Laurentii, quos Jacobillus teſtes hujus rei allegat. Ne quis tamen hanc inſtrumentorum penuriam nobis imputet, nec erit abs re hic breviter indicare, quantam diligentiam ad ea obtinenda adhibuerimus.*

Cum illam Camaſſei lucubrationem adhuc ſuperſtitem

B 21 *Cum R. P. Carolus Matthioli Dominicanus quamdam notitiam de immemorabili & legitimo* B. Jacobi *cultu miſiſſet ad Papebrochium noſtrum, hic ei reſpondens, etiam ab illo petiit alia documenta ad eumdem Beatum ſpectantia, quemadmodum Papebrochius in ipſa pagina notitiæ, quam acceperat, notatum reliquit his verbis* : Reſcripſi XXV. Novembris MDCLXXII., ut curet ſuppleri, ſi quid deſit Vitæ noſtræ, cujus miſi elenchum, & deſcribi Vitam & Proceſſum, curante Fratre Bonaventura, anno MCCCLXXX. (conſcriptum.) Item copiam inſtrumentorum & Brevium. Tertio ex Vitis per Fratres Laureotium & per Felicem (compoſitis,) quantum ſatis eſt. Item ex Proceſſibus annorum MDCVIII. MDCXII. & MDCXXXI. *Opinantur, hic a Papebrochio præter Bonaventuram Camaſſeum iudicari Laurentium Fungelo & Felicem de Roſſe, quos Jacobillus in catalogo auctorum Vitæ Italicæ* B. Jacobi *præfixo inter biographos ejus receuſet, & quorum lucubrationes in Conventu Mevanienſi PP. Prædicatorum conſervari teſtatur. Papebrochius autem nullum reſponſum accipiens, & putans, priores literas ſuas in via periiſſe vel aberraſſe, anno 1673. die* XVI. *Junii ſcripſit iterum alias, ut ibidem notavit. At ignoramus, an, aut quid his ſecundis literis reſponſum fuerit.*

importuna non parum primus

C 22 *Certe in ſupellectile noſtra litteraria nihil ex deſideratis inſtrumentis tranſcriptum inveniimus. Quapropter anno* 1736. *quo jam tempus enamiandi Acta* B. Jacobi *appropinquabat, iterata eſt vetus noſtra petitio, datis literis ad R. P. Priorem Mevaniæaſem, quibus R. P. Dominicus Guidotti (is erat tunc ejuſdem cœnobii Prior, ni fallimur) eodem anno* 1736. *die* IX. *Octobris humaniſſime reſpondit in hunc modum* : Sacro veſtræ devotionis ardori erga noſtrum beatum Jacobum fundatorem ſummas agere gratias par eſt. Quapropter R.ª V.ª tam piis votis parere omnimode cupiens, poſteaquam die V. Octobris veſtram de Antverpiu ſub die IX. Septembris ad me tranſmiſſam excepi ſummopere gratiſſimam epiſtolam, derepente die immediate ſequenti, nempe VI. currentis Octobris Superiores meos certiores pleniſſime reddidi ad hoc, ut eiſius atque tutius poſſit ad ſacræ arcæ aperitionem deveniri, in qua ad ejuſdem ſancti noſtri Fundatoris pedes Vita a Patre Bonaventura Camaſſeo manu exarata (ut poſtulatis) aſſervatur; cujus originalis exemplar ad vos tranſmittere, meæ erit curæ. *Nos latet, qua de cauſa præter efficioſam illam promiſſionem ubi buccinus acceperimus. Hac occaſione RR. PP. Prædicatores rogatos volumus, ut ipſi exemplo eruditorum PP. Benedictinorum Acta authentica Sanctorum vel Beatorum ſui Ordinis edant ac illuſtrent, ſi ea nobis communicare nolint. Hoc Opere ſplendorem ſacri ſui Ordinis augebunt, & nos omneſque hagiophilas plurimum ſibi obſtringent.*

D AUCT. G.C.

23 *Nunc itaque contenti eſſe cogimur Actis* B. Jacobi, *quæ collegit Ambroſius Taegius, de quo laborioſo plurium monumentorum collectore laudatus Echardus inter Scriptores Ordinis Prædicatorum recenſitos tomo* 2. *pag.* 35. *hanc notitiam ſuggerit* : Frater Ambroſius Taegius Inſuber, Mediolani natus, ibidem in cœnobio ſanctæ Mariæ Gratiarum, recens nempe anno MCDLXXXV. erecto, ordinem amplexus, poſtquam egregiam in eo pietati litteriſque poſuiſſet operam, animum & ſtudia ſua ad hiſtoriæ Ordinis notitiam applicuit, & Acta originalia ſedulo magnoque labore collegit. *Deinde allegat verba Leandri Alberti, & ex iis colligit, Taegium adhuc anno* 1517. *in vivis fuiſſe, ac in grandi illo ſuo Opere defudaſſe.* *ex Taegio recentiore biographo*

24 *Poſt aſſignatam Taegii ætatem de præcipua ejus lucubratione tradit ſequentia* : Scripſit ergo Chronicon Ordinis generale ſex in folio Mss. voluminibus membraneis diſtinctum, quibus ea, quæ Ordinem ſpectant, omnia diligentiſſime collegit, provinciarum & cœnobiorum erectiones, Sanctorum ac Beatorum Vitas & Acta originalia, Cardinalium, archiepiſcoporum, epiſcoporum virorumque illuſtrium ſeriem, ac ſi quæ ſunt ſingularia juru & privilegia a ſummis Pontificibus & principibus conceſſa, comitiorum Acta generalium ab anno MCCXX ad MDXIIS. & hujuſmodi plurima, quorum aliqua nonnumquam diverſis repetita voluminibus cum diverſis ſæpe additis notitiis leguntur. Hæc porro ſex volumina in dicto cœnobio Gratiarum aſſervantur. Ea vero ſunt, quæ vulgo a noſtris citantur ſub titulo MONUMENTORUM Ordinis, & quorum volumen primum dicitur prima pars & ſic de aliis. His uſi ſunt, qui abiode ſcripſerunt de rebus Ordinis, Luſitanus, Rauxius, Caſtillus, Pius, Malvenda & alii. Ex his etiam quaſdam Sanctorum ac Beatorum Ordinis Vitas exciripſerunt eruditi Actorum Sanctorum editores Bollandus, Henſchenius, Papebrochius, & ſuis Menæis, ut ſe dat occaſio, producunt ac repræſentant. *date regulam brevioris Beati Acta*

E

quorum ſubſidium conferri poſſit

25 *Libenter & grato animo fatemur, Majores noſtros ex hoc Opere Taegii varia Sanctorum Acta vulgaſſe, & nominatim Papebrochium ex iiſdem Monumentis Vitam* B. Jacobi *bodierni propria manu tranſcripſiſſe. Quinimo vellemus, ut Taegius hic etiam originalia Acta ſervaſſet, quemadmodum in aliis quibuſdam facere conſuevit. At hoc loco Vitam* B. Jacobi *dumtaxat in compendium redegit, ut patebit ex ſequenti Actorum fragmento, quod Malvenda in Annalibus Prædicatorum ad annum Chriſti* 1236. *cap.* 4. *& 5. ipſis Camaſſei verbis ita refert* : Natus eſt beatus Jacobus anno Domini milleſimo ducenteſimo vigeſimo. Fuit autem hic Frater Jacobus clarus origine ſecundum ſeculi faſtum, de ſtirpe nobili, dicta de Blanconibus, quod Latine ſonat de Albis. Omnes enim ferme de dicta domo natura generoſos & bene complexionatos produxit, necnon probis moribus decoravit, ſimul eos doctos nobilitate ſanguinis & morum. Unde ille vere cenſendus eſt nobilis & naturaliter dominus, quem nobilitat ſua virtus. Quantæ autem ingenuitatis & ſpectabilitatis hæc parentela exſtiterit, teſtantur amplæ ſtructuræ dirutæ & partes murorum ejus deſtructæ, probaque facie

F

A nora per ipſos magnifice geſta. Pater vero ejus
AUCT. Joannes, mater vero Vanna nuncupata eſt; frater
G.C. autem ejus germanus ANDREAS nomen habuit: hic ſiquidem in armis ſtrenuus miles, nulli pietate ſecundus, urbem rexit Mevanienſem arte politica, quæ ova oter prædius erat, & verſavit arbitrio ſuo. Unde & docuit Mevanates omnem urbanitatem civileſque mores, a quibus per tempus excideruntur.

cum frag mento Camaſſei. 26 Apparuerunt autem in nativitate beati Jacobi in cælo & in terra miranda prodigia, ut ab antiquis Fratribus de Peruſio & Spoleto audivi; non ſolum ad denotandum ipſius digniſſimum ortum, qui erat quaſi quoddam jubar affuturus, ſed etiam ad declarandum virtutem & magnificentiam aliorum duorum ſupradictorum Sanctorum. Illa quidem nocte tres lunæ apparuerunt, in quarum qualibet Frater quidam vilus eſt, nitido Fratrum Prædicatorum habitu indotus, deſuper amictus lumine ſicut veſtimento. Similiter matutino tempore orti ſunt quaſi tres ſoles, pueros quoſdam niveis veſtibus iodutos figuraotes. Luciſer vero coruſcus, ceteræque ſcintillantes ſtellæ, nec non reliquæ flammigeræ planetæ, quæ, adveniente ſole, ſplendorem ſuum retrahere conſueveraot, lucidius hoc
B mane rutilate ioventi ſunt. Puer autem quidsm clamabat alta voce per plateas & vicos civitatis: AD SCHOLAS, AD SCHOLAS, AD SCHOLAS. Et cum interrogaretur, quare ſic incedens clamaret, reſpondit: Quia totus mundus magiſtros advenientes eorumque ſcholas præſtolabatur. Similiter luoaticus quidam vidit totam terrsm ardere, & non romburebstur, ſicut legitur de rubo Moyſi, qui ſimiliter ardebat, & noo comburebatur. Item dominos Andreas, de quo ſupra meotio eſt habita, qui fuit germanus beati Jacobi, vidit in ſomnis matrem cum puero induto habitu Fratrum Prædicatorum, ad cujus prædicatiooem & doctrioam multitudo maxima confluebat: quod dom mater a filio didiciſſet & aſſidue cogitaret, ei ſimilis viſio apparuit, quam poſtea viro ſuo revelavit. In terra autem illa oulla peoitus Fratrum Ordinis Prædicatorum adhuc notitia habebatur.

quod R. P. Thomas Malvenda
C 27 Natus itaque puer nobilis ex piis parentibus & boneſtis, Jacobus vocatur, quod ſonat SUPPLANTATOR, quia nimirum ſupplantare debebat fallaces divitias bujus ſeculi, debellare aereas poteſtates tenebrarum harum, nec non mundum prementem ſuo imperio ſubjugare habebat. Denique traditur præceptori litteris imbuendus; io quibus ut juvenis acutus plurimum exiguo tempore profecit. Mater vero ejus ipſum tenerrime diligens, tam io litteris, quam in divinis moribus diligentiſſime informabat. Itaque puerulus creſcens de bono io melius, efficitur ultra modum humilis & devotus, orationibus & jejuniis creberrime vacans. Ioſuper, eo nato, ſacta eſt confœderatio & magna concordia inter domum de Blaoconibus & domum Celti Gonoris de Alberiis, ubi quondam magna diſcordia delapſa fuerat. Unde contracta parentela, affinitateque conjuncta, amicitia renovata uſque in hodiernum diem illibata perſeverat.

in Annalibus Ordinis Prædicatorum. 28 Cum autem fere ſexdecim eſſet annorum Jacobus, ſpreta ſeculi vanitate, pompiſque mundanis abjectis, divum Prædicatorum Ordinem eſt ingreſſus. In Ordine ſedulo progrediens, tamquam puer ingeniolus, utpote qui ſortitus eſt animam bonam, cœpit non ſegniter agere, ſed vehementer intendere ſtudio Scripturarum, colligens veluti apis argumeotoſa mellina eloquia diverſarum D ſcientiarum. Hinc etiam deputatur cuidam, eccleſiaſtico inſtruendus officio, ut ſanctitatem vitæ juvenculus imbiberet, & poſtea perpetuo tenore ſervaret. Puerilibus itaque aonis innocenter tranſactis, miſſus eſt Peruſium, ut in artibus, quas liberales vocant, ioſudaret: ibi enim tunc, ſicut & nunc, oniverſale vigebat ſtudium, copioſum tam multitudioe diſciplinata ſcholarium, quam etiam perita perfectione magiſtrorum. Cœpit autem optimæ iodolis adoleſcens litteris, quarum gratia miſſus erat, obnixe vacare; omiſſiſque frivolis ſcientiis, quas humanas appellaot, verſs litteris pervalde delectari.

29 Unde in liberalibus artibus in genere ſuo ſu- *typis vul-gatis,* per multos eœtaneos ſuos ſpatio breviori profecit: io his ſiquidem mediocriter ioſtructus, ne tempus ſanctiori vitæ congruum deperiret, ad theologiæ ſtudium ſe totum contulit; cœpitque divinis valde inhiare eloqaiis, ac ingenti aviditate ſacris Litteris operam dare, ita ut multas noctes duceret inſomnes. Meditationum etiam & affectionum ſanctorum, tamquam terra cælefti imbre perfuſa, fructus uberrimos producebat. Sanctitatem quoque vitæ, ac bonorum operum ſpiritualem fructum verborum foliis præponebat. Et vox ejus, & ſermo ejus, & prædicatio ejus non erat in humanæ doctis ſapientiæ verbis, ſed in virtute Dei & oſtenſione E Spiritus ſancti. *His ex Camaſſeo relatis, ibidem ſub finem cap.* 5. *Malvenda ſpondet, ſeſe ad annum* 1301. *qua* B. Jacobus *obiit, reliqua ejus geſta exhibiturum. Cum vero Malvenda Annales ſuos uſque ad illum annum non perduxerit, etiam hoc auxilio deſtituimur, & de reliqua Camaſſei lucubratione judicare non poſſumus. Attamen ex fragmento jam relata conjicimus, hunc biographum in enarrandis* B. Jacobi *geſtis prolixiorem eſſe, ſicut facile videbit curioſus lector, qui primam illam Camaſſei partem conferre voluerit cum principio Actorum, quæ poſt hunc Commentarium prævium ex collectione Taegii edituri ſumus.*

30 *Prædicto Taegio coævus aſt Bartholomæus Mar-* *& illis Taegii Ad-ditis.* *tarus alter biographus, de quo memoratus Echardus tamen a. ſupra citati Operis pag.* 86. *hæc habet*: Frater Bartholomæus Moriarius Italus jam florebat anno MDXVI. & laudatur a Leandro fol. 148. ubi eum ſecum loquentem inducit, ac non exiguis ornat encomiis; ſcilicet in comitiis congregationis F Lombardiæ frequenter atque facundiſſime peroraſſe, ac anoo elapſo MDXV. in Natali Domini in frequenti doctorum ſcholaſticorumque conventu pro luggeſtu Latioa oratione tam eleganter & venuſte dixiſſe, ut omnes in admirationem adduxerit: vir enim erat (addit idem) elegaos, floridus, & emunctus, qui ingenio & vera Latinitate non minus quam philoſophia & theologia polleret, quod edita illius, inquit, egregie probant Opuſcula. Quænam illa ſint, non ſubjicit; ſed ejus eſt, quæ apud eumdem Leandrum fol. 227. edita eſt, beati Jacobi de Blanchis Ordinis Prædicatorum, vulgo de Mevania dicti Vita. *Deinde meminit de quibuſdam aliis ipſius lucubrationibus, quæ hic ad rem noſtram nil faciunt.*

31 *Nonnulli hoc loco ſuſiut recenſere Ferdi-* *aliud Vitæ compendium ſubjunge-mus.* *nandum Caſtillum, Seraphinum Razzium, Michaelem Pium, Ludovicum Jacobillum, aliſque recentiores, qui Vitam Beati ejuſdem vernacule conſcripſerunt. His tamen & aliis Latinis Actorum ſcriptoribus utemur, ubi quid notatu dignum occurrere oeuſuerimus. Cum igitur lucubratio Camaſſei nobis deſit, ejus loco primum*

A *mum ex Collectione Taegii vulgabimus Vitam B. Jacobi, eamque more noſtro in majora capita dividemus, judicatis tamen antiquis capitum titulis, quos Actis præmittemus, & in margine aſſignabimus. Hanc Vitæ ſubjungemus alteram, quam Bartholomæus Mortarius ex Camaſſeo vel Taegio brevius elegantinſque contraxit. Quamvis hæc ſecunda apud Leandrum Albertum in Opere de Viris illuſtribus Ordinis Prædicatorum impreſſa exſtet, tamen eam priori addemus, tum quia editio Leandri Alberti rara eſt, tum quia Mortarius Acta præcedentia hinc inde clarius exponit. Denique geſta B. Jacobi exhibemus, ut quimus, dum, ut volumus, nan licet. Sed jam poſthumam ejuſdem Beati gloriam illuſtrare conabimur, antequam ad editionem duplicis hujus Vitæ progrediamur.*

§. III. Poſthuma Beati gloria ex lucubrationibus poſteritati relictis, & honorifica corporis incorrupti conſervatione.

B

Dubitamus, an Beatus ſit. pur alia

NON ſolum pietate, *ſed etiam doctrina claruit* B. Jacobus *noſter, ut paſſim bibliographi teſtantur, inter quos Antonius Senenſis ſive Luſitanus in Bibliotheca Ordinis FF. Prædicatorum pag.* 124. *& ſequente ſic illum laudat*: Frater Jacobus de Mevaoia, vir prudens & gravis, & qui vocatioonem ſuam per bona opera certam facere ſategit ſemper, & ideo ut conditionis ſic ſanctitatis merito evaſit opinione celebria, & tam humanarum diſciplinarum magnitudine præſtans, ſcripſit librum noum de Salvatore noſtro; alium de Judicio extremo. Obiit Mevaniæ anno Domini MCCCI. *Ludovicus Jacobillus in Italica Beati Vita cap.* 4. *cenſuſet utrumque vel bipartitum iſtud Opus, quod in plura capita diviſum eſt, & antiquos ſingulorum capitum titulos Latine exhibet, ut ibidem videre eſt. Inſuper ibi memorat librum Sermonum, quos Beatus per annum inſtituit, eoſque facundia & ſententiis ſacræ Scripturæ ornatiſſimos aſſerit.*

C

Conſcripſiſſe librum concionum.

33 *At alii bibliographi de hoc Opere concionatorio non meminerunt. Imo ipſe Jacobillus in Bibliotheca Umbriæ, quam poſtea Fulginii edidit, de libro illo concionum prorſus filet, licet ibi pag.* 143. *pietatem & eruditionem iſtius Beati commendet his verbis*: Beatus Jacobus de Blanconibus Mevanas Ordinis Prædicatorum, qui ſancte obiit die XXII. Auguſti MCCCI. Exexit duo cœnobia; unum pro Fratribus, alterum pro monialibus. Compoſuit duo volumina facundo ſermone & gratia. Primum inſcriptum SPECULUM HUMANITATIS CHRISTI, diviſum in capita XXV. ubi tractat de ejus Incarnatione, Conceptione, Nativitate, Circumciſione, Baptiſmate, Paſſione & deſcenſu ad inferos. Secundum volumen inſcriptum SPECULUM PECCATORUM ET DE ULTIMO JUDICIO, diviſum in capita XXIIII. ut referunt F. Bonaventura Mevanas in ejus Vita manuſcripta in Conventu Prædicatorum Mevaniæ, F. Michael Pius part. 2. lib. 1. de Viris illuſtribus Prædicatorum, & Poſſevinus.

duo cœnobia fundaverit,

34 *Jacobillus in duplici narrationis circumſtantia differt ab aliis ſcriptoribus: nam hic aſſerit, quod* B. Jacobus *duo cœnobia, unum pro Fratribus, alterum pro monialibus, erexerit. At* D *Ambroſius de Altamura Dominicanus in Biblio-* AUCT. *theca Ordinis Prædicatorum de unico cœnobio dum-* G. C. *taxat meminit, dum Centuria ſecunda iſtius Operis ad annum Chriſti* 1301. *ſive pag.* 80. *hunc Beatum inter ſcriptores Ordinis ſui laudat hoc modo*: Beatus Jacobus Mevanienſis ſanctitate, doctrina, miraculis celeberrimus, ex familia de Blanconibus Ordinem ingreditur Spoleti MCCXXXVI. Apud Mevaniam Conventum Ordinis curavit ædificari, in cujus conſtructione multa patravit miracula. Panem multiplicavit, aquam in vinum vertit. Æternæ ſalutis capidus, dum ante Crucifixi imaginem ſacratiſſimam precaretur, de ipſa hoc modo certior factus eſt. Saoguine totus conſpergitur a Redemptore, eique dixit: SANGUIS ISTE SIT IN SIGNUM TUÆ SALUTIS. Duos mortuos ſuſcitavit, *ſcripſit* librum de Salvatore noſtro, item librum de judicio extremo. Evolavit in cælum hoc anno MCCCI.

& utrum ſcriptores iſtos ſuos perſequi.

35 *Verum differentiæ illa utriuſque ſcriptoris circa duplex aut unicum monaſterium veroſimiliter explicari poterit, ſi Jacobillus, præter Mevanienſem PP. Prædicatorum Conventum, etiam* B. Jacobo *adſcribat alterum monialium Benedictinarum cœnobium, quod Lucia quædam mulier conſilio ejuſdem Beati ædificavit, ut in Actis infra edendis num.* 6. *narrabitur. At non tam facile conciliabimus Echardum cum Jacobillo circa ſuperſtites aut deperditas iſtius Beati lucubrationes: hic enim in Italica* B. Jacobi *Vita cap.* 4. *affirmat, eas alim in Conventu Mevanienſi conſervatas fuiſſe; ſed ibi ab ætate avorum noſtrorum non amplius inveniri. Echardus autem inter Scriptores Ordinis Prædicatorum recenſitos tomo* 1. *pag.* 492. *diſerte tradit, Opuſcula ejuſdem Beati manuſcripta etiamnum apud PP. Prædicatores Mevanienſes aſſervari. Hanc duorum auctorum oppoſitionem vel controverſiam, qua teſtes oculatos deſiderat, eruditis Mevanatibus examinandam ac decidendam relinquimus.* E

Corpus ejus incorruptum.

36 *Porro referemus illuſtre elogium, quo laudatus Ambroſius de Altamura hunc Beatum in Appendice ſua ad Bibliothecam Ordinis Dominicani pag.* 464. *ſic exornat*: Beatus Jacobus Mevanienſis inter prima Religionis tyrocinia miraculis clarere cœpit, brevique compendio ſimul ad ſanctitatis & litteraturæ apicem pervenit, adeo ut vigeſimo quinto ætatis anno concreditum ei fuerit munus apoſtolicæ prædicationis. Nec ſine fructu: nam reoaſcentem in Umbria Nicolaitarum hæreſim funditus profligavit, ipſumque tandem Ortinellum peſtiferæ ſectæ coryphæum ad publicam erroris deteſtationem perduxit. Sumsi parciſſimus ad exemplum ſancti patris noſtri Dominici ter ſingulis noctibus aſperrimo flagello corpuſculum ſuum cruentabat. Catenam ferream ita lumbis adſtrinxerat, ut deiocepa avelli non poſſet. Defuncti corpus intra trecentos ab obitu annos ter in locum decentiorem translatum, totidem vicibus repertum fuit integrum & incoſruptum, illudque primis tribus diebus Maii pie inviſentibus Bonifacius nonus indulgentias benigne conceſſit, ac denique Clemens Papa decimus ex ſacrorum Rituum ſenatus-conſulto, ſolemnem hujus Beati feſtivitatem ad totum Prædicatorum Ordinem extendit. F

37 *Hic memoratam ſacri corporis integritatem, quæ in ambobus Actis infra edendis narrabitur,*

A rabitur, occulto teſtimonio ſuo confirmat S. Antoni-
Auct. G. C. nus, archiepiſcopus Florentinus, dum in tertia par-
quod S. Antoninus a ſe veſtum aſſerit Mevaniæ, te Hiſtoriarum tit. 23. cap. 10. §. 5. inter alios Fratres Prædicatores fama ſanctitatis illuſtres de Beato noſtro hodierno ſic ſcribit: In Conventu Mevaniæ prope Fulginem requieſcit corpus Fratris Jacobi inda oriundi, & cujus corpus iotegrum vidi deficcatum ad modum ſtatuæ ligneæ. Hic val le devotus & religioſus fuit, miraculis glorioſus. *Etiam Echardus tomo* 1. *Operis jam ſæpe citati pag.* 492. teſtatur, corpus B. Jacobi *adhuc incorruptum Mevaniæ perſeverare, & ſimul ibidem diem mortis ac annuæ feſtivitatis indicat his verbis:* Devixit Mevaniæ XXII. Auguſti MCCCI. cujus corpus adhuc integrum perſeverat, tertio jam, ut decentiori loco transferretur, amotum a priori ſepulcro, a populis ibidem in veneratione ſemper habitum & cultum; quibus ad ejus lipſana ſacra confugientibus olim Bonifacius IX. indulgentiarum Apoſtolicarum largitione beneficus eſſe voluit, cujus denique feſtum diem ex ſacræ Congregationis Rituum diſquiſitione ſolemni decrevit oraculo Clemens X. io toto deinceps Ordine Prædicatorum ad diem XXIII. Auguſti celebrari.

B

poſt varias translationes

38 *Præterea jam ſæpe laudatus Jacobillus in Italica* B. Jacobi *Vita cap.* 16. *eamdem ſacri corporis integritatem, & varias ejus translationes diſtinctius exponit his fere verbis: Venerabile* B. Jacobi *corpus cum magno populi confluxu pie ſepultum eſt apud PP. Prædicatores Mevanienſes ante portam ſacrarii, & ibidem quievit uſque ad inventum Majum anni ſequentis, id eſt, a partu Virginee* 1302. *nam intra illud tempus ab obitu Deus per interceſſionem hujus Servi ſui tot tantaque patravit miracula, ut Fratres iſtius Conventus a fidelibus coacti fuerint preciosum illud pignus exhumare & ad decentiorem locum transferre. Id autem fecerunt coram multis religioſis & illuſtribus viris, qui tunc ſacrum ejus corpus adhuc integrum ſine fœtore vel ulla corruptione conſpexerunt, impoſuerunt que illud arcæ marmoreæ, quæ tempore vitæ ipſius mirabiliter inventa eſt, & quam Deus fideli ſuo Servo poſt obitum quodammodo præparaſſe videtur. Deinde meminit de duabus aliis translationibus, quarum una anno Chriſti* 1401. *altera anno* 1555. *ſemper ornatius honorificentiuſque facta eſt.*

C

adhuc ibi honorifice & caute conſervatur.

39 *Denique Jacobillus ibidem narrat, quomodo ſacrum iſtud pignus quarta vice translatum fuerit, & quam ſolicite ſuo tempore cuſtodiretur. Anno Chriſti* 1589. *inquit Italice, translatum fuit ad locum, in quo nunc ſuper altari majori requieſcit, & honorifice conſervatur in pulcra lipſanotheca, quæ alteri capſæ ad majorem cautelam includitur. Obſeratur autem hic ſacer theſaurus quatuor clavibus, quarum duæ ſervantur apud Patres Prædicatores Conventus Mevanienſis, & totidem ſunt penes Magiſtratum civitatis Mevanienſis, ita ut venerandum* B. Jacobi *corpus monſtrari non poſſit, niſi quis a Conventu & a Magiſtratu deputatus adfuerit; excepta tamen anuua ipſius feſtivitate, & duobus diebus ſequentibus, quibus unicuique publice videndum exhibetur. Tunc autem & alio quovis tempore venerabiles iſtæ reliquiæ ab incolis, accolis, peregrinis cujuſcumque ſtatus aut conditionis devote ſemper viſitata fuerunt, & hactenus honorantur. An vero poſt ætatem Jacobilli circa ſacras illas exuvias aliquid immutatum fuerit, ignoramus. His ad poſtbumam* B. Jacobi *gloriam relatis, fideliter tranſcribemus recentiora quædam beneficia impetrata ab iis, qui patrocinium ejuſdem Beati implorarunt.* D

§. IV. Recentiora nonnulla ejuſdem Beati miracula, quæ R. P. Prior Mevanienſis ad Majores noſtros miſit.

R. P. Mevanienſis in primo ſuæ epiſtola narrat,

Anno Chriſti 1648. *R. P. Antonius Menicenius ex Ordine Prædicatorum Prior Mevanienſis humaniſſimas litteras dedit ad Henricum Lindanum Societatis noſtræ ſacerdotem, qui tunc Laureti commorabatur, ut eas ad Majores noſtros tranſmitteret. In his litteris, quas Bollandus ſeſe menſe Januario anni* 1649. *Laureto acceppiſſe notavit, poſt officioſam præfationem Latine legnntur ſequentia miracula ſeu beneficia:* Anno MDCV. adoleſceos Mevanienſis, filius Olindæ de Saracenis, Chriſpoltus nomine, eum pueri aulici miniſterio fungeretur Neapoli in palatio marchionis Cyri, exercebat ſe in gladiatoria palæſtra cum ſuo coæquali, enſibus quidem in vagina repoſitis. E Contigit forte fortuna, alterius gladium per aliquam partem denudari & lateri dextro Chriſpolti lethali vulnere immergi, ita ut jecoris duo fruſta per cicatricem extraherentur. Infortunii nuotius Mevaniam concito gradu pervenit; miſerabilem Olindam de filii deſperata valetudine reddidit certiorem. Hæc autem ad beatiſſimi viri Jacobi convolat patrocinium, expoſtulans qua par erat devotione, filium in maternas reduct ſedes, ut vel ſaltem ioter caſtos genitricis amplexus originis pœnas daret. Mirum plane prodigium! Per longa terrarum ſpatia reducitur puer Neapoli Mevaniam, jamjamque ſub oculis illacrymantis (matris) animam cælo videbatur redditurus, cum rurſus illa beati Jacobi clementiam implorat, brevique filium oedum vivum, ſed optime valeotem recipit.

quomodo B. Jacobus ſuccurrerit variis alio caſibus. F

41 Mulier eadem anno MDCVII. ad extremum vitæ redacta oullam ſuo corpori proficuam experiebatur medicinam: lateos enim erat cauſa morbi, ſapientiſſimiſque medicis ignorata. Quamobrem cæleſtem invocat opem confidens, beati ſui concivis patronique Jacobi ope ſe relevandam. Eveniunt cuncta pro voto, & apparet languoris origo: dæmonium, quod illi mutum inſederat, jam loquitur. Beatiſſimi patris Jacobi jam experitur efficaciſſimas vires, quibus, maleficio ſoluto, & ab impudentiſſimo ſpiritu & moleſtiſſima ærumna liberatur.

Anno præterea MDXCIV. puerulus unius anni eum dimidio, nomine Pompejus, & alter, cujus nomen ignoratur, filius cujuſdam Octavii Cardi, extra & prope mœnia Mevaniæ deambulabant circa foveam, ex qua terra in lateres conficiendos accipiebatur. Et ecce magnus terræ acervus ruit ex alto, ceteriſque fugientibus, ſolus obruitur ac ſepelitur Pompejus; qui tandem ſemimortuus coopertuſque limo eruitur. Condolent oppidani omnes, dum luget miſerrime genitrix morientis. At luctus excitat pietatem, non tollit rationis lumen, quo ad ſancti Jacobi tumulum dirigitur; orat, ſibi reddi filium divinitus, quem humanitus deſperaverat. Nec moras divina gratia adjecit; vivum & ſanum reddidit matri, ut io ſancti Viri enutriret obſequio.

patrocinii ejus implorantibus,

42 Noſtris diebus quamplurima beneficia in gratia ſanitatum confert oobis iſte Sanctus, hujus Conventus & oppidi ſingularis vigilantiſſimuſque

A que Patronus. Aqua de illius puteo hausta languores innumeros sanat; de illius puteo, inquam, quem jusserat ipse perfodi, de quo vodam ter in vinum converit. Inter alia mense Julio unus ex Patribus, qui mecum sancti Jacobi obsequio suns addicti, gravissimo laborabat morbo: artus omnes febri putrida tenebantur; nec numerus eorum, quæ indicabaot moriturum. Petiit a me hnostum aquæ de puteo sancti Viri: ego ei propioavi. Mox lethalis ardor frigescit, paucisque diebus intercedentibus, ad consueta sua munera redit. Frusta pania, qui tetigerit corpus beati Jacobi, ejusque manus Crucifixi sanguine insignitas, mirabilia operantur. Et ego infra octo dies alia mea epistola significabo Patereitati vestræ admodum reverendæ.

Et familiæ gum militem pœnitentiæ,

43 Existimo, non te latere in nostro sacrario per duceotos viginti aonos conservatam fuisse amphoram aquę a beato Viro conversæ in vinum; & hoc pristinum colorem, odorem saporemque reticchat, quæ ab instanti suæ productionis habuerat.

B Accedit etiam, quod infirmis una singulis gutta prodigiosi meri dispensabatur; nec tamen fiebat liquoris diminutio; quamvis quotidie effunderet phiola vinum, semper tamen permanebat plena. Verum eo tempore, quo Carolus Borbonicus cum exercitu imperatoris Caroli quinti ad urbis Romæ excidium processit, miles quidam perditissimus, nostræ ecclesiæ sacrario spoliato, cum amphoram inveniret vino hausto a se, non solum degustato, cernens phiolam adhuc eodem plenam, hæreticali furore plenus, contra parietem misit, fregit perditque; & post horam fluvio submersus, pœoas sui furoris luit.

alterioremque miracularum notitiam promisit.

44 Mense Septembri, die xx. præsentis anni, frater meus Tiberius Meniconius huc appulit me fratrem invisendi gratia; quid vero illi contigerit, infra octo dies significabo cum ceteris scitu dignis, quæ ob temporis penuriam hac die omitto. Utinam tuis meisque votis annuas sanctua Jacobus, pro quo laboramus! Devotas interim vestras manus deosculor. Die xvi. Novembris anno MDCXLVIII. Mevaniæ ex Conventu sancti Jacobi. Paternitatis vestræ admodum reverendæ devotissimus in Jesu famulus F. Antoninus Me-

C niconius Prior Conventus. *Promissis stetit idem vir pius, & ad Henricum Lindanum nostrum dedit alteram epistolam, eodem charactere exaratam, quamvis ei nomen scriptoris & alia quædam desint, ut infra monebimus.*

Ex altera ejusdem epistola intelligemus,

45 *In his itaque secundis litteris alia beneficia, quæ* B. Jacobus *clientibus suis præstitit, exponere pergit his verbis:* Obiit circa annum MDCXVII. dominus Ovidius de Ciecolis Mevanas, qui efficacissimas beati Jacobi intercessiones est experius. Hic a nativitate traxerat monstruosam genuum ac pedum deformitatem. Illa sibi mutuo hærentia tanta debilitate replebantur, ut monstruosam claudicationem in duas partes efficerent; nec super infirmas plantas sustineri valebat. Omoibus humanæ sapientiæ applicatis remediis, inutilem omnino agnovit medelam. Hinc duobus innixus scipionibus, matris consanguineorum fultus auxilio ac comitatus caterva, accessit ad ecclesiam imploraturus beati Jacobi patrocinia. Dum prostratus humi apud sacros cineres imbrem infunderet lacrymarum cum precibus vera fidocia refertis, en coram omnibus assurgit integra valetudine, rectis tibiis, gressuque valido. Obstupueruor omnes devota voce sancti Viri glorism celebraotes.

46 Anno MDCVII. Antonius de sancta Gilia D
Mevanaa casu lævam manum, dum siculneæ scin- AUCT.
deret ramos, scirpula percusserat inter iodicem G. C.
& pollicem digitum, ut inde immedicabile vul- *sapiens vanæ conditionis homi.*
nus acciperet, omni peritorum cura sine valore *nis.*
ullo demonstrata. Tuoc vovit Deo & beato Jacobo, ejusque precibus impetravit omnimodam sanitatem.

Dominus Lucas Venturinus de Trevio (iste adhuc vivit, & sancti Jacobi eoarrat beneficia) dum puer Mevaniæ maaeret domi, infantili gemitu inconsolabiliter flebat. Mater ut parvulum consolaretur, annulum suum aureum dedit illi; quem ori appooens dum gestiebat deglutire, faucibus immobiliter inhærente sensit. Mox subit vitæ diipeodium; & ecce morituro adstat manus beati Jacobi annuentis piis supplicationibus flentis genitricia. Parvulus expoluit deglutitum aonulum, incolumisque redditur.

Fausticoa de Mannucciis lethali morbo correpta, mirum in modum febribus æstuans, petiit hausturn aquæ de puero Servi Dei. Cumque ab.orbuisset, cessavit infirmitas. Addo mirabile aliud. Sex an- E
norum spatio caput scabie sonieque plenum, ingentibus doloribus contusum habuerat, quod ex aquæ prædictæ salutaris hausru ab omoi inquinamento & pœoa infra duos dies fuit purgatum.

Invocato B. Jacobo Mevaniæ,

47 Anno Domini MDCCIX. Julia de Saracenis septuagenaria cecidit super gradum ostii domus suæ, & plures in partes fracto crure lævo, calcaneum in anticriorem conversum est. Dolore ac ætate pressa, xxx. dierum spatio decubuit, insanabilis judicata ab Achille Ægidio physico, & a Puccio Pucciarello chirurgo. Cum Olinda, filia decumbentis, suasit matri, ut sepulturam sancti Viri inviteret, illius patrociniis confisa. Dedocitur itaque ad ostram ecclesiam, & super duos scipiones & domesticorum brachia trahitur ad sacrum depositum, ubi omnimoda valetudine impetrata, relictis scipionibus, domum pedes rediit, Dominum in sanctis suis experta mirabilem,

Quamplurimos mersos fluvio ab imminenta morte liberavit, præterquam quod bis in aquis defuoctum Valerium vivis restituit, semel cum puer esset annorum quatuor; iterum cum adoleviſſes, nec promissis, ut par erat, satisfeciſſent paten- F
tes ejus.

Fratrem nostrum Conversum Petrum Martirem præservavit ab omni damno. Inscenderat iste scalam circiter XIV. pedum altitudinis, ut paramentis oroaret hanc nostram ecclesiam pro gloria beati Viri pridie Calendas Maii. Fracta autem in plures partes scala lignea, demittitur ex alto Petrus Martir, spectantibus pluribus ac præcipitantis causam divo Jacobo commendantibus. Ille terram ingeoti ictu pressit, surgensque statim ridens, de sua incolumitate ac impetrata gratia certos omnes effecit.

In gravibus morbis

48 Joanna de Anticis insignem in vitæ discrimine ob morbum, sancti Viri beneficentiam fassa est; mihique paucis elapsis diebus retulit D. Joannes Baptista de Anticis juris utriusque doctor Mevanensis.

Camilla de Lucerotiis a sancto Severino, soror Fratris nostri Francisci Mariæ Tromba, qui mecum adest, laborabat in extremis. Nuntio accepto, Franciscus Maria præfatus sciens charissimæ sororis pietatem erga divum Jacobum, adivit beati Jacobi tumulum, orationem Dominicam & Angelicam salutationem pro incolumitate

sororis

A ſororis ſæpius repetens; cum ſequenti ordinario per tabellarium accepit epiſtolas, Camillam eodem tempore ſanam effectam fuiſſe. Et quotidie illam exſpectamus ad perſolvendas debitas gratias Famulo Dei. Fecit hoc præſenti menſe Novembri, die quinta decima.

Auct. G.C.

Exiat prope Mevaniam terra Cannariæ, ubi innumera virorum ac mulierum multitudo ingentia recepit beneficia; ipſique per ſingulos dies teſtantur.

& evidenter liber vitæ periculis.

49 Inſinuaverat Paternitati veſtræ admodum reverendæ de fratre meo dilectiſſimo Tiberio Memiconio Peruſino, Appulerat, ut alia mea epiſtola ſcripſi, menſe Septembri ad me inviſendum. Cum xvi. Septembris, antequam accumberet, illi aliqua de ſancto viro Jacobo enarrarem, conatus ſum illum reddere devotum erga Beatum. Aderant aliqui Patres, qui mecum habitabat. Suaſi eum ad orandum in ſuis caufis ſanctum Jacobum, præcipue propter pericula & inimicitias inter ſe & plures nobiles Peruſinos intercedentes. Reſpondit: Quid times, frater? Quæ pericula
B imminent mihi, ſequenti die venaturo? Surgeos concioonator hujus eccleſiæ ſic orſus eſt dicere: Domine mi Tiberi, periclitatur homo in ſtrato: Quomodo tu ſecurus incedis per campeſtria? Adauge, quæſo, preces; interceſſores ac patronos acquire apud Dominum, cujus intereſt devotos viros a periculis eruere.

opem ejus exoratos fuiſſe.

50 De mane xvii. Septembris ſurrexit, adivit eccleſiam, deprecatus eſt devote Jacobum; aſcendit ferociſſimum equum, quem duodecim annis jam enutrivit ad belli uſus, a quo inter pugnantium aggreſſiones fuit ab inimicis eruus. Deſeeederat jamob temporis injuriam evitandam armatus pugione ac ſclopeto (aderant famuli quatuor, ſocii & amici quinque) cum equus equam ardens, calcibus appetit, validiſſime percuſit in inguine, elevat a terra ſupra ſtaturam hominis, vertit illum cum capite ad terram converſo. Interim cadunt arma; ipſe vero ſuper evaginatum pugionem prope ſclopetum in foveam projicitur. Clamant omnes eum ipſo: Sancte Jacobe, libera eum. Io tantis periculis parum læditur, & non læditur niſi a calcibus io inguine. Revertitur Mevaniam, & chirurgus fatetur, miraculoſe ereptum fratrem meum a morte: nam percuſ-
C ſio mirabuloſe evaſit non lethalis infra quatuor ..... *Reliqua deſunt, quæ forſan ſequebantur in alia pagina, quam non invenimus. Nos autem latet, an iſtud epiſtolæ fragmentum Laurentii remanſerit, an alibi perierit. Alia vetuſtiora* B. Jacobi *miracula legentur in Actis ejus, quæ jam prælo ſubjicimus.*

ACTA

Ex Ms. libro Fratris Ambroſii Taegii Dominicani de Inſignibus Ordinis Prædicatorum fol. 354.

TITULI VETERUM CAPITUM.

INcipit Vita B. Jacobi de Mevania viri ſanctiſſimi & peritiſſimi

CAP. I. De ejus nativitate, & de prodigiis in ea oſtenſis, & revelationibus de ea factis.

CAP. II. De ingreſſu ipſius in Ordine FF. Prædicatorum in Conventu Spoletino. D

CAP. III. De fundatione Conventus Mevanienſis per eum facta.

CAP. IV. De vino & pane meritis ipſius divinitus augmentatis.

CAP. V. De ejus jucunda converſatione & verbis gratioſis.

CAP. VI. De juvene in membris confracto per ejus orationem priſtinæ ſanitati reſtituto.

CAP. VII. De ſtudio ipſius, libris per eum compoſitis, & hæreſibus per eum confutatis.

CAP. VIII. De arca marmorea per eum empta, in qua poſtmodum ejus corpus conditum fuit.

CAP. IX. De abſtinentiis & aliis corporis ipſius macerationibus, quas faciebat.

CAP. X. De duobus incarceratis oratione ſua a vinculis miraculoſe liberatis.

CAP. XI. De ſpiritu prophetiæ, quo claruit.

CAP. XII. De quibuſdam ex alto corruentibus per eum ſalvatis.

CAP. XIII. De duabus mulieribus graviter infirmis per eum ſanitati priſtinæ reſtitutis. E

CAP. XIV. De imagine Crucifixi, quam fieri fecit, & certitudine prædeſtinationis ſuæ ſibi ab eodem Crucifixo facta.

CAP. XV. De apparitione ſibi facta a Domino, B. Virgine, B. Georgio, & B. Dominico ante ejus obitum.

CAP. XVI. De aqua in vinum oratione ipſius & benedictione converſa, & ejus felici tranſitu.

CAP. XVII. De apparitione ipſius facta ſorori Joannæ de Urbe Veteri religioſæ feminæ.

CAP. XVIII. De integritate & incorruptione corporis ejus, & tranſlatione ipſius.

CAP. XIX. De miraculis poſt ipſius mortem meritis ejus perpetratis, & maxime circa heroioſos.

CAP. XX. De duobus pueris ſubmerſis in aqua per B. Jacobum reſuſcitatis.

CAP. XXI. De puero quodam interfecto, per B. Jacobum reſuſcitato.

CAP. XXII. De puero cum matre a lupo liberato & ovibus ſimiliter a lupis B. Jacobi meritis liberatis.

CAP. XXIII. De paupere viro, cui B. Jacobus di- F vitias ſuppeditavit.

CAP. XXIV. De juvene injuſte ad ſuſpendium damnato cum multis aliis de carcere liberato.

CAPUT I.

Beati nativitas prodigiis indicata, ingreſſus in Ordinem PP. Prædicatorum, fundatio cœnobii Mevanienſis, eruditio, variæ virtutes & quædam miracula.

Varia prodigia apparuerunt.

BEatus Jacobus de Mevania Ordinis Prædicatorum ex nobili progenie, quæ de Blanchonibus *a* dicitur, civitatis Mevaniæ ortus fuit. *a*
Hæc ſiquidem civitas inæquali diſtantia a Peruſio, Spoleto & Tuderto *b* jacet. In ipſius autem na- *b*
tivitate *c* in cælo & in terra diverſa apparuerunt *c*
prodigia: in nocte quippe nativitatis ejus tres lunæ in cælo viſæ ſunt, in quarum qualibet Fra-

ter

A ter Ordinis Prædicatorum videbatur; io die etiam, ſole apparente, amplius videbantur. Puer quidam, beato Jacobo oato, clamare cœpit per civitatem: AD SCHOLAS, AD SCHOLAS. Interrogatus, quare ita diceret, reſpondit: Nati ſunt in mundo magiſtri, quos mundus quærit audire: illo enim tempore natus erat B. Thomas de Aquino *d*, & B. Ambroſius Seocoſis prænominatus *e*, & hic B. Jacobus. Quidam alius *f* vidit totam terram ardere; oon tamen comburi videbatur. Dominus Andreas frater beati Jacobi vidit in ſomnis matrem puerum parere iodutum habitu FF. Prædicatorum, ad cujus prædicationem & doctrinam multitudo maxima populi confluebat: quod dum mater a filio didiciſſet, & aſſidue de hoc cogitaret, eidem ſimiliter apparoit, prout ipſa retulit viro ſuo.

quando Mevaoiæ natus eſt S. Jacobus,

2 Natus itaque Puer & educatus in boois (moribus) & ſcientia, cum ſedecim eſſet aonorum, accidit, quod Mevaoiam venerunt duo Fratres Ordinis Prædicatorom de Spoleto, ut in Quadrageſima ibidem prædicarent. Hos pius Puer proſecutus B eſt tam in audientia prædicationum, quam io conſiliis accipiendis, quibus etiam peccata ſua confitebatur. In Cœna Domini cum communionis recepiſſet Sacramentum, & Pſalterium aperiens legiſſet LEGEM PONE MIHI DOMINE &c. ſubito a Deo inſpiratus, Fratri Petro Prædicatori dixit: Patar, a Deo inſpiratus diſpoſui mundum relinquere, & Religionem veſtram initare. Cui Frater Petrus dixit: Beoe, fili, craſtina die in pane & aqua jejunabis, & videbimus, ſi Dominus tibi aliquid oſtenderit. Perſeverabis ooete hac in orationibus devotis, ut propoſitum tuum magis a Domino confirmetur.

qui Ordinem Prædicatorum ingreſſus,

3 Apparuit antem ei beatus Dominicus dicens: Fili, perfice opere, quod mente coocepiſti; quia ego de maodato Domini elegi te, eroque ſemper tecum. Retulit viſionem Fratri Petro, dicebatque, ſe omnino, quod mente conceperat, velle perficere. Poſt Paſchalia feſta clam receſſit de Mevania cum dicto Prædicatore, & Spoletum perrexit, ſuis parentibus hoc ignorantibus. Fratres de Spoleto *g* ipſum gratanter receperunt, & habitu Ordinis induerunt. Sic ergo Religionis habitu indutus, humanam vilipendit gloriam; paſſiones ſubjugans, ad virtutes inſurrexit: contemplationi anim & orationi vacabat aſſidue. Non triſtabatur in adverſis; ſed Ordiois paupertatem ſumme dili- C gebat. Pareotes quoque ejus conati ſunt a bono propoſito multis modis eum revocare; ſed minime potuerunt.

ut in patria ſuorum Dominicum,

4 Poſt aliquod tempus cogitare cœpit, quomodo poſſet in civitate ſua Mevaniæ Conventum Ordiois fundare. Unde a matre & quibuſdam civibus, modica collecta pecuoia *b* domunculam prope plateam & magoatorum domos emit. A quo cum quæreretur, quare domum illam prope tales emerat, quia difficila eſſet prope tales ſe dilatare, reſpondit: Potens eſt Deus, qui Ordinem Prædicatorum dilatavit a mari oſque ad mare, facere, ot parvus iſta locus dilatetur. Quod & factum eſt: nam obtinuit eccleſiam quamdam parvam ſancti Georgii cum ſuis pertioentiis a Capitulo Spoletano, ad cujus juriſdictiooem dicta eccleſia pertinebat. Incepta ergo per eum eſt eccleſia magna & Conveotus ſub titulo ſaocti Georgii prope illam parvam eccleſiam.

in quam ædificatione

5 Io ædificatiooe hujus eccleſiæ Vir Dei miraculis clarere cœpit, quæ ipſum clariorem reddiderunt. Quædam mulier, Lucia oomine, Deo & beato Jacobo devota, viro ſuo contradicere nolens, qui ordina verat, ut de quadam vegete *i*, quæ D ſola vinum bonum continebat, aliis gergometum *k* EX MS. homioibus (diſtribuens,) nulli daret, a ſancto *i* Viro ad ſpem talem arecta eſt. Cum beatus Vir ab *k* ea vioum pro ædificatoribus eccleſiæ poſtulaſſet, illaque diceret, quod totum gergometum erat, una vegeta excepta, quam tangere non audebat, dixit beatus Vir: Vade, & quantum pro fabrica eccleſiæ neceſſarium eſt, propina, quia juxta verbum Chriſti centuplum accipies, & vitam æternam poſſidebis: plus enim & malius io ea reperiet vir tuus, quam tu inde hauſeris: quæ ſancti Viri confiſa verbis, diabus ſingulis donavit, ita quod quotidie pro toto ædificio hauriendo abunde ſuffecit. Cum autem vir ejus dictum vinum vendere poſtea vellet, dicta mulier genibus flexis (oravit:) O beata Jacobe, ſerva promiſſa: & deſcendens, oſtium cellarii aperuit, intrantelque omnes vegetem utique ad ſummum plenam ioveneruot optimo vino, ita quod a parte ſuperiori utque ad terram, vinum flueret; qui odorem ſantientes, & circa vegetem terram vino reſperſam videntes, de vegetis integritate dubitarunt, & perquirentes adverterunt, quod per E cochionem *l* deſcendebat. Tunc Lucia ſecretum *l* aperuit dicens: Da vino hujus vegetis plus duabus vegetibus pro opere eccleſiæ Fratri Jacobo miniſtravi, & ounc uſque ad ſummum plenam videtis, & vinum in triplo melius reperiſtis, quia mihi ita promiſerat.

diverſa miracula patrata,

6 Ex tunc autem ſancti Viri fama multum vulgata eſt. Inſuper dicta Lucia conſilio ſancti Viri, viro ſuo defuocto, monaſterium *m* ædificavit in honore & nomine ſanctæ Luciæ virginis & martyris ſub regula ſaocti Benedicti; ubi utque nunc manent ædificia magna, ibique ſe recluſit cum multis aliis *n* duminabus. Nuoc vero propter guerrarum *n* diſcrimina, ædificatis domibus iotra urbem, ibi manent moniales plures magna devotione; in eccleſia varo *a* exteriori omni anoo io feſto ſanctæ Luciæ feſtum a celebratur. Idem miraculum de vino multiplicato fecit cuidam Margaritæ, quia vegetem benedixit, & vioum modicum, quod in ea erat, uſque ad ſummum crevit. Similem multiplicatiooem fecit de pane, quia cum ab eadem muliere pro eodem opere panem peteret, & ipſa reſponderet, ſa nuo habera, ſed quod facere jam oportebat, ait Frater Jacobus: Vade ad arcam & vide, & invenias. Ivit mulier, & cum arcam aperuiſſet, eam panibus recantibus adeo calidis plenam reperit, acſi eadem hora a clibano eſſent delati, deditque ſancto Viro, quotqooi habuit neceſſe. F

& roſtrum lupide decerpit,

7 Fuit jucundus in converſatione, verbo & opere ſingularis, ioterponens ridicula, gaudinia & jocola adſtantibus, ne alieni onerolus eſſet, gravis, agreſtis: cum eoim vice quadam de Spoleto verſus Mevaniam iter arriperat ante Quadrageſimam, quibuſdam prædicaturus ibidem, hoſpitatus aſt in domo ruſtici cujuſdam de Beroto *p*, villa Comitatus Spoleti, ubi FF. Prædi- *p* catores inde tranſeuntes hoſpitari conſueveraot. Cum autem fero hoſpes rediret fatigatus, filioſque ac filias, quos plures habebat, ignem parvum circumſedentes, Fratremque Jacobum & conſocium ejus longe ſtantes videret, ait: Pater reverende, Frater Jacobe, audivi, vos omnia ſcire & poſſe. Rogo, quod doceas ma aliquid, ut poſſim ego & mater iſtorum puerorum circa igoem locum habere; ſimiliter & hoſpites quandoque advenieotes: oulli enim frigoris tempore cedere voluot.

8 Tunc

A 8 Tunc Frater Jacobus hilaris & affabilis alacriter ridendo ait: Placet valde, quod petis. Habeſne palmites ſive ſarmeota? Qui reſpondit, ſe habera. Affer, inquit, tres aut quatuor faſciculos; quos allatos ſuper ignem poſuit, auctaque flamma, omnes receſſerunt. At Frater Jacobus, Sedeamus, inquit, omnes nunc ad ignem, quia locus eunctorum eſt capax: cum enim ignis magnus eſt, remotos calefacit, quod parvus facere non poteſt. Ad hæc pater-familias, ut rudis & groſſus, remedium per adventum alicujus miraculi exſpectabat. Unde reſpondit: Hoc bene ſciebam, & a vobis aliquid aliud exſpectabam. Cui Vir Dei, Si ſciebas, inquit, quare non operaberis? Aliud eſt remedium, quod filii tui non ita continue ſedeant ad ignem, ut bene veſtias eos & calcees: Non (enim) quærenda ſunt miracula, ubi natura præbet remedia. Et ab his incipiens verbis, eis & aliis advenientibus prædicavit verbum Dei.

XX MS. non tamen a Deo miracula petenda eſſe.

VI 9 In Beroto quoque fuit beatus Jacobus valde famoſus propter miraculum, quod ibidem fecit, dum adhuc juvenis eſſet & ſtuderet Peruſii. Cum itaque in dicta villa eſſet vindemiarum tempore ſecundum conſuetudinem pro vino quærendo gratis & amore Dei, quidam juvenis de arbore cecidit totus confractus. Advocatur beatus Jacobus, ut ejus confeſſionem audiret, quia morti proximus erat. Oravit pro eo diem ac noctem, omnibus ſeclusis. Facto mane, clamavit juvenis: O beate Jacobe, meritis veſtris mihi ſanitas & vita donata eſt. Fuit autem hujuſmodi miraculi tanta evidentiæ notitia, quod nullo modo occultari potuit. Unde humanam fugiens gloriam, Peruſium eſt reverſus.

Quemdam ex lapſo ſuum ſanat,

B

VII 10 Poſtquam Peruſii ſtuduit beatus Jacobus, fuit lector & prædicator gratioſus in multis Conventibus. Prioratus geſſit officium laudabiliter, & maxime Mevaniæ, ubi ſanctitatis ſuæ plurima dedit exempla. Non ſolum verbo docuit, ſed etiam ſcripto: compoſuit namque tractatus duos; unus fuit de Domino Salvatore noſtro in capitulis quindecim diſtinctus; alius fuit de ultimo generali judicio in capitulis triginta tribus *q* diſtinctus. Deſexit etiam & impugnavit hæreſim *r* vigentem [in] partibus Mevaniæ, dicentem, omnia licere & omnia eſſe communia; & errorem eatum mulierum, quæ vadunt ad curſum cum Diana *ſ*.

virtutis in Ordine ſuo honoribus fungitur,

q

r

ſ

C 11 Cum ruſticus quidam pro olivis plantandis carapum foderet, arcam reperit marmoream valde pulcram: quam cum vendidiſſet Fratribus Minoribus de Aſſiſio, eamque cum bobus & bubalis Aſſiſium deducere voluiſſent, nonnullis potuerunt. Reſtituta pecunia, eam Frater Jacobus habuit; hanc duabus cum vaccheris a faciliter uſque ad eccleſiam FF. Prædicatorum portari fecit, in qua poſt ipſius obitum ultimo cadaver ejus collocatum fuit, ſicque apparuit, quod divino nutu non potuit ante moveri, quia Deus pro Sancto ſuo eam relevare voluit. Corpus ſuum jejuniis & abſtinentiis macerabat: funem enim portabat ad carnem circa lumbos ſtrictam adeo, ut carne tegeretur. Cilicio ſexta feria utebatur, in qua etiam a vino abſtinebat, in pane & aqua jejunans. Jejunia Ordinis inviolabiliter obſervabat. Cibus ejus panis & herbæ coctæ, aut aliquando erudæ, ſale conditæ. Inter diem & noctem ter corpus ſuum diſciplinabat, Patris ſui Dominici veſtigia ſequens.

VIII arcam marmoream invenit modo ſatis curioſo,

s

IX

12 Tudertini moventes bellum Mevanienſibus, ut eos ſubjugarent, accidit, quod D. Andreas, ſpitaneus Mevaniæ caperetur. Intruſus eſt in carcerem certa die decapitandus. Multi de Mevania beatum Jacobum rogaverunt, ut pro germano ſuo Dominum precaretur, illique ſuccurreret. Quibus ille dixit: Obſervabit peccator juſtum, & ſtridebit ſuper eum dentibus ſuis &c. Et hoc etiam eis dixit: Impetus inimicorum ne timueritis: memores eſtote, quomodo ſalvi facti ſunt patres noſtri, & nunc clamemus in cælum, & miſerebitur noſtri Deus noſter. Sed quod accidit audiamus. Nempe nocte præcedenti diem, quo producendus erat & decapitandus, oratione beati Jacobi carcere aperto, inventus eſt Mevaniæ ſolutus & incolumis prædictus Andreas. Interrogatus, quomodo evaſerit, reſpondit; Sicut beatus Petrus Apoſtolus de carcere Herodis. Ex qua re oſtenditur, quod oratione beati Jacobi germanus ejus liberatus eſt, & pax cum Tudertinis facta eſt. Quidam Marius nomine, de proditione ſuſpectus habitus, vinculatus eſt & tortus. Parentes autem ipſius ad Beatum perrexerunt rogantes, ut amico ſuccurreret. Quibus ille dixit: Rogabo pro eo. Oratione facta, portæ carceris apertæ ſunt, & omnia vincula ſoluta, & ſic evaſit. Tunc B. Jacobus apud Spoletanos, ubi multum reverebatur, totalem obtinuit liberationem.

D

E

XI 13 Spiritum prophetiæ habuiſſe, ex multis comperium eſt: nam cum quidam, Matthæus nomine, de Colepopi graviter ægrotaret, ita quod nec cibum retinere poſſet, eſſetque a medicis deſperatus, vocari fecit beatum Jacobum, ut pro ſua oraret ſanitate. Ad quem beatus Jacobus dixit: Curari non potes, niſi vaccam & oves reſtituas, quas rapuiſti. Hoc furtum occultum erat. Reſtitutione ergo facta, & beato Viro pro eo orante, ſanitati reſtitutus eſt. Qualterus advocavit Mevaniæ beatum Jacobum, ut veniret & pro filio, qui a cane rabido morſus fuerat, oraret, & (eum) ſanitati reſtitueret, quia moriebatur. Cui beatus Jacobus dixit. Faciat id, ad quod obligatur, & ſanus erit. Ad quid obligatur, inquit pater? Reſpondit Vir ſanctus: Ad legatum matris ſuæ: mater enim ſua mortua legaverat eccleſiæ FF. Prædicatorum ſummam quamdam pecuniæ, quam retinebat, nec ſolvit. Legato ſoluto, ſanitati reſtitutus eſt. Illud autem, quia occultum eſſet, ſciri non potuit niſi divina revelatione.

arcam ſuo dilectum defert,

F

XII 14 Mauritius Lombardus cum ſuſtentacula capellæ majoris eccleſiæ Fratrum Prædicatorum Mevaniæ amoveret, & corruiſſet trahens poſt ſe lapides & ligna de alto loco, & quaſi mortuus jaceret, omnes, qui cuturrerunt ad videndum, dixerunt beato Jacobo: Opus tuum agitur; adjuva illum. Adveniens autem beatus Jacobus apprehendit manum ejus dicens: Sanet te Dominus Jeſus Chriſtus, & in nomine ipſius ſurge & ambula. Statimque ſurrexit ſanus, & ad opus ſuum rediit. Matthæus de Bononia carpentarius campanam majorem, quam fecerat, locabat in campanili ſimul cum fratre Paulo Converſo de Peruſio & multis aliis adjuvantibus. De ponte in cacumine campanilis conſtituto omnes pariter corruerunt cum ponte ſuper teſtudine capellæ ſancti Petri martyris unus ſuper alium. Sed per beatum Jacobum, cujus opus agebant, omnes ſani & incolumes ſurrexerunt, Deo gratias agentes.

periclitantibus ſuccurrit,

15 Billa de Monte Flaſcouis magnum habens in mamilla cancrum, cum medicorum remedia quaſi omnia experta fuiſſet, nihilque prodeſſent, venit ad beatum Jacobum, ut pro ſua orarer ſanitate.

XIII *& aegris ſanitatem reddit.*

X *capeiros precibus liberat,*

A nitate. Illa autem oleum lampadis benedicens, dedit ei dicens: Vade, & te cum iſto unga oleo, & ſanaberis, quia fides tua te ſalvam fecit. Abiit illa & unxit, & tertia die plane curata eſt. Margarita de Spello ſpinam, pedem ſuum iotrantem, deſpexit & non eduxit; baloeavia, nec curavit. Ex qua re tantam incurrit ægritudinem, quod fere moriebatur. Veoit poſt multos medicinas ad beatum Jacobum, qui eam ſtatim curavit cum oleo benedicto lampadis: nam ſpinam extractam de Mevania domum reportavit, Deo & beato Jacobo gratias agens. Aqua remanens in ampullis, & vinum poſt conſecrationem Miſſæ ſuæ multis contulit infirmitatibus curationem. Idem expertum eſt de aqua ablutionis manuum ipſius, quia illa langueotibus data beneficium contulit ſanitatis.

ANNOTATA.

a *Hæc nobilis familia jam tempore Ludovici Jacobilli exſtincta erat, ut ipſe capite primo Vitæ Italicæ, ſive pag.* 13. *Opuſculi ſui teſtatur.*

B b *Baudrandus tome* 1. *Geographiæ pag.* 653. *aſſerit, Mevaniam ſex milliaribus a Fulginio, & tredecim a Spoleto diſtare. Hinc Perufii ac Tuderti diſtantiam conſequenter colligo.*

c *Jacobillus pagina proxime citata affirmat*, B. Jacobum *anno Chriſti* 1520. *die* 7. *Martii natum eſſe. Circa hunc nativitatis annum plures auctores conſentiunt. At neſcimus, unde hunc diem natalem tam accurate erueris Jacobillus, cum illum in monumentis noſtris non invenerimus.*

d *Sanctus Thomas Aquinas in lucem prodiit anno Chriſti* 1225. *quemadmodum Majores noſtri tomo* 1. *Martii pag.* 657. *in Commentario prævio ad ejus Vitam probarunt. Igitur hic vere dici non poteſt S. Thomas* illo tempore, *nimirum anno* 1210. *jam* natus *fuiſſe, niſi nativitas* B. Jacobi *ad quinquennium differatur; quæ dilatio videtur repugnare Comaſſeo, cujus verba in Commentario prævio numero* 25. *ex Malvenda retulimus.*

C e *Taegius anita egerat de hoc beata Ambroſia Sanſedonia vel Senenſi, cujus Acta noſtri Majores ad diem* 20. *Martii, tomo* III. *ejus menſis pag.* 180. *& ſequentibus illuſtravunt.*

f *Ille* quidam alius *a Jacobillo pag.* 14. *citati Opuſculi* devotiſſimus Religiolus, *& a Camaſſeo apud nos in Commentario prævio num.* 26. lunaticus *appellatur. Hæc inter ſe conciliet, qui poteſt. Nobis non vacat minutiis hujuſmodi diu inhærere.*

g *Jacobillus pag.* 18. *ejuſdem Opuſculi tradit*, B. Jacobum *Perufii habitu Ordinis Dominicani indutum fuiſſe. Sed Taegius & Mortarius aliique biographi affirmant, id Spoleti contigiſſe. Etiam Camaſſeus apud nos num.* 28. *Commentarii prævii innuit, eumdem Beatum, tirocinio Religionis jam abſoluto, Perufium migraſſe, ut artibus liberalibus operam daret.*

h *Tempus hujus empti fundi Jacobillus ibidem pag.* 28. *ad annum* 1270. *refert.*

i Veges *ab Italica voce* veggia *ſignificat vas vinarium ſive dolium, ut in auctiore Caugii Gloſſario videre eſt.*

k *Ex ſenſu colligimus, hac voce* gergometum *ſignificari vappam ſeu vinum deterioris conditionis, cum* vinum bonum *ei opponatur.*

l *Per* cochionem *hic intelligi debet ſuperior dolii apertura, per quam vinum in vas infunditur. Suſpicamur hoc nomen barbarum derivari ab Italica voce* cocchiume *vel* coccone, *quæ epiſtomium ſive vaſis obturamentum deſignat.* D ex MS.

m *Forſan hoc monaſterium Beatæ noſtræ adſcribitur, quia conſilio ejus ædificatum eſt, ut num.* 34. *Commentarii prævii obſervavimus.*

n *Voce* guerra *indicatur bellum, ſicuti ſæpius alibi diximus, & paſſim notum eſt. Quapropter obvias hujuſmodi voces barbaras impoſterum non explicabimus.*

o *Cum Taegius hic per battologiam dicat*, omni anno *in feſto ſanctæ Luciæ feſtum celebrari, dubitamus, an biographus ille indicare non voluerit, quod ibi in eccleſia exteriori quotannis in feſto ſanctæ Luciæ ſimul feſtum* B. Jacobi *celebretur, aut ſaltem de illo fiat aliqua commemoratio, qualem numero* 5. *Commentarii prævii exhibuimus.*

p *Suſpicor, hunc eſſe pagum dictum Italice* Berotti, *qui in mappis geographicis Fabii Magini notatur inter Spoletum & Montem Falconis in via Mevaniam verſus, ita tamen ut Monti Falconis propior ſit, quam Spoleto.*

q *Initio paragraphi tertii de ſcriptis* B. Jacobi *mentionem fecimus, ubi num.* 32. *&* ſequente *Commentarii prævii duplicem vel bipartitam hanc lucubrationem recenſuimus, & aliam capitum diviſionem aſſignavimus.* E

r *Inter præcipuos hujus hæreſeos defenſores numeratur Ottonellus, quem tamen Beatus noſter argumentis convicit & ad pœnitentiam adduxit, ut Jacobillus in Vita Italica cap.* 8. *fuſius narrat; ubi etiam illam hæreſim* Nicolaitarum *vel* Fraticallorum *coguominat.*

s *Quamvis obſcura ſit hæc phraſis de mulieribus*, quæ vadunt ad curſum cum Diana, *tamen videtur auctor alludere ad errorem putantium, fagas magico quodam oleo unctas revera in feles aut alia animalia mutari, & tempore lunari ſive nocturno ad alia loca tranſferri, qua de re laudatus Jacobillus ibidem diſtinctius Italice diſſerit. Forſan hac occaſione Taegius meminit de* Diana, *quæ etiam vocatur* Hecate triformis, *eo quod a poetis in varias formas tranſmutari fingatur, ut apud mythologos legere eſt.*

t *Etiamſi* vox vaccheta *in auctiore Caugii Gloſſario prorſus aliam & huc non pertinentem ſignificationem habeat, tamen ex ſenſu facile conjicimus, hic per* vacchetas *intelligi vaccas juniores, quæ etiam Latino-barbare* vachellæ *dicuntur, & ab Italis vulgo* vaccarelle *appellantur.* F

CAPUT II.

Prædeſtinatio ad ſalutem ſuam æternam mirabiliter ei indicata, viſiones, pius obitus, mira apparitio, corporis integritas & miracula poſt mortem.

XIV. Imago Crucifixi, quam loco noſtri emit, CUm eſſet Mevaniæ beatus Jacobus, a matre ſua pecunias petivit pro indumentis emendis. Accepta ergo aliquali pecunia, Peruſium ivit, & imaginem Crucifixi ligneam fabricari fecit. Cum autem Mevaniam deduliſſet, & in eccleſia Fratrum collocaſſet, dixit mater ejus: Quare mihi dixiſti mendacium, ut pro indumento pecuniam peteres, & Crucifixum feciſti? Cui ille:

A ille : Mater mea , mendacium non fuit hoc, ex MS. quia Chriſtus jodumentum eſt, ut dicit Apoſtolus: Induimini Dominum Jeſum Chriſtum *a*.

a *hunc Beatum de ſalute certum reddit*,

17 Cum vice quadam ſanctus Vir aote dicti Crucifixi imaginem devotius oraret & diceret: Domine Jeſu Chriſte , qui tegimen noſtræ mortalitatis induere dignatus es , obſecro immenſæ majeſtatis tuæ abundantiam , ut mihi minimo ſervo tuo revelare & manifeſtare digneris aliquo certo ſigno, an aſperſio ſanguinis tui pretioſi ſit mihi effective & finaliter cauſa ſalutis, ita quod ſim de numero electorum tuorum & prædeſtinatorum. Cui Crucifixus clara voce reſpondit: Sanguis iſte ſit tibi in ſignum & certitudo . Statim de latere Crucifixi ſanguis vivus fluxit & aqua in faciem ejus & anterioreм cappæ ipſius partem oriantis , quemadmodum pueri cum cannula aquam projicere ſolent . Inhærens autem multis temporibus, nulla potuit ablutione deleri a tam decora ipſius facie ; tres vero guttæ ipſius ſanguinis in labiis ejus defluxerunt, ex quibus tantam ſenſit odoris fragrantiam & dulcedinem, quod ex
B tunc ſemper deſideravit cum Apoſtolo diſſolvi & eſſe cum Chriſto . Hoc confeſſor ipſius poſt mortem ejus retulit , prout ab ipſo audierat . Idem fecit de imagine beatæ Virginis , de pecunia a matre accepta , quæ nunc in eccleſia Fratrum permanet.

xv. *qui adhuc diu anno obiit devotior a quærentibus conſulitur*,

18 Adveniente autem conſummationis ſuæ tempore , clara viſione apparuit ei Dominus Jeſus cum beata Maria matre ſua & beatis Georgio & Dominico , eique dixit : Diſpone domui tuæ, quia octava die veniemus ad te , ut ſis nobiſcum in gloria & numero electorum , ſicut dudum tibi promiſi , & pro ſigno meo te aſperſi ſanguine. Et quia tu pro mea imagine tuam dediſti pecuniam indumenti, & pro imagine ſimiliter Matris meæ feciſti ; Georgius vero, quia ejus eccleſiam ampliaſti ; Dominicus, quia habitum ipſius & Ordinem ſuſcepiſti , ideo in tranſitu tuo præſentes erimus. Quibus dictis , diſparuit conſolatum eum relinquens.

xvi. *& hilariter ſuos monet*,

19 Octava autem die, vocatis Fratribus, ens hortatus eſt ad vivendum ſecundum Deum, ut videlicet orationi vacarent , humilitatem tenerent & haberent caritatem. Extrema Uoctione recepta, dixit Fratribus: Sitio, Fratres, ſitio. Va-
C de, inquit mioiſtro, ad puteum eccleſiæ, & porta aquam recentem, quia volo ultimo bibere cum Fratribus meis , quia amodo vobiſcum non bibam. Portatam aquam benedixit in vaſe vitreo Vir ſanctus dicens : Largitor omnium bonorum benedicat potum ſervorum ſuorum. Statim , benedictione completa, in vinum optimum rubeum enoverſa eſt, cunctis, qui aderant , videntibus. Erant autem plures Religioſi & ſeculares, qui venerant ad eum videndum in proximo moriturum. Non ſufficit ergo vinum , quia vas parvum erat. Iterum miſſus mioiſter, & iterum aquam portavit ſecundo & tertio de puteo eodem , quam eodem modo Vir Dei benedixit, & in vinum converſa eſt.

aquam in vinum convertit;

20 Biberunt omnes ſimul cum Fratre Jacobo infirmo in lectulo ſedente . Cumque ennecti bihiſſent de tam perfectiſſimo vino , interrogaverunt quidam miniſtrum , unde tale vinum habuiſſet, quia oculis non viderant talem mutationem, pro eo quod magis diſtantes erant . Qui reſpondit, Quia de puteo. Tunc Frater Jacobus ait : Non propter me hoc factum eſt ; ſed propter vos, ut credatis & cognoſcatis , quia non eſt abbreviata manus Domini. Deinde iterum dixit eis: Vale- D te, Fratres mei cariſſimi , valete omnes in Domino. Ecce video patronos & domnos meos & iſtius Conventus pro me venientes, videlicet Dominum Jeſum Chriſtum, Mariam matrem ejus, beatos Georgium & Dominicum juxta eorum promiſſionem . Et elevatis in cælum oculis, dixit: Gratias tibi ago, Domine Jeſu Chriſte, quia ad ſervulum tuum venire dignatus es cum talia ac tanta ſocietate ſecundum verbum tuum in pace. His dictis , obdormivit in Domino. Fratres autem cum proſequerentur commendationem animæ, vocem audierunt dicentem : Nolite Deum rogare pro iſto ; ſed ipſum pro vobis rogate. Quod loperfuit de vino illo, Fratres ſervaverunt in ampulla vitrea per tempora multa *b* ad probationem *b*
tanti miraculi , & ſanctitatis beati Jacobi viri Dei .

xvii. *Ipſe obiit ſui die*

21 Aliud mirabile accidit in die defunctionis ejus: erat enim , quando obiit, lector & prædi- E ſtor Conventus ſancti Dominici de Urbe veteri. Receſſit inde circa principium menſis Auguſti , & ivit Mevanium , ubi requievit in Domino, anno Domini MCCCI. in die Aſſumptionis *c* beatæ Vir- *c*
ginis. Die ſiquidem ſepulturæ dictis Miſſis in eccleſia ſancti Domoici de Urbe - veteri remanſit quædam mulier , Joanna nomine , Ordiois de Pœ- E nitentia *d* beati Domoici : habebat enim Soror *d*
hæc in beato Jacobo ſingularem devotionem non ſolum ratione ſuarum prædicationum & ſanctitatis ; ſed etiam ex quadam familiaritate & confeſſione aſſidua . Remanſit autem hæc ſancta domina (dico equidem SANCTA, quia io Urbe-veteri ut ſancta e ab omnibus colitur,) poſt Miſſa- *e*
rum ſolemnia in parte inferiori eccleſiæ ; & beatus Jacobus quaſi hoſpes ad eam accedens ait: Salve, Soror, in Domino. Quæ reſpondit ; Bene veniat Pater meus. Deus voluit, quod ad me venire dignatus es , quia confiteri iodigebam.

eadem fœmina obſequia mirabiliter exponit,

22 Euntes autem ſeorſim io locum debitum, ſecum confeſſa eſt. Beatus autem Jacobus eam abſolvit, & pœnitentiam injunxit. Deinde ait: Portavi tibi de Mevania corrigiam meam & cultellum *parat*,
meum, ut memor ſis mei. Quæ corrigiam & cultellum ſuſcipiens, abiit io domum ſuam, & paravit tartam *f* & quædam alia, quæ miſit per ancil- *f*
lam ad Conventum . Cum autem a portario didiciſſet ancilla , quod Mevaniæ erat infirmus ad mortem , & retuliſſet Sorori Joannæ , illa non credens venit ad Conventum , & cultellum corrigiamque, quæ ab eo acceperat, oſtendens dixit: Pro eo ma- F
ne cum illo locuta fueram. Fratres autem cognoverunt ita eſſe, ſicut dicebat, dicentes: Certe iſta eſt corrigia ſua & cultellus. Et cito mittentes Mevaniam duos Fratres , invenerunt, illo die beatum Jacobum deceſſiſſe. Inquiſitum eſt Mevaniæ de corrigia & cultello, & nuſquam repertum eſt.

xviii. *& corpus ejus poſt aliquot menſes incorruptum reperitur*, *g*

23 Humatum fuit corpus ejus in octava Aſſumptionis *g* beatæ Virginis in ſepulcro communi Fratrum ante ſacriſtiam uſque ad xv. diem Aprilis, infra quod tempus tanta & talia apparuerunt miracula, quod propter multorum querelas oportuit exhumare corpus prædictum. Inventum eſt autem integrum ac perfectum , acſi eadem die ſuiſſet ſepultum. Hujus rei teſtes fuerunt Prælati quidam , Religioſi, nobiles & plebei. Translatum eſt autem ejus corpus in ſepulcro marmoreo, quod ipſemet procuraverat , prout dictum eſt, & collocatum eſt in loco, ubi nunc *b* requieſcit, *b*
die prima menſis Maii, & ſic verificatum eſt verbum ſuum, quod arca illa pro alio reſervata fuerat.

A rat. Dicta vero Soror Joanna donam ſervavit toto tempore vitæ ſuæ.

XIX. *Agriſque varia beneficia conferuntur.*

24 Poſt mortem quoque ſancti Viri multa fecuta ſunt miracula: nam videtur a Deo habuiſſe gratiam hanc, ut ſuis meritis & interceſſione fracturam in geoitalibus paſſi liberarentur. Hujus rei teſtes ſunt multi tam Fratres, quam ſeculares, qui in dicto loco fracti, beati Jacobi meritis ſanitatem ſunt adepti; & in ſignum etiam apparent ad ſepulcrum ipſius multi circuli & bracchialia *i*, quæ delata fuerunt & ibidem collocata ab his, qui gratiam acceperunt. Ad ejus etiam ſepulcrum copioſa veniebat multitudo plebis de circumſtantibus locis, & qui vexabantur a ſpiritibus immundis, veniebant ad eum & curabantur, & omnes quærebant ſepulcrum ejus tangere, quia virtus de illo exibat, & ſanabat omnes.

i

XX. *Inter alia puerum & avendum paſſus adoleſcentem,*

25 Mulier quædam de Mevania, Cecha nomine, uxor Lili, cum ad fluvium pro aqua hauriendi iviſſet, & puerum parvulum ſecum duxiſſet, ille, matre in aliis occupata, ludendo aquam intravit. Incaute incedens in profundum cecidit molendini. Mater vero hinc inde clamabat: Beate Jacobe, adjuva illum; vovens, ſi vivum cum

B baberet, daret eum Religioni Ordinis Fratrum Prædicatorum. Deſcendens uſque ad inferiorem fluminis partem, vidit filium ſuper aquam, & beatum Jacobum tenentem eum; & ſic vivum rehabuit. Cum autem puer in ætate eſſet diſcretionis, parentes ejus, quia alium non habebant, votum implere neglexerunt, maxime quia pater nec filius voverat, ſed tantum mater.

bis ſubmerſionis periculo exponit,

26 Quadam die dum adoleſcens factus in eodem flumine ſe balnearet, impegit in molendini rotam, & in profundum aquam ſubmerſus non comparuit. Parentes hoc intelligentes cucurrerunt, & cognoſcentes, quomodo beato Jacobo ingrati fuerunt, eum invocare non audebant. Tandem ambo concordes votum emiſerunt, quod, ſi recipereot eum vivum, Ordini Prædicatorum præſentareot. Poſt magnum itaque ſpatium puer ſuper aquam vivos apparuit. Venieos autem ad ripam, & interrogatus, quomodo tam diu in aqua vixiſſet, dixit, ſe a beato Jacobo ſervatum fuiſſe. Factus eſt ergo Frater Ordinis Prædicatorum optimæ ſcientiæ & religionis probatæ, dicto-

k C ſque Frater Nerius de Mevania *k*. Jacobus filius Dominici de Mevania dum tranſiret per molendioum, io aquam profundam cecidit, & curſu aquæ tractus fuit per amnem. Parentes hoc intelligentes, cucurrerunt beatum Jacobom iovocantes, ſicque puerum ſalicibus hærentem inveneruot dicentem, ſe a beato Jacobo ſuſtentatum, oe mergeretur in profundum, cum natare neſciret.

XXI. *mortuum ex vulnere reſuſcitat,*

27 In Gualdo adoleſcens quidam, propter ſeditiooem in terra illa factam, cum ad videndum coocurriſſet, ſagitta io gutture percuſſus

l cum domum duceretur, matri obviavit, quæ plorans & ſagittam de filii gutture extrahens *l*, ipſe totus cruentatus ante matrem moriens cecidit. Illa vero clamare cœpit: Beate Jacobe, adjuva aoimam ejus; exieoque de domo, io

a id eſt occiſabat qua erat, ſparſo crine clamabat *aliquorum crudelitatem. Poſt horam ſurrexit puer, & dixit, animam ad corpus reductam per quemdam Fratrem Ordinis Prædicatorum. Duo autem Fratres Ordinis prædicti illico in domo illa apparuerunt, illumque vivum matri ſuæ dederunt; ad diſcordes quoque accedentes, omneſque pacificantes, amplius viſi oon fuot.

28 Quædam nobilis domina de Fulginio de vil- D
la ſua rediens ad civitatem cum uno tantum parvulo, obviaverunt duobus lupis magnis, qui ad eos nocendum venerant. Tunc mulier ſtatim clamando dixit: Beate Jacobe de Mevania, adjuva me. Et ſtatim lupi capite inclinato reverſi ſunt. Maſſarius *quidam, Martonus nomine, oves commiſit puero cuſtodiendas. Ille cum pueris aliis ludens non advertit, quomodo oves ſe ſubtrahentes in magoam ſilvam ingreſſæ ſunt. Advenit nox; quærit oves, & oon inveniens, domum reverſus eſt. Martonus autem videns ooctem obſcutam, lupoſque timens, qui diebus illis etiam de die aliquos homines offenderant, exire timuit. Sed dixit: O beate Jacobe, ſi a feris meum cuſtodieris gregem, unum tibi dabo arietem. Mane ſurgens, & ad ſilvam pergens, gregem ſuum a lupis magnis & una lupa circumdatum reperit. Clamans autem lupos fugavit, & gregem integrum recepit, & votum ſolvit. Quædam mulier cum primum pullum oaſciturum beato Jacobo promiſiſſet, & non feciſſet, videns eum pulchriorem, venit milvus, & primo illum rapuit, & ſucceſſive reliquos omnes.

EX MS. XXII. *varioſque in angu- ſtiis* ** id eſt villicum vel adminiſtrator*

29 Jacobus Petri de terra Mulſorum eum ad XXIII. magnam perveniſſet paupertatem, quia uxorem *& pauper- tate conſti- tutus* babebat & filios, eos relinquere diſpoſuit, ireque E ad ſanctam Mariam de Angelis Aſſiſi, ſi quo modo poſſet ſibi victum per aliquod exercitium quærere aut mendicare. Tranſiens autem per Mevaniam reperit, quod pro feſto beati Jacobi eccleſia parabatur, ibique uſque ad feſtum moratus eſt. Cum autem in nocte feſtivitatis cum lacrymis beatum Jacobum axoraſſet, ut paupertati ſuæ remedium apponeret, vidit in ſomnis beatum Virum ſibi apparentem & dicentem: Surge primo mane, & cum eccleſiæ valvæ aperientur, egredere, & burſam, quam iovenies, ſuſcipe, & pecuniam pro te tuiſque neceſſitatibos expende. Da reliquo eme duos porcos, & uxori tuæ ac filiis curam committe; ſingulis (annis) unum porcum mihi præſenta, & bane tibi erit. Fecit vir ille, ut ſibi io viſu dictum fuerat, & ita inveoit. Dubitans autem, ne pecunia alicujus eſſet, per prædicatorem proclamare fecit, ſi aliquis pecuoiam amiſiſſet, ſignum daret, & ſibi reſtitueret. Quia nullus comparuit, domum rediit, & emptis porcis, in tantum dives effectus eſt, quod homioea omoes terræ illius in divitiis ſuperavit; omni quo- F que anoo porcum unum beato Jacobo perſonaliter ducebat, gratias agens Deo & Sancto ſuo.

XXIV. *aut cervum ſuſcitat*

30 Juvenis quidam de Fulginio iojuſte incarceratus pro furto a ſa noo commiſſo, ſed tamen per tormenta confeſſus, ad ſuſpendium eſt damoatus, quibuſdam de Perufio hoc operantibus, ubi detentus erat. Vovit ſe beato Jacobo, quod ſi per merita ſua liberaretur, vigiliam ſuam io pane & aqua jejuoaret, ſuumque viſitaret ſepulcrum, ibique ſua depooeret veſtimenta, atque novum aſſumeret habitum per annum, & ipſi eccleſiæ beati Jacobi tantum tempus deſerviret. Nocte quippe diem præcedenta, quo eum producturus erat prætor ad ſuſpeodium, apparuit ei beatus Jacobus dicens: Tu & alii, qui pro maleficio & debitis incarcerati eſtis, inopes tamen & ſolvera nno valentes, carcerem frangendo fugiatis, quando rumorem & ſeditionem populi ſentietis; quia amore tui pro prædictis omnibus gratiam obtioui, & pro illis ſupplicium, qui tuæ damnatioois fomes & cauſa exſtiterunt.

interceſſione ſua ſuſ- citat.

31 Hoc dicto, diſparuit; & ille viſionem

A omnibus indicavit. Facta igitur mane seditio-
Ex MS. ne, carceres fregerunt, & circa triginta liberati sunt. Illi autem, qui injustæ damnationis causa exstiterunt, in eadem seditione omnes crudeliter trucidati sunt. Duo autem Florentini, qui in eodem carcere pro debitis erant, numquam exire potuerunt; quoniam habebant, unde creditoribus satisfacere possent. Liberati ergo de carcere omnes cum Fulginate Mevaniam venerunt ad sepulcrum beati Jacobi, Deo & Sancto suo gratias agentes, & miraculum omnibus enarrantes.

ANNOTATA,

a *Etsi* B. Jacobus *hic aquivoca locutione usus fuerit, tamen non opinamur, illum tam facile de mendacio accusandum esse a doctis theologis, quam ab indocta multere, quæ ex simplicitate existimabat, filium suum hac in re mentitum fuisse: nam forsan Beatus id bona fide dixit.*

b *In Commentario prævio num.* 43. *R. P. Menicontus nos docuit, qua tempore ampulla ista vitrea perierat.*

c *Jam sæpe laudatus Jacobillus cap.* 14. *Vitæ Italicæ, sive pag.* 49. *diserte scribit*, B. Jacobum *in Octava Virginis assumptæ, seu die* XXII. *Augusti ad Superos migrasse. Plerique biographi consentiunt circa eumdem mortis diem, quo olim celebrabatur annua ejus festivitas, quæ postmodum decreto sacræ Rituum Congregationis ad diem sequentem dilata est, ut ex num.* 15. *Commentarii prævii patet. Præterea Jacobillus cap.* 13. *ejusdem Vitæ Italicæ ex Camaldo jam retulerat, Beatum ipso festo Deipara Virginis assumtæ in morbum incidisse, & tunc ei apparuisse Sanctos illos, qui promiserant, se octava die redituros, ut illum ad æternam gloriam deducerent. Unde suspicamur, in hoc Taegii textu vocem* octava *forsan desiderari, & illam periodum sic legendam esse:* Requievit in Domino, anno Domini MCCCI, in die OCTAVA Assumptionis beatæ Virginis.

d *In Commentario prævio ad Acta S. Dominici, quæ ad diem* 4. *Augusti illustravimus,* §. 18. *Ordinem sancti Dominici de Pœnitentia deteximus, ejusque originem assignare conati sumus.*

e *Quamvis hæc Joanna vocetur a Taegio sancta, & dicatur cole in Urbe-Veteri, tamen eam die* XXIII. *Julii inter Prætermissos collocavimus propter oculatum testimonium Januarii nostri, qui anno* 1700. *in ipsa Urbe-Veteri legitimum illius cultum indagavit, & sufficientem non invenit, ut tomo* V. *Julii pag.* 126. *diximus.*

f Tarta *est species placentæ, ut plures Europæ nationes ex vernacula sua lingua satis intelligant.*

g *Taegius verosimiliter diem sepulturæ cum die mortis confudit, ut ex supradictis ad litteram* ç *colligitur.*

h *Taegius hic loquitur de suo tempore: nam postea sacrum* B. Jacobi *corpus adhuc bis translatum est, ut num.* 38. *& 39. Commentarii prævii monuimus.*

i Bracale *& braçarium vel* bracheriolum, *est cingulum vel hernæ vinculum, sicut ex tomo* 3. *Junii nostri pag.* 661. *eruditissimum Cangii Glossarium ad hæc voces collegit.*

k *Videtur R. P. Menicontus hoc duplex miraculum recentioribus beneficiis obiter immiscuisse, dum num.* 47. *Commentarii prævii illud indicat bis paucis verbis:* Bis in aquis defunctum Valerium vivis restituit; semel cum puer esset annorum quatuor; iterum cum adoleviſſet, nec promissis, ut par erat, satisfeciſſent parentes ejus. *Si quis identitati hujus miraculi oppona, quod ille bis aquis ereptus hic a Taegio* Nerius de Mevaoia, *& superius ab Antonino Menicontio* Valerius *appelletur, non improbabiliter respondebimus, excitantia amanuensis alterutram illam vocem luxatam fuisse, vel ipsum Beati clientem postea nomen suum mutasse, quando Ordinem Prædicatorum ingressus est.*

l *Cum hoc loco desit ablativus absolutus, constructio mendosa est. Sed vitiosas hujusmodi periodos alibi annotare non volui, dummodo sensus utcumque intelligatur.*

ACTA BREVIORA

Auctore Bartholomæo Mortario Dominicano.

Ex Opere Leandri Alberti de Viris illustribus Ordinis Prædicatorum, quod anno 1517. *Bononiæ impressum est, folio* 227. *verso & sequentibus.*

MEvania civitas est, uti plerique tradunt, Hetruriæ, ut alii malunt, Umbriæ a. In hac, præclara fuit quondam Blancorum b familia, de qua prognatus est illustris vir Jacobus, cujus egregia facta & insignes animi dotes pauciis eorrare aggredimur. Hic namque pro vitæ sanctitate is fuit, qui debito fraudatus honore videri possit, si non & ipse hoc insignium pietate virorum in albo conscriptus fuerit. Quo itaque tempore Vir iste sanctissimus in lucem editus est, mira cælo terraque prodigia claruere. Namque ea nocte, qua natus est, tres Juoæ (mira res, atque rarissima) cælo apparuere, continentes quæque imaginem viri in veste Prædicatoria, quæ etiam illucescente die, soleque jam clarius coruscante, magis ac magis elucescebant. Jacobo receos nato, puer quidam visus est civitatem omnem percurrere illud identidem proclamando, AD SCHOLAS, AD SCHOLAS. Rogatus ille, quidnam hic sibi sermo veller; Nati sunt, ioquit, præceptores, quos mundus quærat audire. Siquidem sub eisdem fermę diebus ç nati fuerunt splendidissimum Ecclesiæ jubar divus Thomas Aquinas, clarissimus vir Ambrosius Senensis, & tertius hic sanctissimus Jacobus, prædicatorii Ordinis omnes. Vidit & quispiam ea nocte terram omnem io modum veteris rubi flammis ardescere, neque tamen aduri. Aodreas sanctissimi Viri frater vidit (ut fit) per quietem matrem peperisse puerum sub habitu Prædicatorio, cujus doctrina plurimam mortalium turbam ad sese corrogabat. Hæc cum genitrici exposuisset, paucis interjectis diebus, vidit & ipsa idem, & rem viro manifestavit.

2 Puer itaque natus bonisque moribus & litteris institutus, eum jam lextum & decimum ætatis annum explesset, sorte fortuna ad eam civitatem venere duo ex Ordine Prædicatorio viri memorabiles, sacro Quadragesimæ tempore divini

Hic beatus non sine præviis prodigiis natus fertur Mevaniæ.

a

b

& Ordinem Prædicatorum amplexus.

ç

A vini verbi gratia. Hos itaque ſanctus puer cœpit ſedulo proſequi, eorum doctrina delectari, ſalutaria monita animo complecti, & re ipſa implere: quibus & errata ſua de more ſyncero animo fatebatur. Proinde cum ſacro Cœnæ dominicæ die ſacroſancto noſtri ſoſpitatoris Corpus & ſanguinem pie ſumpſiſſet, & Pſalmorum libro forte ad legendum aperto, ad illud oculos conjeciſſet: Legem pone mihi, Domine, viam juſtificationum tuarum, confeſtim divino Spiritu afflatus, alterum a duobus antedictis, cui nomen Petrus, conveniens; Monuit, inquit, me Deus omnipotens, ut ſpreta ſeculi vanitate, Ordini tuo me addicam. Suaſit providus vir ſancto Adoleſcenti, uti nocte inſequenti precibus vacans, & die pane tantum & aqua veſcens, attenderet, ſiquid denuo ſuper ea re Dominus indicare dignaretur: qua nocte, ecce repente viſus eſt Adoleſcenti ſanctiſſimus Prædicatoriæ familiæ pater Dominicus. Conſulens uti, quod Deo auctore cogitarat, opere expleret. Et ego, inquiens, nuſquam tibi ſum defuturus. Quod ubi eidem Petro expoſuiſſet, rogabat obnixe, ut implendo voto auxilio ſibi & conB ſilio eſſet. Actis itaque Paſchalibus feſtis, pius Adoleſcens divi Benedicti æmulatus exemplum, parentibus & neceſſariis rem prorſus ignorantibus, cum prædictis viris una Spoletum *d* proximam civitatem adveniens ejdem Prædicatorin cœtui addictus eſt. Parentes autem ipſi, cum diu laboraſſent, uti a pio illum propoſito revocarent, nequidquam conati ſunt; quin magis cœpit Juvenis virtutum ingredi viam, mundana omnia ſorti animo proculcare, umbratilem hanc ſeculi gloriam nihili facere; adverſa quæque & ſanctæ eeliginnis aſperitatem, invictis animi viribus tolerare, piis precibus & divinorum ſpeculationi ſedulo inſiſtere.

Ibidem commodum ſui Ordinis deſiderat,

3 Interjectis itaque aliquot annis, quibus & ſacris litteris & virturibus ſtrenue operam dedit, ad id animum adjecit, ſiquo modo poſſet in civitate propria Ordini ſuo domum erigere. Modica igitur pecuniola *e*, tum a matre, tum ab amicis Dei intuitu corrogata, domunculam anguſtam admodum, & eam optimatum aliquot ædibus hærentem coemit. Rogantibus nonnullis, ut quid eo loco domum ſibi paraſſet, quo nulla ſpes eſſet eam ulterius protendendi, confeſtim divina ſpe nixus; Potens, inquit, eſt Deus, qui Prædicatorum Ordinem a mari ad ultque mare diffudit, C & domunculam hanc latius extendere. Non poſt multos itaque dies ejus rogatu eccleſiola quædam cum appendicibus una in ea civitate eidem Ordini dono data eſt. Cœpit itaque Vir ſanctus rem noviter curare, & ampliæ eccleſiæ ſub invocatione divi Georgii, ac ædium pro Prædicatoribus ipſis fundamenta jecit. Inſtitit operi Vir ſtrenuus, & inter hæc mira quædam geſſit, quæ hominem clariſſimum reddiderunt, & concivibus admirandum. Vinum pro artificibus neceſſarium bis mirum in modum augeri precibus impetravit a Domino. Panem quoque ad uſum eumdem, eodem uſus conſilio comparavit. Sub eodem tempore matrona quædam, viro defuncto, ſacrarum virginum ædes ſub titulo divæ Luciæ hujus Viri conſilio extruxit. Quibus ſeſe necludens, adjunctis & aliis mulieribus multis, ſub divi Benedicti cultu ſanctiſſime vixit.

magnaque prudentia, ac erudito prædicat.

4 Fuit præterea Vir iſte jucundus, admodum comis, animo ſemper hilaris & ſalibus abundans. Viro cuidam agreſti, qui hoſpitio eum ſuſcepe-

rat, roganti modum, quo nati focum ſtipatim circumſedentes adventanti cuipiam, vel patri vel hoſpiti cederent, Affer, inquit, aliquot ligno- D Ex EDItis. rum faſces, quos allatos juſſit foco imponi, flammaque ita latius aucta, proripuere ſubito ſeſe longius pueri. Spectabat vir rudis graode quiddam & divinum opus videre; At, inquit Vir ſanctus, ubi ingenio ſatis eſt, non ſunt expectanda miracula; & ſumpto hinc argumento rudem hominem alioſque illius ſimiles divina quædam & ſalutaria, ut ſeſe dedit occaſio, docuit. Cum juvenilem etiamdum ageret ætatem, juveni cuidam de arbore lapſo, membriſque omnibus comminuto, ſuſis ad Deum precibus, ſubitaeiam plenamque reddidit ſoſpitatem: claruit inſuper ſanctus hic Vir ſacris Litteris & doctrina. Quam cum frequentibus concionibus, tum præclaris ſcriptis oſtendit. Hæreſem quamdam contra fidei veritatem in ea civitate Mevaniæ inſurgentem extioxii. Pluribus ſui Ordinis domibus præfuit; jejuniis, & abſtinentiis corpus macerabat aſſiduis: ſune, cilicio, flagellis, & id genus aſperrimis cultibus uteas, carnem ſpiritus imperio ſubdebat. Cibus illi vilis fuit & inelaboratus: mos Viro ſuceat ſacro Veneris die pane tantum & aqua veici. E

inſuper miraculis claruit.

5 Fratrem ſuum, cujus ſupra meminimus, ſuſis ad Deum precibus, carcere & vinculis exemit. Beneficium idem & alteri cuipiam præſtitit apud Tuderum. Abdita prorſus & occulta cordium, ſancto Spiritu edocente, cognovit, uti & Mevaniæ & alio quodam vicino oppido aperte monſtratum eſt. Eo ſingulari munere præditum conſtat, ut e ſublimi quopiam loco ruentes, ſancti Viri ſuffragio vel nil paterentur mali, vel ſiquid paſſi fuiſſent, celerem acquirerent ſoſpitatem. Teſtari hæc potuit Mauritius quidam Lombardus, Matthæus Bononienſis, & alii complures in ipſa Mevanienſi civitata, qui eam hominis virtutem ſenſere. Compertum eſt frequentius, oleum a Viro ſanctiſſimo benedictum, aquam item ablutionis ſanctarum manuum, neque non vinum vel aquam, quæ Viro ſacra peragenti ſuperfuiſſent, ægritudines plurimas & eas graves propeque deſperatas illico curaſſe. Vir iſte per omnia prædicandus, pecunias a matre aliquando parendarum ſibi veſtium gratia dstas, in excidendam noſtri Soſpitatoris Cruciſixi ſtatuam impendit, F querenti matri, quod ſibi mentitus eſſet, Et Chriſtus, inquit, veſtis eſt, ut Paulus teſtatur Apoſtolus, qui ais: Induimini Dominum Jeſum Chriſtum. Simile quiddam alio tempore fecit de imagine ſanctæ Virginis, quæ, uti tradunt, hodieque in ipſa divi Georgii eccleſia viſitur.

De ſalute ſuo æterna follicus,

6 Optabat aliquando noſſe, an & ipſe ex eorum numero futurus eſſet, qui pollicita in cælis felicitate poſituri eſſent. Qua de re cum enixiſſimas ad Deum preces fudiſſet, prædicta Salvatoris imago, coram qua procumbens orabat, edita voce; Sanguis, ait, iſte ſit tibi in ſignum. Mira res & cuique vel echnico ſtupeſcenda! Continuo profilit de loquentis latere ſanguis, quo & facie & veſte inſperſus eſt orans, quippe nulla potuit, niſi longo temporis ſpatio, dilutione delei. Ejus inſuper ſanguiois guttulæ aliquot in ajus labra defluxere, quibus ita adulcatus eſt ejus animus, ut ex ea die ſemper optarit diſſolvi & eſſe cum Chriſto. Propinquante demum tempore, qua carni concedere debuiſſet, viſus eſt illi aperte Redemptor noſter Jeſus, cum Virgine matre ona divoque Domioico ac divo martyre Georgio, ju-

EX EDITIS.

A bens & invitans, uti ad promiſſam illam cæleſtem felicitatem intra diem octavum capeſcendam ſe compararet, pollicitus inſuper uſſuturum ſeſe cum eodem comitatu, in ipſo mortis diſcrimine. Quo nuntio accepto, quam fuerit ejus animus exhilaratus, non facile dixerim.

æque ac vivum revertitur, pie moritur,

7 Octavo itaque die cùm jam mortis confiniis proximus fieret, ſacro, ut eſt moris, oleo perunctus circumſtantibus plurimis cum religioſis tum ſecularibus, qui ſalutandi hominis gratia frequentes aderant, aquam allatam a puteo crucisque ſigillo ſignatam in nigrum vinum, & optimum illud quidem, vel tertio convertit, ex quo & jacens ipſe, & aſtantes omnes bibere. Sed hora tandem extrema adventante, ecce ſubito viſus eſt illi juxta promiſſum, Dominus Jeſus cum cæli Regina, diviſque Dominico ac Georgio; quos ut vidit, gratias illis dicens, tanto perfuſus eſt gaudio, ut mirarentur qui aderant omnes. Hortatis itaque filiis ac fratribus, ut mutoam charitatem ſedulo tenerent, ut precibus frequenter inſiſterent, ut animi humilitatem nuſquam deſererent, ſanctiſſime Deo ſpiritum reddidit.

ejus ſanctitas declaratur cœleſti voce, & virginis imagine;

8 Cumque, ut noſtri moris eſt, Fratres omnes mœrentes aſtarent, patris animam Altiſſimo commendantes, ſubita vox (incertum unde) inſonuit: Nolite Deum pro Viro hoc ſancto rogare; ſed magis pro vobis illum rogate. Eo autem die, quo carne ſolutus eſt, viſus eſt aperto & manifeſto matronæ cuidam apud Urbem-Veterem. Cujus & ipſa die delictorum confeſſionem in ea civitate audivit, & evidentiſſimo ſigno comprobatum eſt, eum ipſum ibi apparuiſſe. Fuit autem felix illa dies, qua animam fudit, ea ipſa, qua & ſanctiſſima Virgo Deipara cæleſtia regna conſcendit *f*; annus vero tunc agebatur ab ejuſdem Virginis ſelici partu ſupra milleſimum & trecenteſimum primus. Poſt aliquot vero menſes cum ſacrum corpus e terra, ubi defoſſum primo jacuerat, levatum eſſet, integrum adeo & incorruptum apparuit, aeſi vel ante horam ſepultum fuiſſet. Cujus rei tot pene fuere teſtes, quot habuit homines civitas ipſa Mevanienſis. Levatum itaque, parvo ſepulchro marmoreo conditum eſt; quod Deus optimus plures jam annos evidenti miraculo Servo ſuo patarat.

multiſque miraculis;

9 Oſtendit autem pientiſſimus Deus, quanti apud ſe meriti fuiſſet ſanctiſſimus vir Jacobus, miraculis quamplurimis & ſtupendis operibus, cum ad ejus ſepulchrum, tum ad aliam quamvis ejus invocationem mirifice factis. Singulari vero privilegio donatus probatur, ut ramicoſi quicumque, ſive, ut vulgo dicunt, herniali ejus meritis opem ſibi cælitus adeſſe ſentirent. Ex eorum vero prodigiorum innumerabili propemodum numero, quibus Deus omnipotens Sancti ſui ſanctiſſimam ſanctitatem teſtatus eſt, pauca ſummatim adſcribere libuit, pro ejus gloria & laude, qui in Sanctis ſuis ſemper eſt mirabilis. Vir quidam divi Jacobi conterraneus filium, quem unicum habuit, ſecundo ſub molendinarias rotas rapido flumine merſum, ejus meritis & oratu ſoſpitem ſecundo recepit. Quem poſtea in rei memoriam Ordini Prædicatorio addixit. Aliud quidam penitus ſimile *g* in ea ipſa Mevanienſi civitate ſanctiſſimi Viri interventu, alio tempore Deus optimus fecit.

g

quo Deus per interceſſionem ejus pervigil.

to Viri ſancti præſidio, matrona quæpiam ſimul cum parvulo filio e villa rediens ab ſero luporum incurſu tuta fuit. Ovium gregem noctu abſque cuſtode in ſylva vagantem ab lupis quatuor impetitum, integro numero paſtor recepit. Coorta aliquando in vicino Mevaniæ oppido, quod Gualdum *h* appellant, ſeditione, ſorte juvenis quidam ſagitta in gutture ictus eſt, quo vulnere accepto intra vel duas horas morti conceſſit. Cum itaque defuncti mater beatum Jacobum ex intimo cordis affectu invocaſſet, illico revixit, qui mortuus fuerat, dixitque vitæ ſe reſtitutum ſuffragio viri cujuſdam ex Ordine Prædicatorio, noaque viſi ſunt in ea domo, ubi hæc agebantur, duo viri ex Ordine eodem, qui juvenem matri incolumem reddidere; ipſique iidem eo profecti, ubi ſæviebat animis ignobile vulgus, tumultum illum omnem compoſuerunt, & nuſquam dehinc viſi ſunt. Vir quidam inopia laborans adeo, ut relicta uxore ac filiis, ultima deſperatione ductus erronem agere propoſuiſſet, Sancti hujus invocato ſuffragio, ſubito dives adeo evaſit, ut omnem de cetero vitam cum omni familia & copioſe & honorate viveret. Juvenis quiſpiam Fulginas immerenter damnatus, ad ſuſpendium urgebatur; is cum ſeſe Viro ſancto devoviſſet, non ipſe modo, ſed & alii complures, qui cum eo cuſtodiebantur, confeſtim libertati ſunt reſtituti *i*. Poſſent nihilominus alia non parum multa, quæ ſanctiſſimus vir Jacobus mirifice geſſit, longo ſermone narrari, ſed paucula hæc in præſens attigiſſe tat fuerit, in ajus laudem, cujus numquam abbreviata eſt manus, cui laus & gloria debetur in ſecula ſempiterna.

D E F G

i

ANNOTATA.

a *Mevania collocari poteſt in Hetruria latiſſime ſumpta, qua ſenſu Iſidorus lib. 9. Etymologiarum ſcripſit*, Tuſciam Italiæ partem eſſe, Umbriam Tuſciæ *vel* Hetruriæ, *ſicuti Leander Alberus in Deſcriptione totius Italiæ apud nos pag.* 130. *teſtatur. Sed ea civitas jam paſſim diſtinctius Umbriæ adſcribitur.*

b *Ab hac nobili familia* Blancorum, *vernaculo* de' Bianconi *dicta, Beatus noſter interdum* de Blancennibus *cognominatur.*

c *Beatus bodiernus & ſanctus Thomas Aquinas non poſſunt vere dici* ſub eiſdem ferme diebus nati, *cum ne quidem iiſdem fere annis nati fuerint, ut ad Acta priora rurſus animadvertimus.*

d *Hinc etiam everſitur opinio Jacobilli, qui cap.* 3. *Vitæ Italicæ aſſerit, eo tempore* B. Jacobum *cum duobus iſtis Religioſis Perufium diſceſſiſſe, & ibi habitum Ordinis Prædicatorum indutum eſſe.*

e *Etiam ex hac* modica pecuniola *refellitur idem Jacobillus, qui cap.* 7. *memoratæ Vitæ innuit, Beatum tunc a matre & conſanguineis* bonam *ſeu gravem* ummarum copiam *accepiſſe.*

f *Mortarius hoc loco ſecutus eſt Taegium verosimiliter errantem, ſicut in annotatis ad caput ſecundum Vitæ prioris latius e fuſius obſervavimus.*

g *Cum Mortarius poſt miraculum præcedens affirmate dicat*, aliud quiddam penitus ſimile *Mevaniæ* alio tempore *contigiſſe, fieri poteſt, ut hoc miraculum ſit duplicandum. Quapropter illa, quæ in annotatis ad caput ſecundum præcedentium Actorum lucra* k *ad probandam ſimilis miraculi identitatem de confuſa vel mutato* Nerii *& Valerii nomine reſpondimus, pro dubio dumtaxat vel conjectura accipi volumus, eo quod abſque ſolidis argumentis miracula multiplicare non audeamus.*

h *Gual-*

A h *Gualdum*, *vernacule* Gualdo, *eſt caſtrum Italiæ in Marchia Anconitana, ſitum ad radices Apenuini montis in ipſo limite Umbriæ, quemadmodum Baudrandus tomo* 1. *Geographiæ pag.* 453. *ex Jacobillo refert.*

i *Pleraque in hoc Vitæ compendio breviter narrata ex Actis prioribus lucem accipiunt, ita ut hæc Actorum ſynopſis ſuperflua videri poſſit. Attamen eam retinendam, eo quod, cum Mortarius ſit Taegio coævus, Acta præcedentia ex hoc compendio confirmentur, & interdum illuſtrentur, ut curioſus lector haud difficulter obſervabit.* D Ex Epiſtle.

DE B. BARTHOLOMÆO A FORESTO

ORDINIS SERVORUM BEATÆ MARIÆ VIRGINIS CONVERSO,

BRIXIÆ IN INSUBRIA ITALIÆ,

COMMENTARIUS PRÆVIUS. J. P.

Cultus, elogium, Vita, annus mortis,

B E

AN. MCDLXXXIX. *Vitæ dantur ordinatim,*

BRixia *ſufficienter apud nos deſcripta eſt ad diem* XV. *Februarii, occaſione fratrum duorum ac martyrum Fauſtini & Jovitæ ibidem paſſorum, ac proinde eo lectorem mittimus. In hac autem civitate, poſt vitam pieſſime tranſactam, diem clauſit extremum, tranſmiſſo ad poſteros odore ſanctitatis*, B. Bartholomæus a Foreſto, *ita vocatus a natali ſolo. Dum in hujus Viri notitiam incidimus, dubii hæſimus, an inter alios hujus diei Cælicolas ipſi locum daremus: donec tandem poſt deliberationem maturam, hunc ei debitum judicavimus. Quamquam enim in nullis Faſtis ſacris, quantum videre nobis licuit, nomen illius inſcriptum invenerimus; alia tamen ſuus varia, quæ, ſi ſimul jungantur, videntur nobis ſufficere, ut, ſalvo Urbani PP. VIII. famoſo decreto, tamquam beatus haberi poſſit, & a nobis proponi tamquam talis, cultum utpote publicum meritus, & conſecutus poſt ſuam mortem, ut conficitur ex ſequentibus, quæ ex ejus Vita Latina, quam infra dabimus, deprompta ſunt.*

C *quibus fundatur poſt hiscus ejus cultus?*

2 *Etenim primo*, Oſſa ejus in arca lignea condita non ceſſarunt populi Brixienſes continuo venerari. *Secundo, hanc veneracionem publicam tabulis, votorum figuris ſeu anathematibus, & imaginibus eidem appenſis teſtatam & confirmatam eſſe voluerunt:* Cum multas ſibi ex ejus meritis gratias comparaſſent, quemadmodum appenſa eidem tabularum, & votorum ſigna, & imagines temporis vetuſtate conſumptæ declarant. *Tertio, corpus ejus fuit tranſlatum, & honorifice recondituin. Quarto*, Vix tertius *tranſibat* menſis ab ejus depoſitione, *cum F. Alexander de Brixia gravi herniæ morbo, & ſummis inde doloribus laborans, opem* B. Bartholomæi *implorat, duplex facit votum*, & CONTINUO *ſanitatem* impetravit; *quæ pluribus ibidem narrata lices videre. Quinto, idem Alexander ex voto obtulit & appoſuit Beati imaginem*, quæ adhuc ibi SPLENDORIBUS CIRCUMFUSA cernitur. *Sexto, alius Frater moribundus ex gravi morbo, & humani omnis ſubſidii exſpes, reſtitutam ſibi valetudinem Beati meritis teſtatam voluit, dum* vota & monumenta io ſpeciali tabula ad ejus tumulum perſolvit. *Hæc ſunt, quæ e Vitæ Latinæ auctore ſeu collectore deprompſimus, quaque omnino ſufficere judicamus, ut* Bartholomæus *cum titulo* BEATI *accenſeatur aliis hujus diei Cælitibus.*

3 *Eu tibi nunc elogium ejus e Sacra vinea Bergomenſi, quam collegit, ac typis vulgavit Bartholomæus de Peregrinis, parte* 2. *cap.* 88. *fol.* 35. *verſo, in hæc verba:* Laboravit etiam in hac vinea beatus Bartholomæus, ex nobili Foreſtorum familia oriundus, civis Bergomenſis, humilis ſervus Jeſu Chriſti, & Matris ejus Virginis Mariæ: qui eodem anno, quo Fratres Ordinis Servorum Virginis Mariæ in monaſterio S. Gotardi ingreſſi fuerant, & ipſe ingreſſus eſt, & hunc habitum cum magno fervore ſuſcepit in die S. Bartholomæi videlicet XXIV. Auguſti, & io officio coqui conteſtatus, triginta & tres annos ſanctiſſime vixit, vigiliis, abſtinentiis, orationibus, contemplationibus, laboribus, diſciplinis, & miraculis usque ad mortem, videlicet a præfato anno MCDL. uſque ad annum MCDLXXXIII. quo annn, die XXIII. Auguſti apud Brixiam, io conventu S. Alexandri ſui Ordinis, in pace quievit, & ibi io dicta eccleſia ſepultus eſt clarens miraculis uſque in hodiernum diem. Hæc ex ejus Vita, ſcripta in præfato libro cap. 7. *Citaverat proxime Bartholomæus de Peregrinis libri* 5. *De antiquitatibus, & geſtis Divorum Bergomenſium caput ſeptimum, quem librum a ſe conſcriptum fuiſſe indicat in Proœmio ad partem ſecundam Vineæ ſuæ ſupræ citatam, fol.* 16. F

laudatur ab auctore Sacræ vineæ Bergomenſis

4 *Vitam* B. Bartholomæi *in lucem dedit Italicis inter alias Beatorum ac Vitæ ſanctitate venerabilium, Marius Mutius parte* 2. *ſuæ Hiſtoriæ ſacræ, typis Bergomenſibus excuſæ anno* 1614. *in cujus editione anni* 1621. *eadem Vita eſt contracta, & habetur parte* 2. *pag.* 246. *utramque nos hic citabimus, ita tamen, ut prælo commiſſuri ſimus Vitam Latinam, majoris utpote auctoritatis, quæ exſtat in Annalibus ſacri Ordinis Fratrum Servorum beatæ Mariæ Virginis, anno* 1618. *Florentiæ editis, auctore F. Archangelo Gianio, centuriæ tertiæ libro* 4. *cap.* 8. *fol.* 214. *majoris, inquam, auctoritatis: nam ad illud, quod de Beati* humili ruſticaque pro apia, *e qua genitus dicitur in iſta Vita, ſcribuntur ſequentia in annotatione ad dictum caput:* Quidquid Porcianius (*de quo erat actum in Præfatione laudatis Annalibus* biograph. p

A *præfixa*) & alii de hoc Beato; compertiſſimum habet author tum ex lib. 5. cap. 7. De antiquitatibus & geſtis Divorum Bergomenſium; tum ex variis monumentis Conventus Brixiæ, id nmne, quod de B. Bartholomæo oculata fide refert. *Non itaque ſecundum ea, quæ refert author ille*, B. Bartholomæus ex nobili Foreſtorum familia natus, *non* civis Bergomenſis *proprie loquendo fuit, uti ſupra dicebat Vineæ Bergomenſis ſcriptor; ſed ex territorio diœceſis Bergomenſis. Nec opus eſt plura præfari: nam quæ ſuperſunt, dabuntur in Annotatis, ſi exceperis tempus mortis, quo Beatus ad meliorem migravit vitam, de quo aliquid hoc loco dicendum videtur.*

AUCT. J. P.

non idem apud eos annus mortis ſignatur

5 *Author Vineæ ſcribebat eam vixiſſe* in *Religioſa vitæ inſtituto annis triginta tribus, ab anno videlicet* 1450. *uſque ad annum* 1483. *quo ejus obitum innectit: eumdem mortis annum ſignat Matius Mutius in utraque editione. Ab his diſcrepat Vita in allegatis Annalibus vulgata: nam ibi dicitur Religioſa tunica indutus anno* 1456. & anno trigeſimo tertio, ex quo inſtitutum Servorum fuerat aggreſſus, ad cælum glorioſe con-

B tendiſſe, *adeoque anno Chriſti* 1489. *ſub quo Vita ipſius ibidem etiam deſcribitur, videlicet poſtquam fuerat actum de Capitulo Mantuano, quod eodem anno habitum notatur. Nos, Annalium iſtorum conditorem ſecuti, Viri Beati obitum ſuperius etiam aliquavimus anno* 1489. *cum credere par ſit, cum plus aliquid de hac re videre potuiſſe in variis* monumentis conventus Brixienſis, *quæ paulo ante allegaſſe ipſum vidimus, quam alii.*

VITA

Auctore F. Archangelo Gianio, Ordinis Servorum beatæ Mariæ Virginis, ex Annalibus ejuſdem Ordinis centuria 3. lib. 4. cap. 8. fol. 214.

Beati patria, parentes, educatio; in profeſſo in Ordinem:

ADveniente interim *a* die XXIII. Auguſti, B. Bartholomæus a vico Foreſto, Brixiæ extremum diem ſolvit. Cujus ſane humilitas cæleſtem in terris ſibi comparavit gloriam. Si enim patriam, ſi parentes, ſi habitum, mores, & ſingula ejus ſpectemus geſta, admirabile quoddam, & recolendæ imitandæque vitæ nobiliſſimum nobis occurrit exemplar. Hic igitur ex humili, ru-

C *a* ſticaque proſapia *b* in agro Foreſto Vallis Calepii *c* diœceſis & comitatus Bergomi, Geminium nomine de Salvodeia agricolam genitorem habuit, quo duce primum in Dei timore educatus, a teneris annis ſpecimen futuræ probitatis in ſancta converſatione de ſe præclare exhibuit. Cumque ad ætatem virilem ea in ſimplicitate perſeveraſſet, maximo tandem B. V. inſerviendi, & ejus Religioſis famulandi deſiderio accenſus, Bergomi ſumma cum humilitate, & devotione MCDLVI. *d* in feſto S. Bartholomæi Apoſtoli, cui ſemper addictus fuerat, Commiſſorum *e* tunica tantum induitur, & ad viliora domus ſervitia deputatur.

ſe vilibus ejuſdem officiis

1 Unde ſeruat, triginta & tres annos Brixiæ in iis, quæ ad coquinam ſpectant, continuo præoccupatum fuiſſe; quo in munere aden ſe geſſit, ut numquam diurnaa nocturnaſque preces, & regularia Ordinis inſtituta vel tantillum prætermiſerit, quin ſemper in Religioſo ſuæ profeſſionis propoſito perſeveraret, jejuniis, & corporis afflictationi aſſidue vacans. Quæ reeum aliquando a fratribus increparetur, quod nimius in oratione proprium officium negligeret, & dapes hora competenti in coquina nequaquam pararentur, Bartholomæus humilibus verbis reſpondebat: Ne ſitis, quæſo, mei, obſecro vos per D. Jeſum Chriſtum, tam ſolliciti de prandio & cœna, quandoquidem ad horam ſunt omnia opportune parata.

D

adjuvatur

3 Ita vero abſcedentibus, adveniente hora prandii, rei eventus probabat Famulum Dei vera dixiſſe. Quæ re invulgata eſt per urbem fama, quod angeli Dei, qui olim Chriſto miniſtraverant in deſerto, Bartholomæo, dum totus orationi vacaret, officium exercerent coquinæ. De purgandis ſimiliter tergendiſque vaſis idem prædicatum, dum quidam minus creduli eum objurgantes dicerent, Heu, Bartholomæe, bona hæc lavandi vaſa coquinæ, non orandi munus expoſtulat. Quibus illico oſtendebat ſingula diligentiſſime purgata. Audivimus Brixiæ a nonnullis ſenioribus, qui ſe ab aliis jugiter ſenioribus accepiſſe affirmabant, quod inſtante aliquando hora E prandii, fracto lebete, & dapibus irreparabiliter effuſis, Bartholomæus oratione præmiſſa per angelorum miniſterium fratres perinde reficiebat, ac ſi nihil accidiſſet, & omnibus abſque ullo ſcandalo vel mora ſatisfaciebat. Ita enim occurrit Deus diligentibus ſe, qui docuit primum quærere regnum Dei, & omnia demum indigentibus abunde ſuppetere.

ab angelis

4 Hujuſmodi igitur humilitatis, & devotionis B. Bartholomæi faventibus ſæpe reficiebantur Brixiani patres. Unde contentio illa exorta inter ſcriptores, num Bartholomæus iſte de Brixia, an de Bergamo cenſendus ſit, cum ab altero naturalem, ab altero vero loco cælibem vitam aſſecutus fuerit. Nam Brixiæ, ubi diu tranſegerat annos, octavo Idus Auguſti, in Transfiguratione Domini, cito ad gloriam perrecturus ægrotare cœpit, & morbo quotidie ingraveſcente, qua die B. P. N. Philippus *f* exceſſiſſet, cujus iſte veſtigia *f* humilitatis imitatus fuerat, XXIII. Auguſti in vigilia ſancti ſui tutelaris Bartholomæi Apoſtoli, anno XXXIII. ex quo inſtitutum Servorum fuerat aggreſſus, ad cælum glorioſe contendit.

F

venerotio ejus publica, corporis translatio,

5 Oſſa ejus in arca lignea condita non ceſſarunt populi Brixienſes continuo venerari, cum multas ſibi ex ejus meritis gratias comparaſſent, quemadmodum appenſa eidem tabularum, & votorum ſigna, & imagines, temporis vetuſtate conſumptæ, declararunt: donec inde propriis manibus cujuſdam F. Bartholomæi Converſi de Salcin tranſlata in ſacellum illud B. V. quod vulgo dicitur LA MADONNINA *g*, F. Lucretius Prior honorifice alia in arca recondi curavit, ubi hactenus jacent. Porro vix tertius tranſigebat * menſis ab ejus depoſitione, quando de caſu accidit, ut quidam F. Alexander de Brixia herniæ morbo graviter laboraret, & diris inde doloribus vexaretur.

g

* *f.* tertiodecimo

ſanatio morbi ejus imperata,

6 Cumque B. Bartholomæi innocentiam, & ſanctitatis merita experimento didiciſſet, ad ejus interceſſionem converſus votum vovit, ſe ejus vigiliam perpetuo jejunaturum, quin & ejus imaginem ad prototypum ipſius eum ferro ſuæ infirmitatis oblaturum, ſi ex ea infirmitate, per ipſius interceſſionem convaleſceret; quod & con-

tinuo

A tinuo impetravit, & taniæ gratiæ monumentum, ut pollicitus fuerat, die x. Novembris eodem anno appoſuit, cum ejus veneranda imagine, quæ adhuc ibi ſplendoribus circumfuſa cernitur, veram illius effigiem repræſentans, cum ſola Commiſſorum tunica & corrigia, in ſiniſtra defuncti calviciem geſtans, & dextera coronam calculorum cum filio, reſpiciens in faciem D. N. Jeſu Chriſti extra crucem transfixi, & ex ejus ore prodeunt hæc verba quæ centies quotidie repetere conſueverat: Ecce Jeſus factus obediens uſque ad mortem.

elogium monitum, *b*

7 De hoc quoque Beato cecinit quodam Gaſparinus Venetus *b*, qui modo per D. Matthiam Nyolium jureconſultum Anglarenſem in Latinum reſtituti fuerunt, hujuſmodi verſus:

Æthere ſublimi radiantia lumina tollit
Virgo, & nitidior, quam carmina pandere poſſint,
Fulget converſus Servita in veſtibus atris,
Hic tollens palmas divino afflatus amore
Promeritas juſtis laudum tribuebat honores,
B Dulciſono cantu dicens encomia Regi.

morbus gravis ad Beati invocationem cessatus.

8. Non poſt multum vero temporis accidit Veronæ, ut quidam F. Auguſtinus, noſtri Ordinis de Locato, gravi morbo laboraret, & jam omni humano præſidio deſtitutus, ac moribundus, cum ſe B. Bartholomæo ex animo commendaſſet, brevi in priſtinam ſanitatem ejus meritis ſe reſtitutum præſentiens, Deo, & B. Bartholomæo ingentes gratias egit, & vota, ac monumenta in ſpeciali tabula ad ejus tumulum perſolvit.

ANNOTATA.

a *Digreditur auctor a narratione de capitula Mantuana ad præſentem materiem.*

b *Non erga fuit nobilis, uti vult auctor quidam. Vide Commentarium prævium.*

c Civis *itaque* Bergomenſis *proprie non fuit, ut idem vult auctor ibidem,*

d *Alii ponunt annum* 1450. *ut ibidem licet vi-* D *dere,*

e Commiſſi, *quales fuerint in hoc Ordine, intelligitur ex Gianno in Annalibus ad ann.* 1289. qui *nimirum* tunica tantum, corrigia, & pallio, veluti Servorum B. V. famuli, contenti, quo ſe humilius dejicerent, eo propius ad Deum accederent. Conſueverant enim patres ab initio tali indumentorum genere familiares, & qui viliora domus munia exercerent, induere, nec niſi multos poſt annos ad integrum habitum pro ſingulorum meritis & profeſſione admittere *&c. Cangius in Gloſſario Latino* Commissi, *inquit*, apud Caſinenſes dicuntur, qui aliis Convasi. Vide Haeſtenum lib. 3. Diſquiſit. monaſt. tract. 2. diſq. 8. *Nos ſuperius in titulo ante Commentarium hunc Vitæ prævium eum nomine magis obvio* Converſum *appellavimus.*

f *Acta ejus illuſtrata ſunt hoc die.*

g La Madonna, (*cujus nomen diminutivum*, la Madonnina) *ſignificat Italice* Dominam noſtram, *ſeu Deiparam Virginem Mariam. Gianus in Tractatu de cœnobiis & ſacris ædibus Ordinis Servorum ad primam & ſecundam centuriam ſuorum Annalium*, *fol.* 174. *verſu agit de cœnobio S. Alexandri de Brixia; ac de ejuſdem cœnobii templo hæc ſcribit:* Eſt autem templum illud præcipuæ devotionis tum ob martyrium ejuſdem Sancti Alexandri, tum ob corpus ibidem S. Gaudentii epiſcopi Brixienſis, & B. Bartholomæi Ordinis Servorum: tum maxime ob ſacellum gloriniæ Virginis Annuntiatæ, quod populorum frequentia valde colitur, præſertim die ſabbati, E

h *Hunc fuiſſe ex Ordine Servorum, conficis ex eo, quod in fine Tractatus modo deſignati fol.* 179. *verſo occurrat hic titulus:* R. P. M. Gaſparini Veneti in laudem olim ſui Ordinis Servorum carmen, *quod ab alio, qui ibidem nominatur*, ex Etruſco in Latinum translatum *ibidem datur*,

C DIES VIGESIMA QUARTA AUGUSTI. F

SANCTI, QUI IX. KAL. SEPTEMBRIS COLUNTUR.

S. Anctus Ptolomæus	epp. & MM. in Tuſcia.	S. Hermes	Oſtia Tiberina.
S. Romanus		S. Maurus	
S. Eutyches, diſcipulus S. Joan. Evangeliſtæ, & apoſtoli Pauli.		S. Euſebius	
S. Aurea, ſeu Chryſe, virgo	Martyres apud	S. Ruſticus	
S. Cenſorinus		S. Monagreus	
S. Felix		S. Amandinus	
S. Maximus		S. Olympius	
S. Herculinus		S. Cyprius	
S. Venerius		S. Theodorus tribunus	
S. Syracinus		S. Sabainus	
S. Cenas		SS. Martyres trecenti, ſeu Maſſa candida, Carthagine vel Uticæ in Africa.	
S. Commodus		S. Tation M. Claudiopoli in Honoriade provincia.	

S. Ze-

A S. Zenobius M.]
S. Capitulinus M. |
S. Emerita M. |
S. Italica M. } Antiochiæ.
S. Juvianus M. |
S. Julius M. |
S. Gregorius]
S. Theodorus } confeſſores in inſula Samo vel Cephalenia.
S. Leo]
S. Irchardus epiſc. & conf. in Scotia.
S. Eptadius conf. apud Montem Telonum in territorio Auguſtodunenſi.
S. Patricius abbas in territorio Nivernenſi Galliæ. D
S. Rigomerus presb. & confeſs. Subligniaci apud Cenomanos in Gallia.
S. Teneſtina virgo apud Cenomanos in Gallia.
S. Dado vel Audoenus ep. Rothomagi in Normannia.
S. Gildardus presb. Luperciaci in territorio Nivernenſi Galliæ.
S. Georgius Limniota M. in tractu montis Olympi.
B. Theodericus, primus iſtius nominis abbas Andaginenſis, in Arduenna ſilva.

PRÆTERMISSI ET IN ALIOS DIES DILATI.

B SAncta Supporina *notatur a Caſtellano* Claromonte in Arvernis: *de qua Sancta apud nos facta eſt mentio perbrevis, occaſione S. Artemii, ob defectum notitiæ ſufficientis*, XXIV. Januarii.

Mænis, plurimorum ſanctorum Martyrum, cum Mæneninorum, tum Leontinorum, qui illue in perſecutione Decii, & Valeriani confugerant, ſub Tertullo Siciliæ præſide, *ex Martyrologio Siculo, quod noſter Octavius Cajetanus edidit in Idea operis ſui de Sanctis Siculis; citantur autem ad marginem* Tabulæ Leontinæ, & lectiones a Paulo PP. V. probatæ. *Brevior eſt Ferrarius in Novo Catalogo:* Menis in Sicilia, plurimorum Martyrum ſub Decio, *citans etiam in notis* Tab. eccleſ. Leontinæ. *Tomo* III. *Februarii noſtri, die* XVIII. *pag.* 56. *tractavimus de ſanctis Martyribus Leontinis in Sicilia*, circa an. Chriſti, *ut ibidem habetur*, CCLV. *ac ſub præfectura* Tertulli. *Ibidem e martyrio SS. Stratonici & Cleonici, qui coluntur* XXIV. *Julii, dicuntur iſta:* Poſt aliquot dies profectus eſt (*de Tertullo eſt ſermo*) eum exercitu multo in caſtellum, quod C dicitur Menæum, ubi Chriſtianos interemit, qui erant ex Leontinorum metropoli, & alios ibi exiſtentes. *Denique laudatus Cajetanus ad diem* XVIII. *Februarii*, Apud Leontinos, *inquit*, plurimorum ſanctorum Martyrum, qui ſub Armato & Tertullo Sceliæ conſularibus, triumphales palmas adepti ſunt: *citatque iterum ad marginem* Tab. Leont. & Offic. a Paulo PP. V. probata. *Nec plura hiſce addimus: ſatis enim ſunt iſta, ut lectorem mittamus ad diem* XVIII. Februarii.

Bartholomæus abbas in Populeto *habetur in Kalendario Ciſtercienſi, quod anno* 1617. *Divione editum eſt. Conſule Prætermiſſos die* XXIV. Februarii.

S. Walarici corpus ad monaſterium S. Bertini translatum; *uti dictum eſt tomo* I. *Aprilis, pag.* 24. *ad diem ejuſdem menſis* I. Aprilis.

Engiæ virginis & martyris cum aliis, *mentio fit apud Grevenum. Quærere liceat, an hoc nomen alicubi forte fuerit ita expreſſum per abbreviationem, pro* Engratiæ. *Si ſic; de Sancta iſtius nominis egimus die* XVI. *Aprilis; ſin vero hodierna ab iſta ſit diſtincta, non novimus eam. Legi interim poſſunt, quæ habentur ad diem* XVI. Aprilis.

Translatio S. Gaudentii monachi monaſterii ſancti Alexii Romæ *notatur in Kalendario Benedictino ex Mſ. monaſterii S. Salvatoris Ordin. Ciſtercienſis. In eodem autem Kalendario ad diem* V. *Januarii prænotantur iſta:* S. Gaudentii archiepiſcopi Pragenſis, antea monachi monaſterii ſancti Alexii Romæ, & diſcipuli S. Adelberti. *Inter Prætermiſſos ad eumdem diem* V. *Januarii recte notatur fuiſſe* archiepiſcopus Gneſnenſis; *& omittatur propter defectum notitiæ ſufficientis, an, & quo die colatur. Bucelinus in Menologio Benedictino eum ut* beatum *laudat die* XXIX. *Maji; quem Caſtellanus in Supplemento ad Abemeros pag.* 915. *cum titulo* ſancti *collocat. Porro quæ ad hunc Præſulem Gneſnenſem ſpectant, immixta ſunt rebus S. Adalberti, epiſcopi Pragenſis, ac martyris, nec non fratris ejus: de quo apud nos actum die* XXIII. *Aprilis pag.* 174. *& ſequentibus; apud Mabillonium vero in Actis Sanctorum Ordinis S. Benedicti, ſeculo* 5. *a pag.* 846. *Idem Mabillonius ibidem pag.* 853. *in nota* d *nominat* Gaudentium *abſque titulo* beati *vel* ſancti. *Apud nos ad diem mox deſignatum, pag.* 202. F *ubi agitur de tranſlatione S. Adalberti, memorantur tranſlata etiam corpora* Gaudentii, *& quinque Martyrum, qui habentur in Martyrologio Romano ad diem* XII. *Novembris. Quia vero* Gaudentius *ſimul cum his Sanctis ſolenni ritu tranſlatus eſt, ideo, ut ſuſpicor, ad marginem citatæ paginæ* 202. ſancti *titulo a nobis nuncupatur. Quidquid ſit, videat lector de eo plura ad diem, quem indicavimus*, XXIII. Aprilis.

Tranſlatio ſanctorum Danini & Ymilii Ducis in civitate Luca, *occurrit in additionibus Bruxellenſibus Mſs. ad Uſuardum Grevenii. De* ſancti Æmilii Ducis *reliquiis Lucæ inventis, ſermo eſt apud nos tomo* I. *Februarii pag.* 78. *ex Cæſare Franciotto in Hiſtoria ſacra Lucenſi pag.* 506. *Acta vero* S. Davini (*ita vocatur apud nos*) *peregrini Lucæ, illuſtravimus ad diem* III. Junii.

Macbærunte in Palæſtina incarceratio S. Joannis Baptiſtæ *occurrit apud Caſtellanum, quæ etiamſi apud Latinos ſpectet ad diem* XXIX. *hujus menſis, qua colitur in Martyrologio Romano ejuſdem ſancti decollatio; de hujus tamen*

tem-

A *tempore, loco ac feſto tractatum jam pridem apud nos fuit in ipſo* S. Josone Baptiſta, *ad diem* XXIV. *Junii, tomo* IV. *ejuſdem menſis, a pag.* 705. *Adeſis itaque qua ibidem exſtant ad eumdem diem* XXIV. Junii.

Io Nazareth prope Liram, *cœnobio Ordinis Ciſtercienſis in Brabantia*, B. Bartholomæus, *ejuſdem Ordinis laudatur a Chryſoſtomo Henriquez: ſed nos huic Viro locum inter Prætermiſſos dedimus ad diem* XXIX. Julii.

Sanctorum martyrum Severi & Memnonis, qui martyrium confecerunt in Bizya Thraciæ, & aliorum Martyrum, qui martyrium confecerunt Philippopoli, *Acta Græca hoc die prænotata habemus e codice Ms. bibliothecæ Cæſareæ Vindobonenſis, de quo idemtidem meminimus hoc menſe.* Aliorum *iſtorum* Martyrum *nomina ibidem ſignantur, videlicet* Horion, Aoatolious, Molias, Eudæmon, Silvanus; Sabinus, Euſtathius, Straton, Bosbas; hi Byzantio oriundi: illi vero Philippopoli: Timotheus, Pal-
B matus, Meſtus, Niçon, Diphilus, Dometios, Maimus, Neophytus, Victor, Rhemus, Saturninus, Epaphroditus, Cercas, Gaius, Zoticus, Cronion, Anthus, Horus, Zoelus, Tyrannus, Agathus, Panſtenes, Achilleus, Pantherius, Chryſanthus, Anthenodorus, Pantoleon, Theolebes, Genethlius. Hi omnes Philippopoli martyrium ſubierunt. *In noſtro autem ſupplemento Græca Ms. Sirmondo-Chiffletiano ad Menæa excuſa, hac etiam die ſignatur* Certamen SS. Severi ac Memnonis, qui in Thracia martyrium confecere, cum aliis triginta octo. *Martyrologium Romanum die* XX. *Auguſti annuntiat triginta ſeptem Martyres in Thracia, & nos cum illa tunc egimus de Martyribus iſtis, nec non cum eodem da* SS. Severo *ac* Memnone. *Adeſis itaque dictum max diem* XX. Auguſti.

Martyrium ſanctæ martyris Anthuſæ, & ſervorum ejus Neophyti & Chareſimi, & Athenaſii epiſcopi, qui baptizavit eos, *apud Lambecium poni hac die, indicavimus die* XXII. *hujus menſis, quo de illis egimus, & obſervavi-*
C *mus*, martyris *tumulum non convenire* S. Anthuſæ, *quæ fuit ſolitaria. Hæc itaque, & plura alia lege ad dictum diem* XXII. Auguſti.

S. Sidonii Apollinaris Arvernenſis epiſcopi *meminit Maurolycus, & Martyrologium Canſianum. Acta ejus illuſtrata ſunt poſterno die* XXIII. Auguſti.

Memoria ſanctiſſimi Callinici archiepiſcopi Conſtantinopolitani *notatur apud nos inter ea, quæ in Commentario ipſius prævio retulimus* XXIII. Auguſti.

Domninæ martyris *meminit Grevenus. Vide quæ de martyrum manipulo Ægeæ in Cilicia hoc die dicta ſunt* XXIII. Auguſti.

Carthagine SS. martyrum Januarii, Naboris, Felicis, Marini, Caſti, Æmiliani, & Jocundi, ſub Valeriano, & Galieno, *annuntiatie referunt a Ferrario in Novo catalogo Sanctorum. In notis vero*, Hi duces, *ait*, fuere illorum trecentorum Martyrum, qui Maſſa candida appellantur: de quibus hac die in Martyrologio Romano. *Ibidem etiam citat Ferrarius Maurolycum ac Felicium. Sed mirari ſatis non poſſumus, hic nominari iſtos Martyres, & quidem tanquam duces aliorum trecentorum, qui ſub generali* Maſſæ candidæ *nomine colunter; cum eorum nomina fuerint ignota conditoribus antiquiſſimorum Martyrologiorum, immo etiam ipſi S. Auguſtino, ut colligere licet in dicendis die hodierno, qua trecentos iſtos Martyres anonymos dabimus cum Martyrologio Romano.* D

S. Sabinianus martyr apud Oſtiam *notatur ſeorſim a Ferraria in Cataloga Sanctorum utroque. Vide, quæ hoc die dicentur in Actis S. Aureæ virg. & mart.*

In Britannia, monaſterio Gleſtingenſi, depoſitio ſancti Patricii abbatis, *hoc die inter auctlaria ad Uſuardum a nobis editum vocatur e codice, quem Roſweydinum vocamus, & de qua agitur in præfatione ad eumdem Uſuardum pag.* LVII. *Wiſtardus ad hunc etiam diem annuntiat* Feſtum ulterius (*non indicat cujus*) Patricii, ſancti abbatis, *ſerie Nivernenſis. Hibernarum apoſtolum pauit codex Antverpienſis major, inter dicta auctlaria, cui male addit S. Gildardum Nivernenſem, qui in aliis exemplaribus ibi citatis recte memoratur cum S. Patricio abbate Nivernenſi. De utroque tractabitur ſeorſim hac die.* In Hibernia, *inquit ille co-* E *dex*, ſancti Patricii abbatis, & Gildardi confeſſoris. Qui Patritius, primus Hibernorum fertur magiſter. Sed quia nec ipſius correxiſſe potuit, in peregrinationem perrexit; ad monaſterium Gleſtingenſe pervenit, ibique vitam virtutibus clarelcens finivit, quod & uſque hodie mortua ipſius oſſa conteſtari videntur. *Sed præter inepiam hanc confuſionem, digeſſio eidem adjuncta eſt nobis apocrypha, ſecundum mau dicenda. Uſſerius de Britannicarum eccleſiarum primordiis cap.* 17. *a pag.* 841. *varia de hoc argumento collegit, ſcribens, Glaſtonienſes contendere atenatbos, quod corpus S. Patricii, (de Hiberuorum apoſtole eſt ſermo) penes ſe ſit, quodque id comprobent divinis etiam oſtentis, ne quidquam in hac re Dunenſibus cedere videantur, ait ibidem refert pag.* 892. *quibus alia plura ſubjungit. Deinde a pagina* 894. *in familia Patricii apoſtoli Hibernorum, alios ſynonymos duos extiniſſe narrat, nimirum junioremi illi ſuperſtitem, & in Glaſtonenſi vel Glaſtonenſi eccleſia ſepultum; ac ſenioremi, qui* F *omne ipſum vita ſunctus ſit. Affert etiam pag.* 895. *ex interpolatore libelli Guilielmi Malmeſburienſis de Antiquitate Glaſtoniuenſis eccleſiæ, citatus Ms. in bibliotheca Cottoniana, tres ſynonymos Patricios epiſcopos & confeſſores, unum Averuis (voluerit ſcribere* Arvernis; *) alterum in Hibernia; alterum, archiepiſcopum Hiberniæ, in* Glaſtunia requieſcantem. *At Papebrochius noſter tomo* 2. *Martii, die* XVII. *pag.* 532. *agens de corpore & eccleſia S. Patricii, Hibernorum apoſtoli, apud Dunenſes in Ultonia, hanc Patriciorum triadem habuit jam pridem pro ridicula evaſione. Ecquis erga, ut ad priora reverſamur*, Gleſtingenſis *illa* Patricius abbas? *Reſpondemus primo, eum ita nobis eſſe ignotum, ut ſatis fundate affirmare nequeamus, an, ubi & qualis fuerit.* 2°. *Si conjecturis lo-ſus; ſuſpicari quis poſſet, hunc eſſe ipſum abbatem ſynonymum Nivernenſem, de quo ſupra; imperita aliqua pre* Nivernis *legente vel ſubſtituente* Hibernia: *qui agi tatus de Patricio Hibernarum apoſtola, traxerit eum in Britanniam ad monaſterium Glaſtonienſe, ejuſque præfecturam, ſicut ſuperius vidimus factum.*

Tulli

A Tulli in Gallia S. Bertholdi epiſcopi ejuſdem urbis *annuntiatio extat in Novo catalogo Sanctorum apud Ferrarium. In Gallia Chriſtiana a Sammarthanis edita tomo 3. pag. 1096. laudatur tamquam* genuinæ honeſtatis ſectator mirabilis . . Ejus conſilio ſtrictiore regula reformatur monaſterium D. Apri. *Sed de publico veneratione nullum ibi occurrit veſtigium. De hoc Præſule agitur in Hiſtoria Lotharingiæ, quam vulgavit D. Auguſtinus Calmet, tomo 1. ubi inter probationes ejuſdem Hiſtoriæ columna 164. & ſequentibus honoratur inſigni elogio, & aſſeritur obiiſſe* octavo Idus Septembris. *Hunc itaque epiſcopum inter venerabiles ponimus, cum non viderimus hactenus, legitimum ejus probari cultum.*

Obiit miræ ſanctitatis & innocentiæ domina Ælicia prioriſſa de Caiebia, (*in agro Northamptonienſi Angliæ, Ordinis S. Benedicti*) ſanctimonialis, ſoror beati Edmundi Cantuarienſis archiepiſcopi: ad cujus tumbam miracula dicuntur coroicare. *Hæc Matthæus Pariſienſis in Hiſtoria majore ad annum 1257. pag. 641.*

B *editionis Pariſienſis anni 1644. Wilſonus eam ſignat cum titulo* ſanctæ *in utraque ſua Martyrologii Anglicani editione; cui addo Ferrarium in Novo catalogo Sanctorum. Cupimus probari publicum ejus cultum.*

Commemoratio plurimorum beatorum monachorum, & ſanctimonialium martyrum, qui per univerſam Angliam, in diverſis monaſteriis, ab anno Chriſti DCCXCVII. ad annum Chriſti DCCCLXXIX. a Danis ſive Dacis . . diverſis mortis genoribus, diverſiſque temporibus crudeliſſime interempti ſunt, *ex Matthæwie in Trophæis congregationis Anglicanæ Ordinis S. Benedicti, tomo 2. ad hunc diem, quo Arturus ſanctimoniales illas inſernit ſuo Gyræcco poſt iſtum auctorem, quem nominat. Sed de his generatim meminiſſe, ſit ſatis.*

S. Faibna epiſcopus *habetur in Catalogo expanſo præcipuorum Sanctorum Hiberniæ, qui excuſus eſt accurante noſtro P. Henrico Fitz Simon. Plura de hoc præſule cupimus diſcere, &, an cultum publicum habeat, fieri certiores. In Florario noſtro Ms. ad diem* XIV. *hujus menſis ſignatur* In Hybernia, Faibna epiſcopus &

C confeſſor. *Inter Miſſas veras proprias Sanctorum Patronorum ac titularium Franciæ & Hiberniæ, anno 1734. Lutetiæ Pariſiorum editas, habetur ad eumdem diem Miſſa* in feſto ſancti Fachnani, epiſcopi & confeſſoris, eccleſiæ & diœceſis Fenaborenſis patroni. *Si* Faibna epiſcopus, *quem ſuperius hac die* XXIV. *ſignavi diximus, ſit idem, qui occurrit die* XIV. *hujus menſis, de qua ita non conſtat; tunc dicendum eſt, hodiernum cultu publico honorari.*

S. Georgii monachi *memnit Ferrarius in Novo Catalogo Sanctorum in notis ad hunc diem. Si annuntiat monachum ſynonymum, cognomine Lomnicetam, de eo tractamus hodie cum Martyrologio Romano.*

Arnoldus, poſt captivitatem dioturnam ab hæreticis Loodini martyrio affectus, *ponitur in Sanctis anno Ordinis Prædicatorum, qui Antverpiæ anno 1675. lingua noſtra vernacula editus eſt, & in eo* beati *titulo donatur liberaliter ac profuſe.*

Papiæ, dedicatio eccleſiæ cathedralis *notatur a Ferrario in Novo catalogo Sanctorum.* Auguſtæ quoque Prætoriæ (*urbs epiſcopalis iſt Ducatus Auguſtani in Sabaudia*) dedicatio eccleſiæ majoris *ponitur in eodem Novo catalogo.* D

Beati Urſini martyris, *neſcio cujus, mentio fit inter Auctaria ad Uſuardum noſtrum.*

Apud Montem-Puſſium beata Tudecha, prima ſacrarum virginum Ciſtercienſium ibidem Deo famulantium antiſtita, quæ in ſumma corporis paupertate, & ſpiritus puritate vitam tranſegit. *Ita Henriquezius in ſuo Menologio.* Mons *ille alio nomine* Mons Suevus *olim vocitatus dicitur in notis ibidem; & addunter alia plura de loco: de cultu autem publico altum ibi ſilentium. Sed Menologus ille antiquum denuo hic obtinet, in multiplicandis ſacris* beatorum *titulis non tantum liberalis, ſed etiam prodigus.*

In Malbodio monaſterio S. Aoſoaldis virginis *memoria ponitur in noſtro Florario Ms. Lege Vitam B. Theoderici abbatis, quam hodie dabimus, tap. 1. ubi ejuſdem Sanctæ geſta referuntur.*

Sandradus (*al.* Sanderadus) abbas Gladbacenſis *cum titulo* beati *inſeritur Actis Sanctorum* E *Ordinis S. Benedicti apud Mabillonium ſeculo 5. ad annum circiter 985. pag. 642. præmiſſe Tritemio, cujus hæc produxit verba pag. 644.* Primus ejuſdem cœnobii abbas fuit Saodradus, vir ſanctiſſimæ vitæ, & regularis diſciplinæ, tam in ſe, quam in ſubditis ſuis maximus cultor: qui moltis virtutibus & ſignis clarus *in Vita*, & poſt mortem, Sanctorum catalogo inſertus eſt: cujus dies feſtus IX. Kalend. Septembris agitur. *Poſt hæc refert Mabillonius, eum ipſa die laudari in Martyrologio Benedictino*, ut ſanctum, atque apud Fleoum in Floribus Leodienſibus ex Molano. *In Florario autem noſtro Ms. e quo die heſterno ad hunc diem remiſſus fuit, memoratur abſque titulo* beati *vel* ſancti. *Deliberatum a nobis eſt, an abbas iſte alius hujus diei Calitibus eſſus annumerandus, præſertim quia tam ſuprefſis verbis eidem faves teſtimonium Tritemii: verum cum Henſchenius noſter, oculatus teſtis, hæc nobis propria manu de eo reliquerit notata,* Fui Gladbaci anno MDCXLVIII. & reperi cum ibidem non habere cultum: immo corpus non eſt elevatum; *ideo cupimus reddi certiores de* F *vero, publico ac ſufficiente cultu ejus, antiquam in Opere noſtro locum ipſi tribuamus. Nam ſi in ſuo Monaſterio cultum non habeat; ubinam illum habeat, non ſatis intelligimus. Quæ ſcribit Tritemius, forſan ex ſola auditu ſcribit. Quod ſi cultus antea inchoatus, ac poſtea prætermiſſus fuerit? Utcumque ſe res habeat; cum Tritemius locum non determinet, gratiam nobis præſtiterit, ſi quis in eruditis aſcetis Benedictinis illum nobis oſtenderit. Ex his patet, quid ſis reſpondendum ad teſtimonium Bucelini, qui in ſuo Menologio Benedictino affirmat,* anniverſarium *ejus* feſtive in Gladbach hac die (*nimirum* XXIV. *Auguſti*) celebrari.

In Wortenſi virginum cœnobio natalis ſanctæ memoriæ Theodorici, Berneenſis eccleſiæ canonici, Ordinis Præmonſtratenſis, *cum elogio inſcribitur Natalibus Sanctorum Ord. Præmonſtrat. apud Joannem Chryſoſtomum Vander Sterre.*

Franciſcus Parrodus, *Inſulæ in territorio Lugonienſi*

Clau-

A Claudius Moncaretus, *ibidem, ambo ab hæreticis occiſi*
Joannes Pierochua de Mauberto, *Atbi in Hannonia*
Petrus a Corduba, *in territorio Cauriam epiſcopatus, non longe ab oppido Repleditio*
Bernardinus de Arevallo, *Tribuli prope vallem-Oletanam, in territorio Palentino*
Ruffinus a Speranza, *apud Philippenas inſulas*
Gabriel Grodericus, *Cracoviæ in Polonia*
Adrianus Conriezianus, *ibidem, hi & tres ſequentes*
Bonaventura Turtius
Adrianus Pobenſcenius
Alexander de Padua,
Maria a Sepulchro, *Villæ-Comitis Portugalliæ in territorio Bracavenſi*
} *Apud Huebe-rum in Monolo-gio Fran-ciſcano.*

B Ludovicus Baba, *Vomuræ in Japonia a gentilibus combuſtus*

Nonnulli ex his exſtant etiam apud Arturum a Monaſterio, in Menologio Franciſcano, ac Maria *in Gynæceo; ſed conjuncta liberalmare* beatorum *titulo ab eo donati; ni & ſequentes:*

Anonymus martyr, *Hieroſolymis*
Galterius epiſcopus, *Tarviſii*
Lucius conf. *in Italia*
Maria, virgo Tertiaria Dominicana, *Popiglioni in territorio Piſtorienſi*
} *In Menol. Arturi, & ultima in Gynæceo*

Hujus Mariæ *Vitam edidit ad hodiernam diem Marcheſius in Sacro diario Dominicano.*

Pariſiis in collegio Bernarditarum moritur piæ memoriæ R. A. P. domnus Stephanus Maugier, Charmeyæ abbas, *ex Chalemeto; qui Vitam hunc inſigni proſequitur elogio.*

In India Bartholomæi Apoſtoli *annuntiatio notatur apud Florentinium, & in Martyrologio Uſuardi cum elogio, & alibi. De eo agemus cum Romano Martyrologio* xxv. Auguſti.

Vigilia ſancti Bartholomæi Apoſtoli *habetur in*
C *Martyrologio Romano. De hoc Sancto nobis erit agendi locus cum eodem Martyrologio* xxv. Auguſti.

Romæ, Geneſius martyr *indicatur hac die in Martyrologio Rhinovienſi, Richenovienſi, Wandelberti metrico, & Hieronymiano apud Florentinium. Habetur in Romano, ac nos de eo agemus, die* xxv. Auguſti.

Electio beati Sixti Papæ in epiſcopum Romanæ orbis *eſt in additionibus Bruxellenſibus Mſs. ad Uſuardum Greveni. Sanctos Sixtos tres Pontifices Romanos dedimus, I, ad diem* VI. *Aprilis; II, ad diem* VI. *Auguſti. III, ad* XXVIII. *Martii; & hunc ſine titulo martyris; & ideo* electio *hujus forte intelligenda hoc loco eſt.*

In cœnobio Collughamenſi in Anglia, paſſio ſanctæ Ebbæ abbatiſſæ, & multarum ſanctarum virginum, quæ a Danis cum ſuo monaſterio crematæ ſunt. *Ex Menardo. Annuntiantur alibi die proxime ſequente, quo & nos eas differimus,* xxv. Auguſti.

Feſtum S. Polymii regis apud Indos, a S. Bartholomæo converſi, ac ibidem epiſcopi, *refer-*
D *tur apud Wiſfordum. Quæ ſive acceperit ex Petro de Natalibus lib. 7. cap. 104. ſive ex fabuloſis Actis S. Bartholomæi, apocrypha prorſus nobis videntur. Conſuli poterunt Annotata ad laudati iſtius Apoſtoli Acta: de quo agetur cum Martyrologio Romano* xxv. Auguſti.

S. Menas (*al.* Mennas) archiepiſcopus Conſtantinopolitanus *laudatur in Menologio Baſilii imperatoris ad calcem tomi primi hujus menſis Græce a nobis evulgato. De eo docetur cum Martyrologio Romano* xxv. Auguſti.

In Hyſpaniis Geroncii epiſcopi in carcere quieſcentis, *annuntiatio eſt in noſtro Floraria Mſ. Vide diem* xxv. Auguſti.

In Italia, cœnobio ſancti Bartholomæi, Ordinis Ciſtercienſis, & Lombardicæ ſeu S. Bernardi Congregationis, feſtivitas ejuſdem Apoſtoli, ſicuc & per totum Ordinem inſtar feſtivitatum majoris ſolennitatis; *ut habes Chalemetus. De hoc Apoſtolo tractabitur cum Martyrologio Romano* xxv. Auguſti.

S. Breguinus epiſcopus *annuntiatur* Cantuariæ *a Caſtellano; quem Wilſonus in Martyrologio Anglicano ſecundæ editionis refert, quo & nos eum remittimus,* xxvi. Auguſti.
E

S. Orontius, epiſcopus I. Aletinus ac martyr *laudatur a Ferrario in Catalogo Sanctorum Italiæ. At nos eum differimus ad diem* xxvi. Auguſti.

Inuci, vulgo Innichen, in Tyroli, diœceſis Brixienſis, translatio S. Candidi M. archiepiſcopi Rhemenſis, cujus corpus ibidem in eccleſia collegiata ab Ottone I. imp. ſub præpoſito decano, & XXI. canonicis anno Domini CMXXV. in honorem SS. Candidi & Corbiniani fundata, reconditum, ac religioſe cultum; ſubinde anno MCCCIV. die XXIII. Maji decentius elevatum, noviſſime vero anno MDCLXXXVI. die XXIV. Auguſti a Paulino epiſcopo Brixienſi ſolenni ritu ſanctus altare ſummum collocatum, ac publicæ venerationi expoſitum fuit. Extat integrum Officium cum lectionibus de communi unius Martyris; ſed oratione, reſponſoriis, hymnis & antiphonis propriis, olim in eadem eccleſia usque ad tempora introducti novi Breviarii Romani, recitari conſuetum. *Hæc inter ſchedas noſtras ad hunc diem notata* F *ſunt. Quiſnam vero Candidus iſte ſit, explo-ratum non habeo. Certe inter archiepiſcopos Rhemenſes non reperio ullum hujus nominis. Vide Marlotum in Metropolis Rhemenſis hiſtoria tomo I. lib. I. cap. 17. ſub finem. Nec alium novi hactenus* Corbinianum, *quam Friſingenſem epiſcopum, qui inſcribitur Martyrologio Romano ad diem* VIII. Septembris.

S. Pantali epiſcopi Baſilienſis *commemoratio habetur in additionibus Bruxellenſibus Mſs. ad Uſuardum Greveni. Caſtellanus die* XII. *Octobris eum refert cum titulo* ſancti ac martyris: *quem nos cum eo differimus ad dictum diem* XII. Octobris.

Cæſaraugustæ, feſtum Martyrum prope innumerabilium, qui proditione Daciani præſidis interempti ſunt, *ex Witfordo. In Martyrologio Romano habentur* III. Novembris.

S. Eliſabeth viduæ, matris Præcurſoris Domini *annuntiatio habetur apud Grevenum: de qua etiam agitur in noſtro Mſ. Floratio, Martyrologio Cuniſiano, & alibi, inter auctaria ad Uſuar-*

A *Ufuardum noſtrum. Colitur in Martyrologio Romano* v. Novembris.

Translatio SS. Matthæi, Benedicti, Joannis, Iſaac & Criſtini, monachorum S. Alexii Romæ, ſociorum S. Alberti archiepiſcopi Pragenſis, martyrum in Polonia paſſorum, *habetur in Kalendario Sanctorum Ordinis S. Benedicti, cujus apud nos eſt ægraphum ex Ms. monaſterii ſanctæ Salvatoris Ordinis Ciſtercienſis: de quibus etiam videri poſſunt hoc die Wion, Dorganius, Menardus. De S. Adalberto actum eſt die* XXIII. *Aprilis; de ſuperioribus agetur cum Martyrologio Romano* XII. Novembris.

Sanſidonienſi monaſterio Sidonii abbatis primi; cujus reliquiæ Dunkelden illatæ, *uti habet Menologium Scoticum Dempſteri. Sanctum hunc abbatem intruſit in notas ad Novum catalogum Sanctorum Ferrarius hac die. Plura de illo, ejuſque monaſterio notitias ſuggerit Arturus du Monſtier in ſua Neuſtria pia, ſeu in Abbatiis ac prioratibus Normanniæ a pag.* 335. *In Actis S. Audoeni, quæ hodie daturi ſumus, mentio fit*

B S. Sidonii *hujus. Menardus cum refert, cui ad-*

de Caſtellanum, die XIV. Novembris. D

Translatio reliquiarum S. P. N. Petri Metropolitæ Kioviei, & totius Ruſſiæ Thaumaturgi. Extitit anno MCCXIX. *In Ephemeridibus Græco-Moſcis, tomo noſtro primo menſis Maji præfixis, notantur iſta ad diem* XXI. *Decembris:*

Ortus Petri Metropolitæ, S. Alexii in Kiovienſi cathedra deceſſoris, de cujus vitæ Actis plura ſcire cuperemus. Ad veram ejus ſanctitatem, & præcipuum apud Moſcos cultum probandum faciet Triptychon, de quo infra. Hic autem ille eſt Metropolita Petrus, qui circa annum Chriſti MCCC. teſte Herberſtento, duci Moſcorum Joanni, Danielis filio, ſuaſit transferre Moſcuam imperii ſedem. *Hæc ibi; & deinde fit mentio de ipſius miraculis. Caſtellanus in ſuo Martyrologio univerſali annuntiat* S. Petrum Kiovienſem epiſcopum, *die, ut ſupra*, 21. *Decembris; quæ apud nos de illo mentio fieri potuit, & Acta ejus, ſiquidem interea temporis reperiri ea contigerit, a ſucceſſoribus noſtris illuſtrari. Spectant itaque iſta ad diem* XXI. Decembris. E

DE SS. PTOLOMÆO ET ROMANO

EPISCOPIS ET MARTYRIBUS IN TUSCIA,

G. C. COMMENTARIUS PRÆVIUS.

§. I. Legitima horum Sanctorum veneratio, locus cathedræ, & diverſa martyrii Acta.

Sec. 1. *Quamvis hi duo Martyres*

Hos duos ſanctos Martyres, tamquam primos Majorum ſuorum magiſtros & intrepidos Chriſtianæ fidei prædicatores, adhuc hodiedum venerantur cives Nepeſini, de quorum urbe Ughellus in Italia ſacra noviſſimæ editionis Venetæ tomo 1. *col.* 1053. *ſic ſcribit:* In explicata inter Romam Viterbiumque plantitie, antiquiſſima Etruriæ civitas Nepis aſſurgit, quam ita fuiſſe appellatam Feſtus affirmat ob ſcorpionis inſigne, quem ejuſdem cives, ut in bello diſceroereotur, extulerant. Varia autem apud ſcriptores ejus appellatio eſt: ſiquidem apud Itinerarium Nepis eſt & Nepet, Plinio Neps eſt, quam Strabo Nepisam vult appellari. *Deinde poſt alia hujus antiquæ civitatis nomina, & variam ejuſdem fortunam, præſentemque ſtatum, quæ omnia parum ad rem noſtrem faciunt, de prima ipſius ad fidem Chriſtianam converſione ſic memuit:* Ut non procul a Roma eſt, ſic in primis civitatibus fuit, quæ lucem hauſere Evangelii, prædicante ſancto Ptolomæo Antiocheno, ſancti Petri Apoſtoli alumno, quem ſecum Romam adduxerat. Inter cetetos Romanum Nepeſinum philoſophum convertit ad Chriſtum, ſacroque ablait fonte; cumque anno XLVI. Ptolomæum Pan-

† *lege* Petropolis thepolis † Nepeti vicinæ civitatis, Romanum vero Nepetis ipſius epiſcopos ordinaſſet, magno fidei incremento viſus eſt fundamenta jeciſſe: ſiquidem uterque, ingentibus editis miraculis, omnem propemodum idololarriam deleveruns. *Denique Ughellus ibidem de his duobus Martyribus ſubjungit alia, quæ poſtea diſtinctius & accuratius exponentur.*

2 *Certo miramur, Viros adeo ſanctos antiquis Faſtis eccleſiaſticis ac ipſis prioribus hodiernis Martyrologii Romani editionibus non fuiſſe inſcriptos. Eminentiſſimus Baronius in Annalibus eccleſiaſticis ad annum Chriſti* 69. *num.* 44. *martyrium utriuſque ipſius Antiſtitis indicat his verbis:* At non longe ab Urbe in Tuſcia eodem tempore paſſi ſunt Ptolomæus epiſcopus a ſancto Petro ad prædicandum Evangelium illuc miſſus, nec non Romanus epiſcopus Nepeſinus, ac triginta Chriſtiani ad fidem per Ptolomæum converſi; quod vero Acta habeant, ſub Claudio ſubiiſſe martyrium, de Nerone Claudio intelligendum eſt ſecundum ea, quæ ſuperius in Claudio dicta ſunt. *Poſtea Baronius die* XIX. *Octobris in Notis ad Martyrologium Romanum occaſione alterius Ptolomæi martyris, lectorem de hodierno* S. Ptolomæo *ſic monet:* Fuit & alius Ptolomæus, diſcipulus ſancti Petri, idemque martyr, qui ordinatus epiſcopus ab eodem Petro, in Tuſciam miſſus eſt prædicare Evangelium: quin & martyrio coronatus eſt IX. Kalendas Septembris, ut ejus Acta declarant, quæ accepimus ab eccleſia Nepeſina, quibus etiam complures adſtipulantur auctores.

3 *Attamen eruditiſſimus ille Cardinalis, qui ad emendandum augendumque Martyrologium Romanum inter alios egregium operam contulit, in eo ſemper hos duos Martyres omiſit (qua de cauſa, neſcimus) cum primum anno Chriſti* 1672. *poſt*

Le-

A *Lectiones proprias eccleſiæ Nepeſinæ conceſſas, legamus ſequenti ſacræ Congregationis decretum*: Cum ſacra Rituum Congregatio habita die XIV. Maii ad preces oleri & populi civitatis & diœceſis Nepeſinæ expoſitas per eminentiſſimum & reverendiſſimum dominum Cardinalem Spinolam, ejuſdem civitatis epiſcopum, ceoluerit apponi poſſe in Martyrologio Romano feſtum ſanctorum Ptolomæi & Romani, ac etiam in prædicta civitate & diœceſi Nepeſina celebrari poſſe eorum feſtivitatem, quæ cadit ſub die XXIV. Auguſti, cum Officio & Lectionibus propriis approbandis ab eminentiſſimo domino Cardinali Bona; eadem ſacra Congregatio ſupradictas Lectiones & orationes proprias per eumdem eminentiſſimum Bonam approbatas licite recitari ac imprimi poſſe conceſſit. Hac die XIV. Maii MDCLXXII. *Inferius notabatur* Franciſcus epiſcopus Portuenſis, Cardinalis Brancatius.

in urbe Nepeſina ea- ſtantur,

4 *Hit autem Lectionibus propriis, quarum poſtea mentionem faciemus, præmittitur ſequens oratio*: Deus, qui nos ſanctorum martyrum tuorum atque pontificum Ptolomæi & Romani prædicatione ad veræ fidei lumen pervenire feciſti, præſta, quæſumus, ut eorum interceſſione opera tenebrarum

B abjicientes, promiſſa fidelibus præmia conſequamur. Per Dominum &c. *Hanc etiam in variis Martyrologii Romani editionibus, quæ conceſſionem illam ſubſecutæ ſunt, iſti duo ſancti Martyres memorantur hac duplici annotatione*: Nepete ſancti Ptolomæi epiſcopi, diſcipuli beati Petri Apoſtoli, a quo miſſus in Tuſciam ad prædicandum Evangelium, in eadem civitate gloriouſus Chriſti martyr occubuit. Ibidem ſancti Romani, ejuſdem civitatis epiſcopi, qui cum eſſet ſancti Ptolomæi diſcipulus, fuit etiam in paſſione ſocius. *Ex jam relatis abunde conſtat de legitimo utriuſque hujus Sancti cultu, quem tamen paragrapho ſequente amplius confirmabimus.*

& ambo vocantur epiſcopi,

5 *Cum* S. Ptolomæus *tum in Martyrologio Romano, tum in Lectionibus propriis infra exhibendis, appelletur epiſcopus, inter eruditos diſceptatur, cui eccleſiæ præfuerit. Eminentiſſimus Baronius in Annalibus eccleſiaſticis ad annum Chriſti* 46. *num.* 2. Ptolomæum Nepe *epiſcopum ſtatuit. At Philippus Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ ad diem* XXIV. *Auguſti contextus Actorum compendium, huic opinioni ſic contradicit*: Uterque poſtea ab Apoſtolo epiſcopus ordinatus eſt, Ptolo-

C mæus quidem Pentapolis in Tuſcia (quæ urbs Nepeſæ & Sutrio finitima erat) Romanus vero Nepetæ. *Deinde clarius ibidem in Annotatione ſententiam Baronii refellit his verbis*: Baronius Ptolomæi meminit in annotationibus in Martyrologium ad diem XIX. Octobris, & in Annalibus eccleſiaſticis ad annum Domini XLVI. ubi primos Italiæ & Galliæ epiſcopos recenſens, Ptolomæum epiſcopum primum Nepe memorat; qui tamen non Nepe, ſed Pentapolis epiſcopus fuit, ut Acta illius habent. *At epiſcopalis illa Tuſciæ civitas, quam Ferrarius communiſcitur, & Nepeti vicinam facit, toti antiquitati ignota eſt: nam neque in ſacris neque in profanis veterum monumentis ulla ejus memoria reperitur. Perperam vero Ferrarius illam erui ex Actis, quæ non magnam fidem merentur, ut ex infra dicendis apparebit.*

quorum unus, diſſentientibus inter ſe ſcriptoribus,

6 *Nicolaus Nardius in opuſculo Italice de cathedra Nepeſina conatur hanc litem dirimere, & propterea cap.* 2. *contendit, Pentapolim non eſſe diverſam ab urbe Nepeſina, ibidemque rejicit opinionem Ferrarii, qui in Lexico geographico, poſt enumeratas aliarum regionum Pentapoles, de Pentapoli Tuſciæ ſic ſcribit*: Fuit quoque Pentapolis urbs Hetruriæ epiſcopalis, Nepiæ & Sutrio proxima, nunc excita; locus apud montem Rotulum STRACCIA CAPPE nominatur. *Deinde Nardinus ibi variis exemplis demonſtrat, illud nomen* Pentapolis *in diverſis regionibus datum fuiſſe congregationi quinque civitatum ſibi vicinarum, quod nec facile admittimus, & ex etymologia Græci nominis patet. Attamen priori ſuæ ſententiæ mordicus adhæret, & ex Actis horum Martyrum probare nititur, ipſam urbem Nepeſinam antonomaſtice nominatam fuiſſe Pentapolim, quia inter illas quinque civitates erat præcipua, & quaſi aliarum metropolis. Cum vera Nardinus videret, unde ſequi, ut* S. Ptolomæus & S. Romanus *ſimul in urbe Nepeſina præſules fuerint, cap.* 4, *& ſequente multis oſtendere conatur, antiquitus ſæpe uni civitati duos epiſcopos præfuiſſe. Videtur hanc opinionem Nardino ſuggeſſiſſe R. P. Hyacinthus de Nobilibus Dominicanus, qui in Italica horum Martyrum hiſtoria, Viterbii anno* 1620. *impreſſa, pagina* 10. *quinque civitates Tuſciæ nominatim recenſet, & imponit huic tractui nomen Pentapolis, quod poſtea urbi Nepeſinæ tamquam earum capitis per antonomaſiam tribuit.*

videtur ecclefiam Nepeſinam gubernaſſe.

7 *Julius Ambroſius Lucentius abbas Ciſtercienſis in Italia ſacra Ughelli, quam contraxit & emendavit, in editione Romana anni* 1704. *tomo* 1. *col.* 1385 *hanc utriuſque ſcripteris Itali ſententiam refert his verbis*: Nepis vel Nepet, aliis Nepita & Nepeſa inter Viterbium Romamque civitas in planitie fertilique agro ſita, & antiquitus inter duodecim præcipuas adnumerata Romanorum coloonias, quorum etiam municipium fuit. Poſt utramque experta cum Romano imperio fortuoam, ſanctæ Romanæ Eccleſiæ ditionis evaſit. Jam dudum Catholicam fidem excepit, ſancto Ptolomæo Apoſtolorum principis alumno prædicante, qui ioter ceteros Nepeſinos cum Romanum philoſophum virum converſiſſet, ambo conſecrati io epiſcopos fuere; Ptolomæus univerſæ Nepeſinæ Pentapoli, F & Romaous ipſimet Nepiæ, tamquam Ptolomæi ſuffraganeus, in ſacris præeſſe juſſi. *Hactenus hæc ſatis verſimilia videntur, & in favorem opinionis noſtræ explicari poſſunt.*

& alter fuiſſe epiſcopus regionarius in Tuſcia.

8 *Sed minime placet, quod Lucentius ibidem col.* 1387. *ſic ſubjungit*: Nepeſinæ Pentapolis Ptolomæum præſulatum geſſiſſe, & ipſam Nepim, tamquam ejus regionis caput, Peotapolis nomeo ſibi uſurpaſſe, pluribus comprobat laudatus Nardinus, juique divinum una cum Romano de more ejus ævi proxime Nepeſinis dixiſſe, ex digois colligitur monumentis. *At quænam ſunt illa monumenta Actis hiſce antiquiora? Certe Nepeſina civitas, de qua plures antiqui ſcriptores meminerint, numquam ab illis vocatur* Pentapolis, *ita ut hoc nomen primo excogitatum videatur ab auctore Actorum, cujus ætatem ignoramus, & cujus fidem non magni facimus, ut infra repetemus. Probabilius itaque exiſtimamus, S.* Ptolomæum *fuiſſe epiſcopum apoſtolicum ſeu regionarium, & nulli certæ ſedi affixum, qui præſertim ſpiritualem illarum quinque urbium curam gerebat. Forſan hic ſanctus Præſul regionibus, creſcente Chriſtianorum multitudine, S.* Romanum *populo Nepeſino peculiariter præfici curavit. Hanc conjecturam defectu certioris notitiæ damus, & eam in tanto totius antiquitatis filentio non improbabilem cenſemus. Jam*

A *de Actis & variis eorum exemplaribus aliquid monendum superest.*

AUGT. G. C. *Recenſentur varia Actorum exemplaria,*

9 *Unum Actorum ecgraphum, quod olim accepimus*, repertum fuit inter alias antiquas ſcripturas Theodori Salomonii, notarii publici in civitate Nepeſina, *ut in margine notatur, & incipit hoc modo*: Peractis & adimpletis omnibus, quæ de unico Dei Filio Domino noſtro Jeſu Chriſto prædicta fuerunt, poſt ejus opportunam mortem & ſalutiferam reſurrectionem & aſcenſionem ad cælos ad Patris dexterum, cujus fructus & opera ita uberiora in dies erant & ſunt, quod fere paulatim totus orbis terrarum ad Chriſtianam religionem adduceretur, Luciferi & ejus loquacium ſimulata geſta, idolorumque cultus quotidie peribant. *Hæc tanta Chriſtianorum multitudo, ut* fere paulatim totus orbis terrarum ad Chriſtianam religionem adduceretur, *inutm nafcentis Eccleſiæ & temporibus* SS. Ptolomæi *ac* Romani *non ſatis apte convenit. Neque major hujus auctori fides debetur, dum* S. Ptolomæum *poſtea appellat* archiepiſcopum Antiochiæ. *Sunt & alia, quæ unumquemque vel le-*

B *ctorem in hiſtoria tantillum ſtatim offendunt, & ipſe Actuarum epilogus indicat, imperitum eorum collectorem recentiori ævo vixiſſe.*

olim ad nos pervenerat,

10 *Alteri Actorum apographo, quod in novem prolixas Lectiones diviſum eſt, præmittitur hic titulus*: Luculenta Paſſio ſanctorum eorumdem Martyrum hinc inde ſparſim mutilatimque in unum ſuccincte collecta per me Victorium Nepeſinum. *Neſcimus, quo tempore vixerit, aut quis fuerit ille Victorius Nepeſinus, qui prolixum ſuum ſic exordiatur*: Gravem me laborem agere compellitis, carifſimi adelphi **, talia imperando, ut vobis ſanctorum Martyrum Prolomæi & Romani virtutum præconia referam, paſſionem illorum commemorandam ſociorumque, jam lacrymis ubertim obortis, enarrem. *Deinde Victorius hæc Acta tot dialogis ac diſputationibus exornat, ut nullum ſinceritatis characterem habeant, & vix a primitus differant, ſi unum alterumve craſſum errorem excipias. Nihil hic dicimus de Actis Italice impreſſis, quæ ex his duobus Latinis collecta ſunt.*

* *id eſt fratres*

quæ circa ſubſtantiam vix inter ſe ſincere conveniunt,

C 11 *Tertium denique Actorum exemplar ex Mſ. codice cathedralis eccleſiæ Sutrinæ ad manus noſtras pervenit, eſtque omnium brevitſimum, ex quo præcedentes duo collectores Legendam ſuam videntur hauſiſſe & amplificaſſe. Illud poſt hunc Commentarium typis extudemus, quia reliquis brevius eſt, etiamſi propterea non tribuamus ei magnam auctoritatem. Porro ferme eadem eſt hujus triplicis apographi ſubſtantia*: nam ubique Claudius Cæſar, Aſpaſius Comes & Pavo hujus conſiliarius in ſcenam producuntur. *Eminentiſſimus Baronius in Annalibus eccleſiaſticis ad annum 69. num. 44. teſtem martyrium* SS. Ptolomæi & Romani, *& per Claudium Cæſarem intelligit Neronem Claudium, ſecuti ſupra monuimus. At Ughellus tomo* I. *Italiæ ſacræ col.* 1023. *poſt Hyacinthum de Nobilibus pag.* 29. *& Nicolaum Nardinum cap.* I. *martem eorumdem Martyrum anno Chriſti* 81. *affixit, & conſequenter ſub Tiberio Claudio Nemuis deceſſore martyrium illorum collocavit. Multæ difficultates utrique huic ſententiæ opponi poſſunt. Sed cum in his tenebris chronologicis, ab ætate noſtra tam remotis, ex auctoritate Actorum vel vetuſtiorum recentium ſcriptorum, clara lux non ſit ſperanda, omne ſuperius in margine martyrium iſtud* ſeculo primo *conſignavimus.*

12 *Nunc operæ pretium erit his tranſcribere compendium Actorum, ut antu Acta huic Commentario ſubjungenda videamus, quid ex his admiſerit ſacra Rituum Congregatio, dum anno Chriſti* 1672. *conceſſit diœceſi Nepeſinæ recitandas tres Lectiones proprias, quæ ſic ſonant*: LECTIO IV. Ptolomæus epiſcopus, patria Antiochenus, ſancti Petri diſcipulus, ab eo Romam ductus, civem Nepeſinum & philoſophum, Romanum nomine, ad fidem Chriſti converſum baptizavit, quem poſtea idem Apoſtolus Nepetæ epiſcopum ordinavit, & ſimul cum Ptolomæo ad prædicandum in ea civitate viciniſque locis Evangelium miſit. Quo in munere ambo ſtrenue laborantes cum multos ad Chriſtum perducerent, ab Aſpaſio Comite, illius regionis præfecto, una cum aliis triginta Chriſtianis ſub Claudio imperatore comprehenſi longoque carcere macerati fuerunt. LECTIO V. Advertens vero Aſpaſius, oullo modo poſſe aut minis aut blanditiis ſervos Dei a Chriſtianæ religionis propoſito dimoveri, eos verberibus crudeliter cæſi, in equuleo ſuſpendi, unguibus laniari, ac poſtremo in ardentem rogum conjici imperavit. Illis autem E pſalmi verſiculum TRANSIVIMUS PER IGNEM ET AQUAM recitantibus, ignis repente exſtinctus eſt, a quo educti ardentius in Dei laudes eruperunt. Quod eum præfectus magicis artibus adſcriberet, extra Nepetam ducti, gloriioſum martyrium capitis obtruncatione ſubierunt. LECTIO VI. Horum corpora a Savinilla pia muliere aromatibus condita & in crypta prope muros civitatis lapulta fuerunt; quo in loco, templo ſuper exſtructo, mille fere & quingentis annis quieverunt, donec Paulo III. ſedente reperta ſunt, vulneribus recenti ſanguine madentibus. Hoc autem prodigio motus Pontifex magnificentius templum intra Nepetam exſtrui juſſit, ad quod poſtea, Pauli V. auctoritate, Ptolomæi corpus translatum ſumma fidelium frequentia colitur; Romanus vero ſub majori cathedralis eccleſiæ ara poſitus, pari veneratione & concurſu honoratur.

D *& quorum ſynopſim damus ex Lectionibus propriis,*

13 *Obitec obſervamus, in his tribus Lectionibus nullam fieri mentionem de epiſcopali Tuſciæ urbe, quæ Pentapolis nominetur, & cui Ferrarius* S. Ptolomæum *epiſcopum præfuiſſe affirmat. Præterea hic expreſſe dicitur ſanctus Apoſtolus Petrus* S. Romanum *ordinaſſe epiſcopum Nepete, cum tamen* S. Ptolomæo *nulla determinata ſedes aſſignetur; ſed hic tantummodo aſſeratur ibidem* vicinisque locis *Evangelium prædicaſſe. Unde in his Lectionibus nihil occurrit, quod adverſetur conjecturæ noſtræ, ex qua ſuperius ſuſpicati ſumus,* S. Ptolomæum *fuiſſe epiſcopum regionarium, & præſertim curam habuiſſe de fide Chriſtiana in quinque Tuſciæ civitatibus, atque hoc ſenſu præſulem Pentapolitanum appellari poſſe. In his Lectionibus etiam nullum fit verbum de Pavone Aſpaſii Comitis conſiliario, qui ab angelo interfectus fuerit, de turræ motu, quem Comes Aſpaſius ope ſervorum ſuorum effugit, & de carnificibus ad fidem Chriſtianam ſubito converſis, etſiamſi hæc omnia prodigia in ipſis quoque Actis brevioribus poſt hunc Commentarium prævium edendis deforte narrentur. Ceterum in ultima Lectione indicatur poſthuma* SS. Ptolomæi *&* Romani *gloria, quam paragrapho ſequente ex authenticis inſtrumentis illuſtrare conabimur,*

ad quæ adſignavimus.

F

§. II.

A

§. II. Poſthuma horum ſanctorum Martyrum gloria, ex authenticis inſtrumentis probata.

Martyres ſibi gaudii immemorabili cultu.

Supra laudatus abbas Lucentius in Italia ſacra Ughelli contracta tomo 1. col. 1387. ſepulturam & translationem horum duorum præſulum, narrato prius eorum martyrio, exponit his paucis verbis: Martyrum corpora Savinilla nobilis matrona condidit in ſpelunca, donec fidelium pietas eorum nomini templum erexit, ubi ad mille annos (*alii* quingentos *addunt, ut ex ſequentibus apparebit*) conquieverunt. Demum Petrus Aloyſius Farneſius, Nepis dominus, dum vetuſtum illud templum everteret, & novis munimentis iplam civitatem firmaret, ſanctorum Martyrum corpora adhuc purpureo madentia languine apparuere, ipſo Paulo III. mirabile ſpectaculum oculis ſuis uſurpante. Sacra pignora in novam ſacram ædem intra civitatem deinde recepta ſunt anno MDCVI. die XXIV. Auguſti, quam veluti præcipui

B tutelares fovent. *Corpus* S. Romani *jam ſub ara majori cathedralis eccleſiæ quieſcit, ut ſuperius in Lectionibus propriis retulimus.*

ex parte ex Bulla Pontificis,

15 *Ante illam ſacrorum corporum inventionem ſolennemque translationem celebrabatur memoria* S. Ptolomæi, *quemadmodum liquet ex Bulla Sixti IV. Pontificis, quæ in Mſs. noſtris apographis Nepeſinis ita ſonat:* Sixtus epiſcopus ſervus ſervorum Dei, univerſis Chriſti fidelibus præſentes litteras inſpecturis ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Licet ia, de cujus munere venit, ut ſibi a ſuis fidelibus digne & laudabiliter ſervatur, de abundantia ſuæ pietatis, quæ merita ſupplicum excedit & vota, ſibi bene ſervientibus multo majora retribuat, quam valeant promereri; nihilominus tamen deſiderantes Domino populum reddere acceptabilem & bonorum operum ſectatorem, fideles ipſos ad complacendum ei, quaſi quibuſdam allectivis muneribus, indulgentiis videlicet & remiſſionibus invitamus, ut exinde reddantur divinæ gratiæ aptiores.

quam Sixtus IV. anno 1479. edidit.

16 Cupientes igitur, ut major Nepeſina &

C ſancti Georgii, ac, in qua corpora ſancti Ptolomæi requieſcit, ipſius ſancti Ptolomæi extra muros Nepeſinos eccleſiæ, ad quas, ſicut acceſſimus, venerabilis frater noſter Rodericus epiſcopus Portuenſis, S. R. E. vice-cancellarius magnum gerit devotionis affectum, congruis honoribus frequententur & ornamentis eccleſiaſticis fulciantur, & Chriſti fideles eo libentius devotionis cauſa confluant ad eaſdem, ac ad ornamentorum hujuſmodi fulcimentum manus promptius porrigant adjutrices, qui ex hoc ibidem dono cæleſtis gratiæ uberius conſpexerint ſe refertos, de omnipotentia Dei miſericordia, ac beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum ejus auctoritate confiſi, omnibus vere pœnitentibus & confeſſis, qui in ſancti Romani & ſancti Jeronimi, majorem, & in ipſius ſancti Georgii ac ſancti Joannis Apoſtoli & evangeliſtæ, dicti ſancti Georgii, nec non in ipſius ſancti Ptolomæi & Epiphaniæ feſtivitatibus eccleſias prædictas a primis veſperis uſque ad ſecundas veſperas ſingularum feſtivitatum hujuſmodi devote viſitaverint annuatim, & ad fulcimentum hujuſmodi manus porrexerint adjutrices, duodecim annos & totidem quadragenas pro qualibet dictarum feſtivitatum de injunctis eis pœnitentiis miſericorditer in Domino relaxamus, præſentibus perpetuis futuris temporibus valituris. Volumus autem, quod ſi alias viſitantibus majorem & ſancti Georgii ac ſancti Ptolomæi eccleſias prædictas vel ad fulcimentum hujuſmodi manus adjutrices porrigentibus, aut alias ibi pias eleemolynas erogantibus, vel alias aliqua alia indulgentia in perpetuum vel ad certum tempus nondum elapſum duratura, eiſdem majori & ſancti Georgii ac ſancti Ptolomæi eccleſiis per nos conceſſa fuerit, hujuſmodi relaxatio ac præſentes litteræ nullius exiſtant roboris vel momenti. Datum Romæ apud ſanctum Petrum anno Incarnationis Dominicæ MCCCLXXIX. quinto decimo Kalendas Auguſti, Pontificatus noſtri anno octavo.

D AUCT. G. C.

Ex publico Notarii inſtrumento narratur,

17 *Hæc ſanctorum Martyrum veneratio non parum crevit, dum anno* 1540. *ſacra eorum corpora inventa ſunt, ut narratur in juridico publici notarii inſtrumento, quod olim ex urbe Nepeſina accepimus, & hic fideliter tranſcribimus:* In nomine Domini Amen. Præſenti publico extractionis inſtrumento cunctis ubique pateat evidenter & notum ſit, quod anno ab ejuſdem Do-

E mini noſtri Jeſu Chriſti ſalutifera Nativitate milleſimo ſexcenteſimo nonageſimo primo, Indictione decima quarta, die vero trigeſima Julii, Pontificatus autem ſanctiſſimi in eodem Chriſto patris ac Domini noſtri D. Innocentii divina providentia Papæ decimi ſecundi, anno ejus primo; extraxi ego notarius publicus infraſcriptus ex quodam libro intitulato DE ROMANA PROVINCIA ORDINIS PRÆDICATORUM compoſita a R. P. F. Vincentio Maria Fontana, ſacræ theologiæ magiſtro, & mihi notario tradito a R. P. F. Jacobo Salvati Vicario Convarius S. Ptolomæi Nepetis pro dicta extractione facienda; in quo libro ſub folio 215. titulo XXXIII. continetur inventio corporum SS. Martyrum Ptolomæi & Romani & triginta & octo ſociorum, nec non translatio eorum SS. Martyrum corporum ex catacumba ſeu crypta Sabinillæ eccleſiæ veteris S. Ptolomæi extra civitatem ad eccleſiam intra civitatem olim ſancti Andreæ, deinde ſancti Ptolomæi nuncupatam tenoris ſequentis videlicet:

quomodo corpora illorum Martyrum

F 18 „ Titulus XXXIII. ſolio 215. de Conven„tu ſancti Ptolomæi de Nepe. Sanctorum mar„tyrum atque epiſcoporum Ptolomæi & Roma„ni, nec non etiam triginta octo aliorum, qui „ſub Claudio imperatore, a nato Salvatore an„no 21. glorioſo agone conſummato, victores „cælum conſcendere, corpora in crypta extra „mœnia Nepeſinæ civitatis a Savinilla ſancta mu„liere recondita ſunt, ubi, conceſſa Eccleſiæ „tranquillitate, a fidelibus in eorumdem Mar„tyrum honorem eccleſia poſtmodum ædificata „eſt. At illa poſt ſecula multa diruta, pia Ne„peſinorum cura erypta, in qua condita erant „pretioſa corpora, valido muro, ne reperiren„tur, occluſa eſt, parva eccleſia ex antiqua in„bidem reapiata, quam anno MCXXXIII. Maii „XXIX. D. Jacobus Boogallus ejuldem civitatis „epiſcopus, atque cathedralis eccleſiæ Canoni„ei, quorum curæ commiſſa erat, Ordini no„ſtro donavere, publico inſtrumento per Acta „Petri Pauli de Gleeottis confecto, & F. La„xaro Scaſſa de Viterbio ex mandato Magiſtri „generalis Joannis de Finario pro Romana pro„vincia ſtipulante atque acceptante.

19 „ Paulo III. (Pontifice) maximo regnan-

A „ te, cum Patrus Aloyſius Farneſius Nepe Dux ar-
AUCT. „ ce civitatem illam communire decreviſſet, eccle-
G. C. „ ſiam cum annexa domn a Fratribus noſtris inha-
anno Chriſti 1540. „ bitata dirui voluit anno MDXL. nobiſque aptio-
ianuarii „ rem locum intra mœnia conceſſit pro altero cœ-
ſuerint, „ nobio nobis conſtruendo cum eccleſia. In funda-
„ mentorum igitur antiquæ eccleſiæ everſione mu-
„ rus, quo crypta ſanctorum Martyrum occluſa e-
„ rat, corruit, apparuerunteque ſacra pignora, in-
„ ter quæ eminebat ſepulcrum ex marmore cum in-
„ ſcriptione, ubi conditum quieſcebat corpus S.
„ Ptolomæi integrum atque incorruptum, recenti
„ ſanguine conſperſum poſt mille & quingentos cir-
„ citer annos peracti agonis, ſtupentibus cunctis,
„ Deoque gratias agentibus, qui in Sanctis ſuis
„ ſemper eſt mirabilis. Re ad Pontificem Maxi-
„ mum delata, factum eſt gaudium magnum in Ro-
„ mana curia, ex qua confluxere eum Pontifice ip-
„ ſo multi ad ſacra corpora inviſenda. Ceterum ut
B „ nova ſanctis Martyribus conſtrueretur eccleſia,
„ in qua decentiori ſepulcro cohnneſtarentur eo-
„ rum corpora, idem Paulus Pontifex multas ac
„ ſingulares elargitus eſt indulgentias, adjutrices
„ manus pro illius ædificio porrigentibus, Apo-
„ ſtolico promulgato Brevi „.

ut teſtatur Paulus III. Pontifex.

20 *Habemus in alio inſtrumento hanc integram Pauli III. Pontificis Bullam, quæ valde prolixa eſt. Quapropter exemplo R. P. Vincentii Mariæ Fontana ex illa tantum damus ſequens fragmentum:* Paulus epiſcopus ſervus ſervorum Dei, univerſis Chriſti fidelibus præſentes litteras inſpecturis ſalutem & Apoſtolicam benedictionem .... Cum itaque, ſicut accepimus, nuper, dum prope & extra muros civitatis Nepeſinæ foderetur, Aliſſimo id volente, quadraginta ſanctorum martyrum corpora, inter quæ corpus beati Ptolomæi epiſcopi Nepeſini, qui dum in humanis ageret, beati Petri Apoſtoli diſcipulus erat, reperta fuere, qui ſub quodam fidei Chriſtianæ tyranno, Claudio imperatore, martyrii palmam reportaverint; &, quod mirabile dictu videtur, cum jam annis mille & quingentis vel circa effluxis ab eorum martyrio, vulnera & ſanguis in aliquorum eorumdem Sanctorum membris in eorum reperitione liquida apparebant, quæ indicia ipſorum non levia ſanctitatis demon-
C ſtrent &c. Datum Romæ apud ſanctum Petrum anno Incarnationis Dominicæ milleſimo quingenteſimo quadrageſimo ſecundo, ſexto Idus Januarii, Pontificatus noſtri anno nono.

& poſtmodum in eccleſia S. Andreæ,

21 *Deinde laudatus P. Fontana narrationem ſuam ita proſequitur:* Adfuit & F. magiſter Thomas de Strozzis Florentinus ex noſtris ſacrorum corporum inventioni, de quibus in ſuo impreſſo Confeſſionali hæc ſubdit: " At nuper in Con-
„ ventu * Nepeſino tanti Martyris & ſociorum
„ ejus corpora reperta ſunt, quæ nunc etiam &
„ vulnera & cruoris veſtigia gerant, ut non ſo-
„ lum ſit ſpectatu mirabile ob tantum temporis
„ fluxum, verum cogitatu etiam jucundum ...
„ Hæc animo ſecum verſans ſanctiſſimus Domi-
„ nus noſter Papa Paulus III. cum fidelibus et-
„ iam oculis ſpectaſſet, quæ narravimus, tan-
„ tarum mirarum reliquiarum (prodigia,) non
„ abſque ſpiritu Dei, ut pie credendum eſt, de-
„ crevit in gloriam Dei ſuorumque glorioſorum
„ Martyrum exſtrui templum &c.„. Ex quibus apparet, eumdem Pontificem acceſſiſſe ad Martyrum locum, poſt cujus acceſſum nccluſa ſunt corpora in capſis, nec deinceps patefacta. In vaſtatione eccleſiæ prædictæ ac domus, in qua

* al. civitate Nepeſina

quieſcebant Fratres noſtri, accepere ab epiſcopo D
inhabitandam eccleſiam S. Andreæ cum annexo domicilio intra civitatem, donec Conventus in loco, nobis a Duce Farneſio conceſſo & eccleſia conſtruerentur, quod non niſi poſt multos annos præſtitum eſt. Ad hanc igitur eccleſiam delatum eſt ſancti Ptolomæi epiſcopi corpus in eodem marmoreo tumulo, in quo conditum fuit ab initio, cum corporibus aliorum triginta novem martyrum in ſeptem capſis ligneis occluſis, ubi manſere uſque ad annum MDCVI. qun Fratres noſtri in novum Conventum tranſierunt.

ubi per aliquot annos quieverant,

22 Anno MDLXIX. F. Camillus Campegius Nepeſinus ac Sutrinus epiſcopus (*Nepeſina & Sutrina cathedra ab Eugenio IV. Pontifice unita eſt, cujus unionis authenticum teſtimonium in Italia ſacra noviſſimæ editionis Venetæ col.* 1030. *& ſequente legi poteſt*) ex Ordine noſtro, ſingulari devotione erga hos ſanctos Martyres affectus, eorumdem ſacras reliquias venerari cupiens, lo- E
culos eorumdem Decembris XXVI. aperiri voluit, adſtantibus Nepeſino ac Sutrino generalibus vicariis ſuis cum F. Innocentio de Vico, noſtro Vicario Nepeſino pluribuſque aliis, inventaque ſunt corpora in cineres redacta, præter ſcapulam corporis S. Ptolomæi ſanguine conſperſam, quæ a Fratre Innocentio præfato exſtracta in ſacrario noſtræ eccleſiæ cuſtnditur, publico inſtrumento hac de re confecto a Petro Salomonio. *Hic omittitur, quod tamen Hyacinthus de Nobilibus in Hiſtoria Italica horum Martyrum pag.* 34. *narrat, & in urbe Nepeſina tunc publice innotuiſſe aſſerit; videlicet ſupradictum F. Innocentium propter illam ſcapulæ exſtractionrm graviſſima infirmitate per quatuor annos afflictum fuiſſe, & nullum invenisse morbo ſuo remedium, donec has ſancti Martyris exuvias chartæ involutas in ſepulcrum reponeret, ubi reperta fuerunt anno* 1606. *quo ſolennis ſacrorum corporum translatio facta eſt, ut ex eodem inſtrumento jam referre pergimus.*

translata ſint et novum templum,

23 Anno MDCVI. nova ſancti Ptolomæi eccle- F
ſia ad perfectionem redacta, ſolenni ritu in eam translata ſunt ſacra corpora die XXIII. Auguſti, Epiſcopo, Fratribus noſtris, pluribus ex Urbe atque Viterbio concurrentibus, nec non copioſa populi multitudine adſtante, atque ſub ara maxi-
ma collocata ſunt, quorum ſepulcrum F. Joannes Baptiſta de Marinis Magiſter Ordinis anno MOCLXIV. exornavic, ſancti Ptolomæi ſtatua appoſita, reliquis ejuſdem ornamentis a Fratre Vincentin Pœſin Vicario confectis. *Denique notarius publicus authenticum hujus inſtrumenti fidem confirmat hac conſueta clauſula:* Ego Angelus Savus civis Nepeſinus, publicus Dei gratia & Apoſtolica auctoritate notarius, in archivio Romanæ curiæ deſcriptus, ſupradicta omnia extraxi ex ſupradicto libro, ut ſupra mihi exhibitn, & poſtea eidem reſtituto, factaque prius collatione, concordare inveni. Ideo ſcripſi, ſubſcripſi, & publicavi, meoque ſolito ſigno ſignavi requiſitus.

in quo publicum miraculum contigit.

24 *Laudatus Hyacinthus de Nobilibus in Hiſtoria eorumdem Martyrum pag.* 35. *illam tranſlationis ſolennitatem diſtinctius deſcribit, & ibidem miraculum, quod eo tempore contigit, Italice narrat in hunc ſere modum: Cum puer, nomine Joannes Baptiſta, filius Octavii Cerbelli Capitanei Nepeſini, propter lapſum ex alto loco ita eſſet læſus, ut per aliquot annos uſu pedum careret, audita memoratæ translationis fama, firmiter ſperare cœpit, ſeſe per interceſſionem*

S. Pto-

A S. Ptolomæi *priſtinæ valetudini reſtituendum eſſe. Concepta igitur magna fiducia, ope aliorum puerorum ſodalium ſeſe ad eccleſiam deduci juſſit, ubi ante reliquias ſancti Martyris aliquamdiu oranſ, ſtatim ultro in pedes erigitur coram omni populo, & ſine ulla ſodalium auxilio lætus domum redit, beneficium ſibi meritis ſancti Martyris collatum ubique divulgans. Notiſſimum eſt iſtud miraculum, inquit R. P. Hyacinthus, cum vivans adhuc filius & pater, qui ad gloriam Dei & honorem ſancti Martyris non ſine piis lacrymis illud beneficium mihi & aliis multis narravit. Præterea ſulcrum, quæ puerſa ſuſtentaſe conſueverat, ad perpetuam rei memoriam tumulo Sancti appenſum eſt. Ecce omnia, quæ de ſanctis iſtis Martyribus & Epiſcopis colligere potuimus. Itaque jam tantum reſtat, ut exhibeamus breviora eorum Acta, quemadmodum ſupra promiſimus, & ea ſolitis annotatis illuſtremus.*

A C T A

B

auctore anonymo incerti temporis

Ex Ms. Codice cathedralis eccleſiæ Sutrinæ, quem cum aliis Mss. contulimus.

Dum ſacerdotes ethnici Chriſtianos accuſant.

TEmpora, quo Claudius *a* Cæſar revertebatur de prælio de partibus Aquilegæ *b*, occurrerunt ei obviam templorum pontifices civitatum Tuſciæ dicentes: Piiſſime imperator & ſemper auguſte victor, triumphator omnium gentium, quæ in toto orbe degunt, potentiſque terrarum; pro certo tus ſciat magnificentia; dii omnipotentes indignati ſunt propter nefandos & perfidos Chriſtianos, qui irridentes inſultant ſacrificiis noſtris, per quos quotidie floret & Reſpublica vincit, & imperium tuum augetur. Reſpondit Claudius Cæſar & dixit: Et ſunt in iſtis civitatibus perfidi Chriſtiani? Reſpondit unus ex ſacerdotibus civitatis Pentapolim *c*, nomine Porphyrius, & ait: Hie namque in noſtra civitate ſuburbana Pentapolim eſt quidam exſecrator, & injurias deorum exercens, quotidie ſeducens populos per magicas incantationes ſuas; nomine quidem nuncupatur Ptolomæus *d*, & habet ſecum fere diſcipulos triginta, & ipſi diſcipuli ejus ſimiles ſunt et effecti, & faciunt quotidie multa mirabilia per invocationem illius, neſcio cujus crucifixi, quem Judæi in cruce ſuſpenderunt. Hunc colunt iſti magi, & omnia populus accurrit ad eos. Sed jubeat pietas veſtra, ut thura offerant, & ſacrificant dita, ut non pereat civitas ſervilis veſtra.

C *c*

d

Ubi duo Pontifices comprehenduntur eos cum diſcipulis ſuis.

2 Tunc placuit conſilium ejus Cæſari, & vocavit ad ſe Comitem Aſpaſium *e* atque tribunum civitatis Pentapolim & Tuſciæ, & dixit ei: Vade & compelle eos, ut ſacrificent diis omnipotentibus, & offerant thura libaminis; ſi vero noluerint, diverſis eos pœnis exanima; ſi autem ſacrificaverint, honoribus & magnis divitiis eos amplifica. Et tunc propoſuit edictum Claudius Cæſar, ut ubicumque Chriſtiani eſſent invocati, tam in caſtris quam in civitatibus urbanis ſine auditione punirentur; qui vero ſacrificaverint, honoribus magnis & divitiis amplientur. Eodem tempore in civitate Nepeſina erat præſul Romanus *f* epiſcopus, qui fuerat diſcipulus ſancti & venerabilis Ptolomæi epiſcopi; ſanctitate quidem plenus, omni gratia Dei ſuperabundans pauperes alebat, infirmos ſanabat, paralyticos curabat, & omnes infirmitates in Chriſti nomine ſolo ſermone pellebat. Veniens autem Aſpaſius Comes atque tribunus in ſuam civitatem Pentapolim, miſit milites, & tenuit noctu beatum Ptolomæum epiſcopum, quem invenerunt cum beato Romano in oratione cum aliis presbyteris & diaconibus, ſimiliter & clericis, qui in vigiliis & hymnis Deo gloriam præbebant. Et erant omnes in Chriſto credentes numero triginta duo. Tunc apprehenderunt eos omnes, atque duxerunt ante Comitem.

D A. Anno. N. xxxo. *f*

qui ad fidem adducti.

3 Tunc juſſit Comes Aſpaſius omnem militiam & omnem populum ejus civitatis Pentapolim ad eorum ſtare ſpectaculum, & juſſit ſibi præſentari tribunal in foro Comes Aſpaſius. Cumque ſediſſet pro tribunali, juſſit omnes vinctos adduci. Et veniebant ſancti Martyres in catenis pſallentes: Via juſtorum recta facta eſt; iter Sanctorum præparatum eſt. Et tunc Comes audiens eos pſallentes dicit ad conſiliarium ſuum, nomine Pavonem: Quid dicunt iſti? Reſpondit autem Pavo, & dixit: Ecce decantant artes magicas, ut poſſint te ſuperare. Tune dixit eis Comes: Quis veſtrum eſt prior? Reſponderunt omnes & dixerunt: Nos habemus dominum & patrem te fortiorem, & ſanctiſſimum epiſcopum Ptolomæum, & alium epiſcopum diſcipulum ejus dominum Romanum. Sanctitate quidem incomparabiles ſunt, & omnium poteſtiores in virtute Domini noſtri Jeſu Chriſti.

E

fidem Chriſti laudare de convertit.

4 Tunc iratus Comes juſſit ab eis ſeparari beatum Ptolomæum & Romanum epiſcopum, quibus dixit Comes: Sacrificate diis omnibus, & eſtote amici Cæſaris, & primi ſacerdotes deorum noſtrorum, & magnis divitiis amplificemini. Reſpondit autem Ptolomæus & dixit: Nos quidem ſervi ſumus Domini noſtri Jeſu Chriſti, & numquam inclinamus cervices noſtras vanis lapidibus & dæmoniis, quia teſtatur Scriptura dicens: Similes illis fiant, qui faciunt ea, & omnes, qui confidunt in eis; & tu dicis, ut lapidibus immolemus ſacrificium, qui nec ſibi nec aliis poſſunt præſtare beneficia, &, ſi das nobis poteſtatem, in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti incendimus eos. Tunc audiens Comes hæc, in iram ſuam exarſit, & juſſit eos in equuleo ſuſpendi, & dum diu torquerentur, pſallebant Martyres & dicebant: Miſerere nobis, Domine, miſerere nobis, quia multum repleti ſumus deſpectione, & multum repleta eſt anima noſtra laude tua, Domine.

F

& poſt varia tormenta.

5 Torquebantur autem Martyres ſancti in equuleo Ptolomæus & Romanus epiſcopus, & nihil aliud clamabant niſi; Chriſte, adjuva ſervos tuos. Et juſſit afferri laminas ferreas & ungues, ut raderent eorum latera, ut exhalarent ſpiritus eorum. Cumque vidiſſent præparata talia tormenta, pendentes in equuleo oraverunt dicentes: Domine Jeſu Chriſte, Fili Patris unigenite, qui veniſti fractum mundum conſolidare, & cæco ſeculo lumen dare, ut cognoſcat omnis caro, quia tu es lumen verum, qui liberaſti Danielem de lacu leonum, libera & nos ſervos tuos de manibus iſtius tyranni, & mitte angelum tuum, qui exſtinguat eum *g*, & omnes manum mittentes in

g

A nos, & patrem ejus diabolum cum angelis ſuis.
AUCT. ANONYM. Et ſubito pendentes in equuleo, factus eſt terræ motus magnus. Angelus autem Domini, qui cuſtodiebat eos, percuſſit conſiliarium ejus, nomine Pavonem. Videns autem Comes terræ
b motum, fugit per manum *b* ſervorum ſuorum de foro, & Pavonem reliquit mortuum jacentem in foro; & eum fugiſſet Comes, juſſis eos retrudi in carcerem uſque dum pertractaret, quali morte eos diſperderet.

aliorumque mi: rep: ſium; 6 Et juſſit omnes martyres, qui cum beato Ptolomæo & Romano erant, vinctos duci foras muros civitatis Pentapolim, & decapitari. Ambulabant autem martyres & gaudentes & pſallentes: In manibus tuis, Domine, tempora noſtra; Domine, ſuſcipe in pace ſpiritum noſtrum. Tunc ſpiculatores fecerunt ſicut præceptum fuerat, & decollaverunt eos IX. Kal. Septembris
i Reverſi vero ſpiculatores ad Comitem Alpaſium nuntiaverunt ei dicentes: Vidimus viros ſtantes juxta eos in veſtibus albis, & mox timor & tremor apprehendit nos, & ſtatim credidimus Chriſto; & neſciebamus, quod iſti verum Dominum colerent, & nos Dominum Jeſum Chriſtum colimus, & ipſi ſoli ſervimus;
B etſi juſſeris nos interfici, numquam ſacrificabimus dæmoniis. Tunc Comes dixit: Si iſti extincti non fuerint, per eos multi ſeducentur, & varia populi acclamatio eſtt, & ſeditio fiet in populo. Tunc juſſit eos capite ſtruncari; [quorum corpora collegit matrona Savinilla Chriſtianiſſima, & ſepelivit martyres Chriſti in prædiolo ſuo non longe ab urbe Pentapolim,
k promiſcui ſexus *k* numero octo: ibidem enim reconditi alii triginta martyres Chriſti, qui
l antea fuerant paſſi, clerici Chriſti *l* in interioſi loco.

m in loco illaſi perſi ſunt, 7 Poſt dies autem triginta duos *m* juſſit impiiſſimus Comes, ut ſancti martyres Ptolomæus & Romanus epiſcopi ei præſentarentur in foro. Tunc juſſit Comes elibanum in medio foro accendi, & præcepit, ut ligatis manibus jactarent eos in ignem. Cumque adduxiſſent eos miniſtri diaboli, ut mitterent eos in ignem, dicit eis Comes: Ecce nuoc conſiliarium meum interfeciſtis per magicas incantationes veſtras. Quid amplius eſtis facturi? Non effugietis de manu
C mea per deos magnos. Et cum vidiſſeot ignem ſancti martyres Ptolomæus & Romaous epiſcopi dixerunt: Tranſivimus per ignem & aqoam, & introduxiſti nos in refrigerium. Domine, tu exſtingue hanc flammam ignis iſtius. Et dum jactaſſent eos miniſtri in ignem, feeerunc ſibi ſtgnaculum erueis in frontibus ſuis, & ſobito exſtinctus eſt ignis, ita ut nec ſignum aliquod fuiſſet ioventum de igne. Tunc ſancti Martyres Chriſti dixerunt ad Comitem; Canis tabi-
n de *n*, laudamus frontem tuam. Sanctos omnes, qui erant nobiſcum, interfeciſti pro Chriſti nomine. Ecce nobis præparaſti incendium, quod oon tetigit niſi te & patrem tuum diabolum.

& ambo jandum capite truncantur. 8 Tunc Comes videns quia publice eum confundebant, iratus vehementer juſſit eos decollari ante portam triumphalem. Statim autem ambulaverunt ſpiculatores ad decollamdm eos: ibant enim martyres Chriſti Ptolomæus & Romanus epiſcopi gaudentes & pſallentes: Tu mandaſti mandata tua, Domine, cuſtodiri nimis. Utinam dirigantur viæ noſtræ in conſpectu tuo, Domine. Et dantes ſibi oſculum, oraveruns pariter dicentes: Domine Jeſu Chri- D
ſte, non ſecundum peccata noſtra retribuas nobis; ſed mitte angelum ſuum, qui ſuſcipiat ſpiritum noſtrum. Et dum compleſſent orationem, ſpiculatores decollaverunt eos nono Kalendas Septembris; quorum corpora collegit beata Sabinilla chriſtianiſſima, & ſepelivit eos in eadem erypta, ubi alii ſancti martyres ſunt reconditi. Sepelivit autem eum pueris ſuis beatum Ptolomæum epiſcopum in ingreſſu eryptæ, & beatum Romanum in interiori loco, ubi florent orationes eorum uſque in hodiernum diem, præſtante domino noſtro Jeſu Chriſto, cui eſt honor & gloria in ſecula ſeculorum, Amen] *o*.

ANNOTATA.

a *Eminentiſſimus Baronius putat, hic Claudium Neronem deſignari. Sed Tiberium Claudium Neronis deceſſorem intelligunt omnes illi ſcriptores, qui martyrium horum Præſulum anno Chriſti 31. affigunt; ut numero undecimo Commentarii prævii monuimus.*

b *In aliis Mſs. legitur* Aquileiæ, *qua voce* E
verſimiliter aſſignatur Aquileia, olim celeberrima Italiæ urbs, quæ nunc poſt varias ruinas exciſa eſt.

c *Hæc epiſcopalis urbs Tuſciæ, nomine* Pentapolis, *omnibus antiquis & fide dignis ſcriptoribus ignota eſt. Quapropter in Commentario prævio poſtea ex etymologia Græca ſuſpicati ſumus, hoc nomine indicari quinque urbium tractus Tuſciæ, ſicuti alibi in Italia ſimilis quinque urbium tractus eodem modo* Pentapolis *appellatur.*

d *In quodam Mſ. Codice hic Sanctus ſemper* Thalamæus *vocatur. At nos communiorem ſcribendi modum ſecuti ſumus.*

e *Nomen hujus Comitis aut præfecti Tuſciæ in antiquis monumentis fruſtra quæſivimus.*

f *Hic ab Ughella numeratur primus epiſcopus Nepeſinus; alii tamen eo adjungunt in hoc officio* S. Ptolomæum, *quod nobis non placet, ut in Commentario prævio diximus.*

g *Hæc oratio nobis diſplicet, quia martyres potius converſionem ſuorum perſecutorum, quam mortem eorum a Deo petere ſolebant.*

h *Hoc loquendi modo biographus ſignificare* F
vult, Aſpaſium ope ſervorum ſuorum terra marique evaſiſſe. Sed non videmus, quid in terræ motu auxilium ſervorum domino præſtiſſe poſſit.

i *In Alio Mſ. codice melius legitur:* undecimo Kalendas Auguſti. *Nam martyres illi multis diebus ante duos iſtos Epiſcopos capite truncati fuerunt, ut ex ſequentibus patebit.*

k *Cum in aliis Actis ſpiculatores illi ad fidem converſi vocentur milites, non intelligimus, quid promiſcuus ſexus hic ad rem faciat.*

l *Hæc obſervatio præcedens confirmatur ex eo, quod alii triginta martyres hoc loco* clerici *nominentur.*

m *Hinc liquet, Martyres illos circa* XXX. *diem Julii paſſos eſſe, cum triginta duobus diebus hos ſanctos Epiſcopos præceſſerint.*

n *Hæc dura increpatio non videtur ſatis convenire ſanctis hiſce Præſulibus, qui manſuetudinem Chriſti pracul dubio imitari conſueverant.*

o *Cum apographum noſtrum Surianum hic lacunas ſcateret, illam Actorum partem ex alio codice ſupplevimus ac uncis incluſimus.*

DE

A

DE S. EUTYCHE, SIVE EUTYCHO

DISCIPULO SANCTI JOANNIS EVANGELISTÆ ET APOSTOLI PAULI,

DISQUISITIO HISTORICO-CRITICA.

G.C.

§. I. An hodiernus ille Sanctus ſit diverſus ab homonymo, de quo Majores noſtri olim egerunt.

EXEUNTE SECULO I. ALT INEUNTE II. *Papebrochius ob. ſtruxit duplicem S. Eutycium,*

Apebrochius noſter ad diem XXVIII. *Maii egit de S. Eutychio ſive Eutyche martyre & epiſcopo Meliteno in Armenia minore, quem ab hodierno ejuſdem nomine Sancto diſtinctum putat, ut ibi tamo* VI. *iſtius menſis pag.* 734. *monet his verbis*: Qui ei a Græcis decantatur Canon, ipſo ſtatim principio & alibi Apoſtolorum diſcipulum facit; quod licet ei commune ſit cum ſancto Eutyche diſcipulo ſanctorum Joannis Evangeliſtæ & Pauli, cui idem plane accinitur

B diſtichon, & qui in eadem minori Armeoia colitur XXIV. Auguſti; quia tamen in civitate diverſa, videlicet Sebaſte, & confeſſor iſte obiiſſe dicitur, hunc, qui ut hieromartyr proponitur, diſtinguimus ab altero, licet non ſine formidine, ac nota temporis ab uno perperam tranſierit ad alium.

quem alii eumdem ſuſpicantur

2 *Quod ad titulum hieromartyris attinet, illum etiam hodierno* S. Eutycho *Graci tribuunt in Menæis magnis, ubi die* XXIV. *Auguſti eum ſic annunciant*: Τῇ αὐτῇ ἱερομάρτυρος Εὐτυχοῦς, μαθητοῦ τοῦ ἁγίου Ἰακώβου τοῦ θεολόγου. *Id eſt*: Sancti hieromartyris Eutychis, diſcipuli ſancti Joannis Theologi. *Deinde poſt Officium ſolemne, quo feſtum hujus* S. Eutychis *celebrant, eamdem annuntiationem fere repetunt hoc modo*: Τῇ αὐτῇ μνείᾳ, κδ', μνήμη τοῦ ἁγίου μάρτυρος Εὐτυχοῦς μαθητοῦ τοῦ ἁγίου Ἰακώβου τοῦ θεολόγου, καὶ τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Παύλου. *Id eſt*: Eodem menſe, XXIV. *die*, memoria ſancti martyris Eutychis, diſcipuli ſancti Joannis Theologi & ſancti apoſtoli Pauli.

C *Hinc ultimæ annuntiationi ſubjunguntur iidem duo verſiculi, qui die* XXVIII. *Maii in Menæis de S. Eutychio præſule Meliteno referuntur, & quæ Papebrochius ibidem explicuit. Hæc aliaque inferius referenda favent identitati utriuſque Sancti, & ideo forſan Caſtellanus die* XXIV. *Auguſti ad annuntiationem Martyrologii Romani Gallicæ verſam in margine interrogat, an hodiernus* S. Eutychus *ſit idem cum illo, quem Græci die* XXVIII. *Maii colunt.*

cujus opinioni favet Menologium Baſilianum,

3 *At ſi conſulamus elogia ſive compendia Actorum, quæ Græci de hodierno* S. Eutycho *narrant, ab altero ejuſdem nominis martyre videtur diverſus eſſe, ac in patria vitam tranquille ſuam martyrio vel violenta morte finiviſſe. Certe Menologium Baſilii imperatoris, quod anno* 1727. *Urbini Græco-Latine vulgatum, & interdum ab editoribus aliunde ſuppletum eſt, die* XXIV. *Auguſti de Sancto noſtro Sebaſtopolitano habet ſequentia*: Eutychius Chriſti martyr Sebaſtopoli natus, propter Chriſti deſiderium, patriæ ac parentibus nuntio remiſſo, ſeceſſit ad Joannem Theologum, & illius evaſit diſcipulus; cujus ipſe virtutem imitatus, Dei gratia repletus fuit, divinoque zelo commotus, erroris munitiones everſit, idolorum fana ſolo æquavit, & infideles ad Chriſtum convertens baptizavit. Poſt Theologi autem tranſitum, diſcedens ad ſanctum Paulum, paſſus eſt ſimul cum eo vincula, tormenta, atque flagella; & in fornacem

E etiam injectus, pluvia deſcendente, illamque extinguente, exiit illæſus; ac belluis traditus vorandus, nullam ab eis læſionem accepit. Exinde a Dei angelo ductus, Epheſum proficiſcitur, & ſui magiſtri gregi reviſo, iterum in propriam ſe contulit civitatem, ubi plenus dierum requievit. *Nunc aliqua circa iſtud elogium notanda occurrunt.*

quod alibi unde ſupplatum eſt,

4 *Imprimis illud elogium non invenimus hac die in Synaxaria Cryptæ-Ferratæ, quod ex Menologio Baſiliano collectum eſt, & cujus partem poſt tomum primum Auguſti pag.* 663. *& ſequentibus Græce edidimus. Unde ſuſpicamur, id ex alia quodam Menologio Græco deſumptum eſſe, quod utinam edituri Romani diſtincte aſſignaſſent. Hi noviſſimi editores in præfatione ante partem primam Menologii Baſiliani quidem monent, quod, ob avulſa quædam vetuſti codicis folia, dies aliquot, ex Menæis excuſis deſcriptos Latineque verſos adjecerint. Sed oportet hoc elogium aliunde excerptum fuiſſe, quandoquidem illud cum Menæis impreſſis accurate non convenit, ut inferius ex Latina eorum interpretatione manifeſtum fiet. At*

F *undecumque iſtud elogium prodierit, duas difficultates in eo occurrentes obſervamus, ac diſcutere conamur.*

in quo diffinitatem aliquam,

5 *Prima eſt, quod hic Sanctus initio elogii nominatur* martyr, *& in fine dicatur ad patriam reduſſe, ibique plenus dierum requieviſſe, uti naturali morte ad Superos migraſſe, cum tamen plerumque tantum martyres appellentur illi, qui pro fide Chriſtiana ſanguinem fundunt, aut ex illatis tormentis vulneribuſque ſpirant. Verum hæc conciliari poſſunt, ſi titulus* martyris *minus ſtricte aſſumatur, & etiam tribuatur iis, qui pro fide Chriſtiana paſſi ſunt tormenta vel vincula, quamvis ea poſtmodum evaſerint. Unde* S. Eutychus *latiori modo martyr dici poteſt, eo quod pro nomine Chriſti vincula & flagella ſuſtinuerit, & peſtem flammas ac feras illæſus evaſerit, ut in relato Actorum compendio narratur.*

quæ ſefe offerunt;

6 *Sic* S. *Joannes apoſtolus a Gregorio Nyſſeno in altera laudatione ſancti Stephani, quam Laurentius Alexander Zacagnius Vaticanæ bibliothecæ præfectus anno* 1698. *Romæ edidit, inter Collectanea monumentorum veterum tomo* I. *pag.* 340. martyrum choris annumeratur, *etiamſi Romæ illæſus*

A myriades demerſiſti ... Religatis manibus clauſus, miſſuique in profundum, felicem finem in ipſo excepiſti. Innotuerunt, o glorioſa, viæ tuæ in aquis, in quibus prudenter vitam finiens, ſuffocaſti, o ſapiens martyr, ſuperbum cum toto ſuo exercitu tyrannum .... Verbum, quod nullum habet initium, prædicans, Eutychi, culeo tamquam arcæ immiſſus es, & profundo traditus, ad ſalutis portum appuliſti ... Tamquam oblationem tradidiſti, o beate, animam tuam Deo, in mediis quidem aquis finem divinum ſortitus, deinde vero ad torrentem voluptatis locatus es. *Cum ex repetitis illic Sancti laudibus abunde conſtet de genere martyrii, diſcere cupiemus, qua auctoritate Galeſinius illud mortis genus mutaverit, ac die* XXVIII. *Maii eumdem Sanctum ita annuntiaverit*: Melitinæ ſancti Eutychii epiſcopi & martyris, qui, Gordiano imperatore, religionis cauſa ſupplicüs variis tortus, demum ſecuri percuſſus cæleſtem coronam accepit. *Si vero epiſcopus ille Meluenæ ſub imperatore Gordiano martyrium ſubiiſſet, clara eſſet utriuſque Sancti diſtinctio. Sed hic eſt eraſſus Galeſinii parachroniſmus, ut ſupra demonſtravimus.*

B 13 *Porro Menæa Græca ad diem* XXIV. *Auguſti ſuggerunt alia diſtinctionis indicia, quæ jam breviter obſervabimus. Primo Menæa aſſerunt, hodierno* S. Eutycho *patriam fuiſſe Sebaſten, quam Menologium Baſilii Sebaſtopolim appellat. Sunt autem variæ hujus nominis civitates in Oriente, quemadmodum apud geographos paſſim obvios licet videre. Secundo alium eſt ſilentium de epiſcopali dignitate Sancti hodierni, quam tamen alteri S. Eutycho diſerte ac nominatim tribuunt. Tertio diverſum ab alterius ſubmerſione aſſignant genus martyrii, dum in Officio hodierni* S. Eutychi *dicunt, ei caput amputatum fuiſſe, licet hac in re errent, & ſibi contradicant, ut ſuperius oſtendimus. Quarto memoriam Sancti noſtri hodierni exornant verſiculo quodam hexametro, qui etiam in Ephemeridibus Græco-Moſcis ad diem* XXIV. *Auguſti refertur hoc modo:*

audito lectori propoſuimus.

Εἰκάδι, Εὔτυχε, ἀμφικλύζῃ κῦδος ἀεὶ πατρίῃ.

Eutyche, in laxo condit vigeſima quarta.

Suſpicamur, hic alludi ad ſoxeum vel marmoreum S. Eutychi *tumulum, in quo forſaſſe ſacrum ipſius corpus die* XXIV. *Auguſti conditum eſt.*

C 14 *Maxima denique diſparitas inter utrumque Sanctum apparet in fine vitæ: nam epiſcopus Meluenæ culeo incluſus & in mare demerſus, pro fide Chriſtiana martyrium ſubiit, ut ſupra ex proprio ejus Officio retulimus. Hodiernus autem* S. Eutychus *poſt inita pro Chriſti nomine varia certamina & exantlatos multos labores, tandem in patriam rediit, ibique meritis & annis plenus, in Domino placido obdormivit, ut in Menologio Baſilii & ſupra memorata Menæorum elogia legimus. Unus itaque proprio martyr, alter vero confeſſor appellandus erit, niſi quis contendat, Græcos Menæorum collectores omnia confuſiſſe, & temere Officium unius ejuſdemque Sancti duplicaſſe, quod ſine manifeſta ratione non eſt præſumendum. Habet hic eruditus lector præcipua propoſitæ difficultatis argumenta, ita ut de hac intricata controverſia poſſit ferre judicium, quod ei liberum relinquimus, & ad altam quæſtionem progredimur.*

ejuſdem cultum ſubſtituimus.

D

§. II. An Sanctus hodiernus ſit idem cum illo adoleſcente, quem ex lapſu mortuum ſanctus Paulus Apoſtolus Troade ad vitam revocavit. Auct. G. C.

S. Paulus Eutychum quendam vitæ reſtituit.

Sanctus Lucas in Actibus Apoſtolorum cap. 20. *narrat ſequentia*: Nos vero navigavimus poſt dies azymorum a Philippis, & venimus ad eos Troadem in diebus quinque, ubi demorati ſumus diebus ſeptem. Una autem ſabbati, cum convenſſemus ad frangendum panem, Paulus diſputabat cum eis profecturus in craſtinum, protraxitque ſermonem uſque in mediam noctem. Erant autem lampades copioſæ in cœnaculo, ubi eramus congregati. Sedens autem quidam adoleſcens, nomine Eutychus, ſuper feneſtram, cum mergeretur ſomno gravi, diſputante diu Paulo, ductus ſomno cecidit de tertio cœnaculo deorſum, & ſublatus eſt mortuus. Ad quem cum deſcendiſſet Paulus, incubuit ſuper eum; & complexus dixit: Nolite turbari, anima enim ipſius in ipſo eſt ... Adduxerunt autem puerum viventem, & conſolati ſunt non minime. *Hic vides, adoleſcentem illum, quem ſanctus Apoſtolus Paulus vitæ reſtituit, Eutychum nominari.*

E

quem Redemti hodiernum eſſe conjiciunt.

16 *Ex hac nominis ſimilitudine Raderus noſter conjectat, hunc adoleſcentem non eſſe diverſum ab hodierno noſtro* S. Eutycho, *& hac die in Mſs. obſervationibus ad Menæa Græca, citato ſanctii Lucæ textu, conjecturam ſuam proponit his verbis*: Huoc argo Paulus rurſus to vitam excitavit, qui videtur poſtea Paulum ſecutus, &, capto Paulo, Joannem. Entmvero conjectura eſt, non affirmatio contentioſa, quamvis meo quidem animo prope certa: nam & nomen convenit, & adoleſcens cum aliis in multam noctem de rebus cæleſtibus & fide diſputantem audit, & lapſu extinctus ab eodem in vitam eſt revocatus. Quid mirum, ſi illi poſtea velut alteri parenti ſemper adhæſit? *Nihil quidem in hac adhæſione mirl eſt; ſed magnopere miramur, noſtrum* S. Eutychum *civem Sebaſtopolitanum, qualis in Menologio Baſiliano & Menæis Græcis appellatur, Troadem veniſſe, ut ſanctum Apoſtolum Paulum de fide diſputantem vel concionantem audiret. Nobis itaque veriſimilius apparet, hunc Eutychum adoleſcentem, quem S. Paulus a morte excitavit, incolam vel accolam Troadis fuiſſe.*

F

Tamayus hanc conjecturam avide arripit.

17 *Licuit Radero candide conjecturam ſuam eruditis examinandam proponere. Sed Hiſpani quidem fabulatores hanc veluti ſententiam cartam nobis obtruſerunt, & incautos fallere conati, martyrium hujus Eutychi ad majorem patriæ ſuæ gloriam in Hiſpania collocarunt. Inter hos Joannes Tamayus Salazar die* XXIV. *Auguſti in Martyrologio ſuo Hiſpanico confidenter more ſuo ſic illum annuntiat*: Telæ in Vaccæis Hiſpaniæ, ſancti Eutychii martyris, qui cum primum Paulo adhæſiſſet, quo a vivis ſublato, poſtmodum Joannis Apoſtoli quæreret magiſterium, ejus doctrinam diſcipulus avaudita promeruit, a quo in gentium prædicationem dimiſſus, innumeras peragravit provincias, donec Hiſpanias adiens, ibidem martyrio coronatus occubuit. *Quis non crederet, his nobis ſolum Sibyllæ recitari?*

18 *At-*

AUCT. G.C. *suspectus Pseudo-Dexteri fides.*

A 18 *Attamen Tamayus sibi diffidens, aut ſerſan impeſturæ ſuæ conſcius, in auxilium vocat Pſeudo-Dextrum, qui in Chronico ſuo ad annum Chriſti* 112. *num.* 4. *ſic fabulatur:* Sanctus Eutychius, ſancti Pauli diſcipulus, ipſo prædicante, de feneſtra præcipitatus & in vitam revocatus (qui ſecutus eſt ſanctum Joannem Evangeliſtam) Telæ paſſus in Vaceæis, in Hiſpania completo martyrio, glorioſus migrat ad Dominum. *Deinde Pſeudo-Dexter in eodem fabuloſo ſuo Chronico ad annum Chriſti* 299. *de publico iſtius martyris cultu vel celebri ejuſdem veneratione fingit ſequentia:* Telæ in Hiſpania prope Palentiam, Vaccæorum urbem prævalidam, ſanctiſſimi Eutychii martyris inſignis memoria. *Verum hunc priori & poſteriori Pſeudo-Dextri teſtimonio æqualem, id eſt nullam fidem adhibemus, cum fraudes ejus jam ſæpius evidenter detexerimus.*

in Martyrologio Hiſpano Acta hujus ſancti

19 *Nihilominus hoc araculo fretus Tamayus ibidem nobis exhibet Acta ejus, quamvis ea a nemine collecta fuiſſe fateatur, & ſini ſuo intentus, geſta varia commiſcet in hunc modum:* Eutychius B ex Troade urbe Achaiæ ortus, cum ad adoleſcentiæ florem attingeret, audita fama Pauli Apoſtoli, qui per regionem illam Evangelii fidem populis prædicabat, ejus audiendi doctrinam magnopere vexabatur (*ſorte ſcriptor obſcurus dicere voluit* magno deſiderio tenebatur.) Cum ecce Paulus e Corintho Troadem perveniens, cœpit cum doctioribus diſputare & ſermonem inſtruere, quo Chriſti veram fidem, ejuſque divinitatem edoceret. Eutychius deſiderio viſendi Apoſtolum protractus, domum, ubi erat diſſertatio habenda, cunctanter ingreſſus, & ad locum, quem occaſio permiſit, aſcendens, ibidem Pauli doctrinam audire curioſus occepit.

in variis auctoribus collecta commiſcet,

20 Sed cum intempeſtæ noctis ſpatium, ſermo Apoſtoli valde prolixus, & adoleſcentis languor ſomnum attraheret, illius vi prorſus oppreſſus, de tertio cœnaculo deorſum occidit. Tunc

* *lege* boatu

mœſto ſonuere beatu *
Atria, concurrit gemitu miſerata frequenti
Turba videre locum, qui funere triſtia acerbo
Lætitiam facturus erat.

Cujus rei ſucceſſus inopinatus Apoſtoli ſermonem C intereludens, extra domum proſiliens, Eutychium mortuum inveniens, ſuper eum incubuit, & complexus, circumſtantibus dixit: Nolite turbari; anima enim ipſius in ipſo eſt. Tunc circumſtantes adduxerunt adoleſcentem & vivum invenerunt; qui in poſterum Paulo adhærens, ejus diſcipulus & comes exſtitit individuus. Sed demum Paulo e vivis ſublato, Joannem Evangeliſtam inſecutus, ejuſque diſcipulus factus, Evangelici ſermonis prædicator effectus, fere totius orbis regiones peragravit, in quibus propter fidei prædicationem, carceres, verbera, & ignea perpeſſus, tandem Hiſpaniam pervenit, ubi ad urbem Teſam denique tentus, & ad præſidis tribunal perductus, & in Chriſti confeſſione perſeverans, conſummato martyrio, ſpiritum Deo reddidit; cujus memoria multis ſequentibus ſeculis perduravit. Occubuit igitur ſanctiſſimus vir IX. Kalendas Septembris, anno CXII.

ac ſibi ipſi contradicit.

21 *Hæc Tamayus ex Actibus Apoſtolorum, ex Martyrologiis Latinis, & partim ex cerebro ſua promiſcue coacervans, ita honori patriæ ſuæ ſuis intentus, ut hunc Eutychum adoleſcentem, quem cum alio homonymo confundere cupiebat, præter intentionem ſuam ab hodierno* S. Eutycho *maxime diſtinxerit: dum enim initio Actorum aſſerit, quod adoleſcens ille* Eutychus ex Troade urbe Aebajæ ortus *fuerit, ignoravit, aut non advertit, hodiernum ejuſdem nominis Sanctum in Menologio Baſiliano & Menæis Græcis ex urbe Sebaſtopolitana ortum dici, & conſequenter ab altero diverſum eſſe. Denique Martyrologus ille Hiſpanus poſt communia & confuſa duorum Eutychorum Acta, quæ ſuperfluis verbis exornavit, brevitatem eorum ridicule excuſat hoc modo:* Acta ſic brevi epilogo condunata deſumere potuimus, quia proliziora nequaquam nobis permiſit ſcriptorum oblivio, aut temporum intereapedo. Nec eſt immorandum in qualitate martyrii: nam ſicet aliqui tueantur, ſanctum Virum non martyrem, ſed confeſſorem excidiſſe *, alii per martyrium ſublatum contendunt; quorum ſententiæ ex Dextri auctoritate adhæremus. *Ego auctoritatem Menologii Baſiliani & Martyrologii Romani figmentis Pſeudo-Dextri longe præfero, & ex eorum teſtimonio probabilius arbitror, hodiernum* S. Eutychum *poſt varia pro fide certamina tandem in pace obiiſſe.*

* *forſan exciſſe, vel excediſſe*

Sed Nicolaus Antonius ſidem iſtius Martyrologi explodit,

22 *Quandoquidem mihi non lubet eum hoc Martyrologo Hiſpano vel Franciſco Bivaria Dextri explicatore diutius diſceptare, toti ſabulatorum cohorti cordatum ſcriptorem Hiſpanum appono, nempe Nicolaum Antonium Hiſpalenſem, qui in Bibliotheca Hiſpana veteri lib.* 7. *cap.* 7. *num.* E 114. *Joannem Tamaium depingit his coloribus:* Joannes Tamaius, ut hinc exordiamur, homo diligens & laborioſus, inſignique copia libroram, quæ ad manum ſemper ei fuit in laudata bibliotheca Inquiſitoris generalis, uſus, non tamen cunctas ad ſcribendum attulit dotes, quæ in hiſtorico, maxime ſacro, deſiderantur: nam ut prætermittam Latinæ linguæ ignorantiam, quæ omnibus fere verſibus ſele prodit, non dico elegantis & idonei ſermonis, cui aliqua deberetur laus, ſed recti ſaltem & ſolœciſmis vacui, de quo ad quemcumque Latina etiam balbutientem verba provocare poſſum, totom ſe dedit in ulnas confictorum nuper auctorum in officina Toletana, qui omnes ei paginas & omnia illuſtriſſimarum alias lucubrationum ſpartia nugia & fabulis intolerandis & enormibus F implevere, adeo ut abſque his vaſtum Opus mole (*Martyrologium Hiſpanicum intelligit, ut aliunde liquet*) tenoqua volumine turgens, majori ex parte ad juſtam decreviſſet formam. *Deinde oſtendit, eum ſcripta ſub nomine veterum fraudulenter conficta vulgaſſe, & ſic opem tuliſſe aliis ejuſdem farinæ ſabulatoribus, quas in Bibliotheca ſua ſparſim detegit & explodit.*

& in Mſſ. ſuis poſthumis

23 *Præterea laudatus Nicolaus Antonius in Mſs. poſthumis, quorum partem, ab ampliſſimo & admodum R. D. Adriano Coninck conſanguineo auctoris humaniter nobis communicatam, Matriti anno* 1721. *tranſcripſi, multis exemplis oſtendit Pſeudo-Dextrum barbare ac vitioſe ſcribere, cum tamen S. Hieronymus verum Dextrum ab elegantia laudet, & Ciceronianum fuiſſe innuat. Deinde Nicolaus ordine menſium textu integrum catalogum illorum Sanctorum, quos abſque martyrii aut obitus loco memoratos, Pſeudo-Dexter aut ejus commilitones affectatione ridicula Hiſpaniæ perperam adjudicarunt. Inter hos recenſet hodiernum* S. Eutychum, *qui in Martyrologio Romano ſine certo mortis loco refertur, & cujus occa-*

A *occasione Pseudo-Dextrum exagitat his verbis*: Quid tunc faceret impotentissimæ aviditatis homo, nisi pro more positam in medio mercem, cujus nomine nulla lele actione aut interdicto pulsandum noverat, afferre domum, sibique vendicare?

hoc ipsum fabulam de illo Eutyche,

24 *Denique post allegatum duplicem Pseudo-Dexiri textum, quem superius exhibuimus, & in quorum prima adolescens ille Troadis de senestra tertii cœnaculi* præcipitatus *deorsum cecidisse dicitur, impostorem idem censor Hispanus ita refellit*: Duo hic sunt, in quibus fallere voluit credulos insignis delusor. Primum, eumdem esse Eutychium adolescentem provinciæ Troadis, quem e senestra tertii cœnaculi, non PRÆCIPITATUM (ut Latii flos & medulla loquitur, Ciceronianus inquam Dexter) sed præcipitem vitæ restituit Paulus Apostolus, ut in Actorum vigesimo capite refertur, cum Eutychio Joannis Evangelistæ discipulo, a Græcis laudato. Si ita esset, non ignorarent Græci, quibus alioqui lolis res ejus gestæ compertæ sunt. Nec facile obvolutum silentio dixeris, aut memoria deperditum in historia Eutychii tam insigne miraculum.

25 Præterea plurimum variant Dextri & Græcorum relationes. Græci multa perpessum, sed ab omni periculo divinitus ereptum, ut Galesinius ex eorum fontibus loquitur, in Domino aiunt obdormivisse; Dexter vero martyrium compleviſſe scribit. Alterum falso dictum est, Eutychium hunc Joannis discipulum Telæ in Hispania pro veræ fidei confessione interfectum. Deceat inter alia loci notitia; peregrinatus insuper ille dicitur in multis regionibus. Quidni & in Hispaniæ intima? Nec tantum peregrinatus, sed etiam occisus? Hæc mentiendi ansa & occasio. *Tandem Nicolaus Antonius proponit controversiam, inter Tamayum & Bivarium agitatam, de alio S. Eutychio, quem Usuardus aliique veteres Martyrologi ad diem* XI. *Decembris in Hispania annuntiant, & prudenter censuram suam concludit his verbis*: Sed recedemus jam hinc (etenim argutari amplius in aliis pudet) contenti Eutychio, vero Hispaniarum honore, qui undecimam Decembris diem memoria sua consecrat. *Nos etiam finem imponimus hac disquisitioni historico-criticæ, cujus initio ad marginem ex conjectura martem hodierni Sancti* exeunte sæculo primo vel ineunte secundo *collocavimus*.

B

E

DE SS. AUREA, SEU CHRYSE VIRGINE, CENSORINO, FELICE, MAXIMO, HERCULINO, VENERIO, STYRACINO CENA, COMMODO, HERMETE, MAURO, EUSEBIO, RUSTICO, MONAGREO, AMANDINO, OLYMPIO, CYPRIO, THEODORO TRIBUNO, SABAINO,

MARTYRIBUS APUD OSTIA TIBERINA,

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. P.

Aliqui ex his Martyribus alias dati; S. Aureæ cultus apud Græcos & Latinos; Acta corrupta; eorum exemplaria.

C

COCA MEDIUM SECULI III.

Aliqui ex his Martyribus alibi sunt dati

TOmo II. *Januarii, ad diem* XXX. *ejusdem mensis, inter Prætermissos ac dilatos in alios dies, hic sanctorum Martyrum manipulus jam pridem signatus fuit e Menæis Græcis*, licet non omnino, *sicut ibidem monuimus*, correcte expressa eorum sint nomina; *quorum habebitur ratio superiori occasione Actorum. Porro* Maximum presbyterum, Archelaum diaconum, *ac* Cyrinum episcopum, *qui una cum aliis numerantur ad dictum diem, omittimus hodierno, quia besterna de illis egimus cum Martyrologio Romano: in qua pro* Cyrino *scribitur* Quiriacus, *qui alibi vocatur* Cyriacus, *ut die* XXIII. *hujus videre datur. Die autem* XXII. *ejusdem mensis sermo nobis fuit de* S. Hippolyto *episcopo & martyre, laudatum Martyrologium secutis, qui inter eosdem Prætermissos e citatis Menæis notatus, sed in istum diem dilatus fuerat. Monita de rebus his lectore, ad publicam nostrorum Pugilum venerationem illustrandam progredimur: ac primo dicemus de Græcis, e quorum Menæis continuo illos recitavimus.*

allorum cultus

2 *Narrationem martyrii, seu elogium, quod exstat in eisdem Menæis Græcorum, etiamsi non sit longum, supersedemus huc transferibere: nam cum Martyres sint apud Latinos, atque adeo eorum cultus, & qualisqualis historia ab his ad illos sit derivata, non est, quod in Oriente quæramus notitias de iis rebus, quæ in Occidente peractæ sunt. Obiter tamen observasse non abs re fuerit, tres Martyres e pluribus supra annuntiatis nominatim exprimi in elogio isto, videlicet* Censorinum, Chryseo *seu* Aureæ, & hujus famulum Sabainum; *quibus bi præmittuntur versiculi, quos a Græco ita interpretamur Latine mora nobis usitata. Et de* S. Censorino *quidem sic habent Menæa Græca*:

Τύπτων πράγματος ὁ ξίφει Κατασφάττει

Η'ν οἶσθ ξυρῷ τοῦτ ουράδικοι ἀκόνῃ.

Dum colla Censorinus ad gladium obtulit,

Quod cos novaculæ est, lodanibus hic fuit.

Inter Adagia a Paulo Manutio collecta, & Ursellis edita anno 1603. *pag.* 35. *est illud*, ξυρὸς οὐ ἀκόνῃ, novacula in cotem: *cujus proverbii significationes ibi legi possunt; sed omnium discrepant ab ea, quam in hoc frigido versu videtur poeta indicare voluisse, si ejus sensum recte assequor, quem hoc vel simili modo exponi posse saltem per conjectu-*

F

ram

A *ram cenſeo: ſicat eos nevaculam acuit ad fecandam ; ſic* Cenſorinus *confortans & ſibo aleas*
AUCT. J. P. *Chriſtianos pugiles , acuebat quodammodo illos adinſtar cotis ad martyrium . Vide Acta , quæ daturi ſumus , cap. 1. nam. 6. Allaſio autem iſta quam longe ſit quæſita , nemo non videt .*

3 *Eadem Menæa de* S. Sabaino *canunt iſta ,* apud Gra- *quæ Latine ſic reddimus .*
ros ,

Σπλαγχνα φλέγουσι Σαβάϊνε λαμπάδες
Τὰ σαμπύροπα σπυρὶ ἀσπλαγχνίαι.
Tua, Sabaine, viſcera exurit mala
Gens, viſcerum expers , barbara , immitis ,
ferox.

Alluſio eſt in vocibus σπλάγχνα , *&* ἀσπλαγχνίαι: *quaſi dicat poeta : lampadibus arunt* Sabaini *viſceraa homines peſſimi , & qui non habent viſcera miſericordiæ . Cui alluſioni parum vel nihil leporis poetici ineſt .*

Prædicta Menæa his verſiculis proſequuntur martyrium S. Aureæ, *ſea* Chryſes, *quos ita interpretamur Latine:*

Χρυσῆ βυθῷ βλαδίσα πατρὶ τῷ πόλυ
B Νύμφο φάεσιν ἀρυόμενος λειμῶνι.
Jacta in profundum gurgitem Chryſe fuit:
Modo lota thalamos ſponſa cæleſtes ſubis.

Apud Græcos χρύσεος , *contracte* χρυσοῦς , *eſt* aureus: *in fœminino* χρυσῆ : *unde propeiam* Χρυσὴ , Aurea .

4 *Annuo cultu celebratur apud Latinos* S. *ex S. Aurea in Martyrologio Romano hac die* XXIV. *Auguſti*: Aurea, *& ſic annuntiatur in Martyrologio Romano hac die* XXIV. *Auguſti*: Apud Oſtia Tiberina ſanctæ Aureæ virginis & martyris, quæ , ſaxo ad collum ligato , in mare demerſa eſt ; cujus corpus ad litus ejectum beatus Nonnus ſepelivit . *Inter Prætermiſſos ad diem* XX. *Maii apud nos jam pridem obſervatum eſt* , S. Auream in Oſtia , feilicet Tiberina, virg. & marr. celebrari in apographo Epternacenſi Martyrologii Hieronymiani ; *ſed* pro *ea* in aliis nomeo Aurei legi , & adjungi Noſtra *&c.* loco Oſtiæ . *Quod non eſt mirum in tanta apographorum Hieronymianorum luxatione & corruptione . Ferrarius in Catalogo Sanctorum Italiæ hodierna die illam ſignat , ac martyrium ejus narrat* ex Actis illius M. SS., e quibus Antonius Gallonius vitam contexuit . *Ex his cum de publica* S. Aureæ *veneratione ſatis conſtet , plures de ea , ſi exſtent , non*
C *inquirimus annuntiationes . Obſerva obiter , Ferrarium modo citatum agere ſeorſim de* S. Sabiniano , *famulo* S. Aureæ , *qui apud Græcos ſupra vocabatur* Sabainus: *de quo poſtmodum recurret mentio ; ſed perpauca de eo refert* ex Paſſione *ejuſdem* S. Aureæ : *cujus hiſtoria ſeu Acta ſunt exigua admodum auctoritatis , ac liberali ſpongia indigent .*

5 *Quandoquidem vero Acta illa ita ſunt conſicta & commixta , ut certamea plurimorum aliorum Martyrum memorent , de quibus tractavimus die* XXII. *&* XXIII. *hujus menſis , ſicat in principio hujus Commentarii indicatum eſt ; aſui aebis eruni animadverſiones aliquæ , quæ tunc occaſione iſtorum Sanctorum præmiſſæ fuerunt . Primo itaque hic tamquam pro inſertis habeantur , quæ ad dictum diem* XXII. *pag.* 506. *in Commentario hiſtorico S. Hippolyti §. 2. multis diſputata ſunt de tempore martyrii ejus ; quod , variis aliorum relatis ſententiis , ac difficultatibus expenſis , circa mediam circiter ſeculi tertii ibidem late quodam modo dictum eſt contigiſſe . Jam vero cum eadem ſit ratio temporis , quo* S. Aurea, *& quo S. Hippolytus martyrium compleverunt , adeat lector lectum mox citatum .*

ejuſdem Vitæ ,

6 *Quid dicam de die, quo Sancta hodierna laurea certaminis adepta eſt ? Quid de corporis ſepultura ? Reſpondeo ad primum . In apographo , quod infra prælo dabitur e Ms. ſancti Maximini apud Treviros , indicatur martyrii curſum conſummaſſe ſub die* XXIII. *Auguſti . Vide ibidem dicenda num.* 17. *&* 18. *In alio autem Ms. noſtro ; quod anonymum appello , quia non ſanctis eidem adſcribi , unde deſumptum ſit , reſerunt id accidiſſe die* XXIV. *Auguſti , his verbis* : Iratus præſes juſſit Virginem nudam plumbatis verberari: deinde laxo ad collum ejus alligato demergi in profundum maris ſub die IX. Kal. Septembris. *Cur autem in Menologio Baſilii imperatoris apud Ughellum tomo* 10. *Italiæ ſacræ inter Anecdota ab eo vulgata , col.* 333. *editionis accuratiſſimæ , referatur die* XXIX. *Januarii : cur item in Menæis magnis Græcis celebretur die* XXX. *ejuſdem , ignoro . Nec mirum videri debet , Græcos hic diſſentire a Latinis , cum ipſi Latini non raro annuntient eoſdem Sanctos diverſis diebus .* D *dies martyrii : quædam obſervanda*

7 *Reſpondeo ad ſecundum de Sanctæ ſepultura . Acta ea Ms. S. Maximini hæc de illa ſcribunt apud nos nam.* 18. Corpus ſanctum pervenit E ad litus , quam * beatus Noonolius collegit : qui etiam Ypolitus ouncupatur , & cum omni diligentia ſepelivit in prædio ejus , ubi habitaverat , quarto Kalendas Septembris . *In alio autem Ms. noſtro anonymo* ſunt iſta : Corpus ejus ad litus projectum collegit Hippolytus Portuenſis epiſcopus, qui Nonnus dicebatur ; quod aromatibus condiens, lioteiſque iovolvens ſupelivit cum omni diligentia io urbe Oſtienſi : ubi hactenus viget memoria Sanctæ Virginis, illiuſque reliquiæ digno veneranlur honore . *Fecerunt in Annotatione ad Acta* S. Aureæ *autem indicata* , De Nonno , *iaquit* , epiſcopo , qui S. Auream ſepelivit, his eſt inter ſcriptores : nam alii illum eumdem cum Hippolyto epiſcopo Portuenſi, cujus io Actis S. Aureæ fit mentio, eſſe putant, ut Baronius & Antonius Gallonius ſeotire videntur: quod tamen hiſtoriæ veritati repugnat; ſiquidem S. Hippolytus Portuenſis ante S. Auream paſſus eſt, ex Martyrologio Romano, & ex Actis utriuſque . Quomodo igitur corpus Aureæ potuit ſepelire? Alii Nonnum epiſcopum Edeſſæ, qui Pelagiam converiit, fuiſſe arbitran- F tur. In qua ſententia Petrus Damianus eſt io epiſtola ad Nicolaum PP. II. Sed ille non ſub Alexandro , ſed ſub Theodoſio juniore , & Valentiniano imperatoribus vixit , ut apud Nicephorum in Hiſtoria eccleſiaſtica in Vita imperatorum . *At vide , quæ de hoc S. Petri Damiani errore ſunt dicta in S. Hippolyto Martyre Portuenſi §. 2. pag.* 506. *nam.* 9. *&* 10. * *ſcilicet Maximi*

8 *Porro eamdem caſtigationem , qua Ferrarius utebatur contra Baronium & Gallonium , meretur exemplar Actorum S. Maximini : nam poſtquam extuliſſet citato nam* 18. *corpus Sanctæ a Nonnoſo ſeu Hippolyto fuiſſe ſepultum* quarto Kalendas Septembris *; ſubditur ibidem nam.* 20. *quod ante diem* XXIV. *ejuſdem menſis martyrium compleviſſet Hippolytus , cum die* XXIII. *memoretur fuiſſe ſepultus . Ea tibi fragmentum textus:* Chriſtiani .. levaverunt corpus, *quod & ſepelierunt* .. ſub die decimo Kalendas Septembris. *Ms. anonymum refert* S. Auream *in mare demerſa fuiſſe ſub* die IX. Kal. Septembris , *ex nam. 6. ſupra ; ac deinde ab Hippolyto ſepultam , ut modo diximus nam. 7. poſtea vero in eodem apographo dicitur de Hippolyto epiſcopo ;*

Marty-

A Martyrium implevit xi. Kal. Septembris. *An igitur error irrepſit in numeros? An imperitus martyrographus modum numerandi dies menſis per Kalendas ignoravit? An duplicem epiſcopum obtrudit Hippolytum? Verum longa eſt hiſtoria de Hippolyte, longæ ambages, ut licet videre in S. Hippolyto martyre Portuenſi pag. 506. quam nuperrime deſignabam, & ſequentibus. De dicta corpore S. Aureæ aliquod etiam obſervandum occurrit:* nam, *uti legitur apud Ferrarium in Annotatione citata*, Antonius Gallonius & Baronius illud Oſtiæ in propria eccleſia extare teſtantur. Tab. vero eccl. Parmen. in Cathedrali ejuſdem urbis quieſcere indicant. *Sed reſpondes vel utroque hoc loco forte exſtare partem corporis; vel Parmæ exuvias alterius Sanctæ ſyncuymæ.*

corpus Actæ corruptæ: 9 *Præter ea, quæ jam relata ſunt adverſus Actam* S. Aureæ, *conſulat lector cenſuras, quibus Acta S. Hippolyti perſtricta ſunt eadem pag. 506. & 507. nec non dicta in SS. Quiriaco epiſcopo & aliis Martyribus Portuenſibus ad diem* XXIII. *Auguſti, pag. 566. Ex errore autem, in quem impegit S. Petrus Damianus, manifeſtum eſt, Actam iſtam jam tum corruptam & confuſa fuiſſe. Ne longius abeam: hoc adda breviter, hiſteriam S. Hippolyti*, S. Aureæ, *& aliorum Sanctorum Martyrum, cum eadem hiſteria connexorum, ſimilis uſum eſſe fortuna, quam ſubiere Acta alia innumera, in quibus etiam tunc, quando fortaſſe verum narrant, dubites, an firmum pedem figas, an in luta hæreas. Nunc dicamus aliqua de Actorum exemplaribus, ac primo quidem de Latinis.*

recudendum exemplaria 10 *Ms. anonymum, de quo ſupra, præmittit hoc titulo:* Martyrium S. Aureæ virginis & martyris & ſociorum. *Incipit:* Quo tempore Severus Aurelius Alexander ſceptra Romani moderabatur imperii, agente Domitio Ulpiano Romulo, urbis Romæ præfecto. *In exemplari autem ſancti Maximini apud Treviros res dicitur accidiſſe ſub Claudio: ſic enim incipit:* Tempore, quo nequiſſimus Claudius Romanæ urbis ſumpſit imperium *&c. Habemus præterea egregium Martyrii S. Cyriaci epiſcopi, quod deſumptum notatur* ex Bodecenſis cœnobii, Ordinis Regularium S. Auguſti-
C *ni*, diœceſis Paderborn. Paſſionali pergameno Ms. *in quo egregio Acta* S. Aureæ, *ac plurimorum aliorum Martyrum admixta ſunt. Fragmentum etiam habemus, cui titulus,* S. Aureæ virg. Paſſio, *quod notatur deſumptum* ex collect. P. Gallonii tomo I. fol. 193. *quodque incipit:* Temporibus Alexandri imperatoris, præfecto prætorio Ulpiano, & Urbis vicario Ulpio Romulo *&c. Apud nos etiam eſt fragmentum Græcum* ex Ms. Ducis Sabaudiæ Βίοι ἁγίων τῶν ἁγίων Ἀγίων fol. 423. *& cui præfigitur hic titulus:* Μαρτύριον τῶν ἁγίων Κυριακοῦ, Ἱππολύτου, Μαξίμου, Χρυσοῦς, καὶ τῶν λοιπῶν. *Id eſt*, Martyrium ſanctorum Cyriaci, Hippolyti, Maximi, Chryſes, & reliquorum. *Sequitur hoc exordium:* Ἐν ταῖς ἡμέραις Κλαυδίου τοῦ παρανόμου βασιλέως, παρέστησε βίκαριος Οὐλπίῳ Ῥωμύλῳ, μέγιστος ἀνέφθη διωγμὸς τοῖς Χριστιανοῖς ὑπὸ Χριστιανῶν. *Quæ ſic redde Latine:* In diebus Claudii iniqui imperatoris, dum Ulpius Romulus vicarius eſſet, maxima exarſit perſecutio contra eos, qui tunc erant Chriſtiani. *Quid verbis opus eſt? En tibi nunc qualiacumque Acta, modicis expoſita Annotatis: etenim cum Commentarius hiſce prævius valde parvus ſit, eo te, lector, mitte pro ulteriore illorum notitia.*

ACTA

Ex Ms. ſancti Maximini apud Treviros.

CAPUT I.

S. Aureæ certamen, ac tormenta; S. Cenſorini captivitas; carceris cuſtodes a S. Maximo converſi.

TEmpore, quo iniquiſſimus Claudius Romanæ urbis ſumpſit imperium, tali *a* diabolo repletus eſt *ira* circa Chriſtianos, ut penitus Chriſti nomen nec audire potuiſſet. Tunc juſſit mitti præcones per vicos & plateas, ut univerſus populus dijs victimas immolaret. Si quis autem ſacrificare noluiſſet, diverſis pœnis interficeretur: & alii quidem ferarum morſibus laniati interirent; alii in alveo Tiberis demergerentur; alii vero exilio deportarentur, &, ſi quis aleret Chriſtianum, diverſis pœnis interiret. Tunc cœperant miniſtri curioſe quærere Chriſtianos, ut eos cum populis idolis immolarent. Et inventi ſunt multi Chriſtiani nolentes ſacrificare: qui diverſa ſuſtinuerunt tormenta, & cum gloria martyrii pervenerunt ad Chriſtum. Inter quos inventa eſt virgo ſacratiſſima, nobili genere orta, imperatorum filia, & a cunabulis Chriſtiana, nomine Aurea. Quæ contempſit præcepta iniquiſſimi judicis, dicens: Ego Deum confiteor labiis, & corde invocare non ceſſo: neque dæmoniis inclinabo cervices meas, de quibus Scriptura teſtatur dicens: Similes illis fiant, qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis. *Claudio imperatori Chriſtiani perſequenti*

2 Hoc audientes miniſtri renuntiaverunt Auguſto, quæ geſta fuiſſent. Statim juſſit eam *in* uno carcere recludi: & per ſeptem dies nequaquam ei porrigere. Completo vero die ſeptimo, ſuis eam juſſit aſpectibus præſentari. Quæ cum præſentata fuiſſet, dixit ad eam Claudius: Cur deſeruiſti deos immortales, quos parentes tui a cunabulis coluerunt, quos principes adorant, per quos reſpublica ſemper floruit, & Romano imperio victoria tributa eſt, & Romani omnium gentium feritatem cum ſuis opibus ſubjugaverunt? Cui beata Aurea fideuſaliter dixit: O infelix, ſi ſciebas Deum creatorem cæli & terræ, & hominum conditorem, qui iſta omnia operatus eſt, quæ tu dicis per deos tuos facta fuiſſe, qui ſunt lapides vel æramenta, qui nec ſibi nec aliis opitulari potuerunt; terram & cinerem capiti tuo aſpergebas *, & ſic provolutus pavimento pœnitentiam ageres de ſanguine Sanctorum, quem effudiſti, & te idolis ſacrificaſſe pœnituiſſet, & crederes in Jeſum Chriſtum Dei Filium, natum de Spiritu ſancto & Maria Virgine. *ſiſtitur S. Aurea.* * *ſ.* aſpergeres

3 Dicit ei Claudius imperator: Defere vanitatem iſtam, & humiliare; & ſacrifica diis, & accipe virum, & lætare in vita tua. Beata Aurea reſpondit: Ego habeo jam cæleſtem ſponſum, *a* cujus amore nullus hominum me ſeparare poteſt. Dixit ei imperator: Niſi quia nobili genere orta es, a diverſis pœnis te faciam interire. Beata Aurea reſpondit: Semel dixi, cæſar, quia nec minas tuas timeo, nec terrores *minas ejus contemnens, ac ſuprema tormenta.*

A tui me ſeparant a caritate Domini mei Jeſu Chriex Ms. ſti. Tunc indignatus imperator juſſit eam in eculeo levari : erat autem pulchro aſpectu & ſpecioſa nimis, ita ut omnes pulchritudinem ejus conſpicerent : & neceſſe fuit, ut, quam Deus perfuderat gratia ſua, ab omnibus amaretur: & cum attrahereiur nervis, nihil aliud dicebat, niſi tantum, Chriſte, adjuva me, & exclamans dixit: Gratias tibi ago, Domine Jeſu Chriſte, qui me dignatus es famulam tuam inter ſervos tuos dinumerare. Et cum deprehenſa fuiſſet de eculeo, juſſit eam iterum retrudi in carcerem dicens, Si hæc extincta non fuerit, multi peribunt.

Novis tormentis frustra torquetur?

4 Altera autem die juſſit eam a ſuis apparitoribus coarctari, quam ſic aggrediturdicens: Aut acquieſce, & ſacrifica diis, aut variis te ſupplitiis interire faciam. Beata Aurea reſpondit: Ego ſemper ſacrificavi, & ſacrificabo Domino Jeſu Chriſto, & meipſam offero ſacrificium immaculatum Deo in odorem ſuavitatis: quia ſacrificium Deo eſt ſpiritus contribulatus. Videns autem imperator quia in omnibus victus fuerat, juſſit eam exſpoliari, & ſuſtibus cædi dicens: Modo videbo ſi Chriſtus tuus liberabit te. Tunc beata Aurea elevans oculos ſuos ad cælum dixit: Qui liberaſti tres pueros de camino ignis ardentis, & Suſannam de falſo crimine, & Danielem de lacu leonum; ta da virtutem cordi & corpori meo ſufferre tormenta, ut non prævaleat draco iſte iniquitatis in ancillam tuam confidentem in te. Iratus Claudius juſſit eam levari a terra, & vinctam catenis in Hoſteam * exilio deportari eum viris religioſis, & ſacris virginibus, & omni familia ſua: & cæpit habitare foras muros Hoſtiæ civitatis in loco, qui vocatur Euparifti in prædio ſuo, & ibi die noctuque jejuniis & orationibus epulabatur.

B

* *Intellige hic & infra Oſtia Tiberina*

S. Cyriacus precibus confortatur?

5 Erat autem in civitate Hoſtea epiſcopus, nomine Cyriacus, timens Deum, cum ſacerdotibus ſuis Maximo, Euſebio & Concordio presbyteris, & Archelaio diacono: quorum orationibus multa mirabilia Dominus operatus eſt. In eodem loco ſanabantur infirmi orationibus eorum a languoribus ſuis, expellebantur dæmonia, cæci illuminabantur. Dum hæc beata Aurea agnoviſſet, gaudio rapleta, veniens ad ſanctum Cyriacum epiſcopum cæpit pedibus ejus proſtrata cum lacrymis rogare, ut precem ſuper eam affunderet. Tunc beatus Cyriacus expandens manus ſuas ad cælum dixit: Domine Jeſu Chriſte, rex angelorum, amator caſtitatis, qui poſt reſurrectionem tuam multis apparuiſti, & omnibus in te credentibus vitam promiſiſti æternam; adeſto ſupplicationibus noſtris, & huic famulæ tuæ auxilium tuæ virtutis impende, ut cum palma martyrii regni cæleſtis januas ingredi mereatur, & ad tuum talamum cum illis prudentibus virginibus, acceſſis lampadibus ſuis obtines tibi Chriſto Domino *a*, qui vivis & regnas Deus per omnia ſæcula ſeculorum. Et omnes dixerunt: Amen. Tunc ſanctus epiſcopus agens quæ Dei ſunt: participati ſunt corpora & ſanguine Domini noſtri Jeſu Chriſti, & gratias agentes Deo, cœperunt omnes ſimul in unum in Dei laudibus permanere. In diebus illis magna perſecutio orta eſt Chriſtianis: & quia non poſſunt lucernæ ardentes in abſconſo neque ſub modio poni, ſed ſuper candelabrum, ut luceant omnibus qui in domo Dei ſunt.

C

6 Erat autem vir præpoſitus magiſteriæ poteſtatis & occulte Chriſtianus, timens Deum & credens in virtute Domini noſtri Jeſu Chriſti: qui quotidie in abſconditis ſuis orationibus & jejuniis atque eleemoſynis ſuis epulabatur. Hoc audiens imperator, ira commotus, juſſit eum teneri, & ante conſpectum ſuum præſentari. Hic autem non recedebat a Claudii conſpectu; ſed ſi quos vidiſſet de Chriſtianis ad necem trahi, vel ad cuſtodiam, occulta confortabat, & quantum ei victum in carceribus, in caſtodiis, & in vinealis miniſtrabat. Cui ita dixit: Tu es vir ille Cenſurinus deorum cultor: & noſtræ majeſtati ſemper affabilis. Manſuetudo noſtra nullum ſibi ſervientem deſpicit: ſed in cultura deorum ſemper hanc rem publicam gubernantes propagavit. Tunc beatus Cenſurinus reſpondit: Ego Chriſtianus ſum & teſtimonium dico de Domino meo Jeſu Chriſto, quia ipſe eſt verus Deus, qui crucifixus eſt, & ſepultus, & die tertia reſurrexit, ipſis videntibus, qui eum crucifixerunt, quod poſt mortem vivaret, & quadrageſimo die aſcendit in cælum, & ſedet ad dexteram Patris,

D

S. Confortatus compatres carcere Claudio,

E

ac fidem orthodoxam profitetur;

7 Hic noſtris temporibus dignatus eſt venire ad terras, & ſe induit ſervili corporis indumento, ut nos a ſervitute diaboli liberaret, Iratus Claudius dixit: Inſanis, Cenſurine. Beatus Cenſurinus dixit: Ego non inſanio, ſed de inſania ad veram mentem reverſus ſum ad creatorem Dominum meum Jeſum Chriſtum, qui cæcos illuminavit, & mortuos ſuſcitavit, leproſos mundavit, & pedibus ſuis ſuper mare ambulavit, & multa alia & innumerabilia, & de aqua vinum fecit: ipſi confiteor in æternum. Tunc juſſit eum propter militare conſortium in Hoſtea cuſtodiæ mancipari, non longe ab urbe Roma miliario quintodecimo. Ille autem in cuſtodia & in vinculis obligatus Deo laudes die noctuque canebat.

qui cibos S. Aureæ ministrat.

S. Maximus convertit

8 Erat tunc in civitate Hoſtea quædam matrona de genere regiæ poteſtatis, nomine Aurea, quæ jam multas perſecutiones experta inſcriptionibus fuerat damnata, & cum viris religioſis & ſacris virginibus in prædio ſuo vacabat. Hæc quotidie ſancto Cenſurino die noctuque victualia & alimoniam miniſtrabat: cujus vincula manu ſua aqua lavans, in oculis & in facie ſua mulcena, cum gaudio reverſebatur in domum ſuam. Erat autem in civitate Hoſtea Maximus presbyter, & Archelaus diacunus, qui quotidie ſacrificia Deo cum hymnis & laudibus offerebans: & ibi beatus Maximus multa mirabilia in nomina Domini exercebat. Dum autem introiſſet ad beatum Cenſurinum, ſtatim vincula de manibus & pedibus ejus ſolvebantur. Tunc beatus Maximus aperiens os ſuum cœpit dicere ad cuſtodes: Fratres, derelinquite dæmones temporales, & cognoſcite Deum creatorem Dominum, & Jeſum Chriſtum, Filium ejus, qui fait ante ſæcula, & ſemper eſt, & venturus eſt judicare vivos & mortuos, & ſæculum per ignem. Nam ſæculum noſtrum tranſiet, cælum & terra tranſibunt, Dominus autem Jeſus Chriſtus ſemper & idem eſt.

F

cuſtodes catechizat,

9 Reſpoaderunt cuſtodes & dixerunt ad Maximum presbyterum: Quid faciemus, ut cognoſcamus eum, quem in prædicas, per quem cognovimus in dictis orationibus tuis vincula diſſolvi? Maximus presbyter dixit: Pœnitentiam agite, & baptizetur unuſquiſque veſtrum, & credat Jeſum Chriſtum crucifixum Filium Dei, & idula vana derelinquat, quia neſcientes blaſphemaſtis nomen ejus, cujus Sanctos cruciabatis,

A tis. Tunc Felix, Maximus, Taurinus, Herculanus, Benerius, Storacinus, Mennas, Commodus, Hermes, Maurus, Eulebius, Ruſticus, Monaxius, Amandinus, Olimpius, Cyprius & b Theodorus tribunus b miſerunt ſe ad pedes beati Maximi preſbyteri, cum lacrymis, & dixerunt: Nos ex toto corde credimus non eſſe alium Deum, niſi Dominum Jeſum Chriſtum, qui eſt redemptor noſtrarum *, qui nobis videntibus ferrea clauſtra comminuit. Tuoe omnes gratias egerunt Deo, & Sanctis ejus, quorum orationibus æternum lumen viderunt. Tunc beatus Maximus indixit eis triduanum jejunium, & ſecundum conſuetudioem impletis omnibus, catechizavit eos renuntiantes idolis & omnibus mundi commerciis. Baptizati ſunt autem io nomine Patris & Filii & Spiritus ſancti: & ſuſcepit eos beata Aurea, & veſtibus & alimoniis ornavit. Tunc veniens B. Cyriacus epiſcopus chriſmate Chriſti eos perungens, ſignavit illos verbis fidei: & participati ſunt omnes ſacrolanctis myſteriis.

* *f. add.* animarum

ANNOTATA.

B

a *Mendoſus hic ſenſus corrigi poteſt ex Ms. anonymo*; acceſiſque lampadibus thalamum æternitatis cum ſanctis omnibus virginibus adipiſci meretur.

b *Nomina hæc conferri poſſunt cum iis, quæ habentur ſupra in titulo Commentarii prævii ex Menæis Græcis, & in S. Quiriaco epiſcopo ſuperius ad diem heſternum pag.* 566. *In Ms. noſtro anonymo ſunt* Theodorus tribunus, & milites ejus Martialis, Saturninus, Epictetus, Maprilis, Taurinus, Felix, Herculanus, Nebetius, Stauracios, Menna, Commodus, Hermes, Maurus, Eulebius, Ruſticus, Olympius, & Carporius. *Verum quis in Actis tam corruptis pro his nominibus ſpondere poſſit, vel ea revocare ad genuinam normam?*

CAPUT II.

Mortuus ad vitam revocatus; S. Aurea & aliorum martyrium.

Filius ſuſceptus ad fidem cum patre.

C SUtor autem erat in eodem loco, cujus filius eadem hora mortuus eſt. Tranſeunte beato Cyriaco, & Maximo & beata Aurea, militibus Chriſti, lamentabatur, ſutor in morte filii ſui. Tunc B. Maximus presbyter dixit ad ſutorem: Tu crede in Dominum Jeſum Chriſtum coram nobis omnibus, & tu vives, & filium recipies. Ille autem dixit: In quem credamus, numquid in illum, quem a juventute mea blaſphemavi? Beatus Maximus dixit: Pœnitentiam age, quia Deus pœnitentium eſt, non reddeos ſecundum noſtra peccata; ſed ſecundum magnam miſericordiam ſuam. Sutor autem dixit: Baptizate me in nomine ejus, ut credam. Tunc baptizatus etiam factus Chriſtianus, cum accepiſſet ſignum Chriſti, gaudens duxit illos ad filium ſuum. Quem cum vidiſſanc B. Cyriacus, & B. Maximus, cum lacrymis dixerunt: Domine Jeſu Chriſte, qui dignatus es formam ſervi accipere, ut nos a ſervitute diaboli liberares, reſpice in opera manuum tuarum, ut cognoſcant te factorem ſuum & creatorem ac reſtauratorem ſuum.

reſuſcitatur.

11 Tunc beatus Cyriacus dixit: Domine, in nomine tuo flectimus genus noſtra. Cumque o-

raſſent diu, dixit B. Cyriacus: Domine Jeſu D Chriſte Nazarene crucifixe, qui Lazarum fœtentem reſuſcitare dignatus es, & filium unicum viduæ reſuſcitaſti; oſtende in hunc famulum tuum virtutem tuam, ut cognoſcat te Dominum vivum & verum creatorem ſuum, in regeneratione ſua, quis tu regnas per omnia ſæcula ſæculorum. Et cum dixiſſent omnes, Amen, ſtatim revixit qui erat mortuus: & cœpit loqui dicens: Ego vidi Dominum Jeſum Chriſtum reducentem me de tenebris ad lucem. Tunc catechizavit eum & baptizatus eſt, & accepit ſignaculum Chriſti: quem ſuſcepit beata Aurea. Erat autem plus minus annorum decem, nomine Fauſtinus. ex Ms.

quo re ad Claudium delata, mor gui jubet in Chriſtianos?

12 Eodem tempore nuntiatum eſt Claudio, quod in Hoſtea mortuus ſuſcitatus ſuiſſet per orationem Sanctorum, & dixit: Hoc non eſt niſi ars magica. Tunc vocavit ad ſe vicarium urbis Romæ, nomine Ulpinum Romulum: cui hæc præcepit dicens: Perge in civitatem Hoſtcam, & quoſcumque Chriſtianos ibidem reperire poteris, diverſis pœnis eos conſtringe: ita ut qui ſacrificaverint diis, divitiis & facultatibus atque honoribus locupletentur; qui vero noluerint, E diverſis pœnis macerati, capite puniantur. Sacrilega vero Aurea, quæ obſcuravit genus regiæ poteſtatis ſuæ, & elegit per magica mori (potius), quam vita una nobiſcum frui; ſi adoraverit deos a deſque, inſcriptio a in ea firmata aboleatur. Qui autem inventi fuerint in ea ſocietate permanentes, ſimul in unum pœnis crucientur. Veniens ergo Ulpinus Romulus in civitatem Hoſteam, juſſit omnes Sanctos cuſtodiæ mancipari. Diluculo autem ſurgens, præcepit ſibi beatam Auream præſentari: cui ita dixit: Intaniam artis magicæ, quæ in te floret, ut perderes regiam majeſtatem tuam, & natales claros obſcurares, depone. Beata Aurea reſpondit: Ego obſcuravi dæmones, & idola vana reſpui, & cognovi unum Deum vivum & verum, & Dominum Jeſum Chriſtum Filium ejus, qui venturus eſt judicare vivos & mortuos; & patrem tuum diabolum una cum Claudio in tenebris damnare.

aliud S. Aurea cruciatus,

13 Vicarius Romulus dixit: Indocta es ab infania magicæ artis; nunc defere vanitatem iſtam, & conſuli generoſitati tuæ. Beata Aurea inſufflavit in faciem vicarii dicens: Miſer, ſi ſcires Deum creatorem cæli & terræ, non proferres ex ore tuo blaſphemiam. Iratus Romulus juſſit eam in eculeo levari, & cum diu torqueretur, F facia atacri & ſpeciosa cœpit dicere: Gratias tibi ago, Domina Jeſu Chriſte, qui de inferis ad ſublimia cæli me dignatus es elevare. Cui Romulus dixit: Ubi eſt, quem prædicas, Chriſtus tuus? Liberet te. Beata Aurea dixit: Ego indigna ſum; ſed ille, qui dignatus eſt me de caligine hujus mundi eripere, potens eſt & te, & Claudium, deſtruere. Hoc cum dixiſſet, confractus eſt eculeus, & depoſita eſt exinde, & juſſit eam fuſtibus cædi ſub voce præconia dicens: Sacrilega Aurea, quæ blaſphemavit deos, & regnum Jovis gubernatoris totius mundi, acerrimis tormentis debet extingui.

ac martyrium

14 Illa autem dicebat: Benedictus es, Domine Deus, Jeſu Chriſte, quem ego video. Romulus dixit: Date flammas ad latera ejus. Et cum ſupplicuiſſent flammas, voce clara dixit ad Romulum: O infelix, pudor tibi non eſt conſpicere membra corporalis genitricis tuæ, & in conſpectu tuo ignibus aſſari. Romulus dixit: Tua

A infelicitas hoc meretur, quæ deſeruiſti deos im- ex ms.
mortales, & regiam majeſtatem tuam, & deſi-
deraſti magicis artibus colloquioari. Tuoc juſſit
eam recipi io cuſtodiam. Et præcepit addocere
ad ſe Maximum presbyterum, & Archelaum dia-
conum, quibus ita dixit: Per vos, & per do-
ctrinam veſtram blaſphemaotur numina deorum,
& circumduciſis homines, ut non credant ſecun-
dum morem antiquitatis. Maximus presbyter di-
xit: Non nos ſeducimos homines, ſed, quanium
gratia Dei donat, per ipſum Dominum Jeſum
Chriſtum liberamus de errore ſæculi hujos, &
mancipamus nomioi ſancto ejus. Tunc iratus Ro-
mulus dixit: Iſti quidem digni luni morte: &
juſſit ſibi milites Chriſti præſentari, qui per B.
Cyriacom & Maximum & Archelaom, & bea-
tam Auream erediderunt.

plurimos Chriſti Pu- 15 Quibus ita dixie: Sacrifieate diia, aut di-
gilum. verſis pœnis vos cruciabo. Reſpondeoies dixerunt:
Jam ſemel obtulimus ooſmetipſos ſacrificium Deo
& Domioo Jelu Chriſto; qui nos per Sanctos ſuos
illumioavit. Iratus Romulus juſſit eos expolia-
ri, & fuſtibua cædi. Illi autem dicebant: Gra-
tias tibi agimus, Domine Jeſu Chriſte, quia me-
B ruimus ſocii fieri Sanctorum tuorum. Eadem ho-
ra juſſit eos duci ad arcum ante theatrum, & ibi
eos capitalem fecit ſubire ſententiam. Tuncomnes
quaſi ex uno ore dixerunt: Domine Deus
omnipotens, receptor ionocentium aoimarum,
ſuſcipe ſpiritum noſtrum. Et decollati ſunt io eo-
dem loco, gratias agentes Deo. Romulus vero
juſſit B. Cyriacum in cuſtodia truocari. Tunc
B. Euſebius collegit noctu corpora ſanctorum Cy-
riaci epiſcopi, Maximi preibyteri, & Arcbelai
diacont: & cum omoi diligeotia lepelivit. Cor-
pora vero Sanctorum militum juſſit Romulus io
mare jactari: quos beatus presbyter ſollicitus
collegit ad litus maris, & in campo Hoſtex ab-
ſcondit, atque ſepelivit juxta Urbem in crypta
Oſtenſe, ſexto Idus Auguſti: Taorinum vero &
Herculanum in portu Romano abſcondit, bea-
* f. mau- tum Theodorum tribunum poſuit in miſeleo * ſuo: & omnes alios collegit, & poſuit juxta cor-
pora ſanctorum Cyriaci & Maximi ſub die decimo
Kalendas Septembris.

S. Aurea poſt multos cruciatus 16 Eadem die juſſit ſibi Romulus beatam Au-
ream præſentari. Quæ eum præſentata fuiſſet aſ-
C pectibus ejus, gaudens dixit ad Romulum: O mi-
ſer, ut quid perdidiſti dies tuos? Agnoſce crea-
torem tuum Chriſtum Deum, & noli adorare la-
pides & æramenta & aurum aut argeotum, ſed
adora Dominum Jeſum Chriſtum, qui reſurrexit
tertia die, & aſcendit ad cælos, & inde veotu-
rus eſt judicare vivos & mortuos, & ſæculum per
ignem. Cui Romulus dixit: Modo videbis, ſi
Chriſtus tuus liberabit te; ſi non ſacrificaveris
diis. Beata Aurea reſpondit: Beoe dixiſti miſer:
ſu aliquando protuliſti veritatem ex ore tun di-
ceos: Si nnn ſacrificaveris dæmoniis, videbis
Chriſtum. Videns Romulus quia in dictis luis
victus fuerat, juſſit ut eum lapide maxillæ ejus
cæderentur. Clamavit autem dieens: Gloria ti-
bi, Domine Jeſu Chriſte; quia merui cæleſtis re-
gni januas introire. Romulus dixit: Jam conſu-
le generoſitati tuæ, & adora deos, & arcipe vi-
rum & lætare in vita tua. Beata Aurea reſpon-
dit: Ego jam virum habeo Deum cæli & terræ,
Dominum Jeſum Chriſtum, perpetuum regem:
quem tu negas te ſcire: nec eognoſcis miſericor-
diam ejus, ſed eognoſcis dæmones, qui cor tuum
inſaoia & rabie impleveruot. Eadem hora juſſit D
in conſpectu ſuo plumbatis eam deficere: quæ
cum diu cæderetur, magis cooforiabatur.

martyrio ornatur & ſepeli- tur: alveum * quod
17 Tunc dedit in eam ſeotentiam diceos: Lapis magnus ligetur ad collum ejus, & demerga-
tur in mare: cujus corpus ſanctum pervenit ad
litus: quam? beatua Nooolus collegit: qui et-
iam Ypolytus nuncupatur, & cum omoi diligeo-
tia ſepelivit in prædio ejus, ubi habitaverat,
quarto Kalendas Septembris. Tunc Romolus te-
nuit quemdam Sabinianum agriculiorem loci il-
lius, & cœpit ab eo quærere faculiates B. Au-
reæ, dicens: Sacrilega Aurea, quæ noluit ſacri-
ficare diis, nec principum præcepta ſervare, tuas
amicitias ſemper communea babuit: thelauros
ejus vel ornamenta ante conſpectum noſtrum de-
clarare feſtioa, & ſacrifica diis, & vive: & hu-
miliare ad juſſa principom. Sabinianus dixit:
Ego ſemper humiliatem doctus ſum a B. Au-
rea, quæ me docuit confiteri Domioum meum
Jeſum Chriſtum, qui natus eſt de Spiritu San-
cto ex Maria Virgioe. Nam aurum nobis, aut
argenium, vel margaritas non eſſe ſcias. Romu-
lus dixit: Succurre tibi, & occultos thefauros
priocipum redde, & ſacrifica diis, & recede ab E
inſaoia falſa.

pro Chriſto 18 Sabinianus dixit: Ego quidem non me-
reor pro peccatis meis; ſed quaotum gratia Do-
mini mei Jeſu Chriſti largitur, quam mihi do-
oare dignatus eſt, ſic crede me idoneum eſſe ad
cogooiceodam miſerieordiam ejus: qui mihi ſuam
gratiam io baptiſmo donare dignatus eſt. Nam
hoc aurum temporale non me habere, nec date,
nec dæmoniis flectere eervices meas (ſcito.)
Romulus iratus juſſit, ut eum plumbatis cervices
ejus cæderentur, cum voee præconia diceos: Deos
& deas principum blaſphemare noli. Eodem die
hoc audiens B. Ypolytus, qui etiam Nooous vo-
eatur, obtulit ſe in conſpectu Romuli, & ita vo-
ce clara dixit: O miſer, ſi ſeires, non cruciares
cerviees Sanctorum, & te ipſum humiliares Deo
& Domino Jeſu Chriſto, & ſervires ei, & non
lapidibus vanis. Iratus Romulus præcepit, ut
manibus & pedibus ligaretur, & vivus in fovea
mergeretur. Tunc beatus Ypolitus epiſcopus,
elevans oculos ad cælum dixit: Domine Jeſu,
rex regum & Dominus dominaotium, gratias
ago tibi ego peccator, quia dignatus es me fa-
mulum tuum in loco mundo inter aquas eoronare. F
Te deprecor Filium Dei ſummi, ſuſcipe ſpi-
ritum meum: & dum merſus fuiſſet in foveam
ante muros Urbis, juxta alveum Tyberis, audi-
ta eſt vox quaſi infantium per uoius horæ ſpa-
tium, diceotium, Deo gratias.

Martyrum 19 Romulus dixit: Hoc inſaniam magicæ ar-
tia cognoſco. Ecce nunc audiſtis conſolationes
dæmonum. Tuoc Chriſtiani occulte noctu leva-
veruot corpus de puteo cum hymnis & Dei lau-
dibus, cum omni diligentia ſepelierunt in eo-
dem loco, noo longe ab ipſo puteo, ſed quaſi
pedes plus minus ſexaginta, ſub die decimo Ka-
lendas Septembris. Io quo loco multa mirabilia
Dominus operatus eſt ejus orationibus ad laudem
& gloriam nominis ſui. Tunc iratos Romulus
cœpit eum furore dicere: Hic Sabinianus, qui
captus cupiditate magicæ artis & libidine theſau-
rorum, in momento eum diſſolvam a ſua inſa-
nia, ſi non ſe humiliaverit & ſacrificaverit diis.
His autem dictis juſſit eum fuſtibus cædi, ſub
voce præconia diceos: Redde theſauros princi-

pum,

A pum, & humiliare diis, quibus gubernatur reſpublica. Ille autem cum gaudio dicebat: Gratias tibi ago, Domine Jeſu Chriſte, qui dignatus es me cum ſervis tuis numerare. Et cum diu cæderetur, firmus erat in fide, & alacri facie.

lavrati triumphi.

10 Tunc juſſit eum in eculeo levari & torqueri. Ille autem gratias agebat Deo & Domino Jeſu Chriſto. Romulus dixit: Iſte inſanus ſecurus eſt de magicis conſiliis, atque mox juſſit, ut flammis ureretur, & eum applicatæ fuiſſent flammæ ad latera beati Sabiniani, cœpit Romulus clamans dicere: Jam tonſulo tibi & redde theſauros. Ille autem gratias agebat Deo dicens: Domine Jeſu Chriſte, ſuſcipe ſpiritum meum. Et ſubito emiſit ſpiritum; cujus juſſit corpus in putuum jactari. Quem beatus Concordius presbyter noctu levavit de puteo & ſociavit beatæ Aureæ martyri ſub die quinto Kalendas Septembris, regnante Domino noſtro Jeſu Chriſto; cui eſt honor & gloria, poteſtas & imperium in ſæcula ſæculorum. Amen *b*. D ex *a*. *b*

ANNOTATA.

a De inſcriptionibus, quibus Martyrum vultus vel fronres notabantur, conſuli poteſt Gallonius in libro de Martyrum cruciatibus cap. 8. apud me pag. 413.

b De imperatore, ac conſule, ſub quibus Sancta paſſa dicitur in his Actis, videri poſſunt, quæ habentur in Sylloge ſanctii Hippolyti paragrapho 2.

DE TRECENTIS SS. MARTYRIBUS,

QUI PASSIM MASSA CANDIDA APPELLANTUR,

B *CARTHAGINE VEL UTICÆ IN AFRICA,* E

COMMENTARIUS HISTORICUS. G.C.

§. I. Antiquus horum Martyrum cultus, numerus, & Acta.

ANNO CCLVIII *Hi Martyres ob immemorabilis tempore*

IN quibuſdam exemplaribus Martyrologii Hieronymiani hæc Martyrum cohors ſub luxato nomine maſſæ candidæ annuntiatur, ut in Martyrologio Florentini hujuſque notis ad diem XVIII. Auguſti videre eſt. Kalendarium antiquiſſimum eccleſiæ Carthaginenſis, quod eruditiſſimus Mabillonius tomo 3. Veterum analectorum a pag. 398. edidit ac notis illuſtravit, eraſo certo feſtivitatis die, de Martyribus illis ita meminit: .... Kal. Sept. Sanctorum maſſæ candidæ. Vetus Martyrologium Romanum, quod Roſweydus noſter vulgavit, hunc annuntiationis diem & paleſtram martyrii ſic breviter adjungit: IX. Kal. (Septembris, ut ex antecedentibus liquet) maſſæ candidæ Carthaginis C *De iſta martyrii paleſtra poſtmodum agemus.*

in antiquis Martyrologiis celebratur,

2 Interim ſanctus Ado ad eamdem diem IX. Kalendas Septembris ſive XXIV. Auguſti in Martyrologio ſuo breves & obſcuras iſtas annuntiationes ita clarius exponit: Eodem die apud Carthaginem ſanctorum martyrum Maſſæ candidæ, quæ paſſi ſunt tempore Valeriani & Gallieni; ferunt enim inter alia ſupplicia tunc a præſide clibanum calcis accenſum, & in ora illius prunas cum thure exhibitas, & præſidem dixiſſe Chriſtianis: Eligite e duobus unum, aut thura ſuper hia carbonibus offerre Jovi, aut in calcem demergimini. Tunc trecenti viri fida armati, ſe ictu rapidiſſimo Chriſtum Dei filium fatentes, jecerunt in ignem, & inter vapores calcis pulverei ſunt demerſi. Ex quo etiam candidatus ille exercitus beatorum, MASSA CANDIDA meruit nuncupari. Uſuardus & collectores hodierni Martyrologii Romani, paucis mutatis, imitati ſunt Adonem, qui ſua veroſimiliter ex Prudentio deſumpſit, ut infra videbimus. Hæc de immemorabili Martyrum iſtorum cultu dicta ſufficiant, & ad numerum eorum ſtabiliendum pergamus.

3 Prudentius, Ado, & alii paſſim aſſerunt, eos numero trecentos fuiſſe. Baronius aliique hunc eminentiſſimum virum facile ſecuti putant, S. Auguſtinum huic tanto numero contradicere, dum in Tractatu ad Pſalmum 49. affirmat, hanc Maſſam candidam plus habuiſſe, quam centum quinquaginta tres martyres. Unde eminentiſſimus auctor hodie in notis ad Martyrologium Romanum ſcribit ſequentia: Quod autem ad numerum ſpectat; eum Pontius dicat fuiſſe trecentos, idemque profiteantur omnia Martyrologia, mendum eſſe putatur apud ſanctum Auguſtinum, dum in ejus tractatu ponitur adeo minor numerus. Florentinus die XVIII. Auguſti in notis ad Martyrologium ſuum Hieronymianum ſimilia fere repetit hoc modo: Trecentis martyribus conſtitiſſe ſaciam illam Maſſam fere omnes docent. Divus tamen Auguſtinus in Pſalmum XLIX. centum quinquaginta tres martyres habuiſſe affirmat, ubi numeralem notam mendum contraxiſſe putat eruditiſſimus Baronius, quod Pontius & alii, trecentos fuiſſe doceant. Ita etiam de antiqua traditione teſtatur Prudentius in Periſtephano & hymno S. Cypriani, ubi ex carminum numero mendum ineſſe nequivit. *Deinde allegat ſequentem Prudentii verſiculum:* *& unde ſit milites ſuo numero trecentos*

Profiluere alaeres curſu rapido ſimul trecenti,
At non video, cur ad mendum recurri debeat, ſi omnia ſanctii Doctoris verba mature expendantur.

4 *Quare patienter audiamus totam metaphoram vel allegoriam, quam S. Auguſtinus in Enarratione ad dictum Pſalmum 49. ſive in editione Plantiniana Operum ſuorum tomo 8. pag.* 190. *& ſequente proponit his verbis:* Dominus poſt reſurrectionem jubet mitti rtia in dexteram partem; levantur pilces centum quinquaginta tres. Et cum tanti & magni eſſent, ait Evangeliſta, retia non ſunt rupta. Etenim ante Paſſionem *cur numerus, ne quidem perpetuum ſtabiliant,*

A jussit mitti retia, non dicens in dexteram partem neque in sinistram; quia si in dexteram diceret, solos bonos significaret; si in sinistram solos malos. Ubi autem tacetur dextera & sinistra, mixti capiuntur boni & mali. Capti sunt autem tunc, sicut Evangelii veritas attestatur, tam multi ut retia rumperentur: significabat enim illa captura hoc tempus. Retia rupta significant concisiones & conscissuras hæreticorum & schismaticorum. Quod autem post resurrectionem suam Dominus fecit, post resurrectionem nostram nobis futurum significavit in illo numero regni cælorum, ubi nullus erit malus.

AUCT. G. C.

non adjuvatur S. Augustini.

5 Propterea retia, quæ in dexteram partem missa sunt, dexteros expresserunt, remotis sinistris. Numquid tamen in illis dexteris centum quinquaginta tres soli justi erunt? Millia millium Scriptura significat. Legite Apocalypsin; duodecies duodena millia fortasse, sicut ibi intelligitur, ex solo populo Judæorum futura sunt. Attendite martyrum numerositatem. Sola in proximo, quæ dicitur MASSA CANDIDA, plus habet quam centum quinquaginta tres martyres. Postremo septem illa millia, de quibus respondetur Heliæ; reliqui mihi septem millia virorum, qui non curvaverunt genua ante Baal, longe istum piscium numerum superant. Centum ergo quinquaginta tres pisces non tantum numerum Sanctorum significant, sed universum Sanctorum & justorum numerum certa causa tanto numero significat Scriptura, ut omnes intelligantur in illis centum quinquaginta tribus pertinentes ad resurrectionem vitæ æternæ. *Ea his attente consideratis patet, numerum istorum Martyrum Africanorum ab Augustino non determinari, & totam ipsius expositionem subsistere, quamvis tunc pro trecentis tria millia martyrum subsissent. Unde cum Prudentio & antiquis Martyrologis in titulo trecentos expressimus, & S. Augustinum nobis adversari non putamus. Jam subibenda sunt ea, quæ de illis Martyribus antiquitus conscripta invenimus.*

B

qui etiam concionem de illis habuit.

6 *Sanctus Augustinus in annua Martyrum nostrorum festivitate concionem instituit; sed de eis ejus eorum nihil specialim nos docuit, dum sermone* 132. *sive in laudata editione Plantiniana tomo* 10. *Operum pag.* 590. *solam martyrii causam sic oratorie ac generatim exponit*: Hæc est prima Martyrum cauta, hæc est candida Martyrum massa. Si causa candida, & massa candida: massa enim dicta est de numeri multitudine; candida de causæ fulgore. *Dein pagina sequente post alia multa, quæ omnibus Martyribus conveniunt, auditores suos ad eorum imitationem hortatur his verbis*: Massæ ergo candidæ solennitatem candida conscientia celebremus, & vestigia Martyrum sectantes, caputque martyrum & nostrum intuentes; si ad tantum bonum venire concupiscimus, iter durum non timeamus. Qui promisit verax est, qui promisit fidelis, qui promisit fallere non potest. Dicamus ergo ei candida conscientia: Propter verba labiorum tuorum ego custodivi vias duras. Quid times vias duras passionum & tribulationum? Transiit ipse. Respondes forte; sed ipse. Transierunt Apostoli. Adhuc respondes; sed Apostoli. Accipio. Respondes. Transierunt postea & multi viri. Erubesce. Transierunt & feminæ. Senex venisti ad passionem. Noli timere mortem, vel quia vicinus es morti, juvenis es. Transierunt & juvenes, qui adhuc vitam sibi sperabant. Transierunt & pueri, transierunt & puellæ. Quomodo adhuc via aspera est, quam multi ambulando lenierunt? Hæc ergo est solennis & assidua commonitio nostra ad vos, fratres, ut solennitates martyrum non vana solennitate celebremus; sed quod in suis solennitatibus amamus, etiam fide simili imitari non formidemus. *Nihil hic de Actis Massæ candidæ discimus, ut lector videt.*

C

D

Aurelius Prudentius in Actis S. Cypriani

7 *Magis distinctam Actorum notitiam nobis suggerit Aurelius Prudentius, dum in libro Περιστεφάνων hymno* 13. *canit, hos Martyres a sancto Cypriano Carthaginensi episcopo ad constantiam in fide excitatos fuisse, & hunc præsulem pro grege suo ita orantem inducit*:

Da quoque, ne quis inera sit de grege, quem
tuum regebam;
Neu eadat impatiens pœnæ, tinubeva quis
suorum;
Incolumem ut numerum reddam tibi, debitumque solvam.
Vocibus his Dominum permoverat: influebat inde
Spiritus in populum Carthaginis, auctor atrioris
Ingenii, stimulis ut pectora subditis calerent
Ad decus egregium dilerimine sanguinis petendum;
Non trepidare docens, nec cedere, nec dolore vinci;
Laudis amore rapi, Christum sapere, & fidem tueri.

E

Cum hæc generosa trecentorum Pugilum cohors ab antistite Cypriano ad Christianum certamen animosa fuerit, saltem tempus martyrii eorum præterpropter colligimus, ut postea ostendemus.

refert historiam hujus martyrii.

8 *Deinde Prudentius ibidem ex vulgari traditione historiam martyrii illorum refert his versibus*:

Fama refert, foveam campi in medio patere
jussam,
Calce vaporifera summos prope margines refertam.
Saxa recocta vomunt ignem, nivasque pulvia ardet,
Urere tacta potens; & mortifer ex odore flatus.
Adpositam memorant aram fovea stetisse summa,
Lege sub hac, salis aut micam, jecur aut suis
litarent
Christicolæ, aut mediæ sponte irruerent in ima
fossæ.
Profiluere alacres cursu rapido simul grecemi:
Gurgite pulvereo merlos liquor aridus voravit,
Præcipitemque globum fundo tenus implicavit
imo.
Corpora candor habet, candor vehit ad superna mentes;
CANDIDA MASSA dehinc dici meruit per omne seclum.

F

quam fingitur Baronius,

9 *Hanc Prudentii narrationem secutus est eminentissimus Baronius, qui in Annalibus ecclesiasticis ad annum Christi* 261. *num.* 48. *de gloriosa horum Martyrum agone sic scribit*: Passi sunt, eadem persecutione urgente, apud Carthaginem trecenti martyres nono Kalendas Septembris; quo tamen anno ignoratur. At quoniam sum a Prudentio tum ab aliis ejus rei gestæ historia adjungitur simul martyrio Cypriani, de iisdem hic agere; more majorum consultius visum

Digitized by Google

A ſum eſt. Clariſſimi tunc itidem effulſerunt Martyres, qui inter alia ſupplicia, cum præſes fornacem calcariam accendi juſſiſſet, & juxta eam tripodem thuſque ſimul ac pranas exhiberi præcepiſſet, optionemque illis proconſul dediſſet, ut vel Jovi thus ſuccenderent, vel ipſi injicerentur in ignem; reſpuentes illi eam, ut indignam, oblatam condicionem, factoque potius quam verbo, dato reſponſo, in eamdem pariter ſententiam conſpirantes, ſeſe rapidiſſimo curſu, impellente divino Spiritu, in fornacem incenſam conjeceruot, atque igne ſuccenſi, calceque permixti appellari ſunt MASSA CANDIDA.

qui tamen ſorum concilium vix poteſt.

10 *Sed non videmus, quomodo eminentiſſimus Baronius ſuam vel Prudentii narrationem conciliare poſſit cum vetuſta concione, quam tamen ipſe in notis hodiernis ad Martyrologium Romanum inter Auguſtinianas reponit hoc loquendi modo*: Legimus de Maſſa candida adhuc alium ſermonem ſancti Auguſtini in codice manuſcripto ſanctæ Mariæ ad Martyres Romæ, poſitum inter lectiones, quæ legi conſueverunt in ſolennitate omnium Sanctorum. Incipit: DILECTISSIMI FRATRES, NATALEM MARTYRUM CELEBRAMUS &c.

B *Propter hunc ipſum ſermonem aliaſque rationes infra allegandas Tillemontius tomo 4. Monument. eccleſ. pag. 176. dubitat, an vulgaris fama, cujus teſtimonium ſæpe ſuſpectum eſt, Prudentium non deceperit. Certe hic ſermo, quem poſtea curioſe lecturi integrum exhibebimus, ab hiſtoria Prudentii multum differt, & plane diverſum pretioſæ mortis modum indicat. Quare jam paragrapho ſequente palæſtram, tempus, aliaſque hujus martyrii circumſtantias indagare conabimur.*

§. II. Diſceptatio de palæſtra, tempore, modo, & genere hujus martyrii.

Paſſi ſunt id Martyres Carthagine,

ADo, *Uſuardus, aliique Martyrologi, quibus favet Prudentius, certamen horum Martyrum Carthagine collocant. Attamen hæc eadem glorioſorum Pugilum cohors ab Auguſtino* UTICENSIS maſſa candida *appellatur, ut ſermone* 115. *de Diverſis in editione Plantiniana tomo* 10. *Operum pag.* 594. *legi poteſt. Eminentiſſimus Baronius hoc*

C *die in notis ad Martyrologium Romanum aſſignare nititur aliquam hujus appellationis cauſſam, & ibidem affirmat, hanc Martyrum catervam ab Hipponenſi epiſcopo cognominari* Uticenſem, *quia feſtivitas eorum ſolennius Uticæ celebrabatur. Verum illa ratio non ſatisfacit eruditiſſimo Ruinartio; qui inter Acta martyrum ſincera & ſelecta Pariſienſis editionis pag.* 199. *circa hanc controverſiam ſic diſſerit*: Hos Martyres Uticenſem maſſam candidam appellat idem Auguſtinus ſerm. 311. (*nimirum in nova Operum ejus editione, quam Benedictini Galli vulgarunt*) qui tertius eſt in natali ſancti Cypriani.

aut probabilius Uticæ,

12 Unde colligunt nonnulli, hos Martyres Uticæ paſſos fuiſſe, quamvis Martyrologia, quibus favere videtur Prudentius, ipſos apud Carthaginem martyrium conſummaſſe referant. Priorum tamen certior apparet ſententia, cui favere videtur idem Auguſtinus enarratione in Pſalmum 144. quem ſcilicet Uticæ in baſilica Maſſæ candidæ fecit ad ejus civitatis plebem. Et quidem in ea urbe proconſulem de martyrum cauſis cognoviſſe certum eſt: ſiquidem beatus Cyprianus paullo ante paſſionem ſuam quæſitus, ut illuc ad proconſulem perduceretur, ſe abſcondit, ne extra civitatem ſuam, longe a plebe ſibi commiſſa, martyrium ſuum expleret, ut ipſemet teſtatur epiſtola 81. alias 83. qua clero & populo Carthaginenſi ultimi ſeceſſus ſui rationem reddit. *Tillemontius tomo* 4. *Monument. eccleſ. pag.* 640. *hanc Ruinartii ſententiam amplectitur, eamque pluribus argumentis ſtabilire conatur. Quamvis opinio illa nobis etiam probabilior videatur, tamen ob auctoritatem Prudentii, & veterum Martyrologiorum ſub diſtinctione Martyres illos* Carthagine vel Uticæ *in titulo collocavimus.*

13 *Pleraque Martyrologia agonem Maſſæ candidæ affigunt imperio Valeriani & Gallieni, qui anno Chriſti* 254. *regnare cæperunt. Sed magis determinatum iſtius martyrii tempus aſſignare nobis videtur jam ſæpe laudatus Prudentius, dum hymno* 13. *illud inter captivitatem S. Cypriani & generoſam ejus mortem ſic collocat:*

Clauſus in his ſpecubus ſanctus Cyprianus,
& catena
Nexus utramque manum, nomen Patris invocat ſupremi. E

Recitatis deinde ſanctis epiſcopi Carthaginenſis precibus, narratoque Maſſæ candidæ martyrio, quemadmodum paragrapho præcedente retulimus, carmen ſuum ita proſequitur:

Lætior interea jam Thaſcius [a]. ob diem ſuorum, [a] *Vide S. Cyprianum*

Siſtitur indomiti proconſulis eminus furori.

Igitur hoc loquendi modo Prudentius innuit, trecentos illos Chriſtianæ fidei Defenſores non diu ante martyrium S. Cypriani eadem laurea coronatos fuiſſe. Cum autem S. Cyprianus capite plexus fuerit anno Chriſti 258. *ut exactiores chronologi conſentiunt, eodem anno nos agonem Maſſæ candidæ ſuperius in margine alligavimus.*

14 *Tillemontio non placet ille mortis modus, quo dicuntur trecenti iſti Athletæ ſeſe ultro in viam calcem præcipitaſſe: quamvis enim martyria hujuſmodi inſtinctu ſancti Spiritus aliquando contigerint, tamen criticus ille timet, ne vulgaris fama Prudentium aliosque eum ſecutos hac in parte etiam fefellerit. Ad hanc ſuſpicionem præcipue movetur ſilentio S. Auguſtini, qui de ille voluntaria mortis exemplo uſquam meminit, cum tamen Donatiſtæ circumcelliones, qui ſibi ipſis violentam necem inferebant, ad hanc rabiem ſuam defendendam ei varia exempla objicerent, qua ſanctus Doctor explicat aut refellit. Procul dubio Donatiſtæ, inquit Tillemontius tomo* 4. *Monument. eccleſ. pag.* 176. *domeſticum iſtud exemplum pro furore ſuo excuſando allegaſſent, & haud dubie S. Auguſtinus illud refutaſſet aut explicaſſet, ſi Donatiſtæ id objeciſſent. Hinc ſequeretur, hanc ultronei martyrii hiſtoriam tempore S. Auguſtini & adverſariorum ejus in ipſa Africa ignotam fuiſſe. Cum iſtud argumentum Tillemontii ſit negativum, quod aliquando multum, aliquando parum vel nihil probat, judicent æqui ac periti hujuſmodi rerum æſtimatores, quam vim illud hoc loco habeat.*

niſi non ſit veroſimile, quod ſeſe ultro

in vivum calcem præcipitaverint.

15 *Non placet etiam Tillemontio etymologia Maſſæ candidæ, cujus originem Prudentius & alii ex corporibus eorum cum calce in candidum pulverem redactis deducunt. Præcipua hujus etymologiæ improbandæ ratio apud ipſum eſt, quod Auguſtinus in ſermone* 112. *quem de his Martyribus inſtituit, & cujus fragmentum ſupra num.* 6. *dedimus, de appellatione Maſſæ candidæ tantummodo hæc dixe-*

ſit:

Digitized by Google

A *rit :* Maſſa enim dicta eſt de numeri multitudi-
AUCT. G. C. ne; candida de cauſæ fulgore. *Quidquid ſit de hac Tillemontii ratione, nos facile admittemus illam ex calce deſumptam Maſſæ candidæ appellationem, ſi Prudentius & ejus fectatores concederent, trecentos iſtos Martyres non ultro in calcem vivam deſiliſſe, ſed juſſu proconſulis in eam dejectos fuiſſe, ſicut apud Euſebium lib. 6. Hiſtoriæ eccleſiaſticæ cap. 41. de quibuſdam martyribus Alexandrinis ſub imperatore Decio legimus in hunc modum*: Poſt hos Epimachus & Alexander, cum poſt diuturnum carceris horrorem, in quo vincti permanſerant, ferreos ungues, flagra, ac mille dolorum genera pertuliſſent, vivæ calcis incendio etiam ipſi colliquefacti perierunt. Eumdem cum ipſis exitum ſortitæ ſunt quatuor mulieres. *Haud difficulter ergo credi poteſt, quod hodierni noſtri Martyres ſimili ſupplicio vitam finire coacti fuerint. Sed de hoc ipſo martyrii genere dubitari poterit, ſi ſancto Auguſtino tribuenda ſit concio, quam nunc oculis curioſi lectoris ſubi-*
B *jiciemus.*

Antiqua editio, quæ S. Auguſtino tribuit eam,

16 *Hieronymus Vignierius anno 1654. Pariſiis edidit Supplementum Operum S. Auguſtini, ubi tomo 1. pag. 394. & ſequente primus ex Ms. codice bibliothecæ Vaticanæ ſub nomine S. Auguſtini vulgavit ſermonem, quem etiam noſtri Majores ab eruditiſſimo Luca Holſtenio manuſcriptum acceperunt ex emendatiore exemplari, cujus ope vitioſam Vignierii editionem ſubinde corrigemus. Sermo autem ille, qui apud Vignierium eſt decimus ſeptimus de diverſis, ita ſonat*: Dilectiſſimi fratres, natalem Martyrum celebramus, quorum multitudo maſſam, ſplendor candidam fecit: maſſa enim dicta eſt propter numerum, candida propter meritum. Nam quid aliud maſſa candida, niſi multitudo intelligenda eſt martyrio candidata? Sicuti modo cum Apocalypſis legeretur audivimus, quia vidit beatus diſcipulus & Apoſtolus, qui Chriſti ſolebat dilcumbere ſuper pectus, Martyrum turbas eandida veſte fulgentes, palmis virentibus triumphantes; & quod feliciter vidit, nobis fideliter iodicavit. Ait enim, ſicut modo audivimus; Vidi, & ecce multitudo, quam numerare nemo
C poterat, ex omni populo & tribu & lingua, veſtiti omnes ſtolas candidas, & palmæ in manibus eorum. Veſtis candida ſignificat innocentiam, palma victoriam.

& in ſolo loco Martyrum habita eſt,

17 Et ait quidam de ſenioribus ad Joannem: Iſti qui ſunt, & unde venerunt? Joannes autem reſpondit: Domine, tu ſcis. Ille autem, qui idco interrogaverat, ut doceret; Hi ſunt, inquit, qui venerunt ex magna tribulatione, & laverunt ſtolas ſuas & candidas fecerunt in ſanguine Agni. Qualis ſanguis, fratres! Lavat ſanguis iſte, non maculat. Habet quidem ruborem, ſed tamen non poteſt maculare candorem. Mirum eſt hoc, dilectiſſimi: illius enim ſanguis eſt, de quo dicit ſponſa ejus in Canticis Canticorum: Frater meus candidus & rubens. Si candidus, quare rubens? Si caudidus, inquam, quare rubens? Si enim candorem innocentiæ Chriſti nullus peccati nævus offudit, quare ſanguinem fudit? Si candidus, quare rubens? Si candidus ille nulla ſe iniquitatis nocte fuſcavit, quare crucem immaculatus aſcendit? Quæris quare? Audi Evangelium: Niſi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipſum ſolum manet; ſi autem mortuum fuerit, multum fructum affert. Vide maſſam, & intellige ſeminis cautam.

18 Maſſa hæc, fratres, ſicut audiſtis, ex omni populo & tribu & lingua, ex utroque ſexu, & ex omni ætate collecta eſt. Non ſeoex annis jam vergentibus fractus, marceſcente jugulo, tremulam cervicem ſubiraxit. Noo anus ſexu, ætate conſecta dexteram cruenti pereuſſoris effugit. Non juvenes a corona vitæ hujus dulcedo revocavit. Non exſpirantium membra palpitantium parvulorum eruentus percuſſor perhorruit. Sed ſi qui fortaſſis infantum maternis uberibus inhiantes ferrum potuerunt perſequentis evadere, oppreſſi ruina cadaverum maternos inter dulcedinis obiere complexus. Omnes in illo certamine coronavit, qui omnem redemit ætatem. Qualis tunc rerum ſpecies, dilectiſſimi! Quam cruenta ætas, per quam videbatur mileranda & horrenda cernentibus; ſed pretioſa in conſpectu Domini mors Sanctorum ejus. Vultis noſſe, quam pretiola ſit, recolite, quomodo nobis Apoſtolica epiſtola legebatur: Propterea, ioquit, non confunditur de his Deus vocari Deus eorum; præparavit enim illis civitatem. O ſi videre poſſemus, quando erat de eorum trucidatione in terris tanta triſtitia, quanta fuerit in illa cæleſti civitate lætitia, eum, iſtis Martyribus ad cælum uno agmine tendentibus, cives illius beatæ civitatis, hoc eſt millia occurrerunt angelorum! O ſi videre poſſemus Martyres iſtos corpora relinquentes, tamquam lutearum domorum tecta calcantes! Et nos ergo, dilectiſſimi, faciamus in cælo gaudium angelis ſanctis, Sancti etiam Martyres debent gaudere de nobis, quia non ceſſant orare pro nobis. Sed quando de nobis gaudeni? Quando eos, quos veneramur, imitamur: ſic enim volunt ſolennitates ſuas celebrari conventibus noſtris, ut eorum pietatem lætificemus moribus noſtris. *Videntur ergo Martyres illi, de quibus hic ſermo habetur, ex utraque ſexu conſtare, & gladio interfecti fuiſſe, cum tamen Prudentius aſſerat, eos in foſſa vivæ calcis martyrium conſummaſſe.*

aliud martyrii genus eis aſſignat;

quem dum Benedictini ſanctis Doctoris abjudicant,

19 *At Benedictini Galli in nova editione Operum S. Auguſtini hunc ſermonem ſancto Doctori abjudicarunt, aiqua in Appendice tomi quinti col. 377. præfixerunt ſequens monitum*: Sermo CCCXVII. in Natali Martyrum Maſſæ candidæ 10 Appendice nunc primum collocatur. Auguſtinum non ſapit affectata illa qualiſcumque orationis elegantia, & videtur nimium apparatis verbis ſermo contextus, ex illo præſertim loco; NON SEX NEC ANNIS JAM VERGENTIBUS FRACTUS, MARCESCENTE JUGULO &c. Deinde Maſſam candidam Auguſtino & Africanis celebratam, non gladio, ut iſtic dicitur, ſed igne in fornace calcaria martyrium conſummaſſe, eamque virorum certo numero, non autem ex omni ætate & ſexu collectam, poſt Pontium in Actis S. Cypriani produnt Martyrologia & Prudentius in Periſtephanon XIII. Hunc tamen ſermonem Auguſtino tribuunt Romani duo Mſs. *codices*, ejuſque nomine a Baronio laudatur in notis ad Martyrologium XXIV. Auguſti & 1. Novembris. *Eruditi veterum monumentorum indagatores judicent, an allatæ rationes ſufficiant ad denegandum S. Auguſtino hunc ſermonem, qui in duobus Mſs. codicibus nomen iſtius ſancti Doctoris præfert.*

& S. Paulinum profiteatur,

20 *Interim ex illis editoribus ſcire velim, ubinam Pontius in genuinis S. Cypriani Actis de Maſſa candida meminerit. Equidem non ignoro, anto Opera S. Cypriani, quæ Pamelius & Rigaltius ediderunt, in quadam hujus ſanctis præſulis ac*

marty-

A *martyris Paſſione legi ſequentia:* Tempore Valeriani & Gallieni, cum glorioſum nomen Chriſti a gentilibus exolum, ſotentione maxima conaretur auferri, & eſſet perſecutio apud urbem Romam, beatiſſimus Cornelius Pontificatum prædictæ urbis, ſummis virtutibus præditus, tunc regebat, comprehenſuſque a præſide & diuturnis tormentis afflictus, gladio finivit temporalem vitam, percepturus a Deo ſine fine perpetuam. Sed cum hoc odium fuiſſet etiam in Libycis terminis irrogatum, multi Chriſtianorum populi malentes traditoriam vitam amittere, & illa, quæ a Deo promiſſa ſunt, adipiſci, diverſis tormentis afflicti conſummabantur. Feruor etiam tunc a præſide clibanum calcis accenſum, & in ore illius prunas cum thure exhibitas, & præſidem dicere Chriſtianis: Eligite e duobus unum; aut thura ſuper his carbonibus offerte Jovi, aut in calcem demergimini. Tunc trecenti viri fide armati, ſe ictu rapidiſſimo, Chriſtum Dei filium Deum fatentes, jecerunt in ignem, & inter vapores calcis pulverei ſunt demerſi, quos ſibi Chriſtus conſecravit. *Verum hæc S. Cypriani Acta interpolata*
B *ſunt, ut patet ex eorum initio, cum S. Cornelius Papa Romanus ante imperium Valeriani & Gallieni vitam finiverit, quemadmodum Pagius & alii Chronologi demonſtrant. Quis ergo credat, Pontium ſancti Cypriani diaconum ſimilia ſcripſiſſe, luces id editores laudati confidenter affirment?*

certum hoc ſuo allegationis fidei exigimus,

21 *Incumbit itaque Benedictinis illis in quadam genuina Pontii lucubratione aſſignare ſuperius relatam trecentorum Martyrum noſtrorum hiſtoriam, quam Tillemontius & ego in ſinceris Actis S. Cypriani nondum reperire potuimus. Id ſi fecerint, omnis controverſia finita eſt, & teſtimonio coævi ſanctique iſtius viri libenter acquieſcamus. Si vero illud martyrii genus in veris S. Pontii ſcriptis oſtendere non poſſint, quod eos fruſtra quæſituros exiſtimamus, interea nobis licebit opponere Prudentio auctorem ſupradicti Sermonis, quem lices Tillemontius Auguſtinum eſſe non patet, tamen tomo 4. Monumen. eccleſ. pag. 175. epiſcopum Africanum hunc*
C *ſancto Doctori coævum fuiſſe ſuſpicatur. In hac hypotheſi potius credendum eſſet antiquo habitatori Africæ, ubi res contigit, quam Prudentio Hiſpano, qui ex vulgari fama iſtud Maſſæ candidæ martyrium deſcripſit. At tandem tentemus, an auctorem relati ſermonis, ſive is S. Auguſtinus ſive alius Africæ epiſcopus fuerit, cum Prudentio nicumque non*
D *poſſimus conciliare.*

AUCT. G. C. ? propoſitum quæſtionem conjecturam offert.

22 *Non improbabiliter fieri poſſe, ut bi trecenti martyres, poſt toleratam pro Chriſto mortem, ab etbnicis in vivam calcem injecti vel demerſi fuerint, ne Chriſtiani ſacras eorum reliquias venerarentur. Forſan ob hanc famam, quæ ex Africa in Hiſpaniam migravit & crudo crevit, Aurelius Prudentius Hiſpanus exiſtimavit, illos Martyres Africanos in calcem vivos dejectos fuiſſe vel ultro ſeſe in eam præcipitaſſe. Potuerunt itaque Martyres illi gladio aut alius ſupplicii interfici, ut auctor prædicti ſermonis aſſerit, & poſtea in vivam calcem demergi, quod ultimum Prudentius paulo aliter ex fama narravit. In hoc noſtro ſyſtemate non negamus etymologiam* Maſſæ candidæ, *quam Prudentius & eum ſecuti veteres Martyrologi aſſignarunt. Quinimo libenter admittimus totam Uſuardi annuntiationem, quæ hac die ſic habet:* Apud Caſtbaginem, trecentorum Martyrum, qui paſſi ſuot tempore Valeriani & Galieni: Denique POST SUPPLICIA SIBI ILLATA Chriſtum Dei Filium Deum fateotes, in clibanom calcis accenſum demerſi
E *ſunt; ex quo etiam candidatus ille exercitus Beatorum,* MASSA CANDIDA *meruit nuncupari.*

Uſuardus videtur favere.

23 *Uſuardus hoc loco non dicit, illos Martyres in vivam calcem defiliiſſe, ſed in clibanum calcis accenſum demerſos aut injectos eſſe. Dum præterea Martyrologus ille affirmat, Martyres iſtos* poſt ſupplicia ſibi illata *in calcem demerſos eſſe, videtur favere ſyſtemati noſtro, quod tamen libenter deſereremus, ſi quis alium utriuſque auctoris conciliandi modum detexerit, aut probabiliorem ſententiam ſuggeſſerit, eamque ſolidis argumentis confirmaverit. Certe eminentiſſimus Baronius hoc aut ſimili modo Prudentium conciliare cogitur cum eodem jam ſæpe memorato Sermone, quem S. Auguſtino affirmanter adſcribit. Equidem ſcio, hic effugium quæri poſſe, & ab aliquibus forſaſſe reſponderi, concionatorem illum de martyribus in genere locutum eſſe. Sed mihi non*
F *fit veroſimile, auctorem iſtius Sermonis* in Natali Martyrum Maſſæ candidæ, *ut titulat in edritione Benedictina habet, præſentem feſtivitatis materiam reliquiſſe, & de martyribus aliis hæc prædicaſſe. Quidquid demum ſit de genere mortis, hos generoſos Africæ Athletas cum veteribus Martyrologiis inter veros Chriſti martyres veneramur, & huic Commentario hiſtorico finem imponimus.*

DE

DE SANCTO TATIONE MARTYRE

CLAUDIOPOLI IN HONORIADE PROVINCIA,

J. P. COMMENTARIUS PRÆVIUS.

Notitia loci, publica Sancti veneratio, tempus.

FORTE SUB DIOCLETIANO.

Situs loci nulle proditur

CLaudiopolis, *nomen pluribus urbibus commune, quænam hic ſit intelligenda, indicat Lambecius Commentariorum de Auguſtiſſima bibliotheca Cæſarea Vindobonenſi lib. 8. pag. 212. ubi profert textum Græcum Martyrii ſancti Tationis, prout ibi vocatur, atque hanc obſervat in notis:* Intelligitur hic Claudiopolis illa, quæ metropolis eſt Honoriadis regionis Cappadociæ. Vide Menæa Græcorum eodem die (XXIV. *Auguſti*) & Abrahami Ortelii Theſaurum geographicum in explicatione nominis Claudiopolis. Io Menæis tameo pro *Ἐπαρχίας & Ὀνωριάδος* perperam legitur *Ὀνωριάδος*. *Hæc ille. Eadem modo laborat Menologium Græcorum, ab Eminentiſſimo Sirleto Latine redditum, & a Caniſio vulgatum, in qua legitur etiam nomen* provinciæ Onodiadis. *Carolus a S. Paulo in Geographia ſacra lib. 9. qui eſt de Patriarchatu Conſtantinopolitana, pag. 251. editionis Amſteledamenſis, ſcribens de metropoli Honoriadis*, Claudiopolis, *inquit*, Notitiæ antiquæ Græcæ, Bithynium dicitur Strab. lib. 12. vulgo Caſtromeoa. Ut autem metropolim eſſe ſcias, Calogerus, Claudiopolis Pooticæ Honoriadis metropolis epiſcopus, ſubſcripſit concilio Chalcedonenſi, & Epictetus Conſtantinopolitano ſub Agapeto & Menna. *Porro de hac provincia, ac ejuſdem metropoli tractat illuſtriſſimus Petrus de Marca in Diſſertationibus de concordia ſacerdotii & imperii lib. 2. cap. 9. pag. 87. editionis Pariſienſis, ac in rem noſtram hæc ſcribit*:

In Honoriade; in Romano aut Martyrologio Conſtantinopolitano perperam pronuntiatur aliter.

a In oppido Gangrarum rex illius gentis (*Paphlagonum videlicet*) Dejotarus regiam conſtituerat, ut docuit Strabo lib. 12. Iode Gangreoſi urbi concilia est totius gentis dignitas; quam in diſpoſitione eccleſiaſtica conſtanter etiam retinuit. Accidit autem huic provinciæ, ut temporibus Honorii imperatoris aliquot urbibus minueretur: quæ cum tribus oppidis a Bithynia recisis, in provinciæ ſpecialis oomeo conceſſerunt, cui Honoriadis nomen impoſitum. Huic oovæ provinciæ ſua metropolis non deſuit, nempe Claudiopolis, una ex urbibus Bithyniæ. Ex Honoriade, & reliqua Paphlagonia, unum provinciæ corpus Juſtinianus conſtituit, ea lege, u. de dignitate eccleſiaſtica utriuſque metropoleos nihil deperiret. *Exhibetur ſæpe dicta metropolis apud Carolum a S. Paulo, quem memorabam, in geographica patriarchatus Conſtantinopolitani deſcriptione, æri inciſa ad pag. 205. ubi Honorias hinc Bithynia, illinc Paphlagonia claudunt, & ſuit limitibus ab utraque hac provincia ſecernitur; ab altera autem parte reſpicit Pontum Euxinum. Hæc cum ita ſint, mirum prorſus mihi accidit, ſanctum noſtrum Martyrem a Baronio in Martyrologio Romano annuntiari* in Iſauria; *præſertim cum illum e Menologio Sirleti acceperit (hoc quippe uſus eſt Vir Eminentiſſimus in reformatione laudati Martyrologii) cui Menologio conformia plane ſunt, quæ de loco ſupra diſſerui: e contrario Claudiopolis, quæ Seleuciæ metropoleos in Iſauria eſt ſuffraganea, ut videri poteſt apud Carolum a S. Paulo citatum, in Notitia Patriarchatus Antiochoni, lib. XI. pag. 290. & 291. & in mappa geographica ad pag. 275. Claudiopolis, inquam, illa non conſentit martyrio, quod proferemus e codice Vindobonenſis bibliothecæ Cæſareæ, Menologio Sirleti, ac Menæis magnis Græcorum excuſis; atque adeo debita cum reverentia recedimus a notatione loci, quæ habetur in Romano Martyrologio. Deinde non capimus, quomodo ſuperius* intelligatur *a Lambecio* hic Claudiopolis illa, quæ metropolis eſt Honoriadis regionis CAPPADOCIÆ. *Neque id invenio apud Ortelium, quem citabat; ſed* Claudiopolis, *inquit*, Bithyniæ in Zygiana regione, urbs eſt Ptolomæo.

Celebre apud Græcos

3 *En tibi nunc aliqua de cultu S. Tatioois notitiæ apud Græcos. Menæa mox allata illum ita ſignant hac die*: Memoria ſancti martyris Tatioois, *ſubditis in ejus honorem duobus biſco verſibus, quos e Græco vertimus Latine in hunc ſenſum*:

Ἔλαχε μᾶζόσαι πολλὰ πολλὰ γῆς πλάδια,
Ἐδέξω λαβοῦσ ἁμῦτα πλάδια, Τατίων.

Bene multa tractu menſus es terræ loca,
Immenſa cæli ſpatia nunc, Tation, cape.

Forte indicat inſulſum carmen, Sanctum ad ſe, ſeu ad Chriſtum attraxiſſe homines in plurimis locis. Certe nec pro hac, nec pro alia, ſi eam velis, alluſione, invenio fundamentum in Actis, nec apud Græcos, quos ſupra citavi. Menologium Sirleti Martyrem refert & laudat hoc modo: Commemoratio ſancti Martyris Tationis, qui cum eſſet ex oppido Maotineo ſub Claudiopoli, metropoli provinciæ Onodiadis, comprehenſus a gentilibus, eo quod Chriſtum coleret, aſtitit in eadem urbe Urbano præſidi. Confeſſus autem ſe Chriſtianum eſſe, verberatur, & ferro cæſus, cum ad portam civitatis veniſſet, vocem audiens, bona, quæ illi repoſita erant, accipiatem, Domino ſpiritum commendavit.

apud Græcos in Menæis excuſis

4 *Similia habentur in elogio ejus, quod exſtat in Menæis excuſis: paulo autem plura memorantur in Actis, ut mox videbitur. Martyrologium Arabico Ægyptium, ex Arabico Latine translatum a Gratia Simonio Maronita, ſcribit*: Certameo S. Datiani. *In apographo noſtro, quod habemus ex* Ms. Menæo membranaceo Conventus S. Ludovici FF. Prædicatorum Pariſiis, *etiam ſignatur; ſed die* XXIII. *Auguſti, eo modice mutato nomine*: Ἀθλ. μ. Τατιανοῦ, οἱδὲ Τατιάνου αὐτὸν λέγουσιν. *Id eſt*, Certamen martyris Tatiani, (*alii*) ipſum dicunt Tationem. *De Mantineo, quod modo occurrebat, dicetur infra in Annotatis.*

§ Ca-

A & Lectiones. Quando fuerit pas. sus.

§ *Cæterum hic ſanctus Pugil e Græcorum Menologio, ut antea indicabam, a Baronio tranſcriptus eſt in Martyrologio Romano*: In Iſauria ſancti Tationis martyris, qui in perſecutione Diocletiani ſub Urbano præſide gladio cæſus, martyrii coronam accepit, *De eo etiam meminit idem Eminentiſſimus auctor in Annalibus ad annum Chriſti* 305. *num.* 16. *Qui autem idoneo teſte eum aſſirmet paſſum eſſe ſub Diocletiano, etiamſi me latet*; *ſuperius tamen hunc etiam temporis charac-* B *teriſmum notavi cum adverbio* forte, *ne nimium* ADCT *ponerem. Habes, lector, hæc pauca, quæ de ſancto iſto Martyre ad meam notitiam pervenere: reliqua debentur in Annotatis ad Martyrium ejus, quod latinitate donabo e noſtro apographo Græco, quod a codice bibliothecæ Cæſareæ Vindobonenſis, per decurſum hujus menſis ideminem a nobis citato, eſt tranſcriptum.* J. P.

MARTYRIUM

E codice Cæſareo bibliothecæ Vindobonenſis, interprete J. P.

Ὁ ἁγιώτατος μάρτυς Τιτίων ἦν ἐκ τῆς Μαντινίας, ὃς ὑπῆρχε Κλαυδιοπολίτης τῆς μητροπόλεως πόλεως. Συλληφθεὶς ὑφ' ἡγεμόνος, παρῆν ἐν τῷ ἱερωμένῳ Κλαυδιοπόλει Οὐρβανῷ τῷ ἡγεμόνι. Ἐρωτηθεὶς ὑπ', καὶ Χριστιανὸν ἑαυτὸν ὁμολογήσας, βάπτεται ἐν φρα- B ρᾷ· κἀκεῖθεν ὁμολογήσας τῶν εἰς Χριστὸν πίστιν, τύπτεται ξύλοις, καὶ ξέεται σιδήροις, λέγων πρὸς τὸν τύραννον· Ὅσον ἐν ξέῃς τὸ σῶμά μου, τοσούτους πλείους ποιεῖς τοὺς στεφάνους μου. Καὶ κἀκεῖθεν πάλιν ῥίπτεται ξύλοις, καὶ σύρεται ἕως μέσου τοῦ πλείστου· καὶ φθάσας τὸν τύλλον, ἐσφράγισεν αὐτὸν τῷ τύπῳ τοῦ σταυροῦ τοῦ ἰδίου αἵματος· καὶ ἀξαμένην φωνὴν, ἤκουσεν αὐτοῦ φωνὴ ἐκ οὐρανοῦ λέγουσα· Ἀπόλαυε τῶν πόνων, ἀνέρχῃ γὰρ πρός με· ἕτοιμάσται σοι ὁ παράδεισος μετὰ τροφῆς. Καὶ ἅμα ἐξέδωκε τὸ πνεῦμα τοῖς ἀγγέλοις, καὶ ἐπρεσβεύσατο ὑπὲρ τοῦ γένους ἡμῶν ἀνθρώπων, ὅτι τῷ Θεῷ ἡμῶν ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

SAnctus martyr Tition erat ex Mantinio *a*, quod fubeſt Claudiopoli metropoli *b*. Comprehenſus vero a gentilibus, in dicta Claudiopoli adſtitit coram præſide Urbano. Interrogatus autem, ac Chriſtianum ſe confeſſus, in cuſtodiam injicitur: confeſſuſque demum Chriſti fidem, cæditur lignis, ac ferro raditur, ad ty- E rannum dicens: Quanto magis corpus meum raſeris, tanto plures mihi conficis coronas. Et ſtatim excarnificatur iterum lignis, ac per mediam raptatur civitatem: dumque perveniſſet ad portam, cum forma pretioſæ crucis ſignavit ſanguine ſuo; & quando orabat, vox ad eum venit de cælo, dicens: Victor generoſe, diſcede ad cælos: jam enim paratus tibi eſt paradiſus voluptatis. Et ſic tradidit angelis ſpiritum, & intercedit pro humano genere: quia Deo noſtro gloria in ſecula. Amen.

a b

ANNOTATA.

a *Lambecius in Commentario prævio ait*, Sic quoque, *ait*, hic locus appellatur a Socrate Hiſtor. eccleſiaſt. lib. 2. cap. 38. (*pag.* 144. *editionis Valeſianæ*) nempe Μανιτίου: ſed ibi attribuitur Paphlagoniæ. A Suida autem vocatur Μανίτιον. Unde & in ſupra citatis Græcorum Menæis pro Μανιτᾶ legendum eſt Μανιτίου. *Quod vero reſtat*, & *cur*, *attributus poſſit Paphlagoniæ*, *colligo e Commentario jam dicta*.

b *De hac* metropoli *pluribus ibidem diſſeruimus*.

C F

DE SS. ZENOBIO, CAPITULINO, EMERITA, ITALICA, ITEM DE SS. JUVIANO, ET JULIO MM.

ANTIOCHIÆ.

Cultus ex apographis Hieronymianis.

J. P.

XXIV. Aug. *Obſervatio nes variæ in annotationem*

QUatuor primos Sanctos annuntiat *Martyrologium a Florentinio editum*, *Antiochiæ ibidem adſcriptos*, *ſed ſine titulo martyrum*; *quem tamen ex verbis poſſe opinor*, *Florentinium ſecutus*, *qui hæc ſcribit in notis*: Antiochenos quatuor Martyres, in editis Martyrologiis præteritos, vetuſtiores Martyrol. debemus, ſine ulla diſſonantia in Autuerpienſi & Corbeienſi confirmatos; in hoc tamen ſuperadduntur Juvianus & Julius æque aliis ignoti. *In Martyrologio Richenovienſi apud nos typis excuſo notantur hæc eodem die duo primi ſupra nominati*: In Antiochia, Zenobii, & Capitolini. *Die vero craſtina*, In Syria, Juliani: *qui an idem ſit cum eo*, *qui paullo ante vocabatur* Juvianus, *non habeo*, *unde aſſirmem*. *Rhinoveneſe ſignum bodie unum ex prædictis*: Io Antiochia, Zenobii. *Auguſtanum non determinat locum*: *nam annuntiato in* India *S. Bartholomæo Apoſtolo*, *non ſubdit*: Alibi Genobii, Geneſi mart. Nivernis Capitulini, Patricii confeſſ., Gelderi confeſſ. *Ubi ante* Nivernis *poni debet* Capitulini; *nam SS. Patricius ac Gildardus* (*qui hic non reſte ſcribitur* Gilderus) *ad Nivernenſes ſpectant*; *de quibus hac die ſeorſim agitur*; *uti*

AUCT. J. P.

A *uti & de* S. Geneſio *M. Romano inter hodiernos Prætermiſſos : de quo cras a nobis tractatum iri cum Martyrologio Romano, ibidem diximus: præter quem, alius Arelatenſis etiam martyr tunc inſcribitur variis Faſtis ſacris. In exgrapho noſtro additionum Bruxellenſium Mss. ad Uſuardum Grevenî ponitur*: In Antiochia Geneſi & Capitulioi.

horum Sanctorum.

2 *Martyrologium Labbeanum corrupte ſic ſcribit*: Alibi, Zonabi, Geneſi martyris. Nivero. Capitulini, Patrici confeſſoris. Geldari confeſſoris. *Quæ mendoſa metathesis corrigenda eſt, ut ſupra dicebam in Auguſtanos. Obſervo obiter, nomen Emeretæ, quod ſcribitur in textu ipſo Martyrologii a Florentinio vulgati, a me in titulo ſuperiore mutatum eſſe in* Emeritæ, *quod mihi magis placet,* D *& habetur bis ita formatum ex aliis apographis apud eumdem Florentinium in notis*. Aouochiæ vero, *ubi ſacros Pugiles annuntiavimus, extenſum præcipue cupimus ad quatuor primos in eodem titulo poſitos ; quo forte ſpectant etiam alii duo, non ſatis aliunde nobis noti, ſed alteri tamen apographo, quod citabat Florentinius, ſuperadditi. Quando itaque omnes ſeu Martyres noſtros in catalogo Sanctorum, qui ſupra habetur ante hunc diem* XXIV. *Auguſti, annuntiamus* Antiochiæ, *intelligimus poſitionem iſtius urbis ſecundum explicationem modo datam. Nec alia occurrunt, quibus lectorem pluribus detinendum exiſtimemus.*

DE SS. GREGORIO, THEODORO, ET LEONE CONFESSORIBUS,

IN INSULA SAMO VEL CEPHALENIA,

E

B

G.C.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

Immemorabilis horum trium Sanctorum cultus, Acta, ætas, locus mortis, & ſacræ quorumdam reliquiæ alio translatæ.

CIRCA ANNUM CCCLX.

Immemorabilis horum Sanctorum cultus.

QUamvis *hi tres Sancti vetuſtioribus Martyrologis ignoti ſint, tamen ab aliquot recentioribus ad hunc diem referuntur : nam in Additionibus Uſuardinis, quæ Coloniæ anno Chriſti* 1515. *typis excuſæ ſunt, hodie ſic annuntiantur*: Apud Samum inſulam, ſanctorum Gregorii, Theodori, & Leonis confeſſorum, qui tempore Conſtantii, cum eſſent milites, perſecutionem Arrianorum declinantes, apud præfatam inſulam Chriſto devotiſſime ſervierunt, ſimulque quieverunt. *Huic annuntiationi ferme conſentit, & ætate proximus eſt Wiſfordus, cujus Martyrologium anno* 1526. *Londini Anglice impreſſum eſt. At Franciſcus Maurolycus in Martyrologio ſuo, quod Venetiis anno* 1568. *edidit, eadem die* XXIV. C *Auguſti ulteriorem notitiam ita adjecit :* In Samo inſula, ſanctorum Gregorii, Theodori & Leonis confeſſorum, qui cum in rubeto ſanoque ſemiruto ſolitarii vixiſſent, Conſtantio imperante, pariter obdormierunt in Domino ; ex his duorum primorum corpora Venetiis quieſcunt. *Conſtantius Felicius hac die in Martyrologio ſuo Italico ſimilia habet ; ſed de ſacris duorum primorum Sanctorum corporibus Venetias translatis non meminit.*

probatur ex Additionibus Uſuardinis.

2 *Præterea Philippus Ferrarius in Catalogo generali Sanctorum, qui in Martyrologio Romano non ſunt, eoſdem tres Sanctos refert his paucis verbis :* In Samo inſula, ſanctorum confeſſorum Gregorii, Theodori, & Leonis. *Deinde in notis ibidem ſienm iſtius inſulæ deſcribit, ut poſtea dicetur, & Maurolycum Felicianumque allegat. Verum quatuor iſti recentiores Martyrologi non poſſent ſufficere ad probandum immemorabilem eorum cultum, niſi accederent alia antiquæ venerationis argumenta, quæ jam breviter propono. Imprimis editio Colonienſis Additionum Uſuardinarum centum & pluribus annis notiſſimum Urbani VIII. Pontificis decretum præceſſit. Unde concludimus, hos tres Sanctos ab immemorabili tempore, pro quo laudatus Pontifex centum annos aſſignavit, publice honoratos aut in Martyrologiis annuntiatos fuiſſe. Inſuper Additiones iſtæ Colonienſes Uſuardi deſumptæ ſunt ex variis antiquioribus Martyrologiis, ut editor anno* 1515. *in fronte libri teſtatur. His addo duos Actorum ſcriptores, videlicet Petrum Calotium & Petrum de Natalibus, qui ſeculo* XIV. *floruerunt, & de quibus infra differemus. Interim hæc nobis ſufficiunt, ut iſti tres Confeſſores Operi noſtro inſerantur.*

F

ex ipſis eorum Actis.

3 *Quo ſeculo Acta horum Sanctorum primum conſcripta fuerint, ignoramus : nam ex illis determinare non poſſumus, quo tempore corpora & geſta eorum per revelationem indicata fuerint cuidam Macharii leproſo, qui ſanitati reſtitutus Vitam illorum litteris mandaſſe dicitur. Nos primam iſtorum Sanctorum notitiam reperimus apud Petrum Calotium Dominicanum, qui ineunte ſeculo* XIV. *adhuc vivebat, ut Echardus inter Scriptores Ordinis Prædicatorum recenſitos tomo* I. *pag.* 511. *tradit. Noſcimus autem, nunc Calotius hauſerit ea, quæ de tribus illis Sanctis narrat. Etiam dubitamus, utrum ille collector Acta antiquiora & forſan ſimpliciora non amplificaverit : ita enim immiſcet varia Sanctorum eorumdem colloquia, quæ veriſimiliter ad notitiam primi biographi non pervenerunt. Quidquid ſit de hac ſuſpicione noſtra, nos illa Acta ex collectaneis Calotii poſt hunc Commentarium prævium prælo ſubjiciemus, & Annotatis illuſtrare conabimur.*

quæ ſit compendium Petri Equilini,

4 *Denique ignoramus, utrum Petrus Equilinus Calotio ſuppar Acta ſimpliciora præ manibus habuerit & fideliter tranſcripſerit, an vero breviorem ſuam narrationem ex Calotio vel alio biogra-*

A *biographo contraxerit. Porro hæc Actorum ſynopſis apud Petrum Equilinum ſive de Natalibus in Catalogo Sanctorum lib. 7. cap. 106. ſic ſonat*: Gregorius, Theodorus & Leo confeſſores tempore Conſtantij imperatoris apud inſulam Samum claruerunt. Qui ex partibus Orieotalibus orti, quoad ſeculum milites imperiales, corde vero Deo militantes, pro fide Chriſti martyrium deſiderabant pati. Gregorius enim ſenex venerando canitie & ſapientia decoratus, Theodorum fere triginta annorum, & Leonem adoleſcentem edocebat.

& quæ primus quidem,

5 Verum dum, hæreſi Arrianorum ſub Conſtantio vigente, edictum eſſet, ut omnes per univerſum orbem ejuſdem ſectæ fierent, ipſique ſancti Milites Catholici, quibus erat cor unum & anima una in Domino, cum aliis ſuis commilitonibus apud Siciliam degerent, multis circumquaque diſperſis fidelibus ob perſecutionem, ipſi Sancti Cephaloniam devenerunt: & decreto habito ab aliis diſcedere, ſolique Chriſto militare, ad Samum inſulam ibi juxta poſitam abierunt, ubi rubetum deoſſimum iovenientes,

B iidem Sancti locum ſolitarium elegerunt. Sed pro tunc a commilitonibus diſcedere non valentes, una cum eis ad Italiam navigarunt; indeque diſcedentes occulte, reverſi Samum, intraverunt rubetum, partemque templi vetuſtate dirupti ibidem repertam habitare cœperunt, pœnitentiæ operibus ac contemplationi vacantes, ubi poſt tempus aliquod, oratione facta, omnes eodem die feliciter obdormierunt, videlicet IX. Caleodas Septembris.

Michael nomine,

6 Michael vero ipſius inſulæ nobilis & ditiſſimus elephantia lepra laborans, dum a medicis liberari non poſſet, ad Dei auxilium orationa confugit; cui per viſum apparuerunt tres viri in ſpecie angelica eidem mandantes, ut corpora eorum, quæ dudum inhumata jacuerant, & a porcis ſtercorizabantur, tumulare deberet, & ſic ſanitatem perciperet. Qui evigilans & nomina Sanctorum & locum ignorans, mane bubulcum reperit, qui eidem Michaeli retulit, quod dum juxta rupem quamdam porcos paſceret, & unum ex grege fugientem inſequeretur, miram fragrantiam ſenſit, ingreſſuſque rubetum, tria

C corpora Sanctorum inhumata & omnino incorrupta vidit, a quibus odor ille maximus exhalabat.

ex revelatione conſcripſiſſe dicuntur.

7 Ille vero ipſa eſſe Sanctorum corpora, qui ſibi nocte apparuerant, intelligens, equum aſcendens, bubulco duce, locum concitatus adiit, & corpora fulgentia reperit, quæ deoſculans, mundatiooem recepit. In quo loco monaſterium de proprio conſtruxit, & ipſa corpora honorifice condidit, poſtquam iidem Sancti ſibi apparuerunt in habitu videlicet, quo in mundo fuerant converſati, vitam & nomina ſua, ac diem obitus eidem per ordinem enarrantes; quæ omnia Michael ſcripturæ mandavit. Proceſſu vero temporis duo ex ipſis corporibus a Veocetis dicuntur fuiſſe inde levata, & Venetias ad monaſterium ſancti Zacchariæ delata, ſancti Gregorii & Theodori, ubi in eadem arcella poſt altare majus requieſcunt una cum corpore ſancti Zachariæ prophetæ patris Joannis Baptiſtæ; Leonis autem corpus apud Samum adhuc habetur.

Circa medium ſeculi quarti

8 *Ex hoc Actorum compendio præterpropter ætatem Sanctorum noſtrorum colligimus: militarunt eum ſub imperatore Conſtantio, qui hæreticis Arianis addictiſſimus, poſt explatos viginti quatuor adminiſtrati imperii annos & varias* D
Catholicorum perſecutiones, anno Chriſti 361. ex AUCT. G.C.
hoc vita diſceſſit. Videntur autem tres iſti Sancti, relicta ſeculari militia, poſt medium ſeculi quarti occulte ad inſulam Samum tranſiſſe, quandoquidem ſecundum Acta adhuc degebant cum aliis commilitonibus apud Siciliam, *quam Conſtantius imperator primum anno Chriſti 353 occupavit, ut Tillemontius in Hiſtoria imperatorum tomo 4. pag. 378. ex antiquis ſcriptoribus narrat. Cum vero tunc* S. Gregorius, *ut relatum Actorum compendium teſtatur, eſſet* ſenex veneranda canitie & ſapientia decoratus, *& omnes* eodem die feliciter *obierint; ex provecta* S. Gregorii *ætate conjectamus, illos in inſula Samo non diu ſolitariam vitam duxiſſe, & forſan ante obitum Conſtantii imperatoris ad Superos migraſſe. Quapropter ex conjectura mortem illorum ſuperius in margine* circa annum CCCLX. *notavimus. His circa tempus mortis obiter indicatis, etiam diſtinctiorem emortualis loci notitiam jam dare conabimur.*

fuſe obiter de inſula Samo,

9 *In Martyrologiis & alibi legimus, hos Sanctos hodiernos in inſula Samo mortuos eſſe. Sed Ortelius aliique geographi paſſim tres hujus nominis inſulas diſtinguunt, ita ut hinc nondum* E
ſcias, ex qua Samo ad cœlites migraverint. Horum veſtigiis inſiſtens Baudrandus unam earum tomo 2. Geographiæ ſuæ pag. 198. deſcribit his verbis: Samos inſula eſt Aſiæ minoris in mari Ægeo, quæ & Samus, Ioniæ regioni fere adjacens Plinio, Livio & aliis; unde perinde Samot Ionica vocatur in mari Icario. Dicta fuit etiam olim Parthenia a fluvio Parthenio, uti Antiphemus & Melamphylos, teſte Strabone, Dryuſa Ariſtoteli, & Cyparitſa Plinio; Imbriſos autem Stephano; nunc vero SAMO ab omnibus vocatur, ſub dominio Turcarum. Circuitus eſt LXXX. millia paſſuum, inter Icariam inſulam ad occaſum XX., & Trogilium promontorium Ioniæ ad ortum vertus Epbelum v. millibus paſſuum, & a Chio inſula LX. millibus paſſuum diſtaos in Meridiem. Urbem habet parvam Samos epiſcopalem ſub archiepiſcopo Epheſino in ejus parte orieotali; & hic primum vaſa fictilia fabricata fuere, teſte Aulo Gellio; ſeparatur autem ab Ioaia freto Micaleo dicto.

ejus nomini tres inſulæ

10 *Situm vero alterius inſulæ homonymæ breviter ibidem ſic aſſignat*: Samos inſula maria Ægei, Thraciæ fere adjaceus Straboni & Diodoro, quæ Samothrace Ptolomæo & Melæ, Samothracia Plinio, vulgo SAMANDRACHI dicta, Sophiano & aliis circuitus eſt XX. milliarium, & vix XV. millibus paſſuum diſtat ab oſtio Hebri fluvii & ab ora littorali Thraciæ in Meridiem, Imbrum inſulam verſus XX. & Lemnum XXXII., eſtque ſatis culta. *Deinde Baudrandus ibidem tertiam ejuſdem nominis inſulam indicat his paucis verbis*: Samos inſula maris Ionii Plinio & Livio, & SAME vocata fuit, teſte Strabone, & poſtea CEPHALENIA dicta, ubi etiam oppidum SAMOS, nunc excilum, & IL PORTO GUIACAADO dictum, teſte Nigro.

cum geographis diſſentiens,

11 *Denique Baudrandus inde lectorem remittit ad vocem* Cephalenia, *qua Samos etiam appellatur, & tomo 1. Geographiæ ſuæ pag. 255. de ſitu iſtius inſulæ ſic differit*: Cephalenta inſula Ptolomæo & Plinio, quæ Cephallania Straboni & Stephano, LA CEFALONIA vulgo Italis, LA CEFALOGNA Gallis, KIAFALANIA Turcis, inſula eſt Græciæ in mari Ionio ioter Leucadem in-

A fulam ad Boream XII. milliaribus, & Zacyothum ad Auſtrum XX. diſtans. Dicta fuit etiam alias Samos, Melæna, Telebοa atque Tapſus, & epiſcopali dignitate inſignitur ſub archiepiſcopo Corcyranſi; ſed epiſcopatui Zacynthi perpetuo unitur: in hac inſula incolæ Græcos ritus ſervant; cjus circuitus eſt XC. milliarium, & dividitur in XIX. partes, pertinentias dictas, ſub dominio Reipublicæ Venetæ ab aliquot ſeculis, vix XXIV. millibus paſſuum diſtans ab ora littorali Pelopooneſi in occaſum, eſtque prope Echinadas inſulas, & ab ipſa pendet Ithaca inſula in vicinia, teſte Thoma Porcaccio. Olim quatuor habuit urbes, nunc tantum villas & pagos cum caſtro in colle Cephaleoia dicto CEFALONIA, a quo ad ſex milliaria ioeſt portus ARGOSTOLI dictus & peramplus in ora Auſtrali inſulæ, in qua vix quinquaginta Catholici inveniuntur. AUCT. G. C

12 *Ex ipſe* Cephalooiæ *vel* Zefaloniæ *nomine, quod in relata Vitæ compendio & Actis ſuſa edendis exprimitur, haud dubie perſpicax lector ſtatim concludet, hos tres Sanctos in tertia inſula Samo habitaſſe & obiiſſe. Propterea in titulo hujus Commentarii ad diſtinctius indicandam mortis palæſtram, Sanctos illos* 10 inſula Samo vel Cephalenia *collocavimus. Attamen Philippus Ferrarius in Nova topographia Martyrologii Romani pag.* 111. *aliam Samum morti illorum aſſignat, eamque inſulam deſcribit ibidem his verbis*: Samus, SAMO, inſula maris Ægæi ſeu maris Icarii nobilis, Ioniæ adjacens, longa quaſi XL. millibus paſſuum, inter Icariam inſulam ad occaſum & Trogilium promontorium Ioniæ; a quo in occaſum ad V. millia paſſuum tantum recedit (adeo continenti vicina eſt) ab Epheſo & oſtio Cayſtri vix XX. millibus paſſuum; circuitu ad LXXXVII. millia paſſuum. Omnium rerum feraciſſima, ioſelix vino, Urbem habet ejuſdem nominis epiſcopalem quondam clariſſimam; ſed cives ob frequentes piratarum infeſtationes, Chium inſulam in Circium ad XXX. millia paſſuum diſtantem demigrarunt. *Deinde tres iſtos Sanctos ibi ad diem* XXIV. *Auguſti nominatim refert, & ex Maurolyco monet, corpora duorum poſteriorum Venetiis quieſcere.* B

13 *Laudatus Ferrarius in notis ad hodiernum Catalogi ſui generalis annuntiationem de ſitu ejuſdem inſulæ meminit, & ſuperiorem deſcriptionem ſuam ſic contrahit*: Samus nomen adhuc retinens antiquum, inſula eſt maris Ægæi cum civitate epiſcopali ejuſdem nominis; Ioniæ adjacens, Epheſo proxima, a Trogino promontorio XL. tantum ſtadiis diſtans; circuitu LXXXVII. millium paſſuum, variis nominibus appellata, PARTHENIA, ANTHEMUSA, CYPARISSIA, teſte Plinio lib. 5. cap. 31., Strabone lib. 10. & aliis. *Ex diverſis hiſce nominibus & aliis circumſtantiis patet, hic aſſignaſſe illam inſulam Samum, cujus ſitum & nomina primo loco ſuperius ex Baudrando retulimus. Sed videtur hac Ferrarii opinio a vera mortis illorum palæſtra abeſſe, ut in Annotatis & alibi obiter obſervabimus. Præterea Ferrarius ſecum non concordat circa Venetam ſororum corporum tranſlationem, cujus tempus ignoratur, & de qua nunc agemus.* C

14 *Acta ex collectaneis Petri Calotii inferius edenda de ſacris horum Confeſſorum reliquiis alio tranſlatis omnino tacent. Sed Petrus Equilinus ex traditione quadam timide aſſerit, corpora* SS. Gregorii & Theodori *Venetias advecta fuiſſe, & ibidem in monaſterio S. Zachariæ quieſcere, ſicut ſuperius num.* 7. *ex Equilino retulimus, Hunc pro manibus habuit Ferrarius, dum in notis ad Catalogum generalem Sanctorum hac die ſic ſcribit*: Corpora Gregorii & Theodori Venetias tranſlata ibi condita ſunt, & veneratione nem habent. *At neſcimus, quomodo Ferrarius ſecum conciliari poſſit, dum in Nova topographia Martyrologii Romani pag.* 112, *poſt nomina ſanctorum* Gregorii, Theodori & Leonis *ordine conſueto collocata, citato Maurolyco, addit hæc tres voces*: Corpora poſteriorum Venetiis. *Cum Maurolycus a nobis ſupra allegatus diſerte dicat, corpora* duorum primorum *Venetiis quieſcere, clementer hanc Ferrarii contradictionem imputamus typotheta, qui forſan* poſteriorum *pro* duorum primorum *vel* priorum *poſuerit*, D

15 *At cujuſcumque ſit hoc error, Ferdinandus Ughellus in Italia ſacra noviſſimæ editionis Venetæ tomo* 5. *col.* 1180. *recenſens alia Sanctorum corpora, quæ Venetias aliunde advecta dicuntur, occaſione alterius Sancti de tranſlatione ſolius* S. Theodori *bodierni ſimul ita meminit*: Thomas eremita ex Thracia advectus ad ſancti Zachariæ cum Theodoro confeſſore ex Samo inſula tranſportato, *Etiam Janningus noſter, qui Venetiis anno* 1686. *ſacras reliquias monaſterii S. Zachariæ curioſius inſpexit, in Ms. Itinerario ſuo mentionem ſolius* S. Theodori *facit his verbis*: In tertio, quod proxime ſequitur, altari, in capſa marmorea exterius, interiori autem parte lignea cum oſtio inaurato, quieſcunt caput & aliquot oſſa S. Theodori confeſſoris, de quo nihil fit in Officio; atque corpus S. Gregorii Nazianzeni (ſi Romani patiantur) diviſe panno coopertum. Pelle fere totum veſtitur; manus in modum crucis tranſverſæ jacent, ubi collum pectori committitur, ut figuram orantis præferant. E

16 *Cum Romani corpus S. Gregorii Nazianzeni multis argumentis ſibi vindicent, ut in Opere noſtro ad diem* IX. *Maii, ſive tomo* 2. *iſtius menſis pag.* 454. & *ſequentibus videre eſt, facile quiſpiam ſuſpicari poſſet, bodiernum* S. Gregorio *cognomen* Nazianzeni *ab aliquibus Venetis additum eſſe, & hanc populosam traditionem demum noviſſimis hiſce temporibus invaluiſſe. Nihil certi in hac controverſia ſtatuimus; ſed tantum Venetos rogamus, ut antiqua ſuæ poſſeſſionis argumenta proferant, etiamſi ſuſpicemur, illos talia inſtrumenta non inventuros, eo quod Janningus noſter in laudato ſuo Ms. Itinerario poſt enumeratas reliquias, quas in monaſterio S. Zachariæ viderat, notaverit ſequentia*: De prædictis omnibus in ſancti Zachariæ conſervatis reliquiis carumque tranſlatione primaria Venetias nihil ſcripto probare poſſunt, cauſatos incendium omnia conſumpſiſſe. Quod affirmant, ex nuda traditione affirmant. Ultima pleraque tranſlatio ad aras novas marmoreas, quæ ante paucos annos facta fuit, præſente Vicario, privata fuit, in eaque a vicario probatæ, quantum traditio ſinit, fuerunt, & permiſſæ exponi veneratioui. *At ſaltem propter traditionem Venetam credimus, quaſdam horum Sanctorum reliquias ex inſula Samo ſive Cephalenia Venetias advectas fuiſſe, tum quod eam inſulam Veneti diu poſſederint, tum quod hac opinio noſtra confirmetur ex Actis, quæ jam præle ſubjicimus.* F

ACTA

A

ACTA

collectore Petro Calotio Dominicano,

Ex codice 929. parte 2. fol. 128.

Sub imperatore Constantio Arriano

GRegorius, Theodorus & Leo orti in Orientе, quoad ſæculum habitus militaris (erant enim militiæ imperialis) corde Deo quotidie adhærentes cum omni ſanctitate & patientia, ſobrietate & abſtinentia, uno ſpiritu coojuncti, vitam ac paſſiones Sanctorum, quas legerant, imitari cupiebant, tantæque erant ſanctitatis, ut merito mundi lumina, ac terreni angeli viderentur, & direrentur. Quodam die B ait Gregorius ſociis ſuis: Quantum poſſumus, ſtudeamus Dei facere voluntatem, ut ejus adoptionis fratres eſſe mereamur. Illo autem tempore nefanda vigebas hæreſis Ariana, ſtriliret tempore Conſtantii hæretiri, filii Conſtantini a Maximi, qui erat tunc temporis hæreſiarcha *a*: b qui per Siciliam *b* & ceteras imperii ſui partes edictum direxit, ut omnes ejuſdam pravæ ſectæ eſſenc.

Bi vero Sancti pio militabant;

2 Audientes hæc Græciæ milites, qui tunc erant apud Siciliam, contriſtati ſunt, valde timentes, ſe pravæ illius hæreſis vitio inquinari. Quo ſcilicec metu compulſi per diverſas terrarum partes fugientes, diſperſi ſunt. Tunc nequiſſimus princeps mittens Byzantium quemdam ſuum primatem, præcepit, ut congregatio popularis ſuam hæreſim per provincias divulgaret: qui accepta auctoritate venit Byzantium, & ibi congregato populo imperiale edictum implere ſtudebat. Quo cognito milites, in quorum iſti comitatu degebant, quia Catholici erant, in terrorem converſi, qui ad Italiam profeiſci decreverant, apud inſulam Zeſaloniam c *c* morati ſunt. Qui trium præfatorum abſtinentiam & virtutes videntes, æmulari eos cœperunt. Et quidam eos maximæ veneration: baC bebant, nihil in eis non divinum videntes. Erat namque B. Gregorius vir ſenex ac venerauda canitie decoratus, ſapieotia, ultra quam dici poteſt, repletus, Sanctus vero Theodorus fere triginta annorum; venerabilis denique Leo adhuc adoleſcentiæ flore nitebat.

ſed propter ejus perſe cutionem adverſus Catholicos,

3 Tunc Gregorius ait aliis duobus: Ecce locum, ut reor, nobis a Domino præparatum: quare leparemur ab iſtis, qui noſtra facta quotidie æmulantur; quia Dominus ait: Ubi fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, d ibi ſum in medio eorum *d*. Hic igitur diem expectemus extremum, ut in futuro vita ſimul eſſe mereamur. Et aſſentientibus Theodoro & Leone oſculati ſunt ſe oſculo ſancto: & accipientes victui neceſſaria, quæ habebant in navi, ab aliis recedere decreverunt; ea quæ ſunt animæ utilia, & ad Dei regnum durentia, quotidie colloquentes, perſirientes, ita ut mores hominum exrrderent, & vitam angelicam viderentur imitari. Nam in uſu ciborum nihil deliciarum præter poma habebant.

e 4 In inſula illa *e* vallis eſt ab Oriente, quæ f Samus *f* dicitur: cui adjaret alia inſula Thous g k *g*, in qua valliseſt Compatrum *b* dicta. Excun-

tes igitur ipſi, ut viderent, in inſulam, dum D perambularent præfatam vallem Samum, videruot rubum quemdam parvum, ſed denſiſſimum. Tunc Gregorius agnaos raput ingemuit; quod Theodorus intuens ait: O dulciſſime frater, eur turbaris & gemis? Cui ille: O qualis cogitatio mihi a Domino inſpirata eſt, ſi eſſet, qui me ſequi voluiſſet! Cumque ille ſe ſectatorem promitteret, ait: En locus, Theodore, in quo, qui ſalvari cupit, poteſt optime commorari. Reſpoodit Theodorus: Si poſſibile eſſet, me paratum baberea: nam audivi in Evangelio legi, aoguſtam eſſe viam, per quam itur ad cælum. Et nos cur hoc non tentemus agere? Et Leo ait: Quid dubitamus, fratres; primus enim, quod arcta eſt via, quæ ducit ad vitam; nam ſi adhuc in terrena militia fuiſſemus, pro mortali homine morti nos tradere non dubitaremus; quanto magis pro animabus noſtris nos certare oportet, atque pro ſpe futuræ gloriæ, quam habuerunt Sancti. Nonne & ipſi ex eisdem, qua nos, materia ſunt formati? Studeamus igitur imitari eos, ut divino adjutorio ad eorum valeamus conſortium pervenire. E

relictaque militia,

5 Et gavoſi & verſi ad Orieotem, Deum inter ſe mediatorem inſtituunt. Tunc pugnis pectora tundentes, & oculos ad cælum levantes oraverunt Deum, ut hunc lorum eis conſacrare dignaretur, ut ibi ulque ad diem exitus ſui, ſua protecti dextera, illæſi manere mererentur. Tunc genua flectentes & capita in terram ponentes ſuaque animas Domino commendantes, ſignoque crucis ſe munientes rereſſerunt inde. Et quia adhuc militum conſortium derlinare nequibant, navim rum eis egreſſi *, * *forte* Dei gratia protegente, ad Italiam pervenerunt, *ingreſſi* ibique ſolito more humilitatemque patientiamque ſectantes, abſtinentiam eiborum & verborum in tantum ſervabant, ut omnes commilitones ſtuperent. Orationi inceſſanter incumbentes precabantur Deum, ut eorum votum impleret. Non multo poſt ad eamdem inſulam ſunt reverſi, Deo duce, commilitonibus ſuis ignorantibus locum.

ſuccurrunt ad inſulam Samum,

6 Cumque quidam eorum eos quæreret, & F & non inveniret, contriſtatus hoc ſuo tribuno nuntiavit; qui conturbatus cogitare cœpit, cujus rei cauſa aufugere derraviſſent; & ſtudioſe percontatus eſt ſuos, ſi quiſquam eorum aliquid moleſtiæ eis intuliſſet, vel ſi alicujus miniſterio latibula petiviſſent: Cumque omnes negarent, ait: Senem illum ſapientem novi, & bonis moribus adornatum, quem ceteros perſuaſiſſe reor. Ad hoc quidam [ex] aſtantibus ait: O quam beati illi, qui terrenæ militiæ renuntiantes ſoli Deo ſervire decreverunt! nam nos vidimus eos ſemper, quæ Dei ſunt, & quæ ad animarum ſalutem pertinent, agere & tractare. Unde conjicere poſſumus, eos non ob aliud, niſi ut libere Deo poſſint ſervire, a noſtro conſortio ſegregatos. Quod tribunus audiens, gratias egit Deo, & benedicens illis, navim cum ſuis ingreſſus proprium iter egit.

in qua ſimul omnes mortui ſunt,

7 Sancti vero illi ad optatum locum perve- nientes gavi ſi ſunt, [propter] rubum, in quo invenerunt partem templi veruſtate diruti. Quo viſo, amplioris lætitiæ gaudio ſunt repleti, atque exultantes canebant: Hæc requies mea in ſeculum ſeculi &c. Ubi cum poſt viæ laborem raſediſſent, more ſolito cœperunt Sanctorum priſcorum memoriam agere eorumque preſſuras

A & anguſtias, quas in ergaſtulis, ſpeluncis vel
ex MS. cavernis terræ ſuſtinuerant, lacrymabili memoria recordari, & qualiter poſt tot & tantas tribulationes æternæ retributionis gloriam recepiſſent. Et hoc conferentes, lacrymas fundere non ceſſabant. Et poſtquam illic aliquo tempore fuerant Domino militantes, quadam die ait B. Gregorius: Chariſſimi fratres, fixi in continua oratione maneamus, & poſtulemus a Domino, quatenus in pace dignetur ſuſcipere animas noſtras. Et converſi ad Orientem orabant dicentes: De profundis clamavi ad te, Domine, &c. Et iterum: Reſpice, Domine, ſuper indignos famulos tuos; quia in te confidimus, te laudamus, te adoramus. Poſt hæc ſinguli taciti oraverunt. Et his finitis, una voce dixerunt: Sperantes in Domino miſericordia circumdabit: quo verſiculo dicto, humi ſe dederunt, & mox i ſanctiſſimas animas cælo reddiderunt i.

8 Quorum glorioſa corpora per plurima annorum ſpatia k omnibus incognita fuerunt. Michael, ditiſſimus & nobiliſſimus vir illius inſulæ elephantino l morbo acriter laborans, qui in medicos multa expenderat, & nihil adjutorii ſentiebat, quaſi omnibus conſumptis deſperatus de ſalute humanitus, ad Deum ſe convertit orans & dicens hoc ſuis demeritis meruiſſe; ſed illius miſericordiam invocabat, qui per Helyſæum prophetam Naamam curavit a lepra, ut ſe quoque liberare dignaretur. Cumque his dictis, lacrymis madefactus, & ſuſpiriis affectus membra dediſſet lopori, aſtiterunt ei præfati viri in angelica ſpecie, ei dicentes: Cur anguſtiaris, o homo, & afficeris tædio? Surge & vide, ubi ſumus; & eripe nos ab infeſtatione porcorum, qui nos ſuis ſtercoribus quotidie infeſtare non ceſſant. Quod ſi feceris, retribuetur tibi; ſin autem, deteriora patieris. Tunc ille expergefactus, lætus de viſione, ſtolidum ſe & miſerum dicebat, qui eorum nomina non quæſiſſet.

9 Mane vero facto domum egrediens obvium habuit quemdam ſubulcum currentem, & quod viderat nuntiare cupientem. Cui cum retuliſſet dicens; Eram in Samo porcos paſcens, & unus eorum, relicto grege, cœpit fugere: quem cum perſequens currerem, miri odoris fragrantiam ſenſi; porcus vero ad denſiſſimum rubum perveniens, eum ingreſſus eſt: quem ego timens perdere, virtute qua potui, inſecutus ſum. Et ingreſſus vidi quamdam partem antiqui templi, & tria corpora mortuorum, quæ mihi non hujus ætatis hominum fuiſſe videntur; a quibus odor exibat, quæ, ut reor antiquorum Sanctorum ſunt pignora. Quo audito, Michael gaudio magno repletus, credens illorum eſſe corpora, qui illa nocte ei apparuerant; equum ſibi paratum aſcendens cucurrit ad Samum, & anxius diſcurrens, vidit rubum, & tantam ſenſit odoris fragrantiam, quantam numquam ſe ſenſiſſe meminerat.

10 Tunc laudans Deum, acceſſit ad rubum, equo dimiſſo, in quo ſancta tria corpora veluti ſidera fulgentia jacebant: & proſtratus humi, pedes eorum oſculari cœpit. Cumque diutiſſime eos lacrymis rigans lamberet, ſubito fugata lepra, integerrimæ redditus eſt ſaluti. Et rediens domum, præcepit famulis ſuis, ut locum illum ? ſtudioſiſſime mundaretur. Quo facto, monaſterium ibi ad eorum honorem conſtituit. Non poſt multos dies apparuerunt ei glorioſi Athletæ Chriſti in ea ſpecie & habitu, quo fuerant converſati in mundo, eique propria nomina ac vitæ converſationem per ordinem narraverunt. Quæ omnia idcirco Michael ad futurorum notitiam ſtudioſe conſcripſit m. Revelati ſunt autem decimo quarto Kal. Septembris n; quo die pretioſas ? animas Deo dederunt.

ibique poſtea quidam leprofus

ſacra eorum corpora per ea relationum inventa,

& ſuitati conſtituere, Acta illorum ſcripſiſſe fertur.

? locus ille

ANNOTATA,

a *Nomen* hæreſiarchæ *potius convenit Ario, quam Conſtantio imperatori, quamvis hic princeps Arianis impenſe faverit. Forte biographus ad Græcam etymologiam alludens, Conſtantium* hæreſiarcham, *id eſt*, hæreſis principem *ſive præcipuum fautorem nominare voluit.*

b *In Commentario prævio n. 8. indicavimus, quo tempore Conſtantius imperator Sicilia potitus fuerit.*

c *Hanc inſulam in Commentario prævio deſcripſimus, & ex hoc nomine contra opinionem Ferrarii collegimus, hos Sanctos in tertia inſula Samo ſolitariam vitam duxiſſe, ac mortuos eſſe.*

d *Hæc ratio ſeparationis ab aliis, qui virtutes horum Sanctorum imitabantur, frivola videtur. Sed ſuſpicamur*, S. Gregorium *ita loquentem induci ab ipſo Actorum collectore, qui nimis litteraliter & ſtricte hunc ſacræ Scripturæ textum intellexit: nam Chriſtus etiam eſt in medio plurium, qui in nomine ejus congregati ſunt.*

e *Hæc inſula tum* Samos *tum* Cephalenia *paſſim appellatur, ut in Commentario prævio diximus, & in mappis geographicis videre eſt.*

f *Quamvis ipſa Cephalenia etiam* Samos *vocetur, tamen in Geographia Blaviana hæc inſula dividitur in novemdecim partes, ex quibus una* Samo *nominatur. Forſan ille nomine vallis hic nominata indicatur.*

g *In Mappis geographicis recentioribus non procul a Cephalenia exprimitur inſula* Thoæ, *quam ſuſpicor eſſe eamdem cum* Thoo *hic indicata.*

h *In Mappis Janſſonianis proxima Cephaleniæ vel Samo ſonicæ collocatur inſula vulgo dicta* Valcompare, *de qua Ortelius ad nomen* Ithacæ *in Theſauro ſuo geographico ſic differit:* Ithaca l'Iſole Ptolomæo ſolula eſt Ionii maris juxta Cephaleoiam, Ulyſſis patria, VALLE DI COMPARA hodie, Sophiano & aliis teſtibus. *Simulta recentiores geographi tradunt. Quare forſan in noſtro Actorum apographo* Vallis Compatrum *pro* Comparum *eſcitanta amanuenſis ſcripſam eſt. Porro ex omnibus his adjunctis intrepide concludimus, hic de tertia Samo ſive Cephalenia inſula ſermonem eſſe.*

i *Quis facile credat, has cenſiones & Sanctorum colloquia, minutioreſque narrationis circumſtantias ab ipſis Sanctis Michaeli revelatas fuiſſe? Quare nn. 3. Commentarii prævii monuimus, forſan has minutias ab Actorum collectore ornatus gratia adjunctas eſſe.*

k *Cum collector Actorum hoc loco indeterminata dicat, corpora horum Sanctorum* per plurima annorum ſpatia *omnibus ignota jacuiſſe, ſcire non poſſumus, quo tempore eadem inventa fuerint.*

l *Morbus elephantinus eſt ſpecies lepræ, quæ elephantiaſis nominatur, eo quod cutem ægri coreo elephantis ſimilem reddat, ut Caſtellus in Lexico medico teſtatur.*

m *Hic eſt primus Actorum ſcriptor, cujus fide omnia nituntur, & ex quo Petrus Calonius & Petrus de Natalibus ſuam narrationem haurire debuerunt. At utinam hi collectores diſtinctius ætatem & auctoritatem iſtius biographi indicaſſent!*

n *Die*

A o *Die* XIX. *Auguſti, qui hic notatur, de his Sanctis obiter inter præteriniſſos mentionem fecimus, & eos diſtulimus uſque ad hodiernum diem, quo Petrus Equilinus illos obiiſſe affirmat.* D ex Mſ.

DE S. PATRICIO EPISCOPO CONF. &c. *Vide Append. t. 6. Auguſti pag.* 833.

DE S. IRCHARDO, SEU ERTHADO VEL ERCHADO, EP. ET CONF.

IN SCOTIA

SYLLOGE HISTORICA. G. C.

Sancti hujus memoria in recentioribus Menologiis, legitimus cultus ex Breviario Aberdonenſi, & incerta ætas.

Post SECULUM V. *Hic Sanctus memoratur in Martyrologiis recentioribus,*

S*Anctus in titulo propoſitus, a die* XXIV. *Julii ad hanc diem emiſſus aut dilatus eſt, eo quod in Menologiis quibuſdam annuntietur utroque illo die: nam Dempſterus in Menologio ſuo Scotico ad diem* XXIV. *Julii ſic de illo meminit*: In Scotia Erthadi epiſcopi, qui regi piiſſimo Malcolmo I. charus fuit. *Dein die* XXIV. *Auguſti memoriam ejuſdem repetit his paucis verbis*: Natalis Erthadi epiſcopi. *Ferrarius in Catalogo generali Sanctorum, qui non ſunt in Martyrologio Romano, Dempſterum ſecutus eſt, & utroque iſto die eumdem Sanctum memoravit. Sed apud Camerarium lib.* 3. *de Scotorum pietate pag.* 168. *tantummodo die* XXIV. *Auguſti* ſanctus Erchadus vel Erthadus epiſcopus in Scotia *augustiatur.*

B

& colitur in Breviario Aberdonenſi,

2 *His accedit Patricius Niniauus Wemyſſ, eruditus Societatis noſtræ ſocerdos, natione Scotus, qui in Ms. Menologio Scotico, quod Muſeo noſtro benevole communicavit, ad eumdem die* XXIV. *Auguſti teſtatur, memoriam hujus ſancti Præſulis in antiquis Faſtis Scoticis legi. Cum ætatem & auctoritatem horum Faſtorum ignoremus, nobis hic hæreret aqua circa immemorabilem & legitimum* S. Erthadi *cultum, quem Martyrologi recentiores hactenus allegati uoudum ſatis clare demonſtrant. Sed opportune nos ea ſolicitudine liberat Breviarium Aberdonenſe quod anno* 1509. *impreſſum eſt, & in quo ad honorem* S. Irchardi *vel* Erchadi *legitur ſequens collecta vel oratio*: Omnipotens & miſericors Deus, qui per fidem tui pontificis Irchardi Pictos a Gallorum ſervitute liberaſti, concede omnibus eumdem devote quærentibus ab omni inimicorum fraude & æterna damnatione liberari. Per Dominum &c.

C

quæ ab immemorabili tempore

3 *Quinam fuerint hi Picti, quos Sanctus noſter a Gallorum ſervitute liberavit, intelligitur ex propriis ejuſdem Breviarii lectionibus, in quibus geſta ſancti Præſulis ita narrantur*: Lectio I. Ioter barbaras & indoctas gentes oriundus fuit B. Irchardus in Tolmuid in Kinkardin Oneyll; qui ſanctam & celebrem a puerili ætate incepit vitam, continue ſceleratorum ac nefandorum omnium mores & vitia reprehendens deteſtanſque, ac abominabiles habuit, Deique præceptis, vigiliis & orationibus ſemper inhærens, ſuam io jejuniis carnem afflixit. Lectio II. Audiens autem B. Ternanus beati Irchardi vitam & mores fore laudabiles, eſt ab eodem in ſacerdotem ordinatus. Suis cauſantibus autem prærogativis, quoad ſua juriſdictione alio excreeoda & gubernanda beatum Irchardum prout merito in coadjutorem & pœnitentiarium per univerſam ejus provinciam elegit, qui io hujuſmodi officio exactiſſimam diligentiam exhibuit.

E

de illo recens Lectiones proprias,

4 Lectio III. Poſt paucos autem dies, beato Gregorio univerſalis Eccleſiæ ſedem regente, Romam petiit. Cognita de tanti Viri ſanctitate, beatus Gregorius ipſum Irchardum maximo cum honore in epiſcopum conſecravit, qui non minus in virtutibus & ſanctitate omnibus in morum honeſtate præbens exemplar perſeveravit. Tandem primo a ſancto Papa facultate & benedictione obtentis, ad Scotiam reverſus eſt. Lectio IV. Rediens autem ſanctus Irchardus per Pictaviam Pictos multum per Gallos vidit ſubjugatos & in ſervitutem redactos; pietate motus de eorum adverſitate, humilis conſultor per triennium ibidem moram traxit, cujus ſanctitate, prudentia, fide & oratione dictam Pictavienſem gentem io priſtinam libertatem reduxit & liberavit.

quibus ea ex quibus narrantur

5 Lectio V. Quibus peractis eo ægrotante, a Deo humiliter poſtulavit, ſe non vilurum mortem, donec propriam patriam, unde egreſſus eſt, videret. Iter continuando per partes Angliæ & Scotiæ pauliſper prædicando uſque ad cungeriem in monte de Kinkardin Oneyll in Scotia pervenit, ubi honorifice a ſuis patriotis exceptus eſt. Ipſe vero Dei Sanctus, ejus * mortem appropinquare intelligens, & petitionem a Deo ſibi conceſſam impletam fuiſſe, ſuis miniſtris præcepit, ut, ea viam univerſæ carnis ingreſſu, ſuum funus in quadam biga poneretur, & ſtricte mandavit, ut ubicumque dicta biga quieſceret, ſuum corpus ibidem ſepeliri juſſit *. Hoc facto, Deo animam commendando de hoc mundo ſublatus eſt. Lectio VI. Deinde miniſtri ejuſdem Viri ſancti, ſicut eis juſſum fuerat, corpus exanime io biga rotarum levaverunt. Quo facto, biga cum corpore ultro & ſponte, nullo movente, ſe ultra Dee fluvium in latis notabili diſtantia, ubi nunc inſignis eccleſia, quæ Kinkardin dicta conſtruitur, movebatur, ac ibidem immobilis permanſit. Demum corpus de præfata deponentes biga, ibidem digno cum honore dederunt ſepulturæ, quod in præſens uſquequo requieſcit.

F

* *lege* ſuam

* *lege* jubarent

6 Quædam in his Lectionibus obſervanda occurrunt, ac primo quidem ſtatim ultra experimur, in iis periodos Latinas adeo vitioſas ac miſere luxatas eſſe, ut ſubinde ſubſtantia rei vix intelligatur.

vitioſo ſtylo,

AUCT. G. C.

A *gatur. Ignoramus, utrum hæc vitia typothetæ, an imperito amanuenſi tribuenda ſint: hæc enim lectiones ab ignoto amanuenſi tantum tranſcriptas habemus, & ipſa Breviarii editione caremus, adeoque frequentia conſtructionis aut impreſſionis errata facile & ſecure emendare non poſſumus. Itaque lectori æque ac nobis divinandum eſt, quomodo ea melius ac verius ad ſenſum eccleſiæ Aberdonenſis corrigi queant. Porro diſtincte non indagamus natalem Sancti noſtri locum dictum* Tolmaid, *quamvis hunc utcumque colligimus ex nomine* Kinkardin, *quod in geographicis hodiernæ Scotiæ mappis exprimitur. Omiſſis itaque ſimilibus minoris momenti quæſtiunculis, operæ pretium eſt breviter examinare ætatem duorum Sanctorum, qui in his lectionibus nominantur, & cum S.* Irchardo *vixiſſe dicuntur: nam ex ea præterpropter ſtatuendum eſſet, quo circiter tempore Sanctus noſter hodiernus floruerit. Sed ea chronotaxis habet inextricabilem difficultatem, ſi Lectiones propriæ Breviarii Aberdonenſis ubique veritatem hiſtoricam contineant, ut jam videbimus.*

B *& in quibus errores aſſi. cultur chronologica.*

7 *Lectio ſecunda ſuperius relata innuit, a ſancto Ternano Pictorum in Britannia epiſcopo S.* Irchardum *ſacerdotio initiatum fuiſſe. Vixit autem ſeculo quinto ſanctus Ternanus, qui ſubinde etiam Teruanus appellatur, & traditur fuiſſe diſcipulus S. Palladii, quem Cæleſtinus I. Pontifex anno Chriſti 431. ad Scotos aut Hibernos inſtruendos miſit, ut in Opere noſtro ad diem XII. Junii & VI. Julii licet videre. Hanc traditioni conſentiunt paſſim ſcriptores Scoti, inter quos Hector Boethius in Hiſtoria Scotorum circa finem libri ſeptimi ſic ad rem noſtram ſcribit:* Palladius Servanum epiſcopum ad Orcadas inſulas miſſum (*Acta hujus ſanctis præſulis in Opere noſtro ad diem primam Julii illuſtrata ſunt*) ut populum eidem Chriſtiana pietate inſtitueret, creavit; & Teruanum, quem infantem luſtrico laverat fonte, Pictorum archiepiſcopum conſtituit. *Illuſtriſſimus Joannes Leſleus epiſcopus Roſſenſis in Opere de Rebus geſtis Scotorum lib. 4., apud nos pag. 137. hanc rem ſuſius exponit.*

quam nec cum opinione Dempſteri,

C 8 *Hos ſecutus eſt Thomas Dempſterus, dum in Hiſtoria eccleſiaſtica gentis Scotorum lib. 18., pag. 607. de S. Ternano tradit ſequentia:* Sanctus Teruanus ſancti Palladii Scotorum apoſtoli diſcipulus, & Servani Orcadum apoſtoli collega, & Pictorum apoſtolus, quos idolorum ea adhuc ætate cultui deditos incredibili ſtudio morumque ſanctimonia ad veram religionem converſit, Joanni Leſlæo archiepiſcopus eſt . . . . Hunc, etſi Martyrologii tabulis non adſcripſimus, noſtrates religioſo ſemper obſequio coluerunt, templumque Abernethæ cathedrale ei dicatum, ac multa alia in eo regno. Scripſit Exhortationes ad Pictos lib. 1.; Contra Pelagianos lib. 1.; Homilias ex ſacra Scriptura lib. 1. Claruit anno CDXL. Obiit Abernethæ, quæ Pictorum regia, D ubi ſacratiſſimas ejus reliquias totius regni populus religioſa frequentatione venerabatur.

aliorumque ſcriptorum,

9 *Nunc audi Dempſterum, qui in eadem Hiſtoria eccleſiaſtica gentis Scotorum lib. 5., pag. 244. hodiernum* S. Irchardum *vel* Erthadum *inter ſcriptores Scotos recenſet, & ætatem ejus aſſignat his verbis:* Sanctus Erthadus, mira vitæ ſanctimonia epiſcopus in Scotia, ſcripſit Lecturas in Biblia, lib. 1. De divina eſſentia, lib. 1.; Allegorias ſacras lib. 1. Floruit anno CMXXXIII. Colitur pie XXIV. Julii. *Quidquid ſit de memoratis utriuſque Sancti incubrationibus, earum fidem relinquimus penes Dempſterum, cujus auctoritas apud nos exiguum pondus habet, & longo diverſam utriuſque hujus Sancti ætatem dumtaxat obſervamus. Si ſanctus Ternanus ſeculo* V. *& S.* Irchardus *ſeculo* X. *floruerit, quomodo* S. Irchardus *noſter potuit a ſancto Ternano præſule ſacerdos conſecrari, quemadmodum Lectiones Breviarii Aberdonenſis affirmant? Oportet igitur hanc Breviarii Aberdonenſis aſſertionem falſam eſſe, vel Dempſterum in ſignanda alterutrius Sancti ætate vehementer erraſſe.*

E *nec cum ipſo Breviario commodius poſſumus.*

10 *Quamvis Lectiones iſtius Breviarii ſecum pugnare, dum in iis dicitur* S. Irchardus *a ſancto Ternano ſacerdos ordinatus eſſe, & non diu poſt ſacerdotalem conſecrationem receptam ad urbem Romanam veniſſe,* beato Gregorio univerſalis Eccleſiæ ſedem regente. *Quomodo hæc conciliabuntur, ſi S. Ternanus ſecundum ſcriptores Scotos anno* 440. *claruerit, & B. Gregorius I, ſive Magnus tantum anno* 590. *cathedram Romanam aſcenderit, ut exactiores chronologi demonſtrant? Si autem cum Dempſtero dicas, S.* Irchardum *floruiſſe anno* 933. *ſub Malcolmo I. Scotorum rege, & huic principi ebarum fuiſſe, duplex iſtud Breviarii Aberdonenſis aſſertum prorſus evertit: nam multis annis ante & poſt regnum Malcolmi I. Scotorum regis nullus Romanus Pontifex, nomine Gregorius, Apoſtolicam S. Petri ſedem occupavit.*

ac ideo eruditi Scotiæ diſſolvendam ratiocinium.

11 *Ingenue fatemur, propter has tricas chronologicas a nobis Breviarium Aberdonenſe nec ſecum nec cum opinione aliorum ſcriptorum poſſe conciliari. Quare veteribus hiſtoriæ Scoticæ monumentis deſtituti, ſuperius ad marginem hujus ſylloges obitum* S. Irchardi *poſt ſeculum quintum vago loquendi modo coacti ſumus collocare, donec certiorem ejuſdem Sancti ætatem aſſignaverint eruditi Scoti, quibus hos nodos chronologicos ſalvendos aut diſſecandos propoſuimus, cum nos iis expiicandis impares ſimus. Sed hos eruditos hiſtoriæ Scoticæ indagatores præmunimus, ut ſolidis argumentis ſeu eutiam ſuam probare & Breviario Aberdonenſi vetuſtiora monumenta proferre memineriut. Cum igitur plura de ſancto illo Præſule non ſuppetant, huic ſyllogæ finem imponimus.* F

DE

A D

DE S. EPTADIO PRESB. ET CONF.

APUD MONTEM-TOLONUM IN TERRITORIO AUGUSTODUNENSI,

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

G.C.

§. I. Intricata hujus Sancti annuntiatio in diverſis Martyrologiis, & controverſia de vero vitæ inſtituto.

ANTE MEDIUM SEGULI VI. *Hic Sanctus variis diebus,* B

Quamvis hic Sanctus circa finem ſeculi quinti & initium ſequentis in Gallia floruerit, tamen hiſtoricis Gallis parum notus videtur, cum plerique de eo nullam mentionem faciant. Illum diverſis diebus ac modis annuntiant aliqua Martyrologia, inter quæ modernum Pariſienſe die XXII. *Auguſti ſic habet*: Apud Montem-Tolonum in territorio Auguſtodunenſi, ſancti Eptadii presbyteri. *Neſcio, cur Caſtellanus hunc* S. Eptadium *laurea martyrii donaverit, dum eodem die in Martyrologio ſuo univerſali illum celebrat annuntiatione Gallica, quæ Latine ſic ſonat*: Monte Telonis (*Gallice* Montelon *nuncupat*) in diœceſi Auguſtodunenſi ſanctus Eptadius MARTYR, qui ibidem a ſeculo decimo eccleſiam ſui nominis habebat. *Equidem libenter admitto, jam ſeculo decimo extitiſſe eccleſiam, quæ ab hoc Sancto nomen accepit. Imo Mabillonius in Annalibus Benedictinis ad annum Chriſti* 843. *num.* 67. *meminit de monaſterio diœceſis Auguſtodunenſis, quod tunc nomen* S. Eptadii *gerebat. Sed baſilicam alibi uſquam legi, hunc Sanctum martyrio coronatum fuiſſe, quemadmodum ex infra dicendis patebit.*

Incit ac modo 2 *Plures Martyrologi annuam* S. Eptadii *memoriam uſque ad diem* XXIV. *Auguſti differunt, mutatoque nonnihil ipſius nomine, ultimam mortis aut forte veneration is locum ei aſſignant, inter quos Maurolycus hac die tradit ſequentia*: C In agro Eduenſi Cerviduno cœnobio Neptadii presbyteri. *Vereſimiliter hunc ſecuti ſunt Martyrologi Benedictini, Wionus, Menardus, Autoutus de Heredia & alii, qui hanc Sanctum eodem die memorant, ac Ordini ſuo monaſtico adſcribunt. Ex omnibus audiatur ſolus Gabriel Bucelinus, qui hodie in Menologio ſuo Benedictino illum annuntiat his verbis*: Apud Heduos in monaſterio Cervidunenſi, ſancti Neptadii presbyteri & monachi; de qua Maurolycus, Felici, Arnoldus & Hugo hac die. *Verum antiquiora Martyrologia & Acta de Benedictinum hujus Sancti monachatu nullatenus meminerunt, ut infra dicetur.*

In Martyrologiis an emendatur. 3 *Andreas Sauſſayus videtur ex hoc uno eodemque Sancto voluiſſe duos facere, dum in Martyrologio ſuo Gallicano ad diem* XXIII. *Auguſti ſic ſcribit*: Apud Heduos monaſterio Cerviduno ſancti Neptadii presbyteri & monachi, actibus & meritis glorioſi. *Deinde autem in Supplemento ad diem* XXIV. *Auguſti, ſive tomo* 2. *ſui Martyrologii pagina* 1161. *eumdem Sanctum, ut fallor, exornat hoc diverſa elogio*: Cemiduni Burgundiæ pagi in Æduis ſancti Neptadii presbyteri & monachi religioſiſſimi, qui ibi in cœnobio omni virtute floruit, excuſſoque mortalitatis pulvere, inter lilia cæleſtia, quorum decore & odore Sponſus oblectatur, eaſdem emittendo animam feliciter ſuſceptus eſt. *Hic obiter obſerva, nomine* Cemiduni, *quod vitioſe pro* Cerviduno *ſcriptum eſt, eumdem locum apud Heduos* E *vel Æduos in Burgundia deſignari, ut lector incautus hac duplici in ſpeciem diverſa Sauſſayi annuntiatione decipiatur. Nunc videndum eſt, utrum variæ iſtæ diverſorum Martyrologiorum annuntiationes inter ſe conciliari poſſint.*

De hoc ut. patuit, 4 *Ut incipiam ab ipſa Sancti nomine, profuſe ignoro, qua de cauſa ſuperius allegati Martyrologi* S. Eptadium *in* Neptadium *tranſmutaverint. Facilius intelligo, quomodo interdum nomini ejus præfigatur aſpiratio, & ab aliquibus vocetur* S. Heptadius, *ſicut nomen* Hadriani *vel* Adriani *promiſcue ſcribitur. Unde Valeſius in Notitia Galliarum pagina* 361. *nomen hodierni Sancti noſtri ſic exprimit*: In eodice Muſciaſenſis monaſterii reperi Vitam Sancti Heptadii presbyteri, a veteri auctore compoſitam, in qua dicitur Heptadius, na Autiſſiodorenſis epiſcopus fieret, Morvinnum fuga petiiſſe. *Sed Labbeus & Papebrochius in eodem Mayſſiacenſi aut Muſciacenſi monaſterio codice, ſeu ſaltem in ejus apographo, nomen* S. Eptadii *ſine aſpiratione legerunt. Auctaria noſtra Uſuardina ad diem* XXIV. *Auguſti conſentiunt hunc orthographiæ, quam nos etiam in titulo Commentarii prævii ſecuti ſumus.* F

Quod ſpectat, 5 *Quod vero ſpectat ad annuam hujus Sancti memoriam, quam nonnulli Martyrologi die* XXII. *Auguſti, & alii* XXIV. *ejuſdem menſis aſſignant, in alterutra die eligendo adhæſimus Auctariis Uſuardinis ac ipſis Actis, quibus apud Labbeum & Papebrochium præfigitur hic titulus*: Vita ſancti Eptadii presbyteri & confeſſoris, IX. Kalendas Septembris. *Haud dubie eumdem titulum Actis præfixum invenit Carolus Comitius, qui in Annalibus Francorum ad annum Chriſti* 500. *num.* 1. *de Vita Sancti noſtri ſic meminit*: In noſtras manus pervenit vetus codex abbatiæ Muſſiacenſis, in quo manuſcriptæ Sanctorum Vitæ centum ac tredecim continentur. Nono Kalendas Septembris deſcriptum habetur elogium ſancti Eptadii Auguſtodunenſis presbyteri, quem Clodoveus Francorum rex, pace cum Burgundionibus inita, expetiit epiſcopum Autiſſiodorenſem fieri. *Nihil huc facit Andreas Sauſſayus, qui hunc Sanctum bis Martyrologio ſuo inſeruit, nimirum die* XXIII. *Auguſti & ſequente, eumdemque ſic perperam duplicavit, at ſupra paucis indicavimus.*

6 *At*

AUCT. G. C. ac præſertim loci diverſitatem

A 6 *At quomodo, inquiet aliquis, Martyrologia ſuperius allata hunc annum eumdemque Sanctum diverſis locis aſſignant: nam Caſtellanus & Martyrologium Pariſienſe* S. Eptodium *in Monte Trionis vel apud Montem Tolonum annuntiant; alii vero illum in Cervidunenſi monaſterio collocant. Equidem fateor, hic mihi aquam hærere, quemadmodum vulgo dici ſolet. Attamen curioſo lectori conjecturas aliquot hac de re propono, quas eruditis Gallis examinandas relinquo. Forſan* S. Eptodius *diu Cervidoni ſolitariam vitam duxit, & in Monte Telonis mortuus eſt, vel contra, atque ita potuit alteutro loco annuntiari: nam Acta inferius edenda diſtinctionem mortis locum non indicant. Ubi autem Sanctus ille obierit, forſan ex traditione vel aliis monumentis docere poterunt Canonici ſeculares, qui jam Cervidonenſe Benedictinorum monaſterium poſſident, ut Mabillonius in Annalibus Benedictinis ad annum Chriſti* 843. *num.* 67. *teſtatur his verbis:* Monaſterium ſancti Andochii apud Sedelocum, nunc collegium eſt Canonicorum ſeculorium, uti & ſancti Eptadii de Cerviduno prope Corbiniacum in pago Morvinenſi.

B conjecturæ noſtræ propoſitæ

7 *Præterea non omnino temere ſuſpicor*, S. Eptodium *in Monte Telonis obiiſſe, ac poſtea ſacras ejus reliquias (neſcio quo tempore) ad Cervidunenſe monaſterium translatas eſſe, atque ideo illum in Cerviduno, tamquam præcipuo venerationis loco, a quibuſdam Martyrologis annotari. Hæc conjectura mea aliquam veriſimilitudinem accipit ex Auctariis Uſuardinis, in quibus ad diem* XV. *Aprilis ex codice Victorino & Reginæ Suecia refertur hæc annuntiatio:* Eodem die, translatio ſancti Eptadii presbyteri & confeſſoris. *At in iiſdem Auctariis ad diem* XXIV. *Auguſti ex codice Pratenſi aliiſque* Cerviduni, ſancti Eptadii confeſſoris *annua memoria celebratur, ut ibidem videre eſt. Porro Valeſius in Notitia Galliarum pag.* 360. *ſitum Cervidoni non procul ab urbe Auguſtodunenſi aſſignat hoc modo:* Vicus loculve Morvinnus aut Morvinnum non longe a Cervedone apud Fortunatum & villa Morvennus in diœceſi Auguſtodunenſi apud Peſebalem una res eſt; & Cervedo quidem haud dubie eſt locus, vulgo dictus Cervon, in pago Morvinno vel Morvinnenſi, non procul a flumine Icauno. *Quid ſi propter hoc monaſterium Cervidonenſe, quod olim ad Benedictinos pertinuit*, &

C *in quo fortaſſe corpus* S. Eptadii *poſtea publicæ veneratione expoſitum fuit, aliqui Martyrologi hunc Sanctum Ordini Benedictino adſcripſerint, eo quod putarent, illum ibi antea ſub regula S. Benedicti militaſſe? Quidquid ſit de his conjecturis meis, ſaltem hoc occaſione examinabo quædam circa veroſimiliorem vivendi normam, quam Sanctus noſter amplexus eſt.*

& examinanda an Ordini Benedictino fit adſcribenda

8 *Si Maurolycus & Felicius* S. Eptadium *ex etymologia Græca appellent monachum, quia ſolitariam vitam duxit, illis non refragabor. Sed hos ſecuti Wionus, Menardus, aliique Martyrologi Benedictini videntur aliquid ulterius velle, dum Sanctum illum certatim Menologiis ſuis inſcribunt. Certe Antonius de Heredia Benedictinus, qui Sanctos ſui Ordinis ex variis monumentis Hiſpanice collegit, die* XXIII. *Auguſti mentem ſuam clare explicat his verbis a me Latine redditis:* Eodem die apud Heduos ſanctus Neptadius presbyter & monachus NOSTRI ORDINIS, operibus & meritis glorioſus. *Die autem ſequente eumdem Sanctum cum Sanſſoyo & Bucelino perperam duplicavit. Sed illa Benedictinæ regulæ profeſſio mihi parum probabilis eſt, cum non immerito dubitari poſſit,* D *an ante mortem* S. Eptodii *ad Benedictinos pertinueris monaſterium Cervidunenſe, cujus originem ſtatim ſatis fruſtra quæſivi. Potius itaque credideram, hanc de Benedictinæ profeſſione ſententiam ortam eſſe ex eo, quod* S. Eptadius Cervidoni *ante adventum Benedictinorum monaſticam ſive ſolitariam vitam aliquamdiu egerit, vel quod ejus reliquiæ ex Monte Telonis poſtea ad Cervidunenſe monaſterium tranſlatæ fuerint, ut ſupra conjecturavi. Saltem probabilius arbitror, hunc Sanctum non eſſe accenſendum Benedictinis, in qua opinione me confirmat eruditiſſimus Mabillonius, qui inter Acta Sanctorum Benedictinorum de* S. Eptadio *noſtro ultimum ſilet, quamvis haud dubie Menologos ſui Ordinis attente pervolviſſet. Jam progredior ad eudandum aliud dubium, quod ex obſcuris* S. Eptodii *Actis alicui poſſet occurrere.*

9 *In Actis infra edendis num.* 5. *de Sancto noſtro narrantur ſequentia:* At ubi tanto ubique ejus fama præclaruit, hunc ſanctæ recordationis Flaviehonus pontifex presbyterii voluit honore provehere; cujus fama audita, facerdotii dignitatem ita fugit, . . . ut nullus ei omnino eoinde ullo ſermone loqui auderet. *Hinc ſuſpicari quiſpiam poſſet*, S. Eptadium *hunc honori oblato ita reſtitiſſe, ut nemo deinceps illum de dignitate iſta ſuſcipienda alloqui auſus fuerit, & conſequenter gradum ſacerdotii numquam aſcenderit. At in iiſdem Actis poſt narratam* S. Eptadii *fugam, ne fieret epiſcopus Aotiſſiodorenſis, & laudatas ipſius virtutes, num.* 7. *leguntur hæc verba:* Poſt ſumit admirabilem bonorem apoſtolatus, od hunc ſe humilitate & benedictione obedientiæ gradum vir beatus Eptadius inclinans. *Opinor, hic per* admirabilem bonorem apoſtolatus *intelligi dignitatem ſacerdotii, quia titulus* presbyteri *apud Labbeum & Papebrochium vetuſtis ejus Actis præfigitur, & in Auctariis Uſuardinis aliiſque Martyrologiis paſſim exprimitur, ut ex ſupra relatis liquet.* & ostium fuerit facerdos, E

10 *Tamen infidus amanuenſis quidam, quem Papebrochius noſter præ manibus habuit, hunc* apoſtolatus *honorem pro dignitate epiſcopali videtur accepiſſe: nam poſt memoratam* apoſtolatus *ſuſceptionem ex ſua idea adjectitia, ut vulgo dicitur, nomini* S. Eptadii *plerumque titulum* epiſcopi *addidit. Verum titulus ille in editione Labbeana non legitur, & ex ipſis Actis patet, hunc titulum ex opinione amanuenſis iſti Sancto perperam adjectum fuiſſe, cum Acta num.* 6. *& ſequente narrent*, S. Eptodium *ad montanam ſolitudinem Morvioni fugiſſe, ac epiſcopus eligeretur, ibique tamdiu manſiſſe, donec rex cum juramento promitteret, ſeſe ei invito illud onus non impoſiturum. Quamvis omnino putem, hunc* epiſcopi *titulum in Acta perperam irrepſiſſe, tamen illum in iis reliqui, ut integrum Papebrochii noſtri apographum fideliter exhiberem eruditis lectoribus, qui forſan ex antiquiore vel emendatiore codice interpolationem iſtam confirmare poterunt. Nunc paragrapho ſequente ætatem hujus Sancti, & fidem Actorum indagabo.* aut epiſcopus. F

§. II.

A

§. II. Tempus, quo Sanctus floruit, conjectura de anno mortis, Acta, eorumque ſcriptor.

Sanctus floruit in exordio ſeculi ſexti,

IN *Actis poſt hunc Commentarium prævium vulgandis occurrunt varii temporum aut perſonarum characteres, ex quibus utcumque colligitur ætas, qua* S. Eptadius *floruit. Imprimis deſignatur tempus, quo hunc Sanctum noſtro epiſcopatus Autiſſiodorenſis ablatus eſt, nimirum quando Clodovæus rex Francorum cum Gundobado rege Burgundionum pacem inivit ac arma conjunxit, ut Acta num. 6. teſtantur. Id autem Patricio & Hypatio conſulibus, id eſt anno Chriſti* 500. *contigiſſe, Comitius & Pagius ex S. Gregorio Turonenſi aliiſque veteribus hiſtoricis oſtendunt. Hinc ſequitur, anno illo Chriſti quingenteſimo* S. Eptadium *fuiſſe id ætatis, ut ad eccleſiam Autiſſiodorenſem guberuandam aptus judicaretur. Alterum temporis indicium eruitur, ex eade Alarici regis Gothorum, quem Clodovæus anno Chriſti* 507. *in campo Vegladenſi interfecit, ut chronologi paſſim tradunt.*

B

Ad annum hoc vixiſſe certo ſcitur.

12 *Præterea ex num.* 8. *veteris Vitæ conſtat,* S. Eptadium *adhuc anno Chriſti* 516. *inter vivos fuiſſe: ibi enim dicitur Sanctus epiſtolam ſcripſiſſe Sigiſmundo Burgundionum regi, qui eodem anno* 516. *poſt mortem patris ſui Gundobadi regnum Burgundiæ adminiſtrare cæpit, ut auctores conſentiunt. Unde Comitius in Annalibus Francorum ad annum Chriſti* 500. *quo primum de Sancto noſtro meminit, occaſione hujus epiſtolæ ibidem numer.* 4. *ætatem ejuſdem Sancti præterpropter aſſignat his verbis:* Manſit autem beatus Eptadius in Burgundia, vitamque produxit uſque ad priocipatum Sigilmundi, cui per epiſtolam *imperavit*, ut per auctoritatem ſuam ingenuorum animos daret, & obtinuit; ex quibus non minus, quam fere tria millia captivorum promiſcui ſexus & ætatis liberati. *Hæc ultima periodus fere verbum de verbo ex Actis tranſcripta eſt.*

C

Aut ſaltem uſque ad annum 525. *ſuperfuiſſe.*

13 *Sed hinc nondum ſcimus, quam diu* S. Eptadius *iſtis litteris ſupervixerit, aut quo anno ad Superos migraverit, cum laudatus Comitius loco proxime citato hæc ſubjungat:* Vixit forte uſque ad annum Chriſti quingenteſimum viceſimum quintum, quo territorium Auguſtodunenſe ad Franciam accceſſit. *Deinde in iiſdem Francorum Annalibus ad annum Chriſti* 525. *num.* 4. *hanc conjecturam repetit & ita mitigat:* Incertum, an illis temporibus adhuc ſuperſtes effet ſanctus Eptadius presbyter, qui vixit in territorio Auguſtodunenſi. *Quandoquidem mutatio dominii Burgundici nullam cum morte hujus Sancti connexionem habet, ac ipſe Comitius poſtea fatetur, incertum eſſe, an* S. Eptadius *adhuc ſuperſtes fuerit illis temporibus, quibus tota Burgundia in poteſtatem Francorum redacta eſt, tam levi conjecturæ non adhærendum iſſe exiſtimavit. Quapropter initio hujus Commentarii prævii in margine ebimus* S. Eptadii *cantus* note medium ſeculi vi. *collocavi. Nunc de Actis & anonymo horum ſcriptore nonnulla præmonere oportet.*

De apographo abbatum,

14 *Jam ſæpe laudatus Comitius in Annalibus Francorum ad annum Chriſti* 500. *num.* 2. *aſſerit, ad manus ſuas pervenifſe veterem codicem abbatiæ Moyſſiacenſis, in quo, præter alias Sanctorum Vitas, Acta* S. Eptadii *legebantur, ut ſuperius num.* 5. *alia occaſione retuli. Ex his ibi edidit fragmentum, quod ad oblatum huic Sancto epiſcopatum Autiſſiodorenſem ſpectat. Utinam propter rationis ſuperius affirmatas integrum ejuſdem Sancti Vitam emendate vulgaſſet! Hadrianus Valeſius videtur ſimilem codicem vidiſſe, quia in Notitia Galliarum pagina* 312. *col.* 2. *ſic ſcribit:* Legi Martyrologium manuſcriptum in veteri codice monaſterii Muſciacenſis, qui nunc eſt viri clariſſimi Claudii Jolii, eccleſiæ Pariſiacæ præcentoris, & Vitas Sanctorum plurimos ac lectiſſimas continet, in his Vitam ſancti Eptadii presbyteri; ubi Eptadius Auguſtodunenſis civis, intra terminum Caſtri Maternenſis ſeu Elobremenſis nutritus eſſe dicitur.

D Auct. G. C.

15 *Noſter Philippus Labbeus veroſimillime pro manibus habuit eundem Mſ. codicem, ex quo mutilam* S. Eptadii *vitam edidit poſt duos tomos Novæ Bibliothecæ manuſcriptorum librorum in Appendice, cui præmiſit hanc monitionem:* Exierant a prælo priores duo tomi noſtræ Bibliothecæ Mſs. librorum, cum pridem exoptatus cœnobii Moyſſiacenſis codex Toloſa in hanc urbem delatus venit in meas manus beneficio V. C. Claudii Jolii, eccleſiæ Pariſienſis Canonici, eruditione atque in eruditos omnes humanitate præſtantiſſimi. In eo cum pluribus aliis Sanctorum Sanctarumque Vitis occurrerunt omnnullæ a me partim primi volumine, partim altero jam editæ ex apographis aut mutilis aut certe minus antiquis perfectiſve. Hinc ergo lacunas explere, errata corrigere, ac damna reſarcire placuit, quibuſdam præterea additis, quæ mihi præ ceteris inſigniores in antiquiſſimo illo codice diligenter rimanti videbantur. *Etiam Papebrochius noſter hæc Acta* ex pervetuſto codice D. Jolii Canonici Pariſienſis *tranſcripſit, ut ante apographum ſuum notavit.*

quæ in codice Moyſſiacenſi ſuppleri,

E

ab amanuenſi interrogantur,

16 *At mirar, hos duos antiquitatis inveſtigatores in exhibendis* S. Eptadii *Actis non prorſus inter ſe conſentire, ſi illa ex eodem fonte hauſerunt: nam Papebrochius haud dubie in ſuo codice reperit titulum epiſcopi, qui nomini* S. Eptadii *ſæpius adjungitur. Hunc vero titulum Labbeus in ſua editione uſquam exprimit. An Labbeus forſan illum omiſit, quia falſum & ab imperito amanuenſi perpetuum in Acta intruſum exiſtimabat? Quæcumque ſit hujus amiſſionis cauſa, nos illum titulum fideliter addidimus, ubicumque in apographo Papebrochiano inventus eſt; etiamſi eum ibi ſuperfluum eſſe judicaremus, ut ſuperius iterum monuimus. At ſolitum inter hos eruditiſſimos viros convenit in eo, quod uterque de obſcuritate codicis ſui & ſcitantia librarii conqueratur.*

F

Philippus Labbeus,

17 *Ex his querelis intelligimus, quamodo Labbeus & Papebrochius in mutilandis Actis & exprimendis eorum periodis inter ſe diſcrepare poſſint, quamvis ambo eumdem antiquum codicem præ oculis habuerint: Labbeus enim initio Actorum poſt editas aliquot lineas de recta ſequentium lectione deſperans, omittit multa, quæ* tam abſurdis erroribus imperitia amanuenſis ſcioceti vitiata fuor, *inquit*, ut ne ipſe quidem Apollo medicinam facere poſſit. *Deinde poſt truncatam* S. Eptadii *Vitam, in fine lectorem monet his verbis:* Atque hæc paucis de Sancto, noſtris Mortyrologis aliiſque ſcriptoribus hactenos ignoto, quantum ſcilicet magno labore ac tadio

Digitized by Google

A dio ex incultæ narrationis barbarie, inſulſique emanuenſis vepretis, colligere potui.

AUCT. G. C *& Daniel Papebrochius conquerantur.*

18 *Papebrochius autem has lacunas, a Labbe relictas, cum ſumme tædio implevit, & corruptas Actorum periodos ex conjectura reſtituit, ut ipſe poſt Actu tranſcripta tadium hac monitione:* Textus hic pervarſiſſime ſcriptus vix aliter in aliquem tolerabilem ſanſum conformari potuit, niſi verbis quamplurimis ax conjectura tranſpoſitis, motatis ac ſuppletis. *Hinc eruditus lector facile colligit, a Pupebrochio conſervatum eſſe totam narrationis ſubſtantiam, quam Labbeus hinc inde propter difficiles inficeti amanuenſis characteres aut phraſes omittere ac mutilare coactus fuit. Ideo igitur apographum Pupebrochianum editioni Labbeanæ præſtulimus, & majores Labbei lacunas, quas Pupebrochius tetrice lubore ex vitioſo codice ſuo ſupplevit, diſtinctionis gratia uncis incluſimus, quantum fieri potuit.*

queruntur Actu ob auctore coævo primum conſcripta fuiſſe.

19 *Certe dolendum eſt, ub imperitis amanuenſibus adeo corruptu fuiſſe Actu tamæ antiquitatis ac fidei: nam primus illorum ſcriptor* S. Eptadio *cævus fuit, ut patet ex editione Labbeana & numer. 9. Vitæ infra excudendæ, ubi dicuntur* B *a Sancto noſtro magni peccatores ad pœnitentiam revocati fuiſſe*, ex quibus etiam quamplures poſtea vidimus, *uit biogrupbus*, per ejus doctrinam gratia Domini noſtri in ipſa religione & ſanctitate perpetuum perduraſſe. *Propter hoc unonymi teſtimentum Benedictini illi ex Congregatione S. Mauri, qui nuper Hiſtoriam literariam Galliæ edere cæperunt, tomo 3. iſtius Operis pug. 182. cenſent, illam* S. Eptadii *Vitam annos circiter 640. ſive neu diu poſt obitum Sancti conſcriptam fuiſſe. Prætores ſcriptor iſte hiſtorica fide dignus eſt ob ſimplicitatem narrationis, alia-que veritatis indicia, quæ laudati Benedictini ibidem pugina 182. & ſequente ſpeciatim recenſent. Utinam vetuſtiſſimus iſte lucubratus minus luxata ad manus noſtras perveniſſet, uut adhuc alicubi ex emendatiore codice ernatur! Interim eam carioſo lectori hic exhibemus, ut poſſumus, dum non licet, ut volumus.*

VITA

C

auctore anonymo coævo,

Quam Papebrochius noſter ex pervetuſto codice D. Claudii Jolii Canonici Pariſienſis tranſcripſit, & quam cum truncata Labbei noſtri editione contulimus.

Divitiæ Sancti parentes

I Gitur ſanctus Eptadius Auguſtodunenſis Æduæ *a* Galliarum oppidi civis fuit; ſed intra terminum Caſtri Matarnenſis & Elubremenſis *b* nutritus vel eruditus aſt, parentibus, ſecundum ſeculi dignitatem non minimis, ſed bene ingenuis, cenſus aviti ſubſtantia locupletatis procreatus, quorum ſingularius præcellens integritas morum etiam lenatoria viguit dignitate. In ipſis puerilibus adhuc ætatis ſuæ annis æternitatis ei limine perpateſcunt. Cum aſſet argo annorum duodecim, naſcientibus parentibus ejus, ad diſciplinam fugit ſcholarem, ibiqua per ſe ipſe magiſtro infantiam ætatis ſuæ tradidit ſacris littaris edocendam; & poſt pauca quidem tempora ſcholares non tantum coæquavit, verum atjam omni ſcientia litterarum cunctos longe præcellens, illuſtrabatur divinæ ſapientia, & prudentiæ ſpiritualis gratia decorabatur; nam cum eſſet annorum quindecim, tanta gratia Dei erat repletus, ut omnes vicini & propinqui ſapientiam ejus cum amore & caritate diligerent. D

2 Cum aſſet annorum viginti, craſcentibus annis, jam vicini ad matrimonium eum cohortabantur, &, cum elegans corpore, elegantiori etiam mentis flore polleret, & (gubernaculo rationis ſalacis ætatis temperaret motus e, ſa ita civium affectioni ſeruis excolendum, ut jam tum temporis, aut patris meritis aut ſuis dotibus digniſſimę vellent conjugi eum in conjugium parentes ejus ſociare, & quo poſſent ab eodem videre filios ac nepotes, etiam ſolemnem diem conſtituunt nuptiarum. Sed hic beatiſſimus Eptadius tanium aſt ſubitanea febre inflammatus; ut non niſi ab eodem medicinam corporis ſortiretur, cui fideliſſima deliberatione animam E conſecravit. Inter reliquos venientium, qui præſoti aſſidue ægroti corpuſculum requirebant, tres ad eum honeſtæ virgines Deo ſacratæ puellæ viſitando venerunt, quas ut ille digniſſimas Chriſto lampades placuiſſe proſpexit, ſtatim quoque ſe ex integra fide & animi interna religiona devovit ei, qui in indiviſæ Trinitatis majeſtate ſubſiſtit, *filium matrimonio deſtinant;* *c*

3 Ab hoc varo tampora converſionis, ſeu ſanctificationis ingreſſu, numquam, adhibita molliia lini, membra contexit, non eſurienti delicatior ad edendum alimonia, quam panis, impertiur; ſed & repente mutatur in omnibus. Deleritur mundi malitia, cæleſtia deſideria aſſumuntur, ſeculi pompa calcatur, humilitas aligitur, & ſubſtantia diſpenſatur ip paupetes. In aiperrimo cilicii auſtaritate proſtratus, admixiaſque gemitibus lacrymas fundens, ſubjectum pectoris linum commotus irrigabat, cum nequa ab eodem niſi tantum aridi panis hordeceri quantitas axigua in ſolis occaſum lumeretur. Et erat, quando, intermiſſo biduo, vel tertio aut quarto die ſic reficiebatur, aut accipiens panem & olera, ea modica ſalis & aceti quantitate condiebat. Intra domum ſuam parvum & obſcuriſſimum tugurunculum more carceris fieri præcepit, ubi diebus ſanctæ Quadrageſimæ retrulus, orando & lacrymas jugiter fundendo, hunę curſum ſaluris exigeret, & has ſibi cruciatuum diverſitates inſligeret, quas in reos delævientes ſolent exercera tortores. *ſed hic auſteram vitam amplexus,* F

4 Quoniam aliqua de corporis afflictiona perſtrinximus, da ejus familiaritate & converſatione gratia ac puritate incipiam dicara, ſi impar linguæ patiatur facultas. Sed id potius exſequendum, ut nec illa, quæ ingenua vindicat facularis, obtenſæ taciturnitatis oblivione præteream; quomodo ſcilicet aut qualiter aliquamdiu ſub ſpecie ſecularis veſtitus latere voluit, theſaurum auri ſub gleba terræ abſconditum juſtitiæ rigore occultare cupiens. Sed diu latere non potuit, quem ubique miſericordia & pietas ſancta prodebat; quia lumen in tenebris occultum eſſe non poteſt, ſicut ipſe Dominus noſter Jeſus Chriſtus in Evangelio ſuo dicit: Nemo accendit lucernam & ſub modio ponit; ſed ſupra candelabrum, ut luceat omnibus, qui in domo ſunt.) *& vanis natorum delitiis prædixit,*

5 Erat beatiſſimus, vir totius prudentiæ, in ſer-

A sermone verax, in judicio justus, in consilio providus, in commisso fidelis, in interventu strenuus, in veritate conspicuus, & in universa morum honestate præcipuus. Hunc juvenes quasi patrem venerabantur; hunc senes quasi filium amantissimum diligebant; hoc universitas populorum ad eum confluentes carissimo venerabantur affectu. Tanta gratia erat in eo, ut alios tristes lætos reddaret, alios discordes ad concordiam revocaret, & ad perfectæ pacis & caritatis vinculum eos adduceret. Universos varo docebat, nihil hujus seculi præponeodum Domino; sed magis, quomodo fugitivæ vitæ istiusmodi blandimenta respuerent, & temporalem tribulationem præsentis seculi pro Christi nomine sustinerent: erat enim verus Dei cultor, & necessa erat, ut quem Dominus perfuderat gratia, ab omnibus amaretur. Christo igitur quotidie sedulum exhibebat officium, dissemninator eleemosynarum thesaurum sibi indeficientem quotidie reponebat in pauperes: erat enim nutritor orphanorum, refugium & protectio viduarum, refectio indigentium, defensor peregrinantium, ædificator ac reparator ecclesiarum Dei. Ac ubi tanta ubique ejus fama præclaruit, hunc sanctæ recordationis Flavichonus *d* pontifex presbyterii voluit honore provehere; cujus fama audita, sacerdotii dignitatem ita fugit (& honore respuit se implicandum,) ut nullus ei omnino exinde ullo sermone loqui auderet *e*.

sem animis verentibus claruit

B

d

e

6 Eodem tempore, quo se ad fluvium Quorandam *f*, pacis mediante concordia, duorum regum superstitiosa est complexa potentia, id est Burgundionum gentis & Francorum, a rege Gundobado præcellentissimus rex Francorum supplicíter exoravit, ut hunc beatissimum virum Dei Eptadium ei vitalis suæ Autissiodorensis *g* præstaret auctoritem ordinandum; cui petitioni vel electioni prædicti regis ita restitit voluntas offensa, tamquam sibi maximas vires deposceret possidendas. Tamen propter præsentis concordiam populi, pacis & caritatis intuitu, quod petebat, negare non potuit; cujus accepta promissione auctoritatis, statim eligitur, consensusque universitatis sequitur populorum: nam cleri communitas, cunctaque nobilitas, plebs urbana vel rustica in unam venere sententiam, Eptadium dignissimum esse episcopum, (omnium C voluntate ambitum.) Quo audito, Vir beatus, qui malebat latere in suis, quam publicari & honorari a populis, totis viribus laborans, se huic honori non esse implicandum dicit, cum clamore vociferans, indignum se esse tantæ molis sacerdotio hominem peccatorem, statimque cellula sua derelicta, omni pernicitate se proripuit ad deserta *h* Morvinni & ad montanam solitudinem properavit, ibique multum temporis latens, orationibus ac jejuniis continuatis Dominum supplicabat, ut impleretur in eo, quod Propheta cantaverat: " Ecce elongavi fugiens, & mansi in solitudine. „ Exspectabam eum, qui salvum me fecit a pu„ sillo animo & tempestate „.

pa episcopus Autissiodorensis eligitur

f

g

h

sed cum hominum fuga desiderante

i

7 Tam diu in solitudine deserti permansit, donec iterum ei præfatus rex cum juramento pollicitus est dicens, non se umquam contra voluntatem ipsius esse venturum *i*, si tantummodo pro regni sui incolumitate divinæ elementiæ supplicaret, & in necessitatibus captivorum, tam Romanorum quam Burgundionum, vel universarum gentium, ut exoperat, laboraret, pro ea re postea ei moliam pecuniam transmittens; quam ille continuo captivis, viduis & orphanis ac peregrinantibus erogavit. Post sumit admirabilem D honorem apostolatus *k*, ad hunc se humiliitate & EX MS. benedictione obedientiæ * gradum vir beatus Eptadius inclinans, Ita, quod antea ille optaverat, postea tota gratulatione usque in finem devotus implevit, (illud sibi erga se retiocns divini culminis præceptum dicens: Qui se exaltat, humiliabitur, & qui se humiliat, exaltabitur.) Non diebus, non noctibus a colloquiis divinis & oratione cessabat, prædicationibus sanctis ad exemplum Dominicæ Passionis ad se confluentium turbas divinis eloquiis reficiebat.

k

* al. pœnitentiæ

8 Non tantum Catholicos, verum etiam paganos ac ferocissimos barbaros, qui more leonum furentes cum superbia magna captivis persequendis adveniebant, sicut agnos mitissimos suis sanctis reddebat alloquiis; e quibus non pauci hia omnibus bonis repleti ad baptismi gratiam fideliter concurrentes, sancti Viri incessabiliter ambiebant alloquium, suosque ipsi captivos ultro dantes, tantum ut pro se Dominum precaretur, humiliter supplicabant. Igitur cum his bonis esset repletus, fiebat eorum distractio, (& quotidie in necessitatibus captivorum expendebatur.) De Italia vero redemit captivorum plurimam multitudinem, quæ a Burguodionibus eodem tempore suarat effecta, & ad locum regionis suæ cum ingenuitate est revocata. Iterum parvo post tempore castrum provinciæ Lemovicinæ, Idunum *l* nomine, jussu regis Burgundionum a Romanis effractum est, in quo non minima enormitas facta est captivorum, propter quos vir beatus Eptadius episcopus *m* iogemiscens & lacrymas fundens, Domino suo mox in oratione prosternitur, regi Burgundionum Sigismundo *n* per epistolam imperans, ut auctoritatem suam pro ingenuorum animabus daret, & obtinuit; ex quibus non minus quam fere tria millia captivorum promiscui sexus & ætatis liberati, ad locum pristinum, datis idoneis prosecutoribus, remeabant, & qui venerant flentes & lugentes, Deo gratias agentes per eum cum gaudio, recuperata libertate, sunt reversi.

postea eodemmodo sæpius

E

l

m

n

9 Tempore illo, quo præcellentissimus Clodovæus rex Francorum in Gothiam *o* eum exercitu esset ingressus, & ab illo Alaricus *p* rex Gothorum fuisset interfectus, facta est captivorum innumerabilis multitudo, qui dispersi per regiones sunt dilatati, ex quibus vir beatissimus Eptadius F non parvam multitudinem, data pecunia, liberavit, & statim pristinæ ingenuitati restituit. (Pro splendidissimæ veritatis tenore nec minima sunt silenda:) nam quicumque, quamlibet eruentis sceleribus perpetratis, ad hujus tabernaculum publicæ districtionem sceveritatis effugit, non solum macula commissionis liberatur, verum etiam beatissimi Viri alloquiis ad pœnitentiam est revocatus; ex quibus etiam quamplures postea vidimus *q* per ejus doctrinam gratia Domini nostri in ipsa religione & sanctitate perpetuum perduraſſe.

ejusdem imperat

o

p

q

10 Curatio vero in eo tam potens Dei gratia erat, ut nullus fere dæmoniacus aut ægrotus accessisset, qui continuo non fuisset pristinæ restitutus sanitati; & inter reliquas dæmoniacorum catervas, quas sancti Spiritus infusione purgavit, (quædam puella efferatioris diabuli tempestate vexata, dum nullis resultans vinciri posset nexibus catenarum, beatissimo viro Eptadio tensis genibus in terram prostrato, hæc puella in ferritatis atrocissimæ professionem prorupit dicens, eadem nocte sancti Viri amicum intra densa silvarum latroci-

energumenus liberatur

A trocinii fuiſſe jure proſtratum ; ubi ſequenti die
EX MS. ſanctus Eptadius id perpetratum fuiſſe lugubri præſentiæ agnitione eſt expertus ; qui cum ad locum ſepulturæ ſuiſſet directus, membra defuncti linteis ambiuntur, humo ſuperjecta, oratio interceſſionis impenditur ; quam tamen puellam, Dei opitulante auxilio, ut reliquos priſtinæ reddidit ſanitati.)

ægræ priſtinæ ſanitati reſtitutæ,

11 Quodam tempore eum de monaſterio ſancti Portiani *e* ad cellulam ſuam rediret, exhibita ei puella eſt olim muta, id eſt, elinguis, cujus io
r os olei liquorem cum orationis benedictione ioſudit, & ita ei, quæ quodam naturæ vinculo reſtitetat obligata, melior loquacitas eſt reddita.

Alio quodam tempore Paulus quidam presbyter, cum ardentiſſima quadam febrium æſtuatione ſibi ſubriperetur, ad dilectum Dei Eptadium epiſcopum, afflicta neceſſitate properans, cum ſumma velocitate cucurrit, ut tantos ignium globos virtutum ſuarum fonte reſtingueret. Cum ſe æſtuans genibus ejus lacrymabili inclinatione proſterneret, & ſe vi tempeſtatis non poſſe reſiſtere fateretur, ceſſit tandem ſanctus Eptadius epiſcopus miſericordiæ (& caritatis imperio, fideique arma conentiens, & in orationeulterius proB ſtratus tam cordis quam corporis oculis ad cælum levatis, non aliter vim iſtius fornacis febrium exſtinxit, quam tribus pueris io camino ardentis incendii conſtitutis : non enim ſolum Spiritus ſancti exundatio negavit incrementa flammarum, verum etiam athletis Dei tribuit cantare virtutes. Cum præfati Pauli pater, archipresbyteri culmine ſublimatus, jugiter rigoris incendio ſibi ſubriperetur, ad eumdem fontem medicinæ, quo fuerat ſanatus filius, amicum ſibi fideliſſimum miſit ; per quem famulus Dei Eptadius epiſcopus imperioſam ſpiritus ſui epiſtolam deſtinavit ei, quem perfectæ infeſtationis rigor inflammatus, inflicto membris incendio, cruciabat. Hic eadem ſimilitudine priſtinæ reſtitutionis medelam recepit, qua Dei ſacratiſſimus Salomon peroicioſa dæmonum argumenta compreſſit *f* : nam dum
f nni potentiam virtutis abſolutionis adhibet, epiſtola univerſis miſericordiam largitur infirmis.

aliquot miſeculo pertravit,

12 Quidam barbarus, hæreticorum comitivam exercens, nomine Sigiſunſus, arte diabolica inC ſtructus, converſationem & vitam beati Viri per ſe ipſum callide cupiens explorare, ad cellam Virt Dei excurrit, ibique pervigilavit a latere parietum excubans, ut rimaretur, quidnam Dei Servus ageret actibus nocturnis, & ſuo propalaret ridenda collegio. Sanctus Eptadius epiſcopus pro more conſuetudinis vigiliis & otationibus inſtitit, ſtatimque divino nutu explorator incredibili terrore correptus, vix e ſuarum abditis latebrarum fluctuoſiſſima ſe acceleratione protraxit ; qui protinus, exorta die, pedibus Viri Dei eſt advolutus, & vix trepidanti ſermone cum luctatione confeſſus, quod ſe tentaſſet & fuiſſet tentatus, pro reatu pœnitentiam agens ad gratiam fidei Catholicæ ſe ipſum declinavit : a quo tempore tanta ſuæ lucis auctori ſedulitate ſervivit, ut ei ſe quaſi filium & famulum comprobaret.

& poſt varia pinnatis evectiones

13 Inter reliquas feſtivitatum ſolennitates ſacroſanctas, ad ſpecialius excolendum) Natalem Domini noſtri Jeſu Chriſti, quoties eum annuus iodulſit adventus, medio fere noctis elevatus, cum lumine cereorum, cum pſallentibus ſuæ eccleſiæ miniſtris, eum feſtivo redemptorum agmine captivorum, ad diſtantem millibus ſex eccleſiam Elobremenſem properabat ; quo in itinere expeditus eccleſiæ chorus pari occurrebat mo- D
dulamine concinens. Pſalmorum matutinorum vel Miſſarum ſolemniis ſacroſancta officioſitate tranſactis, cum omnibus clericorum vel captivorum cœtibus, aggregatis univerſis, expoſitis dapibus menſam exhibebat : quibus epulantibus, beſtua vir Eptadius epiſcopus jejunia ſolita refectione paſcebat. Nec diſſimili ſtudio feſtivitatem ſancti Symphoriani martyris *t*, dum advixit, aſſidue non deſtitit ce- *t*
lebrare. Die ergo adveniente, cum ejus cellula uſque ad urbem Auguſtodunenſem quinquaginta millia diſtaret, ad ſepulcrum beati Martyris venerandum ſanctus Eptadius ante diem tertiam vigiliarum ejus, adhibitis ſecum tribus clericis fratribus veniens, atque ante ſanctam baſilicam in liminibus ſancti Martyris ſe proſternens, ibique cum altis gemitibus juges lacrymas fundens petdurabat uſque ad horam Matutinarum, dum advenientes clerici ad officia celebranda ſupervenirent : (primo vero jam erampente diluculo, omnium ſanctorum limina, qui aderant, ſuis orationibus ſalutabat ; E
& ſic cum prædictis fratribus ad eamdem cellulam ſuam, vigiliis ſancti Martyris celebratis, iterum remeabat ; ubi, peractis omnibus, ut erat illi conſuetudo, ſicut ſuperius diximus, advenientibus agminibus captivorum univerſis, menſam ſuam expoſitis dapibus exhibebat.)

ſublimiter ad cælum migrante.

14 Ante fere ſeptem dies aſſumptionis ejus cum jam incommodum babens in ſtratu ſuo ſeſſus jaceret, cunctis eum circumſtantibus & flentibus, diebuſque ac noctibus vigiliis inſtantibus, qui erant ei familiares, quos nominare neceſſe non eſt, peractis Matutinarum officiis, eo paululum requieſcente & ſubito in exceſſum mentis rapto, viſus eſt ei quaſi e cælo in nube caodidiſſima deſcenſus volantium angelorum *u* ante ejus cellu- *u*
lam reſidentium atque ei pariter ſupplicantium, ut ſecum pergeret in civitatem cæleſtem. Tum eadem multitudine, tum pari volatu ſuper ejus baſilicam reſederunt, atque eidem prius valedicentes io co, quo venerant, ſplendore iterum ad cælum evolarunt. Itaque in grabato ad eccleſiam deportatus, vicinia rota celebrante tranſitum ejus, Dominus, qui vocat ad gloriam ſeſſos laboribus, ipſum in F
vitam æternam perduxit, cui eſt honor & gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

ANNOTATA.

a *Auguſtodunum, vernacule* Autun, *paſſim nota Burgundiæ civitas in Gallia, quæ olim Ædua vel Hedua & Flavia Æduorum appellata fuit, ut apud Valeſium videre eſt in Notitia Galliarum, ubi pag. 63. & ſequente de etymologia & antiquis hujus urbis nominibus diſſerit.*

b *Proxime laudatus Valeſius in Notitia Galliarum pag. 522. ſitum hujus loci indicat his verbis :* Caſtrum Maternenſe, alio nomine caſtrum Elobremenſe appellatum, hodieque nuncupatur MARNE vel MARNAY ; ut Matrona flumen MATERNA a recentioribus ſcriptoribus Latinis, a noſtris MARNA vocatur. Eſt autem MARNAY nunc ex caſtello vicus non procul ab Auguſtoduno.

c *Hic editio Labbeana ingentem lacunam reliquit, ut patet ex uncis, quibus eam incluſi.*

d *Labbeus hic in textu ſuæ editionis notat, Eufronium epiſcopum Auguſtodunenſem forte intelligi. Sed Coimius in Annalibus Francorum ad annum 500. numer. 4. & noviſſimi editores Galliæ Chriſtianæ tomo IV. col. 340. & 341. cenſent*

hunc

A *hunc Flavicoduunum in catalogo epiſcoporum Auguſtoduneuſium inter Eufronium & Pragmatium collocari debere.*

c *In Commentario prævio monuimus, ob hunc loquendi modum dubitari poſſe, utrum Sanctus noſter unquam fuerit ſacerdos. At ibidem diximus, illum dignitatem ſacerdotalem, cui pene obſtiterat, poſtea probabiliter admiſiſſe.*

f *Papebrochius in margine apographi ſui dubitat, an pro voce* Quorandam *non ſit legendum* Garumnam, *qui eſt notiſſimus Galliæ fluvius. Labbeus autem in editione ſua poſt vocem* Quorandam *ſic interrogat:* Quid ſi legendum CO-AM? *Hiſce ego aliam conjecturam addo. Quid ſi librarius obſcuris aut corruptis characteribus aſſignare voluerit* Oſcaram, *qui eſt fluvius Burgundiæ vulgo dictus* Ouſche, *circa quem Clodoveus antea cum Gundobado pugnaverat, ut S. Gregorius Turonenſis in Hiſtoria Francorum lib. 2. cap. 32. teſtatur? Verum has incertas conjecturas eatenus modo proponimus, & eruditis ulterius examinandas relinquimus.*

g *Autiſſiodorum epiſcopalis urbs Galliæ ſub archiepiſcopo Senonenſi, quæ ad Icaunum fluvium in* B *planitie fertili ſita eſt, & Lutetia Pariſiorum in meridiem quadragenta leucis diſtat, de cujus antiquo & vario nomine Valeſius in Notitia Galliarum pag. 69. & ſequentibus conſuli poteſt.*

h *Valeſius in Opere mox citato pag. 360. & ſequente ſitum Morvinni poſt alia ſic deſcribit:* Morvinous pagus partim Nivernenſi, partim dominio Caſtri Canini (Chaſteau Chinon) partim etiam Burgundiæ attribuitur; eſtque montoſa & ſilveſtris regiuncula, fontibus abundans & paſcuis. *Deinde ea hac ipſa S. Eptadii Vita confirmat, illam regiunculam fuiſſe montoſam ac deſertam.*

i *Id eſt, vel Clodoveus rex Francorum vel Gundobadus rex Burgundionum jurejurando ſpopondit, Sanctum numquam cogendum eſſe, ut invitus cathedram Autiſſiodorenſem aſcenderet; quanquam ex ſenſu colligo.*

k *Hic per* honorem apoſtolatus *veriſimillime ſignificatur dignitas ſacerdotalis & munus apoſtolicum prædicandi verbum Dei, quemadmodum §. 1. Commentarii prævii in fine oſtendimus,*

C

l *Caſtrum iſtud hactenus fruſtra quæſivi, &* D *illud Lemovicenſibus aſſignandum relinquo.* EX MS.

m *De titulo illo* epiſcopi, *quem apographum Papebrochianum huic Sancto ſæpe addit, in Commentario prævio ſat multa diximus.*

n *Ex anno, quo rex iſte cœpit imperare, ætatem Sancti noſtri præterpropter aſſignavimus num. 12. Commentarii prævii.*

o *Opinor, hic per* Gothiam *intelligi illam Galliæ regionem, in qua Gothi dominabantur. Forſan indicatur Occitania, quæ Gallia Gothica aliquando dicta eſt.*

p *Etiam ex cæde regis Alarici num. 11. Commentarii prævii utcumque collegimus tempus, quo S. Eptadius floruit.*

q *Ex his biographi verbis in fine Commentarii prævii aſſeruimus, eum Sancto cœvum fuiſſe.*

r *Gregorius Turonenſis in Vitis Patrum cap. 5. geſta ſancti Portiani abbatis enarrat. Mabillonius in Annalibus Benedictinis ad annum Chriſti 542. num. 34. & 35. duos hujus nominis abbates diſtinguit.*

s *Forſan auctor hæc deſumpſit ex Flavio Joſepho Judæo, qui lib. 8. Antiquitatum Judaicarum* E *cap. 2. de Salomone ſcribit ſequentia:* Quin & eam rem divinitus conſecutus eſt ad utilitatem & medelam hominum, quæ adverſus dæmones eſt efficax: tocaotationes enim compoſuit, quibus morbi pelluntur; & coojurationum modos ſcriptos reliquit, quibus cedentes dæmones ita fugantur, ut in poſterum nonnquam reverti audeant. *At Scipio Sgambatus noſter lib. 2. Arebivorum veteris teſtamenti tit. 26. pag. 312. & alii ſacræ Scripturæ interpretes explodunt hanc fabulam, ad quam videtur hoc loco biographus alludere, & ſuppoſititia hujuſmodi ſcripta Salomoni abjudicant.*

t *Hinc patet, Auguſtoduni antiquum eſſe cultum S. Symphoriani martyris, cujus Acta ad diem 22. Auguſti illuſtravimus.*

u *In editione Labbei pro* angelis *leguntur* aquilæ *ei apparuiſſe; ſed cum poſtea dicantur ei ſupplicaſſe ac prius valeduiſſe, lectionem Papebrochianam Labbeanæ prætuli, eo quod illud officii genus magis angelis quam aquilis convenire videatur.*

F

DE SANCTO PATRICIO ABBATE

IN TERRITORIO NIVERNENSI GALLIÆ,

SYLLOGE HISTORICA. G.C.

De antiquo hujus Sancti cultu, Actis, & ætate.

CIRCA MEDIUM SEC. VI. *Vetera Martyrolo. Ecc. hunc Sanctum memorant.*

IN *additamentis Hieronymianis apud Florentinium hic ſanctus Abbas hodie cum alio presbytero ſub corrupto nomine* Pectrici *ſic annuntiatur:* In Gallia civitate Neverno natalis ſanctorum Pectrici abbatis, & depoſitio ſancti Gildardi presbyteri & confeſſoris. *Unde Florentinius ibidem in notis de laxato iſtius Sancti nomine leſorem monet, hunc Abbatem in aliis Martyrologiis non* Pectricium *vel* Pectricum, *ſed* Patricium *vocari. Certe hac die in Martyrologio Uſuardi breviter* Nivernis Patricii abbatis *memoria recolitur. In hodierno Martyrologio Romano hic Sanctus iiſdem fere verbis refertur. In Hagiologio Franco-Galliæ, quod Labbeus noſter ex antiquo Martyrologio abbatiæ ſancti Laurentii Bituricenſis excerpſit, & anno 1643. Pariſiis edidit, idem nomen ita exprimitur:* Io ejuſdem territorio (*nimirum civitatis Nivernenſis, de qua ſuperius agerat*) ſancti Patricii abbatis. *Quidquid ſit de vero nomine hujus Sancti, quem Caſtellanus & novum Pariſienſis eccleſiæ Martyrologium vernacule* Patrize *appellant, forte propter nominis ſi-*

militudinem hic ſanctus Abbas ab aliquibus perperam cum S. Patricio Hibernorum apoſtolo confundi-
AUCT. G. C. tur. Cum ex his veteribus Martyrologiis ſatis conſtet de immemorabili ſancti Abbatis noſtri cultu, nobis ſuperfluum videtur recentiora Menologia hic accumulare. Nonnulla tamen inferius ad indagandam ſancti Viri ætatem allegabimus.

Sed antiqua ejus Acta deſiderantur.

2 Antiqua hujus ſancti Abbatis Acta inceſſum quæſivimus, & propterea conſenti eſſe cogimur incerto Vitæ compendio, quod Andreas Sauſſayus in Martyrologio ſuo Gallicano ad diem XXIV. Auguſti concinnavit his verbis: Eodem die Nivernis ſancti Patricii eremitæ & confeſſoris, qui in Arvernia clara propagine ortus, longe ſanctitate, humilitate, morumque integritate natalibus illuſtrior exſtitit, calcatiſque ſeculi honoribus & deliciis, Dei cultui ſeſe totum ab ætate teoera dedicavit; a cujus famulatu ut nulla poſſet occaſione avocari, monaſterium abbatis Portiani tum ſanctitate celebris, prope Arconenſem vicum ingreſſus eſt, ubi tyrocinia vitæ monaſticæ exercens, admirabilem ſanctitatis futuræ ſymmyſtis exſpectationem præbuit; quibus ita ſubmiſſus & B obediens erat, ut pro Chriſti nomine Fratrumque obſequio nullum onus quantumvis difficile refugeret.

& eorum ſynopſin in Martyrologio Sauſſ. ſupr.

3 At cum ad altiora tenderet, ſolitariæ vitæ deſiderio incenſus, de abbatis ſui licentia, ſe una cum Germano & nepote ejus Germanione ſanctiſſimis viris in pagum Nivernenſem, cui Gentilicum nomen, contulit, ad locum omnino ſpinis conſitum. Ibi palæſtram conſtituit religioſæ exercitationis, aſſiduiſque cum ſociis orationibus, jejuniis & vigiliis incumbens, admirabili ſpiritus humilitate, corporis abſtinentia & pietatis obſervantia, unumquemque ad Chriſti jugum ſubeundum alliciebat: in quibus Pomponiam matronam prædivitem cæleſtium ardore inflammavit, quæ & Servo Dei ſodalibuſque ejus cœnobiolum conſtruxit. Mox ortus ad Virum beatum undique fidelium concurſus, qui ipſo auſpice inire æternitatis iter appetebant, a quibus & invitus abbas delectus, ſanctiſſimorum exemplorum ſplendore, viam immaculatam divinorum placitorum quam ſequeretur oſtendit. Miraculis etiam fulſit plurimis: nam ſigno crucis & ſancti olei unctione cæcæ lumen, languido vigorem, infirmis quibuſque ſanitatem integram impertivit. Deinde collectis ad cumulum juſtitiæ manipulis, abiit ad præmium, & ſepultus in eccleſia, admiranda ab obitu patravit; quæ ipſios eccleſiæ eidem tutelam ac patrocinium tandem conciliarunt. *Utinam Sauſſayus aſſignaſſet primum ac genuinum fontem, ex quo illud Sancti elogium hauſit! Cum vero id non fecerit, omnino neſcimus, quam fidem iſtud Actorum compendium mereatur.*

vel in Breviario Nivernenſi eorum ſpecimus.

4 Equidem ſuſpicor, hæc Sauſſayum deſumpſiſſe ex Vitis Patrum Occidentis, anno Chriſti 1625. Lugduni Gallorum impreſſis, ubi Benedictus Gononus pag. 241. ſimilem Actorum ſynopſin ex Breviario eccleſiæ Nivernenſis refert, & ibidem in notis ad confirmandam publicam ſancti Abbatis noſtri venerationem monet ſequentia: Exſtat eccleſia ſancti Patricii nomini dicata ſeu præcincta apud Nivernum, ubi & ſolemniter ejus feſtum celebratur, & multo in honore habetur. Vulgo dicitur S. PERE. *Talem quoque Actorum epitomen recitat R. D. Jacobus Branche, qui poſtea Vitas Sanctorum Arverneuſium Gallice vulgavit, ubi etiam pag. 619. Breviarium Nivernenſe & laudatam Benedicti Gononi lucubrationem allegat, Verum ea auctoritas nos nondum movet, ut his omnibus mox indubitatam fidem adhibeamus: nam Breviaria particularium eccleſiarum ſæpe populorem & confuſam regionis ſuæ traditionem continent, ut quotidiana experientia diſcimus, & variis exemplis probari poſſet. Quapropter antiquiorem & magis diſtinctam horum Actorum notitiam, ab incolis aut accolis Nivernenſibus ſubmiſſe flagitandam, patienter exſpectabimus. Interea tamen experiamur, an ex illa Vitæ ſynopſi vel ex propriis Nivernenſis Breviarii Lectionibus ſaltem præterpropter ætatem hujus ſancti Abbatis eruere non poſſimus.* D

Cum quidem ignoret ſolum,

5 *Wionus part. 2. Ligni vitæ pag. 283. in notis ad hodiernam S. Patricii annuntiationem ingenue fatetur, ſe neſcire*, quo vixerit ſeculo, *Bucelinus hac die in Menologio Benedictino* Nivernia ſancti Patricii abbatis *memoriam annuntians, etiam nullum vitæ aut mortis ejus tempus aſſignat, ac ignorantiam geſtorum ejus ibidem indicat his verbis:* Nec ulterius huc uſque in ejus Vitam indagare licuit. Ejus memoriæ præter noſtros, E Martyrologium Romanum, Baronius, Uſuardus, Maurolycus, Felici, Menard & ceteri, *Inſuper Antonius de Heredia in Vitis Hiſpanicis Sanctorum Benedictinorum, quas anno 1685. Matritii vulgavit, ad diem XXIV. Auguſti, ſive tomo tertio iſtius Operis pag. 311. aſſerit, præter Benedictinam* S. Patricii *profeſſionem, quam Bucelinus ei adſcribit, omnia reliqua de ipſo ignorari. Denique Ludovicus Bulteau in Hiſtoria compendioſa Ordinis Benedictini, quam Pariſiis anno 1684. Gallice edidit, lib. 2. cap. 24. num. 2. occaſione S. Portiani abbatis agit de* S. Patricio *noſtro; ſed ibidem addit, ætatem hujus ignorari, & ſeſe hoc loco tantum ex conjectura de ipſo loqui. Vix ulla ſpes eſt, nos inventuros id, quod omnes illi fruſtra inveſtigarunt.*

quo ſaeculo hi floruerit.

6 *Si ſciremus, quo tempore Germanus & Germanio vel Pomponia matrona vixerint, facile aliquam de ætate Sancti noſtri conjecturam proponere poſſemus. Sed in antiquis Galliæ monumentis nullam horum omnium memoriam reperimus. At ſaltem, inquiet nonnemo, ætas* S. Patricii *ex ætate S. Portiani abbatis utcumque colligi poteſt. Fatemur, hanc temporis indagandi rationem optimam* F *eſſe, ſi ea veteribus documentis conſtaret,* S. Patricium *in monaſterio S. Portiani adhuc viventis tyrocinium poſuiſſe. Sed dubitari poteſt, an* S. Patricius *non fuerit ingreſſus monaſterium S. Portiani jam dudum mortui, quod tamen adhuc ſanctitate & miraculis hujus abbatis illuſtre erat. Huic dubio robur addit Caſtellanus, dum in Martyrologio ſuo univerſali ad hodiernam* S. Patricii *annuntiationem more ſuo ætatem hujus Sancti deſignans, in una parte marginis notat, hunc ſanctum Abbatem anno circiter 700. obiiſſe.*

& alii non tam ejus ætatis diſſerunt.

7 *At laudatus Martyrologii univerſalis collector ibidem in altera marginis parte monet hunc* S. Patricium *diſcipulum ſancti Portiani fuiſſe. Hæ duæ aſſertiones inter ſe non cohærent: nam Cointius in Annalibus eccleſiaſticis Francorum ad annum Chriſti 508. num. 28. & ad annum 525. num. 15. de S. Portiano meminit, & ex S. Gregorio Turonenſi oſtendit, illum anno 525. iram Theodorici regis inſigni miraculo compeſcuiſſe. Quinimo ipſe Caſtellanus die XXIV. Novembris Sanctum Portianum in Martyrologio ſuo univerſali refert, & mortem ipſius in margine cir-*

ca

A *ca annum Chriſti* 540. *collocat. Quomodo* S. Patricius *uſque ad annum circiter* 700. *vivere potuit, ſi fuerit diſcipulus hujus ſancti Portiani abbatis, qui circa annum Chriſti* 540. *ex hac vita migravit? Itaque videtur error in numeros irrepſiſſe vel Caſtellanus ſecum pugnare.*

non ea Allis S. Portiani

8 *Neque hæc concilietur poſſunt querenda alterum Portianum abbatem, cui ſanctus Ennodius Ticinenſis epiſcopus lib.* 8. *ſcripſit epiſtolam trigeſimam quartam, ad quam Sirmondus noſter in notis Operum Ennodii pag.* 41. *obſervat ſequentia*: Etſi tempora non diſcrepant, affirmare tamen non auſim, hunc noſtrum eſſe ſanctum Portianum, qui Candidobrenſis apud Arvernos monaſterii abbas fuit, eique & oppido non ignobili nomen reliquit: SANPORTIANUM enim appellamus. *Mabillonius in Annalibus Benedictinis lib.* 4. *num.* 34. *quamdam Sirmondi opinionem modeſte refellit, & tamen numero ſequente hunc duorum abbatum homonymorum diſtinctionem prorſus approbat his verbis*: Major eſt difficultas de Porciano abbate, cui Ennodius ſcribit epiſtolam illam, cujus occaſione hanc notam Sirmundus adhibuit; an ſcilicet idem ipſe ſit Porcianus abbas Arvernenſis, quod quidem ægre conceſſerim: hic quippe homo erat plane rudis & indoctus; nec ipſi, ut puto, in mentem veniſſet ſcribere epiſcopo eruditiſſimo, & longis terrarum ſpatiis diſſito ab Arvernis. Atqui hæc epiſtola Ennodius gratias agit Porciano abbati, quod ſe litteris prævenisſet .... Certe hæc mihi convenire non videntur in Porcianum Arvernenſem. *Poſt hanc utriuſque Portiani abbatis diſtinctionem tota difficultas temporis Caſtellano ſolvenda manet, cum duo iſti Portiani abbates fuerint coævi, & S. Ennodius Ticinenſis anno Chriſti* 521. *e vivis exceſſerit.*

9 *Quare magis mihi placet annuntiatio noviſſimi Martyrologii Pariſienſis, quod hac die* Nivernis, ſancti Patritii abbatis, antea beati Portiani apud Arvernos diſcipuli, *memoriam celebrat, & mortis illius in margine annum circiter* 555. *aſſignat: nam die* XXIV. *Novembris in eodem Martyrologio Pariſienſis eccleſiæ obitus S. Portiani abbatis ad annum circiter* 542. *in margine refertur. Hæc chronologia ſatis inter ſe concordat, & eo modo tempus S. Patricii diſcipuli cum tempore vel obitu S. Portiani magiſtri ſui facile conciliatur. Hinc rejicienda eſt opinio Benedicti Genoni, qui in Appendice ad Vitas Patrum Occidentis poſt Acta S. Portiani pag.* 415. *notat, hunc abbatem anno* 610. *floruiſſe: nam chronotaxis illa, quam Jacobus Braache in Vitis Sanctorum Arvernenſium & Gabriel Buccelinus ad diem* XXIV. *Novembris in Menologio Benedictino perperam ſecuti ſunt, ultro corruit cum Annalibus eccleſiaſticis Francorum, ſeu potius cum S. Gregorio Turonenſi, qui in Vitis Patrum cap.* 5. *aſſerit, ab abbate Portiano iram Theodorici regis mirabiliter placatam fuiſſe. Hoc autem anno Chriſti* 525. *contigit, ut Comtius in iiſdem Annalibus, & Ruinartius in editione ſua Gregorii Turonenſis locis ſupra citatis oſtenderunt. Unde probabilius initio hujus ſylloges obitum* S. Patricii *circa medium ſeculi ſexti in margine notavimus, donec alius S. Portianus abbas diverſi temporis aſſignetur, aut certior* S. Patricii *ætas inveniatur.*

D AUCT. G. C. *etiamſi illius utrumque probabiliter aſſignemus.*

E

DE S. RIGOMERO PRESB. ET CONF.

SUBLIGNIACI APUD CENOMANOS IN GALLIA,

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

J. P.

§. I. Memoria in Faſtis, Sanctus hic cum alio confuſus; tempus mortis.

C

MEDIO CIRCITER SEC. VI. *Cultus in Faſtis:*

VAllis ſublignea, ſive Subligniacum, *vulgo* Soulignè ſous Vallon, tertia leuca ab urbe primaria Cenomaniæ, *ut verbis utar Cointii tomo* 1. *Annalium eccleſiaſticorum Francorum, ad annum* 541. *num.* 66. *locus fuit, in quo* S. Rigomerus, Rigomarus *ſeu* Richomerus *Vitam hanc mortalem ornavit virtutibus ac meritis, eamque cum immortali commutavit hac die* XXIV. *Auguſti: qua annua ipſius memoria annuntiatur inter auctaria ad Martyrologium Uſuardi, a noſtro Sollerio editum ac illuſtratum. Codex enim Daverouenſis ibidem ſic eum refert*: Cenomannis civitate, ſancti Rigomeri presbyteri & confeſſoris. *Editio Uſuardina Lubeco-Colonienſis*: Cenomannis, beati Rigomeri presbyteri & confeſſoris. *In Belini editione altera, id eſt Pariſienſi, anno* 1521. *impreſſa, additur priori, ſeu Venetæ anni* 1498. In pago Cenomanico, ſancti Rigomari confeſſoris, & beatiſſimæ Teneſtinæ virginis. *Quibus adjungi poſſunt Florarium noſtrum Ms. item Grevenus & Molanus, qui Sancti noſtri memoriam etiam ſignant, prout in dictis auctariis licet videre. Habetur etiam in Martyrologio, quod vulgo Caniſii dicitur, & anno* 1599. *Dilingæ excuſum eſt, & in Novo catalogo Sanctorum apud Ferrarium. De S. Teneſtina erit infra dicendi locus. Sunt inter hos, quos indicavi, Faſtos ſacros, qui ab immemorabili tempore ante famoſum decretum Urbani PP. VIII. hodierno Confeſſori noſtro tribuunt titulum* ſancti: *quem jure ei deberi, confirmabitur ex aliis publicæ venerationis indiciis, quæ poſtea occurrent. Nunc interim diſcutiamus, an hic Sanctus idem ſit cum Richomiro abbate, qui ipſi fere ſynonymus eſt, & a nobis jam pridem datus ad diem* XVII. *Januarii, tomo* II. *iſtius menſis pag.* 177.

F

2 *Poſtquam itaque de iſto abbate, qui etiam ſuis presbyter, apud Cenomanos in Gallia, recitata ibidem eſſent aliqua, ſed pauca admodum, e Faſtis ſacris; additur*, nihil de eo in aliis Martyrologiis reperiri, niſi RIGOMARUS ſit aut RIGOMERUS, de quo XXIV. Auguſti Molanus, Bellinus edit. Pariſien. Caoiſius, Ferrarius *&c. An vero hic cum illo ſit idem, an diverſus, non determinatur, ſed in medio relinquitur, re utpote iſta tunc neutiquam matura, ut ad hujus contro-*

Caſtellanus vult hunc Sanctum eſſe eundem

AUCT. J. P. *verſiæ deciſionem perveniretur, cujus nunc prius ſeſe offert locus ac dies. Claudius Caſtellanus in ſuo bimeſtri, ſeu in tomo, quo menſem Januarium ac Februarium ſeorſim edidit anno 1705. in notis ad diem* XVII. *Januarii pag.* 321. *eumdem utroque die ſignari judicat, idque his conatur probare argumentis, quæ e Gallico extracta ſic ſonant:* Bollandus, *inquit*, dubitat, an ſit idem ille, quem Bellinus, Miraeus, Canisius, ac Ferrarius poſuerunt die XXIV. Auguſti ſub nomine RIGOMARI. Vitam ejus, ab eodem Bollando datam, conferendo cum Actis epiſcoporum Cenomanenſium, a domno Mabillonio editis in tomo tertio Analectorum ejus; videmus eumdem eſſe; ac deceptus, *inquit*, eram in Hagionomaſtico, quod vita ſunctus D. Menagius a me petierat, ut Dictionario ſuo etymologico illud præmitteret.

cum S. Richmiro abbate

3 Sauſſayus in errorem erat lapſus antea, ponendo eum ſub nomine RIGOMERI die XXIV. Auguſti, & ſub nomine RICHMIRI die XIV. Februarii, non reddens rationem, cur hunc diem elegerit. Dies XXIV. Auguſti translationis ejus eſt B dies: eoque præſertim die, propter commodam anni tempeſtatem, celebratur ipſius feſtum in pleriſque locis, ubi honoratur, ac potiſſimum apud Malleacenſes in provincia Pictavenſi, ubi eſt patronus. Nominatur RICMIRUS ſine h, in manuſcriptis omnibus, quæ reperta ſunt hactenus, vitæ ejus; *& quæ ibi memorat.* Qui illam ſcripſit, (*ita pergit Caſtellanus*) contemporaneum eſſe ſe dicit Arrin, immediatn S. Rigomeri ſucceſſori: *id quod apud nos loco citato jam pridem etiam indicatum eſt; ſed ſervato* S. Ricmiri, *non autem ſubſtituto, ut facit Caſtellanus*, S. Rigomeri *nomine. Quæ pag.* 322. *Caſtellanus ſubdit ex Vita ejus, pluribus memorantur apud nos pag.* 177. *citata, & ſequentibus, & apud Mabillonium in Actis Sanctorum Ordinis S. Benedicti, parte prima ſeculi* 3. *a pag.* 228. "; *cujus Vitæ* epitomen, veterum *tamen* codicum primigenia phraſi ſervata, *dat Coinsius in Annalibus eccleſiaſticis Francorum tomo* 4. *ad annum* 685. *num.* 13. *&* 14. *Caſtellanus pag.* 322. *citata* obſervari poſſe, *monet*, in iſta Vita, quod epiſcopus Cenomanenſis, qui ibi nominatur Gilbertus, ſit idem ille, qui nominatur Aiglibertus in Actis epiſcoporum Cenomanenſium, *apud Mabillonium tomo* 3. *Veterum analectorum cap.* 14. *a pag.* 188. *prioris editionis, anno* 1682. *vulgata*; ubi ſcriptum eſt, *inquit idem Caſtellanus*, quod fundarit monaſterium ad portam Cenomanenſis civitatis prope Sartam *fluvium*: primam *vero hujus monaſterii* Religioſam *aſſerit* ſanctam Teneſtinam *fuiſſe*, honoratam Malleaci cum S. Rigomero, qui ejuſdem monaſterii director fuit, quod tunc S. Albini dicebatur, & aliquando Sanctæ Mariæ. *Conſuli poſſunt eadem Vetera analecta pag.* 192. *Et pauculis interjectis*, locus, *ait*, ubi ſecundo ſedem fixit, non nominatus in Vita ejus, Subluniacum appellatur. In hoc loco mortuus eſt.

ſed quod duos iſtos Sanctos

4 *Quantum in ſupra allegatis Caſtellani notationibus confuſionis chaos, quanta hallucinationum congeries! Quid miri? cum duos Sanctos toto cælo diverſos in unum unicum conflaverit, ſanctum videlicet Ricmirum abbatem apud Cenomanos, & ſanctum* Rignmerum *confeſſorem ibidem ac presbyterum, huic applicans Acta iſtius, non ſecus ac ſi utriuſque Acta longe inter ſe diverſiſſima non exſtarent; cum tamen Acta* S. Rigomeri *anno* 1681. *ipſemet Caſtellanus huc tranſmiſerit, pro* D *ut apographo noſtro adſcripſit Papebrochius. Auctor idem eumdem commiſit errorem in ſuo Martyrologio univerſali, ut videre licet ad diem* XVII. *Januarii, & in indice Sanctorum ad dictum Martyrologium. Nec vero ipſe ſolus utrumque hunc Sanctum confudit: etenim Coinsius ſupra citatus, num.* 15. *aſſignata varia nominis Aiglyberti efformatione*, Par, *inquit*, eſt ratio Ricmiri; nam qui Claudin Roberto Ricomirus eſt; aliis Richmirus, Richimirus, Ricmirus & Ricimirus dicitur, & a nonnullis male confunditur cum Richomero ſeu Rignmero vel Rigomaro, de quo nos tomo 1, *poſtea hic citando. Mabillonius in Actis Sanctorum Ordinis ſui, quæ antea deſignabam, obſervationes prævias in Vitam S. Richmiri abbatis incipit his verbis:* Richmirus, alius a S. Rigomaro ſeu Rigomero, S. Teneſtinæ patre ſpirituali, itidem apud Cenomannos in Gallia *&c.*

inter ſe diverſiſſimos

5 *Quandoquidem vero tam clara & evidens eſt confuſio, de qua hic agimus, ut multis argumentis probari non debeat; rem redigam ad capita tria præcipua. Primum itaque deſumatur ex Sancti utriuſque Actis. Prologus ad Vitam S. Richmiri (utimur editione Mabilloniana) ſic incipit;* Religioſorum vitas & actus narrare virorum, Deum indubitanter laudare eſt, *Sancti autem* Rigomeri *ſic:* Quia Dominn dnoante aliquod commemnrare vnlumus, & dignum eſt *&c. Vita Richmiri incipit ita:* Beatus igitur Richimirus, Turonici pagi indigena, nnn exiguis parentibus procreatur; ſed digni germinis digniſſima prolea effulſit.. Ea vero tempeſtate, quando Theodericus rex Francis principabatur, & Gilbertus dignus Deo epiſcopus Cenomannicam regebat eccleſiam *&c. In Vita* Rigomeri *ſuperius apud nos num.* 2. *ſunt iſta:* Igitur eodem tempore cnm Childebertus prædictus rex, vel Chlotarius germanus ſuus Neuſtriam ſive Franciam ſorte inter ſe diviſiſſent; quia habucrunt reginas Chriſtianas; Chlntarius ergo rex dnmnam (habebat) Radeguodem, Chriſtianiſſimam fæminam, & dnmnus Childebertus Vultrogodem, Temporibus horum regum, ex eorum permiſſu, aliqua mnnaſteria flnrere cœperunt: ſed & initia eorum commemoranda ſunt.. In illis quidem temporibus.. ortus eſt in condita Saugonenſi ex liberis parentibus vir ſanctus ac religioſus.. Ri- F gomerus. *Hæc in vita ejus. Quæ immane quantum diſcrepent a Vita Richmiri, nemo non videt. Porgamus ad aliud patentiſſimæ diverſitatis ſpecimen, nimirum dies emortualis, & ætatis,*

perperam in unum conflavit,

6 *Vita S. Richmiri*, Obiit, *inquit*, memoratus ſanctus Richimirus ſexto-decimo Kalendas Februarii. *Vita autem* S. Rigomeri *hæc ſcribit:* Obiit.. ſanctus Rigomerus nonn Kalendas Septembris. *Si ætatem conſideremus, qua uterque floruit;* Rignmerus *hodiernus per centum circiter & quadraginta annos anteceſſit ætate Richmirum abbatem. Hujus quippe obitum Mabillonius in ſupra laudatis Actis Ordinis ſui, eadem pag.* 228. " *indicat accidiſſe* circa an. DCCX, *& in nota ad Vitam pag.* 232. " *obſervat, eum* obiiſſe ante annum DCCXV, qun circiter anno Gilbertus ſeu Engilbertus Herlemondo epiſcopatum morte ſua reſignaverat, *Apud nos vero ad diem* XVII. *Januarii, quem nuper indicabam, mors ejuſdem ſancti abbatis aptatur* circa an. DCC. *geſta autem ejus memorantur a Cointio ad annum* 685,

num.

A num. 13. *Vixit itaque hic Sanctus ſeculo ſeptimo: obiit autem eodem ſeculo exeunte, vel ſequente circiter octavo. Hunc itaque cum S. Rigomero confundere, quidnam eſt aliud, quam in meridiana luce caecutire? Sanctus quippe hic confeſſor ac presbyter pertinet ad ſeculum ſextum, uti evincunt characteres chronologici, qui in variis perſonis in ipſius Vita nominatis reluceant, & de quibus dicetur infertus poſt Vitam in Anaſtatii.*

varii demonſtantur 7 *Sanctum Ricmirum abbatem recte ſecrevit a* S. Rigomero *noſtro Cointius in ſuis Annalibus eccleſiaſticis tomo 1. ad annum 541, num. 56. ubi res ejus geſtas narrat; recte ante eum Corvaiſerius in Hiſtoria epiſcoporum Cenomanenſium pag. 141. & ſequentibus vitae ejus ſeriem refercas, Sanctum eidem ſeculo apravit, quando eidem Vitae intexuit ea, quae inter ipſum ac S. Innocentium ſeu Innocentem, Cenomanicae ſedis epiſcopum tunc temporis, acta fuerunt. Idem facit Bondonnetus in Vitis epiſcoporum Cenomanenſium pag. 169. Verum quid diutius immoramur, quam par eſt, rei adeo perſpicuae? Maneat itaque, imperite confundi a Caſtellano S. Ricmirum abbatem, & S. Rigomerum confeſſo-*

B *rem ac presbyterum. Tertium diverſitatis ſpecimen accipe.*

argumenti 8 *Dum enim idem Caſtellanus non duos, ſed unum tantum iaveniſſe ſe putavit in Actis epiſcoporum Cenomanenſium, a Mabillonio editis, ut vidimus ſupra num. 2. refellitur ex his ipſis Actis Veterum analectorum tomo 3. cap. XI. ubi in teſtamento Bertichramni, pag. 142. jubeatur ab eo dari baſilicae S. Richomeri ſol. X. De hoc ſancto praeſule Cenomanenſi tractavimus tomo 1. Junii, die VI. a pag. 712. ubi obitus ipſius affigitur anno 623. quem etiam ſignat Cointius tomo 2. ad eumdem annum num. 10. atque adeo diu ante Aglibertum, quocum vixit S. Ricmirus abbas, exſtabat* S. Rigomeri *eccleſia, noſtri ſine dubio; quia in allegato teſtamento jubet Bertichramnus fieri donationes* per omnes *baſilicas, quae circa civitatem noſtram, inquit, id eſt Cenomanenſem, eſſe noſcuntur. Corvaiſerius in S. Innocentio epiſcopo pag. 144. idem cenſuit; cujus textus e Gallico redditus ſic ſonat:* Non dubito, quin fuerit iſta eccleſia, in qua depoſitum fuerat corpus illius glorioſi confeſſoris, quae

C temporum aſperitate, ac ſeculorum mutatione ita fortaſſe deſtructa ſit poſtmodum, ut ejuſdem nominis ac loci, in quo aedificata olim fuerat, memoria prorſus interciderit.

Tempus mortis 9 *Nunc juvat nonnulla hic ſubjungere de Sancti noſtri aetate. Vidimus quidem ſuperius, eum floruiſſe ſeculo ſexto; ſed ulterius diſpiciendum reſtat, an diſtinctius aliquid de annis, quibus tunc vixit, determinare poſſimus. Auctor Vitae apud nos infra num. 12. haec narrat:* S. Teneſtina ſub ſacro virginitatis honore vulum a ſancto Innocentio accepit. . Quae etiam praedicti ſancti Innocentis epiſcopi, & poſtea domni Domnoli (*tempore*) in bonore ſanctae Mariae monaſteriolum, vel baſilicam.. Cenomanis intra muros & aquam.. conſtruxit, . . & locum ſancto Rigomero de proprietate eccleſiae praedictae, ubi ipſe Sanctus cellam conſtrueret, per epiſcopi epiſtolam impetravit. *Floruit ergo ſanctus Confeſſor noſter ſub Innocente epiſcopo Cenomanenſi: cujus Acta illuſtravimus tomo III. Junii, die XIX. a pag. 854. & cujus mors ibi innectitur anno Chriſti 542. differenda ergo Cointio ad annum proxime ſequentem, ſicut apud ipſum tomo 1. ad eumdem annum num. 6. liceat videre: qui de laudati praeſulis promotione ad epiſcopatum ſcribit ad annum 531. num. 22. Verum quidquid ſit de initio ſedis ab illo aditae, in* D AUCT. J. P. *tanta ac tam diverſa ſerie chronologica epiſcoporum Cenomanenſium, quam emendatum iri ſperamus a continuatoribus novae editionis Galliae Chriſtianae; quidquid, inquam, ſit; ſedebat ſaltem Innocens vel Innocentius anno 533. quo ſecundae ſynodo Aurelianenſi ſubſcripſit. Vide Labbeum tomo 4. Conciliorum columna 1783. & Longuevallium tomo 2. Hiſtoriae eccleſiae Gallicanae pag. 392. S. Domnolus epiſcopus Cenomanenſis, de quo ſupra fiebat mentio, habetur tomo III. Maii, die XVI, a pag. 603. ubi ipſius tranſitus ad melioremvitam aptatur anno 581. quem etiam ſignat Longuevallius tomo 3. pag. 211. tunc obiiſſe eum memorans poſt annos duos ſupra viginti epiſcopatus. Sed ea, quae de exordio epiſcopatus ejus lego, intricata etiam ſunt. Hoc conſtat, quod anno 567. praeſſet cathedrae Cenomanenſi, cum tunc ſubſcripſerit concilio ſecundo Turonenſi, apud Labbeum tomo 5. col. 865. Et haec quidem conducunt ad formandam aliquam ideam temporis, quo* S. Rigomerus, *& S. Teneſtina floruerunt, etiamſi annus utriuſque emortualis non ſit nobis ſatis com-* E *pertus.*

10 *Cointius ad annum Chriſti 559. num. 9.* S. Rigomeri *obitum quidem determinat his verbis:* Richomerus, eum in Valle Sublignea diu degiſſet, ibi vitam elauſit nono Kalendas Septembris, *eumdem diem morti ejus etiam aſſignante biographo apud nos infra ſub finem Vitae; ſed quandoquidem praedictus Annalium auctor nullum ibidem affert idoneum ſcriptorem pro iſta anni emortualis determinatione; nos eam latioribus temporis finibus in exordio hujus Commentarii circumſcripſimus. Si enim* ei epiſcopi *in textu biographi ſupra citato referri debeat vel ad utrumque praeſulem; Innocentium videlicet ac Domnolum, vel ad ſolum Domnolum; tunc ex fide ejuſdem biographi potuit* S. Rigomerus *ſupervixiſſe ultra medium ſeculi ſexti; ſed quia de ſenſu biographi non ſatis conſtat, nec de initio Sedis S. Domnoli; ideo in exordio hujus Commentarii eum ſignavi* medio circiter ſeculo VI. *quod in lato temporis extenſione intelligi volo: de ſancta vero Teneſtina idem eſto judicium,*

accidit medio circiter ſeculo 6.

F

§. II. Vitae ſcriptores, exemplaria, translatio S. Rigomeri.

Varia duntur obſervationes QUi Sancti Vitam ſcripſit, anonymus eſt; nec ullum prodit ſignum, vi cujus vel divinari queat, quis fuerit, cujus inſtituti, aut cujus ſeculi. *Quod vero ſatis remotus loco vel tempore poſt Sancti obitum ſcripſerit, eruitur ex his indiciis, quae Vitae inſperſit. Nam apud nos num. 4.* In illis quidem temporibus, ut veracium & fidelium hominum teſtimoniis approbatur, & cognitum eſt per multos fideles, ortus eſt . . Vir ſanctus: *& num. 10.* Tunc rex fertur dixiſſe. *Geſta* S. Rigomeri *etiam collegerunt Corvaiſerius ſupra deſignatus, ut videre apud ipſum datur a pag. 141. Bondonetus, aſceta Benedictinus S. Vincentii Cenomanenſis, in Vitis epiſcoporum Cenomanenſium, inter ea, quae ſcribit de S. Innocentio pag. 168. & ſequentibus, ac Cointius, quem in hujus Commentarii principio allegavi. Porro hi tres auctores, & anonymus noſter ſimilia fere referunt in ſubſtantia. Prolegum vero ejus apud il-*

A *los non lego. Item vero Cointius corrigit lapſum*
AUCT. J. P. *Corvaiſerii ex Bondonneto, his verbis:* Obſerva, *inquit*, Clotario, qui perperam ex ſcriptoris calamo cecidit, expuncto, Childebertum a Bondooneto recte reſtitui: quia quamdiu Innocentius apud Cenomanos ſedit, Cenomania Childeberto regi morem geſſit. *Porro hæc correctio confermis eſt biographo noſtro anonymo, ut in Vita apud nos num.* 10. *patet.*

dell'ta ſcriptoribus 12 *Sed, qua num.* 11. *narrat de Childeberto rege, indigent explicatione, & commoda interpretatione*: Tunc rex, *ait*, in ſupraſcripta villa Palatiolo baſilicam fieri juſſit in ſancti Rigomeri honore, ubi & ipſe populus modo convenire ad orationem ſolet, & ſacras oblationes Domino offerre videtur. Et tunc ipſi Sancti valedicentes regi, cum magno honore ad propria revertentes, cellulas ædificare cœperunt. *Illud itaque in ſancti Rigomeri honore, cave, ne ita intelligas, quaſi rex Childebertus honoret Calitibus debitos exhibuerit ei viventi; ſed quod vel ex honorifico erga illum affectu, vel in memoriam inſignis miraculi, ad teſtificandam vitæ ejus integritatem contra calumniatores (de qua re ibidem*
B *erat actum num.* 10.) *patrati, eidem ſacram Childebertus erigi juſſerit Deo, qui facit mirabilia magna ſolus; vel quod biographus uſus hic ſit prolepſi; de qua conſule Annotata ad Vitam lit.* u.

& exemplaribus ejuſdem Mſs. 13 *Vita exemplar, quod daturi ſumus, antiquis exaratum eſt characteribus, & habetur in codice membranaceo, qui apud nos aſſervatur, ac ſignatur* Vitæ SS. Mss. ✠ Ms. 47. *Titulus, eidem Vitæ præfixus, convenit* S. Rigomero *ac S. Teneſtinæ; hæc quippe habet*: Incipit Vita ſancti Rigomeri presbyteri, & ſanctæ Teneſtinæ virginis. *Porro eam a mendis expurgavi, adhibito in hunc etiam finem alio exemplo, quocum illam contuli, & e qua accepi variantes lectiones, nec non additamenta uncinis inclusa. Anonymum illud vocabo, quia ignoro e quo codice ſeu exemplari ſit tranſcriptum. Quod autem* ex Ms. miſſa *ſit hæc Vita* a D. Claudio Caſtellano, canonico D. V. Pariſiis *anno* MDCLXXXIX. *indicatum reliquit noſter Papebrochius. De hiſtoria translationis* S. Rigomeri *ad cœnobium Malleacenſe,*
C *quam poſt ipſius Vitam proferemus, nonnulla prænotare hic viſum eſt, incipienda a topographica loci notitia.*

ort eaco 14 Malleaca, ſeu Malleacum, *inquit Baudrandus*, MAILLEZAIS, urbecula Galliæ in Pictaveſi provincia intra paludes, in inſula effecta a fluviis Separa * & L'HAUTIZE ‖, ſicque ægre habitata propter aeris inclementiam, prius epiſcopalis erat ſub archiepiſcopo Burdegalenſi, a Joanne XXII. Pontifice Maximo facta, ſed die 11. Maii anno MDCXLIX. ejus epiſcopatus ſuppreſſus fuit ab Innocentio X. Papa; illiuique ſedes epiſcopalis Rupellam translata fuit. Diſtat 5. leucis a Niortio in occaſum, 9. a Rupella in ortum æſtivum, & 2. a Fontenaco in meridiem. *De hoc loco videri etiam poteſt Hadrianus Valeſius in Notitia Galliarum, ubi inter alia dicitur* veteri monaſterio inſignis: *& Gallia Chriſtiana tome* 2. *noviſſimæ editionis pag.* 1362. *ubi agitur de monaſteriis veteri S. Petri; item de novo SS. Petri & Pauli, quod anno circiter* 1010. *ædificatum fit. Hæc vero, quæ ibidem ſequuntur, ad translationem Sancti pertinent*: Novum monaſterium multis poſſeſſionibus Dux Willelmus ditavit, Sanctorumque reliquiis, quas inter corpus ſancti Rigomeri confeſſoris, e pago Cenomanenſi ſolemniter translatum eſt ad Malleacenſe monaſterium, agente apud Hugonem Cenomanenſem Comitem Theodelioo ejuſdem loci abbate. *Legi etiam poſſunt quæ de hujus monaſterii conſtructione, ac prædictarum reliquiarum donatione refert Mabillonius tome* 4. *Annalium Ordinis S. Benedicti ad annum Chriſti* 1010. *pag.* 213. *num.* 37. (*e quo anno de dictæ translationis tempore præterpropter conjici poteſt*) *ac præ omnibus Hiſtoriæ Malleacenſis auctor; de quo nunc dicam.*

15 *Hiſtoria illa habetur Novæ bibliothecæ manuſcriptorum librorum, a Labbeo edita, tome ſecundo a pag.* 225. *hoc titulo*: Petri Malleacenſis monachi ad Goderanoum abbatem libri duo de antiquitate & commutatione in melius Malleaceoſis ioſulæ, & translatioone ſancti Rigomeri. *Translatio hæc, quæ propriæ ad nos ſpectat, ab auctore Petro refertur libro* 2. *pag.* 234. *& ſeqq. Hanc vero quando ſcripſerit, colligere licet ex Mabillonio, qui tome* 4. *Annalium ſui Ordinis, ad annum* 1060. *num.* 64. *hæc memorat*: Humbertus
E Goderaoni deceſſor . . anno MLX. finem vivendi fecit. Io ejus locum aſſumptus eſt Goderanoos; *& mox obſervat, Petrum* duos *ſuos* libros., compoſuiſſe Goderaoni juſſu, eum ille necdum Santoneoſis epiſcopus eſſet . .; *quem* epiſcopatum adeptus eſt ſub initia Pontificatus Alexandri II.; videturque retinuiſſe Malliacanſem abbatiam uſque ad ſuum obitum, qui anno MLXXIV. contigit. *Pontifex autem iſte Alexander ad cathedram Petri evectus eſt anno Chriſti* 1061. *obiit* 1073.

ad cœnobium Malleacenſe. 15 *Corvaiſerius pag.* 145. *ſcribit, corpora* S. Rigomeri, & S. Treneſtinæ, *uti eam vocat, translata fuiſſe ad abbatiam Malleacenſem: qua deinde in epiſcopatum mutata, honoratos affirmat tamquam patronos eccleſiæ cathedralis, feſtum eorum quotannis ſolemniter celebrantis. Ambos ibidem colit ut patronos, affirmat etiam Bondonnetus pag.* 170. *Ad cultum iſtum quod attinet; non gravate admitta illum in fide iſterum ſcripterunt. Sed translationem corporis S. Teneſtinæ ad dictam abbatiam, non lega in documentis, quæ, ut commodius Annotatis elucidari poſſint, proferam poſt S.* Rigomeri *Vitam; ac deinde de iſta translatione,*
F *qua S. Teneſtinæ partim adſcribitur, tractabo dum abſolvero res* S. Rigomeri, *quibus ſubnectam ſyllogen hiſtoricam de eadem Sancta. Reliquum eſt, ut noſtri ſancti presbyteri Acta proferamus, quæ in numeros diviſimus, & Annotatis elucidavimus.*

VITA

Auctore ignoti nominis ac temporis,

Ex Codice membranaceo antiquo Ms. ✠ 47.

QUia, Domino donante, aliquid commemorare volumus, & dignum eſt, ut io laudem Dei Sanctos ejus commemorare debeamus, ut (boni filii) patres, io hooorem vel in laudem patrum ſuorum, & facta & bona conſilia eorum memoriis commendare, & quia laus patrum ad dignitatem filiorum vel ad honorem Dei *Biographus*

profi-

proficit, quidquid ex dono Dei in Sanctorum laude proferitur. Temporibus quidem domni Childeberti *a*, vel Vultrogodæ *b* reginæ ſuæ, Chriſtianorum principum, geſtum eſt, quod hic commemorare decrevimus ad petitionem Chriſtianorum vel ſacerdotum pro futura memoria.

a b

variæ

2 Igitur eodem tempora, cum Childebertus prædictus rex, vel Clotharius germanos ſuus Nauſtriam ſive Franciam forte inter ſe diviſiſſent *c*, quia * habuerunt reginas Chriſtianas; Clotharius ergo rex domnam (habebat) Radegundem *d* Chriſtianiſſimam fœminam, & domnus Childeberius Vultrogodem. Tempore horum regum, ax enrum permiſſu, aliqua monaſteria florere cœperunt: ſed & initia eorum commemoranda ſunt, nec non & eorum nomina, qui primi abbates ibi fuiſſe teſtantur e. Domnus Maximinus ſuper Ligerim prope Aurelianis civitatem, vir religioſus & ſanctus, pie ſervivit domino; cujus diſcipuli eodem tempore, ſanctus videlicet Avitus *f*, & ſanctus Karileffus *g*, duo ſocii, in vaſtæ eremi ſolitudine *h* binas cellulas, ſub ſancta regula degentes mirifice ædificarunt Deo.

c

** al. quia quæ*

d

e

f

g

h

B

i

3 Fulti quoque ſancti Innocentis *i* Cenomanicæ urbis auxilio, quod cum ſupra fluviolum Aniſolæ *k* de jure ſuæ ſedis eccleſiæ ſancto Karileffo ad conſtruendum monaſterium primo dedit *l*, & S. Avito non modicum fecit adminiculum. Nam magno intervallo, alii monacho ſancto & religioſo, nomine Launomaro *m*, in loco qui dicitur Curbionis, a nomine alvei ibidem decurrentis, cujus vocabulum dicitur Curbionis, ſupradicto auxilio condidit monaſterium *n*, & ſub regulari ſtudio hæc omnia ei conſummare videntur.

ejus ſanctæ vitæ ſemper præmium habuit Vita;

k

l

m

n

poſt quæ refert Sanctæ vitæ, educationem, facerdotii,

4 In illis quidem temporibus, ut veracium & fidelium hominum teſtimoniis approbatur, & cognitum eſt per multos fideles, ortus eſt in conditа *o* Saugonenſi *p* ex liberis parentibus, Vir ſanctus ac religioſus, & bonis moribus ornatus Rigomerus Dei famulus, qui ab infantia ſacris literis eruditus eſt a quodam religioſo presbytero (ſancto) Launillo *q* de Arverno, vel a quibus potuit quæſivit de verbo Dei bonum conſilium humilitatis, & caſtitatis, vel ſanctæ meditationis: & quod diligenter quæſivit ſuper prudentiæ teſtimonio, Domino largiente, invenit, & fide conſervavit, & moribus * ſe eſſe devovit, ac proinde ex Dei providentia, teſtimonio fidelium populorum, ſacerdos Dei probatus effectus eſt.

o

p

q

C

** Mſ. ornat. bonis moribus*

laboret apoſtolicus,

5 Et cœpit circumquaque verbum Domini prædicare tam pareotibus, quam & proximis vicinis, & quaſcumque potuit tam ad pœnitentiam exhortari, quam ad reliquam obſervationem juſtitiæ, & cauſas miſericordiæ, & ut hoſpitales eſſe deberent, ſive eleemolynas in pauperes alacriter largirentur, & voluntarie erogarent, ut ipſi pro his ſupernæ pietatis miſericordiam poſſent promereri, frequentiſſime admonebat; & nec profanas cauſas, nec ad fontes vel ad arbores vota facerent, ſed potius ad eccleſias vel ad ſacerdotes recurrerent, & pro infirmitatibus ſuis oleum benedictionis poſtularent. Et ipſe quidem Dei famulus ſe expatentes infirmos oleo ſanctificato ungebat, & in nomine Domini multos ex ipſis ad ſanitatem perducebat, rogans ut ex hoc Deo gratias referrent.

ac ſuperſtitiones expugnans:

6 Et audiens ipſe Sanctus in proximo loco antiquum fanum eſſe, quod vocabat populus Morſanum *, quod populus * venerabatur, & cui diabolica & illicita vota ſuis muneribus perſolvebant; tunc Dei famulus S. Rigomerus condolens de ruſtico & infideli populo, qui hujuſmodi culturam non in honorem Dei ad ſalutem ſuam, ſed potius ad ſuperſtitionem diaboli, ad ſuam perditionem adoraret, accenſus zelo Chriſtianorum, ad locum ipſum acceſſit cum fratribus, & Chriſtianis fidelibus, requirens diligenter, & inventa fraude diabolici figmenti, prædicans vel adnuntians Dei verbum in illa civitate commanentibus, ut ipſam fanaticam obſervationem relinquerent, eccleſiam Dei potius frequentarent, & a Chriſto Jeſu ſalutem expeterent: quod & Domino auxiliante fecerunt, & ipſo fano deſtructo, baſilicam in eodem loco ædificaverunt, ubi ſacræ oblationes Deo nunc videntur offerri.

D

A. Amonymo.

** ſ. Martis fanum*

** Mſ. ornat. plurimus populus*

7 Contigit autem in diebus illis, ut aliqua matrona de genere nobili, nomine Truda, correpta febri, ipſum S. Rigomerum neceſſitate conducta mandaverit ad ſe venire, audita ejus ſanctitatis fama, ut per ejus orationem poſſet invenire ſalutem. Quam cum S. Rigomerus cauſa pietatis pro charitate viſitaſſet, & per orationem & infuſionem olei benedicti ipſam fœminam confortara cœpiſſet *, erat aliqua ibi tunc puella filia ejus, nomine Teneſtina * *r*: audiens exoriationem ipſius Servi Dei *, quam ſolebat pro animæ ſalute annuntiare, qualiter pœnitentiam agere deberent, & a pœnis futuris animas ſuas liberarant, atque æternæ vitæ præmia promereri valerent: hæc audiens ipſa puella, credo inſpirante Deo, adamavit ejuſdem ſancti Viri conſilium, ipſumque ſacerdotem, ſicut Dei nuntium attentius audire volens, cœpit frequentare circa ipſum, & in quantum valebat, miniſtrare ei in vera dilectione.

eam fert Truda fœbricitanti, cujus filiæ Teneſtinam dirigit in virtute ſ;

E

** Mſ. ornat. confortaſſet*

r

** Mſ. ornat. beata Teneſtina*

** Ibid. ejus, videlicet B. Rigomeri*

8 Sed contigit ſecundum antiquam conſuetudinem, ut in quorumdam hominum cordibus malitiæ ſtimulos inimicus contra ipſam commoveret; & quod illa ex vera dilectione faciebat, ſicut Maria, quæ ad pedes Domini deflebat, eoſque lacrymis rigabat, & capillis tergebat, atque oſculabatur; hoc iſtam libidina, non charitate facere calumniabantur. Tamen ipſa Deo devota nihil curavit de adverſitate detrahentium, ſed magis ac magis Dei famulum ſupraſcriptum Rigomerum diligebat, qui ei verbum Domini prædicabat. Tunc ipſi maligni homines ſponſo ipſius puellæ, Severo nomine, nuntiaveruot dicentes; quod ſponſa ipſius Teneſtina quemdam clericum nimis ſingulari dilectione diligeret: unde & ipſam indigna opinione inimici homines diffamabant dicentes, quod plus illum Clericum, quam ſponſum ſuum omnino amaret.

unde calumniatores ipſam;

F

9 Quod audiens vir ille, credidit, indignatione repletus, in malum recepit, quod pro caritate fuerat factum. In tantum hoc magis indignari cœpit, ut ad palatium regi vel ſenioribus ſuggeſſerit, quod clericus quidam Rigomerus ſponſam ſuam Teneſtinam ei abſtrahere conaretur, & miſſum de palatio accepit, qui veniens ipſum Dei ſervum *ſ* Rigomerum & ſupraſcriptam puellam per fidejuſſores colligeret, ut ad palatium pergerent, & ante domnum Childebertum, vel ſeniores palatii rationem ex ſupradictis calumniis pleniter redderent. Qui ſumma feſtinatione ad palatium pergentes pariter intrepidi, eo quod de vana ſuſceptione ipſi innocentes calumniabantur, uterque, ſcilicet famulus Dei Rigomerus, ſanctus ſacerdos, & Teneſtina Dei famu-

quæ ſimul cum S. Rigomero ad palatium regis ducuntur;

f

la

A la certa * & virgo Dei puella, fiducialiter ante ipſum principem vel ſeniores populi perveneruntA. ANONYMO. & in loco, qui Palatiolus *s* vocatur, producti, & præſentati ſunt, habentes candelas ſive cereolos, munera religioſa, quæ pro oblationibus, in præſentia, regi obtuleruntf. caſta *t*

Deus vero eos defendit per miraculum,

10 Sed aliqui ſeniores verba blaſphemiæ, præſente rege, dixerunt: O ſacerdotes tales, qui aliorum ſeducant uxores! Tune rex fertur dixiſſe: Si vere digni eſtis, & nihil per malitiam, vel per libidinem agitis, hos cereos, quos mihi offertis, per veſtra ſignacula ſine igne accendite, ut per hoc appareat, ſi pura ac religioſa eſt veſtra devotio. Et illi intrepide fideoterque de divina pietate confiſi, flexis genibus divinam majeſtatem implorantes, coram populo & rege cœperunt ipſi cerei fumare: & extenſa tunc manu dextera S. Rigomerus, & invocato nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti, manifeſte cereoli accenſi ſunt, & illuminati ex Dei virtute, & claro igne ac ſplendore publico fulgere cœperunt. Et cum hoc rex ille domnus Childebertus, vel ſeniores palatii vidiſſent, ſtatim ad genua ſive veſtigia Sanctorum ſele incurvaverunt, peteentes iodulgentiam pro laboribus vel fatigationibus, quas eis fecerunt.B

& res domuntibus honorat.

11 Quapropter rex munerare eos volens, eis binas villas in pago Cenomannico conceſſit, & loca ad cellulas ædificandas cum ſancto Innocente epiſcopo imperavit, & de reliquo ſtipendio, quidquid eorum petitioni * fuit. Et præcepit, ut nemo deinceps, id eſt, poſt prædicti ſigni manifeſtationem, jam dictos Sanctos inquietare auderet. Supplicavit etiam eos prædictus rex atque ſeniores populi, ut tam pro regni pace, quam & pro ſalute populi aſſidue orarent. Tune rex io ſupraſcripta villa Palatiolo baſilicam fieri juſſit io S. Rigomeri honore *u*, ubi & ipſe populus * modo convenire ad orationem ſolet, & ſacras oblationes Domino offerre videtur. Et tunc ipſi Sancti Dei valediceotes regi, cum magno honore ad propria revertentes, cellulas ædificare cœperunt.

** Mſ. anon. petitio.*

u Ubid. mon. dolo ipſe & populus.

S. Teneſtina monaſteriorum condit., S. Rigomero locum impetrat; eorum virtutes & miracula:

x

y

z

C

12 Sancta vero Teneſtina ſub ſacro virginitatis honore velum a ſancto Innocente acceepit, & ſancte ac pie vivere ſtuduit. Quæ etiam prædicti ſancti Innocentis epiſcopi, & poſtea domni Domooli *x* ipſa Dei famula in honore ſanctæ Mariæ monaſteriolum vel baſilicam in ſolo ſanctæ matris (eccleſiæ) Cenomanonis intra muros, & aquam *y* ſolemoiter, Deo auxiliante, & memorato epiſcopo opem ferente, conſtruxit, & ioibi religioſam vitam cum cæteris puellis Deo devotis duxit, ibique *z*, Chriſto propitio, beatam vitam conſummavit, & locum S. Rigomero de proprietate eccleſiæ prædictæ, ubi iple Sanctus cellulam conſtrueret, per epiſcopi epiſtolam impetravit, qui nunc dicitur Subligoiacus. Utrique Sancti illi ſub Dei timore & cultu religionis perſeveraotes, & in plures pauperes facientes elecmoſynas, ſua omoia diſpenlabant, & in ſanctis Dei præceptis, jejuniis, vigiliis quotidie, & orationibus perſeverantes. Sæpiſſime plurimæ ſanitates infirmis Dei gratia per eos præſtabantur.

exemplo multi proſoa: eorum cultum, dirs omer tuulis S. Rigomari,

13 Multi etiam per eorum exempla viri & fœmioæ ad cultum Dei perducebantur: & eos in vera omnino dilectione permanentes donis & munoeribus plurimi populi multipliciter honorabant: quorum ſancta corpora conſtat pro eorum meritis cum magno honore Cenomanonis civitate requieſcere, & cultu magno venerari a ſacerdotibus ac populo Chriſtiano, ad honorem & gloriam Domini noſtri Jeſu Chriſti, qui vivit & regoat cum Patre, in unitate Spiritus ſancti Deus, per cuncta ſæcula ſæculorum. Amen. Obiit autem S. Rigomerus IX. Kal. Septembris in pace, Pro eorum ſanctis laboribus & probata fide ſine dubio, qualiter * animas eorum remuneratas vel coronatas in regno Dei, & eorum fama beata ubique feliciter ad exemplum percurrit, & excoluntur ab hominibus.D

** f. obtuli, mus*

ANNOTATA.

a Childebertus, *Clodovei Magni regis filius, patri ſucceſſit in partem regni anno Chriſti* 511. *ut videſis apud Comitem ad eumdem annum n.* 56. *obiit autem an.* 558. *quo idem auctor n.* 65. *varia collegit ad mortem ejus ac virtutes ſpectantia.*

b Vultrogodis *regiæ pietatem ac peregrinationem ad tumulum S. Martini laudat S. Gregorius Turonenſis De miraculis ejuſdem Sancti lib.* 1. *cap.* 12. *columna* 1015. *editionis Ruinartianæ: ubi in notis ſunt iſta:* Mſs. fere omnes ULTROGOTHO. Sic quoque dicitur apud Fortunat. & in can. 15. concilii v. Aurelian. Bec. ULTROGODIA. Hæc fuit Childeberti I. uxor; de qua & duabus ejus filiabus Greg. lib. 4. Hiſt. cap. 20. & Fortunatus lib. 6. Carm. 8 Sepulta eſt in ſancti Germani a Pratis monaſterii baſilica. Eam inter ſanctas regioas laudat auctor Vitæ ſanctæ Balthildis his verbis: „ De Ultrogotha fertur regina, Childe„ berti videlicet Chriſtianiſſimi regis conjuge, „ eo quod nutrix eſſet orpbanorum, conſolatrix „ pupillorum, ſuſtentatrix pauperum & Dei ſer„ vorum, atque adjutrix fidelium monachorum „. *De tumulo ejus agitur apud laudatum editorem in Appendice columna* 1377.E

c *Contigit diviſio regni Francorum inter fratres quatuor, Clodovei filios, Theodoricum, Clodomerum, Childebertum & Clotarium, anno Chriſti* 511. *quorum bic tribus aliis ſupervixit, & ſolus totam Franciæ monarchiam adeptus eſt, anno Chriſti* 561. *vita functus. Quænam vero inter dictos fratres regni paterni partitio fuerit, ex antiquis ſcriptoribus colligit Comitus ad ann.* 511. *n.* 56. *Sed hic conſideranda eſt partitio alia, poſt mortem Clodomiri, qui anno* 524. *obiit, facta inter Childebertum & Clotarium, de qua Gregorius Turonenſis in Hiſtoria Francorum a Ruinartio edita lib.* 3. *cap.* 18. *columna* 135. Hi quoque regnum Chlodomeris inter ſe æqua lance diviſerunt, *videlicet Aurelianenſe, quod mediam Franciæ partem continebat, & inter alias complectebatur provinciam Cenomanicam, ſitumque erat in Neuſtria, ſeu in Occidentali Francia, Conſule Notitiam Galliarum Hadriani Valeſii in voce* Neuſtria. *Ex bis recte intelligitur illud biographi noſtri* cum.. Neuſtriam ſive Francium ſorte inter ſe diviſiſſent.F

d *Conjugium ejus cum Clotario regé probabilius acciduſſe anno* 538. *apud nos ſtatuitur tome* III. *Auguſti, die* XIII. *quo iſtius familiariſſimæ reginæ Acta pag.* 46. *& ſeqq. ſunt illuſtrata; ubi in Commentario prævio §.* 2. *varia alia hue ſpectantia memorantur, ac §.* 3. *expenduntur difficultates in miro hujus Sanctæ divortio cum Clotario.*

e *In Mſ. anonymo ſequuntur iſta:* Fuit eamque primus abbas, ut a fidelibus viris refertur; *& mox pergit cum noſtro exemplari* domnus Maximinus *&c. Sanctus hic inſcribitur Martyrologio Romano ad diem* 15. *Decembris. Quadam de*

illo

A *illo in anteceſſum, ac de fundatione monaſterii Miciacenſis in territorio Aurelianenſi ; ſed tempore Clodovei regis ; videri poſſunt in S. Euſpicio confeſſore ad diem 20. Julii, tomo* v. *ejuſdem menſis pag.* 72. *&* ſeqq. *& in Annalibus Benedictinis Mabillonii tomo* I. *ad an.* 515. *n.* 82.

f *De hoc ſancto abbate Miciacenſi tractatur ad diem* 17. *Junii pag.* 350.

g *Vita ejus illuſtrata eſt ad diem* 1. *Julii pag.* 85. *&* ſeqq.

h *De vita illorum ſolitaria in Portico, vide diem* 1. *Julii mox allegatum, pag.* 86.

i Innocentis *ſeu* Innocentii *epiſcopi Cenomanenſis geſta Commentario prævio apud nos elucidata ſunt die* 19. *Junii, tomo* III. *iſtius menſis a pag.* 854.

k *De monaſterio* Aniſolæ *vel Aimſoleaſi actum eſt ad diem* 1. *Julii in Commentario prævio ad Vitam S. Carileſi §.* 2. *pag.* 87. *ubi inter alia expenditur controverſia de tempore, quo illud monaſterium conditum eſt, & objiciuntur nonnulla adverſus Acta epiſcoporum Cenomanenſium. Mabillonius tomo* I. *Annalium Benedictinorum ad ann.* 537. *num.* 45. *pag.* 78. Tempus, *inquit*, conditi B Aninſulenſis monaſterii certo definire in promptu non eſt. Id factum conſtat eo tempore, quo Cenomanni Childeberto regi parebant: ac proinde poſt mortem Chlodomiri Burgundiæ regis, cui hæc provincia ex paterna hereditate, ſortitione obvenerat, *Vide quæ nuperrime dicebam fit.* c.

l *Legi poſſunt ea, quæ ex Actis epiſcoporum Cenomanenſium apud nos ad diem* 29. *Junii pagg.* 859. *&* 860. *memorantur de S. Innocentio.*

m Launomarus *a nobis datus eſt tomo* II. *Januarii, die* 19. *a pag.* 229. *Hæc, quæ ibi dicta ſunt, conferri poſſunt cum collectione chronologico-hiſtorica, quam de eo habet Cointius tomo* I. *Annalium eccl. Franc. ad ann.* 558. *num.* 79. *&* 80. *Adi etiam Mabillonium tom.* I. *Annalium Benedictinorum variis locis, qua aſſignantur ibi in indice.*

n Monaſterium *hoc ſitum eſt in pago Carnutenſi Galliæ, cujus abbas fuit S. Launomarus. Cointius proxime allegatus affirmat*, aſceterium Curbionenſe ſtructum fuiſſe, anno Chriſti quingenteſimo ſexageſimo tertio. *Vide Mabillonium tomo* C I. *ad annum* 561. *Quomodo igitur ſcribit hic biographus*, ſupradicto auxilio *Innocentem* (*nam de eo hic eſt ſermo*) *illud Launomaro condidiſſe, qui utpote ab anno Chriſti* 542. *vel* 543. *fertur obiiſſe, ſecundum Comm. prævium ſupra n.* 9.

o Condita, *eſt* locus certus, territorium, villa, *apud Cangium, qui exempla varia producit.*

p *Cointius ad annum* 541. *n.* 66. in pago Sonneſi, LE SONNOIS, qui pertinet ad epiſcopatum Cenomanenſem: *de quo plura habet Hadrianus Valeſius in* Sagona, & Sagonenſi pago.

q Launillo, *alii hic, vel* Launildo; *Cointius ad ann.* 541. *n.* 66. Launido. *In Ms. anonymo vocatur ſanctus; ubi etiam additur* de Arverno, *quod hic etiam poſui pro* deuerno, *quod erat in exemplari, e quo hanc Vitam damus. Nihil de hoc viro explorati habeo, quod lectorem docere poſſim.*

r *Sanctam hanc ſeorſim mox dabimus.*

ſ *Ms. anon.* abſtrahere conaretur, & miſſum Dei ſervum Rigomerum *&c.*

t Palatiolus a re nomen habet. Fuit enim villa publica vel regia, una de minoribus, *inquit Hadrianus Valeſius; apud quem plura.*

u In honore, *intelligo vel per prolepſin, ut* D *Sanctus poſtmodum ibi honoratus fuerit, dum obſe-* A. Amo-
vat, vel eo ſenſu, quem habes in Commentario præ- NYMO.
vio n. 12. *Forte eadem hæc eſt eccleſia* S. Rigomeri; *de qua ibidem egi n.* 8.

x *Deeſt aliquid, forſan* tempore.

y *Erat enim conſtructum illud monaſterium inter flavium Sartæ & muros civitatis.*

z *Bondonnetus pag.* 170. *dicit, conventum illum, in quo Sancta obiit, eſſe unum ex paræciis civitatis, ſub nomine* de Gourdaines. *Videri etiam poteſt Corvaiſerius pag.* 145.

HISTORIA TRANSLATIONIS

Auctore Petro monacho Malleacenſi,

Edita apud Labbeum in Nova biblio- E
theca Mss. librorum tomo 2. *a pag.* 234.

CUm *in Commentario prævio ad Vitam* S. Rigomeri §. 2. *a n.* 14. *date ſint obſervationes varia, qua ad hanc tranſlationem pertinent, ejuſdemque narratio huc remiſſa ibidem a nobis fuerit, ſupereſt, ut illam nunc proferamus.* Igitur poſt terminum rei præſcriptæ, dum ad propria remeaſſet is *a*, da quo agimus, cauſa interceſſit, *a* qua eum Hugn Cenomanenſis Comes conveniret. Si quidem imminebant ipſi permaxima quæque negotia, quæ eo inconſulto (diligebat namque illum charitate libera,) ſibi timebat nocitura. Cumque ex omnibus, quibus eum conſultarum pararat, egregie accepiſſet reſponſa, demumque ad invicem familiaria quædam alternarent colloquia; inter hæc & illa, Comes, ut videtur Domino inſpirante, abbatem rogat, utrum ſibi ad tanti operis ſupplementum boni affluëret ubertas, an ſe circumeingeret, uti in recentibus ſæpe accidit, rerum tenuitas. At ille: Plurimis, inquit, ſi de temporalibus diſputas, bonorum ad F explendum abundo omnium copiis, ſed quid mihi ex iis ſolamiois, dum Sanctorum pigneribus careo ſæroſanctis? Cumque allegantis modo nonnulla replicaret: Sed quoniam mihi tibique orta eſt hinc fabula, venerabile caput tuum depreeor, latiſſimos memoriæ campos percurrendo retracta, ac ſi quid prævales, præbe unde ſitis meæ ardor capiat refrigeria.

Hugo Cenomanenſis Comes.

a Ad hæc admodum attonitus Comes, primum quidem paululum verba faucibus occludit, deinde: Quoniam, inquit, nequaquam hæc tui tantum reor petere cauſa, quin potius multorum commodi gratia, &, ut legimus, plus aliorum quam noſtra nos quærere decet opportuna præſidia, tale, quale poſtulas, in quadam juris mei eccleſia *b* theſaurum progenitorum meorum reſervavit induſtria, quo tua obſtrictus dilectione me expolio, tibique hunc liberum concedo. Fuit ſiquidem Jeſu Chriſti ſervus vocabulo Rigomerus, cujus viri leguntur actus, & apud nos crebris refulget miraculis: cujus forſan nec famam acceperas hactenus. Mecum itaque aliquem

Thaudalino abbati obiit S. Rigomeri Mall. quinto

b

arca-

Digitized by Google

AUCT. PETRO MONACHO MALLEAC.

A arcani fidum cuſtodem, necnon & religione probatum dirigito. Ego autem ejus aſſignatione ad uſque quo inferendus eſt locum digno, in quantum valuero, digniſſimo proſequar obſequio. His auditis vir venerandus quanto tripudiavit gaudio, quamque feſtive ſummo Domino tantique boni largitori multipliciter innumeras rependit gratias, reticeo: quoniam quidem ſummorum oratorum poemata his luccumbere credo.

quo modo ordiem abſumat,

3 Deligitur tandem communi conſilio frater quidam & bonitate celeberrimus, & bujuſmodi negotii, ut ferunt, ordinator peritiſſimus, Comitique longe ſub alius opetis intimatione aſſociatur. At ubi Cenomanicam urbem ingreſſi ſunt, intimat monacho præfatus Comes, ut a ſui conſortio ſe ſubtrahat, & quoquo potuerit, ac ſi eum a ſe pepulerit, holpitandi gratia divertat: rebus nocte decoloratis, ad ſui ſuaſionem legati, ſed quam celerrime adeat. Hæc verbis ille; factis haud aliter ſupplevit iſte. Denique ingreditur ille Comitatum: familiaribus ſe aliqua Sanctorum loca expetere velle orationis cauſa ſimulat: ſagmatios e demum, itemque ſufficientem apparatum, prout longioris viæ neceſſitas poſtulaſſet, parari officialibus ſub ejuſdem noctis articulo imperitat. Finito autem die, cum omnes ſui monitis ejus parando opportuna perſtreperent: urbs vero omnis peregrinari eum velle opinaretur, rem nimirum ſubſecuturam, nec ullus quidem leviſſime laltem ſulpicaretur; clam idem Comes accerſito, ſecundum ſignificatum fœdus, fratre, de quo ſuperius dicebamus, una cum eo eccleſiam Rigomeri gloriosi peneirat, cuſtodes quatenus rem occulant, juejurando obligat: deinde ſuppliciter præmiſſo oratu ad glebam, quæ ſanctiſſimum præſibati Patris retinebat corpus, appropiat: poſtremo, parcfactis ejuldem glebæ oſtiis, ſacroſanctos artus inde cum indicibili abſtrahens teverentia, in ſcriniis ad hoc opportune paratis transfert, omnique diligentia ſignat.

ſit alio deportata jumento,

4 Cumque hæc agerentur, ſubito inopina concrepant tonitrua, denſiſſimaque coruſcant ſulgura, licet paulo ante temperies adeſſet quam ſerena. Mox quoque rei procuratores, præter Comitem ac monachum, ſeſe hinc ſubtrahentes, metu correpti, conclamabant priori debere reſtitui loco ſancta pignera, alioquin nequaquam evaſuros hujuſmodi diſcrimina. Quæ idcirco, ut credimus, divina egit potentia, quatenus is, qui transferri conabatur, ſolidiori veneraretur & coleretur diligentia. Enimvero paulo poſt reddito ſereno, volente Chriſto, congruc omnibus, quæ res flagitabat, diſpoſitis, viri eccleſiam egrediuntur, acceptoque itinere eadem die ad utique Andegavenſe *d* oppidum mira celeritate proficiſcuntur. Et quoniam ipſa eadem die anniverſariæ ſolemnitatis beati Albini *e* epiſcopi urbis Andegavæ plebs feſta recolebat, Miſſæ adipiſcendæ voto ſancti ibeſauti bajuli in baſilica ejuldem Sancti divertunt, ſcrinia deponunt, officium, cujus cauſa ædem ſacram adierant, expetunt. Sed quid tunc novi per exanimata noſtri Rigomeri membra efficerit Arbiter ſupremus, profetendum, quam iacendum, videtur gratius: ut namque hinc paululum ludendo canam:

Virtos tecta parum refert, vitiumque ſepultum.

ſolis per viam mi- ceptis?

5 Porro autem dum ſactoſancta myſteria præſtolarentur viri, & ſcrinia, quæ, ut diximus, ſactis erant pignoribus ditata, quodam eccleſiæ loco expoſita haberentur, protinus quidam paralyticus, pene omnis corporeæ valetudinis expers, portitoria officio illo adfertur, caluque ſupra prædicta ſcrinia oraodi gratia, neſcius quid in ſe retinerent, recubans, plus lolito nbrigitur, deinde tot incommodi infeſtationibus agitatur, ut ſibi vitalem flatum amiſiſſe videretur. Paulo poſt vero (mirum dictu!) ſtupentibus, qui aderant, omnibus, adeſt inopina ſalus, ac per mortui membra, viventi medela diu præſtolata porrigitur. Quo patrato, dum plebs, quæ illuc ſolemnizandi cauſa convenerat, una cum meliorato ægroto exultaret pro miraculo in Domini laudibus, nulluique rei certitudinem agnoſceret, præter Comitem ac ſocios ejus: ipſi autem timore Fulconis *f*, ejidem urbis Comitis, ad quem attinebat & Cenomanenſis Comitatus, de S. Rigomeri deportatione, & ab eo collata ægroto ſolpitate conticerent penitus, prodigium illud magnifice beati Albini laudibus adſcribitur. Verum ſancti thelauri latores, moras omnes rumpentes, accepium iter ſtudioſe perſequentes, ſequenti die cœnobium petivere Burgulienſe *g*. Et quoniam Theodolinum præfatum patrem illuc ſuſpicabantur (nam ſpoponderat) occurriſſe, atque advenium eorum opperiti valde ſollicite, apparatum quoque nihilominus tantæ rei ſufficientem vigiſanter providere; e ſociis aliquem præmittunt, ſe adeſſe, itemque cuncta, quæ optarant, auctore Domino Chriſto gnaviter, ſed & ultra quam ſperarant, qui totumaret, compleſſe. Quo vir Dei accepto, quanto lætificatus eſt tripudio, quantoque exhilaratus jubilo, quando id alicujus expediet etiam rbetoris otatio? Tandem accerſitis ejuldem cœnobii fratribus rem patefecit, atque ut iele ad ſuſceptionem cæleſtis protectionis præpararent, ſupplex imploravit. Illi vero hoc ſolemniſſime exſequentes omni ſtudio receperunt, & in eccleſia Burgulienſi quam decenter expoluerunt, ſelices hos pronuntiantes, quibus tale Deus dirigebat patrocinium.

f B

C

d

e

f

g

D

E

F

ac deinde ſolemnitas

6 Interea pater Theodelipus ipſa eadem hora, quodam citiſſimo accito veredario, negotii totius ſeriem Malliacenſibus fratribus itimavit, quidque ipſis in procinctu exceptionis ſitit providendum, puniſſimumque procurandum neceſſario inſtaret, literis ordinavit. Cujus Malliacenſes nuntios bauſtis legatarios circumquaque emittunt, multorum populorum caterva, itemque monachorum & clericorum non minimum cœtum mira agilitate colligunt. Nocte interim illa, qua emigrata ſacroſanctæ gazæ Malliacenſi monaſterio erant inferendæ, quidam fratrum in eo quiescens, Barcinons * natione, Terzo nomine, immenſum luminis ſplendorem ab oriente in ſomnis * emergere, deinde pedetentim omne cœnobii corpus complere, nec multo poſt innumeram populorum frequentiam undique concurrere, ac mirum neſcio quid in eodem lumine ſuſpenſam exſpectare, itemque ſibi quaſi ſubmurmurando promittere. Et ipſum quidem bactenus B. Rigomeri latebat adventus. Si autem mortalium ſomnis noſtra conjectura digne porrigitur, videtur haud abſurde non unius tantum illius diei ſolemnem lætitiam, quin potius largiſluam bonorum omnium affluentiam, ac ægrotantium non ſolum carne, ſed etiam animis conſolationem, quam ad B. Rigomeri ſuffragia concurrentibus confert Dominus, portendere optatam.

* *al.* Barcinonis

* *f. addendum videt*

ad Malleacenſem tranſlatæ:

7 Verum ubi latores ſuperius aſſignati una cum Theodelino venerando pretioſiſſimam gemmam

Mal-

A Malliacenſi inſulæ intulerunt, clamor ingens utrimque oboritur: adeſt facer conventus fratrum: hinc quoque & iode multiplex frequentia turbarum laudem Domini undique reſonantium: miniſtri, necnon cum crucibus & cereis circumſtantibus aliis, humeris ovantes ſanctum corpus imponunt; reliqua vero multitudo, flexis poplitibus, Rigomeri glorioſi cum multis lachrymis oppido licet exopiarent, rogitant patrocinium. Tandem ſane ſupplicatione debita completa, antiphonaque impoſita, Malliacenſi inducunt eccleſiæ jam olim a Domino prædeſtinata chariſmata, circumquaque concrepante lætitia. Et quoniam major ejuſdem eccleſiæ crypta infecta adhuc hia diebus manebat, in dexiro membro componunt omni cum diligentia, quo ſanctæ Dei Genitricis ac perpetuæ Virginis habetur & ara. De miraculis ſane deinceps per eum ibidem geſtis, quæ tot ac tanta ſunt, ut ea plene referre nullus hominum, ut ajunt, ſufficiat, ad præſens quidem tacemus: ſi vitam autem Deus dederit aliquantulum longam, quæ, vel quanta ſeniorum probatiſſimorum aſſertione de his accipimus, quolibet B ſermone ad laudem Domini noſtri Jeſu Chriſti, *b* qui fecit quæ futura ſunt, exarare aggrediemur *b*.

quæ miraculis distincta dicat.

ANNOTATA.

a Poſtquam hujus hiſtoriæ auctor tractaſſet de magno deſiderio, quo ferebatur Theodelinus abbas Malleacenſis erga ſacra pignora Sanctorum; ſubdit, quomodo idem abbas, dum e monaſterio Augeriacenſi ad Malleacenſe eſſet reverſus, corpus S. Rigomeri acceperit.

b De antiquiſſima Sancti eccleſia egimus in Commentario prævio num. 8.

c Sagmarios, *id eſt*, equos clitellarios, ſarcinarium jumentum. *Vide Cangii Gloſſarium.*

d Urbs eſt antiſſima Galliæ, vulgo Angera, *ac provinciæ Andegaveaſis caput.*

e De hoc ſancto præſule adiſti tomum 1. Martii, die 1. ejuſdem menſis, a pag. 54. ubi Acta ejus illuſtravimus.

f Exiſtimo hic indicari Falconem Comitem Andegavenſem, cognomento Nerram ſeu Nigrum, quia illi convenit tempus, quo hæc translatio parata eſt. Mabillonius varia de hoc Comite inſerat Annalibus ſuis tom. 4. pag. 108. 347. 595. 869. 249. &c. De tempore autem iſtius translationis conſule Comm. prav. num. 14.

g Situm eſt hoc monaſterium in Turonico pago, inter Cæſarodunum Turonum & Salmurum, haud procul a Ligeri ad Cambionam fluviolum; E *ex Mabillonio mox citato pag. 63. ubi etiam agit de ejuſdem monaſterii fundatione.*

h Utinam miracula illa, ſi auctor hic poſtmodum ea conſcripſerit, & ſi forte alicubi lateant, ad noſtram perveniſſent notitiam!

D AUCT. PETRO MONACHO MALLEAC.

DE S. TENESTINA VIRGINE

APUD CENOMANOS IN GALLIA,

SYLLOGE HISTORICA.

Cultus, elogium, monaſterium, translatio corporis, reliquiæ.

MEDIO CIRCIT. SEC. VI. *Memoria in Faſtis.*

CUm proxime a nobis illuſtrata ſit S. Rigomeri Vita, eique hujus Sanctæ geſta ſint immixta; non eſt, quod lector multa hic de iſta Virgine ſeorſim exſpectet. Id etiam cauſa fuit, cur eam laudato Sancto proxime ſubjangendam cenſuerimus, præſertim quia dies ipſius emortualis in dicta Vita non exprimitur, & alicubi etiam annuntiatur hac die XXIV. *Auguſti, at modo videbimus, etiamſi ab altis differatur ad diem* XXVI. C *ejuſdem menſis. Belinai anno* 1521. *Pariſiis editas illam memorat bodieque die, ſicut dictum eſt in Commentario prævio ad Vitam S. Rigomeri n.* 1. *Sed Ferrarius in Novo catalogo Sanctorum die* XXVI. *hujus ſta eam refert:* Floriaci in Gallia ſanctæ Teneſtinæ virginis: *qua etiam exſtat apud Sauſſayam (ſed rectius* In Cenomanis *ab eo annuntiatur) cum elogio, Tanc etiam memoratur a Caſtellano his terminis, qui e Gallico ſic ſonant:* Cenomanis, ſanctæ Teneſtinæ virginis, primæ Religioſæ abbatiæ Pratenſis, quæ eſt ad portam iſtius civitatis. *Eodem die habetur in Gyaeceo Arturi, ſed cum titulo* virginis abbatiſſæ. *Verum publicus & antiquus* S. Teneſtinæ *cultus confirmatur ſub finem Vitæ, quæ tum ipſius tum ſancti Rigomeri eſt, & ex aliis de hac ſancta Virgine mox proferendis, ut de eodem culta non poſſit dubitari. Interim hinc videtur Caſtellanus confundere* Cenomanenſe monaſterium S. Mariæ, *quod erat* S. Teneſtinæ, *cum* cœnobio S. Juliani de Prato: *de quibus agit Mabill. in Annal. Bened. tom.* 1. *ad an.* 681. *n.* 15.

a In noſtro codice membranaceo Mſ. e quo ſaperius Vitam illam imprimi curavimus, incipiunt *poſt eam* verſiculi; *in quibus etiamſi nihil occurrat, quod valde dignum ſit notatu; ne tamen hoc fruſtum vel exiguum in tenebris lateret, eo lectorem non fruſtrandum eſſe duximus, nonnullis mendis in eodem correctis. Hæc vero refert:* Alma hic F mater virginum prima data a Domino, Theonefana nomine, nobilis fide [&] opera. Beata ab adoleſcentia, amore Chriſti ignita, divinum [in] cultum dedita, vita religioſiſſima. Culmen ſanctimoniæ adepta, feliciter calcans mundi inlicioras *, cælorum meruit præmia. Devotus ei proximus adfuit in Chriſto ſocius, Rigomerus nomine, vir præclarus merito. Erant ambo pariter beati Chriſti famuli; ſed non credebant impii, fallum poſuere crimine. Fruebaot * vitam invicem ut germani proximi; ſed falſo teſtimonio plus imponebant impii. Gaudebant falſiloqui, putantes eos decipere, rege adſtante præſenti, narranteſque mendacia. Hæc cum rex audiret, ſua eos vocare præſentia [traxit] in prætorio, claro vultu & hilari. Iratus rex, & diſcutiens eos, cur nefas facerent; reſpondent, ſe eſſe idoneos abſque hoc [ad] malum crimine. *Nec plura*

hymnum ſeu elogium.

e f. inlecebras pro illecebras.

f. Vivebant

A *ra ibi invenio. Quid ſibi velit nomen* Theoneſta-
AUCT. na, *non ſatis aſſequor; niſi duplex fortaſſe nomen*
J. P. *habuerit* S. Teneſtina. *His ſubdere lubet facta quædam hiſtorica ad majorem declarationem eorum, quæ in Vita præmiſſa obiter narrantur.*

Virgo fuit Deo ſacra. 3 *Ibidem num.* 12. *ſunt hæc*: Sancta vero Teneſtina ſub ſacro virginitatis bonore velum a ſancto Innocente accepit. *Tomo* 3. *Veterum analectorum, quæ a Mabillona vulgata ſunt, ac typis Pariſiis edita anno* 1682. *pag.* 92. *&* 93. *habetur* exemplar precariæ, quam fecit ſanctus Innocens epiſcopus *Cenomanenſis* domnæ Teneſtinæ de monaſterio ſanctæ Mariæ: *in quo*, Ego, *inquit*, in Dei nomine Teneſtina Deo ſacrata, filia quondam Haregario & Trudanæ, precatrix a vobis accedo. *Plura de dicto loco inſtrumentum illud, quod ſignatur*: Actum Cenomannis civitate publicu. Data v. Kal. Maji, anno XIII. regnante Childeberto rege, *apud Cenomanos poſt mortem Clodomiri, Chriſti* 537. *ſecundum dicta in Annotatis ad Vitam, de qua modo agebam, lit.* e. *In eiſdem Analectis pag.* 94. *&* 95. Sequitur exem-
B plur præcepti, quod fecit Childebertus rex Francorum .. ſuper traditionem Haregarii, & conjugæ ſuæ Trudanæ, & filia eorum Teneſtina Domino ſacrata, id eſt de celiula ſanctæ Mariæ *&c. e quo delibo iſta:* Præcipientes enim, ut ſicut jam dictus Haregarius, & uxor ejus Truda, ſive filia eorum Teneſtina Deo ſacrata, ipſa loca hereditatis eorum, una cum terris, domibus, ædificiis, mancipiis, vineis, ſilvis, pratis, paſcuis, aquis, aquarumve decurſibus, farinariis, peculiis, præſidiis, mobilibus & immobilibus, vel reliquis quibuſcumque beneficiis, ad ipſa caſa Domini per ſtrumenta juſte & rationabiliter delegaſſent, & ad hoc præſeos ibidem recto ordine videtur eſſe poſſeſſum, ita & inantea inſpecta epiſtola donatioois per hoc præceptum plenius in Dei nomine confirmamus ipſa loca ſuperius nominata *&c.* Childebertus rex Francorum ſubſcripſit .. Datum dies VIII. quod facit præſens menſis Junius, anno VII. * regni noſtri,
*1 f. XVIII. * f. Capuacco ac monaſterium etiam ſtruxit, quæ non videntur fuiſſe abbatiſſa.* Opatinaco *, in Dei nomine feliciter. Amen.
C 4 *Vidimus ſuperius, Sanctam noſtram ab Arturo annuntiari eum titulo* abbatiſſæ: *quem ex antiquis inſtrumentis ſatis probare non poſſumus: non ex Vita num.* 12. *nam etiam* Dei Famula, *ut ibi dicitur*, monaſteriolum vel baſilicam .. conſtruxit, & inibi religioſum vitam cum cæteris puellis Deo devotis duxit; *eaque fortaſſe de cauſa* alma mater virginum prima data a Domino *dicatur ſuperius n.* 2. *hinc tamen non videtur exſtundi poſſe ſufficienter, quod ipſa iſtis puellis abbatiſſa præfuerit. Non etiam ex dictis inſtrumentis; in quibus dicitur quidem* virgo, Deo ſacrata, *&* velata; *non vero* abbatiſſa: *& ideo Arturum, qui exiguæ vel nullius patus in hac re eſt auctoritatis, non ſumus ſecuti in iſta dignitate Sanctæ noſtræ tribuenda, de qua deberet ultimo nobis conſtare; ſed cum aliis hagiologis virginis titulum ei dedimus ante hanc ſyllogen. In dicto autem monaſterio* beatam vitam conſummavit, *prout teſtatur ibidem biographus. De tempore mortis, quod in principio hujus ſylloges ſignavi; vide Commentarium prævium S. Rigomeri* §. 2. *num.* 10. *Ad* religioſam vitam, *quam ibidem* cum cæteris puellis Deo devotis duxiſſe, *modo dicebatur., quod ſpectat; videtur in iſto parthenone regula aliqua viguiſſe, non Benedictina; ſed verofimiliter S. Cæſarii Aelatenſis. Bondouuctus in Digreſſione hiſtorica, de qua inferius n.* 6. *ex his quæ iſti Digreſ-* D
ſioni præmiſerat de S. Mauro, concludit, cum Praten-ſe monaſterium condiderit S. Innocens pro feminis Religioſis, non fuiſſe eas Benedictinas in primæva ſua inſtitutione, fundatas utique priuſquam S. Maurus veneris in Franciam, qui primus ibidem propagavit regulam S. Benedicti; eaſque in primis illis exordiis uxiſſe ſub quadam regula, tunc temporis æſtimata; ſeque propendere indicat in illam opinionem, quod regula iſta fuerit, quam S. Cæſarius, archiepiſcopus Arelatenſis dederat S. Cæſariæ ſorori ſuæ, quæque tempore ſeculi VI. erat in uſu, & aliquo poſt tempore, quam S. Maurus eo perveniſſet. Res confirmatur exemplo S. Radegundis (Fuit hæc S. Teneſtinæ *fynebrona) quæ monaſterio ſuo Sanctæ crucis Pictavii iſtam regulam monialibus procuravit. Conſule apud nos Commentarium prævium ad Acta S. Radegundis* §. 6. *tomo* III. *Auguſti, die* XIII. *a pag.* 60. *En tibi nunc aliqua de* S. Teneſtinæ *tranſlationibus. Quæres primo, an inde ſacra ipſius oſſa, & quando tranſlata fuerint.* 2°. *An ulto etiam delata?*

E *Corpus ejus*
5 *Reſpondeo ad primum: Tranſlatio una acci-* *dit ſeculo nono, quæ in ſupra allegato Veterum Analectorum tomo* 3. *pag.* 60. *&* 61. *tranſlationi S. Juliani, aliorumque Sanctorum inventioni ac tranſlationi inſerta legitur, dum S. Galdricus cathedræ Cenomanicæ præeſſet. Narratio rei geſtæ ſic incipit:* Ludovico piiſſimo imperatore totius Galliæ ſceptrum tenente, domous Aldricus .. Cenomanicam tunc regebat eccleſiam. Quidam in eadem civitate conſiſtens aſpiceret loca ſancta circa urbem ab anteceſſoribus ſuis quondam ædificata, interque omnia vidit ultra fluvium Sartæ locum, in quo corpus B. Juliani, gentis Cenomannicæ apoſtoli & epiſcopi.. olim humatum fuerat, deſtructum nimis, & ab omni clericali officio Deo inibi ſervientium valde derelictum.. cogitare intra ſe cœpit .., ut inde ſanctum aſferret epiſcopum. *Dunde expoſita inventione iſtius ſacri corporis, nec non SS. Turibii, Pavatii, Romani*, atque ſanctæ Teneſtinæ præcipuæ virginis, quæ & monaſterium ſanctæ Mariæ ſub muro urbis ſitum, in rebus ſenioris eccleſiæ una cum adjutorio ſancti Innocentis, ſupradictæ civitatis epiſcopi conſtruxit; *nec non aliorum Sanctorum, qui ibidem nominantur, pignoribus ſacris, ſubduntur ſequentia:*

F *ſeculo nono tranſlatus.*
6 Quibus ita repertis, & miraculis multis oſtenſis, præſul cum populo valde gavilus, eum ardentibus cereis, eum erucibus & turibulis, & cum tripudio inæſtimabili, ne amplius lux ſanta lateret in tenebris, ſed luceret omnibus, qui in domo Domini ſunt; de parva eccleſiola intra muros urbis in ſeniorem eccleſiam Sanctorum ſupraſcriptorum corpora honorifice tranſtulit, atque ibi cum ſumma veneratione collocavit: quatinus eorum meritis & piis interceſſionibus eccleſiæ major cultus excreſceret, & divinus honor in melius multiplicaretur, ſicut in poſteris actum eſſe Domino annuente probatur. *Ibidem pag.* 62. *notantur iſta*: Tranſlata ſunt autem ſanctorum confeſſorum corpora, Juliani, Turibii, Pavatii, Romani, Liborii atque Haduindi ab Aldrico venerabili epiſcopo intra Cenomannicam urbem in ſeniorem eccleſiam, octavo Kalendas Auguſti. *Nou eſt mihi explorutum, cur in iſta clauſula non uotentur nomina* S. Teneſtinæ, *nec non* S. Adæ, quæ & Adrechildis alio nomine nuncupatur, quæ, ut legitur, deprecante

ſancto

A ſanctn Innocente epiſcopo, de monaſterio ſanctæ Mariæ, quod ſitum eſt in urbe Sueſſionis, ad Cenomannicam urbem venit, & ibi in ſuburbio, in monaſterio videlicet ſanctæ Mariæ, regulam beati Benedicti edocuit, & ſanctimoniales feminas, ut ibi regulariter viverent, ordinavit; *prout in præſenti narratione erat præmiſſum. Porro* S. Teneſtinæ, *& S. Adæ ſeu Adrechildis inventio ac tranſlatio inferius a nobis confirmabitur. Adrechildem vero migraſſe ad prædictum S. Mariæ monaſterium* daprecante S. Innocentio epiſcopo, *falſiſſimum eſt; is quippe jam ab annis centum vel amplius vivere deſierat. Mabillonius in ſuis Annalibus tomo 1. ad annum 660. num. 3. agens de ſynonymo monaſterio S. Mariæ apud Sueſſiones,* Ada, *inquit*, ſeu Adrechildis, .. ex hoc beatæ Mariæ cœnobio ad Cenomannos ab Agliberto propinquo ſuo evocata eſt. *Plura de hac re legi poſſunt apud Boudonnetum in Digreſſione hiſtorica de prima abbatiſſa Pratenſi, quæ inter Vitas epiſcoporum Cenomanenſium habetur in obſervationibus ad S. Innocentium pag. 249. & ſeqq. adde*

B *Michaelem Germain Benedictinum in Hiſtoria abbatiæ S. Mariæ virginis Sueſſionenſis lib. 3. cap. 2, pag. 296. Sed ad priora redeamus.*

& inquirit-tur, 7 *His viſum eſt ſubnectere animadverſiones nonnullas, quibus conabimur prædictæ tranſlationis hiſtoriæ aliquid lucis afferre. Imprimis non convenit inter ſcriptores, quo anno acciderit. In Vita S. Aldrici apud nos tomo primo Januarii, die* VII. *ejuſdem menſis, pag. 388. S. Juliani* tranſlatio *ponitur anno Chriſti* DCCCXXXIV. *&, ſicut ſupra notabatur,* VIII. Kal. Auguſti. *Aſt alibi diſſertur ad ann. 836. Bollandus noſter in ſuo Commentario hiſtorico, quem anno 1648. de S. Liborio confeſſore & epiſcopo Cenomanenſi ſupra laudato ſeorſim excudi typis curavit, quique poſtmodum in tomo noſtro quinto menſis Julii, ad diem* XXIII. *recuſus eſt, pag. 418. ejuſdem tomi, ſcripter tranſlationis Sonſti hujus ſic memorat:* Igitur anno Dominicæ Incarnationis octingenteſimo trigeſimo ſexto, Indictione XIV. cum præfatus Ludovicus tertium & vigeſimum in imperio annum

C ageret *&c. Annum vero Ludovici imperatoris cum anno tranſlationis ita combinat idem Bollandus in Annotatis pag. 419. lit. a.* Oſtendimus ſuperius, recte invicem congruere characteres chronologicos hic expreſſos, annumque Chriſti DCCCXXXVI. fuiſſe Ludovici Pii XXIII. a morte Caroli patris, & XXIV. ex quo IMPERATALI EUM DIADEMATE, ut in Vita ejus dicitur, coronaverat pater, medio fere anno mortem ſuam anno.

quo anno 8 *Ceintius ad annum 836. num. 83. ſententiam Bollandi eorum amplectitur, & eadem occaſione recte rejicit opinionem Corvaiſerii, qui in Hiſtoria epiſcoporum Cenomanenſium, in S. Aldrico, pag. 285, cenſet, hanc ab eo tranſlationem eſſe factam ex eccleſia Pratenſi in cathedralem, ob metum Normannorum ac Danorum*, Aldricus, *inquit*, videns quod abbatiæ Pratenſi proxima minitaretur ruina, quodque terror ortus per excurſiones Normannorum ac Danorum exegiſſet ex ea Religioſas *&c. Sed ut ad rei geſtæ annum redeamus; die* XVI. *Aprilis, tomo* II. *ejuſdem menſis, pag. 415. S. Tburibium epiſcopum Cenomanenſem dedimus, ac tranſlatio, de qua hic agimus, differtur in annum 838. ex Actis ejuſdem Sonſti, quæ ab Henſchenio ibidem laudantur tanquam* accurate a diſcipulis ejus conſcripta: *e quibus iſta ibidem delibantur:* Anno Incarnationis Domini noſtri Jeſu Chriſti DCCCXXXVIII. In- D
dictione I. anno XXV. imperii domni Ludovici Auct.
Pii imperatoris, Aldricus, jam dictæ urbis epiſ- J. P.
copus venerabilis, invenit quædam corpora Sanctorum, quæ in valde deſertis eccleſiis, divinis officiis & luminaribus, atque reliquis divinis cultibus negligebantur *&c. Hæc ibi, & plura, quæ lector adire poteſt. Obſerva* 1°. *in laudatorum Actorum exemplo, quod ante me habeo, quodque apud nos aſſervatur pro die* VII. *Januarii, inter alia corpora inventa deſignari corpus* S. Teneſtinæ præcipuæ virginis *&c.* ſed & ſanctæ Adæ, quæ & Adrehildis alio nomine nominatur, quæ, ut legitur *&c. Duarum iſtarum Sanctarum, ac* S. Romani ſacerdotis *nomina Henſchenius in mox allegato inſtrumento ac typis edito ſciens emiſit, ut indicant puncta, quæ textui interponuntur, quia ipſius ſcopus erat agere de ſolis epiſcopis Cenomanenſibus ibidem expreſſis, uti* præmonet *his verbis:* In biſce Actis, *de quibus egi paullo ante*, eſt, *inquit*, antiquiſſima memoria primorum epiſcoporum, quam hactenus licuit obſervare, cum certo cultus eccleſiaſtici indicio.

E *tranſlatio ipſa accidit.*

9 *Sanctæ itaque noſtræ corpus e monaſterio, in quo mortem obierat, ad eccleſiam ſeniorem vel cathedralem civitatis Cenomanenſis tranſlatum videtur probabilius anno Chriſti 838. propter auctoritatem Actorum S. Thuribii, quæ jam laudata ſunt. Atque hæc reſponſa ſunto ad quæſtionem primam antea num. 4. propoſitam. Reliquum eſt, ut procedamus ad ſecundam, an videlicet alio etiam ſint delata eſſa ipſius ſacra, data tamen prius notitia quorundam Sanctorum, qui ſuperius nominati ſunt. S. Julianus habetur apud nos ad diem* XXVII. *Januarii, pag. 761. S. Pavacius ad* XXIV. *Julii, pag. 537. S. Haduindus ſeu Hadoindus ad diem* XX. *Januarii ex Appendice pag. 1140. S. Romanus apud Caſtellanum in Martyrologio univerſali, & in novo Martyrologio Pariſienſi ad diem* VII. *Novembris; S. Adneta (alias Ada, ſeu Adrechildis) annuntiatur in Gynæco Arturi ad diem* IV. *Decembris, ubi videri de ea poſſunt notationes, nec non Mabillonius in Annalibus Benedictinis tomo 2. ad annum 836. n. 61. Ceintius ad annum 686. num. 13. Sed veniamus ad ſecundam quæſtionem.*

F *Sacra ejuſdem ipſiſſima apud Malleacenſes ac Floriacenſes.*

10 *Corvaiſerius in Vitis epiſcoporum Cenomanenſium pag. 170. vult*, S. Teneſtinæ *ac S. Rigomeri corpora tranſlata fuiſſe ad monaſterium Malleacenſe. Sed difficultatem nobis movet in hac re auctoris fide dignuſſimi narratio, qui hujus quidem Sanctæ tranſlationem deſcribit; de illius autem non meminit. Non itaque videtur utriuſque corpus eo ſimul tranſvectum fuiſſe. Conſule, quæ præmiſi in S. Rigomeri Commentario prævio §. 2. n. 16. Non habemus tamen ſufficiens fundamentum negandi, quod ante, vel poſt pars aliqua corporis laudatæ Sanctæ pervenerit ad illud monaſterium, cum ibidem colatur, ut dixi loco non citato. Cœnobitis tamen Malleacenſibus probandum relinquimus, an & quid de reliquiis iſtis poſſideant. Idem dicimus de Floriacenſibus. Nam Carolus Sauſſeyus Annalium eccleſiæ Aurelianenſis lib. 4. cap. 7. in quo agit de corporibus ac ſacris lipſanis cœnobii Floriacenſis, pag. 232. ponit ibidem* corpus B. Teneſtinæ virginis, cujus geſta habentur Floriaci manuſcripta eum geſtis S. Rigomeri confeſſoris in pago Cenomanico. *Hadrianus Valeſius in Notitia Galliarum cœnobium hoc ita deſcribit:* Floriacum

A vicus ad Ligerim in Caroutibus (*non vero agri* Cenomaniei, *uti habet Ferrarius in ſuo Novo catalogo die* XXVI. *Auguſti in notis*) diœceſique Aurelianenſi, nomen ſuum dedit nobiliſſimo ac veterrimo monaſterio Floriacenſi vel Floriaca, quod & ante annos CM. diei cœpit monaſterium S. Benedicti, Fleury ſur Loire, vel S. Benoiſt ſur Loire. *Deinde plura alia ſuperaddit idem Geographus. Sauſſeyus modo citatus ex ejus* reliquiis, *inquit*, Maoaſſes epiſcopus Aureliaoenſis particulam intulit in monaſterium Curiæ Dei, *vulgo la cour Dieu, Ordinis Ciſtercienſis, in diœceſi Aurelianenſi ad Ligerim fluvium. Sauſſeyus lib. 6. a pag.* 334. *meminit de tribus Manaſſibus epiſcopis Aurelianenſibus : ſed is, de quo agit primo loco, ſuſpectiſſimus ipſi eſt; & addit, ſe* alios ab iſto Manaſſem primum & Manaſſem ſecundum nominatim vocatos *reperire* in dedicatione altarium Curiæ anno MCCXVI. *Apud Sammarthanos in Gallia Chriſtiana tomo* 2. *pag.* 240. *figuratur Manaſſes I. Sauſſeyo dubius*; quem *uti addunt*, aſtruit Guyonus ex fide veterum diptychorum eccleſiæ. *De alio agunt pag.* 249. *de tertio pag.* 251.

Auct. J. P.

DE S. DADONE VEL AUDOENO EP.

ROTHOMAGI IN NORMANNIA,

G. C.

COMMENTARIUS PRÆVIUS.

B

§. I. Antiquus Sancti cultus ex vetuſtis Martyrologiis, & varia ipſius Acta, eorumque ſcriptores.

Anno DCLXX-III.

Refutatur antiqua ergà hunc Sanctum pietas.

ROthomagus, *præcipua Normanniæ civitas in Gallia, olim quatuor hujus ſancti Præſulis ſui feſtivitates recolebat, ex quibus nunc aliquæ prætermittuntur, quemadmodum Franciſcus Pommerayus Benedictinus in Hiſtoria Gallica abbatiæ* S. Audoeni *lib.* 1. *cap.* 23. *diſtinctius exponit. Quanta autem veneratione antiquitus Neuſtrii ac poſtea Normanni hunc ſanctum Patronum jam mortuum proſequerentur, patet ex quadraginta ſacris ædibus, quas laudatus Pommerayus in diœceſi Rothomagenſi ad honorem* S. Audoeni *conſtructas fuiſſe aſſerit. Unde ibidem ſuo & ulterius nomine conqueritur, antiquam illam venerationem hoc tempore deminutam eſſe, & incolas hortatur, ut exemplo majorum ſuorum ſæpius ad implarandum* S. Audoeni *patrocinium majori cum fiducia & ſolennitate recurrant.*

Ad quam recentem dum Rothomagenſes hortamur,

2 *Illa priſtinæ pietatis diminutio forſan ortum habet ex jactura ſacri corporis, quod majori ex parte periit in noviſſima recentiorum iconoclaſtarum rabie, dum impii hæretici an.* 1562. *monaſterium Rothomagenſe* S. Audoeni *rebus omnibus ſpoliarunt, & multas Sanctorum reliquias flammis abſumpſerunt. Cum tamen tunc aliqua* S. Audoeni *aſſa ſacrilegas bagiomachorum iſtorum manus evaſerint, Rothomagenſes matura expendunt ſententiam doctiſſimi Theodoreti, qui in Græco-Latina Operum editione tomo* 4. *ſermone* 8. *de Martyribus pag.* 593. *ad propoſitum noſtrum ita ſcribit :* Sectis eorum corporibus (*nimirum Sanctorum vel Martyrum*) integra & indivita gratia perſeverat, & tenues illæ ac tantillæ reliquiæ integro nullaque in partes diſſecto martyri parem habent virtutem : quæ enim adſtat gratia, dona diſtribuit, & fide ſupplicantium liberalitatem metitur. *Si igitur incolæ & accolæ Rothomagenſis urbis ad exiguas* S. Audoeni *reliquias reverenter acceſſerint, & more majorum pie ſanctum Patronum invocaverint, haud dubie ſolitam ejus opem experientur.*

C

& immemorabilem illius cultum

3 *Porro ab immemorabili tempore celeberrimum hujus ſancti Antiſtitis cultum fuiſſe, facile colligimus ex vetuſtis Martyrologiis, inter quæ Hieronymianum Lucenſe Florentinii hæc die ſic habet* In Gallia, civitate Rodomo depoſitio ſancti Audeni epiſcopi & confeſſoris. *At in apographo Corbeienſi nomen Sancti & urbis correctius exprimuntur hoc modo :* In Rothomago civitata depoſitio ſancti Audoeni epiſcopi & confeſſoris. *In Martyrologio Bedæ, quod cum auctuariis Flori & aliorum ante tomum ſecundum Martii edidimus, idem Sanctus ornatur hoc elogio :* Eodem die Rodomo depoſitio S. Audoeni epiſcopi & confeſſoris, qui plurimis miraculorum ſignis rutilans, oratione ſancta more Eliæ e cælo pluviam adeptus eſt. *Florus hic alludit ad pluviam, quam Sanctus noſter in Hiſpania cælitus impetravit, ut poſtea in Actis narrabitur.*

ex veteribus Martyrologiis probatur.

4 *Moſander eumdem Sanctum Adoni adſcribit, ut in editione ejus ad hanc diem videre eſt. Sed Roſweydus noſter ſecundum ſuos Mſs. codices putat, illum genuino Adonis textui ſuperadditum fuiſſe. Uter melius judicaverit, hactenus problema eſt, ut in hodierna obſervatione ad Uſuardum noſtrum illuſtratum Sollerius monuit. Inſuper hæc controverſia parum ad rem noſtram facit, cum ſaltem in ſincero Uſuardi Martyrologio ſanctus iſte Præſul hodie annuntietur his verbis :* Civitate Rotomago, ſancti Audoeni confeſſoris, qui ſeculum ſalubriter deſpiciens, ſanctitatis merito epiſcopii adeptus eſt honorem. *Omiſſis auctuariis Uſuardinis & verſiculo Wandelberti, tantum tranſcribo brevem hodierni Martyrologii Romani annuntiationem, quæ ſic habet :* Rothomagi ſancti Audoeni epiſcopi & confeſſoris. *Hæc ad antiquum Sancti noſtri cultum demonſtrandum ſatis ſuperque dicta ſint. Nunc ad Acta, eorumque ſcriptores indagandos progredimur.*

F

Habemus quatuor hujus Sancti Legenda,

5 *Antiquiora Sancti Acta habemus duntaxat ex apographo Ultrajectino ſancti Salvatoris, quæ ſcripſit auctor anonymus, ſed* S. Audoeno *ſuppar, ut colligimus ex his biographi verbis :* Ad miraeula ejus tranſeat oratio, quæ a diſcipulis ejus teſtibus idoneis narrantibus agnovi. *Coinius in Annalibus Francorum ad annum Chriſti* 610. *num.* 7. *de eodem Vitæ ſcriptore ſic meminit :*

Sancti

A Sancti Audoeni Vitam, quam ex codice manuſcripto plerumque citabimus, ſcripſit anonymus ſuppar, qui res multas ab ipſius Audoeni diſcipulis oculatiſque teſtibus ſibi relatas vulgavit. Hanc Vitam, quæ ceteras ob antiquitatem præſtat, auxit plurimum, multiplicique chronologicorum characterum adjectione depravavit Fridegodus anno Chriſti nongenteſimo quinquageſimo ſexto. *Utrum Fridegodus fuerit ſecundus Actorum ſcriptor, mox inferius examinabimus.*

inter quas primo eſt ſcriptoris ſuppositi,

6 Interim ex mixto & aliis iſtorum veterum Actorum fragmentis, quæ Coinitius ſubinde exhibet, clare perſpicimus, illum eandem Vitam præ manibus habuiſſe, licet ex hac tantum pauca fragmenta in Annalibus ſuis vulgaverit. Nos igitur antiquiorem illam Vitam, quæ hactenus inedita eſt, integram primo loco excudemus. At dolendum eſt, quod Acta illa, luxato ſtylo conſcripta vel forſan ab imperito amanuenſi corrupta, cum aliis codicibus conferre non potuerimus, cum unicum iſtorum exemplar taatummodo habeamus. Quapropter interdum quoſdam lacunas ex conjectura implere coacti fuimus, ut ſenſus intelligeretur, eaſque fi-

B *delitatis cauſa per uncinos diſtinximus.*

& ſecunda quidā Fridegodo perperam tribui videtur,

7 Surius, Coinitius, aliique plures auctorem Vitæ ſecundæ appellant Fridegodum, qui fuit monachus Anglus, & de quo Piteus inter Illuſtres Angliæ ſcriptores pag. 174. ſive ad annum Chriſti 959. tradit ſequentia: Fridegodus diaconus, natione Anglus, Ordinis S. Benedicti monachus Cantuarienſis ad ſanum Salvatoris; vir, teſte Guilhelmo Malmesberienſi, Græce Latineque doctus, pietate etiam & obſervanita regulari probatiſſimus. Vsrias lucubrationes & illas hanc non ineleganies edidit, in eo tantum non laudandus, quod neſcius uti ſua ſcientia, adeo Græca Latinis miſcuerit, ut qui linguam utramque non calluerit, pleraque ejus ſcripta nequaquam intelligere poterit. Cum anno Domini EMLVI. Odo Cantuarienſis archiepiſcopus transferri curaſſet corpora ſanctorum Wilfridi & Audoeni Cantuariam, huic Fridegodum rogavit, ut aliquod de illorum laudibus ſcriptum ederet. Edidit ille verſibus heroicis & quidem tum pie, tum doſte de Vita S. Wilfridi libzum unum; de Vita S. Audoeni monachi libzum unum. *Deinde alias ejuſdem lucubrationes enumerat, eumque circa annum*

C *959. ſub Edgaro fortunatiſſimo Anglorum rege claruiſſe aſſerit.*

uſi ex ſilentio Guilelmi Malmesburienſis.

8 Forte Piteus nomine Audoeni hic indicare voluit S. Ouvinum monachum Anglum, quem Ferrarius Odoenum appellat, ut Majores noſtri ad diem XV. Martii monuerunt, ubi tomo I. iſtius menſis pag. 312. & ſequente Acta ejus Commentario hiſtorico utcumque illuſtrarunt. At quiſcumque fuerit iſte S. Audoenus monachus, cujus Vitam Fridegodus metro ſcripſiſſe dicitur, de ello Guilielmus Malmesburienſis non meminit, dum in Geſtis pontificum Anglorum lib. I. editionis Francofurtenſis apud nos pag. 200. de ſola S. Wilfridi tranſlatione ſic ſcribit: Unde factum eſt, ut præcellentiſſimi patris Wilfridi dirutam per Danos apud Ripenſem eccleſiam doleater conſpicatus (*nimirum Odo Cantuarienſis archiepiſcopus*) ruinis ſuper muſoleum eruderatis, reliquias Cantuariam reverenter transferret; & ut clariſſimum patriæ jubar produceret in ſpeculam, heroico metro Vitam illius texi præcepit. Exſecutus eſt id munus Fridegodus quidam verſibus non ita improbandis, niſi quod Latinitatem peroſus,

Græcitatem amat, Græcula verba frequentat, D
ut merito dictis ejus aptetur illud Plautinum: AUCT.
HÆC QUIDEM PRÆTER SIBYLLAM LEGET NEMO. G.C.
Vides hic, Guilielmum Malmesburienſem prorſus ſilere de Vita S. Audoeni, *quam Fridegodus unquam carmine vel proſa conſcripſiſſet. Unde ignoramus, quare Surius, Coinitius, & alii Vitam* S. Audoeni *Rothomagenſis epiſcopi Fridegodo attribuerint, & adverſus illorum opinionem jam breviter argumenta quædam proponemus.*

& ex aliis rationibus eruimus;

9 Primo biographus alterius Vitæ, quam ſecundo loco poſt hunc Commentarium vulgabimus, nullibi nomen ſuum prodit, ita ut neſciamus, cur Surius & Coinitius illum Fridegodum appellaverint. Secundo Fridegodus a recentioribus bibliographis dicitur Vitam S. Audoeni monachi verſibus heroicis contexuiſſe. Sed in hac hypotheſi S. Audoeno *præſuli Rothomagenſi acuta illa circumſtantia conveaire poteſt: nam biographus noſter anonymus ſeculo nono vel decimo ſecundam Sancti noſtri Vitam in proſa exaravit, & S. Audoenus antiſtes nunquam monaſticum inſtitutum amplexus eſt, ita ut Fridegodus Anglus de Præſule Rothomagenſi non egerit, ſi nunquam Acta S. Audoeni monachi ſtylo ligato compoſuerit. Tertio Malmesburienſis de ſtylo popularis ſui Fridegodi aſſerit, quod hic in ſuis lucubrationibus Græca Latinis miſcuerit, & Græcula verba frequentet. At illa Græcarum vocum affectatio non habet locum in Actis* S. Audoeni, *quæ prioribus ſubjungemus, ut ea pervolventi evidenter apparebit. Hæ rationes non impulerunt, ut in titulo Vitam illam potius auctori anonymo, quam Fridegodo, tribuere voluerimus.*

E

tertia autem eſt metrica, ſed non ſcripta,

10 Habemus quidem in ſupplicibile noſtra litteraria metricam S. Audoeni *Rothomagenſis epiſcopi Vitam, quam Hrafcbemus noſter in Diatriba de tribus Dagobertis lib. 4. ſect. 3. per errorem Fridegodo aſcripſit: hanc enim verſibus Leoninis compoſita eſt a Theodorico quodam monacho Rothomagenſi ac dedicata Nicolao abbati monaſterii* S. Audoeni, *quemadmodum patet ex prologo, qui ſic incipit*:

Patri ſocero, tranquilla pace ſereno,
Patri præclaro virtutum flore beato,
Abbati ſancto Theodericus Nicolao,
Commiſſi curam gregis, ut dat virgo figuram
Qua trahit imbelles, procul expellendo rebelles.
Eu quæ mandaſti, vel quæ ſcribenda rogaſti F
De ſancta ſancti vita meritiſque beati
Præſulis Audoeni, proprio pro poſſe peregi.

Pommerayus in Hiſtoria Gallicæ monaſterii S. Audoeni *lib. 3. cap. 7. num. 14 & ſequentibus oſtendit, Nicolaum illum anno 1092. mortuum eſſe, poſtquam quinquaginta annis abbatiam gubernaverat, & eodem lib. 3. cap. 31. affirmat, Theodericum monachum anno 1074. hanc Vitam metricam ſub eodem abbate conſcripſiſſe. Nulla igitur veritatis ſpecie hæc lucubratio Fridegodo tribui poteſt. Porro non eſt operæ pretium prælo ſubjicere illam Theodarici lucubrationem metricam, cum hic profam ſecundi biographi dumtaxat in carmen converterit, ita ut etiam chronologicas iſtius ſcriptoris errores ſecutus fuerit.*

quarta ab auctore anonymo concinnata

11 Etiam Treviris olim ex monaſterio S. Maximini accepimus longiorem S. Audoeni *Vitam, quam anonymus quiſquam eccleſiaſtici ævi ex antiquioribus Actorum ſcriptoribus collegit, mutatoque ſtylo, verboſo auxit, ut fatetur in ſuo prologo, quem exordiur his verbis*: Vitam beati confeſſoris & pontificis Audoeni a quodam,

A neſcio quo, conſcriptam, humilitatem noſtram
AUCT. flagitaſtis emendare, ut quæ fuerant vitioſe pro-
G. C. lata corrigerem, quæ nimia brevitate conſtricta, enudarem : quæ res, inſpecto nondum libello, nec laboris ſumptum, nec temporis ſpatium exigere multum videbatur. Unde negotium, quod moleſtum valde non putabatur, remiſſioris animi ſecuritatem pepererat, At poſtquam rogata peracturus volumen evolvi, (in) erroris labyrinthum & confuſionis voraginem imprudens impegi, ut ubi jucundam æquoris planitiem, & amœni ruris floreos tractus me gaudebam deambulaturum, illic confragoſas valles, & eallem ſaxis exaſperatum offendi. *Deiade poſt multas ambages dicis ſeſe jubentiam* obtemperaſſe præceptis, & geſtorum ordinem ſecundum priorum ſcripta vera fide protuliſſe, *tandemque prologum ſuum ita concludit* : Quædam vero permutavimus, non rerum fidem abjurantes aut corrigentes, ſed locutionis legibus opportuniua ſervientes.

verboſius amplificare ait.

B 12 *Quemodo autem collector ille Acta veterum ſcriptorum amplificaverit, & quantum hyperbolicis rhetoriciſque phraſibus delectetur, ſatis patebit ex unico ſpecimine, quod hic ſtatim ſubnectemus. Poſtquam ex antiquis biographis ſuſe narravit, quomodo* S. Audoenus *in Hiſpania neceſſariam pluviam celitus impetraverit, ad explicandam hujus miraculi celebritatem, & indicandam iſtius ſancti Viri famam utitur hac hyperbole* : Inter hæc beatus Audoenus opinionne virtutum atque doctrina cunctis populis Galliarum cœpit admirabilis haberi, & longe lateque fama prædicabili divulgari : non enim poterat lumen abſcondi, quod Dominus voluit cunctas per nationes radiare : quoniam non poteſt abſcondi civitas poſita ſuper montem, nec accenditur lucerna, quo ſub modio veletur; ſed ut ſupra candelabrum poſita luceat omnibus, qui in domo ſunt. Unde cæleſtia lumen gratiæ, quod in ſancto Viro flagrabat, non Hiſpaniarum Galliarumve finibus valebat coerceri; ſed illuſtris famæ nitorem aliis Europæ partibus revelavit, Italiam denique & Illyriam, Thraciamque percurrens, Atticam penetravit, ut quæ floruerat quondam ſtudiis philoſophorum, ſervorum Chriſti fama polleret optima, nec minus Rheni fluenſa tranſponens, Germaniæ populos replevit; indeque conſurgens

C Meotidia undas Scytharumque regna penetravit, ut barbaricam feritatem Chriſti ſuavitate molliret, ut populos, boreale quos frigus gelaverat, elementior aura favonii ad ſancti Spiritus ealorem relaxaret. *Etſi verboſus iſte Actorum amplificator typis excudi non meretur, tamen eruditum lectorem poſtea monebimus, dum ille narrabit aliqua* S. Audoeni *geſta, quæ duo priores biographi prætermiſerunt aut ignoraruat.*

ex quibus aliqua Acta contracta vel mutila prodierunt.

13 *Vincentius Bellovacenſis lib.* 23. *Speculi hiſtorialis cap.* 91. *& ſequentibus Acta & miracula* S. Audoeni *in compendium redegit, eaque verſimiliter ex ſecundo biographo accepit. Joannes Capgravius apud nos folio* xxi. *& ſequente inter Sanctos Angliæ Vitam ejuſdem Præſulis Galli contraxit, eumque probabiliter inter Anglos collocavit propter miracula, quæ per ſacras ipſius reliquias in Anglia contigerunt, & de quibus inſeruns alia occaſione meationem faciemus. Demque Surius ſecundum Vitæ ſcriptorem ſub nomine Fridegodi (neſcimus, quo fundamento, ſicus ſupra diximus) typis vulgavit; ſed more ſuo ſtylum mutavit, ac ſubinde interpolavit Acta illa, quæ nos primigenio ſtylo ex variis codicibus Burgundicis, a* D *Chiffletio noſtro tranſcriptis vel collatis, poſt hunc Commentarium exhibebimus. Verum his præmittemus breviorem & antiquiorem Vitam, ab auctore ſuppari exaratam, quemadmodum ſupra ſpopondimus. Cum tamen uterque biographus iſte chronotaxim neglexerit vel ab ea aberraverit, prius ordine chronologico præcipua Sancti geſta diſcutiemus.*

§. II. Sancti patria, fratres, vita aulica, electio ad cathedram Rothomagenſem, & tempus conſecrationis epiſcopalis.

Sanctus, quo locum habuit in Sanctaco,

Sanctus noſter patriam habuit Galliam, & Valeſius in Notitia Galliarum pag. 500. *locum ejus natalem diſtincte indicat his verbis* : Sanctiacum vel Sanctiacum patria fuit Audoeni cognomine Dadonis, Dagoberti Francorum regis E primum referendarii, deinde Rotomagenſium epiſcopi : ex ejus enim Vita diſcimus, natum eum eſſe in vico Sanciaco ad quintum lapidem ab Auguſta Sueſſionum, qui vicus hodieque Sauct vocatur, N in U mutato, ut ſæpe aliaa. *Dein originem hujus appellationis exponit, & ex diplomatibus probat,* S. Audoenum *eo loco habuiſſe hereditatem, quam poſtea Rothomagenſi ſancti Petri eccleſiæ dedit. Mabillonius in Annalibus Benedictinis lib.* 12. *cap.* 45. *nativitati ſancti Præſulis noſtri eumdem locum aſſignat, & in margine monet, illum vicum nunc Gallice vulgo* Sancy *nominari.*

educatus eſt in pago Vulcinſi,

15 *Videtur ſanctus Puer ibi natus eſſe poſt initium ſeculi ſeptimi, ac poſtea cum parentibus ad villam Vultiacum migraſſe, ut colligimus ex Actis S. Columbani, in quibus Jonas apud Mabillonium Seculo* 2. *Sanctorum Benedictinorum pag.* 25. *ſic ſcribit* : Progreſſuſque inde (*videlicet S. Columbanus*) venit ad villam quamdam Vultiacum, quæ ſupra amnem Maternam ſita eſt. Ibi recepiua eſt a quodam viro, Authario nomine, cujus conjux Aiga dicebatur; erantque his filii infra infantiæ annos decennes *, quos mater ad benedicendum viro Dei obtulit. Videns ille matris fidem, infantulos ſua benedictione ſacravit, qui poſt, mox ut pubeſcere cœperunt, Chlothario regi primum ac deinceps Dagoberto gratiſſimi ſunt habiti; qui poſtquam ſeculi gloria illuſtrati fuerunt, acceleraré cœperunt, ut pro gloria ſeculi non caterent æterna : quorum major natu, Adn nomine, ſemet ſuia voluntatibus abdicavic, poſtquam intra Jurani ſaltua arva monaſterium ex beati regula Columbani conſtruxit; juniorque, nomine Dado, intra Briegenſem ſaltum ſupra fluviolum Resbacenum ex ſupradicti viri regula monaſterium conſtruxit. *Cum Cointius & alii hanc S. Columbani viſitationem anno* 610. *collocent, & tuae filii optimatis Autharii adhuc infra annos infantiæ detinerentur, ac nondum eſſent decennes, ex probabili conjectura colligimus,* S. Audoenum *poſt annum* 600. *in lucem editum eſſe.*

* *Surius decem.*

F

aliqui quidam unicum fuiſſe,

16 *Verum ex hac Jonæ narratione & aliis veterum ſcriptorum teſtimoniis oritur controverſia inter viros eruditos, qui plauſibilibus utrimque rationibus inter ſe diſputant, utrum* S. Audoenus *duos fratres, an unicum habuerit. Hadrianus*

A *drianus Valeſius tomo 3. Rerum Francicarum pag.* 140. *de hac quæſtione ſic affirmanter ſcribit*: Unicum habuit Audoenus fratrem, nomina Adonem, qui poſtquam in aula Clotharii Dagobertique floruerat, monaſterium non procul à ripa fluminis Mstronæ in ſaltu Jotrenſi ſundoque ſuo, nomine Jotrum, ex Columbani diſciplina conſtruxit, adjutore Audoeno, ubi omnibus voluptatibus abdicatis reliquam vitæ partem pie religioſeque exegiſſe ab Aimoino dicitur; quod ſcriptores antiqui monaſterium puellarum vocant. *Valeſius in Notitia Galliarum pag.* 632. *Vultiacum ex veteribus inſtrumentis aſſignat, & hac occaſione eamdem opinionem ſuam ita eæpexit*: Erat ergo hæc villa Autharit optimatis, cujus duos filios infantulos Adonem & Dadonem, à matre ſibi oblatos, Columbanus ibidem ſua benedictione ſacravit. Euſſi plerique interpretantur, qui eſt vicus ad Matronam flumen non longe ab urbe Meldis, ubi ſanctus Autbarius Adonis & Dadonis pater hodieque colitur, ſicut in monaſterio Resbacenſi, quod ejus filius Audoenus Dado condidit. *Mabillonius in Annalibus Benedictinis lib.* 12. *cap.* 45. *ſententiam Valeſii tuetur, ac multis argumentis confirmat.*

B *Alii duos tribuunt,*

17 *Comitium autem in Annalibus Francorum ad annum Chriſti* 610. *num.* 6. *duos fratres germanos* S. Audoeno *adſcribit, & opinionem ſuam probare nititur his verbis*: Fredegodus (*hic apud nos eſt anonymus ſecundæ Vitæ auctor*) in Vita S. Dadonis, qui & Audoenus appellatur, ſcribit Aigam Authario non duos tantum peperiſſe filios Adonem & Dadonem, ſed & tertium natu minimum, nomine Radonem, cui Columbanus abbas æque ac duobus fratribus benedictionem ſuam impertierit. Quæres, cur Jonas prætermiſerit Radonem. Arbitramur, Joonm loco ſupra recitato nullam Radonis mentionem feciſſe, quia Rado nondum in lucem editus fuerat, cum Columbanus ad Vulciacum villam pervenit. Certe Jonas Dadonem recte vocat tunc INFANTEM: nam ipſemet Dado ſive Audoenus in Vita S. Eligii, a Surio & a Dacherio publicata, teſtatur, ſe PUERULUM adhuc fuiſſe, cum Eligius virilem ætatem attigiſſet.

cui ultimæ opinioni aſſentimur.

C 18 *Omittimus Sigebertum in Chronico, & Aimoinum in ſua Hiſtoria lib.* 4. *cap.* 41. *aliaſque recentiores, qui eoſdem tres fratres expreſſe nominant: hi omni præferendus eſt ſuppar prioris Vitæ ſcriptor, qui in ipſo Actorum exordio hæc habet*: Sueſſionico oppido orti ſunt tres venerabiles viri ex uno ſemine nobiles generati, gratia Dei cælitus illuminati, Ado, Dado & Rado. *Deinde ſingulorum geſta & virtutes ſummatim refecens, de Radone ſic ſcribit*: Rado autem palatii theſaurorum cuſtos effectus, ſeculi dignitatem adepius, timore Domini præcinctus, in eleemoſynis largus, fideliter omnia cuſtodivit, atque in faſcibus miniſtravit. *His etiam conſonat auctor ſubæqualis, qui Vitam S. Agili Resbacenſis abbatis conſcripſit, ubi apud Mabillonium inter Acta Sanctorum Ordinis Benedictini ſec.* 2. *pag.* 321. *Ado & Rado* S. Audoeni *fratres appellantur, & de Radone nominatim ceſeruntur ſequentia*: Rado theſauros prædicti regis ſub cura ſua habens, animi redemptam inæſtimabili pretio margaritam cæleſtibus ſignanter commiſerat gazis; proinde ſuper jam dictum amnem in patrimonio proprio monaſterium ædificavit, quod ex ſuo nomine RADOLIUM nominavit. *Scimus Mabillonium allegare auctoritatem Jonæ tacentis, & his teſtimoniis aliquas difficultates objicere; Sed nos ſilentio Jonæ duas claras auctorum ſubæquorum aſſertiones opponimus, & mus tacenti duos loquentes probabilius præferimus.*

D AUCT. G. C.

19 *Porro* S. Audoenus *ab anno Chriſti* 620. *in aula regum Francorum cum ſancto Eligio pie vixit, & adhuc laicus monaſterium Resbacenſe condidit, ut in Actis noſtris infra patebitur. Anno Chriſti* 639. *Sanctus noſter electus eſt antiſtes Rotomagenſis, ut Comitius in Annalibus Francorum ad eumdem annum num.* 5. *probat ex ipſis* S. Audoeni *verbis, qui in Vita S. Eligii de hac electione ſic ſcribit*: Elegerunt ex merito ſanctitatis cunctis bonis operibus præditum ad ſacerdotale officium ſanctum Eligium, jam lumine Spiritus ſancti radiatum, ut præeſſet eccleſiæ Noviomenſi: deceſſerat enim in ipſo anni circulo Acharius præfatæ urbis antiſtes. Elegerunt autem cum eo & Audoenum ſodalem ejus, qui vocabatur Dado, ut præeſſet eccleſiæ Rotomagenſi. *Deinde Comitius ibidem contendit, hanc electionem anno* 639. *factam eſſe, & alias illius circumſtantias ita recenſet*: Eodem igitur anno, qun ſancti Romanus (*ſunt hic ſancti noſtri Præſules deceſſor in cathedra Rothomagenſi*) & Acharius ex E hac vita diſceſſerunt, electi ſunt Audoenus & Eligius, qui ſuccederent in eorum epiſcopatus; ſed quia laici tunc erant, epiſcopos ſe conſecrari non permiſerunt ante annum ſequentem, cum Rogationes a cuncto populo celebrabantur. Audoenus Matiſconem profectus eſt, ut a Deodato illius civitatis epiſcopo presbyter ordinaretur, Eligius, priuſquam ſacerdos fiaret, aliquod temporis ſpatium exigere voluit ſub normula clericatus. *Etiam anno* 639. *collocandum eſt Hiſpanicum* S. Audoeni *iter, de quo uterque biographus ante epiſcopalem ipſius conſecrationem meminit. Sed circa annum, quo Sanctus noſter conſecratus eſt epiſcopus, occurrit intricata difficultas, quam nunc diſſolvere conabimur.*

Poſtquam in aula regum Francorum pie vixiſſet,

20 *Petrus Franciſcus Chiffletius in Diſſertatione de Annis Dagoberti cap.* 17. *epiſcopalem* S. Audoeni *conſecrationem anno Chriſti* 635. *affigit*; *Henſchenius vero noſter in Diatriba de tribus Dagobertis lib.* 1. *ſect.* 9. *eamdem uſque ad annum* 646. *differt. Denique Comitius & Pagius illam ordinationem probabilius anno Chriſti* 640. *collocant. Hæc opinionum diverſitas oritur ex varie intellectis* S. Audoeni *verbis, qui tomo* 5. *Spicilegii Dacheriani pag.* 194. *in Vita S. Eligii ſic ſcribit*: Sed vir beatus (*nimirum Eligius, de quo ibi ſermo eſt*) cum ſe oullo modo ab officio diſpoſito diſcutere poſſet, ne tamen in ullo Catholicæ regulæ deviare videretur, non ſe permiſit prius ſacerdotem conſecrari, niſi ſub normula Clericatus aliqua temporis curricula exigeret. Tempore ergo dilationis tranſacto, atque Audneno de partibus Ligeritanis reducto, jamque eo presbytero, a domno Deodato Matiſcenſis urbis epiſcopo, ordinato, inito concilio, pariter ſub unius diei articulo apoſtolicam benedictionem meruerunt gratuitu: erat enim tempus, quo apud Galliss Rogationes a cuncto populo celebrabantur. Convenienter igitur ſimul in civitatem Rotomagenſem quarto decimo die meoſis tertii (*id eſt Maji, cum tunc annus a menſe Martio initium haberet*) tertio anno Clodovei Juvenculi adhuc regis, die Dominico ante Litanias inter catervas populi, inter agmina Clericorum, inter choros pſalleotium conſecrati ſumus gratis ab epiſcopis pariter epiſcopi; ego Rodomo, ille Noviomo.

electus eſt antiſtes Rhomagenſis,

F *Spicilegii Dacheriani pag.* 194. *in Vita S. Eligii ſic ſcribit*

A AUCT. G. C. *ſed inter eruditos eſt diſcrimen*

11 *Cuſpinius in Annalibus Francorum ad annum Chriſti* 640. *nu.* 20. *ex codice manuſcripto ſimilem* S. Audoeni *textum refert, ubi tamen ubique de ſe in tertia perſona loquitur, & laudatus Annaliſta ibidem numera ſequenta de clauſula hujus teſtimonii ita differt*: Hujus periodi duæ ſunt partes. Prior annum diemque deſignat, quo Rothomagum Audoenus & Eligius pervenerunt. Poſterior diem notat, quo conſecrati ſunt epiſcopi. Rothomagum ingreſſi ſunt QUARTO DECIMO DIE MENSIS TERTII. Conſecrati ſunt autem epiſcopi DIA DOMINICO ANTE LITANIAS. Dies ille Dominicus ante Litanias fuit vigeſimus primus menſis tertii ſeu Maji, quia hoc anno, Clodovei regis tertio, Paſcha die Aprilis decimo ſexto celebratum eſt. Qui duas partes in periodo proxima recitata non diſtinguunt, Audoenum & Eligium affirmant epiſcopos fuiſſe conſecratos QUARTO DECIMO DIE MENSIS TERTII, & ut diem illum eum die Dominico comparare poſſint, prædictam ordinationem referre coguntur aut ad annum Chriſti ſexcenteſimum trigeſimum quintum cum Fridegodo, aut ad annum Chriſti ſexcenteſimum quadrageſimum ſextum cum Andrea Ducheſnio, qui varia Fridegodi fragmenta typis edenda curavit, & expuncto anno Dominicæ Incarnationis DCXXXV. quo Dagobertum in vivis adhuc ſuperſtitem noverat, potuit annum DCXLVI. quo æque ac anno Chriſti ſexcenteſimo trigeſimo quinto Paſcha celebratum eſt quinto Idus Aprilis, & dies Dominicus ante Litanias cum die decimo quarto Maji coincidit.

B

eſt controverſia chronologica

12 *Poſtquam Cuſpinius ibidem recte interrogaſſet, quis unquam chronographus annum Clodovei junioris tertium anno Chriſti ſexcenteſimo trigeſimo quinto illigaverit, præcipuam quæſtionis difficultatem pergis proponere his verbis*: Tota difficultas circa Dagoberium verſatur, quem Fredegarius anno regni decimo ſexto vivis ereptum ſcribit: alii enim initium ſexdecim annorum, quos in principatu tranſegit, ducunt a die, quo rex Auſtriæ * renuntiatus eſt a patre. Alii a die, quo patri in regna Neuſtriæ Burgundiæque ſucceſſit. Priorem amplexi ſumus opinionem, eoque calculo annum Clodovei minoris tertium, per cujus menſem Majum Audoenus & Eligius ordinati ſunt epiſcopi, cum hoc anno Chriſti ſexcenteſimo quadrageſimo comparamus. Poſteriorem ſententiam plures ſequuntur, & eumdem Clodovei minoris annum tertium, ut ſupra dictum eſt, anno Chriſti ſexcenteſimo quadrageſimo ſexto illigant. Argumentum, quo nituntur, petitur a die decimo quarto Maji, corruitque, ſi textum Audoeni præcitatum diſtinguas in duas partes, & inficieris, diem decimum quartum Maji eum die Dominico ante Litanias illo anno eminciſſe, quo Audoenus & Eligius epiſcopi ſunt conſecrati.

C

** id eſt Auſtraſiæ*

ejus epiſcopi & ejus conſecrationem

13 Audoenus, ubi de ſua & Eligii ordinatione loquitur, eam conſignat TERTIO ANNO CLODOVEI, JUVENCULI ADHUC REGIS, DIE DOMINICO ANTE LITANIAS. Aliam temporis notam non exhibet. Ut ſcias, quotus poſt Chriſtum natum ſuerit annus tertius Clodovei juveneuli regis, & utrum illo anno in menſem Aprilem, an in menſem Majum inciderit dies Dominicus ante Litanias, indagandus eſt annus, quo Dagobertus rex, Clodovei pater, interiit. Mortem Dagoberti decimo quarto Kalendas Februarias anno Chriſti ſexcenteſimo trigeſimo octavo collocavimus, quia fecedam annos regni, quos Fredegarius ei tribuit, non numeravimus ab anno Chriſti ſexcenteſimo vigeſimo octavo, quo patri Clotario in Neuſtriam ac Burgundiam ſucceſſit; ſed ab anno Chriſti ſexcenteſimo vigeſimo ſecundo, quo primum apud Auſtraſios regnare cœpit. Multaa rationes variis locis jam protulimus, ut opinionem noſtram illuſtraremus, confirmaremuſque,

D

quem non tenet Cuſpinius

14 *Deinde Cuſpinius ibidem numeris aliquot ſequentibus oſtendit, a Jona ſcriptore ſynchrono Eligium appellatum fuiſſe epiſcopum ante annum Chriſti* 644. *& num.* 26. *poſt omnia ſua argumenta ſic concludit*: Obiit igitur Dagobertus decimo quarto Kalendas Februarias anno regni decimo ſexto, Chriſti ſexcenteſimo trigeſimo octavo. Succeſſit in regna Neuſtriæ ac Burgundiæ filius Clodoveus, cujus annus tertius per menſem Majum cum anno Chriſti ſexcenteſimo quadrageſimo componitur. Illo autem anno, Clodovei regis tertio, Rothomagum ingreſſi ſunt Audoenus & Eligius die decimo quarto Maji, conſecratique ſunt epiſcopi die Dominico ante Litaniaa, id eſt die vigeſimo primo ejuſdem menſis Maji. Ex Orderici calculo jam probavimus, beatum Romanum præſulem Rothomagenſem ex hac vita diſceſſiſſe decimo Kalendas Novembres, anno Chriſti ſexcenteſimo trigeſimo nono, ita ut teſte eodem auctore, ordinatio Audoeni ad annum Chriſti ſexcenteſimum quadrageſimum pertineat.

E

aliiſque ſemper ſunt

15 *Mabillonius in Annalibus Benedictinis lib.* 13. *cap.* 4. *hanc intricatæ quæſtionis ſolutionem apertiſſimam probat, quamvis ei dubium quoddam opponat hoc modo*: Verum huic ſolutioni id obſtat, quod in Noviomenſi eccleſia ſancti Eligii ordinatio ante annos octingentos celebrata ſit pridie Idus Maji, ut in veterrimo ejus eccleſiæ Kalendario deprehendi, atque adeo Eligii ordinatio ipſa die Maji quarta decima peracta tunc cenſebatur: non Dominica ſequenti, ex traditione eccleſiæ Noviomenſis. Verum, libratis aliunde in oppoſitum invictiſſimis argumentis, id unum reponi poſſe video, quod etſi S. Eligii depoſitio haud longe poſt ipſius obitum in divinis officiis celebrata ſit, non tamen ſtatim ejus ordinatio (quod etiam de Audoeni conſecratione dicendum) ſacris ejus eccleſiæ faſtis adſcripta & peculiari cultu honorata eſt, ſed poſt annos forte centum, imo & ducentos. Eos vero, qui hanc ordinationem primi eccleſiæ ſuæ Kalendariis inſcripſerunt, ex loco Audoeni, obvio quidem ſenſu, ſed non bene intellecto, eam repoſuiſſe pridie Idus, ſeu quarta decima die menſis Maji, quæ vigeſima prima die reponenda erat. *Laudatus Mabillonius in Diſſertatione hiſtorica ſcripta ad eruditiſſimum Galeſium abbatem de anno mortis Dagoberti primi & Chlodovei junioris, pluribus hoc argumentum tractat, ubi noma* 3. *Veterum analectorum pag.* 526. *&* 527. *hanc clauſulam rationibus ſuis ſubnectit*: Quapropter primam ſolutionem noſtram interim præfero; quæ ſi nonnullis non placet, non repugno, modo afferant meliorem, aut ſuperiora ſolvant argumenta, quibus Dagoberti & Chlodovei annos mortis certiſſime decoxos exiſtimo, illius quidem anno DCXXXVIII. hujus vero anno DCLVI. quod utrumque evincit vel ſola Jonæ auctoritas.

F

probabilius anno Chriſti 640. *collocamus.*

16 *Hinc videt, Mabillonium propter annuam iſtius ordinationis memoriam, quæ die* XIV. *in antiquis Kalendariis recolitur, adhuc aliqua ſcrupulo angi. Sed hunc ei prorſus eximit Pagius in Critica Baroniana ad annum* 640. *num.* 14. *dum relatis Mabillonii verbis hæc ſubjungit*: Ita

vir

A vir doctiſſimus, & quidem ſolide, cui ſi in mentem veniſſet regula a nobis poſita, tutiſque inculcata, id omni aſſeverationi affirmaſſet: depoſitiones enim Sanctorum, eorum reliquiarum translationes, & ſanctorum epiſcoporum ordinationes aliis diebus, quam quibus contigerint, Martyrologiis ſæpe inſcriptas eſſe, tot exemplis in hoc Opere demonſtro, ut illud impoſterum tamquam principium ahronologiæ haberi debeat. *Ex his omnibus eruditus lector judicare poterit, quanam opinio chronologica ſibi magis arrideat. Nos interea cum Cointio, Mabillonio, Pagio, & Longuevallio noſtro epiſcopalem S. Audoeni conſecrationem probabilius anno Chriſti 640. affigimus, & ad reliqua ejus geſta chronologice reſecanda pergredimur.*

§. III. Chronologica reliquorum geſtorum ſynopſis, tempus mortis, & quædam Actorum analecta.

B

Reconſtantur ordine chronologico

Cointius in Annalibus Francorum ſparſim memorat chronologice reliqua S. Audoeni *geſta, quæ hic eadem temporis ordine in compendium redigemus. Sanctus Præſul anno 642. baptizavit Amalbertum, filium B. Geremeri, & anno 644. concilium III. Cabilonenſe ſubſcriptione ſua confirmavit. Hoc eodem anno 644. ſanctum Wandregiſilum ſubdiaconum, & anno ſequente diaconum conſecravit. Anno 651. ſacerdotem ordinavit B. Geremarum, cujus filium antea baptizaverat. Circa annum 672.* S. Audoenus *conſcripſit Vitam S. Eligii, ut ex ipſa illius laudabiliter Cointius oſtendere conatur. Sanctus noſter ab Ebroino tyranno ac falſis teſtibus deceptus, anno 674. S. Filibertum abbatem taceret meacipat. Anno 676. Romam diſcedit, & anno ſequente Rothomagum revertitur.*

quædā ſecundi Præſulis geſta,

28 *Præterea anno 679. tranſtulit ſacras reliquias S. Marculfi, de quibus apud Mabillonium inter Acta Sanctorum Ordinis Benedictini tomo 1. pag. 133. in fine Vitæ Marculfianæ narratur ſequens miraculum:* Beatiſſimus vero Audoenus præfatum abbatem popoſcit, ut de ſancti viri corpore, tam pro ſuæ laboris compenſatione, quam ſanctitatis devotione, concederet aliquid; cui rei libentiſſime conſenſit. Cum autem apud ſe caput tractatet auferre, chartula hujuſmodi verbis exarata manu ejus cælitus immiſſa inſedit: „ Ceterorum membrarum beatiſſimi Marculfi „, quod volea ſumito; caput autem ejus nulla„, tenus tangere præſumas “. Præſul igitur ſanctiſſimus hujuſcemodi divino interdicto appoſito revocatna, in loculo, qui paratus erat, ſumma cum veneratione beatiſſimi confeſſoris reliquias condidit.

C

quæ in Actis confuſe narrantur,

29 *Inſuper anno 681. Ragnobertum ab imminente cæde liberat, & ab Ebroino latam adverſus eum mortis ſententiam in exſilium commutat. Eodem anno 681. Sanctus a Theoderico rege diplomate obtinuiſſe inſigne privilegium, & nuntios miſiſſe ad S. Filibertum abbatem, cui anno ſequente reconciliatus eſt, aut quocum potius, agente ſuo ſervo, amicitiam renovavit. Poſtquam anno 682. redarguiſſet Gislemarum patri ſuo inſidiantem, eique vindictam devinam poſtea ſecutam prædixiſſe, videt in aere crucem, de qua in Actis noſtris infra agetur. Cum denique anno 683. pacem inter Auſtraſios & Neuſtraſias compoſuiſſet, dicitur mandiſſe Auguſto ejuſdem anni non procul Pariſiis obiiſſe. Sed operæ annum ac diem mortis, de quibus non ſatis certo conſtat, accuratius examinare.*

D

AUCT. G. C.

30 *Primus Vitæ ſcriptor tantummodo indicat,* & mori ejus S. Audoenum *ad Superos migraſſe, cum Waratto ſubregulus, id eſt Majoe-domus eſſet. At ex hiſtoria Galliæ accimus, Warattonum anno Chriſti 681. in locum Ebroini Majoris-domus interfecti ſucceſſiſſe, & poſt mortem Gislemari filii ſui, cujus inſidiis exauctoratus fuerat, amiſſam dignitatem anno 683. recuperaſſe. Hinc conſtat, turpiter in chronologia hallucinari ſecundum biographum noſtrum, dum mortem* S. Audoeni *anno Incarnationis 677. vel 678. affigit. Idem veterum Actorum interpolator accumulat plures ejuſdem mortis characteres chronologicos, qui inter ſe pugnant, quibuſque fuſe refutatis, Cointius in Annalibus Francorum ad annum Chriſti 683. num. 7. chronotaxim diſponit hoc modo:* Audoenus ordinatus fuit epiſcopus Rothomagenſis duodecimo Kalendas Junii, die Dominico ante Litanias, anno Clodovei regis tertio, Chriſti ſexcenteſimo quadrageſimo; lediti annos quadraginta tres, menſes tres, dieſque totidem; deceſſit octogenario minor Clipiaci no- E no Kalendas Septembris, feria ſecunda, anno Chriſti ſexceteſimo octogeſimo tertio, Theodorici regis decimo, Warattone domus regiæ Majoratum gerente.

verſimiliter anno Chriſti 683. affigitur.

31 *Mabillonius in Annalibus Benedictinis lib. 17. num. 36. hanc Cointii ſententiam amplectitur, & ſuſtinet ejus diſputationem contrahit hit verbis:* De anno, quo Audoenus diem functus eſt, non levis etiam difficultas. Primus ejus Vitæ ſcriptor anonymus tantum ait, eum deceſſiſſe Waratone ſubregulo, ſeu præfecto palatii, principatu Theodorici regis. Calculum obſcuravit alter ejus Vitæ ſcriptor Fridegodus, dum ſcrupuloſius explicare voluit, ubi ait, Audoenum rexiſſe Rotomagenſem eccleſiam annos quadraginta tres, menſes tres, dies decem; nonnagenarium vero migraſſe ad Dominum IX. Kalendas Septembris, die Dominica, & quidem anno ab Incarnatione Domini ſexcenteſimo ſeptuageſimo ſeptimo, aliis octavo. Verum ut cetera diſſimulem, neutro anno Domioica in nonum Kalendas Septembris incidebat. Certior eſt epocha ab annis quadraginta tribus regiminis cum tribus menſibus, F quos Fridegodus ei aſſignat. Si enim Audoeni pontificatus initium a Majo menſe aoni ſexcenteſimi quadrageſimi deſumas, ejus obitum hoc anno octogeſimo tertio facile colliocabis. *Deinde hunc mortis annum aliunde confirmat, & lectorem pro minoribus tricis chronologicis remittit ad Cointium, qui in Annalibus Francorum ad annum 683. num. 7. etiam menſes dieſque epiſcopatus & verſimiliorem* S. Audoeni *ſenectutem accurate indagavit. His ſubjicimus aliqua geſtorum analecta, quæ utrique biographus noſter tacuit, & de quibus in decurſu judicium feremus.*

Nunc chronologicis ſubjungimus analecta,

32 *Franciſcus Pommerayus in Hiſtoria Gallicæ abbatiæ* S. Audoeni *lib. 1. cap. 2. meminit de duabus rebus, quas utrique biographus a nobis infra edendus prætermiſit, & quæ tamen in pueritia Sancti noſtri contigiſſe traduntur: nam in veteri capeto eccleſiæ pregitur* S. Audoenus *adhuc puer, quaſi genes ex agro paterno mirabiliter fugaveret. Hoc miraculum Pommeeayus obiter attingit, & in annotatione quadam ad pcædictum capnt ſecundum libri primi monet, ſeſe illud in Hiſtoria ſua omittere, eo quod nullam ejus mentionem in antiquis*

manu-

A *manuſcriptis invenerit. Sed ibidem alterum prodi-*
AUCT. G. C. *gium (nempe dum Sanctus adhuc puer in quodam aquæ defectu dicitur ſtatim precibus fontem e terra elicuiſſe) certius ac fide dignius judicat, quia fons ille adhuc hodiedum in patria* S. Audoeni *ex traditione monſtratur, & mira ejus origo in veteri quodam manuſcripto legitur. Saltem prodigioſum fontis iſtius exordium refertur in Hiſtoria translationis reliquiarum, quam inferius Actis ſubjungemus.*

apud ve-tiores auctores reperta. 33 *Ex ignorantia vel confuſione ortum putamus illud, quod in Tractatu Bernardi Guidonis de Sanctis, qui ornam Lemovicenſem dioeceſim, apud Labbeum noſtrum tomo 1. Novæ bibliothecæ manuſcriptorum librorum pag. 634. narratur hoc modo:* Sanctus Audoenus ſive Audencius Rothomagenſis epiſcopus quieſcit in villa denominata ab ipſo, ſcilicet apud Sanctum Audoenum ſive Audencium. Dicunt autem incolæ, quod limina beati Jacobi Compoſtellæ viſitaverat, & in reditu illic defunctus eſt & ſepultus. Hic Audoenus primo fuit recluſus, & quodam die bene refectus in menſa archiepiſcopi Rotomagenſis, ſequenti nocte cum ſe ſopori dediſſet, tenſit dæmonem ventrem ejus attractantem & crebro repetentem: Modo bene, Audoene; Audoene, modo bene. Tunc Sanctus: Sed cras male, ſcilicet manducabo, & hodiernas delicias in palæio dicta craſtina compenſabo. Anno Domini MCCXXX. ſanctæ memoriæ Guido epiſcopus Lemovicenſis ſacrum corpus ſancti Audoeni in capſa repoſuit de pariete ſublevatum. Feſtum ejus recolitur nono Kalendas Septembris.

B

quæ nunquam alibi ſcripta. 34 *Videntur hæc omnia tribui hodierno* S. Audoeno *noſtro, quia memoratus ille a Bernardo Guidonis appellatur Rothomagenſis epiſcopus, & feſtum ejus* nono Kalendas Septembris, *ſeu die* XXIV. *Auguſti quotannis celebrari dicitur. At qua veriſimilitudinis ſpecie iter Compoſtellanum, mors in reditu, obitus ac ſepultura in dioeceſi Lemovicenſi de hoc præſule noſtro Rothomagenſi warrantur? Quod autem hic refertur de dæmone, qui ei ſaturitatem exprobrabat, idem in Actis S. Filiberti abbatis ad diem* XX. *hujus menſis occurrit, ubi tomo* IV. *Auguſti pag. 76. plane ſimilis hiſtoria de S. Filiberto legitur. Quomodo denique*

C *Guido Lemovicenſis epiſcopus anno Chriſti* 1230. *corpus* S. Audoeni *Rothomagenſis in capſa repoſuere potuit de pariete ſublevatum, cum ex antiquioribus inſtrumentis conſtet, illud antea & poſtmodum in Normannia quieviſſe, quemadmodum ex infra dicendis apparebit? Quare opinamur, Bernardum Guidonis ex confuſione nobis hactenus ignota vel ex errore populari ſimilia perperam ſcripſiſſe.*

ad hunc Commentarium prævium addus. 35 *Vix ſcimus, cujus ætatis & qualis fidei ſint analecta, quæ Pommerayus lib. 1. Hiſtoriæ ſupra citatæ cap. 19. Gallice exhibet. Nos ea Latine reperimus in Trevirenſi Actorum apographo, quod §. 1. indicavimus, & ex quo tranſcribimus ſequentia:* Per eumdem pagum, cujus ſuperius fecimus mentionem, Conſtantinum gradiens Epiſcopus, aſpexit lapidem ſpecie grata & honeſta poſitione ſecundum ſui generis qualitatem; quem diligentius conſideranſ, aptum dixit uſibus equitantium, optavitque ut in villa ſuæ ditionis quadam Briſniaco fuiſſet. Quæ verba Pontificis quidam ſeculariſ opibus potens & ſuperbia tumens cum accepiſſet, ſuæ potius quam Pontificis dignum arbitrans famulatui exhibendum, mox Pontifice diſcedente, famulos cum plauſtro miſit, ut ſibi D deferrent; qui domini perficientes juſſum, lapidem plauſtro impoſuere, & directo calla proſpere gradientes ad locum, quo ſucrat eis præceptum, properabant.

prætermiſſa ejus ignorantia, 36 Verum cum ad bivium quoddam, ubi duarum ſeſe viarum ſeparantium altera villam petebat epiſcopi, altera ſecularis illius ad domum ducebat, pervenere, illico qui trahebant boves propriis defixi veſtigiis ſubſtitere. Famuli plura bonum paria ingerentes, onus movere non valuerunt. Tandem laſſatis viribus & omni conamine fruſtrato, ad domum caſſo labore fatigati luut reverſi, plauſtrum cum lapide ſuperpoſito bubus adjunctis relinquentes. Quod ſanctus epiſcopus cum didiciſſet, in eadem, de qua dictum eſt, adhue reſidens villa, famulum ejuidem ſundi quemdam ad ſe jubet accerſiri; cui præcepit, ut eat & lapidem deducat: qui cum caularetur, ſe non habere præter duas vaccas, quarum debilitas tanto ponderi nequaquam ſufficeret, hortatur ire, nec de conficiendi operis obſequela cunctationem retinere. Qui Pontificis imperio parens, ad locum properat, animalia plauſtro jungit, tantaque ſacilitate domum reverſus eſt, acſi nullum ſuperpoſitum onus referret.... Compoſito autem lapide in uſus, ad quos Vir Dei voluerat, atque pluribus dierum curriculis evolutis, mulier quædam animi levitate permota ſuper eum ſedere præſumpſit; quam vicinæ dum arguerent increpantes, quod ſuper lapidem ſancti Audoeni ſuerit auſa reſidere, illa procaciter reſpondit: Audoenus homo fuit ſicut & ego. Quam vocis irreverentiam ultio condigna ſtatim ſublecuta compeſcuit: protinus enim oculorum orbes ſedibus depulſi propriis, adopertam tenebris faciem reliquerunt. E

& inter quæ annuilla incerta auctoritate, 37 Quodam tempore ranarum obſtrepentium vox incondita non modicam Sancti auribus moleſtiam ingerebat, & clamoribus importunis, cæleſtibus intentam deſideriis mentem fatigabat, ac deſiderii contemplationem ſpiritualis confundebat. Tandem inconditæ vocis offenſus aſperitate, murmura fracta ranarum, juſſionis auctoritate ſilentium tenere præcepit; ad cujus imperium verbi dicto citius ſuavis ille cantus obticuit, ac tamquam tonitrui fragore nimio concuſſus conquievit: nimirum prætulis indignationem grex ille mutus expavit, & illius offenſionem exitu pœnas ſibi laturam pertimuit. *Pammerayus loco proxime citato hæc eadem miracula Gallice contrahit, & ex SS. Paulino & Ambroſio operoſe probat, ea non eſſe contemnenda, quamvis in rebus exigui momenti patrata fuerint. Iſtud libenter ultro fatemur; ſed cum ignoremus, qua ætate & a quo illa primum litteris mandata fuerint, de relatis hiſce tribus prodigiis nihil certi pronuntiamus.* F

aliqua ſa-buloſa 38 *At magis incredibile eſt, quod Aimoinus lib. 4. cap. 44. de ſancto noſtro Hiſtoria Francorum Præſule ſcribit in hunc modum:* Ebroinus itaque capillos creſcere ſinens, congregatis in auxilium ſociis, hoſtiliter a Luxovienſi cœnobio egreſſus, in Franciam revertitur cum armorum apparatu. Ad beatum vero Audoenum direxit, quid ei conſilii daret. At ille per internuntios hoc ſolum ſcriptum dirigens ait: DE FREDEGUNDE TIBI SIT MEMORIA. At ille ingeniosus ut erat, intellexit; ac de nocte conſurgens, commoto exercitu, uſque Iſaram fluvium venit, interfectiſque cuſtodibus, ad ſanctum Maxentium Iſaram tranſiit, ac ibi quos reperit de inſidiatoribus ſuis occidit.

A cidit. *Aimoinus aut anonymus rerum Francicarum ſcriptor hac narratione nimis*, S. Audoenum *Ebrmno ſuaſiſſe, ut exemplo Fredegundis reginæ boſtilem exercitum ſuo ſortiorem derepente ac improviſo opprimeret.*

vel incredibilia.

39 *At anonymus Fredegarii continuator poſt Opera S. Gregorii Turonenſis apud Ruinartium col. 666. nullam* S. Audoeni *mentionem facit, omiſſoque tali ſancti Præſulis reſponſa, eamdem Ebroini expeditionem narrat his verbis* : Ebroinus audiens has diſſenſiones, conſilio accepto, Francos invicem diſcordantes, convocatis in auxilium ſociis perſonis quamplurimis cum multo comitato exercituum a Luxovio cœnobio egreſſus in Franciam regreditur, uſque Iſram fluvium veniens peraceſſit, cuſtodes dormientes interfecit ad ſanctam Maxentiam, atque Iſram fluvium tranſiens, quos ibi invenit de inſidiatoribus ſuis occidit. *Unde Cointius in Annalibus Francorum ad annum Chriſti 674. num. 2. de priori narratione illa tale fert judicium* : Audoenus Rotomagenſis epiſcopus longe ante hæc tempora atque etiam poſtea in amicitia Ebronini fuit; B tamen reſponſum, quod ei feciſſe dicitur, inter fabellas rejicimus, quia non exiſtimamus, tantum Pontificem tam nefario conſilio facem civilis belli præluiſſe. *Parro Pommerayus in Hiſtoria jam ſæpe citata lib. 1. cap. 15. amicitiam inter* S. Audoenum *& Ebroinum variis modis explicat, & a crimine immunem facit,*

alia demum verioſimiliora occurrunt.

40 *Majorem fidem merentur alia Actorum analecta, inter quæ apud Mabillonium in Actis Sanctorum Ordinis Benedictini ſecula 3. part. 1. pag. 21. de ſancto noſtro Præſule & S. Bertula virgine invenimus ſequentia*: Percunctanti cuidam fideliſſimo viro Dadoni, cognomento Audoeno, ſi vellet Chriſto ſervire, grato animo reſpondit, illam ſe ab infantia habere devotionem, ut Dei filium Chriſtum promereretur adipiſci ſponſum. *Quomodo autem* S. Audoenus *item inter S. Lantbertum & S. Filibertum compoſuerit, apud nos in Actis S. Lantberti ad diem* XIV. *Aprilis, ſive tomo 2. iſtius menſis pag. 217. legi poteſt. Denique miraculum, quod Sancto noſtro contigit in translatione reliquiarum S. Marculfi, in eodem Opere noſtro ad diem primam Maii pag. 79. narratur. Hæc ſunt præcipua, quæ ſancto Præſuli* C *Rothomagenſi adſcribuntur, & quæ utrique biographus omiſit. Hinc tranſimus ad gloriam poſthumam, quam ſanctus ille Antiſtes ex ſuis ſcriptis, iteratis reliquiarum tranſlationibus ac variis miraculis conſecutus eſt.*

§. IV. Poſthuma Sancti gloria ex ſcriptis, & diverſis reliquiarum ſuarum tranſlationibus.

Lucubrationes quæſdam huic ſancto Præſuli

Sigebertus Gemblacenſis in Opuſculo de Viris illuſtribus cap. 58. præcipuam S. Audoeni *lucubrationem aſſignat his verbis* : Audnenus, qui & Dado, epiſcopus Rothomagenſis ſcripſit ad Rubertum Pariſiorum epiſcopum Vitam Eligii Noviomenſis epiſcopi, duobus libris explicans miracula, quæ vel in vita vel poſt mortem ejus geſta ſunt per eum, tertio libro rhetorice & commatice totam Vitam ejus recapitulans. *Hinc paſſim bibliographi eum faciunt auctorem Vitæ iſtius, quam Surius ad diem primam Decembris mutato ſtylo edidit, & quam poſtea Dacherius in Spicilegio ſuo fidelius ex duplici manuſcripto codice vulgavit. Multi tamen exiſtimant, hæc* S. Eligii *Acta non eſſe primigenia, ſed ab aliquo poſtmodum interpolata fuiſſe, quorum opinio in Opere noſtro ad diem primam Decembris accuratius examinari potrit. Interim conſule Benedictinos illos ex Congregatione S. Mauri, qui nuper Hiſtoriam litterariam Galliæ cœperunt edere, ubi tama 3. pag. 626. de hac ipſa Sancti noſtri lucubratione judicium tulerunt.* D Auct. G. C.

probabiliter adſcribimus ;

42 *Muræus Antonium Poſſevinum noſtrum ſecutus, ei tribuit etiam Vitam S. Remigii, quæ apud Helvetios in abbatia S. Galli exſtare dicitur. Vix operæ pretium eſt memoriſſe de brevi ejuſdem Sancti epiſtola, quam ſcripſit ad S. Deſiderium Cadurcenſem epiſcopum, & quæ apud Henricum Canſium tomo 5. Antiquæ lectionis pag. 542. reperitur. Franciſcus Pommerayus in Hiſtoria Gallica archiepiſcoporum Rothomagenſium pag. 87. num. 8. recitat trea verſiculos hexametros, qui ab hoc ſancta Antiſtite noſtro compoſiti dicuntur, ac ita ſonant.*

Hi ſunt Gildardus fratres gemini atque Medardus; E
Una dies natos utero viditque ſacratos,
Albis indutos, & ab iſta carne ſolutos.

Quandoquidem hæc carmina videntur eſſe Leonina, non prorſus temere quiſpiam dubitare poſſet, an ea ætati ſancti præſulis Audoeni *conveniant,*

ſed ei obſtant alia,

43 *Monachus Sandionyſianus inter geſta Dagoberti I. regis Francorum, quæ Andreas Duchenſus tomo 1. Scriptorum Galliæ tuſerunt, cap. 43. meminit de* vetuſtiſſima charta, quam, ut ferebatur, beatus Audoenos epiſcopus ſcripſerat, *& ex ea narrat mirabilem cujuſdam eremitæ in Sicilia revelationem de ſalute Dagoberti regis, quem nempe prius a dæmonibus ad æterna ſupplicia trahi, ac poſtea per S. Dionyſium aliosque Sanctos unguibus dæmonum eripi viderat. Aimoinus lib. 4. de Geſtis Francorum cap. 34. chartam illam, quam ſenior monachus Sandionyſianus, uteus phraſi* ut ferebatur, *timide* S. Audoeno *adſcripſerat, eidem ſancta Præſuli affirmanter ac intrepide tribuit his verbis* : Hæc vir ille venerabilis Joannes (*erat iſtius eremitæ nomen*) Anſoaldo retulit ſe vidiſſe; quæ ille in Gallias reverſus ſancto Audoeno narravit, qui ea in una conſcripta chartula poſteris reliquit in ordinem hiſtoriæ digerenda. F

de ſuppoſitione ſuſpectam abjudicamus.

44 *Procul dubio Centuriatores Magdeburgenſes ad hanc chartam alludunt, dum Centuria* VII. *cap. 10. pag. 274. tutor ſcripta noſtri ſancti Antiſtitis* libellum de anima Dagoberti regis *numerant, ut Cavens hereredoxus Anglus in Hiſtoria litteraria ſcriptorum eccleſiaſticorum apud nos pag. 321. recitatur. An igitur ignorabunt illi ſeveri ariſtarchi, qui veteres Eccleſiæ Catholicæ traditiones ac veriſſimas hiſtorias tam facile explodunt, de hac ipſa charta inter Catholicos diſceptari, & varios eruditos eam* S. Audoeno *abjudicare? Primo Joannes Beſſius in Catalogo Pictavienſium amiſſorum pag. 18. in notis ad Anſoaldum de veritate iſtius narrationis dubitat, & Hadrianus Valeſius lib.* XXV. *ſive tomo 3. Rerum Francicarum pag. 125. hanc hiſtoriam rotunde fabulis accenſet. His accedit Cointius in Annalibus Francorum, ubi ad annum Chriſti 638. num. 3. & ſequenti eamdem aperoſius refert ac refellit. Denique Longuevallius noſter in Hiſtoria eccleſiæ Gallicanæ lib. 9. ſive tomo 3. pag.*

525.

A Auct. G. C. 525. *asseris, quod hanc fabellam retuliſſe, ſit eam refutaſſe, & ſimul ibidem præcipuum illius fundamentum breviter everſit. Hinc progredimur ad aliam gloriam poſthumam, quam* S. Audoenus *ex variis corporis ſui tranſlationibus & honorifica reliquiarum ſuarum veneratione acquiſivit.*

Corpus Sancti hoc anniſio elevatum eſt.

45 *In Actis S. Ansberti præſulis Rothomagenſis, qui* S. Audoeno *mortuo ſucceſſit, apud Mabillonium ſeculo 2. Benedictino pag. 1057. de prima ſacri corporis ejus elevatione legimus ſequentia*: Inter reliqua autem bonitatis ſuæ opera, quæ in epiſcopatu geſſit, qualiter etiam venerabile ſancti antiſtitis Audoeni corpus Chriſto propitio in eminentiorem locum eccleſiæ ſancti Petri, quæ ſita eſt in ſuburbano urbis Rothomagenſis (*nunc locus ille muris civitatis incluſus eſt, ut Mabillonius ibidem notat*) tranſtulerit, narrare aggredimur. Cum itaqua de diverſis provinciis plures congegaſſet artifices, condidit ſuper ejus ſepulcrum repam miræ magnitudinis, pretioſis metallis auri argentique decoratam, gemmiſque pretioſis adornatam, ſicut uſque in præſens humano viſui appareſ. Conſtituta ergo die in ſolemnitate Adſcenſionis Domini Chriſti, ſacerdotum ac monachorum reliquorumque clericorum aduaata multitudine, ipſum ſacrum corpus lavari ſecit cum reverentia magna & hymnorum laudibus, alem perſonanta, atque in abſida præfati ſancti Petri apoſtoli accleſiæ recondit ſalicitar eum gaudio & honorificentia magna.

B

Rothomagi quatuor ab obitu.

46 Intererat autem in hoc ſancto conventu inter alios viros venerandos etiam clariſſimus Genardus Vicedominus, qui magna præparari fecit convivia, quia plebs innumera ad tam venerandi Præſulis tranſlationnem ſanctam undique convenerat. Completis autem Miſſarum ſolemnitis, præfatus Genardus cum viris nobilibus juſſu ſancti pontificis ad convivandum reſedit. Pontifex vero clarus Ansbertus more ſolito cum peregrinis & pauperibus diſcumbens, cum ipſis epulari gaudebat: nam ipſa die miniſtri officium gerens, pauperibus & egenis obſequium in eorum refectione humiliter exhibebat .... In prædicta vero ſancti præſulis Audneoi tranſlatinne vaeranda, omnes cives propriæ urbis Rothomagenſis, necoa habitatores monaſteriorum circumadjacentium, cleC rici videlicet & ſanctimoniales da datu ipſius præſulis venerando ubertim refici meruerunt; factaque eſt deincaps per ſuccedentia tempora in commemoratinne beati pontificis Audoeni illius urbis civibus hæc dies ſolemniter celebris. *Conſtius in Annalibus Francorum tomo 4. pag. 179. & ſequentibus hanc primam* S. Audoeni *tranſlationem vel elevationem ſcrupuloſe diſcutit, eamque affigit anno Chriſti 687. qui fuit quartus ab obitu ejus annus, ut ibidem videre eſt.*

Illiqui mam fit uſque ad irruptiones Normannorum.

47 *Sacrum corpus ibi honorifice conſervatum eſt uſque ad illa tempora, quibus Normanni Galliam vaſtare cœperunt: tunc enim monachi tempeſtive reliquias* S. Audoeni *alio detulerunt, ut illorum gentilium furori ſubducerentur, quemadmodum Mabillonius in Annalibus Benedictinis ad annum Chriſti 841. num. 32. ſive tomo 2. ejus. Operis pag. 620. expoſuit his verbis*: In hac regum diſſenſione Normanni, Aquilonares Germaniæ populi, in Neuſtriam, Otherio duce, irrumpunt quarto Idus Maii. Pridie Idus ejuſdem menſis incenſa eſt ab eis urbs Rotomagus, adeoque monaſterium ſancti Petri ſeu ſancti Audoeni tunc ſuburbanum .... Ex illa Rotomagenſi clade ſancti Audoeni corpus ereptum eſt a Riculfo abD batе, delatumque a monachis in quoddam prædium, nomine Vadnaiacum, ubi aliquot annis ſervatum. *Comtius in Annalibus Francorum ad annum Chriſti 841. num. 24. fuſe diſputat de tempore hujus Normannicæ irruptionis adverſus alios ſcriptores; ſed hæc minutias chronologicas, quæ nihil ad rem præſomem faciunt, nobis hic non vacat operoſius examinare.*

48 *Laudatus Mabillonius in iiſdem Annalibus Benedictinis ad annum Chriſti 872. num. 37. nobis aliam de ſtatu ſacri corporis notitiam ſuggerit in hunc modum*: Adalardo archiepiſcopo, cujus obitus vnt. Idus Martias hujus anni contigit, ſuffectus eſt Rieulfus, idemque abbas cœnobii ſancti Petri ſanctique Audoeni, quod IN SUBURBIO METROPOLICÆ DAPIS QUONDAM AUGUSTIUS CLARUIT. Hic primo ordinationis ſuæ anno, & quidem ſexto-decimo Kaleodarum Decembrium, lumina ſanctorum Audoeni ejuſdem urbis quondam antiſtitis, ac beatorum martyrum Nigaſii, Quirini, Scuvieuli & ſanctæ Pientiæ adiit, eorum reliquias veneraturus, quæ tunc temporis apud Vadnacum villam pagi Vilcaſſini, quam Nortmannicum vocant, cauſa metus Nortmannorum, licet in proprio ſolo, exſulabant. Poſtridie, adhibitis ſecum ajuſdem congregationis quibuldam optimæ religionis fratribus, ſacrum beati Audoeni loculum religioſe reſeravit inſpecturus, an ſacrum ejus corpus in ſua theca cum debito honore ac cultu repoſitum eſſet: quod ut cognovit, duos manſellos in Badolido ai donavit ad ejus luminaria perpetuo fovenda; obſecrans ſucceſſores ſuos epiſcopos, ut apud eus hæc donatio inviolata permaneat. Subſcribuat poſt Rieulfum Sicbardus epiſcopus, Germenteus abbas, Gaduinus archidiacopus, Wanilo abbas, Leutbrandus præpoſitus, item Wanilo abbas aliique.

quando ad varia loca tranſlatum fuit,

E

ac tandem, Normanis ad fidem converſis.

49 Joannes Riculfi ſucceſſor poſt tres annos portionem bonorum monachis affignatam a Carolo confirmari curavit. Perſtitit ad aliquod tampus Vadoiaci corpus ſancti Audoeni, everſo a Nortmannis monaſterio, in varia dein loca ac demum in Vallem monachorum Treviranſis diœceſis deportatum; dum tandem, Rullone ad fidem converſo, Rotomagum in priſtinum locum revectum eſt. *Poſtea Mabillonius in eodem Opere ad annum* F *911. num. 64. de pace inter Francos & Normannos inita & Rollonis converſione ſic ſcribit*: His conditionibus jurata pax in vico ſancti Clari & ſacramento regi facto, Rollo ſe ſacra noſtra ſuſcepturum pollicitus eſt. Rullo anno ſequenti a Fraacone Rotomagenſi archiepiſcopo luſtralibus undis perfuſus, Roiberti numine donatus eſt a Roberto Pariſiorum Comite, qui eum e ſacro fonte ſuſcepit, & Roiberium appellavit. Ejus exemplo etiam Nortmannorum Chriſtianam fidem amplexi ſunt, & quæ locis ſacris damna intulerant, proceſſu temporis impenſe ſarciverunt, erectis eccleſiis ac monaſteriis, quorum alia ex cineribus excitarunt, alia nova cum multa munificentia condiderunt. Ab illis Lugdunenſis ſecunda deioceps Normannia dicta. Non multo poſt ſancti Audoeni epiſcopi reliquiæ in propriam eccleſiam revectæ ſunt a Valle-monachorum diœceſi Treviranſis, quo propter metum Nortmannorum delatæ fuerat, ut ſuperius diximus. *Quam ſolemnitet hæc ſacrarum reliquiarum reductio facta ſit, ex antiquis monumentis poſt hunc Commentarium & utramque Vitam referemus.*

50 *Redu-*

A Rothomagum reductum ac poſtea per provinciæ diverſa loca ductum eſt.

50 *Reductione illa magnifice peracta, videtur ſacrum corpus eodem loco quieviſſe uſque ad medium fere ſeculum undecimum, quando per varias provincias delatum eſt, ut jam ſæpe laudatus Mabillonius in Annalibus Benedictinis ad annum Chriſti* 1048. *num.* 45. *teſtatur his verbis*: Dum hæc in Beccenſi monaſterio geruntur, Rhotomagi apud ſanctum Audoenum defunctus eſt Herefaſtus abbas; cui ſuffectus in regimine monaſterii juvenis loci ejus monachus Nicolaus, Ducis Richardi tertii filius, qui ab infantia illic educatus & literis eruditus, monaſtico jugo jam dudum aſſueverat. Hic tempore ſui regiminis, quod per annos quinquaginta tenuit, ovæ eccleſiæ fabricam aggreſſus, ſanctæ Audoeni corpus per diverſas provincias, ad colligendas fidelium in hoc opus eleemoſynas, deferri curavit. Delatum eſt quoque ad Cadomenſe concilium, in quo treuva ſeu treuga Dei, quam ad id tempus Normanni admittere noluerant, ſancita eſt. Dum Cadomi concilia per id tempus habita fuiſſe, diximus ex chartario Pratellenſi, in quo de primi fit mentio,

B quod ante obitum Gradulfi Fontanellæ abbatis habitum eſt, ut ad annum MXLVII. videbimus. Alterum celebratum eſt anno MLXI. De priori concilio mentionem facere videtur Fulbertus ſanctæ Audoeni monachus in libro de miraculis ſancti Audoeni, quem rogatu Fratrum & prædicti Nicolai abbatis, Vitæ ejuſdem Sancti ſuperaddidit; ubi prædictæ delationis corporis ſancti Audoeni mentionem facit. Idem auctor meminit proceſſionis quotannis fieri ſolitæ ad vicinum montem ſeu cellam ſancti Michaelis cum corpore ſancti Audoeni. *Quandoquidem iſtud Fulberti opuſculum poſt hiſtoriam translationum infra ex manuſcripto Rothomagenſi vulgabimus, non eſt hic nobis diutius hærendum,*

Ponuntur aliqua difficultates circa corpus Sancti.

51 *Etiam prætermittimus tumultum in eccleſia* S. Audoeni *exortum inter monachos & archiepiſcopum Rothomagenſem, eo quod nonnulli ſuſpicarentur, præſulem velle reliquias* S. Audoeni *auferre, ſicuti Mabillonius in Annalibus Benedictinis ad annum Chriſti* 1073. *num.* 40. *refert ex ſuis Analectis, ubi quoque falſitatis convincit Matthæum Pariſienſem, qui perperam affirmavit, Joannem archiepiſcopum Rothomagenſem in eo tumultu*

C *interfectum fuiſſe. Porro non dubitamus, quin notabiles* S. Audoeni *reliquiæ Rothomagi permanſerint uſque ad annum* 1562. *quo furentes Calviniſtæ monaſterium illud Rothomagenſe expilarunt & pleraſque Sanctorum reliquias igne conſumpſerunt, ut Pommerayus in Hiſtoria Gallica iſtius abbatiæ lib.* 2. *cap.* 26. *lamentabilis narratione exponit. Facile tamen credideram, pauca* S. Audoeni *eſſa facilegas hæreticorum iſterum manus evaſiſſe, quemadmodum laudatus auctor capite ſequente citati libri aſſerit. Haud dubie nonnulla quædam* S. Audoeni *reliquiæ aliis monaſteriis aut regionibus communicatæ fuerunt: nam apud Edmundum Martene in Theſauro Anecdotorum tom.* 3. *col.* 1690. *ex veteri inſtrumento dicitur in cœnobio Malmundarienſi inter alias Sanctorum exuvias, quas Hyldebaldus præſul Colonienſis ſeculo nono ab imperatore Carolo impetraverat, exſtitiſſe* caſula quoque ſancti Audoeni itidem Rotomagenſium archiepiſcopi. *Verum intricata difficultas occurrit circa ſacrum* S. Audoeni *caput, quod plures eccleſiæ ſibi vindicant, ut ex ſequentibus apparebit.*

52 *De viſitatione reliquiarum* S. Audoeni, *quæ ſub Richardo prima Duce Normanniæ facta eſt,* D *tomo proxime citato Theſauri Anecdotorum col.* 1678. AUCT. *apud laudatum Martene in veteri documento legimus ſequentia*: Conſummato denique hoc opere, convocatis epiſcopis & abbatibus, fecit (*nimirum Richardus primus iſtius nominis Dux Normanniæ*) detegi ſanctiſſimi Auctoritis membra a quatuor monachis religioſis ejuſdem monaſterii cum magno metu & reverentia. Inventum itaque totum corpus integrum cum capite, & abſque ulla immutatione, ſicuti a venerabili archiepiſcopo Ricolfo fuerat compoſitum. *Deinde vetuſtus iſtius documenti ſcriptor ibidem in fine ſic concludit*: Hæc idcirco, dilectiſſimi, compendiole digeſſimus, quemadmodum veridica a majoribus noſtris relatione comperimus, ut plane & abſque ambiguitate ſanctiſſimi patris noſtri Audoeni corpus integrum & ab omni membrorum parte immutatum haberi apud eos, ut prædiximus, credatur.

G. C. quod ſecundum aliquos capitis Rothomagi, ſecundum alios Parisiis aſſervatum dicitur.

53 *Sed Arnoldus Rayſſius in Hierogazophylacio ſuo Belgico pag.* 329. *caput* S. Audoeni *in vica vernacule dicto* Bourly, *qui inter Cameracum & Atrebatum ſitus eſt, aſſignat hoc modo*: Viſitur in parochiali hujus pagi eccleſia caput & quidem integrum, inferiore excepta mandibula, ſancti Audoeni archiepiſcopi Rotomagenſis, ſancti Eligii Noviomenſis & Tornacenſis antiſtitis diſcipuli, qui obiit anno Incarnati Verbi DCLXXVII. (*hunc errorem chronologicum ex ſupradictis corriges*) nono Kalendas Septembres. Magnus fit in dias populi confluxus ad has ſacras reliquias, præcipue a ſurdaſtribus, qui levamen & ſubſidium plerumque recipiunt. *Utinam Rayſſius indicaſſet tempus, quo inſignis ille ſacer theſaurus huic pago datus eſt, aut potius antiquas iſtius donationis & poſſeſſionis tabulas protuliſſet! Deficiente illa notitia, non poſſumus dirimere hanc litem, quæ ex dicendis paragraphe ſequente magis intricabitur.* & quod tamen Rayſſius dicit aſſignat.

E

§. V. Reliquiæ hujus Sancti in Angliam tranſvectæ, & miracula per eas patrata.

F Guilielmus Malmesburienſis narrat,

CORPUS S. Audoeni *ſimul cum capite in Angliam tranſvectum eſt, ſi credimus Guilielmo Malmesburienſi, qui libro* 5. *de Pontificibus inter quindecim ſcriptores Angles a Thoma Gale anno* 1691. *Oxoniæ editos pag.* 371. *& ſequente tranſlationem illam narrat his verbis*: Illud fuit tempus, quo beatiſſimi Audoeni Rothomagenſis archiepiſcopi reliquiæ in cœnobium noſtrum vectæ ſunt. Cauſa vectionis hæc fuit. Emma regina, defuncto Egelredo rege, Normanniam ad fratrem tranſierat, nihil ſibi apud Danos, qui Angliam occupaverunt, tutum opinata. Diutine ergo in Rothomago manſitans, cum alios monachos ſancti Audoeni, tum ſecretarium Inci, muneribus illexerat in amicitiam, ad hoc inteudens præcipue, ut beati Præſulis ſibi venditaret corpus: ſic enim Chriſtianitas viluit, ſic cupiditas increvit, ut Sanctorum corpora mercem faciamus, felices exuvias venum proponentes.

55 Exhorruit primo monachus immane facinus; poſtmodum vero adductus neceſſitate nepotis ſui, qui in Francia captus redemptionem deſiderabat, mercimonium, quod petebatur expoſuit. Opima præda potita mulier cum ſereniore tempore accedente rediiſſet Angliam, corpus reliquum

inſignia S. Audoeni eſſa in Anglia translata eſſe

A liquum Caotuariæ contulit, caput in ſecreto ſuo habuit. At vero poſt multos annos, cum filius
AUCT. G. C. ejus Edwardus regnum ſuſcepiſſet, memoria præteritarum rerum cor regium in matrem excitavit: nam quia parum in prolem liberalis fuerat, cum ipſe tenues actitaret annos, juſſit omnem maternam ſupellectilem expilari; factumque eſt, ut quidam aurifaber, qui ei a ſecretis fuiſſet, ſcrinium Sancti cum capite ſurripuit, ceteris interim ad theſauros inhiantibus. Is cum fratre monacho, quem apud Melduonum habebat, depoſuit, nulli aptius quam monacho ſacra deleganda ratus. Nec multo poſt facto ſatisfaciens, pereonem ſui memoriam loco reliquit, quem tantis gazis ioſigoivit. Hæc non ambiguis auctoribus ſparſa acceperim *, ſed eis, qui viderint, ætate, fide, ſcientia plurimum præſtantibus. Jam vero quod de miraculis Audoeni ſcribere noſtri noo interſit officii, judicabit, qui grandes libros de geſtis ejus majorum cura editos, meritoque ſuo notiſſimos legerit.

* forte acceperi

ab Emma regina Angliæ

B 56 *Ex Polychronico Raulphi Higdeni, quod inter memoratos quindecim ſcripteres Anglos excuſum eſt, praterpropter colligimus, quo tempore iſta S.* Audoeni *tranſlatio in Angliam fieri potuerit: ibi enim pag.* 271. *ad annum* 1002. *leguntur ſequentia*: Hoc anno rex Egelredus duxit Emmam Normanoorum gemmam, filiam Richardi primi Ducis Normanniæ. *Deinde pag.* 273. *ad annum* 1014. *hæc adduntur*: Conſternatus rex uxorem ſuam Emmam cum duobus filiis ſuis una cum Londoienſi epiſcopo ad Richardum ſecundum Comitem Normannum, Emmæ fratrem tranſmiſit. *Denique ibidem mors Egelredi regis anno Chriſti* 1017. *affigitur. Ex his ſequitur, Anglicam illam tranſlationem fieri debuiſſe poſt tempora Richardi primi Ducis Normanniæ, qui ſeculo X. corpus* S. Audoeni *integrum cum capite detegi juſſit, ut paragrapho præcedente retulimus.*

ægre patiuntur Pommerayus impliciteneget.

51 *Sed Franciſcus Pommerayus relatam Guilielmi Malmesburienſis narrationem implicite negat, licet eam forte unquam noverit, dum in ſæpe laudata Hiſtoria Gallica abbatia Rothomagenſis lib.* 2. *cap.* 7. *num.* 8. *aſſerit, integrum* S. Audocoi *corpus juſſu Richardi primi Ducis ab Hugone præſule Rothomagenſi honorifice recluſum eſſe, & ab eo tempore ſimul cum capite Rothomagi manſiſſe uſque*
C *ad annum* 1562. *quo ſacrilegi Calviniſtæ pleraſque Rothomagenſis monaſterii reliquias flammis abſumpſerunt, ut ſupra monuimus. Hinc Pommerayus ibidem numero ſequente dicit, ſeſe dubitare de veritate capitis* S. Audoeni, *quod Rayſſius inter Cameracum & Atrebatum aſſignat. Nos narrationem Guilielmi Malmesburienſis, qui ante medium ſeculi duodecimi floruit, neque cum Rayſſio neque cum Pommerayo conciliare poſſumus, & proinde hanc litem indecifam relinquimus, donec aliunde major ac certior notitia acceſſerit. Si ergo Rothomagenſes contendant, apud ſe totum* S. Audoeni *corpus una cum capite uſque ad annum Chriſti* 1562. *quieviſſe, ipſis teſtimonia Guilielmi Malmesburienſis ac Rayſſii elevanda & antiquiora ſuæ poſſeſſionis continuæ documenta proferenda erunt.*

Quamvis hic Sanctus antiquitus in Anglia cultum habuerit,

58 *At qualiacumque fuerint illa* S. Audoeni *oſſa, qua regina Emma ex Normannia in Angliam tranſvexiſſe dicitur, antiquitus in Anglia feſtum hujus ſancti Præſulis celebrari conſueviſſe, & ſacras ejus reliquias ibidem honoratas eſſe, diſcimus ex antiquis Actis aut potius miraculis S. Dunſtani Cantuarienſis archiepiſcopi, in quibus apud nos ad diem* XIX. *Maii ſive tome* D IV. *iſtius menſis pag.* 378. *ex veteri ſcriptore referuntur ſequentia:* Virgo quædam Deo devota orationis gratia in civitatem venit, iode miſera, quod ex quo nata eſt, hujus mundi lucem noo viderat; ſed ex hoc beata, quod æternam lucem ardenti ſemper deſiderio quæſiverat. Et cum forte natalitius dies ſancti confeſſoris Chriſti Audoeni epiſcopi inſtaret, io quo pariter & aliorum omoium, quorum reliquiæ io eccleſia Salvatoris contioentur, præcipua veoeratione memoria celebrabatur, poſtulabat illa a cuſtodibus eccleſiæ, ut ſibi liceret eadem noćte vigilias ibidem celebrare. *Deus exponitur, quomodo virge illa cæca per interceſſionem S. Dunſtani viſum impetraverit. De reliquiis ejuſdem Sancti noſtri, ni fallor, ſermo eſt apud Gervaſium monachum Anglum, qui inter decem ſcriptores Anglos, anno* 1652. *Londini ednes, col.* 1457. *in ſuo Chronico ad annum Chriſti* 1180. *narrat miraculum per eas patratum hoc modo:* Undecimo Kaleodas Junii cum civitas Cantuariæ igne vaſtaretur, E & jam pluribus conſumptis domibus, eccleſiæ ſanctæ Trinitatis immineret periculum, tuleruot monachi ſeretrum ſancti Audoeni contra ignem, ſtatimque flamma ſtrideos quaſi a veoto, immo a virtute Dei in ſe retorta, ulterius procedere non præſumpſit,

59 *Joannes Capgravius Auguſtinianus in nova Angliæ Legenda folio* XXI. *edidit compendioſam ſancti Præſulis Rothomagenſis Vitam, cui ſubjungit antiquam reliquiarum ejus tranſlationem & aliqua miracula in hunc modum*: Circa anoum Domini nongenteſimum quinquageſimum ſextum tempore regis Edgari venerunt in Angliam clerici quatuor, & regali curiæ ſe præſentiotes, ad coolpectum regis & colloquium adducti ſuot, Qui cum tempus opportuoum ſe nactos exiſtimarent, quod in regnum ejus reliquias ſancti Audoeni attulerant, familiari affatu auribus regis intuleruot. Audito autem rex nomine ſancti Audoeni obſtupuit, oec ſe hoc credere poſſe ulla ratione reſpondit. At illi nihil verius eſſe aſſerentes, addiderunt: Proba qualicumque modo magis tibi placuerit, igne vel quorumlibet miraculorum experimentis: & ſi corpus præ- F ſati Patris, ſilentibus miratulis, noo eſſe conſtiterit, nos tanti mendacii reos lege, qua juſtum fuerit, punitos a tuo exterminabis regno. Et ait rex: Hoc enim non ſeculari, ſed examioe debet eccleſiaſtico diffioiri. Suſtinete ergo, dooec archiepiſcopus veniat, quæ dicitis, audiat, audita examinet, dijudicet, & quid in tanta re ſit tenendum, ſeotentiam ferat.

ibidem, teſte Capgravio,

per ſacras ejus reliquias

60 Cum autem archiepiſcopus ſanctus Odo adveniſſet, & Clerici interrogati in luo propoſito perſeveraſſent, & examioatione oſtenſionis divinæ rem inveſtigare magnis pretibus exoraſſent, ait epiſcopus: Adducatur ſcprofus aliquis, ut ex eventu illius cognoſcamus, quid de reliquiis iſtis certa fide teneamus. Tantæ ſiquidem pietatis, tantæ virtutis, tantorumque meritorum credimus eſſe ſanctum Audoenum, ut, ſi ipſe vere eſt, de quo agimus, ſua nobis bonitate ea, quæ pro gloria Dei & ſua oſtenſiooe humiliter petierimus, oon negabit. Adductus eſt igitur quidam in medium horrida corporis fœditate corruptus; quem pontifex Odo cum uno de offibus allatis in modum crucis tertio conſignaos, ita mox omni corruptionis horrore deterio, ad iovocatiopem

nomi-

A nominis ſancti Audoeni ſanavit, ut tanti malt veſtigium in homine nullum penitus reſideret. Allatus eſt etiam in tecto alter ægrotus, paralyſis morbo toto corpore diſſolutus, mortis potius quam vitæ imaginem in le vultu, voce, & membrorum omnium ſtupore protendens. Pontifex ergo ipſarum reliquiarum caput aſſumens, ſuper eorpus jam pene exſanctum poſuit, & flexis genibus pronus oravit, quatinus ob merita & interceſſiones B. Audoeni priſtinæ ſanitati paralyticus redderetur, ſi ipſum quidem caput ejus fuit, dum in hac tranſitoria vita degebat. Mira Dei pietas, & potentia vere miranda! Confeſtim ad tactum capitis ſacri homo ſanus erigitur, & gaudens atque exultans in voce laudis & jubilo cordis ad ſua regreditur. Patrata ſunt etiam per eaſdem reliquias ipſo tempore & alia miracula non pauca, quæ brevitatis cauſa tranſivimus, nullum in proliritatibus gravare volentes.

multa miracula

61 His ita geſtis, rex, antiſtites & qui aderant, valde exhilarati Deum in Sancto ſuo glorificabant. Tunc rex eum pontifice habito conſilio, clericos convenit, & quid eis pro adeptione ſacrorum, quæ detulerant, facere deberet, diligenter B inquirit. Referunt ipſi hoc & ipſorum voluntati. Tunc regis munificentia ſupra id, quod petebant, copiam ſuæ largitatis extendit, pontificique ait: Cum reſpectus gratiæ Dei nos & regnum Anglorum tanti Amici ſui præſentia ſublimaverit, videtur convenire, ut & nos ipſi Sancto, qui ad nos venire dignatus eſt, in majori & digniori loco totius regni perpetuam manſionem procuremus condonare. Quapropter, reverendæ pater, ad eccleſiam, cui Deo auctore præſides, has ſanctas reliquias condigna reverentia transfer, & ejus patrocinio atque tutamini ipſam eccleſiam & quidquid ad eam pertinet, commenda. Quod cum epiſcopus feciſſet, ipſi Clerici loci dignitatem conſiderantes & monachorum religionem, facti ſunt monachi inter eos, & in ſervitio Dei & beati Audoeni uſque ad finem vitæ ſuæ jugiter permanſerunt. Factum eſt autem ſerinium pretioſum, in quo oſſa ſacra diverſis involumentis obvoluta, cum honore ſunt locata.

patrata fuerunt

62 Cum monachus quidam Cantuarienſis eccleſiæ dæmonio vexaretur, Fratres, conſilio habito, reliquias ſancti Audoeni ſumentes, ad infirmum Fratrem detulerunt. Necdum oſtium C domus, in qua vinctus ferro tenebatur, intraverant; & ecce ille da intus clamoſa voce perſtrepebat dicens: Quid eſt? Quo tenditis? Nihil mihi & ſancto Audoeno commune eſſe ſciatis, nec me illi præſentandum qualibet vi aut arte noveritis. Quapropter ſicut veniſtis, recedite, & vos inaniter fatigare nolite. Illi tamen intrepidi reluctantem dæmoniacum ſecum vinienter adducunt, ipſo inceſſanter vociferante, ſibi vim & injuriam fieri; ſe tamen præſentiam ſancti Audoeni modis omnibus deteſtari. Itaque uno de oſſibus ſancti Audoeni ſuper eo poſito, ſtatim conquievit, a ſua veſania liberatus, nec ulterius hujuſmodi eſt furore fatigatus.

verum circa tempus hujus translationis

63 *Ex hac chronologia Cappgravii & narratione Guilielmi Malmesburienſis ſequitur, varias* S. Audoeni *reliquias diverſis temporibus in Angliam allatas fuiſſe: nam reliquiæ* S. Audoeni, *quas memorati Clerici anno 956. obtulerunt Edgaro regi & Odoni archiepiſcopo Cantuarienſi, procul dubio ſecundum ſeriem temporis diverſo ſunt ab illis,*

quas Emma regina & S. Eduardi mater ſeculo undecimo ex Normannia in Angliam tranſvexit, ut ex ſupradictis colligitur. At maxime miramur, in narratione Capgravii & Guilielmi Malmesburienſis utrobique mentionem fieri de ſacro capite S. Audoeni (*addo caput ejuſdem Sancti a Rayſſio ſupra aſſignatum*) *quod omnino combinare non poſſumus, niſi pars capitis pro toto capite accipiatur, aut aſſignetur alius* S. Audoenus *epiſcopus, ad quem reliquiæ iſtæ pertineant. Quapropter eruditos Anglos rogamus, ut intricatum illum nodum diſſolvere & hæc inter ſe conciliare non graventur.* D Auct. G.C.

occurrunt nobis intricate aſſumtæ

64 *Reſpondeo non poteſt, reliquias a Capgravio & Guilielmo Malmesburienſi memoratas, forſan aſſe eaſdem cum illis, de quibus Fulbertus inter miracula ſub finem inferius ita ſcribet:* Tempore Wilielmi inclyti regis, cujus ſuperius mentionem fecimus, ſupra titulatus abbas cœnobii beati Audoeni Nicolaus, divino fretus ſolamine, laudabili cultu & opere eccleſiam cœpit conſtruere, tanti Patria condignam honore; ob cujus ſumptus ædificationis, aliquos eum ſacrarum eapſula reliquiarum trans mare ſtuduit deſtinare, qui hoc fidelium devotioni ſuggererent, quatenus ſpontanea voluntate aliqua ad templi fabricam munera offerrent. Legatis itaque, tranſmiſſo æquore, Anglorum fines ingreſſis, non tam ipſorum verbis, quam evidentibus ſignorum indiciis exiemplo ſanctiſſimi gloria Confeſſoris omnibus innotuit. E

quæ Anglis & Rothomagenſibus propoſuimus.

65 *Imprimis dubitari poteſt, an illa capſula reliquiarum* S. Audoeni, *quam Rothomagenſes legatis ad colligendas eleemoſynas in Angliam tranſtulerunt, poſtea ab ipſis in Normanniam revecta non non fuerit. Si ex Anglia in Normanniam relata fit, certe differunt hæ reliquiæ ab illis, quæ in eccleſia Cantuarienſi permanſerunt. Præterea hæc reliquiarum translatio ſub abbate Nicolao Normanno contigit, adeoque aliis translationibus a Capgravio & Guilielmo Malmesburienſi memoratis poſterior eſt, cum Nicolaus ille abbas anno Chriſti* 1042. *primum monaſterio* S. Audoeni *præeſſe cœperit, ut Pommerayus in Hiſtoria iſtius abbatiæ libro* 3. *cap.* 7. *num.* 17. *probat. Niſi ergo Capgravius & Guilielmus Malmesburienſis tempora ac perſonas perperam mutaverint, plures ac variæ* S. Audoeni *reliquiæ diverſis temporibus in Angliam translatæ fuerunt. Porro in his tenebris ampliorem lucem exſpectabimus, & poſt duplicem* S. Audoeni *Vitam ac* F *translationis hiſtoriam prælo ſubjicemus etiam ea miracula, quæ per ſacras ejus exuvias Rothomagi vel alibi contigerunt.*

VITA PRIMA,

auctore anonymo ſuppare,

Ex Ms. Ultrajectino ſancti Salvatoris, quod nunquam antea editum eſt.

PROLOGUS.

Obſcurus

SAnctorum virorum vita quamquam ſit gloriſa in exemplis, ad narraodum plerumque ſurgit difficilis. Dum mens bruta hominis nequaquam fulget oraculis, ad explicandum ignava

A ſiſtit & inutilis, hortaturque pia (eam) *a* voluntas; mentem vero illius trahit devotio; ſed ſenſus tardus nimium premit voluntatis arbitrium. Neceſſe eſt autem, ut ad Redemptorem noſtrum petamus auxilium, qui ſapientiam dat abſque improperio. Illa largitor miniſtret in tabulis cordis, qui loquelam afinæ diſtinxit in ſyllabis; & ora confirmet ſtrenuus ad enarrandum vitam venerabilis Audoeni, ut ex hoc Chriſtus laudetur in gentibus, dum Sancti venerantur in eximiis virtutibus.

a mss. *a*

& metaphoricus auctoris prologus.

2 Odor agri redolet, quem Dominus benedixit; & nitet in pluribus: & ideo exultat valde mater Eccleſia, dum alii micant operibus glorioſis, alii rutilant ut roſæ inter ſpinas, alii inter lilia candent in virgultis, alii redolent vini more, (quod) nectar includit balſamaque aromatum: ſicque fit, ut omnipotens Deus agri ſui jocundetur odoribus, palcatur virtutibus, glorietur operibus, adoretur ut Dominus; ut qui in cæli faſtigio Angelico delectatur in carmine, humanam ſuſtentans inopiam, de terrenis mereatur cæleſtia; ut cum ſuo auctore Chriſto caput ſequatur Eccleſia, ut ſine fine regnet per ſecula *b*. Igitur favente Domino, quod propoB ſui narrare, differam.

b

ANNOTATA.

a Cum nullum aliud hujus prologi exemplar habeam, ſubinde coactus fui pauca addere, quæ uncis incluſi, ut ſaltem aliquo modo vitioſam ſyntaxim corrigerem.

b Vix intelligo, quid biographus his ultimis periodis velit ſignificare.

CAPUT I.

Sancti patria, fratres, vita aulica, virtutes, & tranſitus ex aula ad epiſcopatum.

Sanctus in Gallia natus,

TEmporibus Lotharii glorioſi principis; itemque *a* regis Hilderici in provincia Galliarum, Sueſſonico oppido orti ſunt tres venerabiles viri ex uno ſemine nobiles generati, gratia Dei cælitus illuminati, Ado, Dado, & Rado *b*. Pater eorum Audechairus *c*, mater vero nomine Aiga *d*: uterque Chriſtiano apice decoratus; qui a rudimentis infantiæ, literarum ſunt acumine informati, ab ipſo principe dilecti, prudentiſſime eruditi ab illuſtribus viris. Primogenitus vero Ado *e* floruit ordine monaſtico, religioſamque appetens vitam, mundi hujus calcavit malitiam; Rado *f* autem palatii theſaurorum cuſtos effectus, ſeculi dignitatem adeptus, timore Domini præcinctus, in eleemoſynis largus, fideliter omnia cuſtodivit atque in ſalcibus miniſtravit. Venerabilis ergo Audoenus, cognomento Dado, pontifex epiſcopali cathedra ſublimatus, una cum honore regis (gratiam) adeptus, ſunxit * officio per tempora longa.

a
b c
d
C
e
f

** pro fuit, ut infra.*

4 Poſt diſceſſum Lotharii *g* filius ſuus Dagobertus *b* in locum genitoris inſtitutus eſt princeps, homo verſutus admodum & ingenio callidus, tremendus in regno. Qui ſceptra regalia tenens, ut leo fervidus, ſubditorum colla deprimens, gentium feritatem vallante fortitudine triumphavit: ſub cujus dominationis imperio prædictus Vir Domini eo militabat *in* tempore, annulum regis adeptus, dilectus a plurimis, ſibi honorem ereditum pertractabat lubriliter. Quid plura? Dilectus ab ipſo principe ob amorem ſamulatus inter cæteros ſatellites regi valde creditus pro ſapientiæ oraculo fulgebat in tempore.

g in aula regum Francorum
b

D *i*

5 Exinde Chriſti Famulus honores ſeculi parvi pendens, ad cæleſtia regna devotiſſime anhelans, in jejuniis frequens, in vigiliis pernox, in orationibus aſſiduus, in eleemoſynis largus pauperes pro Chriſti nomine alacriter venerans, in mandatis Dei erat promptiſſimus; plerumque enim ſub baltheo gemmarum fulgore conſepto, atque ſub purpura auro nitente contexta, pro fidei ardore proprium corporis ſchema duro premebat cilicio. Sicque conſtans in ſeculi militia (eum) idoneus tyro polleret, & a divinis mandatis non diteederet; adimplens Domini præceptum, ubi dixit: reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ Dei Deo; Dominus ſuum militem informavit, ut ſic miniſtraret ſalcibus terrenis, quatinus non derogaret cæleſtibus. O quantum amorem circa religioſorum & ſervientium Deo habebat & ſtudium! Suum aſcribebat lucrum, quidquid in aliis divina gratia conferebat.

pia vota.

6 Ex hoc beatum Eligium k Noviomagenſem antiſtitem virtutibus comprobatum fidei charitate ſibi conjunxit: ut quaſi duæ olivæ pinguiſſimæ, vel duæ candelabra aurea, ſplendentes, tale juſtitiæ illuminati ambo pariter fulgebant *in* aula palatii. Quem Dominus videns gratum atque ſollicitum eſſe circa ſua præcepta, de terreno naufragoſo ſeculo ereptum pontificali cathedra (ornavit.) Sedem in Radonio *l* civitate collocans Sacerdos egregius ſuſcepit officium. Quapropter electus paſtor a Domino, prædicator egregius effectus, tam verbis quam operibus gregem informans dominicum: ita protegente Domino religione fidei roboratus Francorum læviſſimam feritatem in manſuetudinem vertit, & ex lacro fonte mellis dulcedine temperavit, parochialſque ſuas divino cultui conſecravit; ut relicto ritu gentilium, ſponte ad Chriſti jugum vel ſervitium colla ſua ſupponerent.

E *& ad epiſcoporum ejectus,*
k
l

7 Quantæ eccleſiæ, quantaque monaſteria utriuſque ſexus ab ipſo Pontifice fini fundata, ſi quis voluerit clare cognoſcere, luſtret per ejus parochias, & videbit ſe quaſi Ægyptum mirari in agmine monachorum. Proinde iple Vir Dei tam verbis quam exemplis oves dominicas & caulas fidelium a luporum morſibus cuſtodiebat. Quis umquam valet ejus imitari vitam & artam vel anguſtam Redemptoris viam, per quam perrexit ad cæleſtia regna? Quis diceret, eum umquam vel de cibo vel de potu eſſe ſatiatum? Quem ita eſuries corporis attenuaverat, ut caro attrita & macie pallore ſuffuſa, maxillæ ejus lachrymarum imbre madefactæ, cervices ambitu ferrei circuli depreſſæ, brachia ſimul cum reliquis membris circulorum donatione conſtricta (eſſent.)

vigilat virtutes exercet.

F

8 Miles Chriſti, quaſi catenatus ob amorem Domini, tali ſe cuſtodia devinxerat; & deliderio mundi damnaverat, & ad ſupernam patriam feliciter anhelabat, & velut perſecutionis tempore martyres Chriſti, agentibus tyrannis, in ergaſtulum careeris dampnati & in metallis retruſi pro Chriſti nomine pretioſum languinem fuderunt; ita & hic in pacis tempore, deſinente perſecutione, ipſe ſibi ſervidus miles inſtiterat, & confeſſione præclarus martyrii palmam ſectando promeruit. Poſtea quidem qualem ſib lectum aptaverat, & requiem,

ſeumque corpus caſtigat.

A requiem, quam corpuſculo miniſtrabat, narrare non pigeat. Ipſe requiem grabati non de plumarum mollitie, ſed de ligcorum congerie conſtruebat; & quaſi in ergaſtulum ſuum conficiens corpus, lenocinantes mundi inſulaa relpuebat, conſentiena Apoſtoli ſententiæ, ubi ait: Quia non ſunt exiſtimandæ tribulationes hujus mundi ad futuram gloriam, quæ revelanda erit in Sanctia. O virtus abſtinentiæ & mortificatio carnis, quæ ad cælos mittis milites Chriſti! O fervor charitatis, qui ſic ardes in pectore, ut, caduceis contemptis, penetres cælorum regna. Ita in Dei famulo Audoeno operatus eſt Dominus, & eum in hac vita nobiliter exaltavit, & ſuarum virtutum decoravit ornatu; & requiem poſt tantum laborem dedit. Iſta pauca breviter concludenda ſunt, ne ſermo ineultus faſtidiat *m*.

ANNOTATA.

a *Cointius ex manuſcripto ejuſdem Vitæ exemplari, quod ſparſim Annalibus Francorum inſeruit, ad annum Chriſti* 610. *num.* 7. *melius hæc ita edidit:*
B Temporibus Clotarii glorioſi principia, filiique regis Chilperici *&c. Nam Chilpericus anno* 584. *morieus Clotarium II. reliquit infantem, qui ab ebitu patris uſque ad annum* 628. *regnavit.*

b *Cum hic ſcriptor ſit Sanctæ ſuppar, magnopere confirmantur, quæ* §. 2. *Commentarii prævii contra Valeſium diximus.*

c *In proxime citato Cointii fragmento pater eorum vocatus* Aldecharius *pro* Andechairo, *eumque Cointius* Autbarium *appellat. Porro pater ille* S. Audoeni *cum conjuge ſua refertur in quibuſdam Martyrologiis ad diem* 26. *Aprilis, ubi majores noſtri ambos ad hunc diem remiſerunt.*

d *In Cointiano Vitæ fragmento mater* S. Audoeni *vocatur* Ayea, *quamvis alia apographa eam poſſint* Aigam *nominent.*

e *De hoc Adone majores noſtri ad diem* 31. *Januarii inter prætermiſſos & in aliis diei rejectos mentionem faciunt. Pommerayus in Hiſteria Gallica abbatiæ* S. Audoeni *lib.* 1. *cap.* 2. *num.* 10. *teſtatur, eum cum parentibus & fratre Radone in Martyrologiis quibuſdam monaſticis referri, Mabillonius etiam in Annalibus Benedictinis ad annum Chriſti*
C 660. *num.* 4. *eumdem Adonem titulo* ſancti *appellat. Si tum parentes, tum hi duo filii legitimum cultum habeant, non eſt operæ pretium alio die ſeorſim de illis agere, cum præcipua eorum geſta in his bodierni Sanctii noſtri Actis narrentur, nec alia ſingularia de iis habeantur.*

f *Hinc confirmamus, Radonem illum non eſſe perſonam fictam, ut* §. 2. *Commentarii prævii fuſius oſtenſum eſt.*

g *Clotarius vel Lotharius II. anno Chriſti* 628. *obiit, & jam ante mortem Dagoberto filio ſuo regnum Auſtraſiæ dederat, exceptis quibuſdam provinciis.*

h *Dagobertus I. poſt obitum patris ſui Neuſtriam & Burgundiam poſſidere cœpit.*

i *Iſti annuli regalis cuſtodes vocabantur* referendarii, *quia ad regem referebant libellos ſupplices, aliaſque litteras, priuſquam eas annulo regio obſignarent. Tales miniſtri regum etiam aliis nominibus appellabantur, ut in Annotatis ad alteram Vitam videbimus.*

k *Sanctus noſter ſcripſit Vitam hujus epiſcopi Novionenſis, ut ad diem primam Decembris ſuſius dicendum erit.*

l *Hoc nomine deſignatur urbs Rotbomageuſis in* D
Normannia, quæ varias habet appellationes, ut a- EX MS.
pud Valeſium in Notitia Galliarum pagina 482. *&* 483. *videre eſt.*

m *Haud dubie* faſtidiat *hic ponitur pro* faſtidium moveat, *ut ex ſenſu colligitur, niſi forte legendum ſit* faſtidiatur.

CAPUT II.

Pia Sancti peregrinationes, & patrata in iis miracula.

AD miracula ejus tranſeat oratio, quæ a diſcipulis *a* ejus teſtibus idoneis narrantibus agnovi, & pauca de multis curavi annectere. Dum ipſe Sanctus Dei ex laico ordine ad onus pontificale juſſu regali eooſcendiſſet, verebatur juxta Apoſtoli ſententiam, ubi prohibuit, ne neophytus ordinaretur, ut nequaquam in laqueum diaboli incideret. Poſt accepiam pœnitentiam exul de patria (efficitur,) dum annus verteretur *in* tempore, (ut) per gradus & ordines merito fieret ſcriba doctus in Eccleſia: exinde proceſſit partibus Hiſpaniæ, ubi Dominus operatus eſt miraculum magnum. Jam ferme ſeptem terminabantur anni, in quibus regio ipſa laborabat ſiccitate, & terra verſa in aridilatem, ſterilitas & fames & peſtilentiæ morbus undique minabantur interitum. Tandem miſericors Deus videns afflictionem populi ſui, miſertus humanis laboribus, in introitu famuli ſui Audoeni pluviam ſtatim conceſſit, & ſuper terram ſitientem imbrem mirificum temperavit. Unde felix opinio Gothorum *b* terras penetravit. Non immerito ſanctus Audoenus Eliæ virtutibus comparatur: quoniam in Iſraelitico populo ob eorum facinus cæli clauſi ſunt tribus annis & menſibus ſex: unde orante Elia pluviarum abundantia terram ſqualidam infudit. Ita demum Dominus noſter Ieſus Chriſtus per Servum ſuum, invocata gratia ſua, replevit aquia Hiſpaniam.

Sanctus Hiſpaniam ſcientia ſe- *horat, a*

E

b

F

angelico conſortio fruitur,

10 Sicque Vir Domini valde ex hoc confortatus miraculo, charitatis fervore erevit ſtrenue, & muodialem (honorem) borreſcens, (eam terram) deſeruit, & vitam contemplativam enixius appetivit. Totum ſe dedit, totumque ſe Deo contulit. Ex hoc angelico vallatus præſidio quemdam famulatum adeptus, ſæpius ſermocinabatur cum Sanctis. Sicque conſtat, ut ejus diſcipuli viſibiliter ſæpius contemplantes, maximam lucem deprehenderent circa ejus grabatum radiare. Saoctorum autem fruens colloquiis Servus Chriſti Jeſu, exultabat in Domino; & inde Vir Domini una cum Apoſtolo, quæ retro ſint, obliviſcens, in aotea ſe extendena, cordis ſui ſacrarium templum Spiritus ſancti effecit, & Dominum meruit videre, ſicut ſcriptum eſt: Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt. Exinde proceſſit de virtute virtus, de mundo corde puritas, da patientia poſſeſſio rerum. Ab operatione virtutum Famulus Domini erevit in terris; quo opera proſequente, regnum aſſumpſit cæleſte, mernitque.

In Gallia miraculum patrat, c

11 Omnipotens Deus Famulum ſuum in gentes plurimas manifeſtando glorificavit & ſignis Apoſtolicis decoravit. Contigit aliquando, ut, dum iter ageret per pagum Andegavodum *c*, quidam pauperculus die Dominica ad molam laborando

A farinam conficerer. At manus ejus cum virga, unde mola rotabatur, aſtricta eſt; ita ut pollex per nervorum & venarum compagem tranſiens pene, ſuperiore parte ſanguis gelidus emanaret, & culpæ reus delictum perſolvens virgam in manu conſtrictam nuſquam valens projicere teneret. Unde terror in populo & ſtupor maximus irruerat. Sicque vir ſanctus dum ad ipſa loca pergeret, ipſe pauper ad ejus ſe volvens veſtigia & reatum ſuum pronuncians, dicit, (ſe) ita hoc eſſe perpeſſum, eo quod die ſanctæ Reſurrectionis contra mandatum Domini operatus fuiſſet. At ubi eum Vir Domini vidit, miſericordia motus manui aridæ ſanctæ crucis ſignum imprimens, ad ſanitatem priſtinam revocavit, monenſque eum, dat ſalubre conſilium, ut in die Dominico nequaquam ultra opus ſervile faceret, nec poſtea per contemptum ei evenirent pejora prioribus; dicens, quod Judæi ex præcepto Domini obſervabant ſabbatum propter legem mandati, quanto magis Chriſtiani, qui ejus redempti ſunt ſanguine, debent diem Dominicum venerari.

ex MS.

B 12 Sicque vir Sanctus per diverſas parochias virtutum ſemina atque verborum acumina ſpargebat. Nam cum ſemper ejus mens ob amorem ſanctæ Trinitatis in cæleſtibus anhelaret, ardebat deſiderio, ut ſanctorum Apoſtolorum limina adoranda Romæ properare deberet; quod ita & fecit, licet ætate longa defeſſus & prolixitate, corporis abſtinentia tabefactus, & pene membrorum compagine diſſolutus. Avidus Miles Alpium celſitudinem & Pirenæi *d* juga valde inveterata congerie (ſuperans,) ob amorem Domini ejuſque diſcipulorum ſe dedit periculo, votæ complens, deſiderio ſatisfaciens, monumenta Sanctorum viſitans, & ſuper eorum pavimenta corpore proſtratus oſcula figens, quod jam dudum optaverat, devotus implevit. Sicque Vir Dei Sanctorum ſuffragiis ſuffultus, Sanctorum loca perluſtrans, orationum emolumenta acquirens, reliquias Sanctorum multorum ſecum deferens, atque angelo Domini comitante, Galliarum partibus remeans, orationis ejus obtentu ſalutem animarum & corporum miniſtravit.

d

C 13 Cum autem perveniſſet ad finem diœceſis ſuæ, ſuburbani cives & vulgi populus exultantes præ gaudio, ſimulque merentes, catervatim provolvuntur in occurſum ejus, una cum crucibus & lampadibus in via pio Paſtori egredientur gratias agentes Domino, qui eis incolumem reddidit eorum paſtorem atque pontificem. Exinde felix nuncius ad aulam regalem ejus adventum innotuit; & una pariter rex & regina cum proceribus palatii lætantes occurrerunt ſimulque plaudentes manibus & benedicentes Chriſtum, qui talem virum tantumque paſtorem remeare fecit in eorum regnum. Quidam de ſacerdotibus & agminibus monachorum, monacharumve multarum occurrerunt, qui elevantes in cælum voces canebant Domino laudes, dicentes: Gratias agimus tibi, Jeſu Chriſte, Fili Dei vivi, qui exaudiſti voces clamantium ad te, & reddidiſti nobis paſtorem animarum ſimulque corporum procuratorem. Interdum pauperes exultabant clamantes, quod eis Deus remiſerit fœneratorem eorum.

cum magno digniſ ſuæ gaudio excipitur,

14 Exinde beatus Audoenus cum in pace reverſus ſuiſſet ad propria, invenit in pacifico regno Francorum ſcandala exorta inter principes palatii, inſtigante diabolo ſeminante diſcordiæ. Tunc Vir Domini aſſumens arma juſticiæ, pernoctans in vigiliis & jejuniis nimiis, & orationibus aſſiduis; pro concordia eorum fortiter deſudabat. Multis non eſt incognitum, quam multa & quam gravia ſuſpiria a pectore ejus effluebant, & quantas tribulationes beata ſenectus ſuſtinuit, ut pacificos illos redderet, quorum animas divortia fœdaverant. Et ut effuſione ſanguinis humani, cædes non fierent, pene uſque ad mortis terminum pie atque fideliter elaboravit, evangelicum complens præceptum, Paſtoris implens veridicum mandatum, & pro ovibus libenter animam ſuam ponens. Quid primum referam de miraculis, quæ in Hiſpania, Italia, vel in Galliarum parochiis Dominus per eum operatus eſt. Enarrare perlongum eſt; ſed teſtes ſunt loca, ubi operata ſunt miracula, pauca tamen de plurimis huic operi annectere curavi.

D

ANNOTATA.

a *Cum biographus ex diſcipulis* S. Audoeni *hæc miracula audierit, inde cum Cointio colligimus, ſcriptorem illum anonymum fide dignum eſſe, & Sancto ſupparem vixiſſe.*

b *Hiſpania hic vocatur Gothorum terra, quia tunc Gothi in Hiſpania dominabantur.*

c *Hoc nomine indicatur provincia Andegavenſis, ut ex altero biographo diſcimus.*

d *Videtur biographus hoc loco Alpes Italiæ cum montibus Pyrenæis Hiſpaniæ confundere.*

E

CAPUT III.

Sancti iter pro concilianda pace, obitus, honorifica cadaveris translatio, ſepultura, & miraculum.

Sanctus Coloniam profectus,

IGitur ſanctus Audoenus dum pro pacis concordia decertare ſemper videretur, procedente tempore, rediviva orta eſt diſcordia inter gentem Francorum atque Auſtraliorum *a*. Pergena itaque Vir Dei, aſſumens ſacra conſilia, Dei fretus auxilio, ad urbem Coloniam *b* filius pacis advenit. Dehinc explorandorum (templorum) gratia civitatem ingreditur, ex martyrum multitudine reliquias ſecum tollens, quas in ſua civitate cum maximo honore recondidit. In ipſa autem civitate erat quidam vir jam annos undecim non valens verbum ex ore proferre, mutus toto tempore, quoad Dominus ad honorem famuli ſui Audoeni iſtud miraculum reſervavit, ut in ipſius adventu muto loquelam redderet, & diuturna ſqualens lingua laudes Dei perſonaret: in cujus capite vir Domini ſignum ſanctæ crucis imprimens verbo imperat, ut loqueretur; qui ſtatim loqui cœpit; & laudes Domino referre.

a

F

b

pax inter Auſtraſios & Neuſtrios compoſita,

16 Exinde ad Neuſtriam *c* regrediens, pace reddita atque confirmata, ad civitatem Verdunenſium *d* pervenit. Ingreſſuſque eccleſiam, mulier quædam ſpiritu immundo vexari fortiter cœpit; quæ curſu rapido Virum Dei appetere conata eſt. Sicque Pontifex manu ſtrinxit caput ejus, & per invocationem Domini Jeſu Chriſti vinlenter rejecit dæmonem; & ſanam parentibus reddidit. Exinde pervenit ad palatium proſpere, & concta, ut geſſerat, indicavit; atque unita regna, unitam pacem populi ſacerdos verus intimavit. Sicque inter utraſque partes Deo auxiliante pax unita aliquantulum temporis fuit.

c

d

17 Jam ſermo incultus ne faſtidium generet con-

A conquieſcat, & ad obitum ſanctí Viri tendat oratio. Dum Domino protegente; Clipiago *e* villa pro neceſſitate regis & populorum advenſſet, raguante Theodarico *f* & Rnilde *g* regina, adminiſtrauta Warattone ſubregulo *h*; tampus adveuit, ut uutn divinn anima Virt ſanctí a ſeculo migraret. Cumque ægritudo corporis advauiſſet, eœpit gravibus æſtuari febribus; ſed lauctus Vir ſæpius Domiuum deprecabatur, ut eum jam de corpore liberaret; Dominus vero preces Famuli ſui obaudieus, permiſit tarcinam carnis daponi, & frui gloria paradiſi. Igitur redians verus Iſraal de Ægypto, anima ſauctu deportata ab augelis volavit ad Dominum. Fit plauctus magnus, omnis regalis diguitas eoncutitur, omuis altitudo humiliatur, omne gaudium in lamentum vertiur, omnis ritus quieſcir, amaritudo magna acceſſit, domus regia plangit prudentiſſimum couſiliarium; ſed plane univerſus populus in lameutum affurgit; quia ipſum videbant defunctum, qui pacem populo lamper procurabat, & ne humanus lauguis effunderetur, viriliter deſudabat.

io vidita non procul Pariſiis moritur.

e

f g

h

B 18 Tandem deniqua eommotæ ſuut omues palatii fores. Igitur rax cum regiua & epiſcoporum conventu, atqua majorum domus, ſeu priores palarii una pariter couglobati ſanctum Virum in feratro deportantas, ſauctas axſequias cum mœrore celebrabant. Gaudebat quiſque & in maximo luero deputabat, qui mereretur beati Viri corpus iu ſuis bumeris deportare. Qti cum maximo bonore uſque ad pontam Yſeræ *i* cum diguo funeris ornamanto deportaratur, tam rex quam & regiua, ſau & univerſus populus calebruutes vigilias, noctem totam in Dei laudibus peregerunr. Iude regalis dignitas ramaavit ud prnpria eum magna triſtitia.

& cum magno pompa funebri

i

Rothomagum transfertur

19 Dum vero couventioue ajus plurimorum epiſcoporum una cum abbatibus aorum vel ſacardotibus vel Clericorum multitudine cum reliquo

k populo cnm magno farvora Villiocaſiuenſium k oppidum ingreſſi ſunt, bumeris feretrum deportantes; couveneruut alii cum lampadibus, & hymnos Deo eaoeutes atque feratrum præſtolautes per loca ſingula, ut diximus, triſtitia mixti beatum eorpus deportabaut, & iu eivitatem luam Rodomo iu baſilica ſancti Petri Apoſtoli cum magno

C decore ſepelierunt; ubi Domiuus ſetus Chriſtus ajus meritis ſuffragautibus ſigna multa virtutum operari dignatus eſt. Et uon ſolum iu eo loco; ſed & per plures proviucias, ubi ipſa Vir ſanctus iu corpore vivens requievit. In ipſn tameu loco, ubi nune requieſcere videtur, ad præſens multa miracula ſulgent, ubi cæci illumiuautur, leproſi muudantur, claudi greſſus recipiuur reſtaurationam, dæmouiaci curautur, & diverſi lauguores per ejus merita ſauantur.

k

honorifice ſepelitur,

ao Longum eſt enarrare de tautis miraculis, quæ ibidem Dnminus per merita beati Audoeui dignatus aſt mnuſtrara. Sufficit paucu dixiſſe da plurimis: tamen qui voluerit hoc clare leira, luſtrat Galliam, Aqnitauiam, Hiſpauiam val Italiam, & inveniet ita, ut uarravimus, verum aſſe, & nnſquam comprobet * falſum. Beatum vero corpus in loco, quem ipſa ſibi fabricuverat, unuis circiter tribus & menſibus uovem quievit. Poſt hæc viſum eſt ab untiſtita ſucceſſore ſuo, ut transferretur iu excellentiori grado pnſt altare ſancti Petri Apoſtnli; ſicque epilcopus convocavit agmiua plurimu monacborum vel omnem eccleſiæ clerum ſeu pnpulum luburbanum vel illius provinciæ & eivitatis, ob cujus amorem undique advenientibus, totam noctem vigiliarum feſta celebrantes erant. Finitis matutinis laudibus, ipſum ſanctum corpus cum magno treemora da loco, ubi ſupra dictum eſt, tranſtularunt die Aſcenſiouis Domini, quadrageſimo dia poſt glorinſam Domini reſurrectionem: quem populi Chriſtiani cum maguo honore venerantur.

** id eſt comprobabit*

D ex MS.

21 Igitur miraculum, quod ipſa dia actum fuit, quando ſanctum corpus tranſtuleruor, intimare oon pigeat. Contigerat ſupradicto epiſcopo ægritudo corporis valda, quam vulgi populus tertiauum typum *l* fatautur: vehementer eum agitabat, & fabre correptus aerius vicina mors per graves anhelitus emauabat. Qui dum a ſacerdotibus Miſſarum faſta eulebrarenrur, aſtante Clero una cum omni populo, febra detarta, ſanitatem epiſcopus ſtatim recepit, & ſauus vel incolumis ad ſuum divariorium properavit. Qui, ubi ipſe pontifex ſudarium, qnod pro munere reliquiarum deſuper caput Audoeui mauu ſua cum fida tuſtulit, & ſibi ſulutem & uliis plurimis ex ipſa iuſirmirate, Domino largiauta, promeruit. E Fit couvivium jocundum pauperum in ajus depoſitionis die, & congregati omnes in unum erant laudantes Dominum & gratias ineffabiles agentes plurimum de eorum paſtore, domno videlicet Audoeno, ut qui eos paverat iu præſenti vita ubunde, & poſt exitum ſuum tam magnum ais prandium præpurabat *m*.

ſiquæ miracula dicunt.

l

I

ANNOTATA.

u *Hadrianus Valeſius in notitia Galliarum pagina* 68. *hanc Franciæ & Auſtraſiæ diſtinctionem indicat his verbis*: Late regnantibus Clodovei filius in Gallia atque Germauiu, quidquid Galliarum Rheuo & Ligeri fluminibus continetur & alaudatur, communi uomjuu FRANCIA appellari cœpit. Pars Franciæ Rhenum inter & Moſam jaceus AUSTRIA item AUSTER, nnnuumquam & AUSTUASIA; pars a Mola ad Ligerim NEUSTASIA val NEATRICUM dicta.

b *Hic verofimiliter deſignatur Colonia Agrippina, quæ nunc eſt paſſim nota Germaniæ civitas.*

c *Hæc Neuſtriæ pars poſtmodum vocata eſt* Normanuia *a Normannis, qui eam provinciam occupaverant.* F

d *Verodunum vel Virodunum, nunc vulgo* Verduu, *eſt urbs Lotharingiæ, quæ olim in regno Auſtraſiæ ſita erat.*

a *Alibi vocatur* Clipiaeum, *vernacule* Clichy, *eſtque vicus Galliæ ad Sequanam fluvium, una leuca infra Pariſios, ubi olim palatium regum Franciæ fuit, ut Baudrandus in Geographia ſua ſcribit.*

f *Hic Theodericus poſt varias vicifſitudines circa annum Chriſti* 68n. *regnare cœpit, & anno circiter* 69a *morieus regnum reliquit.*

g *Hæc regina ab aliis* Crotildis *& ab aliis* Doda *appellatur.*

h *Waratto ille, qui hic ſubregulus vocatur, fuit proprio Major Domus ſub Theoderico, & ſucceſſit in locum Ebroini, qui anno* 681. *interfectus fuerat. Unde in Commentario prævio refutavimus errorem ſecundi biographi, qui mortem* S. Audoeni *anno* 678. *perperam affixit, ut etiam in Annotatis ad alteram Vitam obiter monebimus.*

i Pontiſara, *quæ antiquitus Briva-Iſaræ vocabatur, nunc vulgo* Pontoiſe, *eſt urbs Galliæ*

A ex MS. *in Vexino Francico ſita, & Pariſiis in occaſum æſtivum verſus Rothomagum ſex leucis diſtat.*

k *Quodnam ſit iſtud oppidum Velocaſinenſium, utcumque colliges ex Baudranio, qui in ſua Geographia de hoc tractu ſic ſcribit* : Vexinum, le Vexin, tractus Galliæ, cujus pars Orientalis, nempe Vexinum Gallicum, le Vexin François, eſt in provincia Ioſulæ Franciæ ioter Oeſiam & Eptam fluvios, cujus caput eſt Pontiſara. Pars autem Occideotalis, ſeu Vexinum Normannicum, le Vexin Normand, eſt in Normannia provincia inter Eptam & Andelam fluvios, cujus caput eſt Gilnrium; & conceſſum fuit Normannis anoo CMXLVII, a Ludovico Ultramarinn rege, ibique alias fuere Velocaſſes populi pro majori parte. *Puto, hic indicari Vexinum Normannicum, in que olim habitarunt Velocaſſes vel Velocaſſini, de quibus plura apud Valeſium in Notitia Galliarum pagina* 588, *&* 589. *videri poſſum.*

l Typus *apud ſcriptores medii ævi idem eſt* B *quod febris, ut alias me explicaſſe memini, & hic ex ſenſu ſatis liquet.*

m *Hæc biographus antiquior non potuit meminiſſe de altera ſacri corporis translatione, quam in fine memorat alter Actorum ſcriptor, qui hæc Acta præ oculis habuit & amplificavit, ut jam videbimus.*

VITA ALTERA,

Auctore anonymo, quem tamen aliqui Fridegodum nominant,

Ex Mss. codicibus monaſterii Corneolenſis, Vallis Lucentis, & Carturiæ Divionenſis,

PROLOGUS.

C

Hic auctor videtur prologum ſuum

COnditor mundi omnipotens Deus ſicut ſphæram cæleſtem multis, ſed diverſis diſtinxit ſidcribus, ita Eccleſiam adhuc in terris peregrinantem, quaſi quibuſdam lumioibus radiare oon deſinit. In quibus alii miraculis caruſcant, alii doctrina lalutari, quaſi pluvia, corda piorum irrigant. Quidam per martyrii gloriam rubent, ut roſa; quidam virginitatis iotegritate candent, ut lilium *a*. Hos prudentia prudentes, iſtos juſtitia juſtos, illos fortitudo fortes, quoſdam temperantia temperantes reddit. Unum tamen vinculum caritatis univerſos, & ſibi invicem, & ſuo Conditori lociat, per quod & ſingularia uoiverſorum, & univerſa fiuot ſingulorum, & quaſi hortus diverio aromatum, vel herbarum gencre conſitus, odorem ſuaviſſimum longe lateque diffundit; ita iſti Deo & homioibus odnriſeri virtutibus dicunt; Chriſti bonus odor ſumus Deo. Et illud: Aliis quidem ſumus odor vitæ io vitam, aliis odor mortis in mortem. In qua ſanctiſſima Dei Eccleſia beatus Audoenus antiſtes, quaſi quædam ſplendidiſſima ſtella, vel ſolidiſſima columna, vel etiam candidiſſimum lilium emicuit, ſi quidem populos doctrina, ſeu ſtellæ radiis illuminavit; contra omnes impetus diabolicæ, ſive hæreticæ pravitatis, ut columna immobilis ſtetit; ut lilium virtute caſtitatis emicuit: nam honore virtutis ioſignis, pudoris admiratione laudabilis, dignitate præclara excelſus, humilitate lucidiſſima ſummiſſus extitit. D

a Vitia denique, quibus humana vexatur fragilitas, patientiæ virtute calcavit. Ioaoes curas longe lateque pepulit, animi motus validis cnnſtantiæ habeois, veluti agonotheta præclarus mirabiliter compreſſit. Gemioo namque agone decertavit, dum & civibus ſuis verbum ſemper immortalitatis abundanter tribuit, ac ſaluti animæ ſuæ iocceſſanter conſulere non deſtitit; atque ideo quantum in certamioe fortior, tantum clarior, nuoc vero glorioſior a Domino collaudatur. De cujus egregia vita, ut aliqua digna exarare ſtilo poſſimus, invocanda uobis eſt ſumma majeſtas ſanctæ & individuæ Trioitatis, ut qui brutæ puondam aſellæ *b* verba conceſſit humana, nobis ſcolum, verbornmque copiam largiri digoetur ad eoarraoda divina. *ex prologo poſterioris vitæ hauſiſſe ac illuſtraſſe.* *b*

E

ANNOTATA.

a *Ex his comparationibus colligimus, quod hic ſcriptor obſcurum prioris biographi prologum illuſtraverit, cum in ea ſimiles comparationes occurrant.*

b *Etiam hæc alluſio ad aſinam Balaam oſtendit, quod hic poſterior biographus prologum prioris præ oculis habuerit: nam ibi eadem aſſertur.*

CAPUT I.

Sancti patria, parentes, pueritia, fratres, & pia vita in aula regum Francorum.

TEmporibus Lotharii glorioſi principis, filii Helperici * regis, circiter annum viceſimum *a* tenoote illo ſcepira regni Francorum; Sueſſionico oppido quioqua milliariis diſtaote ab ipſa civitate, in loco ouocupato Sanctiaco *b* orti ſunt veoerabiles viri ex uno videlicet ſemine nobiles generati, gratiaque Dei illuminati, Adn, Dado, & Rado. Nati ſunt autem patre Authario, matre Aiga. Cum eſſent nobiliſſimi carnis origine, fuerunt tameo ſtudioſiſſimi io Chriſtianæ religioois devntione. Cuncta, quæ poſſidebant, ſive io ſuodis, ſive io divitiis, occeſſitatibus hoſpitum, peregrioorum, pauperum, mooachorum, ſummo ſtudio impendebaot, nperantes ſecuodum Apoſtolum, booum ad omnes, maxime autem ad domeſticos fidei. Eraot ambo fidi integritate puri, lnnganimitatis ſpe præcipui, caritate non fieti. Verbum vitæ aure percipere, corde retinere, a talibus, quos doctrina & fidei puritas, & morum ſanctitas cnmmendarat, ſine fatigatiooe ſatagebant. In quorum domo, non ut aſſolet in quorumdam ſeculariom cooviviis, mimorum, atqoe * hyſtrionum carmioa fœda, ſed evangelica, vel apoſtolica, ſive prophetica perſonabaot oracula. Illum diem ſanctum, illum ducentes vere ſollennem, ſquando aliquem verbi divini prædicatorem hoſpitio habere mcruiſſeot. *Tenuit in pueritia* * *al.* Hilperici *a* *b* F * *al.* vel

2 Contigit autem eo tempore virum Deo dilectum,

a S. Columbano benedictio non accipit

A lectum, nomine Columbanum *a*, genere Scotum, fundatorem cœnobiorum Luxovienſis in Gallia, Bobienſis in Italia, ex Hibernia inſula in Galliam perveniſſe. Qui relicto patritio ſolo, parentum domo, cunctiſque, quibus mundi amatores pro magno utuntur, voluntariam paupertatem, ſaluberrimam peregrinationem pro amore Chriſti, & regni cæleſtis arripuit. Cujus viri doctrina, vel vita qualis fuerit, qui ſcire deſiderat, ex libro qui vitam, moreſque ejus ornato ediſſerit ſermone ſcire poterit. Accidit autem eiſdem temporibus, beatum Columbanum inſigoem Dei cultorem, de domo Hagnerici *d* ſummi conſiliarii regis Lotharii remeaſſe, & ad villam quamdam, in littore amnis Maternæ *e* ſitam, Vulciatum *f* nomine deveniſſe, ibique prædictum virum illuſtrem Autharium cum nobili conjuge ſua Aiga inveniſſe. Qui cum virum Dei magno exultantes gaudio ſuſcepiſſent, & venerabilibus obſequiis placere ſatagerent, inter cætera ſalutifera virorum beatorum colloquia, religioſa mater jam dictorum trium puerorum, ad benedicendum infantulos viro Dei cultori obtulit; obtecrans, ut eos ſacra ſua benedictione benediceret. Videns equidem vir ille ſanctus futurorum præſcius, piæ matris fidem, infantulos benedicere, ſpiritu prophetico prædixit, hos futuros in Chriſtianæ religionis virtutibus eximios, bonoribus & dignitate ſæculari claros, in aula etiam regum glorioſos.

d
e
f
B

eos cum fratribus germanis,

3 Nec potuit tanti viri benedictio caſſa, vel fortuita ullatenus æſtimari. Mox enim ut pubeſcere cœperunt, primum Lothario regi, deinde Dagoberto in cunctis inventi ſunt gratiſſimi. Proinde ad cæleſtia tendentes, inter peſtifera mundi hujus negotia, ſanctorum ſemper amabant conſortia; licetque ordine diverſo, ſequitur tamen effectus promiſſionem. Primogenitus namque Ado cuncta mundi hujus obſtacula contemnens, ſemetipſum abnegans, voluntatibuſque propriis renuntians, perpetualiter divino beneficio in caſtris regis æterni militare elegit, monaſticam appetens vitam, mortiferam hujus mundi caleavit dulcedinem: monaſterium Jodareoſe ſuper fluvium Maternæ, in proprio ſolo, ſecundum regulam ſæpedicti almi Columbani *g*, adjuvante beatiſſimo germano ſuo Audoeno, ditatum rebus, & omnibus bonis eccleſiaſticis, viriliter condidit,

g
C

Or paſſim dum in aula regis Dagoberti,

4 Rado vero eximium nativitatis ordinem tenere, theſaurorum regalium ſummus procurator effectus eſt, Quos juſto diſpenſans ordine, fideliter, & Chriſtiane cuſtodivit, nihilominus in ſæculi dignitatibus ſanctæ quoque religioni ſubditus, in præceptis Domini juſtus & timoratus, in diligendo amabilis, in eleemoſynis largus, providus miſtrando; juſte, picque vivendo, in commiſſis ſibi palatiis faſcibus viriliter, fideliterque mioiſtravit. Sanctus igitur Audoenus, cognomento Dado, auricularii *h* locum in aula regis ſortitus, ipſe etiam ad ſignanda ſcripta, vel edicta regalia, quorum ipſe conſcriptor erat, ſigillum vel anulum regis cuſtodiebat. Erat autem ſenſo profundus, eloquio copioſus, conſilio providus, judicio juſtus, corporis ſtatura procerus, vultu decorus, & ante omnia in Chriſti caritate ſuodatus; bine regi amabilis, cunctis optimatibus & prineipibus extitit venerabilis. Ad illius nutum cuncta negotia gerebantur palatina, ejus conſilium cuncti optimates, & ipſe rex Dagobertus, ceu divinum attendebant oraculum. Non enim conſilium ejus aliud erat, niſi quod regi conferret utilitatem, & populo.

h

D

ex Mſſ.

quem pie monuiſſe dicitur

5 Denique aſſidue regem hortabatur, ut regem omnium Chriſtum, conditorem, ac redemptorem ſuum, ſine quo nullus juſte regnat, vel imperat, diligendo, timendo, cunctiſque Domini mandatis obediendo pie coleret, ſubjectorum ſe populorum ſocium magis quam dominum putaret, ſubditis parceret, ſuperbos debellaret, fines imperii, ne ab hoſte irrumperentur, ſtrenue defenderet, ipſoſque fines ad abundantiorem Chriſti eccleſiæ pacem dilatare contenderet; flagitioſas præterea perſonas, utpote fures, & latrones, homicidas, hæreticos, cæteraſque iuſames perſonas, regno detruderec. Ammooet denique eccleſiarum, & ſanctorum locorum præ omnibus curam gerere, renovandorum, vel conſtruendorum cœnobiorum ſtudio inſiſtere; pauperibus, peregrinis, viduis, orpbanis, omnibuſque neceſſitatem patientibus pie ſubvenire; boc dicens juſtum, ut cunctorum qui ejus ſubjacent ditioni, debeat compaci neceſſitati.

ad virtutem excitabat,

6 Iple autem rex ſupradictus, aurem Dei Viro libenter in omnibus, quæ ſuaſit, accommodabat. Quapropter & cunctis boſtibus extitit fortior, & omnibus Francorum regibus, qui ante ſe regnaverunt, felicior. Nam tum temporis oobiliſſima virorum ſanctorum examina more apum, inclyta Francorum regio protulit, ex quorum melliſluo collegio vir Domini Audoeoua apocriſiarius *i* regis, veluti ſplendidiſſimum ſidus, magnus miles Chriſti, in eccleſia profuturus jam emicabat. Unde non mirum, ſi idem rex malorum occurſu ſubmoto, potiendi bine inde præſidio pacis jam proſperabatur, qui tam prudenti conſiliario contentus erat.

E

i

ſimul cum S. Eligio

7 Fulgebat ſiquidem & ſodalis ejus virtutum ſanctitate mirandus in aula regis, nomine Eligius *k*, quem ut animam ſuam dilexerat. His amor unus erat, eor unum, & anima una. Hi pari intentione ſub habitu adhuc ſæculari, æterno regi militabant, ambo fide Chriſtiana fortiſſimi, ambo evangelica doctrina repleti. Ab his cuncti Francorum proceres ſumebant exempla Chriſtianæ religionis, ab bis hauriebant monita doctrioæ ſalutaris. Hi animarum ſalutem, hi patriæ cæleſtis prædicare noverant dulcedinem. Hi quaſi duo fortiſſimi milites, paribus armis fidei, Eccleſiæ Chriſti militabant; quorum armaturam hæreticæ pravitatis jaculs tentare poterant, perforare nequiebant.

k

F

pie commoratur,

8 Ipſe etiam licet in palatio regis ſub tegmine militari conſiſtere videretur, monachus magis, quam laicus pæne ab omnibus noſcebatur. Nam ſæpiſſime veſtibus pretioſis aureo præcinctus baltheo foris enituit, & ſubitus cilicio caro tegebatur. Perſiſtebat inſatigabiliter in orationibus, in jejuniis, in vigiliis, in lectiooe divioa, in hoſpitum ſuſceptione, in pauperum infirmorum miniſterio pene ſemper deditus erat. Terrenam patriam ut peregrioam, cæleſtem diligebat ut propriam. Hae utebatur ut exul, ad illam tendebat, ut avis. Denique ipſe in ſecretis Brigienſis ſylvæ *l*, Rasbacis fluvioli officinas proſpiciens cunctis habitaculis ſervorum Dei neceſſarias, adornans in proprio patrimonio monaſteriom, eadem ſupra dicta regula Hieroſolymam *m* nuncupatum efficaciter conſtruxit; ubi non ſolum præſentem quietis pacem veris Chriſti cultoribus,

l

m

verum

A verum etiam certam cælestis visionis requiem suis
EX MSS. imitatoribus præsentibus, & futuris felicitèr procuravit, possessionibus optimis, ornamentis ecclesiasticis, libris atque aliis diversis rebus ad Dei servitium pertinentibus devotus adimplevit; ibidemque sanctorum monachorum multitudinem constituit, atque abbatem ex discipulis almi Columbani, virum in regularibus disciplinis apprime eruditum,
B nomine Agilum *a*, eisdem præposuit.

& ad ma jorem perfectionem aspirat.

9 Jamque meditabatur ut cunctis sæculi dignitatibus abjectis soli Deo 10 monasterii claustris absque impedimento se ad serviendum subderet. Resistebat autem tam rex, quam cuncti optimates, ejus tunc piæ voluntati, dicentes eum potius plurimorum consulere debere utilitati, quam suæ tantum singularitatis facere deliberationem. Videns vero Vir Deo dilectus ratione se pariter, & auctoritate astrictum, (sciebat enim scriptum; omnibus potestatibus sublimioribus subditi estote, & reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari) ab hac intentione ad tempus ardentem retraxit animum.

ANNOTATA.

a *Annus vigesimus Clotarii II. regis respondet anno Christi* 603., *quo videtur nativitas unius ex*
B *bis tribus fratribus collocari. Sed chronotaxi hujus biographi parum confidimus, ut ex bis Annotatis per decursum patebit.*

b *Valesius in Notitia Galliarum pag.* 500. *de hoc loco natali* S. Audoeni *sic differit*: Sanctiacum vel Sanctiacum patria fuit Audoeni cognomine Dadonis, Dagoberti Francorum regis referendarii, deinde Rotomagensium episcopi: ex ejus enim Vita discimus, natum eum esse in vico Sanctiaco ad quintum lapidem ab Augusta Suessionum, qui vicus hodieque SAUCI vocatur, NIN U mutato, ut sæpe alias. *Deinde de origine hujus appellationis agit, & ibidem affirmat, in hac villa fuisse patrimonium* S. Audoeni, *quod postea Sanctus ecclesiæ Rotomagensi dedit.*

c *Mabillonius inter Acta Sanctorum Ordinis Benedictini sec.* 2. *part.* 1. *pag.* 5. *& sequentibus edidit Vitam hujus sancti abbatis, quæ ad diem* 21. *Novembris examinandi erit.*

d *In Vita S. Columbani & aliis antiquis Actis etiam sit mentio hujus Hagnerici, apud quem S. Columbanus hospitatus est.*

e *Hic notissimus Galliæ fluvius, qui antiquitus* Materna *dicebatur, nunc communiter Latine* Ma-
C rona *& Gallice* la Marne *appellatur.*

f *Occasione hujus villæ, quæ alibi* Vultiacus, *& Wilciacus nominatur, Hadrianus Valesius in Notitia Galliarum pag.* 632. *habet sequentia*: Erat hæc villa Autharii optimatis, cujus duos filios infantulos Adonem & Dadonem, a matre sibi oblatos, Columbanus ibidem sua benedictione sacravit. Eussi plerique interpretantur; qui est vicus ad Matronam flumen non longe ab urbe Meldis, ubi S. Autharius Adonis & Dadonis pater hodieque colitur, sicut in monasterio Resbacensi, quod ejus filius Audoenus Dado condidit. *Pommerayus in Historia abbatiæ* S. Audoeni *lib.* 1. *cap.* 2. *hunc vicum vernacule* Vuiev en Brie, *vel* Vuicy sur Marne *appellat.*

g *Beneditini scriptores possim censeo, regulam S. Columbani a regula S. Benedicti non differre. Comtius & Majores nostri aliter hac de re senserunt. Nobis nec libet nec vacat hanc controversiam repetere occasione hujus expressionis, qua regula Columbani ab alia distingui videtur.*

h *Brito in Glossario Cangiano etymologiam hujus vocis exponit his verbis*: Auricularius, id D
est secretarius, ab auricula, quia secreta solent dici in aure.

i Apocrisiarius *a verbo Græco* ἀποκρίνομαι, *id est* respondeo, *est ille minister qui vice vel nomine alterius loquitur aut respondet. Inde apocrisiarius Sedis Apostolicæ vocatur ille, qui tamquam legatus a summo Pontifice mittitur ad negotia quædam conficienda. Hic significat ministrum, qui vice regis negotia administrat vel ad regem refert, & hinc quoque* referendarius *vulgo dicitur, ut in Annotatis ad priorem Vitam observavimus.*

k *Hic Sanctus postea evectus est ad cathedram Rotomagensem, & colitur prima die Decembris, ut ad priorem biographum annotavimus.*

l *Valesius in Notitia Galliarum pag.* 96. *de hoc loco, qui Gallice* la Brie *dicitur, refert sequentia*: Pagus Brigensis, vel Brigensis, aut Brigeus a tribu ejusdem nominis appellationem traxit.

m *Laudatus auctor ibidem pag.* 471. *de monasterio isto, quod Sanctus noster construxit curavit, me-*
E *moras sequentia*: Hic in Brigio tribu ad Resbacum fluvium ex beati Columbani regula monasterium exstruxit instruxitque magnifice, quod ipse HIERUSALEM, ceteri a fluvio, cœnobium Resbacense cognominarunt. *Dein de etymologia hujus fluvii juxo disputat, ut ibidem videre est.*

n *Mabillonius in Actis Sanctorum Ordinis Benedictini sec.* 2. *a pag.* 316. *Vitam & miracula hujus abbatis Resbacensis edidit, quæ die* 30. *hujus mensis discutienda erunt.*

CAPUT II.

Sancti zelus pro Catholica fide, iter Hispanicum, & quædam miracula.

INterea defuncto rege Dagoberto Christianis- *Sanctus hæresim*
simo, filius ejus successit in regnum, nomine Clodoveus *a*; in cujus regni exordio hæresis infœda totum pene fœdavit orientem; in *a*
tantum, ut ipsum patriarcham Paulum *b* Constantinopolitanæ urbi præsidentem, nec non & *b*
Alexandrinum antistitem *c* perverso dogmate *c*
perverteret. Asserebat enim eadem pestis Do- F
minum nostrum Jesum Christum non veram carnem ex virgine assumpsisse *d* Maria. Quæ cum *d*
ab ipso Paulo & cæteris infausti dogmatis assertoribus cum auctoritate etiam Constantini imperatoris tertii *e*, nepotis Heraclii, beato Mar- *e*
tino *f* pontifici Romano scripta dirigerentur, *f*
quatenus & ipse ad hæc consentiret, atque subscriberet, gallum mortiferæ persuasionis summa execratione repulit, dicens; Si totus mundus dogmata peregrina, & a fide aliena sequi maluisset, se nec ullis minis vel blanditmentis, nec ipsa morte a doctrina evangelica, & apostolica ullatenus evelli posse.

quæ ex Dionysio in Galliam provexisse.

11 Nec mora, continuo ad regem Francorum legationem mittens, rogat, ut sibi virosta fidei puritate fundatos, in verbo & sapientia providos, quantocius dirigere dignaretur, quatinus eum ipsis, & cunctis Italiæ præsulibus, Domino auxiliante, aliquod antidotum contra venenum tantæ pravitatis porrigere tentaret. Rex autem cunctis regni sui sacerdotibus in unum coactis, quid legati tanti pontificis afferant, indicat, jubetque, ut ex semetipsis viros tales eligerent,

quos

A quos ad peragendum tantæ rei negotium, puritate fidei, & ſapientia verbi idoneos non dubitarent. At illi uno conſenſu beatum Audoenum cum ſancto Eligio ad hoc deſtinandos eligunt. Tanta autem erat in Viro Dei ſapientia, ut cum adhuc ordinem ſacerdotalem non haberet, pene omnibus tunc Franciæ val Galliæ ſacerdotibus in ſapientia præferretur, vel, ut indulgentius dicam, æquaretur. Tamen quædam cauſa, ne tunc illuc mitteretur obſtitit.

12 Haud multo poſt tempore, quus ipſius pravi dogmatis aſſertor ex Aſia pulſus, in Galliarum civitatem Æduam, quæ nunc Auguſtudunum dicitur, perfidus apoſtata pervenit. Cumqua in aula regis Francorum relatum eſſet, anguem tortuoſum, virus horrendum in ſupradicta civitate jam vibraſſe, multoſque ibidem inſeciſſe; illico ſynodalem conventum ſacerdotum apud Aurelianenſem urbem coadunari fecit. Ubi tunc beatus Audoenus cum ſancto Eligio verſutis ipſius hæretici, ac validiſſimis objectionibus obſiſtebat, eunctiſque ejus argumentis, quibus ſe, quaſi quibuſdam foveis occultare nitebatur, detectis, omnibus, qui aderant, mortiferum B dogma, & vitandum, & execrandum manifeſtatione, & divina auctoritate perſuaſit; palmam tamen ejuſdem victoriæ beato Salvio epiſcopo, & martyri *g* cauſa humilitatis conceſſit. Convictus itaque hæreticus, etiam a finibus regni Francorum expulſus eſt. Hoc non ſolum contra hunc, ſed etiam contra omnes hæreticos agere ſolebat, ut quamcumque in conflicto ſuperaret, in longinquas regiones continuo fugere compelleret.

13 Deinde juſſu regis, multiſque religioſis, præcipue autem beatiſſimo Eligio ſuadente, quem præ omnibus ſingulariter diligebat, tonſuram clericatus accepit, unn eodemque tampore viro Dei Eligio comam deponente. Inſtabat autem quotidie magis ac magis, quatinus eccleſiæ fides intemerata perſiſteret, & a recto tramite oulla pravitate deviarer. Videos vero ſymoniacam hæreſim niminm Francorum in regno prævaluiſſe, quæ ab impiæ Brunichildis *b* tempore, pene cunctas Francorum polluit eccleſias, cœpit ſoadare regi, & cunctis optimatibus, ut patriam rali tabo corrupiam, medicina liberare or ſalutari. Hortabaturque ut nullatenus conſentirent C cuiquam ſacros ordines emare vel vendere; dicens, talc commercium diabolica frauda repertum, atque ideo penitus ab eccleſiaſticæ fidei puritate ſore eliminandum; magis aligeodos eſſa ad faſtigia ſacrarum ordioationum, quos non aurum, ſed fidei ſinceritas, doctrinæ inavitas, & morum probitas commendaret.

14 Ioterea defuncto Rotomageoſis urbis epiſcopo veneratione digoo, nomioa Rnmano *i*, beatus Andoenus conſenſu omnium ad ſubeundum pondos ejuſdem eccleſiæ pontificatus aompellitur. Illum ſolum ad hoc dignom tam rex quam optimates, nec noo clerus & populus una voce teſtabantur, cujus & fides, & doctrioa & mores tantæ ſedi ſuſcipiendæ convenirent. Ille autem licet humilitate recuſaret, ſcians tamen, quanium effet obedientiæ bonum, volootati propriæ imperium præpoſuit plurimorum. Accepta autem ſeda pontificali, non ſtatim ſacrum ordinem ſumere præcipitanter præſumpſit, ſciens videlicet ſub quanto fluctu & periculo neophytus ordinaretur, ne ſorta elatus, in judicium & laqueum incidat diaboli. Licet igitur a ſancto Viro omnis elatio fuiſſet alieniſſima, tamen ut D poſteris humilitatis exempla relinqueret, ſubira ex MSS. traoiæ digoitatis gradum improvide, ut dictum eſt, eum quadam trapidatione recuſavit.

15 Illico tamen relictis peoitus curiæ palatiis, relicta etiam propria ſeda, ad prædicandum verbum Dei geotibus io longinquo poſitis axul efficitur. Traoſmiſſa namque Sequana, tranſmiſſo atiamque Ligere, eunctos in eiſdem regionibus habitantes, lumioe verbi ſalutaris quaſi quidam ſol irradiavit; io quibuſdam fundamenta fidei coaſtruxit, quoſdam io fide corroboravit; aliquos etiam hæretica pravitate deceptos, ad normam eccleſiaſticæ fidei aouverit. Cum autem ad Hiſpanias perveniſſet, reperit populos ibidem commoraotes nimia ficeitate jam dudum laboraſſe. Siquidem jam ſeptam anni tranſierant, ex quo oec modicum pluviæ ſtillicidium has regiooes attigerat. Vir autem Deo plenus videns, quod ſi talis iocommoditas aeris diutius protelaretur, non ſolum periculum, ſed etiam exitium portandere; gladium quodammodo deſuper pendentem, atque ad feriendum paratum evertere ſtuduit.

16 Proſternens igitur ſe in oratione, obleerat Deum omaipotentem, ut qui quondam populo Iſraeli cauſa idololatriæ, atque impiiſſimæ Jezabel annjs tribus, & manſibus ſex cælum clauſerat, idemque oraota beatiſſimo Helia pluvia copioſa reſeraverat, nunc quoqua ſuæ miſeratjonis dona popnlo pro peccatis propriis juſte afflicto largiri digoetur, pluviaque ſalubri terram ſiccitate ſqualentem irrigare non differat; quatinus per miraculum ſorinſecus oſtenſum corda populorum fide ſorpentia ad laudem Creatoris ſortius inardeſcant. Nec mora, Viri Dei orationem tanta pluviæ ſequitor abuodantia, ut priorem penuriam recompeoſare videretur. Cerooeres, inquam, cælos ibidem rorare, imbrea ruere, diſtillare aera guttulis uberrimis, beneficiis cælorum arva repleri, ſcatere fontes, agros piogueſcere, fructibus arbores onerari, plantaria conſorgere, campos paſſim veſtiri ſegetibus, collibus vineta effluere, purpuraſcentes produceere olivas, roſarum ſiliorumque odorem ſuavius redolere, nec oon etiam agricolas reſumptis viribus videlicet targa ſatigare juvencorum.

17 Nec mirum, Virum Deo dilectum more Heliæ clauſum cælum orationibus ſacris reſeraſſa valuiſſe, quem conſtat imitatorem virtutom Heliæ in pluribus extitiſſe. Siquidem virginitatis privilegio floruit ut Helias; reges, & poteſtates delinquentes aſpere increpavit ot Helias; oulliuſque terrores, vel blandimenta huoc a tramite rectitudiois abducere poterant, ſicut nec Heliam. Veſtibus etiam aſperis ſæpius utebator ut Helias, ſicqua virtutes beatiſſimi Viri per loca plurima narrantur, & fidei ajus meritum late per orbem terrarum commandatur.

18 Confortato igitur populo Hiſpaniarum fide, verbo, miraculo, ad ſedem propriam jam tandem ire diſpoſuit. Cumque io revertendo, per Andegavenſem regionem iter ageret, obviam quemdam paoperculum habuit. Qui cum Dominico die contra oſum eccleſiaſticum onus ſervile exerceret, maoum, qua lapidem in mola ſarinam conficeret, aoum, qua lapidem in gyrum rotavit, aridam ſubito & inutilem ſibi offendit. Nam pollax manus ipſius ad ſuperiora manus tanto aſtrictus eſt, ut ſanguis in ipſa fixura pollicis exiret; ipſumque lignum, quo mola rotabatur, inter

polli-

vallide repellit,

& fimoniam quæquus an ea pelit,

b

eleftuſque præſul Rothomagenſis,

i

aoas adhuc nationes prædicas Hiſpanias,

quorum ægra diuturna ſitarent labore,

E

exemplo Heliæ præpoſita,

F

& in regiones ad urbem Rothomagi genſem

A pollicem & palmam tam ſtricte teoebatur, ot
EX MSS. avelli nullatenus inde potuiſſet. Procidens ergo pauper ille ad veſtigia ſancti Audoeni, miſeriam ſuam lacrymabiliter deploravit, ſimul & reatum ſuum, & negligentiam ſuam confeſſus eſt.

aliud miraculum patrat.

19 At beatus Audoenus ſignum ſanctæ crucis manu contrectæ impreſſit, conſuetudini deſervire priſtinæ, & motum naturalem exercere præcepit; admonens tuoc ipſum pauperculum, ut Dominicis, & feſtis diebus ad eccleſiam magis venire, & verbum Dei audire, opere implere, commonionem ſanctam percipere, quam molam rotare, aut ullum opus ſervile penitus exercere, ſine ſumma neceſſitate meminiſſet, dicens: Si Judæi decreta legis per Moyſen datæ tanta diligentia cuſtodiunt, multo magis convenire Chriſtianis decreta Evangelii per Chriſtum data ardenter audire, & cuſtodire. Et ſicut Judæi nullum opus in ſabbato ſervile peragunt; ita Chriſtiani in die Dominicæ reſurrectioois ad eccleſiam conveoire, verbum Dei auditu percipere, mente retinere, atque ideo a ſervili opere ceſſare debent.

B ANNOTATA.

a *Anno Chriſti 644. Clodoveus II. patri ſuo defuncto ſucceſſit.*

b *Hic eſt Paulus II. Conſtantinopolitanus patriarcha, de quo in Hiſtoria chronologica patriarcharum Conſtantinopolitanorum ante tomum 1. Auguſti pag.* * *79. & ſequente ſat multa diximus.*

c *Forte is fuit Petrus Alexandrinus patriarcha, de qua Hiſtoriam patriarcharum Alexandrinorum ante tomum v. Junii pag.* * *73. conſule.*

d *Biographus haud dubie hoc loco deſignare voluit Monothelitas hæreticos, quorum palmaria error in eo conſiſtebat, quod unicam in Chriſto operationem adeoque unicam voluntatem pertinaciter propugnarent: inde rum a μόνον θέλημα, id eſt*, unica voluntas, *Græcum Monothelitarum nomen acceperunt. Non tamen conſtat, eos veram Chriſti carnem ex Virgine aſſumptam expreſſis negaſſe, ut hic auctor aſſerit, quantumvis hæreſis ſuæ defendendæ gratia ad quælibet abſurda dogmata inconſtantes recurrerent, ut S. Maximus in Diſputatione cum Pyrrho Monothelita tomo 2. Operum ſuorum apud Combefiſium pag.* 182. *conqueritur his verbis:* Nihil me ſic a tuo deceſſore alieno animo fecit, ac ejus verſatile ingenium, meotiſque levitas; quod nimirum io alias ſubinde aoimum transferret ſententias, nce io ullo firmiter ſenſu conſiſteret: aliquando enim eos, qui hanc voluntatem divinam dicebant, approbans, Deum ſolum eſſe, qui incarnatus eſſet, docebat; aliquando vero eis aſſentiens, qui ipſum conſultricem ſeu conſilii dicerent, purum hominem ipſum ioducebat. *Forſan verſipelles iſti hæretici etiam veram Chriſti carnem negabant, quando argumentis convicti aliud effugium invenire non poterant, liset hanc hæreſim publice & expreſſe non profiterentur.*

e *Hic imperator ab aliis vocatur* Conſtans, *qui S. Martinum Pontificem acerbe perſecutus eſt, ut in Hiſtoria Patriarcharum Conſtantinopolitanorum ſuperius citata pag.* * *80. breviter narravimus.*

f *Alia hujus ſancti Pontificis Romani, favente Deo, ad diem 12. Novembris illuſtrabuntur.*

g *Cointius in Annalibus Francorum ad annum Chriſti 634. aſſerit, hunc S. Salvium fuiſſe Valentinenſem in Gallia epiſcopum. At Longuevallius noſter in Hiſtoria eccleſiæ Gallicanæ tomo 3. pag.* D *432. in notis monet, ætatem hujus ſancti Præſulis haſtenus ignorari, eumque vocari martyrem, quia forſan confuſus eſt cum S. Salvio Engoliſmenſi epiſcopo, qui prope Valencenas in Belgio martyrium ſubiit. Saltem in variis hujus nominis epiſcopis, quos Henſchenius ad diem 26. Junii diſtinxit, nullum reperimus, cui hæc ætas ſimul cum martyrio probabiliter tribui poteſt.*

h *Quamvis Brunichildis hic & alibi paſſim impia vocetur, tamen Cointius in Annalibus Francorum ad annum 602. & ſequentes famam ejus tuetur.*

i *Teſte Cointio in Annalibus Francorum ad annum 639. num. 3. S. Romanus antiſtes Rothomagenſis obiit die 23. Octobris, quo in Martyrologio Romano memoratur.*

CAPUT III.

Epiſcopalis ejus conſecratio, virtutes in hoc officio, auſterus vivendi modus, & munifica monaſteriorum conſtructio. E

PErveniens itaque Rothomagum, ordinem pontificalem ſecundum eccleſiaſticum, & canonicum dogma una cum beatiſſimo Eligio ſuſcepit. Siquidem uoo ſub die apuó Rothomagum ambo pariter ordinati ſunt, ſanctus Audoenus ejuldem utbis arcbiepiſcopus, Eligius veto Noviomagenſit epiſcopus, anno Dominicæ incarnatioois ſexcenteſimo triceſimo quinto *a*, pontificatum agente Romanæ eccleſiæ ſummo præſule beatiſſimo Papa Martino, anoo ſecundo *b*, porro Clodovei regis, filii Dagoberti, qui tunc regni Francorum apicem tenebat, anno tertio *c*, pridie Iduum Maiarum, Dominico die aote lætanias *d*. Suſcepto ergo epiſcopatu qualem ſe poſtmodum exhibuerit, quis digne valeat explicare? Aut quis tantorum verborum copia inſtructus exiſtat, vel quæ oratio tantæ affluentiæ ubertate exundans, quæ cuncta ejus bona, ut decet, queat cooſequm? *Sanctus ad cathedram Rothomagenſem evehitur.* *a* *b* *c* *d*

P 21 Idem ſemper robuſtus, ad virtutis inſtaotiam ſe exercens, conſtantiſſime io iocepto perſeverabat propoſito, eadem in eorde humilitat, eadem io vultu gravitas erat, eamdem pauperibus curam, eamdem ut prius, ſollicitudinem getebat, eadem dilectio ſtaterna, eadem mentis conſtantia eidem permanebat, oiſi quod epiſcopalis ambitio, quæ cæteris pompæ ſomeotum ſubminiſtrare ſolet, ei plus ſtudium abjectionis exhibuit; & unde alit ad tempus videntur extolli, inde is amplius ſtuduit humiliari. Erat itaque Chriſto ſemper ſubjectus, & devotione armatus, doctrina præcipuus, pontificio dignus; humilis io honore reculando, ſubditus in ſuſcipiendo; exul ſpontaneus, fide pleniſſimus: obediens in Dei præceptis, credulus in promiſſis: peregre locuples, in induſtria ſolers, in opere doctis, in ſpe longanimis, in colloquio ſapieos, in conſilio prudens, in corrigendo vehemens, in diligendo ardens: io adverſis patiens; in periculis ſortis, in diſciplinis manſuetus, in eleemolynis largus: in ſtudiis aſſiduus, metu mortis ſollicitus, in timore Dei eximius, in religione magnificos. In exequiis devotus, io miſericordia glorioſus: in diſciplina ſtrenuus, excellenti ingenio præditus, juſtitia inſignis, leveritate terribilis: ad arguendum *P humilitas*

prom-

A promptus, ad ignoscendum paratus: humilitate summus, hospitalitate præcipuus.

misericordia erga pauperes

22 Nutritor gregis piissimus, pastor ecclesiæ providus; dispensator fidelis, moderator insignis; delictum proprium cavens, alienum ut suum lugens; plebi monita præbens, Christique præceptu docens, protervos non armis, sed patientia vincens; superbos Christi jugo suavissimo subdens: semper enim in obsequiis pauperum, in diligentia peregrinorum infatigabilitec perdurabat. Atque ita eis suum impendebat obsequium, ot nisi quis fundatam in Christo haberet mentam, proculdubio despectui duceret talia vel coæqualibus præbere, qualia is jugiter luridis, & despicabilibus exhibere. Denique omoi episcopali pompa postposita, populorum agmine contempto, principum frequentia spreta, famulantium obsequiis relictis, pauperum semper, captivorumque delectabatur consortiis. Sed quid hæc diutius narrando immoror? Fateor numquam eo studiosior in inceptis bonis, numquam perseve-
B rantior usquam 10 Galliis extitit quisquam. Posset enim quia vel raro arripere, sed vix aut difficile perpetuo tenere. Hic vero quod semel propoluit, perpetuo retinuit; quod Deo primum vovit, nullis mundi negotiis obligavit; quod in principio arripuit, ad finem usque perduxit.

23 Denique rigorem oimiæ abstinentiæ ora
asperitate vitæ, pallida demonstrabant: maxillæ lacrymis humectæ contritionem cordis indicabant. Lactea colla circuli ferrei præmebant: ventrem & brachia ferrum æque constringebat. Talia stigmata miles Christi in corpore suo circumferens, voluptatum illecebras, & diabolicas persuasiones Domino miseranie facile contempsit. Sciebat enim Dominum Jesum Christum ot nos ab æternis pœnis liberaret, multa graviora pertulisse, & multa martyrum millia persecutionis tempore vincula, carceres, ignes, bestias, atque innumera tormeotorum genera pro Christo subiisse. Ipsios etiam lecti congeries non ex mollibus plumis pictisve tapetis, sed ex asperis virgultis construebatur.
C Illuc corpusculum jejuniis, vigiliis fatigatum, quasi acceptabilem Deo victimam collocabat, exhibens secundum præceptum apostolicum, corpus suum hostiam viventem, sanctam Deo placentem; illud Apostoli decantans: Non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis: nam sæpissime in cubiculo lectuli, lux immensæ claritatis cælitus emissa, a discipulis ejus visa est, vocesque angelicæ cum eo colloquentes audiebantur.

aliisque virtutibus fulgus,

24 Interea summo ardebat studio ut monasteria, & loca sanctorum construeret per totas Fraocorum provincias, maxime in propria diœcesi, ubi plura cœnobia magna & nobilia ex fundamentis construi fecit. Plura autem ex desidia priorum pontificum, & abbatum neglecta restauravit. Primo tamen ipsam matrem ecclesiam præ omnibus, qui ante eum fuerunt, rebus opimis, thesauritque plurimis ditavit. Inter alia vero ornamenta, fecit ibi lectum auro inclu-
* al. insculptum sum * ob amorem sanctæ Dei genitricis Mariæ. Clerum denique plurimum adunavit, quem ecclesiasticis disciplinis mirabiliter imbuit. Io alimentis, & quæ necessaria erant largus procurator extitit. Xenodochia matriculaique instituit, sufficientemque alimoniam ibi habitantibus largitus est. Eadem cura & diligentia vicos publicos, & plebeias ecclesias fundavit, vel renovavit.

Nullaque diœcesis in cunctis Galliarum provi-
D ex MSS. cius suo tempore diœcesim Rothomagensem io devotione Christianæ religionis superare, vel etiam coæquare potuit. Tantus enim ibi erat numerus cœnobiorum diversi sexus, monachorum scilicet, & monachorum, qui ad ejus institutionem quasi divinæ sationis messis subito enituit, ut numero simul & religione cœnobia Ægyptiorum ab Antonio quondam exorta æquare videretur. Ipse autem sine intermissione verbum Dei prædicabat instans secundum Apostolum opportune, importune, arguens, obsecrans, iocrepans cum patientia, & doctrina.

& virum divitem,

25 Inter cætera virtutum miracula, quæ isdem almificus gessit præsul, illud omnino, præteundum non est, quod orationis suæ potentia quemdam illustrem virum, nomine Vuaningum optatæ reddidit sanitati. Erat namque Vuaningus isdem opum abundantia, secularique dignitate præpollens, qui dispositissimo, ac misericordissimo Dei judicio, morbo percussus acerbo, in
E extasi mentis jam pene mortuus rapitur, multaque infernalis supplicii tormenta contemplatur. Quod omnino dispensante divina providentia actum creditur, ut & ipse vir jam dictus deinceps religiosior arga Dei cultum inveoiretur, & quanti meriti apud Deum foret, qui hunc ab hac clade, atque inferni voragine, oratione posset liberare, longe lateque promulgaretur. Qui cum adhuc eodem, quo laborabat, morbo teneretur astrictus, a beato Audoeno pontifice visitatur, Qui venerabilis pontifex orationem fundens, benedictionem super eum dedit, atque pristinæ sanitati restituit; hoc præcipue dans in mandatum, ut Deo consecraret ipsum, in quo jacebat, locum.

quem mirabiliter a morbo liberaverat

26 Et ne admonitio tanti Pontificis fieret cassa, monetur iterum a beata Eulalia, ut juxta jussionem ejusdem Pontificis, in eodem prædio, quod vocatur Fiscannus *e*, ubi dudum jacuerat, cœnobium construi faciat. Atque ut in hoc mundo adhuc viginti annos debeat vivere, meruit audire; qui vitæ redditus, ac sensus sui integritate recepta, eumdem clarissimum Audoenum ad se venire precatur, simulque eum illo sacerdotem Christi Vuandregisilum *f*. Promulgata autem ejusdem viri reoperatione, ut sese fama nobilium
F longe lateque diffundit, plurimi ad eum congratulandi gratia confluebant, ob hoc maxime, quia audiebant illum oratione, & benedictione almi Pontificis vitæ, sanitatique restitutum. Cui spectaculo etiam rex juvenis Clotharius *g*, Clodovei regis filius, nec non euncti proceres, & populus, qui cum eo esse poterat, interfuit. Qui audita oculis experieotes, omnipotentis Dei clementiam collaudare; atque attentius beatum Audoenum excolera, ac venerari cœperunt.

ad restaurandum monasterium cœnobium induxit,

27 Itaque in jam dicto prædio cœnobium construenies, Vuaningus scilicet, atque venerabilis Audoenus, multitudinem ibi sanctimonialium monastico cultu degentium, sub Chil-
demarcha *b* abbatissa constituit, saoctumque virum Vuandregisilum, quem olim idem venerabilis Pontifex sacris ordinibus decoraverat, cuique ad monasterium construendum, locum, qui dicitur Fontinella *i*, a rege Clodoveo impetraverat, ibi ex consulto præficiuot; quatinus ejus verbis & vita castissima fragilioris sexus moderaretur lascivia, institureturque religionis norma. Verum venerabilis pontifex Audoenus episcopatus sibi cælitus commissi strenue peragens minisleria,

A ſteria, atque ſuperni Imperatoris hujuſmodi loſ-
ex mss. ge lateque fundans, munieoſque monachorum cœnobia, oec non morbis infirmitatum diverſarum, miraculis, & verbis adhibens coogrueotiſſima medicamioa, noo ſuperbe ioflammabatur ad caſum, ſed modeſtiſſime humiliabatur ad culmioris incrementum. Nec oeticius eedere labori, fatigabatur hujuſmodi negotiis; immo peragrans oppida, rura, caſas, vicos, caſtellaque, lata opulentiam ſibi divinitus indultæ ſapientiæ prædicando porrigebat cunctis, infundeos plagis vulneratorum vioum, & oleum, id eſt, proponens cuoctis tarmenta impiorum, & præmia juſtorum. Si quando autem a prædicatione ceſſabat, non ſtatim quietudioi ſuæ providebat, ſed pernox io orationibus, & vigiliis inſtabat, & terrenis negotiis ſolutus, mente cælestibus iohærebat.

28 Sed quooiam de cœnobiis meminimus, opportunum eſt, ut qualiter ei locus, qui nunc Crux ſancti Audoeni k vocatur primum oſteoſus ſit, hoc loco memoremus: nam eum tempore quodam parochiam ſuam prædicando luſtraret, & per ipſum locum iter ageret curru ſedens (non enim, nimio ſenio feſſus, jam equo vehi poterat) muli, qui corrum trahebaot, ſubito ſubſtiterunt. Quos eum auriga flagello pereutiens iter cœptum peragere compelleret, nullo modo ab ipſo loco avellere potuit. Sentieos autem Vir Dei animalia nutu Dei manere immobilia, extemplo oculos ad cælum reflexit, aſpexitque vexillum crucis amplo ſplendore micans.

29 Cumque intelligeret, Spiritu ſibi revelaota, quod eumdem locum ad ſerviendum ſibi Dominus elegiſſet, ſubito converſus vidit quemdam araotem, cujus ſtimulum ſumens, figuram ſanctæ Crucis expreſſit; qua defixa in terra, Sanctorum etiam reliquiis ſuppoſitis, dilceſſit. Cumque ſol veſpera veniente terras relinqueret, columna ignea io ipſo loco per totam noctem viſa eſt tanto ſplendore, ut ſolis claritatem vincre videretur. Nec ab uoo, ſed a tutius provinciæ hominibus videbatur. Deinde confluebat illuc multitudo populorum, offerentium Domino vota ſua, ibique diverſis languoribus detenti, ſanitatem priſtinam receperunt, cœci viſum, ſurdi auditum, elaudi greſſum, muti officium linguæ, C leproſi quodationem. In quo loco beatus Leufredus l eccleſiam conſtruxit, quæ dedicata eſt in honore ſanctæ Crucis, ae reverendiſſimi Audoeni Pontificis, ibique monachorum multitudo regulariter uſque in hodieroum diem Deo deſervit.

30 Illud etiam oon ſilentii antro tegeodum eſt, quod de illo eertum habemus. Iter autem una dierum neceſſarium carpens per parochiam Rothomagenſem, cuntigit, ut per quemdam locum tranſiret, haud procul ab alveo Sequanæ, propter inſulam, cujus eſt vocabulum Beleionaea m, ſitum. Ibique dum aeceſſiſſet, paululum ſe dixit in eodem loco requieſcere, divino utique admonitus oraculo. Cumque ſancto ſopore teneretur oppreſſus, angeheis fruitur colloquiis, atque eodem, in quo quieſcebat, loco baſilicam io honore protomartyris Stephani ut ædificaret, perdocetur. Aecerſito deinde Ansberto n, qui tunc temporis Fontinellæ monaſterio abbatis jure præerat, in ejus territorio iſdem loeus eſſe videtur, hoc negotium patrandum iojunxit. Qui votis clariſſimi favens Præſulis, eamdem ſacram ædiculam, licet modeio, ut ſitus ſe habet loci, elegaoti tamen fabricavit opere. Ubi idem præcipuus paſtor, ae glorioſus D Pontifex Audoenus xenodochium pauperum, ob memoriam nominis ſui æternam ioſtituit, ae patrimonium quoddam, cujus eſt vocabulum Childriacus, ſitum in pago Duoenſe o, eidem 9 pauperibus ibidem degentibus gratuita homioum largitus eſt; ſciens ſcriptum, quod ea hæreditas bene recooditur, quæ Deo cuſtode ſervatur.

ANNOTATA.

a *Cointius in Annalibus Francorum ad annum 640, n. 20. & ſequentibus fuſe diſcuſſit hanc chronotaxim, de qua § 2. Commentarii noſtri prævii conſule.*

b *Annus ſecundus Martini Pontificis cum anno Chriſti hic aſſignato conciliari non poteſt, cum Sanctus ille aumaxat anno Chriſti 649. cathedram S. Petri aſcenderit.*

c *Hic iterum eſt anachroniſmus: nam Clodoveus II. anno Chriſti 640. tertium regni annum agebat, ut Cointius in Annalibus Francorum ad hunc annum notavit.*

d *Per* lætanias *hic intellige diet Rogationum, qui* E *ante Aſcenſionem Domini in Eccleſia celebrantur.*

e *Eſt celebre monaſterium in diœceſi Rothomagenſi ſitum, de quo Arturus in Neuſtria ſua pia pag. 193. & ſequentibus fuſe agit.*

f *Acta hujus ſancti abbatis in Opere noſtro ad diem 22. Julii operoſe edita ac illuſtrata ſunt.*

g *Is eſt Clotarius III., qui anno Chriſti 662, poſt mortem patris ſui ad regnum Franciæ evectus eſt, ut Labbeus noſter in chronologia affirmat. At Cointius aliud regni initium aſſignat, quod hic parum noſtris intereſt.*

h *Hæc abbatiſſa ab aliis vocatur* Hildemarcha, *& Sauſſayus in Supplemento Martyrologii Galliani tomo 2. pag. 1186. octavo Kalendas Novembris eam titulo* ſanctæ *appellat, & inter alia in ejus elogio hæc ſcribit*: Corpus ejus in Fontanéllæ cœnobio depoſitum magna emicuit divinarum operationum gloria, quæ cultum ejus ibidem celebrem reddiderunt. *Hæc ad diem 25. Octobris examinari poterunt.*

i *De origine & progreſſu hujus monaſterii copioſe ſcripſit Arturus in Neuſtria ſua pia pag.* F *131. & ſequentibus.*

k *Hoc monaſterium diœceſis Ebroicenſis a cruce, quam* S. Audoenus *ibi in aere viderat, nomen accepit. Poſtea vocatum eſt* crux S. Leufredi, *quia S. Leufredus in loco, ubi* S. Audoeous *crucem viderat, monaſterium fundavit, ibique multis miraculis clarnit, ut apud laudatum Arturum in proxime citato Opere pag. 346. & ſequentibus fuſius videre eſt.*

l *Henſchenius ad diem 21. Junii in Opere noſtro Acta S. Leufredi tomo IV. a pag. 104. illuſtravit.*

m *Hæc inſula in Actis S. Condedi monachi Fontanellenſis vocatur* Belſinnaca, *de qua Valeſium in Notitia Galliarum pag. 82. conſule.*

n *Majores noſtri die 9. Februarii Acta S. Anſberti prius abbatis Fontanellenſis, ac poſtea archiepiſcopi Rothomagenſis, ſedulo examinarunt.*

o *Valeſius in Notitia Galliarum pag. 178. de duplici Duno meminit. Suſpicor, hic indicari tractum Dunenſem, qui ab urbe vulgo* Chaſteau-Dun *dicta nomen accepit. Baudrandus in ſua Geographia ſitum iſtius urbis in Belſia Galliæ provincia ad Ladum fluvium aſſignat, eamque 28. leucis a Rothomago ea meridiem & totidem a Pariſiis in occaſum diſtare aſſerit.*

CA-

A

CAPUT IV.

Romana ejus peregrinatio, pacis conciliandæ ſtudium, prophetia, & felix obitus.

Romam profiſciſcitur,

POſt fundatam dehinc fidei eccleſiam, poſt fluenta doctrinæ, poſt tot monachorum conſtructa monaſteria, poſt pacificatum totum Francorum imperium, urbem Romam, caput orbis, & Chriſtianæ religionis, quam Apoſtolorum principes corporibus ornant, catervæ martyrum oſſibus ſacris decorant, pontificante tunc temporis
a ſedem ejuſdem eccleſiæ anno quarto Deodato a Papa, adire tandem diſpoſuit. Cumque hoc longe, lateque fama vulgaret, undique conveniunt Religioſorum innumeræ multitudines ad Virum Dei, portantes auri, argentique pondera copioſa; obſecrantes, ut ad corpora ſanctorum Apoſtolorum & martyrum, pro redemptione animarum ſuarum deferri juberet; partim etiam pau-
B peribus imbi ſuis ſacris manibus largiretur, coſque orationibus ſuis Domino pariter commendaret.

multis comitantibus,

32 Multi etiam venerabiles viri, & Deo devoti, una cum illo ire gaudebant; inter quos
b erat ſanctus Sydonius b, genere Scotus, ædificator monaſterii, quod nunc per metonymiam ſanctum Sydonium dicunt. Comitatus igitur Deo Dilectus turba ſanctorum, necnon benedictionibus eleemoſynarum ornatus, ad limina ſanctorum Apoſtolorum hilaris (ut quondam Vas electionis, cum benedictionnes diverſarum eccleſiarum in miniſterium ſanctorum Hieroſolymam deferret) pervenit. Proſternens autem ſe ſingulis memoriis Apoſtolorum, & martyrum, vota ſupplicationis tam pro ſe, quam pro pace totius Eccleſiæ Catholicæ obtulit; lacrymas tamen magis, quam verba fudit. Ubicumque proſtratus in oratione jacebat, flumina lacrymarum pavimentum irrigabant: ubi denique ad confeſſionem Petri Apoſtoli, cum hunc verſum inciperet; Exultabunt ſancti in gloria, divinitus relponſum eſt, Lætabuntur in cubilibus ſuis. Quis etenim eloqui poterit, eum quanta abundantia per Romanas eccleſias, & ſanctarum memorias commiſſam ſibi diſtribuebat pecuniam. Cumulabantur altaria ſanctorum auro, & argento, replebantur pauperum manus. Gaudebat tota urbs, ſibi, qui in toto mundo erat orbe, adveniſſe. Et (ut breviter concludam) ita in illius adventu, vel beneficio gratulabantur, acſi ſuodatores fidei ſuæ corporaliter corporeis tuereotur obtutibus.

C

& redeat ad ſuam diœceſim cum magna lætitia excipitur.

33 Perfectis autem orationibus apud loca ſanctorum, diu deſideratis acceptis divinis reſponſis, eum multarum ſuffragiis reliquiarum, tandem venerabilis Senex altiſſimis Alpium jugis tranſmiſſis, Galliarum remeavit ad ſolum. Cum autem perveniſſet ad finem diœceſis ſuæ, cuncti tam civea, quam ſuburbani, maximo gaudio exultantes, catervatim occurrunt Pontifici, una cum crucibus & lampadibus, gratias agentes Domino, qui eis incolumem reddidit proprium paſtorem, atque pontificem. Jamque felix fama volans regalem pervenit ad aulam. Tunc una rex, & regina, eunctique optimates palatii laudabant Creatorem, qui eis tantum pontificem, & regni tutorem remeare fecit incolumem. Quid dicam de ſacerdotibus, & de agminibus monachorum? Omnea quippe unanimiter manibus in cælum eum voce levatis, canebant: Gratias agimus tibi, Jeſu Chriſte, Fili Dei vivi, qui exaudiſti voces clamantium ad te, & reddidiſti nobis paſtorem animarum noſtrarum, ſimulque corporum procuratorem.

D ex MSS.

Redux diſſidentes principes conciliatos ulciſcitur,

34 Jamque ad ſedem propriam veniens, audivit principes palatii, quos auctore Deo Romam vadens concordes reliquerat, inſtigante diabolo, jam peſte diſcordiæ fœdatos. Tunc Chriſti Miles arma ſpiritualia ſumens, vigilias videlicet, orationes, jejunia, ſpiritualem haſtem palatio pellere, atque concordiam priſtinam turbatis principibus reddere tentabat. Quam multa, quam gravia ſuſpitia, quam multas tribulationes beata ſenectus ſuſtinuit, ut pacificos redderet, quos invidia diaboli per diſcordiam ſeparavit. Et ne effuſio ſanguinis inter Chriſtianos fieret, ipſe prius morti ſuccumbere paratus erat, attendens illud evangelicum documentum: Paſtor bonus animam ſuam ponit pro ovibus ſuis. Nec labor tanti viri caſſus eſſe potuit; nam principes, fœdera diſcordia, pacem amiſſam libenter
E ſuſceperunt.

filium patris ſuſcitatum ſpiritu prophetico monet,

35 Illo tempore regiæ dignitatis culmine Thendericus inſignis habebatur. Qui venerabilem pontificem Audoenum non minus anterioribus regibus diligens, inter reliqua beneficia hoc illi conceſſit, ut nullus in parochia ejus epiſcopus, vel abbas, ſive Comes aut quiſlibet alius judiciariæ poteſtatis conſtitueretur, niſi quem aut ipſe de ſuis eligeret, aut cui conſtituendo pro vitæ meritis aſſenſum daret c. Tunc in palatio ſupradicti regis majus dogma retinebat vir illuſter, nomine Vuarato, cui erat filius efficax, & induſtrius, ferus tamen animo, acerbus moribus, atque inſidiator patris, nomine Gislemarus *. Quem vir Domini Audoenus ut a patris ſui inſectatione ceſſaret, crebra admonitione coercuit. Cujus ille laluteria monita contemnens, a malitiæ ſuæ inſidiis non ſe cohibuit, donec patrem proprio honore privavit. Unde non multo poſt, ſicuti ei a Viro Dei fuerat prædictum, percuſſus a Deo, indigniſſimam vitam digna morte finivit.

c

* al. Gil. lemarus

in trium Colonenſi portat miracula,

36 Interea beatus Audoenus, orta diſcordia inter gentem Francorum, & Auſtraſiorum, ad urbem Colociam cauſa pacis pervenit. Cumque ingrediens civitatem, martyrum monumenta perloſtraret, atque reliquias more ſuo ex eorum monumentis ablatas, ſecum cum magno honore deponeret, obvium quemdam mutum habuit, qui jam per undecim annorum curricula ulum loquendi perdiderat. Quem Dominus ad honorem famuli ſui tamdiu mutum reſervavit, ut per ipſius adventum muto loquelam redderet, & diu tacens lingua in laudes erumperet Chriſti. Signum itaque crucis capiti ejus impreſſit, & linguam tacentem loqui continuo fecit. Exinde populis diſcordia prius diſjunctis, & pacis fœdere ſociatis, inde regrediens ad Neuſtriam, civitatem Virdunenſium advenit. Cumque ingrederetur eccleſiam ipſius civitatis, ecce mulier quædam ſpiritum immundum habens, vexari mirabiliter cœpit, ſtrendenſque dentibus, virum Dei rapido curſu invadere nitebatur. Sanctus Audoenus manu caput ſtrinxit, & illico dæmonem ejecit, ſanamque patentibus reddidit. Exinde ad palatium veniens, proſpera de pace cuncta, ut geſſerat, indicavit.

F

ex msſ. Er reverſus in Gallias pie moritur

37 Tempus jamque eſt, ut de obitu pretioſiſſimi Viri calamus noſter digne aliqua pangat. Anno igitur ſextodecimo *d* regnante Theoderico, & Chlodocbilde *e* regina, adminiſtrante res palatii Vuaratone *a* ſubreguli, apud villam Climiacum, ubi tunc ipſe vir beatus de pace remiſſa inter Francos, & Auſtraſios nunciaverat, jam ſenio ætatis ſeſſo ægritudo corporis illum contigit. Appropinquabat itaque deſiderata dies, qua cupiebat diſſolvi & eſſe cum Chriſto, terram relinquere, & videre jam facie ad faciem, quod in ænigmate diu tuebatur. Cumque febribus corpus attenuaretur, & obitum ſuum jam imminere cerneret, obtecrabat Dominum, ut ſuas oves digno paſtori committere dignaretur: hortans denique regem, ut quemdam abbatem, nomine Ansbertum, ejus facerer ſucceſſorem, ſicut & fecit. Ipſe igitur complens orationem, gregem ſibi creditum Chriſto Domino devote commendans, & ſic ſpiritum commiſit in manus Creatoris, cæleſtibus choris ſociandum, ad gloriam ſempiternam paradiſi poſſidendam. Rexit autem Rotbomagenſem eccleſiam annos quadraginta & tres, menſes tres, & dies decem. Nonagenarius migravit ad Dominum, ſub die nono Kalendarum Septembrium, Dominica; qui erat anno Incarnationis Domini noſtri Jeſu Chriſti ſexcenteſimus ſeptuageſimus octavus *f*.

a et Chlodobilde

e

B

f

cum ſumma gloria

38 Completur interea maximo regia regalis luctu, omnis palatina dignitas concutitur, omnis altitudo humiliatur, omne gaudium in lamentum vertitur, omnis riſus quieſcit. Plangunt prudentiſſimum conſiliarum, pacem populo Dei ſemper quærentem; & ne humanus ſanguis effunderetur, inſtantiſſime deſudantem; egregium prædicatorem, monaſteriorum fundatorem, pauperum conſolatorem, patrem monachorum, paſtorem Clericorum, hæreticorum perſecutorem, Eccleſiæ defenſorem, regni tutorem. Inter hæc patent jam beato Audoeno cælorum palatia, referantur ſecretorum arcana. Ejus merita tranſcendunt cacumina terrarum, ejus ſacerdotii dignitas tranſvolat altitudines ſiderum, ſociatus jam choris ſanctorum, atque legionibus angelorum, glorificatus eſt inter apoſtolicas arces, collocatus inter patriarchas, atque prophetarum turmas, & inter ſplendentia caſtra ſanctorum numeratus.

C

ac plebis fletu.

39 Plebs denique univerſa plangit pium paſtorem, & miles Chriſti exultat cum fiducia in Chriſto, pro remuneratore. Rex, regina, proceresque palatii, non deſiſtunt flere, & ille, cui ſedulo ſervitutis obſequia detulit, ſine ulla cunctatione confidens, feſtinat vultum ejus videre. Triſtantur cives atque vicini, & Audoenus pontifex mercedem laboris excipiens lætatur ſine trepidatione. Tunduntur pectora piis planctibus, athleta Domini gratulatur, inſtitiis mundi reſolutus. Tutorem regni requirunt, quem plateæ Hieruſalem jam galeatum acceperunt. O quanta eſt angelorum lætitia plaudentium, quantum * pium eſt flere Audoenum, qui cæleſtem vitam duxit in ſæculo, & modo togatus gaudet in cælo! In tabernaculis Sanctorum cum magna tranquillitate requieſcit, ſtipatus præſidiis angelorum.

* forte quam

ANNOTATA.

a Si chronologiæ biographi noſtri fidendum ſit, S. Audoenus *anno Chriſti 674. Romam profectus eſt, cum annus quartus Deodati vel Adeodati Pontificis hujus anno Chriſti reſpondeat. Countius hoc iter ſancti Præſulis differt ad annum Chriſti 676. qui fuit Deodati Papæ ſextus & ultimus, quemadmodum Labbeus in Chronologia ſua numerat. Alii tamen annum Deodati quartum cum anno Chriſti 676. componere nituntur.*

D

b Supra citatus Arturus pag. 335. Neuſtriæ pie monaſterium ſancti Sidonii deſcribit, illudque ab aliis ejuſdem nominis locis diſtinguit.

c Countius in Annalibus Francorum ad annum 681. num. 67. hoc diploma explicat, & illud a Surio corrupte editum oſtendit.

d Quamvis Countius hunc biographum noſtrum ubi explicare nitatur, tamen in Annalibus Francorum ad annum Chriſti 683. num. 7. hanc epocham rotunde rejecit his verbis: Audoenus ad annum Theodorici regis decimum ſextum pervenire non potuit.

e Ex communi chronologorum conſenſu conſtat, hunc Waratonem munere ſubreguli, ſeu potius Majoris-domus, anno 681. primum fungi cœpiſſe. Unde ſequitur, S. Audoenum *poſt annum 681. obiiſſe. Attamen hoc tempus mortis conciliari non poteſt cum anno Incarnationis, quem biographus noſter ſtatim aſſignabit.*

E

f Annus Chriſti hoc loco expreſſus neque cum munere Waratonis, neque cum anno decimo ſexto Theodorici regis componi poteſt: teſte enim Countio, decimus ſextus Theodorici regis annus anno Chriſti 689. reſpondet, licet Labbeus noſter eodem anno 689. tantummodo nonum Theodorici regis annum numerat.

CAPUT V.

Funerea pompa, primus ſepulturæ locus, honorifica ſacri corporis elevatio, & miraculum, quod in ea contigit.

Sancti tradetur honorifice Rothomagum tranſferendi.

POſtquam ergo planctus requievit, conventus epiſcoporum, rex, & regina, Majordomus, cunctique principes in unum conveniunt, & beati Viri corpus in feretro deportantes, ſanctas exequias celebrant. Gaudebat quilque, & maximum lucrum deputabat, ſi corpus beati Viri ſubire humeris, atque in ſcapulis portare meruiſſet. Qui cum maximo honore uſque ad portem Yſiæ cum digno funeris ornamento, hymnos & laudes celebrando perveniſſent, noctem totam in laudibus Domini peregerunt. Indeque regalis dignitas remeavit ad propria cum magna triſtitia, videns a ſe ablatam Domini margaritam. Dum vero conventione facta plurimorum epiſcoporum, una cum venerabilium abbatum, atque ſacerdotum, monachorum, clericorumque multitudine, ſeu illuſtrium virorum, & turba populorum, cum crucibus, & lampadibus, necnon thymiamatibus, Caſſinenſium provinciam ſuor ingreſſi, ſummo honore beatum corpus humeris deportantes, laudes & hymnos Deo canebant, & cum ingenti fletu paſtoris feretrum aſpicientes, per loca ſingula, ut diximus, triſtes beati Viri corpus ad Rotbomagum civitatem deportabant, & in baſilica beati Petri Apoſtoli, in loco, quem ipſe præparaverat, cum ingenti decore decentiſſime tetelierunt.

F

ubi in eccleſia S. Petri ſepulti.

41 Denique ipſa eccleſia, in qua ſancta membra in pace quieſcunt, miro opere quadris lapidibus,

A dibus, manu Gothica a primo Lothario rege Francorum olim eſt oobiliter conſtructa, ſub an-
a no circiter viceſimo quarto regni ſui *a*, pontificante ſedem ejuſdem eccleſiæ Rothomagenſis Fla-
b vio *b* epiſcopo, qui fuit anno Dominicæ incarna-
c tionis quingenteſimo *c*; in qua jam dicti Lotharii duæ uxores requieſcunt, Haldetrudis, & Beretrudis, necnon & Dagobertus filius Sigeberti Regis, quem totondit Grimoaldus; ſeu & Hildericus rex, & uxor illius Bihildis eum filio, quos ipſe Vir ſanctus jam olim ibidem ſepelivit, ubi Dominus Jeſus Chriſtus, meritis beati Audoeni præſulis ſuffragantibus, multa virtutum ſigna uſque in hodiernum diem operari non ceſſat. Ibi cæci illuminantur, leproſi mundantur, claudorum greſſus conſolidantur, dæmoniaci curantur, & diverſi languores ſanantur.

et miracula ejus enarrata

42 Et non ſolum in loco ſepulturæ ipſius, ſed per plures provincias, quas Vir Domini docendo peragravit. Quæ ſi quis plenius ſcire voluerit, luſtret Galliam, Aquitaniam, Hiſpaniam & Italiam, geſta Francorum, Vitam & actus almi Eligii, quos ipſe dictando, ſcribendo, poB ſteris reliquit; Vitas quoque venerabilium abbatum, & confeſſorum ſanctorum; illius vero civitatis ſerinia, necnon & monaſteriorum, quæ reges, & reginæ, ſeu alii plurimi viri Religioſi, illo hortante, in illius tempore conſtrui ſeceſunt, legendo, & requirendo peragret. In quibus omnipotens Deus ad honorem nominis ſui, per merita ſancti Audoeni, multa mira & magna oſque hodie monſtrare dignatur; quæ omnia reſtantur loca, ubi fiunt miracula. Patres, matreſque docent liberos ſuos, magiſtri diſcipulos, ſenes juvenculos, ad memoriam in poſteris traſmittendam.

poſteris omnes decretum elevatur,

43 Requievit igitur beati Viri corpus in eodem loco annis tribus & menſibus novem. Poſt hæc viſum eſt antiſtiti ſucceſſori ſuo, ut ſacratiſſimum corpus transferret in editiorem locum, ad orientalem plagam altaris ſancti Petri Apoſtoli. Convocato igitur agmine plurimorum monachorum, omnique eccleſia, ſeu populo ipſius urbis, totiuſque provinciæ, totam noctem cum laudibus & hymnis duxit pervigilem; finitis vero matutinis laudibus, cum choris modulantium, quorum reboabat cantus, ſonuſque melliſluus, C ipſum ſanctum corpus eum magna veneratione de loco, ubi ſepultum fuerat, tranſtulit, ipſo die d Aſcenſionis Domini tertio nonas Maii *d*, in loco prædicto, ubi nunc uſque cum ſummo honore adoratur. Quod ſacratiſſimum corpus tam alienum inventum eſt ab omni corruptione, quam primum vivens decoratum fuit virginitate. Fecit e ſuper ejus ſepulchrum repam *e* mirifice conſtructam, in qua miſit argentum maximi talenti, aurum plurimum, & gemmas optimas. Condidit intra illam tectum, quem ſanctus Audoenus flagrantiſſimo ardore ignitus juſſit fabricari, & intus auro foriſve mirabiliter includi, ad perſcrendum in honorem Domini noſtri Jeſu Chriſti, ad ſanctam reſurrectionem in Hieruſalem. Sed ne illue tunc temporis mitteretur, huic ſanctæ intentioni obſtitit varius rei eventus.

quo in pra. ſolum Rothomagenſem febrili bitavit,

44 Sed de miraculo, quod ipſa die translationis ejus actum eſt, paucis memorandum eſt. Contigerat enim ſupradicto epiſcopo ægritudo corporis valida, quam vulgus tertianas febres nominavit. Cumque vehementer a febre cruciaretur, & præſentem mortem jam adeſſe formidaret, ſubito inter Miſſarum ſolemnia præſentibus tam ſacerdotibus, quam clero, & populo aſtantibus, omni febre deterta, ſanitatem priſtinam recepit. Qui etiam ſudarium de capite beati Audoeni pro munere reliquiarum manu ſua eum fide ſuſtulit, ex quo & ſibi ſalutem, & aliis quamplurimis, Domino largiente, promeruit. Qui magna fecit ob amorem almi Viri omnibus præparari prandia, & quaſi Chriſto aſſiſtens ambulando ſuæ refectionis percipiens eibum, illorum implevit obſequium, non ſolum in alimoniam, ſed etiam innumeram copiam ſolidorum *f* pauperibus diſtribuit.

f

45 Quanto decore veneranda eſt hodie antiſtitis noſtri Audoeni ſacratiſſima dies, in qua junctus Chriſto, angelicis fruitur paradiſi deliciis, & a nobis magno cum honore officioſiſſime excolitur tumulatus. Pauperum voces in ejus depoſitionis die congregati in unum, laudabant Dominum, & gratias inceſſabiles ei agentes de eorum paſtore domno Audoeno, qui præſenti vita eis duplicem alimoniam præbuerat, & poſt exitum ſuum tam magna prandia præparabat. Cujus orationibus adjuti, toris viribus conemur, viram ejus, & fide, & moribus imitari, ut mereamur ad E coronam gloriæ, quam ipſe adeptus eſt, pervenire, per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, qui cum æterno Patre vivit, & regnat Deus in Trinitate perfecta, in ſæcula ſæculorum. Amen.

alius translatio præſitis.

46 Requievit ergo in ipſo loco, ubi translatus fuerat, annos centum ſexaginta duos *g*, donec Normanni vaſtaverunt Rothomagum, & ſuccenderunt monaſterium ipſius Idus Maii, ſub anno Dominicæ Incarnationis octingenteſimo quadrageſimo ſecundo, regnante poſt obitum Ludovici imperatoris, Lothario & Carolo anno primo.

aliquot dies ſuperavit.

g

ANNOTATA.

a *Andomarenſe Actorum apographum ædificationem hujus templi collocat* anno circiter vigeſimo quarto *Clotarii I. regis Sueſſionenſis.*

b *Cuninus in Annalibus Francorum ad annum Chriſti* 533. *num.* 45. *de conſtructione hujus eccleſiæ meminit, eamque eum quarto Flavii præſulis Rothomagenſis anno, & cum vigeſimo ſecundo Clotarii regis conjungit.*

c *Ex ſuperiori computatione liquet, hic aliquid deeſſe, & forſitan legendum eſſe* anno Dominicæ F Incarnationis quingenteſimo trigeſimo tertio, *quem Cuninus hujus eccleſiæ conſtructioni aſſignavit.*

d *Fere ſemper infelix eſt hic biographus, dum dies vel annos numerat, ut patet ex Coinio ad annum* 687. *num.* 11. *ubi hunc translationis diem ita refellit:* Manifeſtus autem error eſt in hoc calculo, quia feſtum Aſcenſionis ab anno Chriſti ſexcenteſimo duodetriceſimo uſque ad annum Chriſti ſeptingenteſimum ſeptimum cum tertio Nonas Maii non convenit.

e Repa *eſt feretri operculum, ut Cangius in Gloſſario recuſo ad hanc vocem variis exemplis probat.*

f Solidus *vel* ſolidum *eſt genus monetæ, quod forſan deducitur a* ſolidata, *quæ eſt ſtipendium unius ſolidi, quod datur militi, ut Cangius in laudato Gloſſario teſtatur.*

g *Hæc clauſula in priori Actorum ſcriptore non legitur, quia is uſque ad hæc tempora non vixit, cum num.* 9. *prioris Vita teſtetur, ſeſe miracula S. Audoeni viventis ex diſcipulis ejus intellexiſſe.*

A

ex Edit.

VARIÆ TRANSLATIONES SACRI CORPORIS

Ex Theſauro novo anecdotorum apud Edmundum Martene tomo 3. columna 1669. & ſequentibus, quam editionem cum mutilo Ms. Rothomagenſi contulimus.

CAPUT I.

Honorifica ſacrarum reliquiarum reductio ſub Normannis jam Chriſtianis, & miraculum, quod Sanctus in pueritia patraſſe dicitur.

B

Corpus Sancti, quod ſub irruptione Normannorum

LIcet, dileĉtiſſimi, in omnium nos feſtivitate ſanctorum oporteat gratulari, præcipue tamen in ſanctiſſimi ac ſpecioſiſſimi patroni noſtri atque antiſtitis Audoeni, quotieſcumque evenit, celebritate, omnimodis eondecet exultare, & dignis laudum præconiis Deum glorificare, qui talem populo ſuo providit paſtorem, ac piiſſimum per omnia ſuffragatorem. Hæc ergo diem anoua devotione recolimus, qua corpus ejus ſacratiſſimum a Galliis relatum, uoiverſæ genti poſtræ novæ exultationis infudit tripudium. Cum enim omnipotens Deus adoptivum ſibi per fidem Galliæ populum, peccatis exigeotibus, veluti quoodam Iſraeliticam plebem ſibi peculiarem a Chaldæis, per aliqua annorum curricula ab hoſtibus miſericorditer flagellari permitteret, ne in æternum diſtricta animadverſione puniret; perfidæ ac crudeliſſimæ geotis Danorum exercitus ad prædandum, barbarico more conſpiratus, piraticam exercens, cum ingenti claſſe Oceaoi littora occupavit, ac finitima quæque habitationis noſtræ loca depopulaodo, & cremando conſumpſit.

C

qua deinde fuerat,

a

b

a Tandem igitur per vaſtum Sequanæ *a* fluvium irruptionem faciens, Gemmeticoſe moaſterium *b* cum omoibus ædificiis igne ſuccendit, deinde Rothomagum metropolim adire diſpoſuit. Quod ubi cives comperiunt, rabiem metueotes gentilium, ſanctorum corpora exinde aſportare ſtatuuot. Monachi igitur beati Audoeni corpus aſſumentes, ad ſui juris prædium nomine Condatum *c* detulerunt; ſancti vero Nicaſii *d* martyris reliquias cum ſociis Wanbalio repoſuerunt. Denique per multa annorum volumina, ſcilicet uſque ad Rolloois *e* tempora, ibidem ſanctorum requieveruot pignora. Hic itaque bellicoſa freius virtute & armatorum expeditione, velut fulgur floes irrumpens Galliæ, diverſa urbium & municipiorum mœnia evertit, plurima quoque oppida ac rura cum ipſis ſanctorum eccleſiis ad ſolum uſque diruit, iocendit, atque prædavit. Bella etiam acerrima cum Francorum principibus iniens, numeroſas de Chriſtianis ſtrages dedit, nec ab aliquo valuit ſuperari.

c

d

e

data Normannorum ad fidem Chriſtianæ converſo

f

3 Tandem divinæ propitiatio majeſtatis reſpexit io orationem bumilium, & debacchantium furorem compreſſit gentilium. Denique rex Francorum Carolus *f* cum Rollone pacis fœdus iniit, ſuamque ei filiam vocabulo Gislam, ſi titulum Chriſtianitatis perciperet, jure conjugii ſe daturum ſpopondit, totiuſque Normanniæ provinciam, quam ſibi iſdem Rollo debellando ſubegeras, regali munere liberaliter cooceſſit. Anno igitur dominicæ Incarnatinnis nongeoteſimo duodecimo Rollo cum ſuo exercitu in ſanctæ Trinitatis fide a Fraocone *g* Rothomagenſi pontifice baptizatur, & Robertus in baptiſmate nuncupatur. Fit gaudium ſanctæ Eccleſiæ pro tanti ducis converſione & gentilium ſalute. Fit exultatio ſanctis in cælo angelis, & bominibus in terra bonæ voluotatis. Fit lætitia uoiverſis pro reſtitutæ pace regni & tranquillitate temporis, Terra diu cultore nudata inhabitatur, aratris & bobus exerçetur, vineta putantur, & redivivæ copia fertilitatis Fraocia innovatur. Princeps vero novus, uti Conſtaotinus, præteritorum pœoitens malorum totum ſe contulit ad eccleſiarum Dei, quas deſtruxerat, reſtauratiooem, ad inopum defenſionem, ad divioæ legis obſervationem; & ſaoctorum debitam veoeratiooem.

D

g

E

quem Rothomagenſes ſuper pariſſimi paſtoris Audoeni ſui corporali conqueruntur abſcotia, & aeris ſiccitate nimia; illud inſigne virtutis memoriter retinentes, qualiter idem Præco divini dogmatis, & tuba ductilis in domo Dei, Hiſpaniæ populis ſeptem anoorum circulis contioua ſiccitate afflictis, quos verbo ſalutis & rore fidei conſperſit, velut Elias pluviam cælitus impetravit, Hujuſmodi ergo murmure populi & flebili querimonia prælulis ejuſdem urbis, ſcilicet Franconis, aures percelluntur, & ad explendum tantæ rei negotium ejus animus inſtigatur. Nec mora, palatium principis adiit, ſuam totiuſque plebis petitionem ac deſiderium bumiliter & opportune ſuggerit.

4 Interea Rothomagenſes ſuper piiſſimi paſtoris Audoeni ſui corporali conqueruntur abſcotia, & aeris ſiccitate nimia; illud inſigne virtutis memoriter retinentes, qualiter idem Præco divini dogmatis, & tuba ductilis in domo Dei, Hiſpaniæ populis ſeptem anoorum circulis contioua ſiccitate afflictis, quos verbo ſalutis & rore fidei conſperſit, velut Elias pluviam cælitus impetravit, Hujuſmodi ergo murmure populi & flebili querimonia prælulis ejuſdem urbis, ſcilicet Franconis, aures percelluntur, & ad explendum tantæ rei negotium ejus animus inſtigatur. Nec mora, palatium principis adiit, ſuam totiuſque plebis petitionem ac deſiderium bumiliter & opportune ſuggerit.

quem Rothomagenſes ſuper pariſſimi paſtoris ſuum rogaverint

5 Percunctatur rudis Chriſticola quantæ dignitatis, quantæque fuerit excellentiæ Vir ille, pro cujus reliquiis uoiverſalitas tantopere elaboraret, & ſibi reſtitui vehementer anhelaret. Tum præſul hoc doctus oraculo, aggreditur ore ſacundo ſancti Antiſtitis ſeriatim vitam exponere in cooſpectu principis & procerum totius aulæ. Qualiter ſcilicet ab ipſis infantiæ rudimentis Audoenus ſenuerit probitate, quomodo ſanctarum virtutum claruerit provectione, quam præpotens effulſerit in miraculorum exbibitione, quam felici præſentis vitæ clauſulam decoraverit reſolutione, quantumve glorioſus exiſtat in illo cæleſtis curiæ ſenatu coram Chriſto ſummo imperatore. His inteotiſſime prioceps auditis, in lacrymas relolutus, pro tanti Viri meritis in laudem prorupit noſtri Salvatoris gratiarum omnium largitoris.

& de meritis ſanctiſſimi Viri inſtruxerunt,

F

6 Denique Rollo, qui & Robertus, a latere ſuo ſtrenuos ad regem Carolum legatos dirigit, implorans amicabilibus verbis, ut ſuum antiquum ſacerdotem Deo digniſſimum Audoenum ſibi reddi jubeat, & propriæ ſedi metropolitanæ mature reſtitui faciat, quatenus moderni pacti jura ad invicem inconvulſa ſerventur, ne, quod abſit, aliquo diſſenſionis offendiculo violentur. Ad hæc rex inclytus pro tam Chriſtiani ducis fide ac devotione, Regi regum gratias agit; deinde ad Condatenſe oppidum ſacri thetauri cuſtodibus inandat, ut duci Normannorum ſatisfaciant, & beati Audoeni glebam ad propria remittant.

ipſa duce petente a

7 Nec

A 7 Nec mora, acceleratur expleri negotium, *cum magno gaudio* quod divinitus proviſum, vel a rege fuerat imperatum. Per loca etiam eccleſiarum, quibus transferendæ erant reliquiæ, clericis & monachis regia auctoritate mandatur, ut feſtivo more *b* eum crucibus ac libris, cum ceroſtatis *b* & diverſo proceſſionis apparatu ſacro corpori occurrant, & dignis exequiarum laudibus ad ſolum uſque Normanniæ deducant. Qui omnes alacri devotione decenter & ordinate procedunt, & Deum in ſanctis ſuis gloriotum in hymnis & confeſſionibus benedicunt. Perſonabant undique chori pſallentium, clericorum ſcilicet, monachorum, ac virginum, tinnulis vocibus diverſa modulantium, carmins concrepantium. Cæleſtes etiam, ut credimus, non defuere exequiæ, & angelicæ phalanges militiæ in tam ſancti Pontificis translatione, qui adhuc vivens ſæpius angelorum fruebatur alloquio, & nunc in cælis perenni gratulatur conſortio. Conſtat autem veriſſime totum illud mnlliflui itineris ſpatium miraculis refolſiſſe, dicet temporis obſoleverint veruſtate, & eorum, qui B affuerant, impræſentiarum incuria & remiſſione.

& comitantibus 8 Francorum proceres cum innumerabili plebe feretrum ſubſequuntur de illius gloria bilares, de ſui irrecuperabilis damni eventu admodum triſtes. Lamentatur Gallia incomparabilis pretii thcſauro ſpoliata, & totius decoris gemma de ſuæ ſtirpis utero procreata. Compatriotarum animus nimio percellitur mœrore, dolens ejus avelli a corpore, cujus ardentiſſimo ſervebat amore. Sic itaque hymnis canora multitudine beati Confeſſoris glebam proſequente, ad confinium perventur, quo utriuſque provinciæ meta dividitur. Inde Gallicanus populus ad propria cum mœrore regreditur; maritimus vero cum gaudio paſtoris ſui veſtigia comitatur. Pervenientes denique ad locum, qui uno ab urbe diſtat miliario, ſacroſanctum corpus, acſi ſolo fixum immobiliter conſtitit, nec ab ullo potuit moveri.

in Normanniam reducitur. 9 Tunc omnibus ſtuporc attonitis, ab his, qui ſanioris erant conſilii, veluti divinæ virtutis indicio admonitis, ad urbis mœnia aliqui præmittuntur: duci ac pontifici ſacri corporis adventus nuntiatur. Mox a præſule civium multitudo convocatur, ſalubriter admoneitur, ut contrito & C humili corde, nudis pedibus, cum ſumma devotione ſacro corpori occurratur. Omnibus ergo compoſitis, quæ ad cultum & decorem pertinent feſtivæ proceſſionis, univerſus tam eccleſiaſticus quam monaſticus ordo, cum ingenti populo ab urbe procedit, obviam pergens ſuo magno Paſtori, velut quondam Hebræa plebs noſtro Redemptori. Sic candidatorum triumphalis exercitus, cui juxta Apoſtolum in pſalæſtra fidei viriliter agonizanti adverſus inviſibiles aeris hujus poteſtates indeficiens eſt colluctatio, ſuo claro Antiſtiti cum ingenti laudationum occurrit præconio.

Ipſa Dei ſacris reliquiis ecclæſiæ reddit, *i* 10 Tunc princeps Chriſtianiſſimus, Hunc, inquit, locum, quem paulo longius ab urbe digreſſi huc uſque pedsnei convenimus, amodo Longumpedanum *i* nuncupari cenſeo, & ab hoc ad uſque urbis mœnia, omnem, quæ infra adjacet, terram beato Audoeno liberaliter concedo, ut mihi, meiſque hæredibus apud Deum exiſtat præſidio. Quidquid autem antiquitus in terris & poſſeſſionibus ejus ditionis fuiſſe dignoſcitur, ut ſibi reddatur præcipio, & ejus venerabile cœnobium cum omnibus, quæ ad uſum pertinent monachorum juxta priſcorum privilegia regum, noſtra auctoritate, ut immune & abſolutum maneat ab D omni judiciaria exactione, auctorizaliter conſti- EX EDI- tuo. Quod ſi quis iode huic venerabili loco ali- TIA. quid calumniæ, aut quæſtionis ingerare tentaverit, me primum requirat, mn, inquam, ſub manu Domini ejuſdem eccleſiæ ſcutum protectionis & baculum defenſionis.

ceſſum devote deſert, 11 His ita prælibatis & principali auctoritate & edicto roboratis, ante ſacroſanctum corpus ſolotenus proſtratus, & lacrymis perfuſus oravit, malorum quæ in ſanctos Dei commiſerat pœnitens, & pro tranſactis reatibus graviter ingemiſcens. Dehine cominus acceſſit, & collum, ante gentili faſtu ſuperbum ac rigidum, nunc jugo Chriſti edomitum, mira cum devotione ferctro ſubmiſit, & primus omnium amicas ſibi bajulans gazas, illum ferre gaudebat, per quem facinorum venism ſibi obtinere a Deo nullatenus ambigebat.

comitantibus Normannis ad fidem Chriſti convertit, 12 Aderant ibi & Dani jam ex lupis facti agni, nec at olim prædæ cnentis rictibus inhiantes, ſed una cum aliis pretioſas Sancti reliquias venerantes, juxta quod propheta, Leo, inquit, & E bos ſimul comedent paleas. Nec enim ulterius belluina rabie humanum ſitinat cruorem, nec more gentilium ſortilegorum, vel in extis pecudum rimantur divinationem; ſed gemioam ex animo complectuntur dilectionem, & inepta execrantes ludicra, & idolorum nænias, ſanctorum pronixe expetunt interventionem. Refunabant undique compita viarum dulciſonis vocibus alternatim canentium, & diverſarum copia ſymphoniarum. Ubi vero ad ſuburbana civitatis perventur, illud pium, ac ſolenne HOSANNA, quod Hebræorum pueri Domino Jeroſolymam ingredienti conſona vocis harmonia pſallebant, beato Audoeno modulatur, & benedictus qui venit in nomine Domini, ab omnibus concorditer decantatur. Ad ejus namque felicem reditum ſuper ſqualida ſicitatis moleſtia ſe adepturos nullatenus ambigebant remedium. Ex corrupto etiam aere tabida peſtis erumpens humana paſſim corpora inficiebat, & plurimos improviſa morte perimebat. Ab hac igitur letbifera labe ejus nxim eupiebant oramine, qui multos ab inferorum eruit voragine.

& lugenti circlorum multitudine, 13 Sic itsque ejus corpus ſanctiſſimum innumeræ plebis frequentia noniſtipatum cum hymnorum & laudum officiis, cum thymiamatum odoramentis in beati Petri apoſtoli eccleſiam reportatur, F & ibi decentiſſime collocatur Calendis Februarii anno dominicæ Incarnationis nongenteſimo octavo decimo *k*. Ubi bactenus ſumma excolitur vneratione, ad laudem Dei omnipotentis, & æternum ejus memoriale. Ac ubi populus ad propria diſceſſit, per meritum glorioſi Confeſſoris, nubibus in aere collectis, repente vehemens pluviæ inundatio erupit, & torram ſitientem largiter infudit. Renovatur illud inſigne virtutis, quod Hebræorum populis contigit, adventu egregii prædicatoris, cum adinſtar Eliæ incumbens orationi ætheris elauſtra & nimborum obſtacula patefecit. Denique ſpecialis zeli conſtantis, & virgincæ integritatis gratis floruit, ut Elias. Cilicii aſperitate corpus edomuit, ferro collum & brachia ventremque conſtrinxit; ut prolixo maceratus cum martyribus coronarctur agone, com virginibus novum carmen virgo modularetur, cum angelis tripudiaret, cum Chriſto victor regnaret. *k*

qui gaudebant præter miracula, 14 Gaudebat tota Neuſtria paulo ante mœrore confecta, ſuper divinæ dapſilitatis *l* opulentiam, & beati Audoeni præſentiam. Inoumera- *l*

A bilium ad ejus ſacra pignora languentium corpora convehuntur, & priſtinæ ſoſpitati reparantur. Purulentiæ valetudines, illo medicante, curantur, & ab imminenti clade patria cælitus liberatur. O mira benignitas noſtri Salvatoris! O præcellens gloria ſanctiſſimi Confeſſoris! Ejus precibus cælum referatur, ejus meritis lethifera peſtis effugatur; ipſo præſente, mundus reſpirat, quo ablente, bellis attritus gemebat. His ergo ſignorum liquet indiciis & rerum colligitur argumentis, quod nullus Audoeno præſtantior meritorum gloria, potentior virtutum efficacia in tota aliquando exſtiterit Gallia.

EX EDITIS.

Inter quæ narratur unum,

15 Ab ipſis enim infantiæ cunabulis quantum Deo placueric, unius e multis aſtipulatione comprobatur miraculi. Miro namque auſpicio venerabilis jam portendebat Dei proviſio, qualis foret futurus in pontificali officio. Cum enim intec paternos lares adhuc Chriſti lucerna deliteſceret; & pia mater Aiga puerum nutricaret, quadam die, non ſine divino, ut reor, inſtinctu ſolito inſtantius matrem commonet, ut ſibi balneum citius præpararet. Cui illa, non poſſum, inquit, tam cito, fili, quia deeſt aqua in præſenti, unde valeat fieri. Fons enim eſt in prædio monialium Dei genitricis Mariæ, unde debemus haurire. Superſedendum omnibus, donec prius hauriant ad proprios uſus, in quorum ceſpite manat Dei voluntate. Ad hæc Puer eximius Petri fide præditus: Aderit, ioquit, nobis Dominus per omnia potentiſſimus, caritate profluus, & lymphæ copiam nobis noſtræque terræ colonis miniſtrabit, qui potum ſitienti populo ex arida eote propinavit.

B

quæ Sanctus in puerili ætate præſſe dicitur.

16 Hæc dicens virga, quam manu geſtabat, in nomine ſanctæ Trinitatis rupem pereuſſit; ſtatimque fons vivus erupit, qui curſus ſui rivum ad uſque limitem ejus ditionis extendit, ibi hiatum faciens terram ſubintravit *m*. Liquido enim oſtendit quod ſui uſibus Famuli Dominus ſciſſa de ſilice novos latices elicuit, qui corda famulorum arentia irrigaturus erat divinorum dogmatum fluentis. Talis igitur infantiæ primordium decuit hunc Virum, quem ſibi aſſumpſit in ſacerdotem ad multorum expiationem, qui in Melchiſedech ſtigmate *n* quotidie ſub forma panis & vini in altaris offertur libamine. Hic quoque adinſtar Moyſi; qui expanſis in altum brachiis crucis ſpeciem præferentibus in monte pro Hebræis orabat cum Amalech præliantibus, erucem Dominicam ferens in corde; & in virtutum ſublimiore monte pro univerſa plebe aſſidue ſupplicabat Regi gloriæ. Nunc etiam Patri ſpirituum præſentiſſimus, & divinæ majeſtatis ſpeculator limpidiſſimus, eorum non deſinit eſſe pius interveotor in cælis, quibus ſui amoris pignus tam pretioſum reliquit in terris.

m

n

C

ANNOTATA.

a *Sequana eſt notiſſimus Galliæ fluvius, qui vernaculo uuus* la Seyne *vocatur.*

b *Gemmeticum, vulgo* Jumieges, *eſt celebre Ordinis Benedictini monaſterium, in diœceſi Rothomagenſi ſitum, cujus originem & progreſſum Arturus du Monſtier in ſua Neuſtria pia pag.* 259. *& ſequentibus ſuſe deſcribit.*

c *Franciſcus Pommerayus in Hiſtoria abbatiæ* S. Audoeni *lib.* 4. *cap.* 11. *antiquum & præſentem Condateuſis Prioratus, qui in diœceſi Sueſſionenſi ſitus eſt, ſtatum Galliæ deſcribit.*

d *De hoc S. Nicaſio epiſcopo Rothomagenſi agetur die* 11. *Octobris, quo ſimul cum ſociis in Martyrologio Romano annuntiatur. Interim de tranſlatione eorum ac miraculis in itinere patratis conſuli poteſt vetus inſtrumentum, quod Edmundus Martene in Theſauro anecdotorum tome* 3. *a col.* 1677. *edidit, & ubi col.* 1680. *leguntur ſequentia:* Interea monachi Coodatenſium, ingruente inedia, beatorum martyrum Nicaſii ac Scuviculi cum reliquiis beati Quirini ad orientalem Franciæ plagam, quæ Lotharingia nuncupatur, in locum noſtræ poſſeſſionis, qui Wambalius dicitur, detulerunt *&c.* D

e *Pagius in Hiſtoria critico-chronologica ad annum Chriſti* 876. *num.* 18. *ex diverſis auctoribus probat, Rollonem eodem anno* 876. *in Normanniam irrupiſſe.*

f *Hic eſt Carolus cognomento ſimplex, qui anno Chriſti* 912. *cum Rollone fœdus iuit, ut infra narrabitur.*

g *Pommerayus in Hiſtoria Gallica præſulum Rothomagenſium pag.* 238. *aſſerit, Franconem anno* 919. *obiiſſe, & ab Odorico Vitali oruari hoc elogio metrico:*

Surrexit Franco, plebis bonus auxiliator, E
Rollonem lavis ſacro baptiſmate Chriſti.

h Ceroſtata *vel* cereoſtata, *id eſt candelabra, quæ per ſe ſtant, vel in quibus cerei ſtant, ut ait Cangius in Gloſſario, ubi plura ad hanc vocem legi poſſunt.*

i *Teſtis Pommerayo in Hiſtoria abbatiæ* S. Audoeni *lib.* 2. *cap.* 6. *locus ille unuc vernacule* Long pan *vocatur. Hinc parochus de Manneval in Hiſtoria Normanniæ appellationem illam ſic explicat, quaſi deduceretur a* longus pæan, *eo quod in iſto ſacrarum reliquiarum occurſu longa cantica in ſignum victoriæ vel triumphi decantata fuerint. Sed Pommerayus ibidem hanc etymologiam rejicit, & hoc nomen a longo & pedaneo ingreſſu deducit, quæ explicatio ex hoc veteri inſtrumento confirmatur.*

k *In apographo noſtro Rothomagenſi legitur, id factum eſſe* anno Dominicæ Incarnationis nongenteſimo decimo. *Sed neutra hæc epocha defendi poteſt, & veroſimiliter ab amanuenſi corrupta eſt, cum Rollo ante annum Chriſti* 912. *non fueris converſus ad Chriſtianam fidem, & anno* 917. *ex hac vita diſceſſerit.*

l *Dapſilitas hic pro liberalitate uſurpatur, ut ex* F *ſenſu patet, & ſæpe alias annotatum eſt.*

m *In apographo noſtro Rothomagenſi ad gloriam* S. Audoeni *de fonte illo adduntur ſequentia:* Mos eſt autem accolis loci illius, febris incommodo laborantibus, montis jugum aſcendere & ex perſpicui fontis latice de rupe manantis, recuperandæ gratia ſalutis haurire: nam & febricitantibus remedium & omnibus indeficienter potus tributs alimentum.

O qualis medicus, Regis cæleſtis amicus,
Qui contra morem ſundit de rupe liquorem,
Ut Moyſes quondam de ſaxis elicit undam.
Sicca ſilex ſtillat, latices ad juſſa propinat;
Qui ſignum eumulant, dum morbida corpora curans.
Hæc tu, Chriſte, facis; hæc mira potens operaris
Audoene pater, quem * cernis ſemper ovanter * *forte* qui
Solem juſtitiæ ſontem de fonte ſophiæ.

n *Hic vox* ſtigma *ponitur pro modo vel ratione, quemadmodum in auctiors Cangii Gloſſario videre eſt.*

CA-

A

CAPUT II.

Poſt diverſas ſacri corporis translationes fruſtra tentatur illius furtum, idemque poſtea integrum ac incorruptum invenitur.

Corpus Sancti, quod Robbomagi ſepultum fuerat,

BEatiſſimo igitur Audoeno poſt hujus laudabilis vitæ curſum feliciter migrante ad Dominum, & præclara totius Galliæ lucerna repente ab oculis ſublata mortalium, ſanctiſſimum corpus ab epiſcopis & abbatibus & utriuſque ordinis religioſo conventu, procerum quoque ac innumerabili plebe reverenter & honorifice eſt traditum ſepulturæ in eccleſia beati Petri apoſtolorum principis, in loco, quem ſibi ipſe præparaverat, in ſarcophago Pario marmore decenter conſtructo, ubi requievit annis tribus & menſibus novem. Qui beatus Confeſſor quantum cælicolis de ſuo adventu infudit lætitiam, tantum terrigenis de abceſſu reliquit mœſtitiam.

B

poſt tres annos honorifice elevatur,

18 Poſt hæc translatum ſanctum corpus ejus a beato Ansberto ſucceſſore luo, & poſitum ad orientalem plagam altaris ſancti Petri apoſtoli die Aſcenſionis Domini cum ingenti decora & tripudio cunctorum, & ita ab omni corruptione integrum eſt repertum, ac ſi eodem die fuiſſet ſepultum. Factique ſuper eum præfatus pontifex mauſolæum ex auro & argento ac gemmis pretioſis, ubi requievit annis centum ſexaginta quinque *a*, ſcilicet uſque ad tempora Normannorum, qui gentili rabie furentes vaſtaverunt Rothomagum, & ſuccenderunt monaſterium ipſius Idibus Maji anno Dominicæ Incarnationis octingenteſimo quadrageſimo ſecundo, regnante Carolo rege Francorum. Tunc a Riculfo *b* Rothomagenſi archiepiſcopo, & ab epiſcopis & abbatibus totius regni ſacratiſſimum corpus elevatur, & totum ex integro ſine aliqua ſui diminutione eum digno honore in feretro auro gemmiſque pretioſo collocatur.

a

b

ac inde ab metum Normannorum alio tranſfertur.

C

19 Inde etiam ob metum infandorum gentilium a monachis Wadiniacum deportatur, ubi aliquot annis miraculis coruſcantibus requievit. Poſt hæc invalescente lævitia paganorum, & boſtium dietim crescente exercitu, cum omnis pene occiduæ regionis provincia crebris irruptionibus, & incendio depopularetur, prædicti monachi ſancti Audoeni, & ſanctorum martyrum Naſſii, Quirini, & Scuviculi corpora ad villam Juam Condatum tranſtulerunt. Rollone igitur ſeu Roberto, Deo aſpirante, facto Chriſtiano, ſopito bellorum turbine, & ſereno pacis tempore reddito, ſuperni Imperatoris clementia ſanctiſſimi rurſum Patris noſtri membra in Galliis relata cum ingenti gloria propriæ eccleſiæ Rothomagenſi ſunt reſtituta.

c

Duobus monachis illuc reductum

20 Tempore vero Richardi *c* primi cognomento Senis, egregii Normannorum conſulis, qui eccleſiam beatæ Trinitatis Fiſcanni e fundamentis conſtruxit, duo monachi e Francia venerunt votum habentes & conſilium, ut, ſi a Deo ſibi permitteretur, clandeſtino noctis ſilentio ſanctiſſimi Patris noſtri glebam effracto loculo furtim ſubriperent, & ſecum efferrent. Triduanum itaque præſibantes jejunium cum vigiliis & inſtantia precum, tertiæ noctis in conticinio ſacrorum cuſtodibus alto ſopore depreſſis, latenter ad feretrum accedunt, ut theſaurum exinde pretioſiſſimum aſportarent, & nobis irreparabile damnum & intolerabilem luctum, immo potius totius Normanniæ genti juſtitium inferrent.

D

EX EDITIS.

fruſtra furtum tentantibus,

21 Verum typicus ille Samaritanus, qui cuſtodit Iſrael, nec dormitat in ævum, cujus Audoenus ſeraphim more ſpeciali ardet amore, invaſores ſacri templi cæcitatis animadverſione percuſſit *d*, omnium etiam membrorum illos virtute privavit. Tunc illi divinæ advertentes ultionis ſignum, ſacrilegi reatus veniam petunt, & pro luorum incommoditate membrorum Salvatoris noſtri, ſanctique Prætulis clementiam ſolotenus depoſcunt. Illico pius Dominus ſui Servi meritis clementer illis indulſit, diſcuſſa caligine oculorum, lumen reddidit, & priſtinum in membris vigorem reſtituit. Qui dilueulo aſcenſis equis, fuga diſceſſerunt, nec ultra in his partibus comparuerunt.

d

Sanctus apparet Rikardo,

e

E

f

22 Eadem nocte, qua hæc acciderunt, præfato duci Ricardo apud Bajocas *e* remorsnti, ibique palatium ſibi & aream fabricanti, Audoenus pontificalibus infulis redimitus in ſomnis apparuit, bilucque cum admonuit, ut ocius ſurgens Rothomagum properaret, & Hildeberto *f* abbati imperaret, quatenus eccleſiæ ſuæ diligentiorem curam atque cuſtodiam adhiberet, & ante lucem maturius fratres excitare ſatageret. Cui adhuc ſoporis ignavis pigritanti & moras in ſurgendo facienti, præclarus Pontifex tertio minaci vultu & terribili aſſiſtens, & baculum non paſtoralem, ſed tamquam detruncatæ alicujus haſtæ partem manu geſtans, ita eum ſub quadam invectione redarguit: Tu, inquit, tibi & heredibus tuis palatia & arces conſtruis, mundique præpolles divitiis, & vario veſtimentorum ornatu procedis: tui vero anteceſſores ab exteris & barbaris nationibus erumpentes, prædia & facultates, quas Deo & mihi ſervientibus divina opitulante gratia dederam, deprædando & incendendo abſtuleruni.

aliqua talium quorum monachum mei reprobat,

23 Inſuper etiam veſtimentum meum aureum monachi mei, famis compellente inedia, detraxerunt, & multarum incommoda egeſtatum in ſua peregrinatione & fuga me ſecum ferentes ob meum & rapacitatem crudelium paganorum pertulerunt. Verbis quoque addens verbera, beatus Confeſſor adjecit: Vide, inquit, vide, ut competenti me tunica operias, eccleſiam meam aliorumque ſanctorum humili devotione excolas, ne forte, quod abſit, typo elatus ſuperbiæ, æternæ ſubeas tormenta gehennæ. Replicavit etiam inſidias monachorum ejus glebam onuſtu clam cuſtodibus auferre molientium. His ita dictis, relicto baculo, diſparuit. Tum princeps tanto viſu attonitus, ſimulque timore perterritus, extemplo, quæ viderat, aulæ ſuæ primoribus narrat, & ad indicium veritatis baculum monſtrat.

F

qui hæc viſione terrentur,

23 Inde ubi prima aurora polo ſtellas fugavit, aſcenſis pernicitur equis, Rotbomagum ipſo die jejunus pervenit. Statim vero ut monaſterium eminus inſpexit, de equo deſiliens, & nudis pedibus humiliter incedens, baculum, quem diximus, manu geſtans, ſtipatus luorum agmine procerum, ad aram ſancti Pontificis humiliter acceſſit, ſolotenus preces cum lacrymis fudit, lignum coram feretro poſuit, multaque ibi donaria obtulit. Deinde accito venerabili abbate ſupra nominato, viſionem quam viderat ſeriatim expoſuit, & de monachis, quod a beato præ-

ſule

A ſole audierat, requiſivit, quod ita veraciter ſactum ſuiſſe cognovit.

EX EDITIS.

25 Quamobrem prædicto patri interminando præcepit, ut in eadem eccleſia tam die quam nocte ſemper duo lucerent luminaria, unum ſcilicet coram altare beati Petri apoſtoli, alterum vero ante aram beati Audoeni pontificis, qui ſunt duæ olivæ & duo candelabra ante Dominum æterna claritate micantia. Deputatis proinde ædituis, & cuſtodibus idoneis, qui ibidem excubias agerent, & pretioſas pignorum gazas, vel aliqua quæque ornamenta diligenter ſervarent; ipſe princeps inclytus dedit ſancto Audoeno villam, ſancti Martini nomine nuncupatam, & decimam villæ, quæ Ros dicitur. Deinde peritos acceſſens aurifices, tradidit eis copiam auri & gemmas pretioſas ad deaurandum & decorandum ſancti Præſulis feretrum.

multa dona obtulit apud ſepulcrum Sancti.

illudque horum plurimis aperti tubus;

26 Conſummato denique hoc opere, convocatis epiſcopis & abbatibus ac optimatibus ſuis, fecit detegi ſanctiſſimi Antiſtitis membra a quatuor monachis Religioſis ejuſdem monaſterii cum magno metu & reverentia. Inventum itaque totum corpus integrum cum capite *g*, & abſque ulla imminutione, ſicuti a venerabili archiepiſcopo Riculfo fuerat compoſitum. Tunc cum magnis laudum præconiis pallio valde pretioſo involutum, & ſindone munda cnopertum, ſicuti repertum fuerat, integerrimum repoſitum eſt in ſcrinio cum circulis ferreis, quibus ſe vivens conſtringendo afflixerat pro ejus dulciſſimo amore, qui nos in cruce, propria redemit paſſione. Ipſum vero ſcrinium in ſecretro eſt reconditum, auro gemmiſque decoratum. Ibi ergo beati Audoeni corpus ſacratiſſimum beatæ reſurrectionis diem expectat, ut geminam incorruptionis ſtolam & perennem gloriæ coronam a Chriſto percipiat.

B

g

corpus ejus ſeiectum & ſuccreſcentium iuvenit.

27 Adfuerunt huic tam ſelici obſequio & digno ſpectaculo dux ipſe egregius Ricardus cum conjuge ſua Albereda nomine, & filio Roberto cognomine Dano, qui defunctus ſepultus eſt apud ſanctum Petrum Carnoti *b*, & cum aliis filiis & filiabus ex eadem uxore. Adfuerunt etiam dominus Hugo ejuſdem ſedis archiepiſcopus *i*, Ricardus Baiocenſis epiſcopus k, Rogerius Liſiaccenſis *l* epiſcopus, Gerardus Ebroicenſis epiſcopus *m*, Hildebertus abbas ejuſdem monaſterii, Mainardus abbas ſancti Michaelis de monte, Frotmundus abbas ſancti Taurini Ebroicenſis, & alii multi venerabiles epiſcopi & abbates. Conveoit quoque innumerabilis [multitudo] monachorum, clericorum ac procerum totius regni, & alia plebs copioſa. Quatuor vero monachi, qui ſanctiſſimum corpus, ut prædictum eſt, detexerunt, occulta Dei diſpoſitione ipſo anno ad Dominum migraverunt. Hæc idcirco, dilectiſſimi, compendiole digeſſimus, quemadmodum veridica a majoribus noſtris relatione comperimus, ut plane & abſque ambiguitate ſanctiſſimi patris noſtri Audoeni corpus integrum, & ab omni membrorum parte imminutum, haberi apud nos, ut prædiximus, credatur.

b

i

k

l m

C

ANNOTATA.

a *In ſecunda Vita legitur ibi corpus quieviſſe* annos centum ſexaginta duos. *Sed Comitus in Annalibus Francorum ad annum Chriſti* 841. *nu.* 23. *utramque illam annorum computationem variis argumentis impugnat, & ex iis ibidem ſic concludit*: Inde ſequitur, S. Audoenum anno Chriſti ſexcenteſimo octogeſimo tertio feliciter ad Deum migraſſe, ejuſque corpus quarto poſt anno, ſive anno Chriſti ſexcenteſimo octogeſimo ſeptimo ab Ansberto ſucceſſore in eminentiori ac decentiori loco collocatum fuiſſe, quod & tomo quarto demonſtratum eſt. Ergo a prima translatione, cujus auctor ſanctus Ansbertus, ad alteram, quæ propter imminentem Normannorum adventum facta eſt, ſive ab anno Chriſti ſexcenteſimo octogeſimo ſeptimo ad octingenteſimum quadrageſimum primum non anni centum ſexaginta quinque, ſed centum dumtaxat & quinquaginta quatuor effluxerunt.

b *Pommerayus in Hiſtoria Galliça præſulum Rothomagenſium dicit, hunc Riculfum ab anno* 872. *uſque* 876. *eccleſiæ Rothomagenſi præfuiſſe.*

c *Hic Richardus Normanniæ Dux cognomento Senex, anno* 996. *e vivis exceſſit, ut Pagius in Critica hiſtorico-chronologica ad eumdem annum n.* 17. *probat.*

d *In apographo Rothomagenſi interſeruntur hæc verba:* manus eorum & brachia contorſit.

e *Bajocæ vel etiam Baiocum eſt urbis epiſcopalis Galliæ in Normannia ſub archiepiſcopo Rothomagenſi, & nunc vernacule* Baieux *vocatur.*

f *Pommerayus in Hiſteria Abbatiæ* S. Audoeni *de hoc abbate agit, eumque anno* 1005. *mortuum eſſe affirmat.*

g *Hanc ſacri corporis & capitis integritatem, quam auctor hujus narrationis adhuc ſuo tempore perſeveraſſe ſub finem iunxit, cum Anglicis reliquiarum translationibus conciliare non poſſumus, ut in Commentario prævio §. 5. indicavimus.*

h *Carnotum vel Carnutum, vulgo* Chartres *epiſcopalis Galliæ urbs, quæ octodecim leucis in occaſum hybernum a Lutetia Pariſiorum diſtat.*

i *Odericus Vitalis nobilitatem & vitia hujus antiſtitis Rothomagenſis apud Pommerayum in Hiſtoria præſulum Rothomagenſium pag.* 241. *exprimit hoc duplici verſiculo:*

Hugo ſucceſſit legis Domini violator,
Clara ſtirpe ſatus, ſed Chriſti lumine caſſus.

k *Hermannus in Hiſtoria Gallica diœceſis Baiocenſis, quæ anno* 1705. *Cadomi impreſſa eſt, pag.* 223. *& ſequente hunc Richardum epiſcopum Baiocenſem memorat, & illam ſacrarum reliquiarum viſitationem, quæ difficultatibus chronologicis non parum obnoxia eſt, anno Chriſti* 955. *collocat.*

l *Apud Sammarthanos inter epiſcopos Lexovienſes (ab appellatione vernacula urbis* Liſieux *hic auctor Rogerium præſulem* Liſiacenſem *cognominat) invenimus Rogerium primum, cujus ætas anno Chriſti* 1022. *affigitur. Verum iſte hujus nominis epiſcopus Lexovienſis huic ſacrarum reliquiarum viſitationi intereſſe non potuit. Quapropter a novis Galliæ Chriſtianæ editoribus in his tenebris lucem exſpectabimus.*

m *Hic epiſcopus Ebroicenſis a Sammarthanis inter teſtes prædictæ viſitationis collocatur, & ab ipſis* Geroldus *nominatur, ejuſque ætas ibidem anno circiter* 970. *affigitur.*

MIRA-

A

MIRACULA,

QUÆ POST OBITUM SANCTI CONTIGERUNT,

Auctore Fulberto *a* monacho, & plerumque coævo teſte.

a

Ex Ms. codice Rothomagenſi monaſterii S. Audoeni, cujus apographum P. Fredericus Flouetus anno 1644. ad Majores noſtros miſit.

PROLOGUS.

Auctor indicat,

ROgatus ouper a Fratribus, ſed præcipue ab ipſo Patre Nicolao *b*, in hiſtoriam beati Audoeoi ſuperaddere miracula, quæ per eum B poſt evictum ſeculum & conſummatam ſelici certamine præſentis vitæ militiam mondo effulſere, vel quæ noſtris adhuc temporibus ad ſepulcrum ipſius præſenti viſu cernimus operari, eum eſſem impar viribus, attentare Opus, peritiſſimis viris formidandum, longe refugeram, ne pretioſa mſteria, ruſtico ſtylo exarata, urbsois auribus ſordere videretur; etenim fidelium otentibus ad beatam vitam & cæleſtem militiam ſufficere ſatis arbitrabar exemplar, quo vitæ & converſationis ipſius textus commemoratur. Reputans igitur tardam ingenii difficultatem, conticere penitus ab injuncto officio deliberabam, c cum mihi in ſomnum reſoluto *c*, ſub profundo noctis ſilentio, adſtitiſſe viſa eſt ſpecioſa quædam cum veneranda canitie perſona, quam vultus dignior pontificalibus iofulis venuſtabat.

ſefe in ſomnio viſiſſe monitum ſuiſſe,

2 Hæc velot indignatione permota, baculo, quem forte geſtabat, latus impulit, ac ſpecie terrentis in hunc modum me arguit; Quid to, inquiens, tanto tempore inaoi otio deditus, & nihil utile reddeos, locum ſine fructu ut ſatua ficus occupas, & quem alter exercere poterat per ſtudium boni operis, tu per deſidiæ umbram premis? Quid tu fraternos monitus contemptibilier ducis? An tu deſoſſi talenti rationem aliquando haud exigendam arbitraris? Eſto; de ingenio tuo trepides; verum ſtudiis fidelibus ille neicit abeſſe, qui ait: Dilata os tuum, & ego adimplebo illud. Hic ego ineoſſu baculi & vocis horrore conſternatus, dum vocem increpsntis ambiguam diſcutere atreotius inſiſto, aoimadverti de contemptu fraternæ monitionis inobedieotiæ reatum in me damnari.

ut hæc nullatenus contrahere.

3 Nihil igitur ultra diſſimulandum arbitratus, licet trepidus, obedienter ſuſcepi, quod ante humili obſtinatione refugeram; & quia Legiſer noſter ait, Non apparebis io conſpectu meo vacuus, ingratum me fore timebam, ſi, dum alii doctrinæ ſpiritalis phialas offerunt, ego vel ruſticanæ ſimplicitatis in tabernsculo Dei cyathos non offeram; cum certe pauperinæ viduæ munuſculum graodia donativa divitum præponderare veritatis judicio noverimus. Hæc idcirco dixerim, ut, dum inculti ſermonis pagioam prudens lector inſpexerit, noo audaciæ facti confidentiam, ſed obedientiæ vota perpendat. D

ex MS.

ANNOTATA.

a *Mabillonius in veteribus Analectis, quæ anno 1723. Pariſiis in folio recuſa ſunt, pag. 226. in Annotatione ad Acta præſulum Rothomagenſium de collectore horum miraculorum ita meminit*: Præmiſſa pontificum Rotomagenſium Acta litteris mandavit anonymus cœnobii ſancti Audoeni ejuſdem urbis monachus, ad cujus autographum hæc editio exacta eſt. Vixit is Gregorio VII. Pontifice, Johanne archiepiſcopo Rotomagenſi, abbate monaſterii ſancti Audoeni Nicolao; noo alius ſorſao, quam Fulbertus ejuſdem loci cœnobita, qui librum de miraculis ſancti Audoeni haſtenus ineditum ei Nicolao abbati ouocupavit. *Pommerayus in Hiſtoria Abbatiæ* S. Audoeni *lib. 1. cap. 23. num. 2. hæc miracula etiam Fulberto adſcribit, & lib. 3. cap. 31. fuſius de illo agit.*

b *Nicolaus illis abbas ſeculo* XI. *floruit, ut in fine Commentarii prævii monuimus.*

c *Propter hunc phraſim dubitare quis poſſet, utrum auctor hæc in ſomnio viſus ſit videre, an ex vera viſione vel cæleſti revelatione illam Dei* E *voluntatem cognoverit.*

TITULI VETERUM CAPITUM.

CAP. I. Ad tumulum ſancti Audoeni qualiter quidam Romaous ex diuturnitate languoris remedia promeruit ſalutis.

II. Alius quidam paralyticus a Gargano advenit, ſalutemque integram reportavit.

III. Arvernici cujuſdam curatio non diſſimilis a Tuconis advenicotia.

IV. Aſtipulatio rei geſtæ ſuper quadam presbyteri ſorore, qualiter in abſentes etiam ægrotos Sancti meritum enituerit.

V. Quomodo eccleſiæ ſaocti Michaelis propter quoſdam ſacrilegos inſetri renuerit.

VI. De quodam captivo, Sancti per meritum liberato.

VII. Per umbram ſacri feretri puerum ſeptennem, mutum a nativitate redditum voci [auctor narrat.]

VIII. De quodam fulmioato ob contemptum beati Viri, denuo reddito ſanitati.

IX. De quadam contrsćta directa.

X. De duodeone puero moto, linguæ officio reddito. F

XI. De juveoe ſanato, ab ioferiori membrorum parte præmortuo.

XII. Quomodo fur quidam, ſacrilegio perpetrato iotra Sooti diverſorium cootractus corruit; ſed poſt reatum cooſeſſus, ſanari meruit.

XIII. De alio ſure divinitus, ne effugeret, impedito.

XIV. De ſeptenni puero cæco, viſui propeio reddito.

XV. De duobus mutis, lioguæ officio inſtauratia.

XVI. Qualiter fur, ſe viatorem ſimulans, matri familias cuidam pelliceam ſubduxerit, utque fuga inhibitus, poſtmodum deprehenſus fuerit.

CA-

A

ex ms.

CAPUT I.

Portentosa historia cujusdam civis Romani, qui variis morbis afflictus, apud sepulcrum S. Audoeni in Normannia perfectam sanitatem mirabiliter obtinuisse dicitur.

Cap. 1. *Paralyticus quidam Romæ*

ROmæ quidam pater familias longa corporis invalitudine distentus, cum vitæ lupeemum diem imminere sibi sentiret, filium suum, quem unicum babebat, patrimonii quidem sui heredem, non heredem salutis reliquit: nam is ab utero matris surdus & mutus, nullo ad humanos usus membrorum vivebat officio. Enimvero unum, quem ex tota familia prudeotiorem adverterat, servum huic custodem corporis & totius census pater moriens præfeeerat. Erat illi domus haud longe ab eccleſia beatæ Mariæ ad Martyres *a*, ad quam oratum perſolenniter (filium) a

B asello impoſitum præfatus servus conducere, hinc ad domum reducere, conſueverat, quia in aſcensu & delcensu debilis herus alieno ſemper egebat auxilio. Verum quia iplam corporis invalitudinem, non Deo, ſed meritis ſuis ſemper imputare meminerat, non uſquequaque illi abſuit reſpectus ſupernæ mileralionis, quæ non ſine remunerationis exemplo patientiam ipſius manere volebat.

§ Dæmon monetur,

2 Porro in eccleſia memorata dum ſacra ſolennia inter ceteros exſpectaret, leni quidem ſed non inani ſomno exceptus, inter iplam ſaeri myſterii eelebratiooem dormitare cœpit; cum ecce puella quædam ſibi vita eſt adſtitiſſe, virgioco decore & habito ſpecioſa, quæ ſumma veſtis lacinia hominem a vertice tactum leniter prænonuit: Quid tu, inquit, miſerande juvenis, otioſus inter ſacra myſteria dormis? An membrorum debilium opem medicinalem quæris? Cui cum mugitu quodam deſiderii affectum, quoad poterat, exprimeret, tune primum licet difficulter audiens, qui numquam audiverat, illa reſpondit: Si medicinam corporis & animæ requiris, ne tanto formides laborioſum omne ſubire, quio occideotalem plagam Nortmanoicæ regio-

C nis perquiras, & ſepulcrum beati Audoeoi, quod Rothomagenſis urbis vicinis mœnibus proximum conſtat, adire eoncendas: ibi enim, ſi eredulus accedis, auribus & linguæ officio innovatus, membrorum omnium optata ſalute dooaberis.

et in Normanniam ad tumulum S. Audoeni tendat,

3 Hic miſerandus juvenis inſolita vncis novitate turbatus, ſed de ſalute cupidus, familiarem bajulum admugitare cœpit, qui mox occurrens, utpote quem ad familiarem caſam *b* rediturum opioabatur, miſerabile corpus circumplexus, aſino ſuperpoſuit, & iter prævius ire cœpit ſperans, ex veſtigio pecualem ſellarium ex more ſublequi. Mira res! Aſinus longe aliam viam aggredi cœpit, eam ipſam ſtratam *c*, quam Nortmanniam redituri noſtrates tenere conſueverant. Jam aliquantulum ſervus ille proceſſerat, cum ſubiode reſpectans, ſeſſorem eum aſino alias tendere videt, & viæ errore deceptum æſtimans; Quo, inquit, miſer, ioſelix, quo tu? Oculos amiſiſti, qui viam ſemper aſſueram jam trigena vice recognoſcere neſcis? Hoc de te ſemper ſperare mihi poteram, quod de die in diem pejus rueres, quod deficientibus membris, ſenſu quoque deficeres.

b

c

4 Sic impos animi raptim obvius occurrit, & miſerum animal fuſtibus cædens ad conſuetudinariam ſemitam cogere tentabat; ſed nec vi aut verbere ab incepto animal inflecti poterat. Nec minus languidus ſeſſor, quamlibet diris verbis objurgatus, inflecti a ſententia nequaquam poterat. Victus tandem ſervus, velit, nolit, repugnare ultra deſiſtit; ſed abire eos dira ſatis imprecatus permiſit æſtimans, haud longius eos abitutos, nihil minus arbitratus, quam externæ regionis plagam adituros. Relinquens ergo illos, Ite, inquit, quo tenditis. Certe ſtultitiæ veſtræ me hodie ſocium aut coadjutorem non habebitis, Ego potius domum, quæ neceſſaria ſuot, factum aggrediar. Utinam mihi hodie nuntius occurrat, qui utrumque in cloacam aliquam præcipitem ruiſſe ountiet? Quis te, infelix, ſi opus fuerit, de turpi aſello depooat vel relevet, vel etiam ad requiſita naturæ tibi ſubminiſtrabit? Nili me animus fallat, non me hodie viſurus es, donec mihi hujus erroris pœnas pendas. D

D, in ignaviæ ſervo ſuo,

5 Hæc fatus, relicto hero, domum turbatus regreditur: & ecce occurrunt languido duo vultu & habitu reverendi ſemores, unus ad dexteram, alter ad ſiniſtram, qui exhilaratis vultibus iter prævium placide manibus illi complanabant. Hi loci itioeris per plana & ardua famulati vel ſubminiſtrantes nuſquam illi patiebantur abeſſe. Exemplum ſane congruum ad comprimendam ſuperbiæ execrabilis nauſeam; quod vivi jam cæli concives murtali ægro famulari etiam nec ad naturæ humilia renuiſſeot: quod certe ad noſtrum judicium factum dixerim, quibus ſi ſors obtulerit aut earoe ulceroſum, aut veſte ſordidum, noſtram mox io eo oaturam deſpieere non veremur. Talibus præcurſoribus homo iſte accuratus, Nortmanniam uſque deveoit, ut oe io vicis, in urbibus, io locis hoſpitalibus nihil omnino, quod ſuis foret uſibus expedibile, deeſſe videretur; imo ſuos hoſpites omnes ad benevolentiam adeo coocordes expertus eſt, ut quidquid uſus poſtulaſſet, ſuperabundanter illi præſtarent. An illud ſilere debemus, quod introductus hoſpitio ab oculis ſubito eos amittebat, in egreſſu matutino ſibi ſemper adſtare cernebat? Tali, ut diximus, comitatu, tali famulamine ſuppeditatus, noſtra uſque mœnia ſubintravit. E F

duobus ſpectabilibus ingrediens opiſcopum;

6 Erat quidam famulus, Nortbertus nomine, monaſticis uſibus ſemper exhibens miniſterium: hujus hoſpitium ſabatho ad veſperam improvilus eum aſino ſuo languidus intravit. Erat forte ideoi famulus aliis rebus gerendis intentus, eum uxor ipſius homioem ignotum intra eaſam conſpieieos terrina exclamavit: Quis, inquit, o mi vir, homioem iſtum iutroduxit? Hinc converſa ad hominem, Merito ſaoe, ioquit, eum magnis colaphis hioc pullandus es, o bomo, qui alienum hoſpitium injuſſus ſubintrare præſumpſiſti. Ille nihil econtra: quid enim contra ille referret, qui ſurdus & mutus nec jurgantis vocem intelligebat, nec verbum ex ore proferre valebat? Tamen aſello inſidens ſtat immobilis exſpectans, qui de aſello miſeratus deponat. Ad vocem tamen mulieris maritus excitus occurrit, bominem rogat, quid, aut unde, aut quare introierit. Cum ille non verbum, ſed mugitum redderet, intellexit vir ſanioris conſilii, ob inſtaurationem ſui, patrocinia beati Audoeni homioem requiſiſſe, & pronior ad clementiam ioter amplexus ſuos depoſitum laoguidum eibo & potu perfovit, ſanguina-

mirabiliter ea denuntiat.

A guinarium *d* ſtabulo iouctum nihilominus fœno reſecit.

d ceream ceo delam,

7 Cœnatus poſtmodum languidus ceram ſibi emi ad candelam faciendam, dum voce non poterat, ſigno, quo expreſſius nequiverat, id eſt manibus coaptantibus poſtulabat, & hujus rei gratia nummum unum, quem conſtrictum nodo dependſum e collo portabat, mitti debere innuerat hoſpiti ſuo; de qua cera illud memoria dignum conſtat, quod, dum nec ad unam candelam vix tota ſufficera potuiſſet, ſane in duodecim cereos excrevit tantæ magnitudinis ſingulos, quantum hujuſmodi portio empta ad unum ſolum ſufficere potuiſſet, ſtupentibus cunctis & maxime hoſpite illa, quæ inter manus ſuas cereum liquorem creſcere ſentiebat. Ait maritus: Quid ſibi vult hoc, conjux, unam in duodecim partiri ceram? Unde tot cerei? Unde, cum pro uno homo iſte argenteo emiſit?

quæ inter manus mi. racula mul triplicabatur

B 8 Parcius, inquit mulier, loqui memineris, o mi vir, nec factum iſtud temere reprehenderis. Millies ego ad altera patris noſtri Audoeni portandas effeci candelas: ſimile huic nec viſu nec auditu ſcire aliquando prævalui. Ni me igitor debilitatis ſpecies dimoveret, audenter faterer, Dominum hoc in homine habitare. Unde me & ipſa reprehendo & ago pœnitentiam, quod aliquid durum contra eum miſera fuerim elocuta. Sane juxta æſtimationem, ceræ (materiam) ligno torquens ego primum extenderam, quam in conſummationem cerei dum totam penitus conſumpſiſſe (me) æſtimaram, miro modo inter manus meas regerminatum liquorem fucereſcere vidi; & quamvis tacita expaviſſem, viſum mihi fuit, debere & alium ex occulto Dei dono conficere: quod dum feciſſem, ſimilibus incrementis in manibus meis cereum ſenſi liquorem renaſci in duodecim ex uoius nummi pretio, aut quod verius conſtat, dono ſuperno, ut conſideras, non phantaſtico, ſed materiali, ut palpare licet, liquore cereos.

ad alte ra S. Audoeni offert,

9 Miratus pater familias præſentis facti miraculum, hominem jubet religioſius tractari. Jam vero ad monaſterium cum uno ex cereis offerri ſe, ſigno, quo poterat, expoſcebat: quod mox ut intelligere præfatus Northertus potuit, aſſumptis famulis, hominem ad eccleſiam perferri hortatur: gaudet & ipſe atque etiam ſinguli manus apponere. Perlatus æger ad ipſum uſque altare, C cereum ſuppoſuit, quod fuſis uberrimis lacrymis deoſculatus, amoveri ſe vix patiebatur. Hinc pavimanto expoſitus, orationi prolixius incubuit.

et præſentiſſe ex hoſpitio ea oc. cleſiam pa. tentem,

10 Sabbat forte a dextero latere altaris Martinus quidam ſecretarius eccleſiæ hæc omnia diligenter contemplatus, ac Northertus ægrum ſuum longius immorantem ad diverſorium, quia nox diem ſuperveniens clauſerat, referri jubet; quem circumplexum famuli inter ulnas ſuas ad hoſpitium reportantes, ſtratu molliſſimo fovendum collocaruot, nec minus ipſe pater familias & tota ſimul familia clauſis oſtiis & feris ac vectibus firmiter obſeratis, cubitum omnes adierunt. Et ecce, dormientibus cunctis, duo præfati ſeniores ante lectulum ægri iterum aſſiſtentes, tactu leniſſimo excitarunt; quem elevantes extra domum uſque in atrium, quo cœmeterium eſt mortuorum, præeunte Virgine, tranſtulerunt ſane ſtupendo Dei miraculo, quod homo corporeus, clauſis oſtiis & intactis feris, educi potuiſſet, niſi quod Domino poſſibile conſtat dare mortalibus, quod ipſe jam immortalitate reſumpta peregerat. Enimvero ſacræ ejus Genitrici quæ clauſtrorum obſtacula reſtiterunt, quæ clauſo utero parere Unigenitum D Patris ſummi didicerat? Jam revera quid mirum, *Act. 16.* ſi Petro & Paulo clauſa limina obſiſtere nequeunt, quorum uni janua cæli commiſſa eſt, alteri tertia cælorum patuere ſecreta? Vel certe quis hoc ex magna Dei potentia beato Patri noſtro præſtitum fuiſſe diffidat, qui quartus ex tribus fuerat, cui ſoli tres eximiæ non terrenæ, ſed jam cæleſtes perſonæ de remotis terris hominem inſtaurandum perduxerunt? quo in facto non eſt dictius immorandum, dum is, qui contulit donum, examinare fnius valet, cui contulerat & donum.

poſt diver. ſas revela. tiones

11 Translato itaque ægro, ut præfati ſumus, in cœmetarium, tumbas ſepultorum ſimul & nomina ſingillatim exponebat. Hic, inquit, hic intus jacet & ille talis & ille, quia hic homicidiis, hic adulteriis & ceteris flagitiis commaculati, indignam vitam conſummarunt, & quia ſpe longioris vitæ decepti pœnitere diſtulerant, repentina morte ſublati, infernalibus pœnis miſerabiliter crucioiur; hic contra celebrinri foret dignua ſepultura, quia juſtitiam, quoad potuit, noo oe- E gligenter implevit, curam pauperum infirmorum habuit, peccata ſua eleemoſynis & operibus bnnis redimere curavit, pro quibus juſtorum contoria adeptus, gaudiis utitur ſine fine maoluris. Sic effati ad ioterioris atrii cœmeterium, in quo mooachorum corpora ſepeliuntur, hominem ſimili modo tranſtuleruot, in quo etiam & horum vitam ſimul & præmia, ſed & nomina ſingulorum exponabant in hunc modum: O ioſelix, o miſer! Quanto melius tibi fuerat ſepultura alioi ſepeliri, quam locum ſanctorum ſigritioſo corpore iocetare: quippe cui nulla eum electis communicatio; ſed eum hypoeritis miſerabilis eſt damnatio. Quid tibi ſimulatus religioois titulus & habitus contulit cucullatus, qui inobedientiæ reus, pecuniæ avidus, ſuperbia tumidus, prælationes eccleſiaſticaa impatienti fitichas appetitu.

ac viſionis

12 Hinc converſi ad alterum, Hic, inquiuot, ionocentis vitæ ſemitam ingreſſus, & ad tempus ocrulti hoſtis aſtutia potuit ſupplantari. Veniale tamen fuit, quod ignoranter deliquit, & ideo adverſarius ſi ad horam axſultavit de ejus offeoſione, nuſquequaque exſultavit de ejus perditione, quia confeſſione flebili pœnitens expiavit, quod imprudenter commiſit. Hic autem, qui F pulveri ſoli viliſſimo ceſpite tegitur, multo altiori meruerat decorari ſepultura, cui vivere cum illis eſt grata ſocietas, qui ſemper fuerant ad obedientiam prompti, ad patientiam ſubditi, ad continentiam fortes, ad tentationem erecti, in proſperitate humiles, in tribulatione patientes, a cupiditate mundi extranei, quibus Chriſtus vivere fuit & mori lucrum. His omiſſis, in dormitorium, quo Fratres quieſcebant, efferentes, ſimili modo prælatorum nomina per ordinem & officia præmonſtrabant. Dehinc cellam infirmorum, cellam novitiorum; hinc capitularem locum, in quo cauſæ ſingulorum diſcutiuntur, locum etiam, in quo Fratres reficiuntur, io quo pueri inſtruuntur, ubi hoſpites ſuſcipiuntur, ubi pauperes confoventur, ubi ars piſtoria, ubi coquina. Ne unus quidem locus ſuperfuit, in quem non transferretur.

aliaque pro. digia,

13 Noviſſime omnium in monaſterium, clauſis rigide januis, ioferentes, eo io loco repoſuerunt, ſuper quem, clangorio e erecto, ærea a tintinoabula dependent. Ibi pauſare hominem admodum jubeor; nec multum abfuit, cum unus

de

A de cuſtodibus ſacrorum Fratres ad matutina offi-
EX MS. cia prænonere nitens ſigna pullare properaret, [quin io] hominem jacentem pene impingeret; qui re ioopinata turbatus dum ex umbra exiſtimaret, ſe dæmonis arte attentari, hæſitare cœpit, & retrogrado curſu, non ſine crucis ſignaculo alterum Fratrem, quem cuſtodem ſecum habebat, ut occurreret, tremulo pulſu excitavit. Hinc ambo, ſumpta lucerna & aqua ſacris exorciſmis munita, junĉti ad locum perveniunt, hominem appellant, manibus contrectant, loqui jubent. Ille nihil econtra. Mirantur, quicumque ille eſt, quomodo fuerat introductus. Diſcutiunt inter ſe, an nocte heſterna claudere oſtia meminiſſent; an fur ſacrilegus adulterinis clavibus aut arte qualibet ferra & oſtia reſolviſſet, an forte vitris fractis lacrum locum temeraſſet, & nunc infecta fraude deprehenſus, cum effugii locum non haberet, ſimulato languore ſimplices monachos deciperet, ut dum quaſi ſalutem quæliviſſe æſtimarrtur, velut innocens liber abire permitteretur: quam rem experiri nitentes, raptim ad januas
B curruot, clauſas & ferris munitas reperiunt. Hinc ad ſcrinia, in quibus theſaurus eccleſiæ ſervabatur, hinc ad armaria, inde ad thecas ornamentarias; ſalva nihilominus omnia reperiunt.
f Jam minus ſuſpecti de homine ſigna pulſant, *f*.. .... Fratres officia ex more nocturna concelebrant.

quæ ferme videntur incredibilia,

14 Ut autem ventum eſt ad duodecimum reſponſum, ecce ſuperveniunt præfati ſentores mediam Virginem reverenter obſervantes. Illi ægtum corpus & membra contracta protendebant; iſta de ſaliva virginei oris tincto auriculari digito, os & linguam, aures & oculos, nares quoque imbuebat. Ut autem oervis extenſis & carne eviſcerata anguſtiari cœpit, vocem ut parturiens mulier grandem emiſit, ex qua Fratres in ſtuporem omnes converſi ſunt. Siluit languidus ad horam; nec mora, cum hymnum Fratres TE DEUM LAUDAMUS modulando voces in altum extollerent, ecce Virgo & præfati ſeniores ſecundo hominem, ut prius, pertractare cœperunt. Tum vero acutis doloribus adactus, diræ vocis ſtrepitum emittens, adeo increpuit, ut Fratres ab
C tocœptis laudibus ſtupore concuſſi per unius horæ ſpatium conticeſcerent. Innuit abbas, currunt aliqui ex Fratribus quærere caulam, vident hominem extenſum, laxis nervis, carne avulſa, tetro ſanguine pavimenta perfundi. Vident nihilominus ab oculis, ab auribus, ab ore & naribus ſanguinis rivos emanare. Hinc ad Laudes reçurrunt, quibus ex more finitis, accitis cuſtodibus, abbas hominis curam diligentius haberi præcepit, ac præfatus Martinus prima luce hominem adorſus, cœpit quærere, cujus patriæ oriundus foret, vel quomodo intraſſet. Ille licet imperfecte, Romana tamen lingua balbutiendo genus & patriam exponit, & cujuſtis miſſu vel qua cauſa advenerit.

Ut epiſcopalis thecæ talibus

15 Reputans Martinus, an is forte eſſet, quem Northertus die heſterno advexerat, proceſſit ad hoſpitium viri, clamat aforis, an heſternum hoſpitem penes ſe habeat. Ille vero ſecum habere, ab intus reſpondit. Monſtrari ſibi Martinus efflagitat, currit mulier novum hoſpitem excitare: videt vacuo ſtratu hominem deeſſe. Tum vero complosit manibus vocem in cælum emiſit, qua vicini longe concuſſi, ipſum accurrunt. Illa clamat, nihil ſibi intra penetralis domus relictum, omnia furtim ſublata. Objurgat femineo queſtu maritum, quod latronem D pro peregrino ſuſceperat, male immemor recentis miraculi, quod de cereis ipſa heſterno die conſpexerat. At maritus nihil temere credens, jubet cameram, ſcrinia, thecaſque perſcrutari; ſi forte avulſis ſeris, vir fraudulenter aliquid ſuſtuliſſet; quæ omnia ſalva & intacta reperta ſunt. Sed & aſellum hominis ſtantem intuentes, mirantur, quo & quomodo vir ille oſtiis evaſiſſet, quem heſterno die viderant etiam nec a loco ſine alieno auxilio poſſe moveri.

familia operata,

16 Stomachatur interea Frater Martinus, quod clauſis foribus teoetur, quod intro citius E oon admittitur. Currunt famuli, valvas aperiunt; qui intromiſſus offendit familiam de abſentis viri turbatam; primum & ipſe mirsiur. Poſtmodum conſolatur eos dicens, hominem in eccleſia apud ſe habere, & quomodo non patentibus januis introniſſum repererit. Illi econtra referunt, quomodo in interiori cubiculo hominem recluſiſſent, & quomodo haud patentibus oſtiis abeuntem amiſiſſent. Oſtendunt etiam & cereos qualiter viſibilibus incrementis virtus io eis occulta operata fuiſſet. Sic altrinſecus ſuper hujuſmodi eventu conferentes, ambo ad eccleſiam tendunt. Ibi Northertus hoſpitem ſuum mox ut recognovit, quærere attentius inſtitit, quomodo feras ſuas trsnſeundo eluſerit. Eluctatur econtra ille reſpontum edere; ſed nondum aliquod, quod foret intelligibile, valebat referre, præſertim cum Romanam linguam barbarizando potius quam formando balbutiret.

ili eorum monachi

17 At Martinus abbati refert, quæ audierat; qui jubet hominem a loco transferri, & juxta lepulcrum ſancti Audoeni interim obſervari; quod & factum eſt. Peractis denique dominicis ex more officiis, dum Fratres reficereot, pater monaſterii jubet cibum & potum homim miniſtrari. Mox duo ea Fratribus juſſionem explenies, invenerunt hominem ſtantem & oraotem, & Dominum voce exultabili collaudsotem: reddit & Fratribus gratias, quod hominem ignotum viſitare dignarentur; & ſic illatum prandium recepit. Rogant interea Fratres, quomodo melioratus fuiſſet, cum nihil infirmum, nihil debile videsnt in eo relictum: vel certe quale illud eſſet, quod mane Romsnam linguam, & ipſam nec in- F telligibilem, perfonsbat; nunc autem Normannicam linguam, & ipſam perfectam, velut in ea natus & nutritus, exprimebat. Non mirum, inquit, ſi vos in hse re miramini, cum ipſe multo magis mihi ſtupeo. Sed ne mora ſit vobis iſtud explicari; inter nocturnas laudes cum me vehementer exclamaſſe ſtupuiſtis, ea ipſa hora duo illi ſeniores mihi aſſiſtentes & Virgo ſpecioſa ſtrepitum veſtrum indignantes abiecſſerunt, & me imperfecte curatum reliquerunt.

perfectam ſanitatem

18 Nunc autem paulo antequam hue advenoretis, ecce ab orientali parte ſepulcri bujus vir quidam vultum, ut ita dicam, cæleſtem præferens, niveo amictu procaſſit, pontificalibus inſulis adornatus, ex quibus inæſtimabilia fragrantia odoris me eo uſque perſovit, ut paradiſi amœnitas nullis potior videretur. Hic ad me olque procedens, a ſummo uſque deorſum omnia lineamenta corporis leniſſimo tactu pererravit. Hinc oculos & aures, linguam & nares digito medicinali contrectans, perfecte, ut ceroitia, ſervum ſuum inſtauravit. Ex eo clare jam audio, diſtincte & loquor, mane quidem Romane, ab uique nuoc Normannice. Ex eo jam viriliter gradior,

A dior, ſalubriter accumbo, mane quidem toto corpore invalidus, nunc autem validior valentibus, Romanus ſcilicet genere, Romanus & nomine, in confirmitate civis Romanus, in acquiſita ſalute beati Audoeni ſervus ſempiterna.

imperfecta dicitur.

19 Stupefacti Fratres miraculi novitate curruot lenioribus audita Dei magnalia ountiare, qui & ipſi enram ſe homioem perduci commoouerunot; qui continun adductus ſciſcitantibus ſeriatim expoſuit, qualiter Romæ a Virgine præmooitus, qualiter præſatis ductoribus comitatus, qualiter boſpitalia clauſtra traoſierit, qualiter ſententiaa ſuper mortuos audierit, qualiter etiam clauſis januis mooaſterium penetraverit, *g* & cetera uſque ad locum reparatæ ſalutis *g*.

ANNOTATA.

a *Flaravaures Martiuellus in Roma ſua ſacra pag.* 813. *& ſequente originem ac mutatum nomen hujus eccleſiæ memorat.*

b Cala *apud Latinos ſignificat tugurium ruſticum; ſed apud ſcriptores mediæ & infimæ Latini-*
B *tatis ſumitur pro quovis ædificio. Huc legimus* calas regia, *ut apud Cangium in Gloſſario videre eſt.*

c Strata *vel* ſtrada *accipitur pro via vel platea, ut apud laudatum Cangium variis exemplis probatur.*

d Sauginarius *vel* ſagmarius *apud ſcriptores medii ævi ſignificat jumentum, quod ſarcinas portat, ut ex Gloſſario Cangii diſcimus. Hic illa voce deſignatur aſinus, ut ex antecedentibus patet.*

e Clangorium *eſt locus in turri eccleſiæ, ſic dictus a clangore campanarum, qui alias campanarium vel campanile appellatur.*

f *Hæc punctis explere coactus ſum, quia vox ſequens adeo erat obſcura vel luxata, ut legi non potuerit.*

g *Vellem, ut auctor diſtincte tempus hujus hiſtoriæ expreſſiſſet, & portentoſæ ejuſdem circumſtantias evidentibus teſtimoniis confirmaſſet. Quamvis enim facile credamus, hunc hominem paralyticum, ſurdum & mutum Rothomagi per interceſſionem* S. Audoeni *perfectam ſanitatem obtinuiſſe,*
c *tamen adjuncta adeo prodigioſa ad fidem faciendam pluribus iiſque notiſſimis teſtibus indigent.*

CAPUT II.

Alii duo peregrini paralytici per interceſſionem ejuſdem Sancti miro modo ſanantur.

11. Paralyticus in mœrore Gargæ monitus

EST io latere montis Garganici *a* eccleſia in hooorem beati archaogeli Michaelis noo humann artificio conſtructa: bujus jaxta veſtibulum æger quidam longa per tempora medici-
a næ corporeæ opem exſpectabat, quem dira paralyſis, cruribus introrſum retortis & brachiis, membrorum omnium officio privaverat. Huic germanus frater neceſſaria quæque ſubmioiſtrabat, qui longæ exſpectationis tædio fatigatus, deſperata ſanitate, dum in eo eſſet, ut ægram ſuum ad propria reportare deberet, ea ipſa nocte, qua natale ſolum poſtera die repatriare meditabatur, præfatus æger emiſſa cælitus voce monetur occiduas Galliarum partes adire, & beati Audoeni confeſſoria patrocinia requirere: ad cujus ſepulcrum conligati corporis relolutionem credulus exſpectaret; ſed neque laborioſi itineris iojuria moveretur, quia huic Dilecto D ſuo Dominus inter ſignorum multiorum poten- ex Ms. tiam, hujus quoque ſalutem præſtiriſſet.

ac ſepulcrum S. Audoeni adiret,

21 Expergefactus æger, evocato ad ſe bajulo ſuo, vilinnis ſecretum aperit. Expavit uterque ignotæ regionis viam; ſed conſeren es invicem ne deberent cælica juſſa declinare maxime pro ſuæ ſalutis reparatione, Romanæ urbis mœnia deltberant adire, quod illic de uoiverſis regionibus fama eſt homines convcoire, per quos divinitus præfioitam climatis plagam pnſſent ediſcere. Nec mora, ſumptis ſarciouliis, æger ille geſtario aſello ſuperimponitur, & ſic ad beati Petri eccleſiam ægre licet progreditor. Forte illic ooſtræ gentis homines orationis gratia ad limina Apoſtnlorum proceſſerant, ubi miſer præ ſoribus ſacræ ædis accubitatus, cœpit a prætereuntibus quærere, in quibus orbia finibus ſancti Audoent deſiderabile ſepulcrum perquirere debuiſſet: quod audientes noſtri, apprehenſum hominem percunctari e contra inſiſtunt, E quod is beati Audoeni ſacram ædem tam ſerveoti aoimo perquirebat.

Roma ooſtris quibuſdam Normannis.

22 Ille divinæ juſſionis ſeriem ſciſcitantibus exponit, & quomodo connodati corpnris npem ſibi ad tepulcrum ipſius reſtituendam ex divioa permiſſione accepiſſet. Ille, ioquiunt, beatus Audoenus noſter, ſi credis, paſtor amaotiſſimus, tutor fidiſſimus, & pater eſt ſereniſſimus: nam & noa quod divinis beneficiis fovemur, quod aeris temperie utimur, quod arvorum fœcundo germine, quod nemoium ſuavitate fruimur, quod lacte & pecore abundamus, & quod pace ſumma degentes alienos incurſus ooo pertimemus, ipſius meritis præſtitum de cælo vere fatemur. Nos Francorum & Normannorum mixto ſanguine eruti, Rothomageoſem urbem incolimus, quæ urbs caput & princeps eſt totius Neuſtriæ *b* regionis: in hac urbe eccleſia eſt, *b* & in ea venerabile ſepulcrum, quod requiris, glorioſi Confeſſoris, ubi inceſſanter divina beneficia præſtantur ad laudem Domini noſtri Jeſu Chriſti. Hue ſi tibi pervenire divinitus conceſſum eſt, videbis tu quoque collilas languentium caterras, reparatis viribus, glorificantes Dominum ad propria remeare. Proinde illuc uſque teodere ſi deſideranter appeiis, ſuni tibi primn aſpera Alpium juga ſuperaoda; ubi vero F occidcotalis Galliæ fines deveniens, vicinum portum Sequanæ apprehenderis, in ſeptemtrioonali ejus littore famola Rodnmenſis *c* urbis mœnia comparebunt, cujus extramurano territorio borealis oriens eccleſiam ſublimat in bonnrem beati Audoeni conſtructam, in qua, ut dictum eſt, videbis de multis terræ partibus languentium caterras exſpectare ſalutis eventum.

Rothomagum inde,

23 Hia auditis, miſer ille laborioſo licet itinere tranſcenſis Alpibus lento vectus aſello in Gallias uſque devenit, ſicque perveſtigata ſigna ſecutus miſer ille, dum Pariſiorum urbem anxius tenderet, in quodam ſaltu pervalus a latronibus de aſello mi erabiliter excutitur; quem cum ex nomine beati Audoeni reddi ſibi miſerandus reclamaret, nulla miſeratione permoti, alienam prædam non ſine impietate ducenies abierunt. Verum ſuperveniențes viatores eventum ipſius miſerati, quoqun modo ad urbem u que geſtantes deiulerunt. Hic noſtri negotiatores, mutuatis mercibus, naves tum forte oneratas repatriare feſtioabani, qui percunctatum hominem

A pro Chriſti amore navi impoſitum Rothomagum
ex MS. advexere ; dehine uſque ad introitum templi
beati Confeſſoris traoſtulere.

24 Hic multitudo monachorum ſub venera-
expoſitio quo abbatis ejus ſit initio, bili patre Hildeberto *d* arduam regularis militiam
vitæ agebat. Is pater egregius dum ex conſuetu-
dine iohrmorum curam gerens viſitaturus proce-
d deret, ubi ignotæ regionis virum intuitus eſt,
blandis eum hujuſmodi ſermonibus coepit inter-
pellare: Quare tu, Frarer mi, tot Sanctorum
patrocinia præteriens, ut ita dicam, ab ortu ſo-
e lis *e* beatum Audoenum expetiſti ? Cui langui-
dus; Noo otioſa, inquit, eauſa, aut falſa pe-
regrinationis ſimulatio, pater ſancte, me partibus Orientis ad hunc locum veſtrum promovit. Porro longo ex tempore juxta veſtibulum baſilicæ beati Archangeli accubaram, exſpectaos de cælo colliſi, ut vides, corporis medicinam, cum mihi iotempeſta ooctе vir quidam inæſtimabilis candoris in ſomnis apparuit dicens: Quid tu, miſerande juveni, hic tot annis jaecndo eruciaris? Cui cum ſalutis opem exſpectare me, re-
β ſpoodiſſem, dixit mihi: Eſt tibi languoris hujus altas quærenda medicioa. Si nnmen pretioſi confeſſoris Chriſti Audoeoi audiſti, huic apud ſummum Redemptorem repoſita eſt virtutum multiplex gratia, ut, niſi infidelis, nullus ab eo inania vota reporter. Porro huic euratioois tuæ donum (ne dubites) collatum eſt; & ideo, utcumque ribi oneroſum videatur, ad ſepulcrum ipſius tenderg oeceſſe eſt, quod io extramurano Rotbomagenſis urbis territorio a fidelibus in laude Chriſti honoratur. Urbs bæc, quam audiſti, eſt eaput & domina totius Neuſtriæ, quam gens Normannica crebris incurſibus delaſſatam, expulſis habitatoribus, ſibi ſubjugavit, & ex nomine ſuo Normanniam maluit appellare. Illuc perveniens, Domino auctore, invenies, quod tanto tempore hic inaniter exſpectas. Hujus, ſi de Domino eſt, venerande pater, oraculi præcepta ſecutus, laborioſa peregrinatione hunc uſque ad locum perveni, quo in itinere latronum inſidias perpeſſus, familiare ſubſellium *f* amiſi; *f* quod damnum ego quidem æquo animo fero, ſi reformatis viribus, ipſe pater Audoenus me repatriare donaverit, quem tot terrarum orbem
C emenſus, huc uſque requiſivi.

25 Hic veoerandus pater; Si, inquit, ita
ipſe ſanctus recuperare ſanitatem eſt, fili, or tua nobis prodit oratio, ne trepides, in proximo eſt, ut quæſitam reportes, Deo auctore, ſalutem. Nec mora, coovocatis famulis ægrum uſque ad locum presbyterii juſſit deferri. Ibi languidus de ſubſtratorio *g* ſolotenus exenſſus, dilcatenatis nervis, carne revulſa, arctius cœpit anguſtiari, & diris vocibus Inclamare: Sancte Audoene, ſancte Audoene, adjuva me. Ut autem baſim altaris attigit, reſolutis brachiis, quæ cootracta attulerat, ad altaris erepidinem extendit. Hinc mox, reſolutis cruribus, ſe in pedes erexit. Debinc adniſo titubante interioris atrii ſpatia novitius perambulare attentabat; nec diu immoratus, cum ceteris hominibus viriliter gradiebatur. Sed & ad uſum operis competentem brachia coaptabat.

26 Factum poſt triduum, or Gallicanæ gen-
qui affluunt, quo ex ulo ſpectatus fuerat. tis ad ſepulcrum beati Audoeni oratura turba non modica confluerет. Ea ipſa hora præfatus vir exterioris atrii limen perluſtrabat, eum ad ejus eorum viſum ſimpliciter inflectens, inter ſanguinarios eorum conſpicatur alellum ſuum ſtantem, quem aotе comprehenſos e latronibus D amiſerat. Perſpicacius autem intoitus, ne ſimilitudinis ſpeelе deceptus alieni juris perluaſione publicis legibus notaretor, cœpit eum privato nomine abblandiri; quod moX ut animal recognovit, arrectis impiget auribus, caudsm ſubrigens, curſu & ſaltu poſſeſſorem antiquum ſe recognoſce teſtabator. Recipiens igitur, quod ſoum erat (non eoim erat, quod contradici poſſet) duplici munere dooatus, natale ſolom repatriavit, ubique publica voce proteſtatus, felicem quidem Romam, ſed non infeliciorem Normanniam, eum illa habeat Petrom, iſta habeat Audoenum.

27 Aliud nsrro miraculum, quod quia huic Aliud paralyticus ex druo ooo longe eſt diſſimile, non eſt in eo diutius immorandum. Arvernæ *h* regioois vir quidam nobilis, cenſu quidem dives, ſed a detruncatis artubus auditum penitus amiſerat. Hic Turooos *h* ad ſepulcrum beati Martini ёvectus, per aliquod tempus triſtes excubias exſolvebat; cum ei vir ſpleodidiſſimus nocte apparens, juſſit ocyus Rothomagum urbem Normanoiæ ad ſepulcrum beati Audoeni proficiſci: oe eunctetur, ſi fidem habeat, ibi auditum & debilium membrorum vires recepturus. Miratur homo, quod Martinus E vir apoſtolicus ſignis præpotens & virtotibus, jam nunc familiarium virtutum impos, aliena patrocioia jubeat eſſe quærenda: hoc male intelligens, quia licet Sanctis oon deſint ſemper merita virtutum, non ſemper tamen ineſt grátia operationum; ſed per occultam diſpeoſationem Largitioria alternaotur in Sanctis vices & tempora curationis.

28 Verum evocatis ad ſe famulis, ſumptiſ- familia jumentaque hu oſſerunt ibi imperat. que in viam neceſſariis, præfatum Patris noſtri ſepulcrum deſideranter advenit. Forte ibi Fratres monaſterii inter ſacra Miſſæ officia hoſtias oblaturi ſumma cum reverentia circumſtabant, eum languidus ille, oblaturus & ipſe, ſacram ad aram, baſulantibus famulis, ſe portari monuerat. Mox ut ante ſacrum altare de ſella, lo qua portabatur, pavimento expoſitus eſt, ſtatim nervorum ruptis vinculis non ſine grandi clamore diſtenditur. Nec mora, recepto audito, & reformatis artubus, ſe in pedes erigens, ad aram munus oblaturus, nemine portante incedit, ſicque redditus ſibi, gratulaotibus famulis, *i* F ad propria repedavit *i*.

ANNOTATA.

a *Garganus mons Italiæ in regno Neapolitano, qui appartiene S. Michaelis archangeli famoſus eſt.*

b *Neuſtria fuit olim amplia Galliæ regio, cujus partem Normanni invaſerunt, & quam a nomine ſuo Normanniam vocaverunt.*

c *Veteres ſcriptores urbem Rothomagenſem* Rodomum *vel* Rotmum *nuncupant, ut apud Valeſium in Notitia Galliarum pag.* 482. *videre eſt.*

d *Hic abbas cœnobium* S. Audoeni *diu gubernavit, & anno* 1006. *e vivis exceſſit, ut Pommerayus in jam ſæpe laudata ejus abbatiæ hiſtoria lib.* 3. *cap.* 4. *docet. Unde hujus miraculi tempus præterpropter colligimus.*

e *Regnum Neapolitanum reſpectu urbis Rothomagenſis in Orientem & Meridiem ſitum eſt. Dum itaque auctor dicit, hunc paralyticum* ab ortu ſolis *vel* a partibus Orientis *Rothomagum venisſe, non adeo ſtricte loquitur & tantummodo longinquum iter vult indicare.*

f *Hic*

A f *Hic per ſimiliare ſubſellium ſignificatur aſinus, cui paralyticus inſidebat, ut ex antecedentibus & conſequentibus liquet.*

g Subſtratoriam *inter alia in Gloſſario Cangiano indicata ſignificat tapetem. Hic ex ſenſu ſimile quid aſſignari colligimus.*

h Alvernia *vel* Arvernia *Galliæ regio, cujus primaria urbe in Commentario hiſtorico de S. Sidonio abunde egimus.*

i *Nullum certum hujus miraculi tempus notatur.*

CAPUT III.

Cæcæ mulieris illuminatio, corpus Sancti ob præſentiam impiorum immobile, & mira captivi cujuſdam liberatio.

B

Sacerdos quidam narrat,

QUandoquidem Turones digreſſus ſtylus noſter ad beatum Audoenum tranſitum fecit, quid in ea urbe venerandus Pater non corpore, ſed virtute præſens ediderit, non eſt ſilentio comprimendum: habet ſiquidem in ſe præclarum virtutis apoſtolicæ documentum ad eruditionem fidelium, quod in adverſis caſibus quamlibet longe poſitus celeri opitulatione ſe invocantibus ſubvenire non deſinit. Nos, quia procul a nobis, unde loquimur, geſtum eſſe conſtat, viſu præſenti non perſpeximus; ſed fideli ſacerdotis cujuſdam, qui præſens interfuit, relatione comperimus, quod compertum ſane quibuſdam incredulitatis ſcaodalum ademit, qui adverſus Patrem noſtrum vetana mente grunniebant, quod Audoenus intra domeſticos parietes potens, in remotioribus partibus impotens foret & ignotus. Hi in experimentum erroneæ opinionis ſibi adſcripſerant, quod tres illos, quorum mentionem paulo ante prælibavimus, ægros in terra ſua curare nequaquam prævaluiſſet, donec longæ peregrinationis tædio prægravati, ad ſepulcrum ipſius uſque conveniſſent.

C Poterant ſane iſti cum regulo, de filio Salvatorem rogante, poterant, inquam, dicere: Deſcende, priuſquam moriatur filius meus; quippe qui Salvatorem aut non ubique præſentem, aut niſi corpore præſentem, virtutis impotem æſtimarant.

quomodo cæca ejus ſoror

30 Unde non caſum fuiſſe dixerim, ſed vere teſtimonium divinitus admoniſtratum, quod de hujuſmodi diſceptantibus quibuſdam Fratribus, quidam veneraodus presbyter ſuperveniens ad ſepulcrum Patris noſtri, Domino & laocto Audoeno impeoſius referebat. Nos cauſam ignorantes dum quærere inſiſtimus, ille reſpondit: Non me inanis cauſa, Fraires & domini, ſi ſorem idoneus, ad referendas gratias debitorem fecit. Erat ſane & eſt mihi ſoror germana, amiſſo lomine, multis ab anois cæcitate percuſſa, quam ego ad ſepulcrum beati Martini, quia oos infra diœceſim ipſius commanemus, perduxeram. Hoc ſæpenumero faciens, dum nihil proficio, intellexi, noſtris certe culpis beneficium abnegari. Verum deſperata ſalute, dum germanam ad lares paternos reduco, nocte ſuper media illam per ſomnum clamare audivi ac dicere: Sancte Audoene, tu adjutor, tu illuminator meus: quam continuo excitatam dum rogo, quid ſic exclamaſſet, illa cœpit referre, quod vidiſſet beatum Audoenum ſibi manum imponere, & mox diſcuſſa cæcitatis caligine, lumen ſibi reſtituere.

31 Subjunxit itaque multa prece, ut ad ſanctum Audoenum eam conducerem: cui cum reſpondiſſem, iſtud nequaquam ſine grandi periculo noſtro fieri poſſe, eum regnum bellis inteſtinis undique, hinc peſtilentia & ſame periclitetur, hinc latronum inſidiis & prædonum incurſibus viæ omnes præoccupatæ teneren tur; illa impatientis deſiderii ardore ſuccenſa, nihil iſta curare, dum viſum recipere mereatur, reſpondebat. Cui ego; Ne me, inquam, mea ſoror, ad tam periculoſum negotium impellas: certius ſum enim, quod, ſi vera omoia conſtant, quæ de tanto Patre per orbem fama celebrior diffundit, oon minus nobis aderit longe puſitis, quam præſentius aſſiſtentibus, ſi quidem per fidei præſentiam, illius indulgentiam poſtulemus. Videtur itaque mihi, ſi conſiliis meis acquieſcis (non eſt enim laborioſum etiam ad eccleſiam beati Martini ſemel uſque procedere) ibi memoratum Patronum votis ſuppliceibus puſtulare, ut quod hunc ſatebaris egiſſe ibi per ſomnum, manifeſta veritate reddat effectum, quod & factum eſt.

D *ex Ms. parthenio S. Audoeni illuminata fuerit,*

E

32 Porro exſpectato depoſitionis ipſius, quæ in proximo erat, ſolenni die, dum in eccleſia beati Martioi prolixioribus exeubiis delaſſata paululum obdormiſſet, ecce venerandus pater Audoenus ſtellantibus oculis, floreoti canitie & habitu niveo coruſcus ſupervenit, & digito ſuo clariſſimum cæcis oculis lumen infundit. Hæc eſt illa, Patres & Domini, hæc ſingularis eauſa, quæ me a patriis finibus dimotum domino & reparatori noſtro beato patri Audoeno grstias de collato beneficio cogit referre.

& Rothomagum venisse pro eo gratias Sancto egit.

33 Sed & hoc ipſum ſilentio tegi nefas arbitror, quod multis intuentibus nlim factum eniruit, quod ſane plurimis, qui jam ſeculo demutato vita exceſſere, adſtantibus etiam nobis ipſis, qui adhuc Deo miſerante ſubſiſtimus, terrorem incuſſit & admirationem. Audiant ſane homicidæ, audiant raptores, audiant ſacrilegi; habent & ipſi ex hoc, ſi in flagitiis ſuis perſiſtere volunt; habent, inquam, ex hoc, quo terreantur; habent ex hoc, ſi vivere optant, quo corrigantur. Porro in ſecundo ferme ab urbe milliario F ab æquinoctiali ortu mons eminet, de qua lubjecta civitas, & ſuburbana ipſius caſtra inoffenſo viſu poſſunt contemplari: hujus de vertice in memoriam beati archangeli Michaelis eccleſia dicata conſiſtit, ad quam de adjacente regione turbam non modicam mos eſt ad diem feſtum convenire. Nobis econtra veneraodum Patris noſtri corpus ad locum memoratum conferre, vel pro dici lætitia, vel pro exhilaranda plebe, gratum videbatur; quod & paulo ante hos annos, dum vetus obſervatio fieret ſupervenieme die præmoniſſet, ubi montem aſcenſu ſuperamus, offendimus ipſa ſacræædis atria interius & exterius eo uſque ab inſula plebe præoccupata, ut nec intro poſitis liber exitus, nec extra poſitis pateret introitus. Taliter bis & illis inter ſe compugnaotibus, dies magna ex parte tranſierat. Nos tali obſtaculo remorati, foris interim obſervamus, dum, turba elapſa, eccleſiæ oobis clauſtra patuiſſent.

V. Audoeni ejusdem oculos exponit,

quomodo corpus S. Audoeni

34 Eſt in ipſo montis ſupercilio graia, licet anguſta, planities. Ibi, ſubſtrato pallio, feretrum Sancti exponentes, in modum cornuæ acinximus. Quid plura? Longa exſpectatione turbatis tandem nuntius nobis accurrit conteſtatus, populum magna ex parte elapſum pervia nobis limina reliquiſſe. Mox præmiſſa Aotiphooa, duo,

A quibus id officium fuerat, eximii Fratres, in- ex MS. jectis manibus dum feretrum levare conamur (mira res, atque ſtupenda!) tanto ſe occultæ virtutis pondere Sancti corpus tenuit, ut movere illud virtus nulla prævaluiſſet. Aſſurgunt alii priorum ignaviam increpantes, qui & ipſi manus imponentes, cum diu multumque eluctati nihil prævaluiſſent, expaverunt robuſtæ juventutis io ſe vigorem defecriſſe. Unde & ii quoque victi, non ſine confuſione & admiratione recedebant; quod ſane ceteri Fratres intuentes, coacti & ipſi in unum ad levandum onus ſacrum ſummo adniſu incubuere; ſed velut turritam molem impugnantes, laſſatis viribus, defecere. Tum vero incredibili ſtupore confuſi, ſinguli conſcientiam ſuam inciti diſcutiebamus, ne noſtrorum cujuſpiam ſcelere offenſus Pater reverendus forte totius familiæ ſervitia horruiſſet, dum onus offenſam in totum gregem transfudiſſet.

ad eccleſiam quam domo delatum

35 Itaque rerum incerti ſtatuimus nihil ultra B attentare; ſed præſenti in loco, quoad illi placuiſſet, excubare, donec iodignatione ſubmota velle ſuum ſignis, quibus placuiſſet, benignus Pater revelaſſet. Jam hora tranſierat; dilabitur populus, & vacantem nobis eccleſiæ calam relinquit, com repente quidam voltu & habitu venerandus ſenex circumſtantibus Fratribus ſe immiſcuit, in facie quidem moderatam ſeveritatem, & in voce præferens auctoritatem, Quid, inquit, fili mei, quid vos turbatis animis ſic intueor deficere? Quid vos rerum cauſæ lateries abſterrent? Non vos iſta requirunt; ſed, ſi advertitis, invitant quorumdam præſentiam longe exſecrandam denuntiant, qui certe flagitiis dediti, dum ſceleratam vitam non curant attendere, præſentem domum Domini hac ſacra die non ſine ſuperbia intrare, & oculos ſummæ majeſtatis offendere non metuerunt, tamquam Deus ſcelerum ſuorum ignarus aut commiſſa non videat, aut impunita relioquat: quorum alii manus ſacrilegis ab eccleſiis Dei numquam cootinoerunt; ſed a tamquam vile porcinium, Chriſti ſacrarium, facta irruptione, frangentes, innocuos homines ab ipſis penetralibus, velut filios a maternis viſceribus, ipectante Domino, trahentes, ſanC ctuarium Dei corde erudeliſſimo polluerunt.

propter præſentiam peccatorum

36 Sed & ſi quos vitæ deſperatio aut metus captivitatis ſacram ædem defendere impulerat, hos igne ſubraiſſo aut conflagratos incendio miſerandas hoſtias immolabant, aut ad deditionem conctos, fame & diro cruciatu ad redemptionis pretium coarctabant. Et hos io regno ſanctæ matris Eccleſiæ cum fidelibus portionem habere, ni commiſſa diluerint, quis niſi infidelis arbitretur? Alii humaoi ſanguiois frequenti effuſione polluti, ecce præſentem aulam divinis cultibus & angelicis virtutibus affignatam introeuntes, cæleſtem iram in ſe derivare non formidarunt. Alii de rapina pauperum ſacris bodie altaribus cruenta donaria intuleront, quorum oblatio tanto fit grata divinis obtutibus, quanto de funere filii epulæ paratæ paternis exſtant obtutibus. Miſeri, quibus tanto irremediabilis reſtat damnatio, quanto horum erga Dei patientiam impœnitens ſemper crudeſcit inſania, quorum pœnalis nimirum damnatio hoc ipſo levior fore potuiſſet, ſi ſceleratam conſcientiam reputaotes, ſaltem locum ſanctum, & juſtorum conſortium erubuiſſent.

37 Nunc autem quia auctor juſtitiæ horum ſacrilegam communionem alpernatur, noo mirum vobis eſſe debet, ſi & Sancti, quorum mens ab B internæ judicis voluotate non diſcordat, conventicula iplorum abominantur. Hinc factum eſſe noveritis, quod hic Pater veſter, ſicut in vita ſua quondam ſceleratorum converſationem fugiendam docuerat, ita & nunc conventum ipſorum reprobans, transferri ſe ad locum quemlibet ſacrum noluit, quem ſceleris auctores & miniſtri ſathanæ de inviſa præſentia ſua inceſtabaot. Vos igitur, quia pars impia ableeſſit, vos, inquam, filii nolite deficere; Patris veſtri ſacrum loculum celeranter attollite: Ecce vobis adſtat ad juvandum paratus, qui vos ingrato otio remorabatur immotus. Mox ad verbum jeoioris Fratres exhilarati, manus feſtinanter apponunt, & ſanctum corpus, ſumma cum levitate exceptum, in eccleſiam cum laudibus transferentes, expoluerunt. Fit ioterea quæſtio inter Fratres de memorato ſene, quo ſe recepiſſet, qui ignotus ſic & tali tempore nobis ioterveniſſet, & ſic repente diſparuiſſet; quem cum, miſſis ad perquirendum curioribus, numquam divertiſſe, oullt vero comparoiſſe didiciſſent, tandem, quod non incredibile conſtat, ipſum eumdem, cujus ſacri corporis urnam geſtaverunt, arbitrantur fuiſſe vere beatum Audoenum.

immobile ſubſtrato,

E

38 Rem dicturus ſum, quam in comitatu Octumenſi b moderois temporibus factam, multorum quidem relatiooe, ſed certios ipſios ex ore, de quo acta conſtat, didicimus. Miles quidam in pago memorato videns regnum, juvenili conſilio ab antiquo ſtatu immutatum, aſſiduis prædonum incurſionibus & inteſtiois bellis labefactari, nec ſupereſſe hominem, qui rebus humanis remedium ex diſcordia publica quæſiſſet, conſilium ſibi adhibuit, ut eum tot civilea motus ſedare ſolus neqoiret, & ipſe inter hoſtilia arma conſiſtens, rem familiarem ab alterna ioeurſione tutari non poſſet, conſilium, inquam, ſibi hujuſmodi adhibuit, ut ſingulos quoſque conveniens, quovis pretio amicitiam borum ſibi fœderaſſet, ut quantovis motu adverſæ acies inter ſe confligerent, hic lares, agros, & poſſeſſiones ſuas ab hoſtili incurſu redderet immunes: nam in boc prudenter ſibi conſuluerat, ſi fidem ſane & amicitiam ſervare avaritia uſquam noviſſet.

IV. Miles quidam b

39 Sed quis mortalium in ea fide conſtantiam expertus eſt? Enimvero hæc unanimes armat in F prælia fratres; bæc parricidales gladios de cognato ſanguine tingit; hæc certe ſacerdotales infulas & columbas eccleſiæ venales facit. Quid plura? Hæc ſanctas amicitias & jurata ſacrata reſcindere cogit; quod cuivis præſeoti exemplo fas eſt intueri: nam unus illorum, in quem præfatus miles potiorem amicitiæ conſtantiam ſibi fore confidebat, aſſumptis latrunculis ſuis, nocte ſuperveniens, mantum hominis poſitis excubiis, ne quis effugeret, & per admotas machinas, perditiſſimo quodam latrone intromiſſo, qui magica quædam potentia feras & ferrea clauſtrorum munimenta incantatis obicibus relerabat, portas ſibi fecit aperiri, nemine ab intus reſiſtente, cum præſumpta fides amicitiæ removiſſet cuſtodiæ ſoliciiudinem.

ab avaris inimicis

40 Itaque incautis & dormientibus vim inſe- perfida captus, rentes, interiora ædis limina irrumpunt, ipſum dominum a penetralibus extrahuot, & ſumptis ſpoliis, attonitam familiam relioquentes abierunt. Hinc intra munitionem fuam ſeſe recipientes, miſerandum hominem duro carceris ergaſtulo, adbibitis cuſtodibus, recluſerunt. Ibi per aliquod tempus demoratur, utpote cui, ſublatis thelauris,

A ris, pecunia ad redemptionem nulla ſuppetebat. Quartana ſollummodo die, duro & parco victu ſumptuatus, durum captivitatis exſilium deplorabat. Longam denique cuſtodiam indignantes adverſarii, miſerando homini cibum omnino abdicarunt. Jam vero fame attenuatus in varias cogitationes mente abducitur. Tum de beato patre noſtro Audoeno animum illius mentio ſubintravit, qui in periculis & neceſſitate ſe invocantibus pro opitulatione ſubvenire non deſinit, & ſicut poeta ait, ſuſpirans imoque trahens a pectore vocem, ſic ait: O venerande pater Audoene, o mœrentium conſolatio & captivorum redemptio, quem in periculis conſtat neminem unquam inaniter invocaſſe, adeſto huic miſerrimo peccatori, quem dura ferri pondera, fames & ſqualor carceris cruciat ſine cauſa.

41 Ad vocem hominis lux infuſa carceris
& cuſtodia tradunt, tenebras depulit, & ecce ſacerdotalis quædam vultu igneo & habitu niveo veneranda perſona cum duo ejuldem ordinis miniſtro homini adſtitit, Quid, inquiens, vir milerande, fratrem Audoenum ſic inclamaſti? Cui ille; Tune es,
B inquit, pater Audoenus, qui hunc miſerum captivum intra ſepta carceris exaudire dignatus es? Quis ego ſum, aut quem parentum meorum conſtat hoc promeruiſſe, ut miſerum filium intra exſilii hujus ærumnas viſitares? Si tu ipſe es, Pater ſancte, miſerere ſupplici tuo, & de præſenti ergaſtulo eductum reſtitue me natis & familiæ deſolatæ, cui ad ſpem redemptionis ſuffragia nulla occurrunt in tam rebus adverſis. Cui Heros; Ecce, inquit, ni hæſitas, ecce catenæ, ecce manicæ ferreæ & compedes tibi ſolvuntur, & oſtium carceris apertum, nullum tibi ad effugii libertatem obſtaculum infert. Ecce me ſocium & ducem itineris habes. Sic ait; at ille omnia iuta timens; Audio te, inquit, Pater; ſed vehementer timeo mihi ab his, quos circa me cernis inviſas ſervare excubias, ne & ipſi ad ſonum vocis excitati ſolutam ferri machinam in me vindicibus pœnis expendant.

42 Ita diffidentiam viri indignatus Heros ſeſe
implorato S. Audoeni opt, in auras tenues recepit. Timens ille, ne ad fugæ ſtudium fraudem feciſſe hujuſmodi accuſaretur, prævenit accuſationem, cuſtodes evocat, monſtrat vincula & oſtia reſerata. Expergefacti carC cerarii, facto impetu, aſſurgunt, Alii raptim ad oſtia currunt; alii hominem raptum ferro durius adſtringunt. Sequenti denique nocte, dum urgente fame & ferro Patronum ſuum reclamaret, ecce iterum indulgentiſſimus Pater in eadem effigie adſtans, hominem de heſterna diffidentia increpat, confortat iterum ad fugam, vincula, ut primum, & oſtia pandit reſerata. Sed quid bruto animali proderat toties oſtenſa libertatis via? Cunctata namque digreſſione, Sanctus iterum abſceſſit. Cuſtodes nec minus excitati hominem patratæ fraudis reum accuſantes, triplicato ferri pondere conſtringunt.

43 Tertia vero die cum ſol meridiano fervore
e carcere liberatur, medium centrum teneret, & euſtodes ante oſtium aleari ludo intenti, captivum jam deſperatum obſervarent, ecce tertio Pater ſanctus, qui licet offenſus, ſemper tamen ad ignoſcendum paratus; ecce, inquam, aſſiſtens, hominem paulo minaci fronte conterruit: ferrum omne comminuit, & fractis januis apprehenſum de carcere eduxit, intuentibus cuſtodibus, ſed quid agebatur, nihil prorſus intelligentibus. Jam Sanctus diſcedens, hominem ſolum reliquit, qui D
ad ripam fluminis perveniens, dum tranſire cun- EX MS.
ctatur, ecce in ulteriori ripa videt præfatum Patris alumnum ſtantem, &, ne altioris alvei horreat undam, prænonentem: ad cujus nutum confortatus, qui natare numquam didicerat, ſeſe in fluvium dedit, quem famulante unda evectum memoratus famulus ſtans in littore manu apprehenſum ad ſe de aqua exſtraxit, & hujuſmodi alloquitur verbis: Ecce auditori ſunt caſtri iſtius militea, captum ſuum effugiſſe, & mox e veſtigio te perſequentes, iſtabunt, ſi fas eſt, apprehendere. Tu vero ne timeas; occurret tibi homo quidam in proximo milliario, equo inſidens, & militaribus armis accinctus. Tu quæcumque perſuaſerit, facere memor etis: nam is more militaris diſciplinæ junctis tibi ſe ipſum enotradet manibus: equum & arma addet miles novitius, de vita ſua ſecurus, de tua ſolicitus. Tu quis vel unde tibi veniat, quærere ne habeas: hos, quos perſecutores dixi, ne formides: audient enim ountium, cujus formidine retro verſis in fugam vultibus, perſequi te deſiſtent.

44 Sic fatus, hominem emiſit in viam, quem
& hoſtium inſequentium manus miraculo evadit. reſumpto effugio gradientem dum puellæ luper ripam alvei lavandis veſtibus inſiſtentes conſpicerent ſubinde reſtantem, ſubinde reſpicientem, animadvertunt hominem elaplum, ad fugæ latiE bula feſtinantem: quæ continuo garrulis vocibus ad viros caſtrenſes ſuccłamare cœperunt dicentes, captum ſuum, corruptis cuſtodibus, evaſiſſe, & ni ocyus perſequantur, nequaquam ultra capiendum fore *e* .... Mox conſcenſis equis *e* milites hominem curſu rapido inſequuntur, jam ſpe atque ambitione ad pœnalem carcerem iterum pertraheodum; cum ecce vir ignoti generis ſpumeo equo & armis, ut ad monomachiam armatus, fugienti occurrit, cui ſic ait: Ecce venio tibi [auxilio.] Si me recipis, habes hominem veteris militiæ diſciplinis egregie inſtructum, & qui, periculis inſtantibus, deſerere neſciat dominum ſuum. Licet tibi, quantum video, pericula calcatenus *d* incumbant, tu ta- *d*
men ne trepida: ecce tibi equus & arma. His fultus evaſiſſe te hodie lætaberis cuncta hoſtilia arma. Nec mora, recepto homine, ſumptiſque armis, equum impiger aſcendit, qui calcaribus adactus ſaltum uſque ad locum dedit. Hinc curſu arrepto, perſequentium intuitum adeo feF fellit, ut, quo abiiſſet, quo ſe recepiſſet, penitus neſcirent. Verumtamen de inſidiis in proximo ſaltu latentibus audito nuntio, periculoſum ſibi tranſitum formidantes, retrogrado curſu arrepto, qui aliena pericula machinabantur, ſua evaſiſſe gratulantur.

ANNOTATA.

a Porcinium *hic ſignificat locum, in quo degunt porci, quem veteres Latini proprio* haram *vel* ſuile *appellant.*

b *Suſpicor, nomen hujus Comitatus ab auctore vel amanuenſi luxatum eſſe: nam Comitatum ſimilis aut vicinæ appellationis nunquam invenı.*

c *Hic ſequebatur inutilis & obſcura comparatio iſtarum feminarum cum ancilla oſtiaria, quæ S. Petrum prodidit. Sed cum periodus illa adeo corrupta eſſet, ut non poſſet intelligi, eam punctis explevi.*

d Calcatenus *hoc loco videtur eſſe adverbium, quaſi dicas* calce *vel* calcaneo tenus.

A

EX MS.

CAPUT IV.

Puero muto obtenta loquela, mulieri paralyticæ reddita ſanitas, & duorum, Sanctum injuria afficientium, punitio.

VIII. *Puer mutus loquelam obtinet.*

CUm ex umbra ſacri feretri, quo ſanctiſſimi Patris noſtri reliquiæ clauſæ tenentur, audio virtutem ægris inſuſam corporibus, tum vero mihi videor videre infirmos in plateis ex umbra Petri Apoſtoli haurire optatam opem ſalutis. Septennem puerum mutum a nativitate parentes ad oratorium beati Audoeni olim forte perducebant. Inſtabant forte dies lætantiarum *a*, quibus ex divinis oraculis ad loca orationum eum crucibus & dominicis ſignis procedere omnis Gallicana aſſueſcit eccleſia. Nos ex antiqua obſervatione, quarta, quæ Dominicam Aſcenſionis B diem præcedit, feria cum venerando Patris noſtri corporis ad eccleſia beati Michaelis, quæ in proximo montis vertice conſiſtit, incedebamus. Necdum medium itineris ſpatium conficeramus, & ecce memoratus puer, mox ut ſacri feretri umbram attigit, linguæ reſolutis nexibus, vocem cum prece hujuſmodi io altum emiſit: Sancte Audoene, miſerere mei. Parentes vero de inſperatæ ſalutis beneficio, lætitia & admiratione conſternati, nobis ſciſcitantibus, eum juramento proteſtati ſunt, ſe ante hunc ipſum diem verbum ex illius ore numquam audiſſe.

VIII. *& ruſticus,*

46 Adoleſceos quidam ex pago Conſtantinenſi *b* ſuarat oriundus, in quo, quod ſanguinis non acquiſierat geoeroſa oobilitas, aequiſivit *b* miſeraodi eventus calamitas, ut qui tancum inter vicinos erat notus, apud externos fieret poſſimus. De hoc recenti memoria ferebatur, quod fulminis ictu eontactus periculoſæ ſuiſſet obnoxius paſſioni pro eo, quod diem feſtum ſancti Audoeoi, quem ex edicto ſacerdotis tota parochia veneranter celebrabat, ſolus ipſe obſervare eontempſerat: quod quidem vana vulgi adinventiooe eonfectum nos arbitrantes, ad credendum hortari nemo potuit, donce præſcoti C viſu præuſtæ carnis ſtigmata in corpore hominis eonſpicati ſumus: quo oimirum in facto, ex quanto de occulta Domini diſpenſatione eonjicere homioi datur, gemioam miſerentis Dei eauſam agnovimus, id eſt, ut reus ad vitam ſervatus, reatus ſui culpam pœnitendo expiaret, & ut hoc genus incendii timorem aliis incuteret, ne eootemnentes verba ſacerdotum, ſimili judicio puniremur, quoties de pace & communis patriæ ſalute, ſed & de honore Saoctorum & electorum Dei (quæ vere gloria eſt Domini) quoties, inquam, ad eos ſalutaria monita ipſi expendunt ſacerdotes. Porro fuit ſemper & etit in plebe Chriſtianæ religionis hæc iſta conſuetudo, ut dies feſtos Saoctorum ſolenoiter ſtudeaot obſervare, ſcilicet ut per hos ab opere ſervili & oceupatione ſeeularis oegotii abſtinere debeant, ut & eccleſiam Domini expeditius frequentare, & per oratiooum inſtantiam horum, quorum memoria agitur, Sanctorum patrocinia valeaot imperare.

qui feſtum S. Audoeni

47 Res, de qua agitur, ſic quidem eſt. Evoluto namque tempore, imminebat eelcherrima dies, qua verus Iſrael & vir Apoſtolicus Audoenus de ergaſtulo earnis ad ſupernam Jeruſalem aoimam ſanctam, lætaotibus angelis, D emiſerat. Eſt in ſupra memorato pago villa, quam vulgo *c*..... nominaot, in qua Sanctio honorem dicata conſtat eccleſia. In hoc quioto ante feſtum die, quæ erat Dominica, dum ſaeerdos ioſuſam plebem moneret venturum diem digoo cultu præveoire & ioſtaotem præcordialiter celebrare, ecce ioter alios præfatus ille adſtabat adoleſcentes: hic fœnum paulo ante feſtum forte per agrum ad ſolem conſparſerat; de quo noctu factum illi damnum tellus paulo nuda monſtrabat, & jam dies illuxerat, quo a laborandi exercitio vacare homines ſacerdos mandaverat.

laborando violentatur,

48 At ruſticus damni ſibi facti immodico do- lore efferatus, eoovocato familia, cœpit labori miſerandus inſiſtere; nec reputans ſanctum diem, vehementer adeo perſtitit, dooec quod reſiduum fuerat undique eongeſtum to duos comulos fœnum expoſuit; iple ad cuſtodiam fœni ſui proxima nocte arctius ineubuit, cum tertia noctis vigilia ipſum repentious borror malignorum iovaſit ſpirituum, ſimili fremitu teterrimorum equorum, E qui oculis flammantibus, dentibus ſtridore horribili frendentibus, facto impetu, illum invadunt, quem duro pectorum impulſo, velut umbone ferreo, tundeotes miſerabiliter afficiunt; hinc dantibus arreptum, intra paleas provolutum relinquunt; & velut furore latiato, recedeotes viſi ſunt intra patentes auras ſe immiſcuiſſe.

ac idem fulmine tactus

49 Vix monſtruola turba abſceſſerat, & ecce immenſa ſciſſiſſimi aeris coruſcatio ſobſecuta eſt, eum qua deſuper emiſſo fulmine, miſeranda ho- minem pœna corripuit, ex quo flammea ſampas erumpens arentes paleas apprehendit. At vieini tali tempore inſueto lueis fulgore & ſono, viſo inceodio, conſteroati, ſtratis relictis, raptim feſtinant ad locum, & dum iocendium luctantur exſtinguere, unus eorum forte hominem recognovit, jam ioter adlambeotes flammas jaeentem, quem, turba advocata, repertum trahit ab igne æſtuante ſemivivum; quem ex nomine diligentjus appellantes, & an ſe vivera ſentiret, tcticitantes, raſponſum ab eo nihilo amplius, quam a mortuo audierunt; tantum a ſeda pectoris luctantis animæ pulſum tactu perſentiunt. F

falſi pœnitens ſe- natur,

50 Stabat miſera inter reliquum vulgus uxor, hominiſque, feminei doloris amaritudine, aures fatigabat innocuas; ad cujus [voces cum] vix oculos graves juvenis adoleſcens attolleret, ſigno, quo poterat, eaſſare a fletu monebac uxorem. Hioe ad domum deportatus, dum per dies aliquot iotra lectum ægritudiois deeubuiſſet, voto ſe hujuſmodi alligavit, ut reſuſo vigore ineolumis beati Audoeni monaſterium prævaluiſſet adire, pro emendatione commiſſi erroris, corporalis diſeiplinæ voluotarium ſubiret ſuppliçium; ſed & capitalem ceolum, quoad viveret, illi perſolveret. Mirum, ſed dictu jueundum! Vix votum verbo expleverat, & totius eontuſi eorporis dolore ſedato, ad neceſſaria persgenda eoovaluit officia. Mox ad ſponſionem ſolveodam redditus ſibi, cum doobus boni teſtimonii preſbyteris & viciois ſuis ad oos ulque pervenit; per quos hæc ipſa, quæ dicta ſuot, recognovimus; ſed & nudato corpora hominis, ſulminatæ carnis uſtionem contemplati ſumus.

51 Inſtabant cauſæ, quibus epiſcoporum & abbatum provineialis conventus agebatur. Locus huic præfinitus erat ſuh Cadomenſi *d* territorio propter loci opportunitatem & frugum ubertatem,

12. *Mulier paralyſi liberatur,* *d*

A tem. Huc Sanctorum corpora reliquiasque sacras convehi universorum consilio decretum fuerat, inter quos venerabilis pater noster Audoenus allatus fuerat. Fit ex tota regionne confluentium populorum infinita multitudo; ibi de pace regni & statu reipublicæ varia per biduum consilia trahuntur, repugnantibus pleriſque, quibus ex discordia publica victum rapinæ spes promiserat. Sed præponderabant consilia bonorum, quibus pax & quies publica placebat. Fit igitur in medio de pace jusjurandum. Gaudent omnes, & maxime agricolæ. Redeunt singuli ad castra sua, reportantes corpora Sanctorum intra tentoria sua. Factum est autem, cum venerandus pater Audoenus ad tabernaculum suum reportaretur, ecce mulier quædam, cui multos per annos, contractis membris, dira paralysis gressum negaverat, vilis asselli vehiculo deportata, inter confluentem turbam ante feretrum Sancti, bajulantibus viris, exponitur; ubi dum orationi paululum incubuisset, mox membrorum nexu soluto, miseranda in plantas erigitur; & quamvis nisu primo nutaret, mox firmo gressu non sine admiratione multorum regreditur, laudans Domi-

B num, & reparatorem suum beatum Audoenum. Fit clamor & populi totius exultatio *e*.

xtio & fur

52 Fur quidam novis semper fraudibus insistens, ut vidit ab omni circumjacentis vicinia plaga turbas frequentes ad locum prænominatum confluere, familiari arte nocendi socium se turbis itinerantibus applicuit. Erat in comitatu vulgaris turbæ non modica multitudo, inter quam presbyter medius ibat, portans secum aliquas rerum sarcinulas, & quæ usibus suis infra dies concilii videbantur necessaria. Hunc ad cavendas fraudes minime perspicacem advertens fur ille nequissimus attentare callide cœpit, indignum dicens, tantum sacerdotem sub fervore diei præsertim inter tot turbas solum rerum farce gravari, exhibens se socium & clientem ad subvehendas, si velit, rerum sarcinulas usque ad terminum loci; at vero presbyter nihil illi sane credens, unus ad horam deponere noluit. Transmisso autem duorum millium spatio, iterum hic presbyterum caviatur, frustra oneris injuria fatigari, cum ipse socialis laboris onus subire paratus sit.

C 53 Tandem importunitate suasoria eblanditus presbyter lineam telam, quam venalem nundinis inferebat, simul cum aliis rebus homini imposuit. Ille dum paulo longius a loco, quo tendebat, adhuc distaret, sanguinarium *f* fidelem se simulans, a presbytero sejungi non audebat. Ut autem ad locum ventum est, repente se vulgaribus turbis cum sarcinis immiscuit, & sic celeri fuga presbyterum, sursum deorsum cursitantem elusit. Diversorium quoddam denique latiturus introgressus, vili satis pretio alieni laboris guarnamentum *g* vendidit, tret, ut postmodum ipse fatebatur, ex eo solidos sumens, cum his ad oratorium Sancti properanter accedit infelix, non reputans, quantam Sanctis Dei infert injuriam, qui sua patrocinia requirentes perturbare non metuit. Audiant sane patrati flagitii formidabile exemplum illi, qui peregrinos & ad ecclesiam Dei properantes incursare aut spoliare nituntur.

qui servi dei feretrum subduxerat, *f*

g

contractio membrorum punitur,

54 Mox sane ut primum tabernaculi limen sacrilegis pedibus attigit, repente brachiis & eruribus contractis, in terram miser illa corruit, stupentibus cunctis ignotæ rei miraculo, & maxime monachis de portento hujusmodi turbatis, quod numquam simile hujus accidisse meminerant, dum beatum Audoenum familiare semper fuerat languentibus D
præstare salutem; sanis vero numquam inferre ægritudinem. Super hoc non parva illis inerat trepidatio, quod hominem paulo ante incolumem venisse audierant, nunc infra tabernaculum patris Audoeni repentina clade percussum conspiciunt. Hic unus ex Fratribus de adverso rei eventu, metu & indignatione permotus, cum vidisset circumstantem populum vario murmure consternari, conversus ad feretrum, qua sacri corporis reliquiæ servabantur, preces cum lacrymis effudit, EX MS.

55 Dehinc hominem talibus verbis increpans, *fassusque peccatum confessus sanitati restituitur.*
ait: Quid, miserande juvenis; egisse te præsentis morbi animadversio accusat? Cujus factionis conscius Patris nostri tabernaculum subintrare præsumpseras? Ecce pedes & crura, ecce manus & brachia, nervis contractis, rigentia, sceleris occulti capitale crimen accusant. Si collisi corporis medelam, si delicti veniam poscis, confiteri non erubescas, quod rea celat conscientia: nam reati pura confessio, reparati vigoris sit salutifera portio. Facile id præstare est Audoeno, si pestis occultæ aperiatur magnitudo. Sic infelix dolore & pudore
confusus, velit nolit, in medium profert, qualiter presbyterum ad oratorium sancti Patris venientem commissis rebus fraudaverat, & quod adhuc iniquitatis pretium penes se habeat; subjiciens etiam, quod ea quoque intentione advenerat, ut, si posset, incautis hominibus inter orandum loculos suos furali ferro substringat. Ita confessus, promittit, se ab hujusmodi nequitiæ arte cessare. Mox Fratribus in orationem prostratis, miro modo miser ille, resolutis artubus, in pedes assurgit salvus & incolumis. E

ANNOTATA.

a *Id est dies Rogationum, quibus Litaniæ recitantur.*

b *Pagus Constantinensis vel Constantinus in Normannia, vulgo* le Coutantin, *ab urbe primaria Constantia nomen accepit, ut Valesius in Notitia Galliarum pag. 156. pluribus explicat.*

c *Nomen hujus villæ in apographo nostro omissum est, & propterea loco illius punctis posuimus.*

d *In Commentario prævio num. 50. de duplici concilio Cadomensi mentionem fecimus, ubi etiam tempus hujus translationis ex Mabillonio verosimiliter indicavimus.* F

e *Hic in apographo nostro non occurrunt duo miracula, quæ tamen in titulis capitum assignantur.*

f *Quamvis hæc vox alibi jumentum vel asinum significet, tamen hic eadem homo sarcinis onustus designatur, ut manifestum est.*

g Guarnimentum *vel* garnimentum, *Gallice* garniture d' habit, *ornatum curvis rei convenientem significat, ut in recuso Cangii Glossario fusius exponitur.*

A

ax MS.

CAPUT V.

Fures ope Sancti deprehenduntur, cæcus illuminatur, & duo muti uſum loquelæ obtinent.

xiii. *Nouus a furo furtum.*

BAjoennis *a* quidam haud ignobilis familiæ vir, patrocinia ſancti Patris noſtri requiſiturus, dum ad oratorium, quo beatus Chriſti confeſſor quieſcebat, perveniſſet, ſumptis de pera ſua duobus argenteis, ſuper meoſam altaris emiſit; dehinc orationi incubuit. Adſtabat ſorte ibi latro perditiſſimus, contemplatus, ſi quem fraudibus ſuis locum aptum reperiat (ſiquidem præfatus vir peram negligenter opertam dimiſerat) hic fallendi artifex marſupium, io quo nummorum bis deni ſolidi ſervabantur, mordaci ferro ſuecidit, & intra caligas abſconditos tenens, ſeB ſe furtim a loco ſubripuit. Hinc ſe in pedes mittens, dum furto lætatus inani tentaret effugere, quodam Dei judicio retentus, errabundo veſtigio ad hoſpitium viri ignoranter divertit. Intelligens vero ſe non recte diverriſſe, reſumpta fuga, renabat alio ſecedere: rurſus cum ſe longius ſeceſſiſſe arbitraretur, ad hoſpitium viri iterum ſe rediſſe depreheodit. Tertio oihilominus fuga repetita, dum longius ſuſpectam vieiniam ſatis effugiſſe putaret, advertit ſe iotra ſepta memorati hoſpitii itidem occluſum, infelix neſcius, ſa divioo judicio coarctari.

xiv. *Mirabiliter recuperantur.*

57 Ioterea vir ille ante feretrum ſancti Audoeoi recentis damni clamoſam querimoniam depromebat. Cum ſublatæ pecuniæ indicia nulla reperiſſet, deſperata inventione, ad hoſpitium indignatus regreditur non ſine aliqua tula derogatione Patris ooſtri, quod homines ſua patrocinia requirentes patereturfuribus attentari. Introgreſſus igitur hoſpitale diverſorium, videt hominem ſolitarium otioſe ſtantem; non tamen intelligit parratæ fraudis miniſtrum. Verum iratus famulua, quod externos homines admitterentur intra
C hoſpitium commotari (quippe qui oeſciat bonos a malis ſecernere) converſus ad hominem, cauſam ſtationis inquirit. Qui cum trepido ore, vultu pallenri, vix reſponſum ederer, deprehendit, non eſſe fidelem. Verum dum arctius interrogando perſiſteret, & ille conſcientia reus hæſitaret, apprehenſum hominem increpitaos cœpit impingere: quo in facto illud contigit memorabile, quod ea ipſa dextra, qua argenteos ad menſam Patria obtulerat, ea ipſa marſupium cum pecunia attrectando perſenſit, & ſinu extractum theſaurum, quem amiſerat, recognovit, cum quo ad oratorium lætabundus accurrit, Deo & patri Audoeno gratias agens.

xv. *Puer cæcus illuminatur.*

58 Eſt locus infra Bajocenſem diœceſim quatuor a Cadomo millibus diſtans, quem certis de cauſis veteres coloni Ros appellari voluerunt. In hoe eccleſia longo ex tempore conſtructa necdum conſecrationis ſignaculum chriſmale pereeperat. Ad banc igitur conſecrationis gratiam proceſſuri ſtatione multa, caſtra movemus. Necdum ſpatium Cadomenſis vici medium conſeceramus, & ecce legatus miſſus a Guillelmo *b* Comite, qui tuoc temporis regoi iſtius monarchiam tenebat, equo inſidens, ut ſubſiſteremus ex verbis ſenioris inclamavit, dum ipſe Comes properatis cauſis, quibus occupatus tenebatur, in occurſum D nobis properaret, volens videlicet corpus ſanctum, ſi fas eſt, propriis ulnis uſque ad termioum loci portare. Nobis vero opinantibus, ſe Sanctum velle quibuslibet donativis honorare, & bae de caula remorantibus, puer quidam ſeptem, ut putabatur, annorum cæcus illuc adducitur, quem cæcum ab ioſaoia ſe noſſe vicinia omois tenebat. Hunc introducentes, dum ut oraret inſtantius prænionerent *c*.... & quieſceret, mox *c* diſcuſſa cæcitatis nebula, puer adſtantem plebem circumſpicere cœpit, & io laudem Sancti erumpena, elare ſe videre, populo congratulante & laudante, proclamavit. Mox qui ductu alieoo conveoerat, ad propria ſine ductore remeavit.

xvi. *& duo muti*

59 Ad præfatum denique vicum, in qno dedicanda eccleſia ſcilicet erar, pervenientes, quia dici non multum ſupererat, ſolum quæ reficiendis corporibus fueraot neceſſaria, pro ſuo quiſque officio inſtanter curabamus. Expletis tandem his, quæ diurnæ penſionis ordo & ratio poſtularat, recreatos ſomno placidiore artus ad craE ſtina officia repræſentamus. Sed inter agendum miſeraodus quidam vir inter ſuos hooorabilis ad dedicatiooem loci cooveniens, bominem mutum, quem pro remuoeratiooe futura ioter domeſtieos veroulas nutrierat, ſecum adduxerat, ſi ſorte lioguæ ipſius ſilentia mutæ ſolvere beatos Audoenus dignaretur. Quid plura? Mutus oobiſcum inter ſacra officia ſalutis eventum axſpectans, ſeparari a nobis nec ad horam patiebatur. Ventum eſt ad oblatiooem, & ecce populus, cujus innumerabilis multitudo nndecumque eo coovenerat oblaturus, vim grandem nobis inferebat, adeo ut ſtationis nobis locus io tota baſilica, turba imprimente, oullus relinqueretur: propter quod in poſteriorem partem altaris cum præfato muto ſedem ſatis anguſtam comperimus. Hic mutum nobis, ut oraret, hortaotibus, io ſe ipſum multo admiſu anguſtiabatur; ſed nondum venerat bora reſolutionis ipſius.

loquelam imperrant.

60 Contigit ioterea, ut mulier unicum filium itidem mutum illuc deferret; quæ cum pro oati ſalute ioſtanter oraret, puer ex feretro rutilaotis auri ſplendorem conſpiciens, converſus ad matrem F verbis quamlibet teneris & manu protenta, ut ioſpiceret, hortabatur; gratulantibus, qui aderant, & exclamantibus, quod puer tenera verba formaret. Dum omnis io laudes Dei & patris Audoeoi eccleſia perſonaret, ecce, qui prior advenerat, mutus inter conſertum populum eluctatus ante ſanctum corpus cum lacrymis proſternitur. Quid oltra? Mox inſtaurato linguæ & oris officio, cum ceteris & ipſe Deum & patrem ooſtrum Audoenum verbis exultaotibus magnificavit.

xvii. *Aſtatus fur.*

61 Mater familias quæ oratura beati Patris ooſtri patrocinia reviſerat, cum comitatu ſuo redibat; quam dum ſerventior æſtus mutare habitum coegiſſet, ecce fur quidam ſallendi arte inſtructus, repente pelliceam, quam ſibi mulier ſubtraxerat, ſociia alio intentis, arripiens, ſub chlamyde lua occultavit, & ſic comitatus euntes ſimplieiter progrediebatur. (Illa) oibil ſuſpicans doli, putabat penes ſe habere, quod nequitiæ artifex aſportabat. Proceſſerat aliquaotulum rememorans ſigna & mirabilia, quæ Chriſti Confeſſor eximius recens oſteoderat; cum primum mulier animadvertit, pelliceam ſibi caſtratam; quæ mox ſemineo clamore in altum emiſſo, ſocias publica cœpit voce iocuſare, quod

fraudis

A fraudis illatæ conſciæ ſorent ; quod illæ e contra abnegantes, & ſe innoxias fraudis objectæ cum juramento profiteutes, recurrere ad oratorium ſtudio reclamandi ioter ſe deliberant. Ibi mulier beatum Audoenum querulofis voeabulis & femioeo ululatu iocuſabat, quod ad ſe venientibus fraudem inferri permiſerat. Ibi ſocii verecundia & pudore conſuſi, Quid, inquiunt, veoerande Pater, qoid dieimus ſigna & virtutes tuas nobis profuturas, cum ſic a loco ſanctæ memoriæ tuæ coofuſi regredimur & ſpoliati? Numquid nobis multo magis opportunum erat ſingulis intra tuguria ſe fua contioere, & rebus neceſſariis intendere, quam hæc ſolennia hodie ſpectacula invilere, ubi latronum inſidiis turba innoxia patuiſſet. O Pater, ubi ſunt virtutes tuæ, ubi eerte virtutum magnalia, ſi ſic perfidus latro hodie impune nos illuſerit?

qui mulieri reliquias S. Audoeni ſuſtulit

66 Stabat inter ceteros, quibus caſtrorum cuſtodia fuerat mandata, adoleſeens quidam, qui dum eooſolari mulierem niteretur, exaggerabat potius, quam leniſſet lamentabilem querimooiam ipſius ; Quid, inquiens, profuturum tibi eredis, mater, importunis vocibus inooeuas auras fatigare, cum

B nimirum fur perditiſſimus ad remotiores jam latebras ſe contulit, aut fortaſſe irrevocabilis fugæ iter arreptum accelerare non tardat, dum vos e lamoſis vocabulis cauſas hic replicatis inanes. Propius alter aſſiſtens, Si qnid veri mens mibi prælagit, inquit, loogum (non) lætabitur patrata fraude fugitivus prædo: Ipero enim, oi quocumque ſe vertat, ad offentam patris Audoeni reum ſuum ſic effugere terra bodie non ſuſtineat, quin ad publica ſpectaeula ſacrilegi furti auctorem producat.

aliquid furripuerat

63 His dictis, mulier reſumpto eomitatu ſuo ad propria non ſine lacrymabili queſtu remeare cœpit. At vir interea fraudulentus ceteris turbis, quæ ad diverſoria ſua tendere feſtinabant, præeuntibus ſeſe immiſcuit, & cum his aliquantulum proceſſit. Jam ſe omnia pericula evaſiſſe putabat, cum divioorum operum ſigna recentia mutuo lermooe recitantes, ad quoddam quadrivium pervenerunt, in quo ceteris libere iranleuntibus, ſenſit ſe miſer divino nutu teneri, & quaſi altius terræ iofixus, velit nolit, ſtare immobilis engebatur ; quod tamen ageretur, diu multumque luctatus, proficiſci ultra non valebat. Retrogrado etiam curſu

C tentabat effugere; nihil tamen amplius proficiebat. Remorantibus ſneiis & percunctantibus, quid tardaret; ille multa diſſimulatione, quid ſibi eveoiſſet, eelabat dicens: Ite, fratres, cum bono; quia ego imprudenter egiſſe me recognoſco, quod vicinos eomites meos, cum quibus adveoeram, poſt me relinquo, quibus fidem dederam, oe iocomitatos relinquerem.

furis hortatus ſimulabilis

64 Facile his perſuaſum eſt. Illis autem abeuntibus, fur ſolus relinquitur eonſcius, ſe audacis flagitii vindice pœna coarctari. Reſumit tamen inane luctaminis certamen. Spirat, verſatur hinc ad dexiram, hinc ad ſiniſtram, ſi forte libera detur abeundi poteſtas, ſed nibilo minus dimoveri a loco miſerandus prævalebat. Quærunt ſupervenientes viatores unus poſt alterum caoſam ſtationis. Ille, vicinis remorantibus, ſocialis itineris propoſitum ſe ſervare ſallendi artifex mentiebatur. Jam longe reductis poſt tergum oculis vidit mulierem cum comitatu ſuo advenientem; & incertus, quid ageret, quo ſe verteret, tandem oculis ſuperindocto caputio & facie velata ſolotenus occumbere meditabatur, ut vel ſic tamquam dormiens ex laſſitudine a prætereuntibus oegligeretur. Sed quid tibi, miſerande, fraus & milleformis aſtutia prodeſſe D poterunt? Num tibi dictum aliquando memioeras; quia non eſt ſapientia, non eſt prudeotia, non eſt conſilium contra Dominum? EX MS.

65 Sic diu miſer eluctatus, eum nulla aria diſſimulandi ſe incurvare aut deeſtinare valuiſſet (quippe qui tamqoam ſtipes rigidus omnium viſibus patuiſſet) ecce ſupervenit mulier eum ſuo eomitatu, & mirabatur, quod hominem bærentem & otioſum conſpicerent, & cauſam protinus percunctari eœperunt ; quem eum pallenti vultu, ore tremulo, gelido ab iotimia ſudore, hærere in verbis ſingulis ſingulto quatiente adverterent, elamant, non de nihilo eſſe, quod ſic palleret, quod reſpooſum niſi tremulis verbis edere nequeat ; ſed magni criminis conſcium, pœnia vindicibus obooxium his teſtimooiis comprobari. Hunc unus ex illis injecta manu appreheodens, ſenſit ſub furtiva chlamyde occultum indumentum, quod jam deſperati quærere deſierant. Videns latro, quod fraudis occultæ reatum celare ultra non poſſet, erroris veniam poſcit, culpam fatetur, & ſic muliari, quod ſuum E arat, reſtituit: quod mulier reſpieiens, quia Dei munere & virtute ſancti Audoeni familiare damnum ſibi reſtitotum agnovit, latronem pro Dei honore impunitum abire permiſit. *Culpam ſuam facere cogitur.*

ANNOTATA.

a *Per Bajocenaem intelliga civem Bajoceuſem, quem etiam Pommerayus in Hiſtoria abbatiæ* S. Audoeni *lib.* 1. *cap.* 23. *Gallice* uo homme de Bayeux *appellat. Porro ſitum hujus urbis ſupra in Annotatis aſſignavimus.*

b *Ex tempore conjicit, hic ſermonem eſſe de Guilielmo II. iſtius nominis Duce Normanniæ, qui ſæpius Cadami commorabatur, & anno* 1087. *obiit.*

c *Hic puncta poſui pro participio* monentibus, *quod totam periodum corrumpebat.*

ALIA MIRACULA,

auctore anonymo,

Ex eodem apographo Rothomagenſi, quod P. Flovetus anno 1644. *ad Majores noſtros miſit.* F

QUidam aliquando præful Laudunenſis *a* eom ejuldem loci defenſorem, orta inter eos diſcordia, debellaret, militaris acies Condatenſa oppidum violenter adiit, & prædam ex illo innumeram capit. Ea tempeſtate quidam ex noſtris ſeniorihus, vocabulo Henricus, ibidem morabatur; cujus atrociter milites eurtem ingreſſi, omnia quæ ibi reperiunt animalia diſtrahunt. Prædictus vero monachus, in quaotum poterat, vernaculorum manu eorum improbæ rapacitatis obſiſtebat. Tune unus audaciorceteris ferro, quod tenebar, eum perimera voluit; qui ocyus ad beati Audoeni eccleſiam confugit. Ille dæmonico furore perſuaſus monachum uſqoe ad oratorium perniciter iofequitur. Cumque eum eoram altari vidiſſet, lanceam manu arreptam vehementer contorſit, & cujuſdam mulieris, caſu illic *Mulier gravitor ſeja ſtatim ſanatur, a*

affi-

A assistentis, brachium traosverberavit; sed monachum ferire non valuit. Illa, gravi accepto vulnere, sub ipsa ferri avulsione multum quidem stillavit cruoris; sed mirabili virtute beati Confessoris nihil exinde pertulit doloris: oam post paululum, receedentibus adversariis, ad textrinum opus, quod paulo ante omiserat; rediit, & pristinum ita cœpit officium exercere, acsi nullam læsionem accepisset io eorpore.

Ex MS.

& vidua filium capt. recuperat

2 In eadem villa quædam vidua unicum habebat filium, quem cum in expeditione ab hostibus captum & catenis vioctum, fama volitante, comperisset, vehementissimo cordis dolore saucia, complosis manibus sparsisque crinibus, ad beati Audoeni ecclesiam, quæ illic sita est, citius accurrit, & quasi viventi homini illudeos, talia improperare cœpit: O sancte Audoene, quid egisti? O senex, cur ita obdormisti? Cur mei uteri unicum pignus in captivitatem abduci permisisti? Redde mihi, obsecro, redde mihi filium meum,

B mœ senectutis baculum, unicum vitæ præsentis solatium. His & hujusmodi questibus & femineo perstrepens ululatu, scopis & fustibus altare cædebat, & totis nisibus beati Pontificis clementiam exorabat. Nec mora, piissimus, & super mel & favum omnibus se invocantibus io veritate dulcissimus Confessor, doloris miseræ mulieris misertus, ejus filium carcerali custodiæ mancipatum a compedibus & bois, quibus durissime erat constrictus, absolvit, & salvum atque incolumem matri restituit, quem sine pretio vel quolibet pacto divina virtute per beatum Audoenum a captivitate redemptum cognoscens, illico præfatum adiit monasterium, innumera persolvens munia gratiarum.

duxus vir Sanctum contumelia afficientes

3 In Orientali Francia, quæ Lotharingia nuncupatur, est ficus, quem beatus Audoenus, adhuc in hac luce positus, loco contulit, ubi, Deo dilpnoente, requiescit, celpite spatiosus, pratis & pascuis pecorum opulentus, amœno etiam fonte irriguus, & ejusdem sancti Prælulis nomine insignitus. Huoc quidam ejus loci (tenens) primatum, obliquo livoris zelo succensus, tyrannico more sibi vendicabat, & ejusdem terræ

C accolis violentiam ingerebat. Tunc monachus, qui veneraodi abbatis Henrici *b* jussu eidem loco prærat, tantæ prælumptionis virum adiit; modeste requisivit, cur ita superbe ageret, & rebus servorum Dei calumniam inferret; præsertim cum cunctis, qui majores eraot, illic commanentibus absque ullius quæstionis scrupulo notissimum foret, a priscis temporibus illam possessionem sancti Audoeni fuisse, ipsum fontem ejus semper nuncupatum oomioe. Ad hæc ille majoris iracundiæ stimulis agitatus, & elationis typo inflatus; Quid ad vos, inquit, o monachi, pertinet mea possessio? Per caput hoc juro, & per oculum istum, quia non amodo ficus vel fontana sancti Audoeni dicetur, sed Herulini (sic eoim vocabatur.) Vix verbum superbus edidit, & ecce perjuri oculus, a capite excussus, longius exsilit, sicque confusus domum rediit, notam ferens perjurii: Hoc jaculo divinæ ultionis (cogniro, nec ipse) oec ulterius quilibet ipsam hereditatem invadere præsumpli; sed libera & quieta permansit.

b Henricus

divinitus punientur.

4 Apud Constantinopoleam urbem dum quidam oostræ gentis homo beati Audoeni miracula, quibus tota resulget Neustria, in conspectu imperatoris *c* & optimatum ejus recitaret, & ejus

c Constantinus

mellifluum oomen sæpius iteraret, quidam ejus- D dem terræ iodigena, diaboli agitatus invidia, temerario cœpit ore garrire, & ita eanino dente blasphemando exprobrare: Hoc, inquit, quod dicis, futile est & vacuum, nec alicujus Sancti vocabulum. Cumque his & hujusmodi verbis beati Pontificis famam laceraret, oon diu exspectatus a judice, illico horrendam pœnam subiit vindictæ: oam in conspectu omnium, qui aderant, terribili judicio Dei omnipotentis, cujus Audoeous amore fruitur speciali, exemplo miser & infelix medius crepuit, & disrupta sunt omnia viscera contumacis ad terrorem præsentium & cautelam futurorum; sicque merito Arrianæ ultionis sortitur senteotiam, qui illius perfidi in Sanctum Dei non timuit infectari blasphemiam.

Alii divertunt ad loca

d

5 In Apuliæ provincia urbe, quæ Andra *d* dicitur, quidam civium prolixa ægritudine dissolutus, lecto decumbebat, qui omnem peoe membrorum vigorem amiserat, adeo ut nec cibum capere, oec le ab altero in alterum latus convertere oisi aliorum manibus & cum lintreo ae gravi labore valeret. Hic a Normannis, qui eamdem E patriam prospero bellorum eventu sibi subactam feliciter incolunt, beati Audoeni miraculorum insignia non perfunctorio auditu conceperat, Unde quadam die, omnibus, qui sibi aderaot, foras egressis, utpote tedio affectis pro tam morola decubatione ægroti, memor nostri patroni paululum respiravit, & secum tacitus hujusmodi precem fudit: O sancte Audoene, si vera sunt, quæ de te audivi, obtine mihi a Deo remedium sanitatis, quatenus ex hoc languore convalescens, tuæ glorificationis aulam adire & cælesti medico gratiam debitam valeam referre.

ac tempore

6 O beati Confessoris gloria, & dapsilis erga omnes munificentia! Extemplo enim æger melioratus se in latus alterum commutavit, & vernaculis domus ex more venientibus atque hoc ipsum mirantibus cibum sibi afferre præcepit, eaulamque salutis aperiens, quod melius haberet, indicavit. Denique renovatis artubus, & totius corporis reformatis viribus, pristinæ incolumitati perfecte reparatur. Inde suæ memor sponsionis, occiduæ regionis iter arripiens, transcensis Alpi- F bus, Normanniæ metropolim Rothomagum pervenit, & beati Audoeni ecclesiam adiit, ubi solaceous prostratus, tanto enixius preces fudit, vota gratiarum persolvit, quanto longioris viæ spatium emensus, sui desiderii effectum obtioere promeruit. Qui ab abbate loci & Fratribus caritative retentus, paululum ibi diuturni itineris laborem relevavit, & sic cum gaudio ad propria remeavit. Enimvero sæpius Normannos levitatis & iosolentiæ arguebat, cur scilicet proprium ac specialem patronum beatum Audoenum deserentes, alienam terram incolerent, & a tanti Patris gremio remoti longius evagarentur.

in variis verbis

7 In eadem urbe metropoli, in qua sanctissimi pontificis Audoeni corpus requiescit, erat puella ab exordio suæ ætatis curva, & ita penitus contracta membris, ut ab inferiori parte præmortua, scabellorum adioiniculis per terram reperet, & sursum respicere aut erigi omnino non valeret. Hæc cujusdam matronæ, Adeledis oomine, eleemosyna alebatur, & unici germani solatio utcumque sustentabatur. Cum autem, respectu divinæ miserationis, affuisset tempus ejus curatioois, imminente die festiva, & cuncto oceiduæ regionis populo celeberrima, pro beatis-

simi

A simi Audoeoi depositione sanctissima, in vigiliis ejusdem solennitatis fidelium turbis se immiscuit, & nisu, quo valuit, ad beati Confessoris limina repiando se protraxit. Ubi vero sacri templi valvas attigit, oscula devote fixit, gloriosi Antistitis nomeo flebili voce ioclamavit, illico virtutem Dei in se persensit: nam nervorum retolutis nexibus, recepiis omni corpore viribus, paulatim se a pavimento surrigens in pedes constitit, ac, omni spectante turba, incolumi gressu ecclesiam ioeravit, ante aram sanctissimi Confessoris gratiarum munera persolvit, & sic cum gaudio ad propria remeavit. Et quia pene nulli erat incogoita civium, ob pristinæ calamitatis eventum, tot hujus sunt testes miraculi, quot ejusdem habitatores urbis.

se pericliss 8 Cujusdam hominis erant tres filii, quorum primus adolescentiæ ævum excesserat; secundus pueritiæ annos implebat; tertius vero io cunis adhuc vagiebat. Accidit autem, ut quadam die pater materque eorum mercimonii causa longius irent, & duobus liberis minusculi eoram in jun-

B gerent. At vero major natu pro qualibet rei familiaris necessitudine paululum discessit, & minori fratri, ut parvulum servaret, præcepit: qui more puerili ludendi amore eum coævis suis foras exiliens infantulum domi solum reliquit. Statim vero miserabili eventu porci domus penetralia irrumpuot, & parvulum suffocantes exstinguunt. Post parvum temporis interstitium ambo germani domum reversi pusillum a suibus eruentatum (suffocatumque) reperiont, & nimio dolore perculsi graviter ingemiscunt.

apum S. Audoeni experiuntur, 9 Denique pareotum consulto ad pœnitentiæ remedia conversi, jussi suot a presbyteris, ut orationis causa Romam ad limina beatorum Apostolorum properarent, & tantæ ignaviæ reatum publica satisfactione abolere satagerent. Profecti itaque, in quodam salto latronum insidias incurrunt, a quibus exspoliati, tanta cæde mactati sunt, ut alter eorum, qui major erat, in brevi vitam finiret; alter vero pugnis & fudibus in capite vehementer tunsus, audiendi pariter & loquendi officium amitteret, qui tandem confecto

C itinere ad propria regressus, post paucos dies pro suorum recuperatione sensuum, ad beati Audoeni clementiam confugit. Cumque io vicino (loco) aliquot diebus commaneret, quadam nocte gloriosus Præsul, pontificali redimitos infula, ei per visum apparuit, & pastorali baculo, quem manu gestabat, eum tangens; Surge; inquit, & sacram oratioois domum ingrediens, ab ædituo templi aquam tibi dari benedictam postula: ex hac enim eum fide bibens, optatam percipies sanitatem. Tunc ille tam præclaro lætificatus oramate

e *e*, mane ad ecclesiam pergit, accitoque templi custode, signo, quo valuit, medicinalem aquam petiit, & accepit, statimque reseratis auribus, muta diu lingua in laudem prorupit Salvatoris, & ejus glorioslssimi Confessoris.

f 10 Tempore Wilelmi inclyti regis *f*, cujus su- *& per eosdem vola-quias,* perius meotionem fecimus, supra titularius abbas cœnobii beati Audoeni Nicolaus, divino freius solamine, laudabili cultu & opere ecclesiam cœpit constituere, tanti Patris condignam honore: ob cujus sumptus ædificationis, aliquos eum sacrarum capsula reliquiarum trans mare studuit destinare, qui hoc fidelium devotioni suggererent, quatenus spontanea voluntate aliqua ad templi fabricam munera offerrent. Legatis itaque, transmisso æquore, Anglorum fines ingressis, noo tam ipsorum verbis, quam evidentibus signorum indiciis, ex- D
emplo sanctissimi gloria Confessoris omnibus innotuit: nam in urbe, quæ Anglice Colcestra *g* dicitur, quidam homo, nomine Lenfius, de possessione beati Eadmundi martyris, contractus nativitate cruribus, pedetentim sacra pignora prosecutus, divina virtute subito incolumis est effectus; ad cujus novitatem miraculi, velut ad spectaculum, populosæ civitatis confluentibus turbis, quidam puer, Godulphus nomine, a parentibus adductus, per beati Audoeni meritum, solutis linguæ retinaculis, loquendi recepit officium. EX MS. *g*

11 Quædam mulier, Godena nomine, de vil- *in Anglia* la, quæ Colonia *h* vocatur, unius oculi lumine *translata,* privata, & dexiro pede ab utero claudi, obtentu *h* præclari Antistitis, visus simol & gressus commoda adipisci promeruit.

Altera quoque mulier, Ebdina nomioe, quæ interno vilcerum eruejatu torquebatur, & assiduo dolore graviter angebatur, ejusdem glorioli Patroni nostri meritis perfectæ restituta est iocolumitati.

Ad urbem Liconiam *i* legatis advenientibus, *i* E
cum unus ex eis sermone efficacior civibus salutaria proferret, & inter cetera speciatim mirifici Pastoris nostri insignia recitaret, quidam juvenis, ejusdem sedis episcopi, nomioe Remigii, cubicularius, septem annorum utrisque adeo debilibus pedibus, ut non oisi duobus ionitens baculis & cum labore uspiam progredi valeres, cum fide recta ad eos accessit, & sub locello reliquiarum decubuit; tum vocibus & suspiriis, tum gemitibus amaris beati Antistitis nomeo invocabat, & ut suæ incommoditati adesset, importune exorabat; qui quoniam io petendo perstirit, precis suæ effectum obtinuit: nam io conspectu omnium eadem hora incolumis factus, cœpit incedere, & Deum mirabilem in Sanctis suis glorificare. Unde tot linguis, tot vocibus nostri Salvatoris ac dilecti sui Audoeni intonuit præconium, quot ibidem aderat numerus fidelium,

12 Quidam etiam dæmoniacus per eumdem *ibidem multi bene-ficio sanati,* piissimum Confessorem ipso die ab hoste maligno est liberatus.

Castro, quod Clara *k* dicitur, dum quidam *k* homo omnimodis contractus, qui semper plaustro vehebatur, sacris reliquiis munus offerret, F
illico erectus est virtute Dei omnipotentis in conspectu totius plebis.

Interea cum in quamdam, cujus nomeo exciit, villam sacrorum portitores, occumbente jam sole, divertissent, & hospitium in ea requirerent, nec impetrare valerent, quidam vir genere Flandrensis miserius eorum necessitatis ac laboris, eos benigne in domum suam recepit, & largam humanitatem præbuit, quod se postea egisse non pœnituit; sed Dominum Christum pro nobis factum psuperem & interdum hospitam in eis se suscepisse collibuit: cum recedentibus illis, judicio Dei omnipotentis eadem villa divino tota conflagravit iocendio. Prope vero Flandritæ domorum habitacula ignis omnino non tetigit, quia famulis beati Audoeni caritative hospitalitatem exhibuit.

ANNOTATA.

a *Laudunum*, vulgo Laon *Gallicè dictum*, *est episcopalis urbs Galliæ sub archiepiscopo Rhemensi in provincia Insulæ Francia sita, quæ decem leucis in occasum æstivum ab urbe Rhemensi distat. Si autter hunc præsulem Laudunensem*

nomi-

A *nominaſſes, tempus hujus miraculi præterpropter in-*
ex MS. *dicare potuiſſemus.*

b *Pommerayus in jam ſæpe memorata Hiſtoria abbatiæ libro 3. cap. 6. aſſerit, abbatem Henricum, ſub cujus regimine iſtud miraculum contigit, poſt vigilem viginti ſex annorum gubernationem anno Chriſti 1032. exeunte, vel anno 1033. ineunte obiiſſe.*

c *Si ſcriptor hunc imperatorem Conſtantinopolitanum nominaſſes, de tempore iſtius miraculi certiores eſſemus.*

d Andra *vel potius* Andria *fuit olim urbs Apuliæ Peucetiæ; nunc vero ſpectat ad regnum Neapolitanum in provincia Bariana, eſtque epiſcopalis ſub archiepiſcopo Tranenſi.*

e Orama *vel* horama *eſt viſio vel apparitio ex voce Græca ὅραμα, ut in Gloſſario Cangiano fuſius licet videre.*

f *Is eſt Guilielmus vel Wilhelmus II. Normanniæ Dux & Angliæ rex, ut patet ex ætate Nicolai Normanni abbatis, quam ſuperius & in Commentario prævio aſſignavimus.*

g Colceſtria, *vernacule* Colcheſter, *urbs Angliæ in provincia Eſſexiæ, quæ ſex milliaribus ab ora maris Germanici diſtat.* D

h *Etiam Colceſtria olim dicta fuit* Colonia, *ut Camdenus in ſua Britannia pagina 325. exponit his verbis:* An a Colonia huc deducta, vel a Colno flumine nomen ſit factum, Phœbus dixerit; a flumine malim ego, cum viderim oppidula plura illi impoſita COLME dici *&c. An hoc nomine* Colonia *unum ex iſtis oppidulis aſſignetur, Angli dicant.*

i *Opinor, hic indicari Lincolniam urbem Angliæ, quæ olim* Lindum *dicta fuit, ut apud Camdenum in Britannia pagina 404. fuſius legi poteſt.*

k *Forſan hic indicatur locus, quem Baudrandus tomo 1. ſuæ Geographiæ pagina 176. ſic deſcribit:* Clara, CLAARÆ, vicus Angliæ in Suffolcia Comitatu, teſte Camdeno, ad Sturam fluvium, & in ipſo confinio Eſſextæ Comitatus cum caſtro diruto. E

B

DE S. GILDARDO PRESBYTERO,

LUPERCIACI IN TERRITORIO NIVERNENSI GALLIÆ,

J. P. Sylloge de loco, cultu, ætate, ac mendoſis annuntiationibus.

FORTE SECULO VII. *Varia de Luperciaco vico*

NIvernum, *urbs Galliæ, vulgo Nevers, pluribus deſcripta apud nos fuit tomo III. Auguſti, die* XVI. *pagina* 295. *occaſione S. Aregis vel Arigii, qui epiſcopalis ejuſdem urbis cathedræ præfuit. In territorio autem Nivernenſi locus eſt, qui vulgari lingua in mappa geographica Blaviana iſtius territorii ſeu Ducatus vocatur* Leurcy le bourg; *ſed a Cuſtellano in indice locorum ad Martyrologium univerſale, quod vulgavit, pagina* 1040. *Gallice ſcribitur* Lurcy, *Latine autem* Luperciacum, *ac ibidem diſtinguitur a* Luperiaco, *vulgo* Lure, *quod in tractu Nivernenſi etiam ibi ponitur. Hadrianus Valeſius in Notitia Galliarum*, Hic eſt locus, *inquit*, in Æduorum finibus, Nivernenſique diœceſi, ab urbe Niverno VI. leugis diſtans, Cella SS. Gervaſii & Protaſii Cluniaco ſubjecta inſignis; vicus non obſcurus, muritque cioctus ex eorum numero, quos KURCOS vocitant, LEURCY LE BOURG noſtris dictus. LUPERCIACUM autem a Luperco vel Lupercio nomen accepit. Ex LUPERGIACO LUPERCIACUM factum: ex LUPERCIACO, ſublatis duabus litteris, LORCIACUM: ex Lorciaco LEUA Y O in eu converſo; *ſicut aliato exemplo alio id factum oſtendit Valeſius, & mox ita pergit:* C

2 Paſchalis PP. in litteris anno MCIX. datis, *diverſe no-* & Ludovicus Rex Francorum in litteris anno MCXIX. *tatis* ſcriptis LUPERCIACUM nuncupant, & cellis aut PRIORATIBUS ad Cluniacum pertinentibus illud adnumerant. Honorius PP. in litteris anni MCXXV. ante annos fere DL. vulgari nomine jam tum uſitato LEURCI appellat. Fuit olim & prope Pariſios vicus, LUPERCIANÆ Latinis ſcriptoribus dictus: *de quo nonnulla addit laudatus ſupra geographus. Verum hæc abunde ſufficiunt ad notitiam loci, in quo noſter Sanctus annuntiatur a nobis poſt Martyrologium novum Pariſienſe, de quo ſtatim redibis ſermo. Porro* S. Gildardum merito accenſet a nobis catalogo hodierno aliorum Sanctorum, *planum fiet ex iis, quæ de publica ipſius veneratione ſubnectimus.*

3 *Inter Auctaria ad Uſuardi Martyrologium a Sollerio noſtro editum variis hoc die memorantur Faſti ſacri, in quibus hic Sanctus annuntiatur una cum S. Patricio abbate, ac ſeorſim, de quo etiam agitur hodierno die. Ex codice Centulenſi hæc recitantur in laudatis Auctariis:* In territorio Nivernenſi, ſanctorum Patricii abbatis, F & Gildardi presbyteri confeſſorum. *Ex codice Victorino & Regiæ Succiæ* num. 130. *ut ibidem ſignatur:* In Gallis civitate Niverois, ſancti Gildardi presbyteri & confeſſoris. *Ex codice Remenſi SS. Timothei & Apollinaris:* In territorio Nivernenſi, ſanctorum confeſſorum Patricii abbatis & Gildardi presbyteri. *Ex Grevenno:* Gildardi, alias Gildeldi, presbyteri & confeſſoris. *Ambo item Sancti iſti exſtant in Auctariis, quæ dicebam, ex cod. Regiæ Succiæ* num. 428. *& in editione Lubeco-Colonienſi; ſed in hac eſt* Geldeldi: *quos etiam refert Florarium noſtrum Ms. ubi* ſæmen *pro* Gildardi *ſcribitur. His adde Martyrologium Pariſienſe, anno* 1727. *editum, in quo inter addenda & emendanda pag.* XII. *ubi poſt annuntiationem*, Nivernis, ſancti Patricii abbatis *&c., quæ erat data in iſto Martyrologio ad diem* XXIV. *Auguſti, addenda præſcribitur iſta:* Item in territorio ejuſdem civitatis, caſtro Luperciaco, ſancti Gildardi presbyteri, cujus nomine extitit intra diœceſim abbatia tempore Caroli Craſſi imperatoris. *publicus Sanctí cultus*

4 *Apud Labbeum in Hagiologio Franco-Galliæ,* *ſtabilitur.*

A *lia, quod* excerptum *notatur* ex antiquo Martyrologio abbatiæ S. Laurentii Bituricenſis *tomo* 5. *Novæ bibliothecæ manuſcriptarum librorum pag.* 702. *etiam laudatur, ſed luxato nomine*: In Galliis civitate Nivernis S. Gildradi presbyteri & confeſſoris. *D. le Beuf, Canonicus & ſuccentor eccleſiæ Autiſſiodorenſis, in litteris huc datis anno* 1715. Sui, *inquit*, nominis habet eccleſiam juxta civitatem Nivernenſem: quam Caſtellanus in
* Gildam nota ad S. Gildarium * Reuovifienſem xxix. Januarii (*qui ſimul cum Februario editus eſt anno* 1705. *pag.* 453.) male exiſtimat a dicto ſancto abbate ſic vocitatam: membrum enim eſt abbatiæ S. Laureatii Albatorum noſtræ diœceſis, ut liquet ex conceſſione, quam indicat Mabillonius tomo 5. Annal. ad annum MXCVII. pag. 387. Et reipſa in Kalendario præcitati Rituals ejuſdem Canoniæ ad XXIV. Auguſti legitur: Barthol. Apli duplex. Gildardi conf. memoria. *Mentio autem antea erat facta in dictis litteris de* Kalendario Ritualis S. Laurentii ſcripto, *uti additur*, anno MCCLXXXVI.

B *Ignoto tempore ſacta à nobis.* 5 *Atque hæc quidem ſunt, qua de* S. Gildardo *colligere nobis licuit. De rebus ejus geſtis nihil hactenus habemus compertum. Miramur autem, cum Caſtellano, tam ſagaci aliisque Sanctorum indagatori, ne nomine quidem tenus cognitum fuiſſe, quantum licuit colligere ex indice Sanctorum, ejuſdemque ſupplemento ad Martyrologium univerſale; ubi nihil invenimus. Nec explorata ex antiquis documentis eſt nobis ætas, qua Sanctus floruit. Martyrologium Pariſienſe ſupra citatum ſeculo ſeptimo ipſum inſerit in notula marginali; ſed quo auctore, quo teſte? Cum tamen credi poſſit confeſſoribus ejuſdem Martyrologii præluxiſſe* D Auct. J. P. *indicium aliquod iſti tempori figenda accommodatum; nos etiam ſuperius ſeculum ſeptimum poſuimus cum adverbio forte, quia nihil aliunde de eo determinate ſcimus.*

Corollarii ad ſuperiora Sancti annotationes. 6 *Poſtquam hæc ſcripſeramus, nonnulla nobis alia occaſione ſe obtulerunt, quæ corollarii loco adjungi poſſint annuntiationibus* S. Gildardi *ſupra recitatis e Faſtis ſacris. Florentinus in notis hac die*, Gallicus, *ait*, antiquarius, & forte Foroſempelleoſis, in froote authographi, unde codices noſtri emanarunt, S. Audemi, vel potius Audoeni memoriam appoſuit, quam Martyrologium Corbeienſe ad calcem, tamquam quid additum repoſuit: „ IX. Kalend. Septembr. Ne„ veroo civitate depoſitio Patricii abbatis. In „ Rothomago civitate depoſitio ſancti Audoeni „ epiſcopi & confeſſoris. In territorio ejuſdem, „ vico Luperciaco depoſitio ſancti Gyldardi; „ presbyteri & confeſſoris. In territorio ipſius „ civitatis, depoſitio ſancti Eptati, presbyteri „ & confeſſoris. *Ubi vides, quia ex mendoſa additione vel tranſpoſitione, qua S. Patricius Niver-* E *nenſis per S. Auderni annuntiationem interpoſitam ſeparatur a* S. Gildardo, *hunc falſo ſignari in* territorio ejuſdem, *quod perperam ibi referri debet ad* Rothomagum civitatem, *quia proxime præcedit; eoque etiam* S. Eptatus, *ut ibi vocatur, ſpectabit, qui videtur eſſe Eptadius confeſſor, de quo agitur hac die, & alibi a nobis annuntiatur. De mendoſis aliorum exemplarium annuntiationibus* S. Gildardi, *vide in hodiernis apud vos ſanctis Zenobio, Capitulino &c.*

DE S. GEORGIO LIMNIOTA MART.

IN TRACTU MONTIS OLYMPI,

COMMENTARIUS PRÆVIUS. J. P.

Cultus, cruciatus, ætas, Acta.

C Anno circit. DCCXXX. *Memoria ejus in Faſtis Græcis* VIrum hunc, *diuturna vitæ aſcetica exercitatione, annoſa ſenectute, & intrepida ſacrarum imaginum defenſione memorabilem, qua ſe Leoni Iſauro imperatori, impuſſimo earum impugnatori, tamquam murum oppoſuit pro domo Dei, & pro gloria Sanctorum, laudant variis Faſti Græci, quibus nomen ejus inſcribitur cum elogio. Menæa magna typis edita ſic eum referunt:* Memoria ſancti patris noſtri & confeſſoris Georgii Limniotæ. *Menologium Sirleti:* Commemoratio ſancti patris noſtri Georgii Limniotæ. *Alibi titulo martyris honoratur: nam in noſtro Supplemento Ms. Sirmondo-Cbiffletiano ad Menæa excuſa legitur hæc de illo annuntiatio:* Ἀθλοις τε αγ. ἑσυχομάρτυρος Γεωργίου τε Διμνιώτου. *Id eſt:* Certamen ſancti ſacro-martyris Georgii Limniotæ. *Titulus idem Viri præmittitur elogio ſeu compendio Actorum, quod infra exhibebitur e Ms. noſtro, quodque deſumptum eſt e codice bibliothecæ Cæſareæ Vindobonenſis:* Τῦ ἁγίε ἑσυχομάρτυρος Γεωργίε τε Διμνιώτε. *Et vero ſupplicia pro Sanctorum cultu ipſi inflicta, & mors deinde ſubſecuta, etiamſi non dicatur, an alio violento modo ipſi ſit illata, id tamen effecerunt, ut nec ipſe martyrio, nec ipſi martyrium deſuerit.* F

notatur, & laudatur 2 *Cum autem elogia ſint ſimilis argumenti, ea huc non tranſcribamus; ſed ſufficiet unum e pluribus, quod modo indicabam. Mero tamen noſtro duos profero verſiculos e laudatis Menæis, quos e Græco ſic interpretor Latine:*

Κοινῇ πανηγύρει Γεωργίου τῷ τλήτι,
Συμπλέον ἄθλα φέρει τραθέσσα φέρει.
Georgius dum morte communi occubat,
Nares reſectas ſigna feet certaminis.

Quod vero publica S. Georgii *veneratio apud Arabes & Ægyptios propagata fuerit, liquet e Martyrologio Arabico-Ægyptia, quod cu Arabice tranſtulit Gratia Simonius Maronita; qui anno* 1682. *erat archiepiſcopus Tripolitanus in Syria, ut indicatur in apographo noſtro: in quo hac etiam die ponitur* Certameo S. Martyris Georgii, *hodierni noſtri ſine dubio, etiamſi cognomentum* Limniotæ *non addatur: quod, ut ſuſpicari licet, a loco originem traxerit; eique impoſitum fuerit, quia in tractu montis Olympi, ubi aſceticam duxit vitam, habitaverit prope lacum; unde ei nomen* Διμνιώτε *adhæſerit.*

3 *Celebre hujus Sancti nomen apud Græcos,*

AUCT. J. P. *editus in Martyrologio Romano ; cujus annuntiatio non ea est, quæ Sancti ſuppliciam :*

A *annua etiam memoria honoratur a Latinis. Nam in Martyrologio Romano annuntiatur in hunc modum* : Item S. Georgii Limniotæ monachi, qui cum impium Lennem imperatorem reprehendiſſet, quod ſacras imagines frangerer, Sanctorumque reliquias combureret, ejus juſſu manibus abſciſſis, & capite inconſo, martyr migravit ad Dominum. *Pro* manibus *legendum* naribus, *ex fide Græcorum exemplarium* : *nam infra in compendio martyrii dicitur* μυκτηρῆδεις ; *in Menæis, ac ſupplemento ad ea, nuper deſignato,* ῥῖνα τμηθείς ; *in Menologio Sirleti, quo uſus eſt Baronius*, naribus. *Lambecius lib.* 8. *Commentariorum de Auguſtiſſima bibliotheca Cæſarea Vindobonenſi pag.* 213. *in textu, quem recitat, Martyrologii Romani, legit* naribus abciſſis, *& hanc in margine addit notam* : In mendoſiſſima editione Pariſina A. MDC. XLV. in ſolin, pro NARIBUS perperam legitur MANIBUS. *Qua in editione Martyrologii Romani Lambecius legerit* naribus *pro* manibus, *ignoro. Certe in variis ejuſdem editionibus Plantinianis, conſtanter ſcribitur* manibus ; *quod mendum ad noſtra quoque tempora ibidem perſeveravit, uti patet ex editione anni* 1701. *in qua etiam occurrit ; irrepſeritque jam pridem in Annales eccleſiaſticos Baronii, anno* 160*. formis Plantinianis excuſos, ad annum Chriſti* 735. *Alias editiones non commemoro. Quod autem in iis nomen* GREGORII *pro* GEORGII *ſcribatur, uti etiam fit in Epitome Annalium Baronii a Spondano edita, non video, unde probari poſſit, cum ſit contra Faſtos Græcos, quos ſupra produximus, & Acta Græca mox danda. His ſuperaddamus nonnullas alias obſervationes.*

tempus 4 *Earum prima ſit de tempore, quo* S. Georgius *e monaſtica ſolitudine in arenam prodiit, ut* D *adverſus Leonem Iſaurum iconomachum dimicaret. Rem geſtam intexit anno ſupra dicto* 735. *idem Eminentiſſimus auctor, quam narrat e Menologio Græcorum ad diem* XXV. *Auguſti. Sed nec in iſto Menologio, nec in Menæis magnis, nec in elogio Vindobonenſi annum ullum reperio. Caſtellanus ad annuntiationem ſuam Galliçam Martyrologii Romani ſignat lato modo ſeculum octavum. Maimburgius autem Hiſtoriæ Iconoclaſtarum tomo* 1. *lib.* 2. *ſanctis Pugilis noſtri certamen deſcribit ad annum* 736. *ubi idem etiam hiſtoricus, ut hoc obiter notem, in eumdem lapſus eſt errorem, quem numero proxime antegreſſo corrigebam. Anno* 726. *impius Leo Iſaurus ſacris imaginibus bellum indixit, ac proinde S. Georgius ante hunc annum eidem hæreſiarchæ ſe non oppoſuit. Cum vero me lateat, quo fundamento certamen pro imaginibus ab eodem ſancto Martyre ſuſceptum illigetur anno* 735. *vel proxime ſequenti, ut modo dixi, viſum mihi eſt inire mediam quaſi viam, ſignando rem accidiſſe anno circiter Chriſti* 730. *ut ſuperius eſt factum.*

E *& alia.*

5 *Obſervatio ſecunda ſit de Actis. Parva admodum ea ſunt : an vero majora olim exſtiterint, & alicubi adhuc lateant, non habeo compertum. Vir ſane tam præclarus merebatur diffuſiora. Eorum auctor eſt ſynchronus, ſecundum Annotata lit.* b. *Præter hæc pauca, non occurrunt alia plura, de quibus lectorem præmoneam. Reliquum igitur eſt, ut illa ſubjungam e noſtro exemplo, quod a Vindobonenſi Cæſarea bibliotheca codice, cujus alias ſæpius hoc menſe memini, tranſcriptum eſt, & a me Latine redditum : quibus addantur pauculæ etiam notationes.*

A C T A

Auctore anonymo ſynchrono,

e codice bibliothecæ Cæſareæ Vindobonenſis, interprete J. P.

ς SAnctus hic Georgius ab antiquis temporibus vitæ aſceticæ palæſtram in Olympicis montibus *a* fixit, multiſque certaminibus ac ſudoribus aſceticis ſpectabilis, alterum Antonium noſtris
b temporibus *b* ſe comprobavit. Leone autem Iſauro evertore eccleſias, imagineique & reliquias Sanctorum igne comburere incipiente ; Vir hic loquendi libertate uſus eſt, & impietatem ac prævaricationem iſtius hominis exitialis redarguens, veritatemque manifeſte prædicans, multimodas ſuſtinuit injurias, dum in devexiſſima eſſet ſenectute annorum, ut fertur, nonaginta quinque. Dumque nares ei aſſent amputatæ, atque ambuſtum caput *c*, aliique multa pertuliſſet, orans
ε Deo animam tradidit. Ipſius intercеſſionibus, Domine, omnes nos ſalva. Amen.

Οὗτος ὁ ἅγιος Γεώργιος, ὑπάρχων ἐκ παλαιᾶς ἤδη χρόνου τῇ ἀσκητικῇ παλαίστρᾳ ἐν τοῖς ὀλυμπικοῖς ὄρεσι πηξάμενος, καὶ πολλοῖς ἀγῶσι καὶ ἱδρῶσι ἀσκητικοῖς ἐπιδειξάμενος, ἄλλος Ἀντώνιος ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ἀναδειχθείς. Ἐπὶ δὲ Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου ἀρξαμένου τὰς ἐκκλησίας καθαιρεῖσθαι, καὶ τὰς εἰκόνας, καὶ τὰ λειψανα τῶν Ἁγίων πυρὶ καίειν, ἅτοτε παῤῥησιασάμενος καὶ ἐλέγξας τὴν ἀσέβειαν καὶ παραβασίαν τοῦ ἀλάστορος, ἐν τῇ ἐλπίδι τῶν ἀμοιβῶν ἀνεκορύξας, πολυτρόπως αἰκίας ὑπέμεινεν, ἐν βαθυτάτῳ γὰρ ἤδη ὑπάρχων, ὡς λόγος, ἐτῶν ἐννενηκοντατέσσαρα. Καὶ μυκτηρῆδεις, καὶ τῆς κάρας καυθείσης, καὶ πλεῖστα ἕτερα παθών, ἐξεκένωσε τὸ θεῖον τῆς ψυχῆς παραδείκτου τὰς ἀοιδίμους ἀντὶ χώρας, οὗσαν πᾶσιν ἡμῖν. Ἀμήν.

ANNOTATA.

a *Ortelius in Theſauro geographico agit de montibus ſynonymis duodecim : quiſnam vero hic ſit intelligendus, non eſt unde vel divinare poſſim. In tractu autem Olympi montis ſuperius annuntiavi Sanctum, quia ibi diutiſſime habitavit, nec ſcio, ubinam paſſus ſit.*

b *Hic indicat auctor, ſynchronum ſe fuiſſe.*

c *Baronius ſupplicium illud ſic exponit ad annum* 735. *ut in Sancto noſtro peractum fuerit eodem modo, quo in ſanctis martyribus Hippatio vel Hypatio epiſcopo, & Andrea presbytero, ſub eodem Leone Iſauro, & pro eadem cauſa paſſis, quos die* 29. *Auguſti ineſcripſit Martyrologio Romano ; præcipitante utique tyranno, capitis eorum cutem extrahi, deſuperque pictas tabellas congeſtas accendi, ſicut e Menologio Græcorum refert.*

DE

A D

DE BEATO THEODERICO

IN ARDUENNA SILVA,

COMMENTARIUS PRÆVIUS. G.C.

§. I. Situs monaſterii, cui Beatus præfuit, antiquus hujus Abbatis cultus, & coævus Actorum ſcriptor.

ANNO MLXXXVII. *Die Beatus in monaſterio S. Huberti*

Adhuc hodiedum floret in Belgio monaſterium Benedictinum, quod nunc communiter nomine ſancti Huberti appellatur ob celeberrimas hujus ſancti Præſulis reliquias ab aliquot ſeculis eo translatas, ad quarum venerationem præcipue confluunt illi, qui rabioſorum canum morſu contacti ſunt, & ubi paſſim mirabili modo priſtinam ſanitatem recuperant. Eruditiſſimus Mabillonius inter Acta Sanctorum Ordinis Benedictini ſec. 4. par. 1. pag. 293. in obſervationibus præviis ad Hiſtoriam tranſlationis ſancti Huberti num. 3. finem & originem hujus monaſterii ſic deſcribit: Andagiocole ſeu Andainenſe monaſterium, a præterlabente amne ſic dictum, poſtea ſancti Huberti, in ſaltu Arduennenſi & Leodicenſi diœceſi ſitum eſt. Monaſterii auctor & abbas primus fuit ſanctus Beregiſus, in ſancti Trodonis cœnobio educatus, qui in loco Andagino Canonicos rexiſſe perhibetur. Id factum eo tempore, quo Pippinus Heriſtalleoſis domum regiam moderabatur. Dein rebus in pejus abeuntibus, ad paucos Clericos redactum eſt iſtud collegium, dum Walcandus Leodiceoſis epiſcopus collabentia inſtauravit ædificia, quæ monachis Ordinis noſtri attribuit. Poſtea ad augendam loci religionem, ſancti Huberti corpus eo transferri juſſit; quo ex tempore iſtic monaſtica diſciplina bacteus perſeveravit. Locum rexit ſeculo undecimo ſanctus Theodericus abbas, de quo agendum ſuo loco. *Jam diſcutiendum eſt, an abbas ille* Theodericus *mereatur titulum* ſancti, *qui hic ei tribuitur.*

publicum cultumdum habuit,

a *Laudatus Mabillonius ſuo loco inter Acta Sanctorum Ordinis Benedictini ſec. 6. par. 2. pag. 557. & ſequentibus de Abbate illo Andagienſi egit, ut ſupra promiſerat, ibique in obſervationibus prævis num. 3. immemorabilem ipſius cultum probare nititur his verbis:* Theodericum FELICIA MEMORTÆ abbatem appellat anonymus auctor, qui ſcripſit miracula ſancti Huberti, ubi narrat aliquot miracula, quæ ejuſdem Abbatis tempore, quo quidem ille vixit, contigerunt. Ceterum licet eondum auctoritate Pontificia Theoderici nomen inter Cælites relatum ſit, nulloque Officio publico colatur, ſemper tamen ſumma veoeratione ejus memoria, potiſſimum apud Hubertinos monachos, habita fuit; imo & ſacrum ejus corpus e terra levatum in medio eccleſiæ choro locatum, fidelium venerationi expoſitum uſque ad patrum noſtrorum ætatem permanſit.... Verum ſacrum illud corpus, quod tam diu honorifice ſervatum fuerat, Calviniani hæretici in ſavillis redegerunt, omærentibus de tanti thelauri amiſſione monachis, qui hodieque ſub regula Benedictina ſtrictioris obſervantiæ in hoc ſacro loco perſeverant.

m ex veteri ſcriptore auctor,

3 *Mabillonius ibidem hanc ſacri corporis elevationem & publicam ejuſdem expoſitionem eruit ex Geſtis abbatum Lobienſium, inter quæ vetuſtus Fulcuini continuator in Spicilegio Dacheriano tomo 6. pag. 907. de hodierno* Theoderico *noſtro tradit ſequentia:* Sub his diebus de noſtro cœnobio Theodoricus, vir magnæ poſtmodum auctoritatis futurus, apud beati Huberti monaſterium in abbatem electus eſt: de quo ſiquidem hodie ejuſdem monaſterii Fratres teſtantur, quod nullus anteceſſorum ejus in ionovandis ſive decorandis & multiplicandis monaſticis rebus tantæ utilitatis ſigna reliquerit; & quod ad majoris laudis pertioet cumulum, tantæ ſanctitatis io carne degens fuiſſe probatur, ut io magna ſpe futuræ gloriæ defuncti eorpus etiam magnæ venerationis ſuis habeatur, ſicut libellus Vitæ ejus demonſtrat. Sic & nobis, dum erga matricem eccleſiam memoriam ſui habere ſollicitus eſt, pallium, quod bodie inter optima eccleſiæ oroamenta habetur, largitus eſt. *Hæc ſaltem antiquum* B. Theoderici *cultum aliquo modo indicant.*

& ex compluribus recentiorum conſtat,

4 *Quinimo Rayſſius in Hieregozophylacio Belgico teſtatur, adhuc aliquod priſtinæ venerationis veſtigium ſupereſſe, dum ibi pag.* 50. *poſt alias ſacras reliquias, quæ in monaſterio Andagienſi conſervantur, recenſet* eorpus beati Theodorici abbatis bujus cœnobii, qui vivus & defunctus multis claruit ſignis & virtutibus; *& huic elogio ſubjungit ſequentia:* Ejus corpus humo levatum, Hugoniſtarum (*id eſt Calviniſtarum, quos in Gallia vulgo* Hugueootos *appellant*) immaoitate redactum eſt in cioeres & ſavillas, quæ tamen pie & religiole in ſummo altari reſervantur. *Hæc ipſa religioſa cinerum conſervatio adhuc aliquod perſeverans priſtinæ venerationis indicium præbet. Etiam Piſenus noſter aſſerit, impio Calviniſtarum furore aut incendio nondum exſtinctam eſſe piam hujus venerabilis Abbatis memoriam, dum in Floribus eccleſiæ Leodienſis pag.* 386. *poſt contracta* B. Theoderici *Acta ſic ſcribit:* Quem multa virtutis dignitate viventem Deus oroarat, innumeris mortuum celebravit prodigiis. Patrum tamen noſtrorum memoria, auſa eſt hæreticorum e Francia erumpentium impietas corpus miraculis nobile redigere io cineres & ſavillas. Sed impiis flammis viriditatem decuſque ſuum oomquam amittet virtutis laurea.

5 *Imo hac ipſa Calviniſtarum rabies nobis*

A *ſubminiſtrat argumentum, qua immemorabilem hujus beati Abbatis cultum probemus: nam ſacrilegi iſti bagromachi corpus ejus combuſſerunt, eo quod ſcirent, illud a Catholicis tamquam ſacras reliquias honorari, quemadmodum Caſtellanus in Martyrologio ſuo univerſali ad hanc diem affirmat. Hunc etiam Malonat in Natalibas Sanctorum Brigit hac die eumdem Abbatem titulo* beati *exornat, & de legitimo ipſius cultu ſic affirmate pronuntiat*: Nec dubitatur, quin numero Sanctorum ſit aggregatus, tametſi ab Eccleſia in eorum catalogum non ſit relatus. Corpus miraculis gloriolum, ex humo levatum, & in medium eccleſiæ ſuit translatum; Hugoniſtarum autem immanitate in cineres & ſavillas eſt redactum. *Quomodo furentes hæretici invenijſent ſacrum* B. Theoderici *corpus, niſi hoc antea ſolenniter e terra elevatum & publicæ fidelium veneration expoſitum fuiſſet?*

AUCT. G. C. *Iptoque ſuorum Calvo oſtatum.*

qui ſuorum ipſius elevatio combuſſerunt.

6 *Hæc antiqua ſacri corporis elevatio & publica fidelium veneratio majorem cerritudinem accipiunt ex teſtimonio R. D. Romualdi Hancart Prioris Hubertini, qui poſt alia Majoribus noſtris circa hunc Beatum ſuppeditata ſic ſcribit*: Hæc de vita & geſtis B. Theoderici abbatis Andaginenſis, qui non ſolum in hac vita degens, ſed etiam poſtquam ad feliciorem migravit, miraculorum coruſco ſplendore ſui teſtatus eſt patrocinii apud Deum mortalibus efficàciam; relatione ſiquidem veraci quorumdam ætate grandium hujus cœnobii Religioſorum, quorum nonnulli adhuc ſuperſtites ſunt, didicimus, ejus ſepulcrum in navi baſilicæ ſupradicti monaſterii erectum, ab iis præſertim viſitari ſolitum fuiſſe, qui gravi deotium agitati dolore, medelam beati Theoderici meritis obtentu facilem implorabant. Sed anno milleſimo quingenteſimo ſexageſimo octavo e Franciæ finibus (verius e barathri ſpeluncis) prodiere Huguenottorum phalanges in Belgarum rebellium ſubſidium, quæ ductore Janlio memorati Sanctì ſepulcrum cum ipſa baſilica, incendio cinceremarunt, quamvis non inulto ſcelere: nam ipſe fatalis incendiarius Franciſcus Hanguet, Janlii frater, paucis abinde diebus apud Helvetios agens, cum in diverſorii ſtabulum, equos in rabiem actos ac ſe iovicem dentibus laniantes, pacificaturus intraſſet, ab eis ipſe morſibus calcibuſque diſcerptus, pœnas Sanctis debitas exſolvit. Hujus rei eventum retulit ex famulis dicti Franciſci unus, qui fuerat vindictæ ſpectator, cum hue contra rabiei periculum ſacra ſtola muniendus adveotaſſet, & qui ab illo audivit tum temporis ejuldem ſtolæ miraculoſæ cuſtos, adhuc in vivis eſt. *Videtur hæc R. D. Romualdus anno* 1634. *ad Bollandum noſtrum ſcripſiſſe, aut poſtea ex libello in membrana ſcripto excerpſiſſe, ut in margine notatur.*

B

C

qui duobus antiquis Martyrologiis.

7 *Quamvis hæc omnia ſimul ſumpta ſatis probare videantur immemorabilem* B. Theoderici *cultum, tamen hunc alterius confirmamus ex duobus Martyrologiis, quæ centum annis ante famoſum Urbani VIII. Pontificis decretum conſcriptæ ſunt. Imprimis auctaria noſtra Uſuardina ex Matricula Cartuſiæ Ultrajectinæ memoriam* Theodorici abbatis, admirandæ ſanctitatis viri *hac die celebrant. Hæc autem Matricula videtur ſecula* XIV. *collecta, quandoquidem primus illius ſcriptor memoriam* Brigittæ ſanctimonialis, *a qua habent ordinis illius Ordinis obſervatrices, inquit*, quæ modernis temporibus in diœceſi Trajectenſi oriri cœperunt, *ut Sollerius noſter in Præfatione ad Uſuardum ſuam illuſtratum pag.* LXII. *obſervavit. Ceterum ex ultima Martyrologi illius clauſula conjecturamus, eum ſcripſiſſe ſeculo* XIV. *qua Ordo Brigittæ oriri cœpit, adeoque illam Matriculam Ultrajectinam decreto Urbani VIII. ſaculo ducentis annis ſeniorem eſſe.*

D

in eadem memoria ejus admonentur.

8 *Floriacum noſtrum Mr. quod alias ſæpe citavimus, hac die* XXIV. *Auguſti eumdem beatum Abbatem annuntias bis verbis*: Io confinio Brabantiæ ac Lotharingiæ monaſterio Lobienſi (*non obiit Beatus in monaſterio Lobienſi, ſed ex eo ad dignitatem abbatialem S. Huberti translatus eſt*) depoſitio B. Theodorici abbatis. Hic tantæ parſimoniæ fuit, ut per quinquaginta annos numquam niſi ſemel in die cibum ſumeret. Denique tantam gratiam ob id a Domino conſecutus eſt, ut etiam dæmonibus imperaret. *Floriacum iſtud anno Chriſti* 1486 *ſcriptam eſt, ut Papebrochius noſter in Tractatu præliminari ad tomum tertium Maji pag.* X. *demonſtrat. Hinc ſequitur, Abbatem noſtrum titulo* beati *donatum fuiſſe eentum & pluribus annis ante votiſſimum Urbani VIII. decretum, quod anno Chriſti* 1625. *editum, ac deinde anno* 1634. *clarius explicatum fuit. Hit adde veterem Vitæ ſcriptorem, qui de ſancto homine ſe vera narrare profitetur, & cujus ætatem fidemque nunc indagare conabimur,*

E

Vitam ejus ſcripſit non ſtatim evulgavit.

9 *Primo conſtat, biographum* B. Theoderico *coævum fuiſſe, cum poſt narratum miraculum, quod beatus Abbas Rhemis patraverat, auctor Vitæ inferius edendæ n.* 52. *ſcribat ſequentia*: Actum hoc anno ab Incarnatione Domini MLXXVI. atque communi decreto litteris & Annalibus traditum in urbe Remeoſi, totque habet teſtes, quot ex his, qui in ea urbe tunc erant, adhuc ſuperſunt homines. *Ex hac phraſi liquet, adhuc plures oculatas hujus miraculi teſtes Rhemis ſuperfuiſſe, quando biographus hanc lucubrationem ſuam exarabat. Præterea num.* 64. *ſignificat, ſeſe hunc beato Viro morienti aſſiſtiſſe, & diſtincte narrans pia iſtius Abbatis jam moribundi geſta, fidem narrationis ſuæ confirmat his verbis*: Teſtor Chriſtum, & qui aderant, me nihil commenti fingere, ſed quod videre & audire mihi contigit in veritate, de ſancto Homine vera dicere.

de ejus profeſſione

F

In *Etiamſi memoratus Vitæ ſcriptor tunc in monaſterio Andaginenſi præſens fuerit, quando* B. Theodericus *ad Superos migravit, tamen inde non ſequitur, illum ejuſdem monaſterii alumnum vel incolam fuiſſe. Quinima fere contrarium eruitur ex ſequentibus prologi verbis, quibus Lambertum monachum Andaginenſem ſive Hubertinum ita alloquitur*: Horum ego quoque, mi Lamberte, ſequens & longe adorans veſtigia, aggreſſus ſum, te adhortante, venerabilis tenis Theoderici abbatis VESTRI Vitam ſcribere. *Verſimiliter hunc beatum Abbatem biographus appellaſſet* noſtrum, *ſi in monaſterio ejus habitaſſet. Attamen in epilogo ad eumdem Lambertum laudatus Auctorum ſcriptor ita ſermonem dirigit*: Sed ego, mi Lamberte, hunc tibi libellum de VESTRO immo & NOSTRO patre Theoderico, parciore quam propoſueram ſtilo, exaravi. *Mabillonius ex iſtis epilogi verbis ita ratiocinatur*: Innuit, ſe in aliquo loco vixiſſe, cui præfuerit Theodericus; aut certe, quod veriſimilius eſt, Theodericum ex eo loco prodiiſſe, ubi degebat ille auctor; quod fortaſſe de Lobienſi monaſterio intelligendum eſt, ubi Theodericos monaſticam profeſſionem emiſit. *Licet hæc Mabillonii conjectura non ſit improbabilis, tamen illam incertam*

A *certam ac dubiam reddit aliqua Benedictini ſcriptoris aſſertio, quam nunc referemus.*

& nemine nihil certi aſſerere audemus;

11 *Gabriel Bucelinus in Germania topo-chronoſtemmate graphica, quam Ulmæ anno* 1662. *impreſſit curavit, par.* 2. *pag.* 194. *agit de Leodienſi ſancti Jacobi monaſterio, & poſt enumeratos illius abbates meminit de eruditis ejuſdem ſcriptoribus, inter quos ad rem noſtram pag.* 196. *eccenſetur unus his paucis verbis*: Heribrandus, dein abbas ſancti Laurentii, ſcripſit Vitam ſancti Theoderici abbatis Hubertini. *Utinam Bucelinus antiquam hujus novæ notitiæ fontem aſſignaſſet! Unde Mabillonius in obſervationibus præviis ad illam* B. Theoderici *Vitam dubius hæret, & priorem ſuam conjecturam de monacho Lobienſi relinquere videtur, ibidem ita differens*: Dum hæc ſcriberemus, occurrit nobis Germaniam ſacram Bucelini evolventibus catalogus virorum eruditione celebrium, qui in monaſterio ſancti Jacobi Leodienſis clarnerunt, in quo inter alios recenſetur Heribraodus, poſtmodum ſancti Laurentii Leodii abbas, qui ſcripſit Vitam S. Theodo-

B rici abbatis Hubertini.

& quem proinde anonymum ſuccinctum

12 Hæc Bucelinus ibi, qui aliis in locis eumdem Heribrandum laudat, nulla facta Vitæ hujus ab eo ſcriptæ mentione. Nec ejus Vitæ memioit Piſenus in Floribus Leodienſibus, ubi Heribrandum inter abbates ſancti Laureotii recenſet; immo oec in ejus vitæ epitome, quam habet die vi. Junii. Quis tamen dixerit, Bucelinum hæc gratis excogitaſſe? Ceterum auctor Vitæ illius, quiſquis hic demum fuerit, vivebat haud procul a monaſterio ſancti Haberti, ooo dia poſt beati Theoderici obitum; quæ optime Heribrando congruunt, qui ad annum MLXXXII. ſancti Laurentii monaſterio apud Leodium præfuit. *Ex his eruditus lector videt, nos in accipiti bivio collocari, & circa verum hujus Vitæ ſcriptorem nihil certi determinare poſſe. Quapropter exemplo Mabillonii biographum* beati Theoderici *nominabimus anonymum coævum, donec qaiſpiam opinionem Bucelini fide digno teſtimonio confirmaverit.*

cum Mabillonio & aliis appella hujus.

C 13 *Porro Mabillonius in iiſdem Obſervationibus præviis aſſerit, ſeſe in tribus codicibus inveniſſe mutilam & imperfectam* B. Theoderici *Vitam, & in editione ſua id, quod alterutri codici deerat, ex tertio ſupplevisſe. Sed ibi non indicat, ex qua monaſterio ſinguli codices iſti prodierint, aut ubi conſerveatur, quod alias vir accuratiſſimus monere conſuevit. Nos illam accepimus, olim deſcriptam ex Mſ. codice Aloenſi, quod Ordinis Ciſtercienſis monaſterium primo lapide a Tudinenſi ditionis Leodienſis oppido diſtat, & Lobienſi Benedictinorum cœnobio vicinam eſt. Inſuper habemus ex Rubea valle & cœnobio Lovanienſi Canonicorum Regularium recentiora quædam ejuſdem Vitæ compendia, quæ nobis uſus eſſe non poſſunt, cum ex antiquioribus & longioribus* B. Theoderici *Actis tantum contracta ſaerint. Quare poſt hunc Commentarium prælo ſubjiciemus illud apographum Alnenſe, quod cum eduione Mabilloniana prius cooferemus. Denique R. D. Romualdus Hancart Prior ſancti Huberti Majoribus noſtris olim benigne communicavit antiquum monumentum, quod vulgo* cantatorium *dicitur, & res geſtas* B. Theoderici *ſatis diſtincte minutimque continet. Ex illo veteri Cantatorio, quod nuper Edmundus Martene tomo* IV. *Collectionis ampliſſimæ a col.* 915. *ſub titulo Hiſtoriæ Aodaginenſis edidit, aliqua paragrapho ſequente excerpemus, alia in Annotatis ad Vitam aſſignaturi, & ſubinde mendoſam Marteni editionem ex apographo R. D. Romualdi Hancart emendabimus.*

D AUCT. G. C.

§. II. Aliqua Beati geſta chronologice diſpoſita, & ex alio veteri monimento ſubinde ſuppleta, vel diſtinctius relata.

Alius auctor coævus contrahit hujus Beati geſta.

BEatus noſter anno Chriſti 1007. *primam lucem aſpexit, & noudam decenuis, ut mos iſtius temporis ferebat, ſacello Petro oblatus eſt in monaſterio Lobienſi, quemadmodum Vita poſt hunc Commentarium edenda teſtabitur. Deinde poſt ſolennem regulæ Benedictinæ profeſſionem ac illuſtre litterarum magiſterium, quod in variis cœnobiis exercuit, anno* 1055. *dignitatem abbatialem in monaſterio ſancti Haberti ſuſcipere coactus fuit. Anonymus & ei coævus Hiſtoriæ Andaginenſis ſcriptor, cujus ſupra meminimus, apud Edmundum Martene in Collectione ampliſſima veterum monumentorum tomo* IV. *col.* 921. *agens de morte deceſſoris ejus Adelardi, hanc* B. Theoderici *electionem anno Chriſti* 1055. *affigit, eaque occaſione præcedentia hujus beati Abbatis geſta ſic contrahit*: Anno Incarnati Verbi MLV. ſuæ ordinationis XXII. cum deceſſiſſet (*nimirum Adelardus, de quo auctor ſuperius egerat*) ſucceſſit, auctore Deo, illi domous Theodericus, Lobieoſis cœnobii monachus, a Richardo abbate outritus, & a Gerardo venerabili pontifice conſequenter in ſacerdotem ordioatus, litteris apprime eruditus, quas atiam honeſtis decorabat moribus, adeo ut & iogenii vivacitate & morali probitate tam juvenibus quam ſenibus admirabilis & imitabilis baberetur; &, quod eſt difficillimum, gloriam ſine invidia aſſecutus, omnibus iodiffe-

E renter eſſet carus.

quo proſecerint officium ejus abbatiale,

15 Uode in philoſophia famoſus, & pia concertatione a vicinarum congregationum abbatibus ad regendas ſcholas evocatus, Stabulsus ſub abbate Poppone, deinde Virduni ſub abbate Gualeraooo domni Richardi ſucceſſore, poſtremo Moſomi ſub Rodulfo abbate tam ſtudiis liberalibus, quam probis moribus multos ioſtituit, quos poſtea vidimus imitatores & aſſertores ejuſdem magiſtri ſui viros boneſtiſſimæ probitatis. Qui poſtea licentia abbatis ſui Hugonis Lobieoſis Hieroſolymam adira conatus, ſed per Pannoniam tranſire præpeditus, Romam quaſi per Adriaticum mare navigandus divertit; ibidemque præter ſpem Deodwinum Leodienſem epiſcopum cum quibuſdam ſibi familiariter ootis in eccleſia beati Petri invenit; quorum ſuggeſtione, immo pontificis amica prohibitione ulterius progredi repreſſus, eum eis patriam petiit, & inter redeundum, cujus eſſet ſcieotiæ, gravitatis & perfectionis, perſpectus, a prædicto pontifice monaſterio ſuo bonorabiliter eſt relocatus. Non multo poſt Henricus imperator Deodwino epiſcopo indixit, ut ſibi aliquem monachum ab abbate Richardo inſtituiam procuraret, quem io Fuldeoſi monaſterio ſcholaſticum præficeret. Epiſcopus Theodericum, quem a Roma uſque Leodium ad hoc fuerat expertus idoneum, a Lobienſi monaſterio evocavit, ſecumque detinebat quaſi legandum imperatori.

F

A AUCT. G.C. *quod invitus tam magna pie tuque ſuſcepit*

16 Deinde ibidem, quam inopinato B. Theodericus *electus fuerit abbas, & quam pie ſuſceperit hoc officium, licet invitus, exponitur hoc modo*: Evocatis ioicrea ex edicto epiſcopali abbatibus & archidiaconis pro ordinando Patre deſtitutæ eccleſiæ beati Huberti, adfuit & ipſe cum ceteris, ſecurus tamen ipſius ſibi agendæ ordinationis. Epiſcopo vero conſulente, quis haberetur idoneus deſolatæ præponi eccleſiæ, Godiſcalcus quidam honeſtæ gravitatis perſona, itemque Aoſelmus decanus ſancti Lamberti, quorum vigebaa permaxima auctoritaa in hujuſmodi rebus diſponendis, reſponderunt, locuti prius cum conſilio, talem providentiami bena cooveoire fratri Theoderico, Succlamantibus aliis, id illos benc ſenſiſſe, ipſe etiam epiſcopus in ſententiam coneeſſit voluntarie, & evocato domno Theoderico, ut abbas fieeet, obnixius cœpit inſiſtere. Ille econtra reniti, qua poterat virtute, impoſſibilitatem ſuam & inſufficientiam luam prætendere, imparem ſe tanto oneri reclamare, lacrymis etiam atteſtari, cora labiis noo diſtare. Epiſcopus ecootra renitentem

B cogere, conventus omnis inceſſere, ne divinæ vocationi & voluntati videretue obſiſtere. Tandem tamorum oppreſſua auctoritate & violenter attractus a Gonzone Florinenſi abbate & Stephano ſancti Laureotii, injunctam ſibi curam ſuſcepit, & conſecratus eſt abbas in Purificatione ſanctæ Mariæ ſemper virginis; ſicque comitatus prædicto Stephano abbate ſancti Laurentii ad commiſſam ſibi eccleſiam conceſſit; cujus culmen cum de longe vidiſſet, ut erat tunc hiems alperrima, in mediis nivibus ad terram procidit, & Deum adjutorem ſibi adeſſe cum gemitu inclamavit, apertoque capite & nudis pedibus monaſterium uſque proceſſit. *Hæc ultima corporis afflictatio ſive pia muneris abbatialis ſuſceptio in Actis infra excudendis non legitur.*

variiſque virtutibus

17 *Poſt hæc hiſtoricus Andagineníis longo ordine nominatim recenſet monachos, quos* B. Theoderieus *in monaſterio ſancti Huberti rexit, & iis uominibus præcipuas hujus Abbatis virtutes ita ſubneſtit*: His omnibus militantibus Deo ſub diſciplina regulari præerat Abbas, quaſi quidam dux induſtriæ militaris. His nmnibus omnia factus, conformabat ſe ſingulis, donec formaretur Cbri-

C ſtus in eis; nec quemquam exiſtimabat fortuna vel conditione, ſed moribus & religione. Et cum ab ineunte ætate religioſe inſtitutus, modeſte & caſte vixerit, tunc bunc ſibimet uſum vivendi continuandum inſtituit, ut non niſi ſemel in die ſemper reficeret, tam parce tamen, ut continuatim eſuriret, & hoc fine ovis & caſeo & abſque ſaginæ condimento; io legitimis autem obſervaciooibus Adventus & Quadrageſimæ biduanis & triduanis jeuniis ſe macerabat occulte. Prætee communem monaſterii elecmolynam duodecim pauperes quotidie alebat, quibus lotis pedibus & manibus, & refectione lufficienti impenſa ſatis humiliter tamquam Chriſto le eis in terram proſtrabat. Viliſſimo ſtrato, ſuperjecto cilicio, paululum quieſcebat: ex quo latenter ſurgens communes vigilias ſemper anticipabat; ſicque genuflexiooibus & orationibus eum lacrymis Deo ſe ipſum mactabat ....

illuſtravit,

18 Præter Canonicas Horas, quas ut debitas, diligenter Deo exlolvebat, in veneratione beatæ Trinitatis & glorioſæ ſemper Virginis Mariæ, itemque Petri apoſtoli omniumque Sanctorum ſingillatim vigilias & omoes Horas diei decantabat, & Pſalterium etiam inter noctem & diem ax in- D tegro pereurrena, aut per ſe pſallebat, aut qui pro ſe pſalleret procurabat. In quotidianis vero Miſſarum ſolemniis quibus gemitibus quave cordis contritione Domioo ſacrificaturus aſſiſteret, ejus ſolius eſt approbare, cujus eſt omnium hominum corda penſare. Cujus fuerit humilitatis in habitu, cujus gravitatis in inceſſu, cujus æqualitatis io vultu, cujus honeſtatis io actu, mirabatur non ſolum quælibet eccleſiaſtica dignitas, ſed etiam faſtuoſa & aliis irreverens ſecularis poteſtas, cujus & laudabiliter magnificabat abſentiam, & humiliter honorabat præſentiam.

19 *Uno alterove exemplo, quod biographus poſt* *& in qui magna gravitate & auctoritate valuit*
hunc Commentarium prævium edendus omiſit, amicam hujus beati Abbatis familiaritatem cum quibuſdam præſulibus oſtendemus ex laudata Hiſtoria Andaginenſi, ubi coævus auctor apud citatum Edmundum Martene tomo IV. Collectionis ampliſſimæ col. 927. & ſequente duplex hujus rei ſpecimen refert his verbis: Evocatus ſæpe a religioſo Annone Colonienſium pontifice amica vcoeratione excipiebatur, & apud tantum virum aliquamdiu familiariſſime remorari coactus, divinarum Scripturarum mutuo relatu, quaſi io aureo Salomonis re- E clinatorio media caritate conſtrato delectabaiue. Cui cum forte inter loquendum familiari jucunditate objiceret, quare quoſdam barbaros luæ pſrochiæ trana Rhenum commoranies in Quadrageſima ab ovis & lacte & caſeo auctoritate pontificali non compeſceret; reſpondit pontifex, abſtinentiam & religionem eeeleſiaſticam ſe quidem omnino approbare, atteſtari & laudare; differentiam vero eiborum firmis in fide non multum obeſſe, cum Dominus in deſerto per corvum Eliam pavcrit, non piſcibas, ſed carne; ſæpius autem ſe id prohibuiſſe, nec prævaluiſſe, quod Cbriſtiani dici paterentur multum ſe gaudere, ne dum aliqua violentia abſterreret, eoldem barbaros a Cbriſtiaoa fide elongaret. Et quia eidem pontifici tanto erac Abbas gratior, quanto apud eum conſtabat honorandæ virtutis locus amplior, numquam ab eo niſi muneribus honoratus redibat, quæ & dantem & accipientem omnino deeebant,

20 *Narrato deinde miraculo, quod* B. Tbeoderi- *apud priores vitæ ſcriptores ſuſtinet*
eus *in itinere ad eumdem præſulem patravit, & quod ſupra in Actis referetur, aliud amicitiæ ſpecimen cum epiſcopo Metenſi laudatus hiſtoricus cœvus ſubjungit in hunc modum*: Si quando vero pro reſponſis eccleſiæ domno Adalberoni Metenſium epiſcopo ſe præſentaſſet, mirabatur poſtmodum ipſemet in recolendo meminiſſe, qua ſe illi humilitate vir tantæ nobilitatis & poteſtatis inclinaret, qua benignitate eompulſum ad ſecum prandendum ſedem collocaret. Cui cum forte inter praodendum deferrentur pirorum primitiæ, cœpit ea pontifex manibus attrectare, ſæpius olfacta ſuper menſam reponere, & quaſi ſub obtentu eu uſdam delectationis tangeodo & non guſtando, ſe in eis cruciare; a quibus ſe omnino continens, eum aliis illa diviſiſſet, Abbas quod viderat feciſſe epiſcopum diligenter notavit, & cauſam facti ſolus cum ſolo ſedeoa humiliter requiſivit. Ad hæc epiſcopus ſuſpirans ingemuit, & quia his olim io juventute ſua nimis delectatus ſe peccaſſe meminiſſet, reſpondit ſecum deliberaſſe, ut per quæ peceaſſet, per hoc & ſeipſum abſtinendo puniret. Ædificatus Abbas exemplo hujus abſtinentiæ gratulabatur multoties apud familiares ſuos, id ſibi poſtea multum profuiſſe, & ne excederet per illicita, ab ipſis licitis ſe conſtantee continebat.

21 *Quam-*

A 21 *Quantæ autem auctoritatis eſſet hic beatus Abbas apud principes ſeculares, patet vel ex unica ejuſdem hiſtoricæ narratione, quam ibidem col. 938. habet hoc modo:* Dux Godefridus in Italia infirmatus, & exinde Bullonium revectus, cum jam deſperaret vitæ ſuæ, miſſis ad abbatem Theodericum legatis, ſatis humiliter, ut ſe viſitaret, expetiit; neque enim proceſſus erat de monaſterio facilis, maxime vero gratia alicujus perſonæ ſecularis. Tandem ad eum ingreſſus, eum tantæ prius poteſtatis virum ita videret affectum, elevatis oculis ad Deum, Tu, inquit, humiliaſti, ſicut vulneratum, ſuperbum. Dux ad verbum Abbatis compunctus, Pater, ait, eariſſime, nihil verius. Et erumpens in lacrymas, vix præ ſingultibus conatus eloqui, puram confeſſionem pro exſpectatione mortis Deo coram Abbate reddidit, eaque reddita, gladium ſuum ſibi deferri juſſit, quem aſſiſtenti filio ſuo Godefrido, continuato gemitu pœnitentiæ, Abbati reddendum præſentavit, eumque ſibi teſtem futurum in judicio Dei pro abrenuntiatione militiæ ſæcularis ſatis humiliter, magis vero dolenB ter, inclamavit. *Quales quantaſque poſſeſſiones* B. Theodericus *monaſterio ſancti Huberti acquiſiverit aut recuperaverit, ibidem diffuſe narratur, quas in Annotatis ad Vitam inferius edendam ex hac Hiſtoria Andagienſi breviter aſſignabimus, ſi quis forte curioſus eas noſſe voluerit,*

Mortē hujus Abbatis, 22 *Interea indagabimus veroſimiliorem mortis ejus annum, quem jam ſæpe memoratus hiſtoricus Andagienſis ibidem col. 965. expreſſis his verbis:* Anno Domini MLXXXVI. ordinationis vero ſuæ XXXII. Theodericus abbas non ſolum ſenio, ſed & confectus jejuniis, orationibus & vigiliis, laboribus etiam & curis commiſſæ ſibi paſtoralitatis, ab ipſa licet pertenui virtute corporis circa menſem Julium deficere cœpit. Unde & gratia paululum repauſandi, Piros illi ſecedere placuit, ubi dum ſe, ingravelcente ſenſim infirmitate, præſentiret ad mortem urgeri, Theoderico præpoſito ſibi ſecum moranti relationem ſuam ad monaſterium accelerandam indixit. *Tum ſubjungit brevi ſubſecutam beati Viri mortem, quam in Actis poſt hunc Commentarium exhibendis multo diſtinctius ex oculato teſte audiemus.*

C *intuitus anno ſignando Mſſ. codices diſcrepat,* 23 *Hic dubitari poteſt, utrum annus ille Chriſti* 1086. *quo mors* B. Theoderici *ſuperius in hac Hiſtoria collocatur, ab hiſtorico Andagienſi vel ejus amanuenſibus recte ſit expreſſus, eo quod in quibuſdam manuſcriptis Actorum codicibus eidem morti annus* 1087. *vel* 1088. *aſſignetur. Unde Mabillonius in obſervationibus prævis ad hanc Vitam num. 2. de emortuali* B. Theoderici *anno ſic diſputat:* Non una eſt auctorum ſententia circa annum, quo Theodericus e vivis exceſſit. Ejus obitum ad annum MLXXXIV. revocant Johannes Molanus in Natalibus Sanctorum Belgii, Miræus in Faſtis Belgicis, aliique paſſim recentiores; Bsrtholomæus Filen in Floribus Leodienſis eccleſiæ ad ſequentem. In uno ex Mss. codicibus, quorum copiam habuimus, legitur Theodericum anno MLXXXVII, mortuum fuiſſe; quod anno ſequenti contigiſſe dicitur in altero codice. Sed tametſi in tanta opinionum varietate vix aliquid certi ſtatui poſſe videatur, adeo tamen diligenter ſeriem annorum beati Abbatis notavit Vitæ ejus auctor, ut ſi illius verba paulo accuratius expendere volucrimus, facile habebitur, quis fuerit ejus vitæ extremus annus.

D AUCT. G. C. *annum alius anno Chriſti* 1087.

24 *Cum in Actis infra dandis* B. Theodericus *dicatur anno Chriſti* 1107. *natus eſſe, & anno ætatis ſuæ octogeſimo non ad integrum expletum obiiſſe, Mabillonius ex his duobus Vitæ locis inter ſe collatis ita argumentatur:* Omnes autem codices conſtanter habent, Theodericum anno ætatis ſuæ octogeſimo ineœpto & non expleto obiiſſe. Unde certum manere debet, Molani aliorumque ſententiam admitti non poſſe, qui Theoderici mortem ad annum MLXXXIV. revocarunt. Ex iiſdem verbis refellitur, quod unus ex codicibus manuſcriptis ſupra laudatus habet, Theodericum e vita exceſſiſſe anno MLXXXVIII. nam eo pacto ille octogenario ſaltem aliquot menſibus major obiiſſet, quod loco ex codicibus omnibus laudato plane adverſatur. Supereſt itaque, ut Theoderici mortem ad annum MLXXXVI. cum nonnullis, aut ad ſequentem eum uno Ms. codice Hubertino revocemus; & quidem, ſi Notgerus epiſcopus Leodienſis anno MVIII. obierit, ut nonnullis placet, prima ſententia alteri præferenda eſt, cum Notgerus menſe Martio, Theodericus vero menſe Auguſto e vivis exceſſerint. E Etenim a Martio anni MVII. uſque ad Auguſtum MLXXXVII. plus quam octoginta anni intercipiuntur. Verum eum ſententia, quæ Notgeri mortem anno MVIII. ennſignat, alteri præferenda videatur, & dicatur Theodericus in altero codice manuſcripto natus anno mortem Notgeri præcedente, Thendericum anno MVII. exeunte natum fuiſſe cenſemus, ac proinde eumdem manſe Auguſto anni MLXXXVII. fere octogenarium e vivis exceſſiſſe. *Omnibus attente expenſis, hanc Mabillonii chronologiam ſecuti ſumus, & alios annos in quibuſdam codicibus notatos, ab amanuenſibus corruptos putamus,*

25 *In iiſdem codicibus etiam circa diem mortis aliquod diſcrimen occurrit: nam in Actis a Mabillonio editis obitus hujus beati Abbatis* octavo Kal. Septembris, *& in apographo noſtro Alnenſi aliſque tribus Vitæ compendiis, quorum paragrapho præcedente mentionem fecimus,* nono Calendas Septembrit *conſignatur. Wionus in Ligno Vitæ* B. Theodericum *utroque hoc die annuntiat, & Meyerus mortem ejus uſque ad diem* XXVII. *Auguſti differt, dum in Annalibus Flandriæ libro 5. ſive ad annum Chriſti* 1150. *de illo ſic ſcribit:* Sexto autem Calendas Septembris obiit divus Theodericus Lerna oriundus, patre genitus Gonſone, abbas monaſterii divi Huberti. *At imprimis Meyerus hoc loco diem ſepulturæ pro die obitus perperam accepit. Præterea videtur hunc* B. Theodericum *confuſiſſe cum altero ejuſdem nominis abbate, & forſan cum Theoderico Beati noſtri ſucceſſore, qui anno* 1109. *abbatiam ſancti Huberti abdicavit. Quomodo enim aliter vitam* B. Theoderici *noſtri uſque ad annum Chriſti* 1150. *protrahere potuiſſet,* & die XXIV. Auguſti F

26 *Quidquid ſit de hac confuſione noſtri Abbatis cum illo vel altero Theoderico, falſum Rayſſius incaute Meyerum ſecutus eſt, & alteri Theoderico tribuit, quod hodierno noſtro convenit, dum in Gazophylacio Belgico pag.* 511. *poſt elogium* B. Theoderici, *quod ſupra num. 4. recitavimus, hæc immediate ſubjungit:* Obiit hic etiam ſexto Kalendas Septembris alius ejuſdem nominis Theodoricus, prædeceſſoris ſucceſſor, eximiæ virtutis & prudentiæ vir, ex nobili Lernarum familia, patre cum Mabillonio eſſe gimus.

tre

AUCT. G. C. A tre oatus Gonſone, ut vult Meyerus in ejus obitu, anno videlicet MCL. *Certe hic pater Gonſo, & hæc Lernarum familia* B. Theoderico *noſtro ſeniori conveniunt. Quod ſi Meyerus hæc Theoderico ſecundo ſive juniori tribuere voluerit, turpiter hallucinatus eſt, & Rayſſium in errorem induxit, aut obitum* B. Theoderici *ſenioris per traſſum parachroniſmum anno Chriſti* 1150. *collocavit. Ceterum cum pleriſque Menologiis & codicibus manuſcriptis Acta ejus beati Abbatis hac die* XXIV. *Auguſti exhibeamus, & ea ſolitis vos illuſtramus.*

VITA

Auctore anonymo coævo

Ex Ms. codice monaſterii Alnenſis, cujus apographum cum editione Mabilloniana ſec. VI. *Benedictino part.* 2. *pag.* 559. *contulimus.*

PROLOGUS.

Auctor ve-ſtri voti.

QUibuſdam antiquis ſcriptoribus ajunt utiliter hoc ſtudii genus ſummum fuiſſe, ut eorum, qui inter eos excellebant corporis & animi induſtria, virorum, tam dicta quam facta, ea diligentiſſime exquirerentur, quæ relatu digna videbantur, litteris tranſmitterent ad poſterorum notitiam, ut ſcilicet mortuis apud morituros clara ingenia immortalitatem conferrent; nec ſileotio premeres annoſa vetuſtas, quos miraretur merito, & quorum virtutibus ad virtutes inciiaretur poſterior ætas. Eos imitati poſtea eccleſiaſtici viri quidam ea, quæ temporaliter in carne vel dixit, vel mirabiliter operatus eſt Filius Dei, claro ſtilo veraciter proſecuti, ſplendore inſtitutionis Evangelicæ corda fidelium illuſtraverunt. Aliqui ex * conſcriptis Apoſtolicis actibus multum fidei & roboris & patientiæ ſequenti ævo addidcruos. Multi autem ab Apoſtolorum temporibus ad noſtram fere uſque ætatem vel de pace, vel de bello Eccleſiæ magna nobis ex ſuis ſcriptis reliquerunt monumenta, in quibus Chriſtiano homini ſtrata eſt via ad ardua virtutum: patent etiam calles reflexi in devia * vitiorum. Quidam vero eorum paſſiones, qui cælum ſanguine mercati ſunt, ſcripſerunt; pleriſque autem cura fuit in litteris ſuis referre de eorum vita & converſatione, qui vel eccleſiis Dei præfuerunt, eaſque aut cæleſtis doctrinæ illuſtratione, aut operum atteſtatione, ſive miraculorum coruſcatione clarificarunt: vel qui mundanæ cohabitationis ſocietatem non ſolum corpore, ſed & tota mente fugientes, ferarum & avium ſocii tantum in deſertis locis vixerunt. Et hoc fecerunt non ut accurati ſermonis compoſitione glorioſiores facerent, quos jam in cæleſti regno gloria & honore Deus glorificaverat, & conſortes ſui ſecum cohabitare fecerat; ſed ut ad eorum æmulationem & exemplum juniores inſtituerent, & boni quidem bonorum opera recitando melio es fierent; mali vero eorum exemplo, quos prius perverſos, & poſtea, Deo eos immutante, converſos legerens vel audirent, vitam & mores malos in melius mutarent.

2 Horum ego quoque, mi Lamberte *a*, ſequens & longe adorans veſtigia, aggreſſus ſum, te adhortante, venerabilis ſenis Theoderici abbatis veſtri *b*, vitam ſcribere, & ab ejus exortu, quemadmodum cœperit, quibus artibus * vitam ſuam inſtituerit, quo niſu ad virtutum faſtigia conſcenderit, quem etiam vitæ termioum habuerit: illa tantum, quæ tua & aliorum fidelium virorum relatiooe mihi de ipſo comperta ſunt, ruſticano quidem & minus accurato ſermone, ſed quam veriſſime potero expedire. Quod quus quamvis oon efficientiæ ſecuritate, ſed tam pro pia defuncti Senis recordatione, quam pro veſtræ amicitiæ præſumptorim magnitudine, quam ſit grave & imporſabile non ſum neſcius, ubi & propter hiſtoriæ puritatem oportet oiti veritate, & quia ſancti hominis vita ſcribitur, falſitatis crimen cavere, oe in eum, quem immoto * amore dilexi, condemner mentiendo magis iojurius eſſe, quam obſequium impendere *c*. Ad hæc & illud accedit, quod dum plurima, vel ut quæque in mcotem venerunt injudicata, & minus emunctæ naris verba emitto, vel aliquando quædam vel minus aſpera, aut mious levia & pæne vulgaria, quod interdum exigit hiſtoria, proſero, judicio multitudinis parco, quæ variis reſpooſionibus facile in utramque partem amore labitur aut odio. Porro autem cum imbecillitatem inſcientiæ meæ pento, ne impoſiti a re mihi operis farcinæ ſuccumbam timco, & imperitia deficientis vertatur in culpam adhortantis. Sed cum & tuæ amicitiæ jucunditatem ſpecto, & cum defuncti recordatione excitor, facile & pronum exiſtimo, quidquid de illo apud te dictum pro utriulque amore fero. Nihil enim periculi eſt apud amicum proferre, quæ ſentias: dum tantum veritatis curam ſemper habeas, meodaeir commenta caveas. Tutior quippe, quamvis in ruſticis & ſimplicibus verbis, incedit veritas, quam verborum ſplendore ſubornata falſitas. Atque hæc hactenus. Sed jam ad narrationem convertor, invocans eum, cui ille, de quo agitur, Theodericus devote & fideliter ſervivit, Deum cooperatorem eſſe hujus operis.

ANNOTATA.

a *Apud Martene tomo* IV. *Collectionis ampliſſimæ veterum monumentorum in Hiſtoria Andaginenſi col.* 925. *invenimus duplicem hujus nominis monachum Hubertinum, qui ſub Beato noſtro vixit. Uter hic intelligendus ſit, ignoramus.*

b *Hinc in Commentario prævio collegimus, hunc Vitæ ſcriptorem non fuiſſe monachum Hubertinum.*

c *Ex his fidei & ætas biographi facile intelliguntur.*

CAPUT I.

Beati patria, parentes, pia educatio, & ſtudium litterarum in pueritia.

Mater explicationis nive vaſonis

ERat in illa, quæ dicitur Lerna, quæ a Thudiniaco *a* caſtro tribus milibus, a Lobienſi vero monaſterio quinquaginta ſtadiorum dividitur ioservallo, miles quidam honorata oatus familia, Gonzo oomine, habens uxorem religioſam & timcnicm Dominum. Quæ dum aliquando

a *ab quo hic Vitam ſcripſerit.*

b *Mab. ſubibus*

c *Mab. ſupremo*

Mab. & Mab. de-texa

A do ſopori ſe dediſſet, vidit per ſomnium, ſe in quadam eccleſia cum quibuſdam reverendi habitus viris, officioſe ſibi obtequentibus, ſacerdotalibus indutam veſtimentis aſtare ſacro altari. & cum litteras penitus ignoraret, omne officium Miſſæ diligenter percantaſſe: & ſic indubitanter illud myſterium celebraſſe, tamquam ſi omni tempore huic vacaſſet operi. Poſt expleta vero illa, ut ſibi videbatur, Miſſarum ſolemnia, ut ſacerdos, populo benedixiſſe: dein exutis & repoſitis in ſacrario ſacris illis veſtibus, exiſſe & valedictis omnibus domum reverſam, poſt dulcedinem ſomnii leniter evigilaſſe. Hinc perterrita cœpit ſollicitari & conturbari intra ſemetipſam pro viſione, memor lexus & conditionis ſuæ, timens, quod viderat multam calamitatem prætendere ſibi & domui ſuæ, cum ſciret illud myſterium a nulla fœminarum umquam præſumptum eſſe. Porro autem, ut ſapiens mulier, recogitabat apud ſe, quod ſi Deus vellet eam occidere, vel domum ejus damnoſis cladibus affligere, alio modo quam myſterio vivificationis humanæ miſerias
B & mortes ſuas præſcire poſſet. Certa tamen erat, viſionem hujuſmodi non fantaſticam eſſe, nec ſe deceptam nocturna vani ſomnii imagine: ſed potius quidlibet magnum divinitus prædivinare. Neque vero fœmineo more cuivis, nec ſaltem ipſi marito, voluit viſa referre, ſed poſuit faciem ſuam ad Dominum rogare & deprecari in jejuniis & eleemoſynis & oratione, ut Deus, qui revelat myſteria, & novit in tenebris conſtituta, myſterium viſionis dignaretur ei revelare. Et quia cor ad quærendum appoſuit, quod quærebat, Deo monſtrante, ita ſcire meruit.

ab anu quadam ipſa imperatrat,

4 Erat eo tempore in ſanctæ continentiæ vivens propoſito infra ipſam regionem quædam anus longæva, cui præter cætera virtutum dona, pro merito vitæ Deus conceſſerat, ut multis nonnumquam prænuociaret futura. Hujus opinione illa mulier in ſpem interpretationis ſomnii ſui adducta veoit ad eam, brevique illi commenda-
a ab, pro ta *a*, poſt mutuos amplexus & colloquia retulit ei cum multo timore & lacrymis ſuam viſionem: orans primum, ut pro ſe Deum exoraret, ne quid prodigiale illi viſio portenderet; deinde ut ejus interpretationem ſibi indicaret. At illa oratione ſuſa, gratiæque prophetalis munere aſ-
C flata: Fideos, ait, o molier, eſto, quia quam vidiſti divinitus ad te facta eſt viſio, quæ ad ſalutem tuam & multorum implebitur hoc modo: Ecce filius, quem habes in utero (nam gravida erat) naſcetur tibi, quem Deus nunc ſanctificavit, & in opus ſacerdotalis miniſterii ſegregavit ſibi, per quem multorum ſaluti conſulendum providit. Hæc dixit, & mulierem promiſſi certam, domum remiſit. Quæ ubi ad maritum rediit, tum demum ſomnium cum interpretatione, ut a propheriſſa audierat, ſecreto illi exſolvit. Quod ille, ut homo militiæ & ſæculi negotiis omnino temporibus illis deditus, contemplit & deriſit, & divina oracula muliebria reputavit deliramenta & vane compoſita.

& filium ſibi prænuntiatum

5 Maternis interea menſibus evolutis, poſtquam mulier conceperat divinitus nootiatum, ipſa nocte feſtivitatis ſancti Martini *b*, dum populus ad vigilias matutinales concurreret, peperit filium anno Dominicæ Incarnationis milleſimo ſeptimo, imperante apud Romanos & Germanos II. Henrico *c*, anno poſtquam juniori Ottooi ſucceſſerat ſexto, præſideote in Leodienſi ſede Notgero, magnæ ſanctitatis & ſapientiæ viro, poſtquam ordinatus fuerat epiſcopus, anno ſeptimo & vigeſimo *d* *a*. Mane facto, mater eum baptiſari & Theodericum io baptiſmate fecit nominari, quod poteſt interpretari; Dei contemplator ſive divinorum ſpeculator *e*. Quod nomen quamquam multis cum illo commune ſit, quodam tameo futurorum præſagio fortitus eſt. Nec immerito. Nam a puero atque ad ultimum vitæ ſuæ terminum, ſemper gratia Dei ſecum creſcente, intendit contemplationi divinæ.

D EX MS. *d* *a trigeſimo* e

magna ſua ſa amittit,

6 Igitur infantulus ablactatus, tanta matris ſuæ cura & diligentia nutritus eſt, ut exceptis parentibus & domo nihil cognoſceret. Et cum jam fere ſeptennis eſſet, patre ejus inſcio, qui eum, quod ipſe erat, fieri tarrenum militem, & rerum ſuarum diſponebat heredem, mater viſionis ſuæ non immemor, primis eum litterarum dedit imbuendum elementis, flagrana omnibus votis, filium ſuum abſtrahi a vanitate & tumultibus hujus ſæculi & facere miniſtrum in domo Domini. Sed omoium bonorum inimicum videns, in puero jam quiddam gratiæ ſpiritualis ineſſe, artes, quibus illi nocerer, quæſivit, patremque contra E uxoris ſuæ bonum propoſitum inflammavit. Qui filium ſuum a literis abſtractum, domi ſervari juſſit, interminatus uxori gravia, ſi poſtbac eum prætumeret tradere his diſciplinis. Sed poſt aliquot dies, dum unus puerorum patris ſui bullieos jus coctarum carnium ab igne transferret, impegit ſuper puerulum, & cecidit, finiſtrumque ejus brachium de ipſo jure ab humero uſque ad manum fere muſſit. Statim ille doloris impatiens corruit, & moribundus pæne volutabatur humi. Turbata omnis cucurrit familia, ante omnea mater nati commota dolore frigidius glacie pectus ſuper exanimatum, ut putabat, filium præcipitat. Sed Deus omnipotens inter inſtantiam mortis tyrunculum ſuum ſervavit, cujus providentia, & filiorum virga jam eum aſſuefcebat, & plagis ſuis ad ſe trahebat.

eumque ea- tra valan- tem, ma- rim ſui,

7 Poſtquam autem illa a torpore mentis io ſe rediit, ut vix tandem inter ſingultus & crebra ſuſpiria dolor vocem inveoit, modo pectus tundens pugnis, modo faciem fœdans unguibus, modo crines ſcindeos manibus & fœvie toram domum implens querelis, ſe infelicem clamitans, ſe oſtentans miſeram, ſe neglectam Dei reſpectu ſæpe miſerandis iteratululatibus, cui ex promiſſo Dei da- F tus erat filius, ſed peccato ſuo & mariti deteſtaoda rabie, tam ſubito nimis acerbo rapius eſſet funere. Deinde ut correpta a marito & his qui aderant, ægra ſolo membra vix extulit, videt filium inter manus ancillarum jam modeſti vultus, jam temperantem clamoribus; ſed quaquaverſum ramen peſtis illa bullientis juria ſe ſparlerat; totam carnem pueruli cute nudaverat. Cum mater & ipſa interdicens fletibus excepit filium, reſovet, & deoſculatur, tamquam ex morte redivivum: brevique, Deo eurante, ad ſalutem reſtitutum, iterum clam patre illius commendat eum ſcholaſticis imbuendum litteris. Cumque pater aliqoantis diebus abiens domum reverſus filium non inveniſſet, & ubinam eſſet inquirens, reſciſſet, oſfenſus abiit, & de medio ſcholariom, ubi legebat, arreptum domum reduxit. Unde quidem ego eum in hac parte beato Martino comparandum arbitror. Nam quemadmodum parer gentilis, ne Chriſto militaret filius ſuus, Martinum impediebat, ita Theoderico, ne in tabernaculo Domini miniſtraret, pater ſuus quamquam Chriſtianus

A ſtianus obſtabat. Sed non valet humana prudenex ms. tia divinæ ordinationis diſſipare conſilium. Nam licet tunc non ſponte Martinum jam ſæculo militantem, ut voluit conſervavit, & ad ſuam militiam mirabiliter Deus revocavit: Theoderico autem, priuſquam per ætatem corrumpi poſſet, ſic providit.

qui tandem acquieſcere cogitur.

8 Cum ipſa die puerulus in ſolarium domus a'cenderet, corruit, & brachium ſiniſtrum, quod adhuc pæne recenti inuſtione erat invalidum, gravi colliſione diffiluit & fractum ex humero pepeodit. Exterritus tam acerbo & inopinato caſu exanguis pater accurrit, & pæne exanimem ioter ſua brachia attollit. Multiſque perfuſus ora lacrymis, ſeipſum ultro accu at, ſe parricidam, ſe occiſorem filii, mixto luctu & ululatu clamat, qui eum Deo, cum necdum natus erat, dedicatum auferre teotaverat. At vero mater ſemineis planctibus, amara inferens convitia. Quia, o fili dulciſſime, ait, ad militiam terrenam a pio patre inſtrueris, eia nunc arma ferre, nuoe equum agitare & circumflectere, ſic ferire, ſic haſtem diſce eavere. Sed ſi in caſtris Chriſti militare te noluit, ſpero in Dei proviſione, quia ejus
B rerum & militiæ ſucceſſor non eris. At ille: Ne ſævias, ioquit, mi mulier, nec ſatis, ſuperque quam ſatis eſt, triſtem aſpertoribus irritamentis in iocontolabilem inducas dolorem. Eſt enim merito arguor ego, quia quod Deo, quocumque modo votum erat, ſubtraxi; tu potius aceuſanda tameo, qoæ filium meom tamquam ad me nihil atineniem, pro tuo arbitrio elam me voviſti Deo. Igitur ecce filius tuus; recipe illum; & ſi voluntas Dei eſt, ut vivat, ſicut voviſti, monachus fiat. Dixit, & matri filium reddidit. Illa autem materna ſollicitudine euram ejus habuit, plagam circumligavit, & frequenti lavatione & medicamine ſovit; ctioque, adjuvante Deo, non ſolum fracturam brachii reſolidavit; ſed etiam quidquid in toto corpore illa colliſione læſum fuerat, in integram ſanitatem reparavit. Deinde non jam in abſcondito, ut prius, ſed manifeſte eommendavit eum io monaſterio Malbodienſi *f* filiæ ſuæ
f *g* Anſoaldi *g*, ut doceret eum elementa prima litterarum & pſalterium. Quæ quia ſimul ſe opportune præbuit, non incongruum videtur de ejus virC tutibus & vita, ad laudem Chriſti oomiois interſerere pauca. Quidquid enim imitatione vel laude dignum habent Sancti, totum eſt muneris Chriſti.

bonis moribus

9 Hæc igitur puella adhuc parvula, in monaſterio ancillarum Dei a genitoribus conſtituta, in puellaribus annis oſteodit, qualis futura eſſet acceſſu temporis: nam, ut aſſolet illa ætas, oomquam puellarum laſcivias aut negligentias ſequuta, oumqoam ineptiis & ludis earum fuit delectata, ſed tantum lectioni & meditationi animum ſervire cogens, cum ceteræ concurrebant ad publicum, illa ibat ad monaſterium; cum aliæ ſtreperent, pallerent, & puellariter choris ſe exerceront, illa orationi procumbebat. Ubi vero maturior ætas ſucceſſit, brevi cæteras ſupergreſſa, aliis bene vivendi exemplar enituit, aliis vitæ mę-
rito terrori fuit. Quotidianis enim afflictiooibus corporis libidinem punivit; omnes animi paſſiones repugnando ſuperavit. Vigilabat enim totis interdum noctibus: nonnumquam vero orando diem contioubat nocti. Cum vero neceſſitas ſomnum imperabat, aut pavimentum cubile habebat, aut ſtando, raro autem ſedendo, paululum dormitabat. Cibus ei panis cum ſale frequeotior, potus erat aqua, raro legumina vel poota vel herD barum radices admittebat. Nam vino, ſicera, carnibus, ovis & piſcibus, ac cibis lautioribus inverdixerat penitus. Manſuetudine, patientia, humilitate, clementia & charitate, adoroata virgineæ caſtitati luxuriam ſubduxit. Cuſtos oris ſui ad ſilentium numquam ſciens vel volens loquuta eſt mendacium. Semper cauta, diligens & provida, numquam, ſi potuit, niſi ſapientibus & caſtis ſermonibus os aperuit. Quamvis ſæpe laceſſita, oumquam irata, numquam viſa eſt vel leviter, niſi pro cauſa Dei eommota. Contentiones & rixas & fœminarum certamina omnino a ſe feeit aliena & extranea. Balnea & lavationes contempſit, docens nullum extrinſecus poſſe pollui, niſi quem intrinſecus ſordidat delectatio peccati. Turbarum ſtrepitum & conventum a ſe pro ſui merito adventantium ſemper refugit: linguas detrabentium & favores le laudantium æqualiter habuit: his & cæteris cum gratia Dei reduoderet virtutibus, multas io Malbodienſi monaſterio ad ſimilem virtutem excitavit. multas poſt lapſum ad pœnitentiam revocavit, & annuente Gerardo
b epiſcopo Cameracenſi & Rainero comite Moo- *b*
tenſi, ordinem religionis mnoaſticæ, quæ pæne E
adnihilata erat, in eodem monaſterio eorrexit & in melius reparavit. Sed quia caſtigat Dominus, quos diligit, & flagellat quos recipit, ante ſeptem dormitionis ſuæ anoos, cancri ulcere percuſſa, nec bonæ cooperationis propoſitum uſu & virtutum conſuetudine exercitatum minuit, nec flagellis umquam murmuravit, immo quia Dei viſitatione digna eſt habita, ſemper gratias egit. Poſtremo felici exceſſu beata decore virgineæ caſtitatis læta migravit ad Domioum, receptura loogi laboris præmium.

et litteris imbuit eum:

10 Huic jam adoleſceotulæ eommeodatus fra- ter ſuus adhuc puer Theoderieus, quantum ex ætate puerili vaticinari poterat, ingeoii & vitæ futuræ certa dedit documenta: oam lectionem pſalmorum, quæ ſingulis diebos illi a ſorore ſoa tradebatur, & facile capiebat, & memoriter cito reddebat. Neque tamen ad diſcendum, ut ſolet parvula ætas, cogebatur minis aut verberibus, aut blandis incitabatur ſuaſionibus. Sed ultro ſtatuta ſibi tempora legendi ipſe præveoiebat, numquam niſi juſſus vacabat; ita ut ſoror & omnes, qui cum viderent, ſtuperent, & mirarentur io illo F & legendi aſſiduitatem & ingenioli velocitatem. Si quando autem eeſſaret, & eum paribus videbatur, ire & colludere pentius refugiebat; pœnaque illi erat cum cum ſoror quiete reliciebat: graviſque illi erat, quiſquis eum ad ſpectacula ludorum trahere volebat. Videns autem, quo ordine ſoror ſua vitam duceret, conſiderans, quam gravis & matura moribus, quam ſtudioſa eſſet in orationibus, & intelligens quod veſtimentorum aſperitate, & eiborum abſtioentia corpus frangeret; cœpit, quantum tenera ætas patiebatur, eam imitari velle. Incenſus igitur, eodem, quo illa, numine, ibat latenter quidem, ſed frequenter ad eccleſiam, ut ſororem faeere videbat. Sæpius ad orationem procumbebat, pectuſculum pugno tundebat, Dominum, ſicut ab illa didicerat, ut ſibi ſapientiam intelligendi, & recta faciendi & prava eavendi daret, devotis precibus, interdum mixtis lacrymis, rogabat. Quod ubi ſoror advertit, condelectata tam verbis, quam rebus ad bene agendum fratrem ſuum pro capatitate puerilis iotellectus, informare cœpit dicens: Hoc

recte

A recte agendum, illud neceſſario eſſe cavendum, frequenti ſupplicatione & lacrymis Deum placandum, aſſidua lectione & bonorum actuum converſatione cognoſcendum. His & hujuſmodi mandatis, ſancta virgo quotidie puerum inter legendum inſtruebat: ille autem ante annos ad virtutum iter animum dirigebat,

ANNOTATA.

a *Eſt oppidum ditionis Leodienſis, ad fluvium Sabim ſitum, quod nunc vulgo* Tuin *appellatur.*

b *Si hoc intelligatur de feſto S. Martini Turonenſis, quod undecima die Novembris colitur, Beatus obiiſſe Novembri anni* 1007. *& conſequenter anno mortem Notgeri Leodienſis præcedente annus eſt, ut Mabillonius in Commentario noſtro prævio tenetur, Unde confirmatur annus mortis* 1087. *quem cum Mabillonio ſignavimus.*

c *Hic eſt ſanctus Henricus, cognomine* claudus *vel* ſecundus, *cujus Acta in Opere noſtro ad diem* 14. *Julii illuſtrata ſunt, & qui anno Chriſti* 1007. *poſt diem* VII. *Junii feſtum imperii annum ineboa-*
B *verat.*

d *In alio codice additur:* Priuſquam vita decederet, anno uno, *ut Mabillonius teſtatur. At procul dubio in apographum noſtrum Alnenſe irrepſit error amanuenſis, qui* vigeſimo *pro* trigeſimo *ſcripſit, ut in margine monuimus, cum Notgerus eccleſiæ Leodienſi diutius præfuerit.*

e *Hanc etymologiam biographus deduxit ex vocibus Græcis* Θεὸς, *quæ* Deum; Δεδορκὼς, *quæ* contemplatorem *ſignificat. Alii tamen cum Schertelio malunt nomina Theoderici, Diederici & ſimilia ex origine Germanica derivare, & affirmant nomen proprium Theoderici, Germanice* Deutreieb, *ſignificare* divitem Dei *vel* divinis donis pollentem. *Eligo utramlibet etymologiam, cum utraque ad Beati gloriam faciat.*

f *Eſt vetus Ordinis benedictini parthenon in Hannonia ſitus ad Sabim fluvium, in quo nunc degunt canonicæ ſeculares, & qui jam vulgo* Maubeuge *vocatur.*

g *Apud noviſſimos Galliæ Chriſtianæ editores tomo* 3. *col.* 147. *dubitatur, utrum illa Anſoaldis fueris abbatiſſa Malbodii, quamvis diſcipli-*
C *nam monaſticam in illo monaſterio reſtituerit, quod forte potius ſuo piæ vitæ exemplo, quam auctoritate fecit.*

h *Is eſt Gerardus primus iſtius nominis antiſtes Cameracenſis, qui anno* 1013. *cathedram illam aſcendit, & poſtea cœnobium Malbodienſe reformavit, ut apud noviſſimos Galliæ Chriſtianæ editores tomo* 3. *col.* 19, *&* 20. *videre eſt.*

CAPUT II.

Monaſtica ejus profeſſio, magiſterium in variis cœnobiis, ſacerdotium, & iter Hieroſolymitanum fruſtra ſuſceptum.

In monaſterio Lobienſi

EA tempeſtate *a* florebat multiplici virtutum flore ac germine inter cæteras Leodienſis & Cameracenſis parochias, Lobienſis *b* eccleſia, & pollebat ſancta religioſorum & illuſtrium monachorum converſatione. Hanc nobilitaverat & inſtitutionibus & ſanctis moribus, & exemplis extulerat, qui tunc in ea præſidebat, abbas Richardus *c*. Huic puer Theodericus regulari inſti- D
tutione nutriendus in monaſterio Lobienſi, a pia Ex MS.
matre (pater enim humanis rebus jam exemptus *f*
naturæ conceſſerat) eſt traditus; & cum fere decem eſſet annorum, ſancto Petro eſt oblatus. Quem venerabilis abbas pro amore dilexit & majore, quam cæteros coætaneos ejus diligentia nutriri fecit. Audierat enim illum, & priuſquam naſceretur divinitus prænuntiatum, & pia matris ejus opera, mirabiliter id agente Deo, contra patris ejus votum Deo dicatum. Ideo & ex ſtudiis & qualitate morum ejus conjiciebat pius pater, quantus & qualis, ſi adoleſcerer, ille puer eſſet futurus. Omnia enim, quæ in illo conſiderabat, booæ ſpei erant argumenta. Incedebat quippe humiliter inclinato in terram capite, humeris dejectis, manibus & pedibus, & brachiis pulchre compoſitis, oculis ſubmiſſis & humiliter reſpicientibus, rarus in ore riſus, & ipſe tenuis erat & moderatus, in genis lachrymæ deprehendebantur frequentius. Morum autem elegantia & animi ſapientia ſimul cum ætate in eo creſcebant. E
In interrogationibus cautus, in reſponſionibus velox & providus erat. Studiis adeo deditus, ut nulla hora competens illum præteriret, quin legerer, aut ſcriberet, aut dictaret; aut de quaeumque quæſtione agitaret. In brevi tam oroatu morum, quam eruditione ſeptem artium, quas liberales dicimus, factus philoſophus, magnæ admirationi adhuc adoleſcentulus eruditiſſimis ſenibus fuit.

12 Cum igitur his virtutum gradibus ad veræ regulam S. Benedicti profectus, philoſophicæ ſapientiæ aream venerabilis abbas illum videret conſcendere, eum decimum ſeptimum ageret ætatis annum, fecit eum ordinari ſubdiaconum, a viro ſanctiſſimo Gerardo Cameracenſium epiſcopo, a quo in annis puerilibus lector vel acolythus jam fuerat ordinatus. Cum vero eſſet annorum novemdecim, profeſſus obedientiam, & ſanctæ regulæ diſciplinam *d*, ipſe *d*
abbas Richardus eum monachum ordinavit, & proceſſu temporis ad diaconatus gradum ab eodem epiſcopo Gerardo eum promoveri fecit. Appetebat autem familiaritates eorum, quos videbat religioſiores hominum, maxime abbatum & monachorum, ſe ſuumque propoſitum commendans orationibus eorum. Zelabatur autem virtu- F
tes omnium, componens vitam ſuam imitatione aliorum. Illius enim humilitatem, iſtius obedientiam ſectabatur, iſtius ſe informabat ſimplicitate. Illum frequentius orantem, iſtum imitabatur ſtudioſius legentem. Cum illo eariate certabat, iſtum patientia ſuperabat. Ad obediendum ſemper paratus, mirabilis erat omnibus: caſtitati vero luxuriam ſubdidit, & incentiva vitiorum, & ipſos, qui non deſunt in ſenibus, naturales corporis motus, lectionum aſſiduitate, vigiliarum ſoſtantia, & orationum frequentia in lateivientis adoleſcentiæ annis viriliter compeſcuit & frenavit.

13 Quidquid in ſe culpabile reprehendebat, ob bonos mores ſibi præſcriptos, mox iolequebatur lacrymis & puniebat, etborum & potus abſtinentia corpus tenuabat, non quidem quantum volebat, ſed in quantum abbas permittebat. Vigiliarum porro ita ſtudioius erat, ut numquam vel cum cæteris val poſt cæteros aliquia de lectulo ſurrexiſſe eum viderit. Numquam eum nocturnales vigiliæ dormientem vel quieicentem deprehenderunt. Silentio autem ita erat deditus, ut vix loqueretur, niſi horis competentibus, & tunc etiam interrogatus. Et cum tot & tantis

polle-

A polleret virtutibus, tamen quod difficillimum eſt, omnibus erat charus; ipſi vero abbati Richardo, quo amplius meritorum gratia illum cæteros præcedere videbat, eo præ cæteris gratior erat. Ex quia adoleſcentem acris ingenii conſideravit, non ſolum ornatum maturitate morum, ſed & erudicione ſeptem artium, quas liberales vocant philoſophi; præcepit eum eſſe cuſtodem & inſtitutorem puerorum, ſcholaris diſciplinæ magiſtrum. Ille autem obedientiſſime paruit, & plures diſcipulos habuit, quos non ſolum apprima litteris, ſed etiam bonis moribus inſtituit, & æmulos ſui ad virtutum faſtigia promovit.

Ex Ms.

Et abbatem ſuum cæteros honorantem

14 Eo tempore frequenti ſuggeſtione invidorum Reinardus *e*, tum Lodienſi eccleſiæ antiſtes impulſus, quem venerari dehucrat, inſectabatur, & inviſum habebat eundem ſanctum abbatem Richardum. Ille cogitans grave eſſe potioribus reſultare, & alterius culpam refiſtendo ſuam facere, ſimul & exemplo Domini potius amplectens calumniam ſuſtinere, quam ſe (cum irreprehenſibilis eſſet) ratione defendere, reddita epiſcopo abbatia Lobienſi, Virdunum, ubi etiam monachis ſancti Vitoni *f* præerat, receſſit. Quod B Theodericus graviter dolens, & magiſtri deſiderio ardens a monaſterio profugit, & uno puero comitatus Stabulaus, ubi illum conceſſiſſe fama ſibi murmuraverat, ad abbatem Popponem venit: qui & ipſe e numero diſcipulorum magiſtri ſui fuerat, multaque obedientia & cæterarum virtutum culmine promotus eidem cœnobio, tam & aliis multis prælatus, in diſciplinam doctoris ſui ibat operibus. A quo feſtive exceptus, triduo ejus officioſa charitata uſus eſt.

e

f

Equi prohibetur,

15 Poſtea cum ſtratis caballis Virdunum uſque vellet abbatem Richardum proſequi, equus ejus uno pede ſubito clsudus, profectionem impedivit. *g* Quod abbas Poppo *g* cur accidiſſet, prudenter intellexit, & adoleſcentem pro culpa fugæ iocrepavit, & agentem pœnitudinem blande conſolatus, ut locum ſuum mox, non claudicante equo, remiſit. Qui ad monaſterium reverſus, multo omnium eſt favore receptus; & jam in eo præſidentem invenit Hugonem *h*, de quo ſcitur, quod a pueritia in eodem monaſterio inſtitutus, Deoque placitis & hominibus laudabili converſatione monachus probatus, ab ipſo venerabili abbate Richardo fratrum præpoſitus fuerit conſtitutus, ilC loque amoto & recedente omnium fratrum pari acclamatione ab eodem Rainardo epiſcopo abbas ſubſtitutus. Qui ſciens, qua via Theodoricus ab infantia niſus, quamque prædeceſſori ad obediendum in omnibus fuiſſet paratiſſimus, multis experimentis conatus eſt explorare, utrum in ea, qua cœperat, perſeveraret boni propoſiti intentione. Ille autem, quæ imperabantur, omnia obedienter aggrediebatur, & cooperante ſecum gratia Dei, quamquam aſpera & factu difficilia abbatis ſui præcepta faciendo oſtendebat facilia. Unde apud illum tantæ dilectionis loco eſt habitus, ut præ cæteris obſequiorum ejus ſervitiis uteretur gratius; ac ſpecialis gratiæ affectu colloqueretur frequentius, arcanaque ſua cum illo communicaret familiarius.

g

h

Sacerdotio initiatur,

16 Evolutis autem poſt hæc aliquibus annis, cum virtutum profectu jam multis innotuiſſet, rogatu abbatis ſui, invitum & reclamantem, ac lacrymoſis vocibus ſe indignum proteſtantem, ordinavit presbyterum prædictus Cameracenſium antiſtes Gerardus, decimo ſexto Calendarum Julii, anno poſtquam natus fuerat trigeſimo nec adhuc D pleno. Deinde omnes prætcritos labores nihili pendens, & quam gravia farcinæ faſea nunc demum premeretur inſpicieos, prioris vitæ propoſitum ita immutavit & conſuetudinem, quaſi tunc primum noviter Domino ſervire inciperet. Petita igitur ab abbate ſuo benedictione auſterius vivandi, primum ſibi propoſuit, ut ſemel quotidie comederet, nec umquam vel in diebus Dominicis, vel ullu ſolemnitatibus, niſi graviſſimæ ægritudinis moleſtia jejunium ſolveret. Quod a trigeſimo uſque ad oſtogeſimum, quo mortuus eſt anno, per annos fere quinquaginta inviolabiliter tenuit, ſicut eorum, cum quibus vixit, teſtimonio comprobamus.

Et auſteritatem vitæ docet.

17 Cilicium autem per ipſos quinquaginta annos deponere vel ad momentum, nulla infirmitas ei perſuadere potuit. Balneorum vero munditias, nec pro remedio ſibi umquam adhibuit: docebat enim illam carnem non indigere lavatione, quæ putredo & vermium cibus paulo poſt daberet eſſe. Extenuabat ſe abſtinentia graviore, & quotidiana major atque robuſtior fiebat exercitatione. Creber in vigiliis, in oratione aſſiduus, in lectioE ne ſanctarum litterarum & Scripturarum ita erat ſtudioſus, ut eas & memoriter teneret, & earum quæſtiones quamvis difficillimas & obſcuras cito exſolveret. Sed quid per univerſa diſcurro? Dum enim in ſingulis cogit me immoderati piu recordatio Theoderici, præceptu non ſervo dicendi.

In monaſterio Stabulenſi litteras docens.

18 Talis igitur de Theoderici virtutibus fama cum per vicina iret monaſteria, abbas Poppo, de quo paulo ſuperius prælibavi, eum ſibi præſtari, & in Stabulenſi monaſterio ſcholaſticum impetravit fieri. In quo monaſterio multos adoleſcentium ſuo vivere inſtituit exemplo, quos ſcientia tam divinarum, quam ſcholarium litterarum apprime inſtruxit: & diſciplinæ regularis inſtitutione & morum compoſitione, ad veræ philoſophiæ ſtudium exeitavit; ac arenoſam atque ſterilem & ſpinoſam cordium eorum terram, fructiferam reddidic aſſidua doctrinæ cultura. Erat enim ad docendum idoneus, & ad interrogata retpondere ſamper paratus, atque ad diſſerendum, quæ videbat, facundus. Habebat vero conſuetudinam ab adoleſcentia omni tempore vel æſtatis vel hyemis anticipare vigilias matutinales: & quia totis diebus exercebatur lectionibus, noctes deputaverat orationibus.

F

Lavacrum monacho inſolitum.

19 Tunc quoque quadam nocte ſolito ſurrexerat, & in oratorio ſancti Nicolai, quod contra clauſtrum monaſterii ejuſdem ſitum eſt, ad dextram intrantibus contra meridianum anteakrare jacebac profuſus in oratione. Interea unus de monachis, & ipſe habens propoſitum prævenire alios, ſurrexit; & ibat ad monaſterium cauſa orationis. Et ecce cum ante fores prædicti oratorii venit, vaſta mole metuendus, picea ſpecie, terribilis, ardentibus minax oculis, ſulphureo fœtore intolerabilis, inter illum & oſtium ſubito medium ſe oppoſuit dæmon. Iſque ingreſſu arcens monachum; Unde tu quoque hic, eum cæteros placida quies his horis foveat? dixit; aut quo vadis, aut quid quæris? Tuno etiam hinc me arcere paras vigiliis & orationibus, ſicut qui continuis precibus Nicolaum huc allexit iſte, qui intro jacet Theodericus? Cujus niſi præſentiam vererer, jam te hoc (videbatur uutem immanem quaſſare tridentem) uſque ad mortem cæſum, quod poſſem, oſtenderem.

Ignem evadit fugax.

20 Ad hæc monachus non valens ferre amplius, cujos vel ſolummodo viſu plures potuiſſet terrere, cecidic: & quanto potuis majori

A jori voce, Succurre domine Theoderice, ſuccurre, ingeminavit. At Theodericus clamore fratris actus, ab oratione ſurrexit, & aperto oſtio, lumine etiam adhibito, hunc miſerum monachum vidit jacentem, inde autem nigrum Æthiopem tamquam victo inſultantem. Sed non & ipſe territus ſignum crucis adverſus hoſtem extulit, & cum ſigno hunc verſiculum cantavit: Per ſignum crucis de inimicis noſtris libera nos, Deus noſter. Tunc dæmon, quod in ſe libratum fuerat, non ferens telum, evanuit pulſus & virtute trophæi & meritis Theoderici. Ad monachum deinde venit, ſuper exanimatum incubuit, orationem pro eo fudit, data manu eum erexit, in oratorium ſecum introduxit. Facto mane, frater ille jam incolumis, ad abbatem & fratres venit; quid vidiſſet, quid audiſſet, quid ſibi contigiſſet, adhuc tremens & pallens retulit, primulque meritorum & virtutum Theoderici aſſertor verus & teſtis fuit.

& in itinere quodam

i

B at Alio quoque tempore, dum idem venerabilis abbas Poppo iret Leodium, habebat in ſuo comitatu eumdem Theodericum. Cumque veniſſet ad fluvium, quem Amblevam *i* dicunt, ipſe abbas & cæteri comitum ejus recto itinere ad vadum abierunt, & omnes illæſi quidem, multa tamen * difficultate, tranſlerunt: nam hibernis imbribus intumuerat & undanti gurgite lumens ſaxa & radicitus convulſas arbores, ut ſolet, volvebat. Ventorum etiam flatus vehemens denſas hic inde agebat pluvias. Theodericus autem, ut forte poſt alios intentus cantico pſalmorum, cooperto ex capitio capite ſequebatur longe, anfractu viarum in diverſa ducentium ſeductus, & cæteris præuntibus, ſiniſtrorſum deviavit ab itinere ſolus, ſecutuſque, in quam inciderat, ſemitam, pervenit uſque ad aquam.

** Mal, nulla*

magnum montis periculum evadit.

22 Illic pons eſt ligneus in medios quidem agros, ab utraque fluminis ripa diſtentus; in medio autem propter hibernas aquas longe elatus, ſed ita anguſtus, ut neque equis neque bobus vel aſinis poſſit eſſe aliquo modo pervius. Soli autem pedites illo tranſire ſolent. Ad hunc Theodericus veniens, neque quam anguſtus & invius eſſet prævidens, equo ſedens aſcendit, & tamquam per latam & ſpatioſam iret viam, intrepidus pertranſivit, nec primum reſpexit quam cum de ponte deſcenderet: mirantibus & prædicantibus ſociis divinæ C virtutis gratiam, in ſuo ſacto ipſe ſtupuit. In quo nimirum recte ſapientibus conſiderare liquet, quod ille per mediam ventorum rabiem, per lubrus frementis fluvii undantes fluctus, per ſupra ruentia pluviæ procellas Theodericum ſtricto limine pontis duxit, qui tumentes vortices pelagi ſtravit pedibus Petri. Sed iſte cum periculi magnitudinem reſpexit, tamquam in medio periculi poſitus, valde expavit. Sancti namque viri hoc proprium habere ſolent, ut cum miraculorum operibus clareſcunt, ne per elationem intumeſcant, homines ſe eſſe recognoſcant.

Cum Virdunenſibus annis decem eſſet, *k*

23 Igitur Theodericus, & ſanctæ vitæ converſatione, & ſignorum atteſtatione jam apud multos in magna veneratione habebatur, eratque pia concertatio inter religioſos abbates, ut alius ab alio eum præriperet. Nam & Walleramnus *k* ex Comite converſus monachus, mox autem poſt beatæ recordationis Richardi abbatis deceſſum, dignus ſucceſſor in monaſterio ſancti Vitoni, quod eſt in territorio Virdunenſi, a Stabulenſi cœnobio, annuente ſuo abbate Hugone, illum abduxit; ubi triennio vel amplius commoratus, plurimos habuit auditores, quos radiis ſuæ doctrinæ D illuminavit & timorem Dei docuit, ac in lervitio Dei tam factis quam verbis informavit. Rodulpho etiam Motomenſi *l* abbati præſtitus, ſapientiæ ſubtilitate, & obſervatione cœnobialis vitæ ſpectabilis, multis ſe ſpectabilem fecit. Poſtremo ad plurima loca miſſus, inter multos converſatus, & ut omnia brevitatis cauſa & cingulo* conſtringam, quocumque abiit, inter quoſque fuit, irreprehenſibiliter ſemper vixit.

ex MS.

l

** forte ſingula*

ipſorum loca Hieroſolymitanum abrumpere

24 Sed interea cum videret plurimos Hieroſolymam ad ſepulcrum deſideranter tendere, ipſe quoque ſimili flagrans deſiderio, cœpit eodem proficiſci velle. Paratis igitur ſancto itineri neceſſariis ſumptibus, induitaque ſibi ab abbata eundi licentia, cum aliis, qui pergebant, eſt profectus. Sed cum in Hungariam veniſſet, qui illum alio * labori deſtinaverat Deus, propoſitum ejus præpedivit. Nam turbata illic incurſione barbarorum republica, tam ipſe quam comites ejus tranſire prohibiti Pannoniam *m*, converſi multa *m* difficultate veneruns ad urbem Romam, habenE ſes votum inde ad montem Germanum *n* ire per *n* Apuliam, atque ioda Adriatico mari transferri Conſtantinopolim indeque Hieroſolymam. Sed poſtquam in baſilica beati Petri corpore & meritis glorioſa coram ipſo ſancto Apoſtolo uberrima lacrymarum effuſione, & multa cordis contritione, Deo omne deſiderium animæ ſuæ eſſuodit, poſt orationem egreſſus, Theodwinum *o* a Leodienſis eccleſiæ præſulem genibus ad baſilicam per gradus niteotem offendit, & cum eo plures amicorum ſuorum, inter quos & Anſelmum *p* ſanF cti Lamberti canonicum, pro ingenii clariſudine, & morum nobilitate jam a puero in amicitiis ſibi familiariſſimum, miratus inſperata novitate præ gaudio cœpit flere, videns notos ſuos denuo, quos non putabat a ſe videri poſſe.

& ſubſequenter agitur in Italia,

q

25 Et ingreſſus intravit cum illis in eccleſiam, benedicens Dominum, qui eos tam inopinate, tam bene, tali in loco, tam longe a ſe diviſos inſimul adduxerat. Sed protendente epiſcopo orationem, dum aliquos comitum ejus, de ſtatu religionis & monaſterii ſui conſuleret, inter cætera dictum eſt illi, quod defuncto Hugone abbate ſuo Lobienſem abbatiam jam reddidiſſet idem Theodwinus epiſcopus Adelardo *q*. Tali nuntio attonitus, pro dulci pietate, & pia patris ſui Hugonis defuncti recordatione, lacrymas fudit, & pro tempore ejus animam Deo, ac ante cujus ſacratiſſimam tumbam ſtabat, cæleſti Clavigero commendavit. Epiſcopo autem deſcendente de oratorio*, procidit ad pedes ejus coram altari ipſius ſanc- ** al. Bracti Apoſtoli, gratias agens ei, & pro ſui loci, toric hoc eſt, Lobienſis eccleſiæ relevatione, & pro condiſcipuli ſui Adelardi, quem præ cæteris confratribus ſuis unice ſemper dilexerat. ad abbatiæ dignitatem promotione. Erat enim Adelardus in ſtudio laborum niteos, ante alios quidem Lobienſes monachos proximus huic, ſed longo ſequens intervallo ad bravium virtutum, prudens, ſobrius, patiens, humilis, pudicus; præterea & aliarum virtutum inſignibus adornatus.

ex quo ad cœnobium Lobienſe redit.

26 Pontifex autem illum clemenier erexit: quis vel unde eſſet, vel quo iret, quæſivit, cognitoqua homine, & auditis difficultatibus peregrinationis ejus, eum ad ſuum ſecum venire jubet hoſpitium. Et ſuggerente Anſelmo, quod vix aut numquam cœpiæ peregrinatioois propoſitum poſſet perficere diffuſis toto, ut fama erat.

A Adria piratis, ſemper prædæ & morti prætereuntium paratia, ſua auctoritate præcepit illi ad patriam & ad monaſterium ſuum redire, &, ſi Deus annueret, opportuniori tempore hoc repetere. Et quia non eſt hominis niti adverſus providentiam Dei, ut ſemper promptus erat obedire majoribus, paruit; & a Roma uſque Leodium comes ejus venit. Sed inter veniendum conſiderans antiſtes divinam in eo gratiam, orandi devotionem, lacrymarum ubertatem, jejunandi virtutem, ſilentii taciturnitatem, eloquii venuſtatem, & omnium morum ejus admirans gravitatem, inter amicos eum dignatur, familiari ejus colloquio frequentiſſime fruit uſus; venienſque domum honorifice ad monaſterium remiſit, & ſua aſſertione & teſtimonio venerabiliorem fecit.

ex ms.

ANNOTATA.

a *In editione Mabilloniana hic interſeruntur ſequentia*: Sicut in ſuperioribus diximus. *Unde Mabillonius in notis ſuſpicatur, ab eodem biographo aliud quoddam opuſculum ſuum indicari, cum in hac Vita de virtutibus Lobienſium nihil dixerit. Sed propter omiſſionem horum verborum in codice Alnenſi dubitare poſſumus, an alteri cuidam illa verba non ſint adjecta ab amanuenſi, qui forſan alibi de laudibus Lobienſium ſcripſerat.*

b *Illuſtre monaſterium Ordinis Benedictini, quod ſecundo militari a Binebio Hannoniæ ceppido diſtat, de quo in noviſſima editione Galliæ Chriſtianæ tom. 3. col. 79. plura indicantur.*

c *Richardus ille ex abbate Virdunenſi factus eſt abbas Lobienſis, cujus duplex Vita apud Mabillonium inter Acta Sanctorum Ordinis Benedictini ſec. VI. parte 1. legi poteſt. In apographo noſtro Alnenſi venerabilis hic vir laudatur hac inutili & odioſa comparatione:* Abbas Richardus vir, quo illa ætate nihil habuit Gallia clarius, licet reverendi abbatis Willelmi & apud Italos & Francos jam præferretur diſciplina; quamquam Odilonis æque abbatia inter monachos celebre nomen haberetur; nec non Agrippina civitas exultaret Heriberti ſanctitate; ſed & Legia beatam ſe prædicaret ſancto Walbodone; Virdunum quoque gloriaretur ſuo Hannone; Carnotenæ autem decus urbis melliflui oria faecundia elareret Fulbertus. Qui videlicet abbas Richardus tamquam lucifer matutinus inter minora ſidera ceſſulſit, & late ſpargens ſanctarum virtutum rutilantes radios, cæleſtis prædicationis jubare totam Belgicam, Germaniæ etiam partem maximam illuſtravit, innumera monaſteria circumivit, agreſtes a cultu pietatis eorum animos ad religionem, unde erraverant, revocavit, & ſuo eos exemplo vivere inſtituit: quem ſi, ut fuit, vellem laudare, fateor mihi dignum tanti viri virtutibus poſſem dicere. Hoc tantum tamen de illo vere & fidenter dixerim, quod quamvis ſicut homo vivere videbatur in terris, erat tamen ejus converſatio in cælis. *Iſtud elogium, quod in tribus codicibus Mabillonianis non occurrit, huic loco non convenit, & ab aliquo amanuenſi vel fautore Richardi hic intruſum videtur. Quare hanc lacinium in Actis amiſimus, & hoc loco tranſcripſimus, ut fideliter Ms. noſtrum apographum ſequeremur.*

d *Si Beatus eſſet* annorum novemdecim, *quando obedientiæ & ſanctæ regulæ profeſſionem emiſit, ut hoc loco dicitur, quemodo biographus poſtea in fine Actorum aſſerit, hunc eumdem Abbatem octogenarium obiiſſe*, poſtquam monachum profeſſus fuerat anno ſeptuageſimo? *Sed hæc apparens contradictio utcumque conciliari poteſt, ſi vitæ ſcriptor hoc ultimo loco primum monaſticæ vitæ exercitium vel potius antecedentem pueri decennis in monaſterio oblationem intellexerit, & antea locutus fuerit de ſolenniore regulæ monaſticæ profeſſione, qua priorem ſuæ oblationem ratam habuit.*

e *Hic etiam* Reginaldus & Reginardus *appellatur, de quo noviſſima edita Galliæ Chriſtianæ tomo 3. col. 854. & ſequente conſuli poteſt.*

f *Iſtud Benedictinum ſanctæ Virtutis monaſterium olim in ſuburbio Virdunenſi, nunc in arce ſitum eſt, ut Sammarthani teſtantur.*

g *Poppo ab anno Chriſti* 1021. *monaſterium Stabulenſe gubernare cœpit, ibidemque anno* 1048. *ſepultus eſt.*

h *Hic abbas obiit anno Chriſti* 1053. *de qua ſeculum* VI. *Benedictinum part.* 2. *pag.* 594. *& ſequentibus legi poteſt.*

i *Ambleva vel Amblevia*, vulgo l' Ambleve, *fluvius parvus Belgii, qui in Ducatu Luxemburgenſi oritur, & deinde per ditionem Leodienſem fluens, abbatiam Stabulenſem alluit.*

k *Is in Hiſteria Andaginenſi apud Martene tomo* IV. *Collectionis ampliſſimæ col.* 923. *vocatur* Gualerannus, *de quo Calmetus tome* 1. *Hiſtoriæ Lotharingicæ col.* 1081. 1090. *& in probationibus ejuſdem tomi col.* 209. *&* 210. *plura refert.*

l *Martene in notis ad Hiſteriam Andaginenſem colum.* 971. *monet, in indicibus abbatum Moſemenſium reperiri duos ejuſdem nominis abbates, quorum unus ab anno* 1031. *uſque ad annum* 1049. *præfuerit; alter autem anno* 1107. *obierit, niſi forſan error in iſtos indices irrepſerit.*

m *Quamvis olim Paannonia plures regiones complexa fuerit, quam Hungaria, tamen hic & alibi Paannonia pro Hungaria promiſcue uſurpatur.*

n *Mons iſte celeberrimus eſt apparitione ſancti Michaelis archangeli.*

o *Hic in cathedra Leodienſi ſedit ab anno* 1048. *uſque ad annum* 1075.

p *Iſte Anſelmus eſt celebris ſcriptor, & canonicus cathedralis eccleſiæ Leodienſis, ut Mabillonius & bibliographi paſſim norant.*

q *De hoc Adelardo vel Alardo vide noviſſimos Galliæ Chriſtianæ editores tomo* 3. *col.* 85.

CAPUT III.

Munus abbatis ei reluctanti impoſitum, paterna cura tum de ſpirituali, tum de temporali monaſterii ſui profectu, & alterum iter Romanum.

INterjectis vero paucis diebus, Henricus imperator legatos cum litteris eidem epiſcopo miſit, in quibus mandabat e numero illorum, quos beatæ memoriæ abbas Richardus inſtituerat, unum ſibi mitti monachorum, prudentemque religioſum ac litteris eruditum, quem in Fuldenſi a monaſterio inſtitueret ſcholaſticum. Ille Theodericum, ſicut a Roma uſque Leodium ſe teſte didicerat, ad hoc ſciens ſufficiens, exoratoque abbate,

Abbate ſancti Huberti defuncto, a

A abbate, a Lobienſi monaſterio eum revocavit, & Leodii, uſqua dum iple ad imperatorem pararet profectionnem, eum eſſe præcepit. Sed illis
b diebus divina diſpoſitione Andanii *b* monaſterii, ubi translatus Leodienſium præſul quielcit ſanctus
c d Hubertus *c*, moritur abbas Adelardus *d*, vir e arnis nobilitate facis elarus, ſed de cura religionis (cum ad cætera eſſet) minus ſtrenuus, quam debuit. Cumque multi ad petendam abbatiam multo ſtudio ambirent; epiſcopus vero nullum niſi dignum præeſſe admittendum eenſeret; in monaſterio autem ſancti Huberti idoneus inveniretur nemo (nam monachi negligentia defuncti abbatis, & nimia licentia corrupti, & a diſciplinæ jugo pæne omnes erant ſoluti) idem epiſcopus advocatu religioſorum abbatum, & fidelium canonicorum concione ſeu congregatione, eſt conqueſtus de eccle-
* *ad dilatationem* ſiæ S. Huberti dejectione *, de monachorum irreverentia & inordinatione; rogans ut ſecundum inſpiratam a Deo ſibi ſapientiam indicaret unuſquiſque, quomodo illi loco ſuccurrere, vel quem ibi poſſet præficere.

B 28 Tunc aliis diverſa agitantibus, aliis hos at-
Beatus monaſterii reſtaurator que illos attollentibus atque collaudaoribus, pleriſque autem, ut monachis clerici pro eis in eo monaſterio ſubſtituerentur, perſuadera nitentibus, atque aliis alia conſiliantibus, nullis vero convenientia dicentibus, Anſelmus, de quo nobis ſupra mentio fuit, vir oobilis genere, ſed nobilior moribus & eccleſiaſtica religione, facto in ſe ſpiritu Dei: Cum ſimus, inquit, congregati in nomine Domini, non eſt æquum nos in caula Dei, ſicut in hominum cauſis, gratia aut favore duci. Et cum præſentem habeamus hic fratrem Theodericum a pueritia ſemper bonis moribus inſtitutum, quem vitæ merita majori etiam prælatione atteſtantur dignum: ſi Domino epiſcopo videtur & vobis, cur alias quæratur, quod opportune nobis divinitus directum hic habemus? Aderat enim & iple inter reliquos huic conſilio, nil minus quam de illa abbatia cogitans. Ad hæc multi læto & conenrdi clamore excipiunt nomen Theoderici; pauci, quibus privata utilitas bono honeſtoque communi potior, apud quos honeſta atque inhoneſta venalia
C facere nec pudor nec crimen erat, non hoc rectum ſibi videri: ſed potius quia ad hoc a monaſterio ſun adductus eſſet, pro religione inſtituenda in monaſterio Fuldenſi ex præcepto & rogatu imperatoris eenſebant eum debere mitti.

Ex vetuſtiori Ms. 29 Sed publici Montis abbas Stephanus *e* canitie reverendus, converſatione angelicus, imperato ſilentio, ait, quod monaſterium ſancti Huberti, quod eſt ſub cura atque providentia Leodienſis epiſcopi, pro refrenanda regularis diſciplinæ cenſura, religione eget Theoderici: Fuldenſis autem eccleſia quid nobis attinet? Hujuſmodi autem monachorum tanta nobis penuria eſt, ut (quod pace aliorum dictum ſit) in omnibus monaſteriis noſtris, vitæ probitate, par hujus necdum poſſit inveniri. Ideoque quia ad hoc Deus eum hue opportune deſtinavit, conſtituat eum abbatem, ſi placet Deo, & ſibi dominus epiſcopus, quia le ab ea parte hoc faſce levabit ſecurus. Dixit, &, vocante epiſcopo, converſis omnium ſtudiis, de loco, ubi delitescens inter ſtrepitum turbæ jam meditabatur fugam, eum levavit; ac renitentem & retrahentem, impellente quoque eum Gonzone *f* Flnrinenſi abbate, attraxit & epiſcopo præſentavit. Erant autem hi duo ſenes, ſicut ætate & eanitie, ita pares in ſancta religione, e numero diſcipulorum ſancti illius Richardi; illo quidem vi- D
Ex Ms. venere inter primos habiti; ſed defuncto jam ſupra cæteros maximi. Erant enim longe diſſimilea ab illis eccleſiarum rectoribus, quos hoc tempore principari videmus; caſti, ſobrii, humilitate, charitate, cæteriſque virtutibus fundati & radicari; in eonverſatione corporali angelorum incocporalium vitam ſtudebant imitari.

30 Horum laudibus operam dare probibet inten- *præſſe cœperat huic monaſterio,* tio propoſitæ de Theoderico materiæ. Qui videna vires ſuas hoc negotio minores eſſe, lcienique, quod judicium duriſſimum eſt his, qui præſunt, uberrim profuſis lacrymis inter ſingultus & gravia ſuſpiria, ſe indignum clamabat, & frequenter ſe pedibus epiſcopi advolvens, ne tanto onere ſe premeret, importunis precibus ocabat. Vocabatur ergo & contemnebat; impellebatur clamore & multitudine, & refugiebat, urgebatur ſuſcipere virgam curæ paſtoralis, & renuebat. Sed non fuit poteſtas diu reſiſtere ordinationi divinæ: diu enim luctans, coactus tam auctoritate epiſcopali, quam ſenio- E
rum increpatione, ſuam damnare ſententiam, randem ceſſit, & quod jubebatur, onus regiminis fratrum ſuſcepit. Deinde mox poſt ſolemnia proceſſionis (erat enim illa dies Purificationis ſanctæ Mariæ) ordinatus & conſecratus, deducentibus ſe, qui affuerant, ſeptem abbatibus, & multa clericorum & populi turba, proceſſit abbas appellatus.

31 Veniens vero ad ſancti Huberti, eni præ- *in quo reperit monachos aliquos rebelles,* latus erat, monaſterium, exterioribus quidem rebus locum latis invenit nudum ac deformatum: quod quidem videbatur tolerabile & reparabile damnum; ſed interior loci facies fœda erat & inordinata, ac pœne a religione extranea. Monachi namque prædeceſſoris ſui ſocordia corrupti, deſideriorum voluntatem pro lege habentes, quidquid volebant, vel appetebant, ſanctum & juſtum prædicabant; & quod eis diſplicebat, hoc non liecre putabant: monaſticæ vero religionis inexpertes; ignari, agreſtes, ineuhique non admittebant corda ſua excoli vomere verbi Dei. Quod vir Deo plenus ubi advertit, angebatur quidem ſed mediocriter de rerum penuria exteriorum, quoniam illud videbatur tolerabile malum & reparabila. Sed concitabatur immodice ſpiritus ejus
F intra ſemetipſum, videns animas fratrum diaboliei inſtinctus admiſſione fauciatas tendere ad mortem. Invigilabat ergo jugiter cuſtodiæ ſibi commiſſis gregis, pie ſollicitus erat pro omnibus, congruenter medicinam adhibens ſingulis vulneribus. Et illos quidem ſui exemplo ad virtutes informare nitebatur. Alios autem ſeorſum blandis ſuaſionibus, ut bene agerent, hortabatur; illos increpando meliores, nonnullos regulariter ſeriendo laborabar reddere emendatiores. Omnibus autem in eommuna exhibebat fomenta adhortationum, medicamina Scripturarum divinarum, poſtremo addebat indefinenter auxilium orationum ſuarum. Sed caſſus labor ejus erat, oihil enim ſua induſtria proficiebat. Illi enim (quia poſtquam cum ætate concreſcit pravus oſus, aut vix aut numquam corrigitur) male vivendi conſuetudines non relinquebant, mores malos, in quibus inoleverant, mutare, cruciatus illis erat. Si exborratiunibus ſanctæ prædicationis convertere eos nitebatur, deridebant; ſi eenſura diſciplinæ regularis uti volebar, reſiſtendo & contradicendo repugnabant. Erant autem illorum aliqui de generis nobilitate tumentes, ſed moribus ignobiles, vita contemptibiles, ſcientia deſpicabiles, ideo-

A ex MS. que ſanctæ regulæ & obedientiæ contemptores, & ad bene agendum debiles & inſipientes, atque ad malefaciendum fortes & ſapientes,

quorum præ cæteris inſtigator 32 Hi veſaniæ ſuæ caput conſtituerant quemdam Lambertum ſuperbia elatum, vita incompoſitum, jactatione diſſipatum, laſcivia reſolutum, moribus levem, verbis arrogantem, & omoi ſua compoſitinne deteſtabilem. Iſte arrogantia vaoæ nobilitatis inflatus, cæterns poſt le trabebat omoes ſolus, in quocumque facinore aut culpa deprebenſi foreot, defendebat; & ipſe viciſſim omoium conſpiratinne, quamquam manifeſti reus ſceleris, tutus erat. Hic ſancto viro publice & privatim multas inferebat injurias, & omnibus, quæcumque dicebat, nimis mordaciter reſiſtendo obviabat. Ille autem inſana convitiorum ejus jacula virtutum clypeo repellebat, & furioſi homoris rabiem nimis patienter ferendo augebat. Laborabat tamen modo precibus, modo perſuaſionibus, & aliquando æterni gaudii promiſſionibus, interdum exaggeratis infernalium dnlorum terroribus miſerum corrigere. Orabat quoque frequenter, ut Deus ei cor intelligens daret, & beſtialem ejus meniem ad humanitatem B converteret. Ille vero ſicut vanus & lubricus, unde, ſi ſaperei, debuerai eſſe emendatior, ſemper fiebat deterior, & quotidiano malitiæ augmento erat ejus pravitas oneroſinr.

mira viſio 33 Sed etiam in iſto Deus nſtendit, & quia multum valeai deprecatin juſti aſſidua, & quia de divina miſericnrdia ſn prælumendum, nec de peccatore deſperandum. Nam poſt multas exacerbationes, poſt graves convitinrum contumelias, quas ſancto viro per duns fere annos cnntinue ingeſſerat, idem Lambertus, quadam nocte ad nocturnales vigilias ſurrexit, ſuo ordine lectionem lecturus: prnpoſuerat autem in corde ſuo, & cum ſociis malitiæ ſuæ adjutnribus condixerat; quod tranſiens ante abbatem, neque ſnltam veneratinnis reverentiam illi exhiberet, neque benedictionem lecturus peteret. Ibat ergn cervice erecta, oculis inſanæ mentis furnrem vomentibus ferens ſuperbiam. Stultocum autem ſociorum certiſſima expectatio erat, indubitanter eum facturum eſſe, quod jactaverat. Sed ubi ante abbatem venit, illſolque ſublimes oculos ſubito in eum reflexit, puerum candoria nivei, C vultus ſiderei in ſinu ejus vidit, illi blandum, ſibi terribilem; illum duleiſſime lenientem, ſibi graviſſime minitantem. Mox, corripiente ſe Deo, tnremuit, eodemque momentn fugiente, qui diu miſerum captivum poſſiderat, ſuperbiæ dæmooio, alin ſpiritu afflatus, beſtialem animum mutavit, humili veneratinne abbati inclinavit, ad legendum in analogin[a], quod poſt tergum abbatis conſtitutum ſuerat, proceſſit, ſtupentibus veſaniæ ejus ſociis tam ſubitam ejus mutationem. Humiliter benedictinnem petiit, tremens & anxius legit: inter legendum ſemper obliqun lumine reſpectans, ne forte, quem videbat de ſinu abbatis puer deſiliret, & propter multas inquitates, pro quibus illum teſtis exagitabat ennſcientia, impetu in le facto, eum occideret. Tamen ut vix tandem perlegit: quia nnn erat locus declinandi, eodem, quo venerat, pæne mribundus regrediens, bumilius adoravit, Utque ad locum luæ ſtationis rediit, cum quam inique bactenus vixerit, ante mentis ſuæ oculos adduxit, amariſſime flere cœpit, Cumque nequitias ſuas renumerare cœpit, quod morte dignus, miſericordia autem Dei eſſet tndignus, ipſe ſuit judex ſuus. Miratı inopioatam ejus converſinnem ſocii, alii, qui vicioiores ſtabant, quid haberet, quid tremerec, quid fleret, ſciſcitabaotur: alii ſignificationibus ſolitis de cboro eum revocare nitebaotur. Ille autem in eum, quem in ſinu abbatis videbat & timebat, puerum defixis obiutibus bærena, & lacrymarum profuſione, in delictorum ſuorum renumeratione fervens, nec interrogantibus penitus reſpondit, nec vocantibus cedens, cborum exiit, D

ad frugem reducitur, 34 Expletis autem matutinalibus hymnis, egredientibus cæteris, in monaſterio manſit, ad abbatem venit, pedibus ejus ſe proſtravic, peccata ſua humiliter multa lacrymarum atteſtatinne confeſſus, veniam rogavit. Deinde quod viderit ipſa nocte puerum io ſinu ejus, qunmodn divinitus repente correptus, ſuperbæ mentis mutarit inſaniam, adhuc tremens indicavit. Licentiam de eo monaſterio eundi ad aliud petivit, dicens ſe tantum peccatorem, qui tot immunditiis illum ſanctum locum toties polluerit, indignum ipſius ſanctitatis. Abbas autem vehementer obſtupuit, Denque gratias egit, tam pro virtute miraculi, quod in ſe factum, dum fieret, ipſe neſcivit, donec eo, qui viderat, indicante cognovit, quam E pro converſione ejus, de cujus damnatione jam dubitari non poterat fratris. Cumque multis eum precibus rogaret, ne ſe delereret, ſed remaoendn, quibus exemplum mortis prius ſuerat, exemplum cnnverſionis & pœnitentiæ de ſemetipſo fratribus daret, penitus obtinere non potnit: dicente illo, & probabiliter ſatis oſtendendo, impoſſibile eſſe niſi ex inſpiratinne divina alins pnſſe converti, quamdiu ipſe eſſet cum illis, Abbas aniem arbitratus ita, ut dicebat, eſſe, ſecurum ſua benedictione permiſit abire, & multis lacrymis proloquutus eum uſque ad januas eccleſiæ, imprecatus eſt illi dignos fructus pœnitentiæ.

ac ultro ferarum pabulationem agit. 35 Ille autem, conſternatis, & multo timore cnncuſſis cæteris, abiit primo diei initin ſolos & incomitatus, mœrens & plnrans, & multa F contritione animi verum ſe pœnitentem oſtentans, amariſſimis fletibus puniebat, quas ſancto viro intulerat, injucias. Qui ubi ad Mnſomen, ſe caſtrum pervenit, a Rodolpho ejus loci abbate, ulterius progredi vetitus reſtitit. Sub quo quidquid deinceps vixit temporis cnmmoratus, crura cnmpedibus, brachia ſua manicis ferreis attrivit, lumborum prius effæminatam mollitiem cingulo ferreo conſtrinxit: omnes carnis laſcivias cilicino ſacco, quotidianis jejuniis, aſſiduis fletibus & vigiliis compreſſit & orationibus, donec beato fine conſummatus in Domion requievit g. g In quo & merito prædicatur virtus Theoderici, & viſcera miſerienrdiæ Dei. Quis enim tam iniquum, tam ſuperbum, tam perverſi cordis monachum, qui eum nnſſet, crederet eſſe ſalvandum? Sed gratia Dei prævenientę & oratione Theoderici adjuvantę, qui prius erat blaſphemus & ſancti viri perlecutor, miſericnrdiam conſequutus, factus eſt pietatis in ſe factæ annnciator. Poſt cujus diſceſſum multi pœnitentia ducti, ſubjecti ſunt diſciplinæ regulari, obedientes præceptis, quem ante deſpicie bant, abbatis ſui. Pauci vero ſenſu malo acti, receſſerunt de mnnaſterio prnfugi. Ita eccleſia ſancti Huberti ante depreſſa & bumiliata, paulatim relevabatur, & ceſſante malorum improbitate, ſenſim creſcebat, conſluentibus ad eam undique viris religioſis & magiſterio Theoderici ſe ſubdentibus. Ec in quaotum prius vitiorum fœditate contemptibilis & malę diffamata ſuit, in tantum poſtea Dei

pro-

[a] Id eſt pulpito

providentia & abbatis Theoderici labore & induſtria, creſcente numero fidelium, claruit glorioſa.

Beatus Abbas, fugatis demonis,

36 Videns autem humani generis inimicus religioſorum monachorum ſancta converſatione locum reſplendere; ſe autem pelli ſua, quam diu poſſederat, habitatione, torquebatur, & ſuo more, viro Dei frequenter inſidias moliebatur. Sed ille ſemper providus & circumſpectus, præcavebat & facile ſuperabat omnes inſidiatoris conatus. Quadam autem nocte, dum ſecundum conſuetudinem, præventis matutinalibus * vigiliis, in oratorio intenderet orationi, ecce diabolus, aſſumpta ſpecie immanis cervæ, coram eo venit, & pulſu pedum, orationis ſtudium ei excuſſit. Quam ubi vir Dei vidit, nihil minus quam diabolum putans, quod videbatur, cervam eſſe, & illuc de ſylva actam credidit nocturno errore: & exiſtimans quia cellerarii incuria, cum fero iiſſet cubitum, clauſtri oſtium reliquiſſet apertum, ſurrexit ab oratione; volens feram, priuſquam ad oſtium, per quod eam intraſſe putabat, reverteretur, prævenire & concludere. Illa autem greſſu modo cito, modo tardo ante ſequentem præcedebat, interdum quaſi expectans ſubſiſtebat, donec ad eam, qua veniebant, januam ſimul uterque venerunt; ſed ea clauſa prohibebat exitum. Tunc primum in ſe reverſus, fantaſtico errore ſeductum ſe intellexit: monxque ſalutari ſigno crucis ſe muniens: Ecce crucem Domini fugite partes adverſæ, exclamavit. Seductor autem virtutem crucis non ferens diſparuit; tantoque ſtrepitu ac fremitu aufugit, ut quaſi vehementi turbine fratrum omne dormitorium videretur corruiſſe, fatiſque patuit, diabolum ex eo tempore illum locum multum infeſtaſſe, ſed minus prævaluiſſe.

* *Matutinalibus.*

varias poſſeſſiones

37 Comperimus habemus ea tunc, cum numerus fidelium creſcente religione, cenſum eccleſiæ aſſatim creviſſe, tam in agrorum & prædiorum ac eccleſiarum augmentatione, quam in redituum multiplicatione. Nam & Arnulphus comes de Warche *b* impulſus fama virtutum Viri Dei ultro ad eum veoit, & licet homo multæ vanitatis & levitatis, quiſicut arondo in otramque partem facile poſſit agitari, prædicationem ſalutis ab eo audivit, conſilia vitæ ſibi ab eo data libenter admiſit, & pro redemptione vitæ ſuæ & ſuorum, eccleſiam in honore ſancti Sulpitii contectatam in villa, quæ vocatur Pyros, & quidquid ad eam pertinens ſui juris erat, ſancto Huberto dedit, ac præſentibus multis nobilibus & illuſtribus viris, legitima traditione filiis & uxore præſentibus perpetualiter confirmavit. Cujus rogatu poſtea venerabilis abbas Theodericus monachos ex ſuo cœnobio in ea conſtituit, ſunique ibi viventes ordine regulari ſub abbate ſancti Huberti. Sed & Laudonenſis caſtri epiſcopus Elinandus *i*, homo in adminiſtrandis epiſcopii rebus & publicis utilitatibus ſatis idoneus, odore virtutum ſancti Theoderici impulſus, crebris allegationibus eum ad ſe venire fecit: collocutus cum eo, inter amicos eum ſummum habuit, ſe omniaque ſibi commiſſa ejus orationibus commendavit. Deinde precibus ejus obſtrictus, eccleſiam ſanctæ Mariæ in Evernei-curt ſancto Huberto tradidit, & deputatis de eodem monaſterio ſancti Huberti ibidem monachis, ſua auctoritate & multorum aſſtipulatione, omnis epiſcopalis ſervitii debito illam perpetuo abſolvit.

monaſterio ſuo acquiſivit.

38 Similiter & Gervaſius Remorum archiepiſcopus *k*, in diſciplina liberalium artium apprime eruditus, vir ſecundum ſæculi dignitatem nobiliter natus, ad omnia ſagax & ſtrenuus, epiſcopatu quidem dignus, ſed natura & moribus plus quam oporteret, ſerus, propter laudabilem converſationem ejus ſibi amicum eum fecerat: venientem ad ſe multa veneratione honorabat, optionem petendi tam pro ſua eccleſia, quam pro quibus vellet, ipſi dabat. Multum ergo ſeritatis ab eo admonitus depoſuit, multa rogatus ejus cauſa frequenter fecit. Et cum pluribus eſſet frequenter immitis & truculentus, huic uni pro gloria & admiratione virtutum ejus, ſemper fuit mitis & placidus. Poſtremo altare illius prædictæ ſancti Sulpitii eccleſiæ, quæ ſuæ parochiæ erat; item & aliud altare ſancti Hilarii eccleſiæ, quæ in vicinia Pyrenſis eccleſiæ eſt, ſancto Huberto tradidit, ac ſua auctoritate ab omni ſervitio epiſcopali utrumque altare deinceps perpetualiter liberum fecit.

ex Ms.

39 Aſſumptis poſt hæc Vir Deo charus paucis ſecum ex fratribus, compoſitis in monaſterio rebus, Romam nudis & diſcalceatis pedibus ire propoſuit, ſicque Virdunum uſque perrexit. Ubi multo affectu charitatis ab epiſcopo Theoderico *l*, & majoribus civitatis exceptus, ut ſe ſeccaret & equo pergeret, anuit, rogante hoc epiſcopo per charitatem & aliis omnibus, maxime autem Ermenfrido magni præconii & religionis viro; de cujus continentia, qualiter ab adoleſcentia ſuccenſus igne ſuperni amoris in Dei ſervitio conſenuerit; quomodo boni propoſiti ſtudium uſque dum eum mors ceſſare compulerit, ioſatigabiliter tenuit; melius puto ſilere quam parum dicere. Sed ad narrationem redeo. Igitur ubi præcepto epiſcopi & talis viri & aliorum petitioni parens, calceatus paulo longius ab urbe proceſſit, iterum detractis calceamentis, Romam perreait. Cui cum ſui comites dicerent, quia non recte faceret, eo quod charitati & præcepto tantorum virorum inobediens eſſet, reſpondit, ſe vere per charitatem præcipientibus obediſſe. Sed quia nemo illi diffinierat, quamdiu vel quouſque, poteſtati & arbitrio ſuo relictum eſſe, quando calceatus vel diſcalceatus vellet ambulare.

Romæ præfectus.

l

40 Non ergo acutæ & incidentes petræ, nec Alpinæ nives, non glaciali conſtricta frigore Italia, non aſpera montium juga, nec grandines, non præcipites pluvialibus undis torrentes, denique nulla pericula, nullæ difficultates, poſtremo nullæ ſuorum comitum preces & lacrymæ propoſitum ejus potuerunt convertere. Sic itaque ad tumbam beatiſſimi Petri multa tandem difficultate & laſſitudine pervenit. Ibi multa contritione & gemitu quidquid habens * in corde ſuo profundens, ſeque & dominici ovilis cuſtodiam ſibi creditam, illi, cui in cælo & in terra primum dono dedit Deus jus ligandi & ſolvendi, committens; ſic quoque omnia Romæ Sanctorum oratoria uſque ad Lateranenſem baſilicam circumivit: ubi ab Alexandro tunc Papa Romano *m* multo affectu exceptus & ejus ſecreto ac familiari colloquio ſæpius uſus, poſtremo benedictione Apoſtolica ab illo confirmatus, ex præcepto auctoritatis ejus calceatus & equo domum eſt reverſus. Sed cum circa Alpes Julias *n* veniſſet, ex concepto pridem frigore reſolutæ omnes pedum ejus ungulæ ceciderunt. Ipſe quoque nimia laſſitudine, cum ſic eſſet confectus, ut niſi aſſidue unguentis atque aliis juvaretur ſomentia, vix valeret incedere: nihil tamen peni-

ad tumbam ſancti Huberti ve. nerunt.

* *forſan haberet.*

m

n

A tus da ſolita & propoſita pſalmorum & jejunii
ex ms. conſuetudine voluit remittere. Ita ad monaſterium denuo reverſus, cœpit deinceps cuſtodiæ ſibi commiſſorum inſtare ſtudioſius.

ANNOTATA.

a *Eſt illuſtre & paſſim notum Ordinis Benedictini monaſterium in Germania.*

b *Eſt antiquum nomen hujus monaſterii, quod poſtea ob reliquias S. Huberti eo delatas, communiter ab hoc Sancto cognominatum fuit, ut in Commentario prævio monuimus.*

c *Joannes Robertus noſter Vitam, translationem, & miracula hujus ſancti præſulis libro edito fuſe illuſtravit.*

d *Hic Adelardus ex ſcholaſtico ſancti Trudonis electus eſt abbas ſancti Huberti, quemadmodum noviſſimi Galliæ Chriſtianæ editores tomo 3. col. 970. tradunt.*

a *Hic Stephanus in Hiſtoria Andaginenſi apud Martene col. 924. vocatur* abbas S. Laurentii, *quod Leodienſe monaſterium forſan quoque nomen publice montis habuit. Cæterum de obitu & inventione hujus Stephani laudatus Martene tomo IV.*
B *Collectionis ampliſſimæ col. 1067. & ibidem in notis conſuli meretur.*

f *Hic etiam vocatur* Gontho *vel* Wenſo, *cujus elogium apud noviſſimos Galliæ Chriſtianæ editores tomo 3. col. 977. & ſequente legitur.*

g *Converſio hujus Lamberti in Hiſtoria Andaginenſi apud Marteno col. 924. & ſequente etiam narratur, ubi brevi ſecuta iſtius monachi pœnitentis mors indicatur his verbis*: Pedes Molomum devenit: ibique tunc temporis vigebat regularis diſtrictio ſub abbate Rodulfo; ab eodem retentus ſubſtitit, paſtque duos fere annos in luctu & pœnitentia perſeverans obiit.

h *Arnulfus ille in proxime citata Hiſtoria Andaginenſi col. 930. vocatur* Comes Chiniacenſis.

i *Guibertus abbas de Novigento lib. 3. Vitæ ſuæ cap. 2. electionem & præcipua hujus epiſcopi Laudunenſis geſta refert.*

k *Marlotus tomo 2. Hiſtoriæ Rhemenſis lib. 1. cap. 34. & ſequentibus Atila hujus antiſtitis Rhemenſis fuſe refert.*

l *Geſta iſtius præſulis legi poſſunt in Chronico Virdunenſi, quod Labbeus noſter tomo 1. Bibliothecæ Mss. pag. 75. & ſequentibus edidit.*
C

m *Hic indicatur Alexander II. iſtius nominis Pontifex, qui ab anno Chriſti 1061. uſque ad annum 1073. cathedram ſancti Petri tenuit.*

n *Alpes Juliæ ſic dictæ a Julio Cæſare, qui primus iter per eas aperuit. Tacitus lib. 2. eas Pannonicas appellat, & nunc Carniolam ab Iſtria & Foro-Julio ſeparant.*

CAPUT IV.

Pia beati Abbatis ædificia, quædam miracula & itinera.

Abbatiam ſuam POſt hæc conſiderans agreſtem & nimis inculcium loci ſitum: prædeceſſorum enim ſuorum, qui ante ſe monaſterio præfuerant, incuria nihil decoris loco illi addiderat: ſed ſicut a
a tempore Walcandi *a* Leodienſis epiſcopi, qui illuc ſanctum Hubertum tranſtulerat, eique aptum ac ſubitum opus ac domum conſtruxerat, ita quoque tunc erat; cœpit deſerta reædificaturus, diruta & vetuſtate conſumpta renovare, anguſte ampliore. Et cooperantibus ſibi ſui monaſterii præpoſitis, maxime Theodericо *b*, qui tanti patris heres & nomine & regimiois dignitate poſt illum meruit eſſe; Lamberto quoque, qui illi plus omnibus, in amicia familiariſſimus fuit, quique omoium laborum & periculorum ejus comes individuus permanſit, dejecto veteri & parviſſimo, quod ibi erat, clauſtro, novum & magnum, quale modo videtur, conſtruxit. Sed & oratorium ſepulchri Domini, ad meridianum monaſterii ædificavit.

42 Duo quoque oratoria ad ſeptemtrionalem *novit ædificia duo oratoria.*
plagam addidit; alterum quidem, quod eſt inferius in honore Sancti Andreæ apoſtoli: alterum vero, quod ſupra ipſum eſt, fecit venerabile memoria & patrocinio ſancti Nicolai. Cryptam etiam ad orientem baſilicæ pulcherrimo erexit opere; quam poſtea Henricus Leodienſis eccleſiæ antiſtes & Francо Bellegradenſis apiſcopus, ejus rogatu dedicaverunt in honorem nominis Domini Jeſu & ſanctæ Mariæ ſemper Virginis. Necnon & aliud clauſtrum pro foribus baſilicæ ad occidentem a fundamento conſtruxit. Non longe vero a porta exE
terioris atrii ædificata ſpariola eccleſia, ſancto
c Ægidio eam voluit dedicari *c*. Cumque deſiderio
petendarum de Sancti corpore reliquiarum, ad
d ſanctum Ægidium *d* pergeret, pee urbem, quæ
e dicitur Trecaſe *e*, itar habuit, & in ea hoſpitandi gratia nocte manſit.

43 Mane facto dum comites pararent profectio- *& in itinere in Gallia*
nem, ipſe ad eccleſiam perrexit, atque ex more ſacra Miſſarum ſolemnia celebravit. Ubi muliar quædam, quam diutinus febrium ardor coquebat, & a medicorum arte deſperata erat, audita de viri virtutibus fama, habens fidem, ejus meritis ſe vere poſſe ſanari, quia ipſa per ſe ire non poterat, portari ſe fecit, atqua quantis potuit vocibus, magno gemitu & lacrymis, ut ſui miſereratur, ut pro ſe Dominum rogaret, clamara cœpit. Ille, cujus cor a pietate extraneum oumquam fuit, motus dolore miſeræ mulieris, aam ſilere & expectare fecit. Completis vero Sacramentis, manus aqua lavit, ipſam aquam febricitanti fœminæ in potum dari juſſit. Miro res, & ooſtria vehementer ſtupenda temporibus! Ubi multer bibit, omnis illico ab illa paſſio receſſit, iamque perfecta convaluit, F
acſi penitus oihil pertuliſſet infirmitatis.

44 Iterum in eodem, quo ad ſanctum Ægi- *duas mulieres agras ſanat,*
dium ibat, itioere, in domo quadam, qua hoſpitatus fuerat, mulice ex Sarracanis captivata de civitate Cæſar-Auguſta *f*, ſed io Chriſtum credens & baptizata jacebat omoi membrorum parta invalida, quæ tum quia diu languebat, tum quia qui ejus curam gereret, proximorum neminem habebat, omoium cura & ſolatio erat neglecta. Quam ſorte ſedens ad cœoam vir venerabilis, ut ex magnis & crebris, quos dolor effundebat, clamoribus graviter torqueri animadvertit; atqua quæ, aut unda eſſet, hoſpitis ſui relatu cogoovit, motus vice & ſolittudine captivæ mulieris, paululum illacrymatus, preces pro loco & tampore ſileotio pro ea ad Dominum fudit; acceptaſque eiborum ſuorum reliquias per miniſtrum ſuum ei miſit, & ut io nomine Domini comederet illi moodavit. Miro modo, quæ magna ax parte jacebat præmortua, oihilque aliud quam ærumnaeum ſuarum remedium mortem expectabat, ut ad perceptam ex viri Dei menſa benedictionem ad comedendum diu invalidum os

aperuit,

A aperuit, longus, qui eam eruciavit, languor reliquit. Atque ut lenſim recepta ſanitate convaluit, virtutum Theoderici prædicatrix apud multos fuit *g*.

g *Et Juliaci tertiam poſſeſſionem.*

h i

45 Quodam autem tempore dum iret Coloniam, tam orationis gratia, quam pro utilitate ſui monaſterii, locuturus ſanctæ memoriæ archiepiſcopo Annoni *h*, in caſtro Juliaco *i*, quod ex nomine Julii conditoris antiquum adhuc ſervat vocabulum, Miſſam enarraturus divertit. Erat illic mulier longo infirmitatis morbo detenta, & ita omnium membrorum officio deſtituta, ut per novem menſes nec de lectulo ſurgere, nec niſi aliorum manibus de latere in latus ſe aliquo modo umquam potuerit convertere: quæ quia per tanti temporis ſpatium omnem cibum, omnem quoque excepta aqua execrabatur potum, jacebat faſtidita etiam matris & omnium cura proximorum; ſomni autem recreatio eam penitus refugerat, & quod mirum omnibus erat, in ſolo ſpiritu vitam morte graviorem trahebat. Hæc ipſa nocte ſomno repente corripitur; atque a quodam venerabilis formæ viro monetur, ut mane ad eccleſiam ſe portari faceret, & de manu abbatis, qui in ipſa eccleſia Miſ-

B ſam celebraturus erat, benedictum panem peteret: eoque pro ſe orante, ſe recepturam ſanitatem certiſſime crederet. Evigilans voce qua poterat matrem, & qui in domo erant, excitavit, viſionem retulit, atque ut id, quod erat imperatum, acceleraret, inſtanter orare cœpit. Mirati omnes, quia nullum abbatem illic hoſpitatum ſciebant, illam delirare, & fantaſiis, quibus plerumque infirmi illudi ſolent, dicebant deceptam eſſe. Illa vero non fantaſticum, ſed certum eſſe, quod audierat, proteſtante, in vicinia de illo abbate requiſitum miſerunt; ſed jam ad eccleſiam eſſe, jam ſacro altari aſſiſtere, qui miſſi fuerant, renuntiavernnt.

mirabiliter ſanitati reſtituit.

46 Protinus eam in ſella geſtatoris tulerunt, beatoque Viro, cum jam Miſſam finiſſet, obtulerunt, de ipſa viſione, ipſa atteſtante, referentes, atque pro ejus ſalute flebiliter eum rogaverunt. Sed illa diu reluctans luæque fragilitatem imbecillitatis aculans, ſupra vires ſuas hoc negotium proclamans, tandem victus rogantium lacrymis & precibus, quinque oblatas benedixit partes, ſuſaque ſuper

C infirmam oratione, in os ejus poſuit. Inſuſato noſtra memoria miraculo, quæ diutina languoris paſſione jam ulum manducandi dediceraat, illico ſtupentibus cunctis comedit, & jubente Viro Dei domum relata, miſſoſque ab eo piſces acipiens, ſimiliter comedit, neque poſt aliquem cibum aut potum faſtidiens, brevi convaluit. Revertenti de Colonia ipſi Abbati, quæ prius deſperaverat de vita, ſana occurrit, gratias Deo & illi pro reddita ſaoitate egit, obſequium ſervitutis ſuæ & parentum ſuorum ei obtulit, ad hoſpitium ſuum trahere contendit. Sed ille benedicto in operibus ſuis Domino, nihil ſuis meritis attribuit, refugienſque laudibus hominum aiolli, quos ad eum videndum undecumque advocabat novi fama miraculi, velociter pertranſivit.

Denuo Romam proſectus.

k l

47 Iterum vero paratis, quæ in itinere uſui forent, cum Hermano *k* Metenſi epiſcopo Romam proſectus, veneratis Apoſtolorum & martyrum ſepulturis, ad Gregorium *l* jam poſt Alexandrum præſidentem Romanæ ſedi venit. A quo, quia ab adoleſcentia maximum familiaritatis locum obtinebat, eſt affectuoſe ſuſceptus, & per aliquot dies remoratus. Qui privilegii libellum, ipſius & præſati Hermanni epiſcopi precibus, eccleſiæ ſancti Huberti per eum miſit, in quo continebatur Dei & beati Petri & ipſius Gregorii auctoritate horribi- D
lis interminatio, ne quis imperator, aut rex, aut EX MS.
epiſcopus, aut dux, aut comes, aut alia ulla poteſtas, quidquam de poſſeſſionibus vel antiquitus vel noviter acquiſitis, eccleſiæ ſancti Huberti, auderet tollere, vel ſuo vel alterius juri mancipare *m*. *m*
Quod privilegium Remenſi vel Trevirenſi archiepiſcopo ac Laudunenſi epiſcopo, cujus juris erat ipſa eccleſia, per eumdem Abbatem cum litteris apoſtolicis miſit, obſecrans, ut quod utiliter ſupplicanti Abbati pro utilitate ſuæ eccleſiæ conceſſerat, ipſi ſua aſtipulatione firmarent, & ſua ſubſcriptione corroborarent.

monaſterium S. Huberti.

48 Acceptis Apoſtolicis epiſtolis cæteri conſen- *n*
ſerunt, ſolus Leodienſium antiſtes Theodvvinus impulſus conſiliis eorum, quibus omnia honeſta atque inhoneſta vendere moris erat, litteras Apoſtolicas repulit; Abbatem, quem pro vitæ merito ante valde dilexerat, turbida indignatione de conſpectu ſuo exire juſſit. Deinde ulus eiſdem conſiliariis, convenrum abbatum & Clericorum adverſus eum convocavit. Eoque in medin ſtaturo, cur E
Romam ire, cur eccleſiam ſancti Huberti, quæ Leodienſis epiſcopi eſſet, Apoſtolico juri mancipare, cur eam ſanctæ Mariæ, ſanctoque Lamberto vellet tollere; poſtremo cur, eum ipſe ſuus abbas eſſet, nec ejus legatione functus eſſet, epiſtolas a Romana ſede ſibi contrarias præſumpſiſſet afferre, requiritur.

privilegio Apoſtolico munit evat,

49 At ille, cauſa orationis reſpondens dixit: Mihi fuit Romam veſtra licentia, ſi recordari placet, ire: eccleſiam autem ſancti Huberti neque ſanctæ Mariæ, ſanctoque Lamberto anferre, neque Apoſtolico juri umquam habui animum mancipare. Sed poſſeſſiones, quas vel primum habebat ipſa eccleſia, vel Deus addidit, ſcilicet quæ a duce Gnefrido, vel Remenſi vel Lauduneaſi epiſcopo ad Dei ſervitium ſunt condonata, confirmari feci auctoritate Apoſtolica. Si in hoc peccavi, quod non habebat eccleſia ſancti Lamberti, illi adjeci, idque quod ab externis epiſcopis multo ſudore & labore acquiſivi, ne ulterius perdat, provide. Videar & judicet prudentia veſtra, & qui aſſidente conſilio veſtro abbates ac ſapientes Clerici. Nec, ſi ſit opus, refugio in hoc quoque ſapientium laico- F
rum ani judicio: Apoſtolicus autem cum ei me veſtrum abbatem indicavi, gratiam Apoſtolicæ benedictionis, ſi placeat vobis, per me milir. Epiſtolæ vero ab illo miſſæ, quia non adverſum vos, ſed progloria & honore veſtro ſint, ecce (& eas porrigit) poteſt a ſapientibus judicari. Plura parentem dicere iidem incentores epiſcopi occupant, loquentis verba impetu clamoſo vocum proturbant, epiſcopum libenter & placide aures exulanti accommodantem avertunt. Quibus impellentibus, antiſtes modo ſurrexit iratus: Abbas autem com-
perendinato * in aliud tempus judicio, ad mona- * *Mab. remiſſo*
ſterium eſt regreſſus. Iterum vero atque ſæpius revocatus, veritate nixus & orationis ope, ſemper diſceſſit tutus. Poſtremo apud Hoienſe *o* caſtrum *o*
revocatus, atque iterum pro cauſa ſua reſpondere juſſus, Deo faciente, ſubito convertis omnibus, judicio epiſcopi & omnium, qui prius maligne contra eum egerant, diſceſſit abſolutus.

& in ea quo ſerius dictatus

50 Non longo poſt tempore Theodvvino humanis rebus exempto anno Dominicæ Incarnationis milleſimo ſeptuageſimo quinto, epiſcopali cathedræ prælatus eſt Henricus *p* a proavis clarus, & a pueru bonis moribus inſtitutus, ac diſciplinæ canonicæ & religionis æmulator non fictus. Et abbas *p*

Theo-

A Theodericus ante epiſcopatum ſatis charus, poſt ex MS. innocentis vitæ merito charior eſt effectus. Qui, facta ſibi ab eodem epiſcopo permiſſione, Romam q perrexit jam vice ſeptima q illaque ultima, ubi devote ſuo more, cum reverentia & humilitate veneratis Apoſtolorum & cæterorum Sanctorum ſepulturis, a Gregorio r adhuc Romano pontifice * officioſiſſime eſt ſuſceptus, & per totam paſchalis feſtivitatis ſeptimanam retentus, ac benedictione Apoſtolica dimiſſus, Remis civitatem venit. Tunc poſt illam longiſſimam & aſperrimam hyemem, qua Galliarum maximi fluvii Rodanus, Ligeris, & Rhenus, & Germaniæ Alba, Viſela & Danubius, in Italia etiam Tiberis, & rex fluviorum Eridanus gelu & frigore concreti, manibus invii, hominibus, equis, aſinis & plauſtris, viſi ſunt ſimiles terræ pervii, tanta longo ſereno ſiccitas erat, ut negatis nimia ariditate pecori palcuis, vitio aeris arentibus arvis, & morientibus per omnes agros herbis, trepidareot late uno timore multarum regionum populi, timentes, ne rediret illud grave ſæculum, quando in ſervum vendido Joſeph a fratribus præ inopia famis in Ægyptum venientibus, eadem Ægyptus le vendidit Pharaoni; vel quando jubente Helia, refrenatis imbribus clauſiſque cælis, impietatem nequiſſimæ Jezabelis toto orbi fames nuntiavit.

q ſeptima

r Gregorio

* Mak. epiſcopo

B

51 Cumque majores Remorum civitatis eum illuc veniſſe audiſſent, certi de ejus ſanctitate, congregati pariter magna cum parte plebis, veniuot ad eum, rogantes, ut pro periclitante mundo preces Deo proſterneret, & orando pluvias ſtienti terræ cælo deduceret, quoque modo ipſi iræ Dei ſatisfacerent, eis conſilium daret. Quod Vir ſanctus diu multumque recuſavit, donec inſpirante ſe Deo, victus importunitate clamantium, univerſæ civitati per presbyteros jejunium unius diei indixit, dicens ſi fideliter & devote fieret, hoc eſſe ſatis ad mitigandam iram divini futoris. Poſtera autem die in eccleſia beatæ Mariæ ſemper virginis conveniente utroque ſexu & ætate, inter Miſſarum celebrationem, habuit ſermonem ex temporis qualitate admonens, Ninivitarum exemplo, vera pœnitudine & eleemoſynis & C lacrymarum humilitate, cito Deum placari poſſe.

Rhemis prodigioſe

52 Cumque finito, quo eos ad gemitus & lacrymas impulerat, ſermone, oblatis humanæ redemptionis myſteriis, & potenti oratione cœlum penetraſſet, repente (erat vero tunc magna cæli ſerenitas) collatis nubibus ſubito tonitrua mugire, fulgura coruſcare, & omnia miſceri cœpetunt; noſtrique temporibus ſtupendo miraculo, uno eodemque brevi momento Vir ſanctus, & orationem terminavit, & Deus cælum concuſſit, turbinem ventorum movit, pluvias adduxit, magnaque inundantia terram diu aridam uberrime fatiavit. Et quam peccatis offenſus bominum, terris ſubduxerat, pœnitudine eorum placatus, & meritis Theodetici aſtrictus, miſericordiam redonavit, ac longa ariditate ſqualentia arva, viroris refecit gratia. Actum eſt hoc anno ab Incarnatione Domini milleſimo ſeptuageſimo ſexto, atque communi decreto litteris & annalibus traditum in urbe Remenſi; totque habet teſtes, quot ex his, qui in ea urbe tunc erant, adhuc ſuperſunt homines,

pluviam imperat.

53 Alio autem tempore in villa, quæ Pyros vocatur, pro utilitate commorans, quadam nocte poſt expletos matutinales hymnos paulo ante lucem ad eccleſiam beati Hilarii Miſſam cantaturus, cum ſuis comitibus perrexit matutinus. Sed cum reſeratis foribus eccleſiam jam deberet ingredi, luceroa, quam unus puerorum ejus ante illum præferebat, in ipſius eccleſiæ ingreſſu, flante vento, extincta eſt. Cumque aliquis ignem allaturus ad proximam domum iſſet, nec propter quod erat cito inveniens, in redeundo moras faceret, Homo Dei quaſi tædio affectus, protento dextera crucis ſigno, eccleſiam eſt ingreſſus, & ecce quod, qui eum eo erant, videre datum eſt omnibus, emiſſo divinitus lumine, candela, quam ſupra candelabrum ſero relictam presbyter extinxerat, ſubito accenſa eſt, ut ex eo elareſceret, quo lumine ille interius ſplenderet, ante cujus adventum cæleſtis lux tenebroſæ noctis caliginem dimoveret.

D

54 Huic, & illud non diſſimile eſt, quod dum longo poſt tempore in monaſterio ſancti Huberti, circa mediam fere noctem, familiari ſibi more nocturnas fratrum vigilias præveniſſet, & orationibus incumberet, coruica lux cælitus repente emicuit, & totius monaſterii latitudinem novæ claritatis ſplendor illuſtravit. Præterea & eum luce ipſa avicula quædam, magnitudine columbæ par, coloris varia pulchritudine diſtincta, dulci voce grata, & ipſa (ut creditur) cælitus demiſſa, ſtuporem & miraculum quibuſdam, quibus hac viſione frui conceſſum eſt, incutiebat: nam modo ab Orientali domus parte uſque ad Occidentalem pervolabat, modo dextrorſum, modo ſiniſtrorſum ſe agebat, nunc quaſi importuna lætis alarum plauſibus circumvolavit, poſtquam omnes baſilicæ angulos perluſtravit, etiam omnium ſanctorum altaria, venerabilis Viri capiti innocua inſedit; nec ipſa prius iode diſceſſit, quam pulſantibus matutinis, & jam coovenientibus fratribus, cum ea, quæ videbatur, luce diſparuit. Viderunc hoc nonoulli ex fratribus, qui in monaſterii euſtodia excubabant, ſed timore anxii, & ante hoc invitæ claritatis luce attoniti, nec quidquam dicere, oec de lectulis etiam audebant turgere. Sed mane ad eum veniunt quaſi congratulantes cum admiratione, & laudum præconio vita referunt. Ille vero iratus quaſi cum indignatione eos redarguit, præcipiens inluper, ne amplius, quoad ipſe viveret, de ea re indicarent alicui. Timebat enim ſervus Chriſti laudes bominum, ſicut allapſus ſerpentium; ſciens quia ſemper cauſa ruinæ fuerit & angelis & hominibus vanæ gloriæ appetitus.

et cæleſtibus ſervantibus.

E

F

55 Nec illud de Viri Dei virtutibus retieendum puto, quod cum aliquando ad quamdam eccleſiam in villa, quæ dicitur Lezines, orationis gratia diverciſſet, eamque ſera & clavi clauſam & ſignatam offendiſſet, dum expectatur preſbyter clavem delaturus, ipſe ad oſtium accelſit, atque ante illud quaſi oraturus in pavimento procumbere voluit. Sed miro atque poſt Petrum apoſtolum ſtupendo miraculo, oſtium, quod revera erat obleratum, quaſi quadam divina & inviſibili virtute ſubito patuit aperium. Mirantibus & poſt illum ingredientibus cæteris, presbyter venit, & inſpecta diligenter ſera & peſſulo atque oſtio, ubi omnia illæſa invenit, ipſe quoque ationius novitate miraculi, cœpit mox prædicare divinæ virtutis potentiam, in ſua eccleſia Theoderici meritis tam evidenter declaratam. Ipſe autem diſſimulans ſe ſcire, quod acciderat, completa oratione veloeiter inde receſſit, fugiens ſcilicet ſemper vanis hominum laudibus attolli, quos jam de tota villa contrahebat auditi fama

coruſcans,

aliiſque miraculis

miraculi.

A miraculi. Qui quamvis, ut prælibavimus, ſemper Deum contemplando mente in cæleſtibus habitaret, fuit tamen ſollicitus & pro utilitate commiſſæ ſibi adminiſtrationis exterius non mediocriter laborare.

varia domo monaſterio ſuo obvenut.

56 Longum eſt, ſi quot eccleſias vel domos, quibus in locis a fundamento extruxerit, velim renumerare: oneroſum erit, ſi, quæ partim ſemiruta, partim vetuſtate, vel majorum ſuorum incuria ruinam minantia, vel jam pene collapſa reparaverit, proſequar. Superfluum judicabitur, ſi quibus prædiis eccleſiam ſancti Huberti dilatavit, & abundantem fecit, oſtendero. Parum utilitatis conferet legentibus, ſi corona ex auro argentoque mirifica; ſi crucibus aureis, ſi vexillis argenteis, ſi palliis multis, ſi tapetibus, ſi veſtibus plurimis, denique ſi ſupellectili varia monaſterium ſancti Huberti decenter eum
f exornaſſe ſcripſero f. Quod vero caſtrum, cui antiquitus nomen fuit Mirwolt, quod, dum caſtrum fuit, ſancti Huberti monaſterio & finitimis omnibus nimis importunum fuit, poſtquam iterum ab Henrico Leodienſi epiſcopo
B inæſtimabili ſumptu reædificari cœpit, quantis vigiliis, quibus lacrymis, quam devotis precibus, ut illud priuſquam in antiquam potentiam, &, ut ipſe deplorare ſolitus erat, in inſidias ſanctificationi, & in diabolum malum in Iſrael invalelceret, Deus everteret, impugnaverit, quive labore etiam, Deo cor epiſcopi mollienie, quod volebat, obtinnerit, & conceſſo juri ſancti Huberti, & ſuo cum omnibus appenditiis ſuis eodem caſtro, illud ſunditus
g dejecerit g, & quibus ſumptibus, ubi caſtrum fuerat, eccleſiam in honore ſancti Michaelis ædificaverit, monachoſque in ea conſtituerit, atque Couviniacum fiteum, amplum ſatis & optimum, auxilio ipſius epiſcopi Henrici a Balduino Montenſi comite comparaverit, refugio
* Mab. tadioſa per ordinem enumerare, ne lacrymola * prolixitate verborum faſtidium arguar inferre, maxime eum ex his & aliis ejus geſtorum operibus, multo manifeſtius fidem ſibi videntium faciant oculi, quam poſſit ſcripto vel verbis explicari. Reſtant etiam plurima, quæ de tanti viri vita & virtute miraculorum, quæ per eum
C divinitus, dum adhuc præſens eſſet in corpore, geſta ſunt, poſſint numerari. Sed quia hæc interim eruditioni legentium (ſi quis tamen hæc ejus amore captus, dignabitur legere) eredimus ſufficere; abhinc quo ordine vita diſceſſerit dignum videtur apponere.

ANNOTATA.

a *Iſte Walcandus aut Walcaldus anno Chriſti* 819. *cathedram Leodienſem aſcendit, & anno* 825. *corpus S. Huberti ad monaſterium Andagienſe tranſtulit, ut noviſſimi Galliæ Chriſtianæ editores tomo* 3. *col.* 832. *& ſequente probant.*

b *Is eſt Theodoricus II. iſtius nominis abbas Hubertenſis, cujus electio & geſta in jam ſæpe laudata Hiſtoria Andaginenſi col.* 966. *& ſequentibus referuntur.*

c *Hæc & alia pia ædificia, quæ Beatus noſter conſtruxit, etiam in Hiſtoria Andaginenſi col.* 935. *& 936. memorantur.*

d *Oppidum ſancti Ægidii, quod in Septimania ac diœceſi Nemauſenſi ſitum eſt, nomen traxit ab illuſtri Ordinis Benedictini abbatia, quæ jam in collegium Canonicorum ſecularium converſa eſt, ut hoc loco Mabillonius notavit.* D

IX Ms.

e *Paſſim nota Galliæ urbs in Campania, quæ vernaculo* Troyes *appellatur.*

f *Eſt archiepiſcopalis urbs in Hiſpania, & Aragoniæ caput, ut apud geographos paſſim obvias videre eſt.*

g *Poſt hæc in editione Mabilloniana interſeruntur ſequentia:* Tandem reverſus de itinere, inter cetera probitatis opera, prudenti admodum uſus [eſt] conſilio, ut reliquias, quas attulerat, in duas æquas partes divideret; quarum unam ſibi ſuæque eccleſiæ retinuit, alteram eccleſiæ ſancti Ægidii, ubi ſacerdotem ipſe inſtituerat, impertiit. Poſt autem non longi temporis intervallum, exigentibus meritis prænominati ſacerdotis, quidam ex religioſis præpoſitus & cuſtos hujus venerabilis eccleſiæ ſancti Huberti, qui illi plus omnibus in amicis familiariſſimus fuit, quia etiam tunc Sacramenta miniſtrabat populo, cœpit eumdem ſacerdotem in coadjutorem aſſumere, ut eo ablente ejus ipſe vices ſuppleret. *Utrum hæc per errorem amanuenſis in apographo noſtro omiſſa ſint, an vero in ipſo codice Ms. Alnenſi* E *deſiderentur, ignoramus. Saltem fidelitatis cauſa* ſcilicet *de illa diſcrepantia hic monere voluimus.*

h *Acta hujus ſancti Præſulis Colonienſis illuſtranda erunt ad diem quartam Decembris, quo in Martyrologio Romano celebratur.*

i *Urbs munitiſſima ad Ruram fluvium ſita inter Coloniam & Trajectum ad Moſam, ut Mabillonius hoc loco in notis obſervavit.*

k *Hic epiſcopus Metenſis Beato noſtro familiariſſimus erat, & in monaſterio S. Huberti duo altaria conſecravit, ut jam ſæpe citata Hiſtoria Andaginenſis col.* 953. *refert.*

l *Erat is Gregorius VII. Pontifex, qui ab anno* 1073. *uſque ad annum* 1083. *fortiter ac ſancte Eccleſiam gubernavit.*

m *Ipſum S. Gregorii VII. Pontificis diploma in Hiſtoria Andaginenſi col.* 947. *& ſequente recitatur.*

n *Præcipuus hujus diſcordiæ incentor erat Boſo archidiaconus Leodienſis eccleſiæ, quemadmodum in Hiſtoria Andaginenſi col.* 945. *& ſequente fuſius narratur.*

o *Hoium vel Huum*, vulgo Hui, *eſt oppidum ditionis Leodienſis, quod inter Namurcum & Leodium jacet, de quo Valeſius in Notitia Gal-* F *liarum pag.* 246. *egit.*

p *Henricus iſte erat filius Frederici Tullenſis Comitis, & anno* 1076. *cathedram Leodienſem aſcendit.*

q *Neſcimus, cur biographus hic dicat beatum Abbatem noſtrum perrexiſſe* vice ſeptima, *cum antea tantummodo de tribus Romanis ipſius peregrinationibus meminerit, Quid ſi* quarta *pro ſeptima legendum ſit?*

r *Cum Gregorius VII. anno Chriſti* 1073. *ad cathedram S. Petri evectus ſit, & Theodwinus epiſcopus Leodienſis anno* 1075 *poſt reditum beati Abbatis obierit, ut ſupra dicitur, tertium iter Romanum videtur anno* 1074. *alligandum eſſe. Hoc autem fuit quartum iter, quod ſub Henrico Leodienſi Romam inſtituit.*

s *In Hiſtoria Andaginenſi paſſim diſtinctius ac fuſius narratur, quales quantaſque poſſeſſiones* B. Theodoricus *monaſterio ſancti Huberti acquiſiverit.*

t *Mira pernicioſi hujus caſtri everſio in Hiſtoria Andaginenſi col.* 962. *& ſequente exponitur cum diverſis memorabilibus circumſtantiis, quas curioſus lector ibidem legere poterit.*

CA-

A

ex ms.

CAPUT V.

Ultimus Beati morbus, pius obitus, & honorifica ſepultura.

Beatus ſenio aggravatus,

TRibus antequam obiret fere menſibus, gravibus languoris pulſatus incommodis, neque lectulo more ægrotantium decumbere, neque remiſſius potuit cogi vivere. Ibat etiam, ut ſolebat, quo eum neceſſitas vocabat eccleſiæ, ut val locorum mutatione dolor ſibi lenior fieret, vel ne quid detrimenti ſua eccleſia ejus culpa ſuſtineret. Igitur cauſa exiit, qua ſtatuto tempore Pyrnæ villam ſancti Sulpitii confeſſoris meritis glorioſam petiit. Cumque reformatis & ordinatis, pro quibus ierat, per aliquot dies ibi morari decreviſſet, confluentibus undique in eum lenſim multis ac magnis doloribus, compulſus eſt tunc primum lectulo decumbere. Cum vero in dies languor validior

B creſceret, ubi, revelante Deo, quem mente gerebat, vicinam mortem advectare ſibi ſeoſit, referri ſe ad ſancti Huberti monaſterium, quod

a Mab. Quindecim

triginta ſex * fere ab eo loco diſparatum erat milliaribus, juſſit. Ubi vero in grabato geſtatorio locatus, eſt domo elatus, totius pagi omne vulgus, & de vicinis oppidis & caſtellis, hoc

a

eſt de Wark & Macerieis *a* multi atque potentes viri catervatim cœperunt ruere, parati ultro uſque ad monaſterium ejus comites ire, & hoc extremum obſequii lui munus illi exhibere. Erat namque vita ejus cum ætate venerabilis, & multorum in amore ejus dediti erant animi. Sed ipſe nolens eſſe oneri, de quibus certum habebat, pro ſe, ſi neceſſe eſſet pati, poſſe mori; lectulum quo portabatur, medio agro, qui erat pro villa, deponi fecit; collectoque, quicumque manebat, toto ſpiritu, in lectulo ſedit, omnique multitudini ultimum valedicens, protenta dextera benedixit; atque poſtremo omnes, licet invitos & triſtes, domum remiſit.

C 58 Deinde multo eorum, qui ejus obſequiis

ſe ad monaſterium S. Huberti

deſerviebant, labore & mœrore vectus, cum interdum ingraveſcente languore, vitalis ſpiritus in eo pæne videretur deficere; perlatus eſt non longe a monaſterio, infra poſſeſſionem eccleſiæ. Præceſſerat autem jam illum fama magni doloris nuntia, atque ex vicis & agris & pagis, atque circumjacentibus eccleſiæ villis, multam illic turbam contraxerat; quæ rueos obvia, plangentia jungit agmina. Erat vero pleraque pars pupillorum viduarum & pauperum debilium, illa viritim omnes quos ooverat, & quorum inopiam pie p o poſſe ſuo lublevare conlueverat. Hi undique circumfuſi ſeni, pie flebant, atqua illius miſericordes largitiones, & dulces & blandas conſolationes, quibus ſæpiſſime abundanter uſi fueraot, renumerantes, ſuas miſerias, ſuas calamitates quarulis lamentatiooibus Deo ingerebaot. Erat enim vir ille inter cæteras bonarum artium virtutes, quibus illum animi induſtria extulerat, pietatis & miſericordiæ operibus valde dediius, atque omnibus ſe rogantibus juxta qualitatem uniuſcujuſque, egregia liberalitate profuſus.

ſe ferri jubet,

59 Magno igitur utriuſque planctu & miſerabili fletu, primo noctis initio perveoiunt ad portam monaſterii. Ubi ex præcepto venerabilis Senis, ne videlicet ſtrepitus populi jam quieiteotes in dormitorio inquietaret fratres, excluſis cæteris, monaſterio eſt invectus a domeſticis. Ea vero nocte, quamvis jam toto corpore invalido per momenta exilis in eo deficeret ſpiritus, defixis in eum, coi ſemper devote ſervierat, cordis luminibus, pſalmis atque divinis laudibus morientia membra Deo ſervire coegit: juxta quod ei in omni vita ſua facera perpetui moris erat. Sed & omni tempore, quo illa gravi ægritudine preſſus languit, numquam eam, quam a teoero ſibi indixerat, lemel comedendi in die abſtinentiam ſolvit; nec oſque ad eam diem conluetudinem orationum & pſalmorum prætermiſit, excepto, quod paucis ante diebus infirmitatis nimietate ſuperatus, Miſſarum ſolemoia celebrare deſiit. D

& cilicium deponere nolens,

60 Cilicium quoque, quo tot aonis mollitiem carnis preſſerat, nec ad momentum depoſuit. Sed cum jam in extremis ageret, ii qui vel vitæ marito, vel obſequi ſtudio ei familiariores erant, eum eum jam deficera videreot, perſuadere conabantur, ut ſibi cilicium detrabere pateretur, dicentes ſatis eſſe, quod uſque huc carnem ſuam affixerit illa aſperitate. At ille indignatus in fratres: Nolite ait, fratres, immi.ericorditer eſſe miſericordes: nolita volentem proficiſci ad Chriſtum falſa pietate remorari Tbeodericum. Nam quod hacteous vere me dilexeritis, in hoc oſtendetis, ſi propoſitum meum, quod ego bonum arbitror fuiſſe, non impediatis. Vos autem ſcitis, quod ſervum Chriſti, non niſi in cilicio & cioere decet mori. E

& præſentia Fratrum ſuorum,

61 Diluculo autem monachi convenerunt frequentes, multo planctu, & lacrymis proteſtantes & ſuam orbitatem & eccleſiæ ſancti Huberti dejectionem; ac dulciſſimi patris ſui modeſtam ſeveritatem & leoiſſimam pietatem. Tanta eoim ſeveritate delinquentium culpas ſamper inſecntus eſt, ut vitia quælibet mox ut oriri perſpexit, numquam primum requieicere vel ſoveri paſſus ſit, quam ea charitatis farculo radicitus exſtirparit. Et hic ei perpetuus labor, & indefeſſum ſtudium fuit, ut inimici Domioi & ſanctæ religioois, ejus hoſtes fierent; nec ante in ejus gratiam redirent, quam digna latisfactione & pœniteotia culpas diluereot. Suas enim injurias, quas vel pravi monachi, vel alii perverſæ mentis F homioes frequenter intulerunt, tanta patientia ſuſtinuit, ut oec ſe, cum poſſet, umquam ultus ſit, nec umquam graviter convitiantibus ſaltem leviter reſpooderit. Tali vero pietate enituit, ut dum omnes homines præter eos dumtaxat, quos ſua perfidia coodemnabat, excoleret, omnes ſibi commiſſos fratres patria reverentia honoraret, & tamqnam filios chariſſimos diligeret, maxime, quos morum probitas & obedientia plus quam alios eommendabat.

aliorumque amicorum

62 Magno igitur mœrore concuſſis omnibus, ut vidit omnes flere, & ipſe motus, teſtatus quo potuit nilu dolorem ſuum, qui erat, oon pro reſolutione ſua, cum optabile & gratiſſimum illi eſſet reſolvi & cum Chriſto eſſe; ſed pro filiorum, quos per Evangalium Chriſto genuerat, deſertione, lectulo ſe erigi juſſit, ſtolaque ſacerdotali amictus, & paſtorali virga ſuſtentatus, poteſtate ſibi tradita, omnes ſibi commiſſos, tam præſantes quam abſentes abſolvit. Omnibus etiam, qui eum vel criminoſa locutione vel opere, vel quolibetcumque modo aliquando aliquid deliquerant, indulſit. Dein exoſculatis omnibus, poſtremo data benedictiooe, in lectulo relocatur. Quidquid deinde dicti ſuperfuit, ſequantemque

A zemque noctem, Dei laudibus & divinæ contemplationi deputavit. Sequenti vero die, primo diluculo aderant cum Berengero abbate lancti Laurentii Henricus Leodienſis epiſcopus; prætera & alii complures religioſi viri, ad hoc ut obſequium ferrent tanto funeri. Hi utrimque convenerant ex debito; epiſcopus quidem quia & ante epiſcopatum, & poſt in epiſcopatu, dum adhuc viveret, privata quadam gratia venerabilem Senem dilexit, atque in præcipuo amicorum loco habuit. Abbas autem, qui adhuc in annis adoleſcentiæ, ex clerico monachus ab ipſo conſecratus, tanti magiſtri exercitatus inſtitutione, inter familiariter ſibi adhærentes erat chariſſimus.

pie ſe ad mortem comparat,

63 Horum adventu Senex non mediocriter delectatus; Etiam lætus moriar, dixit, quia quorum patrocinio lecurum me ire non dubito, in exitu meo adeſſe Dominus mihi miſit. Et converſus ad epiſcopum, Deo, ait, & veſtræ providentiæ & pietati, domine pater, creditæ mihi diſpenſationis officium reconſigno, & quas ulterius, incumbente mihi morte, ipſe regere non poſſum, dominicas oves veſtræ fidei com-

B mitto. Et quia in hoc prætereа, & in aliis multis, ut ab homine frequenter erratum a me & peccatum eſt, culpam agnoſco & confiteor, ventam peto, indulgentiam flagito, remiſſionem a Deo & veſtra charitate poſtulo. Epiſcopus autem in lacrymas reſolutus, intromiſſis monaſterii fratribus, ſecundum eccleſiaſticam conſuetudinem primo eum ablolvit, deinde ſecundum Apoſtolicum præceptum ſanCto oleo inunxit.

ac intrep preces

64 Quidquid prætereа ſupervixit, toto die illo uſque ad noctem, fratres exhortari & admonere non ceſſavit; admoneos, ot in eo, quo cœperant, boni operis propoſito perſeverarent. Mœrentes autem & pro ſui tabernaculi depoſitione contriſtatos conſolabatur, dicens, ſi ſe in veritate diligerent, potius eſſe gaudendum; quia de labore ad requiem, de corruptione per gratiam miſericordiæ Dei ſperarer ſe tranſire ad incorruptionem. Pro ſua autem ſeparatione eos contriſtari non debere, quorum non longo intervallo confideret ſe perpetua frui iterum communione. Pro dejectione autem eccleſiæ ſancti Hu-

C berti non oportere eos ſollicitos eſſe, quia provideret Dominus, qui ſecundum ordinationem ſuam, ſuo gregi utiliter poſſet præeſſe. Noctem vero totam uſque ad lucis crepuſculum, quamvis per ſingula verba, pæne jam mortua cadente lingua, in divinis laudibus conſumpſit. Cumque poſt modicum pontifex ingreſſus a, aſſideret ægrotanti, ille pie in eum reflexis obtutibus, & protenſis manibus: Ex præcepto legis (ait) domine pater, cauda boſtiæ quoque in ſacrificio jubetur offerri, per quod ſignificatur ſacrificium booi operis perducendum ad finem debitæ actionis. Et cum epiſcopus converſus, ab aliis quæreret, quid his verbis innuendum putarent; ille iterum: Quia, o pie pater, dixit, uſque nunc mihi in perunctione fuiſti Maria; deprecor (ſi placet) abhine in obſequio funeris, non graveris fieri Martha. Quod epiſcopo libenter annuente, ille quaſi jam præſumpta ſecuritate in latus ſe vertit, & quaſi qui ulterius cum terrenis nihil commune haberet, licet jam morientibus labita, landes Domini tenuiter ſuſurrabat. Teſtor Chriſtum; & eos, qui aderant, me nihil fingere commenti, ſed quod vidcre & audire mihi contigit

b in veritate, de lancto homine vera dicere *b*.

65 Jam frigentibus aliis partibus corporis, in ſolo pectore exilis ſpiritus adhue palpitabat, & crebriores ſioguitus jam vicinam mortem nobis nuotiabaot. Ille autem per totam noctem, uſque ad matutinales vigilias, deficientes artus egredienti animæ etiam sune ſervire cogehat. Et quia æternæ mortis ſtridores ante mentis oculos ſemper habuerat, illum ſtridorem, quo anima corpulque dividitur, in laudes Domini moriens coovertebat, totumque pſalmum; Qui habitat in adjutorio Altiſſimi uſque ad finem; item & laudes trium puerorum attentius repetebat. Prætera & alia multa, tamquam his deliciis ultimo ſatiari cupiens, frequenter iterabat. Finitis autem nocturnalibus hymnis, iterum dominus epiſcopus ante ejus lectulum venit; & utrum ſe agnoſceret, multis perfuſus ora lacrymis requilivit. At ille rejectis in eum pie oculis; Ecce, inquit, vir oriena nomen ejus, qui illuminare venit in tenebris ſedentes, Atque eoraio eo omnem Catholicæ fidei regulam, ſicut a patribus tancta conſtat conſcriptam, utque ipſe eam a puero imbiberat & tenuerat, memoriter relegens; Hæc in veritate credo & teneo, dixit, hoc ore credo & corde, atque tota animi intentione confiteor. E

ſpiritum Creatori reddit,

66 Tune iterum qua potuit voce, pro reſtauratione ipſius eccleſiæ ſatis humiliter & devote preces coram epiſcopo proſtravit. Epiſcopus autem concuſſis ad pietatem omnium animis, quia erumpebant lacrymæ, & non poterat ſe contiocre, data benedictione, egreſſus eſt flena uberrime. Ipſe autem ſalutaris Euchariſtiæ ſacramenta ſibi adferri præcepit, erectulque lectulo, Deo ſe commendans, ſolita humilitate & revereotia ea percepit; benedictiſque fratribus propter viciniam mox futuræ mortis, jam lingua & toto corpore invalidos, cœpit deinceps ſpiritus ejus intendere in eum, ad quem mox erat itnrus. Cumque lectulo expoſitus jaceret in agonia anguſtia conſtitutus, & mœrentum fratrum conventus morienti aſſideret, ejulque exitum pſalmis & orationibus commendarent, & & longæ in ejus reſolutione traberentur moræ; inito conſilio, obtulerunt communiter ſalutarem Hoſtiam Deo pro ejus reſolutione *. Cumque jam peracto illo ſacro myſterio ultimas preces, qui celebraverat ſacerdos, offerret Deo, anno ætatis ſuæ octogeſimo noo ad integrum expleto *e*, poſtquam monachum profeſſus fuerat, anno ſeptuageſimo *d*, poſtquam ſacerdos ordinatus quinquageſimo, ex quo abbas conſecratus, tri- F geſimo tertio, anno ab Incarnatione Domini milleſimo octogeſimo octavo * *e*, nono * Kalendas Septembris, hora diei prope tertia, carnis vinculo reſoluta, ad eum, cui ſemper devote ſervierat, felix illius abiit anima.

* *Mab.* depoſitionis

c

d

* *Mab.* MLXXXVIII

e

* *Mab.* octavo

67 Secutus eſt autem abeuntem pie mœrentium monachorum dolor maximus, ingens fletus, miſerabilis gemitus. Nam alii confuſe corruentes ſuper cadaver exanime, oculos, ora, faciem, manus, pedelqun dcfuncti, vel ſi quid aliud nudum patebat, arcte deoſculabantur, atque lacrymis rigabant. Alii ad planctus exſerti brachia, pectora pugnis tundebant, vel crines laceros ſpargebant: pars doloris impatientia humi proſtrata jacebat; omnes autem communiter lacrymoſis vocibus plangebant & flebant pueruli *, adoleſcentes, cum juvenibus grandævi * *al.* quæ ſenes, quos omnes ille in monaſterio jam a *alii*

f cum magno omnium dolore

tenera

A tenera ætate, paterno affectu nutrierat, aut de
ex MS. tempestate fluctuantis mundi, placido monasterii portu exceperat, mixto fletu & ululatu pium patrem & bonum rectorem ac egregium lamentabantur doctorem, atque cum sancto Sene querebantur pariter interisse, & cum Deo refugisse gravitatem, modestiam, humilitatem, patientiam, sobrietatem, vel cæteras Sanctarum virtutum institutiones. Sed & multa plebs promiscui sexus & ætatis, maxime vero pauperes, de quibus ei semper cura fuerat, simili pietate perculsi, miserabiliter ululabant, & percussis manibus contusisque pectoribus, vulsis hinc inde & sparsis crinibus, erat cernere quod dolerent, quanto patre orbatos se intelligerent.

post triduum beatum sepelitur.

68 Itaque beati Viri corpus 10 ecclesiam elatum, duos dies totidemque noctes, numquam deficientibus psalmorum & vigiliarum supplicationibus, pio fratrum studio est asservatum. Tertia autem die, celebrata ab episcopo Missa, prosequentibus se maximo fletu cum numerosa plebe, illustribus & potentibus viris *f*; item clericis & sacerdotibus multis, portatus est ad sepulcrum, magno stipatus agmine monachorum, & in crypta, quam, superius ut dictum est, novam extruxerat & dedicari fecerat, balsamo & aliis pretiosis aromatibus delibutus, ab eodem domino Henrico episcopo in sarcophago lapideo, cum multis lacrymis & gemitu, & inæstimabili omnium, qui convenerant, planctu, coram altari sanctæ semper Virginis Mariæ vi- *g*
gesimo septimo *g* Augusti mensis die est sepultus.

post breve elogium biographus tacite.

69 Tali Theodericus ordine natus, tali serie fuit nutritus, his virtutum initiis vitam suam instituit, sic media ætate vixit, hunc felicem vitæ exitum senex & plenus dierum habuit. Nunc, Deo gratias, ille fruitur bonis, in quæ semper suspirando se extendit, Carnem suam crucifixit cum vitiis & concupiscentiis hujus mundi, gaudet modo cohabitatione ejus, qui pro hominibus est cruciatus; corpus jejuniis & afflictionibus tenuavit, saturatur modo deliciis gloriæ Dei. Contristatus temporaliter, lætatur æternaliter; paucorum dierum lacrymas perpetua exultatione compensat; etilicioam asperitatem, quæ paucis annis mollitiem carois pres- C
serat, suavitate æternitatis mitigat. Nigredinem vestis, qua mundo spectalum fuit, jam albis vestibus commutavit. Et o felix & appetenda commutatio! Dedit ille caduca, & recepit æterna, vendidit terrena, & mercatus est cælestia. Et o felix supra hujus miseri temporis feces Theodericus, post se patrem ulterius non habiturus. Nam, quod pace aliorum dictum sit; quisquis ei successerit, semper io hoc bono D
æmulus & invidus erit *k*. Sed ego, o mi Lam- *k*
berte, hunc tibi libellum de vestro, imo de nostro *i* patre Theoderico, patciore, quam prop- *i*
olueram stylo exaravi, cum etiam adhuc restent multa, quæ, relegata falsitate, de eo potuissent narrari. Sed ne prolixa & ineulta oratio legentibus faciat tædium, advertat quisquis non aipernabatur legere, quod vir sanctus Theodericus, quia sancte & juste vixit, feliciter ab hoc mundo migravit; & quia legitime certavit, merito coronatus est corona immortalitatis a Domino nostro Jesu Christo, qui vivit & regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

ANNOTATA.

a *Teste Mabillonio in notis, hæc sunt oppida dicta* Warck *&* Mezieres, *quæ ad Mosam fluvium ex finibus Rhemorum versus Leodienses sita sunt.*

b *Hinc in Commentario prævio collegimus, quantam fidem hic biographus ac testis oculatus in his mereatur.*

c *Ex illa determinata beatæ Abbatis ætate obitum ejusdem anno Christi* 1087. *affiximus.* E

d *Erat annus septuagesimus monasticæ professionis, si numeretur ab illo anno, quo Beatus nondum decennis in monasterio Lambiensi oblatus est: nam primum anno ætatis decimo nono solennem professionem monasticam emisit, ut supra in Actis legitur.*

e *Circa finem Commentarii prævii monuimus, in hoc anno mortis signando errasum esse.*

f *Illustres illi viri in citata sæpius Historia Andaginensi col.* 966. *nominatim exprimuntur his verbis*: Occurrunt certatim ad tanti viri exequias Godefridus Bullonienſis, Albertus Namurcenſis, Arnulfus Chilniacenſis, Cono Montisacuti curiales, qui eum popularibus indifferenter admixti, quasi patrem patriæ se amisisse conquerentes lamentatione communi.

g *Hunc diem sepulturæ nonnulli perperam acceperunt pro die mortis, ut circa finem Commentarii prævii diximus.*

h *In editione Mabilloniana hæc periodus ita legitur*: Quisquis ei abbas successerit, semper invidus ejus erit. *Id est, ni fallor, ausi diceret*: Quisquis ei successerit, difficulter illum æmula- F
bitur.

i *Ex hoc loquendi modo num.* 10. *Commentarii prævii certam biographi professionem vel habitationem eruere non potuimus. His tandem hunc tomo coronidem imponimus.*

INDEX HISTORICUS
IN TOMUM IV. AUGUSTI.

A

A Bailardus (*Petrus*) *a Bernardo Claravallensi abbate impugnatus* 170 & ſeqq.
Abuodus *pius monachus Vilarienſis B. Gobertum ad monaſticam vitam inducit* 384 f, 385 a b & ſeqq.
Acherius (*Lucas*) *in Spicilegio ſuo primus edidit epiſtolam S. Theonæ* 583 b
Adalbero *præſul Rhemenſis* 376 d
Adalgarius *antiſtes Æduorum* 72 e
Adam *abbas S. Dionyſii* 170 f
Adamus *abbas Eboracenſis* 587 e
Adamus *Victorinus ſcripſit epitaphium ad laudem S. Bernardi abbatis* 223 a b
Adelardus *abbas monaſterii Hubertini in Arduenna ſylva* 845 e, 853 f, 854 f, 855 a
Adelica *abbatiſſa, ſancti Bernardi abbatis Claravallenſis conſanguinea* 635 a, 653 e
† Adelindis *abbatiſſa in Germania* 399 a
Adcodatus *Pontifex Remanus* 818 e d
Adimarius (*Thaddæus*) *laudes S. Philippi Benitii rhythmis & hymnis celebravit* 636 d, 712 c
Ado *frater S. Audoeni* 797 a b c, 816 e, 821 b c
Adrianenſens (*Alexander*) *abbas Ordinis Ciſtercienſis in territorio Antverpienſi ad Scheldim, ſynopſin miraculorum S. Bernardi ſuppeditavit* 365 d
Ægelwious *epiſcopus Dunelmenſis in Anglia* 59 e f
Æmilius *vel* Amelius *præſul Burdigalenſis* 443 a f, 444 a
† Agabius *vel* Agapius *epiſcopus Veronenſis* 400 c d e
† Agilus *abbas Resbacenſis* 75 f, 77 b, 797 c
† Agricola *Cabillonenſis epiſcopus* 641 c
Aguirre (*Joſephus Saenz de*) *S. R. E. Cardinalis fabulas quorumdam pſeudo-ſcriptorum Hiſpanorum refellit* 415 c d e f, 428 f, 429 a, 565 d c
Aicadrus *abbas Gemeticenſis* 68 f, 80 a, 81 a, 640 e
Aiga *vel* Ayca *mater S. Audoeni* 806 e, 807 b
Alanus *epiſcopus Autiſſiodorenſis* 241 c. *Scripſit Acta S. Bernardi* 235 c, 294 f
Alaricus *Gothorum rex in prælio occiditur* 621 b
Albavirdis *mater S. Philippi Benitii* 661 d e
Albericus *epiſcopus Catalaunenſis* 231 a
Albericus *Oſtienſis epiſcopus & Aquitaniæ legatus* 197 f, 199 e, 213 d e
Albericus *epiſcopus Ultrajectinus* 399 e f
Albericus *monachus Trium fontium ſcriptor cujuſdam chronici* 241 d
Albero *epiſcopus Virdunenſis* 205 b
Albertus I. *dux Brunſvicenſis ſeculo decimo tertio obiit* 42 f
Albertus (*Leander*) *ſcripſit de viris illuſtribus Ordinis Prædicatorum* 725 a, 734 e
Alcbima *filia S. Sidonii Apollinaris a Gregorio Turonenſi memoratur* 602 d
Aldebertus *epiſcopus Mimatenſis* 438 b d
Aldemaro (*Gaufredus de ſanctis*) *auctor Ordinis Auguſti Tomus IV.*
Templariorum 238 b
† Aldricus *vel* Galdricus *epiſcopus Cenomanenſis* 792 e, 793 b
Alegre *de Caſanate* (*Marcus Antonius*) *ſcripſit Paradiſum Carmelitici decoris* 17 f
Aleth *vel* Alays, *quæ etiam* Elizabeth *vocatur, nobilis & pia mater S. Bernardi abbatis* 104 b c
Alexander III. *Pontifex doctrinam S. Bernardi abbatis laudat* 228 b. *Eumdem numero Sanctorum adſcripſit* 243 c d, 244 & ſeqq.
Alexander VII. *Pontifex* 465 c
Alexander *Colonenſis miro modo ad Ordinem Ciſtercienſem adductus* 193 f, 194 a b c d
† Alexander *epiſcopus Veronenſis* 596 f
Alexander *patriarcha Alexandrinus* 581 b
Alexander (*Natalis*) *ex Ordine Prædicatorum S. Bernardum defendit* 236 e
Alexander *rex Scotiæ* 60 f
Alexander *Severus imperator* 506 e f, 507 a b
Alexandria (*Guilielmus de*) *facundus orator ex Ordine Servorum B. Mariæ* 655 e
Aleydis *Duciſſa Brabantiæ* 393 d, 395 a
Alfonſus I. *rex Luſitaniæ* 212 d e
Algotus rx *Ordine Ciſtercienſi aſſumptus eſt ad cathedram Curienſem in Rhetia* 292 e, 295 a
Almericus *ex monacho Fuſniacenſi fit abbas Villarienſis in Brabantia* 372 c f
Alphonſus, *cognomento imperator, rex Caſtellæ* 103 e
Alphonſus VIII. *rex Caſtellæ* 281 a
Altamura (*Ambroſius de*) *edidit Bibliothecam Ordinis Prædicatorum* 715 c f
Alteſerra (*Antonius Dandinus*) *ſcripſit de rebus Aquitanicis* 17 e
Alvarus (*Joannes*) *Solſonenſis epiſcopus in Hiſpania* 456 b
Amadeus *vel* Amedeus *ex Ordine Ciſtercienſi epiſcopus Lauſannenſis* 292 c, 294 f
Amalricus *rex Hieroſolymæ* 327 a f
† Amandus *antiſtes Burdigalenſis* 443 f
† Amatius *præſul Avenionenſis* 436 f
Ambœſius (*Franciſcus*) *Opera Abailardi Pariſiis edidit* 272 a
B. Amideis (*Bartholomæus de*) *unus ex ſeptem primis fundatoribus Ordinis Servorum beatæ Mariæ* 660 d, 663 a, 679 a b c
Anacletus *pſeudo-pontifex moritur* 240 e
† Anaſtaſius *fullo die* VII. *Septembris colitur* 408 e
Anaſtaſius IV. *Pontifex* 242 b
Andreas *abbas Caſſinenſis* 487 a
Andreas *ex Ordine Servorum B. Mariæ* 696 f. *An hic titulo beati poſſit appellari, quæritur* 698 d
† Andreas *presbyter pro cultu ſacrarum imaginum paſſus ſub Leone Iſaurico* 842 c f
Angelis (*Joannes ab*) *ex Ordine Prædicatorum in Japonia pro fide interfectus* 553 e f
Anna *Auſtriaca regina Franciæ* 75 a

Anna *mater ſancti Samuelis prophetæ* 6 e f
Anno *præſul Coloniensis* 846 d, 859 a, 861 e
† Aosbertus *præſul Rothomagenſis* 802 a b, 816 f
Anſelmus *præſul Hrvelbergenſis* 229 d, 337 d
Anſelmus *epiſcopus Tornacenſis* 242 a, 353 e
Anſelmus *Canonicus S. Lamberti, & celebris ſcriptor* 853 e, 854 e, 855 b
† Anſoaldis *B. Theodericum primus litterarum rudimenta inſtruit* 850 c d. *Dubitatur an fuerit abbatiſſa Malbodienſis* 851 b
Anſoaldus *epiſcopus Pictavienſis* 66 d, 79 c, 80 f
B. Antellenſis (*Benedictus*) *unus ex ſeptem primis fundatoribus Ordinis Servorum B. Mariæ* 660 d, 665 a, 677 a, 679 b
Aotelmius (*Joſephus*) *ſcripſit Diatribam de eccleſia Retenſi & monaſterio Lerinenſi* 606 d
Anthemius *imperator, cui S. Sidonius Apollinaris carmen panegyricum pronuntiavit* 603 e f
† Antoninus *præſul Florentinus vidit incorruptum corpus B. Jacobi Mevanatis* 726 a
Antonius *Senenſis aut Luſitanus ſcriptor ex Ordine Prædicatorum* 725 b
Apollinaris *filius ſancti Sidonii Apollinaris* 602 & ſeqq.
Apruneulus *epiſcopus Lingonenſis S. Sidonio Apollinari in ſedem Arvernam ſucceſſit* 619 e, 720 d
Aquaviva (*Claudius*) *præpoſitus Generalis Societatis Jeſu* 230 d e
Arcadius *imperator oſſa S. Samuelis prophetæ Conſtantinopolim tranſferri juſſit* 13 a c
Archembaldus *ſubdiaconus Aurelianenſis pro juſtitia occiditur* 239 e
Ardingus *epiſcopus Florentinus* 660 f, 664 f, 666 c
Argenterius (*Claudius*) *abbas Claravallenſis* 247 d
Arnaldus *vel* Ernaldus *abbas Bonæ-vallis in agro Carnotenſi ſcripſit Acta S. Bernardi* 250 a d, 277 f
Arnoldus *abbas Lubecenſis ſub finem ſeculi* XII. *floruit* 41 c, 44 f, 45 a
Arnoldus *Carnotenſis abbas Bonæ-vallis, ad quem S. Bernardus ſcripſit* 210 b
Arnulfus *epiſcopus Lexovienſis* 220 b
Arnolphus *abbas monaſterii Villarienſis in Brabantia* 372 c d
Arremarenſis (*Nicolaus*) *inſignis impoſtor & hypocrita* 185 c d e f, 186
† Arrigius *epiſcopus Nevernenſis* 551 d
Artaldus *antiſtes Rhemenſis* 576 c d
Arvandus *præfectus Galliarum* 605 c d
Aſpaſius *auriſtes Eloſenſis* 641 f, 642 c
Aſſemanus (*Joſeph Simonius*) *eruditus Maronita edidit Bibliothecam Orientalem* 508 c, 513 a
Aſſigaies (*Joannes d'*) *ſcripſit opus Gallicum de viris illuſtribus Ordinis Ciſtercienſis* 370 d, 371 b
Attila *ætiſſimus Hunnorum rex* 543 b, 544 b
Atto *epiſcopus Trecenſis* 186 b
† Auctor *Metenſis epiſcopus ab homonymo Trevirenſi diſtinguitur* 39 d
Audechairus *vel* Aldecharius, *aliis* Autharius *pater S. Audoeni* 806 e, 807
† Audoenus *vel* Dado *ſcripſit Vitam S. Eligii Noviomenſis epiſcopi* 801 c d
† Auguſtinus *contra opinionem Baronii & Florentinis explicatur* 761 e f, 762 a b
Aurelius *imperator edictis adverſus Chriſtianos edidiſſe oſtenditur* 495 e f, 496 a
Aventinus (*Joannes*) *ſcripſit Annales Bojorum ſeu Bavarorum* 435 d
† Avitus *abbas Miciacenſis* 787 a, 789 a
Avitus *circa medium ſeculi quinti imperator in Gallia declaratur* 603 a
Axenius *abbas Trenorcienſis* 72 e
Azzariis (*Paulus de*) *illuſtris decretorum doctor* 480 b

B

BAldowinus *abbas & teſtis oculatus miraculorum S. Bernardi* 334 b & ſeqq.
Balduinus II. *rex Hieroſolymæ* 327 f
Balduinus *ex Ordine Ciſtercienſi primus collegio S. R. E. Cardinalium adſcribitur* 239 e, 292 c, 294 f, 450 f
Ballainus (*Joannes Maria*) *ſcripſit Vitam ſanctæ Evaſii* 409 f
Baluzius (*Stephanus*) *edidit Hiſtoriam Tutelenſem* 16 b, 18 b
Bandurus (*Anſelmus*) *edidit numiſmata imperatorum Romanorum* 426 e, 427 b
Barbaraous *de Mironi* (*Franciſcus*) *conſcripſit Hiſtoriam Vicentinam* 32 b
Barchi (*Joſephus Maria*) *ex Ordine Servorum B. Mariæ ſcriptor* 699 e, 701 a
Bargenſis (*Antonius*) *ſcripſit hiſtoriam Congregationis Olivetanæ* 467 a b, 487 e
† Barnardus *vel* Bernardus *archiepiſcopus Viennenſis* 488 c
Baronius (*Cæſar*) *S. R. E. Cardinalis S. Bernardum variis elogiis exornat* 228 f, 229 a. *Duos Balduinos ex Ordine Ciſtercienſi confundit* 451 d e f
Bar (*Dionyſius de*) *epiſcopus Tutelenſis* 16 c
Bar (*Stephanus de*) *epiſcopus Metenſis* 319 a, 320 a
Bartholomæus *abbas in monaſterio Populetano Hiſpaniæ* 740 c
Bartholomæus *Laudunenſis epiſcopus anathemate involutus* 241 d
Bartolinus (*Lucas*) *abbas monaſterii Florentini* 519 e, 540 a
Baſilius *forſan epiſcopus Aquenſis in Gallia* 614 d
Baſnagius (*Jacobus*) *heterodoxus errans corrigitur* 558 a
Baſſus *monachus Claravallenſis, & S. Bernardi diſcipulus* 397 f, 398 a
† Bathildis *uxor Clodovæi II. regis in Francia* 76 c, 77 b
Beatillus (*Antonius*) *Italice Vitam S. Nicolai Myrenſis collegit* 545 f
Becoli (*Dominicus*) *in libello Italico meminit de geſtis B. Bernardi Ptolomæi* 467 b
† Beda *quando & ubi vixerit* 58 a
Belfortius (*Petrus*) *S. R. E. Cardinalis* 485 e
Bellarminus (*Robertus*) *S. R. E. Cardinalis virtutes & miracula S. Bernardi celebrat* 229 a, *Promovit beatificationem Jacobi Mevanatis* 721 b
Bella-villa *vel* Borbone (*Stephanus de*) *ex Ordine Prædicatorum floruit ſeculo* XIII. 364 b
† Benedictus *tradatur B. Bernardo Ptolomæo diem mortis prædixiſſe* 471 d e, 481 c. *Quo loco vitam monaſticam agere cæperit* 672 d, 674 d
Benedictus XIII. *Pontifex canonizationem S. Philippi Benitii renovavit* 657 c
Benedictus *epiſcopus Cremonenſis* 566 f

Benjamin

Benjamin *ſextus epiſcopus Hieroſolymitanus* 555 c
Benincala *Florentinus ex Ordine Servorum B. Mariæ an legitimum cultum habeat* 685 c, 686 e
Berardus *vel* Bernardus X. *Comes Marſorum* 450 e f
† Beregiſus *fuit primus abbas monaſterii Andagienſis* 843 b
Berengarius *Abaelardi diſcipulus & S. Bernardi adverſarius, tamen miracula hujus laudat* 328 f
† Bernardinus *Seneenſis quo anno obierit* 487 f
Bernardus *de S. Romano Prior Laudavenſis, & poſtea abbas Tremorcienſis* 73 d
Bernardus *venerabilis monachus Villarienſis* 3 c
Bernardus *ad S. Anaſtaſium abbas ex Ordine Ciſtercienſi evectus eſt ad cathedram ſancti Petri ſub nomine Eugenii tertii* 292 e f, 294 d, 324 d e
Bernardus *Vercellenſis vir venerabilis ex Congregatione Olivetana* 487 c
Bernardus *epiſcopus Nannetenſis ex Ordine Ciſtercienſi* 292 e, 295 a
Bernardus *Cartuſianus Prior monaſterii Portarum* 240 e
Bernardus *antiſtes Spalatenſis* 407 e
Bernardus *ex Ordine Ciſtercienſi ad dignitatem Cardinalitiam evectus* 292 e, 294 e
Bernerius (*Hieronymus*) *S. R. E. Cardinalis, & protector Ordinis Servorum B. Mariæ* 656 f
Berno *abbas Tremorcenſis* 72 e
Bertelius (*Joannes*) *negat, S. Bernardum lacte Deiparæ irroratum fuiſſe* 206 f, 207 a, 208 d
Beſlius (*Joannes*) *ſcripſit catalogum præſulum Pictavienſium* 801 f
Beuf (*N. le*) *Canonicus & ſuccentor eccleſiæ Autiſſiodorenſis nobis notitiam de S. Gildardo aliiſque Sanctis ſuppeditavit* 841 a & alibi.
† Birinus *epiſcopus Dorceſtrienſis* 399 f
† Biſcopus (*Benedictus*) *abbas & monaſterii Wirenſis in Anglia fundator* 536 c, 538 e f
Bivarius (*Franciſcus*) *quoſdam pſeudo-ſcriptores Hiſpanos explicare utitur* 428 b
Blaye (*Gerardus de*) *epiſcopus Engoliſmenſis* 286 e, 289 b
Boethius (*Hector*) *ſcripſit Hiſtoriam Scotorum* 774 b
Bonafides (*Leonardus*) *antiſtes Cortonenſis* 539 f, 540
Bonajuncta *primus vel ſecundus Generalis Ordinis Servorum B. Mariæ* 673 d, 674 e
Bonnanius (*Philippus*) *S. J. ſcripſit de Ordinibus Religioſis* 472 e
† Bonaventura *S. R. E. Cardinalis, & epiſcopus Albanenſis* 228 e
Bonaventura *Piſtorienſis ex Ordine Servorum B. Mariæ* 693 f, 694 a, 696 c
Bongallus (*Jacobus*) *epiſcopus Nepeſinus* 747 f
Bonhaverti (*Michael Angelus*) *ſcriptor Congregationis Olivetanæ* 467 b
Boncollius *vulgo* Goethals (*Henricus*) *Gandavenſis vir doctrina inclytus* 691 e, 692 f, 693 a, 702 a
Bonifacius IX. *Pontifex conceſſit indulgentias viſitantibus eccleſiam B. Jacobi Mevenatis* 720 e d e, 721 a b
Boonen (*Jacobus*) *Archiepiſcopus Mechlinienſis* 209 d
Bordeaux (*Carolus de*) *abbas Belli-loci* 651 d
Borgheſius (*Nicolaus*) *laudes S. Philippi Benitii rhythmis & hymnis celebravit* 656 d, 701 a
Bolca (*Petrus Paulus*) *vulgavit Martyrologium Mediolanenſe* 124 e
Bouvart (*Godefridus*) *ex Ordine Ciſtercienſi varias S. Bernardi editiones aſſignavit* 236 c d. *Diverſas ejuſdem Sancti biographos recenſet* 252 d e
Brancatius (*Franciſcus*) *S. R. E. Cardinalis & epiſcopus Portuenſis* 745 a
† Breguinus *præſul Cantuarienſis* 743 c
Briger (*Candidus*) *ex Ordine Ciſtercienſi Prior in Auſtria inferiore, ac ſacræ theologiæ doctor, varia de S. Bernardo nobis ſuppeditavit* 354 c
† Brigida *ſoror S. Andreæ Scoti, ab alia ſeniori ejuſdem nominis Sancta differt* 547 b
Britius (*Paulus*) *Albenſis eccleſiæ epiſcopus* 410 a
Brixia (*Arnoldus de*) *perverſi dogmatis fabricator* 172 e f, 173 a, 181 e d e
Brompionus (*Joannes*) *ſcriptor Anglus* 22 b
Browerus (*Chriſtophorus*) *S. J. conſcripſit Annales Trevirenſes* 556 f
Brugis (*Robertus de*) *diſcipulus S. Bernardi Clarevallenſis abbatis* 140 d, 141 a b
† Bruno *inſtitutor Ordinis Carthuſienſis* 237 d
Bruno *præſul Colonienſis* 243 a
Bruno *præſul Trevirenſis* 42 a
Bruno *abbas monaſterii Hirſaugienſis* 4 c
Bucelinus (*Gabriel*) *Martyrologas Benedictinus corrigitur* 470 b
Bucerus (*Martinus*) *hæreticus S. Bernardum virum Dei nominat* 233 c
Bucherius (*Ægidius*) *ſcripſit de Belgio Romano* 620 a
Bulteau (*Ludovicus*) *Gallice conſcripſit compendioſam Ordinis Benedictini hiſtoriam* 782 e
Burchardus *epiſcopus Vienenſis* 4 a
Burchardus *epiſcopus Wormatienſis atrum publice cultum ſacris, dabitatur* 3 a b
Burchardus *antiſtes Camoracenſis* 144 f, 145 a
† Burchardus *epiſcopus Herbipolenſis* 3 b
Burchardus *abbas Balerneaſis* 105 a, 230 c
Burghius (*Alexander*) *epiſcopus Borgi ſanctis ſepulchri* 540 b
Butkens (*Chriſtophorus*) *ſcripſit de genealogia nobiliam familiarum* 376 a

C

Cabila *vel* Cobyla *rex Tartarorum ad fidem Chriſtianam propenſus* 678 b, 679 c d
Cæleſtinus I. *Pontifex S. Palladium ad Hibernos aut Scotos miſit* 774 b
Cæleſtinus II. *Pontifex* 179 c
† Cæſarius *epiſcopus Arelatenſis* 637 a, 638 d e
Calliſtus II. *Pontifex* 238 c, 320 a
Calmet (*Auguſtinus*) *ſcripſit Commentarios in ſacram Scripturam* 8 d. *Etiam edidit Hiſtoriam Lotharingiæ* 38 d
Calotius (*Petrus*) *ſcriptor ex Ordine Prædicatorum* 768 e f, 771 a
Calviniſtæ *reliquias S. Audoeni aliorumque Sanctorum flammis abſumpſerunt* 794 e
Calvinus (*Joannes*) *hæreſiarcha S. Bernardum vocat piam & ſanctam ſcriptorem* 213 c d
Camaſſeus (*Bonaventura*) *ſcriptor ex Ordine Prædicatorum* 712 e & ſeqq.
Cambierus (*Odo*) *ſcriptor monaſterii Affligemenſis in Belgio* 219 c
Camdenus (*Guilielmus*) *Angliam, Scotiam & Hiberniam vicinaſque inſulas deſcribit* 633 a b

Cameratius (*David*) *ſcripſit de Sanctis Scotis* 539 b
Campegius (*Camillus*) *Nepeſinus ac Sutrinus epiſcopus* 748 d
Campegius (*Claudius*) *ſcripſit libellum de ſanctis Galliæ locis* 24 b
Campellis (*Guilelmus de*) *epiſcopus Catalaunenſium* 113 c d, 119 e f, 355 c
Campo-Sampieri (*Benedictus*) *ulteriorem S. Bernardi Ptolomæi cultum nos docet* 466 e
Camuzzius (*Nicolaus*) *edidit librum de ſacris antiquitatibus Tricaſſinis* 650 b
Cencellier (*Adrianus*) *abbas Dunenſis* 355 e
Caniſius (*Petrus*) *S. J. doctrinam & ſanctitatem S. Bernardi extollit* 232 d
Caniſius (*Henricus*) *Menologium Græcorum ab eminentiſſimo Sirleto Latine redditum edidit* 593 b
Canus (*Melchior*) *ſerium judicat de Opere hiſtorice ſanctis Antonini Florentini* 17 d
Cappgravius (*Joannes*) *in Anglia edidit Vitas Sanctorum* 634 f, 635 a, 804 e
† Caprſius *martyr in Gallia* 673 a, 674 e
Caracciolus (*Antonius*) *ſcripſit de ſacris eccleſiæ Neapolitanæ monumentis* 402 c
Caracciolus (*Cajetanus*) *archiepiſcopus Compſanus* 100 c
Caniſius (*Joannes Baptiſta*) *ſcripſit Diarium ſacrum eccleſiæ Mediolanenſis* 524 f
Carolus *abbas Villarienſis* 373 b
Carolus *magnus imperator geſta S. Seronii legiſſe dicitur* 26 b
Carolus V. *imperator circa finem vitæ potiſſimum lectionis S. Bernardi delectabatur* 229 f, 230 a
Carolus *rex Sueciæ* 280 d
Carolus *cognomento ſimplex rex Francorum cum Rollone Duce Normannorum fœdus iniit* 810 d, 811 d
Carpenterius (*Paulus*) *Latine conſcripſit Vitam B. Bernardi Ptolomæi* 467 b & ſeqq.
Carpo (*Jacobus de*) *vir venerabilis ex Congregatione Olivetana* 487 c
Caſini (*Carolus*) *Vitam S. Philippi Benitii Italice concinnavit* 657 b c
Caſtelbonus (*Jacobus*) *ex Ordine Prædicatorum ad cathedram Florentinam evectus* 696 b, 393 d
Caſtellanus (*Claudius*) *corrigitur* 781 f, 783 a, 784 & ſeqq.
Caſtellinus (*Lucas*) *ſcripſit tractatum de certitudine gloriæ Sanctorum* 236 e
Caſtello (*Guido de*) *poſtea dictus Cœleſtinus II. Pontifex* 241 e
Caſtillo Solorçano (*Alfonſus del*) *ſcripſit Sacrarium Valentinum* 460 b, 461 c
Caſtro (*Alphonſus de*) *ſcriptor Franciſcanus reſellitur* 236 e
Cavacius (*Jacobus*) *ſcripſit hiſtoriam cœnobii Patavini ſanctæ Juſtinæ* 487 f
Cautinus *epiſcopus Arvernus* 445 a b
Caveus (*Guilielmus*) *heterodoxus Mabillonianam S. Bernardi editionem æſtimat* 235 e f. *Corrigitur* 623 e f, 624 d e
Cavitellius (*Ludovicus*) *conſcripſit Annales Cremonenſes* 151 b
Ceillier (*Remigius*) *nuper edidit Opus de ſcriptoribus eccleſiaſticis* 509 e, 513 d e
Cellarius (*Chriſtophorus*) *edidit Notitiam orbis antiqui* 567 b
Cenſorinus *ſcripſit librum de die natali* 600 d
Cervinus (*Marcellus*) *S. R. E. Cardinalis & poſtea Pontifex ſub nomine Marcelli II.* 512 f
Chagnoaldus *epiſcopus Laudunenſis in Gallia* 554 b
Champigneo (*Nicolaus de*) *primus abbas mitratus monaſterii Bullencurienſis* 652 b
Cher (*Geruldus vel Gerardus de*) *epiſcopus Lemovicenſis* 311 e, 313 c
Chifletius (*Petrus Franciſcus*) *S. J. edidit Diatribam de illuſtri genere S. Bernardi abbatis* 102 e. *Edidit hiſtoriam Wandalicæ perſecutionis* 628 a b. *Compoſuit diſſertationem de annis Dagoberti* 797 e
Chifletius (*Joannes Jacobus*) *ſcripſit hiſtoriam urbis Veſontionenſis* 554 f
Childemarcha *vel* Hildemarcha *abbatiſſa* 815 f, 816 e
Chioi (*Albero de*) *epiſcopus Virdunenſis* 213 c d e
Choppinus (*Renatus*) *ſcripſit Opus de ſacra Politia* 238 f
Chriſtianus *ex Ordine Ciſtercienſi epiſcopus in Hibernia* 292 e, 295 a
Chriſtianus *alter ex Ordine Ciſtercienſi epiſcopus in Hibernia* 292 e, 295 a
Chrocus *vel* Crocus *rex Alemannorum* 434. *Vocatur etiam rex Wandalorum* 435 a b, 436 a
Chronopius *antiſtes Petracorienſis* 641 f
Cindaſuindus *rex Gothorum* 98 e
Claudianus (*Mamertus*) *presbyter Viennenſis ſcripſit de ſtatu animæ* 597 c e
Claudius II. *imperator* 507 b
Clemens IV. *Pontifex moritur* 684 a
Clemens V. *Pontifex* 238 b
Clemens VI. *Pontifex* 474 e f, 475 a
Clemens X. *Pontifex S. Philippum Benitium catalogo Sanctorum adſcripſit* 657 c
Clemens XI. *Pontifex cultum B. Bernardi Ptolomæi ampliavit* 466 e
Clichtovæus (*Judocus*) *doctor theologiæ & Canonicus Carnutenſis* 231 b
Clodovæus *rex Francorum magnam de Syagria retulit victoriam* 620 e. *Alaricum Gothorum regem in prælio occidit* 621 b
Clodoveus II. *quando in Gallia rexerit & obierit* 77. b. *Patri ſuo defuncto ſuccedit* 811 e, 814 b
Clotharius III. *rex Francorum* 815 f, 816 e
Clotharius *vel* Lotharius II. *filius Dagoberti I. regis Francorum* 806 e, 807 c
Cluſa (*Jacobus de*) *doctor ſacræ theologiæ & poſtea Cartuſianus* 228 e
Cognatus *vulgo* Couſin (*Joannes*) *ſcripſit Hiſtoriam Tornacenſem* 253 c
Colganus (*Joannes*) *Minorita Hibernus* 541 b
Colonia (*Dominicus de*) *S. J. conſcripſit Hiſtoriam civitatis Lugdunenſis* 562 c
† Columbanus *abbas Luxovienſis* 66 f. *Fundator cœnobiorum Luxovienſis in Gallia, & Bobienſis in Italia* 811 a b c
Columbus (*Joannes*) *S. J. in opuſculis ſuis hiſtoricis corrigitur* 433 f, 436 e
Coninck (*Adrianus de*) *Matritii multa poſthuma conſanguinei ſui ſcripta nobis communicavit* 203 c
Conon *Apoſtolicæ ſedis legatus* 171 c
Conradinus *a Carole rege capitur, & ſententia capitis damnatur* 686 d
Conradus *abbas Everbacenſis dicitur ſcripſiſſe Exordium magnum Ordinis Ciſtercienſis* 154 e
Conradus *abbas Ciſtercienſis ac S. R. E. Cardinalis, legatuſque Apoſtolicus* 4 a
Conradus *Sueviæ Dux* 143 e, 144 e, 145 d

Conradus *imperator hortatu S. Bernardi Claravallenſis bellum ſacrum ſuſcipit* 194 c f, 195 a
Conſtantia *Alphonſi VIII. regis Caſtellæ filia* 181 a
Conſtantious *Copronymus imperator, & ſacrarum imaginum hoſtis* 96 d e
Conſtantius *imperator hæreſis Arianæ fautor* 768 b c, 769 a b c
Contractus (*Hermannus*) *dicitur compoſuiſſe Antiphonem* Salve Regina 349 d e
† Corbinianus *epiſcopus Friſingenſis* 743 f
Cordeſius (*Joannes*) *diſſertationem compoſuit de adventu S. Martialis in Galliam* 20 b
† Coroelius *Papa ante perſecutionem Valeriani martyrio coronatus eſt* 442 f, 765 b
Corſica (*Hieronymus de*) *vir pietate conſpicuus ex Congregatione Olivetana* 487 c
Ceſchious *abbas Gemeticenſis* 68 e f, 69 a
Coſmus I. *magnus Hetruriæ Dux* 686 a
† Crichtous *vel* Cricious *epiſcopus Veronenſis* 400 c d e
Croix (*Guilelmus de la*) *ſcripſit de epiſcopis Cadurcenſibus* 21 e
Crombachius (*Hermannus*) *S. J. ſcripſit de martyrio S. Urſulæ & ſociarum* 556 b c & ſeqq.
Cros (*Antonius du*) *epiſcopus Tricaſtinus* 592 e
Crotildis *vel* Rotildis *alias* Doda *regina Francorum* 809 a f
Cruce (*Edmundus a*) *abbas Ciſtercii* 207 c
† Cucufas *martyr cum S. Guniſorto martyre in Italia perperam confunditur* 524 a b c
Cunha (*Rodericus a*) *ſcripſit traſtatum de primatu Bracharenſis eccleſiæ* 553 b
Curie (*Hieronymus a*) *conſcripſit Hiſtoriam Veronenſem* 401 c
† Cyprianus *antiſtes Carthaginenſis quo anno martyrium ſubierit* 763 e
Cyprianus *antiſtes Burdigalenſis* 443 f

D

DAcherius (*Lucas*) *de conſervato Deiparæ lacte dubitat* 20 f, 21 a
† Dado *vel* Audoenus *ſcripſit Vitam S. Eligii Noviomenſis epiſcopi* 801 c d
Dadræus (*Joannes*) *Gallice contexuit chronologiam præſulum Rothomagenſium* 641 b
Dagobertus I. *rex Francorum, filius Lotharii II.* 806 c, 807 c. *Quo tempore in Gallia vexerit* 77 a
Dalæus *vel* O-Dale (*Cherubinus Maria*) *Latine Vitam S. Philippi Benitii edidit* 657 c d, 661 & ſeqq.
† David *antiſtes Menevenſis* 633 d e f
David *rex Scotiæ* 60 e
Davila (*Ægidius Gonſalvus*) *ſcripſit de epiſcopatibus Hiſpaniæ* 315 d
Delphinus (*Joannes*) *epiſcopus Vicentinus, & S. R. E. Cardinalis* 33 e
Dempſterus (*Thomas*) *ſcripſit Hiſtoriam Scotiæ, & agit de ſanctis Scotis* 524 f, 525 f, 774 b
Deodatus *Pontifex Romanus* 818 c d
Deodericus *vel* Theodericus *epiſcopus Metenſis* 34 a b c d
Deodwinus *epiſcopus Leodienſis* 845 f
† Deſiderius *epiſcopus Cadurcenſis* 801 d
Diacettius (*Franciſcus Cataneus*) *epiſcopus Fanſulanus* 540 d
Diadochus *epiſcopus Photices in Epiro* 632 b
Dimidrianus *epiſcopus Veronenſis* 401
Dinus *archiepiſcopus Piſanus* 480 b
Dionyſius *Carthuſianus impenſe laudat S. Bernardum abbatem* 232 b
Dionyſius *patriarcha Alexandrinus* 582 c
Dolmans (*Petrus*) *S. J. aliquot nobis Commentaries in Actis Sanctorum reliquit* 27 f
† Dominicus *Fulginas* 488 c
Domnolus *epiſcopus Cenomanenſis* 785 d e
† Donatus *epiſcopus Faſulanus* 539 f, 541 e
Dructegangus *abbas Gemeticenſis* 68 f
† Dunſtanus *antiſtes Cantuarienſis* 804 d

E

EBerhardus *primus abbas cœnobii Einſidlenſis in Germania* 489 d
Ebroinus *Major-domus in Francia* 799 d & ſeqq.
Eccleſia (*Franciſcus Auguſtinus ab*) *ſcripſit Hiſtoriam chronologicam Cardinalium, epiſcoporum & abbatum Pedemontanæ regionis* 409 c
Ecdicius *vir nobilis, & ſororius S. Sidonii Apollinaris* 613 f, 615 f
Echard (*Jacobus*) *ſcriptores Ordinis Prædicatorum recenſuit* 364 b
B. Edmundus *archiepiſcopus Cantuarienſis* 742 b
Eduardus *rex Angliæ* 60 f
Egbertus *rex & monachus in Anglia an publicum cultum habeat, quæritur* 2 e
Egelredus *rex in Anglia & maritus Emmæ, quo anno obierit* 804 b
Elcana *pater ſancti Samuelis prophetæ* 6 c f
Eleutherius *præſul Antiſſiodorenſis* 641 f
† Eligius *epiſcopus Noviomenſis* 797 f, 798 d, 812 d
Elinandus *epiſcopus caſtri Laudunenſis* 857 c
† Emelina *vel* Hemelina *ab aliquibus dicitur mater S. Aſcelinæ, ab aliis virgo appellatur* 654 c
Emma *regina dicitur caput & alias S. Audoeni reliquias in Angliam tranſtuliſſe* 803 f, 804 a b c
Emmanuel *imperator Conſtantinopolitanus* 214 a
Emmeloth *Begbina Nivellenſis ſuadet B. Gobertо, ut monaſterium Villarienſe ingrediatur* 384 e f
† Engelbertus *archiepiſcopus Colonienſis & martyr* 23 c
Engilbertus *vel* Gilbertus *epiſcopus eccleſiæ Cenomanicæ* 784 f
Eoo *ſatuus hæreticus carcere damnatur* 242 c
Ephres *duodecimus epiſcopus Hieroſolymitanus* 555 c
Ericus *epiſcopus Paderbornenſis* 42 a
Ermentarius *monachus Hirſaugienſis narrat varias S. Filiberti tranſlationes* 72 c d, 81 b
Ernaldus *vel* Arnaldus *abbas Bona-vallis in agro Carnotenſi ſcripſit Acta S. Bernardi* 250 a d, 277 f
Eskilus *vel* Eskillus *archiepiſcopus Lundenſis in Dania* 217 d e, 224 c f
Eſquirrus (*Seraphinus*) *edidit Sanctuarium Caſaritanum* 414 c, 415 b
† Eucherius *antiſtes Lugdunenſis* 55 d e
Eugenius IV. *Pontifex Nepeſinam ac Sutrinam cathedram univit* 748 d
† Eugenius *præſul Carthaginenſis in Africa* 630 d
Eugenius *ſanctæ Bernardi Claravallenſis diſcipulus, & poſtea Romanus Pontifex* 182 & ſeqq. 220 c
Euphratas *præſul Colonienſis a ſede ſua dejicitur* 39 c, 46 c
Euphronius *præſul Auguſtodunenſis* 610 e

Euricus *vel* Evarix *rex Gothorum* 614 c, 615 f, 616 d
Euſtochium *abbatiſſa cœnobii Montis-virginum Meſſanæ, & ejuſdem monaſterii fundatrix* 488 c
† Eutropia *vidua adhuc vivens a ſancto Sidonio Apollinari laudatur* 612 d e
Eutychius *patriarcha ſcripſit Arabice Annales Alexandrinos* 579 e
† Evaſius *primus epiſcopus Aſtenſis* 409 f, 410
Evervinus *abbas Steinfeldenſis* 200, 233 d e
† Evodius *præſul Rothomagenſis* 640 e, 642 e f
Eyſengrenius (*Guilielmus*) *ineptum reſponſum affingit S. Bernardo abbati* 206 d e. *Primus aſſerit, S. Bernardum lacte Deipara irroratum fuiſſe* 206 f, 207 a b c

F

FAbrettus (*Raphael*) *ſcripſit de aquis & aquæ-ductibus veteris Romæ* 498 f
Fabricius (*Joannes Albertus*) *heterodoxus Opera S. Hippolyti martyris edidit* 513 d e
Fagnanus (*Julius Cæſar*) *canonizationem B. Bernardi Ptolomæi impetrare conatus eſt* 465 e
Falco *Beneventanus ſcripſit Chronicon* 157 f
Falco *monachus Trenorcienſis Chronicon ejuſdem monaſterii ſcripſit* 72 d
† Falconeriis (*Juliana de*) *neptis B. Alexii Falconerii* 690 d e 692 e, 704 e
B. Falconerius (*Alexius*) *unus ex ſeptem primis fundatoribus Ordinis Servorum B. Mariæ* 660 d, 665 a, 668 d, 669 f, 690 b c d
Falugius (*Ludovicus*) *eques S. Stephani dicitur babuiſſe antiqua Acta B. Bernardi Ptolomæi* 466 f
Farſa (*Gerardus de*) *morti proximus S. Bernardum videt* 359 b
Farneſius (*Petrus Aloyſius*) *dynaſta urbis Neſſinæ* 747 a, 748 a
Farſitus (*Hugo*) *Canonicus Laudunenſis ſcripſit de miraculis S. Amatoris* 23 c
Faſtradus *abbas Villarienſis* 210 b, 352 b c
Fauſtus *Reienſis epiſcopus* 622 e
† Felix *Valeſius an S. Bernardo abbati ſit a matre oblatus* 133 a b c
† Felix *præſul Trevirenſis* 41 a
Felix *epiſcopus Abbirtanus in Africa* 631 d
Ferdinandus II. *imperator, & illuſtres Auſtriacæ familiæ poſteri Ordinem Servorum B. Mariæ multis beneficiis affecerunt* 699
Ferrandus (*Joannes*) *S. J. de ſacris Sanctorum reliquiis diſquiſitionem conſcripſit* 21 b
Fieſcus (*Otthobonus*) *S. R. E. Cardinalis & nepos Innocentii IV. Pontificis* 678 b c
Firmitate (*Jesbertus de*) *conſanguineus S. Bernardi* 269 f, 271 e
Flamma (*Galvaneus*) *conſcripſit Chronicon* 149 d f
Flavichonus *epiſcopus Auguſtodunenſis* 779 b, 781 a
Flavius *Joſephus ſcripſit de Antiquitatibus Judaicis* 781 d e
Fleury (*Claudius*) *in Hiſtoria eccleſiaſtica errata corrigitur* 641 e f, 642 b c
Flora & Helena *ex meretricibus factæ moniales Ordinis Servorum B. Mariæ, an titulo Beatarum ſint ornandæ, quæritur* 704 a f
Florentinus (*M. Coſonus*) *Acta S. Philippi Benitii ſcripſit* 656 a
Floeentius *Wigornienſis ſcriptor Anglus* 537 c
Florentius *epiſcopus Uticenſis in Africa* 630 b
Florus *abbas & diſcipulus S. Mauri abbatis* 397 b
Fontana (*Vincentius Maria*) *ſcriptor ex Ordine Prædicatorum* 747 e, 748 b c
Fontaninus (*Juſtus*) *Codicem Canonizationum non ita pridem vulgavit* 637 c
Foſſati (*Joannes Franciſcus*) *Mediolanenſis abbas Congregationis Olivetanæ* 465 f
Franciotius (*Cæſar*) *presbyter Lucenſis ſcripſit de ſanctis Lucenſibus* 19 c
† Franciſca *Romana alumna Congregationis Olivetanæ* 487 b
B. Franciſcus *Senenſis ex Ordine Servorum B. Mariæ* 703 b c, 704 e
Franco *epiſcopus Bellegradenſis* 858 d
Franco *venerabilis monachus Villarienſis* 3 d. *Forſan eſt idem cum abbate iſtius nominis* 371 f, 372 a
Franco *præſul Rothomagenſis Rollonem Ducem Normannorum baptizavit* 802 f, 812 d e
Francorum *regnum inter quatuor Clodovei Magni filios dividitur* 788 d e
Fredericus II. *imperator* 380 a e, 669 d
Freyre de Daguarda (*Lucas*) *metrice deſcripſit martyrium S. Bernardi Alzirenſis* 462 b d, 463 a
Fridegodus *ſcriptor Anglus* 795 b
Friderieus *Sueviæ Dux* 187 c
Frotmundus *abbas S. Taurini Ebroicenſis* 824 c
Frowinus *abbas & teſtis oculatus miraculorum S. Bernardi* 332 & ſeqq.
† Fructuoſus *leges monaſticas conſcripſit* 97 f
Fulbertus *epiſcopus Carnotenſis* 637 e
Fulbertus *monachus Rothomagenſis ſcripſit de miraculis S. Audoeni* 803 b, 805 d, 825 a d
Fulco, *cognomento* Nerra *vel* Niger *Comes Andegavenſis* 790 d, 791 d
Fulgineo (*Daniel de*) *vir venerabilis ex congregatione Olivetana* 487 e
Fungolo (*Laurentius*) *ſcriptor ex Ordine Prædicatorum* 723 b

G

GAbutius (*Joannes Antonius*) *ſcripſit Vitam S. Pii V. Pontificis* 228 c
Galactorius *epiſcopus Benearnenſis* 441 f, 442 d
Galdricus *avunculus S. Bernardi poſt mortem glorioſus ei apparet* 127 a b. *Opem ejus a febri liberatur* 365 f
† Galdricus *vel* Aldricus *epiſcopus Cenomanenſis* 792 e, 793 b
† Gallicinus *antiſtes Burdigalenſis* 443 f
Gallienus *imperator Mediolani interfectus eſt* 439 b
Gallonius (*Antonius*) *ſcripſit opuſculum de Cruciatibus Martyrum* 432 e
† Gallus *epiſcopus Arvernenſis* 619 f
Galterus *tertius epiſcopus Tornacenſis* 353 e
Gamans (*Joannes*) *S. J. ſubminiſtravit nobis Acta S. Auctoris* 39 c
Gardeboſc (*Ambroſius*) *Carmelita diſſerit de adventu S. Martialis in Galliam* 20 b
Garinus *vel* Guarinus *ex monacho Ciſtercienſi fit epiſcopus Sedunenſis* 292 e, 294 f
Galparinus *Venetus ſcriptor ex Ordine Servorum B. Mariæ* 739 a e
† Gaudentius *epiſcopus Brixienſis* 739 e
Gaudentius *archiepiſcopus Gneſnenſis* 740 e
Gaufredus *ex abbate S. Medardi Sueſſionenſi fit epiſcopus Catalaunenſis* 141 d, 239 d
Gaufredus *cœnobita Lemovicenſis, ac dein Prior Voſienſis*

Veſtienſis ſcripſit chronicon 196 d
Gaufridus *epiſcopus Sorenſis* 359 b
Gaufridus *epiſcopus Carnotenſis* 121 a, 130 b, 147 b, 281 a, 283 e
Gaufridus *abbas Clarævallenſis quartus* 104 f
Gaufridus *abbas monaſterii S. Mariæ in diœceſi Eboracenſi* 143 b
Gaufridus *primum S. Bernardi notarius, deinde Igniacenſis ac poſtea Clarævallenſis abbas* 230 d, 250 a, 252 b
Gaufridus *Comes Andegavenſis* 308 f, 310 e
Gaufridus *vel* Godefridus *comes Aſperi-montis pater B. Goberti Villarienſis* 373 e
Geiſericus *rex Wandalorum* 618 c
Gelaſius II. *Pontifex* 238 e
Gelduinus *abbas S. Victoris ſancto Bernardo minaces litteras ſcribit* 116 b
Gelenios (*Ægidius*) *ſcripſit opus de Magnitudine Coloniæ Agrippinenſis* 493 a
Gellius (*Aulus*) *annos pueritiæ aſſignat* 600 d
Gennadius *presbyter Maſſilienſis ſcripſit Opus de viris illuſtribus* 598 a
Geouenſes *expetuntur auxilium S. Bernardi Clarævallenſis abbatis* 142
† Georgius *Anicienſis ac Velaunenſis epiſcopus* 399 c
Georgius (*Maſius vel Marcus*) *geſta S. Philippi Benitii carmine cecinit* 655 f
Geraldus *vel* Giraldus *epiſcopus Torascenſis ex Ordine Ciſtercienſi* 292 c, 295 a, 353 c
Gerard (*Armandus*) *Canonicus Sarlatenſis notitiam de Sanctis Cadurcenſibus ſubminiſtravit* 19 a
† Gerardus *germanus frates S. Bernardi Clarævallenſis abbatis moritur* 168 c d, 273 a, 274 b
Gerardus *epiſcopus Engoliſmenſis & ſobrinus ſuus* 153
Gerardus *aut* Geroldus *epiſcopus Ebroicenſis* 824 b f
Gerardus *ex Ordine Ciſtercienſi primas abbas monaſterii Longi-pontis* 307 a, 308 e
Gerardus *Furſenſis S. Bernardi diſcipulus* 215 e
Gerardus I. *præſul Cameracenſis* 516 c, 850 d, 851 c
Gerardus, *cognomento* magnus *Fratres bonæ voluntatis in communi viventes inſtituit* 3 e f
Germain (*Michael*) *conſcripſit Hiſtoriam abbatiæ B. Mariæ Sneſſionenſis* 793 a b
† Germanus *patriarcha Conſtantinopolitanus* 509 d
Germanus III. *patriarcha Conſtantinopolitanus* 691 f, 693 a b
† Germanus *epiſcopus Antiſſiodorenſis* 317 d, 318 a
Gerſon (*Joannes*) *veſtis & rhythmos, ſub S. Bernardi nomine vulgatos, notis illuſtravit* 106 a
† Gertrudis *abbatiſſa monaſterii Elpedani in Comitatu Manſfeldenſi* 233 a b
Gervaſius *archiepiſcopus Cumpſanus* 100 f
Gervaſius *archiepiſcopus Rhemenſis* 857 c, 858 b
Gervaſius *abbas Weſtmonaſterienſis in Anglia* 38 e
Gervaſius *monachus & ſcriptor Anglus* 804 d
Ghinius (*Conſtantinus*) *ſcripſit Menologium Sanctorum Canonicorum* 640 c d
Gianius (*Archangelus*) *ſcripſit Annales Ordinis Servorum B. Mariæ* 655 e. *Etiam edidit Vitam S. Philippi Benitii* 656 e & ſeqq.
Gibſon (*Edmundus*) *Anglus edidit antiquum Chronicon Saxonicum* 57 b
Gilbertus *Porretanus epiſcopus Pictavienſis a Bernardo Clarævallenſi oppugnatus* 196 e f, 197 & ſeqq.
Gilbertus *epiſcopus Ceromanenſis* 784 e f
Gilbertus *ſecundus abbas monaſterii S. Joannis* 398 a b
Gilbertus *vel* Gislebertus *præſul Turonenſis* 158 f
Gildardus *nuntius Rothomagenſis* 640 b
Girardus *Comes Vienneenſis & Matiſconenſis* 74 c d
Giſſeyus (*Odo*) *S. J. Gallicum libellum edidit de ſancto Amatore* 18 c d, 21 f
Godefridus *notarius S. Bernardi & poſtea abbas Clarævallis* 223 c d
Godefridus *S. Bernardi conſanguineus & Prior Clarævallenſis* 250 e, 285 f, 286 c d
Godefridus *ex Ordine Ciſtercienſi ad ſedem Lingonenſem evectus* 103 e, 292 e, 294 f, 344 f, 653 a
Godefridus *ex Ordine Ciſtercienſi confeſſarius monialium in Cameſa beatæ Mariæ prope Brunellas* 489 a
Godellus (*Antonius*) *epiſcopus Vencienſis* 393 a
Godeſraonus *abbas Malleacenſis* 786 d e
Godeſcalcus *epiſcopus Atrebatenſis* 197 e f
Gononus (*Benedictus*) *edidit Vitas Patrum Orientis & Occidentis* 782 e, 783 d
† Gonzaga (*Aloyſius*) *S. J. morti vicinus etiam ſcripta S. Bernardi ſibi prælegi curabat* 212 d
Gonzo *abbas Florinenſis* 846 b, 855 e, 858 b
Gorham (*Robertus de*) *abbas S. Albani in Anglia* 58 c
Golvinus *abbas Ciſtercii* 221 c
Golvinus *vel* Goſſuyous *ſcripſiſſe dicitur Vitam ſanctæ Aſcelinæ* 651 e f
Gothofredus (*Jacobus*) *ſcripſit Commentaries in codicem Theodoſianum* 426 b
Gradulfus *abbas Fontanellæ* 803 a
Gravius (*Henricus*) *theologus Lovanienſis* 406 b
Grautolphus *epiſcopus Faſulanus* 541 e
† Gregorius *Nazianzenus geſta Juliani apoſtatæ partim deſcribit* 427 d, 432 c d
† Gregorius VII. *Pontifex Romanus* 859 c, 861 e f
Gregorius IX. *Pontifex S. Dominicum catalogo Sanctorum adſcripſit* 354 b
Gregorius XI. *Pontifex* 473 a
Gregorius XIV. *Pontifex quotidie legebat Opera S. Bernardi abbatis* 228 c
Grimaldus *ex Ordine Ciſtercienſi abbas Populeti in Hiſpania* 453 a b & ſeqq.
Gualeraonus *vel* Walleramnus *abbas Lobienſis* 853 c, 854 a
Gualla (*Jacobus*) *ſcriptor Italus edidit Sanctuarium Papienſe* 75 a, 415 b
Gualterus *epiſcopus Lingonenſis* 247 a
Gualterus *præſul Cubilonenſis* 237 b
Guantariis (*Andreas de*) *illuſtris juris peritus* 480 b
Guarinus *vel* Garinus *ex Ordine Ciſtercienſi ad cathedram Sedunenſem aſſumptus* 252 c, 294 f
Guerricus *abbas Igniacenſis & S. Bernardi diſcipulus* 230 c
Gueſtrois (*Nicolaus des*) *ſcripſit Annales eccleſiaſticos diœceſis Tricaſſinæ* 651 a
Guibertus *abbas de Novigento de reliquiis Sanctorum diſſerit* 20 c. *Vitam ſuam ſcripſit* 858 b
Guichardus *archiepiſcopus Lugdunenſis* 357 f
Guido *epiſcopus Piſanus & S. R. E. Cardinalis* 240 a
Guido *Lemovicenſis epiſcopus* 800 b c
Guido *epiſcopus Aretinus* 466 c

Guido *abbas Cariloci* 174 d e
Guido *præſul Vienuenſis & Apoſtolicus per Galliam legatus* 213 d
Guido *S. Bernardi abbatis frater Pontiniaci moritur* 240 d
Guidonis (*Bernardus*) *S. Audoenum cum altero Sanctio ſimulis nominis confundit* 800 2 b
Guidotti (*Dominicus*) *Prior Mevanienſis ex Ordine Prædicatorum nobis promiſit apographum veterum Actorum B. Jacobi Mevanatis* 723 c
Guigo *Prior Cartuſiæ S. Bernardum hoſpitem reverenter excepit* 297 c. *Scripſit Vitam S. Hugonis epiſcopi Gratianopolitani* 298 d
Guilielmus *archiepiſcopus Tyri* 229 d
Guilielmus *epiſcopus Pariſienſis* 219 e
Guilielmus *primus abbas Rievallenſis in Anglia* 271 e, 273 e f
Guilielmus *olim ſancti Theoderici prope Rhemos abbas ſcripſit Acta S. Bernardi* 250 2 b, 256 a. *Conſilio ejuſdem Sancti ſubito ſanatur* 365 f
Guilielmus *Aquitaniæ Dux ab abbate Bernardo ad unitatem Eccleſiæ mirabiliter reductus* 153
Guilielmus *Farfenſis S. Bernardi diſcipulus* 115 e
Guilielmus *rex Romanorum in bello contra Friſios interfectus eſt* 686 d
Gundiſalvus *abbas Morerolæ in Legionenſi Hiſpaniæ provincia* 361 c f
Gundobadus *rex Burgundiæ cum Clodovæo Francorum rege pacem iniit* 777 a
Gunnarus *regulus Sardiniæ Ordinem Ciſtercienſem ingreditur, & corpus S. Bernardi invifit* 218 e f, 225 a b
Guntzbundus *rex Wandalorum* 630 d
Gyroldus *abbas Villarienſis* 210 b

H

Haequeville (*Nicolaus*) *ſenatus Pariſienſis præſes carmen de laudibus S. Bernardi abbatis ſcripſit* 212 a
Hadrianus II. *Pontifex* 549 b d e
Haimericus *Romanæ ſedis Cancellarius, ad quem S. Bernardus abbas ſcripſit* 136 2 b
Haimerus *epiſcopus Podienſis vel Anicienſis* 249. f
Halloix (*Petrus*) *S. J. edidit inter alia Vitam Origenis* 510 d
Hancart (*Romualdus*) *Prior monaſterii Hubertini varia ſuppeditavit de B. Theoderico* 844 2 b & ſeqq.
Hardigny (*Guilielmus*) *S. J. conſcripſit Gallico Vitam & miracula S. Adriani* 353 b
Haſſia (*Henricus de*) *docto Pariſienſis & poſtea Carthuſianus* 230 e
Heiaſius (*Daniel*) *heterodoxus ſuavitatem doctrinæ Bernardinianæ magni facit* 233 d
Heiſterbacenſis (*Cæſarius*) *ſcriptor Ordinis Ciſtercienſis* 232 a
Helena *& Flora ex meretricibus factæ moniales Ordinis Servorum B. Mariæ, an legitimum Beatarum ſitulum habeant, quæritur* 704 2 f
Helias *epiſcopus Aurelianenſis ſuſtinuit Ciſtercienſe ampleditur* 215 d e f
Helinandus *monachus Frigidi-montis in Gallia ſcriptor Ordinis Ciſtercienſis* 231 f
Helinus *abbas ſancti Theoderici prope Rhemos Guiſelmo S. Bernardi biographo ſucceſſit* 250 b
Helinus *abbas Floreffienſis* 398 a
Helmoldus *presbyter in Chronicis Slavorum memini de S. Bernardo abbate Clarævallenſi* 192 f
Heloiſſa *famoſa Abailardi diſcipula, & poſtmodum abbatiſſa in monaſterio Argentcolenſi* 170 e
Helyot (*Hippolytus*) *ſcripſit hiſtoriam Ordinum Religioſorum* 248 d, 473 b
† Hemelina *vel* Emelina *ab aliquibus vocatur virgo, & ab aliis dicitur fuiſſe mater S. Aſcelinæ* 654 c
Heoricus *archiepiſcopus Moguntinus* 187 e
Heoricus *archiepiſcopus Senonenſis a Bernardo Clarævallenſi ad meliorem frugem converſus* 129 a
Henricus *antiſtes Eboracenſis ex Ordine Ciſtercienſi* 292 e, 295 a
Henricus *epiſcopus Trecenſis vel Triceſſinus* 650 b
Henricus *epiſcopus Virdunenſis* 239 b
Henricus I. *antiſtes Leodienſis* 858 d, 859 f, 861 f, 863 2 b, 864 a
Henricus II. *epiſcopus Leodienſis* 344 c
Henricus *abbas Clarævallenſis* 246 e
Henricus *abbas Rothomagenſis monaſterii S. Audoeni* 838 e, 840 a
Henricus *ex Ordine Ciſtercienſi ad Romanam purpuram aſſumptus* 292 e, 294 e
Heoricus *ex ſanguine regio ortus, Ordinem Ciſtercienſem ingreditur* 214 b c d. *Poſtea aſcendit cathedram Bellovacenſem* 216 b, 292 e, 295 a
† Heoricus *imperator, cognomine clandus vel ſecundus* 849 e, 851 a
Henricus III. *imperator* 280 d
Henricus IV. *imperator* 237 e
Henricus V. *imperator* 237 d. *Moritur* 238 e
Heoricus I. *rex Angliæ* 60 f, 279. d. 280. e
Henricus *rex Angliæ ad Ripam S. Amatoris ex voto peregrinatus eſt* 22 b c
Henricus *Angliæ rex, ad quem S. Bernardus abbas epiſtolam dedit* 143 b
Henricus *vir nobilis interceſſione S. Bernardi a phreneſi liberatur* 367 a
Henricus II. *Lotharingiæ & Brabantiæ Dux* 371 b, 378 c d e
Henricus III. *cognomento* magnanimus *Lotharingiæ & Brabantiæ Dux* 395. a
Henricus *Davidis regis Scotiæ filius immatura morte ſublatus* 60 f
Henricus *quidam impoſtor & hypocrita ſectæ Henricianæ initium dedit* 199. & ſeqq.
Heoriquez (*Chryſoſtomus*) *ex Ordine Ciſtercienſi ſcribis de umbra S. Bernardi mirabiliter apparente* 355 e
Henſchenius (*Godefridus*) S. J. *compoſuit Diatribam de tribus Dagobertis* 797 e
† Heraclas *patriarcha Alexandrinus* 581 b
Herbertus *ex Ordine Ciſtercienſi abbas cœnobii Mocenſis, & poſtea archiepiſcopus Turritanus in Sardinia* 210 e, 251. a, 330 c f, 351. d e
Heredia (*Antonius de*) *ſcripſit Hiſpanice Vitas Sanctorum Benedictinorum* 775. c, 776 c, 782 e
Hereſaſtus *Rothomagenſis abbas S. Audoeni* 803 a
Herimannus *aut* Hermannus *epiſcopus Conſtantienſis* 251 2, 329. c, 330 2. *Teſtis oculatus miraculorum S. Bernardi* 332 & ſeqq.
Herlemondus *epiſcopus Cenomanenſis* 784 f
Hermannus *epiſcopus Metenſis* 859 e, 861 e
Hermintrudis *ſoror Caliſti II. Pontificis Romani* 320 a
Hertoghe (*Polycarpus de*) *ſcriptor ex Ordine Præmon-*

Præmonſtratenſi 120 e
Herveus *Comes Nivernenſis* 237 f
Herwinus *Steinfeldenſis abbas & teſtis oculatus miraculorum S. Bernardi* 338 d, 339 e & ſeqq.
Heyndenricus *abbas beatæ Mariæ de Zodalitz in Germania* 397 e
Hibero (*Ignatius Firmonus de*) *abbas Fiterienſis in regno Navarræ* 207 c, 208 b
Higdenus (*Ranulphus*) *ſcripſit Polichronicon* 804 b
† Hilarius *epiſcopus Pictavienſis* 488 f
Hilbodus *abbas Hericenſis* 72 c
Hildebertus *archiepiſcopus Taronenſis* 138 f, 229 a b
Hildebertus *abbas monaſterii S. Audoeni Rothomagi* 823 e, 824 b e, 830 a f
† Hildegardis *Montis S. Roberti prope Bingen abbatiſſa* 233 a. *Dicitur in Germania colloquium habuiſſe cum S. Bernardo Claravallenſi* 193 b c
Hilduinus *abbas San-dionyſianus* 68 a, 92 b f
Hilinus *vel* Illinus *archiepiſcopus Trevirenſis* 320 f, 322 b
† Hipatius *vel* Hypatius *pro cultu ſacrarum imaginum paſſus ſub Leone Iſaurico* 842 c f
† Hippolytus *presbyter Antiochenus ab aliis ejuſdem nominis Sanctis diſtinguitur* 504 b e f
Holſtenius (*Lucas*) *varias monachorum regulas edidit* 98 a
Honoratus *præſul Bituricenſis* 641 f
Honorius *antiſtes Mediolanenſis* 148 f
Hormiſda *Comes, & frater Saporis regis Perſarum videtur fuiſſe Chriſtianus* 432 f
Horſtius (*Merlonus*) *S. Bernardum a calumniis Centuriatorum Magdeburgenſium vindicat* 233 f, 234 a b c & ſeqq. *Opera ejuſdem Sancti edidit* 236 f
Hovedenus (*Rogerus*) *ſcriptor Anglus* 22 c
† Hubertus *quæſtor in monaſterio Andagiacenſi, quod ab hoc Sancto poſtea nomen accepit* 843 a b, 855 a
Hugo *epiſcopus Gratianopolitanus amicus S. Bernardi Claravallenſis abbatis* 116 e, 297 b, 298 d
Hugo *antiſtes Rothomagenſis* 824 b c
Hugo *epiſcopus Autiſſiodorenſis* 261 d, 263 a
† Hugo *abbas Cluniacenſis* 353 b
Hugo *abbas Præmonſtratenſis in locum S. Norberti ſucceſſit* 122 a
Hugo *abbas Lobienſis* 845 f, 852 b, 854 d
Hugo *abbas Trium fontium in Campania Galliæ, & poſtea S. R. E. Cardinalis* 292 e, 294 d
Hugo *ſecundus Burgundiæ Dux* 103 a, 153 c
Hugo *vel* Odo IV. *Dux Burgundiæ* 395 a
Hugo *monachus ſancti Mariani Autiſſiodorenſis ſcripſit Chronicon* 231 f
Hugo *Viſitorinus ſancti Bernardi abbatis amicus moritur* 241 e
Humbaldus *archiepiſcopus Lugdunenſis* 134 f
Humbelina *S. Bernardi abbatis ſoror moritur* 174 b, 241 d. *An cultum habeat* 398 b e d
Humbertus *vel* Hymbertus *Generalis V. Ordinis Prædicatorum* 489 c
Humbertus *abbas Malleacenſis* 786 d
Humbertus *vel* Hubertus *ex Ordine Ciſtercienſi ad cathedram Nepeſinam evectus* 292 e, 294 e
Humbertus *S. Bernardi diſcipulus, & poſtea primus abbas Igniacenſis* 115 d e f, 239 a
Hunericus *rex Wandalorum* 628 c, 630 d
Hyldebaldus *antiſtes Colonienſis accepit reliquias S. Audoeni* 803 c

I

JAcobillus (*Ludovicus*) *inter alia ſcripſit Italice Vitam B. Jacobi Mevanatis* 720 b & ſeqq.
† Jacobus *primus epiſcopus Hieroſolymitanus* 555 e
Jacobus *abbas Eberbacenſis* 230 c
Jacobus *pater S. Philippi Benitii* 662 d e
Jacobus *Senenſis ſecundus vel tertius Generalis Ordinis Servorum B. Mariæ* 673 d, 674 f
Janningus (*Conradus*) *S. J. Venetiis examinavit reliquias monaſterii S. Zachariæ* 770 d e
Januarius *præſul Calaritanus in Sardinia* 414 b d
Iberus (*Ignatius Firminus*) *Fiterienſis abbas* 253 f
Ignatius *Jaſephus a Jeſu Maria ſcripſit hiſtoriam eccleſiaſticam Abbavillenſem* 69 b
Illinus *vel* Ilinus *archiepiſcopus Trevirenſis* 320 f, 322 b
Innocens *vel* Innocentius *epiſcopus Cenomanenſis* 785 a b c, 789 a
Innocentius II. *Pontifex* 136 e, 139 c. *Laudat S. Bernardum* 228 a
Innocentius III. *Pontifex circa quaſdam ſacras Chriſti reliquias nihil aſſerere volens* 21 b c
Innocentius X. *Pontifex epiſcopatum Mallacenſem ſuppreſſit & Rupellam tranſtulit* 786 c
Innocentius XI. *Pontifex Novocomi natus eſt* 530 d
Innocentius XII. *Pontifex* 466 d
B. Joachimus *ex Ordine Servorum B. Mariæ* 691 d, 692 f
Joanna *quædam B. Jacobo Mevanati familiaris non videtur legitimam cultum habere* 732 e, 734 c
Joannes XXII. *Pontifex* 466 c, 470 f, 472 f, 474 d
Joannes *S. R. E. Cardinalis, & Apoſtolicæ ſedis in Hetruria legatus* 480 b
Joannes *antiſtes Rothomagenſis* 803 b c, 825 d
Joannes *epiſcopus Hieroſolymitanus* 552 e, 555 c
Joannes *epiſcopus Virdunenſis & Metenſis* 373 f, 375, 380 c
Joannes *Lotharingiæ & Brabantiæ Dux* 371 b c
Joannes *abbas Reomenſis* 648 a
Joannes *Rothomagenſis abbas S. Audoeni* 802 c
Joannes I. *præſul Salonitanus* 408 e
Joannes *abbas Waldaſſenſis in Germania* 553 c
Joannes *abbas monaſterii Villarienſis in Brabantia* 372 a c, 376 d
Joannes *abbas Caſæ-Marii* 187 f
Joannes *eremita dicitur in Sicilia revelationem de ſalute Dagoberti regis habuiſſe* 801 c f
Joannes *eremita ſcripſit Acta S. Bernardi abbatis* 250 b, 252 c
Joannes *eccleſiæ Veronenſis diaconus, & imperialis hiſtoriæ ſcriptor* 401 f
Joannes *Tinmathenſis ſcriptor Anglus, qui Vitas Sanctorum collegit* 634 c f
Jocerannus *epiſcopus Lingonenſis* 113 d
Jongelinus (*Gaſpar*) *edidit notitiam abbatiarum Ordinis Ciſtercienſis* 111 f, 650 c
Jordanus *an fuerit generalis abbas Congregationis Olivetanæ diſputatur* 473 a b
Jornandes *epiſcopus Ravennas* 600 d
Joſeph *epiſcopus Hieroſolymitanus* 555 e
Joſephus *Ignatius a ſancto Antonio Carmelita excalceatus Tornaco ad nos miſit obſervationes in Vitam S. Bernardi* 253 c, 319 a b
Joſlenus *epiſcopus Saeſſionenſis* 154

Judas

Judas *decimus quintus episcopus Hierosolymitanus* 555 e
Judith *filia Balduini Comitis Flandriæ* 65 f
Julianus *episcopus in Vasconia* 398 b, 441 b
Julianus *Comes fuit avunculus Juliani imperatoris apostatæ* 432 b c
Julianus *imperator & apostata Cæsareæ Philippi statuam Christi destruxit* 20. d. *Militare vexillum Constantini Magni mutare voluit* 427. *Occiditur* 432 b
Julius II. *Pontifex* 485 f
Ivo *S. R. E. Cardinalis & legatus* 178 d e f
Ivo *episcopus Carnotensis distinctus ab alio Ivone Carnotensi* 197 e
Justinianus *cognomenti* Rhinotmetus, *imperator Constantinopolitanus* 644 c, 646 c, 647 a
Justinopoli (*Christophorus de*) *Generalis Ordinis Servorum B. Mariæ* 656 e
† Justinus *philosophus sub Aurelio imperatore martyrium subiit* 495 f, 496 a
† Justus *antistes Lugdunensis* 606 b
Justus *tertius decimus episcopus Hierosolymitanus* 555 c
Justus *undecimus episcopus Hierosolymitanus* 555 e
Justus *antistes Vicomensis* 532 a

K

KIrch (*Christianus*) *Societatis Jesu nobis notitiam suggessit de Burchardo episcopo Wormatiensi* 3 b

L

LAmbertinis (*Prosper de*) *archiepiscopus Bononiensis S. R. E. Cardinalis* 660 b c, 720 f, 723 a
Lambertus *abbas Chesiriaci in Anglia, & frater S. Petri archiepiscopi Tarentasiensis* 489 b
Lambertus *monachus Andaginensis miro modo ad frugem reducitur* 856, 858 b
Lampridius *poeta Burdigalensis, & Enrico regi Gothorum charus* 617 a
Lancellottus (*Secundus*) *scripsit Historiam Congregationis Olivetanæ* 467 b, 473 a
Lando *episcopus Cremonensis* 566 e f
Landulphus *Junior scripsit Historiam Mediolanensem* 147 a e
Langius (*Paulus*) *conscripsit Chronicon Citizense* 42 b
† Latiosus (*Peregrinus*) *miro modo conversus Ordinem Servorum B. Mariæ ingreditur* 701 d e, 704 e
Laudunensis (*Hermannus*) *scripsit de miraculis sanctæ Mariæ* 205 d
† Launomarus *abbas Curbionensis* 787 b, 789 b
Laurentius *abbas Villariensis* 242 a
Laurentius *monachus Rutiensis in Calabria scripsit Græce varias Sanctorum Vitas* 501 e, 502 a
Laurerius (*Dionysius*) *S. R. E. Cardinalis* 678 d, 679 d
Lefastus *episcopus Augustodunensis* 643 e
† Legontius *præsul Trevirensis* 41 b, 47 a f
Lemos (*Thomas de*) *Dominicanus sacro Marchesi Diario inscribitur* 553 f
Leo *quæstor Enrici regis Gothorum* 616 a b c, 617 f
Leo *Isauricus sacrarum imaginum destructor* 841 c, 842 b c d
† Leobinus *vel* Leonius *aut* Leubinus *episcopus Carnotensis* 489
Leodio (*Laurentius de*) *scripsit Historiam episcoporum Virdunensium* 122 b, 205 a, 233 c
Leonis (*Petrus*) *pseudo-papa sub nomine Anacleti* 136 e f, 137 & seqq.
Leontius *antistes Arelatensis* 443 e
Leontius *Aurelianensis antistes* 641 f
Leontius *præsul Trevirensis* 441 c
Leontius *Byzantinus scriptor Græcus edidit Opusculum de sectis hæreticorum* 508 e
Leophanta *vel* Lephanta (*Francisca*) *prima monialis Congregationis Olivetanæ* 473 b, 487 c
Leslæus (*Joannes*) *episcopus Rossensis scripsit de rebus gestis Scotorum* 774 b
† Leufredus *fundator monasterii* 816 b e f
Lezana (*Joannes Baptista de*) *scripsit Annales Carmelitarum* 17 f
Libanori (*Antonius*) *abbas ex Ordine Cisterciensi & scriptor* 652 e
Lindanus (*Henricus*) *S. J. Laureti commorans accepit recentiora miracula B. Jacobi Mevanatis* 726 d, 727 e
Lipomanus (*Aloysius*) *episcopus Veronensis collegit Vitas Sanctorum* 664 c
B. Lippius (*Ricoverus*) *unus ex septem primis fundatoribus Ordinis Servorum B. Mariæ* 660 d, 665 a
Lipsius (*Justus*) *regius professor & Historicus Lovanii* 232 f
Locrius (*Ferreolus*) *scripsit de Deipara* 23 c, 24 b, 140 b c. *Item Chronicon Belgi* 353 e
Lombardellus (*Gregorius*) *scripsit Vitam B. Bernardi Ptolomæi* 464 a b, 466 f
Lombardus (*Petrus*) *doctor & postea episcopus Parisiensis* 170 d
Longuevallius (*Jacobus*) *S. J. scripsit Historiam ecclesiæ Gallicanæ* 442 e
Loratorio (*Gaufridus vel Goffredus de*) *archiepiscopus Burdegalensis* 351 b c
Lotharingus *Florentinus quintus vel sextus Generalis Ordinis Servorum B. Mariæ* 677 d, 679 e
Lotharius *vel* Clotarius II. *pater Dagoberti I. regis Francorum* 806 c, 807 e
Louvetus (*Petrus*) *in Historia Bellovacensi narrat tria miracula S. Symphoriani* 492 e
† Loyola (*Ignatius de*) *fundator Societatis Jesu* 683 b e e
Lubin (*Augustinus*) *scripsit tabulas ad Martyrologium Romanum* 493 b
Lucentius (*Julius Ambrosius*) *Italiam sacram Ughelli contraxit* 745 e, 747 a
Lucillus *episcopus Veronensis* 401 b
Lucius II. *Pontifex* 175 c, 181 f
Lucius (*Joannes*) *Dalmata scripsit de regno Dalmatiæ & Croatiæ* 407 e, 409 d
Ludolfus (*Jobus*) *heterodoxus edidit sacros Fastus ecclesiæ Æthiopicæ* 505 b, 513 b
Ludovicus *Granatensis scriptor ex Ordine Prædicatorum* 231 c
Ludovicus *cognomento* crassus *rex Galliæ* 131 e, 141 e, 146 d
Ludovicus VII. *rex Galliæ* 189 a b, 196 d
Ludovicus XIII. *rex Galliæ de S. Bernardo præclare loquitur in suo diplomate* 230 a
† Lupus *episcopus Trecensis* 606 f, 607, 612 f
Lupus *episcopus Tarsensis in Cilicia* 594 a
Lupus *antistes Lugdunensis* 642 b
Lutherus (*Martinus*) *hæresiarcha laudat S. Bernardum* 233 e

M

MAanus (*Joannes*) *edidit lucubrationem de Metropoli Turonenſi* 159 a
Mabillooius (*Joannes*) *recudit & illuſtravit Opera S. Bernardi abbatis Claravallenſis* 101 e, 235 d, 236 e
Macharius *primus abbas ſancti Jacobi Herbipolenſis* 489 f
Macuſon (*Joannes Antonius*) *magiſter Novitiorum in monaſterio Claravallenſi ad nos miſit delineatum mauſoleum S. Bernardi* 354 c
Maffeius (*Scipio*) *nobilis ſcriptor ad Nicolaum Coletum dedit epiſtolam, quæ Italiæ ſacræ inſerta eſt* 401 c d
Maginus (*Fabius*) *edidit mappas geographicas Italiæ* 731 d
† Magnus *amiſtes Tranenſis* 402 f, 403 b
Maihewius (*Eduardus*) *vulgavit Trophæa Benedictina Anglia* 537 b f
Mainardus *abbas S. Michaelis de Monte* 814 c
Majorianus *Avito imperatori ſucceſſit in imperium* 603 a b
Majorica (*Arnulfus de*) *illuſtris B. Bernardi abbatis diſcipulus* 211 e f, 212 a b
Malabayla (*Philippus*) *viſitator generalis Congregationis S. Bernardi Ordinis Ciſtercienſis* 410 c
Malabranca (*Latinus*) *S. R. E. Cardinalis* 696 c
Maleolmus III. *rex Scotiæ* 308 b
Malmesburienſis (*Guilielmus*) *ſcriptor Anglus* 795
Mamæa *imperatoris Alexandri mater* 507 e
Mamertus *præſul Viennenſis in Gallia* 613 f
Maocttus (*Jannottus*) *conſcripſit Hiſtoriam Piſtorienſem* 696 b
B. Manettus (*Joannes*) *unus ex ſeptem primis fundatoribus Ordinis Servorum B. Mariæ* 660 d, 665 a
Manfredus *rex filius nothus Frederici II. imperatoris* 675 a, 676 e
Mangiadoris (*Joannes de*) *præſul Florentinus* 675 e, 676 c, 678 a, 679 e
Manrique (*Angelus*) *Paceaſis epiſcopus Annales Ordinis Ciſtercienſis ſcripſit* 101 c & ſeqq. 233
Mantua (*Hieronymus de*) *vir pietate inſignis ex Congregatione Olivetana* 487 c
Marafioti (*Hieronymus*) *vulgavit Chronicon Calabriæ* 648 f
Marca (*Petrus de*) *contra Joannem Cordeſium diſputat de adventu S. Martialis in Galliam* 20 b. *Edidit Hiſtoriam Bearniæ* 441 b
Margunius (*Maximus*) *epiſcopus Cythereus Vitas Sanctorum Græco-barbare breviter edidit* 593 c
B. Maria *Ogniacenſis S. Bernardum ſibi apparentem vidit* 359 f, 360 a
Maria (*Honoratus a ſancta*) *Carmelita ſcripſit Gallice animadverſiones ad regulas criticæ* 572 e
Mariana (*Joannes*) *S. J. corrigitur* 203 f
Maricta (*Joannes de*) *ſcripſit de Sanctis Hiſpaniæ* 460 b
Marinis (*Joannes Baptiſta de*) *Magiſter Ordinis Prædicatorum* 748 f
Martene (*Edmundus*) *ſcripſit Itinerarium duorum monachorum e Congregatione S. Mauri* 355 c. *Corrigitur* 640 b c
† Martialis *quo tempore in Galliam venerit, diſputatur* 19 e f, 20 a b
Martinellus (*Florevantes*) *edidit deſcriptionem urbis Romanæ* 498 f
Martinuſius (*Georgius*) *ex Congregatione Olivetana S. R. E. Cardinalis* 487 a
† Martinus *Pontifex Romanus* 812 f, 814 c e
Martinus IV. *Pontifex* 701 b
Martinus V. *Pontifex* 18 d
Maſenius (*Jacobus*) *S. J. Annales Trevirenſes Broweri mutatos in lucem dedit* 556 f
Mathildis *Fulconis comitis Andegavenſis filia, Fontis-Ebraldi abbatiſſa* 308 b
Matilda *ſeu* Mathildis *regina Angliæ* 60 f
Matthæus *Pariſienſis conſcripſit Hiſtoriam Anglicanam* 60 b. *Falſitatis arguitur* 803 b
Matthæus *legatus Apoſtolicus & S. R. E. Cardinalis* 134 a b c
Matthæus *Dux Lotharingiæ* 277 b
Matthias *oſtavus epiſcopus Hieroſolymitanus* 555 c
Matthioli (*Carolus*) *Dominicanus ad nos miſit aliqua de B. Jacobo Mevanate* 723 a
Maugier (*Stephanus*) *abbas Charmeyæ ex Ordine Ciſtercienſi* 743 b
Mauricius (*Petrus*) *abbas Cluniacenſis impenſe laudat S. Bernardum adhuc viventem* 230 b c, 238 d
Mauritius *præſul Trevirenſis* 41 b
† Maurus *martyr Romæ ſub Numeriano imperatore* 491 d
Maximilianus *Bavariæ Dux & illuſtres ejuſdem familiæ poſteri multa beneficia in Ordinem Servorum B. Mariæ contulerunt* 700 a b
† Maximius *primus abbas ſuper Ligerim prope urbem Aurelianenſem* 787 a, 788 f, 789 a
† Maximus *epiſcopus Veronenſis* 596 f
Maximus *patriarcha Alexandrinus* 580 f, 582 e
B. Mechtildis *in cœnobio Elpidano monialis* 233 b
Medicis (*Maria de*) *mater Ludovici XIII. regis Galliæ* 75 a
Meibomius (*Henricus*) *heterodoxus ob inſalſa & Lutheranæ dicta carpitur* 43 d e f, 44 a b
† Meletius *epiſcopus Antiochenus* 433 b
Melito *Sardinianus epiſcopus Aurelio imperatori Apologiam pro Chriſtianis obtulit* 475 e
Meniconius (*Antoninus*) *ex Ordine Prædicatorum ad nos miſit recentiora miracula B. Jacobi Mevanatis* 726 d e f & ſeqq.
Metaphraſtes (*Simeon*) *corrigitur* 567 b c
Metellus (*Hugo*) *Canonicus Regularis cœnobii S. Leonis apud Tullam Leucorum* 231 c
Methodius *Tyri epiſcopus & martyr* 404 e f
Meyerus (*Jacobus*) *corrigitur* 847 f, 848 a
Michael *abbas & Generalis* XXIV. *Ordinis Vallumbroſani* 3 c
Milo *Morinorum epiſcopus* 197 f
Mioſſinus (*Thomas*) *Canonicus Forojulienſis* 412 b
Molanus (*Joannes*) *theologus Lovanienſis* 405 f
Malbraio (*Robertus de*) *Comes Northumbriæ* 60 c c
Mombritius (*Bonimus*) *quædam Sanctorum Acta collegit ſub Sixto IV. Pontifice* 525 d e, 528 f
B. Monaldinus (*Bonfilius*) *unus ex ſeptem primis fundatoribus Ordinis Servorum B. Mariæ* 660 d, 665 a, 669 b f, 674 c
Monoculus (*Petrus*) *abbas novem librum miraculorum S. Bernardi* 368 c
Monſtier (*Arturus du*) *Neuſtriam piam edidit* 69 f. *Corrigitur* 70 a
Montalvo (*Barnabas*) *ſcriptor ex Ordine Ciſtercienſi* 103 d

Monte (*Robertus de*) *ſcriptor ſeculi duodecimi* 16 c. *Miram hiſtoriam narrat* 22 e f, 23 a b
Mortarius (*Bartholomæus*) *ſcriptor ex Ordine Prædicatorum* 724 e f, 785 a, 734 d
Moyſis (*Simon*) *Martyrologium Copticum Latine interpretatus eſt* 580 a
Murdach (*Henricus de*) *ex Ordine Ciſtercienſi primus abbas Vallis-claræ* 240 c

N

NArdinus (*Nicolaus*) *ſcripſit Opuſculum Italicum de cathedra Nepeſina* 745 c d, 746 e
Natalibus (*Petrus de*) *epiſcopus Equilinus ſeculo decimo quarto floruit* 768 e f, 769 & ſeqq.
Nauclerus (*Joannes*) *biſturicus* 806 a c
Neander (*Michael*) *hæreticus laudat in S. Bernardo ſtudium ſacræ Scripturæ* 233 e
Neapoli (*Gaſpar de*) *abbas Generalis Congregationis Olivetanæ* 464 b
Nectanus *epiſcopus Aberdonenſis* 552 f
Nepetrinus (*Villarius*) *collegit Acta SS. Ptolomæi & Romani martyrum* 746 b
Nepos *imperator cum Gothis Galliam invadentibus paciſci coactus eſt* 614 c
† Niculſius *antiſtes Rothomagenſis* 820 c, 822 d
† Nicolaus *Myrenſis in Lycia epiſcopus* 545 f, 663 b, 664 e
Nicolaus V. *Pontifex libros S. Bernardi de Conſideratione elegantor deſcribi juſſit* 236 b
Nicolaus *antiſtes Cameracenſis* 343 c, 344 d
Nicolaus *abbas monaſterii S. Audoeni* 795 e f, 803 a, 825 b e
Nicolaus *epiſcopus Caſtellanus in Italia* 691 e, 692 f
Nicolaus *abbas Villarienſis* 372 d
Nicolaus *Antonius auctor Bibliothecæ Hiſpanæ quæſdam pſeudo-ſcripturas Hiſpanos expladit* 562 f, 563 a f, 564 f, 565 a, 621 d e f, 754 e f, 755 a d
Nobilibus (*Hyacinthus de*) *ſcriptor ex Ordine Prædicatorum* 745 d, 746 e, 748 a f
Nonnus *epiſcopus Edeſſenus* 756 e f
† Norbertus *Ordinem Præmonſtratenſem inſtituit* 238 c. *Fuit amicus S. Bernardi abbatis Clarævallenſis* 581 b c
Notgerus *epiſcopus Leodienſis* 847 d
Novigento (*Guibertus de*) *abbas conſcripſit ſuam Vitam* 858 b
Nourry (*Nicolaus le*) *Benedictinus librum de Mortibus perſecutorum variis illuſtravit* 584 a b

O

ODo *archiepiſcopus Cantuarienſis* 795 b c, 804 f, 805 c
Odo *abbas S. Dionyſii Sugerii ſucceſſor* 189 b
Odo *primus abbas cœnobii Bonæ ſpei in Hannonia ex Ordine Præmonſtratenſi* 122 a
Odonellus *Tirconalliæ princeps Hibernice ſcripſit Vitam S. Columbæ abbatis* 685 b
Œcolampadius (*Joannes*) *hæreticus laudat exactum S. Bernardi judicium* 233 c
Oraffius (*Petrus Marcellinus*) *abbas Congregationis Olivetanæ* 466 f, 467 b c
Oratorio (*Gaufredus de*) *Burdigalenſis archiepiſcopus* 197 f
† Orontinus *primus epiſcopus Aletinus & martyr* 743 e
B. Oſanna *virgo Mantuana* 489 e
Oſcherius *ductor Normannorum, qui in Neuſtriam irruperunt* 808 c
Otto *Friſingenſis epiſcopus & chronici cujuſdam ſcriptor* 139 f, 238 f
Ottocarus *Bohemiæ rex ab imperatore Rudulpho devictus* 699 a, 700 f
† Owinus *monachus Anglus* 795 c

P

PAccinellus (*Bernardinus*) *edidit Vitam B. Bernardi Ptolomei* 464 b, 467 d
Paganis (*Hugo de*) *auctor Ordinis Templariorum* 238 b
Paige (*Joannes le*) *edidit Bibliothecam Ordinis Præmonſtratenſis* 122 a
Palæologus *Græcorum imperator* 691 f, 693 a
† Palladius *epiſcopus Ebredunenſis* 396 e
† Palladius *a Cœleſtino I. Papa ad Hibernos aut Scotos miſſus* 774 b
Pantaleon (*Henricus*) *errans in ſua Proſopographia corrigitur* 435 c d e
† Pantalus *epiſcopus Baſilienſis* 743 f
Panvinius (*Onuphrius*) *ſcripſit de antiquitatibus Veronenſibus* 400 e, 401 a
Papianilla *filia Aviti poſtea imperatoris, & uxor S. Sidonii Apollinaris* 601 f
Paradinus (*Guilielmus*) *ſcripſit librum de antiquo ſtatu Burgundiæ* 101 c
Paradiſo (*Jacobus de*) *doctor ſacræ theologiæ & poſtea Carruſianus* 228 e e
Paſchalis II. *Pontifex* 237 c d
Paſchaſius *antiſtes Neapolitanus* 446 b
† Patiens *præſul Lugdunenſis* 600 a
Patritius (*Patritius de*) *unus ex primis ſociis B. Bernardi Ptolomei* 476 f, 477 b f, 479 f, 487 b
† Patroclus *epiſcopus & martyr Trecenſis* 488 f
Paulo (*Carolus a ſancto*) *edidit Geographiam ſacram epiſcopatuum* 567 b, 765 b c
Paulus V. *Pontifex conceſſit indulgentias confraternitati B. Jacobi Mevanatis* 721 d
Paulus II *patriarcha Conſtantinopolitanus* 811 e, 814 b
Paulus *abbas S. Albani in Anglia* 60 e
Paulus *abbas Palactolenſis in Caſtella veteri Hiſpaniæ* 353 f
Paulus *Florentinus ſcripſit de Origine Ordinis Servorum B. Mariæ & illuſtribus ejuſdem viris* 666 c
Paulus *diaconus ſcripſit libellum de epiſcopis Metenſibus* 40 a b
Paulus *Samoſatenus hæreticus ab imperatore ethnico coactus eſt judicio Sedis Apoſtolicæ parere* 585 c
Peregrinis (*Alexander de*) *presbyter Brixienſis Martyrologium edidit* 406 a
Peregrinis (*Bartholomæus de*) *edidit Vineam ſacram Bergomenſem* 737 e f
† Peregrinus *epiſcopus Antiſſiodurenſis & martyr* 488 f
Peretti (*Joannes Baptiſta*) *concinnavit catalogum epiſcoporum Veronenſium* 596 d
Perona (*Gaufredus de*) *diſcipulus S. Bernardi Clarævallenſis abbatis* 140 d e, 141 a b f
Perpetuus *antiſtes Turonenſis* 611 a
Petramalius (*Guido*) *epiſcopus Aretinus* 478 e, 480 e
Petrarcha (*Franciſcus*) *doctrinam S. Bernardi admiratur* 232 c

Petreius

Petreius (*Theodorus*) *ſcripſit Bibliothecam Carthuſianam* 822 c
† Petrus *martyr ex Ordine Prædicatorum* 670 f, 671 f, 672 a, 684 b
† Petrus *Damianus* erraus corrigitur 506 b c, 756 f, 757 b
† Petrus *antiſtes Tarentaſienſis* 238 d, 247 b, 489 b
Petrus *patriarcha Alexandrinus* 814 b
Petrus *archiepiſcopus Conſentinus* 100 e
Petrus *epiſcopus Aſturicenſis in Hiſpania* 315 a d
Petrus *epiſcopus Papienſis, ad quem S. Bernardus abbas ſcripſit* 149 a
Petrus *Generalis Ordinis Servorum B. Mariæ geſta S. Philippi Benitii olim collegit* 655 c 712 d e
Petrus *epiſcopus Compoſtellanus* 249 f
Petrus *epiſcopus Silvanectenſis anathemate percuſſus* 241 d
Petrus *antiſtes Kiovienſis* 744 d
Petrus *Cellenſis abbas, & poſtea epiſcopus Carnotenſis* 229 c
Petrus *ex Ordine Ciſtercienſi abbas in Gotlandia* 361 c f
Petrus *monachus Malleacenſis ſcripſit Hiſtoriam abbatiæ Malleacenſis* 786 d
Petrus *Toloſanus S. Bernardi diſcipulus* 115 d e
Petrus *Cavenſis uſum mitræ ab Urbano II. Pontifice oblatum reverenter & generoſe contempſit* 101 c
Petrus *abbas Trenorcienſis* 72 d
Petrus *diaconus Caſſinenſis ab eminentiſſimo Baronio redarguitur* 239 f, 240
Petrus *a ſancto Juliano edidit Hiſtoriam Trenorcienſis monaſterii* 69 f
Philippious (*Joannes Antonius*) *reverendiſſimus Carmelitarum Generalis* 406 d
Philippus IV. *rex Galliæ* 238 b
Philippus IV. *rex Hiſpaniæ* 253 c
Philippus *nonus epiſcopus Hieroſolymitanus* 555 e
Philippus *monachus Claravallenſis collegit quædam S. Bernardi miracula* 332 & ſeqq.
Philotheus *ſcriptor Ordinis Ciſtercienſis quo tempore floruerit* 211 b c d. *Scripſit Acta S. Bernardi* 250 b
Photius *fameſus ſchiſmaticus Græcus corrigitur* 512 b
Piazza (*Bartholomæus*) *ſcripſit Hemerologium Romanum* 403 e
Piccolomineus (*Ambroſius*) *unus ex primis ſociis B. Bernardi Ptolomæi* 477 f, 479 f, 487 b
Picolomineus (*Celius*) *archiepiſcopus Senenſis & S. R. E. Cardinalis* 468 a, 471 a
Picus (*Joannes Franciſcus*) *Comes Mirandulæ S. Bernardum magni faciebat* 230 b
Piotus (*Jacobus*) *S. J. conſcripſit Opus de Chriſto crucifixo* 628 b
Pippinos *Caroli magni filius* 401 c
Pippinus *Heriſtallenſis regnum Francorum domum gubernavit* 843 b
Pithœus (*Nicolaus*) *lectione S. Bernardi multum delectabatur* 231 a f
Pitſeus (*Joannes*) *edidit Opus de illuſtribus Angliæ ſcriptoribus* 100 c, 795 b
Pius II. *Pontifex* 482 c, 484 f, 485 a, 486 a
† Pius V. *Pontifex laudat ſcripta S. Bernardi abbatis Claravallenſis* 228 b. *Aliquas indulgentias antea conceſſas revocavit* 721 a
Plscidus *diſcipulus S. Benedicti* 320 c, 322 b
Platus (*Hieronymus*) *S. J. variis elogiis exornat S. Bernardinum* 232 c d
Poceiſotios (*Michael*) *vulgavit Chronicon Ordinis Servorum B. Mariæ* 656 d, 707 c, 712 & ſeqq.
Pocockius (*Eduardus*) *Annales Alexandrinos Eutychii ex idomate Arabico Latinos fecit* 379 c
Pommeruyus (*Franciſcus*) *Gallice conſcripſit hiſtoriam præſulum Rothomagenſium* 640 d e. *Etiam Hiſtoriam abbatiæ S. Audoeni* 794 b & ſeqq.
Pontius *abbas Cluniacenſis* 234 f
Pootius *S. Cypriani diaconus ſcripſit ejus Acta, quæ ab aliis interpolata ſunt* 764 f, 765 a b
Poppo *abbas Stabulenſis* 845 f, 852 b, 714 d
Populonia (*Joannes Baptiſta*) *ſcriptor antiquus ex Ordine Prædicatorum* 466 f, 467 a
Porta (*Ardicinus de*) *ex S. R. E. Cardinale monachus Olivetanus* 417 a
Porterus (*Franciſcus*) *Romæ edidit compendium Annalium Hiberniæ* 627 c
Portianus *abbas an ab altero ejuſdem nominis ſit diſtinguendus* 781 f, 783 a b d
Portin (*Bernardus de*) *Carthuſianus abbatem Bernardum impulit ad explicanda Canica Canticorum* 155 a b c
Poſſinus (*Petrus*) *S. J. nobis communicavit Acta S. Amatoris* 24 b. *Varia de Sanctis ad majores noſtros miſit* 451 b
Pot (*Petrus*) *fundavit Antverpienſe monaſterium ſancti Salvatoris* 4 f, 5 a
Prætextatus *antiſtes Rothomagenſis* 640 b, 642 e f
Pragmatius *epiſcopus Auguſtodunenſis* 781 a
Prato (*Raynaldus de*) *archiepiſcopus Rhemenſis* 239 a
Probianus *præſul Bituricenſis* 492 b
Procopius *hiſtoricus, qui ſcripſit de ædificiis Juſtiniani imperatoris* 569 c
Proculeianus *epiſcopus Anſcenſis* 642 c
† Proculus *epiſcopus Veronenſis* 400 d
Proſper *Aurelianenſis epiſcopus* 617 e, 623 d
Prudentius (*Aurelius*) *martyrium Maſſæ candidæ ſeu trecentorum martyrum deſcribit* 762 e f, 763 & ſeqq.
Ptolomæus (*Chriſtophorus de*) *epiſcopus Sutrinenſis* 477 a
Ptolomæus (*Minus*) *pater B. Bernardi Ptolomæi* 470 b, 475 e
Ptolomæus (*Germanicus*) *ſcripſit elogia B. Bernardi Ptolomæi conſanguinei ſui* 468 a, 475 f
Ptolomæus (*Marius*) *poſthuma patrui ſui ſcripta præla vulgavit* 468 a
Publius *epiſcopus Athenienſis* 396 c
Pucinellus (*Placidus*) *ſcripſit Italicam S. Andreæ Scoti Vitam* 539 c, 540 & ſeqq.

Q

† QUadratus *epiſcopus Athenienſis* 396 c
Quintanadueñas (*Antonius*) *S. J. ſcripſit de Sanctis Toletanæ diœceſis* 515 c
Quiros (*Ludovicus Bernardus de*) *primarius profeſſor ſacræ Scripturæ* 253 f

R

RAderus (*Matthæus*) *S. J. illuſtravit Sanctos Bavariæ* 649 c
Rado *frater S. Audoeni* 797 a b c, 806 c, 812 b c
Radulfus *Comes Viromanduorum* 241 d

Radulphus *abbas Gemblacenſis* 395 d
Rainaldus *archiepiſcopus Remenſis moritur* 240 f
Rainaldus *ſocius S. Bernardi abbatis Claravallenſis, & poſtea Fuſaiaſi abbas* 122 f, 149 e
Raioardus *Montis Barri dominus, & S. Bernardi abbatis avunculus* 103 b
Raiſſius (*Arnoldus*) *ſcribit de ſanctis Belgis vel qui in Belgio fuerunt* 109 a. *Aſſerit, caput S. Audoeni in Belgio conſervari* 803 d e
Ramirus *vel* Ranimirus *ex monacho factus eſt rex Aragoniæ* 458 f
Ranulfus *abbas Deratenſis* 287 b, 289 c d
Ranutius *vel* Raynuccius *epiſcopus Volaterranus* 485 e, 487 f
Raymundus *epiſcopus Mimatenſis* 437 c e
Raynaldus *abbas Caſſinenſis, & S. R. E. Cardinalis* 450 e f, 451 a
Raynaldus *Toloſanus S. Bernardi diſcipulus* 115 d
Raynaudus (*Theophilus*) *S. J. præter alia ſcripſit Hagiologium Lugdunenſe* 562 b
Raynerius *Senenſis abbas generalis Congregationis Olivetanæ* 473 b, 487 b
Rayooldus (*Joannes Baptiſta*) *canonizationem B. Bernardi Ptolomæi impetrare conatus eſt* 464 f. *Poſtea evectus eſt ad cathedram Lucenſem* 465 b
Regiobaldus *epiſcopus in Germania* 399 b
Regnobertus *epiſcopus Baiocenſis* 396 c
Reinardus *antiſtes Halberſtadenſis* 51 e, 52 c
Reinardus *epiſcopus Leodienſis* 852 a, 854 d
Relandus (*Petrus*) *edidit Faſtos conſulares* 570 b
Renaudotius (*Euſebius*) *edidit hiſtoriam patriarcharum Alexandrinorum* 579 e f, 581 & ſeqq.
† Reſtitutus *primus epiſcopus Tricaſtinus* 592 e f
Ribera (*Joannes de*) *archiepiſcopus Valentinus in Hiſpania* 461 b
Ricardus *epiſcopus Baiocenſis* 824 b e
Ricaſoli Baroni (*Pandolfus*) *Vitam S. Philippi Benitii tribus libris complexus eſt* 657 b
† Richardus *epiſcopus Adrienſis in Apulia* 396 e d
Richardus *abbas Lobienſis* 851 e d. *Tranſit ad Virdunenſe S. Vitoni monaſterium* 852 b
Richardus *abbas S. Albani in Anglia* 60 e d
Richardus I. *Normanniæ Dux* 803 d, 823 d, 824 d
Richardus *Fontanenſis in Anglia abbas* 143 a
Richelieu (*Alphonſus*) *præſul Aquenſis propria ſuæ diœceſis Officia edi juſſit* 591 c
Riculfus *Rothomagenſis abbas S. Audoeni* 802 d. *Poſtea præſul Rothomagenſis* 823 b, 824 d
Riothamus *rex Britannum* 612 c
Roa (*Martinus de*) *S. J. ſcripſit de martyribus Cordubenſibus* 97 c
Roberti (*Joannes*) *S. J. ſuſe conſcripſit Vitam & miracula S. Huberti* 858 a
Robertus *abbas S. Michaelis in Periculo maris Ordinis Benedictini* 230 d
Robertus *ex Ordine Ciſtercienſi primus abbas Dunenſis in Flandria* 240 f, 325 a, 327 e
B. Robertus *abbas Moliſmenſis* 237 b
Robertus *abbas Vallicellenſis* 372 b
Robertus *S. Bernardi conſanguineus & abbas Domus Dei* 240 d
Robertus *rex Francorum* 103 d
Robertus, *cognomine Dapus, filius Richardi Ducis Normanniæ* 824 b
Roccaberti (*Joannes Thomas de*) *Magiſter generalis Ordinis Prædicatorum* 711 f, 728 a
† Rochus *ſalutarem fontem excitavit* 717 b, 719 a
Rodesheim (*Jacobus de*) *abbas vigeſimus primus exambii Stumfeldenſis* 4 d
Rodulfus *abbas Moſomenſis* 858 b
Rogerius *epiſcopus Lexovienſis* 824 b f
Rogerius *rex Siciliæ* 162 d
Rogerius *abbas monaſterii Trium fontium* 275 c, 277 a
Rollo *Dux Nortmannorum ad fidem Chriſtianam converſus eſt* 802 f, 820. *Reliquias S. Audoeni honorifice tranſferri juſſit* 821 & ſeqq.
Roſcia *filia S. Sidonii Apollinaris* 652 d
Roſſo (*Felix de*) *ſcriptor ex Ordine Prædicatorum* 723 b
Rota (*Claudius a*) *ſcripſit notas ad pſeudo-Luitprandum* 249 f
Robertus *Comes Pariſiorum Rollonem Ducem Normannorum ad fidem Chriſtianam converſum uxorem ſuo appellavit* 802 f
Rotildis *vel* Crotildis *aliis* Doda *regina Francorum* 809 a f
Rotoldus *epiſcopus Ebroicenſis ad cathedram Rotomagenſem tranſiit* 197 e
Rudolphus *Habſpurgi & Holſatarum Comes eligitur rex Romanorum* 692 b, 693 b
Rufinus *presbyter Aquileienſis S. Hieronymo fuit coævus* 18 e
Rufus *archiepiſcopus Cuſentinus* 100 e
Rutoartius (*Theodericus*) *Acta Martyrum ſincera edidit* 425 c, 427 c. *Inſuper illuſtravit hiſtoriam Wandalicæ perſecutionis* 628 c
Ruricius *præſul Lemovicenſis* 611 c d e f, 616 f, 622 c
Ruſ-puerra (*Franciſcus*) *ſcripſit Hiſtoriam eccleſiaſticam diœceſis Gruennenſis* 424 b
Rothardus *archiepiſcopus Moguntinus* 52 e

S

SAcci (*Carolus*) *doctor theologus Pariſienſis* 231 e d
Saenz de Aguirre (*Joſephus*) *S. R. E. Cardinalis fabulas quorumdam pſeudo-ſcriptorum Hiſpanorum refellit* 415 c d e f, 428 f, 429 a, 565 d e
Salazar (*Joannes Tamayus de*) *Martyrologus Hiſpanus multas fabulas confixit* 424 c d e, 428 e, 535 b, 563 d & ſeqq., 594 e f, 595, 621 c d e f, 753 f, 754 a b c d
Salicetus (*Nicolaus*) *ſcriptor Ordinis Ciſtercienſis* 211 a d
Sammarthanus (*Dionyſius*) *edidit tomum primum noviſſimæ Galliæ Chriſtianæ* 435 & ſeqq.
Sampſon *archiepiſcopus Rhemenſis* 190 c, 319 e, 331 a
Sampſon *abbas in Hiſpania* 397 a
Sanderadus *aut* Sandradus *abbas Gladbacenſis non videtur publice coli* 742 e f
Sanderus (*Antonius*) *edidit Flandriam illuſtratam* 169 f
B. Sanſedonius *vel* Senenſis (*Ambroſius*) *ex Ordine Prædicatorum* 729 a, 731 b c
Sartorius (*Auguſtinus*) *ſcriptor Ordinis Ciſtercienſis* 206 d
Saturnious *epiſcopus Verouenſis* 401 b
Sauſſeyus (*Carolus*) *ſcripſit Annales eccleſiæ Aurelianenſis* 793 f
Savaro (*Joannes*) *ſcripſit de Originibus Claromontanis* 448 d. *Opera S. Sidonii edidit* 597 & ſeqq.
Schelſtrate (*Emanuel a*) *ſcripſit de antiquitatibus eccleſiaſticis* 533 f
Scolanus (*Gaſpar*) *ſcripſit Hiſtoriam Valentinam Hiſpaniæ* 452 b

Seguinus

Seguinus (*Philippus*) *ſcripſit de Sanctis ac Beatis Ordinis Ciſtercienſis* 369 e f
Semprimgbam (*Gilbertus de*) *conſilio S. Bernardi inſtituit novum Ordinem in Anglia* 857 a
Seneca *decimus epiſcopus Hieroſolymitanus* 555 c f
Serlo *abbas Savigniacenſis* 242 e
Sergius II. *Papa Romanus* 405 d, 406 c
Seronatus *Arvernie tyrannus vel oppreſſor* 604 d e
Severa *Philippi imperatoris uxor* 507 e
Severiana *filia S. Sidonii Apollinaris* 602 b e
† Severus *præſul Trevirenſis* 41 a
Severus *imperator Majoriano interfecto ſucceſſit* 603 e d
Sigebertus *Gemblacenſis in Brabantia monachus & ſcriptor incunte ſeculo* XII. *floruit* 34 f
Sigefridus *epiſcopus Genuenſis* 239 c
Sigiſmundus *Romanorum imperator* 486 a
Sigiſmundus *rex Burgundiæ quando regnare cœperit* 777 b
† Sigo *Claromontenſis epiſcopus* 448 e f
Silvius *Florentinus generalis abbas Congregationis Olivetanæ* 473 b
Silvius (*Andreas*) *Benedictinus Marchianenſis edidit ſynopſin Hiſtoriæ Franco-Merovingicæ* 231 f
Simeon *Dunelmenſis ſcriptor Anglus* 58 c, 60 a
Simeo *Neviamenſis epiſcopus anathemate percuſſus* 241 d
Simon *abbas Cauiaci corpus S. Bernardi amici ſui invifit* 225 b c d
Simeo *primus iſtius nominis, & ordine nonus abbas Aquicinctinus* 353 e f
† Simplicius *antiſtes Bituricenſis* 610 f, 612 b
Simplicius *epiſcopus Veronenſis* 401, 596 e
Simplicius *epiſcopus Æduenſis* 497 f
Sirmondus (*Jacobus*) *S. J. Opera S. Sidonii Apollinaris edidit ac illuſtravit* 598 & ſeqq.
Sixtus II. *Pontifex Romanus* 582 e
Sixtus *Senenſis ſcriptor ex Ordine Prædicatorum* 232 b c
Sollerius (*Joannes Baptiſta*) *edidit tractatum de patriarchis Alexandrinis* 580 a, 582 f
B. Softeneus (*Gerardinus*) *unus ex ſeptem primis fundatoribus Ordinis Servorum B. Mariæ* 660 d, 665 a b
Spedus (*Joannes*) *edidit Theatrum Britannicum* 633 b c
Steil (*Fridericus*) *Germonice edidit Viridarium Sanctorum Ordinis Dominicani* 3 d
† Stephanus *rex Hungariæ* 5 e f
† Stephanus *tertius abbas Ciſtercii* 262 c, 263 b
Stephanus *Angliæ rex* 62 a, 246 e
Stephanus *epiſcopus Pariſienſis* 131 d
Stephanus *epiſcopus Mimatenſis* 436 f, 437 a e
Stephanus *abbas publici Montis, qui etiam abbas S. Laurentii vocatur* 855 c, 858 a
Stephanus *diſcipulus S. Bernardi, & poſtea S. R. E. Cardinalis* 192 e, 294 d
Strada (*Antiochus*) *ſcripſit librum, cui titulus eſt* Spongia Sardorum 415 b
Suercherus *rex Sueciæ* 180 d
Sugerius *abbas S. Dionyſii* 218 f, 1292, 216 c
Surius (*Laurentius*) *Cartuſianus collegit Vitam Sanctorum* 664 e
Suſo (*Henricus*) *ſcriptor ex Ordine Prædicatorum* 232 a
Syagrius *epiſcopus Veronenſis* 596 e
† Sydonius *genere Scotus fundavit monaſterium in Gallia* 817 b, 818 d
Symeon *ſecundus epiſcopus Hieſolymitanus* 555 c
Syncellus (*Georgius*) *ſcriptor Græcus* 508 c f

T

TAegius (*Ambroſius*) *ſcriptor ex Ordine Prædicatorum* 723 d, 725 a, 728 c
Taillepied (*Natalis*) *ſcripſit de antiquitatibus urbis Rothomagenſis* 641 c
Taocreda (*Fulvia*) *mater B. Bernardi Tolomei* 475 e
Tartarus (*Petrus*) *ex Congregatione Olivetana S. R. E. Cardinalis* 487 a
Tattus (*Primus Aloyſius*) *conſcripſit Martyrologium Novocomenſe* 585 b c & ſeqq.
† Ternanus *Pictorum in Britannia epiſcopus* 774 b
Teſcelious *S. Bernardi abbatis pater, vir nobilis & pius* 102, 103 f, 104 a b, 117 b c, 257 f
Theobaldus *archiepiſcopus Cantuarienſis* 184 d e
Theobaldus *Comes Campanie amicus S. Bernardi Claravallenſis impenſe laudatur* 293 c d & ſeqq.
Theodelinus *abbas Malleacenſis* 790 e, 791 c d
Theodericus *rex Francorum* 809 a f
Theodericus *vel* Deodericus *epiſcopus Metenſis* 34 a b c d
Theodericus *epiſcopus Virdunenſis* 857 d, 858 d
Theodericus *Campenſis abbas & teſtis oculatus miraculorum S. Bernardi* 338 d, 339 c & ſeqq.
Theoderieus II. *abbas Andaginenſis* 858 d, 861 c
Theodericus I. *Comes Barri* 310 a
Theodoricus *monachus Rothomagenſis verſibus Leoninis ſcripſit Vitam S. Audoeni* 795 e f
† Theodorus *Cyrenenſis epiſcopus S. Lucium exemplo ſuo ad martyrium excitavit* 28 b c f
Theodwinus *epiſcopus Leodienſis* 853 e f, 854 e, 859 d, 861 f
Theonas *epiſcopus Arianus Marmaricæ* 584 c
Theonas *epiſcopus Cyzicenus in Helleſponto* 584 d e
Theophilus *patriarcha Alexandrinus* 580 e
† Thomas *de Aquino laudat virtutes & ſcripta S. Bernardi abbatis* 228 e f. *Quo tempore natus fuerit* 729 a, 731 b, 734 f, 736 e
Thomas *abbas Villarienſis in Brabantia* 361 b
Thomas *Prior S. Victoris Pariſienſis pro juſtitia perimitur* 239 e
Tiesmarus *abbas Hemelſverdhuſenſis* 41 e f
Tigernacus *Cluineoſenſis epiſcopus in Hibernia* 625 e, 627 d
Tilpinus *præſul Rhemenſis* 517 f, 518 f
Timmermanus (*Bernardus*) *ex Ordine Ciſtercienſi ſynopſin miraculorum S. Bernardi collegit* 365 d
Timotheus *epiſcopus Alexandrinus* 397 d
Tinmuthenſis (*Joannes*) *ſcriptor Anglus* 58 a b
Tiffier (*Bernardus*) *edidit Bibliothecam Patrum Ciſtercienſium* 124 c
Tobias *quintus epiſcopus Hieroſolymitanus* 555 c
Torfæus (*Thormodus*) *ſcripſit Hiſtoriam Orcadum inſularum* 2 f
Torniolus (*Evangeliſta*) *epiſcopus Tiphernenſis* 487 a
Totila *famoſus Gothorum rex* 543 b, 544 c
Traſamundus *rex Wandalorum* 632 e
Trebellius *Pollio hiſtoricus antiquus* 404 c
Tudertinus (*Dominicus*) *geſta S. Philippi Benitii ſoluta oratione conſcripſit* 655 f

Tullius (*Servius*) *rex populi Romani* 600 d
Turre (*Philippus a*) *ſcripſit diſſertationem de Colonia Ferojulienſi* 411 c f, 412 b
Turſtinus *Ebocacenſis in Anglia archiepiſcopus* 143 a b

U

UBaldinis (*Octavianus de*) *S. R. E. Cardinalis* 684 c
Ubaldus *nobilis vir Ordinem Servorum B. Mariæ ingreditur* 698 b. *An hic catalogo Beatorum adſcriptus ſit, dubitatur* 698 d
Ubertinus (*Guilielmus*) *epiſcopus Aretinus* 680 c, 681 c
Urbanus II. *Pontifex* 237 e
Urbanus V. *Pontifex* 485 d
Urſio *abbas S. Dionyſii Rhemenſis* 239 b
Urſinus (*Joannes*) *S. R. E. Cardinalis ſub nomine Nicolai III. ad Pontificatum Romanum evectus* 696 d

V

VAlerianus *epiſcopus Abbenzæ civitatis in Africa* 631 c
Valerianus *imperator a Perſis captus eſt* 439 b
Valerianus *fuit cenſor Romæ ſub imperatore Decio* 404 c d
Valerius (*Auguſtinus*) *epiſcopus Veronenſis ſcripſit de antiquis eccleſiæ ſuæ monumentis* 400 b c
Vanslebius (*Joannes Michael*) *Dominicanus ſcripſit Hiſtoriam eccleſiæ Alexandrinæ* 513 b
† Veredemus *epiſcopus Avenionenſis* 636 f, 637 & ſeqq.
Verinus (*Ugolinus*) *poſtea Leo X. Pontifex carmen in honorem S. Philippi Benitii compoſuit* 656 b c
Verona (*Franciſcus de*) *vir pictate conſpicuus ex Congregatione Olivetana* 487 c
Victor *epiſcopus Gauraritanus in Africa* 632 d e
Victor *epiſcopus Narenſis in Africa* 632 d e
Victor *vel* Victorius *fere individuus comes S. Philippi Benitii in itinere* 673 e, 674 f
Victor (*Sextus Aurelius*) *ſcripſit opuſculum de Cæſaribus* 426 a
Victorius *Comes, qui ſub Enrico Gothorum rege Arverniam gubernavit* 617 b c d
Vicona (*Joannes de*) *archiepiſcopus Remenſis* 577 b d
Vignierius (*Hieronymus*) *edidit Supplementum Operum S. Auguſtini* 764 b
Villalpaodus (*Bernardus*) *ſcriptor Ordinis Ciſtercienſis* 211 a d
Villanus (*Matthæus*) *hiſtoricus Italus* 540 e f
Villanus (*Philippus*) *hiſtoricus Italus* 540 e f
† Vinceotius *dicitur fuiſſe primus apoſtolus & epiſcopus Mevanienſis nobis* 719 e e
Vinetus (*Elias*) *ſcripſit commentarios in Opera Auſonii Burdigalenſis* 17 b
Viſch (*Carolus de*) *ſcriptor ex Ordine Ciſtercienſi* 120 f
Vitalis *vel* Vitus *primus Lituaniæ epiſcopus ex Ordine Prædicatorum* 490 d
Vitalis (*Ordericus*) *ſcriptor hiſtoriæ eccleſiaſticæ circa medium ſeculi XII. obiit 66 f. Quo tempore hiſtoriam illam abſolverit* 134 c
Vitelleſcus (*Joannes*) *S. R. E. Cardinalis* 719 f
Vitriaco (*Jacobus de*) *conſcripſit Hiſtoriam Hieroſolymitanam* 134 b. *Laudat Opera S. Bernardi abbatis* 228 d. *Scripſit Vitam B. Mariæ Ognacenſis* 259 f
Volaterranus (*Andreas*) *ſcriptor ex Congregatione Olivetana* 487 c
Voſſius (*Gerardus*) *Præpoſitus Tungrenſis* 236 b
Vultrogodis *regina Francorum & Childeberti I. uxor* 788 d e

W

WAlcendus *epiſcopus Leodienſis* 843 b, 858 c, 861 c
Walleramnus *vel* Gualeramnus *abbas Lobienſis* 853 c, 854 e
Walterus *vel* Gualterus *antiſtes Cabilonenſis* 137 c
Waltmannus *Antverpiæ abbas ex Ordine Præmonſtratenſi* 122 a, 144 f
Waræus (*Jacobus*) *eques auratus & ſcriptor Hibernus* 537 f
Waratto *Major-domus in Francia* 799 d, 809 a f
Warthonus (*Henricus*) *addidit appendicem ſcriptoribus eccleſiaſticis Cavei* 634 f
Waſſebourg (*Richardus de*) *ſcripſit de Antiquitatibus Galliæ Belgicæ* 375 c
Wemyſs (*Patricius Nmianus*) *S. J. nobis Mſs. Menologium Scoticum communicavit* 773 b
Wenſo *vel* Gonſo *abbas Florenſis* 855 c, 858 b
Wido *vel* Guido *epiſcopus Bellovacenſis* 576 e f
Wiggerus *abbas in Trevirenſi ſancti Maximini monaſterio* 41 d
Willelmus *patriarcha Hieroſolymitanus* 181 b
Willelmus *abbas monaſterii Villarienſis in Brabantia* 372 a b
Willelmus VIII. *Comes Pictavienſis* 458 f
Willelmus II. *rex Angliæ* 280 e
Wilſon (*Joannes*) *Martyrologus Anglus corrigitur* 633 e f
Wiltheim (*Alexander*) *S. J. multa nobis circa Sanctos ſubminiſtravit* 319 f
Witſordus (*Richardus*) *edidit Martyrologium Anglicum* 634 c d

Y

YEpeſius (*Antonius*) *eruditus ſcriptor Hiſpanus Ordinis Benedictini* 203 e

Z

ZAcagnius (*Laurentius Alexander*) *Vaticanæ bibliothecæ præfectus* 751 f
Zacchæus *publicanus perperam confunditur cum S. Amatore Caducenſi* 18 b c, 25 c d
Zachæus *eccleſiæ Cæſareenſis epiſcopus* 18 e
† Zacherias *pater S. Joannis Baptiſtæ habet Venetiis monaſterium ſui nominis* 769 c, 770 d e f
Zeno *epiſcopus Veronenſis* 401 b
Zeno *imperator quando ſit mortuus* 620 d
Zenobius *epiſcopus Faſulanus* 541 e

INDEX TOPOGRAPHICUS

A

A Briocenſis urbs 805
Achyron. *Vide* Aquilona
Adane (*vulgo Aden*) urbs Arabiæ 508 d e
Adura (*vulgo Aire*) olim Vicus-Julii oppidum Galliæ 70 c
Ædua. *Vide* Auguſtoduoum
Æduenſe territorium antiquum & hodiernum 262 e
Ægæ, *ſeu* Ægææ urbs Ciliciæ. *SS. Claudius, Aſterius, Neon, Domnina & Theonilla MM.* 567
† Ægidii oppidum in Septimania *unde nomen traxerit* 861 c
Æſia. *Vide* Iſera
Affligenienſe in Belgio cœnobium. *Traditio eſt, S. Bernardum abbatem Clarevall. a Deipara Virgine ibidem ſalutatum fuiſſe* 208 f
Africa, *in qua S. Victor conf. & Vitenſis ep.* 628
Alba (*l'Aube*) fluvius Galliæ 265 d
Aldenbergenſe cœnobium in Germania 557 f. Alterum ejuſdem nominis in Flandria, *perperam a neoterico cum priore confuſum* 558 a
Alexandriæ *Priſtus, Sevus &c. MM.* 423 a. *S. Theona vel Teona ibidem ep.* 579
Alla pagus Ducatus Luxemburgenſis. *Ubi colitur S. Maurus presb.* 517 a
Alpenſe monaſterium in diœceſi Gebenoenſi, *Ciſtercienſibus aggregatum* 277 b
Alpas Juliæ 858 e
Alvernia *vel* Arvernia Galliæ provincia 831 a
Alzira oppidum Hiſpaniæ. *S. Bernardus martyr ord. Ciſterc. item Grata & Maria VV. & MM.* 452
Ambleva *vel* Amblevia fluviolus in Belgio 854 d
Andaginenſe monaſterium in Belgio, *al.* S. Huberti dictum, *abbatem habuit B. Theodericum* 843
Andegavenſis provinciæ ſinus 89 c
Andegavum urbs Galliæ 791 d
Anderitum, olim civitas, nunc vicus, *Javoux dictus*, in Gallia. *S. Privatus ep. & M.* 434 d
Andra *vel* Andria, urbs regni Neapolitani 840 a
Anglia. *S. Sigfridus abbas* 536 b
Annicium. *Vide* Podium S. Mariæ
Anſion, locus in provincia Pictavienſi 87 c
Antiochiæ in Syria *SS. Bonoſus & Maximilianus vel Maximianus MM.* 425 b. *SS. Donatus, Reſtitutus, Valerianus, Fructuoſa, & 12. alii MM.* 590
Antiochiæ nomine urbes variæ 590 b
Apenoinus mons Italiæ 689 d f
Aquæ-ſextiæ in Provincia. *S. Cedonius vel Sidonius conf. & ep. us ſertur* 591
Aquileja, civitas Italiæ, nunc exciſa 750 e
Aquilona, *ſeu* Achyron, locus circa Nicomediam, *ubi Conſtantinus Magnus baptizatus eſt* 431 f, 433 a
Arduenna ſilva. *B. Theodericus* 843
Arvernæ, *nunc* Claromons, urbs Galliæ. *S. Sidonius Apollinaris epiſc. S. Avitus ep.* 444 b, 597 a
Aſper-mons caſtrum 380 e
Aſta urbs Italiæ 410 e, 412 e
Augia, cœnobium in Germania 315 e
Auguſtodunum urbs Burgundiæ. *S. Symphorianus M.* 491 a. *S. Flavianus ep.* 643
Auſtria *vel* Auſtraſia pars Galliæ 809 e
Auniſſiodorum urbs Galliæ 781 b

B

BAiocæ *vel* Baiocum (*vulgo Baieux*) urbs Normanniæ 824 d
Balgentiacum *ſeu* Baugentiacum (*Baugency*) urbs Galliæ 308 c
Balneoregium civitas Etruriæ in Italia. *S. Aldrovandus epiſc.* 549 a
Banna flumen Hiberniæ 627 f
Barrum ad Sequanam (*Bar ſur Seine*) opp. 000 ignobile in Lingonibus 327 e
Barrum-Ducis opp. 56 e
Barrum ſuper Albam opp. Galliæ 316 b
Bedonia (*vulgo la Baulegne*) fluvius 89 d
Belſinnaca inſula 816 f
Bencharnum, olim urbs, nunc provincia. *S. Julianus ep.* 441, 442
Beneventum urbs Italiæ 410 b, 411 e
Bergendenſis tractus, *ſeu* Vergendenſis 98 e
Beronii pagus Italiæ 729 f, 731 d
Berſack, quæ olim Carthago in Africa 689 f
Bevagna. *Vide* Mevania
Binchium opp. Hanooniæ 209 f
Bizyra in Thracia ubi ſita 302
Bodobriga *ſeu* Boppardia, urbs Germaniæ, *ubi ſancti Martyres anonymi ſunt inventi* 556
Boppardia. *Vide* Bodobriga
Boſtra Arabiæ metropolis 508 b d
Brena caſtrum in Campania (*vulgo Brienno*) 317 e f
Briegius pagus in Gallia (*vulgo la Brie*) 812
Brioſſium, *ſeu* Brigioſum (*vulgo Briou*) in Pictonibus 950
Brixiæ in Inſubria Italiæ *B. Bartholomæus a Foreſto* 713
Brumvillare cœnobium 319 a f, 340 e, 341 f
Bullencurienſe cœnobium (*vulgo Boulencourt.*) *B. Aſcelina virgo* 650 b c
Burdemons (*vulgo Bourlemont*) caſtrum 316 a, 317 e
Burdigala urbs Galliæ 284 b. *S. Leontius epiſc.* 242 a
Burgulienſe cœnobium 790 d, 791 d
Burgum S. ſepulcri Italiæ opp. 689 e
Burgundia. *S. Altigianus & Hilarinus monachi & MM.* 647 b
Burſfeldenſe cœnobium 52 e

C

CAdurcum (*vulgo Cahors*) urbs Galliæ 313 c
Cæraugusta urbs Hispaniæ 858 f, 861 d
Cæno. *Vide* Chinonium
Campaniam Galliæ *multis miraculis illustrat S. Bernardum Claravall. abbas* 344, 343, 346
Candelcdæ in Hispania *S. Bernardus monachus Cisterc.* 369 a
Cari-loci (*vulgo Charlieu*) monasterium 141 c
Carnotum, *vel* Carnutum (*vulgo Chartres*) urbs Galliæ 824 e
Cartusia, *unde sic dicta* 298 d
Casale *seu* Casalium, civitas in Italia. *S. Natalis presb. & conf.* 409
Castellio ad Sequanam urbs Galliæ 259 f
Castrum Nantonis, opp. Galliæ (*vulgo Chasteau Landon*) 271 c
Castrum-villarium (*vulgo Chateau-villain*) 311 c, 313 b
Catarracton *seu* Caturactonium urbs Angliæ 63 b c
Cenomani in Gallia. *S. Teneſtina virgo* 791
Cephalenia inſula, etiam Samus dicta 769 f & ſeqq. 772 e
Chableia vicus 317 c, 318 a
Chaleta vicus (*vulgo Charlette*) 316 e
Chinonium (*Chinon*) caſtrum Galliæ. *S. Maximus abb. & conf.* 55 a
Chrytopolis. *Vide* Veſontio
Ciberis nomen loci ignoti 523 c
Ciſterium abbatia in Ducatu Burgundiæ, *varus nuntiis illuſtratur* 111 e
Civalitana urbs 411 e, 413 e
Clamicium opp. in Gallia 311 e, 813 c
Clara-vallis abbatia *S. Bernardi regimine, virtutibus ac prodigiis nobilitata; ejuſdem ſitus, fundatio, & elogia* 111
Clara, vicus Angliæ 840 d
Clari-fontis monaſterium 195 f
Claromons. *Vide* Arvernæ
Clandiopolis, nomen plurium urbium 766
Claudiopolis in Honoriade provincia. *S. Tarſon M.* ibid.
Clipiacum (*vulgo Clichy*) vicus Galliæ 809 f
Cluniacum (*Clugny*) pagus Galliæ: *ubi abbatia percelebris* 273 e
Colceſtra *ſeu* Colceſtria urbs Angliæ 839 d, 840 d
Compſa (*vulgo Conza*) civitas Italiæ. *S. Herbertus archiepiſc.* 100
Comum *vel* Novocomum urbs Italiæ 530 b
Cona opp. in Gallia 313 b
Conaldus (*vulgo Cunaud*) prioratus 92 c, 93 a
Confluentia opp. 338 f
Conſtantia urbs Germaniæ 315 e
Conſtantinenſis pagus (*vulgo le Contantin*) pars Normanniæ 835 e
Conſtantinopolis. *S. Callinicus I. patriarcha* 644
Corbeia urbs Galliæ, & monaſterium ibidem 91 d
Corduba, mons in Luſitania 58 f
Corduba, urbs Hiſpaniæ. *SS. Leovigildus & Chriſtephorus MM.* 97
Cremona urbs Italiæ 286 e
Crux S. Leufredi, monaſterium 816 f
Cualanni Hiberniæ populi 627 e

D

DEenſe monaſterium 72 a b, 87 b
Deppa (*vulgo Dieppe*) opp. Galliæ 70 f
Derria (*aliàs Londonderry*) urbs Hiberniæ 624 c
Doningen vicus in territorio Conſtantienſi 315 d
Doratum *ſeu* Scoterium abbatia 289 e
Dunenſis in Flandria abbatia; *quæ poſtea Brugas translata* 170 a. *Robertus abbas Dunenſis, poſt abitum S. Bernardi fuit abbas Claravallenſis* 325 a. *Quod Duuas Furneuſes adieris S. Bernardus abb. Claraval. varia memorant teſtimonia* 169 d e f
Dunenſis tractus in Gallia 816 f

E

EDeſſa urbs in Meſopotamia, altera in Macedonia 319 f, 320 a
Eliberis. *Vide* Illiberis
Eluſa, *alias* Eluza, Heluza (*nunc Euſe*) urbs Galliæ 70 a b

F

FAbricæ (*vulgo Forges*) pagus 95 e
Faſulæ urbs diruta in Etruria: *prope quam S. Andreas conf.* 539
Farfæ monaſterium 304 c
† Filiberti monaſterium. *Vide* Deenſe
Firmitas ad Albulam (*vulgo la Ferté ſur Aube*) opp. Galliæ 271 c
Fiſcannenſe monaſterium 815 e, 816 e
† Florentini opp. 319 a, 320 a
Fontanæ, caſtrum in Burgundia, *vel* Fontes (*vulgo Fontaines*) *locus natalis S. Bernardi Claraval. abb.* 101 e
Forma Trajani locus Romæ 498 e f
Forum-Julii civitas Italiæ. *SS. Donatus, Romulus, Sylvanus, & Hermogenes MM.* 411 c
Forum-Trajani in Sardinia 417 d
Francofurtum ad Oderam 689 f
Francofurtum ad Mœnum 315 c, 321 a
Fuldenſe monaſterium 854 f
Fundis in Latio *S. Paternus M.* 402 b
Furcæ, portus 84 b
Fuſniacenſis abbatia 272 a, 274 a

G

GAbalitana *ſeu* Gavalitana regio in Gallia 439 b
Gallobelgicam *tranſiens S. Bernardus Claraev. abb. variis ibi miraculis coruſcat* 342 d & ſeqq.
Garganus mons 830 f, 853 e, 854 e
Gelling *olim* Gedlingum in Anglia locus 64 e
Gemblacenſe cœnobium 342 f, 344 d, 393 c
Gemblacum opp. Brabantiæ 393 c
Gemmeticenſe monaſterium 76 c, 77 c, 82 a c
Germaniæ *loca varia ſacris prædicationibus at miraculis illuſtrat S. Bernardus Claraev. abb.* 192, 193, 194, 195
Girwenſe S. Pauli in Anglia monaſterium 536 f
Granceium *ſeu* Granciacum (*vulgo Grançay*) caſtrum 462 d
Grandimontenſis abbatia 292 c
Gualdum caſtrum Italiæ 737 a

H

HAlo insula. *S. Bassa M.* 417 b
Herbidilica terra *vel* comitatus Herbidilicus 87 b
Herius *seu* Herus (*vulgo Heis*) insula Galliæ. *S. Filibertus abb.* 66 a, 67 a
Hibernia: *in qua S. Eugenius vel Eogainus episcopus Ardstratbensis* 624 b
Hieracii in Calabria *S. Antonius monachus, item beatus forsan Nicodemus monachus & conf.* 648
Hierosolyma. *S. Zacchæus vel Zacharias episc.* 555
Hispania. *SS. Julius, Julianus, Vincentius, Augurius, Eulodius MM.* 424 a. *SS. Fabricianus & Philibertus MM.* 535
Hoium. *Vide* Huum
Honfleur opp. Normanniæ 70 e
† Huberti monasterium. *Vide* Andaginense
Huum opp. diœcesis Leodiensis 209 f, 859 f, 861 f

I

JAvoux. *Vide* Anderitum
Igniaceasa cœnobium 319 e
Illiberis opp. Hispaniæ 99 f
Insula-barbara monasterium 56 d
Joviniscum urbs Galliæ (*vulgo Joigny*) 318 a
Isera flumen, *alias* Æsia *vel* Oesia (*vulgo l'Oyse*) 78 f
Julianeum urbs inferioris Germaniæ 859 a, 861 e
Julio-booa *vel* Julia-bona opp. *quo nunc nomine vocetur* 70 e f
Julleium *aliis* Juliacum (*vulgo Juilly*) virginum cœnobium 263 c, 265 c
†† Justi & Pastoris monasterium 98 e, 99 d

K

KEntigen *seu* Kentzigen pagus 338 b

L

LAgenia provincia Hiberniæ 687 e d
Laranda *vel* Larandus opp. 567 c d
Lariſſæ urbes variæ in Thessalia, & alibi 418 d
Lascuris *seu* Lalcurra urbs 442 a
Laudonum (*vulgo Laon*) urbs Galliæ 839 f
Lemencia insula Angliæ. *S. Justinianus eremita & M.* 633
Leucorum urbs. *Vide* Tullum
Ligeris fluvius 89 d
Lilleboone opp. Normanniæ 70 a
Limagus. *Vide* Lindemacus
Lincolnia urbs Angliæ 840 d
Lindemacus *alias* Limagus amnis 337 a
Lobianse monasterium in ditione Leodiensi 851 e, 854 b
Londonderry. *Vide* Derria
Lucaniæ provinciæ situs 37 c
Lucionense monasterium 95 c
Lugdunum Segusianorum *seu* Celtarum in Gallia 563 c. *SS. Minervius vel Minervus, & Eleazarus cum filiis* 561 a
Lugdunum Convenarum urbs Galliæ 563 b
Lupa (*vulgo Loin*) flumen 346 f
Luperciacum (*vulgo Lurcy le bourg*) vicus Galliæ. *S. Gildardus presb.* 840

M

MAlbodiense cœnobium mulierum (*vulgo Maubeuge*) 850 b, 851 b
Malenvilla (*vulgo Marenville*) vicus 316 a
Malleacum *seu* Malleaca (*vulgo Mailleçais*) urbecula & monasterium Galliæ in Pictavienſi provincia. *S. Rigomerus eo translatus* 786 c d
Mantinium urbs 767 d e
Mariani montes in Hispania 99 a, ibidem f
Marnay vicus 780 f
Malphath, quæ & Maspha, Masepha & Mesphe, urbs in confinio tribus Juda & Benjamin 9 b
Matrona (*vulgo la Marne*) olim Materna Galliæ fluvius 81 a b
† Maximioi præpositura apud Tavanam 41 d
Meduaoa (*Gallice la Mayenne vel* la Mayne) 89 c
Meling *seu* Mela vicus in agro Leodiensi 392 a
Memphis *alias* Ogdoa urbs Ægypti 462 f
Mesciacus locus in territorio Pictavienſi 92 f, 93 b
Mevania opp. Italiæ. *B. Jacobus Mevanas* 719
Mezieres opp. ad Mosam 864 d
Mimas urbs episcopalis 434 a b c d
Monasteriolum (*vulgo Montereau*) opp. Galliæ in Campania 317 e f
Mons-Barrus opp. Galliæ 259 f
Moos-Tolonus. *S. Eptadius presb. & conf.* 775
Montis-villare virginum cœnobium 81 a
Moretum *alias* Muritum opp. 346 d f
Morvinnus pagus 776 b, 781 b
Mundwilla (*vulgo Meurville*) vicus 316 a
Musseium villa Burgundiæ 315 f

N

NAmnetieum territorium (*vulgo la Nantois*) 87 d
Neocæsareæ in Ponto *SS. Neſtabus vel Neſtarius & forsan Severus* 536
Neda, Nepes, Nepete, Nepeta, nunc etiam Nepi opp. in Italiæ 294 c, 744 e
Neustria pars Galliæ 809 e, 830 f
Nivella Brabantiæ opp. 385 c
Niverneose territorium in Gallia. *S. Patritius abb.* 781 c
Normannia Galliæ provincia 809 f
Northumbriæ regnum. *Ejus latitude, etymologia; S. Oswinus M. ejusdem rex* 57
Noviomum (*vulgo Noyon*) urbs Galliæ 308 c
Novocomum. *Vide* Comum

O

OCcitania Galliæ provincia. *S. Privatus ep. & mart.* 433 b
Oesia. *Vide* Isera
Ogdoa. *Vide* Memphis
Oia insula 94 b, 95 d
Oliveranom monasterium 484 a & seqq.
Olympi montis tractus. *S. Georgius Limniota M.* 841
Oseara flumen Burgundiæ (*vulgo Ouche*) 781 a
Ostia Tiberina. *SS. Aurea, seu Chryse virgo, Censorinus, Felix, & alii* 755

P

PAlatiolos villa regia in Gallia 789 c
Paldagrava, Pal de grave *ſeu* Pas de grave locus Galliæ 25 d
Palus *vel* Paulus (*vulgo Paux*) pagus 84 c
Pannonia latius olim pateos quam nunc Hungaria 854 e
Papia *alias* Ticioum, urbs Longobardiæ 286 c
Partioiacum opp. Galliæ (*vulgo Partheney*) 288 b, 289 e
Pauliacum monaſterium 78 d
Philippopolis urbs Thraciæ 300 a
Pictavium (*vulgo Poictiers*) urbs Galliæ 87 d
Picmita civitas Italiæ 479 c d
Podium S. Mariæ, olim Annicium, civitas Galliæ 73 e
Polongeyum cœnobium *ſeu* de Polengero 653 e, 655 a
Pontiſara (*vulgo Pontoiſe*) urbs Galliæ 809 f
Populetum cœnobium Ciſtercienſe in Hiſpania 456 a b c
Portus Romanus, *S. Hippolytus op. & M.* 504. *SS. Martialis, Saturninus, Epictetus, Maprilis, Felix cum ſociis Martyribus* 523
Præmonſtrati locus *an Præmonſtratenſibus a S. Bernardo abb. Claraval. datus* 129 e, 130

Q

QUinciacum monaſterium (*vulgo ſaint Benoiſt Quincy*) 79 f, 81 a

R

RAmatha urbs Palæſtinæ ubi ſita 14 c
Ramathaim Sophim urbs Palæſtinæ in monte Ephraim, *patria Samuelis* 6 e
Ramſey Angliæ inſula 633 a b
Ratiatus *vel* Reciatus portus 89 d
Ratioſia pagus (*nunc vulgo le duché de Retz vel Rets*) 87 c
Reate in Italia, *B. Balduinus abb. Ord. Ciſterc.* 450
Rebacum oppidum 77 b
Redones (*vulgo Rennes*) 89 d
Remis in Campania Galliæ *S. Maurus presb. & ſocii* 40. *MM.* 515. *SS. Timotheus & Apollinaris MM.* 573
Resbacoſe monaſterium 77 b, 81 a d e
Romæ *S. Cyriaca vidua & M.* 403. e. *S. Antonius vel Antoninus M.* 498. *S. Timotheus M.* 530 c
Roquemadour. *Vide* Rupes Amatoris
Roſtatenſe *vel* Roſnaoeoſe monaſterium in Wallia 627 e
Rothomagom urbs Normanniæ. *S. Flavius ep.* 640. *S. Dado vel Audoenus ep.* 794
Rupes Amatoris opp. (*vulgo Roquemadour*) in Cadurcenſi Galliæ provincia, *S. Amator eremita* 16 b
Rutinenſe *ſeu* Rutilenſe cœnobium 318 e, 319 f

S

SAlonæ in Dalmatia *S. Anaſtaſius vel Attalus M.* 407 a
Samus inſula triplex iſtius nominis 769 e & ſeqq. *in qua ex illis SS. Gregorius, Theodorus, & Leo conf. obierint* 770
Sanciacum *ſeu* Sanctiacum (*nunc vulgo Sauci*) vicus Galliæ *& patria S. Audoeni epiſcopi* 812 b
Saotones civitas Galliæ. *S. Seronus vel Serronius M.* 26
Sardinia. *SS. Luxorius, Ciſellus, & Camerinus MM.* 414 a
Sarlatum urbs Galliæ 300 e, 301 f
Sarta fluvius 89 c
† Saturnini monaſterium (*vulgo S. Sernin de Toloſe*) 301 a f
Saxonum occiduorum in Anglia regni latitudo 65 e
Scotia. *S. Irchardus, ſeu Erchadus, vel Ercbadus ep. & conf.* 773
Scotorium. *Vide* Doratum
Scythia 679 d
Scnis io Tuſcia *B. Bernardus Ptolomæus* 464 a
Sequana Galliæ flumen 812 e
† Sequaoi monaſterium 647 f
Silymbria 523 e, ibid. c & ſeqq.
Singidonum opp. 413 e
Sirmium urbs Pannoniæ inferioris 413 e
Solac *ſeu* Solacus vicus ubi ſitus 17 b
Sonnenſis pagus (*le Sonnois*) in Gallia 789 c
Spalatom urbs 409 a
de Spina mnoaſterium 203 f
Stampæ urbs Galliæ (*vulgo Eſtampes*) 280 e
Sublacus in Latio locus 672 d, 674 d
Subligniacum. *Vide* Vallis Sublignea
Summontorii prope Oenipontem *B. Riebildis virgo recluſa* 649 b
Syonada urbs Phrygiæ 36 b e

T

TAlentum (*vulgo Talen*) arx 101 e
Tarſi io Cilicia *S. Anthuſa ſolitaria, S. Athanaſius ep. & M. & Chariſius ac Neophytus MM.* 494
Thoa inſula 772 e
Thracia. *SS. Silvanus, Sabinus & Pantherius MM.* 389
Thudioiacum caſtrum *ſeu* opp. in ditione Leodienſi (*vulgo Tuin*) 848 f, 851 a
Ticini in Italia *S. Guniforcus M.* 524
Toarus *vel* Thoeda (*vulgo la Toux*) flomen 95 f
Toloſani *mirabilem de S. Bernardo Claraval. abb. ob famam ſanctitatis & miracula habem eſtimationem* 202 d e
Trecæ (*vulgo Troyes*) urbs Galliæ in Campania 858 e, 861 e
Trenorchienſis prioratus 73 e, deinde abbatia 74 e
Triaogulum caſtrum (*vulgo Trainel*) 317 c f
Trium Fontium (*vulgo Troiſ-fontaines*) monaſterium, *valicinio ac miraculo S. Bernardi Claraval. abb. illuſtratum* 117 d e
Tuderti io Umbria *S. Philippus Benitius conf.* 655 b
Tuillium (*vulgo Touillon*) caſtrum 262 e
Tullum (*vulgo Toul*) urbs ad Moſellam 322 b
Tuſcia. *SS. Ptolomæus & Romanus epp. & MM.* 744

U

UCetienſe territorium Galliæ, *S. Veredemius eremita conf.* 636 c
Urbs vetus (*Italice Orvieto*) Italiæ civitas 681 c
Utica urbs Africæ 639 e

Valcom-

V

Valcompare insula 772 e
Vallis-aquæ monasterium 301 c
Vallis-ecclesiarum monasterium Hispaniæ 369 a b
Vallis S. Lamberti cœnobium 391 f
Vallis-regia cœnobium 330 c, 331 a
Vallis Sublignea (*vulgo Souligné sous Vallon*) locus agri Cenomanensis in Gallia. *S. Rigomerus presb. & conf.* 783
Varinæ *vel* Vareonæ 84 b
Vergeodensis tractus. *Vide* Bergendensis
Verodunum *vel* Virodunum (*vulgo Verdun*) orbs Lotharingiæ 809 f
Veronæ in Italia *S. Maderatus ep. & conf.* 596
Vertavense monasterium (*vulgo Verton*) 87 d
Vesalia inferior & superior, oppida Germaniæ 405 e f
Vesontio (*vulgo Besançon*) urbs Galliæ 286 c
Vicentiæ in Italia *SS. Leontius & Carpophorus MM.* 322 a
Vicus-Julii. *Vide* Adura

Villariense cœnobium *S. Bernardi Claravall. abb. adventu, & Religiosis eo missis honoratum* 343 a. *B. Gobertus conf. Ord. Cisterc. ibidem monachus* 370 a
Viride-folium castrum in diœcesi Tolosana, *ubi hæretici ad prædicationem S. Bernardi Claravall. abb. obdurati puniuntur* 202
Vitensis in Africa civitas, & episcopatus 619 e f, 630 a b
† Vitooi monasterium in Lotharingia 852 a, 854 d
Vultiacum pagus in Gallia 796 e, 812 c
Vultona *aliis* Vultumna flumen 95 e

W

Wark opp. ad Mosam 864 d
Welalia. *Vide* Vesalia
Wetzlaria opp. Germaniæ 558 a
Wilfaresdium *seu* Wilfaresdum locus in Anglia 63 f, 65 d
Wiremutheose in Anglia cœnobium 536 f

INDEX ONOMASTICUS

A

Absis *vel* Abside, *fornix* 87 c
Adelphi, *fratres* 746 b
Ædificatoria, *id est, ad virtutem moventia* 392 e
Æquiternus, *æque æternus* 613 e
Analogium, *pulpitum in choro* 856 c
Apathes, *sine passionibus* 69 a e
Apocrisiarius *a voce Græca ἀποκρίνομαι, est minister qui vice vel nomine alterius respondet* 812 d
Arista, *pro spina piscis* 91 f
Auricularius, *secretarius* 81 a c

B

Birrus, *pro vili vel crassiore veste* 295 c
Boscus, *silva* 112 e
Bottulus, *vasculum* 390 f
Bracale & bracarium *vel* Bracheriolum, *herniæ vinculum* 734 c

C

Calcatenus, *calce tenus* 833 f
Camisia, *indusium* 25 f
Casa, *pro quovis ædificio* 816 c, 829 b
Κατατέλται, *catapeltæ, instrumentum tormentorum* 520 a
Cauma *vel* Cauna, *augurium* 44 t d
Ceremoniari, *sacra diis offerre* 413 d f
Cerostata *vel* Cereostata, *species candelabrorum* 812 e
Clangorium, *alias campanarium vel campanile* 829 b
Cleptim, *furtim* 90 e
Cocbio, *superior dolii apertura* 729 e, 731 c
Commissi, *quales in Ordine Servitarum* 739 d
Condita, *locus certus, territorium* 789 c
Cortis *vel* Curtis, *quandoque pro clausura monasterii* 654 f

D

Dapsilitas, *liberalitas* 812 e
Dieta *vel* Dieta, *iter unius diei* 544 b
Didascalus, *magister* 358 d

E

Elephantiasis, *species lepræ* 683 e
Emenda, *multa pecuniaria* 182 e

F

Fescenninæ strophæ 687 c, *id est, dictiones obscœnæ* 689 c
Finagium, *confinium* 112 e, 216 e
Foresta, *silva* 126 e

G

GArba, *fegetis manipulus* 74 b
Gergometum, *vinum deterius* 729 d, 731 c
Gerundium, *cognomen impoſitum a* Geris duo 393 c
Grangia, *prædium* 306 c
Guarnimentum *vel* Garnimentum, *quivis ornatus rei congruus* 835 c f
Guerra, *bellum* 178 a

I

INcauſtum, *atramentum* 198 a
Intitulare, *pro explicare* 49 f

L

LÆtaniæ, *quandoque dies Rogationum* 816 c, 835 c
Latria, *cultus* 54 c
Ledo & Ledona, *maris æſtuatio* 82 a

M

MAdonna *vel* Madonnina, *vox Italica, Latine Domina noſtra* 739 d e
Mamphora, *ſudarium, aut linteum* 25 d
Martyrium, *ædes martyri ſacra* 534 f
Molare, *ſpoliare* 64 f

O

ORama *ſeu* horama, *viſio vel revelatio* 840 a

P

PAlafredus, *equus gradarius* 548 c
Pandocinare, *idem videtur quod* Pandoxare, *ſeu cauponam exercere* 65 f
Panis autopyros, *quid ſit explicatur* 280 d e
Pelliceus pilens, *quid ſit vide* 315 d e
Pitantia, *portio* 508 b, 194 c
Placita, *conventus publici* 82 a
Plumbatæ, *quoddam flagelli genus: exponitur illud* 432 b c
Polyandrion, *cœmeterium* 560 a e
Porciniom, *locus in quo degunt porci* 832 b, 835 f
Præbendula & præbenda, *portio cibi monachis dari ſolita* 508 e
Puſtella *vel* puſtula, *genus ulceris* 78 f

R

RAſorium, *novacula* 210 b
Regiſtra campanarum, *id eſt funes* 51 b
Repa, *feretri operculum* 819 c f
Romane loqui, *id eſt, Gallice* 654 f
Ruptura, *quid ſit apud medicos* 716 d

S

SAgmarius, *equus, vel jumentum ſarciuarium* 791 d
Saginarius *idem quod* ſagmarius 829 b, *Item homo ſarcina onuſtus* 835 c f
Scamellum *vel* ſcamellum 87 c
Σχεσιγραφος *a voce Latina* Scriniarius, *ſumi videtur pro ſcriptore, qui acta martyrum excipiebat* 420 c
Segmentata, *pulvinaria acu picta* 295 c
Solatiari, *conſolari* 93 d
Sotulares, *calcei* 390 b
Stallum *aut* ſtallus, *ſedes in choro* 123 c
Strata *vel* ſtrada, *via aut platea* 316 f, 816 c, 829 b
Subſolanus, *ventus orientalis* 90 e
Subſtratorium, *pro tapete* 831 a
Suffragines, *nervi* 84 c
Sulci, *lineæ* 382 c

T

TAburus, *ſpecies veſtimenti* 383 b
Tarta, *ſpecies placentæ* 732 c, 734 c
Theutonici & Theotiſci, *Germani* 519 a
Torneta *Gallice* Tournois 274 a
Trabeatus, *id eſt, natus* 380 d
Tunna *vel* tonna, *vas* 78 f
Typus, *febris* 82 f, 91 f, 810 a

U

URanicus, *id eſt, cæleſtis* 48 b

V

VAccheta, *interdum vacca junior* 730 c, 731 f
Veges, *vas vinarium* 729 d, 731 c
Veniæ, *pro genuflexionibus vel inclinationibus monaſticis* 653 d, 654 f
Verbum, *pro negotio* 298 f
Verecundia, *pro contumelia* 380 c

W

WAntus, *chirotheca* 78 c

X

XEnia, *dona* 315 b

INDEX MORALIS

A

Abſens *corpore*, *ſed ſpiritu præſens*, *moribundum ſanat S. Bernardus* 306 b c d e. *Idem* abſens, *ſpiritu præſens oſt monachis ſuis* 252 d e, 267 d e. Abſentia *novit* 275 a & ſeqq. 306 a b. Abſens *fratribus annuntiat duorum Servitarum felicem tranſitum S. Philippus Benitius* 700 e. Abſentia *novit S. Eugenius* 626 a b f

Abſtinentia *B. Goberti in cibo, ſomnoque* 386 d, 387 c, 389 b c. *Epiſcopi Metenſis* 846 f. Abſtinentia *S. Filiberti variis modis a dæmone tentata* 76 a

Acrimonia ſtyli *S. Sidonii Apollinaris* 604 d e f

Æger *ad S. Bernardum proficiſcens ſanitatis impetrandæ cauſa, illius nomine domum redire jubetur ſanandus* 306 d

Ægri ſanati *ope S. Filiberti* 78 c, 82 f, 83 c d e f, 84 a, 85 e, 88 b c d, 89 e, 91 b e, 93 f: *quidam ſanctо eodem apparente* 90 d. *Ope ſancti Bernardi* 248 f, 265 e, 315 e f, 336 d, 343 e, 344 f, 349 d f, 350 b c, 362 b. *Sancti Privati* 438 b. *S. Bernardi de Alcira* 455 a b, 461 e f. *S. Bernardi Ptolomæi* 469 c f. *S. Andreæ confeſſoris* 545 e, 547 a. *SS. Martyrum* 566 d. *S. Philippi Benitii* 709 d e, 714 a b, 715 e d, 716 a. *B. Jacobi Mevanatis* 726 e f, 727 a d f, 728 a, 731 a, 735 e. *B. Bartholomæi a Foreſto* 737 c, 739 b. *S. Cyriaci* 758 b. *S. Eptadii* 779 f, 780 a, 782 e. *S. Rigomeri* 787 e. *S. Audoeni* 809 e, 815 e, 816 b, 819 a, 822 a, 839 d. *B. Theoderici* 858 e

Amicitia conſtans *S. Sidonii Apollinaris* 605 c d. *SS. Audoeni & Eligii* amicitia 812 c. *SS. Filiberti & Audoeni poſt diſcordiam* 79 e. *S. Bernardi cum Cartuſianis* 226 e d e. *Ejuſdem cum S. Norberto, atque in ejus diſcipulos benevolentia* 119 f & ſeqq. 226 c, 144 f

Angeli *aberrantem in ſilva S. Philippum Benitium cum ſociis, divina voce prius monitum, ad hoſpitium deducunt* 689 e d. *Aſſiſtant corpori S. Guniforti, domum illuminantes & ſuavi odore replentes* 530 a. *Juvant B. Bartholomæum a Foreſto in munere ſuo obeundo* 738 d e. Angelus *Athanaſium Tarſenſem epiſcopum ducit ad baptiſmum S. Ambroſæ impertiendum* 499 f. *Cibos S. Ambroſæ ſubminiſtrat* 503 e

Anima *S. Bernardi a Deipara in cælum deferri viſa* 220 f. *Item B. Bernardi Ptolomæi inter SS. Benedictum & Bernardum a Jeſu & Maria* 469 f

Annona *per S. Bernardum multiplicata* 129 c. *Per S. Philippum Benitium* 714 e f. Annona divinitus impetrata *precibus ejuſdem Sancti* 680 a b c

Apparens vivens *Bernardus cuidam novitio, mortis ei diem prædicit, rurſumque apparens morienti valedicit* 307 a b

Apparitiones *Chriſti, Angelorum, & Sanctorum*. Apparet *puer Jeſus S. Bernardo* 260 d. Apparet *Chriſtus Conſtantino, & jubet eum in vexillo crucem ponere* 426 b e & ſeqq. *S. Bernardo Ptolomæo, quem vexatum a dæmone recreat* 368 f, 383 b. *Eidem* apparent *ſæpius Chriſtus, Deipara, Angeli* 368 f, 369, 478 b, 483 b, *S. Michael congregationem ejus protegens* 480 c d. Apparent *ante mortem B. Jacobo Mevanati Jeſus, Maria, Georgius & Dominicus* 732 b d, 735 f, 736 a. *S. Dominicus eidem* apparens *deliberanti de ejus ordine ingrediendo, cogitata perficere jubet* 729 b, 735 a. Apparet *variis S. Bernardus cum S. Malachia* 356 b e. *Solus in gloria* 356 e d. *Prædicens proſperum negotiorum ſucceſſum* 357 b c. *Rurſus cum S. Malachia, impedientes apoſtaſiam cujuſdam monachi* 358 a b. *Alium item ad perſeverantiam corroborant* c d. *Cum S. Benedicto incendium comprimens* 359 a. *Moribundum conſolans* b. *Canonico regulari, qui tranſit ad inſtitutum Ciſtercienſe* 359 e d. *Eidem jam novitio, primo dormienti, deinde & vigilanti* e f. *B. Mariæ Ogniacenſi* 360 a. *Monacho moribundo, cui mortem eadem die, & gloriam prædicit* 360 a b. *Item ſorori ſuæ mortem prædicens* b. *Fratrem idiotam docens litteras* 360 e f. *Idem ſuis frequenter* apparet *poſt mortem* 323 f. *Aliis in ipſo obitu* 325 e f. *In gloria, ac indicans ubi eſſet veſtis S. Malachiæ* 326 b e. *Amalrico regi victoriam prædicens* 327 b c. Apparet *S. Bernardo Galdricus ejus avunculus in gloria* 227 b, 270 d. *Monachus, ejus & aliorum ſacrificiis ſe purgatorio liberatum indicans* 227. *S. Auctor in* apparitione *corpus ſuum tranſferri jubet* 48 f & ſeqq. 50 d. *S. Oſwinus, cultum ſuum reſtitui* 59 d, 64 d e *S. Andreas Faſulanus tertio corpus ſuum tranſferri* 548 a b e d. Apparet *abſenti B. Jacobus Mevanas ipſo obitus ſui die* 732 e, 736 b. *Item ſteratis vicibus Bonaventuræ Camaſſeo, quem ſanat, vitamque ſuam jubet conſcribere* 722 e f. Apparens *S. Audoenus, jubet corpus ſuum diligentius cuſtodiri, ac honorificentius haberi* 823 e & ſeqq. Apparitio *Samuelis qualis* 13. & ſeqq. *Vide ad voces* Viſio & Revelatio.

Aqua *in vinum mutata a S. Bernardo* 216 f & ſeqq. 348 f. *Item a B. Jacobo Mevanate* 727 a, 732 e d, 736 a. Aqua *putei, cujus aquam in vinum convertit B. Jacobus Mevanas, curantur multi* 727 a

Aqua *qua corpus S. Bernardi defuncti lotum, incorrupta, & multis ſaluſifera* 223 d

Aquam *e rupe elicuiſſe dicitur S. Audoenus* 822 b c. *Unde fons multis ſalutaris* 822 f. *Plura huc ſpectantia ad vocem* Fons.

Arcana *cognoſcit B. Bernardus Ptolomæus* 483 e f, 484 a

Articularis *dolor pulſus ope S. Bernardi* 362 a. *Et S. Philippi Benitii* 709 a, 712 f

Aſthmate *ad extrema deducto ſalus redditur apparente S. Philippo Benitio* 712 f & ſeqq.

Attentio *B. Goberti in recitandis horis canonicis* 388 d e

Auctoritas *S. Bernardi invidia major* 276 d e

Auſteritas *veſtium Eugenii III. Pontificis* 292 f, 295 b. Auſteritas *vitæ Clarævallenſium monachorum*

ſborum ſub S. Bernardo , & deinceps 205 c, 267 f & ſeqq. *B. Bernardi Ptolomæi* 468 d e, 477. c d, 482. f, 483. a. *S. Aſcelinæ* 653 d e. *S. Philippi Benitii* 667 e, 672 e, 685 b, *etiam in ſupremo morbo* 705 a b. *B. Jacobi Mevanatis* 725 f, 730. c, 735 d. *B. Bartholomæi a Foreſto* 737 e, 738 d. *S. Audoeni* 806 f, 807 a, 808 b, 811 f, 815. b. *B. Theoderici* 846 c, 852 d, *etiam in fine vitæ* 862 d

Auſteritatem *vitæ ſuæ* nimiam *accuſat ipſe S. Bernardus* 119 c d. *Ea valetudinem læſit* 268 e, 369 a & ſeqq.

B

BAculum *ſuum terræ infigit S. Bernardus, qui excrevit in arborem* 361 a b

Baptiſmum *petente S. Anthuſa, aqua precibus Athanaſii epiſcopi impetratur* 499 f, 502 c

Bellum ſacrum *prædicans S. Bernardus , multa edit miracula* 190 a b, 195 a b d f, 199 a

Beneficentia *S. Sidonii Apollinaris* 597 e f, 612

Blaſphema *in S. Philippum Benitium ſit muta , ejuſque deinde ope loquelam recuperat* 709 c . *Alius gravi agritudine percuſſus , deinde ejus patrocinio ſanatur* 712 a b d e. Blaſphemi *duo in S. Audoenum puniuntur* 838 e d. Blaſphemis *pœnam prædicit S. Philippus Benitius , quæ continuo ſequitur* 687. c d e. *Blaſphemus morte ſubita punitus , ſed revocatus ad vitam per S. Bernardum* 863 a b c d e

Bona ablata *mulier quædam recuperat per S. Oſwinum* 64 f

C

CAducus morbus *ſanatus per S. Bernardum* 166 d, 276 a, 384 d. *S. Philippum Benitium* 711 d. *Vide* Epileptici.

Cæca *aliquoties curata , & toties rurſum lumine privata , dicens S. Filiberto ſibi illudere, obmuteſcit & poſt triduum vitam finit* 86 b

Cæci nati *viſu donantur per S. Bernardum* 313 e, 314 e, 333 a, 335 a, 343 a b f, 345 b. *S. Audoenum* 799 b

Cæci uno oculo *ſanati a S. Bernardo* 317. d, 336 c e, 339 a, 340 a b f, 342 a b, 342 e f, 343 a c d, 344 c, 345 a e f, 346 a d e, 347 b c d, 348 a b, 349 a e, 350 d. *S. Philippo Benitio* 711 c. *S. Audoeno* 839 b

Cæcis *videndi facultas reddita per S. Filibertum* 82 d e, 84 e, 85 b d, 87 f, 88 a e, 89 f, 94 f. *S. Bernardum* 193 a, 208 a, 219 c, 283 b, 313 a b d e f, 314 b d e, 316 b, 317 a b c, 318 e f, 319 a b c, 321 f, 322 a, 332 c d e f, 333 a b c d f, 334 b c c f, 335 a b c f, 336 a b c e, 339 a b c f, 340 a b c d f, 341 a b c d, 342 e f, 343 c d f, 344 b e, 345 a e, 346 b c d e f, 347 b e f, 348 b c f, 349 a, 350 d. *Per S. Bernardum de Alzira* 462 a b c. *S. Bernardum Ptolomæum* 484 d . *S. Symphorianum* 492 e. *S. Andream confeſſorem* 545 e, 547 a. *SS. Martyres* 566 d, 631 b. *S. Philippum Benitium* 708 b, 709 b, 716 c. *S. Cyriacum* 758. *S. Patricium abbatem* 782. *S. Audoenum* 809 c, 816 b, 819 a, 836 c d

Cæcitate *percuſſi Hunni , qui urbem Metenſem fuerant populati* 45 f. *Hi redditis captivis mox ea liberati* 47 a

Calculi dolor *abactus per S. Bernardum* 350 d. *S. Philippum Benitium* 708 e f, 713 e

Calviniſtarum furor *in corpus S. Amatoris* 21, *Plura vide ad voces* Corpora Sanctorum.

Calumniam *furti, ſibi impactam , cognito per revelationem fure , diluit B. Bernardus Ptolomæus* 469 a, 483 e

Campanæ *ſponte ſonare incipiunt in morte venerabilis Beuincaſa Servitæ* 685 c

Candelæ *ſine igne accenſæ ad probandam innocentiam SS. Rigomeri & Teneſtinæ* 788. a. *Candelam ſigno Crucis accendit B. Theodericus* 860 d

Cantu monachorum *mirabiliter converſus S. Bernardus de Alzira ad fidem , vitamque religioſam* 452 f & ſeqq. *Converſit deinde materteram ſuam, & ſorores* 455 c d e f, 457

Cantus angelorum, *aliaque prodigia in morte S. Philippi Benitii* 706 d e. *Cantus cæleſtis in primo ſacro S. Philippi Benitii* 675 e. *Cantus miraculoſus , aliaque mirabilia , quæ S. Bernardo contigerunt* 349 c d

Capilli *S. Oſwini ab igne illæſi* 64 e

Captivi *miraculo liberati ope S. Oſwini* 62 a, *Precibus B. Jacobi Mevanatis* 730 d, 735 e, *Item eo apparente* 735 f, 736 d. *Ope S. Audoeni apparentis* 832 e & ſeqq. *Captivos liberans S. Filibertus , & pauperes nutriens , numquam argenti minus habet* 78 d

Caſtitas *B. Goberti in ſeculo* 384 b. *B. Bernardi Ptolomæi* 468 e, 469 d, 483 e. *S. Aſcelinæ* 654 a. *Quibus præſidiis Caſtitatem defenderit S. Bernardus* 259 a b c

Cereus *e cælo delatus* 140 c d

Ceriſia *a S. Bernardo benedicta militi repente converſi* 372 c

Cervix *indurata ſanatur ope S. Bernardi* 333 b, 335 a b c

Charitas *in Deum & proximum, Charitas S. Oſwini* 63 e. *B. Goberti* 385 f & ſeqq. *S. Bernardi erga novitium triſtitia obrutum* 167 d e f. *Item erga ſacmorioſum, quem morte liberat* 173 f & ſeqq. *B. Bernardi Ptolomæi , ſociorumque , in miniſtrando peſte laborantibus* 481 d e f. Charitas *in Deum & proximum B. Bernardi Ptolomæi* 483 c d. *Sidonii Apollinaris erga cujuſvis generis homines* 612 a b & ſeqq. *S. Victoris Viteuſis in confeſſores* 632 c d e f. Charitas *in proximum S. Philippi Benitii* 664 a. *S. Epiſcadiæ , etiam in captivis redimendis* 779 d e f, 780 c d

Claudis *greſſus reſtitutus intercedente S. Filiberto* 82 f, 85 b d e, 86 c d, 87 e f, 88 c e, 90 a c, 94 f, 95 a b. *S. Bernardo* 193 a, 219 c, 272 b, 311 a f, 313 d e f, 314 c e, 316 b, 317 d e, 318 d e, 319 c d, 321 f, 322 a, 332 c d f, 333 a b c d e, 334 b c d e f, 335 a c f, 336 a b c d e, 338 e f, 339 a b e, 340 a c d, 341 a b c d e, 342 e f, 343 a b c e f, 344 b e f, 345 a b d, 346 a b c e f, 347 a b d f, 348 a b c, 349 a. *S. Bernardo Ptolomæo* 484 c. *S. Andreæ Faſulano* 547 a. *S. Philippo Benitio* 707 f, 708 b, 709 b, 711 c, 713 d. *B. Jacobo Mevanate* 727 c. *In tranſlatione SS. Ptolomæi & Romani* 748 f & ſeqq. *Per S. Audoenum* 809 c, 816 b, 819 a, 831 b c d, 839 d f

Claudis a nativitate *greſſus datus ope S. Bernardi* 313 f, 316 b, 332 d, 333 b c, 336 b c, 342 d, 345 c f, 347 d e

Clementia *Toſcelini, patris S. Bernardi* 104 a

Cœnobii *Ciſtercienſis locus Mediolani cæleſti lumine demonſtratus* 139 c

Cœtus *pii a Samuele inſtituti* 109

Con-

Conflictus *cum dæmone S. Philippi Benitii moribundi* 706 a b c
Confractum *toto corpore ſanat B. Jacobus Mevanas* 730 b, 731 d
Contemptus *mundi B. Bernardi Ptolomæi* 477 c
Contractus *omnibus fere membris & claudus ope S. Bernardi ſoſpitati redditus puer* 313 a. Contracti *ſanati ope S. Bernardi* 335 b, 340 b, 342 f, 345 b e, 348 b e, 362 a. *S. Privati* 437 c d. *S. Philippi Benitii* 711 d. *Per S. Audoenum* 839 f
Converſiones *inſignes. Converſio ducis Aquitaniæ a ſchiſmate ope S. Bernardi* 288 b e d e. *Patris S. Bernardi* 117 a b c, 364 a b. *Aliorum per eumdem Sanctum* 173 c d, 364 f. *Item Arnulphi de Majorica, & alterius* 511 f & ſeqq. *Aliorum converſiones prædictæ a S. Bernardo* 214 b c. *Fratres ſuos convertit idem Bernardus prædictionibus & miraculis præviis* 260 c & ſeqq. Converſio *mira Judæorum per S. Avitum* 444 c f, 445 e f, 446 a & ſeqq. *Cujuſdam, qui venerat ad ireidendum S. Eptadium* 780 c. Convertuntur *varii ope S. Philippi Benitii* 694 e f, 695 a b c, 696 e f, 698 b, 703 e f
Corpora Sanctorum, *S. Auctoris immobile* 50 d, 51 c. *S. Amatoris ab igne Calviniſtarum illæſum* 19 c, 21 e; *ſed eorumdem ſacrilego furore concuſſum* 21 f. Corpora *SS. Bernardi de Alzira, ejuſque ſororum cæleſtibus ſignis inventa* 459 c f. *S. Privati* Corpus *inventum divina revelatione* 438 a b. *Item SS. Martyrum Bodobrigenſium* corpora 556 c f, 559 c f & ſeqq. *Incorrupta inveniuntur* corpora *B. Franciſci Senenſis* 703 c. *B. Jacobi Mevanatis* 715 f, 726 a, 732 f, 736 b. *S. Audoeni* 813 b c, 814 b c e. *SS. Gregorii, Theodari & Leonis per revelationem reperiuntur* corpora *incorrupta, fulgida, ſuavemque odorem ſpirantia* 769 b c. Corpus *item B. Bernardi Ptolomæi ſuavem odorem efflat* 469 f. Corpus *S. Bernardi quanta poſt obitum concurſu, luctuque viſitatum* 314 a b c. Corpus *S. Philippi Benitii furto auferentes divinitus impediuntur* 711 a. *Carrus*, corpus *S. Irchardi vehens, ſponte movetur* 773 f. *S. Audoeni* corpus *propter præſentiam peccatorum immobile* 831 e & ſeqq. *B. Theoderici abbatis impio Calviniſtarum furore combuſtum* 843 c f, 844 a b, *auctore ſacrilegii morte horrenda punito* b c
Cruce *ſumpta ignem extinguit S. Aſcelina* 654 a
Crudelitas *Ebroino exitii cauſa* 71 c
Crus affectum *ope S. Philippi Benitii curatum* 714 f & ſeqq.
Crus fractum *interceſſione S. Philippi Benitii ſanatum* 708 c
Curs paſtoralis *S. Sidonii Apollinaris* 598 d e, 611 c d e, 613 f & ſeqq. 616 d & ſeqq. 617 d
Cuſtodia *ſenſuum S. Bernardi* 109 d e f, 262 c, 297 c d

D

Dæmon, *cum rotam fregiſſet, currum trahere cogitur a S. Bernardo* 158 b. *Tentantes dæmones oratione repellit S. Juſtinianus* 635 f. Dæmon *lautas apulas exprobrat S. Audoeno* 800 b. *Imperat* dæmonibus *B. Theodericus abbas* 844 d, *quemdam, cervæ ſpecie apparentem fugat* 857 a b
Dæmon *expulſus per S. Filibertum* 79 f, 86 d e, 87 a, 93 d, 95 a. *S. Bernardum* 105 f, 119 d, 150 e f, 151 b, 153 d, 249 a, 275 f & ſeqq. 281 c d e f & ſeqq. 283 e, 284 a b c d e, 306 f, 312 d e, 350 d e. *S. Hermogenem* 413 b. *B. Bernardum Ptolomæum* 469 a, 484 b. *S. Andream Faſulanum* 545 c, 547 a. *SS. Martyres* 566 d. *S. Aſcelinum* 654 b. *S. Philippum Benitium* 685 c, 708 a f, 711 d, 758 b. *S. Eptadium* 779 f. *S. Audoenum* 809 c, 819 a, 839 e
Dæmon incubus *a muliere ope S. Bernardi fugatus* 287 b c d e. *Aliæ mulieres hoc malo liberatæ per S. Philippum Benitium* 654 b
Dæmonis mira fallacia *apparitione S. Philippi Benitii detecta, & eluſa* 710 c & ſeqq.
Dæmonis vi *omnibus fere ſenſibus, menteque captus puer, ſoſpitatem conſequuntur ope S. Bernardi* 318 b c
Debilitas *oculorum ope S. Bernardi curata* 283 e
Deipara Virgo *ſuccurrit mulieri in profundum torrentem projectæ* 23 f. *B. Bernardo Ptolomæo difficultates S. Scripturæ enodat* 368 e. *Guidoni epiſcopo Aretino commendat congregationum Olivetanam* 478 e f, 478 f & ſeqq. *Ejus patrocinio natus B. Bernardus Ptolomæus* 475 c. *Imago ejus, pingi cæpta, divinitus perficitur* 668 b c. *Commendat ordinem Servitarum S. Petro martyri* 670 f. *Apparens Joanni Francofurtenſi, eum ad S. Philippum Benitium mittit* 689 a b. *Plura ad vocem* Apparitiones
Dentium dolore *laborantibus patronus B. Theodericus abbas* 844 b
Detractiones *contemnendæ* 380 a
Detrahens *miraculis S. Bernardi cadit exanimis, ab eoque ſanatur* 336 f
Devotio *S. Germani erga S. Symphorianum* 491 c
Dicacitas *cujuſdam hæretici a S. Bernardo retuſa* 203 a b
Dictum *egregium Nivardi fratris S. Bernardi* 262 c
Dignitatem *abbatialem reluctans ſuſcipere cogitur B. Theodericus* 855 c d
Dignitates *fugit S. Bernardus* 298 c. *Vide* Epiſcopatus & Pontificatus.
Dilceſſus *quorumdam ab eremo, miraculo impeditus precibus B. Bernardi Ptolomæi* 468 e
Divitiarum *mundique contemptus B. Goberti* 384 c d, 385 f. *Vide* contemptus.
Dolor capitis *abactus per S. Bernardum* 336 c, 362 b, 404 a. Dolorem capitis *tranſmiſſo pileo ſua pellit idem Sanctus* 315 b
Dona *Dei cum gratiarum actione accipienda* 268 c
Dotes *S. Bernardi pueri, & favores cæleſtes* 106 c d e, 258 c

E

Eccleſia *in honorem S. Stephani ſtructa* 24 e. Eccleſiam *fornicatione ſacrilega violare volens, motu eccleſiæ torrentis deſiſtit* 64 f
Egenti *divinitus ſubvenit B. Jacobus Mevanas* 733 e, 736 d
Eleemoſynarum exceſſum *ex obedientia corrigit B. Gobertus* 389 a b
Elogia *Samuelis* 12 d. *S. Bernardi plurima* 225 & ſeqq. *Item* 323 b c. *S. Leontii* 443 b c d. *Ordinis Servorum B. Mariæ Virginis* 702 a b. *S. Patricii abbatis* 782 a b c. *S. Teneſtinæ virginis* 791 f. *B. Theoderici* 874 b & ſeqq.
Epileptici *ſanati per S. Bernardum* 271 a, 346 b, 364 c.

364 e. *S. Philippum Benitium* 708. a. *Vide* morbus caducus.
Epileptico *impetrat S. Bernardus, ut præſciret tempus quo laberetur* 362 e. *Cur eum integre non ſanaverit* f
Epiſcopatus *a S. Bernardo recuſatus* 139 b, 148 c d e, 168 f, 276 e. *S. Eptadio* 779 e
Epiſcopus *Feſulanus voce divina, prodigiiſque præviis eligitur Donatus* 543 e d e f. *Epiſcopo quæ præſtanda pro munere ſuo* 607 d e f & ſeqq.
Epiſtola, *quam S. Bernardus dictat in imbre, non madefit* 271 e
Euchariſtiam *indigne ſuſcipiens deglutire nequit* 271 f
Exequiæ *magnificæ S. Audoeni, comitantibus miraculis* 809 b & ſeqq. *Exequias S. Malachiæ celebratas S. Bernardus, orationem de confeſſore recitat* 213 b. *Idem alias ab eo factum* ibid. c 311 b
Exhortatio *Samuelis ad populum quo fructu habita* 9 a

F

FEbris pulſa *juſſu S. Filiberti* 77 e. *Ejuſdem ope* 82 b f, 90 c, 93 e f. *Per S. Bernardum* 166 c, 270 d, 283 b d, 349 e, 350 f, 352 b, 362 b. *B. Bernardum Ptolomæum* 469 d. *S. Philippum Benitium* 709 e f, 711 e, 715 e, 717 d e. *S. Eptadium* 780 a b. *S. Audoenum* 809 d, 819 c d. *B. Theodericum* 858 e
Feras *compeſcit S. Bernardus* 214 e f
Fervor ſpiritus *S. Bernardi novitii* 110 d, 263 d e: *ejuſdem ſub finem vitæ* 320 b e d. *S. Aſcelinæ* 613 f & ſeqq.
Feſto die *S. Oſvvini lignum ſcindens, ex eo ſanguinem manare cum ſocio vidit* 61 e f. *Alius* Feſto *laborans miraculoſe bobus & plauſtris privatur* 74 b e. *Feſto S. Philippi Benitii quidam operari prohibitus apparitione divina* 715 a b. *Vide* Fulmine.
Fiducia *in Deum S. Bernardi in rebus anguſtis* 113 f
Fiſtula pedis *ſanata divinitus per S. Bernardum* 270 d
Flamma *ab ore S. Bernardi erumpens* 129 f
Flamma *repreſſa invocato S. Filiberto* 90 d
Fleos *perpetuo puer oſculo S. Bernardi ſanatus* 271 b
Fons *S. Bernardi prædictione miraculoſus* 216 c, 362 a b. *Fons enatus, ubi occiſus S. Juſtinianus* 636 a. *Vide* Aqua.
Fugitivum *monachum humeris impoſitum reducit B. Gobertus* 391 a b e
Fulmine tactus *ob violatum feſtum S. Audoeni, ejus ope ſanatur* 834 e d e f
Furtum. *Furatus equos S. Filiberti, divinitus territus, eos reſtituit* 78 a b. *Alii, juvenco ejuſdem furrepto, percluantur, eumque reſtituunt* 80 d. *Fur merito multatur* 77 e. *Vaccæ furto ablatæ carnem comedens, morte punitur, & mugit poſt obitum* 74 a. Furtum *item divinitus punitum* 84 c, 88 f, 90 f & ſeqq. *Fur contractione membrorum punitus, ope S. Audoeni ſanatur* 835 b & ſeqq. *Alius ejuſdem ope deprehenſus* 836 a b. *Fur per eumdem Sanctum hæreus immobilis crimen fateri cogitur* 836 f & ſeqq. Furari *corpus S. Audoeni conati cæcitate percutiuntur, ac deinde, ea invocata, ſanantur* 823 d

G

GAngræna *liberata mulier ope S. Philippi Benitii* 713 e d
Generalis præpoſiti *munus deprecatur S. Philippus Benitius, illud voce divina jubetur adminiſtrare* 677 a b e. *Illud deponere molitus, variis modis & tandem viſione prohibetur* 681 a & ſeqq.
Genuum junctura *ſolidata oleo lampadis S. Bernardi de Alzira* 462 a e d
Graria compunctionis *clerico impetrata a S. Bernardo* 276 b
Gratis *evangelium prædicat S. Bernardus* 298 b

H

HEroia *divinitus ſanata per S. Bernardum de Alzira* 461 f & ſeqq. 462 c. *S. Philippum Benitium* 716 a. *B. Jacobum Mevanatem* 733 a, 736 c. *B. Bartholomæum a Foreſte* 737 b, 738 f
Honor *S. Bernardo ab infante delatus* 272 d
Hoſtes *patrocinio S. Bernardi fugati* 142 e f
Humilitas *a puſillanimitate diſtinguenda* 608 e f. *Nec ea inepta ad res magnas* 611 b. Humilitas *S. Oſvvini regis* 62 e f, 64 b c. *S. Bernardi* 151 c, 285 a, 296 e, 302 e f. *B. Bernardi Ptolomæi* 482 e. *S. Sidonii Apollinaris* 598 a, 602 a, 608 a b e d f, 610 d e, 612 b e. *S. Philippi Benitii* 670 b, 671 c d, 674 a, 677 e f, 684 c & ſeqq. 702 f, 703 d e, 704 b, 705 e. *S. Audoeni* 814 f
Hydropici *ſanati ope S. Filiberti* 88 e. *Et S. Bernardi* 315 f, 396 f

I

IGne ſacro *liberatus juvenis in ſacello S. Symphoriani* 492 f
Ignis extinctus, *cui SS. Martyres erant injecti* 750 e, 751 e. *Alia prodigia ibidem, &* 752 c d. *Alia* 759 f
Imago *Chriſti in cruce pendentis S. Bernardum amplectitur* 200 d & ſeqq.
Immobilis *aliis arca marmorea facile movetur B. Jacobo Mevanati* 730 c
Impugnatur *variis modis a dæmone B. Bernardus Ptolomæus* 458 d e f, 469 a c d, 477 f, 478 a d, 480 e d e f
Incendium *erepidis S. Philippi Benitii extinctum* 709 d. Incendio *liberati quidam favore S. Audoeni* 839 f
Incurvi *erecti per S. Bernardum* 317 a, 336 b e, 340 a b. *Et S. Audoenum* 839 a
Indicia *futuræ ſanctitatis Philippi Benitii* 663 a b e
Indulgentia *pia S. Bernardi erga Hugonem nimis abſtinentiæ afflictum* 169 b
Injurius *abbatiæ Trevorienſi a S. Filiberto verberibus multatur* 74 e d e f
Innocentia vitæ *Samuelis miraculo confirmata* 10 & ſeqq.
Inopiæ *domus meritis S. Bernardi ſubvenitur* 113 f & ſeqq. 265 e, 271 a b
Inſidiæ *diaboli in Clara-valle repreſſæ* 280 a
Intima mentis *cognoſcit S. Bernardus* 365 a. *Vide* Arcana.
Inventus *bos precibus ad S. Filibertum ſuſis* 90 a
Invidiæ fuga *in S. Sidonio Apollinare* 605 e f

Irre-

Irreverentia *punita a S. Auctore* 53 c. Irreverentia *in S. Filiberium item divinitus caſtigata* 89 b c
Irriſiones *patienter ſuſtinet S. Philippus Benitius* 671 d e. *Eas non curat B. Gobertus* 390 d
Judæos *non occidendos contra pſeudo-doctorem docet S. Bernardus* 191
Jura Eccleſiæ *defenſa a S. Bernardo* 139 e d e f
Juvenis *S. Bernardus cœnobio Claravallenſi præfectus* 265 a. *In juventute Deo oblatus Samuel* 7 a

L

Lacrymarum *donum S. Filiberti* 77 f
Lampade *S. Filiberti in templo extincta, candela in manu properantis eam accendere ſponte ardere incipit* 94 a
Lapis *quidam alteri immobilis, facile movetur S. Audoeno, qui eum tranſvehere volebat* 800 c d e
Lapſus *e ſcalis ſervatur illæſus ope B. Jacobi Mevanatis* 727 f
Latronibus, *invocata ope S. Bernardi, eripitur monachus* 357 d
Leproſi *mundati ope S. Andreæ Faſulani* 545 e. *S. Philippi Benitii* 682 e d, 683 e. *Apparentibus ſanctis* 772 a b c. *Per S. Audoenum* 809 c, 816 b, 819 a
Liberalitas *Theobaldi Campaniæ comitis* 293 e d e f, 294 e. *Parentum S. Audoeni* 810 f. *Ipſius S. Audoeni* 815 a. *Liberalitas S. Bernardi de Alzira miraculo auctæ annonæ a Deo probata* 454 e f & ſeqq. *S. Sidonii Apollinaris liberalitas in pauperes, atque ædes ſacras* 610 b c
Libro *in concionibus eloqui, quæ ſuggereret S. Spiritus, divinitus monetur S. Bernardus* 115 a b. *Vide etiam* Sermo.
Lignum fercuri *S. Filiberti in ignem projiciens oculo mox privatur* 85 e. Ligno *eodem ignis cohibitus* 85 a
Lilium *ex ore mortui B. Franciſci Senenſis enatum* 703 e
Loculum *S. Philippi Benitii fabri nequeunt ære cruere, faciunt id facile ſacerdote manum admovente* 714 c
Loquela *prodigioſa S. Philippi Benitii adhuc infantis* 663 a, 664 e
Loquentem vocc vix perceptibili, *ac dein febri laborantem, adoleſcentem ſanat S. Bernardus* 316 f
Lumen cæleſte, *voceſque angelicæ apud S. Audoenum ſæpe perceptæ* 815 e. Lumen, *& avicula capiti B. Theoderici inſidere viſa* 860 e

M

Maledicit *S. Bernardus viridi folio* 202 b c
Maleficia *depulſa per S. Bernardum* 171 b, 361 b. Et *S. Philippum Benitium* 708 d, 716 b
Membris aridis, *ſeu nervibus vigor redditus ope S. Filiberti* 95 b. *S. Bernardi* 279 b, 283 b c, 314 c, 316 a, 332 c e, 333 a b c d e, 334 c d f, 335 a c, 340 a d f, 341 c d, 342 e, 343 b c f, 344 a b c, 345 b c f, 346 a, 347 b, 350 e f. *B. Bernardi Ptolomæi* 469 f, 484 d. *S. Philippi Benitii* 707 f, 713 f
Manum aridam, *qua ob violatam dum Damivicam quidam erat punitus, reſtituit S. Audoenus* 808 a, 813 f & ſeqq.
Manſuetudo *S. Bernardi in corripiendis delinquentibus* 305 e & ſeqq.
Meditationes *B. Bernardi Ptolomæi* 468 e, 483 a
Memoria de Deo *perpetua S. Aſcelinæ, & oratio frequens* 553 f
Metendi *ars S. Bernardo divinitus data* 110 f & ſeqq. 264 e & ſeqq.
Miracula generatim. *Miracula varia apud corpus S. Auctoris* 16 e. Miracula *S. Auctoris* 52 & ſeqq. *Apud ſepulcrum S. Guniſorti* 530 b. *S. Oſyvini* 58 c, 59 c. *Alia ejuſdem Sancti* 65 a b. *Eugenii III. Papæ poſt mortem* 324 d e. *S. Bernardi de Candeleda* 369 c d e. *S. Andreæ Faſulani* 545 e. *S. Rigomeri* 791 a. *Frequentia miracula in Africa* 631 b. *Claret miraculis S. Philippus Benitius* 658 d. Miracula *pleraque S. Bernardi compendio data* 365 & ſeqq. Miracula *ejuſdem defuncti* 221 b c. *Quæ eum omittere jubet abbas, ne relaxetur diſciplina* 221 c d. *Objicit id dæmon, ne a muliere obſeſſa cogatur diſcedere* 221 e f. Miracula *ſine neceſſitate non expectanda, lepide docet B. Jacobus Mevanas* 729 f, 730 a, 735 d. Miraculorum *S. Bernardi* liber *ab æqua imaginis* 339 c d e. *Et modo mirabili inventus* 360 c d
Miſericordia *in pauperes S. Bernardi adhuc pueri* 258 e. *B. Goberti* 389 e f, 390 a b e d e, 392 e f, 393 a. *S. Cyriacæ* 403 f, 404 a. *Miſericordia S. Bernardi etiam in feras* 304 c
Miſſæ *ſacrificiis menachus e purgatorio ereptus* 127 e f
Monachus, *qui a vita monachali fuerat apoſtata, ſed redire propoſuerat, atque expectare juſſus, obierat, & ſepultus erat in habita clericali, in habitu monachali invenitur* 457 a b c
Monaſterium *deſerens B. Theodericus, ut abbatem olim ſuum ſequeretur, equi claudicatione impeditur: redituque equo non claudicante* 852 b.
Monaſterium *conditum ad eadem S. Oſyvini expiandam* 58 d, 59 b
Monita *poſtrema S. Bernardi* 219 f, 382 d & ſeqq. *S. Philippi Benitii* 705 e d e
Moribundus *puer ex annulo, quem deglutierat; illum exputi invocato B. Jacobo Mevanate* 727 d
Moriendi terminum *moribundo præſcribit S. Bernardus* 362 c. Moricnti *B. Alexio Servitæ Chriſtus adeſt cum Angelis cum deducentibus* 690 e. Mori pia *B. Theoderici* 851 d & ſeqq.
Mortui *ad vitam revocati ope S. Bernardi* 129 e, 196 b, 215 a, 348 f, 363 e d e. *S. Bernardi Ptolomæi* 469 e, 484 e. *S. Andreæ Faſulani* 545 e. *SS. Martyrum* 565 e. *S. Eugenii Hibæni* 626 c. *Venerabilis Amidei Servitæ* 626 c. *S. Philippi Benitii* 679 b, 703 e, 709 c d e, 714 d. *B. Jacobi Mevanatis* 727 e, 733 e, 736 d. *S. Pauli Apoſtoli* 753 d e. *S. Cyriaci & Maximi* 759 c d. *S. Epaphii* 780 a
Morum *S. Bernardi* ſuavitas 302 e
Mures, *ſeu veſpertiliones e carcere S. Filiberti fugati* 79 b, 80 f
Muſcæ, *a S. Bernardo excommunicatæ, moriuntur* 272 a
Mutis *loquelam reſtituit S. Filibertus* 83 b c, 85 b, 86 c, 88 a d, 90 a, 93 e d e. *S. Bernardus* 313 e, 314 c, 317 b, 332 a e, 334 e f, 339 e, 341 d, 343 a, 344 b, 345 e f, 346 a c d, 350 f, 362 b. *S. Bernardus de Alzira* 456 f. *S. Epaphius* 780 a. *S. Audoenus* 808 f, 816 b, 817 f, 834 a b, 836 d e, 839 b d. Muto *loquela ad confitendum precibus S. Filiberti impetrata* 77 f

Nau-

N

NAufragii *periculum depulſum a S. Filiberto* 78 c
Novitius *S. Bernardi fugitivus a dæmone corripitur* 128 d

O

OBedientia *Samuelis* 7 e
Obitus *Petri Leonis anti-papæ miſerabilis* 291 a
Obſcœnitatis *horror in S. Sidonio Apollinare* 606 a
Obſidio *urbis Brunſvvicenſis ope S. Auctoris ſoluta* 44 d, 45, 52 f & ſeqq.
Oculta *cognoſcit B. Jacobus Mevanas* 730 e, 735 c
Oculi *S. Filiberti fulgere viſi* 77 f. Oculus *affectus ope S. Philippi Benitii reſtituitur* 715 f, 716 c
Odor ſuavis *cum globo flammæ perceptus moriente venerabili Amideo Servita* 679 b. *Odor ſuavis in translatione S. Philippi Benitii* 713 a. *Ex corpore S. Oſvvini* 64 e
Officia *divina propter pericula non prætermittit B. Gobertus* 382 d e
Oleo *lampadis S. Bernardi de Alzira patrata miracula* 461 c & ſeqq.
Orat *S. Philippus Benitius, verberibus male multatus, pro percuſſoribus ſuis, quorum unus facti pœnitens a B. Virgine jubetur Philippum adire; angeloque ducente ad eum veniens Servitis aggregatur* 701 c d e
Oratio *frequens & ſublimis S. Philippi Benitii* 671 d e f, 672 e, 685 b, *S. Audoeni* 807 f, 808 b
Ordinis *Servorum B. Mariæ Virginis inſtitutio mirabilis, inſpiratione divina, apparitionibus, monitiſque B. Virginis, ac miraculo vitis ſubito frugiferæ præcedentibus* 664 & ſeqq.
Oſtium *templi divinitus aperitur B. Theodorico* 860 f

P

PAcem *concilias S. Bernardus ſanando cæcum, ſurdum, mutum, eumdemque energumenum* 128 d e f. *Idem pacem creat Piſanos inter & Januenſes* 142 b d. *Item, ſanato ſurdo* 319 b, *pacem inter Mutinenſes eorumque vicinos prædictam antea componit* 321 c d
Panis *a S. Bernardo benedictus manet incorruptus* 311 d, 312 a b. *Illo multi curati* 301 a, 321 d e f. *Panis multiplicatus per B. Jacobum Mevanatem* 729 e, 735 e
Pantbera *Polychroniam deducit ad corpus S. Anſbuſæ* 503 f
Paralyticis *ſalus corporis reddita a S. Filiberto* 85 *a*, 86 b c, 88 a, 88 d, 94 f, 95 a. *S. Bernardo* 301 b, 313 f, 314 a b, 314 d, 315 a, 316 a c d e, 317 e, 321 *a* f, 333 a, 334 c e, 336 e, 338 f, 342 c, 345 d e, 346 d e, 348 e d f. *S. Symphoriana* 492 e. *S. Andreæ Faſulano* 544 *a* f, 545 *a*. *S. Philippa Benitio* 706 f, 708 e, 709 e d. *B. Jacobo Mevanate* 726 & ſeqq. 729 & ſeqq. 730 d e. *S. Audoeno* 835 a, 838 e. *B. Theoderico* 858 f, *&, prævia revelatione ſeu monitione*, 859 a b. Paralyticus *quidam monetur invifere ſepulcrum S. Audoeni, multiſque viſionibus, miraculis, ac revelationibus præviis, ſanitatem adeptus narratur* 816 & ſeqq. *Alius item monitus, ſanatur ibidem, atque aſinum in via ablatum recuperat* 819 & ſeqq.
Parſimonia *cibi, ſomnique in S. Bernardo* 264 a, 296 f. *Parſimonia B. Theodorici abbatis* 844 d, 846 c
Partu periclitantibus *ſubvenerunt S. Filibertus* 85 c. *S. Bernardus* 306 e, 311 c. *S. Philippus Benitius* 714 d e, 717 f
Patientia *inſignis S. Bernardi alapa percuſſi* 174 b: *ejuſdem infirmi, dum mala miniſtrat ſtupidus infirmarius* 267 d e f *in morbis, aliiſque eventibus* 301 f & ſeqq. Patientia *SS. Sigfridi, & Benedicti Biſcopi* 538 b c d
Patriam *Dei amore relinquit S. Auctor* 46 a
Pauperem *recuſans trans flumen vrbere, illud trajicere non poteſt, donec illum aſſumat* 90 b
Pauperias *Clara-vallenſium ſub S. Bernardo* 279 f
Pedum *epiſcopale S. Evaſii bumi defixum gemmeſcit* 410 f
Peregrinatio *pia ad limina Apoſtolorum S. Audoeni* 817 a b. Peregrinatur *Henricus Angliæ rex ad corpus S. Amatoris* 16 e. *Item alii multi, inter quos S. Ludovicus* 23 c d
Periclitantibus *prodigioſe ſuccurrit B. Jacobus Mevanas* 730 f, 733 d, 735 e, 736 c d. Periculis *variis eripitur quidam ope B. Jacobi Mevanatis* 728 a b. Periculum *mortis Dei ope evadit B. Theodericus* 853 b e
Perſecutor *S. Sidonii Apollinaris ejectis inteſtinis moritur* 619 a b: *ejus ſocius repentina morte occumbit, mirabili viſione prævia* 619 c d. Perſecutores *S. Filiberti, alter fulminis ictu, alter ejectis inteſtinis puniti* 76 b
Peſte *infectis ſubventum ope B. Bernardi Ptolemaï* 484 d
Phiola *vini, in aqua factâ per B. Jacobum Mevanatem, non minui ſolita* 727 a. *Pœna illius, qui eam rumpit* ibid. b
Phreneticî *& ſtulti ad mentem reducti ope S. Filiberti* 87 a. *S. Bernardi* 312 f, 314 c d, 333 c, 340 a, 346 d. *S. Philippi Benitii* 708 a b
Pietas *S. Philippi Benitii in recipiendis poſtremis Sacramentis* 705 e f. *B. Theodorici in viſitandis liminibus Apoſtolorum* 857 e f
Pila *plumbea divinitus ejecta ope S. Bernardi de Alzira* 461 e
Plauſtrum *fracto axe, ſigno crucis facto a S. Bernardo, ulterius procedit* 364 d
Plumbum bulliens *ori S. Apollinaris immiſſum fit frigidum* 579 a
Pluvia *divinitus diſſipata per S. Bernardum* 129 f. Pluviam *impetrat precibus S. Maximus abbas* 55 c: *S. Audoenus in maxima ſiccitate* 867 e, 813 d e, 820 e: *B. Theodericus* 860 a b c
Pœnitentia *confirmati de vitæ ſatius peractis quadam a S. Bernardo impoſita* 212 c
Poëſim profanam *ſuſcepto epiſcopatu deſerit S. Sidonius Apollinaris* 609 e d & ſeqq.
Pontificatum *ſibi ab aliquibus deſtinari audiens S. Philippus, fugit ad lacubras* 684 c & ſeqq. 686 d *a*. *Fugit item oblata ſede Florentina* 693 c d
Prædeſtinatio *ſua B. Jacobo Mevanati revelata* 732 a, 735 f
Prædicationis *efficacia in S. Bernardo* 121 d & ſeqq. 140 d e, 159 b, 193 e, 274 d e, 297 f & ſeqq. 300 f

Præ-

Prædictio. 55. *Anfoaldus quædam prædicit S. Filiberto* 79 c. *S. Filibertus abſentiam ſuam a monaſterio per octo annos* 79 c. *Emolumenta monaſterii* 80 d. *Mater S. Bernardi mortem ſuam prædicit* 104 d. *Prædicit S. Bernardus, novitium furtive abiturum* 128 b c; *mortem filii regis Galliæ* 131 f, 307 f: *converſionem cujuſdam ad religionem* 141 f, *alterius* 144 d e: *mortem duorum extra Claram-vallem, & alterius ex illis beatitatem* 157 b c d: *cladem Rogerii Siculi* 162 e f, 291 c: *fratrem, quem mittebat in Sueciam, in Clara-valle moriturum* 180 a b c: *Arnaldi de Brixia contra Eccleſiam conatus* 181 f: *alia* 196 a, 217 a b: *victoriam comitis Forenſi* 214 f: *converſionem viri nobilis* 218 f: *novitium quemdam, uti ſolus venerat, ſic ſolum reverſurum* 275 d e: *vitam religioſam pueri nobilis* 307 c d, *cui alius dein mortem prædixit* ibid. d: *pacem Theobaldi comitis Campaniæ cum rege* 308 f: *pacem nobilis cum inimico infenſo* 309 a: *mortem comitis Andegavenſis* 309 b: *clerico vitam monaſticam, uti & Henrico regis Galliæ fratri, & alteri reluctanti* 309 d e: *converſionem patris ſui* 310 b: *prolem reginæ Franciæ, mortem abbatis Ciſtercienſis, & alia* 310 b c d. *Idem prænunciat reditum fratri cuidam, quem a ſe dimittebat, qui ea prædictione fretus ex graviſſimo periculo evadit incolumis* 320 d e. *Multos ſalvandos in cœnobia Villarienſi* 361 a b. *Novitia uni mortem, aliis dignitatem abbatialem* 361 b & ſeqq. *Prædictus obitus S. Bernardi, ejuſque ſucceſſor* 324 f, 325 a. *Prædicit obitum ſuum S. Theocleta* 449 b d. *Succeſſorem ſuum in epiſcopatu S. Sidonius Apollinaris* 619 b c d e. *S. Columbanus eximias virtutes S. Audoeni, ejuſque fratrum* 811 b. *Sanctitas S. Afcelinæ matri ejus pragnanti prædicta* 653 b

Prædones *puniti* 94 a. *Territi divinitus* ibid. b

Præſcit *mortem ſuam S. Andreas Faſulanus* 546 a. Præſcit *inſtare ſibi mortem S. Philippus Benitius* 701 b, *eamque prædicit* 702 d e f, 704 c, 705 c. Prævidet *S. Bernardus monaſterii Claravalleniſis incrementum* 115 c & ſeqq. *miracula futura* 318 b c d e

Preces. *Precibus ſterilis matris Samuel a Deo impetratur* 6 c. *Precibus S. Filiberti navis impetrata* 78 b. *Precibus fuſis deutem S. Cæſarii facile extrahit S. Bernardus, quem ante multis paterant movere inſtrumentis* 305 e f. *Idem precibus equum fugitivum reducit* 275 f. *Precibus ſuorum in vita retinetur S. Bernardus* 325 c d. *Precibus famem elicit S. Philippus Benitius* 672 f, 675 a b. *Uti & S. Capeaſius* 673 a. *Alterum Benitius, eumque multis ſalutarem* 685 e f & ſeqq.

Principi *gentili quanta cura ſervire oporteat Chriſtianos* 586 a & ſeqq.

Prodigioſa *campana Rupis Amatoris* 242 b. Prodigia *varia S. Engenii Hiberni* 625 b f, 626 c d e f, 627 b. *In nativitate B. Jacobi Mevanatis* 724 a b, 728 f, 729 a, 734 e f. *Prodigium amputati capitis a S. Juſtiniano geſtati* 636 b

Promptus *ſpiritus S. Bernardi in corpore infirmo* 285 b

Prophetiæ donum *pueri Samuelis* 7 c, 8 b. *B. Bernardi Ptolomæi* 469 c e, 481 e f. *S. Eugenii* 625 b c d, 626 c d f, 627 a b

Providentia *divina cibus monachis S. Filiberti ſubminiſtratus* 77 d. *Item oleum* 80 c. *Pinguedo* ibid. *Piſces* ibid.

Prudens conſilio *S. Audoenus* 811 e d. *Prudentia S. Sidonii Apollinaris in conciliandis ſibi principibus Gothis ad munus epiſcopale ſecurius exequendum* 617 a b c d

Pſalmos *ſeptem pœnitentiales quotidie pro anima matris ſuæ recitat S. Bernardus novitius* 269 a, *Pſalmorum lectione converſus S. Luxorius* 416 b

Puerum *ordini ſuo tertio adſcifcit S. Philippus Benitius, qui deinde miraculis claruit* 703 b c

Punitus *regis Angliæ filius ob ſereſtrum S. Amatoris ſpoliatum* 22 e. *Alius, negans miracula apud ejus ſepulcrum fieri ſolita* 22 d. *Item alius, qui facelli cortinas reddere recuſabat* 22 e, 23

R

RAnas *ſilere jubet S. Audoenus* 800 c

Raptus *B. Bernardi Ptolomæi* 469 c, 481 e. *S. Philippi Benitii* 667 b, 668 d e f, 700 e f

Regimen *injuſte ſuſcipiens punitur divinitus* 79 d. *Regimen ordinis ſui recuſat B. Bernardus Ptolomæus, quod ſuſcipere tandem cogitur* 479 f & ſeqq.

Regularis *obſervantia antiquorum congregationis Olivetanæ monachorum* 486 b e d e f

Religionem *petere divina voce jubetur S. Philippus Benitius* 667 d e, 668 e. *Item a B. Virgine* f

Reliquiæ *S. Samuelis honorifice tranſlatæ Conſtantinopolim: item SS. Andreæ, Lucæ, & Timothei* 13. *S. Auctoris furtim ablatæ* 50 b. *S. Symphoriani divinitus ab incendio ſervatæ* 492 d. *Vide* Corpora Sanctorum,

Revelatio. *Samuelis* revelatur *peccatum Saulis* 11 d. *S. Evaſio ab angelo revelatur futurus epiſcopatus* 410 d e. *Varia* revelantur *B. Bernardo Ptolomæo* 481 a b: *æterna ſalus, progreſſus familiæ Olivetanæ, aliaque ad Eccleſiam ſpectantia* 481 a b c: *dies mortis ſuæ* 481 e d. Revelatio *facta S. Bernardo de ſalvandis in ordine Ciſtercienſi* 123 d & ſeqq. *Eadem aliis facta* 124 a b. *Quomodo intelligenda* 124 c

Roſæ, *e ſepulcro S. Lucii enatæ, evaneſcunt; dum quidam eas volunt auferre* 28 f

S

SAcellum *beatæ Virgini erectum in Rupe Amatoris* 18 d, 21 b, *multis peregrinationibus illuſtre, & donis* 23. Sacellum *S. Anthuſæ ab Angelo erigi juſſum* 504 a

Sacerdotes *maxime reverentur B. Gobertus* 387 a

Sacramenta *ſuprema ſuſcipiendi tempus impetrat S. Bernardus moribundus, mente jam privato* 270 a b

Sacrilegium *terribili modo divinitus punitum* 288 a

Sævitia *gentilium in ſacerdotes ſuos* 431 b, 432 d e

Sale *benedicto a S. Bernardo animalia curata* 312 e

Sanat *S. Amator ducem Burdegalenſem* 24 e. *Varios S. Filibertus* 80 a b, 84 & ſeqq. *Idem ſanitatem impetrat cuidam ægris ſervire juſſo* 78 b. *Sanat S. Bernardus Guilielmum Vitæ ſuæ auctorem, qui ad extrema redactus videbatur, quod*

quod cornes, mandante Bernardo, manducare detrectaſſet 273 b c d. *Plura vide ad voces* ægri, cæci *&c.*
Sancti *virtutes ſuas occultare ſolent* 673 c d, Sanctitas *B. Jacobi Mevanatis cœliſti voce declarata* 736 b
Sanguinis fluxus *ſanatus per S. Filibertum* 85 c, *S. Bernardum* 365 b, *B. Bernardum Ptolemæum* 469 f, 484 d, *S. Philippum Benitium* 714 c, 715 b c
Saxum ingens *facile amovetur ad transferendum corpus S. Philippi Benitii* 714 c
Scandala *quantopere horreret S. Bernardus* 304 b
Schiſmatici *epiſcopi punitio* 288 f, 289 e
Scrupuloſum, *qui dicebat ſe non credere Corporis Chriſti in Euchariſtia præſentiam, communicare jubet fide ſua S. Bernardus* 124 e f
Sententia *S. Bernardi de miraculis ſuis* 302 a b
Sepulcra Sanctorum *veneratur S. Sidonius Apollinaris cum emolumento valetudinis* 606 b c. *Sepulcrum S. Bernardi viſitans abbas quidam febri laborans & phreneſi, ab altero malo ſanatus, jubetur per viſionem viſere ſepulcrum S. Malachiæ, ut ab altero ſanetur* 326 c d e. *Tumulus S. Philippi Benitii ſuavi odore, & mira ad eum anathematum converſione inclareſcit* 710 b c. *Sepulcra alia miraculis clara vide ad vocem* Miracula.
Sermo *S. Bernardi ferius, & alienus a nugis* 297 f. *Item ſublimis, & ſumma cum perfectionis ſtudio conjunctus* 265 f & ſeqq. *Quem cum vellet cohibere, viſione divina libero jubetur loqui* 266 b c
Silentium *B. Bernardi Ptolemæi* 468 e, *S. Aſcelinæ* 653 f
Somnio *monetur Fulbertus conſcribere miracula S. Audoeni* 825 b c
Somnum *in oratione obrepentem maſtigate pipere pellit B. Gobertus* 392 b
Sordes *diſplicent S. Bernardo, placet paupertas* 297 a
Sororem, *ſuperbo apparatu accedentem, videre primum renuit S. Bernardus: ſupplicem deinde accedit* 266 d e
Spectrum *dæmoniacum, monacho inſultans, crucis ſigno fugat B. Theodericus* 852 f, 853 a
Spina piſcis *gutturi periculoſa infixa emittitur coreigia quadam, quæ ſepulcro S. Bernardi impoſita fuerat, gutturi admota* 362 a; *ſimilis ſpinæ ope S. Filiberti ſubito ſine dolore emiſſa* 91 b
Splendor, *odorque ſuavis, morienti S. Andreæ Faſulano* 546 f
Strumoſi *ope S. Philippi Benitii curati* 708 a, 709 a
Studiis *tradere filium recuſans pater B. Theoderici, eum duplici infirmitate afflictum cernens, id tandem permittit* 849 f & ſeqq.
Submerſi *morte liberati ope S. Jacobi Mevanatis* 727 e, 733 a b c, 734 a d, 736 e
Supplicium *tyranni, martyres cruciantis* 431 e f, 432 a
Surdi & muti a Nativitate *curati a S. Bernardo* 313 c, 314 a c, 316 b, 332 f, 340 f, 343 e, 345 b f, 346 d, 348 c
Surdis & mutis *auditus cum loquela redditus a S. Filiberto* 83 f, *S. Bernardo* 316 a b, 340 a c e f, 341 a, 343 c f, 344 a, 345 d, 347 e, 352 b. *S. Philippo Benitio* 708 d
Surdis *auditus reſtitutus a S. Bernardo* 314 b d e, 326 d e, 318 f, 329 a b, 332 e, 333 d e, 334 d e f, 335 a b, 336 a c, 338 c f, 339 b, 340 b c d e f, 341 a b d, 342 f, 343 a c d, 344 b c, 345 a b c d, 346 b c d e, 347 d f, 348 b, 349 a, 350 f. *Et S. Audoeno* 816 b, 830 b c
Suſpenſus *a terra S. Bernardus* 151 e

T

TEmpeſtas *precibus S. Filiberti ſedata* 78 a. *Veſtibus S. Philippi Benitii circumdatis* 712 c. *Item in ejuſdem tranſlatione* 713 b
Tentatio *S. Aſcelinæ, ab ea prudenter ſuperata* 653 c d. *Vide ad voces* Dæmon, impugnatur,
Terra *& cognatione ſua exire jubetur S. Juſtinianus* 635 d. *Vide* Patriam.
Terror *moribundi ex viſione dæmonum, quos fugat dein S. Petrus* 270 c
Tibia fracta *ope S. Philippi Benitii ſanata* 712 e. *Item per B. Jacobum Mevanatem* 727 e. *Vide* Crus.
Tormenta *martyribus inuoxia* 431 a b c d, 432 d
Translata *divinitus ad fratrem ſoror S. Andreæ Faſulani* 546 b
Translatio reliquiarum *viſitata apud veteres* 13 b. *Vide* Corpora Sanctorum, & Reliquiæ.
Tremor *capitis pulſus a S. Bernardo* 336 c. Tremula *mulier a S. Bernardo ſanata* 321 d
Tunica *S. Bernardi adhuc viventis moribundus ſanatus cum viſione mirabili* 305 f & ſeqq.

V

VAletudinis *reſtaurandæ cauſa traditus S. Bernardus ſub obedientiam epiſcopi Catalaunenſis, a negotiis externis, & rigore diſciplinæ domeſtica jubetur quieſcere* 267 b c
Vaſa ſacra *colla appenſa geſtans, Araxi merſus emergit* 50 b
Venenum *in cibo datum divinitus cognoſcit Benajuncta Servitarum generalis; cibum facta cruce innocue ſumit, ac mortem illud venenum propinantis abſens noſcit* 671 a b. Veneni *periculum ſigno crucis diſcuſſum a B. Bernardo Ptolomæo* 368 f, 377 e f
Veniam *flexis genibus petit B. Gobertus a fratre, correctione ſua offenſa* 388 a b c
Verecundia *S. Bernardi* 302 f
Veſtem *S. Malachiæ clanculum cum ſua permutat S. Bernardus* 213 f
Victoria *ope SS. Leontii & Carpophori relata* 33 c. Victoria *de Normannis relata ope S. Filiberti, ab eoquecuidam monacho revelata* 94 b c d
Vinea *primum maledictione reddita ſterilis: deinde a S. Bernardo ſit fœcunda* 125 b & ſeqq. 126, *& miraculoſa* ibid. b
Vinum *a S. Filiberto multiplicatum* 78 c. *Item per B. Jacobum Mevanatem* 729 c, 735 c. *Idem* Vinum *operantis dari jubens, illud non minuendum prædixit, quod ita contigit* 729 d e
Vires *S. Bernardo ad negotia pia divinitus auctæ* 319 a b, 321 a b
Virtutes *S. Filiberti* 80 e. *Matris S. Bernardi* 104 c d, 258 f, *S. Bernardi* 296 c d & ſeqq. 302 a & ſeqq. 304 c & ſeqq. *B. Gobertı* 379 e f, 385 e & ſeqq. *S. Aviti* 445 c d, 446 e & ſeqq. *S. Theoclete* 449 a b c d. *B. Bernardo*

nardi Ptolomæi 475 f & ſeqq. *S. Andreæ* confeſſoris 542 b c & ſeqq. *Donati Faſulani* epiſcopi 544 a. *S. Philippi Benitii* 664 a, 667 e, 677 e f. *Venerabilis Anuldi Servitæ* 679 a. *B. Alexii Servitæ* 690 e d. *B. Jacobi Mevanatis* 724 e d, 725 f, 729 b. *B. Bartholomæi a Foreſto* 737 e, 738 e d, 739 a. *Sanctorum militum* 771 a e & ſeqq. *S. Eptadii* 778 e f, 779 a d. *S. Audoeni* 806 d, 811 f, 813 f, 814 f, 817 d, 818 b. *Aaſoaldis ſororis B. Theoderici* 850 e d. *B. Theoderici in ætate puerili* 850 e f. *In adoleſcentia* 851 d e f. *In ætate virili* 852 e d, 854 a. *Item* 846 e d, 862 e f

Viſio. *Matri S. Bernardi, eum utero gerenti, oblata viſio* 104 f & ſeqq. 258 a b. *Item matri B. Bernardi Ptolomæi* 468 b, 475 e. *S. Philippi Benitii* 662 f. *B. Theoderici, quæ explicatur* 849 a b e. *Videt S. Bernardus angelos merita cantantium in choro ſcribentes, & monachos ad devotionem excitantes* 132 e d e f. *B. Virginem inter angelos* ſalve Regina *decantantes mediam* 248 e: *puerum Jeſum quaſi recenter natum, poſt repulſas mulierculæ præſtigias* 258 e d: *futurum incrementum Clarævallis* 265 b. *Ægrotus in viſione diabolum confundit fiducia meritorum Chriſti* 272 e: *viſione alia diſcit mortem ſibi necdum adeſſe, & ſanatur a Virgine* 272 f: *alia prævidet, varios ad inſtitutum Ciſtercienſe convertendos* 307 e f. *Adoleſcens viſione quadam ad idem inſtitutum convertitur* 358 d e f. *Alia duciſſa Lotharingiæ ad meliorem vitam a S. Bernardo* 276 b. *Viſiones de morte S. Bernardi* 318 e, 320 c, 325 b c d: *de ejuſdem beatitudine* 222 a b c d e. *Viſio cujaſdam Armeni, Sacrit operante Eugenio III. Pontifice* 184 b e: *eujuſdam e ſociis S. Bernardi de perſeverantia ſociorum* 162 a b: *monachi Ciſtercienſis* 356 e: *S. Aathuſe* 502 b, 503 f: *S. Apollinaris* 518 f: *SS. Apollinaris & Timothei in tormentis* 578 f: *S. Philippi Benitii, quæ exponitur* 668 e, 669 a b. *Idem videt duos Servitas ad cælum tranſlatos* 700 e. *S. Aſcelina varias habet viſiones cum revelationibus conjunctas* 653 e e, 654 a b. *Viſiones de gloria B. Bernardi Ptolomæi* 369 e f, 482 a b. *Angeli viſi morienti S. Eptadio* 780 e. *Viſione cæleſti, oraculique ad templa condenda excitatur S. Audoenus* 816 b c. *Simili viſione corrigitur monachus ſuperbus, & abbati ſuo refractarius* 865 b e & ſeqq. *Ejuſdem auſtera dein pœnitentia* f

Vitam communem *ſequi ſtudet S. Bernardus* 264 c d

Umbra *S. Bernardi in lapide, in quo ſacrum ejus corpus lotum* 355 d e

Vocatio *mirabilis Hugonis Matiſconenſis* 107 f. *Aliorum* 141 f. *Item Alexandri Colonienſis* 193 f, 194

Voto *facto ampleCendi vitam ſolitariam, B. Bernardus Ptolomæus uſum recuperat* 468 e, 472 e, 476 e f. *Votum implere negligens punitur* 733 d

Vox *ad B. Boſilium de Monaldis in extremis agentem delata* 670 e f. Voce divina *duobus Servitis mori prænuntiata* 700 d. *Vide* Apparitio.

Vulneribus *dryadibus medentur B. Bernardus Ptolomæus* 471 f, 484 b. *B. Jacobus Mevanas* 726 e, 727 d. *S. Audoenus* 838 a

Z

ZElus *animarum S. Philippi Benitii* 704 d. *S. Audoeni pro fide, bonisque moribus* 812 e & ſeqq. 815 c d f & ſeqq. *B. Theoderici ad reſtituendam diſciplinam monaſticam* 855 e f. *In corrigendis delinquentibus* 862 e

ADDENDA.

PAgina 259. *num.* 9. Citra idem tempus inſtinctu dæmonis, *verba ſunt Guillelmi, qui librum primum Vitæ S. Bernardi conſcripſit*, in lectum dormientis *Bernardi* injecta eſt puella nuda, *& reliqua quæ ſequuntur, debuerant caſtigari in Annotatis. Res enim illa, conſideratis mature verbis, & circumſtantiis, quibus a biographo accidiſſe narratur, magnas difficultates habet. Nam quomodo* Bernardus *tanta vitæ caſtimonia præditus, & tam circumſpectas ad cavenda omnia, quæ aegritudinem iſti virtuti repugnabant; quomodo, inquam, in iſto proxima ac præſentiſſima pectandi periculo conſtitutus*, cum omni pace & ſilentio partem *iſti puellæ procaciſſimæ* lecſuli, quam *ipſe* occupaverat, ceſſit, & in latus alterum ſe convertit atque dormivit *&c.* (*uti aſſerit idem Guillelmus;*) *atque adeo ſine clamore, ſine reluctantia, ſine fuga, de proximo iſto incendio unice mauebat ſecurus? Quidquid ſit, hoc exemplum ſi vere ita accidit, ſicut narrat Vitæ ſcriptor, eſt unum e multis aliis, quæ inveniuntur in Sanctis, miranda utique, & non imitanda.*

Ibidem in fine ejuſdem numeri 9. *refert iſta memoratus Vitæ ſcriptor de S. Bernardo*, Quibus ille . . Caſtitatem videlicet hoſpita nitebatur auferre. *Imputatur hic Sancto manifeſtatio occulti peccati, & revelatio peccatricis, quam ipſe ſolus noverat, non autem alii, quibus eam manifeſtabat. Cum autem hoc non liceat ſine juſta excuſa vel ſine aliqua neceſſitate, ae neutram apponat biographus, lectori iterum difficultatem creat.*

Pag. 361. *num.* 42. *poſt quatuor verſus, qui ibi ſunt, addi poſſunt iſta:* Notandum eſt, hanc arborem eſſe quercum, & mortuam quidem eſſe anno MDCXCVII. at minime eradicatam; ſed e contra, ejus truncum valde craſſum, cum tribus quatuorve ramis ipſi adhærentibus ad altitudinem viginti circiter pedum, adhuc hodie ibidem ſuperſtitem eſſe, ac conſpici, vocarique quercum S. Bernardi: in cujus conſervationem ab injuriis aeris obductum eſt aliquod quaſi ſacellulum tam ſuperius, quam eircum circa totaliter tectum: ſupra cujus portam leguntur quatuor verſus hic expreſſi. Quod ſacellulum in nova illius abbatiæ delineatione apud Sanderum notatur num. 9. in antiqua autem illius delineatione apud eumdem auctorem deſignatur littera B. *Notatio eſt laudati D. Cenſoris hujus tomi.*

Pag. 391. *num.* 76. *obſcura illa* Noo ei Abrahæ, non

non Chatini &c. *elucidare conatur laudatus D. Cenſor*: Si ꝛc CHATINI hic recte explicari poſſet, videtur totus reliquus ſenſus ſatis intelligibilis poſſe reddi. Et vero ꝛc CHATINI forte male poſitum eſt loco CATONIS, (*oratoris excellentis*,) vel loco CATILII, ſcilicet Severi, qui diſcipulus Papiniani juriſconſulti vir fuit omnium ævi ſui in explicando jure doctiſſimus: & hoc ſuppoſito videtur ſenſus ſic poſſe intelligi: B. Goberto eunti ad inquirendum & reducendum fratrem ſuum Jacobum, nec exemplum ſeu factum Abrahæ liberantis fratrem, id eſt, nepotem ſuum Lot Gen. cap. 14. nec Catonis ſeu Catilii ſcientia & modus docendi ſeu perſuadendi, nec Carmentis (quæ vates eſt Arcadiæ, ſic dicta a carminibus, quibus reſponſa dabat) grammatica ſeu ars, qua perfecte lingua aliqua addiſcitur, & recte & expedite loquimur; omnia iſta, inquam, non contulerunt ei in hoc itinere doctrinæ viatica, ſeu illam doctrinam, qua in iſto itinere uſus fuit ad reducendum fratrem ſuum, ſicut aliquis utitur viatico ad feliciter perficiendum iter: id eſt, non fuit ad hoc uſus vi & armis & inſidiis, ſicut Abraham; nec humana ſcientia & ſubtilitate argumentandi & perſuadendi, ſicut Cato ſeu Catilius ſuos auditores ad partes ſuas trahebat; nec carminibus & incantationibus, quibus Carmenta ſuos faſcinabat, " ſed Spiritus ſanctus „ docuit eum ſapientiam vitæ & intellectus; „ illam, inquam, ſapientiam " &c.

Pag. 642. *num.* 14. *occaſione duorum epiſcopatuum, quos D. Fleury perperam in unum confudit, poſt verbum* ſubſcripſerunt *potius allegarentur antiquiores conciliorum editiones hoc aut ſimili modo: Cum ſupradictus hiſtoriæ eccleſiaſticæ ſcriptor Gallus editionem conciliorum Harduini videre non potuerit, addimus, eoſdem duos epiſcopatus in concilio* I. *Aurelianenſi apud Sirmondum tomo* I. *Conciliorum Galliæ pag.* 183. *& in Labbeana conciliorum collectione tomo* 4. *col.* 1409. *etiam clare diſtingui. Eadem diſtinctio occurrit apud Labbeum tomo* 5. *col.* 388. *&* 389. *in ſubſcriptionibus concilii* IV. *Aurelianenſis, de quo hic ſermo eſt.*

FINIS.

Aor 1671656

Digitized by Google

135. 3. 16